Pertenece al Colegio de
Agustinos descalzos de
S. Millan de la Cogolla.

Estante L. 4. 1
Cajon 94

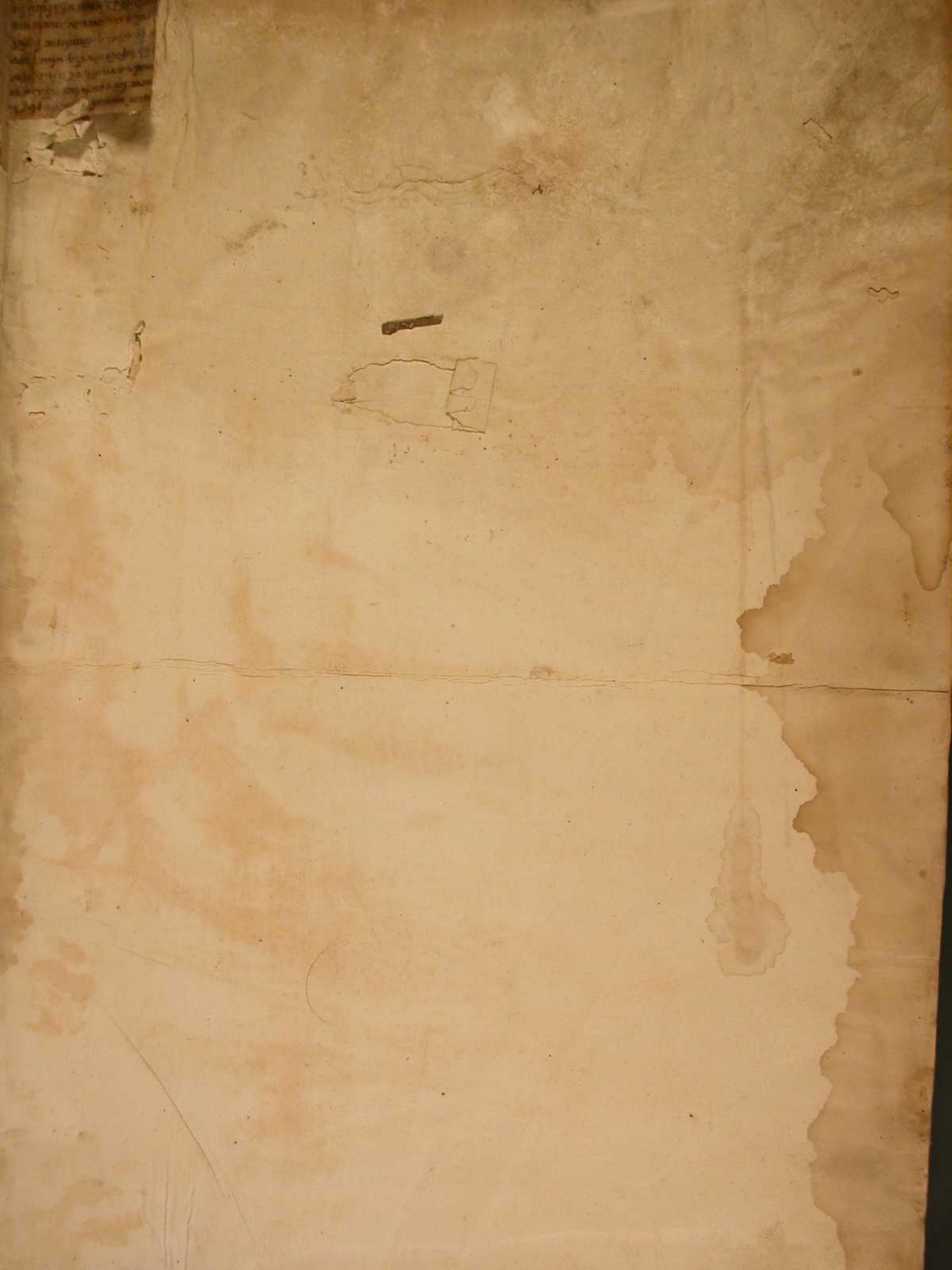

BIBLIORVM
SACRORVM
TOMVS SEXTVS

cum Gloſſa Ordinaria, & Nicolai Lyrani expoſitionibus. literali, ac morali, Additionibus inſuper & Replicis.

94/7

In epiſtolas Pauli ad
- Romanos,
- Corinthios,
- Galathas,
- Epheſios,
- Philippenſes,
- Coloſſenſes,
- Teſſalonicen.
- Timothæũ,
- Titum,
- Philæmonẽ,
- Hebræos,

Actus Apoſtolorum.

In Canonicas
- Iacobi,
- Petri,
- Iohannis
- Iudæ,

Apocalypſim.

LVGVDNI, ANNO M. D. XLV.
Cum priuilegio Regis.

LE PRIVILEGE.

Rancoys par la grace de Dieu Roy de France, a noz aimez & feaulx conseilliers, les gens tenans nostre court de parlement a Paris, & Preuost de Paris, & a tous noz autres iusticiers & officiers, ou a leurs lieutenantz Salut. Receue auōs lhūble supplication de nostre cher & bien aime Anthoine Vincēt marchant demeurāt a Lyon, contenāt que a grand labeur & diligence, & par gens scauans en bōnes & saincte lettres, quil a entretenu depuis quatre ans en ca a ses despēs il a faict reueoir toutes les impressions cy deuant faictes de six volumes de la Glose ordinaire sur la Bible, & restituer les dictions Grecques & Hebraicques, auec les annotations de sainct Hieroſme seu Gabinius, & autres, tant sur le nouueau que viel Testament, & sur le tout faict vn Repertoire nouuel, lequel il desiroit vouluntiers faire imprimer, auec ladicte Gloſe ordinaire selon lesdictes corrections, additiōs, annotations & Repertoire, pour estre expose en vente en nostre Royaume a lutilite de la chose publicque diceluy, a fin de pouoir recouurer plusieurs grāds fraiz & mises quil a en ce faictz & exposé. Mais il doubte que les autres Imprimeurs ou libraires le voul droient en semblable faire imprimer & exposer en vente, qui luy seroit, si ainsi estoit, grād perte & dōmage, par ce quil ne pourroit recouurer lesdicts fraiz sur ce par luy faictz, & qui luy conuient encores faire pour ladicte impression, si par nous nestoit prohibe aux dicts autres imprimeurs & libraires de les faire imprimer & vendre, a tout le moins par certain temps cōpetant, dedans lequel ledict suppliant peust recouurer lesdicts fraiz. Pource est il que nous inclinans a sa supplication & requeste luy auons en faueur que dessus permis & octroye, permettons & octroyons de grace especial par ces presentes que lesdicts volumes cy dessus declairez & specifiez lesquelz il a faict reueoir, corriger & annoter par la maniere dessusdicte preallablemēt veuz & visitez par les docteurs en la faculte de Theologie de nostre ville de Paris, ou par telz diceux que par vous gēs de nostre dicte court de Parlement de Paris sera aduise, pour scauoir si en iceulx volumes y a aucune chose de mauluaise doctrine, & qui soit contraire a la doctrine ecclesiastique, receue en legliſe Gallicaine. A fin de la reiecter, ilz puisse & luy loise luy seul faire imprimer, vendre & distribuer en nostre royaume, pays & seigneuries iusques au temps & terme de troys ans prochainement venātz, a compter du iour & date que limpression en sera paracheuee. Sās que pendant ledict temps autres que luy les puissent faire imprimer, ne vendre, si ce nest de son consentement & permission. Et aus quelz nous auons inhibe & defendu, inhibōs & defendons de ce faire soubz peine de cōfiscation desdictz volumes, & de amende arbitraire. Et oultre de tous despens dōmages & interestz enuers ledict suppliant, si voulons & vous mandons & a chascun de vous si cōme a luy appartiendra que des noz present grace & permission vous faictes, souffrez & laissez ledict suppliant iouyr & vser plainement & paisiblement durant ledict temps: sans en ce luy faire mettre ou donner ne a ses facteurs ou commis a la vente & distribution desdictz volumes ainsi veuz & visitez que dict est aucun empeschemēt, & a ce faire souffrir & obeyr contraignez & faictes contraindre tous ceux quilz appartiendra par les peines cy dessus indictes, & autres que verrez estre a faire par raison. Car tel est nostre plaisir. Dōne a Amboyse le, xxv. iour de Mars. Lan de grace Mil cinq cens quarātequatre, & de nostre regne le trentevnieſme. Ainsi dessoubz signe, Par le Roy, vous present. De la Chesnaye. & seelle du grand seau en simple queue de cyre iaune.

LETTRES DATTACHE.

FRANCOYS par la grace de Dieu Roy de France, A noz aimez & feaulx conseilliers les gens tenans noz court de parlement de Tholoze, Bordeaux, Rouen, Dijon, Prouence, Grenoble, Chambery, Seneschaux de Lyon, Tholoze, & Prouence, ou leurs lieutenantz, salut & dilection. De la partie de nostre bien aime Anthoine Vincēt libraire de nostre bonne ville de Lyon, nous a este hūblement expose quil auroit obtenu de nous les lettres patentes en forme de Priuileges cy attacheez soubz le contreseel de nostre chancellerie, pour imprimer les liures contenuz en icelles desquelles il requerroit vouluntiers lenterinement par deuant vous. Mais il doubte par ce quelles ne sont a vous addressantes que ne feissiez difficulte icelles enteriner, & le receuoir a ce, si sur ce ne luy estoit pourueu de nostre gratieux remede conuenable, nous humblement requerant iceluy. Pourquoy nous ce considere voulans soubuenir audict exposant, vous mandons & a chascun de vous cōmettons par ces presentes que procedez a lenterinement desdictes lettres de priuilege selon leur forme & teneur, & le faictes iouyr & vser plainement, paisiblement & entierement de leffect & enterinemēt dicelles. En faisant faire par vous a tous ceulx quil appartiendra les defences contenues en icelles, Nonobstant quelles ne soient a vous addressantes que ne voulons nuire ne preiudicier audict exposant, ains en tant que besoing est ou seroit len auons releue & releuons de grace especial par ces presentes: car tel est nostre plaisir de ce faire, vous donnons plain pouuoir, auctorite, puissance, commission & mandement especial par ces presentes, mandons & commādons a tous noz iusticiers, officiers & subiects, que a vous en ce faisant soit obey. Donne a Bloys le, viij. iour de May, Lan de grace Mil cinq cens quarante cinq. Et de nostre regne le trentevnieſme. Ainsi signe.

Par le Roy. a la relation du conseil, Le Picart. Et seelle du grand seau en simple queue de cyre iaune.

Extraict des registres de Parlement.

VE V par la Court les lettres patētes du Roy a elle addressantes donnees a Amboyse le vingt cinquieſme iour de Mars dernier passe, impetrees par Anthoine Vincent marchāt demeurāt a Lyon. Par lesquelles ledict seigneur permect & octroye audict Anthoine Vincēt faire imprimer, vēdre & distribuer en ses Royaumes, pays, terres & seigneuries six volumes de la Gloſe ordinaire faicte sur la Bible, que ledict Vincēt a fait reueoir & restituer les dictiōs Grecques & Hebraicques auec les annotatiōs de sainct Hieroſme seu Gabinius, & autres tant sur le nouueau que viel Testament. Et ce iusques a troys ans a compter du iour & terme de limpressiō paracheuee. Sans ce que pendant ledict temps autre que luy les puisse faire imprimer ne vendre, si ce neſt de sont consentement & permisſion. Auſquelz ledict seigneur inhibe & deffend ce faire sur peine de confiscation desdictz volumes & damende arbitraire, & oultre de tous despens, dommages & interestz enuers ledict Vincent. Mandāt ledict seigneur a ladicte court faire souffrir, & laisser iouyr & vser ledict Vincent desdictz octroy, & permisſion, iceulx volumes prealablement veuz & visitez par les docteurs en la faculte de Theologie de luniuersite de Paris, ou telz autres diceulx que par ladicte court seroit aduise, ainsi & cōme il est plus a plain contenu & declaire esdictes lettres. Veu auſsi la requeste presentee a ladicte court par ledict Anthoine Vincent a ce que lesdictes lettres luy fussent enterinees. la certification des docteurs en ladicte faculte de Theologie en ladicte vniuersite cōmis & deputez par ladicte Court. Et le consentement du Procureur general du Roy. Tout considere ladicte Court a enterine & enterine audict Anthoine Vincent lesdictes lettres patentes. Et en ce faisant suiuant icelles a permis & permect audict Vincent faire imprimer, vendre & exposer en vente lesdicts six volumes de la Gloſe ordinaire ainsi reueuz, corrigez, restituez & annotez. Et fait defence a tous autres de iceux six volumes faire imprimer ne exposer en vente iusques au terme de troys ans passez, a compter du iour que limpressiō dudict Vincent sera paracheuee, sur peine de confiscatiō de leurs volumes, amende arbitraire, despēs dommages & interestz, sil neſt de la permisſion & consentement dudict Vincent.

Faict en Parlement le penultime iour de Iuiller, Lan mil cinq cens quarante cinq. Ainsi signe Du Tillet.

EXCVDEBATVR LVGDVNI, ANNO M. D. XLV.

DIE VERO XX. MENSIS AVGVSTI.

INCIPIT PRAEFATIO

sancti Hieronymi in omnes epistolas sancti Pauli.

PRIMVM quæritur, quare post euangelia, quæ supplementum legis sunt, & in quibus nobis exempla & præcepta uiuendi plenissime digesta sunt, uoluerit Apostol⁹ has epistolas ad singulas ecclesias destinare? Hac autem causa factum uidetur, ut scilicet initia nascentis ecclesię nouis causis existentibus præueniret, & ut præsentia atq; oriẽtia resecaret uitia: & pòst futuras excluderet quæstiones, exẽplo prophetarum, qui post editam legem Moysi, in qua omnia dei mandata legebantur, nihilominus tamẽ doctrina sua rediuiua semper populi compressere peccata, & propter exemplum uiuendi libris ad nostram etiam memoriam trãsmiserunt. Deinde quæritur: Cur non amplius q̃ decem epistolas ad ecclesias scripserit? Decem sunt enim cum ea quæ dicitur ad Hebræos. Nam reliquę quatuor ad discipulos specialiter sunt porrectæ. Vt ostenderet nouum non discrepare à ueteri Testamento, & se contra legem non facere Moysi: ad numerũ primorum decalogi mandatorum suas epistolas † destinauit, & quot ille præceptis à Pharaone instituit liberatos, totidem hic epistolis à diaboli & idololatriæ seruitute edocet acquisitos. Nam & duas tabulas lapideas, duorum testamentorum figuram habuisse, uiri eruditissimi tradiderunt. Epistolam sanè quæ ad Hebræos scribitur, quidã Pauli non esse contendunt, eo quòd nõ sit eius nomine titulata, & propter sermonis stylique distãtiam, sed aut Barnabę iuxta Tertullianum, aut Lucæ iuxta quosdam, uel certè Clementis discipuli apostolorum & episcopi Romanæ ecclesiæ post apostolos ordinati. Quibus respondendum est: Si propterea Pauli non erit, quia eius non habet nomen: ergo nec alicui⁹ erit, quia nullius noïe titulatur. Quod si incõueniens, absurdumq; est, ipsius magis esse credenda est, quę tãto doctrinæ suæ fulget eloquio. Sed quoniã apud Hebræorũ ecclesias quasi destructor legis falsa suspicione habebatur, uoluit tacito noïe de figuris legis & ueritate Christi reddere rationem, ne odium noïs in fronte prætitulati utilitatẽ excluderet lectionis. Non est sane mirũ, si eloquentior uideatur in proprio, id est Hebræo, q̃ in peregrino, id est in Græco, quo cæteræ epistolæ sunt scriptę sermone. Moueat etiã quosdã, quare Romanorũ epistola in primo sit posita, cũ eam nõ primo scriptã ratio manifestet. Nam hãc se prohiscẽtẽ Ieroſolymã scripsisse testatur, cũ Corinthios & alios iam ante, ut ministeriũ quod secum portaturus erat, colligerẽt, literis adhortatus sit. Vnde & intelligi quidã uolũt ita omnes epistolas ordinatas, ut prima poneret, q̃uis posterior fuerit destinata, ut per singulas epistolas gradib⁹ ad perfectio ra ueniretur. Romanorũ nanq; plericq; tã rudes erãt, ut nõ intelligerẽt dei se gratia & non suis meritis esse saluatos, & ob hoc duo inter se populi cõflictarẽt. Idcirco illos indigere asserit corrigi, uitia Gẽtilitatis priora cõmemorãs. Corinthijs autẽ iam dicit sciẽtiæ gratiã esse cõcessam, & nõ tã omnes increpat, q̃ cur peccantes nõ increpauerint, reprehẽdit. sicut ait: Auditur inter uos fornicatio. Et iterũ: Congregatis uobis cũ meo spũ tradere hmõi Sathanę. In sẽcda uerò laudatur: & ut magis ac magis ꝓficiãt, cõmonẽtur. Galathę uero iã nulli⁹ criminis arguũtur, nisi hoc tãtũ, q̃ callidissimis pseudo apostolis crediderũt. Ephesi sane nulla reprẽhẽsione, sed multa laude sũt digni, qa fidẽ apostolicã seruauerũt. Philippẽses etiã multomagis collaudãtur, q nec audire qdẽ falsos apostolos uoluerũt. Thessalonicẽses nihilomin⁹ ĩ duab⁹ epistolis omni laude ꝓsequitur, eo q̃ nõ solum fidẽ incõcussam seruauerint ueritatis, sed etiã in ꝓsecutiõe ciuiũ fuerint constãtes inuẽti. Colossẽses autẽ tales erãt, ut cũ ab Apostolo uisi corporaliter non fuissent, hac laude digni haberẽtur. Et si corpore ĩquit absens sum, sed spũ uobiscũ sum, gaudẽs & uidẽs ordinẽ uestrũ. De Hebręis uero quid dicẽdũ est? quorũ Thessalonicẽses qui plurimũ laudati sunt, imitatores facti esse dicũtur. Sicut ipse ait: Et uos fratres imitatores facti estis ecclesiarũ dei quę sunt in Iudæa. Eadẽ ẽm passi estis & uos à contribulibus uestris, quæ & illi à Iudęis. Apud ipsos quoq; Hebræos eadẽ cõmemorat dicẽs: Nam & uinctis compassi estis, & rapinam bonorum uestrorum cum gaudio suscepistis, cognoscens uos habere meliorem & manentem substantiam.

Incipit Prologus specialis in Epistolam ad Romanos.

ROmani sunt q ex Iudęis & Gẽtib⁹ crediderũt. Hi supba cõtẽtione uolebãt se alterutrũ supponere. Nam Iudæi dicebãt: Nos sumus populus dei, quos ab initio dilexit & fouit. Nos circuncisi ex genere Abraham sancta descẽdimus ex stirpe, & notus retrò apud Iudæam tantũ de⁹. Nos de Ægypto signis dei & uirtutibus liberati, mare sicco ptrãsiuim⁹ pede, cũ inimicos nostros grauissimi fluctus inuoluerent. Nobis pluit manna dñs in deserto, & quasi filijs suis cæleste pabulũ ministrauit. Nos die noctuq; in colũna nubis igniscq; præcessit, ut nobis in inuio iter ostẽderet. Atq; ut cætera eius circa nos immẽsa beneficia taceamus, nos soli digni fuim⁹ dei legẽ accipere, & uocẽ dei loquẽtis audire, eiusq; cognoscere uolũtatẽ. In qua lege nobis ꝓmissus est Christus ad quos etiã ipse se uenisse testatus est, dicẽs: Nõ ueni nisi ad oues quæ pierãt dom⁹ Israel: cũ uos canes potius q̃ homines appellauerit. Æquũ ne ergo est, ut idola hodie deserẽtes, qb⁹ ab initio deseruistis nobis cõparemini: & nõ potius in ꝓselytorũ locũ ex legis autoritate & cõsuetudĩe deputemini? Et

Prothemata in omnes Pauli epistolas

hoc ipsum nō merebamini, nisi qa larga semp dei clemētia uoluit uos ad nostrā imitationē admittere. Gē- G
tes etiā ecōtrario respōdebant: Quāto enim maiora erga uos dei beneficia narraueritis, tāto maioris uos criminis reos esse mōstrabitis. Sēper enim his oībus extitistis ingrati. Nam ipsis pedib⁹ quib⁹ aridū mare transistis, ludebatis ante idola quæ fecistis: & in ipso ore quo pauloante ob necē aduersariorū domino cā taueritis, simulacra uobis fieri poposcistis: illis oculis, qbus uenerādo deū in nube uel igne cōspicere solebatis, simulacra intuebamini. Māna quoq; uobis fastidio fuit, & semper in deserto cōtra dominū murmurastis, ad Ægyptū unde uos manu ualida eiecerat, redire cupientes. Quid plura? Ita patres uestri crebra prouocatione dominū irritauerūt, ut oēs in eremo morerētur, nec plus ex seniorib⁹ eorū q̄ duo homines terrā repromissionis intrarēt. Sed quid antiqua replicam⁹, cū etiāsi illa minime fecissetis, de hoc solo nemo uos dignos uenia iudicaret, quòd dominū Christū prophetarū semper uobis uocibus repromissū, nō solū suscipere uoluistis, sed etiā morte pessima peremistis? Quē nos ut cognouim⁹, statim credidimus, cū nobis de eo antea nō fuerit prædicatū. Vnde probatur, quòd idolis seruiuim⁹, nō obstinationi mētis, sed ignorātiæ deputandū. Qui enim cognitū ilico sequimur, olim utiq; sequeremur si antea cognouissemus. Sic autē uos de generis nobilitate iactatis, quasi nō morū imitatio magis q̄ carnalis natiuitas filios uos faciat esse sanctorū. Deniq; Esau & Hismael cū de stirpe sint Abrahę, minime tamē in filijs reputātur. His taliter altercātibus, Apostol⁹ se mediū interponēs ita partiū dirimit quęstiones, ut neutrū eorū sua iusticia salutē meruisse cōfirmet, ambos uerò populos & sciēter & grauiter deliquisse. Iudæos quidē, quòd p̄ prævaricationē legis deū inhonorauerint: Gētes uerò, qp cū cognitū de creatura creatorē, ut deū deberāt uenerari, gloriā eius in manu facta mutauerint simulacra. Vtroq; etiā similiter ueniā cōsecutos, q̄uales esse uerissima ratione demōstrat, præsertim cum in eadē lege prædictū sit & Iudæos & Gētes ad Christi fidem uocandos esse ostendat. Quamobrem uicissim eos humilians, ad pacem & concordiam cohortatur.

Prothemata in omnes epistolas Pauli.

F

Quæstio

IN epīs q̄dā sūt gnalia, q̄ oib⁹ cōueniūt, q̄dā specialia q̄ ad singlos ptineāt. Prio cōsiderāda gnalia, deide videam⁹ q̄ sint specialia. Hæc itaq; sūt gnalia. Quęrit q̄re post euāgeliū scriptæ sūt epīę, cū i euāgelio sit doctriæ pfectio, pfecta regula viuēdi, honestorū q̄q; morū itegra cō formatio? Est etiā q̄stio q̄re dicant epīę, & q̄ materia earū: & cōis i tētio oīm. Deinde q̄rit de ordie earū & nūero. Hæc p̄dicta gnalia sūt oib⁹ epīs cōueniētia. Ista ỹo specialia sūt. Quęrit em qb⁹ scribant, & causa scribēdi: qd etiā in singlis specialiter intēdat. Primę q̄stiōi sic rndet: Qđ iō scriptæ sūt post euāgeliū, ut i exordio nascētis ecclię nos cōtra callidas hęreticorū p̄mūiret oppugnatiōes, orientia quoq; uitia resecaret, & post futuras excluderet q̄stiōes. In euāgelio nāq; sic dicta sunt q̄dā, ut facile male itelligētib⁹ ambiguitas & error suboriret. Sicut illud qđ dr, anno. xxx. Christ⁹ esse baptizat⁹. uñ q̄dā hęretici voluērt cōcipe, ut null⁹ añ .xxx. annū recte baptizaret. Erāt etiā pterea q̄dā i euāgelio sic obscure dicta, ut inde fideles etiā dubitarēt. Itaq; ppt hęreses has & asas q̄ tūc in ecclia pullulabāt extirpādas, istas Apīs scripsit epīas. His itaq; de causis p̄dictis post euāgelia scriptę sunt epīę. nō superflue: sed quēadmodū ,pphetię post legē, sic epīę post euāgelia valde sunt utiles & necessariæ. Quāuis em in lege fuerit pfecta doctrina, nec aliud in ,pphetis q̄ in lege continentur, qnædam tamen ibi erant sub velamine dicta quæ in prophetis apertius exposita quodāmodo dilucidantur.

Mar.1.a.

NOtandū quoq; est, qp hoc op⁹ à qbusdā vocat supaditio: Et est tractū de ,pabola illa euāgelica q̄ dr: Homo qdā descēdebat ab Ierusalē i Iericho, & incidit i latrones. i. hūanū gen⁹ qđ de cælestis Ierusalē patria descendit i mūdū, iter malignos videlicet hostes. Qui etiā despoliauerūt eū & plagis īpositis abierūt semiuiuo relicto. i. diuersorū dogmatū errorib⁹ eū subiugauerūt. Accidit aūt, ut sacerdos qdā & leuita dū trāsirēt eadē via, eo viso pterierūt. Lex em & ,pphetę hūanū gen⁹ curare nō valuerūt. Samaritan⁹ aūt custos ille ver⁹, videlicet Christ⁹ iter faciēs. i. carnē assumēs, misced'ia mot⁹ ē. Et appropians alligauit vulnera ei⁹ īfūdēs oleū & vinū. i. gram spūlcti, & noui Test. doctrinā, q̄ sic iebriat, ut terrenorū deliderioū obliuiscī faciat. Et iponēs illū iumēto duxit i stabulū, & ,ptulit duos denarios dicē stabulario: curā illi⁹ habe, & si qd superogaueris, ego cū redi ro reddā tibi. Dedit em apīs & cęteris doctorib⁹ nouū & vet⁹ Te. q̄ plura superogauerūt, vt¹ Paul⁹ & mlti alij. Pōt etiā p hoc op⁹ illa scala significari, i q̄ vidit Iacob ascēdētes angelos, q̄rū typū gessit Paulus cū ad tertiū cælum raptus est, vbi vidit secreta &c. Condescendit etiā intantū humanitati & fragilitati, ut diceret: Vir reddat debitū vxori.

Lu.10.c.

Gne.28.c.
2.Cor.12.a
1.Cor.7.a.

EPistolæ dicūtur supmisse. i. sup euāgeliū missæ. Quatuordeci sūt epīę, decē ad ecclas, quatuor ad pſonas, i q̄ nūero voluit oīdere euāgelio & legi se cōcordare

Denarius

Incipit prooemium Nicolai de Lyra in epistolas Pauli.

Sapientia Pauli H.

ECce descripsi eā tibi tripliciter. Pr. xxij. c Qđ ỹ hū de sapię descriptiōe dicit: Sapia Pauli apli pricipaliter cōsistit i cognitiōe dñi nri Iesu Christi, p redēptione hūani generis passi. ppt qđ dicit Paul⁹. j. ad Cor. ij. a. Nō iudicaui me aliqd scire iter vos, nisi tm Iesum Christū & hūc crucifixū. Hāc aūt sapiā descripsit triplicit. s. lris Hebręis, Gręcis, & Latinis, sicut p̄figuratū fuerat i descriptiōe tituli crucis q script⁹ fuit Hebraice, Grece & Latie, sicut hr̄ Io. xix. d. Per hoc em ꝙ i trib⁹ liguis facta fuit hęc descriptio, figuratū fuit fidē Christi crucifixi p totū orbē fore gnaliť publicādā, qđ potissīe ipletū fuit p doctrīā Pauli apli & scripturā. Propt qđ potuit dicere ỹ hū p̄ passūptū: Ecce descripsi &c. In q̄ notāť q̄tuor causę huj⁹ Apli doctriæ. f. effectiua, finalis. & formalis. ¶ Circa primū ē notādū, qp licet Paul⁹ fuit scriptor hui⁹ doctrię, qđ notať cū dr: Ecce descripsi, hoc tū fuit ministeriaľr: Christ⁹ aūt pricipaľr: ppt qđ dicit ad Gal. j. b. Norū vobis facio frēs euāgeliū Christi, qđ euāgelizatū ē à me: qa nō ē scd'm hoiem, neq; ei ego ab hoie accepi illd, ne q̄ didici, sed p reuelationē Iesu Christi. & iō qa Christo reuelāte & dictāte hāc doctrinā descripsit, cōueniēť dicere potuit ỹ hum Baruch, qđ hr̄ Iere. xxxvj. d. Ex ore loq̄bať ad me q̄si legēs i li. i. distīcte & apte mihi reuelādo: & ego scribebā sermōes istos: & ego scribebā i volumie atramēto. Baruch q iterp tať bñdict⁹, figura fuit Apli q cōsecutť ē miscd'ia. & bñdictionem dei. Ieremias, ỹo q itp tať excelsus deo, Iesū Christū figurauit quē de⁹ pr̄ exaltauit, & dedit illi no. qđ ē sup oē no. vt dr̄ Phil. ij. b. & iō bñ potuit dicere Paul⁹ apīs de Christo: Ex ore suo loq̄bať ad me q̄si legēs i li. i. distīcte & apte mihi reuelādo: & ego scribebā secūdū ei⁹ reuelationē i volumie atramēto. Epīas ei sua saltē aliq̄s v̄ p aliq̄ pte earū manu ,ppria cōscripsit, vñ i fine prię epīę Cor. d. dr̄: Salutatio mea manu Pauli: supple scripta ē. hoc ei mō signabat epīas suas pnotariū cōscriptas, ne suo noīe ei⁹ epīę à falsis apīs scriptę à fidelib⁹ recipent. ¶ Circa scd'm sciēdū q̄ sicut i philosophia naturali corp⁹ mobile ē subiectū sub rōne absoluta & i ptia lib⁹ libris sub rōnib⁹ determiatis, vt corp⁹ mobile ad sitū i libro cæli & mūdi, & corp⁹ mobile ad formā in libro de generatione & corruptiōe: Sic de⁹ sub rōne absoluta ē subiectū in sacra scriptura in partibus vero eius sub determinatis rationibus, vt in veteri Testamento sub ratione creationis & gubernationis, & in nouo sub ratione redemptionis in generali. In epistolis vero Pauli sub ratione magis determinata, scilicet sub ratione redēptionis p suā passionē. iō dicit Paul⁹. j. ad Cor. j. d. Prædicamus Christum crucifixum, Iudęis qdē scandalum, Gētib⁹ aūt stultitiā: ipsis autem vocatis Iudęis atq; Grecis filiū dei Christū dei virtutē & dei sapiētiā. Hęc igit sapia doctrinę Pauli q̄ est causa subiectiua tangit cū dicit: Eā de qua dicit Act. xiij. c. Nos vobis cam annunciamus, q̄ ad patres nostros repromissio facta est, de Christo p salute mundi passuro. ¶ Circa tertium cōsiderādū. qp causa finalis huius doctrinę est vtilitas totⁱ ecclię, q̄ notatur cū dicit: Tibi. i. ad vtilitatem tuam

Subiectū sacræ scripturæ.

Cā finalis

Denari⁹ nāq; ad decalogū legis, q̄ternari⁹ ad euāgelia ptinet. Romanis in hac epla scribit, p altercatione quæ erat inter illos. Altercatio autē talis erat. Dicebant Iudæi fede genere Abrahæ esse: se etiam legē & pphetas accepisse, & nunq; idola, sed vnum verum deū coluisse, Gētiles canes immūdos appellabāt. Econtra Gentiles se in auditu auris obedisse dicebāt, qđ ipsi bono ingenio & suæ naturæ ascribebāt. Iudæos autē non solū non obedisse Christo, verūetiam turpissima morte eum condēnasse dicebāt. Ita ex vtraque pte superbia, & nulla humilitas. Quibus se quasi mediū inter ponit Apls, vtroscq; cōfutādo, vt sic inuiter ad hūilitatē, vt oīa attribuāt gr̄æ dei. ¶ Morē recte scribētiū epas seruat pponēdo salutationem, in q̄ captat beniuolētiā à psona sua, vbi dicit: Paulus apls. s. Christi. A negotio, vbi dicit, qđ ante, pmiserat. Ab autore, vbi dicit, qui factus est ei. Ab auditoribus, vbi dicit, in qbus estis & vos vo. &c. Assignatis rōnibus operis, numeri, & ordinis epistolarū, explicato deniq; vñ & quare apls Romanis scripserit, sup est de materia & intētione & modo tractādi exeq. Generalis oim epistolarū materia est doctrina euāgelij. Intentio monet ad obediendū euāgelicæ doctrinæ. Præter hęc aūt in singulis proprias intētiones & materias requirim⁹. Prima itaq; epistola materiam habet Romanorū vitia, atq; gr̄æ dei dona ad quę eos hortat. Intētio eorū vitia increpare, & ad verā pacē fraternāq; concordiam sub manu gr̄æ humiliare. Modus tractādi. More scribentium epistolas salutationem præmittit. In qua psonam suā, negociū, & autorem negocij cōmendat, in quib⁹ congrue captat beniuolentiā. Haimo. Post salutationē vtriusq; ptis vitia arguit, ostēdens Gentiles à naturali ratione, & Iudæos à lege exorbitasse. Deinde pluribus modis ostendit iusticiā & salutem æque vtriq; esse nō per legem, sed p fidem Christi, vt à lege eos tollat, & in sola fide Christi eos constituat. Circa finē vero moralis subditur instructio, atque in actione gratiarū finem tenet epistola. Inter oēs epistolarū scriptores in tribus Paulus singulariter excellit. In operis scilicet pfunditate: qa cæteris plixius & ad intelligendum difficili⁹. In fidei assertione: qa ad fidei catholicæ assertionem congrua autoritatum legis & pphetiæ inducunt testimonia. In gr̄æ commēdatione: quia cōtra arrogātes & superbos de suis operibus præsumētes p cōmendanda dei gratia prudenter, & fortiter dimicauit. Qui nimirum & in illo euidētior clariorq; apparuit, quia inter alia vehementer ecclesiam dei psecutus, p quo summo dignus fuit supplicio: p maledictione cōsecutus est gratiā, pro damnatione suscepit misericordiam, in quo & spes nostra plurimum subleuatur.

Ps. 17. c

Sap. 1. d

Recte scribēdi epistolas mos

Paulus excellit scriptores i tribus

1. Co. 15. a

PROOEMIVM.

C

c-rtem tuā: quia per hāc doctrinam intellectā & opere adimpletam habeē vita gratiæ in pñti & gloriæ in futuro de quo pōt accipi qđ dicit Prouer. iij. b. Præcepta mea cor tuū custodiāt: longitudinē enim dierū & annos vitæ & pacē apponēt tibi. Dicit annos vitæ, q̄tū ad vitā gratiæ: & longitudinē dierū, q̄tum ad vitā gloriæ, q̄ æternitatem includit à parte post, & pacem. i. quietem appetitus: quia de ratione finis vltimi est, q̄ quietet totaliter appetitū. Circa quartum. s. causam formalem est sciendū, q̄ duplex est forma doctrinæ. s. forma tractatus & forma tractandi. Forma tractādi est modus agendi, qui triplex est apud philosophos. s. diffinitiuus, diuisiuus & probatiuus: & hoc triplici modo vtitur aliunde Apls. vñ in epistola ad Heb. xj. a. fidem diffinit dicēs: Fides est substantia rerū sperandarū argumētū non apparentium. Similiter. j. Cor. xij. a. gratiā diuidit dicēs: diuisiones aūt gratiarū sunt, idē aūt spūs. & subdit: Alij quidē p spm̄ datur sermo sapiētiæ &c. Similiter. j. Cor. xv. ex Christi resurrectione probat resurrectionē generalem mortuorum esse futurā: sicut possibile est in tali materia. Et hæc formalis causa tangit, cū dicitur: Tripliciter: de quo potest accipi quod dicit Eccl. iij. c. Funiculus triplex difficile rūpitur. Forma vero tractatus consistit in diuisione doctrinæ. Diuidit aūt tota doctrina in tres partes, secundum qđ tribus præcipuis gentibus scribit primo Romanis qui pcellebāt alias Gētes in potētia. secūdo Græcis q pcellebant alias Gentes sapientia. tertio Hebręis qui præcellebāt in diuinæ legis noticia. Romanis tm̄ scripsit vnā epistolam q̄ primo exponetur, sicut est prima respectu aliarum.

Triplex modus agēdi

GLOS. ORDI.

B

ROmani, interpretātur sublimes siue tonantes: quia illo tē pore quo Apostolus hāc epistolam ad eos misit, cūctis dominabantur gentibus. Ideoq; sublimiores erant omnibus populis, & intonabāt præcepta publica & priuata, eorūq; fama omnium hominum resonabat in ore. b ¶ A Corintho. Orig. Hāc eum de Corintho scripsisse euidenter mōstra

Rom. 16. a

tur ex eo qđ dicit: Cōmēdo vobis Phebēn sororem nostram ministram ecclesiæ, quæ est Cenchris. Cenchris enim locus dicitur Corintho vicinus, imo portus ipsius Corinthi. Et ex eo quod dicit:

Ibidem. d

1. Cor. 1. b

Salutat vos Gaius hospes meus. de quo scribens Corinthijs commemorat dicēs: Gratias ago deo meo, q̄ neminem vestrū baptizaui nisi Crispum & Gaiū. ¶ Haimo autē ab Athenis Apostolū scripsisse Romanis dicit in his verbis: Ab Athenis ciuitate Græcorū scripsit apls Romanis hāc epistolā: Quos nō ipse, non Petrus vel aliqs duodecim apostolorū primū instruxit: sed quidā Iudęorū credentiū, qui fide Christi ab apostolis percepta veniētes Romā, vbi princeps orbis residebat, cui erant ipsi subiecti, q̄ apud Ierosolymam didicerant, Romanis euangelizauerūt. ¶ In ecclesiastica tamen historia sic legitur: Claudij temporibus clementia diuinæ, puidentiæ Petrū ad vrbē Romanā deduxit: Iste aduenies primus in vrbe Roma euangelij sui clauibus ianuam regni cælestis aperuit. ¶ Hiero. super p̄ sentē epistolā ad Romanos, vbi scriptū est: Vt aliqđ impertiar vobis gaudij spiritualis, ait sic: Romanos Petri prædicatione fidē tenētes cōfirmare se velle Paulus dicit. Non q̄ minus accepissent à Petro: sed vt duobus apls attestantibus atq; doctoribus, eorū corroboraret fides. Harum igit autoritatū conflictū dirimentes, dicemus Petrū primū p̄dicasse Romanis q̄tū ad alios apostolos: sed non primum q̄tum ad oēs credētes. Itē dicemus Athenis epistolę partem scripsisse, Corinthi vero perfecisse, atq; inde Romanis eā destinasse. Pro altercatione scribit Romanis, confutans modo Iudæos, modo Gentiles, docens eos humiliari, vt omnia attribuant gratiæ dei. Iudæi salutem generi suo, Gentes vero ingenio & naturæ attribuebāt. Prima hæc ponitur: quia primum gradū erroris destruit. Commendat persona & negociū, & autorem negocij, in quibus congrue captat beneuolentiam.

Argumentum in epistolam Pauli ad Romanos.

a

ROmani sunt partis Italiæ. Hi præuenti sunt à falsis apostolis, & sub nomine domini nostri Iesu Christi in legem & prophetas erant inducti. Hos reuocat Apostolus ad ueram euangelicam fidem: scribens eis à Corintho.

b

Postilla Nicolai de Lyra super Prologum in epistolam ad Romanos.

D

ROmani &c. In hoc breui prologo ad cōpendiolam manifestationē dicēdorū in subsequenti epla tria breuiter tāguntur: quia primo describuntur illi, quibus epistola illa est destinata: & hoc in principio prologi, cum dicitur: Romani. secūdo ponit causa finalis, vel quare scripta est causa motiua, ibi: Hos reuocat Apostolus. tertio tāgitur locus à quo est trās missa, ibi: Scribēs eis à Corintho. Prima pars diuidit in duas: quia primo describuntur à regione siue patria, ibi. Partis Italię. secundo describuntur à religione falsa ibi: Hi præuenti sunt à falsis apostolis. vbi circa deceptionem tria tanguntur. primo deceptores, ibi: A falsis apostolis. secundo forma deceptiōis, ibi: Sub nomine domini nostri Iesu Christi. tertio materia in qua erant decepti, ibi: Quia in legem & prophetas erant inducti, q̄tum. s. ad obseruantiam legalium & ceremoniarum legis: quibus tamen Christus finē imposuit. Circa causam finalem duo tanguntur: quia primo ponitur reuocatio ab errore falsitatis, ibi: Hos reuocat Apostolus. secundo inuitatio ad cognitionē veritatis, ibi: ad veram euangelicam veritatem. Ex qua breui diuisione satis patent partes prologi. Circa vero tertiam partem, quæ tangit locum à quo transmissa est epistola, altercatio est, & doctorum saltem verbalis controuersia. Nā dicit Haimo, q̄ ab Athenis ciuitate Græcorum sit transmissa Romanis, quos non ipse, nō Petrus vel aliquis. xij. apostolorum primum instruxit: sed quidā Iudæorum credentium, qui fide Christi ab apostolis percepta, venientes Romam, vbi princeps orbis residebat, quæ apud Ierosolymam didicerant, Romanis euangelizauerūt. Origenes vero dicit eam missam à Corintho, cui consonat finis præsentis prologi, cum dicitur: Scribens eis à Corintho. & pro isto inducitur quod scribit Apostolus ca. vlti. a. præsentis epistolæ: Commendo vobis Phebēn sororem nostrā quæ est in ministerio ecclesiæ, quæ est Cenchris. Cenchris vero, vt dicit Origenes, locus dicitur Corintho vicinus, imo portus ipsius Corinthi. Harum autoritatum conflictus dissolui potest, vt dicatur Paulum partem epistolæ scripsisse Athenis: Corinthi vero perfecisse, atq; eam inde Romanis destinasse.

Diuisio

Incipit epistola Pauli ad Romanos.

PAulus. Beda sup Actus apostolicos Paulū Ca. I. anno passionis & resurrectiōis Christi ad fidē venisse dicit. Tertio vero decimo anno post Christi passionē apl̄atū Gētiū cū Barnaba. & Pauli vocabulū accepisse. pri⁹ em Saul⁹ à Saule psecutore vocabat, qa sicut ille Dauid, hic eccl̄iā Act.9.a psecut⁹ ē. Quartodecio aūt anno iuxta cōdictū apl̄orū ad magisteriū Gētiū est ꝓfect⁹. ¶ Aug⁹. Nō ob aliud hoc sibi nomē elegit, nisi vt se puū oñderet, tā ꝑ mīmū apostolorū. Nō iactātia aliqua, sed ex Saulo fact⁹ est Paulus .i. ex supbo modic⁹. Paul⁹ em modic⁹ & qet⁹ Saul⁹ ingetudo & tētatio interpretat. ¶ Amb. Porro ex more facto rō apl̄orū illud fecisse phibet, qui virtutib⁹ proficiētes mutato noīe sunt vocati, vt & ip̄o noīe esset notui, vt cephas vt filij tonitrui. ¶ Hiero. Paul⁹ à primo spolio qd' eccl̄e Ioh.1.f Mar.3.b. Act.13.b Paulus vī ꝓcōsule quēapud Cyprū cōuertit, hoc sibi nomē assūpsit. ¶ Orige. In scripturis alios binomios, alios trinomios inuenim⁹. Sicut Salomō, q Ecclesiastes & Idida. Matthęus, q & Leui. Sed m hāc ergo consuetudinē videt nobis & Paul⁹ duplici vocitatus vocabulo, sicut in Lu.5.f † ad mun⁹ apostolicū Act.13.b actib⁹ vbi scribit: Saul⁹, q & Paul⁹ euidēter oñdit. ¶ Hiero. Paul⁹ mirabilis siue electus. Quē & dñs ipse vas electiōis vocauit, & tā vita ꝙ doctrīa mirabilē fecit. b ¶ Seru⁹, Ex seruo & humili: fecit de⁹ apl̄m & sublimē ita & vos hūiles sitis: Qui em se hūiliat exaltabit. ¶ Haimo. Orige. Seru⁹ amore filiatiōis & hūiliatis, nō timoris: Nō em accepistis spm̄ seruitutis &c. Ite: ltaq; iā nō ē seru⁹, sed liber. Et iterū: Iā nō dicā vos seruos, sed amicos. c ¶ Iesu Chri. Amb. Christus Grece, Messias hebraice, latine vnct⁹. Christ⁹ qdē vnct⁹ rex & sacerdos inuisibili oleo, plenitudine gr̄e spūalis. vñ: Vnxit te deus de⁹ tu⁹ &c. ¶ Aug. Haimo. Vtrūq; ponēdo vnā dei & hoīs psonā eē testat. ¶ Alterū ꝓ Iudeis, alterū ꝓ Gētib⁹ ponit. Christ⁹ em, hoc nomē Iudeis ē cognitū, q̄ noīe dei filiū designatū vidēt & audiūt i lege ꝓmissum, gb⁹ & si aliū p̄dicaret, nō crederēt: Gētibus ẏo qa i aliq̄ nō legerāt, ꝑmittit saluatorē .i. Iesum. ¶ Christ⁹, quāuis nō sit ꝓpriū, sed nomē sacrameti, sicut ꝓpheta & sacerdos, Iudæis tū cognitū recte ꝓponit: Etsi plurib⁹ indita hæc noīa, tñ sola figura: hic em sol⁹ ver⁹ rex & sacerdos. e ¶ Apl's. Ecce de hūili alt⁹. d ¶ Vocat⁹. Nō à se, sed à deo. Vel vocat⁹, ab hoīb⁹ dictus priuilegio noīs. f ¶ Segr. à doctrīa Scribarū & Phariseorū. hoc cōtra Iudęos. Vel, ab alīs apl̄is, corpe & nō mente. vñ: Segregate mihi Bar. & P. ī opus. ad qd' as. eos. g ¶ Euange. Haimo. Bona annunciatio est q̄ ad salutē. Ea vero est de his q̄ ad fidē & mores. h ¶ Dei. nō ab hoīe inuētū. i ¶ Qd' an. cōpletionē. non venit vt subitū, sed lōge añ ꝓmissū. Vñ in hoc verbū verū est: Quia ali⁹ est q seminat, & ali⁹ q metit. k ¶ Per pro. Haimo. Vñ Ieremias: Ecce dies veniūt, & cōsummabo testamētū nouū sup domū Israel Ier.31.f Esa.55.a & sup domū Iuda. Et itē: Feriā vobiscū pactū sempiternū. Idē & alīs. l ¶ Sanctis. Nō ethnicis. Sancte: qa vitia dānāt, & sacramētis vnius dei & incarnationē filij dei cōtinēt, m ¶ Suo, ꝓprio sibi cōsubstātiali, coæterno, coæquali. n ¶ Factus. tm̄ sed'm carnē. Aug. Et si infect⁹ sed'm diuinā. Tāta est vnio vtriusq; naturæ, vt totū dicat de⁹, totū hō, & vicissim hō de⁹, de⁹ hō: qd' nō in substātijs hoīs. ¶ Qui fa. est ei. Qui factus sed'm carnē ope sc̄tispūs de virgine .i. nat⁹. Impietati hæreticorū occurrit, q obtuso corde ca pl̄m hoc intelligētes, Christū tm̄ hoīem accipiūt. Addēdo em, secundū carnē, diuinitati suā dignitatē reseruauit, in q̄ Christ⁹ dei verbū est ꝓ quē facta sunt oia. ¶ Orige. Factus est sed'm carnē humanat⁹ de⁹, q̄ et in assumptiōe carnis de⁹ ee nō desitit: incōuertibilis manēs, assumpto cōuertibili hoīe, naturā suā ñ minuēs, hoīs assumpta natura. ¶ Aug. Qui erat, fact⁹ est: verbū erat, filius dei erat, fili⁹ hoīs fact⁹ est: suscepit hūanitatē, nō amisit diuinitatē. Natus sed'm veritatem naturę ex deo dei filius, & secundū veritatem naturæ ex hoīe hoīs fili⁹: vt nō adoptiōe vel appellatiōe, sed verè G in vtraq; natiuitate filij nomē nascēdo haberet. ¶ Idem. Est ergo dei fili⁹ deo pr̄i ī natura æq̄lis, habitu minor, i forma dei ẏ bū ex deo genitū. In forma serui fact⁹ ē ex mīere. In forma dei hoīem fecit. In forma serui fact⁹ ē hō, i vtroq; vtrūq; de⁹ vtrūq; hō. ¶ Idē. Ioh.1.b Verbū caro factū ē, nō tñ i hoc qd' factū ē, cōuersū aut̄q; mutatū, sed carne vt carnalib⁹ cōgruēter appareret idutū. ¶ Iohānes. Damas. Vtraq; i Christo forma: qa vtraq; vera & plena est in Christo substātia. Incōuerse em & inalterabiliter vnitæ sunt adinuicē naturæ: neq; diuina distāte à ꝓpria simplicitate, neq; humana aut cōuersa in deitatis naturam, aut in non existentiā, neq; ex duabus vna facta est cōpositā natura. ¶ Aug. Christ⁹

Incipit epistola Pauli ad Romanos.

CAPVT. I.

a ¶ Hebraice, quietus Græce, modicus Latine. b ¶ Nomen humiliatis, vt ad eam prouocet. c ¶ Saluatoris. cui merito oēs seruī. cui seruire regnare. ¶ Regis & sacerdotis.

a b c PAVLVS SERVVS IESV; a b

a ¶ Æterna electione & temporali missione. b ¶ Missus, legatus, vel nuncius. c ¶ Ab vtero synagogæ, in qua quasi mortuus fuit.

d e Christi uocatus † apostolus, segrēgat⁹ in euā; c d

f g a ¶ Prædicandum. ¶ Bene officium. b ¶ Commendatio euangelij a quatuor. c ¶ Completionem. ¶ A tempore. d ¶ Deus pater. ¶ Gratis. ¶ Vt rem vtilem & necessariam. ¶ Ab autore. e ¶ Qui ex deo, non ex se magni. ¶ A tribus commen.

h i k gēliū dei, quōd ante promiserat per prophē e

a ¶ Non modo verbis. ¶ Ne daretur oblitioni. b ¶ Factis. c ¶ Quia omnes ad filium ducunt. d ¶ Proprio. ¶ Commen. euange. l a materia.

m n tas suos in scripturis sanctis dē filiō suo d qui fa f

notabili facto. .s. à cōuersione Pauli proconsulis. Act. xiij.b. Sicut Iacob vocatus fuit Israel, ex eo ꝙ vidit dñm: vel potius ex eo ꝙ luctatus est cū angelo, vt dictū fuit pleni⁹ Geñ. xxxij.f. Et Simon vocatus est Petrus ex cōfessiōe diuinitatis in Christo. Matth. xvj. c. Secūdo, describit ex religione, cū dicitur: b ¶ Seruus Ie. Christi. id est verus Christianus. Tertio, ex officij dignitate, cum dicitur: c ¶ Vocatus Apostolus. Et quia apostolatus est excellentior ecclesiæ status, ad quem nullus ascendit recte nisi à deo vocatus, ideo bene dicitur: Vocatus Apostolo scilicet à deo, sed'm illud Heb. v. a. Nec quisq; assumit sibi honorē, sed qvocatur à deo, tanq; Aaron. Quarto ex mō vocatiōis suæ, cū dicit: d ¶ Segregatus in e. dei. Per verbū em ipūlēti fuit segregatus à cœtu apostolorū aliorūq; discipulorū, ad p̄dicādū ꝓ orbē euangeliū Christi, Act. xiij. a. & tūc vocatus fuit ad apostolatū: prius tñ vocatus fuerat ad fidē, Act. ix. a. e ¶ Quod ante promi. Hic consequen Diuisio ter declaratur duplex dictū. & primo declaratur primum, secundo secundum, ibi: Per quē accepimus. Primum autem est: quia declarat: Segregatus in euāgeliū dei: ideo declarat quale sit illud euāgeliū. .i. bonū nūciū à deo patribus veteris Te. promissum & hoc est quod dicit: Quod ante promi. scilicet de⁹ pr̄. f ¶ Per prosu. in san. sicut patet Iere. xxxj. f. Ecce dies veniūt, dicit dñs, & feriā domui Israel & domui Iuda fœdus nouū, nō sed'm pactū qd' pepigi in die illa cū patrib⁹ vr̄is, q̄ apprehendi manū eorū, vt educerē eos de terra Aegypti, sed hoc erit pactū quod feriā cū domo Israel. Et sequit: Dabo legē meā in visceribꝰ eorū, & in corde eorū scribā eā. Christus em legē nouā in euangelio cōtentā nō tradidit scriptura, sed verbo suo: & spiritusancto de cælo misso impressit illā cordibus apl̄orū & aliorū discipulorū: sed ipsi postea scripserūt ad memoriā futurorū. & ideo dicit Isa. xl. a. Consolamini cō solamini populę meus, dicit dominus deus, ꝛester, loquimini ad cor Ierusalem. quia sicut dictum est lex noua scripta fuit sup hominū corda. Secundo ostēdit quale sit euangelium istud ex subiecto, cū dicitur: g ¶ De filio suo. qui est vnus deus cū patre ab æterno, & verus homo ex tempore. ideo subditur: h ¶ Qui factus est ei ex se. Dauid secun. car. Nō enim dei filius vel ipse Christus potest dici factus absolute: quia suppositum filij est æternum, sicut suppositū patris. Potest tamen dici factus cū determinatiōe, scilicet homo secundū carnē, quia natura humana Christi facta est & est vnita ad suppositum diuinū: & hoc in tempore.

Postilla Nico. de Lyra super epistolā Pauli ad Romanos.

PAulus ser. Ie. Cap. I. Hæc epl̄a diuidit in tres ptes. .s. i salutatiōem, nar Diuisio rationē & conclusionē. secūda ibi: Primū qdē grās ago. tertia. ibi: xvj. ca. Ei aūt qui potens est. Prima adhuc in tres, qa prio describit salutās p̄sona. secūdo, eccl̄ia salutata, ibi: Oībus q sunt Romę. tertio: bona optata, ibi: Gratia vobis & pax. Pr̄ia adhuc in duas: qa prio ponit p̄sonę salutātis descriptio. secūdo. cuiusdā dicti declaratio, ibi: Qd' ante ꝓmiserat. Persona vero salutās primo describit ex noīe cū dr̄: a ¶ Paulus. Primo em vocatus fuit Saulus, Act. viij. a, sed post Pauli de scriptio q̄ ea vocatus est Paulus à quodā eius druplex

☞ ¶ Aug. Christ⁹ ergo vna psona est geminæ substantię: nec tamen
A deus & hō pars huius psonę dici potest: alioquin filius dei anteq̄
formā serui suscīperet non erat totus, & crēuit, cū hō diuinitati
eius accessit. ¶ Ambro. Nō semp factum esse, ad creationē referē.
Pō.89.a sicut ibi: Domine refugiū factꝰ es nobis. Nō enim creationis dis-
finitio vel editio hic declaratur, sed no-
bis refugiū esse dicit, qđ prius non erat.
¶ Aug. Qui factus est &c. Aliqđ signi-
ficat hæc dictio. Quia enim non huma-
no semine concreta est caro dñi in vte-
ro virginis & corpus effecta, sed effectu
& virtute spiritus sancti: ideo apostolus
Gal.4.a dicit factū, nō natū. ¶ Idem: Et si non in
terceslit semen hominis in conceptione
virginis, quia tamē ex ea carnę Christus
† potentia formatus est, q̄ constat ex semine, recte
† amortuis dicitur, factus ex semine. Neq; tñ iō crea
tura. Vñ & oia per ipm facta sunt, nō di
Ioh.1.a cit omnia, nisi quæ facta sunt. i. omnem
creaturā. vñ liquido apparet ipsum fa-
ctum nō esse, p quē facta sunt oia. ¶ Hi
larius: Hic em verus & proprius est fili⁹:
origine, nō adoptione: veritate, nō nun
cupatiōe: natiuitate, nō creatiōe. a ¶ Ex
semi. Da. Aug. Haimo. Quia Maria de
Pš.131.b Dauid. Facta est ꝓmissio Abrahę & Da
uid: sed maluit hic dicere Dauid, q & cri
minosus, non Abrahæ iusti: vt non pro
merito, sed gratia natꝰ de eo puteretur: &
vt ex rege secundū carnē natus ostenda-
† super tur, sicut rex ex deo ante secula natus est.
Prędestina b ¶ Qui prædestinatus est. Prædestina-
tio tio est gratiæ præparatio, qua ab ęterno
Rom.8.a deus homini Christo & cūctis quos prę
† vocati, sciuit cōformes fieri imaginis filij sui, bo
nomen est. na sine meritis præparauit. Præscientia
& infra de bonis & de malis, p̄destinatio est solū
† estis modo de iustis. Prædestinatio est nō prę
B scientia, quæ æqualiter ad bonos & ad
malos pertinet. Sed ordinatio & præpa
ratio adiuuandi illos, quos prouidentia diuina dignos inuenit,
de bonis tantū proprie dicit. ¶ Amb. Qui prædestinatus. qui la-
tebat in carne quid esset, prædestinatus est. i. præsciatus ab æterno
manifestari filius dei in virtute resurgendi. s. cū resurgunt. Nec di
cit ex resurrectione Christi, sed mortuorū, quod maior virtus est.
quia sua resurrectio generalē facit resurrectionē. Vnde videt mor
tem destruxisse, vt nos redimeret: quare & dominū nostrū vocat,
qui talem gram dedit, & potestatē apostolatus sua vice. ¶ Aug.
Prædestinata est ista humanæ naturæ tanta & tam excelsa & sum-
ma subnexio, vt quo attolleretur vlterius nō haberet: sicut p no-
bis ipsa diuinitas, quousq; se deponeret humilius non habuit, q̄
suscepta natura hominis cum infirmitate carnis vsq; ad mortem
crucis. ¶ Haimo. Non de verbo loquit hic Apostolus, sed de ho
mine qui non erat anteq̄ factus esset. Humanitas em quæ nō erat
antea, illa prædestinata est. ¶ Aug. Præclarissimū enim lumē prę
destinationis & gratiæ est ipse mediator dei & hoim hō Christus
Iesus. Ille enim hō, vt à verbo patri coæterno in vnitatē personæ
assumptus filius dei vnigenitus esset, vnde hoc meruit? quòd eius
bonū qualecunq; præcessit, vt ad hanc ineffabilem excellentiam
Luc.1.d perueniret: faciente ac suscipiēte dei verbo. Ipse homo ex quo esse
cœpit, filius dei vnicus esse cœpit. Fœmina illa gratia plena conce
pit de spiritu sancto: ex virgine Maria deus vnicus natus est, non
carnis cupidine, sed solo dei munere. Libera in illo homine volū
Christus tas erat, & tanto magis quanto magis peccare nō poterat. Idem.
quomodo Recte quippe dicitur filius dei prædestinatus: non secundū illud
p̄destinat⁹ quod est verbū dei deus apud deum: Vt quid em prædestinaretur
cū iam esset, qui iam erat sine initio, & sine termino sempiternus.
Illud autē prædestinandū erat, quod nondū erat: vt sic suo tēpo-
re fieret: quemadmodū ante tēpora p̄destinatū erat, vt fieret. Quis
quis igitur filiū dei prædestinatū negat, hunc eundē filiū hominis
negat. Prædestinat⁹ est ergo Iesus, vt qui futurus erat sec̄m carnē
filius Dauid, esset in virtute filius dei. c ¶ Secundū spiri. san-
ctifica. Iungatur sic: Qui factus est ei ex semine Dauid secundum
carnem: Factus quidē sec̄m spm̄ sanctificationis. i. sec̄m opatio-
nē spūssancti, qui sanctificat homines, & qui sanctificauit Christū
hoiem in vtero virginali. ¶ Aug. Vel probatur filius dei: qa spi
ritū suis dedit sanctificationis, incœptę à resurrectione animæ. i. re
missiōe pctōrū mortuorū Christi, in pctis scilicet quos null⁹ alius
curare po-

a ¶ Ad honorem eius. b ¶ Commendatio autoris a qua
tuor: primo ab origine. c ¶ Factus, ne putetur homo
tantum, & non secundum diuinitatem.

a ctus est ei ex semine Dauid secun-
a ¶ Quia verbum caro factum est &c. b ¶ Secundum
quod homo gratia sola præelectus, vt sit filius dei in
eadem potentia & virtute diuinitatis cum patre per
vnionem verbi. ¶ Commen. a virtute.

b dum carnem, qui † prædestinatus
a ¶ Probatur etiam. ¶ Quod potest videri ex hoc, quod
ex spiritu sancto conceptus. ¶ Commen. a gratia.

c est filius dei in † uirtute, secundum
spiritum sanctificationis † ex resurre
¶ Quia mortuos secum fecit resurgere, qui fuerunt eius. i.
ab eo suscitandi. ¶ Vnde: Multa corpora eorum qui
dormierant surrexerunt cum eo.

d ctione mortuorum, † Iesu Christi
a ¶ Ecce quid autor ei. ¶ Commen. a liberalitate.

domini nostri, per quem accepimus
a ¶ Remissionem peccatorum, tolerantiam laborum. ¶ Et
dona alia. b ¶ Auctoritatem vel legationem prædican
di. c ¶ Vt factum obedire fidei.

grātiam & apostolatum ad obēdi
a ¶ Iudæi cohabitatione sunt in Gentibus.

e endum fidei in omnibus Genti
a ¶ Vice eius, vel pro nomine eius dilatando. b ¶ Vt fa
miliarius admoneat, conuertit se ad eos. ¶ Inter quas
gentes.

f bus † prō nomine eius: in quibus
a ¶ Romani. b ¶ Per gratiam ab eo per interiorem vo
cationem: vel vt sitis eius per exteriorem vocationem.

g estis & uōs † uocati Iesu Christi: o
¶ Scribit. ¶ Non alijs. ¶ A deo.

h mnibus qui † sunt Romæ dilectis
a ¶. i. illis quos dilexit: vt vocaret ad sanctitatem.
b ¶ Remissio peccatorum. ¶ Prius salutat.

i k dei uocatis sanctis: Grātia uobis

curare potuit. ¶ Est em duplex resurrectio, aīæ, & ¦corporis. De C
resurrectione aīæ in seq̄nti ait Apls: Surge qui dormis, & exurge Resurre-
à mortuis, & illuminabit tibi Christ⁹. d ¶ Mortuo. Ie. Chri ctio duplex
sti. Christi pro eius vel suorū, propriū nomē, p noīe posuit mo- Ephe.5.d
re Hebraico: quę locutio in scripturis præcipue veterib⁹ est vsi
atissima. vt fecit Moyses sicut p̄cepit
dominus Moysi. e ¶ In omni. Genti-
bus non solū iudęis in quibus (quia sine
lege vocati) non debent sub lege, agere.
f ¶ Pro nomi. eius. Pro eius gloria,
non nostra sicut vos facitis. g ¶ Voca-
ti Iesu Christi. i. ab eo, s. Iesu Christo. 1.Ioh.4.b
Genitiuus pro ablatiuo more Græco. † declarat⁹
h ¶ Dilectis dei. Prior em dilexit nos fuit, demō
ante omnia merita, vt & nos eum dilecti stratus fuit
diligeremus. i ¶ Vocatis sanctis. Nō
ideo vocati, quia sancti: sed ideo sancti
effecti, quia vocati: & ideo vocati, quia
dilecti. k ¶ Gratia uo. & p. Aug. In
ista salutatione ipsa trinitas pariter q̄ in- † Iesus
cōmutabilis vnitas cognoscitur. Vnitas Christ⁹ do
p hoc q̄ ait, à deo. ¶ Haimo. Spūssancti minus no-
nomen nō posuit, qm̄ in donis suis eum ster
cōprehendit, id est in gratia & pietate.

☞ Grās ago

Nico. de Lyra.

a ¶ Qui prædestinatus est fi. dei in uir. i. in æqualite potentiæ cū deo patre. Ad
cuius intellectū sciendum, q̄ prædestina
tio est æterna dei ordinatio de agendis
in tempore p gratiā eius. Est em prę para Prędestina
tio gratiæ in pñti & gloriæ in futuro: p tio
pter quod importat antecessionē respe
ctu prędestinati. Filius autē in natura di
uina est coæternus patri: & sic nō potest
dici prædestinatus, sed in humana natu
ra posterior est patre, quæ vnita est dei
tati in tēpore: & hęc vnio facta est ex dei D
prædestinatione, aliter eius deitati deno
uo aliquid accideret, quod est impossibile, & est ex eius mera gra:
p̄pter qđ cadit sub prædestinatione diuina. & ideo sicut hęc pro
positio: homo factus est deus, vel filius dei, est vera: ita & hęc: Chri
stus sec̄m q̄ homo p̄destinatus est esse filius dei, qui in natura di
uina æqualis est patri in potentia. b ¶ Secundū spiri. Hoc re
fertur ad illud quod præmittit: Qui factus est ei ex semine Dauid
secundū carnē: ne forte aliquis crederet q̄ descendisset de Dauid
p̄ virtutē generatiuā sicut alij: qđ est falsum. quia de cælo descē-
dit tm̄ secundū corpulentā substantiā de virgine assumptā, & vir
tute actiua spiritus sancti formatā, q̄ virginē sanctificauit & impr̄
gnauit. c ¶ Ex resur. mor. Hoc refertur ad illud quod prædici
tur: Qui prædestinatus est fi. dei in uirtu. i. in æqualitate potentiæ, vt
dictum est, quę apparuit in Christo ex resurrectione mortuorum
ad quam requiritur potētia infinita. per quā se & alios mortuos
suscitauit. d ¶ Iesu Chri. domi. no. i. à Iesu Christo domino
nostro. Hic ponit genitiuus p ablatiuo. e ¶ Per quē ac. gra. &
apostola. Hic declarat secundum dictum. i. qualiter acceptus est
ad apostolatū. s. per Iesum Christū qui est mediator dei & homi
num, & ideo dona spūssancti veniunt ad hoīes p ipsum. Dictū est
aūt supra, q̄ hæc vocatio facta fuit p spm̄ sanctum. Ex quo sequit q̄
mediāte Christo apostolatus cōcessus fuit Paulo. ideo dicit: Per
quem acce. gra. & apostola. & iungit hæc duo simul: quia na
tura nō deficit in necessarijs: sed cū forma substātiali dat p̄prieta-
tes q̄ sunt necessarię in operibus cōgruētibus ipsi formę. & multo
magis autor naturæ nō deficit in necessarijs: p̄pter qđ concedens
dignitatē apticā, simul dat gratiā ad exequēdū cōueniēter officiū
pertinens ad illam dignitatem, nisi suscipiens obicem sibi ponat.
f ¶ Ad obe. fidei. i. paratus sum totaliter me exponere obse-
quio fidei. g ¶ In omni Genti. i. vt fides dilatetur in omnibus
Gentibus. h ¶ Pro nomi. eius. i. ad gloriam nominis Christi.
i j ¶ In qui. scilicet fidelibus. k ¶ Estis uos uocati ad fidem,
Iesu Chri. id est à Iesu Christo, à quo est hęc vocatio. l ¶ Omni
bus q̄ sunt Ro. Hic cōsequēter exprimunt p̄sonę salutatę, cū dr.
Omni. q̄ s. Ro. nō generaliter, sed fidelib⁹. ideo subdit: m ¶ Di
le. dei. i. à deo vocatis. n ¶ Sctis. i. Christianis qui sunt sanctifi-
cati p baptismū. o ¶ Gratia uo. & pax. Hic exprimunt opta
ta bona, q̄ sunt bona simplr, p̄pter qđ absolute pñt optari alijs
& sibi: & hęc sunt gratia in præsenti & gloria in futuro. iō subdit:

☞ a ¶ Gratias ago. Gras agere est sentire E oia à deo data esse: & p eo laudare corde,
Gras agere Exo. 3. b voce, & opere. b ¶ Deo meo. Nō ocio se. Nō enim vox ista esse pōt nisi sanctorū, quorū de⁹ dicit, sicut de⁹ Abrahā, Isaac, & Iacob. Cū em oim vn⁹ sit de⁹ p naturam, eorū tn̄ ppriē p gr̄am esse dr̄, q merito fi dei & iusticiæ eius cultores esse probant. c ¶ Pro omni. uo. Cum pro aliis, primū pro vobis, de quibus magna vtilitas venit, per Christū mediatorem, per quem vobis deus dedit bona omnia. d ¶ Quia fides. Amb. Cōgaudet de bono incœpto eorum: per quod charitatē erga illos ostē dit, & hortat̄ ad pfectū. Hæc ante omnia
† De iure. iu. c. etsi Christus §. angelus Iuramētū quādo sit faciendum se agere dicit, qa multis pficit fides eorū. e ¶ Testis. q habetis fidē, dño imputo. Nā habenda oro ab eo. Vel exponit, quā do gratias agat, ī oratiōib⁹ scilicet, & quō sine intermissiōe. ¶ Testis iuramentū est faciendū in necessariis, cū pigri sunt homi nes credere qđ eis est vtile. Non est iura tio in se bona, nō tamē mala cum est necessaria, licet à malo infirmitatis eorum quibus aliquid dicit, pcedat. ¶ Hierony. sup Ieremiam in secundo: Animaduertēdū, q iusiurandum hos habet comites, veritatē, iudicium, & iusticiam: sed si ista defecerint nequaq̄ erit iuramentum, sed periurium. f ¶ Memoriam uestri &c. Hoc dicit vt eū ament, & desiderent audire. g ¶ In
Oratio Obsecratio oratio. meis ob. Oratio, pro bonis habē dis. Obsecratio, pro necessitate districta oratio: Et est per sacra ad deum adiuratio
† per volū tatem vt per passionem, per mortē, vel natiuitatem & similia. h ¶ Desidero eī. vt quę verbis suadere non poterat, præsens suadere virtute miraculorum. I ¶ Consolari. Modo ego sum desolatus, sic & vos: etsi non sentitis, sed sic consolaremur. k ¶ Fratres. Quia renati, & aliqui recti. F vnde supra: vocatis sanctis. l ¶ Græcis.
† aliquod iptiar vobis donū pūale De Iudæis tacet, quia magister Gentium. Græcis. Græcos præponit, qa ab eis oīs philosophia mundana exordium habuit. m ¶ Barbaris. Barbaros dicit, qui sunt q̄si ex leges, q scilicet nec Hebræi, nec Græci nec Latini sunt. ¶ Nulli speciali⁹ debeē hæc prędicatio. ¶ Debitor, qa missus ad oēs. n ¶ Nō enim eru. euā. Sicut illi q falsa prædicant. Vel, qui crucē Christi pu tāt ignominiā. ideo non erubesco euāgeliū: qa virtus est. i. qa virtutē dei annūciat, nō infirmitatē, sapientiā, non insipientiā. Quod enim infirmum dei est, fortius est hominibus: & qđ stultū dei est, sapiēti⁹ est ☞ hominibus

Nicolaus de Lyra.

† vt cōmunē capitā cōsolationē ī vobis per mutuam

c-✠a ¶ Et pax. Appetitus enim hominis nō potest totaliter quietari, nisi in gloria.
† præpeditus fuerim ad hūc vsq̄ diem b ¶ A deo pa. qui est dator grāe & glię. c ¶ Et domi. no. Iesu Chri. qui est vn⁹ deus cū ipso: & sic dator grāe & glīæ sicut ipse. d ¶ Primū quidē gra. ago deo meo. Hic consequenter ponit narratio, in q̄ explicat ītētio Apli, q est cōmendare grām dei: p quā Rom̄ erāt vocati ad fidē alię Iudæi & alię Gētiles, ostendendo q vtriq; ad salutē indigebāt grā dei: qa scia acq̄sita nō sufficiebat Gētib⁹ ad salutē, ne
† eruditis pariter ac rudibus q̄ obseruatio legis Iudęis. Quod patet ex hoc q ipsi & illi, plapsi fuerant in horribi
† quātū in me est paratus sum lia vitia: ppter qđ egebant Christi grā: p quā saluarent. Et prio hoc ostendit Apls. sc̄o istruit eos ī morib⁹ ca. xij. Pria ī duas qa prio aufert à Romanis credentibus dis cordiæ materiā, sc̄o iducit eos ad charitatis

a ¶ Reconciliatio & tranquillitas mentis. b ¶ Ad deum. c ¶ Ab eo qui vult & potest. a b
& pax à deo pātre, & domino no c a ¶ Sine quo nulla bona sunt nobis. b ¶ Prius lenit, post grauiter increpaturus.
stro Iesu Christo. Primum quidē d a ¶ Quem. s. meum facio, quod non vos. b ¶ Mediatorem dei & hominum. ¶ Non per legem, non per prophetiam.
a b gratias ago deo meo per Iesum c a ¶ Quia ipse est minister beneficiorū dei. b ¶ Quod & volūtas faciatis.
c d Christū pro omnibus uobis, quia f a ¶ Non laudat fidem illorum tanq̄ perfectam, sed facilitatem & votum erga Christum. ¶ Etsi non perfecta. b ¶ Quia Roma caput mundi, vnde proficerent multi.
fides uestra annunciatur in uni g a ¶ Præmissa autoritas.
uerso mundo. † Testis enim mi e
a ¶ Et ideo non est notum mentiri. b ¶. i. voluntate, vel spiritualibus fide. s. & charitate. ¶ Non in carne. i. carnalibus observantijs.
hi est deus, † cui seruio in spiritu h a ¶ In quo? ¶ Prædicando, non in lege, non in circumcisione, non in eo quod Moyses seruus tradidit: sed. b ¶ Quod filius tradidit non scribendo, sed inspirando mentibus.
meo in euangelio filii eius, quòd i a ¶ Amb. Deus memor est cum dat. oblitus cū cessat.
sine intermissione memoriam ue k a ¶ Habitis horis constitutis ad orādum. b ¶ Quę pro me & alijs.
strī facio semper in orationibus l a ¶ Non solum oro, sed etiam obsecro. ¶ Tentans. b ¶ Prospero & aduerso. ¶ Quacunque ex causa facili vel difficili. c ¶ Post longa deliderja,
meis, obsecrans siquo modo tan k l a ¶ Hyeme vel æstate. b ¶ Q. quod esse non reputo, nisi perueniam ad vos.
dem aliquando prosperum iter a ¶ Non vt mali in suo malo. ¶ Quia tunc vtilis adueniens.
habeā † in uoluntate dei ueniendi a ¶ Ideo obsecro. b ¶ Quia quæ scribit & peruerse possunt accipi, & virtutem suadere.
h ad uos. Desidero enim uos uide m a ¶. i. vos participes facim. b ¶ Gratuiti beneficij dei. ¶ Doctrinæ.
re, ut † aliquid impertiar uobis grā a ¶ Quia tam aliquid haberis.
tiæ spiritalis, ad confirmandos n a ¶ Quæ confirmatio adeo est grata, quasi. ¶. s. vos confirmari. b ¶ Quasi mea consolatio fieri. c ¶ Quia dolet de non recta fide. ¶ Vel idem, vt consolemur vobiscum alia litera.
uos, id est † simul consolari in uo o a ¶ Non nouam, sed meam & vestram quæ est inuicem communis. ¶. i. vnius & eiusdem fidei sumus in Christo, vel quæ per dilectionem operatur.
bis per eam quæ inuicem est † fi a ¶ Haimo. Cur ergo non venit? quia prohibitus fuit: quod volo vt sciatis, & putetis culpa vestra fieri, vt modo dignos vos parentis. ¶ Deinde. quia. ppositum
dem uestram atq; meam. Nolo k autem uos ignorare fratres: quia ¶ Non solum volui.
sæpe proposui uenire ad uos, & a ¶ Aliquibus impedimentis deo id agente. ¶ Venire. b ¶ Vsque in præsens.
† prohibitus sum usquē adhuc, ut a ¶. i. vt fructificetis vos per meam prædicationem: vel, vt ego præmium pro vobis acquirā. q. d. ideo deside. ve.
aliquem fructum habeam in uo a ¶ Horum exemplo prouocat eos. b ¶ Quod ideo volo. quia debitor sum omnibus Gentibus.
l bis, sicut & in cęteris Gētib⁹. Grę b p a ¶ Vt nemo de vitro. p populo excludatur. ¶ Hanc. mundanis rationibus eruditis.
m cis ac Barbaris, † sapientibus & q r a ¶ Illarum rationum imperitis. b ¶ Euangelizare. ¶ Sicut alijs debeo ita & vobis. quia omnibus debitor sum.
insipientib⁹ debitor sū: ita † quòd s a ¶ Q. Bisi ego ad hæc paratus: ergo alteritus culpa remansit.
in me promptū est, & uobis qui t a ¶ In me promptum
n Romæ estis euangelizare. Non x

G tatis cōcordiā. v. ca. Materia vero discordiæ erat: qa cōuersi de Iudaismo p̄serebāt se Gētilib⁹ ex Mosaicę legis susceptione: & ecouuerso Gētiles Iudæis de sciæ acquisitione: ppter quod ostendit eos primo simpliciter egere gratia dei sine prærogatiua aliqua ante conuersionem ad Christi fidē. sec̄o post conuersionē ad Christi fidē sec̄a incipit in tertio cap. ante mediū, ibi: Quid ergo. Prima in duas. primo Apls affectū suę charitatis ad ipsos ostēdit, secū do vitia eorū arguit, ibi: Reuelat. Pria ad huc i duas. Prio em ondit se hr̄e charitatē ad eos gr̄as agendo de eor⁹ bōa ī choatiōe di. Pri. q̄dē. i. principaliter. e ¶ Gra. a. d. meo. cui bonū hōis principaliter est attribuēdū. f ¶ Quia fides ue. annū. in u. mūdo. Ciuitas em Romana tunc toti mūdo dñabat: ppter qđ de oīb⁹ mūdi partibus ibi veniebāt nūcij, qui bonā cōuersationē fidei ī Romę existētiū referebāt. i di
† quę colo spiritu uersis partib⁹ orbis: qđ ad dilatationē fidei & ad dei gl̄iā faciebat, quā Apls q̄rebat. g ¶ Testis em mi. ē de⁹. Hic sec̄o ostendit idē p ipsis orando deuote dicēs Testis em mi. ē de⁹. Frequenter em pro ipsis orabat ecclesiæ: ppter qđ testē de hoc non habebat nisi deum. h ¶ Cui seruio. &c. & non obseruantijs legalibus. i ¶ Qđ sine intermissione memoriā &c. Non est per hoc intelligendum, q Apls pro ipsis oraret cōtinue, sed qa quotiēscūq; orabat, de ipsis memoriam habebat. k ¶ Obsecrās. i. p rem sacrā deprecans, vt orō sit magis exaudibilis. Sicut cū dicim⁹: Per crucē & passionem tuam libera nos domine. l ¶ Si quō tādē ali. p. iter. ha. &c. Hæc forsitan fuit vna causa appellationis suæ ad Cæsarem, Act. xxv. H vt sic videret fideles Romæ existentes. Triplex cā veniēdi ad Romanos m ¶ Deside. em uos ui. Hic reddit cām sui dicti. s. quare desiderabat venire ad Romanos. Et assignat ad hoc triplicē causam Prima est ad augmentationem sui meriti & eorū psuā prędicationem. & hoc est qđ dicit: Desidero em uos uide. ut ali. u. imp. gratiæ. spi. i. vt p p̄dicationē meā efficiamini deuotiores: & sic in vobis augeatur gratia dei. n ¶ Ad cōfir. uos. in
† fides vīa atq; mea Sec̄a cā fide & bonis operibus. o ¶ Id ē si. consolatione. in uo. q. d. p hoc habebimus ad inuicē cōsolationē p fidē mihi & vobis cōmunē. Et dedilatione sui aduēt⁹, cōsequēnē se excusat, di. Nolo aūt uos ig. fra. quia sępe pro. ueni. & patet ex prædictis litera. p ¶ Græcis ac Barbaris. Hic assignatur sec̄a causa quæ est redditio debiti di. Græcis ac Barbaris. id est hominibus ignoræ linguæ, cuiusmodi sūt omnes prę ter Iudæos, Græcos, & Latinos. e ¶ Sapientibus. ict est instructis in lege & philosophia. r ¶ Et insipientibus. id est illiteratis hominibus. s ¶ Debitor sum. ad prædicaudum eius euangelium ex officio apostolatus. t ¶ Ita quod in me promptum est. ex parte animi, licet habuerim & habeam impedimentum exequendi. v ¶ Et uobis qui Romæ estis euangelizare. id prædicare euangelium. Licet autem reddere debitū sit necessitatis, tamen Apostolus non peccauit in hoc, quòd omnibus Gentibus nō prædicauit: quia huius debiti redditio cadit sub præcepto affirmatiuo, quod non obligat ad sęper, sed opportunitate habita, quod Apls fecit. x ¶ Non em eru Tertia cā bes. euan. Hic assignatur tertia causa ex honorabilitate officij, di. Nō ei erubes.
c-✠ euangelium

hominibus. Vel, virtus est credẽti, per q̃ p̃ẽ dimittit: & cũ tres exigit, fiunt miracula quib⁹ cõmẽdat doctrina. a ¶ Virtus enĩ dei. Quia signis firmat incredibilis p̃dicatio: quod nõ est in falsis præconibus. b ¶ Iudæo primũ. Elicius: Q. Maxime & præ omnibus Iudæo. Iudæũ p̃sponit causa patrũ: tamẽ & hic indiget euangelio. Quid ergo op⁹ est legẽ. c ¶ Iusticia enim dei. Haimo. Amb. Est quę gratis iustificat impiũ per fidem sine operibus legis, vt alibi inueniar in illo non habens iusticiam meam quę ex lege est, sed illam quę ex fide, quam reuelat euangelium dum dat fidem homini: per quam iustificatur q̃ credit deum iustum & veracem in promissis. Hoc contra Iudęos qui negãt hunc esse Christũ, quem p̃misit deus. d ¶ Reuelatur. Augu. Aggreditur Gentiles sc̃m priorem statum: quia iactabant bonam naturam, & excusabant turpitudines per ignorantiã. Contra autem Apostolus dicit & prius habuisse noticiam, & perdidisse per culpam, & bonam naturã sibĩp̃sis à deo relictã in oĩa mala p̃cipitatã. ¶ Commendata pietate fidei, qua iustificati deo grati esse debemus, cõtrariũ detestando subinfert, q̃ inflati per se in idola cecidерunt. e ¶ Ex fide. Dei p̃mittẽtis, in fidẽ hominis, q̃ credit ei. Vel ex fide in fidẽ propter omnes partes fidei: ex fide veteris Testamẽti, vbi vn⁹ deus, in fidem noui, vbi pater & filius & spiritussanctus. Ex fide primi aduentus, in fidem secũdi. Ex fide primę resurrectionis in fidem secũdę. Ex fide p̃missionis, in fidem reddit̃onis. Ex fide p̃dicatorũ, in fidem populorũ. Ex fide seminãtiũ, in fidem metentium. Ei est iusticia qui trãsit de fide in fidem vt transeat Iudęus & quicũq; alius de fide veteris in fidẽ noui Testamenti, & de fide verborũ & spẽi, in fidẽ rerũ & specie. ¶ Aug. Fides est qua creduntur ea q̃ non videntur. Etiam est fides, quando nõ verbis, sed reb⁹ p̃sentib⁹ creditur, quod erit cum deus se videndũ dederit. Dicit ergo ex fide verborũ quibus credimus qđ non videm⁹, in fidem rerum qua credita obtinebimus. f ¶ Sicut scriptũ est. In Abacuk. Ita est: Iust⁹ autẽ ex sua fide viuet. Sed hoc & talia plura testimonia q̃ ponit ab Hebraicę veritatis translatione, qua nũc vtimur vt discordare: quia aliq̃n sumit à Lxx. interpretibus: aliquando sicut loquens eodẽ spiritu quo prophetæ sensum sumit tantum modo, suis vtens verbis suaq; dispositione. g ¶ Reuelatur &c. Ex fide est iusticia, & inde salus: ga ex impietate iniusticia, & inde ira, idest, pœna, & hoc idem reuelatur in euangelio. Vel reuelatur de cęlo, qđ accusat eos, ga indicauit creatorẽ eis, vel saluatorẽ. Ex ipsa enim cæli fabrica iratus illis deus ostẽditur, qui ideo tam pulchra astra cõdidit, vt ex eis quantus & quàm admirabilis creator eorum sit, possit agnosci, & sic solus adorari. h ¶ Super omnem impietatem. Impietas est in deum peccasse: Iniquitas in homines: Vel impius infidelis sicut idololatra. Iniquus qui prauitate operis ab æquitate discordat. i ¶ Eorum qui ueritatem. Q. Cur eis ira de impietate, cũ non cognouerint deum? Ad quod: Poterant quidem cognoscere sed sibi tollunt malentes morari iniuste in sua voluptate. k ¶ Veritatem dei detẽ. Quia hoc dicitur: qđ est de deo noscibile, est in illis. Q. In se habẽt vnde noscant, scilicet naturalem rationem. l ¶ In iusticia detinent. Bonum est quod tenẽt, sed malum est vbi tenent. Veritatem enim tenẽt, sed in iniquitate. Inuenisti deum, inuenisti veritatem, & ipsum detinens in iniusticia: & quod per dei opera cognouisti, per hominis opera perdidisti. ¶ Aug. Totum consideraſti rei ordinem, & non vis attendere q̃ mũdus opus dei, idolum opus fabri. Si faber idolo ſicut dedit figuram, daret & cor, ab idolo ipso faber adoraretur: quis ergo deus tuus? nũquid qui te fecit? m ¶ Notum est dei. Gregorius: Est quod ex huius mundi dispositione & naturali ordine assequi possum⁹. Ignotum vero dei, quod omnem latet creaturam: vt ratio substantiæ ei⁹ vel naturæ, & mysteriũ hũanæ liberationis. n ¶ Manifestum est in illis. Aug: Quia non solum ratio naturalis ad Deus pluribus modis cognoscit. hoc, p̃fuit, sed & de⁹ quotidie adiuuit, ne sola natura sufficere videretur. o ¶ Inuisibilia enim ipsius. Haimo, Ostendit quid de deo scire potuerit. Pluraliter dicit quia plurib⁹ modis cognoscitur scilicet q̃ æternus, omnipotens & huiusmodi. Intellecta ipsa inuisibilia per facta, quia per cælum & terram & alias creaturas quas immensas & perpetuas esse intellexerunt, ipsum conditorem, incomparabilem, immensum, ęternum, mente conspexerũt, p ¶ A creatura. Ab homine, per excellentiam, quia excellit inter alias creaturas, vel propter conuenientiam quam habet cum omnibus creaturis. est enim localiter in loco, cum corporibus, sentit cum animalibus, intelligit cum angelis. ☞ vnde: Prædicate

a ¶ Tangit eos qui non recta tradiderant.

Iusticia dei & Christũ

a enim erũbesco euangelium*. Vir / a

a ¶ Nobis, non alijs. ¶ Innectat ad fidem, dat salutem omni credenti, peccata remittit, iustificat, a secunda morte præseruat. b ¶ Valens.

b tũs enim dei est in salutẽ omni cre / b

a ¶ Quod dixit omat determinat. ¶ Credenti. b ¶ Gentilibus omnibus. c ¶ Credenti est in salutem quia est ei in iusticiam: Quod clare ostenditur in ipso euangelio.

b c d e denti, Iudæo primum & Grẽco. Iũ / c d e

sticia enim dei † in eo reuelatur ex fi / e

a ¶ Ex fide est Iusticia, & ita salus, sicut Abacuk dicit: Non ex lege. b ¶ Au. Iustus est ex fide: & ita vivit æterna vita quæ est merces fidei.

† per illud patefit. & infra † victurus est

f de in fidem, sicut scriptum est: † Iũ / f

g stus ex fide † uiuit. Reuelatur e / g

a ¶ Venturi ad iudicium.

h nim ira dei de cælo super omnem / h

a ¶ Non omnes impios, sed omnes impietatis & iniusti tiæ partes. ¶ Idololatras. b ¶ Quæ ex culpa eorum.

i impietãtem & iniũsticiam homi / i

a ¶ Veram de deo cognitionem habent.

k l num; eorum qui ueritatem dei in in / k l

a ¶ Manentes in malo opere. ¶ Cum sponte eis se offerat. b ¶ Multa sunt quæ de deo per naturam sciri non possunt, vt de mysterio redemptionis & incarnatione. ¶ Inde deo noscibile.

m iusticia detinẽt: quia quod † nõtum / k

a ¶ Ductu rationis.

n est dei, mãnifestum est in illis. De / l m

a ¶ Per opus suum, non per doctrinam, vel inspirationẽ. b ¶ Quod notum est dei manifestum est in illis: quia. ¶ Pater. ¶ Alias reuelauit.

o us enim mãnifestauit illis. Inũi / n

a ¶ Ab homine, non solum ab angelis. ¶ Vel, a constitutione mundi.

p sibilia enim ipsius à † creatũra mun / o

Nicolaus de Lyra.

Euangelium. idest prædicationem euangelij: quia hoc est honorificum & sanctum. Ideo subditur: a ¶ Virtus enim dei est. idest euangelium est dei virtutis contentiuum. b ¶ In salutem omni credenti. Tamen quantum ad effectum proficit solum credentibus. c ¶ Iudæo primum & Græco. Per hoc non est intelligẽdum, q̃ apud deum sit personarum acceptio, sed hoc dicitur, quia Iudęi per noticiam legis & prophetarum, & Græci per cognitionem creaturarum, quę est quędam scala ad ascendẽdũ ad deum per cognitionem & amorem, habebant quandam dispositionem præ cæteris Gentibus ad suscipiendum euangelij veritatem, quod continet iusticiam perfectam. Propter quod subditur: d ¶ Iusticia enim dei in eo reuelatur: Id est in euangelio manifeste traditur. e ¶ Ex fide in fidem Id est fide informi procedendo ad fidem formatam. Licet enim sit dem habitus, tamen dicitur informis sine charitate existens, & superueniente charitate formatus quia per hoc actus eius efficitur meritorius vitę beatę, & talis formata fides viuificat & iustificat perfecte, sicut scriptum est Abacuk. ij. a. Iustus autem &c. f ¶ Reuelatur enim. Postquam Apostolus affectum suę charitatis erga Romanos ostendit, hic consequenter vitia eorum arguit. Et diuiditur in duas partes: quia primo arguit vitia Gentilium. Secundo Iudęorũ, capitulo sequenti. Prima in duas quia primo arguit vitia eorum. Secundo, concludit intentum, ibi: Qui cum iusticiam dei. prima adhuc in tres: qa primo arguit eorum vitia cõtra deum. Secundo in seipsum, ibi: Propter quod tradidit. Tertio, in proximum, ibi: Et sicut non probauerũt. Prima in duas: quia primo arguit eorum cęcitatem. Secundo peccatorum insequentium grauitatem, ibi: Et mutauerunt. Primum autem ostendit per hoc q̃ Romani vigebant ratione & industria naturali. vnde dicit Vegeti⁹ libro de re militari, q̃ Romani quęsierunt dominium totius terræ & orbis non multitudine ppli, nec fortitudine corporali, sed sapientia consulũ & prudẽtia militari: propter quod ex cognitiõe naturali sibi data poterãt cognoscere vnũ solũ deũ verũ latria colẽdũ: Qđ si fecissent, tãq; de bõis naturalib⁹ deo grati dedisset eis cognitionẽ sui supnaturalẽ, q̃ necessariũ est hr̃e ad salutẽ, sicut patet de Cornelio Act. x. Sicut em̃ corpe dispositio & organizato p̃ naturã infunditur à deo aia, sic talis supnaturalis noticia hoi disposito p̃ modũ p̃dictũ: & sicut deficiẽte natura in organizatiõe p̃dicta nõ infunditur aia, sic hoi indisposito noticia fidei denegat̃. Sic em̃ fuit de Romanis q̃ de cognitiõe naturali deo ingrati supbierũt, & ex cõsequẽti cæcitatẽ mẽtis incurrerũt, & grauia pcta cõmiserũt, ppter qđ puniẽdi erãt ex iusticia diuia. Et hoc est qđ dr̃: Reuelatur em̃. i. certitudinaliter expectat̃. g ¶ Ira dei. i. iusticia & vindicta. Supoem̃ im. f. contra deũ. Est em̃ pietas cultus deo exhibit⁹, sc̃m Tullium. Et p̃ oppositũ ipietas importat dei cõtẽptũ. h ¶ Et iniu. ho. i. pcm̃ cõtra p̃ximũ cũ quo iuste est viuẽdũ. i ¶ Eorũ que. dei in iniu. detinẽt. Veritas em̃ diuina, q̃tũ est in se, parata est se manifestare: sed malicia hois impedit in eis hanc mãnifestationẽ, & sic quodãmõ detinet eam, sicut impediẽs cursum aq̃ dr̃ eã detinere qđ declarat cõsequẽter di. k ¶ Quia q. m. ẽ d. i. icõditiõib⁹ diuis p̃ rõnẽ naturalẽ cognitis cuiusmõi sũt eẽntialia tributa vt sapia, bõitas, & sĩlia. l ¶ Manife. ẽi il. s. hoib⁹ Romãis. m ¶ De⁹ e. m. il. Et subdit modus mãifestatiõis eũ dr̃: n ¶ Inuisib. e. ip. i. attributa dei eẽntialia, q̃ sunt nobis inuisibilia in pñti sicut & ei⁹ ellẽtia, eo q. non cognoscunt cognitiõe intuitiua. o ¶ A creatura mũ. i. ab hoĩe, q̃ sic nominatur, eo p̃ habet quandã similitudinẽ cum omni creatura

a v ☞ Habet enim

Vnde Prædicate euangelium omni creaturæ. a ¶ Cum cognouissent &c. Aug. Viderūt quo veniendum esset: sed ingrati ei q illis præstitit vt viderent, sibi voluerunt tribuere q̄ videbant, & facti sup̄bi amiserūt etiā qd̄ videbāt. Quod em̄ curositate inuenerūt: p̄ superbiā p̄diderūt. Quod em̄ dederat gratis, tulit ingratis. b ¶ Obscuratū. Amb. Nebula em̄ erroris contexit cor illorum, quia cum creatorem ex creaturis cognouissent, nec sicut deum glorificassent amplius obtusi sunt. c ¶ Stulifacti sūt. Ecce quomodo obscuratum est cor, qd̄ est vindicta: sapientes in naturis rerum, stulti in deo. d ¶ Et mu. Aug. Hic dānat simulacra impiorum, alij terrā, alij solē & huiusmodi venerabātur. e ¶ Insimi. imag. Exaggerat stulticiam ad cumulum hebetudinis ostendendum.

f ¶ Homi. & uo. &c. Mos fuit ab anti quo Romanis adorare simulacra homi nū: vt Romuli, Iouis, & aliorum. maxime ab aduentu Aenææ in Italiā. Volucrum aūt & quadrupedum & serpentiū, ex quo Alexandria ab Augusto victa est & Romæ subiugata. g ¶ Tradidit. q̄ nihil absq̄ eius permissione fit. Prius in desideria cordis: qd̄ eorum erat à deo sibi relictum. post in immundiciā actu tantā, vt corpora naturaliter repugnantia quadā vi applicarent, & vitio aptiora facerent. ¶ Augu. Manifestū est deū operari in cordibus hominū, ad inclinādas eorum volūtates, siue ad bona pro misericordia sua, siue ad mala pro meritis eorum, iudicio vtiq̄ suo aliquando occulto, aliquando aperto, semp autem iusto. h ¶ Afficiāt. Greg. P. cū q̄ppe quod pœnitentia nō diluitur, mox suo pondere ad aliud trahit. vñ fit vt nō solū peccatū sit, sed & causa peccati. Ex illo quippe culpa subsequēs oritur. Peccatū vero qd̄ ex peccato orit, nō solum peccatū, sed & pœna peccati est: quia iusto iudicio deus cor peccantis obnubilat, vt p̄cedentis peccati merito etiam in alia cadat. i ¶ Qui cōmuta. Exequitur latius per partes culpā & pœnā, vt comparet. Quia cōmuta. Ostendit per partes mutasse gloriā dei. s. q̄ deum putauerūt, qui non erat, & coluerunt & seruierunt creaturę potiꝰ q̄m creatori. Et exequit̄ partes immūdiciæ, q̄ fœminę in fœminas, masculi in masculos, in quibꝰ cōparat pœnā culpæ, vt sicut contra naturā creātē peccauerūt, ita in natura propria punirent. vñ cōcludit. Et mercedē.

k ¶ Cōmu. ue. Amb. Dū nomē dei q ēverꝰ, dederūt his q nō sunt dij. ¶ Aug. Veritas creaturę à deo ē, sed ñ de⁹, quā illi in mēdaciū cōuerterūt, creaturas tāq̄ creatorē colētes. l ¶ Et cn. Sed ne dicāt, nō colo simulacra, sed res eorū, vt solē. addit: Et col. m ¶ Ser. c. hic dānat q̄ in fīfactis itelligebāt. n ¶ Amē. Q. hoc verū ē, q̄ deo ỽo bndictio ē i secla. dnis aūt Gētiū ad tps ipietas dat honorē. lō qd̄ illi dicūt ē falsita. o ¶ Pas. i. voluptates q̄ etsi delectēt, sūt passiones, tñ naturę ñ noiandę. p ¶ Igno. Hai. dr̄ q̄si si noīe dignitatis. Ignominioꝰ q̄ definit hr̄e dignitatis nomē, dū i aliq̄ crimie deph̄endit. q ¶ Nat. u. Putas Iuliane apl̄m ex hoc laudasse libidinē, q̄a vsū fœmine dixit esse naturalē? Oēm p̄fecto vsū fœię laudare cōpelleris, ac p̄ hoc & ea q̄ cōmittunt cū fœis stupra laudabis, q̄a & illic vtiq̄ vsus naturalis ē, cuius dānād⁹, q̄a legitimꝰ nō ē. vñ & filij ñ legitimi, sed naturales vocant, q̄ ide nascūtur. Nō ergo cōcupīam carnis illo ỽbo laudauit Apl̄s, sed natura lē vsū appellauit illū vsū, vñ natura hūana pōt nascēdo subsistere. Nec dixit vsū cōiugalē, sed naturalē eū itelligi volēs, q̄ fit ī mēbris ad hoc creatis, vt p̄ ea possit ad generandum sexus vterq̄ misceri. ¶ Amb. Ac p̄ hoc cū eisdē mēbris & meretrici aliq̄ miscē, nālis ē vsus, ñ tñ laudabilis, sed culpabilis. Ab ea ī p̄te corpis q̄ ad generādū ñ ē ī sututa, si ēt cōiuge q̄sq̄ vtaf, cōtra naturā & flagitiosū ē.

☞ Masculi in

Habet enim esse cū nō viuētibꝰ, viuere cum arboribus, sentire cum animalibꝰ, intelligere cum angelis, & quia omnis alia creatura sensibilis propter hominem facta est, vt diffuse tractat Grego. homel. xix. a ¶ Per ea q̄ facta sunt. i. p creaturas. b ¶ Intellecta conspi. Sicut causa per effectum. & sic philosophi cognouerunt deum. c ¶ Sempiterna quoq̄ eius uirtus. i. potentia, quæ est de dictis attributis. d ¶ Et diuinitas. i. essentia diuina, de qua per creaturas cognoscitur, q̄ est vnica & simplex & infinita. e ¶ Ita ut sint inexcusa. De contemptu ipsius. Ideo subditur. f ¶ Quia cum deum co. &c. ratiōe naturali modo prædicto. g ¶ Non sicut &c. Cogitātes, q̄ improportionabiliter excedit cognitionem nostram, & p̄ cōseqūns sup̄ omnia glorificādus. h ¶ Aut gratias. De cognitione naturali à deo sibi data. i ¶ Sed euanuerunt &c. Superbiētes de ipsa. k ¶ Et obscu. &c. Iusto de iudicio, propter sup̄erbiā eorum. l ¶ Dicentes enim se esse sa. In temporalibus. m ¶ Stulti facti sunt. In spiritualibus. n ¶ Et mutauerunt gloriam. Hic cōsequēter arguit peccati gravitatem ex cæcitate sequentē. s. idololatriam, quæ maximū peccatū est in genere: quia est cōtra primū præceptū tabulę & nō solum vnā idololatriam incurrerunt, sed multiplicem. Audierūt enim q̄ tēpore Nabuchodonosor rēgis Assyrio rum ipse incurrerat maleuolentiā & rebellionē subditorū: eo q̄ oēs deos eorū exterminari iusserat p̄ Holofernē, Iudith j. propter quod ad dilationem sui imperij statuerunt omnes deos diuersarū gentium coli. Vnde dicit Leo papa i sermone apostolorum Petri & Pauli, q̄ ciuitas Romana cum omnibus pene domi nareť gentibus, omnium seruiebat erroribꝰ. Et hoc est quod dicitur hic: Et mutauerunt gloriā incorrup. dei. ideſt honorem sibi deo debitum. o ¶ In similitudinem imaginis corruptibilis. quia cultum latriæ soli deo debitum exhibuerunt Ioui, Herculi, & pluribus alijs qui fuerunt homines corruptibiles p ¶ Et uolucrū. secundum q̄d dicitur Isa. xj. d. q̄ aliqui adorabant talpas & vespertiliones. q ¶ Et quadrupedum. Sicut Aegyptij colebant bouē. r ¶ Et serpentium. Sicut Babylonij colebant draconem Dan. xiiij. a. Et isias idolatrias & alias multas receperunt Romani vt dictum est. s ¶ Propter quod. Hic consequenter arguit peccata quę fiunt in proprium subiectum, inter quæ luxuria maxime inquinat: quia in corpus redundat. & maxime vitium contra naturam, quod est pessimum, cuius tres sunt speTres spēs cies in generali. Prima est mollicies qua peccati cōaliquis per tactus proprios polluit per tra naturā seipsum. Et hoc tangit cum dicitur. Propter qd̄. i. ppter peccatū idololatrię incurſum. t ¶ Tradidit illos deus. id est tradi permisit in pœnam præcedētis peccati. v ¶ In desi cor. eorū. Ad consequendū totaliter propriam cōcupiscentiā. x ¶ In immundi. i. vsq̄ in immundicias maxias. y ¶ Vt cōtume. affi. cor. sua. In hoc em̄ valde vilipenditur natura. z ¶ Quia commutauerunt ue. dei in mendacium. ideſt in idolum, ipsum colendo sicut deum: quasi dicat, propter idololatriam ceciderunt in vilem immunditiam. a ¶ Et seruierunt creaturæ. In idolis. b ¶ Potiꝰ quā creatori, qui est benedictus in secu. ideſt ab omnibus semper glorificandus. Secūda spēs c ¶ Amen. Confirmatio huius dicti est. Secunda species peccati cōtra naturā est Sodomia, quæ transit in personam, in seruitutem contra naturam. d ¶ Propter hoc tamen indebito. Et hoc tangitur cum dicitur: ideſt valde ea tradidit illos deus in passiones ignominiæ. e ¶ Nam fœminæ eorum immutauerunt naturalem usum in eum usum. Vna alterā polluendo.

☞ Similiter autem

a ¶ Per ea, etsi non per legem. b ¶ Non corporea vel imaginaria visione, sed intellectuali.

a ¶ Quæ omnia gubernat.

a ¶ Filius. ¶ Conspicitur. b ¶ Spiritussanctus. ¶ Bonitas quæ omnia replet. ¶ De hoc.

a ¶ Per naturalem rationem, & creaturæ reuelationem.

a ¶ A deo, vt vnum confiterentur principium omnium. b ¶ Bene viuendo & colendo.

a ¶ De cognitione, sed sibi attribuerunt, in quo vani & falli fuerunt.

a ¶ Putantes se aliquid esse, cum nihil sint. a ¶ Quæ a se, non a deo.

a ¶ Ore vel corde. b ¶ Ecce quomodo euanuerunt. c ¶ A se, non a deo.

a ¶ Ecce quomodo obscuratum est cor. ¶ In deum. b ¶ Non solum sensu peccauerunt, sed etiam opere. ¶ Quantum ad se.

a ¶ Culturam deo incorruptibili debitam.

a ¶ In imaginem ei cuius erat assimilata.

a ¶ Prius. b ¶ Post c ¶ Maior hebetudo. d ¶ Inde.

¶ Deinde. ¶ Idololatriam. s.

a ¶ Subtrahendo gratiam tradi permisit. b ¶ Ecce vindicta.

a ¶ i. a se sic parati, non a deo. b ¶ Postea in actum.

a ¶ Quantum ad naturam. b ¶ Item vindicta.

a ¶ Non aliunde, sed a se habentes, vel in suo sexu. b ¶ Illi afficiunt &c. repetitio.

a ¶ Hoc quod superius vocauit gloriam dei. ¶ Quod de deo verum est dederunt idolo. s. quod sit deus. b ¶ Diligenter ornando.

a ¶ Actibus. ¶ Quasi illud esset medius.

a ¶ Quamuis ab illis priuetur suo honore. ¶ Tamen. b ¶ Exaltatus super omnia. c ¶ Sine fine.

a ¶ Q. quia ita peccauerunt in naturam creantem. ¶ Iterum vindicta repetitur, sicut ante culpa. b ¶ Tradi per missit.

a ¶ Prius in ardorem libidinis, quæ est passio naturę. nec nominanda: post in actum. ¶ Et vere.

† dum per opera intelliguñ, per uidentur

† potentia.

Romanorū idololatria

† vani facti sunt

† 49. di. c. hīc etenim ỽ. albugi nem

† immortalis

† repūliū

laudant

† affectus cupiditates

† in hoc vt

† cū se crederent

† 23. q. 4. c. nabuchodonosor. ỽ. prędestinationem

Eph. 4. c

† ignominia.

† inter se mutuo

† vltra eū q condidit

Tres spēs peccati cōtra naturā

† 32. q. 7. c. vsus

Secūda spēs peccati cōtra naturā

a ¶Masculi.Augu.Iudicio em̄ iustissimi dei traditi sunt,siue deterēdo,siue alio modo explicabili vel inexplicabili in passiōes ignominiæ,vt crimina crimibus vindicarētur. Et supplicia peccantiū nō tm̄ sūt torm̄ēta,sed & vitiorū increm̄ēta. b ¶Et mercedē &c. Aug.Sed istas pœnas pauci vident:ppterea eas maxie cōmemorat Apls,& multa enumerat,q̄ pc̄ā sunt & pœnæ pc̄i.Inter ipsum em̄ pc̄m̄ apostasiæ & vltimā pœnā ignis ꝺterni,media q̄ sunt,pc̄ā sunt & pœnæ.

†32.q.7.c vlus.

c ¶Oportuit.Hic cā,ppter quā traditi sunt sine vlla ambiguitate monstratur.

d ¶Et sic.Itē qa nōdū resipiscūt,in alia cadūt,p eadē culpa.Per sicut pœnā pc̄ō

† per appetentiā sui, assimilat:vt sicut peccauerūt i sensu dei, ali⁹ in aliū

sic puniti sunt in ꝑprio sensu. ¶Et qa nō p.Quia nō noueŕt deū, ha.i no. qđ rō ꝓbabar.vel qa putauerūt deū nescire & negligere mala. Tradidit &c. e ¶Oī

Malicia Nequitia Contentio Maligni tas

iniq;tate.enumerat ꝓtes,vt apti⁹ accusēt,malicią,qñ qs dānū molit alicui. Nequitia,est temeritas qñ audet qđ negt vel intēperātia sui.Cōtētio,est impugnatio veritatis p cōfidentiā clamoris. Maligni tas est mala volūtas,cū vltra nō pōt,vel

† reprobā mentem

de beneficijs gratiā nō referre. f ¶Detractores.q alioꝝ bona negāt,vel inuerunt. g ¶Deo odibi.Ne leuis putetur susurratio vel detractio:qa in versbis sunt addit deis:deo odibiles:vt intelligant se p solam susurrationem & detractionē ēternā incurrere posse dānationem. h ¶Elatos. Elati sunt qui nolūt pati priorē,vel patrem. i ¶Incompositos.Incōpositio corporis indicat qualitatem mentis. k ¶Digni sunt mor

B

† malis prę ditos mori bus

te.Ne putetur his tm̄ pœnis affligi qb⁹ delectātur,addit vltimā mortē ēternam

☞Qui consentiunt

Nicolaus de Lyra.

a ¶Similiter au.& mas.Vn⁹ alterū polluendo. b ¶Exarserūt in desi.suis.Ex vehemēti em̄ ardore luxuriæ talis vilitas ꝓcedit. c ¶Et mercedeń.i.punitionē. d ¶Quā opor.i.docuit.

† expertes ītelligētiæ Tertia spēs pc̄ī contra naturām † alieni à charitatis affectu

e ¶In semet.r.de pmittēte iudicio suo iusto.tertia species pc̄ī cōtra naturā est, qñ exercetur in specie aliena.s.coit⁹ cum bestijs:ppter qđ vocatur bestialitas.& est pessimū.Et cōiter dicit vitiū innōxiabile.ꝓpter qđ Apls tacet de ista specie, licet forte eā incurrissent,sicut alias duas p̄cedentes. f ¶Et sicut nō &c.Hic cō seq̄nter arguit pc̄ā eorū i ꝓximū,& primo pc̄ā cōmissiōis.Sc̄o,omissiōis,ibi: Parētib⁹ inobediē.Circa primum tāgit pc̄ā opis,dicēs: Et sicut nō ꝓba.deū ha.in no.i.nō curauerūt de dei noticia.

☞qui

g ¶Tradidit.i.tradi pmisit. h ¶In reprobū sen.i.in puersum iudiciū optima iudicādo q̄ scđm veritatē sunt pessima.& hoc fit p malū habitū acq̄situ. sicut gustius male disposit⁹ amara iudicat dulcia & ecōuerso. i ¶Vt faciant ea q̄ nō cō.s.rōni rectæ q̄ hō debet vti.Et q̄ sint illa primo explicat in generali,di. k ¶Repletos oī ini.,ppē auersionē à deo q̄ est in oi pc̄ō. l ¶Malicia.ꝓpter cōuersionē indebitā ad creaturā.Sc̄o,magis explicat in speciali,dicēs. m ¶Fornicatiōe. seq̄ndo cōcupiscētia carnis. n ¶Aauaricia.seq̄ndo cōcupiscētia oculorū.o ¶Negtia.q̄tū ad supbiā vitæ. Nec̄ em̄ dr à nequeo,neg:supb⁹ em̄ qđ negt attingere rōne sibi debita, assequi nititr ex supbia. p ¶Plenos iui.q̄ sequit ex supbia.Est em̄ tristicia de bono alieno,inq̄tum æstimat ꝓpriꝝ boni diminutiuum. q ¶Homici.cō.quæ ex inuidia oriunt,sicut patet de Cain, qui fratrē suum p verba iniuriosa occidit,vt dictum fuit Gen̄. iiij.a. r ¶Dolo mali.talia procurātes,qñ nō audēt facere manifeste. Sc̄o tāgit pc̄m̄ oris,dicēs: s ¶Susurrones.qui occulte nituntur p verba sua bonorū amicitiā separare,vñ Eccl.xxviij.b.Susurro & bilinguis maledictus,turbauit em̄ pacem hñtes. t ¶Detractores.occulte alicui⁹ famā denigrātes. Differūt enim susurro & detractor

a ¶Viri legitimi. b ¶Inter se agentes.

ūsum in eum ūsum qui est contra naturam. † Similiter autem & ma a
sculi relicto naturali usu fœminæ,
a ¶Ecce peccatum voluntatis vel desiderij. b ¶Quæ a se,non a deo.
exarserunt † in desiderijs suis in in b
a ¶Non tantum exarserunt,sed &
uicem, masculi in masculos turpi
a ¶Actu. ¶Ira &c. ¶Vindictam dignam.
tudinem operantes, & mercedem c
a ¶Quæ peccato congrua fuit b ¶In natura sua vindicantes deum.i.vindictam dei sustinentes in suo sexu.
quam oportuit erroris sui in semet d e
¶Alias quia.
ipsis recipientes. Et sicut non proba f
uerunt deum habere in noticia, tra g
a ¶Vt nihil intelligant,nisi quod a probitate remotū est.
didit illos deus in † reprobū sensum, h
¶Opere. ¶Rationi.
ut faciant ea quæ non conueniunt, i
¶Illius.Q.non parum habentes de. a ¶Per partes.
repletos omni iniquitate, malicia, k l
a ¶Fornicatio omnis vsus præter legitimum connubiū. b ¶Quæ est multa acquirere, nec superflua pauperibus erogare. c ¶Dolore alieni boni. m
fornicatione, auaricia, nequitia: plē n o
a ¶Pluraliter,quia sunt actus & voluntatis. p
nos inuidia, homicidijs, contentio, q
a ¶Quando aliud simulatur.& aliud agitur. b ¶Inter amicos discordiam seminantes. r
ne, dolo, † malignitate susurrones, s t
detractores, † deo odibiles, contu y x
a ¶Qui dictis vel factis contumelias & turpia inferunt. b ¶In honoribus. c ¶Qui nouum genus mali cuiuscunque inueniunt verbo vel opere.
meliosos, superbos: elatos, inuento r z
a ¶Carnalibus vel spiritualibus. b ¶Sed feris indomitiores. a
res malorum, parentibus non obe b
a ¶Non discernentes inter bonum & malum. b ¶Hæbitu & incessu.
dientes, † insipientes, † incompositi c d
a ¶Dilectione proximi. b ¶In societate.
tos, † sine affectione, † absque fœde e
a ¶Non compatiuntur misero. b ¶Item vlterius cadūt.
re, sine misericordia. Qui cum f g
a ¶Iustum deum. ¶Duce ratione. ¶Prius.
b ¶Tamen.
iusticiam dei cognouissent, non h i
intellexerunt, quoniam qui ta k
¶Æterna.
lia agunt digni sunt morte, † non l m
solum qui ea faciunt, sed etiam n

C Differunt

a detractor

Parentib⁹. Hic explicat peccata omissionis,cū dicit:Parētib⁹ nō obe. Ad qđ tū tenētur parentibus carnalibus, eo ꝙ habent ab eis esse & nutrimentum.& parentibus spiritualibus,eo ꝙ habēt ab eis regimē & documētū. c ¶Insipiētes.Eo ꝙ nō recipiūt à parētib⁹ documentū, & ex cōsequenti. d ¶Incōpositos.in actu, habitu & gestu. e ¶Absq; fœ.i.sine fidelitate amicitiæ ad alios. f ¶Sine mise. ad pauperes & afflictos. g ¶Qui cū i.dei.Hic Apostol⁹ cōcludit intentū ex p̄dictis. Ex quo enim erant sic culpabiles, sequit ꝙ erāt dānabiles,nisi fuissent adiuti gratia dei.Ideo dicit:Qui cū iu.dei.i.deū esse iustū. h ¶Cognouis.rōne naturali. hoc em̄ oīs intellexē⁹ & natura clamant. i ¶Nō intellexerūt.ꝓpter cęcitatē in eis causatā ex pc̄is,vt p̄dictū ē. k ¶Qm̄ q ta.agūt.horribilia. l ¶Digni sunt mor.nō solū tꝑali, sed etiam æternam. m ¶Nō solū q ea fa.digni sūt hac pœna. n. ¶Sed etiā &c.Et isti sunt fauentes & p̄stantes auxiliū,& illi q tenenť corrigere,& tacēt. Et hæc correctio duplex est.Vna fraterna,ad quā oēs tenenť non tm̄ ad semp,sed ꝑ tpe debito & loco & alijs circunstātijs debitis cōcurrētibus. Alia est correctio punitiōis:ad q̄s tenenť oēs supiores ex officio susceptо.& hæc

Correctio

correctio nō solū ē ꝓpter emendationē duplex peccātis,sed magis ꝓpter bonū cōe,ꝓpē qđ nō debet supior cessare à tali correD ctiōe,ꝓpē obstinationē seu peiorationē † dei oso peccātis.sicut fit in correctiōe fraterna q̄ res tm̄ ordinat ad emēdationē frīs.sed punire debet obstinatūeriā morte,si expediat pro bono reipublicę. ¶Qm̄ dictū est in hoc ca.ꝙ ꝓpē pc̄m̄ idololatrię tradidit de⁹ Gētiles in pc̄ā luxuriæ vilissima & plura detestabilia:Propter qđ ad maio. † pastorū rēdictorū euidētiā q̄rit:Vtrū vnū pc̄m̄ haudquaq; possit esse alteri⁹ pc̄ī pœna. ¶Et arguit tenaces ꝙ nō,Prīo qa pœnę iustę sūt & à deo vt An vnum pater,ꝑ Au.li.lxxxiij.q̄stionū q̄ę ꝙ pc̄m̄ pc̄m̄ sit alaūt nō est iustū,nec à deo.ergo &c. ¶Itē teri⁹ pœna pœnæ sunt adducte,vt p eas hoīes addu † fœdifragi canť ad bonū virtutis, vt patet ꝑ phm̄ ☛nō intel x.Ethicorū.sed p pc̄m̄ nō reducit hō ad lexerūt bonū virtutis,sed magis ad oppositum ergo &c. ¶Cōtrariū videť in lra.In pœnā em̄ idololatrię Gētiliū, inducta sunt alia pc̄ā enormia. ¶Respōdeo. de pc̄ō † 17.q.1.c. possumus loqui dupliciter.s.per se, & p accidēs..Per se ꝙ cōsiderať peccatū, scđm ꝙ egreditť à voluntate sine sic enim habet rōnem culpæ:ꝓpter qđ si nullo mō est voluntarium, nō est pc̄m̄.Et hoc mō vnū peccatū non pōt esse pœna alteri⁹ peccati:qa de rōne pœnæ est,ꝙ sit cōtra volūtatē. & sic manifestū est,ꝙ ꝑ se loq̄ndo pc̄m̄ nō pōt esse pœna pc̄ī.Per accidēs aūt peccatū pōt esse pœna pc̄ī triplicit.Prīo ex ꝑte causę q̄ remouet ꝓhibēs.Causæ enim inclinātes ad peccatū sunt passiones inordinatæ,tēratio diaboli,& alia hmōi q̄ impediūtur ꝑ diuinū auxiliū,qđ iuste subtrahit ꝓpter peccatū,& talis subtractio est hui⁹ pc̄ī pœna,& est à deo q iuste retrahit auxiliū suū ab ingrato. & sic peccatū seq̄ns ꝓpē subtractionē diuini auxiliꝝ ꝑ accidēs dr pœna p̄cedētis pc̄ī.Et hoc mō loquit Apls,dicēs:Propter qđ tradidit eos de⁹ in desideria cordis eorū &c.quia subtrahēdo suū auxiliū pmittuntur peccatores vinci à passiōibus suis & dæmonū tētatiōib⁹.Alio mō pōt esse pœna ex ꝑte substantię actus peccati, qui afflictionē inducit & hoc siue sit act⁹ interior,vt patet in ira & invidia, qui notabiliter affligūt ipsum: iratum & inuidum siue sit actus exterior,sicut aliqui grauibus laboribus & damnis opprimuntur aliquando,vt expleant actum peccati, secundū illud

✠Sap̄.v.b.

a ¶ Qui cõsentiũt. Cõsentir: est tacere cũ possis arguere. Vel E errorem fouere.

GLOS. ORDI. CAP. II.

PRopter q. &c. Hoc cõiter de Gẽtib⁹ & Iudeis. Iudę⁹ iudicabat Gẽtilẽ, ppẽ priorẽ statũ. Gẽtilis Iudeũ, vter

¶ Vt nullus excusetur.

a qui consentiunt facientibus.

Cap. II.

a ¶ Quia omnis faciens & consentiens dignus est morte.

PRopter quod inexcusabilis es ô homo, a ¶ Tam Iudęus q̃ Gentilis. omnis qui iudicas. †In quo enim iudicas alterum, teipsum condemnas. Eadem enim agis †quæ iudicas. Sci

a ¶ Q. vos ita opinamini: nos autem scimus. v. el vere inexcusabilis es. ¶ Alias autem.

mus enim, quoniam iudicium dei

a ¶ Æquitatem dei non personas. b ¶ Contra. c ¶ Si ne Iudæos siue Gentiles.

est secundum ueritatem in eos qui

a ¶ Increpatio cum ironia. ¶ Nos ita scimus, sed tu existimas. ¶ Opinaris.

talia agunt. Existimas autem hoc ô

¶ Carnalis.

a ¶ Aug. quia hęc potestas data est nbi, & non est in mãdo qui te iudicet. hoc quantum ad præsens. b ¶ Quę. ô.

homo, omnis qui iudicas eos qui tã

a ¶ Hoc. s. ¶ Quocunq; modo.

lia agunt, & facis ea, quia tu effugies

a ¶ Cur ergo modo non punit, quia bonus expectat quod ignoras, an di. b ¶ Copiosam bonitatem.

iudicium dei? An diuitias bonitatis

a ¶ Patientiam & longanimitatem. b ¶ Aug. quia modo tempus misericordiæ.

eius, & †pătientiæ & lõganimitatis

a ¶ Seuere loquitur, quia mens non reuocatur nisi timore. ¶ Bene deum nescis misericordem.

tis contemnis? Ignoras, quoniam

¶ Alias: patientiam.

benignitas dei ad †pœnitentiam te

a ¶ Quantum in se, b ¶ Sed quia tu durus, & in malo tuo pertinax, de quo nec corde pœnitet.

†addũcit, †Secũdum autẽ dũriciam

Ropter q. &c. Hoc cõiter de Gẽtib⁹ & Iudeis. Iudę⁹ iudicabat Gẽtilẽ, ppẽ priorẽ statũ. Gẽtilis Iudeũ, vter iudęq; hõ, nõ spũs. Si Iudæ⁹ iudicat Gentilẽ de idololatria, & ipse idololatræ. Si Gẽtilis Iudæũ de legis puaricatiõe, & ipe puaricator naturalis legis. c ¶ Inexcusabilis. qa tu ipse testis es dãnatiõis tuæ, dum aliũ iudicas, ẽre hoc qa eadẽ agis. d ¶ Qui iudi. In q̃ oñdit se esse qđ nõ est. i. iustũ. Qui iudicas. Propter Iudęos hoc & si nõdũ eos noiatim exprimit, q̃ i lege gñant, & agũt q̃ dãnãt. & qa nõdũ noiatim eos exprimit iõ dicit: Ira in omnẽ animã hoĩs opantis malũ Iudęi & Græci. Et gña oĩ opanti bonũ, Iudæo & Greco. e ¶ Ea dẽ eĩ agis. Inanẽ excusatiõnẽ Gẽtiũ & Iudęorũ sua autoritate destruit Apls. posset eĩ excusationẽ pẽti sui dicere Iudæ⁹. Et si eadẽ me Iudæũ defendit genus & lex, me Gẽtilẽ ignorãtia, cõtra Apls. f ¶ Qui talia agũt. Haimo. Qui talia faciũt, q̃ in aliis reprehẽdũt. Qui i iudicio attendũt psonas potentũ, diuitũ, ppinq̃rũ. g ¶ Existi. aũt ho ô. hoc. Cõiter legit hoc capl'm cõtra Iudęos & Gẽtiles, põt tn & specialit legi cõtra superstitiosũ quẽliber ecclẽ platũ. h ¶ Quia tu effugies. Peccas dũ tibi impunitatẽ promittis, grauio⁹: quia cõtẽnis bonũ dei, & ignoraste cõtẽnere, & an hoc facis: Increpatio. q̃si, mirũ. i ¶ An diuitias bonitatis. Amb. Copiosa est bonitas quæ multã & multis peccãtibus multa bona ministrat blãdiẽs vt ad pnĩam attrahat. Copiosa patiẽtia, q̃ tot & tanta peccãtes sustinet nec cito punit. & hoc est longanimitatis, qa nõ ad horã est, sed longa, p multa expectãs tẽpora. Hæc cõtẽnit qui nõ sic vtit ad pnĩam, vt de⁹ intẽdit, sed ad impunitatẽ vertit. k ¶ Patiẽtię & lõ. Aug. Patiẽtia est qua p superbiã & pcaci mẽte pecãtes non statim punit. Longanimitas est q̃ pinfirmitatẽ, & nõ deliberati animi malicia peccãtes diu portat, expectãs ad pœnitentiã. l ¶ Ignoras. Tres peccatorum grad⁹ in his tribus versibus annotantur. Prim⁹ dum impunitatẽ promittis, ibi: Existimas. Secũdus & grauior, quia cõtẽnis donũ dei, ibi: An diuitias. Tertius & grauissimus, qa ignoras te cõtẽnere, ibi: Ignoras &c. m ¶ Secundum autem duriciam. Sunt enim quidam quibus mala quæ agunt displicent, & ducũ pœnitentia cordis:

Bonitas & patiẽtia copiosa

Tolerãtiæ & lenitatis

†patientiã

†inuitat

Pcõrum tres grad⁹

Diuisio

H

¶ quatenus

Nicolaus de Lyra.

Sap. v. b. Lassati sumus in via iniqtatis. Tertio modo ex pre effect⁹ cõsequntis. Et his duob⁹ modis vltimis vnũ pcm̃ nõ solũ est pœna pcedẽtis pẽti, sed etiã sui. Ad primũ patet, q̃ procedit de pcõ sec'm se cõsiderato. Ad sec'm dicẽdũ, q̃ hæc punitio q̃ aliq̃ pmittuntur â deo in alia pcã ruere ad bonũ virtutis ordinat, & q̃nq; ad bonũ peccantium. s. cum posĩ pcm̃ humiliores & cautiores resurgũt. semp aũt ordinat ad bonum aliorum, qui videntes tales de pcõ in pcm̃ sic ruere, magis reformidant peccare.

¶ In ca. j. vbi dicit in Postil. Segregat⁹ in euangelium dei.

ADDI. I. Dupl'r legit Apls fuisse segregat⁹. Vno mõ ab vtero synagnogæ seu doctrinæ Pharisęorũ corpore & mente. De quo intelligit illud Gal. j. c. Qui me segregauit ab vtero matris meæ. i. synagogę. Alio mõ segregatus legitur ab aliis apostolis, nõ mente, sed corpe. vñ Act. xiĩ. a. Segregate mihi Barnabam & Paulum in opus ad quod assumpsi eos &c.

¶ In eo. c. j. vbi dr in Postil. Iõ declarat q̃le sit istud euãgelium.

ADDI. II. Euangeliũ fuit pluribus expresse promissum Esa. xlj. g. vbi dicitur: Prim⁹ ad Sion dicet: Ecce assum: & Ierusalem euãgelisam dabo. prout fuit ibidem in additione declaratum &c.

¶ In eo. ca. vbi dicitur in Postil. Ad. obediendum fidei.

ADDI. III. Hoc qđ dr hic: Ad obediendũ fidei: vr cõtinuari cũ pcedentibus & seqntibus sic intelligendo: Accipimus apostolatum in omnibus Gentibus ad obediendum fidei. i. vt faciamus Gentes obedire fidei.

¶ In eo. ca. vbi dicit in Postil. Nõ enim erubesco euangelium.

ADDI. IIII. In hoc qđ dicit: Nõ eĩ erubesco euangeliũ, videt sec'm glo. increpare illos qui crucem Christi putãt ignominiã: vñ de cruce cõfundebant, de q̃ pot⁹ gñari deberent cũ Apostolo: & seq̃r rõ cũ subdit: Virt⁹ dei est. i, virtutẽ dei annũciat nõ infirmitatẽ sapiẽtiã, nõ insipiẽtiã. Hęc in glo.

¶ In eo. ca. vbi dicit in Postil. iustitia enim dei in eo revelatur.

ADDI. V. Iustitia dei revelat⁹ in euangelio ex fide in fidẽ. s. ex fide dei ꝓmittẽtis, in fidẽ dei ꝓmissa ĩplẽtis. Nã sicut antiq iustificati fuerũt ex fide q̃ crediderũt de ꝓmittẽtis futurã p Christũ, sic moderni iustificant in fide q̃ credũt deũ ĩpleuisse p Christũ ꝓmissionẽ pdictã qđ ꝓbat p Abac. ñ. a. Iust⁹ aũt ex fide viuit indifferenter loquens de ꝑterita fide siue de pñti &c.

¶ In eo. ca. vbi dicit in Postil. Vtrum vnũ pcm̃ esse possit alterius pẽti pœna.

ADDI. VI. Hęc q̃stio mouet à sctõ Tho. in prima sec'ę. q. lxxxij. ar. ij. in cor. q̃stionis. & soluitur ibi eodẽ mõ sub eisdẽ verbis.

NICO. DE LY. CAP. II.

PRopter qđ. Posit⁹ Apostol⁹ arguit vitia Gẽtiliũ, hic cõsequnter arguit vitia Iudęorũ Et diuidit in tres. qa prio oñdit eos i culpa & pœna Gẽtilib⁹ similes. Sec'o: q̃ ad aliqđ peiores, ibi: Si aũt tu Iudæ⁹. Tertio, q̃ ad aliqđ melieres, in principio se. ca. Prima adhuc in duas: qa primo circa ꝓpositũ oñdit veritatẽ. Sec'o remouet q̃rũdã errorẽ, ibi: Existimas. Primũ oñdit duplici rõne. Pria ẽ, qa apud Gẽtiles idololatria reputabat⁹ meritoria & fornicatio licita, ꝓpter qđ talia publice agebant. Iudæi vero p legẽ â deo specialiter sibi datã cognoscebãt ambo esse †Sed iuxta ꝓhibita, ꝓpter qđ in manifesto â talib⁹ abstinebãt, ne sec'm legẽ punirent in occulto tn hæc operabãtur: ꝓpter qđ in pcõ erant in Gentilib⁹ similes. Et iõ in fine pcedẽtis ca. vbi dixit Apls: Qm̃ q talia agũt, digni sũt morte, cõcludit: Propter qđ in. es ô homo. i. tu Iudæ⁹ Gẽtiliter viuẽs q̃ iudicas temerarie Gẽtiles. Et cã subditur: In quo eĩm iu. &c. Et patet lĩa. b ¶ Scim⁹. Hic ponit sec'a rõ. Licet eĩm inter pcã manifesta & occulta sit distinctio q̃tũ ad humanũ iudiciũ, p qđ tm̃ puniunt manifesta: tn quãtũ ad diuinũ iudiciũ nõ ẽ i hoc distinctio. qa punit secreta sicut & manifesta, co q̃ ei nihil ẽ occultũ, j. Re. xvj. b. Hõ videt ea q̃ parẽt: de⁹ aũt intuetur cor. Et iõ Iudæi q̃ sibi a pcã faciebãt i occulto, erãt sibi punien di, sicut & Gẽtiles facientes talia in manifesto. & sic hĩ ꝓpositũ. s. q̃ Iudæi similes Gẽtilib⁹ erãt. Hui⁹ rõnis põit virtutem dicẽs: Scim⁹ &c. ue. i. sec'm q̃tatẽ iustitię. c ¶ In eos q ta. a. publice vel occulte. d ¶ Existimas au. Hic remouet circa dicta duplicẽ errorẽ. Sec'm remouet, ibi: Nõ eĩm ẽ acce. q̃rũ prim⁹ ẽ: qa aliq̃ ipunitatẽ attribuebant sibi ex dilatiõe punitiõis diuinę, q̃si esset oblita pcã sua. hoc remouet tã q̃ erroneũ: qa hoc ꝓuenit ex dei patiẽtia q̃ cõcedit pcõrib⁹ tps pniæ, vt si nõ pœniteãt, appareat eorũ cõdẽnatio magis iusta, & sit⁹ pseuerãtiũ ꝓmiatio i bono. Hãc sniam deducit Apls diffuse di. Existias ãt, hoc erroneũ. e ¶ O hõ &c. i. ô tu Iudęe qui iudicas Gẽtiles temerarie, vt dictũ est. f ¶ Quia &c. iu. d. i. ei⁹ punitionẽ, ꝓpter pœnę dilationẽ. q. d. non sic erit, sed magis contrariũ, qa tu abuteris tpe misericordię tibi dato ad pœnitẽdũ. Iõ subdit: g ¶ An di. i. abũdantiã. h ¶ Boni ei⁹. q̃ à malis nõ subtrahit bõa naturæ. i ¶ Et patiẽtiæ. q̃ differt illationẽ pœnę. k ¶ Et lõga. q̃ diu expectat cõuersionẽ hominũ à malo culpę. l ¶ Cõtẽnis: qu. di, sic impunitatem tibi arrogando. m ¶ Ignoras qm̃ be. dei. te tolerãs. n ¶ Ad pœ. te. ad. q̃diu est in se: qa istinct⁹ suos ad bonũ à malis nũq̃ aufert punit⁹ q̃diu sunt in via: sed ipi repellũt eos, & sic remanẽt in ꝓcrib⁹ suis. iõ subdit: o ¶ Sec'm aũt du. &c. qa nõ cedit diuino instinctui. durum eĩm in corpalib⁹ dicit, qđ nõ cedit tangenti. Et ad similitudinem huius dicitur cor

quatenꝰ eis daꝛ ex eis exire laborāt: de quibus hic nō loquit̄. Sunt
A alij qbus placēt mala, & de misericordia dei nimis pſumētes in eis
ptinaciter pdurāt, in q̄ illiꝰ oñdūt patientiā, & suā cumulāt sarci
nā deteriꝰ peccādo. Sūt & alij qbꝰ displicēt qdē mala, sed qm̄ gra
uia esse intelligūt, putāt sibi iā nō posse ignosci, sicut ille q̄ dixit:
Gen.4.b. Maior est iniquitas mea & c. Illi ergo ni
mia spe deum nō iustū autumant: isti ve
ro desperatione deum nō bonū estimāt.
Ex vtroq; ergo periditabunt & sperādo
contrarijs rebus & cōtrarijs affectionibꝰ
laborantes peribūt. a ¶ Thesaurizas.
Accumulas tibi vindictā. deterius peccā
do. Hæc impœnitentia est blasphemia in
†qui perse spiritumsanctum. Ista duo occidunt
uerantes in animas, desperatio & peruersa spes. His
benefacien duobus fit blasphemia in spiritumsan
do ctum. vnde in euangelio: Qui peccaue
Matth.12.c rit, vel verbum blasphemię dixerit in spi
ritumsanctum, nō remittetur ei hic vel
1.Ioh.5.d in futuro. de quo Iohānes in epistola ca
Peccatū in nō. Est pctm̄ ad mortem, nō pro eo dico
spm̄sctm̄ fit vt quis oret. ¶ Peccatum in spiritūsan
duobꝰ mo ctum fit duobus modis. s. per obstinatio
dis nem, vel desperationē. Obstinatio est in
†cōtēcioſi duratę in malicia mētis pertinacia: p quā
fit homo impœnitēs. Et hæc impœnitē
tia est blasphemia in spiritūsanctum. De
speratio est qua qs penitus diffidit de dei
bonitate. Et vtrunq; dicitur peccatū in
spiritumsanctū. ¶ Amb. Vere in spiritū
sanctum delinquūt qui suā malicia dei
bonitatē excedere putāt. ¶ Haymo. Nō
tibi videaſ de⁹ sic misericors, vt nō vide
aſ iuſt⁹, nec ita iustus vt misereri nō velit.
¶ Au. Illud pctm̄ aliq irremissibile dicūt
B ideo, quia taliter peccātes pœnitere nō
possunt, habētes corda īdurata velut la
Iob.41.c. pides. de q̄ Iob: Induratū est cor eius ve
lut lapis. Alij dicūt irremissibile, qa tali
ter peccantes nūq̄ pœnitent, cum tamē
Mat.12.c possint. & ideo nūq̄ eis remittit̄. Vñ sup̄
Matthęū dicit: Tanta est labes illius pec
cati, vt deprecandi vtilitatem humilitate
subire non possit: etiam si peccatū mala
Mar.3.d. conscientia cognoscere & enunciare co
gatur. Super Marcū dicitur, q̄ talis pec
cans digne pœnitere non potest. Sed bre
uiter intelligendum videtur, non posse
nisi vix & difficulter & raro. vnde Aug.
Quasi inuitus in reos vindicat domin⁹,
quiin vitā nō i mortē à principio cōsti
tuit hoies. Idē: Ista īpœnitētia vel cor im
pœnitens q̄diu q̄q; in hac carne viuit,
non potest iudicari. De nullo em̄ desperādū est, q̄diu patientia dei
ad pœnitētiā adducit. c ¶ Qui reddet uni. qui mō illis quos li
berat non reddit, cuius etiā erga iniquos modo larga est bonitas.
Nota dei In futuro autem reddet mala pro malis, quoniam iust⁹: Bona pro
bonitatem malis, quoniā bonus & iustus. Tantū mala, p bonis nō reddet, quo
niā iniustus non est. ¶ Ad iusticiā pertinet, vt nūq̄ supplicio ca
reant quorū mēs in hac vita nūq̄ voluit carere peccato: & vt nul
lus iniquo detur terminus vltionis, q̄ q̄diu valuit habere, noluit
terminū criminis, quare non obstat pro tēporali pctō ęternaliter
puniri hominē. ¶ Ambro. Nullum malū impunitū &c. Hinc est,
q̄ aliqui malā voluntatē in reprobis tantū pœnā esse volūt, & nō
culpam: quia nihil meretur. Alij tamē culpā & pœnā, etsi nihil me
reatur, sicut bona volūtas in bonis. nec manet īpunita. qa ipsa in
se pœna. Vel hoc dicūt intelligi solū de statu pñtis vitæ. c ¶ In
dignatio. Ne videaſ irasci, & nō vindicare: vnde tribulatio, & an
gustia. d ¶ Tribul. & ang. Interim in anima sola ante iudiciū,
post iudiciū aūt, ira & indignatio. e ¶ In oēm. Q̄. s. indefinite
ibi: His āt q. hic vniuersaliter, vt includat Iudęū & Gētilē. f ¶ A
Act.10.c. nimam dicit qa de incredulo agit aīa, p cui⁹ pfidia artabiſ spūa
li pœna. g ¶ Iu. pri. Amb. Iudæū semper anteponit: qa credēs p
pter Abrahā honorificētior ē, diffidēs pei⁹ trāctādus, qa promissa
patrib⁹ refutauit. h ¶ Nō est em̄ &c. Coæquo Iudæum & Gē
tilē in pœna & glia: qa de⁹ iudicat nō sec̄m psonas sec̄m merita:
qa vtroq; sec̄m modū pcti dānat. ¶ Amb. Prerogatiuū generis
nō segt̄, vt suscipiat causā patrū diffidēt̄, vel abñciat à se, ppter in
dignitatē parētū credentē, sed vnūquēq; pprio merito aut remūe
rat, aut cōdēnat. i ¶ Sine lege. Aug. Aiebat enim Apostol⁹ hic C
de illa lege quā dedit Moyses pp̄o Israel. Ideo ergo Gēiles sine le
ge dixit, qa talē legē scriptā nō accepant, quā se accepisse gloriabāt
Iudęi. k ¶ In le. Aug. Qui nouerūt diuina mādata, auferetur ab
eis excusatio, quā alij habēt de ignorātia. Sed nec ipsi sine pœna e
runt. Et licet grauius sit peccare hominē
scientē q̄ nescientē, nō ideo tñ adignorā †colligis
tiæ tenebras fugiendū. Aliud⁹ est em̄ ne
scisse, aliud scire noluisse. l ¶ Iudicab. Non vt quasi per ignem salui fiant, qui Mat.10.b.
dam dicunt, sed prorsus peribunt. Dicit
enim Christus: q̄ tolerabilius erit Sodo
mæ in iudicio, q̄ Iudæis in Christo non †sua
credentib⁹. Et itē q̄ excusationē nō habe Ioh.15.d.
būt de pctō infidelitatis: qa venit & locut⁹
ē eis: de q̄ hñt excusationē illi, qb⁹ nec p
se nec p suos locut⁹ ē. q. tñ ñ effugiēt dā
nationē: qa q̄ sine le. pe. si. l. p. Leuiora tñ
passuri, qa cui plus cōmittit̄, plus ab eo
exigit: qa seruus sciēs vo. dñi sui & nō fa. Lucę.12.f.
&c. m ¶ Nō e. au. Amb. Nonne lex so
la saluat? non, quia non facit iustos. &

Nicolaus de Lyra. ☞ hoc est nō

✠ huius dicitur cor durū, quod non o- † obtēpe
bedit instiganti ad bonū. a ¶ Thesau rante
rizas tibi irā. i. accumulas tibi pœnam
b ¶ In die i. vltionis æternæ. c ¶ Et
reuela. iusti. iu. dei tunc enim reuela
būtur secreta cordis vestri. d ¶ Qui re.
&c. secundum opera eius. i. bonis p̄
mia. Ideo sequitur: e ¶ His quidem D
&c. i. illis qui patientia dei vti sunt ad
bene operandum. f ¶ Glo. & hono. †hominis
Recipiēt em̄ p̄miū, p virtute in quo con
sistit ratio honoris, qa sec̄m Philo. Ho
nor est p̄miū ỹ tutis. Recipient em̄ hūc
honorē corā multis. s. corā multitudine
angelorū: in quo ratio gloriæ consistit,
quæ est manifestatio honoris. vnde glo
ria dr̄ à claritate, quasi q̄dā claria. c. mu- † De pœ. di
tata in. g. g ¶ Et in corruptionē. qa e 4. cii ex bo
lecti resurgent in vitā imortalē & beatā. no. Eph.6.b.
Et qa malis p oppositū reddūtur tormē
ta, ideo subditur: h ¶ His āt q̄ sūt ex Col.3.d.
cō. i. peccatorib⁹ obduratis, q̄rū anima
sēp cōtēdit, vt dr̄. isti. Ethi. qa synderesis
seu dictamē rōnis malo remurmurat, &
sensualitas ad ipsum inclinat. Et sic ē con
tentio inter ptes aīę. i ¶ Qui nō actue
s. diuinæ pulsanti ad ostiū cordis, p se ad
bonū instigando & p suos prędicatores
mouendo. k ¶ Credunt autem ini
quitati. i. diabolo iniquitatem sugge
renti per se & per ministros suos. l ¶ Ira & indignatio. Sum mi
iudicis. m ¶ Tribulatio. in prolatione sententiæ. Matth. xxv. d.
Ite maledicti in ignem æternum &c. n ¶ In omnem animam
ope. ma. i. i oēm hoiem malū. Nominat̄ em̄ hoc totū cōpositū à
parte digniori, sicut Exo. j. a. Oēs animæ quę egresſę sunt de femo
re Iacob. i. omnes homines. o ¶ Iudæi primum & Græci. Isti
enim præ alijs Gentibus habebant auxilia diuina contra peccata.
Iudæi enim per legem, Græci per sapientiā acquisitā: qa tūc phi
losophia vigebat in Grecia. propter quod peccata istorū magis
erant grauia, & per consequens magis punienda. p ¶ Gloria au
tē & honor &c. Ex dictis patet hæc litera. q ¶ Nō est enim per- Diuisio
acce. Hic remouetur error secundus. Et primo ponitur hæc remo
tio. Secundo: cuiusdam dicti declaratio, ibi: Cū enim Gen. Error
autem iste erat aliquorum Iudæorum impunitatem sibi arrogan
tiū, eo q̄ legē à deo receperant præ cæteris Gentibus, sec̄m q̄d
dicitur Psal. cxlvij. b. Non fecit taliter omni nationi &c. Hoc igit̄
remouet, dicens: Non est enim perso. acce. &c. Dimittendo p
cæteris impunita Iudæorum peccata. r ¶ Quicunq; enim si. le
pecca. i. legem scripram non habentes, quales fuerunt Gentiles.
s ¶ Sine lege. s. scripta. t ¶ Peribunt. Quia habuerunt legem
naturalem bonum & malum ostendētem, vt postea declarabitur.
v ¶ Et quicūq; in le. &c. Id est legē Mosaicā habētes, cuiusmo
di fuerunt Iudæi. x ¶ Per legē iudi. i. punientur in quātū transg
ressi sunt eā. Et subditur ratio: y ¶ Nō enim au. le. &c. q. di.
receptio legis, nisi sequaſ impletio operis, non iustificat. Et ideo
de illa acceptione non debet sibi aliquis impunitatem arrogare

☞ Sed factore.

tuam & cor impœnitens †thesauri- a
a ¶ Exercendam. b ¶ Quando omnia aperta, & quan
do reuelabitur quod a nobis modo nesciturꝰ.
zas tibi irām in die iræ & reuelatio b c
¶ Iusti.
b nis iusti iudicij dei, qui reddet uni- d e
cuique secundum opera†eius. His
a ¶ Bene vsi patientia dei bene operantur.
quidem †secundum patiēntiambo-
a ¶ Sunt. b ¶ Quia fulgebunt iusti, vt sol in regno pa
tui. c ¶ Quod ad dexteram dei facti. f
ni operis glōriam & hōnorem,
a ¶ Quia quod habebunt permanebit. b ¶ Qui hoc in
tentione bona operati sunt, non vt videantur, vt hy
pocritæ g
& incōrruptionem quærentibus,
a ¶ Vt vos.
uitam æternam. His aūtem qui sunt h
a ¶ Vel qui contendunt deo nolentes pœnitere. b ¶ Sunt.
†ex contentiōne, & qui non†acquie i
a ¶ Cum eis dicitur. b ¶ Diffidentes de iudicio futuro.
c ¶ Impunitati.
scunt ueritati, credūnt autem iniquī k
a ¶ Pœnæ. ¶ Post iudicium. b ¶ Erit in die iudicij.
¶ Quod tibi indignabitur. c ¶ Ante iudicium. ¶ Quod
prius ira.
c d tati, irā & indignātio, tribulatio, & l m
a ¶ Quod indignatio. b ¶ Tam Iudæi quam Gentiles.
e f angustia in omnem ānimam†ope- n
a ¶ Maxime quia & scriptā legem habuit. b ¶ Gentilis.
g rantis malū, Iudæi primum & Grę- o
a ¶ Quod supra incorruptio.
ci. Gloria autem & honor & pax o- p
a ¶ Tempore vel quod melius instructus melius operatur.
mni operanti bonum, Iudæo primū
¶ Gentili.
h & Greco. †Nō est enim personarum q
¶ Quia.
acceptio apud deū. Quicunq; enim r
a ¶ Scripta. i. Gentiles. b ¶ Non pro legis prævarica
tione. ¶ Damnabuntur.
i sine lēge peccauerunt, sine lege peri- s t
a ¶ S. i. Iudæi. ¶ Legem scriptam habentes.
k bunt. Et quicunque in lēge pecca- v
a ¶ Etiam pro legis prævaricatione, in quo aggrauat eos.
¶ Id est non pro iudicia legis.
l uerunt, per legem iudicabuntur. x
m Non enim auditores legis iusti sunt y

Glos. ordi. Ad Romanos Cap. II. De Lyra

hoc est: nō enim p auditu, sed factores qēsq; qd' qdē est per gratiam. a ¶Sed factores. i. q credūt in Christū, quē lex, pmisit, qcūque sint, qd' nō ē nisi p gr̄am. b ¶Factores: legis, iustificabūtur. i. iusti deputabūtur: vel iusti fient à deo, vt sint factores. Nō q ante erant factores, pōst iustificabuntur, vt si diceretur: homines creabuntur, quia ipsa creatione fit vt sint homines. sic ipsi non qui ante erant factores iustificabuntur, quia etiam Gentes. Et hoc est:

ff. 9. q. 2. c. duæ iunt

c ¶Cum enim Gentes. Cum enim dixerat Gentilem dānari si male operaretur, saluari si bene: sed cum legem non habeat, quasi nesciat quid sit bonum quid ve malum, videretur sibi neutrum debere imputari. Cōtra Apostolus: Etsi nō habeat scriptam legē, habet naturalem: quia intelligit & sibi conscius est quid sit bonū, & quid sit malum. Et ideo credendus est bene vel male operari, & merito saluari vel damnari. Bene operari dico & saluari, quod non est nisi per gratiā & fidem: quæ renouat naturalem imaginem dei in homine ex vitio & vetustate sopitam: sine qua renouatione male operatur, & dānatur accusante eū conscientia, vitiū quippe cōtra naturā est, quod vtique sanat gratia. Non enim vsq; adeo in humana anima imago terrenorum affectuum labe detrita est, vt nulla in ea liniamenta remanserint. Non omnino deletum est quod ibi per imaginem dei cum crearetur impressum est. Proinde vicem cogitationibus legis sunt. Non ꝙ per naturæ nomen negat accusatib⁹, ta sit gratia, sed potius per gratiam reparata aut etiā ex natura; qua gratia interiori homine renouato lex iustitiæ rescribitur, quā deleuerat culpa. d ¶Opus legis. Est fides, quam vltro habent in cordibus. i. intimo affectu, vbi fides per dilectionem operatur. e ¶Si autē tu Iu. Hic Iudæos aggreditur. grauius accusans eos de peccatis, eo ꝙ plura haberent auxilia. f ¶Ducem esse cæcorum. Cæcos & in tenebris existentes dicit Gentiles, qui & ratione priuati cæci sunt: etsi quid sciunt, tamen in tenebris sunt. g ¶Habentem formam. Vt alijs exemplum scientiæ legis & veritatis. Quidam enim scientiam & intellectum alicuius libri habent: & ita sentiunt sicut autor ipse sensit, non tamen habent inde veritatem.

Gal. 5. b.

F ☞quia nesci-

Nicolaus de Lyra.

†eximia in stitutus in lege

a ¶Sed factores. iusti. quicunq; sint illi, siue Iudæi, siue Gentiles. b ¶Cum enim Genti. Hic declarat quoddam dictum. s. ꝙ Gentiles habuerunt legem naturalem, ideo facientes contra dictamen illius legis merebantur puniri, & viuentes secundum ipsam præmiari. propter quod obseruatio legis naturalis cum fide & cultu vnius dei, ad quod etiam inducit ratio naturalis, aliquo modo sufficit ad salutem Gentium vsq; ad publicationem euangelij: quia non tenebantur ad legem Moysi. Dicit igitur: Cum enim Gentes q̄ legē non habēt. s. Mosaicā. c ¶Naturaliter ea quæ legis sunt faciunt. i. ex naturali dictamine rationis. d ¶Ejusmodi legem non habentes. scilicet Mosaicā.

Lex scripta à lege naturali

†adulterandum, adulteraris.

e ¶Ipsi sibi sunt lex. i. ratio naturalis, quę est principalior pars hominis: propter quod dicitur totus homo, vt dictū est. ē. Ipsa quidem est eis lex, qa lex scripta diuina vel hūana est à lege naturali derivata quātū ad agibilia. quia prima principia agibilium sunt impressa intellectui practico, ex quibus deriuantur leges quasi quædam conclusiones, sicut intellectui speculatiuo impressa sunt prima principia speculabilium, ex quibus deriuantur scientię tanq; quædā veritates cōclusæ. f ¶Qui ostendūt opus legis scriptū in cordibus suis. Quod declarat per effectum, dicens: g ¶Testimoniū reddente illis conscientia ipsorū. Quæ ex naturali dictamine rationis recalcitrat malo, & consentit bono. h ¶Et inter se cogitationum &c. aut etiam defendentium. Dicuntur autem cogitationes accusantes malę, & defendentes bonę, quę examinantur & declarantur coram naturali iudicatorio hominis, sicut coram iudice per prima principia operabilium naturaliter inserta. sicut est illud: Hoc facias alij quod tibi vis fieri, & non facias alteri, quod tibi nō vis fieri. Et licet hoc iudicium fiat in præsenti, tamē multo clarię fieri in die iudicij. Ideo sequitur: In die cum iudicabit &c. i ¶Secundum euangelium meum. Licet enim euangelium sit solius Christi tanq; autoris, cū dicitur euangelium Apostoli tanq; eius prædicatoris. k ¶Per Iesum Christum. Finale enim iudicium exercebitur per eū. l ¶Si autem tu &c. Prius Apostolus ostendit Iudæos & Gentiles in culpa & pœna fuisse similes: hic ostendit Iudæos in aliquo peiores. Et hoc est ex duobus. Secundum ponitur ibi: Circuncisio. Primum autem est beneficiū legis acceptæ: per quam Iudæi præ cæteris Gētibus à deo fuerūt sublimati, secundū qd' dicitur Deut. xiij. b. Quæ est enim alia gens sic inclyta, vt habeat ceremonias iustasq; iudicia & vniuersam legem? & quanto status altior tanto casus grauior erat. Et ideo peccatum Iudęorum grauius erat peccato Gētilium in eodem genere peccati. Dicit igitur: Si autē tu Iudæ⁹ cognominaris. Et dicit, cognominaris: quia primo nominati sunt Hebręi ab Heber, in cuius familia mansit lingua Hebraica, quæ prius erat omnibus communis, Gen. xj. a. Erat autē terra labij vnį⁹ &c. Postea nominati sunt Israelitæ à Iacob, qui noīatus est Israel: Gen. xxxij. f. Et vltra Iudæi à tribu Iuda nobiliori. m ¶Et requiescis in le. nō vagando per varios errores, sicut Gentiles. n ¶Et gloriaris in deo. i. in notitia vnius dei. o ¶Et nosti uoluntatem eius. i. præcepta in lege expressa. p ¶Et probas utiliora instructus per legem. Quæ ostendit omnia ista: & non solum ad regimen proprium, sed etiam aliorum. Ideo subditur: r ¶Confidis teipsum. prę sumēdo de tali instructione. s ¶Ducem esse cę corum. quo ad fidem. t ¶Lumen eorū qui in tenebris sunt. quantum ad mores. v ¶Eruditorem insipientium, quantū ad maiores. x ¶Magistrum infantium. quantum ad minores. y ¶Habentem formam scientiæ. In speculatiuis. z ¶Et ueritatis in lege. In practicis. propter quod concludit peccati grauitatem, dicens:

a ¶Qui ergo alium doces, teipsum non doces. Et sic peccas in teipsum.

b ¶Qui prædicas non furandum furaris. Et sic peccas in proximum per concupiscentiam oculorum. c ¶Qui dicis non mœchandum, mœcharis. Et sic peccas in proximum per concupiscentiam carnis. d ¶Qui abominaris idola. Iudæi enim post reditum captiuitatis Babylonię non dicuntur idololatrasse, nisi aliqui pauci Machabæorum tempore & timore magis mortis quàm amore idololatriæ, saltem pro maiori parte. tamen fuerunt homines valde cupidi, vt testantur etiam Iudæi. & maxime circa tempora Christi, propter quod aliqua deputata ad cultum diuinum, sacerdotes & ministri templi suis vsibus applicabant. Ideo subditur:

e ¶Sacrilegium facis. Quod est furtum sacræ rei. f ¶Qui in lege gloriaris. A deo tibi data. g ¶Per præuaricationem legis deum inho. quantū est ☞in re. &ad

†cognitionis ac

Tobię. 4. c

Diuisio

Hebrei

Israelitæ Iudæi

†Ecce

a ¶Iusti apud homines. b ¶i. gratia iustificat eos, vt adimpleant legem: quia non faciunt vt iustificentur, sed iustificantur vt faciant. c ¶Iusti habebuntur.

a apud deū, sed factōres iūstifica a

a ¶Factores iustificabuntur, quia etiam Gentes. & hoc est: Cum enim.

b buntur. †Cum enim Gentes quę b

¶Scriptam. a ¶Orig. Naturali rōne illuminati discernunt facienda & vitanda, quod faceret lex.

legem non habent, naturaliter c

a ¶Scilicet quæ lex mandat. s. credere in deum & in Christum. b ¶Quamuis. ¶Scriptam Moysi.

eā quæ legis sunt faciunt, † eiusd d

modi legem non habentes, ipsi e

a ¶Valent sibi legem. b ¶Iudicijs operum dum hæc laudant, illa damnant.

sibi sunt lex, qui ostendunt opus f

a ¶Firmiter fixum rationi eorum.

legis scriptum in cordibus suis,

a ¶Vnde ipsi sibi testes erunt boni vel malignde scientes se merito damnari vel saluari. b ¶Illi alijs opa videntur.

testimonium reddente illis cōn g

a ¶¶Non solummodo conscientia operum, sed etiam cogitationum malarum & bonarum, vel gratiæ pro abluendis more Græcorum.

scientia ipsorum, & †inter se cogi h

a ¶Hoc de non credentibus. ¶Alias bis. b ¶Iudicij.

tationum inuicem accusantium,

a ¶Hoc de credentibus. b ¶Iudicij.

aut etiam defendentium in die,

a ¶Reddente testimonium. ¶Alias bis. b ¶Id est aperti erunt. c ¶Quæ modo sunt occulta.

cum iudicabit deus occultā ho i

a ¶Quod totum est certum, secundum euang. &c.

minum secundum euangelium

a ¶i. Pauli quod. s. Paulus annunciat. b ¶Quia per neminem iudicat, sed omne iudicium dedit illi.

meum per Iesum Christum. † Si k l

a ¶Gentilis habet tantum naturalem legem, tu Iudæus plura. b ¶A Iuda patriarcha ex cognatione sibi hoc nomen venit.

autem tu Iudæus cognominaris, m

a ¶Non vagaris erroribus, vt qui sine lege. b ¶De cognitione dei.

& requiescis in lege, & gloriaris n

a ¶De redēptione quā tibi per prophetas nunciauit.

in deo, & nosti uoluntatem eius, o

a ¶De vtilibus vtiliora seu eligere.

& probas †utiliora instructus per p

legem, confidis teipsum ducem r s

a ¶Quasi non intelligentium. b ¶Quod etiam vtilia luminare possis.

esse cæcorum, lumen eorum qui t

in tenebris sunt, eruditorem insi v

¶Nondum prouectorum Iudæorum. a ¶Iudæorum qui de lege differere nesciunt.

pientium, magistrum infanti, x

a ¶Id est perfectionem scientiæ.

um habentem formam † scien, y

a ¶Cum hæc omnia habeat.

tiæ & ueritatis in lege. Qui er z a

¶Cur.

go alium doces, teipsum non b

doces. Qui prædicas non fu

¶Sicut lex dicit. a ¶Censum de Christo in lege.

randum, furaris. Qui dicis non c

a ¶Veritatem Christi de lege tollis, & mendacium ponis.

†mœchandum, mœcharis. Qui d

a ¶Christum negando. ¶Cultum dei dando idolis: quod sæpe fecerunt Iudæi.

abominaris idola, sacrilegium fa e

cis. Qui in lege gloriaris, per f g

a ¶Dum sensum legis qui est de incarnatione & diuinitate præteris. b ¶Id est causa ex qua re deum inhonorant. Et vere.

prȩuaricationem legis deū inho

Ꝛ quia neſciunt, quo ſit verū, nec etiā eſſe verum: ſed Iudęus iactat
A ſe hꝫ ſenſum legis, & ſcire verū eſſe ſenſum illū legis, ita vt alijs
habere volentibus ſit exemplar. a ¶No. eī. Inter gētes blaſphe
matur nomē dei p Iudæos: qa credētibus Iudæi ſua dere nitebant
Chriſtū nō eſſe deū dicendū. Vel qa olim Gētes nō aduertebant
Iudæos ſibi traditos p noxis ſuis, ſed
idolis ſuis dabāt gloriā de victoria,
†Eze.36.e. quaſi Iudęorū deū vicīſſēt Iudęis.
ſecundum b ¶Circūc. q. Oñdit ſupra legē nō
Lxx. iuuare eos, mō circūciſionē. c ¶Pro
deſt. qa obediēdo deo, ſignum facit
veritatis, dum ppſ rudis ſub timore
deicuſtodit. ¶Prodeſt. Hic dicit; &
Gal.5.a. in ſeq̄ntib⁹: Si circūcidami, Chriſtus
†22.q.2.c. nihil vobis pderit. Sed m ſtatū diuer
quærit. §. ſorū tēporū hoc vult intelligi. Nā
econtra. ſcd m ſtatū veteris teſtamēti olim p
fuit circūciſio, ſed nō pfuit ad ſalutē
ſine ſpūalis legis obſeruātia. Mō āt.
ſ. tpe gr̄ę poſtq̄ exhibita eſt ✠ itas ni
hil pdeſt. d ¶Si legē. Amb. Vt de
†iuſtifica ponas oſa turpia, vt cor circūcidas &
tiones credas Chriſto. e ¶Nōne. Cōpara
tione ſui te dānabilē oñdit, q nō per
naturā, neq; p circūciſionē, ſed p le
gē nouiſti, qđ ille p naturā. i. Chri
ſtum. f ¶Iudicabit &c. Videt er
go in pñti loco dicere Gētes, quę in
prępucio carnis ad fidē Chriſti vene
runt, quas legē ſpūalē ſeruātes com
parat & prefert Iudęis, q per lr̄am &
circūciſionem carnis præuaricatores
ſunt legis, quos & iudicandos ab il
lis dicit. g ¶Nō enim. Vnde Iudę⁹
pōt fieri Gentilis, & Gētilis Iudęus.
Nō enim. h ¶Iudæus. Interpreta
tur cōfitens: qui eī verè credit & re
B ctē cōfitet, verè eſt Iudæus. i ¶Cir
cūcor. Orige. Eſt quę purificat ani
mam, & vitiorū maculas abſcindit.
k ¶Cuius laus. Amb. Laudat de⁹
credentē, nō carne circūciſum. Iudęo
rum laus ex hoībus eſt, q ſi faciūt qđ
lex iubet ſine ſpū tī timore pœnæ,
nō amore iuſticiæ: & ita nō eſt corā
deo qđ apparet corā hoīe. l ¶Nō
exho. Auguſtinus. Eſtilla circūciſio
qua illicita concupiſcentia amputa
tur: quod nō fit litera docente & iu
uante, ſed ſpiritu adiuuante & ſub
ſequente.

a ¶Ezechielis verba prophetæ pro ſuis ponit.

ª noras, †Nōmen enim dei † per uos blaſ ª
a ¶Hodie: quia in Chriſto pater blaſphematur, ſicut ipſe ait: Qui
me recipit, nō me ſolum recipit. ſed eū qui me miſit, ſicut olim
in Iudæos videbantur Gentes vicīſſe deum. b ¶De contem
poraneis ab Ezechiele.

phēmatur inter Gentes, ſicut ſcriptū
a ¶Et cum talis ſit circunciſio non prodeſt. b ¶Tibi qui
es de genere Abraham.

b c d eſt. †Circunciſiō quidē prodeſt, ſi legem b
a ¶Chriſto credas, ſpiritaliter cuſtodias. b ¶Si quod cir
cunciſio exigit non impleas ſcilicet vt credas in Chriſtum.

obſeruēs: ſi āutem præuaricator legis
a ¶Carnalis. b ¶Non pius valet quam præputium.

e ſis, circūciſiō tua præpūtium facta eſt. c
¶A contrarijs. a ¶Gentilis quilibet. b ¶Mādatū per quod
homo iuſtificatur, vel ſ. dem Chriſti, quem lex venturum ad iu
ſtificationem prædixit.

d e f Si igitur præpūtiū †iuſticiam legis cuſto
a ¶Vt ſit filius Abrahæ qui eſt pater ñdei. Q. nemo pōt hoc
negare, ¶Nonne.

g diat, nonne præputium illius †in circun
a ¶Per gratium reparata. ¶Pereiens.

cisiōne reputabit̄? Et iudicabit id quod
ex natura eſt præputium †legem cōſum
a ¶Quamuis doctus ſis, b ¶Per ſcriptam legem. c ¶Quæ
eſt ſignum depoſitionis vitiorum.

h i k mās, te, qui per litēram & circūciſiōnem h
l prævaricator legis es. Non enim qui in i
a ¶Iudæus eſt nomine & natione qui labiis confitetur: & cor
de eſt remotus. b ¶Vere. c ¶Manufacta eſt.

k l m mānifesto Iudæus eſt, neq; quæ in mā k
a ¶Ablatione cutis. b ¶Vera.

nifesto in carnē eſt circūncisio: ſed qui in l
¶Corde confitetur. ¶Eſt verus. ¶Mundatio. ¶Eſt vera.

m n o p abſcondito Iudęus eſt, & circunciſio cor m
a ¶Facta per ſpiritum ſanctum. b ¶Non tapideis cultris, vt
litera docet. c ¶Id eſt quæ vera laudabilis non eſt ex homi
ne, ſed ex gratia dei.

q r dis in ſpiritū, non litēra: cūius laus non n
ex hominibus, ſed ex deo eſt. o p

Cap. III.

a ¶Secundū priorē ſtatum. ¶De le
ge & legalibus obſeruantijs.

Q Vid ergo † āmplius Iu q
dæo eſt, aut quæ utilitas r
a ¶Secundum priorem ſtatum, ſed
in fide Chriſti niſi.

circūciſiōis. Multū p oēm s
modum. Primum quidē, quia † credita t
dentī ſe, q̄ debitor ſit vniuerſæ legis. Igit̄ ſicut pfeſſio alicuius re G
ligioſæ regulæ multū valet, pfitenti, ſi eā impleat ope: & ſi nō im
pleat, magis eſt ſibi damnabilis, ſic circūciſio p accidēs erat noci
ua Iudæis, in q̄ntum erant tranſgreſſōres legis. Et hoc eſt qđ dicit:
Circun. qui. pro. Et patet litera vſq; ibi: c ¶Circū. tua. præ.
id eſt facta eſt abomīabilis deo, ſicut
Gentiles præputiū habentes erāt Iu
dæis abominabiles, in tantū, q̄ dedi ª † propter
gnabant cū eis comedere. & p oppoſi vos male
ſitū cōcludit Apł̄s, q̄ Gentiles incir audis
cūciſi opa legis faciētes ex rōnis natu
ralis dictamine, vt dictū eſt. g. erant
deo accepti. Et hoc eſt quod dicit:
d ¶Si igi. p. i. Gētilis incircūcīſus.
e ¶Iuſti. le. cu. quātū ad præcepta
moralia quæ ſunt de dictamīe rōnis.
f ¶Nōne præ. il. in cir. re. i. tantū
ſibi valebit ſicut circūciſio. q. d. Sic,
g ¶Et iu. &c. Hæc lr̄a eſt intricata.
Et cōſtruaſ ſic: Et præ. i. Gentilis in
circūciſus. Legē cō. i. opa legis im
plēs. Qđ ex na. eſt. i. qđ fit in eo ex
naturalis rōnis iudicio. Iudi. te i. cō
demnabilē te oſtēdet. h ¶Qui per † pro
Ii. & c. i. faḉ⁹ es trāſgreſſor legis, qui
tū habes eā in ſcripto, & circūciſionē
in corpore tuo. q. d. ſic cōdēnabilē te † ſi legem
oñdet. i ¶Nō eī q̄ &c. Hīc ex pdi ſeruauerit
ctis ſifert corollarium. ſ. q̄ duplex eſt
circūciſio. Vna ſpūalis, q̄ eſt præciſio Circūciſio
culpę. Alia corporalis, q̄ ē pciſio pel duplex
liculæ cooperientis mēbrū virile. Et
prima melior eſt ſcd a, quāto aia me
lior eſt corpore. & ſcd m hoc duplex
eſt Iudęus. Vn⁹ ſpūalis, q̄ habet men
tē circūciſam. Ali⁹ carnalis hūs car
nē circūciſam. Et prim⁹ melior eſt, ſi
cut & de circūciſiōe dictū ē. Hoc ē q̄ D
dicit: Nō eī q̄ in ma. i. circunciſus
carne, q̄ pōt hoīb⁹ apparere. k ¶Iu
dæus eſt. ſ. tū. Et ſifr dicit de circūci
ſione carnis. l ¶Neq; q̄ in ma. ſed
qui in abſcōdito Iudæus eſt, q̄ circū
ciſus ē mēte ſoli deo viſibili. m ¶Et
circun. cordis in ſpū. ſ. ſtō q̄ vitia
reſcindit. n ¶Cuius. ſ. circūciſiōis
ſpiritualis. o ¶Laus non ex ho. † habet in
qui ſolū vident exteriora. p ¶Sed quo præ
ex deo eſt. qui videt interiora. cellat Iudę
¶In ca. ij. vbi dicit̄ poſtil. Quia pri us
mo noīati ſunt Hebræi ab Heber.

ADDI. I. Hebræi non nos
minantur ab He
ber prout in poſtilla: nec etiam ab † cōmiſſa
Abraham. Sed vnde hæc denoma
tio deriuet, oſtenditur Matth. xxj. in additione &c.

¶In eo. ca. vbi dicitur in poſtilla. Non enim. Hic ex dictis in
fert corollarium.

ADDI. II. Ieremię. ix. ca. dicitur ſic: Omnes Gētes habent
præputium, omnis autem dominus Iſrael in
circunciſi ſunt corde. Ex quo patet, quōd duplex eſt præputium
ſcilicet ſpirituale & corporale. Similiter quōd circunciſio non ſer
uantium legem eſt facta præputium. Et propheta concordat ex
preſſe cum apoſtolo &c.

REPLICA. In ſecundo capitulo epiſtolę ad Romanos,
vbi poſtillator dicit Hebrǫs dictos ab He
ber, Burgeñ. opponit. Sed eius oppoſitī corrigitur Geñ. x, &. xij.

GLOS. ORDI. Cap. II.

Q Vid ergo amp. Obiicit
quod videt poſſe obiici, vt ſoluat. Q̄ quidē Iudæus
ſit Gentilis, & ecōuerſo. ergo q̄d eſt plus Iudęo, q̄ dicit
populus peculiaris dei, q̄ Gētili q̄ dicitur canis im
mundus? Aut q̄d cōſecutus eſt de circūciſiōe? ad hoc valuit qui
dem olim, ſed nō iō digniores in fide. & hoc eſt: multū plus eſt Iu
dæo ſcd m priorē ſtatū, & hoc p oēm modum. Ois modus vel in
adminiſtratiōe ſpaliū, vel reſeratione ſpūaliū, in quo vtroq; mul
ta Iudęis dē⁹ fecit, quę nō Gētib⁹: & ita ſcd m priorē ſtatū dignio
res. n ¶Primum quidem, quia cr. Q. Vt alia minora de tem
poralibus præter

Nicolaus de Lyra.

e ✠ in te. Et ad hoc inducit Apoſtolus ſcripturam Ezech. xxxvj.
a ¶Nomen enim deſ. tota die. Per hoc enim q̄ Iudæi coram
Gentibus dicebāt ſe eſſe populum peculiarem dei per legem ſibi
diuinitus datam, & tranſgrediebantur eā male viuendo: ex hoc
dabāt occaſionem Gentibus plaſphemādi deū q̄ ſibi elegerat ta
lem populū. & ſic p tm̄ eorū aggrauabatur. Sed o, ppter ſcanda
lum, ſicut ſcriptum eſt Ezech. xxxvj. vt dictū eſt. hoc tī eſt ſcd m
tranſlationē Lxx. vbi tranſlatio nr̄a habet: Ingreſſi ſunt ad Gētes
& polluerūt nomē meū. Et eſt eadem ſententia. b ¶Circūci. q.
Diuiſio Hic ponitur ſcd m, ex quo Iudæi erant deterioris conditionis, p
accidēs tamen. Et prio oñdit ppoſitū. Sed o infert corollariū,
ibi: Non eī. Circa primum ſciendum, q̄ circūciſio erat quędam
proteſtatio legis ſeruandę, Gal. v. a. Teſtificor oī homini circūci
denti ſe, q̄ debitor ſit legis.

Diuiſio

NICO. DE LY.

Cap. II.

Q Vid ergo am. Oſtenſo in quo Iudæi erāt peioris cō
ditionis q̄ alij, hic oſtendit q̄ erāt melioris. Et diuidit Diuiſio
in duas partes: quia primō oſtendit propoſitū. Sed o: re
mouetur quoddam obiectum, ibi: Quis enim. Et eſt
ſententia talis, q̄ primō mouet quæſtionem ex prædictis, dicens:
q ¶Quid er. am. Iu eſt? Id eſt melius q̄ Gentili. r ¶Aut quę
uti. cir. A deo datę patrib⁹ ſanctis, cui⁹ opa ſunt pfecta. Deu. xxij.
Et reſpōdet dicēs: s ¶Mul. p oēm mo. Q. oſtēdit cōſequēter,
dicēs: t ¶Pri. qui. quia cre. ſunt illis. Id eſt ſpecialiter tradita.

✠ Eloquia dei.

poralibus prętermittã, hoc primũ & pręcipuũ pono, qa eloquia
E dñi, i. lex & pphetæ eis vt amicis sunt credita: p quæ intelligerẽt
de futura redẽptione. Sed dices: Nõ iõ plus ꝯ qa nõ crediderũt elo
quijs, vt Christũ ꝓmissum reciperẽt qdã eorũ. Ad qd̃. nõ iõ tñ
minus ꝓfuit credẽtib⁹. & hoc est. Nã si qdã nõ crediderũt, nõ iõ
fides euacuata est. a ¶ Nunqd inc. Nũ
quid qa aliqd credere noluerũt, præiu⁹
†oracula dicabit ęteris Iudæis, ne digni iudicent̃
accipere qd̃ deus ꝓmisit fidelib⁹? qppe
cum facta sit ꝓmissio vt credentibus p⁹
ficeret. b ¶ Fidẽ dei. Vel qdam credi
derunt deo, vel qd̃ deus hoibus ꝓmisse
rat. c ¶ Ois aũt. Hoc addit, vt appareat
†faciet irri tamẽ ꝓmissionem dei factã esse, & completã,
nõ ꝓpter aliquã hois dignitatẽ, sed ꝓ
pter misericordiã: vt gra deꝰ indignis, &
commẽdabilior sit gra. De⁹ dr̃ verax. i.
inuariabilis, tã i essentia q̃ in ꝓmissiõe.
Hõ mendax, nec verũ esse hñs, & ꝓpria
defluens. ¶ Ois homo mẽ. q negat de⁹
impleſſe ꝓmissa, hoc maxie Iudęus,
quẽ vicit de⁹, cũ dat ꝓmissa. ¶ Ois hõ.
Etiã Iudæus, ne dignior videat̃ in nouo
statu. d ¶ Vt iusti. Q. peccauit: vt mitte
do filiũ de stirpe mea sicut ꝓmisisti, ius
tus esse & ex sola iustitia ꝓmissiõis com
plesse, nõ ex meritis, meis cõproberis, &
vincas implẽdo ꝓmissa, cũ iudicaris nõ
debere implere ꝓpter mea pcã. Vel: Ti
bi tm̃ dico me peccasse vt dũ ego & oẽs
peccamus, tu solus iust⁹ appareas in oĩ
bus ꝓmissis tuis, & supas oẽs in iustitia
cũ alijs cõparis. Vel vicit hõ de⁹ qñ iudi
catus est, qa ꝓpter illã humilitatẽ deus
►hune Phil.2.a. dedit ei nomẽ qd̃ est sup oẽ nomẽ. Qd̃
F nõ ptinet ad superius argumentum, sed
additũ est ex abũdãti. Vt iusti. &. Iust⁹
iudex à pcõrib⁹ iudicat̃ est & in eo vi
†posthac cit: huic itaq; nullũ pctm̃ hñti Dauid di
cit: Tibi soli peccaui, vt iustificeris q su
peras oẽs iudices, q solus iniustè iudica
Psal.50.a. ris. e ¶ Si aũt iniq. Dixit, q de⁹ verax,
& oĩs hõ mendax. & q indignis dat bo
na, in quo cõmendabilior apparet eius
iustitia & gra. vñ carnalis dicens deũ vti
malis, quasi instrõ ad gl̃am suã, eo rẽ de
ducit, vt dicat iniquũ deũ q punit pcã
quæ sibi ꝓsunt. Quod remouet, dicens: f ¶ Nunqd iniquus.
Deus verax, & mendax. Si autem hoc est; & ita iniquitas nra iusti
tia dei commendat̃, quid sequi videtur? Qd̃ deus iniquus est?
Sed nũquid iniquus deus qui infert malã? g ¶ Si em̃ ver. Inter-
iecta remotione, redit ad probationem carnalis, q̃ sit iniquus si
punit, quia si inde glorioſior: quid etiam nunc non ſolum in fu
turo iudicor quasi peccator, quod non sum? Vel, adhuc. i. post
conuersionẽ postq̃ dedit dona indigno. Ante em̃ ex meis non
erat glorioſior ac si diceret: Qd̃ añ remissionẽ videri poterat,
põst videri nõ deber. s. q ego pctõr iudicadus sim: qa nunc certũ
est, q dimittendi veritas nõ abundaſſet in gl̃am, nisi peccaſſem.
Subdit: h ¶ Et nõ sicut. Q. Et si istud est, cur scilicet nõ facim⁹
mala, vt veniant bona? Sicut imponit nobis hoc sentire, qd̃ est
blasphemia, & etiã prædicare occasione hmõi verborũ; vbi abũ
dauit delictũ, superabundauit gratia. ¶ Vel, Si enim. Propius
Infra.5.d. iungatur, quomodo iudicabit si iniquus? Q. Non recte: quia
nec modo iustè iudicaret me quasi peccatorem, quod non sum.

Nicolaus de Lyra. ☞ Quid ergo

¶ Lex & propheꝛ. ¶ Ideo plus.

sunt illis †eloquia dei. Quid enim si [a b]
quidam illorum non crediderunt?
a ¶ Non ideo minus factum credentibus.

[a] [b] Nũnquid incredulitas illorum fi- [c]
a ¶ Inexpletam fecit. ¶ Quod euacuata sit. ¶ Sed potius.
dem dei †eũacuauit? Absit; † Est au- [d]
¶ Etiam. a ¶ Implens promissa. b ¶ Et ita indignus promissione. ¶ Inquantum a seipso est.
tem deus uẽrax, † omnis autẽ hõ- [e]
¶ Sed. ¶ Verax deus.
[d] mo mẽdax, sicut scriptum est: † ut [f g]
a ¶ De promissione filij vel venia ingenitscentis.
iustificeris in sermõnibus tuis, & [h]
a ¶ Vel filiũ non misisse, vel veniã non dare. b ¶ Hic sensus de Dauid verbis iniuste trahebatur.
[e] uincas cũm iudicaris. Si aũtẽ † ini- [i]
a ¶ Et sanctitatem dei.
quitas nostra iustitiam dei cõmen- [k l]
[f] dat, quid dicemus? Nunquid ini-
a ¶ Propter peccata. b ¶ Vindictam & damnationem. ¶ Q. hæc quæstio est carnalium.
quus est deus, q inferat [b] irã? † Secũ [m]
¶ Sed. ¶ Vt sit iniquus.
dum hominem dico. Absit. Alio- [n o]
a ¶ Nisi hoc esset, quod non eſt iniquus, non posset esse iustus iudex. b ¶ Si iniquus. ¶ Quasi male bonis scilicet dans mala, & malis dans bona.
quin, quom[b]odo iudicabit deus hũc
a ¶ Quia. b ¶ Iniustitia. ¶ Hoc quod supra iustitia.
[g] mundũ? Si [b] em̃ ueritas dei † in meo [p q]
a ¶ Per peccatum meum. ¶ Quod supra iniquitas.
b. ¶ Creuit. c ¶ Id est si ex peccato meo gloriosior est.
mẽdacio abũdauit in glõriã ipsius, [r]
quid † adhuc & ego tanq̃ peccator [s t]
¶ Quid. ¶ Nos apostoli.
[h] iudicor? Et nõ sicut † blasphema- [v]
a ¶ Blasphematores. b ¶ Sentire & prædicare.
mur, & sicut aiũt nos quidam dice- [b x]
a ¶ Hoc scilicet. b ¶ Id est vt crescat iustitia & gloria dei.
re: faciamus mala, ut ueniãt bona: [y]

increduli: qa eorũ incredulitas nõ abstulit fidelitatẽ dei de implẽ G
do qd̃ ꝓmiserat patribus antiqs in datione legis & aduẽtu Chri
sti: Et hoc est quod dicit: c ¶ Nũquid incre. illo. si. dei. i. fide
litatem. d ¶ Euacua. Absit. Et subdit rẽ: Est au. de. ue. Implẽ
do ꝓmissum: in his quę ꝓmittunt̃ absolutè, cuiusmodi sunt prę-
dicta. Si aũt aliqd ꝓmittat̃ à deo sub cõ
ditiõe, sicut ꝓsperitas tpalis fuit ꝓmissa
Iudæis si fideliter seruirẽt ei, nõ tollit̃ di
uina veritas p aduersitates eis immissas,
qñ recesserũt à deo, qa nõ stabat cõditio.
e ¶ Omnis au. ho. men. voluntas em̃
hũana mutabilis est: & iõ põt esse mẽdax †Ioh.3.d
in ꝓmissis. Nõ sic aũt de⁹, cuius voluntas
est immutabilis. Et ad hoc inducit exem
plum de ꝓmissiõe facta ipsi Dauid abso
lutè de conseruatiõe regni sui & posteris
eius: cui⁹ impletio non fuit impedita per †Psal.115.a.
peccatũ Dauid cũ Bethsabee. Et hoc est
quod dicitur: f ¶ Sicut scriptum est. †Ibi.5.
Psal. 1. quem fecit Dauid pœnitens de di
cto peccato, vt ibidẽ declarat̃. g ¶ Vt
iustificeris in sermo. tuis. Ibi præmit-
titur: Tibi soli peccaui, & malum coram † iustitia.
te feci. Et subintelligitur, remitte mihi:
Vt iustificeris in ser. tuis. id est vt ve
ritas sermonis tui appareat de conserua
tione regni & Christo nascituro de me si
cut promisisti. h ¶ Et uincas cum iu
dicaris. Faciendo contrarium, quod de
te iudicatur à multis. Post enim adulte- †humano
rium Dauid cum Bethsabee & occisio- more Io.
nem Vrię multi dicebant, quòd propter quor.
hoc promissa dei facta Dauid erant retra
ctata. quod tamen non erat verum: quia
facta fuerũt absolutè. i ¶ Si autem ini
quitas nostra. Hic circa prædicta remo
uet errorẽ incidentem. Ex hoc enim, q † per meũ
ex peccatis hominum apparet iustitia dei mendacij̃
commendabilis, dixerunt aliqui q̃ pecca excelluit.
ta per se faciunt ad gloriã dei. quod Apo
stolus fallum ostendit ducendo ex hoc ad H
triplex inconueniens. Primum est, quòd † de nobis
deus esset iniquus inferendo pœnam pec male Io.
catoribus, cum secundũ hoc peccata per quuntur.
se faciãt ad gloriã suam. Et hoc est quod Primũ in-
dicit: Si autem iniquitas nostra iusti cõueniẽs,
ciam dei commendat. i. cõmendabilẽ
facit. k ¶ Quid dicemus? Ad inconueniens quod sequitur:
l ¶ Nunquid iniquus est deus, qui infert irã. id est pœnam
peccatoribus? Hoc enim sequitur ad dictũ eorum erroneũ. Ideo
sequitur: m ¶ Secundum ho. di. i. sc̃m homines errãtes dicto
modo. n ¶ Absit. s. deũ esse iniquum. o ¶ Alioquin quo
mo. iu. de. hũc mũdũ? q. d. nullo modo bene. Si enim esset ini
quus, nõ posset esse bonus iudex. nã æquitas est optima cõditio
iudicis. p ¶ Si enim ve. dei. Hîc inferẽt, sc̃m inconueniens. Secũdum
Si enim peccata facerẽt ad gloriã dei, sequeretur q pctõr posset
nullo mõ malus dici: qa nullus dr̃ malus faciendo illud qd̃ ad
gloriã dei ordinat̃. Et hoc ẽ qd̃ dicit: Si enim veritas dei. i. eius
iustitia. q ¶ In meo mendacio. i. p meũ pctm̃, qd̃ est quoddã
mendacium, r ¶ Abundauit in gloriam ipsius. i. declarauit
iustitiã eius gloriosam. s ¶ Quid adhuc & ego. Et loquitur
Apostolus in psona pctõris. t ¶ Tanquã peccator. s. re⁹. & cõ
demnandus ꝓpter pctm̃. q. d. nõ esset hoc rõnabile, si illud dictũ
esset verum. & sic ex hoc inconueniẽti concluditur esse falsum.
v ¶ Et non sicut. Hic infert tertium inconueniens: quia si pec- Tertium
cata per se facerent ad gloriam dei, essent frequentanda, sicut
& opera virtutũ. Hoc aũt inconueniens infert implicando dictũ
pseudo apostolorum, qui diffamare nitebantur veros apostolos, vt patet in pluribus locis noui Testamenti. Et ideo ex hoc q
Paulus cõmẽdans gratiã dei dixit: Vbi abũdauit delictũ, supabũ
dauit & gratia. Et infra. v. b. & ex similib⁹ verbis discipulorũ alio
rum Christi dicebant pseudo apostoli, q Paulus & alij Christi
discipuli inducebant populos ad multiplicationem peccati, vt
sic per multiplicationem malorum venirent bona. Et hoc est qd̃
dicit: ¶ Et non sicut blasphemamur. A pseudo apostolis.
x ¶ Et sicut aiunt nos quidam dicere. falso tamen. y ¶ Fa
ciamus mala, vt veniant bona. Imponebant enim veris
apostolis, quòd prædicabant multiplicationem peccatorum.

Diuisio

a ¶ Eloqa dei. In lege & pphetis quę in deũ dirigũt, & ad
susceptionẽ Christi disponunt, Gal. iij. d. Lex pædagogus noster
fuit in Christo. Et de pphetis dicit Ra. Sa. Hebræus: q̃ nõ sunt lo
cuti nisi ad dies Messię: quod est intelligendũ de principali intẽ
tione, prout declarauit plenius in veteri Testamento. Ratio autẽ
quare lex & propheiæ datæ sunt singulariter populo Iudaico,
hæc est, quia Christus secundum carnẽ inde erat nasciturus, pro
pter quod præ alijs populis decens erat ipsum pollere quadam
speciali sanctitate, ad quã inducũt lex & pphetę. b ¶ Quid em̃.
Hic cõsequẽter remouet quædã obiectio. Et priò fit ꝓpositum.
Sed ò tollit quoddã icidẽs erroneũ, ibi: Si aũt. Circa primum di
cit: Quid enim. q. d. nõ obstat prędictus, q plures Iudęi fuerũt.

17 A Psal.115.a. Supra.2.b. Act.10.c. Iere.38.a. Ibidem.c. † Nam aũ dixit insurrexisse.i.malos,oẽm ppm non causis reddit is ostendimus. Matt.23.d. Ibidẽ.16.a. Isa.1.a. Luc.24.g. Ioh.10.g. Psal.81.b. Ioh.15.d. Psal.34.a. † execratione B Sicut ablulit gñam de circuncisione,ita & de cæteris opibus legis vult facere. Et est noua snia,q̃uis iungatur præcedenti. b? p qa: Ex opi.le. Opa legis dicũtur q̃ in lege instituta & terminata sũt.vt erat ceremonialia & figurativa,q̃ nũq̃ valuerũt conscientiã mundare, etiãsi cum charitate & deuotione fierent: qa nõ fuerũt isti tuta in iustificationẽ,sed ī futurorũ signi- ficationem

Nico. de Lyra.

a ¶ Quorũ damna.iu.est.qa falsum crimẽ apl̃is iponebãt. Ex hoc igit̃ q̃ pctã nõ sũt frequentanda, & qa dicere q̃ sint freq̃ntanda, est erroneũ: cõcludit falsitas illius dicti.s.q̃ pctã faciãt p se ad gloriã dei. Ad maiorẽ intellectũ p̃dictorũ sciendũ, q̃ pctm siue malũ culpæ auertit à deo p se: & iõ non facit ad eius gñam: sed de? cui? ptãs tãta est & bonitas, q̃ de malo elicit bona, vt patet p Aug. in Enchiridion. Punitionẽ pctorũ p malũ pœnæ cui? est autor, ordinat ad declarationẽ suæ iustic̃, præter intentionẽ peccãtis; sicut p̃ter intentionẽ tyrãnorũ declarauit patiẽtiam martyrum. b ¶ Quid ergo. Postq̃ apl̃s oñdit Iudæos & gẽtiles sl̃r indiguisse gña dei aũ conuersionẽ, p hoc q̃ vtriq; in vitia horribilia sunt ,plapsi: Hic ostendit eos eadẽ gña indigere post conuersionẽ, p hoc q̃ sine ipa non poterant conseq salutẽ. & hoc ostẽdit dupl̃r. Primo ex legis imperfectione. secõ ex fidei Christi perfectione, ibi: Nunc autem. Primum autem per scripturã ostẽdit. & ideo primo ipsam allegat, secũdo ad ppositũ applicat, ibi: Scim?. Circa primum dicit continuando se ad præcedentia. Quid ergo? nos Iudæi, de quib? erat Aposto. c ¶ Præcellim? eos? s. gẽtiles? d ¶ Nequaquã. & subdit cãm. e ¶ Causa. enim su. i. rõnabiliter ostendimus, Iudæos & Græ. oẽs sub pcto esse. aũ cõuersionem, vt? patet ex prædictis, & idem sequitur post conuersionem, nisi assit gña dei: qa fides informis non sufficit ad salutẽ. f ¶ Sicut scriptũ est. Psal. xiij. a. secundum trãslationẽ septuaginta. g ¶ Quia non est iu. q̃s. sine gratia dei, loquendo de iustitia perfecta. q̃ facit hominem dignum vita æterna. Potest tamen aliquis esse iustus iustitia politica p̃ obseruationẽ legis naturæ, & iustitia legali p̃ obseruationẽ legis Mosaicæ. h ¶ Non est intel. rõne supernæ b̃titudi C nis. i ¶ Non est re. de. p̃ opera meritoria. ad hoc em̃ req̃rit gña: iõ subdit. k ¶ Oẽs de. à via veræ b̃titudinis. l ¶ Simul iuti. fasunt. deficientes à consecutiõe finis vltimi. sicut medicina dr̃ inutilis, q̃ deficit ab introductione sanitatis. m ¶ Nõ est q̃ fa. bo. non est usq; ad u. qa nullus potest facere bonũ meritorium sine gratia dei. & q̃m ipsa subtracta homines cõiter labunt̃ in horribilia pcta, iõ seq̃tur: n ¶ Sepul. pa. est gut. eo. Ex sepulchro em̃ patenti fœtor exhalat. sic tales proferunt v̈ba vilia & fœtida, qa ex abundãtia cordis os loquitur. Mat. xij. o ¶ Linguis suis do. age. p̃mum decipiendo. p ¶ Venenũ aſ. sub la. eo. occultè detrahendo. q ¶ Quorũ os ma. deũ blasphemãdo. r ¶ Et amari tudie ple. alns malũ psuadẽdo. s ¶ Ve- Psal.13.a.& 52.a. loces pedes eorum ad effundendũ † ne vnus sanguinem. innocentem. t ¶ Contri- quidem. tio & infelicitas in uijs eorum. qua- si finaliter conterantur & ad miseriam deducentur. v ¶ Et uiam pacis non cognoue. q̃ ducit ad vitam beatã, vbi est pax perfecta, & subditur prędictor̃ causa: x ¶ Non est timor dei. qui retrahit à malo. y ¶ Ante oculos eorum. propter quod sine retinaculo currunt ad malum. z ¶ Scimus autem quoniam quæcunque lex loquitur. Hic scripturam allegatam applicat ad propositum, dicẽs: Scimus autem quoniam quæ- † Psal.5.b. cunque lex loquitur. Ex hoc dicunt &.13.b. aliqui expositores, quòd scriptura allegata loquitur tantum de Iudæis qui sub lege Mosaica erant: sed scriptura ímediatè præcedens dissonat, vbi dicitur: Causati enim sumus Iudæos & Græcos omnes sub peccato esse. similiter subsequens imme- diatè, vbi dicitur: Vt omne os obstruatur & subditus fiat oĩs mund? deo: Ex quibus D patet, quòd loquitur de Iudæis & gentilibus. Nec obstat quod dicitur: His qui sub lege sunt loquitur. Tum quia dicitur hîc qui sub lege indefinitè. & sicut Iudæi erat †calamitas sub lege Moysi, ita gentiles erant sub lege naturali. Indefinita verò iuris æquipollet vniuersi. Tũ quia non dicitur hîc de his qui in lege sunt, sed de his qui sub lege sũt. licet autem liber Psalmorum de quo accepta est scriptura prælegata, datus sit Iudæis, sicut & alij libri veteris Testamenti, non solum loquitur de Iudæis, sed etiam de multis alns gentilibus. sicut declaratum fuit ibi, & per singulos libros veter. Testamen. Sciendum igitur, quòd psalm? decimusterti? de quo assumpta est scriptura secundum sensum literalem de Nabuchodonosor loquitur rege Babylonis & eius exercitu, vt dictum fuit ibidem. ramẽ secundum Tropologicum conuenienter allegatur de omnibus peccatoribus generaliter. & hoc modo allegat eam Apostolus hîc. Sicut primę Corinth. decimo. a. scripturam Exodi, allegat in sensu allegorico, dicens: Petra autem erat Christus. Certum est enim, quòd petra vnde fluxerunt aquæ in deserto non erat Christus historicè, sed tantum allegoricè, quia ipsum signabat. Dicit igitur Apostolus: Scimus autem quoniam quæcunque. scilicet Mosaica, sub qua continetur liber Psalmorum, accipiendo legem generaliter pro omnibus libris veteris Testamenti sicut frequenter accipiunt Iudæi. a ¶ His qui sub lege sunt loquitur. id est Iudæis. Non tamen solum illis loquitur, sed etiam alijs gentibus. & sic potest intelligi autoritas prius inducta. Vel aliter: His qui sub lege sunt loquitur. indefinitè, id est gentilibus, qui erant sub lege naturali, & Iudæis qui erant sub lege Moysi, vt prędictum est. b ¶ Vt omne os. scilicet gentilis & Iudæi. c ¶ Obstruatur. id est quòd non habeat audaciam contra deum loquendi. d ¶ Et subditus fiat omnis mundus deo. tanquam eius gratia indigens ad consequendum salutẽ. e ¶ Quia ex operib.

b ↔ le. Mosaicæ

Diuisio

a ¶ Ideo non credendum est eis. b ¶ Et ideo iuste punitur.

a Quorum damnatio iusta est. Qui d? a b

a ¶ Nos Iudæi. ¶ In hac gratia. b ¶ Gentiles

b ergo? Præcellim? eos? Nequaquã. c d

¶ Rationibus ostendimus.

† Causati em̃ sumus Iudæos & Græ e

a ¶ Ante gratiam, & ideo nullus præcellit alterum.

cos omnes sub peccato esse, sicut scri f

a ¶ De Iudæis de quibus minus videtur.

b ¶ Quia non venit per fidem ad Christum.

ptum est: † Quia nõ est iustus † quis, g

a ¶ Non est iustus, quia non intelligit Christum esse deum, non intelligit ex culpa: quia nõ requirit, sed declinat ab eo. h

c quam, non est intelligens, non est re i

a ¶ Ab eo ad malum.

d quirens deum. Oẽs declinauerunt, k

a ¶ Cum ipsa declinatione. b ¶ Quia & alios declinare fecerunt. c ¶ Declinauerunt, quia. ¶ A deo quia. d ¶ Quia de illis. ¶ Præter Christum.

simul inutiles facti sunt, nõn est qui l m

a ¶ Id est nec vnus: quia nullus nisi Christus.

c faciat bonum, nõn est usq; ad unum.

a ¶ Quia factor verborum & operum eorum corrumpit alios. ¶ Quia hũt recipere mortuos. hoc sit vbi audent aperte.

† Sepulchrũ patẽs est guttur eorum, n

a ¶ Vbi nũ audent apertis malis. b ¶ Malis. c ¶ Verbis bona dicentes, sed malũ in corde cogitantes. d ¶ Odũ insanabile.

linguis suis dolose agebant: uene- o p

¶ Erat. ¶ Id est sub corde. ¶ Etiam.

num aspidũ sub labijs eorũ. Quorũ q

a ¶ Id est maledicis verbis. vt: Dæmonium habes. & hmõi.

b ¶ Id est amaris minis. c ¶ Abundanter.

os † maledictione & amaritudine plẽ r

a ¶ Etiam. b ¶ Affectus. c ¶ Q. homicidę ex deliberatione.

f nũ est: uel oculos pedes eorũ ad effun- s

a ¶ Christi & seorum. b ¶ Temporalis pœna.

g dendũ sanguinem. Contritio & † in- t

a ¶ Æterna damnatio. b ¶ Operibus. c ¶ Christũ. vnde Pax multa dilectentibus nomen tuum domine.

felicitas in uijs eorum, & uiam pacis v

a ¶ Nec saltem timor dei inflexit eos a malo. ¶ Qui est initium sapientiæ.

non cognouerũt: nõ est timor dei an x y

a ¶ Hæc Dauid. ¶ Nos autem apostoli. ¶ Ne alio diffor̃ quærent hoc Iudæi.

te oculos eorũ. Scimus autem quo- z

a ¶ Psalmi dicuntur lex, quia informant. b ¶ Ad cautelationem illorum.

niam quæcunq; lex loquitur, his qui a b

a ¶ Supple & de his. b ¶ Ita. c ¶ Etiam Iudæorum.

h i in lege sunt loquitur, ut omne os b

a ¶ A sua gloria. b ¶ Totum deo tribuens. c ¶ Oĩs homo nõ tantũ Gentilis sine lege scripta reus de impietate, sed etiam Iudæus reus de legis transgressione.

obstruatur, & subditus fiat omnis c d

¶ Quod debet.

k mundus deo: quia ex operibus legis e

ficationē & pcti infirmitatis ostēsionem: qa lex nō venit pctā tolle re, sed ostēdere & punire. a ¶ Non iustifi. Sed'm ceremolia intellige, non moralia: quę vtiq; iustificant & in euangelio consummant. b ¶ Corā illo. Qui intima videt, vtrum ex amore iusticiæ quid agat, vel timore pœnę. q̄ nō vidēt homines. c ¶ Per legem enim. Hīc incipit de lege, vt ostēdat iustitiā non esse ex ea. Per le. enim cpec. Non q̄ prius prorsus nescirent, sed q̄ non impune futura apud deum pctā. Quædam pctā ante legē cognoscebātur, vt cum apud Pharaonē Ioseph accusatus de crimine adulterij missus fuit ī carcerē. Et fratres eius dixerunt: Merito hæc patimur, quia peccauimus in fratrem nostrū. Quædam autem cognita sunt per legem quæ ante ignorabant, vt concupiscentia & originale peccatum. Quędam etiā graviora per legem cognita sunt q̄ ante putabant. d ¶ Cognitio pecca. Si cognoscunt & non cauēt, præuaricatio est, & ita ira. e ¶ Testifi. à le. & p. Quia lex eam multis sacris figurauit. Vel in hoc lex phibet testimonium iustitiæ dei, quia ea nemo iustificatur. Prophetæ, id prēnūciādo q̄ Christi impleuit aduentus. f ¶ Iustícia au. Non qua ipse iustus essentialiter, sed qua induit impium, quando misericorditer de infideli facit fidelem. Iustícia au. Iustitia dixit, nō misericordia. Vtcūq; qd' ꝓmiserat deus in le. & prophe. s. aduēt̄ Christi reddidit. g ¶ Egent gloria. dulgentia & venia pctōrū. h ¶ Gratis. Non per legem, nō per ꝓpriā voluntatē sed per gratiam Christi, quæ donū dei est. donū autem maximum spūssctūs est. Nō tñ q̄ oīno sine nr̄a volūtate fiat. Sed volūtas nr̄a oñdit̄ ifirma p legem, vt sanet gr̄a volūtatē, & sanata volūtas ipleat legē, nō constituta sub lege nec indigēs lege huius gratię percipiendę nulla præcedunt merita: quia meritis impij nō gratia, sed pœna debetur: nec ista esset gratia, si non daretur gratuita. i ¶ Proposuit deus ꝓpitia. Ad hoc vt ostēderet se veracem in ꝓmissis: q̄ ostensio necessario fuit non solū ꝓ remissiōe pūtiū, sed & eorū quæ præcesserūt in sustētatione dei, deo. s. patiēte, & nō puniēte. tūc vt oñderet ī hoc tpe Christi q̄ nullo alio tpe fieri potuit, q̄ ipse. s. iustificat & saluat. k ¶ Fidē in san. i. fidē passionis vel p fidē & p passionē: neutrū em̄ sine altero valet. l ¶ Propter remiss. Duplex effect⁹ remissionis est, scilicet carere pœna, & frui gr̄a. primū habuerunt ante Christi mortē iusti: qa pœnā actualē non sentiebant. Sed post Christi mortem data ē eis gr̄a diuīq; visiōis: à q̄ differebātur deo sustentante eorum delicta. m ¶ In sustentatione. Patiēter sustinuit deus peccata eorum; q fuerūt añ legem, & sub lege: non puniuit, neq; remisit: ita' vt gr̄am haberēt, donec veniret q delicta tā p̄cedentiū quàm subsequentiū pretio sui sanguinis absolueret.

Peccatorū cognitio varia. Gen. 39. d.

Ibidē. 42. d

† Iustificantur autem

F

† recōcilia torem

Duplex remissiōis effectus.

Excl'sa

Nico. de Lyra.

le. Mosaicæ vel naturalis. a ¶ Non iustifi. omnis ca. i. oīs homo. b ¶ Coram illo. i. vt sit acceptus deo pro beatitudine cōsequenda. c ¶ Per leg. enim co. pec. supple fit: non tamen eius remissio, sed per gratiā dei. Sed contra hoc videtur quod in Leuitico frequenter dicitur: q̄ in oblatione sacrificij pro peccato. s. Orabit pro eo sacerdos, & dimittetur ei. Ad quod dicendum, q̄ virtute illius sacrificij secundum se non dimittebatur peccatum, secundū q̄d' dicitur Heb. x. a. Impossibile est sanguine taurorum auferri peccata, sed inquantum illud sacrificium erat quædam ꝓtestatio Christi passuri: quam protestationem cognoscebant maiores magis explicitè, minores verò implicitè: & sic virtute fidei Christi gr̄am cōferente. eo q̄ eadem fides erat antiquorum & modernorum, remittebatur & non virtute sacrificij. & hoc satis ostenditur ex modo loquendi cū dicitur: Orabit pro eo sacerdos, & dimittetur ei: quia ex fide & deuotione offerentium remittebatur peccatum. d ¶ Nūc au. si. le. iu. Ostenso q̄ consequutio salutis non erat nisi per fidem Christi, & hoc ex legis imperfectione. Hīc consequenter hoc idem ostendit ex fidei Christi perfectione. Et diuiditur in duas: quia priō hoc facit ratione, secundō exemplo Abrahæ, ca. iiij. Prima in duas: quia primò ostenditur propositum, secūdō infertur corollarium, ibi: Vbi est ergo gloriatio. Prima adhuc in duas: quia primò ostēdit hominem iustificari per fidem Christi. secundò ponit modus iustificandi, ibi. Omnes enim, &c. Circa primum fit talis ratio: Illud' ꝓpriè iustificat q̄d' facit dignum vita æterna etiam sine lege Mosaica. sed sic ē de fide Christi q̄a Gentilibus eam recipientibus dabat' in signo visibili spiritussanctus, vt patet Act. x. g. de Cornelio & alijs Gentilibus cum eo existentibus: ergo, &c. huius ratio nis ponit minorem, di. Nunc au. sine lege iusti. dei. i. facit deo acceptum & vita æterna dignum. e ¶ Manifestata est. i Gentilibus spūsctm recipientibus modo dicto. qui tamen legem Moysi non seruabant. f ¶ Testificata à lege. i. à libris Moysi, qui proprie dicuntur lex apud Hebræos. & Gene. xlix. b. dicitur de Christo: Non auferetur sceptrū de Iuda & dux de femore eius, donec veniat qui mittendus est. Et in translatione Chaldaica quæ apud Hebræos esse autentica habetur: Donec veniat Messias: & ipse erit expectatio Gentium. quia indifferenter Iudæis & Gētilibus dedit spiritum sanctum. g ¶ Et pro. Ioel. ij. g. Effundā de spiritu meo super omnem carnem. i. super oēm hominē Iudæum siue Gentilem. ideo concludit: h ¶ Iusticia autem dei. i. faciens, deo acceptum est. i ¶ Per fidem Iesu Christi. & dicitur: super oēs. quantū ad apostolos & alios primò credentes, & in oēs q̄tū ad alios q eādē fidē recipēt & recipient per prædicationem Apostolorum & succedentium doctorum. k ¶ Non e. est distinctio. inter Iudæos & Gentiles † prēterito q̄tum ad iustificationem per Christi fidē. rum loquitur Apostolus de fide formata charitate, quæ iustificat. l ¶ Omnes enim. Hīc consequenter ostenditur modus iustificationis huius per causam formalem, efficientem, & finalem & temporis congruētiam: præmittitur tñ huius iustificationis necessitas, cùm dicitur: Omnes enim p. tā Iudæi q̄ Gentiles. m ¶ Et egent glo. dei. i. gratia sui per quam apparet gloriosus. & subditur huius iustificationis mod⁹ cū dicitur: n ¶ Iustifi. igitur gratis. id ē sine meritis nostris. o ¶ Per gratiā ipsius. formaliter. p ¶ Et per redemptionem quæ est in Christo Iesu. id est per passionem eius efficienter, meritoriè tamen. q ¶ Quem proposuit deus. qui est causa efficiens nostræ iustificationis principaliter. r ¶ Per fidem. nos deo coniūgentē. s ¶ In sanguine ipsius ad ostensionem iusticiæ suæ. scilicet finaliter. per hoc enim declarauit se iustum, quòd peccatum Adæ totam naturam humanam inficiens non reliquit impunitum. q ¶ In sustentatione dei. Sustentauit enim patres in limbo sine pœna sensibili. v ¶ Ad ostensionem iusti. eius in hoc tem. scilicet gratiæ in quo ostenditur sua iusticia, quæ facit dignum vita æterna. x ¶ Vt sit ipse iustus. id est manifestè appareat iustus. y ¶ Et iustificans eum. id est quemcunq; credentem in Christo. z ¶ Vbi est gloriatio. Hīc infert quoddam corollarium. secundò soluit obiectionem in contrarium, ibi: Legem ergo. Declaratum est, quòd iusticia dei æqualiter dabatur conuersis ad fidem Christi de Iudaismo & Gentilitate: & ideo concludit Apostolus, quòd Iudæi non debebant Gentiles despicere, gloriando inaniter de legis obseruatione. Quod tamen faciebant in primitiua ecclesia, secundum quòd dicitur Actu. sexto. a. Factum est murmur Græcorum aduersus Hebræos, eo quòd despicerentur in ministerio quotidiano viduæ eorum. Ad hoc igitur reprimendum dicit Apostolus: Vbi est ergo gloriatio tua? O Iudæe qui inaniter gloriaris de lege.

Excl'sa est

a ¶ Ens. b ¶ Carnalis. c ¶ Deo. ¶ Etsi coram hominibus.

a b non iustificabit omnis caro coram a b

a ¶ Ex lege non est iusticia, quia tantum cognitio peccati non consumptio.

c illo. Per legem enim cognitio pec c

a ¶ In aduentu Christi. ¶ Iam hac gratia. b ¶ Sine legis imperio vel auxilio.

cati. Nunc autem sine lege, iusticia d

a ¶ Non hominis. b ¶ Non solum data. ¶ Non dubie, sed miraculis. ¶ Domino cooperante & sermonem confirmante. c ¶ Vt certius credant cæteri addit. ¶ Vel testimonium habens.

e dei manifestata est, testificata à lege, e f

a ¶ Dixi iusticiam ex deo esse. ¶ Hæc qua iustificamur. b ¶ A deo. c ¶ Fides impetrat quæ lex imperat.

f & prophetis. Iusticia autem dei per g h

a ¶ Qua creditur in Christum iustificatorem imperiorum. i

fidem Iesu Christi in omnes & su

a ¶ Vt magis proprie dicatur. ¶ Iudæos & Gentiles. ¶ Cęlitus data. ¶ Vsque in omnes.

per omnes qui credūt in eum. Non k

¶ Iudæi & Gentilis. a ¶ Tam Iudæi q̄ Gentiles.

enim est distinctio. Omnes enim l

a ¶ Vel in se, vel in Adam. ¶ Ante. ¶ Adhuc quotidie. b ¶ Iusticia, quę est gloria dei, quia per hoc gloriosus apparet deus. c ¶ Non sua.

e peccauerunt, & egent gloria dei: m

a ¶ Quia omnes peccauerūt: ergo. b ¶ Sine meritis. c ¶ Per gratuita dona.

h †Iustificati gratis per gratiam ipsi n o

a ¶ Vnde. Nō corruptibilibus auro & argento, sed prætio sanguine vnigeniti filij dei. ¶ Aperiū dat, pro nobis.

us, & per redemptionem quę est in p

a ¶ Nusq̄ alibi. b ¶ Christum. c ¶ Longe ante prædixit, vel palam omnibus posuit.

i Christo Iesu, quem proposuit deus q

a ¶ Misericordem. b ¶ Sine qua nihil placet deo. ¶ Passionis.

k †propitiatorem per fidem in san r

a ¶ Vt esset iustus in promissis.

guine ipsius, ad ostensionem iusti s

a ¶ Non tantum præsentium sed &.

l ciæ suæ propter remissionem † præ

a ¶ Christi aduentum. b ¶ Quæ erant. c ¶ Supportauit peccata, non abstulit tunc, reseruauit vsq; ad aduentum. s.

m cedentium delictorum † in susten t

¶ Vt iustificet.

tatione dei, ad ostensionem iusticiæ v

a ¶ Saluationis. m Mortis Christi. b ¶ Aliter nō posset ipse iuuare. ¶ In promissis.

eius in hoc tempore, ut sit ipse iu x

a ¶ Qui credit in ipsum. b ¶ Non ex lege.

stus & iustificans eum qui ex fide y

a ¶ Quia ex fide sine lege est iusticia, ergo non potest gloriari o Iudæe.

Iesu Christi. Vbi est ergo gloriatio z

a ¶ Exclusa est. Vel exclusum. i. manifestū est, i. q̄ debes gloria
A ri: sed non in lege factorū, sed fidei, vt de gloratione laudabili di-
1. Cor. 1. d. cat quæ est in dño. Et eam exclusam dicit. i. vt emineret exp̄ssam.
Vnde & exclusores dicunt, q̄dam artifices argentarij. In q̄ significa-
Psal. 67. g. tiōe accipit etiā illud in psal. vt excludant. i. emineāt qui proba
ri sunt argento. i. eloquio dñi. b ¶ Iusti
ficari ho. Non quin credens post p dile
Gen. 22. b. ctionem debeat operari, vt & Abrahā filium immolare voluit. Sequuntur etiam
† Operū opera iustificatū, nō præcedunt iustificandum: sed sola fide sine operibus præcedētibus homo fit iustus, vt non magis sint
iusti, qui opera legis timore fecerant, cū
Gal. 5. b. fides per dilectionem operetur in corde etiam si foris non exit in opere. vñ &
non meritis priorū opes ad iusticiā fidei
venit, i. q̄ Iudæi se præferebant. bona opa
etiā añ fidē inania sunt, ita vt videant eē
magnæ vires, & cursus celerrimus prēter
vīā. Bonū em̄ opus intentio facit, intētio
nē fides dirigit. c ¶ Sine operibus. P̄-
cedētib⁹, nō seq̄ntib⁹, sine q̄bus est inanis
Iaco. 2. d. fides, vt Iacob⁹ ait: Fides sine opib⁹ mor-
1. Cor. 13. a tua est. & ipse Paulus: Si habuero oēm fi.
ita vt m. trās. Ch. a. nō ha. n. s. d ¶ Absit.
Lex non destruit, cū ipleta sec'm spm, cessat sec'm līam. e ¶ Statuim⁹. Quia ostē
† irita faci dim⁹ cōpletū q̄ lex dicit, vel statuimus,
mus id est firmamus, cū sine fide īfirma cēt: qa
hīc est gra fidei q̄ lex impletur. Legis em̄
status firmat, qa mystica & ceremonialia
spūaliter ipleri: & q̄ minus ī moralib⁹
continebat, in euangelio addit: & q̄ lex venturum promittebat,
fides euangelij iā aduenisse testatur. Mystica ergo & promittentia
in euangelio impleta sunt secundum spūalem intelligētiam. litera
2. Cor. 3. b. autem occidens tollitur.

Nicola. de Lyra.

B ¶ a ¶ Exclusa est. quantū ad ceremonialia, quę tempore legis
nouæ nō sunt obseruanda, q̄ erant mere figuralia. aduenīēte verò
ver̄itate tempore Christi cessat figura: Iudicialia verò exclusa sunt in
quantū habebant vim obligandi in lege: illa tamen possunt de no
uo institui in lege noua, quātum ad illa q̄ regimini Christianorū
videntur accommoda. Moralia verò manent, quia sunt de lege na
turæ, quæ est immutabilis. & subditur modus dictæ exclusiōis, cū
quæritur: b ¶ Per quā le. facta est dicta exclusio? c ¶ Factorū?
id est. p legē veterē, quæ i obseruātijs carnalib⁹ existebat. q. d. non.
d ¶ Sed p le. fi. i. p legē euāgelicā quæ spūal' ē. q̄d' cōfirmat, dicēs.
e ¶ An Iu. de⁹ tātū? q. d. nō. f ¶ Imo. est etiam deus Gētium.
Finis enim correspondet principio. & ideo sicut Iudęi & Gentiles
processerunt à deo, sicut ab vno principio, ita reducūtur ad ipsum
sicut ad vnū finē: quæ reductio fit p mediatorē Iesum Christum: iō
subditur: g ¶ Quoniā quidem unus est de. s. Gentilium & Iu
dæorū. h ¶ Qui iustificat circumcisos. i. Iudæos circumcisos.
i ¶ Ex fide. i. per fidem Christi, & non per circumcisionē. k ¶ Et
præputium. i. Gentiles præputium habentes. l ¶ Per fidem. s.
eiusdem mediatoris Iesu Christi. m ¶ Legem ergo destruim⁹.
Hīc consequenter respondet Apostolus cuidam obiectioni: quia
per hæc verba & similia imponebant sibi Iudæi, quòd destruebat
legem Moysi per prædicationem fidei Christi, vt habetur Act. xxj.
d. Hoc igitur remouet, dicens: Legē ergo. scilicet Moysi. n ¶ De
struimus per fidem Christi. i. per prædicationem fidei Christi.
o ¶ Absit. Sed legem. sta. i. cōfirmam⁹. qñ enim aliquid est via
& dispositio ad aliud, ad quod ordinat' sicut ad finē, si cessat fine ha
bito, non propter hoc dicitur destrui, sed magis confirmari, quia
virtualiter manet in alio meliori. sicut est de motu ad formā, quia
cessat forma introducta & virtualiter manet in ipsa. Lex autem ve
tus fuit quædam dispositio ad nouam, & ordinata ad ipsam sicut
quoddam imperfectum ad rem perfectiorem. vnde dicitur Ierem.
xxxj. f. Ecce dies veniūt, dicit dñs, & feriam⁹ domui Israel & domui
Iuda fœdus nouum, non secundum pactum quod pepigi cum pa-
tribus vestris, &c. & subditur: Et ero eis in deum, & ipsi erunt mihi
in populum. Et ideo lex vetus non destruitur, sed magis statuitur,
quantum ad id in quo cessat simpliciter: cuiusmodi sunt ceremo-
nialia, alia verò non sic cessant, vt dictum est. ¶ Ad maiorem di-
An lex vet⁹ ctorum & dicendorum intelligentiam quęritur hīc, Vtrum lex ve
suo tempo tus suo tempore iustificaret. Et arguitur primò quòd sic. Nam Le-
re iustifica- uit. xx. b. dicitur: Custodite leges meas atq; iudicia: quæ faciens ho-
ret. mo in eis viuet. sed vita spiritualis hominis est p iusticiā. ergo, &c.

Item per circūcisionē tollebat' culpa originalis, sicut mō p bapti- C
smū: sed culpa non auferr', nisi p gr̄am, sicut nec tenebræ nisi per
lumē. ergo circūcisio conferebat gratiā, quæ iustificat simpliciter.
Item oēs moderni doctores tenēt, q̄ in circūcisione dabatur gratia
ergo &c. Contra Gal. ij. d. Si data esset lex q̄ posset iustificare, seq̄-
retur q̄ Christ⁹ gratis mortuus esset. i. si-
ne cā: sed hoc est icōueniēs: ergo & illud
ex q̄ seq̄t. s. q̄ lex vet⁹ iustificaret. ¶ Circa qd' p̄mittēdę sunt q̄dā distinctiones.
Pria ē de iustificatiōe. q̄ pōt accipi dupli- Iustificatio
citer. Vno mō p̄prie', & sic iustificatio est duplex
factio iusticię. Alio magis largē p signifi
catiōe iusticiæ. sicut vrina dr̄ sana, eo q̄ Iusticia du
est sanitatis significatiua. Sec'a distinctio plex
est de iusticia, q̄ potest etiā accipi dupl'r. s.
vno mō pfectē, sec'm quā iustificat homo
apud deū. Alio mō īperfectē: & sic iusticia
est ȳtus politica. Tertia distinctio est de
veteri lege. quæ distinguit sec'm p̄cepta
moralia, iudicialia & ceremonialia. Si igi
tur loq̄mur de iusticia pfecta, sic solus de⁹
iustificat efficienter p habitū gr̄æ, quā so
lus īfundit Psal. lxxxiij. c. Gr̄am & gl̄am
dabit dñs. ipse ȳ ò gra iustificat formaliť.
Si verò accipiat' iustificatio largē: sic tota
lex vet⁹ iustificabat: qa gr̄am iustificantē
p Christū dāda significabat. totus em̄ sta
tus illius legis fuit nouæ figuratiu⁹. j. Co
rinth. x. c. Oīa em̄ in figura cōtingebant il
lis. Si aūt accipiat' iusticia īperfecta, & lex
vet⁹ q̄ntū ad moralia & etiā iudicialia, sic † stabilim⁹
iustificabat effectiuē: in q̄tū p opa legis q̄
iusta erāt, acq̄rebat' habit⁹ iusticiæ: & ille habit⁹ acq̄sit⁹ iustificabat
formal'r. iusticia tm̄ politica, q̄ nō facit dignū vita ęterna: qa opa ta-
lis iusticię sūt simpl'r opa hūana, & p cōsequens ad cōsecutionē vitę
æternæ īproportionata: q̄ excedit facultatē hoīs naturalē, sec'm il-
lud Isa. lxiij. b. Oculꝰ nō vidit, &c. ppē qd' oportet q̄ talis ꝓportio veniat à deo p habitū ad hoc speciale' infusū. Sciēdū tm̄, q̄ mora D
lia aliť iustificabāt politicē q̄ iudicialia: qa moralia p̄cepta erant de
opib⁹ ȳtutū generale'. & sic iustificabāt: iusticia p oīȳtute accepta.
iudicialia ȳ ò erāt de cōtractib⁹ iustis inter hoīes: & sic iustificabāt
iusticia minus cōi. Si ȳ ò accipiat' lex q̄ntū ad ceremonialia purē q̄
ñ cōtinebāt aliq̄d iustū sec'm se sed tm̄ ex legis determiatiōe, sic lex
nō iustificabat nisi' executiuē: & ppē hoc de ceremonialib⁹ dr̄ à do-
ctorib⁹, q̄ nō iustificabant nisi in q̄ntū fiebāt ex obediētia facientiū.
¶ Ad primū igit' dicēdū, q̄ p tātō dicebant p̄cepta legis iustificātes
viuere: qa p hoc ea debebāt pœnā mortis t palis & corpalis. q̄ p legē
trāsgressorib⁹ inferebatur in casib⁹ multis, vt patet ex decursu illi⁹
legis. Ad sec'm dicēdū, q̄ licet in circūcisione daret' gr̄a, hoc tm̄ non Quō ī cir-
erat ex circircūsiōe, sed ex fide Christi vēturi, quā habuit Abrahā: cu cuncisione
ius fidei signū fuit circūcisio, sicut dr̄ Ieq̄n. ca. b. & signū accepit cir- dabat' gra.
cūcisionis signaculū fidei iusticiæ. quā fidē, p̄testabat' se recipere su-
scipiens circūcisionē p se, si erat adultus: & p aliū si paruulus. eadē
em̄ fides fuit anti q̄ rū & modernorū, sicut dictū est supra: licet mō
magis sit explicita. & hoc mō dicūt doctores gr̄am fuisse datā in cir
cūcisiōe. Aliter aūt dat' mō in baptismo, q̄ habet efficaciā à passiōe
Christi iā cōpletā i effectu: ppter qd' nō solū est signū gr̄æ in eo da
tæ: sed etiā cā efficiens, instrumentalis tm̄: qa sacra nouæ legis effici-
unt qd' figurāt. & sic patet ad quęstionem & ad argumenta.

¶ In ca. iij. vbi dicitur in postil. Vt iustificeris in ser. tu.

ADDITIO. I. Hoc qd' dr̄: Vt iustificeris ī sermoni-
bus tuis: nō videt' bñ exponi de Chri
sto nascituro, put postil. exponit. Dato em̄ q̄ Dauid fuisset ætetna
liter cōdēnatus, posset ex eo descendere Christ⁹, q̄ ex multis descen-
dit peccatoribus, vt patet in sua genealogia. Vñ prædicta ȳba me
lius videtur exponenda sec'm Glo'. q̄ in eodē loco sic dicit: Precat'
ergo Dauid vt parcat, & sic impleat qd', p̄misit de venia ingemiscē Ezech. 18. f.
tis, di. Quacūq; hora pctōr ingemuerit, oīm iniquitatū ei⁹ nō recor-
dabor. q. d. iō me mūda: Vt iustificeris in sermonib⁹ tuis, q̄ sunt de
p̄missiōe venię ingemiscētis. Et vincas. i. cōuincas eos q̄ dicūt q̄ nō
parces mihi, eo q̄ grauiter peccaui: Cū iudicaris ab eis. hæc in glo.
Et de hoc amplius in additione sup illū Psal. vide ibi.

¶ In eo. ca. vbi dicitur in postil. Sciendum ergo q̄ psalm⁹. xiij.

ADDITIO. II. Psalmus iste scilicet: Dixit insipiens
de quo sumpta est scriptura hic alle
gata, ad l'ram p̄prie' exponit de Iudæo Christi i p̄sona cōtēptore, si
cut Glo. exponit ibidē. q̄ qdē expositio magis cōcordat l'ę, put de
claratū fuit supra in additione sup illū Psal. vñ & Apls sec'm s'cū

Additio Ad Romanos Cap. IIII. Additio

Ebraĕ hĩc intelligĩ allegare. & iõ hoc qđ dr̃ hĩc: Sicut ſcriptũ eſt: ad illud ꝓtinet qđ dixerat parũ. ā. Quid igiſ ꝓcellimus eos. ſ. Iudæi Gẽtiles? Neq; ā. Sicut ſcriptũ eſt Glo. de Iudæis, de q̃bus minꝰ videreĩ, eo ꝙ ſub lege dei viuere videbanĩ. & ſecꝰm hũc ſenſũ Glo. continuat expoſitionem huius allegationis. vide ibi.

¶ In eo. ca. vbi dr̃ ī Poſtilla. Qui iuſtificat circũciſionẽ. i. Iudæos circunciſos.

ADDITIO III. Per hoc qđ dicit Apls̃ circunciſionẽ iuſtificari ex fide, & ꝓputiũ ꝓfidẽ, ſecũdũ dũm Petrũ de Tharãtaſia intelligiĩ, ꝙ in iuſtificatiõe Iudæi fides nõ ſolũ eſt terminꝰ ad quẽ, ſed etiã terminus à q̃. ꝓcedit eñ ex fideī fidẽ, vt dictũ fuit. ā. ſ. ca. ī additiõe; ſed ī iuſtificatiõe Gẽtilis fides eſt terminꝰ ad quẽ, nõ à q̃. Et iõ circũciſionẽ dicit iuſtificari ex fide, & ꝓputiũ ꝓfidẽ. ¶ In eo. ca. vbi dicitur in Poſtil. & arguiť primõ ꝙ ſic, Leui. xviĩ. a. dicit: Cuſtodite leges meas.

ADDI. IIII. Pro ꝓte affirmatiua huiꝰ q̃ſtiõis poſſet argui efficaciꝰ, vt hr̃ ex illo dicto Apli ſupra Roma. iĩ. b. vbi ſic: Nõ auditores legis iuſti ſũt apud deum, ſed factores legis iuſtificabũtur. Ex q̃ patet, ꝙ ꝓcepta legis ꝑleta iuſtificabãt. Sed hoc argumẽtũ ſoluiť à ſctõ Tho. ī pria ſcd̃ę. q. ſ. arti. vlti. ī cor. q. & ī rñſiõe ad primũ argumẽ. Sic Apls̃ accipit ibi iuſtificationẽ ꝓ executione iuſticiæ. ¶ In eodẽ cap. vbi dicitur in Poſtilla. Alio modo magis largè pro ſignificatione iuſticiæ, &c.

ADDI. V. Largè iuſticia non ſolũ accipiť ꝓ ſignificatione iuſticię, ſed etiã ꝓ diſpoſitiõe ad iuſticiam ſicut medicina dicitur ſana, eo ꝙ eſt diſpoſitiua ad ſanitatẽ. Et iſto modo etiã lex vetus iuſtificabat, in quãtũ diſponebat ad gratiã iuſtificantem per Chriſtũ accipiendam. vnde Gaſ. in. d. Lex ꝑdagogꝰ noſter fuit in Chriſto, &c. Tho. vt ſupra in eodem arti. G

¶ In eod. cap. vbi dicitur in Poſtil. Si autem accipiť iuſticia imperfecta & lex vetus quantum ad moralia.

ADDITIO VI. Per opera legis q̃ iuſta erãt nõ acq̃rebat habitꝰ iuſticiæ, niſi eſſent multories iterata, vt in. iĩ. Ethi. Cũ iteratio nõ ſit de rõne ꝑcepti: iõ non videtur cõcedẽdũ ſimpl̃r, ꝙ ꝑcepta moralia iuſtificabãt effectiue, etiã loquendo de iuſticia politica, niſi cũ hac additione, multoties iterata: ſed hñ cõceditur ſimpl̃r ꝙ iuſtificabãt ſecũdũ executionem iuſticiæ, inquantũ continebant illud, qđ eſt ſecundũ ſe iuſtũ, &c.

¶ In eodem cap. vbi dicitur in Poſtil. Si verò accipiaĩ lex quãtum ad ceremonialia purè, quæ non continebãt aliquid iuſtum.

ADDITIO VII. Præcepta ceremonialia cõtinebãt iuſticiã ſecundũ ſe ī generali: ꝓut ſ. exhibebanĩ in cultum dei. in ſpeciali verò non continebant ſecundum ſe iuſticiã, niſi ex ſola determinatione legis diuinæ. Et iõ tm̃ ex deuotiõe & obediẽtia faciẽtium iuſtificabãt mõ ꝑdicto. Tho. vt. ā.

REPLICA. In ca. iĩ. Bur. opponit cõtra expoſitionẽ Poſtil. circa id qđ allegaĩ: Vt iuſtificeris ī ſer. tu. &c. Sed ipſiꝰ oppoſitio corrigitur circa Pſal. l. a. Miſerere mei deus ſecun. ma. &c. In eo. ca. Pſal. xiĩ. a. Dixit inſipiens. allegati, Poſtilla. exponit de peccatoribus generaliter. Burgen. autem cum reſtringit ad Iudæorũ contẽptorẽ Chriſti, ſed hoc correctũ eſt ī allegato loco.

GLOS. ORDI. Cap. IIII.

Heb. 5. c.

QVid ergo di. Quòd ſuperiꝰ hominẽ dixerat iuſtificari ꝓfidẽ, oñdit ꝓ Abrahã ī q̃ oẽs cõfidũt, q & ꝓ fidẽ adeptus eſt iuſticiã & ꝓmiſſionẽ & paternitatẽ. b ¶ Secũdũ car. i. ex opibus legis. Q. dicimꝰ ꝙ fuit iuſtꝰ ex eis, nõ qa ſi ex carnali obſeruatiõe eſt iuſtꝰ, habet gr̃iam æternã: q̃ ex iuſticia ſequiť à ſe, non à deo. Vel hęc iuſtificatio eſt in opinione hoĩm, & nõ apud deũ. etſi hoc eſt, tunc ex fide iuſtificatus eſt. qđ ꝓbat. Quid enim. Q. Attendite, &c. c ¶ Credidit. Credere ſufficiẽs cã fuit ei iuſticiæ, & eſt alĩs: ſed tñ q habet tp̃s operãdi, ei non dabiť merces ſcd̃m gr̃am tm̃, ſed ſcd̃m debitũ operationis ſuæ. ſed ei q non habet tp̃s operãdi ſi credit, ſola fides ſufficit ad iuſticiã: & ita ad ſalutẽ ſecundũ gr̃am ꝓpoſitã oĩb, vel ſcd̃m ꝙ deus legẽ añ poſuit. d ¶ Ei au. q. q̃ſi dicat: Abrahã eſt iuſtus ex fide: ſed ei q operať illa carnalia, vel aliqua bona vt gr̃am mereať, ſi merces ẽ ei, nõ eſt ex gr̃a, ſed ex meriti ſui debito. Illi verò qui nõ facit hæc carnalia vel aliq̃ bona, ſed tãtũ credit, fides ſufficit ad iuſticiã: & ita attribuit alĩs qđ dixit Abrahã. ſ. ꝙ ſi eſt iuſtus ex opib, habet gr̃iam: ſed non apud deum: & iõ ex fide. e ¶ Sed ſec. de. Auguſtinꝰ: Nõ tibi blãdiaris de meritis, cũ tibi reddi mercedẽ ſcd̃m debitũ operis audis, tãẽ nõ ſit ī ope gr̃a retribuentis, ſicut in fide eſt gr̃a iuſtificatis. Vix eñ ſuadeo vllũ dici opus ex debito remũerationẽ dei deposcere: cũ ẽt hoc ipſum ꝙ agere aliqd poſſum, vꝰ cogitare vel ꝓq̃, ipſius dono & largitiõe faciam. f ¶ Credẽ. au. ī e. Nõ ei. Credit eñ illi qui credit vera eſſe q̃ ille loq̃ť: qđ & mali faciũt. Credere illũ eſt credere ꝙ ille ſit deꝰ, qđ & diaboli faciũt. Sed credere ī eum eſt illũ credẽdo amare, credẽdo diligere, credẽdo ī eũ ire, & eiꝰ mẽbris incorporari. g ¶ Secundum propoſitum. Q. ſine operib ꝓcedentib iuſtificatur impius. & hoc ſecundũ ꝓpoſitum gr̃ę dei. i. ſcd̃m gr̃am dei ꝓpoſitã omnib credentibus: vel ſcd̃m ꝙ deus longè ante poſuit.

☞ Remiſſæ

NICO. DE LYRA.

CAP. IIII.

Diuiſio

QVid ergo di. Oſtenſo per rationem, quòd lex vetus non ſufficiebat ad ſalutem, hĩc conſequenter idem oſtenditur per exempla Abrahæ patriarchæ. Circa quod oſtenditur primò quid conſequutus ſit per fidem Chriſti. ſecundò magnitudo ſuæ fidei, ibi: Qui contra ſpem. Prima adhuc in tres: quia prĩò oſtẽditur, quòd ex fide conſequutꝰ eſt gratiam iuſtificantem. Secũcundò credẽ

Cap. IIII.

¶ Quia nemo iuſtus ſine fide.

a QVid ergo dicemus a inueniſſe Abraham

a ¶ Quem imitari debemus.

pãtrẽ noſtrũ ſecun b

a ¶ i. circunciſionem.

dũ cãrnem? Si enim b

¶ Tantum.

Abraham ex operibus legis iuſtifi

a ¶ De hac iuſtificatione. b ¶ Quod eſt contra illud: Qui gloriatur, in domino glorietur.

catus eſt, hãbet † gloriã, ſed nõ apud

a ¶ Sed habuit apud deum. Nata ſcriptu. di. Cre. A. &c.

deum. Quid enim ſcriptura dicit? c

a ¶ Dicenti: In ſemine tuo. b. o. gẽ. & alĩs: huiuſmodi.

c † Credidit Abraham deo, & † reputa d

a ¶ i. fuit ei ſufficiens cauſa ad iuſticiã. & eſt etiam alĩs.

d tum eſt illi ad iuſticiam. Ei autẽ qui a

a ¶ i. tempus habet operandi. b ¶ i. iuſticia. c ¶ i. dabitur.

operãtur, merces non impũtatur ſe b

a ¶ Fidei tũ. b ¶ Operationis ſuæ. ¶ De operibus.

e cundum grãtiam, ſed ſecundũ dẽbi

¶ Non habet tp̃us operandi ſicut Abraham habuit.

f tũ. Ei uerò qui nõ operatur, credẽti f g

a ¶ Chriſtum. b ¶ Gratis impio peccata dimittit.

autẽ in eũm qui iuſtificat impium, h

a ¶ Quid? ¶ i. ſufficit. b ¶ Quam opera non meruerunt. ¶ i. ſalutem.

reputatur fides eius ad iuſticiam

¶ Sic decreuit deus, vt ceſſante lege fides iuſtificet.

g ſecundum propoſitum gratiæ dei: h

¶ Dico ex gratia ſicut Dauid dicit. ¶ Hic & in futuro.

ſicut & Dauid dicit beatitudinem i

Nicolaus de Lyra.

cundò credentium paternitatem, ibi: Et ſignum. Tertiò hæreditatis promiſſionem, ibi: Non enim per legem. Primum autem oſtenditur dupliciter. Primò ꝑ ſcripturam. Secundò per rationem, ibi: Ei autem. Circa primum dicitur: a ¶ Quid ergo dicemus. inueniſſe Abraham patrem noſtrum ſecũdum carnem. Secundum carnem Apoſtolus deſcenderat ab Abraham, ſicut & cæteri Iudæi. ſecundum autem animam quæ eſt per infuſionem, omnes immediatè ſunt à deo. & reſpondet ad queſtionem, dicens: b ¶ Si enim Abraham ex operibus legis iuſtificarus eſt, habet gloliam, ſed H non apud deum. quia talis iuſtitia eſt acquiſita & politica, & ſic reddit habens †imputatũ tem honorabilem inter homines, ſed nõ apud deum, quia non facit eum æterna vita dignum. vt ſupra dictum eſt: & ad hoc probandum inducit ſcripturam, dicens: c ¶ Quid enim ſcriptura dicit? de Abrahę iuſtificatione. d ¶ Credidit Abraham deo, & reputatum eſt illi ad iuſticiam. Ex fide igitur iuſtificatus eſt & non ex operibus legis. Hoc autem in ſcriptura habetur Geneſis decimoquinto. b. e ¶ Ei autẽ qui operatur, merces non imputatur ſecundum gratiam, ſed ſecundum debitum. Hic oſtẽ Diuiſio ditur idem per rationẽ. Et diuiditur in duas: quia primò ponitur ratio, ſecundò rationis declaratio, ibi: Sicut & Dauid. Ratio enim talis eſt: Illud quod conceditur alicui ſicut merces operanti, non traditur per viam gratię, ſed per viam debiti. iuſticia verò de qua eſt ſermo, conceditur per viam gratię: ergo non propter legis opera. Maior huius rationis ponitur, cũ dicitur: Ei autem qui operatur, merces non imputatur ſecundum gratiam. & ſubditur minor.

f ¶ Ei uerò qui non operatur. legis opera. g ¶ Credenti autem in eum. quæ fides facit dignum vita æterna. h ¶ Secundum propoſitum. i. ſecundum ordinem gratiæ dei: & non ſecundum debiti ordinem. Ex ex hoc ſubintelligitur concluſio ſequẽs. ſ. ꝙ dicta iuſticia non eſt ex operibus legis. i ¶ Sicut & Dauid. Hĩc conſequenter ponitur huius rationis declaratio. Maior autem manifeſta eſt: ideo non indiget declaratione. Sed minor declaratur per ſcripturam: & primò allegatur ſcriptura. ſecundò ad propoſitum applicatur, ibi. Beatiudo ergo. Circa primum ſciendũ Beatitudo ꝙ beatitudo dupliciter accipitur. Vno modo in re: & ſic habeť in duplex patria. Alio modo in ſpe, prout habetur in via: & ſic accipitur hĩc cũ dicitur: Sicut & Dauid dicit beatitudinem ho. ſupple eſſe.

Cui deus

Credere deo, deum, & in deum.

ſecundũ propoſitũ gratię dei.

A a ¶Remissæ. Remittere, tegere, nō imputare, eiusdē rationis & sensus sunt verba. b ¶Iniquitates. Originale pc̄m scilicet fomes pc̄i, q̄ dicit concupiscētia, vel cōcupiscibilitas, siue lex membrorū, siue lāguor naturæ & alijs noīb⁹. Et illa ante baptismum culpa est & pœna. Post baptismū aūt pœna & non culpa, q̄ puium habilem concupiscere, sed non cōcupiscere facit: adultum verò etiam concupiscere: quæ quidem in baptismo remittitur & transit secundum reatum, sed remanet secundum actum. Originale autē dicitur, quia ex vitiosa originis nostræ conditione trahitur, qua ex vitiosa lege cōcipiēdi ex peccato primi hominis accidenti cōcepti sum⁹. i. carnis cōcupiscētia. ¶Tres gradus fecit. Iniquitas vel ipietas, cū creator non agnoscitur. Peccata in operibus. Quod non imputat leue. c ¶In circumcisione. i. tempore circumcisionis reputata est fides Abrahę ad iusticiam. d ¶Sed in præpu. i. tempore pręputij. e ¶Et sīgnum. Circūcisio exterior dicitur signū interioris: tale scilicet signum, quod sit signaculum habens similitudinem signatæ rei, vt sicut carne libidinis, sic spoliaretur omnibus sordibus primæ natiuitatis. & quia, nōdū dixerat cui⁹ signū subdit, iusticiæ, quæ est ex fide. Vel, signaculum. i. celans quoddam mysterium, quod celetur inimicis. i. infidelibus, seruetur amicis. i. fidelibus, ad similitudinem sigilli. s. q̄ sicut in octauo die circumciditur hō, sic in octaua post finem septem dierum seculi auferetur omnis vetustas culpæ & pœnæ. Circuncisio Abrahæ cōmendata fuit, vt sub lege mandati existens, eius obedientia, p baretur. Instituta autem fuit primò, ppē obedientiam. secundò in signum magnæ fidei Abrahæ. tertiò vt discerneretur ille populus à cæteris nationibus. quartò vt ostenderetur castitas mentis & corpis pudicitiam seruādo: & propter hoc facta fuit in virili membro. quintò, quia nō posset melius significari per Christū tolli originale pc̄m. Fiebat autem in octauo die cum lapideo cultro: quia in octaua ætate quę erit resurgentium, omnis ab electis p petrā Christū abscidēt corruptio carnis & spūs. Duæ igitur sunt res illius sacri, scilicet circuncisio à pc̄is in pñti, & ab oī corruptione in futuro. Conferebat aūt hoc prestantior suo tempore qd̄ baptismus nostro. Item circūcisio = qd̄ apud nos aq̄ baptismi, hoc egit apud veteres, p paruulis sola fides, p maioribꝰ virtus sacrificij, & p his q de stirpe Abrahę, mysterium circūcisionis. Mutata est ātē per baptismum, quia sacramētum baptismi perfectius & magis commune & magis gratię plenum. remittit enim peccata, auget virtutes, gratiam conferens cooperandi: & est commune vtriq; sexui, quod non circumcisio. f ¶Per præpu. id est per id quod ei datum est tempore pręputij. i. p fidem. Vel, per præputium. i. in pputio. i. in tempore præputij. g ¶Non enim per legem promissio. Promissiones aliæ sunt factæ Christo quā Abrahæ. Abrahæ enim factæ sunt ita, vt qui eum ita imitarentur, à Christo benedicerentur. Christo autem non sic, sed ita vt nō tantū esset exēplar & forma iustitutionis morū & operū, sed q̄ beneditiōe æterna imitātibus eū. Nō e. p le. Abrahā est hęres mū diſecūdū propositum exēplū: quia omnes filij eiꝰ per fidem. Christus est dominus mundi secundum potestatem, per quem fit benedictio filijs Abrahæ, cui pater dedit gentes & terminos terræ. h ¶Semini eis. i. credentibꝰ oībꝰ q̄ sunt semē Abrahę, nō carne sed imitatiōe. Vel Christo cui facta dr̄, pmissio: qa i eo iplēda erat.

Nico. de Lyra.

Si enim

a ¶Esse illius. b ¶Acceptabili tpore. ¶Hoc est tpe Christi. ¶Vel acceptabiliter. i. gratis. c ¶Quasi impotente accedere infert.

hominis cui deus † acceptō fert [a]
a ¶Remissionem peccatorum, & bona opera. b ¶Precedentibus. c ¶Dicit his verbis.
iusticiam sine operibus: † Beati [b]
a ¶A deo, vt non dominetur p. in mor. corpore. ¶Sine ope vel labore pœnitentiæ per baptismum.
quorū remissæ sunt iniquitates, & [a]
[b]
a ¶Ita sunt in baptismo tecta, vt vltra non videantur ad pœnam. ¶Quæ in actu.
quorum tecta sunt peccata. Beatus [a]
¶Ad pœnam. ¶Alias bit.
uir cui non imputauit dominus
a ¶Vel originale quod aliunde est. vel veniale. b ¶Cōstet quod beatitudo ex gratia per fidem, modo quæratur in quibus sit, an in Iudęis tantum, vel etiam in Gentilibus. c ¶Quā Dauid dicit & Abraham habuit.
peccātum. Beatitudo ergo hęc † in [c] [b]
circuncisione tantū manet, an etiā in [d]
¶Ex sensu legis loquentes.
præputio? Dicimus enim, quia re- [e]
¶Non circumcisio.
putata est Abrahæ fides ad iusti-
a ¶Q. hoc ideo inquiro, quia constat de Abraham quod iustus est per fidem, & cum hoc constat, in quo statu: post quā est circūcisus, vel ante: & sicut in eo videbitur, sic in alijs credi poterit. ¶Quo statu.
ciā. Quomodo ergo reputata est? [f]
a ¶Cum esset. ¶Etiam b ¶Anteq̄ circūcideretur.
in circuncisione, ān in præputio? [b]
a ¶Soluit. b ¶. i. in Iudæis est hæc beatitudo.
¶Tantum. ¶Etiam. c ¶Gentibus.
Nōn in circuncisione, sed in prę- [g]
a ¶Et cum ante iustus. cur ergo circumcisus? Non superflue, sed accepit signum circumcisionis, nō qua fieret, sed qua iustus ostenderetur.
putio. Et signum accepit circunci- [h] [i]
¶Iam habitæ.
siōis, signaculum iusticiæ fidei, quæ [k] [l]
a ¶Ipsū Abrahæ. b ¶Anteq̄ circūcideret. c ¶Et hoc ideo. d ¶Autor fidei.
†est in præputio, ut sit pater omni- [m]
um credentium per præputium, ut [n]
a ¶Ipsum credere. b ¶Ad remissionem peccatorum & bona opera.
reputētur & illis ad iusticiam: † Vt [o]
a ¶Autor iusticiæ. b ¶Quæ ex fide sit per exemplum.
sit pater circunciſionis, non his [p]
¶. i. Iudæis. ¶Carnali.
tantum qui sunt ex circuncisione,
a ¶Reputatur fides ad iusticiam. b ¶Vt ita ample credant sicut ille.
sed & his qui † sequuntur uestigia fi- [q]
a ¶Tempore præputij. b ¶Credentium omnium.
dei, quæ † est in præputiō patris no- [r]
a ¶. Q. per fidem est pater, quia per eam est promissio, nō per legem vel circumcisionem, quæ nondum erat.
stri Abrahæ. Nōn enim per legem [s]
a ¶Facta est. b ¶Ipsi: vel ad opus seminis eiusdem. c ¶Christo. d ¶Hoc scilicet.
pmissiō Abrahę aut sēmini eius, ut [t]
a ¶Possessor aliquorū hoīm de toto mūdo qui eum imitentur, & in Christo qui ex eo natus possidet omnia.
hęrēs esset mundi, sed per iusticiam [t]

C
bus: quia opera hūana ad hoc sunt improportionata, vt prædictū est. & subditur autoritas Dauid ad hoc Psal. xxxi. a. Bti quorum remiſ. sunt iniquita. &c. quod non potest fieri per opera humana: qa homo non potest per se resurgere à peccato. Ad hoc enim, q̄ tollatur pc̄m, requiritur illustratio diuinæ gratiæ, sicut lux corporalis ad amotionem tenebræ. b ¶Beatitudo ergo hæc. Hīc scriptura allegata ad propositum applicatur per modum quęstionis, cū dicitur: Beatitudo ergo hęc quæ habet in spe. † imputat
c ¶In circuncisione tan. ma. i. datur nę tantū Iudæis circūcisis. d ¶An etiam in præ. i. Gentilibus incircuncisis? † Psal. 31. a.
Et respondent ad hāc quæstionem, di. e ¶Dicimus enim qa re. est Abrahæ fi. ad iu. sicut habetur Genes. xv. b. vt supra allegatū est. f ¶Quō ergo hīc re. est? & respondet: g ¶Non ī cir. sed ī præ. quia Abrahā nondū erat circūcisus, quando hoc dictum fuit à deo. hoc autem dictum fuit ante natiuitatem Ismaelis, Gene. xv. a. Et Abraham fuit circuncisus Ismaele iā. xiij. annorū existente, vt patet Genē. xvij. d. h ¶Et signum ac † in præpu
ce. Hīc ostenditur, q̄ p fidē obtinuit cre tiū tātū, an
dētiū paternitatē: Circa qd̄ sciendū, q̄ sīr & in circun
Abraham habuit præceptū circumcisiōis, cisionem. s.
q̄ fuit signū & character suę fidei ī se & in deuenit.
sequentibꝰ, vñ sic diffinitur: Circūcisio est Circūcisio
signum vel character distinguens Israel à Gentibus. Ex hoc igitur formaī talis rō: Quādocūq; in aliq̄ duo concurrūt, vnū vt signū tm̄, aliud vt res signata, principalior ē ibi res signata, q̄ signū: qa signū non est nisi propter rem signatam. vt patet de circulo pendente ante tabernam: q nō est ibi, nisi vt significet vinū venale. cū igitur in paternitate Abrahæ respectu credētiū circūcisio fuit ibi tm̄ signū: fides aūt vt res signata: ergo, ob fidē obtinuit dictā D
paternitatem. & hoc est qd̄ dicitur: Et signum. acce. s. Abrahā. i ¶Circūcisionis. in carne. k ¶Signacu. iu. fidei. s. vt hæc circuncisio esset signaculum iusticiæ fidei latentis in mente. l ¶Quæ est ī præpu. i. q̄ iusticia erat ī Abrahā añ circūcisionē. m ¶Vt sit pa. oīm cre. p p. i. oīm Gentilium ad fidem Christi veniētium abscq; circūcisione. n ¶Vt repute. † Et
& illis ad iu. sicut & Abrahæ reputata fuit fides ad iusticiam, añ circūcideret. o ¶Vt sit pa. circū. s. spūalis, quæ est recisio vitiorū. p ¶Nō his tā. q s. ex cir. carnali, cuiusmodi sūt Iudei. q ¶Sed & his qui sequūtur uesti. fi. id est quā iusticiam per fidem habuit Abraham ante circuncisionem. r ¶Non enim. Hīc cō sequenter ostenditur, quòd Abraham p fidem obtinuit hereditatis promissiōem, & non per opera legis, vtpote per circuncisionē vel huiusmodi. & ad hoc inducit duplex ratio. sed'a ibi: Lex em̄. Ratio prima talis est: Quando aliquod promissum redditur alicui non habito respectu ad p missionē, sed ad opera sequentia: promissio illa frustrat & euacuatur: qa nō ,ppter illā, sed ppter aliud, pmissum reddit. p missio vò hæreditatis facta fuit Abrahæ añ circūcisionē, vt patet Genē. xiij. d. ergo si reddita est ei ,ppter circūcisionē vel opa sequētia, promissio dei fuit frustratoria: & fides Abrahæ de dicta promissione fuit euacuata. hoc autem inconueniens est dicere de deo, in q̄ nō pōt eē falsitas, nec deceptio. ergo & illud, vñ segtur, scilicet q̄ promissio hæreditatis sit impleta per legis opera. & hoc est quod dicit: Non enim per legem promissio Abrahæ. scilicet facta est.
s ¶Aut semini eius. non enim solum facta est Abrahæ & semini eius, pmissio de terra Iudææ. sed etiam de toto mundo quod patet impletum in Christo descendente de Abrraham sed'm carnē: q dicit Matth. vlt. d. Data est mihi omnis potestas in cælo & in terra. t ¶Sed per iusticiam fidei, fa. est promissio. ideo concluditur:

a ¶Cuiꝰ deꝰ ac. fert iu. i. acceptat eū ad vitā btām sine operibus: quia

a ¶Si enim qui. Abrahā nō est hęres mūdi p legē: qa non sunt filij eius p legē, q filij dicuntur hęredes .s. q ipse habet possidentes. Nam si hoc esset, inconuenientia inde seqretur. Quòd fides esset frustra, q̄ cōstat iustū fuisse Abrahā, & promissio nō esset ꝑpleta, vt nulli sint hęredes. Lex enim nullos facit hęredes. Nam potius iram operatur: ira prꝙaricationem. nam ex ea est prꝙaricatio: nam sine ea non est. Ideo quia si ex lege ista sequentur: tunc ex fide sunt hæredes, & sic eē firma promissio.

†qui ad legem prinēt

b ¶Lex iram operatur. Vt reos faceret delinquentes, non efficienti causa, sed non adiuuante gratia, vel reos faceret tēporalibus pœnis iram operaretur, quia prꝙaricationem. quod qualiter sit aperit, dicēs: Vbi enim, &c. c ¶Nec prꝙarica. Nō ait: non est iniquitas. Omnis em̄ legem prꝙteriens iniquus, sed non econtra. Qui enim legem non acceperunt, iniqui dici possunt: prꝙaricatores autem dici non possunt. d ¶Non ei qui ex lege. Quia hīc talis à gratia excidit: & ideo causa fidei à lege recedendum est, vt firma sit promissio. lex enim sine gratia promissionis non solum non aufert, verumetiā auget peccatū. e ¶Qui uiuificat mortuos. Vel, qui uocat. alia litera: ea quæ non sunt, tanquam ea quæ sunt, prædestinata scilicet & dispositа. Sic enim apud eum iam sunt quæ futura sunt, in quo sola apparet gratia. vnde alibi: Qui fecit q̄ futura sunt. Et item: Qui elegit nos ante mundi constitutionem. Eliguntur q non sunt, nec errat qui elegit, nec vanē eligit. Eligit tamen & habet electos, quos creaturus est eligendos, quos habet apud semetipsum: non in natura sua, sed in præsentia sua. Nondum erāt quibus promittebat, sed quibus promissum est, & ipsi promissi sunt. Et sic vocat ea quæ non sunt, tāq̄ sint, id est his qui non sunt disponet, & ꝑparat ab æterno gratiam iustificationis & glorificationis apponendā in tempore. Tanquam sint, id est tāq̄ illis qui iam sūt apud deū p prædestinationem. Vel vocat id est cognoscit ea quæ nō sunt, actu tāq̄ &c. f ¶Qui contra spem. Incipit cō mendare fidem Abrahę, vt imitemur, eū. Per quam & iusticiam & talem promissionem accepit. ¶Contra spem. Priorem: dum iuuenis ex iuuencula secundum naturam sperauit sobolem, nec tamen habuit: modo contratrium illi sperauit, vt vetul⁹ ex vetula & sterili generaret ex dei potentia. g ¶Sic erit semen tuum, sicut stellæ cæli, & tanquam. Sciendum quoniam Abraham deum prius trinum & vnum cognouit: & ꝑ hoc fidei meritū oīm pctōrū remissionem adept⁹ est. Post iusticiam verò, vt multarum pater fieret, gentium, à deo promissionem accepit. Deinde facta fuit sibi rursus promissio quòd ita fieret semen suum sicut stellæ.

Isa.44.a. secūdū aliā literam. Ephe.1.a. † Ge.17.a. &.18.c.

F

† vitæ restituit

† prꝙter spē sub spe † q

Geñ.18.a. Geñ.17.a. Geñ.22.c.

h ¶Non est infirmatus. Inflati ratione mundi deum neglexerūt: ideo deus impossibilia fecit, vt his credentes saluarentur. i ¶In repromissione etiam dei. Isaac contra naturam humanæ generationis promissus, in signum fuit dei filium contra humanam rationem nasciturum ex homine: filios q̄ hoīm ꝑ spm̄ regenerationis ex peccatoribus filios dei, ex mortalibus immortales generandos.

℞ Qui tradit

Nico. de Lyra.

✠ a ¶Si enim qui ex lege. i. operibus legis. b ¶Hæredes sunt. id est consequūtur hæreditatem. c ¶Exinanita est fides. qua Abraham credidit promittenti. d ¶Abolita est promissio. scilicet dei: quia hæreditas non est reddita habito respectu ad promissionem, sed ad aliud, qđ est inconueniēs: ergo, &c. e ¶Lex enim. Hīc ponitur secunda ratio quæ talis est. Promissio cū sit de bono, non innititur rei quæ est prouocatiua iræ: quia non haberet firmitatem aliquam, cum frequenter propter iram promissio facta prius retractetur. Lex autem fuit prouocatiua iræ diuinæ dupliciter. Vno modo, quia homines nituntur in vetitum: propter quod ex inhibitione legis creuit libido peccandi. Alio modo, quia lex dabat cognitionem peccati clariorem quàm ante: & ex hoc aggrauabatur peccatum secundum dictum Saluatoris Luc. xij. f. Seruus q cognouit voluntatem domini sui, & non fecit, vapulabit multis plagis. ergo promissio omnino non inniteba tur legi cum esset iræ dei prouocatiua. & hoc est quod dicitur: Lex e. iram ope. i. prouocat modis dictis. f ¶Vbi enim non est. Et hoc est verum absolutè de his quæ erant indifferentia ante legem: quia talia non sunt mala, nisi quia, prohibita: cuiusmodi erant ceremonialia, saltem ꝑ magna parte. de his verò quæ prohibita sunt per legem, eo q̄ erant secūdum se mala, non est intelligendum simplr verbum Apostoli, sed secūdum quid: quia nō erat tam grauis prꝙaricatio ante legem sicut post: propter maiorem cognitionem quę aggrauat peccatum: & propter ꝓhibitionē q̄ excitat libidinem in cōtrarium. istud tn̄ nō prouenit ex lege secundū se quę fuit sancta, & bona, sed ex humana malicia. g ¶Ideo ex fi. habuit firmitatem diuina promissio. h ¶Omni semini. scilicet Abrahæ. & quale sit semen istud, subdit: i ¶Non ei qui ex lege est solum. i. ipsis Iudæis. k ¶Sed & ei qui ē ex fide Abra. id est Gentilibus in Christū credentibus fidē Abrahæ imitantibus qui est pater omnium nostrum in Christū credētiū. l ¶Sicut scriptum est. Geñ. xvij. m ¶Quia patrem multarum gentium. & non solum Iudæorum. n ¶Ante deum. per iusticiam: vndę dictū est Abrahæ Genes. xvij. a. Ambula coram me, & esto perfectius. o ¶Qui uiuificat mortuos, & uocat ea quæ non sunt, † tāq̄ ea quæ sūt. q

† tanq̄ sint

Gentiles qui nihil videbantur esse. b ✠ Iudæos qui aliquid esse videbantur.

a ✠ Abraham. b ✠ De natura. c ✠ Secure expectans.

f Qui † contra spēm in spem crēdidit,

a ✠ Historialiter vel secundum fidem.

† ut fieret pater multārum gētium,

a ✠ Tam ample credidit. b ✠ In genesi.

g secūdum quod dictum est ei: † Sic erit semen tuum, sicut stellæ cæli, & tanquam arena maris. Et non est infirmatus in fide, nec̄ considerauit corpus suum emortuum, cum iam fere esset centum annorum, & emortuam uuluam Saraæ. † In repromissione etiam dei non hæsitauit diffidentia,

a ✠ Innumerabiles erunt boni qui ex te nascentur, qui per stellas significantur, & mali per arenā. b ✠ Boni.

a ✠ Ab opere generandi. b ✠ Sciens quod promissoris sui potentia omnem impossibilitatem excelleret.

a ✠ Quando angelus iterum promisit, secundum hoc tempus veniam & erit Saręs filius.

a ✠ Et si differetur promissio.

†Geñ.13.d. &.15.b. & 22.c.

► sicut stellæ cæli, & tanq̄ arena maris.

Diuisio

† Ad promissionem

qui contra spēm in spem credidit, ꝙ fi. pa. mult. gent. fidē eius imitantium. r ¶Secundum qđ di. Ge. xv. d. videlicet: Sic erit semē tu. i. multitudine maxima, sicut patet impletum in multitudine credentium. quorum aliqui credunt fide formata charitate, & illi comparantur stellis. Alij verò fide informi, & illi comparantur arenæ maris. v ¶Et nō est infir. cum tamen senes sint puæ spei, vt dicit Philosophus. ij. Rhetoric. x ¶Nec considerauit corpus suum emortuum. i. ineptum ad generandum præ senectute. Sed contra hoc videtur quod dicitur Gene. xxv. a. ꝙ Abraham postea accepit aliam vxorem nomine Cethuram, quæ peperit ei plures filios. Ad quod dicendum, quòd hæc impotētia ad generandum intelligitur de Sara quæ erat sterilis & nonagenaria: sed non de iuuencula quæ ad concipiendum magis erat apta: quia ex bona dispositione virtutis passiuæ facilius fit conceptio etiam à debili agente. y ¶Et emortuam uuluam Saraæ. Quia desierant in ea fieri muliebria, vt dicitur Genesis decimooctauo. b. z ¶In repromissione etiam dei non hæsitauit diffidentia. Contrarium videtur: quia Abraham dixit Genesis decimooctauo. c. Putasne centenario nascetur puer? quasi dicat non. Ad quod dicendum, ꝙ illud verbum non fuit dubitationis, sed admirationis de re tā insolita, sicut Luc. j. d. dixit Maria: Quomodo fiet istud, qa virū ✠ non cogno

a ¶ Qui tra. Mors Christi, interitum veteris vitæ signat: & in resurrectione noua vita, quę ⁊ iustificatiõe incipit, & in immortalitate perficitur. ¶ Mors & resurrectio Christi in nobis efficiendo sunt idem: quia liberauit nos à peccatis, & à iugo diaboli: Sed ⁊ significando sunt diuersa, quia mors signat vt moriamur veteri vitæ, resurrectio vt in nouitate vitæ ambulemus: & sic tandẽ in nouitatẽ imortalitatis, sicut Christ⁹ iam, resurgemus.

j. 6. 2.

† robustus factus

GLOS. ORDI. Cap. V.

IVsti. Quia ex fide ẽ iustificatio, igit̃ pacẽ cũ deo habẽte. Q. Hęc dissensio ẽ cõtra deũ. b ¶ Ex f. Supi⁹ dixit iustificati gratis p gr̃am, ne ipa fides supba sit: quia qd habes qđ nõ accepistię? c ¶ Pacẽ ha. Qui ei recõciliati p ministruũ gratię Christũ. d ¶ Per quẽ. enumerat beneficia quę à Christo habẽtur. e ¶ Tri. ꝙ tribulatio ñ tollit patiẽtiã, facit charitas quę ẽ donũ spũs. f ¶ Spẽ. i. certitudinem glorię futurę, quę hũanę rõni vana videt: sed testimonio ỹ tutis firmat patientię. ſ. & miraculorũ. g ¶ Spes auñ. Quia ẽ in deo q nõ fallit, nõ in hoie mẽdace, cui⁹ spei pign⁹ ẽ spũs. legit: Fõs aquę tuę sit tibi, ppri⁹, & nemo alienus cõicet tibi. ipe ẽ spũs, quẽ nõ possunt accipe mali. & charitas ẽ, quã habere, & malus ẽ nõ põt aliq⁹. Sed nomẽ Christi habere & baptismũ, corp⁹ dñi sumere, & cętera sacra habere, & malus esse potest. Charitas ergo ẽ ppriũ donũ spũs, & singularis fons. h ¶ Charitas dei diff. Vel deus latẽ nos diligit: & hoc habem⁹ in cordibus nostris per spm̃ q facit nos itelligere charitatẽ dei erga nos. i ¶ Vt B qd enī Chri. Cũ deus nos diligat, vel nos eũ p spm̃, spes implebitur: qa nisi ita sit, frustra est passus Christus. Et hoc est cur Christus ꝓ ipñs. i. p dilectiõe ipiorũ, vł ꝓ vice eorũ. p ipñs, ñ q oli fuisset, & nõ tũc, sed cũ essem⁹ infirmi in peccatis.

Nicolaus de Lyra.

☞ Secũdũ ꝑs ☞ nõ cognosco. ppẽ qđ Abrahã ñ fuit punit⁹, sicut Zacharias pr̃ Iohãnis, eo ꝙ dubitauit de promissione dei Lucę. j. a ¶ Sed con. & c. i. attribuẽs, pmissum diuinę boitati, nõ suis meritis. b ¶ Plesei. etiã p rõnẽ naturalem, per quã cognouit oĩa fore deo posibilia. c ¶ Id. & re. Hic concluditur correlarium. ſ. ꝙ fides Abrahæ nõ solum valuit sibi, sed etiã nobis, q sum⁹ imitatores fidei ipsius & hoc ẽ qđ dicit: Ideo & re. & subdit:

►filiorum d ¶ Non est au. scr. Ex quo patet, ꝙ etiam facta singularia patrũ ponũt in sacra scriptura, vt quędã vniuersalia, nõ p prędicationẽ, sed p exẽplaritatẽ: hoc em̃ duplici mõ dr̃ vniuersale, sicut sol dr̃ cã vniuersalis generabiliũ. Cætera patent.

NICO. DELY. Cap. V.

IVstifi. igi. Superi⁹ Apostol⁹ abstulit à Romanis & Iudęis credẽtib⁹ discordię materiam, ostẽdẽs ꝙ nullã haberẽt adiuicẽ pexcellẽtiã: hic cõseqũt̃ iducit eos ad vnitatis cõcordiã, oñdẽs ꝙ vtrięq; iustificati eẽnt p fidẽ & gr̃am Christi eis cõmunẽ. & diuidit i duas qa primò oñdit ỹ tutẽ fidei ĩ credẽtiũ iustificatiõe. scd̃ò ei⁹ pfectionẽ i veteris legis cessatiõe, ca. vñ. Pria ĩ duas: qa priò oñdit ppositũ. scd̃ò remouet erroneũ dictũ, c. sequẽti. Prima adhuc in tres. primò oñdit virtutem fidei in iustificatione credentiũ. secundò huius iustificatiõis motiuũ, ibi: Vt quid em̃. tertiò modũ C ibi: Propterea. Prima adhuc in duas: qa primò ꝓpositũ ostẽdit ex⁹ cõsecutiõe boni. scd̃ò ex tolerãtia mali, ibi: Non solũ aũt. ¶ Circa primũ cõsiderãdũ, ꝙ iustificatio est mot⁹ ad iusticiã, sicut albatio est motus ad albedinem. Et iste mot⁹ ad iustificationẽ põt accipi dupliciter. Vno modo per modum simplicis generationis absq; recessu à termĩo impietatis: sicut Adam fuit iustificatus in⁹ statu innocentiæ. Alio modo per modum mutationis vel motus qui includit recessum à termino culpæ, sicut iustificatur homo tempore lapsę naturæ. & hoc modo accipitur hic iustificatio. veruntamen, quia mutatio denominatur à termino ad quem, & non à termino à quo, sicut dealbatio ab albedine ad quã terminatur: & non à nigredine seu medio colore vnde incipit: sic iustificatio non denominatur à culpa vel impietate à qua incipit, sed à gratia, ad quam terminatur, ita ꝙ magis dicitur iustificatio, quã peccati remissio, licet vtrumq; includatur. Iste verò accessus ad gratiam est per deum sicut per agẽs. principale, per humanitatẽ verò Christi sicut per agens instrumentale, coniunctum tamen per fidẽ verò seu sacramenta fidei, sicut per agens instrumentale separatum. sic ædificatio dom⁹ est ab artifice principaliter, à manu eius sicut ab instrumento coniuncto, & à securi sicut ab instrumento separato. & hæc tanguntur hĩc in iustificatiõe, cũ sequit: e ¶ Iusti & c. sicut ex instrumento separato cõi Iudæis & Gẽtilib⁹. f ¶ Pacẽ ha. i. concordiã. q. d. vnitas fidei & sacramentorũ debet esse causa fideliũ. g ¶ Ad de. g est causa principalis nostræ iustificationis. h ¶ Per do. no. Ie. qui secundum humanitatẽ est nostræ iustificationis instrumẽtũ cõiũctũ. i ¶ Per quẽ ac ha. ſ. ad deũ, tanq̃ per mediatorẽ dei & hominũ. k ¶ In gratiam istã: quę iustificat formaliter. l ¶ In qua stamus: in præsenti. & qa est arra glorię ideo subdit: m ¶ Et gl. in ſ. & c. fi. i. sanctorũ, q modo speciali dicuntur filij dei: qa nõ solũ sunt filij dei, ppter sitiſ tudinem naturę, quę ẽ in oĩb⁹ hoibus, & sitiſ tudinẽ gr̃ę, quę ẽ in solis iustis. sed etiã, ppter similitudinẽ gl̃ię, quę est assimulatio pfecta. j. Ioh. iñ. a. Scim⁹ qa cũ appuerit, sĩles ei erim⁹. n ¶ Non so. au. Hic Apł̃s ostendit iustificationis effectũ q̃tum ad tolerantiam mali pœnę, & qa nullus malum appetit, nisi propter bonũ cõiũctũ: sicut potionẽ amarã propter sanitatem, iõ Apł̃s oñdit bona cõiũcta malo pœnę si patiẽter tolerent: quã tolerãtiã facit iustificatio, quæ est per gratiã: iõ dicit: Non solũ au. ſ. gloriamur in adeptione boni. o ¶ Sed etiã glo. in tri. quę sunt mala pœnalia, & subditur cã: p ¶ Scientes qa tri. pa. o. ſ. facit: sicut artẽ citharizandi facit frequens citharizatio. q ¶ Patient ia aũt probationem. i. purgationẽ peccatorum. sicut enim macula peccati auferꝛ per cordis cõtritionẽ, sic reatus pœnæ per tribulationẽ patiẽter toleratam. r ¶ Probatio aſt. spẽ. i. certã expectationem beatitudinis: quia remota culpa & pœna, patet liber accessus ad gloriam. s ¶ Spes au. non confun. i. tollit erubescentiam, inq̃tum homo non frustratur, eo ꝙ expectabat. t ¶ Quia charitas: quæ est arra gloriæ. v Diffusa est in cordibus nostris. sicut liquor preciosus in vasis. x ¶ Per spi. qui charitatem infundit, qui datus est nobis, non solum in dono suo, sed etiam in seipso inq̃tũ per charitatẽ habetur in nobis nouo modo. y ¶ Vt qd enī. Hic tangit Apł̃s nostræ iustificatiõis motiuum. & primò hoc motiuum excludit à nobis, dicẽs. Vt qd. & c. in. ſ. ifirmitate pctī.

† habemus

† certus fastius

† pudefacis

† Iaco. 1. 2.

† Nã Chſ i stus

¶ Confirmatus.

dentia: sed † confortatus est fide, a
a ¶ De constantia fidei. b ¶ Multo intuitu virtutis dei.
dans gloriam deo, † plenissime b
a ¶ Hæc gentes imitari debent credentes, ꝙ quæ cũq; &c. b ¶ Non prædixit quia ipse facit, si alius faceret, non esset promittere, sed ꝓdicere.
sciens, qũia quæcunq; prõmisit
b ¶ Vt promittere data leuiter. b ¶ Quia cõfortatus est in fide, accepit promissum, & iustus factus est.
deus, potẽs est & facere. Ideo & c
a ¶ Quasi aliquis dicat: quid hoc ad nos?
reputatũ est illi ad iusticiã. Non d
a ¶ Ad laudem ipsius.
est autem scriptum tantum propter ipsum, quia reputatum est
a ¶ Instruendos. b ¶ Ad iusticiam fides.
illi ad iusticiam: sed & propter
a ¶ Iudeam pa. b ¶ Quasi ꝙ hoc fecit nobis proderit.
nos, quibus reputabitur credentibus in eum, qui suscitauit Iesum
a ¶ Sepulchro, qui proprie est locus mortuorum. b ¶ A deo patre, Iuda & Pilato. ¶ In mortem.
Christum dominum nostrum à
a ¶ Tollenda iure diaboli destructio. b ¶ In quo noua vita signatur. c ¶ Vt iuste viuamus, quod aliter non poteramus.
mortuis: qui traditus est propter
delicta nostra, & resurrexit, ppter iustificationem nostram.

Cap. V.

b a ¶ Non lege, non ex nobis.
VStificati igit̃ ex e
a ¶ Quam non haberis dum inimicem arrogatis.
fide pacem habea f
mus ad deum per g
a ¶ Per auxiliũ & gratiã eius. ¶ Cuius opera.
dominum nostrum Iesum Chri
¶ Non modo ad deum, sed & in gr̃iam.
stum: per quem accessum habe d
a ¶ Bonam vitæ obseruantiam.
mus per fidem in gr̃iam istam, k
a ¶ Qui cecidimus in Adam. ¶ Spe supernæ claritatis erecti. b ¶ De eo quod speramus gloriã quã habent filij dei.
in qua stam⁹, & gloriamur in spe l
a ¶ Angelorum vel sanctorum dei. b ¶ Gloriamur de spe gloriæ.
gloriæ filiorum dei. Non solum n
a ¶ Per gratiam eius.
autem: sed etiam gloriamur in tri o
b ¶ Quibus itur ad gloriam. ¶ Quia pro Christo patimur. b ¶ Cur gloriamur, quia scimus?
bulationibus, scientes, ꝙ tribu p
¶ Per exercitium dotetur strenuus.
latio patientiam operatur. † Patiẽ q
¶ Purificationem.
tia autẽ probationem, probatio r
a ¶ Non facit erubescere, quia impletur.
autem spem. Spes autẽ non † con s
a ¶ Constat eã implendam ex eo ꝙ tam spiritum in arram habemus.
fundit: quia charitas dei diffusa t v
¶ Non a nobis est.
est in cordibus nostris per spiritũ x
a ¶ Deus est & dei donũ. b ¶ Nisi spes implenda sit.
sanctũ q datus est nobis. † Vt quid y
¶ Quasi indigentes medico. ¶ In peccatis.
em̃ Christ⁹ cũ adhuc infirmi essem⁹

Diuisio

i

h

f g

Secundo

a ¶Sed'm tem.i.p triduū tm̄.ne desp̄s de eius potēcia cui⁹ ap-
E pet in morte beneuolēcia:à quo tales arras accepimus, q̄ donauit
impijs mortē suam,q̄ seruat iustis vitam suam.Mortu⁹ est pro te ò
homo mortal',vt viuas cū illo.Suscepit mortē nr̄am, vt donaret
nobis vitā suā:accepit ex te,vñ moreret pro te.Induit se,vt pro te
moreret:induet te,vt cū illo viuas.Induit
se carne mortali in virginitate matris: in-
duet te vita perenni in q̄ualitate patris.
b ¶Vix.Dicit,pro iusto. Forsitā pro
bono.ostēdit vtrunq; difficile & rarū, sed
alterum difficilius & rarius. c ¶Pro iu-
sto pro bo.Iustus pro exercitio, q̄ & bo-
nus.sed est & bon⁹ q̄ nō iustus.i. q̄ nat⁹ est
in simplicitate:innocēs qui nondū labo-
rauit,vt amplificaret se bonis, vt sunt par
uuli in baptismo mundati. & licet iustus
melior,causa tamē innocentiæ miserabili
or q̄ iusticiæ,q̄a non est huiusmodi iusti-
cia sine seueritate. d ¶Cum ad.Ecce dū
oderat sc̄'m peccata,amabat sc̄'m q̄ o-
pus eius:quod & fecit ante mundi consti-
tutionē.Dicendū erat quātū nos dilexit,
†Heb.9.d. ne desperemus:& quales,ne superbirem⁹.
1.Pe.1.d. Fuit & alius modus possibil' deo qui oīa
potest,sed nullus nostræ miseriæ sanādæ
cōueniētior.Quid enim nos tantū erigit,
& à desperatiōe immortalitatis liberat, q̄s
q̄ tanti nos fecit,vt homo pro nobis mo-
reretur? e ¶Multo igi.Grauius est pro
peccato mori & peccatū tollere, q̄s iam iu
stos etiā coopantes saluare. f ¶In san.
quia sic superatur iusticia diabolus, non
potentia.Iusticia,quia immeritum.s.Chri
stum diabolus occidit: vnde & alios iure
perdit.Non potentia:quia diabolus ama
tor potentiæ,desertor iusticiæ est, in quo
homines magis cū imitāt.Placuit igit deo
vt non potētia,sed iusticia vincēs, homi-
F nem erueret,in q̄ homo eū imitaret.post-
ea verò in resurrectiōe sequuta est potētia.
Roma.6.b quia reuixit mortu⁹ nūq̄s postea moritu-
rus. g ¶Ini.Non quoq̄ modo peccato
res. h ¶Recon. q̄a prius iuste eramus
sub ptāte diaboli,natura deprauata pc̄ō.
i ¶Propterea.Dixit per Christū esse iu-
sticiā & vitā.Et q̄ posit esse p eū,p simili
tudinē in minori probare intendit. Sicut
enim p Adā pc̄m & mors &c. k ¶Per
unū.Adā.s.nō vnā Euā dixit Aps:Cōsue
tudinē tenēs, dum succesionē posteritā-
tis hūanę(quę pc̄ō & morti ex eo veniēti
†De conse. di. 4. quæ- succūbit)non mulieri, sed viro attribuit.
rit. in fine. Nō enim ex muliere posteritas,sed ex viro
&.c. placu- noīari solet.Vel,q̄a mulier de viro est, &
it vt q̄cūq̄. vtriusq; vna caro.siue ergo ab Eua,siue ab
Adā dicaf,vtrūq; ad primū hoīem ptinet.
Peccatū p- &p hoc Aps pc̄m originale ,ppagatiōis
pagationis intelligi voluit,cuius princeps Adā ,non
& imitatio imitationis,cuius princeps diabolus. vñ:
nis. Inuidia diaboli mors intra.in orbem ter.
Sap.2.d. ra.

a ¶A deo infirmis. ¶Pro dilectione impiorum, vel pro vice illorum qui deberent mori. b ¶Tam magnum fecit.

a secundum tempus,prō impijs mor- a
a ¶Et vere magnum.nam raro aliquis pro iusto.i.pro dilectione iusti & boni nedum pro impio. ¶Q.difficile.
b c tuus est? Vix ēnim pro iusto quis b
¶Raro dico. a ¶Vel simplici & innocenti.nam forsitan potest inueniri. b ¶Quasi raro.
moritur. Nam pro bōno forsitā
quis audet mori.Commendat au- c
a ¶.s.Christi pro peccatoribus,in quo laudabilior charitas. b ¶Qui indigni fuimus.
tem charitatem suam deus †in nō- d
a ¶Ita cōmendat quod pro peccatoribus:& si hoc est: tunc iustos saluabit.quod est:Spes non confundit.
b ¶Vel sine fi.
d bis: †quōniam si cum adhuc pecca c
tores essemus secundum tempus,
¶Sicut.
Christus pro nobis mortuus est:
e multò igitur magis iustificati nunc e
a ¶Cuius causa non est,nisi peccatum quod abstulit.
f in sanguine ipsius, salui erimus ab f
a ¶Vinum. b ¶Inde certum est,quod ipse iam viuēs poterit amicos factos saluare:quia mortuus potuit iustificare:quo facto inimici ex peccato sunt reconciliati, & iam amici dei.
g ira per ipsum, Si ēnim cum inimi- g h
ci essemus reconciliati sumus deo i k
¶Idem quod supra in sanguine.
per mortem filij eius, multò ma-
a ¶Non modo ab ira liberi,sed etiam. b ¶Per vitam, qua.s. resurrexit a mortuis.
h gis reconciliati salui erimus in uī- l
¶Salui erimus.
tā ipsius. Non solum autem, sed m u
a ¶Iam spe de hoc q̄ erimus. b ¶Quidem cum eo erimus nō per naturā,sed dilectionē & voluntatē,vel in deo in p̄senti.s.nō i nobis. ¶Nec p nos,sed p Christū.
& glōriamur in deo p dominum o
a ¶Iam in præsenti. b ¶Ad deum. ¶Quia a deo peccante Adam discessimus.
nostrum Iesum Christū,per quem
nunc reconciliationem accepimus.
a ¶Per Christū iusticia & vita in omnes per eius gratiā regeneratos. b ¶Per vnum vitæ:sicut per vnū mors
c ¶Adam a quo propagati.
i k †Prōpterea sicut per unum hōmi- p q
a ¶Miseris pro peccato. b ¶.i.in omnes homines.
c ¶Originale.
nem in hunc mundum peccatum in
a ¶In ipsum Adam.¶.i.dissolutio animæ & corporis
trauit,& per peccatum mors,& ita r s
¶Per eius vitiatam carnem genitos.
l in omnes homines mors pertrāsit,

ipsum iustificaris. e ¶Quoniā &c.p no.mor.est.ex sua libera G
charitate.f ¶Multo igitur ma.iu.in san.ipsius.i.p passionem
ei⁹ meritorie ,& per gratiam formaliter. g ¶Salui eri. ab ira.i.
inferni pœna.h ¶Per ipsum.quia maius est peccatorē iustificare
q̄ ipsum à pœna liberare.& q̄a non solū p mortē Christi sumus li-
berati à pœna,sed etiā cōsequimur glori-
am,ideo subditur: i ¶Si e. cū ini. est p
præuaricationē Adæ: k ¶Recō.su.d.
s.p̄ri p mortē filij ei⁹.multò ma.re.deo
patri. l ¶Salui erim.in ui.ip.i. in vita
Christi gloriosa.ad talem enim vitam re-
surrexit.Et quia vitæ btē est in nobis q̄dā
inchoatio per gratiam Christi mediato-
toris,ideo subditur:m ¶Nō solum āt.
salui erimus in futuro. n ¶Sed & glo.
in deo.etiam in p̄ti. o ¶Per do. &c.
reconcilia.ac.p cōsequens certā spē btū
tudinis æternæ & futuræ. Q̄m Aps hīc
facit argumētū à maiori, q̄ si iustificati su † erga nos
mus p mortē Christi,multò magis sic iu-
stificati salui erimus per consequutionem
btūtudinis.Ex hoc patet intentio Aps: q̄
maius est impiū iustificare, q̄s iustificatum ► secundū
glorificare. cuius rō est, q̄a ipius non p̄t tempus
mereri de condigno suam iustificationē:
q̄a non operaē nisi secundum ỹ tutē natu
ræ,q̄ est improportionata respectu doni
gr̄æ.sed iustificat⁹ p gr̄am mereri p̄t de
cōdigno vitā btām,secundū illud apl̄i,ī.
Timoth.iiij.b.In reliquo posita est mihi
corona iusticiæ,quā reddet mihi dn̄s ī il-
la die iust⁹ iudex non solū mihi,sed & his
q̄ diligūt aduentū ei⁹,&c.Illud autē mere
tur aliq̄s de condigno,q̄d' ei sc̄'m viā iu
sticiæ est reddendū.Rō aūt huius est,quia
valor opis meritorij non solū attenditur
sc̄'m q̄ procedit ex libero arbitrio.q̄a sic
nō est meritorium vitę beatę,sc̄'m q̄d' di
cit Aps Ro.viij.d.Non sunt cōdignę pas H
siones huius temporis ad futurā gr̄am, q̄
reuelabitur in nobis,sed etiam attenditur
sc̄'m q̄ ꝓcedit à spūsc̄tō habitāte in hoīe
iustificato p gr̄am!, & mouente ipsum ad
opus meritorium:q̄a se habet ad liberum
arbitrium sicut sessor ad equū. & sc̄'m
hoc opus meritoriū inquantū est à spūsā-
cto q̄ est infiniti valoris, mereē de condi-
gno bonū infinitū,q̄d' in btūtudine reddi
tur obiectiuē. p ¶Propterea.Hīc ostē-
dit nr̄ę iustificationis modū.Et q̄m oppo
sita iuxta se posita magis elucescūt,& me
dicina p cōparationē ad morbū est dispo
nenda,ideo donum Christi nos iustificās
tractat Apostol⁹ per comparationem ad
peccatum Adæ: cuius est medicina ei op-
posita. Et diuiditur in duas partes, quia Diuisio
primò comparat vtrunq; quantū ad dif-
ferentiam,secundò quantum ad conueni
entiam, ibi: Igitur sicut. Prima in duas:
quia primò describit peccati Adæ generalitatē.secundò doni Chri
sti maioritatem,ibi: Sed non sicut delictum.Prima adhuc in duas:
quia primò facit quod dictum est.secundò remouet obiectionem
in contrarium, ibi: Vsque ad legem. Circa primum dicitur:
q ¶Sicut per unum hominem .scilicet Adam.intrauit pec
catum in huuc mundum.quia peccatum eis imputatur omni-
bus ab eo descendentib⁹ secundum vim generatiuam.quia sic sunt
mēbra eius.propter q̄d' vocatur peccatum originale.r ¶Et per
peccatum mors.in pœnam huius peccati.quamuis enim corpus
Adæ fuerit compositum ex contrarijs, & sic naturaliter corrupti-
bile: tamen per donum originalis iusticiæ sibi datum à deo in
sua conditione poterat non mori: quia si ipsum seruasset, mor
tem non incurrisset. Sed quia ipso peccante subtracta est ori-
ginalis iusticia in pœnam sui peccati, & per consequens incur-
rit necessitatem moriendi. quæ licet considerato corpore
humano in se esset naturalis, tamen considerato statu homi-
nis in sua prima conditione, facta est sibi pœnalis. s ¶Et ita
in omnes homines mors pertransit. quia qualis factus
est per peccatum, tales descendunt ab eo per generationem.
In quo

neglecto

Nicolaus de Lyra.

a ¶Secundum tempus pro no.mor.est.i.per tempus tri
um dierum,qui fuerunt inter eius mortem & resurrectionem: ta-
men per synecdochen.q.d.Mors Christi nos iustificans ex nostris
meritis nō processit.quod probat consequenter dicēs: b ¶Vix
enim pro iu.quis mo.i.opus homini q̄tumcūq; iusti vix meret
vt quis pro eo velit mori:& multo minus peccator hoc potest me
reri.ideo cōcludit q̄d' processit ex charitate dei,dicens: c ¶Com
mendat au.i.cōmendabilē ostēdit. d ¶Chari.su.de.ī no.per
ipsum iu

negleto deo, creaturæ seruierunt, sicut ille loco dei diabolo consenlit. Tales erant ferè oēs vsq; ad legem. Perpauci, vt Abraham, vni deo seruierūt, & in eos nō regnauit mors, qui sub spe seruati sunt in aduētu Christi liberādi. Libros q̄ alit̄ habēt, dicit Am. corruptos: q̄ dicunt mortē corporū etiā in cultores vni⁹ dei regnasse vsq; ad Moysen: sed cur non vsq; ad finē?

a ¶ In quo &c. Vsq; ad le. e. i. q̄a nec lex potuit auferre peccatū, sed auxit: siue naturalis, siue scripta: sed nō imputabat. i. ignorabatur: regnauit tamē vsq; ad Moysen. i. legē: quia nec ipsa potuit regnū mortis auferre, quæ regnat dum non finit reatus ad vitam æternā venire, sed ad gehennam trahit. hoc regnū sola gratia Christi destruxit etiā in antiquis: præter quos in omnes regnauit: etiam in eos qui non sua propria volūtate peccauerunt, sicut Adā, sed originali tenebātur. vt pueri. In quo. Aug. Vt in materia nō solū eius exēplo, & oēs ille vnus homo fuerunt. Vel, in quo peccato. Alia enim sunt peccata propria.

b ¶ Vsq; ad le. vel Moysen. Includit: q̄a & tunc pctm & mors. i. dānatio. Et sic nō est vsq;, exclusiuum sicut in cæteris. Vsq; ad le. Qui a iam tunc datum est hoībus remediū, quo possent liberari: sub qua tm̄ si essēt sines prēuarications Adę, in eos mors regnaret: sed lex data est initio egressionis de Aegypto docens de vno deo, ne regnaret mors: & cœpit in Iudæa primum destrui regnum mortis, nūc vbiq;.

c ¶ Sed reg. Non imputabatur sed effectus indicabat: quia mors corporalis regnauit quotidie per aliquas passiones, tandē dissoluēdo vsq; ad Moysen, cum minus videretur Sed reg. Sciendū plærosq; codices latinos sic habere: Regnauit mors ab Adā vsque ad Moysen in eos qui peccauerūt in similitudinem prævaricationis Adæ: vt in similitudinē prævaricationis Adæ peccasse accipiāt illos qui in illo peccauerūt, vt ei similes crearentur. s. sicut ex homine ita ex peccatore pctōres: ex morituro morituri, damnatoq; damnandi.

d ¶ Qui ē for. Adā est forma Christi: quia sicut ille est pater omniū secundū carnē, sic Christ⁹ sc̄m fidem: & sicut ex latere illius formata est Eua, sic ex illius latere profluxerunt sacramenta, per quę saluatur ecclesia. ideōque sicut ille communicare potuit filijs suis peccatum & mortem: sic iste suis iusticiam suam & vitam & etiam iste plus bonis suis cōfert, q̄ ille mali: & ideo magis potest saluare q̄ ille perdere. hoc est: similes sunt Christi & Adam sed non delictum. i. non sic est efficax peccatum Adæ ad damnationem, vt gratia Christi ad saluationē. Quod est: non pares sunt causæ eorum, nec pares effectus causarū. Quod est ibi: & non sicut per vnum peccatum. Causa Christi est gratia abundans: Ex quo omnia bona homini, sine qua nihil habet boni. Causa Adæ est peccatū illud, cuius rei sunt omnes carnaliter geniti. Cætera peccata habent ex se multa, & sic ex illo originali sunt ad peccandum magis proni. Et bene hęc causa Christi omnibus suis prodest, quia si causa Adæ omnibus suis nocuit, tunc & hęc potuit suis. Et hoc est: Si enim in vnius delicto multi mortui sunt. Effectus enim causę Adæ, id est peccati quod intulit, est non omnis dānatio, sed quę pro illo vno debetur. sunt enim & ex mōstris additis aliæ dānationes. Effectus donorū Christi est remotis oībus peccatis originalibus & actualibus, oīs iustificatio & vita æterna, & bene hoc suis per vnum Christū, quia si illa per vnū Adā suis, tūc & hoc potuit. Adā dicit futuri forma. q̄a iam tūc decreuit de⁹ mysterio p̄ vnū Christū emēdare, qd̄ p̄ vnū Adā peccatū erat. vnde dr̄ in Apoc. Agn⁹ occisus est ab origine mūdi.

e ¶ Sed nō si. Formata in hoc, q̄ vnus emendat, vnus peccauit, sed causa Adæ non talis vel qualis Christi: q̄a vnum est delictū Adæ. quo multi. i. sibi prēuaricantes mortui sunt, sed Christi gra ī plures: q̄a & in hos & in nō sibi prēuaricantes.

f ¶ Si e. u. Ambro. Mors regnauit, nō regnat, quia q̄ p̄ legē iudicio dei noto timorem eius habuerūt, sublati sunt de mortis imperio. ante ꝙ̄ ō in sines Adæ prævaluit. & si ibi regnauit mors, multo magis gra regnare debet quę in plures trāsit, & quę vitā cōfert. Quod post dicit oēs sibi peccātes, accipit. Item omnes credētes dicit. Non enim generalis damnatio vel iustificatio in omnibus. Vnde postea ait multi.

g ¶ In gratia. Gratiam dicit perfectionem virtutū, quæ in homine Christo.

Nicolaus de Lyra. ☞ Per vnum

a ¶ In quo. scilicet Adam peccante

b ¶ Omnes pec. qui futuri erant membra ipsius.

c ¶ Vsq; ad legē. Hīc remouet quādā obiectionē in cōtrarium. quia posset aliquis dicere q̄ peccatū non fuit ante legem Moysi, eo q̄ peccatū sic diffinit, q̄ est transgressio legis diuinæ. non potuit autē esse eius transgressio ante dationē. ergo &c. Sed hoc non valet: quia à principio fuit lex naturalis inserta mentibus humanis, vt ostensum est supra. cap. ij. propter quod eius transgressio fuit peccatum. Tm̄ propter multiplicationem peccatorum lex naturalis fuit offuscata, in tantū q̄ trāsgressionem illius legis non reputabāt peccata, erant tamen sed m veritatem: q̄a erāt contra rationis dictamen. & hoc est qd dicitur: Vsq; ad legē enim pec. e. in m. i. toto tempore ante dationem legis Mosaicę, nec per legē definit esse. propter quod ly vsq;, non facit exclusionē temporis futuri, sed solū excludit carentiam peccati ante legem dātam, licet non reputaretur. deo subditur.

d ¶ Pecca. au. nō im. ie. est non reputabatur propter offuscationem legis naturalis. ideo vna causa data lege in Mosaicā assignatur à sanctis fuisse, propter legis naturalis offuscationē. Quod autem peccatum fuerit ante dationem legis, ostendit per eius pœnam, quæ est mors, vt dictū est. dicens:

e ¶ Sed regnauit mors ab Adā usq; ad Moy. tamen ly vsq;, non excludit tempus futurum, sed tantum carentiam mortis ante dationem legis, sicut dictum est de peccato.

f ¶ Etiam in eos qui nō peccauerūt. id est in paruulos, qui non peccauerunt, peccato actuali, qui tamen sunt mortui.

g ¶ In similitudinem prævaricationis Adæ. id est quia generati sunt similes ei scilicet destituti originali iusticia cum debito habendi eam.

h ¶ Qui. s. Adam

i ¶ Est forma futuri. i. figura Christi, qui futurus erat tempore Adam, non autem tempore Apostoli. Sciendum autem, q̄ Adam non erat figura Christi in quantum peccator, sed in quantum principium hominum in esse naturæ: sicut & Christus est principium eorum in esse gratiæ: & quia formatus fuit de terra diuina virtute, sicut & corpus Christi virtute spiritus sancti de virgine Maria. Item quia de latere eius formata est Eua, sicut de latere Christi ecclesia: ex quibus regeneramur in esse gratiæ, sicut ex Adam & Eua generatum est genus humanum in esse naturæ.

k ¶ Sed non sicut delictum. Hīc ostendit maioritatem doni Christi: & hoc in duobus. Primò quia peccatum Adæ fuit peccatum hominis puri: sed donum Christi est donum hominis dei. & hoc est quod dicit: Sed non sicut delictum ita & donum. ratione dicta ideo concluditur vlterius.

l ¶ Si enim unius delicto. scilicet Adæ. & accipitur hīc si pro quia.

m ¶ Morrui sunt, mul. omnes enim posteri.

n ¶ Multo magis gratia dei &c. i. per gratiam singularis hominis deitati vniti in persona filij, ex qua vnione habet quandam efficaciam meriti infiniti.

o ¶ In plures abunda. i. magis excedit in bono quàm peccatum Adæ in malo. Secundò ostenditur maioritas in effectu, quia infectio naturæ propter peccatum Adæ ex vno eius peccato processit, & vnum solum peccatū in posteros transmisit. s. peccatum originale, quod nō potest multiplicari in vna persona. sed donum Christi iustificat à multis peccatis. s. à peccato originali & actuali: quod quidē actuale multiplicatur variis modis in eodē homine. & hoc est quod dicit:

p ¶ Et non sicut per unum peccatum. scilicet Adæ, iniusti facti sunt alij.

q ¶ Ira & donum. scilicet Christi, iusti constituti sunt multi, sed multo plenius. quod probatur cùm dicitur:

r ¶ Nam iudicium. id est, sententia.

s ¶ Ex uno in condē. aliorū. s. ex vno pctō Adę trāsijt in alios, & causans in singulis vnū peccatū.

Gratia autem

a ¶ Merito per eum in omnes, quia causa mortis per eū in omnes. ¶ Etiam sub lege.

b ¶ in quo omnes peccauerunt. Vsq; a b c

a ¶ Scriptam vel naturalem. ¶ i. ante legem. b ¶ Quāuis non ita videretur. c ¶ i. in homine.

ad lēgē enim peccatū erat in mūdo. d

a ¶ Apud homines quia cæci erant, non apud deum, cui⁹ iudicio qui sine lege peccauerunt, sine lege peribunt. ¶ Apud deum, sicut malis videbatur.

Peccatum autem nō imputabatur d

a ¶ Quæ peccatum prohiber. ¶ Rationis in paruulo siue literæ in populo, qua arguente demonstraretur peccatum.

cùm lex non esset. Sed regnauit e

a ¶ Corporalis. ¶ Animæ. b ¶ i. vsq; ad legem per Moysen diuinitus promulgatam. ¶ Per quem recta cognitio dei.

mors ab Adam usque ad Moysen, e

a ¶ Non solum in eos qui per se prævaricando mortem meruisse viderentur, sed etiam in pueros qui nihil a se meruerunt, prævaricando contra aliquam legem.

etiam in eos, qui non peccauerunt f

a ¶ i. similes prævaricatori Adæ.

in similitudinem prævaricationis g

a ¶ Similitudo. ¶ Quantū Adam. b ¶ Christi. c ¶ Fæma est, sed maius est donum Christi quā delictum Ad

Adæ qui est forma futuri. Sed non d h

sicut delictum, ita & donū. Si enim e i

a ¶ Hominis Adæ. b ¶ Vno quidem. ¶ i. Omnes filij sui. c ¶ Eius prævaricationem imitantes. d ¶ Peccatores constituti.

uni⁹ delicto multi mortui sunt, mul⁹ f m

a ¶ Gratuitum donum, vel gratia. i. remissio peccatorum. ¶ Abundans & maior est, & omnibus suis magis prodest. b ¶ Alia dona sanctis spiritus. ¶ i. per.

tò magis grātia dei & dōnū in gratia g

a ¶ Non comparative, sed absolute: tanquam diceret multi. ¶ Abundans in plures. i. in omnes filios transit.

unius hominis Iesu Christi in plu⁹ o

a ¶ Quia & addita soluit. b ¶ Quia in vno Adæ similes ei damnati sunt. ¶ Fit

res homines abūdauit. Et nō sicut p

a ¶ Fit. b ¶ Sed plus.

per unū peccatū, ità & dōnū. Nam q

a ¶ Dei. b ¶ Est procedens. c ¶ Originali. d ¶ Corporalis & æternæ mortis, si non remittitur.

iudiciū ex uno in condēnationem. r

Apoc. 5. d.

qui peccauit Genē. 2. d. Iohan. 19.

† quaten⁹

† est.

† imputaſ

† condemnatio

Adā quomodo forma futuri.

Gloſ. ordi. Ad Rōmanos Cap. V. De Lyra

a ¶ Per unū regna. Quia q̄s vires in illo habuit, in omnes posteriores exercuit, q̄rum materia fuit: ſicut & culpa eius ſolius fuit, q̄ inoēs trāſſusa eſt. b ¶ Multo ma. &c. in uita re. quia æternaliter, q̄ in eis regnauit mors, qa tempaliter & cū fine. c ¶ Per unius iu. in o. non q̄ oēs geniti ab Adā, regenerent̄ p Chriſtum ſed ſicut nullius carnalis generatio eſt niſi p Adā, ſic ſp̄ualis nullius niſi p Chriſtum. Si qui eſſent p̄ter Adā generati, & ſi q p̄ter Chriſtum regenerati, non diceret omnes & omnes. Sicut aut̄ nullus homo p̄ter illā generationē, ſic nullus iuſt⁹ p̄ter iſtā. Eoſd̄ poſt dicit multos. d ¶ Sicut e. determinat delictū vnius & iuſticiam vnius, vt ſicut ille merito peccati perdidit, ita iſte merito iuſticiæ nos liberaſſe videatur. e ¶ Ita & per uni. Hominis ait, non dei vel verbi fidē, ne putes antiq̄s iuſtos in ſolo verbo dei, i. ſolius verbi fide ſine fide incarnationis liberari. f ¶ Lex au. Oſtenderat Chriſtū dimittere omnia peccata tā originalia q̄ actualia, hic addit q̄ & à peccato legis liberat. i. p̄uaricationē, vt ludęi Chriſto magis ſint obnoxij. Lex aut̄ ſub. Amb. Dicit hic Apoſtol⁹ quid peruenerit data lege, non quid fecerit ex. Data enim erat in adiutoriū naturę vtcunq; naturæ incerta ſunt iuſticię ſemina, vt ſic exinde magis proficeret, ſed populus vſum ſequens plus peccauit, diabolo inuertente legē bonam in malū, contra quod deus omnia dimiſit. Lex au. ſub. Natis in peccatis datur lex ad domandā ſuperbiam. Q. non deeſt qui iubeat, ſed deeſt qui impleat. quia in p̄cō nat⁹ implere
F nō poteſt: iō natus eſt Chriſtus. i. gr̄a quæ ſanaret. g ¶ Vt abun. de. Vt. ſ. q in ſoribꝰ erat p̄uaricādo magis ſordeſceret, vt mediocris p̄dagogū haberet, perfect⁹ ſignū & dur⁹ ſentiret flagellū. Vt abun. de. Magnū dei cōſiliū fuit, vt per legem abundaret delictū, vt in auſteritate legis ſuam intelligentes infirmitatem, in ārmi ad medicū confugerent, & auxiliū gratię quę rerēt. h ¶ Vbi au. Agit hīc de virtute gr̄ę, & quāta efficit. i ¶ Supera. Quia & gr̄a Chriſti etiā his proficit q̄s diabol⁹ vincere non potuit: & qa p̄cm̄ ad tp̄s regnauit, gr̄a in æternū. k ¶ Si. re. pecc. i m. Nō addit, p vnū vel p Adā: quia nō de illo ſolū agit q̄d ex Adā traxerūt hoīes: ſed & de eo q̄d ſua voluntate addiderūt Sed cùm dicit: Gratia regnet, addit, per Ieſum Chriſtum &c. quia p eū nō tm̄ originalis, ſed & volūtariorū fit remiſsio peccatorū.

Nicolaus de Lyra.

a ¶ Gratia aūt Ieſu Chriſti ex multis delictis in iuſtificationē habet effectū, ſicut dictum eſt. Et quia gratia Chriſti non ſolum iuſtificat à multis delictis: ſed etiā inducit ad gloriā, ideo concludit vltra: b ¶ Si enim in unius delicto. ſcilicet Adæ. c ¶ Mors regnauit. id eſt poteſtatem habuit ſuper poſteros. d ¶ Multo magis abundantiam gratiæ & donationis & iuſticiæ accipiētes. à Ieſu Chriſto in baptiſmo. e ¶ In uita. ſcilicet beata. f ¶ Regnabunt per unum. ſcilicet Ieſum Chriſtum, per quem habem⁹ introitum ad cæleſte regnum. Dicitur autem hæc gratia baptiſmalis abundantia gratiæ, quia tollit pœnam & culpam. Et donationis, quia gratis datur. Et iuſticiæ, quia facit dignum vita æterna. g ¶ Igitur. Hīc Apoſtolus conuenientiam oſtēdit peccati & doni Chriſti, & primò quantum ad peccatum Adæ. ſecundò quātū ad peccatum ſuperadditum in lege, ibi: Lex autem. Primum autem oſtendit in duobus. Primum eſt, quia ſicut per delictum Adæ alij ſunt condemnati, ſic per iuſticiam Chriſti omnes ſunt iuſtificati, & hoc eſt quod dicitur: Igitur &c. & patet ex dictis litera. Nec valet contra dicta, ſi dicatur, q̄ non ſunt omnes iuſtificati per gratiam Chriſti: quia hoc non prouenit ex defectu gratiæ, ſed ex defectu hominum eam depellentium. Secundū eſt, quia ſicut per inobedientiam Adæ comedentis lignū vetitū poſteri facti ſunt iniuſti: G ſic p obediētiā Chriſti in ligno crucis paſſi, oēs ſunt iuſtificati gr̄atuī ad ſufficiētiam: & hoc eſt q̄d dicitur: Sicut enim p inobe. uni⁹. & patet ex dictis lr̄a. h ¶ Lex au. Hīc oſtenditur cōuenientia doni Chriſti & p̄cti tp̄e legis ſupadditi. Ad dationē em̄ legis ſequuta eſt multiplicatio p̄uaricationis, vt dictū eſt ſupra, nō tm̄ ex p̄te legis, ſed hoīm maliciā, quę nitit̄ in vetitū: & qa cognitio peccati q̄ fit p legē, aggrauat ipſum. Et ſicut ſub lege abūdauit delictū, ita ex lege abūdat gr̄a, in q̄ Chriſtus ſub lege nat⁹ eſt ſcd̄m q̄d dicit Ap̄s ad Gal. iiij. a. At vbi venit plenitudo t̄pis, miſit de⁹ filiū ſuum natū ex muliere, factū ſub lege, &c. etiā at tulit nobis plenitudinē gratiæ. & hoc eſt q̄d dicitur: Lex au. ſubintra. poſt offuſcationē legis naturalis. i ¶ Vt abund. de. ly vt. teneť hīc cōſequutiuē tm̄ p modū prædictū, nō cauſaliter. k ¶ Vbi au tē abū. de. ſub lege. l ¶ Superabū. & gra. p. Chriſtū ſub lege factū. iō dicit Ioh̄. iiij. c. Quia ſal⁹ ex Iudęis eſt. m ¶ Vt ſicut re. pec. in mor. i. p̄tē habuit deiciēdi ad mortem æternam. n ¶ Ita & gra. re. per iu. potenter nos inducēdo vitam æternam. o ¶ Per Ieſum Chri. dei & hoīm mediatorē. ¶ Ad maiorem intelligentiam dictorū de originali peccato hīc aliqua breuiter ſunt notanda. Primū eſt, qd ſit originale p̄cm̄. & quia priuatio cognoſcitur per habitū, iō priò videndum eſt, quid ſit originalis iuſticia: cuius priuatio eſt originalis culpa. Eſt aūt originalis iuſticia q̄dā humanæ naturæ rectitudo. p quā corpus erat aīæ ſubditū & vires inferiores rationi, q̄diu aīa ſubdita eſſet ſuo creatori. Hæc aut̄ rectitudo nō erat ex principijs naturę hūanę, cū corpus hūanū ſit naturaliē corruptibile, ſed à deo data in p̄ria hoīs cōditiōe. ſecūdū qd̄ dicit Eccl. vij. d. Hoc ſcio, q̄ à principio fecit de⁹ hoīem rectū. Et qa iuſticia eſt q̄dam rectitudo, ꝓpter hoc talis rectitudo naturę hūnæ bene iuſticia vocatur. H Et originalis, quia data eſt humanę naturæ in ſua prima origine. & quia per originem in poſteros fuiſſet tranſfuſa, ſi ab Adam fuiſſet ſeruata: ipſo verò peccāte iuſtē fuit ab eo ſubtracta. & quia carētia perfectionis quæ debet ineſſe, culpabilis eſt in hoīe, cuiuſmodi fuit dicta rectitudo ſeu originalis iuſticia, ideo eius carentia cū debito eam habendi dicitur p̄cm̄ originale, ita q̄ debitū habendi eſt ibi for Quō poſte male. Secundum eſt quō p̄cm̄ Adæ poris imputeſteris imputatur. & ſatis faciliter videť q̄ tur. imputatur eis ad pœnā. Filij enim frequenter & iuſtè puniuntur ꝓ p̄tis parētū, ſed difficilius eſt videre q̄liter imputatur eis ad culpam. de cuius ratione eſt, q̄ ſit voluntaria, alr̄ non eſſet culpa. non poteſt aūt dici voluntaria voluntate poſterorum. Propter quod ſciendum, q̄ Adam non ſolum cōſideratur vt ſingularis perſona, ſed etiam vt totius humanæ naturæ principium: à quo alij deſcendunt tanquā à mouente p vim generatiuam, & efficiuntur eius membra. & ideo ſicut homicidium manu factum dicitur voluntarium à voluntate quæ eſt in mente, ſic ſuo modo carentia originalis iuſticiæ in poſteris dicitur voluntaria à volūtate Adę: & qa accepit eā nō ſolū, p ſe ſed, p tota poſteritate: ideo omnes poſteri per vim generatiuam ab eo deſcendētes in eo fuerunt obligati ad debitum habendi eam. Cum igitur carē- Quō cōtra ria originalis iuſticiæ cum debito habendi eam ſit culpabilis, vt dictum eſt, & ideo merito poſteris imputatur, ad culpam. ¶ Tertiū eſt, qualiter contrahitur, quia peccatum ſolum ē in anima, quæ nō eſt ex traduce, ſed eſt à deo per creationem: qui non peccat eam infundēdo, nec eriam parentes generando, nec poſſunt per cōſequens peccatum originale traducere. vt videtur maximè, quando ſunt baptizati, qa nullus dat alteri qd̄ nō habet. Propē qd̄ dicēdū, q̄ gñatio cōperit hoīb⁹ ſcd̄m eſſe qd̄ habēt ab Adam: qd̄ eſt eſſe naturæ corruptę: nō aūt ſcd̄m eſſe gr̄æ, qd̄ hñt p regnationē baptiſmalē.

generant autem

Iuſticia originalis

Pcm̄ originale

A generans aũt in ꝯtũ hmõi generat sibi sile, ideo Adã generauit sibi siles in esse naturæ destitutæ originali iusticia, cũ debito habendi eam. Et eadẽ rõne oẽs posteri generant sibi siles cũ tali defectu: qa descẽdim⁹ ab Adã sed m carnẽ, non sed m aiam, q̃ est à deo immediatẽ. ideo originalis culpa à carne ꝓuenit in aiã sibi coniũcta. Sicut liq̃r bon⁹ inficit ex corruptiõe vasis in q̃ ponit, sic & pctm originale ꝓuenit ex carne causalr, sed tũ in aia est subiectiue & formaliter. sicut infirmitas est in cibo corrupto causalr tm, ga non est infirmitatis susceptiu⁹: in corpe verò cibato formalr est & subiecti uè. Ex dictis patet, ꝙ obiectio de parẽtib⁹ baptizatis non valet. qa sicut dictũ est, non generãt sed m esse gr̃e, & vt sunt mẽbra Christi: sed sed m esse naturæ corruptæ, in q̃ sũt mẽbra Adę. ¶ Quartũ est q̃liter pctm originale p gr̃am baptismi tollit. Circa qd̃ sciẽdũ, ꝙ nõ est p hoc itelligẽdũ, ꝙ rectitudo q̃ fuit in Adã p baptismũ reddat. qa baptizati rebellionẽ corpis ad aiam & sensualitatis ad rõnẽ in seipis expiunt: sed hoc ꝙ p gr̃am Christi tollit debitũ habẽdi dictã rectitudinẽ, & sic carẽa dictæ rectitudis nõ remanet, vt est culpa, quã formalr facit debitũ hũdi illã rectitudinẽ, vt dictũ est. g̃. sed remanet tm vt est pœna & virtutis exercẽdę materia, contra passiones sensualitatis fortiter pugnãdo, & infirmitates corporis patienter tolerãdo, in quib⁹ adiuuat gr̃a Christi in pũti ad augmentum meriti electorũ. In resurrectiõe verò finali repabitur natura, quia resurrectio illa erit ad vitã immortalẽ p Christũ, nõ imortalitate quæ fuit in statu innocẽtiæ, qua hõ poterat nõ mori, sed immortalitate gloriæ, qua nõ poterit mori, sed cũ Christo viuet in ęternũ.

¶ In ca.v. vbi dicit in Postil. Vix enim ꝓ iusto quis moritur.

ADDI.I. Qd̃ dicit hic: Vix enim ꝓ iusto quis moritur: expone sicut in glo. Vix. i. raro moriẽ aliqs etiã pro iusto. i. p dilectione iusti & boni, nedũ impio. Ideo raro dico forsitan potest inueniri qs. i. aliqs, q audeat mori ꝓ bono. q.d. sed difficile est iuenire q hoc faciat. & seqr̃: Cõmẽdat aũt suã charita. &c. q.d. ꝓ iusto vel bono vix moriẽ aliqs, sed Christ⁹ ꝓ nobis pctoribus mortuus est. Vñ in hoc deus commẽdat suam charitatem &c.

¶ In eo. ca. vbi dicitur in Postil. Sicut per vnum hominem .s. Adam intrauit peccatum in mundum.

ADDI.II. In lra sic habẽt: Propterea sicut ꝓ vnũ hominẽ in hũc mũdũ pctm intrauit. Vbi aduertẽdũ ꝙ ly. ꝓpterea cõtinuat dicẽda his q̃ dicta fuerũt in ꝓximo: qd̃ sed m Glo. sic itelligit: Propterea ꝓ Christũ iustitia & vita ꝓcedit in oẽs, & p ei⁹ gr̃am in regeneratos: qa p vnũ hoiem i hũc mundũ pctm itrauit &c. & exponat sicut i Postil. Sed circa hoc aduertẽdũ ẽ, ꝙ hoc qd̃ Aplꝰ prẽsupponit. s. ꝙ p vnũ hoiem. s. p Adã, intrauit
B pctm & mors i oẽs, negat cõit⁹ ab Hebrẽis, q auctoritates nouę legis renuũt accipe, di. ꝙ hoc nõ posset hr̃i ex libris ab eis receptis: sed hoc ẽ mãifestẽ falsum. Patet em Gen. iij. d. ꝙ de⁹ cõdẽnauit Adã, ꝓpter pctm trãsgressiõis ad mortẽ, di. ibidẽ: Puluis es, & in puluerẽ reuerteris. quę qdẽ pœna q̃tũ ad mortẽ corpalẽ manifestẽ trãsiuit in posteros. sed ꝙ illud pctm trãsisset in posteros etiã q̃ ad culpã, põt hr̃i clarè ex dictis apud eos valde autẽticis, hñt eni in bñdictione sacri circũcisionis, quę ẽ cõis apd̃ eos, hęc ỹba meritò huius, s
Verba circumcisiõis sacri: Deus viu⁹ ps nra &, ꝓtector nr̃ ꝓcepit erui carnẽ nr̃am ab inferis, ꝓpter fœd⁹ suũ qd̃ posuit in carne nra. Ex qb⁹ qdem ỹbis quę apud eos tãtę autoritatis sunt, sicut a pud nos ea quę ab vniuersali ecclia determiatur, mãifestẽ hr̃, ꝙ p sacrm circũcisiõis eruebant ab iferno. Et cũ illud sacrm dabat i octauo die, vt Le. xij. a. Puer aũt octo dierũ nullo mõ p pctm actuale ẽ digebat erui ab inferno, cũ nõdũ vsũ liberi arbitrij haberet. Restat ergo, ꝙ debebat erui à pctõ cõtracto p originẽ. sed ꝙ hoc cõtrahat ab Adã, hr̃ i mstis locis in suo Thalmud, specialr. i q̃dã libro sup Gen. q dr̃ Bereschith Rabba. in. ij. ca. sup illud verbũ: Iste sunt gnationes celi & terrę, qñ creati sunt. Quidã doctor eorum nomine Rabbi Salmai sic dicit: Omnes generationes quæ in sacra scriptura scribuntur, diminutę sunt, præter duas quæ plenariẽ scribuntur. s. Iste sunt gen e. cæ. & ter. Gen. ij. a. Istæ sunt generationes Pharas, Ruth vlt. d. In quo nobis ostenditur, ꝙ licet in primordio creatæ fuerunt res. i. homines secundum plenitudinem suam ac q̃ perfectionẽ, tamẽ quando peccauit Adã prim⁹, diminuta sunt & corrupta ac q̃ cõcussa. Et vlterius nõ erũt reuerentia ad decentẽ dispositionẽ donec veniat filius Phares. i. Christus filius Dauid, de quo Ruth vlr. Istæ sunt ge. Phares. Hæc ille. Ad intelligendũ tamen dicta sua sciendum est ꝙ multę sunt dictiones in sacra scriptura, quæ in Hebraica litera dupl̃r scribũtur. Vno modo plene, & est quãdo interponũt lr̃æ vocales sufficientes ad syllabicandũ dictionẽ, put sonat. Alio mõ diminuitur, & ẽ quãdo nõ interponunt tales lr̃æ vocales, sed syllabicatur dictio p aliq̃s regl̃as & pũcta extra dictionẽ posita. Et ga תולדות tholdoth quæ i Hebrẽo significat gnationes scribit̃ plenẽ tm̃mõ in duob⁹ locis. s. Gen. ij. vbi ẽ. qd̃ dictũ ẽ añ peccatũ. & Ruth. vl. Hæ sunt generatiões Phares, qd̃ dr̃ de genealogia Dauid à quo Christus descendit.

C Hic est liber gnatiõis Adã, Gen. v. a. Et hę sunt gnatiões Noe, Gen. vj. b. Et hæ sunt gnatiões Ismael, Gen. xxv. b. Et hæ sunt gnatiões Isaac, ibidẽ. c. Et hæ sunt gnatiões Esau, Gen. xxxvj. a. & sic de cæteris, idcirco prædictus doctor concludit qd̃ dictum est. Si fortè q̃ dicat, & ex tali variatiõe in modo scribẽdi non clarè sequitur intẽtum prædictũ. Dicẽdũ, ꝙ mysteria in veteri lege tradebantur sub velamine figurarũ & signorũ, ex quib⁹ tacitè prudẽtiores aliquid intelligerẽt ỹ itis. qd̃ in multis locis sacræ scripturæ contingit. Vnde & Aplꝰ dicit. j. in vl. ca. d. ꝙ rpib⁹ æternis. i. antiqs mysteriũm. s. Christi, erat tacitũ. i. tacitè, non exꝑsse traditũ. Valet etiã prę dicta autoritas & siles ad cõfutãdũ Hebrẽos pctm originale imprudenter negãtes, vt dictũ est. Habeẽ enim ꝓ cõfessionẽ doctorũ suorũ, ꝙ gen⁹ hũanũ erat diminutũ seu corruptũ p peccatũ Adæ donec veniret filius Phares. s. Christ⁹ ab eo descẽdens: qd̃ satis consonat sentẽtię Apostoli di. Sicut i Ada &c. Sũt etiã mlta dicta seu autoritates doctorũ Hebrẽorũ de pctõ originali, & de ei⁹ effectu veritatẽ nostrã attestantes: quæ largius tradũtur à magro Raymũdo Martini in suo Pugione. iij. parte, di. ij. ca. vj. & sequẽtibus vsq̃ ad finem: quæ causa breuitatis omittuntur.

¶ In eodem ca. vbi dicitur in Postil. Et quia priuatio cognoscitur per habitum, ideo primum videndum est, quid sit originalis iusticia: cuius priuatio est originalis culpa.

ADDI.III. Pctm originale licet habeat priuationem originalis iusticiæ, tm̃ non est pura priuatio, sed est quidã habit⁹ corrupt⁹. Nã sicut ꝙritudo corpalis habet aliqd de priuatiõe, in ꝯtũ tollit harmonia, in q̃ cõsistebat rõ sanitatis, habet etiã aliqd positiue. s. ipsos humeros inordinatè dispositos. sic peccatũ originale habet priuationẽ originalis iusticię, & cũ hoc ĩordinatã dispositionẽ partiũ aię. & sic nõ ẽ pura priuatio, sed qdam habit⁹ corrupt⁹, vt dictũ ẽ. Vñ peccatũ originale dr̃ à doctorib⁹ fomes pcti & pcti cõcupiscentia, q d̃ sonat aliqd positiuũ, vt ĩ. ij. di. xxx. & de hoc vide spl⁹ in prima secũdæ. q. lxxxij. ar. j. in cor. q.

¶ In eodẽ ca. vbi dicitur in Postilla: Ideo ei⁹ carentia cum debito habendi eam, dicitur peccatum originale.

ADDI.IIII. Quòd oẽs descẽdentes ab Adã p vim generatiuã in eo fuerũt obligati ad debitum habendi iusticiã origialẽ, prout dr̃ in Postil., nõ videt rõnabiliter dictũ. Tũ quia nõ apparet ratio q̃ posteri fuissent obligati ad debitũ habendi iusticiã originalẽ, nisi ex lege naturali, vel ex aliquo præcepto diuino. Sed non ex lege naturali, cũ iusticia originalis non erat ex principijs hũanę, cui⁹ corp⁹ est naturaliter corruptibile, vt ipse Postill. dicit modicũ. g̃. Nec tale debitũ est ex aliquo præcepto diuino. Nullum enĩ ꝓceptũ legitur fuisse datũ ipsi Adę ante pctm, nisi tãtũ illud de nõ comedẽdo lignũ vetitũ, qd̃ qdẽ ꝓceptũ nõ obligat Adã ad debitũ habẽdi iusticiam originalẽ, licet ex Gen. 2. c trãsgressione prædicti ꝓcepti eã cõsequẽter amisisset. Tũ qa tale debitũ nõ habet rõnẽ culpæ, put Postillator intẽdit. ex hoc em ꝙ hõ ẽ obligat⁹ ad seruãda præcepta diuina, nõ peccat, sed potius ex hoc ꝙ nõ seruat illa. Vñ manifestũ ẽ ꝙ nõ ẽ formale ĩ peccato originali debitũ habẽdi i iusticiã originalẽ, put Postil. g̃. dixit: sed ipsa inordinata dispositio partium animæ, quæ fomes peccati vel languor naturæ vel concupiscentia dicitur: est propriè formale ĩ peccato originali, sicut in ꝙritudine corpali inordinata dispositio humorũ est formalis ratio ægritudinis, vt dictum est.

¶ In eodem ca. vbi dicitur in Postilla: Qualiter peccatum originale per gratiam baptismi tollitur.

ADDI.V. Peccatũ origiale tollit p baptismũ quo ad reatum. in ꝯtũ aia recupat gr̃am q̃tũ ad mentẽ: & sic excludit ab ea ille habit⁹ corrupt⁹, qui ẽ propriè culpabilis: remanet tamẽ peccatũ originale actu, q̃tum ad ordinationem inferiorum partium animę, prout pertinet ad rationem pœnę tãtũ.

REPLI. In ca. v. vbi Postill. dicit: Peccatum originale esse priuationem: quia carentiã iusticiæ cũ debito habẽdi eã. Burg. aũt dicit ipsum nõ esse priuationẽ, sed quendã corruptũ habitũ, q à qbusdã dicit fomes & cõcupiscentia, quę sonant positiuũ. Cõtra quẽ modũ dicẽdi põt sic argui: Omne positiuũ ẽ effectiuè à deo. si igit peccatũ originale ẽ tale positiuũ, igitur est effectiue à deo. Conclusio est falsa, igitur aliqua præmissarum. nõ maior, quia ab omnib⁹ cõcessa, igit minor. Falsitas cõclusionis ꝓbatur: Nã si deus effectiue ꝓducit aliqd positiuum ad peccatum originale pertinẽs, aut ꝓducit illud concurrente cã sec̃a, aut non. Sed m nõ põt dici, qa in causato à solo deo nulla est obliquitas saltẽ vitiosa, in pctõ aũt originali est morb⁹, corruptio & obliquitas: igit à solo deo ꝓduci effectiue non potest. Nec primũ potest dari: qa in huiusmodi ꝓductione non concurrit prim⁹ parẽs, qa eo non existẽte nihilomin⁹ cõcurrit peccatũ originale, nec ꝓxim⁹ parẽs eadẽ rõne. Si autem concurrere dr̃ contrahens, tunc potius est dicendum

E est dicēdū actuale q̄ originale. Cōfirmaī. qa nihil indifferēs ad statū culpæ & gratiæ, imo vtriq; statui cōpossibile potest esse pc̄m originale: sed fomes, q̄litas morbida, corrupt⁹ habitus q̄liter cunq; nominet, ex q̄ consurgit rebellio virium animæ, est vtriq; statui p dicto compossibilis, igit talis habitus ā Burg. confictus nō est peccatū origiale. Maior notaī: qa pc̄m originale non stat cū gratia, imo cōstituit filios iræ. minor patet: qa Paulus apls existēs in gra, ℣. vij. b. & ad Gal. v. d. de hmōi qualitatib⁹ sibi adhęrētibus, & ēū
a. Cor. 12. c colaphizātibus facit q̄relas: & petit absolui, eiq; dr: Sufficit tibi gratia mea &c. Et ipse Burg. in additione vltima huiusmodi cap. dicit illā deordinationē & fomitē pertinere ad rōnē pœnę, nō culpę: qa culpa tollit p gratiā fomite remanēte. Est igit pc̄m origina
Peccatū originale le pura priuatio, p Anfel. & alios sic descriptā: Pc̄m originale est quædā carentia iustitiæ originalis cū debito habēdi eā. sic q̄ debito habēdi, est formale in descriptione illa. Sed contra hoc arguit Burg. in sequēti corruptorio sic: Aut illud debitum habendi consurgit ex lege naturali, aut ex aliquo prȩcepto diuino. Vbi dico ex lege naturali. cōtra quod obȷ̄cit Burg. di. quia iustitia originalis non erat ex principijs humanæ naturę, cuius corp⁹ est naturaliter corruptibile, igitur debitū habendi eā nō ē ex lege naturali. Patet aūt parū etiā dicto, q̄ illa cōsequētia nō valet. Cōsurgit em̄ illud debitū habēdi ex recta ratione, vnde ortum habet lex naturę, recta em̄ rō exigit, vt vnūquodq; tēdat ad sui necessarij boni cōseruationem. hoc em̄ nō solū tā q̄ q̄dā diuinū inditū est rationabilib⁹, sed etiā cūctis viuētib⁹, qbus tā q̄ naturalissimū inditum est generare sibi sisę, p suæ naturæ cōseruatione, vt dicit Arist. ij. de aīa. Multo amplius hoc inditū est rōnali creaturæ, vt in bonū suum tēdat, & ad boni sibi necessarij cōseruationem aspiret. Cum aūt bonum & finis rationalis creaturæ sit felicitas, secundū philosophos & theologos. Homo enim secūdum btm̄ Aug. factⁿ est ad dei imaginem vt deū intelligat, intelligendo diligat, diligendo fruaī, fruendo possideat: & hīc est finis & beatitudo creaturæ rōnalis, ad quā p naturā attingere non potest. In naturæ autem illius institutione non decuit deum illam frustrare suo fine, habitū igitur iusticiæ originalis superaddit naturæ, vt quod natura ex se non posset, suffragio supernaturalis additamenti valeret. Hoc autem donum fuit datum naturæ pro tota natura conseruanda. Quod igitur naturæ per modū depositi per deum fidei commissum fuerat, natura debebat. Quamuis igitur Adam per actuale peccatum illam iusticiam perdiderat, hoc naturam ā debito habendi non excusat, quia non fuit fideicōmissum ipsi Adæ pro Adam solum, sed pro tota natura. Et tali igitur principio legis naturæ surgit debitū habēdi iusticiā originalē, non hīs igitur culpabilis est, non culpa actuali quæ supposita est, sed culpa originali quæ est naturæ. Et hæc est sentētia btī Aug. j. retract. ca. ix. Vñ paret ar. Burg. nihil valere. De hac materia scripsi late. ij. sen. a. di. xxx. vsq; ad di. xxxij. & ij. sentē. di. iij. Præter hæc vide Scotum di. xxx. secundi li. in solutione. q. primæ pulchrē.

GLO. ORDI. Cap. VI.

ℭ. ȷ. d. ☞

QVid. Sequit: Perma. Hoc pueri accipiunt ex illo: Vbi abundauit. &. g. Hoc dicere est esse ingratos gr̄ę. Et qa gratia viget, vbi delictū abūdauit: nō est pmanendū in pc̄ō, vt quidā æstimāt, p maiori gratia. Non em̄ peccantis merito sed subueniētis auxilio supabūdauit gratia, vbi abūdauit delictū. Nō ergo pmanēdū in pc̄ō, sed potiⁿ debemus & possumⁿ esse pc̄ō quasi mortui & sepulti p ipsam grām & resurgere in iustitiam, & post in vitā æternā. b ℂ Mor. p. i. liberati à peccato p baptismū, vt iam nō
†post hac Mori pc̄ō dn̄etur in nobis p grām. Mori enim peccato, est liberari ā peccato. c ℂ Quomodo adhuc &c. Cum enim hoc præstiterit gratia, vt moreremur peccato, quid aliud facimus si viuimus in eo, nisi vt gratię simus ingrati? d ℂ An ignoratis. Mor
† in Christū Iesum, i mortem tui peccato quod fit in baptismo, non debemus ei iterū viuere, vt iterum mori sit ei necesse: quia in morte Christi. i. in simili tudine mortis Christi, vt sicut semel mortuus est carne, & semp viuit, ita nos semel mortui malo per baptismum, semper viuamus bono. Vel in morte dicit: qa mors est causa huius purificationis. e ℂ Consepulti. Quidquid gestū est in cruce Christi, in sepultura, in resurrectione, in ascensione, in sedere ad dextram, ita gestum est,
†Eph. 4. c. Col. 3. b. vt his rebus mystice nō tantum dictis, sed etiam gestis configuretur vita Christiana. Attende singula Christi qui vixerat vetus homo secūdū pœnā, famē. s. & sitim & huiusmodi, non secūdum culpam: hoc modo vetustatē finiuit & deposuit, vt dolorē crucis sustinens, sic haberet membra distēta & fixa, ne ad priores actus mouerentur, ā quibus etiam sepult⁹ quieuit, hūanis subtract⁹ aspectib⁹. exigēs à nobis, vt vetustatē pc̄ōrū cū dolore & gemitu pnię deponamus: mēbra p cōtinētiā & iusticiā cōfixa sint, ne ad priora mala redeam⁹, à qb⁹ ita pfectē ḡescam⁹, vt nec eor̄ visio, nec memoria habeatur: & ñ solū hoc à nobis exigit in sacro pasiōis, sed ēt si volum⁹ imitari efficit. f ℂ Sur. à m. Mors & resurrectio Christi ēt sacra sūt. ☞ Vetus homo

NICO. DE LY.

Diuisio ℭ. ȷ. d. QVid ergo. Hīc circa prædicta Apls remouet erroneū dictum. Et primò remouet errorem, secundò dictū suum cōfirmat p rationē, ibi: Qui em̄ mortui. Circa primum sciendum, q̄ ex hoc quod dixerat ca. præce. Vbi abundauit delictū, supabundauit & gratia, imponebāt ei pseudoapli, q̄ dicebat pmanēdū ec̄ pc̄is, sicut dictū ē supra. ij. ca. Hunc aūt errorē remouet dicens: a ℂ Quid er. di. pma. i pe. ut gratia abun. sicut pseudoapli asserūt nos dicere. b ℂ Absit. qa pc̄m ad gr̄am per se nō disponit, sed magis auertit. Quòd autē abundantia gr̄æ sequitur post pc̄m aliq̄n, hoc prouenit ex bonitate dei. q elicit bona ex malis, nō tn̄ semper elicit hoc ad bonū peccātis, sicut patet ī dānatione malorū, ex q̄ deus elicit augmētū gloriæ electorū. c ℂ Qui e. Hīc p bat dictū suū p rōnē, oñdens, primò, q̄ in peccato non sit † De cōse. pmanēdum. secundò q̄ ȳ tuosę sit operan di. 4. c. pro dum. & hæ sunt duæ partes iusticiæ, s. de prię. ī prin. dinare ę malo, & facere bonū. Secūda pars est ibi: Liberati aūt. Prima in duas. Primò em̄ probat peccatum esse dimittēdum. secūdò, docet dimittēdi modū, ibi: Non ergo regnet. Circa primū ponit duas rōnes cōnexas, ideo eas sīl̄ ponit & declarat. Ad cui⁹ euidētiā sciēdū, q̄ vita freq̄nt accipit p operatiōe vitæ, sicut ītelligere & scire dicunt vitę. & ex hoc cōseq̄n t̄ vita alicu⁹ dr operatio ī q̄ principaliter occupaī. sicut potare dr vita ebrioli & peccare vita pc̄ōris, & agere iustē vita ȳ tuosi hois. Itē gnatio vni⁹ cōtrarij est corruptio alteri⁹, & econuerso. Ex his formatur duas rōnes ad dimittēdū pc̄m, totaīt nos mouentes. Pria est: qa p baptismū mortui sumus pc̄ō, & sic de vita peccati nihil amplⁱ debet in nobis appere, & hoc est q̄d dr: Qui e. mor. su. pec. quō a. uiī. il. opa pc̄i exercēdo. q. d. non decet. cōsequnter oñdit nos mortuos ec̄ pc̄ō di. d ℂ An ignora. q. d. non deberis ignorare. e ℂ Quia q̄cūq; baptizati sumus ī Christ. Ie. i. in fide Christi. f ℂ In mor. ipsius baptizati. id est per virtutem mortis eius, qua baptism⁹ habet efficaciam. g ℂ Consepulti enim sumus cum illo per baptismum. id est assimilati Christo sepulto, quia sicut Christus sepultus fuit in terra, sic baptizatus mergitur in aqua. h ℂ In mortem. id est in similitudinem mortis respectu vitæ peccatricis. Secunda ratio est, quia mori peccato est nouæ vitæ inchoatio, in qua assimulamur Christo resurgenti. & ideo, sicut Christus resurrexit ad vitam immortalem, ita hic vita gratiæ non debet amplius in nobis interrumpi per culpam. & hoc est quod dicitur: i ℂ Vt quomodo Christus surrexit à mortuis p gloriam patris. id est per potentiam gloriosam. k ℂ Ita & nos in nouitate uitæ ambulemus. sine interruptione mortis culpæ. l ℂ Si e. complātati sumus si. quasi dicat per mortē Christi sum⁹ euulsi de pc̄ō tā q̄ de terra mala, & plātati ī terra gr̄ę bonæ cum Christo.

☞ Scientes

Nico. de Lyra.

Cap. VI.

a Quid ergo dicemus? Permanebimus in peccato, ut gratia abūdet? Absit. Qui b c enim mortui sumus peccato, quo d modo † adhuc uiuemus in illo? An e ignoratis fratres, quia quicunq; baptizati sum⁹ † in Christo Iesu, in mortem te ipsius baptizati sumus? Consepulti enim sumus cum illo per baptismum in mortem, ut quomodo Christus surrexit à mortuis per gloriam patris, † ita & nos in nouitate uitæ ambulemus. Si enim complantati facti sum⁹ similitudini

a ¶ Vere enim nō est permanendum. ¶ Scitiçet hoc iam habemus. ¶ Vel ſi.

a ¶ Quia. b ¶ Vt iam peccatum non dominetur nobis per gratiam dei. c ¶ Qua ratione.

a ¶ Post tantū beneficium. b ¶ Reddemus vires hosti.

b ¶ An mortui. ¶ Sæpe arguit illos de ignorantia. Q. non deberis ignorare. b ¶ Cuiuscunq; conditionis. c ¶ Purificati à vitijs.

a ¶ In institutione eius quæ est in nomine trinitatis, vel operatione Christi qui baptizat vere.

a ¶ Vere in baptismate sumus similes morti Christi, quia. ¶ Fide.

a ¶ Ad similitudinem eius. b ¶ Ducti.

a ¶ Peccatorū absolutionem. b ¶ Ad hoc sumus commortui & consepulti.

a ¶ Longe remotus. b ¶ Verbum vel gratiam dei.

a ¶ Tam firmiter a vitijs resurgentes ad bona opera. b ¶ Positi. c ¶ Per iusticiam fidei & spem gloriæ.

a ¶ De bono ad melius. b ¶ Q. ambulemus in nouitate vitæ quod possimus.

a ¶ Ad similitudinem arboris b ¶ Si a veteri ritu re moti firmiter hæremus deo ipso faciente, & similes sumus morti Christi.

a ¶ Vere ſi. b ¶ Ducti.

QVid ergo dicemus? Permanebimus in peccato, ut gratia abūdet? Absit. Qui enim mortui sumus peccato, quo modo adhuc uiuemus in illo? An ignoratis fratres, quia quicunq; baptizati sumus in Christo Iesu, in mortem tui peccato quod fit in baptismo, non debemus ei iterū viuere, vt iterum mori sit ei necesse: quia in morte Christi. i. in similitudine mortis Christi, vt sicut semel mortuus est carne, & semp viuit, ita nos semel mortui malo per baptismum, semper viuamus bono. Vel in morte dicit: qa mors est causa huius purificationis. Consepulti. Quidquid gestū est in cruce Christi, in sepultura, in resurrectione, in ascensione, in sedere ad dextram, ita gestum est, vt his rebus mystice nō tantum dictis, sed etiam gestis configuretur vita Christiana. Attende singula Christi qui vixerat vetus homo secūdū pœnā, famē. s. & sitim & huiusmodi, non secūdum culpam: hoc modo vetustatē finiuit & deposuit, vt dolorē crucis sustinens, sic haberet membra distēta & fixa, ne ad priores actus mouerentur, ā quibus etiam sepult⁹ quieuit, hūanis subtract⁹ aspectib⁹. exigēs à nobis, vt vetustatē pc̄ōrū cū dolore & gemitu pnię deponamus: mēbra p cōtinētiā & iusticiā cōfixa sint, ne ad priora mala redeam⁹, à qb⁹ ita pfectē ḡescam⁹, vt nec eor̄ visio, nec memoria habeatur: & ñ solū hoc à nobis exigit in sacro pasiōis, sed ēt si volum⁹ imitari efficit. Sur. à m. Mors & resurrectio Christi ēt sacra sūt.

a ℂ Vetus hō. i. veteres actus sunt crucifixi. i. mortui. Quia ue. hō no. Vetustas nostra & maledictio in duob⁹ consistit. s. i culpa & pœna. Christus aūt sua simpla vetustate nostram duplam consumpsit. In sepulchro enim vno die & duabus noctibus geuit: Per vnū diē simpla eius vexustas signat, per duas verò noctes gemina nostra. vnde: Culpam nostram Christus deleuit præsentē præteritā, & futuram. Præteritam remittendo, præsentem ab ea retrahendo, futurā vt vitaremus gratiam conferendo. Pœnā q̄q; sīr cōsūpsit, gehennalē prorsus delendo, vt eā verè pœnitētes non sentiant. Tpalē verò non penitus qdē tulit; manet em̄ fames, sitis mors, & hmōi: sed regnū & dñiū ei⁹ deiecit, & in nouissimo penitus exterminabit.

Vetustas humana in duobus.

b ℂ Vt destru. cor. pec. carne. s. spūi subdita. c ℂ Quod e. m. est pe. Aug. Sacrametis baptismis Apostol⁹ commendat, vt quo. nō ille semel moriēdo similitudini peccati mortuus prædicatur, ita quicūq; fuerit in illo baptizatus, eidem rei cui ilia fuit sīr tudo moriatur. i. peccato: & viuat à lauacro renascendo, sicut ille à sepulchro resurgendo. d ℂ Ita & uos. Quidquid supra dixit esse hominibus per gratiam Christi, hic Romanis attribuit. e ℂ Non ergo. Quia sup dixit nos mortuos est peccatis, & non debere viuere i eo, cū nemo sine peccato: determinat à quibus maxiè est cauendum, quasi cōcludat quod supra quærebatur: Permanebimus in peccato? f ℂ Obedistis concu. Concupiscentia aliquando nomen est fomitis. s. vitī innati. Aliquando actus interioris, qui est etiam in primo motu, qui dicitur propassio: & in secundo, q dē delectatio: & in tertio, q dē cōsensus. Hic non, phibet concupiscentiam quæ est in primo motu q̄a nō est ī ptāte nīa qñ surgat: sed dei gīa cōpescere possum⁹, ne vsq; ad delectationē & consensum perueniat. quod prohibet. g ℂ Quid ergo: Q. Quia lex à deo, peccat qui eam dimittit pro gratia. Quid ergo: Peccabimus. Quia non sub lege quæ terret, sed sub gratia quæ bñ promittit: qd ergo: peccabimus: Hoc quidam, qui legem q̄ si cohercētē vel coercētem p̄dicāt, & tenendā. h ℂ An nescitis. Ne deū profitentes verbis, facti simus diaboli⁹, prænonet nos esse seruos eius cuius voluntatem facimus.

†De cō. di. 2. c. iteratur c. qd sit sanguis. 27. q. 1. c. nuptiarum.

†De cō. di. 1. c. sufficit. Cōcupiscētia triplex

†50. di. c. pō deret. in fi. De cō. dist. 4. c. non ex q̄ q̄sq; . §. hoc meminisse.

Formā

Nicola. de Lyra.

a ℂ Scientes q̄a ue. hō no. i. conuersus peccator. b ℂ Simul cru. est. vt vltra non viuat tali vita: sicut nec Christus vltra passibili vita vixit. c ℂ Vt de. cor. pec. i. congeries peccatorum, sicut Mat. vj. c. dicitur: Si oculus tuus fuerit neq;, totū corpus tuū tenebrosum erit. i. tota congeries operū tuorū, vt ibidem dicit glo. d ℂ Vt ul. nō ser. pec. nos ei subiciēdo. e ℂ Qui enim mor. est. i. configuratus morti Christi p baptismum. f ℂ Iustifi. est à pec. q̄a baptismus delet pœnā & culpam. g ℂ Si au. m. su. cū Chri. i. ei⁹ morti cōfigurati. h ℂ Credimus q̄a si. eti. ui. cū il. vita gratiæ, quia corruptio vitæ veteris est inchoatio nouæ. i ℂ Scientes quia Chri. re. à mor. iā n. mo. quia surrexit ad vitam immortalem. k ℂ Mors illi ul. non do. sicut dominabitur damnatis mors gehennę, licet non moriantur corpore. l ℂ Quòd enim mor. s. Christus. m ℂ Peccato. i. pro peccato tollendo. n ℂ Mortuus est semel. Vnica enim mors Christi sufficit ad tollēdum oīa peccata

a⁻ ¶ Mox. b ¶ Vt ambulemus in nouitate vitæ. ¶ Christi.
mortis eius, simūl & rēsurrectio/
a ¶ Facti, complantati ſimilitudini. b ¶ Ostendit p quid liceat. ¶ Ambulemus in nouitate vitæ non dico.
c ¶. fomes & consuetudo peccati.
a nis erimus. Hoc scientes, quia ue/ a
a ¶ Qui ex nobis, nō ex deo. b ¶ Cum Christo.
c ¶ Crucifixione Christi, ita debilitatus est.
b tus homo nōster simūl crucifixus/ b
a ¶ Dominante ratione. b ¶. i. omnia crimina quasi corpus & congeries. c ¶ Ita.
est, ut dēstruatur cōrp⁹ peccati: ut/ c d
a ¶ Nō vt nō sit, sed vt nō cogamur seruire eq̄ iustificari sum⁹. e
ultra nō seruiamus peccato. Qui/
a ¶ Et vere non cogemur, quia iustificati equia
b ¶ Peccato vt nos sumus. c ¶ Iustus est & liber peccato.
ēnim mortuus est, iustificatus/ f
a ¶ Si ita mortui sumus peccato, sicut Christus semel mortuus est pœnæ. Vel. Si commorti sumus Christo i. similes morti eius sicut supra dictum est, præter prædicta hoc habebimus, quia viuemus in æterna vita. j
est à peccato. Si autem mortui su/ g
mus cum Christo, credimus quia/ h
a ¶ Tali vita quali & ipse. b ¶ Non alibi sed ibidem cum eo.
simul etiam uiuēmus cum illo. i
† Scientes quòd Christus resur/ i
a ¶ Vela. b ¶ Longe remotus. c ¶. i. posthac.
d ¶ Dissolutior diuisione animæ & corporis.
gens ex mortuis, iam non mori/ k
¶ Aliqua passione.
tur, mors illi ultrà non † domina/ k
a ¶ Vere Christus iam non moritur, quia semel mortuus: semel, quia pro peccato tollendo: quod vna morte fecit quæ ad hoc sufficit. ¶ Vel peccati. peccati similitudini. i. carni, in qua non peccatum, sed similitudo peccati. ¶ Pro nostro tollendo.
bitur. † Quòd ēnim mortuus est/ l
peccato: mortu⁹ est semel. Quòd/ m n o
a ¶ Mors non dominabitur in Christe, sed potius.
b ¶ Ad similitudinem dei patris. ¶ Sicut vita patris, ita & vita Christi nullam inquietudinem recipit. c ¶ Sicut Christus semel mortuus, ita peccatum in vobis, & non oporteat iterari.
d autem uiuit, uiuit deo. Ità & uos p q
existimate uos mortuos quidem
a ¶ Virtutibus. b ¶ In honore dei.
esse peccato, uiuentes autem deo r
a ¶ Et hoc opere Christi. alibi nulla spes.
in Christō Iesu domino nostro. s
a ¶ Quia ita mortui estis peccato. b ¶ Etsi sit.
c ¶ Fomes peccati.
c † Nōn ergo regnet peccātum in t
a ¶ Ens. ¶ Lim vestri ista. b ¶ Per peccatum. ¶ Quod fiet immortale in futuro, si nō regnet peccatum, vel quod per hoc quod peccatum regnauerit, mortuum est in æternum. c ¶ Consentiēdo & operando.
uestro mortali corpore, ut obē/ v
a ¶ Etsi cupidis ex infirmitate. b ¶ Sed nec concupiscatis, quod est exhibere & habilia facere membra quæ tunc sunt arma.
diatis concupiscentijs eius. Sed/ b
neque exhibeatis corpora ue/
a ¶ Quibus impleantur. b ¶ Concupiscentiæ.
stra arma iniquitatis peccāto, sed x y
a ¶ Habiles facite. b ¶ Quod potestis, quia viui, debetis, qui mortui eratis.
exhibete uos deo tanquam ex z
a ¶ Vitijs & peccatis. b ¶ Virtutibus. c ¶ Etsi impotere non potestis, vel velitis: quo habiles estis & præparati.
mortuis uiuentes, et mēbra ue/ a
a ¶ Quibus iustitia impleatur. b ¶ Exhibete quod leuiter potestis.
stra arma iustitiæ deo. Peccatum b
a ¶ Vt olim solebat.
enim uobis non dominabitur. c
a ¶ Quæ non iuuabat.
Non enim sub lege estis, sed sub d e
a ¶ Quæ refrigerat & iuuat ¶ Hæc fiducia.
gratia. Quid ergo: Peccabimus, f
a ¶ Terrente.
quoniā non sumus sub lege, sed g
a ¶ Bene promittit. b ¶ Non debetis peccare. sed bene operari, quoniam &c.
b sub gratia: absit: An nescitis, h i

peccata præterita, præsentia, & futura. C
o ℂ Quòd autē ui. s. Christus. p ℂ Vi. d. i. vita diuina. Inquantū enim deus vita diuina est sibi naturalis, & inquantū hō est sibi cōicata. Igif ex prędictis concludit: q ℂ Ita & uos existi. u. m. q. esse pec. per totalē dimissionem culpæ. r ℂ Viuent. au. d. i. vita gratiæ. s ℂ In Chri. Ie. do. no. i. p Iesum Christum tanquā per mediatorem nostrum. t ℂ Non ergo. Posīq; induxit nos ad dimittendum peccatum: hīc cōsequēter docet dimittendi modū. Et diuiditur ī duas Diuisio
quia primò describitur modus huius dimissionis. secundò, ostenditur nobis possibilis, ibi: Pēm em̄. Modus autem vitandi pēm, est p. repressionē fomitis. ideo dicit: Nō error. p. in ue. ita q̄ ad eius impulsum statim moueamini ad op⁹ perficiendum. v ℂ Vt obe. cō. e. Ideo em̄ ē ordo puersus, quia appetitus sensitiu⁹ debet obedire rationi. Sed ne. exhi. mem. ue. i. non aptetis ea ad malum. Sicut enim per sequētem actum carpētandi quædam fit impressio artis in manu artificis, aptans eam ad rectē & faciliter percutiendum, sic ex frequentatione operis mali fit quædam impressio in mēbris corporis, aptans ea ad malē operandum. Et dicit: x ℂ Iniquitatis. propter quædam peccata quæ sunt contra deum. y ℂ Peccato. Q̄ctīī ad ea quæ sunt in proximum vel in seipsū, †dominat
z ℂ Sed exhibi. u. d. i. aptate vos ad seruiendum ei. a ℂ Et memb. ue. ar. iu. i. istrumenta, ad iusticię opera. per frequentationē enim boni operis fit impressio in, mēbris corporis, per quam redditur prompte mobilia ad opus bonum. b ℂ Peccat. e. Hīc cōsequēter ostēdit dict⁹ modus nobis possī Diuisio
bilis. Et diuiditur in duas. primò ostēditur
propositum, secundò soluitur argumentū D
ad oppositum, ibi: Quid ergo. Circa primū
sciendū, q̄, repressio fomitis est nobis possībilis, quia per gratiam Christi possumus vitare omne pēm mortale. carentibus autem hac gīa non sic est possibile: quia licet nō sit necessariū eos peccare cōtinuē, tñ ñ pñt diu vitare peccatum mortale. Cuius ratio est, quia sicut existentes in gratia non pñt oīno vitare peccatum veniale, eo q̄, sensualitas ī eis non est totaliter subdita rōni, sic in carentibus gratia ratio non est subiecta deo: & iō non possunt diu stare quin incidant in peccatum mortale: Maximè in repentinis, in q̄bus agit homo secundum habitum & finē præconceptum. Gratia autem sic deo coniungit, & inclinationem fomitis diminuit, q̄ habens eam vitare potest omne peccatū mortale. & hoc est qd dicitur: Peccatum enim. id est fomes inclinans ad peccatum.
c ℂ Vobis non domina. sicut dominat carentibus gīa, ratiōe dicta. ideo subditur:
d ℂ Nō e. sub le. estis. s. Mosaic, q̄ gīam non conferebat. e ℂ Sed sub gratia. scilicet Christi, cuius sacramenta gratiam conferunt. f ℂ Quid ergo: Pecc. Hīc remouetur quædam obiectio quæ posset fieri contra illud dictum Apostoli: Nō sub lege, sed sub gratia, Peccatum enim est trangressio legis diuinæ. Si igitur absoluti sumus à lege, per consequens ab eius trangressione vt vitetur: & sic habemus libertatem agendi contra legem. & hoc est quod dicitur: Quid ergo: Peccabimus: agendo liberè contra legem. g ℂ Quoniam non sumus sub lege. & respondet di. h ℂ Absit. quasi dicat, Nō valet obiectio: q̄a tpe nouę legis manēt p̄cepta moralia, eo q̄ fuit de dictamīe rōnis rectę: ppē qd ñ sumus absoluti ab eorū obligatiōe. iō subditur: i ℂ An nescitis.

c quasi diceret

a ¶Formam do. Nostra doctrina est forma quę imaginē dei de/ formatam restituit. b ¶Humanum. Hactenus ostendit Apostolus non esse peccandum: Hic dicit quid deinceps sit agendū, vt. s. ser uiatur iustitiæ, de qua nullus est qui possit se excusare, quia nullus est qui possit se excusare, quia nullus est q'n possit bene operari, sal/tem voluntate: qd' idem est per gratiam. c ¶Sicut e. Aug. Si nō plus, vel quantū tunc, ne fides quasi aspera & importabilis fugere/tur. ¶Sicut tunc null⁹ timor coegit, sed libido voluptasq; peccati duxit, sic mō de lectatio iustitiæ adultæ, etsi nondū perfe ctæ. vnde dixit: Humanū. d ¶Ita nūc. quia pl⁹ etiā deberet amari iustitia, q̄ tūc fuit iniquitas, vt, p iustitia toleret hō do lores, & contemnat omnia, etiā mortem. e ¶Liberi. Libertas serui est, qn eū pec care delectat, qd' est ex libero arbitrio. Li beraliter seruit qui voluntatem domini libenter facit, sic & iustitiæ liberè seruit, qui amat, qui lætatur. f ¶Quę ergo f. Hæc rememoratio facit priora abhorre re, & magis obnoxios gratiæ. g ¶Eru bes. Aug. Est em̄ q̄dā rpal cōfusio. s. ptur bano aī respicientis pcta sua, & respectiōe horrētis, & horrore erubescētis, & erubes scendo corrigētis. h ¶Finis illo. m. qa mors ē digna retributio p pctō: sed vita æterna, q̄ est finis iustorū, sola gra data p Christū. quia & merita ex gra, & reddet gra p gra. i ¶Nūc ue. li. Aug. Liberos dixit iustitiæ, nō liberatos: nūc à pctō nō liberos, ne sibi hoc tribuant. sed dicit pro inde liberatos, ad sententiā dñi: Si filius vos liberauerit, vē liberi eritis. k ¶Stipen/ F dia militiæ diabolicæ debitum. quod red/ Stipēdium ditur, non donatur. Stipendium, à sti/ pe pendenda. i. substātia pōderāda. An tiquitus enim potius ponderabatur pe cunia quā numerabatur, quę pro patria militantibus ex publico ærario dabatur. & dicit: Stipendia enim pec. mors. vt mortem peccato non immerito illatam, † seruaipsi sed debitam demonstraret. Posset etiam dici: Stipendium vitæ vita æterna. Sed maluit dicere, gratia dei vita æterna. vt intelligeremus deum ad æternam vitam pro sua miseratione nos perducere, non meritis. Vnde vita æterna, quæ in fine à deo meritis pcedētib⁹ redditur (q̄ nō à nos bis sūt, sed i nobis facta sūt p gram) rectè & ipsa gratia nuncupat, qa gratis dat. Nec tō gratis, qa nō meritis dat, sed quia data sūt & ipsa merita, quib⁹ datur. Confitēdū est ergo ideo gratiam vitā ęternam voca ri, quia his meritis redditur quæ gratia ¶ contulit

† Isa.1.g.

Nicolaus de Lyra.

a quasi diceret, scire debetis. a ¶Quo niā cui exhi. uos ser. ad eius nutum. b ¶Serui estis eius. hoc est p se notū. c ¶Siue pec. ad mor. i. cuius seruitus ducit ad mortem gehennæ. d ¶Siue obe. præceptis diuinis. e ¶Ad iu. hīc obtinendam, & in futuro vitam æternā ideo subdit: f ¶Gratias autem deo quōd fuistis serui pecca, sed modo nō estis. Gratiæ enim non sunt agēdæ de pec cati commissione, sed de eius dimissione.

Obediētia laudatur p pter tria.

g ¶Obedistis autem. Hīc ponit tria ex quibus laudabilis redditur obediētia. Primum quōd sit prompta, cum dicit: obedistis. & non dicit, obedietis. Secun dum, quōd sit volūtaria. ideo subditur:

† Donum

h ¶Ex corde. Per cor enim quod mo uet alia membra intelligitur voluntas, q̄ mouet alias vires ad operatiōes suas. Ter tiō q̄ sit discreta. ideo subditur: i ¶In eā for. do. s. catholicæ per Christum & apo stolos prædicata.

a ¶Affectatis. b ¶Vt pronos.

quoniam cui exhibētis uos seruos ad[a]

a ¶Consentiendo & operando. b ¶Ad eius voluntas/tem cogentis quadam necessitate, quam imperitur con suetudo ad eius voluntatem. c ¶Postquam obedistis etsi non ante cum primum exhiberetis vos.

obēdiēdum, serui estis eius cui obe[b]

a ¶Ducentis. b ¶Peccatum maius, vel æternam pœnam.

distis, siue pēccati ad mortem, siue[c]

a ¶Iusticiæ ducentis ad maiorem iusticiam, vel æter nam vitam. b ¶Eius estis cui vos datis. Ego au tem ago gratias de eo quod cum primum tales, modo non estis.

obēditionis ad iustitiam. Grātias[e]

a ¶Aliquando & modo non.

autem deo, quòd fuistis serui pecca

a ¶Per hoc serui facti iusticiæ. i. Christi. b ¶Nunc. c ¶Non spectetenus. ¶Animi iudicio, quia per natu ram non per legem, voluntate, non timore. ¶Tendentes.

ti, obēdistis aūtem ex corde in eam[g h i]

a ¶Euangelij. b ¶Formam. ¶Alias qua. c ¶Non per vos sed gratia dei.

formam doctrinæ, in quam † trādi[k]

a ¶Per hoc. ¶Per alium. b ¶Fomite ne regnet. c ¶Consentiendo & operando.

ti estis. Liberati autem à peccato, ser[k l]

a ¶Et ideo leue quoddam. ¶Quia plus debetis iusticiæ quam peccato.

ui facti estis iusticiæ. † Humanum[m]

a ¶Maiora deberem dicere, si posseris ferre, sed pro co infirmitati. b ¶Quæ est ex carne,

dico, prōpter infirmitatem cārnis

a ¶Quia hoc humanum b ¶Præparauistis volun tate duce.

uestræ. Sicut enim exhibuistis mem[n]

a ¶Quæ vestri iuris essent sive electeris. b ¶Operando. c ¶Carnis, quæ corpus inquinat. ¶Vt luxuriæ.

bra uestra † seruire immundiciæ & ini[o p]

a ¶Etsi corpus non inquinet, animum tamen corrumpit. b ¶Iniquitati dico ducenti ad consum mationem mali. c ¶Similiter. d ¶Cum estis liberati a peccato.

quitati ad iniquitatem, ita nunc ex[q r]

a ¶Præparate. b ¶Quæ vestri iuris. c ¶Ope/randō. d ¶Ducenti.

hibēte membra uestra seruire iusti[s]

a ¶Ad consummationem boni. b ¶Ideo est seruien dum iusticiæ. ¶Cum peccatum dominetur vobis.

ciæ in sanctificationem. † Cum es[v x]

a ¶Caruistis dominio iusticiæ.

nim serui essetis peccati, liberi fui

a ¶Et fuit fructus vnde erubescatis, & finis mors. b ¶Maiorem turpitudinem in hac vita. ¶Q. malum.

stis iusticiæ. † Quem ergo fructum[y]

a ¶Turpitudinibus peccatorum. b ¶In quorum memoria.

habuistis tunc in illis in quibus nūc[z]

a ¶Cum sanæ mentis estis. b ¶De fructu quæro, nam de fine patet. ¶Exitus vitæ & actuum. c ¶Vnde. Computruerunt iumenta in stercore suo. ¶Æterna.

erubescitis? Nam finis illorū mors[a g]

a ¶Ita tunc. b ¶Cum conuersi estis. c ¶Cuius tunc serui. d ¶Tunc liberi iusticiæ.

est. Nūc uerò liberati à peccato, ser[d e]

a ¶Quasi per alium. b ¶In præsenti.

ui autem facti deo, habētis fructum

a ¶Vobis congruum. ¶Ducti. b ¶In virtutum consummationem. c ¶Habetis.

uestrum in sanctificationem, finem[f g]

a ¶Quæ est in fine. b ¶Quasi emeritorum sunt.

uerò uitā æternam. Stipendia enim[h]

¶Æterna. a ¶Datur. b ¶Quæ est finis iu storum sola.

peccati mors: † Grātia autē dei uitā[b i]

a ¶A per. ¶Cur dicitur per Christum, & non per legis obser uantiam? quia tam finem habet, & non dat vitam, sed auget peccatum.

æterna, in Christo Iesu dño nostro.

a ¶Quoniam em̄ serui estis peccati & liberi fuistis iusticiæ: sic videtur expo nendum, illi em̄ q̄ sunt serui peccati ex diu turna consuetudine, credunt, se iam nō ee obligatos iusticiæ, eo mō quo dicitur Iere. ij. d. A seculo cōfregisti iugū: dixisti nō ser uiā. i. libera fū. Decipitur em̄ hō, credēs esse libertatē agere q̄dq̄ vult sine freno legis, prout infra cap. vij. in Postil. &c.

¶In eo. cap. vbi dicitur in Postil'. Sed quia deus punit citra condignum, iō sub/ditur: Stipendia enim peccati mors est.

ADDITIO. II.

Apostolus punitionem pcti stipēdiū no minauit. Stipendium enim dicitur à stipe pendenda. i. substantia ponderanda. Anti quitus enim potius ponderabatur pecūia quæ militantibus pro patria tribuebat q̄ nūcuparet. ideo dixit: stipēdia pcti mors: vt mortē pctō nō immeritō illatam demon straret. Stipendium em̄ p opere diabolicæ militationis, vt debitum reddit nō donat.

Gratia

G Diuisio

H

† Ioh.8.c.

† 47.dis.c. omnes. 33. q.1. requisi sti.

contulit homini. Accipimus ergo gratiam pro gratia. ſ. gratiã glo
A rificationis pro gratia iuſtificationis.

GLOS. ORDI. Cap. VII.

ANigno. Hactenus de vi gratiæ: Nũc ꝙ lex vltra nõ eſt tenenda. & agit de fine legis, & priori ei⁹ iutilitate: ne ergo mi rentur Romani, qa Apls dicit: Nõ eſtis ſub lege, ſed ſub gratia. Supra di cebatur nõ iuſtificare, hic debere ceſſare: qa data vſq; ad Chriſtũ. Ordo. An ignoratis hoc. ſ. quia lex in hoĩe dñaf q̃tò tpe viuit, q. f nõ debetis ignorare: qa legem ſcitis & ego loq̃r ſcientibus leg⁹: in q̃ qd̃ dico ma niſeſtatur, ſi ſpiritualiter intelligaf. ¶ Vel, lex. Moyſi dñaf ĩ hoĩe, vt ei obediaf: qa & vos ſcitis legẽ Moyſi. Sciẽtibus eñ, &c. Et ſic dupl⁹ põt legi lra, vel de lege naturali, †1.Cor.7. g. vel de lege Moſaica. b ¶ Viuit. Mortua eñ dr lex, cũ ceſſat eius autoritas. c ¶ Nã † obnoxia q̃ ſub uí. Vt firmet aĩos eorũ exẽplo hũa næ legis vtiſ. Sciũt legẽ Romani, qa nõ ſũt Barbari, ſed naturalẽ iuſticiã cõprehẽderẽt, partim ex Græcis, ſicut Græci ex Hebræis. Nã quæ ſub uí. Hoc exẽplo docet Chri ſtianũ à lege factorũ exutũ, nõ ab oĩ lege: vt mulier à lege viri, nõ à lege naturæ: nec vltra Chriſtianus debet eſſe ſub lege. Si eñ lex ei viuit, adulter eſt, nec ꝓdeſt ei Chriſtia nũ dici. d ¶ Igitur uí. mar. uo. ad. Si ſer uãs legẽ mortuã, vult eẽ fidei, adulẽ eſt ĩ v troq;, nec ꝓdeſt ei Chriſt⁹. e ¶ Si ãt m. f. u. Sic finita lege nõ ꝑuaricaf, q ad Chriſtũ trãſit dimiſſis figuris. ¶ Aug. Mortua eñ lege nõ ſunt adulteri, qui in Chriſto ſunt. f ¶ Per cor. Chri. qa Chriſt⁹ fuit ipletio & veritas: legalia ꝙ ò figura & vmbra Chri ſti fuerẽt, & eor⁹ q̃ in Chriſto impleta ſunt. g ¶ Cũ e. cẽ. Hĩc q̃uor act⁹ hoĩs põit, añ legẽ, ſub lege, ſub gra: deinde ĩ alia vita vbi Viuẽdimo dus homi nis quadru plex. nullũ bellũ. i ¶ A lege mor. Aucta ẽ eñ cõcupiſcẽtia cũ lex ꝓhiberet vbi non erat fides, & ad cumulũ pctorũ, ꝑuaricatiõis cri mẽ adiectũ eſt: qa vbi nõ eſt lex, nec ꝑuari catio. h ¶ Nũc au. ſo. ſu. Aug. In ꝓcedẽ B ti ſiſtitudine tria ſũt: vir, mſier, & lex. Et rur † affectus ſus ĩ hacre, ꝓpter quã ſiſtitudo inducta ſiſt ſũt tria, aĩa. pctũ & lex. Sed ĩ illa vir mori tur, vt ſoluta qa ſit mulier ipſa nubat: hĩc aũt nõ pctũ, ſed ipſa aĩa moriẽ pctõ q̃ ſer uit mẽte legi dei, q̃uis ipſe paſſiões nondũ mortuę ſint, q̃diu carne ſeruit legi pcti. Re ſtat ergo ei adhuc aliqd ꝙ eũ non vincant. k ¶ Inn. ſp. Opib⁹ noui hoĩs, q̃ nñris vi rib⁹ vel lege attingimus, ſed gra. ſ. ſpũs in quib⁹ ſic eſt immorandum, vt nihil adda ãtur de legis operibus, quæ vetuſta ſunt.

ADDITIO. ☞ Quid ergo

†mortui ei ►ita Gra ỳ ò niſi gratis deſ. gra nõ ẽ. Vñ qa ipſa hoĩs bona merita dei mũera ſũt, qbus cum vita ẽterna reddiſ, qd niſi gra, ꝓ gra reddi tur, cũ ipſa merita ex gra ſint? Noluit ergo dicere, ſtipẽdiũ iuſticiæ vita æterna, ſed ma luit dicere gratia dei vita æterna: quia ea dem merita quibus redditur, non à nobis ſũt, ſed ĩ nobis à deo facta ſunt per gratiam. Hęc ex glo. in hoc loco.

NICO. DE LYRA. Cap. VII.

Diuiſio ANigno. Poſtquàm Apoſtolus oſtendit virtutem fidei Chriſti in peccatorum dimiſſione, hĩc idem oſtendit in legis ceſſatione. Et diuiditur in duas. primò oſtendit ꝓ poſitum. ſecundò concludit quòd in Chriſto ſit firmi ter permanendum, capitulo ſequenti. Prima adhuc in duas. prĩò oſtẽdit legis ceſſationem. ſecundò circa hoc remouet errorem, ibi: Quid ergo dice. Prima adhuc in duas. primò probat poſitum. ſecũdò declarat q̃dã ſuppoſitum, ibi: Cum eñ eſſemus. Circa pri mũ ſciẽdũ, ꝙ lex Moſaica fuit ĩperfecta reſpectu nouę legis: qa ſtat illius ꝓpter illius ꝓpũ fuit q̃ſi ſtat⁹ puerilis. Gal. iĩ. d. Lex pędagogus nr̃ fuit in C Chriſto: aduenięte ỳ ò ſtatu virili ceſſat puerilis, ita aduenięte noua q̃ eſt pfectiõis, ceſſauit vet⁹ q̃tũ ad ceremonialia & iudicialia. Dicit ergo: a ¶ An ign. ſ. q. d. Nõ cui⁹ cãm ſubdit: b ¶ Scien. e. le. lo. De Romanis eñ credẽtib⁹ aliq erãt cõuerſi de Iudaiſmo: & illi ſcie bãt legẽ Moſaicã: aliqui de Gẽtilibus, & il li ſciebant legem ciuilem. c ¶ Quia lex in homine do. quanto tẽpo ꝏ. ſciũs ꝙ lex Moſaica vel ciuilis habet virtutem co ercendi, q̃tò tpe ſuo robore manet: & iõ ipſa ceſſante, ſicut lex Moſaica ceſſauit, ad ueniente lege noua, non eſt amplius obli gatoria. Et ad hoc iducitur exẽplũ de mu liere, quæ eſt ſub lege viri: q̃ obligatio ceſ ſat per mortẽ viri. vñ ſi vir reſurgeret. nõ tenerei eũ recipere niſi de condecentia: & cũ hoc ſuperueniente nouo conſenſu. & idẽ iudiciũ eſt de viro reſurgente reſpectu vxoris, quia in hoc ad paria iudicãt: & hoc eſt qd̃ dicitur: d ¶ Nã q̃ ſub uíro eſt m. Et patet litera ex dictis vſq;: e ¶ Itaq;. vbi concludit ꝓpoſitũ, applicãs ad hoc dictũ exemplũ, di. Itaq; fra. mei & u. ex eodem patre & matre geniti. ſ. ex Chriſto & eccle ſia. f ¶ Mortifi. eſtis legi. ſ. Moſaicæ. g ¶ Per corpus Chriſti. ſ. per incorpo † iudicabi rationem cũ Chriſto facti membra ipſius ꝓbaptiſmum, q̃ eſt generatio nouæ vitæ & ſpũalis: & ꝓ conſequẽs eſt corruptio vi tæ veteris & legalis: quia generatio vnius eſt corruptio alterius. h ¶ Vt ſit. uos al. i. Chriſti. i ¶ Qui ex mortuis reſurre. incipiendo nouam vitam. k ¶ Vt fruct. deo. opera nouæ vitæ faciendo. l ¶ Cũ e. eſſe. ĩ car. Hĩc conſequenter ꝓbat ſup poſitũ q̃dã. ſ. ꝙ debẽt fructificare deo. Cu ius rõ eſt, quia fructus ſapit naturam terræ in qua plãtaf arbor. Conuerſi verò ad fidẽ D Chriſti ꝓ baptiſmum euelluntur de mala terra & plantantur in bona. ſ. i Chriſto, vt dictũ eſt. ã. ca. præce. ergo debent fructifi care Chriſto. & hoc eſt qd̃ dicitur: Cum enim eſſe. in car. i. carnaliter viuentes añ conuerſionem. m ¶ Paſſiones pec. i. cõ cupiſcentiæ carnales: Quæ bene dicuntur paſſiones, quia abĵciũt à ſubſtantia noſtra ſpoliando nos gratuitis & vulnerando in naturalibus. n ¶ Quæ per legem erãt. in quantũ concupiſcentiæ per legem erant occaſionaliter excitatę, vt dicetur. ĵ. eo. ca. o ¶ Operabantur in membris no. in † vigebãt ducẽdo illa ad perpetrationẽ mali, vt ocu lũ ad impudicè aſpiciẽdũ, & manũ ad imũ da tãgẽdũ. & ſic de alĵs mẽbris. p ¶ Vt f. mo. i. opa morte digna facerẽt, quia tunc plantati eramus in mala terra. q ¶ Nunc autem. i. tempore gratiæ & nouæ legis. r ¶ Soluti ſumus à lege mor. i. à lege Moſaica, quæ dicitur hĩc lex mortis, quia mortem inferebat corporalem trãſgreſſo ribus in caſibus multis, vt patet ex decurſu illius legis. Et quia legalia in paſſione ipſi⁹ Chriſti ſunt mortua, per conſequens tunc ſoluti ſumus à lege mortis. s ¶ In qua de. obligari vſq; ad tempus Chriſti, ꝓ quẽ ab eius obligatione ſumus liberati. ꝓpter quod ſubditur: t ¶ Ita ut ſer. in no. ſpíritus. ſ. ſecundum regulã nouæ legis. v ¶ Et non in uetu. lite. i. ſecundum regulam legis veteris quæ eſt lex ſcripta. Et hoc eſt intelligendum, quantum ad ea in quibus lex vetus eſt per nouam euacuata: de quibus plenius di ctum eſt. ã. Lex autẽ noua bene dicitur nouitas ſpirit⁹, quia nõ fuit ſcripta per Chriſtum, ſed impreſſa cordibus apoſtolorum per ſpiri tũ ſanctũ renouantẽ corda & linguas eor⁹, Act. ĵĵ. De hac autẽ noui tate legis nouæ & vetuſtate veteris, & inſcriptione vtriuſq; dicitur Ier. xxxj. c. Ecce dies veniũt, dicit domin⁹, & feriã domui, Iſrl & do mui Iuda fœdus nouũ, nõ ſcd̃m pactũ qd̃ pepigi cũ patribus vr̃is, &c. Et ſubdit: Dabo legẽ meã ĩ viſceribꝰ eorũ, & ĩ corde eorũ ſcribã eã, & nõ ĩ tabulis lapideis vl ĩ chartis. Per hoc ãt qd̃ dicit dñs: Fœd⁹

illius

c ĵ ☞ nouũ, retractauit

Glos. ordi. Ad Romanos Cap. VII. De Lyra

a ¶ Quid er. di. Qñquidem lex mortis est & auxit vires pcti, detinens à bona opatiõe: vide ẽ ergo lex pctm .i. docens peccare, vel talis, p qua donata peccauit autor eius, quasi malæ rei. Non sed potius bonũ est: pctm fecit agnoscere: quia prius nesciebantur quædam vel esse pcta, vel adeo esse grauia vel esse punienda.

b ¶ Absit. sed pec. Ostendit legem nõ esse peccatũ, sed indicẽ pcti: vt sic aĩa reatus sollicitudine ad percipiendã grãm cõ perteretur. c ¶ Nam concu. Hoc elegit Apostolus generale, vnde omnia. Bona lex, quæ dum hoc prohibet, omnia prohibet. Concupiscentiam. Aliqui generalem intelligunt. Alij illã de qua in decalogo. Non concupisces rem proximi tui vel vxorem. Generalem, quia ex ea omne malum. d ¶ Nesciebam. In sua persona generaliter agit causam. e ¶ Occasione autem accepta. Quia talis est nostra carnalitas, vt ardẽtius desideret, phibita: quã nõ memoratis, iaceret q̃si sopita. Et diabolus videns legẽ in auxiliũ hoĩ datam: magis exarsit & magis instituit, vt eã verteret illis in perniciẽ: cũ prius q̃si se curẽ possidens minus tẽtaret, vel occasione accepta in ipsis rebus, vt visa muliere vel auro. f ¶ Omnem conçu. (Amb.) dicẽs, cũcta peccata signat. Erat enim añ pctm, sed non omne, quando crimen prẽuaricationis adhuc deerat. Sed omne peccatum mõ accessit, quia etiã prẽuaricatio. ¶ Aug. Aucta est enim cõcupiscentia ex prohibitione legis, quando adhuc gratia deerat liberãtis. g ¶ Ego au. ui. si. le. Patet quia non ex sua, sed ex persona hominis generaliter loquitur. Ego autem uiuebam. Nota duos hoĩes i eodẽ, interiorem & exteriorem, i. rõnem & fomitẽ qui est in carne. Interiorem dicit consentire legi, & eius testimonio bonã esse legem approbat. Exteriorem verò contra interiorẽ & contra legẽ repugnare & captiuare, & p legẽ maiorẽ ptãtẽ peccandi habere. h ¶ Viuebam. Non terrebar morte expctõ, quia nõ apparebat. Q. d. Nesciebã esse pctm, & iõ securẽ viuebã. i ¶ Sed cũ uie. Hic secũdus actus sub lege. Id est: Hic loquitur Apls in statu hoĩs posiu sub lege. Q. Sine lege viuebant, sed cum, &c. k ¶ Reuixit. Cœpit apparere & rebellare. Reuixit, ait, non vixit. Vixerat em aliqñ in paradiso, qñ contra pceptũ datũ satis apparebat admissum. Sed cũ hoĩes nati peccatores sine mãdato viuerẽt, tãq; mortuũ latebat sine cognitione, quia sine cohibitione: Sed data lege, in noticia hoĩs reuixit, qd' in noticia primi hoĩs aliqñ vixerat. l ¶ Inuentum. Ante erat sibi ignorat⁹ peccator, sed modo fact⁹ manifestus sibi prævaricator. m ¶ Nam. Q. Quomodo mihi datum est ad mortẽ? Quia per illud seductus falsa dulcedine. n ¶ Occasione acce. Quod concupiscitur, fit dulcius dum vetatur: & sic fallit peccatum per mandatum. Ex prohibitione nanque, vbi charitas deficit, desiderium mali crescit: quo, acto dulcius fit quod prohibetur, & ita fallit falsa dulcedine. Fallax em̃ dulcedo est quam plures atque maiores pœnarum amaritudines sequuntur. o ¶ Seduxit. A bono ad malum traxit, & per hoc ad æternam damnationẽ perduxit. p ¶ Occidit. Augu. Gladio tuo quem portabas, inimicus occidit: armis tuis te interemit. Mandato enim tanq; gladio armatus eras, vt inimicum occideres: quod non vales si de te præsumis: Esto ergo humilis & poteris vincere. q ¶ Itaque lex. Ipsa est sancta, sane docens. r ¶ Et man. i. id qd' p eã præcipit. s ¶ Sanctum. in se. t ¶ Et iustum. id est, iustificans peccatorem.

Et bonum

Nico. de Lyra.

nouũ, retractauit prius, quod fuit datũ antiquis patribus, put deducit Heb. viij. a ¶ Quid ergo di. Hic remouet errorem occasione prædictorum incidentem. Ex hoc enim q̃ Apostolus legẽ vetẽ vocauit legẽ mortis, posset aliquis credere, q̃ illa lex fuisset mala: sicut credidit Machrineus di. q̃ à diabolo fuit data. & iõ hunc errorem remouet Apls: Ostendens primò, q̃ non fuit mala. sed'ò, q̃ fuit bona, ibi: Lex quidem sancta. & tertiò, agit de lege somitis occasione habita, ibi: Video aliam legem. Prima adhuc i duas: quia primò ostendit q̃ lex non est cã mali. sed'ò, q̃ est eius aliqualiter occasio ex parte nostri, ibi: Occasione autẽ. Circa primũ dicit: Quid ergo dicemus? Lex peccatum, est. id ẽ Sequitur ne ex dictis nostris quòd lex sit causa peccati? b ¶ Absit. id est non sequitur hoc. Quod probat. Ad cuius intellectum scinedum, quòd, peccatum non vitatur nisi inquantum cognoscitur esse malum: Secundm enim quòd dicit Dionysius: "Nullus intendens, malum operatur sed bonum: igitur illud per quod peccatum cognoscitur esse malum, non est p se causa peccandi, sed magis est per se causa vitandi peccatum. Lex autem vetus est huiusmodi: quia añ ei⁹ dationem ex consuetudine peccãdi lex naturalis in cordibus hoim sic erat obfuscata, q̃ multa reputabãt licẽtia, q̃ tñ p se erãt mala, & maxiè circa act⁹ interiores aĩæ: ppẽ qd' data fuit lex ad cognitionẽ dariorẽ illi populo, de quo Christus erat nascitur⁹. ppẽ qd' erat p cæteris instruendus: qa debebãt vigere speciali sctitate. Lex igit nõ est cã pcti per se. Huius deductionis Apls ponit virtutem, s. q̃ lex dat peccati cognitionem di. c ¶ Sed pec. non cog. esse malum faltẽ in multis, propter, obfuscationẽ legis naturalis. Et loquitur Apostol⁹ in persona generis humani sic obfuscati. d ¶ Nisi per le. quæ fuit data ad quãdam legis naturalis renouationem. Et ponit exemplũ de actu interioris peccati, dicens: ¶ Nã conc. nesci. supple. peccatum esse. Licet hoc exprimatur in aliquibus libris, nõ tñ est de textu, nec in libris correctis: Sed qa subintelligendum est, aliqui doctores posuerunt illud in glo. interlineari: quæ postea per ignorantiam scriptorum inserta est textui. f ¶ Nisi lex di. Non concu. Exo. xx. in hoc prohibens actum interiorẽ respectu mali. g ¶ Occasione autem. Hic consequenter ostendit, q̃ lex aliqualiter fuit occasio peccati ex pte nra. Vno modo ab interiori: quia homo appetit libertatem, & frequenter in hoc decipitur, credẽs esse libertatem, agere quidqd vult sine frẽno legis: quod tamẽ est destructio libertatis secundum Philosophum. & iõ hõ nititr i vetitum. ppẽ qd' p legẽ cõcupiscentiam prohibentem, concupiscẽtia fuit i cõtrariũ excitata. Alio mõ ab exteriori. Dæmõ enim p tentationem magis nititur deijcere homines, qui sunt in statu sanctiori. populus autem Israel per susceptionẽ legis in statu sanctiori fuit positus, Deute. iiij. b. Quę est alia gens sic inclyta, vt habeat ceremonias iustaq; iudicia & vniuersam legem, &c. Propter quod post legem datam dæmon magis conabatur in eo concupiscentiã excitare & hoc est qd' dr: Occasio. au. ac. duobus dictis modis. h ¶ Peccatum. i. concupiscentia: Quæ dicitur peccatum, eo q̃ est cã peccati, eo modo quo sol dicitur calidus: quia est causa caloris. i ¶ Per mandatum. i. dest per legem, quæ frequenter mandatum dicitur: eo quòd cõtinet dei mandata. k ¶ Operatũ est in me oẽm cõ. id est augmentabat in me incentiuum peccandi. l ¶ Nam peccatum. id est concupiscentia. m ¶ Occasione accepta per mandatum. modis dictis. n ¶ Seduxit me. trahendo me ad consensum peccati mortalis. o ¶ Et per illud occidit. me inducendo ad opus. p ¶ Itaque lex quidem sancta. Postquãm Apostolus ostendit legem non esse malam, hic ostendit eam esse bonam Et primò facit propositum. secundò, remouet obiectionem in cõtrarium, ibi: Quid ergo. Circa primum dicit: Itaque lex quidẽ sancta. quod statim declarat: quia intentio legis est homines facere bonos, decimo Ethicorum. Lex vet⁹ est huiusmodi: quia ordinabat homines ad deum per præcepta ceremonialia. ideo subditur:

q ¶ Et mãdatum sanctum. Illud enim sanctum dicitur, quod ad dei cultum ordinatur. Item ordinabat iustè viuere ad proximũ p præcepta iudicialia. propter quod subditur: r ¶ Et iustum,

Item ordi

a ¶ Occidentis. b ¶ Hic quæritur vtrum ipsa sit mala, quia videbatur culpasse legem.

[a] litẽræ. Quid ergo dicemus? Lex [a]

a ¶ i. male docens, vel faciens peccata &c. quæ supra. ¶ Scilicet bona.

[b] peccãtũ est? Absit. †Sed peccatum [c b]

a ¶ A deo vt per legem vel esse prudendum. ¶ In parte.

[c] non cognoui, nisi per legem. Nam [d e]

a ¶ Vel peccatum esse, vel tam grãe. b ¶ Per eam fãctus est homo doctus, sed peius est victus sũ sine gratia.

[d] concupiscentiam nesciebãm, nisi lex [f]

a ¶ Bene lex bona, tamtn ex ea malum, quia peccatum. id est fomes peccati vel diabolus

[e] diceret: †Non concupisces. Occãsio

a ¶ Fomes, inisti. s. cõcupiscentiæ, vel diabolus autor peccati.

ne autẽ accepta, peccãtum per man [h i k]

[f] datum †operatum est in me omnem

a ¶ Cõsensus dei & operationis. b ¶ Per mandatum dixi, quia cum lex non erat. ¶ Hic primus actus hominis notatur ante legem. c ¶ Diabolus vel fomes peccati.

concũpiscẽtiam. Sine [h] lege enim pec

a ¶ Debile, vel ignotũ latebat, nõ apparebat. b ¶ Rõnalis hõ.

[g] catum mõrtuum erat. Ego autem

a ¶ Videbat mihi viuere. ¶ Ad comparationẽ huius mortis. ¶ Tempore ante legem.

[h i] uiuẽbam sine lege †aliquando. Sed

a ¶ Exterior homo. ¶ Prius sopitum.

cum uenisset mandatum, peccãtum

a ¶ Apparuit, innotuit. b ¶ Interior homo. c ¶ Aucto peccato & addita prævaricatione. ¶ Noui me mortuum.

[k] rẽuixit. Ego [b] autem mõrtuus sum.

a ¶ Ita. b ¶ Bene attendenti. ¶ Peccanti. ¶ Non observanti. c ¶ Legis.

[l] ẽt inuentum est mihi mandãtum

a ¶ Obedienti. ¶ Observanti. ¶ Intentione dantis, quia bonũ. b ¶ Idem, non aliud. c ¶ Non ex sui vitio sed ratione prædictæ occasionis. ¶ Æternam.

quod erat ad uitãm, hoc [c] esse ad mõr

a ¶ Quomodo ad mortem? b ¶ Vel diabolus. ¶ Carnalitas. c ¶ Ex prohibitione auctо desiderio, dulcitr.

[m n] tẽm. Nam [b] peccãtũ occasiõne acce [l m]

¶ Gladio tuo occidit te,

[n] pta per mandatũ seduxit me, & per [n o]

a ¶ Quia accessit & prævaricatio. b ¶ Quia lex est ad viram, & prohibet. & fecit peccatum cognoscere, ergo bona.

[p] illud occidit. †Itaq; lex quidem san [p]

a ¶ Quia bene iubet & prohibet. b ¶ Opera legis.

[q r] cta, & mandãtũ [b] sanctum & iustum [q r]

¶ Laus legis.

Dionysius

†De cõsti. cũ cõcupiscentiam.

Lex causa peccati dupliciter.

Diuisio.

a ¶ Et bo.i.vtile acqrēs vitā. Et cū cōstet mihi, q lex bona & ta
A men ex ea mihi mors. vt.s. dictū est. ergo qd' bonū est, factū est
mors.i.dat mihi a deo, ita vt sit efficiēs causa mortis? Nō, sed fo
mes est efficiēs, q bonā rē vertit in malū. a ¶ Vt appa. Non di
co, vt fit, qa etiam erat, qn̄ non appareba, vt.s. Concupiscentiā
nesciebā. Nō dixit, Nō habebā. c ¶ Per
bo. Legē. Nō vtiq; efficientē peccatum
sed potius demōstrātē & ꝓhibentē illud.
d ¶ Vt fi.su.m. quia ꝑ legē nō defecit,
sed magis solitis cupiditatib⁹ creuit. Su
pra m. qa etiā ꝑuaricatio, vel pctm̄ dia-
bolus, q ꝑ bonū incēs⁹ est, & cōtraria sua
sit, in quo apparet inimicus. e ¶ Quia
lex spi. Malis quos punit, lex iusta est.
† operatur Bonis spūalis est qa pctm̄ ꝓhibet & visi
bilia coli. Lex ergo Moysi spūalis est: qa
in ea sūt quæ dei sūt, & qa spūaliter est ī-
telligēda. Lex āt spūs dr̄ lex euāgelij, vbi
de⁹ ipse est: Ibi verba, hic res. f ¶ Ego
au. Hucusq; legē excusauit, q ñ debet re-
fundi in eā culpa: hic dicit q nec ī princi
palē naturā.i.rōnē, scd'm id qd' à deo ha
bet: & ita nō ī creatorē, sed ī hoīes q ex se
vitiati sūt, vt prauis motibus resistere ne
queāt. g ¶ Carnalis. Nō īdecēter hoc:
& descipso Apls secundū carnē q̄diu hic
viuit ꝓpter carnis mot⁹. Et hoc bn̄ dicit
oīs sanct⁹. h ¶ Venūd. Et hoc ex culpa
primi hoīs, q ꝓ delectatione cibi vetiti
Gen.3.a. se & oēs alios vēdidit. Vt sub pctō.i.ser-
ui pcti sint. Vl' vnusqsq; vēdidit se cōsue
tudīe ꝓprię volūtatis. i ¶ Quod e.o.
Probat, q seruus est pcti: qa qd' operor
scd'm exteriorē dimittendo bona vel fa
ciendo mala. intelligo scd'm interiorem
non esse operandū. Verè operor qd' nō
B intelligo, quia & dimitto bonū qd' vo-
lo, & facio malū qd' nolo. Dimitto, & fa
cio, sūt ꝑtes, operor, volo, & nolo, effect⁹
intelligo. Et est ꝓbatio à ꝑtib⁹ & ab effe
ctu. Et hoc est: Nō em̄ qd' volo ego inte-
rior. Naturalr̄ qdē ratio vult bonū, sed
volūtas hęc semꝑ caret effectu, nisi gratia
dei velle suū ad amandū bonū addiderit
qd' ad effectum potest perduci. Est enim
velle naturæ, velle gratię, velle vitij. Vel
Velle multiplex. le naturę per se impotēs est, nec palmam
meretur: sed vincitur & trahitur à velle
vitij, nisi velle gratiæ subueniat: qd' vel-
le vitij fugat, & velle naturæ liberat.

a ¶ Hic quæritur vtrum lex, etsi bona sit, tamen efficiendo damnosa.
a & bonum. Quod ergo bonum est, a
¶ Non enim est ex ipsa lege, sed ex vitio hominis.
mihi factum est mors? Absit. Sed b c
a ¶ Fomes peccati. b ¶ Tunc apparet quādo rationem trahit ad consensum & operationem.
b peccatum, ut appareat peccatum, d
b ¶ Legem.s.
c per bonum † operatum est mihi e f
a ¶ Peccatū actuale quod est causa mortis. b ¶ Intantum.
c ¶ Plusquam ante, non mediocriter, quia etiam præuaricatio accessit. d ¶ .i. peccare faciens.
d mortem, ut fiat supra modum † pec g
a ¶ Fomes. b ¶ Sine quo nec tantum ardebat, & per quod accreuit præuaricatio.
cans peccatum per mandatum. Sci h i
a ¶ Lex nō est mors, vel, est bona b ¶ Quia. c ¶ Spiritum alens, dum de spiritualibus instruit, vel a spiritu sancto data.
e mus enim, quia lex spiritalis est.
a ¶ Impotens resistere animæ vitio, vel diabolo.
b ¶ In primo parente vt sim.
f g h Ego autem carnalis sum, uenunda k l
a ¶ Vere sub peccato vt seruus. b ¶ Secundum exteriorem hominem.
i tus sub peccato. Quod enim ope m
a ¶ .i. non approbo.
k l ror, non intelligo. Non enim quod n o
a ¶ Ego interior. b ¶ Non concupiscere.
uolo bonum hoc ago, sed quod o p q
a ¶ Concupisco ex carne, etsi non assensum præbeo.
m dio malum, illud facio. Si autē quod r s
a ¶ Naturæ suæ dicit esse quod mandat lex. ¶ Idem volo quod lex. ¶ Secundum interiorem.
nolo illud facio, consentio legi, quo t v
a ¶ Dixi, facio: sed non ego interior facio, quod nunc patet, qua nolo & consentio legi. b ¶ Sub lege ante tempus gratiæ. c ¶ Interior.
o niā bona est. Nunc autē iam nō ego x
a ¶ Semper est. b ¶ In carne mea, vel contra salutem meam.
p operor illud, sed qd' habitat in me y
a ¶ Lex carnis. b ¶ Peccatum habit quia bonum non inhabitat.
q peccatū. Scio enim, quia nō habitat z a
a ¶ In sensuali homine.
in me, hoc est in carne mea bonum. b c

k ¶ Non intelligo. Quia aliud videt se per legem scire, & aliud
agere. l ¶ Non enim quod uolo bonum hoc ago: sed qd'.
Subiectus peccato, facit quod non vult. m ¶ Facio. Concupisco
non q post concupiscētiam Apostolus eat, & eum ad mala trahat:
Luctabatur, nō subiugabatur. de se hoc tibi ꝓponit, ne de hoc de-
speres in te. n ¶ Si au. quod nolo illud. Ostendit carnalē seruū
esse peccati, ex q̄ ē malū. Hic alterū oñdit.i.bonā naturā à deo crea
tā, q̄ cōsentit legi, & malū nō facit. Q. Nō ago qd' volo. & ago qd'
nolo. Si aūt hoc est.i.si quod nolo dimittere, tamen dimitto, lege
illud idem præcipiente: & quod nolo facere, tn̄ facio: lege idem pro
hibente: tūc cōsentio legi, quæ quod nolo ꝓhibet, & qd' volo ꝑ-
cipit: consentio legi & testis sum quòd est bona. o ¶ Nunc
autem iam non ego. Iam redemptus: iam accepta gratia Christi
qui fui ante sub peccato venundatus. Non ego. Libera ē mēs, caro
captiua. Habitat, etsi non consentiendo ei viuit ex fide. Sunt deside
ria, sed si non regnant, ipse non facit, faceret autem si consentiret.
p ¶ Sed quod habitat in me. Quomodo habitat, cum non sit
substātia sed priuatio boni? Ecce primi hominis corpus corruptū
est per peccatum. Ipsaq; corruptio per conditionem offensiōis ma
net in corpore, robur tenens diuinæ sententiæ datæ in Adam, cui⁹
consortio anima maculatur peccato. q ¶ Peccatum: Scio enim
quia non habitat in me, hoc est in carne mea bonum. Lex
carnis, ad quam diabolus, vt ad suam legem accedat, cooperatur.

Nicola. de Lyra.

☞ Nam velle

✠ Item ordinabat homīem ad seipsū ꝑ moralia ꝑcepta. de quibus
subditur: Et bonum. a ¶ Quod er. Hic cōsequēter remouet q̄n
dam obiectionem in contrariū, scd'ò, confirmat suū ꝓpositū, ibi:
Scimus

Scimus autē. Primò enim facit obiectionē. posset enim aliqs dice C
re: Licet lex sit bona secundum se & absolutè, tamen mala est etiam Diuisio
ꝑ se hoī lapso, in q̄ est carnis ad spm̄ rebellio, q̄ ꝑ legē excitat, vt di-
ctū est. Quia sicut licet vinum sit absolutè bonum, tamen malū est
febricitanti. & hoc est qd' dr̄: Quod ergo bo. est. in fe. s. lex. mihi
fact. est m. consequēter hoc remouet di.
d ¶ Absit. Nō enim sic ē de vino: quia
vinum ꝑ se & directè augmentat calorem
febrilē, & sic malū est febricitanti. lex autē
per se nō est febricitatiua cōcupiscentiæ,
sed magis repressiua. propter qd' talis ex-
citatio prouenit ex hominis malicia, & dę
monis nequitia, vt dictū est. ꝓpter quod
lex ex hoc non potest dici mala. Sicut ali-
qn̄ ex bono actu alicuius, alius ex sua ma
licia scandalizat. nec ex hoc operās bonū
vel ei⁹ act⁹ peiorat, nisi faceret intentione
aliū scādalizādi: & tūc act⁹ ei⁹ ex tali intē-
tione eēt mal⁹. Dicit igitur: Absit. s. legē
esse malā ꝑ se hoī lapso. c ¶ Sed pec. i. † scelestius
cōcupiscētia. d ¶ Vt app. p. i. vt appare-
at mala. e ¶ Per bo. i. per legem quia op
posita iuxta se posita magis elucescunt.
f ¶ Operatum est mi. mor. s. ipsa con
cupīa ex malicia hominis & nequitia dæ-
monis duxit me ad peccatum mortale.
g ¶ Vt fiat su. mo. pe. pec. i. ipsa cōcu-
piscentia excitata inducens ad peccatum.
h ¶ Per man. i. per legē, occasionaliter
tamen solū, ita q cū dicitur hic: Vt fi. ly
vt, non tenetur causaliter: quia lex ꝑ se nō
excitat concupiscentiam, sed consecutiuè
tm̄: quia ad dationē legis secuta est cōcupi
scentiæ excitatio per maliciam hoīs & ne
quitiā dæmonis. i ¶ Scim⁹ enim. Hic
Apostolus confirmat suum ꝓpositū per D
testimoniū legis naturalis, & hoc duplici Diuisio
ter. priò ī malis, scd'ò ī bonis, ibi: Inuenio
igitur. ¶ Ad euidentiā hui⁹ sciendum, q
lex scripta, diuīa vel hūana, ē q̄dā determi
natio legis naturalis. & iō si ē legi natura-
li cōsona, bōa est. Sicut cōclusio q̄ primis
pricipijs cōcordat, & minor ꝓpositio q̄ ac
cipit sub maiori bn̄ accipit. Itē aduertēdū
q ī hoīe est duplex pars. s. rō, & sēsualitas, Hominis
q̄ aliter noīant spūs, & caro: & hō īterior, ꝑs duplex.
& exterior. ꝑ rōnē verò hō est hō, ꝑ quam
distinguit à brutis. j. Metaph. Aīalia ima-
ginationibus & memorijs viuūt: hō verò
rōne & intellectu. ꝓpter qd' illud qd' agit
homo, vel vult secundū dictamen rectę rōnis, illud dicitur propriè
agere vl' velle: quia illud agit inquantū homo. illud aūt qd' agit vl'
vult seq̄ns īpulsū sensualitatis. non dr̄ propriè agere vel velle, quia
non conuenit ei secundū q homo, sed prout conuenit cum bru-
tis. Istis igit suppositis fit tal' rō. Illa lex est bona, q̄ ꝓhibet seq cōcu-
piscētiā carnalē seu sensualitatē: qa ī hoc ē cōsona legi naturali. lex
āt Mosaica est hmōi, di. Nō cōcupisces, vt dictū est. s. ergo, &c. Hāc
aūt sniam ponit Apls intricatè & diffusè, di. Scim. e. qa lex s. est. Exod.20.c.
i. ordinās hoīem ad sequēdū instinctū spūs vel rōnis. k ¶ Ego āt
car. i. seq̄ns carnis seu sensualitatis īpulsū. Et loqt Apls, vt supra di
ctū est ī ꝑsona generis humani lapsi: In q̄ plures sunt sequētes īpul-
sū sensualitatis q̄ rōnis. l ¶ Venunda. sub pec. s. primorū parē-
tū, ꝑ quos genus humanū incurrit rebellionē carnis ad spm̄. iō seq
tur: m ¶ Quod enim operor. sensualitatem sequens. n ¶ Non
intelligo. i. intus: non lego cōsonans dictamini legis naturalis, sed
magis contrarians. o ¶ Non enim quod uolo bonū. secūdum
rōnis dictamen. p ¶ Hoc ago. impeditus sensualitatis impulsu.
q ¶ Sed qd' odio ma. scd'm rōnem. r ¶ Illud facio. tactus à
sensualitate. s ¶ Si au. qd' no. scd'm rōnem. t ¶ Illud fac. tactus
ꝑ sensualitatē. v ¶ Cōsentio legi, quo. bona est. quia ꝓhibet il
lud qd' ē odibile scd'm dictamē rōnis rectæ. x ¶ Nūc au. iā nō e.
operor il. quia nō operor illud secundum q hō, sed q brutū, vt di
ctū est. s. y ¶ Sed qd' ha. in me. pec. i. concupiscentia, quæ dicit
pctm̄ mō. s. dicto, qa īpellit ad hoc operādū. z ¶ Scio enim. per
experiētiā rebellionis carnis ad spm̄. a ¶ Quia non habitat in
me. hoc est in carne mea. c ¶ Bonum. i. inclinatio ad bonū, sed
magis ad oppositū. Et dicit: b ¶ In car. mea. s. corruptibili & cor
rupta per pctm̄ Adæ: quia talis inclinatio mala non fuit in carne

a ¶ Nā uel. Velle nō: qa uelle bonum adiacet mihi, qa iuxta carnem iacet & qeleit ipotens surgere ad bonū operandū. Iuxta: quia naturale est q̄dāmodo bonū velle p rationē, sed tale est hoc velle, qd̄ sēp vi carnis supatur: velle aūt dei carnē supat. Vel. Bona sunt q̄ iubet lex, adeo vt naturaliṫ amet, & facere velit, sed deest, virtus pficiēdi. Velle. Aug. Sēp hon⁹ vult peni.⁹ nō cōcupiscere, sed nūq̄ hoc pficit i hac vita. b ¶ Perfi. Nō ait facere, sed pficere qa ñ nihil facit: Agit bonū. qa cōcupiscēntiæ nō cōsētit: sed nō pficit vt oīno nō cōcupiscat. sic & hoīs agit malū, dū mouet desideri ū. sed non pficit, qa nō ptrahit ad malū. c ¶ Nō e. qd̄ uo. Bonū pficere nō īuenio, qa nec bonū illud qd̄ volo. A pte à q̄ min⁹ videret oūdit, sed ecōtrario malū, qa etiā illud qd̄ nolo, &c. Vel, nō īuenio bonū, qa nō ē ibi. Mīi em̄ stulti nō īueniūt bonū i aliq̄ re, qd̄ tū ē ibi: d ¶ Si a. q. n. Cōcludit supiorē sn̄iam: ergo ego nō operor illud s. malū, ex q̄ prior q̄sūo cōcludit. s. cp cōsentit legi dei. e ¶ Sed q. h. i me. p. Pres⁹ pct̄ō ei⁹ volūtatem facit qd̄ tū ē vitio hois. Hoc dicit, vt notet de q̄ntis de⁹ hoīem eruit. f ¶ Inuenio igi. Dixerat legē bonā, naturā bonā, q̄ idem vult, & ei cōsētit: hic adiūgit bonā legē bonæ naturæ aduntricē: & tñ exterior hō cōiūcta illa duo vincit: vt hō p neutrū posse euadere videās, obnoxi⁹ sit gr̄æ. g ¶ Volēti. tñ: qa pficere ñ possīt, qa malū rōni, pp̄ē est, i sidiās i carne ē q̄si ad ianuas aīę, & aliud cogit facere, quā vult homo & lex. h ¶ ¶ Sec. ite. Amb. Quia caro ex Adā traducit, pct̄m i se habet, si aīa traduceret & ipsa haberet: qa aīa Adæ peccauit. si ve rō aīa pct̄m i se hr̄et, hō nō le cognoseret. i ¶ Video au. Aug. Ad corp⁹ mortis p tinet, vt lex mēbrorū repugnet legi mētis dū caro aduers⁹ sp̄m concupiscit. Sed lex pcti nō regnat, cū nō obedit desideriis ei⁹. k ¶ Legē i mē. Recte fomes pcti lex dr̄: qa legitimē fct̄m ē, vt q ñ obediuit suo superiori, ei nō seruiat suū inferius. i. caro. l ¶ Captiuā. Ex carne, ex pte: qa mēs repugnat, & cōdelectat legi dei. Sic de ipso ap̄lo legit: mēs nō cōsētit pct̄ō, mors cōtēdit, mēs nō cōsētit. Est i me qddā mortuū qddā viuū: qd ide sperādū. m ¶ Infe. nō i mēte, sed i carne: n ¶ Quis me li. Liberabit cū mortale hoc īduet imortalitatē, vbi nulla cōcupiscētia pmanebit. Mō interim qd: Ego ip. m. s. le. d. nō consentiēdo car. au. s. p. concupiscēdo, o ¶ Vel: De c. i. cōgregatiōe i gruētiū malor:, vel pct̄ōr:. p ¶ Igi. ego ip. Hīc tert⁹ actus i lege sp̄ūs. Igi. e. Sed qa dicit gr̄a se esse liberatū, ne qs torpeat secur⁹, q̄si pct̄m non vltra noceat: determinat quō sit liberatio si i gr̄a māserit. Alioqn pct̄m iter occupabit. Ego ip. Ego i carne, ego i mēte: non duo, sed vnus ex vtroq: : mente nō cōsentio, carne cōcupisco. ¶ Ab hoc loco: Scimus em̄, qa lex sp̄ualis, ad finē vsq; hui⁹ capituli, vtrū ex ppria, an ex vniuersalis hoīs p̄sona, hæc meli⁹ accipiant, nō oīno pspicuū est. ¶ Dicit Augu. aliq̄n sibi visū fuisse i hoc Apostoli sermone describi hoīem sub lege. Sed vt ait, nō est nisi hō gr̄æ, q cōdelectat legi dei & cōsentit. & q nō operat malū, nec vult & qui ignorat, id est non approbat. & cui nihil damnationis nunc est: sicut in sequenti ostenditur, & tamen adhuc esse carnalem de se dicit.

† adest

† p legem

† captiuātē

† 15. q. 1. c. 1 §. ex volūtate.

† ex hoc corpore mortis obnoxio

1. Co. 13. g.

a ¶ Vere non habitat in me bonum, quia nec bonum velle, nec perficere.

a ¶ Nām uelle † adiacet mihi, perficere

¶ Prestus quia ex deo tantum.

c autem bonum non inuenio. Non e

¶ Non capere.

nim quod uolo bonum, hoc facio,

¶ Admittere bonum, & facere malum.

d sed quod nolo malum hoc ago. Si autem quod nolo illud facio, iam

a ¶ Non mente consentio, sed carne concupisco.

e nō ego operor illud, sed quod ha

a ¶ Fomes peccati. ¶ Vel peccatum, carnalis concupiscentia: vnde oriuntur omnia peccata. b ¶ Quia ego non operor malum, immo nōlo.

f bitat in me peccātū. Inuenio igitur

a ¶ Esse bonum. i. velem & adiuricē rationi, dum docet quid bonum vel malum sit. b ¶ Ex eo probo bonum, quia volo facere quod ipsa iubet.

g †legē uolenti mihi facere bonū,

¶ Rationi. ¶ Interiori homini. a ¶ Nope est.

quoniam mihi malum adiacet. Con

a ¶ Lex est bonum rationi. b ¶ Volens quod ipsa, & gaudens iuuari ab ea.

h delector enim legi dei secundum

a ¶ Partim libertas reddita. b ¶ Condelector legi, sed.

i interiorem hominem. † Video au

a ¶ Partim restat infirmitas. b ¶ Fomitem qui regnat. c ¶ Vt in oculo ad concupiscendum: & in manu ad operandum.

k tem aliam legem in membris meis

a ¶ Legi & rationi meæ coniunctis in vnum.

l repugnantem legi mentis meæ, &

a ¶ Per consensum & operationem. ¶ Quia consuetudine dominatur. b ¶ Ex carne non mente. c ¶ Peccatum enim lex, quia dominatur.

† captiuum ducentem me in le

a ¶ Quanto autem vicinior, tanto periculosior. b ¶ Id est ex carne.

peccati, quæ est in membris meis.

a ¶ Quia captiuatus sum ego, quia natus sub peccato. ¶ Quia carnalis. b ¶ Spiritualis. c ¶ Et cum per me ipsum possum, quis alius magnus liquis?

n † Infelix ego homo, quis me libera

a ¶ De dominio carnalium qui mors. b ¶ Non lex, non vires propriæ, sed.

o bit † de corpore mortis huius? † Grā

tia dei per Iesum Christum domi

a ¶ Quia gratia liberat. b ¶ Rōnalis & interior homo. c ¶ Habens vt prius fomitem.

p num nostrum ¶. Igitur ego ipse

a ¶ Voluntate. b ¶ Potens sum seruire. c ¶ Et ideo non remissius agendum, sed cauendum ne regnet.

mente seruio legi dei, carne autem

legi peccati.

Cap. VIII.

¶ Quia mente seruio legi dei.

NIHIL IGI

a ¶ Tempore gratiæ. b ¶ Quia maculis ex carne non obsunt.

tur nunc dānationis

GLOS. ORDI.

Cap. VIII.

NIhil igi Augu. Sicut bona q̄dā malis nō pficiūt, sic q̄dam maculæ si sūt leues, sine qb⁹ hūana vita nō ducit, nihil impediunt ad coronā. q ¶ Nihil ig. nūc. Etsi ante, nō nunc cū i Christo. Nihil d. Quia p gr̄am baptismatis & lauacrū regene rationis solut⁹ est, & ipse reat⁹ cū q̄ eras nat⁹, & qdqd añ cōmisisti.

¶ Lex em̄ humana pro statu innocentiæ. ¶ Vel aliter: In carne mea. q. d. In alia parte mei. s. in rōne, non est inclinatio ad malū, sed ad bonū. Rō em̄ ad optia deprecatur. ideo subdit: a ¶ Nam uel. s. bonum. b ¶ Adiacet mi. secūdū rōnem. c ¶ Perfi. au. b. non in. propē sensualitatem impedientē. d ¶ Nō e. qd̄. Exponatur vt prius. qa repetitio est eiusdē sententiæ ad maiorē assertionem. e ¶ Inuenio igi. le. hīc ostendit idem per testimoniū legis naturalis i bonis, cui concordat lex præcipiendo illa quæ hō vult & agit sequendo dictamen rectæ rōnis: vt deū colere, parentes honorare, & huiusmodi. & hoc est qd̄ dicitur: Inuenio igitur. le. s. cōsonam. f ¶ Volenti mi. fa. b. secundum legis naturalis dictamen. g ¶ Quoniā mi. quia mihi promptus est homo ad perficiendum malū in opere q̄ bonū, ppē corruptionē naturę. h ¶ Conde. enim le. dei. i. ei concordo. i ¶ Secundum inte. ho. i. sed m' naturale rōnis dictamē: qa ratio dicitur homo interior, & sensualitas exterior. k ¶ Video au. ali. Hīc habita occasiōe ex dictis de lege naturali & diuina, determinat de lege fomitis: cuius primō malicia ostēdit, secūdō ab eo liberari petit, ibi: Infelix ego homo. Circa Diuisio primū ostendit eius malicia: p hoc q̄ nō est legi naturali consona, sed magis cōtraria: & iō nō dr̄ lex nisi per modū trāslationis. nā bona ad mala trāsferimus, sicut dr̄ bon⁹ latro. v. Metaph. & hoc mō leges tyrānorū leges dicuntur, & sic est de lege fomitis, de q̄ dicit: Vi. au. ali. le. i. iclinatio nē q̄ ducit mēbra tanq̄ ligata ad mala: & si Paul⁹. in sic dicitur lex à ligando. l ¶ Repu. le. mēt. m. i. legi naturali: quæ impressa est menti. m ¶ Et captiuum ducentem me in legem peccati, quæ est in mē bris meis. per consuetudinem peccandi, quæ tenet hominem in peccato sicut captiuum in carcere. n ¶ Infelix ego homo. Hīc consequenter petit liberari, dicens i p̄sona gn̄is humani: Infelix ego hō. p corruptionē naturæ. o ¶ Quis me li. Nō dicit de corpe absolutè: qa facit ad brītudinē aīæ: q̄ nō erit pfectē btā, donec fuerit suo corpori reunita, sed dicit: De cor. m. hu. quia sct̄i resurgent in corpore imortali. & respondet Apostolo p ¶ Gratia dei per Ie. qa in præsenti liberat à lege fomitis in quantum est culpa. vñ & in renatis p baptismū primi motus non sunt culpa, sed solū pœna, & exercēdæ virtutis materia. In futuro v⁹ò liberabit etiam à lege fomitis, inquantū est pœna: quando reformabit corpus humilitatis nostræ configurarum corpori claritatis suæ Phil. iij. c. Ex prædictis igit concludit: q ¶ Igitur ego ipse. in vita præsenti: r ¶ Mente seruio legi dei. i. secundū inclinationē rōnis. s ¶ Carne autem legi peccati. id est sequēdo carnis inclinationem. Legi peccati.

† Diſs. 6. c. 1

† Gratias ago deo

NICO. DE LYRA.

Cap. VIII.

NIhil igitur. Postquā Apostolus ostendit cessationem legis factam p Christum. Hīc consequēter ostendit, quòd Christo sit totaliter adhærendum. & diuiditur in duas qa Diuisio primo facit quod dictum est. Secundò ne videatur Iudæos tanquā exosos relinquere, ostendit erga eos suum affectum ca. se. Prima in duas: quia primò ostendit huius adhæsionis fructum vel vtilitatē. secundò, modum eius seu firmitatem, ibi: Quis ergo nos superabit. Prima adhuc in duas: quia primò ostendit fructum huiusmodi q̄ tum ad cuasionem mali. secundò quantum ad consecutionem boni, ibi: Quicunque enim spiritu dei. Prima adhuc in duas: quia primò ponit intentum. secundò declarat ipsū, ibi: Nam qd̄ imposs sibile. Circa primū dicit: t ¶ Nihil er. n. dā. i. nulla dānationis cā.

† Est his

a ¶ Lex e. spi. Hic oñdit p qd gra liberet per spiritum sanctum.
A ¶ Lex spūs. est spūs ductus q docet qd fit agendum, & qd nō: qui est dator vitæ: & hoc p Christū q dat spm & quorū ī Christo expo-
nit. ¶ Vel, lex spūs. Lex fidei q dicit spūs. qa de quo fides est, spūs
est. Vel, lex fidei p quā viuificamur, quā spūs ponit ī corde. Vel lex
spūs vitę, qa & peccare non vult, & a mor
te reuocat, & qa spū. i. mte credit, & spūs
est qd credit, & spūs est cui fides est. Lex
e. spūs. Lex Moysi, lex spūs. i. spūalis: qa
phibet peccare, sed nō vitæ, qa non viui-
ficauit remissis peccatis. ¶ Distinctio ista
Lex triplex satis est necessaria: Lex, ingt, spūs vitæ. Ec
ce vna lex. A lege pcti & mortis. Ecce alte
¥ sed secun ra lex. Et sequit qd impossibile erat legi.
dum spiri Ecce tertia lex. Hæc est lex p Moysen data
tum. in mōte Sina. Duę ergo leges hic bonę sūt
s. lex fidei q pctm tollit, & lex Moysi: quę
pctm oñdit & phibet. Lex verò pcti ma-
la, qa reos facit. ¶ Lex quā ponit spūs, li-
berat à lege carnis: qd non potuit facere
tertia lex Moysi. Lex carnis nō est dei, sed
pcti & mortis: hæc reos facit. Lex Moysi
† ea parte sctā & dei est: q oñdit malū, sed non tollit.
qua imbe- Lex spūs q est lex fidei & gratiæ, malū tol
cillis erat lit. b ¶ Nā qd impossi. Quo in Christo
facta sit liberatio, oñdit. c ¶ Per carn.
Per carnalitatē, q rebellabat, & audita le-
ge ampli est ītcitata: sic infirmata est lex li
teræ p carnē: & iō erat ei impossibile libe
rare à lege peccati & mortis. d ¶ Filium
suum mit. Aug. Non vbi non erat: qui
vbiq est venit in ỹ ginem, q añ in ỹ gine
erat, quā creauit, elegit: quā elegit, creauit
attulit ỹ gini fœcūditatē, nō abstulit ỹ gi
nitatē veniēs ī vterū ỹ ginis: fuit em ibi p
vnionē naturę, q̄liter añ nō erat. Ita & in
mūdo erat & in mūdū venisse dicitur, qa
visibilis mundo apparuit. e ¶ In simili
tudi. car. pec. nō in carnē peccatricē: qa
B nō eā mater concupiscentia, sed gratia cō
cepit. Nō peccatrix ergo fuit, quia nec in
libidinis concupiscētia cōcepta: nec pecca
ti causam in se habuit: nec in ea peccauit.
In pœna ergo sīlis nostrę, nō in qualita-
te peccati. f ¶ Damna. pec. i. destruxit
diabolū, de. i. p pctō qd fecit carne Chri
† affectus sti. ¶ Vel pctm. i. fomitē procedentē de
pctō Adæ d inauit. i. debilitauit. g ¶ Vt
iustific. Ita dānabat pctm, vt iusticia quā
lex Moysi, pmisit, consūmaret. h ¶ Qui
enim secun. car. Ambulans secundum
carnē nō est iust, qa nec qui est sed m ei.
Cur nō? Qui sapit quæ carnis sunt, quod
repugnat iusticiæ. i ¶ Nā pru. Qui hæc
q carnis sūt sapit, nō est iust: nā prudētia
carnis mors est. k ¶ Quoni. sa. c. Hęc e-
numerando deterret à carnis obedientia.
l ¶ Inimica est. Dum nil putat deū pos
† Dist. 82. se, præter quod in naturis rerū videtur.
c. proposui fu. *Nicolaus de Lyra.* ☞ Si tamen

a ¶ In quo omnia peccata soluuntur.
est his qui sunt in Christo Iesu qui a b
a ¶ Q. d nihil damnationis. b ¶ Et si quandoque ca-
dunt. ¶ Obediunt.
non secundum carnem ambulant. c d
a ¶ q. d. quia Deus ne secundum carnem ambulare possunt:
quia. ¶ Vel ideo nihil damnationis est, quia lex liberat
a peccato.
a * Lex enim spiritus uitæ in Christo e
a ¶ Alias bis. b ¶ Lege Moysi quæ prævaricationis
est causa & mortis. ¶ Ā consensu & opere.
Iesu, liberauit me à lege peccati & f g
a ¶ Quia. ¶ Damnauit peccatū. b ¶ Damnare peccatum.
b mortis. Nam quod impossibile erat h i
a ¶ Naturali. ¶ Vel scripturæ. b ¶ In qua re. sūt iustifi
cationes implenda. c Lex. d ¶ Per carnalem obseruan
tias non poterant iustificare. e ¶ Per fomitem peccati,
per carnalitatem quæ.
c legi, † in quo infirmabatur per car k l
a ¶ Confusibilantialem. b ¶ Per hominem cognoscibilem
factum.
d nem, deus filium suum mittens † in m
a ¶ Non in carnem peccatricem, sed ei similem per pas-
sibilitatem & mortalitatem. b ¶ i. pro eo quod factus
est hostia pro peccato.
similitudinem carnis peccati, & de n o
a ¶ Deleuit b ¶ Christi in qua verus homo noster cruci
fixus est.
f peccato damnauit peccatum in car p q
a ¶ Lex præcipit, spiritus implet.
g ne, ut iustificatio legis impleretur r s
a ¶ Talibus.
in nobis, qui non secundum carnem t
a ¶ Actibus. ¶ Et si aliquando cadamus.
ambulamus, sed secundum spiritum.
a ¶ Qui mente consentiunt carni. ¶ Non sunt iusti.
h Qui enim secundum carnem sunt, u
a ¶ Intenti & curiosi in carnalibus. b ¶ Ambulant secun
dum spiritum est tutius, quia & qui est secundum eum.
quæ carnis sunt sapiunt: qui uerò se x y
a ¶ Sanctum. ¶ Rationem. ¶ Consensu. b ¶ Quæ spiritus
sanctus docet vel ratio insinuat.
cundum spiritum, quæ sunt spiritus z a
a ¶ Solliciti ad ea implenda. b ¶ Cum studiosius implet
quæ carnis sunt, vel naturas rerum sequitur appetendo
bona temporalia fugiendo mala.
i sentiunt. Nam † prudentia carnis b
a ¶ Æterna. b ¶ Cum studiose agit spiritualia.
mors est. † Prudētia autem spiritus c d
a ¶ In futuro. ¶ Causa vitæ. b ¶ Mentis hic. ¶ i. vita
cum pace quæ erit in futuro. c ¶ Mors est prudentia
carnis, quæ adeo carnalibus intendit.
k uita & pax. Quoniam sapientia car e f
a ¶ Quem sibi non constituit finem. b ¶ Bonis institutio
nibus non obedit.
l nis inimica est deo. Legi enim g
a ¶ Natura post vitium non potest,
quod pellit medicus. ¶ Subiecta esse.
dei non est subiecta. Nec enim po h
a ¶ Quid per linguas immorer? ¶ Qui post cōcupiscentias sunt.
test. † Qui autem in carne sunt, deo

a ¶ Est his qui sunt in Christo. Ie. per fidem charitate forma
tam. b ¶ Qui non se. car. i. nō operātur: sed magis secundū spm q̄
tum ad opera ex fide sequētia: qa fides sine operibus mortua est. Ja-
co. ij. d. Nulli em dānat nisi p pctō originali, actuali vel mortali. vl
p pœna p Adā incursa. p quē modū sancti pres descendebant ad lim
bū inferni, q̄uis essent mūdati & liberati ab originali pctō & actua
li. Fides aūt Christi liberat ab originali & actuali. & à pœna incur
sa. p pctō Adæ in ēptū in baptismo q est sacm fidei, cōcat totaliter
ỹ tus passionis Christi, q̄ abstulit impedimentū naturæ. Ideo dicit:
c ¶ Lex enim spi. ui. Lex enim euangelica dicitur lex spūs, quia
impressa fuit cordibus apostolorum per spiritum sanctum. Et lex
vitæ, quia viuificat per gratiam, quā conferunt sacra nouæ legis.
d ¶ Liberauit me à lege pecca. i. ab obligatiōe pro pctō actua
li & mortali. e ¶ Et mor. quia tollit omnem pœnā debitā, ppter
qd sancti nunc morientes statim euolant ad gloriam. f ¶ Nā qd
Diuisio impos. Hīc consequenter declarat suū dictū. s. q̄liter lex Christi li
berat. Et diuiditur in duas: quia primò declaratur modus hui libe
rationis.

rationis. secundò ponit distinctio ambulantiū sed m spm & sed m̄ī C
petū carnis, ibi: Qui em. Circa primū cōsiderādū, q sed m nullū tē-
pus nullus saluat nisi p Christū, Act. iiij. c. Nec etiā aliud nomē sub
cęlo datū est hoibus, in quo oporteat saluos fieri. Ista aūt sal dupfr Salutis hoī
pōt hoib applicari. Vno mō per fidē: & sic p Christū saluabantur bus duplex
pres veteris Testamenti. s. p fidem Christi applicatio.
venturi. Aliquid enim añ fit in esse
ctu bene mouet sed m actū aiæ, sicut fi
nis mouet agētē: credere verò est actus aiæ.
Alio mō applicat p sacra hoib adhibita,
q̄ sunt nrę iustificationis instrumenta, se-
parata tū. Sicut em ędificatiōis materialis
artifex est causa efficiēs principalis, manus
eius instrumentalis coniuncta, securis ỹ ò
separata. Sic in sctificatione p gram deitas
est cā efficiens principalis, hūanitas Chri-
sti sicut instrumētū coniūctum, sacra verò
nouæ legis sicut instrumēta separata eccle
sia ad hoc ỹ tutē à deo mediante hūa
nitate Christi: sicut securis agit in ædifica-
tione p motionē artificis mediante manu
q̄ est instrm cōiunctum. Talis aut virtus
dei seu actio nō fuit in sacris veteris legis
q nō poterāt hīe virtutē talē ab hūanita-
te Christi vēturā, quia causa effectiua non †sub specie
est posterior suo effectu. & hoc est qd dr: carnis pec
Nā qd im. erat. le. i. sacris legalib effi caro obno
cacia dicta carentibus. g ¶ In quo infir xiæ,
ma. s. lex vetus, quia in hoc erat imperfe
cta. propter qd sacra illius egena dicunt
& infirma, Gal. iiij. h ¶ Per carnem. qa
mūdabat corporaliter, trā tollēs q̄sdā irregu
laritates, phibētes ingressum templi cōtin
gentes ex tactu mortui, & hmōi. ppē qd
dicunt iusticiæ carnis, Heb. vii. i ¶ Deus
fi. s. ti. m. in. qa alliūpsit carnē patibilē, trā
nō peccatricē. k ¶ Et de pec. i. de ipso
facto hostia. p pctō, sicut dr Hose. iiij. b. D
Pctā ppli mei comedēt, qa sacerdotes pro
pctō hostias comedebāt. l ¶ Dānat. pec.
i. deleuit p suā passionē. m ¶ In car. i. in
hoīe sed m illud Psal. Recordat est, qa ca
ro sunt. n ¶ Vt iusti. le. i. promissa in le Psal. 77. e.
ge quæ gratiam iustificantem promitte
bat, sed nō conferebat. o ¶ Impleretur
in nobis. renatis per baptismum gratiā cō-
ferentem per virtutem à Christo deriuatā
vel dictū est. p ¶ Qui nō se. c. am. sed.
p bona opa: qa fides sine operib nō suffi
cit ad salutē, cū sit mortua. q ¶ Qui e. s.
car. Hīc ponit distinctio inter ambulātes
secundum carnem & secundū spm. Et diz Diuisio
uidit in tres ptes. primò ponit hæc distin
ctio, secūdò vnius ptis imitatio, ibi: Vos
autem. tertiò infertur conclusio, ibi: Ergo
fratres. Primò enim ponitur distinctio q̄s-
tum ad iudicium, cū dicitur: Qui enim
secundum carnem. sūt. s. ambulantes.
r ¶ Quæ carnis sunt sapiūt. i. carnalia
bona iudicant meliora spiritualibus bo-
nis: et ronee tamen, sicut lingua febricitan-
tis infecta cholera amara, ea quæ sunt dul-
cia, iudicat amara. Qualis est em vnusq̄sq, talis finis sibi videtur. ff.
Ethico. s ¶ Qui uerò secundum spiritum. supple ambulant.
t ¶ Quæ sunt spiritus sentiunt. spiritualia bona carnalibus p̄-
ponentes, sicut lingua bene disposita bene iudicat de saporibus. Se
cundò ponitur distinctio inter eos quantum ad effectum, cùm dici
tur: v ¶ Nam prudentia carnis. qua quis bona carnalia cau
tè scit inquirere & prosequi. x ¶ Mors est. id est mortem efficit
culpæ & gehennæ, & aliquando naturæ: quia carnaliter viuentes
frequenter citius aliis moriuntur. y ¶ Prudentia autem spi
ritus. qua quis spiritualia bona discrete quærit & prosequitur.
z ¶ Vita & pax. id est meretur vitam gratiæ in præsenti, &
pacem gloriæ in futuro. Ibi enim perfecta pax habetur, eo q̄ appe
titus totaliter quietatur. a ¶ Quoniam sapientia carnis inimi.
mi. rebellans eius mandatis. ideo subditur: b ¶ Legi enim dei
non est subiecta. & p consequens nec ipsi deo. c ¶ Nec enim
potest. propter quod dicit Saluator Matthæi sexto. c. Nemo pōt
duobus dominis seruire scilicet contrariis, sicut est in proposito.

Glos. ordi. Ad Romanos Cap. VIII. De Lyra

☞ a ¶ Si ta. Ambigue, qa nondū sunt pfectę fidei, sed spes est, pfi-
E ciēdi. b ¶ Spi. dei. spūs Christi, qa idē est. c ¶ Cor. qui. Vel,
Exec. 18. a. noīe corpis hoīem totū significat, sicut Ezechiel econuerſō nomi
ne aīæ, cum inqt: Aīa q̄ pec. &c. Et ē: Si spūs Christi in vobis est, li
cet corp⁹ mortuū. i. hō mortuus fuerit, ꝓpter pctā. i. in pctis spūs
tamē. i. anima q̄ fuerat impia viuit; quia
deo qui est vita iūgit. & hoc ꝓpter iusti-
ficationē. i. pctōr̄ remissionē, quæ est ex
spūsctō. d ¶ Mortuum. ait, nō morta
le. Aīa pctm em corp⁹ aīale. i. mortale fu-
it. s. potens mori: Sed qđ nō necesse erat
mori: modo mortuum propter pctm. i.
q̄ necesse est mori. e ¶ Propter, pecca-
†11. q. 3. c. nihil. Vit andū reseruatur hæc infirmitas, vt ex
inde peccare, magis timeat. f ¶ Quòd
si spi. Augu. Attende, q̄ spiritus sanctus
& spūs patris dic⁹ est hīc, vbi legitur; Si
autem spūs eius qui suscitauit Christum
Et spiritus filij, vbi legitur: Qui autē spi-
ritum Christi non habet, quia spiritus sā-
ctus de vtroq; procedit. Sed processionē
eius, sicut & generationē filij quis enarra
Isa. 53. c. bit g ¶ Viuifica. & mor. Augus. Ecce
Actus hūa ni quatuor quartus act⁹. In prima actione ante legē
nulla pugna est cū voluptatibus seculi. In
secunda sub lege pugnam⁹, sed vicimur.
In tertia pugnamus & vincimus. In quar
ta non est pugna. sed pax æterna: qa sub-
ditur nobis nostrū inferi⁹. qđ iō nō sub-
debat. qa nos superiorem nobis deū dese
rueramus. h ¶ Mortalia. Augu. Non
mortua, quia in resurrectione cū morta-
le hoc induet īmortalitem, nō solū neces-
sitas moriendi quā modo habet, ꝓpē pec
catum, sed nec mortalitas remanebit: quā
habuit corpus aīale ante pctm. i ¶ Pro.
inha. Euidentissimē apparet nō tm spūs
sed etiā corpis mortē, ꝓpē pctm hoīem
meruisse p spiritum sanctū vtrūq; liber-
tatū à Christo. k ¶ Si au. spi. vel spiritu
nostro: quod tamen nō est, nisi agēte spi-
ritu sancto. l ¶ Aguntur. Plus est agi
q̄si vix aliquid agentem, quām regi: qua
F si iam aliquid agentem: qui ideo regitur
vt rectē agat. Sed aguntur, non quòd ni
hil per se, sed quòd vix vt aliquid agant
impetu gratiæ impelluntur. m ¶ Non
enim acce. Filij esse debetis, non serui,
quia non accepistis spiritum seruitutis,
qui inuitos timore pœnæ seruire faciat,
sed, &c. n ¶ Sed accep. spiritus ado-
ption. Idē est spiritus sed propter diuer-
Exod. 14. f sa opera dissimiliter appellatur: Spiritus
† 19. q. 2. c. ire Aegyptijs, quibus aqua spiritu diui-
duæ. in fi. sa nocuit. Filijs Israel, non iræ qbus pro-
De renū. c. fuit. Spiritus timoris, his qui per legē de
nisi. §. vers. si. peccatis, & sua infirmitate conuicti gra-
tiam spiritus non intelligebant. Spiritus
libertatis, istis quibus sua gratia regene-
ratio in vitam æternam: & fides quæ per
Gal. 5. b. dilectionem operatur impertita est. Vn⁹
ergo spiritus qui duos timores facit: Qui
& duo genera seruorū faciunt. Est enim
seruus qui & filius, qui timet dominum
& honorat patrē. vnde Malachias: Si do-
minus sum, vbi est timor meus? Si pater, vbi est amor meus? Et est
Malac. 1. b. seruus qui timet pœnam, sed non diligit iusticiam. ¶ Sciendum
etiam præter naturalem timorem, qui omnibus ineſt, quatuor es-
Timores q̄ tuor se timores. scilicet Mundanum qui malus est, nec à deo. Et seruilis
qui bonus est, & à deo. sed non sufficiens. Initialis qui bon⁹ est &
sufficiens. Et castus qui bonus est & perficiens, de quo hīc: Ipse
enim generat nos filios dei. o ¶ In quo clamamus. Hoc
iterum ex dono spiritus, quod ita nos facit clamare. p ¶ Ab
ba pater. Hebraice, pater Latinè. Abba pater. In sacramento ec-
clesiæ. In passione dixit Christ⁹, Abba pater: quia ipse est de vtroq;
Mar. 14. d. pp̄lo, cui compatiens in se ostendit filios suos (martyres. s.) nō de-
bere desperare, si q̄ tpe passiōis ex hūana fragilitate tristicia irrepat.

☞ Quòd sumus

a ¶ Vos autem in carne &c. Hīc ponitur vnius partis imi- G
tatio. s. ambulantium secundum spiritum, cū dicitur: Vos autem
in carne non estis. id est esse non debetis. b ¶ Sed in spiritu.
quia renati estis per baptis. ex aqua & sp. Iohannes. iij. a. c ¶ Si
tamen spiritus dei habitat in uobis. perseuerando in gratia p
baptismum accepta: Quod dicitur ad ex-
cludendū eos qui post baptismum ad vo
mitum reuertuntur: de quibus subditur:
d ¶ Si quis autem spiritum Christi.
quia cecidit à gratia. e ¶ Hic non est e.
s. membrorum merito, licet aliquando sit
numero. f ¶ Si au. Chri. in uo. est. per
gratiam. g ¶ Corpus q. mor. i. morien-
di necessitati subiectū, ꝓpter Adæ peccatū
q. d. hæc mortalitas non impedit habita-
tionē Christi in nobis per grām: quia licet
reparatio hūanæ naturę p Christū facta sit
sufficienter q̄tū ad corpus & animam, tñ
ordinate nobis dat̄: qa sicut Christ⁹ habu
it primò corpus passibile, & post hoc sur-
rexit ad vitam immortalē: ita & fideles q
sūt ei⁹ membra sibi conformantur p gra-
tiā iustificantē aīam: sed adhuc habēt cor-
pus passibile: sed in consummatione fina-
li induent immortalitatem gloriæ ex re-
dundantia gloriæ animæ ad corpus. Et
hoc est qđ dr. h ¶ Spiri. ue. ui. per gra-
tiam in præsenti. i ¶ Quod si spi. eius.
i. dei patris. k ¶ Qui suscita. Iesum à
mor. habi. in uo. per gratiæ perseueran-
tiam. l ¶ Qui sus. Iesum Christum.
& u. ui. id est similiter suscitabit nos ad vi
tam immortalem. m ¶ Ergo fratres.
Hic concludit intentum. s. q̄ fideles debēt
obedire spiritui & non carni. Et hoc est q̄
dicit: Ergo fratr. & patet ex dictis litera
vsq; ibi: n ¶ Si autem spi. fa. car. mor
appetitum sensitiuum per rationem viri-
liter restringendo. o ¶ Viuetis. vita gra
tiæ, & postea gloriæ. p ¶ Quicunq; e.
Postq; Aps̄ ostendit fructum adhæsiōis
ad Christū q̄tū ad cuasionē mali, hīc id ē
oñdit q̄tū ad consecutionē boni. Et diui-
ditur in duas. Primò declarat huius boni H
magnitudinem. secūdò, eius certitudinē. Diuisio.
ibi: Quid ergo dicemus. Prima adhuc ī du
as. primò oñdit magnitudinē hui⁹ boni
q̄tū ad habitum. sc̄d, q̄tū ad actū meri-
toriū, ibi: Si s̄r āt. Prima ī duas, qa priò de
clarat, propositum in habitu gratiæ, secun
dò, in habitu gloriæ, ibi: Si autem filij. Cir
ca primum sciendum, quòd sicut de⁹ p in
fluxum generalem mouet creaturas ad pse
ctiones suas naturales. sic per influxū spe-
cialem mouet creaturam rationalem ad
bonum supernaturale. & talis influxus à
doctoribus vocatur instinctus diuin⁹. Et
ista est prima præparatio ex parte dei ad †23. q. 4. c. hęc āt. §. ite
habitum gratiæ consequendum: Hunc āt instinctum qui est quædam motio diuia non.
aliq; sequūt̄. & sic accipiūr grām. Alij autē 2. Tim. 1. b.
repellūt illū. & sic habitū gr̄ę nō consequū † Gal. 4. c.
tur. Quātū igit̄ ad recipiētes dicit: Quicū
que e. à. monitionē dictā sequēdo, & in
hoc regūtur meliori principio q̄ sit hūa-
na rō, sed m qđ dicit Philosophus ī simili de bene fortunato. ca. de
bona fortuna. q ¶ Hi sūt fi. dei. i. habitū gr̄æ consequunt̄ p quē
sunt filij dei adoptiui. Et bene dicitur: Quicunq; em spiritu dei agū
tur &c. quia diuinus instinctus nulli deficit in vita presenti. & ideo
q habitū gr̄æ non consequit̄, sibi meritō imputat̄: qa consensus di-
cto instinctui est vltima depositio ad gratiam habitualē, q̄ facit dei
filiationē. ideo subditur: r ¶ Nō e. ac. spi. ser. sicut in veteri lege,
quę fuit lex timoris. s ¶ Sed accepistis sp. adoptionis filiorū.
per habitum gratiæ. t ¶ In quo clamamus. id est deum vocare
possimus. v ¶ Abba pater. Duo sunt nomina idem significan-
tia: vnū Hebraicū, alterū Latinum ad designandū duplicē dei pīni
tatē. Vna, cōis bonis & malis q̄ pater est oim p creationem. Alia est

☞ specialis

a ¶ Quod su.fi. Hoc recognoscere facit spūs̄ctūs, dum in eccl̄ia fit remissio p̄ctorum: quā & si tota trinitas faciat, ad spm̄ sanctum tm̄ intelligit̄ pinere, qa cōmunis est p̄ri & filio, ab orūq; vnio: p quā fit societas & vnitas, qua efficimur vnū corpus vnici filij dei. Vnitas enim nos compaginat, quā facit charitas, quæ non est nisi à spūsctō. Hæc dicuntur, vt amem⁹ vnitatem, & timeamus separationē. b ¶ Hæredes. Etsi non decedat deus, qđ dicit hūanis legibus. Vel decedet, vt non videatur per speculum in ænig. sicut nunc, sed facie ad faciē. Potest etiā dici, cp Christus caput nr̄m ad passionem decedēs, nobis reliquit pacis ecclesiasticæ possessionem, sicut ipse ait: Pacē meā do vobis, pacem meā relinquo vobis. Christus etiā est hæreditas suorum, & ipsi hæreditas eius. vnde: Dabo tibi gentes hęre. Et itē: Domin⁹ ps hæreditatis meę &c. c ¶ Si tamē com. Mortificare facta carnis, vnde vita erit, nēo pōt sine molestia, cui necessaria est patientia. d ¶ Nam expe. creatu. Creatura sunt boni, qui in creatione dei manent, vel qa sunt causa omnium. Corruptio est vanitas: cui subiecta est creatura. Oīa em̄ quæ nascuntur infirma & corruptibilia, & per hoc vana: qa statū suū tenere non possunt ¶ Creatura, dicit qcqd mō in nobis dolet, dū carnē mortificamus per ieiunia, & aduersa, & expectat modo qđ erit in futuro. s. reuela. fi. d. Itaq; nō naturę alterius, sed alterius qualitatis diuersitate à creatura fi. distinguēs ait: Creatura expectat reuela. fi. d. e ¶ Non uolens. Sponte peccauit, sed non sponte fert pœnam. cp subiicitur fallaciæ: sed propter iusticiam, & clementiam eius qui & peccatum punit, & sanare intendit. f ¶ Quia & ip. creatu. Modo creatura tm̄ cū nondum filiorum forma perfecta, & ipsa liberabitur, vt nos qui iam filij sumus. etsi non apparemus: Quia & ipsa. Per hoc cp non ait simpliciter, ipsa: sed, & ipsa, facit intelligi, cp nec deipsis desperandum est, qui nondum crediderunt: quia & ipsi credituri sunt, & liberabuntur: qui nondum vocātur filij dei sed tm̄ creatura mō dicūt, cū nōdū grām adoptionis receperūt. Hō em̄ signaculo imaginis amisso remāsit tantum creatura g ¶ Liberabi. Reuelabitur. Expectat reuela. Subiecit, liberabitur. Hæc omnia per spiritum. h ¶ Omnis creatu. Hō. Omnis est, vel corporalis, quæ per loca tē ditur, vel aialis, quæ viuificat corporalē, vel spiritualis, quę regit aialē. Hęc em̄ oīs in hoīe, quia intelligit spū & angeli, sentit aīa, corpore est localis: Sed nō tota in eo est, quia sunt p̄ter eū vt angeli & alia. Simile dictu: Oīs homo videt solē, sed nō totus, qa oculus tm̄. Omnis creatu. ing. Hac vniuersali locutione non colligit singula oīm generū, sed genera oīm singulorū. Oīs creatu. in. & p. Aug. Quidā dicunt, cp & summi angeli doleāt, añq; liberemur penitus. Sed etsi nos adiuuāt, sine dolore hoc faciunt. De quibus ē & nefas dicere, cp subiecti vaniti, & à corruptione liberandi. Sed oīs in hoīe dolet, & oīs i hoīe liberat, etsi nō in oīb⁹ hoībus. ¶ Oīs creatura. Ambrosius. Omnia elementa cum labore sua explent officia, quod est nostri causa: vnde quiescent nobis assumptis. & iō diligenter nos paremus. i ¶ Ingemiscit. Semper in hoc nouā est, quod notatur per inchoatiuum verbum, & pro desiderio patrię cælestis. k ¶ Parturit. Augustinus. Parturire dolere est. l ¶ Vsque adhuc. Quia etsi aliqui in sinu Abrahæ, tamen omnis adhuc in his qui nondum sunt liberati. m ¶ Non solum. id est non solum in homine corpus, & anima & spiritus dolent ex difficultatibus corporis, sed & nos in nobis præter corpus

Creatura triplex

*simul non biscum.

† Idē spūs. 1.Co.13.d.

Ioh.14.d. Psal.2.b. Psal.15.b.

† De pę.di. 4.c.hāc so. la.fi.d.

§. qđ autem

Primitias

Nicolaus de Lyra.

a ¶ Vere filij, hoc recognoscere facit spiritus sanctus spiritum nostrum, quia

† Ipse enim spiritus testimonium a b

a ¶ Dum bene agimus. ¶ Quod non leue.

reddit spiritui nostro, quòd sumus a

a ¶ Eiusdem gloriæ participes.

filij dei. Si autem filij, & hæredes: c d

a ¶ Quia eius fruemur beatitudine in quo & b ¶ Vnde similes erimus.

hæredes quidem dei cohæredes autem e

¶ In quo & cum quo. a ¶ Quo merito sumus hæredes. b ¶ Ad similitudine. ¶ Respicit quod supra, Si facta carnis mort.

tem Christi, si tamen compatimur f

a ¶ Ecce iterum dona spiritussancti. b ¶ Hac intentione. c ¶. i. scio. ¶ Et patiendum est pro gloria habenda.

ut & conglorificemur. † Existimo g

a ¶ Si districte nobiscum ageretur, b ¶ Omnes simul.

enim, quòd non sunt † condignè passiones h

a ¶ Temporales. b ¶ Momentaneæ.

siones huius temporis ad futuram

a ¶ Facit spiritus quod merita non possunt. ¶ Promerendam. b ¶ Etsi occulta, quam oculus non vidit, nec auris audiuit, &c. c ¶ Omnibus bonis & malis, non quidem esse in malis, sed tantum in nobis. ¶ Bonis.

gloriam quæ reuelabitur † in nobis i k

a ¶ Reuelabitur & vere. quod probat ab autoritate expectantium. ¶ Expectans creatura. b ¶ Quando apparebit quoniā futura est.

† Nam expectatio creaturæ reuela

a ¶ Ideo omnia toleranda. b ¶ Assidue in actu expectādi est. Geminatio assiduitatem notat, quia nondū apparet quod erit vel futura est. c ¶ Necesse est vt expectet quia Vanit. subiec est & potest. quia non amat vana, quæ sunt omnia mundana. ¶ Vnde: Vanitas vanitatum & omnia vanitas.

tionem filiorum dei expectat. Va l

a ¶. i. boni. ¶ Homo.

nitati enim creatura subiecta est nō m n

a Non amans ista caduca. b ¶ Tamen patienter serena, sciens deum subiecisse ad conseruationem humilitatis.

uolens, sed propter eum qui sub o

a ¶ Sed nō sine solatio spei huius: quia liberabitur & ipsa vt caput Christus.

iecit eam in spē: quia & ipsa creatura p q

a ¶ A cura querendi victum, & alia quibus seruitur nostræ mortalitati. b ¶ Aliis interitui.

ra liberabitur à seruitute corruptio r

a ¶ In gloriosam libertatem venient, quā habebunt filij dei.

nis in libertatem gloriæ filiorū dei.

a ¶ Non volens. ¶ Q. expento credite. b ¶. i. homo, qui habet communionem cum omni creatura. ¶ Non tota. c ¶ Etiam dignior.

Scimus enim quòd omnis creatura s

a ¶ Pro sua dilectione. b ¶ Cum labore operatur. c ¶ Vsque ad mortem. Vel ita omnes præcedentes patres fecerunt vsque in præsens. d ¶ Sicut & quę præcessit,

iungemiscit, & parturit usq; † adhuc i k l

a ¶ Creatura. b ¶ Apostoli maiores per hoc quod primitias. ¶ Tempore prius & egerit abundantius.

Non solum autē illa, sed & nosipsi m v

a Diuisio

† 1.q.3.c.sal uator in prin.

† pares

† erga nos D

† ad hoc tē pus

b ¶ Testimo. red. sp.n. &c. Licet enim nullus sciat via humana se eē filiū dei per gratię adoptionē, tñ hoc pōt scire p spūssanctū reuelationē. Et hoc mō sciebat Apostolus de seipso, & alijs quibus facta est similis reuelatio, scd'm cp dicit. j. Co. ij. c. Non accepimus spm̄ huius mundi, sed spm̄ qui ex deo est, vt sciamus q̄ à deo donata sunt nobis. Potest hoc etiam aliter exponi: quia spiritussanctus signis & miraculis reddit testimonium de veritate catholicę fidei, per quam efficimur filij dei adoptiui c ¶ Si autem filij. Hic consequenter ostenditur, cp per adhæsionem ad Christum, habitum gloriæ consequimur sub conditione tamen. & ideo hoc primò ostendit, secundò ad aliam conditionem inducit, ibi: Aestimo. Circa primum dicit: Si autem filij. scilicet adoptiui sumus per habitum gratiæ. d ¶ Et hæredes. per consequens erimus per habitum gloriæ. Hæreditas enim stabilitatem importat, similiter & habitus, maxime gloriæ. Tenet autem dicta consequentia: quia filio adoptiuo debetur aliqua pars hæreditatis paternæ: hæc autem hæreditas est ipsa deitas, quæ est beatitudo obiectiuè quæ non diuiditur per partes, sed tota habetur à quolibet bono; non tamen æqualiter, quia vnus est alio beatior: & hoc modo filijs diuiditur. e ¶ Cohæredes autem Christi. qui est naturalis filius dei, & sic pertingimus ad gloriam animæ & corporis sicut ipse. f ¶ Si ta. com. tolerando passiones vitę p̄sentis sicut & ipse ideo subditur. Vt & glorifi. vt dicitur Lu. vlti. d. Oportuit Christum pati, & ita intrare in gloriam suam. g ¶ Existimo enī. Hic inducit nos ad hanc conditionē, primò ratione, secundò exemplo. ibi: Scimus enim. Ratio autem consistit in hoc cp p̄mium incomparabiliter excedit meritum nostrū i tolerantia passionū; propter quod patienter sunt meritò tolerandę. & hoc est quod dicit: Exi. e. &c. cō. i. æquales. h ¶ Passio. hu rē. ¶ Sciendum tamē cp passiones iste dupliciter possunt considerari. Vno modo vt acceptātur à libero arbitrio, & sic loquit hic Apl̄s. Alio mō, p ut spūssanctus mouēs liberū arbitriū ē huius acceptionis principiū. & sic est ibi meritū de condigno, qa principiū meriti ē eius dem dignitatis cū p̄mio. i ¶ Nam expe. c. i. hominis, qui dicitur oīs creatura, Mar. vl. d. Prędicate euangeliū oī creaturæ. i. oī homini, quia conuenit cū angelis per intelligere, cū animalibus per sentire, per vegetari cū plantis, & per esse cū inaīatis, vt dicit Greg. home. xix. & sic per similitudinē est oīs creatura. k ¶ Reue. fi. dei expe. i. in beatitudine cælesti vbi deus clarè videtur, expectat per patientiā. l ¶ Vanitati enim. id est. passibilitati, morti, & incinerationi. m ¶ Creatura. i. humana natura. n ¶ Subiecta est, non u. i. per peccatum Adę: quod non est voluntarium in nobis propria voluntate. o ¶ Sed propter eū qui sub. eā. i. propter deum patienter sustinentur. p ¶ In spe. scilicet resurrectionis futurę. q ¶ Quia &: ipsa. creatu. i. humana natura. r ¶ Liberabi. à ser. cor. &c. quando in resurrectione ex animę gloria fiet immortale corpus. s ¶ Scimus enim. Hic inducit ad tolerantiam passionum exemplo duplici. Primum est creaturarum irrationabilium, quæ sunt in cōtinua transmutatione, quousq; tota natura corporalis melioret cū hoīe. & p cōsequēs debem⁹ sīr passiōes tolerare patiēter. iō dicit: Sci. e. quod. om. cre. Per hoc metaphorice intelligitur transmutationis variatio, sicut per oppositum. s. p risum prati, eius floritio. Secundū exemplū est ipsorū apl̄orū qui plenius cæteris credentibus receperūt spm̄ sctm̄: & tamē patienter tolerabant aduersa, & dilationē gloriæ in spe resurrectionis futurę. & hoc est quod dicit: t ¶ Non solū aūt illa. s. irrationabilis creatura ingemiscit & parturit. v ¶ Sed & nosipsi. apostoli.

c v c Primitias

Glos. ordi. Ad Romanos Cap. VIII. De Lyra

a ¶Primiti. spi. i. quorū iam spūs quasi in sacrificiū oblati sūt deo, & diuio charitatis igne succensi. b ¶Ado. vt etiā corpus beneficiū adoptiōis accipiat, vt ex oī pre filij dei sint. c ¶Spe e. Ideo dicit vt maius meritum spei videat, & ideo debeat saluare. d ¶Spi. adiu infir. qa ingemiscim⁹ & perim⁹ liberari, sed ne vel ante tempus vel cōtrarie petamus, spiritus adiuuat. Quod oratio impetrat donum dei, est euidenter, sed & orare est ex gratia. e ¶Spiritus postulat. Qualiter adiuuet infirmitatē nr̄a dicit: Ipse spiritus postulat. Adiuuat spūs nondum inhabitans, vt sint fideles: Adiuuat fideles iam inhabitans. Sed ipse spiritus postulat. secundum eandem locutionis figuram qua dicitur apostolis a domino. Spiritus loqtur in vobis, ait hic Apōstolus: Spiritus postulat gemitibus. Non enim spiritus sāctus postulat aut gemit, quasi indigeat, aut anguſtias patiatur: Sed quia ipse postulare nos facit, nobisq; interpellandi & gemendi inspirat affectum. Adiutorium igitur hic spiritus sancti expressum ē. Charitas enim quæ per spiritum sanctum facta est in nobis ipsa gemit, ipsa orat, contra hanc aures claudere non nouit qui illam dedit. Sic & spiritus sanctus postulat pro sanctis, quia postulare sanctos facit. Ita etiam & alibi ait Apostolus: Nunc autem cognoscentes deum, immo cogniti à deo. ita dictum est, vt intelligamus deum in nobis fecisse cognitionem suam. Quid enim est quod ait: Cogniti estis à deo. i. cognitores tuos vos fecit. Facit enim nos deus cognoscere se, vnde dicimur cogniti ab eo. f ¶Inenarrabilibus. Quomodo enim enarretur, quādo desideratur quod ignoratur? Nec tamen omnino ignoraf. Nam si petimus ignoraretur, non desideraretur. Et rursus si videretur, gemitibus non quæreretur. g ¶Scrutatur. Non quasi quærens quod nesciat, cui nihil est occultum. h ¶Scimus autem quoniam diligentibus &c. Q. Non solum hoc facit spiritus sanctus, sed etiam facit omnia diligentibus se prouenire in bonum prospera vel aduersa. tales enim deus consolatur prosperis, exercet aduersis. psunt enim mala quæ fideles pie perferunt, vel ad emendanda siue demēda peccata, vel ad exercendam probandamq; iusticiam, vel ad demonstrandam huius vitæ miseriam. Quāuis enim mors carnis de peccato primi hominis originaliter venit, tamen bonus eius vsus gloriosissimos martyres fecit. Ideoq; non solum ipsa, sed & omnia seculi mala remissis peccatis remanere debuerunt, vt haberet homo cum quib⁹ pro veritate certaret, & vnde exercitaretur virt⁹ fidelium. i ¶Secundum propositum. Q. Quod vocati sunt, non aliunde est q̄ à prædestinatione dei. Et inde est, q̄ omnia coope. in bonū non ex merito. k ¶Nam, deus, præde. id est, per appositam gratiam præparauit, vt verbo prędicationis crederent: illos quos præsciuit. id est, longē ante prænouit, fieri cōformes filij, qui est imago patris, vtq; quaq; eadem cum patre. Vnde dicitur Qui videt me videt & pa. ¶Et nota, q̄ impropriē accipitur sic prædestinatio de præsenti. i. pro gratiæ appositione per quam præparant ad recipiendum verbum. Proprie autem prædestinatio ē præscientia & prēparatio beneficiorū dei, de quib⁹ certissime liberāt q̄cūq; liberant. ¶Prædestinauit. Prædestinatio igitur est gr̄ę præparatio, quæ sine prēscientia esse nō pōt. Sed præscit de⁹, & quę nō ē ipse facturus. i. mala. Quia etsi sunt quædā quæ ita pctā sunt, vt etiā pœnę sint pcti, secūdū illud: Tradidit illos &c, nō in pctm dei ē, sed iudiciū. Gr̄a, ē ipsius prædestinationis effectus. ¶Sciendū verò, quia prēparauit deus & malis ignem æternum: Illis vtiq; quos iuste prę parauit ad abluenda supplicia, nec tamē præparauit ad faciēda peccata. prēparauit em̄ deus quod diuia æquitas redderet, nō qd hūana iniquitas admitteret, Nō em̄ sic prēparauit sanctos ad iusticiam

a ¶Spiritum sanctum. b ¶Miserias habemus vt alij.

a primitias spiritus habentes, † & ipsi a b
a ¶Et vnde gemimus, non solum pro alijs. b ¶Perfecti.
b † intrā nos gemimus adoptionem c
a ¶Nec dilatione, nec aduersis fracti. b ¶. i. a mortalitate, prius empti a peccato. ¶Expectat quę sit filiorum adoptio.
filiorum dei, expectātes redemptio d e
a ¶Expectamus: nam certi sumus, quasi iam saluī simus.
c nem corporis nostri. Spē enim sal f
a ¶Non enim a nobis spes. b ¶Res sperat.
ui facti sumus. Spes autē quæ uide g
a ¶Non est subiecta spei virtuti, quæ nō est nisi de non apparentibus. b ¶. i. de ea non habetur. c ¶Spes enim de futuris est.
tur, nōn est spes. Nām quod uidet h
a ¶Cur vel quomodo? b ¶Sperare dicitur. c ¶Q. Quod videtur non speratur, sed quod non videtur, e tū hoc est, crescit hoc meritum.
quis, quid sperat? Si autem quod nō i
a ¶Ideo gemimus, quia b ¶Quæ est aduersorum.
uidemus speramus, pēr patiētiam k
a ¶Diu in vanis agentes ¶Quæ nō videmus. b ¶Nō solūm prædictis adiuuat spiritus sed similiter. i. p gratiā suā.
expectamus. Similiter autem & spi l
a ¶Docens & faciens nos orare. b ¶Alius nostrum.
ritus adiuuat infirmitatem nostræ
a ¶Orationis.
operationis. Nam quid oremus si k
a ¶Vt congruit. ¶Orare. b ¶Ecce infirmitas.
e cūt oportet nescimus: sed ipse spiri l m
a ¶Postulare facit. b ¶Non contra nos. c ¶. i. facit gemere plus q̄ dici possit, tum pro hoc exilio, tum patriæ desiderio.
tus postulat prō nobis gemitibus
a ¶Qui sunt de re inenarrabili b ¶Facit postulare & impetrat. c ¶Vt scias etiam gemitus inenarrabiles
f g inenarrabilibus. Qui autem scrū n
a ¶Approbat & implet. b ¶Quid desiderare faciat.
tatur corda, scit quid dēsideret spiri o
a ¶Quod deus vult. b ¶. i. sanctos facit postulare. ¶Loco sanctorum.
tus, quia secūdū deum postulat prō p
a ¶Quomodo orare debeamus nescimus, sed ¶Nos maiores & doctores quorum autoritati credendum est.
h sanctis. † Scimus autem, quoniam q
a ¶Seruando mandatum. b ¶Per spiritum, vel cooperatur spiritui sancto. ¶Alias procedunt.
diligentibus deum, omnia coōpe r
a ¶Verum. b ¶Non recedentibus, sed vsq; in finem perseuerantibus.
i rantur in bonum: his qui secūdum
a ¶Non meritum. ¶Dei. i. secundum præscientiā & prædestinationem. b ¶Per prædicationem. ¶Vel interiùs.
prōpositum † uocāti sunt sancti. s
a ¶Ad sanctitatem. b ¶Omnia in bonum præscire & prædestinare &c. c ¶Hoc etiā secundum propositum. d ¶In præscientia apud se ab æterno præparauit. ¶Electi ad promissa præmia vocati.
k † Nām quos pscīuit & pdestinauit, t

† in nobis

Mat. 10. c. ▸ filiorum dei

Gal. 4. b.

Ibidem

† De pe. di. 2. c. tribꝰ & c. Apſus.

† vocati, non men est.

† De pę. di. 4. c. si ex bono

Ioh. 14. b. Nota

Ē. 1. d.

percipiendā

mino. Gemitibus inenarrabilibus. Per hoc designatur desiderium angelorum de salute hominum: quod est inenarrabile à nobis eo quōd non est cognoscibile nobis perfectē. Qui autem scrutatur corda. scilicet deus: Scit, quid desideret spiritꝰ. Quia mēs angelica est sibi totaliter manifesta. p ¶Quia secundum deū. id est sanctē & ordinatē Postulat pro sanctis. q ¶Scimus autem quoniam diligentibus deum. Hīc consequenter ostendit bonum adhærētium Christo in actu voluntatis, qui est diligere: per quem alia bona diriguntur in deum. & sic dicit: Scimus quoniam diligentibus deum. dilectione charitatiua & perseueranter. r ¶Omnia cooperantur in bonum his qui secundum propositum. id est prædestinationem. s ¶Vocati sunt sancti. in præsenti per gratiam sanctificantem. Istis em̄ & pctā in bonū pueniūt: qa fortiores & cautiores resurgūt, & etiam in gr̄a ad bonū eorū facit pctōrū memoria. Sicut cicatrices ad gloriā militis q finaliter in bello trūphauit. Eis verò qui diligunt deū secundum pnētē iusticiā tm̄, peccata non sic cedunt ad bonum eoꝝ. Ideo sub ditur: t ¶Nā quos præ. & prædestinā. & non alios.

G

H

I. Cor. 6. d.

► sancti

Diuisio

† De pœn di. 4. c. hīc §. quod ait in ea.

societatem.

militer autem. Postquam ostendit bonum quod consequuntur quātum ad habitum adhærentes ipsi Christo, hīc consequenter idem ostendit quantum ad actum meritorium. & primò in actu intellectus, secundò in actu effectus: ibi: Scimus autem. Circa primum sciendum, q̄ oratio est expressio desiderij. & ideo est actus intellectus præposito tamen actu voluntatis. Et quia incertæ sunt prouidētiæ nostræ, Sap. ix. d. ideo frequenter desideramus & petimus, quod tamen nō sēper expedit nobis. vnde etiā Paulus petijt amotionē stimuli. ij. Cor. xij. quod tamē non expediebat sibi: propter quod nō suit exauditus. Adhærentes autem Christo diriguntur in petendis à deo. & hoc ē qđ dicitur: Simili. au. i. cū præcedētib⁹ bonis q̄ habemus Christo adhærendo, habemus etiam ea quæ sequuntur. i ¶Et spiritus adiuuat infir. nos dirigendo si adhęreamus Christo: quia qui adhęret Christo vnus spiritus est cum ipso. k ¶Nam quid oremus sicut opꝰ. i. sicut expedit̄ ad salutem est. l ¶Nescimus. propria virtute, sed frequenter in hoc deficim⁹ sed hunc defectū supplet spūs sctūs. Ideo subditur: m ¶Sed ipse spiritus postulat pro nobis. i. postulare nos facit, sicut Gen. xxij. c. dixit Abrahæ dominus: Nūc cognoui, q̄ timeas dominum, id est alios cognoscere feci. n ¶Qui autē scrutatur corda. scilicet deus pē. o ¶Scit quid desideret. id est scire facit vna est enim scientia patris & filij & spiritus sancti. Alio modo exponitur pars ista de spiritu angelico nobis dato ad custodiam: q dirigit nos in orando, & in alijs a tribꝰ bonis. Et sic exponitur litera ista sic: Similiter autem & spiritus angelicus adiuuat infirmitatem nostram, nos dirigendo q̄tum ex se est, quia sollicitus est de nostra salute. Nam quid oremus sicut oportet ad salutem, nescimus, propter intellectus nostri perplexitatem. Sed ipse spiritus postulat pro nobis p̄ces nostras offerendo deo Tobiæ. xij. c. Quādo orabas cū lachrymis & sepeliebas mortuos, &c.

Sequitur: Ego obtuli orationem tuā dominō. Gemitibus inenarrabilibus. Per hoc designatur desiderium angelorum de salute hominum: quod est inenarrabile à nobis eo quōd non est cognoscibile nobis perfectē. Qui autem scrutatur corda. scilicet deus: Scit, quid desideret spiritꝰ. Quia mēs angelica est sibi totaliter manifesta. p ¶Quia secundum deū. id est sanctē & ordinatē Postulat pro sanctis. q ¶Scimus autem quoniam diligentibus deum. Hīc consequenter ostendit bonum adhærētium Christo in actu voluntatis, qui est diligere: per quem alia bona diriguntur in deum. & sic dicit: Scimus quoniam diligentibus deum. dilectione charitatiua & perseueranter. r ¶Omnia cooperantur in bonum his qui secundum propositum. id est prædestinationem. s ¶Vocati sunt sancti. in præsenti per gratiam sanctificantem. Istis em̄ & pctā in bonū pueniūt: qa fortiores & cautiores resurgūt, & etiam in gr̄a ad bonū eorū facit pctōrū memoria. Sicut cicatrices ad gloriā militis q finaliter in bello trūphauit. Eis verò qui diligunt deū secundum pnētē iusticiā tm̄, peccata non sic cedunt ad bonum eoꝝ. Ideo sub ditur: t ¶Nā quos præ. & prædestinā. & non alios.

► Conformes

☞ percipiendā, sicut præparauit ĩiqs ad iusticiā
A amittēdā, qa prauitatis præparator nunquā fuit. Hæc igitur regula in communi est tenenda. P. Stōres in peccatis præscitos esse, nō præparatos: pœnā aūt esse ꝑparatā sed'm qp præ-
1.Co.15.f. sciti sunt. a ¶ Imaginis. Vt portemus imāginem cælestis, sicut portauimus imaginem terreni. b ¶ Vel, Primogenitus. Quia ante omnem creaturam non factus, sed natus ē. Et quia primus sine peccato natus, & prim⁹ impassibilis resurgens, in quo habet fratres. Nam secundum id qp vnigenitus est, non habet fres. Secundū id aūt qp primogenitus est, fratres dignatus est vocare omnes qui per eius primatum ĩ dei gratia renascūt. c ¶ Vocauit. Vocatio exterior fit per prædicatores
Vocatio duplex & est communis bonorum & malorum. Interior verò tantum electorum. De exteriori dicitur: Multi sunt vocati, pauci verò electi.
¶ Vocatione ipletur prædestinatio. ¶ Vocare est cognitionem de fide adiuuare vel cō-
Mat.22.b. pungere eum quem sciat audire, & hoc est electorum tantum. d ¶ Magnificauit. Hoc de præscitis, de alijs non: etsi ad tempus videantur, tamen quia non permanent non magnificantur. Magnificauit. id est, magnificabit. hoc autem futurum est: Sed dicitur præteritum: quia dicitur scissē, quę, ab æterno disposuit facere. vnde Isaias: Qui fecit quæ futura sunt.
Isa.44.a. Talibus omnia in bonū etiam qui deuiant vt inde cautiores, & in se
Nota non fidentes. ¶ Sunt hic quatuor, memorata, prædestinatio, vocatio, iustificatio, magnificatio. Vnum est in deo, & tria in nobis. Prædestinatio enim nostra non in nobis est, sed in occulto apud ipsum in eius præscientia. Tria verò reliqua in nobis sunt.
e ¶ Si deus pro nobis. Prædestinando non existentes, vocando aduersos. Iustificando peccatores. glorificando mortales. f ¶ Tradidit. (Augustinus) Dicitur, qa
Eph.5.a. pater tradidit filium, verum autor talicis hu
B ius est etiam ipse qui bibit. Vnde Apostolus: Christus dilexit nos, & tradidit semetipsum pro nobis. Si ergo pater filium tradidit, & filius seipsum. Iudas quid fecit? Pater tradendo filium bene fecit, filius tradendo seipsum bñ fecit. Iudas tradendo magistrū pro auaritia male fecit. Non enim quod nobis prescitum est de passione Christi, malitię Iudę deputabitur: habebit ille mercedē malitię Christus laudē gratię. g ¶ Oia. Minus est nobis oia dare ꝙ nostri causa morti illum tradere. ¶ Oia superiora, deus trinitas. s. ad videndum siue fruendum. Equalia, angeli quibus æquabimur in futuro ad conuiuendum, etsi non inferiores. Inferiora quoq; nostra sunt ad dominandum. Et similiter quædam etiam superiora, vt sublimes angeli, & vniuersa ministeria cælestia nostra sunt: Non dominio, sed vsu: sicut res domini famulorum, sunt ad victum, vel ornamentum, vel aliud huiusmodi. h ¶ Quis accusabit. a. Nisus diaboli accusatio dicitur: i ¶ Ad dexte. dei. In honore quo deus cuius postulatio non potest contemni. k ¶ Interpellat. Dum quotidie hominem quem assumpsit, & graue genus mortis quod pro nobis sustinuit, vultui
†Psa.43.d paterno offert. l ¶ Vel, Sicut scriptum est. Quasi aliquis diceret: Cur ista commē-
†morti tra moras? sunt ne nobis hæc mala? Respondet.
dimur Vtique ista mala sunt nobis. Sicut scriptum est: Quia propter te mortifica. &c. Propter te: causam notat, sine qua coronam martyrij non redditur. Martyrem enim non facit pœna, sed causa: quia ipse pro nobis passus est, vt & nos propter ipsum patiamur; Sed in his omnibus superamus,

☞ Neq; an.

a ¶In puritate vitæ, modo hic, & postibea
rtitudine.

a conformes fieri imaginis fi, a
a ¶Conformes, ita vt. b ¶Iure hęreditatem patris obtinens, & alijs dispertiens. quod primogenitorum est.

b Iĩ sui, ut sit ipse primogenitus b
in multis fratribus, Quos au, c
a ¶Quod fuit anteqū essemus. b ¶Quamuis ante auersos.

tem prædestinauit, hos & uo, d
a ¶Quia præparati erant in præscientia. ¶Per prędicatores. b ¶Auersos. ¶Secundum propositum quia sunt & non electi, vocati exterius.

c cauit. Et quos uocauit, ipsos d
a ¶Remissione peccatorum, & bona operatione.

& iustificauit. Quos autem e
a ¶Dum peccatores essent. b ¶Omni genere virtutum. Vel æterna remuneratione. ¶Vt similes deo sint. ¶Hic hoc futurum.

d iustificauit, illos † & magnifi, f
a ¶Contra hęc vel ad hęc, aspicientes, vel beneficia dei sapientes.

cauit. Quid ergo dicemus ad g
¶Cum hęc omnia præscitis. a ¶Vt prædictum est. b ¶Nullus prorsus potest nocere, sed cooperatur in bonum.

e hæc? Si deus pro nobis, quis h
a ¶Deus est pro nobis, qui pręter alia filium dedit pro nobis. ¶Nullus contra nos: quia dedit nobis omnia.

f contra nos? Qui etiam pro i
a ¶Consubstantiali.

prio filio suo non pepercit, sed k
a ¶Pro peccatoribus quod maius est. ¶Pro reparatione nostra.

f pro nobis omnibus tradidit il, l
a ¶Si dedit Filium, quomodo potest negare quia omnia cum illo

lum: Quomodo non etiam m
a ¶Quod minus. ¶In præsenti iusticiam, & post vitam æternam. ¶Superiora, inferiora, æqualia

g cum illo omnia nobis † dona, n
a ¶Et cum hoc ita sit, nullius accusatio nocet.
a ¶Ita vt sit. ¶Vt noceat.

h uit? Quis accusabit aduersus o
a ¶Quos præscivit. b ¶Alius non potest: Deus non vult quia ipse est qui.

electos dei? Deus qui iusti, p
a ¶Cum nullus accuset. b ¶Qui possit inferre mortem. ¶Nullus potest inferre qui velit. Solus enim Christus posset, sed non vult.

ficat. Quis est qui condem, q
a ¶Nunquid.

net? Christus Iesus qui mor, r
a ¶Pro illis. ¶Vult damnare.
b ¶Dico mortuus. c ¶Quod maius est vt & nos resurgamus.

tuus est: imo qui & resurrē, s
a ¶Et quod maximum est.
b ¶In bonis potioribus. c ¶Patris.

i xit, qui est ad dexteram dei, t
a ¶Medius inter deum & homines.
b ¶Repræsentatione humanæ. ¶Non voce sed miseratione.

k qui etiam interpellat pro no, u
a ¶Et cum ita sint. b ¶Nunquid hęc aduersa.

bis. Quis ergo separabit nos q
a ¶Corporum afflictio.

à charitate Christi? Tribula, r
a ¶Mentis anxietas. b ¶De loco ad locum.

tio, an angustia, an persecutio, s
a ¶Penuria cibi. b ¶Vestitus penuria.
c ¶Apparatus mortis.

an fames, an nuditas, an peri, t
a ¶Ipsa mors.

l culum, an gladius? Sicut scri, u
a ¶Quia ubi inseparabiliter adhęremus.

ptum est: † Quia propter te x
a ¶Varijs tormentis. b ¶Tota vita.
c ¶Sine respectu misericordiæ.

† mortificamur tota die æstimati, y
a ¶Quę non prosunt nisi occisæ.

ti sumus ut oues occisionis. Sed in z
a ¶Tribulationibus & tormentis positi.
b ¶Superiores efficiuntur. c ¶Non propter nos.

his omnibus superamus † pro, a
a ¶Conformes. fie. imagi. fi. sui. qa C
filiatio adoptiua dei ē quędā similitudo filiationis naturalis diuinæ. b ¶Vt sit ipse &c. fr.
i. fidelibus: qa nō confunditur eos fratres nominare. Heb. ij. Sciendum autē, qp cū dicitur sic: Quos prescisiuit & prędestinauit, prescia nō accipitur hic prout opponit ꝑdestinatiōi, sicut dānandi dicunt prescisi: sed accipit ꝑut ē
prēabulū ad ꝑdestinationē. Electi em̄ a deo, prēcognoscuntur ab eo: quia non digit ignorans, & a casu: tamen non est ibi prēcessio nisi
rōnis tm̄: quia ꝑdestinationē ēternā sequunt alia bona, quę destinatis in tempore conferūtur. ideo subditur: c ¶Quos au. prædehos & uo. p fidē ad se liberū arbitrium trahendo. d ¶Et quos uo. ip. & iusti. per
gratiam. e ¶Quos au. iusti. illos & magni. per gloriam. quia gratia est arra animę. f ¶Quid ergo dicemus. Postq̄ ostendit
magnitudinē boni adhærentiū Christo. hic † glorificauit.
cōsequēter ostēdit huiꝰ boni certitudinē: qa
nō pōt ab electis amoueri p violentiā, ip̄ subditur: g ¶Si d. p n. Et accipit hic si p qa.
qa deus est pro electis. h ¶Quis con. nos
q. d. nullus: quia nullus potest resistere potestati diuinæ: Et qp sit pro electis, consequēter
ostendit dicens: i ¶Qui etiam ꝓprio fi.
suo. naturali. h ¶Non peper. &c. & maxime dilectione ad electos. l ¶Quo. non.
Argumentum est a maiori. Item prædictum
bonum non potest tolli ab electis per accusationē. ideo subditur: m ¶Quis ac. ad. e. d.
in iudicio finali? q. di. nullus. Et subditur causa: n ¶Deus est qui iusti. sententiādo ꝓ
electis. ideo. pars aduersa dęmonū nō audebit mutare: Non etiā per modū cōdēnatiōis.
ideo subditur: o ¶Quis ēq cō. q. d. nullꝰ
& subditur rō: p ¶Chri. Ie. &c. q e. in. p †donabit
no. apud patrē ostendendo latus & vulnera:
& sic tollitur omnis condemnationis causa.
q ¶Quis er. Postq̄ Apl̄s ostendit qp Christo sit adhęrēdū, hic cōsequnt oñdit huiꝰ adhæ
rētię modū q debet eē firmus: Quā firmitatē
oñdit duplicit. Primò ex pte corpis, secundò D
ex pte aīæ, ibi: Certus sum. Ex pte ỹ ò corpis: Passionū
apparet firmitas adhęsionis, qñ qs pro nulla mortis suf
passione illata corpori sepat a Christo: Et po ficientia
nit Apostolꝰ septē passiones quarū maxia ē
mors: qa est vltimū terribiliū in vita pñti sēcūdū Philosophū. iō ponit vltimò cū dr: An
gladius. Alię sūt dispositiōes ad mortē: aliq tū
ꝓpinquę, & alię magis remotę. Intē ꝓpinqs ē
ꝓbabilitas mortis iminētis, quę dupl̄r accipitur. Vno mō q̄tū ē ī re, & q̄tū ad hoc dr: An
piculū. Alio mō q̄tū ē ī apprehēsiōe aīæ, &
q̄tū ad hoc dr: r ¶An an. Dicit em̄ qs angustiari qñ ē in arto posit. Passiones ỹ ò magis remotæ, & dispositiones ad mortē cōtingunt propter subtractionē necessariꝝ ad vitā
s. alimenti & regumēti: Et q̄tū ad hæc duo dicit: An fames an nuditas. Vel contingūt ꝓpt
illationē nocumēti: Qd̄ qdē nocumētū cōsideratur dupl̄r. Vno mō, vt est ab hoste. & q̄
tū ad hoc dicitur: An persecutio. Alio modo inq̄tū recipit in corpore patientis: & sic dicit
Tribulatio: Apostolꝰ aūt in scribendo nō curauit multum de tali ordine artificiali, sed dimisit hoc expositoribus. Quod autē talia patereni sancti, ostendit inducēs ad hoc autoritatē, Ps. xliij. d. s ¶Quia pro. te mor. i. ad
mortem per afflictiones & tormenta ducimur, sicut pater in martyribus. t ¶Aestimatus ut oues occi. quarum occisio reputatur vtilis pro lana & carnibus habēdis: Sic
tyranni bona martyrum rapiebant, & cum
hoc obsequium se præstare deo reputabant
Ioh. xvj. a. Venit hora, vt oīs qui interficit
vos, arbitretur obsequium se præstare deo.

Certus sum

☞E. a ¶Neq; an.ne.prin.ne.uir. Hi ordines accipiuntur de malis
b angelis, & de bonis si fieri posset. b ¶Neq; alti.ne.pro. Am
prou.30. bro. i nec, ꝑsꝑa vel aduersa. vñ Salomō: Diuitias & paupertates ne dederis mihi: ne repletus mēdax fiam, vel pauper rapiam: & ꝑ
Isa.7.b. iurē nomē dei. Multi peccāt alacritudie, mīsti necessitate. Cōtra hoc prꝑponit Achaz in Isaia, q nolebat petere
lignū neq; in alto neq; in ꝓfundo. Remediū de Christo, q neq; elatꝰ ptāte qua ꝗqua
lis pīs, nec turbatꝰ de electione mortis, q ē
signū in alto, & in profundo: ne ille vel re
gia ptāte extolleretur, vel erumna turbare
tur, sicut tūc erat ꝓ bello Assyriorum.

Cap. IX.

GLOS. ORDI.

†potestates VEri.di. Mō nihil pōt separe, sed olim fui separatꝰ. vñ mō doleo, & sic mala ai i bonū cōuertūt. Veri
ta.di. Amb. Quia cōtra Iudæos loqui vi
sus ē, affectū suū circa eos ostēdit, qd' iurā
do firmat. Dolet genꝰ suū hōficio Christi priuari. Optabā ait, nō opto: qa scit se ta
lē nō posse à Christo separi; tn affectū cir
ca illos ondit, de qb' multa prēconia enūe
rat, vt oībꝰ ꝓ eis dolorē incutiat. q tāto pe
iores sunt Gētilibꝰ, q ꝓ prærogatiuā patrū
& ꝓmissiōis pdiderūt. propēsius em malū
est, dignitatē perdidisse, q̄ non habuisse.
Sed hoc est inquit quod deꝰ dixit futurū,
Genē.36.d. vt non filij carnis sint semē Abrahæ, sed q
fidem habent, per quam natus est Isaac; Isa
ac in typo Christū, Iacob & Esau duorum
populorum. Iob fuit ex filijs Esau.
quintus ab Abraham, hoc est nepos Esau.

Nicolaus de Lyra.

☞Pro frā.

Deceptio num varie tas

c ✠ a ¶Cer. s. Hic cōsequēr ondit firmi
tas ex pte aiæ, i hoc q nō ē sepabilis à Chri
sto ꝓ aliq̄d illatū sibi, cuiusmodi est dece
ptio. Quæ aliq̄n ꝓuenit ex pte illius q decipit, eo q ē i passiōe po
situs: sicut timēs ad modicū ītrepitū, credit irruere in hostes, maxie
verò passiones sunt timor mortis & amor vitæ. Et q̄tū ad ista di
citur: Cer. sum. enī qa neq; mors i. timor mortis. b ¶Neq;
F uita. i. amor vitæ. Aliquando cōtingit deceptio ex pte decipien
tis, eo q multū creditur eius dictis: & hoc remouet dicēs: c ¶Ne
que angeli. i. qui sunt de infimo ordine primę ierarchię. d ¶Ne
que prin. qui sunt de tertio ordine eiusdē ierarchiæ. Et istis sub
intelliguntur archangeli qui sunt de medio ordine. Et dicuntur ar
changeli, quasi principes angeli, ab archos quod est princeps.
e ¶Neq; uirtu. Angeli sunt de secundo ordine mediꝫ ierarchię
Et sub istis intelliguntur potestates, qui sunt de infimo ordine eiusdem ierarchię. Istos autem angelos exprimit Apostolꝰ: qa sunt de
qu.nq; ordinibꝰ quorū officia fonāt in misteriū circa nos. Angeli
verò de quatuor ordinibꝰ supiorlbꝰ sunt assistētes deo. q. d. Apls:
q̄uis angelis q mittuntur ī misteriū ē multū credēdū, tamen non
posset separe à charitate Christi ꝓ aliquā deceptionē. Non est aūt
ꝓ hoc intelligendū, q angeli sancti velint nos decipe: sed q si vel
lent, nō possent. Aliqua em ꝓpositio cōditionalis est vera cuius v
tracꝫ ps est falsa, & impossibil, sicut ista: Si homo volat, habet alas. &
sic ē i ꝓposito. & ꝓ talē modū dicit Apls Gal. j. b. Licet nos aut an
gelus de cęlo euangelizet vobis prętereq̄ qd' euangelizauimus vo
bis, anathema sit. f ¶Neq; instā. i. quęcunq; pūia nō poterunt
nos separe à charitate Christi. De præterito non facit mentionem:
quia non faciūt in hoc difficultatē. Aliqn ÿ ò cōtingit deceptio ꝓ
dęmonē: qa aliqn decipit ptāte, de q̄ dr Iob. xlj. d. Nō est ptās sup
terrā q̄ cōparet ei. Quā excludit di. g ¶Neq; fortitudo. Aliqn
verò mendositate promittendo maiora, quam possit facere, sicut
Christo homini Matth. iiij. b. Hæc omnia tibi dabo, si cadens ado
raueris me. qd' excluditur cū dicitur: h ¶Ne. al. à dæmone, ꝓmis
sa. Aliquādo ÿ ò malicia occulta, qd' excluditur ibi: i ¶Neq; ꝓ
fun. s. malicię dęmonis. & vt omnia generaliter, excludat subdit:
k ¶Ne. creatura aliqua pote. Et loquitur hic Apostolus de
prędestinatis. & q̄tum ad desperationem finalem: qa licet peccent
aliquando, tamen semper in charitate Christi moriuntur.
¶In c. viij. vbi dr ī po. Nullꝰ em dānat nisi ꝓ pctō origi. vl mor.

ADDI. I. Licet em scti patres descenderunt ad Limbum
pro pœna per Adā incursa: nō tn ꝓpt hoc dicē
di sūt dānari, put videt dicere Postil. Tales em fuerunt à deo præ
destinati. & sic secundum propositum æternū sunt vocati sancti.

¶In eo. ca. vbi dr in Postil. De pctō. i. de seipso facto hostia, ꝓ pctō. G

ADDI. II. Qd' dr hic: De pctō dānauit pctm, pōt aliter
exponi, vt videt magis ꝓprie. Pro q̄ sciēdū,
ꝙ crucifigētes Christū, maximū pctm cōmiserūt, vt est manifestū: de
q̄ pctō deꝰ deleuit. i. abstulit pctā nra. & hoc ē qd' dr: De pctō. i. de
passiōe Christi, qd' maximū pctm fuit re
spectu inferētiū. Dānauit pctm. i. deleuit,
&c. vt i postq. Quæ qdē expositio videt ma
gis ꝓpria, in q̄tū hæc dictio pctm, vnisor
miter accipit vtrobiq;. Et cōtinuat ad prę
cedētia sic. Nā impossibile erat legi natura
li seu scriptæ, ꝙ ex pctō qd ē q̄dā trāgressio legis eliceret bonū redēptiōis: sed hoc
ad solū deū ptinet, q adeo est bonꝰ, vt eti
am ex malis bonū eliciat sed m Augus. &
hoc ē qd dicit: Nā ꝙ impossibile erat legi,
deꝰ filiū suū mittēs de pctō dānauit pctm.

¶In eo. ca. vbi dicitur in Postil. In
quo clamam⁹, id est deum vocare possu
mus. Abba pater.

ADDI. III. Qd' dr: In q̄ clama
mus Abba pr, re
ferri pōt ad duas nationes quibus scribe
bat. s. ad Iudæos & Gentiles. Iudęi em vo
cabant deum Abba in sua lingua: Roma
ni verò pater in sua, &c.

RETLI. In ca. aūt. viij. vbi dicit Po
stil Qd' dānatio est ꝓ mor
tali vel originali pctō, aut ꝓ pœna incur
sa ꝓ Adā. Bur. vult nō debere dici pēs ad
limbū descendentes dānatos, qa fuerūt ꝑ
destinati. Ad hoc dicēdū, ꝙ pēs illi vsq; ad
mortem Christū fuerūt ꝓ sniam, & chiro
graphum deputati ad pœnā dāni: q̄ snia
dici pōt dānatio q̄uis nō ęterna. ¶In eo.
ca. vbi dr: De pctō dānauit pctm. Postil. si
cut glo. exponit ꝙ Christus de pctō. i. de
seipso hostia, ꝓ pctō facto dānauit pctm. H

Quòd autē hostia, ꝓ pctō pctm dicitur, ꝓbat ꝑ illud Hosee, iiij. vbi
dr: Pctā ppli mei comedēt. i. hostias ꝓ pctō comedēt. Burg. āt dicit
magis ꝓpriā eē expositionē: vt pctm teneat vniformitē, vt de pctō
Iudæoꝝ crucifigētiū dānauit pctm. sed ista expositio Bur. videtur
cōtra rōnē: Nā nihil eiusdē rōnis est destructiuū suiipsiꝰ. Nam sicut
vnūqd' ꝙ in q̄tū tale naturaliter est cōseruatiuū suiipsiꝰ, ita nihil est de
structiuū cuiuscūq; nisi sit ei aliq̄ genere oppositiōis oppositū. Val
de igit ipropriē oportet dici pctm destruere pctm, tenēdo pctm vn
iformiter. Grāmatici em ꝓprietatē taliū orōnū saluare volentes,
vtūtur relatiuo diuersitatis, nō identitatis, vt mulier saluauit q̄ dā
nauit. Sicut ꝓ homem mors, ita per homem resurrectio mortuorum.
Oportet igitur hic peccatum non accipi vniformiter. nam passio
Christi practicata est à deo & à Iudæo: Vt à deo fuit, & est opti
ma, Vt à Iudęo ē pessima: Vt à deo habuit rōnē saluatiuā, & pctī
destructiuā: nō āt vt à Iudęo: qa sic fuit malū: malū āt ndestruit ma
lū, ꝓprie & vniformiē, sed potiꝰ auget. Nec valet declaratio Bur. q̄
dicit, ꝙ solꝰ deꝰ adeo bonꝰ ē, vt sciat elicere bonū, ex malis Iudęoꝝ
crucifigētiū: qd' erat impossibile legi, vt i ipsa ex pctō quod est ipsius
legis trāsgressio eliceret bonū redēptiōis. Illa em declaratio falsificat
lram apli: nā si deꝰ ex maiori malo. s. Iudęoꝝ crucifixiōe sciuit elice
re bonū redēptiōis, sciuit hoc idē ex minori malo. s. legis trāsgressio
ne. Dicit āt lra Apli hoc legi impossibile: qd' falsū esset sed m Bur. in
terpretationē: qa deꝰ pōt ex q̄cūq; malo elicere qd' cūq; bonū. Meli
us igit & ꝓprie magister & Postillator exponit illū passū, dicēs: Im
possibile erat legi, vt ꝓ legē q̄tūcūq; obseruatā destrueret malū, qa
lex ondit pctm nō tulit, iō deꝰ filiū suū mittēs ī similitudinē carnis pcti
fātus ē pctm. i. hostia, ꝓ pctō. & hoc pctō dānatū. i. deletū est pctm.

¶In eo. ca. vbi dr: Abba pr. Bur. dicit eē Abba nomē Hebraicū
sed Mar. xiij. d. dicit eē nomē Syrū: Ita etiā pōt esse Gręcū, qd' ibi
dē videbat reprehēdere Postil. & in hoc cap. allegat suum corrupto
rium: Exod. xxxij. vbi etiam vide corruptionem eiusdem.

NICO. DE LYRA. Cap. IX.

VEritas. di. Posiq̄ ostendit Apostolus cessationem legis fa
ctam per Christum, & ꝙ ei est totaliter adhęrēdum, ne per
hoc videatur Iudæos derelinquere tāq̄ exosos, iō cōsequēr
hic ondit ergā eos suū affectū. & hoc tripliciter. Priō dolōdo de eoꝝ ob
stinatione. Secundò, orādo ꝓ eorū cōuersione: ca. se. tertiò, compescen- Diuisio
do Gentiles ab eorū insultatione, cap. xj. Prima in duas, quia priō
ostendit suū affectū, secundò, remouet incidens dubium, ibi: Non

✠autem. Circa

a ¶ Pro fribus. Vel ꝓ his retrahēdis q mō sunt fratres in fide, A qui sunt & cognati mei: & ita grauius peccabā. b ¶ Nō autem
Act. 10.c. quòd exci. Cōsolat̄ dolorem suū Apostolus, hos olī de⁹ saluan dos non decreuit, prēsci⁹, nō pōnarū acceptor. Nullū em̄ dānat añq̄ peccet, nullū coronat añq̄ vincat: sed prēscia diffinitū habet, q̄lis vniuscuiusq; futura sit voluntas, ex q̄ dānet vel coronet. ¶ Quia dolebat de Iudæis, cōsolat̄ se iueniēs scriptū: nō oēs eē saluādos, sed tm̄ siles Isaac. In his oñdit q; sola grā dei faciet filios dei. Non autē exciuer. dei. Dixit, q; ꝓmissio æternæ hæreditatis facta est Iudæis: sed qa ipi ex magna ꝑte nō credider ūt, videbat̄ v̄bū dei nō esse impletū. Ad qd̄ rñdet: etsi i qbusdā nō est
† Optaui, vel, Optari impletū, in alīs tm̄. s. i Gētib⁹ credētib⁹ impletū est, q mō veri sunt filī Abrahę. Nō au. ex. Q. Etsi ita laborauit: etsi nō omnes credunt, nō tm̄ excidit v̄bū dei, vel nō dico q; exciderit. Verbū dei excidere ē ꝓmissa nō iplere. c ¶ In Isaac. i. i Christo vocā. te grā cōgregātur. ¶ In Isaac promissiōe
Gal. 4.d. prēfigurati sunt, nō qui seipsos iustos, sed q̄s deus facit: hi sunt filī liberę q̄ sursum ē, quæ ē mater nr̄a. Filī carnis sunt terrenæ Ierusalē, q̄ seruit cū filīs suis. Sicut Isaac ñ meruit, vt nasciturus ꝓmitteretur, sic & isti, sed sola grā promissa est eis data filiorū adoptio. d ¶ Nō solum aūt il. Sara ha
Gen. 5.c. buit promissionē, sed & Rebecca habuit ꝓ missionē, habens. s. duos filios ex uno cō. Isaac patris no. Ex vno cōcubitu dicit, ne videantur merita parentū differētia in generatis: sed patris. i. institutoris nostri, quē imitemur, si volum⁹ esse filī dei. Promissio facta Sarę, oñdit q; ꝓpter gen⁹ nullus saluatur. Ista Rebeccę, q; ꝓpter nullum meritū suū vel parētū aliqs eligit, sed sola
B gratię. e ¶ Cū em̄ nōdū nati. Rebecca habuit promissionē hāc: maior seruiet minorī. i. Esau persequēdo, ꝓficiet Iacob.

Nicolaus de Lyra. ☞ Non ex

† excidit autē. Circa primū dicit: Veri. au. dī. Et est mod⁹ iurandi ad assertionem sui dicti. Ex q̄ patet, q; iurare nō est pcm̄ viris perfectis ex causa rōnabili, sicut erat in ꝓpositō: qa Iudęi de facili non credēbāt sibi a ¶ Conscīa m. bō ordiata. b ¶ Quo
† quia niā tri. ē mi. ma. q̄tū ad mentē. c ¶ Et cōti. dolor. ex aīa redūdās ad carnem, & supplendū ē ꝓ Iudæorū infidelitate: Qd̄
† Gen. 21.b declarat di. d ¶ Opta. enī &c. ana. es
Gal. 4.d. se. i. sepatū ab eo: Qd̄ dupliciter pōt intelligi. Vno modo referēdo ad tēp⁹, i q̄ pse quebaī Christū ī mēbris suis, Act. vii. & hoc ex zelo Iudaicę legis. & sic optabat se sepatū eē à Christo. Alio mō referendo ad tps post cōuersionē suā, i q̄ pdicabat fidē catholicā: & tunc aliq̄n optabat separi à Christo p dilationē suę glię ad tēp⁹, vt iten deret cōuersiōi Iudęor⁹ ad fidē Christi. vñ dicit Phi. ſ. d. Desideriū hīs dissolui, & eē cū Christo. ꝓmanere autē in carne necessariū ē ꝓpter vos. e ¶ Pro fra. meis. s. con
† Gen. 28.b uertēdis. f ¶ Qui sunt co. mei. Fuit em̄
† In tempore hoc Apostol⁹ natiōe Iudę⁹ de tribu Beniamin vt ipsemet dicit. ſ. xj. & Phi. iij. Quorū adoptio est filiorū, qa ppīs ille ſpecialiter dict⁹
† Gen. 25.c est filius dei, Exo. iij. ſ. Filius meus primogenitus Israel. g ¶ Et gloria. quia ei facta sunt apparitiones diuinæ. h ¶ Et
† cōcubitū testamentum, quantum ad mandata dei data populo per Moysen. i ¶ Et legis. latio. q̄tum ad præcepta decalogi à deo data populo, Exodi. xx. k ¶ Et obsequium. diuini cultus. l ¶ Et promi
ſa. prophetarum de Christo. m ¶ Quorum patres, ex quibus est Christus, vt patet Mat. ſ. n ¶ Scd̄m carnē. Hoc dī ad ostendendū, q; in C
Christo non solū est humana natura, secundū quā descendit ī patribus veteris Testamenti, sed etiam diuina, secundū quā ꝓcedit à patre. ideo subditur: o ¶ Qui est sup oīa de. ben. Ex quo manifestē patet error Arrīj dicentis Christum puram creaturam. Arrīj error

p ¶ Nō āt. Hīc circa prædicta remouet dubiū. Ex hoc em̄ q; dicit, ꝓmissa de Christo facta Iudæis, qui tamē nō receperūt eū posset aliquis credere frustratum fuisse ꝓmissum diuinum: ideo hoc remouet per duplex exemplum, secundū ponit ibi. Nō solū. Circa primum dicit: Non autem. supple sequitur: q ¶ Quod exci. uer. diuinum. ab impletione ex ifidelitate Iudæorū: quia aliqui eorum vt apostoli, & plures alī receperunt fidem Christi, in quibus promissum dei, impletū est. r ¶ Nō enim omnes qui ex Israel. i. à Iacob, alio nomine dicto Israel Gen. xxxij, descenderunt supple. s ¶ Hi sunt Israelitæ. per imitationem fidei eius: Quod declarat i filīs Abrahæ, qui non omnes dicti sunt semen eius, sed illi tantum qui descenderūt per Isaac. & hoc est quod dicit: t ¶ Neq; qui semen sunt Abrahæ, secundū testimoniū scripturæ. v ¶ Omnes fi. ga filī Abrahę de Agar, & de Cethura nō sūt dicti semē eius: Quod oñdit ꝓ scripturā Ge. xxj. b. Sed in Isaac vocabitur tibi semen: De alīs aūt filīs subditur: x ¶ Non qui filī carnis. virtute naturali geniti, cuiusmōi fuerūt Ismael, & filī Cethurę. y ¶ Hi filī dei. i. ad eius cultum electi. z ¶ Sed qui filī sunt promissionis. scilicet diuinæ. a ¶ Aestimantur in semine. scilicet Abrahæ: Et qui sint illi, ostendit ꝓ scripturam dicēs: Promissionis enim uer. &c. quod subditur: b ¶ Scd̄m hoc tē. id est anno reuoluto. c ¶ Veniam ad te D
& erit Sa. filius. Gen. xvij. b. Allegatur aūt hæc autoritas, & aliæ sequentes scd̄m translationē septuaginta, quę tēpore Apostoli erat mīt̄ autētica: Dicit aūt hic Isaac ꝓmissiōis fili⁹, qa v̄tute diuina, natura iuuāte fuit genit⁹: qa pater erat cētenari⁹, & mater sterilis & nonagenaria. Igitur cū ꝓmissio facta Abrahę. Gen. xxv. c. q; semē suum esset futurū sicut stellę, anteq̄ aliquem haberet filiū, vt ibidē dicit: & tamē hæc ꝓmissio nō fuit ipleta in oībus eius filīs, sed solū in Isaac vt dictū est, nō dicitur frustrata, sic nec ꝓmissio per ꝓphetas de Christo frustrata est, q̄uis nō oēs Iudæi ipsum receperint per fidem, sed aliqui ad hoc electi. d ¶ Non so. Hic inducitur aliud exēplū ad ꝓpositū. Et diuiditur in duas partes. quia primò ponit exēplū, scd̄o remo- Diuisio
uetur ex hoc dubiū, ibi: Quid ergo dicem⁹? Est autē exēplū hoc de filīs Isaac, qui licet esset ꝓmissionis filius, vt dictū est, & ꝓ eū implenda promissio diuina de semine Abrahæ, nō tamen impleta fuit in duobus filīs suis Esau & Iacob: sed in Iacob tantū: & tamē dī firma, & veraciter esse impleta. Et eadem ratione promissio de Christo licet non fuerit impleta in omnibus Iudæis sed in aliquibus ad hoc specialiter electis. Dicitur igitur: Non solum autem illa. scilicet Sara habuit filium ex adiutorio gratiæ. e ¶ Sed & Rebecca. scd̄m qd̄ dī Gen. xxv. c. Deprecatusque est Isaac dominū ꝓ vxore sua, eo q; esset sterilis, q; exaudiuit eū, & dedit conceptum Rebeccæ. f ¶ Ex uno con. habēs geminos filios. Hoc nō est de textu, sed subintelligit̄, ꝓpter qd̄ fuit positū ꝓ modū glo. & postea insertum textui per scriptores. g ¶ Cū enī nōdū na. ſ. ſ. Esau & Iacob.

☞ Vt secundum

Radicata & fundata.

bente mihi conſcientia mea in ſpiri a
a ¶ Et ſpiritus est testis. ¶ De hoc quod.
b ¶ Stupor mentis.
tu ſancto quōniam triſticia b est mi b
a ¶ Non horarius.
b ¶ Compunctionis.
hi magna, & cōtinuus dolor c
a ¶ Non sprecterunt.
¶ Et merito doleo. b ¶ Qui modo apostolus.
cordi meo. † Optabam enim ego d
a ¶ Separato aliorum.
a ipſe anāthema eſſe à Chriſto pro e
a ¶ Pro Iudæis, qui fratres in lege, quorum legem volebam defendere. ¶ A Christo extantibus. b ¶ Et ideo amplius fuuandi.
frātribus meis, qui ſunt cōgnati f
a ¶ De tribu Beniamin.
mei ſecundum carnēm qui ſunt Iſ
a ¶ Veri secundum bonos, vel genere.
b ¶ Ad quos pertinet.
raēlitæ: quōrum adoptio eſt filio
a ¶ Quæ est. b ¶ Quia populus peculiaris: vel modo per miracula quæ faciun.
c ¶ Nouum.
rum, ēt glōria, & tēſtamentum, g h
a ¶ Quorum. b ¶ Quam vetus per figuras ferret. c ¶ Cultus dei vnius. d ¶ Quorum.
a et legiſlātio, & obſequiūm, ēt pro i k
a ¶ Quibus factæ sunt promissiones. b ¶ Laus a prioribus. c ¶ Sunt. l
miſſā, quōrum pātres, ex quibus m
a ¶ Laus a posterioribus. b ¶ Vnde: Homo natus est in ea.
eſt Chriſtus ſecundum carnem,
a ¶ Etsi secundum carnem natus sit de patribus. b ¶ Vnde & fundauit eam altissimus.
a qui eſt ſuper omnia deus bene n o
a ¶ Verum est quod ipse sit deus. ¶ Q. qui huic veritati contradicebam modo confirmo.
b ¶ Verum est. ¶ Et si ita laboraut, & si omnes non credunt, Non tamen excidit. ¶ Non irrita est promissio, etsi non omnes salui, quia Non omnes.
dictus in ſecula amēn. Nōn au p
tem quòd † exciderit uerbum dei. q
¶ Secundum carnem.
Nō enim omnes qui ex circunciſio r
a ¶ Ad Israel vere pertinentes.
ne ſunt Iſrāēl, hi ſunt Iſrāēlitæ: ne s t
a ¶ Secundum carnem.
que † qui ſemen ſunt Abrahæ, o v
¶. i. hæredes.
b ¶ Sed similes Isaac, quia ita dicit scriptura.
mnes filī Abrahæ. † Sēd in Iſaac c
a ¶ Quia ex dei vocatione est aliquis semen Abrahæ.
b ¶ Exponit autoritatem.
uōcabitur tibi ſemen: id eſt nōn
a ¶ Non sunt humano opere filij dei. b ¶ Idem quod est filij Abrahæ.
qui filī carnis, hi filī dēi: ſēd qui x
¶. i. qui sola dei promissione generantur, vt Isaac.
filī ſunt promiſſionis, æſtimantur y z
a ¶ Spirituali. b ¶ An Isaac ex promissione?
¶ Vtique. ¶ Quia.
īn ſemine. Prōmiſſionis enim uer
a ¶ In Genesi.
b ¶ Eo die reuoluto anno.
bum hōc eſt. † Secundum hoc b
a ¶ O Abraham. c ¶ Hoc efficiam. c ¶ Vel conceptus vel editus: non enim determinat.
tempus ueniam ād te, ēt erit Sā c
ræ filius. † Non ſolum autem il d
a ¶. i. Sara habuit promissionem.
lā, ſed & Rebecca ex uno † concubi e f
a ¶ Duos filios.
tu habēns Iſaac patris noſtri. Cum
a ¶ Ne quis putet ex merito eorum fieri.
a ¶ Quia possent etiam in vtero luctando aliquid meruisse videri
enim nōdū nati fuiſſent, aut aliquid g

Glos.ordi. Ad Romanos Cap.IX. De Lyra

a ¶Non ex operi. Futuris, quæ bona vel mala nō erāt futura, E nisi apposita grā vel subtracta. b ¶Maior seruí.mi. Hoc ad literā: qa Idumæi q de Esau, q & Edom dicit, subditi fuerūt filijs Israel: sed magis in hac ꝓphetia intēdit, ꝙ ppls Iudæorū maior. i. in cultu vni⁹ dei prior, miori. i. posteriori Christiano esset seruitu

Quare de⁹ Iacob dilexit. rus. c ¶Iacob di. &c. In Iacob nihil iue nit amandū, nisi misericordię suę donū. In Esau nihil odit, nisi originale pc̄m. Sed q̄ modo hoc rectè, cū nihil egissent: qa res ē stupēda, sibi obijcit: Qd' ergò dicem⁹? Ex misericordia, velse & currere: qd' apparet in alijs ex eadē massa cui debita est ꝓditio. Dicit em̄ scriptura: d ¶Quid er. Quia sine merito hūc elegit, hunc reprobauit: di

†Gen.25.c. cetur iniquus de⁹? Nō qa hūc ꝓ misericor diā elegit, illum ꝓ iusticiam reprobauit. In quo neutro ē iniquitas: hūc ꝓ misericordi am, qa ita dicit Moyses: hūc ꝓ iusticiā, qa

Exo.33.d. ita dicit scriptura iducēs deū, loquētē Pha raoni. e ¶Ab. Cōstat, ꝙ null⁹ liberat, ni si gratuita misericordia: null⁹ dānat, nisi ꝙ quissima iusticia. Sed cur pot⁹ hūc ꝙ hūc liberet, scrutet q̄ potest tam profundum iudiciū, veruntamē caueat præcipitium.

f ¶Miserebor cuí misertus. i. cui prę scio miserēdū, sciēs illū cōuertēdū, &, apud

†Exo.33.d. me māsurū, hoc est dare illi cui dādū ē, nō dare illi cui dādū nō ē. vt eū vocet, quem sciat obaudire: Vt dauid q̄ post veniā tam bñ pstitit, Saul nō audit⁹ in prece nō pstitit, sed ad idola cōuersus ē: vñ iuste repro-

†De pe. di. 2.c. ſi enim ver. liberi batus esse à prescio videt. g ¶Igitur nō uo. &c. Tanquā diceret: Non sufficit so la voluntas hominis, si non sit etiam mise ricordia dei. Cui dicit: Ecōtra: Nō sufficit etiā misericordia dei, si non sit volūtas ho minis: Ac ꝓ hoc si rectè dictū ē illud: Cur

F etiam à contrario non rectè dicitur: Non miseren tis est dei, sed volentis est hoīs? Re stat ergò vt rectè dictū hoc intelligatur, vt

† seruaui totū deo dei: qui hoīs voluntatē bonā, & prēparat ad iuuādā, & adiuuat prēparatā.

† potentiā volentē pr̄uenit vt velit, volentē subseq tur ne frustra velit. ¶Aug. Quis porrò tā impiè desipit, vt dicat deum malas homi num voluntates quas voluerit, & quādo voluerit in bonum non posse conuertere cum voluntaci eius nihil resistat? Sed cum facit, per misericordiā facit: cum autem non facit, per iudicium non facit. Miseretur vtiq; secundū gratiā quæ gratis datur. Obdurat autem secundū iudic i um quod meritis redditur. vnde dat intelligi: Vbi obduratio dei fit, nolle misereri, vt non ab illo irrogetur aliquid quo sit hō de terior: sed tm̄ q̄ sit melior, nō eroget. Iō nō, quō dictū ē: Nō uolē tis neq; cur. sed mi. est dei. ita etiam dictum est, non volētis ne que currentis, sed obduratis dei: qa nō obdurat imptiēdo malū, sed nō largiēdo bonū: qd' facit, ꝙ rate sua, sicut ex misericordia sua gr̄am pītat. h ¶Exci. vel suscitaui, vl' seruaui. Amb. In hoc ipm te seruaui, cū idign⁹ esses viuere. Vel, suscitaui te, qa cū apud deū mortu⁹ esset, modicū tēp⁹ accepit: vt i eo omnes gētes dei virtutē addiscerēt. Excitaui. Malus eras, sed quasi sopitus: ego aūt osten dens tibi signa, excitaui te in eādē maliciā, vt deterior fias. Et hoc

Apo.22.c. iustum est, vt qui in sordibus est sordescat adhuc. Nec hoc inuti le, sed vt te indurato ostendam virtutem meam signis Aegypti.

☞ Ergo cuius

Nicolaus de Lyra.

a ¶Vt secundum electio. i. prædestinationem dei liberā. b ¶Propositum dei ma. i. promissio dei firma esset & imple retur. c ¶Non ex operibus. quia nondum nati erāt. d ¶Sed ex uocante. scilicet ex deo, cuius electio præcedit omnia ista. e ¶Dictum est ei. scilicet Rebeccæ: Gene. xxv. c. f ¶Quia ma. scilicet Esau. g ¶Serui-mi. hoc fuit impletum tempore Da uid descēdente de Iacob: quia Idumęa fecit sibi tributariam, ijs. Re. viij. d. Et quia illa reprobatio Esau, & electio Iacob fuit signum reprobationis & electionis ad gloriam. Ideo subditur: h ¶Sí cut scri ē. Malachiæ. j. a. i ¶Iacob dilexi, &c. Circa partē istam ꝓ hoc qd' dicit hīc: Cū nihil boni egissent aut mali, tollit er ror Origenis q̄ dicit, ꝙ merita præcedētia i alia vita, istā præcedēte

Origenis error. sunt causa p̄destinatiōis & reprobatiōis diuię: qa sic Esau & Iacob in illa vita aligd boni vel mali egissent: qd' hic simpl'r excludit. Itē G añ vitā hui⁹ mūdi nō fuit alia, aliē nō icœpi sset mūd⁹ simpl'r. sicut dī i principio Gen. Itē si fuisset talis vita, merita tñ creaturæ, ibi fa cta nō potuissent esse cā p̄destinatiōis, q̄ est act⁹ volūtatis diuiæ. qa tpale nō pōt esse cā æterni. Hoc igit repulso tāq; erroneo alij dixe rūt, ꝙ plscietia meritorū q̄ eterna est, est cā p̄destinationis, q̄ deus vult dare gr̄am ali cui: Sicut rex dat militi equū, eo ꝙ scit vl' estimat ipsū bñ vsurū. Sed hoc nō valet, qa merita vt pscita, fuit ordinata ad glo riam sicut ad finē. Volēs āt rectè & ordi natè, cuiusmodi est deus qui non pōt ali quid velle, nisi rectè & ordiatè: nullo mō vult finē, ppē ea quæ sunt ad finē, sed eō uerso: & iō merita vt pscita a deo, siue p̄ scia meritoꝝ nō pōt esse rō p̄destinatiōis sed ꝓcedit ex mera liberalitate diuina, ex q̄ aliq̄s eligit ad gr̄am. & ex hoc cōsequēt ꝓuidet sibi dare gr̄am, ꝓ quā possit mere ri. Nec valet exēplū de rege & milite: quia †Malach.1. bonus vsus eq nō est à rege causalr: sicut a.47.dist.c. meritū est à deo principalr. k ¶Quid q̄tūlibet. er. dí. Hīc ex dictis mouet dubiū. s. vtrū ex hoc, ꝙ ex duobus fratribus oīno q̄li bus vnus reprobatur, & alⁱ eligitur, ipe dicat iniustus. & hoc est qd' dicit: Quid ergo dice. Nunqd iniquit. apud de. reprobando Esau, Iacob electo? l ¶Ab sit. Hīc soluit hīc dubitationē. Et diuidit Diuisio in duas. primò dubitatio soluitur. secun do, in cōtrariū obijcitur, ibi: Dicit itaque. Prima in duas, secundum duplicem mo dū soluendi. scd'a ibi: Dicit em̄ scriptura. Circa primum sciēdū, ꝙ in illo qd' alicui datur ex mera gratia, iniusticia non habet locū, si nō detur alteri: quia gr̄a pōt vni fieri, & non alteri, sine iniusticia. & hoc di †Exod.9.d cit manifestē Saluator Mat. xx. b. de culto H ribus vineę: A mice nō fa. ti. iniu, tolle qd' tuū est & va. Hāc sniam declarat Apl's ꝓ autoritatem scripturæ: Exod. xxx iñ. d. di. m ¶Moyſi enim dí. Mi. dādo gratiā i tempore, n ¶Cui mi. sum, in ęterna prædestinatione. o ¶Et miseri. præst. dando gloriam in effectu. p ¶Cui. mi. concedendo nunc sibi gratiam finalem. Licet enim in effectibus diuinæ prædesti nationis, prius sit causa posterioris ꝓ modum dispōnentis, & poste rius prioris per modum finis. sicut infusio gratię est propter meritū sicut propter finem, & opus meritorium propter gloriam, & gra tia est principium operis meritorij: & op⁹ meritorium facit gratia dignum, tamen totius prędestinationis non est alia causa, nisi volū tas diuina. Ideo concludit Apostolus: q ¶Igitur non uo. neq; cur. s. hominis q̄tū ad affectum vel effectum facere bonum meri torium, qd' excedit hominis facultatem. r ¶Sed mi. est dei. qui sua mera liberalitate æternaliter elegit ad gloriam, & temporaliter electis dat gratiam. s ¶Dicit enim. Hīc consequenter idem ostē Reproba ditur ex malorum punitione. Circa qd' sciendum ꝙ reprobatio ali tio dei. quando accipitur largè: & sic dicit simplicem negationē ad gr̄am. & sic nō habet causam in re, nec in dei pscia, sicut nec electio seu prę destinatio ei opposita. Alio mō, ꝓprie: & sic est ordinatio alicuius ad pœnā, quæ non est iniusta, nec à deo volita nisi ꝓpter culpā: Et ideo reprobationē sic dictā, q̄ deus alijs reprobat præcedit in deo secundū rationē tantū præscięti peccatorū. Sic igit nō electi à deo in pc̄m ruit, nō ꝓpter dei defectū cū non deficiāt eis istincti⁹ diuini ad bonū, vt dictū est. ū. sed ꝓ defectū liberi arbitrij nō recipientis il los instinctus: & sic eis gratia iustè denegatur: & sic vlteri⁹ in pc̄is induratur ex malicia sua per se, sed ꝓ accidēs tm̄ à deo: quia remouet prohibens, subtrahendo gratiam quæ nata est cor humanū molliſi care, retrahit tamen eam iustè, vt dictum est. & sic indurati ordinan tur ad pœnam. Et sic pater, ꝙ in punitione iniustoꝝ, & malorū nul la est iniusticia apud deū. Ad hāc sniam iducit Apl's scripturam, di. Dicit e. scrip. Pha. Exo. ix. d. loquēs i persona dñi. t ¶Quia in h. ip. i. ꝓ flagella sup'te, & ppl's n tuū miraculosē inducta. v ¶Ex cita. te. qa nata erāt te ad pniam iducere, sed quia ill' abusus est Pha rao cor suū i durādo: iō nō valuerūt ei. Fuerūt tñ ad gr̄am dei annū ciandū ꝓ orbē, sicut videmus impletum. & hoc est qd' dī: x ¶Vt o. i te uir. m. per facta mirabilia. Et ut annun. Cōcludit igitur.

☞ Ergo cuius

a ¶Ideo tunc. egissent boni aut mali, sit secūdum a

a ¶i. præscienta dei. b ¶i. impleretur. ¶i. gratiam quæ elegit sicut præuidit, non secundum debitum meri torum, quia eligendo ipse facit, non inuenit.

electionem propositū dei mānē, b

b ¶Ex gratia vocantis dei.

a ret, non ex operibus, sed ex uocante c d

¶Matri. ¶Hæc de præscientia. e

b dictum est ei: † quia maior seruiet f g

a ¶Q. ita ex gratia dictum est sicut Malachias dixit de iam præteritis, quod Iacob gratis electus, non merito, Esau subtracta grana. ¶Hoc iterum de iudicio.

c minori, sicut scriptum est. † Iacob di h i

a ¶Quia sine merito elegit hunc, & illum reprobat.

d lexi, Esau autem odio habui. Quid

a ¶Respicientes ad prædicta. b ¶Id est iniquus di cetur deus? Non.

ergo dicemus? Nunquid iniquitas k

¶Deus inductus a Moyse.

e apud deum? Absit. Moysi enim di l m

a ¶Vocando interius. b ¶Prædestinando.

f cit. † Miserebor cui misertus sum, & n o

a ¶Ecce nulla merita in iustificando proceduntˢ. b ¶Vitam æternam dando & perseuerantiam.

misericordiam præstabo cuius mi p

a ¶Vocando. b ¶Quia ex misericordia præparat quos vult & vocat. c Est velle bonum.

g serebor. † Igitur non uolētis neque q

a ¶Est currere. i. operari. b ¶Ecce non propter futura quę præuidet.

currentis, sed miserentis est dei. Dic r s

¶Ex apposita gratia, sunt bona: quia ex subtracta ma la: Quod quidem est per iusticiam.

cit enim scriptura Pharaoni: † Quia t

a ¶In hanc eandem maliciam vt deterior fias, quia qui in sordibus est sordescat adhuc.

h in hoc ipsum † excitaui te, ut ostenu v x

a ¶i. per. ¶Vel contra. b ¶Induratum. ¶In signis & miraculis. ¶Et malis bene vtitur. c ¶Per osten sam virtutem.

dam in te † uirtutē meā, & ut annun

a ¶Exemplum de Pharaone ad Esau pertinet: qui iusto iudicio deiˢ licet occulto, reprobatus est, sicut Iacob electus.

cietur nomē meū in uniuersa terra.

a ¶ Ergo cu.uult. Meritū miserie nullū est, meritū obdura-
A tionis pcēm assæ toti⁹ dānatæ. Nec obdurat impiētēdo malicia,
J.11.d. sed nō i impiētēdo miserā, sicut nec digni sūt, qd facit æqtaē occulta: & ab hūanis sensib⁹ remota, quā nō aprit Aplūs, sed mirat: O altitudo diui. b ¶ Indu. Non q̄si quenq̄ peccare cogat, sed

a ¶ Quia Iacob ādle. Esau &c. b ¶ Gramito. c ¶ Quia Esau & Pharao.

a †Ergo cuius uult miserētur, & quē b
a ¶ Iusto iudicio. ¶ Quia ex voluntate.
b uult indurāt. Dicis itaque mihi: c
a ¶ Si offendimus. ¶ Ab aliquo vt bene faciat.
c Quid adhuc †queritur? Voluntati d
a ¶ Qui nos obdurat. b ¶ Hanc impudentiam retundit Apostolus. ¶ Te & illum aiteude. c ¶ Tu homo ille Ie deus. ¶ Tu caro, ille spiritus.
d enim eius quis resistit? O homo tu f
a ¶ Cui displicet, quia deus conqueritur. b ¶ Hoc sumit de Ysaia.
quis es, qui respondeas deo? †Nūn g
a ¶ Hoc & tu fingeris. b ¶ A quo factum est. c ¶ Qui nihil ei debet.
quid figmentū dicit ei, qui se fin-
a ¶ Contra factorem opus non potest conqueri. b ¶ Vere non potest dicere hoc quis.
xit: quid me fecisti sic? An nōn ha- h
¶ Iustum. ¶ Qui de luto operatur.
c bet potestatem figulus luti ex ea-
dem massa facere aliud quidē uas in
a ¶ Scilicet quid respondeas deo. ¶ Vel quod si volens.
f honorē, aliud in contumeliā? Quid i
¶ In perditis.
si deus uolens ostendere iram, & no- k
a ¶ Quia cum putaretur non vindicaturus, quia diuinitus vindicando potens videbitur. b ¶ In saluandis.
c ¶ Diu expectati inexcusabiles sunt, & ideo expectauit eos deus, cum sciret non credituros.
h tām facere potentiam suam, sustinu l
it in multa patientia uasa iræ †apta, m
a ¶ Sic. b ¶ In futuro seculo. ¶ Ostendit quantum eis scit, cū illi pœnam habēt, quæ pariter cibus debebatur.
i ta in interitum, ut ostēderet diuitias n
a ¶ Vel per fornacem, vel per comparationem.
glōriæ suæ in uasa misericordiæ, o
a ¶ Similiter expectando. ¶ Omnibus. b ¶ Futurum.
quæ præparauit in glōriam? Quos p
a ¶ Per prædicatores. ¶ Interius, b Ex vna massa Adæ.
& uocauit, nō solum ex Iudæis, sed q
a ¶ Non Osee, sed deus in eo.
k etiam ex Gentibus, sicut in Hosēe di-

dia apponat grām qb⁹ vult, & liberat q̄s vult, manifestē ondit di- C
ues, & glosa bonitas sua. k ¶ Si.i Ho. Cū ostēsum sit, q̄ ex sola gratia sint filij, incipit ꝓbare p ꝓphetas, q̄ hi sunt ex vtroq; ppso.
℣ Si fuerit

Nicolaus de Lyra.

a ¶ Ergo cu.u.mi. dando ei gratiā finalē & gloriam: & hoc conuenit ei per se.
b ¶ Et quē u.in. & tamē hoc cōuenit ei tantū p accidens & iustē, vt prędictum est.
c ¶ Dicis itaq;. Soluta dubitatiōe: hic arguit in cōtrariū. Et priō argumētū ponit.: sed ō soluitur, ibi: O hō. Argumētū tale ē Exquo ex voluntate dei depēdet indu-
ratio peccatoris, & vocatio iusti, videret acui, q̄ peccatum & iustitia non essent imli
putanda homini ad meritum, vel demeri-
tum: quia voluntas dei non potest superi. & hoc est qd dicitur: Dicis itaq; mi-
arguis ex dictis meis cōtra me. d ¶ Quid adhuc queritur? de præmio iustorum, & punitione iniustorum. e ¶ Voluntati enim eius quis re. quasi dicat, nul-
lus. & sic totum videt deo imputandum, & per cōsequens iniustitia peccatorū vel irrationabilitas in punitione eor⁹. f ¶ O homo. Hīc soluitur argumentū. & secundō, declaratur quoddam dictum ibi: Sicut in Hosee. Prima in duas secundū duplicē Diuisio.
solutionē. Secunda ibi: An non habet. Primō igit soluit ostendendo argumentum irrationabile ex parte hominis arguentis. Qui enim arguit factum alicuius, debet illud intelligere, aliter arguit irrationabiliē sed minimū opus dei non potest homo ad plenū intelligere, vtpote de folio arboris, quare sit tantę quantitatis. & talis figu- †apparata
ræ: & sic de alijs conditionibus, & multo-
minus intelligere potest maxima opera eius: de quibus sunt electio & reprobatio. ergo &c. Et hoc ē quod dicitur: O homo tu quis es, g respon. deo. facta eius ar
guendo. g ¶ Nunquid figmentum dicit &c. q.d. Non: quia non intelligit modum, nec rationem suæ fictionis: & sic est in ꝓposito. h ¶ An non habet &c. D
Hīc ponitur secunda solutio, per quā ostē-
ditur argumentū nō valere, quia non cō
cludit dei voluntatem irrationabilem es-
se vel iniustam. Vult enim primō, & per se deus suā gloriā, quæ sicut manifestatur per viā misericordiæ in electis, qui vocantur ad gloriā, ita per viam iusticiæ in reprobis, qui reseruantur ad pœnā. Sicut gloria regis terreni non solum relucet in palatio vbi honorantur milites, sed etiam in patibulo, vbi puniunt malefactores. Sic igitur volūtas diuina rationabiliter eligit aliquos ad beatitudinē, in quibus maxime relucet sua misericordia: & aliquos dimittit non eligendo, qui ex ipsis ruunt in peccatum, & finaliter obdurantur: & sic iustē à deo puniuntur: quorum punitio cedit ad gloriam dei & electorum. Et ad hanc sententiam inducit Apostolus exemplum de figulo, qui rationabiliter ex eadē massa format quædam vasa ad officia honorabilia, & quædam ad contemptibilia di. An non habet potestatem figulus luti &c. q.d. imo. & multo fortius deus in humana natura, q̄ę plus habet ā deo à q̄
est per creationem q̄ lutum à figulo: quod non est creatum ab ipso sed supponit ipsum in opere suo. ideo subditur: i ¶ Quid si deus uo. &c. iram. i. vindictam suæ iusticiæ. k ¶ Et no. fa. po. i. in punitione peccatorum. l ¶ Sustinuit in mul. &c. ua. iræ i. peccatores. Qui dicuntur vasa iræ: quia continent dei offensas. Sustinet autē deus eos patienter: quia non statim infert pœnā: sed expectat eorū pœnitētiā: qua tamē expectatione finaliter abutūt: & sic iustius puniuntur. ideo subditur: m ¶ Apta in inte. Et qa vt dictum est, cedit ad gloriam dei, & electorum, ideo subditur:
n ¶ Vt ostenderet diui. glo. suæ. id est, abundantiam eius.
o ¶ In uasa misericordiæ. scilicet electos. p ¶ Quos & uocauit. primō ad fidem: quia postea ad gloriam. q ¶ Non'solum ex Iudæis. sed etiā ex Gentibus. quia fides Christi prædicata est omnibus nationibus. r ¶ Sicut i Ho. Hīc cōsequēter declarat vltimo dictum, scilicet q̄ ex Iudæis & Gentibus vocati sunt electi, plures tamen ex Gentilibus. Et diuiditur Diuisio.
in duas

a ¶ Ergo cu.uult. Meritū misericordiæ nullū est, meritū obdura-
A tionis pcēm assæ toti⁹ dānatæ. Nec obdurat impiētēdo malicia,
J.11.d. sed nō i impiētēdo misericordia, sicut nec digni sūt, qd facit æqtaē occulta: & ab hūanis sensib⁹ remota, quā nō aprit Aplūs, sed mirat: O altitudo diui. b ¶ Indu. Non q̄si quenq̄ peccare cogat, sed
†45.dist.c. de ludis
†conqueri tur, aut in cusat: si de⁹
& ex aduer so
B
Nota de p̄scientia dei
Exo.14.g. Act.9.a. Luc.10.d.
Exo.31.g.
Ioh.2.c.
C
D

Gloſſ. ordi. A d Romanos Cap. IX. De Lyra

E a ¶ Si fue. Ecce ſic dicitur ſalus Iudæorum, vt maior pars ſit execrata. b ¶ Verbum enim. Subdit prophetia per quid ſalui, vt gloria operum excludatur. Verbum euangelij ad perfectionē ducit, & oia legalia in vno Chriſto abbreuiat. Tamen æquum priori, vt nihil deſit ad

† 35.q.1.c. cum igit. §. hac ita q̄ iuſticiam de omnib⁹ p̄figuratis, vt q̄ q̄ua ſūt retinet, vt moralia q̄ ius ē tolli, vt figuras recidit. c ¶ Et abbre. in æqui. vt cō pendio fidei p̄ gr̄am ſaluet, non per innūeras obſeruationes. d ¶ Niſi domin⁹ Sabaoth. Domin⁹ fecit verbū, & tamē neceſſariū erat, qđ niſi eſſet ſemē. i. verbū &c. Vel reliquię ſaluę erunt, & niſi p̄ illas gens periſſet. Et hoc eſt, Niſi domin⁹ exercituū, q̄ñ alios excæcauit reliquiſſet nobis. i. ad noſtrā vilitatē ſemen. i. apoſtos, de qb⁹ ſeges Chriſti creuit. e ¶ Et ſicut Go. ſi. Vtrunq; poſuit, vt noter ſimili tudinē culpę & pœnę. q. d. pares eſſem⁹ ī pœna: qa ſiſes eſſemus in culpa. f ¶ Iſrael. Iſrael vero ſequutus eſt legē quaſi retro. qa nunq; attingit ſpīalem intelligentiam. g ¶ Sectando iuſticiā. Lex Moyſi, lex iuſticiæ ſi bene ſit intellecta. Vel Iuſticiam, quę eſt ex timore pœnę, non amore iuſticię. h ¶ Non ex fi. Non em̄ ex fide quęrebat iuſticiā: qa nō petiuit à deo, nō credidit in eum q iuſtificat impiū: Non credēs deum operari in homine quo iuſtificetur. i ¶ Offenderunt. Ad ſimilitudinē parui lapidis, à q̄ non caueē, Chriſt⁹ habit⁹ fuit offē

†perficiens dere, latens in humilitate. Cui atteſtatur Iſa. F viij. c. Ecce in euidenti pono. i. naſci facio, in

†cū iuſticia Sion. i. in Iudæis Chriſtum, à quo paruo nō caueatur, & petram ſcandali. i. ex toto con-

r.Pe.2.b terentē, in futuro cōtriſtantē. ¶ Lapis offenſionis dicit Chriſtus ſcd̄m ſtatū quo apparuit hic malis. Petra ſcandali, ſecūdū q̄ in futuro facient malis. k ¶ Et pe. ſc. Ante po-

Ioh.19.b. litionē, Chriſtus añ paſſionē, quo tpe ſcādalizati ſunt Iudęi iraſcētes & indignātes, qa ſe filium dei faceret. lapis per politionē, Chriſtus in paſſione: quando maximē offendebant, & excæcati ſunt.

Nicolaus de Lyra.

c in duas. primò declarat Ap̄s hanc vocationem. ſecundò aſſignat eius rationem ibi: †aſſimilat. Quid ergo. Primum autem declarat per ſcripturam, di. Sicut in Hoſee dicit. primo cap. b. a ¶ Vocabo non plebem meam. id eſt Gentilitatem. Quæ primò dicta eſt non eſt plebs diuina, eo q̄ non habuit legem, & prophetas, ſicut habuit plebs Iudaica. b ¶ Plebem meam. propter conuerſionem eius deuotam ad fidem catholicam. c ¶ Et non dilectam. id eſt. Gentilitatem prius idololatriæ deditam, quę deo eſt odioſa. d ¶ Dilectam meam. per latriæ ſuſceptionem. e ¶ Et non miſericordiam conſecutam. tempore veteris Teſtamenti. f ¶ Miſericordiam cōſecutam. tempore noui. Et ad idem facit quod ſubditur. g ¶ Et erit in loco u. Et patet litera quę loquit̄ de vocatione Gētium, qua plurimi ſunt vocati. Conſequēter inducitur autoritas Iſa. x. f. loquentis de vocatione Iudæorum, quia pauci ſunt vocati. Ideo ſubditur: h ¶ Si fuerit numerus filiorū Iſrael tanquā arena maris. i. in magno numero valde. i ¶ Reliquiæ ſaluæ fient. ex eo. id eſt. pauci comparatiuè. ſicut patet in apoſtolis, & alijs credentibus ex Iudæis. Sciendum tamen, q̄ Iſaias loquitur de filijs Iſrael euadentibus manum regis Aſſy-

†offenſiōis riorū, regno Iſrael ſub Hoſee captiuato: q̄ poſtea venerunt ad regnum Iudæ tempore

†pudore af Sedechiæ, verè conuerſi ad deum, audito

ficietur. miraculo de perculſione exercitus Sennacherib. Sed quia illa conuerſio paucorum, fuit figura conuerſiōis G apoſtolorum & aliorum paucorum de Iudęis in aduētu Chriſti; iō hoc allegat̄ ab ipſo ſicut. q̄. dictum eſt de electione Iacob, & repro

batione Eſau temporali: quæ fuit ſignum æternæ. Et ſubdit̄ de vocatiōe Gētiū & Iudæorum ad fidem Chriſti. k ¶ Verbum e. con. ſ. euangelium, quod eſt legis perfectiuum. l ¶ Et abbreuians. quia reſcindit legalia, quæ non ſeruantur in legenoua. m ¶ In æquitate. quia retinet moralia præcepta, æquitatem iuris naturalis cō tinentia. Ad illud verbum euangelicū vocatiſunt cōiter Iudæi, & Gentiles, ſed & qa pauci comparatiuè de Iudæis crediderunt vt dictum eſt; ideo ad hoc iterum inducit autoritas Iſa. j. c. n ¶ Niſi dominus ſabaoth. i. exercituum. per quod angeli deſignantur. o ¶ Reliquiſſet nobis ſem. id eſt aliquos vocatos ad fidem de Iudæis. p ¶ Sicut Sodoma facti eſſemus. i. otaliter à veritate ſubuerſi. q ¶ Quid er. Hīc conſequēter Apoſtolus reddit cauſā, qualiter plures vocati ſunt de Gentib⁹: qđ tamen videt̄ mirabile, eo q̄ erāt idololatræ. & hoc eſt quod dicit: Quid ergo di- †Iſa.10.ſ. ce. præ admiratione huius. r ¶ Quòd Gen. q̄ non ſect. iu. eo q̄ colebant idola. s ¶ Apprehenderunt. Id eſt conſecutę ſunt. t ¶ Iuſticiam. per celerem cōuerſionem ad fidem Chriſti, videntes per apoſtolos alioſq; diſcipulos in nomine ipſius miracula fieri, ſicut patet in Actibus apoſtolor. in pluribus locis. v ¶ Iuſticiā autem q̄ ex fi. eſt. quæ facit dignum vitæ æternæ. Quod dicitur hic ad diſtinctionem iuſticiæ quæ erat ex operibus legis Moſaicæ, quæ hoc non faciebat, vt dictum eſt ſupra. iiij. ca. Si enim Abraham ex operib⁹ legis iuſtificatus eſt, habet gloriam, ſed nō †Iſa.1.c. apud deum. x ¶ Iſrael autem ſectando legem iuſticiæ. per cultum vnius dei. y ¶ In legem iuſticiæ non peruenit. i. in legem fidei catholicæ: quæ iuſtificat iuſticia infuſa faciente dignum vita æterna. z ¶ Quare. ſup. cōtigit hoc. a ¶ Quia non ex fide. ſ. Chriſti quærebant iuſtificari, ſine qua tamen nunquam fuit ſalus. b ¶ Sed quaſi ex operibus. ſ. legis Moſaicæ quærebant iuſtificari: quod tamē facere nō poterant opera illa, ſed fides, vt declaratum eſt ſupra. iij. ca. & ex hoc repulerunt Chriſtum. Ideo ſubditur: c ¶ Offenderunt enim. i. cauſam ruinę acceperunt d ¶ In lapidem offenſionis. i. in Chriſtum: qui ſic nominatus eſt in ſacra ſcriptura, Iſa. xxviij. d. e ¶ Ecce pono in Sion. Et ſicut probatum fuit Iſa. xxviij. hæc autoritas ad literam intelligitur de Chriſto, in quem offenderunt principes Iudæorū. Priò blaſphemātes ei⁹ hūanitatē dicētes: Ecce hō vorax & potator vini, &c. Luc. vij. e. & hoc dixerūt ex inuidia. Secūdò, dicēdo blaſphemias cōtra ei⁹ diuinitatem. Matt. xij. b. In Beelzebub principe dæmoniorū eiicit dęmonia. ſic em̄ opera diuinitatis dæmonib⁹ attribuebāt. f ¶ Et oīs q̄ *legis

cre. ī e. p. fidē charitate formatā. g ¶ Nō †Ibi.28.d. cō. finaliter, ſed magis honorabiē in gr̄a: † Impeg- Hæc autoritas & aliæ allegantur ab Ap̄lo runt ſcd̄m trāslationē ſeptuaginta. In trāslatione hebr̄ā nr̄a Iſa. xxviij. d. ſic habetur: Qui crediderit, non feſtinet. Qđ dupl̄r pōt intelligi, vt dictū fuit ibi. Vno modo referendo ad tēpus Iſaiæ. vt ſit ſenſus: Qui crediderit meę. pphetiæ. Nō feſtinet, credens q̄ Chriſtus ſit ſtatim venturus: quia iter Iſaiā & aduētū Chriſti primū fuit lōgū tp̄s. Alio mō referendo ad tp̄s Chriſti loq̄ntis deducētu

c ſuo ad

a ¶ Gentes quæ non nouerunt me.

cit. † Vocabo non plebem me- a
¶ Vt me cognoſcant. ¶ Gentilitatem. ſ.
am, plebem meam: & non dile- b c
¶ Vt ex dilectione ſeruiat.
ctam meam, dilectam meam: & d e
¶ Vocabo.
non miſericordiam conſecutam, f
¶ Vt ad æternam vitam perueniant.
miſericordiam conſecutam. Et g
a ¶ Iſtud quod dicam. ſ. quod. b ¶ In toto mundo, Vel inter Iudęos: qui dicebāt, nō populi dei eſſis.
erit in loco ubi dictum eſt eis:
¶. ſ. in toto mundo.
a ¶ Ab eiſdem Iudæis.
non plebs mea uos: ibi uocabun
¶ O ſee ita.
tur filij dei uiui. Iſaias autem pro
a ¶ Pro Iudæis. b ¶ Dicens. c ¶ Aperte. c ¶ Licet ſint innumerabiles vel ſteriles, non ideo radix patriarcharum perijt.
a Iſrāēl clamāt: †Si fuerit nūme- b h
a ¶ Propter ſterilitatem.
rus filiorum Iſrael, tanquàm āre
a ¶. i. illi quos modo reliqui cum alijs repuli. vel qui ab alijs relinquūntur, vt viles vel pauci.
na maris, reliquiæ ſaluæ fient. i
a ¶ Scilicet euangelij.
b c Verbum enim †conſummans & k l
a ¶ Verbum breuiatum eſt charitas: in qua pendet lex & prophetæ. b ¶ Ne quis de eo dubitet, prophetæ repetitione confirmat dicens:
abbreuians †in æquitate: quia m
a ¶ Contra antiquum verbum, quod & deum feciſſe conſtat. b ¶ Qui fecit prius verbū legis prolixum. ¶ Ens in terra homo factus.
uerbum breuiatum faciet dñs
mus ſuper terram. † Et ſicut præ
¶ Exercituum.
d dixit Iſaias: Niſi dominus ſaba- n
¶ Vel Chriſtum.
oth reliquiſſet nobis ſemen, ſicut o p
a ¶ Muti ad confitendum.
c Sodoma facti eſſemus, & ſicut
a ¶ Aſpera ſine gratia ſpinis vitiorum operti.
b ¶ Quaſi pares in pœna, quia ſimiles in culpa.
Gomorra † ſimiles fuiſſemus.
a ¶ Au. iſtis Oſee & Iſaia, inquirit intellectum prophetarum, ne Iudæi aliter interpretarent.
Quid ergo dicemus: quòd Gen- q r
a ¶ Per opera legis.
tes quæ non ſectabantur iuſtici-
¶ Subito & firmiter. a ¶ Non quamcūq.
am, apprehenderunt iuſticiam: s t
a ¶ Per gratiam.
Iuſticiam autem quæ ex fide eſt. v
a ¶ Q. Gentes conſecutę ſunt iuſticiam: Iſrael vero ſec. ¶ Et hoc item ex prophetia Iſaiæ. b ¶ Per opera legalia. ¶ Alias legem iuſticiæ.
f g Iſrāēl autem ſectando iuſticiam, x
a ¶ Innocentiam & cætera quæ vere lex docet.
in legem iuſticiæ non peruenit. y
a ¶. Attende diligenter. b ¶ Quærebant iuſtificari ſed ex operibus legis, quaſi hęc poſſet iuſtificare. z
h Quare? quia non ex fide: ſed qua a b
a ¶ Cur fidem non habent? quia offenſionem. i. excæcationem in Chriſto paſſi ſunt.
i ſi ex operibus. *† Offenderunt c
enim in lapidem offenſionis, ſi d
a ¶ Patenter & in euidenti.
cut ſcriptum eſt: † Ecce pōno in e
a ¶ Iudæis. b ¶ Chriſtum a quo quaſi paruo lapillo non caueatur. c ¶ Eundem Chriſtum, ex toto mallos conterentem in futuro.
k Siōn lāpidem offenſionis, & pē-
a ¶ Siue Iudæum, ſive Gentilis. ¶ Non modo offenſio malis, ſed & ſalus bonis eſt.
tram † ſcandali, & ōmnis qui cre f
¶ Cum venerit in futuro.
dit eum, non † confunde tur. g

Ca. X.

Ratres. Ne ex odio videat̃ loq, vel ne Gẽtes eos ex toto abĩcerent, subdit tñ: frẽs, v.q.c.&c.

b ¶ Et obse. Voluntas eni, vt ad vera credenda mõ-
tur. vnde: Nemo venit ad me, nisi cui datum fuerit à patre meo.

Ioh.6.g.

c ¶ Testi. e.p.il.q. Amb. De his dicit, q nõ iuidia sed ex errore Christũ nõ recepe-
rũt; q bus Petr⁹: Scio, q̃ p ignorãtiã hoc egistis, d ¶ Nõ se. sci. Stultũ em̃ è legẽ venerari, & deũ legis pseq. e ¶ Igno. e. Nõ q̃ de⁹ iust⁹, sed q̃ hoĩ est deo. f ¶ Iustitiæ dei non sũt sub. Hæc est iusticia dei q̃ nõ ĩ p̃cepto legis q̃ timor incutitur sed ĩ adiutorio gr̃æ Christi constituta est h ¶ Christ⁹ ad. Ex Christo est iusticia: qa si p legẽ̃ scriptã vl̃ naturalẽ eẽt, si nõ fide Christi: ergo Christ⁹ gratis moreretur.

Act.3.c.

g ¶ Finis. nõ consumens, sed pficiẽs. pficit ergo iusticiã p fidẽ sine operib⁹ legis.

Iustitia duplex

i ¶ Ad iusti. non hũanã, sed diuinã. Est em̃ hũana & diuina. de humana ibi: Moyses. de diuina ibi: Quæ ãt ex. k ¶ Scrip.

Leuit.18.a.

In Nũe. & Leui. ita hr̃: Qui fecerit ea, viuet ĩ illis. l ¶ Viuet ĩ ea. Habet istud p̃miũ, ne ista morte puniat̃. Nõ em̃ magna iusticia tiere, nec habet meritũ apud deũ

m ¶ Ne dixeris cor. tuo. Iusticia fidei est ne dubiteẽ de spe dei, q̃ ĩ Christo ẽ, ne diffidat Christũ spoliasse ifernũ & cũ aiabus cælũ ascẽdisse: vñ iust⁹ efficit. Ne di. i. c. t. i. ne saltẽ cogites, qs ascẽdet. i. null⁹ hõ ascẽdet, quia q hoc cogitat negat Christũ

† De consc. dist.4.si qs autem. i fi.

ascẽdisse. ¶ Aut ne cogites, qs descender. i. null⁹ descẽdet: qđ est, p nõ ĩservata lege: qa hoc cogitare ẽ Christũ a.m.re. i. credere q̃ Christ⁹ ñ descẽdit ĩ ifernũ, qa si illi q̃ iusticiã nõ obseruãt, nõ descẽdũt. A-

†Leui.18.a B

brahã & antiq pres multò min⁹ descenderũt. Si ãt illi nõ descẽderẽt, tũc nec Christus: q ñ nisi p illis liberãdis descẽdit. Vl̃ ita: Cũ audieris, ĩq̃t, p̃dicari Christũ post resurrectionẽ ascẽdisse ĩ cęlũ, noli dicere ĩ corde tuo, mẽdaciũ est. Quis em̃ ascẽdet? qa hæc ifidelitas q̃ctũ in te est, Christũ de

†Deu.30.c

cælo ad terrã deducit. Sicr cũ & tu audis p̃dicari, q̃ Christ⁹ ad ifernũ descẽdit, noli dicere, mẽdaciũ est: Quis em̃ descẽdit in abyssũ? nõ hoc dicas: qa hoc dicere est Christũ reuocare ex mortuis, q̃ctũ in te ẽ.

n ¶ Id est Chri. de. i. negare Christum ascẽdisse.

Nicolaus de Lyra.

☞ suo ad iudiciũ, & sic est sens⁹: Qui crediderit Christo p̃dicanti: non festinet, credẽs q̃ cito sit̃ vẽtur⁹ ad iudiciũ & secũdũ vtrũq; modũ credẽs & nõ festinãs, non reportat confusionem. iõ. LXX. trãstulerunt hoc mõ: qa nõ semp trãstulerũt v̄bum ex verbo, sed aliquãdo sensũ ex sẽsu.

¶ In cap. ix. vbi dicitur in Postilla: Excitaui te.

ADDITIO. I. Vbi dicitur. Excitaui te, in Hebr. habetur: Seruaui te. prout in glos. vbi dicitur: Alĩ codices sic hñt, In hoc ipsum seruaui te. & est sensus. O Pharao, hæc dicit dominus: Cum tantis malis eẽs reus, vt indignus esses viuere, te tamen deus reseruauit viuere, vt in te ostendat virtutem suam, prout in Postil. &c.

¶ In eo. cap. vbi dicitur in Postil. Qui crediderit, nõ festinet.

ADDITIO. II. Vbi dr̃ hic: Nõ cõsũdeẽ seu nõ festinet. ĩ Heb. hr̃ q̃ddã v̄bũ, qđ̃ significat ĩdifferẽter nõ festinet vl̃ nõ festinauit. & ĩ significato sec'o est sẽsus, q̃ q crediderit Christo, de q̃ ibi ꝓpheta loq̃t, nõ festiabit ad credẽdũ. eo q̃ doctrina Christi maxiẽ ẽ sup̃ sensũ hoĩs. Vñ discipuli q eius doctrinã continuè audierũt, & ei⁹ miracula viderũt, non tñ festinauerũt credere. vñ eis dr̃ etiã post resurrectionẽ: Tardi corde ad credendum, Luc. vl.d. Et Mar. vl. Apostolis dicit: Exprobrauit de⁹ in credulitatẽ eorũ, & secundum hũc sensũ hæc autoritas q̃dãmodo sacit ad aliqualem excusationem Iudæorũ, q nõ ita cito crediderunt Christo, quã excusationem, licet non perfectã seu legitimã intendere videtur Apl̃s, cum statim de eis dicit in principio sequen. ca. Testimonium perbibeo de illis, q̃ æmulationem quidem dei habent.

Ratres. Hìc cõsequenter Apostol⁹ ostendit affectũ suũ erga Iudæos, orãdo, p salute eorũ. Et diuiditur in duas: priõ ponit orõnis suæ modũ. sec'ò motiuũ, ibi: Testimoniũ. Circa primũ dicit, Fratres. q.q.d. oro, p ipsis non solũ ore: sed etiã corde, b ¶ Et ob. ad de. i. deprecatio ei⁹ p rẽ sacrã. & hìc mod⁹ orãdi est magis efficax ad impetrãdũ: qa inultũ meritò rei sacræ q̃ interponit̃, vt cũ dr̃: p passionẽ tuam libera eos: & hmõi. & sic orabat Paul⁹, p Iudęis. iõ subdit: c ¶ Fit p il. sa. me. d ¶ In sa. i. vt cõuertani & salutẽ cõsequãt. e ¶ Testi. e. Hìc conseq̃nt ponit orõnis suæ motiuũ. & diuidit ĩ duas: priõ dictũ motiuũ ponit. sec'ò dictũ suum declarat, ibi: Finis em̃. Motiuũ aũt Apl̃i erat, qa Iudæi pseq̃dũ fidẽ Christi habebãt zelũ dei indiscretũ tñ: & in talib⁹ est cõpatiendũ, vñ & Apl̃s q primò psecut⁹ est ecclesiam dei, ex tali zelo dicit de seipso. ĩ. Timoth. ĩ. d. Miser icordiam consecut⁹ sũ: qa ignorãs fe-

Diuisio

Cap. X.

¶ Tamen.

Ratres * uoluntas quidem cordis mei & obsecrãtio ad de-

a ¶ Non ficta.

a ¶ Hic innuit q̃ ex gratia detur.

b ¶ Amen. ¶ Offendentibus.

a ¶ Vt deus illis det ndem per quam saluentur.

b ¶ Iustum est vt obsecrem: quia æmulatione dei habent, necesse est quia non secundum scientiam, qui olim similis illis fui.

c um fit pro illis in salũtem. † Testi-

a ¶ Ego.

monium enim perhibẽo illis, quòd æmulationem quidem dei habent,

a ¶ Zelum dei. ¶ Præ dilectione dei puram se facere.

a ¶ Diligendi. b ¶ Verè, non secundum scientiam.

d sed non secundum scientiam. Igno-

a ¶ Quæ est per fidem Christi, quæ est a deo. b ¶ Quæ est per carnis obseruantias.

e rantes enim dei iusticiam, & suam

a ¶ Vel volentes. b ¶ Vt superbi. c ¶ Qua deus iustificat credentes.

f quærentes statuere, iusticiæ dei non

¶ Ignorant iusticiam dei, quia Christum qui est dator iusticię, qui adimplet quod lex prædicit.

g sunt subiecti. † Finis enim legis

¶ Qui etiam valet.

h i Christus, ad iusticiam omni cre-

a ¶ Christus tantum est iusticia ad salutem, quia iusticia legis ad præsentem vitam tantum valet. ¶ Alias dicit.

k denti. † Mòyses enim scripsit, quo-

a ¶ Quæ est ex timore, non amore.

niam iusticiam quæ ex lege est, qui

a ¶ Quasi sine gratia adiuuante. b ¶ Non punietur legali pœna. c ¶ De illa tantùm de iusticia fidei sic Moyses dicit: vel ipsa sic dicit in corde hominis, quod obseruata ducit ad cęlum, non obseruata ducit ad abyssum.

l fecerit homo, uiuet in ea. Quæ au-

m tem ex fide est, iusticia sic dicit:

m † Ne dixeris in corde tuo: quis

a ¶ Quia. ¶ Cogitare. ¶ Verba apostoli quibus aperit sensum præmissorum verborum Moysi.

n ascendet in cælum, id est Christum

¶ Quantum ad te.

deducere? Aut quis descendet in

¶ Verba apostoli.

abyssum? Hoc est Christum ex mor-

Diuisio

Perfectio ĩ quo consistat.

Diuisio

pædagogus noster fuit in Christo. & Ra. Sa. Hebręus & alĩ plures doct. Heb. dicunt, q̃ vniuersi, ꝓphetæ non sunt loquuti nisi ad dies Messiæ. i., ꝓpter Christi tempus finaliter. & ideo iusticia q̃ facit dignum vita æterna, non erat in lege, quę fuit imperfecta, sed est ex fide Christi, cui pfectio debeẽ. & hoc est qđ dicitur: Finis e. le. s. Mosaicæ. l ¶ Christus. supple est, qa ad ipsũ ordinabat̃, vt dictũ est.

m ¶ Ad iusti. iusticia infusa. n ¶ Omni credent. Vñ pres vet. Test. non erant iustificati ex operibus legis, sed ex fide Christi, vt dictum est sup̃. iĩ. ca. & iiĩ. & Act. xv. dicit: Per dominum nostrũ Iesum Christũ credimus saluari, sicut & illi pres ve. Test. & ad hãc sententiam inducit scriptura, cũ dicitur: o ¶ Moyses enim s. Leui. xviĩ. p ¶ Quoniam iu. q̃ ex le. est. Quia per impletionem operum legis euadebatur mors corporalis, q̃ trangressoribus inferebatur in casibus multis: sed non viuificabat spũaĩ', vt dictũ est. s. iĩ. ca. q ¶ Quæ autem. i. de iusticia quæ per fidem Christi habetur.

r ¶ Sic dicit. Moyses Deute. xxx. s ¶ Ne di. in cor. t. quis. negatiuè accipit. t ¶ Id est Christum de. s. de superioribus ad inferiora, qđ est negare Christũ ascendisse ad cælestia. v ¶ Aut qs de. in abyss. negatiuè similiter. x ¶ Hoc est Christũ à mor. re. Quod est negare descendisse Christũ ad limbum ad aĩas patrũ inde liberãdas. sic exponit Glo. passũ istum: quẽ sequũtur expositores nr̃i cõit. sed qa expositio ista nõ videt cõcordare in aliquo cũ, sniã Deu. xxx. vñ accipit hæc scriptura, nec etiãcũ'lra seq̃nti, vt patet ituẽti, sõ aliẽ põt expõi tñ sine p̃iudicio sic: Ne dixeris ĩ corde tuo, qs ascẽdet in

d ✠cælum, negatiuè.

† 15.q.1.c. 1.§. de eisdem.

ascendisse.a ¶Prope ē uer.i. vtile est, vel non est aliquid inconueniēs vel dicere vl' credere. ¶Prope.non longe ā natura aiorum, & loquēdi rōne,quod nobis dr̄ vt credam⁹. b ¶Hoc est uer.De quo dn̄s ait:Nam vos mundi estis propter verbū qd' loquut⁹ sum vobis. Non ait:per baptismum. Quare nisi quia & in aq̄ verbū mundat,detrahe ẏ bū,& quid est aq̄, nisi aqua? Accedit ẏ bum ad elemētū,& fit sacr̄m. Vñ est ista tāta ẏtus aquę, vt corpus tangat,& cor abluat ,nisi faciente verbo,nō qa dr̄:sed quia credit. Nā & in ipo verbo aliud est son⁹ trāsiens, aliud est virtus remanens. c ¶Quia si cōfitea.Ecce laus fidei & merces. Laus fidei est,si credideris, qa dominus est Iesus id est Saluator, & quia resurrexit. Merces verò salus æterna. d ¶Cor. creditur.Cętera potest nolens,sed credere non potest,nisi volens. e ¶Confessio. Cōfiteri est dicere,quid sit in corde,aliter loqui, est,non confiteri. Qd' est in corde debet esse in ore:qa in fronte,i.in sede pudoris,nō sine causa fit signū crucis, ne Christi opprobria Christian⁹ erubescat. Pt̄m fuit Petro ore negare,cum crederet corde. Cum enim lachrymis diluit quod ore negauerat,si saluti faciebat quod corde tenebat. veritas enim & credenda est & loquenda. f ¶Qui inuo. Orans inuocat:sed hoc verè non potest,nisi pri⁹ credat. Qui ergo inuocāt,n̄ mō credūt, sed etiam orant,vt postq̄ crediderit alicuius animus non desinat id postulare,quod promisit deus toto corde vigilantibus qa credere dat remissionē pctorum. Inuocare ipetrat promissa dei. g ¶Quō inuo.&c. Probato,quia de vtroq; assumuntur pplo, oñdit per qd.s.p remissionē vtriusq; factam, quā q non recepit inexcusabilis. h ¶Quō ergo &c. Inuocatio saluat,ergo oportet credere: quia,Quomodo inuo. Credere est ex auditu:audire ex prędicatione,prędicare ex missione dei,vt ita totū descendat ex fonte gr̄æ. Prędicatio ex missione,quia & pseudo bene nunciantes deus mittit, q in bonum malo nouit vti. Aliquando & malos malis mittit ex ira,vt vicissim p se,sicut iustū est pereant. i ¶Quō verò prædi.nisi mit. Ecce apparet,qd' & ad gentes missi sunt prędicatores,& sic reflit eos Aplī q putabāt Iudæis tm̄ prędicādū ee euāgeliū. k ¶Quàm spe. Quia mundum illuminat, in quo apparet à deo missos, alioquin hoc non poterant. l ¶Pacem. Reconciliationem inter populum & populum diruta materia legalis ritus in Iudęis ,& idololatriæ in Gentibus. Et inter deum impios p fidē iustificatē,& homines in eum credentes. m ¶Euangeli.bo. Pacem super pacem, quia & regnum dei pax est. n ¶Isaias enim dicit &c. Præscius deus ☞ prædixit

† excitauit

F

† De hære. cum ex ī iūcto. &.c.ex cōicam⁹.§. qa ẏo non nulli.

Nicolaus de Lyra.

☙ Cælum,negatiuè,Id est Christum deducere,id est dicere,qūd nondum venit in mundum adductus per obedientiam prīs. Aut qs descēdet in abyssum,similiter negatiuè. Hoc est Christū à mortuis reuocare. i. dicere, qd' non fuit mortu⁹:& nec p cōsequns resurrexit à mortuis, vitā immortalē ichoādo: Vtrūq; enim dicebāt Iudęi tpe Aplī, & adhuc dicūt negando Christum venisse, & p cōsequns resurrexisse à mortuis. Hæc aūt expositio cōsonat literæ sequenti,cū dicitur:Quia si cōfiteris ī ore tuo dn̄m:Iesum.s.venisse tāq; Christum promissum ī lege,& in corde tuo credideris quōd deus illum suscitauit à mortuis, saluus eris. Similiter cōsonat sniæ Deut.xxx. vnde scriptura hęc accipitur:Ne dixeris ī corde tuo

†Isa.53.a.

a ¶Et hoc ne dixeris,sed potius hoc crede verbo quod dicit scriptura.

tuis reuocare. Sed quid dicit [a]
a ¶In Deuter. b ¶Vtile,qa iustificat & saluat. ¶Christus,vel eius prædicatio. ¶Christus,qui est verbum in principio apud patrem.
[a] scriptura? † Prope est uer, [b]
a ¶Ad confitendum. b ¶Ad credendum.
[b] bum in ore tuo, & in corde
a ¶Exponit scripturam Moysi.
b ¶Quo & baptisma consecratur.
[c] tuo. Hoc est uerbū fidei quod [c d]
a ¶Prope debet esse. b ¶Cum aliquis impugnat.
prædicamus: quia si confitea
a ¶Non opera legis. ¶Resurrexisse, vel quod ipse est dominus, & Iesus.i. Saluator.
ris in ore tuo dominū Iesum
& in corde tuo credideris, qp [e]
deus illum †suscitauit à mor,
a ¶Credit ad salutem, quia iustitiam quæ est causa salutis.
[d] tuis, saluus eris. †Corde enim [e f]
¶.i.per fidem cordis iustificatur aliquis.i.de impio fit pius. a ¶Post cordis fidem aliter non valet
creditur ad iusticiam ore au,
a ¶Quę superadditur fidei vt in martyribus.
b ¶Non modo ad iustitia m. ¶Vere corde credit ad iust.
[e] tem confessio fit ad salutem.
a ¶Per Isaiā. ¶Nō tantū Iudæ⁹ sed & gētilis.
Dicit enim scriptura: †Omnis [g]
a ¶Erubescet in futuro. & si hic cōfundi videat
qui credit in illū non† confun
a ¶Omnis. ¶Sed in omni gente qui timet deum,hic acceptus est illi. b ¶Quia.
detur. Non enim est distinctio [h]
a ¶Non est distinctio.
b ¶Creator.
Iudæi & Græci. †Nam idē dō [i]
a ¶Sufficiens ditare omnes.
minus omnium diues in om, [k]
a ¶Inuocant fide & opere. ¶Alijs non diues.
[f] nes qui inuocāt illū. †Omnis
a ¶Ab auctoritate Isaię probat quod dixerat.
b ¶Iudæus vel gentilis.
c ¶Bene se subiicēdo.
enim quicūq; inuocauerit no,
a ¶In ęterna beatitudine.
men domini, saluus erit.
a ¶Sed hoc non potest aduersus. b ¶Q.non inuocabunt nisi credant.
[g h] Quōmodo ergo inuocabunt [l]
a ¶Non creditur illi cui obedientia negatur.
in quem non crediderūt? Aut [m]
a ¶Necolim aliquis credidit, qui non aliquo modo audiuit. ¶Non credent nisi audiant.
quomodo credent ei, quē nō
a ¶Non audient nisi prædicetur eis.
audierunt? Quomodo au, [n]
a ¶Qui prædicanti resistit:auctorem nō recipit.
tem audient sine prædicante?
a ¶Non prædicabunt ,nisi mittantur. Non sunt vere apostoli, nisi missi.
[f] † Quomodo verò prędicabūt, [o]
nisi mittantur? Sicut scri,
a ¶In Isaia vel in Naum propheta. ¶Sed missi quia.
[k] ptum est: † Quàm speciosi [p]
a ¶Auentus apostolorum, qui illuminant mundum. b ¶Annunciantium.
[l] pedes euangelizantium pa,
a ¶Reconciliationem.
b ¶Bene nunciat qui quod ore prædicat, opere implet.
c ¶Futura.
[m] cem, euangelizantium bo, [q]
a ¶Q.omnes audierunt per apostolos.
¶Cum enim ex gratia auditus,necessaria est & alia gratia, quæ cor moueat.
[n] na. Sed non omnes obe,
[o] diunt euangelio. Isaias enim
a ¶Aliquos obedire,non omnes.
¶Quasi aliquis.
b ¶Non omnibus, his quæ a nobis audiunt, vel quæ nos audimus a re.
dicit: † Domine, quis crē, [r]

de tuo &c. Hoc enim dicitur ibi, vt patet manifestè,adjexcludendum excusationē quę posset fieri de Mosaicæ legis obseruatiōe qa vt ibi dicitur. Nō oportet ascendere in cælum vel mare transfretare, vt inde opporteturt & sic seruetur:quia iam erat data illi populo,& sic scripta dei digito quantū ad præcepta decalogi,& per Moysem quantū ad alia.propter quod ibidem subditur:Iuxta te est sermo in ore tuo &c. Deuteronomium verò fuit figura nouæ legis,vt dicit Hiero. ad Paulinum. propter quod scriptura præallegata figuratiuè dicitur hic de noua lege.ad cuius obseruationem tenentur omnes,& maximè Iudæi,quibus spāliter Christus promissus fuit & personaliter prædicauit.& sic cū dicitur hic: Ne dixeris in corde tuo &c.tollitur excusatio de nouæ legis obseruantia,quę p Christū iā est data: & p̄ spiritū sanctū in cordibus credētiū descripta, ideo subditur: Pro.est uerbū.i.per Christum resurgentem vita spūalis & immortalis inchoata, quæ lex facere non poterat. a ¶Sed quid. Hīc ostenditur iustitia quæ est per fidem Christi facilitas,cum dicit: Sed quid dicit scri.de ista iustitia. b ¶Prope ē uer. Hoc est dictum non exigitur nisi credere & confiteri.s.,in casu mortis in quo tollitur facultas operandi.c ¶Hoc est uer.s. Christi. d ¶Quod prædica.&c. dominum Iesum:esse verum Christum saluatorem nostrum.e ¶Et in corde tuo cred. &c.sus.à m.ad vitam immortalē.f ¶Saluus eris:salute æterna.In credulitate enim istorum duorum articulorum fidei includuntur & intelligitur credulitas aliorū: Et adducitur scripturæ testimonium, cùm dicitur: g ¶Omnis enim qui credit in illum,non confundetur.Isaię.xxviij.qd' ad literam intelligitur de Christo, vt dictū est in fine ca.præcedentis.h ¶Non enim est distinctio Iudæi & Græci:quātum ad iustitiam, quæ est per fidem Christi. i ¶Nam idem dominus .s.Iudæorū & Gentilium,vt dictum est.s.in.ca.k ¶Dines,in omnes qui.i.potens omnes exaudire. Et ad hoc inducitur autoritas Iohel.iij. cùm dicitur: Omnis enim quicunq; in,&c. l ¶Quō er. Hīc cōsequēter arguit fidelitas non credentium. & primò generaliter omnium:secundò, specialiter Iudæorū,ibi: Sed dico. Circa primum arguitur fidelitas omnium per hoc qd' fides catholica publicata fuit per orbem à tpe apostolorū: Et qa immediatè prædixerat Aplus: Oīs quicūq; inuocauerit nomen dn̄i,saluus erit,ideo cōtinuando sniam dicit: Quō ergo inuo.in quem non cre.q.d.nullo mō,quia oratio præsupponit fidem orātis. m ¶Aut quō credent ei quē non. quia fides præsupponit auditū à deo per reuelationē, vel ab homine p prædicationē:iō subditur: ¶Quō aūt audient. Actus verò prædicandi præsupponit autoritatem officij: ideo subdit: o ¶Quō uerò præd.ni.mi.à deo? sicut prophetæ.vel ab eius locum tenente, sicut prædicatores alij.& ad hoc inducitur scriptura Isaiæ.liij.p ¶Quàm speciosi pedes euangelij.quod intelligitur de prædicatoribus euangelij. vt dictum fuit ibidem. ideo subditur:q ¶Sed non oēs &c.prædicationem eius recipiendo: Ad qd' inducitur autoritas Isa.liij. vbi ad literam loquit de Christo,vt ibi fuit declaratum. r ¶Domine gs credidit auditui nostro.quia Isaias & alij propheræ audierūt à deo mysterium Christi,quod crediderunt pauci de Iudæis specialiter.ideo concludit Aplus:

☙ Ergo

G

† Deu.30.c

† 11.q.3.nolite timere. De cōse.di. 4.c.baptismi vicem.

† Isa.28.d. Mat.28.b. † pudefiet.

† 2.Co.1.b

H

† De poe. di.3. adhuc perfidi.

† Iohel.2.g Act.2.a.

† Isa.52.b. Naum.1.b

A prædixit infidelitatē Iudęorū: sed non fecit, neq; p̄sciisset mala eorū, nisi ea haberēt. Sic etiā exęcat qđ est deserēdo, nō facīēdo: & hoc meruit voluītas. Si dicit nō possūt Iudęi credere qa Isaias p̄dixit: dico nō possunt, qa nolūt q̄ deus p̄sciuit p̄dixit, sed non fecit. Nō possunt, dū superbi, dū tales, vt. s. oia suis viribus attribuerent, vt negarēt sibi necessariū esse diuinū auxiliū ad bene operandum. a ¶ Fides ex au. Etsi deus intus doceat, tamen præco exterius annunciat. b ¶ Per uerb. i. per gratiā Christi doctores verbi euangelici nobis mittentis. Nisi enim dicatur aliqd nec audiri p̄t nec credi. c ¶ Et qd. Vel equidem. i. certē: & ita inexcusabiles sicut in Psal. ostendit Dauid di. d ¶ In oēm Psal.18.a. ter. ex. so. eo. Nec hoc tpe Apli impletū † Psa.18.a. est sed spiritu sancto reuelante videt iplē dū in posteris, Loquutus est igitur prætritiuē propter certitudinē prophetiæ. Dicendo igitur, eorū, non solū de apostolis: sed & de eorū posteris intelligi voluit. Sic Act.1.a. & illud: Testes mihi eritis vsq; ad vltimū terræ. e ¶ Sed dico: Nunquid Israel. Quia possent & audisse & non cognouisse, affirmat eos & cognouisse. f ¶ Cog. Quia contradicere non potuit rōne vel autoritate sed non ꝙ cognouit, vt menti eorū bene cederet. g ¶ Ad æmul. Iudiā Iudęis, dū Gentes eorū deum suū dicūt, & p̄missiones & legē eorū & prophetas ad se ptinere. h ¶ In nō Gen. Gentiles nō priꝰ dicebantur gens sctā, vt mō nō gēs, qa nō quales geniti. i ¶ In Gē. † cōmouebo. insi. In. i. cōtra Gentem insipientem. id ē cōtra Gentiles q deū, verū, non nouerāt. † Iaie.65.a. k ¶ Tota die. Toto tempore, quo cum B eis cōmemoratus sum, & mūdū illumina ui. Vel manus in cruce, vel opera & affectus ampliaui. l ¶ Expan. ma. Q. Ampliora ostendi Iudæis, quia, nullū eis bene ficiū negauit. nam mortuos illoꝝ suscitauit, diuersas eorū infirmitates curauit. Ille em̄ dicitur manus expandere, qui posce tibus beneficia largiter tribuit. m ¶ Ma † Aduersus nus meas. Hoc non de manibus in cruce extensis. sed de operibus quæ illi populo exhibuit. Vel, de manibus in cruce extensis pōt hoc accipi, vt positum sit totū pro parte. Tota die. ergo. i. diei parte totius. Expandi. in cruce. Manus meas ad po. non cre. sed contradicentem, quod peius est.

Nico. de Lyra.

a ¶ Ergo fi. &c. & patet ex dictis sñia. b ¶ Sed dico: Nūquid. i. habent ne executionem suæ infidelitatis, ꝓpter defectū suę publicationis? q. d. non: Ad quod inducit autoritatem, Psal. xviij. c ¶ Et quidem in omnem ter. A tempore enim Apostolorū publicatum fuit euangelium per orbem vniuersum, sicut plenius ostendi scribendo super Psal. xviij. Potest tamen hic breuiter repeti. apostoli nāq; ad publicandum euangelium per orbem exierunt de Ierusalem, quę est in medio climate terræ habitabilis, & viuente beato Petro apostolo prędicatum fuit euangeliū procedendo versus occidentem vsq; ad mare oceanum, vbi est terminus habitabilis terræ secundum astrologos. Sanctus enim Sauinianus in ciuita-
Ecclesia sancti Petri vi te Senonensi, quæ tunc erat metropolis Franciæ ædificauit eccle-
mi siam Petri, quem audierat iā passum: sed cognito postea quod adhuc viuebat, nominauit illam ecclesiam beati Petri viui: in q̄ plu ries ego fui, qui hæc conscripsi. Et alij qui cum sancto Sauiniano venerunt in Franciam in alꝝs locis prædicauerunt vsq; ad oceanū. Et eadem ratione euangelium fuit publicatum ad orientem meridiem & aquilonem respectu Ierusalem: quia Christi discipuli exierunt circunquaq; ad prædicandum. d ¶ Sed di. Hīc consequenter arguit incredulitatem Iudæorum specialiter, quia Christum prædicantem audierunt & miracula eius viderunt, vnde dicit Nicodemus in lege peritus, Iohan. iij. a. Scimus, quia à deo venisti magister: Nemo enim potest hæc signa facere, quæ tu facis, nisi deus fuerit cum eo. & hoc est quod dicit: Sed dico: Nunquid &c. q. d. imo plus q̄ alij, & illa cognitio fuit in legispitis excæcata ex inuidia cōtra Christū, eo q̄ cæpit prędicare cōtra vitia eorū. & sic q̄ntū potuerūt, auerterunt ppm̄ ab ipo: ex q̄ secuta est ppli exęcatio & Gentilium Gētiliū illuminatio, ad q̄s cōuertēdos transierūt apli relictis Iudęis Act. xiij. g. Vobis oportebat primū loqui ꝙ bū dei, sed quia repellitis illud, & indignos vos iudicatis æternæ vitę, ecce cōuertimur ad Gentes: & hoc prædixit Moyses, Deut. 23. c. e ¶ Ego ad e. id est ad inuidiam. f ¶ Vos adducā. i. adduci permittam cōtra Christū ex deceptione diaboli. g ¶ In non gen. i. dimittendo vos i incredulitate loco illi gentis, quæ apud vos erat nullius reputationis. Iudæi enim non reputabant Gentiles esse gentes, sed vocabant eos canes sicut dictum fuit super illud Exod. xxij. d. sed, p̄icietis eam canibus. h ¶ In iram uos. i. in punitionē p vindictam meam: quod per Romanos fuit impletū occidēdo & captiuando ppm̄ Iudaicū. Inducit autem ad hoc auctoritas Isa. lxv. a. de illuminatione Gentium, cū dicitur: i ¶ Inuentus sum &c. i. à Gentilibus idolis seruientibus q prædicationē apostolorū receperūt deuotè, & sic fuerunt illuminati. & subdit de Iudæorum excæcatione. k ¶ Ad Israel aūt dicit. in psona dñi. l ¶ Tota die ex. ad te: cōsērēdo bñficia toto tpe legis Mosaicæ. m ¶ Ad po. nō cre. Prophetis primò. & postea Chri †Deu.32.c. sto. n ¶ Sed cōtra. Primò repellendo verba prophetarū meorū, & eos occiden- † per gētē do, & postea meipsum in persona ppria. quæ nō est Gens.

¶ In ca. x. vbi dicitur in Postil. Aut quo modo credent ei, quē nō audierunt.

ADDITIO. I. Ex hoc qđ dicit Apostol⁹. Quo credent ei, quē nō audierūt &c. & postea quibusdā interpositis cōcludit, ergo fides D ex auditu. Quidā volūt inferre, qđ fides catholica, de q̄ hic agitur, sit acqsita: quia hæc fides vt dicunt, generatur in hoie, ex hoc q̄ audiens credit prædicatori, & adhibet fidem dictis eius, nō fidē infusam sed acquisitā ex tali auditu. Idē volūt arguere ex dictis Aug. xiij. de ciui. dei: q̄ fides generatur in nobis, & nutritur p sciam. ergo sine infusione. Sed bene consideranti hoc nō sequitur ex dictis Apostoli, nec etiam Aug. Ad qđ sciendum, q̄ secūdū sanctū Thom. ñ. q. vj. ar. j. in cor. quæst. Ad fidē Ad fidem theologicam de qua agitur, duo requruntur duo requiruntur. Vnū est vt homini credibilia ꝓponant, aliud est assensus firmꝰ credentis ad ea quæ ꝓponunt. Huiusmodi assensus potest duplex causa cōsiderari. Vna qdē exterius inducens p fidem vel auditum, sicut miraculū visum vel ꝓsuasio hoīs, quorū neutrū est sufficiens causa ad assensum prędictū. videtur, cm̄ idē miraculū & audiētium eandē prędicationē, vnꝰ credit, & alius nō. Vñ oportet ponere aliam causam interiorē, quę mouet hoīem intus ad assentiendū his quæ sunt fidei. ¶ Nec ē aūt dicendū hāc cām solum esse liberū arbitriū, sicut Pelagiani dicebāt. esset em̄ cōtra Apl̄m ad Eph. ij. b. de fide dicentē: Dei em̄ donum est: Nec valet dicere, qđ ibi dicit Apostolus de fide formata. nā scd̄m Glo. ſ. Cor. xiij. fides etiā quę est sine charitate, donū dei est. Cuiꝰ rō scd̄m Tho. vbi. supra est. nā cū hō assentiendo his quæ sunt fidei, eleuatur sup naturā suam, oportet quōd hoc insit ei ex supernaturali principio interius mouēte, qđ est deꝰ. Vnde cū Apostolus dicit hīc: Quō credent ei quē nō audierunt, & fides ex auditu: loquitur de cā, ꝓponēte ad credēdū, quæ licet cōiter requiratur ad fidē, sicut cā sine q̄ nō, non tñ sufficit ad causandū assensum seu habitū fidei sine causa supernaturali interius mouēte, vt dictum est. & ideo cū Apostolus dixisset: Fides ex auditu, statim subiungit: Auditus aūt p verbū Christi. Glo. i. per gratiā Christi. Similiter dicēdum est, q̄ dictū Aug. præfatum intelligendū est per modum exterioris ꝓsuasionis: sufficiēs aūt & ꝓpria cā fidei est illud qđ interius mouet ad assensum, qđ est donū dei. Vlterius supradicti nituntur ꝓpositū suū excludere ex auctoritate Aug. in ep̄la cōtra Manicheū di. Non crederē euāgelio, nisi crederem ecclesiæ catholicæ illud approbāti. Vñ dicunt, q̄ fide acquisita creditur euangelio, eo q̄ ecclesia tenet suos scriptores esse veraces. & sic audiens acquirit sibi habitū credēdi eorum dictis. Sed nec ex hac autoritate habent intentū: nā explicatio credēdorū cōiter fit p reuelationem diuinā i sacris libris canonicis cōtentā. quæ qdē reuelatio de communi cursu oportet, q̄ veniat ad inferiores hoies p maiores, sicut ad

d ñ hoies per an

a ¶ Quia aliquis credit ex auditu, & ſ non omnis, b ¶ Aſſ quando & ſ non vbique.

a didit auditui nostro? Ergō fidss ex a

a ¶ Non merita nostra.

b auditu, auditus autem per uerbum

a ¶ Alias Christi. b ¶ Ex audita crediderunt, sed qui non crediderunt, nunquid non audit. q. d. per hoc excusabiles.

dei. Sed dico: Nunquid non audie, b

a ¶. Non modo proximi, sed & vltimi audierunt.

c d runt? † Et quidem in omnem ter, c

¶ Fama. ¶ Ex omni parte.

ram exiuit sonus eorum, & in fines

a ¶ Ipſa. b ¶ Omnes audierunt, sed de Iudæis specialiter dico: Nunquid &c.

e orbis terræ uerba eorum. Sed dico: d

a ¶ Cognouit vtique, quia Moyses qui primus. i. magnus & alij post eum.

f Nunquid Israël non cognouit? Pri

a ¶ Ad inuidiam de conuersione Gentium.

g mus Moyses dicit: † Ego ad æmula e

a ¶ Permittam adduci. b ¶. i. Gentiles, qui prius non Gens vel modo non Gens.

h tionem uos adducam † in nō Gen f

a ¶ Quæ deum non nouerat. b ¶ Permittam in vos irasci & persequi, & cum hoc factum viderant, attendant quod venerit.

f tem: in Gentem insipiēntē, in iram g h

a ¶ Et ſi præuideret pœnam imminere, tamen audet. ¶ Non tantum Moyses hoc dicit, sed & Isaias.

uos † mittam, † Isaias autem au, h

¶ Ex persona. a ¶ Sponte me obtuli, b ¶ Et inde inuidia Iudæorum.

det, & dicit: Inuentus sum à non i

¶ Per se. ¶ In manifesto.

quærentibus me: palam apparui

¶ Ab alijs.

his qui me non interrogabant.

¶ Ita ad Gentes.

k l † Ad Israël autem dicit: Tota die ex k

¶ Opera & affectus. ¶ Iudæorum.

m pandi manus meas ad populū non m

¶ Quod peius est.

credentē, sed & contradicentē mihi. n

Additio. Ad Romanos Cap. XI. Additio

E homines p angelos, & ad inferiores angelos per maiores diuinorū noticia prouenit, secūdum Diony. de celesti Ierarchia. Vñ qa inter omnes gradus ecclesiæ, autoritas vniuersalis ecclesiæ in his quæ sunt fidei præcellit: eo q̄ nō potest in his deficere. dicente dño ipsi Petro in psona ecclesiæ, Lu. xxij. d. Ego p te rogaui Petre, vt nō deficiat fides tua, iō licet habitus fidei à deo sit infusus, tñ ī explicatio nē credēdorū quę in sacra scriptura principaľ cōtinent, recurrēdū est ad auctoritatē vniuersalis eccl̄ię. Et hoc ī sinuat Au. cū dicit: Nō crederē euāg. &c. ¶ Sed qa prędicti opinātes conant tollere necessitatē ponēdi fidē infusā de credibilib⁹ nobis reuelatis p aliq̄s rōnes apparentes, q̄d' est cōtra Glo. & cōem expositionē doctorū: iō videt discurrendū de illis rōnib⁹, vt ꝟitas magis illucescat. Quarū rationū vna talis est, qa vt dicit: Ad oēm certitudinē actus credēdi quā expimur in nobis, sufficit fides acqsita, ergo supfluū est ponere infusā. Et cōsequētia ex hoc ꝓbāt: q̄ frustra fit p plura qd' potest fieri p pauciora. Añcedēs aūt p hoc, q̄ sicut firmiter adhęrem⁹ historiis & gestis scriptis de reb⁹ bellicis, & alijs quę scribunt ī chronicis fide acqsita, p hoc q̄ credim⁹ eos veraces eē q talia eē referūt & scripserūt, ita fide acqsita firmiť adhærem⁹ historiæ sacræ scripturæ & euāgelio: qa firmiter credim⁹ eos eē veraces, q hmōi libros canonis cōdiderunt. ergo p̄ter fidē acqsitā supfluit oīs alia quę ad certitudinem act⁹ credēdi ponit habēda &c. Vlteri⁹ arguit ad ꝓpositū suū p exēplū de hæretico, q̄ sic firmiť adhæret errori suo, qd' etiam p fide illi⁹ vult mori: quę qdē hæresis est acqsita, & est in rōne inclinās ipm firmiter ī illū errorē: & hoc sine psuasiōe rōnis vel argumento, sed solū qa credit auditui & doctriæ aliorū & ꝓpriꝰ conceptui. Et q̄ cōcludūt, q̄ sīliter p fidē acqsitā pōt qs firmiter adhærere credibilibus nobis reuelaris sine fide infusa. Vlterius arguunt sic: Si fides infunderetur nobis à deo, illa non posset corrumpi in nobis, nec minui. Cōsequntiā ꝓbāt, qa ille habit⁹ à solo deo creať & sicut nō generať ex actib⁹ nr̄is, ita nec corrūpiť, præsertim qa ille habitus cū corrūpiť, to ťalr annihilať: qd' nō pōt fieri p creaturā: qa sicut non pōt creare, ita nec annihilare. Nec etiā per demeritū pōt corrumpi, quia etiam dæmones credunt, licet habeant odium dei quod est maximum peccatorū. Ex quo patet q̄ fides pōt stare etiā cū maximo pct̄o. Vlterius arguunt, q̄ si habitus fidei eēt à deo infusus, esset pfectior omni habitu acquisito, & per cōsequns act⁹ credendi per fidē infusam, esset perfectior q̄ act⁹ ītelligendi prima principia: qd' dicunt esse incōueniens. Vlterius ad suū ꝓpositū ostendēdū sic dicūt: Ponať q̄ vn⁹ Iude⁹ nō baptizatus nutriať inter fideles, more fideliū disciplinatus. talis fide acqsita crederet, & adhęreret oībus qb⁹ nos credim⁹, sicut & fide acqsita qlibet nr̄m ex auditu alioū q̄rū veracitati credit. Credim⁹ em̄ multa tpa trā siuisse, & Romā eē quā nūq̄ vidimus, sic etiā p fidē acqsitā ex auditu firmiť credim⁹ reuelatis in scripturis & eccl̄iæ approbāti ꝟitatē illorū. ¶ Considerādū tñ eē q̄ p̄dict̄e rōnes nō cōcludūt intētū suū. Ad primū em̄ dicēdū, q̄ quidqd sit de cōsequntia, añtecedēs nō est rōnabiľ dict̄. Manifestū est em̄, q̄ plus requiť ad certitudinē fidei habēdā de his quæ in sacra scriptura & euāgelio cōtinent, q̄ de his quæ in gestis scriptis de rebus bellicis in chronicis habent. Nam secundū Philosophum. ij. Ethi. Disciplinati est intantū certitudinem inquirere, secūdū vnūquodq̄ genus, inquantū natura rei recipit seu requirit. Cōstat aūt, q̄ ea q̄ principaliter tradūt ī sacra doctrina excedūt facultatē humanæ naturæ; vt cū ibi asseritur q̄ deus est trinus & vnus, & q̄ filius dei est incarnatus, & fuit passus & mortuus, & hmōi. Vñ & ꝓpheta dicebat: Dñe quis credidit auditui nr̄o. q.d. talia prædicamus seu ꝓphetamus, quæ nullus posset per se credere, cum facultatem hūanæ naturæ excedāt. & iō nullus disciplinatus talib⁹ adhęret certitudinaliter ex sola hoīm narratione, quantūcūq̄ eos veraces reputaret. q̄ propter ad fidem de talib⁹ habendā oportuit fieri miracula, facultatem totius naturæ excedentia: quibus visis homines disponerentur ad habitum fidei recipiendum. non enim solum prædicationes, seu frequentes narrationes ad hoc sufficiunt, sicut in alijs gestis seu historijs vt communiter, nisi miraculis confirmarentur. Vnde Marc. vlti. d. Domino cooperante & sermonē confirmante sequentibus signis. Quæ aūt in historijs bellicis cōiter traduntur, non excedunt hūanæ naturæ facultatem: & ideo in talib⁹ sufficit narratio continua ꝓborū virorū ad eorū firmū assensū hūdū: p̄sertim cū nō inueniunt alij tales narratiōes negātes. qa tūc ēt in huiusmodi historijs de reb⁹ bellicis disciplinat⁹ rōnabiliter dubitaret cui pri contradictionis assentiret. Quæ quidē cōtradictio circa ea q̄ in sacra scriptura traduntur maxīe repitur. Maior em̄ est turba hæreticorū infideliū seu paganorū negātiū multa de his quæ in sacra scriptura cōtinentur, q̄b⁹ fideliū credentiū eadē, ex qbus patet assūptū seu añcedēs, prędictæ rōnis min⁹ verū. Ad scd'm dicēdū: q̄ cū illa quę p fidē tradūtur excedūt hūanam facultatē, vt dictū est, de qb⁹ Eccl. xij. Plurima supra sensū hoīs oñsa sunt tibi. inde est q̄ hęreses sibi oppositę hūt apparētias, & q̄s euidētiā scd'm cōe dictamē naturalis rōnis hūanę lumīe supnaturali carentis. Vñ tales hæretici nō indigēt fide infusa ad hoc vt talibus errorib⁹ adhæreant: qa ex quo carēt lumīe fidei, sine quo vera credibilia non cernūtur, remanet in eis firmiter ignorantia ꝟecitatis: p quā suis erroribus firmissime adhęrent, p̄sertim cū in talibus diabolica suggestio solet interuenire. Vnde Apl̄s Petrus dicit: Aduersari⁹ vr̄ diabol⁹ circuit quærēs quē deuorēt: cui resistite fortes in fide. Ex q̄ patet, q̄ diabolus circuit ad psuadēdū cōtra fidem. Ad tertiū dicēdū, q̄ q̄uis habit⁹ charitatis sit altior & nobilior q̄ habit⁹ fidei, tñ p vnū actum p̄cī mortalis amittit. Sic non est incōueniēs, q̄ habit⁹ fidei p aliq̄d' p̄cm̄ amittatur. habit⁹ em̄ à deo infusi libere à deo dīt̄ur, sic & iuste à deo subtrahūtur, scd'm dispositionē subiectorū. Nec talis subtractio ꝓpriè dicit ānihilatio, sed q̄dā cessatio influx⁹ diuini, sicut p clausurā feneſtræ lux solaris subtrahit sine aliq̄ annihilatiōe. Nec obstat qd' obijcit de dæmonib⁹. Tū qa odiū dei & alia quę ptinēt ad maliciā eorum, licet sint pessima, non tñ sunt demeritoria: cū iā sint ipsi in termīo dānationis. & sic nō pñt mereri nec demereri. Secus est de viatoribus, q̄ per pct̄ā merent. vt ab eis subtrahant dona dei. Tū qa ex hoc qd' dicitur ab Apl̄o: Dęmones credūt, nō est necessariū cōcedere, q̄ habeāt fidē ēt informē: sed tm̄ actū fidei, q̄ est credere. Nō em̄ credūt ex habitu ad hoc inclināte, sed coacti ex signorū euidentia & frequentia: & ex pspicuitate naturalis intellect⁹. sicut etiam q operať iusta solū ex coactione, nō dr̄ iust⁹ q̄si hns habitū iusticiæ. Ad q̄rtū dicēdū, q̄ act⁹ fidei est dignior simpliciter cæteris habitib⁹ acquisitis intellectualibus, in q̄tū habet certiorē cām: eo q̄ fides innitiť diuīæ veritati: qd' nō faciūt alij habit⁹ intellectuales acqsiti, licet sint certiores scd'm qd. s. q̄ ad nos. Nec etiā certitudo fidei acquisitæ ē subsis certitudini fidei infusæ ī adhęsiōis firmitate. Illa em̄ q̄rū fides acqriť ex narratiōe assidua seu relatione humana, p cōtrariā corrūpunt p assuefactionē, sicut cōtingit in alijs habitib⁹ acqsitis. Certitudo aūt, q̄ est p fidē à deo infusā, nō pōt corrūpi p talia, vñ apl̄s Petr⁹ dicit. Vt ꝓbatio fidei vr̄æ multo p̄ciosior sit auro, &c. j. Pet. j. b. Habet etiā fides infusa nobiliorem effectum. s. purificationē cordis, iuxta illud Act. xv. c. Fide purificans corda eorū. Ad quintū dicēdū, q̄ fides seu credulitas ex sola reuelatione hūana acquiritur, nō est fides theologica de q̄ loquimur: Nā fides theologica nō assentit alicui credibili, nisi quia està deo ordinatū & sanctis reuelatum. vñ ipsi veritati diuīæ initiť tāq̄ medio. vnde si aliquis crederet oīa q̄ à fidelib⁹ creditur, non tñ ea crederet tāq̄ à deo reuelata, talis nō hręt fidem theologicam. Sicut si aliquis hręt noticiam alicuius cōclusiōis geometricæ p mediū dialecticū tm̄: ex hoc nō acqreret habitū geometricū de illa cōclusione. Ex quibus patet, qd' prædicta verba Apl̄i de fide in hoc ca. cōtēta intelligēda sunt, put ī Glo. mō supradicto.

¶ In eo ca. vbi dr̄ ī Postil. Et iō hęc p̄dixit Moyses Deute. xxxiij.

ADDITIO. II.

Sententia horū duorū ꝟsuū. s. Ipsi me puocauerūt, &c. &: Ego puocabo eos qui in carmine Mosaico continentur, habetur propriè in additiōe Deut. xxxij. super eisdem versibus. Et ibidem ostenditur q̄ Moyses statum hodiernum Iudæorum à Christo recedentium prænosticauit. Quod propriè cōcordat cum intentiōe Apostoli in hoc loco Sed quia illa additio est aliqualiter prolixa, ideo remitto ibi.

Nicolaus de Lyra.

Impugnatio rationū

Isa. 53. a.

Quòd fides sit acquisita qnq̄ rōnes.

F

G

H

1. Pet. 5. d

GLOS. ORDI.

Cap. XI.

DIco ergo. Quia tot autoritatib⁹ cōfutauit Iudęos, ī sultare possent Gētiles, dicēdo eos ex toto repulsos eē: cōtra q̄s īcipit sic

NICO. DE LY. Cap. XI.

DIco er. Hīc cōsequit Apl̄s oñdit affectū suū erga Iudæos, cōpescēdo Gētiles ab eorū īsultatiōe. per hoc em̄ causabať discordia ex pte Gētiū: qaī credulitatē Iudaicā etiā cōuersis de Iudaismo īprobabant. q̄d' reprimit Apl̄s prīo rōib⁹ sūptis ex casu Iudæorū. scd'o ex cōuersione Gentium ne Gentium; ibi: Quod si aliq ex ramis. certiò, ex cōsideratiōe diuinorū iudiciorū, ibi: Nolo autē vos ignorare. Circa primū ponit tres rōnes. pria ē, qa casus Iudæorū nō est vniuersaľ. scd'a, qa ñ ēt iutilis, ibi: Dico ergo tertia, qa nō ē irrecuperabiľ, ibi: Vobis em̄ dico. Pria adhuc ī duas: qa priò declarat p positū. scd'ò, cōcludit ītētū, ibi: Quid ergo Primū aūt declarat exēplo duplici. & Primū

Diuisio

a ¶ Diere videor, q̄ deus reprobauerit p. ¶ Sed nunquid hoc dixit vel

Icò ergo: Nunquid a deus repulit pōpulū suum? Absit. b

a ¶ Ex toto. b ¶ Vel plebem suam. ¶ Iudæos, quibus tot fecit. ¶ Vel hæreditatem. ¶ Si dico infideles Iudæos, non tamen omnes.

est suiipsi⁹, dicit igit̄: d ¶ Nunqd de⁹ re. generaľr. c ¶ Popu. su. s. Iudaicum, q̄ dicebať populus peculiaris dei. d ¶ Absit. Nam.

& ego

a ¶Præsciuit. pro prædestinauit posuit. Sic enim debere accipi ex sequentibus patet. ideo autem dixit, præsciit, ne Iudæi superbiant ex eo q̃ dixit eos non repulsos, & plebem dei. b ¶An nescitis. Q. ita reliquias in hoc tempore, sicut cū Elias solus sibi videret, qui si ignorauit & alios præter se reseruatos, nō mirū si isti ignorent. c ¶Septem milia. Per septenarium vniuersitas, per millenarium perfectio designatur. d ¶¶Sic er. Quia tūc erāt multi, & si nesciret Elias. Ergo sic. i. ita latenter vel p̃ eandem gr̃am. e ¶Quid ergo. Audito, q̃ reliquiæ salue factæ sunt gratia. non ex operib⁹. quid ergo dicendum est. f ¶Electio autem cō. est. Electio gratię est, non meritorum. Exęcatio verò meritorum est. Exæcati em̃ sunt, quia credere noluerunt, sicut illi quia voluerunt crediderunt. Misericordia igit & iudicium in ipsis voluntatibus facta sūt à deo. Illis vel per misericordiam gratiam apponente, ipsos verò per iudicium excęcari permittente. Quicunq; em̃ cū intellexerit & credere noluit, id debet conseq; q̃d vult, ne de cætero possit credere. In voluntate ergo sua adiuti sunt, vt quia scientes verum dicebant esse falsum, de cętero non intelligerent q̃d verū ē, hoc mereā inuidia malę voluntatis, nō ita de his q̃ errore hoc agunt. g ¶Dedit illis. Malā compunctionem hoc signat, q̃a sæpè fit, vt etiā bonum sit hoī molestū, vt Pharisæis doctrina Christi: & sic spm̃ cōpunctiōis appellat mētē inuidētē, q̃ inuiderūt doctrinę Christi. h ¶Vsq; in hodi. q̃diu poterit dici hodiernus dies. i. vsq; in pūtem diem, omniū ad q̃s hoc scriptū puenierit. i. ¶Mēsa. i. scriptura. eorū. i. ipsis priò oblata est. & corā ipsis posita, quia ī eius carnalib⁹ observationibus delectantur. Vel, coram eis. Quia si rōnem vellent attēdere, posset intelligere. k ¶In laqueū &c. Sicut seipsos acetū mihi obtulerunt, sic fiat illis, coram ipsis, quia iniquitatē nouerūt & in ea perstiterunt. In la. &c. Scriptura quæ intelligentibus est panis illaqueat, dum male intelligitur, & p̃ea p̃dicatio Christi respuit. Fuit & cā captiuitatis, dū zelo eius Christū occiderunt, & ī illa captiuitate cā scandali & obprobriū, & post cā ęternę dānationis, quę spāliter retributio dicitur. l ¶Obscu. ocu. Quia sine causa nō viderunt, fiat eis non videre. Obscu. ocu. Hæc verba non optantis voto, sed prædicentis officio dicuntur. m ¶Dico ergo: Nū. Quia dico excæcatos auctoritate propheratum, putatis q̃ irrecuperabiliter & sine vtilitate. Sed casus eorum prodest, & possunt restitui, ne quis eos despiciat. n ¶Salus. Dum diuisi p̃ mūdū in testioniū sunt nō fictas de Christo eē, p̃phetias. o ¶Vt il. æmu. Hoc, sæpè factum est, & plenius fiet in fine seculi, q̃n Iudæi Christiano s sequētur in fide Christi. Tūc em̃ man⁹ Moysi reuocabit in sinū, tunc Moyses noster reuertetur ad matrē & ad fratres. Pōt etiam intelligi, vt gētes Iudæos æmulent: id est credāt sicut & ipi credebant. Vel vt dei æmulatione circa opera eorū mala moueatur.

Nicolaus de Lyra.

✠ & ego Israelita sum &c. qui tamen sum vocatus, non solum ad fidem Christi, sed etiam ad eius apl̃atū: ideo concludit. a ¶Non repu. deus. id est prædestinauit de Iudęis, vt patet in Paulo & alijs apostolis. Secundum exemplum de Elia, q̃ credebat totū pp̃m ad idololatriā cōuersū, & oēs alios, p̃phetas occisos: & tm̃ nō erat ita. & hoc est quod dicitur: b ¶An nescitis quid dicit scrip. in Elia. q. d. scire debetis. c ¶Quemadmo. interpel. de. pro Israel: non zelo vindictæ, sed amore iustitiæ. iij. Reg. xix. d ¶Domine pro. tuos occi. vt non remaneant cultores dei. e ¶Altaria tua suf. vt nō inueniatur locus te colendi. f ¶Et ego reli. sum so. Sicut enim credebat, q̃a spiritus non semper tangit corda prophetarū, nec de oībus: vnde dixit Elisæus. iiij. Regum. iiij. d. de Sunamite: Anima em̃ ei⁹ in amaritudine est, & dominus celauit â me. g ¶Et quærunt animam meam: Vt nihil remaneat de cultu diuino. h ¶Sed quid di. illi di. responsum: ad repellēdum eius dictum. i ¶Reliqui mihi. i. conseruaui. k ¶Septem mi. ui. qui nō cur. Et ideo non est solus. consequenter applicatur ad propositum. l ¶Sic ergo &c. f. legis nouę. m ¶Reliquiæ secundum elec. gratiæ dei &c. scilicet specialiter aliqui ex Iudæis ad hoc electi ex gratia dei salui facti sunt per fidem Christi, sicut patet de apostolis & de alijs primis credentibus, qui ferè fuerunt oēs de Iudæis. n ¶Si autem gra. sal. fa. sunt: dicto modo. o ¶Iam non ex operi. f. legis quę hoc facere non poterant. vt suprà dictum est. p. ¶Alioquin gra. Quia quod redditur ex operibus, debitum est, & non gratia. q ¶Quid ergo? Hic concludit intentum. f. quòd casus Iudæorū non est generalis, dicit ergo: Quid ergo? supple sequit ex dictis. r ¶Quod quærebat Israel. i. maior pars ppli. s ¶Hoc non est confessum. f. iusticiam p̃ fidē Christi, cuius aduentū expectabant Iudæi. t ¶Electio aūt. i. Apostoli & alij ad hoc electi. v ¶Cæteri verò ex. sūt. manentes ī infidelitate. x ¶Sicut scriptum est. Isa. vj. c. y ¶Dedit il. deus. f. cōpūc. i. inuidiæ pungēris corda eorū ex odio Christi & suorū fideliū: ex q̃ secuta est excæcatio & obduratio. ideo subdit: z ¶Ocu. ut. ui. Et Dauid dicit de eodem Psal. xxviij. a ¶Fiat mensa eorum. i. sacra scriptura, in q̃ nutriti fuerunt Iudęi. b ¶Coram ipsis in la. &c. Ex odio enim Christi mortis fuerunt legis̃piti ad deprauandum scripturas de Christo loquentes. sicut pleni⁹ ostēdi in pluribus locis. ve. Te. & sic ipsi sequētes eos erroribus sunt illaqueati. c ¶Et in ca. per Titum & Vespasianū. d ¶Et in scand. Quia nobiles eorum fuerūt ducti ad tormenta ad infamandum populū de rebellioē & infidelitate erga Romanos. e ¶Et in retri. il. Hæc enim in vindictam mortis Christi contigerunt eis Luc. xix. Et quia ex prædictis secuta est excæcatio illorum & obduratio. ideo subditur: f ¶Obscu. ocu. eo. quantum ad excæcationem intellectus. g ¶Et dor. eorū. id est voluntas sic nominata, quia debet supportare omnia. h ¶Semper incur. q̃a p̃ obdurationē efficit tortuosa. i ¶Dico er. Hic oñdit, q̃ casus Iudæorū nō fuit inutilis. ex hoc em̃ occasionaliter factū ē, q̃d apli relinquentes Iudæā transierūt ad cōuertendū Gētiles p̃ orbē Act. xv. sicut iam allegatum ē supra & hoc ē q̃d dī. k ¶Nūquid sic. Iudæi. l ¶Vt cade. f. & nulla sequeretur vtilitas. m ¶Absit. quia secūdū q̃ dicit Aug. in ench. Deus adeo ē oīpotens & bonus, q̃ nō p̃mitteret mala fieri nisi ex eis eliceret maiora bona. iō subditur: n ¶Sed il. deli. &c. occasionaliter modo prædicto. o ¶Vt illos æmu. i. imitentur. Iudæi em̃ q̃ mō cōuertunt, & multo magis circa finē mūdi detecta falsitate Antichristi, ī hoc imitāt, & imitabunt Gētiles

d iij ✠ cōuer

---

a ¶Quia me & alios prędestinatos non repulit.
b ¶. f. Iudæus, non proselytus, sed ex semine Abrahæ liuiam Beniamin.
a ¶Neputetur de Ismael.
a ¶Sicut me non repulit Israel.
a ¶Predestinauit.
a ¶Libri regum.
a ¶Vbi de Elia loquitur. b ¶. f.
a ¶Inter se & illos. b ¶Iudicē. ¶Aduersum. ¶Dicens.
a ¶Sub Iezabel hoc factum est.
a ¶Fundamēto euerterunt.
¶Putauit se solum. ¶Alias, scriptura.
a ¶Per gratiam reseruaui.
¶Omnes bonos.
a ¶Deus Achab & Iezabel.
¶Vbi faciliùs. a ¶Gratię.
b ¶Per gratiam qua electi sunt. ¶non merita vnde. Non vos me elegistis, sed ego vos elegi.
a ¶Alias factæ sunt. b ¶Per gratiam saluari.
c ¶. i. per gratiam salui facti sunt.
a ¶Legis. b ¶. i. ex opera legis facti sunt.
c ¶Quod tamen constat esse.
a ¶Sed debitum.
a ¶Dicendum. ¶Hoc. f. b ¶Iusticiam ex operibus.
a ¶Per gratiam electi, iusticiam per fidem receperunt.
a ¶Non solum non sunt consecuti, verum. b ¶Per iudicium. c ¶Vel fuerunt
a ¶In Isaia, licet aliis verbis. b ¶Permisit eos habere malam compunctionem.
a ¶. f. malum. b ¶Rationem quę per se videre potest, sed ipsi ita habent.
a ¶Per se. b ¶Ratio quæ alio docente intelligis, se ipsi ita habet vsq;
a ¶Vt eos ipsa sua iniquitas impediat.
a ¶Vt eos teneat. b ¶In causam opprobrij.
a ¶Alternæ damnationis.
a ¶Ratio quæ videt. b ¶Se peccare. c ¶Liberum arbitrium, quod debet erigit sursum.
a ¶Peccatis aggraua. b Videor dicere.
a ¶Sine reparatione & vtilitate. ¶Tantum vt inutilis sit casus eorum, sed potius vtilis.
a ¶Vndequia repulistis verbum dei, ecce conuertimur adgentes. b ¶Isa.
c ¶Gentiles. ¶Alios.

ueantur. a ¶ Quod si de. Dixit delictū Iudæorum prodesse: quod si est, tunc magis cōuersio eorū. b ¶ Quantò ma. i. si malū eorū vertit de⁹ i bonū, i. in diuitias mūdi multò magis bonum eorū cum in fine plenitudo eorū cōuersa ditabit Gentes doctrina & exemplo. in quo ostendit nec inutilem, nec irrecuperabilem casum eorum. c ¶ Quādiu. Etsi Aplūs Gētium: tamē honorificabo ministeriū vltra hoc qd' debeo superaddēdo, vt etiam de Iudæis laborem tentans: si hac non succedit via, aggrediar alia. quod non facerem, si de salute eorum desperarem. d ¶ Quòd si deliba. Dixi q̄ assumptio eorū erit multū vtilis: quam ne dicatis non posse fieri, quasi totū genus, sit repudiatum. Quia si delibatio, id est pauci de illis assumpti, vt apostoli & alij discipuli sunt sancti. e ¶ Et massa. id est genus potest sanctificari. ¶ Ambro. Est autē delibatio parua ex aliqua re assumptio ad experimentū totius massæ, vt ex cibo vel potu. f ¶ Et si ra. i. patriarchæ, à quibus contrahūt sancti humorem fidei. g ¶ Et rami. q. de eo⁹ genere excreuerūt in eis fūdati. h ¶ Socius: in spe p̄missionis: hoc contra morem. Bona enim arbor in non bonam inseri solet, hic non bona in bonā.

† primitiæ sanctæ sūt

i ¶ Dicis ergo fr. Q. Non contra stātes tamen contra eos licet gloriari, qui cā insertionis meę repulsi sunt. Quod remouet Apostolus, ita. Bene dicis: quia verū est, q̄ fracti propter increcultatem sunt; tu stas fide. i. non merito tuo, sed gratia dei: & iō noli superbire, ne & tu frāgaris per superbiam, vt ille per incredulitatem. Non es stabilis, si per quos stas, destruis. Facile decipitur, qui alienis malis gaudet. k ¶ Fide stans. Dei est beneficium, q̄ tu stas, nō tuum meritū. l ¶ Sed time. Ne tātę gratiæ beneficium amittas, & in supplicium incidas. Casus enim timor est cum cauet aīa ne deus illā desertus deserat. m ¶ Si enī de. Iudæis nō pepcit de⁹, q̄ à sctis patrib⁹ F originē ducebāt: ex quorum etiam Gente ipse carnem assumpsit: multò minus

☞ vobis

Nicolaus de Lyra.

✠ conuersos ad fidē Christi. a ¶ Quòd si deli. eo. s. Iudæorū. b ¶ Diui. sūt. m. occasionaliter modo dicto. c ¶ Et dim. eo. i. pauci viri simplices & illiterati, & q̄si

† Ne efferaris animo

nullius reputationis, quales sunt apostoli. d ¶ Diuitiæ sunt Gen. quia fundauerūt ecclesias inter Gentes. e ¶ Quantò maple. eo. supple erit magnū bonū in finali conuersione eorū. f ¶ Vobis enim. Hīc consequenter reprimit insultationem Gētium, per hoc q̄ casus Iudæorū non est irrecuperabilis, qd' oñdit exemplo duplici s. patriarcharū & apostolorū, qui fuerunt Iudæi: propter qd' Aplūs se laboraturū ad cōuersionē eorū dicit: Vo. enim di. Gē. ne insultetis Iudæis. g ¶ Quādiu qdē. Gal. i. b. Creditū est mihi euangeliū præputij, sicut & Petro circūcisionis. h ¶ Ministerium meum ho. addendo vltra debitū. s. laborādo pro cōuersione Iudęorū, cū tñ ex officio tenear solis Gentibus prædicare. i ¶ Si quomodo ad æmu. i. ad imitandū me. k ¶ Prouocem car. mei. Iudæos, de quibus carnaliter descendit, vt dicit in princ. huius ca. l ¶ Et sal. fa. Sciebat em Aplūs, q̄ nōdū erat tps conuersionis eorū ad plenū, & q̄ istud sit vtile ad bonū, ostendit, dicens: m ¶ Si enim amis. eorū. per ifidelitatem. n ¶ Recō. est mun.

a ¶ Iudæi zelo legis & patrum. ¶ Inuideant & odio habeant.
¶ Quod deum occiderunt, vel verbum reppulerunt.
¶ Si eorum delictō ditatus est mundus.

æmulēntur. † Quòd si dēlictum eo / a b

a ¶ i. abiectio. ¶ Pauci de eis conuersi, vt apostoli ditauerunt Gentes.

rum diuitiæ sunt mundi, & diminū c

tio eorum diuitiæ Gentium, quanto; d e

a ¶ Quæ in fine mundi conuertetur. b ¶ Et quam aliquis quæreret an poterunt conuerti ait: poterunt vtique.

b magis plēnitudo eorum? Vōbis e / f

a ¶ Qui mihi proprij. b ¶ Quod semper est.

c nim dico Gentibus: quāndiu qui / g

a ¶ Non Iudæorum. b ¶ Quia ad Gentes missus.

dem ego sum Gentiū apostolus mi h

nisterium meum honorificabo, si i

a ¶ Vel cum prosperitate, vel cum aduersitate. b ¶ Id est imitandum me. c ¶ Prouocare valeam.

quo modo ad æmulandum prouo / k

a ¶ Iudæos. b ¶ Vel vt. ¶ Sic. c ¶ Grata dei adiuuante.

cem cārnem meam, et saluos faci / l

a ¶ Saltem. b ¶ Et ideo de illis laboro, quia vtilis erit assumptio ad informationem Gentium: sit vere. c ¶ Infidelitas.

am aliquos ex illis. Si enim † āmis / m n

sio eorum reconciliatio est mundi, o

¶ Erit. a ¶ Reliquorum. b ¶ Gentium ex eo mortuæ.

quæ assumptio, nisi uita ex mortu / p

d e is? Quod si † delibatio sancta est, q

¶ Potest sanctificari.

f & massa. Et si radix sancta, & rami.

a ¶ Probat adhuc Iudæos posse assumi, vt reprimat Gētes. ¶ s. scilicet. b ¶ Naturalibus. c ¶ A promissione exciū.

g Quòd si aliqui ex rāmis frācti sunt, / r

a ¶ O Gentilis. b ¶ Sterilis naturaliter & amarus. c ¶ Alitena operatione coniunctus.

tū autem cum ōleaster esses, insertus / x

a ¶ In loco fractorum. b ¶ Factus es. ¶ Particeps. c ¶ Patriarcharum. & prophetarum. d ¶ Apostolorum qui præ omnibus habent spiritum radicis.

h es in illis, & socius rādicis & pingue / y z

a ¶ Fructiferi populi Iudaici ante aduentum Christi. b ¶ Sitin quam hoc est. ¶ Quia & si putata est 'oliua, non tamen amputata.
c ¶ Insultare malis alterius.

dinis oliuæ factus es, nōli glōriari a

a ¶ Fractos. b ¶ Tu Gentilis.

aduersus ramos. Quod si glōria / b

a ¶ Dicitur tibi, quia gens illa nihil a te: sed tu ab ea fidem habes.

ris, nōn tu radicem portas, sed radix c

i te. Dicis ergo: fracti sunt rami, ut d

¶ Dicis. a ¶ Sed.
b ¶ i. suo vitio, vnde tibi oportunitas salutis non propter te.

ego īserar. Bene prōpter incrēdu f

k litatē fracti sunt: tu autem fide † stas. g

a ¶ Et ideo. ¶ Superbire. b ¶ Offendere. ¶ Caste.
c ¶ Time quod oportet quia.

l m † Nōli altū sapere, sed timē. Si enim h

a ¶ Prærogatiua patrum quibus facta est promissio.

deus nāturalibus ramis non peper / i

a ¶ Sed vide. b ¶ Alieno. ¶ Hoc contingat, quod & vtique contingere potest.
c ¶ Quia fide stas.

cit, nē fortè nēc tibi parcat. Vidē er / l m

a ¶ Bonitate suadet, seueritate terret. ¶ Per vtranque discce humiliari. b ¶ Id est diuitiam iusticiam. ¶ Quia per incredulitatem fracti.

go bōnitatem & seueritātem dei. In eos quidem qui ceciderunt seue / k

a ¶ Quæ tibi beneficium confert.

ritatem. In te autem bonitātem dei, l

a ¶ Si tamen. b ¶ Vt totum deo tribuas. ¶ Ea.
c ¶ Nisi permanseris.

si permānseris in bōnitate: aliōquin m

a ¶ Sicut illi. b ¶ A sancta radice. ¶ Seueritatem dei sentiens. c ¶ Q. Non solum tu non excideris, si permanseris in bono. ¶ Ideo non despiciendi.

& tū excideris: Sēd & illi si non n

permanserint in incredulitate, inse

a ¶ Si non permanserint in incre. quo. l vtiq; potest fieri.

rentur. Potēs est enim deus iterum

est mīi. occasionaliter, vt prędictum est. o ¶ Quæ assump. eorum ad fidem. p ¶ Nisi ui. ex mor. quia Iudæi sciētes scripturas conuersi ad fidē magis poterant proficere q̄ alij, vt patet de Paulo & Apollo & pluribus alijs. Et ad hoc inducit exēplū de Aplīs di. q ¶ Quòd si deli. san. est. i. Aplī, q fuerūt q̄si q̄di deliratio de Massa Iudaica. r ¶ Et si ra. s. i. p̄riachæ, q̄ fuerūt q̄si radices plebis Iudaicę. p hoc intendit Aplūs ostendere, q̄ Iudęi sūt habiles ad bonū. & q̄tū ad hoc tenet similitudo. & sic eorū casus nō est irreparabilis. s ¶ Quòd si ali. Hīc cōsequēter Apostolus reprimit ꝯ ētiles ab insultatione Iudęorū rōne sumpta ex cō uersione Gētiū, & primò facit ad ꝓpositū. scd'ò, remouet obiectionē in cōtrariū ibi: Dicis ergo. Rō aūt consistit in hoc, q̄ licet multitudo Iudæorū ceciderit per infidelitatē, tñ per aliōs eorū stātes in fide, s. Aplōs & alios discipulos Gētiles conuersi sūt & inserti arbori procedenti per fidem in imitatione patriarcharū. & hoc est qd' dr: Quòd si aliq ex r. i. ex Iudęis ꝓcedentibus scd'm carnē ex p̄riarchis, q † reiectio fuerūt radix arboris. t ¶ Fracti sunt. p infidelitatē suā. v ¶ Tu au. cū ol. es. i. oliua syluestris ad bonū fructū inhabilis q̄a Gētiles nō habebāt legē & ꝓphetas, nec ēt cultū dei: sed erāt idololatriæ dediti. x ¶ Insertus es i il. i. ramis stantib⁹ qui sunt Apostoli & alij fideles Iudæi. y ¶ Et socius ra. i. fidei patriarcharum. z ¶ Et pinguedi. oliu. i. Christi doctrinæ & gratiæ. a ¶ Noli gloriari aduer. ra. i. Iudæos per infidelitatē fractos. b ¶ Quòd si gloria. supple, hoc est inaniter. c ¶ Non tu ra. por. quia Gentiles bonum suæ conuersionis habuerunt ex Iudæis, & non econuerso. H d ¶ Dicis ergo. Hīc consequenter remouet obiectionem. secundò infert conclusionē, ibi: Vide ergo. Circa primum ponit obiectionem di. Dico ergo. i. tu Gentilis insertus dicto modo argues sic: e ¶ Fracti sunt ra. & sic possum gloriari cōtra ramos fractos, licet nō contra radicē: hīc cōsequēnter remouet dubiū dicēs: f ¶ Bene, propter incred. id est bene dicis si dicas eos esse fractos propter infidelitatem suam, non autem propter tuam insertionem nisi occasinaliter tñ, & † constitisti non per se. g ¶ Tu autem fide stas. quæ non est à te, sed est donum dei, ꝓpter quod non debes inde superbire, sed magis humiliari: ideo subditur: h ¶ Noli altum sapere: sed time. Et subditur ratio: i ¶ Si enim deus naturalib⁹ ramis. id est Iudæis superbientibus. k ¶ Non pepercit: eos grauiter punīēdo. l ¶ Fortè nec tibi parcat. si superbieris. Nec dicitur hīc fortè, vt est nota dubij ex pte dei, sed fertilitatis liberi arbitrij. m ¶ Vide ergo bonitatem & seueritatem. Hic ex prædictis concludit, quòd Gentilis cōuersus habet materiam ex prædictis considerandi in se diuinam bonitatem: per quam stat in fide & gratia Christi. & seueritatem iusticiæ eius in Iudęis excidentibus à fide Christi & hoc est quod dicit: Vide ergo bonitatem & seueritatē dei. & patet ex dictis litera vsque ibi: n ¶ Sed & illi si non permanserint in incredulitat. quia ramus naturalis maiorem habet aptitudinē vt inseratur cæteris paribus q̄si extraneꝰ à radice ꝓpria, vt patet ex dictis

✠ Nolo enim

vobis parcet,ſi à fide receſſeritis,vel in ſuper
A bia inuenieritis. a ¶Contra na.Dicitur
q̃ eſt contra conſuetudinem naturæ,vt ſur
culus fructum radicis ferat.Deus tamen ni
hil contra naturam facit,quia id eſt natura,
qđ facit.Sũma natura,op⁹ dei:cõtra quã ni
hil fit,ſed cõtra cõſuetam nobis. b ¶Oli.
Intelligitur hic fides patrum. c ¶Impie
tatẽ.Legalis obſeruantiæ cultum. Cultus
Iudæorum ab aduentu Chriſti eſt impietas.
d ¶Abſtule.Hoc erit in fine, quãdo p̃di
catione Eliæ & Enoch cõuertẽtur Iudęi,vñ
Mal.4.b. ꝓ Malachiã:Mittam vobis Eliam Theſbitẽ
qui conuertet corda patrum ad filios,& cor
da filiorum ad patrem.vt intelligant filĩ vt
patres.i.vt prophetæ intellexerũt. e ¶Se
cundum euan.&c. Auguſtinus. Vel ita
Tunc conuertẽtur:ſed mõ inimici quidẽ ſũt
†apud vos Chriſti. Et quidẽ noſtri.Iterũ ex ſe ex ſuo .ſ.
metipſos ſu vitio.Sed hoc eſt ſecundũ euangeliũ & pro
perbi. pter vos.i.ad profectũ euãgelij & veſtrum.
f ¶Inimi.p.Oſtẽdit hoc ex dei diſpoſitio
ne ꝓuenire.Ex ſe eñ pñt inimicari,qđ ꝓfi
cit euãgelio,deo vtente malis ad bonum,vt
B cum faciant contra voluntatẽ dei impleat
voluntas dei ſapienter omnia diſponens.
g ¶Propterea pa.Electi ſunt dilecti pro
pter patres,quibus hęc ꝓmiſſa ſunt:qa non
Mar.20.b. vocati ea vocatiõe q̃ multi nõ p̃sciti q tamẽ
pereunt.de q̃ dictum eſt.Multi ſunt vocati,
pau.verò ele.ſed ea q̃ electi,quæ ſine muta
tione:qa qui audit à pr̃e venit ad filium ,q
non perdit qcq̃ de oĩ dato:qſqs verò p̃it,ñ
1.Ioh.2.c. inde fuit.vnde:A nobis exierũt ,ſed ex no
bis nõ fuerunt. h ¶Sine pœniten. Se
cundũ ele.& propter pa.ſunt ſaluandi:
quia dona.i.promiſſiones:& uoca .i. ele
ctio ab æterno ſunt ſine pœnitẽtia.i. ſine im
mutatione cõſilij dei.Vel iõ dico ſecũdũ ele
ctionẽ:quia qb⁹ deus fidẽ inſpirat,ſine præ
cedẽti eorũ pnĩa inſpirat.Sine peccato.Gra
tia dei in baptiſmo non requirit gemitum
vel planctũ,vel opus aliquod,niſi ſolam fi
dem:& oĩa gratis condonat.hoc ideo,ne pu
tent illos nõ poſſe accipere miſericordiam,
quia eos dolere non vidẽt. i ¶Sicut enĩ.
i.q̃ ratione vos olim ꝓmiſit deus non cre de
re.ſ.ne cauſam ſuperbiendi haberetis poſtea
conuerſi. k ¶Vt & ipſi.Experti,non per
legem eſſe ſalutem,ſed per gratiam:vt & ſic
ꝓ humilitatẽ cõſequerẽtur miſericordiam.
l ¶Con.i.ꝓmiſit cõcludi.Hic videtur aliq̃
modo myſterium exponere.Concluſit e
nim deus omnia in infideli.vt de ama
ritudine infidelitatis ſuæ pœnitendo confuſi
ad dulcedinẽ miſericodię dei credendo con
uerſi hũiliores permanerẽt,vt & gratia mu
neris eſſet gratiſſima. & clamarent. Quã
†per magna multitudo dulcedinis tuæ dominæ
m ¶Omniũ.i.Iudęorũ & Gentiũ,non ꝓ
nullũ dãnaturus ſit,quod qdẽ falſò opinati
ſunt.Valde eñ puũ ſenſum habemus ad diſ
cutiendã iuſticiã iudiciorũ dei,ad diſcutiẽdũ
gratiã gratuitã nullis meritis præcedentib⁹
redditam.Nec tam mouet nos,ꝓ gratia præ
ſtatur indignis,q̃ ꝓ æque indignis aliꝭ de
Iaco.4.d negatur. ¶Auguſtin⁹.Scio,ꝓ ſicut impoſ
ſibilitas,ita & iniquitas non eſt apud deum
& ſcio ꝓ ſuperbis reſiſtit,humilibus dat gra
†omnes tiam.Illud verò obſcurum eſt, quare qui
buſdam indignis dat,quibuſdam negat,ali
†Sap.17.2. quid ergo'eſt in abdito & profundo iudicio
rũ dei. Nec illud pſpicuũ eſt, quare hoc mõ
ſaluauerit Iudæos & Gentes, vt prſus per
mitteret eos concludi in infidelitate .
n ¶O altitudo .Si quis quęrat,quare ſic
ſaluantur, cum multi alij modi ſaluationũ
ſunt? hoc ſe neſcire innuit per admiratio
nem Apoſtolus.Nota per hoc,ꝓ creaturas

Vt ortas

a ¶Sibi,quia etiam inde natus eſt. b ¶Poterat in
ſerere.nam inſerentur,& hoc a minori.
c ¶Quia inde natus.

inſerẽre illos.Nam ſi tu ex nãtu
a ¶Vi dei. b ¶Ritibus Gentium ſterilium.
a rali exciſus es oleaſtro,& contra
a ¶Quia idololatria & huiſmodi gentibus ex
vſu ſunt quaſi naturalia. b ¶Vnitus per fidem
patriarchis & apoſtolis qui pinguedinem ſancti
ſpiritus habuerunt.

naturam inſertus es in bonam
a ¶Si hoc eſt quanto magis &c.
b oliuam,quantò mãgis hi qui ſe
a ¶Edocti lege cultum dei. b ¶Vnientur ſuo populo.
cũdum nãturam inſerẽtur ſuæ
a ¶Inſerentur Iudæi & vere,quia & interim quidam
& tandem plenitudo,& hoc volo vos ſcire.

oliuæ.Nõlo enim uos ignorare a
a ¶Occultum dei iudicium. ¶Myſterium dico,
ne putetis vos hoc veſtro ingenio poſſe diſcutere

fratres myſtẽrium hoc, ut non b c
ſitis† uobiſipſis ſapientes , quia d
a ¶Non omnes excęcati. b ¶Non ex natura
ſed culpa.

cæcitas ex pãrte cõtigit in Iſra e
a ¶Vt vel quouſq; vt cauſa noſcatur & terminus.

ẽl dõnec plenitudo Gentium in f
a ¶Poſtquam intrauerit. b ¶Prædicante Elia &
Enoch. c ¶Æmulando Gentes.

traret,ẽt ſic õmnis Iſraẽl ſalũus g
a ¶Iſraẽl ſaluus fieret. b ¶In Iſaia.
c ¶Secundum carnem.

Mar.20.b. fieret.Sicũt ſcriptum eſt:† Vẽni h i
a ¶De Iudæis. b ¶Vnquod eſt interim quando
aliquis vix conuertitur. c ¶Voluntarie. ¶In fi
ne quando facile.

et ex Sion qui eripiat & auertat
a ¶Infidelitatem. b ¶Iudæis. ¶Erit. c ¶Quia
egoipſe faciam quod promiſi.

c impiẽtatem à Iacõb.Et hocillis ſã k
a ¶Promiſſio complebitur. b ¶Remiſero.
¶Tunc conuertentur ſed modo inimici.

d me teſtamentum,cùm abſtũlero l
a ¶Propter. b ¶Quod contra legem eorum,
non propter Gentes.

e peccata eorum.Sẽcundum ẽuan m
a ¶Vt vobis locus intrandi eſſet ad fidem.
¶Ad vtilitatem veſtram. ¶Ecce quare pars ex
cæcata & para illuminata.

f geliũ quidẽ inimici prõpter uos.
a ¶Quidam ſunt inimici ſecundum euangelium
& propter vos,quidam autem chariſſimi vel dilecti
ſecundum electionem. b ¶Non propter merita.

Secũdum electiõnem autẽ cha n
a ¶Propter promiſſiones patribus factas.

g riſſimi propter pãtres.† Sine pœ o
a ¶Mutatione. b ¶Remiſſio peccatorum in ba
ptiſmo. ¶Promiſſiones.

h nitẽntia autem ſunt dõna & uo p
a ¶Vel electio ab æterno. ¶Interior & gratuita. ¶Quam
nullius meritum præuenit. ¶Ad fidem. b ¶In opus
erat,vt & alij inimici & alij electi. c ¶Longa tem
pore plus quam ibi.

i cãtio dei .Sicũt enim aliq̃ando
a ¶Quod valuit ad hoc, vt modo humiles credatis.
b ¶Probato ꝓ deficit natura.i.quod per liberum ar
bitrium inuari nõ potuiſtis. ¶Nuper.

& uos nõn credidiſtis deo , nunc
autẽ miſericordiã conſecuti eſtis
a ¶Quæ eſt aliqua cauſa veſtræ miſericordiæ.

†ꝓpter incrẽdulitatẽ iſtorũ,ita &
¶Iudæi. a ¶Ne poſt cõuerſi materiã gloriã di habeant.

iſti nũc nõn crediderũt†in ueſtrã
a ¶Venientes.¶.i.non habuerunt fidei gratiam per dei
miſericordiam ſicut vos.¶Humiliati.

b ¶Fidei gratiã.

k miſericõrdiã, ut & ipſi miſericõr
a ¶Ideo ita de vtriſq; factum eſt.

l diã cõſequãtur.†Cõclũſit enim deꝰ
a ¶Iudæos & Gentes. b ¶Quia aliter ex ſuperbia terẽtur.

m †õmnia in incrẽdulitate , ut oĩm
a ¶Et quare ſic?Ne putes comprehendi poſſe.
b ¶Quia multa ſcit & profunda.

n miſereatur.†O†ãltitudo diuĩtiaꝝ q
a ¶De rebus ſpiritualibus. b ¶De mundanis.
¶Sicut ſapientia & ſcientia eius ſunt incomprehen
ſibiles,ſic & iudicia ꝓ quibus cepit de ſapiẽtia & ſcientia.

rum ſapiẽtię & ſciẽtię dei q̃ in r
a ¶.i.diſpoſitiones de omnibus rebus.

cõprehenſibiliã ſunt iũdicia eius,

c ¶a ¶Nolo enim.Hĩc Apoſtolus repri C
mit Gentiles ab inſultatione Iudęorũ rõne
ſumpta ex cõſideratiõe diuinorum iudicio
rum.Et diuiditur in tres:primò oſtendit Iu
dęorũ pręſentẽ excęcationẽ & futuram illu
minationẽ.ſed ò ,declarat vtriuſq; cauſam,
ibi:Secundũ euangelium.tertiò ,ex dictis cõ
cludit diui nę ſapientiæ profunditatem ibi:
O altitudo diui.Circa primum dicit:Nolo
enim uos ignora.fratres.id eſt vos Gen
tiles connerti ad fidem Chriſti:& ſic per fidẽ
facti fratres mei. b ¶Myſterium hoc.
i.ſecretum diuinum . c ¶Vt non ſi.uo
bis ſa .id eſt ſecundum æſtimationẽ vrã:
& hoc dicit Apoſtolus ad reprimẽdũ eoꝝ ꝓ
ſumptionẽ:& qđ ſit illud ſecretũ oñdit, di
cens: d ¶Quia cæci.ex p.& non ex toto
e ¶Contigit in Iſ.quia apoſtoli & credẽ
tes primi de Iudæis fuerunt valde illumina
ti: f ¶Donec ple.g.in.fidem Chriſti re
cipiendo.Sciendum tamen, ꝓ illud donec,
non tenetur hĩc cauſaliter,ſed tantũ cõſecu
tiuè & occaſionaliter:qa Iudęis excęcatis apo
ſtoli tranſierunt ad gentes conuertendas.
g ¶Et ſic &c.ſal.fa.in fine mundi dete
cta falſitate Antichriſti:quia tunc Iudæi cõ
ſtanter mortem ſuſcipient pro fide Chriſti.
h ¶Sicut ſcri.eſt:Iſaię.lix. i ¶Veniet †Iſa.59.d.
ex Syon.Ibi primò fuit fides Chriſti præ
dicata:& inde ad omnes alios deriuata de
præterito,& deriuanda in futuro,ſicut dixi
plenius Iſaiæ.lix. k ¶Et hocíl.à me te
ſta.id eſt fides carholica in nouo Teſtamen
to publicata,& in Iudæis pro tunc complẽ
da. l ¶Cũ abſtu.pec.eo.per fidem iu
ſtificantẽ. m ¶Secundum euan.Hĩc cõ
ſequenter oñdit vtriuſq; cãm.& primò excę D
cationis.Cuiꝰ ponit duplex cauſa.Vna eſt re
pulſio doctrinæ Chriſti quæ tangitur,cum
dicitur:Secundũ euan.quidẽ ini.Alia ẽ
inuidia de gratia Gentibus data,quę tãgitur
ibi:Propter vos.cõſequẽter ponit cãm illu
minationis,cũ dr̃n ¶Secundũ.ele.autẽ
cha.ꝓ.pa.i. ꝓpter merita patrum aliqui
nunc ſunt ad fidem electi, & plures eligent
in fine mundi. Ad quod inducit rationem
di. o ¶Sine pœnitẽtia aũt.id eſt ſine
mutabilitate,quia apud deũ nõ eſt trãſmu †De conſe.
tatio,Iaco.ſ.c. p ¶Sunt dona & uoca diſ.4.c.ſine
tio dei.id eſt promiſſa facta patribus de do pœnitentia
nis eorum ſemini fiendis.& ideo implebunt †Dona qui
tempore ſuo.Et conſequẽter inducit ad hoc dem.& vo
congruẽtiã:qa ſicut Gentiles ante aduẽtum catio dei e
Chriſti fuerũt ſub peccato idololatrię,ita & iuſmodi ſũt
poſt aduentum Iudæi dimiſſi ſunt ſub in vt eorũ illũ
fidelitatis peccato pro maiori parte:& ſin pœnitere
iſtis & in illis oſtenditur humana fragili nõpoſſit.
tas in eorum peccatis , & diuina bonitas in
beneficio vocationis.Iudæi enim nunc di
miſſi finaliter vocabuntur: vt dictum eſt.&
hoc eſt quod dicitur:Sicut enim aliquan
do &c.& patet ex dictis litera:* q ¶O al
titudo diuitiarum.Hĩc vltimo concludi
tur ex prædictis profunditas diuinę ſapiẽtię †per veſtri
in ſuis iudicijs,& hoc dupliciter.Primò eñ
concluditur hoc ex dei eminentia .ſecundò
ex humana deficientia ,ibi: Quis enim.
Circa primum dicit: O altitudo diui- †De pœ.di
tiarum ſapientiæ & ſcientiæ dei. id eſt 3.c.totam
profunditas vtriuſque.ſicut dicitur Iohan
uis quarto .b.Puteus altus eſt , id eſt pro †profundi
fundus : Et dicit ſapientiæ quantum ad tatem
diuina:& ſcientiæ, quantum ad fienda cir
ca homines quorum rationes non poſ
ſunt à nobis attingi . Ideo ſubditur :
r ¶Quàm incomprehenſibilia ſunt
iudicia eius : Quia ſupra capacitatem
naturæ intellectualis ſunt exceſſiua.

* Quis enim

Portas esse cōspicim⁹ deū patrē,à q̄ oīa habēt prīcipiū, mīme esse E dubitam⁹. Iterū qa si esset sine rōne,q̄si res fatua videretur. Cum igitur rōnem(quę ,pcedit ex seipo,non ipse à rōne) ,pculdubio cim⁹ hre.i.filiū p quē cūcta tā rōnabiliter dispōsita cernim⁹, & à patre ,pcessisse fideliter credim⁹:& qa deū pfem,eo q talē habeat srōnē,& rōnē,eo q à tali ,pcessit pfe gaudere cognoscim⁹:ideo gaudiū illud & bo †imperue- nitatē esse spm ex vtroq; ,pcedētē,in quo fugabiles. spū oīa cōsistūt minime ambigim⁹:quod gaudiū & benignitatē,etiā vsq; ad creaturas puenire nequaq; dubitamus: & iō dr spūs ,pcedere.i.dari,nō q̄tū ad patrem & filiū,sed q̄tū ad hoīes,qa si aliquod bonū in aliquo videm⁹,p spm ei datū à patre,& filio credim⁹. Notandū,q̄ dicere rationē ex patre,bonitatē q̄q; & gaudiū ex vtroque procedere,sicut dicit Aug.nihil aliud est q̄ filiū generare.q̄ aūt dicit spūs à patre & filio ,pce.hoc ē mittit,datur,& à seipso etiā. a ¶Viæ ei⁹.i.in ipletiōes dispoſ seculorū. tiōis , qa nec in exhibitiōe pōt cognosci qd dispōsuit. b ¶Consiliari. Est vnige Isa.9.b.secū nitus filius eius,q & angelus magni cōsilij dū.Lxx. appellat. Sed ex hoībus & angelis null⁹ fuit ei consiliari⁹. c ¶Aut qs pri. Etsi iudicia non possum⁹ scire,vel hoc cōstat,q̄ ex Loquendi sola gratia dat. d ¶Quo. ex ip. &c. Et modus de per,in,distinctionē psonarū indicant. ipe trinitate va idē ,pnomē repetitū,idētitatē subſtantiæ: rijs præpo & quia talis ipsi gloria,nō iustis ipsis. Ex sitionibus ip. nō de ipso sunt oīa. Ex ipso enim sunt distinguit cælū & terra,qa fecit ea,nō aūt de ipso,qa nō de subſtantia sua. In ipso sunt oīa q̄ cō didit,nō tamē inq̄nāt eū q peccāt,de cui⁹ Sap.7.d. sapiētia dr:Attingit oīa ,pter sui mūdicam,& nihil iniquinatū in eo īcurrit. ¶Au †rationalē gu. Oportet vt creatorem p ea quæ facta culeum ob sunt intellectu cōspicientes trinitatē intelseq. ligamus. Cuius trinitatis vestigiū in crea Trinitatis turis apparet,in illa em trinitate summa origo est oīm rerū,& per vestigia fectissima pulchritudo,& beatissima dilectio. Itaq; illa tria à se inuicem determinari videntur:& in se etiam infinita sunt ita & sin F gula sunt in singulis,& oīa in singul⁹,& singula in oīb⁹,& vnū oīa Nō igit cōsuse accipiēdū ē,qd' ait Aplis:Ex ipso & p ipm & ī ipo. Ex ipso,dicēs ,pter patrē. Per ipsū,,pter filiū. In ipo,propter spiritūsctm. Neq; patrē volēs intelligi dixit, ex ipso, vt sic intelligas omnia esse ex patre,vt neges oīa esse ex filio,vel ex spūsctō: cum ex patre& p patrē & in patre oīa esse sanē dici possit. Sis & de filio & spiritusctō dici potest, At p hoc dū dr:Ex ipso,& p ipm,& ī ipo sunt oīa:sine dubio patris & filij & spūssancti demōstrat q̄litas. Et qa nō aī noīauerat pfem vel filiū vel spiritūsctm, sed deum & dnm,qd' & ipsa trinitas dici pōt,singula horū triū referri ad singulos voluit. e ¶Oīa. Quę naturaliter sunt nō pcā,q̄ naturā vitiāt:q̄ ex volūtate peccātiū nascūt. In creaturis vestigium appet trinitatis. ī trinitate summa origo ē oīm rer:,& pfecta pulchritudo & beatissima dilectio. ¶Hinc est moralis admonitio post tractatum legis & fidei,naturā Iudaici populi & Gentilis.

GLOSSA ORDINARIA. Cap.XII.

OBsecro uos fra. Hucusq; satis vtranq; partem humiliauit,& gloriam de priori statu annullauit , mō quasi finito negocio deinceps ad mortalitatem tendit.,Obsecro uos. Hucusq;,ne alter aduersus alterū supbiret hīc vt alter de alteri⁹ vtilitate laboret. f ¶Obsecro per m.d.i.per apl'atū misericordiē à deo mihi cōmissū,vl' misericordiā à deo vobis datā. g ¶Ho.Au. Oli hostia occidebat,vt hoīes cā pcti subie ☞ cti morti

Nico. de Lyra.

✠ a ¶Quis enī co. Hoc idē ostēditur ex nrā cognitionis defi- ciētia,cū dr:Quis enī cogno.&c.q.d.nullus:quia oculus noster habet se ad diuina,sicut oculus noctuæ ad lucem solis.ij. Metaph. b ¶Aut quis prior dedit illi &c.q.d. nullus, qa hoc est impossibile,qa oēm virtutē nō solū operandi sed etiam cogitandi & essendi ab ipso habeam⁹:qd'declarat ,dicens: c ¶Quo. ex ip.q̄tū ad potentiā ,pductiuā quę pri appropriat. d ¶Et p ip.q̄tū ad sapientiā exēplarē,quę appropriat filio. e ¶Et in ipso. Sicut in fine & conseruante p bonitatē quæ spirituisctō appropriat.iō subditur. f ¶Ipsi glo. ī secula: Amē. Aliqui libri habēt interpositas duas dictiones.s.honor & seculorum: sed non sunt de textu,nec habentur,in libris correctis.

¶In ca.xj.vbi dicitur: in Postil. Si autem gra saluī facti sunt di G

ADDITIO. I.

Si quæra (sto mō,iā nō ex opib⁹. quō ex autoritate ab apso allegata quæ sumpta est.iij.Reg.xix.de Elia cōcludat q̄ reliquiæ illæ salua bantur ex gratia. Ad qd' dicēdum,q̄ hoc Apostol⁹ oīdit ex hoc, q̄ in rnso diuino ad Eliā dr:Reliq mihi septē milia virorū. Non em dixit relicti sunt aut relinquent: sed reliqui mihi,vt manifestē oīdat q̄ ex †Sap.9.c. sua mera gra & liberalitate eos reliquit. Isa.40.c.

¶In,eo.ca,vbi dicit in Postilla:Et dor 1.Cori.2.d. sum eorum.i.voluntus sic nominata.

ADDITIO. II.

Quod hīc dicit dor sum,nō est necesse q̄ p hoc intelligat vo luntas,,put ī Postilla:sed planē pōt intelligi de dorso. Incuruat em dorsum alicuius p aggrauationē pōderis. Vñ qa Iudei in hac captiuitate existētes ī vindictā'mor †honor& tis Christū continuē aggrauant p iuga & seruitutes dnōrū,idcirco dorsum eorum semp videt incuruari ex talibus:& qa istra nō credūt eis euenire in vindictā mortis Christi,vt dictū est:sed alijs causis friuolis attribuūt:iō præmittit. Obscurent oculi eorum ne videāt.q.d.prophetice nō optatiuē:tanta est miseria istorū,q̄ oculi corū nō videbūt q̄ rōne dorsum corū semp in- †Eph.5.d. curuatur modo prædicto.

¶In eo.ca.vbi dr in Postilla: O altitudo diuitiarum sapientiæ & scientię dei.

ADDI. III.

Ea quæ ptinēt ad sapientiā & scientiā diuinā pōt dici alta,eo q̄ sunt inattingibilia à nobis. Sis & ,pfunda, eo q̄ sunt à nobis inscrutabilia. Vnde non est necesse,q̄ altitudo in hoc loco interpret p profunditatē. Itē notādū, q̄ hæc ÿba apli.s. O altitudo di.&c.cōtinuant ad præcedētia scd'm Glo.sic.prēmiserat Apls snīam miræ ,pfunditatis.s.q̄ de⁹ cōclusit oīa ī icredulitate,vt oīm misereat,cui⁹ ,pfūditatis veluti horrore pcuss⁹ & velut abyssi altitudinē expauescēs clamat: O altitudo. nō em sensus hoīs H attingit ad discutiēdā iusticiā iudiciorū dei, seu ad discutiēdā gratiā gratuitā nullis meritis pręcedētib⁹ redditā:& de hoc apli⁹i glo.

NICO. DE LYRA. Cap. XII.

OBsecro. Postq; Apls Romanos ad concordiam reduxit, Diuisio hīc cōsequenter eos in morib⁹ instruit. Et diuidit in duas: qa primò facit hoc ÿ bo prędicatiōis,scd'ò facit exēplo imitationis,rememorādo q̄sdā psonas eis imitabiles,ca.xvj. Pria ī duas. priò instruit oēs cōiter.scd'ò existētes ī aliqb⁹ statib⁹ principaliter spāliter ca.se. Prima adhuc in duas, qa primò instruit oēs cōiter in his quæ ad deū,scd'ò in his quæ ad ,pximū,ibi:Sicut em ī vno. Prima adhuc ī duas. primo instruit oēs cōiter ī ordine ad deū ex parte corporis.scd'ò ex pte aīæ,ibi: Et nolite cōformari. Circa primū dicit: Obsecro uos.scd'm q̄ dicit Seneca: Generos⁹ ē hoīs anim⁹,& Seneca facilius ducit q̄ trahat. ,ppē qd' Apls magis vtit obsecratiōis ÿ bo Maceratio quā pręcepti.h ¶Per mi.d. Pcā relaxātē.i ¶Vt ex.c. Hīc p or nis carnis dinem tangit Apls septē cōditiōes quæ macerationē carnis deo fa- conditiōes ciunt acceptā. pria ē, q̄ sit voluntaria, qd' notat cū dr: Vt ex.scd'a septem. q̄ sit in carne ,ppria.iō dicit:k Corpa.u. nō aliena. cōtra illos q saluari credūt p pniam aliorū. ctia q̄ sit cōcupiscētię mortificatiua. iō dicit:l ¶Hostiā. Alit em cēt vana sicut medicia quę non curat morbū. q̄rta q̄ sit bonorū operū ,pductiua.iō dicit: m ¶Viuē. Viuēs em dr:qd' habet,i se pricipiū sui mot⁹.qnta, q̄ sit cōtinua sicut vitia carnis cōtinuē pullulāt.iō dicit:n ¶Sctām.i.firmā.sanctū em ī vna ei⁹ significatiōe idē ē qd' firmū.sexta,q̄ sit bū ordinata.s.ad dei glām & nō ad laudē ,ppriā.iō dicit:Deo pla.septia,q̄ sit rōnabilis siue discreta.iō dicit: o ¶Rōnabile.ob. Qd' sit qū caro sic macerat,q̄ natura seruat,& vitia excludūt. Sicut ei ibi pōt ē defect⁹.s.q̄n caro lasciuire ,pmittit:ita & supabūdātia.s.q̄n corp⁹ reddit ineptū ad debita opa & officia exequenda. vñ dicit Hiero. de rapina,Holocaustū offert q austeritate nimia corpus suum im- Coniugato moderatè affligit. Aduertendum tn,q̄ nō eadem opera conueniūt rū absti- omnib⁹.& iō aliq̄ abstinētia laudabilis ē in vno, quę tn nō ē lauda ria modera bilis ī altero:Sicut si cōiugat⁹ tātā faciat abstinentiā, q̄ non possit men habe reddere debitū vxori:tpe competēti, nō est laudabilis.in religioso re debet & tamen qui non habet hoc debitum reddere , laudabilis esset, quare.

✠ Et similiter

Ti morte oñderent. Nunc qa a pcō liberi, viua hostia offerī in
A signum vitę æternę a ¶ Nolite con. Augu. Hic aīa deo fit sacri-
ficium cū igne amoris incēsa formā cōcupiscentię secularis amic-
tit, & deo se referēs illi tāq; incōmutabili formæ subdita reforma
tur. Nolite conforma. Generalis prohibitio. Sed reformami
ni regularis iussio. Ibi continentia, hic iu
stitia. hoc ad non concupiscere. illud ad di
ligere. illud ad declinandū à malo, hoc ad
faciendū bonū. Non concupiscēdo enim
vetustate expoliamur, & diligendo noui
tate induimur. b ¶ Reformamini.
† transformemini p Quia partim amissa est imago dei, vt inci
renouatio mentis piat ab illo reformari, à quo formata est.
potuit deformare. c ¶ Quæ sit uo. Vo
vestræ. luntas dei dī sue ipsa q̄ vult quę in deo ē,
Volūtas dei sue illud qd̄ vult. Hic accipitur dei volū
tas q̄ vult, quę semp implet: quę hīplacitū
dei sue dispositio interdū appellat. de q̄
Psal. 113.b Propheta ait: Oia quæcūq; voluit fecit:
& 9.d. & Apls: Voluntari eius quis resistet? Oia
ergo bona quę fiunt, deus fieri vult, quo-
† De remū. c rū ipse autor est. Mala verò nō vult fieri,
1. lib. 6. nec tamen vult non fieri. Si em̄ vellet non
fieri & fierent, voluntati eius aliquid resi
steret, sed tātū ea fieri prędcit. Pręterea vo
luntas dei dicit ei⁹ opatio vel permissio.
vnde Aug. Non fit aliquid qd̄ oīpotens
fieri non velit, vel sinendo vt fiat, vel ipse
† 89. dis. c. 1. faciendo. Item voluntas dei interdū dicit
De sum. tri. c. 1 ānamus eius consilīū vel approbatio. d ¶ Dico
enim Hoc est sacrificiū Christianorum,
multi vnum corpus sumus in Christo. Hoc
enim in sacramento altaris fidelibus vo
to demōstratur ecclesię, quę in ea re quam
offert significat. Sicut enim panis ex mul
tis granis conficitur, ita ex multis fideliū
membris sancta constat ecclesia, qui crea-
toris sui participatio ne congaudent: cui⁹
munere sancti sunt. quod & in sequenti o
2. Cor. 10. d stenditur, vbi ait: Multi vnum corpus su-
B mus in Christo: q̄ⁱ non pōt fieri, nisi sapi
ant ad sobrietatē, qd̄ hic prędcipit. e ¶ Sa
pere. Quod iusticię terminos nō egredia
tur: quod nobis solū vtile sit, & nulli ob-
sit. f ¶ Et unicuiq; . Sicut monuit ne
de priori statu superbiāt ita nec de bonis
quę insīde acceperunt. Et uni. Maiori vī
minori ea ratione, qua de⁹ diuisim dedit
dona mensurata, quę fides meret: qd̄ ideo
fecit, vt nec ecclesia indigeat & sit subser-
uiendi materia, vt sit mutua dilectio. vn-
de subdit: Sicut em̄ &c. Et unicuiq; . Si, p
viribus suis nutriī, infans crescit, aliter defi
cit. g ¶ Mensu. fi. Et fidē mensurate par
titur deus, sine q̄ nulla bona opera. Chri-
sto nō ad mensurā datus est spiritus, sed cę
Io. 3. d teris oībus. vñ Iohannes de Christo ait:
Non enim ad mensurā dat deus, spiritum
† diligentia Cęteris diuiditur non spiritus quidē, sed
dona eius. h ¶ Singuli su. mem. Ad
hæc habentes bona differentia. Vel singu
li sumus membra, igitur in differentibus
donis hoc agatur. i ¶ Siue prophe. ha-
bentes simus membra aliorū, vt illis pro
phetemus. Habentes dico secundum ra
fidei: quia prout exigit fides eorū, vel auditorū propheria datur.
Siue prophetiā. A prophetia incipit, quia credentes accepto
spiritu propherabunt. k ¶ Qui mise. Quotidiana medicina,
Iac. 2. c. q̄ tidianis vulneribꝰ. & si leuioribus tñ iudiciū sine misericordia fi
et d̄ q nō facit misericordiā. Quisquis quasi nimis iustus & secur⁹
Nicolaus de Lyra. Vī iudicium

✠ Et similiter aliq; abstinētia laudabilis est in inuenientibꝰ, i qbꝰ
viget concupiscētia carnalis, quę in sensibꝰ sic nō esset laudabilis:
quia non sic in eis viget concupiscētia carnal⁹, & posset esse alicui⁹
boni impeditiua, & de sibus sine iudiciū habeat. a ¶ Et nolite
Diuisio Hic consequēter instruit oēs cōiter q̄tū ad aīam. & prīo q̄tū ad af
fectum, secundò

fectū, secundò q̄tū ad intentum, ibi: Dico em̄. Et ē sciēdū, q̄ amor C
trāsformat amantē i amatū. vñ dicit Au. Si terrā diligis, terra es: si
aurū diligis, aurum es: & si deum diligis, deus es, scilicet participati
ue. secundum illu⁴ Psal. lxxxj. b. Ego dixi dij estis, & filij ex
celsi oēs. ideo dicit: Et nolite confor. huic se. i. de delectabilibus
huius mundi. b ¶ Sed reformamini
Imago enim dei, ad quam sumus confor-
mati deformatur in nobis per peccatum.
sed per dei gratiam reformatur. c ¶ In
nouitate sensus uestri. Sicut enim per
peccatum cognitio obfuscatur, sic per gra
tiam renouatur, & quia habens affectum
bene ordinatum rectē iudicat, ideo subdi
tur: d ¶ Vt probetis. id est, experiri †Eph. 5. d
possitis per spiritū mānctum habitantem †1 Tes. 4. a.
in vobis. c ¶ Quæ sit uoluntas dei
bona quantum ad bona naturæ ipsa dā-
do. f ¶ Et beneplacens. quantum ad †quod bo-
bona gratiæ. g ¶ Et perfecta. quan num est, ac-
tum ad bona gloriæ. Potest etiam aliter ceptū & &
sic exponi: Quæ sit uoluntas dei bo perfectum.
na. quantum ad incipientes: Et benepla
cens. quantum ad proficientes. Et perfe †sentire de
cta. quantum ad peruenientes: h ¶ Di sc
co enim. Hic consequenter instruit oēs †moderatè
communiter quantum ad intellectum, vt
scilicet de pertinentibus ad fidem non in-
quirant curiosē, dicens: Dico enim per
gratiam quæ data est mihi. i. per offi-
cium apostolatus mihi iniunctum præci-
pio. i ¶ Omnibus quæ sunt in uos.
cuiuscunq; conditionis seu status. k ¶ No
plus sapere quàm oportet. quia qui
perscrutator est maiestatis, opprimetur à
gloria. Prouer. xxv. d. l ¶ Et unicuiq;
sicut deus diui. men. fi. Non enim est
in hoc eadem omnibus mensura: quia illi
qui habent fidem prædicare & contra in-
fideles defendere, debent circa pertinentia D
ad fidem profundius inquirere & studere
m ¶ Sicut enim in uno corpore. Hic
consequenter instruit omnes in ordine ad
proximum: & primò in promotione bo-
ni, secundò in vitatione mali, ibi: Non al
ta sapientes. Prima adhuc in duas quia pri
mò facit propositum in bono speciali, ic
cundò in cōmuni, ibi: Dilectio sine simu- †iuxta por-
latione. ¶ Circa primū sciendū, q̄ aliqua tionem.
bona dei dantur aliquibus specialiter. j.
Cor. xij. a. Alij quidem per spiritū datur
sermo sapientiæ, alij sermo scientię &c. Dā
tur tamen pro communi vtilitate, sicut in
corpore humano oculus videt p toto cor
pore, & pes ambulat, & sic de aliis: & hoc ē
quod dicit: Sicut enī in uno cor. & pa- †imptit
tet ex dictis i litera vsq; ibi: n ¶ Sin a. al.
al. mem. i. communicantes aliis dona da
ta vobis, sicut membra corporis admiscē
communicant officia sua modo dicto. &
consequenter magis applicat in speciali,
di. o ¶ Siue prophetiā. quantū ad no
ticiā occultorū pertinentiū ad salutē. ideo
subdit: p ¶ Secun. ra. fi. quæ dirigit in
salutem. q ¶ Siue ministerium. in
administratione sacramentorum, quod
pertinet ad sacerdotes. r ¶ Siue qui do
cet. quod pertinet ad doctores. s ¶ Qui exhortatur. quātū
ad prædicatores. t ¶ In exhortādo. scilicet non tantū verbo,
sed etiam facto. v ¶ Qui tribuit. habens abundantiam faculta
tum. x ¶ In simplicitate. i. propter deum debet tribuere.
y ¶ Qui præest. in spiritualibus vel temporalibus quod
pertinet ad prælatos & principes. z ¶ In sol. de adimplen
do regimine sibi commisso. a ¶ Qui misere. miseriam alterius
releuando, quod pertinet ad potentes. b ¶ In hilaritate. sup
ple hoc faciat. Contra illos, qui austeritatem in vultu & verbis os
tendunt miseris, antequam eos releuent in aliquo. c ¶ Dile-
ctio sine simulatione. Hic Apostolus instruit de communi
catione omnium bonorum. Et diuiditur in tres partes: quia Diuisio
✠ primò instruit

a ¶ In vestra enim manu est. b ¶ Formam secularis
concupiscentiæ accipere.

a ¶ In Adam deformati, vel item itemq; quasi de die
in diem. b ¶ Ad modum noui hominis. c ¶ Cui non
dominatur peccatum. ¶ Alias mentis nostræ.

a ¶ Experimento quid deus velit.

a ¶ Quia quicquid deus vult bonum est. b ¶ Istis qui
bene intelligunt & experti sunt. c ¶ Præceptionibus
¶ In omni bonitate, vt mihi melius sit.

a ¶ Illud obsecro, hic autem prohibeo. b ¶ Apostolatus

a ¶ Quia non omnes agunt.

a ¶ Inuestigare de mysteriis diuinis.

a ¶ Siue præsumptione.

a ¶ Secundum quantitatem vel qualitatem. b ¶ Quia
& fidem mensurate partitur deus vnicuiq; hæc est fides
operans per dilectionem. c ¶ Ideo mensurate diuisit
quia multi vnum corpus, & ideo omnia necessaria dan
da sunt non in vno.

a ¶ Per diuersa dona.

a ¶ Inuicem subseruiendo.

a ¶ Nullus excluditur. ¶ Maior vel minor. b ¶ Alijs
seruientes alijs indigentes.

a ¶ Alias igitur.

a ¶ Sumus alter alterius membra.

a ¶ Futurorum vel quorumlibet occultorum.

a ¶ Quam supra mensuram. b ¶ Habentes eccle
siasticum. ¶ Vt presbyteri.

a ¶ Sumus membra aliorum. ¶ Assidue. b ¶ Qui do
cendi gratiam habet.

a ¶ In exhibitione doctrinæ sit membrum alterius.
b ¶ Qui gratiam exhortandi habet.

a ¶ Sit membrum alterius. b ¶ Eleemosynas.

a ¶ Sit membrum alterius. non in duplicitate præfens
tis & futuræ gloriæ. b ¶ Vt principes.

a ¶ Vt sollicite agat. ¶ Sit membrū al. b ¶ Qui habet
gratiam subueniendi vel compatiendi oppresso.

a ¶ Læto animo subueniat. b ¶ Hæc est qua diuersa bo
na vtiuntur. c ¶ Sit sic erit alter m. alterius.

ciudicium expectat sine misericordia, sibi iram prouocat. Misericordia hæc multiplex est, peccanti ignoscere, oppresso subuenire &c. & ideo subdit: cū præmissum sit, q tribuit in simplicitate. Simplicitas excludit hypocrisim, hylaritas gaudiū ostendit, fretū spe futuri. a ¶ Non pigri. Maledictus qui facit opera dei negligēter, piger sine spe est. Et ideo vt frigus pigricię pellatur: Sitis feruen. &c. b ¶ Domino seruientes. Quamuis feruentes non tamen passim & importunè verba dei ingeratis, sed tempori. i. oportunitati seruiētes. c ¶ Feruentes. Spūs ignis est quo seruet charitas. vñ dominus ait: Ignē veni mittere in terram: & quid volo, nisi vt ardeat? d ¶ Spe gaudentes. Certi de futuris gaudent, & iō patientes in tribulatiōe. e ¶ Cōsenti. Quod non fit ore tantū: quia tunc est vera humilitas, si non est in sola lingua, ne præsumentes de se non condoleant alijs, sed exprobrent. f ¶ Date lo. Ille dat locū iræ qui permittit aduersarij facere quod vult. Date locū iræ. non præcipit, vt vindicare nolint à deo, solicet q̄ clamant sancti, nō qui dem propter exaturandū odiū, sed lętabitur iustus, cū viderit vindictā. Præcipit aūt, vt non ipsi se vindicantes dent locum iræ dei, qui dicit: Mihi vindictā &c. r. Si ergo vult bonus, vt deus inimicū puniat, nōne est hoc reddere malū pro malo? Vel ita non diligit nec benefacit inimico. Sed bonus magis cupit corrigi inimicum q̄ puniri, etiam cū deus punit non delectatur de pœna, quia non odit eū: sed de dei iusticia, quoniam deū diligit: quia & deus (quū in hoc sequitur) si plus super iustos & iniustos: tū & in hoc seculo asperis corripit, & pertinaces in fine damnat g ¶ Sed si esurie. Nota insolentiam, sed coniunctionis. Ita enim prosequendum est, quasi non interposita; vtraq; sit coniunctio.

F ☞ Vince

Nicolaus de Lyra.

☞ primò instruit de communicatiōe in affectu. secundò in effectu, ibi: Honore. tertio in signo, ibi: Benedicite. Circa primum sciēdum, q̄ amor est desiderium boni alicuius, quod debet esse communiter in omnib⁹: & amor iste primò debet esse vērus, quia secūdum Philosophū. viij. Ethicorum: Qui falsificant amicitiam, sunt magis digni morte, q̄ illi qui falsificant pecuniam. ideo dicit: Dilectio sine simulatione. Secundò debet esse⁹ discretus, vt sic ametur natura, vt vitium odio habeatur. ideo dicit. a ¶ Odientes malū. Tertiò debet esse firmus, ita q̄ amor non sit puerilis, ideo dicit: b ¶ Adhærentes bono. Adhærentia enim firmitatem; importat. Quartò debet esse communis absq; acceptione. ideo dicit: Charitatem fraterni. c ¶ Honore inuicem. Hic consequenter instruit de communicatione bonorum in effectu. & primò quātum ad bonum reuerentiæ, dicens: Honore inuicem præueniētes. Quilibet enim deficit in aliquo bono, quod est in altero, & sic potest eū considerare, vt meliorem se, & sic honorando præuenire. secundò instruit q̄tū ab bonum obsequij, dicens: d ¶ Sollicitu. non pigri. præstando humilitatem proximis in effectu e ¶ Spiritu feruen. Vt hoc fiat ex bono affectu. f ¶ Domino seruiētes. Vt hoc bęc aūt vita fiat principaliter propter deum: & sic ei prohibetur obsequium, & per consequēs ab eo expectatur præmiū. ideo subdit: g ¶ Spe gau. Et quia spes mercedis habēdæ facit patienter sustinere, ideo subdit, h ¶ In tribulatione patien. Et hæc per orationem impetrantur, & seruantur, ideo subditur: Orationi instantes. Tertio instruit Ap̄s de cōicatiōe bñficij, & prīò ad simul cōmorātes, dicens:

Eccle. 48. b.

†Amos. 5.

†1. Pe. 2. c.

Lucæ. 12. f.

Psal. 57. b.

Ezech. 9. a. scd'm Lxx.

†73. di. in nomine.

†Eodem animo alij in alios affecti i. est ote vnius animi & affectus

†arroganter

†23. q. 3. c. j. sex.

Deut. 32. e. ☞ non tantū corā deo sed etiam

†11. q. 3. in ter verba

†Deu. 32. e. Heb. 10. f. †vltio †13. q. 4. c.

a ¶ Vt nec dilectio amici malum amare faciat, nec malum bonum dimittere.

tione. †Odiētes malum, adhæ/ a b

a ¶ i. quam. f. fratres habent inter se' vel volentes à fratribus redligi.

rentes bono. †Charitatem frater a ¶ In qualibet reuerentia.

nitatis inuicem diligentes, hōno c

a ¶ Non est fraternus amor, nisi mutuis se præuenis ant obsequijs. b ¶ Solliti corde sitis.

re inuicem præuenientes. Solli/ d

a ¶ Opere. b ¶ Et ideo. c ¶ Etsi ad'u non poteritis implere quod vultis.

¶ Igne charitatis.

a citudine nō pigri, spiritū feruē/ e

a ¶ Vel tempori. ¶ Quod proximo' credite' vos impendere domino. b ¶ Et in his non nisi æterna spereris.

b c d tes dōmino seruientes. Spē b gau/

a ¶ Etsi' in' his bonis mala occurrunt.

dentes in tribūlatione patientes, h

a ¶ Vt pati possitis. b ¶ Quia ad hoc differtur res.

orātioni instātes. Necessitati/ i

¶ Patimini & sanctis passis vestra communia facite.

bus sanctorum communicantes

a ¶ Et recipite sanctos in hospicio. ¶ Exemplo Abrahę & Loth.

† hōspitalitatem sectantes. †Be/ k

a ¶ i. bona orate. b ¶ Remouet a cōmuni cōsuetudine.

nēdicite perseq̄tibus uos. Bene

a ¶ Item itemq̄ b ¶ Q. siue admixtione amaritudinis.

dicite & nōlite maledicere. † Gau

a ¶ Et debetis. b ¶ Pro defectu.

c ¶ De re vnde fleadum sit.

dēre cum gaudentibus, † flēre cū

¶ Cum gaudio vel fletu.

flentibus. † Idipsum inuicem sen l

a ¶ Et pro his omnibus. b ¶ In corde saltem.

tientes. Nōn altā sapientes, sed m n

¶ Humilium imitatores.

e humilibus † consentientes. No o

a ¶ Ne prudentiam vestram apud vos tantum, sed magis apud proximos exercetis, etiam si quis eorum vos offendat.

lite esse † prudēntes apud uosmet ipsos. † Nulli malum pro malo

a ¶ Monet ne licita cum scandalo fiant.

reddentes, prouidentes † bona,

a ¶ In cordis secreto.

non tantūm cōram deo, sed eti/

a ¶ Vt non fiat scandalum, sed boni exemplum: quia illud fieri debet, quod & deo non displiceat, & fratri scandalum non sit.

am cōram omnibus hominibus.

a ¶ Vt assentiam, si non saltem facte quantum in vobis est, vel si fieri potest: quia difficile est quod tamen ex vobis a. ex vestra potestate est.

† Si fieri potest, quod ex uobis

a ¶ Vnde: Et cum his qui oderunt pacem eram pacificus.

est, cum omnibus hominibus pacem habentes. † Non uosmet/ p

¶ Referentes aduersarios.

ipsos defendēntes charissimi, sed

a ¶ Iudicio dei, eorum. b ¶ In prouerbijs.

f date locū irę. Scriptum est enim: q

¶ Et ita qui hoc non facit deum contemnit. a ¶ sercate. b ¶ vindicabo.

† Mihi † uindictam, & ego retri/ r

¶ Non solum non defendatis.

s buā, dicit dominus, † Sed etsi esu/ t

rierit inimicus tuus, ciba illū: si sitit, potū da illi. Hoc enim faciens, u

a ¶ Feruorem charitatis vel spiritus sancti, vel penitentiæ ardorem. b ¶ Mentem.

cārbones ignis cōgeres super ca/

a ¶ Et si non pœnitet, tamen quia si repercutis similis ei nequam fies,

put eius. Nōli uinci à malo, sed x

Deut. 32. f. Rom. 12. a. scd'm Lxx.

Rom. 12. a.

Rom. 12. a.

Rom. 12. a

Ca ¶Vince in bo. Bonitate contende contra illum. & est salubre certamen ne sint duo mali.

A

Cap. XIII.

GLOS. ORDI.

OMnis anima. Et si ita pfecti in corpore Christi: tamen omnis aia. i. ois homo a pte totū. ꝙsi nō solū corpe sed & volūtate seruiatis. Videbat em̄, ꝙ infideles dñi fidelib⁹ nō deberēt dñari, etsi fideles deberēt esse ræōles: quā etiā supbiam Apls remouet.

c ¶Nō ē em̄ po. Ptās ēt deo: sed quæ a deo ordinata sunt, ergo ptās est ordinata. Itaq; qui resistit ptāti, dei ordinationi resistit. de bona ptāte patet ꝙ eā perfecit deus Rationabiliter de mala videri potest dum & boni p eā purgantur, & mali dānantur & ipsa in deterius præcipitatur. Et scias, ꝙ nomine potestatis interdū accipit ptās ipa q̄ dat alicui a deo. aliqn̄ ipse hō habens ptātem: quod diligens lector distinguat.

¶Malitia hominum cupiditatē nocendi per se habet, ptātē aūt si deus non dat, nō habet: ideoq; diabolus anteqū aliquid tolleret Iob, dicebat dño: Mitte manum tuā i. da potestatē. Qui etiā nocentiū potestas non est nisi a deo, sicut scriptū est loquente sapiētia: Per me reges regnāt, & tyrēni per me tenent terrā. Vñ & Iob dño ait Qui facit regnare hypocritā, ꝓpter puersitatē populi. Et de populo Israel dicit dñs: Dedi eis regē in ira mea. Datur inquā improbis nocendi ptās, vt bonorū patientia probet, & malorū iniquitas puniatur. Nam per ptātē diabolo datā & Iob ꝓbatus est, vt iustus appareret, & Petrus tētat⁹ est, ne de se præsumeret: & Paulus colaphizatus, de se extolleret: & Iudas damnatus, vt se fu

B spenderet. d ¶Quæ au. sunt id est rationabiliter a deo dispositā, Iob ait: Deus potentes nō abiicit, cū & ipse potens sit.

¶Gregorius. Deū quippe imitari desiderat, qui fastigiū potentiæ alienis intentus vtilitatibus & nō suis laudib⁹ administrat Qui prælatus cæteris, ꝓdesse appetit, non præsse. Tumoris nanq; elatio, non ordo ptātis in crimine est. Potētiā de⁹ distribuit, elationē potentiæ malicia nostræ mētis inuenit. Tollamus ergo qđ de nrō cōtulimus: & bona sūt quę dño largiēte possidemus, ꝙ a nequaq̄ iusta potentia, sed actio praua dānat. e ¶Qui autē re. Aug. Si iubeat qđ nō licet, hic sanē cōtēnet ptātē timendo ptātē maiorē: ergo si aliud imperator aliud deus iubeat, contēpto illo obtemperandū est deo. f ¶Principes. Dicit qui propter corrigendā vitā & prohibenda aduersa creantur, dei habentes imaginem, vt sub vno cæteri. g ¶Nō sunt timēdi. bo. &c. Si bon⁹ est princeps, bene operantem non punit, sed diligit. Si malus, nō nocet bono, sed purgat eū, Malus debet timere, quia instituti sunt prīcipes, vt mala puniant. h ¶Ha. l. Si iusta est est ipsa laudāte. si iniqua, ipsa tibi laudis occasionē præbente. i ¶Dei e. mi. lō dati sunt rectores, ne mala fiant. k ¶Vindex in iram. id est propter iram dei vindicandam, vel vindex in iram dei ostendā: ꝙ hæc punitio indicat persistentes in malo grauius puniē dos. l ¶Ideo enī. Subditi esse debetis, quia etiam ideo. id est ꝓpter oñendā subiectionē prēstatis quasi reddituris: quia reddent dum pugnant pro patria, & dū agunt iudicia, vos præstatis seruientes deo. Per hoc enim, quòd illis tributa datis, deo seruitis:

Nicolaus de Lyra.

Ga ministri

e-f lia occisa offerebāt: nūc aūt viuā hostiā debēt offerre: iō dicit: Vt exhibeatis corpora vra, nō corpa aīaliū. Hostiā viuētē, nō occisā vl mortuā. Sctām, deo placētē. Illa em̄ ꝙ oli offerebāt, non habebāt sctitatē deo placētē i seipis, ꝙa nō ex ope oparo placabāt. vñ Psal. Nūqd māducabo carnes tauoꝝ. Nūc aūt ꝙa ꝓ macerati onem carnis corporū vitia perimūtur, iō talia ex seipis deo placēt ꝙ pcōres ac pœnitētiā vult cōuerti. Oli etiā in ꝙlibet sacrificio sal offerebat qđ signū est discretiōis in quolibet ope bono requisite. nūc āt illud qđ per sal significat, qđ melius est. discretio offertur. vñ dicit: Rōnabile obsequium vestrum. prout in Postilla.

¶In eo. ca. vbi in Po. dr: Vt ꝓbetis. i. vt experiri possitis p spm̄sctm̄ habitātē i vobis.

Hoc qđ dr: Vt ꝓbetis

ADDI. II. quę sit volūtas dei bona &c, pōt taliter exponi. Ad quod sciēdū, ꝙ voluntas dei q̄ dr volūtas signi multipliciter dicit, vt in. j. sñi arū di. xlv. Et quātum ad ꝓpositū spectat tripl̄r. s. prohibitionis, præcepti & consilij. Voluntas dei quę manifestatur in prohibitione est bona. Ille enim qui se abstinet a ꝓhibitis p diuinā legē bonus debet dici: sed ex hoc solo nō dicit beneplacens, ꝙa non sufficit solū recedere a malo ad beneplacendū deo, nisi cū hoc faciat bonū: & sic dicitur beneplacēs. Volūtas aūt dei quę significatur in consilijs diuinis dicit pfecta, qa ea implēs dicit pfectus, iuxta illud Mat. xix. c. Si vis pfectus esse &c.

¶In eo. ca. vbi dr in postil. Hoc em̄ faciens carbones ignis congeres &c.

ADDI. III. Hoc qđ dicit in pro uerbijs: Si esurierit inimicus &c. Carbones ignis congeres sup caput eius: exponitur ibi sic. i. iduces ad pœnitentiā de malo qđ tibi fecit, seu facere attentauit &c. † Pro. 25. c

NICO. DE LY. Cap. XIII.

OMnis aīa. Posteaq̄ Apls de moribus instruxit Romanos generaliter. hic cōsequit er idē facit specialiter. & primō instruit minores scd̄ò maiores ca. sc. Prima diuiditur in tres Diuisio q̄ primò oñdit, ꝙ minores debēt superiori b⁹ subiectionē, scd̄ò subuctionē ibi: Ideo. D ꝙ necessitati. tertiò dilectionē, ibi: Nemini qc̄q̄. Primū probat dupl̄r. Priò ex diuina ordinatione, cui bonū est obedire & malū resistere. Ex ordinatiōe ẏ ò diuina ē, ꝙ supiores regāt inferiores, & inferiores eis obediant, vt patet i natura corpali, in elemētis q̄ regūt ex influentia corpis cælestis: vnde dicit Philosophus. j. meteororū, ꝙ tota regio elemētaris cōtinuat latiōi astrorū, vt omnis ẏt⁹ ei⁹ gubernet inde. Sic̄r hoc patet i natura spūali: qa angeli iferiores regūt & illuminant p supiores: & ita debet ee i hoibus: & hoc ē qđ dicit: a ¶Ois a. i. ois hō totū a pte digniori denoiando. b ¶Ptā. sub. platis i spūalib⁹: & principib⁹ terrenis i tēpalib⁹. & subdit rō. c ¶Non ē e. po. ni. à d. concessa & ordiata. Cætera patēt ex dictis vsq; ibi: d ¶Qui au. r. ip. d. ꝙ ernā vnde dicit Saluator. Lu. x. c. Qui vos sper- † 22. q. fi. c. nit me spnit &c. Aliqn̄ ēt palē, qa puniūt i si in morte corpe vl reb⁹. scd̄ò ꝓbat ꝓpositu ex offi- Mat. 22. c. cijs superioꝝ, p q̄ reprimūt mala inq̄ntū ex 2. Timo. 2. punitiōe maloꝝ alij terrēt: & sic a malis arcent, & hoc est qđ dr: e ¶Nā prin. nō s. t. b. i. rōne boni opis, qa sicut p eoꝝ officia reprimūt mali, ita ꝓmouēt boni. Intētio eorū debet ee, vt subiectos faciāt bonos. cætera patēt vsq; ibi: f ¶Nō e. si. Ptās em̄ secularis portat gladiū dñi materialē, ptās ecclīastica spūalē. Et subdit cā: g ¶Dei e. m. ē. tui. i. ia. i punitionē ei q male agit. h ¶Iō. n. Hic oñdit, ꝙ iseriores debēt supioribꝰ subuctionē ad necessaria scd̄m statꝰ sui cōditionē: qa nemo militat suis stipendijs. & hoc ē qđ dr: Ideoq; ne. scilicet supioꝝ, ꝓcurādę. i ¶Su. e. soluēdo ratā vestrā debita. k ¶Nō so., p. s. i. punitionem vitādam. l ¶Sed etiā pro. cō. Quia qlibet tenetur reddere debitū: Et explicat magis in speciali, dicens: m ¶Ideo enī & t. p. ad hoc em̄ principaliter sunt instituta. n ¶Ministri enī d. s. qa sunt executores suæ iustitiæ. o ¶In hoc ipsū ser. scilicet deo & etiā hoibus rēpublicā conseruantes: ideo cōcludit: p ¶Reddite er. &c. cui tri. s. principibus. Est em̄ tributū qđ redditur, p tota patria

c-d Cui vectigal

quia mīstri dei sunt, Vel prestatis tributa, qa ministri dei sūt, vt bo
E ni laudent, mali puniant. Illi dico seruiētes vobis, ꝓpter hoc dum
patriam defendunt. a ¶ Tribu. Vel, tributum quod domi sol-
uitur. Vectigal quod ad domum dñi vehitur. b ¶ Nemini qc.
Charitas quomodo reddenda, Pax ad omnes, dilectio inter fratres. Aliter enim vere fratres nō
sunt. c ¶ Diligatis. Mentio fit hic
de charitate: quia valet ad hanc humilita-
tem. Sola enim charitas est, quæ etiam
reddita semper retinet debitorem. Red-
ditur enim cum impenditur, debetur au-
tem etiam si reddita fuerit: quia nullum
est tempus, quo impendenda non sit. Nec
cum redditur amittitur, sed potius reddē
do multiplicatur. habendo enim redditur,
non carendo vt pecunia quæ reddi non
potest, nisi habeatur, nec haberi nisi red-
datur. imꝰ cum redditur ab homine, cre
scit in homine, & tanto maior acquiritur
quanto pluribus redditur. d ¶ Dili-
git proximum. Cum duo præcepta
sint charitatis, pro vtroqne vnum sæpe
ponitur, quia nec deus sine proximo,
nec sine deo proximus diligitur vel po-
test diligi. Dilectio proximi in factis ap
paret, dilectio dei amplius latet. Ideo
Iohan.13.d hanc specialius ponit, de qua dominus ait
†Leui.19.b Mandatum nouum do vobis, vt diligatis
inuicem: vbi illud mandatum majus dile
ctionis dei videtur esse prætermissum.
†Cōsūma tio Sed bene intelligentibus vtrunque inue-
nitur in singulis: quia qui diligit deum,
nec potest ipsum contemnere quem deus
præcipit diligi. & qui sanctè ac spirituali-
ter diligit proximum, quid in illo diligit
nisi deum? e ¶ Proximum, legem.
Omnem hominem intelligi oportet,
quia nemo est, cum quo sit operandum
malum. Qui ergo amat homines, aut
quia iusti sunt, aut quia iniusti sunt,
amare debet. Sic enim & seipsum amā-
re debet, scilicet vel quia iustus est, vel
F vt iustus sit. Qui enim aliter se diligit,
iniustè se diligit: quia ad hoc se diligit,
Psal.10.b, vt sit iniustus, ad hoc ergo vt sit malus,
ergo iam se non diligit. Qui enim dili-
git iniquitatem, odit animam suam.
f ¶ Et hoc scientes. Alia com
mendatio charitatis. Nam malum non
facit, & oportunitatem parat bene ope
randi. Et hoc scientes. scilicet quia
hora est, vel sicut quidam libri habent:
†44.di.c.1 hoc tempus, scilicet gratiæ, scientes. Iam
Luc.21.f, ex quo dilectionem habuimus. est hora,
id est oportunitas, sed breuis. g ¶ Som
no surgere. Somnus est negligentia
vel ignorantia. h ¶ Nunc enim.
Causæ interpositæ, quare surgere debea
mus. ¶ Propior est. Bene operans
vicinus est æternæ vitæ. Baptismus
enim est ad veniam, vita bona ad coro-
nam. ¶ Vel, propior, qa plus morti pro
ximi sumus. k ¶ Nox præcessit.
Item quare surgere debent ostenditur:
quia, nox, infidelitatis & ignorantiæ,
Præcessit. i. fuit: sed modo non est: cuius memoria monet vt caue
atis, Dies, æterna beatitudo. Appro. dū peccata remissa, dū iusti p
gratiā, Nox, vetus homo, qui in baptismo prēterijt. Dies: sol iu
sticiæ, cuius luce veritatē didicerunt, vt sciant quid agendum sit.
l ¶ Opera te. Opera mala quæ ex tenebris ignorantiæ venerunt
vel tenebras amant, & ad tenebras ducunt. m ¶ Non in cōmess.
Nota in his Romanos tangi: & ideo non est eis ius gloriandi. Ho-
rum autem morborum superbia est mater, & humanæ laudis aui-
ditas, quæ etiam hypocrisim sæpe gnat: huic nō resistit, nisi crebris
diuinorum librorum testimonijs incuti atur timor & charitas.

Nicola. de Lyra.

uere, q̄ reddēda sūt pedagiarijs, q̄ cōit hoc accipiūt ad talem finem. G
b ¶ Cui ti. i. dñis. c ¶ Cui hono. i. virtuosis & i dignitatibus
existentibus qui sunt custodes virtutis. d ¶ Nemini quidq. Hic
consequenter ostēdit, ꝙ inferiores debent superioribꝰ dilectionem
& primò oñdit, ꝓpositū. sed'ò ꝙ tpe nouæ legis hoc debitū est ma-
ximè reddēdum sibi: Et hoc scientes. Circa
primū dicit: Nemini qdq. Hoc em̄ ha-
bet speciale hoc debitū, ꝙ q̄ntūcūq; red-
datur de ꝓterito vel pñti, adhuc debetur
reddendū in futuro. e ¶ Qui enim di
li, pxi. le. iple. Oia enim mandata deca-
gi ordinant ad actū diligendi: qa præce- Decalogi
pta primæ tabulæ ordinant ad diligen- ordinatio
dū deū. & præcepta sec'æ tabulæ ad diligē ad dilectio
dū ꝓximū. Per primū em̄ qd' est: Hono- nem.
ra pr̄em, tuū. &c. ꝓcipit reddi; debitū oñi
ꝓximo: p alia q̄ sūt negativa, ꝓcipitur ca
ueri ab eius documento. ideo subditur:
f ¶ Dilectio ꝓ. ma. nō ope. i. cauet in- †Exo.20. b
ferre malum proximo: & sic concluditur:
g ¶ Plenitu. ergo le. i. plenaria obser-
uatio eius. h ¶ Est dile. Quia diligitur
deus super omnia, & proximus sicut ipse
met diligens. i ¶ Et hoc sci. tē. Hic con- † sermone
sequenter oñdit, ꝙ hoc debitū est maxiē summatim
reddendū tpe nouæ legis: q̄ est lex amoris comprehē-
sicut lex vet' fuit lex timoris. iō dicit: Et h. ditur.
sciē. tē. i. cōditionē temporis legis nouę.
k ¶ Quia hor. est iā n. de so. sur. i. de
ocio ad opera charitatis: quia sicut dicit
Greg. Charitas operatur magna si est: si
aūt renuit opari amor nō ē. l ¶ Nūc e.
i. tpe gr̄æ. m ¶ Propior est n. sa. Quia
ꝓ Christū ianua salutis est aperta q̄ tpe le H
gis erat clausa. ideo subdit: n ¶ Quam
cum cre. s. plus quā aī Christi aductum
tūc enim sciebant se patres descēsuros ad
inferni limbū. vñ dicit Iacob patriarcha
Gene. xxxvij. g. Descendā ad filiū meū lu- r, tum cum
gēs in infernum: Et sanctus Iob. xvij. d. In credebam⁹
ꝓfundissimum īferni descendēt oīa mea.
o ¶ Nox præ. i. obscuritas figurarū ve-
teris legis. p ¶ Dies au. appropin.
id est claritas veritatis reuelatæ in noua
lege. q ¶ Abijciamus ergo opera Peccata q̄
tene. id est peccata, quę dicuntur tenebra re opera te-
rum opera, eo ꝙ in tenebris fiunt, Iohā. nebrarum.
ij. c. Qui male agit, odit lucem: & qa ob-
tenebrant animam, secūdum quod dicit
Philosophus in libr. Ethicorum: Ignorat
omnis malus. & quia ducūt ad tenebras
exteriores. s. gehennę. r ¶ Et indu. ar. l.
i, virtutes, q̄ dicunt arma lucis: quia con- Virtutes q̄
tra, pcti tenebras muniūt, & quia in luce re armalu-
fiunt, Iohā. iij. c. Qui facit veritatem, venit cus.
ad lucē, Et qa illumināt aīam, & finaliter
ducūt ad lucem æternam. ideo subditur:
s ¶ Sic ut in die. s. iudicij. t ¶ Hone
stè ambulemus. id est ad gloriam.
v ¶ Non in comessationibus & e-
brietatibus. vitando peccata gulæ.
x ¶ Non in cubilibus & impudi-
ci. vitando peccata luxuriæ. y ¶ Non
in contentione & æmu. quantum ad † Gal.5.d.
peccata spiritualia, q̄ sunt grauioris cul- 1.Pe.2.b.
pæ. z ¶ Sed induimini dominum. imitando sc̄titatem cō- De cōse.di.
uersationis suæ. a ¶ Et carnis curam ne feceritis in deside. 5. non me-
diocriter.
id est superfluis ita quòd per hoc non excluditur necessitas, sed tan
tum superfluitas.

¶ In ca. xiij. vbi dicitur in Postilla: Sicut in die scilicet iudicij.

ADDITIO.

Quod hīc dicitur. Sicut in die, non videtur propriè exponendum
de die iudicij. Non enim possumus in hac vita quæ multis incom-
modis & necessitatibus est subdita, sicut ī die iudicij ambulare. Sed
quia tps gr̄æ cōparauit diei, di. Dies āt appropinquauit. Sic fr̄ vi-
tes cōparauit armis lucis, di. Iuduamur arma lucis. iō subdit: Sicut
ī die honestè ambulem⁹. i. ī actu ꝑ tutū nos exerceam⁹ honestè, sicut
illi q̄ ī clara die ābulāt, honestū hūt īcedere, q̄ qa mbulāt de nocte.

a ¶ Cui ue. pro vectione rerum cuiusmodi sunt pedagia: &
hoc soluitur à singulari persona: quia non omnes talia habēt sol
re, quæ

a ¶ Quod regiones soluunt. b ¶ Reddite. c ¶ Debetis.
d ¶ Stipendium quod datur dominis, quando mer-
ces per patriam vehuntur.

a tributum tributum, cui uectigal a
a ¶ Reddite. b ¶ Debetis. c ¶ Vt assurgere. d ¶ Reddite.
uectigal, cui honorem honorem, b
a ¶ Vt dominium timeamus, & veneramur personas.
b ¶ Cætera ita soluite, vt non debeatis aliquid.
b cui timorem timorem. Nemini c
¶ Charitatem ita soluite, vt semper debeatis.
quidquam debeatis, nisi ut inuicem
d diligatis. Qui enim diligit proxi- e
¶ Et hoc per partes ostendit.
mum, legem impleuit. † Nam non
adulterabis, non occides, non fura-
beris, non falsum testimonium di-
ces, non concupisces, & si quod est
a ¶ Per Moysen. b ¶ Quod Moyses fecit in Leuitico,
aliud mandatum, in hoc † uerbo in-
a ¶ Continetur, in plenit. b ¶ In bono, quoniam qui di-
ligit inicuitatem, odit animam suam
staurabitur: † Diliges proximum tu-
a ¶ Qui diligit, bene facit, quia nullum malum: & ideo
plenitudo legis.
um, sicut teipsum. Dilectio proxi- f
a ¶ Plene legem implet qui diligit.
mi malum non operatur. † Plenitu g
¶ Scimus, quia dilectio malum non operatur.
do ergo legis est dilectio: Et hoc sci- h i k
entes tempus, quia hora est iam nos
a De tempore. b ¶ Bene operando. c ¶ Surgere
debemus. d ¶ Magis debita per opera bona.
de somno surgere. Nunc enim prō l
a ¶ Æterna quæ nobis promittitur. b ¶ Tunc.
pior est nostra salus, quàm † cum m
a ¶ Quia credidimus & operati sumus, turpius est nisi
surgamus. ¶ Tantum.
credidimus. Nox præcessit, dies au- o p
tem appropinquauit. Abijciamus q
¶ Propter interfectas causas. a ¶ Vt ornamento.
ergo opera tenebrarum, & indua- r
a ¶ Virtutes. b ¶ Quæ lux. i. fides exigit. c ¶ Aece
pitis virtutibus: in actu earum exerceamus nos sicut de
cet in die fidei.
mur arma lucis, sicut in die honestè s
a ¶ Hęc sunt opera tenebrarum. ¶ Luxuriosis cōuiuijs.
ambulemus. † Non in cōmessatio- v
a ¶ Pigriciæ dormiendi.
nibus & ebrietatibus, non in cubili- x
a ¶ Et luxuria quę de cibo & potu nimio. b ¶ Vt
solebant se inuicem præferendo in quo minor inuide-
bat maiori.
bus & impudicitijs, non in cōten- y
a ¶ Q. Prędicta ne faciatis.
tione & æmulatione, sed induimi- z
a ¶. i. Formam Christi. ¶ Quem induti: non cogemini
seruire carni.
ni dominum Iesum Christum, † & a
a ¶ Illiciis. ¶ Non dico in necessarijs. ad sustentationem.
carnis curā ne feceritis in dēsiderijs.

Cap. XIIII.

INfirmū au. Perfectæ fidei est nullum ci- bū discernere, vel immundū putare: qa oīa mūda mūdis. Sed qdā infirmi cēsebāt à quibusdā abstinendū & ita inter Romanos cōtētio, vñ præcipit tales assumere nō abiectē: sed patiēdo exēplo & verbo ad fidē erigere. Et si incognitū est, Titū. 1. d. Nō ē dis. Mō est dānād⁹ cui⁹ cogitatio nō ē aperta, vel de q̄ nescim⁹ q̄lis post sit futur⁹. c ¶ Infirm⁹. Qui cibos discernit, putans alios mūdos, alios immundos, eo q̄ ludei prohibiti sūt edere. hūc suo iudicio relinq̄n dū dicit, ne cū scrupulo edat. Vel licet perfecta fides, q̄ oīa: tñ infirmū q timet casum, q facilè ipetu libidinis sternit, edat olus. i. tenues & aridos cibos, q nō sūt fomētū vitiorū, & abstineat ab illis qb⁹ libido excitat. Crassitudo em̄ carniū & deliciosæ epulæ, puocāt corp⁹ ad libidinē. d ¶ Is q man. Sup̄ p̄cepit nō disceptare de cogitationib⁹ aliorū, hīc præcipit nō spernere. e ¶ Non iudi. De manifestis iudiciū, & nō occultis. Manifesta verò sūt, q̄ non p̄nt bono aīo fieri, vt sūt stupra, blasphemiæ, furta & hmōi: de qb⁹ iudicare nobis permittit. Sed ea q̄ dubiū est q̄ aīo fiāt, in meliorē ptē iterpretemur, vt de cibis: qa p̄nt bono aīo & simplici corde sine vitio cōcupiscentiæ q̄cūq; hūani cibi indifferēter sumi. f ¶ Domi. suo sta. De incognito corde alieni serui tu nō habes iudicare sed suus dñs: ad cui⁹ honorē stat q stat: ad quē ptinet & casus cadētis, q̄ pōt erigere vel iudicare. Stat, aut cadit, iō dicit: qa am biguū est. forsan stat qui putatur cadere. g ¶ Stat aut ca. Per hoc oñdit, se nescire q̄ aīo ille se agat in dubijs. h ¶ Stabit āt Hīc innuit, q̄ ambigua debemus ī meliorē partē ꝯtere: & plus salutē q̄ mortē reorū optare, & ī futuro spē boni hre, & si aliter sit ī p̄nti. Stabit au. Quia nec̄ si edit re⁹ est, nec̄ si non edit, si tñ deuotiōe hoc agit. i ¶ Nā a. Sup̄ dixit, q̄ alī oīa mandūcāt, alī nō oīa, de generib⁹ ciborū agēs hoc dicit q̄ alī oī tpe, alī aliq̄ certo tpe abstinēt, & vtrūque recte fieri posse dicit. k ¶ In suo sen. i. ī suo cōsilio dimittatur ne scandalū passus à charitate q̄ est mater omnium virtutū, recedat. ¶ Qui sa. In suo sensu dico vt abūdās: qa q̄ sapit diē, vel oēm, vel diē inter, diē dño sa. m ¶ Et q mā. do. i. ad honorē dñi, cui⁹ oīa creata credit mūda, & quia ei seruitur⁹ illis sustentatur. n ¶ Nemo e. n. si. u. Qui cū lege frenat, nō sibi, sed deo q̄ legē dedit, viuit. Si lex non esset, sibi quisque viueret. o ¶ Sibi. Sed dño: q̄ iudice dānat vel coronat. vel, Sibi. i., ad laudē suā sed dei. Sicut enim magnitudinis eius nō est finis, sic nostræ laudis non erit finis. Non enim cū mortui fuerim⁹ ī hac carne, desinem⁹ laudare deū. & secūdū hoc de fidelib⁹ tm̄ agit Vel sibi. i. de se iudicādus, sed à dño, sed m hoc de bonis

Nota contra crapulosos deriscos.

† ad dñudicationes disceptationum.

Manifesta quę sint.

† efficere vt fiet.

† iuxta

† propriæ

menti satisfaciat.

Psal. 144. a

Cap. XIIII.

a ¶ Ita in vobis pñs honesti sitis, vt dictū est. ¶ Illum qui nondum perfecte credit, vt credendum est.

INfirmum autem in a fide ās̄sumite, nō̄ b c †in disceptationibus cogitationum.

a ¶ Vt Christus ꝯgrotos. ¶ Ad sanandū. b ¶ Vt de occulto iudicens reum.

a ¶ Hic talis potest assumere alios. b ¶ posse.

Alius enim credit † manducare se d omnia. Qui autem infirmus est, e olus mānducet. Is qui manducat, f

a ¶ Humanis vsibus data. b ¶ Hic indiget a fiunt, qui permittitur edere olus, in quo nulla quęstio.

a ¶ Et eum hæc ita sint. b ¶ Omnia indifferenter.

a ¶ Quia voluntatis est edere vel nō edere. ¶ Abstinentem.

non manducantem non spernat. h

a ¶ Omnia. ¶ Non credat peccare, cum nesciat quo animo. b ¶ Neuter alterum, vt ex p enim seruus dei est.

Et qui non manducat, manducans i k

a ¶ Manducantem vel non manducantem.

tem non iudicet. Deus enim illum l

a ¶ Ad idem b ¶ Et cum hoc est, ergo. c ¶ Cuius valentiæ. d ¶ Dānandum affirmas, quod non debes cum sit alterius seruus.

assumpsit. † Tu quis es, qui iudicas m n

a ¶ Qua conscientia edat vel nō edat, deus iudex est cuius seruus est.

alienum seruum, Dominō suo stat o

a ¶ Hoc de prędestinatis. ¶ Stare potest domino suo. b ¶ De quo nulli est ambiguum.

aut cadit, stābit autem. Pōtēs enim p q

a ¶ Ne stare sibi arroget. b ¶ Q. stabit dico, & potest credi stantui esse, quia quod agit ex iudicio agit.

est deus † stātuere illum. Nām alius r

a ¶ Esse eligendum in abstinentia interpolitum. q. quidā certis diebus: quidā omni die putant abstinendū.

iudicat diē̄m † inter diem, alī⁹ autem s

a ¶ Esse eligendum in abstinentia. b ¶ Vt qui edit. cū gratiarū actione edat: & qui abstinet, pro deo faciat. ¶ Eorum.

iudicat omnem diē̄m. † Vnūsquisq; t

a ¶ Secundum suam conscientiam. b ¶ In melius.

† in suō sensu ābundet. Qui sapit v

a ¶ Ad honorem & laudem domini facit. ¶ Deo. ¶ Placere se putat deo.

diem, dominō sapit: & qui mandu- x y

a ¶ Omnia. ¶ Ad laudem domini. b ¶ Et q̄ domino man. effectus indicat.

cāt, domino manducat. Gratiās em̄ z a

a ¶ Pro bonis creatoris quibus sustentatur & pascitur. b ¶ i. Abstinet. c ¶ Ad honorem domini.

āgit deo. Et qui nō manducat, dñō b c

a ¶ Quod effectus indicat quia. ¶ Pro collata abstinētia. b ¶ Et debemus edere, vel non edere domino.

non manducat, & grās āgit deo. Nē d e

a ¶ Quia. b ¶ Fidelium. c ¶ Virtutibus. i. spiritualiter, vel etiam temporaliter coniunctione animæ & corporis.

mo ēnim nōstrū sibi uiuit, & nemo f

Vescendū esse quibus libet.

Tertia ratio

NICO. DE LYRA. Cap. XIII.

Diuisio

INfirmum au. Postq̄ Aplūs ostendit qualiter minores habere se debeant ad superiores, hīc instruxit maiores, vt bñ dō in operatione boni, ca. se. Prima adhuc ī duas: quia primō hortatur superiores, ne inferiores cōtemnāt, sed ō ne eos scandalizent, ibi: Non ergo amplius. Prima adhuc in duas. quia primō propōit intentū. secūdō inducit rationes ad hoc persuadēdū, ibi: Tu quis es. Circa primum dicit: a ¶ Infirmum au. in fi. s. de nouo conuersum & de lege catholica minus sufficienter instructū: b ¶ Assumvos maiores. i. ad vos sumite, eū instrūendo dulciter & charitatiuè. c ¶ Nō in dī. cogi. i. non iudicantes male de ipso, donec appareat manifestè. d ¶ Alī⁹ enim cre. mā. se. oīa. licitè: & ille est q est instructus in noua lege, qui scit ceremonialia mortificata ī Christi passione, & passionē sicut ante: & sic dicit abstinendū à cibis vetitis à lege. r ¶ Vnusquisq; in suo sen. ab. i. in hoc dimittatur propriæ conscientiæ, vsq; ad publicationem euāgelī peractam. v ¶ Qui sapit diem. modo p̄dicto. x ¶ Domi. sa. i. ad honorē diuinū, quia vtrūq; bene pōt fieri ex causa rationali. ideo subdit: y ¶ Et qui mā. sciēs hoc sibi esse licitū. z ¶ Domi. mā. cuius ratio subditur: a ¶ Gratias enī agit. deo. de liberatione sua ab onere legis, & de concessione sui victus. b ¶ Et q nō mā. i. abstinet à lege prohibitis ex cōsciētia dubia, vel vt infirmū nō scādalizet, vt hī. ſ. c ¶ Domi. nō mā. i. bene abstinet. b ¶ Et grati. agit deo. qui sibi dedit gratiam abstinendi. e ¶ Nemo enī. no. Hic ponit ter tria rō, q̄ accipit ex parte ei⁹ ad quē ptinet vere de talibus iudicare tio ſ. Christi, q est dñs vitę & mortis, & p cōsequēs iudex. & hoc est qd dī: Ne. enī no. sibi ui. i. ad ppriā gloriā: qa tota vita hoīs est ad Christi gloriā ordināda. f ¶ ¶ Et nemo si. mo. i. nemo debet

† Dist. 7.

Glos. ordi. Ad Romanos Cap. XIIII. De Lyra

hoc de bonis & malis accipit. a ¶ Christ. in e. Vt viuorū & mortuorum dñetur: & vtroq; iudicet. Et ad lram, accipit viuos & mortuos, vt non puteť tm̄ iudicare de mortuis, q̄si dum viuūt, hominibus sit cōmissum iudicium, sed post mortē deo. Hoc enim insipientiū dogma puersū tradidit: sed melius est vt vtrorunq; dicat

Ioh.1.b. Christ⁹ dñari, & vtroq; iudicare. Q. Quibus dedit filios dei fieri, hi etiā nūc & post mortē regnāt cum Christo. Sed aliter nūc regnant cum eo sancti eius, aliter tunc regnabūt. Nūc regnāt, qa q̄ sursum sunt, sapiunt & quærunt. Postrem̄ò regnabūt cū illo, ita vt sint in regno ei⁹, & sint etiā illi regnū: qa & aīæ piorū mortuorū nō sepārātur ab eccl̄ia. Quę etiā nūc ē regnū Christi, quia regnat nūc cū Christo in viuis & mortuis. Vel mortuus est, vt mortuos à pēnis liberet. dū em̄ vixit, viuis salutis viā oñdit: resurrexit, vt iustificatos secū viuere faceret. b ¶ An. tribu. Hoc à filiis dicitur: Tribunal em̄ sedes iudicū est, quæ in excelso locat, vt iudex ab oībus videatur & ipse ex eminente loco oēs valeat intueri. Ita & Christ⁹ quasi ī tribunali sedebit, qa ob oībus videbitur, & ipse oīm cōscientias videbit, & cās dijudicabit. c ¶ Nō ergo amp. Nō vsurpemus nobis qđ ad nos n̄ ptinet. Nō reprehēdam⁹ ea q̄ nescimus q̄ aīo fiāt: vel etiā si aperta, non ita reprehēdamus, vt de sanitate desperem⁹. In

† statuemur Luc.6.f. his em̄ duobus temerariū, est iudiciū, & vl supbia est, vel inuidētia. vñ dr: Nolite iudicare, & non iudic. d ¶ Scio & confi. Q. dico: Ne ponatis effendiculum frībus. Non autem dico offendiculum vel scandalum, eo q̄ cibus sit imūdus: qa scio per hoc q̄ fiducia ē ī Iesu, q̄ postq̄ venit absoluit à lege. Cōe pōit, p imūdo, tractū à vasis q̄ añ oīb⁹ vsibus erant cōia, post sacri-

Nicolaus de Lyra.

ficijs

F se morti exponere, p laude ppria sed p gīa Christi mors patiēter tolerāda est. Sequitur: a ¶ Siue e. ui. & patet ex dictis litera vsq; ibi: b ¶ In hoc e. Christ. mor. est. i. ex morte sua cōsecutus est. s. ptātē super oēm creaturā, Mat. vl. d. Data ē mihi

† 23.q.1.§. item cum Paulus. oīs ptās ī cælo & in terra, & p cōsequēs iudiciaria ptās: iō nō est ab alijs vsurpanda.

Quarta rō c ¶ Tu au. Hīc pōit q̄rta rō, q̄ accipit ex pte eius q̄ iudicat temere: qa nullus nostrū

† lapsus occasionem, habet officiū iudicādi actiuē, sed tm̄ passiuē. & hoc est qđ dr: Tu ā tq̄d iu. fra. tu. i. tu q̄ abstines à lege, phibitus, q̄re iudicas illū q̄ nō abstinet trāsgressorē? d ¶ Aut tu. q̄ nō abstīes. e ¶ Quid sper. fra. tu. reputādo eū stolidū, eo q̄ abstinet, vt dictū est suprà. f ¶ Oēs e. sta. a. tri. Christi, iudicādi ab eo: Et ad hoc inducit sacrā scripturā, q̄ hr Isa. xlv. d. g ¶ Vi. e. di. d. quo. tanq̄ subditū iudicio meo. ppr qđ coducitur: h ¶ Itaq; unus. & coro. red. deo. in finali iudicio, ppter qđ nullus iudicare debet temerē de alio. ¶ Cōtra prædicta videť esse dictū Saluatoris Ioh. iij. b. Oīs q̄ credit in eū, nō iudicat, ergo solū infideles stabūt ante tribunal Christi iudicandi passiuē. Ad qđ dicendū, q̄ ibi accipit iudiciū cōdēnationis, q̄ soli mali iudicabuntur. Qui dicūtur infideles, vel qa nō habuerūt fidē, vel quia si habuerūt, ī morte mortificata fuit ex carentia charitatis & grāe. Hīc autē accipit iudicium retributionis, p quē modū oēs generaliter iudicabūtur, ma li ad pœnā, justi aūt ad gīam. i ¶ Nō er. am. Postq̄ instruxit superiores qualiter se habeant ad iferiores monendo, ne ipsos cōtēnat: hīc cōsequenter idē facit monēdo ne eos scandalizent. Et diuiditur

Diuisio in duas ptes, qa primò, phibet eos à scandalizatione. secd̄ò, monet eos p oppositū de inferiorū ædificatione, ibi: Itaq;. ¶ Ad maiorē

Quę ppter scandalū dimittenda. intelligētiā dicēdorū hic breuiter est videndū, q̄ dimittēda sunt pro pter scādalū pusillorū. ¶ Et arguit primò, q̄ bona spūalia sint dimittēda. Dicit em̄ Aug. cōtra epīam Parmeniani, qa vbi schismatis periculum periculū timeť, à pūitione pctōrū cessandū est: sed talis pūitio est bonū spūale, qa actus iusticiæ, ergo, &c. Per hoc arguit, q̄ bona spūalia sint dimittēda, qa bona minora sūt q̄ spūalia. Cōtrariū arguit, qa bīus Thom. Cātuarien. repetiuit res eccl̄iæ cū scādalo regis Angliæ: & ex hoc arguit q̄ bona spūalia nō sint dimittēda cū sint corporalibus meliora. Rnsio. q̄stio ista nō ē de scādalo actiuo, qđ ē dictū vl factū minus rectū, p̄bens alteri occasionē ruinę: Illud āt qđ deficit à debita rectitudine, nō est agēdū cū scādalo actiuo: sed q̄stio itel ligit de scādalo passiuo. s. qđ sit dimittendū, ne alij⁹ inde scādalizeť. Circa qđ scien dū, q̄ q̄dā sūt bona spūalia, q̄dā ỳ ò tpalia. Spūalia ỳ ò q̄dā sūt de necessitate salutis, q̄ sine mortali pctō p̄termitti non p̄nt nullus āt debet peccare mortal r, vt pēnā alteri⁹ ipediat: qa scd m ordinē charitatis magis debet diligere, ppriā salutē, q̄ alteri⁹: ppr qđ talia n̄ sūt dimittenda ad vitā dū alteri⁹ scādalū. Alia ỳ ò sūt bōa spūalia q̄ nō sūt necessaria ad salutē, vt dare eleemosynā extra casū necessitatis. & ī talibus distīguēdū ē de scādalo, qa si oriať ex malicia: sicut cū aliq; volūt ipedire bōa spūalia, suscitāt ad hoc scādalū & tale scādalū ē cōtēnēdū sicut dīs fecit Mat. xv. de scāda

† Iac.4.c. lo Pharisæor̄. Si āt oriať ex infirmitate vl ignorātia, vocať scādalū pusillorū: ppter qđ hmōi bōa sūt occultāda vl iterdū dis

† De pœ. & remis. c. cū ex orc. ferēda q̄ndoq; reddita rōne hmōi scādalum cesset. si āt post debitā hmōi rōnē reddītā scādalū duret: iā videť ex malicia, pcedere & sic, ppr ipm̄ n̄ sūt hmōi spūalia opa dimittēda. Circa ỳ ò tpalia bōa distīguēdū est, qa si nō sint nīa, sed, p alijs ad cōseruā-

† Isa.45.d. Phil.2.b. dū nobis cōmissa, sicut bōa eccl̄ię cōmittūt platis qb⁹ cōseruatio taliū incūbit ex necessitate salutis, sicut ē cōseruatio depositorū. talia nō sūt, ppr scādalū dimittēda sicut nec alia q̄ sūt de necessitate salutis. si H ỳ ò sūt nīa, sic dimittēda sūt ppr scādalū

† 23.q.4.c. vitādū, si oriať ex infirmitate vl ignorātia si quis à caq̄usq; p admonitionē rōnabilē cesset scā- tholica. & dalū. Quòd si p hoc nō cessat, tūc iā pce- c. forte. 13. dit ex malicia: & sic ē cōtēnēdū: maxīe si p q.2.c. ī præ hoc alijs audacia deť malefaciēdi, vt dictū senti. est. 8. ¶ Ad primū patet rnsio, qa correctio ordinať ad emēdationē: & iō si ppter ipam, pbabilit appeat mai⁹ malū cōsurgere, ē dimittēda q̄usq; periculū illud trā fierit. Ad aliud patet ex dictis in q̄stione.

Nō er. am. Hīc Apls mouet supiores ad † persuasū euitādū scādalū pusillor̄. Et diuidit ī duas ptes: qa priò facit, ppositū, secd̄ò, remo minum, uet dubiū, ibi: Nō ē regnū dei. Et ē sciēdū Diuisio q̄ cōtra charitatē fraternā videť eē, q̄ aliq; nō dimittat ad rps hæc q̄ p̄nt licitē dimitti ad vitādū scādalū simpliciū q̄ opinātā illa illicita, q̄usq; sup hoc pleni⁹ informētur. De talib⁹ āt erat esus ciborū lege phibitorū à tpe passionis Christi vsq; ad publicationē factā euāgelij, vt dictū ē. 8.

Et secundum hoc dicit Apostolus. Nō er. am. iuti. iudi. i. superiores non iudicent inferiores stolidos, si abstineāt à talibus cibis, nec minores iudicent transgressores illos qui vtūtur talibus. k ¶ Sed hoc iu. ma. supple fiendum. l ¶ Ne ponatis offen. infirmis vel ignorantibus. m ¶ Scio & confido in domino Iesu, qa nihil commune. i. nullus cibus immundus. n ¶ Per ipsum. quia oīa bona creauit Gene. j. d. Vidit deus cuncta quæ fecerat, & erant valde bona. Quòd autem postea per legem aliq; tibi prohibiti sunt, & sic facti illiciti, hoc fuit ad tempus: ad significandum aliud implēdū per Christum. A qua prohibitione absoluit Christus, Act. decimo c. Quod deus purificauit, tu ne commune dixeris. o ¶ Nisi ei qui existimat, quid commune esse, illi commune est. Si em̄ propter ci. scilicet tuum.

Frater

G.O.T.G.

ficijs dedicata, iō nō cōia, sed sancta dicebant: vel ipsi Iudæi dicebāt A proprie prius populus dei, alij verò omnes communes & immūdi.
a ¶ Non ergo blasphe. bon. Quia qui habet opera bona, si reprehendatur in re minima, bonū suū obfuscat, & incipit bonū ei⁹ blasphemari per malū. Vnde Ezechiel: Iustitia iusti non proficiet ei, si errauerit. Ezech.33.c.
¶ Non ergo blasphemetur bonū. Bona in se comestio blasphemabilis ē dum alij nocet: & quia nocet, abstine. quia non est causa regni dei esca. b ¶ Non est enim reg. dei esca & po. Nō vsus ciborum, sed concupiscentia refrenāda est. Non interest quid alimentorū vel quantū, p̄ con gruentia hoim & psonę suæ & p̄ valetudinis suę necessitate qs capiat, sed q̄ facilè & læto animo careat his, cum his vel optet vel necesse est carere. c ¶ Gaudiū. Non vtiq; in epulis, vt multi solent, sed in spūsancto hoc gaudium oritur de fraterna pace, sicut in disceptatione, ira: vbi nō est spiritus, quia in solis pacificis est: cui⁹ etiā gratia hæc tria sunt in aliquo, iustitia, pax & & gaudium. d ¶ Placet deo. Secundū q̄ gaudiū est in spūsancto. Probatus habetur hominibus sec̄m iustitiā & pacē, etiā qa disceptatio discordiā parit, ideo dimissis temerarijs iudicijs sectemur quæ pacis non discordię, & quæ ædificationis, vt cæteri ædificentur, vel iam ædificati conseruentur, inuicem ludęus ad Gentilē, & Gētilis ad Iudæū. e ¶ Offendi. Perturbat? nesciens qd teneat. Offendit, q̄ à fide recta discedit. f ¶ Infirma. q non recedit, sed dubitare incipit. g ¶ Fidem. Quia credis oia esse mūda & edenda. h ¶ Habe
B co. deo. Vt pacē serues cū fratre, qd̄ est vtile apud deū. i ¶ Btūs. Btūs dicit q nō facit aliud, q̄ qd̄ vtile, pbat, sed illū, p̄prio iudicio cēset dānādū, q qd̄ dicit se debere facere non facit. k ¶ Oē au. q. Nō tamē omne qd̄ fit cū fide bonū est: qa ignorātia q̄ est ex culpa nocet. Oīs vita infideliū pctm̄ est, & nihil bonum sine summo bono. vbi deest agnitio veritatis æternæ: Falsa ÿ tus est etiam in optimis moribus. Opera quę videntur probabilia, præter fidem sic sūt vt magnæ vires & cursus celerrimus extra viam. l ¶ Nō ex fide. Fides nostra vult vt homo agat hoc quod bene itelligit eē agendū: & peccatum est quod aliter fit, q̄ probatum est.

GLOS. ORDI.

DEbemus autē. Cap. XV. Sequit: m ¶ Nō nobis pla. i. quod nobis placeat vendicare. Sed quod fratri: quia inuicē coram agere debemus. n ¶ Ete. Chris. non sibi pla. Vnde: Non veni facere voIoh.6.d. luntatem meam, sed eius qui misit me. Improperia, id est cū facerē volūtatem tuam
† 28.q.1.c. 6 deus, Iudęi dixerūt me peccare in te: qui 1.&.c. sicem potius me nō recipiēdo quem misisti in te ī prin. &. c. peccauerunt. Exprobrauerunt: & iō me oē. §. ex his. De præscri. c. fi. De rest. spo. c. lras. §. nos autē. occiderūt.

Nicolaus de Lyra.

a ¶ Frater tu. cont. i. infirmatur in fide, ex hoc dubitas de veritate catholica, vt habetur. j. vel de te scandalizatur æstimans te trangressorē. b ¶ Iā nō se. cha. am. spernendo eius scādalū. c ¶ Noli ci. tuo illū p. dando ei occasionem ruinæ, p̄ ponendo modicā delectationē cibi eius. s. saluti. d ¶ Nō ergo blas. bo. i. fama nostra, vt nō demus occasiōnē simplicib⁹ reputando nos transgressores. e ¶ Nō est enim reg. dei. Hīc consequēter remouet dubium, qa posset aliquis credere, ꝙ abstinere à cibis nere à cibis sctificatis p Christū esset dānabile: iō dicit Aplūs, ꝙ nihil deperit ei q abstinet ex cā rōnabili cuiusmodi est vitatio scādali, ꝓpter fratrē. iō dicit: Nō ē e. re. dei esca & po. i. in comedēdo dicta cibaria vel abstinendo. f ¶ Sed iu. p fidē formarā q̄ pctū remittit. g ¶ Et pax. q̄tū ad qetē passionū mētem turbātiū. h ¶ Et gau. ī spi. q̄tū ad expectationē præmiorū. i ¶ Qui enim in hoc ser. Christo. interius in mente. k ¶ Placet deo. i. hoc sufficit ad salutē. l ¶ Itaq; q̄ pa. hīc consequenter mouet Apostolus superiores, vt ædificent inferiores pacificè & sanctè cum eis conuersando di. Itaq; q̄ p. sūt, sectę. m ¶ Noli, p. es. de. opus dei. i. fidē infirmi q̄ est opus dei. n ¶ Oia quidē. s. cibaria. o ¶ Munda sunt. vt prædictū est. p ¶ Sed ma. est. ho. p of. mā scandalizando infirmum, pter qd̄ abstinere sic est meritoriū: iō sub † vestrum ditur: Bonum est non man. &c. q ¶ Neque in quo fra. tu. of. s. qñ infirmus cōtra conscientiam cōedit ex societate alterius. r ¶ Aut scan. qñ comedentem iudicat transgressorem. s ¶ Aut infir. dubitando de veritate fidei catholicæ: ex hoc ꝙ videt maiores sic comedere qd̄ credit illicitū. t ¶ Tu fi. quā ha. pe. te. ha. i. sufficit tibi ad salutem fides interior, q̄ tenes omnia per Christū purificata: & non oportet ꝙ ostendas exterius cum scandalo alterius. v ¶ Btūs q nō iu. se. i. dānabilem reddit. x ¶ In eo qd̄ p. i. scit esse sibi licitū: tñ dimittit ex charitate fraterna propē scandalum vitandum. y ¶ Qui au. dis. talem cibum credens non esse licitum.
z ¶ Si man. dā. est, qa nō est ex fi. i. ex D conscientia facit hoc, sed contra conscientiam: & omne tale est pctm̄: sicut leuare festucam credenti, ꝙ hoc peccatū mortale.

¶ In ca. xiij. vbi dicitur in Postil. Ad † De cō. di. maiorem intelligentiam dicendorum hic §. c, ne tales. videndum est breuiter.

ADDITIO.

Vtrum bona spiritualia sint propter scandalum dimittenda similiter & bona tēporalia, habetur plenè in secunda secundę. q. xliij. ar. vj. vij. & viij. vbi sunt omnia quæ hic tradūtur & plura alia notabilia ad hoc pertinentia; vide ibi.

NICO. DE LYRA.

Cap. XV.

DEbemus, au. n. Postq̄ Aplūs oīdit q̄liter se debent hīc ad minores in euacuatione mali, hīc consequenter idem ostendit in promotiōe; bo ni. Circa qd̄ prīo pōit suam instructiōem, secundò suam excusationem, ibi Cert⁹ sū. Diuisio Prima in duas, quia primò hortatur maiores vt infirmos sustineant. secūdò vt eos ad bonum promoueāt, ibi: Propter quod suscipite. Prima adhuc duas: quia primò præmittit instructionem. secundò subdit orationem, ibi: Deus autem patientiæ. Prima adhuc in duas, quia primò ponit instructionem. secundò ex dictis concludit quandam conclusionem: ibi: Quęcunque scripta. primum autem persuadet dupliciter. primò ratione di. a ¶ Debe. au. n. f. im. infir. susti. sicut in corpore naturali † infirmi membra firmiora vt nerui & ossa sustinēt tates alia debiliora. b ¶ Et non no. pla. id est propriam voluntatem quærere, sed magis bonum commune. ideo subditur: c ¶ Vnusquisq; uestrum proxi suo pla. in bo. ad ædi. i malis āt debem⁹ q̄rere proximis placere. sed ò ad hoc inducit ex⁹plū Christi di. d ¶ Ete. Chris. n. si p. i. ꝓpriam volūtatem non quæsiuit, Iohan. vj. d.

c ij ↩ Descendi de

occiderunt. Sic peccata peccantiū in deum
E cecideruīt sup Christū: qa inocēs à pētorib⁹
occidit quasi blasphem⁹. a ¶ Scripta. In
diuinis libris. Vnde dixit: Scriptum est.
†Psal.58.b b ¶ Idip. sa.q.d. Nisi idem sapiatis, deū
honorare nō poteritis. c ¶ Circuncisio
Mat.15.c. nis. i. Iudæorū ad ꝙs corpaliʳ venit. vñ: Nō
sum missus nisi ad oues quæ perierunt do
mus Isrl. d ¶ Propter ueritē. Non repu
lit Iudæos, qbus ꝓpriè veritas, Gētib⁹ mi
Genē.22.d. sericordia, qbus nulla ꝓmissio. e ¶ Pro
missiões p. Promiserat eīm Abrahę. In se
Psal.131.b. mine tuo bñdicent oēs gētes. Et Dauid: De
Nu.24.c. fructu vētris tui ponā super sedē tuam. Et
item Iacob dixit: Orietur stella ex Iacob.
f ¶ Cōfitebor. Cōfessio aūt nō tm̄ pecca
torū est, sed & laudis. g ¶ Erit ra. Ies. Et
ex hac radice erit ille qui exurget. ¶ Isse,
†idem mu radix Dauid, arbor: quę per ramū. i. Mariā
tuō inter fecit fructū. i. Christū. h ¶ Et pa. vt pos
vos sētire, sitis gaudere det pacē & concordiā adinui
cē: & hoc erit, si sit sana fides. i ¶ Vt abun
detis. i. vt per ista habita certiores sitis de
æterna bti tudine, & abūdetis in ꝟ tute spūs
scī. i. fortitudine bonæ opationis, quæ daī
ꝑ spūm scm̄. k ¶ Certus sum au. Ne vi
dereī Apls oēs intelligere discordes & ad
corrigendū insipientes, remouet quod iō
incipit, vt admoneat perfectiores de corre
ctiōe minorū, & inde prę ponit se exēplū q
laborat de alīs, & op⁹ est vt isti hoc faciāt,
cum ipse alīs impeditus ad eos venire nō
possit. l ¶ Reple. om. sapi. Per hāc lau
†nos. dē ꝓuocat ad meliora, amore exhortantis.
Vnde nec dicit docere, sed monere. q. quod
sciatur: sed subterfugit animo. Hoc enim
solet moneri, quod cum sciatur aliquando
subterfugit animo, aut negligenter habeī.

☞ Scripsi

G *Nico. de Lyra.*

a ☜ Descendi de cęlo, nō vt faciā volūtatem
meā. a ¶ Sedsi. scri. ē. Pō. lxviij. b ¶ Im
pro. im. ti. &c. Verba sunt Christi loq̄ntis
ad patrē, q vt faceret patris volūtatē ipro
pia sustinuit Iudęorū dicētiū sibi: Samarita
nus es tu, & dęmoniū habes. Io. viij. f. & ipi
ī cruce pēdēti: Vah q destruis tēplū dei &c,
†Propter ea. Mat. xxvij. e. Et hęc iproperia redūdabāt in
deū patrē. ideo sic dicit Christ⁹: Imprope.
Psal.17.g. im. ti. ceci. sup me &c. Per illa enim im
†2.Re.22.d propria ītēdebāt Iudęi Christū cōfundere.
c ¶ Quæc. Hīc ex prędictis infert quandā
cōclusionē, scilicet qꝑ ea quę sunt ī scriptura
sacra potissimè de Christo sunt ad nostrā
Scripturæ vtilitatē, cuj⁹ actio est nr̄a istructio. Et po
fructꝰ qua nit ibi ꝙdruplex vtilitas nobis ꝓueniēs ex
druplex. scriptura. Pria, est claritas intelligētię, quæ
notaī cum dicit: ¶ Quæcun. scrī. sunt,
ad no. doct. scr. sunt. Secūda, est soliditas
tolerātię, ibi: Vt ꝑ patiētiā. Tertia est suaui
tas interne lętitię, ibi: Et consolationē scri
pturarū. Quarta, est securitas obtinēdę glo
rię, ibi: d ¶ Spem habeamus. Est enim
spes certa expectatio futurę beatitudinis ex
gratia & meritis proueniēs. e ¶ De⁹ au.
Hīc cōsequnter adiūgit suā oīonē ad prędi
ctorū cōpletionē: Et dicit: Deus au. pa. &
so. i. dator patiētię in aduersis, & cōsolatio
nis post tribulationem. Tob. iij. d. Posti la
chrymationē & fletū gaudiū & exultatio
nem infundis. f ¶ Det uo. idip. sa. i. idē
mecum, desiderantes mutuum profectum.
g ¶ Secun. Ies. Chr. i. secūdum doctrinā
eius. h ¶ Vt unanimes. ꝙtum ad idētitatē
credulitatis. i ¶ Vno ore. ꝙtum ad
idētitatē confessiōis: qa vt dictū est. ō. x. b.
Corde credit ad iustitiā, ore autē confessio
†bonitate, fit ad salutē. k ¶ Honorificetis de. &c.
ꝙtum ad

a ☜ Non quod placeret carni fecit. b ☜ Deo ꝑtri.
non sibi placuit. Sed sicut scri- a
¶ In Psalmo.
¶ Quia erexi eos de templo, quod fecerunt spelun
cam latronum, ideo
ptum est: † Improperia improper- b
a ¶ Fuerunt causa oppressionis mex.
rantium tibi cęciderunt super me.
a ¶ Quid hoc ad noaī b ¶ De Christo, cuius vita, vi
tæ nostræ & morum est disciplina.
a Quęcunque enim scriptā sunt, c
a ¶ Vt per ea scripta doceamur compati proximis & in
eo consolemur per exemplum Christi, & ita spere
mus quæ Christus accepit.
ad nostram doctrinam scriptā
sunt, ut per patientiam & consola
tionem scripturarum spem habea- d
a ¶ Scriptura est ad doctrinam: sed
¶ Dator.
mus. Dęus autem patientiæ & so- e
¶ Indifferenter.
b latij det uobis † idipsum sapere in- f
a ¶ Quod vnus sentit vt alter sentiat. ¶ Non
præter Christum sed in eo, vt secundum doctrinam
eius sapiatis.
alterutrum, secūdum Iesum Chri- g
a ¶ Eadem voluntate. b ¶ Eadem vocis confessione, h
stum, ut unanimes uno ore hono- i k
a ¶ Quia est deus essentia. ¶ Quia creator.
b ¶ Et quia benevolus Christum mitendo.
rificetis dęum & patrem domini
a ¶ Vt deum honorificetis.
nostri Iesu Christi. Propter quod l
¶ Infirmos.
suscipite inuicem, sicut & Christus m
a ¶ Infirmos. b ¶ Vt faceret in moralēs.
suscepit † uos in honorem dei.
a ¶ Suscepit, quia Iudæos, ita vt esset minister eorum
i. apostolus & prædicator eorum, & hoc, vt esset
verus in promissis, & compleret promissiones quas
fecit patribus Abraham. ſ. Isaac & Iacob.
Dicō enim Christum Iesum mini n
strum fuisse circūcisionis propter o
ueritatem dei, ad confirmandas
a ¶ Et Gentes per misericor. sus. b ¶ Dico.
promissiones patrum. Gentes au- p
¶ De.
tem super misericordiam † hono- q
a ¶ In Psalmo de Gentibus, de quibus minus videretur.
rare deum. Sicut scriptum est: r
a ¶ Facium confitentes de Gentibus.
† Propter hoc cōfitebor tibi in s
Gentibus domine, & nomini tuo
a ¶ Canticum nouum, & cum lætitia te laudantes.
¶ Isaias. b ¶ Quia as
sumptæ estis, vt sitis vnum ouire.
cāntabo. Et iterum dicit: † Lętāmi- t v
a ¶ Iudæis, quia cum eis vnum estis.
ni Gētes cū plēbe eius. Et iterum: x
¶ Dauid. a ¶ Quia assumptæ.
Laudate omnes Gentes dominū, y
a ¶ Quia auxit numerum plebis suæ, Gentibus adiectis.
b ¶ Duodecim tribus.
& mągnificate eum omnes popu- z a
a ¶ Ad idem.
li. Et rursus Isaias ait: † Erit radix b
a ¶ Pater Dauid qui & Isai b ¶ Ex qua ille. c ¶ A
morte. d ¶ Per idem & bona opera.
Iesse, & qui exurget regere Gētes: c d
¶ Et ideo. a ¶ Moneo vos inuicem suscipere.
b ¶ Qui dat spem vel in quo speramus.
in eū Gētes sperabūt. Dęus aūt spei e
a ¶ Spirituali ¶ Vt nec vnus vestrum doleat sicut so
lebatis dolere in lite.
repleat uos omni gaudiō & pace in f g
credendo, ut abūdetis in spe & uir h i k
a ¶ Etsi ita moneo suscipere inuicem, non tamen omnes
admonitione hac indigetis. ¶ De vobis ¶ O
tute spūssancti. Certus sum aūt fra l
¶ Qui ita loquor. ¶ Vos.
tres mei & ego ipse de uobis qm̄ &
¶ Non solum ego.
b ¶ Qua velitis bonum.
ipsi pleni estis † dilectione, repleti m

ꝙtum ad vnitatē opis: qa fides sine opibus Iacob. 2.d.
mortua est. l ¶ Propter quod. Hīc con G
sequenter monet supiores, vt inferiores ad Diuisio
bonū promoueāt. Circa quod priō ponit
suā exhortationē, secūdō subiungit suā ora
tionē, ibi. Dęus aūt spei. Circa primum dicit:
Propter quod suscipite inuicem. pro
curādo charitatiue alterius bonū. m ¶ Si
cut & Christus su. uos. in curā accipien
do humanitatē nostram oībus cōem. ſ. Iu
dęis & Gētibus. Mēbra verō debēt confor
mari capiti: & ideo quilibet Christian⁹ de
bet procurare bonū fratris sui: licet autem
acceperit humanitatem Iudęis & Gentibus
cōmunē: tm̄ aliqn̄ diuersimodē procurauit
Iudęorū & Gētiliū salutē: quia Iudęis præ
dicauit in psona ꝓpria, & ꝙdāmō ex debi
to: & hoc ē qđ dicit: n ¶ Dic. ei Ie. &c.
mi. cir. prędicādo Iudęis circūcisis, non sic
Gētib⁹. iō dicit Mat. xv. Nō sum missus ni
si ad oues quæ perierunt domus Israel.
o ¶ Propter ueritatē dei ad con. Licet
enim salus Iudęorū & Gētiliū sit per viam
gratiæ simpliciter inꝙtum ad Iudeos est
ibi ratio debiti aliqualiter, inꝙtum ad veri
tatē dei pertinet implere promissa patrū
Iudęorū facta in lege & prophetis, quæ da
ta fuerunt solis patribus Iudeis, Pō. cxlvij.
b. Non fecit taliter omni nationi, & iudi
cia sua non manifestauit eis: & sic salus gen
tium magis est per viam misericordię: qa
licet lex & prophetæ loquebantur de eadē
vocatione ad fidem Christi, tamen lex non
fundata patrū⁹ eorū, nec ꝓpherię, vt dictū
est. p. propter quod subditur: p ¶ Gentes
autem su. mise. diuinitus eis concessa.
q ¶ Honorare de. ſ. debent verbis aut H
factis. r ¶ Sicut scriptum est. Pō. xvij.
s ¶ Propterea confi. ti. in Genti. i. fa
ciam te confiteri ab illis credētibus. Et sunt
verba filij ad patrē de deuotione Gētium:
Accipiendo tm̄ mystičē inꝙtum Dauid cu
jus est verbum, vt ibidem dictum fuit, erat
figura Christi, perfectius impletum fuit in † glorifi.
Christo qꝙ in Dauid. Aliq verò autoritates cent.
hic allegatę & de vocatione gentium ad fi
dem Christi secūdum literalē sensum sim
pliciter intelligunt. t ¶ Et iterum dicit.
Esa. xxxv. v ¶ Lætamini &c. vbi trans
latio nr̄a habet: lętabitur deserta & iuuia.
x ¶ Et iterum. Pſ. cxvj. y ¶ Laudate
omnes gentes dom. ſ. deuotione vestra.
z ¶ Et rur. Isa. xj. a ¶ Erit ra. Iesse. id
est Christus secūdum carnem exiēs de Iesse. † Esa.35.a.
b ¶ Qui ex. à mortuis. c ¶ Regeret. Psal.116.a.
tūc enim data est ei ptās in cęlo & in terra.
Mat. vl. d. d ¶ In eum Gen. quia voca
tę ad fidē habēt spem cōsequēdi ꝑ ipm̄ vitā
ętnā. e ¶ Deus au. Hīc Apls ponit suā
orationem ad dictorum completionē di.
Deus autem spei. i. dator spei. f ¶ Re † Esa.11.c.
pleat. u. o. g. spūali. g ¶ Et p. per quie
tem passionū quę turbāt aīam. h ¶ In cr.
Hoc dicit, quia fides formata ista facit.
i ¶ Vt abū. &c. per cumulū meritorum.
k ¶ Et uir. ſ. cui⁹, sunt principaliter opa
meritoria: qa se habet ad liberum arbitriū,
sicut sessor ad equū. l ¶ Cert. ſ. hīc Apls
ponit suā excusationē: & primò de hoc qđ
Romanis scribit, secūdò, qꝙ eos adhuc non
corporaliʳ visitauit, ibi: Propter qđ. Circa
primū primò excludit falsam causam quā
posset aliquis opinari de sua scriptura. ſ. qꝙ
reputaret eos illiteratos & simplices, & sic
sua scriptura necessario indigentes, quā re
mouet di. Cert. sum &c. pl. estis dile.
& hoc sciebat ꝙ bñficētiā quę est ei⁹ effect⁹.
m ¶ Reple. oī sc. pertinente ad salutem.

☜ Vt possitis

☞ a ℂ Scri.auda.autem uo. propter A apostolatū.Q. Pro meo officio omittere non potui. b ℂ Propter gratiam quæ da. Non temere scribit. sed apls Gentium audet scribere oībus Gentibus autoritate sibi tradita per gratiā. c ℂ Habeo igitur gloriā. Sic & vos si de fratribus laboratis.Hoc ideo dicit,vt nihil minus se posse probent q̄ apostolos qui cum Christo fuerant. d ℂ Non ubi no.est &c. Quia sciebat pseudo apostolos & alios sub nomine Christi falsa docere:quod postea corrigere maximi erat laboris: ideo solicitus erat præuenire, & veritatem integre tradere, vbi nondum erat nunciatus Christus:quod testimonio prophetæ probat. e ℂ Et qui non audierunt &c. Vt verus esset de verbo dei intellectus festinauit Gentes veritatem imbuere. f ℂ Sanctis. Qui omnium rerum suarum vendi-

† admi-nistrans.

† qđ glo-rier

tarum precia posuerunt ad pedes apostolorum,& passi sunt à cōtribulibus: de his communis erat cura omnibus apostolis. g ℂ Probauerūt enim Macedo.&c. Ad huiusmodi opera Romanos inuitat:quia qui per misericordiam dei viuit,pius debet esse confratri. h ℂ In paupe.san. &c. Hi totos se dederunt diuinis obsequijs,nihil mundanum curantes, exemplum bonæ conuersationis dabāt fidelibus.

☞ Vt adiu.

Nicola. de Lyra.

☞ a ℂ Vt possitis alter .i. non solum propriam vitam regere,sed etiam aliorū. b ℂ Audacius.hīc cōsequēter exprimit verā causam suæ scriptu-

B ræ.s.debitum officij sui: quia erat apls

Diuisio

Gentiū.Et diuidit in duas. quia primò ostēdit huius officiū.secūdò ei⁹ effectū, ibi:Habeo igit.Circa primū dicit:Audacius autē uobis scri.i.breuiter & succinctē. c ℂ Tanquā in me uos redu. de his quæ scitis in habitu,& non vos aliquod ignotū docens:propterea dixit.s.vij.cap.Scientibus enim legem loquor. d ℂ Propter gratiam quæ data est mi.i.apostolatus. e ℂ In Gentibus sancti.euan.i.sanctum ostendens & prædicīs. f ℂ Vt fiat obla.Gen.acce.i.oblatio quam offerunt Gentes per fidem Christi sit accepta deo patri. g ℂ In spiritusancto.i.per gratiā spūs sanctificata,& nō per legales obseruantias. h ℂ Habeo igitur.hīc cōsequēter ostēdit effectū officij sibi impositi. Primò:quia sua prædicatio ex autoritate Christi erat:& hoc est quod dicit.Habeo igi. glo.in Christo Ie.i.autoritatē officij a Christo habeo. i ℂ Ad deū.i. ordinatā ad honorē diuinū. Secundò quia executio sui officij non solum erat per verba,sicut prædicatio pseudo apostolorū,sed etiā per miracula virtute Christi facta ad confirmationē prædicationis Apli. iō dicit: k ℂ Non enim audeo aliquid lo.eorū &c. sicut faciebant pseudo apostoli à Christo non missi. l ℂ In uerbo & fa. quia à Christo habeo verbū prædicationis & factū miraculosum verbi cōfirmatiuū. iō subdit: m ℂ Et,pro id est. n ℂ In uirtu.si.quantū ad minora miracula. o ℂ Et prodi.quantū ad maiora. ō sequenter conclu-

a ¶Veteris,& nouæ legis. b ¶Qua possitis. c ¶Repleti estis his duobus. d ¶Nisi culpa remaneat vestra. e ¶Vicissim.

ōmni sciēntia, itā ut pōssitis alterutrum [a]
a ¶Vos vt non dicam docere. b ¶Etsi pleni dilectione & scientia,aliquantulum tamen audacter. ¶Sed tamen. c ¶Eccles siæ vel epistolæ.
mōnere. Audācius autem uōbis scripsi [b]
a ¶Vobis ex parte.i.perfectionibus:non quasi putans vos insipientes,sed quasi faciens vos memores quid agere debeatis, In quo quasi obliti⁹ latenter arguit.
fratres ex pārte, tanquam in memori- [c]
am uos reducens.propter gratiam quæ [d]
data est mihi à deo,ut sim minister Chri-
a ¶Quem ipse;non alius instituit. b ¶Sanctum esse ostendens & confirmans bona operatione & miraculis.
sti Iēsu in Gētibus, † sanctificāns euan- [e]
a ¶Vt gentes quas offero,sint acceptæ deo fidei perfectione & sanctificatæ bona operatione.
gelium dei:ut fiat oblatio gentium acce- [f]
a ¶Cuius gratia est fides & bonum opus. b ¶Et quia ita ago.
pta & sanctificata in spiritusāncto. Hā [g h]
a ¶Meritum dignum gloria. ¶Per. b ¶Referendam. ¶Gloriam.
beo igitur † glōriam in Christo Iesu † ād [i]
a ¶Ea tantum loquor quæ per me efficit.
deum. Non enim audēo aliquid loqui [k]
eorum quæ per me non efficit Christus
¶Vt pseudo,a ¶Vt gentes obediās euangelio. b ¶Per prædicationem meam in verbo & factis & bonam operationem: & per potentiam minorum & maiorum miraculorum. factorum in virtute spiritus.
in obedientiām gentium in uerbo & fa [l]
ctis, in uirtute signorum & prodigio- [m n]
a ¶Qui in me talia operatur,quo in me operante illa laborau. [o]
rum, in uirtute spiritūssancti, ita ut ab Ie [p]
¶Circumquaque.
rusalem per circumitum usque ad Illyri
¶Mare. ¶Plene prædicauerim. ¶Alias dei.
cum repleuerim euangelium Christi.
¶In tali loco.
Sic autem euangelium hoc prædicaui, [q]
a ¶A pseudo apostolis. b ¶Si enim illud facerem,hoc inde contingeret. ¶.i.ne prædicarem iam per alios conuersis,non q̄ hoc non faceret,si contigisset.
non ubi nōminatus est Christus, nē su- [d]
pra alienum fundamētum ædificarem. [r]
a ¶Ita feci. ¶In Isaia ita fieri.
Sed sicūt scriptum est: † Quoniam qui [s]
¶Prius. ¶Christo. ¶Credent.
bus non est annunciatum de eo, uide-
a ¶Prius. b ¶Prædicationem alicuius de deo. c ¶Meam prædicationem esse veram.
bunt:& qui nōn audierunt, intelligēt. [e]
a ¶Quia tot prædicauī. b ¶Vt pseudo apostolorum commenta prava excluderet. ¶Sicut in initio epistolæ dixit.
Prōpter quod et impediebar † plurimū [t]
uenire ad uos, & prohibitus sum usque
a ¶Causam morandi.
adhuc. Nunc uerò ulterius lōcum non [f]
habens in his regionibus, cupiditatem [x]
autem habens ueniendi ad uos ex mul-
a ¶Quia & hos præoccupare festinat.
tis iam præcedentibus annis. † Sed cum [y]
a ¶Vbi difficile iter pseudo apostolis, & ideo tardare licuis- b ¶Quasi ex me nihil possum.
in Hispāniam proficisci cœpero, spēro [z]
a ¶Quia non indigetis lōga mora,sed interim vos præparetis, ne me a cæteris retardetis.
quòd præteriēns uideam uos,& à uobis [a]
a ¶In Hispaniam. b ¶Illa quæ modo discors. ¶Tempo ris.i.aliquandiu.
deducar illūc, si uobis primum ex parte [b]
a ¶De fructu vestro lætatus. b ¶Quia hic non habeo locum, & vos desidero.igitur Nunc. ¶.Lindisfar.
frūitus fuero. Nunc igitur proficiscar in [c d]
¶Non eos coegi.
Ierusalem ministrare sanctis. † Probaue [e]
runt enim Macedonia & Achaia † colla- [f g h]
tionem aliquam facere in pauperes san-
¶Vel sanctos. ¶Probauerunt.
ctorum qui sunt in Ierusalem. Placuit

sequēter cōcludit efficaciā suæ prædica- C
tionis in effectu.& primò exprimit exēplificuè di. p ℂ Ita ut ab Ie. per circuscq̄ ad Illyri. Locus est i fine Græciæ, vñ noiatur mare Illyricū. & secūdò intēdit uè:quia prædicauit vbi alij nō prædicauerant.& sic fuit ibi maior labor: quia maiora loca nō erāt dispositā per prædicationē aliorū,& hoc est quod dicit. q ℂ Sic autem euā.&c.& patet ex dictis litera. Cōsequēter adducit ad ꝓpositū autoritatē Esa.lij. r ℂ Quo. q.nō est an. de eo, ui.s.Gētiles:quia p prædicationē Pauli fuerūt illuminati p fidē Christi:quia de Christo nō audierūt per ꝓphetas sicut Iudei,nec p alios aplos.sicut alij Gētiles,qbus prēdicauerāt,sicut Matthæus Aegyptijs prædicauit & alij alijs Gētib⁹ plurib⁹, quib⁹ iā añ prædicauerāt. s ℂ Pro.quod.Hīc cōsequnter excusat se Apls de hoc q̄ Romanos adhuc corpaliter non visitauit. † in ijs quę primò declarās sui aduent⁹ ipedimētū. ad deum secūdò amoto ipedimēto ꝓmittit suū aduētū ibi:Nūc verò.tertiò ad hæc cō- Diuisio. plēda petit oratiōis suffragiū,ibi:Obsecro igit.Circa primū dicit:Pro.quod & impediebar plu.uenire ad uos: quia plurimo tpe Apls fuit occupatus in prēdicādo Gētib⁹ i partib⁹ Græciæ: quæ p magna pte erāt seductæ à philosophis ꝓphanis & à falsis ꝓphetis ante prēdicationē Apli, vel p̄ost,sicut patebit.j.dño concedente in alijs epistolis. t ℂ Nūc ue.Hīc cōsequenter ꝓmittit suum aduētū dicens:Nūc ue.vlterius. v ℂ Lo.nō ha.i. non hīs necessitatē ibi manēdi ampli⁹. quia licet nō oēs ēnt cōuersi,tñ p ciuitates & loca erāt p Apl̄m ēpi & p̄sbyteri ordinati ,,q ad cōuertēdū residuos,& istruēdū conuersos sufficiebāt absq̄ p̄sētia Apli:,ꝓpter qđ festinabat alia loca maiora,i qb⁹ D icūbebat p̄dicādi necessitas. x ℂ Cu.h. u. ad u.qa ciuitas Romana toti⁹ orbis terrarū erat capitanea. y ℂ Sed cū in † Isa.52.d. Hi.p.cœ.Sicut ēm prēdicauerat i oriētē:ita desiderabat hoc facere i occidēte, vbi est Hispania. z ℂ Spe.q̄ præ.uiuos.p hoc īnuit q̄ nō intēdebat ibi diu morari,eo q̄ Petr⁹ Apls cū suis discipulis erat Romæ: & sic prædicatio Pauli † sæpe nō erat ibi necessaria,sicut in Hispania. a ℂ Et à uobis.de.illuc.qa tūc Hispania erat Romanis subiecta, vt patet ☞ & phi- ꝓ.Machab.viij.b. ℂ Si uo.prī.ex pte bitus sum fruit. fuero.i.delectatus in conuersavsq̄ adhuc tione & in fide vestra: & sic accipit hic frui largè. c ℂ Nūc igitur.i.añq̄ vado Romā. d ℂ Proficīscar in Ierumini.san.Cōuersi enim ad fidem ma- † 22.q.2.c. nentes in Ieruſalē, vt essent pfectionis beatus. exēplū cæteris,abrenūciabāt oībus terrenis q̄tū ad ꝓprietatem,vt patet Act. iij.vt liberi⁹ oratiōi vacarēt & prædicatiōi:ꝓpter quod vocant hic sctī:& apli solliciti fuerūt vt alij cōuersi q nō abrenūciabāt suis bonis terrenis,sustētarent eos suis eleemosynis.& hoc negociū Petrus & Iohānes recōmēdauerūt Paulo. vt patet Gal.ij.& ipse sollicite fecit,vt patet hīc. e ℂ Probauerūt.i.cōsenserūt. f ℂ Macedo. & Achai. cōuer † Visum si de terris istis:& p hoc itelligunt con enim Mauersi de alijs locis. g ℂ Collationē cedoniæ & aliquā facere.i.donationem de bo- Achaię nis suis. h ℂ In pauperes sanctō- † cōmuni rum.i.qui sunt de numero sanctorū. cationem

Glos. ordi. Ad Romanos Cap. XVI. Additio

E a ¶ Vt adiuue. in oratio. Multi minimi dū congregātur vna nimes, fiūt magni. & multorū p̄ces impossibile est vt nō impetrēt. Si ergo eū videre cupiūt, orēt vt liberatū eum recipiāt cū gaudio charitatis. b ¶ Acce. Vt illi intellecta charitate illius erga se, cū illo vnanimes deo gratias agant. Magnus enim profectus est ei, cu
Iohī.14.d. ius ministerio multi facti læti deum laudāt. c ¶ Deus au. pa. Christ⁹ q ait: Pacē
Matt.28.d. meā do vobis, & pacē meā re.vo.q cū suis vsq; ad cōsūmationē seculi, ita & cū istis Sic ipse ait: Vobiscū sum omnibus diebꝰ vsque ad consummationem seculi.

GLOS. ORDI.

Ommē. a. u. Amō Cap. XVI. multos, pponit, qbꝰ credere debēāt Romani. Q. Ita facite vt dixi, hos ād imitamini. e ¶ Phœbē s. Phœbe dignissima & nobilissima mulier fuit, q̄ eccl̄iam ī loco Cēchris sua substātia sustētabat. Ea ẏ̄ò tūc tpis, p aliq̄ negocio Romā, pfecta ē, p quā forsā hāc misit epl̄am. ☞ Vel

Nicolaus de Lyra.

a ¶ Et debi. sūt. s. vt hoc faciāt eis. b ¶ Nā si spi. eo p fa. s. Gēt. qa p̄dicatio euangelij exiuit ā Ierūm, vt freq̄nt dictū est. ē. c ¶ Debēt & ī car. necessarijs ad vitā corporalē. d ¶ Ministrare. Sicut em̄ plātis debent sūpt⁹ ex debito necessitatis, eo q̄ sunt p̄dicatores ex officio: ita alijs q faciūt hoc ex gra, debent ex debito honestatis. e ¶ Hoc au. c. assignādo eis eleemosynā per me missā. f ¶ Proficisc. ita em̄ ꝓponebat facere. g ¶ Scio au. q. ue. ad u. ī abū. i. ī abūdātia bonoꝝ spūaliū, sicut Gen̄. xxx. d. dixit Iacob ad Labā: Būdixit tibi dē ad introitū meū, de mltiplicatione bonorū tpaliū: & magis ꝓpriē būdictio dī de mltiplicatione bonorum spūaliū. ¶ Circa q̄ tē istā duo sunt notanda. Primū ē solicitudo Apl̄i circa eccl̄iam
F dei, qa publicato euāgelio ī ptib⁹ oriētis festinabat Ierūm ad mīstradū vitæ necessaria sctis, & īde celeriē Romā trāsiēs ad p̄dicādū ẏ̄ bū dei ī ptib⁹ occidētis. Ex q̄ nr̄a negligētia oñdit valde reph̄ēsibilis. Sed m ē:
An Paulus Hispanis p̄dicauerit, qa ex dictis videt, q̄ Paul⁹ ī Hispania p̄dicauit: cui⁹ cōtrarium videt dicere decretū di. xj. ca. Quis nesciat. s. q̄ de apl̄is solus Petr⁹ docuerit ī his, puincijs, Italia, Gallia Hispania, Aphrica & Sicilia. Propē qd dicūt aliq, q̄ Paul⁹ p̄dicare, ppositi ī Hispania suppositā dei volūtate sicut dicit hic, ppē qd verū dixit, licet ibi nō fuerit īpedimento supueniēte. Alij ẏ̄ò dicūt, q̄ ī Hispania p̄dicauit: & hoc dicit Isidorus in lib. de ortu & obitu sctorū. Et idē videt dicere Hiero. ī li. illustriū virorū, q̄ Paul⁹ ī prīa satisfactiōe ā Nerone dimissus ī occidētis ptib⁹ p̄dicauit. Ad decretū āt rñdēt aliq, q̄ nō negat simp̄r ī Hispania Paulū & ī alijs dictus, puincijs p̄dicasse: sed dicit q̄ hoc nō legit. Sed cōtra hoc videt quod dī Actu. vi. Paulū biennio Romę fuisse, & ibidē disputasse & docuisse: q̄ tū est ī Italia de q̄ loquit decretū sicut & de Hispania. Propē qd aliē pōt dici, q̄ intentio decreti ē q̄ null⁹ p̄dicauit vel eccl̄ias cōstituit ī dictis, puincijs nisi Petrus vel alij & ordinatione & iussione ipsius: & hoc mō Paul⁹ ī Italia & Hispania nō prædicauit. h ¶ Obsecro. Hīc consequēter Apl̄s petit oīonū suffragia, vt ipleant̄ p̄dicta: qa eūdo Ierūm, ab insidijs Iudæorū, ei imminebāt ī via & termiō mīta pericula, sicut habuit p reuelationē, & patuit ex eutu Act. xx. ideo dicit: Obsecro au. uos fra. per domin. Et patet litera vsque ibi: i ¶ Et obsequij mei obla. i. eleemosyna per obsequiū meū ā Gētibus oblata. k ¶ Accepta fiat. s. deo ad gloriam. l ¶ Sanctis. pauperibus ad eorum indigentiam releuandā. m ¶ Vt ueniam ad uos ín gau. officio dicto peracto. n ¶ Et refrig. uo. per receptionem spiritualium bonorū post multas tribulatiōes illatas mihi. o ¶ Deus au. p. Confirmatio est prædictorum.

¶ In cap. xv. vbi dī ī Posūl. Improperia īproperā. ti. ce. sup me.

ADDI. I. Improperia improperātium deo ceciderūt sup Christū: qa non recipiendo Christū deo q ipsū misit improperati sunt, & improperia ceciderunt super Christū qui q̄si blasphemus ab eis occiditur, vt in glo. G

¶ In eo. ca. vbi dī ī Posūl. Propterea confitebor tibi ī Gentib⁹.

ADDITIO. II. Hæc autoritas Psal. Confitebor ti. ī Gentib⁹, &c. nō mystice sed p priē ad lr̄am ītelligitur de Christo q confiteri facit credentes fideles de Gētib⁹: Vñ statim subiūgit in psal. Faciēs misericordiā Christo suo Dauid & semini eius vsq; in seculū. Christi em̄ regnū q de semīe Dauid factus est scd̄m carnē, ad Ro. j. est vsq; in seculū: quia regni eius nō erit finis, &c.

¶ In eo. ca. xv. vbi dicitur ī Posūl. Et iterū. dicit, Isa. xxxv. Letamini Gentes.

ADDITIO. III. Hæc autoritas q̄ allegat ab Apl̄o cū dicit. Lætamini Gentes cū plebe ei⁹: nō est ī Isaia, sed potius in Deute. xxxij, vbi dicitur: Laudate Gentes cū plebe ei⁹. Hebraica veritas habet: Lętamini Gentes vel exultate Gētes cū plebe eius. Quæ q̄dē autoritas ad lr̄am ītelligit de vocatione Gentiū, put ibidē fuit plenē expositum in additione super illud ẏ̄ bum: Laudate Gentes. vide ibi.

REPLI. In ca. xv. Bur. culpare Apostoliū nō verē q̄s falsam fecerit allegationē, dicendo: Et iterū Isa. ait Lætamini Gentes cū plebe ei⁹. Dicit em̄ Burg. q̄ illa allegata autoritas nō est ī Isa. sed Deu. xxxij. Hīc cōtra Burg. p̄supptionē dico duo. Primū q̄ Burgē. male emēdat allegatū Apl̄i, qa qd allegat Deut. nō cōsonat itērioni Apl̄i scd̄m ẏ̄ ba, nec scd̄m sensū. Patet primū, qa nō hī ibi: Lætamini Gētes: sed hī: Laudate Gētes pp̄m ei⁹. Patet scd̄m q̄ nō correspondet illa litera ītentioni Apl̄i: qa ibi assignat̄ p̄cā dicti vindicta cū subdit: Quia sanguinē seruorū suorū vlciscet. Hīc autē cā dicti, Apostoli non est vita, sed grā: qa vocatio Iudæorū & Gētiliū. Vñ p cā lætitiæ Gentis cū plebe Apl̄s antecedenter dixit: Propter ẏ̄ itatē. s. p missionū, vocauit de⁹ Iudæos p plebē significatos. & p misericordiam vocauit Gentiles p Gentes significatos. Propt̄ea, inqt, Apl̄s: Cōfitebor tibi ī Gētib⁹, &c. Et iterū: Lętamī Gētes cū plebe. s. rōne talis vocatiōis nō vindictæ quę describit Deu. xxxij. Nō ē igit̄ multū mirā dū, q̄ Bur. Postillatorē iuadit, q Apl̄o nō pepcit. Cōtra igit̄ p̄supptionē eiusdē Bur. dico scd̄ò q̄ Apl̄s recte Isa. allegat: qa Isa. xxxv. hī sic⁹ quē hīc vult Apl̄s: quāus ī alijs ẏ̄bis. Ait em̄ Isa. de lætitia desertæ lucę & solitudinis. i. Gētilitatis, put exponit hic Postil. & Bur. ibi eū nō reprehēdit. Et cā huiꝰ lætitię est, vt ibi dī cōgregatio Gentis & plebis ī vnā eccl̄iam Christi: & sic illud ca. i sensu cōsonat hic Apl̄o.

NICO. DE LYRA. Cap. XVI.

Ommē. au. uo. Postq̄ Apl̄s īstruxit Romanos ī moribus verbo p̄dicationis, hīc cōsequenter idē facit exēplo imitationis, ꝓponēs eis quasdā personas imitabiles. Et Diuisio diuidit ī duas: qa primò, ꝓponit exēpla ad imitādū. sc. cūdò, ad perseuerandū, ibi: Salutat vos. Prima in duas: quia primò, ꝓponit imitāda. scd̄ò vitanda, vt oppositā iuxta se posita magis elucescāt. secunda ibi: Rogo autē vos. Prima adhuc in duas: quia primò nominat personas sibi familiares, secundò, communes, ibi: Salutate Appellem. Prima in tres: qa primò nōiat personas sibi familiares rōne bñficij, secūdò, rōne meriti, ibi; Salutate Ephenetum: tertiò, rōne cōsortij, ibi: Salutate Ampliatū. Prima adhuc in duas: quia primò salutat personas sibi familiares rōne bñficij sibi & alijs facti communiter. secundò, sibi specialiter, ibi: Salutate Priscā. Circa primū dicit: Cōmē. i. commendabilem scribo. q ¶ Phœbē so.

† nostram

† laborāt

H

† ministerium hocmeum qd̄ exhibeo, accepтum fit.

† refociller

† meam

☞ Vel, a ¶ Suscipiatis dignè satis. Vt alij codices habent. i. valde honestè & honorificè. b ¶ Aquila. Vir Priscillæ: q coadiutores Pauli, Romam ad cõfirmationem eorum venerant'. Sic & omnes alij quos salutat. c ¶ Ecclesiæ Gen. Quia hi laborant ad ꝓfectum Gentium exhortantes fidem Christi, qui etiam pericula pro Apl̃o pati nõ recusauerũt. vñ Romani eis obedire debent. d ¶ Appel. Per tentationes inuentus est fidelis in Christo: etsi non su⁹ amicus, vel particeps operis. e ¶ Aristobo. Solebat cõgregare fratres in Christo, quos salutat adeo probans factum illi⁹. f ¶ Ex Narcissi. Narcissus dicitur fuisse presbyter qui peregrinando confirmabat sanctos frẽs, q̃ qa pñs tũc nõ aderat, suos salutat: & qa nõ oim illorũ merita nouerat discernit, subdẽs: q̃ sunt in do. i. eos quos dignos videritis. g ¶ Laborauit. Labor hîc de q̃ crebrius Apl̃s ẽ in exhortatione & i ministerio sc̃tõrũ, & in pl̃ura & in egestate propter deum. h ¶ Et m. e. & . me. Pro sc̃itate eius vocat suam mrem, cui⁹ filiũ ꝓposuit ꝓ ecclĩastico officio. i ¶ Et o. Oẽs qb⁹ scribit, & quos nominat, iubet se salutare inuicem in osculo sancto, id est in pace Christi, vt religiosa sint oscula non carnalia.

☞ Christi

Nicolaus de Lyra.

↪ nãm. s. religione Christianitatis, nõ cognatione carnis. a ¶ Quæ est in ministe. ec. q̃ est Cẽ. est enim Cẽchris portus maris, ꝓpe Corinthũ, vbi ista Phœbe ecclesiã ędificauerat, & ibi dei mĩstros suis sumptib⁹ sustentabat. b ¶ Vt eã suerat enim profectura ad curiã Cæsaris ꝓ suis negocijs, eo q̃ illa ꝓuincia erat subiecta Romanis, & per eam scripsit epistolam hanc Apostolus, vt innuit glossa: Hier. tamen dicit q̃ Apostolus misit eã ꝓ Timothẽũ, ad q̃d' cõcordãdũ põt dici q̃ Timothęus iuit in societate huius dñę & ambo fuerunt in legatione. vel quia Apl̃s scripturã suam duplicauit, ꝓpt̃ pericula maris, & vnam misit per Phœbẽ, aliam ꝓ Timotheum. c ¶ Dignè sã. i. vt decet sanctos. d ¶ Et as. ei. quia inter conuersos ad fidem Romæ aliq erãt de familia imperatoris. vnde Phil. vl. d. dicitur: Salutant vos qui sunt de Cęsaris domo. e ¶ Et enim ip. asti. adiuuando & ministrãdo mihi & alĩs beneficia. f ¶ Salutate Pris. hîc consequẽter nominat personas imitabiles & sibi familiares rõne beneficij sibi impensi di. Salutate Prisc̃a & Aqui. erat autem Prisca vxor Aquilæ Iudæi, cui ꝓponit eam Apl̃s qa pri⁹ credidit, & ordo gr̃æ ꝓponendus est ordini naturę, vel qa erat magis famosa. g ¶ Adiuto. me. hoc habetur Act. xviij. vbi hæc mulier noĩat Prisc̃lla sicut Iohanna & Iohannita. dr̃ eñ Act. xviij. c. ꝙ Paulus mansit cũ eis i Corintho cum fuissent expulsi de Roma ꝓ Claudiũ iperatorẽ & cũ eodem Paulo isde recesserunt mota seditione cõtra Paulũ à Iudæis. h ¶ Qui pro anima m. i. ꝓ vita mea seruãda. i ¶ Suas cer. sup. exponẽdo se piculo mortis: Nec hoc fecerũt cõtra ordinem charitatis: quia sciebant vitam Pauli magis necessariam ecclesiæ. propter quod eam suæ propriæ vitæ præponebant ex magna charitate. k ¶ Quibus nõ solũ g. a. sed & cũ. ec. Gẽ. q fuerũt ꝓ cõi vtilitate ecclesiæ. Et domesticam quæ est in ministerio ecclesiæ, quæ ¶ Pro. est in Cenchris, ut eam suscipiatis in a ¶ Vt dignum est sanctos suscipere, vel suscipi. b ¶ Vobis. c ¶ Auxiliemini. †domino dignè sanctis: & assistatis ei quocunque negocio uestri indiguerit. Etenim ipsa quoque astitit a ¶ quæ & Prisc̃lla in Actibus apostolorum appellatur. multis & mihi ipsi. Salutate Priscam a ¶ In prædicatione Christi. & Aquilam adiutores meos in Christo Iesu (qui pro animã mea suas a ¶ Ministran. Io. mihi. b ¶ Gladio. ceruices suppoſuerunt: quibus non solum ego gratias ago, sed & cunctæ ecclesiæ Gentium) et domesticam eorum † ecclesiam. Salutate a ¶ Saluate. ¶. i. familiam. a ¶ Qui impensius laborauit ad exhortationem eorum. Ephenetum dilectum mihi, qui est a ¶ Qui primus regeneravit in Christo. primitiuus ecclesiæ Asiæ in Christo a ¶ Quæ impensius laborauit ad exhortationem eorum. Iesu. Salutate Mariam quæ multũ a ¶ Quia discordiam permisit ad Apostolum. laborauit in † uobis. Salutate Andronicum & Iuliã cõgnatos & con a ¶ Quia Iudæi. a ¶ Causa fidei captiuitatem passi. b ¶ Augu. quia quandiu sumus in corpore, peregrinamur a deo, & per hoc captiui. captiuos meos, qui sunt † nobiles in a ¶ Prædicatoribus. apostolis, qui & ante me fuerunt in a ¶ In fide Christi. b ¶ Iste amicus erat Apostolo in domino & non coe captiuus. Christo Iesu. Salutate Ampliatum dilectissimũ mihi in domino. Saluta a ¶ In exhortatione fidei. ¶ Operis ꝑticipẽ. b ¶ Mihi & alijs. te Vrbanũ adiutorem nostrum in a ¶ Qui amicus meus propt̃ius, etsi non coadiutor. i. particeps operis. Christo Iesu, & Stachin dilectum a ¶. i probatum. meum. Salutate Appellẽ † probum in Christo. Salutate eos qui sunt ex Aristoboli † domo. Salutate Herodionem cognatũ meum. Salutate eos qui sunt ex Narcissi domo qui sunt in domino. Salutate Triphenam & a ¶ In ministerio sanctorum & angustijs. Triphosam, quæ laborant in domino. Salutate Persidam charissimam a ¶ Plus prædictis. b ¶ In ministerio sanctorum vel angustijs. meam, quæ multum laborauit in domino. Salutate Rufum in domi a ¶ Quia promotus ad res domini agendas. s. ad faciendum. b ¶ Carne. no electum, & matrem eius & a ¶ Beneficijs. b ¶ Simul saluat quos sciebat iunctos in Christiana amicitia. meam. Salutate Asincretum, Phlegontem, Hermam, Patrobam, † Hermeu & qui cum eis sunt fra ¶ Et hi simul vnanimes erant. tres. Salutate Philologum & Iuliam & Nereum, & sororem eius, & Olympiadem, & omnes qui cum ¶ Omnes. eis sunt sanctos. Salutate inuicem in osculo sancto. Salutant uos ¶ In pace Christi.

1 ¶ Et dome. eo. ec. i. cõgregationẽ eorum fidelium in domo eorum. m ¶ Salutate Ephe. hîc consequenter exprimit personas sibi familiares ratione meriti, & primò ratione fidei qualis fuit Ephenetus, de quo subditur: n ¶ Qui ẽ primi. Asię. i. primo regeneratus in Christo. & sic fuit exemplar aliorũ ad credẽdum: & quia hõ Iratus erat Romã iuerat ad alios instruendum, sed'ò rõne meriti in operatione, ibi: o ¶ Saluta. Ma. erat enim ciuis Romana laboras ad cõempacem cõuersorũ ad fidẽ, iõ subdit: p ¶ Quæ mul. la. in uovñ & ipsa dissensionẽ oriẽtẽ iter eos, eo ꝙ Iudæi ꝑferebãt se Gentilib⁹ & ecõuerso: vt dictũ est. S. j. ca. denũciauit Apl̃o tãẽi q posset, pdesse & vellet. tertiò rõne meriti in prædicatione di. q ¶ Salutate And. & Iu. erãt eñ Iudæi natiõe, & forte de tribu Apl̃ũ: & multas tribulatiões sustinuerũt sicut ipse ꝓ noĩe Christi. r ¶ Qui sunt no. erant enim de. lxx. Christi discipulis. iõ subditur: s ¶ Qui & can. me fue. i Chri. quia prius vocati ab eo. t ¶ Salu. Am. hîc consequenter nominat personas sibi familiares ratione consortij: & nomĩat hic tres, sed non exprimit vbi associauerũt eũ. patet litera. v ¶ Saluta. Ap. Hîc consequenter proponit exempla personarũ minus sibi ꝑcialiũ. & prio q̃tũ ad exempla in fide. sed'o i bona operatione, ibi: Salutate Triphenã. tertiò q̃tũ ad exempla concordiæ, ibi: Salutate Asincretũ. Circa primum ponit quatuor exempla de fide. pri mũ est, ꝓ ea viriliter pugnãdo, cũ dicit: Saluta. Ap., ꝓ. i Chri. i., ꝙbatũ in fide Christi ꝓ tribulationũ tolerãtiã. sed'm est fideles cõgregado. d. x ¶ Saluta. eos q̃ sunt ex Ari. do. fecerat eñ iste domum ad fideles pauperes congregandũ: & in ista salutatiõe principaliter intelligitur tã q̃ prĩcipalis i domo. tertiũ est in fide proficiẽdo dicẽs. y ¶ Salu. He. co. me. natione & religione, q̃rtũ est cõgregatos i fide soli dãdo dicens: z ¶ Salutate eos q̃ sũt ex Nar. do. Iste Narcissus fuit qdã ꝓsbyter discurrẽs ꝓ ciuitates & loca confirmando credentes in fide, & fideles pauperes recipiebat hospitio, & sic salutat eos cũ ipso, vel vt hîc dicit gloſa tunc erat absens ꝓ confirmatione fidelium: propter quod Apl̃s non nomĩat ipsum, sed illos de domo sua. a ¶ Saluta. Tri. Hîc consequẽter ponit exẽpla opatiõis bonæ. & priè, i admĩstratione bonorũ corporaliũ: & noĩat hic tres matronas q̃ talia exercebãt. erat eñ cõsuetudo apud matronas deuotas hoc facere, vt patet. i Actib⁹, & in alijs legẽdis pluriũ sc̃tõrũ. verũtñ qa tertia afs duas i hoc ope prę cellebat. & iõ dr̃ de ipsa: b ¶ Quæ m. la. in do. i. amore domini. c ¶ Salutate Ru. hîc cõsequenter ponit exmpla bonæ operationis. & primò in admĩstratione bonorũ spiritualiũ di. Saluta. Ru. q erat sacerdos promptus ad diuina mĩstranda. d ¶ Et ma. e. carnalẽ. e ¶ Et meam. spũalem. f ¶ Saluta Asi. hîc ponit exẽpla cõcordiæ nominãs pl̃es habitantes & concordes charitate ad aliorũ imitationẽ: & eadem rõne salutat sequẽtes, di. g ¶ Salutate Philo. hîc cõsequnt oñdit qualiter se debent habere ad alias fideles personas quas non nominauerat di. h ¶ Salutate in. Iste modus erat recipiendi fideles i primitiua ecclesia in signũ concordiæ & charitatis. & hñ dicit: i ¶ In oscu. san. ad excludẽdũ osculũ adulatoriũ, q̃ Absalõ osculabatur ꝑsonã. ij. Regũ. xv. a. E osculum

Divisio inter apl̃os

† insignes

D

† probatũ

Osculum multiplex

 ↪ simula.

a ℂ Christi. Quæ in Christo confidunt, non in alia re. b ℂ Vel ut ob. Pseudo apostolos tangit, quos in tota epla cauēdos esse monet. c ℂ Vestra e. obe. ō moneo vitare, quia vestra fides & obedientia vbiq; laudatur: qa estis in capite mundi, & sic exēplo vīo jā posset alī corrumpi. Vel rogo vitare, quia leuiē obedietis, quod bonū est & inde gaudeo, sed volo vt sitis sapientes in bono discernendo, & sine ali qua parte mali. d ℂ Deus au. pa. Vos sitis sapientes: deus autē cōte. Sa. i. falsos p̄ dicatores, vel quēlibet vobis aduersantē hoiem vel diabolū. e ℂ Sub pe. Vt caput, i. prīos mot⁹ suggestionū cōtēnatis, sicut Eue i figura eccle dictū est. f ℂ Gratia. Grām quā ꝓmisit ī aduētu suo, iā optat eis. g ℂ Salu. u. Tot & tāti cōgaudēt vīo cepto, & iō pseuerare vos decet. h ℂ Et uniuersa. Et supra dixerat oēs eccleias: sed hic dicit ecclesiam alterius ꝓuinciæ, vñ Caius erat. i ℂ Ei autem q̄ po. Sic ego moneo. Ei autem qui potest vos confirmare sit gīa, à q̄ solo oia. In q̄ epla notatur summa. k ℂ Secū. re. my. Mysteriū dicit incarnationē Christi, &c. q̄ æternis tpib⁹ erāt abscondita: quia licet ex aliq̄ pte antiqs patrib⁹ fuissent cognita, plenē tñ à nullo fuerūt scita, q̄uq; suo tpe p ipm Christū sūt reuelata. Scrip. p. ab eo reseratis, testimoniū dantibus huic p̄dicatiōi. Pate fac. in cūctis Gentibus ad obediēdū, i. vt obediāt fidei bene operando. Taciti alīs, sed cogniti soli deo: quia etsi sit mō hoīb⁹ reuelatū, tñ soli deo cognitū est, qa sol⁹ nouit cur ita factū est. In q̄ reprimit inquisitores ꝗ quærunt: Cur tantum distulit de⁹? Cur tot Gentes perire permisit? ℂ Aeterni dei. Solus deus proprie æternus dicitur: quia sine initio, & sine fine: Nō sic ignis æternus: q licet sine fine, initiū tñ habet. Illa est ergo vera ęternitas q̄ ē ỽa imortalitas: Hæc est illa sūma incommutabilitas, quam solus deus habet,

† contra
† Phil. 3. d.
† simpliciū
† omni loco
† synceros
F
Aeternitas vera

Nico. de Lyra.

ęꝛ simulatoriū q̄ Ioab osculatus fuit Amasā. ij. Re. xx. c. Et osculū ꝓditoriū, q̄ Iudas oscat⁹ fuit dñm, Mat. xxvj. g. Et osculū ipudicū, Prouū. vij. b. de muliere adultera: Apprehēsūq; deosculabat iuuenē, &c. a ℂ Rogo aūt. u. Postq; Apls ꝓposuit imitāda', hīc cōsequnter ꝓponit euitanda. Et diuidit in duas, qa prīo ponit suam exhortationē. secūdō, subiūgit suā orationē ibi: De⁹ autē pacis. Pria adhuc duas: qa prīo ponit exhortationē rōne sūpta ex pte euitationis. secō ex pte deuitantiū, ibi: Vra ār obediētia. Circa primū dicit: Ro. au. u. fra. ut ob. e. diligēter cōsiderādo & euitādo. b ℂ Qui dissen. i. declinatiōes à rectitudine fidei. c ℂ Et of. præ. do. p̄ pendo alīs occasionē ruinæ. Hoc aūt faciebāt pseudo apli, q̄s Apls monet euitare. Et cōsequenter oīdit q̄liter possint cognosci: qa malū nō euitatur nisi cognitū. & hoc ostendit ex tribus. s. ex fine, quia p̄dicant & docēt ꝓpter bonū vtile & delectabile. iō dicit: Huiusce modi em Christo dño nro non seruiūt, sed suo ventri. Secūdō ex modo loquendi, quia vitia maiorū palpant & eis adulantur. ideo dicit: Et per dulces sermones & benedictiones, &c. Tertiō ex eis quibus loquuntur. ideo dicitur: d ℂ Seducunt cor. i. quia simplices primō decipiuntur qui talibus facilī acquiescunt. Et dicuntur hic innocentes, non à puritate conscientiæ, sed à defectu industriæ, licut Prouer. xiiij. b. Innocens credit omni verbo. e ℂ Vestra enim. Hīc consequenter hortatur eos rōne sumpta ex parte ipsorū: quia Romani dominabantur toti mūdo. & iō G bona exempla eorū deferebantur ad omnes ptes orbis p nūcios de Roma veniētes: ꝓp̄ qd' fidles Romę manētes magis debebāt declinare doctrinā & cōsortia malorū, vt bonū exemplū darēt alīs per mūdū. iō dicit: Vestra au. obe. in fide euangelī. f ℂ In oēm locum di. est. mō dicto. g ℂ Gau. igitur in uo. eo q̄ bonitas vestra redūdat in alias partes. h ℂ Sed uo. u. sa. esse in bo. s. cognoscendo & operando. i ℂ Et sim. i m. s. operando, non in cognoscēdo: qa cognitio mali vt euitetur, non solū est bona, sed etiam necessaria ad salutem. k ℂ De⁹ au. Hīc consequenter adiungit auxiliū suę orationis: & primō in euitandis malis di. De⁹ au. pa. s. autor & conseruator. l ℂ Conterat Sa. i. aduersariū nr̄æ salutis, & secundo in bonis consequendis. ideo subditur: Gratia domini, &c. m ℂ Salu. Sup posuit Apls exēpla ad imitādū ī bono, hīc pōit cō seqnē exēpla ad pseuerādū ī bono eorū ice pto: ostendēs, q̄ multi valentes de eorū bono gaudebant: ꝓpter qd' magis pseuerare debebant. Dicit igitur: Sal. uos Ti. Ephesiorū eps. n ℂ Adiutor meus. in prædicatiōe euāgelī. o ℂ Et Luc. q fuit comes Apli indiuiduus: vt dicit Hiero. Et patet ex Actibus aplorū. p ℂ Et Ia. & Sosipa. c. i. natione Iudæi: de quibus habetur in Actibus. q ℂ Saluto uos ego ter. Non est hic Tertius nomē nūerale, sed nomē personale notatū Pauli, de cui⁹ licētia iste posuit nomē suū ī salutatiōe. r ℂ Salu. u. Ca. Corinthiorū eps, cui Iohānes scripsit epstam: q p̄dicatores euāgelī recipiebat. & iō Paulus q̄ ibat illuc, ad ipm declinabat. s ℂ Et u. ec. regimini Can subiecta. t ℂ Salu. uos Era. ar. cī. i. princeps ci⁹. Et sic dictus ab arcendos qd' est princeps. ℂ Vel aliter & fortè melius, arcarius dī, qa custos erat publicę arcæ: vbi scripta & acta ciuitatis reponebant vel vectigalia. v ℂ Et Quar. fr. Nō sīgnę sed fidei religiōe, & ē hic Quart⁹ nomen personale. x ℂ Gratia d. hoc dī ad confirmandum prędicta. y ℂ Ei au. Hæc est vltima pars epłæ. s. ei⁹ cōclusio, q̄ diuisa fuit cōtra procemiū & narratiōem à principio in qua concludit Apls epłam suā & diuinā rū gratū actionē; & hoc cōcludit ex duob⁹ s. qa vocatio ad fidē ē ꝓpsū & ei⁹ cōfirmatio, & ex hoc q̄ mysteriū Christi nīs tpib⁹ reuelauit, qd' ab antiqs tpib⁹ fuit desideratū, & ante tēpora soli deo cognitū. Dicit igitur: Ei autem qui potens est uos confirmare. scilicet deo vni & trino, sit supplehonor & gloria. Quod hic accipitur ex fine huius partis iterum construatur cum seqntibus alīs. z ℂ Iuxta euangelium me um. id est per prædicationem: quod tas mē est Christi, vt actoris, ideo subditur: a ℂ Et. pro id est. b ℂ Prædicationem Iesu Christi. quem prędico autorem euāgelī. c ℂ Secuudum reuelationē mysteriꝭ. id est sacri secreti redemptionis nr̄æ, quod ē in euangelio referatū. propter qd' Septuagīta interpretes, vbi Isa. ix. d. habet nostra translatio: Et vocabitur nomen ei⁹ admirabilis consiliarius, deus fortis, pater futuri seculi, princeps pacis: sic transtulerūt: Et vocabitur nomen eius magni consilī angelus. d ℂ Temporibus æternis taciti. hominibus, deo tamen cogniti. Dicit autem æternis temporibus, quia æternitas q̄ mēsurat cognitio diuina nō apprehēdit à nobis, nisi per comparationē ad tempus infinitū. e ℂ Qd' n. pa. est. s. tempore nouæ legis. f ℂ Per scri. p. Apostolis referatas, Luc. vlti. g. Aperuit illis sensum, vt intelligerent scripturas. g ℂ Secundum ęꝛ præceptum

Diuisio
† totius ecclesiæ
† blandiloquentiā & assentationem
† breui.
† quæstor erarius
Diuisio.

a ℣ Horum locorum. b ℣ Hos salutate & imitamini, sed hos vitate.

b omnes ecclēsiæ Christi. Rōgo au a ℣ Discernatis.

b tem uos fratres, ut obseruetis eos ℣ Qui faciunt vos dissentire & offendere inuicem.

qui dissensiones & offendicula, b c a ℣ Entes. ℣ Quia de lege ardebant, & cogebant credentes Iudaizare.

†prætēr doctrinam quam uos di a ℣ Aueris.

diciſtis faciunt, & declinate ab il ℣ Et debetis declinare.

lis. †Huiusce modi enim Christo a ℣ Nostro. b ℣ Alijs enim adulantur, alijs detrahunt. vt ventrem suum implere possint.

dōmino non seruiunt, sed suo a ℣ Compositis enim verbis suum traditionem commendabant, quibus simplicium, corda decipiebant.

uentri, & per † dulces sermones & benedictiones seducunt corda d

c †innocentium. Vestra enim obe c ℣ Facultas obedientiæ vestræ.

dientia in †omnem locum diuul f

gata est. Gaudeo igitur in uobis. g ℣ Et secure. a ℣ i. vt sim. ℣ Discernendo.

Sed uolo uos sapientes ēsse in bo h a ℣ Sine ipsius aliqua parte.

d no, & † simplices in mālo. Deus i k ℣ Dator.

autem pacis conterat Sathanam l a ℣ Vt vos lædere nō valeat. b ℣. i. in aduersa meo.

e sub pēdibus uestris † uelōciter. a ℣ Quod vt fiat.

f Grātia domini nostri Iesu Christi ℣ Sit. ℣ Sic. ℣ Quasi hs esſis curæ.

g uobiscum, Salutat uos Timothē m ℣ Quasi coepiscopus.

us frater, & adiutor meus, & Lu n o a ℣ Genęte vel fide.

cius & Iason & Sosipater cōgna p a ℣ Notarius apostoli, cui concessit sub suo nomine salutare. ℣ Nomine, non numero.

ti mei. Saluto uos ego tertiꝰ, qui q

scripsi epistolam hanc in domi r a ℣ Hic est, cui scripsit Iohānes in epistola canonica gaudens, quia fratribus sumptus ministrabat.

no. Salutat uos Cāius hospes me s

k us, & † uniuersa ecclesia in domi t a ℣ Ab archos: quasi princeps, vel potius ab arce arcarius, dispensator ciuitatis.

no. Salutat uos Erastus † arcariꝰ u

ciuitātis, & Quartus frater. Gra x ℣ Ita salutant illi vel ego ipse. ℣ Vel ita hi prædicti salutant vos, & ego ipse subscribo, ꝓpria manu.

tia domini nostri Iesu Christi ℣ Sit. ℣ Deo tuitati.

f cum omnibus uobis, amen. Ei au y ℣ In fide perfecta.

tem qui potens est uos confirma z a ℣ A quo non discordat prædicatio Christi. b ℣ Secundum quod euangelium & prædicatio est.

re iuxta euangelium meum, et a

k prædicationē Iesu Christi, secun b

a ℣ Id est secundum id quod reuelatū est mihi de occulto dei consilio ab æterno tacito. Vel reuelat ipse sum mysterium. c

dum reūelationē mysteriꝭ tempo d ℣ Per spiritum sanctum.

ribus ęternis taciti, quod nūc pate e ℣ Reseratas.

factum est per scripturas prophe f a ℣ Qui ab æterno hoc ordinauit. Non est factum.

l tarum, secūdum præceptum ętēr g

habet, q̄ imutari oīno nō pōt: Aliud ē ēm aliqd nō mutari, cū posſit mutari, aliud ār nō posſe prorſus mutari. Sic ergo hō ē bonus, non tamē ſicut de⁹, de q̄ dictū eſt: Nemo bonus, niſi ſolus de⁹. Sic homo dicitur immortalis anima, nō tamen ſicut de⁹ de quo dictū eſt: Sol⁹ habet immortalitatē. Sic & homo dicit ſapiēs, nō tamē ſicut deus, de q̄ dictū eſt: Soli deo ſapiēti: Sic dr ignis ætern⁹, nō tamen ſicut deus: cuius ſoli⁹ immortalitas ipa eſt vera ęternitas. a ¶ Soli ſa. deo. Hic error q̄buſdā ſurrepit arbitrantibus ſolū patrē hic ſignificari, & ipm ſolū verē ſapientē eſſe, cū tamē non ſit dictū: Soli ſapiēti patri, ſed, ſoli ſapiēti deo: & deus vn⁹ ipſa trinitas: vt ſic intelligamus ſolū deū ſapientē, ſicut intelligimus ſolū deū potentē, i. patrē & filium & ſpiritū ſanctū: q̄ eſt vnus & ſol⁹ deus, cui ſoli ſeruire iubemur. Si tamen dixiſſet Apoſtol⁹: Soli ſapienti patri. Non tamen ſic ſepararet filiū vel ſpiritū ſanctū. Sicut in Apoca. de filio legitur, qui habet nomē ſcriptū, q̄d⁹ nemo ſcit niſi ipſe. Nec ideo tū dicitur pater neſcire hoc nomē, à quo & filius inſepabilis. Sicut ergo ſcit pater, q̄d⁹ nemo ſcire dictus eſt, niſi filius, quia inſeparabiles ſunt pater & filius. Sic etiā ſi dictū eſſet, ſoli ſapiēti patri, ſi mul intelligi deberet & filius & ſpiritusſanctus, quia inſeparabiles ſunt. b ¶ Cui ho. Si auferas, cui, abſoluta eſt lectio. Btūs Auguſtin⁹ dicit apponi & tractat quō debeat accipi. ¶ Au. Quod addiſ: Cui gloria, cū ſufficeret ei gloria, inuſitata noſtrę linguę locutio eſt, nō ſenſus ambiguus. Idē eſt dicere inuſitato ordine verborū, ei gloria per Ieſum Chriſtū, cui gloria. Quod eſt vſitato ordine, ei gloria, cui per Ieſū Chriſtū gloria. Per Chriſtū ē gl̄a p̄ri. i. clara cū laude notitia: qa p eū inotuit hōi b⁹ de⁹ trinitas, q̄d⁹ ē myſteriū.

Incipit expoſitio argumenti epiſtolæ primæ ad Corint.

CORin. ſ. Ach. hi ab ipſo Apſo Paulo conuerſi ſunt: q̄ p̄cepto dni admonit⁹ reſedit apd⁹ Corinthios p ānū vnū & mēſes ſex, docēs inē eos ỽbū dei: ſed poſt per pſeudo mſtr̄ſariē ſubuerſi, vt de baptiſtis ſe iactarēt, vnitatē eccl̄ię ſcidētes, & ſacr̄os ỽ turē & vſū ex miſirorū meritis iudicarēt, vl̄ cōtēpto Apſo de ſapiēti b⁹ ſecū. Sūt & alia capla ī ſuis locis notāda. De hmōi ſcribit eis apſs à ſchiſmatib⁹ illos reuocās ad vnitatē. Huic epl̄ę ſicut & alīs ſalutationē p̄ſcribit, & nomē ſuū q̄d⁹ celebre erat oīb⁹ gr̄tib⁹ p̄pōit, vt magr̄i nōīe audito ac quieſcāt correctiōi. Et qa eis vi luerat, appōit dignitatis nomē, vt ē Apſs, & ñ hūilitatis, vt ſeruni dei, & †obediēntiam fidei, in cunctis Gentibus

a ¶ Vt obediant. b ¶ Bene operando.

a ¶ Myſterij dico. b ¶ Patefactum.

a †cōgniti ſoli ſapienti deo per Ieſum Chriſtum:

a ¶ Deo ſoli vel Chriſto. b ¶ A nobis. ¶ In ſe.

b † Cui honor & gloria in ſecula ſeculorum. Amen.

Prologus in epiſtolam primam ad Corinthios incipit.

EPiſtola prima ad Corinthios multas cauſas diuerſas q̄ complectitur Quarum partē relatione fratrum cognouit Apoſtolus. Partim ipſorum Corinthiorum ſunt literis indicatæ. Nonnullas uerò pro officij ſui cura, aut ordinat, aut emendat, & uarijs curationibus me detur, diuerſa infirmitate languentibus. Nam apud eos primùm curatur diſſenſiōis uitium, quod multi pſeudo apoſtolorum intulerunt unitatem ſcindentes eccleſiæ, ut proprij nominis facerent ſectatores: quod his exprobrat uerbis Apoſtolus: † Hoc autem dico, quòd unuſquiſque ueſtrum dicit: Ego quidem ſum Pauli, ego autem Apollo, ego uerò Cephæ, ego autem Chriſti. Et ob hoc quidem horū ſe dicit facere nominum mentionem, ut multò magis erubeſcant id ſe facere ſub falſorum apoſtolorum nominibus: quod etiā ſi ſub Pauli & Petri fieret nomine, diſpliceret. Secunda cauſa eius inducitur, qui paternę oblitus reuerentiæ uxorem ſibi non erubuit facere de nouerca. Quod facinus licet fornicationem appellauerit Apoſtolus, tamen ita condemnauit, ut in ultionem facti autorem talis operis diabolo iudicauerit deputandum, impoſita iudiciorum & litium tertia quæſtione. Quarto loco matrimoniorum iura tractantur his. Quinto loco uirginitatis conſilium uelut è uicino cōiungitur. Sexto loco de eſcarum licentia diſputatur. Septimo atq̄ octauo loco de attondendo uiris, & mulieribus uelando capite, ac ſacramentorum communione præcipitur. Nono loco æmulatio quæ diuerſitate donorum ſpiritualiū naſcebatur ſub exēplo membrorum & corporis caſtigatur. Decimo reſurrectionis ſpes multis & argumētis & ratiōibus approbatur. Vltimo de colligēdis ad neceſſitatē ſanctorū nomine charitatis cura, uel ædificatio cultui imponitur. Interſeruntur his pauca, quæ aut, ut quibuſdam uidetur, pendent ex ſuperioribus, aut habent, licet proprias tamen paruulas actiones.

Incipit argumentum.

CORinthij ſunt Achaici, & hi ſimiliter ab Apoſtolo audierūt uerbum ueritatis, & ſubuerſi ſunt multifariè à falſis apoſtolis. Quidam à philoſophiæ uerboſa eloquentia, alij ſecta legis Iudaicæ inducti ſunt. Hos reuocat Apoſtolus ad ueram fidem & euangelicam ſapientiam, ſcribens eis ab Epheſo per Timotheum diſcipulum ſuum.

CAPVT I.

a ¶ A deo vel hominibus ¶ Electus. b ¶ Dei voluntate miſſus ad prædicandum Gentibus ad Chriſtum.

PAulus uocatus Apoſtolus Ieſu

Incipit epiſtola Pauli prima ad Corinthios. Cap. I.

PAuluo. Id eſt ab oibus priuilegio noīs dictus: Apoſtolus Ieſu Chriſti. Hic non ſeruum ſe nominat: qa potius erat opus autoritate & cōmendatione cōtra ſuperbiam Corinthiorū, apud q̄s viluerat.

¶ Et Soſthenes

✠ præceptū æterni dei i. ſecūm ordinē eius qa ſp̄ualiē diſpoſuit fidē da in tpe. a ¶ Et ob. ſ. ī cū. Gē. i. vt cūct̄ Gētes obediant fidei. b ¶ Co. ſo. ſa. deo. Hoc referē ad illud q̄d⁹ p̄dicit tēporib⁹ ſ̄nis taciti. c ¶ Per Ie. Chriſtū. q eſt mediator noſter ad reducendum nos in deū. d ¶ Cui. ſ. Chriſto. e ¶ Honor. qui eſt reuerentia in teſtimoniū ỽtutis exhibita. In Chriſto enim homine ſunt omnes virtutes & chariſmata. f ¶ Et gloria. quæ eſt honor exhibit⁹ alicui coram multis. Honor autem exhibetur Chriſto homini corā ſanctis & angelis. g ¶ In ſecula ſeculorū, amen. id eſt æternaliter, cuius æternæ gloriæ nos participes faciat, qui cū patre & ſpirituſancto viuit & regnat ī ſecla ſeculorū, Amen. ¶ In ca. xv̄j. vbi dicitur in Poſilla: Temporibus ſ̄nis taciti.

ADDI. Dicitur autē myſterium Chriſti temporibus ęternis tacitū. Nā licet ex aliqua parte antiquis patribus fuit cognitum, tamen plenè à nullo erat præſcitum, quouſq̄ ſuo tēpore per ipſum Chriſtum fuit reuelatum, & p ſcripturas prophetarum ab eo reſeratas teſtificatum, vt in glo.

Poſtilla Nicolai de Ly. ſuper epiſto. Pauli ad Corinthios.

Cap. I.

PAulus uo Apoſtolus. Hic incipit ſecūda pars epiſtolarum Pauli apoſtoli, in qua incipit ſcribere Græcè. In præcedenti enim epiſtola præſcripſerat Romanis Latinè. Et diuiditur in duas partes: quia primò deſcribit aliquibus eccleſijs. Secundo ſpecialib⁹ p̄ſonis. Secūda pars incipit in prima epiſtola ad Timotheum. Prima diuiditur in ſex partes ſecūdum numerum eccleſiarum: quę patebunt proſequendo domino concedente. Circa primum conſiderandum, quòd Apoſtolus in epiſtola præcēdenti commendauerat gratiam dei per quam Iudęi & Gentiles in vna ſunt eccleſia coniuncti, & per quam debent charitatiue adinuicem colligari. Gratia vero confertur in eccleſiæ ſacramentis, & ideo poſt epiſtolam ad

c v ✠ Romanos

C † obeditionem

► honor &

D Diuiſio

a ¶Et Sosthe. Ecce p eū q inter eos versabatur, culpas eorū se reſciſſe innuit. b ¶Fra. Per hoc remouet, qp non malo animo ei notificauerit, ſed ex charitate & deſiderio correctionis. c ¶Cum omni. i. & omnibus ſcribit ſuffraganeis Corinthi, q in eiſdem vi cijs laborabant. d ¶Gratia. Primum proponit de bonis, vt his alij conformentur. e ¶Et do. Ieſu Chriſto. Quia à patre perſonali quidem proprietate diſtinctus eſt, ſed vnus cū ipſo vnitate ſubſtantiæ deus. f ¶Deo m. Omniū quidem deus eſt poteſtate qua creat. Sed eorum proprie deus dicitur, qui eū diligunt, tenent, poſſident, qui illū colūt, quibus ſubuenit. g ¶In omnibus. Supponit partes aliquas in omni verbo. i. in omni genere linguarū, vel in omni modo prædicandi. i. minoribus, mediocribus, & perfectis. h ¶Sicut teſtimo. i. ita verbū & ſciētiā teneatis, ſicut ego prędicaui & teſtimonio ꝓphetarū cōfirmaui. Vel qa firmiē fidē quā prędicaui tenetis, oīb⁹ donis repleti eſtis. i ¶Obſecro. His laudatis inuitat alios ad horum ſimilitudinem.

Deus meus quare

†7.14.d.

Diuiſio † de gratia

F

†non deſti tuamini in vllo dono.

†1.10.c. 5.Theſ.5.d.

Cloes.

Nicolaus de Lyra.

Romanos, in qua fit ſermo de Chriſti gratia conuenienter ponuntur epiſtolę ad Corinthios, in quibus epiſtolis eos inſtruit de ipſis ſacramentis. Et diuiditur in duas partes ſecundum duas epiſtolas. In prima Apoſtol⁹ inſtruit Corinthios de eccleſiæ ſacramentis. In ſecunda, de ſacramentorū miniſtris. In hac autem epiſtola primò præmittit Apoſtolus ſalutationē. Secundò, proſequitur ſuam intentionē, ibi: Gratias ago. In ſalutatione verò tria ponit. Primum eſt perſonæ ſalutantes, dicens Paulus uocatus apoſtolus. Ratio verò huius nominis Pauli & modus ſuæ vocationis ad apoſtolatum ponuntur. 8. j. c. ad Romanos. a ¶Per uoluntatem dei. Scilicet per voluntatem beneplaciti, mali verò prælati ſunt per eius voluntatem digni, quæ dicitur permiſſio in ꝯtum à deo permittuntur ī tali officio. b ¶Et Soſthenes fra. Hunc autem Apoſtolus ſecum ponit in ſalutatione, quia detulerat ad eum defectus Corinthiorū, tanꝯ ad eū qui prodeſſe poterat & volebat, & ne Corinthij crederent ipſum Soſthenem hoc feciſſe non ex charitate, ſed alia cauſa: ideo Apl⁹ poſuit ipm in ſalutatione Corinthiorum, tāꝯ optantē ſalutē eorū vt p hoc oſtenderet qp Soſthenes charitate fraterna motus detulerat ad ipſū defect⁹ Corinthiorū. Sed ō ponit pſonas ſalutatas, dicens: c ¶Eccleſiæ dei. i. cōgregationi fideliū d ¶Quæ eſt Corinthi, quātū ad fideles in ciuitate habitantes. e ¶Vocatis ſanctis: quia per gratiam diuinæ vocationis venerant ad ſanctitatē. f ¶Cum omnibus qui inuocant nomen domini no. Ieſu Chriſti. ꝯtum ad fideles habitantes non ſolum in ciuitate, ſed etiam in tota dioceſi. Ideo ſubditur: g ¶In omni loco ipſorum. i. ſubiecto iuriſdictioni epiſcopi, & aliorū illius eccleſiæ miniſtrorum. h ¶Et noſtro, Per hoc enim, qp ſubꝛiciebanē epiſcopo ciuitatis, nō erant exēpti à poteſtate Apoſtoli. Tertiò ponit bona ſalutaria & optata, dicens: i ¶Gratia uo. In præſenti. k ¶Et p. i. gloria in futuro, in qua pax perficitur, quia appetitus ibi terminatur ſiue quietatur: veruntamen quia hæc bona ſunt à deo ſolo ſicut ab actore. Ideo ſubditur: l ¶A deo patre noſtro. Quia eſt pater omnium per creationem, ſed fidelium tantum per gratię adoptionem. m ¶Et domino Ieſu Chriſto. Qui eſt mediator noſtræ ſalutis. n ¶Gratias ago. Hic conſequenter proſequitur Apoſtolus ſuam intentionem ſeu tractatum epiſtolarem, in qua Apoſtolus primò gratias agit de bonis Corinthiorum, vt libentius accipiant eius correctionem. Secundò procedit ad eorum inſtructionem, ibi: Obſecro autem vos. Circa primum dicit: Gratias ago: deo meo. Licet enim ſit deus omnium, tamen dicitur ſpecialiter deus bonorū pfidē & deuotionem. o ¶Semper. i. in omnibus horis mihi ad orandum congruis & deputatis. p ¶Pro G uobis. ſicut pro filijs charissimis. q ¶In gratia. dei. quæ data eſt uobis. id eſt propter gratiam vobis datam. r ¶In Chriſto Ieſu. id eſt à plenitudine gratiæ eius ſecundum quòd dicitur Iohannis primo. b. De plenitudine eius omnes accepimus.

a ¶Quod non illi: veſtri pſeudo. ¶Non per iram. b Hic dicitur Apoſtolo de eis nunciaſſe.

Chriſti per uoluntatem dei, & Sō[a/b]

a ¶Non hominū vt vos facitis. ¶Determinat cui ſcribat.

[b] ſthenes frater eccleſiæ dei quæ eſt [c/d]

a ¶In baptiſmo per Chriſtum, non per homines.

Corinthi, ſanctificātis †in Chriſto

a ¶Qui vocati per prædicationē, deinde ſancti facti ſint, vel præelectis a deo, vt ſiſti iuſti, ita vt nihil ab homine.

[c] Ieſu uōcatis ſanctis, cum omnibus [e/f]

a ¶Quod vere dum ſerui. vnde: Prope eſt dominus omnibus inuocantibus eum in ve. b ¶Non aliud ab eo. c ¶Quod vere inuocat, ſū ab eo credent regi & ſaluari.

qui inuōcant nōmen dōmini noſtri

a ¶Mihi primitus commiſſo. b ¶Corinthiorum.

Ieſu Chriſti in ōmni loco ipſorum [g]

a ¶Stantibus vt maneant, lapſis vt redeant. b Mentis tranquillitas.

[d] & noſtro. Gratia uōbis & pax à deo [h]

a ¶Ne vnio pateat perſnę. [k]

[e] patre noſtro & dōmino Ieſu Chri/ [l/m]

a ¶Corde, lingua, opere: b ¶A quo omnia credo eſſe, non ab hominibus.

ſto. † Gratias ăgo dēo meo ſemper [n/o]

a ¶Dum conſideo gratiam. i. dona Chriſti. ¶Non alijs de.

pro uobis †in grātia dei quæ data eſt [p/q]

¶Donis.

[f] uobis in Chriſto Ieſu: quia in omni/ [r/s]

¶In Chriſto, non in homine. [t]

bus diuites facti eſtis in illo in omni [v/x]

a ¶Intellectu ſcripturarum. b ¶Quæ de eiuſdem teſtimonijs propheratum prædicaui.

[h] uerbo & in ōmni ſcientia, †ſicut tē/ [y/z/a]

a ¶Diuites. b ¶Quod neceſſe ſit, & ſi non omnia habent quæ apoſtoli.

in uobis, ita ut † nihil uobis deſit in [b]

a ¶Spiritu ſancti. b ¶Cum deſiderio: quia certi inde & parati. c ¶Viſionem quæ poſt mortem vel in die iudicij, quam impij timent.

ulla grātia expectāntibus reuēlatio [c]

a ¶A qua expectatione non deficiatis: ipſe eſt enim.

nem domini noſtri Ieſu Chriſti. Qui [d]

¶Cuiuſque.

& confirmabit uos uſqꝯ in finem †ſi

a ¶Et ſi non ſine peccato. b ¶Cum cuique poſt mortem manifeſtatur, vel confirmabit vos ſemper mente eunte in illum diem.

nē crimine, in diē aduentus dñi no/ [e]

a ¶Confirmabit quia. ¶i. verus in promiſſis.

ſtri Ieſu Chriſti. †Fidēlis dē⁹ per quē [f]

a ¶Qui aduerſos vocauit, iam facilius conuerſos confirmabit. ¶Non modo apoſtolorū vel angelorum. ſed,

uocāti eſtis in ſocietatē filij eius do/

mini noſtri Ieſu Chriſti. Obſecro aūt [g]

s ¶Quia in omnibus. ſcilicet pertinentib⁹ ad ſalutē. t ¶Diuites facti e. i. abundantes. v ¶In illo. i. per illum. x ¶In omni uerbo. Quia linguis oībus loquebantur, tunc enim baptizatis per impoſitionem manuum apoſtolorū dabatur donū linguarū, vt patet ī Actibus in pluribus locis. ¶Vel, dicit: In oī uerbo. Quia abundabant in verbis doctrinæ: ſed quia verbum non profertur nec ordinatur niſi procedat ex habitu ſcientiæ. Ideo ſubditur: y ¶In omni ſcientia, i. intelligentia ſcripturarū ad ſalutem pertinentium. Hoc tamen intelligēdum eſt de maioribus illius eccleſiæ, ad quos ſpectabat docere. z ¶Sicut teſtimonium Chriſti. i. ſecundum concordiam ad eius euangelium, quod ſupple. a ¶Confirmatum eſt in uobis. Id ē firmiter radicatū, aliter nō eſſet rēcta ſciētia, ſi à Chriſti teſtimonio diſcordaret. b ¶Ita ut nihil uobis deſit in ulla gratia. Et in hoc oſtendit gratiæ perfectionem. c ¶Expectantibus reuelationem domini noſtri Ieſu Chriſti. In die iudicij quę reuelatio bonos faciet beatos in re: ſed expectatio huius reuelationis facit eos beatos in ſpe. Iſa. xxx. d. Beati omnes qui expectant eum. Et ideo de tali expectatiōe Corinthiorum Apl⁹ gratias agit deo: & qp hæc expectatio nō † quib⁹ reſit vana. ſed eſt auxilio dei firma. Iō ſubditur: d ¶Qui & confirmabit uos uſqꝯ ad modum finem ſine crimine. i. ſine peccato mortali, quia peccatum veniale nō H poteſt etiam à perfectis omnino vitari. e ¶In die aduentus domini noſtri Ieſu Chriſ. Hoc dicit, quia qui ſine crimine in die mortis inuenitur, in die iudicij ſine crimine præſentabitur, & prædicta confirmat per fidelitatem dei dicens. f ¶Fidelis deus per quem uocati eſtis. ſ. ad fidem. Et hic non deficiet vobis in auxiliando, vt perueniatis ad gloriā. Sed poteſt hīc quæri, quomodo Apoſtolus de gratijs tanta dicat præmia, cum ſtatim poſtea ſubdat, quòd iter eos erant ſchiſmata. Ad quod dicendum, quòd illa ſchiſmata non erant communia, ſed erant ibi multi boni & literati ac charitate coniuncti, in quibus verificabatur verbum Apoſtoli, vnde dicitur qp ſupra aliqui Corinthiorum dicebāt

† inculpatos

► aduēt⁹

Ego autē ſū Chriſti. Et iſti non faciebant cōtentionē ꝓpē baptiſtas: quia totam efficaciam baptiſmi Chriſto attribuebant. g ¶Obſecro autem. Hīc conſequenter Apoſtolus incipit eos inſtruere. Et diuiditur in duas partes: quia primò inſtruit eos de ſacramentis. Secundò de quibuſdam alijs decimoſexto capitu. ¶Circa primum ſciendum, quòd in ſacramentis tria ſunt ſcilicet ipſum ſacramentum, & res ſignata & contenta quæ eſt gratia. & res ſignata & non contenta, quæ eſt reſurrectionis gloria. Et ideo primò agit de ſacramentis. Secundò de gratijs duodecimo capi. Tertiò de gloria reſurrectionis, decimoquinto capi. Prima adhuc in tres: quia primò agit de pertinentibus ad ſacramentum baptiſmi, & cum hoc de modo docendi, eo quòd ſcribitur Marci vltimo d. Docete omnes Gentes, baptizantes eos, &c. Secundò agit de ſacramento matrimonij quinto cap. Tertiò de ſacramento euchariſtiæ, octauo cap. ¶Circa primum ſciendum, quòd inter Corinthios erat diſſenſio propter baptiſtas & doctores: quia baptizari ab vno apoſtolo præferebant ſebaptizatis ab alio, quaſi baptiſmus haberet efficaciam à miniſtro. Aliqui etiam doctrinam philoſophorum verbis ornatam reſtro. putabant magis efficacem doctrina apoſtolorum talibus carente.

Diuiſio In ſacramē tis tria ſunt

Et ideo

☞ A a ¶Cloes. Nomē loci vel psonę. Aliqbus em̄ videt loc⁹ esse, ac si diceret: ab his q sūt Antiochię. Aliqb⁹ aūt fœmina fuisse videt deo deuota cū q̄ multi essent colētes deum. b ¶Hoc au. di. Hic cōtra baptistas agere icipit, de qbus illi gloriabāt. c ¶Ego qui. Sub suo noīe & apostolorū notat pseudo, ne si diceret in nomine ipsius vel illius, videret eis inuidere, & sibi velle attribuere. Vel si nō in noīe maiorū nec minorū. d ¶Ego uerò Cephæ. Petrus dr̄ figura Christi ꝓpt̄ q̄ à petra Christo: Tu es Petr⁹, à petra quā confessus es: & super hāc petrā, i. sup me, nō sup te. Nō enim dicunt Petri, sed Christi, ne ēet spes i homine, & ne essent tot baptismi quod serui. Ministeriū baptizādi dedit suis seruis Christus, ptātē aut̄ retinuit sibi: quā si vel let poterat seruis suis dare, vt tāta vis esset in baptismo serui, quātam vim habet baptismus à dño dat⁹: & iō non differt, siue bonus siue malus, cui cōtingit misteriū baptizandi baptizet. Inde etiā nemo dicit, baptism⁹ meus, cū dicat: euangeliū meum prudētia mea, gloria mea: licet hæc sint à deo, in qbus differētia est. In his enim ali⁹ alio doctior, & alius alio mel⁹ operatur. In baptismate aut̄ ali⁹ alio magis minusue baptizat⁹, siue ab iferiore, siue à maiore baptizet, dici n̄ pōt. e ¶Diui. ē sc̄m vos Chri. q̄si mstos facitis Christos, i. datores gr̄arū. Vt̄q operatur idē in oīb⁹ diuisus est: dū credit in isto pl⁹ operari: in illo min⁹. Vel qa hoc dicitis: mō à vobis diuisus est Christ⁹, i. sepat⁹. f ¶Nū. P. c. ē. Per hoc verū q̄d tenebāt, facit erubescere de falsis: sicut p Christi resurrectionē quā credebāt probat resurrectionē mortuoꝝ quā negabāt.

☞ Sed

Nicolaus de Lyra.

Diuisio B ✠ Et iō circa hoc duo facit Aplūs: qa prīd remouet Aplūs cōtētionē. Sc̄d'o cōtērionis cām, ca. iñ. Prima in tres: qa primò ponit suā admonitionē. Sc̄d'o apit eius intentionē, ibi: Significatū ē. Tertio admonitionis rōnē, ibi: Diuisus ē Christus. Circa primū admonet eos gratioſe, vt eius admonitio magis recipiatur. Admonet enim eos humiliter, di. Obsecro: & nō præcipio. & etiam charitatiue, dicēs: a ¶Frēs. q̄d' ē nomen amoris: & etiam reuerenter, dicens: b ¶Per nomē do. no. Iesu Chri. Et etiam vtiliter: qa admonet eos de vtilitate & cōcordia seruāda iter eos, de vita pię & doctrina, dicens: c ¶Vt idipsum di. &c. ita q̄ in verbis & factis vestris non appareat aliqua discordia. d ¶Sitis autem perfecti in eo. sen. de agendis. e ¶Et in eadem scientia. De contemplandis. f ¶Significatū est. Hic consequenter Aplūs aperit suę monitionis intentionē. Ad hoc em̄ monuerat eos de charitate & concordia, vt conuenientius argueret discordiā ipsorū auditam. Ideo dicit: Significatū est em̄ mihi de uo. fra. m. Charitatiue eos alloquit⁹, vt correctio ei⁹ meli⁹ susciꝑiat⁹. g ¶Ab his q̄ sunt Cloes. Sc̄d'm aliquos nomē ē matronę deuotę, in cui⁹ domo pfes fideles manebant. Sc̄d'm alios est nomen loci prope Corinthū, vbi habitābāt fideles de cōtētiōe Corithiorū dolētes. Et si primo modo accipiatur vel secundò, Sosthenes erāt in illa societate, à qua fuit missus ex bono zelo hoc denūciare Aplo. Quia c. s. in. u. Cōsequēt exprimit modū cōtētiōis, di. h ¶Hoc au. di. i. refero. i ¶Quòd unusquisque. qui. di. Ego qd. sū P. &c. Quilibet em̄ nominabat se ab illo, à quo baptizatus erat: quasi baptismus vni⁹ esset maioris efficacię q̄ alterius, cū tamen oēs deberēt se noīare à Christo, qui solus baptizat iteri⁹, sc̄d'm qd' dr̄ Iohañ. c. Sup quē videris spm̄ sc̄m descendentē & manentē sup eū, hic est q̄ baptizat in spūsc̄o, & iō baptism⁹ nō habet efficaciā à mistris, sed à solo Christo. Propter qd' ad euitādū errorē Corinthiorū fuit introductū in Grecia, cui⁹ quędā ps est Achaia, in q̄ est Corinthus, vt baptizaret in hac forma. s. baptizat⁹ seruus Iesu Christi &c. Sed cessante errore ecclesia cōiter baptizauit sub hac forma: Ego baptizo te in nomie patris &c. in qua melius exprimit forma baptismi à Christo tradita, Matthęi vltimo. d. Docete omnes gentes baptizantes eos in nomine patris & filij &c. quia in forma ecclesiæ exprimitur psona baptizantis

a ¶Alios.

uōs fratres per nomen domini no/ a b

a ¶Si uultis esse eum a quo nominamini Christiani.
b ¶Quod prædicti dicunt. c ¶Oris confessione, & in re ita habeatis in corde.

stri Iēsu Christi, ut † idipsū dicātis c

a ¶Diuisiones.

omnes, & nō sint in uobis † schismā d

a ¶Sed. b ¶In eadem voluntate qua prædicti.

ta. Sitis aūtem † perfecti in eodē sēn e

a ¶Et in eadem intelligentia, ita & perfecti sitis. b ¶Hoc ideo dico, quia

su, & in eadē sciēntia. Significātum f

¶Literis. a ¶Tamen.

est enim mihi de uobis frātres mei

a ¶Locus est, vel qui sunt illius matronæ. b ¶Hoc. s.
c ¶Disciplina dominica.

a † ab his qui sunt Cloes, quia cōten g

b tiones sunt inter uos. Hoc autem h

a ¶Non solum contentiones, sed & verba quæ dicitis.

dicō, quòd unusquisque uestrum di i

a ¶Q. Alius hoc dicit, alius illud. b ¶Ita Paulo baptizatur.

c cit: Egò quidem sum Paŭli, ego au

a ¶Hoc est quasi idolatra. b ¶Hoc bene illi, quales supra laudauit qui ostium habent fidei.

d tem Apŏllo, ego uerò Cephæ, egò

e autem Christi. Diuisus est Christus. k

a ¶Sed b ¶Vt sit vobis autor salutis.

f Nunquid Paulus crūcifixus est pro l

a ¶. i. peccata dimittere. b ¶In invocatione nominis Pauli.

uobis, aut in nōmine Pauli baptiza m

¶Quia de baptisis gloriamini. ¶De hoc.

ti estis? Gratias ago deo meo, quòd n

¶Commendantium.

neminem uestrum baptizaui, nisi

a ¶Qui non sunt de contentione vestra. b ¶Non ideo hoc dico quin bonum sit baptizare, sed ne quis.

Crispum & Caium: nē quis dicat,

a ¶De quo magis gloriamini.

q̄ in nōmine meo † baptizati sitis. o

a ¶Non solum illos. b ¶Matronæ. c ¶Familiā quæ non est de contentione.

Baptizāui aūt & Stephānæ dōmū. p

¶Qui sit de contentiosis.

Cęterū nescio, si quem aliū uestrum q

ptizantis ministerialiter, cū dr̄: Ego te baptizo: vt videntur verba Christi sonare. k ¶Diuisus ē Christus. Hic cōsequēter Aplūs ponit rōnē suę monitiōis. s. q̄ dissensiones nō debēt eē inter eos. Et primò oñdit hoc in baptismo. Sc̄d'o, in doctrīę v̄bo, ibi: Non in ſapiētia verbi. Prima adhuc in duas, quia primò ponit suę monitionis rōnē. Sc̄d'o excludit à se suspicionē, ibi: Grās ago deo meo. Circa primū dicit: Diuisus ē Christus. q. d. videt sequi ex verbis vestris qui maiorē efficaciā vnius baptismo, q̄ baptismo alterius attribuitis, qa solus Christus baptizat interius, vt dictū est: & iō si baptismatibus plurīū varias virtutes attribuitis, sequit̄ q̄ Christ⁹ sit diuisus, aliter opando in baptismatibus à diuersis mistris. ¶Et ad maiorē intelligē tiam sciēdū, q̄ Christus in baptismo dupli cē habet virtutē, ppriā. Vna ē diuina qua cum pr̄e & spūsc̄o mūdat interius à pcō. Et hæc potestās nulli creaturę cōicari potuit, sicut nec deitas. Alia cōpetit ei sc̄d'm natura hūanā quę dicit̄ ptās excellētiæ in sacramentis. Et cōsistit in quatuor. Primum est, q̄ solus Christus instituit sacra. Secundū, q̄ effectū sacramenti qui est character potuit conferre sine sacro. Si aut̄ de gratia quæ est effectus sacramēti loquimur, datur à solo deo principaliter, à Christo verò homine ministeraliter tm̄: tñ principalius cęteris mistris, qa est instr̄m deitati cōiūctū. Tertiū ē, q̄ virtus passiōis eius operatur in baptismo & in alijs sacramētis. Quartū, q̄ ad eius innocationē sacramenta conferuntur. Hanc autem ptātē excellētiæ maxime q̄tum ad hoc vltimū potuit ministris cōferre. s. q̄ in eorū nominibus conferretur baptismus, sed tamē communicare noluit, ne schisma fieret in ecclia. s. q̄ tot baptismata crederent̄ q̄t mistri. Propter qd' subdit: l ¶Nunquid Paulus crucifixus est pro uobis? q. d. non: qa baptismus nō habet efficaciā à passiōe alicuius sancti, nisi solius Christi. ꝓpter quod eius efficacia non debet alteri attribui. m ¶Aut in nomine Pauli baptizati estis? q. d. nō: sed tantum in noīe Christi, qa de Christo dicit. Act. iii. b. Nec enim aliud nomē est sub cælo datum hominib⁹ in quo oporteat nos saluos fieri. ¶Sed cōtra hoc videtur esse illud qd' dicit̄ Matth. vlti. d. Docete omnes gentes baptizantes eos in nomine patris & filij & spiritussancti. Sc̄d'm hoc videtur q̄ homines baptizandi, in nomine solius Christi sed in nomine totius trinitatis. Ad quod dicendum, q̄ in primitiua ecclesia nomen Christi erat odiosum multis, procurantibus hoc Iudæis in sua malicia obstinatis. propter quod vt nomen Christi amabile & venerabile redderetur, Apostoli baptizabant in nomine Christi, vt habetur Act. octauo. Et hoc fecerunt speciali ordinatione spiritussancti: Veruntamen in nomine Christi tota trinitas intelligitur: quia Christus idem est quod vnctus. & sic intelligitur pater vnguens, & spiritussanctus qui est ipsa vnctio. Postq̄ autem nomen Christi factum est magnum & celebre in Gentibus: ecclesia vtitur forma à Christo instituta, baptizando in nomine patris & filij & spiritussancti. Tamen illi qui sic etiam baptizantur, in nomine Christi baptizantur, quod nomen in nomine filij intelligitur. Igitur quia Christi nomen & eius passio & non alterius conferunt efficaciam baptismo, ideo qui hanc efficaciam alijs tribuunt, Christum diuidunt. n ¶Gratias ago. Hic consequenter Apostolus excludit à se suspicionem, ne forte crederent aliqui hanc diuisionem ex ipso habuisse occasionem, dicens: Gratias ago deo meo, quòd neminem uestrum baptizaui, nisi Crispum & Caium: ne quis dicat. Paucos enim baptizauerat, & illos signāter nominat, quia de illis nō erāt qui illam diuisionem faciebant. o ¶Baptizaui autem & Stephanæ domum. i. eius familiam. p ¶Cæterum nescio si quem &c. Hoc adiungit, ne forte aliquis alius cū istis ab eo fuisset baptizatus, de quo non aduerteret: eo q̄ memoria hominū labilis est: & sic falsitas verbis eius imponeretur à falsis apostolis. Consequenter assignat causam quare paucos baptizauit, dicens:

✠ Non enim

Mat. 16. c.

† integrū corpus, eadem mēte.

† familiaribꝰ Cloes.

► vestrum

Cloes

† idem

† dissidia.

Potestas excellentiæ sacramentorū in quatuor

D

† baptizare uerim

a ¶ Sed euãge. Perfectè enim baptizare & mi⁹ docti possunt. E Perfectè aũt euãgelizare multò difficilius est & rarioris opis. Ideo doctor gentiũ pfectior, euãgelizare se missum dicit nõ baptizare. Hoc tamen necessitate instante interdum egit. b ¶ Non in sapi. Cõtra sapientiam seculi. Nõ in sapi. uer. Sapientiã dicit philosophorũ, q̃ dr̃ etsi nõ sit, vr̃ q̃ verbosos facit, p quã crux .i. mors Christi euacuatur: & ipossibile sc̃m naturã iudicat, vt de⁹ ĩmortalis moreret. c ¶ Verbi. Ibi cõpositio verborũ quẽrit, vbi teste ỹ tute ipsa veritas se nõ commendat. ¶ Euacuat. Etiam crux Christi, si quomodo vel bona natura, vel alio aliquo modo prẽter eã credat cẽ iustitia & vita ẽtna. d ¶ Pereuntibus, .i. sapientib⁹ mũdi, quorũ & sapiẽtia perit, & falso oñditur, & ipsi dãnandi sũt. e ¶ Dei uir. Dũ occisus diabolum vicit, & hominẽ liberauit, vel virtutẽ dat credẽ †nobis autem qui salutem consequimur, † potentia ribus per quã fiunt miracula, cum res exigit. f ¶ Scriptum ẽ enĩ. Ideo nõ misit me in sapientia, ga prędixerat, p̃ in prędicatione eã nõ reciperet euãgelica, sed pdęret & reprobaret de collegio prędicatorũ suorum: & sic factũ est. g ¶ Perdã sa. Nõ †Isa. 29. c. Abdię. 1: ergò de sapiẽtioribꝰ gloriãdũ. h ¶ Vbi sa. Inter prędicatores, inter quos si esse voluit, sapientiã illã abĩcere oportuit. Scriba, q demoribꝰ vel actibꝰ præcepta dat. †Isa. 33. c. sc̃m L xx. Conquisitor, qui secreta naturę rimat. Tales non recipit, sed stultos facit. Vel pereuntibus dico, sicut scriptũ est, p pderet & reprobã falsam̃ faceret. ¶ Vbi sa. ꝓbate. †disputator. Falsę sapiẽtię insultat apostolos. Vbi? qua si nihil valet. Et ẽ inuectio in Iudæos & in Gentiles. Nã Scribę Iudęorũ & legisdoctores, & si nihil ipossibile deo credũt, tñ ga in lege nõ adeò aptè habẽt, diffidũt dei †posṫ̃ F um esse mortuũ & huiusmodi. Gentilibus verò, p hũanã rõne stultitia ẽ. ¶ Sapiens Genus vtriusq; est & Scribæ & inquisitoris. i ¶ Nonne stultã. &c. sapien. hu. mũ. Vbi stultũ & infirmũ dei contemnit, quę est sc̃m rationes mundi quæ impossibile iudicat, qđ in naturis rerum non videt. ¶ Sapientiã mundi stultã fecit. Nam p stulticiam credẽtes saluat. Et cur oñdit p hoc qđ prẽmisit, ga nõ cognouit mũdus p sapiẽtiã suã, vt fides & salus ex deo sit, nõ ex sapientia. Sed in dei sapientia, quæ in tenebris lucet. ideo verbum caro factum est. Sicut enim cura tio via est ad sanitatem, sic medicina sapientię per Iohan. 1. b. ☞ hominis

Nicolaus de Lyra.

✠ a ¶ Non enim mi. me Chri. ba. sed e. Sed cõtra hoc videt esse quod dicitur Mat. vlti. d. Euntes ergò docete oẽs gẽtes, baptizantes eos &c. Et sic apostoli à Christo missi fuerunt ad baptizandum, sicut ad docendũ. Ad quod dicendũ, p licet Christus miserit Apſi qua'. rep se prædicabant. apostolos ad vtrunq; tamen principaliter ad docendũ, & ideo p seipsos prędicabãt p ministros autẽ tn feriores vt frequẽtius baptizabãt. Cuius rõ est, ga virtus vel sapiẽtia baptizantis nihil opatur in baptismo, ꝓpter qđ non refert p ministrũ maior vel minorẽ baptizari: virtus aũt & sapiẽtia prædicãtis multũ valde cõferũt in prędicatiõe, & ideo apostoli q maiores erãt circa prædicationẽ, se magis occupabãt exẽplo Christi, q p seipsum docebat, & p suos discipulos baptizabat, vt habẽt Ioh. iiij. b ¶ Non in sa. Hic consequenter reprobat cõtentionẽ Corinthiorũ ex parte doctrinę: ga eorũ aliqui doctrinã pseudoapostolorũ ornatã verbis & rationibus hũanę sapię prę ferebãt doctrinę apostolorũ Christi, q̃ nõ erat Diuisio in folijs ỹ borũ, sed in ỹ tute spũsancti: ꝓpt qđ Apls prĩò oñdit modũ illũ non esse conueniẽtẽ doctrinę Christi. Sc̃dò, declarat se non fuisse vsum tali modo docẽdi, ca. se. Circa primũ ponit intentum dicẽs: Non in sa. Et continuatur cũ præcedẽti litera sic: ga dixerat: Non enim misit me Christus baptizare, sed⁹ euan. .i. euangeliũ prædicare. Non in sapiẽtia uerbi. .i. in sapiẽtia mũdana, quæ ornatis verbis & rõnibꝰ sumptis ex apparentibꝰ secũdũ se sum innitit. Illa aũt quæ sunt fidei, excedũt hũanã rationẽ & sensũ Et ideo ille modꝰ docendi non est cõueniẽs doctrinę fidei. Sed cõ Differũt docere in doctrina verbi, & vti sapiẽtia ỹbi. tra hoc videt esse, p multi doctores catholici, vt Au. & alij in doctrina fidei, vsi sunt rationibus humanis & verbis ornatis: Adq̃ dicendũ, p aliud est docere in doctrina verbi, & aliud vti sapientia verbi in his quæ sunt fidei: quia docere in sapientia verbi est, quando accipitur humana sapientia pro principali radice doctrinæ, vt solum

¶ Ratio cur tam paucos baptizauit.

baptizauerim. Non enim misit me [a]
a ¶ Quod a minoribus fieri potest, ne retardaretur a prædicatione.
[a] Christus bãptizare, sed euangeliza
a ¶ Missi me sed, non. b ¶ In lepore & ornatu verborum. c ¶ Philosophorum quæ verbosos facit.
re: nõ in sapiẽtia uerbi, ut nõ † eua [b c]
a ¶ Quasi quæreret quis, an euacuaretur? vtique. ¶ .i. prædicatio.
[c d] cuetur crux Christi. Verbũm enim [d e f]
crucis pereũtibus quidem stulticia
¶ Videtur. ¶ Id est credentibus.
est: † ijs autem qui salui fiunt, id est [g]
a ¶ Quia credentes in crucem virtutem dei intelligunt. b ¶ Vere pereuntibus. ¶ In Abdia.
nobis, dei † uirtus est. Scriptũm est [h]
a ¶ Quia. b ¶ Irritam faciam. c Non meam meis, sed quæ eorum est. ¶ Seculi.
[e] enĩ. † Perdã sapientiã sapien [i k]
¶ Quam excogitant ad aliquid probandum.
tium, & prudentiã prudentium re [l]
a ¶ Vere reprobat. ¶ Per partes. ¶ Inter primos apostolos. b ¶ Logicos.
[h] probãbo. † Vbi sapiẽs, ubi Scriba, [m n]
a ¶ Vere perdet sa. quia fecit stultam, & hoc sub interrogatione.
[i] ubi † inquisitor huius seculi? Nõnne [o p]
a ¶ Quę secundum rationem huius mundi.
stultam fecit deus sapientiã huius
a ¶ Per filium. ¶ Hoc fecit alto consilio, ne superbiret.
mũdi? Nam † qa in dei sapiẽtia non [q r]
a ¶ Sapientes mundi per suam sapientiã, vbi est superbia.
cognouit mũdus per sapiam deum, [s]

strinæ, vt solũ qs approbet qđ sapia mũdana cõtinet: & hoc est fi. G dei corruptiuũ. Vti aũt sapia ỹbi est suppositis fundamentis fidei, si q̃ vera in dictis Philosophorũ fidei accõmoda reperiant in obsequium fidei assumere: & hoc est bonũ & meritoriũ, vñ dicit Aug. li. ñ. de doctrĩa Christiana. Si q̃ vera nr̃æ fidei accõmoda philosophi dixerũt, nõ solũ formidãda nõ sunt, sed etiã ab eis tãq; ab iniustis possessoribus in nostrũ vsũ vendicanda. c ¶ Vt non euac. Hĩc consequẽter manifestat ꝓpositũ: & primò ex parte doctrinę. Sc̃dò ex pte do Diuisio. centiũ, ibi: Videte. Prima in duas: ga primò ponit suã ꝓbationẽ. Sc̃dò ꝓbationis manifestationẽ, ibi: Quĩ & Iudæi. Circa † ianis red. primũ sciẽdũ, q idẽ modus non cõuenit datur. oĩ doctrinæ, vt dr̃. ñ. Metaphy. &. j. Ethi corũ. Modus eñ ꝓcedendi p demonstrationes nõ cõpetit rhetoricæ, sed geometriæ: & ecõuerso psuadere non competit geometriæ, sed rhetoricę: vt ibidẽ dr̃: Et fitr̃ si aliqs i natura itellectuali, vt potẽ angelica, demon strationib⁹ geometricis vti vellet, incõuenienter ꝓcederet: ga nõ sũt applicabiles, nisi materiæ corpali. Ex his formaẽ talis rõ. Ille modus docẽdi nõ est cõueniẽs alicui doctrinæ, per quẽ destruitur id qđ est in ea principale, sic in ꝓposito: ga principale in doctrina fidei est sal⁹ p fidẽ Christi crucifixi, ꝓpter qđ Apls dicit, j. se. cap. Nõ iudicaui me aliquid scire inter vos: nisi tm̃ Iesum Christũ, & hunc crucifixũ. Inniti verò principaliter sapiẽtiæ verbi est destruere salutẽ factã p crucẽ Christi, vt dicẽt statim. Et hoc ẽ quod dicit Apls: Nõ in sa. uer. misit me Christus euãge. ut nõ eua. crux Chri. .i. fides passionis ei⁹, ga cõtinet aliqua quæ videnĩ humanæ sapiæ ipossibilia, vt q dẽ moriaẽ & cõsilia. Et aliqua videnĩ huic sa H piẽtiæ cõtraria, vt q aliqs mortẽ & cõfusionem non refugiat, sed magis ad hoc voluntariæ se offerat, & consimilia, propter qđ sapientibus mundi stulta videtur doctrina fidei. Et ideo subditur: d ¶ Verbum enim cru. .i. est prædicatio passionis Christi. e ¶ Pereuntibus quidem. .i. infidelibus secundum mundanã sapientiam tantum sentientibus. f ¶ Stultitia est. Rationibus dictis. g ¶ His aũt qui sal. fiunt. .i. fidelibus. h ¶ Dei uirtus est. quia per crucem aduersarius eorũ diabolus deuictus est: & quia experiuntur in se virtutẽ Christi in voluptatũ carnalium repressiõe, & sic impleta est scriptura, Esa. xxix. i ¶ Perdã. .i. destruã. k ¶ Sapiẽtiã sapiẽtium. .i. stultã ostẽdã scientiã humanitus inuentã ad veritatẽ euãgelij cõparatã. Et dicit sapientiã, ☞tũ ad cognitionẽ de speculabilibus. l ¶ Et prudẽ. ☞tum ad noticiã de agibilibus propter quod Christus ad apostolatum non vocauit philosophos, sed simplices, ne pfect⁹ fidei Christianæ ascriberetur humanæ, sapientiæ, sed diuinæ. Ideo subditur: m ¶ Vbi sapiens? qui alta speculabilia scrutatur, quod refert ad gentes sapientiæ mundanæ inniitentes. r ¶ Vbi scriba. .i. peritus in lege, quod refertur ad doctores Iudæorum. o ¶ Vbi inquisitor huius seculi. id est prosperitatum huius mundi: quod refertur ad vtrosq;, quasi diceret, nullus talis aut rarus est in vocatione fidelium Christi. Hæc aũt scriptura ab illo loco: Vbi sapiẽs ubi scriba &c. accepta est de Isaia. xxxiij., secũdum trãslationem Septuaginta, vbi licet sint alia verba q̃ in trãslatione nostra, tamẽ est eadem sententia, vt patet intuenti. excepto tertio, vbi dicitur: Vbi inquisitor huius seculi: pro quo in translatiõe nostra ponitur: Vbi doctor paruulorũ? Eadẽ tamẽ est sentẽtia, quia paruuli solent instrui de his quæ pertinent ad moralem vitam status præsentis. Ideo subditur: p ¶ Nonne stultam fecit deus sapientiam huius mundi. Quasi diceret sic: quia demonstrauit eam stultam faciendo quod impossibile iudicabat. Et quia de sapientibus huius mundi nullos aut paucos in principio elegit pro prædicatione euangelij. Cuius ratio assignatur, cum dicitur. q ¶ Nã quia in dei sapientia. id est cognitione creaturarum, quæ sunt quoddam dei speculum. r ¶ Non cognouit mundus. id est sapientes mundi. s ¶ Per sapientiam. scilicet mundanam. t ¶ Deum. In cuius cognitionem ducit speculum creaturarum, secundum quod dicitur Romanorũ, j. c. Qui cũ cognouissent eũ nõ glorificauerunt aut gratias egerũt, sed euanuerũt in cogitatiõibus suis, ⁊ obscuratũ est ĩsipiẽs cor eorũ &c.

✠ Ideo subditur

hoīs suscepti onē est nostris accōmodata vulneribus, vt qbusdā q̄si cōtrarijs, & qbusdā q̄si sibi⁹ curet. Serpēris em̄ astutia. i. sapia decepti sum⁹, dei sapia liberamur. Et sicut illa sapia vocabat & stultitia erat, sic ista q̄ vocat stultitia, sapia ē. Ecce cōtraria. Sic sapia & stultitia sunt, qp p fœminā deceptos, p fœminā nat⁹ liberaret: Christ⁹ hō, hoīes: mortal⁹, mortales. Vt mūd⁹ p suā sapiētiā ipsu dēcē ū cognouit deū i dei sapia. i. qa sapia mūdi ante nesciuit deū p sapiētiā dei. i. p hanc magnificētiā mūdi, ac tā sapiēter instituti opificij ornatū, creatoris sui nō est venerata sapiētia. a ¶ Placuit deo per stul. præ. sal. f. cre. i. crucis fide ęternitatē puenire mortalib⁹: vt ibi salus reperiretur, vbi stulticia creditur. b ¶ Quon. & Iu. Non cognouit mūd⁹ p salutē, iō qa Iudei signa potētiæ quærūt, cōsueti ab ātiq̄. Et Greci sapiam, vtrū qd̄ prędicat natura patiat. Sed nos cōtra prędicam⁹ Christū crucifixū: qd̄ nō ē Iudęis signū potētię, sed scādalū: qa irascūtur cōtra præcones ruhore sceleris sui. Vel iō videt stulticia qd̄ p̄dicamus, qa Iudei signa petūt, & Greci sapientiā, & nos cōtra facim⁹. & tñ p istā stulticiam saluat de⁹ credētes. Et sequit: c ¶ Ip. au. u. Qd̄ sic iūge: Dixi quoniā Iudæi petūt signa, & Greci sapiētiā: & in crucifixione quā prædicam⁹ ē magna virtus dei, & magna sapiētia dei, etsi reprobis aliter videtur: ipsis tñ q vocati sunt ad vitā, nō cōmuni vocatiōe, sed illa q̄ p̄sciti vocāt, apparet Christi passio virt⁹ & sapiētia, vt. i. salus sit ex deo, nō ex arbitrio Iudei vt Greci. ¶ Vel. ip. u. prędicam⁹ Christū. i. Christū fidē vt passionē. i. dei virtutē: qa p fidem eorū pcta remittūt, & dæmones pelluūt, & cū res exigit, miracla fiūt. d ¶ Et dei sa. qa credētes i Christū crucifixū itelligūt dei sapientiā Christū esse. Christus enim sapientia p̄ris est, sicut & virt⁹ p̄ris est. Ipse est verbū p̄ris & man⁹, p quē tā⁹ manu & verbo oīa fecit p̄r. Vñ: Opera manū tuarū sunt cæli. Et iterum. Verbo dom̄ni cæli firmati sunt. ¶ Caue ne intelligas dici dei filium sapientiā dei tanq̄ ipse solus sit intelligens & sapiens sibi & patri & spiritui sancto, tāq̄ pater nō sit sapiēs de seipso, sed de filio. Est enim de⁹ pater sapiēs ea p ipse est sua sapia, & fili⁹ sapiētia patris est sapiēs de sapia q̄ est pater de quo est genitus filius. Sic & pater est intelligēs ea q̄ ipse ē sua itelligētia, fili⁹ autem intelligentia patris est intelligens de itelligētia q̄ est p̄, de q̄ genitus est. e ¶ Videte enī. Verē stultū & infirmū dei, est sapientius & fortius hoīb⁹. Qd̄ in vobis potestis expiri. In sipiētes em̄ & ifirmi vos vocauerūt, inter stulta & infirma dei enūerati sunt tales vocatores, qui tamē cōfundūt sapiētes & fortes. Et verē sunt tales, qa nō mūdi. Nō aūt ait nulli, forsā p se, q sol⁹ inter apl̄os secularīū literarum perit⁹, terrenarum opum diues, Romanę dignitatis parentela conspicuus fuit: qui tamen hæc nihilipēdit, nec vsus est eis.

Nicolaus de Lyra.

☞ Sed quæ

☞ Ideo subditur: a ¶ Placuit deo p stul. præ. sal. fa. cre. i. p alium modū q̄ per sapienriā philosophorū. s. per prædicationem crucis: qd̄ philosophi stultū reputabāt, propter defectū intellectū eorū. Multō enim est rōnabilius credere alicui propositioni, ppositæ per suscitationē mortui vel aliquid hmōi, de quo certū est qp nō potest fieri nisi à deo, q nō potest esse testis vel cōfirmator salutis: q̄ cuicūq̄ cōclusioni hūana rōne, pbarę, q̄ pōt deficere. In hoc enim egit sicut doctor beneuol⁹, q videt discipulos nō capere veritatē ab ipso, ppositā p vnā viā, pcedit ad aliā. b ¶ Quo. & Iu. Hic cōsequēt Apostol⁹ manifestat suā pbationē. s. qp inniti sapiæ verbi nō cōuenit doctrinæ fidei, qa euacuat salutē p crucē Christi, dicēs: Quo. & Iu. signa pe. Lex em̄ Iudæorū data fuit in terrore diuinæ ptātis, Exo. xx. Et ideo à quocūq̄ afferēte doctrinam aliquā, petebāt signa diuinę virtutis ad ei⁹ pbationē. c ¶ Et Græci sa. quæ. Erant enim imbuti scientijs philosophicis quæ per rōnes pcedunt, & ideo nihil recipere volebāt, nisi ratione pbaretur. d ¶ Nos au. Christiani. e ¶ Prædi. Chri. cru. Est autē Christus nomē suppositi duplicē naturā habentis, diuinā ab æterno, & humanā ex tpe. ppter quod illud qd̄ est propriū cuilibet naturæ de isto supposito dicit verē ita qp est ibi cōicatio idiomatū. Sicut em̄ hæc est vera de Christo, qp hic hō creauit stellas, ita ista, deus crucifixus est.

a ¶ Ex pheito enim est. b Vel per imperitos sapientia mundi prædicatores: vel rem prædicatam, quæ fuit vera deus, sicut est passio Christi, & mors, vbi humilitas.

a placuit deo per stulticiam prædicati b onis saluos facere credentes. Quoni

a ¶ Nescientes humilitatem dei. b ¶ Potentiæ.

am & Iudæi signa petunt, & Grę

a ¶ Quæ ingenio hominis sapientia videatur.

ci sapientiam quærunt. Nos autem prædicamus Christum crucifixum, Iudæis autem scādalum, Gentibus

¶ Ita & vobis si de sapientibus estis. a ¶ Ad vitam: non communi vocatione, sed qua sunt præsciti.

autem stulticiam: ipsis autem uocatis Iudæis atque Græcis † Christum

a ¶ Qui callide diabolum decepit. b ¶ Vere in crucifixione Christi est dei virtus & sapientia.

dei uirtutē, & dei sapientiam. Quia

a ¶ Virtus passio & mors. b ¶ Quam homines possint videre vel esse.

quod stultum est dei, sapientius est

a ¶ Infirmitas Christi magna est victoria. ¶ Victus vicit mortem, qui in semetipso gigas exuit. ¶ Cælestia sine dubio vincunt terrena.

hominibus: & quod infirmum est dei,

a ¶ Bene dico firmius.

fortius est hominibus. † Videte

a ¶ Id est per quos vocati estis.

enim uocationem uestram fratres:

a ¶ Hoc. s. videte. b ¶ De vocatoribus. c ¶ Humana sapientiam.

quia non multi sapientes secundū cārē

a ¶ Lata dominatione privato nulli tales fuerunt inter doctores Christianæ fidei, quando duodecim apostoli sunt electi.

nem, non multi potentes, non mul

& eius sapientia apparet in Christi crucifixione. Nam hoc modo conuenientissime facta est hūani generis redemptio vt ille qui erat debitor, satisfaceret rōne humanitatis assumptæ, & redimeret qui poterat ratione deitatis adiunctæ. Ideo subdit: m ¶ Quia qd̄ st. est dei. i. dicitur de deo secundum errorem Gentilium, vt dictum est. n ¶ Sapientius est hominibus. i. continet maiorem sapientiam quā ab hominibus possit capi ad plenum. o ¶ Et qd̄ infirmum est dei. i. quod videtur infirmitatem attribuere deitati, vt qp deus passus sit, & mortuus. p ¶ Fortius est hominibus. i. continet maximam virtutem: quia deitas passa est nihil, sed humanitas tantum, cuius meritum ratione deitatis cui adiuncta est efficaciam habuit ad redimendum genus humanum, quod tota humana natura nō potuit facere. q ¶ Videte enī. Hīc consequenter ostendit, qp modus docendi per sapientiam verbi nō cōuenit fidei catholicæ ratione sumpta ex parte docentium. Modus enim docendi debet conformari scientiæ docentis. Primi verò vt pote apostoli & alij Christi discipuli pro maiori parte carebāt hac scientia. ergò &c. quia primis debent cæteri cōformari. Huius ergò rationis primo ponit minorē. Secundò defectus mūdanæ sapiētiæ in dictis doctoribus suppletionē, ibi: Ex ipso. Circa primū dicit: Videte enim uocationē ue. fra. i. diligenter cōsiderate modum vocationis vestræ. r ¶ Quia non multi. vocantium vos per suam prædicationem. s ¶ Sapientes. i. philosophicis literis exercitati, quia pro maiori parte erant illiterati & simplices. Vñ de Petro & Iohanne dicitur Act. iiij. c. Videntes autem Petri constantiam & Iohannis, comperto qp homines essent sine literis & idiotæ, admirabantur &c. t ¶ Non multi potentes. Sed pauperes victum proprijs manibus acquirentes. v ¶ Non multi nobiles. Sed rustici & de plebe humili. Dicit autem, non multi: quia aliqui de sapientibus literatis & nobilibus & potentib⁹ à principio crediderunt & fidem prædicauerunt, sicut Nicodemus, Gamaliel, Paulus: & Manahen Herodis tetrarchæ collactaneus. Sicut enim pro maiori parte primi credentes fuerunt simplices & illiterati & impotentes, ne fides humanæ attribueretur industriæ vel potentiæ, sic aliqui licet pauci comparatiuè fuerunt literati & nobiles, ne fides ascriberetur ignorantię & ruditati. Sicut & de lege Mahumeti, quā nullus sapiens & literatus à principio recepit: sed

☞ tantum homines

C

† Dis. 38. c si iuxta.

† De pęn. c. penulti.

D

Psal. 101. d. Ibi. 32. b.

Filius quō sapiētia dei

☞ a ¶Sed quæ stul. Ecce cõtra ordinationẽ dei faciũt apte, qa sa-
E pietiã secti iactãt, cũ deo hũilitatẽ ꝓponat. Venit em hũilis deus ꝙ-
rẽs hũiles, nõ altos. Qui etsi primũ elegerit pauperes, idoctos, ifir-
mos, nõ tñ relinqt sapientes, diuites, nobiles, sed si eos primos elige
ret, meritõ taliũ rerũ sibi videretur eligi: & ita superbia qua hõ ce
cidit, nisi prçcederet piscator, non hũilis seqret orator. Vñ Natha
nael doct⁹ in Apls nõ est electꝰ. b ¶Vt nõ glorie. De se, sed de
deo, quod ibi oñdit: q gñaf, ī dño gletur
c ¶Ex ip. au. Non gletur qs ex se, sed ta
men est alia gloria, quia ex ipso vos estis.
† claro ge nere nati; d ¶Qui factus ẽ sapia no. &c. i. illu-
minans nos ad ỹitatẽ. Ideo ãt dr nobis eẽ
sapietia, qa tpaliter. i. ex aliq tpe nos ad il-
lum cõuertimur, vt cũ illo maneamus in
æternũ. Et ipa sapia caro facta ẽ, & hitabit
in nobis. Et hoc facit. i. nos illumiat. Quia
fact⁹ est nobis iustitia. i. qa prius iustificat
nos bona operatiõe. Iustitia em quę viuit
in scipsa, pculdubio deꝰ ẽ, & quę incõmu
tabiliter viuit. Sicut autẽ cũ sit vita, nobis
sit iustitia, cũ tñ ei⁹ efficimur pticipes: ita
cũ in se sit iustitia, etiã nobis fit iustitia, cũ
ei cohærẽdo iuste viuimus: & per hoc ipe
est nobis iustitia. qa priꝰ ẽ sctificatio. i. qa
priꝰ ī baptismo emũdat nos. Et hoc ideo,
quia prius factꝰ ẽ nobis redẽptio. i. qa pri
† Ex eodem us redemit nos patiẽdo. Et hoc totũ ideo
factũ est, vt nullꝰ glorietꝰ, nisi de donis dei.

GLOS. ORDI. Cap. II.

ET &c. Sequit: e ¶Nõ enim
iu. Qui minꝰ capaci altiora lo-
quitur, nõ vtilitatẽ, sed sui ostẽ
tationẽ facit. f ¶Ni. Ies. Ch.
Christũ prę Christũ prędicat nõ solũ q fidẽ astruit, sed
dicare. q mores quibus in eo viuit istruit. In cru-
Roma. 6. a. cifixo discit, ꝙ vetus hõ crucifixꝰ ẽ, vt nõ
seruiat pctõ. Non ergo ita accipiẽdũ ẽ qd
hic dicit Apls tã ꝙ ea tm dixerit, q̃ sũt cre
dẽda de Christo, sed etiã quę obseruanda:

☞ aut in

Nicolaus de Lyra.

F ~ tm hoies rudes & carnales, quibus ꝓ
posuit carnalia, quibus hoies assentiũt de
facili: & fret⁹ multitudine coegit cæteros
ad receptionẽ suæ legis, dicẽs se missum à
deo in armorũ potentia, & non in miracu
lis. a ¶Sed quæ stulta sunt mũ. ele. deus. i. hoies illustratos & simplices q re
putabant idiotæ, vt dictũ est de Petro &
Iohanne. b ¶Vt cõfundat sapi. i. ostẽ
dat eos confusibiles, abscõdẽdo ab eis pro
pter superbiam suã cælestia mysteria, quæ
simplicibus reuelauit. c ¶Et infirma
mun. ele. de. homines ipotẽtes scꝫm mũ
dum. d ¶Vt confundat for. i. fortes
huiꝰ mundi, ostẽdẽdo ꝙ ꝓ suã fortitudi
nem cõsequunt salutẽ. e ¶Et ignobi
lia mundi. i. homines de plebe humili.
f ¶Et ea quæ nõ sunt. i. hoies nulliꝰ re
putatiõis. g ¶Vt ea quæ sunt. reputa
tiõis magnę i hoc mũdo. h ¶Destrue
ret. i. ad hũilitatẽ reduceret, sicut patet in
Constãtino ĩperatore, q btõ Siluestro Chri
sti vicario, officium stratoris exhibuit.
i ¶Vt nõ glorie. oĩs ca. i. nullus hõ ele
uetur p supbiã ī cõspectu ei⁹, sed magis hu
miliet. ꝓpter qd⁹ modꝰ docẽdi in hũilita
te cõueniẽs ẽ fidei doctrîæ k ¶Ex ipso
autẽ. Hic consequẽter, ne ꝑdicatores euã
gelij vilipẽdãtur vt abiecti, ostẽdit ꝙ defe
ct⁹ sapię mũdanę & potentię supplebaf in
ipsis. i. ex virtute dei, cuiꝰ istra erant apls:
& ideo totum attribuendũ est sibi sicut principali agenti: & ẽ tan
tæ potẽtiæ, ꝙ oẽm defectum potest supplere. & hoc est qd dicit:
Ex ipso autẽ. i. ex virtute ipsius dei. l ¶Vos estis ī Chri. Ie. i.
facti Christi mẽbra p fidẽ & charitatem. m ¶Qui sic. est sa. &
potest supplere omnem ignorãtiam. n ¶Et iustitia. contra impotentiam. o ¶Et san. & re. cõtra ignobilitatẽ: quia p gratiã G
sacrificantem coniungimur deo, vbi est maxima nobilitas: & per
redemptionẽ Christi liberamur à seruitute pcti, quæ est maxima vi
litas. p ¶Vt quẽad. ser. est. Iere. ix. q ¶Qui glo. in do. glo. &
non in potentia vel sapientia carnali & humana, quia per talia non
est hominũ vocatio ad fidem & salutẽ, sed p dei gñam, vt dictũ est.
¶Prima ad Corinthios. j. ca. vbi dr ī Posti. Paul⁹ vocat⁹ Apls

a ¶Genris claritate. b ¶Quasi non sapientes, sed
ignaros humanæ sapientiæ.

a ti † nõbiles: sed quę stulta sunt † mun a
a ¶Faciat erubescere, & ad in sapientiam redigat.

di, elegit deus, ut cõfundat sapien b
a ¶Impotentes.

tes: & infirma à mundi elegit deus, c
¶Vt Neronem.

ut cõfundat fortia: & ignobilia mũ d e
¶Quod plus est.

di, & contemptibilia elegit deus, & f
a ¶i. nihil esse videbantur. b ¶Qui sibi aliqd esse videtur.

eã quæ non sunt, ut eã quæ sunt de g h
a ¶Vincendo humiliaret. b ¶Id est vt nullus glorie
tur si deum conspicit: vel si se attendit.

b struẽret, ut non glorietur omnis ca i
a ¶Tales elegit: sed tamen vos estis in Christo per
ipsum, non per vos.

c ro in cõspectu eius. † Ex ipsõ autem k
uos estis in Christo Ieſu, q factus est l m
a ¶Ad veritatem nos illuminans. b ¶Bona ope
ratione prius nos iustificans.

sapientiã nobis à deo & iusticiã & n o
a ¶In baptismo prius nos emundans. b ¶Quia prius
pro nobis patiendo nos redemit.

sanctificatiõ & redẽptio, ut quem p
a ¶Ieremia vbi sic habetur: In hoc glorietur qui glo
riatur, scire & nosse me, quia ego dominus.

admodum scriptum est: † Qui glo q
riatur, in domino glorietur.

Cap. II.

¶Sicut alij non sapientes electi
sunt ad apostolatum, ita eñ
ego qui erã sapiens fui quasi
non essem sapiens.

EGo cũ uenissem r
a ¶O.

ad uos frãtres, ueni s
a ¶Vel subtilitate.

non in † sublimitatẽ t
a ¶Secundum logicam, vt logicis rationibus vterer.
b ¶In sublimitate. c ¶Quæ in pseudo laudatis con
tra deum. ¶Secundum phylicam.

sermõnis aũt sapiẽtiæ, annuncians u
a ¶Quæ de Christo testati sunt prophetiæ. b ¶Non
per sillam sublimitatem: quia nec per eam quæ de
deo, & hoc ex iudicio feci.

c uobis testimõniũ Christi. Nõ em v
a ¶Minus capaces.

f iudicaui me scire aliqd inter uos, nisi w
a ¶Quod rector & saluator. & hoc per crucifixionem.

Ieſum Christũ, & hũc crucifixũ. Et x
a ¶Q. humilis fuit prædicatio mea apud vos: humilis
& persona. b ¶Id est in tribulatione. c ¶Anxio
animo. d ¶Corporis.

ego in ĩfirmitate & timõre & trẽmo
a ¶Qui priuatim fiebat.

re multo fui apud uos: & sermõ me y
a ¶Quæ in communi fiebat.

& prædicatio mea nõ in † psuasibili z a
a ¶Erãt persuasibilia, nõ per humanã sapientiã, vt pseudo.

bus humanę sapientiæ uerbis, sed b
a ¶Ideo dẽ me habere spiritũ sanctũ & virtutẽ in miraculis.

in ostẽnsione spiritus & † uirtutis: c
a ¶Ideo ita feci. b ¶Vt non attribuatur homini, sed deo.

ut fides uestra nõ sit in sapientia d
a ¶Inter vos incapaces locuti sumus simpliciter.
¶De secretis fidei.

hoĩm, sed in uirtute dei. Sapiãm aũt e

ADDI. I.

Sc̃m glo. hĩc aliter ī-
cipit, q̃ ad Romanos, † secũdum
qa alia cã est hic quã ibi: hic enim nõ vo- mundum,
cat se seruũ sicut ibi: quia potiꝰ erat opus
hic autoritate cõtra supbiã Corinthiorũ,
apud quos vixerat Apls. Dicit etiã p vo-
luntatẽ dei cõtra pseudo apłos, q nec mis
si sunt à deo, nec verũ est qd dicunt. Hæc
in glo. ¶In eo. ca. vbi dicitur in Posti.
Vbi doctorũ paruulorum.

ADDITIO. II.

In Isa. xxxiij.
hęc autoritas
sic hr̃: vbi est lr̃aꝰ, vbi ỹba legis põderant
vbi doctor puulorũ? & ī hoc qd dr̃: Vbi
est lr̃aꝰ, itelligit philosophus scꝫm glo.
vbi dicit: ỹba legis põderãs, intelligit ꝑ-
priẽ Phariseꝰ & Scriba q ỹba legis poti⁹
q̃ mẽtẽ legis põderãt. vñ Mat. xxj. a. Cura
ri hoiem in sabbato dicebãt eẽ licitũ ỹba
legis põderãtes, nõ mentẽ. In hoc aũt qd
dicit: Vbi doctor puulorũ, itelligit legis-
periꝰ. q dr̃ doctor paruulorũ: qa ad Gal.
iij. d. Lex pædagogus nr̃ fuit in Christo.

NICO. DE LYRA. Cap. II.

ET ego cũ ue. Ostẽso quis sit
modus cõueniẽs fidei doctrię,
hĩc cõsequẽnter oñdit se illo modo
vti. Et diuidit ī tres ptes, quia Diuisio
priõ oñdit se non fuisse vsũ apud Corin- † 2. Cor. 10.
thios aliq excellẽtia sclari. Scdõ oñdit a- d.
pud qs vtebaf hoc mõ docẽdi, ibi: Sapien Iere. 9. g.
tiã loquimur. Tertiõ assignatrõ dicti, ibi:
Quæ & loquimur. Circa primum dicit: H
r ¶Et ego cũ ue. ad u. fra. i. ad ꝑdican-
dũ vobis fidẽ catholicã. s ¶Veni nõ in
s. ser. vtẽdo ỹbis rhetoricis. t ¶Aut sa.
vtẽdo rõnib⁹ philosophicis. & subdit cã:
v ¶Nõ e. iu. me sci. aliq. i. nõ oñdi me
scire nisi grossa & plana q̃ pũnẽt ad salu- † eminẽtia
tẽ p crucẽ Christi factã. Consequẽter ostẽ-
dit se nõ fuisse vsũ excellẽtia potẽtię, dicẽs:
x ¶Et e. in infir. & ti. & tre. mul. fui
a. uos. Et dicit: Infirmi. q̃tum ad mentis
sufferentiã tribulationũ. Et ti. q̃tũ ad mẽ
tis cõcussionẽ, ꝓpter maiora mala imĩnẽ-
tia. Et tremo, ꝓpter redũdantiã interio-
ris cõcussionis ad carnẽ. Cõsequẽter osten
dit se non fuisse vsum excellentia eloquẽ-
tiæ, dicens: y ¶Et sermo me. docendo
aliquos in secreto. z ¶Et prædicatio
mea. docendo populum in publico.
a ¶Non in persuasibilibus hũanæ
sapient. uerbis. i. rhetoricæ loquendo.
b ¶Sed in ostẽn. spi. qa recipientes prę † persuaso
dicationẽ eius accipiebant à deo spiritũ- rijs
sanctum ī signo visibili, sicut dicitur de p
dicatione Petri, Act. x. g. Adhuc loquẽte
Petro verba hæc cecidit spũssanctus sup
omnes, qui audierũt verbum, &c. Et quia
spiritussanctus in Apostolo loquebatur.
c ¶Et uirtutis. Quia miracula faciebat † potentię
virtute diuina ad confirmandum suã do-
ctrinam. Et etiam quia virtuosẽ viuendo
dabat exempla virtutis. d ¶Vt fides
uestra non sit in sapiẽtia hominum.
i. innitatur sapientiæ humanæ, quæ est ruinosum fundamentum.
e ¶Sed in uirtute dei. quę est fundamentum stabile & firmum.
f ¶Sapienti. au. Hĩc cosequẽter ostendit Apostolus apud qs vte
baf excellẽtia sapię. Et diuidit ī duas, qa priõ oñdit ꝓpositũ. Scdõ Diuisio
q̃lis sit hęc sapia, dicit ibi: Sapia ỹõ. Circa primũ dicit: Sap. au. lo- † quimur

aut in vita, aut in moribus: ei q accedit ad cōpagem corpis Chri-
A sti. a ¶ Perse. Non cognitores & doctores, qbus opus non est,
sed auditores iam capaces. b ¶ In my. Exponendo mysteria ve-
teris Testamēti in qb⁹ Christ⁹ significat⁹ est, vt in hostia Abel, vel
Abrahæ. c ¶ Quæ ab. qa nō in verbis, sed in ỹ tute: nō hūana
rōne cōprehēsibilis, sed spūs efficacia credi
bilis. d ¶ Quā ne. prin. Quod legitur
An diabo- q diabol⁹ Christū recognoscebat & time-
lus cogno- bat cū dicebat Christo: Quid venisti nos
uerit Chri- torq̄re añ cp̄s: Sciēdū ē, q nō ō dicebat, vt
stum. eē deū itelligeret: sed dubius erat: & taliter
Mat.8.d. extorq̄re ỹ itatē vtrū verè eēt de⁹ volebat.
Vel hoc magis ex suspiciōe q̄ ex cognitio
ne dixisse credēdi sūt. Nō em̄ alit̄ scierūt dę
mones, q̄ scierūt principes. Scierūt enim
ipsum eē, q promissus erat in lege, nō tn̄ my
steriū ei⁹, q⁹ fili⁹ dei erat & ab æno. Neq̄
sciebāt sacrm incarnatiōis, passionis, & re-
demptiōis. c ¶ Si enim cogno. Vel mi
nores illū eē Messiā in lege promissum. Vel
maiores deū esse, vt dei filiū: nun. domi.
gloriæ cru. f ¶ Nun. domi. glo. Au.
Ex forma serui crucifixus ē, & tn̄ de⁹ glīæ
crucifixus ē. Talis em̄ erat illa susceptio q̄
deū hoiem faceret, & hoiem deū. Quid tn̄
ppter qd, & qd scd'm qd dicaī, prudēs &
diligēs lector itelligat. Nā ecce dixim⁹: qa
scd'm id q⁹ de⁹ ē suos glīficat, scd'm hoc, s.
q⁹ dns glīę ē, & tn̄ dns glīę crucifix⁹ ē, qa re
ctē dr̄ crucifix⁹ de⁹, nō ex ỹ tute diuinitatis
sed ex infirmitate carnis, vna em̄ psona est
Iohan.3.b. Christ⁹ de⁹ & hō. Ideo dr̄: Nemo ascēdit i
cælū, nisi q de cælo descēdit. Si ergò atten
das distinctionē substātiarū, i. naturaꝝ, fili
us āt dei descēdit, & fili⁹ hoīs crucifix⁹ ē: p
pter hāc vnitatē psonę nō solum filiū hoīs
descēdisse de cælo, sed etiā dixit esse in cęlo
cū loq̄ret in terra. Absit āt vt sic Christ⁹ sē-
serit mortē, vt q̄tū in se est vita, vitā perdi
B dit. Si em̄ hoc ita esset, vitę fons vitā ami-
sisset: Sensit igit̄ mortē pticipatiōe hūani
affectus, quē spōte suscepat, nō naturę suæ
pdidit potētiā p quā cuncta viuificat. Sic
in sepulchro carnem suam commoriendo
non deseruit, sicut in vtero ỹ ginis cōnascē
do formauit. Mortuus est ergò non disce-
Ioh.10.d. dēte vita, sic passus nō pereūte potētia. Ne
mo aufert aīam eius ab eo, qa ptātē habet
ponēdi, & ptātē sumēdi eā. Vno igit̄ eodē
que tēpe erat verè mortu⁹, verè viu⁹. i q̄ &
mortē susceptio mortalitatis excepit: & vi
tā diuinitas nō pdidit. Mortē igit̄ dei fili⁹
& in anima non pertulit, & in maiestate nō sensit. Sed tn̄ pticipa-
tione ifirmitatis rex glorię crucifixus ē. g ¶ Sicut scri. ē. in Isaia,
Isa.64.b. Oculꝰ nō vidit de⁹ abs̄q̄ te, quę pręparasti diligētib⁹ te. h ¶ Nec
in cor hoīs. Infra cor hominis ē quod in cor ascendit: Super cor
est æternū, ad qd cor ascēdit. Vel nō est hō, sed spiritus qui nouit.
i ¶ Ascēdit. Res dicitur in corde ascendere, quia bene intellecta
placet. k ¶ Scrutatur &c. Scrutari dicitur spiritus dei omnia,
non vt quod nescit, inueniat: sed quia nihil relinquit omnino
quod nesciat, vel quia scrutari te facit, quod enim dono ipsius tu
☞ facis,

Nicolaus de Lyra.

Perfectio hominis ✠ quimur inter per. Circa quod sciēdū, q⁹ pfectio hominis at
tēdit i eo qd' ē supremū in ipo. s. intellectu & volūtate: & circa excel
lētissimū obiectū, qd' est ipse deus. & ideo perfectus est ille, qui ha-
bet mentē eleuatam super corporalia, & ad intelligendū diuina &
Diuisio amandū: & talibus præponenda sunt ardua fidei catholicę. & sic fa
ciebat Apostolus. a ¶ Sapientiam uerò. Hic consequenter o
stendit qualis sit hæc sapientia, ostendēs primò, q⁹ sit in fidelib⁹ oc
cultata. Secundò, q⁹ est fidelibus manifestata, ibi: Nobis autē. Circa
primum dicit: Sapiētiā uerò nō huius se. i. inter perfectos nō
loquimur sapientiam mundanā rationibus principaliter inniten
tem. b ¶ Neq̄ principū hu. seculi. i. potentum, à quibus or-
tum & autoritatem habet sapientia legum. Vel principes hîc dicū
tur sacerdotes & Scribæ Iudæorum qui frequenter nominantur
principes eorum in euangelio, & in Actibus apostolorū, eò quòd
populus per eos gubernabatur, & sapientia istorū fuit: & adhuc re C
putatur inter Iudæos, volentes scripturas prophetarū de Christo
aliter interpretari. Et huic sectæ expositioni cōsonat magis ista se-
quēs, vt vi debit. c ¶ Qui destruun. i. destruentur de propinq̄
qa cito pōst Romani Ierusalē & sacerdotes Iudęoꝝ destruxerūt ex
ordinatione diuina in vindictam mortis
Christi. Vnde videtur hic Apostolus hoc
prophetando prædixisse. Per hoc autem
qd' dicitur, qui destruūtur: excludi videt
quod ab aliquibus dicitur. s. q⁹ principes
huius seculi hîc dicuntur dæmones: quia
sunt immortales: nisi eorum destructio di-
catur hîc suæ potestatis ablatio: quæ abla
ta est ex parte per mortem Christi, & ma-
gis aufertur in iudicio finali. d ¶ Sed l.
dei sapientiam. i. prædicamus dei filiū,
qui ē virtus & sapientia pr̄is. e ¶ In my
sterio quæ absconditā est. i. in secreto in 1.Cor.13.d.
carnationis: quia nunc videmus tantum
in ænigmate & per speculum. f ¶ Quā
prædestinauit deus. i. ordinauit ab ęter
no. g ¶ In gloriam nostram. quam cō
sequimur per Christū dei sapiētiā: Et quia
in ipso ē obiectiuè gloria nostra: qa beati
reficiuntur interius aspectu suę deitatis, &
exterius in aspectu suę hūanitatis, sicut di-
cit Aug. super Iohannē. h ¶ Quam ne
mo principū. i. pitorū in lege Iudęorum
i ¶ Cognouit: eo q⁹ pauci eorū respecti
uè cognouerūt, sicut dicitur: Nemo est in ¶Isa.64.b.
foro: quando pauci sunt ibi respectu mul- ✝Quæ
titudinis quæ solet conuenire. De princi-
pibus enim Iudæorum plures crediderūt,
licet pauci comparatiuè respectu non cre-
dentium, sicut patet de Nicodemo q cre-
didit, Iohan. iij. & xij. dicitur: Ex principi-
bus multi crediderunt in eū. k ¶ Si enī
cognouissent, nunquā dominū glo.
crucifixi. Contrarium autem huius vi-
detur Matth. xxj. super illud: Agricolæ au-
tem videntes filium, dixerunt intra se: Hic D
est hæres: venite & occidamus eum. Vb i
dicit Hiero. Manifestè domin⁹ probat his
verbis Iudæorum principes nō per igno
rantiam, sed per inuidiam dei filium cru-
cifixisse. De hoc pleni⁹ dixi supr̄. xxj. c. Mat.
Et breuiter potest repeti conclusio. s. q⁹
periti Iudæorum qui principes hic dicun Christus
tur, cognouerunt Iesum Nazarenum esse cognitus
Messiam in lege & prophetis promissum: Messias.
quia videbant prophetias de ipso imple-
tas, q̄tum ad tempus & locū & alias circū
stantias. Sed qa cœpit prędicare cōtra vitia eorū publicè: cogni-
tio illa p odiū & īuidiā cōtra Christū insurgērē. fuit in eis obscura
ta, & cœperūt ꝓphetias aliter interp̄tari. Et sic dr̄ hic. Si enim cō.
nun. do. gl. cru. Nō em̄ cognouerunt tpe crucifixionis, licet ante
cognouissent. Et secundū hoc intelligitur dictū Hie. allegatū. Per
hoc aūt qd' dr̄ de pricipib⁹, q⁹ dīm crucifixerūt, videt q⁹ nō dicūt
hic principes potētes hui⁹ secli dātes leges Gentibus: quia nō cruci
fixerunt Christū, nisi hoc referatur ad Pilatū: Qd' nō videt rōnabi
liter dici, qa nō fecit hoc nisi impulsus à principibus Iudæorum:
Nec erat imperator qui leges condere poterat. Ad probandū aūt
dictam ignorantiam allegat scripturam Isa. lxiiij. l ¶ Quod o.
non uidit &c. Id est sapientia prædicta in mysterio absconditā
non fuit cognita cognitione sensitiua, quæ potissimè habetur per
visum & auditum. Nec etiam cognitione intellectiua naturali. qa
excedit facultatem intellectus. propter qd' subditur: m ¶ Nec in
cor hominis ascē. i. propria virtute, per reuelationē tn̄ cogno-
scitur, vt cōsequenter dicet. n ¶ Quæ præ. d. his q di. il. quia
radix merēdi est dilectio charitatiua, & ideo diligentibus prępara
uit de⁹ filiū suū habēdū in via p fidē & charitatē, & in patria p cla-
ram visionē & pfectā fruitionē. o ¶ Nobis au. Hic cōsequēter
ostendit, q⁹ dicta sapiētia à fidelib⁹ manifestata, dicēs: Nobis au-
re. per spiritū sanctū, q docet omnē veritatem, Iohan. xvj. Et q⁹ sit
efficax ad hoc, probat p hoc qd' subdit: p ¶ Spīs. e. om. sc. e. p.
d. i. intima. Quod sic declararur per simile, cum dicit: q ¶ Quis
enim scit. &c. Pro eo enim, q⁹ spiritus hominis est sibi consub-
stantialis, cognoscit omnia eius intima, & nullus alius nisi ipse
✠ deus, qui

✠ Quam,

a loquimur inter perfectos. Sapien-
a ¶ Qui humanis nititur rationibus.
tiam uero non huius seculi, neque b
a ¶ Malignorum spirituum, vel philosophorum. b ¶ quo
rum sapientia destruitur.
principū huius seculi, qui destru- c
a ¶ De redemptione hominum. ¶ Christum.
untur: sed loquimur dei sapientiam d
a ¶ Sapientia. b ¶ Vt nesciant pseudo.
b c in mysterio quæ absconditā est, e
a ¶ Sapientiam. ¶ Præparauit b ¶ Anteq̄ mundus esset.
quam † prædestinauit deus ante se, f
a ¶ Qui eam prędicamus vel vt omnes æternam conse-
quamur. b ¶ Apostolorum. c ¶ Bene dico, absconditā.
d cula in gloriam nostram: quam ne- g h
a ¶ Dęmonum, vel philosophorum, vel doctorū in lege.
mo principū huius seculi cogno- i
a ¶ Quod inde apparet. b ¶ Sapientiam de redemptione
humani generis per Christi mortē implendam. c ¶ Non
suggereret diabolus illum crucifigi per quem ius perde-
retnec homines facerent, si deum esse scirent.
e uit. Si enim cognouissent, nunq̄ do- k
a ¶ Sed non cognouerunt.
f minum glorię crucifixissent. Sed si,
a ¶ In Isaia. ¶ Hoc scriptum. s. b ¶ Quia non est color. ¶ i.
visu corporeo vel auditu non potest cognosci.
cut scriptum est: † Quod oculꝰ non l
a ¶ Quia non est sonus. b ¶ Quia nō est aliquid terrenum.
h uidit, nec auris audiuit, nec in cor m
a ¶ Non cognoscitur ratione eius qui carnalis est, non spi
ritualis. b ¶ Ea. c ¶ Sapientia dei. i. Christus, qui dili
gentibus deum in præmium est præparatus.
i hominis ascendit, quæ præparauit n
a ¶ Illi non nouerunt, sed nobis spiritibus, non hominī
bus. i. spiritualibus non carnalibus. quod pseudo nō sunt.
deus his qui diligunt illum. Nobis o
a ¶ Per spiritum enim intelligimus deum præparatum
bonis in præmium.
autem reuelauit deus per spiritum
¶ Bene per eum quia.
k suum. Spiritus enim omnia scru p
a ¶ Scrutari facit. b ¶ Vt de essentia dei. c ¶ Spiritus
dei, & non alius: quia.
tatur, etiam profunda dei. Quis q
¶ Voluntates & secreta. ¶ Alicuius.
enim scit hominum quæ sunt ho-
¶ Animus. ¶ Ipsius, & non alterius.
minis, nisi spiritus hominis qui in

facis,ille facere dicitur:quia sine illo tu non faceres. a ¶Nos au. E nō spi.&c. Non spiritū phythonicū,q solet cōiecturis quę mūdi sunt diuiare,q p Sybillā loquut⁹ ē,q p verisimia spe fallit & fallit. Nos au.nō spi.hu.mun.acce.Spūs dei est spūs charitatis: spirit⁹ hui⁹ mūdi,spūs elationis.Nec moueat q spūssanctus tantū hīc noīat,& sol⁹ scire dr: Abhac em scia non excludit pr & fili⁹,sicut ab eo & Christus dr sol⁹ & verus de⁹,nō excludit spūsscī⁹, cū dr:Hæc est vita eterna, vt cognoscant te verū & solū deū,& quē misisti Iesū Christū.b ¶Sed spi.q ex deo est.Aug.Spiritussctūs vtiq; prīs & filij est, nec non & nr̄.Q.d em datū est,etiā ad eū q dedit refertur,& ad eos quibus dedit.Itaq; spūssctūs nō tm prīs & filij q dederūt,sed etiā nr̄ est q accipimus.Et nō est iste spūs noster in q̄ à Christo sumus:quia ipse spūs est hoīs, qui in ipso est.Et ipsū tm spm qui hoīs est accipimus. Sed aliud ē qd accipim⁹,vt essem⁹,aliud Spirit⁹ hominis. qd accipim⁹ vt sci essemus.Spūs aūt hominus in scriptura accipit,ipsa aīa vel ipsius aię potētia rōnalis.Dedit em nobis naturam vt essemus,animam,vt viuerem⁹, mentē,vt intelligeremus.c ¶Vt sciam. Multi hnt dona dei,& nesciēdo à q̄ habeant impia vanitate iactant. Nemo donis dei btūs,q dāti est ingratus, vnde in euan Luc.8.c. gelio:Qui habet dabitur ei.Plenē habere ē scire,vñ habeas. Qui ergo non habet,i. q nescit vñ habeat,& qd habet auferetur ab eo.d ¶Nō i do.hu.Hiero.Malebat em illa sola puritate veritatis ostēdere,q̄ † dñiudicatur. eloquij tinctione fuscare.e ¶Spiritua. Qd Corinthij nō estis;& iō culpa vestra est,nō nr̄a q̄ maiora nō dixim⁹.f ¶Ani F ma.au.ho. Dicitur vita qui fertur dissoluta lasciuia animæ suæ,quā intra natura † dñiudicat lis ordinis meras spūs rector nō continet eo q ipse deo regendū se nō subñcit.Animi verō sens⁹ dr aīalis,q deo iuxta corpū phātasiā vel legis literā vel rōnem physicam iudicat.g ¶Quia spi.exami.Aīalis non potest intellige re spūalia,quia examinatur.i. examinatio & cōprobatio fit illorū spūaliū tm spūaliter.i.à spūali. ¶Vel animalis non intelligit spūalia,qa spūaliter.i.p spūalia tm ꝓbatur q animalis est: quia audita improbat,& nō ob aliud ei ꝓponunt̄,nisi vt examinetur.h ¶Spiritua au.ho.Est vel vita vī scia.Spūalis est vita,q spm dñi hns rectorē aīam regit.Scia v̄ ò spūalis est q etsi ex pte & p speculū videt, tñ de eo sc̄m imagines corporū,vī legis lām,vī humanā philosophiā nō sapit: sed spiritui dei subiectus certissime ac fideliter iudicat.i ¶Oīa.Non quidē quæ continet diuina sciētia, sed q̄ ad iusticiam & vitā sufficiūt.i.oia iudicāda.k ¶Iudicatur.i.intelligit vtrum bene aut malē intelligat, vel reprehenditur. Et hoc ꝓbat, quia quis cog.sen.domini.& eum nos habem⁹,&iō nō pñt nos

illi

Nico.de Lyra.

de⁹ q est intimior,hoi,q̄ spūs ꝓpri⁹:sic spūs dei q est cōsubstātialis sibi cognoscit omnia intima dei;& per consequens pōt ea revelare,qñ vult,& expedit ecclesię:quod fecit principaliter Apostolis.Ideo subditur: a ¶Nos au.non spi.hu.mun.acce.i.notici am mundanā & amorem quibus impellitur hō ad quærendum & Noticia & amor quō spiritus. amandū tpalia.Spūs em importat quendam impulsum vitalē,pgredientē à corde in exteriora membra:pter qd noticia & amor impellentes ad aliquid agendum:spūs similitudinariē nominantur. b ¶Sed spi.q ex deo est.i.amorem inflammantem ad diuina. c ¶Vt sciamus quæ à deo do.sunt no.s.gratias gratis datas, vt prophetia,& scripturarum intelligentia,&c.& hmōi.de quibus agitur infra.xij.cap.& cognoscuntur ab habente,quia dant̄ ad vtilitatem ecclesiæ.Potest etiam dici:q Apostolus loquitur de bonis futuræ gloriæ,quæ donata sunt nobis in spe,sed non adhuc in re. d ¶Quæ & loquimur.Hīc consequenter reddit rationem,q̄re talia loquebatur inter perfectos tantum,quia illis tradenda sūt documenta quæ possūt ea capere & non alijs, quia hoc esset frustra. Ideo dicit:Quæ & loquimur non in doctis humanæ sapiæ uerbis.s. Rethoricis aut Philosophicis. e ¶Sed in do.i.sicut spiritussctūs nos instruit ad loquendum. f ¶Spirituali.s.hominib⁹. g ¶Spiritual. cō.i.tradentes eis spiritualia documēta, eo q pñt capere. h ¶Anima.āt hō.g.s.habet intellectū & affectū depressos ad sensibilia. i ¶Nō perci.ea q̄ sunt spi.dei.i.spūalia bona sicut lingua febricicantis infecta cholera amara non ꝑcipit dulcia, sed magis iudicat illa amara.Iō subditur: k ¶Stulticia enim est il.cū.tm secūdū v̄ itatem sit ibi maxima sapia.Et subdit ēā talis falsi iudicij,cū subditur: l ¶Quia spūa.examini.i.verē cognoscit.s.bonū spūale:iudicium em de superiori p id qd est inferi⁹ nō habetur,sed magis econuerso.Ideo subditur: m ¶Spiritua.au.iu.oīa.s.bona ut sunt in re:qa q̄lis vnusq;q est,talis finis sibi videtur:ꝑter qd iudicium verū accipiendum est sc̄m qd iudicat bene dispositus,sicut iudicium verū de saporibus accipiēdū est p respectū ad gustū sanū & nō ad infectū,vt dictū ē de linga febricātis. Spiritualis autē homo haber intellectum illustratum & affectū ordinatū: iō optimē de spūalib⁹ iudicat:nō āt aīalis q habet itellectum & affectum recuruatos ad sensibi- † sermonia. lia. Iō subdit de spūali. n ¶Et ipse à ne. bus q̄s dō iudi.i.à nullo homine animali,quod pro cet humabat consequēter auctoritate scripturæ,Isa. na sapiētia xl.o ¶Quis enim cogno.sen.dom. sed q̄s dō q.d.null⁹ nisi ipse.Et iō illi qui nō hnt spi cet ritum dei,nō pñt de diuinis iudicare,quia † De conse. oportet illa cognosci,de quibus iudicium di.4.c.sicut fit.spūales autem viri qui hnt spiritū dei in sacrame ipsos illustrante de diuinis hoc pñt,qua. tis. les fuerē apostoli.Ideo subditur: Nos aūt sensum Christi habemus.

¶In ca.ij.vbi dicitur in Postil. In my sterio absconditā.i.in secreto icarnatiōis.

ADDI. I Secundum glo.apli loquebanť spaiam.i. Christum,in quo oīa est dei sapia.s.filius dei incarnatus,quæ quidem sapia dicitur H in mysterio absconditā,quia in scripturis ve.Test.significatur seu figuratur. † Isa.40.c.

¶In eo.ca.vbi dicitur in Postil. Si em Rom.11.d. cognouissent, nunquam dominum gloriæ crucifixissent.

ADDITIO II. Hoc qd dicit Aplūs: Si em cognouissent nunquā dominum gloriæ crucifixissent:referendum est ad deitatem Christi, quam principes Iudæorum nunquā cognouerūt fuisse in Christo personaliter:de q̄ deitate statim.s.dixerat,q fuit in mysterio absconditā, quā nemo principū hui⁹ seculi cognouit:& iō de ipsa imediatē subiūgit: Si em cognouissent,s.deitatem Christi immediatē ante dictā,nunquā dominum gloriæ crucifixissent.Christus enim est deus gloriæ,secundū quod est deus: & ideo cognitio de qua hīc loquitur Apostol⁹ manifestū est esse referendam ad cognitionem deitatis Christi. Quòd autem arguitur in contrarium de illo verbo Matth.xxij.d.Agricolæ dixerunt intra se:Hic est hæres,venite occidamus eū.Ex quo verbo Hier.infert,q principes nō p ignorātiā, sed per inuidiam filiū dei crucifixerūt.Intelligendum est q illi maiores nō habuerūt ignorātiā,de hoc q Ies⁹ Nazaren⁹ erat Messias ī lege & pphetis promissus:quia de hoc erant satis informati per prophetias de ipso impletas,put ī Postilla.Sed de deitate ipsius oportet dicere ipsos habuisse ignorantiam.Si enim agricolę illi qui dixerunt:Hic est hæres: æ- Deitas Christi Iudæor̄ stimassent Christum hæredem secundum diuinitatem, scilicet q principes eadem esset deitas partis & filij, sicut in temporalibus eandem rē habet filius per hereditatem quam pater habebat,nullo modo eos amentia ad tantam potuisset trahere insaniam,vt crederent diuinam iestatem in propria persona superare.Quòd enim deus seu dñs trascendunt omnes potestates, communiter tenetur etiam apud idolatras qui non veros deos, sed fictos habent. Vnde ridiculum esset dicere, quòd eo ipso quòd principes illi credebant ipsum esse redem,scilicet deum verum, conarentur eum interficere. Sed licet crederent ipsum esse prophetam seu sanctissimum, hominem purum tamen: non esset multum mirandum,quod ex inuidia seu rācore vellent occidere eum.Iam enim Moyses & Aaron qui sanctissimi fuerunt, & à deo approbati per multa miracula,populus Iudaicus voluit lapidare, Nume.decimoquarto. Et similiter contigit de pluribus sanctis veteris Testamēti. Vnde quod dicitur:Hic est hæres: intelligendū de regno tēporali ipsius Dauid:ipsi qd̄ principaliter expectabāt & adhuc expectant restituēdū p Messiam. Nec valet dicere,q tempore crucifixionis non cognouerant, licet ante

cognouis-

illi vñ iudicare vt solent. a ¶ Nos. Qui iam vltra homines sumus vnus spiritus cum deo, habemus sensū Christi. fide certa tenentes ea quæ sunt Christi.

GLOS. ORDI.

Et ego fratr. Segi: Cap. III. b ¶ Tanquā par. Sicut ēm crux Christi alijs stultitia est, alijs scandalum, vocatis aūt est virtus dei. Ita idem alijs est lac, alijs cibus est secundum q̄ capacitas eorum plus vel minus capit. Vt hi qui dicunt: Ego sum illius vſ illius: aliter acceperunt de Christo crucifixo q̄s qui dicit: Mihi absit gloriari nisi in cruce domini. Eadem simul audiunt, spirituales & carnales, & quicq̄ pro modo suo capiunt, nec necesse est, vt aliq̄ secreta taceantur paruulis, dicenda perfectis, ideo quia dicit Apostolus: Non potui lo. uob. qua. spi. quid est: Non potuistis quę dicebam intelligere vt spiritualibus, sed vt carnales. Si enim vt spirituales, nō dicerēt: Ego sum Pauli. c ¶ Adhuc enim carna. Arguit eos qui querebant se dudum nō audisse spiritualia, cū adhuc indigni essent audire. d ¶ Ministri ei⁹. Aug. Homo exterius ministrat quasi seruus, non vt aliquid de eo speretur: deus incrementū dat qui iustificando informat & rigando fœcundat: homo loquitur, deus docet intus. vnde: Beatus quem tu erudieris domine. Qui plātat & qui rigat, foris operatur. Qui dat incrementum, intus opitulatur. Si non dāt sancti incrementum, impendunt tñ adiumentū, sed nō de suo. quia inquit: Sine me nihil potestis facere. Igitur fides rigādo est nutrienda. Hoc igitur loquendo agitur, docendo, suadendo: Christus interius docet inspirando. Illa inspiratio vnctio est, sinequa sermo B hominis perstrepit inaniter. Creator qui redemit & ad fidem vocat, intus suadendo loquitur quibus vult. Cum verbum dei auribus insonat, miscetur potenita dei, cum sono vocis, vt qui incitat prædicantem, confirmet auditorem: vocē formatur homo exteri⁹, sed de⁹ imprimit int⁹: & ei obedit, quem gratia præuenit, ga de us operatur velle & perficere. e ¶ Vnū sunt. Posset videri, q̄ si nihil ex se dant, tamen deus magis p̄ hunc quā per illum. Adiutores quam.

† consiliū dedit ei.

Gal. 6. c.

† loquēdū fuit vt

† 35. q. 3. c. q̄ dam lex. §. quod scripsi.

† emulatio Psal. 93. b.

Ioh. 15. a.

† Nisi ministri

† vt cuiq̄ Phil. 1. b. † 19. di. c. 1. cundum. 1. q. 1. c. si iustus. & c. nū

a ¶ Quasi nullus. b ¶ Vt dicat quid hoc sic fecistit c ¶ Q. Nemo carnalium cognouit sensum domini.

quis † instrūxit eum? Nos aūt † sensum Christi habemus.

Cap. III.

¶ Sensum Christi habemus. ¶ Tū a ¶ Qui possem.

a Et ego fratres non a ¶ Non debui. potui loq̄ uobis qua a Sicut soleo spiritualibus. si spiritualibus, sed b a Si. carnaliter viuentibus. b ¶ Et hoc ta diligenter feci. c ¶ Cognitione.

b † quasi carnalibus. Tanq̄ paruulis a ¶ Non altiora predicaui. Quare. b ¶ Facilē doctrinam. b ¶ Dulcem ac nutrientam.

in Christo † lac uobis potū dedi, nōn c ¶ Quia. ¶ Quandiu vobiscum eram.

escam. Nōdum enim poteratis, sed d e ¶ Et si ab illis pseudo edoctī. a ¶ Recipere escam.

c nec nunc quidem potestis. Adhuc ¶ Vere estis carnales, quia contentiosi.

enim carnales estis. † Cum enim sit f a ¶ Inuidia de baptistis. b ¶ Verbis.

inter uos & † zelus & contentio, * nō g a ¶ Quod aliquid ab homine esse putaris.

ne carnales estis, & secundum homi f a ¶ In peius proficitis. ¶ Expositio zeli & contentionis.

nem ambulatis? Cum enim quis di ¶ Non est hoc minus a Gentilitate.

cat, ego quidem sum Pauli, alius au a ¶ Vt sperantes in deo sunt dij.

tem: ego Apollo, nonne † homines ¶ Quandoquidem in his gloriamini. ¶ Q. sunt ne ipsi gratiæ, quę in sacramentis datur, autores?

estis? † Quid igit est Apollo? † Quid k ¶ Qui maior. ¶ Non deus qui dat, sed ministri per quos dat: & ideo in deo gloriandum non in eis.

d uerò Paulus? † Ministri ei⁹ cui credi l a ¶ Et hoc non vno eodēque modo faciunt. b ¶ Diuisit officia singulis.

distis, & † unicuiq̄ sicut dominus de m ¶ Paulus. ¶ Ad fidem conuerti. ¶ Bapt smo, ¶ Non vos.

dit. † Ego plantaui, Apollo rigauit: n ¶ Muneris.

deus autem incrementum dedit. p a ¶ Et quia deus dat tantum incrementum. ¶ Dando ex se.

Itaque neque qui plātat est aliquid, q a ¶ Remissionem peccatorum, & omnia alia bona.

neque qui rigat: sed qui incremen a ¶ Interius. b ¶ Solus. c ¶ Plantat Paulus, rigat Apollo.

tum dat deus. Qui plantat autem, a ¶ Ministri indifferentes. b ¶ In dando non differunt. sed in labore & mercede.

c & q rigat, unum sunt. Vnusquisq̄ r

ergo remouet primū, secundò secundum, ca. sequēti. Prima ī duas. C quia primò ostendit damnum ex tali attributione quod patiebantur. Secundò, remouet illam attributionē, ibi: Quid igitur ē Apollo? Circa primum ostendit, q̄ ex tali attributione quam habebant inter se, adhuc animales aut carnales erant, ppter qđ doctrinā pfectā fidei capere non poterāt: & sic ipe diebant à consequutione magni boni. iō dicit: a ¶ Et ego fra. n. po. uo. lo. q. spi. ppter dictam causam. b ¶ Sed quasi c. † mentem tā. par. ī Christo. i. vobis annūciaui minora fidei sed m vīam capacitatē. c ¶ Nō escā. i. pfectā doctrinā. d ¶ Nō. e. pote. e. ca. q. d. non subtraxi vobis hāc doctrinam ex inuidia, sed ex vestra impotentia. e ¶ Sed nec nunc quidē po. q̄diu ī tali carnalitate manetis. Qđ em ca. p̄cedenti vocauit aīalitatē, hīc vocat carnalitatē. Et q̄ adhuc sint tales ondit di. f ¶ Cū e. sit inter uos. ze. i. inuidia. g ¶ Et con. oriens ex ipsa. h ¶ Nōne car. estis. Q. d. patet q̄ sic. hæc non sunt nisi inter carnales, q̄ de bonis corporalibus cōtēdūt, eo q̄ à pluribus integrē haberi nō p̄t: sed ex diuisiōe diminuit p̄s vniuscuiusq̄, & sic orit contentio, ga quilibet vult facere partem suā meliorē. Spūalia verò bona à plurib⁹ pfectē p̄t possideri, imo perfectius q̄s ab vno: ppter quod inter viros spūales qui talia bona quærunt, non est zelus nec cō- †Sup. r. b. tentio. i ¶ Et. se. ho. am. q. d. Sic. Mod⁹ em intelligendi connaturalis homini est p reflexionem ad phantasmata, & volēdi * & factiones, p cōuersionē ad appetitum sensitiuū. & iō sed m hoīem ambulare, est ambulare p modū aīalitatis, nisi spūs hoīs à deo sursū eleuet: qđ fit ī spūalib⁹ viris. k ¶ Quid D īgi. Hīc consequenter remouet attributionē, ex qua dictum damnū incurrebāt. Et diuiditur ī tres partes: quia primò oñ dit qd ministris ecclesiæ conuenit sed m Diuisio veritatē. secundò, excludit errorē, ibi, Nemo. tertiò, infert cōclusionē, ibi: Nemo † carnales. itaq̄. Prima adhuc in duas. ga primò oñ dit actionē ministrorū, sed ò mercedē eorū: † Quis ibi: Vnusquisq̄ autem. Circa primum dicit: Quid igitur est Apollo. quid uerò Pau. vt p hoc intelligantur, alij eccliæ ministri. Et rñdet ad q̄stionē ppositā dicēs: l ¶ Mini. e. cui cred. i. Christi. q. d. Ipsi non sūt principales doctores, fidei vl opatores baptismi, sed solū ministri Christi, iq̄tū ministeriale opantes exteri⁹. Christus aūt docet & baptizat iteri⁹: ppē qđ talia ministris nō sūt attribuēda. m ¶ Et unicui. si. d. de. q. d. adhuc tale ministerium nō est in eis ex virtute propria, sed solum ex dei gratia. Quod autem operētur solum exterius, probat consequenter: dicens: n ¶ Ego plantaui. annunciando vobis prīò ea quæ sunt fidei. o ¶ Apollo rigauit. post me vos docendo. p ¶ Deus autem incrementum dedit. quasi dicat: ego & ipse nihil egim⁹ ad salutem & fidem vestram interius operando, sed solus deus illuminando vos per fidem, & mundando per gratiam & sanctificando. Nos autem solummodo egimus exterius ministrando, sicut plantator arboris vel rigator non faciunt eius radicationem vel incrementum, sed virtus naturæ. Propter quod concludit: q ¶ Itaque neque qui plantat est aliquid, neque qui rigat: scilicet operando interius, sed solus deus. r ¶ Qui plantat autem & qui rigat unum sūt. scilicet, conditione naturæ & ministerij operatione. propter quod vnus non est præferendus & alter contemnendus. s ¶ Vnusquisque. Hīc cōsequēter oñdit mercedem ministrorum, ne forte crederet aliqs ipsos nō esse remunerandos, eo q̄ dixerat: Itaq̄ neque q plantat est aliquid, neq̄ qui rigat. Et diuiditur in tres: quia primò Diuisio declarat ministrorum mercedem. secūdò eorum varietatem, ibi: Secundū grām dei. Tertiò infert quandam conclusionem, ibi: Nescitis. Circa primū dicit: Vnusquisque autem. ministrorū eccleſiç.

ADDITIO.

cognouissent, prout videtur dicere Postil. quia parabola euāgelica manifestè loquitur de tempore crucifixionis, cū dicit: Hic est hæres, venite occidamus eum. Et attendēdum, quòd Postil. in hoc loco nō aperit mentem suam. ſ. an prædicti principes Iudæorum tempore passionis Christi cognouerunt Christum esse deum vel non: sed super ca. 8. dictum Mat. xxj. expresse asserit, q̄ cognouerūt illum esse deum. quod etiam ibi conatur probare, sed fuit satis improbatum in additione super illud ca. prout plenius ibidē pōt hīi.

REPLI. In epistola. j. ad Cor. ij. b. vbi dicitur: Si em cognouissent, nūq̄ dominum gloriæ crucifixissent. dicit Bur. hīc Postil. mentem suam non aperuisse. quod falsum est, nam conclusionem probatam Mat. xxj. hīc repetit: & ad locum illum remittit. Et q̄ Bur. dicit illam conclusionem in illo loco Mat. xxj. satis p se improbatam, est falsum: quia vt patet in corru. ibidem Burgen. nihil probat, sed replet quaternos.

NICO. DE LYRA. CAP. III.

Et ego fra. Postq̄ Apostolus remouit Corinthiorum contentionem, hīc consequenter remouet contentionis cām, quæ erat, ex hoc q̄ aliquibus ministris ecclesiæ nimis attribuebant, & aliquos nimis contemnebant. prīò ergo remouet

a ¶ Adiutores. In colendo agrō dñico: non deprauatores, vt
E qdam aiunt. Qđ' inde patet, qa vos estis agricultura. b ¶ Agri
quia colit vos ad fructū. Aedificatio: qa qui colit habitat in vo
bis. Et ita idē est ager & ædificiū, qđ' nō ī reb⁹ visibilib⁹. Nos coll
m⁹ deū adorādo, ñ ornādo. Ille āt sic nos colit, ꝙ & meliores nos
reddit. c ¶ Fūda.e. Aug. Fides grē Chri
Gal.5.b. stianę.i.ea q̄ p dilectionē opat, positaī fūdamēto neminē pire pmittit. Sup hoc sū
damētū alius supędificat aurū, ar.lapides
Infra.7.f. pretiosos, is videlicet, q cogitat q̄ dei sūt,
quō placeat deo. Alius supædificat super
†coopera- hoc fundamentū ligna, fœnū, sti. is videli-
rij, cet q cogitat quæ mundi sunt, quō place
at mundo. Illius opus non exuritur, qui
ea nō dilexit, quorū amissione cruciet. Ex
uritur aūt huius opus, qa sine dolore nō
pereūt, q̄ cū amore possessa sunt. Sed qm̄
alterutra cōditiōe ꝓposita, eis potiꝰ mal
let carere q̄ Christo, nec timore amittēdi
talia deserit Christū, q̄uis doleat cū amit
tit, saluus est qđē, sic tn̄ q̄si per ignem. Iste
ignis est tribulationis tentatio, de qua scri
Eccle.27.a. ptū est: Vasa figuli ꝓbat fornax, & homi
nes tēptatio tribulatiōis ꝓbat. d ¶ Chri
† De pēsby. stus. i. fides Christi: secundū quā per dile
cordibus. Alia nō est fundamentū, hęc āt
nō bapt. c. neminē perire finit, e ¶ Si qs au. Amb.
fi. De sum. Ali⁹ superędificat, i. q superuenientes post
tri.c. vnico Apostolos docent, sed videāt vt ædifica-
in clemen. tio congruat fundamento. Fundamen.
2.q.1.c. cū aliud. quia nemo præter Christum lo-
Paulus. quens cōmenta sua commendaret. In au-
ro. ar. la. p̄. p̄claram doctrinam significat,
† De pœ. di in tribus alijs vana doctrina signatur, q̄ si
stinc. 2. c. si. modo fallit, in igne apparebit: qa ardebit
em̄. ſ. cæte- bona ꝓmanente, & erit ei bonæ. ſ. doctrię
rum. merces vita æterna. Detrimen. vō ma-
læ, quia pœnas patietur, salu⁹. quia nōi-
F teribit fidei substantia qua constat, sicut
mala doctrina quæ accidens est. quasi p
†qđ' ī igne ignē. qa nō sine pœna, cū perfidi in æter
reuelatur, num pereant, pdest illis ex parte credidis-
se deū. f ¶ Aurū. ar. la. Augu. Hæc tria
ędificant contemptores seculi. q sua omia
pauperibus dant. Vel qui tanē non ha-
bentes habent aurum in contemplatione
dei, argentum in dilectione proximi, lapi
des pre. in operibus bonis; quæ non con-
sumūtur ab igne, sed nihil vel parū ipsum
sentiunt. Ligna, fœnum, stipulam ædificant: qui etsi aliena non ra-
piunt: rebus tamen infirmitati concessis, aliqua dilectione inhæ-
rent, qui secundum suos amandi modos, diutius vt lignū, vel mi-
nus vt fœnum, vł minimum vt stipula ignem sustinebunt. Et quia
hæc deo præponunt, salui erūt per fundamentū. Qui verō hęc deo
præponūt, vel crimina committunt, non superædificāt, sed funda-
mentū destruunt. g ¶ Ligna, fœ. sti. Non hæc de malis operib⁹
accipienda sūt q̄si fides sine opibus saluet, qđ' non est. ¶ Aug. Non
sibi polliceatur qs̄q̄ habēs nefaria opera regnū dei, & dicat: Qm̄ ha
beo signū Christi & sacra, non delebor in æternum, sed per ignem
salu⁹ ero. Ait em̄ Apł̄s: Fundamentū positū est, &c. Quid est etiam
inquiūt, qđ' sequit, ali⁹ superędificat au. ar. la. p̄. li. fœ. sti. Hoc est, q
supra fundamentū iusta opera ædificat aurū, ar. la. p̄, ædificat. Si āt
pctā, lignū. fœ. sti. Cyrillus q̄q̄ ait: Natura pcti filis est materiæ q̄
citō consummit igni, quā ædificari Apł̄s à pctōrib⁹ dicit, q supra
fundamētū Christi ædificāt li. fœ. sti. In q̄ manifestē oñditur q̄dā cē
pctā ita leuia, vt stipulę cōparētur fœno & li. ¶ Lignū. fœ. sti. qdā
intelligūt opera bona, q̄ qdem ad sui & suorū, vel ad sustentationē
indigentiū ex misericordia faciūt. Sed qa hæc opera faciunt cū aliq̄
amore tpaliū, iō hæc opera dicuntur arsura, nō ꝙ eo punianē qui
hoc faciūt, sed qa terrenū aliquē affectū habēt cū hæc faciunt. Nec
ille terrenus affect⁹ est adeo malus, vt destruat fundamētū ꝺ fidē q̄
per charitatē operat: & talis affectus venialis est. Sed potius lig. fœ.
sti. accipiunt nō bona opera, nec mala q̄ sūt dānabilia, sed pctā veni
alia. vñ Greg. Quāuis hoc de igne pñtis tribulatiōis possit intelligi,
tn̄ si qs de igne futuræ purgationis accipiat, pensandum sollicite ē:
qa eū dixit p ignē posse saluari, nō qui super hoc fundamentū ferrū
vel æs vel plūbū ædificat. i. pctā maiora, & iō duriora & insolubi-
lia, sed q ædificat lig. fœ. sti. i. pctā minima atq̄ leuissima, q̄ ignis fa
cilē consumat.

autem propriam mercedē accipiet a
a ¶ Forinsecus ministrandi. b ¶ Quia si non demus
incrementum, impedimus tamen aliquod admentum.
secūdum suum lāborem. Dei enim b
a ¶ Dum extirpantur vitia.
b sumus † adiutores, dei agricultura
a ¶ Impositione virtutum. b ¶ Quibus ego posui
funda. &c.
estis, dei ędificatio estis. Secundum c
a ¶. i. apostolatum. b ¶ Quia non a me hoc habui.
¶ Gratis.
grātiam dei quæ data est mihi, ut sa d
a ¶ Discretione vtens. b ¶ Princeps ædificij. c ¶ Fi
dem Christi, non aliam, sed q̄ per dilectionē operat.
piens architectus fundamētum po e
a ¶ Quisquā habens fidem, quia ad eum hoc pertinet.
b ¶ Bona opera. c ¶ Quod non vno modo est, sed.
sui, alius autem superędificat. Vnus f
a ¶ Cuiusmodi opera, vtrum secundum nos, vel illos.
quisq̄ autem uideat quōmodo su, h
a ¶ De superędificatione tantum videndū est: quia.
e perædificet. †Fundamentum enim i
a ¶ Ad quod videntur niti pseudo.
aliud nemo potest ponere, prēter id
¶ A me alias qui. ¶ Fides Christi.
d quod positū est, quod est Christ⁹ Ie
a ¶ Fundamentum nemo potest mutare. ¶ Sed de
superædificatione videndum est tantum, quia
manifestum erit opus cu.
e sus. † Si quis autem superędificāt k
¶ Vt cogitet tantum quæ dei sunt.
f supra fundamentum hoc aurum,
a ¶ Dum diuisi cogitant quæ mundi sunt, quibus si
ne dolore carere non possunt.
g argentum, lapides pretiosos, ligna, l
fœnum, stipulam: uniuscuiusque m
¶ Et si non modo. a ¶ In quo secreta parent.
h opus manifestū erit. Diēs enim do n
a ¶ Illud opus. b ¶ Poena purgatoris boni. o
mini declārabit: † quia in ignē re p
a ¶ Quicunq̄ modo negat. i. absconditi peccata sua.
uelābitur, & unuscuiusque opus q
a ¶ Firmum vel solubile.
b ¶ Præsentis vel futuri iudicij.
i quāle sit, ignis probabit. Si cuius r

& sic Apostoli dicuntur ecclesiæ fundamenta, quia primitus adhę
serunt Christo. k ¶ Si qs autem superædi. Per hoc intelligi-
tur sana doctrina fundamento fidei receptæ apposita. Per aurum
doctrina circa amorem diuinum. Per argentum, doctrina pertinēs
ad contemplationem spūalium creaturarum, per quam ascenditur
ad dei cognitionem. Per lapides pretiosos, doctrina pertinens ad
alias virtutes animam ornantes. l ¶ Ligna, fœ. sti. Dixerunt aliq
quòd per hoc intelligitur falsa doctrina combustione digna, sicut
subditur postea. Sed hoc nō videtur intentio Apostoli. Primò, qa
dici ista fundamenta fidei superadi. falsa verò doctrina non sup-
additur, sed magis per eam fundamentum hoc destruitur. Secūdò:
quia subdit. q̄ licet tale opus arserit, operans tamen finaliter saluus
erit. Quod non potest dici de doctoribus falsam doctrinam haben
tibus. Et ideo dicendū, q̄ per ista intelligitur vera doctrina, curio-
sa tn̄ & vana seu cupiditate quæstus deprauata, nō ī se, sed ex pte do
cētis, & talis doctrina stat cū fundamento: doctor tn̄ meret pœnā
purgatorij, & sic finaliter saluari. Et de vtraq̄ doctrina subditur:
m ¶ Vniuscu. opus. ſ. doctoris boni & curiosi. n ¶ Manifes. e.
in die iudicij. qui accipitur hīc pro die mortis. quia qualis vnusq̄s-
que ī die mortis inuenit, sin statu saluandorum vel dānādorū, talis
in die iudicij præsentabitur. ideo subditur: o ¶ Dies e. d. de. Ve
niet em̄ dñs ad iudiciū cuiuslibet in particulari in die mortis suæ,
p ¶ Quia in igne reue. ſ. purgatorij: Qui idem est cū igne infer
ni, secundū qđ' dicit Grego. Sicut enim ī eodem igne aurū rutilat,
& palea fumat, sic idem ignis purgat electos & damnat reprobos.
Sed reprobis est ad semper, electis tm̄ ad tēpus. ideo subdit: q ¶ Et
uniuscu. opus: scilicet doctoris vtilis & inutilis ecclīæ. r ¶ Qua
le sit, ignis probabit. id est manifestabit. s ¶ Si cuius opus
man. qđ' superædi. i. si ædificauit doctrinam bonam, sanam &
stabilem

Nicolaus de Lyra.

a ¶ Propriā mer. ac. ga nō oēs æq̄
liter laborāt extēsiue nec itē siue. b ¶ Dei
enim su. adiu. q. d. Licet non agamus in
terius illuminando vel iustificando, tamē
agimus aliquid ad hoc exterius ministeri
um adhibēdo, qđ' nō caret pmio. c ¶ Se
cundum gra. Hīc consequenter pōit mi
nistrantiū variationē. di. Secun. gra. dei
q̄ d. est. m. & nō propria ỹ tute. d ¶ Vt
sa. ar. i. principalis inter ministros: Quod
non dicit ad iactantiā, sed ad dei gloriam
ꝓpter qđ' pmisit, secundum dei gratiam.
e ¶ Funda. po. prima initia vobis fidei
annnunciando. f ¶ Alius autē su. i. alij
doctores post me vos docentes docuerūt
sequētia. g ¶ Vnusq̄sq̄ au. ui. i. diligē
ter attendat. h ¶ Quō supædi. i. q̄liter
doceat, vt eius doctrina non discrepet à H
fundamēto, sed magis ei conueniat. & qd
sit hoc fundamentum, subdit: i ¶ Fun
da. enim a. i. solus Christus vel fides ipsi
us est fundamentum. ¶ Sed contra hoc
videt Apoc. xxj. d. vbi dicitur: q. xij. apłi
sunt. xij. fundamenta ciuitatis dei, p quā ► domini
intelligitur ecclesia. Ad quod dicendum,
q̄ fundamentū dupl⁹ potest accipi. Vno
modo propriè. ſ. illud quod habet firmi- Fundamē.
tatem & stabilitatem ex se. & sic sol⁹ Chri tū duplex
stus est fundamentum ecclīæ. Alio modo
ipropriè & largè. ſ. illud qđ' adhęret pri-
mò fundamento iam posito, sicut sunt la
pides primarij fundamento inhærentes.

Ignis idem purgatorij & inferni.

Ferentes lignū, fœnum stipulā. Qui autē aurū, ar.la. pre. de vtroq; A igne secuti sunt. a ¶Mercedem. Nō solum post finē, sed & in hac vita habet suā requiē anima contēntis oia. b ¶Nesci. qa. Hoc præmisit vt illos compūgat, q turpiter viuētes corpa sua violante, maxime ille q vxorē pñs habet. Hic agit de structoribꝰ fundamenti. c ¶Si quis autem. Iste saluus p ignem, sed si quis voluerit tēplum quod vos estis, disp. illū. Et nescitis hoc. d ¶Tē plum. Aug. In quibus deus habitat p fidem. Templum dei. i. spūlēcti. vnde subdit: & sp. d. h. Nota q spiritꝰ dicitur hic deus. cū enim præmiserit: Estis templū dei Non subdit: Et deus habitat: Sed spūs dei habitat ī vobis. In quo apertē ostēdit spiritum dei esse deum. Vbiq; em adest spūs. sanctus ad homines in æterna vita regenerandos. Spiritussanctus igitur in cælestibus sedet cum patre & filio, & in tēplo suo habitat. s. in sanctis. Qui sunt templum deiꝰ modo per fidem ambulantes. Et templū dei erūt aliqñ etiam secūdum speciē, q̄liter etiam nunc sunt templū angeli dei.

¶Aug. Sed diceret aliquis: Añ q̄ faceret deus eęlū & terrā, añ q̄ faceret sanctos, vbi habitabat? In se habitat deꝰ, apud se habitat, & apud se est. Nō ergo sic habitat sancti dominus dei, vt ipsa subtracta cadat deus: imo sic habitat deus in sctis, vt si ipse discesserit, cadāt. Propterea scīēdū, q̄ nō nisi stultissimē dici pōt, spm nō hre locū ī nro corpore, quod totum anima nostra impleuerit. Stultius etiam dicitur angustiꝰ alicubi impediri trinitatem, vt pater & filius & spiritussanctꝰ alicubi simul esse nō possint. Veum illud multò mirabilius, quòd B cum deus vbique sit totus, non tamen in omnibus habitat. Quis porrò audeat opinari, nisi inseparabilitatem trinitatis penitus ignoret, quòd in aliquo possit habitare pr aut filius, in q̄ nō habitet spūssanctus? Aut ī aliq̄ spūssanctꝰ, ī q̄ nō pr aut filiꝰ? Fatēdū est igit vbiq; esse deū. p diuinitatis pñtiā: sed nō vbiq; p inhabitatiōis gratiam. Propter hāc enim inhabitationē vbi gratia dilectionis eus agnoscitur, nō dicimꝰ: Pater noster q es vbiq;, cū & hoc verum sit: sed, qui es in cælis. Illud quoq; mirabile est, quòd deus est inhabitator q̄rundam nondum cognoscentium deum, & non quorundam se cognoscentium. Illi enim ad tēplū dei non pertinent: q cognoscentes deum, non sicut deum glorificāt. Ad tēplū autem dei pertinēt quicūq; sācti ficati sacramento Christi, & regenerati spiritusancto, qui nondum possunt cognoscere deum. Igitur quem non potuerunt illi nosse nec habere, isti poterunt habere antequā nosse. Beatissimi autē sūt illi, quibus hoc est deum habere quod nosse. e ¶Sapientia e. huius mundi stultīcia est apud. Ambr. Abusiuē ponitur sapientia pro astutia. f ¶Nemo &c. in homi. baptistis vel doctoribus: Nemo in ho. Quia vestri sunt ipsi quia omnia vestra sunt, ad seruiendum vobis data, & non est gloriandum, nisi de rebus excellentioribus. g ¶In hominibus. Quia non sunt datores gratiarū, siue boni siue mali sint, sed tantū ministri. h ¶Omnia enim. Singulos non sibi defendant doctores vel baptistas, cum omnibus vtantur. Mundus noster, si cursꝰ eius in dei voluntate ponimus. Vita præsens nostra, si modestē & cum gloria dei agitur. Mors, si spe futuri libenter pro Christo morimur. Præsentia, si sic vtimur eis, ne offendamus. Futura, si ea credentes magis optamus. ¶Siue uita &c. Et vita & mors doctorum ad ędificationem subditis esse debent. Vt per vitam, sanctos homines & angelos accipe, qui student profectui fidelium. p mortem diabolum & membra eius, qui dum persequuntur, vtilitati seruorū dei inseruiunt. i ¶Vos autem Christi. Vt sicut hæc nobis, ita nos Christo subijciamur. k ¶Christus autem dei. voluntatem eius faciens, vt & nos faciamus ipsius. Cur ergo ad insuriam Christi de hominibus aliquid speratis?

¶In igne.

opus manserit, quod superædificaſ ¶Nihil perdet, quia quod amauit, inueniet.

[a]uit, mercedem accipiet. Si cuiꝰ opus [a] [b]
a ¶Cremabile erit. b ¶Minoris gloriæ, vel pariter aliqd.

†arserit, detrimentum patietur. Ipse [c]
a ¶Sū hic vrinę dolore amissorum, non tamen ea præferendo. b ¶Rem cremabilē per ignem ferens, qua ctemata euadet ipse.

autem saluus erit, sic tamen †quasi [d]
a ¶Sed. b ¶In quibus deus sedet.

per ignem, † Nescitis, quia templū [e]
a ¶Qui eos consummat in bonis scilicet.

dei estis, & spiritus dei habitat in uo [f]
a ¶Vel pseudo, vel homo ei consentiendo.

bis? Si quis autem templum dei uio [g]
a ¶Corpus & animam.

lauerit, disperdet illum deꝰ. † Tem- [h]
a ¶A tempore baptismi. b ¶Caute ergo vobis.

plū enim dei sanctū est, quod estis
a ¶Secundum corpus & animam. b ¶Et ideo. c ¶Q. deus hoc negligat. ¶Sed.

uos. Nemo †uos seducat. Si quis ui- [i] [k]
¶Sibi. a ¶Secundum sapientiam huius mundi.

detur inter uos sapiens esse in hoc se
a ¶Apud se: & deum contra naturam posse credat. b ¶Vera sapientia.

culo, stultus fiat, ut sit sapiens. † Sa- [l]
a ¶Merito apud se stultus, quia ita apud deum. [m]

pientia enim huius mundi stultitia [n]
a ¶Qui facit, quod fieri posse mundus negat. ¶In Iob.

est apud deum. Scriptum est enim:
¶Falsos ostēdit. a ¶Mundi. b ¶Faciēdo aliter quā dicāt.

† Comprehendā sapientes in astutia [o]
¶In Psalmo.

eorum. Et iterum: Dominus nouit [p]
a ¶Carnalis. ¶Mundi.

cogitationes † sapientium, quoniam
¶Falsæ. ¶Et quia stulta apud deum. a ¶Quasi melius ab vno quam ab alio.

uanę sunt. Nemo itaq; gloriętur in [q] [r]
a ¶Ad vestrum sensum data.

hominibus. † Omnia enim uestra [s]
a ¶Non solum minores.

sunt, siue Paulus, siue Apollo, siue
a ¶Qui omnibus maior. b ¶Etiā clementa nobis seruiūt.

Cephas, siue mundus, siue uita, siue [t]
a ¶Quibus sustentati deo seruiūt. b ¶Spe quorū seruitur. [v]

mors, siue præsentia, siue futura. [x] [y]
a ¶Hæc vestra, quia omnia quæ quos sunt. b ¶Nonhominis, & ideo non in homine gloriandum.

[f] Omnia enim uestra sunt, uos autē [z]
a ¶Et ita mediante Christo vos estis dei.

[k] Christi, Christus autem dei, [a]

[a] ¶In stabilem. a ¶Mercedem ac. euolando ad patriā. b ¶Si cuius opꝰ ar. eo q̄ est doctrina curiosa, vel dicto modo deprauata. c ¶Detrimentum pa. quia ad tps pœna sensus & pœna damni punietur. tñ finaliter saluabitur. Aliq vero exponūt hāc supædificationem de operibus superadditis fūdamēto, & ī eodē hoīe. q si super illud fūdamētū ī se acceptū supædificat faciens bona opera p aurū, argentum lapides preciosos signata: euolet ad gliam. Si autem superędificet pcta venialia, p lignū, fœnū, stipulā signata, eo q̄ nō destruūt fūdamentū, sed stant cū eo: ipse punietur in purgatorio & finaliter saluabitur, sed hęc expositio secundum literā præcedentē & subsequentem magis videtur moralis q̄ literalis. d ¶Nescitis. hīc consequenter ex prædictis infert cōclusionem. s. q̄ corrum pens fideles per falsam doctrinam meręt dammatiōem, & magis q̄ ille q violat tēplū materiale, q̄tò spūalia corpalibus præferuntur. Dicit igitur: Nescitis, quasi di. scire debetis. e ¶Quia tem. dei est. spirituale. f ¶Et spi. dei ha. in uo. p gratiam. g ¶Si qs au. tē. d. ui. per falsā doctrinam fundamenta fidei subuertendo. h ¶Disper. il. d. æternaliter damnādo. i ¶Nemo. Ostēso qd cōueniat ministris ecclesiæ scd̄m ỹ itatē, hīc cōsequenter remouet cōtrariū errorē di. Nemo se sed. Sic est ī Grēco & ī libris correctis. Corinthij em semetipsos seducebāt, attribuendo ministris ecclię qd̄ est ꝓpriū Christi, vt dictū est. s. ꝑ qd̄ Apls hoc ꝓhibet di. Nemo se seducmō dicto. k ¶Siqs ui. in ter u. sa. esse, asserēs cōtrarium huius doctrinę p aliquā rōnē apparētē. l ¶Stultꝰ fi. i. illā estimationē depōat, & his q̄ sūt fidei hūilię se supponat. m ¶Vt sit s. sapia cōdeursū est. vñ dr Proū. xxx. a. Loquutus est vir cū q̄ deꝰ erat, & q deo secū cōmorāte, cōfortat: ait: Stultissimꝰ sū virorū, &c. iō subdit rō de obiectione mundanæ sapientiæ, cū dr: n ¶Sap. c. h. m. stul. est a. de. Maximū em principiū erroris ē velle metiri diuina, & illa quæ totalr trāscēdūt itellectū hūanū p rōnē hūanā. Sic est em acsi noctua vellet iudicare de luce solis, facultatē sui visus totalr excedente & ad hoc iducitur scriptura Iob. v. o ¶Cōprehē. sa. ī austu. eo. p hoc em cōprehenduntur q̄ sapientia eorū falsa oñdit. Et sic autoritate psal. xciij. p ¶Domi. no. c. sa. quoua. sūt. applicatę ad diuina q̄ ipsas trāscēdunt. q ¶Nemo ita. Hic Apls cōclusionem cōcludit principaliter intēdā. s. ę non sit gliandū de ministris ecclię illo mō quo gliabant Corinthij, sed de solo Christo. iō dicit: Nemo ita. glor. ī ho. diuina ministrātibꝰ. & iō subdit rō: r ¶Oia e. uest. sunt, siue Pau. Et noīat ministros maiores: p hoc intelligens multò fortius minores. & omnes sūt ministri ecclię, & p cōseqns q̄dā mō subiecti fideliū cōtati', inq̄tū sūt missi à Christo, p salute fideliū. de subiectis nō ē gliandū, sed de superioribus. s ¶Siue mun. i. creaturæ: q deseruiūt hoibus ad necessitatē huiꝰ vitæ & instructionē, inq̄tū ex ipsis accipit cognitio de creatore. t ¶Siue uita. s. pñs: q̄ deseruit hoī ī q̄tū ordinatur, vt in ea hō mereat. v ¶Siue mors. q̄ sibi ei seruit si patienter tolerēt. x ¶Siue pr. i. dona & ỹtutes, qbꝰ ī pñti iuuant ad beatitudinis consecutionē. y ¶Siue fu. i. bona æterna q̄ speramꝰ. Et sic oīa creata ad fideles ordinātur, ꝓpter gliam eorū, Rom. viij. e, Diligentib' deū oīa co. i bo. his, &c. z ¶Vos au. Chri. qm fideles vlteꝰ ordinant ad Christū, sicut exercitꝰ ad ducē, & mēbra ad caput, ꝓpter hoc de ipo solo fideles debēt gliari, & nō de ministris inferiorib'. a ¶Christus au. dei. i. sicut Christꝰ gliat se ꝑre, Saꝑ. ij. c. Gliat se patrē hre deum. Et, Ioh. viij. f. Ego honorifico patrē, & vos inhonorastis me.

¶In ca. iij. vbi dicitur in Postil. Ego plantaui.

ADDI. I. Glosla. Ego plantaui. i. prædicatione ad fidē cōuerti, Apollo rigauit. s. baptismo. sed deꝰ nō nos incrementum dedit: quia deus tantum dat incrementum ex se.

f ij ¶In eo

Additio I Ad Corinthios Cap. IIII. Replica

B ¶In eo.cap.vbi dicitur in Postil. Aliqui exponunt hanc superædificationem de operibus superadditis fundamento fidei.

ADDITIO II. Hæc expositio sed a quā Postil. dicit esse moralē, nō minus literalis videt̄ q̄ prima. Doctrina em̄ curiosa & vana non magis significat per lignū, fœnū, & stipulā sed m proriā lr̄ē significationē q̄ pctā venia lia: sed in vtraq; expositione oportet, q̄ lignū, fœnū & stipula intelligant parabolicè seu similitudinariè, & sic continentur in sensu literali, put fuit dictū in quæstiōe sup̄ prologū Gen̄. in rnsiōe ad q̄rtū argu. In epīs em̄ Apī nō est quærendus nisi sensus lr̄alis, nō enim ipsi ẏba fuerūt allegorizāda seu moralizanda, sed potius enucleāda, put oīum fuit in prædicta, q. arti. v. Vñ q̄ aliq̄n allegāt autoritates sacræ scripturæ in sensu mystico, vt Gal. iiij. d. De duobus filijs Abrahæ dicit: q̄ sunt per allegoriam dicta. hoc etiā faciunt alij doctores, qui allegāt autoritates sacræ scripturæ in diuersis sensib⁹ licet illa quæ ipsi tradunt non sint exponenda nisi ad literam.

REPLI. In capi. vbi Apīs dicit: Si qs autem superædificat supra fundamentum hoc aurū & argentū, fœnum, stipulam, &c. dicit Postil. quosdam illam superædificationem exponere de operibus vitæ superadditis fundamento fidei. Sed dicit Postill. illam Postil. illā expositionē magis moralē quā literalē: eo q̄ litera sequens & præcedens est de doctrina fundamentali & superædificata. Sed hoc ęgrē ferens Bur. dicit q̄ in dictis Apostoli nō debet quęri moralizatio. Sed mirum videtur, cum quælibet scriptura continens aliquid moralitatis possit moralizari. & præsens passus sic exponitur multipliciter, etiam secundum Bur. Quarum vna expositio pertinet ad fidem & doctrinam, alia ad actus & opera. Et vulgo dicitur q̄ credere, pertinet ad allegoriam, agere autem ad mores & tropologiam. Igitur illæ duæ expositiones ad vnum sensum non pertinent, prout vult Burg. Si igitur primus sensus est allegoricus & literalis, secundus erit moralis, quia de agendis. Nec est inconueniēs moralitatē super allegatoriam fundari quæstione sui prologi per eum allegata nō obstāte: in q̄ multis dubia cōtinentur, ne dixerim falsa: de quibus dissērere non est præsentis operis. Et notandū hic, q̄ Bur. i quæstiōe illa allegata, & in multis alijs ponit pro certo, q̄ ex solo sensu literali potest fieri efficax argumentum. Hic autem ponit, quòd Apostolus aliquando allegat scripturam in sensu mystico. Ex quo dicto & prius dicto sequitur, quòd Apostolus frustra allegat, quia huiusmodi allegata efficaciter nihil probant: quod nō est de Apostolo legisperito sentiendum, qui etiam nō ab homine, sed per reuelationem habuit euangelium, vt patet ex Gal. j.

GLOS. ORDI.

CAP. IIII.

SIc nos. Hactenus de gloria pseudo: hic de suo contemptu agit. Sic n. hoc iō ait Apīs, q̄ de eom̄ sentiebāt: sed sic hō sentiat, vt de⁹ q̄ eū elegit. b ¶Et dis. Aug. Non solum boni, sed etiā mali dispensatores sunt. Nisi em̄ p bonos dispensaret, nō rectè Apīs diceret: Imitatores mei estote. Rursⁿ, si nō p malos: non diceret dns de q̄busdā: Quę dicūt facite, q̄ aūt faciūt nolite facere. Dispēsatores em̄ sūt, p q̄rū ministeriū pueniatur ad æternā salutē. Nō enim esse salutis illius dispēsatorē p ẏ bū & sacramentū, ē illi⁹ esse participē. c ¶Hic iā q̄. Ita de nobis æstimādū, sed hic inter vos, q̄d nō alibi. Iā i p̄senti cū expectādū eēt, donec de⁹ iudicet. e ¶Mei ipsum iudi. Periculum est vobis de ignotis cordis mei vel aliorū iudicare. Quanta em̄ ꝓfunditas credenda est esse i hoīe q̄ lateat etiā ipsum hominē in quo est, vt i Petro profunditas infirmitatis latebat, cū se dño cōmoriturū, ꝓmittebat. Aug. Cū ergo q̄sq; de se aūt nō oīno aut vix possit veram ferre sn̄iam, quō pōt de alio iudicare, cū nemo sciat q̄d agaturi hoīe, nisi spūs hoīs? ¶Aug. Iudiciū prohibet Apīs, ga occulta sunt nobis corda hom. In his plerūq; nr̄a credulitas fallitur. Sed cauendum est ne perniciosa opinatiōe fallamur, vt quis non possumus hominū indagare conscientiā, de ipsis rebus habeamus verā certamq; sn̄iam. Hoc aūt ad humanam tētationem pertinet, sine q̄ vita ista non ducitur. vnde Apostolus: Tētatio vos non apprehendat, nisi humana. Si ergo suspicationes vitare nō possum⁹ (quia homines sumus) iudicia tamen, id est definitiuas firmasq; sententias continere debemus. Si ergo suspicamur, quòd est humana tentatio, saltem non iudicemus: quando non erratur in rebus, vt recta sit improbatio vitiorum, virtutumq; approbatio. profecto si erratur in hominibus, venialis est humana tentatio. d ¶Ab humano. id est ab hominib⁹ dum sunt in suo die: & non est dies domini. Humano. quia est & dies domini, quo iudicabit, quando vnusquisq; pro se rationem reddet, & tunc secreta cordiū patebunt. f ¶Quoadusq;. Aliter iniuria iudici fit. qa iudicis iniuria est, si añ iudicium eius, à seruo procedat sententia. g ¶Illuminabit. i. aperta facit abscondita tenebrarum. i. peccatorum. h ¶Tunc laus e. u. Bene agenti vel cogitāti: hic autem nescitur quis sit laude dignus. i ¶Me & Apollo. Proposui figuram pro omnibus, vt ab omnibus abhorreatur sicut à nobis. Ambrosius. Per hoc pseudo apostolorum glorias & traditiones peuersas sub sua persona & Apollo euacuat, summatim illos designans

Cap. IIII.

¶Et cum hoc sit nec nimis nec minus de nobis arbitremini.

a ¶Non dominor.

† Ic nos existimet homo ut ministros

a ¶Quod non pseudo. b ¶Secundum modum cuiusq; mysteria vel ministeria diuidimus.

Christi & dispensatores mysteriorum dei. † Hic iam

a ¶Qui. c. ¶Ordo quis inter dispensatores inueniatur vt fidelis: cui possit credi, vt bene dispenset.

quęritur inter dispensatores, ut fidelis

a ¶Q. hoc inter nos quęritur, quod non esset quęrendū, sed quidquid alij faciant.

inueniatur. † mihi autem

a ¶Quasi infidelis dispensator.

pro minimo est ut à uobis iudicer,

a ¶Intellectu, qui non videt occulta & potest falli.

aut ab humano † die. Sed neq; me ipsum iudico. † Nihil enim mihi cō

a ¶Qui melius nouit me quā vos, & ita periculū est vobis de ignotis iudicare. b ¶In nullo me remordet conscientia.

a ¶. i. non ideo me iustum puto: quia potest esse quod nescio. Delicta enim quis intelligit?

scius sum, sed non in hoc iustificatus sum. Qui autem iudicat me, do

a ¶Neq; ego neq; vos. sed ¶Melius nouit me quam illi, sed melius deus quā ego. b ¶. i. qui potest, & debet me iudicare.

a ¶Qui nouit omnia. b ¶Et quia dominus est. ¶Iudicij.

minus est. † Itaq; nolite ante tempus

¶Scilicet. ¶Iudicare.

iudicare, quoadusq; ueniat dns, q̄ & illuminabit abscondita tenebrarū,

a ¶Et quia tunc omnia nota omnibus, poterunt de se iudicare & de alijs. b ¶Gesta & cogitata tunc erūt aperta.

a ¶Etiam bonas cogitationes.

& manifestabit cōsilia cordiū, & tūc

a ¶Remuneratio. b ¶Pro modo suo. c ¶Dixi non gloriandum in nobis.

laus erit unicuiq; à deo. Hęc autem

¶Cum in nobis non gloriaremini.

fratres trāsfiguraui ī me, & Apollo

NICO. DE LYRA.

CAP. IIII.

SIc nos exi. Postq̄ Apīs reprehēdit Corinthios de hoc q̄ aliqb⁹ ministris nimis attribuebant, hīc cōsequenter arguit eos de hoc q̄ aliq̄s nimis cōtēnebāt. Isti em̄ Corinthij q̄ gḷiabātur de ministris philosophia ibutis minus debito refutabāt alios ministros talib⁹ ñ vtēres i docēdo. Et diuidit i duas ptes. qa primò eos redarguit. sed ò correctioni eorū ipīsiit, ibi: Nō cōsūdā vos. Circa primū sciēdū, q̄ p̄sūptuose & temere eos iudicabāt & iō prio arguit iudicij temeritatē. sed ò pereſt autē p̄sūptionē, ibi: Hoc āt fra. Circa primū sciēdū, q̄ mīstri fideles ecclīæ sūt q diuīa ministrāt & docēt, ppē dei gḷiam ifideles āt illud requiritur in dispēsatorib⁹, q hoc faciūt, ppē lucrū tpale vl̄ ꝓpriā laudē. talē āt itētio ad secreta cordis ptinet: q̄. rū iudiciū ipsi⁹ dei ē ꝓpriū, sed m illud. j. Re. xvj. b. Hō videt ea q̄ pa. de⁹ āt itu. cor. Hinc ppē qd̄ p̄sūptuosū ē hoī de talib⁹ iudicare, & maxiē circa mīstros ecclīæ, q nō sunt cōtēnēdi, sed magis reuerēdi. iō dicit apīs:

2 ¶Sic n. ex. q. d. licet eccl̄e ministri nō sint principales oparij: tñ deo coopāt̄, iq̄tū ministrāt ppīo sacra & doctrinā. iō subdit: b ¶Et dis. ppē qd̄ sūt medij iter deum & ppīm, sicut dispēsator domus inter dm̄ & familiā. Et qa Corinthij aliq̄s ministros ñ sic reuerebāt, iō subdit: c ¶Hic iā q̄. q. d. iter vos fit dissēsio & cōtēptio de fidelitate ministroꝝ. q. d. aliq̄s cōtēnitis tā q̄ infideles. Sed qa viri sc̄i tale iudiciū humanū ꝓ nihilo reputabāt, ꝓ q̄tò eos tangit, licet doleāt ꝓ q̄tò malū eccl̄e ide ꝓuenit, iō subdit Apīs: d ¶Mi. āt, pmi. &c. iu. dicto mō. e ¶Aut ab h. d. i. ab hoīb⁹ q iudicāt i tpe p̄sēti. f ¶Sed ne. m. iu. Licet em̄ hō iudicare se, debeat de iudicio discussiōis, ꝓpriè cōsci, sicut. j. xj. ca. dicē: Si nosmetipsos dnūdicaremⁿ, ñ vtiq; iudicaremur, tñ nō debet se iudicare iudicio absolutiōis à culpa, inocētē oīno se reputando. qa dī Eccl̄ix. a. Nescit hō vtrū odio vl̄ amore dignⁿ sit. iō subdit: Neq; meipm iudico, hoc mō, & multò minⁿ debet hō iudicare de secretis cordis alterius: qa hoc ē ꝓprium dei, ppē qd̄ subdit: g ¶Qui āt iu. Et qm̄ ei⁹ iudiciū i q̄ manifesta būt oīa, erit in fine mūdi. iō subdit: h ¶Itaq; n. q. d. hoc est temerariū. i ¶Hęc āt. Hic cōsequēnt̄ Apīs arguit p̄sūptionē Corinthiorū: qa mīstros aliq̄s eccl̄ię cōtēnebāt. Et diuidit i duas ptes qa prio arguit hāc elationē, sed ò, declarat dicti cōtēptⁿ eām, ibi: Puto em̄. Circa primū sciēdū, q̄ cōtētio erat iter Corinthios, maxiē ppē pseudoapīos i sapia ẏ bi docētes: q à plurib⁹ p̄serebāt, & ẏ i apīs cōtēnebāt. Verūtñ Apīs scribēs Corinthijs illoꝝ noia ñ exp̄sit, q̄. j. ca. sed nomē suū & Apollo, ne videret ex iuidia cōtra alios log. Et hāc ẏ i tatē apit hīc di. Hæc āt fra. &c. ppt. uos. i. ppē vīam īstructionē.

Iohel. j. d. † mysteriorum Matt. 23. a. f

† De pœ. di stin. j. c. adhuc perfidi instāt. ante fi.

† 11. q. 1. c. sacerdoti. bus. in fi.

Infra. 10. c. † illustratus est

† 2. Co. 5. a.

Diuisio

† Quod supereſt illud requiritur in dispēsatorib⁹ † 6. q. 1. c. beatus.

† iudicio.

† Vt in vobis

illos designans, non sigillatim, ne maior
A nasceretur discordia. a ¶ Ne &c.u.ad
2 in. Ab illo.i. meliori q̃ ille.i. q̃si ali⁹ ab
illo q nullus est q̃rtũ ad se, vel q̃rtũ ad mi-
† quid sup̃ nisterĩ. b ¶ Quis e.te dis.à massa per-
id qd̃ scri- ditorũ: nullus nisi de⁹. Vt si baptizatus à
ptum est, sẽ Petro, quõ discerneris ab eo q à Paulo
tireris (sub. nihil ille, nihil tu. ¶ Vel redarguit illos
de vobis) eosdem, q gl̃iabãt de magisterio pseudo.
& ne hic il- Q. gloriaris, p illis, sed quid habes ab illis
lius, & ille qd̃ nõ à me: & si à me, quid cõtra me glo-
huius noĩe riaris, qm̃ idẽ à me acceperis? c ¶ Quid
ĩflemini a. a. Aliud genus arrogantię amouere cona
lius aduer- tur. s. ne hõ superbiat, p̃pter aliquã grati-
sus alium. am à deo sibi datã, putãs se eã hr̃e à se vel
à ministero. d ¶ Si autẽ ac. Hoc contra
illos, q eadẽ q̃ ab Apl̃o acceperant audiẽ
tes, de magisterio pseudoapl̃orũ gloria-
bantur, q p eloquẽtiã se commendantes,
gloriã in se vertebãt: cũ Apl̃s cõtẽptibilẽ
se videri fecerat, vt gloriã deo faceret. Iõ
Apl̃s ironicè eis loquitur, q̃si concedens
quod eis de seipsis videbaĩ, cum subdit:
e ¶ Iam satu. Q. Increpo vos di. Quid
gloriaris, &c. Sed non rectè videor hoc fa
cere: quia vos iam, &c. Iam sat.iã di. iro
nia, acsi diceret: Non est ira. Irascẽtis enim
verba sunt, non: cõfirmãtis. f ¶ Regne
tis. Verè regnare est de spe & p̃missis dei
securũ esse, & i aduersis gaudere. g ¶ Pu
to enim. Q. Nullaten⁹ putandũ est. Iro-
nicè eĩ loquitur. Ideo sine nobis, quia p
mala quæ patimur: de. osten. nos apo.
utilisse de quibus non curet, tanquã mor
† ĩbecilles, ti destinat.i. ad nullã vtilitatẽ, sed ad mor-
tem reseruatos. Quid per hoc videtur? qa
† clari. ad spectaculum nostrum quasi ad mõstrũ
conueniunt: p quod magis probamur a-
mici dei. Vel, ideo deberetis nobiscum re
Mala. 4.b. gnare, quia puto & certus sum q̃ nos su-
B mus similes nouissimis Eliæ & Enoch in
tribulationibus. h ¶ Tanquam mor-
† incertis tĩ. Vt qui à victoribꝰ morti seruabantur
vagamur ad quod spectaculum conueniebat popu
sedibus, lus, sic ad derisionem Eliæ tunc, & nunc
apostolorũ mali. ¶ Et ange. Boni ange
li & bõi homines laudãt, mali irridẽt: hęc
sunt dextera, & sinistra: sed nec illa eleuãt,
nec ista frangunt. k ¶ Propter Chri-
stum. cuius crucem prædicamus, quod
uos tacentes videmini in Christo pruden
tes. l ¶ Esurimus. Ambro. Veritatem
prædicantes gratiam non habent apud
homines. m ¶ Tanquam purgamen
ta. Per hæc omnia probamur in Christo
prudentes & fortes. n ¶ Non confun-
dam uos. Aspera blandis mitigat vt sa-
lutaris medicus. o ¶ Pædagogorũ.
Dum pædagogos nominat, pueros signi
ficat. p ¶ Per euangelium. Addidit
per euangelium, ne ipsius putaretur esse
quod dei est. Ait enim dominus in euan-
Mat.23.a. gelio: Ne vobis dicatis patrẽ i terra. Vn⁹
est eĩ pater deus, non vt hoc nomen eẽte
ris tollatur, sed ne gratia dei qua in eternã
vitam generamur, naturæ vel potestati,
vel etiam sanctitati cuiusquam hominis
tribuatur.

Nico. de Lyra.

a ¶ Vt in no. disca. ne su. quã scri
ptum est. supra i hac epistola. b ¶ Vn⁹
aduersa. inflectur. contentione. c ¶ Pro
alio. i. pro quocunq; ministro ecclesiæ ni
► sicut & mis ei ascribendo, vel alterum contemnẽ
ego Christi do. d ¶ Quis enim te dis.i. facit te ele-
uari super alios per superbiam. Etsi dicat
hoc est propter aliquam gratiam specialẽ
sciæ vel facu. diæ: hoc excludit. e ¶ Quid
autem ha.

a ¶ Humilitatem vestram. b ¶ Hanc. s. c ¶ Qui maiores
sumus.

a propter uos, ut in nobis discatis, ne a
a ¶ Agẽdo vltra. b ¶ In Ieremia. ¶ Qui gloriatur in do-
glo.
† suprà quàm scriptum est, unus ad b
¶ Se vel doctore.
b uersus aliũ infletur pro alio. Quis c d
¶ A perditis nisi deus.
c enim te † discernit? † Quid autem e
a ¶ Quo si dicis: fides tua, vel oratio, vel iustitia, ite
rum interrogo. Q. ha. quod non acce. ¶ A deo.
d hãbes, quod nõ accepisti? Si autem f
¶ A deo. ¶ In te vel illis.
accepisti, quid gloriaris quasi non f
a ¶ A deo, sed a te vel ab illis. b ¶ Sed vos. ¶ Tam
cito. c ¶ Ironi. d ¶ Spiritu sancto.
e ãcceperis? Iam satũrati estis, iam g h
a ¶ Quasi vt & alios saturare potestis. b ¶ Ironia.
c ¶ Sic putabant gloriantes de pseudo apostolis.
d ¶ Regitis vos.
diuitẽs facti estis. Sine nobis † re- i
a ¶ Vere. ¶ Et his pie optat. b ¶ Ia.
f gnatis: & utinam regnetis, ut & nos k
a ¶ Vos sequamur cum nos sequi dedignamini, quos
quidem sequi deberetis, quia nos reuera regnamus:
sed nimeo ne sine nobis.
g uobiscũ regnem⁹. Puto enim quòd l m
a ¶ Vltimos vel similes Eliæ & Enoch
de⁹ nos apostolos nouissimos osten n
h dit tanquam morti destinatos: quia o
i spectaculum facti sumus mundo, &
a ¶ Vel bonis vt confortet, vel malis vt insultent.
b ¶ Et. c ¶ Increpando est ironia. Q. q̃ ironi eẽdra est.
k ãngelis & hominib⁹. Nos stulti pro p
pter Christum, uos aũt prudẽtes † in
¶ Assiduã. ¶ Potestate.
Christo. Nos † infirmi, uos aũt for-
¶ Securi. ¶ Reverendi. ¶ Despecti.
tes: Vos † nobiles, nos autẽ † ignobi- q r
a ¶ Et. b ¶ A contin. e. vsq; ad hoc tempus.
l les. Vsq; in hanc hõrã & esurimus,
& sitimus, & nudi sum⁹, & colaphis
a ¶ Pro persecutione mutamus loca. ¶ Fugamur, ne
plures doceamus. b ¶ Pro nobis necessaria.
cędimur, & † instãbiles sum⁹, & labõ s t
¶ Quia nemo dat.
ramus operantes manibus nostris.
¶ Et. a ¶ Hortando alios ad bonum.
Maledicimur, & benẽdicimus, per- v
a ¶ Tormenta. b ¶ Patienter.
sequutiõnem patimur, & sustinẽ- x
a ¶ Q. magi, malefici. b ¶ Deum pro illis vel eos ne
blasphement nos.
mus. Blãsphemamur, & obsecrã- x
a ¶ De quibus mundus inquinetur & abiectus purgetur.
m mus. Tanquam purgãmẽta huius y
a ¶ Repetat. b ¶ Purgamentum ferri vel pomi: & quid
quid de qualibet materia vt purgatio reddat, abijcit.
mundi facti sumus, omnium † peri- z
a ¶ Continue, vsq; ad hoc tempus. b ¶ Et si dixero
vos infa. &c. Non. c ¶ Ieerubescentiã facio vobis.
n psema usq; adhuc. † Non ut cõfun- a
a ¶ Pro quibus tot passus sum.
dã uos hęc scribo, sed ut filiõs meos b
a ¶ Filij. Nam ego pater.
charissimos moneo. Nam si † decẽ
¶ Finitum pro infinito posuit. a ¶ Eruditorum qui nõ
genuerunt.
o milia pædagõgorum habeatis in
¶ Tantum. a ¶ Qui genuissent.
Christo, sed non multos pãtres.
a ¶ In fide Christi, non in me.
p Nam in Christõ Iesu per euange-
a ¶ Tantum.
b ¶ Quia genui, ergo ex debito Ro.
lium egõ uos genui. † Rõgo ergo c
a ¶ Non pseudo.
uos fratres, imitatores mei estote,
a ¶ Vt imitemini me.
sicut & ego Christi. Idẽo misi ad d e
a ¶ Per hunc creditur missa epistola.
¶ In fide.
uos Timõtheum, qui est filiꝰ meus

autẽ ha. qd̃ non ac. q. d. nihil. quia to- C
tũ est à deo. iõ cõcludit: f ¶ Quid glo.
quasi non ac. q. d. Non est occasio sup-
biendi, sed magis humiliandi. vnde dicit
Greg. hom. xxxj. Tantò esse hũilior & ad
seruiẽdũ deo, pmptior q̃sq; debet ex mũe
re. q̃rtò obligatiorẽ se esse conspicit i red-
denda rõne, ideo subdit: g ¶ Iã sa. e. i. re
pleti doctrina fidei. Ironicè logtur, vt oñ †dñiudicat
dat præsumptionem eorũ derisibilem. †De pœni.
h ¶ Iam di. fa. e. in charismatibus spũa- di. 2. Apo-
libus. i ¶ Sine no. re. i. in statu pfectio- stolus.
nis estis secundum æstimationẽ vestram.
k ¶ Et vti. re. secundũ veritatem, hoc ãt
dicit, vt ostendat se charitatiuè eos argue
re. l ¶ Puto e. Hìc assignat cãm q̃re con
tẽnebantur apostoli veri. s. p̃pẽ miserias
q̃s sustinebant in pñti de bonis tpalibus
non curantes, iõ dicit: Puto enĩ. i. putare
me cogitis, hanc eẽ vr̃am æstimationem. †regnũ ade
m ¶ Quòd deus n. apo. no. abiectos. pti estis:
n ¶ Ostẽdit tã. mor. d. i. morte dignos
secundum hoĩm iudicium. ideo subdit:
o ¶ Quia spe. fa. su. m. Ad videndũ eñ
occisionẽ & psecutionẽ fideliũ i primiti-
ua eccl̃ia cõueniebãt multi, diuersimodè
tñ moti. qa mũdani hoĩes veniebãt ad cõ
tẽnẽdũ eos & p̃sequẽdũ. iõ dicit: Mũdo.
Angeli etiã aliqñ apparebãt ad eos conso
landũ & roborãdũ. iõ dicit: Et angelis.
& aliquæ pſonæ deuotæ cõueniebãt ad
cõpatiẽdũ, & exẽplũ patiẽtiæ accipiẽdũ.
de qbus subditur: Et homini. Et qa pro
talibus apostoli veri cõtẽnebant, vt dictũ † per Chr̃
est, iõ subdit Apl̃s. p ¶ Nos stulti pro. sum
Chri. secundũ reputationẽ vestrã & infi-
deliũ. q ¶ Vsq; i. hãc h. i. cõtinuè à tpe
receptiõis fidei catholicæ vsq; ad præsẽs. †contẽpti.
r ¶ Esu. etsi. veritatẽ eñ prędicantes &
vitia arguentes incurrebãt odiũ humanũ
& sic patiebantur multiplicem defectum D
& etiam insultum. s ¶ Et insta. id est nõ
habentes domicilium stabile. t ¶ Et la-
ope. ma. no. sicut dñs de Paulo Act. xviij.
Aliq̃ enim hoc faciebant. qa nõ inueniebant qui darent eis necessaria vitæ: Et ali
qñ ne grauarent fideles, & aliqñ ad dãdũ
fidelib⁹ exemplũ vitandi ocium, vt habeẽt
ĩj. Thessallo. iñ. v ¶ Maledicimur &
be. secundũ doctrinã Christi. x ¶ Blas-
phemamur & ob. orãdo pro blasphe
mantibus nos, secundum dictũ Saluato-
ris Mat. v. g. Orate pro persequentib⁹ &
calumniantibus vos. y ¶ Tanquã pur.
huius mun. i. immundiciæ inficientes
mundum quæ sunt amouende. Iudæi eñ
& Gentiles dicebant mũdũ infici p vitam
& doctrinã apostolorũ. & per consequẽs †reiectamẽ
ipsum debere purgari per mortẽ eorum. tum
z ¶ Omnium peripsema. περίψημα id † 28. q. 1. c.
est opertura pomi, à peri qd̃ est circũ, & sic enim. vl
psema quod est figura. Reputabant enim tra mediũ.
apostoli remouendi ab hominibus, sicut † innume-
optura à fructu. a ¶ Non ut confun- ros pędago
dã. Hìc consequenter insistit Corinthio- gos
rum correctioni. Et primò simplici ver-
bo dicens: Non ut confun. uos hæc s.
i. non quæro. confusionem vestram, sed
emẽdationem vestram: quia reputo vos.
b ¶ Filios meos chari. quia fundamẽ
tum fidei eis annũciauit. Alij verò instru
xerunt eos de quibusdam minoribus. p † Adhor-
pter quod vocat eos pædagogos, se autẽ tor
patrem eorum. ideo subdit: c ¶ Rogo †Ephe. 5. a.
ergo uos fratres, imitatores mei e- Phil. 3. d.
stote. sicut boni filij. d ¶ Sicut & ego Infra. 11. a.
Chri. cui obtẽpero, sicut vero patri. Secũ
dò corrigit eos nuncio ad hoc idoneo d.
e ¶ Iõ mi. ad uos Ti. & paret lra. Tertiò

f iñ ► flagello

tribuatur. a ¶ Si do.uo. Ideo dicit, vt oñderet, q̄ si nō iret, deū. E noluisse, cā vtiq; dignitatis illorū. b ¶ In uir. Aug. Terroris v̄ba infert, vt iflati hūiliarent, & se ꝓpararēt ad recipiēdū eū. Absit autē, vt pñ filñ dicerēt: Si in v̄ga vēturus es, noli venire. Meli⁹ enim est. eruditi in virga patris, quām perire in blandimento prædonis.

GLOS. ORDI. Cap. V.

OMnino au. Incipit de fornicatione, & redarguit illum fornicatorē q̄ vxorem p̄ris tenebat, & eos q̄ eū tolerabant. Erāt em̄ & ipsi cōparticipes dū paterētur rē tā ingentis p̄cti secū incorrepti cōuenire. Nō solū ergo illū reū mortis, sed eriā adhærentes illi nō īmunes à crimine demōstrauit. d ¶ Vt uxo. pa. Am. Publicē nouercā suā loco vxoris habebat nec ali⁹ tergiuersatiōe poterat tegi crimē. Et huius cā de fornicatiōe incipit: postea mouebit de omni carnali, videlicet & spū ali. e ¶ Inflati estis. vēro superbię, quę pellit misericordiā. q̄ si vnū mēbrorū pati tur, cōpatiūtur & cætera. f ¶ In no. do. Hoc modo iudicaui, vt vos cōgregati in † 37. dis. c. oēm vim. vnum sine aliqua dissensione, quib⁹ mea Supra. 2. d. autoritas & virtus Christi cooperabitur, Pauli magna ptās tradatis hmōi Sathanæ. g ¶ Trade. hu. sa. Hāc ptātē dr̄ habuisse, vt dū aliquem à stultitia nō posset amouere, diabolo eum vexādū traderet, q̄uscq; pniam p̄fers à malo desisteret. Vt, tradere Sathanæ, est ab ecclesia expellere, admonitionem ab illo suspendere, liberū illi facere ire in ɨteritū carnis. i. facere sec̄m hoc qd̄ expetit caro ei⁹ in interitū illū ducēs: Nō āt hoc amaritudine odñ, sed ea intentiōe, vt repulsio hęc ad reuocādū illū valeat in die dñi. i. si qñ illius cor visitet dñs, si qñ illi dñs luceat in corde. h ¶ Vt spiritus sal. August. Sic Exod. 32. f. Apls nō crudeliter, sed amabiliter Sathanæ tradit. Sic Moyses in cultores idolorū 4. Reg. 1. b. paucos qdē iudicauit in pñs terrēs, in posterū disciplinā sanciens. Sic & Elias & alij F boni: qa sic & met⁹ alios incutitur, & ipsis p̄cti minuitur. vnde hoc exēplū Eliæ nō reprehendit Christus in discipulis suis: sed qa odio & non amore ꝙ correctionis deside rabant vindictā ignis ī cos q̄ sibi hospitiū Act. 5. a. nō p̄buer̄t. sic & Petr⁹ ī Anania & vxore ei⁹ vindicasse legit̄. vel tradit, vt spūs ſctus

☞ q̄ cōta-

Nicolaus de Lyra.

† 24. q. 1. c. audiuimus ✠ flagello cōminationis di. a ¶ Tanquā n. &c. sic infl. s. q. cōtēdentes adinuicē. vt. s. declaratū est. b ¶ Si domin⁹ Cor. 2. a. uoluerit, hoc addit, qa volūtas diuia ē ī † vt oib⁹ p̄supponēda. c ¶ Et co. n. ser. e. q. ī. i. sermonē rhetoricū, de quo gloriātur. d ¶ Sed uirt. in operib⁹ virtuosis & miraculosis. Q. In his qdē sunt impotentes, cū tñ prædicatio euangelij p̄ talia deberet confirmari, vt hr̄ Mar. vl. d. Dño cooperāte & sermonē cōfirmante sequentibus signis. iō subdit: Nō e. in ser. e ¶ Quid uul. ī uir. i. ad vos corrigendos cū flagello, si inuenero vos rebelles. Habebat enim Apostolus ptātem tradēdi tales Sathanæ crucīādos corporaliter ad eorū correctionē, vt habetur infra. ca. sequē. f ¶ An in cha. & spū mā. si inuenero vos hūiles & emendatos saltē in p arte. per hoc autem quod dicitur hīc: An in c. nō excluditur charitas à correctiōe Apli fienda cū flagello, quia si flagellaret, charitauē facere ret: sed dr̄ ad designādū, q̄ correp⁹ actu p flagellū, nō ita sentit dulcedinē charitatis illius qui corrigit, sicut sentiret si p v̄ba cōsolatoria hoc faceret. rū trāseunte flagello, bñ postea cognoscit charitatis flagellātis. ¶ In ca. iij. vbi dr̄ Posui. Hoc āt frēs trāsfiguraui

ADDI. Quōd dr̄ hīc: Hoc āt frēs trāsfigu. &c. sic videt exponēdū cōformit̄ ad glo. Dixerat em̄ Apls non esse glo-

¶ Bene agendo. ¶ In prædicatione
charissimus & fidelis in dño, q̄ † uos
a ¶ Institutiones meas. b ¶ Et ideo tenendę.
cōmonefaciat uiās meas quæ sunt
a ¶ Ego. b ¶ Terrarum. c ¶ Et ideo autentice.
in Christo Iesu, sicut ubiq; in omni
¶ Opus erat mitti, quia.
ecclesia doceo. Tanquā non uentu- a
a ¶ De philosophis, quorum terrena gloriantur sapientia.
rus sim ad uos, sic inflati sunt quidā.
a ¶ Post commonitionē promisit se ire ad illos. b ¶ Nisi culpa vestra impediente.
a Veniam autē cito ad uos, si dns uo- b
¶ Probabo. ¶ Humanę sapientiæ.
luerit: & cognoscam nō sermonem c
a ¶ Superbia alia sapiendi & exteros iudicandi. b ¶ In fide & bona operatione.
eorū qui inflati sunt, sed uirtutem. d
a ¶ Q. Ideo nō quęrā sermonēqa. b ¶ Causa regni dei.
† Non enim in sermone est regnum
a ¶. Q. Non sermo humanæ sapientiæ, sed virtus est causa regni dei. b ¶ Vere veniam, sed. Quid horum.
b dei, sed in uirtute. Quid uultis? in e
a ¶ Correctionis, vbi & si sit non tamen videtur esse charitas. b ¶ In manifesta dilectione, vt bona suppleam.
uirgā ueniam ad uos, an in charitate f
¶ Vt parcam peccatis.
& spiritu mansuetudinis?

Cap. V.

a ¶ Opus est virga, nisi vos corrigatis. ¶. i. ab omnibus.
c OMnino auditur in g
a ¶ Qui inflati, nec corrigitis.
b ¶ Res infamis.
ter uos fornicatio, h
¶ Est illa. ¶ Vt graue istud ostenderet peccatum, nec ab hac eriā dicit admitti, qui dēū neſciunt.
& talis fornicatio qualis nec inter
a ¶ Hoc publice, vbi testibus opus non est.
d gētes, ita ut uxorē patris sui aliquis h
a ¶ Cum tamen scelus sit inter vos, tamen. b ¶ Quod magis faciendum esset.
e habeat. Et uos inflati estis, & non i k
a ¶ Dolorem pro peccato illius. b ¶ Ira.
magis luctum habuistis, ut tollat l
a ¶ Quia omnes estis participes. b ¶ Quod nullo modo tegi poterat.
tur de medio uestrum qui hoc opus
a ¶ Vos non tulistis qui præsentes.
fecit. † Ego quidem absens corpore m
a ¶ Sollicitudine mentis: & prouidens vobis.
præsens autē spiritu, iam iudicaui n
a ¶ Actu præsens esse.
† tanquā præsens eū q̄ sic opatus est, o
a ¶ Iudicaui: inquā. ¶ Id est vice eius: Vel vos congregati traditis in nomine domini: cuius gloria est in huiusmodi iudicio, non pro odio vestro.
f in nōie dñi nostri Iesu Christi, con- p
gregatis uobis & meo spū, cum uir- r
g tute dñi nostri Iesu Christi tradere s
a ¶ Reum. b ¶ Vt corporaliter vexet eum diabolus & sic ille respiscat. t
huiusmodi sathanæ in interitū car- u
a ¶ Communis ecclesiæ. b ¶ Iudicij.
h nis, ut spiritus salu⁹ sit in die domini x

Nicolaus de Lyra. Cap. V.

† vobis in memoriam reducet

OMnino auditur. Posq̄ Apls īruxit Corinthios de baptismo, ꝙ quē fit regeneratio spūalis: hic cōsequēter instruit eos de mrīmonio, per qd̄ fit debitē generatio carnalis. Et diuiditur in duas. qa primo vitiū contrariū arguit. secūdo, de mrīmonio instruit. c. vij. Prima in duas. Prio arguit vitiū fornicatiōis. sed o, q̄dā alia vitia q̄ erāt in eis. ca. se. Pria adhuc in duas. qa primo facit propositiū. secūdo, remouet dubiū, ibi: Scripsi vobis. Prima adhuc in tres. quia prio arguit culpam, secūdo prędicit pœnam, ibi: Ego qdē. tertio reprehendit culpæ radicē, ibi: Nō est bona gloriatiō. Circa primū sciēdū, q̄ in ꝓposito duplex erat culpa. Vna particularis cuiusdam fornicatoris ignōminiosi. & hoc est quod dicitur: Omnino audi. &c. Et dicit oīno: quia hoc erat publicū. & talis fornicatio erat tā horrenda, q̄ nec inter gentes reputata fuit licita. licet fornicationē simplicē licitam reputarent: & quæ sit illa subditur: h ¶ Ita ut uix. &c. qd̄ a principio mūdi fuit exclusum, tāq̄ illicitū, propter eā reuerentiā naturalē q̄ debet haberi ad patrem & matrē, istæ duæ ꝓsonę à matrimonio semper fuerūt excluſæ, tanq̄ de dicta H mine iuris naturalis. Vñ q̄dā aīalia talem cōcubitū abhorrēt. Sicut dicit de quodā elephante, q̄ adduct⁹ ad matrē, vt p coitū eius cū ea haberēt fœtus: talē coitū oīno renuit. postea verò reductus ad matrem optā pallio in parte anteriori: coiuit cum ea: quā postea discooptā cognoscens interfecit ductorem suū. Est aūt elephas inter alia aīalia multū disciplinabile, vt dicit Philosophus in li. de aīalib⁹. Erat aūt circa hoc alia culpa cōis scilicet illorū qui debebāt hoc corrigere & negligebant. & q̄tū ad hoc subdit: ¶ Et uos in. &c. ex cōtentiōibus em̄ quas habebāt iter se. hāc correctionē sicut & alia charitatis opa facere negligebant. ideo subditur: k ¶ Et nō m. lu. h. de pctō fratris tollēdo. & ad eius correctionē ꝓcedēdo. ideo subditur: l ¶ Vt tol. &c. p excommunicationem eius, q̄ hoc opus fecit, ne participes ipsius culpæ sitis. m ¶ Ego q. Hic cōsequēter determinat dicti fornicatoris punitionē, di. Ego qdē. habens autoritatem à dño super vos. n ¶ Absens cor. præ. āt spi. i. charitatis affectu. Vel quia spū sciebat q̄ agebant. inter Corinthios, ac si præsens cēt. Sicut Elisæ⁹ vidit Giezi accipientem mūera à Naamā. iiij. Reg. v. o ¶ Tā iu. ut præ. mō dicto. p ¶ Eū q̄ sic o. accipiendo vxorē p̄ris sui. q ¶ In no. do. Tū qa oīs cōgregatio fideliū est fiēda in nōie Christi. Tū, qa crimina publica quale istud erat, debēt in publico puniri. r ¶ Et meo spi. qa notū erat mō p̄dicto. s ¶ Trad. Sicut em̄ apls à dño habebāt ptātē ēijciendi dęmones de corporibus obsessis, ita habebant potestatem tradendi eos dæmonibus affligendos pro enormibus peccatis: sic & in primitiua ecclesia affligebantur excommunicati. ideo subdit: t ¶ In interitum carnis. id est eius afflictionem, vt sic pœniteat pœna docente culpam. v ¶ Vt spiritus saluus sit. id est anima saluetur. x ¶ In die domini. id est in die mortis vel iudicij ✠ extremi.

quo contaminati nudantur, saluus sit eis non amissus in die iudicij.

A a ¶To.m. Parcipes erãt, dũ paterent reũ. Sed si quis potestatem nõ habet, quẽ scit reũ abiicere vel probare nõ valet, ĩmunis ẽ. Et iudicis nõ est sine accusatore damnare, ut nec Christ⁹ Iudam abiecit.

b ¶Consp. est farina p aquã cõglutinata sine fermẽto. i. azyma. vult ergo vt isti sint vnum quid per dilectionem. puri à corruptione peccati, nouum hominem induti, sicut in baptismo facti sunt azymi. Zyma Græce, fermẽtum Latine. c ¶Pascha. Nõ sicut quidam æstimant Græcum nomen est, sed Hebræum. Oportunissime tamẽ occurrit in hoc nomine quædam vtrarunq; linguarum congruentia. Quia enim pati Græce pascha dicitur. ideo Pascha passio putatur esse. In Hebræa verò lingua Pascha transitus dicitur, quia tunc primum Pascha celebrauit populus dei, quando ex Aegypto fugientes mare rubrum transierunt. Nũc verò figura illa prophetica completa est, cum sicut ouis ad immolandum ductus est Christus, cuius sanguine illinitis postibus nostris. i. frontibus crucis signo signatis, à perditione huius seculi tanquam à captiuitate Aegyptiaca liberamur & saluberrimũ transitum agim⁹, cum à diabolo transimus ad Christum. ¶Ambro. Pascha immolatio est, non transit⁹, sicut qui busdam videtur, prius enim Pascha & sic transitus: quia ante exemplum est Saluatoris, & sic salus. d ¶Synceritatis. Nouæ vitæ, & veritatis, sine omni fraude, vt synceritas mundam vitam faciat, & veritas omnem fraudem excludat. e ¶Alioquin. Non possent tales Christo lucrari, si colloquium eorum vitarent & conuiuiũ vnde & dominus cum Publicanis, & peccatoribus comedebat. ¶Vel alioquin. i. si commiscearnini, melius esset vobis mori. f ¶Nunc autem. Tunc scripsi vobis, & non bene accepistis: nunc autem determinate scribo. g ¶Nominatur. Augustinus de pœniten. Eam nominationẽ voluit intelligi Apostolus: quæ fit in quẽquam cum sententia, & ordine iudiciario, atq; integritate profertur. Nam si quælibet nominatio sufficit, multi dãnãdi sunt innocentes, quia sæpẽ falso in quoquã crimina nominantur. Quibus verbis, ostendit satis nõ temere, & quolibet modo: sed per iudiciũ auferendos esse malos ab ecclesię coniunctione: aut si per iudiciũ auferri non possunt, tollerentur poti⁹, ne peruersę malos euitãdo quisq; ab ecclia discedẽs, eos quos fugere videtur, mittat ad gehennam. Vel. q fr.n.ĩ.i. publicatur fornicator &c. h ¶Nec ci.s. Vt erubescens corrigatur. i ¶Ma.i. fornicatorẽ illum, quod sic intelligi Grẽca dictio cogit vl cõsensũ.

Nicolaus de Lyra.

extremi. p eodẽ enim die accipiuntur quia qualis qs inuenit in morte, talis in iudicio pũtabit. a ¶Nõ ẽ b. hic cõsequẽter arguit culpę radicẽ. s. cõtẽtionẽ, quã habebant, adinuicẽ: p quã correctionẽ neglige bant: & sic nõ solũ peccanti, sed etiam alijs imminebat periculum infectionis. ideo dicit: Nõ est b. Ex hoc enim, q nimis gllabani de aliqbus ministris alios cõtẽnendo, pcedebat inter eos cõtentio, & correctionis omissio, & per consequẽs piculũ infectiõis in alijs. iõ subditur: b ¶Quia mo. &c. Circa quod sciẽdũ, q in fermento duo sunt. s. sapor virtualiter ĩcẽtum reddit panem sapidũ, & sic doctrina euangelica comparatur fermento. Mat. xiij. c. Aliud est corruptio, & sic comparatur peccato. & hoc modo accipit hic: qa ex vno peccatore alij inficiũt. ideo subditur: c ¶Ex. ue. &c. per aspersionẽ aquæ baptismalis. d ¶Si. e. i. esse debetis. e ¶Azymi. i. sine fermẽto peccati. Quod declarat per figurã ve. Testa. di. f ¶Etenim p. &c. Agnus enim paschalis, de q dr Exo. xij. a. figura fuit immolatiõis Christi, per quẽ liberati sumus à dæmonis potestate. sicut filij Israel per sanguinẽ agni paschal ab angelo deuastãte. Carnes aũt illius agni cũ azymis panib⁹ comedebãt, qb⁹ septẽ dieb⁹ filij Israel vtebant. Et p hoc significabat. q vita populi Christiani debet esse sine fermento mortalis pcũ. ideo subdit: g ¶Itaque. epu. Id est vitam præsentem transeamus. h ¶Non in fermento ue. &c. i. in peccato, quod animam inuetерascere facit spiritualiter. i ¶Neq; in fer. ma. & nequi. per hoc intelligitur peccatum ex certa malicia, & à proposito factũ. Qđ contingit dupliciter. Vno modo ex habitu acquisito ex actibus malis, quod intelligitur per fermentum malitię. vnde dicit Prou. ij. c. Qui lętantur cum malefe. & exultant in re. pessimis. Signum enim habitus generati est delectatio in opere. ij. Ethi corum. Alio modo ex corruptione naturæ, sicut aliqui ex malicia complexionis inclinantur ad aliqua, quæ secundum se sunt horrenda, vt effusio sanguinis humani, vitium contra naturam, maximè cum bestijs: & hoc vocatur hic fermentum ne quitiæ. k ¶Sed in azy. q̃tum ad puritatem affectus. l ¶Et ueri. q̃tum ad puritatem intellectus. m ¶Scripsi uobis. Hic consequenter Apostolus remouet q̃dam dubium: Scripserat enim Corinthijs in quadam epistola quæ in Canone non habetur, q̃ non commiscerentur fornicarijs: circa quod plures dubitabant credentes, q̃ intelligeret tantum de fornicatione spirituali quæ est idololatria: ideo Apostolus hoc remouet ostendens, q̃ intellexit de omnibus criminosis generaliter ne infi cerentur ex eorum societate. & hoc est qđ dicit: Scri uo. in e. alia ab ista. n ¶ e commi. for. i. cum criminosis generaliter qui fornicantur à deo, propter quod subditur: o ¶Non utiq; forni. h. m. qui communiter nominãt ribaldi. p ¶Aut ra. qui per vsuram & alias malicias exquisitas subtrahunt bona aliorum. vnde dicitur auarus quasi auidus æris. q ¶Aut rapaci. qui bona aliorum accipiunt per violentiam. Et per ista intelliguntur alia crimina, quæ non sunt hic expressa. r ¶Alioquin debu. q. d. melius esset vobis mori, q̃ cõmunicare talium operibus malignis. s ¶Nunc autẽ scri. &c. q. d. sic intelligendum est dictum meum generaliter. Et applicat magis in specie de separatione à talibus criminosis dicens: t ¶Si is q fra. n. i. Christianus: ita q̃ hic accipitur fraternitas religionis. Aliqui libri habent: Supernominatur. i. super nomen personæ habet nomen religiõis Christianæ: & sic est eadem sententia. v ¶Est fornica. manifestus. x ¶Aut male. i. blasphemus. y ¶Aut ebri. i. ebrietate assuet⁹: osus enim importat plenitudinẽ. vnde versus: Osus plena notat, bundus similat, bilis aptat. z ¶Cum huiusmodi &c. & sic vere confundantur, & emendentur. a ¶Quid enim mihi de his. i. de infidelibus qui sunt extra ecclesiã numero & merito. b ¶Iudica. q. d. ad me non pertinet: quia sunt extra forum ecclesiæ. c ¶Nonne de his q in. i. intra ecclesiam. d ¶Vos iu. i. iudicare debetis eorum vitia puniendo. e ¶Nã eos qui fo. sunt, Hoc addit Apostolus ne ex hoc, q̃ infideles dicũtur hic exẽpti à iudicio ecclię, crederẽt eẽ melioris cõditionis. qđ falsũ ẽ: qa p hoc nõ effugiũt dei iudiciũ, qđ ẽ graui⁹. iõ cõcludit vlteri⁹: f ¶Au. m. ex. u. i. sępate malos Christianos p cõmũicationẽ, vt sic corrigãtur pœna decẽte culpã. ¶In c. v. vbi dr i Post. Qđ declarat p figurã veteris Testa. dicens: Etenim Pascha nostrũ.

ADDI. Per hãc figurã agni paschalis quã allegat Apls, satis oñdit, q̃ legalia q à pseudoapls ꝑcipiebãt observari, ĩpfecta erãt, & nulli⁹ valoris respectu rei figuratę p ea, sicut

Pascha

†consperſi onem fermentat.

Exo. 12. g.

† infermentati.

† festum celebremus Isa. 53. c.

† panibus fermento carentibus. hoc est, synceritate & veritate.

† 1. q. 1. c. si qs inquit in prin.

† De diuor c. gaudemus.

† 45. dist. c. sed illud

† Etiam auferte istum qui malus est.

Fermenti vis duplex.

a ¶Q. talis fornicator inter vos. ¶Quia inter vos est talis. ¶Et si in alijs boni: Non. b ¶Quia hæc omnia bona præpedit.

a ¶Cõsensus huius peccati, vel iste vnus for. alios exẽplo.

a ¶Omnes contaminat, qui cũ possint arguere, dissimulãt.

a ¶Quia corrumpit, ergo. ¶Biscier: do illum qui corrumpit, qui est membrum veteris hominis, & acidus.

a ¶. i. perseuerantis. b ¶Innouati virtutibus sine corruptione peccati.

a ¶Fabi in baptismo. b ¶Ideo puri. c ¶Per quẽ trãsire habemus de hoc mundo ad promissam patriam.

a ¶Quẽ edere debem⁹. b ¶Quia aliter nõ transirem⁹.

a ¶Corruptione veteri. b ¶Per partes.

a ¶In alium. b ¶In se.

a ¶In synceritate a vitijs, & in veritate bonorum operum, quæ p azymos signantur. b ¶A vitijs. c ¶Bonorũ operũ.

a ¶Modo moneo vos ab hoc purgare. sed & sine hac admonitione debueratis, qa iã in alia epistola scripsi.

b ¶Sic prius isti intellexerant. b ¶Id est Gentilibus.

a ¶Hæc enim in illa epistola prohibuerat, quæ & modo debent obseruare. a ¶Sed non Gentilibus.

a ¶Si præcepissem Gentilibus nõ commisceri, necesse esset de mundana conuersatione vos exire, cum vbiq; tales.

¶Quia nõ de illis, ergo. Nunc tm hoc præsenti apparet q.

a ¶Fornicarijs.

a ¶Hoc modo. b ¶Et si non sic. c ¶In his omnib⁹ notat eos.

a ¶Nominabilis.

¶. i. detractor. ¶Vsu.

a ¶Et alijs similibus. b ¶Ne dum orare.

¶De his dico.

a ¶Extra ecclesiam. b ¶His blandiendum sed. ¶In his putredo resecãda.

a ¶Nomine & professione.

a ¶Non nobis commissũ.

a ¶Et quia iubeo non cõmisceri talibus. ideo. b ¶Homicidam. c ¶Qui inde inquinamini. d ¶Idem facti.

E AVdet alí. Occasione huiusmodi iudicij incipit agere de iudicijs, in qbus multis modis peccabant, q contemptis fidelibus infideles iudices adibant. vel stultos iudices constituebant, & litigabant, & fraudabant, & alia huiusmodi. b ¶ Iní. Infideles, iniqui sunt fidelib⁹ q̃cũq; mõ pñt, & leges diuinas aut oĩno spernũt, aut ꝓpter opprimẽdos bonos falsa exposítiõe interpretãtur. c ¶ Quo. s. Quia exẽplo fidei illorũ pfidia hmõi dãnabitur. d ¶ Secula. igi. iud. Quia dixerat Apostol⁹ eos posse de his minimis iudicare, determinat, qui ad huiusmodi negocia diffinięda sint cõstituẽdi. s. cõtẽptibiles q sũt in eccl̃a. Maiores em spũalib⁹ ităre debẽt. Q. Et qa iudicare debetis. Igitur: Si secularia ha. iu. consti. ad iuq sunt cõ. i. aliquos sapientes, q tñ sunt minoris meriti. Apls em prędicãdo circueũtes talibus non vacabant. ¶ Aug. Sapientes igitur q in locis cõsistebant fideles, & sancti, nõ q hac atq; illac ꝓpter euãgelium discurrebãt, taliũ negociorũ examinatores esse voluit. A quib⁹ excusare nos nõ possumus, & si velim⁹. Christũ enim testẽ inuoco, quoniã mallẽ p singulos dies certis horis aliqd manib⁹ opari, & cęteras horas habere liberas ad legendũ & orãdũ, vel ad agendũ aliqd de diuinis literis: q̃ tumultu ossissimas perplexitates causarum pati de negocijs secularibus, vel iudicãdo dirimendis, vel iterueniẽdo prędicẽdis. e ¶ Aduerę. Terrenas causas examinent, qui exteriorũ rerũ sapiẽtiã ꝑceperunt. Qui autẽ F spũalib⁹ donis dotati sunt, terrenis nõ debent negocijs ĩplicari: vt dũ nõ coguntur inferiora bona disponere, valeant bonis superioribꝰ deseruire. Cauendũ est tñ, vt hi q donis spũalib⁹ emicãt, nequaq; ꝓxiorũ ifirmãtiũ negocia fundit⁹ deserant: sed vel hęc alijs qb⁹ dignũ est tractãda cõmittant, vt p se gerãt. f ¶ Iam q. Delictũ ẽ iudiciũ hñe cõtra alterũ: Sed ne excuses, q̃ iuste hoc agas, qa iniuriã pateris, quã iudicij sentẽtia a te vis remoueri, occurrit: quare non magis iniuriã accipitis? Vñ dñs: Qui Lucæ. 6. Matth. 5. f. abstulerit tua, noli repetere. Et iterũ: Si qs voluerit tunicã tuã tollere, & in iudicio recũ cõtẽdere, dimitte ei & palliũ. Sed tñ hoc ícd'm veniã infirmis cõcedit Apostolus. ¶ Au. Perfectis igit licet sua repetere Quibus licet sua repetere. simplr. i., sine cã, sine lite, sine iudicio: sed ñ conuenit eis inde mouere cãm ante iudicẽ †lites Infirmis verò licet repetere sua mouendo causam ante iudicem, & iudicium habendo contra fratrem, sed non cõtentiose, vel fraudulenter, nec apud infideles iudices. g ¶ Fratrj. quos iuuare deberetis, & sic regnum perditis, & peius, quia scientes. h ¶ An nescitis. Nota q̃ toties repetit: Nota †damno afficitis, Nescitis, q. me sequẽdo hoc scire deberetis: sed sequentes pseudo, stulti facti estis.

Cap. VI.

a ¶ Et cum debetis iudicare de his qui intus sunt.

a AVdęt aliquis uestrum habens negocium aduersus a ¶ Fidelem.

altẽrũ iudicari apud ¶ Infideles. ¶ Potius. a ¶ Qui deum timentes iusticiam seruarent, & legem veritati salutis charitate, & charitati salutis veritate iudicando deseruirent.

b iniquos, & non apud sanctos? An b c

a ¶ Debentne sancti de huiusmodi iudicare?

c nescitis quoniã sancti de hoc mun- d e

a ¶ Qui in errore est, quia est & alius superior. b ¶ Auctoritate & potestate. c ¶ id est per vos.

do iudicabũt? Et si † in uobis iudica f g

¶ Quia aliquos sanctos habetis qui iudicabunt.

bitur mundus, indigni estis qui iudi-

¶ Istis. ¶. Q. Non. a ¶ Vere de his potestis.

cetis de minimis? † Nescitis quia h

a ¶ Apostatas qui digni creati lapsi sunt, cum isti fragiles stent, & quia impugnãtes viri sunt. b ¶ Dãnabiles ostendemus. c ¶ Potemus iudicare.

angelos iudicabimus, † quãto ma- i

a ¶ De rebus secularibus. b ¶ Et cum debetis iudicare.

gis secularia? Seculãria igitur iudi- k

a ¶ Quia nec habenda, sed potius contẽnenda. b ¶. Q. hoc est quod fecistis vos, vnde coacti fratres recurrere ad illos, s. infideles. ¶ Item a. ¶ Indiscretos viles.

cia si habueritis, cõtemptibiles qui sunt in ecclesia, illos constituite l

a ¶ Q. non impero, sed memoror vt verecundemini.

ad iudicandum. Ad uerecundiam m

a ¶ Vt ita necesse sit vt stultos statuatis, & hi potius sint arguendi, quã ad infideles iudices eatur, si desunt sapientes. ¶ Quia. i. adeo.

uestram dico. Sic non est inter uos sapiens quisquam, qui possit iudicare inter fratrẽ suum. Sed frater

¶ Quod malum. ¶ Quod prius.

cum fratre iudicio contendit, &

a ¶ Lex hoc solo, q̃ iudicia habetis.

f hoc apud infideles. Iã quidem m

a ¶ Peccatũ est litigare, cum pax debeat esse.

omnino dẽlictũ est in uobis, quòd

a ¶ De huiusmodi. b ¶ Quod non decet.

¶ Mirũ est quod non potestis hoc.

† iudicia hãbetis inter uos. † Quare

¶ Apertam violentiã.

non magis iniuriam † accipitis?

¶ Occultam.

Quare non magis fraudem pati-

¶ Dum contenditis.

mini? Sed uos magis iniuriam fa-

a Dum iudices corrumpitis donis.

citis, & † fraudatis, & hoc fratribus. n

¶ Quilibet. a ¶ Ergo nec saluẽm, quia non est salus præter regnum

h An nescitis, quia iniqui rẽgnum o p

Sed sancti

ADDITIO.

expurgare vetus fermentum ad literam intellectum: & epulari in azymis nullius comparationis est in ratiõe virtutis respectu purgatiõis ą̃ peccato mortali, & transeundi vitam pñtẽ in azymis puritatis & vitatis; & sic de alijs cõtẽtis i hac figura in q̃ oĩa cõtẽta solũ literaliter intellecta modicæ spũalitatis & virtutis sunt respectu rerũ figuratarũ: & sic patet q̃ aduenięte pfectiõe rei figuratę euacuari debet figura quã pseudo apostoli pſuadebant obseruari.

GLOS. ORDI.

Cap. VI.

AVdet ali. ue. Postq̃ Apls redarguit Corinthios de fornicatione, & negligentia correctionis: hic consequẽter eos arguit de qbusdã alijs vitijs. Et diuiditur in duas pẽs: qa primò facit propositũ. scd'o reuertit ad increpandũ formicatiõis vitium, ibi: Corpus autem. Prima adhuc in duas: Diuisio quia primò arguit eos de iudicibus, corã quibus litigabant. secundo de causis q̃s habebãt, ibi: Iã qdẽ. Circa primũ dicit: a ¶ Audet aliq̃s. q. d. Male facit, qcũq; vĩm hoc attẽtat. b ¶ Et nõ apud s. i. Christianos. Apud eos em debet q̃ri tale iudiciũ. p hoc em q aliq recurrebãt ad iudices infideles, dabãt eis occasiõnẽ deprimẽdi pauperes fideles. p talẽ etiã recursũ videbat, q inter Christianos non eẽt aliq̃s sufficiẽs ad talia iudicãdũ: qd' erat turpe & ignominiosum. c ¶ An nes. q. d. Scire debetis. d ¶ Quoniam. scĩi. i. fideles pfecti. e ¶ De hoc mun. iu. erũt em assessores iudicis. Mat. xix. d. Sedebitis sup sedes iudicantes &c. f ¶ Et si in uos. i. per vos. g ¶ Iudi. mun. per cõsequẽs multò magis digni estis iudicare huiusmodi tpalia negotia q̃ sũt quæda minima respectiue. h ¶ Nesci. quia an. iudi. approbando sniam iudicis de punitione malorũ angelorũ, & prąmiatiõe bonorũ q̃rũ ad ꝑmium accidentale. Licet enim angeli mali & boni habuerint suũ principale iudicium ą̃ principio mundi, tamen de hoĩbus q̃s ad malũ incitaueŕt mali, & ad bonum sã † per vos cti, recipiẽt pœnã & prẽmiũ: & scd'm hoc dicuntur etiam iudicandi ą̃ sanctis viris p approbationem sẽtiæ iudicis, & multò magis digni sunt homines iudicare. ꝓpt † Qui filij quod concludit: i ¶ Singularia igitur sint legiti. iudicia si habueritis, contemptibi- c. per venales quisũt in ec. i. minoris reputatiõis & rabilem. §. valoris. k ¶ Illos cõ. ad iu. Frequenter rationib⁹. em contingit, q̃ illi q parũ sciũt de spũa- † non tanlib⁹ clarius videt i tpalib⁹, ꝓpter qd' tali tum quę ad b⁹ sũt occupandi, vt sapientes in spũalib⁹ vitæ vsum doctrinę vacẽt & contẽplationi. Sic em pertinent. fecerũt apli Act. vj. cõstituẽtes diaconos circa tpalia, vt presbyteri liberius vacarent spiritualibus. l ¶ Ad uerecundiam uestram dico. quasi dicat ex facto vestro videt, q̃ non sit inter vos aliquis fidelis sufficiens ad iudicandũ: qd' deberet eẽ vobis v' ecũdũ. ¶ Sed istud Apli dictũ videt esse contra illud qd' dr. j. Petri. ij. c. H Subiecti estote oi creaturę hũanę ꝓpt de x & fratrẽ um, siue regi tanq̃ præcellenti, siue ducib⁹ tãq̃ ab eo missis, &c. Ad qd' dicendũ, q̃ Apls non ꝓhibet hĩc fideles sub principibus infidelibus constitutos cõparere coram eis, q̃ vocantur. hoc em eẽt contra subiectionẽ quæ principib⁹ debetur: sed prohibet ne voluntarie recurrant ad iudices infideles in illis negocijs quæ determinari possunt per fideles. m ¶ Iam quid. † 23, q. 3. c. I. Hĩc consequenter arguit Corinthios de causis quas inter se habebant. Et diuidit † patiminí? in duas partes: quia primò eos arguit. se cũdò circa propositum errores elicit, ibi: Nolite errare. Circa primum' dicit: Iam Diuisio quidẽ. &c. iu. ha. inter uos. i. litigia p iudices determinanda: licet enim cuilibet licitum sit rem suam in iudicio repetere, etiã religiosis, ita tamẽ q̃ nõ repetat vt propria, eo quòd non licet eis habere propria: tamen repetere rem suam in iudicio pcẽm est ĩ aliq̃ casu, vtpote q̃n de tali repetitiõe surget scãdalũ vel aliud malum magnum. propter cuius vitationem deberet exponere rem suam, & multò magis non petere ab alio iam possessã saltem quousque ostendat talem repetitionẽ sibi licere: & sic si post talem ostensionem adhuc remaneret scandalum, vel aliud malum magnum, iam videretur ex malicia procedere, quod esset contemnendum. Litigare autem ex malicia & fraude semper est peccatum. Corinthij autem vtrinque faciebant scilicet repetẽdo res suas mõ indebito, & cum scandalo actiuo, & etiam aliqua p fraudem & iniusticiam: cum tamen deberent magis iniuriam & fraudem pati, q̃ ista facere. iõ subdit: Quare nõ magis fraudẽ patimini? & patet litera vsque ibi: n ¶ An nescitis. quasi dicat per effectum videtur q̃ nesciatis. o ¶ Quia iniqui. q facilit inęqualitatẽ iusticię ꝓximis. p ¶ Regnum dei non possidebũt. q̃ ab eo excludent.

Nolite er-

a ¶Sed sa ncti.sed iu. Aug. Nota:sed repetitam coniunctionem non pa ruum pond⁹ dare sniæ. b ¶Oia mi.lic.Quia dixit potius ferendū esse,q̄ c au sas male agere, ne quis putet sua nullo modo esse repetēda,supponit: Tamen oia mea mihi licet repetere sed eā nō repetā:quia nō omnia expediunt ad cursum meū, sed impediunt.Itē propter aliā causam. Licita sunt,sed nō repetā:quia cū sim liber,nolo redigi sub potestate iudicis:vel nolo esse sub dominio alicuius rei, vt causa ei⁹ fratrem offendā. ¶Oia mihi li.Ponat aliqs licere,nō quia illi liceant,sed quia iā nō impendēt tormēta legalia. ¶Nota q⁹ aliqd potest licere,& non expedire.Expedire autem qd' nō licet ,nō potest.Ac p hoc non oia quæ licita sunt.i.quæ nullo præcepto domini ,phibent expediūt.Omnia verò illicita non expediūt.Vt igit̄ inter id quod licet,& id quod non licet atq; ideo non expediat,aliq̄ certo fine nitamur distinguere:Fateor,q⁹ ea videntur mihi licere,& nō expedire ,quę p iusticiā quæ corā deo ē p mittunt̄, sed ,ppter offensionē hoim , ne ob hoc impediāt ad salutem,vitāda sunt. Ea vere nō licere:& ideo nō expedire, quę sic ipsa iusticia vetant̄,vt facienda nō sint: etiā si ab eis laudētur,quibus in noticiā fu erint perlata.Quod si ita est,nō nisi illicita phibentur à domino,vt ea quę licita sunt & nō expediūt,nō legis vinculo,sed libera dilectiōis būficentia consilio charitatis caueantur.Hęc aūt sunt quæ ampliusirro gantur saucio,qui curādus ad stabulū Samaritani illius miseratiōe p ducē est. Hęc nō pręcipiunt à dño,q̄uis à domino moneantur offerri. ¶Nunq̄ dicit licere qd' phibet,vt p hat Amb.vñ dicitur:Non licet tibi habere vxorē fratris tui.Et dominus:Non licet panē filiorū mittere canib⁹ Et iō:oia mihi licent,nunq̄ dicitur de malis. ¶Omnia mihi licent.Quę & coapostolis,quę lex naturalis habet,nō Moysi,q multa p duritia populi prohibuit. Hæc dicit:q̄ licebat ei sumptus accipere, vt & post acturus,sed noluit,q̄ non potest instanter argui à quo accipitur , vnde dicit: Sed ego sub nulli⁹ redigar potestate.Pseudo aūt qui causa quęstus prędicant,nolūt esse amari peccantibus. ¶Omnia mihi licent.De his dicit quę ad escam pertinent. Omnia licita sunt,sed ego sub nullius redigar potestate.qd' facerē,si cum offendiculo manducarē.Ita em̄ amore escæ fratrē offenderē,quia esca ventri.Vnde post:Oē quod in macello venit,māducate.Sed nō cum scandalo,quia tunc non expedit. Et alibi:Non manducabo carnem in æternum ,ne fratrem meum scandalizem.Item alibi:Omnia quidem munda sunt, sed malum est homini,qui per offendiculum manducat.Hæc tanto sunt gratiora,quanto indebita.Illicita prohibentur:licita quæ non expediunt,libere caueantur. d ¶Esca uentri.Propter hæc nō sunt repetenda,tamen esca debetur ventri.Per hæc nota necessaria naturæ.& ideo licet repeti:Sed non multum pro his laborandum, quia destruentur.& ideo licet de his fieri iudicium vel præterm itti. e ¶Sub nullius redi . Quia cum mens concepta desideria sequitur,seruire rebus coniungitur , quarum amore superatur. e ¶Corpora.Non potest non esse sanctum corpus,quo sanctificatus vtitur spūs. f ¶Mem. sunt. Aug.Sicut membra oia quæ vna eademq̄ anima reguntur,vnum corpus sunt,ita omnes qui eodem spiritu sancto viuificātur,vnū in Christo corpus efficiunt. g ¶Christi.Quia corp⁹ accepit,& corporū caput est. h ¶Tollens. Itane viluit dignitas ista , quæ tam benigne præstita est? ¶Augustinus , Non sunt membra Christi , qui non manent in Christo , nec tales dicendi sunt manducare corpus Christi.

☞ Vnum corpus

Nicolaus de Lyra.

a Nolite er.Hic remouet duos errores circa prædicta.secundum ibi:Omnia mihi licent:Primus error est ,q̄ credebant aliqui fidem & baptismum sufficere ad salutem sine operibus bonis etiam cum operibus malis:qd' falsum est: quia fides sine operibus mortua est:Illi etiam qui sunt baptizati si reuertantur ad pristina vitia grauius peccant q̄ ante:quia videntur contemnere gratiam baptismalem.ideo dicit:Nolite errare &c.& patet litera ex dictis: hoc excepto. b ¶Neque molles.Est autem mollicies quædam species peccati cōtra naturam qua aliquis seipsum polluit per emissionem seminis in seipso procurādo. c ¶Omnia mi.Hic remouet secundum errorē.ex hoc enim q⁹ dixerat res nō esse repetendas in iudicio, posset aliquis credere,q⁹ hoc esset illicitum per omnem modū.ideo hoc excludit.Et secundo causam reddit dicti,ibi:Esca ventri.Circa primum dicit.Omnia mi.li.i.licitū est oia mihi repetere in iudicio:cum non sit prohibitum diuina lege nisi in casu,vt prędictum est.Vel illud dictū Apostoli potest referri ad potestatem accipiendi sumptus ab illis quib⁹ prędicabat.vel etiam ad potestatem vtendi cibis indifferenter.q.d Apostolus :Licet omnia ista sint mihi licita absolute loquendo:tamen in casu sunt dimittenda,ideo subdit: d ¶Sed non omnia ex.Dicitur autem expediens qd' sine impedimento potest fieri: Et non expediens quod præstat impedimentum ad consequutionē finis intenti.Prędicta verò sunt huiusmodi in casu:vt quando p hoc perturbatur pax ad ꝓximū:vel quando datur occasio scandali infirmis,vel malefaciendi.aliquādo etiā p hoc redigit̄ hō sub alterius ptāte: vt quādo repetit 'res in iudicio submittit se iudici.& sed m hoc subdit. e ¶Sed e.sub nul.Magis em̄ volebat sibi debitū dimittere. f ¶Esca uent. Hic reddit causam quare prędicta q̄uis sint licita non expediūt,p simile de ventre:q est locus escarū in quo decoquit̄ alimentū:vt inde ad mēbra cętera deferatur:& sic patet q⁹ esca debet vētri:& tñ aliqñ nō expedit. s.quando est nocumētū sanitatis.& sic̄ est de prędictis,vt dictū ē:q⁹ p re corruptibili non est sustinendū detrimentū in re incorruptibili.Dicit igit̄:Esca uē.debet modo dicto:g ¶Et uē.escis.vt eas decoquat modo dicto. h ¶Deus aūt hunc & has de.quia licet post resurrectionem re.in eo, maneat venter hois q̄tū ad substātiā:non tamen q̄tū ad officiū decoquendi escam. i ¶Corpus autem.Hic reuertitur ad increpādū fornicationis vitiū.de q̄ .8.fecerat mentionē:Et ad hoc inducit quatuor rationes. Prima sumitur ex ordinatione diuina.Aliqui enim de hoc vitio se excusant dicentes:q⁹ vtuntur corpore suo ad actum institutum à natura. Quod excludit Apostolus di.Corpus autem non forni.i.non est ordinatum ad actum fornicandi.sicut nec venter ad vtendum cibis indebito modo vt ad crapulam:nec corpus laxari debet ad fornicationem quę est actus inordinatus. k ¶Sed domino.Id est finaliter ordinatur ad seruiendum deo:qa corp⁹ ē propter animam: vt habetur ñ.de anima.Anima verò immediate ordinatur ad deum:& sic deus est finis corporis:& ideo subditur: l ¶Et dominus cor.inq̄tū ipsum resuscitabit gloriosum.Quod declarat per resurrectionem Christi quę iam præcessit dicens: m ¶Deus ue & d.sicut̄ eet Iesum Christū. n ¶Susci.in corpore gl̄oso. o ¶Et nos sus. vt conformemur corpori claritatis ipsius sicut membra capiti. Fornicatio verò statū huius incorrupti onis ipedit.Gal.vi.b.Qui seminat in carne sua,de carne & metet corruptionē:,ppter qd' fornicatio est vitanda. p ¶Nescitis.Hic ponit̄ sed'a rō quę accipit̄ ex affinitate corporis hūani ad corpus Christi:cui⁹ fidel' efficit̄ p baptismū membrū.& ideo horrendum est,q⁹ fiat mēbrū meretricis p fornicationē:quę idē ē act⁹ specie sed'm naturā cū actu mātrimoniali:p quē vir & mulier efficiūt̄ vna caro:Ge.ñ.d.& hoc ē qd' dicit:Nescitis quo.cor.uestra mem.perbaptis.q.d scire debetis. q ¶Tollens er.mē .Chri.subtrahens me ab ipso. r ¶Faciā me.me.p cōcubitū carnalem. s ¶Absit.q.d,hoc est horrendū.

Contra fornicationē rationes quatuor.

Secunda ratio.

a Nolite er. Hic remouet duos errores circa prædicta. secundum ibi: Omnia mihi licent: Primus error est, q⁹ credebant aliqui

Nota

† Omniū mihi potestas est,

Lucæ.10.f

B

Mar.6.c.
Matth.15.c

f.10.f.

f.8.d.

Ro.14.d.

a ¶Quasi de misericordia consiliq; quia.
dei nō posidebunt.† Nolite errare: a
a ¶Singula sufficiunt ad regnum de i tollendum.
neque fornicarij,neque idolis seruientes,neque adulteri, neq; molles, b
a ¶Parbici. b ¶In his omnibus nota illos argui.
neq; masculorū concubitores , neq;
fures,neq; auari,neque ebriosi , neque maledici,neq; rapaces regnum
a ¶Talet.
dei possidebunt. Et hæc aliq̄n qdem
a ¶In baptis.& ideo turpius si rediit. b ¶Spiritusancto ibi dato:confirmati ad bene operandum.
a fuistis: sed ablu ti estis,sed sanctifi b
a ¶Bene operando.
cati esti,sed iustificati estis in nomine domini nostri Iesu Christi,& in
a ¶Operatione spiritussancti. b ¶Mea, ¶Non lega li doctrina,sed libera potestate.
spiritu dei nostri. † Omnia mihi li c
a ¶Licita sunt iure ¶Iure naturæ.
cent , sed non omnia expediunt. d
¶Quod sibi dicit licere,tunuit de aliis.
e Omnia mihi licent, sed ego sub e
a ¶Tantum. b ¶Debetur. ¶Pro quo creata.
nullius redigar potestate.Esca uen f
¶Quia aliter non potest sustentari.
tri,& uenter escis. Deus autem & g h
¶Secundum hunc statum. ¶Cum corruptibile hoc induerit incorruptionem.
hunc & hanc destruet. Corpus aūt i
a ¶Debetur:& ideo de hoc iudicium non potest præterm itti,vt vos soletis. a ¶Seruitio domini.
non fornicationi , sed dño,& k l
a ¶Debetur,vt gloriūtur & suscitet vt Christum. e St.
dominus corpori . Deus verò & m
¶Christum.
dominū suscitauit,& nos suscitabit n o
a ¶Cui nihil impossibile. b ¶Non fornicationi debetur corpus sed dño.
per uirtutem suam.† Nescitis quo⁹ p
¶Non solum animæ.
niam corpora uestra membra sunt q
a ¶Vt eum imitentur. b ¶Et eum membra Christi. ¶A seruitio Christi. c ¶Cui iure parendū est.
Christi: Tollēs ergo membra Chri q
a ¶Vt eius seruiam voluntati.
sti,faciā membra meretricis? Absit. r

† Omniū mihi potestas est, — aliud. De
† Lucæ.10.f — aliud.
† Mar.6.c. — Ecc.3.7.d.
† Matth.15.c — 11.q.1.c.
† f.10.f. — 32.q.4.c.
† f.8.d. — 32.q.4.c.
† Ro.14.d. — 32.q.4.c.

† An nescitis

☞ a ¶ Vnum cor. Tradūt physici, ꝙ adeo vniunt, ꝙ si ſanguis eorū E cōmiſceret, oīno cōiungeret. b ¶ Qui aūt ad.de.unus ſpi. Nō ſubſtātię idētitate, ſed ꝓticipatiōe: cū ei ſic adhæret hic per fidē accedens, vt ſit ꝓticeps beatitudinis ei⁹, qđ tunc plene erit, cum ſatiabitur deſiderium eius in bonis immutabilib⁹. i. in ipſa trinitate dño ſuo cuius eſt imago. Non ergo ſpūs homi nis ita eſt vnū vł vn⁹ cū ſpū dei, ſicut filius cū pr̄e vn⁹ ē & vn⁹ de⁹. Sic em̄ dicim⁹ de pr̄e & filio: vnū ſūt, ꝙa vni⁹ ſubſtātię duo ſūt. Et dicim⁹ vnus eſt, ſed addim⁹ ꝙ vnus. ſ. de⁹ vn⁹. ¶ Diligenter attende, ꝙ cū de re-
† Gen.2.d. bus duab⁹ vel pluribus dr̄, vn⁹ ē vel vna ē:
Eph.5.g. & de his quę diuerſę, &/de his quę ſūt vni-
Mat.19.a. us ſubſtantię dici pōt. Diuerſę em̄ ſubſtātię
Mar.10.a. ſunt ſpūs hois, & ſpūs dei. & tñ dr̄: Qui
†De biga.c adhæ. dño vnus ſpūs &c. Vbi autē dicitur
debitum de duobus aut pluribus vnū ſunt, nec ad-
ē3.b. ditur qđ vnū: nō diuerſe intelligūtur, ſed
Ioh.10.f. vnius eē ſubſtātię, ſic dictū ē. Qui plantat, & q rigat vnū ſunt. Item: Ego & pater vnū ſum⁹. Si ergo de his q diuerſę ſubſtātię ſunt, rectē dicitur, ꝙ ſint vnus ſpūs, quāto magis qui vnius ſubſtātiæ ſunt, rectē dicū tur vnus de⁹ eſſe. c ¶ Fugite forni. Cū alīs vitijs pōt expectari conflictus, ſed hāc fugite, ne approximetis, ꝙa non aliter pōt melius vinci. d ¶ Omne enim pecca. Nullum peccatum intantū dehoneſtat & coinquinat corp⁹, vt illud. Vel aliter. Oē
†ē3.c. pecca. ex. cor. i. extra vxorē, quę vnū cor pus cū viro dr̄, præter iſtud. Nā pro nullo alio debent ſeparari, niſi pro iſto. Ideo aūt ſeparantur, ꝙa & cōtra corpis vnitatē, & contra thori fidem, & contra ſobolis intē tionē peccāt. Aliter: Qui criminaliter pec cat, fera dicitur, nō hō, & cōtra corp⁹ ſuū
††7.d. peccat. i. extra eccleſiā, ꝙa pro venialibus
2.Petri.1.d ab eccleſia non ſeparatur. Sed qui forni.
►magno extrā cor. ſu. pec. i. extra eccleſiam, vt ab ea ei̇ciatur. ¶ Hieron. In coniugio poſitus F quęcunq; fecerit peccata nō infuſcat vxo rem propriam. ſi autem fornicatus fuerit cum alīs, maculat eam: vt non ſit licita, ſed quaſi adultera, vt vir pœnitentiam accipe re debet, ſi patitur virum in adulterio ma nere. Inde habemus, ꝙ niſi reſipuerit vir, debet eum dimittere vxor. Omne e. pec. Quia cętera pcta, etſi p corp⁹ gerāt, nō tñ aīam ita carnali cōcupi ſcētię faciūt obſtrictā & obnoxiā, quę admodū in ſolo ope fornica tiōis corpalis ſit. Cōmiſceri em̄ facit aīam cū ipo corpe libidinis vis agēs i corpe carnal⁹ fornicatiōis, ꝙa intantū agglutinat animā corpori, vt in ipſo momento nihil aliud cogitare homini liceat aut intendere: quia ipſam mentē captiuā ſubdit ipſa ſubmerſio & abſorptio libidinis, & concupiſcentiæ carnalis. vnde dicit: Qui for ni. in corpus ſu. pec. ¶ Auguſt. In alīs licet animo aliud operari, & alio intēdere, ſed non in fornicatione, vbi totus homo caro. Ge neralis aūt fornicatio eſt, cū aliquis nō adhęrēs deo adhæret mun-
Iaco.4.b. do. vñ dicit: Amicus mūdi inimicus dei eſt. Qui ergo hęrēs mūdo longę eſt à deo, in corpus peccat, ꝙa corporali concupiſcētia i quę que tēporalia anim⁹ diſtrahitur, ſeruiens creaturæ potius ꝙ creatori. Sed qui hęret deo non mundo, ſi peccat fragilitate humana, ignorando vel negligēdo, extra corpus eſt, quia non corpali vł tē porali concupiſcētia peccat, ſed hūana tentatiōe, quę facile ignoſcitur. e ¶ Qui aūt for. Nō dr̄, ꝓpter q̄titatē fornicationis, ꝙ ip
j.10.c. ſa ſola ſit in corpore, & alia extra corpus. Plura em̄ adeo magna, vt fornicatio: vel maiora. Sed, ꝓpter qualitatē, quia turpius coin quināt corpus ꝙ alia peccata. f ¶ Tem. ſunt ſpi. Et hoc patet, ꝙ ſpūſſanctus deus eſt. Si enim nō eſſet de⁹, templū vtiq; noſipſos non haberet. Non ſolū aūt ſpūſſanctus, ſed etiā pater & filius tem plum nos habet. Templū ergo dei, hoc eſt, totius trinitatis ſancta eccleſia eſt. g ¶ Et portate deum. Portare deum eſt imaginem dei i reb⁹ bñ geſtis oſtendere. h ¶ De. in c. Si non parcis tibi, ꝓpter re, pce vł, ꝓpter deū, q te ſibi fecit domum. Quā ſi euertis, peccas in deū. qđ graue ē gen⁹ pcī. Aliud verò ē genus peccare in hoīe.

a ¶ Ideo decet non vt tollam membra Chriſti, & faciam membra meretricis.

An nēſcitis, quoniam qui adhæret [a] [b]
a ¶ Sicut in natura, ita & in malo ambo vnum ſunt.
meretrici, unum corpus efficitur? [c]
a ¶ An vnum. b ¶ Liber Geneſis etiam de legitime conſiunctis. c ¶ Hoc natura, quia mulier de viro facta.
†Erunt enim, inquit, duo in carne [d]
a ¶ Qui meretrici vnum cum ea, ſed. b ¶ Semper eius Ecciens voluntatem. c ¶ Cum ſpiritu domini. d ¶ Vt ſit particeps beatitudinis illius, non ſubſtantiæ idētitate.
[b] una. † Qui autem [c] adhęret deo, unus [d] [e]
a ¶ Non caro. b ¶ Ideo.
[c] ſpiritus eſt. Fugite fornicationem. [e]
a ¶ Cętera peccata animam tantum maculant.
[d] Omnē enim peccatum, quodcunq; [h]
a ¶ Vt. b ¶ Cōparatione huius, & ſi gerantur p corpus.
[e] fecerit homo, extra corp⁹ eſt. † Qui
a ¶ Fornicatio in corpus eſt, quia hic anima ſub corpore. b ¶ Contra honorem ſui corporis eſt. Corpus enim maxime propagationis cauſa creatum fuit contra huius honorem facit qui fornicatur. ¶ Tendens in corpus ſu. ¶ Hic propriè ſeruit anima corpori. ¶ Item ideo fugienda.
aūt fornicatur, in cōrpus ſuū peccat. [h]
a ¶ Corpora.
†An neſcitis, quoniā membra uestra [i]
a ¶ Dedicatum operationi ſpirituſſancti, qui etiam in vobis habitat & ita eum hoſpitem & deum dato offenderetis. b ¶ Quia deus templi.
[f] templum ſunt ſpirituſſancti, quī in
uobis eſt? quem habetis à deo: & [k]
a ¶ Item propter hoc, quia nō eſtis veſtri. i. veſtrę poteſtatis, ſed dei qui vos emit a diabolo.
nō eſtis uestri. † Empti enim eſtis [l]
a ¶ Sanguinis. b ¶ Per bona opera alīs.
[g] prēcio magno. Glorificate ergo † & [m]
a ¶ Et ſi aduerſa vrgeant. ¶ Chriſtum vel ſpiritum.

[h] Portate deum in cor pore uestro.

Cap. VII.

¶ Fornicatio fugiēda eſt, ſed nubere licet.

Eqb⁹ aūt ſcripſiſtis [n]

iō cōcludit di. m ¶ Glor. fer. & p. d. i co r. u. Qđ ſit qñ mācipā-
diuino obſequio, ſicut equ⁹ portat dñm ſuū, qñ ei⁹ obſequo mancipatur, talis enim mancipatio in diuinis obſequijs exigit mundiciā caſtitatis, & per conſequens fugam fornicationis.

¶ In ca. vj. vbi dicitur in Poſtilla. Seculariā igit iudicia habueritis inter vos, comptibiles qui ſunt in eccleſia.

ADDI. I. Sicut iā Apł̄s reprehēdit eos q cauſas agebant apud infideles cōtēptis fidelibus, hīc nūc repre hendit eos q cōtemptibiles iudices licet fideles cōſtituebāt. iō dicit: Si iudicia habueritis conſtituite cōtēptibiles. i. indiſcretos q ſūt in eccłia. q. d. hoc eſt qđ feciſtis vos, exq̄ coacti fratres recurrerūt ad in fideles. Qđ redarguit i eis Apł̄s ironicè loq̄ns, & iō ſubiecit: Ad verecūdiā vr̄am dico, vt verecūdemini: ꝙa nō ē iter vos ſq̄ſ sic ſapiēs q poſſit iudicare iter fratrē & fratrē ſuū, &c. hęc i Glo. ſcd̄m quam ſniam hui⁹ dicti ỹ nīſi cōtrariū illi⁹ qđ ei Poſtil. tñ expoſitio Poſtil latoris i hoc loco videt magis cōcordare planiori ſenſui literæ.

¶ In eo. ca. vbi dr̄ in Poſtilla. Eſca ventri debetur modo dicto.

ADDITIO II. Qui dixerat, ſquia nō erāt repetenda bona, hīc dicit ꝙa qñq; licet repetere. ſ., ꝓpter neceſſitatē vict⁹. & hoc eſt qđ dicit: Eſca debeī vētri: Reficimus em̄ q̄tidianas ruinas corporis edēdo, & bibendo. vñ per eſcam notantur neceſſaria naturæ. Et venter debetur eſcis, q aliter non poteſt ſuſtentari. Et ideo licet noſtra repetere propter neceſſitatem: ſed quia non eſt multum pro his laborādum cū ſint trāſitoria, ideo ſubdit: Deus autem & hunc & hanc deſtruet. hæc in Glo. &c.

GLOS. ORDI. Cap. VII.

Eqbus. Occaſione fornicatiōis quā, phiber, cōtinuat de nuptijs, vñ illi queſierāt. Et agit tripl̄r, ſcd̄m cōſiliū,
☞ ſecūdam indulgentiam

NICO. DE LYRA. Cap. VII.

Diuiſio

Equibus autem ſcripſiſtis. Poſtquàm Apoſtolus inſtruxit Corinthios de vitando fornicationis vitio, hīc cō ſequenter eos inſtruit de matrimonio. Et diuiditur i duas partes. quia primò inſtruit matrimonium contrahētes. ſecūdò
✠ ipſum ꝓ

sed'm indulgẽtiã, sed'm p̃ceptũ. ¶ Cũ pseudo p hypocrisim, vt pu
A riores essent, nuptias iprobarẽt: qa hoc nõ placuit Corinthijs, hoc
solũ ab Apl̃o q̃sierũt. ¶ Nota q̃ vnicuiq; liceat vxorem accipere,
nisi faciat sibi illicitũ propter votum vel aliqd tale. ¶ Coniugiũ
siue mr̃imoniũ est maritalis cõiunctio maris & fœminę indiuidua
lem vitæ cõsuetudinẽ retinẽs. Et est bona
res cõiugiũ, vnũ de sacramẽtis ecclesię, te-
nes imaginẽ cõiũctiõis Christi & ecclę. vñ
Eph.5.g. Hoc aũt dico magnũ sacr̃m esse i Christo
& ecclesia. Christus em̃ mr̃imoniũ appro
Iohan.2.a. bans nuptijs interfuit, & eas miraculo cõ-
Gen.2.d. mẽdauit. Etiam primũ cõiugiũ inter pri-
mos parentes de⁹ instituit. Causa efficiẽs
mr̃imonij est cõsensus maritalis de præsen
ti per verba expressus. vnde mr̃imoniũ nõ
†maritum facit coitus, sed volũtas. ¶ Ioh. Chrys. Nõ
defloratio virginitati, sed pactio coniuga
†Vxor lis matrimoniũ facit. Causa ꝙ̃ ꝓpter quã
Causę con- cõtrahi debet, ẽ ꝓcreatio sobolis, & vita-
tractionis tio fornicatiõis. Sunt & aliæ causę hone-
matrimo- stæ, vt inimicorũ recõciliatio, pacis redin-
nij. tegratio. ¶ Augu. Quod est præter inten
tionẽ generatiõis, non est nuptiarũ malũ,
sed veniale propter nuptiaꝝ bonũ. Quod
Nuptiarũ est tripertitũ, fides, proles, sacr̃m. Fides, ne
bonum tri cũ alio vel alia coeatur. Proles, vt religio
plex. sẽ educetur. Sacr̃m, ne cõiugiũ separetur.
His tribus bonis excusatur coitus carnalis
qui est inter coniuges: ita vt vel non sit
peccatũ, vel veniale. Quando enim causa
prolis conueniũt, excusatur vt non sit pec
catũ. Quãdo vero causa concupiscentię sa
tiandæ vl̃ refrenãdæ, veniale ẽ. a ¶ Hoc
au. se. in. Dicet aliquis: Si hic secundum
veniam concessit Apostolus, ergo pc̃m
†intempe- sunt nuptiæ. Cui enim venia nisi pc̃tõ cõ-
rantiam ceditur? Planè quod infirmitati concessit
†13.dis.c. Apostolus sed'm veniã, audeo dicere pec-
nerui.32.q. catum esse. Veniam nanque conceden
2.c.quicqd Apostolus, concubitum attendit conius
gatorum vbi est incontinentiæ malum-
☞ Inconti.

¶ Hoc dico.
mihi: bonum est homini † mulie- a b
¶ Sed. ¶ Vitandam.
rem non tangere. † Propter fornica c
tionem autem unusquisque suam d
a ¶ Non concubinam, vt excludantur qui diuinis auto
ritatibus vxorem habere non possunt.
uxorem habeat, & unaquęq; suum
¶ Legitimum. ¶ Et posit̃ coniuncti.
habeat † uirum. Vxori igitur uir † de e
bitum reddat, similiter autem &
¶ Quia.
uxor uiro. † Mulier sui corporis f
a ¶ Ad alium. b ¶ In hoc pares, in alijs vir præst.
põtestatem nõ habet, sed uir: Simi-
a ¶ Hic dominium non tollitur, sed virtuosum.
liter autem, & uir sui corporis põte-
a ¶ Quia neuter habet potestatem, ergo.
state non habet, sed mulier. Nõ- g
a ¶ Subtrahere debitum, quod possit esse causa adulterij.
b ¶ f. vt ex cõdicto abstineatis propter gratiarũ actiões.
lite fraudare inuicem, nisi forte ex- h
¶ Expeditius.
consensu ad tempus, ut uacetis ora i
¶ Naturalem vsum.
tioni: & iterum reuertimini † in id, k
a ¶ Et si culpa venialis est, quod non in fornicatione.
¶ Ne occasio detur diabolo trahendi in laqueum fornica
tionis vel adulterij.
ipsum, ne tentet uos Sathanas pro- l
pter † incontinentiam uestram. m
¶ Totum.
a †Hoc autem secundum indulgen- n
¶ Et ideo nõ peccat qui aliter agit, imo peccat qui sic agit,
sed leuius.
tiam dico, nõ secundum imperium.

sed hæc necessitas fuit maximè circa institutionẽ generis humani,
quando oportebat multiplicari ꝑplm̃ dei p generationẽ carnalẽ.
& ideo Apostol⁹ considerãs gen⁹ hũanũ sic multiplicatũ, & ꝑplm̃
dei p regnationẽ spũalẽ multiplicãdũ, Iohan.iij.a. Nisi qs renatus
fuerit ex aqua, & spũsancto, nõ potest introire in regnũ dei. ideo
Apl̃s hic prætermisit hãc necessitatẽ qua
mr̃imoniũ fuit institutũ i subsidiũ seu offi
ciũ naturæ. Et põit sed'am necessitatẽ, qua † vxorem
institutũ ẽ in remediũ culpæ. In renatis em̃
p baptismũ remanet adhuc cõcupiscentia
carnis, & maxiè ad act⁹ venereos ꝓpter † 13. di. c.
vehemẽtiã delectatiõis. licet ãt maioris pfe nerui.32.4.
ctionis sit hãc cõcupiscẽtiã supare totalr̃ p q.2.c. sicut
continẽtiã: tñ hæc pfectio nõ põt i oĩb⁹ ẽ non.
se, sed i pauciorib⁹ ꝓpter ꝓnitatẽ ad seq̃n
dũ cõcupiscẽtiã, vñ dicit Saluator Matth. † debitam
xix.b. Non oẽs capiũt ꝙ̃ hũ hoc. ideo ne beniuolen-
cesse est, vt partim concupiscẽtiæ cedatur tiam
& partim superet: Qd̃ fit dũ act⁹ gñatiõis † 72. q.2.c.
ratione ordinat̃: & sic homo nõ totalr̃ cõ sunt qui di
cupiscẽtia ducit̃, sed magis concupiscẽtia cunt. De cõ
subdit̃ rationi. Habet aũt hoc ratio natura sang. c. nõ
lis, q̃ homo sic vtatur actu generationis, debet.
ꝓut conuenit gñationi & educationi filio-
rũ. Vñ & in brutis aĩalibus hoc inuenit̃,
q̃ in illis speciebꝰ aĩaliũ in quib⁹ sola fœ-
mina non sufficit ad educationẽ ꝓlis, ma-
sculus cũ fœmina nutrit ꝓlẽ. Ad hoc autẽ
requirit̃, q̃ mascul⁹ propriã prolẽ cogno
scat, ꝓpter qd̃ in oĩb⁹ talib⁹ aĩalib⁹ natu- Xiejunio &
raliter est indita masculis sollicitudo de †in vnum.
certitudine ꝓlis, vt patet in turturibus &
colũbis. & hmõi: & sic in eis nõ sunt vagi
cõcubit⁹, ex q̃bus incertitudo ꝓlis sequere-
t̃, sed determinatis masculis determiatæ
fœminæ cõiũgunt̃, saltẽ vsq; ad ꝓlis edu-
cationẽ factã. In canibus aũt & hmõi, vbi
sola fœmina nutrit ꝓlẽ, sunt cubit⁹ vagi:
Nunc aũt ita est, q̃ in specie hũana maxiè E
requirit̃ mascul⁹ ad nutrimẽtũ ꝓlis, quæ
multo diutius est inualida ad quærẽdũ ne
cessaria q̃ in alijs aĩalib⁹: & nõ solũ ꝓpter
nutritionẽ filiorum requirit̃ masculus, sed etiã ꝓpter instructionem
ad quã adhuc requirit̃ magnũ tẽpus. vñ ad Heb.xij.c. Patres quidẽ
carnis nr̃æ habu. eru. &c. Propter qd̃ rõ naturalis dictat, q̃ in spe
cie hũana nõ sint vagi cõcubit⁹ & incerti, cuiusmodi sunt concubi
tus fornicar̃: sed sint determinati viri ad determinatã fœminam.
Et hæc determinatio fit per matrimoniũ legem. adeo dicit Apostolus: Propter forni. autem. scilicet vitandam in illis qui non po-
test̃ continere. d ¶ Vnusquisq; suam uxorem habeat. ad
quam determinate accedat, & ipsa ad eum, & sic tolluntur concu-
bitus vagi. e ¶ Vxori. Hic consequenter prosequitur de vsu ma
trimoniũ. Et diuidit̃ in duas partes: quia primò agit de debiti red- Diuisio
ditione. sed'ò, de eius intermissione, ibi: Nolite. Circa primum di-
cit: Vxori uir de. red. per carnalem copulã, & sit̃ ecõuerso: qa
hic est vsus matrimoniũ in quo vir & vxor ad paria iudicãtur. Pro
pter quod mulier de latere viri formata fuit, non de capite, nec pe
dibus: quia non debet esse domina nec ancilla, sed socia. Et rationẽ
huius debiti subdit di. f ¶ Mulier sui cor. quia vnus coniugũ
non potest continere altero inuito, vel alteri se tradere ad genera-
tionis actum: sed ad inuicem debent habere vsum proprij corpo-
ris q̃tũ ad hunc actũ, impedimento legitimo cessante. g ¶ No.
Hic cõsequenter agit de debiti intermissione. & sed'ò, de ei⁹ reite- Diuisio
ratione, ibi: Et iterũ. Circa primũ sciendũ, q̃ actus coniugalis bene
ẽ aliq̃n intermittẽd⁹, maxie sacris tẽporib⁹, vt cõiuges meli⁹ vacẽt
spũalibus. & hoc ẽ qd̃ dicit: Nolite frau. in. subtrahendo vsum
corporis proprij ei cui debetur. h ¶ Nisi for. ex con. vtriusq;.
i ¶ Ad tẽpus, ut ua. ora. quæ est eleuatio mentis in deũ. Mens
autem deprimitur per carnalẽ actũ etiã in matrimonio. k ¶ Et
ite. Hic consequẽter agit de reiteratione actus cõiugal̃. Et diuidit̃
in duas: quia prĩò circa hoc dat suũ documentum, sed'ò, declarat Diuisio
quoddã dictũ ibi: Hoc aũt dico. Circa primũ dicit: Et ite. reuer-
in id ipsum. s. ad reddẽdũ debitũ finito tẽpore oĩonis. sed'm qd̃
dr̃ Ecc. iij. a. Temp⁹ amplexãdi, & tps longe fieri ab amplexibus.
l ¶ Ne ten. uos Sa. de adulterio. m ¶ Prop. incõ. ue. Id est, p
nitatẽ ad actum carnis. n ¶ Hoc au. hic manifestat dictũ suum
& primò ostendit in quo sensu accipi debeat. sed'ò, ad hoc rõnem
assignat, ibi; Volo aũt. tertiò, exponit qd̃ dixit, ibi: Dico autem. Diuisio

Nicolaus de Lyra.

Diuisio ☞ ipm̃ p meliori bono fugientes, ibi: De virginibus autẽ. Prima
adhuc in duas: quia primò instruit eos de matrimonio cõtrahen-
do, sed'ò de ipso non dissoluendo, ibi: His autẽ. Circa primũ scien
dum, q̃ aliq zelũ habẽtes, sed non sed'm sciẽtiã, in detestationẽ for
nicatiõis etiã matrimoniũ cõtẽnebãt & aliq faciebãt hoc ex hypo
crisi, vt magis eis tanq̃ sanctioribus crederetur: & idem fiet circa fi
nem mũdi. j. Tim. iij. a. Prohibẽtiũ nubere &c. hoc aũt videbatur
durũ fidelibus Corinthijs. iõ super hoc scripserũt Apl̃o. Ad quod
hic respõdẽs ostẽdit, prĩò qd sit pfectionis, sed'ò, qd necessitatis, ibi
Propter fornicationẽ. Circa primũ respõdendo dicit: De qui. au
tẽ scri. mi. circa matrimoniũ. a ¶ Bonũ est ho. i. perfectum.
b ¶ Muli. nõ tan. sed simpliciter cõtinere. Circa qd̃ sciendũ, q̃
sicut vis nutritiua ordinatur ad cõseruationẽ indiuidui, ita vis ge-
neratiua ad conseruationẽ speciei. & ideo sicut dici non potest, q̃
bonũ sit homini q̃tũ ad idiuiduũ alimẽto non vti, ita nõ põt dici
Tactus mu- q̃ bonũ sit hoi q̃tũ ad speciẽ, mulierẽ nõ tãgere. Sed hoc est bonũ
lierum no- hoi q̃tũ ad indiuiduũ. Et primò rõne aĩæ quæ p hoc eleuat̃ ad co
ciu⁹ ꝓpter gnitionẽ veritatis: vnde dicit Aug. ij. soliloquiorũ: Nihil sic deij-
tria. cit ab actu veritatis cognoscẽdę, sicut tactus iste corporũ, sine quo
vxor haberi nõ põt, qa teneẽ ei reddere debitũ p actũ carnis, i quo
absorbetur intellect⁹. vñ & ꝑplo legẽ diuinã accepturo ꝓceptũ
fuit Exo. xix. c. Ne appropinquetis vxoribꝰ vr̃is. Sed'ò rõe corpis
qd̃ p mr̃imoniũ subrijt̃ ꝓpetuæ seruituti cõiugis. Vir em̃ nõ ha-
bet ptãtẽ sui corporis, sed vxor: nec sit̃ vxor, sed vir, vt hr̃. j. eo. ca.
Seruit⁹ aũt de se ẽ amara. Tertiò ex pte rerũ exteriorũ, quarũ occu
patione & sollicitudine multũ iplicatur mr̃imoniũ: qa oportet, p
uideri de necessarijs nõ solum pro se, sed etiam, p vxore & liberis.
c ¶ Propter forni. Hic vltimò ostẽdit quid sit necessitatis, & pri
mò q̃tũ ad matrimoniũ contractũ, sed'ò, q̃tũ ad eius vsum, ibi:
Diuisio. Vxori. ¶ Circa primũ sciendum, q̃ vis generatiua ordinatur ad
Quòd con- conseruationẽ speciei p filiorũ generationẽ. ad qd̃ opus mulier
cubitus hu data est in adiutoriũ viro: ꝓpter qd̃ prima necessitas instituendi
manus sit matrimoniũ fuit propter ꝓcreationẽ, ꝓlis Gen. j. d. Masculum &
determina fœminam creauit eos: benedixit eis, & ait: Crescite & multi. &c.
tus. sed hæc necessi

Circa pri-

☞ Incontinẽtię malũ est, q̃ vir cognoscit vxorẽ etiã vltra necessitatem, ꝓcreãdi liberos: sed & ibi est nuptiarũ bonũ. Non em̃ qa incõtinẽtiæ ibi malũ est, ideo cõnubiũ qd̃ est p̃ter intentionẽ generatiõis, nõ est donũ. imo verò non ꝓpter illud malũ culpabile est hoc bonũ: sed illud malũ fit veniale ꝓpter bonum nuptiale. Hoc bonum nuptiarũ non reprehendit Apostolus, sed malum incontinentiæ. Cõcubitus is necessarius causa generandi inculpabilis, & solus ipse nuptialis est. Ille verò q vltra necessitatem progreditur, non rationi, sed libidini obsequit. Cũ igitur culpabilis non sit generandi intentione concubitus, qui propriè nuptijs imputand⁹ est, quid sec̃m veniam concedit Apostolus, nisi q̃ coniuges debitum carnis exposcũt, non voluntate propagandi, sed libidinis voluptate: quę tñ voluptas non propter nuptias cadit in culpã, sed ꝓpter nuptias accipit veniã. Quocirca etiam hinc sunt laudabiles nuptię, quia etiam illud quod non pertinet ad se ignosci faciũt ꝓpter se. Neq; enim iste concubit⁹ quo seruitur cõcupiscentię, agitur vt impleatur fœt⁹, quę postulant nuptię. Omnino igitur in gene re suo nuptię bonę sunt, quia fidem thori seruant, & prolis suscipiẽdæ causa vtrunque sexũ cõmiscent, & impietatẽ separationis horrent. a ¶ Vnusquisq;. Aug. Et ideo non debet quis constringi, ne prohibitus à licitis admittat illicita, sed ipse qd sequatur eligat, sed tamen in hoc propensiorem esse melius est. Vnusquisq;. p.d. Satis hic etiã ostendit pudicitiam coniugalẽ cẽ donũ dei. Nõ tm̃ em̃ cõtinẽtiũ, sed ẽt cõiugatorũ castitas donũ dei ẽ. b ¶ Pro.ha. Quia in hoc qsq; iuuat̃ qd̃ appetit auidius. c ¶ Di.a. Hìc dat cõsiliũ. d ¶ Vri. Est desiderijs agi vt vĩci.

† Nam velim

† contrahant matrimonium.

† separari,

F Non ergo ideo dicit melius, quasi bonum sit vri, & nubere melius: sed cõsuetudinem loquutionis est sequut⁹. e ¶ Quod si di. Aliud est discedere, aliud ex communi consensu continere. Illud enim malum est, hoc bonum. ¶ Amb. Ideo non subdit de viro sicut de muliere: qa licet viro aliam ducere, qa inferior nõ omnino hac lege vtitur, quia potior qd̃ à falsarijs dicitur esse appositum.

☞ Et vir vxorem

Nicolaus de Lyra.

☞ Circa primũ sciẽdũ, q̃ aliqs posset accipe dictũ Apli de reiteratiõe debiti tãq; necessariũ ad salutẽ, qd̃ nõ itellexit. iõ dicit: Hoc autẽ dico sec̃m ĩdulgẽtiã, & nõ sec̃m ĩperiũ. i. tradẽs sub p̃cepto tã quã ad salutẽ necessariũ. P̃nt em̃ cõiuges de cõi cõsẽsu simplr cõtinere. ¶ Sed videt Aplis hic ĩpropriè loq dicẽs: Hoc aũt dico sec̃m ĩdulgẽtiã, qa ĩdulgẽtia nõ ẽ nisi de malo. act⁹ ỹ ò mrimoniał nõ ẽ mal⁹. Ad qd̃ dicẽdũ, q̃ ĩdulgẽtia accipit hìc ꝓ pmissiõe. Permissio aũt fit duplr: Vno mõ de minori malo ad vitãdũ mai⁹ malũ, sicut Moyses pmisit libellũ repudij ad euitãdũ vxoricidiũ, Mat.xix. & talis pmissio nõ fit ĩ euãgelio ꝓpter ei⁹ pfectionẽ. Heb.vj.a. Ad pfectionẽ feramur. In veteri lege facta fuit ex eius imperfectione, Heb.vij.c. Nihil ad pfectum adduxit lex. Alio modo fit de minori bono, ꝓ hoc q̃ mai⁹ bonũ nõ ꝑcipit. sic ẽ ĩ ꝓposito. Ex hoc em̃ q̃ Aplis ỹginitatẽ nõ p̃cepit, indulget matrimoniũ. P̃t etiã aliter solui ꝓut ĩdulgẽtia respicit malũ. ¶ Circa qd̃ sciendũ, q̃ act⁹ coniugalis aliq̃ ẽ sine oĩ culpa, vt cũ ordinatur ad prolẽ ꝓcreandam ad cultũ dei, vel cũ fit cã reddendi debitum: qa primò mõ est act⁹ religionis, sec̃d̃ò iusticię. Et si fiat ex charitate nõ solũ est sine culpa, sed etiam meritorius: qa oĩs act⁹ virtutis factus ex charitate meritorius est. Si verò actus mrimonialis exercetur ad satisfaciendum concupiscentię, tunc habet culpam annexã venialẽ, q̃ sistit intra limites matrimoniales. Mortalem verò quando non sistit, vtpote qa vtit̃ vxore mõ indebito, vel qa æquè libenter aliã cognosceret. Primo mõ actus mrimonialis non requirit ĩdulgentiã, sed præmium. Sec̃d̃o mõ habet indulgẽtiã inq̃tũ consentiens concupiscẽtiæ in sua vxore, tamẽ nõ in aliã: nõ fit reus pcti mortalis, sed tm̃ venialis. Tertio mõ indulgẽtiã habet, qa reus est peccati mortalis.

Permissio duplex,

Actus coniugalis triplex,

Diuisio

a ¶ Volo au. Hìc cõsequẽter Aplis assignat rõnẽ sui dicti. Et primò ei⁹ qd̃ dixerat: Nõ sec̃m ĩperiũ. sec̃d̃ò ei⁹ qd̃ dixerat sec̃m ĩdulgentiã, ibi: Vnusquisq; autẽ. Circa primũ sciendũ, q̃ nullus sapiẽs præcipit contra illud qd̃ vult: Matrimoniũ autem contrahere & vti contracto cõtrariatur virginitati, nisi cõtrahens certificat⁹ fuerit, q̃ actus mrimonialis ab eo nõ exigetur, sicut fuit de beata virgine. virginitatem

a ¶Et si hoc ĩdulgeo: tamen volo. ¶Castos

† Vŏlo autem omnes uos homines [a]

a ¶Et si non sunt casti, habent alia quibus saluari possunt. b ¶Sibi competens.

[a] esse sicut meipsum. Sed [a] enim unus⁹ [b]

[b] quisque proprium donum habet à

a ¶Coniugium est ex deo sicuti & continentia. ¶. i. in coniugio potest saluari. b ¶. i. in viduali vel virginali continentia.

deo. Aliŭs quidem sic, [a] alius uerò sic. [c]

a ¶Coniunct̃i debitum reddant, sed nõ nuptias. i. virginibus: Dico.

[c] Dicò autem uobis non nuptis & ui [d]

¶Castę.

duis: bonum est si sic permaneant si [e]

cut & ego. Quòd si se non conti; [f]

¶Legitime.

nent, † nubant. Melius est enim [g]

a ¶Ardere libidine. b ¶Hoc consulo non coniunctis, sed iunctis prȩcipio.

[d] nubere, quàm ũri. † His autem [e] [h]

a ¶Quasi hoc prȩceptum ego inuenerim, sed dominus in propria persona prȩcepit.

[a] nõ ego, sed dominus: uxorem à [b]

a ¶Hoc de vtroque fideli. b ¶Causa fornicationis.

[c] uiro non † discẽdere. Quòd si discẽs⁹ [i]

Voluntas antecedẽs, & cõsequẽs

† 32. q.2.c. de neptis. 32.q.5.c.puto. §. cũ ergo. 8.q.7. c.apostolis.

a Volo au. Hìc cõsequẽter Aplis assignat rõnẽ sui dicti. Et primò ei⁹ qd̃ dixerat: Nõ sec̃m ĩperiũ. sec̃d̃ò ei⁹ qd̃ dixerat sec̃m ĩdulgentiã, ibi: Vnusquisq; autẽ. Circa primũ sciendũ, q̃ nullus sapiẽs præcipit contra illud qd̃ vult: Matrimoniũ autem contrahere & vti contracto cõtrariatur virginitati, nisi cõtrahens certificat⁹ fuerit, q̃ actus mrimonialis ab eo nõ exigetur, sicut fuit de beata virgine. virginitatem G uos ho. esse. si. meip. i. oẽs virginitatẽ seruare. Fuit aũt Aplis virgo. vnde & in eius decollatione in testimoniũ suæ virginitatis fluxit lac de eis corpore, q lo q̃ns de mrimonio & eius actu ꝓpter hanc voluntatẽ non fuit loquutus secũdũ imperiũ. ¶ Sed videt, q̃ volũtas Apostoli nõ fuerit rõnabil⁹: qa si oẽs à tpe eius fuissent cõtinentes, extũc cessasset generatio hoĩm: & sic non fuisset completus nũerus electorũ. Ad hoc dicũt aliq̃ q̃ reuelatũ fuerat Aplo, q̃si oẽs fui tpis cõtinuissent, adhuc sufficerent ad implendũ numerũ electorũ. Sed hoc dictũ nullũ habet scripturę vel rõnis fundamẽtũ. Propẽ qd̃ dicẽdũ, q̃ Aplis volebat hoc voluntate antecedente, sed non volũtate consequente. sicut. j. Timothe. ij. cap. dr, q̃ deus vult omnes homines saluos fieri, scilicet voluntate antecedente: nõ tamẽ oẽs saluãtur, quia non vult volũtate consequente. Dicitur aũt volũtas antecedens, q̃ aliquis vult aliqd absolute, & in generali tãq; melius simplr. Conseq̃ns verò q̃ vult aliqd consideratis cõditionibus ꝓprijs & circũstantijs. Primo modo vult homo merces suas seruare. Secundo mõ nõ vult eas seruare, qñ in periculo posit⁹ projcit eas in mare. & hoc modo consideratis meritis, & demeritis hoĩm, deus vult tm̃ aliquos saluari, & aliquos damnari: licet velit oẽs saluari in quodã generali, inq̃tũ sunt ad imaginem suam facti & beatitudinis capaces. Et eodem mõ volebat Paulus Aplis homines continentes esse, inq̃tum continentia est maius bonum q̃ matrimonium. considerata tamen fragilitate hominũ volebat aliquos matrimonio iungi. b ¶ Sed e. unusquisq;. Hìc consequenter assignat rationem, quare de matrimonio concesso dixit, secundum indulgentiam, quia scilicet quilibet non est tantæ virtutis, q̃ possit continere: & hoc est qd̃ dicit: Sed enim unusq;. p. do. ha. à deo: ali⁹ qdẽ sic. s. vt posset continere. c ¶ Alius ue. sic. i. q̃ posset castitatem maritalem custodire, & in ea deo seruire. vnde Matth. xxv. a. de Christo sub parabola hominis peregre proficiscentis, q̃ vocatis seruis suis tradit illis bona, & vnicuiq; secundum propriam virtutẽ. d ¶ Dico au. Quod obscurè dixerat, magis declarat dicens: Dico au. non nup. i. virginibus. e ¶ Et uiduis: b. est il. si sic permã. sicut & ego. i. cõtinenter viuendo. f ¶ Quòd si se non cõ. i. si donum continẽdi non acceperint à deo. g ¶ Nubãt. matrimonium contrahendo. h ¶ Melius est enim nu. quã uri. i. quã concupiscentia superari. Concupiscentia enim quidam ignis est: & ideo qui ab ipsa impugnatur incalescit. qui autem superatur per concupiscẽtiã vrit. Et considerandum, q̃ Apostolus hìc vtitur cõparatione abusiua, qa concupiscentia vri, malum est simpliciter, nubere aũt bonũ, minus tñ q̃ continere. est igitur sensus: Melius est. i. magis eligibile est, q̃ homo minus donũ habeat q̃ q̃ malũ incurrat. i ¶ His aũt. Hìc consequenter instruit eos qui matrimonio iuncti sunt, de ipso non dissoluendo. Et diuiditur in duas partes: quia primò facit pro positũ. secundò occasione eius dat generale documẽtũ, ibi: Et vnũ quẽq;. Prima adhuc in duas: q̃a primò agit de indissolubilitate matrimonij qñ vter q̃ coniugum est fidelis. Secundò qñ alter est infidelis, ibi: Cæteris autem. Prima adhuc in duas: qa primò docet eos de indissolubilitate matrimonij, secundò, quid sit agendum quando contigit ipsum aliquo modo separari, ibi: Quòd si discesserit. Circa primum dicit: His au. &c. Prȩcipio non ego sed do. i. non prȩcipio propria, sed autoritate diuina. k ¶ Vxorem à uiro nõ dis. Sicut em̃ dictũ est. §. mrimoniũ priò fuit ĩstitutũ ad legitimę ꝓlis ꝓcreationẽ, i cui⁹ nutritiõe, & ĩstructiõe de morib⁹ requirit magnũ tps. ꝓpt̃ qd̃ rõ dictat, q̃ vir & vxor per totam vitã inseparabiliter cõiũgant̃. & iõ mrimoniũ sic diffinit, q̃ est psonarũ legitimarũ coniunctio indiuiduam. i. indiuisam vitæ consuetudinem retinens. Propter qd̃ non discedere vxorem à viro cadit sub præcepto, excepta causa fornicationis, quem casum excepit Saluator Mat. xxv. & idem de discessu viri ab vxore. In hoc enim ad paria iudicatur. l ¶ Quòd si discesserit. Hìc consequẽter oñdit qd sit agendum quãdo aliqualiter separat̃ matrimoniũ. icet em̃ vinculũ mrimonij cõsummati sit idissolubile, nisi ꝓ mortẽ alteri⁹ corporalẽ: tñ ex cã fornicatiõis, ꝓbata põt dissolui q̃tũ ad thorũ & quoad cohabitationẽ, & sic dicit Apostolus: Quòd si discesse. uxor à

Matrimonium.

☞ viro in casu

A a ¶ Et uir uxo. Non debet vir dimittere vxorē, qa faceret eam mœchari: Qđ si illa est adultera nō facit, sed adulteram dimittit, Causa quā Christ⁹ excepit hic tacetur: qa notissima ē. i. fornicationis. b Nā cæte. vbi vterq; fidelis hoc ꝓceptum dominī dedi. Nam cæteris vbi nō vterque fidelis, qđ i uno ecclesiæ cōtigit, cū euangelium prædicari cœpit. c ¶ Si qs frater &c. Idolatria & quælibet nō- Idolatria xia superstitio fornicatio est, & dominus fornicatio causa fornicationis quidem permisit vxo- †28.q.1.c.1 rem dimitti, sed non iussit: & sic dedit lo- &.c.iā nūc cum Apostolo monendi, vt q noluerit, De diuor.c non dimittat infidelem, quæ forsan erit fi- gaudemus. delis. Si fornicatio carnis detestanda est in coniuge, quanto magis fornicatio mētis. 3.Esdr.9.b. i. infidelitas? iussit Esdras imo dominus ꝓ eum vxores dimittere alienigenas, ꝓ quas Exo.34.d. ad deos ibant alienos. Et per Moysen dominus iusserat ne quis vxorē alienigenam duceret: merito ergo quas duxerant domino prohibente, domino iubente dimiserunt. ¶ Amb. Non est imputandum matrimonium quod extra decretum dei factum est, sed cum cognoscitur emendandum. ¶ Augusti. Cum verò cœpisset Gē- † 28.q.1.c. tibus euangelium prædicari, iam coniun- iam nunc ctos Gētiles Gētilib⁹ cōperit, ex qb⁹ si nō ambo crederēt, sed vn⁹ vel vna: & infidelis cū infideli: cōstiterit habitare nec prohiberi à domino debuit fidelis infidelē dimittere, nec iuberi. Ideo enim non prohiberi, quia iustitia permittit à fornicante discedere, & infidelis hominis fornicatio est maior in corde quā in carne. Deo autem nec iuberi, quia non contra iussionem domini Gentiles fuerunt ambo coniuncti. Licitum ergo erat per iustitiam, sed licitū non erat faciendum propter liberam beniuo- B lentiam. d ¶ Sanctificatus est. qa hoc †28.q.1.c.si sæpe contingit. ꝓ alter per alterum ad fi- simili modo dem conuertitur. Vel mundus est vir infi- &c. si infi- delis ꝓtū ad fidelem mulierem, & nullā ex deles. eius coniunctione immūditiam patiē mulier fidelis. e ¶ Alioquin. Si dimittitis inuicem nolentes cohabitare, & alios vos copulatis adulteri estis & filij vestri spurij & ideo immundi. nunc sancti: quia de licitis coniugijs nati, & sub creatoris venerationē nati. Vel si vicissim dimittunt filij qui maiorem ꝑtem sequuntur, in infidelitate manebunt. Maior enim tūc erat numerus infidelium ꝙ fidelium: Nūc aūt sancti. i. Christiani, siue vno ex parentib⁹ autore siue vtroq;. f ¶ Non enim. Non est ratū cōiugiū qđ sine deo: & iō non est pctm̄ dimisso ꝓpter deum, si alij copulat. Si ambo credūt, ꝓ cognitionē dei cōfirmatur coniugiū. g ¶ In pace. Non oportet litigare cū discedēte, qa odio dei discedit. h ¶ Vnde enim. Aug. Hortatus sup ea quæ euenerunt, nunc quia eadē fieri possit. Hæc nō lege iubēte, sed libera charitate fiūt. i ¶ Diuī. de. cuiq; qū saluetur, id est scit quando credet & sustinet, sic & tu expecta.

☞ Circuncisus

Nico. de Lyra.

c ✠ viro in casu dicto. a ¶ Manere in nu. supple præcipit dominus. b ¶ Aut uiro. Sicut enim poterat non discedere à viro sub spe correctionis eius, ita post discessum potest ei recōciliari, & erā debet si non possit continere, quia non potest alteri nubere ipso viuente. c ¶ Nam cæteris. Hic consequenter agitur de dissolu- Diuisio tione & solutione matrimonij, quando alter coniugum est infidelis. Et diuiditur in duas partes: quia primò agit in recessu ex ꝑte fidelis. secūdò ex parte infidelis: ibi Quod si ifidelis. Circa primum dicit: Nam cæteris. quisunt dispatis cultus. d ¶ Dico ego, nō dominus. id est do. consilium, sed nō est ad hoc diuinū præceptū. e ¶ Si quis frater. i. Christianus. f ¶ Vxorem habet infidelem. vtpote quando vir conuertitur ad fidem, & nō vxor. g ¶ Et hæc consentit habitare. pacifice & sine contumelia fidei Christianæ. h ¶ Non dimittat. Et idem subdit de vxore fideli virum infidelem habente. cum dicitur. Et si qua mulier. In hoc em̄ sunt ad paria, & subditur ratio talis mutationis fidelis cum infideli, ū dicitur ¶ Sanctificatus est enim. i. conuertitus ad fidem. k ¶ Vir infidelis ꝙ mulierē fidelē. ipsum ad hoc inducentem. Hoc em̄ frequenter fiebat in primitiua ecclesia, scilicet ꝙ vxor fidelis conuertebat virū infidelem, & ecōuerso vir vxorē. l ¶ Alioquin. Hic ponitur ad idem secunda ratio ex parte prolis, quę per coniunctionem parentis infidelis modo dicto adducebatur ad fidem. Si autem fidelis coniunx discederet, proles cum infideli remaneret: quia tunc pars infidelium cū talibus prævalebat, ut qa erat pauci fideles & inter infidelibus commixti. & hoc est qđ dr. Alioquin filij uestri immundi essent. in infidelitate remanerent, ratione dicta. m ¶ Nunc autem sancti sunt. i. adducti ad fidem modo dicto. videtur autē ꝙ Apls dictū sit cōtra sacra scripturā, qa. 3. Esdr. ix. Sctus Esdras fecit abjici vxores alienigenas cū filijs suis a filijs Israēl fidelib⁹. item contra sacros canones, qa xxvij. q. j. ca. Iudęi. dicitur, ꝙ nō potest infidelis in eius coniunctione ꝑmanere qui ad Christianā translata est fides. Ad primum dicendū, ꝙ matrimonialia illa erat cōtracta contra dei prohibitionē, q habetur Deu. vij. nō nulla erant, qa nullū matrimoniū cōtra dei ꝓhibitionē potest esse ratū: ꝓpt̄ qđ Esdras fecit illa separari, & bene. Ad secundū dicendū, ꝙ in primitiua eccla pauim cōuertebant aliqui de iudæis, & similiter de Gentib⁹ & ito tpe logit Apls: quia tunc ipes erat ꝙ infidelis traheretur ad fidem ꝙ fidelē ꝓpter matrimoniū sibi iūctā. ꝓcedēte D vero tpe iudæi fuerūt obstinati: nō sic autē Gentiles. & iō fidelis ꝑmittebatur habitare cū infideli de Gētib⁹, non tñ de iudæis. Modo vero pari passu ambulant: qa vtriq; reputantur obstinati, & sic nō permittit fidelis habitare cum infideli de istis nec de illis. & hoc modo loquit decretū allegatū. n ¶ Quod si infi. Hic consequenter loquitur de discessu infidelis, cū dr: Quod si infidelis discedit odiū fidei Christianæ. o ¶ Discedat. q. d. liberatus est fidelis à coniunctione ei⁹, & potest alteri contrahere. Et subdit causa, cū dicit: p ¶ Nō enim seruituti subiectus est frater aut soror. i. Christianus vl Christiana. q ¶ In eiusmodi. Vt teneat infidelem aliquo modo sequi, aut contendere in iudicio vel alibi pro ei⁹ cohabitatione. & subdit causa: r ¶ In pace † sic autem uocauit uos d. Non in litigijs & cōtentionibus. Sed quia posset aliqs † ordino arguere in contrarium, scilicet ꝙ teneret hoc facere, vt posset infidelem per cohabitationem ad fidem conuertere. ideo hoc remouet, di. ¶ Vnde enim scis mulier, si uirum saluum facies. q. d. non potest hoc scire, nisi per diuinam reuelationem, propter quod subditur: s ¶ Nisi unicuique sicut diuisit deus. id est ordinauit reuelari: secundum autem viam humanam magis probabile videtur, quōd infidelis subuerteret fidelē si sequeretur eum discedentem ex odio fidei Christianæ. v ¶ Vnū quenque. Postq; Apostolus egit de solutione & dissolutiōe matrimonij, vbi dixerat, quōd fidelis debet manere cum infideli, si potest absque contumelia Christi. Hic consequenter ex incidenti dat generale documentum standi in statu, in quo quis vocatur ad fidem, di. Vnumquenque sicut uocauit deus ita ambulet. quantum ad illa quæ non repugnant statui fidei. x ¶ Et sicut in omnibus ecclesijs doceo. quasi dicat non solum vobis, Corinthijs, sed & alijs hoc dixi: quia doctrina fidei debet habere vnitatē, & maximē hoc, ꝙ qlibet sit cōtentus de statu i q̄ vocat⁹ ē ad fidē nisi impediat dei seruitutem, & explicat magis in speciali dicens:

a ¶Circumcisus aliqs uo.est. Nusquā E ausert consuetudinē, quæ seruata nō impedit salutē, monens ne in talibus spes salutis ponatur, eū tantū pro offensione infirmorum seruentur. vnde dicit nihil ea esse subt accersar dens: Circūcisio nihil. b ¶Vnusquisq; in ea hoc ad eas conditiones vel vitæ consuetudines respicit, quæ nihil obsunt fidei bonisq; moribus. Sicut enim coniūx, sic & latro ad Christi fidem vocat: Sed ille in cōiugio, non à coniugio: Iste verò non in latrocinio, sed à latrocinio. Non enim necesse est, vt cōiuges desināt eē coniuges, ppē fidē Christi, sicut necesse ē vt latrōes desināt eē latrones. c ¶Seruus u. Supra posuit vnū exēplū de ritu viuēdi, hic aliud de conditiōis dē officio. d ¶Magis ute. qa q̄ tò qs ppē deū despectior ē i hoc seculo, tātò magis exaltabit in futuro. e ¶Libertus. qa ereptus à pctis q̄ seruos faciunt: nec seruus cōditiōe despiciat, nec liber erept⁹ elatus seruo se p̄ponat. f ¶Empti e. Reddite t potius vicem, vt vos serui sitis Christi, non hoīm. Hi sunt serui hominum, qui hūanis se subijciunt superstitionibus. g ¶Serui hom. Quod contingit vobis si dicatis: Ego sum Pauli, ego Apollo. h ¶De uirginibus. Causa illius fornicatoris, de omni fornicatione vitanda docet. i ¶Necessitatem. Dicit penurias seculi quas sæpe patiuntur coniugati: Infirmis infirmam rationem p̄tendit posse enim digniorē reddidisse virt Sup.6.d. ginitatis rationem eius munus amplius cō 1.Pe.1.d. mēdando. Supergreditur enim virginitas conditionem humanæ naturę, per quā homines angelis assimilantur. Maior tamen victoria virginum est q̄ angelorum. Angeli enim sine carne viuūt, virgines verò in carne triumphant. Inde est, q̄ in tabernaculo domini supremum operimentū erat F de pellibus hiacinthinis: per quod intelli- Exo.25.a. gitur cœlibum vita: habet enim hiacynth⁹ spēm similem throno: ita q̄ in carne v̄ gi- neam puritatem seruant super cælestibus si- Apo.14.a. milantur. Hi sunt qui cum mulieribus non sunt inquinati, & sequuntur agnum quocunque ierit. k ¶Hoc itaq; dico. Hīc ad temperantiam monet. Quasi. Quia coniungemini, dum sine peccato possit fieri: itaque hoc consilium do vobis.

☞Tanquā

Nico.de Lyra.

✠ a ¶Circūc. ali.uo.est, non ad. præt præsentē pu.i. non sequatur ritum Gētilium q̄ semper fuit illicit⁹. b ¶In præpu. au. aliqs uo.est: non c. volens obseruare legalia, q̄ cessauerūt in morte Christi, maximē q̄tū ad ceremonialia: de quibus fuit circūcisio t De trāsla. cui succedit baptismus in noua lege, iō subepi.c. q̄to. ditur: c ¶Circuncisio ni.est.i. nihil facit ad salutem. d ¶Sed ob.m.de. Matth. t diuortiū xix.c. Si vis ad vitam ingre. ser.mā. Sūt em de dictamine iuris naturalis, ppter qd̄ obligatio eorum semper manet. e ¶Seru⁹ uo.es. ad fidem. f ¶Non sit ti.cu.i. non feras hanc conditionem molestē: nam in illa potes Christo seruire. g ¶Sed etsi po. li.fie. ex gratia domini tui. vel alia via de facili. h ¶Magis ute. f. seruitute q̄ ante t Afflictio seruiendo Christo in membris suis, exemn.m plo Christi, qui sicut minister erat cum discipulis. Et propter hoc Papa seruum seruorū dei se vocat in libris suis. i ¶Qui c. in do.uo.est seru⁹. construatur sic litera: Qui enim seruus. existens in conditiōe. k ¶In dom.uo.est.d. vocatus ad fidem. l ¶Libertus est domini.d. liberè potest seruire deo

a ¶Q. in eo statu potest quisq; manere. f. coniugij, sicut & in cæteris quæ salutis impedimentum nō afferunt. verbi gratia. ¶Hoc. f. dico, q̄ vnusquisque permaneat in statu suo.

a Circūcisus aliquis uocatus est, a ¶Non cogatur adducere.

b ¶Ritus Gentilium.

non t addūcat præpūtium. In prę b putio autē aliquis uocatus est, nō ¶A non cogatur ad Iudaicos ritus. a ¶Ad salutem nec prodest nec obest hoc vel illud. i. Iudaicus vel Gentilis ritus.

circuncidatur. Circūcisio nihil c est, & præputium nihil est, sed ob d a ¶Non adducat &c. Sed.

b seruatio mādatorum dei. † Vnus a ¶Non a qua. b ¶Conditione vocationi non repugnante.

quisq; in quâ uocatione uocatus b ¶Sicut.

c est, permaneat. Seruus uocatus e ¶Quasi velis hoc effugere.

es, nō sit tibi curę. Sed & si potes li f g a ¶Seruitute. ¶Quæ est causa humiliatis.

b ¶Quia æque vt dominus seruus Christi est.

d ber fieri, † mâgis utere. Qui enim h i a ¶Id est in fide domini vocatus, vel in operatione domini.

e in dōmino uocatus est seruus, li- l a ¶Id est ac si diceret seruus, sed honestius nomen.

bertus est domini. Similiter qui li m a ¶A deo. quod crimen est.

b ¶Quod perfectius est.

ber uocatus est, seruus est Christi. a ¶Vt ergo seruus, quia pre. em. ¶Sanguine Christi.

b ¶Et quia empti.

f †Prēcio empti estis. Nōlite fieri n o a ¶Ita scilicet vt posā ponatis seruitium domini.

¶ bQuia nullus status nocet.

g serui hominum. Vnusquisq; b er a ¶Non a quo: quia nullus status nocet in quo quis vocatur.

go in quo uocatus est, fratres, in a ¶Statu. ¶In obseruatione mandatorum dei.

b ¶De consultis dedi præceptum domini, vbi vterq; est fidelis: vel meum consiliū dedi, vbi alter infidelis.

h hoc permaneat apud deum. † De p uirginibus autem præceptum a ¶Aliqua lege præcipientis vt contineant vel nubāt.

b ¶Non præceptum. ¶A substantiâ nihil inspiratum idem quod supra dedi, non nubendi. vbi tamen aliud licet.

dōmini non habeo, cōsilium au- q ¶Apostolorum.

tem do, tanquam misericordiam r a ¶Ita. b ¶In dispensatione mihi credita.

consecutus à domino, ut sim fidē a ¶Quia Apostolus & fidelis, ergo hoc consilium do: scilicet nubendi quia existimo hoc id est in virginitate permanere.

lis. Existimo ergo bonum hoc s a ¶Non solum spe æternæ vitæ.

t esse propter † instantem necessita t a Ita existimo, quia ita vere est scilicet.

tem: quōniam bonum est homi- ¶In virginitate. ¶Tamen si.

ni sic esse. † Alligatus es uxori, v ¶Et si instat necessitas.

¶Sed so.

noli quærere † solutionem. Solu x ¶Si potes continere.

tus es ab uxore, noli quærere uxo ¶Sed tamen.

rem. Si autem acceperis uxorem, y ¶Similiter.

non peccasti. Et si nupserit uirgo, a ¶Non peccant: tamen leuius est esse sine coniugio, quia.

nō peccauit. † Tribulationē tamē z a, ¶Pro necessariis rebus prouidendis sibi & filijs.

b ¶Dum consulo hoc euitare. vel dum concedo quod vultis, & ſi graue.

¶Tribulationem carnis habebunt. Ego autem vobis parco.

carnis habēbunt huiusmodi. Egō a

a autē uobis parco. Hoc itaq; dico b

seruire deo: & q̄ualis est meritū apud deū si cut ille quem vocat existentem in libertate. m ¶Similiter qui liber uo. est ser. est Christi. sicut & ille qui vocatus est seruilis conditionis existens. vnde dicit Amb. Apud deū bona seruitus & bona libertas q̄ qua lāce appenduntur. Et q̄ vterq; sit q̄ualiter seruus Christi, ostenditur consequēter, cū dr: n ¶Precio em. estis. i. sanguine Christi, qui æqualiter effusus est p vtroque. emptus verò seruus efficitur emptoris o ¶Nolite fieri ser. ho. dimittendo seruitutem dei pro seruitute hominum. vtraque enim potest fieri, vt cum quis ppē deum humiliter sustinet hominis seruitutē p ¶De uirgi. au. Postq̄ Aplūs egit de ma- †Ephe.5.a trimonio, hīc consequenter agit de fugien- 21. q.2.c.1. tibus mrimonium pro meliori bono. Et de regu.li prīò pro continentia virginali. sed ò, de fu- cet i prin. gientibus p cōtinentia viduali, ibi: Mulier alligata. Prima in duas: quia primò agit de Diuisio virginibus, sed ò, de virginum custodib⁹, ibi: Si quis autem turpem. Prima in tres: qa primò declarat pfectionē q̄ ē i statu virginali, secūdò qualiter possit participari i statu cōiugali, ibi: Hoc itaq; tertiò q̄d circa hoc magis debeat optari, ibi: Volo autem. Prima adhuc in duas: quia primò ostendit q̄d sit perfectum, secundò quid licitum, ibi: Alligatus es. Circa primum dicit Aplūs: De uirgi. au. s. q̄ prædicem virginitatem esse necessariam ad salutem: qa tātæ altitudinis & perfectionis est, q̄ pauci pñt eā attingere. vnde dicit Saluator Matt. xix. b. Sunt eunuchi qui castrauerunt seipsos propter regnū cælorum. qui potest capere capiat. q.d. pau H ci inueniuntur ad hoc idonei. q ¶Cōsi. au. do. tanq̄ de meliori bono, propter rōnes supradictas eo. ca. r ¶Tanquā misericor. cōse. non solū in Christianitatis statu: sed etiam in apostolatus statu. per quem † 28.q.1.c. autoritatem & scientiam consulēdi habeo. fic em propter quod subdit suum consilium, dicens: s ¶Existimo ergo bonum hoc esse. id est simpliciter continere. t ¶Propter instantem necessitatem. id est ad euitandum occupationem circa necessitatē vitæ præsentis, quæ incumbit cōiugatis circa prouisionem vxoris & prolis: per quam homo retrahitur â bono contemplationis & diuinæ dilectionis. v ¶Alligatus es. Hīc consequenter ostenditur q̄ sit licitum scilicet matrimonium contrahere, & in contracto manere, ideo dicit: Alligatus es uxori, noli quærere. quia forsitan caderes p incōtinētiā. Experti em delectationē venereorum i actu coniugali reuertuntur ad eā de facili. x ¶Solutus es ab uxo. si potes continere, quod est maius bonum. ideo nō est dimittendum pro minori. y ¶Si autē acceperis uxorem non pecca. quia hoc est licitum viro, & etiam mulieri. ideo subditur: Et si nupserit uirgo. z ¶Tribulationem tamen. scilicet matrimonio iūcti: quia imminet eis anxietas mentis, & labor corporis circa prouisionem suæ dom & prolis, & quia alter cōiugum de facili suspicatur fraudem i altero de corpore. & si anxiatur in mente: cuius anxietatis redundatio fit in carne. a ¶Ego autem uobis parco, quasi dicat: non solum ostendo vobis viam perfectionis, quæ difficilis est i obseruantia virginitatis: sed etiam matrimonium ad quod licitè & benè declinare potestis. b ¶Hoc itaque dico. Hīc consequenter ostendit qualiter perfectio virginū possit haberi aliquo modo à cōiugatis, ſ. alicti s abstinendo, quantum fieri potest,

✠ bono modo

17 A a ¶ Tanquã non hab. Quod vtiq; facit q hũs vxorẽ reddit, nõ exigit debitũ: & q propter infirmitatem propriam ducit vxorẽ, plãgẽs potẽ: qa sine vxore esse nõ potuit, q̃ gaudens qa duxit, & maximẽ q̃ patri consensu cõtinentiã seruãt. Gratiora sanẽ coniugia iudicãda sunt quę siue filios p creatis, siue prole contempta continentiã pari consensu seruare poterunt. b ¶ Tanquã non. Vt ex bonis eius bona faciat, nõ mali fiant. Quæ ne putentur mala, bonis dantur. Itẽq; tolluntur, vt probentur. Ne verò putentur summa, dãtur & malis, itẽq; tolluntur vt crucient. c ¶ Præterit enim & fi. Ambro. Ideo hæc quasi non sint existimanda sunt, quia præterit, & vt nouis corporibus nouus mũdus conueniat, igne purgabitur. d ¶ Cogitat quæ do. Hęc enim de damnatione non timens & de salute secura, cogitat tantum quæ domini sunt. e ¶ Vt sit sancta & corpo. & spiritu. Hoc & nupta, sed amplius innupta: quæ libera à necessitatibus mundanis, quibus astricta est nupta, intensius vacat cælestibus præceptis. f ¶ Non ut laqueum. Augu. Sed ad id tendens dico, q̃ honestũ est, vt homo sit castus corpore & animo: non q̃ turpe sit coniugium, sed q̃ hoc honestius & facilitatem habeat. g ¶ Si qs autem. Sicut de virginib⁹ determinauit, sic & de custodibus determinat. h ¶ Meli⁹ facit. quia apud deum meritum illi collocat, & à seculi sollicitudine liberat illam. Et ideo rectẽ ait: Melius est enim quod licet & expedit, quàm qd̃ licet, & non expedit. Augu. Hic enim bene vtitur homo malo ibi verò bene vtitur bono. Duo enim hæc: scilicet bonum & malum: & hæc duo, bonus vsus, & malus vsus, sibimet adiũcta q̃tuor differentias faciunt. Bene vtitur aliquis bono continentiam dedicãs deo. Male vtitur quis bono, continentiam dedicãs idolo. Malè vtitur quis malo, concupiscẽtiam relaxans adulterio. Bene vtitur malo concupiscentiã restringens connubio. Sic ergo melius est bene vti bono, q̃ bũ vti malo. Mu

†habitus

†cœlebs

†Diuisa est mulier & virgo. Innupta curat ea q̃ dom.

B

Vsus boni & mali qua druplex.

Nicolaus de Lyra.

bono modo, & ad superna tendendo. Dicit igitur: Hoc itaq; dico fratribus vos ad perfectionẽ inuitando. a ¶ Tempus breue est. s. vitæ humanæ: propter q̃d̃ quilibet debet q̃tũ potest ad perfectionem conari quãdiu habet tps merendi. ideo subditur: b ¶ Reliquum est &c. tanquã nõ habẽtes. Vno modo q̃ reddant debitũ, non tamen exigãt. Alio modo perfecti⁹, vt vterq; cõiugum de cõi consensu incipiat continere: propter maius bonum adipiscendum. c ¶ Et q̃ gaudent. id est materiã gaudendi habent ex aliqua tpali prosperitate circa se, prolem & familiam contingente. d ¶ Tanquã non g. Cogitando, q̃ non multum est gaudendũ nisi de bonis spiritualibus & æternis. Prosperitas enim temporalis frequenter vertit in nocumentum. e ¶ Et qui flent. i. tristiciæ materiam habent, quod frequenter contingit in matrimonio propter varias causas contingentes circa coniuges, plẽ & familiam. f ¶ Tanquã non flentes. Patienter sustinentes & ex spe retributiõis æternæ consolationẽ recipiendo. g ¶ Et qui emunt, tanquam non possident. Cogitando q̃ non habemus hic manentẽ ciuitatem, sed futuram inquirimus, Hebr. xiij. c. h ¶ Et qui utuntur hoc mundi. i. pñt

†indecorũ virgini suę putat, si p. terea nubẽdi tempus.

†si iũgatur mãimonio

†decruit

a ¶ Quo non generatione carnali propagandus est populus dei, sed regeneratione spirituali colligendus.

fratres tẽpus † breue est. † Rẽli a b

b ¶ Hoc solum restat agendum.

quum est; ut & qui habet uxores a

a ¶ Sudendo dei seruitio, non operi carnis.

b ¶ Pro aliqua prosperitate seculi.

tanq̃ non habẽtes sint: & qui gau c

a ¶ Iuius timentes corrumpi.

dent, tanq̃ non gaudẽtes & qui d e

a ¶ Pro calibe coniugio: vel aliqua tristicia seculi.

b ¶ Vt qui prouident filijs.

flẽnt tanq̃ nõ flẽtes: & qui ẽmũt, f g

a ¶ Non apponam cor perituris rebus. b ¶ Vt & vnusquisq; uersaliter colligam.

tanq̃ non possidẽtes: & qui utũ h

tur hoc mũdo, tanq̃ non utãtur. i

a ¶ Quondã fuerunt. b ¶ Pulchritudo, non substãtia. k

Prætẽrit enim † figura huius mũ

a ¶ Si nubitis hoc consilio, sed magis volo.

b ¶ Rei uxori qua dominata propensius vigilamus.

di. Vŏlo autem uos sine sollicitũ l

¶ Quia.

dine esse. Qui † sine uxore est, sol m

¶ Vt impleat.

licitus est quæ domini sunt, quo

a Non quomodo do mundo seruiat. ¶ Interiori pulchritudine. ¶ Sed.

modo plãceat deo. † Qui autẽ † cũ n

¶ De domo scilicet regenda.

uxore est, sollicitus est quæ sunt

a ¶ Etiam.

mũdi, q̃omodo placeat uxori. o

a ¶ Quia partim deo, partim seruit mundo. ¶ Non natura, sed actu. b ¶ Similiter vidua & virgo.

† Et diuĩsus est. Mũlier inupta, & p q

a ¶ Iam non cogitat ne damnetur a deo, quod est timor custos malorum.

d uirgo quę innupta est, cõgitat quę

a ¶ Actionibus quæ geruntur ministerio corporis.

e domini sunt, ut sit sancta in cŏr

a ¶ Voluntate.

pore & spiritũ. Quæ autem nu

a ¶ Non vt sancta nõ sit, etiã minus: non enim pŏt fieri vt non sit sanctum corpus quo sanctificatus vtitur ipse.

pta est, cõgitat quæ sunt mundi,

a ¶ Consulo nõ nubere, sed ad vtilitatẽ hoc dico, vt expeditius deo seruiatis, nõ vt si incõtinentes estis, iam vobis laqueus fornicationis & occasio.

quomodo placeat uiro. † Pŏrrò r

¶ Maiorem.

f hoc ad utilitatẽ uestrã dico, nõ ut s

laqueũ uobis iniẽciam, sed † ad id t

quod honestũ est, & qd̃ † faculta u

¶ Quod est in coniugio.

tem prębeat sine impedimẽto † do

¶ De. a Etiã honestius & expeditius, tamẽ si quis &c. ¶ Ne etiã virgo non peccat, custos eius videatur peccare, dicit: Si quis &c.

g mino obseruandi. Si quis autem x

a ¶ Quando q̃. ¶ De.

† turpẽ se uidẽri existimat sup uir y

a ¶ Vltra puberratem.

gine sua, q̃ sit supẽradulta: & ita z a

a ¶ Quia virgo non vult continere. ¶ Vt nubat, quia virgo non vult continere. b ¶ Virgo. c ¶ Custos.

opŏrtet fieri, quod uŭlt faciãt, nõ b c

¶ Custos. ¶ Virgo. a ¶ Ideo dico si non oportet non peccat, nisi de isto patet. d

peccat, † si nubat. Nãm qui sta e

a ¶ In proposito, non curans vel sobolem vel aliud huiusmodi. b ¶ Cum virgo velit continere.

tuit in cŏrde suo firmus, non hã f

bens necessitatem, potestatem au g

¶ Sed. a ¶ Implendæ. b ¶ Qui.

tem habens suę uolũntatis, ẽt hoc h

a ¶ Non ex lenitate animi, sed ex iudicio mentis bonũ esse decruit. b ¶ Non ingenio somnũ nuptiarũ.

† iudicãuit ĩ corde suo seruare uir

¶ Nõ tantũ nõ peccat. ¶ Et qa ita oportet fieri, vt diximus

ginem suã, bene facit. † Igitur & i k

qui matrimonio iũgit uirginẽ suã

¶ Quia licet qd̃ facit. ¶ Cũ habeat potestatẽ suæ voluntatis.

h bene facit, & qui nŏn iungit me

i. pñt uti bonis huius mundi, eo q̃ sint diuites in corpore sani. i ¶ Tanquam non utantur. Accipiendo de bonis præsentib⁹ quantum min⁹ potest fieri, salua tamen decentia status & personarũ. Et quia hæc sũt difficilia, ideo subditur ad hoc ratio motiua, ei dicitur. k ¶ Præterit enim figura. i. cursus huius mundi. quia tamen manebit eius substantia. s. corpora cælestia & elemẽta ideo nõ dicitur: Præterit substantia huius mundi, sed ei⁹ figura. l ¶ Volo au. Hic ostendit consequenter qd circa p̃dicta sit magis eligendũ q̃tũ est de se. s. cõtinentia virginalis quæ aufert mundi sollicitudinẽ, & animam eleuat ad cognitionem dei & eius dilectionem. & hoc est qd̃ dicit: Volo au. Loquendo de sollicitudine bona spũalia ĩpediente. m ¶ Qui sine uxore est, solli citus est quæ domini sunt. i. habet aptitudinem, vt sollicitus sit de bonis spũalib⁹ & æternis. n ¶ Qui autem cum uxore est sollicitus est quæ sunt mundi. ad p uidendum necessaria sibi, familię & vxori. o ¶ Quomodo placeat uxori. Nõ solũ p dictã sollicitudinem, sed etiam per tẽptationem debiti. p ¶ Et diuisus est. Partim seruiens mundo. & partim deo, quãtũcunq; bene viuat in matrimonio. q ¶ Et mulier inupta. Quia idẽ est ex parte mulieris, sicut ex parte viri. & patet ex dictis litera. r ¶ Porrò hoc ad uo. utile. ostendendo vobis id qd̃ est melius & magis eligibile potentibus cõtinere. s ¶ Nõ ut laqueum. Quia nõ dico hoc tanq̃ necessariũ ad salutẽ: hoc ẽm esset illaqueare infirmos, q nõ pŏt continere. t ¶ Sed ad id qd̃ ho. est. Continẽtia ẽm est honestissima. v ¶ Et qd̃ facul. prębeat sine im. domino obsecrandi. i. facere seruiendi: quã facultatem præbet continentia auferens impedimenta deo liberè seruiendi; q̃ frequenter contingũt ex coniunctione matrimonij propter sollicitudinem annexam circa tpalia. & patet p̃dicta. x ¶ Si qs autem. Hic cõsequenter agit Apostolus de virginũ custodibus, qui in primitiua ecclia erãt pres carnales & pres spirituales. i. episcopi: qb⁹ à parentib⁹ tradebãtur aliq̃ virgines custodiẽdæ: igit si custos virginis postq̃ ipsa venerit ad ætatẽ adultã videat per signa probabilia ipsã voluntariã de virginitate seruanda, debet eam iuxta quę vlla diffinit linãt, nuptui tradere. & hoc est qd̃ dicitur: Si qs autem turp. i. male gratiosum. y ¶ Se ui. exist. super uir. sua. i. sup virgine quæ est in sua custodia. z ¶ Quod sit su. adul. i. iã peruenerit ad ætatem nubilẽ. a ¶ Et ita op. fi. Quia cursus tpis & ætatẽ nõ pŏt impediri. Potest autẽ custos talis ꝑgnis male gratiosus videri dupliciter. Vno mõ à virgine cui displicet à nuptijs retardari. Alio modo ab aliis q timent de lapsu virginis: cuius verecundia in custodem reuerteretur. ideo subdit: b ¶ Quòd uult. virgo custodita. c ¶ Faciat. matrimoniũ contrahendo. quia in hoc. d ¶ Non peccat. nec eius custos peccat. e ¶ Nam qui stabilis firmus de custodia virginis. f ¶ Non habet. tradendi eam nuptui. quia non videtur eã ad hoc inclinari, nec timet de eius lapsu verecundari. g ¶ Ptãtem. de custodia secura virginis. h ¶ Et hoc iud. absq; coniugio. i ¶ Bene fa. seruans eam in statu p̃fectioris, ꝑpter quod concludit: k' ¶ Igitur. &

† cõtractũ. †31. di. c. lex 31. diſt. c. 1.

† De de. cõiuga. c. diuersi.

† duxit vxorem

† 27. q. 1. c. de viduis. 2.

† vt id Custodes virginum.

† decorum est, seqmini & adhærentis dño absque vlla distractione.

† dñm obsecrandi.

† 28. q. 1. c. licenim.

malo. a ¶Mulier alli. Dixerat mulierem causa fornicationis à viro recedentem manere innuptam, aut viro suo reconciliari: & non dixerat, an maneret toto tpe vitæ suę, an tempore viri: hoc determinat. Continuatio: Virgo sēper pōt nubere cui vult, sed mulier .i. vidua separata à viro viuente viro alligata est legi &c.

b ¶Quòd si dor. uir. Augu. Nō dicit prim⁹ vel secūd⁹, vel q̄t⁹ nec nobis diffini ēdū qd' nō diffinit Apls: vñ nec' vllas debeo dānare nuptias, nec eis verecūdiā nūe rositatis auferre. Dominus autem septēui rā nō dānat, nec dicit ī resurrectiōe ñ pos se eē. Sed tñ: neq; nubēt neq; nubent. vñ nec, cōtra hūnæ vecūdię sēsū audeo dicere, vt q̄ties voluerint nubāt: nec ex corde meo q̄uslibet nuptias cōdēnare. Quod dicitur vniuiræ, hoc oī viduæ. c ¶Beatior au. Satis oñdit beatam esse etiā post mortem viri iterū nubentem fidelem, sed beatiorē nō nubentē. Vñ maximè Catha frigarū & Nouatianorū hæreses cōcidūt qs buccis sonātib⁹ nō sapiētib⁹ Tertulianus inflat, dū secūdas nuptias tanq; illicitas maledico dēte cōscidit, q̄s oīno licitas Apls sobria mente concedit. ¶Ambr. De tertijs aūt & q̄rtis, & de vltra plurib⁹ nuptijs, solēt hoies mouere q̄stionē. Sed qs audet diffinire qd' nec Apls m video diffinisse? d ¶Puto aūt. Nō dubitat Apls sed cōtemptores increpat, vt & dñs dicēs Si me sciretis, forsitan & patrem meū sciretis: Vel, Putas inuenier fidem in terra? verbo dubitationis infidelitatem arguit.

†2.q.3.c.eu themium. De sepul.c. de vxore. De secund. nup.c.pen. Mat.22.c. Secūdæ nuptię non ꝓ prohibitæ. †iuxta meam sniam

Ioh.8.c. Luc.8.c.

GLOSSA. ORDINA.

Cap. VIII.

De his au. q̄. Q. Scitis æque me cū, qd' licet ea comedere: qa oēs scīam habemus. de his dicit q habētes scīam cū offendiculo edebāt. Quos primùm arguit, nec sufficiēter scire dicit. Alij āt ignari sub veneratiōe idoli comedebāt. f ¶Sciētia inf. cha. ue. æd. Augu. Per se iutilis est scia, cū charitate vtilis Per se iflat ī supbiā, vt dęmones q Græco noīe à sua sic sunt nominati. Propter elationē sciæ dat⁹ ē Paulo stimul⁹. Meli⁹ est scire ifirmitatē nr̄am q̄ꝫ naturas rerū, quā scīam q apponit dolorē pegrinatiōis ex desiderio patriæ. ¶Aug. Humiliū virt⁹ est de scia non gloriari. ¶Augu. Vbi est scientia, charitas ē necessaria, ne infletur. g ¶Si quis autem diligit deū. Hīc diligit deum, qui charitatis causa scientiā mitigat: vt prosit fratri pro quo Christ⁹ mortuus est. h ¶De escis autem. Vituperata scia eorū tandē aperit quæ est ea vera. i ¶Idolum nih. est in mundo. Ambro. i. inter creaturas mundi. Materiā em̄ deus formauit, sed stultitia hoim formā dedit. Quęcunq; facta sunt naturaliter q̄ cunque enim sunt in creaturis, facta sunt per verbum. Sed forma hominis in idolo non est facta per verbum, sicut nec peccatum per verbum. Sed est nihil, & nihil fiunt homines cum peccant. Vel illud quod putabant esse idolum, nihil est. Estimabant enim idolū esse personam subsistentem ex simulacro & spiritu præsidente. Vel idolum nihil est in mundo, id est nullius rei quæ sit in mundo similitudinem habens. Idolum enim hic appellat spēm quā non vidit oculus, sed animus sibi fingit. Ideo distinctè in lege dictum est: Non facies idolum, neq; omnem similitudinem rei. Similitudo verò est cum aliquid ex his quæ sunt in cælo & in terra: vel in aquis format. k ¶Nisi unus. Hoc dicit ne putetur deus esse in idolo. ¶Augustinus. Vnus enim tantum deus est pater & filius & spiritussanctus, id est ipsa trinitas vnus deus est. Nullaq; fit partium in deitatis vnitate diuisio. Non enim deus pater pars est dei. Tres em̄ personæ sunt pater & filius & spiritussanctus, & hi tres (quia vni⁹ substantiæ sūt) vnum sunt, & summè vnum sunt: quia ibi nulla naturarum, nulla est diuersitas voluntatum. Si enim natura vnum essent,

†De renū. c.nisi. §. ꝑ defectu.

† Iquomō F

2.Co.12.b.

Eccle.1.d. †igitur

† nullū est simulachrū

Idolum & similitudo differunt

Leui.26.a.

a ¶Similiter. vidua potest nubere, sed beatior est continere, vel, virgo quocunq; tempore potest nubere, sed cōiugata etiā si dimissa est. nō, potest dū viuit vir. b ¶Viri.

a lius facit. †Mulier alligata est †legi, a ¶Vt non liceat alij nubere.

quanto tempore uiuit uir eius. b ¶Tamen primæ nuptiæ a domino secūdæ permissæ. a ¶A permittitur ei vt

b Quòd si dormierit uir eius liberata c d a ¶Sine turpitudine & vitio suæ religionis vel suæ legis.

est à lege. Cui uult nubat, tantum e in domino. †Beatior autem erit si sic f ¶Innupta,

permanserit † secūdum meum con- a ¶Quod vos non putatis. b ¶Sicut alij apostoli.

c ¶Quo inspirante hæc & alia suadeo.

d silium. Pūto autem q̄ & egō spiri- g tum dei habeam.

Cap. VIII.

a ¶Quæsistis, & docui. Sed de istis non, fuit opus quærere, quia scitis vt ego. ¶De idolothitis

e Dhis autem quę ido h lis sacrificantur, sci- ¶Posse comedi.

mus, quia omnes sci i a ¶De creatore & creaturis.

b ¶Sed non valet hæc scientia quia facit vos superbire contra ignaros, sed charitas ædificat infirmos, quæ quod ea obesse potest dimittit, & ideo eam habete, non inflantem scientiam. ¶Si fola est.

f entiā habem⁹. †Sciētia inflat, cha k l ¶Quæ non inflatur. a ¶Sed nec perfecta scientia est, quia etsi scit aliquid quod licet eis vti, non nouit q̄ ea scientia sic deberet vti, ne noceat alij.

ritas uerò ædificat. Si q̄is autem m se existimat scire aliquid, nondum n cognouit, †quemadmodum opor- a ¶Hic non perfectè, sed qui diligit fratrem, vere scit, deo approbantie.

e teat eum scire. Si q̄is autem diligit o ¶Approbatus. a ¶His prædictis modis non valet

h deū, hic cognitus est ab eo. De ēscis p q scientia, sed tamen in hoc vera est

† autem quæ idolis immolantur, r ¶Quod licet comedi, q̄ non ab idolo contaminata.

i scimus: quia † nihil est idolū in mun- s ¶Ne putetur deus esse in idolo.

k do, & quòd nullus est deus ni- a ¶Vnus tantum. ¶Participatione deitatis.

si unus. Nām etsi sunt, qui dicantur n a ¶Sol & luna. ¶Iam recepti. ¶Morantes. b ¶Apollo. c ¶Non falsò putatos dico, sed in veritate diꝝ participatione deitatis, vt sanctī.

diꝝ, siue in cælo siue in terra. Siqui- c a ¶Qui alijs præsunt in terra apostoli, in cælo archangeli.

dem sunt diꝝ multi & dōmini mul-

nata est ecclesiæ ædificatiua. m ¶Si quis autem se existimat. i. præsumens de sua scientia plus credit scire se, quā sciat in veritate. n ¶Nondum cognouit quemadmodum oporteat eum s. i. de se sentire humiliter. & vti sua scientia charitatiuè. & talis scientia approbatur à deo: ideo sequitur: o ¶Si quis autem diligit deū. In cuius vera dilectiōe includitur proximi dilectio. p ¶Hic cognitus est ab eo. cognitione approbationis. q ¶De escis au. Hīc conseq̄nter ostendit vanitatem de sacrificijs idolor⁹ q̄ dicunt idolothica, di. De escis au. quæ ido. immo. scimus. nos magis intelligentes. r ¶Quia ni. est ido. in m. Materia aūt idoli est aliqua res, vtpote aurum, argentum, lapis, vel lignum: sed propria rō idoli est, q̄ sit repræsentatiuum dei. repręsentat āt falsū deum: & sic idolū nihil ē. falsum em̄ & nō ens cōuertit, sicut verū & ens: Quod autē nihil est, nullā imūdiciā aut consecrationē potest dare rei immolatæ. s ¶Et quòd n. quia natura diuina non est multiplicabilis. t ¶Nam & si sunt qui dicantur diꝝ, siue. q. d. hoc ꝓuenit ex deceptione hoim nomē deitatis alijs à deo falso attribuentium.

Nobis tamen

a ¶Mulier. Hīc vltimò agit de' viduis, Gdi. Mulier alli. est le. i. vinculo coniugali. b ¶Quanto tpe uivita corporali. c ¶Quod si dor. uir eius. per mortem corporalem. d ¶Liberata est à lege. i. à dicto vinculo. e ¶Cui uult nu. i. dū tñ vir sit fidelis, quia non pōt cōtrahere cū infideli. f ¶Beatior autem erit. scilicet in continentia viduali: Tum quia sic permanendo liberius seruire potest domino: Tum qa secūdæ nuptiæ, sunt signum incontinentiæ. g ¶Puto au. Hoc autem addit ad ostendendum, q̄ suo consilio sit credendū, nec nio dicit puto. dubitatiuè: quia certus erat p reuelationē spiritum dei se habere, sed dicit hoc ad tollendam aliquorū iactantiā, ne se assererent præsumptuosè spiritū dei habere: quia nescit homo vtrum amore vel odio dignus sit, Eccles. ix. a.

† matrimo

†31.q.1.c.8

NICO. DE LYRA.

Cap. VIII.

De his au. Postquā Apostolus Corinthios instruxit de matrimonio, hīc cōsequenter eos instruxit de eucharistiæ sacramento. Et diuidit in duas partes: quia primò excludit vitiū cōtrariū, qd' est participatio mensæ idolorū, secundò accedit ad ꝓpositum ostēdendum. ca. xj. Prima in duas: qa primò excludit participationis occasionē, sed ò ipsam ptipationē. ca. x. Prima adhuc ī duas, qa prio excludit dictā occasionē, sed ò induxit ad oppositā pfectionē. ca. ſ. Circa primū sciēdū, q̄ inter Corinthios erāt aliqui scioli cognoscētes, q̄ carnes idolis immolatæ ex hoc non consequuntur aliquā consecrationē, vt Gētiles credebāt, nec aliquā immūditiā. vt Iudæi æstimabant. ideo in differenter carnes immolatas idolis corā quibuscunq; comedebant in scandalū infirmorū. & sic eorum scientia erat alijs occasio ruinæ: propter quod sic Apostolus procedit: quia primò declarat scientiā nō valere, nisi sit ordīata secundum charitatem. secundò de idolothicis ostendit ꝓ vitatem. ibi: De escis. tertiò arguit scandalizātium temeritatem. ibi: Sed non. Circa primum dicit: h ¶De his autem. scilicet quòd nullam consecrationem aut immūditiam contrahunt. i ¶Quia omnes scientiam habem⁹. videlicet, quòd est vnus deus creator omnium, & q̄ omnis creatura eius bona est. Sciendum tamen, q̄ Apostol⁹ hic loquitur de Corinthijs intelligentibus, & non de simplicibus, vt patebit magis in sequentibus. & quia inter illos scientes aliqui habebāt scientiam charitate ordinatam, aliqui verò non: iō subdit: k ¶Scientia inflat. i. scientia sine charitate facit superbire. l ¶Charitas uerò ædificat. i. scientia charitate ordinata est ecclesiæ ædificatiua. m ¶Si quis autem se existimat. i. præsumens de sua scientia plus credit scire se, quā sciat in veritate. n ¶Nondum cognouit quemadmodum oporteat eum s. i. de se sentire humiliter. & vti sua scientia charitatiuè. & talis scientia approbatur à deo: ideo sequitur: o ¶Si quis autem diligit deū. In cuius vera dilectiōe includitur proximi dilectio. p ¶Hic cognitus est ab eo. cognitione approbationis. q ¶De escis au. Hīc conseq̄nter ostendit vanitatem de sacrificijs idolor⁹ q̄ dicunt idolothica, di. De escis au. quæ ido. immo. scimus. nos magis intelligentes. r ¶Quia ni. est ido. in m. Materia aūt idoli est aliqua res, vtpote aurum, argentum, lapis, vel lignum: sed propria rō idoli est, q̄ sit repræsentatiuum dei. repręsentat āt falsū deum: & sic idolū nihil ē. falsum em̄ & nō ens cōuertit, sicut verū & ens: Quod autē nihil est, nullā imūditiā aut consecrationē potest dare rei immolatæ. s ¶Et quòd n. quia natura diuina non est multiplicabilis. t ¶Nam & si sunt qui dicantur diꝝ, siue. q. d. hoc ꝓuenit ex deceptione hoim nomē deitatis alijs à deo falso attribuentium.

Diuisio

esſent,& cõsensione non esſent,non summè vnũ esſent. Si verò ĩ natura diſpares eẽnt, vnũ nõ esſent. Porrò Chriſtꝰ vna ꝓsona ẽ gemine: subſtantię: quia & deus & homo eſt. Nec tñ deus vel homo pars huius perſonæ dici põt. Idẽ alio quin filiꝰ dei aĩcẽ ſumeret formã ſerui non erat totus & creuit, cũ hõ diuinitati eius acceſſit. Quòd ſi in vna perſona ps non põt esſe deus, ꝙtò magis ps trinitatis esſe nõ põt qcunq; vnus in tribus. Huius ergo trinitatis nec tertia ps eſt vnꝰ, nec maius aliqd oẽs quã ſinguli. a ¶Nobis tamen. Gentibus plures: quos terret deus noſter. i. dæmões q volentes videri diꝫ ſibi exigũt quę ỹ ò deo debent, aras, ſacrificia, & alia. Noſter ỹ ò hoĩes deos facit. In ſcripturis nõ dicunt angeli diꝫ, ne putarent colendi: ſed noĩe officiꝫ angeli, vt ille colat cuius ſunt nũcij. Deꝰ deorũ rex magnꝰ ſup oẽs deos: hoc nõ niſi de ſctis. ¶Deus. Tribus modis dr. Subſtantiuè, dicit deus trinitas. Adoptiuè ſcti q p adoptiõis gr̃am diꝫ ſũt. Nuncupatiuè, dæmões & idola. b ¶Ex quo omnia. Omnia à pre, ſed p filiũ creata ſunt. Nec alia p filiũ, alia p patrẽ, ſed eadem: aliogn iã nõ oĩa p prem, nec oĩa p filium: ſi aũt oĩa p prem, & oĩa p filiũ: ergo eadẽ p patrẽ quę & p filiũ facta ſũt: ꝙliſ ẽ ergo pri fili, & iſeparabilis opatio vtriuſq;. c ¶Et vnus do. De chriſto ꝓ hũanitate ſubdit, ſed de ſpũcto nõ optuit. d ¶Polluitur. p illos q hñt ſciam vniꝰ dei, ſed nõ cũ charitate, p ꝙs in hũc errorẽ infirmi iudicebant, quorũ nõ cibꝰ polluit, ſed conſcia. e ¶In Chri. In Chriſtũ peccare, eſt Chriſtum negare. In Chriſto in his quę ſũt Chriſti. In Chriſto, cuius regnum diminuiſtis.

Psal.94.2. De tribus modis dicitur

† tanq; ſimulachris immolatũ.

GLOS. ORDI.

CA. IX.

† facultas B

NOn ſum lí. Ineipit ſe proponere in exemplũ, vt ſicut ipſe abſtinet à licitis pro ſcandalo fratrum, ita & illi. Q. Abſtinete ab hoc licito: quia ego habeo libertatem accipiendi ſtipendia, & tamen non accipio. Et ſi ſic inductũ ſit, intẽdit tamen ſe cõprobare apl̃m: qa occaſione pſeudo minus de eo ſenſerunt Corinthij.

† epulo ſimulachrorum.

¶Líber. licet mihi qđ alĳs apl̃is de euangelio viue

Nicolaus de Lyra.

† qui infirmus eſt

a ¶Nobis ta. in ỹitate fidei exiſtentib⁹. b ¶Vnus deꝰ. oĩm p creationẽ. de q̃ ſubdit: c ¶Ex quo. ſunt effectu. d ¶Et nos ĩ. Nõ ſolũ ſcd̃m eẽ naturę, qđ cõſeruat ab illo, ſed ſcd̃m eẽ gr̃ę p qđ ſpãli mõ creatura rõnabilis eſt i illo. e ¶Et unus do. ſ. vnitate, ꝓſonę nõ naturę: qa naturã habet diuinã ab ęterno, & hũanã ex tpe. f ¶Per quẽ. Producta ſunt & ſubſiſtũt ſcd̃m diuinitatẽ: qa p verbũ diuinũ, qđ eſt filiꝰ, oĩa facta ſunt, Ioh. ĵ. a. Oĩa p ipm facta ſunt. & in eſſe cõſeruant, Heb. ĵ. a. Portans oĩa verbo virtutis ſuæ. g ¶Et nos &c. Sumꝰ ſpecialiter conſtituti in eſſe gratiæ. h ¶Sed nõ. Hĩc cõſeq̃nter arguit temeritatẽ illorũ, qui de ſua ſcia prſumentes comedebãt indiffe rẽter idolothita: qđ videtes fideles ſimplices, potiſſimè cõueꝛſi de Gẽtib⁹, credebant eos comedere ad modũ Gẽtiliũ. ſ. ĩ veneratiõnẽ idoli, & exẽplo eorũ inducebant ad ſic comedendũ: & ſic peccabãt grauiter reuertentes ad ritũ Gentiliũ: & p cõſequẽs illi q ſua ſcientia abutẽtes ſimplices ad hoc inducebant. & hoc eſt quod dicit: Sed non in omnib⁹. ſ. fidelibus. i ¶Eſt ſcientia. Cognoſcendi q idolũ nihil eſt, & q nulla immundiciã aut cõſecrationẽ dat carnibus immolatis immolatis, & de iſtis ſimplicibus ſubdit: k ¶Quidã aũt. i. credentes q idolũ habeat aliqd numinis. l ¶Vſq; nũc quaſi. i. quaſi habent aliqd cõſecratiõis ab idolo & in reuerentia idoli. m ¶Et cõſcientia. id eſt erronea. n ¶Polluitur. p pcm̃. o ¶Eſca autem nos. i. non facit nos maioris meriti q̃tum eſt de ſe, vel demeriti. ideo ſubditur: p ¶Neq; enim ſi man. abundabi. id eſt abſtinentia à cibo immolato idolis vel eius comeſtio non facit nos deficere à gratia, vel ꝓficere in ea, ſed intẽtio & modꝰ comedendi & abſtinendi faciunt deficere à gratia: Sicut cũ aliqs comedit intentiõe venerandi idolũ, put faciebãt ſimplices Chriſtiani; vel modo indiſcreto, prout faciebãt ſcientes præſumptuoſi, talia faciunt à gratia deficere, & hoc eſt qđ dicit. q ¶Videte aũt. i. diligenter attendite vos ſcientes. r ¶Ne fortè hæc. i. ſcientia qua cognoſcitis idolothita eſſe licita ad manducãdũ, † vero q̃tum ex natura eſt rei. s ¶Offendiculum fi. infirmis. id eſt offendere faciat infirmos vel ignorantes. Et ſubdit modum per quem faciebant eos offendere, dicens: t ¶Si qs enim. id eſt ſimplex Chriſtianꝰ. v ¶Viderit eum qui. prædictam de idolothitis. x ¶In ído. recum. id eſt, comedentes in loco, vbi comeduntur carnes idolis immolatæ. y ¶Nonne conſcientia eius cum ſit infir. i. ad cadendum prona. z ¶Ædificabitur ad mandu. ſ. ad mundũcãdum in veneratiõnẽ idoli trahetur. q. d. ſic: quia credit ſapiẽtiorem hoc modo comedere. a ¶Et peribit infir. quodammodo idololatrãdo. b ¶In tua ſciẽtia frater. i. occaſione tuæ ſciẽtiæ. c ¶Propter quem Chriſtus mor. Propter qđ ſalus eius non eſſet ſic cõtemnẽda. d ¶Sic † aliquid nobis ſupeſt autem pec. i. tale peccatum non eſt ſolum contra proximum, ſed etiam cõtra deum. propter qđ cõdidit Apl̃s. e ¶Quapropter ſi. Talis eñ abſtinentia ad euitandum D ſcandalum infirmorũ eſt meritoria & etiã neceſſaria ad ſalutem, ſaltem q̃ſq; doceãt infirmos, q talis comeſtio non eſt illicita.

NICO. DELY.

CA. IX.

NOn ſum líber. Poſitq; Apoſtolus reprehendit aliquorum indiſcretionem, hĩc conſequenter inducit eos ad pfectionem, ſcilicet vt à licitis abſtineant, ne infirmos ſcandalizent. & etiam vt ſibi & alĳs magis proficiant p virtutis exemplũ. Et primò ad hoc inducit ad pfectum ſui exemplo. ſcd̃ò currẽtiũ in ſtadio, ibi: Neſcitis q hi. Circa primũ ſciẽdũ, qđ Apl̃s ſe ponit alĳs in exẽplũ in hoc q licet haberet, ptãtem accipiendi ſumptus ab alĳs quibus prędicabat, tñ abſtinebat, victũ quę † vulneran tes ex ꝓprio labore, vt magis proficeret in prædicatiõe. p hoc eñ apparebat, q nõ quærebat tpale lucrũ, ſed ſalutẽ aĩarũ. per hoc etiã prędudebaẽ via falſis apl̃s, q prę- Diuiſio dicabãt cã tpalis lucri. Sic ergo ꝓcedit: qa primò declarat ꝓpoſitũ. ſcd̃ò remouet dubium, ibi: Nõ aũt ſcripſi. Prima in tres: qa † Ro. 14. d. De renũ. c. primò declarat ꝓpoſitum autoritate. ſcd̃ò niſi. §. proratione, ibi: Si vos nobis. tertiò exemplo, grauí. 23. q. ibi: Neſcitis q hi qui. Primum autem de- 3. c. 1. §. itẽ clarat triplici autoritate, ſcilicet officiꝫ apoſtolici, & vſus publici, & autoritate veteris Teſtamenti. ſecunda, ibi: Quis militat. tertia, ibi: Hunquid ſecundum. Circa primum ſciendum, qđ aliqui malignantes dicebant Paulum non eſſe apoſtolum: eo quòd non fuit corporaliter cum domino Ieſu ſicut alĳ apl̃i. ideo primò declarat ſe eẽ ſicut legi.

 ☙ apl̃m. ſcd̃ò

a ¶Qui credimus. b ¶Qui naturaliter & ſubſtantiue eſt deus vnus cum filio & ſpiritu ſancto c ¶Qui & nos in ſe credentes facit deos. ſecundum illud: Dedit eis poteſtatem filios dei fieri, his qui credunt in nomine eius.

a ti: nobis tamen unus deus pa- a b

a ¶Credimus eſſe omnia, quia b ¶In gratia illius ſoueri-

b ter, ex quo omnia, & nos in il- c d

a ¶Cum patre in ſubſtantia. i. nobis vnus eſt deus pater & Chriſtus.

c lo. Et unus dominus Ieſus Chri- e

a ¶Creati.

ſtus, per quem omnia, & nos f g

a ¶Quia per ipſum informati ſumus in cognitione dei, per quem ſumus creati. ¶In deo. ¶Chriſtũ. b ¶Nos hoc ſcimus.

per ipſum. Sed non in omnibus h

a ¶Vnius dei. b ¶Non in omnibus. ¶Quia putant idolum aliquid diuinum eſſe: etiam nunc ſi cui tanta conſuetudo.

eſt ſcientia. Quidam † autem i k

a ¶i. cum reuerentia idoli: quaſi aliquo illic eſſet diuinitas. b ¶De ſacrificatis.

cum ſcientia uſque nunc idoli, l

a ¶Non cibus polluit.

† quaſi idolothitum mandu- m

cant, et conſcientia ipſorum n

cum ſit infirma, polluitur. a

a ¶Eſca ſumpta vel non ſumpta. ¶Illis nocet veſtra comeſtio, vobis autem non prodeſt, ſed fides eſcæ prodeſt vobis.

Eſca autem nos non commen- o

¶Sed ex fide eius tantum.

dat deo. Neq; enim ſi non man p

¶Minus habentes bonum.

ducauerimus, deficiemus, ne- q

que ſi manducauerimus † a r

a ¶In bono virtutum vel beatitudinis, ſed ex fide eius tantum. b ¶Quantum ad vos nihil eſt eſca ipſa ſed, videte.

bũndabimus. Videte autem ne b q

¶Quia poteſt eſſe & non eſſe.

fortè hæc † licentia uestra offen- s

¶In fide. ¶Qui neſciunt adhuc idolum nihil eſſe. a ¶Et poteſt eſſe offendiculum infirmis.

diculum fiat infirmis. Si quis t

enim uiderit eum qui habet ſci- v

¶In præſentia idoli.

entiam in † idolio recumben- x

tem, nonne conſcientia eius y

¶Per ſe. ¶Per te.

† cum ſit infirma, ædificabitur z

¶Carnes ſacrificiorum. ¶Sicut.

ad manducandum idolothita? a

¶ſta. a ¶Quia re ſapientem vidit comedere, putans ſub idoli veneratione.

& peribit infirmus in tua con- a b

¶Et ita grauiter peccas.

ſcientia frater, propter quẽ Chri c

¶Infratres ita peccatis.

ſtus mortuus eſt. Sic autem pec d

cantes in fratres, & † percutien-

tes cõſcientiam eorũ infirmam

a ¶Cuius membra ſunt. b ¶Et quia in Chriſto peccatis, abſtinete ſicut ego etiam ab omni carne.

e in Chriſto peccatis. † Quapro- e

pter ſi eſca ſcandalizat fratrem

a ¶Non ſolum immolatam.

meum, non manducabo cãr-

a ¶Sicut conſtat quod non poſt mortem, ſic certus ſum q non in vita manducabo. ¶i. nec hic, nec in futuro.

f nem in ætẽrnũ, a ¶Nõ q mala ſit eſca, ſed

nẽ fratrem meum ſcãdalizem.

Cap. IX.

On ſum liber? f

gelio viuere.ª ¶Nunquid non ha.po.
B Aug. Permisit enim dominus, non iussit a-
Matt.10.b. postolis accipere necessaria à subditis, vt
quisquis vellet, eo vteretur, qđ sibi liceret
ex domini constitutione. Si quis verò vti
nollet, non cõtra iussum faceret, sed de suo
iure cederet. Ptãs est, non iussio domini ac-
cipere sumptus. b ¶Sororem mulier.
Dominus in comitatu suo mulieres habuit
ne viderentur alienæ à salute, quæ & mini-
strabant ei. sic & apostoli. ¶Sororẽ mul.
Dominus cui angeli ministrant, infirmis cõ-
Ioh.12.a. patiens, loculos habuit, quo mitteretur pe-
cunia à fidelibus data victui necessaria: qs
commendauit Iudæ, vt fures si non posse-
mus vitare, discerneremus in ecclesia tolerare.
Eć mulieres ministraturas seq se voluit, oñ-
dens quia à plebibus deberetur euangeli-
stis. c ¶Operandi. Amb. Operandi, ho-
nestius pro accipiendi. d ¶Quis mi. Ne
quia abstinet, coapostolos reprehẽdisse vi-
deretur addit: Quis militat. e ¶Et de la
cte. Lac gregis dẽ qd quid à plebe præpo-
sitis daꝛ. Et hisꝝ bis satis ĩdicat Apostolꝰ nõ
12.dis.c.oĩ eis sumptũ, qbꝫ gratuitã grãm pdicabant.
no.28.q.1.c Offendi
iam nũc.in
fi.

Nicolaus de Lyra.

✠apostolum, secundò probat intentum,
ibi: Nunquid. Circa primum dicit: Non
sum liber. i. habẽs liberam potestatem ac
cipiendi sumptus pro publicatione euan-
gelij. q. d. imo habeo rationem officij, de q̃
dicit: a ¶Non sum Apostolꝰ? q. d. imo
F quia sum à deo missus ad prædicandum e-
uangelium, Act.xij.a. Segregate mihi Bar
nabam & Saulum, &c. b ¶Nõne Christ.
Ie.do.no. uidi? q. d. imo: quia in via cum
appropinquaret Damasco, vt aliqui dicũt
licet non sit scriptum Actu.ix. sed solum q
audiuit eum loquentem: quia non omnia
scripta sunt. Vidit etiam in raptu quæ fuit
excellentior visio q̃ aliorum apostolorum
quia vidit ipsum in gloria sua ad dexteram
patris sedentem, secundum quòd dicit Au
gusti. q vidit diuinam essentiam. vnde. ij.
Corint. xij. a. dicit se raptum fuisse vsq ad
tertium cælum. Probat etiam vlterius apo
stolatum suum per effectum, di. c ¶Nõ-
ne opus meum. i. effectus mei apostola-
tus. d ¶Vos estis in do. principaliter
agente deo. q. d. imo: quia à me habuistis
initia fidei. ideo dicit: e ¶Et si alijs non
sum apostolus. q. d. & si alij vellent hoc
negare, vos tamen nõ potestis. f ¶Nam
signaculum apostolatus mei. i. forma
doctrinę Christi per me vobis est ipressa, si
cut per alios apostolos impressa est illis q-
bus prædicauerunt. g ¶Mea defensio.
i. apostolatꝰ mei ꝓbatio. h ¶Apud eos
qui me inter. rangꝫ dubitantes de aposto
latu meo. i ¶Hæc est. s. vestra conuersio
ad fidem per me. k ¶Nunquid. Declara
to officio sui apostolatus, hĩc consequẽter
ostendit se habere potestatem accipiẽdi sũ-
ptus ex consuetudine aliorum apostolorũ,
dicens: Nunquid non habemus pote-
statem manducandi & bibendi. i. vi-
uendi de bonis vrĩs? q. d. imo sicut alij apo
stoli de bonis illorum quibusilli prædica-
uerunt, l ¶Nunquid non ha. potesta
tem soro. mulĩ. i. matronam deuotam &
fidelem: m ¶Circunducendi. ad minis
trandum nobis necessaria? q. d. imo. Aliq̃
enim mulieres deuotæ leguntur secutę fuis
se Christũ

a ¶Vtiq; liber sum accipere, quia apostolus, apos
tolus, quia Christum vidi, pro quo omnia vlterer.
non sum apostolus? Nonne a b
a ¶Per autorem ostendit.
Christũm Iesum dominum no
a ¶In via vel in templo. b ¶Per fectum.
¶Ego Apostolus quia vos opus apostolatus.
strum uidi? Nonne opus me c
a ¶Ad gloriam domini. ¶Domino tamen
operante.
um uos estis in dõmino? Et si d e
a ¶Quia estis (meum opus. ¶i. Iudæis quorum) le
gem euacuabat.
ãlijs non sum apostolus, sed ta
¶Qui per me conuersi estis. a ¶Vobis sum.
men uobis sum. Nam † signa- f
a ¶Forma a similitudine sigilli in vobis apparet,
quia ego sum apostolus, dum ea haberis per me
quæ alij per alios apostolos. & ideo per vos a
pud alios qui dubitant, apostolat defendor.
cũlum apostolatus mei uos estis
in domino. Mea † defensio a g h
a ¶Qui dubitant vtrum apostolus sim. an non.
¶Vos scilicet.
pud eos qui me interrogãt, hęc i
¶Et quia apostolus. ¶Ego & mei.
a est. Nunquid non habemus k
a ¶Vestra. ¶Vsuendi de stipendijs vestris.
potestatem mãducandi, & bi
bendi? † Nunquid non habe- l
b mus potestatem sororem mu
¶Nobiscum, vt nobis ministret.
lierculã circũducendi sicut & cę m
a ¶Non hos reprehendit, sed eorum more sibi pro
batur uiuere.
b ¶Qui maiores Iacobus & Ioh annes.
tĕri apostoli, & frãtres domini, b
¶Qui princeps.
& Cephas? Aut solus ego & o p
a ¶Secundum vos. ¶Alias potestatem non ope
randi. i. cessandi a labore manuum. Q. vtique
haberemus.
Barnabas non habemus potẽ- b
a ¶. i. accipiendi. b ¶Per similitudines humanas
hoc idem probat.
c d statẽ hoc operãdi? † Quis mili- q
tat suis stipendijs unquam?
Quis plantat uineam, & de fru
¶Vtiq; nullus.
ctu eius non edit? Quis pascit e
gregem, & de lacte gregis non
manducat? Nunquid secũdum r
a ¶Humana. s. similitudine tantum hoc probo.
b ¶Nonne lex Moysi idem probat.
hominem hæc dico? † An & lex s
hæc non dicit? Scriptum est e- t
¶Non prohibebis prædica
torem viuere de prædicatione.
nim in lege Moysi: † Non alli-
a ¶Sed ne hoc vi
deatur ad literam dictum, subdit:
gabis os boui trituranti. Nũn- v
a ¶Vt de his in lege daretur præceptum.
quid de bõbus cura est deo?
a ¶Non pro bobus, quia propter nos tantum
non alligabis os boui tri.
An propter nõs utiq; hæc dicit? x
a ¶Hæc propter nos: quia & alia ad idem
spectantia. & hoc est. ¶Hæc.
Nãm propter nos utiq; scripta
a ¶Non pro spe.
sunt, quoniam debet in spẽ qui y
a ¶Corda aperit ad fidem. ¶Non q̃ hæc princi
palis sit intentio. b ¶Grana a paleis di
scernit.
arãt arare: & qui tritũrat † in b
a ¶Stipendiorum. ¶Iterum probat per rationes.
spe frũctus percipiendi. † Si z
a ¶Quæ spiritum vestrum viuificant, vel
quæ ex spiritu sando data sunt.
nos uobis spiritũalia semina
uimus, magnum est si nos a
¶Ad sustentationem.
uestra carnalia metamus? Si b

se Christũ prædicantem de suis facultatibus G
ei ministrantes. Matth. xxvij. & Luc. viij. &
sic etiam factum est alijs apostolis post ascẽ
sionem Christi. ideo subditur: n ¶Sicut
& cæteri aposto. & fratrse domi. i. ei
cognati, scilicet Iacobus & Iudas & reliqui.
o ¶Et Cephas. id est Petrus sic nominatꝰ
à Christo. Iohan. j. s. p ¶An solus ego
& Barna. q. d. nulla ratio est quare priue-
mur hac potestate, quam habuerunt alij a-
postoli. q ¶Quis militat. Hĩc consequẽ
ter ostendit propositum autoritate publici
vsus & rationabilis, di. Quis militat suis
stipendijs unquam? q. d. nullus. imo mi- † figillũ
lites stipendia sumunt à populo terræ quã
defendunt. Idem ostendit in agricolis & gre
gum pastoribus. apostoli verò fuerunt mi
lites contra hæreticos insurgentes, & in vi-
nea domini cultores, & gregis dominici pa † respõsio
stores: propter quod à populo sumptus eis
debebantur. r ¶Nunquid. Hĩc consequẽ
ter ostendit propositum autoritate legis di
uinæ, di. Nunquid secundum hominẽ.
i. ex autoritate consuetudinis humanæ fa-
ctũ. s ¶Hæc dico. s. q̃ prædicatores sum-
ptus habere debeant à populo. q. d. imo: &
hoc cum autoritate diuinæ legis. t ¶Scri
ptum est e. Deu. xxv. a. Non alliga. os
bo. tri. i. pdicatori laborãti in area domini:
Et q̃ sic debeat principaliter intelligi, oñdit
dicens: v ¶Nunqd de bob. cu. est deo?
Circa qđ sciendum, q̃ licet diuina prouidẽ
tia generaliter se extendebat ad oĩa quantũ
cũq; minima, tñ intellectualis natura specia
li modo subĵcitur prouidentiæ diuinæ, in-
quãtum habet dominium sui actꝰ & capax
est supernæ beatitudinis: & hoc modo non
est cura deo de bobꝰ irrationalibus: qa non
sunt huius finis capaces. Lex autem diuina H
directiua est in beatitudinem supernatura- † 13.q.1.c.
lem: ptopter qđ dicta veteris Testamẽti sũt ecclesias.
ad hoc referenda immediatè quantũ ad illa De pben. &
quæ directè loquunt de futura beatitudine di.c.cũ secũ
vel mediatè, inquantũ corporalia facta vete dũ Aplin.
ris Testamẽti sunt figura noui. sed m quod
dicitur cap. sequenti. Oĩa in figura cõtinge-
bant illis: Et hoc modo illud præceptum de
ore bouis triturantis non alligando fuit fi-
gura de victu prædicatoris non denegan-
do. ideo dicit: x ¶An propter nos utiq; † An nõ &
di. q. d. imo: qa figura est, ppt ipsũ figuratũ lex eadem
sicut circul? añ tabernã pendens est, ppt vi-
num ĩ cellario existens. y ¶Quoniã deb.
in spe. i. in securitate accipiẽdi sumptꝰ. Nõ
tamen dicit, propter spem: quia præmium †Deu.25.a.
pdicatoris non est sumptꝰ tpalis, sed fructus 25.q.1.c.fit
æternæ beatitudinis. Cõparatur autem hic missime.
pdicator aranti inquãtũ aperit corda homi
num ad fidem suscipiendam, sicut arans ter-
rã aperit ad seminũ susceptionem. Et simili
ter trituranti inq̃tũ sua prædicatione segre
gantur boni à malis: sicut grana à paleis.
z ¶Si nos. Hĩc consequẽter probat Apo
stolus propositum ratione triplici. Prima ẽ.
Rõnabile eñ est, q̃ cõmunicanti bona ma-
iorẽ cuiusmodi sũt spiritualia, administrat
minora quę sunt corporalia: sic autem est in
proposito: ergo, &c. & hoc est quod dicit.
Si nos uobis spiritualia seminauim. † sub spe,
& accipitur hic si pro quia. a ¶Magnum quod spei
est, si nos uestra, carnalia metamus. i. suæ partu
bona ad sustentationem carnis necessaria. q. ceps esse de
d. non: imo est modicum respectu boni qđ bear.
vobis ministramus. b ¶Si alij. Hĩc †13.q.1.c.ec
ponitur ad hoc secunda ratio: quia pseu- clesias. ¶.q.2
do apostoli accipiebant sumptus, & mul- ergo.
to magis veri accipere poterant. deo De pscrip.
dicit: Si alij. id est pseudo apostoli. c.cũ ex oĩb
✠Potestatis vestræ cĩ.

a ¶ Ne quod offendiculum demus euange. Forsan & hi aut A ri erāt: vel se licentiam peccandi emisse putarēt, vel libertatē arguēdi Apōs imminueret. b ¶ Nescī. Redit rursus etiā atq; ētōmēdās.

Luc.10.a. Ibidem † erga vos

ga sibi liceat: & tñ nō faciat. Naturalis rō hoc habet, vt qs inde viuat vbi laborat. c ¶ Dominus ordi. Ecce ego mitto vos, &c. Et Paulo post: In quancunque domum intraueritis in eadem domo manete edentes & bibētes q̄ apud illos sūt. d ¶ Ego autem nullo. Absūnet à sumptibus ne sit forma pseudo apostolis rapacibus. e ¶ Gloriam me. Quisq; enim eo q̄ sibi debeť vti non vult, amplīº iꝫpēdit ecclesiæ. Maximam ergo habebat gloriam Apostolus apud deum, non exigendo stipendium ab infirmis, vel de suis laboribus transigendo quotidianum dictū. ¶ Ambr. Hoc est qđ sīabulario ad quem vulneratº ille qui incidit ī latrones pductº est, dñs ait: Si qd amplius erogaueris, reddam tibi. Amplīº erogabat Apōs q̄ suis stipēdijs militabat. Vt gliam suā dicit quā habet apud deū de hoc, q̄ pseudo repellabat à prædicatione, nō accipiēdo, q̄ nō nisi ꝑ tpalibº prædicabant. ¶ Gloria, quā habet apud deū infirmis compatiēs. f ¶ Nan & si euangeli. Pro mercede: Vel si ita euāgelizauero, nō est mi. glo. quia tūc esset pro necessitate, quia ue. i. penuria esset sicut pseudo. g ¶ Necessitas. huius vitę sustentandæ. h ¶ Væ. quia vnde viuam non habeo. i ¶ Si enim uolens. Sine vlla necessitate huius vitæ. Si enim uo. Quia ex voluntate est merces. Videamus quomodo. s. si ita ex dilectione facio, vt potius patiar penuriā q̄ abutar ptāte. k ¶ Si autem inuit. Vt q̄ necessitate cogatur, alijs prodero, non mihi. l ¶ Dispensatio mihi credita est. Hic dispensatio talis intelligitur, vt quasi seruº alienum censum dispenset: vnde ipse nihil capiat præter cibaria. Alibi dispensator dicitur q̄ vt filius ministrat euangelium cohæredibus Non debemus ideo euangelizare, vt manducemus: sed ideo manducare, vt euangelizemº vt cibus non sit bonum quod appetitur, sed necessarium quod adīcitur, vt illud impleat.

† tamen

† gloriationem

Mat.6.d. Primum quærite regnum dei & iusticiam eius & hæc omnia adīcientur vobis. Propter regnum dei tantū debemus omnia operari, nō solā vel cum regno dei mercedem temporalem meditari. m ¶ Tanquam iu. Hieron. Non verè Iudæus, sicut nec vere Gentilis q̄bus in cibis & huiusmodi assēnsit, nec tamen in cultu idolorum, quia in Christo nec circūcisio est aliquid, nec præputium. Dispensatoriè itaq; simulabat se Iudæum. Sed Aug. hæc dicit fieri compassione misericordiæ, non simulatione: vt qui ministrat ægroto fit quasi æger, non cum febres se habere mentitur, sed cum animo condolentis cogitat quomodo sibi seruiri velit, si ægrotaret. ¶ Aug. Tanq̄ Iudęus. Non simulādi versutia, vt se fingeret ☞ Iudæum sicut

Gal.6.d.

Nico. de Lyra.

a ¶ Ptātis ue. i. bonorū tpalium ī ptāte uestra existentium. b ¶ Participes sunt. in de viuēdo. c ¶ Quare no. q.d. imo potiorem rationem habemus. d ¶ Sed non usi. Rationibus supra positis. Sed quia posset aliquis dicere: iō Apōs sumptus non accepit, q̄a non indiguit. iō remouet hoc dicēs: e ¶ Sed omnia sus. s. penuriā & laborem ad victum acquirendum. f ¶ Ne quod offendi. i. impedimentum. g ¶ Demus euan. Christi. i. prædicationi euangelij. per hoc enim pcludebatur via prædicandi falsis apostolis prædicantibus cū lucri tpalis: q̄rū prędicatio erat impedimentum veritatis euangelicę, quia admiscebant falsa veris. Si/ tollebat impedimē

† 45.dist.c. recedite.

tum ex parte Corinthiorū, qui fortè erāt auari saltem multi: ꝓpter qđ minus libenter recepissent prædicationē euangelij si sumpt⁹ ab eis accepissent. h ¶ Nescitis. Hīc consequenter ponitur tertia rō, nabet enim hoc rō naturalis, vt ide quis viuat, circa quod laborat. ideo dicit: Nescit. q.d. scire debetis: imo quia hoc est notoriū. i ¶ Quoniam q̄ in templo, operantur. s. sacerdotes & ministri. k ¶ Quæ de sa. sunt edūt. i. habēt inde victū: hoc enim erat, cōe apud Iudæos & Gentiles. l ¶ Ita & dominus ordi. Vt patet Matt. x. b. vbi de prædicatoribus dicitur: Dignus est operari⁹ cibo suo. m ¶ Non scripsit autem hæc. Hīc consequenter Apostolus remouet dubium. posset enim aliquis credere, q̄ prædicta dixisset Apostolus eo q̄ vellet accipere sumptus: ideo hoc remouet. Et diuiditur in duas partes: quia primò ostendit se nolle vti ptāte, secundò q̄ vult magis alijs seruire. ibi: Nā cū liber. Circa primum dicit: Non scripsi autem hæc. de potestate accipiendi sumptus. n ¶ Vt ita fi. i. vt accipiam. Et subdit rationem, dicens: o ¶ Bonum est enim. i. minus malum est hoc. Minus enim malum respectu maioris habet rationē eligibilis & boni. p ¶ Quàm ut gl. i. mercedem quā expecto de prædicatione euāgelij sine sumptu rationibus prædictis. q ¶ Quis eua. q.d. hoc est mihi malum maximū. r ¶ Nam & si euan. i. euangelium prædicauero sumptū accipiendo. s ¶ Non est mi. glo. i. non superogo, sed tantum impleo præceptū mihi iniunctum ideo subdit: t ¶ Necessitas enim mi. in. ex præcepto dei. v ¶ Væ e. mi. est. ex omissione præcepti. x ¶ Si enī uol. h. a. merced. ha. in quantum obedio. y ¶ Si au. in. Sicut Balaam būdicebat ppō Israel, Nume. xxiij. z ¶ Dispensatio mi. c. est. i. proficio alijs, sed non mihi. sicut & pphetiæ Balaam profecerunt alijs, sed nō sibi a ¶ Quæ est ergo mer. s. ex bono supererogationis & prædicatione euangelij rīdet. b ¶ Vt euan. prædicans. sumptus nō accipiendo. c ¶ Sine sumptu. Per hoc prædicdens viam falsis apostolis, & condescendens Corinthijs, vt prædictum est. ideo subditur: ¶ Vt non ab. potestate mea. aperiendo viam falsis apostolis, & præcludendo viam Corinthijs, si sumptus acciperē: qa tūc apostoli falsi audacius sumptus acciperent: & frequentius prædicarent, immiscendo veris falsa: qđ est abuti prædicatione euangelica. & sic dicit Apostolus: Vt non abu. p. i. non dem occasionem alijs abutenti. accipere enim sumptus erat licitum sibi, vt patet per predicta, sed abstinere erat supererogationis. e ¶ Nam cum li. Hīc consequenter ostendit se omnibus velle seruire & condescendere tamen absq; peccato, vt omnes posset inducere ad salutem, dicens: Nam cum li. i, nullus hominis cura obligatus. f ¶ Oīm me ser. fe. Omnibus gratis prędicando, & eorum infirmitatibus condescendendo. g ¶ Et factus sum iu. legalia obseruādo vt pote Timotheū circūcidendo, Act. xvj. & ī tēplo cū alijs Iudęis se purificādo: Act. xxj. Circa obseruationē ꝙ ō legalium distinguit Aug. tria tēpora. Primū ā tempore legis data vsq; ad mortē Christi. & tūc illa obseruatio cadebat sub præcepto: Iudæis tñ qb⁹ lex fuit data. Tertiū ē à tpe euāgelij publicati & deinceps. & extūc illa obseruatio fuit mortifera: qa declarata ē eorū cessatio. Sed m ꝙ ō tps fuit intermediū à passiōe Christi vsq; ad publicationē euāgelij & illo tpe poterāt ceremonialia obseruari à conuersis de Iudaismo ita tñ q̄ non ponerent ibi fidem, credendo q̄ sine obseruatione fides Christi nō sufficeret ad

† 28.q.1.c. iam nunc.

Diuisio

† 23.q.6.c. iam verò

† cōmissa

† graruitū efficiam

Obseruationis legalium tēpus triplex.

† 28.q.1.c. iam nunc

¶ Iterum a minori. ¶ Tam potenter viuntur vestra vt vos pti.

alij potestatis † uestrę participes b

a ¶ Qui causa salutis vestræ laboramus.
b ¶ Ecce licet nobis accipere.

sunt, quare nō potiº nos? † Sed c d non usi sumus hac potestate.

a ¶ Quia forsitan non egere eum dicerent, contra hoc subdit.

a Sed omnia sustinemº, ne quod e f

a ¶ Quia si acciperet Apostolus, pseudo iam libere acciperent: & ige in prædictione durarent: & ita impedimentum fieret euangelio.

offendiculum demus euange, g

a ¶ Irem se probat habere potestatem per similitudinem sacerdotum Gentilium vel Iudæorum.

b lio Christi. † Nescitis quoniam h i

a ¶ In templo. ¶ Vel hoc de Gentibus. b ¶ Vt articet.

qui in † sacrario operantur, quæ k de † sacrario sunt edunt? Et qui

¶ Vt sacerdotes de Iudeis.

altario deseruiunt, cum altario

a ¶ Quia partem habent de his quæ offeruntur.
b ¶ Et sicut hic fit.

c participant. Ita dominus ordi, l

a ¶ Rationabiliter disposuit de prædicatoribus, vt expeditiores sint ad prædicandum verbum dei.

nauit, his qui euangelium an,

a ¶ Dignus est enim operarius mercede sua.

nunciant, de euangelio uiuere.

b ¶ Tot modis cōstat licere vel autoritate vel exēplo. b ¶ Sed nec vti volo.

d Egō † autem nullo horum usus b

a ¶ Quod licet accipere.

sum. Nōn scripsi autem hæc, ut m n

a ¶ Hæc. i. vt ego accipiam. b ¶ Quia si sumerem per. i. rem gloriam, & malo mori, vel volo magis mortā. affligi.

ita fiant in me. † Bonum est e, o

a ¶ Quod esset si acciperet cum scandalo.

nim mihi magis mori, quàm ut p

c † gloriam meam quis † euacuet? q

a ¶ An euacuetur? ¶ Tantum. b ¶ De hoc solo non fit gloria, quia necesse est hoc pro iniunctione. nec audeo dimittere, quia væ erit.

f Nam etsi euangelizauero, non r s

g est mihi gloria. Necessitas enim t

h mihi incumbit. Væ enim mihi v

a ¶ Sicut mihi iniunctum est.

i est si non euangelizauero. † Si x

a ¶ Si necessitate hoc facio, non est gloria, sed si voluntas adiungitur necessitati, vt ex dilectione prædicem, tunc est mihi gloria.

enim uolens hoc ago, merce,

¶ Sed.

k dem habeo. Si autem inuitus, y

¶ Iussi mercedem non habeo ab his dispēso & proficio.

l dispensatio mihi † credita est. z

Quæ ergo est merces mea? ut a b

¶ Hoc. s.

euangelium prædicans † sine c

a ¶ Stabilitam.

sumptu ponam euangelium,

a ¶ Quo posset si acciperem. b ¶ Quia non libere argueret.

ut non abutar potestate mea d

a ¶ Vtiq; quod dici faciam. nam & maius feci.

in euangelio? † Nam cùm li, e

a ¶ Nullius meritis obnoxius.

ber essem, ex omnib⁹ omnium f

¶ Vt commodis omnium seruirem.
a ¶ Lucrum prędicationis mæ faceremme seruū feci, ut plures lucrifa,
a ¶ Et me modificaui omnibus.

cerē. † Et factus sum Iudæis tan g

a ¶ In cibis & huiusmodi, & quia Thimotheum circumcidit. b ¶ Christo.

m quā lūdęus, ut Iudęos lucrarer.

Iudæum sicut quidam putant. Libere enim illa fecit, sicut ait: Circumcisus nō adducat præ. Vere ergo, non ficte, vt Iudæus (quod erat) vixit: sicut nec fallaciter Gentilem se finxit, sed licite omnibus cibis, permisit vti, q cui omnis creatura non simulate, sed vere bona erat. Sicut ergo hos ritus gentilium vere, sic & sacramenta Iudæorū non fallaciter suscepit, vt illis simplex, istis esset duplex, aliud habens in corde, aliud in ostensione. Ita etiam cū dicit: Quis infirmatur, & ego non infirmor? non infirmitatem alterius simulauit, sed doluit. Ita etiam, q̄ factus est infirmis infirmus, non erat mendacium, sed verē dixit & sibi sumptus deberi, & tamen abstinuit, ne videretur venditor euangelij. Nō est ergo fallax & versipellis simulatio, sed omnibus congruit eius misericors cōpassio, portatq; infirmitatē eorū: ī compassione enim ita eis subueniendo, sicut ipse sibi si in his eēt subueniri voluisset, q̄si infirmitates eorū ipse haberet. Fit enim quasi ægrotus qui ministrat egroto: non cū se febres habere mentitur, sed cum aīo cōdolentis cogitat, quō sibi vellet seruiri si ægrotaret: non simulauit quæ fecit similia Iudæis, sicut nec quæ fecit similia Gentibus.

¶ Hiero. ad Augusti. Nec multum interest inter meam & tuam sententiam: quia ego dico Pe. & Pau. timore fidelium & Iudæorum legem exercuisse, imo simulasse mandata. Tu aīt hoc asseris eos fecisse timentes, non mentientis astu, sed patientis affectu: dūmodo illis constet vel metu vel misericordia eos simulasse se esse quod nō erant. a ¶ His q sub le. Samaritanis q libros Moysi recipiunt, quibus nō cōtutur Iudæi. Sunt autem ex origine Persarū F quos sublato Israel posuit rex Assyrioꝝ vel Persarum ad incolenda loca Samarię, b ¶ Oīb⁹ oīa. Omnib⁹ cessit, non tamē religionem excessit. Oīb⁹ o. fa. Non mētietis astu, sed cōpatiētis affectu. i. non oīa mala eorū fallaciter agēdo, sed oīm malis tanq̄ sua essent miser. corditer medicādo aliis agēs q̄d sibi fieri vellet, si opus esset. Cogitat em, vt hō se esse potuisse in eis vtiis in quibus sunt aliq. vñ alibi dicit: Cōsiderans teipsum, ne & tu tenteris. c ¶ Nescī. q̄d hi. Oīdit q̄nta ē vtilitas legis nostræ, i q̄ nō vni, sed omnib⁹ p̄missa ē palma: & q prior venit expectat vt coronet cū posteriori. Nesci. q̄d hi. q. Pro euangelio oīa: qa nisi oīa fecero, & ab oībus q̄ cōtra sūt abstinuero, nō habebo p̄miū. Vī ō sic oīb⁹ insto, qa oēs p̄n hr̄e coronā: vī qa si multi vocati, tn̄ pauci electi: vt vī sic ex multis pauci eligant. d ¶ Brauiū. est p̄miū curs⁹. e ¶ Ois e. q i ago. De reb⁹ nō laudandis trahūt multæ similitudines, vt ī euāgelio de iniq̄ Iudice, q viduā nolebat audire, & pigro q tædio panes cōmodat, ita hic nō cōmēdantur agonistica & ludicra. f ¶ Nō q. in. In incertū currit q talia facit, vt ex qbusdā sperare, ex aliis desperare possit. g ¶ Ne fortè. Quod cito cōtingere posset, tūc aliis magis cauendū, ne offendendo sint reprobi.

Gal. 6. a.

Matt. 20. b.

Luc. 18. a. Ibidē. 11. a.

† quō fiat, vtrum

Samaritanis. a ¶ Dum non negat legem a deo esse data, sed ex ea docet Christum.

[a] His qui sunt sub lege sunt quasi sub [b] lege essem, cum ipse non essem sub
a ¶ Seruiliter. ¶ Similiter.
lege, ut eos qui sub lege erant, lucri-
a ¶ Gentilibus.
facerem. His qui sine lege erant, tan- [c]
a ¶ Dum ea assentit secundum physicas rationes mundum esse factum a deo & humanos mo.
quam sine lege essem: cùm sine lege [d]
dei non essem *: sed † in lege essem
¶ Non Iudaica.
Christi, vt lucrifacerem eos qui si-
¶ Id est Gentiles. In fide.
ne lege erant. Factus sum infirmis [e]
a ¶ Abstinendo a licitis.
infirmus, ut lucrifacerem infirmos.
a ¶ Quod quia ¶ Ecce. ¶ Quid per singula. ¶ Quasi omnium sectarum essem.
Omnibus omnia factus sum, ut † o- [f]
a ¶ Ecce quare omnibus se contemperet.
mnes facerem saluos. Omnia au- [h]
¶ vt currat sine impedimento.
tem facio propter euangelium, ut [i]
a ¶ Promissionis eius. i. iusticię & beatitudinis æternæ.
particeps eius efficiar. Nescitis q̄p [k]
hi qui in stadio currunt, omnes qui
a ¶ Hic omnes in labore pares. b ¶ Q. rarus non omnis. ¶ Ibi vnus hic omnis qui perseueranter currunt, accipiunt.
dem currunt, sed unus accipit † bra- [l]
a ¶ Vos autem. ¶ Bene ēperando. ¶ Quia non omnis currens accipit, ideo sic tam perfecte curre, vt comprehendas.
uium? Sic currite ut comprehen- [m n]
a ¶ Et vere sic est vtendum: quia etiam in minori vbi vnus accipit.
datis. Omnis enim qui † in agone [o]
¶ Ita vos ab offendiculis.
contendit, ab omnibus se abstinet. [p]
¶ Q. Et vere nos debemus abstinere, qu a res maior est hic. ¶ Abstinent.
Etilli quidem, ut corruptibilem co- [q]
a ¶ Et ideo abstinere debemus ab omnibus.
ronam accipiant: Nos autem incor-
a ¶ Proponis se exemplum. ¶ Et quia talis. b ¶ Operando tam legitime.
ruptam. Ego igitur sic [b]curro, non [r]
¶ Vt sim incertus de præmio. a ¶ contra hostes.
quasi in incertum: Sic pugno, non [s t]
¶ Non verbis, sed rebus contendo: vel non inaniter, vt qui pro hoste fecit aerem. a ¶ reprimo illicitos motus corporis.
quasi aerem uerberans. † Sed † castigo [x]
a ¶ Rationis
corpus meum, & in seruitutem [y]
¶ cum alio tenderet suo remore aries terret agnos.
redigo, ne † forte cum aliis prædi- [z]
a ¶ A deo reprobatus.
cauerim, ipse reprobus efficiar. [a]

Cap. X.

¶ Ita legendum est.

[k] † Olo enim uos [b]

GLOS. ORDI. CAP. X.

NOlo enim. Volenti comprehēdere sic est agendum: non enim baptisma & sacramenta sufficiunt, vt quidā putant: sicut nec Iudæis beneficia dei valuerūt, cū post peccarent.

☞ Quoniam pa.

Nicolaus de Lyra.

☞ficeret ad salutē. & hoc mō Paul⁹ q de Iudaismo erat conuersus illo tpe legalia legiē obseruasse. a ¶ His q sub le. sunt. i. Samaritanis & Saduæis qui quinq̄ libros Moysi tn̄ recipiebant, q̄ ꝓprie dicūtur lex apud Hebræos. b ¶ Quasi sub le. es. condescendēdo eis quātū potera tn̄ in licitis. c ¶ His q sine le. e. i. Gētilib⁹ q legem scriptam non habebāt. d ¶ Tāquā si. le. es. condescendēdo eis: q̄d tn̄ abominabile videbat Iudæis legē tenentib⁹. e ¶ Cū si. le. Tenebat em lex Moysi q̄tū ad moralia, q̄ manēt i lege uoua. in qua erat Paul⁹. ideo subditur: Sed in le. es. Christi. Sequit: f ¶ Factus sum infir. infirmis. abstinendo a cibis licitis, ad vitādū scādalū infirmorum, vt patet ex supradictis. Et vt omnes status includat, subdit: g ¶ Oīb⁹ o. fa. sum. oīb⁹ q̄ntū licite possum cōdescendendo. & eām ad hoc motiuam ostendit, di. h ¶ Oīa au. fa. p. e. vt currat sine impedimento. i ¶ Vt particip. e. ef. d. p. missionū ei⁹. s. gr̄æ in p̄nti & gl̄æ ī futuro q̄ promittunt in euāgelio. Item particeps ei⁹. i. meritoꝝ recipiētiū euāgeliū per meā p̄dicationē. k ¶ Nescitis. Posq̄ Apls īstruxit Corinthios ad p̄fectionē sui ipsius exemplo, hīc consequenter idem facit exemplo currētiū in stadio & agonizātiū exercitio: qui oīa sui cursus & agonis impediua sollicitē deuitant, & oīa promotiua diligenter procurāt. Vita verò p̄nis, est quædam agonizatio contra insultus tentationū, & qdā cursus ad beatitudinis brauiū. dicit igitur: Nescitis. q. d. imo: quia hoc est notoriū. l ¶ Sed unus acc. bra. q. d. ita & pauci de multis accipiūt brauiū æternæ felicitatis, qui fideliter & perseuerāter currūt p̄ opera charitatis. Mat. xx. b. Multi sunt vocati, pauci verò electi. propter quod concludit: m ¶ Sic currite. fideliter & perseueranter. n ¶ Vt compreh. brauiū æternæ vitæ. Consequenter ponit exemplū de agonizantib⁹, dicēs: o ¶ Ois e. qui in ago. con. vt habeat victoriam p ¶ Ab oīb. se ab. quę impediūt ipsam. q ¶ Illi q. ut c. q. di. si faciūt hoc propter tpale p̄miū, multo magis debemus hoc facere propter æternum, abstinendo ab oībus impedimentis nostræ salutis & exercē do nos in oībus promotiuis. ideo concludit de se ipso: r ¶ Ego igitur sic cur. p viam charitatis. s ¶ Non quasi in inc. quia certus erat de sua beatitudine futura per diuinam reuelationem. ñ. ad Timoth. iiij. b. Reposita est mihi corona iusticiæ, &c. t ¶ Sic pugno. contra tentationes, v ¶ Non quasi aerem uer. non inaniter sicut ille qui aerē percutit. x ¶ Sed c. cor. meum. reprimendo carnis stimulū. y ¶ Er in ser. redi, scilicet rationis rectę, cui vires sensitiuæ debēt obedire. z ¶ Ne fortè cū aliquis prædi. eos inducendo ad operā perfectionis. a ¶ Ipse repre. ef. per incautelam meam contra tentationē: Licet em sciret se de numero electorū esse vt prædictum est, tamen non debebat omittere aliquid de contingentibus ad salutem consequendam: quia sicut sub dei prę destinatione cadit talem esse saluandū, ita etiam cadunt media per quæ consequitur⁹ est salutem, vt quod fit per opera talium virtutum & huiusmodi: Propter quod dicitur, ñ. Pet. j. b. Satagite, vt per bona opa certam vocationem vestram & electionē faciatis.

Gen. 19. a.

Ibidē. 11. a.

† quō fiat, vtrum

† De cōsecra. dis. 4. c. nec quę q̄s, si.

† 32. q. 5. c. si Paulus.

† subiici.

NICO. DE LY.

NOlo e. uos igno. fra. CAP. X. Postquam Apostolus reprehendit Corinthios circa participationem mensæ idolorum datam ab aliquibus ad occasionem: Hīc consequenter excludit ipsam participationem. Et diuiditur ī duas partes: quia prīò declarat punitionē participantium, secundò ex hoc concludit propositum, ibi: Propē quod. Circa primum sciendum, q̄p in exitu de Aegypto deus multa bona contulit populo Israel, vt patet in Exo. & lib. Nūi. & tn̄ multi tot bñficiorū ingrati declinauerunt a participatione mēsæ idolorum, vt patet Exod. xxxij. b. Sedit ppls manducare & bi. s. de sacrificatis vitulo cōflatili & postea idolo Phegor, Nu. xxv. ppē q̄ & alia pcā fuerē grauiē pūiti. Sic ergo ꝓcedit Apls: qa prīò dicta bñficia ☞recolit

Diuisio

A a ¶ Quoniam pa. exemplo Iudæorum, qui negligentia sua offenderunt solicitos facit. b ¶ Sub nu. Augustus. quia omnia in figura nostri. c ¶ In Moy. bap. In ducatu Moysi purgati per visa signa illa. Vel, signum baptismi acceperunt, quod credentibus idem valuit. Bap. sunt in. quia à morte liberati & per eā mū dati ab ignorantia dei quę premebat oēs Gentes, & prę parati ad accipiendam legē. Vel baptizati dicuntur, quia gerebāt formam nostri sacramenti. Moyses Christū, nubes spūsctm, mare baptismū significat. d ¶ Eandem, & eum. i. fide: diuersa in tpe, diuersa in specie. Esca. Christ⁹ panis est q de cæ. descē. si qs ex hoc maducat, nō morie⁹. Sed qđ pīnet ad ỹ tutē sacrī, non ad visibile sacrm, q manducat intus nō foris, corde, nō q premit dente. Eandē est. Idē in myniſterio oīb⁹ & pot⁹ illorū q nr̄, s. significatiōe idē, non specie: qa idē Christus illis i petra figurat⁹, nobis i carne manifestat⁹. Escā &. Māna & aquā dicit spiritalia, qa, nō natura, sed dei ỹ tute pata, hūtia futuri myniſterij figurā. e ¶ Spiri
Ioh.6.d. †Exo.17.b tale. i. spūale, aliq̄d significātē. Cum dicit spūalē, oñdit spūalr̄ itelligi in Christo. & hoc de oībus i nuit, cū vnū exponit: Petra erat Christ⁹. Spiri. eā. Nā corpalem alteram illi manna, nos aliud. Pres, nr̄i nō illorum. Spiritalē: Quā nos, aliud illi, aliud nos: sed specie visibili aliud, qđ tn̄ hoc idē significaret virtute spūali. f ¶ Cōsequē te eos. i. satisfaciente voluntati eorū: qa quoquo irent, aquæ innundantes secutæ sunt: sic Christ⁹ in deserto hui⁹ mūdi suos comitat. Vel, cōsequente. i. secuturā veritatē significāte. Petra aūt. Solet res quæ significat noīe rei quam significat noīari. g ¶ Petra. i. Christus seq̄bat, qa vbi humanum deficiebat sustragium, aderat. h ¶ Erat Christus. nō p substātiā, sed p significationē. Petra Chri. August. In si
B gnis diuersis eadem fides, sed illi ventura, nos venisse credimus: ibi petra Christ⁹ nobis quod in altari ponitur est Christus. Si speciem visibilem attendas, aliud est, si intelligibilem significationē, eūdē potū spiritalē biberūt. ¶ August. In signo pcussa est petra de ỹ ga bis. Gemina percussio
Exo.17.b. duo ligna crucis significat. De petra educta est aq accedente ỹ ga: qa ligno accedente ad petrā Christū, gra spūalis manauit. k ¶ Neq̄ idololatræ efficiamini, si
cut quidam ex ipsis. Illos tāgit, qui in idolio epulabant, putantes se immunes à crimine. l ¶ Sedit po. mā. Per cōmemorationem illorum notat ea quæ in Corinthijs fūt, oñdēs q̄ grauiter punita sint i Iudæis. m ¶ Lude. i. adorare: qđ ludo puerorū sīle. Facilis nāq; ad lusum ē puericia. Quid autē lusui puerili tā sīle est q̄ idola adorare? n ¶ Neq̄ tente. Christum si.
Nu.21.c. Nota Christum deum quem tentauerunt Iudæi. & ideo à serpentibus pierunt, donec serpens æneus erectus est, quem qui intuebantur, à morsibus sanabant. o ¶ In figura. Ecce ostendit cur signa illa iā non obseruantur, cum res manifesta sit ad correctionem nostram. p ¶ Scripta sūt aūt ad cor. nō propter nos tātū. ¶ Aug. Per hęc enim exempla ad correctiorem vitam prouocamur, vt aut præmium si obedientes fuerimus, aut propensiorem pœnā inobedientes mereamur. Scripta sūt aūt. Ecce hic aperuit, cur illæ literę veteris Testamenti accipiuntur à nobis. q ¶ Fines
† termini erātum secu. Quia in vltima ætate sumus, & tot exēplis priorū magis corrigi decem⁹. Vel fines seculi deuenerunt in nos, secularitas in nobis finitur; & ideo turpi⁹ si peccam⁹.

☞ Vine ca, ☜ recolit. secundò punitionem ingratorū oñdit, ibi: Sed non in C
pluribus, tertiò ex dictis cautos nos reddit, ibi: Itaq;. Circa primum dicit: Nolo enim uos ignorare fratr. imo diligenter attendere.
a ¶ Quoniam pa. no. de Aegypto exeuntes. b ¶ Omnes. tam boni quā mali. c ¶ Sub nu. fue. eos protegente contra æstū per diem, Exo. xiij. d ¶ Et omnes mare trā
sie. Exod. xiiij. e ¶ Et omnes in Moyse. in ducatu Moysi. f ¶ Baptizati sunt. figuraliter tamen, quia transitus ille maris & protectio nubis figura fuerunt sacramenti baptismalis. g ¶ Et omnes eandem es. s. manna, Exo. xvj. quæ dicitur esca spūalis, quia non virtute naturæ, sed diuinæ potentiæ fuit data. & quia fuit figura sacrī eucharistiæ, quod spiritualiter nutrit. h ¶ Et o.
eum po. scilicet aquam de petra adductam virtute diuina, Exod. xvij. ideo dicitur pot⁹ spiritualis, cū dicitur: i ¶ Bibebant autē †De conse
de spīrit. i. potū datum spirituali virtute. di. 2. c. inq̄r
k ¶ Consequente eos pe. i. petra eorum &. c. in illo.
desideriȝ obsequente, virtute tamen diuīa Exod. 16. d.
hoc præsiante. dicitur etiam spūalis, quia figurabat aquā gr̄æ per Christū dandam. iō subdit: l ¶ Petra autem erat Christus.
s. figuratiue: eo modo loquendi quo imago †De conse.
Herculis Hercules nominatur. m ¶ Sed di. 2. c. reue
non in plu. Hīc consequenter ostendit pu ra. &. c. i ca
nitionē ingratorū, di. Sed non in plu. q. lice.
d. licet beneficia ista corporalia fuerūt oīb⁹ † quæ illos
cōia, nō tn̄ iustificās gratia. Quod declarat comitabat
p effectū, di. n ¶ Nam prostra. s. multi eorū horribili morte in signū iræ diuinæ, vt patet de exploratorib⁹ Numer. xxiij. & de Chore & sibi adhærentibus Numer. xxvj.
o ¶ Hæc autem in fi. s. q̄ sīr & grauius puniemur, si de beneficijs dei in lege noua collatis ingrati fuerimus, ad pœ̄tā reuertentes. ideo subditur: p ¶ Vt non si. con. m.
Et patet litera vsq; ibi: Quem admo. scrī
est, Exod. xxxij. p ¶ Sedit pupulus mā
& bibere, in veneratione vituli fabricati
r ¶ Et surrexe. ludere. id est idololatrare: quia in veneratione vituli cantabant in choro. s ¶ Neq̄ fornicemur. cū mu
lieribus madianitis, vt habetur Num. xxv. D
c. Et ceciderunt vna die viginti tria milia. †Exo.32.b
Nec hoc est contra illud quod dicitur Numme. xxv. q̄ ceciderūt viginti quatuor milia quia minor numerus includitur in maiori: & ideo quod verum ē de maiori, etiam verum est de minori. t ¶ Neq̄ tentemus
sicut quidam eorum tentauerūt. Exo. †Nu.25.b.
xvij. Tentantes enim deum qui tentauerūt Christum secundum deitatem, qui sic fuit tempore veteris Testamenti & etiam ante secula propter quod dicit Apostolus Heb.
xiij. b. Iesus Christus heri & hodie: scilicet ve †Nu.21.c.
teris Testamenti ac noui Testamenti tempore. Et ipse in secula. id est in æternitate. v ¶ Et à serpentibus perierunt.
Nume. xxj. x ¶ Neque murmuraue
ritis. contra deum. y ¶ Sicut quidam
eorum murmuratuerunt. vt patet in Ex †Iud.8.c.
odo. & libro Numeri. in pluribus locis.
z ¶ Et perierunt ab exterminatore. id est ab angelo eos percutiente extra terminos terræ promissionis. a ¶ Hæc autem omnia in figura contingebāt illis. id est ad significandum quòd sic grauius fiet nobis, si fuerimus similes eis. ideo subditur: b ¶ Scripta sunt autem ad correptionem nostram. Dicitur enim vulgariter, quòd pulchriter se castigat qui exemplo alterius se emendat. c ¶ In quos fines seculorum deuenerunt. Hoc dupliciter potest exponi. Vno modo quòd ly quos, referatur ad homines noui Testamenti: quod tempus dicitur esse fi

a ¶ Institutores nostræ fidei.
a ¶ Tam boni quam mali. b ¶ Porgente ab æstu & contra Ægyptios, ne viderentur ab eis.
b a ¶ Aug. exponit maria rubri transitum, Si figura maris tantum valuit, vt perduceret populum ad manna, quantum baptismus Christi. ¶ Mersis hostibus.
d ¶ In ducatu Moysi.
c e ¶ Spūm. ¶ Aqua, f
a ¶ Manna quod significabat Christum: & idem credentibus effecit. alij manducauerūt & mortui sunt, quod non Moyses & alij boni.
h ¶ Aquam de petra. ¶ Signum sanguinis Christi, & idem credentibus effecit.
f g k ¶ Quæ Christum significat. & ridet idem fuit. ¶ Quæ
l ¶ In siguo. a ¶ His omnibus beneficijs ad literam vsi sunt Iudæi.
i m a ¶ Qui offenderunt dominum. ¶ Iudæorum.
r ¶ Inde apparet.
n a ¶ Ne puteris tam homines sinxisse. hæc dicit. ¶ Non propter ipsos tantum hæc facta sunt.
o a ¶ Ita. ¶ Considerantes eorum supplicia. ¶ Ne ita peccemus, ne similiter pereamus.
p ¶ Per idolomita,
k q ¶ In exodo.
l q a ¶ Et vt non idolo. b ¶ Quidam de populo.
m a ¶ Coram vitulo. b ¶ Ludos facere in veneratione vituli. ¶ Vt aliqui in vobis.
r n a ¶ Cum Madianitis mulieribus ¶ Ideo.
c a ¶ Vt faciunt illi qui desperant de resurrectione.
v a ¶ Dicentes: Nunquid poterit parare mensam de.
v a ¶ Donec serpens æneus erectus est. b ¶ Vt, contra me faciatis. vel qui minora dona spiritus habent contra deum.
x b y ¶ Contra Moysen.
z a ¶ Angelo qui extra terminos promissionis terrę eos percussit.
a ¶ Propter sua peccata hæc eis contingerunt & non modo propter hoc, sed etiam vt & figurarent quod pro similibus nos perituros. ¶ Nostri.
b ¶ Aliter erit maior pœna.
c ¶ Nost. ¶ Sexta ætas.

☞ a ¶ Vi. ne ca. Vt q̄ p̄sumētes de sciētia, cū scandalo fratrū ede- E bant idolothita, & de pseudo gloriātes, iudicabant Apostolū, cū ipsi essent rei. Aug. Videat ne ca. Supbiā amputat, ne p eā tēren tur sicut Iudæi tētati sunt, & periere: qa detrahētes Moysi deū tēt taueruntita hi detrahētes Apsō, deum tentant. ¶ Videat ne ca. Non q̄ penitus sit aliquis sine casu, sed tentatio. i. peccati delectatio, nō ap prehendat, i. rōnem in cōsensum nō du cat, nisi humana. i. nisi de his sine quib⁹ Tētatio hu istā vita non agitur. b ¶ Tētatio uos. mana Hortatur vt humana tentatio illos ap † 49. di. c. prehendat, non alia. Humana em̄ tēta hic etenim tio est, vt in necessitate vel pressura nō De pœ. di. dissidat homo, de deo auxilium huma i. c. iter hęc mum requirendo. Propter Christū ers. sciendum. go pati hūana tentatio est, p quā proficitur apud deum. ¶ Aug. Humana ten tatio est aliter sapere, q̄ res se habet, & cum bono animo. Nimis autē amādo sententiā suā. vel inuidendo melioribus vsq; ad præcidēdæ cōionis & condendi schismatis vel hęresis sacrilegiū pueni re, diabolica p̄sumptio est. In nullo au tem aliter sapere q̄ res se habet, āgelica p̄fectio est. Hūana igitur tētatio est credo cū q⁹ bono animo, secūdū hūanam tamē fragilitatē in aliquo labit cōsilio, vel cum irritatur in fratrē studio corri- gendi, plus tū quā Christiana trāquil- Mat. 22. c. g. litas postulat. Et quia hoīes sumus, sed spe angeli, quibus in resurrectione æqua bimur, si nō est in nobis p̄fectio angeli, nō sit præsumptio diaboli. c ¶ Possi tis susti. Quod fit p humilitatē. Humi litas em̄ in oīm tentratione custodit, vt illi nō crepent in fornace, q nō habent ventū superbię. d ¶ Propter. Quia so la sacramēta nō saluant, & quia q cadit † cōicatio punit, & qa auxiliū dei non deest, fugite ab idolorū cultu. Vel, ne cōmēdēt sapiē tes idolothita cū offēdiculo infirmorū, quibus idololatræ viderent. Vel, ne ipi infirmi idololatræ sint, & vt fugiatis lo quor altū aliquid quasi prudentibus: & ideo diligenter dijudicate. Vel, modo loquor infirmis, vt supra prudentib⁹. e ¶ Fugite. Nemo sit assi duus in idolio, nil speret de eo. De eo em̄ sperare ē de deo dubitare, vt & Saul q ad idolola triam rediit, sperans aliquid de ea. f ¶ Calix be. Ideo fugien- ☞ &de vno calice dum à cultura idolorum, quia vt comedens idolothitum vnum 1. Re. 18. 2. est cum dæmone, sic per corpus Christi vnum est cū Christo. Ca lix. i. communicatio calicis, nōne cōicatio. s. Christi est. i. nōne fa cit nos habere quādam cōionē cū vita eius. ¶ Vel, Calix benedi ctionis, non solum à Christo in cœna est benedictus, sed cui etiam nos sacerdotes benedicimus. g ¶ Panis quem fran. Aug. Chri stus quando manducatur, vita manducatur. Sed quis audeat man ducare dominum suum? Et tamen ipse inuitans nos ad mandu- Ioh. 6. f. candum, ait: Qui manducat me, viuit propter me. Nec occiditur Christus, vt manducetur, sed mortuos viuificat, quando mandu catur: reficit, non deficit: viuit manducatus, quia surrexit occisus. Nec cum manducamus, partes de illo facim⁹. Equidē in sacramen to sic fit. Norunt fideles quē ad modū manducauerūt carnē Christi. Vnusquisq; accipit partē suā: vnde & ipsa gra partes vocatur. per ptes, māducatur & manet integer. Totus p ptes manducatur in sacramēto, & manet integer totus in cælo. Nā & integer totus in corde tuo, Totus em̄ erat apud patrem, qū venit in virginē im pleuit eā, nec recessit ab illo. Venit in carnē, vt cū hoīes māduca rēt, & manebat apud patrē integer, vt angelos pasceret. h ¶ Quo niam unus. &c. Vnus panis vnione fidei, sp ei & charitatis: Cor pus per submin istrationem charitatis: quia vnum sumus, & vnū sentire debemus dicit: vt fides vna vnum habeat sensum & opus. Quoniam unus panis &c. Exponit quomodo calix' benedi ctionis & panis fiant accipienti caro & sanguis Christi. ¶ Augu. Per vnitatem enim panis & vnitatem corporis, charitatem opor tet intelligi, quæ si desit, iudicium sibi sumit qui sumit. ¶ Tipicè autem vnus panis & vnum corpus ecclesia Christi Tipicè. dicitur, pro eo, quòd sicut vnus panis ex multis grauis, & vnum corpus ex multis membris componitur, sic ecclesia Christi ex multis fidelibus charitate copulante connectitur.

☞ Videre

a ¶ Quia illi & si beneficijs vsi perierunt. b ¶ Per bona.

a Itaq; qui se existimat stare, uideat a b

a ¶ Peccando vel peccare faciendo: ¶ A se. a, deo enim stat qui stat, se cadit qui cadit. b ¶ Et si stat, quā per mittit deus, quæ est ad probandos bonos & malos pumiendos.

b ne cadat. † Tentatio uos non † ap- b c

a ¶ Ego vos adhortor.

prehendat nisi humana. Fidelis au- d e

a ¶ Verus in promissis, qui se protectorem electorum suorum promisit. b ¶ Pro se tribulatos. f

tem deus est, qui non patietur uos b

a ¶ Ferre, quia vel cadere non sinit, vel a casu erigit.

tentari supra id quod pōtestis, sed g

a ¶ Qui dat tentanti licentiam, dat temtato misericordiam. b ¶ Augmentum virtutis.

faciet cum tentatione p̄uentum, b

a ¶ Ne deficiatis in Iudā, sed vincatis. b ¶ Perseueranter. c d ut possitis sustinere. Propter quod h

a ¶ Ne per hoc nascatur in deum tentatio. i. exacerbatio.

c charissimi mihi fugite ab idolorum, k

¶ Alium quid.

cultura. Vt prudentibus loquor, l

a ¶ Diligenter. b ¶ Potus sanguinis per quem beneficentur participantes.

f uos ipsi iudicate quæ dico. † Calix be- m n

a ¶ i. quem nos fideles exaltamus credendo & gratias agendo. o

nedictionis, cui benedicimus, nōne p q

cōmunicatio sanguinis Christi est:

¶ Parti cipatio panis fracti in altari.

g Et panis quem frangimus, nonne r

¶ Nonne facit nos vnum esse cum Christo.

† participatio corporis domini est: s

a ¶ Illius capitis quod est Christus. t

h Quoniā unus panis & unū cōrpus multi sumus, omnes quidem de uno pane & de uno calice participa-

nis mūdi, qa nō succedet alia lex nouæ legi & sic dicit. j. Iohā G nis. ij. c. Nouissima hora est. igit sensus ē: Scripta sūt aūt ad corre ptionē nostrā, in q̄s fines seculorū deuenerūt. i. in nos q sumus in vltia ætate seculi. ppter qd' ex punitiōib⁹ p̄cedētib⁹ debem⁹ cor rigi. Alio mō pōt exponi ita, q̄ ly quos, referat ad tp̄s veteris Test & iungatur cū hoc noīe fines. & sic est sensus: Scripta sunt aūt ad correptionē nostram. s. antiquorum punitiones. In quos fines seculorū deuenerunt. i. vt at tendamus qualiter p diuersa tempora peccatores vitam præsentem miserabi liter finierūt ppter peccata sua. a ¶ Ita. † apprehē- &c. Hic consequenter ex prædictis cau dit tos nos reddit di. Itaq; qui. in deo pro pter bona opera. & bene dicit: Existimat quia nescit hō vtrum amore vel odio dignus sit: pōt tū de hoc habere aliquā coniecturā. b ¶ Videat ne. ad impul sum tentatiōis: & ppter defectū huma næ fragilitatis. āo subdit. c ¶ Tenta. u. i. nō ducat vos in consensum & opationem ideo tentari nō est malū, sed est vir tutis exercitiū, si tentationi viriliter resi stat. ppter qd' i psona viri pfecti dr: Psa. xxv. a. Proba me domine, & tenta me. d ¶ Nisi hu. Nulla tentatio, quę nō pōt deuitari totaliter ab hoīe in vita pnti. s. de pctō veniali. Qd' aūt tentatiōi ad pctm mortale ducēti valeat hō resistere cū ad iutorio dei, oñdit, di. e. ¶ Fidelis aūt. † poculum id præmissis implendis. f ¶ Qui non. quia promisit adiutorium in tentatio- bus positis, si fideliter recurrāt ad ip̄m. ideo subditur: g ¶ Sed fa. etiam. vos totaliter adiuuans, vt ipsa tentatio vo bis prouenīat ad augmentum meriti p H eius supationem. ad eo subdit: h ¶ Vt possitis. id est tentationibus præualere. i ¶ Propter qd'. Hic cōsequenter ex dictis concludit propositum. i. p̄ partici patio mensæ idolorū est fugienda. Et diuiditur in duas partes, quia primò fa cit propositum. secundò ostendit quali ter immolatis idolis sit vtendum, ibi:

Omnia. ¶ Circa primum facit talem rationem: Illud per qd' se paramur à corpore Christi mystico, & cōiungimur diabolo, est summe fugiendum: sed participatio mensæ idolorum est hmōi, ergo est fugienda. Huius rōnis primò ponit conclusionem, dicēs: k ¶ Fugite ab idolorum. Non solū vitando idolatriæ actū, sed etiam eius occasiones. l ¶ Vt pruden. Hic consequenter po nit dictæ rōnis virtutē, ostendens primò q̄ per participationem mensę domini Christo incorporamur. sed ò q̄ per participationē Diuisio mensæ idolorū ab eo sep̄amur, ibi: Quid ergo. tertiò q̄ p hoc pœ nam meremur, ibi: An æmulamur. Circa primū captat beniuolē tiam audiētiū, vt eius' dicta melius recipiant, di. Vt prudē. quia tales sciunt de dictis iudicare. ideo subditur: m ¶ Vos ipsi iu. i. aduertite veritatem eorū quæ sequūtur. n ¶ Calix. Hic accipit continens pro cōtento in calice. o ¶ Benedictionis. Tū qa per dei bñdictionē cōsecrat: Tū qa p̄cipiēs eū deuotē bñdictionē dei per augmentum gr̄æ cōsequit. p ¶ Cui be. nos sacerdotes. qa li cet cōsecratio ista fiat sola diuina v̄tutē, tamē sacerdotes p̄ferunt consecrationis v̄ba: nō in persona ppria, sed i psona dei. Et qa in hoc sunt eius ministri, iō, p tanto bñdicere dicunt seu cōsecrare, q ¶ Nonne cō. Circa qd' sciendū, q̄ eucharistiæ, sacramētū est q̄dam spūale nutrimētū: & ideo fit sub duplici specie. s. por⁹ & ci bi: qa vtrūq; requirit ad rōnē nutrimēti pfecti: tū istud nutrimentū spūale cōtrario mō se habet ad nutrimētū corporale: q̄tū ad hoc q̄ corporale nutrimentū cōuertitur in nutritū, sed hoc nutrimē tum spūale cōuertit in se nutritū. vū dicit Aug. in psona hui⁹ sa cri: Cibus sum grādiū, nō me mutabis in te, sed tu mutaberis in me. qa hui⁹ sacri p̄ceptio p̄cipientē incorpat ipsi Christo: & ideo perceptio hui⁹ calicis est cōicatio sanguinis Christi. & idem subdi tur de corpe: r ¶ Et pa. quē. Ad dandum fidelibus. Licet em̄ non remaneat ibi substantia panis, sed tm̄ eius accidentia, nominatur tamen panis propter eius species remanentes. s ¶ Nonne parti cipatio. q. d. sic, modo prædicto. ideo subditur: t ¶ Quoniā un⁹ pa. & unū. Per hoc enim q̄d' Christo i corporamur in hoc sacramento, efficimur panis vnus q̄dāmō & vnū corp⁹ Christo.

☞ Videte

a ¶ Vide. Sicut rudo est ad intelligendum qđ. ē. dictum est. Q.
A b ¶ Nōne q edūt hō. illas legis. s. carnalis Israel, ptici. sunt al
taris: Sunt vticq. Sic qui edūt carnem Christi sanguinē eius bi
bunt, priciper eius sunt. ¶ Vel, Videte. Isra. i. discite homines
videntes deū, q̄li ter se habeant carnalia. i. idololatria. Sicut enim
nos de vno pane & calice pticipantes su
mus conformes corporis Christi, sic qui
edunt hostias idolo oblatas, sunt partici-
pes altaris erroris. i. dæmōis. c ¶ Quid
ergo. Quia dixi, fugite à cultura idolo-
† De cōse. di. 2. c. reda tum. rum, videor dicere q̄ idolis ímo. sit ali
quid magnum. Q. Non hoc dico, sed po
tius dico qđ ea quæ Gentes immolant,
dæmoniis immolant: quia in idolo dia-
bolus colitur, qui peior est idolo. Et quia
ab idololatria prohibebat, vnde locū iste
sumpsit exordium, ne putarent ideo non
nocere si de sacrificiis ederent idolorum:
quia idolum nihil est: confirmauit & ido
lum nihil esse: & se non prohibere ista, iō
quòd idolum sit aliquid: sed quia dæ
Cōtra ma thema ticos mo. & non deo imolantur. d ¶ So
ciosfieri dæmo. Aug. Ad hoc genus
etiam pertinent consultationes & pacta
† Deu. 33. c. quædam significationum cum dæmoni
B bus placita atq; fœderata: qualia sunt mo
† 34. q. 2. c. non satis limina magicarum artium, auspicum &
† & mēsæ. augurum, atq; ligaturæ & remedia quæ
† pruoca mus fiunt in præcantationibus & quibusdam
notis, & quibusdam rebus suspendendis
& illigandis. Necilli ab hoc genere per
nitiosæ superstitionis segregandi sunt,
qui genetaliaci ob natalium dierum con
siderationes: nunc autem vulgò mate-
matici, qui conantur actionum euentus
prædicere. e ¶ An æmulamur. Viden
tur æmulari & inuidere domino, cuius re
gnum diminuerunt, qui scandalo fratrū
comedunt. vnde male cedet cum nō for-
tiores. An æmulemur dominum. Zelo
inuidiæ Sathanas idololatriam inuenit,
vt homines negando deum, idolis serui-
ant, & creator sibi cultum debitum per-
dat. f ¶ Omnia mihi licēt. Potestate
liberi arbitrij & doctrina legis naturalis:
Non quia omnia liceant etiam illicita,
sed ecce ponamus licere oīa. g ¶ Om-
nia. secundum legē naturæ licēt: qa oīa
mūda, de cibis etiā de idolothitis agitur.
h ¶ Licent. i. præcepto nullo dñi pro-
† Psal. 23. a hibentur. i ¶ Omnes quod in ma. ga
licita sunt, & tamen nō est vtēdū eis sem
per, determinat quomodo liceat edere,
vel non edere. k ¶ Domini est. ter. Nō
potest esse immūdum quod domini est.
☞ Propter

Nicolaus de Lyra.

† 30. di. c. si q̄ carnem. 23. q. 3. c. 1. ✠ 2 ¶ Videte. Hīc consequēter decla
rat, qđ dictū ē p exemplū de veteri Testa
mento acceptū: an q̄ sacerdotes de hostijs
oblatis in altari viuētes dicebantur pticipes altaris. & hoc est qđ
dicitur: Videte Israel sēm carn. sēm obseruantias veteris
legis, quæ Heb. ix. dicuntur iusticiæ carnis. b ¶ Nonne q edunt
&c. q. d. sic & ex hoc concluditur à sili q̄ pcipientes corp⁹ & san-
guinem Christi, efficiuntur participes ipsius mō dicto. c ¶ Quid
ergo: Hīc consequenter ostendit, q̄ per participationem mensę
idolorum efficiuntur homines pticipes demoniorum. & p cōse-
quens â deo sepanī. dicit igit: Quid ergo dī. id est quòd oblatū
idolis ex hoc contrahat aliquam sanctificationem vel mundiciā.
d ¶ Aut qđ' ido. q. d. non dico hoc, sed magis contrarium, vt
patet ex supradictis, ca. viij. e ¶ Sed quæ immo. id est sed dico
q̄ immolata idolis à Gentibus. f ¶ Dæmonijs immo. Tū quia
dæmōes ad hoc inducebant: Tū quia in idolis responsa dabant.
g ¶ Et non deo. s. vero. quod tū erroneē Gentiles æstimabant
idola colētes, ꝓpter qđ' idolū nihil est, vt ostēsum ē supra. viij. ca.
ii. et materia idoli sit res aliqua & etiam dæmon. h ¶ Nolo au-
tem uos so. fie. dæ idolis immolando, vel idolothita in vene-
rationem idoli comedendo: vel etiam comedēdo indiscrete, ifirmos C
fideles scandalizando, vt supra dictum est. viij. cap. Vl etiam Gen-
tiles in errore suo per talem comestionem confirmando, vt postea
magis exprimitur. i ¶ Non potestis calicem domini bibere.
s. dignè qui vnit vos Christo. k ¶ Et calicem dæmo. aliquo
dictorum modorum, in quibus est mor-
tale peccatum, separans nos à Christo: iō
subditur: l ¶ Nō potestis men. domi.
par. esse: per augmentum gratiæ: quod ē
effectus sacramenti eucharistiæ. m ¶ Et
men. dæ. per cuius participationem ícur
ritur mortale peccatum gratiæ corrupti-
uum. n ¶ An æmula. Hīc consequenter
ponitur huius participationis pœna, cùm
dicitur: An æmul. i. ꝓuocamus eum ad
iram per talem participationē. q. d. sic. qa
separamur ab eo & coniungimur ei⁹ ad-
uersa. io. s. diabolo. quoniam ira est appe-
titus vindictę: ideo per hoc incurrim⁹ pœ
nam à deo inferendam. Et si dicatur, q̄ po
terimus eam euadere, hoc consequenē ex- † Deu. 32. c.
cludit dicens: o ¶ Nunquid for. su. il.
q. d. non: quia virtutis est infinitę, & sic nō
poterimus ei resistere. p ¶ Omnia. Hīc Diuisio
consequenter ostendit qualiter immola-
tis idolis sit vtendum. Et diuiditur in du-
as partes: quia primò facit quod dictū est.
secundò quasdam conclusiones inducit,
ibi: Siue ergo manducatis. Prima adhuc i
duas: quia primò ostendit qualiter sit vtē
dum coram infirmis fidelibus. secūdò co-
ram Gentilibus, ibi: Si quis vo. Et sensus
primi patet ex supradictis. viij. c. Comede
re idolothita non est illicitū de natura rei.
tamen illicitū est comedere cum scandalo
infirmorum. & hoc est qđ' dicit Apostol⁹
Oīa mi. li. i. idolothitū comedere est mi- † Eccle. 37. d.
hi licitum de se. q ¶ Sed nō omnia ex. Supra. 8. c.
mihi ad salutem, sed magis impediunt eā: † cōducunt
vtpotè si manducauero idolothita ifirmū D
scienter scandalizando: quia hoc inducit
contemptum fraternæ salutis: qđ' est con-
tra charitatem proximi. r ¶ Omnia mi
li. li. i. cibaria in lege prohibita, sunt mihi
licita. s ¶ Sed nō omnia ædi. s. pximū
sed magis dędificant aliquando. In primi
tiua ēm ecclesia conuersi de Iudaismo, &
adhuc infirmi scandalizabantur de tali co
mestione. propter quod in eorum præsen
tia saltem erat ad tempus abstinendū: iō
subditur: t ¶ Nemo &c. quærat. s. qđ'
sibi placitum est in talibus. v ¶ Sed qđ'
al. abstinēdo & euitando scādalū ipsi⁹. Et
cōsequēnē ondit qualiter comedere idolothi
tū sit licitum, dicens: x ¶ Oē qđ'. in ma-
ue. i. vendit cōiter omnib⁹. y ¶ Man-
duca. tāq̄ licitū ex se: verūtamen pōt fieri
illicitum ꝓpter scandalū infirmorū: ideo
subditur: z ¶ Nihil inter. s. vtrum ímo
latum sit idolis aut non. a ¶ Propter
con. s. fratris astantis infirmi, vt dicit glo.
qui scandalizaretur ex tali comestione credendo q̄ fieret in venera-
tionem idoli, si comoderet idolothitum post talem certificationem
Sed quòd ante possit comedere licitè, probet per psalmum. xxiij. a.
b ¶ Domini est terra & plenitudo eius. i. animalia terram re
plentia, & per consequens de se sunt munda: quia domini nihil est
immundum, nec immundiciam contrahunt per idolum. c ¶ Si
qs. Hīc consequenter ostenditur qualiter vtēdū sit idolothitis corā
Gentilibus, dicens: Si qs uo. uos infi. ex aliqua familiaritate & a
micitia licita. d ¶ Et uultis ire. q. d. vobis licet, quia non præsu
mitur q̄ ex tali vocatione velit vos ad infidelitatem suam trahere,
imo frequenter factū est, q̄ firmi in fide sic vocati trahebāt vocan-
tes ad fidem. e ¶ Omne quod uo. ap. man. tāq̄ vobis licitū: qa
tamen potest fieri per accidens illicitum, ideo subditur: f ¶ Nihil
interrogantes propter conscientiam. Et cuiusmodi sit cōsciē
tia exprimetur postea. g ¶ Si quis autem. s. Gentilis. h ¶ Di
xerit hoc immolatum est idolis: nolite manducare. prop.
il. q in. qui crederet vos comedere in veneratiōnē idoli, sicut ipse.
✠ Et propter

a ¶ s. carnalis legis seruantem præcepta, etiam in vmbris
sacrificiorum seruientem. ¶ Est & Israel secundū spiritū.
a nem. Videte Israēl secundum car- a
a ¶ Illas carnalis Israel.
¶ Q. Sunt vticq. ¶ Ita vos Christi.
b nem. † Nonne qui edunt hostias, par- b
c ticipes sunt altaris? Quid ergo? Di- c
co, quòd idolis immolatum sit ali-
¶ Magnum.
quid, aut quod idolum sit aliquid? d
a ¶ Infideles.
Sed quæ immolant Gentes dæ- e
a ¶ Sub regmine idoli occultum est misterium iniquitatis.
¶ In idolo diabolus colitur qui peior est idolo. b ¶ Ali-
cui. c ¶ Ego autem.
d mōnijs immolant, & non deo. † Nō g h
a ¶ Qui fideles. b ¶ Quod non est nisi conscientia idoli
vel conscientia fratris qui scandalizatur exemplo vestro.
lo autem uos socios fieri dæmonio-
¶ Quia.
rum. † Non potestis calicem domi- i
¶ Vtiri deo & dæmoni.
ni bibere, & calicem dęmoniorum: k
non potestis mensæ domini partici-
pes esse, † & mensæ dæmoniorum. m
¶ Ad iram prouocamus idolothita comedentes?
e An † æmulamur dominum? Nun- n o
a ¶ Vt valeamus ei resistere. b ¶ Non tamen dico non
licuos esse hos cibos. ¶ De his dicit quę ad escam
pertinent.
f quid fortiores sumus illo? † Omnia p
a ¶ Adiuuant me in cursu, sed magis impediunt.
mihi licent, sed non omnia † expedi q
¶ Idem aliter infringit. a ¶ Quia comedens idolothitum
scandalum facit proximo.
g h unt. Omnia mihi licent, sed nōn o- r s
a ¶ Proximos. b ¶ Et ideo.
mnia ædificant. Nemo quod suum t
¶ Tantum. ¶ Vt cum ædificent.
i est quęrat, sed quod alterius. Omne v x
¶ Venditur. ¶ Si vultis.
quod in macello uenit, manduca- y
¶ Sed an idolothitum sit vel non.
te, nihil interrogantes propter con- z a
¶ Astantis infirmi. ¶ Manducate quia. ¶ Omnia quibus
terra impletur.
k scientiam. † Domini est terra & ple- b
¶ Item. ¶ Ad eorum.
nitudo eius. Si quis uocat uos c
infidelium, & uultis ire, omne d e
quod uobis apponitur, manduca- f
te, nihil interrogantes propter con-
scientiam. † Si quis autem dixerit, g h
hoc immolatum est idolis, noli-

a ¶Propter illū. Quia q idolis seruit, p hoc gliabit & confirma
E bitur in errore, & fratribus malū datur exēplum. b ¶Vtquid
enim li. Q. quid opus est, vt putet cā veneratiōis edere? Iudicor
em nō distare ab idololatra. Vtquid li. p alio dimittēdū ē, quia
aliter de licito dānabilis essem, & de actione grārū vituperarer ab
impitis, q putarent me sentire idolum ali
qd magnū esse. c ¶Siue ergo mandu.
Non solum ergo vox tua sonet laudes dei
sed etiam opera tua cōcordēt cū voce tua.
N Domini Cū enim voce cantaueris, filebis aliqn vi
siquidē est ta. Sed sic cāta, vt nunq̄ fileas. Si enim ore
terra & ple damas, & fraudem cogitas, siluisti à lau
nitudo ei⁹ de dei: & quod grauius est, in blasphemi
am perrexisti. Cū em laudatur deus de bo
no opere tuo, laudas deum: & cū blasphe
matur deus de malo opere tuo, blasphe
mas deum. Si ergo qd māducas & bibis,
ad refectionem corpis sumis, repationēq̄
mēbrorū, grās agēs ei q tibi tribuit mor
† maledi tali & fragili ista supplemētoꝝ solatia, ci
cor bus tuus & pot⁹ laudat deū. Si verò modū
†Cor.3.c. naturę debitū immoderatione voracita
tis excedas, & vinolentia te ingurgites,
quantaslibet laudes dei lingua tua sonet,
vita blasphemat. d ¶Ecclesiæ dei. q̄
tū ad infirmos quibus fiūt offendicula, dū
eoꝝ exēplo adhærent his q̄ inimica sunt
deo. e ¶Omnibus placeo. Qui hoī
Gal.1.b. bus propter veritatē placet, iam nō ipse il
lis, sed veritas placet. Si ꝓpter seipsū pla
cet hō, supbia ē & hoc est qd' alibi dixit: Si
hominib⁹ placerē, seruus Christi nō essē.
Sed nunquid placebat persecutorib⁹ suis
Placebat omni generi hoīm, quod Chri
sti congregabat ecclesia, siue iam intus po
sitis siue introducēndis in eam.

a ¶Non quia immundus sit cibus, sed b ¶Ne te credat edere sub veneratione idoli, & glorietur in superstitione sua.
a te māducare propter illum qui iu
¶Aliorum. vt iam mox determinat.
dicauit, & propter conscientiam. * a
¶Quæ firma.
Conscientiam autem dico nō tuam, b
¶Infirmi.
b sed alterius. Vtquid enim libertas c d
¶De eo q̄ libere tetet aliquis propter alium qui aliquid inde suspicatur impium.
mea iudicatur ab aliena conscientia? e
¶Gratias agendo deo.
Si enim ego cum gratia participo, e
¶Cur cadam in blasphemiam imperitorum?
quid †blasphemor pro eo quòd gra f g
a ¶Et quia hæc continguat inde mala.
c tias ago? †Siue ergo manducatis, si h
¶Si hęc recte fiunt, laus dei sunt.
ue bibitis, uel aliud quid facitis, o i k
r ¶Laudem cum invocatione creatoris
mnia in gloriā dei facite. † Sine l
a ¶Scandalo. b ¶Qui abhorrent idola. ¶Quæ non sic arguuntur, sed in suo errore confirmantur.
offensione estote Iudæis & Gen m
d tibus ecclesiæ dei: sicut & ego per o n
¶Sine scandalo cuiusquam agens.
e mnia omnibus placeo: Non quæ o
¶Tantum. ¶Non terrenum vtile
rens quod mihi utile est, sed quod p
multis, ut salui fiant.

Cap. XI.

¶Et in hoc. ¶Vt nullū de offendatis. q
†Mitatores mei e
¶Et per me Christi. r
stote, sicut & ego
¶Qui nullum offendit, sed omnes saluare venit.
Christi. Laudo au s t
tem uos fratres, ꝙ
¶Mea autoritatis.
per omnia mei memores estis: & t
¶Tam perfecte.
sicut tradidi uobis præcepta mea te
¶Vtile ad sequentia.
netis. †Volo autem uos scire, quòd v

1 ¶Sine offen. Hic ponitur scd'a conclusio, quę est respectu pro
ximi, dicens: Sine offensione estote Iudæis .i. manentibus in
Iudaismo. m ¶Et Gen. i. in Gentilitate existentib⁹. n ¶Et ec
clesiæ, dei. i. credētib⁹ tā ex Gentibus q̄ ex Iudęis: condescēdo
oibus, q̄tū fieri pōt sine pcō: qa p talē cōdescēsionē conuersi ex
istis vel illis in fide magis stabiliuntur, &
nō conuersi ad fidē attrahuntur, & ad hoc
proponit se in exemplo, di. Sicut & ego
& subdit, rōnē dicens: o ¶Non quærēs
qd' mihi utile est. i. pprium bonū, sed
cōe: quia quanto bonū est cōmuni⁹, tāto
diuini⁹ & desiderabili⁹: & maxie respectu
vltimi finis cōsequendi, qd' est in propsi
to, ideo sequit: p ¶Vt sal. fi. ęternaliter.

NICO. DE LY. Cap. XI.

IMitatores mei &c. Posteq̄
Apostol⁹ remouit à fidelib⁹ il
lud qd' est cōtrariū eucharistiæ
sacro. s. ptcipationē mēsę ido
lorū, hic cōsequēt eos instruit de sacro eu
charistię. Circa qd' priò ponit pambulū,
sed'ò accedit ad ppositū declarādum, ibi: Diuisio
Volo aūt. Prima in duas: qa priò ponit
quādā generalem monitionē. scd'ò circa
hūc ostendit Corinthiorū dispositionē ibi:
Laudo aūt. Circa primū scicndū, q̄ inferio
ra naturaliter imitantur supiora, & in hoc †tales esto
cōsistit pfectio eorū. Primū aūt exemplar te vt nulli
imitationis verū est filius dei, Ioh. j. a. Oia præbeatis
p ipsum facta sunt. propter qd' oīm pfe offēdiculū
ctio cōsistit i imitatiōe hui⁹ exemplaris: &
qa nō poterat à nobis videri i sua deitate,
factus est homo, vt nobis hoīb⁹ hūanū p
beret exēplar visibile. Et sicut deitatis eius
exēplar imitantur primò ągeli, & scd'ò cæ
teræ creaturæ, sic hūanitatis exemplar pri
mò prelatis ecclię pręponit imitādū, Ioh. H
xiij. b. Exēplū dedi vobis, vt quēadmodū
ego fe. &c. hoc em dictū fuit apostolis q̄rū
successores sunt episcopi. xxj. di. ca. In no
uo Test. Secūdò prælati Christi exēplo in
formari ꝓponūt fidelib⁹ i exēplū. iō dicit
Apostolus: Imitatores mei estote. qui
sum vester apostolus, vt dictū ē. ğ. ix. ca.
r ¶Sicut & e. Chri. Quia subditi nō te
nentur ꝑlatis obedire in q̄tū deuiāt à Chri
sto. s ¶Laudo autem uos fra. quòd
per. Hic consequēter ponit dispositio Co
rinthiorū circa dictam monitionem: inter
q̄s erant aliqui boni dolētes de cōtētiōib⁹
aliorum, vt dictū est. ğ. & scd'm hoc ꝙbū
Apostoli intelligitur dictum seriose, cum dicitur: Laudo autem
uos fratres &c. mei estis. exempla mea fideliter imitando.
a ¶Et sicut tradidi uobis & c. humiliter obediendo. Alij au
tem erant contentiosi & male ordinati: & secundum hoc verbum
Apostoli intelligitur ironicè. cuius sensus literalis accipiendus est
per contrarium, sicut sensus parabolæ per simile. & sic est sensus:
Lau. autem uos. &c. i. vitupero vos, quia nec imitamini me ex
emplis nec prceptis meis obeditis. Et hoc secundò modo exponit
Glo. cui consonare magis videt seqns litera. v ¶Vo. autē. Hic
cōsequēt Aplis accedit ad ppositū docēdo Corithios de sacro eu- Diuisio
charistię. & diuidit i tres ptes: qa priò redarguit errores eoꝝ circa
huius sacri celebritatē. scd'ò declarat hui⁹ sacri dignitatē, ibi: Ego
sum. tertiò docet ritū cōuenientem, ibi: Itaq; fra. Prima adhuc in
tres: qa primò reprehendit errorē eorū circa habitū. scd'ò circa cō
uictū, ibi: Hoc aūt p̄cipio. tertiò circa cibū, ibi: Cōueniētibus igi.
vo. Prima adhuc in duas: qa primò ponit q̄ddā documētum, ex q̄
reprehēsio seqns sumitur. scd'ò monitio subditur ibi: Ois aūt vir.
Circa primū ponit triplicē cōparationem. prima est hoīs ad Christū
q est caput hoīm: ideo hoies cōpanī ad ipsū, sicut mēbra ad caput
& hoc q̄druplici rōne. Prima accipit ex pfectiōe: qa sicut in capite
sunt omnes sensus solo tactu exnte i alijs mēbris, sic i Christo ē gr̄ę
plenitudo, Ioh. j. b. Vidim⁹ eū q̄si vnige. à pa. ple. gr̄ę & veritatis.
in alijs aūt hominibus sunt gratię singulares, sicut dr ca. se. Alij p
spiritū datur sermo sapiētię, alij sermo scientiæ &c. Secūda accipi
tur ex eminentia: qa sicut caput supeminet cæteris membris, sic
etiam Christ⁹ supeminet nō solū hoībus, sed etiā angelis, Eph. j. d.
Cōstituēs eū ad dexterā suā i ęlestibus sup oēm prin, & ptātē &c.

Terti a

GLOS. ORDI. Cap. XI.

†ğ.4.d. F IMitatores mei. Sunt gradus
in ecclesia maiorum & minoꝝ
vt illi exēplo prcedāt, hi imita
tiōe sequātur. Sed & q̄ pcedūt,
si neminē sequuntur, errabūt: sequūtur er
go aliquem. i. Christum. g ¶Lau. &c.
De velationibus in qb⁹ arguit illos suas
traditiones non seruantes: quia illorū aliq
viri velato capite, & aliq̄ mulieres non ve
lato capite orabāt aut prophetabant. vñ
† De sacra & succenset eis Apostolus, qa cū esset eis
vnctione, c Apostolus, immemores erant traditio
vnico De num eius. Quasi etsi de alijs culpo, lau
hæreticis do de hoc, ironia. Et ideo quasi nunc primum dicit: Volo autem
c. vergētis. ☞Viri ca

Nico. de Lyra.

a ¶Et pro. con. Et ostendit cuius. s. cōscientiā, di. b ¶Cō.
autē di. non tuam. Quia tu scis cibū de se licitum. loquitur em
Apostol⁹ talia scientib⁹. vnde. ğ. dixit: Vt sapientib⁹ loquor &c.
c ¶Sed alteri. s. Gentilis iudicantis illud imolatum esse idolis,
vel assistentis iudicāti: qa videš pitū in lege Christiana talia come
dere, gloriat de sua supstitiōe, & firmabitur in illa magis q̄ ante.
ideo subditur: d ¶Vt quid enī li. q. d. nō est rōnabile, q̄ ego sic
abutar libertate comedēdi talia, q̄ p hoc iudicer Gētib⁹ sicut ido
lolatra. e ¶Si enim e. i. comedere possū taliacū grārūactiōe in
secreto. f ¶Quid blaphe. i. quare expono me blasphemijs Gē
tilium iudicantiū me idololatrā, comedēdo corā eis? g ¶Pro eo
quòd gra ago. i. pro comestiōe quā possum licitè facere cū dei
gratiarūactiōe in eoꝝ absentia, q. d. merito rephēsibilis essem si
talibus iudicijs infidelių & blaphemijs me exponerē. h ¶Siue er
go. Hic ex prædictis infert cōclusiones duas. Prima est respectu
dei, cū dicetūr: Siue er. man. siue bi. Quod immediate pertinet
ad sustentationē corporis. i ¶Vel aliud qd fa. q̄rum ad alia
negocia vos cōtingētia. k ¶Omnia in glo. dei fa. Tota enim
creatura ordinatur ad deū, sicut exercit⁹ ad ducē, vt habeē. xij. Me
taph. Exercit⁹ aūt bene ordinat⁹ priò & principalr q̄rit gliam ducis
q.ꝛ est victoria. Et eodē modo oīs creatura. & potissime rōnalis in
oībus opib⁹ suis primò & principaliter debet q̄rere gloriā cōditoris, sicut etiā videmus q̄ man⁹ naturaliter se exponit abscisioni
pro conseruatiōe capitis, præponēs eius bonū proprio bono suo

Sint

A ☞ a ¶Viri &c. Vel nomine viri intelligitur hic spiritus, nō ille spiritus sanctus qui cū patre & filio immutabilis manet, & dignis animis ēōmutabiliter datur. Sed spiritus hominis, q quasi aīæ mari tus, aīalē affectionē tāq̄ cōiugē regit. de quo dicit Apls: Nemo scit q̄ sunt hoīs nisi spūs hoīs, de quo & dns ait mulieri Samaritanæ. Vade voca virū tuū. Hic ergo spūs cū prę sens est, i. intentus est, se deo subjcit pietate, itelligit spiritualiter quæ sunt domini luce sapientiæ illustratus. Huius viri. b ¶Caput Christus est. quia spiritus hominis regit à sapientia dei quę Christ⁹ est. in q̄ sicut in capite sunt omnes sensus spirituales, i. plenitudo gratiarū. de q̄ accipit vir iste, p hoc aūt est vir caput mulieris i. rector aīalitatis, quæ regit à spū tāquā mulierā viro. ¶Caput uī. In q̄ habet omnes sensus spūales, sicut i capite corporales. Et qa viri caput ē Christ⁹ sine alio mediante: & p Christū de⁹ in signū libertatis nō habet velū, qđ ē subiectionis signum. c ¶Ca. ue. Pater: qa filius à patre ē & de pre, nō pater à filio vel de filio. Ille huius principiū, vn & caput ei⁹ dicit: Vel de⁹. i. diuina essentia vel trinitas, caput Christi scd'm q̄ hō, qa diuitas vtpote creatrix caput est creaturę assumptæ. d ¶Orās. qa in alīs vbi op⁹ est, pt valere, sed nōdū suo iudici se offert & colloquit, vbi cōditionē suā necesse ē pfiteri. e ¶Decaluetur. Decaluari mulierē q̄tū ad aplm turpe, detonderi q̄tū ad ipam. f ¶Quoniā ima. Imago & similitudo pro se inuicem B accipiuntur, sed tamē in hoc proprie est similitudo animæ cum deo, quòd incircunscripta, quòd vbiquè tota & simul. ☞ Qm ima

suprà. 2. c. Ioh. 4. c.

a ¶Dominus. quia per eum creatus. ¶Rector.

a b omnis uiri caput Christus est. † Ca a ¶Quia ex eius ossa, sed virtute dei.

c put autem mulieris uir. Caput uerò a ¶Trinitas, secundum quod homo. ¶Pater, secundum quod filius a patre. b ¶Ideo. c ¶Etiam potens vel sapiens. d ¶Aliquid a deo.

d Christi deus. Omnis uir orans, aut a ¶Scripturas referans. b ¶Quasi non liberæ mentis.

prophetans uelato capite, † deturd a ¶Quia vir caput mulieris. ¶Quæ inferior & subiecta vno.

pat caput suum. Omnis autem mu e a ¶Sine signo subiectionis, quam debet viro, quasi nihil sit medium ad deum.

lier orans aut prophetans non uela to capite, deturpat caput suum. a ¶Et vere. b ¶Tantundem est ad turpitudinem.

e Vnum est enim ac si † decaluetur. f a ¶Non velata decaluetur, quia aut decaluabitur, aut tondebitur: quod constat eam nolle. ¶Et decaluetur vel etiam tondeatur: sed. Si turpe est.

Nam si non uelatur mulier, tondea tur. Si uerò turpe est mulieri tōderi g ¶Qui maior est.

aut decaluari, uelet caput suū. Vir h a ¶Signum subiectionis habere, quasi non liber ad deum. ¶Honor obstat ne velet: quia imago & gloria dei, non debet abscondi.

f quidem nō debet uelare caput, quo

c ¶Aut p. cpām vel euāgeliū, seu lectionē i choro referēs, vl'ali C quid hmōi. d ¶Velato ca. de ca. su. i. indecēter exercet talē actū sicut turpitudo corporis consurgit ex inordinatiōe mēbrorū, nec obstat prædictis, q aliqui decenter orāt cooperto capite i secreto vel vt singulares psonæ: quia talis coopto fit ad maiorē mētis qe tudinē. Apls aūt hīc loquitur de oīone facta publicè & i persona totius ecclīæ: & ea dem rōne ea quæ dicuntur i ecclīa à tota multitudine. sicut psalmi cōueniēnt pūt cantari velato capite: qa ÿ bū Apli intelligitur qñ aliqd abvno cātat q̄si singularit se deo pūtāte in psona ecclīæ. Sīr pdicās sue docēs i scholis refert sacrā scripturā, vt loqns i psona ꝓpria, iō cooperto capite pūt cōuenienter fieri talia. e ¶Oīs autē. Hīc consequēter ponit monitionē ex pte mulieris. & diuidit in tres partes: qa prīo facit qđ dictū est. secundo ad hoc probationē inducit, ibi: Vnū est. tertiò iudiciū auditoribus committit, ibi: Vosipsi iudicate. Circa primū dicit: Oīs au. mu. &c. de. ca. su. i. indecēter exercet talē actū, vt dictū est de capitis deturpatione. Sed contra hoc videt qđ dr. ꝯ. Timo. ij. d. Docere aūt mulieri nō pmitto, qd ergo pertinet ad eā orare, publicè & ꝓpherare? Dicendū q̄ Apls intelligit ibi de sermocinatiōibus & doctrinationib⁹ publicis: hic ÿ ō de orationib⁹ & informationib⁹ q̄s mulieres religiosę in suis collegīs faciunt, q̄ fierēt indecenter capite non velato. f ¶Vnum est e. Hīc consequēter ad probationem dicti inducit triplicē rōnē. pria sumitur p cōparationē ad naturā hūnā. Ad cui⁹ euidē tiā cōsiderādū, q̄ natura cæteris aīalibus ꝓuidit sufficienter de auxilīs ad vitā cōseruādam, vt de cornibus & de vnguibus & hmōi ad sui defensionem de corio duro, pilis, plumis & hmōi cōtra aeris intēperiē. hæc aūt nō potuit facere hoī, ꝓpt cōplectionis teneritudinē. & qa natura humana non est determinata ad vnum, sicut est natura brutor. Dedit sibi tamen talia imperfecta per excogitationem rationis & p operationem manuum perficienda. Sicut natura dedit homini capillos ad tegumentum capitis. Sed quia hoc tegumentum est insufficiens, per artem perficit addens sibi aliud tegumentum. Sic igitur eadem ratio videtur de tegumēto capitis naturali & artificiali. Naturale autem est mulieri, vt comam nutriat: habet enim ad hoc dispositionem ex humiditate naturæ, quę maior est in mulieribus q̄ in viris, propter quod quædam inclinatio naturalis est in mulieribus ad nutritionem comæ, propter quod communiter accidit, q̄ mulieres plus studeant ad hoc quā viri. Ex quo sequitur conuenientius esse mulieres vti velamine capitis artificiali quā viros. ideo de turpat caput suum si non velet. & hoc est quod dicitur: Vnum est enim ac si de. i. eiusdem rationis est & incontinentiæ ac si velamine naturali priuaretur. q. d. si abjcit velamen artificiale, pari rōne abjciat naturale. Nec obstat, q̄ sanctimoniales tondentur: hoc enim fit in signum, q̄ immediatè Christo desponsantur & à subiectione viri liberantur. Consequenter concludit propositum suum di. g ¶Si uerò tur. est &c. ca. suum. q. d. quia hoc est turpe: nisi in illis quæ Christo desponsantur, vt dictum est, ideo indecens ē, quòd fit sine velamine capitis. h ¶Vir quidem. Hīc ponitur secunda ratio, quæ accipitur ex comparatione viri ad deum. & est ratio talis: Vir est gloria dei, mulier autem gloria viri. gloria dei est revelanda, gloria autem hominum occultanda. propter qđ decens est caput in mulieribus velari, non autem viri. Prima pars huius rationis ponitur, cū dicitur: Vir quidem non debet uelare caput su. quia imago & gloria dei est. Est autem imago dei imperfecta, quia in alia natura, sicut imago regis in cæra vel alia materia: filius autem regis est imago eius perfecta. Et similiter solus filius dei est imago patris perfecta, quia in eadem natura, virtute & imperfecta: propter quod magis dicitur esse ad imaginem dei quā eius imago. Est etiam gloria dei. Gloria autem à claritate dicitur, quasi quędam claria. c. mutata. in. g. Si igitur accipitur claritas dei quam habet in se, sic vir non est gloria dei: sed magis econuerso. Si autem accipiatur claritas dei, id est vt ab ipsa deriuata, sic homo est gloria dei, quia claritas intellectus humani quæ magis viget in viro quàm in muliere, deriuatur à claritate dei, secundum illud Psalmi quarti. b. Signatum est super nos lumen vultus tui domine. ¶Consequenter ponitur pars secunda, cum dicitur:

Naturę ditio. Moniales cur tondeā tur

☞ Mulier

Nicolaus de Lyra.

✠ Tertia accipit ex influētia, qa sicut caput influit cęteris mēbris sensum & motū corpalē, sic Christus influit cęteris mēbris ecclīæ sensum & motū grē, Col. ij. b. Caput ex q̄ totū corp⁹ p nex⁹ & cōiunctiōes submīstratū ē. Quarta accipit ex cōformitate in natura quā habet caput ad mēbra, & sīr Christ⁹ hō ad hoīes, Phil. ij. a. In fīlitudinē hoīs fact⁹ ē &c, & hoc ē qđ dr: Volo aūt uos. Secūda cōpatio est hoīs ad hoīem, qa fīli mō. a ¶Caput aūt. Prīo rōne pfectiōis: qa vir ē pfectior rōne corpis, fœia em est mas occasionatus, vt dicit Philozoph⁹ li. de gnatiōe aīaliū. Est etiā pfectior rōne aīæ, qa viuacitas prudētiæ magis viget i viro q̄ in muliere. Sed ò rōne supeminētiæ. vñ mulieri dr Gen. iij. c. Sub viri ptāte eris. Tertiò ratione influentiæ: Tū qa vir regit mulierē: Tū qa in opere generationis vir habet ÿ tutē actiuā, mulier ÿ ò passiuam. Quartò rōne cōuenientiæ in natura: qa vir & mulier nō differūt spē, iō dr: Caput aūt mu. vir. Tertia cōpatio ē Christi ad deū patrē, q suo mō est caput filij scd'm deitatē: excepta pria rōne fūpta ex pfectiōe. Nō em pr est pfectior filio: verū tñ ē principiū filij: & sic habet q̄ndā eminētiā in q̄tū nō ē ex alio: ifluit etiā q̄dāmō filiū, in q̄tū q̄d habet filij, habetā pr nascēdo. fūt ēt nō solū fīles in natura, sid ēt vnū, distincti tm i psona. Si ÿ ò accipiat cōpatio scd'm hūanitatē, sic de⁹ est caput Christi suo mō scd'm q̄tuor conditiones prę missas: qa de⁹ pfectiōis ē ifinitę, Christ⁹ in q̄tū hō finitæ. supemiet etiā de⁹ Christo in q̄tū hoī vt creator creaturę. ifluit etiā ei plenitudinē grē. est etiā ibi fīlitudo naturæ in q̄tū hūana natura est ad imaginē & fīlitudinem dei facta, Gen. j. d. Facia. ho. ad ima. dei &c. iō dicit Caput ÿ ò Christi de⁹. b ¶Oīs uir. Prę missō documento hīc cōsequēter subdit monitio: Cuius rō sumitur ex illo documento. Et diuidit i duas pres: qa primò ponit monitio ex parte viri. scd'm ò ex pte mulieris, ibi: Ois aūt mu. Circa primū cōsiderādum, q̄ vir assistēs iudici debet dignitatē suā præferre. Deo aūt qui oīm iudex est, assistit hō dupl'r. Vno mō orando, qa tunc humana refert ad deum. Alio mō ꝓpherando, & tūc diuina refert ad homines. & accipit hic ꝓpherare, put qs reuelata diuinitus alīs refert ad ecclesiæ ædificationem. vñ suprà illud: Prophetans, dicit Glo. i. scripturas referans. quod est intelligēdū qñ hoc fit in persona ecclesiæ. Et similiter dicendum de orare. Isti verò actus exerceri debent capite non velato: quia per hoc designatur, q̄ exercens immediate subest deo, quia inter caput suum & deum non est velamentum medium, sicut nec inter ecclesiam & deum. ideo dicitur: Omnis uir orans. in psona ecclesiæ, vt sacerdos scōsecrās. Aut prophetās

Vir caput mulieris, ꝓpter quatuor

† Ephe. 5. e

† probo ad ficit seu, de honestat Diuisio

† rasa esset

☞ Quo.imago. Aug. Hō dicit imago dei, & ad imaginē, quia nō æqualis, sed q̄dā similitudie accedit. Filius imago, nō ad imaginē, qa æqualis patri. Hō ad imaginē, vt sicut de⁹ p̄est oīb⁹ p potētiā, sic hō terrenis p intelligētiā. Fœmia ī adiutoriū, nō ad carnalē cōcupiscētiā, qa nec corruptibilia corpa tūc habebāt antecq̄ eos mortalitas inuaderet. In adiutoriū quippe vt habeat vir gloriā de ea, cum ei præiret ad deū: & se ei daret ad imitandum sanctitate sicut ipse esset gloria dei. cū eius sapiam se quæreret. vnde: Non em̄ vir ex muliere, & non est creatus vir propter mlierē. Hoc in eodē viro, dum ratio subiugat sibi animalitatem: q̄ si ratione consentiente animal⁹ nimis ad exteriora progreditur, mox ambo veritate nudati, apertis oculis conscientiæ ad videndū q̄ indecori sunt, folia dulcium fructuum sine ipsis fructibus, i. sine operibus bona verba contexunt vt male viuentes bene loquendo turpitudinē suā contegāt. ¶ Amb. Vir factus ad imaginē dei, nō mulier, quę est imago dei in viro. Vnus vnū fecit, vt sicut ex eo omnia, sic ex isto oēs homines, vt vni⁹ inuisibil⁹ vn⁹ visibilis imaginē gerat in terris: vt vn⁹ in vno autoritatē vni⁹ principij cōseruaret ad confusionē diaboli, qui neglecto vno deo dñiū sibi vsurpare voluit. ¶ Augu. Vir est imago dei. qa sicut ex deo oīa, ita ex Adā oēs hoies. & sic cōseruat autoritatē vni⁹ principij, q̄ ab vno oīa cōtra illū diabolū. s. qui deus eē voluit. VI in hoc habet similitudinē, qa sicut de latere Christi in morte dormientis origo ecclę fluxit, sic de latere Adę nata est sibi spōsa. Et sicut Christus p̄est & regit ecclīam & ecclia subseruit ei, ita vir p̄est & regit mlierē, & ideo nō habeat signū subiectiōis, sed libertatis. vel vir principaliē creat⁹ est ad imaginem dei. In q̄ nāliē apli⁹ viget rō & ius prælatiōis. Et gīa dei ē vir: qa ex eo ē, & qa deū principaliter glorificat. Mulier est gloria viri, ex quo ē, & cui subseruit, Vel vir prīcipaliter creatus est ad imaginē dei, in q̄ naturaliter amplius viget ratio, quasi ipe sit ratio quæ est gloria dei. Mulier est ipsa sensualitas, quę subseruiēdo gloria est rōnis: qa hęc naturaliter in fœmina præualet: de qua nō est vir, vt a sensuali regatur rōnalis sed ipsa de viro, vt ab eo regaī. Et sic decet, qa nō est creatus vir. i. rōnalis vt subseruiat sensualitati, sed econtrario. & iō fœia velet caput. Sciēdū etiā, qa secūdū q̄sdā sēsual⁹ mor⁹ ē, p serpēte. Inferior portio rōnis, p muliere. supior portio, p viro illecebra cōsentire cibū vetitū edere. Si sola delectationis cogitatio est fœmina, sola manducat. Si verò mala cogitatio, in actum mittit, vel voluntas perficiendū asserit: tunc vir etiam cū fœmia vetitū gustat. Alq̄ verò nō improbabiliter ponūt sensū corpis, p serpēte sensualitatē, p fœmina, rationē, p viro. ¶ Fecit deus hominem totum ad imaginē: hoc secundum spm̄. Sed ne putes solum spiritū factum in quo imago addit, masculum & fœminā fecit eos: hoc scd'm corp⁹: vbi duo scd'm sexū esse discernūt, cū pri⁹ dixit vnū. ¶ Amb. Vir ē imago dei. Sed in Genesi dr: Fecit hominē ad imaginē dei, mas. & fœ. Quō ergo vir imago dei, vt nō velet, & ñ mulier? Sed hoc in natura hūanæ mētis, & mystice loquit⁹ de velatione Aliter em̄ nisi aliquid secretū referet, ianē ē qd' dr: Hō em̄ ē imago dei scd'm, rōnalē mētē, in q̄ dr renouarīī agnitiōe dei scd'm illud: Renouamini spū mētis vrę &c. Et iterū: Induite nouū hoiem q renouat⁹ ī agnitiōe dei scd'm imaginē ei⁹ q creauit eū. vbi etiam null⁹ sexus est: sed idē est ibi fœia cū viro, i. tota illa substātia vna ē imago dei: & in mētib⁹ eor⁹ cōis ē natura. sed ex sexu corpis signat distributio mētis. Est ps mīes q̄ se extēdit id qd' ē ænū q̄ est imago dei. & ideo nō est cohibenda velo, vt se inde cōtineat. Est ps inferior q̄ deriuat ad actionē tpalīū, q̄ ex qua pte cōsulit veritatē, imago dei est: ex qua extēdit ad agenda inferiora, nō ē imago dei. Quia ꝟ ò ī his reb⁹ tpalib⁹ periculosa ē nimia in inferiora, p gressio ıō habet ptātē sup caput q̄ cohibeatur, qd' indicat capitis mulieris velamē. Qd' ergo ad totum virū ptinet, imago dei ē, qd' ꝟ ò ad solā eā q̄ in adiutoriū tributi, nō est imago dei: quia nō est imago dei nisi qd' inhæret incommutabili veritati. a ¶ Verūta. q̄ G uis. n. prim. s non sit vir de fœmina sed econuerso: ū in seq̄nti generatione nō est hoc. In domi. in operatione dñi. in q̄ alter sine altero nō creat. Verūta. No ita se habet in Christo dño, vt admisso viro mulieri excludaī à salute, neq̄ vt admissa muliere vir excludaī. Reddit ār causam, q̄ altero admisso alter non sit excludēd. nā sicut mulier de viro &c. b ¶ Oīa au. Posteq̄ singula dixit, vt oīa deo vni principio subiceret, addit oīa ex deo, vt neq̄ mulier de subiectione doleat, neque vir de exaltatione superbiat. c ¶ Vosipsi. Quia eius traditionem non seruauerāt, qd' eis succenset; iā non ex autoritate traditionis suader, sed ex natura. Natura non docet, quia vir si comam nutriat, &c. Ideo gloria mulieri, quia naturaliē habet, qa p velamine. coma em̄ īdiciū velaminis est vt naturæ volūtas addaī. Et iō vir nō naturaliē comat⁹, qa nō ē velandus, & lex p̄hibet virum esse comatū. d ¶ Si c. Coma Samuelis & p̄phetar⁹ p velamie ve. Tes reuelatiōe euāgelij deponit. vñ cū trāsieris ad Christum, auferetur velamen. ☞ Hoc au

Nico. de Lyra.

✠ a ¶ Muli. au. Non dicit imago viri ad delignandū q̄ tam vir q̄ mulier immediatē sunt ad imaginem dei scd'm naturā ī tellectualē: vir tā perfecti⁹, vt dictū est: sed dicit q̄ est gīa viri, quia deriuata est à viro, Ge. ŋ. d. Hæc vocabit virago, qa de viro sūpta est: iō subdit: b ¶ Non e. u. hīc consequēter idem oñdit ex fine, cū dicitur: † num deo c ¶ Ete. nō est. sed econuerso, quia facta ē corum sit ī adiutoriū viri, Geñ. ij. & naturaliē subiecta viro. velamen aūt capitis est signū subiectionis. ppter qd' cōcludit: Iō debet mu. &c. d ¶ Prop. an. Hīc consequenter ponitur tertia rō. & scd'ō circa p̄dicta remouet dubitatio, ibi: Verūtm. Hæc tertia rō sumitur ex cōparatione ad angelos cœtib⁹ fide H lium assistentes, scd'm illud Psalm. cxxxvij. In conspe. an. psal. ti., ppē qd' viri & mulieres decenter se debent hre, p reuerētia angelorū. Alio mō pōt exponi, vt sacerdotes dicāt hic angeli, scd'm illud Malach. ij. Labia sacer. cu. scien. &c, ppē qd' mulieres debent orare velatæ, ne viri ex aspectu nō velatarum ad concupiscentiam prouocent. e ¶ Verunta. Hīc remouet quoddam dubium, ex hoc em̄ qd' dicit, q̄ vir est gīa dei, & mulier gīa viri, posset aliq credere q̄ mlieres eēnt ipertinētes ad gīam finalē: iō hoc remouet p hoc, q̄ finalis cōsummatio q̄ est p grām & gīam, corrīndet prię rerū, productiōi. ppē qd' vir & mlier sil⁹ ptinēt ad finalē cōsūmationē p gīam sicut ad primā rerū, productionē & hoc est qd' dicitur: Verūtam. i. vterq̄ ptinet ad gīam & grām: q̄ sunt à dño, p s. lxxxij. c. ✠ram & glo. da. d. f ¶ Nā si. mu. de ui. priō facta est Gene. ij. g ¶ Ita & p mu. u. postea, pcessit p generationē naturalem. h ¶ Oīa au. ex deo. s. pcedūt rāq̄ ex principio effectiuo, & ī ipo q̄escūt sicut i fine vltimo. i ¶ Vosipsi. Hīc cōseq̄nē Aplis cōmittit iudiciū ei⁹ qd' dicit auditorib⁹ rōnabilibus. Et diuidit ī duas ptes: quia primò facit qd' dictū est. scd'ō cōtēptiosos reprimit, ibi: Si qs āt. Circa primū dicit: Vosipsi iudicate. scd'm rectū iudiciū rōnū. k ¶ Decet mu. q. d. nō, ideo subditur: l ¶ Nec ip. na. do. q̄ debeat sic orare. Natura verò est q̄dā rei artificiatūideo ducit in cognitionē artis diuinæ. sicut artificiatum hominis ī cognitionē artis hūanę, videm⁹ q̄ vir habet iclinationē naturalē ad comā nutriēdā: qa ad hoc studēt diligēē. nō sic āt viri. iō dicit. m ¶ Qd' uir q. p hoc em̄ reputaī mollis & effœminatus. vñ Poeta: Sint proculà nobis iuuenes vt fœmia cōpti. n ¶ Muli. ue. qa est illi data ad ornatū. iō subdit: o ¶ Quoniā ca. Verūtn qa hoc velamen est īperfectū, addit aliud p artificiū, vt sup̄ dictū est. p ¶ Si qs. hīc cōseq̄nē reprimit supbos di. Si qs, &c. cōtē. esse, sub clamore volēs cōtrariū asserere. s. q̄ mlieres sine velamie debeāt orare, sufficit sibi dicere qd' seq̄t: q ¶ Nos. s. cōuersi de Iudeis. r ¶ Ta. c. q̄ orēt capite nō velato. s ¶ Neq̄ e. d. s. de Gētib⁹ collecta. & hoc sufficere debet ne aliqs agat cōtra cōem ecclię cōsuetudinē. qa sicut dicit Aug. ✠ In omnib⁹

Geñ. 3. b. — De imagine viri & mulieris — † Alioqui — Ioh. 19. s. — Geñ. 2. d. — † nam † comatus fuerit. — Geñ. 1. d. — Eph. 4. s.

niam imago & gloria est dei. Mulier autem gloria uiri est. Non enim uir ex muliere, sed mulier ex uirō. Etēnim non est creatus uir propter mulierē, sed mulier propter uirum. Idēo debet mulier uelāmen habere supra caput suum: propter angelos. † Veruntamen neque uir sine mulie re, neque mulier sine uiro in dōmino. Nam sicut mulier de uiro, ita & per mulierem uir. Omnia autem ex deo. Vosipsi iudicate: † decet mulierem non uelatam orare deum? † nec ipsa natura docet uos. Quod uir quidem si † comam nutriat, ignominia est illi: mulier uerò si comam nutriat, gloria est illi: quoniam capilli pro uelāmine dati sunt illi. Si quis autem uidetur cōtentiosus esse, nōs talem consuetudinem non habemus, neque ecclę

a ¶ Quia ex eo, non sit eius: quia. ¶ Adam. ¶ Eua. ¶ Eua b ¶ Adam.
a ¶ Alia ratio cur gloria viri: & quia. ¶ Adam. ¶ In adiutorium.
¶ Eua. a ¶ In adiutorium viri.
a ¶ Ut ostendatur subiecta. & quia præsumptuose per eam cepit velet caput, non habet liberum, propter sacerdotum reuerentiam: vt sicut ante iudicem, ita ante Vicarium sacer dotem sit subiecta viro, vel ne sacerdotes intueātur eius faciem irritentur ad libidinem. b ¶ Vel potest dicem, alia littera.
¶ Grata est enim sanctis angelis & sacratis & pia significatio ista.
¶ Prius.
¶ Postea nascitur.
¶ Et corpus & anima vtrumque. ¶ Et cum hæc sint.
¶ Secundum legem, quæ hoc prohibet.
a ¶ Vt eam si cognoscat & subditam.
a ¶ Differentiæ non vult vir, sed autoritate.
a ¶ Apostoli.
a ¶ I. nec Moyses, nec Christus sic docuit, vt vir velet caput, non mulier.

a ¶ Hoc au. præ. Nō deserētis solertia regrat, sed p̄cipiētis autoritas attendatur. b ¶ Nō lau. Incipit de dñica cœna, in qua multū peccabāt. c ¶ Opor. & hære. Nō vult nec oportet Apostolus esse hæreses. Sed qa sic futurū est, dicit: Et quia hoc vtile est, ad qd vtile subdit, vt nō tm reprobi q dicūt: Ego sū Pauli, sed & qui probati sunt manifesti fiant. Hæreses Vt etiam in his q dubitāt de resurrectiōe. Scissuræ, pro donis spūalibus: & hi malo suo prosunt catholicis. Omnes enim inimici ecclesiæ vl errore cęcati vl malicia deprauati, p̄sunt ecclīæ: qa si accipiūt ptātē corp̄aliter affligēdi, exercēt eius patientiā Si verō male sentiendo aduersant, exercēt eius sapīam. Ab aduersario enim mota q̄stio discēdi extitit occasio. Hæreticꝰ ē q aliquis temporalis cōmodi & maxie glorię principatusq; sui gr̄a falsas ac nouas opiniōes vel gignit vel sequit. d ¶ Domi. c. Aug. dicit acceptionē eucharistię, quā nō debēt pransi sumere, vel mensis suis miscere, vt hi quos Apostolus arguit, sed ieiuni in honorē tanti sacrāmēti. Licet em̄ post cœnā discipulis suis dederit corpꝰ & sanguinē suum, nō tn iā calūniādū est vniuersę ecclię, qp̄ à ieiunis semp̄ sumit. Nā Saluator quo vehementiꝰ cōmēdaret mysteriū huiꝰ alti tudinē, voluit hoc vltimū infigere cordibus & memorię eorū. Quo ordine āt post sumeret, ab aplīs ꝓ quos ecclīas disposituras erat, seruauit docēdū. e ¶ Vnusquisque enim suam cœnam præsumit. Notat illos q munera quę offerebat alta ribus pro sacrificio cōficiēdo, pacto illo si bi resumebāt, nec alīs ñ habētibꝰ cōmuni cari sinebāt, sed soli sumebant: vt inde etiā iebriarentur alīs esuriētibꝰ. ¶ Ambro. Munꝰ oblatū totius sit ppli. i. vniuersis cōicari debet, qa in vno pane oēs signant Per id em̄ qp̄ vnū omnes de vno sumere oportet. Hos ergo notat q ī eccla vbi causa vnitatis & mysteriꝰ conuenit, suas oblatiōes causa dissensiōis (quam pseudo seminauerūt) sibi vēdicabant. Tantas em̄ dissensiōes inter eos pseudo seminauerant, vt suas celarēt oblationes & vendicarent: cum vna eademq; prece oīm oblatiōes bñdicerent. Et hoc ita faciebāt, vt cæteri vnde offerrēt nō habentes, non sumentes. ptē confunderētur; & hoc tā cito, vt superuenientes nihil inuenirēt. Et dū sic, domi potius agenda sunt. Sed vt corrigantur, formam quę à Christo in hmōi re data est iterat. f ¶ Ecclesiam. Eccla fideles: de quibus dr Vt exhiberet sibi eccliam gliosā. Hoc tn̄ noīe vocari ipsam domū orōis Aplīs testatur, dicens: Aut ecclesiam dei &c. g ¶ Laudo uos Vel sic distingue: Laudo vos in hoc: vt iqne nō laudo. h ¶ Ego enim ac. &c. Ostendit mysteriū eucharistię inter cœnandū celebratū, non cœnā esse. Medicina em̄ spiritualis est & memoria redemptionis, vt maiora consequamur, qa morte Christi liberati sumus. Huius in edēdo & bibendo memores esse debemus

Nicolaus de Lyra.

In oībus in qbꝰ nihil certi sacra scriptura diffinit, mos populi dei & instituta maiorū, p lege sunt habenda. a ¶ Hoc autem præcipio. Postq; Apostolus reprehendit Corinthios in celebrita te sacramenti eucharistiæ circa habitū, hic cōsequēter eos reprehē dit circa conuictū. Nam in hoc aliq se inordinatē habebāt. Dicit igitur: Hoc aūt præcipio. quod sequitur: b ¶ Nō laudās: sed reprobās. c ¶ Quod nō in me. &c. cō. ad eccleſiam: vbi debet esse pceptio sacri eucharistię. & hoc est cōtra rōnē cuiuslibet cōgregatiōis, videm̄ em̄ qp̄ aīalia eiusdē speciei & etiā aues congregantur ad inuicē, ppter melius. ſ. ppter maiorē securitatē & plis educationē & mutuā cōsolationē. Sīlr ciuitas q̄ ē hoīm cōgregatio, ē, ppē meli. ſ. ppter securitatē & indigētię mutuę releuationē p diuersa artificia. Indiget em̄ hō vestitu, armis, doctrina & similibus in quibꝰ nō sufficit vnū artificiū, sed multa regrūt iō & silr cōgregatio fidelium in ecclesia debet esse propter melius in spiritualibꝰ aliter esset

a ¶ De alīs Gentibus ad fidem Christi vocata. b ¶ Quod dictum est de velandis capitibus. c ¶ Sed improbanti.

a ¶ i. non ad vsum perfectionis: sed ad detrimentum damnationis. ¶ Vt deseret.

a ¶ Ad dominicā cęnam. ¶ Primum malum, dissentio: vt de oriuntur cætera.

a ¶ Quæ exigit charitatis vnitatem.

a ¶ Discordias.

a ¶ In quibusdam esse. Quod non est inutile bonum. b ¶ Non vult, sed scit futurā. c ¶ Vt in his qui dubitant de resurrectione. ¶ Vtile est.

a ¶ Non tantum reprobi sed. ¶ Qui dicunt ergo Christi. ¶ Inter vos. b ¶ Quod fieri debet non tam corporum confortio, quam cordium glutino. ¶ Et quia in vobis scissurę.

a ¶ Ex hoc solo quod scissuræ sunt in vobis. ¶ Vt ei tam in præsenti hoc damnum habetis in futuro prius. b ¶ Non licet.

a ¶ Vestrum contendentium.

a ¶ Ante dominicam cœnam. ¶ Totum quod obtulit. b ¶ Non ad erogandum pauperibus.

a ¶ Cui nihil datis. b ¶ Cum sobrij esse deberetis. ¶ Sed. ¶ In domibus potius faciendum.

a ¶ Domum orationis. b ¶ Quod vere facitis, & si non putatis.

a ¶ Et erubescere facitis.

a ¶ Et cum hæc sint, non inuenio quid dignum sit vobis. b ¶ In alijsum hoc nihil laudabile inuenio.

a ¶ Non laudo: quia corpus domini est, quod sumere debetis, & in eius commemoratione. Q. Quod ego ab ipso didici, hoc.

Hæreticus quis

Hæreses ordinant ad bonum dupliciter

†1.q.3.c. saluator. i. pri. 24. q. 3. c. fi.

†secus.

† 44. di. c. quō. ñ.

†occupat, anticipat

Eph. 5. f.

Diuisio

a ¶ Hoc au. præ. Nō deserētis solertia regrat, sed p̄cipiētis auctontas attendatur. b ¶ Nō lau. Incipit de dñica cœna, in qua multū peccabāt. c ¶ Opor. & hære. Nō vult nec oportet Apostolus esse hæreses. Sed qa sic futurū est, dicit: Et quia hoc vtile est, ad qd vtile subdit, vt nō tm reprobi q dicūt: Ego sū Pauli, sed & qui probati sunt manifesti fiant. Hæreses Vt etiam in his q dubitāt de resurrectiōe. Scissuræ, pro donis spūalibus: & hi malo suo prosunt catholicis. Omnes enim inimici ecclesię vl errore cęcati vl malicia deprauati, p̄sunt ecclīæ: qa si accipiūt ptātē corp̄aliter affligēdi, exercēt eius patientiā Si verō male sentiendo aduersant, exercēt eius sapīam. Ab aduersario enim̄ mota q̄stio discēdi extitit occasio. Hæreticꝰ ē q aliquis temporalis cōmodi & maxie glorię principatusq; sui gr̄a falsas ac nouas opiniōes vel gignit vel sequit. d ¶ Domi. c. Aug. dicit acceptionē eucharistię, quā nō debēt pransi sumere, vel mensis suis miscere, vt hi quos Apostolus arguit, sed ieiuni in honorē tanti sacrāmēti. Licet em̄ post cœnā discipulis suis dederit corpꝰ & sanguinē suum, nō tn iā calūniādū est vniuersę ecclię, qp̄ à ieiunis semp̄ sumit. Nā Saluator quo vehementiꝰ cōmēdaret mysteriū huiꝰ altitudinē, voluit hoc vltimū infigere cordibus & memorię eorū. Quo ordine āt post sumeret, ab aplīs ꝓ quos ecclīas disposituras erat, seruauit docēdū. e ¶ Vnusquisque enim suam cœnam præsumit. Notat illos q munera quę offerebat alta ribus pro sacrificio cōficiēdo, pacto illo si bi resumebāt, nec alīs ñ habētibꝰ cōmuni cari sinebāt, sed soli sumebant: vt inde etiā iebriarentur alīs esuriētibꝰ. ¶ Ambro. Munꝰ oblatū totius sit ppli. i. vniuersis cōicari debet, qa in vno pane oēs signant Per id em̄ qp̄ vnū omnes de vno sumere oportet. Hos ergo notat q ī eccla vbi causa vnitatis & mysteriꝰ conuenit, suas oblatiōes causa dissensiōis (quam pseudo seminauerūt) sibi vēdicabant. Tantas em̄ dissensiōes inter eos pseudo seminauerant, vt suas celarēt oblationes & vendicarent: cum vna eademq; prece oīm oblatiōes bñdicerent. Et hoc ita faciebāt, vt cæteri vnde offerrēt nō habentes, non sumentes. ptē confunderētur; & hoc tā cito, vt superuenientes nihil inuenirēt. Et dū sic, domi potius agenda sunt. Sed vt corrigantur, formam quę à Christo in hmōi re data est iterat. f ¶ Ecclesiam. Eccla fideles: de quibus dr Vt exhiberet sibi eccliam gliosā. Hoc tn̄ noīe vocari ipsam domū orōis Aplīs testatur, dicens: Aut ecclesiam dei &c. g ¶ Laudo uos Vel sic distingue: Laudo vos in hoc: vt iqne nō laudo. h ¶ Ego enim ac. &c. Ostendit mysteriū eucharistię inter cœnandū celebratū, non cœnā esse. Medicina em̄ spiritualis est & memoria redemptionis, vt maiora consequamur, qa morte Christi liberati sumus. Huius in edēdo & bibendo memores esse debemus

Nicolaus de Lyra.

In oībus in qbꝰ nihil certi sacra scriptura diffinit, mos populi dei & instituta maiorū, p lege sunt habenda. a ¶ Hoc autem præcipio. Postq; Apostolus reprehendit Corinthios in celebrita te sacramenti eucharistiæ circa habitū, hic cōsequēter eos reprehē dit circa conuictū. Nam in hoc aliq se inordinatē habebāt. Dicit igitur: Hoc aūt præcipio. quod sequitur: b ¶ Nō laudās: sed reprobās. c ¶ Quod nō in me. &c. cō. ad eccleſiam: vbi debet esse pceptio sacri eucharistię. & hoc est cōtra rōnē cuiuslibet cōgregatiōis, videm̄ em̄ qp̄ aīalia eiusdē speciei & etiā aues congregantur ad inuicē, ppter melius. ſ. ppter maiorē securitatē & plis educationē & mutuā cōsolationē. Sīlr ciuitas q̄ ē hoīm cōgregatio, ē, ppē meli. ſ. ppter securitatē & indigētię mutuę releuationē p diuersa artificia. Indiget em̄ hō vestitu, armis, doctrina & similibus in quibꝰ nō sufficit vnū artificiū, sed multa regrūt iō & silr cōgregatio fidelium in ecclesia debet esse propter melius in spiritualibꝰ aliter esset reprobanda, vt dicitur Isa. 1. d. Iniqui sunt cœtus vri: kalendas vestras & solēnitates vestras odiuit anima mea &c. Hoc autem erat ī Corinthijs, ideo subditur: d ¶ Primum quid. id dissensiō est primum malum inter vos; vnde oritur contentio & alia mala. e ¶ Et ex parte Dicit ex parte: quia aliqui Corinthiorum erant ad hoc proni: tamen nō oēs. f ¶ Nā oportet. id est vtile est non per se: quia hæresis est mala simpliciter. nec ex parte hominum: sed ex parte dei eliicientis ex hoc bonum: quia sicut dicit Augustiꝰ. in enchi. Deus adeo omnipotens est & bonus, qp̄ non sineret mala fieri, nisi ex eis eliceret maiora bona. sicut ex persequutione tyrannorum elicuit patientiam martyrum Sicut est in proposito, Hæreses enim ex dei, potētia dupliciter ordinantur ad bonum. Primò vt ex hoc veritas fidei magis elucidetur, nam argumentis hæreticorū fideles excitantur ad scrutandum plenius illa quæ sunt ad fidei defensionē: & ad quæ rendum talia per orationē à deo. Secundò, quia per hæreticorum persequutionem examinantur & probantur fideles, sicut aurū in fornace. & hoc est quod dicitur: g ¶ Vt & qui probati sunt. i. approbati à deo. h ¶ Manifesti. p distinctionem eorū ab alīs. ex similibꝰ causis dicit Saluator Matthęi. xvij. a. Necd se em̄ est, vt veniāt scādala. i ¶ Cōuer. Hic tertiò arguit Apostolꝰ Corinthios de hoc qp̄ male se habebant circa sacramentū eucharistiæ q̄tū ad cibū: quia aliqui eorū prāli sumebāt corpus Christi, sumentes argumentū ex hoc, qp̄ Christiꝰ post cœnā hoc sacramentū instituit & discipulis dedit: quod tūc fuit rōnabile: quia ibi debuit inchoari veritas, vbi cessauit figura. Huius aūt sacramēti figura fuit immolatio agni Paschalis. & ideo post illius agni esum Christus rōnabiliter instituit hoc sacramentū, sed ò vt ex loco huius istitutiōis sacramēti Christiꝰ iret ad passionē: cuiꝰ mēoriale est hoc sacramētū. tertiò vt ex hoc firmiꝰ maneret impressum cordibꝰ discipulorū vltio tradebat eis. Postea rōnabiliter statuit ecclesia ī reuerētia tāti sacri, qp̄ nō sumat nisi à ieiunis: nō solū ieiunio ecclię, sed ēt natura: qd̄ soluit p modū cibi & potꝰ siue p se nutriat vt corpꝰ mixtū, siue ēt cum alio, sicut aq̄ pura. Dies aūt icipit à media nocte: & iō q post mediā noctē aliqd sumpserit dicto mō reddit inidoneꝰ ad sumēdū hoc sacrm̄ firmi tn̄ ab hoc excusantur, dicit igit: Cōue. er. ad ptcipandum eucharistię sacrm̄. k ¶ Iā non est. i. nō licet vobis. & subdit cā cū dicit: l ¶ Vnus. añ sumptionē sacri: prępabāt em̄ sibi sua cibaria & portabāt ad eccliam, cōedētes añq; sumerēt sacrm̄: & sic diuites laute cōedebāt & bibebāt, paupes āt esuriebant. iō dicit. m ¶ Alius quidē. In hoc erat ēt cōtēptꝰ ecclię quę cōsecreta est diuinis vsibꝰ: ppt qd̄ nō ē talibꝰ applicāda. iō dicit: n ¶ Nūqd do. i. domos nō cōsecratas ī qbꝰ debent exerceri talia conuiuia. o ¶ Aut eccle. Ibi accipiat aut, p certē. q. d. certitudinaſr est in hoc cōtēptꝰ ecclię. p ¶ Et con. eos. ſ. paupes nō habentes quid cōederent honestē corā tanta multitudine. q ¶ Quid di. uos. super hoc factū. r ¶ Lau. uos? interrogative; & rñdet: s ¶ In hoc nō. imo vitupo. Minus dicendo plꝰ significat. t ¶ Ego enim. Postq; Apostolꝰ rephēdit Corinthiorū errores circa eucharistiæ celebritatē, hic cōsequnter oñdit huiꝰ sacri dignitatē. Et diuidit in duas ptes: qa prīo facit qd̄ dictū ē, sed ò fideles ad reuerenter sumēdū hoc sacrm̄ iducit, ibi: Itaq; &c. Circa primū premittit autoritatē eiꝰ qd̄ dicturꝰ ē: qa ñ phātastice vl hūana psumptiōe cōfictū est, sed à dño reuelatū: & hoc ē qd̄ dicit: Ego enim ac. à do. mihi reuelante. Quod & tradidi uo. Cōsequnter ostendit istitutionē quo ad corpꝰ, di. v ¶ Quoniā do. le Circa qd̄ sciendū qp̄ sicut in vita corpali prīo est generatio. sed ò geniti nutritio. sici vita spūali præcedit bapismꝰ q est spūalis generatio: & sequit eucharistia

quæ est

☞ debem⁹,nouū Testamētū in hoc cōsecuti: quia bñficij diuini sanguis est testis,vnde ad tuitionē corpis & aię pcipimus: quia caro Christi ꝓ salute corpis,sanguis ꝓ aia nra.ideoq; non manducandum ꝑdixit lex sanguinem. a ¶ In qua nocte. In nocte passus ad lucē resurrectōis venit. b Fregit: in sacro scilicet secūdū qꝫ videbatur,& integrū a fidelibus credebatur. Fre. Vnū oib⁹ dedit,vt in vnitate permaneāt:sed cū fregit,spontaneā passionē suā oñdit. c ¶ Acci. & m.&c. Postcelebratum vetus pasca dominus corpus & sanguinē suum discipalis dedit, vt ostenderet veteris Test. sacramenta cessatura. ¶ Ideo postalia dedit,, vt discipulorum memorię tenacius infigeretur,& ab ecclesia deinceps frequentaretur. Sub alia specie tradidit & deinceps a fidelibus sumendum instituit,quia fides non habet meritum,cui humana ratio præbet experimentum. Sub specie panis & vini:quia res huius speciei expressam habent similitudinē, cū veraq; re huius sacramēti,cōtenta .s. & significata,& significata & non contenta. Contenta & significata est caro Christi, quam de virgine traxit,& sanguis quē ꝓ nobis fudit. Significata verò & non contēta,vnitas ecclesiæ in prædestinatis, vocatis,iustificatis & glorificatis.vnde Hieroñ. Dupliciter intelligitur caro Christi. vel illa quæ crucifixa est & sepulta, vel spiritualis illa atq; diuina, de qua ipse dicit: Caro mea,vere est cibus &c. Et verè qui manducat meam carnem in me manet &c. Sunt itaq; tria in hoc sacramēto. Vnum,qd' tantum est sacramentū,vt species visibilis panis & vini. Alterū quod est sacramentū & res,vt caro Christi propria & sanguis. Tertiū qd' est res & non sacramentū,vt est mystica caro Christi. Sacramentū verò est sacræ rei signū. Et septies illa vtranq; rem signat. & vtriusque expressam gerit similitudinē. Nam sicut panis præ cęteris cibis corpus reficit & sustentat,& vinum hominem lætificat & inebriat:sic caro Christi interiorem hominem magis cęteris gratijs spiritualiter reficit & saginat,& sangnis spiritualiter lętificat.& sic inebriat vt sobriū reddat.vnde Calix meus inebrians qꝫ pręclar⁹ ē Habet & similitudinē cū re significata tantū,quę est vnitas fideliū quia ex multis granis vnus conficit panis,& ex pluribus acinis vinū in vnū confluit,sic ex multis fideliū personis vnitas ecclesiæ cōsistit. Cuius etiam sacramentū est corpus Christi proprium quod de virgine sumpsit:quia sicut corpus Christi ex multis membris puris & ab omni peccati macula communibus cōstat, ita & vnitas ecclesiastica ex multis personis mundis & immaculatis conflatur. In cuius rei typo facta est arca domini de lignis sethim ,quæ sunt imputribilia & albæ spinæ similia. Sub duabus speciebus iō dedit, vt ostenderet Christus totā humanam naturā.i.corp⁹ & animam assumpsisse,vt vtranq; redimeret,Panis enim ad corp⁹ refertur,vinū ad aiam:quia vinū sanguinē operatur,in quo sedes animę ꝑ physicis esse dicit. Et iō sub duab⁹ speciebꝫ celebrat,vt aiæ & carnis susceptio in Christo,& vtriusq; liberatio in nobis significetur. ¶ Aqua iō apponit,vt oñdat nrā redēptio ꝓ Christi passionē facta,& ei⁹ passio ,pcurata ꝓ nra dilectiōe. Aq; em̄ genus humanum significat.vñ in Apo. Aquæ qs vidisti,ppli sunt,qrū sal⁹ non posset esse sine passiōe dñi,nec dñi passio sine ppli dilectione: nisi enim nos diligeret , ꝓ nobis morti se nō traderet. ¶ Verum corp⁹ Christi esse in altari ipsa testat' ỹitas cū inqt:Accipite,hoc est corp⁹ meū. Et sctōrū autoritates in mediū ducte cōprobāt. Ait em̄ Amb. Antecq; cōsecrat panis ē & vinū:vbi aūt ỹba Christi operata fuerit,de pane fit Christi caro & corp⁹. Itē sermo Christi q potuit ex nihilo facere qd' nō erat,nunqd pōt ea q̄ sūt mutare in id qd' nō erāt. Itē Eusebius:Inuisibilis sacerdos visibiles creaturas insubstātiam corpis & sanguinis sui verbo sua secreta pctā te commutat. ¶ Itē: Et mali verū corpus Christi sumūt. Idem. Est etiam in peccatoribus indigne sumentib⁹ vera Christi caro,& ver⁹ Christi sanguis:sed essentia non salubri efficientia. Et Apostolus: Qui manducat & bibit corpus domini indignē &c. Per quod docemur,quā,sit cauendum malē accipere bonū:ecce em̄ factū est ma-

Nicolaus de Lyra.

☞ lū,dū

☞ quæ est spūalis nutritio.in gnatione verò naturali generans nō cōiūgit genito sed'm substātiā,sed solū sed'm ỹrutē,i nutritiōe ỹ ò cibus cōiūgit nutritio sed'm substātiā:& sīr ē in vita spūali, Christ⁹ i sacro baptismi solū ē sed'm ỹrutē,sed i sacro eucharistię qd' ē alimētū spūale,ē sed'm substāriā. Cōtinet ār ibi Christ⁹ sub specie

a ¶Imminente iam passione, & ideo acceptius tenendum.

a Christus in qua nocte tradebatur, a

¶De reparatione hominum sic futura. b

b accepit panem, & gratias agens fre c d

a ¶ Ingratum & acceptum intelligite, fide comedite

¶ Vt conformes mihi fiāt.

c git & dixit: † Accipite & mandu e

a ¶Quod aliud videtur. b ¶Illud idem substantialiter, vel secundum effectum.

cate: Hoc est corpus meum, quod f

a ¶ Quod dixi.i.corpus meum ac. & man. vt sicut præcessi, sic sequamini.

pro uobis † tradetur. Hoc facite in g

a ¶ .i. in memoriam passionis & mortis meæ.

meam commemorationem. † Si, h

a ¶ Pro nostra salute & exhortatione.

b ¶ Iam nuito veteri pascha.

militer & calicem postquam cce, i

¶ Q. Hic calix est meus sanguis, in quo effuso confirmatur nouum testamentum: quia testamentum in mortuis commendatur. vel est nouæ promissio, non temporalis, sed æternæ vitæ.

nauit, dicens: Hic calix nouum k l

Testamentum est in meo san, m

specie panis & vini,ne fidelib⁹ esset horribile, si carnē hūanā & sanguinem sumerēt in ꝓpria specie,& sine infidelib⁹ esset derisibile:& vt meritū augmentet hoim credētiū ꝙ sub specieb⁹ panis & vini corpus Christi & sanguis contineat. Datur etiā hoc sacrm sub duplici specie,.s.panis & vini,vt p hoc pfectē spūalis refectio designetur. Et qa est memoriale passionis Christi,in q̄ sanguis fuit sepat⁹ à corpore,ppē qd' primò tāgit institutio hui⁹ sacri q̄tū ad corpus siue carnē,sed'ò q̄tū ad sanguinē,ibi:Sīr & calicē. Circa primum dicit Quoniā d. Qui est institutor sacramentorum & non alius. a ¶ In qua nocte. vt sic post institutionem hui⁹ sacri iret ad passionem rōne prædicta. b ¶ Accepit panē. Vt p hoc designaret voluntarie se ire ad passionem. cuius hoc sacramētum est memoriale. c ¶ Et grās agens. Vt doceret nos in omnibus deo grās agere d ¶ Fregit. non anteq; ỹba cōsecrationis ,pferret,sed post. vñ cum dr: Fregit: anticipādo dr: qa cōsecrauit vt nos. nam sacerdos nō ,pfert ỹba cōsecratiōis in persona ,ppria,sed i psona Christi. Mat. ỹò. xxvj. dicitur: Accepit panem & benedixit &c. de qua bñdictione Apls mētione nō fecit: qa Mat. p illā nihil aliud intellexit, q̄ ꝓlationē ỹ borū.s. Hoc est corp⁹ meū. Sciendū etiā ꝙ cū subdit: Fregit: nō ē intelligēdū, ꝙ corp⁹ suū fregit: qa non ē in sacramento frāgibili mō: sed fregit spēs panis remanētes. e ¶ Et di. acci. In hoc igitur tāgit vsus huius sacramenti quod à fidelibus sumitur, vt Christo per augmentum grāe magis incorporentur. f ¶ Hoc est corpus. Ista sunt consecratiōis verba,& est sensus: hoc est corpus meum. i. contentū sub his speciebus panis est verū corpus meū: quod fit virtute diuina per cōuersionem substantię panis in verū corp⁹ Christi solis accidentibus remanentibus: qd' fit diuinit⁹, ne caro Christi sub ,ppria specie, qd' videretur horrēdū, à fidelib⁹ sumeret. Qd' aūt virt⁹ diuina hoc agere possit, declarat: Agētia em̄ creata quę materiā, præsupponūt sub stātia manēte trāsmutāt accidētia exteriora in accidentali mutatione, sīr manēte materia transmutāt substantialē formā in generatione. agens verò diuinū materiā nō præsupponit, cū sit eius effectus. ideo vnū cōpositū ex materia & forma substātiali conuertere pōt in aliud accidētib⁹ remanētib⁹ diuia ỹ tute subsistētiam eis dante. Hæc aūt cōuersio fit subitò i fine ,platiōis ỹ borū: qa tū chūt sensum pfectū & effectū. efficiūt em̄ ꝙ figurāt. Vñ cōsiderādū, ꝙ hoc sacrm pficitur in cōsecratiōe materię: nō i vsu ipsi⁹. Alia ỹ ò sacra nō pficiunt in cōsecratiōe materiæ,sed i vsu: sicut baptism⁹ & cōfirmatio nō pficiunt in bñdictione aquę & chrismatis: sed i ablutione & vnctione cū determiatis ỹ borū formis. g ¶ Hoc fa. in. Quia sacramētū hoc est memoriale dñicæ passiōis. h ¶ Similiter. Hic cōsequnter agit de institutiōe sacri eucharistię q̄tū ad sanguinē: qa sicut Christ⁹ cōuertit panē i corp⁹ suū,ita & vinū i sanguinē, vtrūq; em̄ est de pfectiōe hui⁹ sacri. Tū qa ꝑ vtrūq; simul exprimit pfectē passio Christi cuius ē memoriale. Tū qa vtrūq; significat pfectē refectionem. Nec est intelligendū, ꝙ istæ duæ cōsecratiōes,.s. panis & vini mutuo se expectent, vt dixerunt aliqui: quia post consecratio nem panis immediatē añ cōsecrationē vini sacerdos ostendit ppło hostiam adorādā: qd' nō fieret, nisi verū corp⁹ Christi ibi esset. Verum tamē nō est ibi verū corp⁹ Christi sine sanguie: qa corp⁹ est ibi ex vi cōsecratiōis: sanguis aūt ex concomitantia reali, sicut deitas & aīa. Si ỹ ò in triduo mortis Christi: qñ sanguis erat effusus à corpe & aīa sepata, aliqs apstorū cōsecrasset, nō ibi fuisset tūc sanguis vel anima: tñ fuisset ibi deitas, quæ semp erat cū corpe: qa nūq̄ dimisit qd' semel assumpsit. Dicit igit Apls: Sīr &c. i. vnū i calice cōtētū cōsecrauit i sanguinē suū. i ¶ Postquā. cce. In q̄ tāgit institutionis hora rōne supradicta di. k ¶ Hic calix. i. cōtētū in hoc calice. l ¶ Nouū test. vetus em̄ Testamentum ,pmittebat bona corporalia, nouum aūt ,pmittit bona spūalia. de quo prædixit Iere. ꝓpheta. xxxj. e. Ecce dies veniēt dicit dom⁹, & feriā domui Israel & do. Iu. fœ. no. nō sed'm pactū qd' pe. cū pa. vr̄is &c. m ¶ Est in meo sā. Vetus enim Testamentū fuit cōfirmatū p aspsionem sanguinis victimæ brutalis, vt hr̄ Exo. xxiiij. Nouū verò Test. sanguinis Christi effusionem, vt dicit Apls Heb. ix. p hoc oñdit excellentiā noui. Test. Lucas ỹ ò eadē verba cōsecratiōis sanguinis ponit. xxij. ca. nisi qd' addit: q ꝓ vobis fundetur. fuit em̄ discipul⁹ Pauli apostoli, & eū secut⁹ fuit scribēdo euāgelium Matth. xxvj. dicitur: Hic est sanguis meus &c. Vñ dixerūt aliqui, ꝙ quæ cūq; ỹ borū istorū in cano

☞ ne scriptorum

Ioh.6.f. Tria in sacramento eu charistię Psal.103.b. Psal.22.b. Exo.25.a. Apo.17.d. Institutio sacramēti q̄ ad sanguinem. †15.dic.ē. †De consecrdi.2.c.scriptura.&c. †frangitur

lum dñm male accipiat bonũ. His aũt videt cõtraire quod ait Augustinus: Bonꝰ accipit sacramentũ & rem sacramenti malus verò sacramentũ & non rem. Ad qd dicimꝰ: Bonus accipit sacramentum i. carnem Christi ꝓpriã & sanguinem, & rem. i. vnitatẽ fidelium & gratiæ augmẽtũ: sed nõ sic malꝰ. ¶ Idem: Nõ mãducãs mãducat, mãducans nõ mãducat. i. nõ mãducãs sacramentaliter, manducat spũaliter: & manducans sacramẽtaliter, nõ mãducat spũaliter. Item dixit veritas: Non hoc corpus qd videtis manducaturi estis, & bibituri illũ sanguinẽ quẽ fusuri sunt q me crucifigẽt: sed sacrm aliud cõmẽdaui vobis. i. nõ i hac specie mãducaturi estis sed in sacro, nõ morsib⁹ discerptũ & laceratũ (vt putatis) sed integrũ & illesum. ¶ Sciẽdũ, ꝙ in ꝓlatiõe verborũ illorũ: hoc est corpus meũ. &, Hic est calix &c. mysteriũ cõsummat, & panis in corpus Christi cõuertit. Sed q̃ sit illa conuersio. Quòd formalis nõ sit manifestũ est, quia forma panis & vini remanet. Vtrũ verò sit substãtialis ꝑspicuũ nõ est. Quidã em dicũt sic substãtiã in substãtiã trãsire vel cõuerti, vt hęc fiat illa: nec tñ illa augeat. Nec concedunt, ꝙ hæc esse, illa verè dici possit. Alij aũt sic dicũt: hanc in illam transire vel conuerti: quia sub illis accidentibus sub quibus prius erat substantia panis & vini, post consecrationem est substantia corporis & sanguinis: quibus tñ ipsum corpus non afficitur. Nos igit incerta relinquẽtes, qd ex auctoritatibus certũ est profitemur. i. substantiã panis & vini in substantiã corporis & sanguinis dñici conuerti. Modũ verò conuersionis ignorare non erubescimus fateri. Quæ autem remanent de priori substantia, accidentia. s. color, sapor, forma, pondus, nec ipsum corpus Christi afficiunt, nec in eo fundant. ¶ Si verò q̃rit vbi fundent? Dicimus nobis potꝰ videri, ꝙ sint sine subiecto q̃ in subiecto. ¶ De fractiõe verò cuiꝰ rei vel in qua re sit manifestũ quidẽ, qꝙ nõ in corpore Christi, cũ ipm incorruptibile impassibile & imortale. Vñ & Christus redarguit carnalẽ sensum discipulorũ, q putabãt carnẽ Christi sicut aliã i ptes esse diuidẽdã & morsib⁹ lacerãdã. Ideo plures dicũt ꝙ nõ est ibi fractio, sed fieri videt tm. Quibꝰ obijcit qd ait Amb. Nihil falsum putãdũ est in sacrificio veritatis. vel sicut i magorũ pstigijs, vbi delusiõe quadã faciunt oculi, vt videat esse qd nõ est. Ad qd illi dicũt: Non fallit nos visus, nec fallit qd esset si crederet sic frãgi, vt videt. Nec est illusio qd ad vtilitatem fidei, non ad deceptionẽ sic fit. Alij dicũt, ꝙ ibi quidẽ sit fractio, nõ qdẽ in corpe Christi, sed in ipsa forma panis sacrali, qd videt Apls velle dicẽs: Panis quẽ frãgim⁹ &c. ¶ Item Aug. Qñ Christꝰ manducat, vita manducat. Nec qñ manducat, partes de illo facimus, & quidẽ in sacro sic fit. Itẽ vnusquisq; partẽ suã accipit, ptes mãducat, & manet integer. Ex qbꝰ patet, ꝙ integrũ & incorruptũ corpꝰ Christi mãducat: & si fractio vel passio ibi est, nõ i ipo, sed in sacro esse videt. Alij dicũt, ꝙ sit ibi fractio, sed nullꝰ rei, qa nihil ibi frãgit. Sicut em sunt ibi accidẽtia sine subiecto, sic mirabiliter põt ibi esse fractio in accidẽti vel sine omni re q̃ frangitur. Magnũ est em & inscrutabile istud mysteriũ. vñ Amb. Quid quæris naturę ordinẽ in Christi corpe, cũ præter naturam sit ipse dñi partus ex virgine? Credere iubemur, discutere non permittitur. ¶ Sciendũ, licet diuersę sint ibi spẽs panis & vini, nõ tñ duo sacramẽta dici debẽt, sed vnũ: qa sub vtraq; specie idẽ sumit. Præterea solet q̃ri: Si nõ est ibi substãtialis cõuersio vt quibusdã placet, sed quodã loquutiõis tropo, dicat trãsire vel cõuerti hoc in illud: scilicet ꝙ sub illis accidẽtibꝰ sumat sub qbꝰ erat substãtia panis vel vini, qd de ipsa substãtia panis vel vini factũ sit. Ad qd illi rñdẽt vel in ꝓiacẽtẽ materiã resolutã, vel in nihilũ redactã: qd põt ille facere qui de nihilo cũcta creauit. ¶ Querit etiã. Si aqua aliqua obliuiõe vel negligẽtia nõ apponat, an irritũ sit? Qd cũ de auctoritate nobis certũ nõ sit, sine assertiõe qd nobis videtur dicimus. Qd si nõ aio itroducẽdi hęresim, sed obliuiõe ꝑtermittat, nõ mꝰ. cõficit: veritãtẽ grauiter puniẽdũ. Nec Greci aquã addũt. ¶ Sciẽdũ ꝙ a brutis aialibꝰ corpꝰ Christi nõ sumit: & si videat. Quid sumit mus: qd mãducat? Fortè vt nihil, vt substãtiã panis sub specie sua reductã. Post hoc qd ptes illę q̃ ibi vident fieri significẽt videamus. Triforme est corpꝰ Christi. Pars ablata in calicẽ missa, corpus Christi qd iã surrexit mõstrat. Comesta pars ambulantẽ adhuc sup terrã, ps in altari vsq; ad finẽ remanẽs corpa sctõrũ vsq; in finẽ seculi in sepulchris iacentia. ¶ Nota ꝙ corpꝰ Christi volũtate fuit mortale & passibile, naturaliter nec mortale nec passibile, & immortale datũ fuit discipulis, & si tũc mortale esset. Nota ꝙ discipuli tale dñicũ corpꝰ acceperũt in cœna ante resurrectionẽ quale erat in natura. s. immortale. nã quale erat ex volũtate. i. mortale: qd dñs adhuc mortale non per naturã potuit Petro esse immortale: virtute eius cuius voluntate erat mortale, & non iure naturæ. Ipse em solus mortuꝰ est volũtate, alij oẽs ex necessitate. Credere debemꝰ panẽ & vinum qd Christus in cœna discipulis dedit mãducãdũ & bibẽdũ, in verum corpꝰ & verũ sanguinẽ Christi ibidẽ cõuersum: cũ prius panis verꝰ, & verũ vinũ. Nec est mirãdum, quẽadmodum dicit Aug. si mortalibus manibus se immortalẽ ferebat, cũ in trãsfiguratione q tũc & postea mortalis fuit, se in gẽa immortalitatis & ipassibilitatis Petro & Iacobo & Iohãni ostẽdit. a ¶ Quotiescũq;. Exponit i quã Christi commemorationem, mortem. s. b ¶ Donec ue. qa hoc non mutabit, sicut sacra Iudæorũ. c ¶ Indignè. Aug. in li. v. de vnico bap. Quia aliqs non adsalutẽ, nõ ideo minꝰ est corpꝰ & sanguis qd accepit. ¶ Augu. super Ioh. homel. viij. Et ictã obsunt malis, q̃re cauẽdũ est male accipe bonũ. Et mala ꝓsunt bonis, vt Paulo angelꝰ Sathanæ. Indignè. Amb. Indignus est qui aliter celebrat mysterium q̃ à Christo institutum est. Reus qui bñficium eius in irritũ ducit. ¶ Augu. super Ioh. homel. xxiij. Digne sunt: si tam de criminalibus pœnitet, q̃ displicent venialia, & si fragilitate humanæ conditionis sciat se statim ad ea rediturum. Nullum peccatum veniale est, dum placet quantũcũq; paruũ, sit mortale: si verò

Deiecõ. di. a. c. scriptura: & ea ite ratur.

poculum

De cõuersione speciẽ

De fractiõe sacramenti Ioh. 6. s.

Quæstio

Quęstio

Corpus Christi triforme

Nota

Nota

Mat. 17. a.

2. Cor. 12. b

Diuisio

Indignitas sumẽdi triplex.

Nicolaus de Lyra.

cne scriptorũ, ꝑferant, fit cõsecratio. Tũ meliꝰ dicit, ꝙ illis solis verbis cõsecratio ꝑficit, qbꝰ vtit ecclia ex traditiõe Apl̃orũ instituta. Paulus em & euãgelista intẽdebãt recitare verba q̃rũ ꝓtinẽt ad historiã rõnẽ, nõ aũt sc̃m qd ꝓtinẽt ad efficiendũ cõsecrationẽ: sed ecclia primitiua illa habebat in occulto propter infideles, sc̃m qd dicit Dionysi⁹ vl. ea. eccleſiaſtiç Hierarchię. a ¶ Hoc fa. Per hoc innungit ecclię huiꝰ sacri vsus. Debet aũt apponi aq: qa ꝓbabile est ꝙ dñs apposuit. In terra em illa ꝓpter vini fortitudinẽ cõsuetũ est semꝙ bibere vinũ cũ aqua. b ¶ In m. cõ. Cõsecratio em vini spũaliter repsentat effusionem sanguinis Christi. Cõsequẽter Apls exponit verba Christi dicẽs. c ¶ Quotiescũq; en. mã. pa. h. Dicit panẽ, ꝓpter species panis remanẽtes: hũc, ꝓpter idẽ nũero corpꝰ Christi significatũ & cõtextũ. d ¶ Mortẽ d. an. ipsam repręsentando ꝓ hoc sacrm. e ¶ Donec ue. ad itu. Per qd datur intelligi, ꝙ celebratio huiꝰ sacri nõ deficiet i ecclesia vsq; ad finẽ mũdi. vñ dicit Saluator Matth. vltimo. Ecce vobiscũ sum oibus diebus vsq; ad consummationẽ seculi. quia in hoc sacro est totus Christꝰ sc̃m humanitatẽ & deitatẽ, vt pateat i ꝑcedẽtibus. f ¶ Itaq;. Ostensa dignitate huiꝰ sacri, hic consequẽter Apls inducit fideles ad debitã eiꝰ sumptionẽ. Et diuidit in duas: qa primò ostẽdit periculũ indigne sumẽtiũ. sc̃dò adhibet remediũ, ibi: Probet aũt. Circa primũ dicit: Itaq; q. mã. pa. h. i. hoc sacramentum in quo sub specie panis continetur verũ corpꝰ Christi: & sub specie vini verus sanguis eius. g ¶ Indignè. quæ indignitas tripliciter põt contingere. Vno modo ex ꝑte celebratiõe: vt si quis nõ obseruet ritũ à Christo institutũ, offerẽdo aliũ panẽ ꝙ de tritico, & aliud vinũ ꝙ de vite. & similiter si nõ obseruet instituta ecclię circa eucharistię cõsecrationẽ. Alio modo ex ꝑte celebrãtis vel sumẽtis, hoc sacrm sumẽdo. s. cũ volũtate peccãdi mortaliter de futuro, vel impœnitẽs de præterito. h ¶ Reꝰ e. c. & s. d. Glo. pœnas mortis Christi exoluet. i. puniet ac si Christũ occideret. Qd nõ est intelligẽdũ sc̃m æqualitatẽ, sed sc̃m quandã similitudinẽ. Maius em ꝑtũ est agẽdo cõtra humanitatẽ Christi in specie propria q̃ in aliena: qa hoc est contẽptibili⁹ & horribili⁹. Itẽ qa Iudei occidẽtes Christũ moti fuerunt ex odio & inuidia q̃ notabiliter aggrauauerũt pctm. Alio modo accipit indignitas ex ꝑte sumẽtis ex defectu deuotionis, vt pote qa distracta mente ex occupatiõe tpalũ accedit ad hoc sacrm: habitualiter tñ retinet debitã reuerẽtiã. Et talis indignitas nõ facit sumẽtẽ reũ corpis & sanguinis dñi, impedit tñ fructũ sacri saltẽ in ꝑte. ¶ Cõtra dicta arguũt aliqui dicentes, ꝙ ꝑsõres actu possunt accedere ad hoc sacramentũ, sicut infirmꝰ actu ad medicamentũ. Sed hoc non valet: qa sicut baptismꝰ datur ad regenerãdũ in vita spirituali, sic eucharistia ad nutriendum regeneratũ. nihil aũt nutrit nisi viuum. ij. de aia. propter qd in sumentibus hoc sacramentũ requirit vita gratiæ.

h ✠ Probet autem

mortale, si verò displiceat, nullū iudicat. a ¶Probet aūt seipsū. E Si pcta sint quotidiana, vel nō sunt mortifera: & dimittatur confratri accessurus ad altare, & dicat. Dimitte nobis &c. Et sic secq; Mat.6.b. accedat & de pa. il. e. & de ca. bi. Q. vide si dimittas. Nam si non dimittis, mentiris: & ei mentiris quem non fallis. Mentiri deo potes, fallere non potes. ¶Augusti. Indigne accipit, si tunc accipit cum debet agere pœnitētiam: ergo prius se iudicet & seueritate penitētiæ se exerceat, vt a se ipso iudicatus, & non iudicetur à dño. no. Cessat enim vindicta diuina, si consessio præcurrat humana. ¶Quæritur an quotidie sūmēda sit eucharistia, an eligendi sint dies: quib⁹ homo purius conuenit. Quilibet tm̄ tiusq; viuens ad tantū sacrum digni sicut Iudas accedat: Huic quæstioni recte respondet, q moneat, vt precipue in Christi pace permaneat: & vt qcq; faciat, quod secundū fidē pie credit esse faciendum. Nā & Zacheus & Cēturio, cū alter Christū in domū suam gaudens receperit: alter verò dixerit: Non sum dignus vt intres sub tectū meum: saluatorē honorificauerunt, licet diuerso modo, & qsi cōtrario modo. Ad hanc etiā similitudinē valet q in antiquo populo vnicuiq; piorum māna scd'm ppriā voluntatē in ore sapiebat: sic in ore cuiusq; Christiani Christi corpus vel quotidie vel certis diebꝰ sumptū. Nā aliqs honorando nō audet quotidie sumere. Et alius honorando, nō audet vllo die prætermittere. Contemptū solū, nō vult ille cibus, sicut manna fastidium. b ¶Iudicium si. mā. Quæritur quomodo hoc, cū dns dicat: Qui mā ducat me, ipse viuet, ppter me? Sed duo sunt modi manducandi. Vn⁹ sacramentalis quo manducāt tā boni q̄m mali. Alius spiritualis, quo soli boni. Et hoc est non solum Christum manducare & in sacrāmēto eius corpus accipe, sed in ipso manere, & habere ipsum in se manentē. Spūaliter enim manducat, qui in vnitate ecclesiæ quā ipsum sacrāmentum significat, manet. Nam qui discordat à Christo, nec carnem Christi manducat, nec sanguinem bibit, & si tantæ rei sacrm ad iudicium quotidie sumat. De qua etiam dicit Aug. Vt quid paras dentem & ventrem? crede & manducasti. c ¶Ideo inter uos. Hoc fit ad correctionem aliorum. d ¶Dum iudicamur autem à domino. Eisdem qui patiuntur etiā pœna est aliquādo purgatoꝛia, vt prophetæ Addo qui prohibitus comedit: qui viuus potuit terreri vel contristari de eo quod non erat sensurus mortuꝰ. Dictū est enim ei: Nō inferetur cadauer tuū in sepulchro patrū tuorū. Et p hoc inobedictia propheræ puniri potuit, ne ad suppliciū tartareū ei⁹ aīa raperet. e ¶Corripimur. In paucis oīm emēdatio, qa timore pœnæ nr̄æ aliq emēdant. f ¶Inuicē expe. Amb. Vt multorū oblatio simul celebret. & oībus ministret.

Ioh.6.f. Māducādi sacrm modꝰ duplex. F

3.Re.13.c. 2.pa.12.d.

Nicolaus de Lyra.

Diuisio.

a ¶Probet aūt. Hīc cōsequēter adhibet remediū cōtra dictū periculū. Et diuidit i duas ptes: qa priò facit, ppositū. scd'ò, declarat quoddā dictū, ibi: Ideo. Circa primū dicit: Probet autē seipm hō. ppriā cōscientiam diligēter examinādo & emūdando: b ¶Et sic de pa. il. edat &c. i. tunc fructuose pōt hoc sacrm sumere. Fit aūt hic mētio de duplici specie. nā i primitiua ecclia sic dabat fidelib⁹: sed ppē piculū effusionis sāguinis, mō dat tm̄ sub specie panis. Sacerdos tm̄ celebrās accipit sub vtraq; specie, non tm̄ pse, sed etiā p aliis. ¶Qui em̄ mā. & bib. indi. mō supradicto. d ¶Iudiciū si. mā. & bib. i. ad suā cōdēnationē sumit. e ¶Nō dijudicans cor. do. i. non discernens ab aliis cibis. sumēs eodē mō sicut alios cibos. Sed contra hoc videt qd' dr Ioh. vj. f. Qui manducat me, viuet, ppē me. Ad qd' dicēdū, q̄ in-

An sępius sūmēda eu charistia.

telligit de digne māducātib⁹ tm̄. Sciēdū etiā, q̄ ex hoc ꝙ bo dicūt aliq, q̄ hoc sacrm est frequēter sumēdū ad vitā gr̄æ cōtinuandam & augmētandā. Alij aūt attēdentes dignitatem sacrāmēti & indigne sumētiū periculū, dicūt q̄ rarius est sumendum. Aug. autem neutrū vituperat, qa vtrūq; bn̄ potest fieri. sicut Zacheus recepit hospitio suo dm̄ gaudēs, Lu. xix. a. Et Cēturio repulit eū ab hospitio suo, d. Dñe nō sum dignus vt intres sub tectum meum &c.

Matth. viij.

a ¶Examinet. b ¶Denote accedēdum quia dominus est, vt gloriam videamur reddere redemptori.

a †Probēt autē seipsum homo, et sic b de pane illo edat, & de calice bibat.

a ¶Nam. b ¶Aliter.

†Qui enim manducāt & bibit indi c

a ¶Damnationem. b ¶Non sibi. ¶Tolera malū bonus, vt ventus ad præmia bonorum. & Iudas cum Petro cōuer sari potuit, coinquinare non potuit.

b gnē, iudicium sibi mādūcat & bibit, d

a ¶Per hoc quia. b ¶Ab aliis cibis. sed indiscrete & negligenter sumit. c ¶Quia indigne sumunt.

c nō dijudicās corpus domini. Idēo e f

a ¶Hoc est imago futuri iudicij, vt hinc discant non insultum esse. b ¶Febribus & aliis infirmitatibus. c ¶Longa insultitudine.

inter uos mūlti īfirmi & imbecillēs, g h

a ¶Moriūtur. b ¶Ita hæc mala ex indigna sumptione veniunt. Sed

& dormiūt multi. †Quia si nosmet i k

a ¶Pœnitendo. b ¶Puniremur.

ipsos dijudicārem⁹, nō utiq; dijudi l

a ¶Sed nec iudicium aliis inutile.

caremur. Dum iudicāmur autem à m

a ¶Secundū alios.

domino, corripimūr, ut non cū hoc n o

a ¶Cum amatoribus mundi. b ¶Q. Infidelis est qui incōstiderate accedit. c ¶Ne similis pœna vobis cōtingat.

mūndo dānēmur †Itaq; fratres mei p q

¶Ad similitudinem dominicæ cœnæ.

cū conuenitis ad manducandū, inui r

¶Ieiuni. ¶Sed. a ¶Suos cibos, nec post eucharistiam sumat. ¶Terrenis, pascatur.

cē expectate. Si qs esurit, domi mān a v

ducet, ut nō †in iudiciū conueniatis. x

a ¶De eodem. sed his carere non potestis.

Cætera autē cū uenero, dispōnam. y z

Matth. viij. b. & vtrunq; laudatur. Primum enim procedit ex a. G more. secundum ex reuerentia & timore. Amor autem simplicitēr præponitur timori: ideo frequentatio huiꝰ sacramenti est simpliciter melior: Veruntū qd' est simpliciter melius nō est semper melius q̄tū ad aliquē, ppter eiꝰ indispositionē. Propter qd' quilibet debet diligenter cōsiderare in seipso quem effectum habeat huius sacramenti frequens susceptio: quia si ex hoc crescit feruor deuotionis & potentia resistendi peccatis, frequentādum est hoc sacramētum: sinautē, rarius est sumendū. f ¶Ideo. in. u. Hic consequenter manifestat quoddam dictum. s. q̄ sumēs indigne iudicium sibi manducat & bibit. Ad cuius euidentiam sciendum, q̄ si deus omnia mala præsentialiter puniret, nihil futuro iudicio reseruaretur. Iterū si nulla mala puniret in psenti, eius prouidentia nulla hominibus videretur. Neutrū est conueniēs. ideo aliqua reseruat futuro iudicio punienda, & aliq̄ punit i pnti. Et maximè circa principiū legislationis videt cōueniens talis punitio, vt ex terrore alij induc anī ad obseruātiā: Sicut Exo. xxxij. dicit: post legislationē immediatē multa milia † De pe. hoīm occisa fuerūt i vituli cōflatilis adoratiōe. Et sic i primitiua eccla post latiōnē legis nouæ p Christū Ananias & Saphira puniti fuerunt subitanea morte, p peccato furti & mendacij, vt ex terrore alij à cōsimilibus cauerēt. Act. v. Et similiter in primitiua ecclesia fuerunt multi † De cō. di. puniti terribiliter ex eadē cā: ppter indi- 2. cliquido gnā susceptionē huiꝰ sacri: & p hoc manifestat iudiciū dei: ppter qd' dicit: Ideo. i. ppter indignā eucharistię sumptionem. g ¶Inter uos mu. in. i. puniti diuinitꝰ infirmitate corporali. h ¶Et im. Longa † ad condē valitudine laborantes. i ¶Et dor. mu. nationem somno mortis corporalis: à deo subitò interfecti. k ¶Quòd si nosm. di. con H sciētias nostras examinando & purgādo añ sumptionē sacri. l ¶Nō uti. di. i. puniremur à dño p modū talē. Notandū verò q̄ Apls in hoc iūgit se aliis, non qa esset culpabilis, sed ostēdēs se iūctū esse cū eis charitate. m ¶Dū iu. au. à do. id est punimur dicto modo. n ¶Corripimur. quia talis pœna ad correctionē inducit: Et hoc dupliꝰ. Vno modo ad correctionē nō punitorū, q̄n punitio ē ad mortē corpalē. Alio, mō ad correctionē. punitorū & etiā nō punitorū. s. q̄n punitio est p infirmitatē & imbecillitatē. o ¶Vt nō cū h. m. id est cū hominibus mūdanē viuētibus. p ¶Dānemur. s. æternaliter. q ¶Itaq;. Hīc vltimò concludit Apls intentū reducēdo fideles ad debitum modū. d. Itaq; fr. m. cū cō. in ecclesia. r ¶Ad mā. i. ad sumēdū hoc sacramentū. s ¶Inuicē ex. vt simul sumatis: qa sacramentū est ecclesiasticę vnitatis. t ¶Si qs es. nō potēs hoc expectare. v ¶Domi man. cibos suos cōmunes, postmodū tn̄ eucharistiā non sumpturus eodem die: poterit tn̄ in alia. Cōiciabant enim fideles cōiter quotidie in primitiua ecclesia. x ¶Vt nō in iu. cōdeles cōiter quotidie in primitiua ecclesia. x ¶Vt nō in iu. cōdeles cōiter quotidie in primitiua ecclesia vestram. y ¶Cætera au. c. ue. ad vos. z ¶Dispōnam. Ex quo patet, q̄ ecclesia multa tenet ex ordinatione Apostolorum, quæ tamen in sacra scriptura non habentur expresse: propter qd' sequenda est consuetudo ecclesiæ.

¶In ca. xj. vbi dicitur, in postil. Quia sicut caput influit cæteris membris sensum.

ADDI. I. Circa influxū gr̄æ à capite Christo in mēbris ecclesię duo cōsiderant. Quorū vnū corrūdet sensui. s. fides: Nā sicut p sensum rectè dispositū cognoscunt sensibilia q̄ naturaliter pertinent ad corpis sustentationē seu conservationem, sic per fidem cognoscunt credibilia q̄ ptinēt ad salutem animæ. Aliud verò correspondet motui. s. charitas: Sicut em̄ per motum corporalem rationabiliter ordinatū homo tēdit ad ea q̄ sunt naturaliter sibi conuenientia, sic per virtutem charitatis homo tendit in finem sibi supernaturaliter conuenientem.

¶In eodem ca. vbi dicitur in Postilla. Veruntamen, est principium filij: & sic habet quandam eminentiam inquantum non est ex alio.

ADDI. II. Eminētia vr̄ iportare seu sonare quādā inęqualitatē: & iō i diuinis psonis q̄ oino sūt coętę & coǣles. nō videtur

A videtur securū posse attribui eminētiā vni psone respectu alteri⁹. Et hoc aūt q̄ pr nō ē ab alio, fili⁹ aūt ē à pre, bñ dicēdū, q̄ in diuis sit ordo originis, tñ absq; prioritate, vt in pria pte. q. xlij. arti. iij. in corpore q̄stiōis. & sic absq; eminētia. Nam fili⁹ per generationē perungit ad habēdā eandē perfectionē naturę quę est in patre &c.

REPLI. In ca. xj. dicit postil. Sed'm cōparationē psectionis filiū esse æqlē patri, sed sed'm cōparationem originis pater habet aliquā eminētiam: qa nō est ab alio. Bur. dicit nō esse securum securū vti termino eminētiæ in diuis & prioris & posterioris. Sed C hoc est cōtra bm̄ Hilariū. ix. de trini. circa medium: vbi ponit cōtra Arriană hęresim asserētē filiū ipare pri, dicēs: Quāuis pr sed'm auctoritatē generatiōis sit filio maior, fili⁹ tñ sed'm doni cōfessionē nō est pre mior. De ordine origis priori & posteriori eiusdē ordis i diuinis dicit btus Aug. i de triplici habitaculo. In prima videbimus quō pr pcedit origie filiū. sed & grādis est disputatio de hoc ordie inter scholā fratrū minorū & pdicatorū, q̄ nō sunt pntis ppositi.

GLOS. ORDI.

Cap. XII.

¶ De illis post: sed.

DE spi. De bonis sctī Ca. XII. spiritus: p quorū maiorib⁹ alī supbiebāt, minores inuidebāt, & desperabant, quasi nunq̄ habituri.

b ¶ Scitis au. Spūalia traditur⁹ priora cōmemorat, vt sicut tūc imago idolorū ita nūc dei. Scitis. Vt expti: q̄ cū es. G. i. Gētiliter viuentes, eratis. c ¶ Eūtes. Nomē; quasi assidui. d ¶ Ideo no. qa p singula charismata hoīb⁹ magis gīā q̄ deo dabāt, nescientes hoc à spūsctō ministrari. In oibus ostēdit laudē dei esse in grām, vt sicut tūc cū imago idoli torum malū fuit ex hoīe, ita nunc ex spū dei, oia † vtcūque bona credanē. Ideo qa scitis q̄ spūs malus retractans vos à bono duxit ad tā irrationabile malū. i. idololatriā: p hoc facile vobis notū facio, q̄ p spm̄ dei abstinet à malo, & fit bonū. & hoc ē: e ¶ Nemo i sp. d. lo. cogitādo, loquēdo, operādo. Dicit. sīr trib⁹ modis. s. corde, ore, & ope: aliquā sepationē, à Iesu. i. qd'libet pctm̄: q̄ vox hūano errore est, vt oē falsum qd' est, abstinet per spm̄ à malo. ¶ Vel: Nō dicit ana. cui: Iesu: vt dicat eū vel non esse à deo, vel minorem deo.

† 1. q. 1. c. multę aūt. B † ministeriorum f ¶ Et ne. Quātuscūq; sit, dicit vere. i. cogitatiōe, v̄bo, ope: Iesus est dñs, & ego seru⁹ ei⁹: nisi p spūsctm̄, à quo oē verū. Qd' ē: Bñ opari ē p spm̄. Nō em̄ adulatiōe hoīm Iesus dr̄ dñs, vt in idolis q̄ ab hoīb⁹ dr̄ dicunē, cū nō sint. Nō ergo fauor est hoīm & bñficiū, q̄ Iesus dñs dr̄, sed donū dei, q̄ mysteriū suū hoībus declarauit. Qui dicit hoc, non p̄stat bñficiū religioni, sed accipit. Et gīa hoīm est, q̄ idola dr̄ dicunē, cū nō sunt. vñ & antistites eorū illis subiecti sunt. hīc verò aliter: vñ humiliari debent, vt patianē se arguī: non q̄rāt adulationib⁹ deliniri. ¶ Dicit. Proprie dicit qui volūtatē & mentē suā voce enūciat. Generaliter aūt ibi: Non omnis qui dicit mihi: dñe &c. Matt. 7. c. g ¶ Nisi in sp. Q. Bene operari & omne bonū est p spm̄sctm̄. & ideo tūc maior non despiciat minorē, qa mihil habet nisi à spūsctō. h ¶ Diuisiones u. Hoc cōe oībus: sed gīe sunt diuisæ, ne minor desperet: ne maior dum audit gīas, supbiat. Diuisiones. Sicut q dicit dñs Iesus ex gīa habet, ita i officijs ecclię, gīa est nō diuisa p psonas, sed idiscrete triū psonarū vnū op⁹ est. Diuisiones g. Gīas dicit ipsas ÿ tutes gratis à deo datas, sicut fidē & spem & hmōi: quarum effectus sunt quantum ad proximos ministratio, quantum ad se operatio. Quòd dicit Spūs d. Eadē prorsus substantia intelligit, sed trinitas in psonis.

NICO. DE LY.

Idē ve. &c.

DE spūalib⁹. Postq̄ Apls, psequt⁹ est de Cap. XII. trib⁹ sacris in qb⁹ errabāt Corinthij. s. baptismo, mrimonio, eucharistia: hīc cōsequēter tractat de gīa q̄ cōtinet i sacris. Et diuidit i duas ptes: qa prīò, ponit itē tū. sed'ò, psequit, ibi: Sciris. Circa primū, ponit itētū, dicēs: De spūa. au. i. de gratijs à deo datis. b ¶ Nolo u. ig. s. i. intēdo vos instruere. qa sicut dicit Seneca: Magnū ingratitudinis genus est ignorare bñficia accepta. c ¶ Scitis a. hīc consequenter, psequit intentū. Et diuidit in duas: qā primò cōmēdat dei gratiā in gīa li. sed'ò, psequit in speciali, ibi: Diuisiones verò. Circa primū cōmēdat dei grām ex trib⁹, prīò qa sine ea nō vitaē pctm̄ mortale, & q̄tū ad hoc dicit: Scitis e. c. G. es. i. Gentiliter viuētes absq; dei gratia. d ¶ Ad simulacra mu. adoranda. e ¶ Prout ducebamini. Et dicit ducebamini, instinctu dæmonum vel propria inclinatione, vel hominum persuasione. Secundò commendat gratiam dei, quia per ipsam vitatur pctm̄ mortale. & q̄tū ad hoc subdit: f ¶ Ideo no. uo. fa. q̄ ne. i sp. dei lo. di. anat. Ie. i. blasphemiā

Nicolaus de Lyra.

a ¶ De illis post: sed.

a ¶ Quod veritas habet, vt nō sit schisma inter vos, sed pax.

b Dicturus quod omnia bona a spiritusancto pręmittit simi litudines in cōtrario. ¶ Ve experti.

c ¶ Cui impietati repugnat ratio.

d ¶ A maligno spiritu, ¶ Eratis.

e a ¶ Tunc qui se abrumpit a Christi corpore, non habet hoc a spiritusancto.

f a ¶ Id est per.

g a ¶ Q. Nemo potest vitare malum & facere bonum nisi per ipsum: sed tamen. b ¶ Donorum spiritus.

h a ¶ Dator æque quantum ad se benignus omnibus.

i a ¶ Quibus alijs aliis subseruiant.

k a ¶ Filius. ¶ Pro arbitrio suo dans singulis. a ¶ Opera maiora scilicet & minora.

l a ¶ Idem est.

m a ¶ Dominus.

n a ¶ Operatio.

blasphemiā contra Christū. Et accipit hīc blasphemia large, p omni pctō mortali in quo est q̄dā blasphemia dei, inquātū separat ab eo. Nec ppter hoc dictū sequit, q̄ homo gratiā habēs sit ipeccabilis: qa nō necessitat ad vtendū gīa: & sic ex pprio defectu pōt peccare mortaliter: & sic nō opatur ex gīa, ppter qd' notabiliter dicit Apls. g ¶ Nemo in sp. dei lo. i. gīa spūsancti vtēs. Dicit, verbo vel facto. h ¶ Anathema Ie. i. qd' cunq; sepatiuū à Christo. Anathema em̄ sepationē iportat. Tertiò commendat grām ex hoc, q̄ nullus sine ea pōt bonum meritorium operari. & q̄tū ad hoc subditur: i ¶ Et ne. po. di do. Ie. † sequentes ni. in sp. Sed contra hoc videtur qd' dicit vel adducti Saluator Matt. vij. c. Non oīs q dicit mihi, dñe dñe, ītrabit in regnū cælorū. gīa vero ad illud introducit: ergo pōt quis dicere † anathema re nomen Iesu absq; gīa. Dicendū, q̄ aliqs Iesum i. maledicit & vno modo spiritusancto mouente nō tñ execrat Iehabito. & hæc motio duplex est. vna p̄ gesum. neralē influxū. & hoc modo dicit Ambr. In spūsctō q̄ oē verū à quocūq; dicat à spūsctō est. a- dr̄ duplr. lia p influxū specialē: & maxime in his q̄ excedūt facultatē naturę. & hoc modo Bala multa vera futura p̄dixit, Nu. xxiij. & Caiphas, pphetauit q̄ Iesus moritur⁹ erat p gente, Ioh. xj. c. Alio modo dr̄ aliqd in D spūsctō ipso mouente & habito p gīam i mēte. & hoc modo intelligit dictū Apli, q̄ nemo pōt dicere dñs Iesus. s. verē, ita q̄ Iesus sit veraciter ipsi⁹ dñs & ipse seru⁹ ei⁹: qd' nō pōt esse sine spūsctō ipm̄ inhabitāte p gratiā, & mouente ipsum saltem per influentiam generalem. & hoc etiā requirit in omni opere meritorio: in quo facto dicit se homo seruum Iesu Christi, cū dūm veraciter recognoscēs. k ¶ Diuisiones. Hīc cō sequēter Apls, psequit intētū de gratijs in speciali. & primò declarat gr̄ę gratis datę conditionē. sed'ò charitatis q̄ idē est cū gratia gratū faciente: vel habet in sepabiliter eam annexā, se. ca. tertiò cōparat gratias gratis datas adinuicē. xiij. ca. Pria i duas: qa prīò distinguit gīas gratis datas in quodā generali. sed'ò magis i speciali, ibi: Vnicuiq;. Circa primū cōsiderādū, q̄ gīa gratū faciēs principaliter daī, ppter bonū illi⁹ cui daī. s. vt eū dignū faciat vita beata. Gratia ÿ ò gratis data daī principaliter, ppter bonū ecclesię & nō Gratię quaillius cui datur: sicut donū, pphetię vel linguarū & huiusmodi, q̄ re dentur aliqn dantur non habētib⁹ gratiā gratū facientē. Ad talem verò vtilitatē requirit facultas loquēdi & operandi, q̄ daī per donum gratiæ, vtpote per donū linguarū: vt possit aliquis fidē p̄dicare gentib⁹ diuersorū idiomatū: & p donū miraculorū ad fidem confirmandā. & sic de alijs gratis datis, q̄ aliqn daní hoībus malis, secundū qd' dicit Saluator Mat. vij. c. Multi dicent mihi in die illa: Dñe, dñe, in noīe tuo, pphetauimus, & in nomine tuo dæmonia eiecimus, & in nomine tuo multas virtutes fecimus: & tunc confitebor illis: quia nunq̄ noui vos: Discedite à me oēs qui operamini iniquitatem. Igitur q̄tū ad illa dona. s. facultatem loquēdi vel operandi ad vtilitatem ecclesiæ prædentia, dicit Apostolus: Diuisiones ue. gra. s. quia plures sunt tales, vt videbitur. ſ. 1 ¶ Idem au. s. quia perfectiones quę sunt in creaturis diuisim, in deo sunt coniunctim. Secundò requiritur autoritas quę habetur per ministerium, vt per apostolatum, sacerdotium & huiusmodi. & q̄tum ad hoc dicit: m ¶ Et di. mi. s. idē au. d. cui omnia seruiunt. tertiò requiritur operum executio. & q̄tum ad hoc subdit: n ¶ Et di. op. s. In eodem enim officio vt apostolatu & huiusmodi vn⁹ plus alio opaī, vt Paul⁹ dixit de seipso. j. Co. xv. b. Amplius illis omnibus laboraui. & similiter in vna gratia. vtpote prophetiæ vel gratiæ miraculorum vnus alio plus abundat.

h ñ c-† Idem verò

E a ¶Idē ue. de. Hoc ait, ne pater & filius & spiritus sanctus alia seorsum operari videant, ex eo q̄ spūi gratias, & domino ministrationes, & deo operationes supposuerat, omnia referens ad vnum deū subdit: Quia deus. s. operatur. oīa. b ¶Oīa in oībus. Non vni omnia tribuit, sed in omnibus omnia operatur, vt quod non habet quis in se, habeat in alio & sic maneat charitas & hūilitas. ¶Si amas vnitatē, tibi habet q̄s in illa habet aliqd. Solus oculꝰ videt, sed nō sibi soli. hęc charitas est donū spūs qd' supat oīa, vt postea dicet. c ¶Vnicuiq;. Diuisa sūt bona, & nō ad meritū alicuius singlr dana, sed ad vtilitatē ędificādę ecclię. d ¶Sapię. sci. Sapia em̄ cōtēplatiōe, ēntoꝝ. Scia ī actiōe tpaliū. vñ ī Iob: Ecce pietas, i. cultꝰ dei ē sapia, q Grece theosebia. Et q̄s hic cultꝰ ei?, nisi amor & cognitio ei?. Absūnere aūt à malis scia est. mala autē in tpalibꝰ sunt: in qbꝰ caute & prudēter ỹ sandū ē. Cui dat̄ sapia q̄si sol est: Cui scia: luna ī nocte. secūdbus cętera dant̄, stelle sūt: qa hęc ī nocte sunt necessaria. vñ: Solē in ptāte diei, lunā & stellas ī potestate noctis. e ¶Alteri fi. Et fides inter dona dei & munera est. Nō ergo sola charitas, sed charitas cum fide à deo nobis ē. f ¶Sermonū. Vel sermones sūt allegoricę pnūciatiōes q̄ in pphetis & ī euāgeliꝭ. g ¶Hæc aūt oīa. Videq; Apls dicit hīc spūsctm dare dona. Alibi verò dicit: qa; dat̄ est. Christꝰ etiā ait: Accipite spūsctm. Vñ cū donum dei audiūt dici spūsctm: illud genus locutiōis agnoscāt d' qdicit Apls: In expoliatiōe corpis carnis nihil aliud ē q̄ ipsa caro. ita donū spūsscti, nihil aliud ē q̄ spūsscti⁹. Au. Intm̄ ergo donū dei ē, in q̄tū dat̄ eis qbꝰ dat̄. Apud se aūt deꝰ est, & si nemini det̄. F Cū em̄ dat̄ sua volūtate dat̄, & ipse idem oīa operatur diuidęs singulis, put vult. h ¶Vnus atq; idem spi. Aug. Quod s. dixit tres opari: hīc spūs: qa em̄, vnius nature qd' vnꝰ opat̄, & tres operant̄. Vnꝰ & idē, ne tot putent q̄t opa: nō q̄ sine pre & filio spūs operet̄. Inseparabilis est em̄ opatio trinitatis. i ¶Diuidēs sin. Vñ nec huic dolēdū, nec illi supbiēdū. Vt uult. Qui solus nouit qd cōueniat, & gratis, nō ad meritū hoīm. k ¶Ita & Christus. Caput & corpus dicitur Christus, ppter ineffabilē vnitatē capitis & mēbrorum. Vnꝰ spūs faciet oīa ī mēbris Christi corporis, sicut vna aīa videt in oculo, audit in aure, & in cęteris oibꝰ oīa facit. l ¶Et em̄. Ostēdit quō corpus Christi vnū: qa oēs in vno spū abluti: ducti sum⁹ in hoc, vt post sim⁹ vnū corpus, vnanimes p illū vnū spm̄, vt totū corpꝰ vna aīa vegetet. Et quia oēs potati sum⁹ in acceptione diuersorū donorū spūssancti, in vno spū: quia oīa dona ad vnū efficiendū dirigit, non vllꝰ persona contēnenda vel pferēda, nec hominibus gloria dei danda: quia vnus & idem in omnibus. m ¶Nam & cor. Ambro. Ostendit per similitudinem humani corporis vnitatem corporis Christi id est ecclesię habere varietatem officiorum & diuersitatē

Nicolaus de Lyra.

a ¶Idē uerò. &c. Effectꝰ em̄ primę causę necessario requirit in oī effectu aliarū cārū. b ¶Vnicuiq;. hīc cōsequēter accedit ad distinctionē dictorū magis in speciali. & prio grārū, secūdò ministrationū, ibi: Et q̄sdā qdē: Prima adhuc in duas: qa prio ponit grārū distinctionē. scdo adhibet similitudinē, ibi: Sicut ei corpꝰ. Circa primū dicit: Vnicuiq; &c. ma. i. gra gratis data p quā spūs sctūs manifestat̄, dat̄. c ¶Ad u. s. ecclię, vt prędictū est. d ¶Alij q. p spi. &c. Circa istā distinctionē cōsiderādū, q̄ sicut dictū est: Ad doctrinā fidei tria nā: q̄tū ad ea q̄ sunt fidei. Ad quod tria requrūt. primū ē, cognitio diuinorū, secūdū cōfirmatio eorū, & tertiū debita plario verborū. Quātū ad primū, tria sunt necessaria. primū est q̄ pricipia sint certissima, & q̄tū ad hoc ponit. g ¶Fides. q̄ est certitudo de rebus inuisibilibꝰ: q̄ supponunt vt pricipia catholicę doctrinę. Vñ dicit̄ Heb. xj. a Fides est substātia sperandarū rerū argumētū non apparētiū. Et accipit hic argumētū, p certitudine. ex q̄ pater, q̄ nō accipit hic certitudo euidētię. sed adhęrentię. vñ: Secūdus philosophus diffiniēs fidē dixit: Fides ē ignotę rei mirāda certitudo. Secūdū est cognitio cōclusionū principaliū ex dictis pricipꝭ sequētiū. & q̄tū ad hoc dicit: c ¶Sermo sa. q̄ est cognitio diuinorū ex articulis fidei sequētiū. Tertiū est cognitio effectuū, p q̄s interdū oportet causas manifestare. & q̄tū ad hoc ponit: f ¶Sermo sci. quę est cognitio rerū humanarū. qa inuisibilia dei p ea q̄ facta sunt intellecta cōspiciūtur, Rom. j. c. Circa secūdū qd' est cōfirmatio doctrinę catholicę sciendū, q̄ in his q̄ subsunt rōni naturali cōfirmatio est p argumēta ex̄ pricipꝭ euidētibꝰ deducta. In his aūt q̄ sunt suprā rōnē diuinitus reuelata, cōfirmatio est p ea q̄ sunt diuię virtutis, ppria. Et hoc fit dupl'r. Vno mō q̄n ad cōfirmationē fidei fit opꝰ miraculosū. Et hoc siue fit ad salutē corporū. & q̄tum ad hoc ponit: h ¶Gratia sa. Siue ordinet ad solā diuinę ptātis manifestationē, vt statio solis vel aliquid hmōi: & q̄tū ad hoc ponit. i ¶Operatio. Alio mō quātū ad cōfirmationē fidei manifestat̄ aliqd occultū qd' scire soliꝰ dei est, ppriū, sicut sunt cōtingētia futura, & q̄tū ad hoc ponit: k ¶Prophetia. vel cordiū occulta, secūdū qd' dicit. j. Reg. xvj. b. Hō videt ea q̄ parēt: deꝰ aūt intuet cor. & q̄tū ad hoc dicit: l ¶Discre. spi. Circa tertiū qd' est facultas, pnūciādi alijs ea quę sūt doctrinę catholicę duo requrunt. s. facultas idiomatis, vt pnūciās possit à qbuscūq; itelligi, & scd'm hoc dicit: m ¶Genera lin. & cognitio sensus eorū q̄ pferēda sūt. & q̄. tū ad hoc ponit: n ¶Inter. ser. Dicit igit Apls: Alij q̄dē dat̄ &c. & paret īra ex dictis vsq; ibi: o ¶Hæc aūt. &c. p hoc tollit error Gētiliū q̄ diuersas grās attribuebāt diuersis dijs: vt sapiētiā Iouī: loquutionē Mercurio, & sic de alijs. p ¶Diuidens sin. p hoc tollit error eorū q̄ dixerūt, deū cognitionē hr̄e rerū ī vniuersali tm̄, & nō singulariū. q ¶Prout uult. p hoc tollit error attribuētiū diuersitatē donorū fato vel cōstellatiōibꝰ, vl huīano merito, & nō diuinę volūtati sicut causę primę. r ¶Si cut e. cor. Hic manifestat̄ pdicta p similitudinē corpis naturalis. Et diuidit̄ i duas: qa primò ponit̄ similitudo i generali, secūdo exaplicat̄ magis ī speciali: ibi: Nā & corpus. Similitudo aūt est in hoc: q̄ sicut multa mēbra faciūt vnū corpus naturale: sic & fideles in Christo regenerati per baptismū facti sunt mēbra Christi: & sic faciūt sub capite Christo vnū corpus mysticū. Dicit igit̄: Sicut e. c. Ista vnitas nō est in diuisibilitatis qualis est vnitas puncti: nec continuitatis qualis est vnitas lineę: sed est vnitas perfectionis qua aliquod vnum perfectione ex multis constituitur, vt habetur .v. metaphꝭ & Christus qui est caput nostrum vnus est in persona. & per consequens omnes fideles sibi iuncti per fidem faciunt vnū corpus mysticum. Quod declarat consequenter, di. s ¶Etenim in uno spi. s. sancto. t ¶Omnes nos in unum corpus. mysticum. v ¶Bapiizati sumus. qui baptismus est spiritualis generatio. x ¶Siue Iudæi siue Gen. q. d. Hāc vnitatē nō impedit diuersitas gentis prędcens baptismus. y ¶Siue ser. siue liberi. q. d. diuersitas conditionis hanc vnitatem non impedit. vnde dicit Ambro. In domino bona seruitus & bona liberras æqua lance appenduntur. z ¶Et oēs in uno spiritu potati sumus &c. in potu sacramentali. a ¶Nam & corpus non est unum. Hic cōsequēter similitudinē applicat magis in speciali. & primo q̄tū ad corpus naturale. secūdo, q̄tum ad mysticum, ibi: Vos aūt estis. Prima in duas. quia primo describit corporis naturalis integritatē, secundo mēbrorū habitudinē, ibi: Non potest. Quātū ad primum

Datoꝭ. Pater. Necessaria. Gratia per quam patet q̄ in eo spiritus. Non per meritum. b Non solum sapientia. i. de diuinis intelligentia. & scientia de humanis: sed etiam earum sermo vt alijs possint eloqui. Constantia fidei: vel sermo. Curandi infirmos. Eodem omnibus. Miraculorum contra naturā. b Prędicere futura. c Vt discernat quod auditur quo spiritu bono an malo dicatur: quia & diabolus bona seductorie dicit. i. loqui diuersis linguis. Linguarum vel visionum. vt Ioseph. i. & si diuersa. a In substantia. b Insuatiabilis. Omnes fideles sunt. b Vt nō dicam corpus Christi: quia ipse Christus sunt tam minores. quā maiores. Quia Sancto. Ducti. Ablati. Natione diuersi. Conditione diuersi. In acceptione diuersorum donorum. b Bene omnes vnum. c Cui ecclesia similis.

Ad doctri-
nā fidei

Vnitas multiplex

Diuisio

† Ro. 12. b

Eph. 4. a.

89. dist. c. singula.

† seruus,

† liber,

Diuisio

† vnus spiritus hausimꝰ

primum

uersitatem hanc non tollere vnitatē: sicut humani corpis vnitas
A nō in singularitate cōsistit, sed in multis mēbris, vt inuicē sibi p̄
sient quod debēt. a ¶ Si totum. Q. Si in ecclesia oēs essent vnius
officij quō impleret necessitas corpis, cuj⁹
gubernationi diuersis opus est. b ¶ Mē
bra unū q̄d'. Vt nihil desit illi: ita & in
ecclesia diuersas personas quibus tribuit
munera diuersa. c ¶ Quòd si essent.
Nō modo multitudo sensuū periret: sed
etiam corpus. Ita si in ecclesia oēs essent
vnius officij & dignitatis: non discerne-
rentur membra neq; corpus. d ¶ Aut
sterum ca. pe. Ipsa dignitas contempti
bilis est sine subiectis. Officium enim est
per quod dignitas constat. Magnus im-
perator necessarium habet exercitum.
e ¶ Inhonesta sunt. Absit vt in mem-
bris sanctorū aliqua sit turpitudo: sed di
cuntur inhonesta, quia nō habent speciem
decoris quā habēt ea q̄ in promptu sunt.
Vel propter legē mēbrorū quæ de pec-
cato venit: vsus membrorū illicitus tur-
pis est, non mēbra ipsa. Inhonesta. Ege-
state & habitu aliqñ vitę mūdioris sunt.
Vel illi qui in ecclesia p̄ aliquod peccatū
inhonesti sunt abundantius adiuuantur
consolationibus & orationibus, vt hone
stū fiant. f ¶ Honesta autem. Q. Ita et
fratribus in quibus studium pię conuer-
sationis ornauit honestas, nihil est quod
addatur à nobis. g ¶ Sed de⁹ tēpauit.
Remoto illo quod obest: ponit illud q̄d'
p̄dest, scilicet cōtēperationē. h ¶ Sed in
idipsum pro inuicē. Q. Sollicita sint
mēbra, vt tendāt in idipsum. i. in id solli-
citudinis q̄d'sit ipsum, ideſt indifferēs, vt
nō minus p̄ alio q̄s pro se. i ¶ Et si qd
patitur. Ambro. Hoc de membris cor-
B poris ambiguū nō est, quia si oculus vel
pes capiat aliqua ęgritudine, totū corp⁹
condolet. Ita & nos decet condolere fra-
trib⁹, si quid aduersitatis emerserit, & læ-
tari si bene cesserit. k ¶ De membro.
† imbecil- Vel à meſmēbro cuius p̄dicatiōe institu-
liora

Nicolaus de Ly. ☞ ti estis.

c✣ primum dicit: Nam & corpus non
est unum mē. &c. quia omnia mēbra
† minꝰ ho- concurrūt ad integritatē vnius corporis
nesta cōpositi & perfecti ex multis organis de-
seruiētibus diuersis animę potentijs. vñ
2. de anima dicitur: Anima est actus cor-
† exponi- poris physici organici. ideo subditur:
mus. a ¶ Si dixerit pes quoniā nō sum
† nostri manus, nō sum de cor. &c. q. d. nō se-
quitur, licet enim mēbra abinuicē distin-
guantur: ex illis tamē p̄ficit vnū corpus
vnitate perfectionis, & sic pōt dici de sin-
gulis membris. Quod probat cōsequen
ter ducendo ad duplex inconueniēs. pri-
mū est: quia tolleretur id q̄d' est necessā-
rium corpori. ideo dicit: b ¶ Si totum
corpus oc. &c. q. d. tolleretur. Et eodē
mō potest dici de singulis mēbris: quia si
cut ocul⁹ est necessarj⁹ corpori ad dirigē
† dissidium dū, ita manus ad operādū, & pes ad am-
bulandum. & sic de alijs. Ideo subditur:
c ¶ Nunc ātpo. de⁹ mē. i. sic dispōsuit
ea in corpore, q̄ vnū quodq; deseruit to-
ti corpori. ocul⁹ ēñ videt p̄ toto corpe,
& pes similiter ambulat. & sic de alijs. &
ideo situant in vno corpe. d ¶ Quòd si
essent. Hic ducit ad secūdū inconueniēs:
† honori- quia tolleret integritas corpis: ad quā ne
ficatur cessario requirit diuersitas mēbrorū: vt pre
dictū est. ideo dicit: Quòd si essent oīa
unū mē. ubi corp⁹ i. organicū p̄fecti-
bile p̄ aliam. q. d. nullę. ꝑ quā subdit:
Nunc aūt

a ¶ Ita & in ecclesia. ¶ Nō omnes vnius officij & doni.
pus nōn est unum membrum, sed
a ¶ Quia idem spiritus dat omnia. b ¶ Aliquis cui
donum inferius datur.
multa, Si dixerit pēs: quoniam non a
a ¶ Tam dignus, vt ille cui operatio virtutum datur.
sum mānus, non sum de corpore:
a ¶ Q. quia de primis non est, non ideo nō est necessarius.
¶ Similiter.
nūm ideo nō est de corpore? Et si di
a ¶ Qui habet scientiam. b ¶ Vt qui habet sermonē
scientiæ vel sapientiæ.
xerit aūris, quoniam non sum ocu⁹ b
a ¶ Est vtiq; adhuc: quia si nō est illud, potest esse aliud.
lus, non sum de corpore: nūm ideo
non est de corpore? Si totum corpus b
¶ Auris. ¶ Auris.
a oculus, ubi auditus? Si totum audi-
a ¶ Discretio spirituum. ¶ Nares. b ¶ Sed pro
pter hæc inconuenientia vitanda.
tus, ubi odorātus? Nūnc autem po- c
a ¶ Prouida & rationabili voluntate aptauit. b ¶ Di-
uersa. c ¶ Minus vel minus.
b ſuit de⁹ membra, unūmquodq; eo-
a ¶ In constitutione corporis. b ¶ Sicut sibi visum est.
c rum in corpore sicut tuoluit. Quòd d
a ¶ Modo multa. b ¶ Vnius officij.
si essent ōmnia ūnum membrum,
a ¶ Quod non nisi diuersis subsistere potest. b ¶ Ne
corpus pereat.
ubi cōrpus? Nūnc autē multa qui- e
¶ Sunt. ¶ De omnibus.
dem membra, unum autem corpus. f
a ¶ Diuersa sunt: sed maiora non possunt dicere mino
ribus q̄ eis non egeant. b ¶ Quia si oculus præ
uideret, manus operarētur.
Nōn potest autem dicere ōculus ma g
a ¶ Potest enim aliquis humilis quod non sublimis.
d nui, opera tua non indigeo: aut ite-
rum caput pedibus: non estis mihi
necessarij. Sed multò magis quæ ui h
¶ Viliora.
dentur membra corporis † infirmio
¶ Aliquando.
ra esse, necessariora sunt. Et quæ pu i
a ¶ Et quæ putamus inferiorata superioribus non de
bent superaddita amplius honorari.
tāmus † ignobiliora mēbra esse cor-
a ¶ Vestimentorum. b ¶ Ita minus dignis exhorta
tatio necessaria, qua aliquis honor illis defert vt fiat vtilet.
poris, his honōrem abundantio- j
rem † circundamus. Et quæ inho-
a ¶ Vt pudenda. b ¶ Per aliquod peccatum. b ¶ Con
solationem in orationibus.
nesta sunt † nostra abundantiōrem
a ¶ A nobis ea celantibus. b ¶ Quæ per se satis ho
norem habent.
f honestatem hābēt. Hōnesta autem m
a ¶ Eorum quæ illis sunt, sed per ea sunt alia honorāda.
g nostra nūllius egent. Sed deus tem- n
a ¶ Membro. b ¶ In se. b ¶ Ampliorem.
perauit corp⁹, ei cūi deerat ābūdan
¶ Per digna membra.
tiorem tribuendo honorē, ut nō sit o
a ¶ Discordia. b ¶ Humano vel ecclesia. ¶ Vbi de
bet esse vnitas. ¶ Potius.
h † schisma in cōrpore: sed † in idip- p
¶ In rebus agendis.
sum pro inuicem sollicita sint mem-
a ¶ In aduersis.
i bra. Et si quid pātitur unum mem- q
a ¶ Compati debent. b ¶ Quasi suum sit malum.
brum, cōmpatiuntur omnia mem- r
¶ De bonis.
bra. Siue † gloriat unū mēbrū, con- s
a ¶ Quid ad nos? a ¶ Respondet.
gaudēt omnia mēbra. Vōs aūt estis t
a ¶ Vsitate fidei. b ¶ Capitis. c ¶ Pēlentia. d ¶ Chri
sto capite & cōmembro.
k cōrp⁹ Christi, & mēbra † de mēbrō. v

c ¶ Nunc autē mul. qdē mē. abinuicē distincta. f ¶ Vnum C
autē corpus. ex illis cōstitutū vnitate perfectionis. g ¶ Non
potest. Hic cōsequēr ostēdit, habitudinē membrorū adinuicē. &
primo q̄tū ad necessitatē. secūdò q̄tū ad Diuisio
cultū exteriorē, ibi: Et q̄ putamus. tertiò
q̄tū ad mutuā solicitudinē, ibi: Sed in id
ipm. Quātū ad primū dicit: Nō potest
autem dicere ocu-manui: opera tua
non indigeo &c. quia sicut man⁹ indi
get directione oculi, ita oculus protectio
ne manus ne lędatur: & lotione si fœdet.
& sic de alijs. h ¶ Sed multo magis
quæ uidē. mē. corporis infirmiora
esse. sicut quę facile lędūtur. i ¶ Ne-
cessariora sunt. Directio enim oculi
est omnibus alijs membris valde necessā-
ria: & ex tali mutua necessitate apparet
manifeste omnia membra de integritate
vnius corporis esse. k ¶ Et quæ puta-
mus. Hic consequēter comparat adinui-
cem oīa membra q̄tū ad cultum exterio
rem, qui magis adhibetur membris igno
bilibus, & hoc est quod dicitur: Et quæ
putamus ignobiliora membra esse
corporis. v. pudenda & partes egestio-
ni deseruientes propter aliquam fœdita-
tem. l ¶ His honorem abun. circun
damus. i. ea diligēter tegimus. m ¶ Ho
nesta aūt nostra nullius egent. s. ope
rimenti, vt facies in qua vigent oēs sen-
sus. n ¶ Sed deus tem. cor. i. sic ordi-
nauit q̄ illa membra quæ vidētur inho-
nesta diligentius tegimus ex instinctu na
turę cuius est autor. o ¶ Vt nō sit schi-
sma in corpore. i. vt appareat manife-
ste, q̄ omnia membra sint de vnius cor-
poris integritate. p ¶ Sed indipsum.
Hic cōsequenter comparat membra ad-
inuicem q̄tum ad mutuam sollicitudi- D
nem laborando vnum pro altero, & cō-
patiendo vnum alteri. ideo dicit: Sed
in idipsum pro in. solli. sint mē. sicut
manus laborat pro necessarijs alijs par-
tibus: vt in tegumento, defensione, & si-
milibus. q ¶ Et si quid patitur unum
membrum, compatiuntur omnia
membra. sicut pater, q̄ lęso pede statim
oculus aspicit ad lęsionem, & manus ap-
ponitur ad consolationem. r ¶ Siue
gloriatur unum mē. ex aliqua conso-
latione. s ¶ Congaudent omnia mē
bra. inde consolata. Ex his omnibus pa-
tet, q̄ pertinent ad vnū corpus. t ¶ Vos
autem. Hic aptat similitudinem corpo-
ris naturalis ad mysticum, dicens: Vos
autem estis cor. Christi. per coniun-
ctionem charitatis & fidei adinuicem &
ad Christum. v ¶ Et membra de mē
bro. i. dependentia vnum ab altero &
ad vnum ordinata. Huius autem cor- Mēbra ec-
poris oculi sunt prælati & doctores, qui clesię.
habent alios dirigere. Auditus verò de-
rici, qui sunt eorum discipuli. Odoratus
religiosi, qui debent respirare ęclesiā,
Cantic. j. a. In odore vnguentorum tuo
rum currimus. Manus autem, potentes
laici, qui habent defendere per poten- †idem
tiam clerum & inferiorem populum.
Pedes verò vulgares homines suo la-
bore vt agricultura & huiusmodi to-
tum corpus mysticum sustentantes. Et
licet sint ignobiliora membra, tamen
sunt valde necessaria. Videmus etiam
q̄ nullus status prædictus conuenien-
ter potest stare sine alijs, propter quod
debent pro inuicem sollicitare de ne- †exparte.i.
cessarijs pro communi vtilitate cor- aliq̄ parte
poris mystici sua officia exercentes. mēbrorū.

 c✣ Et quosdam

ti estis. a ¶ Et quoſ. qui. Determinat his de donis dei, quæ aliE tiora, & q̄ ſint iſeriora. De his em̄ putabāt Corinthij, q̄ min⁹ eſſet maius, q̄ maius eſſet min⁹. b ¶ Primū: dignitate & tp̄e apoſtolos vitæ Chriſti p̄dicātes. c ¶ Secū, .p. myſteria ſcripturarū vel futura reuelātes. d ¶ Tertio do. p̄cepta viuēdi dātes, vel q pueros literis imbuūt. e ¶ Genera lí. Ecce donū dei ē, multas ſcire linguas. Et †Eph. 4. b. nota q̄ vltimū ponit illud q̄d illi primū ponebāt. f ¶ Nunqd oēs .p &c. Qui hęc nō habet in ſe amet i alijs ea. & in eis iā hęc habet q̄ in ſe non habet. g ¶ Ex- Matt. 7. c. cellentiorē uiā. Charitatē, quia maius oīb⁹ p̄dictis donū: Vñ in fine his q̄ dicūt: †poteſtates Dñe, in noīe tuo, pphetauimus: dęmo- Ibidem. d. nia eiecim⁹: virtutes fecim⁹, dicet dñs: Recedite à me, nō nouiuos oparij iniqtatis.

†ſubſidia

GLOS. ORDI.

CAP. XIII.

Si linguis &c. Probat q̄ charitas excellētior eſt: quia hæc alia, ſine illa nō valēt, & illa ſine iſtis. h ¶ Si lin. ho. Min⁹ ſciēti ī: vl ā gelorū. i. pfectorū. Vel linguis. oīm hominū Angelorū. Quib⁹ prępoſiti minoribus q̄d̄ dei volūtate primi ſentiūt ſignificant. Quod ſit aliquibus nutibus, aut ſignis, vel qbus ad homines miſſi vtunt. i ¶ Charitatē aūt. Charitas eſt fons, pprius bonorū, cui alienus nō cōicat: Quę vt oleū nō poteſt premi in imo, ſed ſuperexilit. Quāta eſt: q̄ ſi † Sectemi- deſit, fruſtra habenē cætera: ſi aſſit, habenni verò do tur oīa. k ¶ Velut ęs ſon. &c. Sicut im- na potiora pulſu aliquo nō p ſe reſonans, ſic loquēs †1. 14. a. linguis, non per ſe qui neſcit, ſed virtute ſpiritus profert eam quibus audientes mulceat. l ¶ Et ſi habuero prophetiam. Vt Balaam & Caiphas & Saul.

☞ Myſteria

Nicolaus de Lyra.

Diuiſio a ¶ Et quoſdā. Hic poſt diſtinctionē gr̄arum diſtinguit miniſtrationes. Et p diuidit in tres p̄tes: qa primò ponit diſtinctionē, ſcd'o, manifeſtationē eius, ibi: Nūquid oēs vos. tertiò, circa miniſteriū ordinat hoīm affectionē, ibi: Aemulamini. P̄ria adhuc in duas: qa primò, diſtinguit miniſtrationes principales. ſcd'o, min⁹ principales, ibi: Opitulatiões. Maiores autem

Tria ad Apoſtolorū officia pertinentia. eccl̄ię miniſtri ſunt Apſi: Ad quorū officia p̄tinēt: ſcilicet regimen pp̄li: doctrina, & miraculorū opatio, p cōfirmati ōe doctrinę. De his trib⁹ dr̄ Lu. ix. a. Cōuocatis aūt duo decim Apſis dedit eis p̄tātē ſup oīa demonia, & vt lāguores curarēt, & miſit illos p̄dicare regnū dei &c. In poteſtatib⁹ aūt ordinatis, illud q̄d' eſt ſupremū reſeruat ſup̄mę potēti̊, alia aūt alijs cōicantur. Regimē verò pp̄li ſup̄mū eſt in his tribus: qa alia duo ordinant ad ipſum: ideo regimen eccleſię proprius eſt ſtatus apoſtolici, qui eſt ſuperior ſtatus eccleſię, & poſt eū alij ſtatus per ordinē. & hoc eſt q̄d' dicit Apſs: Et quoſdā q̄dā poſuit deus in eccłia i. diſpoſuit ordinatē. b ¶ Primū Ap. quibus eſt cōmiſſum eccleſię regimē, Luc. xxij. c. Ego diſpono vobis ſicut diſpoſuit mihi pater meus regnum &c. c ¶ Secūdò, p. accipientes à deo immediatē reuelationes. d ¶ Tertio do. qui reuelata alijs explanant inferioribus. De his duobus dicitur Act. xiij. a. Erant autem in eccleſia quæ erat Antiochiæ prophetæ & doctores. Nec cōtra hoc eſt q̄d' dicitur Mat. xj. b. Lex & prophetæ vſq̄ ad Iohannem. hoc enim dicitur de propheris prænunciantibus aduentum Chriſti in carnem qui tunc ceſſauerunt, non tñ ceſſauit prophetia ſimpliciter. Quartus gradus eſt eorum quibus cōmunicat gratia miraculorum, quæ fuit cōmunicata alijs ab Apſis. & q̄tum ad hoc dicit: e ¶ Virtutes. q̄tū ad eos q̄ faciunt miracula in elementis. f ¶ Exinde g. c. q̄tum ad eos qui faciunt miracula in corporibus humanis. g ¶ Opitulatiões. Hic cōſequēter diſtinguit ſecūdarias adminiſtrationes, di. Opitulatiões q̄tū ad illos q̄ ferunt opem maioribus prælaris, cuiuſmodi ſunt decani, archidiaconi. h ¶ Gubernatiões. q̄tū ad parochiales ſacerdotes. i ¶ Genera ling. ra lin. q̄tum ad illos qui varijs linguis loq̄bant in primitiua ec- G cłia, ne, ꝓpter defectū idiomatis impediret euangelica doctrina. k ¶ Interp̄tatiões ſ. q̄tū ad illos q̄ occultas ſn̄ias explanabant. l ¶ Nūqd cōſequēter manifeſtat dictam diſtinctionē p hoc, q̄ nōes adminiſtrationes iſtę cōcedebant oībus, ſed diuerſæ diuerſis: ſicut diſtincta officia diſtinctis mębris corpis. Oculꝰ em̄ videt, & pes ambulat. & ſic de alijs: Non em̄ omnia omnib⁹ expediūt. ideo dr̄, Nūqd em̄ oēs Ap. q. d. nō: & patet lr̄a. m ¶ Aemulamini. Hic cōſequēter ordinat affectionē hoīm circa dicta miniſteria: q̄ licet ſint bona & eccłię neceſſaria, tñ non ſunt ſic appetenda, ſicut charitas & ſimilia q̄ faciūt hominē vitā ęternā dignū. Nō ſic autem dicta miniſteria. ideo dicit Apſs: Aemulamini. i. deſiderate. n ¶ Chariſmata me. i. meliora ſpiritusſancti dona. o ¶ Et adhuc. p̄ter dicta miniſteria. p ¶ Excellē tiorē uo. cūdi ad patriā ęleſtē. q ¶ D mōſtro. ca. ſequenti.

¶ In ca. xij. vbi dr̄ i poſt. Circa iſtā diſtinctionē cōſiderā dū, q̄ ſicut dictū ē gr̄ę gratis datæ dantur ad vtilitatem eccleſiæ.

ADDI. Hæc diſtinctio Apſi de diuiſione gr̄arum gratis datarū declarat plenè in prima ſcd'æ. q. cxj. arti. iij. in corpe q̄ſtionis in quo continētur omnia quæ hic tradit poſtilla. & pleniori modo. vide ibi &c.

NI CO. DE LY.

CAP. XIII.

Si linguis. Poſt q̄ Apſs docuit † maiora de gratijs gratis datis, hīc conſequenter tractat, de charitate q̄ idē eſt cū gr̄a gratū faciēte, vel inſeparabiliter ei annexa. Et diuidit Diuiſio in tres p̄tes: qa primò oſtēdit ei⁹ excellentiā reſpectu donorū p̄dictorū q̄tum ad eius H neceſſitatē. ſcd'ò, q̄tū ad ei⁹ vtilitatē, ibi: Charitas patiēs eſt. tertiò, q̄tum ad eius ſtabilitatē, ibi: Charitas nūq̄ excidit. Circa primū oſtēdit primò, q⁹ ſine charitate nō valēt dona q̄ ptinēt ad locutionē. ſecūdò, q⁹ nec ea q̄ ptinēt ad cognitionem, ibi: Si habuero. tertiò, q⁹ nec ea q̄ ptinent ad opationē. ibi: Et ſi diſtribuero. & per hęc tria dona intelligit alia. Dicit igitur:

r ¶ Si lin. ho. i. omniū hominū p; donū linguarū. s ¶ Et an. Circa q̄d' ſciendū, q⁹ in angelis eſt duplex cognitio: Vna Cognitio in angelis duplex qua vident diuinā eſſentiā: & de illa vn⁹ nō docet aliū: qa oēs immediatē vident eam. Alia verò cognitio eſt in eis de alijs. Et hæc eſt duplex. Vna eſt de miniſterijs diuinæ prouidentiæ exequendis Et de his ſuperiores loquuntur & docēt inferiores, & non econuerſo. Alia eſt de cōceptibus proprijs. & ſic etiam inferiores docent ſuperiores & loquuntur eis, ſicut econuerſo. Conſiderandū etiā, q⁹ in angelis eſt aliquid naturaliter notum alijs: & ideo q̄n illud naturaliter notū, ab vno angelo ordinatur ad manifeſtandū alteri, id q̄d' eſt ſibi occultū, tūc eſt angelica locutio. Quæ quidē ordinatio dependet ex voluntate angeli proponentis vel ordinātis: & ſic p̄t loqui vni & nō alteri. poteſtas igit̄ hoc faciendi dicitur angeli lingua. ¶ Per hoc intelligitur q⁹ donum locutiōis quā tumcūq̄ excellēs non valet ſine charitate. ideo ſubditur: t ¶ Factus ſum ue. æs ſo. Sonus enim talium quantūcūq̄ ſit diſcret⁹, non tñ eſt vnius. Sicut autem corpus viuit per animam (qua carent æs & cymbalum) ſic anima ſpiritualiter viuit per charitatē: propter q̄d' oīs locutio q̄ eſt ſine charitate mortua eſt. Æs autē eo q⁹ eſt planū, ex vna p̄cuſſione reddit ſimplicē ſonum. ideo ſignificat eos q̄ veritatē ſimpliciter annunciant. Cymbalum autē eo q⁹ eſt cōcauū ex vna p̄cuſſiōe multiplicat ſonū, ideo ſignificat eos qui veritatem multipliciter annunciant, adducendo plures ſimilitudines & eliciendo multas concluſiones & huiuſmodi. v ¶ Et ſi ha. Hīc conſequenter idem oſtendit de donis pertinentibus ad cognitionem. di. Et ſi habue. prophetiam. per quam occulta diuinitus reuelantur. ij. Pet. j. d. Non voluntate humana allata eſt aliqñ prophetia, ſed ſpirituſancto inſpirati locuti

✣ ſunt

¶ Expenit diuerſitatem in fidelibus, quam dixit in mębris.

a †Et quoſdam quidem poſuit deus a
a ¶ Dignitate & tp̄e. b ¶ Omniū ordinatores & iudices.
b c in eccleſia, primùm apoſtolos, ſecū b c
a ¶ Aug. qui poſt aduentum, non qui eum prænunciauerūt, de qbus in Actibus apoſtolorum.
d do prophetas, tertio doctores, de- c
a ¶ Qui miracula faciunt. b ¶ Qui infirmos ſanant.
inde †uirtutes, exinde gratias cura- e f
a ¶ Qui maioribus ſeruunt opē, vt Titus Apoſtolo, vel archidiaconi. epiſcopis. b ¶ Minorum perſonarum prætationes, vt preſbyteri. ¶ Qui plebi documento ſunt.
tionum, † opitulationes, guberna- g h
a ¶ In plenitudine vacat.
e i k tiones, genera linguarum, interpre
a ¶ Diuerſus hæc, quia non omnibus oia, quia ſic non eſſet quibus hæc officia ſeruirent.
tationes ſermonum. †Nunquid oēs l
f apoſtoli? Nunquid omnes prophe- m
tæ? Nūquid omnes doctores? Nun quid omnes uirtutes? Nunquid omnes gratiam curationum habent? Nunquid omnes linguis loquuntur? Nunquid omnes inter-
a ¶ Scripturas vel linguas. b ¶ Sed de his deſiderate vtiliora, non linguas vt ſoletis.
pretantur? † Æmulamini autē cha- n
a ¶ Et præter prædicta. b ¶ Maius omnibus donum.
g o p riſmata † meliora. Et adhuc excellen
a ¶ Bandi ad deum, charitatem, quia prædicta nō ſemper ad meritū, ſed ad honorem dei oſtendēdum Gentibus.
q tiorem uiam uobis demonſtro.

Cap. XIII.

¶ Quod alicui datur ad gloriam dei, non ad meritum.

h Si linguis hominum r
i loquar & āgelorū, s
a ¶ Qua poteſt catere omnibus linguis loquens.
charitatem autem
a ¶ Quod imitatur ſibi cōtunditur, alijs ſignificat. t
k non habeam, factus ſum uelut ęs ſo
a ¶ Sibi non proderat, alios delectat neſciens.
l nans aut cymbalum tinniēs. Et ſi ha v

a ¶Mysteria. Vt & Iudas cū aplis: & diabolus: qui (vt Ezechiel dicit) mysteria diuina nouit. b ¶Sciam. Vt scribę & Pharisęi, vñ: Vos habetis dauē sciæ. sed nec intratis, nec alios intrare sinitis. Habēt hęc vtiq; & mali, q & cōfitebunt in iudicio, vbi nō audebunt mentiri: quibus nō diceretur: Non habuistis: sed nō noui vos: qasine charitate habuerūt. c ¶Charitatē aūt &c. Aug. Hęc ē vestis, q̄ induti cōiuq; securi discūbūt. Hac veste pelliantur frig⁹, q̄ frigebat Petr⁹ calefaciēs se ad prunas Caiphę. Hęc sola ē q̄ diuidit inter filios regni & pditionis. Dant qdē & alia pspm̄ mūera: sed sine charitate nihil prosunt, vt dñs ait: Qui habet, dabit ei: & q non habet, & id qd habet auferet ab eo. Habet qdē grām possidēdi nomē Christianū, sed nō habet charitatē vtēdi: & iō qd habet auferet ab eo. d ¶Si distribuero. Impar facultas multū vel parū dāti, sed nō ipar est charitas. Et iō tm̄ est dare calicem aquę frigidę q̄ntū suit Zachęo dare dimidiū p̄monij. In charitate dignoscūtur discipuli Christi, nō in ꝓphetia, fide, & alijs q̄ habēt & nō discipuli. e ¶Charitas p.ē. be.ē. &c. Aug. Hęc sunt arma qb⁹ miles Christi armatur. Cui⁹ armatura q̄si p̄cipua arma p̄misit, patientiā & benignitatē. ¶Orige. Altera, illata à ꝓximis mala æquanimiter portat: alia, sua bona proximis desiderabiliter impēdit. f ¶Nō æmulatur. Quia nō eā aliena fœlicitas cōtristat. g ¶Nō infl. Quia nō eā sua fœlicitas attollit: h ¶Nō q̄rit sua. nō ē amatrix pecuniæ. i ¶Omnia credit. Sed deo. Nō dicit, oībus credit. k ¶Oia sperat. Sic in patribus. i. in populo Isr̄ apparuit, q̄ sperabāt habere qd̄ ꝓmittebat deus. l ¶Oia sustī. In capite, id est in Christo, qui patiēter expectauit gl̄iam resurrectionis & ascēsionis. m ¶Charitas. Ité dignior: quia nec in hoc sęculo, nec in futuro finit, & si opera eius cessent. n ¶Nunquam excidit. Si credēdo & sperādo diligim⁹ qd non dum videtur: q̄to magis cū videbitur.

Mat.23.b. Mat.7.d. Ioh.18.c. Mar.4.c. Luc.19.b. †De pœn. di.3.c.ſi. † Inuidet, charitas nō est procax, vel nō aduladat aut ostētat sese,

B

† De pœn. dis.2.c. charitas nūq̄.

Euacuabitur

Nicolaus de Lyra.

a ¶Futurorum. b ¶Occulta ve. testa. & noui.

[a] buero prophētiā, & nouerim mysterium [b] ria oia, & oēm sciētiam: † & si habuero [c] ro oēm fidem, ita ut montes trāsferam, charitatem aūt non habuero, [d] nihil sum. Et si distribuero in [e] cibos [f] paupērum omnes facultates meas, [g] † & si tradidero corpus meum † ita ut [h] ardeam, charitatē aūt nō habuero, [k] [c] nihil mihi prodest. Charitas pa- [l] [f] tiens est, benigna est. Charitas non [m] [g] † æmulatr, nō agit pperā, nō inflatur, [o] [h] † nō est ābitiosa, † nō quærit quæ sua [p] [q] sunt. Non irritatur, non cogitat ma- [r] lum, non gaudet super iniquitate: [s] [t] [i] congaudet autem ueritati. Omnia [x] [k] [l] suffert, oia credit, oia sperat, omnia [y] [z] [a] [m] sustinet. † Charitas nunquā excidit. [b]

a ¶Divinam & humanam.

a ¶Et si illa magna. b ¶Cautela eleemosynæ vt pluribus prosit. c ¶Necessaria.

a ¶Non diuitum qui reddant. b ¶Quidquid licet mihi habere.

a ¶Vt Laurentius, quod & inæquanter fit: vt ab Empedocle.

a ¶Item charitas ideo dignior est, quia hæc bona affert. b ¶Habitus patientiæ in anima.

a ¶Largi egenis.

a ¶Non inuidet: quia alterius bonum diligit vt suum. b ¶Peruerse. c ¶Si prospere succedit.

a Nō vult alijs præponi. b ¶Tantū: vel ablata nō reperit.

a ¶Non pronocatur ad iram. b ¶Non solum non nocet: sed nec cogitat.

a ¶Sed dolet videns aliquem ruere.

a ¶Operibus iustificat, vel verbis veritatis.

a ¶In ańo pro veritate. ¶Sicut in Noe apparet. b ¶Quod veritas suadet. ¶Vt in Abraham apparuit. c ¶Quæ veritas promittit.

a ¶Promissa patienter expectat.

Ité cōsequēter ostēditur eminētia charitatis q̄tū ad vtilitatē: qa per ipam implēt oia virtutis opa. Et priō hoc oñditur in duob⁹ actibus generalib⁹ virtutis, cū dr: Charitas patiēs est. Omnis enim act⁹ virtutis, cōsistit in hoc, q̄ aliqs bñ sustinet sibi illata mala, vel in hoc q̄ bñ operat bona. Q̄tū ad primū dr Charitas patiens est. quantū ad scd'm: m ¶Benigna est. i. facit patiētem in malis tolerādis, & benignū in bonis opandis. benignitas em̄ dicitur q̄si bona ignei tas: Q̄d fit q̄n exigne charitatis, animus hoīs sic liq̄scit, q̄ bona habita nō sibi soli retinet, sed ad alios extēdit. n ¶Non æmulat. Consequenter explicat in speciali opa virtutū q̄ per charitatē efficiuntur. Et diuiditur in duas ptes: quia priō oñdit qualiter charitas facit vitare malū. Secūdō qualiter facit agere bonum, ibi: Congaudet. ¶Circa primū sciendū, q̄ homo nō agit malū contra deū sic q̄ ei noceat: sed sibi & proximo bñ nocet. Primo ergo ostēdit q̄ charitas facit vitare malū cōtra ꝓximū: Et hoc malū. Vel est in affectu, vt q̄n quis dolet de bonis ꝓximi & de malis eius gaudet: qd̄ fit p inuidiā, quā remouet charitas: qa contrariat ei directē. Ideo dicit: Non æmulatur. i. inuidet: Habet em̄ q̄ æmulari plures significationes q̄ cōtinent in hoc versu: Æmulo: instat, amat, inuidet ac imitat. Vel malū cōtra ꝓximū, est in effectu. Et sic dicitur de charitate: o ¶Non agit pperam. i. peruerse. p ¶Nō inflatur. Hic secūdo ostēdit qualiter charitas facit vitare malū hominis in seipsum. Primò: quia remouet inordinationē supbię quę est principiū omnis mali, dicēs: Nō inflatur: qa charitas excludit tumorē supbię. Inflatus em̄ habet magnitudinē apparentē, sed non existētē: sic supbus videtur sibi magnus, cū tm̄ nō sit secūdū vitatē. Et q̄n ambitio est filia supbię, ideo cō sequēter dicit de charitate. q ¶Nō est ambitiosa. i. facit ambitionem vitare. Secūdò: quia remouet inordinationem cupiditatis. Et quātum ad hoc dicitur: r ¶Non q̄rit &c. Reperendo ea cum scandalo. Tertio: quia remouet inordinationem iræ. Ideo dicitur: s ¶Nō irrita. i. non prouocatur ad iracūdiā. Quartò: remououet inordinationē elationis quæ est in mente. Ideo dicitur: t ¶Nō cogitat malū. i. non permittit hominem cogitare qualiter pficiat opę. v ¶Nō gaudet sup iniquitate. i. nō permittit peccare ex elatione vel malicia, quę faciunt de malo gaudere, Prouer. ij. c. Lętantur cū male fecerint & exultāt in rebus pessimis, de quibus facit charitas magis lugere. x ¶Congaudet. Hic consequēter ostēditur qualiter charitas facit operari bonū. Et primo quoad ꝓximum, cū dicit: Cōgaudet autē ueri. s. ꝓximi. Quę triplex &c. s. veritas vitę, doctrinæ, & iustię. y ¶Oia suffert. Infirmitates ꝓximi charitatiue supportādo. Secūdo, facit opa bona erga deū, qd̄ fit per virtutes theologicas Ideo dicitur: z ¶Oia credit. quæ tamen diuinitus à deo sunt tradita: à quo non possunt tradi falsa, cum sit prima regula veritatis. Credere verò omnia quæ traduntur ab homine, leuitatis est. vnde Prouer. xiij. b. Innocens credit omni verbo. In Hebręo habetur: Stolidus credit omni verbo. Ideo innocentia accipitur ibi pro defectu sensus. a ¶Oia sperat. diuinitus promissa. Et ne spes frangatur propter dilationem, subditur. b ¶Oia sustinet. Per longanimitatem patienter expectando promissa. c ¶Charitas nunquā excidit. Hic consequenter ostendit excellentiam charitatis respectu aliorum donorum quantum ad permanentiam Et diuiditur in duas partes: quia primò proponit hanc permanentiam. Secundò ꝓbat eam, ibi: Ex parte. Circa primum dicit: Charitas nunquā excidit. Quod aliqui mali intelligentes dixerunt, quòd charitas semel habita non potest amitti. quod est falsum: quia dicitur Apocal. ij. a. Charitatem tuam primam reliquisti. Ideo sic intelligitur dictum Apostoli: Charitas nunquam excidit. i. Vtens charitate: quia sic habens charitatē non peccat. nec auertitur à deo. Et hoc modo intelligitur illud. j. Ioh. iij. b. Omnis qui natus est ex deo, non peccat: scilicet in quantum

Diuisio. † De cōse dis.4.c.solet. Diuisio † alimoniam vt cōburar †.ii.q.3.c. illud. ſ.io.D †Phil.2.c. † non agit inhoneste. vel non est fastidiosa. D Diuisio

sūt sancti dei hoies &c. a ¶Et no. my. oia. i deitatis occulta qui pertinēt ad sapiētiā. ē. ij. b. Loquimur dei sapientiā in mysterio quæ absconditа est. b ¶Et oēm sci. siue diuinitus datā, vt apostoli habuerunt, siue humanitus acqsitam, vt philosophi. c ¶Et si ha. oēm fi. i. perfectam. d ¶Ita ut mōtes trās. Ex hoc obnciunt aliqui, q̄ nulli sancti habuerunt fidem perfectā qa non legitur aliquis eorū montes transtulisse. Sed hoc nō valet, quia manifestatio spiritus per miracula datur ad vtilitatē ecclesię vt. ē. dictū est: propter quod sancti fecerūt miracula prout vtilitati ecclesię cōpetebat: & si competens fuisset, montes æque trāstulissent: quia maiora fecerunt, mortuos suscitando, cæcos illuminando & huiusmodi: q̄ fieri nō possent nisi virtute diuina. Trāslatio verò mōtium virtute dæmonū posset fieri, si dimitterentur propriæ virtuti. e ¶Charitatē aūt &c. quantū ad esse glorię. Sciendū etiam, q̄ Apostolus hic loquitur de sapientia & sciētia, prout sunt gratię gratis datæ quę haberi possent sine charitate, sicut ꝓphetia & fides: Mō aūt, put sapia & sciētia cōputant inter septē spūssēti dona, q̄ sunt inseparabiliter charitati annexę. f ¶Et si distribuero. Hic cōsequēter idē facit de donis ptinētib⁹ ad operationē, dicēs: Et si distri. i. pluribus diuisero: qa pietas ad plura se extēdit. g ¶Oēs fa. meas. Per hoc tāgitur pfecta pietas. Mat. xix. c. Si vis pfectus esse, vade & vēde vniuersa q̄ habes, & da pauperib⁹ &c. Inter opa virturis q̄ sunt ad proximū, ꝓ principali ponit opa pietatis: qa sicut dr. ij. ad Timo. iiij. c. Pietas ad oia vtilis est promissionē habēs vitę quæ nūc est & futurę. h ¶Et si tradidero &c. Inter oia quę sustinet homo, ꝓpter deū, martyrium est potissimū, & maxime quādo quis offert se volūtarie. propter qd̄ exprimitur cū dr: Et si tradidero corpus meū: offerendo volūtarie propter Christum. i ¶Ita ut ardeā. quod est martyriū genus acerbissimum. k ¶Charitatem aūt &c. Adconsecutionem vitæ beatæ: quia charitas dirigit opera ad finē vltimū: ꝓpter qd̄ ipsa

qd̄ ipsa sublata deficiūt ab illo fine. l ¶Charitas patiēs est. Hic consequēter ostēditur eminētia charitatis q̄tū ad vtilitatē: qa per ipam implēt oia virtutis opa. Et priò hoc oñditur in duob⁹ actibus generalib⁹ virtutis, cū dr: Charitas patiēs est. Omnis enim act⁹ virtutis, cōsistit in hoc, q̄ aliqs bñ sustinet sibi illata mala, vel in hoc q̄ bñ operat bona. Q̄tū ad primū dr Charitas patiens est. quantū ad scd'm: m ¶Benigna est. i. facit patiētem in malis tolerādis, & benignū in bonis opandis. benignitas em̄ dicitur q̄si bona ignei tas: Q̄d fit q̄n exigne charitatis, animus hoīs sic liq̄scit, q̄ bona habita nō sibi soli retinet, sed ad alios extēdit. n ¶Non æmulat. Consequenter explicat in speciali opa virtutū q̄ per charitatē efficiuntur. Et diuiditur in duas ptes: quia priò oñdit qualiter charitas facit vitare malū. Secūdò qualiter facit agere bonum, ibi: Congaudet. ¶Circa primū sciendū, q̄ homo nō agit malū contra deū sic q̄ ei noceat: sed sibi & proximo bñ nocet. Primo ergo ostēdit q̄ charitas facit vitare malū cōtra ꝓximū: Et hoc malū. Vel est in affectu, vt q̄n quis dolet de bonis ꝓximi & de malis eius gaudet: qd̄ fit p inuidiā, quā remouet charitas: qa contrariat ei directē. Ideo dicit: Non æmulatur. i. inuidet: Habet em̄ q̄ æmulari plures significationes q̄ cōtinent in hoc versu: Æmulo: instat, amat, inuidet ac imitat. Vel malū cōtra ꝓximū, est in effectu. Et sic dicitur de charitate: o ¶Non agit pperam. i. peruerse. p ¶Nō inflatur. Hic secūdo ostēdit qualiter charitas facit vitare malū hominis in seipsum. Primò: quia remouet inordinationē supbię quę est principiū omnis mali, dicēs: Nō inflatur: qa charitas excludit tumorē supbię. Inflatus em̄ habet magnitudinē apparentē, sed non existētē: sic supbus videtur sibi magnus, cū tm̄ nō sit secūdū vitatē. Et q̄n ambitio est filia supbię, ideo cō sequēter dicit de charitate. q ¶Nō est ambitiosa. i. facit ambitionem vitare. Secūdò: quia remouet inordinationem cupiditatis. Et quātum ad hoc dicitur: r ¶Non q̄rit &c. Reperendo ea cum scandalo. Tertio: quia remouet inordinationem iræ. Ideo dicitur: s ¶Nō irrita. i. non prouocatur ad iracūdiā. Quartò: remououet inordinationē elationis quæ est in mente. Ideo dicitur: t ¶Nō cogitat malū. i. non permittit hominem cogitare qualiter pficiat opę. v ¶Nō gaudet sup iniquitate. i. nō permittit peccare ex elatione vel malicia, quę faciunt de malo gaudere, Prouer. ij. c. Lętantur cū male fecerint & exultāt in rebus pessimis, de quibus facit charitas magis lugere. x ¶Congaudet. Hic consequēter ostēditur qualiter charitas facit operari bonū. Et primo quoad ꝓximum, cū dicit: Cōgaudet autē ueri. s. ꝓximi. Quę triplex &c. s. veritas vitę, doctrinæ, & iustię. y ¶Oia suffert. Infirmitates ꝓximi charitatiue supportādo. Secūdo, facit opa bona erga deū, qd̄ fit per virtutes theologicas Ideo dicitur: z ¶Oia credit. quæ tamen diuinitus à deo sunt tradita: à quo non possunt tradi falsa, cum sit prima regula veritatis. Credere verò omnia quæ traduntur ab homine, leuitatis est. vnde Prouer. xiij. b. Innocens credit omni verbo. In Hebręo habetur: Stolidus credit omni verbo. Ideo innocentia accipitur ibi pro defectu sensus. a ¶Oia sperat. diuinitus promissa. Et ne spes frangatur propter dilationem, subditur. b ¶Oia sustinet. Per longanimitatem patienter expectando promissa. c ¶Charitas nunquā excidit. Hic consequenter ostendit excellentiam charitatis respectu aliorum donorum quantum ad permanentiam Et diuiditur in duas partes: quia primò proponit hanc permanentiam. Secundò ꝓbat eam, ibi: Ex parte. Circa primum dicit: Charitas nunquā excidit. Quod aliqui mali intelligentes dixerunt, quòd charitas semel habita non potest amitti. quod est falsum: quia dicitur Apocal. ij. a. Charitatem tuam primam reliquisti. Ideo sic intelligitur dictum Apostoli: Charitas nunquam excidit. i. Vtens charitate: quia sic habens charitatē non peccat. nec auertitur à deo. Et hoc modo intelligitur illud. j. Ioh. iij. b. Omnis qui natus est ex deo, non peccat: scilicet in quantum

a ¶ Euacuabi. qđ. Destructio imperfectiōis est, qñ id qđ' imperfectū est ipleť in verū. ¶ Hic opponitur à quibusdam cp eadē rōne charitas debeat dici euacuari: qa modo expte est comparatiōe futuri status. Ad qđ' qdā dicūt: nō ipsa sciam. i, donū scīę euacuari; sed modū, qa modo cognoscim⁹ ænigmatice & vmbratiliter & obscurē, tūc autem p speciē. i. clarissime. Sed & ad hoc inquiūt illi: Oēs mō imperfectē diligimus: tūc aūt pfectissimē, ergo modⁿ⁹ di

† aboleb ū. tur, figēdi euacuabit. sic ergo charitas pōt dici euacuāda vt scīā. Ad qđ' illi: Verū cp de charitate sicut de sciētia oīs imperfectio tolleť. Sed sicut duo sūt diligēda, deus & pximus: ita & duo principales modi: vt s. de⁹ ppter se, & pxim⁹ ppē deū. Hi modi in futuro nō euacuabunť, sed modⁿ⁹ imperfectiōis tolleť. ¶ Alį dicūt: Non solū modū scīę, sed etiā actū siue ipam sciam q̄ nūc est in futuro euacuari. De actu qdē & vsu ipsi⁹ scīę, pbabile ē cp euacueť: de

† aboleui. ipa verò sciēcia nō adeo. Scia em̄ est ipa mētis q̄litas: cui⁹ actⁿ⁹ est visio ipsa qua vi-

1. Ioh. 3. a dem⁹ nūc; à q̄ ad aliam pducemur. vnde: Scim⁹ qa cū apparuerit similes ei erim⁹.

b ¶ Nunc. Imagines p fidem videntur:

c ¶ Tunc. res ipę. d ¶ Tūc co. i. videbo, pmissa, sicut videor. hoc ē, pūtem ad deū esse, vbi Christ⁹ est. Vt sicut pscit⁹ sum cognoscere quod modo est secretū. ¶ Speculū. Est aia: vi cui⁹ aliq̄ mō deū noscimus, sed obscure. ¶ Aenigma. Est non ois, sed obscura allegoria. vnde sicut p speculū imagir ē, ita noīe ænigmatis similitudinē q̄⁹ obscurā & ad pcipiēd⁹ difficilem signifcauit. e ¶ Fides. spes &c. Aug. Quib⁹ sciētia & pphetia mili tat sine quibus nullius iusti est vita ista pfecta. f ¶ Maior autē horū est cha.

F Cui fides & spes nō potest deesse, sed fides & spes sine charitate possunt esse.

Nico. de Lyra.

c✠ natus vel vtens gīa in hac natiuitate data. Itē dicta sentētia illorū nō cōuenit intentioni Apostoli, q̄ nōn loquit hic de cessatione spiritualium donorum per mortale peccatum, sed de cessatione donorū pertinentium ad hanc vitam per gloriam superuenientē. Et hoc modo charitas nō excidit: quia sicut est in vita, sic permanebit in patria cum augmento. a ¶ Siue prophetiæ euacuabūtur. Prophetia enim est respectu futuri: status autem patriæ futurum non expectabit, sed erit ibi finale cōplemētum omnium: sic enim prophetia nō habet ibi locum. Itē quia prophetia est cognitio ęnigmatica: quę cessat in patria, vbi est clara cognitio. b ¶ Siue linguæ cessabunt. quod non est intelligendum de corporalibus linguis: qa sancti resurgent in integritate corporis. Similiter hæc cessatio nō est intelligēda quātū ad vsum liguarū: qa ibi erit laus vocalis, secūdum qđ' dicit Glo. sup illud Ps. cxlix. b. Exultationes dei in gutture eorū. Sed intelligēdum est de dono linguarū, quo aliqui in primitiua ecclesia linguis varijs loquebantur, Act. ij. p⁹ pter illos q̄ non intelligebant linguam natiuā apostolorū: quæ tūc cessabūt, qa quilibet quācūq⁹ linguā intelliget, ppter quod non erit necessariū loqui varijs linguis. In primò etiam statu generis humani erat vnus populus, & labiū vnum omnium. Gen. xj. Et multò magis videť cp sic fiet ī vltimo statu cōsummationis omnium. c ¶ Siue scientia destruetur. s. scientia hic acqsita non q̄ ad spēs intelligibiles vel quo ad habitum, sed quo ad actū q̄ modo est p conuersionē ad phantasmata. tali verò cōuersione non indiget aīa separata. d ¶ Ex parte. Hic consequenter probat propositū. Scd'ò concludit intentū, ibi: Nūc autē. Circa primū facit talē rationē, dicens: Adueniente pfectione, tollit⁹ imperfectio ei opposita: status aūt gloria pfectissimns est: ergo aduenięte perfectione tollunt dona habētia imperfectionē, vel simpliciter: vP qu⁹tū ad id qđ' est imperfectionis. omnia sunt hmōi p̄ter charitatē q̄ est idē cū gīa gratū facięte. Vel habet eā inseparabiliter annexā: ergo in gīa tollunt oīa simplicit, vel secundū qd. In ista rōne sic ꝓcedit: qa primò ponit minorē. Secūdò maiorē cū sua deductione, ibi: Cum autē venerit. Tertiò minoris probationē, ibi: Videmus nūc. Circa primū dicit: Ex parte em̄ cognoscimus. i. imperfecta est sciētia nr̄a q̄ habeť ī via, & maxīe illa q̄ ē de deo ad quę se habet intellect⁹ noster: sicut oculⁿ⁹ nostrę ad lucē solis. ij. Metaph. G

e ¶ Et ex pte. p. i. ipfecta est cognitio ꝓphetica, ro cp ē ænigma tica. Ex pte isti duo dona intelliguntť alia imperfecta excludendo.

f ¶ Cum aut. hic ponit maiorē, dicēs: Cū aūt ue. qđ' pfe. ē. i. statⁿ⁹ glorię qui pfectiliⁿ⁹ est. g ¶ Euacua. qđ' ex pte est. i. imperfectū. Qđ' declarat p simile de statu pueri li imperfecto, q̄ cessat aduenięte statu viri li pfecto, dicēs: h ¶ Cū es. par. &c. s. balbutiēdo & imperfecte. i ¶ Sapiebā ut par. approbando aliq̄ q̄ magis essent reprobāda: Et sic reprobādo q̄ magis essent approbāda. k ¶ Cogitabam ut par. s. vana & iutilia. l ¶ Quādo autem fa. sū uir &c. s. pdicta & cōsīlia pfectiōi viri li nō cōueniētia. m ¶ Videm⁹ nūc. Hīc ponit mīoris pbationē. s. cp alia dona à charitate sūt imperfecta, dicēs: Videmus nūc p spe. Sēsibile em̄ cognoscit tripl⁹. Vno mō p sui pñtiā ī sensu, sicut lux videť q̄ recipit ī ocło, ppē sui diaphaneitatē. Alio mō nō p sui pñtiā, sed p speciē in sēsu receptā: tū mediatiate à sensibili deriuatā, sicut videtur color. Tertiò mō p speciē nō deriuatā imediate à sensibili ī sēsu, sed in alio, sicut videť aliqd in speculo. Cōsīls habeť de deo triplex cognitio naturalis. Vno mō p essētiā suā, q̄ soli deo cōuenit. Alio mō p sīlitudinē dei imediate à deo deriuatā ī cognoscēte. & hęc cognitio cōuenit āgelo, cui⁹ essētia est qdā dei sīlitudo. p quā naturaliť cognoscit deū. Tertiò mō cognoscit a nobis q̄sī in speculo, in q̄tū p creaturas à nobis cognitas sicut p speculū ducimur in dei cognitionē. Ex ordine em̄ creaturarū & bonitate venim⁹ in cognitionē sapiæ & bonitatis diuię. Iō dicit: Vide. nūc. s. deū. n ¶ Per speculū in ænigmate. Quia hęc sīlitudo creaturarū ad deū ob † Maxima scura ē, & valde ipfecta, & p cōsęqns nr̄a ex his cognitio de deo in via. o ¶ Tūc aūt. i. H in patria. p ¶ Facie ad faciē. Et dare & nudē videbimus diuinam essentiam.

q ¶ Nunc cognosco. deū. ex parte. i. obscurē & imperfecte.

r ¶ Tunc autē &c. sicut & cognit⁹ sum. A deo. Sicut enim cognoscit essentiam nostrā, ita tūc cognoscemus suam. Tamē ly sicut, nō importat æqualitatē cognitionis, sed similitudinē tātū longinquā. Si autē ex his arguať cp charitas sicut alia dona euacuaď, qa est imperfecta dicendū, cp non valet: qa quando imperfectio cōuenit alicui per se, tunc euacuať aduenięte perfectione: si autem insit p accidēs, manet: sicut imperfectio est de ratione puericiæ, nō aūt de ratione humanitatis. & ideo aduenięte statu viri li cessat pueritia: nō autē humanitas cui per accidens competit imperfectio, in q̄tū. s. est in puero. Imperfectio verò p se respicit sciētiā nostrā & ꝓphetiā, vt p̄dictū est: ppē qđ' euacuanť. Charitati rò competit imperfectio p accidens. s. propter imperfectionē cognitionis adiunctę. Charitati em̄ cōpetit per se in deum tendere: sed cp nunc imperfectē tendit in eum, est per accidēs, ppter cognitionis imperfectionem, vt dictum est: ppter quod manet adueniente cognitione perfecta. s ¶ Nunc autē. Hīc cōcludit conclusionē principaliter intentam. s. cp charitas excellit omnia alia dona, dicens: Nunc autē. i. tempore vię. t ¶ Manent fides, spes, charitas: tria hæc. Per istam fidem & spem intelliguntur ilia dona de quibus nō expresse facit mentionē: quæ sunt euacuanda in patria. v ¶ Maior autem horum est cha. Fides em̄ & spes sunt excellentiora cæteris donis euacuandis: quia sunt virtutes theologicæ, quæ dantur nobis ad coniungendum nos deo. Alia verò dona sunt quædam dispositiones nobis datæ, vt reddamur bene mobiles à spiritu sancto, & sic ordinātur ad virtutes theologicas vt ad fines. Et ex hoc sequitur, cp ex quo charitas est maior fide & spe, cp etiam sit maior cęteris donis. Quod enim est maius maiore, est maius minore.

¶ In ca. xiij. vbi dī ī posti. Ptās ergo hoc faciēdi dī āgeli lingua-

ADDI. I. Cū locutio exterior p quam aliquis loquitur alteri fiat p aliquod sensibile signum pura voce vel nutu, vel aliquo corporis mēbro, puta lingua vel digito, qđ' angelis competere nō pōt: ideo qđā p hoc qđ' dī hic: Linguis angelorū: intelligūt linguā psectorū hominū. Homines enim p fecti quādoq⁹

A sectis q̃q; angeli dicunt ī scriptura. Vel dicēdū est sc̄m sc̄tū. Thomas. pte. q. cvij. ar. j. ī cor. quæstiōis q; lingua ãgelorū nō ꝓprie, sed metaphorice dr̄ ipsa ptās angeli, qua suū conceptū alteri manifestat.

¶ In eo dē capō vbi dicit in postilla: ꝭs autem, eo quod sit plenum ex vna percussione reddit simplicem sonum &c.

ADDI. II. Per hoc qd̄ dicit: Velut æs sonans cymbalū tinniēs, intelligit sc̄m Glo. q; ista sic sonātia sibi ñ. ꝓsūt, licet alios q̃n q; delectāt, i q̃ ē apta cōpatiōis similitudo: qa sicut ꝭs & cymbalū cū pulsu aliq̃ nō ꝓse resonāt, sic loq̃s liguis nō p se, sed ꝓ tute spūs ꝓfert ea qb⁹ audiētes mulceat.

¶ In eo c. vbi dr̄ in Postil. Oīa suffert.

ADDI. III. Hoc qd̄ dr̄: Oīa suffert: intelligit sc̄m Glo. p ỹ itate. In hoc aūt qd̄ dr̄: Oīa credit: Notādū q; ñ dicit: Oīb⁹ credit: qa nō oīb⁹, sed tm̄ deo firmit̄ credit. &c.

GLOS. ORDI.

☞ Secta cha. &c. CA. XIIII. seqū: a ¶ Qui em̄ lo. lin. Q̃n lingua loq̃ns se nō intelligebat, vt si q̃s alicui⁹ linguę prolationē & non significationē sciret. ¶ Aug. Vel ita vt aliē accipiat lingua, & fiat distinctio inter spm̄ & mētē. qa em̄ in lingua ī mēbro illo qd̄ mouem⁹ ī ore cū loq̃mur, signa rerū dāt, ñ res ipę. ꝓsertūr: iō trāslato ỹbo, lingua, hic dicit ꝓlationē: ybi sūt significationes velut imagines rerū, q̃ vt itelligant, indigēt mēte. i. intellectu mētis. Dū verò nō intelligūtur, dicunt in spū, nō in mēte. Mēs enim hic accipit supior vis aiæ. Spūs, vis eiusdē aiæ iferior, cui rerū imagines imprimunt. Lingua verò, q̃libet signorū ꝓlatio: ergo cū intellect⁹ accedit q est mētis vl̄ reuelatio fit, vl̄ agnitio, vel ꝓpheria, vl̄ doctrina. Sciēdū q; loq̃ns lingua, aliq̃n nō itelligebat, aliq̃n itelligebat, sed alīs exponere nō. valebat: sed ali⁹ forte iterp̄tabat. Aliq̃n & videbat & itelligebat & iterp̄tabat. vt ỹbi gra: Pharao in spū, vidit septē spicas & septē boues: illorūq; ꝓlatio q̃si lingua fuit, sed nō itellexit qd significarēt. ideoq; ꝓpheta nō erat. Proinde cui rerū sīlitudies demōstrabant in spū, si nō intelligebat, nōdū erat ꝓpheta. Magisq; ꝓpheta dicēdus est, q; iterp̄tat, qd̄ alius videt. vt Ioseph magis q; Pharao. Pharao vidit ī spū, Ioseph mente. Ei⁹ spūs informat⁹ erat, vt videret imagines. hui⁹ mens illuminata, vt intelligeret veritatē. Ideo in illa erat lingua, in ista ꝓphetia: qa in illo rerum imaginatio, in isto imaginationis interpretatio. Minus ergo est propheta, q rerū significatarum solo spiritu videt imagines. Magis propheta qui solo earum intellectu prędi tus est. Sed maxime q; in vtroq; præcellit, vt Daniel: qui & somnium regis quod viderat: dixit, & quid significaret, aperuit. b ¶ Nunc au. Dixi maior est qui ꝓphetat, q; q loq̃t lingua. In meipso aūt videre potestis, q; lingua nō prodest, ꝓphetia ꝓdest. Nunc autem. Quando fideles: quid tunc quando infideles?

NICO. DE LY.

☞ Aut in

CAPVT IIII.

Secta mi. ch. Supius Apostolus determinauit grātiārū gratis datarū cōditionē. hīc cōseqūnt circa eas pōit q̃dā cōpationē, oñdēs q; ꝓphetia sit eminētior dono liguarū. Et ad cuidētiā dicēdorū cōsiderādū. q; ad prophetiā req̃rit itellectuale lumē ad intelligēdū visionis significatū. Pharao em̄ q; vidit spicas, Gen. xlj. & Balthasar manum scribēte: Dan. v. ille dormiēs, iste vigilās, nō fuerūt ꝓphetę, ꝓprie loq̃ndo: qa nō habuerūt itellectū visionū. Sed Ioseph & Daniel q; intellexerūt, veri ꝓphetę fuerūt. Sic igit accipit hic ꝓphetare, s. visiones sibi vel alīs factas p lumē intellectuale sibi datū exponere. vnde dr̄ Dan. x. a. Intelligētia opus est in visione. Sciendū etiā, q; in primitiua eccl̄ia pauci erāt quib⁹ iminebat ꝓdicare, ꝓpter qd̄ de⁹ tunc dedit donū linguarū multis de illis: vt sine impedimēto exercere possent officiū ꝓdicationis. Corinthij ỹ ò tā q̃ curiosi magis volebāt hoc donū q̃ ꝓphetię. Et sic loq; lingua accipit hic, ꝓ locutiōe nō itellecta pfectę, nec explanata: sicut grāmatic⁹ purꝰ pōt loq; ꝓphetias in latino: nō tm̄ exponere. Et sc̄m hūc intellectū Apls ꝓfert prophetizare loqui linguis. Et diuidit nr in duas partes, quia primò hanc eminētiā oñdit. Secundò, q̃lit̄ sit vtēdū vtroq; dono, ibi: Quid ergo. Primū ost̄ē dit duplicit. Primò rationib⁹ sumptis ex pte fideliū. Sc̄dò ex pte infideliū, ibi: Fratres mei. prima adhuc in duas: qa primò oñdit ꝓpositū, quo ad vsum linguarū in ꝓdicādo. Secūdò, in orando, ibi: Nā si orē. Prima adhuc in duas: qa primò ꝓbat ꝓpositū ꝓrōnem. Sc̄dò, ꝓ exempla, ibi: Nūc aūt. Circa primū cōtinuat se ad p̄cedētia, dicēs: Sectamini charitatē. Eo q; dixerat eā p̄cellere secreta dona, ca. p̄ce. iō ex illis q̃si cōcludēdo dicit, q; p̄ ceteris debēt charitatē seq. verūtamē qa ꝓp̄ hoc non sunt alia dona cōtemnenda, subdit:

Cap. XIIII.

¶ Ergo. ¶ Toro desiderio.

[a] Ectamini charitatē, [a] ¶ Desiderate etiam alia dona spiritus vt linguas & alia: sed post charitatē, magis prophetiam quam linguas.

tem, æmulāmini spiritalia, magis autem [c]
ut prophetetis. † Qui enim loquitur [d]
a ¶ Incognita & peregrina. b ¶ i. nō intelligentiæ hom.
linguā, [b] non hominibus loquitur, [e]
¶ Aliqua signa sine intellectu.
sed deo. Nemo em̄ audit. † Spiritus [f]
a ¶ Cuius laudes dicit. b ¶ Nō hominibus. ¶ Qui homo sit. i. carnalis. c ¶ Intelligit.
autē loquitur mysteria. Nam [g]
a ¶ Non meus, sed inferior vis animæ. ¶ Non ipse. ¶ Deo secreta. b ¶ De isto dico quod non hominibus: Nam qui prophe.
ritus autē loquitur mysteria. Nam [h]
a ¶ Mente intelligendo & interpretatione aperiendo. ¶ Exponit scripturas, quę multis occultæ.
qui prophetat, hominibus loquitur [i]
¶ Incipientium. ¶ Proficientium.
ad ędificationem & exhortationem [m]
¶ Desolatorum. ¶ Item ideo.
& consolationem. Qui loquitur lin- [o]
a ¶ Quod est spiritu. ¶ Vt plus. b ¶ Si tamen intelligit.
guā, semetipsum ędificat. Qui autē [q]
a ¶ Quod est mente loqui. b ¶ Quantum ad se.
prophetat † ecclesiam dei ędificat. [r]
b ¶ Quamuis autem sic prophetiam linguæ pręponam, tñ.
b ¶ Quod donum dei, & ideo non prohibebo.
Vōlo autem uos omnes lōqui lin- [t]
a ¶ Quia plus prodest.
guis: māgis autem prophetare. [v]
¶ Dignitor. ¶ Exponit.
Nam maior est qui prophetat, [y]
¶ Quod raro.
quàm qui loquitur linguis: nisi [z]
¶ Exponere valeat, quod dicit.
forte interpretetur, ut ecclesia ædi- [a]
¶ Cum fideles.
ficationem accipiat. Nunc autem [b]
fratres si uenero ad uos linguis
a ¶ Nihil. b ¶ Nisi signus. linguę accesserit intellectus: vt non spiritu tantum, sed & mente agatur.
loquens, quid uobis prodero, nisi [b]

¶ Ergo. ¶ Toro desiderio.

Ectamini charitatē, [a] ¶ Desiderate etiam alia dona spiritus vt linguas & alia: sed potiùs charitatē, magis prophetiam quam linguas.

tem, æmulāmini spiritalia, magis autem [c]
ut prophetetis. † Qui enim loquitur [d]
a ¶ Incognita & peregrina. b ¶ i. nō intelligentiæ hom.
linguā, [b] non hominibus loquitur, [e]
¶ Aliqua signa sine intellectu.
sed deo. Nemo em̄ audit. † Spiritus [f]
a ¶ Cuius laudes dicit. b ¶ Nō hominibus. ¶ Qui homo sit. i. carnalis. c ¶ Intelligit.
autē loquitur mysteria. Nam [g]
a ¶ Non meus, sed inferior vis animæ. ¶ Non ipse. ¶ Deo secreta. b ¶ De isto dico quod non hominibus: Nam qui prophe.
ritus autē loquitur mysteria. Nam [h]
a ¶ Mente intelligendo & interpretatione aperiendo. ¶ Exponit scripturas, quę multis occultæ.
qui prophetat, hominibus loquitur [i]
¶ Incipientium. ¶ Proficientium.
ad ędificationem & exhortationem [m]
¶ Desolatorum. ¶ Item ideo.
& consolationem. Qui loquitur lin- [o]
a ¶ Quod est spiritu. ¶ Vt plus. b ¶ Si tamen intelligit.
guā, semetipsum ędificat. Qui autē [q]
a ¶ Quod est mente loqui. b ¶ Quantum ad se.
prophetat † ecclesiam dei ędificat. [r]
b ¶ Quamuis autem sic prophetiam linguæ pręponam, tñ.
b ¶ Quod donum dei, & ideo non prohibebo.
Vōlo autem uos omnes lōqui lin- [t]
a ¶ Quia plus prodest.
guis: māgis autem prophetare. [v]
¶ Dignitor. ¶ Exponit.
Nam maior est qui prophetat, [y]
¶ Quod raro.
quàm qui loquitur linguis: nisi [z]
¶ Exponere valeat, quod dicit.
forte interpretetur, ut ecclesia ædi- [a]
¶ Cum fideles.
ficationem accipiat. Nunc autem [b]
fratres si uenero ad uos linguis
a ¶ Nihil. b ¶ Nisi signus. linguę accesserit intellectus: vt non spiritu tantum, sed & mente agatur.
loquens, quid uobis prodero, nisi [b]

dedit donū linguarū multis de illis: vt sine impedimēto exercere possent officiū ꝓdicationis. Corinthij ỹ ò tā q̃ curiosi magis volebāt hoc donū q̃ ꝓphetię. Et sic loq; lingua accipit hic, ꝓ locutiōe nō itellecta pfectę, nec explanata: sicut grāmatic⁹ purꝰ pōt loq; ꝓphetias in latino: nō tm̄ exponere. Et sc̄m hūc intellectū Apls ꝓfert prophetizare loqui linguis. Et diuidit nr in duas partes, quia primò hanc eminētiā oñdit. Secundò, q̃lit̄ sit vtēdū vtroq; dono, ibi: Quid ergo. Primū ost̄ē dit duplicit. Primò rationib⁹ sumptis ex pte fideliū. Sc̄dò ex pte infideliū, ibi: Fratres mei. prima adhuc in duas: qa primò oñdit ꝓpositū, quo ad vsum linguarū in ꝓdicādo. Secūdò, in orando, ibi: Nā si orē. Prima adhuc in duas: qa primò ꝓbat ꝓpositū ꝓrōnem. Sc̄dò, ꝓ exempla, ibi: Nūc aūt. Circa primū cōtinuat se ad p̄cedētia, dicēs: Sectamini charitatē. Eo q; dixerat eā p̄cellere secreta dona, ca. p̄ce. iō ex illis q̃si cōcludēdo dicit, q; p̄ ceteris debēt charitatē seq. verūtamē qa ꝓp̄ hoc non sunt alia dona cōtemnenda, subdit:

† Diuisio

† g. 12. d.

† Spiritu

b ¶ Aemu. spi. i. desiderate seu amate alia dona, vt ꝓphetię donū & linguarū. c ¶ Magis au. s. desiderate. d ¶ Vt p. qa ꝓphetia p̄cellit dona liguaꝝ. Qui cō seq̃nt ꝓbat duplici rōne. Pria ponit, cū dr̄: e ¶ Qui em̄ lo. si. diuersa idiomata. f ¶ Nō hominib⁹ loquitur. i. ad vtilitatē hominū. Sicut em̄ dictū est g. per loqui lingua siue linguis, intelligitur locutio nō intellecta, sicut aliquis simplex dicit horas canonicas. non tamē intelligit vel explanat, sicut cū qs simpliciter intelligit tm̄ significata verborū, nō tamē pfectę locutionis sensum: quia nesciret exponere: imo ad intelligendū docto re indigeret: & in donū linguarum non sufficiebat ad exhortādum siue prædicandū, sed tantū ad orādū. Ideo subdit: g ¶ Sed deo. cū q̃ loquit̄ hō in oīone. h ¶ Nemo enī au. i. intelligit p talem locutionē sensum interi⁹ latentē. i ¶ Spirit⁹ aūt lo. myste. s. sensus latentes per donum prophetię reuelando: & ideo tale donū sequit̄ ędificatio ecclesiæ. Ideo subdit: k ¶ Nā qui prophetat. i. sibi vel alīs reuelata referat vel explanat. l ¶ Hoīb⁹ lo. i. ad vtilitatē hominum. m ¶ Ad ędificationē. incipientium. n ¶ Et exhorta. p̄ficientiū. o ¶ Et cōsolationē. Lugētiū seu pfectorū. Ex p̄dictis formāt talis ratio. Illud qd̄ ē ad honorē dei & vtilitatē p̄ximi, est meli⁹ illo qd̄ est ad honorē dei tm̄: ꝓphetia verò est ad vtrūq; donū linguarū & nō ad honorē dei tm̄, vt patet ex dictis. ergo &c. p ¶ Qui loquitur. Hīc ponitur secunda ratio, quę talis est: Melius est illud quo aliquis proficit sibi & alīs, cuiusmodi est prophetia, quàm illud quo proficit sibi tm̄: ſicut est donū linguarum, per se tamen acceptum: qa per hoc nō pōt alios instruere. Et hoc est quod dicit: Qui loquitur lin. semetipsum ædificat. sibi proficiendo scripturas recitās orando vl̄ studendo. q ¶ Qui autem pro. Scripturas referādo vl̄ explanando scriptis vl̄ verbis. r ¶ Ecclesiam dei ædi. i. congregationem fidelium. Et ne aliquis ex dictis crederet non esse curandū de dono linguarum. iō hoc remouet, dicens: s ¶ Volo autem. i. desidero. t ¶ Omnes uos lo. lin. tanquam aliquod bonum. v ¶ Magis au. s. volo vos. x ¶ Prophetare. quoniam melius est. Iō subditur: y ¶ Nam ma. est. si tamen vtrunq; donum per se sumatur. Iō subditur: z ¶ Nisi for. inter. scripturas explanando: qd̄ pertinet ad ꝓphetiā, & sic trāphabet vtrūq; donū. s. linguarū & ꝓphetię: qd̄ est meli⁹ q̃ hīc alterū tm̄. cæteris paribꝰ. a ¶ Nūc au. Hīc cōseqūnter oñdit, ꝓpositū p exempla: & priò per exēplū suūpsi⁹, dicens: Nūc au. frat. si ue. ad uos. i. vtens tm̄mō dono linguarū qd̄ habeo. b ¶ Quid uo. pro. nisi vobis ex. lanauero dicta mea, q. d. nihil. Hęc autem explanatio potest esse primò circa diuina hominib⁹ occulta: quæ tamen scire necesse est, vel expedit. Et quantū ad hoc dicit: Aut in reuelatione. Secundò: circa humana, quorū cognitio ad salutem est vtilis vel necessaria. Et quantum ad hoc subdit:

Diuisio

☞ Aut in

Glos. ordi. Ad Corinthios Cap. XIIII. De Lyra

☞ a ¶Aut in reuelatione. vt exponam reuelationem. Reuelatio est quando per figuras ostenduntur quædam mysteria, vt in Apocalypsi. b ¶Aut in scientia. vt exponam ea quæ ad scientiam pertinent. Ea sunt quæ fidem illuminant, vt de natura diuinitatis. c ¶Aut in prophetia. vt exponam scripturas quę de futuris agunt. d ¶Aut in doctrina. vt exponã scripturas q̃ mores informãt.

Reuelatio. Vel reuelatio est subita aliquarum rerũ ostẽsio p spm̃. vnde postũ cui sedẽti reuelatũ fuerit.

Prophetia Prophetia est vt Isa. vel cæterorũ, quã sine humana industria spũs̃ctũs paulatim reuelat.

†Quinetiã Scientia. Scientia est eorũ quę ꝓprio studio didicit.

Doctrina. Doctrina ẽ eorũ q̃ alio docente. e ¶Tamẽ q̃ sine. Per me oñdit linguã nõ valere sine iterp̃te. Per me dico, qđ ostẽdi q sum rationalis, tamen per inanimata idem pater.

✠tibia f ¶Etenim si incer. Item p aliã similitudinẽ. Etenim si incer. &c. Iudeis erat vsus tubæ in festis & in bellis diuersis sonis. g ¶Tã multa. Ideo in aera. Quia tam multa vt sunt genera linguarũ. qđ est: tãtũ valet hæc locutio ac si omnibus linguis loq̃remini, q̃s nũc̃ vll' intelligeret: & de omnib' reb' in vnaquaq; lingua, qa nulla res est sine sua voce in vna q̃q; lingua. Vel: Tã multa. ut sũt genlin. i hoc mũ. qa logmini oĩb' linguis, & de oĩb' rebus. h ¶Et sine uo. Multę sũt linguę, sed hũt ꝓprias significationes vocũ, vt intelligant. i ¶Si ergo nesci. &c qa alĩ sine interp̃te nõ ĩtelligerẽt: ergo ero barbar'. k ¶Sic & uos. Vel sub vna diuisiõe, sic: Et ꝓpt hoc ne

†vocum. sitis barbari: & vos vt ego q̃rite vt abũdetis. l ¶Spũs me' orat. Spũs vocat vis aię iferior mẽte, vbi corpaliũ rerũ si-

†vim. militudines imprimunt'. Mẽs altera supi-

Gen. 41.a. or vis aię, vt. ꝛ. Spũs Pharaonis iforma-

Ibidem. t' est, vt videret imagies: mẽs Ioseph illu-

F minata est, vt itellígeret. m ¶Sine fructu. Amb. Ita em̃ si lingua incognita qs loquat, vł signa aliq̃rũ rerũ sine itellectu ꝓferat, sicut solẽt Latini homines Græcè cãtare, oblectari sono y̆ borũ nescientes tũ qđ dicãt. n ¶Orabo spũ. i. ita loq

†sectatores approbo, vt signa rerũ forment in spũ,

Amen. & eorũ intellect' refulgeat in mẽte. Vel: Orabo: ore & mẽte. o ¶Amẽ. Aug. Nota q̃p hoc verbũ amẽ, nec Greçũ nec Latinũ est, sed Hebræũ; & iterp̃tat, verũ. Cũq; posset dici, verum, nõ dr̃, sed amẽ. Nec Græcus tamẽ, nec Latin' interpres ausus est facere, ne viles̃ceret nudatũ: sed honorem haberet velamento secreti.

☞ Gratias

Nicolaus de Lyra.

✠ a ¶Aut in scia. q̃ ꝓpriè accipẽdo ẽ de terrenis. Tertiò circa futura cõtingẽtia. & q̃tũ ad hoc subdit. Aut ĩ ꝓphe. Quarto: circa moralia. & q̃tũ ad hoc dicit: Aut ĩ doct. b ¶Tamẽ q̃. Hĩc ponit sc'm exẽplũ ĩ reb' inanimatis. i. in

†Alioqui' strumẽtis musicis, q̃ si sonũ cõsusũ emitãt, nesciẽt qđ canit: sed req̃rit determiari o sonĩ ꝓpriũ tactũ instru. & hoc ẽ qđ dicit: Tamẽ q̃ si. aia. hĩc accipit vox similitudinarie tm̃: qa ꝓpriè loq̃ndo son' est ĩ aiatis. vt dr̃. ĩ. de aia. Vox ẽ pcussio aeris respirati ab aia ad vocalẽ arteriã cum imagie significãdi. Et sic vox hĩc accipit ꝓ sono. Cętera patẽt vsq; ibi: c ¶Etem̃ si in. Vbi ponit aliud exẽplũ de tuba q̃ aliter sonat iuitãdo ad cõsiliũ, aliẽ vocãdo ad festũ, & aliẽ ꝓuocãdo ad bellũ, vt hr̃ li. Nũc. x. ꝓpter qđ' null' ꝓparat se ad bellũ, nisi sonet determinato modo ad hoc statuto. Et similiter locutio linguarũ non valet ad ędificationem, nisi sensus explanetur. Et patet litera vsq; ibi: d ¶Ita & uos. q̃li. supple nõ proficietis ecclesiæ. e ¶Nisi ma. ser. de. explanatũ mõ p̃dicto qđ pertinet ad prophetiã. Ideo subditur:

f ¶Eritis enim in ae. lo. i in vanũ. g ¶Tã mul. i. idiomata.

h ¶Et sine uo. ni. est. i. sine significatione vocis significatiuæ & sensu locutionis nihil est cognitũ ad vtilitatẽ ecclesiæ, immo derisibile est, sicut loq aliq̃s idioma ignorãti. lõ subdit: i ¶Si ergo nes. uit. i. significationẽ. k ¶Ero ei cui lo. ba. i. extraneę loq̃ns: sicut si aliq̃s faciens horas canonicas & non intelligẽs loq̃ aliter ignorãti: lõ subdit: l ¶Sic & uos. ne sitis similes barbaris: qđ' deberis vitare. Et ratio subdit cũ dicit. m ¶Q̃m æmu. estis spi. i. amatores bonorũ spũaliũ. n ¶Quæ rite ut ab. nõ solũ verbo, sed magis intellectu ad explanationẽ verbi. lõ subdit: o ¶Et iõ q̃ lo. lingua. habẽs donũ linguarũ, p ¶Oret ut interp. vt ꝺ deo prophetia sibi det tãq; meli' bonũ. q ¶Nã si orẽ. Postq; oñdit ꝑeminẽtiã ꝓphetię respectu doni linguarũ in p̃dicatione: hĩc cõsequẽter idẽ oñdit in oratione. Et primò in oratione secreta. Secũ dò, in publica, ibi: Cæterũ. Circa primũ facit talem rationem: Oratio que reficit intellectum & affectum vel nata est reficere, melior est illa q̃ reficit tãtũ affectũ, sic est in proposito: quia p donũ linguarũ ꝑcipe proferri possunt y̆ba orationis in quolibet idiomate, sed nõ intelliguntur. Sicut cũ laicus dicit orationẽ dñicã vel aliquid huiusmodi deuotẽ, & rũc affect' eleuat in deum: & sic reficit' eius affect'. nõ tamẽ intellect', qa nõ intelligit quæ dicit: Sed quãdo intelligit, reficit eius affectus & intellectus. igit intellectus locutionis quæ pertinet ad prophetiam, melior est dono linguarũ. Hui' rationis ponit minorem. dicens: Nã si orẽ lingua

†ybi gſa ſpiritus meus orat. affectus meus in deum eleuatur. spiritus enim importat quandã vim motiuam. Et ideo volũtas, quæ est affectus intellectiu' vocatur hĩc spiritus: quia mouet alias animę potentias ad agendum. r ¶Mens autem

†excellatiꝰ mea. Id̃ est intellectus meus. s ¶Sine fructu est. Quia non intelligit orationis sensũ. Ideo cõcludit: t ¶Quid ergo est? mihi faciendum. v ¶Orabo spiritu: orabo & mente. i. affectu & intellectu. x ¶Psallam &c. Psallere est orare cum melodia. y ¶Cæterum. Hĩc consequenter idem ostendit in oratione publica: quia si populus intelligat orationem seu benedictionem sacerdotis, melius reducitur in deum, & deuotius respondet: Amen. Ideo dicit: Cæterum si benedixe. i. tu sacerdos vel ẽpc. z ¶Spũ. i. absq; hoc q̃p ppls intelligat. a ¶Quis sup. lo. idiotæ: q. d. quid proficit ppls simplex & nõ intelligens? q. d. nihil aut modicum: quia nescit se conformare tibi qui es minister ecclesię, respondẽdo amen. Propter qđ in primitiua eccl'ia benedictiones & cętera comũia fiebãt ĩ vulgari: sed postq̃ populꝰ mꝛtiplicat' fuit, & cõsuevit se cõformare ministris ecclesiæ, ꝓvtpote stando q̃n dicit euangelium deposito caputio, adorãdo eucharistiã, & cõsilibus, fiunt in latino in ecclesia latinã. Et sufficit q̃p clericus respondeat pro toto ppło. Expeditius em̃ fit hoc mõ q̃p in vulgari. Consequẽter Apostolus cõcludit intrũ. ſ. q̃p

✠ phetia

¶Subita ostensione.

a uobis loquar, aut in reuelatiõe, aut b in scientia, aut in prophetia, aut in

¶Quãuis ita linguæ appetatis tamen.

c doctrina? † Tamẽ quæ sine anima d sunt uocem dãtia, siue tibia, siue ci-

a ¶Distinctos & intelligibiles sonos.

thara, nisi distinctionem sonituum

a ¶Aliquis iudicare poterit modos vel consonantias cantilenæ

dederint, quõmodo scietur id qđ

a ¶Tibia.

cãnitur*, aut quod citharizatur?

a ¶Aliud simile. ¶Vere de istis nesciẽt, qa nec de tuba.

e Etenim si incertam uocem dederit e

a ¶Quæ bellum non significet. b ¶Nescietur: effectus indicat, quia nemo separat.

a tũba, b quis parabit se ad bellum? Ita d

a ¶Loquentes. b ¶Quorumlibet signorum, vel incognitum. c ¶Per interpretationem.

& uos per linguam, nisi † manifestũ e

a ¶Qui debetis ad bellũ cõtra dæmones hortari. lib. ¶. Nullo modo. c ¶Intelligetur.

sermonẽ dẽ deritis, quõmodo scie-

a ¶A vobis. b ¶Nescietur.

tur id quod dicitur? Eritis enim in f

¶Non ad corda hominum. ¶Quasi inutiliter.

g aëra loquentes. Tam multa † ut pu-

¶Sunt multa.

ta genera † linguarum sunt in hoc

¶Toto. ¶Intellectu.

h mũdo, & sine uoce nihil est. Si ergo h i

a ¶Interpretationẽ significationis vocis quam profero. b ¶Quem instruere debeo.

nesciero † uirtutem uocis, ero ei † cui k

a ¶Non intellectus. b ¶Instruit. ¶Vel audit.

loquor barbarus, & qui loquitur

a ¶Intellectus. ¶Quia nec ipse me, nec ego ipsum intelligo. b ¶Sicut dico de me

k mihi barbarus. Sic & uos, quoniã l m

¶Eritis barbari sine interpretatione. b ¶Quia desideratis dona spiritus.

† æmulatores estis spirituum, ad ędi

ficationem ecclesię quęrite ut † abun n

a ¶Quod est per interpretationem. ¶Et quia ædificare deberis.

detis. Et ideo qui loquitur lingua, o

a ¶Deum: vel sic oret. i. loquatur. b ¶Interpretandi gratia sibi detur. ¶. i. vt exponat. c ¶Si aliter. d ¶. i. loquar.

oret ut interpretetur. Nam si orẽ lin p q

a ¶A deo datus facit loqui, vel ratio quæ id bonum putat.

r gua, spiritus meus orat: mens au-

a ¶Intelligentia eorum quæ dico. b ¶Vtile est

s tem mea sine fructu est. Quid ergo? t

a ¶Loquar. b ¶Voluntate vel lingua per spiritũ data. c ¶Intelligentia mentis.

u est: Orabo spiritu, orabo & mente. v

a ¶Melodia cantus: quod minus. b ¶Intelligentia spiritualis quod plus.

Psallam spiritu: psallam & mente. x

a ¶Sed aliter. b ¶Aliqua bona dixeris. c ¶Lingua per spiritum data.

† Cæterum si benedixeris spiritu, y z

a ¶. Q. nullus: neq; etiam sapiens: quia non intelligit. b ¶Illiterati & rudis.

quis supplet locum idiotæ? Quo a

a ¶Q. nullo modo: Quoniam quid dicas nescit. ¶Hic est locus idiotę. ¶Etiam multum intentus vt intelligat.

o modo dicet, amen super benedi-

ctionem tuam? Quoniã quid dicas

a ¶Ideo dico super tuam benedictionem: vel hoc noto quod tãtora non habet locum. Nam hoc non noto vel arguo, quod hoc agis. Hoc ideo dicit, ne videretur reprehendere donum spiritus.

nescit. Nam tu quidem bene gra-

¶In lingua.

tias agis, sed alter non ædificatur.

☞ a ¶ Gratias ago de. Proponit se exēplū, q̄ nō debēt log linguis A missi ad ædificationē, sicut ipse q oēs nouit. Gra. ago. Ne æmulus p inuidiā videret dicere, deprimēs in alijs qđ in se non hꝫet: ostendit omniū horū se loq linguis, di. Gra. b ¶ Sed ma. p. esto. Vt sitis remoti à malicia, vt puuli, studētes his q̄ prosūt, qđ est pfectio sensus. c ¶ In lege. Ratio quare non debent q̄rere linguas: quia in signū sunt infidelib⁹: quod ipsi iam nō sunt. & non ad ædificationē quæ necessaria est iam fidelibus. In lege. Amb. Dicit linguas quibus velatur veritas mutandas, quia etiā omnia velamina legis ueteris domin⁹ p prophetā esse mutanda dixit, vt fidelibus pspicua fieret veritas remoto legaliū figurarū velamine. Ex hac similitudine ostendit linguas quib⁹ tegit veritas nō esse appetēdas, nec dari ppter fideles, sed infideles: sicut i veteri lege velamen erat, vt indignis & infidelibus⁹ velaret veritas. d ¶ Alijs linguis. Amb. Non de fabbato, & neomenijs, & circūcisione & huiusmodi, sed nouū Testamētum. Vel, non in reuelatione, q̄ indigni sunt, sed in parabolis dicit eis euangeliū. e ¶ Et nec sic ex. Hoc de his prædixit quos prescīt non credituros, qbus ppē peccata nō paret vt placet ỹitas. f ¶ Ita q̄ in sig. i. sermones dei incognita lingua & peregrina obscuri sunt ne videantur à perfidis, vt cum audiūt, signum sit qa propter pfidiā factū est, ne audientes intelligāt: hoc vtiq̄ fit infidelib⁹ qb⁹ tegunt sensus: fidelib⁹ aūt cōuenit pphetia & non lingua incognita. g ¶ Si ergo cōue. Alia ratio cur non debent loqui linguis. Q. qa linguę sunt in sgnū. nō ad ędificationē. Si ergo &c. Impostura tenebras q̄rit: & falsa p veris ostendit: sicut pagani tectis vanitatib⁹ illudūtur: hic nil astute fuscatū est, sed simplr & apertē vnus laudatur de⁹: qa si nullus intelligeret, posset videri seductio quæ linguis cauereť: cū pudor esset reuelari. h ¶ Quid ergo. Iā incipit determīare q̄ mō liguis sit vtēdū. Q. Q̄nqdē hęc ve niūt de locutiōe linguarū. ergo qd agendū de his ē? Q. Cętera sub modis ad ędificationē agēda sūt: lingua ỹò sic est vtēdū. Vnusquisq̄ Ideò nullus se excuset.

☞ Psalmū

Nico. de Lyra.

✠ phetia est melior dono linguarū, dicēs: a ¶ Gratias ago deo &c Et hoc est quoddā donū à deo mihi; datū. Sed q̄ donum prophetiæ melius est subdit: b ¶ Sed in eccle. uolo. supple magis. c ¶ Quinq̄ uer. i. pauca. d ¶ Sēsu meo. ſ. vt intelligā & ab his intelligar. e ¶ Vt &, ali. in. quā &c. i. q̄ maximam verborum copiam sine huiusmodi intellectu. Sciēdum autem, q̄ Apostol⁹ specialiter hic dicit se velle loq q̄nq̄ verba: quia prędicatores debent annūciare q̄nq̄. ſ. credenda, agenda, vitanda, timenda, speranda: qa prædicatio debet esse de his q̄ pertinent ad fidē: & sic habetur primū: Et de his q̄ pūnēt ad mores. & sic habentur alia quatuor. i. virtutes & vitia pœna & glia. Et qa ista debent prædicare cū breuitate sermonis. Iōdicit Apl⁹: Quinq̄ uerba. i. pauca. f ¶ Fratres mei. Postq̄ Apostolis ostendit prophetiam prędellere donum linguarum rationibus sumptis ex parte fidelium, hic consequenter idem⁹ ostendit ratione sumpta ex pte infidelium. Circa quod primò excitat attēționē Corinthiorū, dicens: g ¶ Nolite pueri effici sensibus. in discretione boni & mali: pueri enim frequenter prælegunt minus bonum maiori: hoc autem dicit Apostolus ne prælegant donum linguarum prophetiæ, quod est maius bonum. h ¶ Sed malí. par. esto. i. nō cogitetis malū, sicut puuli defici unt cogitādo talia. i ¶ Sēsibus aūt pfe. i. ea q̄ dicitis sic intelligatis perfectē, vt possitis alios instruere: quod pūnet ad prophetiam. k ¶ In lege enim scriptum est. Hic consequēter facit suā rōnē, q̄ talis est, q̄p q̄ñ alīq̄ duo ad vnū finē ordinātur, illud est meli⁹ qđ est efficacius ad finem illum consequendū. Donū autē linguarū & donū prophetię ordinantur ad cōuersionē infidelīū ad quā efficaci⁹ est donū prophetie. ergo &c. Minorē hui⁹ ratiōis ꝓbat dupl⁹. Primo autoritate, dicēs: In le. e. sc. est. Non accipitur lex hic strictē ſ. p q̄nq̄ libris Moysi, sed p toto veteri Testamento: quia qđ hic allegat scribit Isa. xxviii. sec⁹m translationem Septuaginta. l ¶ Quoniam in alijs linguis & in labijs alijs loquar popu. h. i. populo Iudaico: q̄ fuit impletū. Act. ij. q̄ñ Iudæi congregati in Ierusalem de diuersis terris audierunt, credētes loquētes ī omnib⁹ linguis. m ¶ Et nec &c. Licet enim tunc aliqui ad. Christium fuerunt conuersi: tn̄ plures manserūt obstinati, & cōuersi magis fuerūt per verbum Petri referantis scripturas prophetarum, qđ pertinet ad prophetiā, q̄ p donū linguarum, vt patet Act. ij. Et sic patet, q̄p donum prophetię plus valet ad conuersionem infidelium. q̄ donum linguarū, n ¶ Itaq̄ in. in si. ſ. Diuinæ virtutis. o ¶ Non fi. i. pro fidelibus, qui iā crediderunt. p ¶ Sed inf. vt prædicatores euā gelij intelligi possint ab omnibus singularum linguarum: & sic conuerti ad fidem Christi. q ¶ Prophetiæ au. non in. i. Gentilibus, qui nō habuerūt legem nec prophetas. r ¶ Sed fi. i. Iudæis. vnū deum credentibus. de quibus fuerunt Apostoli, alijq̄ Christi discipuli, & alij credentes primi fere omnes, per quorum p̄dicationem conuersi sunt Gentiles. Et sic prophetia plus valuit ad conuersionem D infidelium q̄ donum linguarum, sicut ad instructionem fidelium plus valet scięntia q̄ eloquentia. s ¶ Si er. Hic secūdò declarat minorem sac̄o. dicens: Si er. c. un. ec. Causa orationis vel perceptionis sacri vel aliquo huiusmodi. t ¶ Et omnes. fideles. v ¶ Linguis loquantur: intrent autē. ignorātes idioma. x ¶ Aut in. nō. d. quia vos reputabūt insanos. vnde Apostoli sic loquentes reputari fuerunt ebrij, Act. ij. b. Et sic in tali casu donum linguarum esset magis ad confusionem fidelium q̄ ad conuersionē infidelīū: & sic etiā fuisset Act. ij. c. Ni si Petrus per donum prophetiæ ostendisset contrarium interpretando dicta prophetarum. y ¶ Si au. o. pp. nō simul, sed successiue exponendo scripturas vel reuelationes sibi vel alijs factas. z ¶ Intret autem quis infidelis uel idiota: coniuncitur. Illis successiue ꝓphetantibus, in q̄trum ostendunt vitam Gentilīū irrationabilem. Et sic. a ¶ Dijudicatur ab o. i. condemnabilis ostēditur.

b ¶ Occulta e. &c. ma. fi. Inquantum ex prædicatione, tali vel expositione tanguntur multa pertinentia ad fidem & mores, ex quorum auditu conuertitur ad cogitandum mala in corde de suo latentia, & ad pœnitendum corde & confitendum ore. Potest etiam aliter intelligi. Nam in primitiua ecclesia ad conuersionem infidelium fuit pluribus fidelibus diuinitus concessum secreta cordium cognoscere: ex quorum reuelatione aliqui conuertebantur ab infidelitate, sicut mulier Samaritana credidit in Christium ex reuelatione sui delicti, Iohan. iij. c ¶ Et ita cadens in fac. &cæt. Humilians se coram deo ex dicta prędicatione, vel secreti reuelatione. d ¶ Adorabit deum. Conuersus ad ipsum. e ¶ Pronuncians: Id est ore confitens. f ¶ Quod uerè deus in uobis sit. Corde enim creditur ad iustitiā, ore autem confessio fit ad salutem, Roma. x. c. g ¶ Quid er. est fr. Hic ostendit Apostolus qualiter sit vtendum donis ꝓphetiæ & linguarum. Et primò facit hoc in generali. Secūdo, magis ī speciali, ibi: Siue ligua. Circa primū dicit: Quid er. est fra

Diuisio

✠ tres. ſ.

¶ Q. Nō in vobis vitupero quod in me non habeo.

a Gratias ago deo meo q̄ † omnium a
a ¶ Qui loquitur aliquis vestrū. b ¶ Cui vitia cē debeo. b
¶ Pauci. ¶ Vt intelligam.
uestrū linguâ loquor. Sed in eccle, b
sia uolo quinque uerba † sensu meo c d
¶ Fide & moribus.
loqui, ut & alios instruā, quā decem c
¶ Infinita verba. ¶ Tantum. ¶ Sic & vos agite.
milia uerborum in lingua. Fratres e f
a ¶ Per imperitiā. ¶ Vt nō intelligatis q̄ dicitis vt pueri.
b nolite pueri effici sensibus, sed mali g h
a ¶ In innocentia. b ¶ Vt intelligatis plene qđ dicitis.
cia paruuli estote: sensibus aūt pfecti i
a ¶ Ne queratis linguas quia: b ¶ In prophetia hfaiæ, quæ hic dicitur lex. c ¶ Scilicet hoc.
c sitis. In lege ēm scriptum est. † Quō, b k
a ¶ Diuersis generibus linguarū b ¶ Quā beniolus & fidelibus, ¶ Et alijs verbis, de spiritualibus, non terrenis.
d niam in alijs linguis & in labijs alijs
a ¶ Per apostolos. b ¶ Iudaico. ¶ Maliuolo. c ¶ Hoc faciā, vt vel sic exaudiant. ¶ Sed nec sic exaudiunt. In quo nouat linguas esse datas in signum infidelibus. vnde subdit. Et sic lin.
e loq̄tur pōpulo huic, & nec sic ex, m
f audient me, dicit dominus. Itaq̄ lin n
a ¶ Qui credunt omnia posse deum.
guæ in signū sunt, nō fidēlib⁹ sed in, o p
a ¶ Ad fidem nouitate miraculi mouentur. b ¶ Vt sensibus perfecti sint fideles. ¶ Datæ sunt. c ¶ Ne sanctum detur canibus.
fidēlibus. Prōphetiæ autē nōn infi, q
¶ Vt ædificentur.
delibus, sed fidelibus. Si ergo con r s
¶ Fideles.
ueniat uniuersa ecclesia in unum, t
¶ Sine interprete.
& omnes linguis loquātur: intrent u v
a ¶ Alius u. b ¶ Alias lis. c ¶ Cum alter alterum non intelligat.
autem † idiōtæ aut infideles: nōnne x
¶ Quasi arreptitij.
dicent quid insanitis? Si autem y
¶ Viritim exponant.
omnes prophetent, intret autem z
a ¶ De aliquo suo errore.
quis infidelis uel idiota: † conuin, a
a ¶ Damnabilis ostenditur.
citur ab omnibus, dīudicatur ab a
a ¶ Peccata sua quæ nesciebat tunc peccata.
omnibus: Occulta enim cordis eius b
a ¶ Sibi. ¶ Expositionibus eorum. ¶ Humilians se.
manifesta fiūnt. Et ita cadens in fa, c
a ¶ Qui se sibi p. vos notificauit. b ¶ Ore qđ habet corde.
ciem adorabit dēum, pronunciāns d e
h quòd uerè de⁹ sit in uobis. Quid er, f g

---

† indocti

† magis q̄p omnes vos

† mēte mea

† Isa. 28. c.

† coarguit

☞ a ¶Psalmū ha. Laudem dei, p̄ canticū. b ¶Doctrinā. Sensum spūalem p̄ prudentiā. c ¶Aut ut multi tres. nō plus q̄ tres. ne occupet diē, & nō sit locꝰ ꝓphetis scripturas disserēdi. d ¶Si bi aūt loqua. Sibi loquit̄ q̄ cōpungitur ex his q̄ dicit: Et deo ad honorem dei, quē laudat vel orat. e ¶Prophetæ duo. qa sufficit dono prophetię. Et primò ostendit debitus vsus. Secūdo: qbꝰ est prohibitus, ibi: Mulieres. Circa primū sciēdū, q̄ vsus ꝓphetię hic accipit̄ p̄ proponere vbū exhortationis ad plebē sacras scripturas exponendo. in primitiua ẏò ecclesia plures habebāt hoc donū: ꝓpter qd̄ ne cōfusio fieret, Apostolus ordinauit, q̄ exerceretur à duobus tantum, vel à tribus ad plus & successiue. Et hoc est quod dicit: Prophetæ duo aut tres dicant scripturas exponendo non simul, sed successiue.

Deut. 7. b. cit sermo tot hoim, & in ore duorū vel triū stat oē verbū. f ¶Quod si alij. Amb. Datur inferiori, qd̄ nō superiori. g ¶Et spūs. Loquens debet cedere sedēti: qa spūs q̄ vnus est, sed pluraliter dī

†canticum ꝓpter multos, ꝓphetas q̄s replet: vel propter plura eius dona, subditus est ꝓphetis. vt q̄ volūt, tacere possint: & q̄ volūt loq̄ possīt: & nō cogit eos vt phithonicos clamare vl̄ aliq̄s subticere. ¶Amb. vñ si prior nō cedit, videtur nō esse spūs dei. Verè subdit, qa alię dissēsionis esset & nō pacis. Ita hoc mō vobis dico, sicut in oībus nō est nouū vel singulare, ideo firmiē tenete. h ¶Nō em̄ est dissendeus. Dissensionis esset, si quos replet si mul loq̄ compelleret. i ¶Sicut in oi

† ad summum bus &c. Vel mulieres taceant, sicut ego doceo in oībus eccl̄is. k ¶Turpe est. quia cōtra disciplinam. l ¶An à uobis. Sic se iactabāt, q̄si būficiū darēt, nō acciperēt. An à uobis uer. Increpatio q̄si suis institutionib⁹ dimissis aliq̄s nouas vellēt inducere: qd̄ nō possunt: quia ab eis nō processit vbū dei, nec soli accepērūt. Ie ideo mea tenere debetis, quia quę scribo mandata dei sunt. Et oportet vt ita cognoscat esse, si quis est propheta vel spiritualis: alioquin si contra vadit, nec prophęta, nec spūalis. Spirituales qui non prophetæ sunt, qui non ha-

☞ bent

Nicolaus de Lyra.

F ✣ tres. s. vobis agendum. s. qđ sequit.

†cōsolatio a ¶Cū cōuenit ad eccl̄iam. b ¶Vnē accipiāt nus q̄ ueſtrū psalmū habet. vl̄ se, vel aliq̄ de congregatiōe fidelīū: q̄ donū

† cōfusiōis sibi data pōt̄ in alios refūdere: qa nō dāt singulis oīa dona. sed diuisim, vt dictū ē s. xp̄i. ca. Et idē intelligēdū ē de alijs seqn tibus. Per psalmū vero intelligitur canticum ad laudandū deū. c ¶Doctrinam habet. i. gratiam p̄dicandi ad informationē morū. d ¶Linguam habet. i. donum linguarū. e ¶Apocalypsim habet. i. reuelationē. f ¶In-

† Gen. 3. c. terpretationē habet. Id est virtutē explanandi obscura. g ¶Oīa ad ædificationē fiāt. qlibet em̄ debet gra sibi data vti ad ædificationē eccl̄iæ. h. ¶Sive lingua. Hic oñdit propositū magis in speciali. Et primò quātū ad donū linguarū. Secūdo: quātū ad donū ꝓphetię ibi: Prophetæ aūt. Circa primū dicit, q̄ dono linguarū non est vtendum à multis: sed sufficit quòd à paucis propter occupationem temporis. Ideo dicunt: Siue lingua, quis loquitur secundum duos. s. homines. Aut ut multum tres. ad est ad plus. secundo: n quod dicitur Deut. xvij. b. in ore duorum vel trium testium stat omne verbū. i ¶Et per partes. i. successiue. Vel Per partes. i. intercise post aliū: vt post vnā partē locutionis fiat eius expositio, & post aliam similiter. Et hoc modo fit expositio, quādo prędicatores p̄dicant p̄ interpretē hoibus ignotę linguę. Ideo subdit: Et unus interpretetur k ¶Si aūt nō fuerit iter. s. ille q̄ loquit̄ linguis. l ¶Taceat in ecclesia. dum alius interpretat. m ¶Sibi aūt lo. & deo. Orando deū in secreto. In eccl̄ia verò seruat̄ dicta cōsuetudo de nūero loquentiū. an missa em̄ representat̄ donū linguarū p̄ epistolā & euangeliū. & sic secundum duos act⁹ seruatur testimoniū. In matutinis verò triplex testimoniū representat̄ per triplicē nocturnū. & ītq̄ dicebant diuisim secūdū tres vigilias

Diuisio noctis. n ¶Prophetæ. Hic contequenter ostendit q̄liter sit vtē di prohibitus,

a ¶Habet aliquod donum quo potest vti ad ædificationem, quia alius.

go est fratres? Cum cōuenitis unus[a] [b]

a ¶A gratia dei psalmum intelligit. b ¶Alius. ¶De monachis.

[a] [b] quisq̄ uestrum †psalmū habet, dō [c]

¶Alius. ¶Reuelationem. ¶Alius.

ēt rinam habet, apocalypsim habet, [d] [e]

a ¶Alius. ¶Linguarum vel scripturarum.

linguam habet, interpretatiōnē ha- [f]

¶Autem.

bet: omnia ad ædificationē fiant. Si [g] [h]

a ¶Cęteras duas modis, lingua autem ū... b ¶Aliquis. ¶Si ar loquatio.

ue lingua[b] quis loquitur, †secundum

a ¶Duo vel tres loquantur.

[c] duos, aut[a] ut multū tres, &† per [i]

a ¶Ecclesiæ vel vnus post alium, vel intercise. b ¶Alius quis dicat vel exponat populo.

partes, &[b] unus interpretetur. Si au- [k]

a ¶Lingua loquens.

tē non fuerit interprēs, taceat in ec- [l]

a ¶Vni nihil debet esse nisi ædificatio. b ¶Tacete oret. ¶Linguis.

[d] clēsia: Sibi autem lō quatur & deo. [m]

a ¶Non ergo plures qui lingua loquantur. ¶Tantū.

b ¶Sigillatim

[e] Prophetæ dō[a] aut tres dicant, & cæ- [n] [o]

a ¶Quę dicant. b ¶Per spiritumsanctum.

[f] teri diiudicent. Quòd si alij[b] reuela- [p]

a ¶Aliqđ melius. b ¶Qui audiebat. c ¶Det illi locum.

tum fuerit sedenti, prior tāceat. Po- [q] [r]

a ¶Etiā sedentes. ¶Non simul, ne conturbano nat.

testis enim omnēs †per singulos pro [s]

¶Etiam minores. [t]

phetare, ut omnes discant, & om- [v]

a ¶Etiam minores. ¶Alios. b ¶Dum suggerunt, & conatus tonos mutant.

[g] nes † exhortentur. Et spiritus prō[b] [x]

¶Discordiæ. a ¶Et ideo alter cedat alteri.

[h] Nō enim est[a] di. sensionis deus, sed [y]

¶Iterum.

[i] pacis, sicut in oībus ecclesijs sancto

a ¶Et ii dixt quod potest is omnes prophetare.

rum doceo. †Mulieres in ecclesijs ta- [y]

a ¶Vt non loquantur lingua nec prophetent. ¶Ab alis quia autoritate.

ceant. Non enim permittitur eis [z]

a ¶In ecclesia. ¶Præcipitur quod velum mittat.

lōqui, †sed subditas esse, sicut & lex [a]

¶In Gen. sub potestate viri eris, & ipse dominabitur.

dicit. Si quid autem uolunt discē- [b]

re, domi uiros suos interrogent.

¶Quia pro peccato qđ induxit semp debet verecundari.

[k] Turpe est enim mulieri loqui in [c]

¶Immo, a nobis ad vos.

[l] ecclesia. An à uobis uerbum dei [d] [e]

bri, & sic leguntur multæ mulieres prophetasse. Nec solum excludūtur ab actu docendi in ecclesia publice, sed etiam ab actu quærendi ibidem per modum disputationis. Ideo subditur: b ¶Si quid autem uolunt discere, domi uiros suos interrogent. vt de auditis in ecclesia plenius informentur. Et causam dicti silentij tangit, cum dicitur: c ¶Turpe est enī mulieri. i. indecens est tibi: Loqui in ecclesia. Et per oppositum decēs est eam tacere in locis publicis. Propter quod in iure cautum est, ne mulieres exercerent opus aduocandi. d ¶An à uobis. Hic cōsequenter excludit aliquorum proteruiam: quia conuersi de Gentilitate possent dicere, q̄ ordinatio Apostoli non esset bona, eo quòd in templis Veneris & Dianæ mulieres forsitan publicè docebant: quod repellit Apostolus, dicens: An à uobis. Gentibus. e ¶Verbum dei processit. q. d. non: sed à Iudæis, quibus datæ sunt scripturæ legis & prophetarū. & ideo modus & ordo doctrinæ magis est deriuād⁹ à Iudæis i Gētiles q̄ econuerso.

✣ Si quis

bent noticiā de futuris. a ¶ Si qs uide. p. Qđ vtiq; nō est qa
A vere est: ita cognoscit. & q hæc ignorat, ignorabit. i. ꝓbabilitur
Pusilli in cruce gliantes, & si ignorāt q̄ subtilissime disseruntur,
ad gliam pueniūt: qa nō perit vn⁹ de pusillis, ꝓ qb⁹ Christ⁹ mor
tu⁹ est. b ¶ Cogno. Innuit difficilia esse verba epl̄arū, cū a pro-
pheta vel spūali iubet cognosci. c ¶ Si
qs a. ig. Sed si qs hęc ignorat, & nō vult
credere esse mādata dei, ignorabit, vt in
Mat.25.b. euange. Nescio vos. i. non noui vos esse
meos, vel inter p̄destinatos. Si q. aut. ig.
Nō dicit de his q nō ꝑnt discernere inef
fabilē trinitatis vnitatē, sed de p̄dictis q̄
ad fidē & mores ædificāt. s. vt linguis, p
phetia p̄ponat: vt nō ꝑturbatē gerat, q̄si
ꝓphetię spūs ēt iuitos log cogat, vt mu
† 37.dist.c. lieres taceāt: vt oīa honestē & sec⁹m or-
ideoin fi. & dinē fiāt. Coercēt ergo: & ad pacificū or
38.dist.c.q dinē reuocat inquietos, tāto ad seditionē
ea.15.q.1.c. faciliores, q̄tò sibi videbanē spū excellē
1.§.ex volū tiores, cū superbiēdo cuncta turbarent.
tate.

GLOS. ORDI.

NOtū au. De resur. Ca. XV.
rectione mortuorū agit: qa cū
ipo docēte recte credidissent de
ea, postea tñ quorūdā prauiloquiis cor-
rupti ab hac fide recesserāt. Ipsam ergo
futurā primò per resurrectionē Christi,
deinde p alia multa. c ¶ Per qđ & s.
Si retinetis illud euāgeliū. i. resurrectio-
nē mortuorū, ea rōne q̄ cōfirmaui vobis
i. p resurrectionē Christi: Tenetis dico.
f ¶ Nisi f.c. qđ est aut tenetis resurre-
ctionē mortuorū, aut ī cassum ē fides, q̄
non accipitur, nisi spe resurrectionis.
g ¶ Tradidi e.u. Ostēsur⁹ eis resurre-
ctionē iustorū futurā, ꝓbat eā p resurre
ctionē Christi, de qua non dubitabant.
h ¶ Qm̄ Chr.m.est. De morte p̄mitti
tur, vt sicut vera mors oñdit, ꝙa resurre
ctio teneaī. i ¶ Scripturas. veteris Te
B stamēti: q̄ mortē Christi futurā cecine-
Isa.53.c. rūt. vñ Isa. Vt ouis ad occisionē ductus
Ibidem. & est. Et itē tollet à terra vita ei⁹. Ab iniq
57.lcē'm a tib⁹ ppl̄i mei duct⁹ est ad mortē. Etiam
liā literam tradidi. k ¶ Quia se. ē. & hoc sīr secū
Isa.11.c. dū scripturas. Ait em̄ Isa. Dabit ipios, p
sepultura, & diuites, ꝓ morte sua. Et itē:
Erit īgt sepulchrū ei⁹ gl̄iosum. l ¶ Re
surr.t.d. Et hoc dixi sec⁹m scripturas. In
Osee.6.a. qt em̄ Osee: Post biduū viuificabit nos,
& in die tertio resurgem⁹, & uiuem⁹ in
cōspectu ei⁹. ¶ Amb. Si mortuus & se-
pult⁹ resurrexit, ne dubitetis mortuos &
sepultos resurgere. m ¶ Visus est Ce-
Luc.24.b. Pri⁹ q̄ aliis viris qb⁹ apparuisse legit in
euangelio: aliter contrariū esset, ꝙ primò mulieribus apparuisse
legitur. n ¶ Post hæc unde: Augu. Alia litera habet duode-
cim: qđ

Nicolaus de Lyra.

a ¶ Si qs ui. p es. aut s. q pōt oīa iudicare, vt dictū. ē. ī. ca.
b ¶ Cognoscat q̄ sc. u. qa dñi sunt mādata. i. poterit cognosce
re, ꝙ ordinatio nō solū ꝓcessit à me, sed à deo. c ¶ Si qs a. ig. ex
negligētia vel malicia illaq̄ scire tenet. d ¶ Ignorabitur. à deo.
e ¶ Itaq;. Hīc vltimò ponit cōclusionē intentā. s. q̄ dona spūālia
ēt sunt appetēda, & ꝙ eis vtēdū est ordinatē, & à ꝑsonis q̄s decet
vti. ideo dicit: Itaq; fr. æmu. tā q̄ melius bonū q̄ log linguis, vt
patet ex supradictis. Verūtñ qa loqui linguis est quoddā bonū,
ideo subditur: f ¶ Et loqui lin. no. prohi. successiuē, sed plu-
res simul loquēdo. g ¶ Oīa au. ho. i. put decet viros & mulie-
res. h ¶ Et sec. ord. ad vitandum confusionem fiant in vobis.

NICO. DE LY.

Diuisio NOtū au. u. s. Postq̄ Apl̄s tractauit de sa- Ca. XV.
ramētis & de gra q̄ cōferī eis, hīc cōsequēter tractat de
gl̄ia resurrectiōis ad quā finaliter ordinant. Ei diuiditur
in duas. qa primò resurrectiōis Christi p̄mittit tractatū. Sec⁹ò, ꝓ
bat ex hoc cōmunem resurrectionem hoim, ibi: Si autē Christus.
Prima

¶ Ideo ꝙ tenent alij tenere.

processit? Aut in uos solos perue-
¶ Tanquam pseudo, qui non diuina sed terrena pro
deliderijs hominum docebant.
a nit? Si quis uidetur propheta esse a
a ¶ Vt videtur. b ¶ Vere & spiritualiter intelligat.
b aut spiritū alis cognōscat quæ scri- b
bo uobis, quia domini sunt manda
a ¶ Hæc esse dei mandata. b ¶ A deo in futuro.
c ta. †Si quis autem ignōrat, †ignōra c d
¶ Quia interpretatio ædificat. a ¶ Desiderare. e
bitur. Itaq; fratres, æmulā mini pro
¶ Tantum. ¶ Ne sit dissensio. f
phetare, & loqui linguis nolite pro
a ¶ Sed tam hęc quam alia. b ¶ Non puerilliter. ¶ Cū pace. g h
hibere. Omniā autem hōnestē & se-
a ¶ Prædictum utilius præponatur.
cundum ordinēm fiant in uobis.

Cap. XV.

¶ De spiritualibus hucusque
sed modo Mo. i
NOtum autem uobis
a ¶ De resurrectione mortuorum. k
facio fratres euange-
a ¶ Non nouum. l
liū quod predicāui
a ¶ Dignum acceptōe iudicastis. ¶ Turpius si modo il
lud proijcitis in quo iemitatis arguit eos. b ¶ Qui sine
eo caditis. ¶ Per bona opera. ¶ Stare datur vobis. m n
uobis, qđ & accēpistis, in quo & stā
a ¶ Iam ex certitudine, & in futuro in veritate rei & o p
tis per quod & saluāmini: † qua ra-
¶ Saluamini nisi &c. q r
tione prædicauerim uobis si tenetis
a ¶ Illud quod prædicaui: Nam illud tradidi & nihil
f g nisi frustra crēdidistis. Tradidi e- s t
¶ Inter maxima.
nim uobis in primis quod & accepi
¶ A spiritusancto non fluxit. a ¶ Alias quia Iesus. u
h quoniam Christus mortuus est x
a ¶ Non pro sua necessitate. ¶ Et hoc dico. y
i prō peccatis nostris secundum scri- z
¶ Sequendo. a
k l pturas. Et quia sepult⁹ est, & quia re- b
a ¶ Probata vera morte, & hoc tam cito vt ea potestate ere, datur nos posse suscitare.
surrēxit tertia die secūdū scripturas,
¶ Tradidi. ¶ Pene. ¶ In conclaui. c
m n et quia uisus est Cephę, & post hæc a b

Prima adhuc in duas. qa primò cōmēdat doctrinā euāgelicam in C
cōi. s. d'ò denunciat quæ oportet scire circa resurrectionem Chri
sti, ibi: Tradidi enim. Circa primū dicit: i ¶ Notum au. uo. fa.
i. ad memoriam vobis reduco. k ¶ Euangelium qđ p̄d. uo.
i. doctrinam euangelicam, cuius excellenti⁹ ostendit ex quatuor.
Primò ex eius p̄dicator. bus, ꝓ sunt apl̄i Euāgelij ex
excellentes viri, & hoc tangit cū dicitur: cellentia in
I ¶ Qđ p̄dic. ego Apl̄s & alij similes quatuor
mei. Sec⁹ò ex auditoribus, qui cōmuni-
ter receperunt doctrinam euangelicam
per orbem, qđ est signū veritatis huius
doctrinæ, sec⁹m ꝙ arguit Aug. Quia si
per vera miracula est sic recepta cōmu-
niter, certū est eā esse verissimā & sanctis
simā, eo ꝙ deus nō pōt esse testis falsita-
tis, q̄ testificatio fit veris miraculis. Mar. † ignoret.
vlt. d. Illi aūt profecti p̄dicauerunt vbi-
q; dño cooperante & sermonē cōfirmā-
te sequentibus signis. Si autem dicatur,
ꝙ sine miraculis fuit sic recepta, hoc re-
putandum est maximū miraculū: quam
ardua & inaudita, & supra sensum hu- † decenter,
manum existētia recepta sint tam cōiter
non solū à simplicibus, sed etiā à sapien-
tissimis & potentissimis viris. Et si argu
atur contra hoc de lege Mahumeti falsa:
quæ tñ à multis est recepta. Dicēdum ꝙ
non est simile: quia vi armorū primò si- ► in vobis
bi multitudinē rudem subiugauit, & le-
gem dedit promittēs delitias & potētiā
obseruatoribus: ad q̄ homines sunt pro
ni. Fides autem catholica p. Christum &
apostolos p̄dicata. modo contrario est
recepta. s. à pauperib⁹ eā prædicantib⁹:
ad paupertatē & austeritatē, & mūdi cō
temptū inducentib⁹: & ideo non fuisset
recepta à sapientib⁹ huj⁹ mundi & po- † quo⁹ pa
tentibus, sicut videm⁹ impletū, nisi hoc cto
fuisset virtute signorū. & hæc receptio
tangit cū dicit: m ¶ Quòd & acc. u.
& alij sapientes huius mundi. Tūc enim
sapientia maximè vigebat in Grecia.
Tertiò cōmendat ex hoc ꝙ eleuat ad su-
perna, ibi: n ¶ In quo & sta. s. sursum
erecti ad deum. Quartò ex hoc ꝙ ipsa
sola ducit ad beatitudinē, ibi: o ¶ Per
qđ & s. Ad hoc tñ ꝙ ad beatitudinem
perducat duo requirunt. Vnum est ꝙ te
neaī eo modo quo ab apl̄is est p̄dicata.
s. nō inniterēdo principaliter rōnibus hu
manis, sed auctoritati diuinę & miracu-
lis. ideo subdit: p ¶ Qua ra. præ. uo.
si te. q. di. prædicatio mea non proces-
sit ratione humana sed diuina. Sec⁹m est
ꝙ fides nō sit vacua bonis operibus, sine
quibus est mortua: & p consequens fru Iaco.2.d.
stra. ideo subdit: q ¶ Nisi fru. cre. r ¶ Tradidi enim. Hīc cō
sequenter ostendit quid sit tenendū de Christi resurrectiōe. Et po
nit quatuor de Christo. s. ei⁹ mortem, sepulturā, resurrectionē, ap
paritionē, quæ pertinent ad articulos fidei de incarnatiōe Chri-
sti: Dicit igitur: Tradidi e. uo. in p. i. inter prima credēda, qa ar-
ticuli fidei sunt principia ex quib⁹ alia credenda deducunt, tanq̄
conclusiones ex eis elicitę. s ¶ Quod & ac. q. d. hoc auctoritate, ꝓ
pria nō feci, sed auctoritate dei: Ei quæ sint illa, subdit: t ¶ Quo-
niā Chr. mor. est, ꝓ p. no. non suis, Isa. liij. c. Propter scelus po-
puli mei percussi eū. ideo subditur: v ¶ Sec⁹m sc. s. Isaiæ & alio
rum propheta rum ex spiritusancto loquentium. Et sic mors ista
fuit pro peccatis nostris à deo prędordinata. x ¶ Et qa se. est. vt
veritas mortis eius probaret. y ¶ Et qa res. ter. die. Isti tñ dies
accipiendi sunt per synecdochē, quia primus & tertius nō fuerūt
integri. z ¶ Et qa ui. est. post resurrectionem. a ¶ Cephæ. i.
Petro, Luc. vlt. De apparitionibus aut̄ factis mulieribus nō fa-
cit Apostolus mentionē: qa inducit apparitiones ad cōfirmatio-
nē fidei de resurrectiōe Christi. ideo illas tm̄ inducit quæ factę fue
runt p̄sonis magis aut̄eticis. b ¶ Et post h. un. s. apl̄is: quæ ap-
paritio fuit facta post dies octo suæ resurrectionis Thoma p̄sen-
te, Ioh. xx. Prius tñ apparuerat decem apl̄is Thoma absente, vt ha
betur ibidē. Dicit vndecim: quia Iudas qui fuerat duodecim⁹, iā

i ¶ mortuus

☞ cim, qđ per Synecdochē accipitur. Vbi
E em̃ ps maior est aut potior, solet ei⁹ noīe
etiā illud cōprehēdi, qđ ad ipm̃ nomen
Ioh.6.g. nō ptinet: qualiter & illud dictū est: Nōne ego duodecim vos elegi? cū tñ Iudas de electis nō eēt. Hūc em̃ numerū cū arti culo Græci codices habēt, vt nō quinq;, sed illi in eo nūero intelligant. a ¶ Abortī. extra tps legitimū natus. i. antecq; de beat, vel post in Christo apfatū accepit. iā Christo assumpto. ¶ Vel sīs aborti uo, qa sum minim⁹, cā hūilitatis, vel tpe & vocatione: nō dignitate, labore & p̃dicatione. b ¶ Non sum dī. Cur ergo Apl̃s: Gra. a. d. Primū sola gra, cū non p̃cederēt nisi mala merita. Sed post p gratiā incipiūt merita. c ¶ Abundātius. Hoc magis ipletū est, qa de ope manuū vixit, nec euāgelio min⁹ fecit. d ¶ Labora. Ego & alij apl̃i, qa hac p̃dicatione. Vt, verè p gram: qa ego & il. sic. i. p gram p̃dicaui. e ¶ Et sic cre. Arguit
†8.dis.c.cō suetudo †1.Tim.1.c eos, quia cum hæc manifesta fides esset apud omnes ecclīas: illi tñ inde desciuerant. f ¶ Sī au. Chr. Hucusq; Christū resurrexisse ostendit. ¶ Nunc per resurrectionē eius probat resurrectionem mortuorū. ¶ Amb. Hoc pseudo negant di
† De renū. c. nisi. §. qp pe †igitur cētes Christū nō venisse in carne, nec passum, nec resurrexisse. g ¶ Inueni. aūt. Hæc & alia ideo inferūtur, vt erubescat is cuius errorem hæc consequuntur, quę etiā ipse dānat. Ne ergo in hoc errorē remaneat, dicit: Inueni &c. h ¶ Aduersus deū. Aug. Hier. Nō minore, sed maiore fortassis scelere ī deo laudat falsitas, q̃ vituperat veritas. i ¶ Quod si Ch.
F nō. Si Christus nō resurrexit, Christ⁹ in morte retinetur. Et si in morte, tūc & in pcō qđ causa mortis. Et si in pcō tenetur, pcā vestra remittere non potuit. Et ita adhuc estis in pcīs vīis, q̃ remissa vobis credebatis: & sic est vana fides vestra.

☞ Quoniāquidē

Nicolaus de Lyra.

✠ mortuus erat, & Matthias nōdū erat electus. a ¶ Deinde uisus est pl⁹. Ista apparitio fuit facta in Galilæa: Mat. vlt. in quā apparuit apostolis & multis alīs. b ¶ Et quib⁹ mul. hoc dicit ad maiorē assertionem sui dicti. c ¶ Quidā autē dor. morte corporali, quæ dicitur dormitio: quia erant in spe futuræ resurrectionis. d ¶ Deinde, uī. est Ia. Dicunt aliqui, qp ista apparitio fuit in die resurrectionis. Vouerat enim Iacobus se non
†vacua comesturum panem, donec videret Christum resurrexisse: Et sic li deinde non importat ordinem apparitionis. Alij dicūt qp Iacobus post apparitiones prædictas habuit specialem apparitionem, ꝓpter specialem deuotionem & similitudinem
† dedeo, ad Christum. e ¶ Deinde apo. omn. s. in die ascensionis, Mar. vlt. ¶ Nouissīmē au. o. post ascensionem Christi in cęlum. g ¶ Tāquam aborti. uī. est. de qua visione dictum est. ix. ca. Vocat autem se abortiuum, quia abortiuus dicit
Quare Apostolus se abortiuum nominat fœtus, qui nascitur extra tps debitū, vel qa cū violentia educitur ab vtero, vel qa nō pducit ad debitā quātitatē. q̃ tria de se sentit Apl̃s, quia alij renati fuerunt ante aduētū spūsancti, ipse autē post. Item alij fuerūt cōuersi spōte, ipse vō quasi violenter in actu psecutionis fidei, Act. ix. Ite qa nō reputat se puenisse ad pfectionē aliorū, & hoc ex humilitate, di. Ego enim

✠ Hoc non est in euangelio.

undecim. † Deinde uisus est plus [a]
quàm quingentis fratribus simul:
a ¶ Qui testes sunt si quæritis.
ex quibus mūlti manent usque [b]
a ¶ In hoc testimonio permanentes. ¶ Cito resurrecturi
adhuc: quidam autem dormie- [c]
a ¶ Nec hoc in euangelio. b ¶ Singulariter.
runt. Deinde uisus est Iacobo, [d]
¶ In ascensione. ¶ Post ascensionem,
deinde apostolis omnibus. † Nouiss⁹ [e]
a ¶ Simili abortiuo, qui coactus est ad deum conueni, vt abortiuus nasci.
a sīmē autem omnium tānquā abor [g]
tiuo uisus est & mihi. † Ego enim
a ¶ Si præcedentia mea merita attendantur. ¶ Qui etiam
sum minimus apostolorum, qui [h]
b non sum dignus uocari apostolus,
b ¶ Firmius testimonium ab inimico.
† quōniā persecutus sum ecclesiā [i]
¶ Deo dat, non sibi.
dei. † Gratia autē dei sum id quod [k]
¶ Apostolus. ¶ Apostolatus.
sum, & gratia eius in me † uacua [l]
¶ Otiosa.
a ¶ In tot populis in quot non illi.
c non fuit. † Sed illis omnibus ābun [m]
a ¶ Sigillatim. ¶ Ne hoc a se putetur, siue gratia.
b ¶ Solus.
d dantius laborāui. Non autem egō, [n]
a ¶ Cum libero arbitrio. b ¶ Mortuus resurrexit, quia sic prædica.
sed gratia dei mecū. Siue † enim [o]
a ¶ Vbiq; scilicet. ¶ Per gratiam. ¶ Christum surrexisse.
e ego, siue illi, sic prædicaūimus, & [p q]
a ¶ Per gratiam. ¶ Ita constat Christum surrexisse. Et si hoc est.
b ¶ Qui est causa efficiens resurrectionis mortuorum.
f sic crēdidistis. Si autem Christus [r]
prædicatur, quòd resurrexit à mortuis quomodo quidā dicunt in uobis quoniā resurrectio mortuorū [s]
¶ Futur. ¶ Dicunt non esse futuram: & si hoc est.
non est? Si autem resurrectio mor [t]
¶ Quod totum propter suos.
tuorum non est, neq; Christus re
a ¶ Ne quis neget resurrectionem Christi, subdit inconuenientia.
surrexit. Si aūtem Christus non [v]
¶ Inutilis.
resurrexit, inanis est ergo prædica [x]
a ¶ Inutilis est, cum nulla remuneratio ūt secutura. ¶ Quod non vultis,
tio nostra, † inānis est & fides ue
a ¶ Non solum hoc inconueniens sequitur sed. ¶ Nos apostoli quibus omnes credunt.
g stra. Inuēnimur autem & falsi te [y z]
stes dei, quoniam testimonium di
a ¶ Qui de falsa laude sua iratscitur. ¶ Cui nimis displicet falsitas.
h ximus † aduersus deum, quòd sus
citauerit Christum, quem non su
a citauit, si mortui non resurgunt. [a]
a ¶ Deus non suscitauit Iesum, si mortui non resurgunt: nam non surrexit si illud est.
Nām si mortui non resurgunt, ne
¶ Sed.
que Christus resurrexit. Quòd [b]
a ¶ Falsa, non tantum inutilis.
si Christus non resurrexit, uāna
a ¶ Vere falsa. ¶ Si Christus. ¶ Non surrexit. ¶ Post baptismum.
est fides uestra: Adhūc enim estis [c]
¶ Quæ remissa credebatis.
a ¶ Et quia vos estis in peccatis: Ergo & qui mortui in fide Christi mortui fuerunt in peccatis: de ideo perierunt. Verecundiam illis incutit & terrorem.
in peccatis uestris. Ergó & qui dor [d]

enim sum mi. apo. Et qa ex humilitate G
mentit⁹ dū nō est. ideo verificat dictū suū † Dicēd.
dicēs: h ¶ Qui nō sum di. uo. apost. mis. c. cum
q. p. sum ec. dei. qđ alij nō fecerūt. & in marthæ.
hoc minor fuit apostolis alīs: licet ex dei
gratia fuerit valde magnus. ideo subdit:
i ¶ Gratia au. dei sum id qđ sum.
ex me verò nihil nisi persecutor & blas
phemus. k ¶ Et gratia eius in me ua.
nō fu. i. carēs opib⁹ bonis. l ¶ Sed il.
oī. abun. la. Nullus em̃ aliorū legit tot
terris prædicasse, nec pro suo victu sic p † 23.q.4.c.
prijs manibus laborasse, nec tot tribula
tiones in terra & in mari sustinuisse.
m ¶ Nō autem ego. propria virtute.
n ¶ Sed gra. dei me. principaliter operā
te: quæ se habet ad liberū arbitriū, sicut † Eph.2.b.
sessor ad equum. ideo subdit: o ¶ Siue
em̃ ego. si. il. s. alij Apl̃i. p ¶ Sic præ
di. spūsancto principaliter in nobis ope
rāte, Matt. x. c. Nō enim vos estis qui lo
quimini, sed spūs patris vestri qui loqui
tur in vobis, q ¶ Et sic cre. s. spiritu
sancto interius vos mouēte ad credendū † inanis.
Iohan. vj. c. Nemo potest venire ad me,
nisi pater qui misit me, traxerit eum.
r ¶ Sī au. Chri. Hīc cōsequenter ex re Diuisio
surrectione Christi ostendit generalē resurrectionem futuram. Et diuidit ī duas:
quia primò facit propositū, secundò declarat qualitatē resurgentiū, ibi: Sed dicit. Prima adhuc in duas. qa primò ostendit propositū ratiōe sumpta ex Christi resurrectiōe. secūdo, ex sanctorū conuersatione, ibi: Alioquin. Circa primū facit tria
lē rationem. Si Christus resurrexit, & alij
mortui resurgēt: sed Christ⁹ resurrexit, ergo &c: In hac rōne sic ꝓcedit. qa primò
ponit cōditionalē, secundò, pbat antecedens, ibi: Si autem resurrectio. tertio, oñ
dit, conditionalem esse veram, ibi: Nunc
aūt: Circa primū dicit: Sī, aūt Chri. pr.
qp resur. a mor. Et accipitur hic si. p qa
q. d. qa hoc prædicat à me & alīs Apostolis. s ¶ Quomodo q. &c. re. mor. H
nō est. i. non erit. q. d. male dicunt: quia
si primum est verum, & secundum, vt
postea declarabitur. t ¶ Si autem resur. Hīc probat antecedens. s. qp Christus
resurrexit, dicens: Si autem resur. mor.
nō est. i. non erit in futuro, tanq; impossibilis de præterito: Qđ ostendit falsum
ad duplex inconueniēs ducendo. Primū
est, qp pdicatio apl̃orū eēt vana. ideo dicit v ¶ Sī au. Chri. non re. ina. est p̃
di. no. qđ est impossibile, cū sit opib⁹ di
uinę virtutis cōfirmata: Secūdū inconueniens est, qp fides Corinthiorū esset falsa.
ideo subdit: x ¶ Inanis est & fid. ue.
qđ est impossibile, eadē ratiōe qua & primū. Consequenter ostēdit consequentiā
primi inconueniētis, dicens. y ¶ Inuenimur autē. nos p̃dicatores euangelij.
z ¶ Falsi testes dei. asserendo, quod
nō fecit: qa asserim⁹ qp resuscitauit Christū hoiem, qđ nō est verū. a ¶ Si mor.
non resur. id est impossibilis est resurrectio mortuorum, qui humanitas Christi eiusdem speciei est cum alīs hominibus. Vlterius probat consequentiam alterius inconueniētis, dicēs: b ¶ Quòd
si Christ. non resur. ua. est fi. ue. scilicet sine effectu bono, quia nulla falsitas
purgat à pcō. ideo subdit. c ¶ Adhuc
enim estis in pec. ue. à quibus nō estis
mundati p fidē Christi, si Christus nō resurrexit: & sic concludit vlterius. d ¶ Ergo & qui dormie. id est mortui sunt

✠ In Christo.

a ¶ Qm̃ q. p̃ ho. Aug. Ecce primitię homo & homo. Homo ad vitā, homo ad mortem: sed ille nō nisi homo, iste deus & homo
b ¶ Et si. Per sicut notat̃ fīsitudo & causa: qa sicut ex corruptiōe Adę ad mortē, ita ex spū Christi ad vitā. Et sicut in Adā. Aug. Oēs in Adā moriunt in Christo viuificant, qa nemo ad mortē ni si p illū nemo ad vitam nisi per istū: qa sicut per Adā oēs mortales & pœna sa ti sunt filij seculi, ita & per Christū oēs immortales in gr̃a fiunt filij dei. c ¶ Vnusq; sq; Ordines exponit, vt de certa. & tp̃a, qn̄ factū sit, & quando futurum sit, vt resurgant mortui. d ¶ Deinde qui sunt. Vel alia litera. Deinde hi q̄ sunt Chr. in adu. eius. s. resurgēt. Dein de qui sunt Christi &c. s. q in Christū cre dunt, qui min⁹ eo digni sunt resurgent posteriores tp̃e, & dignitate minores. Et qui sint Christi, exponit subdens: Qui in ad. eius cre. &c. e ¶ Deinde fi. Hoc po nit ad cōmēdationē resurrectionis: qua impleta finis erit mūdi. f ¶ Cùm tra re. Cū cōtēplando deo tradiderit, non q̄ipse adiuuet sibi, qa vnus de⁹ cū pa tre. Cùm tradiderit. i. cū p duxerit ad spe ciem: in quibus modo regnat p fidē, qa tunc reuelabit̃ à filio pater. vnde: Nemo Luc. 10. d. nouit patrē nisi filius: & cui vo. fi. reuela re. s. vbi essentia filij eū patre videbitur: Matt. 5. a. q̄ solis mundis cordibus dabitur, qd̄ est summa beatitudo. ¶ Aug. ad hono ratum p̃sbyterum. Cū tradiderit regnū, qd̄ seminauit, cū venit minor patre, per ducet ad speciem in qua æqualis non re cessit à patre. ¶ Aug. de. lxxxiij. q. Aliter dr̄ regnū Christi oīs creatura, sec'm̄ po testatē deitatis. s. aliter eccl̃ia sec'm̄ pro prietatē fidei q̄ dr̄ illo est. g ¶ Cū eua. B Dum durat mundus angeli angelis pr̃e sunt, dæmones dæmonib⁹, homines ho minibus, ad vtilitatem viuentium, vel ad deceptionē. Sed hoībus collectis iam oīs p̃latio cessabit, quia necessaria non erit. Cum eua. Aug. Quia tunc notum erit omnibus, nihil horum aliquos terre nos vel cælestes habuisse ex se, sed ex illo ex quo sunt omnia. h ¶ Oportet au. il. reg. id est regnum eius interim mani festari, donec oēs inimici eum regnare fa teant̃: quo amplius nō erit manifestius, etsi ampli⁹ durer. Ita etiam oculi nr̄i ad

Psal. 22. a. ☞ dūm

Nico. de Lyra.

a ¶ In Chr. id est in fide Christi. b ¶ Perierunt. qd̄ tm̄ est inconuenientes, eo q̄ sanctissimè vixerunt: & omnis rationabiliter loquens dicit opera talis vitæ à deo remuneranda esse: & maxime debebat esse inconuenientes Corinthijs cùm fidem catholicam su sceperunt, quibus scribebat Apostolus. Sed quia posset aliquis dicere, q̄ hæc remuneratio fit in præsenti vita, & non in alia, sicut dixerunt amici Iob, vt ibidem fuit declaratum. ideo excludit hoc Apostolus di. c ¶ Si in hac ui. tan. in Chri. su. spe. expectan tes ab eo remunerari. d ¶ Miserabiliores su. o. ho. qui ad mi nus perfruuntur bonis huius vitę, nos autem patimur mala. In primitiua eccl̃esia fideles multa sustinebant aduersa. Sed cōtrariū huius posset argui de multis philosophis, qui voluptates & diui tias huius vitæ contempserunt: & cum hoc resurrectionem mor tuorum negabant, nec tm̄ dicuntur miserabiliores esse alijs homi nibus, sed meliores. Dicendum, q̄ non est simile de ipsis & Chri stianis: qui a philosophi fecerunt hoc propter maiora bona con sequenda. s. virtutes intellectuales & morales: in quibus consistit cognitio veritatis, & consecutio politicæ fœlicitatis. Hoc autem nō p̃t dici de Christianis, qui confitentur Christum resurrexisse à mortuis, qd̄ falsum esset si resurrectio esset impossibilis. falsitas aūt est malū intellect⁹, sicut veritas est ei⁹ bonū. e ¶ Nūc a. Hic Apl̃s probat cōditionalē. ē. posita esse verā. s. q̄ si Christus resur Diuisio. rexit, & mortui resurgēt. Et diuidit in tres p̃tes. q a primò probat Apl̃s, ppositū. sec'd̄ declarat quoddā adiūctū, ibi: Deinde. Circa primū facit talē rōnē. Resurrectio Christi est sufficiēs causa effecti ua nr̃æ resurrectiōis. posita aūt cā efficiēte ponit̃ effect⁹ de ne cessitate, si sit causa agēs de necessitate naturę. si autē sit causa agēs voluntarie, sicut est in proposito, ponit̃ effect⁹ sec'm dispositio nē voluntatis. & ideo resurrectio mortuorū erit in fine mūdi, si cut Christ⁹ inc̃pū deus disposuit ab æterno sua volūtate, ita exe quit inc̃pum homo. qa humanitas Chri sti est instrumentum diuinitati coniun ctū, p quā sicut p instrumentū fiet resur rectio mortuorū. & hoc est qd̄ dr̄: Nūc au. Chr. re. à mor. virtute diuinitatis. f ¶ Primitiæ do. Nec obstat, q̄ aliqui vt Lazar⁹ & aliqui alij pri⁹ fuerūt resu scitati: qa illa resurrectio fuit ad vitam mortalē, ppter qd̄ postea sunt mortui. sed Christ⁹ prim⁹ resurrexit ad vitā im mortalē: ppter qd̄ illa fuit prima vera resurrectio: qa fuit in corpe imortali & gl̃oso. Si aūt cōtra obijciat qd̄ Matth. xxvij. dr̄, q̄ passo Christo multa corpa sanctorū resurrexerūt &c. Dicendum, q̄ hoc ibi p anticipationē dr̄, qa illa resur rectio fuit' post Christi resurrectionē, si cut patet ibidē vbi subdit̃: Et exeuntes de monumētis post resurrectionē eius &c. Illud aūt qd̄ ē primū i aliq̄ genere est cā aliorū. sicut ignis q est primū calidū for mal̃r, causat calliditatē i alijs. & iō resurre ctio Christi est cā resurrectionis aliorū. Nec p̃t dici, q̄ sit cā insufficiens rōne deitatis: qa illa est ỹ tutis infinitę. & illa ē cā principalis resurrectionis: humanitas aūt instrumētalis cōiūcta. ideo subdit ur: g ¶ Qm̃ q. p ho. m. s. per Adā. h ¶ Et † inaductu p ho. re. m. Sicut em̃ mors inducta est p ipsius. hoīem primū: ita conueniēs fuit vt natu ra humana reducerē̃ a d vitā per hoīem Christū. cuius hūanitas est deitatis instru mentū coniunctū. Nō aūt facit mentio D nē de Eua, qa p illā nō fuit mors inducta nisi tm̄ suggerēdo Adę comestionē ligni vetiti. vñ & si Adā stetisset Eua peccāte, p̃m̄ originale non fuisset inductum. i ¶ Vnusquisq; in suo. Hic Apl̃s de clarat duplex adiunctū. Primū est resur rectionis ordo, q tāgit cū dr̄: Vnusquis † aduenit q̄ in suo or. supple resurget. k ¶ Primi tiæ Chri. Resurrectio em̃ Christi, prior est tp̃e & dignitate. Inter alios aūt q re surgēt in fine mūdi nō est ordo tp̃is: quia oēs simul resurgēt, sec'm̄ qd̄ dr̄. j. eo. ca. In momēto in ictu oculi &c. sed erit ibi ordo dignitatis, qa mar tyr resurget vt martyr, & Apl̃s vt Apostolus: & sic de alijs. de q. bus subdit: l ¶ Deinde. i. post Christum tempore & dignitate. m ¶ Hi q sunt Chri. i. membra ipsi⁹ per fidē charitate forma tam. n ¶ Qui in aduē. eius cre. i. primū quo venit in carnē, & se cūdū quo veniet ad iudiciū. o ¶ Deide. Hic declarat sec'm̄. s. re surrectionis finē. & primò q̄tum ad cōsecutionē boni. sec'd̄ò q̄tū ad amotionē mali, ibi: Oportet autem. Quātum ad primū dicit: Deinde. i. post hoc. p ¶ Finis. s. resurrectiōis erit. & iste finis nō erit in hoc q̄ viuant vita corporali voluptuosa, vt Iudæi & Sara ceni fingunt. talis enim sec'm̄ Philosophū. j. Ethi. est vita pecudū. ppter qd̄ in ea cōsistere non p̃t fœlicitas humana, sed i clara dei visione & fruitiōe, q cōueniūt hoi sec'm̄ illud qd̄ est i eo summū s. volūtatē & intellectū, & respectu optimi obiecti. ideo subditur: q ¶ Cū tra. re. deo pa. i. cū Christ⁹ adduxerit fideles, in quib⁹ re gnat ad clarum aspectū sui creatoris. Et qa ministeriū angelorum ordinat̃ ad hoc vt fideles beatitudinē cōsequant̃. ideo tūc cessabit illud ministeriū. ppter qd̄ subdit: r ¶ Cū Eua. oēm prin. & p. & uir. tū remanebūt ordines angelorū distincti q̄tū ad eminen tiā gl̃ię sec'm̄ hierarchias & ordines. Nominat autē istos tres ordi nes, qa sunt superiores q̄tū ad illos quorū officia executionē im portāt circa hęc inferiora. Et sub principatib⁹ intelligunt̃ archan geli & angeli custodiæ, singulorū hoīm deputati. s ¶ Oportet aūt. Hic declarat finē resurrectionis q̄tum ad amotionem mali. tunc em̃ amouebit̃ malū culpę p punitionē iustā malorū. & q̄tū ad hoc dr̄: Oportet aūt illū re. do. po. oēs inimi. sub pe. su. Nō tm̄ tūc delinet regnare: qa hic donec, nō facit exclusionē futuri

dñm deū nostrū, donec misereat nři. Nō vt tūc auertāt, sed vt nihil amplius regrāt. Et ita dicēdo, donec, maiorē excludit manifestationem regni, non ampliorē ꝓmanentiā. a ¶ Nouissi. aūt. Inter alia constat, ꝙ & ptātem suscitandi habet, cū subdit: Nouissimè aūt. ¶ Nouissi. Mō regnat, & tūc regnabit: sed nouissimè. i. post omnia destruetur mors, ꝙ amplius non dissoluentur, sicut hęretici arbitrantur. Nouissimè. Quia non erit quod destruat: positō hoc mortale induet imortalitatem. b ¶ Inimica. Cui inimicamur: vł ipa nobis. Iterū cōmēdatio resurrectiōis. c ¶ ¶ Præter eū. Aug. Quia sicut ex nullo ē, ita nulla rōne pōt alicui eē subiectus, ipse eīm pricipium est oīm. d ¶ Nā cū sub &c. Non qn & mō, oīa & ipe subiect⁹. Sed qd' sp ē, tūc aliq fieri dř, cū ab eo icipit cognosci, vt sctificetur nomē. i. sctm eē inoresc at. Ita etiā cū tradiderit reg. i. cū patrē regnare mōstrauerit. Qd' mō creditur. Euacuabit oēm pricipatū: qa oīb⁹ erit notū nihil ꝑ se ptātis habuisse terrenos vel cælestes, nisi à deo: qa tūc nulli spes i alio, nisi i deo. Cū oēs adorauerint Christū vt deū, tūc Christus deū se oñdet. Sed de deo, vt vni⁹ pricipij summa auctoritas maneat: e ¶ Vt sit d. o. i. quia cū dicit oīs creatura Christū eē suū caput, Christi caput deū: Non tm in oīb⁹: qa i cōfessiōe oīm vn⁹ erit deus, sed & oīa, quia ex ipo sūt. ¶ Vt sit de⁹ oīa. Ipe ē finis quē. ꝗ. breuit cōcludēs posuit: post mēbratim explicās. f ¶ Oīa. vt nemo cohęrētiū ei: amet aduersus eū suā ꝓpriā volūtatē, & tūc manifestū sit qd' dř: Quid habes quod non accepisti? Oīa: qa de⁹ erit vñ satietē. Oīa. q̄ honestè desiderāt, vita, sal⁹, gīa, pax, finis desideriorū. In dispari claritate erit par gaudium, quia de vna re, vt qd' habebūt singuli cōe sit oībus: quia gīa capitis oīm erit per vinculū charitatis. ¶ Vt sit de⁹ vnus cū patre & spiritu sancto. ¶ Oīa. q̄ desiderari pōt. g ¶ In oīb⁹. mēbris suis. quia p̄miū virtutis erit ipse qui dedit virtutem. quia deus erit vnde satientur. h ¶ Baptizātur ꝓ mor. i. ꝓ cūs delēdis. Vel, pro se mortuis faciēdis ad sūtitudinē mortis Christi: qd faciēt cū nō sint vitā habituri? i ¶ Si oīno &c. Vt nec Christ⁹ surrexerit, vt qd baptizāt cū ñ dimittāt, si Christ⁹ nō resurrexit? ¶ Vł. Fuerūt quidā iperiti qui baptizabātur pro his qui de hac vita sine baptismo discesserant, putantes ill' ꝓdesse, vñ ait: Quid faciēt. i. quid illis ꝓderit q resurrecturi nō sunt? Et si oī. ñ. re. ut qd ba. cū pecata non remittantur, nisi cā futuræ resurrectionis? Q. Si stulti, adeo certi sunt de resurrectione, vos non debetis dubitare. k ¶ Propter uestrā gloriam. Vel: Per ve. glo. iu. Verum iurare non est peccatum sed non ideo in dubijs iurandum est: & tutius est non iurare, quā consuetudine iurandi peierare. Falsum verò iurare grauissimum est peccatum. Contra præceptum non est iuratio: quæ non est à malo iurantis, sed incredituli vel infirmi, qui aliter non credit. l ¶ Secundum hominem ad bestias p. id est rationabiliter agens: quia hominis est credere, non mori hominem vt bestiam. m ¶ Quid mihi prodest si pug. id est disputaui. n ¶ Manducemus & bibamus, cras enim moriemur. Hoc propter eos qui quasi futurum sit post mortem, ventri tantum student vt pecora, dicentes: Quis inde venit? Non audiui vocem cuiusq; inde venientis. Quibus dicitur: Stulte: si pater tuus surgeret, crederes? Dominus omnium surrexit, & non credis. Qui voluit mori & surgere, vt omnes vni crederemus, ne à multis deciperemur. Crederes patri iterum morituro, & non credis iam immortali, qui denicq; testimonium habet in cælo, testimonium in terra, testimonium ab angelis, testimonium ab inferis? o ¶ Nolite seduci. à Pseudo: qui de medicina quærunt vulnus, & de scripturis conantur torquere vinculum vnde laqueum mortis inñciant.

† Ps. 109. a. † eius

† Ps. 8. b. Heb. 2. b.

† palam est excipiendū

† ꝑ nostrā gloriatione

† De. poe. dist. 22. c. si enim. §. cęterum

a ¶ Augere regnum. b ¶ Voluntarios vel coactos.

illum regnare, † donec ponat oēs inimicos sub pedibus † eius. † Nouissima autē inimica destruetur mors.

a ¶ Plene subiectione, vel sub humanitate.

a ¶ Omnia ponet sub pedibus, quia scriptura dicit.
b ¶ Deus pater. c ¶ Vt & mortem destruat.

† Omnia enim subiecit sub pedibus

a ¶ Christi. b ¶ Scriptura.

eius. Cum autem dicat, omnia sub

a ¶ Constat eius auctoritate quod subiecta.

iecta sunt ei: † sine dubio præter eum

¶ Deitatem eius. a ¶ Dominus non est ei subiectus, sed ipse deo secundum quod homo.

qui subiecit ei omnia. Nam cum

a ¶ Etiam in ipsa prælatione

subiecta illi fuerint omnia, tunc & ipse filius subiectus erit illi, qui subiecit sibi omnia, ut sit deus oīa in oēm.

a ¶ Ita tamen, vt secundum alteram naturam sit deus habens omnia quæ desiderari possunt. b ¶ Confessione omnium. ¶ Quia ex ipso omnia.

a ¶ Resurgent mortui. ¶ Si non esset resurrectio mortuorum futura. b ¶ Illi.

bus. Alioquin quid facient qui baptizantur pro mortuis? † Si omnino mortui nō resurgunt, ut quid & baptizantur pro illis? Vt quid & nos periclitamur omni hora? † Quotidie morior † propter uestram gloriam fratres, quā habeo in Christo Iesu

a ¶ A prædictis discernit. ¶ Qui sapientes videmur.
b ¶ Pericula patimur. c ¶ Non solum pericula patior, sed.

a ¶ Pericula mortis habeo. b ¶ Vt vos gloriam consequamini. ¶ Vel per uestram gloriam iuro.

a ¶ Iam in spe. ¶ Vel. Q. Non humanam, sed æternam.
b ¶ Eadem confidero, quod ipse per passionē est glorificatus.

¶ Iterum.

domino nostro. Si secundū hominem ad bestias pugnaui Ephesi,

¶ Contra bestialiter sapientes.

quid mihi prodest, si mortui non resurgunt †. Manducemus & bibamus, cras enim moriemur. Nolite

a ¶ Iterum. Si non resurgunt, hoc solum restat, ¶ Hoc de Isaia. & est vox Iudæorum desperantium in captiuitate.

¶ In proximo.

a ¶ Propter hæc omnia. Noli. sed. u. per pseudo nec colloqui illis. quia colloquia illorum virtutes necant, dum faciunt non sperare resurrectionem.

seducant bona colloquia mala. Euigilate

c ✠ regni sicut. Matth. j. dř de Ioseph & Maria, ꝙ nō cognoscebat eā, donec pēpit filiū suū primogenitū. tunc amouebit malū pœnę ideo subdit: a ¶ Nouissimè aūt ini. dest mors. quia resurrectio erit ad vitā īmortalē: cū q̄ nō pōt mors stare. Ad declarationē p̄dictorū subdit: b ¶ Oīa enim sub. sub pe. Hoc enim scriptum est de Christo Psal. viij. vt ibi declaratum fuit. propter quod oportet illud impleri in consummatione finali. c ¶ Cum autem dicat omnia subiecta. &c. q. d. nihil erit tunc exclusum à subiectione sub Christo hoie. d ¶ Præter eum qui subie. Christus enim in quantum homo minor est patre deo. ideo subditur: Tunc ipse filius subderit &c. e ¶ Vt sit deus omnia in omnibus. id est in omnibus appareat, ꝙ omnis potestas & dignitas omnibus insit à deo: in quo est ratio vltimæ beatitudinis. f ¶ Alioquin. Hīc consequenter resurrectionem probat per sanctorum vitam. Et diuiditur in duas partes: quia primō ponit probationem. & secundò quandam monitionē, ibi: Nolite. Primū exponitur dupliciter. Vno modo dicūt aliqui credentes, ꝙ baptismus receptus ab aliquo viuente valeret mortuo, & sic faciebant plures se baptizari: semel pro se, & aliās pro amicis suis defunctis. Et secundum hoc dicit Apostol⁹: Alioquin. id est resurrectio non erit. g ¶ Quid facient qui baptizantur &c. q. d. nihil proficiet eis. Sed quia non videtur probabile, quòd Apostol⁹ insua probatiōe procedat ex aliquorum errore: quia non esset probatio simpliciter, sed tantum ad illos errantes dicendo illos ad illud quod habebant pro inconuenienti, ideo aliter exponitur quod dicitur hic: h ¶ Pro mortuis: Si omnino mortui nō resurgunt. id est pro peccatis mortalib⁹, quæ sunt opera mortua: pro quibus abluendis recipitur baptismus: qui tamen nō ꝓficeret si non esset resurrectio. Ad hoc enim recipitur, vt à peccatis mundatus sit vita beata dignus. Consequenter dicit ad aliud inconueniens. s. ꝙ Christiani quibus tunc scribebat, frustra sustinerent tribulationes huius mundi, si non remunerarentur in alia vita. Ideo dicit: i ¶ Vt quid & nos: scilicet Christiani. k ¶ Periclitamur omni hora. Tunc enim Christiani frequenter ducebantur ad tormenta. l ¶ Quotidie morior. id est periculis mortis me expono. m ¶ Propter uestram gloriam fratres. Id est propter gloriam in vobis acquirendam. n ¶ Quam habeo in Christo Iesu domi. scilicet in certa ſpe per reuelationem Christi. ij. ad Timoth. iiij. b. Reposita est mihi corona iustitiæ &c. Vlterius ducit ad tertium inconueniens. scilicet quòd homines current sine fræno sicut bestiæ ad delectabilia huius vitæ. Quod est magnum inconueniens dignitati naturæ humanæ, si non sit alia vita, in qua pro bonis & malis reddantur pœnæ & præmia. & secundum hoc dicit: o ¶ Si secundum hominē. id est secundum rationem qua differt homo à bestijs. p ¶ Ad bestias pugnaui Ephesi. Id est ad homines resurrectionem negantes, & per consequens bestialiter viuentes. p ¶ Quid mihi prodest, si mortui non resurgunt? Quasi dicat: Nihil. sed magis videretur esse currendum cum eis ad voluptates huius vitæ, dicendo cum eis: r ¶ Manducemus & bibamus. Id est voluptuose viuamus. s ¶ Cras enim: id est cito. t ¶ Moriemur. id est totaliter deficiemus sicut bestiæ. Vnde in persona talium dicitur Sap. ij. b. Vmbræ transitus est tempus nostrum &c. Et sequitur: Venite ergo, & fruamur bonis huius &c. v ¶ Nolite. Hīc ex prædictis ponit quādā monitionē. & primò q̄tum ad infirmos, dicēs: Nolite seduci. à negantib⁹ re surrectionem, currendo cum eis ad vitæ voluptatē sine fræno.

Diuisio

† 22. q. 1. c. vt noueritis

De iureiu. c. & si Christus. §. angelus

✠ Corrumpunt

Euigilate

a ¶ Euigila. Hęc nolite: sed eui. ā corpore: & sic eritis iusti. & A post: Nolite pecca. illis cōsentiendo, qa ignorāt deū. b ¶ Sed di. ali. Hactenus ꝙ rōnes ꝓbauit, mō p ipsam rerū naturā posse fieri oīdit. Q. ꝙ hæc ꝓbaſ. sed tn̄ dicit, q̄si p naturā fieri nō possit: Et si resurgent: quali cor. Q. Nō poterit aliud esse q̄ mō. i. passibile & mortale: Insipiēs: q non attēdis qđ quotidie vides. c ¶ Quali a. c. Vn̄ qa in naturalib̄ cognitione p quā nr̄am de resurrectiōe hic talis improbat fidē, si bi sapiēs esse vr̄, cū nō sit: congrue rn̄det ei Apls: d ¶ Insipiens tu: qđ se. non. Ita mortu⁹ poterit viuere, & meliori corpore: vt quod seminas, melius surgit. c ¶ De⁹ a. d. Sicut ergo nudū granū seminaſ, & dei nutu quodāmodo vestitū resurgit, multa secū habens ĩcremēta, ita mortuus dei virtute poterit viuere, & meliori corpe resurgere. f ¶ Vnicuiq; se. p c. Ita & nobis nostra antiqua, vt Iob.19.d. Iob ait: Quē visur⁹ sum ego ipse, & non alius. Sed erit differētia in gl̄ia & dignitate, q̄uis de eadē materia. Sicut nō oīs caro est eiusdē dignitatis, licet de eisdē elemētis. g ¶ Et c. Oīs caro corp⁹, sed nō eōuerso: vt lignū. h ¶ Cælestia. Sunt resurgētiū, terrestria añq̄ moriant, q̄ ex Adā: vt qa Christus cælestis est, ex eo corpora cęlestia dicantur, & nō iam caro dicantur. Ex Adam verò quia terrestris est terrestria corpa. i ¶ Alia cla. so. Sicut Ista corpa cū vni⁹ naturę sint, diuersę tn̄ † exempli sunt claritatis, sic & hoies cū sint vni⁹ gracia neris, dissimis tn̄ gl̄iæ erūt in resurrectiōe. Vt claritati sol̄, illorū dignitas exequet, q cęlestiū numerū hñt: Lunari ỹ ò claritati, q sexagesimū: Stellis verò qui tricesimū q̄sierūt. Tetris aūt stellis & oīm nouissimis perfidorū resurrectio similis est. Infidelitas em̄ nō pōt clarā resurrectionē hr̄e. qa sicut carbo cinere suo coopt⁹ ob cæcaſ, ita & hi pfidia & erroris tenebris Ioh.14.a. circūdati luce carebunt. k ¶ Stella e. a stel. dif. Aug. In domo patris mei mā siones multæ sunt, etsi idem denarius. i. vita æterna omnib⁹. Vna est em̄ beatitudo, quā iusti ꝓcipiūt, & dispar retributionis qualitas. ¶ Cū sint imparis claritatis deus est oīa in oībus, vt qa deus charitas est, & p charitatē fiet: vt qđ habēt singuli, cōiter sit oīm. l ¶ Semina. i. q̄uismo ex quo concipiť vsq; ad dissolutionē sit in corruptiōe, tn̄ surget ĩ incorruptiōe.

☞ Corpus

Nicolaus de Lyra.

✠ a ¶ Corrūpūt mo. bo. & maximè q̄ inducūt hoies ad pn̄tis vitæ delectabilia: ad q̄ ꝓnitatē habet ex corruptiōe natura humana. Sed ó ponit monitionem q̄rum ad perfectos di. b ¶ Euigilatē iu. i. vos pfecti sitis solliciti vitare peccatum nō solū in vobis, sed etiā in alīs q sunt imperfecti. de quibus subdit: c ¶ Ignorātiā enim dei q. h. min⁹ rectē sapientes de resurrectiōe. d ¶ Ad re. uo. lo. i. ad verecūdiam vestram, vt per hoc sitis magis solliciti, quia defectus inferiorum redundat in verecundiam superiorum. e ¶ Sed di. Postq̄ Apostolus ex resurrectione Christi ostendit resurrectionem aliorum, hīc consequenter ostendit qualitatem resurgentium. Circa qđ sciendum, ꝙ aliqui concedentes resurrectionem futurā, dicebant Errorescirca resurrectionem eam fore ad consimiles actus & vitā, sicut in vita pn̄ti. Vnde quidam Philosophi dixerunt: Post annum magnum, qui continet xxxvj. milia annorum solariū. Plato resurget habiturus easdem scholas quas habuit aliq̄n Athenis, & eosdem scholares. Alī verò. s. Iudæi & Saraceni, licet in aliquo differāt, tn̄ in hoc cōueniūt ꝙ dicūt resurrectionē fore ad vitā animalē delectabilibus carnis vten. ē, nō tn̄ oīno ad actus cōsimiles: qa tūc erit vita vtens voluptatibus carnis sine impedimēto. Ex persona igitur talia dicentiū mouet Apls quæstionē, di. Sed di. ali. male sentiens de resurrectione. f ¶ Quomodo re. mor. hoc dicebant illi qui reputabant illam impossibilē. g ¶ Quali a. cor. ue. vtendo delicīs carnalib⁹ sicut nūc, aut p aliū modū. h ¶ Insipiēs. Hīc cōsequēter soluit vtrāq; q̄stionē. & prīò sed'am. sed'ò primā, ibi: Ecce mysterium. Solutio primæ quæstionis stat in hoc, ꝙ resurget idem corpus numero quo ad substantiam, sed habebit aliam qualitatem. Et diuidit in duas partes. quia primò oñ Diuisio dit propositū. sed'ò q̄ sit differentia qualitatis, ibi: Seminaſ. Prima adhuc ī duas. nā intētū declarat dupliciter Apls. prīò pexēpla. sed'ò p rōnē, ibi: Si est corpus. Pria adhuc ī duas. qa prīò inducit exempla eiusdem speciei. sed'ò alteri⁹ speciei, ibi: Nō oīs caro. Circa primū ponit exē plū de grano seminato, ex quo surgit ali †pudorem ud granū eiusdē speciei, nō tn̄ eodē modo adornatū. qa primū est nudū. sed'm palea optū: & p incremētū pullulat, ꝓcędēdo de herba ad pfectionē. & hoc est ꝙ dicit: Insipiēs tu. qđ se. & patet litera. Sciendū tn̄, ꝙ Apls nō intēdit, ꝙ sit simile in resurrectione q̄tū ad hoc ꝙ fiat virtute naturę, sicut dicta pullulatio, sed in hoc valet exemplū Apli, qa si natura p̄t idē specie reparare & sub alia cōditione, multò forti⁹ de⁹ q est virtutis infinitę, p̄t idē numero repare q̄tū ad substātiā, mutata q̄litate. Et qa op⁹ naturę est op⁹ dei naturā dirigētis, ideo subditur de grani pullulatiōe. i ¶ Deus au. dat il. c. siuult. Ex hoc em̄, ꝙ videm⁹ sagittā recēdere adsignū, q̄ tn̄ caret ītellectu, arguimus ꝙ ab aliquo intelligente dirigit̄ ita ex hoc ꝙ naturā videm⁹ tēdere ad certū finē quē nō cognoscit, arguimus ꝙ dirigit̄ a deo cognoscēte. k ¶ Et unic. se. p. cor. in quantitate & figura & similibus sed'm determinatā naturam speciei. l ¶ Nō o. Hīc consequēter declarat ꝓ D positū ꝙ exempla diuersarū specierum. & primò cōparādo corpa terrestria, ad inuicem. secūdò cęlestia ad terrestria ibi: Et corpora. tertiò cęlestia ad inuicē, ibi: Alia claritas. Circa primū dicit: Non o. ca. ca. ca. qa sunt diuersarū specierū, vt patet de carne hoīs, pecoris & auis, & tn̄ est eadē materia, qa illa eadē materia quę est sub forma pecoris vel auis, fit p nutrimentum sub forma hoīs. & hoc est qđ †gloria dī: m ¶ Sed al. ho. Ex hoc concludit, ꝙ cū hoc fiet virtute naturę, virtute dei poterit fieri: ꝙ caro moriētis & resurgētis erit eadē idētitate naturę, sed alterius gl̄iæ. n ¶ Et cor. Hic exemplificat comparādo corpa cælestia ad terrestria, q̄ cōueniunt in q̄tū corpa. Quātitas enim est eiusdē rōnis in his & in illis, tn̄ differūt in qualitatib⁹ suis. Et ex hoc cōcludit, ꝙ eadem erunt corpora morientiū & resurgentiū tn̄ aliarū qualitatū. & patet litera hoc excepto: o ¶ Sed al. q. cæ. gl. i. decor & ornat⁹ corporum cælestium: al. au. terre. p ¶ Alia cl. Hīc exemplificat cōparando adinuicē corpora cælestia. s. stellas, quæ differunt in claritate. & tn̄ conueniunt in hoc: quia oēs sunt cælestis naturæ, prout distinguitur contra elementarem, & similiter corpora morientium & resurgentium erunt eiusdem naturæ, sed alterius gloriæ. Per hoc autem qđ dicitur: Alia cla. so. intelligitur claritas Christi. q ¶ Alia cla. lu. i. virginis Mariæ. r ¶ Et al. cla. stel. i. aliorū sanctorum. Et quia secundum diuersa merita varię participabūt lumen gloriæ, ideo subditur: s ¶ Stella e. à stel. d. Aduertendū tn̄, ꝙ omnia ista exempla posita deficiunt à proposito, quia non habent identitatem specificam vel numeralem, vt patet ex dictis. Corpus autem resurgens habet identitatē numeralē ad pri⁹ mortuum. Exempla enim non ponuntur quia ita sint, sed vt sentiat qui addiscit, vt per exemplum sibi cognitum manuducatur ad intelligendū, qualiter idem corpus numero resurget, differens tn̄ sed'm qualitates. t ¶ Seminatur. Hīc consequenter ostēdit differētia corpis resurgētis & mortui q̄tū ad quatuor dotes corpis gl̄iosi di. Seminatur in cā. in terra sepelit̄ corpus corruptibile.

i iñ ✠ Vel, Seminaſ

a ¶ Corpus anima. i. quod nihil habet ab aīa, nisi q̄ sanctificat̄ p
E eam, sicut aīalia. b ¶ Surget spi. trās̄iēs i naturā spūs, quia agi
le, leue, cibis nō indigēs. Cū dixit corpus trās̄ituru ad icorruptio
nē, corruptionis mētionē facit, vt oñdat maior dignitas resurre
ctionis. ¶ Surget spiri. Non dicit spiritus, vt corpus vertatur
Luc. 24. f. in spm̄, vt qdā putāt. Vñ dīs: Palpate & vi. qa spūs car. & ossa nō habet. Sed spūa
le, qa spūi plenē subdet. nō iam repugna
bit, nec alimētis egebit, vt & hō añ pcm̄
eguit. c ¶ Si est cor. Verè surget corp⁹
† ignomi nia spūale, qa Si modo est, aīale: est. i. cōstat
esse q̄ndā spiritua. Sicut em̄ aīales sumus
qa pr̄ nr̄ carnalis fact⁹ est ī aīam viuētem
Sic erimus in resurrectione spūales: qa pr̄
nr̄ spūalis fact⁹ est in sua resurrectiōe i spi
† potentia ritum viuificantem. Quod sic exponit.
d ¶ Sic scrip. est in Genesi. Nos esse a
animales ab aīali pr̄e. pcreatos. In ani. ui
i. potentem viuere tm̄ p sustentamenta.
Non viuificantem. Christ⁹ in spi. ui. i. q
ita corpus viuificaret, vt vltra non egeret
aliqua sustentatione, nec eēt solubile. Vl
Si est c. aīa. q̄sī à relatiuis. Cum dicitur
corpus, frustra additur aīale, nisi sit aliud
spūale, ad cui⁹ discrepātiā dicat animale.
e ¶ Homo pri. Totū gen⁹ hūanū sunt
duo hoīes, primus & scd's. Ex illo nati, ex
hoc renati. Christus dicitur Adā, qa de ea
dem materia. Nouissim⁹, quia post cū nō
succedit hō alius, q sit caput vel autor hu
mani corporis. f ¶ Sed non pri. Dixit
corpora nr̄a futura spūalia. Sed ne qs du
bitet, an aīale possit fieri spūale, ꝓbat per
sīfitudinē Christi: Q. fact⁹ est in spm̄ viui
* ipse dīs fi. Sed nō pri. fuit i eo illud qd̄ est spi.
sed qd̄ est ani. deinde spi. Sic & de no
bis poterit fieri. g ¶ Prim. hō. Primus ī
aīam viuentē: qd̄ de ter. & iō ter. i. aīalis
F & passibilis ex natura. h ¶ Secun. spūa
lis, quia de cælo. i. quia diuina natura fu
it humanę vnita: & iō cæleſtis. i. spiritua
lis in resurrectione. Et quia primus pater
fuit terrenus, tales sunt oēs. ¶ Cæleſtis.
non humano ritu, sed diuino nutu conce
ptus est & natus. i ¶ Hoc au. di. Iudæi
credebant futuram resurrectionē, sed mo
re hui⁹ vitæ, vt nuberēt & generarent. vñ
Saducęis quidem nō poterāt rñdere. Qd̄
Apostolus remouet. k ¶ Quia ca. Per
carnem & sanguinem, ventrem & libidi
nem. i. opa carnis, quæ ibi non erunt si
gnificat. l ¶ Nec̄ corruptio incor
ruptelam possidebit. caro. Sed ne pu
tares secundum substantiam carnis hoc
dici aperuit, lō dixi: Caro nō possidebit regnū dei: quia corruptio
mortalitatis, quæ nomine carnis hīc ostenditur. Et quasi diceret:
Quomō caro erit, & non erit caro? Exponit: Ecce my. vo. m ¶ Ec
ce my. Quia dixit resurrecturos in gloriā, & post: Caro & sanguis
non possidebit regnum dei: quomō hoc distinguendum sit aperit.

☞ Oēs qdem

Nicolaus de Lyra.

✠ Vel seminatur. i. per naturā generaī. a ¶ Surget in inc. i. cor
pus resurgens habebit incorruptibilitatem per dotem impassibili
tatis. b ¶ Semina. in ig. i. corpus obscurū & vile. c ¶ Surget
in glo. i. corpus hñs dotem claritatis. d ¶ Seminat. in. i. corpus
ab aīa de difficili mobile. quia corpus qd̄ corrumpit̄ aggrauat aꝰ
nimam, Sap̄. ix. e ¶ Surget ī u. i. mobilitate. s. sed'm voluntatem
aīæ p dotē agilitatis. f ¶ Semi. cor. ani. i. grossum, impotens esse
cū alio corpore non gl̄oso. g ¶ Surget cor. sp. i. potens esse cum
alio corpe non gl̄oso, sicut suo mō spūs sīl' est cū corpe. & hoc erit
p dotē subtilitatis, vt dicūt aliqui. Alij verò dicūt q̄hoc nō erit p
dotē subtilitatis, sed p assistentiā diuinæ v̄tutis hoc facientis. Qui
verò melius dicūt q̄ntū ad hoc, diffus⁹ habet tractari. iiij. sñarū. In
statu v̄ò resurrectionis cessabunt opationes aīales. s. gñatio, nutri
tio, & augmētū. & corpus absq̄ fatigatiōe seruiet aīæ ī spūalibus
opib⁹. & sed'm hoc ēt pōt dici, q̄ corpus qd̄ nūc ē aīale. i. seruiēs ī
opib⁹ aīalib⁹, tūc erit spūale. i. seruiēs ī opib⁹ spūalib⁹. Sciēdū etiam
q̄ q̄tuor dotes dictę nō insūt corpori gl̄oso ex cōpositiōe corporis
cælestis, vt dixerūt aliqui, sed ex gloria aīæ in corpus redundante,
secundum q̄ secundum q̄ dicit Augu. ad Dioscorū. Ex hoc aūt q̄ aīa pficit cor. C
pus, videmus in pñti q̄tuor ꝓuenire corpi. s. eē, & conseruari à cor
ruptione. Recedente enim anima corpus expirat & marcescit, ſ. de
aīa. Pulchritudinē seu claritatem, & etiā motum amittens. Et quan
tò aīa magis pficit corpus, tantò q̄tuor hæc insunt corpori perfecti
us. In statu verò beatitudinis aīa perficiet
corpus in supremo: ꝓpter qd̄ dabit sibi
eē spūale dicto mō, & icorruptibilitatem
claritatem & agilitatem. h ¶ Si est cor.
Posti q̄ declarauit Aps̄ idētitatem corpo
rū resurgentiū q̄tū ad naturā, & differen
tiā q̄tū ad qualitates per exempla. hīc eō
sequenter idē oñdit p rōnē, q̄ talis ē: Duo
sūt principia generis humani. Vnū sed'm
vitā naturæ. s. Adam. aliud sed'm vitā gra
tiæ. s. Christ⁹. Si igit aīalitas & eā cōsēq̄n
tia, q̄ respiciūt vitā naturæ, deriuantur ad
oēs p Adam: multò fortius spūalitas re
spiciēs vitā gr̄æ deriuabitur ad oēs suffici
enter p Christū. q̄ spūalitas hic inchoatur
p gr̄iam, & in futuro consummabit̄ p glo
riā in corpus redūdantē p quatuōr dotes
modo prædicto. & hoc est qd̄ dicit: Si ē
cor. ani. Et accipitur si, p qa. i ¶ Est &
c. spi. quia iam est in Christo qui resurre
xit in corpore glorioso, & in aliꝰ in futu
ro erit. k ¶ Sic scriptū. est. Genes. ij. b.
l ¶ Factus est pri. & c. i a. ui. i. vitā aīa
lem corpori dātem. m ¶ Nouiſ. Adā.
i. Christ⁹: qui dicitur nouissimus Adam:
quia post Christū non erit aliud principi
um vitę humanę. n ¶ In spi. ui. qa sicut
Adam consequutus est pfectionem sui es
se p aīam informantem, ita Christus per
fectionē sui esse incōptū, homo per spūālī
cti plenitudinē. Et quia aīa nō viuificat, ni
si proprium corpus, ideo Adam solū fa
ctus est in animam viuentem, sed non vi
uificantem alios. Christus autem in spm̄
viuentem & viuificantem. qa spūs est qui
viuificat, cuius plenitudo fuit in Christo
non solū ad sufficientiam pro se, sed etiā H
p redūdantiā in alios. Et quia ordo natu
ræ est procedere ab imperfecto ad perfe
ctum in natura humana, ideo subditur:
o ¶ Sed non prius quod spirituale.
Vnde communiter in antiquis primoge
niti fuerunt animales, vt patet de Cain, Es
au, Ismaele, & multis aliꝰ. Ratio quare
primus homo factus est in animam viuē
tem tantū, subditur cū dicitur: p ¶ Pri
mus hō de ter. supple formatus est, Ge
ne. ij. b. q ¶ Terrenus. i. ialis. r ¶ Secū
dus ho. i. Christ⁹. s ¶ De cælo. supple
formatus est: Non quia habuerit corpus cæleste, vt dixerunt Mani
chæi, sed quia deitas cui vnitum est corpus illud de cælo venit per
effectum nouum: & prior est quam corpus Christi. t ¶ Qualis
terren⁹ tales & terreni. id est ab Adam carnaliter deriuati sunt
carnales, sed à Christo spirituales. Vita verò spūalis est vita cæle
stis. propter quod concludit: v ¶ Igitur sicut portauim⁹ ima
ginem terreni. per peccatum: quod fecit nos similes Adæ transſ
gressori. x ¶ Portemus & imaginem cæleſt. p vitā gr̄æ Chri
sto nos conformantis. quia aliter non possumus ad beatitudinem
peruenire. ꝓpter qd̄ subdit: y ¶ Hoc au. di. fratres. q. d. Nisi por
tetis imaginem Christi per gratiam, q̄ est quædā inchoatio vitæ cę
lestis, nō poteritis ad regnū gloriæ peruenire. z ¶ Quia ca. & sā
i. hoīes dediti vitijs & delitijs. a ¶ Regnum d. quia nec ad illud
intrabunt, Apoc. xxj. g. Non intrabit in ea aliquid coinquinatum
&c. b ¶ Nec̄ cor. quia corpus qd̄ immortale resurget, vltra cor
ruptioni non subiacebit, Rom. viij. d. Ipsa ꝛcreatura liberabitur à ser
uitute corruptionis, &c. c ¶ Ecce mysterium'. Hīc consequen
ter soluitur secunda quæstio. s. de resurrectionis ordine & modo.
Et diuidit in tres ptes: quia prīò ponit quæstiōis solutio. sed'ò: solu Diuiſio
tionis confirmatio, ibi: Cū autem. Tertiò, vtilis monitio, ibi: Itaq̄.
Prima adhuc in tres. qa primò ponitur resurgentiū diuersitas secū
dò, tēporis vnitas, ibi: In momento, tertiò, resurrectionis necessi
tas, ibi: Oportet autem. Circa primū sciendū, q̄ licet resurrectio sit
cōis oībus, non tamen resurrectionis mod⁹ siue terminus: quia soli
boni resurgent ī corpore glorioso per dotes. Et hoc est quod dicit,

✠ Apostolus: Ecce

a ¶ i. immortale & impassibile ¶ Moritur & sepelitur.
surget in incorruptiōne. Semina
a ¶ Sine omni honore. b ¶ Gloriosum.
tur in †ignobilitāte, surget in glōria.
a ¶ Immobile, irregibile, quia non valet se mouere vel
regere. ¶ Quia tale cui quælibet nocent.
Seminatur in infirmitāte, surget in
a ¶ Potentia cui nihil nocet. b ¶ Vere viuum & vege
tatum. ¶ Quid per singula? ex Quod cibis sustētatur.
a †uirtute. Seminatur cōrpus anima
¶ Quod iam his non egeat.
le, surget corpus spirituale. Si est
¶ Si quidem est animale, est & spirituale quod animale
probat per Genesim: Factus est pri. homo cor. animale.
spirituale nouissimus.
corpus animale, est & † corpus spiri
¶ Alias Sicut. ¶ Hic exponit quid sit animale corpus.
tuale. Sic scriptum est. † Factus est
primus homo Adam in animam ui
a ¶ i. viuere potentem. i. vitam dare corpori, per sustēs
tationem tamen ciborum corpus viuificantem. ¶ Hoc
addit apostolus. ¶ Hic quid spirituale.
uentem, nouissimus Adam in spiri
a ¶ Qui tollit corruptionem. b ¶ In Christo hoc expec
tus vnusquisque idem sibi expectet.
tum uiuificantem. Sed non prius
quod spirituale est, sed quod anima
le, deinde quod spirituale est. Pri
mus homo de terra terrenus, secun
dus homo de cælo cæleſtis. Qualis
a ¶ Id est animales.
terrenus, tales & terrēni. Et qualis
¶ Id est spirituales. a ¶ Vt possimus esse cęleſtes.
b ¶ Sicut exemplo Adę terrena diximus.
cæleſtis, tales & cæleſtes. Igitur sicut
a ¶ i. omnino subijciamus nos ei. ¶ Post baptismum.
portauimus imaginem terreni, pōr
a ¶ i. obedient. am. Sed si non portauerimus, non erimus
cæleſtes: & hoc est. Hoc autem.
temus & imāginem cæleſtis. Hoc
a ¶ i. dediti vitijs, quæ de carne & sanguine oriuntur.
autem dico fratres, quia cāro & san
guis regnum dei possidere non pos
a ¶ Quia. b ¶ Quæ est effectus carnis & sanguinis.
c Se immortale.
sunt, nēc̄ cōrruptio incōrruptelam
a ¶ Quod multis est occultum.
possidebit. Ecce mysteriū m uobis di

A a ¶Oēs qdē re. Vel sc̄m Hiero. q viuos reptos non moritu-ros asserat, ad Marcellā scribēs. Oēs mortui resurgēt, non oēs vi-ui repti immutabimur, sed soli sc̄ti. ¶Hiero. ad Marcellā: Interro gaueras qd̄ dicit Apōs in aduētu dn̄i saluatoris rapi q̄sdā viuēte obuiā i nubib⁹: vt nō p̄uenīāt ab his q̄ Christo dormierūt. Vis q̄ nosse vtrū sic occurrāt i corpib⁹. vt ñ añ moriant, cū & dn̄s nr̄ mortuus sit: & Enoch atq; Elias sc̄m Apocalypsim Io hānis morituri eē dicātur, ne. s. vll⁹ sit q ñ gustauerit mortē? Hoc ex ipsi⁹ cōtinē tia loci sciri pōt q; sc̄ti q i aduentu dn̄i Saluatoris i corpe fuerit deph̄si, i eisdē corpib⁹ occurrant ei: ita tñ vt igloriū & corruptū & mortale, gl̄ia & incorruptio ne & īmortalitate mutet: vt q̄lia corpo ra surrectura sint in talē substantiam etiā viuorū corpa transformēt. Vñ dicit in alio loco Apōs. pter qd̄ nolum⁹ spoliari, sed superuestiri, vt absorbeatur morta le hoc à vita, ne. s. corpus ab aīa deseratː sed aīa i corpe habitante fiat inclytū qd̄ añ igloriū fuit. De Enoch aut Elia, q̄s vēturos Apocalypsis refert & eē moritu ros, nō est isti⁹ temporis disputatio, cum oīs ille liber aut spūaliter intelligendus (vt nos æstimamus) aut si carnalē interpretationē sequimur, Iudaicis fabulis ac quiescendū sit vt rursū ædificetur Ierl̄m & hostiæ offerātur in tēplo, & spūali cultu imminuto carnales obtineāt ceremoniæ. b ¶In ictu ocu. Quia i momento est mora. Addit i ictu oculi. i. c̄cito icit oculus visa vel icitur palpebra. i. summa celeritate. In ictu ocu. i. c̄cito oculi radius transit ad remota, & trāsuolat media, & si sit ibi prius & post, tñ q̄si simul totū sit. c ¶In nouiss. tu. i. in nouissimo signo, qd̄ dabit, vt ista īpleant. Hæc tuba est clamor. vñ dicitur: Media nocte da. fa, ē: ecce spō. ve. Tubę noīe aliquod euidens & præclarū signū dr̄: qd̄ vox archāgeli, & tuba dei alibi dr̄. Et in euang. Vox quā audiēt mortui q̄ i monumentis sunt, & ꝓcedēt, &c. d ¶Immutabimur. Exponit quō hoc fiat, vel q̄lis sit īmutatio. Oportet enim c. Sc̄m hoc dicitur: Caro non pos. r. d. qa nō erit ibi corruptio & mortalitas. i. nō sc̄m has q̄litates, sed eadē substantia. Dicendo em̄ hoc, i eādē q̄si digitum tendit, vt eadem caro q̄ videtur surrectura monstretur. Oportet em̄ induere īcorruptionē: Et hoc nō ad tp̄s tm̄, qd̄ ibi ostēdit, & morta. hoc iudue. immorta. e ¶Absorpta est i. destructa in victoria Christi: vel in hoc ꝙ modū vincendi excessit, Christum inuadendo, vel in hoc ꝙ serui vel vincunt concupiscentias carnis. f ¶Vbi est mors uic. tua. Verba prophetæ, vel Apōli ętantis est & morti insultātis in persona resurgentiū, vt̄ certior sit resurrectio Victi⁹ in morientibus, victa es in resurgentibus. Vel mors est delectatio pc̄i q̄ ex actu peccandi fit. g ¶Vir. uerò p. lex. quia lex ꝓhibendo auget peccati cupiditatem, nisi diffundat spūs charitatem.

Nicolaus de Lyra.

c✠ Apostolus: Ecce my. uo. di. i. rem grādem & difficilem ad capiendum. a ¶Oēs qdem re. tā boni q̄m mali. b ¶Sed non o. i. de statu aīalitati sad statū spūalitatis per dores corporis modo prędicto. c ¶In momento. Hīc cōsequenter ponit circa resurrectionem tp̄is vnitas siue breuitas. Circa qd̄ sciendū, ꝙ momentū dupliciter accipit, Vno modo pro nunc indiuisibili, aliq̄n ꝓ breui tēpore, q̄si imperceptibili. Et idē dicendū de ictu oculi. qa si accipit pro apertiōe palpebræ, sic i tēpore valde breui. si aūt ꝓ ipsa visione sic i instanti indiuisibili. Et vtrūq; cōcurret in resurrectiōe qa collectio puluerū q̄ fit in ministerio angelico per motum localem, fiet i tp̄e q̄si iperceptibili: sed reformatio corporis & vnio aīæ ad ipsum fiet virtute diuina & i instanti. & hoc est qd̄ dr̄: In momen. in ictu o. fiet resurrectio dicto modo. Per hoc excluditur error. Lactātij dicētis resurrectionē non esse futurā oīm si⁹, sed martyres añ alios resurgēt per mille annos, & tunc Christ⁹ descendet & possidebit cum eis corpale regnū Ierl̄m mille annis. d ¶In nouiss. tu. i. in voce Christi dicentis: Surgite mortui ad iudiciū. Et dicitur hic tuba ad similitudinem tubæ veteris Testamenti. Cui⁹ vox erat ad quatuor. s. ad cōuocandū, cōciliū. ad pugnādū. ad solennizādū festū. & ad castra mouēdū. Ad vocē em̄ Christi tūc cōgregabūt oēs ad iudiciū. creaturæ inuitabunturad pc̄tores ipugnādū, Sap̄. v. j. d. Pugnabit ꝓ eo orbis terrarū cōtra insensatos, & angeli ad solemnizandū gl̄iæ festū mouebūtur tūc castra: quia mali ibunt i supplicium, & iusti i gaudiū, ad vocē Christi dicentis impij: Ite, &c, & iusti: Venite, &c. Mat. xxv. Deitas tñ Christi erit resurrectionis cā principalis, humanitas instrumētalis. Et qa posita causa sufficiēti ponit effect⁹, ideo subditur. e ¶Canet e. tu. & mor. re. inc. i. sine diminutione membrorū. Quidquid em̄ pertinet ad integritatem naturæ, oībus dabitur, vt communius dicit. sed qd̄ pertinet ad gloriam, dabitur tm̄ electis. iō subdit: f ¶Et nos immu. de statu. i. miseriæ ad statū gl̄iæ. g ¶Oportet e. Hīc consequenter ostenditur resurrectiōis necessitas, quæ accipitur ex tribus. Primò, ex perfectione naturæ humanæ: quæ non esset perfecta, nisi aīa sit corpori cōiuncta. propter qd̄ separi est aīæ ꝓ accidēs & contra ei⁹ naturalē iclinationē. nullū tale añt pōt esse perpetuum, Secundò ex impletiōe diuinæ iusticiæ. s. vt corpus simul puniatur cū aīa & præmiet̄, sicut aīa peccauit i corpore & i eo meruit. Tertiò ex conformitate mēbrorū ad caput Christū, scilicet q̄tū ad electos. q resurrexit per iteratā vnionē aīæ ad corpus. Nec obstar dictū Philosophi. n. de generatione. s. ꝙ illa quorū ⁊ sub stantia corrūpitur, non redeūt eadē numero, sed solū specie: quia loquitur de redeūtib⁹ per mortū & viā naturæ, cōtra illos q dicebāt eadē numero ꝓ naturā posse iterari. Deus autē hoc pōt, cuius virtus est infinita, & pōt agere sine motu. Dicit igit̄ Apostolus: Oportet enim corru. hoc i due. incorru. i. naturā humanā refurgere incorruptibilem rōnibus dictis. & hoc erit oīb⁹ cōmune. h ¶Et mortale hoc indu. īmor. i. mutationem in melius: qd̄ erit spūale electis. Et dicit, induere: qa sicut vestimentū aliunde aduenit corpori, sic dicta incorruptio in oīb⁹. & īmortalitas in electis non erit ex principijs naturæ causata. Et per hoc soluitur dictum Philosophi x. metaph. s. ꝙ corruptibile & incorrupti bile genere differunt. & per consequens non potest esse idem numero. Verū enim concludit, qñ corruptio & incorruptio ad idē principium reducūt. Sed non est inconueniens, ꝙ idem numero qd̄ per naturā est corruptibile, à deo fiet incorruptibile, sicut idē liberū arbitrium quod modo est mutabile, tunc erit cōfirmatum. Per dicta soluta est quæstio illorum qui quærebant: Quomō resurgent mortui? reputantes eam impossibilem. i ¶Cum autem. Hīc consequenter confirmat quod dictum est in solutione de sanctorū immortalitate. & hoc per autoritatem sacræ scripturę Hose. xiij. d. vbi nos habemus: Ero mors tua ô mors. Translatio. LXX. habet: Absorpta est mors ī victoria. qd̄ tunc īplebitur, vt patet exp̄ dictis. Propter quod Apostolus congaudens in spiritu propter certam expectationem illius status, quasi insultās morti dicit: k ¶Vbi est m. ui. tura? qua prosternabas oēs, q. d. non apparebit vltrà. l ¶Vbi est mors stimulus tuus? i. peccatum, per quod humana natura morti addicta fuit, quasi per stimulum, Roma. v. b. Per peccatum mors. ideo subditur: Stimulus autem mortis peccatum est. Sed quia posset aliquis dicere, peccatum per legem fuisse ablatum: hoc remouet dicens: m ¶Virtus uerò peccati lex. quasi dicat peccatum magis viguit ex lege, non per se & directē, sed ex humana malicia per legem occasione accepta, eo quòd humana malicia nititur in vetitum, sicut plenius fuit declaratum Rom̄. vij. super illud Occasione autem accepta peccatum per mandatum operatum est in me omnem concupiscentiam. De hac autem victoria per Christum inchoata, & in fine mundi consummanda, gratiæ sunt agendæ. ideo subditur: Deo autem gratias: qui debit nobis uictoriam per dominum nostrum Iesum Chri. & patet litera.

Hos. s. ¶Tam boni quam mali. ¶Quia etiam viui reperti Christo venienti morientur.

a co: † Omnes quidem resurgemus, a ¶In immortalitatem.

sed non omnes immutabimur. In b c momento, in ictu oculi, in nouissima d tuba. Canet enim tuba, & mortui e resurgent incorrupti, & nos immutabimur. Oportet enim corruptibile hoc f induere incorruptionē, & mortale hoc induere immortalitatem. † Cum autem mortale hoc h induerit immortalitatem, tunc fiet i sermo qui scriptus est: † Absorpta k est mors in victoria. Vbi est mors l uictoria tua? Vbi † est mors stimulus m tuus? Stimulus autem mortis peccatum est. Virtus uerò peccati, n lex. Deo autem gratias, qui dedit nobis uictoriam per dominum

a ¶In brevissimo & minimo & angustissimo temporis spacio. ¶Vt mirabilior sit resurrectio.

b ¶Et hoc per tubam. i. per vocem magnam & manifestam, post quam non erit alia. b ¶An erit sonus. c ¶Peccatorem: vel omnes.

a ¶Sine diminutione membrorum. b ¶Boni.

a ¶In gloriam immortalitatis & impassibilitatis. b ¶Im mutabimur, quia oportet pro eo quod bene seruimus, vel quia promissum.

a ¶Vt ornamentum. b ¶Vt vitra non esuriat vel aliquatenus ſæ datur.

a ¶.i. hoc corpus quod ostenditur. b ¶Vt vitra non moriatur, vel dissoluatur.

a ¶Vere induet immortalitatem: quia tunc fiet .i. impleb itur, & nunquam aliter impleretur.

a ¶Ne quis puter dictum de morte interiori, quod iam factum est.

a ¶In Isaia vel Osee, ita: Ero mors tua o mors. b ¶Æternaliter.

a ¶Dissoluto, vel diabolus iam ex parte absorptus, in futuro penitus absorbebitur. b ¶In resurrectione Christi.

a ¶Potentia qua omnes dissoluebas temporaliter. b ¶Peccatum originale, vnde mors exit, vt ipse exponit, non quod mors fecit peccato enim morimur, non morte peccamus.

a ¶Quod pungit. b ¶Augmentum ne quis quęquam dicat a lege natari, sed a deo tantum.

a ¶Ago.

a ¶Peccati & mortis. b ¶Non per legem.

DE colle. Aug. Post alia, de collectis facien Ca. XVI.
dis in sanctos qui erāt i Ierosolymis breuiter monet. Qđ
Matt.6.d. nō est cōtra illud: Nolite cogitare de crastino. Nō ē em cō
gitare de crastino, si qs humano more ista cogitet: sed si quis pro
pter ista deo militet, vt in opib⁹ suis non regnū dei, sed istorū acq
sitionē intueat. Vel ¶ Per unam dī.
sab.i.dñica die. Quia vna dies sabbathi,
vel vna sabbathorū, vel prima sabbathi
vocat apud Iudæos dies quē nunc dñicū
appellam⁹. b ¶ Ita & uos. Præcipit
Apostol⁹ omnē plebē die dñico cōueni
re ad ecclesiā & illuc deferre q vnusqsq;
ad op⁹ sanctorū dare volebat, Et ne à ma
lis ministris depiret, si apud ecclesiam di
mitterēt, prcipit vt secū deferrēt, & tuto
loco reponerēt, quoaduscp ipse veniret.
Et hoc per singulos dies dñicos faciebāt,
quia quod paulatim colligit, nec graue
est, & multū inuenit. d ¶ Mane. sicut
† collatio- medic⁹ morā habuit, vbi multi ægrotāt.
nibus ☞ Obsecro

Nico. de Lyra.

✠ a ¶ Itaq; frat. Hic vltimò ponitur
vtilis monitio, ne Corinthij corrūpant à
pseudo apostolis resurrectionē negātib⁹
cū dicit, Itaq; fratres mei. nō carnali co
gnatiōe, sed Christiana religiōe. b ¶ Di
lecti. charitatiua dilectione. c ¶ Stabi.
estote & im. in fide resurrectionis futu
ræ. d ¶ Abundantes in oī o.do.sp.
quia fides sine operibus mortua est. Iac.
ij.d. e ¶ Sciētes quod la. sed tūc ma
gnifice remunerat à deo, sicut dicit Sapi.
iij.d. Bonorū laborū glōiosus est fructus.
F ¶ In ca.xv. vbi dicit in Postil. Etsi ar
guat cōtra hoc de lege Mahumeti falsa.

ADDI. I. Receptio legis Ma-
humeti nullo modo
est assimilāda receptiōi legis euangelicæ:
Nā vt dicit postil. Lex Mahumeti vi ar
morū fuit recepta: qđ p suū Alchoranū
Legis Ma- nefandum pt cōprobari. Dicat em ibi, q
humetæ va- Mahumet⁹ petiuit à deo: q cōcederet si
nitas bi facultatē faciēdi miracula, vt Gētes cre
derent ei. Ad qđ vt asserit fuit sibi respō
sum à deo, q nō decebat: nā iam miserat
dē Moysen cū magnis miraculis & por
tētis, & tñ nō steterūt in fide sua: & postea
miserat Iesum facientē magna miracula:
tñ pauci crediderūt. nec extiterunt in fide
sua: & ideo disposuerat deus, q ipse. s. Ma
humet⁹ solū in potētia gladij daret legē:
vt q nollēt eū recipe, iterficerent. Hęc sūt
in Alchorano sñaliter: ex q nō pt finge
re q p Mahumetū fuerint facta aliq mira
cula. Itē est manifestū, q Mahumetus ni
hil credendū tradidit trāscēdēs ea q com
prehēdi pñt p phantasiā hūanā. Dicit em
de paradiso, q sunt ibi delectabilia corpa
lia, in quib⁹ pmia brōrū pōit: & ideo ab
Esa.64.b. hoīb⁹ modici intellect⁹ fuerunt recepta.
1.Co.2.b. Sed est de fide catholica, in qua qđ ocu
lus nō vidit, nec auris audiuit, nec in cor
hoīs ascendit, traduntur credēda, q nullo
modo fuissent recepta, nisi miraculis cō
firmarent. Faciunt etiam adhuc aliæ ra
tiones, quæ in postil. traduntur &c.

¶ In eo.ca. vbi dicit in postil. Vt sit deus omnia in omnibus.

ADDI. II. Hoc qđ dī: Vt sit de⁹ oīa in oīb⁹. sic exponit ī
gl. vt nemo cohęrētiū ei. i. Christo, amet aliqd
aduersus eū: & tūc manifestū ē q dī, qd habes qđ nō accepisti: tūc
em manifestū erit nihil bōi aliquē hre seu habuisse. nisi à Xpo &c.

¶ In eodem ca. vbi dicitur in postilla: Si secundum hominē.

ADDITIO. III. Sup hoc quod dī. sed m hominē, Gl.
i. ratiōabiliter, quia hoīs est credere,
nō mori hominem vt bestiā, Iterū: Si mortui nō resurgent, hoc so
lum restar, vt manducemus & bibamus: cras moriemur.

DE collectis autem. Posteq; Apo Cap. XVI. G
stolus instruxit Corinthios de his quę pertinēt ad ec
clesię sacramēta, hic cōsequēter instruit eos de cōuer
satione debita & honesta, & primò quālr se habeant
ad extraneos, secundò ad seipsos & vicinos, ibi: Vigi
late, tertiò in fine epistolæ salutat eos, ibi:
Salutat vos. Prima adhuc in tres. qa pri
mo iustruit eos qualiter se habeant erga
collegium pauperum absentiū. secundò
qualiter ad seipsum, ibi: Veniā aūt, tertiò
qualiter ad aliū Christi discipulū, ibi: Si
aūt venerit. Circa primū sciendum, q in
primitiua ecclesia in Ierusalē congregata
vendebāt omnes possessiones suas, & erāt
illis oīa cōia, vt habet Act.iiij. Et ideo fa
cta fame in Iudęa, de qua habetur Act.xj.
fideles qui erant in Ierūm: afflicti fuerunt
pœna & penuria, propter qđ Apli sta
tuerunt, vt fideles in alijs locis existentes
iuuarent eos. Et hoc negocium fuit spe
cialiter cōmissum Paulo & Barnabę, vt
habet Gal.ij.b. Dextras dederunt mihi &
Barnabę societatis, vt pauperū memores
essemus. ideo Apls Corinthios instruit
de collatiōe talis eleemosynę & ei⁹ cōser
uatione, & missione eius in Ierusalē, di
cens: De col.au. &c. in san. Id est pro
pter fideles in Ierūm habitantes, q dicunt
sancti, qa p cęteris credētib⁹ erāt religio
si, abrenūciādo bonorū tēporalium pro
prietati. g ¶ Sicut or. in ec. Gal. No- † cōmodū
men est regionis in Grecia à Gallicis acq fuerit,
sitæ sub Brēnio duce. in qua regione Co
rinthus est metropolis. h ¶ Ita & uos
fa. collectā eleemosynę pro fidelibus qui
sunt in Ierusalē. i ¶ Per unā sab. Id est
prima die hebdomadæ. quę vocat sabba H
tum in pluribus locis scripturę. vnde Lu
cæ.xviij.b. Ieiuno bis in sabbato. d. i hebdomada. Sic⁹ vna accipitur pro prima.
Gen.j.a. Factum est mane & vespere dies † magniū
vnus. Ita em consueuerāt fideles conueni centiam.
re ad ecclesiam dñica die, q est hebdoma †operę prę
dæ prima dies. propter quod dicte colle cium
ctæ dabantur magis aptè. Consequenter † 22.q.2.c.
magis instruit de conseruatione hui⁹ eles aīa duerten
emosynę. dicens: k ¶ Vnusquisq; ue dum.ſ. sed
vt tollatur suspitio infidelis conseruatio aliud
nis, si committeretur alteri, l ¶ Vt non
cum uenero. ad prædicādū. m ¶ Tūc
collectæ fiant. Quia posset dicere pseu
do apostoli, q causa quæstus venisset
Apostolus, & sic occasionem acciperent
quæstū quærendi: consequenter instruit
eos de modo mittendi, di. n ¶ Cum au
tem præsens fu. vobiscū. o ¶ Quos
probaue. fideles & aptos ad hoc opus.
p ¶ Per epistolas. vobis à me scriptas.
q ¶ Hos mit. per. gr. i. eleemosynam
à vobis gratis datam. r ¶ In Ierusalē.
fidelibus ibidē habitantibus. s ¶ Quòd
si dignum fu. &c. id est si negociū hoc
requirit, & deo placuerit. t ¶ Mecum † efficax,
ibunt. vt per meam præsentiam de ipsis
tollat suspitio: & per eorū pñtiā obloquutio cōtra me à falsis apostolis, q aliter
possent dicere mēdaciter, q illā pecuniā
applicarem meis vsibus. v ¶ Veniam au. Hic consequenter in
struit Corinthios qualiter se habeant ad seipsum, promittens eis
suum aduentum di. Veniam au. ad uos. Sed se excusat de ipis di
latione, subdens: x ¶ Cum Mace. pertransi. per quam habebat
transire ex ordinatione dei pro fidelium salute. Cætera patent in li
teraq; ibi: y ¶ Ostium enim mi. apertum. i. multa corda ho
minum parata ad audiendum euangeliū Christi. z ¶ Et ad. mul
ti. i. infideles & pseudo apostoli, q conant impedire profectum.
Et per hoc ostendit Apls dilationem sui aductus esse necessariam
ad tempus. a ¶ Si au. Hic consequēter ostēdit qualiter se debeant
habere ad duplicem doctorem alium, Primus est Thimothæus: de
✠ quo scbit

a ¶ Quia per Christum vincimus.
nostrum Iesum Christum. Itaq; fra a
a ¶ In fide resurrectionis.
tres mei dilecti, stabiles estote & im- b c
a ¶ Vt a pseudo moueri nō possitis. b ¶ Spe resurrectionis.
mobiles abundātes in opere domi- d
a ¶ Spem habentes.
ni, semper scientes, quòd labor ue- e
a ¶ Sine remuneratione. b ¶ In sermone domini.
ster non est inānis in dño.

Cap. XVI.

¶ De aliis monet.
a DE † collectis autem f
¶ Propter vsus sanctorum.
quæ fiūt in sanctos, g
¶ Ideo tenendum est.
sicut ordināui in ec- h
clesijs Galathiæ, ita
a ¶ Colligite. b ¶ Vnam diem septimanæ.
& uos facite per unam sabbathi. i
a ¶ Colligite. ¶ Ne dicatis non esse fidelem ministrum, cui
credatis.
Vnusquisq; uestrum apud se repo- k
a ¶ Et cauens ne iterum sibi sumat. ¶ Non quod grauet.
nat, recondens quod ei † bene pla- l m
a ¶ Ideo ante. ¶ Quia grauaret si totum subito simul
darent.
cuerit, vt nō cùm uenero, tunc colle- n
ctæ fiant. Cùm autem præsens fue- o
a ¶ Dignos iudicaueritis. b ¶ i. cum epistolis mea & vestris laudatorijs & commendatorijs deferentium & mittentium.
ro, quos probaueris per epistolas, p
¶ Donum.
hos mittam perferre † gratiam ue- q
¶ Si magnæ res fuerint.
stram in Ierusalē. Quod si † dignum r s t
fuerit ut ego eam, mecū ibunt. † Ve- u v
a ¶ Cum per omnia loca transiero vsque Macedoniam.
niam autem ad uos, cùm Macedo- x
a ¶ Quia non est opus ibi morari.
niam pertransiero. Nam Macedo
niam pertransibo. Apud uos autem
¶ Quia multa corrigenda ibi.
d forsitan manebo, uel etiam hyema
bo, ut uos me deducatis quocunq;
iero. Nolo em uos modo in transi
tu uidere: spero enim me aliquan
tum temporis manere apud uos, si
dominus permiserit. Permanebo
¶ Inde missi epistolam.
autem Ephesi usque ad penteco
a ¶ Multa corda ad audiendum parata.
sten. Ostium enim mihi apertum y
a ¶ Quia non contradicunt prędicationi. b ¶ Q. Quid ergo opus est ibi morari respondet: aduer. &c.
est magnum, & † euidens & aduer- z
a ¶ Qui conantur impedire. b ¶ Ad vos.
sarij multi. Si autem uenerit Ti- a

A a ¶Obsecro. Ordo huius līæ respicit & pendet vsque illuc, vt & vos subditi sitis.
b ¶Spiritū. Meū, lætitia: vestrū charitate. c ¶Mara na. i., donec veniat dominꝰ, vel in aduētu dñi. Mara natha eꝫ interpretatur, dñs venit. Et est cōpositū Syro & Grę comagisq; Syrū est q; Hebræum. Anathe maverò Gręcū, interpretatur cōdēnatꝰ vel separatꝰ. Sic ergo Gręco & Syro vtit verbo.

Maranatha.

Nicolaus de Lyra.

¶ quo scribit eis, q; si venerit Corinthū q; recipiāt eū amicabiliter di. a ¶Vt si Timo. &c. & etiā reuerēter, cū dicit: Ne qs ergo il. spe. & q; cōducat in securitate, ibi: Deduci aūt il. &c. Sed's est Apollo, q; recesserat à Corinthijs, ꝓpter cōtētiones eorum vadēs ad Apostolū, quē postea petierūt ab Apostolo remitti Corinthū, de quo scribit Apls q; ipsum rogauerat sup hoc: nō tn̄ precepit, licet posset, qa magnis viris nō debet de facili ꝓceptū imponi. sed magis excusat eū dicēs: b ¶Ve. au. cū ei ua. i. oportunū. c. ¶Vig. hic cōsequēter istruit eos, q̄liter se debeāt adiuicē hre. & prīd in cōi. di. Vigi. in seruore oīonis. d ¶State in fi. resurrectionis futuræ. e ¶Vi. a. in exercitio bonę operationis. f ¶Et con. in domino. in spe æternæ retributiōis. g ¶Omnia e. ue. s. opera. h ¶In cha. sine qua nullū opus est meritoriū verę beatitudinis. i ¶Obse. uos. hic istruit eos de mō se habēdi ad aliąs psonas speciales inter Corinthios existētes, q̄ alias ꝓcellebāt in fide & deuotione & operib⁹ pietatis, ꝓpter qd' Apostol⁹ monet Corinthios, vt habeāt erga illas specialē amicitiā, reuerentiā, & honorē.

B ► & Fortunati, & Achaici

k ¶Quo. sunt pri. Ach. i. primi & prīci pales in fide & opib⁹ bonis. ¶Vt & uos. debitā ipsis reuerētiā exhibēdo. m ¶Gaudeo au. qa per præsentiam eorū vos effectis meliorati in fide & moribus. ideo subditur: n; ¶Quo. id' qd' uo. de. ad pfectionem boni. o ¶Ipsi sup. Et quia de hoc profectu gaudebat Apostolus, subdit:

† mihi vestri

p ¶Refece. enim. gaudio spirituali. q ¶Et ue. ex profectu boni, iō cōcludit: r ¶Cog. ergo q. e. sunt. eos debite venerando. s ¶Salutāt. Hic vltimò ponitur salutatio. & primò ponit Apostol⁹ aliorū salutationē di. Salu. & patet litera, his exceptis. t ¶Aquila & Pri. Recesserant eī de Corintho cū Apostolo, vt habet Actu. xviij., ꝓpter quod in hac salutatiōe Corinthiorū specialr exprimunt. v ¶Salutate inuicē in os. exponat sicut. ē. Rom. vl. Secūdò ponit salutationē suā di. x ¶Salutatio mea ma. Pau. hoc enim ponebat in

► apud qs fine epistolarū suarū manu, ꝓpria scriptū, ōchospitor

ne illi qbus scribebat deciperent à falsis apostolis sub noīe Pauli malā doctrinā scribentibus. Vltimò impetratur maledictionē obstinatis in malo, di. y ¶Si qs nō a. d. &c. sit ana. i. excōicatus, & à fidelibus separatus. z ¶Mara na. sic eī debet scribi sunt enim duæ dictiones. & prima valet in latino dñs noster, secunda idē est quod venit: sed, ꝓpter ignorātiā idiomatis, & lōgi-

†23. q. 4. c. tudinē ꝓpis duę dictiōes cōiūctę sunt simul Guilizari⁹. & vltima līa dictiōis est submota. Est igit 24. qō. 3. c. sensus: Si qs nō amat dīm nostrum Iesum cū ergo. §. Christū, negādo eū esse verū deū cæli & ter item. ¥. in ræ, sit anathema. & subdit causa: Mara na. alia, qa dñs nr̄ venit. s. Iesus Christ⁹ venit in mūdū q; est ver⁹ de⁹ & dñs oīm. & vt Apostol⁹ hoc specialiter dicere cōtra Iudęos obstinatos, q; asserūt verū Christū adhuc nō venisse: Cōsequēter Apls impetrat bndictionē bonis, di. a ¶Gra. do. no. Ie. Chri. sit uo. vsq; in

a ¶Aug. Forsan iam ibi timuerat commotionem per contentionem p feudo apostolorum.

mothęus, uidete ut sine timōre a sit apud uos. Opus enim domini operatur, sicut & ego. Ne quis ergo illum spernat. Deducite autem illum in pace, ut ueniat ad me. Expecto enim il-

a ¶Qui secum sunt. b ¶Qui erat episcopus eorum ab Apostolo ordinatus. ¶Quia hunc, Corinthij requisierant, qui cum non posset eos sedare, ierat ad Apostolam Ephesum.

lum cum frātribus. De Appol- b lo autem fratre notum uobis facio. quoniā multū † rogaui eū, ut ueniret ad uos cū fratribus, &

¶Quia timet incorrectos.

utiq; non fuit uoluntas eius ut nunc ueniret. Veniet aūt cū† ei b

a ¶Opportunum. ¶Cum vos correcti fueritis. b ¶Vos autem. ¶Contra astutias diaboli. c ¶Stanum sm obrepit samus.

uacuum fuerit. Vigilāte & stā, c

a ¶Mulierum inconstantia est. b ¶In domino. ¶Vt sit in vestra virtute profectus.

te in fide, uirilitēr agite, & cōr- d

a ¶Bonam correctio.

fortamini: omnia enim uestra e

a ¶Non causa inanis gloriæ.

in charitate fiāt. Obsecro autem h i

¶Qui.

uos fratres, nostis domum Ste-

¶Hi cum Apostolo fuerunt in prędicatione Corinthiorum.

phanæ & fortunati & Achaici,

¶Primi crediderūt in Achaia. ¶Vt ministrarent.

quoniā sunt primitię Achaię, & k

in ministeriū sanctorū ordinauerūt seipsos, ut & uos subditi sitis l

a ¶Quia præsentes sunt apud vos e quibus est vobis profectus: vel quia mihi pro vobis ministrare venerunt, quod vos deberetis facere.

eiusmodi omni cooperāti & la-

borāti. Gaudeo aūt † ꝓ̄sentia m

Stephanæ & fortunati, & Achaici: quoniā id qd' † uobis deerat, n

a ¶Ministrauerunt mihi quod vos non fecistis.

ipsi supplēuerūt. † Refecerūt e o p

a ¶Quem paruerunt. b ¶Quibus Apls ꝑ seruauerē.

b nim spiritū & mēū & uestrū. Co q r

a ¶Honorate. b ¶Illos.

gnōscite ergo qui eiusmodi sūt.

¶Quod ego scribo omnes desiderant.

Salutāt uos eccleſiæ Asiæ. Salu- s

a ¶Apud quos hospitor.

tāt uos in domino multū Aquil- t

a ¶Frarum congregatione.

la & prisca, cū dōmestica sua ec-

clesia, apud quos & hospitor. Salutāt uos fratres omnes. Saluta- v

a ¶Vero corde in signum pacis.

te inuicem in osculo sancto.

a ¶Vt sciant epistolam eius esse, subdit: Sa. &c. b ¶Scripta. ¶Fideles saluto, sed

Salutātio mea mānu Pauli. x

† Si quis non amat dominum y

nostrum Iesum Christum, sit

a ¶Vel condemnatus. ¶Separatus adeo. ¶Donec veniet dominus, vel in aduentu domini.

c anathēma mara natha. Gra- z a

a ¶Hæc est salutatio Pauli.

tiā domini nostri Iesu Christi

a ¶Sit.

uobiscum. Charitas mea cum b

a ¶Ba Charitate vos inuicē & deū diligite, qua ego vos & deum diligo. ¶Nō secundū amorē seculi.

omnibus uobis in Christo Iesu. c

Amen.

vsq; in fidē. b ¶Charitas mea cū omni- C bus uobis. i. cadē charitate vos inuicem diligite, qua diligo vos. Et qa hæc dilectio non est carnalis, sed spiritualis ex deo: ideo subdit: c ¶In Christo Iesu amen. Cō firmatio est dictę bndictiōis ī Christo. Cui est honor & glia in secula seculorū. Amen.

¶In cap. xvj. vbi dicit in Postilla: Mara natha: Sic enim debet scribi.

ADDI. Hoc qd' dicit Mara natha: nō rectè exponit in Glo. nostris dicēdo, q; sunt duæ dictiones in Syro significātes idē qd' dñs noster venit: put in Post. Vel donec veniat dñs, ꝓput in glo. Tū qa nihil istorum ꝓpriè significat ꝓ ista verba. Tū qa nō apparet aliq̄ rō q̄re Apls, qui semp hoc nomē Iesus & hoc nomē Christ⁹ ponit sub, ꝓpria forma latina ī qbuscūq; locis vbi de eo tractat: hoc loco mutaret sīy lī suū noīa Christi ponēdo in Syro. Tum qa nō bn̄ cōcordat rō hui⁹, ꝓpositiōis causalis cū dicit: Si qs nō amat Christū, sit anathema, qa dñs noster iam venit. Nō eī tn̄ modo ex hoc q; Christ⁹ iā venit sum⁹ obligati ad dilectionē suā: qa ēt añ aduētū suū hoīes obligabant̄ ad dilectionē dei, vt ī. vel. Vñ ad verā expositionē harū dictionum sciēdū est, q; Iudæi tribus modis exercebant cēsurā seu sententiā iudicialē cō tra rebelles seu inobedientes fidei vel legi diuinæ. Prīo modo p ſeparationē à fidelib⁹, sicut inter nos per sententi ī excōica iōis. & hoc est quod dicit: Qui nō amat Christū sit anathema. s. separatus à fideli bus prout in Postilla. Secūdo modo p destructionē, seu ꝓditionem oīm suorū. & hoc vocat apud eos חרם herem. de quo hī Leuit. vl. in līa & in Postil. D & ille q isto scd'o modo incurrebat prędictā cēsuram seu sententiā vocabat̄ macharā: q† est nomē deriuatū ab ipso herē præ dicto. Tertio mō p maledictionē solēnē. in qua ille q hoc incurrebat maledicebat̄ solēniter tubis: canētibus. sicut inter nos solēni ter maledicit excōicatus, q; in vltima contumacia pſistit, extictis cādelis & pulsatis campanis. & hæc vocat inter eos ſamatha: qd' ſignificat mortificationē. q; quidē tres modi maledicendi, seu ſepandi hominē sunt noti inter eos sub p̄dictis vocabulis. Apostolus ergo in fine hui⁹ epl̄e impetrat maledictionē his q; nō amāt Christū secūdū illos tres modos p̄dictos. Prīo mō p ſeparationē. & de hoc dicit: Sit anathema. Scd'o mō p̄ destructionē suorū. & de hoc di. Mara natha. i. macharā, fuit eī hic, h, q̄ est līa aſpiratiōis amota, eo ꝙ in lingua nostra rarissimè iteruēit, & vltima līa, m, fuit mutata in, n, ꝓ hoc qd' ſcriptores nr̄i ignorāt idioma. Tertio impetrat illis vltimā mortificationē q̄ dr̄ ſamatha q̄ est vltia mortificatio, vt dictū est. & fuit amota pria ſyllaba, ꝓ iperitiā linguę, vt dictū est. Sic ergo Apls impetrat tres ſnias condēnatiuas, his q̄ Christū nō amāt. s. anathema q̄ est ſeparatio à fideliū cœtu: & herē, qd' est destructio bonorū suorū: & ſamatha qd' est q̄dam vltima & solēnis mortificatio in ſua ciuilitate seu politia. & qa oppoſita iuxta ſe posita clarius eluceſcūt. iō cōſequenter imprecat bn̄dictionē bonis, di. Gratia dñi nostri cū oīb⁹ vobis &c. put in Poſtil.

REPLICA. In vltimo ca. Maledictionē eorū. q; Christū nō amāt ponit Apostol⁹ in ligua extranea. Circa quā B ur. ſe opponit, & literę, & omnibus doctorib⁹ quaſi null⁹ intellexerit vere terminum ibi positum vel terminos Reſpondeat ibi pro doctore, qui voluerit idioma est mihi ignotum.

► notū vobis facio quoniam

† hortatus ſum,

† oportuni tatē erit na ctus.

† de aduentu

† Refocillauerunt

מראנא אתא maranata, ideſt, dominus noſter venit.

☞ E ¶Quibusdam Corinthiorū per primā epistolā correctis, cā reliq; rum scribit secūdā, repellēs pseudo apostolos, oñdēdo deceptionē prę dicationis eorum: se multis modis cōmēdās. Notat etiā eos in eleemo synis parcos. Prępcipit q̄q; fornica torē correctū recipi, quē prius Sa thanę tradiderat. Et qa ēt boni tri bulant, ibi se eis exēplū patiētię, p ponit. ¶In hac epla ī correctiones corrigere, & correctos ad vtiliora ꝓuocare, & pseudo cū sui cōmēda tione deprimere intendit.

GLOS. ORDI.

CA. I.

PAulus Apłus. Saluta tionē prīo more solito prę mittit. Inde de bōis p gra tiā collatis gr̄as deo agit loquēs p fectis: post ad passionis tolerantiā sui exemplo inuitat: postea pseudo apostolos deprimendo redarguit detegens versutias eorū. Et se mul tis modis cōmēdat. Tādē moralis admonitio cū iteratiōe bn̄dictiōis sub.ditur. Salutationē igit̄ prę mit tens, cōtra pseudo superbiā, Paulū: & cōtra cordis prę sumptionē, apo stolū se noīat dicens: Paulus &c.
b ¶Bene. Primū pfectis loquitur de tribulatione, ꝓponēs se exēplū patiētię, & cōsolatiōis à deo acce ptæ: ducens laudi qđ alīj ignomi
F niæ. c ¶Deus. Creator omniū.
d ¶Pater Chi. Per quē est & nobis. e ¶Pater mise. Paternę dans veniā peccatorū, & bona opera, & in tribulatiōe cōstātiā. f ¶Et de. dator Totius. pfectę cōsolatio nis: q̄ntā decet dare deū his q pro Christo patiunt. Qđ deus cōsola tionis, ex hoc patet qđ consolatur.
g ¶Qua exhorta. id est quam deus ad hoc dedit, non solum ☞ vt cōso.

Incipit expositio Nicolai de Lyra super secundam epistolam Pauli ad Corinthios.

CA. I.

PAulus Apostolus. Postquā Apostol⁹ scri psit Corinthijs instru ens eos de sacramentis ecclesię in epistola prima, hīc cōse quenter scribit eis de ministris eccle siæ in epistola secunda. Cuius ra tio fuit. quia post prædicationem apostoli receperant pseudo aposto los, quos aliqui veris apostolis prę ferebant. propter quod Apostol⁹ scribit commendans veros aposto los. & eorum doctinam: & vitupe rans falsos, & eorum falsitatem. Et
Diuisio diuiditur hæc epistola in duas par tes. s. in salutionem, & narrationē: quæ incipit ibi: Benedictus. Circa primum primò ponuntur personę salutantes, cum dicitur: a ¶Pau lus Apostolus. Exponatur si cut suprà. ad Romanos j. b ¶Per
† consola uo. dei. id est electionem A ſtuum tionē q̄cō xiij. c ¶Et ti. fra. Hunc adiun solamur git Apostolus in salutatione sua, ne Corinthij

Incipit Prologus in secundam epistolam Pauli ad Corinthios.

IN secūda ad Corinthios epi stola quasi in parte superiori post tribulationum suarum relationes, reddit causas qua re ad eos secundò non ierit: quoniam nō leui mutatione consilij feciſſe se asserit, sed ne aduētu suo tri sticiā incurreret, cū in peccato permanere di scipulos reperisſer. Deinde post agnitos fru ctus pœnitentiæ reconciliat eū eccleſię, quem in prima propter fornicationem à consortio sanctorum iusserat amoueri. Tertiò contra pseudo apostolos officij sui dignitatē tuetur, & noui Testamenti ministros, tantò anteire gratia ostendit, quantò euangelium est lege præstantius. Immoratur etiā in causa illa plu rimum, quam breuiter in prima cōtigerat: ut prompto ac libēti animo necessaria presentis uitæ nō habentibus largiātur, & utilitate spi ritualis cōmercij cōmutent presentia cū futu ris, atq; abundantia sua sanctorū inopiā sup pleāt: ut uicissim eorū inopia, sanctorum abun dantia suppleatur. In fine repetit quod supe rius contra pseudo apostolos egerat, & iacta tionem eorum, prædicationesq; de se glorio sas, uel collata antiquitate generis, uel catalo go iniuriarū ac periculorū suorū euacuat. Di citq; eos operarios subdolos, qui ad imitatio nem Sathanæ transfigurentur in apostolos Christi, sub prędicatiōis spe, lucra pecuniaria quæque sectantes.

Incipit Argumentum.

POstactam à Corinthijs pœniten tiam, consolatoriā scribit eis epistolam Apostolus à Troade per Ti tum: & collaudans eos hortatu ad meliora, contristatos quidem eos, sed emen datos ostendens.

Incipit epistola Pauli ad Corinthios Secunda.

CAPVT I.

PAulus apostolus Iesu Christi
a ¶Non vsurpative. b ¶Non hominum. c ¶Qui iunt cum prima epistola ad Corinthios, & omnia remāctiunt Apostolo, quæ fiebant apud illos.
per uolūtatem dei, & Timō, theus frater eccleſię dei quę est
a ¶Et. b ¶Spiritussancti gratia remissa. ¶Presbyteris.
Corinthi cum sanctis omnib⁹ qui sunt in uni
a ¶Cuius metropolis est Corinthus. b ¶Ecce salutatio c ¶Trāquillitas mētis.
uersa Achāia. Grātia uobis & pax à deo patre
¶Sine quo pater nil dat. ¶Et si in se gloria eius non potest augeri nec mi nui, in suis tñ sit exaltatus in quibus per cognitionem & ipsorum profectum dicitur exaltari.
nostro & domino Iesu Christo. † Benedictus
¶Nobis qui Christi filij sumus. a ¶Nō minus est in tribulatione solatiū.
deus & pater domini nostri Iesu Christi, pa
¶Ministros. ¶Animæ & corporis.
ter misericordiarū & deus tōti⁹ cōsolationis,
a ¶A deo consolatur. b ¶Desolati. humano auxilio destituti.
c ¶Per exemplum consolationis nostræ. d ¶i. de qualibet.
qui cōsolatur nos in omni tribulatiōe nostra,
a ¶Per talem consolationem, qui hortatur nos ad grauiora.
ut possim⁹ & ipsi cōsolari eos q in omni pres
sura sunt per exhortationē, qua exhoramur

ne Corinthij crederent ipsum retus G lisse aliqua mala de ipsis Apostolo: cum transierat per eos post primā Apostoli epistolam missam, vt ha berur in fine illius epistolæ. Conse quenter ponuntur personæ salu tatæ, cum dicitur: d ¶Ecclesiæ dei. id est congregatioi fidelium.
e ¶Quæ est Corinthi. id est Achaiæ metropoli, tertiò ponun tur optata bona, ibi: f ¶Gratia uo. in præsenti quæ principium omnis boni meritorij. ¶Et pax. in futura felicitate, quæ quietabit totaliter appetitum. h ¶A deo pa. no. id est tota trinitate. i ¶Et domino Iesu Chri. A tota enim trinitate proueniunt dicta bona mediante Christi incarnatione
k ¶Benedictus &c. præmis sa salutatione, hīc consequenter ponitur narratio epistolæ. In qua Diuisio sic procedit Apostolus: quia pri mò excitat Corinthiorum atten tionem. secundò, ponit excusa tionem, ibi: Et hac confi. tertiò, su am prosequitur intentionem. ij. ca. prima adhuc in duas, quia pri mò excitat attentionem: recitan do quædam in generali. secundò, magis in speciali, ibi: Nō enim vo. Circa primum sciendum, qđ ex be neuolētia redduntur auditores at tenti. propter quod Apostolus captat eorum beneuolentiam, ostē dendo, quòd quidquid facit, ad vtilitatem eorum facit: & ideo pri mò vtilitatem ex ipso eis proue nientem declarat. secundò rationē huius allegat, ibi: Quoniam sicut H abundat. Dicit igitur: Benedict⁹ deus. id est gratias ago sibi. Dice re enim dei est facere. Psal. xxxij. b. Quoniam ipse dixit, & facta sunt. Dicere vero nostrum non est face re, & ideo quando deus benedi cit nobis: aliquod donum nobis tribuit. Sed quando deum benedi cimus: nihil sibi accrescit: sed so lum sibi gratias agimus. Dicit igi tur: Benedictus deus. id est to ta trinitas. l ¶Et pater domini. i. persona patris. m ¶Domini nostri Iesu Christi. In quo ex primitur persona filij. & cointelli gitur simul persona spiritussan cti, cum sit nex⁹ amborū. n ¶Pa ter misericor. auferens à nobis omnem miseriam. o ¶Et deus totius consolationis. conferens nobis bonum totaliter quietati uum mentis. scilicet seipsum. p ¶Qui consolatur nos in oī tribulatione nostra aliquan do eruendo, & aliquādo prēmiū promittendo, & aliquando patien tiam tribuendo: Quod frequenter est meli⁹, & magis expediēs, quàm † Epla. ij. erui à tribulatione temporali. Sed 1. Petri. 2 quia talem consolationem dedit Apostolo non solum pro se, sed etiam pro aliorum vtilitate, si cut dedit lumen soli, non solum vt ipse luceat, sed etiam vt alia il luminet. ideo subditur: q ¶Vt possimus & ipsi consolari eos verbo & exemplo. r ¶Eos qui in omni pressura sunt per &c.

☞ vt cōsolaretur nos: sed etiam exhortaretur: & ita nr̄a cōsolatio valet etiā ad alios exhortari vt vere possimus consolari. a ¶ Pro uestra ex. in amaris salus, & præmium promittitur. b ¶ Nō enim uo. &c. Ne Corinthij deficerent patiētes tribulationes ab infidelibus: Apostolus dat eis in exēplū seipsum: vt sicut ipse: corroborētur in suis tribulationibus. c ¶ Ipsi. Non solum alij de nobis: sed & In nobis. Quia natura nostra nil nisi mortem promittebat vel defectum.

†vestri cō solatione

Tantam insolentiam iniquitatis significat insurrexisse contra fidei prædicatores: vt mortem contra oculos haberent. Sic enim afflicti fuerāt, vt desperarēt de p̄senti vita d ¶ Et eruit. Quia deus præsidia sua non negat suis in necessitate positis. e ¶ Et ad huc &c. Vt ex personis mul. spe. ad deum propter prædicationē eorū cōuersis gratiæ agātur deo pro prædicatiōe eorū p mul. habētes eā donationē fidei: q̄ in ipsis ē Personas mul. fa. dicit infantes: pueros, & ceteras ætates pro vtriusq; sexus conditione. f ¶ Et mul. per. Alia trāslatio, ut in multorū facie eius quæ in nobis. Quæ litera sic legitur. Q. Orationes vestræ sic iuuabunt nos: vt per multos gratiæ agant deo, p nobis: Gr̄ę dico eius donatiōis quæ ē in nobis. Hæc nō mutātur. Agāt dico ī multorū facie: ¶ Aug. i. iter multos, & corā multis. hoc ideo q̄a gr̄a dei cōsolat apostolos causa multorū. i. oīm credentiū: quorū causa & p̄surae eis ingerebāt. Et ideo illi omnes credentes gratias deo referant pro liberatione'. g ¶ Dānationis. Præcedentis ex personis. id est honestis viris: vt vobis & alijs multarum fa. i. discretionū: vel discretorū meritorum, & diuersarum virtutum: Vt faciēs Iob fuit patientia: Dauid, humilitas: Moysi mansuetudo. h ¶ Per multos. Exponit quod supra dixerat à personis multarum facierum. i ¶ Nam gloria nostra. Ideo & vos & alij debetis orare pro nobis. Vel Ideo orationes vestræ poterunt nos iuuare: quia hoc vnde gloriamur tam honestū ē

☞ Testimo.

Nicolaus de Lyra.

✠ Id est, p̄nōdeo eis præmiū æternum: sicut à deo nobis est, p̄positū: vt exponendo eius scripturas inducentes ad tolerātiā passionum: sicut ādeo reuelatæ sunt nobis.

†sententiā

a ¶ Quo. si. Hic consequēter allegat sui dicti rōnē. Et q̄a duo dixerat. s. q̄ consolationem à deo acceperat in suis tribulationib⁹: & q̄ hoc cedebat ad vtilitatē fideliū: iō primo p̄luadet primū di. Quo. sicut a. pas. i. tribulatiōes quæ in capite Christo incēperunt b ¶ In nobis. i. apostolis ad q̄s à capite deriuatæ sunt. c ¶ Ita & p Chri. &c. p pter q̄d dr̄ Psal. xciij. d. Secūdū multitudinē dolorū meorū in corde meo: cōsolationes tuæ lætificauerunt aiam meā. & hoc est valde rōnabile. Consequēter p̄suadet sec'm di. d ¶ Siue aūt tri. p. u. ex. i. hoc cedit ad vtilitatem vestram: inquantū exēplo nr̄i ad tolerandum patienter tribulatiōes debetis animari. e ¶ Siue consola. & hoc cedit similiter ad cōsolationē vestrā: inquātū habetis eiusdem boni p̄missionē. f ¶ Siue exhorta. à deo p internam reuelationem. Pro vestra exhortatione & salute'. ex hoc enim vos magis instruimus, & ad opera salutis inducimus, ideo sequitur: g ¶ Quæ. i. quę exhortatio à nobis proposita supple vobis.

†11. q. 3. c. inter ÿba. Desacra vnctio. c.

h ¶ Operatur tolerātiā. &c. i. reddit vos fortiores ad tolerantiā passionum earūdē.

i ¶ Quas & nos pat. Exhortatio enim q̄ fit verbo & facto est efficacior: Et quia patientia discipuli

✠ Nos. ✠ Vt vere possimus consolari.

& ipsi à deo: quoniam sicut abun

a ✠ Quæ pro Christo. i. Christi nomine. inferuntur: vel quas ad similitudinem patimur.

dant passiones Christi in nobis:

a ✠ Non minus. b ✠ Cum vel hic liberamur vel pietatem paterna in flagellis intelligimus: quia flagellat omnem filium quem recipit. § In nobis qui sumus earum locus.

ità & per Christum abundat con

b ✠ Sed hoc totum pro vobis.

solatio nostra. Siue autem tribu

a ✠ Quia nostro exemplo monet vos deus pati vnde salus æterna vobis.

lamur pro †uestrā exhortatio

e ✠ Spe præmij.

ne & salute: siue cōsolamur

a ✠ Vt simdem speretis. ✠ Quia nostro exemplo monet vos deus, pati sub spe præmij vt hic letius feratis.

pro uestrā consolatione: siue

a ✠ Ad gratiora vel finitis malis: vel virtute passiōis data nobis.

exhortamur pro uestra exhor

a ✠ Vt ad maiora animemini. & salutem speretis. b ✠ Pro salute dico. ✠ Salus operatur. i. intendit operari in vobis. i. non intendimus q̄ operetur in vobis tolerantiam.

tatione & salute, quæ opera

a ✠ Q. Debetis exemplo nostri eadem pati quæ & nos patimur.

tur tolerantiam earūdem pas

a ✠ Adeo operamur. ✠ Quia speramus vos passuros.

sionum quas & nos patimur, ut

a Patimur dico. ✠ Ad vestram vtilitatem.

spes nostra firma sit pro uobis.

Scientes quoniam sicut socij pas

a ✠ Quia æqua gloria labori vestro retribuetur. b In futuro. b Æternæ.

sionum estis: sic eritis & cōsola

a ✠ Exponit tribulationes.

tionis. Non enim uolumus igno

a ✠ Quia vobis fore proficiet. b ✠ Ideo de ista gloria gloriantur. nos vero de tribulatione.

rare uos fratres de tribulatione

a ✠ Quid de ea. Hoc. s.

nostra quæ facta est in Asia, quo

a ✠ Præcedentium passionum. b ✠ Pondere passionum.

niam supra modum grauati su

✠ Et. a ✠ Humanam. b ✠ Adeo.

mus supra uirtutem, ita ut †tæde

a ✠ Qui de malis solemus gaudere. b ✠ Non solum loqui & cætera facere. c ✠ Non solum tædebat viuere, Sed etiam.

ret nos etiam uiuere. Sed ipsi in

a ✠ Certitudinem omnimodam dissolutionis.

nobisipsis †responsum mortis ha

a ✠ Ideo deus tantum permisit nos affligi.

buimus: ut non simus fidentes

a ✠ Maledictus enim qui confidit in homine. b ✠ In quo secure: Quia ipse est. c ✠ Cui simile est quod me de illis prædictis liberaut, vnde subdit: qui de tan. &c.

in nobis, sed in deo qui suscitat

a ✠ Ad salutem reduxit. b ✠ Tendentes mentis desiderio.

mortuos qui de tantis periculis

✠ In posterum. ✠ Quod die.

eripuit nos & eruit in quem spe

a ✠ Non solum nobis & alijs, sed & ✠ Vel nobis.

ramus quoniam & adhuc eripiet

a ✠ Facta vel fit. b ✠ Ita orationes vestræ iuuabunt nos: vt per multos &c. ✠ i. a personis diuersarum ætatum.

adiuuantibus uobis in oratione

a ✠ Vel vobis. a liberationis & cæterorum bonorum.

pro nobis: ut ex †multarum

b

personis facierum, eius quæ

in nobis est donationis: per

a ✠ Fideles.

multos gratiæ agantur pro no

a ✠ Ambro. Ideo non diffido de auxilio dei: quia pura est conscientia ab omni simulatione. b ✠ Hoc vnde gloriamur.

bis. † Nam † gloria nostra hæc

tientia discipuli firmat spem magistri de stabilitate eius in bono, & cōsecutiōe præmij ideo subditur: k ¶ Vt spes no. &c. q. d. ex tolerantia em̄ vestra firmiter speramus q̄ præmiū beatitudinis cōsequamini, ppter q̄d subdit: l ¶ Scientes. nō certitudine euidentiæ, sed adhærētiæ. m ¶ Quoniā sicut socij &c. in præsenti. n ¶ Sic eritis & cōsolationis in futuro. o ¶ Non enim. Hic cōsequēter captat eorū beniuolētiā recitādo quędā in speciali. & primò recitat persequutionē quādā, sibi in cōsolationē à deo factā. & secundò, p̄sequitur huius causam, ibi: Nā gr̄ia Illa verò tribulatio fuit excitata contra Paulum apud Ephesum p quędā argentarij: vt habetur Act. xix. de quo dr̄ hic: Nō enim uolu. igno. uos fra. quia vobis erit patiētiæ materia. p ¶ Quæ facta est in Asia in qua est Ephesus. q ¶ Quoniam supra mo. gra. su. i. supra modum humanum r ¶ Supra uirtu. supple naturalem Sed contra hoc videtur esse q̄d dr̄. j. Cor. x. c. Fidelis deus qui non patiet vos tentari supra id q̄d potestis. Dicendum q̄ duplex est virtus siue p̄tis. s. naturæ & gratiæ. Supra virtutem verò naturæ saltem de cōi cursu bñ permittit de⁹ aliqū fideles tētari. & tunc dat virtutē gr̄æ ad posse sustinere. Et sic loquit Aplūs. j. Cor. x. c. vnde ibidem statim subdit: Sed faciet cū tentatione, puentū vt possitis sustinere. s ¶ Ita ut tæ. nos etiam ui. pro pter pondus em̄ tribulationis aliqñ proiongatio vitæ redditur tædiosa. Sed cōtra hoc videt q̄d dicit Iac. j. a. Oē gaudiū existimate vos fratres cū in tentationes varias incideritis &c. Dicendum q̄ tribulatio sec'm se cōsiderata odibilis est & odiosa & sic loquitur hic Aplūs. In cōparatione tñ ad finem, est iocūda: vipote ad cōsecutionē beatitudinis ordinata. Mat. v. a. Beati qui persecutionem patiuntur, ppter iusticiam: qm̄ ipsorū est regnum cælorū sicut medicina amara, ppter cōsecutionem sanitatis est amāda. t ¶ Sed ipsi in nobis. re. mor. i. firmam opinionē moriendi tunc. v ¶ Vt non simus fidē. in no. i. in virtute propria. x ¶ Sed ī deo quī suscitat mor. &c. q. d. idem reputo ac si nos à mortuis susciteret. y ¶ Et adhuc eri. in futuro. z ¶ Adiuuan. & uo. &c. i. non solum fiet hoc ex merito nostro: sed etiā ex merito vrārum orōnum p vobis. a ¶ Vt ex mul. pso. faci. i. ex personis mulrarum conditionū sec'm ætatē, staxū, & sexū: q̄a ex hoc q̄ deus dat bñficiū alicui ad preces multorū: non solū obligat, ad gratias agendum deo ille q̄ beneficiū recipit: sed etiā oēs p q̄rum orōnē hoc fit, ppter q̄d de⁹ aliqñ dat aliquid ad p̄ces multorū: vt oēs obligentur ad gratiarū actiōes. q̄d etiā cedit in bonum omnium. b ¶ Eius quæ in. s. vt p̄ro bene ficio nobis collato precib⁹ multorum multi gratias agant deo. c ¶ Nam gloria. Hic consequenter ponitur causa dictę consolationis: quæ excipit ex parte cōsolati. Et diui ditur in duas partes. nam hæc causa primo ponitur. sec'o ad hoc testimoniū inducitur ibi: Non em̄ alia scribimus. Circa primum sciendum q̄ cōsolatio Aplī cōsistebat in firma spe diuini auxilij: vt patet ex dictis. Talis autem spes causatur in homine ex eo, q̄ viuit secūdū dictamē cōscientiæ puræ & recte quod faciebat Apostolus. ideo dicit: Nā gloria &c. q. d. ideo securè confido de diuino auxilio propter testimonium conscientiæ propriæ qui remurmurat malo interi⁹: & congaudet bono. & huic testimonio debet homo magis credere de propria bonitate quàm testimonio hominum

✠ qui vident †gloriatio

Diuisio

†multis p sonis, p. do no in nos collato

†disperauerimus etiā de vita

C

D

Duplex potestas siue virtus.

✠ siue cōsolationē accepimus, p vestri cōsolatiōe & salute

a ¶ Testimoniū. Sūt bona opera q̄ te
Estant exteri⁹ qd sit i cōscientia, Testimo
niū .i. conscientia nō remordēs sed testifi
cās cp in. b ¶ Sinceri. dei Sicut ipis ē
magna pœna cōscientia, ita pis gaudiū
Nō q̄si ide supbē gloriātib⁹, sed deo to
tū d tribus: Ideo rectē nō ait: Gloria nā
est testimoniū alienę malicię vl minoris
gratię, sed cōscię nr̄e. Quę qa occulta nō
est subiecta alieno iudicio, & iō null⁹ p̄
sumat cōtra eā, vel cogitare, vel pferre
sententiā. c ¶ Nō in carnali sapien.
Quę est voluptates diligere labores vi
tare, vl sc̄m naturas rerū, & nō cōtra p̄
† erga vos dicare. vt pseudo faciebāt quorū fucatā
prædicationē arguit. d ¶ Spero aūt.
Amb. pficere illos sperat, qa ceperāt me
liores effici cognito apli affectu circa se,
& gloriabant in eo. e ¶ Quia glo. ue.
† legitis & Cognoscetis, qa gloria, id est p nos con
cognoscis sequi gloriā ęternā debetis, & nos p vos
bene instructos, qd nō esset, si cū offen
diculo à vobis acciperē. f ¶ Hac con
fidētia. Quia vita mūda vel emendata
quorūdā erat, voluit videre q̄s ante in
dignū erat videre. Si ergo non iuit, ppē
alios est, q mōse purgent. g ¶ Volui
pri⁹. Aug. Pri⁹, qa in priori epla pmise
rat se venturū, & nō venerat: & ideo mē
F dax & leuis videbat, qd modo excusat.
Nō em̄ fecit hoc, nisi p eorū culpa. Nō
est iudicandus mendax, q dicit falsum
quod putat verū: qa quantū in se est nō
fallit ipse, sed fallitur. E contra mentitur
ille qui dicit verū qd putat falsum: nec
est liber à mēdacio: qui ore nesciēs verū
loquit̄, sciens aūt nō esse verum volun
tate mentit̄. h ¶ Vt sit apud me est.
Id est vt pponā voluntatē vtilitati. Q.
Non sic, quia vtilitas pponēda est volū
tati: & sic feci. i ¶ Fidelis autē deus.
In hoc nō sum mentiri credendus, qa in
nullo alio sum vobis mētit⁹. Et hoc cre
di potest, quia de⁹ est fidelis, qui promi
sit doctores veritatis: Vel deus verax est
mihi in hoc testis, & hoc est videt apud.
☞ me esse

Nico. de Lyra.

†in animo versarem ☞ qui vident tm̄ exteriora, cōtra illos
q reputāt se bonos ex hoc cp ab aliis lau
dant. a ¶ Quod in simpli. quātū ad
rectitudinē itentionis. b ¶ Et sinceri
tate. quātū ad bonitatē opis in se. Quæ
duo requirunt ad bonitatē actus. s. cp sit
bonū opus ex genere, & ex finis itentiōe
† quod est c ¶ Dei. Hoc addit̄ qa talia non habet
etiā, etiā & hō à seipso, sed à deo ad quē debet istare
qd nō, nō? ferre. d ¶ Et non in sapīa carnali. i.
nō innitēdo terrenę sapię, sed gr̄ę diuię.
e ¶ Cōuersati sum⁹ in hoc mun. i.
►sed est in inter hoies. f ¶ Abūdantius aūt ad
illo, est, uos. hoc dicit Apls: qa illis p̄dicauerat
absq̄ hoc cp accipet ab eis sumpt⁹, vt ha
bet infra. x). ca. q̄s tū acceperat ab aliis.
g ¶ Nō enī. Hīc cōsequēter iducit ad
hoc testimoniū ipōrū & Corinthiorū, q
p experiētiā scire poterāt dictū Apli ve
rū esse ex sua cōuersatiōe inter eos, & p
epistolā prius missā. iō dicit: Nō ei alia
scribim⁹ uobis. in epistola à me prius
missa. h ¶ Et cognouistis. experi
endo conuersationem meam. i ¶ Spe
ro aūt cp usq̄ ad finem cognoscetis. i. per
† per ipm̄ fectē. k ¶ Sicut & cognoscetis ex. p.
sunt etiam, i. ipfectē. Hoc dicit, qa receperāt pleu
& per do apostolos q̄s aliq eorū veris aplis cō
parabāt. tū Apls sperabat de bono fine
s. cp perfectē

a est testimonium conscientiæ no
a ¶ Non aliud in ore & aliud in corde habentes.
stræ, quòd in simplicitāte cordis a
a ¶ Sinceram veritatem de deo, non etiam legis
observantias prædicantes.
b & sincēritate dei, & non in sapien b c
a ¶ Quia a deo est itæ gloria consistentiæ simplicitas d
& sinceritas. ¶ .i. secundum quod spiritus gra e
tiis nitil indicantē.
tiā carnali, sed in gratia dei con
¶ Vbi tot mala.
uersati sumus in hoc mūdo, abun f
a ¶ Simpliciter conuersati sumus. b ¶ Ergo vos.
¶ Quibus certissimus de iure nostro, quia cum ab
aliis acceperit, ab his noluit. c ¶ Abundantius
ad vos, quia nec in prima epistola exegi aliq
quid, nec in hac.
dantius autem † ad uos. Nōn e g
nim alia scribimus uobis, quàm
a ¶ In prima epistola. b ¶ In experientia operum.
¶ Et sicut nouistis de me cognouistis, ita deinceps
cognoscetis.
quæ † legistis, & cognouistis. h
d Spero autem quòd usque in i
a ¶ Me in eodem.
finem cognoscetis, sicut & co k
a ¶ Non ex toto, quia etsi scitis quod abstinui, non
tamen scitis quanta discretione hoc feci.
gnouistis nos ex parte, quia glo l
ria uestra sumus, sicut & uos no m
a ¶ Quæ gloria erit ¶ A deueniens ideo tempore iudi
cij, cum omnia aperta erunt.
stra in diē domini nostri Iesu Chri n
a ¶ Iam quidam vestrum correcti sunt ¶ Vel abūdan
tius ad vos seruaui simplicitatem: & in hoc confisus:
vel in hoc quod speramus per alterutrum gloriari. ¶ Quam iteīm in macedoniam.
fg sti. Et hāc confidentia uolui pri o p
a ¶ Per meam præsentiam.
us uenire ad uos, ut † secundam q
a ¶ Confirmationem quæ post finem: vel qui prius fi
dem habueratis.
b ¶ Vestro ductu.
gratiam haberetis, & per uos
a ¶ Vt multipliciter vos confirmarem.
transire Macedoniam: & iterum
à Macedonia uenire ad uos, & à
a ¶ Vt eleemosynā ferrem sanctis qui ibierant.
b ¶ Ad hoc ergo venire volui & non veni.
uobis deduci in Iudæam. Cum r
a ¶ Et non feci b ¶ Vt quod ratione non pro
posui, sed impetu animi eadem leuitate
dimisi.
ergo hoc † uoluissem, nūnquid
a ¶ Facienda vel dimittenda.
leuitate usus sum? Aut quæ cō s
a ¶ Pro carnali commodo proposuerim, & quia
non erat dimiserim.
gito secundum cārnem cogito,
a ¶ Vt per has causas sit apud me. i. in intentione
mea affirmatio & negatio de eodem.
h ut sit apud me, † est & non? Fide t
i v
x
lis autem deus, quia sermo no y
ster qui fuit apud uos, † non est
a ¶ .i. mendacium vtile pseudo. ¶ .i. non aliud egi q̄
sciui agendum: quia vtilitas proponenda est volūtati.
in illo est & non: † sed est in illo
a ¶ .i. in eius prędicatione qui dei filius Iesus Chri
stus est.
est. Dei enim filius Iesus Chri z
stus, qui in uobis per nos prædi a
catus est, per me & Siluanum & b
Timothæum: non fuit † in illo c
a ¶ .i. mendacium. b ¶ Nunquam aliud voluit quam
quod vtile est.
est & non: sed est in illo fuit. d
a ¶ Verax est dei filius. Et vere: quia,
Quotquot enim promissiones e
¶ Vel secundum aliam literam: veritas & complexio.
dei sunt, † in illo est. Ideo & f
per ipsum amen deo dicimus

s. cp perfectē cognoscent simplicitatē & sin. G
ceritatē suā, & aliorū veri Christi discipu
lorū eam approbādo, & falsitatē pseudo
apostolorū reprobādo. Ex hoc subdit ra
tionē dicēs: ¶ Quia gloria uestra su ►cordia
mus. in q̄tum per pdicationē nostram
cum adiutorio dei ad gloriam perduce
mini. m ¶ Et uos nostra. qa p̄dica
tionem quā vobis fecim⁹ gr̄ię pmiū expe
ctam⁹. n ¶ In die do. no. Iesu Chri
sti. Id est in die iudicij. quæ sua dicit, qa
tunc voluntatē suam facier, omnes gene
raliter iudicando. o ¶ Et hac confidē Diuisio
tia. Postq̄ Apls captauit Corinthiorum
benuolentiam ad excitandum eorum at
tentionē, hīc cōsequēter ponit suā excusa
tionē. Et diuidit in duas partes, qa primò
excusatio sua ponit̄, secundò, explicatio
subditur, sequuenti ca. Prima adhuc in
tres, quia primò recitat suā promissionē,
secundò, ponit super hoc sui accusationē,
ibi: Cū aūt volui. tertiò, subdit suā excusa
tionē, ibi: Fidelis deus. Circa primū scien
dum, cp in prima epistola missa Corin
thijs ab Apostolo, quā tamē non habem⁹
promiserat Apls Corinthijs eos visitare
anteq̄ intraret Macedoniā: & iterū p eos
reuerti de Macedonia: post modum verò
in secūda epistola quā habem⁹, & est apd
nos prima vltimo. ca. scripsit cp pri⁹ iret
Macedoniā, q̄ Corinthum. & sic videba
tur primę promissioni contrariare, ppter
quod dicit: Et hac cōfidentia. i. quia sa
tis puritatē conuersationis meæ cognoui
stis, & gloria mea estis. in hoc, inquam cō
fidens: p ¶ Volui prius uenire ad †geminam
uos. antequam intrarem Macedoniam. apud vos
q ¶ Vt secūdā gratiā haberetis. à me mirē gr̄am
scilicet gratiā vtilitationis paternalis post H
gratiā prędicationis tempore vestrę con
uersationis. Hīc est ordo primę promissio
nis: cui videtur contrarius ordo secundę.
r ¶ Cum ergo. Hīc cōsequēter ponit
super hoc accusationem Corinthiorū cō
tra se, quia aliqui dicebāt ipsum mutasse
ppositū circa dictū promissum ex animi
leuitate. Alij verò, cp hoc fecerat ex carna
li affectione. propter qd dicit: Cū ergo
hoc uoluissem, nūquid leuita. usus
sum? mutādo ppositū, vt mihi iponitis
s ¶ Aut q̄ cogito scd̄m carnē cogi.
i. ex affectu carnali. t ¶ Vt sit apd me
est & nō. i. duplicitas & falsitas. vt aliq
vestrū æstimant. v ¶ Fidelis aūt de⁹. Diuisio
Hīc cōsequēter pōit suā excusationē. Et
diuidit in duas ptes. qa primò ponit cau
sam falsā. sed ò, asserit verā, ibi: Ego autē.
Prima adhuc ī duas. qa duplici rōne oñ
dit se nō fecisse, ex aliq̄ duplicitate seu fal † non fuit
sitate. Et accipit prima ratio ex officio p̄ etiā non.
dicandi sibi à deo impositio, cū quo non
stat talis duplicitas seu falsitas, sed requi
rit oīmoda veritas: quia tale officium
iponit à deo, q est ipsa veritas p essentiā.
Et hoc est qd dicit: Fidelis autē deus. à
quo sum Apls institutus. x Quia sermo
noster qui fuit apud uos. & ab ipso de
riuatur. y ¶ Nō est in illo est & nō. † etiam &
i. aliqua fallacia. z ¶ Dei enī filius Ie nō, sed etiā
sus Christus. qui est via veritas & vita,
Ioh. xiiij. a. a ¶ Qui in uobis per nos
prædica. est. veraciter. b ¶ Per me &
Siluanū. iste est qui vocatur Silas, Act.
xv. c ¶ Et Timothæū nō fu. in illo,
scilicet Christio. d ¶ Est & nō. i. aliq̄ du
plicitas, e ¶ Sed est in illo. qa oēs pro
missiones patrib⁹ factas à deo fideliter ad
ipleuit. f ¶ Ideo & p ipsum amen
☞ id est fides.

me esse,est & nō,sed de⁹ est fidelis ī ꝓmissis: A qa ī illo toto nr̄o sermone q fuit ap.u.nō ē,est & nō.i. mēdacis.In nr̄o sermone nō fuit est & nō;qa ī illo dei filio.i.in ei⁹ ꝓdicatione q dei filij ē ꝓdicat⁹ p nos: nō fu.ē & nō sed ē.i.affirmatio veritatis tm̄ fu.ī il. Qd̄ si mēdaces essem⁹ & ipe,qa qd̄ docuit, tm̄ ꝓdicam⁹.Verax est dei filij:qa ꝓmissi. dei i il.i.ꝓ illū sūt:ē. Vel etiā alia lra veritas & cōplet:qa in illo cōpletę & exhibitæ sūt.Et nō ē credēdū,q mēdax sit, p quē pater verax apparuit. Et qa ꝓmissiones dei p Christū sūt ipletę, iō nos p ipsū dici deo amē.i.veracē esse.Et q Christ⁹, & de⁹ sunt ȳaces,est. a ¶Ad gl.n.qa p hoc ꝓbamur vera p̄dicare.Nr̄am dico,non tm̄ nobis tribuo,sed deo,qa⁹ q cōfirmat ē de⁹. b ¶Vobiscū in Chri.Tūc si vos estis firmi i Christo magis cōstat de nobis,p qs vos cōfirmati estis. c ¶Ego aūt.Pro leuitate vel terrenō cōmodo nō dimisi,sed pcēs.Spūal⁹ tunc dispositū nō iplet,qñ ꝓuidēti⁹ aliqd ad salutem meditatur. d ¶Non qa do.Ne indignarētur quasi de dñio eo q̄ dixerat,parcēs vobis nō veni.subdit: Nō quia do.&c.

GLO. ORD.

STatui autē.Parcēs. CA. II. non veni,sed statui hoc idē:q cū primā misi epl̄am.s.ne iterū uenirē:vel iterū esset tristicia, sicut fuit auditis eorum pctis.f. ¶Si em̄ cō. Corrigēdo, increpādo quocūq; mō, vel p epl̄am vel p̄tiā. g ¶Et qs &c.Q.Et vos me contristatis,nisi q cō.ex me.i.secūdū meā voluntatem vt peniteat. h ¶Confidēs.Q.Videte ergo ne frustra confidā. qd̄ meum gaudium erit & vos debetis facere quod ad meum gaudiū spectat, qa meum gau.&c.i ¶Nō ut cō.&c.Amb.Ad hoc enim corripiebat,vt ostēderet quo amore illos diligeret,de quorum pctis plus illis dolebat.q non hoc affectu corripit, contristat Insultat enim,qui nō cōdolet fratri.k ¶Si quis autem contrista.Pręcipit fornicatorem illum,quem prius sathanæ tradendum iudicauerat recipi , quia correctus erat.

Nico.de Lyra. ☞ Sed ex ✠i. fideliter confitendo eius fidelitatem. a ¶Ad gloriā uestrā,quā per ipsum cōsecuturi estis certitudinaliter, nisi fuerit defectus in vobis. b ¶Qui autem.Hīc ponitur secūda ratio, quæ accipit ex usu dicti officij.nam apl̄s prædicando loquebantur ex speciali motione spīritusſancti, Mat.x.c. Nō em̄ vos estis qui loqmini , sed spūs p̄tis vr̄i q loqtur in vobis.& hoc mō nō pōt hō mētiri,licet hoc possit qñ loquit ex seipo.& hoc ē qd̄ dicit:Qui au.cō.&c.i. spūsſctūs q cōiūgit mēbra ecclię adinuicem & capiti. c ¶Qui unxit nos.gratia sua. d ¶Et q sig.nos.signo crucis in baptismo & confirmatione. e ¶Et dedit pi.spi.in cor. no.De ratione pignoris duo sunt.s. q tātū valeat,qnātū res ipsa cui⁹ est pignus.secūdō q nō habetur res cui⁹ est pign⁹ nisi in spe. & sic in p̄ti spūsſctūs est pign⁹ factus ſctis btitudinis æternę.æqualis enim bonitas est rei quā erpectam⁹ in futuro,q̄ est ipsa trinitas.eadem em̄ bonitas est in vna p̄sona quę in trib⁹.Et supplēdū est,q hō loquēs ex spiritusſancti inhabitatione & motione,vt sic nō potest falsū dicere. f ¶Ego au.testē. hic cōsequēter pōit causā verā,q̄re nō venerat sc̄m ꝓmissi formā.Et cōfirmat dictū suum duplici iuramēto.s. attestationis dicēs: Ego autem testem.& execrationis, ibi: In aīam meam

a ¶Per quos manifestatur hoc.

ad gloriam ✝nostrām.Qui au, a b

a ¶In vera prædicatione. b ¶Iudæos. ¶Quia & Gentes cum Iudæis confirmatæ sunt.

tem cōfirmat nos uobiscum b

a ¶In vera prædicatione Christi b ¶In reges & sacerdotes per spīritum in baptis. vnde Petrus:Nos sumus genus ei⁹ regale sacerdotium.

in Christō & qui unxit nos de, c

a ¶Est. b ¶In libro vitæ scripsit. vel discernit ab aliis signo crucis.

us,et qui signauit nos, & dedit d e

a ¶Spīritum sanctum in animā, vel dona sunt pignus,q̄ spīritus est in eis.

✝pignus spiritus in cordibus

a ¶Aperit quare jnon venit ad eos sicut dixit, ¶Ne putent se contemptos.

nostris.Egō autem testem de, f

a ¶Non solum circa corpus,sed etiam contra. ¶Si mentior.

um inuōco in animam meam, g

a ¶Ne contristarem multos. ¶Ne eo asperiore incorrecti verterentur in sedītionem.Vult ergo prius mitigare.

quòd parcēns uobis ✝ non ueni h

a ¶Primum vicem positę a vobis discessi. b ¶Ideo dico parcens.

ultrà Corinthum. Nōn quia i

a ¶Non quia dominiē & coactionē patiatur fides. b ¶Quæ voluntatis & non necessitatis.

dominām̄ur fidēi uestræ, sed k

a ¶Si vultis cooperari. b ¶Æterni. vel quia gaudebunt emendati.

adiūtores sumus gāudij uestri.

¶Quæ per dilectionem operatur,non dominio. l

Nam fide statis.

Cap. II.

Tatui autem m

hocipsum a, n o

pud me ne p

iterū in tristi q

¶Vos contristatis.

cia uenirē ad r

uos. Si enim s

ego contristo uos, & quis est t u

a ¶Nullus. b ¶Quod melius fit per epistolam quam per præsentiam.

qui me lætificēt,nisi qui cōntri, x

a ¶Quod nemo me lætificet, nisi qui contristatur ex me.

statur ex me? Et hōc ipsum scri y

psi uobis, ut non cùm uenero,

a ¶De incorrectione. b ¶De peccatis.

tristiciām super tristiciām ha, z

a ¶De vobis.

bēam , de quibus oportuerat a

a ¶Non solum nunc,sed olim cum contristastis & sic grauiter peccastis. b ¶Quod vltra non habebo tristiciam.

me gāudere, ✝ cōfidens in o, b

a ¶Quando gaudeo vos gaudetis.

mnibus uobis,quia meum gāu c

dium omnium uestrum est. d

a ¶Tristiciam habui. b ¶Laboribus vigilando pro vobis & orando.

Nām ex multa tribulatiōne & a

a ¶Cura,dolore. ¶Primam epistolam.

angūstia cordis scripsi uobis per b c

a ¶Quæ in dicio sunt quid intus esset. b ¶Hæc referoi

multas lachrymas,nōn ut cōtri d

a ¶Per memoriam eorum. b ¶Quod deiderium emendandi.

stēmini,sed ut sciatis quam cha e

a ¶Alias habeo. b ¶Ostensum,quia omnes vt se diligit. ¶Qui potuerittis.

ritatem habeam abundantius f

a ¶Quibus de iure meo cessi. b ¶Sicut ille fornicator.

a ¶Per lachrymas scripsi,sed tamen condonate illi.

in uobis.Si quis autem cōntri, g

g ¶In aīam meā.i.in ꝓiculū animę meę C

h ¶Quod par.uo.nō ue.ul.Co.i.post q̄ à vobis decessi.Dicit aūt parcens vobis: Sciebat em̄ eos ꝓtūc male corrigibiles,& sic ex aduētu suo ad corrigēdū potuisse oriri ī ter eos seditio,& ma⁹ periculū. i ¶Non qa do.hoc dicit Apl̄s,qa posset aliquis de Corinthijs dicere,q Apl̄s loqueret multū dominatiuè dicēdo:Parcēs vobis.ideo hoc excludens dicens:Non qa do.q.d. nō dixi hoc vt dñs vester. k ¶Sed ad.su.g.u.qd̄ expectatis. l ¶Nā.i.qa. m ¶Fide stā.i. immobiles in veritate catholica, & non ex coactione aliqua.

NICO.DELY.

CAP. II.

STatuit au.Posit̄q Apl̄s posuit suā excusationē,hic cōsequenter explicat eā exprimēdo duplicē causam ꝓpter quā nō venerat Corinthū sc̄m formā prię ꝓmissōis.Sed a ponit,ibi:Cū autē venissem.Prima cā est,qa sicut dictū est ti⸗ ✝ nondum mebat,ne ex suo aduētu peius euenisset,& veni Co. sic tristitiā sine vtilitate habuisset.quā explicat dupliciter.priō in gnali,sc̄d'ō in speciali ibi:Si quis aūt.Circa primū sciēdū,q̄ sicut dictū est,Apl̄s timuit ne ei⁹ aduēt⁹ esset inutilis.imo nociu⁹ rōne dicta,& sic habuisset tristiciā sine vtilitate.propter qd̄ dispositum nō venire,sed magis scribere epl̄am p̄missā, reuocatur⁹ eos ad pniam,vt sic cū veniret eos ad correctionē dispositos inueniret,& sic materiā gaudij ex p̄ntia eorū haberet p qd̄ patet q dilatio sui aduēt⁹ fuit valde rōnabilis.& hoc est qd̄ dicit:Statui au.i. firmiter dispositum. o ¶Hoc ip.ap.me.Id est tunc ad vos nō venire p̄sonaliter:sed magis scribere. p ¶Ne ite.in tristi.tam ex parte D mea q̄ vestra. q ¶Veni.ad u ratione p̄dicta. r ¶Si enim ego con.u. corripiendo indispositos. s ¶Et quis est qui me. q.d.existens apud vos consolari nō possum nisi à vobis,contristatus autem non potest alium lætificare,ideo subditur. t ¶Nisi q cōt.ex me.i.vos per me contristati,si tunc venissem.qd̄ non fieret,sed magis oppositum. v ¶Et hoc ip.scr.uo. ut nō cum ue.tri.super.tri.ha.Fuit enim primò contristatus de peccato eorum.secundò magis contristatus fuisset de incorrigibilitate eorum. x ¶De quib.oportu.me gau.inueniendo vos pœnitentes. y ¶Confidēs in o.uo.& hoc vobis scribo confidens: q̄ sic vos disponetis per pœnitentiam:q̄ inde habeam gaudij materiam. z ¶Quia gameum o.ue.est.id est consurget de bono omnium vestrum. a ¶Nam exmu.tr.& ✝ fiduciam an.cor.Angustia verò proprie est in men. hanc habēte,ex qua redundat tribulatio carnis in cor⸗ erga vos pore.& vtrunq; cōtigerat Apostolo ex Co omnes. rinthiorum peccato.ideo subdit: b ¶Scripsi uobis.reuocans vos ad pœnitentiam. c ¶Per mul.la.ā me fusas pro expiatione pctī vestri.Et qa aliqs posset credere,q̄ hoc scriberet ad eorum confusionem & tristiciā, ideo hoc remouet dicens: d ¶Non ut cō. supple'hæc scripsi. e ¶Sed ut sci.quam cha.ha.erga omnes fideles. f ¶Abundāti.in uo.quia illos conuerterat ad fidem.vt patet ex supradictis:propter qd̄ magis zelabat pro eis.Et loquitur Apostolus,vt magis mouentur amore q̄ timore. g ¶Si quis.Hīc consequenter ponitur causa suæ tristiciæ in speciali de quodā qui eū cōtrista uerat.s.ille enormis fornicator qui vxorem patris sui habebat,vt habetur.j.Cor. v. Et diuidit in duas ptes.qa primò ostēdit q̄liter Diuisio ✠ eum cōtri.

a ¶Sed ex parte. Non omnibus onus tristiciæ impono, ꝓpter illos qui de peccatis doluerūt. b ¶Obiur. hæc. Quæ & si tēporis quātitate vel alio modo nō satis digna pœna videt, in hoc tamen nō est parua æstimanda, ꝙ fit à pluribus quibus cōgregatis sathanæ traditus est. Magnū vtiq; dolorem paritur; qui delictum suū plures videt horrere. Et ita sufficit, ꝙ à pluribus obiurgatur. c ¶Donetis & cōso. Recte homini pro pctō afflicto ignoscere & subuenire per consolationes precipit. Si enim correctus in animo dolet, mox habet fructum. Hæc est enim vera pœnitentia, cessare à peccato.

† Grauem. Consolemini. Per verba dñi per prophetā dicentis: Nolo mortē peccatoris, Exech. 18. g sed vt conuertatur & viuat. Et itē: Quacūq; hora ingemuerit peccator; omniū iniquitatū eius, nō recordabor. d ¶Iō enim & scripsi uobis ut co. Cū propter eum recipiendū scripserim, & propter hoc etiam scripsi, vt quos expertus sum mihi obedientes in ejectione, cogno scam an in omnibus obedientes. e ¶Vt non circū. ideo debemus condonare, ne decipiamur à sathana, per nimiā aspe ritatem. Sæpe enim propter asperiores animaduersiones in desperationē infirmus precipitatur. f ¶Cum uenissem autem. Post interpositionē de recipiendo fornicatore, redit ad ipsos, ostendens ꝙ sicut culpa eorum fuit, ꝙ non venit Corinthum, sic ꝙ non profecit in Troade, dum apud eos impeditus moratur Titus, sine quo non poterat ibi proficere: quia forsan lingua eorum Titus expressius vti poterat. g ¶Eo ꝙ non inuenerem Titum &c. Quia solus non poterat, & fideles instruere, & perstre pentib⁹ incredulis repugnare. h ¶Deo autē gratias. Hacten⁹ de tribulationibus, & cuius culpa nō venerat. Hic incipit se cōmendare, & pseudo deprimere. i ¶Odorē noticiæ suæ mani. Id est Christū, q̄ velut odor ꝓcedēs à pre no-

† cōspectu ☞ tificat eum

† occupemur, vsurpemur

Nicolaus de Lyra.

eum contristauit. secundo de pœna eius agit, ibi: Sufficit illi. Circa primum dicit: Si quis autem cōtristauit me. Et accipitur hic si, pro quia: qa ille nefarius contristauerat eum. a ¶Non me contri. s. totaliter. b ¶Sed ex parte. i. secundum quid. est enim duplex tristicia. Vna quę absorbet & deijcit rationē. Et ista secundum philosophū si cadit in sapientē, nec fuit in Apostolo. Alia quę aliquantulum turbat rationem, quādo quis turbatur de malo alicuius. & hæc fuit in Apostolo. tamen quia letabatur de bonis aliorum, ideo subdit: c ¶Vt non onerem omnes uos. imponendo vobis omnibus hoc onus. s. ꝙ contristaueritis me. nam multi vestrum me lætificauerunt ex sua bona conuersatione.

Tristicia duplex

d ¶Sufficit. Hic consequenter Apostolus agit de pœna illius. Et quia pœnæ medicinæ sunt cōtra morbum pctī: ideo securius est de pœna debita remittere, ꝙ eam aggrauare. sicut securius est vti medicina debili, ꝙ nimis forti. propter qđ dicit Philosoph⁹ v. Ethicorū: ꝙ Epicheies est diminutio pœnarum. & sic facit hic Apostolus. & ad hoc alios inducit dicens: Sufficit illi qui hu. est. s. dicto fornicatori. e ¶Obiurgatio hæc quæ fit à plu. i. quæ est tam manifesta, sicut est separacio à cōmunitate per excōmunicationem. quod factū fuit de illo fornicatore, qa tradit⁹ fuit sathanæ ad affligendum ad horam, vt habetur. 1. Cor. v. b. Si em durius corrigeretur, posset desperare, quod est pessimum, ideo subditur, f ¶Ita ut econtra magis do. aliquid remittendo de pœna propter periculum desperationis. g ¶Et consolemini. ingerendo eorum exempla, qui sustinendo pœnam pro suis peccatis patienter

¶Tantum. ¶Etiam vos.

a strauit me, non me contristauit, sed a b
a ¶Non omnes, vt hoc omnibus non imponam. quod re-
prehensorie dicitur: vel illos oneret qui non doluerūt de
peccato.
ex parte, ut non † onerē omnes uos. c
¶Tamen a ¶Tam grauiter deliquit. b ¶Quia talis fa
cile desperaret, si nimis aspere in eum animadverteretur.
b Sufficit illi qui eiusmodi est obiur- d e
a ¶Quia quanto a pluribus, tanto magis donandum.
gatio hæc quæ fit à pluribus ita ut f
c econtrario magis † donetis & con- g
a ¶Vt per exemplum Dauid & aliorum quibus indulta
est venia. ¶Rum. ¶Per nimis asperā pœnitentiā desperās.
solēmini, ne fortè abundantiori tri- h
¶A diabolo. ¶Q. velit vti seculo.
sticia absorbeatur, qui eiusmodi est.
¶Ne absorbeatur: ¶Qui possem iubere.
Propter quod obsecro uos, ut con i
a ¶Condonando ei quod debetis. b ¶Quam habuistis
eiiciendo eum.
d firmētis in † illum charitatem. Ideo k
¶Nunc a ¶Quo animo feceritis eiiciendo eum.
enim & scripsi uobis, ut cognoscam l
† experimentum uestrum, an in o- m
¶Obsecro condonare, debetis autem
mnibus obedientes sitis. † Cui autē n
a ¶Condonari quod bene potui.
aliquid donastis, & ego. Nam & o
a ¶Sicut alij apostoli. b ¶Quia non temere hoc factum
est & passim.
ego quod donāui, si quid donaui p
a ¶Feci. b ¶Ac si ipse Christus condonaret, ne irrita vi
deatur huiusmodi condonatio quæ propter amicos.
propter uos in † personā Christi: o
a ¶Vt faciat eum desperare.
e ut non † circūueniamur à Sathana. p
¶A stutias.
Non enim ignoramus cogitatio q
a ¶Qui quos consentiendo nequit decipere, facit nis
mis asperos. b ¶Parcens vobis, non veni Corinthum.
f nes eius. Cùm uenissem autē Tro- r
¶Prędicandum
adem propter euangelium Christi,
¶Corda parata. ¶Operante deo.
& ostium apertū esset mihi † in do- s t
¶Non potui satisfacere voluntati meæ.
mino, non habui requiem spiritui v
a ¶Ibi, sicut condixeramus. b ¶Qui impeditus apud
vos non venit illuc. ¶Qui ibi erat necessarius.
g meo, eò ꝙ non inuēnerim Titum x
a ¶Qui erant conuersi. ¶In quibus ostium apertum.
fratrem meum, sed † ualefaciens eis y
a ¶Sed non inotiliter: quia sibi quasi triumphator extitit
h profectus sum Macedoniam. Deo z a
¶Ago. a ¶Triumphare facit.
autē gratias qui semp triūphat † nos b
a ¶In prædicatione Christi: præparat corda ad credēdum.
i in Christo Iesu, & odorem noticiæ c

catis patienter consecuti sunt gratiam dei, & aliquādo maiorem G
cā habuerūt ante lapsum. h ¶Ne forte abundan. tristicia absorbea. per desperationem, vt dictum est. i ¶Propter quod obse. uos ut confir. in illum charitatem uestram. ostendendo ei signa charitatis. k ¶Ideo enim & scripsi uobis. supple ista. l ¶Vt cognoscam expe. uestrā. id est experientiam facti vestri. m ¶An in omnibus obedi. si. Hoc dicit. quia prius mandauerat ipsum puniri: & obedierunt. & modo mādat aliquid de pœna remitti: quod si faeiēt, apparebit eorum obedientia perfecta. Et ꝙ debeant hoc facere, ostendit dicens: n ¶Cui autem aliquid do. & ego. Quādo enim ipsi remiserunt aliquam pœnā debitam alicui, & rogauerant etiam Apostolum, ꝙ ipse remitteret: ipe acquieuit petitioni eorū: tamen cū discretione, ideo subdit, o ¶In ꝑsona Christi. qui nō pōt errare. aliqū enim remittere nō expedit honori Christi & ecclesię. p ¶Vt non circūueniamur à sa. i. vt non decipiamur à diabolo: qui aliqñ tentat prælatos de nimis aspera correctione sub specie zeli iusticiæ: Et aliqñ de nimis parua sub specie misericordię, ideo subditur: q ¶Non enim igno. cogi. eius. s. sathanæ. Quod intelligendū est in gñali, quia semp intēdit hoīes decipere. In speciali verò nō possunt sciri, nisi à deo: & ab eo cui reuelauerit. r ¶Cum uenis. aūt. Hic ponit sed⁹ causa dilationis aduētus Apli apud Corinthios, quę est, ne fruct⁹ maior impediret apud alios. Circa quod ostēdit primo sui itineris processum, secundo ꝓcessus fructū, ibi: Deo gras. Circa primū dicit: Cū uenissem aūt Troadem propter euāgelium Christi. i. propter ꝓdicationē euāgelij, s ¶Et ostiū apertū esset mihi. i. corda deuotorum cum deuotione parata. G
t ¶In domino. i. per dñm. hoc dicit: qa oportet, ꝙ prima præparatio ad gratiam sit à deo, sed⁹ ꝙ dicit Threñ. v. d. Conuerte nos dñe ad te, & cōuertemur. v ¶Nō habui requiē spiritui meo. i. volūtati meæ in Christo firmate: quia videbam corda parata ad audiendū, & prædicare non poterā. Et huius causam subdit, cū dicit: x ¶Eo ꝙ nō inuenerim Titum &c. Duo em imminebant Apło fienda, scilicet resistere hæreticis & infidelibus, & prædicare volētibus audire. Vtrūq; verò ꝓ se sufficiēter facere nō poterat. Sed si Titū inuenisset, per se restitisset aduersarijs: ad qđ requiritur maior scientia. & per Titū prædicasset: quia ad hoc sufficiebat, & erat magis eloquēs in lingua græca. Licet enim Apostolus oēs linguas sciret loqui: tamen magis facundus erat in Hebræa. & propter hoc Apostolus tunc non remānsit in Troade, ideo subdit: y ¶Sed ualefaciens eis. i. fratribus Christianis. z ¶Profectus sum Macedoniā. Hoc autē ꝓscribit Apostolus Corinthijs: quia tunc Titus erat apud eos ad sedandum eorum dissensionem: & sic erant in causa dilationis aduentus Apostoli ad eos. a ¶Deo autem gratias qui semper. Hic consequenter Apostolus ostēdit itineris sui fructum. Et diuiditur in duas partes, quia primo fructum hunc ostendit. secundo, ab hoc fructu falsos Apostolos excludit, ibi: Et ad hæc. Circa primum dicit: Deo autem gratias. nam omnis operatio bona principaliter Deo est attribuenda. b ¶Qui semper triumphat nos. id est facit nos triumphare de hæreticis per disputationem, Act. vj. c. Non poterant resistere sapientiæ & spiritui qui loquebatur. & de persecutoribus facit nos triumphare per patientiā, sed⁹ illud: Nobile vincendi genus est patiētia: vincit qui patit: si vis vincere disce pati. c ¶Et odorē noticiæ suæ manifestat ꝓ nos in omni loco.

† per dñm

† dimisisse

† per nos

Diuisio

Noticia verò

† efficite vt in illū valeat charitas

23. q. 4. nō potest.

tificat eum inuisibilē, sicut aliqua res quæ nō videt per odorē cognoscit, & in quo loco sit intelligitur. Vel miracula vel doctrinę verba quibus ad notitiam eius venitur. a ¶Bonus odor. s. vt olī hostia legalis, ita mō p̄dicatio vera: & sincera fama Apostolorū. Dei p̄is odor, Christi⁹, odor Christi sūt Apli. ¶Odor Christi Apli in quorum vita & prędicatione Christus ostēdit, non blasp hemat. Sicut de malis dicit: Nomen dñi per vos blasphematur inter gentes. ¶Amb. Prædicationem Christi dicit odorē, quia sicut quæ nō vident cognoscunt per odorē, ita inuisibilis de⁹ per prędicationē Christi intelligi voluit. ¶Augu. Iste bonus odor significat in scriptura, nominatis quibusdā aromatibus & vnguētis. Dicit eīm dñica spōsa: Post odorē vnguētorū tuorū currem⁹. Propter hūc odorē dicit in euāgelio: Q̄ fracto alabastro vnguēti dom⁹ impleta est odore, id est mūdus implet⁹ est bona fama, & doctrina Christi & Apostolorū. Odor iste vegerat diligentes, necat inuidētes, quasi q̄ inuidet famæ Christi vel Pauli, bono odore mo ritur: qui eā diligit viuit in bono odore. Si non esset daritudo sanctorū, inuidia nō surgeret impiorū: sed si q̄ tales perse quēdo frangūt ampullā, odor vnguēti ampli⁹ diffundit. b ¶Odor mortis. Vt de nostra p̄dicatione ꝓcedat mors, inde ruētibus in æternam damnationē. c ¶Sicut plurimi adulterātes uerbū dei. Amb. Hic pseudo Apīos tāgit, q̄ corrupta doctrina veritatē violabāt, de quib⁹ Esaias ait: Caupones tui vino aquā miscēt. d ¶¶In Christo loquimur. Nunc̄ eum excedētes, vt qui de lege agunt. legalia prædicantes.

Ro.2.d.

Can.1.a.

Mar.14.a.

GLOS. ORDI.

CAPVT. III.

B INcipimus iterū. Quia sciebat eos sinistre accipere suā cōmēdationē, sicut & in prima epistola, quasi suā gloriā quæreret, incipit contra eorum opinionē ostendēs se nō suam gliam sed dei q̄rere. f ¶Scripta non atra. Idem⁹ ꝙ estis rep̄sentatio Christi, & mea: hoc est firmiter scriptū in cordib⁹ nostris, nō delebiliter: vt q̄d atramēto scribit: Vel nō tetris notis, vt pseudo qui hæreses interserūt. ℣ Spū dei

Nicolaus de Lyra.

Noticia verō de deo habita per scientias hūanas solū illuminat intellectū, vt ꝙ deus est vnus immutabilis æternus & hmōi: Sed notitia de deo p̄ sacrā scripturā habita, vt ꝙ de⁹ est redēptor, glorificator & hmōi, inflāmat affectum, ꝓpter q̄d ē odorifera, Cāti. 1. a. Currem⁹ in odore vnguētorū tuorū. a ¶Quia Christi bon⁹ odor su. deo. p̄dicando Christi doctrinā exēplo, & verbo ad honorem dei. Differēter tamē bonis & malis. ideo subdit: b ¶Alīs qui. i. malis. c ¶Odor mortis in mor. quia ex hoc mouentur ad inuidiam & odiū contra nos prædicātes, quæ mortificāt aīam gratiam auferentes, & ducunt ad mortē æternam. d ¶Alīs aūt, i. bonis. e ¶Odor uitę in uitā. quia per hoc inducunt ad dei dilectionem, quæ viuificat hic per gratiā, & ducit ad beatam vitam. f ¶Et ad hæc. Hic cōsequenter ab hoc fructu falsos Apīos excludit, dicens: Et ad hæc. i. ad prædicandū hanc doctrinam tam sanctam & purā. g ¶Quis tā idoneus. q. d. pseudo Apli quos recepistis nō sunt hmōi, sed veri Apli Iesu Christi. Q̄d ꝓbat consequēter dicēs: h ¶Non eīm su. scilicet nos veri Apli. i ¶Sicut pluri. s. pseudo Apostoli. k ¶Adulterātes uerbū dei. Adultera eīm dicit mulier, quæ semē suscipit ab alio q̄ à proprio viro. Semē aūt est verbū dei, Luc. viii. b. q̄d propter dei gloriā & honorem suscipiendū est, ad prædicandū. & ideo qui ꝓpter quęstū vel vanā gloriā illud prędicant, adulterātur: q̄d faciebant falsi Apli. l ¶Sed ex synceritate. i. pura intētione nos veri Apostoli p̄dicamus. Quod debet fieri propter tria quæ subdunt. cum dicitur: C
m ¶Sicut ex deo. Id est sicut missi à deo sumus, cuius nunci & ministri debent esse puri, Leui. xi. g. Sancti estote, quoniā ego sanctus sum. Et sic habetur primum. Secundum tangitur, cum dicitur: n ¶Coram deo. i. ipso vobis assistente in cuius præsentia oportet loqui purē & sanctē. Tertiū ibi: o ¶In Christo loquimur. i. de Christo q̄ est purissim⁹. Et sic patet, ꝙ p̄dicatio nra debet esse syncera rōne mitētis, assistētis, & materiæ prædicabilis. ¶Secūda ad Corinthios. ca. ij. ubi dicit in postilla. Adulterātes verbū dei.

ADDI. Super hoc verbū: Adulterantes verbū dei &c. glo. Adulterantes: id est falsa admiscentes: & pro voluptate, nō pro prole prædicantes. Hæc in glo. Vnde nō solum ex parte finis debiti dicitur quis adulterari verbū dei, scilicet qui ꝓpter quæstū vel vanā gloriā: sed etiā periculosius videntur adulterari verbum dei, qui corrupta doctrina veritatē violant admiscendo eam veris. De quibus sc̄m Glo. Isa. ait j. ca. Caupones in vino aquam miscent. ¶Itē in hoc q̄d sequitur: Sed ex synceritate, quatuor tangūtur quæ requirūtur in sana verbi dei prędicatione. Primum est, ꝙ sit ex recta intētione. s. nō pro quęstu seu vana gloria. vt dictū est. & de hoc dicit: Ex synceritate. Sc̄d'm est, ꝙ sit sine admixtione alienæ doctrinæ, quæ in sacro eloquio nō habet fundamētum, seu in recta rōne naturali quæ à deo est, de quo dicit: Sicut ex deo. s. discim⁹ in scripturis ab eo reuelatis, seu lumine naturalis rōnis nobis ostensis. Tertium est, ꝙ sit fine aliqua hypocrisis fictiōe. de qua dicit: Coram deo. Quartū est, ꝙ nō alta D
nec plus q̄ oportet excedat. de quo dicit: In Christo. scilicet nunc̄ sanam eius doctrinam excedens.

tam † caponā tes Quatuor sana verbi dei p̄dicationc.

NICO. DE LY.

CAPVT. III.

INcipimus. Posit̄ Apostolus p̄parauit animos auditorū, hic cōsequēter prosequit principale propositū de ministris ecclīæ pertractādo. Circa q̄d sciē dū, ꝙ primo bonos cōmendat. sc̄d'o ma los vituperat. x. ca. Prima adhuc in duas. quia primo cōmendat no, qui Testamenti ministeriū. sc̄d'o exhortat ad hmōi ministerij vsum. ca. vj. Prima in tres. qa primo cōmendat myisteriū noui Testamēti ex ei⁹ dignitate. sc̄d'o, ex vsu ca. sequē. tertio, ex fine ca. v. Prima adhuc in duas, qa primò remouet quandam obiectionem. sc̄d'ò ponit ministrorū ecclīæ cōmendationē. ibi: Qui & idoneos. Circa primū sciendū, ꝙ cū Paul⁹ esset vn⁹ de ministris ecclesię, posset aliqs obijcere, ꝙ ipse vellet seipsum cōmendare, & propriā laudē quærere, ministros ecclīæ cōmendādo. Hoc aūt remouet Apli dupliciter, ostēdens primo, ꝙ talib⁹ nō indigebat. sc̄d'o, ꝙ eā non q̄rebat, ibi: Fiduciā aūt. Dicit igit: Incipim⁹ iterū &c. q. d. nō. sed ad manifestationē veritatis & rep̄hēsionē falsitatis hoc dicimus ad honorē dei. q ¶Aut nū. ege. sicut qui. &c. i. falsi Apli. r ¶Cōmen. epi. i. ad nram cōmendationē. s ¶Ad uos. i. missis ab alīs. t ¶Aut ex uo. missis ad alios. Tales eīm epas impetrabāt falsi Apli ad magis extorquendū quæstū. q. d. Apli, talibus nō indigem⁹. Et subdit causam hui⁹ di. v ¶Epi. no. i. nre dignitatis manifestatiua. x ¶Vos estis. q per me estis cōuersi ad fidem. y ¶Scripta in cor. quia recentē memoriā de ipsis iugiter habebat. z ¶Quæ sci. inquantū notū est omnibus, ꝙ à me estis instructi. a ¶Et le. inquantū exēplo vri excitant ad bonū alīs, & ad reuerētiā vri. Sed qa cōuersio ifidelium principaliter est attribuēda deo Aplis vero ministerialiter tm̄, lō subdit: b ¶Mani. cm̄ epi. &c. Christi. tanc̄ principaliter operātis: c ¶Mini. a. n. qa ministerialiter cooperati sum⁹. d ¶Et scri. nō a. q̄d est delebile.

Diuisio. † Intelligitur. † dum declaratis

a ¶Non per pseudo b ¶Vbicunque prædicamus.

suæ manifestat per nós in ōmni lo/
a ¶Per nos. b ¶Et suauis deo, & si non ita vobis videtur. ¶Bonus & horum respectu, qui inde saluantur: & eorum qui consentientes pereunt, quia bona intentione facimus.

a co. † qūia Christi bonus ōdor sumus a
a ¶Misericordia.

deo in his qui salui fiūt, & in his
a ¶Iudicio. b ¶Deo bonus, sed hominibus aijs videmur odor mortis, c ¶Inuidiæ & malæ opinionis ducentis in mor. æternam.

b qui pēreunt. Alīs quidm odōr mōr b c
a ¶Dilectionis & bonæ opinionis ducentis eos in vitam æternam.

tis in mortem, alīs odor uitæ in ui/ d e
a ¶Nos sumus odor, & per nos hæc deus operatur. & ad hæc &c. b ¶Pseudo apostolorum. ¶Sicut nos veri apostoli, q. d. nullus.

tam. Et ād hæc quis tam idoneus. f g
a ¶Falsa admiscētes, ꝓ voluptate de nō prole prædicātes. h i

c Non eīm sumus sicut plurimi † ādul k
a ¶Synceta intentione non pro quæstu, & sine admixtione corruptionis.

terantes uerbum dei: sed ex synce/ l
a ¶Qui nos docuit. b ¶Et hoc facimus. ¶ i. causa eius solum. ¶Vt ei placeamus.

d ritate, sicut ex deo coram deo in m n o
Christo loquimur.

Cap. III.

a ¶Quasi semp in hoc noui. b ¶Sicut in prima.

c INcipimus iterūm p
a ¶Nondeū. b ¶Laudibus. ¶Putatis egere. ¶Pseudo. ¶Quo. nulla virtus commendat.

nōsmetipsos cōm/
a

mendare? Aut nun q r
¶Ab alijs missis. ¶Ad alios.

quid egemus, sicut quidā, commen/ s t
daticijs epistolis ad uos, aut ex uo/ u
a ¶Non egemus quia. ¶Institutio nostra. b ¶In quibus scientia & vita mea representatur alijs.

bis? Epistola nostra uōs estis scri/ x y
a ¶Quia semper habeo curam de vobis. b ¶Quod per nos instituti c ¶Qui per vos dicunt nos imitari.

pta in cōrdib⁹ nr̄is, quę † scitur & lē/ z a
a ¶Vos. ¶Ab omnibus.

gitur ab oībus hoībus, † manifesta/ b
a ¶In hoc. b ¶Dum mihi similis & Christo. vel Christus principaliter vos scripsit, non ego. c ¶Quia nostro ministerio operatur deus in vobis.

ti, quōniā epistola est is Christi mini c
f strata à nobis, & scripta, nō atramē/ d

Sed spiritu

☞ a ¶Spū dei.i.ſpūſctō docēte inſtructi eſtis,p quē diffundit̄ charitas in cordibus noſtris,qui in euāgelio dicit̄ digitus dei.Hoc digito ſcripta eſt lex vet⁹ in tabulis lapideis. Noua diffuſa eſt in cordibus.Hæc lex eſt charitas dei.Illa lex operū litera occidēs præuaricatorē.Iſta fidei viuificās dilectorē. Ibi lex extrinſecus poſita eſt qua iniuſti terrenē:Hic intrinſec⁹ poſita qua viui iuſtificarent. Ibi in tabulis lapideis digit⁹ dei operat⁹ eſt,vt ſignificaret duricia cordiū illi⁹ ppli. Hic idē digitus in cordib⁹ hoīm operat⁹ eſt,vt volūtas prōpta & intelligētia capax ſignificaret. b ¶Nō in ta.la. Aug.Lapis enim nō ſignat niſi duriſſimā voluntatē,& aduerſus deum inflexibilē. c ¶Carnalibus. Senſum habentib⁹,nō lapideis ſine ſenſu. d ¶Fiduciam. Dixit ſe non egere epiſtolis modo, q nō ſe cōmēdat,ſed Chriſtum.Q.Epiſta Chriſti,& nra eſtis,ſed fiduciā dicīdi talia nō ad vos,ſed ad deū referimus. e ¶Nō q ſuf.fi. Quis em̄ nō videat pri⁹ eſſe cogitare q̄ credere? Nullus quippe credit aliquid,niſi prius cogitauerit eſſe credendum. Quanq̄ & ip̄m credere nihil eſt aliud,q̄ cū aſſenſione cogitare. Si ergo cogitare bonū non eſt ex nobis, nec credere. f ¶Sed ſufficientia noſtra ex deo eſt. Attendant hic & verba iſta perpendāt, qui putant ex nobis eſſe fidei cœptū, & ex deo eius ſupplemētum. Cōmendat em̄ gratiā, q nō datur ſec⁹m aliqua merita, ſed efficit oīa bona merita. g ¶Qui & ido. Hic cōmendat ſe per dignitatē officij,ſcilicet euāgelij, preferēs ſe nō ſolū pſeudo apoſtolis q carnales obſeruātias prædicant, ſed ſi ipſi Moyſi miniſtro legis. h ¶Litera em̄ occi. Ideo fecit deus miniſtros noui teſtamēti per ſpm̄, nō per literā, qa litera occidit, dū facit ſciēter peccare: & addit præuaricationē, & magis incitat, p̄ſertim poſt aduentū Chriſti. Et ſic litera ſine ſpū adiuuāte occidit. Dum verò adeſt viuificans ſpūs, hoc ip̄m intus conſcriptū facit diligi q̄ foris,ſcriptū lex faciebat timeri. Litera occi. Aug.Aduerte quā dicat Apſs literā q̄ occidit, cui velut ecōtrario ſpm̄ viuificantem ingerit. Ea certe eſt decalogus in illis duabus tabulis ſcriptus:quia lex ſubintrauit,vt abundaret delictū. Porro autem præcepta iſta tam ſunt vtilia facienti & ſalubria,vt niſi quis ea fecerit, vitam habere non poſſit. Non ergo dicitur litera occidens, eo q̄ lex mala ſit, ſed quia prohibens peccatū, non viuificat hominem: ſed auget concupiſcentiam,& peccatū prævaricatione accumulat,niſi liberet gratia per legem fidei. Apparet ergo litere vetuſtatem, ſi deſit nouitas ſpūs reos facere potius hoſtes cognitione peccati q̄ liberari à peccato. Vnde:Qui apponit ſcientiā, apponit dolorem, non quia ipſa lex malū eſt, ſed quia mandatū bonum habet tantū in litera demonſtrante, nō in ſpū adiuuante. Q̄ mandatū ſi fit timore pœnę, nō amore iuſticiæ, ſeruiliter fit, non liberaliter: & ideo nec fit. Non enim fructus eſt bonus qui de charitatis radice non ſurgit. Si vero aſſit fides operans per dilectionem fit delectatio boni: quę non literę, ſed ſpiritus bonum eſt. ¶ Auguſtinus. Litera & ſpiritus alio modo dicuntur lex & gratia. Lex ergo bona eſt, ſed cum gratia, vt cum charitate ſcientia prodeſt, ſine ea occidit, ita lex ſine gratia occidit, cum ſit virtus peccati: quæ cum iubet quod ſine gratia impoſſibile eſt, indicat homini q̄ infirmus eſt, vt quærat gratiam. Lex ergo ducit ad fidem, fides impetrat ſpiritū, ſine quo non eſt voluntas libera, cum cupiditatibus vinciatur. In malo quidem eſt q̄d eſt minus q̄ dicere vel facere. & per cōſequēs, ſi iſtud q̄d eſt minus q̄ nimū in humanis actibus deo attribuit, & illud quod eſt maius.

Luc.xi.c.

Roma.v.c.

Ecc.vi.d.

g ¶A nobis quaſi ex no.q.d. Licet em̄ agā aliquid per liberū arbitriū, non tamē ex me, quia liberū arbitrium nō eſt cauſa ſufficiēs boni operis ſine diuina motione. & ſic liberū arbitriū ſaluat. cum dicit:A nobis:Et gratiā dei cōmendat.cum dicit:Quaſi ex nobis. Et ſic tollitur duplex error. Vnus illorū qui dixe runt liberum arbitriū nihil agere in meritorio ope:ſed totū eſſe à deo: qa taliter nō eſſet remunerandū. Alius eſt error Pelagij dicentis, q̄ inchoatio boni operis eſt à nobis:conſummatio autē à deo. qui tollit̄ per hoc q̄d dicit̄ hic, q̄ in bona cogitatiōe de⁹ operat̄. principiū aūt boni opis expte nra eſt cogitatio ipſa. Motio autē primi mouentis requirit̄ in mouētibus ſecūdis,q diſponit oīa ſuauiter:ꝓpter q̄d mouet oīa ad fines ſuos cō ſequēdos ſec⁹m conditionē naturę ipōrū. & ideo illa quorū natura eſt,vt ſint liberę volūtates, libere mouēt ad act⁹ ſuos,ſcilicet creaturas rōnales alias aūt nō libere. Et accipit̄ hic libere, & nō libere, ꝓut mot⁹ eſt in creatura:quia ꝓut à deo eſt,libere facit quicq̄ facit. h ¶Qui & idoneos. Remota obiectiōe, hic conſequēter cōmendat miniſtros eccliē. & primo ꝗtū ad officij dignitatē, ſec⁹o ꝗtum ad cognitionis excellentiā ibi: Habētes igitur. Primo adhuc in duas, qa primo oſtēdit noui Teſtamēti, & veteris differētiā. Sec⁹o ex hoc arguit miniſtrorū noui Teſtamēti dignitatē, ibi: Q̄ ſi miniſtratio. Dixit aūt Apoſtol⁹, q̄ ſufficiētia noſtra ex deo eſt.ideo continuans ſe dictis. ſubiūgit:Qui ſcilicet de⁹. i ¶Nos fecit miniſtros noui Teſtamen. Deus em̄ diſponit omnia ſuauiter, inquantū dat vnicuiq̄ rei virtutem exequēdi propriam operationē ad conſequendū debitū finē: propter quod deus dedit apſis ſpūſancti donū, vt eſſent idonei ad cōſequēdū ſuū offm̄, niſi ponerēt impedimētū a parte recipientium. Officiū autem eorū fuit miniſterū noui Teſtamēti:ad quod exequendum illos idoneos fecit. k ¶Non litera,ſed ſpū Quia noui Teſtamentum non fuit datum Apoſtolis per ſcripturam,ſed per infuſionem ſpūſancti illuminantis corda eorū in cognitione veritatis,& inflammantis effectum per ardorem charitatis. Propter q̄d dicit̄ lex ſpiritus. Teſtamentū autem vet⁹ lex literæ, quia ſcriptū fuit in libro,& aſperſum ſanguine. vt habet̄ Exo.xxiiij. & hæc differentia veteris & noui Teſtamēti habetur Ier.xxxj.c. Ecce dies veniunt dicit dns̄,& feriā domui Iſrael & domui Iuda fœdus nouum, non ſecundū pactū quod pepigi cū patribus veſtris &c. Et ſubditur cauſa quare nouū Teſtamentum dicit ſpiritus: & vetus Teſtamentū lex literę, cum dicit: l ¶Litera em̄ occidit. quia Teſtamentū vet⁹ cognitionē peccati dabat, non tamē gratiā. & ſic augebat concupiſcentiam occaſionaliter ex malicia humana, quæ ſemper nitur in vetitū. & ſic augmentabat̄ peccatum quod occidit, vt plenius dictum fuit Rom.vij. m ¶Spiritus autem viuificat. ſcilicet ſanctos: in quo data eſt lex noua, vt dictum eſt propter quod fuit neceſſaria poſt legem veterem. n ¶Quod ſi miniſtratio. Hic conſequenter ex dictis arguit excellentiam & dignitatem miniſtrorum noui Teſtamenti. quia miniſterium veteris Teſtamenti, quod fuit minus, habuit gloriam & dignitatem annexam. ſicut patet in Aaron, & in filijs eius q̄ ex decurſu veteris Teſtamenti. & multo magis miniſterium noui Teſtamenti, quod eſt maius, habet gloriam annexam & dignitatem. Huius igitur rationis primō ponit virtutem, ſecundō remouet obiectionem, ibi: Nam nec glorificatum. Circa primum ducit: Quod ſi miniſtratio mortis. i. miniſterium veteris Teſtamenti: Quod dicitur miniſtratio mortis occaſionaliter ratione dicta. o ¶Literis deforma.in la. id eſt in tabulis lapideis Moyſi traditis. p ¶Fuit in gloria. id eſt in reuerentia. q ¶Ita ut &c. propter gloriam vultus eius. i. propter claritatē vult⁹ eius. Vbi em̄ nos habem⁹: faciem cornutā Exo.xxxiiij. alia tranſlatio habet faciem ſplendidā. Apparebāt ei in facie Moyſi q̄dā radij, p̄cedētes ſurſū angulariter figurā cornuū.

☞ Quæ cum.

---

a ¶Illuſtratione ſpiritus dei qua intus ſcribit. ¶Qui intus ſcribit viuit b ¶Æterni. c ¶Duris cordibus habentibus notas, nec ſentientibus. vt vetus lex.

a b to,ſed ſpiritu dei uiui. Non in tabu

a ¶Latis ex charitate.

lis lapideis, ſed in tabulis cordis c

a ¶Quia intelliguut. ¶Mollibus,quia habent affectum implendi.

c d † carnalibus. Fiduciam autem ta d e

a ¶Quod nō veteres. b ¶Per quē nobis hæc ptās data.

lem habemus per Chriſtum ad de

¶Ita. ¶Præferri deum apoſtolicæ dignitati.

e um. Non quòd ſufficientes ſimus f

a ¶Saltem. b ¶Bonā. c ¶Quod ſit ex noſtra parte, nos defendens quaſi ex nobis procedat.

cogitare aliquid à nobis,quaſi ex no g

f bis, ſed ſufficiētia noſtra ex deo eſt.

a ¶Item alia cōmendatio. b ¶Perfectā ſcientia & vita.

g Qui & id̄oneos nos fecit miniſtros h i

a ¶Pſeudo veteris. b ¶Non exiſtentis in litera tantum docente, ſed ſpiritu adiuuante, qui per nos datur.

noui teſtamenti nō̄ litera, ſed k

¶Sine ſpiritu.

h ſpiritu, Litera enim occidit, ſpi l m

a ¶Quia facit ſpiritualiter intelligere. ¶Qui facit impleriob. ¶Et hæc miniſtratio erit in gloria æterna: Quod per minus probat.i.per vetus teſtamētum.

ritus autem uiuificat. Quōd ſi n

a ¶Scripturæ formata, quia inhoneſta ſecundum literam, vel plene ſcripta, ſi quis ſpiritualiter caperet.

miniſtratio mortis literis deforma o

a ¶In tabulis lapideis ad literam, vel duris capere vel amare. ¶Moyſi miniſtro illius.

ta in lapidibus, fuit in gloria, ita ut p q

a ¶Aciem viſus ſui. ¶Quia indigni erant.

non poſſent intendere filij Iſrael in fa

a ¶Defectantis de monte cum lege acceptā. b ¶Fulgor remiſi ſignificat dum citius videre ad quod illi non poterant accedere.

ciem Moyſi propter gloriā uultus

Nicolaus de Lyra.

c ✠ a ¶Sed ſpiritus dei uiui.i.ſpirituſancto viuificante corda. b ¶Non in tabulis lapi.ſicut lex Moyſi. c ¶Sed in tabulis cor.in cordibus per charitatē dilatatis, d ¶Carnalibus.i. tractabilibus per obedientiam promptam. e ¶Fiduciam autem. Oſtenſo q̄ hoīm cōmendatione Apoſtol⁹ nō indigebat, hic conſequēter oſtendit q̄ eā non quærebat, per hoc q̄ quicquid agebat boni, nō ſibi, ſed deo attribuebat. ideo dicit: Fiduciam aūt talē habemus.audacia ſic loquēdi. f ¶Nō q̄ ſufficiētes ſim⁹ cogitare.

quidem est libera,ad bonum non nisi filius liberauerit. a ¶ Quæ euacuatur.Quia & in Moyse statim trāsiuit, nec mō in ministris veteris legis est. ¶ Vel mystice, p̄ facie Moysi potest intelligi spiritualis intellectus legis. Per gloriam faciei legales obseruantiæ, quæ erant figuræ veritatis. Q̄lta. fuit lex Moysi in gloria, vt filij Israel.i.ludæi,non possent intendere in sa. eius.i. capere spiritualem ītelligentiā: legis quia Christum in lege non intelligebant & hoc ꝓpter gloriā vultus eius,i.legales ceremonias,q̄ ꝓpter Christū significādū fiebāt. Sed illi adhuc carnales ī eis Christū nō intelligebāt.qđ̄ significabat velamē Moysi positū sup faciē Quæ gl̄ia Moysi euacuat, quia figura erat veritatis, quæ euacuatur, quia veniente imperatore, imagines tollunt de medio.Euacuatur.Ambr.Quia finem figuræ habent.Euacuat.Amb.quia figura non veritas.gloria Moysi,quia stellæ in vespere.Christi quasi sol,qui oriens stellas obscurat. b ¶ Multo ma.abun.minist.iu.in glo.i.in laude q̄ vetus: quia magis gloria dei est in salute,q̄ in morte.Quāuis iustē dā nec qđ̄ agebatur sub lege, tamen magis ad laudē ꝓficit si indiget, vt possit se reus corrigere.qđ̄ per gratiam in nouo Testamento præstatur. c ¶ Nam nec. Verè abundat,quia adeo ꝙ ad eius comparationē illa nec dicenda est gloria. d ¶ Quod cla.s. Moyses in hac.p̄dicta pte.i.facie.Vel non est glorioſum in hac parte.i.respectu huius nīæ partis.Illa em̄ tanta fuit, quanta seruo credi debuit.Hæc verò tāta q̄nta est genitoris Christi:qa Christi? in gl̄ia est dei p̄ris. vt tm̄ interſit iter gl̄iam Moysi & Christi,q̄tū iter imaginē & veritatē. e ¶ Habentes i. Oñsa dignitate noui & veteris Testamenti oñdit vsum vtriusq;. f ¶ Multa fi.uti. Vsu exercemus vnde crescit nobis fiducia.

B Tm̄ em̄ videbimus q̄tū credim?. & quia aperta est gl̄ia,& non cælamus sensū nostrū, sicut Moyses,sed aptē dicim?. g ¶ Idipsū. Quia nō aliter modo intelligīt q̄ añ aduētū Christi.h ¶ Quod ī Chri.eua.Vnde in passione Christi velū tēpli scissum est,vt significetur p̄ Christi passionem reuelari sacramenta legis & ꝓphetiæ.Velamen em̄ dicit ad operationē ꝓphetię vt nō intelligeret ī ¶ Sed usque.His qui sunt in Christo euacuatur:sed su.cor.eo.est ue.i.cæcitas deprimens rōnē eorū:cū.i.q̄uis,legitur. i.exponitur,eis Moyses.Et ita duo obstat, cur non intelligant,qa & velamen.i.obscuritas est in lectione,& cæcitas super corda. k ¶ Cū au.cō.fit.Quod est cū Christ? venit.Nō credētib? nōdū venit.l ¶ Auf.ue. Vt ī aq̄ latere vinū intelligat.ois em̄ ꝓphetia nō intellecto Christo insipidū & fatuū qddā est. m ¶ Dominus aūt spiritus est.Ordo.Spiritussanctus est dominus, id est potest operari quod vult, & per hoc q̄s vult illuminat:quos vult, ī tenebris deserit Vbicūq; aūt est spiritus domini. id est filij: p quē daī spiritussanctus.ibi libertas:& iō Iudæi qui non habent spiritum,non possūt liberè intelligere vt nos. Vel dīs ad quem conuertuntur est spūs.i.spūalis essentia,& ita facit spūaliter itelligere.

☞ Nos reuc.

quæ est mors culpæ,& ducit ad mortem gehennæ.Et hæc materia C
scilicet quomodo lex erat occasio peccati, fuit pertractata diffusè
Roma.vii. e ¶ Multò magis abundat ministerium iusticiæ.id est nouo Testamento:in quo datur spiritussancti gratia iustificans. f ¶ In gloria.q.d.imo plus.g ¶ Nam nec glorificatum.Hīc remouet obiectionem,q̄ posset fieri,quia possent dicere, q̄ licet nouum Testamentū sit excellentius veteri, tm̄ hoc est modicum: ideo non deserendum propter nouū, sicut dicebāt illi qui simul cū euangelio legalia obseruabant. ideo consequenter ostendit, quòd nullam gloriā habeat vetus Testamentum in comparatione ad nouum,dicens: Nam nec glorificatum est quod claruit.i.vetus Testamentum quod transijt.h ¶ In hac p. id est in comparatione ad nouum, quod est pars & hæreditas nostra, i ¶ Propter excellentem gloriam.noui Testamenti.Sicut stella licet habeat aliquam claritatem,compara tm̄ ad solē obscuratur.Adducit etiam ad hoc aliam rationem:Illud enim quod datur per modum transeūtis nihil est respectu semper manentis. vetus autē Testamentū trāsijt sicut imperfectū adueniente pfecto,nouum autem semper manebit,quod inchoatur in via,& pficit in patria,Luc.xxj.s.C;lū & terra trāsibūt ꝙba autem mea non transibūt. Et hoc est qđ̄ dī:k ¶ Si e.qđ̄ euac.s.vetus Testa. l ¶ Per glo.est.i hīs aliquā reuerentiā & honorē. m ¶ Multò mag. qđ̄ ma.s.nouum. n ¶ In glori.est.i. debet esse. o ¶ Habentes igi. Hīc cōsequenter oñdit excellentiam ministrorum ecclesiæ q̄tum ad cognitionem. Ad cuius declarationem accipit illud quod habetur Exod. xxxiij.s.q̄ Moyses velata facie populo loquebatur,ad designandū q̄ veritas in veteri Testamento figuris & ænigmatibus erat velata,quia omnia contingebant eis in figura.ī.Cor.x.c. Aliquid verò potest velari dupliciter. Vno modo ex parte rei quæ debet videri.s. q̄s super eam ponit velamen.Alio modo ex parte videntis.s. quando velamen ponit super oculos ei?. Et vtroq; modo erat velamē in veteri Testamento.s.ex parte rei , quia veritas erat velata figuris.vt dictum est & ex parte ludæorum,quorum malicia vt in pluribus impediebat à cognitione veritatis, quasi quoddam velamē oculorum mentis. vñ Sap̄.j.a.In maliuolam animam nō introibit sapiētia. Primum autem velamen amotum est per Christum:quia per Christum figuræ sunt expletæ & explanatæ:in cuius signum velum templi scissum fuit in passione eius,Luc̄ vigesimotertio.Secundum autem velamen adhuc manet in Iudæis obstinatis. sed in illis qui receperunt fidem,amotum est vtroque modo, quia per gratiam spiritussancti illuminātem possunt contemplari liberè veritatē. & hoc est quod dicitur: Habentes igitur talem spem.scilicet quòd gloria noui Testamenti manet in æternum. p ¶ Multa fiducia utimur. id est nostrum officium exequimur nos ministri ecclesiæ. q ¶ Et non sicut Moyses ponebat uelamen super faciem suam. & patet ex dictis litera vsque ibi: r ¶ Sed obtusi sunt sensus id est oculi mentales. s ¶ Vsque in hodieruum diem. quantum ad Iudæos obstinatos. t ¶ Idipsum uelamen in lectione ueteris Testamenti manet non reuelatum. id est amotum à corde eorum,licet sit amotum ab ipsa re per Christum, vt dictum est:ideo subditur: v ¶ Quod in Christo.id est per Christum,euacuatur.Cætera patēt ex dictis vsq; ibi: x ¶ Cum autem cō uersus fuerit.scilicet populus Israel circa finem mundi: y ¶ Aut feretur uelamen.de corde ipsorum. z ¶ Domi.au.spirit. est: id est spiritussanctus,q̄ est liber & libertatis dominus. iō subditur:

Nicolaus de Lyra.

✠ a Quæ euacuatur.quia vetus Testamentum cessat aduenīte nouo,quantū ad ceremonialia & iudicialia modo superi? dicto Rom.iij,& plenius dicetur in epistolā ad Heb. b ¶ Quomodo non magis ministratio spiritus.i.ministeriū nouæ legis,quod commissum est Apostolis. c ¶ Erit in gloria. id est in honore & reuerentia quasi dicat.Multo magis debet esse.Vnde adhuc subditur: d ¶ Nam si ministratio damnationis. id est veteris Testamenti : quod dicitur damnatio occasionaliter,inquātum malicia hominis nititur in vetitum:& sic in transgressionem præcepti

k ✠ Vbi autem

Mysticè

† aboletur

† excellit

† glorificatum fuit

† fuit ī gl̄ia

† libertate vtamur

† finem

† Obcęcati

Mat.27.f.

† nec tollitur.

†Iohī.4.d

a ¶Nos reue. In qua iudæis est velamen. In speculo nō nisi imago cernitur. Hoc ergo conamur vt p̄ hanc imaginē .i. rationem quod nos sumus videremus, vtcunq; illum à quo facti sumus, tā quam per speculum. b ¶In ean. ima. dei quā speculo. quia eadem imago dei est & gloria dei. Sicut supra: Vir quidem imago dei est, & gloria dei. c ¶Transfor. trāsimus de forma in formā, de obscura in lucidā: quia & ipsa obscura imago dei est: in qua homines creati sunt, quę animalib⁹ præsunt. Quę natura excellens cum à deo iustificatur, à deformi forma i formosam formam mutatur. Erat em̄ & iter vitia natura bona. Vel de gloria creationis in gloriam iustificatiōis. Vel de gloria fidei, vbi filij dei i gloriam specie: vbi ei similes erimus, cum videbimus eum sicuti est. vnde Ioh. Scimus, quia cū apparuerit, similes ei erimus. ¶Huius imaginis q̄nq; fiet perfectio. ad quā cōsequendā nos erudit. Cum aūt ad perfectum hæc imago renouata, similes deo erim⁹. ¶Speculātes: à speculo, nō à specula, quod in Græco nō est ambiguum. ¶In eandē. quā speculamur: quam speram⁹. ¶Imagi. Vt similes gloriæ Christi simus in æternum. A gloria. Vel, d ¶A clari. Moysi, in gloriā Christi, quā decet dare spm̄ dei, tantam à tāto. e ¶A spiritu do. quia hoc bonū à gratia dei.

†q.q.1.c. duæ. in fi. De regu. c. licet.

1.Ioh.3.a.

†à gloria i gloriam.

GLOS.OR. Cap.IIII.

F Matth.5.b. †degenerat mus, aut segnescim⁹, sed reiecimus occultamenta.

Imago & similitudo differunt

Deo &c. Sequitur: f ¶Cōmendan. Vt luceat lux vestra corā hominibus. g ¶Corā deo Non vt videantur ab hominibus. h ¶In qui. Aug. Vel talis potest esse ordo verborū: In quibus pereūtibus deus ver⁹ & iustus excæcauit mentes infidelium huius seculi. i ¶De⁹ hu. se. ideſt deus qui nō solū bonos regit, sed & malos pro merito præcipitat, dans eis qd̄ volunt. i. vt nō credāt: qd̄ nō facit malicia sed iusticia. Vel, deus seculi, supbia vel ingluuies, vel diabolus princeps mūdi, q̄ secularib⁹ principat⁹. k ¶Qui est ima. Aug. Sciendum q̄ imago & æqualitas & similitudo distinguenda sunt. Quia vbi imago cōtinuo sīlitudo est: nō continuo æqualitas. Vbi æqualitas & sīlitudo, non cōtinuo imago. Vbi sīlitudo, nō cōtinuo imago, nec æqualitas. Verbi gratia: In speculo est imago & sīlitudo: nō tm̄ æq̄litas: quia multa desunt imagini, q̄ insunt illi rei de q̄ exp̄ssa est. Potest & aliq̄n esse imago in qua sit æqualitas, vt in parētib⁹ & filijs inuenitur imago & sīlitudo & æq̄litas: excepto tēpore quo p̄cedūt parētes. qa de parente exprimit sīlitudo filij vt rectè imago dicatur & pōt cē tāta, vt rectè dicatur æq̄litas. pōt etiā esse similitudo aliquādo & æq̄litas. q̄uis nō sit imago, vt in duob⁹ ouis paribus. Christus autem ita dicitur imago patris vt nihil horū desit, vt non solū imago eius sit, qa de illo est: & sīlitudo, qa imago est. Sed & æq̄litas tāta vt nec tēporis iteruallū ipedimēto sit, qa

NICO. DE LY.

non gene

a ¶Vbi aūt spi. s. contēplandi veritatem remoto velamine ab oculis mētis: iō subditur: b ¶Nos ue. s. Christiani & potissimē eccleſię ministri: c ¶Reuela. fa. i. mēte, q̄ dicitur facies spiritualis, in q̄tū ibi viget cognitio itellectualis, sicut omnes sensus in facie corporali. d ¶Ḡſiam do. s. Iesu Christi, & non solum Moysi. e ¶Speculātes. i. i speculo rationis cognoscētes. & quia cognitio fit per assimilationem cognoscentis ad cognitum, ideo sequit: f ¶In eā. ima. transfor. à cla. s. naturalis cognitionis & gratiæ. g ¶In cla. visionis beatæ. h ¶Tanquā à do. spiritu: quia hoc non inest fidelibus propria virtute, sed spiritus sancti eos dicentis, Romanorū. viij. Qui spiritu dei aguntur, hi filij dei sunt. ¶In ca. iij. vbi dicit in posil. Nam nec glorificatū est, qd̄ claruit.

Additio

ADDITIO.

Hoc qd̄ dicit: Nā nec gl̄ificatū est quod claruit &c. exponitur vno mō i Glo. sic: Nam qd̄ claruit. i. Moyses. In hac parte. s. in facie nō est gl̄ia: ppter excellentem gl̄iam quæ est in nouo Testamento, vbi pueri vident gloriā dei. i. cōparatione huius excellētis gl̄iæ: qa nulli profuit gloria vultus Moysi: licet hoc fuerit culpa illorum nō sua. hæc aūt gloria, multò maior est, quæ abundat, vt per eam purificati homines absterſa caligine possint videre gloriā dei. Hæc in Glo. q̄ magis videt cōsona literæ, eo q̄ in p̄cedētib⁹ Apls loquēs de Moyse dicit, q̄ filij Isr̄l nō poterāt intēdere in faciē Moysi, ppter gloriā vult⁹ ei⁹. ex quo possent sumere pseudo apli q̄dām occasionē arguēdi, q̄ legalia à deo data p̄ Moysen, qui tāt æ excellētię fuit vt vultus eius sic gl̄ificaret. nō erāt euacuāda etiā tēpore euāgelij. Ad qd̄ rndet Apls: q̄ nec gl̄ificatū ē qd̄ claruit &c. vt expositū est.

NICO. DE LYR. Cap. IIII.

Deo haben. Posq̄ Apostolus cōmendauit noui Testamēti misterij, hic cōseq̄nt̄ ondit hui⁹ misterij vsum & priō q̄tū ad operationē boni, sed ò q̄tū ad toleratiā mali, ibi habemus igitur thesaurū. Primā in duas: quia primò facit quod dictū est, secūdò quādā obiectionē excludit, ibi Qd̄ si etiā operū est. Circa primum dicit: ideo habētes hāc administrationē. ideſt ministerium tantæ dignitatis, vt p̄dictum est. k ¶Iuxta qd̄ mi. cō. sumus eccleſię ministri ad hoc p̄ dei grām vocati. l ¶Nō de. ab vsu & executiōe ipsi⁹, sed prōpte, & debitè exeqmur. m ¶Sed abdica. i. abijcimus. n ¶Occulta de decoris. i. sedes peccatorum, nō solū quę exterius parent, sed etiā q̄ interius latent o ¶Non ābu. i. astu. i. in simulatione & hypocrisi. p ¶Neq; adul. exponatur vt. s. dictū est. nī. ca. q ¶Sed in manife. ue. q. d. non p̄dicamus propter q̄stum vel ppriā laudē, sed propter manifestatiōnē diuinæ veritatis ad dei gloriā & fideliū salutē. r ¶Cōmēdā. nos. ad oēm cō. hoim. i. nō cōmēdam⁹ nos verbis, sed ex operationibus quæ facimus: commendabiles nos reddimus in conscientijs hominum. sed quoniam homines decipi possunt, nō autem deus, qui intuetur corda. j. Reg. xvj. b. ideo addit. Coram deo. sic igitur tria tangit hic, quę faciunt ad debitam executionem ministerij ecclesiastici. s. exterior & interior mundicia. recta intentio, doctrina sana. s ¶Qd̄ si etiā opertum est. Excludit obiectionem quæ fieri posset contra dicta. Dixit em̄ se docere in manifestatione veritatis: Posset aliqs obij̄cere in contrarium: eo q̄ multi contradicebant sibi: & sic non erat in dictis eius veritas manifestata. Ad hoc respōdet Apostolus, q̄ hoc non proueniebat ex parte suæ prædicationis, sed ex malicia contradicentium, quæ impediebat eos cognoscere veritatem. vnde Sap. j. A. In maliuolam animam non introibit sapientia. Et hoc est quod dicit: Quod si etiam opertum est euan. no. aliquib⁹ eius veritatem non capientibus. t ¶In his qui per. est operi. procedit ex malicia eorum. v ¶In quibus de⁹ hu. se. Hoc exponitur dupliciter. Vno modo de creatore huius mundi, qui ex demerito talium retrahit lumen suę gratię ab eis, & iustè, & sic per cōsequens excæcantur ex se. Aliter de diabolo, quem imitantur secularitèr viuentes: & sic potest dici deus hui⁹ seculi, sicut dicitur princeps huius mūdi, Io. xij. e, Nunc princeps hui⁹ mundi ejicietur foras. x ¶Excæcauit, secularitèr viuentes, auertendo eos à veritate. y ¶Vt non ful. il. euan. glo. Chri. in cordibus eorū. z ¶Qui scilicet Christus. a ¶Est ima. dei pa. & per cōsequēs est sontalis plenitudo luminis, secundū qd̄ dicitur Heb. j. a. Qui cū sit splēdor & figura substātię ei⁹ &c. Sed qa superi⁹ vocauit eu⁹ geliū suū, & huc vocat euāgeliū Christi, posset aliqs credere esse duplex euan

gelium: ideo

a ¶Lex spiritus, quam dominus dat non literis scriptam, sed per fidem animis intimatā.

† Vbi autem spiritus domini, ibi li. a

a ¶Intelligendi & faciendi. b ¶Illi habent velamen suæ cor. c ¶Etiam tunioret. d ¶Expedita ratione.

bertas. Nos uerò omnes reuelata fa b c

a ¶Gloriosum dominum. b ¶Per speculum rationis videntes.

cie domini gloriam speculantes, in d e

a ¶Vt eius imagō. dij sumus. vel dicitur Christus imago patris eadem cum illo. ¶Vt in essentia eum videamus. f

c eādem imaginem transformamur,

a ¶Euntes ab vna clara cognitione in aliam: vt illi quos spiritus dei ducit.

d † à claritate in claritatem, tanquam g

e à domini spiritu.

Cap. IIII.

Deo habentes hanc i

a ¶Dignitatem. ¶Vt spiritum alijs ministremus.

administrationem, ¶Non meritis.

k

iuxta quod miseri, l

cordiam dei consecuti sumus, non l

a ¶Pro aliquibus aduersis. b ¶Non solō aperta malased etiam cogitationes.

† deficimus, sed abdicamus occulta m n

a ¶Vt pseudo, qui videntur humiles. b ¶Hypocrisi.

dedecoris. Non ambulantes in astu o

¶Per falsa, vel pro quæstu prædicantes.

tia. Neque † adulterantes uerbum p

a ¶Quia manifeste videtur in nobis veritas.

dei, sed in manifestatione ueritatis. q

a ¶Commendabiles facientes. b ¶Sine comparatione ad uersiorum.

f Commendantes nosmetipsos ad o r

¶Non ad oculum. a ¶Rationabiliter. b ¶In tentione mea mamente.

s mnem conscientiam hominum cō

¶In beneplacito dei, vel esse deo hoc dico. a ¶Dixi nos prædicare in manifestatione veritatis, q̄ si etiā opertum.

ram deo. Quod si etiam opertū est t

a ¶Quod a nobis prædicatur. ¶Culpa horum est qui perire meruerunt.

euangelium nostrū, in his qui pere u

a ¶Pereuntibus, vel a verbis euangeliſ.

unt est opertū. In quibus deus hu v

a ¶A naturali ratione. b ¶Quia Christo non credunt.

ius seculi excecauit mentes infideli x

a ¶Vt non appareat eis, quod tamen lux est, b ¶Doctrina euangelij illuminans.

um, ut nō fulgeat illumināti euāge y

a ¶In quo prædicatur gloria diuinitatis, non solum infirmitas humanitatis. b ¶Vel quę. c ¶Quia de illo est. d ¶Qui videt me, videt & patrem.

k lij glorię Christi, qui est imago dei z a

stolus, q̄ hoc non proueniebat ex parte suæ prædicationis, sed ex malicia contradicentium, quæ impediebat eos cognoscere veritatem. vnde Sap. j. A. In maliuolam animam non introibit sa. Et hoc est quod dicit: Quod si etiam opertum est euan. no. aliquib⁹ eius veritatem non capientibus. t ¶In his qui per. est operi. procedit ex malicia eorum. v ¶In quibus de⁹ hu. se. Hoc exponitur dupliciter. Vno modo de creatore huius mundi, qui ex demerito talium retrahit lumen suę gratię ab eis, & iustè, & sic per cōsequens excæcantur ex se. Aliter de diabolo, quem imitantur secularitèr viuentes: & sic potest dici deus hui⁹ seculi, sicut dicitur princeps huius mūdi, Io. xij. e, Nunc princeps hui⁹ mundi ejicietur foras. x ¶Excæcauit, secularitèr viuentes, auertendo eos à veritate. y ¶Vt non ful. il. euan. glo. Chri. in cordibus eorū. z ¶Qui scilicet Christus. a ¶Est ima. dei pa. & per cōsequēs est sontalis plenitudo luminis, secundū qd̄ dicitur Heb. j. a. Qui cū sit splēdor & figura substātię ei⁹ &c. Sed qa superi⁹ vocauit eu⁹ geliū suū, & huc vocat euāgeliū Christi, posset aliqs credere esse duplex euan

gelium: ideo

non generauit deus filium in tempore. a ¶ Non enim. Q. Bene A dico gloriæ Christi. vel: Commendamus nos coram deo in manifestatione veritatis, & cætera talia facimus: & hoc propter Christum. b ¶ Lucem splen. Quod fuit in separatione elementorum. Cœperunt enim tenebræ, ex quo cōfusa moles cœli & terræ cœpit esse: post accedente luce quod factum est medius redditur. In quo proficientis hominis affectio significatur. vnde fuistis aliquando tenebræ, nunc autem lux in domino. c ¶ Scientiæ cla. Scientia gloriæ dei est qua scimus lumen esse quo tenebræ nræ illuminantur. d ¶ Habemus. Hactenus de altitudine scientiæ: hic de fragilitate carnis, quæ est ad gloriam, & si contra videatur. e ¶ Thesaurum. Dicit sacramentū dei quod fidelibus erogatur, perfidis absconditur. f ¶ Manifestetur. quidam enim de resurrectione dubitabant. g ¶ Ergo mors in nobis operatur. quia p mortem vitam Iesu consequimur: ergo mors nō est inutilis, sed operatur magnū quid in nobis. Sed vita qua delectamini in terrenis, operatur in vobis mortem æternam. Vel passiue, ergo. i. propter spem vitæ Iesu mors operat. i. à prædictis passionibus efficit in nobis. i. pmittim⁹ effici: sed p hoc vita efficit in vobis. i. fides plātatur. h ¶ ¶ Eundē spiri. fi. Aug. sup Iohan. Homel. xlvj. Tempora variata sunt, non fides illi venturum, nos venisse credimus.

B i ¶ Vobiscum. Non vos nobiscum vt inferiores, sed pares nobis sitis, si volueris. Et bene de vobis assero, qa omnia ista facimus propter vos instruendos nostro exemplo. Ita omnia ad vos spectāt: vt gratia dei abundans in nobis abundet in vobis, & per vos in alios. & per vos multos abunder gratiarum actione, vt vos & illi deo gratias agatis. In gloriam dei, id est ad ostendendum deum gloriosum. k ¶ Omnia enim pro. uos. Oia enim sustinet, vt nos paucos ad dei cœnam perducat, cui⁹ cōtumelia est, si veniāt pauci.

Sed licet

Nico. de Lyra.

Euangelium. ideo hoc remouet per hoc q̄ ipse eiusdem euangelij Christi⁹ est autor, apostolus autem minister tantū p̄dicator dicit. a ¶ Non enim nos. præ. tanquam autores euangelij. b ¶ Sed Iesum Christum dominum no. tantum. c ¶ Nos autē ser. ue. p Ie. administrando vobis doctrinam Christi. quo declarat per consequēs dicit. d ¶ Quoniam deus qui di. de tenebris spl. scilicet lucem corporalē creando & ipsam à tenebris separando, Geneſis. j. e ¶ ¶ Ipse illu. in cor. i. consimiliter lucem spūalē infudit ad cognitionē euāgelicæ veritatis non solū p nobis, sed etiam pro aliis iō subditur: f ¶ Ad il. si claret. idest ad manifestationem notitiæ diuinę. g ¶ In fa. Ie. Christi. i. relucentis in faciē eius inquantum per notitiam diuinam quæ traditur in euangelio, cognoscitur ipse Christus. h ¶ Habemus aūt. Hic consequenter agit de vsu ministerij eccl̄iæ quātū ad tolerātiā mali. Circa qd̄ primò ostēdit patiētiā ministrorū ecclēæ. scd̄ò cām huius patientiæ, ibi: Semper mortificationē. tertiò manifestat vtrunq; ibi: Semper enim nos. Circa primum dicit continuando se prædictis: Habemus autē thesaurum. idest illuminationem dei dictā. i ¶ In uasis fictilibus. quia in hoc mūdo sumus cōtemptibiles personę tribulationibus & angustijs expositæ. k ¶ Vt subli mitas. sublimitas. i. illud magnum quod facimus in ædificatione eccl̄iæ & gentium conuersione. l ¶ Sit uirtutis dei &c. idest deo totum attribuatur, & non humanæ potentiæ. diuitijs vel sapientiæ. quod posset fieri. si apostoli fuissent potentes, diuites, honorati: sicut est de lege Mahumeti: sed cōtrarij fuit in apostolis. ideo subditur. m ¶ In oīb. tribula. pati. sed non an. Ille angustiari dicitur proprie, q̄ non videt sibi patere aliquod remediū in tribulatiōe: & sic est de cōfidentib⁹ in hoc mūdo. ppter quod angustiātur in tribulatiōe, quādo sibi deficit mundanū remediū: sed sancti nō angustiātur, quia in tribulationib⁹ adest eis solatiū diuinum. n ¶ Aporriamur. id est. depauperamur: Et dicitur ab aporros Græcè quod est pauper Latine. o ¶ Sed non destituimur. quia sancti parum curant de subtractione diuitiarū cum sibi remaneant diuitiæ spirituales, quæ nō possunt violenter amoueri. p ¶ Persecu. patimur. fugiēdo de ciuitate in ciuitatē. q ¶ Sed non derelinquimur. Nam deus est socius vbique itineris nostri. r ¶ Humiliamur. id est, cōtemnimur. s ¶ Sed non confundimur. quia non sentimus in nobis debitam causam confusionis. t ¶ Deiicimur. i. ad periculum mortis impellimur. v ¶ Sed non perimur. quia deus semper liberat suos. Aliquando visibiliter, sicut liberauit tres pueros de camino ignis. Aliquando inuisibiliter eos de præsenti miseria trāsferens ad quietem. Sapiē. iij. a. Visi sunt oculis insipiētiū mori, illi autē sunt in pace. x ¶ Semper mortificationē. Hic consequenter ostendit patientiæ causam, & primò facit propositum. secundò manifestat per effectum, ibi: Propter. Ad euidentiam primi considerandum, q̄ in Christo fuit duplex status. Vnus mortis, inquantum carnem passibilem assumpsit, in qua pœnalitates huius vitæ & tādē mortē sustinuit. Alius est vitæ, inquantum vita gloriosa qua viuebat occulte anima sua a principio suæ conceptionis derivata fuit ad corpus in sua resurrectiōe, quia resurrexit in corpore glorioso. Hæc est igitur causa patiētiæ sanctorū. ex hoc enī q̄ sperāt firmiter conformari Christo resurgēti, patienter sustinent tribulationes huius mundi, in quib⁹ conformantur Christo patiēti. & hoc est quod dicit Apostolus Semper mor. Iesu Christi. i. conformationē ipsi patiēti. y ¶ In corpore nostro cir. id est vbique tribulationes patienter sustinentes. z ¶ Vt & uita Ie. gloriosa. a ¶ In corporibus nost. manifeste. in futura resurrectione. in qua resurget corpus immassibile & incorruptibile. b ¶ Semper enim &c. Repetitio est eiusdē sententiæ ad maiorē assertionē. & quia nō solū sancti patiērer tolerāt propter spem futurę resurrectiōis sed etiā qa animant ad hoc exēplo Christi patiēris: iō subdit Apsus. c ¶ Ergo mors. s. Christi. d ¶ In no. operatur. animando nos ad tolerantiā passionis. e ¶ Vita autem in uobis. i. vita Christi operatur in vobis, consolando spem resurrectiōis: ideo subditur: f ¶ Habētes aūt eun. spi. fi. sed mors Christi nō sic opat in vobis sicut i nobis. qa nō estis in talib⁹ tribulationib⁹ in quibus fumus: scitis tū saluari per eandē fidē. qua & nos. Qd̄ cōsequēter cōfirmat p scripturā. Psal. cv. a. g ¶ Sicut scriptū est. Credidi &c. & patet ex dictis litera vsq; ibi: h ¶ Omnia enim propter uos. i. oia facimus & sustinemus, propter uos in

k ij ¶ Instruendo

a ¶ i. prædicatio nostra non tendit ad nostram gloriam. vel lucra sed Christi.

inuisibilis. Nō enim nosmetipsos prædicamus, sed Iesum Christum

a ¶ Illum dominum. b ¶ Ministros.

dominum nostrum. Nos autem ser

a ¶ Qui nobis hoc inuinxit. ¶ Hoc facimus.

uos uestros per Iesum. Quoniam

¶ Præcepto solo fecit. a ¶ Hæc lux significat lucem quæ modo per nos datur.

deus qui dixit de tenebris lucem

a ¶ Lumen suum. i. se nobis infundit.

splendescere, ipse illuxit in cordibus

aa ¶ Vt illuminemus alios per scientiam de claritate. i. de essentia dei. & hoc in Christo qui est facies patris sine quo non cognoscitur.

nostris ad illuminationem † scientię claritatis dei in † faciem Iesu Christi.

a ¶ Illuxit. sed b ¶ i. fecentiam qua alios dotemus.

sti. Habemus autem thesaurum

a ¶ Corporibus fragilibus. b ¶ Vt tota altitudo dei esse videatur. & non nostri.

istum in uasis fictilibus, ut † sublimitas

¶ Vasa fictilia sunt & vere.

tas sit uirtutis dei, & non ex nobis.

a ¶ Quia nullus modus tribulandi abest.

In omnibus tribulationē patimur,

a ¶ De thesauro bene conscij. ¶ In animo. b ¶ Innumerat tribulationes quasdam. ¶ Pauperes sumus adeo, ut necessaria desint. aporros Græce: pauper.

sed non † angustiamur. † Aporria

a ¶ A thesauro dei, quia deus pascit. b ¶ De loco ad locū.

mur, sed nō destituimur. Persecutio

a ¶ A deo quin thesaurum custodiat.

nē patimur, sed nō derelinquimur.

a ¶ Affligimur. b ¶ Ad nec erubescimus.

Humiliamur, sed non cōfundi

a ¶ In mortis periculum. b ¶ A bono cessamus.

mur. Deiicimur, sed non perimus.

¶ Quid per singula? a ¶ Pro Iesu: vel quam primo Iesus sustinuit.

Semper mortificationem † Iesu in

a ¶ Non solum in animo, b ¶ Alijs propinantes. c ¶ Sicut mors.

cōrpore nostro circumferentes, ut

¶ Et gloria carnis. a ¶ Non tantum in animabus.

& uita Iesu in cōrporibus nostris

a ¶ Etiam inimicis. b ¶ Mortificationem Iesu circumferimus, & vere. ¶ Qua spe.

manifestetur. Semper enim nos

a ¶ Viuentibus, vel quibus licet viuere naturali vita. b ¶ In pericula mortis.

qui uiuimus, in mortem tradimur

a ¶ Pro amore Iesu. b ¶ Ambro. Hoc est non timemus mori, propter promissum resurrectionem. c ¶ Immortalis & impassibilis.

propter Iesum, ut & uita Iesu ma

a ¶ Quod videtur impossibile.

nifestetur in carne nostra mortali.

a ¶ Licet. b ¶ Quia hæc patimur mors dominum exercet in nobis, sed vos ad voluptates vitæ senditis.

Ergo mors in nobis operatur: uita

a ¶ Semp mors in nobis operatur, & p hoc patet q̄ habemus

autem in uobis. Habentes autem

a ¶ Quem propheta. b ¶ Qui est causa ii.

eundem spiritum fidei, sicut scri

a ¶ De illis patribus in quorum persona dicit David. b ¶ Aliter non perfectq; crederet. ¶ Ne fides esset inutilis.

ptum est: † Credidi propter quod

a ¶ Vt illi. b ¶ Futuram vitam.

& locutus sum: & nos credimus,

a ¶ Confitemur non timentes mala. quia

propter quod & loquimur. Sci

a ¶ Quia aliqui negabant resurrectionem.

entes quoniā qui suscitauit Iesum,

¶ In eadem gloria. ¶ Vt vitra non moriamur.

& nos † cū Iesu suscitabit, & cōstituet

a ¶ Quia vnius fidei in vna domo erunt.

uobiscum. Omnia enim propter

Diuisio.

Ephe. 5. b.

† facie.

† anxij red. dimur.

† sublimitas

† cognitio

† virtutis eminentia sit dei

Dan. 3. c.

† Laboramus.

Stat⁹ Christi duplex.

D

† domini

† Psal. cxv. a

† per Iesū

† dominū

a ¶Sed li. is qui. Quidqd est cõe pecori, exterior homo est. is E qui intus, hic est imago dei. b ¶Reno de dei in diẽ. i. assidue purior efficitur per ignem tribulationis.

GLOS. ORDINA.

Cap. V.

SCimus eni. Ordo: c ¶Scimus e. q ædi. i. corpus immortale habebim⁹, si corp⁹ p tribulationes dissoluat. Et ideo qñ sic dissoluit, vt cõditio & causa sit pmissa. Inde põt videri, quia habebimus. f ¶Nã. non solũ pro pñti inhabitatiõe, sed etiam g ¶In hoc. i. in cõsideratiõe huius tãte glorię. h ¶Ingemi. ex dilatione desiderij, qd' non faceremus, nisi certi. In cuius rei figura Axa filia Caleb petijt irriguũ superius & irriguũ inferius. vt nos lachrymas effundamus, nõ solũ pro pñtis incolat⁹ miseria, sed pro dilatiõe supnæ gloriæ. Ingemiscim⁹, qa cupimus sup innouationẽ aiæ, quã iam accepimus. k ¶Super. cu. i. dari aiæ indumentũ, non de terra corruptibile, sed i ¶De cæ. i. immortale & impassibile ad sistitudinem cælestium. Nos perfectiores pro dilatiõe gemimus, qa & minus pfecti, qui carnẽ fouẽt, inter quos se Apostol⁹ commemorat, ne illi de se minus sentiãt. & hoc est: dũ non spectamus ea quæ videntur &c.

Iosue. 15. d.

†Nam momentanea leuitas afflictiõis nostrę mirę supra modũ æternũ põdus gloriæ operatur in nobis. Non contemplantibus nobis quæ uidentur, sed quæ non uidentur. Quę enim uidentur† temporalia sunt, quæ autem non nident tur, æterna sunt. Cap. V.

F Nã etiã de hoc minori gemim⁹, qa hoc corpe exuimur. Et hoc est: Nã qui sum. in tabernaculo, gemim⁹. r ¶Quod no. ex. si hoc posset fieri. Vel, ingemiscimus, desiderio cęlestis. Deus au. hoc ef. Vel, Nolumus expoliari: deus ta. ef. vt immortalitatẽ cupiamus. d ¶Non ma. i. hoim complexione factã. s. nõ humanæ generationis ope productã, nec humanis fomentis auctã, sed à deo ineffabiliter compactã. e ¶Æternã. qa i ea sine fine manebit. l ¶Si ta. ue. gloria, pmissionis. m ¶Nõ nu. Hoc em desiderãt sancti, ne resurgentes recepto corpore nudi:

☞id est alie

Nicolaus de Lyra.

structũ do exemplo & verbo. a ¶Vt gra. s. dei. b ¶Abundans, à nobis in vos. c ¶Per mul. in gra. ab. in glo. i. vt multi resurgãt ad gratiarum actiones ad gloriam dei. d ¶Propter qd' Hic cõsequenter manifestat quod dixerat de patientia apostolorum in psecutiõe positorũ di. Propter q. i. ppter aiationẽ exemplo Christi passi, & propter spem resurrectionis in corpore mortali. e ¶Non defici. q. d. ad maiora sustinere parati sum⁹. f ¶Sed licet is qui foris. &c. i. ipa natura sẽsitiua tẽdat ad corruptionẽ ex pcessu ætatis & põdere tribulatiõis. g ¶Tamẽ is in. est. s. intellectiua natura. h ¶Reno. de die. p cul pæ purgationẽ & eius sequelæ. i ¶Id enim quod in præ. i. tribulatiões tpis pñtis. k ¶Momẽ. est & le. qa sunt breuis duratiõis & parui ponderis respectu pmij futuri, de quo subdit: l ¶In sub. æter. glo. pon. expectãtibus ipm. Et dicit in sublimitate, rõne dignitatis q est in pmio. A Eternũ, rõne duratiõis infinitæ. Pondus, rõne pciositatis: qa pciosa cõi modo loquẽdi dicunt magni ponderis, Vel aliter dr, Põdus, qa pmiũ gloriæ getat totaliter appetitũ in deo, sicut põdus getat graue in cẽtro. m ¶Nõ cõ. no. ea quæ G i. ista fiũt in nobis: quia non attendimus ad bona tpalia & visibilia, sed ad æterna & inuisibilia, pnũc, quæ per fidem à sanctis firmissimè creduntur, & per spem certitudinaliter expectantur.

¶In ca. iij. vbi dicitur in Postil. In faciem Christi.

ADDI. Hoc qd' dr, In faciẽ Christi, exponitur in glo. i. p Christum: qui est facies patris, fine quo non cognoscitur.

† pluribus gratias agẽtibꝰ exubꝰ ret

NICO. DE LY. Cap. V.

SCimus e. Hic cõsequẽter cõmendat ministeriũ noui Testamẽti ex fide siue ex pmio. Licet em de hoc retigerit capręcedẽ. aliqualiter, hic tñ tangit magis cõpletẽ. Et diuidit i tres ptes: qa primò tãgit de hac pmiatiõe, sed'ò de debita ad ipsam pmiationẽ pparatione, ibi: Et iõ cõtrẽdim⁹. tertiò de cã vtriusq;, ibi: Oĩa aũt. ex deo. Prima adhuc in duas: qa primò agit de hoc pmio. sed'ò de ei⁹ desiderio, ibi: Nã & in hoc ingemiscimus. Circa primũ sc̃iẽdũ, qd' dixerat in fine capli pcedẽtis, q ipi & alij apli nõ attẽdebãt ad bõa transitoria, sed ad æterna: iõ cõtinuando se ad dicta dicit: Sci. enĩ. i. certitudinem habem⁹ per fidem formatam. o ¶Quo. si ter. do. i. corp⁹ terrenũ nostrũ, qd' se habet ad aiam suo mõ, sicut dom⁹ ad inhabitantẽ. p ¶Dissol. per mortẽ. q ¶Qd' ædi. ex deo. ha. do. Qd' aliq exponunt de corpe gñoso in futura resurrectiõe habẽdo. qd' dr hic: Nõ manufactã, qa ꝑ tute naturę nõ erat glorioſum. r ¶Sed æ. qa ab æterno à deo pordinatã: sed qm Apls videt loq de hoc qd' statĩ post mortẽ realiter hr à sctis: sed corpis imortalitas hr tm in spe & nõ in retiõ mcli⁹ videt exponi de glia aiæ q statim hr à sanctis oĩno purgatis. Et dr habitatio, ppter excellẽtiã ipi⁹ aię ad dei capacitatẽ, Ioh. xiiij. a. In do. pris mei mã. mul. sunt. Dr etiã dom⁹ æterna & nõ manufacta: qa gloria cęlestis obtiuẽ deus est. q est increatus & æternus. s ¶Nã & in hoc. Hic cõsequẽter agit de appetitu hui⁹ pmij. & diuidit induas ptes: qa primò circa hoc ponit appetit⁹ vari⁹ naturæ & gratiæ. & q̃dã repugnãtia. sed'ò vnius victoria, ibi: Audientes igit. Circa primũ sciendũ, qp appetit⁹ est inclinatio seq̃ns formã. Est aũt in nobis duplex forma. s. naturalis & gr̃ę habitualis & p cõsequẽs duplex appetit⁹. s. naturæ & gr̃ę. Appetit⁹ aũt naturæ inclinat ad conseruandũ vnionẽ aię cũ corpe, & dissolutionẽ refugit & abhorret. Appetitus aũt gr̃æ inclinat ad cõsecutionẽ gl̃ię q cõsistit i clara visiõe dei & ei⁹ fruitiõe. Igit si aia posset cõseq gl̃iam absq; dissolutiõe corpis hui⁹ mortalis, appetit⁹ gr̃ę tẽderet in cõsecutionẽ gl̃ię cęlestis absq; retardatiõe p appetitũ naturalẽ. sed qa hoc nõ põt fieri, iõ appetit⁹ naturalis eo q refugit naturalẽ dissolutionẽ hanc, in hoc q̃dãmõ repugnat appetitui gr̃æ. & hoc est qd' dr: Nã & in hoc. i. desidera m⁹ cũ tẽdio dilatiõis. t ¶Ha. no. i. cõsecutionẽ gr̃ę. v ¶Super. vestimẽto glorię, qd' nõ cõuenit ex pricipijs intrinsecis naturę, sedã deo dat, ppter qd' idumẽtũ dr: x ¶Cupien. appetitu gr̃ę. y ¶Si ta. ue. & nõ nu. i. si absq; dissolutione corpis corruptibilis quo vtit aia vt vestimẽto, posset supindui gl̃ia. tũc absq; aliquo retardãte appetit⁹ gr̃æ in hoc ferret. sed qa hoc est impossibile, iõ retardat p nrãlẽ appetitũ dissolutionẽ corpis & aię abhorrẽtis. ppter qd' subdit: z ¶Nã & q su. i. i hoc corpe mortali. a ¶Inge. gra. de dissolutiõe corpis & aiæ. b ¶Eo q no. ex. s. e corpe p mortẽ.

☞ Sed superue.

a ¶Abundans gratia in nobis, diffundatur abunde in vos, vt abundantem inde gratiam agatis.

uos, ut grãtia abundans † per mul a b
tos in gratiarum actione abũdet in c

a ¶Vt vos imitemini nos non dicam pro vita Iesu. b ¶In tribulationibus.

gloriam dei. Prõpter quod non dẽ b d
a ¶Expolitus malis. e

a ficimus. Sed licet is qui fŏris est no f
a ¶Caro.

ster hõmo corrumpatur, tamen is g

a ¶Anima manita spe futuri, cui non accidit humanus furor. ¶Imago dei. b ¶In agnitionem dei. ¶Merito non deficimus.

b qui intus est renouatur de die in di h
a ¶Vbi non alij desolatio.

em. † Id enim quod in præsenti est i
a ¶Parum durans. b ¶Ad ferendum. c ¶Id tribulationis. i. minimum.

momentaneum & leue tribulatiõis k
a ¶Tribulationum: contra hoc quod dixit: id b ¶In cælo, contra: in præsenti.

nostræ, suprà modum in sublimita l
a ¶Contra: momentaneum. b ¶Contra: tribulationis. c ¶Contra: leue.

te æternum glõriæ põdus opera m
¶Quia. a ¶Appetentibus.

tur in nobis. Non cõtemplantibus nobis quæ uidentur, sed quæ non ¶Ideo non quę videntur: quia uidentur. Quę enim uidentur † temporalia sunt, quæ autem non nident tur, æterna sunt. Cap. V.

a ¶Pondus quidem gloriæ quia etiam in corporibus.

SCimus enim quo n
a ¶Vt. de terra & pcliuia ad terrestria. b ¶Caro in qua anima habitat. ¶Corpus.

c niam si terrestris dõ
b ¶Vbi semper inquietatur anima. b ¶Destruatur pro Christo.

mus nostra huius

habitationis dissolũatur, quòd ædi p q
a ¶Quod corpus immortale & plene firmatum. b ¶Tantum, quia non ministerio hominum. c ¶Ne dicam, habebimus, adeo certi. ¶In spe quod habituri sumus in re. d ¶Quietam animæ mansionem.

ficationem ex deo habemus domũ
a ¶Quia ab æterno factam.

d e non manufactam, sed æternam in r
f a ¶Inter cælestes. b ¶Habebimus domũ, nam de ea gemimus.

g h cælis. Nam & in hoc ingemisci s
a ¶In quo: ¶In hoc. s. ¶Ædificationem.

mus, habitationem nostram quæ t
a ¶Super virtutes animæ. b ¶Superindui cupiamus hac cõditione. ¶Et hoc fiet.

i k l de cælo est supẽrindui cupientes, si v x
a ¶Virtutibus fide & cæteris. ¶Depositio corpore. y
b ¶Virtutibus. ¶Ne id de nudis putetur.

m tñ uestiti & non nudi inueniamur.
a ¶De illo gemimus. b ¶In hac habitatione. c ¶Sarcina carnis granati gemimus.

n o p Nam & q sum⁹ ĩ tabernacl'o isto ig e
a ¶Depressi. ¶Passionibus. b ¶Carne, vel corpore, vel ideo. ¶Vel quod. c ¶Affectu naturæ gemimus orando ne spoliemur spiritu sancto. & sic induamur gloria dei. tunc enim superindui promissa gloria poterimus immortalitatis, si exuti corpore non dispoliati a spiritu sancto fuerimus.

q r miscimus † grauati, eõ q nõlum⁹ ex b

A id est alieni à promissa gloria inueniãtur. Hoc em ꝓp⁹ est: vt induri ☞ corpore, superinduantur gloria, quæ est imutatio i claritate. Grauati eo, corpore: quo tamẽ nolumus mortẽ nobis tolli, sed superindui. i. à deo vestiri stola immortalitatis, ita vt vita immortalitatis destruat mortalitatem, nõ vt superuaniat, sed, a ¶ Vt absorbeatur. Ita vt nusq̃ sit mortalitas. Non infra, non supra, non intra, non extra. Ab 1.Co.15.g. ſorpta est enim mors in victoria. ¶ Aug. Grauari corpore. Et quia grauationis causa non natura & substantia corporis, sed eius corruptio, nolumus expoliari corpore si fieri potest, sed eius immortalitate ve †parauit †arrabonẽ stiri. quia & si à malis ad bona transeamus, tamen ipse transitus est amarus. & si †Confidẽ- corpus grauat animam, & habet incitamenta vitiorum, non tamen omnia mala ex eo. Nec fuit eius corruptio peccati causa, sed pœna: non fecit peccatricem animam, sed peccatrix anima eam carnem scilicet corrumpit. Non est pur⁹ à vitijs. diabolus: qui non habet carnem. Nolumus expoliari. Ecce vox naturæ, confessio pœnæ. graue est corpus & onerosum, & tamen non libenter deseritur. Pius enim mẽtis ratione dissolui cupit, & esse cum Christo. Sẽsus autem carnis refugit & recusat.

a ¶ Ne vltra possit mori.

[a] poliari, sed superuestiri: ut absorbẽa [a] tur quod mortale est à uita. Qui au- [c]

a ¶ Vt velimus immortalitatem. [d]

tem † efficit nos in hõcipsum deus: qui dedit nobis † pignus spiritus. [e]

a ¶ Huius rei implendæ. a ¶ Confuta audacia vtentes. b ¶ Sumus.

b † Audentes igitur semper et scien- [f] tes, quoniam dum sumus in hoc [h]

a ¶ Quod confirmat audaciã nostram. ¶ Quid sumus illud. a ¶ Mortali. b ¶ Remoti sumus specie, tamen in mente habentes ipsum per fidem.

[c] corpõre peregrinamur à domino. [i]

a ¶ Inuisibilium. b ¶ Ad deum tendimus. c ¶ Præsentiam eorum.

[d] Per fidẽm enim ambulam⁹, & nõn [k] [l]

a ¶ Sumus audentes & scientes hoc, audentes autem, mente, ¶ Ab actu non quiescimus, & si durum sit,

per speciem. Audemus autem, & [m] [n]

a ¶ Opere. ¶ Non tristamur, non murmuramus in aduersis. b ¶ Nos dico cupientes.

† bonam uoluntatem habemus ma- [o]

a ¶ Remoueri. ¶ Quam hic morari.

gis peregrinari à corpore, & præsen- [p]

¶ Apud. ¶ Quia illi volumus adhærere. b ¶ Omnibus modis.

tes esse ad deum. Et ideo cõtendi- [q] [r]

a ¶ Vt nunc. b ¶ Vt tunc. ¶ Quando astabimus ei.

mus siue absentes siue prẽsentes pla- [s] [t]

a ¶ Vt hic & ibi placeamus. ¶ Contendimus: Vel, Præsentes illi erimus, & vere. ¶ Ideo dico præsentes. b ¶ Bonos & malos.

cere illi. Omnes enim nos manife- [x]

a ¶ Iudicem Christum.

stari oportet ante tribunal Christi, [y]

a ¶ A similitudine mesſorum. b ¶ Bonus & malus.

[e] ut rẽferat unusquisque † propria [z]

¶ Plus vel minus.

corporis, prout gessit siue bonum

¶ Et quia ante, tribunal.

siue malum. Scientes ergo † timo- [z]

¶ Quam caste timendus est deus. ¶ Vt timeant.

[g] rem domini, hominib⁹ suademus: [a]

B via. Sic ergo ambulemus tanquam in via simus quia ipse rex patriæ Christus est, & ibi: veritas: hic autem via est. Quo im⁹ ad Christum? Qua per Christum? Ipse enim Ioh.14.a. ait: Ego sum via veritas, & vita. Est enim illuminatio per fidem, & illuminatio per speciem modo per fidem tantum illuminamur, non per speciẽ. Homini enim vitam agenti adhuc mortalem non potest contingere, vt dimoto & discusso omni nubilo phantasiarum corporalium secretissima incõmutabilis veritatis luce potiatur, & mente penitus à consuetudine huius vitæ alienata, constanter & indecli nabiliter illi hæreat. e ¶ Vt referat unusquisq̃. etiam pueri, q si non per se, per alios gesserunt dum per eos crediderunt vel non crediderũt, secundum quod iudicantur, n õ secundum quod gestu ri erant, si diu viuerent. Dicit enim: prout gessit in corpore, non vt gesturus erat si viueret, Frustra ergo homo post hoc corpus sibi promittit quod hic in corpore comparare neglexit. f ¶ Propria cor. Aug. Quia nullus mereꝫ, nisi dũ in corpore est. Quẽ sensum cõfirmat alia trãslatio, q̃ ita habet: Vt referat vnusq̃sq̃ scd̃m ea q̃ gessit p corpus. Per corp⁹ q̃ppe, nõ q̃ omnia geranꝫ motu corporis, sed p corp⁹. i. p tẽpus q̃ quisq̃ vixit in corpore. Hic em õme meritũ cõparaꝫ, q̃ possit post hanc vitã q̃spiã releuari vel grauari. Nã etiã ista q̃ p defũctis cõmendãdis frequẽtat ecclesia, nõ oĩb⁹ p. sunt & q̃re nõ: nisi p differẽtiã vitæ, quã q̃sq̃ gessit i corpore. Quia etiã hoc meritũ sibi quisq̃ dũ in corpore viueret, cõparauit, vt ei Sacrificia possint ista ꝓdesse. Cũ ergo sacrificia vel altaris vel quarũcũq̃ eleemoſynæ aĩab⁹ mosinarũ, p baptizatis defũctis animabus offeruntur, p valde bonis qd̃ ꝓsint. gratiarũactiões sunt. Pro non valde malis, ppitiatiões. Pro valde malis, & si nulla sint adiumẽta mortuorũ, q̃lescũq̃ viuorũ cõsolatiões sunt. Quib⁹ aũt ꝓsũt, vel ad hoc ꝓsunt, vt sit plena remissio. Vel certe vt tolerabilior fiat ipsa damnatio. g ¶ Suademus, vt credant & ꝓuideant sibi, quia quorũdã prauiloqa dies domini

Nicolaus de Lyra. ☞ in dubium

c ¶ Sed supue. i. gloriꝫ vestimẽto. nõ tñ ita q̃ mortalitas corporis maneat cũ gloria aĩæ: qa hoc est ipossibile nobis: sed in solo Christo factũ fuit p dispẽsationẽ dei ad op⁹ redẽptiõis nr̃æ: iõ subditur. b ¶ Vt absor. qd̃ mor. ẽ. i. vt immortalitas p gloriã superuenientem

C uenientẽ tollaꝫ, corpis idẽtitate manẽte: qd̃ fiet in resurrectiõe. sed qa oportet mortẽ iteruenire, quã refugit appetitus naturalis, ideo est ibi repugnãtia appetituũ, verũtamẽ qa vterq̃ appetit⁹ ẽ à deo, à q̃ est natura & gra, iõ subdit: c ¶ Qui aũt ef. nos in. i. habẽtes vtrũq̃ appetitũ. d ¶ De⁹. q dedit naturã ad quã talis inclinatio seq̃t, lr̃ & gram p quã spũsſctũs habitat i nobis. ideo sequit: e ¶ Qui de. no. pi. Est em spũsſanct⁹ pign⁹ ghiæ rõne ꝓdicta j. c. huius epl̃æ. f ¶ Audẽtes igi. Hic cõ sequẽter ostẽdit, qs dictorũ appetitũ vi cat i lctis hoil⁹, di. Audẽtes igi. i. absq̃ formidine mortis desideramus gloriam. g ¶ Sciẽs. i. certitudinẽ habẽtes. h Quo. dũ su. in. ſ. mortali. i ¶ Peregri. à dño. i. oportet nos esse separatos ab eo. k ¶ Per fidẽ eni ã. i. ænigmatib⁹ tm̃ deũ cognoscimus: l ¶ Et nõ p spe. i. clarẽ, facie ad faciẽ, ppẽ qd̃ subdit: m ¶ Audem⁹ au. Fortitudo Circa qd̃ sciẽdũ, q̃ adfortitudinẽ politicã duplex. ĩ piculis mortis sufficit nõ tristari irrõnabiliter, sed fortitudo infusa nõ solũ hoc facit, sed etiã facit aliq̃n in talibus delectari, Act. v. g. Ibãt apl̃i gaudẽtes à cõspectu cõcilij, qm̃ digni habiti sunt p noĩe Iesu cõtumeliã pati. & hoc ẽ qd̃ dicit Apostol⁹: Audemus. sine trepidatione. n ¶ Et bonam uoluntatem habemus. ideſt delectationem in mente. o ¶ Magis pegri. à cor. i. dissolutionẽ hui⁹ corpis per mortẽ subire. p ¶ Et præsen. eẽ ad de. vt p hoc habeamus clarã dei visionẽ & perfectã fruitionẽ. & sic appetitus gr̃æ vincit ĩ sctis appetitũ naturæ. Per hoc aũt D qd̃ dicit Apl̃s hic, excludit error dicentiũ Erroris cõ- aĩas sanctas à corporib⁹ exutas à visione utatio. diuina retardari vsq̃ ad iudiciũ. qa dicit f Apostol⁹: Bonã volũtatẽ habem⁹ magis peregrinari à corpore p mortẽ, & p̃sentes esse ad deũ. Ex quo patet ĩtẽtionẽ ei⁹ esse, q̃ animæ sanctæ nihil habẽtes purgandũ, exutæ corporib⁹, stati sunt deo p̃sentes p apertã visionẽ. q ¶ Et ideo cõ, Hic cõ †ea buæfi sequẽter agit de p̃paratiõe ad hoc p̃miũ unt p cor- cõsequendũ, q̃ p̃paratio triplex est, secũda pus, iuxta ponitur ibi: Scientes ergo, tertia ibi: Iraq̃ id qd̃ fecit nos. Prima aũt p̃paratio per hoc est, q̃ hõ quærit placere deo, qui est dator hui⁹ præmĩ. & hoc est quod dicit: Et ideo propter †terrorem consecutionem gloriæ. r ¶ Contendimus. ideſt cum quadam pugna resillum. stimus mundi, carnis & diaboli tentationibus s ¶ Siue præsentes siue absentes. quasi dicat ad hoc incitamur. Siue absen. ideſt dum sumus in præsenti vita: t ¶ Siue præsentes. deo per gloriam, supple vt poterimus. v ¶ Placere illi. per dictam resistentiam. Et subdit huius resistentiæ causam dicens.

x ¶ Omnes enim nos manifestari oportet ante tri. Christi. ideſt ante eius iudiciariam potestatem. Vnde tanguntur hic quinq̃ condition es extremi iudicij scilicet eius inuitabilitas, ibi: Oportet nos. generalitas, ibi: Omnes. claritas, ibi: Manifestari: quia iudicium apparebit omnibus iustum ſingulis videntibus omnia bona & mala aliorum. iudiciaria potestas: ibi, Ante tribunal. iudicis sublimitas, ibi: Christi qui scilicet est verus hõ & verus deus. y ¶ Vt referat unusquisq̃ propria corporis, prout gessit siue bonum siue ma. &c. ideſt pœnam vel præmium pro his quæ gesserit viuens in corpore. Nec per hoc excluduntur à iudicio pueri, qui nihil in proprio corpore meruerunt vel demeruerunt: quia dñudicabuntur secundum ea quæ circa eos ab alijs sunt facta vel omiſſa, inquantum sunt ab alijs baptizati vel non. Diuiſio z ¶ Scientes ergo timorem domini, &c. Hic ponitur secunda præparatio ad præmium, quæ est ſollicitudo de salute proximorum. Et diuiditur in duas. quia primò ponitur hæc ſollicitudo. secundò ſollicitudinis ratio, ibi: Charitas enim Christi. Circa primum dicit Apostolus: Scientes ergo timorem domini. ideſt quòd valde timendus est dominus, qui omnes est iudicaturus, vt dictum est. a ¶ ¶ Suademus hominibus, fidem & mores quia vnicuiq̃ mandauit dominus de ꝓximo. Ecc. xvii. b.

k iñ ☞ Deo autem

in dubium venit. a ¶Deo aũt ma.su. quia hoc p̃dicam⁹ qđ iubet de⁹. b ¶Siue enim mẽ. Q. De nobis vtiq; gloriari potestis, quia quidqd agim⁹, vel est honor dei, vel vtilitas proximi. Siue excedimus. i. si nos cõmendam⁹, in quo putamur insensati deo est. i. ad honorem dei, quĩ sic nos exaltauit. Siue sobrĩ: Vt non alta de nobis dicamus ad vestrã vtilitatem. Siue enim mẽte excedim⁹. vbi audiuit, quod non licet homini loq. Deo est: Non vobis, qui non potestis capere. ¶Aug. Siue enim mente excedimus. Excessum mentis dicit, q̃ mente eleuantur ad intelligenda cælestia. Extasis, verbum Græcum est: Latinè vno verbo exponi potest, si dicatur excessus. In excessu mentis duo intelliguntur, vel pauor, vel intentio ad superna: ita vt quodammodo à memoria labantur inferiora. In hoc mẽtis excessu fuerunt omnes sancti, quibus arcana dei mundum istũ excedẽtia reuelata sunt. de hoc loquitur hic Paulus: Siue enim. Si superbè putatur locutus, qđ est quasi insania, dum se laudat verum dicens, dimittendum est deo, nõ ab homine temere iudicandum. Si non

†Insamin⁹ vel rapti sumus extra nos Iohã.1.g.

iactanter, sed ad gloriam audiẽtium, Corinthijs proficit. c ¶Siue, cum, so.su. condescendendo. d ¶Vobis. quia sic loquimur, vt capere possitis. Isti sunt angeli de quibus dominus ait in euãgelio: Videbitis cælum apertũ, & angelos ascẽdentes & descendẽtes super filium hominis. hos eosdẽ angelos vidit Iacob in scalis ascendentes & descendẽtes. e ¶Charitas e. Chr. ur. nos. quia Christ⁹ Charitate pro nobis mortuus est. tunc cõstat omnes mortuos fuisse in Adam: pro quibus mortuus est Christus, vt eos à morte liberaret. Quę gratia ne inutilis sit hominibus, apostoli vt eos illiciant necessario se laudant. per gloriam enim & meritum apostolorum agnoscitur gratia & beneficium Christi. f ¶Si unus pro oĩ. i. si Christus pro omnibus q̃tum ad se, etsi non omnibus profuit. ergo & omnes homines debent mori pro honore illius. Et quia hoc est: g ¶Qui uiu. In corpore, non sibi, sed volũtati dei. Quod debẽt: quia etsi Christus vsq; ad mortem fuit infirmus, iniuriatus: iam post resurrectionẽ non est, sed apparet qđ esse videbatur. vnde: Cum exaltaueritis filium hominis, tunc cognoscetis quia ego sum. Vicem ergo ei reddant quasi deo, non homini solum pro eis passo. h ¶Neminem no. id est laudamus: i ¶Secundum car. i. sua quærentem, non quæ Christi: temporalia, non æterna. Nec hoc debet facere aliquis, quia etsi Christ⁹ fuit mortalis sicut ego, per qđ cum putaui hominem esse tantum, dum eram infidelis: tamen iam est immortalis, & ita securi sumus de præmio. Si quis ergo in Christo est renatus nouus, illi iam spe transijt mortalitas, & transibit, & dabitur noua immortalitas. Vel, si quis nouus, vetus lex transijt illi, & nouam habet. Neminem no. secundum carnem. Vitam futuram ita certa spe tenet, quasi iam sit præsens, quæ in Christo surgente impleta est. quæ non est secundum carnem: non quin in eadem carnis substantia, sed non in eadem qualitate corruptiõis, quæ nomine carnis signatur. k ¶Et si cognouimus Christũ, secũdum carnem. id est carnis mortalitatem ante resurrectionem, sed iam post non no. quia iam non moritur. Vnde ait: Ad patrem vado, & iam non videbitis me. i. nunc̃ vlterius. s. qđ modo sum. i. mortalis. Et iterum: Nisi abiero paracletus non veniet. hoc est, non potestis capere spiritũ q̃diu secundum carnem me nosse persistitis. Et quia omnes in Christo sumus spe: & si non in re. Si qua ergo in Christo noua creatura, vetera transierunt. Innouatis fide transit spe mortalitas: & adest nouitas resurrectionis. ¶Et si cognouimus secundum. Quia q̃uis dum infidelis intellexit Christum in lege p̃mis̃ esse sed⁹ carnem, vt legalia obseruaret & seruari p̃ciperet: sed tamen nõ iam post conuersionẽ nũc ita esse, sed vmbra cessat.

☞Vetera

a ¶In hoc. b ¶Approbati, quod non pseudo. c ¶Quantum in me est, in quo non remanet. ¶Deo.

a deo aũtem manifesti sumus. Spero b

¶Etiã non confiteamini. a ¶Approbatos. ¶Non arroganter hoc dicimus sicut nec prius cum diceremus: non sumus sicut plurimi &c.

autem & in conscientijs uestris mã-

a ¶Sicut nec prius. b ¶In his.

nifestos nos esse. Nõ iterum cõm- c

a ¶Talia dicendo. b ¶Materiam vel opportunitatem.

mendamus nos uobis, sed occasio- d

a ¶Quod vobis necesse est. b ¶Contra pseudo, qui per elationem gloriantur se ab illis doctos, qui cum domino fuerunt. c ¶Quia & ego Apostolus sum vt hi, a quibus se tacitant didicisse.

nem dãmus uobis gloriandi pro nõ

a ¶Quod possitis dicere. b ¶Reprimendos. c ¶In conspectu hominum vt hypocritæ. ¶In exterioribus, vt in circumcisione.

bis, ut habeãtis ad eos qui in facie e f

a ¶Spiritualibus. ¶Vt superbiam reprimant per cordis humilitatem.

gloriantur, & non in corde. Siue e- g h

a ¶Contemplatione rationis. b ¶Omnia temporalia. c ¶Soli qui cognoscit excessum nostrũ. ¶Ad honorẽ dei est.

nim †mẽte excedimus dẽo, siue i

a ¶Cõdescendendo. b ¶Ad vestrã vtilitatem. c ¶Pro vobis est totum, charitas enim vrget, vt omnia pro vobis faciam⁹. ¶Amor quẽ erga nos exhibuit cõdescẽdẽdo.

d e sobrĩ sumus uobis. Charitas e- k

nim Christi urget nos, æstimantes l

a ¶Solus sufficiens sine legalibus omnibus, vel iustus sine peccato.

f hoc, †quoniam si unus pro omni-

¶Alij. a ¶In peccato. ¶Vestiari per eum. nec alio egent. cessat ergo lex.

bus mortuus est, ergo omnes mor- m

¶Etiam ideo.

tui sunt. Et pro omnibus mortuus

a ¶Viribus. ¶Per repromissionem. b ¶Non viribus suis, non suæ voluntati priuatæ deputent.

g est Christus, ut & qui uiuunt, iam

a ¶ ¶Non in spe terrenorũ, sed in spe resurrectionis viuãt.

non sibi uiuant, sed ei qui pro eis

a ¶Vt moreretur peccato. b ¶Vt in nouitate ambulemus.

mortuus est & resurrexit. Itaq; nos n

a ¶Si. amodo adeo certi sumus de gloria æterna, vel de eadem resurrectione. ¶Tempore gratiæ. b ¶Esse viuentem.

h i †ex hoc neminẽm nouimus secun-

a ¶Qui secundum carnales obseruãtias viuat.

k dum cãrnem. Et si cognouimus o

¶Mortalem.

secundum carnem Christũ, sed nũc p

a ¶Deo au. ma. su. qui videt corda, q̃ talia non prædicam⁹ propter quæstum vel propriam laudem, sed intentione recta. b ¶Spero au. & in con. ue. ma. n. es. q. d. ita conuersati sumus inter vos q̃ non potuis rationabiliter iudicare prædicationẽ nostram procedere nisi ex conscientiæ puritate. Sed quia posset aliqs dicere, q̃ in hoc iactãter se commẽdaret, ideo hoc remouet dicens: c ¶Non ite. cõ. nos uo. Et dicit iterum: quia iam supra dixerat aliqua quæ videbantur ad suam cõmẽdationem esse. d ¶Sed oc. da. uo. gl. p. o. cõtra pseudo apostolos, qui dicebant se doctos à Petro, Iacobo & Iohanne: quasi in hoc detrahentes Apli doctrinæ. Poterant igitur Corinthij cõtra eos gloriari, q̃ erant edocti à doctore perfecto, & vsq; ad tertium cælum rapto. e ¶Vt ha. ad e. s. pseudo apls̃ repellendos. de quibus subditur: f ¶Qui in fa. g. i. in apparentia sanctitatis exterius. g ¶Et nõ in c. i. in puritate conscientiæ. h ¶Siue enim mã. ex. d. per contemplationem diuinorũ supra nos, extasim patiendo. i ¶Siue so. su. nos humanæ conuersationi conformando. Bria enim Græcè mẽnsura Latine. Apostoli enim medij erant inter deum & populum: & ideo eleuabantur aliq̃n per excessum mentis, accipiẽdo diuinas illuminationes, & aliq̃n conformabãt se hominum fragilitati. vt conuenientius traderent eis diuina, sicut Gen. xxviij. c. dicitur q̃ angeli ascendebant & descendebant in scala Iacob. k ¶Charitas e. Hic ponit consequenter huius sollicitudinis ratio, quæ est charitas ad proximũ. ideo dicit: Chari. e. Ch. quæ se extendit ad proximum. j. Ioh. iij. d. Hoc mandatum habemus à deo, vt qui diligit deũ, diligat & fratrem suum. Et vnde prouocetur hæc charitas ostendit: di. l ¶Aestimantes H &c. m. est. s. Christus pro salute omniũ q̃tũ ad sufficientiã. Et accipit hic si, pro qa: qa ita est. Ex quo cõcludit: m ¶Ergo oẽs m. sunt. i. ita debent viuere acsi omnes essent mortui sibĩpsis nihil de p prijs desiderijs curantes: & sicviuũt Christo, vitam propriã ordinantes ad ei⁹ honorẽ. vñ dicit Apls Gal. ij. a. Viuo iã nõ ego, viuit verò in me Christ⁹. n ¶Itaq; nos. Hic ponitur tertia præparatio ad p̃miũ cõsequendũ, quę est abdicatio carnaliũ affectuũ: q̃ licet sit aliqualiter tacta p̃te p̃cedẽti, tñ hic tangit pleni⁹. ideo cõtinuando se immediatè p̃cedentib⁹ dicit: Itaq; nos ex hoc ne. no. se. c. i. cũ nemie so cietatẽ cõtraxim⁹. moti carnali affectuõe. Sed qa posset aliqs obijcere, q̃ apli multũ dilexerẽt Christũ etiã sed⁹m p̃nã corpalem. ideo subdit Apls in p̃sona apkorũ q cũ Christo fuerũt corpaliter. o ¶Et si cog. se. car. Christũ. i. affecti eius p̃sentia corporali. p ¶Sed nũc iã nõ no. illo. s. mõ, sed meliori. vñ dixit apostolis Saluator Iohãnis. xvj. b. Expedit vobis vt ego vadã: subtrahendo vobis corporalem meam præsentiam. Quod exponens Aug. dicit: quòd apostoli adhuc carnales exeuntes afficiebantur ad Christum, sicut homo carnalis ad amicum suum. propter quod impediebantur assurgere ad spiritualem & sublimiorem diligendi modum. vnde dicit ibi Saluator: Si enim non abiero, paracletus non veniet ad vos. ¶Notandum, quòd Manichæus negans veram carnem in Christo fuisse ex hoc loco confirmabat errorem suum, quia dicit Apostolus: Et si cognouim⁹ secũdũ carnẽ Christũ &c. qa cõtra eum arguebat ex verbo Apostoli Ro. j. vbi dicit de Christo, qui factus est ei ex semine Dauid secundum carnem. ergo veram carnem habuit. Ad qđ respondebat di. q̃ Apostolus primò fuit opinionis illius: & sic loquitur scribens ad Romanos. sed post ea videns huius opinionis falsitatem retractauit hic eam di. Et si cognouimus sed⁹m car. Christum. i. si fuimus aliquando huius opinionis. s. quòd Christus haberet carnem ex semine Dauid, Sed nunc iam non nouimus. i. hãc opinionem tanquã falsam mutauimus. Sed hoc dictũ Manichæi improbat Aug. dupliciter.

Error Manichæi

☞Primũ

Iohã.7.c. Ibidẽ.16.b

† 33. di. c. vsq; adeo. 8. q. 1. c. in scripturis.

† Posthac Iohã.8.d.

☞ a ¶ Vetera. Oino vet⁹ Testamētū, & oīa ad veterē hominē, per-
A tinētia. b ¶ Noua. Venerūt nouū Testamentū, & oīa noui ho-
minis. Vetera. vt error idololatrię, & veritas vnius dei successit.
c ¶ Deus e. in Chr. Per hoc intelligit̄ pater esse in filio, & filī in
pr̄e. qa vna est eorū substātia. ubi est vnitas, vbi nulla diuersitas: &
ideo alr in altero est, qa & imago & similitu
do eorum vna est. d ¶ Recōci. Recon
ciliamur cōsitendo peccata, & pœnitēdo
† Ampli⁹ ei q nos sibi recōciliat. & debetis & pote
stis. e ¶ Pro no. pe. fe. Vsus est veteris
Testamēti peccata dici sacrificia, p peccatis.
Vel, pctm̄ dr̄ similitudo carnis pcti. Vñ dicit
Roma. 8. a. de pctō deleuit vel dānauit pctm̄. i. de si-
militudine carnis pcti: qa misit deus filiū
suū in similitudinē carnis pcti. Ita etiā maledi
ctū, p morte accipit, q̄ de maledicto deiue
Deu. 21. d. nit, vt verē dictū in lege intelligat. Maledi
ctus oīs q̄ pēdet in ligno. Quid est qd̄ ait
Gen. 3. d. maledicti⁹? i. terra es in terrā ibis. Quid est
quod dicit: oīs⁹ qa & Christ⁹ q pepēdit in
ligno cū esset vera vita, mortuus est vera
morte nō ficta. f ¶ Vt nos ef. iu. dei.
i. vt iustificaremur à deo: qa ex deo tm̄ est
Ps. 3. b. oīs cōsummatio. Attēde, q̄ sicut eū legit:
Dñs est sal⁹, nō ea sal⁹ intelligit qua dns sa
lus est, sed qua salui sunt, quos ipse saluat.
† Imputās Sic eū legit dei iustitia: nō est illa intelle-
gēda qua deus iust⁹ est, sed qua iusti sunt
homines quos gratia sua iustificat.

GLO. ORDI.

ADiu. &c. Sequit: Cap. VI.
g ¶ Ne in ua. Gratia dei est
remissio peccatorū, quā in va
nū recipit, qui nō post se exer-
cet in bonis, vel qui in legalibus confidit.
† Rogante h ¶ Nunc tē. Quod nō in lege veteri,
vel nunc, non cras, non post annum:
quia statim in obitu fidelis: salus datur.
☞ Vt non

B

Nicolaus de Lyra.

† De pœni. di. 2. c. fiem ✠ Primò q̄ res falsa nō potest cognosci
§. vū dauid & ideo si Apostolus illā opinionē falsam
reputaret, nō diceret: Cognouim⁹ secun-
dum carnē Christū. Secūdo: quia dicit an
te immediate: Neminē nouim⁹ secundū
carnē, propter quod ad eundē sensum de
bet referri: & sic Apostolus nullū hoīem
cognouisset habere verā carnē, quod est
falsum: ideo standū est expositioni primę.
ex qua cōcluditur qd̄ subditur. a ¶ Si
qua er. &c. Et accipitur si pro quia: quia
† Obsecra mus quicūq; baptizatus in Christo, factus est
noua creatura per gratiā baptismalē quæ
datur per creationē. b ¶ Vetera tran.
id est affectus carnales debent in eo abiici.
c ¶ Et ecce fa. sunt no. om. per spiritū
sanctū mentē renouantē, & per cōsequēs
exteriorē actionē. d ¶ Omnia au. Post
† Isa. 49. c. quām Apostolus egit, de pmio, & de præ
paratione ad ipsum, hic cōsequenter agit
de causa vtriusq;. Et primo, pponit intē-
tum. secundò declarat, ppositū, ibi Quo-
niā quidē. Circa primū dicit, q̄ causa effe-
ctiua vtriusq;, scilicet præmij & præpara
tionis ad ipsum, est ipse deus: ministri ve-
rò ecclesiæ solū cooperantur ministeriali
ter exterius. & hoc est quod dicitur, Oīa autem ex deo. scilicet
præmij & præparationis. e ¶ Qui nos recō. sibi per Chri.
hoc beneficiū cōmune est oībus Christianis. f ¶ Et dedit no.
mi. recō. i. officiū prædicādi hāc recōciliationē: qd̄ est speciale
ministris ecclesiæ. g ¶ Quoniā quidē. Hic cōsequēter ponit pro
positi declarationē. & secūdò subdit bonā exhortationē, ibi: Ob
secramus. Circa primū primò declarat qd̄ dictū est de recōciliatio
ne facta per Christū. Erat em̄ de⁹ & homo ī vno supposito: & sic
de⁹ hāc recōciliationē fecit, per hūanitatē, tāq̄ p instrm̄ sibi cōiun
ctū: qd̄ nulli alteri cōuenit. & hoc est qd̄ dicit, Quo. q. &c. nō so
lū p essentiā, p̄sentiā, & potētiā: sicut est in alijs sec'm hūanitatis
assumptionem;

a ¶ Posquam veritas venit. b ¶ Et quia Christus iam
non est secundum carnem.

† iām non nouimus. Si † q̄a ergo a
a ¶ Nouus renatus vt vos. b ¶ Carnalis obseruantia &
voluptas carnis.
a in Christo nōua creatura est, uetera b
a ¶ Omnes noui qui in Christo.
b trāsierunt, † ecce facta sunt nōua o/ c
a ¶ In Christo tamen. b ¶ Patre. c ¶ Pater.
mnia. Omniā autem ex dēo, q̄i nos d
e
a ¶ Incarnatum verbum.
reconciliauit sibi per Christū, & f
a ¶ Vicarijs apostolis: quod non pseudo.
dedit nōbis ministerium reconcilia
a ¶ Deus per Christum. b ¶ Pater. ¶ Qui nihil nō pōt. g
c tionis. Quoniamquidem dēus erat
a ¶ Ego potuit Christus reconciliare, quia deus erat in
eo. vnde. Pater in me est, & ego in ipso. b ¶ Elec
tos de mundo.
in Christō mundum reconcilians h
a ¶ Hoc modo reconciliant. b ¶ Non putiens æter
naliter. c ¶ Tam originalia quam actualia.
sibi, nōn † reputans illis delicta i
a ¶ Hoc modo dedit nobis deus ministerium: quia
b ¶ Prædicationem fidei.
ipsorum, & posuit in nobis uerbum k
¶ Vice Christi, qui fuit legatus
dei. vel pro Christo. i. pro honore Christi.
reconciliationis. Pro Christo ergo l
a ¶ Et ideo obsecramus.
legatione fungimur tanquam deo m
a ¶ Vos. b ¶ Quia vere in nobis loquitur.
† exhortante per nos. Obsecramus n
o
a ¶ Pro amore Christi obsecra. Vel, Vice Christi ob
secra. reconcili.
d ergo pro Christō recōciliamini deo. p
q
a ¶ Christum. b ¶ Deberis & potestis.
c ¶ Per experientiam, etsi per scientiam.
† Eum enim qui non nouerat pecca r
a ¶ Hostiam pro peccatis, vel peccatorem punitū in pœna.
¶ Mortalem. b ¶ Deus pater.
e f tum, pro nobis peccatum fecit, ut s
t
a ¶ Non modo iusti, sed per quos alij iusti sunt. b ¶ Non
nostra. c ¶ Per ipsum Christum.
nos efficeremur iustitia dei in ipso. v

Cap. VI.

g ¶ Christus redemit nos & Ve
conciliauit, nos autem adiu
uantes vos vel Christum.
Diuuantes autem x
† exhortamur, ne y
a ¶ Remissionem peccatorum.
¶ Quam recepistis.
in uacuum grā/
tiam dei recipia/
a ¶ Est ne gratia? vnq. ¶ In Isaia. ¶ Gratiæ. b ¶ Mihi
vel hominibus. c ¶ Orantem pro peccatis.
tis. Ait enim, † Tempore accepto exau z
a
a ¶ Quando lux nata est. b ¶ Vel auxiliatus, sum tui. ¶ De b
affectione virtutum & perseuerantia bonorum operum.
c ¶ Exponit prophetiam. c
diui te, & in die salutis adiuui te. Ecce d
e
a ¶ Quo morbis mortalibus salubris medicina infunditur.
b ¶ Alijs verbis idem replicat.
h nunc tempus acceptabile, ecce nunc

ad bene viuendū in præsenti, & ad cōsequēdum gloriam in futu
ro. propter qd̄ hunc effectum non consequitur, si in vacuū recipi
tur, sicut medicina ad quam sanitas non sequitur. Sed quia posset
aliquis dicere. Recipe gratiā non est in mea potestate. ideo hoc re
mouet, ostendens q̄ deus paratus est dare autoritate scripturę. di.
y ¶ Ait e. scilicet de⁹, Isa. xlix. a ¶ Tem. ac. i. tpe nouę legis: qd̄
est, tps gr̄ę. b ¶ Exau. t. qa orōnes fideliū exaudibiles sūt. p Chri
stū. c ¶ Et. i. tpe Christi, q̄ opat⁹ est salutē ī medio terrę, d ¶ Ad
iu. opa tua pficiēdo & ad gr̄ā pducēdo, ad quā nō intrabant tpe
veteris Testamēti. e ¶ Ecce nūc t. a. Hoc dicit Apūs applicando
autoritatem Isaiæ ad Christi tempus. Et patet ex dictis sententia.

† Quis est in Christo, noua crea/ tura est,

† Isa. 43. c. Apo. 21. b.

C

D

ADDI. I.

Hoc qd̄ dicit hic: Si-
ue absentes siue præ
sentes videī exponendū sic: oībus modis
contendimus placere illi scilicet deo, siue
absentes. scilicet ab vltimo præmio: siue pntes,
quo ei astabimus. elaboram⁹ enim vt hic,
& ibi placeamus illi, & sic expendit. Nam
omnes manifestari oportet &c.

¶ In eo. ca. vbi dicitur in po. Pro no
bis peccatum fecit deus.

ADDI. II.

Per hoc qd̄ dicit:
Pro nobis peccatū
fecit deus, pōt intelligi similitudo carnis
peccati qa misit deū fi. suū in similitu. car.
nis. Similiter dicitur mortu⁹ est pctō. i. si-
militudīe carnis mortalitatē exut⁹ est. Et
est sēsus: Fecit eū. i. mortalē. Hęc in Glo.

NICO. DE LYRA

Cap. VI.

ADiuuantes autē exhorta.
Postq̄ Apostolus commenda
uit ministerium noui Testamē
ti, hic consequenter hortatur
alios ad executionē debiti huⁱ⁹ ministerij. Diuisio
Et diuidit in duas pres: qa primò ponit ex
hortationem generalē. secⁿdò, specialem de
quodā speciali suffragio fiēdo in Ierusalē.
ca. viij. Pria adhuc in duas: qa primò hor
tatur ad bona fiēda in futuro, secⁿdò cōmē
dat bona facta de pterito ca. sc. Prima in
duas: qa primò hortat⁹ in q̄dā gñali. secⁿdò
explicat magis in speciali, ibi: In multa pa
tiētia. Circa primum dicit: x ¶ Adiuuā
tes autē exhorta. q. d. qa sumus adiu-
tores dei, nō virtutē sibi tribuēdo, sed sicut
mistri ei⁹ mandata exequēdo. ideo exhor
tamur. y ¶ Ne ī ua. grati. de. re. q̄ dat
ad bene viuendū in præsenti, & ad cōsequēdum gloriam in futu
ro. propter qd̄ hunc effectum non consequitur. si in vacuū recipi
tur, sicut medicina ad quam sanitas non sequitur. Sed quia posset
aliquis dicere. Recipe gratiā non est in mea potestate. ideo hoc re
mouet, ostendens q̄ deus paratus est dare autoritate scripturę. di.
y ¶ Ait e. scilicet de⁹, Isa. xlix. a ¶ Tem. ac. i. tpe nouę legis: qd̄
est, tps gr̄ę. b ¶ Exau. t. qa orōnes fideliū exaudibiles sūt. p Chri
stū. c ¶ Et. i. tpe Christi, q̄ opat⁹ est salutē ī medio terrę, d ¶ Ad
iu. opa tua pficiēdo & ad gr̄ā pducēdo, ad quā nō intrabant tpe
veteris Testamēti. e ¶ Ecce nūc t. a. Hoc dicit Apūs applicando
autoritatem Isaiæ ad Christi tempus. Et patet ex dictis sententia.

☞ a ¶ Vt non uitu. Qđ vtiq; si qđ verbo doceremus, operis exemplo non exhiberemus. b ¶ Sicut dei mi. Qui non adulantur, vt pseudo studentes lucro. c ¶ In mul. pa. in tri. Et in tor duris. leue est onus Christi, & requies intus spiritu sancto viuificāte, & spe futuri omnia mitigante. omnia enim sæua & immania facilia & ꝓpe nulla facit amor. Et sed'm hoc intelli-

Matt. xi. d. ge qđ dicit: Venite ad me oēs qui laboratis & onerati estis, & e. re. v. Et iterum:

Ibidem Tollite iugū meū super vos, & iuenietis requiē a. v. Iugū enim meū suaue est. &c. d ¶ In ca. habita. in sci. vt caste sciāt, ni hil adulterinæ opinionis admisceant. e ¶ In sua. habita. in spūsctō: vt sed'm deū suaues & affabiles, nō vt illi qui per dulces sermones seducunt corda innocētum. f ¶ In cha. non fi. Ficta est, quæ deserit in aduersitate. g ¶ In uirt. dei. Non speremus in homine vel in bonis, si quid boni est deo attribuamus, vel qui prædicta habet, miracula facit ad conuersionem infidelium. h ¶ Per glo. & ig. Exhibeamus nos vt mi. dei. Per glor. Si

†anxietatibus, glorioſi ſumus apud homines, vel ignobiles & contempti, vt nec inde inflemur, nec inde succumbamus vel doleam'. Eodē modo si infamamur de aliquo scelere vel bonam famam habemus de aliquo opere. Item exhibeamus nos deo habiri. i ¶ Vt sed. apud quosdā quod falsum est. Et nō dicit simpliciter, habiti seducto-

†animi letitate, res, sed addit: vt, & inde est infamia. Et apud alios habiti. k ¶ Veraces. vt. Q. Qđ verum est, vt nec bona æstimatione superbiamus, nec mala doleamus. Itē habiti apud alios. l ¶ Vt ca. i. per verba ꝑdicatione coerciti. Apud alios nō castigati: qđ esset mortificatos esse. Ideoq; p eo ponit & non sumus mortificati, quia

†6. q. 1. c. sunt pluri- nō vincebant. non cedebant. Mortificat em q; fidei cōfessiōe nō pmanet. Vel de

tmi morte tpali pōt intelligi. Facti sumus vt castigati, qa pmisit eos de' pßuris exerF ceri, vt meritō crescerēt. Et nō mortificati, qa nō pmittit de' corpa'r occidi: & si mti martyres occidunt, nō moriē ecclia, sed

†conuitia & laudes aduersis emēdat. Itē habiti nō solū egentes, sed sibi insufficiētes. Vt sedu. Sicut q ig. &c. Nota qbusdā addi vel vt, vel q̄si, vel sicut, vel tāq̄. Hęc sicut in somnis trāsierūt. sed cōtraria sine q̄si, ponunt: qa certa. m ¶ Quasi tri. Inimici putabant eos non euadere minas iniquorum, ipsi ope dei tuti sunt â morte præsenti & futura.

☞ Omnia pos

Nicolaus de Lyra.

☞ a ¶ Nemini dan. ul. of. i. scādalū ex dictis vel factis minus rectis. b ¶ Vt non uitu. míni, no. quia mala subditorum redundāt in vituperium prælatorum. c ¶ Sed in omn. scili cet pertinentibus ad salutem. d ¶ Exhibeamus nosmet. sicut dei minist. ipsi Christo nos quantum possumus conformando. e ¶ In mul. pa. Hīc consequenter explicat suam exhortationem in speciali. Et diuiditur in tres: quia primò declarat qualiter sit vtē dū gratia collata in exteriori conuersatione, secundò in interiori de uotione, ibi: Os nostrum. tertiò in infidelium vitatione, ibi: Nolite iugum &c. Circa primum tria facit, secundum q̄ in tribus sancta conuersatio consistit. primum est tolerantia malorum. secundum, operatio bonorum, ibi: In castitate. tertium est operatio istorum & illorum, ibi: Per arma. Circa primum sciendum, q̄ in malis pœnę tolerandis primo patientia est necessaria. ideo dicit: In multa patien. & dicit multa, propter multitudinem malorum superuenientium. f ¶ In tri. ex aduersariorum persecutione. g ¶ In nec. ex defectu necessariorum vitæ. h ¶ In ang. ex euadendi difficultate seu impossibilitate. i ¶ In plag. nobis illatis in corpore. k ¶ In car. ne possemus ad prædicandum discurrere. l ¶ In se. contra nos motis ab aduersarijs veritatis. m ¶ In labo. operando propriꝭ manibus: qđ fecit Apostolus apud Corinthios, vt q̄s G ſtum falsis apostolis præcluderet. n ¶ In ui. propter instantiam orationis. o ¶ In ieiu. aliquando voluntarie assumptis ad repressionem carnis & aliorum ædificationem, & aliquando ex cibi defectibus patienter toleratis. p ¶ In casti. Hīc consequenter ponit ea quæ pertinēt ad operationem bonorum: in quibus primō sunt quæ pertinent ad operationem cordis. & q̄tū ad hoc dicit: In casti. quæ dicit puritatem mentis redundātem in corpore. q ¶ In sci. q̄tum ad cogniti onem diuinorum & humanorum ad salutē necessariorum. †reprehr ¶ In lon. patienter expectando diuina promissa. s ¶ In sua. quæ facit homi- †1. Co. 4. nem dulcem & suauem proximo verbo 2. Tim. c. & facto ex gratiæ abundantia. ideo subditur: t ¶ In spiritu sancto in charita te non ficta. contra hypocritas. Consequenter tangit perfectionem oris. di. v ¶ In uerbo ueritatis. prædicando, & cum hominibus communiter loquendo. & perfectionem operis: x ¶ In uirtute dei. opera meritoria faciendo & doctrinam miraculis confirmando. y ¶ Per arma iusticiæ à dextris. Hīc consequenter ostendit qualiter vtendum sit gratia diuinitus collata in cōparatione bonorū & malorū. i. inter huius †puritate, mundi prospera & aduersa non deuiare à rectitudine. Prospera autem & aduersa tria respiciūt. s. superbiam vitæ. cōcupiscentiā carnis, & cōcupiscentiā oculorū. †benigni- ideo ostendit propositum primō in pri- tate, vel co mitate, mo. sed'ō in sed'ō, ibi: Quasi morientes, tertiò in tertio, ibi: Quasi egentes. Oia ista tñ pertinent ad veritatem iusticiæ cōmuniter acceptæ. ideo dicit: Per ar. iu. à dex. i. ne in prosperis per superbiam eleuemur. z ¶ Et à sinist. vt in aduersis â virtute non deficiamur. & sīr intelligendum est in sequentibus, cum dicitur:

a ¶ Per glor. & igno. Aliqn apostoli H fuerunt ab hominib' reputati valde glo- †ignomirioſi, sicut dicitur Act. xiiij. c. q̄ Licaoniniam, stæ Paulo & Barnabæ volebant tāq̄ dijs sacrificare. Et alibi incarcerati fuerunt, vt viles, & abiecti, sicut patet ex eodē libro. b ¶ Per infa. & bo. fa. quia ab aliquibus dicebantur magi & deceptores, & ab alijs veritatis prædicatores. Et ad idē pertinet quod subditur: c ¶ Vt sedu. reputati sumus à multis. d ¶ Et uerac. ab †occisi. alijs. e ¶ Sicut qui ign. id est reprobati à malis. f ¶ Et cog. id est approbati à bonis: & tamen in istis prosperis & aduersis sic apostoli se habuerunt. q̄ non recedebant à virtute per superbiam eleuati, nec per pusillanimitatem deiecti. g ¶ Quasi morientes. Hic consequenter ponit ea quæ pertinent ad concupiscentiam carnis, & sunt tria. Primum est vita, quæ maximè concupiscitur: & quantum ad hoc dicit: Quasi morientes. periculis mortis expositi. h ¶ Et ecce uiuimus. deo per fidem & gratiam iustificati. Secundum est incolumitas vitæ. Et quantum ad hoc dicit: i ¶ Vt castigati & non mortificati. q. d. licet à deo per flagella castigemur, tamen à morte per eum eripimur. Tertium, quod concupiscitur in vita præsenti est iocunditas. & quantum ad hoc dicit: k ¶ Quasi tristes, semper autem gaudentes. id est q̄uis in his, quæ pertinent ad carnem patiamur afflictionem, tamen per spiritum maiorem consequimur mentis consolationem. secundū illud Act. v. g. Ibant apostoli gaudentes à conspectu concilij: quoniam digni habiti sunt pro nomine Iesu cōtumeliam pati. l ¶ Sicut egentes. Hic consequenter ponit ea quæ pertinent ad concupiscentiam oculorum. Sicut egentes. i. victum & vestitum ab alijs mendicantes. m ¶ Multos autem locupletantes. id est bona spiritualia ipsis communicantes: quæ tanto sunt meliora, quanto quæ sunt animæ corporalibus præferuntur.

☞ Tanq̄ nihil

a ¶Omnia possident. Qui terrenas diuitias abijcientes, cæleſtes per fidē iā tenēt, quaſi nihil habētes oīa possidēt. q terrenis inuium uel op⁹ misericordię retēnis, cæleſtes ſe quādoq; habituros ſperāt. Gloria apoſtolorū fuit, nihil oīo possidere, ſine ſollicitudine eſſe: & tā res q̄ dnos earū possidere, qa oīa ad pedes eorū ponebantur. b ¶Os no. Q. Multa dixi de vobis, ſed hæc omnia ample & diffuſe dicta, ad vos corrigendos ſpectant ô Corinthij, & non ad meam ſuperbiam. Q. ſtulci qui me dimiſiſtis. c ¶Nolit. quia vos iuſti, illi iniqui: & ideo in nullo debetis eis communicare. d ¶Quæ au. cō. Chr. ad Be. Vt Chriſtus & Belial nō cō

†apertē eſt

ueniunt ſic Chriſtus & quilibet infidelis. Item nihil habet templum dei cum idolis, & vos eſtis templum dei: ideo non debetis eis communicare cum his qui ſunt tēplum diaboli. e ¶Cum ido. Idola prohibet coli, quia ab vno deo ſeparant. His omnibus modis oſtendit communitatē pſeudo eſſe vitandam. f ¶Quoniam inhab. Vel de corporali conuerſatione Chriſti inter homines agit. Et dicit Chriſtus: Habitabo inter illos & ambulabo. i.

Baruch. 3. d.

corporaliter inter illos conuerſabor. Vnde alibi: In terris viſus eſt, & cum hominibus conuerſatus eſt. & verbum caro factum eſt & habitauit in nobis. Et hic Chriſtus deus noſter eſt, & eccleſia eſt populus eius: & ideo vult eos ſeparari ab oī

Ioh. 1. b.

† De pœ. diſ. 1. c. poro. §. ſi ante quam.

contaminatione. g ¶Propter qd'. Vtitur hic verbis Iſaiæ quaſi ſuis. Hoc ad literam dictum eſt de Iudæis habitantibus in Babylone, ne cōmunicarent Babyloniis inter quos habitabant: qd' Apoſtolus ſpiritualiter ad nos refert. Aug. Tolerādi ſunt quidam mali pro pace, nec corporaliter ab eis receditur, ſed ſpīaliter. Exire eſt facere, qd' pertinet ad correctionem malorū quantum licet pro gradu cuiuſq; ſalua pace. Diſplicere eſt non tangere. Nō enim prophetiæ qui hæc dicebant ppīm ſuū dimiſerunt, ſed inter eos

Ecc. 13. a.

† cōcordia

B ☞ habitabant

Nicolaus de Lyra.

†1. Cor. 3. c

☞ a ¶Tanquā ni. ha. Nam apoſtoli omnia temporalia propter Chriſtum dimiſerunt, Mat. xix. d. Ecce nos reliquim⁹ omnia, & ſecuti ſumus te &c. b ¶Et o. poſ. Quia viuebant Chriſto & non ſibiipſis. omnia autem erant Chriſto ſubiecta, Mat. vi. d. Data eſt mihi omnis po. in cæ. & in ter. propter qd' apoſtoli reputabant omnia ſubiecta ſibi. In cui⁹ ſignum inſenſibiles creaturæ obediebant eis ad nutum. Notandum autem, q̄ Apoſtol⁹ in præmiſſis vario modo loquitur, ponē do bonum temporale contra ſpirituale: nā in tpalib⁹ addit dictionē cōditionalē. ſcilicet quaſi vel tā q̄, vel ſicut, aut huiuſmodi, nō aūt in ſpiritualib⁹: qa, tpalia nō hñt rōnē boni vel mali ſcd'm veritatem: ſed tm̄ ſcd'm hoīm apparētiā & exiſtimationē: ſpīalia verò ſcd'm veritatē. c ¶Os noſt. Hīc conſequenter Apoſtolus docet vſum gratiæ collatæ q̄tū ad interiorem deuotionē. Et diuidit in duas partes: qa primò circa hoc de ſe veritatē oſtendit. ſcd'ò ad hoc Corinthios inducit, ibi: Non anguſtiamini. Circa primū dicit: Os no. pa. ad uos o Co. id eſt illa quæ diximus, ex iactantia non protulimus, ſed ad vtilitatem veſtrā, vt videatis amicitiam noſtram erga vos, aperiendo vobis corda noſtra. & ideo ſubditur deuotio, cū dicit: d ¶Cor no. di. eſt. i. apertum ad appetendum magna ſcilicet bona cæleſtia. Dicitur autem per oppoſitum cor hominis anguſtiari, quando appetit terrena bona, cæleſtibus omiſſis: quia terrena ſunt infra hominem & ipſo minora. e ¶Non au. Hic inducit Corinthios ad ſimile, dicens: Non angu. in no. q. d. ſi anguſtiamini nimis, bona terrena appetendo modo dicto, hoc non prouenit ex hoc qd' vidiſtis in nobis: quia non dedimus vobis exemplū hoc faciendi, ſed prouenit ex cupiditate veſtra ideo ſubditur: f ¶An C

Isa. 52. c.

Diuiſio

guſtiamini au. in uiſ. ue. q. d. hoc prouenit ex defectu veſtrę deuotionis. ideo ſubdit: g ¶Eandem au. ha. remun. vobis promiſſam in cæleſtibus, ſicut & nobis. h ¶Tanquam fi. di. quorum ſalutem ſummē deſideramus. i ¶Dilatamini & uos. ad ad appetenda cęleſtia, vt habeatis remunerationem eandē quā expecto. k ¶Nolite &c. Hic conſequenter docet vſum collatæ gratiæ quantum ad infidelium deuitationem. Et diuiditur in duas partes: quia primò facit propoſitum. ſecundò probat quoddam dictum, ibi: Vos enim. Circa primum dicit: Nolite iugum ducere cum infidelibus. i. eis coniungi in conuerſatione ſeu familiaritate: Iugum enim dicitur à iungendo. vnde charitas dicitur iugum Chriſti: iniquitas verò iugum diaboli, in quo iunguntur maligni. Quòd autem fideles ab infidelibus debeāt ſeparari, declarat multipliciter. Primò ratione ſumpta ex habitu affectus, dicens:

Diuiſio

† Non conſtringimini in nobis ſed cōſtringimini in præcordijs vīs. i. in veſtris affectibus & trepidis obſeruationibus cęremoniarū legis.

l ¶Quæ enim p. i. quæ eſt in fidelium voluntate. m ¶Cum ini. quæ eſt in affectu infidelium. q. d. nulla. Secundò ex habitu intellectus. n ¶Quæ ſocietas luci. id eſt veritatis fidei quæ lucet in mētibus fidelium. o ¶Ad tenebras: id eſt errores in mentibus infidelium exiſtentes. q. d. nulla. imo debent diuidi, ſicut in prima rerum creatione deus diuiſit lucem à tenebris, Gene. i. Tertiò, ratione capitis fidelium, quod eſt Chriſtus: & capitis infidelium, quod eſt diabolus. de quibus dicit: p ¶Quæ autem cōuentio Chriſti ad Belial? quaſi di. nulla. Et ideo ſicut hæc capita non habent aliquam conuenionem adinuicem, ita nec eorum mēbra habent. Quartò ex fine, dicens: q ¶Aut quæ pars fidelis. id eſt ſors æternæ hæreditatis ab eo expectatæ. r ¶Cum infideli. Cuius finis eſt mors æterna. Et ſicut nulla conuenientia eſt in fine: ſic nec in his quæ ad finem. Quintò, ex præſenti ſtatu in quo fidelis eſt templum dei. ideo dicit: s ¶Qui autem conſenſus tēplo deiſ? id eſt fidelis. t ¶Cum idolis. id eſt cum infidelibus: qui dicuntur

†Leui. 26. d

idola, cò quòd colunt ipſa. ſecundum illud Pſal. cxiij. c. Similes illis fiant qui faciunt ea &c. hoc autem inducit Apoſtolus: quia inter Corinthios erant aliqui ſapientes reputati, qui tamen comedebant idolothita in ſcandalum aliorum, ſicut dictum ſunt. i. Corinth. viij. Propter quod Apoſtolus loquitur ad reprimendum hunc abuſum. v ¶Vos enim. Hic conſequenter probat quoddam dictum, ſcilicet quòd fideles ſunt dei templum, per autoritatem Leuit. xxvj. d. vbi tranſlatio noſtra habet: Ponam tabernaculum meum in medio veſtri. loco cuius dicitur hic: x ¶Inhabitabo in illis. Licet enim deus ſit in omnibus per eſſentiam, præſentiam, & potentiam, tamen in fidelibus eſt modo ſpeciali per gratiam. y ¶Et ambulabo inter eos. dando eis virtutem proceden-

Diuiſio

di de bono in melius. z ¶Et ero illorum deus. protegens eos ſpeciali prouidentia. a ¶Et ipſi erunt mihi populus. per exhibitionem debiti cultus. Per hoc autem qd' hic dicitur: In habitabo in illis in perſona dei, habeē q̄ fideles ſunt tēplum dei. b ¶Propter qd'. Ex p̄dictis inferī monitio q̄ ſumiē ex ſcriptura Iſa. lij. In quo tria tanguntur quæ debent agere fideles erga infideles. Primum eſt, quòd eorum peccata deſeramus. quod notatur cum dicitur: Propter quod exite de medio eorum & ſeparamini dicit dominus. Secundum eſt, vt occaſionem fugiamus peccatorum, ibi: Et ſeparamini: Tertium, ne ſuſtineamus eorum mala, ſed potius arguamus, cum dicitur: c ¶Et immundum ne tetigeritis. palpando vitia ſeu palliando. Et ſubditur præmium in hanc monitionem ſeruantibus reddendū, cū dicit:

☞ Ego recipiam

a ¶Eramus. ¶Spiritualibus diuiſis. b ¶Habiti ſumus non ſolum egentes, ſed etiam. c ¶Penitus. ¶Spiritualia boni vel terreni.

locupletantes: tanquam nihil hā/ a

a ¶Non ſolum ſpiritualia. ¶Et etiam ſpiritualia, quia deum timentibus nihil deeſt. b ¶Sumus.

bentes, & ōmnia pōſſidentes. Os b c

a ¶Libere ex conſcientia loquitur. b ¶In omnibus p̄dictis.

nōſtrum † pātet ad uos, ô Corin/ d

a ¶Mens noſtra. ¶Et ideo hoc feci, quia mens eſt plena diuitijs. nec erubeſcit dicere quod in ſe habet. & ideo ſi quas angu⁹tias & incōmōdā ſcientiæ vel boni operis habetis, nō hoc a nobis habetis vt vos puratis q̄ſi pseudo prę ferriſ? ſed quia dura corda habetis ad intelligendum & complendum.

thi: cōr noſtrum dilatatum eſt. d

¶Anguſtias patimini.

† Non anguſtiamini in nobis, an/ e

guſtiamini autem in uiſceribus ue/ f

¶Quā nos.

ſtris. Eandem autem habentes re/ g

¶O ſi dilatati fuerītis.

munerationem, tanquam filijs di/ h i

a ¶Abundantia ſcientiæ & virtutum, & ſpe futuri. b ¶Socij eiſe malorum. c ¶. i. ſerui fieri libertate amiſſa: cum his inſidelibus qui prędicant carnales obſeruantias, ſi tam ſuſceptis iugum legis nolite vitra ducere.

c co: dilatamini & uos. Nolite iūgū k

ducere cū infidelibus. † Quæ enim l

¶Q. Nulla.

participatio iuſticiæ cū iniquitate, m

¶Et quia vos lux: illi tenebrę per ignorantiam.

aut quæ ſocietas luci ad tenebras? n o

¶Et quia vos membra Chriſti, illi diaboli. Chriſtus & diabolus non conueniunt.

d Quæ autem † conuentio Chriſti ad p

a ¶Qui ſe mentitur deum. ¶Interpretatur apoſtata. b ¶Aut vos fideles, illi quaſi infideles.

Beliāl? Aut quę pars fidēli cū infideli? q r

a ¶Eccę eſtis templum in quo eſt ſpiritusſanctus: & ipſi ſunt in quibus habitat diabolus.

e Qui aūt conſenſus tēplō dei cū ido/ s t

a ¶Qui vos viuere facit. ¶Et in Ezechiele. b ¶Per gratiam. in illis. ¶Excolam, puros faciam.

lis? † Vos enim eſtis templū dei ui/ u

f ui, ſicut dicit deus, † quoniam inhā/ x

¶Et Promouebo de virtute in virtutem, & perſeuerantes proficere faciam. ¶In corde eorum lato per charitatem.

bitabo in illis, & ambūlabo inter y

a ¶Ita beneficiam, vt videar deus eorum. b ¶Ita obedient vt videantur mei & non mundi.

eos, & ero illorum dēus, & ipſi ērūt z a

a ¶Quia templum deieſtis. b ¶Non corporaliter, ſed ſpiritualiter: vt non taceatis, ſed increpetis? ceteros eorum.

g mihi popul⁹. † Prōpter quod b exite b

a ¶Qui eſtis in medio nequitiæ eorum. b ¶Cum exiſtis ſeparate vos, vt nec conſenſum habeatis.

de mēdio eorū, & ſepāramini dicit

a ¶Carnalia obſeruantiæ. b ¶Ne tactus ſit id eſt delectatio, quod eſt primus motus.

dominus: & immundum ne tētige c

habitabāt quos increpabāt, vnū tēplū cū eis intrabāt, eadem sacramēta celebrabāt: hoc est exire, ore non parcere, sed redarguere, corripere, monere. Hoc est immūdū nō tāgere, volūtate nō cōsentire. Maiº malū in sepatiōe bonorū cōmittimº, qđ in malorū cōmixtiōe fugimº. Id est dum corporaliter separamº nos à bonis ꝓpter malos, qđ fugimº: i cōiūctiōe malorū nō remanētes, i. qđ sit illud qđ fugimº fugiēdo cōiūctionē malorū. Spūaliter ergo qsq; recedat à malis, tali nō ꝑputat deº sua pcta, qa nō fecit, aliena nō, qa nō approbauit, nec negligētiam qa nō tacuit, nō superbiā, qa invnitate permānsit. ¶ Vel separamini. i. seorsum stris parati cōtra eos sicut prius pro eis. Hoc ad lrām dictū est Iudæis habitantibus in Babylone.

GLOS. ORDI.

Has igi. Sequit: Vel, Ca. VII. a ¶ Ab o. in. c. p. ſ. ſ. mētis: qđ tūc fit, si timorē dei seqmur. qa q sine deo hęc agit, sćtūs mūdi est, nō dei. ¶ Vel ab inquinamēto carnis, i. carnalis obseruātię & pficiētes sćtificationē q̄ est tm̄ spūsćti. Capite n. b ¶ Ad cō. Vel vt mecū pariamini, & mecū coronemini.

Nico. de Lyra. Repletus

a ¶ Ego recip. uos. Hic in pñti ad familiaritatem meam per gratiam, & in futuro per assimiliationem per gloriam. ¶ In c. vj. vbi dr̄ i po. Tāq; nihil hñtes.

ADDI. I. Sup hoc qđ dr̄: Tanq; nihil hñtes. Gloss. quia sibi insufficiētes putabantur. Et oīa possidentes, nō solū spūalia sed etiam tēporalia: quia timētibus deū nihil deest, q̄ fuit gña apostolorū nihil oīno hre vt sine sollicitudine essent: & tm̄ res quas dñi earū relinquebāt ipi possidebant: qa oīa ad pedes apostolorū mittebant, Act. iiij. Pōt etiā exponi hoc qđ dr̄: Tanq; nihil habētes &c, sic. Nā apli licet essent oīno pauperes in effectu. & sic tāq; nihil habentes. qa de eis dr̄: Ecce nos reliquimus oīa, tm̄ in affectu erant oīa possidētes, quia appetitus eorū erat totaliter quietatº & à bonis terrenis abstractus, ac si oīa tpalia nō solū haberēt, sed etiā possiderēt: Ille em̄ q habet aliqđ ꝓpriū, si illud nō possidet, adhuc appetit eiº possessionē: sed cū iam possidet quietatur appetitus circa illud.

¶ In eodem ca. vbi dicitur in postilla: Notandū, ꝙ Apostolus vario modo loquitur ponendo bonum temporale cōtra spirituale. Nam in temporalibus addit dictionem conditionalem.

ADDI. II. Hoc ꝙ Apls in aliqbº addit dictionē cōditionalē seu sīlitudinariā & i aliqbº nō, nō vī referrēdū ad differētiā spūaliū à tpalibº, put in postil. Cū em̄ dr̄: Vt seductores & veraces, vtrūq; ē spūale, sīr cū dr̄: Quasi tristes, semper aūt gaudētes. Sed differētia attēdit scđm certitudinē & icertitudinē, put in glosa. In illis em̄ q narrant vt incerta, sicut ea q̄ vident in somnis consueuit apponi hęc dictio, quasi vel sicut. Nā si quis somniū narrat addit quasi: di. Quasi sedebā. seu q̄si loq̄bar & hmōi. sed de his q̄ homo narrat vt vigilās nō apponit talis dictio: & ideo qa apli nō erāt seductores nec ignoti. i. nō approbati. Nec castigati. s. à verberibº q̄ patiebant vt abstinerēt à p̄dicatiōe. à qua tm̄ ꝓpter hoc nō abstinebāt. Nec tristes. qa in psecutionibº gaudebant. Nec egētes, qa q̄rentibº dñm nō deficit oē bonū. Nec nihil habētes eadē rōne. Ideo in oībº istis ponit dictio sīlitudinaria. s. quasi vel sicut & hmōi, ad denotandū ꝙ ista nō dicebant de eis certitudinaliter. sed in suis oppositis talis dictio similitudinaria nō ponit. Erāt enim verē veraces & verē cogniti, i. approbati: & sic de alijs.

¶ In eo. ca. vbi dicitur in po. Et ambulabo inter eos &c.

ADDITIO. III. Hoc qđ dr̄: Et ambulabo inter eos, & ero illorū deº &c. exponit alr & magis ꝓprie in additiōe prima super illud ca. Leui. xxvj. vide ibi &c.

REPLICA. In epla scđa ad Cor. vj. vbi dr̄ de aplis tanq; nihil habentes &c. vbi Burgen. ponit expositionem repugnantem quasi cunctis doctoribus: & specialiter beato Aug. in de ciui. q dicit illos potētes aplos potēter voluisse dicē do: Ecce nos reliq. oīa &c. Et idē dr̄, lib. mirabiliū sacrę scripturę, dicit dñm eiº efficaciter p̄cepisse mihi hre. & sicut cōtra vorū potens aplī venissent, si relicta à dñis & ad pedes eorū posita possedissent, put hic dicit Bur. Credo ꝙ nō fuerit paupertatis amator. Sīr cōtrauenissent aplī p̄cepto dñi, qđ de sćtissimis aplis post missionē spūsćti nō est dicendum.

¶ In c. c. notat post. ꝙ Aplī vario mōlo quit ponēdo cōtra spūalē. i tpalibº apponit cōditionē q̄si vel sicut. i spūalibº aūt loquit simplr. Bur. aūt obīcit, ꝙ nō vult talis distinctio: qa aliqñ vtrūq; extremū est spūale. sicut seductores & veraces, sicut tristes sp aūt gaudētes vbi neutrū ē tpale, dicit igit differētiā illā loq̄ndi debere attēdi penes certitudinē, vt ibi ponit q̄si de noteī certū: reliquū vº ō sine cōditiōe de noteī certū. Sed hoc nō vī bñ dictū: quia Aplī cōparat hoīm carnaliū opiniōes ad rei vītatē, sed certū ē apd Aplm illa deteriorata p cōditiōes, ꝙ fuerūt hoīm illorū opiniōes, certā ēt reputabāt opinātes hīc tes respectū ad defectū tpaliū, & q̄uis opiniō esillę erāt falsę apud Aplm, tn̄ erāt certę apud eos. p hoc argumētum Burgen, q̄uis aliq̄ subiecta opiniōi eorū erāt ſpiritualia, tm̄ nō nisi i relatiōe ad sensibilia, scđm quorū penuriā apparēte ipi iudicabāt defectū taliū spūaliū: putātes eosiō tristes & seductores, q̄uis i rei vītate potius gaudebāt de illis sensibilium & temporalium defectibus. † Capaces efforenſis.

NICO. DE LY.

Has ig. Postq̄ Aplś Ca. VII. monuit Corithios de bonisagē † fraudaui dis i futuro, hic consequēter cōmēdat eos de bono ꝑterito. Et diuidit in duas ptes: qa primò ponit ad pdicta q̄dā cōtinuatio. scđò, Corithiorū cōmēdatio ibi: Mīta mihi fiducia. Pria adhuc i tres: qa priò ponit vtil monitio. scđò iducit exēplificatio, ibi: Capite nos. tertiò monitiōis intētio, ibi: Nō ad cōdēnationē. Circa primum continuando se dictis, dicit. b ¶ Has ig. h. ſ. de receptione fidei ad gr̄am i pñti, & glīā i futuro: vt dictū est i fine ca. ꝑcedētis. c ¶ Mūdem̄ n. ab o. in. c. & sp. i. à pctis carnalibº & spūalibº qa nihil coinqnatū ītrabit i illā ciuitatē cęlestē, Apo. xxj. g. d ¶ Perficiētes. p sanctam cōuersationem. e ¶ Sćtifi. in baptismo inchoatā. f ¶ In ti. d. ſ. filiali, qui habet charitatē annexā. g ¶ Capite n. Hic ad propositū inducit Aplś suīpsi exēplū, di. Capite n. i. accipite nos in exēplū: qa mūdè viuimº in hoc mūdo: nulli nocumētū inferēdo i pſona. qđ notatur cū dr̄: h ¶ Neminē læ. nec etiā i fama. ideo subdit: i ¶ Neminē c. nec etiā in repossessa: ꝓpter qđ sequit: k ¶ Neminē c. i. decepim̄ ipm defraudādo. l ¶ Nō ad. Hic cōsequēter aperit suæ monitionis intentionē. di. Non ad cō. ue. di. de contrarijs vitijs vos vocando tāq; obstinatos. tūc em̄ ad condēnationē alicui fit talis vocatio qñ reputat obstinat: sed qñ fit sub spe correctionis tunc nō fit ad cōdēnationē, sed ad emēdationem: & sic loquitur Apostolus, ideo subdit: m ¶ Prædiximus c. qđ i c. n. cogitando iugiter de vestra vtilitate & salute, intantū ꝙ pro ea paratus essem mori ideo subdit: n ¶ Ad cō. & cō. vita gratiæ & glorię. q. d. hanc vitā desidero vobis: sicut & mihi. o ¶ Multa. Posita monitiōe, hic cōsequēter Aplś ponit suā cōmendationē de bono Corinthiorū ꝑterito. Et diuidit in duas ptes: qa priò ponit hanc cōmendationē, scđò eiº expositionē, ibi: Nā cū venissemus. In cōmendatiōe verò Corinthiorū ponit quadruplicē affectū quē cōceperat de bonis operibº, sicut & quilibet debet de bonis amici cōcipere. Primus est effectus fiduciæ. ex hoc em̄ ꝙ videt eum bene incipere, confidit ꝙ bene perficiet. & ꝓtū ad hoc dicit: Multa mihi est ap. u. de perfectione boni inchoati. Scđs est affectus gloriationis: nā amicus est alter ipse: ꝓpter qđ gñatur de bonis amici sicut de suis, ideo subdit: p ¶ Multa mi. g. de u. i. de vestris operibus bonis. Tertius est affectus cōsolationis. nā omnis lætitia est ✠ tristiæ di

Diuiſio.

Diuiſio.

Quadruplex affectus ad Corinthios

☞ a ¶ Repletus sum cō. Per iam correctos inuitat alios ad correctionem. b ¶ Superabūdo g. Dū videt eos ꝓficere pro quibus patitur, gaudet. c ¶ Caro nost. Quia & in aduersis anima quę in corpore patitur' spe futuri quiescit. d ¶ Foris. de apertis inimicis, intus de falsis fratribus, qui difficiliusq; tolerantur. Vel ab his qui foris sunt tribulatio, de his. s. fidelibus qui int'. i. ecclesia timores, ne mouerent. Vel de his q sunt intus. i. in ecclesia corpore, non mente nomine, non nomine: id est de falsis fratribus, vt prius. e ¶ Qua cō. est in uo. Quia vidi Titū consolatum in vobis, & ego consolatus sum. f ¶ Etsi. prius: pœniteret. Hoc dicit ne videatur inhuman⁹, qui de aliorum tristicia gauderet. g ¶ Vidēs. Q. nō me pœniter, sed gaudeo. Vid. qđ'. i. cuius videā ꝙ epla contristauit: vñ primū dolui, & me pœnituit. h ¶ Etsi. i. cuius ad ho. i. paruo tempore. Vnde bona spes est correctionis eorum: & ideo iam non pœnitet, sed gaudet. i ¶ Contristati. Non cum ira quę peiores efficit, sed cū pudore qui corrigit. k ¶ Pœnitētiā in sa. sta. Augu. Satisfactio pniæ est causas peccatorum excidere, nec earū suggestionibus aditum indulgere. l ¶ Sæculi au. dum dolet peccator se derectū. m ¶ Ecce enim. Tristicia, secundum deum facit pœnitere in salutem: quia quæ ducunt ad salutem. i. sollicitudinē operat'. n ¶ Quā tam in uo. ope. qui pœnitet sollicit⁹ est ne denuo peccet, & non se excusat, sed confitetur: quod est se defendere à Gehenna: & desiderat reformari, qui scit se per peccatum deformem, & habet zelum bonorum operum, & vindicat in ☞ se qđ'

Nicolaus de Lyra.

B ✠ tristiciæ diminutiua: propter qđ' bonū amici cognitū est tristiciæ pcedentis diminutiuū, & p cōsequēs cōsolatiuū. ideo subdit: Repletus sum con. Quartus est affectus exuberantis gaudij, scilicet qñ bonum amici non solum minuit tristiciam, sed totaliter eijcit eam per gaudium superueniens, ideo subditur. a ¶ Superabundo gau. in o. tri. ue. i. ex peccatis vestris, illata mihi. q. d. gaudium qđ' concepi de bono vestro superueniente totaliter superat tristiciam quam conceperam de malo vestro præcedente. Aliqui dicunt, ꝙ hæc est litera: In omni tribulatione' nostra. & sic est sensus, ꝙ lætitia quam conceperat Apostolus superauerat tristiciā quę superuenerat ei ex tribulatione mota contra eū in Macedonia: quæ tāgitur in parte sequēti. & ideo litera sequens magis concordat huic expositioni. tri. ex vtro ꝙ tristiciā habuerat, vt tangit in sequentibus. b ¶ Nā ✠ 1. Pe. 2. c & cū ue. Hic consequenter Aplūs exponit dictā cōmēdationē q̄tū ad duo q̄ dixerat in ea. sc'm exponit ibi: Sed qui consolat'. Dixerat aūt Apostolus se fuisse tristatum: Cuius causam exponit, dicens: Nā & cū ueni. Macedo. nul. re. ha. ca. no. Non dicit spiritus noster, quia consolabatur in mente. c ¶ Sed omnem tribu. passi sumus. quæ plenius explicatur Act. xvj. d. vbi dicitur ꝙ Paulus & Sylas verberati & carcerati fuerunt crudeliter, & pedes eorum cippo constricti ex turbatione mota contra eos, eō ꝙ Paulus spiritum phytonicum elecerat de quadam puella, quę magnum quæstum præstabat suis dominis diuinando. d ¶ Foris pugnæ. ab infidelibus. e ¶ Intus timores. à falsis fratrib⁹. ¶ Sed

† nō pœnitendam parit. † 26. q. 7. c. affectū. in fi.

a ¶ Ad alios, videte ne sit vana. b ¶ Et etiam consolatus. vnde subdit:

a glōriatio pro uobis. Rēpletus sum

a ¶ Audita vestra correctione. b ¶ Gaudium meum superat omnem tribulationē quæ parium erat in animo pro peccatis vestris.

b consolātione superābundo gau- a

dio in omni tribulatione uestra.

a ¶ Memorat quæ patior causa credentiū, vt eos prouocet ad charitatem. Q. Bene dixi in tribulatione quæ vere magna est.

Nām & cùm uenissemus Macedo b

a ¶ Et si animus requieuit.

c niam, nullam † requiem habuit cā

a ¶ Secundum corpus & animam. b ¶ Quia phithonem ibi fugauit de ancilla.

ro nostra: sed omnēm tribulatio- c

a ¶ Et vere omnem, quia. ¶ In corpore. ¶ A perfidis qui sunt extra ecclesiam. b ¶ Tribulationes. ¶ In animo, ne ecclesia deficeret.

d nem passi, foris pūgnæ intus timo d e

a ¶ Ita grauiter passi sumus. b ¶ Deus. c ¶ Spiritu vel afflictos.

res, sēd q̄i consolatur hūmiles, f

consolatus est nos deus in aduen- ¶ Quia coadiutorem recepi. ¶ Propter.

tu Titi. Non solum autem in ad- ¶ Quia scilicet desiderans aduenit.

uentu eius, sed etiam in † cōsolatio ¶ Vel quo. ¶ Nos.

a ¶ In vestra emendatione. b ¶ Consolatus est Titus.

c ne qua consolatus est in uōbis, refe g

a ¶ De emendatione.

rens nobis dēsiderium uestrum, b De commissis. a ¶ Indignationem contra pseudo.

flētum uestrum, † uestram æmula- h

a ¶ Pro mea defensione. b ¶ Referens hoc. c ¶ Quam de tribulatione dolerem.

tionem pro mē, ita ūt magis gāu- i

a ¶ Inde probari potest quod gaudeo, quia iam non penitet me.

derem, Quōniam etsi contristaui k

a ¶ Illa prima. b ¶ Modo. ¶ Quia correcti.

uos in ēpistola, non me pœnitēt. l

a ¶ Prius. ¶ Dum indignati vel incorrecti. b ¶ Non me pœnitet, sed gaudeo videns, quod.

f g Etsi pœnitēret uidēs quē d epistō p

h la illa & si ad horam uos contrista- a ¶ Dico quod gaudeo. ¶ Non tantum ideo.

b ¶ Contra me.

uit, nunc gāudeo, non quia cōtri q

a ¶ Quia sic animaduertentes culpam pœnituistis.

stati estis, sed qūia contristati estis

a ¶ De hac tristicia gaudeo, quia hoc est secundum deum id est secundum voluntatem & inspirationem dei.

i ad pœnitentiam. Contristāti enim r

¶ Nec in asperis.

estis secundum deum, ut in nul- s

a ¶ Quia omnia nostra prosunt.

lo detrimentum patiamini ex nō,

a ¶ Vere non damnum patimini, nam commodum postea quia.

bis. † Quę enim secundum deum t

a ¶ Dum tristis est peccator, quia peccauit, quia fecit quod deus odit. b ¶ Satisfactionem. c ¶ Quæ valet etiam.

k tristicia est, pœnitēntiam & salū- ¶ Æternam. a ¶ Sed. ¶ Quæ non ad correctionem: & ideo ab ea cauete.

l tem † stabilem operatur. Sēculi au v

tem tristicia mortem † operatur.

a ¶ Quia vobis expertis estis quod dico.

b ¶ Id est tam paruum quid.

m † Ecce enim hōcipsum, secundum r

a ¶ De peccato. ¶ O.

n deum cōtristari uos, quantam in s

a ¶ Emendandi quod deliquistis circa hoc solum.

uobis operatur sollicitūdinē: sed

a ¶ Vt contra pseudo me defendatis. b ¶ Contra vos, pro malis quæ gessistis.

defensiōnem, sed indignātionem: a b

f ¶ Sed qui conso- Secundò dixerat Apostolus se fuisse consolatum. Hoc exponit Apostolus primò ponens consolationis materiam. secūdò subdit ad hoc rationē, ibi: Contristati enim estis. tertiò infert suam conclusionem, ibi: Igitur & si scripsi. Materia verò suæ consolationis duplex fuit. Vna aduentus Titi ad ipsum qui erat sibi gratissimus. Et hanc tangit dicens: Sed q conso. hu. i. afflictos. Alia fuit vera pœnitentia Corinthiorum quam sibi retulerat Titus sicut viderat. iō subdit: g ¶ Cō solatus est in uo. i. ex cōmendatione vestra p̄ cum nobis reuelata. ideo subditur: h ¶ Referens no. ue. d. i. ardorem proficiendi, sicut per contrarium fuerunt ante pigri. i ¶ Fletum ue. ratione delicti commissi. k ¶ Vestram æmu. p me. pseudo Apostolos repellēdo amore Christi & mei. l ¶ Ita ut mag. gau. de pœnitentia vestra q̄ prius doluerā de peccato commisso. ¶ Vel aliter Apostolus prius correxerat eos durè in epistola prima: & postea timēs ne ex hoc caderēt in desperationē seu aliud malum, ad tps doluit de scriptura illa: sed postea vidēs bonum cor rectiōis futurum gauisus fuit. Ideo dicit: m ¶ Quoniā & si cō. uos in. durè vos corripiendo. n ¶ Non me pœ. modo. o ¶ Et si p. prius ratione dicta. p ¶ Videns qđ' epi. il. etsi ad ho. u. i. transitoriè. q ¶ Nunc gau. non quia con. est. sicut medicus non gaudet de amaritudine quam infirmo propinauit, sed de sanitate per eam consecuta. r ¶ Contristati enim. Hic consequenter inducit rationē propter quam eorum tristicia fuit ei occasio gaudij siue materia. s. quia tristicia illa fuit secundum deum. Et diuiditur in duas partes: quia primò facit propositū, sed'ò declarat quoddam dictum, ibi: Ecce enim Circa primū dicit: Contristati e. estis s. ¶ Circa qđ' sciendum, ꝙ omnis tristicia oritur ex amore. cum enim aliquis tristat: hoc est, quia caret amato bono, vel quia timet euenire aliquid contrariū boni amati. Est aūt duplex amor. s. amor dei, & seculi. Ex amore verò dei oritur tristicia de pctō q̄ est sc'm deū, q̄ nullū affert homini detrimentū, sed magis bonū fructū. ideo subditur: s ¶ Vt in nul. de. pa. ex no. i. ex correctiōe nostra, sed magis bonum. ideo subditur: t ¶ Quæ e. se. deū tri. c̄ pœ. in sa. inducit ad pniam de pctis, q̄ pnia ducit ad salutem. v ¶ Stabilem. i. æternā. Sed cōtra hoc aliqs obijcere posset, qa tristicia de pctō est ipsa pnia, nihil autē se ad ipm inducit. ergo &c. Dicēdū ꝙ pniæ tres sunt ptes. s. cōtritio, cōfessio & satisfactio. Tristicia v' ò de pctō est prima ps pniæ, & causat alias duas sequētes, nō ipsam. Tristicia verò seculi q̄ orit ex amore secularis boni, ingerit detrimentū spūalis boni. ideo subditur: x ¶ Sec. au. tri. o. mor. i. peccatum. Iaco. iij. b. Qui enim voluerit amicus esse huius seculi, inimicus dei constituitur. y ¶ Ecce enim. Hic consequenter declarat qualiter tristicia dei operatur pœnitentiam in salutem, dicens: Ecce enim hocipsum se. deum contri. uos. id est tristiciam quam vobis intulit quæ est secūdum deum. z ¶ Quantam in uobis operatur sollicitudinem. ad virandū mala & agendum bona in illis qui prius erant ad hæc pigri: & non solum hoc, sed etiam quę sequuntur. a ¶ Sed def. solicet mei cōtra pseudo Apostolos, ipsos repellēdo. b ¶ Sed ind. contra peccata cō missa, non solum à se, sed etiam ab aliis.

✠ Sed timorem

† relaxationem

† solatio

† vestrū studium Diuisio D

† affert.

E se qđ deliquit. Vel a ¶ Exhibuistis. id ē ostendistis puniēdo illū q incestū admiserat, vos esse incōtaminatos. A negocio: id est graui pcō illius q vxorē pris habuit cui cōsentiendo ingnati eratis. b ¶ Qui fecit iniu. Vt ille q incestū fecit. Vt illos tangit, qs supius in prima epla iniurias & fraudes fratribus fecisse dixit. Et oñdit non magis cā eorū q peccauerūt scripsisse remittendis, qp cā eccle quę oī cōtumeliā aut fraudē patiēti cōpatit, & indignat. Et hoc ē qđ ait: Igitur & si scripsi vobis, nō tm ppē eū q fecit iniuriā. i. fraudē pximo suo, nec propter eū q passus est fraudē: sed ad manifol. no. quam pro. Totius ppli sollicitudinē se hre ostēdit, vt. s. iniusti emēdent & polluti sctificent, & eccliæ reconcilientur. c ¶ Abundātius ma. Q. de vtroq;. i. de correctione vra & de gaudio Titi. Sed magis abūdantib⁹ de gaudio Titi sum⁹ gauisi: qa gaudebat nō solū de correctis, sed etiam de alijs qs sperabat corrigendos. d ¶ Sed sicut. In corrigēdo veritas arguentis apparet, dū q arguunt se emēdāt. Dū eñ corrigi emendant testimoniū phibēt arguenti. Veram ergo ostēdens Apls prædicationē suam p efficaciā illorū ait: Sed sicut oīa in ve. &c. e ¶ Et uiscera eius. Sancti affect⁹ in omni bono est.

† qp incontaminati sitis

† consolationem accepim⁹ ex consolatione vestri

GLO. ORDI.

Cap. VIII.

FNOtam autē uobis. Hic vbi de correctis agitur, mentio fit de collectis: qa ab alijs nō quærit, qbus suadere nō pōt. Vel vt alij codices habēt, qbus sua dare nō, pdest. g ¶ Qđ in multo experimento. Vel abundantissima gratia eorum fuit in multo experimēto tribulationis. Quia pro tribulatione Pauli & Sylæ ibi facta, nō sunt scandalizati: Sed cum gaudio acceperunt verbum, probari passionibus eorum. ☞ Et altissi-

Nico. de Lyra.

☞ a ¶ Sed ti. de recidiuo. b ¶ Sed desiderium. proficiendi in melius. c ¶ Sed æmulationē. imitando bonos. d ¶ Sed uindictam. puniēdo peccata propria, & etiam aliena potissime: quia illū fornicatorem nefarium, de quo habet epistola. j. capitulo. v. punierant. cui tamen prius nimis fuerant. ideo subditur: e ¶ In omnib⁹ exhibuistis uos incontaminatos. Quia sicut sustinentes peccatorem contaminantur, sic puniētes emundantur. f ¶ Igitur. Hic infert conclusionem intentam, dicens: Igitur & si scripsi uobis. de illo nefario puniendo. & accipitur hic si, pro quia, qa sic scripserat. g ¶ Non propter eum q feci iniuriam. maculando lectum patris, vt scilicet puniretur tantum, sed vt emundaretur, & alij ex eius pœna terrerentur. h ¶ Nec propter eum qui passus est. dictam iniuriam, vt vindicaretur p pœnā. i ¶ Sed ad manifestandam solicitudinem nostram, quam habemus pro uobis. vt in vobis extirpentur vitia & virtutes augeantur. k ¶ Coram deo. Modus est iurandi ad confirmationem dicti. i. deo teste. Et quia hęc bona sunt consecuta ex sua correctione, subdit: Ideo consolati sumus. l ¶ In consolatione autem ue. id est ex pfectu vestro vobis dato. m ¶ Abundantius magis gauisi sumus. id ē plus quā contristati fuimus prius ex vestro delicto. & secūdam causam de gaudio Titi addit,

a ¶ Ne in futuro tale quid contingat. b ¶ In melius proueht.

sed timorem, sed desiderium, a b

a ¶ Vt me vel alios bonos iuuemini. b ¶ Quia peccantes punitis etiam vosipsos.

sed æmulationem, sed uindictam, c d

¶ Vt vniuersaliter dicam vos tristari secundum deum In omnibus exht. & educe fide.

a ctam. In omnibus † exhibuistis e

¶ Vt sitis incontaminati Christiano negotio agentes.

uos † incontaminatos esse ne-

¶ Et quia incontaminati, igitur apparet, q nō propter illos principaliter scripsi, sed propter illum qui fecit, & illum qui sustinuerat iniuriam. Quod ita dicit. ¶ Ut illis

gocio. Igitur etsi scripsi uobis, f

¶ Tantum. ¶ Qui rapuit.

b non propter eum qui fecit iniu g

¶ Patrem cui rapta.

riam, nec propter eum qui † passus est, sed ad manifestandam h i

sollicitudinem nostram, quam

a ¶ Omnibus emendandis. b ¶ Iuramentum est. ¶ Teste deo.

pro uobis habem⁹ cōram deo. k

a ¶ Quasi, quia & hoc intendit, & euenit. b ¶ Dum correcti estis.

Idēo quoq; † cōsolati sumus. l

a ¶ Quæ est de correctione vestra & gaudio Titi.

In consolatione autem nostra l

a ¶ Quam doleremus de tribulatione.

abundantius magis gauisi su- m n

mus super gaudio Titi, quia † re- o

¶ Iam enim sperat bonum de vobis. a ¶ Titi. b ¶ Non quia omnes correcti, sed quia quidam, sperat de reliquis.

fectus est spiritus eius ab omni- p

bus uobis. Et si quid apud illum

a ¶ Commendando vos. ¶ Non erubesco me falsum inuenire.

de uobis gloriatus sum, nō sum

a ¶ Mendax. b De correctione vestra confidens.

cōfusus, sed sicut omnia uobis d

in ueritate loquuti sumus, ita

¶ De vobis.

& gloriatio nostra † quæ fuit

a ¶ Ei apparuit ei veritas. i. vera. b ¶ Ideo.

ad Titum, ueritas facta est, et q

a ¶ Intima charitas b ¶ Quam ante, quia vidit profectum illorum, vel quam in alios.

e uiscera eius abundantius in uo-

a ¶ Eius Titi dico. ¶ Ambro. Ostendit Titum eos laudasse qui soliciti erant obedire ei, in quo Apostolum reuerti sunt.

bis sunt, reminiscentis omni-

¶ Quam accurate.

um uestrum obedientiam quo

¶ Cordis. ¶ Corporis.

modo cum timore & tremore

a ¶ Et quia sic in illo egistis. r

excepistis eum. Gaudeo, quòd

a ¶ Rebus. ¶ Non solum bona voluntate, sed etiā in operibus bonis.

in omnibus confido de uobis.

Cap. VIII.

¶ Non habui requiem in Macedonia, tamen in ea magna mihi gratia data est. s

NOtam autē uobis facimus fra t

a ¶ Gratuitum donū dei vocat eleemosynā dare.

tres grātiā dei, quæ data est in ec- u x

g clesijs Macedoniæ. Quòd in

a ¶ Quæ illa. s. ¶ Non voluerunt pati, sed experti sunt: & inde gauisi sunt, & cum pauperes abundanter dederunt.

multo experimento tribulatio

¶ Fuit.

nis abundantia gaudij ipsorum y

ti addit, dicēs: n ¶ Sup gau. de emenda- G tione vestra. o ¶ Quia refectus. Reficitur em prælati de pfectu subditorum. gaudium em amici sui erat ei materia gaudij. Vlterius addit tertiam rōnē, dicēs: p ¶ Et si quid. Apostolus em cōmēdauerat Corinthios erga Titū, q inuenit eos tractabiles & obedientes: & sic Apli verba inuenit esse vera, ppter qđ Apls non fuit cōfusus de illa commendatione, qa ita inuentum est in veritate. & patet litera. Quartā etiam rationē addit, dicēs: q ¶ Et uiscera eius abundantius. Quia Titus videns eorum pœnitentiam & obedientiam & reuerentiam ad ipsum, habuit eos in viscēribus charitatis magis cp añ. de quo gaudebat Apostolus. Vlterius quintā rationem addit, dicens: r ¶ Gaudeo, qđ in omnibus. Et bono enim eorū inchoato confidebat, qđ bene de cætero se haberent, quod erat sibi ratio gaudendi.

† consolationem accepim⁹ ex consolatione vestri

† Iesus fuerat

NICO. DE LYRA

Cap. VIII.

NOtam autē facimus. Posq Apostolus induxit Corinthios ad bonum in generali: Hīc consequenter hortatur eos ad qdam bonum in particulari scilicet ad largitionem eleemosynæ mittendæ in Ierusalem. Fideles enim ibidem habitantes vendidis omnibus ponebant precia ad pedes apostolorum, vt diuideretur singulis prout opus erat, Act. iiij. & quia, ppter Christum fuerunt depauperati, dispposuerunt sic apostoli: qđ credentes de alijs ciuitatibus & terris qui non sic abrenunciabant proprijs, iuuarent illos suis eleemosynis: & de hoc fuit rogatus Paulus & Barnabas, vt habetur Act. & Gal. ij. propter quod Paulus circa hoc erat sollicitus. Et ideo primò inducit Corinthios ad hanc eleemosynā tribuendam, se. undò docet tribuendi modum ca. sequenti. Prima adhuc in duas: qa primò agit de huius eleemosynæ datione, secundò de ministris eius & collectione, ibi: Gratias ago. Prima adhuc in duas: quia primò ad dandam eleemosynam Corinthios inducit, secundò excusationem excludit, ibi Si enim voluntas. Prima adhuc in tres. secundum quòd inducit eos triplicīter. secunda ibi: Scitis enim. tertia, ibi: Hoc enim vobis vtile. Primus autem modus inducendi Corinthios ad eleemosynæ dictæ dationem est per exemplum Macedonum qui iam hoc fecerant: propter quod ponit primò eorum exemplum. secundò Corinthios inducit ad imitandum, ibi: Ita vt rogaremus. Circa primum dicit: Notam autem facimus uobis fratres. vt imitemini. t ¶ Gratiā dei. i. opera bona quę proueniunt ex dei gratia. v ¶ Quæ data est. mihi per ministerium meum: in ecclesijs Macedoniæ. Consequenter ponit gratiam illam, dicēs: x ¶ Qđ in multo experimento tribulatio. i. in multa tribulatione eis superueniente: quam non solum audiui, sed etiam experimento probaui. y ¶ Abundantia gau. eorum fu. quia non solum sustinuerūt patienter, qđ est virtutis politicę, sed etiā gaudenter: qđ est virtutis infusæ, Act. v. g. Ibant apostoli gaudentes &c. Hoc autem præmittit Apls vt ostendat eleemosynā Macedonū magis commendabilem, eo qđ in dicta tribulatione depauperati fuerant: & tamen eleemosynas mittere sanctis in Ierusalem non omiserant. ideo subdit Apostolus:

† prosecutus est

H

† qua via erā apud

Diuisio

☞ Et altissima

a ¶ Et altissi. Aug. Tenues in substantia A diuites in dando: q pura conscientia operati sunt. d ¶ Primum do, se emendãtes: deinde fratribus sua offerentes. Aliter non Eccle. 20. d. erat accipiendum, quia munera excæcant, oculos, & iura autoritatis inclinant. Qui verò dant ne arguantur, fructũ dandi non habent. e ¶ Ita & per. Vt scilicet gratia ista vobis nõ desit. hoc dicit vt incitet eos †vires ad dandum. d ¶ Non qua. im. Vel: Nõ solũ rogaui Titũ, sed ego ipse dico imperans vt abũdetis. Quasi im. Id est q̃si pœnitentiam iniungẽdo, quia sic quasi ex voto tenerentur. e ¶ Egenus fa. est, cum esset di. Aug. Non ait: Pauper factus est, cum diues fuisset, sed cum diues esset. Paupertatem enim assumpsit, & diuitias non amisit: intus diues, foris pauper: latẽs deus in diuitijs, apparens homo in paupertate. f ¶ Vt inopia illi. per illius enim paupertatem abijcimus pannos iniquitatis, vt induamur stola immortalitatis. Omnes ergo diuites facti sunt, in pauperem Christũ credentes. Nemo ergo se cõtennat pauper in cella, diues in conscientia. Securior dormit in terra, quàm auro diues in purpura. Nõ ergo expaueſcas cum tua mendicitate ad illum accedere q indutus nr̃a pauperta te, vbi se pauperauit nos ditauit. g ¶ Sed & uelle. Vel secundum alios quidam vo †erga vos luerant, quidã cœperant: nunc verò vtriq; perficiant.

Nicolaus de Lyra.

†Imo a ¶ Et altissi. pau. eorum. i. valde commendabilis. b ¶ Abundauit. i. esse ẽum abundantiæ ostendit. c ¶ In diuitias sim. eo i. puritatis conscientiæ, quã puritatem facit charitas quæ bona ꝓpria quantũcunque modica facit extendere ad B necessitates proximi reuelãdas. d ¶ Quia secundum uir. i. promptitudinem animi ad dandum. e ¶ Testimonium illis reddo. non solum ex auditu, sed etiam ex visu. f ¶ Et su. uirtutem. i. suprà facultatem. g ¶ Voluntarij fuerunt. ad dan †ergaalios dum. Circa quod sciendum, q̃ licet liberalitas politica habeat medium respiciendo ꝓprias facultates: liberalitas tamen infusa excedit hoc medium, inquãtum rescindit aliquod de sibi necessarijs ad dandum magis indigenti propter deum. sicut & tẽperãtia infusa non solum rescindit carnis delectabilia, prout impediunt bonam dispositionem corporis & debitum vsum rõnis, sed vlterius vt corpus in seruitutem aĩæ totaliter redigatur. h ¶ Cum mul. exhor. obsecran. nos. i. non solum liberaliter dãtes, sed etiã nos obnixè rogantes vt acciperemus. i ¶ Gratiam. i. eleemosynam. k ¶ Et communi. bonorum suorum fiẽdam pauperibus in Ierusalẽ. l ¶ Et non sicut spe. i. non quãtum sperabamur, sed plus dederunt, ideo subditur: m ¶ Sed semetipsos dederunt primum do. totam vitam suam ad gloriam eius ordinando. n ¶ Deinde no. obedientiam promittendo. o ¶ Per uoluntatem dei. id †superiore est propter deum nobis obediendo. Tunc enim est obedientia recta, quando fit deo primũ, deinde homini ꝓpter deũ. p ¶ Ita ut roga. Posito exemplo Macedonũ, hic consequenter excitat Corinthios ad imitãdum, dicens: Ita. s. moti sumus facto eorũ. q ¶ Vt rogaremus Titum ut quemadmodum cœpit. vos instruere in aliis operibus bonis & perfectos vos reddidit in illis: r ¶ Ita & perfici. in uobis &c.

etiã istam

a ¶ Magna vel nobilissima.

a & altissimã paupertas eorum a
a ¶ i. maior fuit, quam intendit diuitias dare.
b ¶ Et hoc magnifica animo non vt homini placeant.
abũdauit in diuitias simplici b c
tatis eorũ. Quia † secũdũ uirtutẽ d
a ¶ Et inde.
testimõnium illis reddo, & su e f
a ¶ Vt etiã post egerẽt. b ¶ Rerũ suarũ. c ¶ Nemine cogẽte.
prã † uirtutem † uoluntarij fu g
a ¶ Ad dandum. b ¶ Cũ timeret eis non assentirẽ.
erũnt, cũm multa exhortatione h
a ¶ Vt eos permitteremus habere. b ¶ i. vt liceret eis dare sua non quasi propria sed quasi communia de quibus ministrarent alijs.
obsecrãtes nos gratiam & i k
a ¶ Ministrationis.
communicationem ministerij
a Munsterium. ¶ Dederunt suo.
quod fit in sanctos. Et non sic l
a ¶ i. ea inuentione. b ¶ Putauimus. s. ꝓ culpis redimẽdis.
cũt speraũimus, sed semetipsos m
a ¶ Emendatione vitæ. b ¶ Vt ei obedirent.
b dederunt primũm † dõmino,
a ¶ Dederunt se, vt nobis obedirent.
dẽinde nobis, per uoluntatem n o
a ¶ Qui vult homines subdi vicarijs suis. b ¶ Instituerunt ¶ Exẽplo eorum nos prouocati.
dẽi, ita ut rogaremus Titum, p q
r ¶ Postquam correctos vidit. b ¶ In vobis bñfacere.
c ut quemadmodum cœpit, b r
a ¶ Non modo alia. s.
& perficiat † in uobis etiam † gra
a ¶ Eleemosynarũ in sanctos. ¶ Perficiat non quocunque modo. s. vt in hac gratia largitionis abundetis, sicut in alijs.
tiam istam. † Sed sicut in omni s t
a ¶ Gratia loquendi.
bus abundatis fide ipe, & sẽr v x
a ¶ Scripturarum. b, ¶ Quia in omnibus solliciti estis.
mone & sciẽtia, & omni solli b y z
¶ Spirituali ¶ Inseper.
citudine & charitate uestra in a
nos, ut & in hac gratia abunde b
a ¶ Rogaui Titum vt perficeret hanc gratiam: sed hoc non dico imperans ne ũtis transgressores.
d tis. Nõ quasi imperans dico, c
r ¶ Macedonum, quibus similes estis, vel paupertum de quibus ellis vel esse debetis solliciti.
sed per † aliorũ sollicitudinem d
a ¶ Vt largi sitis & misericordiæ animi, non pro terreno commodo. b ¶ Vestrum.
etiam uestræ charitatis † ingẽni e
a ¶ Comprobare volens. ¶ Vel suadere volens.
um bonum comprõbans. Sci f
a ¶ Paupibus dare debetis & vere, quia. b ¶ Charitatẽ.
tis enim gratiam domini nostri g
a ¶ Qui & de illis sollicitus fuit, cuius exẽplo hortatur illos. ¶ Hanc. s.
Iesu Christi, quoniam propter h
¶ In mundo. a ¶ Deus & per quẽ omnia facta sunt. ¶ In sua maiestate.
c uos egenus factus est, cũ esset di i
a ¶ In spiritualibus.
ues, ut inopia illius uos diuites i k
a ¶. i. in cõsideratione huius tanti beneficij dei do cõsiliũ, vt pauperibus elemosynas detis.
essetis. Et cõsiliũ in hoc do. Hoc l m
¶ Plus est vilis facẽti q̃ cui fit.
enim uobis utile est, q nõ solũ fa n
a ¶ Quod plus est q̃ facere. b ¶ Præterito.
cere, sed & uelle cœpistis ab an o
a ¶ Vt non solum velitis sed & opere pñtetis.
no † priore. Nunc verò & factò
percipite: ut quemadmodum
a ¶ Quia ex discretione voluit.
promptus est animus uoluntatis
¶ Prõptus. a ¶ Animꝰ. ¶ Voluntas in ope agẽte ũ vera est.
in uobis, ita sit & perficiẽdi ex p
a ¶ Secundum id. b ¶ Sine plus sine minus.
eo quod habetis. Si enim uo q
a b
a ¶ Dando. ¶ Vt necessaria retineat.
luntas prõptà est, secũdũ id qd' r

etiã i. gr. inducendo vos ad huius eleemo C
synę magnificam largitionem, non solũ sicut alij, sed plus. Cuius cã subdit. s ¶ Sed si. in om. abun. præ cæteris Christianis. t ¶ Fide. qua creditis ad iustitiã. v ¶ Spe. †ꝓ viribus
qua in deũ tenditis. x ¶ Et ser. i. fidei cõfessione ad salutẽ. y ¶ Et sci. i. notitia scripturæ. & hęc pertinent ad mentis affectionem. Consequẽter ponit quæ pertinẽt ad
exteriorẽ operationẽ, di. z ¶ Et oi sol. s. †prompti
bene operandi. a ¶ Cha. ue. in nos. i. charitatis operibus nobis impensis. b ¶ Vt & in hac gr. i. in huius eleemosynę largitione præcellatis alios, sicut præcellitis eos
in alijs gratijs. Sed qa posset aliquis credere Apostolũ hoc dicere per modum præcepti, ideo hoc remouet di. c ¶ ¶ Nõ qua *vt
si im. di. s. ista. d ¶ Sed per a. sol. i. per *suscipere-
Macedonũ exemplũ, qui dictam eleemosynam fecerũt sollicitè. e ¶ Etiam ue. &c. mus
cõ. i. cõprobare volẽs prõptitudinẽ vestrę charitatis ad dictã eleemosynã faciẽdã. Sicut enim in speculabilibus ille dr̃ boni in- †deo
genij qui citò capit verba magistri, sic in operabilibus ille Metaphoricè dicitur ingenij boni, qui alterius exemplo citò mouetur ad opus bonum, etiam in meli? procedendo. f ¶ Scitis. Hic ponit secundus modus inductionis. s. per exemplum Christi cùm dicitur: Scitis eĩ. d. scire debetis ad †beneficen-
imitandum. g ¶ Gratiam domini tiam
nostri Iesu Christi quo, &c. quę sit illa subditur: Quo. pro. uos. non necessitate, sed voluntate. h ¶ Cum es. di. non dicit fuisse: ne crederetur per hoc cælestes diuitias vel spirituales dimisisse, qđ est falsum, Psal. xl viij. a. Simul in vnũ diues & paup. sic enim fuit diues in spiritualib?, q̃ simul
paup fuit in tpalibus. i ¶ Vt ino. il. in tẽ D
poralibus. k ¶ Diui. es. in spiritualibus. omnia enim pœnalia quæ sustinuit Christus inter quæ reponitur paupertas, fuerũt remedia contra mala nostra, & per ea sumus restituti vita spirituali. l ¶ Et consilium in hoc do. vt exemplo Christi ꝓ largitione eleemosynæ non formidetis minui in facultatibus vestris. m ¶ Hoc enim uobis utile. Hìc consequenter ponitur tertius modus inductionis. s. ratione †ingenui *
vtilitatis maioris quæ prouenit danti elee- tatẽ velsyn
mosynam: quia dat tantum bonum tẽporale & recipit spũale, quod est maius, quanto quæ sunt animæ corporalibus præferũtur, ideo dicit: Hoc enim uo. scilicet mãgis q̃ illis qui recipient. n ¶ Qui non so. ceritatem
q. d. libenter debetis hoc facere ex quo incepistis hoc velle à primo anno conuersionis vestræ ad fidem. o ¶ Nunc uero & facto percipite: ut quemadmodum id est, illam bonam voluntatem opere ad implete, vt sic prõptitudo animi appareat in opere. p ¶ Ex eo quod ha. Hoc addit Apostolus, quia discrete debet fieri ęleemosyna secundum facultatem facientis, nisi in casu in quo quis vult statũ mutare, vt pote per ingressum religionis: tũc enim totum pauperibus erogandum est, Matthe. xix. c. Si vis perfectus esse, vade & vende omnia quæ habes, & da pauperib?. & veni sequere me &c. q ¶ Si eĩ uo. Hic circa prædicta remouet duplicem excusationem. Prima est, quia posset aliquis dicere quòd non posset dare nisi valde modicum, & sic nullius aut modici meriti esset apud deum: hoc remouet, dicẽs. Si enim uoluntas prom. est. ad dandum. r ¶ Se *prius
cundum id quod habet accepta est. scilicet quantumcũq; datum sit modicum.

l c ✣ Non secundũ

perficiāt. a ¶ Sed ex. Diuidat q̄tū habet
E cū sanctis, quia non plus exigitur q̄ retinere
Luc. 19. a. sibi debet. sic Zacheus dimidiū bonorū suo
rū dedit pauperibus. Ex æqua. Non vtiq;
secundum paritatem hoc dico, sed vt susten
tentur de vestris rebus sicut & vos: vt & il
relaxatio lorum abundantia vestræ ino. sit sup. Qui
enim viuunt in hoc seculo, non habent me
rita ad vitam æternā sufficientia. Sed quia
angustia pauperes Christi (quorum est regnum cęlo
rum) per eleemosynas amicos, & debitores
sibi fecerunt, per merita eorū consequent,
quod per se non merentur: b ¶ Vt tunc
fiat æqua. non quin differant in claritate:
Sed quia omnibus idē, & omnibus erit suf
ficientia. ¶ A Equali. Ipsa est pax Ierusalē,
vt opera misericordiæ corporalia iungant
operibus prędicationis spiritualibus, & fiat
pax dando & accipiendo: vt qui accipiunt
spiritualia, tribuāt carnalia. Vnde Aposto
succurrat lus: Si spiritualia seminauimus vobis, ma
1. Cor. 9. b. gnum est si carnalia vestra metam⁹? c ¶ Si
cut scri. de manna in signo huius rei. Qui
Exo. 16. d. mul. scilicet collegit de manna. i. amplius
q̄ Gomor nō abun. i. non plus habuit q̄
Gomor. & qui mo. scilicet collegit. i. mi
nus q̄ Gomor: non mi. i. nō minus habuit
q̄ Gomor. In Exodo ait: Nec q plus colle
nihil mi gerat habuit ampli⁹, nec q min⁹ parauerat
nus habuit repit min⁹. In quo significabat, q & q ma
iora habent merita, & q minora in ęterno
cōuiuio eādem habituri sunt refectionem.
d ¶ Qui mul. nō a. Plus habēt sci in spe
futuri, min⁹ hi q in tpe diuites, & tm ibi q̄
bunt. Vt sicut hic inopia sc̄ōrū sustētat, ita
ibi ab eis sustētent, & diuites fiēt in æterno
bono. Qui mul. nō a. Sic q multū dat di
ues: & q parū paup, si ęqua volūtas æqualē
habēt mercedem. e ¶ Vel, In hāc gr. i. fidi
cationem gētium, cui destinatus sum, & vo
lo. f ¶ Et ad uo. no. quia volumus, vt be
ne detis complendam. voluntatem dico, q̄
est destinata & p̄ordinata nobis à deo adeo
est necessaria. g ¶ Deuitan. hoc. Circa cu
ram sanctorum si negligentius ageret, & iō
præmonet vt sollicitudo eius, & prouiden
tia appareat. h ¶ In hac ple. Doctrinæ &
xid miraculorum, vt dicatur bene prędicat: sed
non est memor sanctorum, sicut alij aposto
li, & sicut sibi præceptum est. i ¶ Coram
deo. Aug. Propter nos conscientia nostra,
sufficit nobis: propter vos fama nostra non
pollui, sed pollere debet in vobis. Duæ res
sunt, conscientia & fama. conscientia tibi, fa
ma proximo. Qui conscientiæ fidens negli
git famam; crudelis est. k ¶ Coram ho.
dum facit in sanctos quod deus iubet. Co
ram ho. Dum bonos mittit qui eos probi
tate sua prouocent, non scandalum faciant.

☞ Confidentiam

Nico. de Lyra.

a ¶ Non se. id quod non ha. i. accep
tio diuina non mensurat secundū quanti
tatem eleemosynę q̄ non est in ptāte dantis
Pauper enim non potest dare tantā eleemo
synā q̄tam diues, sed mensurat secundū prō
ptitudinē voluntatis. q̄ statim exiret in actū
ingloriā habita facultate; ppter quod impedimentū
domini quod est in uoluntarium, nihil tollit de me
rito. vnde Mar. xij. duo minuta q̄ paupervi
dua misit in Gazophylacium plus cōmen
dant à Saluatore, q̄ munera diuitū quasi in
cōparabiliter maiora. Secunda verò excusa
tio posset esse: quia diceret aliquis, q̄ fideles
in Ierusalem habitantes p hmōi eleemosy
nas abundarent & ocio vacarent, & dantes
depauperarentur: quod non esset cōueniēs.
Ideo hoc remouet dicens: b ¶ Non enim
vt ali.

a ¶ Tantum accepta est dando vitra vires.
habet accepta est, nōn secun a
a ¶ Ideo ex eo quod habētis vos dare moneo.
dum id quod nō habet. † Nōn b
a ¶ Volo. b ¶ Vt alij de vestris ociose viuāt.
¶ Alias refrigerium.
enim ut alijs sit † remissio, uo c
a ¶ Pauperta. non quin melius esset omnia da
re, sed infirmis timet, quos sic dare monet vt
egestatem non patiantur. b ¶ Potius volo
vt vestra abundan. &c.
bis autem † tribulatio: sed ex d
¶ Quod tam breue.
æqualitate in præsenti tem
a ¶ Terrenorum. b ¶ Qui omnia mādi deserunt.
pore, uestra abundantia illō
a ¶ Etsi non compleat.
rum inopiam suppleat, ut &
a ¶ Qui diuitis vtantur. b ¶ Meritorum.
illorum abundantia uestræ
inopiæ † sit supplementum,
a ¶ Vt sicut hic ministrauerunt sanctis ea red
dant vicem sancti in futuro.
b ¶ In voluntate esti non in opere.
b c ut fiat æqualitas. Sicut scri e
a ¶ In exodo de manna. b ¶ Colligit.
d ptum est: † Qui multum, non f
a ¶ Quia quod plus habuit dedit indigenti.
abundauit, & qui modicum h
a ¶ Quia recepit ab eo qui abundauit. b ¶ Qua
firmo. in Tituum, vel ego ipse hoc consulo. ¶ Ago.
† nōn minorauit. Gratias au i
a ¶ Vt abundetis in hac simplicitate ele
emosynarum.
tem deo, qui dedit sollicitu l
a ¶ Quam ego habeo.
dinem eandē pro uobis in m
a ¶ Et vere habuit sollicitudinē. ¶ Nostram.
corde Titi, quōniam exhorta o
tionem quidem suscepit: sed p
¶ Quam mea exhortatione.
cum sollicitior esset, sua uolun
a ¶ Qui prius rogatus excusabat se propter
vestra vitia.
tate prōfectus est ad uos. Misi q
¶ Lucam vel Barnabam.
mus etiam cum illo fratrem
¶ Scripto, vel prædicato.
nostrū, cuius laus est in euan r
¶ Laus eius est in euangelio.
gelio per omnes ecclesias: nōn s
solum autem, sed & ordina
¶ Iudæa. b ¶ Qua mundum circumimus.
¶ Prædicationis.
tus ab ecclesijs comes pēregri
a ¶ In hac largitione eleemosynarum, cui nos
apostoli ministri sumus.
e nationis nostræ, † in hāc gra t
tia quę ministratur à nobis ad v
¶ Vt deus inde glorificetur.
f domini gloriam, & † destina x
g tam uoluntatem nostram. De y
r ¶ Hos misimus.
uitantes hoc, ne quis nos ui
a ¶ Dicens nos fraudare. b ¶ Largitionis ele
emosynarum.
h tuperet in hac † plenitudine,
¶ Nostro ministerio fit.
quæ ministratur à nobis in
¶ Vt deus glorificetur.
¶ Deuitantes bene dico.
gloriam domini. † Prouide z
¶ Opera nostra.
mus enim bona non solum a
¶ Vt deo placeant, sed vt & hominibus bo
na videantur.
i k coram deo, sed etiam coram b
† hominibus. Misimus au c
¶ Apollo.
tem cum illis & fratrem no
strum, quem probauimus

ut ali. sit re. i. ociositas vitæ. e ¶ Vobis G
au. tri. ex depauperatiōe, supple dictas elee
mosynas hortamur fieri. d ¶ Sed ex æ
qua. in præ. i. vt fiat q̄dam æqualitas pro. †2. cō. 8. c.
portionis inter vos & ipsos: quia plus abū iō. 9. vide
datis in temporalibus q̄ ipsi, & econuerso ergo
ipsi magis abundāt in spiritualibus q̄ vos:
& sic fit quædam æqualitas, si per vestram
abundantiam in temporalibus eorum indi
gentia suppleatur: quod minus est. Et econ
uerso per eorum abundantiam in spiritua
libus suppleatur quod minus est in vobis:
vt patet i litera. e ¶ Sicut scrip. est. Exod.
xvj. de colligentibus māna. f ¶ Qui mul. †Exo. 16. d
supple collegit. g ¶ Non abundauit. i.
non inuenit nisi mensuram Gomor p quo
libet capite domus suæ. h ¶ Et qui mo
dicum. s. collegit. i ¶ Non minorauit. i.
non inuenit minus mensura Gomor p sin
gula capita. & hæc fuit figura huius adequa
tionis inter ecclesiæ primitiuæ fideles.
k ¶ Gratias autem. Hic cōsequenter agit
de ministris collectionis huius eleemosynę.
Et diuiditur in duas, quia primò eos nomi Diuisio
nat. secundò Corinthijs eos recommēdat, ibi:
Ostensionem. Prima adhuc in tres, secundū
qd̄ tres ministros nominat. Primus autem
est Titus, qui Corinthios iam ante instruxe
rat, vt prædictum est. & ideo negociū istud
fuit sibi principaliter impositum. Dicit igit
Apostolus: Gratias autē deo. à quo prin
cipaliter est omne opus bonum. l ¶ Qui
dedit eādem sollicitudi. ad procuratio
nem eleemosynæ dictæ. m ¶ Pro uobis.
quia magis cedet ad vtilitatem vestram, q̄
recipientibus ipsam, vt ostensum est supra.
quia recipiunt à vobis bonum temporale:
vos autem ab eis bonum spirituale, quod H
est melius. n ¶ In corde Titi. sicut in
corde meo. o ¶ Quoniam exhorta
tionem quidem suscepit &c. cum indu
ceret eum ad hoc negocium susciendum
prompte suscepit, non solum pro mea ex
hortatione. p ¶ Sed cum solli. esset
sua uoluntate profectus est ad uos.
pro executione sui negocij. q ¶ Misim⁹.
Hic nominatur secundus, qui secundum
aliquos fuit Lucas, secundum alios verò
Barnabas. Vtercę enim fuit comes peregri
nationis Apostoli, discurrendo pro prædi
catione euangelij. Si tamen intelligatur de
Luca, tunc illud quod dicitur: r ¶ Cuius
laus est in euangelio: exponendum est, †in hanc
ab eo descripto. Si autem de Barnaba, expo gratiam
nendum est, ab eo prædicato. quia quod se † prōptitu
quitur: s ¶ Non solum autem &c. dinē animi
conuenit vtrię, vt dictum est. t ¶ In hanc
gratiam. scilicet eleemosynæ mittendæ in
Ierusalem sanctis: misimus eum inquā cum
Tito. v Ad domini gloriam. ad quā or †exuberan
dinandum est omne opus bonum. x ¶ Et tia, abūdā
destinatam uoluntatem nostram. id ē tia
ad exequendum nostræ voluntatis ordina
tionem. Consequēter reddit causam, quare
tam solennes mittebat viros, dicēs, y ¶ De
uitantes hoc, ne quis nos uitupe. in. in
larga eleemosyna à vobis dāda. Deuitamus
inquā ne vituperemur de negligētia, aut de †Ro. 12. d
fraude aliq̄: ppter qd̄ misim⁹ tales viros, q
nō p̄nt notari de aliq̄ tali. Et cā huius subdi 12. q. 1. c.
tur, cū dicitur: z ¶ Prouidemus enim. i. nolo
agenda. a ¶ Non solum cor. Ex puritate
intentionis. b ¶ Sed etiam corā. ad exem †omnibus
plum ædificationi. c ¶ Misimus. Hic no
minat tertius. s. Apollo, dicens: Misimus
autem &c. s. pro vra salute: qa post Apsm
primus Corinthijs prædicauit. Cor. in. b.

✠ Ego plan

A a ¶ Confi.Q. Pro cõfidẽtia vestri fuit: & p Tito & Luca cũ quibus libẽter ibat. b ¶ Siue fr.no. V. siue pp̃es vestros Apostolos ecclesiarũ ad gloriã dei.i.q. ipi sunt apli ecclesiarũ, hoc est gl̃e dei Christi.i. ad gloriã Christi, qa in eis nõ hoim sed Christi gl̃a est. c ¶ Ostẽ.er.i. charitatẽ vestrã quã ostẽdistis alijs & gloriã nostrã quã sic ostẽdistis esse verã, nũc ostẽdite, bñ istos recipiẽdo, & hoc in facie ecclesiarũ, vt alij à vobis accipiant exẽplum.

†pro fratribus nostris

q sunt apostoli

†o gloria Christi

† de vobis

GLO. ORD. Cap. IX.

NAm de mi. Sequitur. d ¶ Et ue.æmu. A Emulatione Corinthiorũ aliæ ecclesiæ dũ audiunt illos prius erroribꝰ implicatos: postea bonę volũtatis fuisse effectos, incitatę sũt ad bonũ opus. e ¶ Erubes. Si em̃ non fuerit hoc inuentũ, qđ testificatus est de his, & ipse erubescet, & ipsi amplꝰ cõfident. f ¶ Qui par.se. Nõ parce seminat q pa rũ habens parũ largit̃, si animꝰ prõptus sit plus dare, si plus haberet. g ¶ Semi. ait, nõ dat. Quia dare est amittere: sed seminare ad tps carere, vt plus habeat in futuro. h ¶ Non ex tristi. Qui inuitꝰ dat ꝓpter pñtẽ pudorẽ nõ habet mercedem. i ¶ Hila. eĩ da. q dat vt careat tędio interpellãtis, nõ vt reficiat viscera indigentis, & meritũ & rẽ pdit. Largẽ dat q affectũ largiẽdi habet, & si nihil habeat qđ largiri possit. ¶ Aug. Quicqd bõi facis, cũ hilaritate fac: & tũc bene facis. Si autẽ cum tristitia facis, fit de re, non tu facis.

†supuacuum

†vestrũ exẽplum

℣ Abundetis

Nicolaus de Lyra.

℣ hos

B ✠ Ego plantaui, Appollo riga. &c. a ¶ Nunc au.m. sol.s. de bono vestro inuenimus. Cuiꝰ assignat triplex cã. Pria est, qa Corinthij egerant pniam de delictis: & sic magis cõfidebat de ꝓfectu eorũ q̃ añ. & hoc tãgit cũ dr: b ¶ Confi. mul. in uos. i. ꝓpter cõfidẽtiã magnã de profectu vestro. Scda cã est socictas Titi quem diligebat: ꝓpter qđ libẽtius cũ eo pgebat. & hoc est qđ dr: c ¶ Siue pro Ti. Tertia est, qa rogatus erat de hoc ab alijs aplis. s. de eleemosyna, pcurãda, sicut Paulꝰ. iõ dr: Siue fr.no. apo. d ¶ Ostẽsionem. Hic vltimò recõmendat dictos nuncios Corinthijs, dicens: Ostensio. er. q̃ est ch. ue. & no. gl. i. suscipite eos charitatiue: qđ cedet etiam ad gloriã meã, qa vos conuerti ad fidẽ. e ¶ In fac. i. vt alijs ecclesijs innotescat charitas vestra ad ædificationem fidelium.

†finanisfiat

†dicã vos, in hoc argumento gloriationis

NICO. DE LYRA.

†De pe. & remis. c. cũ ex ore Diuisio

NAm de mini. Cap. IX. Postq̃ Aplꝰ induxit Corinthios ad donatiõis actum, hic cõsequẽter docet donationis modũ. Et diuidit in duas, qa primò quãdã suspitionẽ excludit, scdò ad ꝓpositũ accedit, ibi: Misimus autem. Circa primũ sciendum, q̃ eo quòd nuncios suos sic recommendauit in fine capituli præcedentis, posset aliquis opinari q̃ de receptione eorum curaret tantum, & non de eleemosyna in Ierusalem mittenda. ideo hoc remouet, dicens: Nam de mini. quod fit in san. i. de eleemosyna in Ierusalem mittenda. g ¶ Ex abundan. est mihi scribere uo. i. reputo superfluũ scribere vltra illud quod superius vobis scripsi. cuius causam subdit dicens: h ¶ Scio enim prom. ani. ue. s. ad hoc faciendũ.

Pro quo

a ¶ De vestra salute. b ¶ Cum audiuit correctos.

in multis sępe sollicitũ esse, nũc [a] ¶ Pro. [b] aũt multo sollicitiorem † confidẽtia multa in uos: siue pro Titõ qui est socius meus, & in uõbis adiutor, [c] a ¶ In vestra conuersatione.

a* ¶. pro illis alijs qui sunt. b ¶ Apostoli, & a quibus sunt rogatus

[b] siue † frãtres nostri apostoli ecclesiarum Christi. [d] a ¶ Ad gloriam Christi. b ¶ Quia tales misimus. ¶ Vt bona quæ de vobis audiemini probem: & cæteræ ecclesiæ agnoscant quæ de eis audierunt.

rum † gloriæ dei. Ostensiõnem ergo quæ est charitatis uestræ, & nostræ gloriæ † pro uobis, in illos ostendi, [e] a ¶ Vt. s. cæteræ ecclesiæ agnoscant vera esse bona quæ de vobis audierunt.

te, in faciẽm ecclesiarum dei.

Cap. IX.

[c] [f] ¶ De receptione horum moneo.

NAm de † ministerio quod fit in sanctos, ¶ Superfluum. [g] † ex abundanti est mihi scribere uobis. Scio enim prõptum animũ uestrũ, pro quo de uobis glorior apud Macedones, quo- [h] [i] [k] a ¶ Dicens. b ¶ Cuius metropolis est Corinthus. c ¶ Emulatione macedonum ducta.

niam & Achaia parata est ab anno [l] a ¶ Amor & studium vestræ largitionis.

præterito, & † uestra æmulatio pro- [m] [n] ¶ Ad eleemosynas dandas. ¶ Cur ergo præmittis illos?

uocauit plurimos. Misimus autem [o] a ¶ Non vt vos ad hoc hortemur: sed vt parati sitis.

[p] frãtres ut ne quod gloriamur de uobis, ¶ Totum. ¶ Si iparan fuerint.

[q] bis, † euacuetur in hac parte: ut quẽ- ¶ Illis vos paratos.

admodum dixi, parati sitis: ne cum [s] uenerint Macedones mecum, & in- [t] [v] uenerint uos imparatos, erubesca- a ¶ Qui de nobis gloriamur.

b ¶ Erubescere quod maius est. i. esse debet.

mus nos, ut non † dicamus uos in [x] [y] a ¶ In hac datione eleemosynarum quæ pauperes sustentat. b ¶ Ne hoc sit.

hac substãtia. Necessarium ergo [z] a ¶ Scilicet Lucam, Titum, & Apollo.

existimaui rogare frãtres, ut præ- [a] ¶ Me. a ¶ Sæpe promissam.

uenient ad uos, & præparent rẽpro- [b] a ¶. i. eleemosynam quæ recte dicitur benedictio quia causa æterne benedictionis. b ¶ Quando venerunt.

missam benedictiõnem hanc † para [c] a ¶ Vt sit opus charitatis & magnum.

tam esse, sic quasi benẽdictionem a ¶ Vt doleant de dato, & parum sit quod dent.

[e] non quasi auariciam. Hoc autem di- [d] ¶ Illi præparent, ego autem curs̃ge dens præscribo. ¶ Dat.

[f] co. † Qui parce seminat, parce & ¶ Retributionem. [e] [f]

metet: & qui seminat † in bene- [g] a ¶ Vbi plus penitur animus q̃ sensus. b. ¶ Dei ¶ De largitate donorum dei.

dictiõnibus. de benedictiõnibus & [h] a ¶ Retributionem. b ¶. s. det. c ¶ Tantum. d ¶ Præordinauit, quia si inuiti darent, nihil eis prodesset.

metẽt. Vnusquisque prout dẽ- [i] [k] a ¶ Consilio rationis.

[h] stinauit in cõrde suo, non ex tristi- [i] a ¶. i. tristia vel coactus, sed sponte.

[i] cia, aut ex necessitate. † Hilarẽ enim [m] a ¶ Qui ex voluntate bona. ¶ Approbat. remunerat. b ¶ Q. ligo ita moneo. & nolite diffidere.

dãtorẽ diligit deꝰ. Põtes aũt est deus [o] i ¶ Pro quo de uo. glo. apud Macedones gloriatus sum de uobis, quia Achaia parata est ab anno præterito, & æmulatio uestra prouocauit plurimos. k ¶ Quo. & Ac. nomen regionis est, cuius metropolis est Corinthus. l ¶ Parata est an. præ. ad illius eleemosynæ largitionem. m ¶ Et ue. æmu. d. vestrum studium benefaciendi sanctis in Ieruzalem. n ¶ Prouo. pl. ad similia operandum. o ¶ Misimus au. Hic consequenter accedit ad ꝓpositum, ostendens donandi modum scilicet velociter, abundanter, & hilariter. Sed m ibi: Necessariũ ergo. tertium ibi: Vnusquisque. Circa primum dicit. Misi. au. fra. i. prædictos solennes nuncios, & hdes. p ¶ Vt ne quod gl. de uobis. laudando apud Macedones promptitudinẽ vestram ad dandũ. q ¶ Eua. in hac. par. Si enim misissemus nuncios abiectos, videretur ꝙ contemneremus vos. r ¶ Vt quem. di. Macedonibus vos commendans: Parati sitis ad dandum. s ¶ Ne cũ † ministra. Mace. me. ad vos. t ¶ Et inue. uos tione quæ impa. ad dandum. v ¶ Erubes. nos q. d. si inuenirent vos imparatos ad dandum, quod absit. erubesceremus. qa non inuenirei verũ quod diximus eis de vobis. x ¶ Vt non di. uos. s. erubescere. y ¶ In hac sub. in datione eleemosynę ad sustentationẽ pauperũ in Ieruzalem. q. d. talis defectꝰ ꝓparationis nõ solum eligi no bis cõsusibilis, sed etiã vobis: licet de vobis non exprimamus, sicut de nobis. z ¶ Necess. Hic cõsequenter monet eos ad dandum abundanter, dicens. Necess. er. i. vtile pro vobis & me Existi. io. fr. Titum & alios prædictos. a ¶ Vt præ. ad uos. ante aduentũ meũ cũ Macedonibus. b ¶ Et præ. re. be. i. eleemosynæ vestrę gratiam. c ¶ Hanc pa. esse sicut qua. be. i. gratis, & abundanter datam. d ¶ Non qu. aua. i. nimis parce datã. & subdit rationẽ, dicens: e ¶ Qui par. se. i. parum dat. f ¶ Parce, & metet. id est minus in pmio recipiet. g ¶ Et qui se. in be. largiter dando. h. ¶ De be. & metet. i. largiter recipiet in præmio. Sed contra dicta videtur: nam in pmio. cælesti parum non habebit locum. Dicẽdum, ꝙ licet ibi non sit parum. tñ pfr & absolute, eo ꝙ cuilibet sufficiet qđ habebitũ erit ibi respectiue, inquantũ vnus maius pmiũ habebit alio. sed m. d. uersita tẽ meritorũ, i ¶ Vnus. Hic consequenter monet Corinthios ad dandũ hilariter, dicens: Vnusquisque. supple det. k ¶ Prout destinauit in corde suo. i. ordinauit propria voluntate. l ¶ Non ex tristi. aut ex. in hoc excludit duplicẽ modum uoluntarij. i. absolute: qđ fit ex coactiõe & q̃tum ad hoc dicit: Non ex necessitate & inuoluntarij mixti, sicut est proiectio mercium in mari, qđ habet tristitiã annexam, & q̃tũ ad hoc dicit: Non ex tri. q. d. non deus quasi coacti pceptio meo, vel timore cõfusionis ducti. & subdit rationem ad hoc, dicens. m ¶ Hilarẽ enim dato. dili. deus. i. approbat & remunerat: quia facit actũ virtuosum. signũ em habitus generati est delectatio in ope. n. Edi. n ¶ Potẽs est. Hic ad pdicta inducit rõnes, & primò ex pte dantis, secũdò ex pte dei remunerantis, ibi: In o. bus. Circa primũ facit talẽ rõnem: Quicũq; dat aliquid qđ sibi multiplicatur, debet illud dare velociter, largiter, & hilariter: sic em homines seminant, eo ꝙ recolligunt multiplicatum. eleemosynæ ꝙ o red.

† ob multã fiduciã quã habeo

†vt ea sit in prõptu sic, veluti sit bñdictio, & nõ tanq̃ auaritia

†libẽter ac benigne largiendo, copiose melius est

† Eccl. 35 b 23. q. 6. cã. vero si.

l ij ℣ dunturꝰ

Glos. ordi. II Ad Corin. Cap. X. De Lyra

a ¶ Abun. in omne. Licet enim exiguū sit, quod parum habens tribuit, abundat tñ: quia recto iudicio fit: qa non quęrit de quanto, sed quo aīo detur. b ¶ Iusticia eius. Iust⁹ est q bona mūdi fine ęterni prę mij cōia reputat. Ambr. hoc exēplo ad largiendū sanctis inuitat. Si em huius q pau perib⁹ largiſ merces magna est, quāto magis ei⁹ qui ministrat sanctis? Pauperes em possunt dici & qui mali sunt. c ¶ Increfru. Iusticia est sanctitas, & bona vita: & inde fruges. i. æterna remuneratio. Incrementa eleemosynę: pro quibus & hic virtutes, & in futuro gīa augebit. d ¶ Quæ opera. per nos gra. i. ipsa largitio est cā, quare gratię agunt deo, cuius largitionis nos sum⁹ ministri. e ¶ Gra. de. De alterna indigētia, & de alterno supplemēto in digentiæ prouincialium Christi & militū Christi. Egit hic de reb⁹ carnalib⁹ in illos: Inde aūt de spiritualib⁹ in istos; tanq̄ pleⁿus gaudiis exclamat: Gratias ago.

GLOS. ORD.

Cap. X.

IPse au. ego Pau. Incipit de incorrectis qui pseudo sequebantur, & eum ferocem putabāt. Q. correctos ad eleemosynas inuito: Vos autem alios ob. ego Pau. verè humilis. non superbus ipe q alios ad eleemosynas moneo, idē vobis q illis obsecro dico &c.

†p vos efficit vt gratiæ agātur deo

Nō secundum

Nicolaus de Lyra.

F †fūctio huius ministerij,

dunē dantibus multiplicate: ergo &c. Virtutē hui⁹ rōnis deducit, dicens: Potēs est autem. i. voluntatem faciendi eleemosynam. a ¶ Abundare face. in uo. vt sic nō doleatis de facto, sed magis gaudeatis. b ¶ Vt in om. temporalibus & spiritualibus. c ¶ Sem. omnem suf. ha. tā in voluntate interiori q̄ in facultate exteriori. d ¶ Abun. in omne opus bonum. i. in dationē eleemosynarū, sicut in alijs operibus virtutum. e ¶ Si. scri. est. Psal. cxj. f ¶ Dispersit. nā eleemosyna pluribus est facienda. g ¶ Dedit pau. non hisirionibus & alijs indignis. h ¶ Iusticia eius. q sic dat eleemosynam. i ¶ Manet in seculum &c. id est, æternaliter: quia merces iustitiæ eius est æterna. & cōfirmat prædicta per experimenta dicens: k ¶ Qui autem admi. s. de⁹ qui dat voluntatē & facultatem dandi eleemosynā. l ¶ Et pa. ad man. i. necessaria victus. hoc enim cōiter videtur accidere, q̄ dātes eleemosynas magis abundant in tpalibus bonis, q̄ eleemosynas pauperibus indigētibus denegantes: & si aliq̄ contingit eos depauperari, deus hoc ordinat ad maius bonū ipsorum spirituale. m ¶ Et mul. se. i. voluntatē, & facultatem eleemosynā faciendi. n ¶ Et au. increfru. id est, mercedem quæ ex hoc in patria colligetur. o ¶ Vt in o. Hīc cōsequenter assignat rationem ex parte dei sumptam: quia p dationem eleemosynæ promptam & hilarē acquiritur in dāte puritas & rectitudo intentionis ad deum. similiter recipiens insurgit ad orandum deum pro dante. videtes autem hoc insurgunt ad laudandum deum de tali bono, rogantes ipsum, vt talem voluntatem dandi & facultatem continuet in via, & remuneret in patria. & ista debent mouere ad dandam eleemosynam abundanter promptè, & hilariter. ideo dicit: Vt in omnibus. Io. s. non solū in tpalibus, sed etiā in spūalib⁹. ideo dicit:

Abundetis

a ¶ Non solum hanc sed & hanc cum alijs. ¶ i. omnia dona spiritussancti.

omnem gratiam abundare face, a

a ¶ Vel in cordibus vestris. b ¶ Ita. c ¶ In omni statu vestro.

re in uobis, b ut in omnibus semper c

a ¶ Qui enim solam sufficientiam eligit poterit in dei opere ambulare vel abundare. b ¶ Habere reputates.

omnem sufficientiam habentes, d

a ¶ In datione eleemosynarum, sicut & in cęteris.

e abundetis in omne opus bonum, f

a ¶ Est ne hoc honum vtique. b ¶ In psalmo. c ¶ Non vni omnia cōferens, sed pluribus diuidēs. b ¶ Gratis.

sicut scriptum est: † Dispersit, dedit g

a ¶ Nō diuitibus qui possent red dere quantum magis qui sanctis. b ¶ Et hæc. ¶ i. merces iusticiæ.

h dit pauperibus, iusticia eius manet i

a ¶ In æternum sine fine. b ¶ Non solum inde datur vita. ¶ i. deus.

in seculum seculi. Qui autem ad k

a ¶ Vnde eleemosina fiat b ¶ Necessaria vitæ.

ministrat semen seminanti, & pa, l

a Non ad superfluitatem. b ¶ & in tantum, & ideo nemo hoc timore timeat dare.

nem ad manducandum prestabit.

¶ Quod a ¶ Vnde plures eleemosynas faciatis.

Et multiplicabit semen uestrum, m

a ¶ Voluntatem & facultatem dandi eleemosynas. b ¶ Ex quibus procedit iusticia & vita.

c & augebit incrementa frugum iu n

a ¶ Q. intantum augebit & res & voluntatem dandi, vt in omni statu secundum vestram reputationem locupletati abun. &c.

sticiæ uestræ, ut in omnibus locu, o

a ¶ Perfectam b ¶ Largitionem simplici animo factam.

pletati abundetis in omnem simplicitatem, p q

d

a ¶ Et ideo facienda. ¶ Ideo aguntur gratię, quia multa in hoc bona.

gratiarum actionem deo. Quo, r

¶ Nostrum. ¶ Nostri.

niam † ministeriū officij huius non solum supplet ea quæ desunt sanctis, s

¶ Quia multi agunt gratias in operatione dei.

sed etiā abundat † per multas t

¶ Et hoc. a ¶ i. qui laudant hanc ministrationem nostram. quę eos mouet ad agendas gratias.

gratiarum actiones in domino per u

probationem ministerij huius, glo x

a ¶ Non solum de vestra largitione. sed inde accepta occasione de fide & omni bono.

rificantes deum in obedientia con y

a ¶ Quia obedistis euangelio Christi in subiectione mentis glorificantes deum: quia simplici animo. vel. alij vestro exemplo sua alijs cōmunicant.

fessionis uestræ in euangelio Christi, z

a ¶ Quia vestra comunia reputatis.

& simplicitate communicationis a

a ¶ Fratr. ¶ Sanctos prędictos. b ¶ Alios gentes.

nis uestrę in illos & in omnes, & in b

a ¶ Sanctorum b ¶ Glorificantes etiam deum: quia ipsi sancti obsecrant pro vobis.

ipsorum obsecratione pro uobis, c

b ¶ Videre in æterna beatitudine: vel etiam hic.

desiderantium uos propter emi, d

a ¶ i. charitatem. b ¶ Et quia hinc inde tot bona: gratias ago de charitate: quæ non potest enarrari quantum vellis, alias enarrabili. i. quod debet enarrari,

e nentē grātiā dei in uobis. Gratias deo super inenarrabili dono eius.

Cap. X.

IPse autē ego Pau, f

a ¶ Non altos, qui pseudo mihi præferris.

lus obsecro uos g

b ¶ Si vultis vt sim lenis sicut Christus. ¶ Et cū modo punit.

per † mansuetudinem & modestiam Christi, qui h

a ¶ Exterius, ¶ vt dicitis. b ¶ Dum præsens.

in facie quidem humilis sum inter i

a ¶ Q. dum non timeo, aspere vos redarguens.

uos, absens autem † confido in uo

p ¶ Abun. i. crescatis. q ¶ In om. sim. G i. puritatem mentis. Aug. Hoc est simplex cor quod est mundum. cor ad rectitudinē intentionis. vnde super illud Luc. xj. e. Si oculus tu⁹ fuerit simplex. glo. intentio tua recta. r ¶ Quæ ope. per nos. Quę. s. simplicitas vestra per ministerium nostrū in eleemosynæ vestræ collectione & missione. Operatur gra. i. facit homines assurgere ad agendum gratias deo modo p̄dicto. propter quod subditur: s ¶ Quoniā mi. of. hu. colligendo eleemosynā vestrā †Pē. b & mittendo. t ¶ Non solum sup ea. releuando penuriam sanctorū in Ierusalem habitantium. v ¶ Sed e. abun. i. crescit x ¶ Per mul. gr. qui hoc bonum videntes: vel audientes assurgunt ad diuinas laudes, vt prædictum est. ideo subditur: y ¶ Per pro. hu. i. per eius approbationem. z ¶ Glorificantes deum in obe. ex collatione enim eleemosynæ talis. confitemini facto vos obedire Christo. a ¶ Et sim. cō. ue. in il. i. in puritate mētis & rectitudine intentionis vestrę in eleemosynę largitione, per quam cōicatis indigentibus bona vestra. b ¶ Et in ip. i. recipientium eleemosynam. c ¶ Obse. pro uo. qa pro vobis orant deū. d ¶ De fide. uos. habere socios in deo per gratiā in præsenti, & gloriā in futuro. e ¶ Propter emi. p. oia vestra sancta exterius manifestiata. Et quia prædicta bona ex ministerio Apostoli proueniebāt, ideo prorūpit in gratiarum actionem di. Gra. ago deo meo super inenarrabi. do. eius.

NICO. DE LYRA.

Cap. X.

IPse autem ego Pau. Postq̄ Apostolus cōmendauit veros eccl̄ę ministros, hic cōsequenter inuehit cōtra falsos. Et diuidit in duas ptes. qa primò inuehit cōtra tales falsos. secūdò cōtra eis adhærētes, ca. xiij. Prima adhuc in duas: qa primò excusat se de his quæ sibi à falsis apostolis ipo nebant: secūdò cōtra eos inuehit ca. se. Prima in duas, quia primò se excusat per rationē. secūdò, per facti euidentiā, ibi: Quę secūdum faciē sunt. Prima adhuc in duas: quia primò recitat sibi imposita. secundò destruit ipsa, ibi: In carne enim. Circa primū sciendū, q̄ falsi apostoli dicebant Paulum in bonis carnalib⁹ ponere finem suū. quod arguebāt ex hoc, q̄ facta sua ad hoc tendere videbantur, vt dicebant. nam pręsentialiter existens cum Corinthijs, humiliter conuersabatur, & blandè eis loquebatur tanquam eos timens: absens verò durè increpabat per epistolam, quasi tunc extra periculum existens. sicut homines carnales & timidi diuitibus in præsentia blādiunt, & in absentia dura dicunt. propter quod Apostolus rogat Corinthios, vt hanc opinionem de ipso non habeant, ne scieritatem correctionis suæ præsentialiter sentiant dicens: f ¶ Ipse autem ego Pau. &c. qui sum miniſter Christi verus. g ¶ Obsecro uos &c. Hæc duo expri- †lenitatem mit: quia intēdit se in illis conformē Chri- & māsuetu sto ostendere: quia de contrarijs infamatur à falsis apostolis. h ¶ Qui in facie quidem humilis. Id est præsens humiliter vobiscū cōuersat⁹ sum. i ¶ Absens autem confido in uobis. id est, audaciter dura scripsi vobis tanquam hō †audax carnalis & timidus, vt dicūt apostoli falsi.

dinem

sum

Rogo

☞ a ¶Non ta.se.car.mi.Nō enim militiā A à deo nobis datā exercemus secundū carnē.i.pro terreno cōmodo.hoc est qđ dicit In car.enī. b ¶Ad de.mu.Vt destruāt consilia diuersis calliditatibus munita hominum seu dæmonum. c ¶Munitio. Munitiones sunt corda infideliū,quæ diabolus obtinet,& munit diuersis erroribus ne verbū dei possit intrare per fidē,vel per sistrudinē munitionū.Et ad hæc deuincendū valent arma militię Apostoli,& ostēdit munitionis illius partes.s.cōsilia. d ¶Et in prom.ha.ga nihil nos remordet quo min⁹ audeamus. e ¶Vlcis.om.ino.cū. Tunc enim vindicat inobedientiā, cū illā condēnat per obedientiā. Tunc illam destruens qñ illos qui resistūt ꝺducit ad fidē. Et hæc est digna vltio,vt ꝑfidia ab his qui † valida p bus defendebatur damnetur. f ¶Quæ se.fa.Multa dixi qbus ostendi vobis potius debere nos sequi q̄ꝑ pseudo. Q.Et si vobis non sufficit quæ dixi,quare me potius q̄ꝑ pseudo sequamini?Videte hæc alia quæ secūdum faciem.i.ita euidentia sunt, sicut ea que sunt subiecta oculis.Hæc.s. Si quis illorum pseudo,cōfidit per aliquid i.per fidem vel aliud quod ipse sit Christi, per eadem & nos:vel quę secundū faciem videte.i.diligenter eorum opera considerate que in conspectu vestro tantum bona agunt,ne forte,vos seducant,vt velitis eos præferre nobis: quod non debetis.

† cogitatio g ¶Non eru.Quia & verum est,& non nē ad obe ad gloriam meam,sed dī ad vtilitatem ve diēdū Chri stram. h ¶Vt aūt non exi.tanquā terfio Hic dicit se cū præsens fuerit ope implere quod absens verbo minatur.Hoc dicit occasione illius sentētię:parati vlcisci omnē inobedientiam:vt inquit non existimer à vobis tanq̄ꝑ terrere verbis,& opere quod ☞minor

Nicolaus de Lyra.

B ☞ a ¶Rogo autem uos.ne de me talia dicatis vel sentiatis. b ¶Ne præsens. i.pñialiter apud vos existens. c ¶Audeā per eam cō.i.audaciter dure corripiā sicut dicitis me agere in absentia. d ¶In quos.qui ar.exercēdo vindictā asperam in quosdam malos,qui decepti à falsis apostolis arbitrantur nos agere carnaliter & timidē. e ¶In car.Hīc consequenter remouet hāc impositionem falsam per rōnem q̄ talis est:Hoīes enim ambulantes carnaliter & timidē,muniunt se quātum possunt diuitijs ac potentia tpali.nos autem talia nō quærimus:ergo scd'm carnem non militamus.Dicit igitur:In carne enim ambu. i.licet in vita præsenti viuamus in carne mortali,tamen secundum desideria carnis non viuimus. f ¶Nam ar.mi.no.i.vita q̄ militia est super terrā,Iob.vij. g ¶Nō car.sunt.cuiusmodi sunt temporalis potētia,delitæ & diuitiæ. h ¶Sed po.deo. i.arma militiæ nostræ sunt per virtutē dei nobis assistentem,nobis dantem sapientiā & constantiam ad loquēdum, & gratiam miraculorum ad confirmādum sermones hæc enim & cōsilia erāt arma Apostolorū ideo subditur. i ¶Ad de.mu.i.rebellantiū contra ipsum Christum.Quorū aliqui muniūt se astutia cōsiliorū prauorū.ideo subdit:k ¶Consi.de.Aliqui verò p'sperbiam proprij ingenij deuiati,sicut hęre Armorum tici.& q̄ꝑtum ad hoc subditur: l ¶Et o. Pauli effe al.ex se ad.sci. & hic est primus effectus ctus triplex armorū Apostoli.s.infidelitū cōfutatio.Secundus autem est conuersio infidelium ad fidem.

a ¶Non solum obsecro,sed etiam rogo. b Cum venero.

bis. Rōgo autem uos, ne prę a b
a ¶Audaciter puniam. b ¶Quantum putor absens confidere, tantam præsens faciam in re.
sens audēam per eam cōfiden c
tiam, qua existimor audere in d
¶Incorrectos.
quosdam, qui arbitrantur nos
¶More carnalium.
tanquam secundum carnē am
a ¶.licet in carne degentes quæ fragilia.
bulemus. In carne enim ambu- e
a lantes, non tamen secundū car
a ¶Non secundum carnem. b ¶Virtutes,miraculi,per quæ in prædicatione militamus.
nem militamus. Nām ārma mi f
a ¶Debilitate.
litiæ nostræ nōn carnalia † sunt g
¶Per deum. ¶Philosophorum hæreticorum.
b sed †potentia deo ad destructio h i
a ¶Munitas rationes. b ¶Militamus non secundum carnem:nam ¶Possunt destruere,nam destruimus.
c nem munitionum, †cōsilia dē k
a ¶Professitatem intellectus tam legisperitorum quam philosophorum vel impiorum.
struentes, & omnem altitudinē l
a ¶Quæ de deo est. ¶Dum impugnant patrum viguli & huiusmodi.
extollentē se aduersus sciēntiā
a ¶Captivos ducimus vsq̄ in obsequium Christi.
dei, & in cāptiuitatem redigen m
b ¶Omnes superbe intelligentes.
tes omnē † intellectum in ob
a ¶Vt fidei Christi cui ante repugnauerant, humiliter obediant. b ¶Etiam. ¶Secundū vitā & potestatē.
d sequium Christi, b †et in prōptu n
a ¶Quod non pseudo qui pro carnalibus prædicant, & vitia palpant, & sibi conscij sunt.
c habentes vlcisci omnem inobe
a ¶Quod faciemus. ¶Postq̄ cognouero ex dilectione obedientes:nunc vero punitā inobedientes.
diētiam, cum impleta fuerit ue o
a ¶Nos veri apostoli tales sumus,quales supra ostendi:quæ autem secundā faciem &c.
f stra obedientia. Quæ secūdum p
a ¶Quasi aperta sunt quæ dico ¶Hoc de præsumentibus dicit. q
faciem sunt † uidete. Si quis con r s
a ¶Vt modum rationis non excedat, vel propter odium nostrum, vel honorem suum.
fidit Christi se esse, hōc cogitet t
iterum apud se, quia sicut & ipse
a ¶Per quæcunq. b ¶Per eadem. c ¶Vere sumus Christi:nam etiam excellentius nos per potestatē quām illi non habent. & hoc est quod ait,nam etsi &c.sicut & illi.
Christi est, ità & nos. Nām etsi v
amplius aliquid gloriatus fue
a ¶Apostolatu.
ro de pōtestate nostra, quam
¶Non illis.
dedit nobis dominus in ædifi
a ¶Vt nos in virtutibus ædificemur, vt non prava doctrina vel exemplo corrumpamus vt pseudo
cātionem, & non in destructio x
g nem uestram, non erubescam.
a ¶Habeo potestatem in ædificio,& nō destruere,si tamen videretur illis ideo debere blandiri, quia potestatem accepit in ædificationem & non in destructionem.
h Vt aūtem non existimer tan y
quam terrere uos per epistolas
¶Tantum. ¶Pauli
(quoniam quidem epistolæ in- z
¶Quidam. a ¶Ponderosæ ad intelligendum. b ¶Ad terendum.
quiūt, graues sunt & fortes: prę a
¶Non audens exercere fcueritatem. ¶Contra fortes.
sentia autē corporis infirma, & b c
¶Quia vt idiota sine argumento loquor. ¶Contra graues.
sermo contemptibilis) hoc cogi d

fidem,& quantum ad hoc subdit. m ¶Etc in cap.redi.o in.in ob.quod fit qñ conuersus ad fidē literatus quicquid scit,ministerio fidei supponit.sicut patet de Dionysio per Paulum cōuersō & de multis alijs. Tertius effectus est correctio peccantiū iā cōuersorū.de quo subdit. n ¶Et in prō. ha.ul.o.in.sicut patuit suprà.de illo quē tradi iussit Sathanę puniendū. o ¶Cum im.fue.ue.obe.ad deū per hoc em quòd apostoli obediebant deo in oībus,assistebat eis diuina virtus ad libitū in punitiōe inobedientiū. p ¶Quæ se.Hīc cōsequenter Aplūs excusat se ꝑ euidentiā facti,& primò ꝓponit intētū.scd'ò prosequit ꝓpositum ibi:Si qs.Circa primū inducit ad cōsideratione operū suorū.Facta enim sua erāt ita euidentia,q̄ nullus debebat eum iudicare carnalem & timidum.ideo dicit:Quæ se.fa.i.manifesta per euidentiā facti in opib⁹ meis. q ¶Videte.i.nunc videte de factis meis & pseudo Apostorū.nec dictū Apostoli est cōtra illud Ioh.vij.c.Nolite iudicare scd'm faciē.qa ibi accipit facies pro eo qđ apparet tm exterius,cuius cōtrariū latet interius:hic aūt accipit facies ꝓ eo qđ verū apparet ex euidentia facti. r ¶Si qu. Hic prosequit propositū.Et diuiditur in duas partes:qa primò facit quod dictū est.secūdò rationem dicti assignat,ibi:Non enim audemus.Circa primum sciendū,q̄ ꝑseudo apūs decipiebant Corinthios, & Aplm diffamabant ex duobus.Primum est;quia quandā autoritatis magnitudinem falsò prætendebant,dicentes se prius conuersos fuisse ad fidē q̄ꝑ fuit Paulus & se venisse de Iudea vbi ceperat fides Christi.Scd'm est: qa duplicitatē imponebāt Paulo,vt dictū est:& ideo verūq̄ remouet per euidētiam facti:primò primum. scd'ò secūdū ibi: Vt aūt non existimer.Circa primum dicit:Si qs.s.falsorū Apforum.s ¶Confi.Christi se.es.i.confidēter asserat se verū esse Christi apostolum rōnibus prędictis. t ¶Hoc co.ite.apud se.quia sicut ipse Christi est minister apparenter: v ¶Ita & nos.vera citer:quia nullum donū habet speciale à Christo quo careamus; immo in hoc nos excedimus:ideo subditur:Nam & si am. ali.glo.fue.de po.sequitur. x ¶Non eru.quia hoc inueniebat verum per facti euidentiam.Quæ autem fuerit hæc potestas.dicunt aliqui,q̄ꝑ specialis eius vocatio qua vocatus est à Christo,sicut vas electionis,Act.ix.c.& eius missio ad prædicandū à spiritusancto,Act.xiij.Sed quia hęc non erant Corinthijs euidentia,ideo melius videtur,q̄ꝑ dicatur donum linguarum & gratia miraculorum,quorum effectus erant euidentes,nec à falsis apostolis habebātur. y ¶Vt autem.Hic consequenter remouet scd'm sibi impositū. s.duplicitatem. & primò remouet eā,scd'ò assignat dicti sui rōnem,ibi:Non em audemus. Duplicitas autem ei imponebaī,eo q̄ Corinthijs præsens & absens aliter loquebatur,vt dictum est.Et hoc remouet dicens;Vt autem nō existimer tanquam terrere uos per epistolas.absens cum austeritate,& potētia loqui.z ¶Quo.qui.epi.inquiunt gra.sunt.hoc dicebāt apostoli falsi de epistolis Pauli. a ¶Præsen.autem corpo. scilicet Pauli. b ¶Infirma.i.humilis. c ¶Et sermo cōtempti.hoc dicebant apostoli falsi,eo q̄ꝑ dicabat plana & grossa. d ¶Hoc cogitet qui eiusmodi est. Id est qui per hoc de me asserit duplicitatem, cogitet per euidentiam facti.

l iij ☞Quia qua

† sunt

† cogitationes

Diuisio

† 23.q.6.c. schismatici 24.qō.3.c. de excōica tione arti. De postu. prela.c.1.§ nos igitur D

† videtis

minor verbis non implere, sciatis q̄ minor
E verbis impleturus sum factis. a ¶Tales.
Quia si vitia vestra palparemus, tunc non
ædificaremus, sed destrueremus. b ¶Non
enim au. Tales erimus facto, qa nō sumus
fisses pseudo, qui vsurpant sibi ptātem, & vi
tia palpār. Et hoc est: Nō inserimus nos qui
busdam .i. pseudo, qui commendant .i. vsur
pant potestatem. Quod est, non ponimus
nos in numero illorum, vt potestatem vsur
pemus, sed à deo accepimus. Aut non cōpa
ramus nos illis, vt sicut illi adulemur vobis
†sed ipi nō & vitia vestra palpemus: quod posset etiam
intelligunt habens potestatē. Sed rectè hoc non facim⁹,
q̄ ipi inter qa nō audemus, ne sicut illi pereamus. Nō
se ipsos hoc, sed metimur nos, non aliud q̄ quod in
metiunt, & iunctum est vsurpando. Et cōparamus nos
cōparāt sei metipsos nobis, qa scd'm q̄ officiū nostrū
psos sibi. exigit facimus. Et hoc agentes nō in immē
ipsis gloriabi. c ¶Nos au. non in im. Q. sicut
† Eph. 4. a. illi q vsurpando gloriantur vltra mensurā.
d ¶Sed se. men. regu. Dei em̄ nutu Co
rinthijs euangelizare monitus est. Partitum
enim erat vnicuiq; ad quos in prædicatiōe
†partitur dirigeret, vt singuli aliquos populos habe
rent proprios, de quorū fide gloriarentur.
Ad regulam autem Apostoli illi omnes per
tinebant, quos in fide fundauerat: qui ad o=
mnes missus erat à deo. Vnde addit: Quam
mensuram mensus est nobis deus. e ¶Nō
in alienis laboribus. Quod vltra mensu
ram esset gloriari, sed spem habentes in vo
bis: id est per vos magnificari apud alios, &
euangelizare secundum regulam nostram:
id est secundum quod à deo iniunctum est,
non habentes spem gloriari in aliena regu
la. f ¶Qui autem gloriatur. Ego nō glo
riabor in aliena regula. Similiter autem q
gloriatur, id est vult potestatem exercere, in
domino, id est in mēsura à deo data, glorie
F tur. g ¶Sed quem deus. Illum de⁹ com
†crescēte fi mendat, & probatus est quem dignum ha
de vestra ber, ac mittit vt prędicet donum eius quem
non mittit, non illum commendat, qa non
missus prædicat.

GLOS. ORD.

Cap. XI.

†vt in ijs quoq; regiōibus q̄ vltra vos sunt, euāge lizem. nōp alienā regu lā vt de ijs quę parata sunt glorie mur.

VTinam sustineretis me. Q. Glorior de regimine, quod vide tur insipientia: sed Vtinam susti. &c. Vel insipientiam dicit glo riationem secūdum carnem. ne in eo illis vi deatur inferior, quam nō ipse curat, sed pro dest Corinthijs. i ¶Insipien. Quia dictū est, Non te laudent labia tua, sed .pximi tui. ☞ Supporta

Nicolaus de Lyra.

✠ a ¶Quia qua. su. asperè corrigendo. b ¶Ta. & præ. i. sumus q̄n expedit. Aliq̄n tn̄ nō expedit, vt q̄n timeī peior exitus de ta li correctiōe, sicut fuerat in .ppōsito, vt pa tet ex p̄cedentibus. Sitr q̄ Paulus p̄dicabat plana & grossa, non erat ex defectu scientię, sed qa Corinthij erant in fide noui & ad al tiora capiēda inepti. sicut patet. j. Cor. iij. a. Tanq̄ paruulis in Christo. &c. c ¶Non e. au. Hic cōsequēter reddit rōnē eius qd' di xerat. s. se non fisem falsis apłis, sed eos excedētē in dei donis, di. Nō e. au. nō humano timore ducti, sed veritatis amore. d ¶Inse re. i. dicere de numero eorū. e ¶Aut cō. i. similes dicere: f ¶Quibus. qui se. i. falsis apłis q talibus studebant .ppter q̄stum. Q⁹ aūt Paulus aliq̄n aliqua dicebat ad sui com
†me in in sipientia mendationem, non erat propter quæstū vel vanā gloriā, sed .ppter veritatis declaratio nē, cui p̄iudicabat p̄ hoc, q̄ ab apłis falsis cō temnebaf ¶Qui ita opinatur de me. ¶Quam asperi.

tet qui eius modi est, quia qua- a
les sumus uerbo per epistolas
¶Vt ciscentes omnem inobedientiam.
absentes, tales & præsentes in b
a ¶Vere vlciscar, quia non debeo adulari, ne peream sicut illi.
facto. Non enim †audemus c
¶In factis.
inferere aut comparare nos d
¶Non deus eos. ¶Non missit deo. e
quibusdam, qui seipsos com f
mendant, † sed ipsi in nobis g
¶Sumus.
nosmetipsos metientes, &
a ¶Prout exigit proprietas officij cuiuscq.
comparantes nosmetipsos uo
a ¶Quod illi ¶Vltra nostram mensuram.
bis. †Nos autem nōn immen h
a ¶Potestatem exercebimus.
sum gloriabimur, sed secun
a ¶Populum, cuius ego sum regula ad dirigendum: sub qua mensura & vos.
dum mēsuram gloriæ, qua
a ¶Dico.
†mensus est nobis deus mēn
a ¶Monitu dei
suram pertingēdi usque ad
a ¶Deus est mensurans non est enim superexcessus. ¶Qui ergo ei mittenti deo resistit. i
uos. Nōn enim quasi non
pertingentes ad uos † super
¶Pertingimus.
extendimus nos. Vsque ad k
¶Quia. ¶In prædicatione euangelij.
uos enim peruenimus in euan l
gelio Christi: non in immen
¶Vbi alius fundamentum fidei posuisset.
sum gloriantes in alienis labo m
ribus. Spem autem habentes
a ¶Per fidem crescentem de virtute in virtutē.
† crescēntis fidei uestræ, in
a ¶Quia per vos tales apostoli veri probamur. ¶Ab alijs.
uobis magnificari secundum
¶Regimen. ¶Non in alia. ¶Non in pa cis locis.
regulam nostram in abun n
¶Sed. ¶Loca. o
dantia, † etiam in illa quæ ul
tra uos sunt euangelizare:
a ¶Nec illi qui vltra sunt de alieno regimine sunt. Exponit ¶Scilicet.
nōn in aliena regula in his quę p
a ¶Ab alijs prædicatoribus, quia his prædicabat quibus non erant annunciatum, vt gloriā suo labore quæreret.
b ¶Ego gloriabor in prædictis & in alijs, sed hoc totum vnde gloriandum est, a deo est, & licet q
præparata sunt gloriari, † Qui
autem gloriatur, in domino
¶i. domino attribuat confidentiam & gloriam suam. ¶Quod non potest qui non habet a deo potestatem. a ¶Qui extra deū gloriatur sibi attribuendo quod dei est.
b ¶Qui non missus prædicat, qui non est idoneus, sed præsumptor.
glorietur. Nōn enim qui r
seipsum commendat, ille pro s
¶A deo vel hominibus.
batus est, sed quem deus com t
¶Miraculis & virtutibus.
mendat.

Cap. XI.

¶Aut. ¶Sine indignatione. ¶Quia plus posset gloriari.

VTinam sustineretis modi- v
a ¶Gloriationi, quę videtur insipientia.
cum † quid insipientiæ meæ:

tēnebaf & diffamabaf, sicut sanctus Iob con G
tra aduersarios suos disputans dixit. xxvij. a
Nō me reprehēdit cor meum &c. g ¶Sed
ip. inn o. no. me. i. mensurantes ea quę dici
mus de nobis ad ea q̄ sunt scd'm veritatē in
mēbus & opibus nris. Et q̄ ita sit, declaraf
di. h ¶Nos au. nō in im. qa nō excedim⁹ †sustine
debitā regulā p̄ dei gratiā nobis datā, q̄ ex. mus, vt pos
cedit dupliciter. Vno mō, qn̄ quis gloriatur sumus sim
de quo nō debet; & hoc remouet à se dicens inducere
i ¶Non e. qu. nō p. ad uos. gloriādo sal inseramus
sē de vestra cōuersione ad fidē: qa p̄ minist.
rium nostrum estis conuersi, ideo subditur:
k ¶Vsq; ad uos e. in euangelio Christi,
ipsum vobis primō p̄dicando: Ex quo con
cludit: l ¶Nō in im. gl. sed de labore nro
in conuersione vestra; & hoc est de p̄terito.
Simiſr de futuro gloriamur in spe .pfectus
vestri, iō dicit: m ¶Spem au. ha. cre. Ex
bono enim principio vestro rōnabiliter de
.pfectu sperato gloriamur: & nō solummo
do gloriamur de vobis scd'm debitā regulā
sed etiā de alijs, inquantū parati sumus alijs
euangelizare quibus nō euangelizatum est
ab alijs apostolis: Et q̄tum ad hoc subditur:
n ¶Etiā in illa. s. loca. o ¶Quæ ul. uos
sunt. ad q̄ non puenit adhuc euangeliū, iō
subdit: p ¶Nō in a. re. i. alterius doctrina
me p̄cedente. Alio mō excedit regula debi
ta gloriandi qn̄ qs gloriat in quo nō debet † extēdim⁹
bonū opus sibi attribuendo. hoc aūt remo nos ipōsu
uet Apłs di. q ¶Qui au. gl. in do. gl. q. pra modū
d. de bono ope non mihi gloriā attribuo,
sed deo à quo omne bonū est, sicut à princi
pali agente, r ¶Non e. qui se. propriā glo
riam quęrens: s ¶Ille pro. i. approbatus à
deo. t ¶Sed quē deus. i. cōmendabilē fa
cit virtutibus & signis.

NICO. DE LYRA. H

Cap. XI.

VTinā. Postq̄ Apostol⁹ excusauit
se de falsi impositiōe p̄falsos apłos,
hic cōsequēter inuehit cōtra eos: &
vt meli⁹ eos cōfutet, primō ponit suñpsius Diuisio
cōmendationē, in qua sic .pcedit: qa primō
ponit huius cōmendationis rōnem, secūdō
ipsam, commendationem, ibi: In quo qs au
det. Prima in duas: quia primō proponit in
tentū suum, secūdō .psequit propositū ibi:
AEmulor. ¶Circa primū sciendū q̄ mora
lia eo q̄ sunt de agēdis q̄ sunt pticularia, sub
vna cōi regula sic artari nō p̄nt, quin aliq̄n
oporteat agere p̄ter illā regulā ex rōnabili
cā: propter qd' hoīes discreti hanc cām cōsi
derantes, nō reputant hoc stultū neq; malū, Pr. Co. i. d
sed bonum: Indiscreti autem non considerā Iere. 9. g.
tes iudicāt esse malū, Præceptū enim mora
le est: Non occides tn̄ malos occidere nō est
malum: habita super hac ptāte, licet hoc ali
qui stulti & hærerici dixerunt esse malum.
Lex aūt moralis dicit, q̄ hō seipsum non cō
mendet, Prouer. xxvij. a. Laudet te alien⁹ &
nō os tuū, tn̄ in ali quo casu bonū est hoc &
necessariū, vt dictū est ca. præcedenti, vtpo
te qn̄ taciturnitas .ppriæ laudis & vergit in
p̄iudicium veritatis, & in detrimentum sa
lutis proximi; & honoris diuini. Multitudo
tn̄ hoim (quæ est indiscretorū: Eccl. j. d. Stul
torū infinitus est numerus) reputat hoc insi
pientiā, eo q̄ nescit aduertere cām, vt dictū
est. Casus aūt necessari⁹ seipm cōmēdandi .p
pter dictas cās iminebat Apło. iō rogat, vt
patiēter ista cōmēdatio à Corinthijs sustineat
licet aliquib⁹ stultitia videatur di. v ¶Vti
nam sustineretis modi. quid insipien
meæ. secundum æstimationē indiscretorū.
✠ Sed &

Ir a ¶ Supportate. Q. Et si grauet vos, tamen pātienter ferte.
A b ¶ Aemulor. Augu. Aemulatio est propter, alienum statum motus mētis vel in bonū vel in malū. hic amoris est non liuoris: quia diligit eos æmulatione dei id est quam deus spiritu suo inspirat. per hoc ostendit ea quę dicet amore eorū se dicturum, nō vt ad laudē ei⁹ pficiāt, sed ad horū pro fectū. c ¶ Vos uni. à plurali ad singulare descēdit, volēs itelligi totā ecclīam virginē esse, & in oīb⁹ veris mēbris virginitatē mētis et finō corpis seruare. Virginitas carnis corp⁹ est intactū, q̄ virginitas paucorum est. Virginitas cordis fides est incorrupta, q̄ est oīm fideliū. Vū Apo. 14. d in Apo. Hi sunt q cū mulieribꝰ nō sunt coinquinati, virgines enim sunt &c. In nē castā exhiberetis mulieribꝰ errorē significauit, ꝙa errorp mulierē cœpit. Oēs vna virgo propter vnitatē integrę fidei, solidæ spei & charitatis, Virgo. ꝙa ab opemalo incōtaminati. Casta. ꝙa nec hīt æstū malę voluptatis. d ¶ Timeo au. Aug. Isti Corinthij sunt filii Euæ, pseudo serpenti. Lux fidei paradiso. Quorum ergo fides corrumpit, à paradiso eiciuni: ꝙa ꝓponunt mendaciū veritati. Qui ergo mendaciū ædificāt in hoīb⁹, ab eis pellūt veritatē, & immittūt diabolū: & ita excludūt Christū. Si q̄d em̄ dixeris cōtra fidē intrat putredo ex veneno serpentis, & nascuni vermes mendaciorū & nihil integrū remanet. Ideoq̄ sicut patribus nostris aduersus leonē opus erat patientia, B ita nobis aduersus draconē vigilantia. Tūc em̄ cogebat, nūc docet. Tūc ingere bat violētias, nūc insidias. Videbat tūc fremēs, nūc lubric⁹ & oberrās difficile videt. Ideo timet Apl̄s, ne sicut p serpentē seducta est Eua, ita per hæreticos corrūpat ecclīa in virginitate fidei quā gestat in corde. Mō ergo aīa virginitatē tuam serua, postea fœcundanda in amplexu sponsi tui. Sepite ergo aures vestras spinis. Adhuc em̄ musitat serpēs, & non tacet. Qd̄ gestū est eriā i illo paradiso, hoc geriť i ecclīa. Sufficiat ꝙ cū illic lapsi sumus, vel experti corrigam⁹. e ¶ Nā si is q ue. Nō missus. vel vendit: ga ꝓ q̄ ſ su temporali facit. ſ ¶ Recte patemini. Si aliquid maius vobis fit p eos q̄ per nos, tūc recte pateremini. Galathis anathema dicit, si aliud reciperent, qd̄ non vtiq̄ maius erat, sed cōtrariū. g ¶ Existimo. Supra de pseudo apl̄is nūc de veris quib⁹ Paul⁹ inferior videt: ga nō fuerat cū Iesu. Existimo &c. à magnis. Magni Apl̄i videnť apud istos Petrus & alij q cū dño fuerūt. Vel pro pseudo apl̄is hoc dicit, quib⁹ se nō min⁹ eis fecisse ostēdit. Ecclesia em̄ Corinthiorum varijs erroribus fluctuabat. Alij sſuebāt apl̄is qui cū dño fuerūt in carne. Alij pseudo apl̄is à quibus compositis verbis eadē audiebant quę ab Apl̄o. Cōtra quos loquitur hic. Non alia prædicant vobis quàm ego. Et quia posset dici, ꝙ etsi eadem melius tamen Paulo, remouet. Existimo enim &c. h ¶ Nam etsi imperitus. Hoc nō ad apl̄os, quia non erant eloquentes, sed à pseudo qui cōponebant verba. Imperitus sermone non est reus apud deum, sed qui non habet scientiā dei q̄ pertinet ad salutem. i ¶ In om. Vos aūt eorum mihi testis esse potestis: nō pei⁹ est ꝙ hoc sciētes mei illis postponitis. k ¶ Quoniam gratis euan. Minus nō feci, sed plus, quia gratis. vnde mihi irascimini, & alios mihi præponitis: cum hoc non sit peccati, sed gloriæ.

Nicolaus de Lyra.

✠ a ¶ Sed & sup. q.d. hoc debetis spāliter facere, eo ꝙ sū prælatus vr̄. b ¶ Æmu. Hic cōsequēter exequit ꝓpositū: & ostendit priō eam cōmendatiōis esse rōnabilē, vt sic appareat ꝙ talis cōmēdatio nō est insipiētia. sed'ō ꝙ deber ab eis supportari, ēt dato ꝙ esset stulticia, ibi Iterū dico. Pria adhuc in duas: ga primō ponit dictā eius. sed'ō remouet Corinthiorū excusationē falsā, ibi: Nā si is. Circa primū sciendū. ꝙ cā quare Apl̄s cōmendare se volebat, zelus erat de salute Corinthiorū: ga ne decipent à falsis apostolis suggerētib⁹ eis falsa, voluit autoritatē suā ostēdere, bonitatē etiā vitæ suæ & doctrinæ. hęc aūt cā erat valde bōa: ꝓpter qd̄ cōmēdatio sequēs nō erat insipiētia: ga nō erat ad ꝓpriā iactantiā: sed ad dei gloriā & fideliū salutē. Dicit igit: Æmu. e. uos. i. feruenter diligo: sed ga diligere pōt esse in bonū & i malū, iō subdit: c ¶ Dei æmu. i. charitatiua dilectiōe. & subdit eam hui⁹ † Zelo rip
seruētis dilectiōis, dicens: d ¶ Despō. e. sum erga uos uni. ſ. Christo: vt postea subdit, sue- vos
rat em̄ Apl̄s paranymphus matrimonij † adiunxi inter Corinthios & Christū per verā fidē † 27. q. 1. c. Iō subdit: e ¶ Virgi. q̄tū ad fidei integritatem. f ¶ Castam. q̄tū ad vitæ puritatem. g ¶ Exhibe. Christo. ꝙ solus est sponsus ecclīæ. Et ga dilectio nō solū est respectu boni adipiscēdi in amico, sed ēt mali vitādi. Iō sequit: h ¶ Timeo aūt, ne si. ser. Euan. se. pśecutio em̄ tyrannorū in ecclesia primitiua cōparat pśecutiōi leonis, q̄ est aperta: sed persecutio pseudo Apl̄orū, q̄ fuit pasiuia & occulta, cōpat seductiōi primorū parentū p serpentem. iō † erat erga subdit: i ¶ Ita cor. sen. ſ. mentales q fre- Christum.
quenter noīant à sensibus exteriorib⁹ ma Nam
gis notis. k ¶ Et exci. per deceptionem pseudo Apostolorū. l ¶ A sim. q̄ est in Christo. ꝙa dicebāt necessariū esse ad salutē legalia simul obseruare cum euangelio. m ¶ Nā si is. Hīc cōsequenter remouet Corinthiorū excusationē. & primō ponit eā, sed'ō excludit, ibi: Existimo em̄. Circa primū sciendū, ꝙ si pseudo apl̄i dicerent meliora q̄ Apl̄us: Corinthij haberent ex D
cusationē recipiendi eos. & hoc est qd̄ dicit: Nā si is qui ue. i. pseudo apl̄s, qui venit ad p̄dicandū ꝓpria autoritate, nō misſus à deo. n ¶ Aliū Christo. præ. quem. i. meliorem q̄ nos prædicauimus vobis. o ¶ Aut aliū spi. ac. i. meliorē ab istis. p ¶ Quem non ac. à nobis. q ¶ Aut alium euan. i. aliā doctrinā meliorē q̄ à nobis. r ¶ Recte pa. i. rectē sustineretis eos vobis p̄dicātes. s ¶ Existi. eni. Hic remouet dictā excusationē. Et diuidit in Diuisio
duas parte: ꝙa priō ostendit se nō minus fecisse apostolis maioribus. sed'ō ꝙ fecit † erga vos aliqd̄ mai⁹, ibi: Aut nunqd. Circa primū dicit: Existimo enim me ni. mi. fecisse pro vestra conuersione. t ¶ A ma. apo. i. q̄ apostoli magni fecerūt pro illis quos cōuerterunt. & dicunt hic apl̄i magni. Petrus Iacob⁹ & Iohānes: quos pseudo apl̄i dicebāt esse maiores Paulo, ꝙa fuerūt coporalr cū Christo. nō aūt Paulus. & hoc dicebant ad decipiendū Corinthios, vt crederent maioris autoritatis q̄ Paulus: quia dicebant se missos à dictis apostolis mendaciter, non aūt Paulum. Quod autem Paulus non fecerit minus q̄ Paul⁹ equa apl̄i prædicti patet. nam eundem Christum prædicauit, & eundē lis apostospiritumsanctum per impositionem manuum dedit, & idem cuā lis gelium ptædicauit, & fic æquiparando se magnis apostolis, confutat falsos, dicens: v ¶ Nam etsi imperitus ser. sed non sci. hoc dicit ad repellendum dictum pseudo Apostolorum, qui cō tennebant eius doctrinam, eo quòd plana & grossa docebat. ideo dicit, ꝙ hoc non faciebat ex defectu scientiæ, sed quia nō expediebat Corinthijs pro tunc subtilia prædicare sicut ſ plenius dicitur. ſ. Corinthio. iij. x ¶ In omnibus autem manifestus sum uobis. hoc dicit: quia per euidentiam facti hæc apparebant vera de ipso. y ¶ Aut nunquid. Hīc cōsequenter ostendit, quòd etiam aliquod maius fecit eis, quàm alij apostoli suis conuersis. Et diuiditur in duas partes: quia primò declarat veritatem, sed'o Diuisio
remouet quandam obiectionem, ibi: Quia non diligo. Circa primum dicit: Aut nunquid peccatum feci. ironica est locutio cuius sensus literalis accipiendus est per oppositum. Apostolus enim fecit in hoc opus valde meritorium. z ¶ Quoniam gratis euā. dei euange. uo. Non accipiendo sumptus à vobis: qd̄ tñ erat licitum. & alij Apostoli accipiebant ab illis quibus p̄dicauerāt. Apl̄s aūt p̄dicans Corinthijs abstinuit, primò ꝓpter eorū

Vt amputem

Opto fastinearis, sed & præcipio. Vt subiecti prælatum. Diligo.

a sed &†supportate me. †Æmulor em̄ a b
a Ad honorem dei non meum non zelo sponsam dei mihi sed deo. Vere diligo vos, quia sum amicus sponsi. b Angelo fidei.

uos dei emulatione. †Despōdi enim c d
a Non multis. b Legitimo Christo vero sponso. Non adultero. c Ad hoc vt exhibeam in die iudicij.

c uos uni uiro uirginem castam exhi- e f
r Et ideo zelo vos vera de me dicens. g h

d bere Christo. † Timeo autem ne si
a Diabolus per serpentem. b A paradiso eijcient. c Promittendo falsa.

cut serpens Euam seduxit astutia
a Per similes deceptiones. b Intellectus.

sua, ita corrumpantur sensus uestri, i
a A paradiso simplicis fidei: quæ nil alienum recipit.

& excidant à simplicitate quæ † est in k l
a Sed non debetis eos pathqua non aliud quam ego & idem determinastis: cur ergo nos inferiores illis æstimastis. b Excellentiorem q̄ ego: quod esse non potest.

e Christo Iesu. Nam si is qui uenit ali m n
um Christum prædicat, quem non
a Meliorem: quod non est, sed potius per nos.

prędicauimus: aut alium spiritum o
Per nos. Si.

accipitis, quem non accepistis: aut p q
a Aliam dei recēptionem vel prædicationem, quod esse non potest. b Per nos.

aliud euangelium, quod non rece
a Q. si aliud maius prædicarent recte pateremini, sed quia hoc nō est, non recte eos patimini. ego enim nō minus in his feci, q̄ magni apostoli, & ita constat: quia non minus illis pseudo.

f pistis, rectè pateremini. Existi r s
a Me dico tunc remotum.

mo enim me † nihil minus fecisse à t
a Non minus.

h magnis apostolis, Nam & si imperi v
a Quia non ornō verba, vel quia impeditæ linguæ q̄tum ad ornatum pseudo. b Scio quicquid magni.

i tus sermone, sed non scientia. In om x
a Q. experti estis omnia quæ in me fiunt.

nibus autem manifestus sum † uo, y
a Non minus. & si minus: nunquid in hoc peccauit?

bis. Aut nunquid peccatum feci, y
a Operando omnibus meis. b Isa. c A morte ad vitam. Remotis pseudo.

meipsum humiliās, ut uos exaltemi
a Quia non putatis vos emisse licentiam peccandi. b Sine sumptu.

k ni? Quoniam gratis euangelium z

A a ¶ Vt am. oc. Sciebat, ꝙ si non acciperēt non diu prædicarent. b ¶ Vt in quo gl. Gloriantur in accipiendo, sed me non accipiente non accipient. Nam eiusmodi &c. c ¶ Inueniantur sicut & nos. i. similes nobis in quo. i. in esse similes nobis gloriā

†q̄ vobis inseruirem tur. d ¶ Transfi. Ad tentandū eos quos ita erudire opus est. Vel decipiendum, put iustum est. Ne quisq̄ cū angelos bonos ami eo: se habere putat, habeat malos dęmones fictos amicos, eosq̄ tanto nocentiores, quā to astutiores, ac fallaciores patiturinimicos Neque enim sancti & fideles vnius veri dei cultores ab eorum fallacijs, & multiformi tentatione securi sunt. In his diebus maligis, vbi ista sollicitudo non est inutilis, ne cum Sathanas transfigurat se fallēdo ad aliqua pernitiosa seducat. Nam cum sensus corporis fallit, mentem verò non mouet à vera rectaq̄ sententia, qua quisque fidelem vitam gerit, nullum est in religione periculum. Vel cum se fingens bonum, ea vel facit vel dicit, quæ congruunt bonis angelis etiā si credatur bonus, non est error periculosus aut morbidus. Cum verò per hæc aliena ad sua ducere incipit, ne quis post eū eat, opus est magna vigilātia, quod nemo potest absque deo. Et ipsa huius difficultas ad hoc est vtilis, ne sit spes sibi quisq̄, aut homo alter alteri, sed deus tantum. c ¶ Quo. fi. i. retributio data in fine vitę erit sc̄m opera ipsorū: qa sicut pseudo peritura appetiuerunt, ita & ipsi peribunt: & sicut ministri iustitię æterna, & ipsi erūt æterni. f ¶ Quod lo. In hac substantia gl̄ię. i. in gloria carnis quā putant substantiam. id est, ita amant acsi per eā credant se subsistere. g ¶ Sed quasi in insi. Quia hæc ad carnis tumorem pertine-

Pro. 27. 2. re videntur, vbi insipientia est. Insipientia enim est aliquem laudare se. Sed quia Apostolus non propter se facit, sed propter deum. Ideo ait: quasi in insipientia.

F Cædit

Nicolaus de Lyra.

auariciam: & sic minus gratāter accepissent eius doctrinam. Secundò vt tolleret à falsis apl̄is p̄dicandi occasionem, qui ꝓpter quæstū tm̄modo p̄dicabāt. Sed qa oportebat habere necessaria ab aliquo loco, ideo consequenter ostendit vnde habuit, dicēs.

†26. q. 5. c. epi. c. nec mirum. De regula. c. li et §. quo circa

a ¶ Alias ecclesias expo. non quia vi ac ciperet, sed quia voluntariè dabant abundāter. b ¶ Ad mini. ue. i. ad procuratiō nem vestræ salutis. Vñ papa vel legatus visitans vnam prouinciam p̄t accipere sum pt⁹ ab alia. nam cū ecclesia sit vnum corp⁹, à prælato ex vna parte potest suppleri indigentia alterius partis, sicut natura defectū vnius membri supplet ex alijs partibus, virtutem & spiritus subministrando. c ¶ Et cum es. apud uos. Hoc dicit, vt ostēdat ꝙ non dimisit accipere, eo ꝙ semper inter eos abundasset. d ¶ Nulli. s. vestrū. e ¶ Onero. fui. qa durū fuisset eis dare ꝓpter auariciam suam. propter quod Apostol⁹ ꝓprijs manibus lucrabat, de nocte operādo, quod expendebat de die prædicando, vt hī Act. xx. g. & qñ hoc nō sufficit, suppleuerūt Macedones qui eum secuti fuerāt, sibi ministrādo, ideo sequitur f ¶ Nam quod mi. de.

†hoc argumento gloriationis

& patet litera. g ¶ Est ue. Christi in me. Modus est iurandi. & est sensus: veritas Christi est testis mihi, quòd veritatem dico. h ¶ Quo. hæc glo. i. hoc factum meum, quod est ad gloriam dei. i ¶ Non infrin. in me. i. non minuetur per me. k ¶ In regio. Achaię

¶ Alias prædicaui a ¶ Vnde ergo viuebat

dei euangelizaui uobis: alias [2]

a ¶ Quia non parua in vobis expendi.

b ¶ Ab alijs.

ecclesias expoliāui, accipiens sti

a ¶ Vt vobis possem prædicare.

pendium † ad ministerium ue [b]

a ¶ Non saltem ab aliquo vestro accepi.

strum. Et cum essem apud uos, [c]

¶ Etiam cum a ¶ Accipiē. Io. [d]

& egerem, nulli onerosus fui. [e]

a ¶ Non onerosus, & si egerem. b ¶ Post spolia ecclesiarum.

Nam quod mihi deerat, supple [f]

a ¶ Ab his bene correctis fuit accipiendum, ne amitterent fructum: quia si non acciperet, illis forte in scandalum fieret.

uerunt frātres qui uenerunt à

a ¶ Et verbis & factis: non solum in stipendijs.

Macedonia. Et in omnibus si

a ¶ Quia non iactaui me de genere apud vos, nec aliquid huiusmodi.

nē onere me uobis seruaui, & [g]

a ¶ De cętero maxime abstinendo à stipendio.

b ¶ Veraꝛ Christus in me loquitur hoc scilicet: quoniam hęc &c.

seruābo. Est ueritas Christi in [h]

a ¶ Quod gratis prędico, q̄ delicitis abstineo propter salutem vestram.

me: quoniam hæc glōriatio nō [i]

a ¶ Omnibus.

infringetur in me in regiōnibus [k]

b ¶ Putaris hoc fieri an pro odio quod dicunt pseudo.

Achaiæ. Quāre? Quia non dili [l]

c ¶ Quia diligo vos: sed ideo facio, vt, amputē oc.

¶ Eorum quia diligo vos.

go uos? Deus scit. Quòd autem [m]

a ¶ Nunc. b ¶ Semper

facio, & faciam, ut amputem oc, [n]

¶ Sumendi vestra. ¶ Habere. [o]

casionem eorum qui uolunt oc [p]

a ¶ Per me. ¶ Sumendi vestra. b ¶ Vel in quo gloriantur. i. in non accipiendo sint sicut & nos. i. non meliores nobis. Cum vero non accipiunt: Nā eiusmodi.

casionem: ut in quō gloriātur, [q]

¶ Erunt sicut & nos.

inueniantur sicut & nos. Nam [r]

eiusmodi pseudo apostoli sunt [s]

a ¶ Callide sub specie religionis decipiētes. ¶ Exterius. [t]

operarij subdoli, trāsfigurātes [u]

¶ Vel angelos.

se in apostolos Christi. Et nō mi [v]

¶ Caput eorum.

rū. † Ipse enim Sathanas trāsfi [x]

a ¶ Christum, vel aliquando cęlestem angelum.

gurat se in angelū lucis. Nō est [y]

ergo magnū si ministri ei⁹ trāsfi [z]

a ¶ Sint.

gurent uelut ministri iustitiæ [a]

a ¶ Ministrorum Christi & Sathanę.

quorū finis erit secūdū opa ipso [b]

a ¶ Dixi supportate insipientem. b ¶ Aperte.

rū. Iterū dico, ne qs putet me in [c]

a ¶ In gloria spirituali: quia pro bono facio.

b ¶ Si in illa insipiēs, tū c magis in gl̄ia carnis.

c ¶ Quasi non simplr. ¶ Quia nec in hoc vere insipiens quia pro bono, nec ipse habet pro gloria.

sipiēte esse. Alioquin uelut in [d]

sipientem accipite me, ut & ego [e]

a ¶ i. secundum carnem, quę gloriatio modica est.

b ¶ Ideo velut insipientem: quia

modicum quid glorier. Quod [f]

a ¶ Quantum ad verborum speciem.

loquor non loquor secundum [g]

a ¶ Ad quem non est de carne gloria, quia apud deum humiliatas gloriosa est.

deum, sed quasi in insipientia, [h]

in † hac substantia gloriæ. [i]

a ¶ Cur ergo facis? quasi gl̄iatur: & quia vos sufferitis.

Quoniam multi gloriantur se [k]

a ¶. i. secundum illa quę pertinent carni, vt est nobilitas & huiusmodi. b ¶ Secundum carnem.

cundū carnē, & ego gloriabor. [m]

gio. Acha. in quibus metropolis est Corinthus. l ¶ Qua. Hic cōsequēter remouet quandā obiectionem falsam. Dicebant em̄ pseudo apl̄i. ꝙ Paulus nō diligebat Corinthios, nec intēdebat eis proficere de futuro: propter quod nolebat aliquid accipere ab eis. quod remouet di. Quare. non accipio sumptus à vobis? m ¶ Quia non diligo uos. vt dicunt pseudo apostoli. n ¶ Deus scit. i. conscius est mihi, ꝙ hæc causa nō est vera. sed eam subdit dicēs: o ¶ Quod aūt facio & fa. abstinēdū à sumptibus vestris hęc est vera causa. p ¶ Vt am. oc. eorum i. pseudo Apostolorum, qui tantū prędicabant propter tpale lucrū. q ¶ Vt in quo gl. ta. s. imitando veros apostolos, vt dicebant. r ¶ Inue. sicut, & nos. i. nihil accipientes: quod tū refugiunt: de quibus subdit: s ¶ Nam eiusmodi pseudo apostoli sunt operarij sub. i. callidi & vulpini, exterius tm̄ spem pietatis ostendentes. t ¶ Transfigurātes se in Apo. Christi i. portātes exterius signa verorū Apostolorū. v ¶ Et nō mi. qa de⁹ pmittit maiorē simulationē. de qua subditur: x ¶ Ipse ei Sathanas trans. Et hoc multipliciter. Vno mō corpus visibiliter assumēdo. sicut apparuit beato Martino & multis alijs, & multos sic decepit. Alio modo inuisibiliter formando vocem audibilem, sicut beato Francisco volens eum trahere à pœnitētiæ rigore. Aliquando peruertendo iudicium sensuum, faciendo apparere quod nō est, & multis alijs modis: Propter quod dicit beatus Iohannes, j. cano. ca. iij. a. Probate spūs vtrum ex deo sint. propter quod Iosu. v. d. dixit angelo sibi apparēte in cāpo Iericho. Noster es: an aduersariorū? propter quod cōcludit Apostolus: y ¶ Non est er. ma. i, mirabile reputandum. z ¶ Si ministri eius. i. hoīes falsi & mali, cuiusmodi erant pseudo apostoli. a ¶ Transfigurentur uelut ministri iusticiæ. i. vt veri apostoli. b ¶ Quorū fi. i. pseudo Apostolorum. c ¶ Erit secun. opera ipsorū. Erit ei malus. sicut opera eorū sunt mala, Apocalip. xiij. c. Opera enim illorum sequūtur illos. d ¶ Iterū dico. Hic cōsequenter ostendit Apl̄s, ꝙ etiā si se cōmendaret insipienter, tamē deberet à Corinthijs supportari. Et primò ponit intentū, secūdò, ꝓbat propositū, ibi: Libenter. Circa primum continuando se prædictis dicit: Iterum. i. quod dixi recolo. e ¶ Ne quisputet me insipientē. q. d. Ad hoc enim ostendi causam meæ commendationis esse rationabilem. f ¶ Alioquin. id est, si non vultis eam recipere. vt rationabilem, & me reputetis insipiēter loqui. g ¶ Velut insipientē accipite me. id est meam insipiētiā supportate. h ¶ Vt & ego modicum quid glo. hoc dicit, quia inferius se commendabat de gloria carnis q̄ modica est. de qua subdit: i ¶ Qd̄ loquor. de commendatione mea rali. k ¶ Non loquor secūdum deum: sed quasi in insi. s. si facio hoc sine causa rationabili vel necessaria, sicut faciebant pseudo apl̄i, de quib⁹ subditur: l ¶ Quoniā multi. glo. secun. car. Dicebant em̄ se esse Iudęos natione & de semine Abraham descendisse & per hoc volebant alia dicta sua falsa haberi in reuerētia. m ¶ Et ego gloriabor. vnde dicit infrā. Hebræi sunt & ego. Semē Abrahæ sunt, & ego. ¶ Credēdum tamen, ꝙ alio fine gloriabatur Apostolus sic: quia pseudo apostoli hoc faciebāt, vt ꝙ hoc i maiori autoritate haberent, & eorū falsæ doctrinę magis crederetur. Apostolus verò vt

falsitatem

Quō dia. bol⁹ seruāt figurat

Diuisio

☞ a ¶Cædit.i.decipit.In faciem cæditur in cuius os iniuria irrogat.Hoc faciebāt quidā Iudæi,qui eo q̄ essēt de genere Abrahæ detrahebāt illis,eo q̄ essent incircūcisi,& se prę ferebāt nobilitatē carnis sibi vendicantes:quos Corinthij tolerabant & apō se prę sumebāt.b ¶Hebræi.Hebręi dicunt ab heber.q in confusiōe linguarū solus retinuit linguā naturalem. Et quia multi sunt Hebræi,q non sunt Israelitæ,sicut ꝓselyti,addit: Israelitæ sunt,& ego.c ¶Vt minus sapiens. Amb.Ostendit se coactum in laudem suam prorupisse.d ¶In laboribus. Occasione inuenta etiam veros apostolos tangit,quibus plus laborauit, ne in se videatur minor gratia.e ¶A Iudæis quinquies.Iudæis mos erat in synagoga contra legem agentes verberare correctionis causa.vnde Paulum legem impugnantem quinquies verberauerunt,& in vnaquaq; correctione triginta nouem ictus ei dederunt,quadragesimum pro misericordia condonantes. ¶Lex iubebat quadraginta ictus, nisi pro misericordia. ¶Ducentas percussiones acceperat:cum virga vbi pendebant decem corrigiæ. Vna minus.in vltima vice vna corrigia subtracta. Vt in vnaquaq; percussione vna minus. f ¶Periculis latro.&c. Quos diabolus cum in ciuitate occidere nō posset,ei'excitabat in via:cum tamen nihil ferret,qd latrones cuperent. g ¶Periculis ex ge.Amb. Quia lege Iudæorum deserta ad euangelium se conuertebat.

☞ Periculis

Nicolaus de Lyra.

B falsitatem eorū repelleret,& maiorē fructū faceret ad gloriā dei,& fidelium salutem ꝓpter qd̄ sua gloriatio erat ꝓtuosa,illorū aūt vitiosa.a ¶Libēter. Hīc cōsequēter ꝓbat ꝓpositū.s.qd̄ in hoc Corinthij debēt ipsum supportare. nā in hoc supportabant falsos apostolos,q tamē multa grauamina eis inferebāt: Apls aūt nullū,ꝓpter qd̄ magis debebat supportari in hoc ab ipso.Et hoc est qd̄ dicit:Libēter enim suffe.i.falsos apostolos de carne gloriantes & malo mō.b ¶Cū sitis ipsi.Ironicè loquitur id est insipientes. c ¶Sustine.enī. i.patienter toleratis.d ¶Si qs.pseudo apostolorū. e ¶Vos in seruitutē re. Volebant enim eos subīcere seruituti legis,dicentes eos debere seruare legalia cum euangelio. f ¶Si qs deuo.qa de bonis Corinthiorum viuebant lautè g ¶Si qs accip.bona vestra decipiendo vos falsis verbis. h ¶.Si qs ex.quia iactabant se sup Corinthios dicentes se filios Abrahę:Corinthios aūt filios Gētiliū idololatriæ deditorū & incircūcisorum.i ¶Si qs in.i.in pūtia vestra cōtumelias vobis infert: qd̄ faciebāt pseudo apostoli improperando eis immediate dicta & cōsimilia. Iō subdit:k ¶Secūdum ignobi.q.di. Talia mala sustinetis ab eis tanquā ignobiliores ipsis,nō tamen à nobis,quia nullū tale intulimus vobis.l ¶Quasi nos infirmi.i.deficiētes in illis,de quibus gloriantur falsi apli:qd̄ est falsum,vt patet ex prędictis,& magis ex sequentibus apparebit.m ¶In quo qs.Positis rationibus commendationis suæ,hic incipit se cōmendare.Et primò se pseudo aplis adæquādo.Secundò,se eis præferendo,ibi: Vt minus sapiēs.Dicit igitur:In quo qs.n ¶Audet.seipsum commēdare. o ¶In insipientia dico,audeo & ego.q.d.Licet sit insipientia seipsum commendare illo modo quo pseudo apostoli se cōmendant,tamen audeo hoc facere,licet aliter quā ipsi, vt dictum est.& ideo commendatio Apostoli non erat insipientia secūdum veritatem,sed tantum secundum aliquorum Corinthiorum opinionem,non obstante tamen hac opinione Apostolus audebat se cōmēdare se commendare falsis apostolis se æquādo,vt sic eorum iactantiā repelleret,dicens:p ¶Hebræi sunt.i.de lingua & natione Hebraica gloriantur.q ¶Et ego.s.ū sicut ipsi.r ¶Israelitæ sūt. i.gloriantur qd̄ de patriarcha Iacob descenderunt.s ¶Et ego. similiter descendi.t ¶Semē abrahæ. Cuius semini factæ sunt promissiones.v ¶Et ego.sum de eodem semine.Et ideo de omnib⁹ istis possum gloriari,sicut & isti.x ¶Ministri Christi sunt.tantum secundum apparentiam. y ¶Et ego.sum secundum veritatis existentiam.z ¶Vt minus. Hīc consequenter eis se præfert. Et primò quantū ad mala perpessa.Secundò, quātū ad beneficia recepta,ca.se. Prima in duas:quia primò præfert se in malis quæ pertulit,Secundò,in his quæ euasit,ibi: Damasci.Prima adhuc in tres: quia primò se præfert quantū ad mala sibi illata.Secundò,quātū ad voluntarie assumpta,ibi: In itineribus. Tertiò, confirmat quædam dicta,ibi:Si gloriari.Circa primum dicit: Vt minus sapiens dico.i.si videor vobis insipiens me pseudo apostolis adæquando, adhuc videbor vobis minus sapiēs me eis præferendo. a ¶Plus ego.i.cum hoc faciam,me ostendo ministrum Christi plus esse quā ipsi:quia plura mala passus sum propter ministerium Christi. Ideo subditur: b ¶In laborib⁹ plurimis. Ex Iudæorum persequutione.s.sui plus quā ipsi.Et sic intelligitur de sequentibus.c ¶In carceribus abundantius. Pro prædicatione euāgelij.d ¶In plagis supra modum.Inter homines cōsuetum.e ¶In mortibus frequēter. i.in periculis mortis:& hæc omnia patent ex actibus apostolorū.Cōsequēter explicat de plagis sibi illatis,dicēs:f ¶A Iudæis quin.&c. Deu.xxv. Committit iudicibus,qd̄ pro minoribus culpis ꝓ quibus mors nō est inferēda, imponant plagas & verbera,ita tñ q̄ q̄dragenariū numerum ictuum nō excedāt. Sapiētes verò Iudæorum ad prætēdēdū pietatē ordinauerūt,q̄ de illo nūero aliquid dimitterēt plus vel minus ꝓut rōnabiliter videretur rōne delicti vel conditionis verberandi,& sic de alijs circūstātijs. Et qa Paulus erat eis odiosus,subtrahebāt de dicto nūero min⁹ qd̄ poterāt.s.vnū ictū.g ¶Ter uirgis cæsus. Act.xvi. h ¶Semel lapidatus sum.in ciuitate Lycaoni: Act.xiiij.i ¶Ter naufra. i.passus fui.De semel habetur Act.xxvij. & de alijs tenēdū est,q̄ nō oīa Pauli picula scripta sunt. k ¶Nocte & die.i. per magnū tps ad diuersas ptes terræ & insulas nauigādo ꝓ prædicatiōe euāgelij,vt patet in actib⁹ apostorū in pluribus locis.Alij exponūt dicentes,q̄ naufragium passus sub aq̄ stetit ꝓ diem & noctē diuina virtute eū ꝓtegēte. l ¶In itineribus.Hīc consequenter ostendit propositum q̄tū ad mala voluntari è assumpta. Et primò de malis exterioribus. Secundò de interioribus,ibi:Præter illa.Circa primū dicit: In itineribus fæ. s.fui pro prædicatione euangelij:& sic intelligatur de sequētib⁹. m ¶Periculis flu. inundantium in hyeme: & sic sunt magna pericula in transitu eorum.n ¶Periculis lat.Diabolo eos incitante,vt prædicationē eius impediret.o ¶Periculis ex gene. i.ex Iudæis volentibus Paulum occidere,vt patet ex actibus apostolorum in pluribus locis. p ¶Periculis ex Gentibus &c.id est ex Gentilibus mortem eius quærentibus, quia contra idololatriam prædicabat: & sic nec inter suos, nec inter alienos securus erat. q ¶Periculis in ciuitate. commota contra me, vt patet Actuum.xviij.de Ephesio. r ¶Periculis in solitudine.&cæte. A bestijs occurrentibus,vt patet de vipera cum mordente,Actuum.xxviij.

l v ☞ Periculis

¶Et non mirum,si illi gloriantur. a ¶Voluntarij. b ¶In hac gloria. ¶Quod non deberetis.

Lib̄enter enim sustinetis insipiēntes, a

a ¶Q.in hoc probatur q̄ non sapientes,quia. b ¶.i.esse debeatis. c ¶Sed non estis. d ¶Hanc iniuriam.

cū sitis ipsi sapiēntes.Sustinetis e/ c

a ¶Legis quæ ex timore. ¶Ex libertate vestra quæ est in charitate.

nim,si quis uos in seruitutem redi/ d/e

a ¶De potestate præsumens.b ¶Consumit vestra immoderate. c ¶Decipit blande vt deuoret.

git,si quis deuorat,si quis accipit,si f/g/h

a ¶Iactat de nobilitate. b ¶In prætentia improperando genus,& hoc est in faciem cedere.

quis extollitur,si quis in faciem uos i

a ¶Despicit. b ¶Quam vobis obijciunt.

cēdit.†Secundum ignobilitatem di k

a ¶Ita nos sustinetis & nobis præfertis.

co quasi nos infirmi fuerimus in l

a ¶Glorię. b ¶Non infirmi:quia. c ¶Illorum. d Gloriari. ¶Quia temeritas est quod factum.

hac parte.In quo quis audet,in in/ m/n/o

a ¶Quia incipientia est,in qua gloriantur. ¶Vt in his. b ¶Lingua & natione.

b sipiēntia dico,audeo & ego.Hebręi p

a ¶Secundum ritus.

sunt,& ego.Israēlitæ sunt,& ego. q/r/s

¶Non proselyti.

Semen Abrahæ sunt,& ego.†Mini t/v/x

¶Per hoc decipiebant. a ¶Quam deberem,quia non est hominis se laudare.Laudet te alienus os, vt dicit Salomon.

c stri Christi sunt,& ego.†Vt minus y/z

a ¶Sum minister Christi ostensus in labori.

d sapiens dico,plus ego.†In labori a/b

a ¶Quam etiam veri. b ¶Per partes labores ostendit, subdens. c ¶Quam illi. ¶Quia & illi aliquos: Vt viderentur apostoli.

bus plūrimis,in carceribus abūn c

¶Verberibus. ¶Humanæ virtutis,vel aliorum,

dantius,in plagis supra modum,in d/e

a ¶Id est in periculis mortis. ¶Fui. b ¶Exponit plagas.

c mortibus frequenter.A Iudęis quin f

¶Quinque vicibus. ¶Percussiones.

quies quadragenas una minus ac/

a ¶Ne immisericordes viderentur. b ¶Hoc a Gentibus passus. c ¶Iudæis in ciuitate Lycaonia.

cepi.†Ter uirgis cæsus sum semel g/h

¶.i.Pertuli.

lapidatus sum,ter naufragium feci. i

¶Alto mari detentus tempestate,vel ad literam,

Nocte & die in profundo maris fui. k

¶Ostensus minister.

f In itineribus sæpe,periculis flumi/ l/m

g num,periculis latronū,periculis ex n/o

a ¶.i.a Iudæis procuratis. b ¶Propter vnius dei prædicationē. c ¶Vere probatus minister.

genere,piculis ex Gētib⁹,periculis p/q

a ¶In commotionibus ciuium contra me. b ¶Vel a serpentibus: vel,ꝓ penuria ciborum.

in ciuitate,†periculis in sōlitudine, r

Diuisio

Diuisio

Diuisio

a ¶ Pericu. in fal. Vt q dicūt eum legalia tenere, sed non facile E aliis agere. Vñ alibi: Ego si adhuc circūcisionē p. &c. b ¶ In fa
Gal. 5. b. me. Vbi ergo promissio dei? Primū q̄rite regnum dei, & hæc oīa
Luc. 12. d. adiū. vobis. Sed nouit medic⁹, cui nos sēl cōmisimus, hæc adiuto
ria q̄ apponat, quādo subtrahat. c ¶ Sollicitudo oīm. q̄nto
Eccl. 1. d. maior charitas, tanto maiores plagæ de
peccatis alienis. vñ: Qui apponit scientiā,
†2. Tes. 3. b. apponit & dolorē. d ¶ Nō uror. Vrūt
Deu. 28. b. oēs tribulationes, sed nō ad cōsūptionē, ī
mo ad purgationē. Vror. Iste affect⁹ pur
gat. quia de charitate venit. Oēs qui scan
dalū patiunt frixo iū sūt habētiū charita
tē. i. ossiū quę ferūt carnes. i. pfectorū qui
portāt & regūt carnales. Vñ: Et ossa mea
†incūbens mihi quo tidiana cu ra oīm ec clesiarū Mat. 10. c.
sicut in frixorio confrixa sunt. ¶ Augu. Tribulatio em tā q̄ emplastrū mordax v. rit te, sed & sanat te. e ¶ Scit q̄ non mē. quia ferr mihi testimoniū per ligna & p digia. f ¶ Et sic ef. Aug. Vtilitati oīm se fugiendo seruabat. vnde: Si vos persequē tur in vna ciuitate fugite in aliam. ¶ Au gu. Fugiat minister Christi sicut ipe Chri stus in Aegyptum fugit: fugiat & q spūali ter q̄rit, dū per alios firma est ecclesię salus ☞ Scio

Nicolaus de Lyra.

†offendit †laudādus F ☞a ¶ Pericul. in ma. s. à piratis. quia Pericula ex mari, pueniēta supra in nau fragio expressa sunt. b ¶ Pericu. in fal. fra. qd' est piculosi? quia nulla pestis effi cacior ad nocendum quām familiaris ini micus. c ¶ In labore. s. corporali: operā do, pprijs manibus de nocte, vt liberē pos set prædicare de die. vñ dicit Act. xx. g. Ad ea quę mihi opus erat, & his qui mecum sunt, ministrauerunt man⁹ istæ. d ¶ Et erum. quæ est lassitudo & defectus cons sequēs ad laborē. e ¶ In vigilijs mul tis. Vt vacarē labori manuali, vt dictum est. & aliquādo orationi. f ¶ In fame & si. nā aliquādo cibus & por⁹ deficiēbat & aliquādo à cibis hītis abstinebat ad do mandum carnē, ppter aliorū exemplum. Ideo sequitur: In ieiunijs multis. g ¶ In frigore & nu. quia frequēter exponeba tur frigori, nec tamen habebat sufficiens tegumentū. h ¶ Præter illa. Hic osten dit propositum q̄tum ad mala assumpta in interioribus, dicens: Præter illa quæ extrinse. sunt. i. præter mala iam enume rata, quæ me affligunt exteri⁹, sūt alia ma la, quæ me affligunt interius, de quo sub † Gloriari fanē nō ex pedit mihi ditur: i ¶ Instantia mea quoti. Incūbe bat em sibi quotidie intendere sollicitē re gimini ecclesiarū in magna afflictiōe mē tis. Ideo subditur: k Quis. In ecclesia. l ¶ Infirmat. In fide & morib⁹. m ¶ Et ego non infir. dolens de malo eius q. d. nullus. n ¶ Quis scandalizatur. ruēs in peccatum exemplo alterius. o ¶ Et ego non uror. per cō passionem. q. d. nullus. p ¶ Si gloriari. hic consequenter confir mat quædam dicta per iuramentum, dicens: Si gloriari op. Et accipitur hic si, pro quia: quia optet eū sic facere ad repellendum iactātiā pseudo apostolorū, vt prædictū est. q ¶ Quæ infir. i. quæ ptinēt ad infirmitates. Hoc dicit contra falsos apostolos, q de nobilitate generis, & de similibus, ad mūdanā gloriā ptinēti b⁹ principaliē gl'abant. Et cōfirmat dicta iuramēto, dicēs: Deus & pater domini mei. r ¶ Damasci. Hic consequenter enume rat mala quæ euasit. & hoc in quodam priculari, dū em ipgeret Damascū ad persequēdū Christianos, miraculosē fuit conuersus; & cōfundebat Iudæos q habitabāt Damasci, ppter qd' suaserūt præposito ciuitatis, vt capet & occideret, vt habet Act. ix. Et hoc est q dicit: s ¶ Custodiebat ci. Da. i. custodiri faciebat p ho mines armatos. t ¶ Vt me cō. Et traderet Iudæis ad occiden dū. v ¶ Et per fe. s. dom⁹ adherētis muro ciuitatis. x ¶ In sporta. s. à Christianis. y ¶ Et sic effu. Sed ex hoc videt q̄ nō fuerit sufficienter confisus in domino, quipoterat cum protege re. Dicendum, q̄ homo in periculo positus non debet ad diuinū G auxiliū fugere, contēnendo hūanū: quia hoc est tēptare deū, ideo debeat vti auxilio hūano quātū pōt, & residuū dimittere diuino, qd' Apostol⁹ fecit in ppolito. Sed adhuc obijcit, qa Io. x. b. dicit Mercenarius & qui nō est pastor videt lupū venientē, & dimittit oues & fugit, sic autē videt Apls fecisse ergo &c. Dicendū, q̄ aliquādo q̄rit pson prælati tm. & tūc debet curā committere al teri, & se absentare maximē q̄n seruat ad maiora, & sic Elias fugit Iezabel. iij. Reg. xix. Et similiter Paul⁹ fugit hic man⁹ ppo siti, & de tali persequutiōe dicit Saluator: Mat. x. c. Cū autem psequēt vos in ciui tate vna, fugite in aliā. Aliquādo verō q̄s ritur grex cū prelato, & tūc prælatus de bet præponere vtilitatē gregis saluti sui corporis. Fugere pre lato quō li cet †molestia †accidunt

¶ In ca. xj. vbi dicitur in postil. Cum sitis ipsi sapientes &c.

ADDI. I. Qd' hic dicitur Cū sitis ipsi sapientes secundū glo. non intelligitur ironice, sed exponi id est deberetis esse sapientes &c. †2. q. 7. c. plerūq. §. his itaq.

¶ In eo. ca. xj. vbi dicitur in postil. A Iu dæis qnqes q̄dragenas vna min⁹ accepi. 24. q. 1. c. q̄ dignior

ADDI. II. Plagæ seu ẏ bera quæ imponebant à Iudæis pro transgressione aliquorū pceptorum legis semp erāt in nūero q̄dragenario mi n⁹ vna, nec pl⁹ vel minus dabat alicui: vt habet in libro q dicit Machoch, qd' sonat plagas. vñ Apls tā q̄ trāsgressori legis si cut & alijs transgressorib⁹ æqualē nume rum plagarum imponebant, non adden do vel minuendo.

REPLI. In ca. xj. de plagis Apli dicit Postil. q̄ cōmittebat iudici b⁹ nūer⁹ plagarū, sic q̄ quadragenariū nu merū non excederent, vt habet Deu. xxv. Bur. aūt allegat librū Machoch ad oppos tū. q vult dimittere textū sacrę scripturæ & credere Burg. & suo Macoch poterit: ego non. H † excubias posueram vrbe † Act. 9. a

NICO. DELY.

Si gloria. Cap. XII. Posteq̄ Apls prętulit se pseudo apls in malis ppessis, hic conse quēter prefert se eis in bonis à deo sibi collatis. Et diuiditur in duas ptes Diuisio qa prio ponit suam cōmēdationē. Scd'o subdit excusationē, ibi: Fact⁹ sū insipiens. Prima in duas: quia primo declarat donū dei collatę sibi gratiæ. Scd'o remediū con tra piculū supbię, ibi: Et ne magnitudo. Pria ī duas, qa prio ponit de donū. Scd'o de hoc q̄liter sit gl'iādū, ibi, Pro hmōi gl'a bor, Pria adhuc ī duas: qa prio ponit do nū i generali. Scd'o magis in speciali, ibi: Scio hominē. Circa primū dicit: z ¶ Si gloriari. i. quia me gloriari oportet, me commendando ratione prædicta. ca. præcedenti. a ¶ Non ex pedit quidē. i. non est bonū cōmendare seipsum absolute, sed tā tum in casu necessitatis, in quo casu erat Apostolus, vt supra dic tum est. Ideo subdit: b ¶ Veniam autem. In cōmendando meipsum. c ¶ Ad uisiones & reue. Est autē visio, quādo ali qua videntur visione corporali vel imaginaria, quorū tamē in telligi⁹ est occult⁹. Reuelatio ẏ ò q̄n taliū aperit intellectus. Et ista duo aliq̄n sepant, sicut Baltasar vidit manū scribentē, Dan. v. Et Pharao spicas, Gen. xlj. Ille vigilās, iste dormiēs, tñ nō itellexerūt sed Ioseph & Daniel q visiones exposuerūt. & ideo illi habuerūt visiones tm, isti verō reuelationē. Aliquādo autē coniunguntur quando vtrunq; fit vni, sicut Daniel. vij. a. vidit quatuor bestias ascendētes de maris & intellexit quid significarent. Iterum aduer tendum, q̄ talia aliquādo fiūt p spiritum malignum deo permit tente, sicut fiebāt ppheti Baal, prophetis autē sanctis fiebant p spiritum sanctum. Paulo verò apostolo vtrunq; factum est frequen ter à spiritu diuino. Ideo dicit: Ad uisiones. quo ad primum. Et reuelationes. quo ad secundum: Domini, quo ad tertiū Visio Reuelatio

☞Scio

a Præter supradicta. b ¶ Propter pseudo.

† Gloriari oportet z

a ¶ Respectu gloriationis, sed propter vestram vtilitatem. ¶ Stultum eū & ideo tacet nomen suum.

non expedit quidē a

r ¶ Narrando b ¶ Secreta quæ vidi, & plene intellexi, non vt Pharao, qui vidit, & non intellexit.

Veniā aūt ad uisiones & reuelatiōes b

A a ¶Scio ho. Quasi de alio, & res dicitur, & iactantia vitatur.
☞ b ¶Siue in corpe siue ex. Hoc ignorauit Apostolus, vtrū qñ raptus est in corpe fuerit aia, an oino de corpore exierit, vt mortuum corpus iaceret, an scd'm modum alium quendam viuentis corporis vbi anima fuerit, mens eius ad videnda vel audienda in effabilia illius visionis accepta sit. Et quia hoc incertum erat, ideo forsitan dixit: siue in corpore siue extra. c ¶Raptū Contra naturam eleuatū. d ¶Vsq; ad ter. cæ. i. ad cognitionem deitatis. Vsq; ad ter. cæ. Primum cælum aereum: secūdum firmamentum, tertiū, spirituale, vbi angeli & sancte animæ dei fruuntur contemplatione. ¶Au. Vel tres cæli intelliguntur tria genera visionū, vt primum cælum sit corporalis visio, cum corpora liter quędam videntur dei munere. vt Eli se' vidit ignotos currus, qñ videlicet raptus est Elias: & Balthasar manum scribētem in pariete: Mane thethel phares. Secūdum cælum est imaginaria, vel spūalis visio, quando aliquis in extasi vel somno videt non corpora, sed imagines rerum dei reuelatione, vt Petrus discum. Tertiū cælum est intellectualis visio, quādo nec corpora, nec imagines eorum videntur, sed in corporeis substantijs intuitus mentis mira dei potentia figitur. Ad hanc raptus est Apostol', vt ipsum deū in se, nō in figura aliqua videret. Sed an in corpore, an in anima separata, dicit se nescire. Q. non humano sensu vidi. vt (etsi in corpe) non sit contra illud Moysi: Non videbit me homo & vi. Tunc em̄ Apostolus non vixit homo. i. scd'm vsum sensuum corporis, sed ablatus est omnis sensus hominis. ¶Vel scd'm Dionysiū, qui tres ordines angelorum ternos in singulis ponens constituit. In primo angelos archangelos virtutes. In secundo, principatus, potestates dominationes. In tertio, throni cherubin & seraphin: quorū tertius vicinius deum contemplet̄, ad quorū similitudinem vidisse deum Apostol' dicitur. ¶Vel primum cælum cognitio cęlestium corporum, Secundum, cælestium spirituū cognitio. Tertium deitatis. ¶Aug. Ad tertiū cælū. qd' nō p corpus videtur, nec imaginabiliter, sed ꝓpriè hoc ea visione videtur q̄ superat oēs. Per corpus videtur cælum terra & oīa oculis cōspicua. Spiritus corpales imagines tenet, vel veras, vel quas fingit, Intellect' capit res incorporeas, quæ nullas habent imagines. Hęc sunt tria genera visionū. Scd'm primā visionē vidit Balthasar manū, nec sciuit qd significaret qd' Daniel aperuit melius ꝓpheta visiōe mētis propria. Scd'm scd'ā vidit Petrus in extasi discū, vbi nō corp' sed imago: post mēs diuinit' adiuta vidit q̄ significaret. Hac mēs subuecta sine oī imagine videt pspicuā veritatē, ibi virtutes aię sine oī labore, vna est ibi tota virtus amare qd' videas: & summa felicitas, videre & habere qd' amas, Propter hanc veritatis visionem vbi deus videtur, non per corporalem visionē, vt in Sina vel spirituālē, vt Isaias: & Iohannes in apocalypsi: sed p speciē nō ænigmate omnis labor suscipit'. Hoc modo petijt Moyses videre deū. i. in substantia qua deus est, quē tamē multis figuris viderat, & facie ad faciem ei loquut' erat. Quia ibi. i. in illa specie longe ineffabilius & presenti' videt & arcana dicit, vbi nemo viuens in istis sensibus videt. Hoc est tertium cælum, vbi de' videt facie ad faciem. Iste est paradisus, si dici paradisus potest, quia & presens ecclesia paradisus dicitur. & locus in quo Adam corporaliter vixerit. e ¶Arcana uerba. Intimationem de secreta dei essentia, quasi per verba. f ¶Supra id quod Vt pro magnis illis non esse homo mortalis & fragilis videatur.
☞ Et ne magni

visionum tria genera — 4. Reg. b. Dan. 5. g. — Act. 10. b. — Exo. 33. d. — †de me cogitet — Isa. 6. a. — Apoc. 4. a — Exo. 33. d. Ibi. b.

a ¶Quæ de domino vel quas dominus aperuit. b ¶De se quasi de alio. c ¶Conformem Christo, quia aliter non videret.

a dōmini. † Sciō hominem in Christō a
a ¶Modo ergo pro meritis maior. & quod tandiu tacuit, constat modo non superbe, sed ex necessitate dici.
ante annos quatuordecim, siue in b c
corpore, siue extra corpus, nescio, b
a ¶Sed. ¶Qui hoc facere potuit. ¶Ostendit ei deus vitam in qua videndus est in æternum. b ¶In Christo entem.
c d dēus scit: rāptum huiusmodi usque d e
¶Bis se rapium dicit.
ad tertium cælum. Et scio huiusmo f
di hominem siue in corpore, siue ex
¶Sic. s. quod anima de corpore exierit.
tra corpus, nescio, deus scit: quoniꝫ
a ¶In eam tranquillitatem qua fruuntur qui sunt in cælesti Ierusalem, & sic videre potuit quod nunq̄ corpores is sensibus impeditus.
am raptus est in parādisum. Et audi g
e uit arcana uerba, quæ non licet ho
a ¶Verbis explicare. b ¶Homine vel visione. c ¶Cō mendabo me.
mini lōqui. Pro huiusmōdi glória h i
a ¶Filio Abrahæ & huiusmodi.
bor: Prō me autem nihil, nisi in infir k l
a ¶Tribulationibus quas patior. b ¶Gloriabor. c ¶De reuelationibus & infirmitatibus.
mitātibus meis. Nām & si uōluero m
a ¶Et si videar. b ¶Et pro vestra vtilitate. quod ibi: Omnia autem charis. propter vestram ædificationem.
gloriari, nō ero insipiens: ueritatem n
a ¶Possem & de pluribus gloriari, sed parco, id est parce refero. b ¶Pro obtrectatoribus hoc dicit.
enim dicam. Pārco autem, nē quis o p
a ¶Cum non nisi infirmitas videatur, vel ab aliis qui vident audiatur.
f † me existimet suprà id quod uidet q
a ¶Ordo supra aliquid quod audit ex me. b ¶Eos qui me vident
in me, aūt audit aliquid ex me. r

Claudius otto. Claudi' otto cui successit Nero, cui' tpe pass' sunt Apōli, & sic iter Tyberū & Neronē fluxerit, xij. anis: hic uob' anis additis de tpe Tyberij, q̄ n̄ stati mortu' fuit post couersionē Pauli, qa ipauit. 23. annis: & sic fuerit. xiiij. ānis. Iō latis ꝓbabilit dicit aliq, ꝙ hāc exced lētē visionē habuit in Damasco illo triduo i q̄ nō vidit corpaliter, nec māducauit, neq; bibit. Cōmēorat ātē Apōli, hoc tps, qa si tm placuit deo à prīcipio cōuersiōis suę, adhuc erat magis placēs ei ꝓpt' mīta bōa opa q̄ fecerat interi: & hoc totū ē ad cōfutationē pseudo apostolorū & ad declarationē fidei Christianæ. c ¶Siue in. Licet em̄ Apōli tūc sciuerit se fuisse in spū in cælo empyreo, & corp' suū i terra fuisse, tn̄ nesciebat verū tpe illius visionis separa fuisset aīa à corpore ꝓ mortē, & reunita fuisset diuinitus corpi trāseūte visiōe. Vel si ꝙ tūc fuisset vnita corpi sicut forma, tn̄ ab vsu sensuū separata. d ¶Raptū hu. Rapt' ꝓprie importat q̄ndā violētiā alicui' rei cōtra motū sibi cōnaturalem. Qđ pōt esse dupl'r. Violentia motus ou
Vno mō q̄tū ad terminū mot', vt si lapis mouea' sursū. Alio mō, q̄tū ad modū motus, vt si lapis per impulsum violētū ferat' deorsū, veloci' q̄ natū ē moueri. Aīa verò nata ē moueri i deū, n̄ mod' cōnaturalis scd'm statū vitæ pīns ē, ꝙ in cognitionē diuinā asc̄edat ꝓ cognitionē sensibiliū, & sic vtēs sensib'. Et iō qn rapitur ad djuinorū cognitionē à sensib' abstracta, ē ibi qdā rapt', inq̄tū hoc fit præter motū sibi cōnaturalē. Post resurrectiōnē verò, qñ erit in corpore ghioso opus intelligētiæ nullo mō impediēte, rapt' nō habebit locū. e ¶Vsq; ad ter. i. empyreum. f ¶Et scio, hu. Dicūt aliq, ꝙ Apōlus hic tāgit aliū raptū à prio, dicēs q̄ bis fuit sic rapt'. Semel in principio suę cōuersionis: & ad hoc referūt qđ dictū ē: Et iterū semel, qñ orās in tēplo fact' fuit in stupore mētis, vt hī Act. xxij. & ꝓpter hoc vt dicūt i hac visiōe dī, ꝙ rapt' est in paradisum: In præcedēti verò dī ad tertiū cælū distinguēdo hāc ab illa. Sed hoc dictū nō ē verificē. Nā illa visio quæ fuit in tē-

D

plo fuit īmīnēte iā Apōli captiōe & ductione apud Romā ꝑ quē ꝙ iā antè scripserat epistolam hanc à Troade, vt patet per Hieron. in ꝓlogo huius epistolæ. Propter qđ dicendū, ꝙ non loquitur hic de alia visione, sed eandem ꝓsequitur. Nec valet qđ obijcitur de paradiso: quia qđ prius nominauit tertium cælū, hic nominat paradisum. Cælum em̄ empyreum qđ' est locus beatorum, dicitur tertium cælum respectu cæli crystallini & siderei. Et dicitur empyreum à pyr qđ' est ignis, propter similitudinem claritatis. Dicitur etiam pardisus à suauitate dulcedinis quæ ibi habetur: & vt trunc; expertus fuit Apostol': propter qđ' nominauit ipsum primò tertiū cælū, & postea paradisum. g ¶Et audiuit arcana uerba. Hic ponitur auditus pro visu, sicut aliquando fit ecōuerso in scriptura, Exo. xx. c. Populus videbat voces &c. Vidit em̄ Paulus tūc nude diuinam essentiam, sicut dicit Aug. ad Paulinum de videndo deo. Dicitur etiam illa visio hic auditio, quia Paulus ibi fuit instructus de secretis diuinis quæ sunt incomprehensibilia, & ꝙ cō sequens inenarrabilia. Ideo subditur: Et quæ nō licet. h ¶Pro huiusm. Hīc consequenter ostendit Apostolus qualiter sit de huiusmodi gloriandū. ¶Circa qđ' sciēdū, ꝙ in hoīe duo cōsideran̄. s. ipē hō, & donū dei, qđ' est i ipō. Si ergo ghiet de dono dei inq̄tū habet illud à deo, bona ē ghiatio, qa ghiat in deo. Si aūt glorietur de dono q̄si à se habito, mala est gloriatio. Ideo dicit. j. Cor. iij. b. Quid aūt habes qđ' nō accepisti? Si aūt accepisti, qđ gloriaris q̄si non acceperis? Ideo dicit Apostolus. Pro huiusmodi. scilicet visionibus & donis mihi à deo collatis. i ¶Gloriabor. In domino: k Pro me autem nihil &c. id est à me nullam habeo materiam gloriandi. l ¶Nisi in infirmitatibus meis. id est à me tantum habeo infirmitatem & defectum, Hoc est xij. c. Perditio tua Israel ex te est, ex me tantummodo auxilium tuum. m ¶Nam & si uolue. glo. de donis à deo mihi collatis. n ¶Non ero insi. quia non faciam hoc inaniter & sine causa. o ¶Parco au. i. parce me laudo. p ¶Ne quis me. s. gloriari in aliter. q ¶Supra id qđ' uidet in me. i. in conuersatione mea. r ¶Aut audit ex. i. ex doctrina mea. Multa enim dei bona latent in

Nicolaus de Lyra.

a ¶Scio. Hic cōsequēter exēplificat magis i spāli. Et prīo pōit tps visiōis, dicēs. Scio. i. vnitū Christo p fidē charitate formatā: hoc ei sciebat de se, de q̄ q̄si de alio loq̄bat' p reuelationē. b ¶Ante. Si qs cōsideret iueniet ꝙ fuit circa principiū suę cōuersiōis: qa cōuers' fuit eo dē ano q̄ pass' fuit Christ', vt cito post circa finē i pern̄ Tiberij Cęsaris, cui successit Gai' iperās q̄tuor ānis, Post-

Et ne ma.re.Parco multum gl̃iari, ne aliter puter. Et iō datus eſt ſtimulus pungēs ca rnē. q̃s̃ angel⁹ malign⁹ miſſus à Sathana, vt colaphizet .i. reprimat oēm motū ſupbiæ incutiēdo tribulationes, vel tētādo (vt ꝙdā aiūt) p libidinē. Tētatio aūt cui nō conſentit, nō eſt pctm̃, ſed materia exercendæ virtutis. ¶ Et ne ma-

†De conſe. di.2.c.& ſā ſta

†excellētia

†carni an- gel⁹ Satan † colaphis cæderet ne extolar,

ꝛmea

Virtus Signum Prodigiū

F

Quis ergo de ſe ſecurus?

a † Et ne † magnitudo reuelationum a

a ¶ In ſuperbiam. b ¶ A deo. c ¶ Ad meam vtilitatem. d ¶ Deus ad conſeruationem humilitatis immiſit, diabolus vt ad defectum traheret.

b extollat me, datus eſt mihi ſtimulus d b c

a ¶ Quis?

†carnis meæ angelus Sathanæ, qui d

a ¶ Quia grauiter colaphizabat. ¶ Quia grauis eſt medicina infirmo. b ¶ Vlu. totiens rogaui, humane timens.

me † colaphizet. † Propter quod tēr e

Qui ſolus poteſt. ¶ Stimulus.

dominū rogaui, ut diſcederet à me: f

a ¶ Melius mihi prouidens ¶ Quaſi debet ibi ſufficere. ¶ Quod dedi. ¶ i. omnibus ſufficere quod dedi etiam & hoc donum.

c & dixit mihi: Sufficit tibi gratia g h

¶ Noli orare hoc: nam.

d mea. Nam uirtus † in infirmitate per i

ficitur. Libēter igitur gloriabor in k

¶ Ad hoc data

infirmitatibus meis, ut inhabitet

a ¶ Quia ad hoc data: non ſolum in his gloriabor, ſed & placeo mihi i. multum delector in eis.

in me uirtus Chriſti. Propter quod l

placeo mihi in infirmitatibus meis,

a ¶ i. verborum. ¶ In penuriis.

in contumelijs, in neceſſitatibus, m n

¶ De loco ad locum. ¶ Anxietatibus animi.

in perſecutionibus, in anguſtijs pro o p

¶ Illatis. ¶ Placeo. ¶ Hoc in iſto & in ſanctis. ¶ Extorſum. a ¶ Tunc vincit Chriſtianus: cum perire putatur: tunc perdit præſidia, cum ſe vixiſſe gratulatur.

b ¶ Victor efficior.

Chriſto. † Cum em̃ infirmor, tunc p̃ q r

tens ſū. Factus ſum inſipiens: uos me, s

coegiſtis. Ego enim debui à uobis t

a ¶ Debui. ¶ Vobis.

commēdari. † Nihil enim minus fē, x

a ¶ Ad comparationem horum: vel ab his tunc remotus. ¶ Petro & Iacobo. b ¶ Meum, ſicut quibuſdā videtur.

ci ab his, qui ſunt ſupra mōdum y

a ¶ Quia. ¶ Eſſe videor quibuſdam, tamen ea feci quę apoſtolum deſignant.

apoſtoli. Tametſi nihil ſum: ſigna z a

tamen apoſtolatus mei facta ſunt

¶ A deo vel plus quam digni.

f ſuper uos in ōmni patientia, in ſi, b c

a ¶ Hæc ſunt ſigna. ¶ Minoribus. b ¶ Maioribus mira culis. c ¶ Caſtitate & aliis.

g gnis & prōdigijs, & uirtūtibus.

Nico.de Ly.

†De renū. ç, niſi ſ. alia ; vero cauſa Diuiſio † nulla em̃ in re inferior ſui ſummis apoſtolis tametſi

c bant in Apoſtolo, quæ nō manifeſta bat niſi prout & quādo ad dei gloriā & ſi delium ſalutem expediebat. a ¶ Et ne ma. Poſita magnitudine collatæ ſibi gratiæ, hic cōſequenter declarat remedium ſi bi datum contra periculum ſuperbiæ, Et diuiditur in tres partes quia primò ponitur, remedij ratio, Secundò ponitur amotionis petitio, ibi: Propter qđ. Tertiò, domini reſpōſio, ibi: Et dixit mihi. Circa primū ſciendū, ꝙ ſicut medicus corporalis p mittit, vel procurat minorem læſionem, vt curet maiorem, ita deus aliquādo permittit ſanctos corporaliter affligi vel tentari, & aliquando labi in peccata minora vt à maioribus præſeruentur: quia ſic humiliati recurrunt ad diuinum auxliium, de ſe vel ſuis meritis nullatenus confidentes, Superbia verò eſt radix omnium malorum, Ecc, x.b. Initium omnis peccati ſuperbia cuius frequenter eſt occaſio ſingularis excellentia etiam in virtutibus. Sic autē erat in Apoſtolo. Tū ꝓpter ſpecialē electionem, Act.ix.c. Vas elictionis mihi eſt iſte, Tum ꝓpter arcanorū dei cognitionē in raptu, vt dictū eſt, Tū ꝓpter integritatem virginalem. j. Cor. vij. b. Volo autem omnes vos homines eſſe ſicut meipſum &c, & ꝓpter alia dona plura. propter qđ dominus dedit ei remedium contra elationē ſupbiæ, de quo dicit: Et ne magnitudo reuelationū. diuinarum. b ¶ Extollat me. ſuperbiendo. c ¶ Datus eſt mihi ſti. car. vt per infirmitatem corporis conſeruetur humilitas mentis. Dicitur em̃ ad literam, ꝙ grauiter fuit vexatus iliaca paſſione. Vel ſtimulus carnis dicitur tentatio pctī carnalis, quæ fortius concupiſcentiam mouebat poſt reuelationes q̃s ante deo permittente: tamen ipſam refrenabat adiutorio diuinæ gratiæ. d ¶ Angelus Sathanæ qui me colaphizet. Illam paſſionē iliacam concitando: vel carnis concupiſcentiam ſuis tentationibus incendendo. e ¶ Propter quod. Hic conſequenter ponitur circa dictum remedium Apoſtoli petitio. Circa qđ ſciēdum ꝙ infirmus ignorans medici proceſſum, quādo iponit ſibi mordax emplaſtrum, rogat medicum vt remoueat ipſum: quem tamen medicus non exaudit ad nutum, licet exaudiat ipſum ad bonū ſuū, ſciēs infirmitatem ſuā aliter nō poſſe curari. Sic Apoſtol⁹ ſentiens ſētiēs paſſionē iliacā ſibi grauē, vel tētationē carnis ſibi periculoſā, G petijt à ſummo medico iſta remoueri. Et hoc eſt qđ dicit: Propter qđ ter do.ro.i. pluries: vel fortè totiens petijt & non plus. f ¶ Vt diſcederet à me. Affligens me corporaliter vel tētās, Diuiſio vt prædictum eſt. g ¶ Et dixit. hic conſequēter ponitur domini reſponſio. Et diuiditur in duas ptes: ga primò ponitur domini reſpōſionis actus Secđ ò, eius effectꝰ, ibi: Libēter igitur. Circa primū dicit: Et dixit mihi. ſ. dominꝰ h ¶ Sufficit tibi gra. q.d. non eſt tibi neceſſariū vel vtile ꝙ à te diſcedat infirmitas corporalis, vel ſecundum alios tētatio carnis, ꝙa gratia mea quā habes, eſt tibi ita vigoroſa, vt abſq; impatiētia infirmitas tolerari poſſit, & tētatio ſupari, vt ſic infirmitas vel tētatio tibi cedant ad augmētū ſ. q. f. c. meriti. Ideo ſubditur: i ¶ Nā uirtus in. nō omnis qđ dupliciter pōt itelligi. Vno mō materialiter, in q̃tū infirmitas eſt materia virtutis exercēdæ. ſ. hūilitatis, vt dictū eſt, & patiētiæ & etiā tēperātiæ. Debilitatis em̃ virib⁹ p infirmitatē homo tēperātior reddit. Alio mō occaſionaliter, nā infirmitas eſt occaſio ꝓueniendi ad pfectionē, in q̃tum homo, ꝓpriā fragilitatem cognoſcēs cautior reddit ad præcauēdū & reſiſtendum peccatis, & p cōſequēs exercitatior in bonis, & ſic fortior efficitur. ꝓpter qđ & dominus Philiſtæos & aliquos alios in terra promiſſionis reliquit ad exercitiū Iſrael. k ¶ Libenter. Hic cōſequēter ponitur dictæ reſponſionis effectus, qui duplex eſt Vnus gloriationis qui tāgitur, cū dicitur Libenter igitur gloriabor in infirmitatibus meis, ut inhabitet in me. i. vt p hoc ꝓticeps efficiar virtutū Chriſti & cōformior ſibi. Aliꝰ effectus eſt gaudij, qui tangitur ibi: l ¶ Propter qđ placeo mihi in infirmi. i. gaudeo in malis pœnæ, ꝓuenientib⁹ ab interiori. m ¶ In cō tumelijs. mihi illatis ab exteriori. n ¶ In H neceſſitatibus. q̃tū ad defectum victus & veſtitus. o ¶ In perſequutionibus. à malis hominibus. p ¶ In anguſtijs. i. mihi inflictis ꝓ Chriſto: tunc em̃ debet eſſe materia gaudij, Mat. v. a. Beati qui perſequutionē &c. q ¶ Cū em̃ infirmor. i. cū hmōi tribulationes ꝓpter Chriſtū incurro. r ¶ Tūc po. p diuinū auxiliū mihi collatū. s ¶ Factus ſum. Poſq̃ Apoſtolus ſeip̃m cōmēdauit, hic cōſequenter ſe excuſat, oñdens hoc feciſſe cōpulſus neceſſitate. Et hoc prīò ꝓpter bona à Corinthijs omiſſa. Secđ ò, ꝓpter mala ab eis Diuiſio cōmiſſa: ibi Oīa ꝓpter ædificationē. Prīa adhuc in duas: qa prīò facit qđ dictū eſt. Secđ ò remouet quādā cauillationē, ibi: Sed eſto. Circa primū dicit: Factus ſum. ſ. ſecđm reputationē veſtrā ô Corinthij, qa me cōmēdaui. t ¶ Vos me coegiſtis. i. fuiſtis in cauſa, qa ipi foue bāt pſeudo apſos detrahētes Apoſtolo in vita & doctrina: qđ ce debat in p̄iudiciū euāgelicæ veritatis, quā ipe p̄dicauerat, & ſic neceſſe habuit gratias à deo ſibi daras enarrare, quas prius tacuerat, vt veritas euangelij quam prædicauerat magis confirmaret, & impugnantium ora clauderentur. v ¶ Ego enim debui à uobis commendari. qđ tamē omiſiſtis & detractores meos ſuſtinuiſtis. Qđ autem debuiſſent ipſum commendare, probat p bona quæ fecerat eis, dicens. x ¶ Nihil enim minus feci. vobis de bono. y ¶ Ab his qui ſunt ſupra modum apoſtoli. id eſt Petro Iacobo & Iohanne: quos præferebant pſeudo apoſtoli Paulo eo ꝙ fuerunt corporaliter cum Chriſto. Et ideo de ipſis dicit Apoſtolus, ꝙ non minus fecit Corinthijs, q̃s illi fecerant cōuerſis per eos. Et per hoc qđ dicit non minus, intelligit maius, qa prædicauit eis non accipiendo ſumptus. z ¶ Tametſi nihil ſum. reſpectu doctorum apoſtolorum trium. a ¶ Signa tamen apoſtolatus mei fac. ſunt ſuper uos. id eſt confirmatio doctrinæ meæ per virtutes & miracula. b ¶ In oī patiē. ia. Vñ dicit Prouer. xix. b. Doctrina viri per patientiā noſcit. c ¶ In ſignis & prodigijs & uirtutibus. virtutes em̃ reſpiciūt opa

miraculorum

☞ a ¶Non enī quæro quæ. Amb. Oñdit se
A iō accipe nolle ab eis, vt eos lucraretur, vt in
in quo in telligentes, quia pecuniæ præponit eos, tandē
eriores fu cognoscerent affectū illi⁹ erga se. ¶Augusti.
sus Non quærebat Apostolus datū, sed fructum:
ne quasi vēditor euāgelij putaretur. Et cū ve
re mercator dñi sui. Nam prorsus vendidit,
dat eñ spūalia, & non quærit carnalia, sed ma
ius præciū, i. homines ipsos. Sicut Ioseph fru
menta vendens in Aegypto, nō argētū quæ
Genē. 42. g bat, sed ipsos ementes seruos regios faciebat:
& sic frumenta quæ non vendidit, vendidit.
Isa. 55. a Vēditionē ergo istā itellige gratuitā. vñ & di
ctum est: Sitientes venite ad aquam, & emite
vobis sine argēto. b ¶Nec enī de. Carna-
les patres filijs congregāt, nam spirituales dig-
num est, vt à filijs sumpt⁹ accipiāt. Hīc āt in
tantū, pbat se nolle accipere, vt trāsferat cām
carnalis patris, ad spūalem: & dicit nō solū se
, p salute corū impēdere, sed & mori paratum
c ¶Et su. im. ego ipse, p aīa ue. Augusti-
nus. Perfecta quidē charitas hæc est, vt quidē
paratus sic etiam, p fratribus mori. Sed nūqd
mox vt nascitur? Cū fuerit nata, nutritur: cū
fuerit nutrita, roboratur: cùm fuerit robora-
Phil. 1. d. ta, pficitur, cū ad pfectionē venerit, dicit: Cu
pio dissolui, & esse cū Christo. d ¶Nun-
quid. Amb. Forte suspicarentur, iō cū cōtem
psisse, qa pua offerebantur: Sed nunqd circū-
ueni, vt dicerent, si vultis pacatū habere Apo
stolum q parua respuit, digna date? e ¶Oli
puta. quòd. Iamdudum forsan putatis:
q causa excusationis q̄si re⁹ dicā, q̄ nō grauaui
sed dico teste deo, q scit q̄ nō circūueni vos, &
nō supbè, sed in Christo amplificādo in vobis
☞ Et nō egerunt

Nicolaus de Lyra.

Prodigia ✠ miraculorum generaliter. qa oē miraculū
fit diuina virtute: signa verò & prodigia ma-
gis specialiter: qa Prodigia dicūtur miracula
Signa maiora, vt suscitatio mortuorum, & aliquod
huiusmodi. Signa verò miora, vt sanatio lepro
si, vel curatio febris in instanti. a ¶Quid
est enī. Hīc cōsequēter oñdit, q̄ plura bñficia
fecit Corinthijs, q̄ alij apli cōuersis p eos: qa
prædicauit eis nō accipiendo sumptus ab eis,
quos tamē acceperant alij ab illis qb⁹ pdicaue
rant lō dicit: Quid ē enī qd̄ mi. ha. ſ. à me.
†Rursum b ¶Præ. cæteris. eccle. A suis apostolis.
c ¶Nisi quòd egoip. nō gra. uos. acci-
piendo sumptus à vobis. d ¶Donate
mihi hanc iniu. Ironicè loquitur. Fece-
rat enim in hoc eis magnā grām. Et qa posset
dicere aliquis pseudo apostol⁹, q̄ prius absti-
nuerat ab acceptione, vt postea plus hauriret
Ideo hoc remouet, di. e ¶Ecce tertio
hoc pa. sum ue. ad uos. Semel enim ve-
nerat, & iterum paratus fuit ad veniendum:
vt dictū est. ē. ſ. ca. sed impedimentū veniendi
fuit ex parte corū: & tertiò erat paratus veni
re & venit. f ¶Et non ero grauis u. i.
non accipiā à vobis sumptus, sicut nec à prin
cipio. Cui⁹ subdit cām, dicēs: g ¶Non enī
quæro quæ uestra sūt, sed. ſ. adducere me
cū ad salutem: Et ad hoc inducit similitudinē
h ¶Nec enī debēt filij pa. thesauriza.
Gal. 5. a. Thesaurizatio enim importat ꝓuisionem in
posterū. Filij autē naturaliter superuiuunt pa
rentibus, & non econuerso, & ideo naturalis
est inclinatio ad ꝓuisionem filiorū, & nō econ
uerso. Tamen filij de præcepto dei tenent ho
norare patrem & matrē, non solū eis reueren
tiam exhibendo, sed etiā si indigeant necessa-
ria ministrando. sed hoc nō est thesaurizatio,
†Iræ, con quia nō ē ꝓuisio ipsoterū. Qd̄ aūt principes
certationes dederant magnas diuitias prælatis ecclesiæ q
sunt patres eorum spirituales, fuit p modum
dispensationis

¶Non minus feci quàm vos non minus habe
tis per me q̄ alīæ ecclesiæ par ꝓ ꝓ, sed am
plius quia grats.

Quid est enim †quod minus ha a
buistis præ cæteris ecclesijs, nisi b
quòd ego ipse nō grauaui uos? c
a ¶Ironice. ¶Quod ū putatis iniuriam vt
imperiti. b ¶Vnde. laude digni.

Donate mihi hanc iniuriam. d
a. ¶Non grauaui nec grauabo be ¶In tertia iam
vice. c ¶Non tertio veni sed tertio paratus.

Ecce tertiò hoc paratus sum e
a ¶Ne videatur callide tunc accepisse.

uenire ad uos, & nō ero † gra f
uis uobis. Non enim quæro g
a ¶Diuitias. sin auro & argento. b ¶Salua-
re quod aliter non fieret.

quæ uestra sunt, sed uos. †Nec h
a ¶Spiritualibus.

enim debent filij parentibus
a ¶Diuitias congregare, etſi necessaria, quod fa
ctis pseudo apostolis, sed patres filijs debent
diuitias vitæ æternæ, quod non pseudo vobis.

thesaurizare, sed parētes filijs. i
a ¶Sicut supra accipiens, ad ministerium ves
trum. b ¶Non inuitus.

Ego autem libentissimè im k
a ¶Spiritualia. ¶Post omnia meū opus est.

pendam, & † superimpendar l
egoipse pro animabus uestris:
a ¶Ego dico. ¶Quam pseudo.

licèt plus uos diligens, minus m
a ¶A vobis. b ¶Concessus. c ¶Dixi non
grauaui. sed objicitis. ¶Per meipsum.

diligar. Sed estō. Ego uos o
non grauaui, sed cum essem p
a ¶Decepi. ¶Per alios extraxi. b ¶Sed

astutus, dolo uos cēpi. Nūn q
quid per aliquem eorum, r
¶Decepi.

quos misi ad uos, † circumue s
¶Non feci, sed: Rogaui,

niuos? Rogaui Titum, & mi t
¶Barnabam, vel Lucam.

si cum illo fratrem. † Nun u
quid Titus uos circumuenit?
a ¶Vel eodem spiritu sancto, vel eadem vo
luntate.

Nonne eōdem spiritu ambu x
a ¶Ego & Titus. b ¶Eisdem operationibus,
per quas apparet voluntas. Vnde: A fructi-
bus eorum cognoscetis eos.

lauimus? Nonne eisdem ue y
stigijs? † Olim putatis, quòd z
excusemus nos apud uos? a
a ¶I. teste deo qui scit q̄ non cir cumueni vos.
¶Et non superbe hoc dico, sed ¶Amplifican-
do in vobis.

Cōram deo in Christo loqui b
a ¶Vera dico: Omnia autem, & de reuelatio
ne, & de tribulatione, propter vos, vt pīcu-
do repellatis.

mur. Omnia autem charis d
simi propter uestram ædifica e
¶Propter vos. ¶Q. Præparate vos.

tionem. Timeo enim ne for f
¶Incorrectos.

te cùm uenero, non quales uo g
lo inueniam uos, & ego in h
¶Contristans, puniens.

ueniar à uobis qualē nō uultis: i
a ¶I. timeo. b ¶De meritis prælatorum.
c ¶Inuidiæ his qui minus.

†nè fortè cōtentiones, æmulā k
a ¶Cum latenter seminant discordias. b ¶Vt
qui maiora dona,

tiones, susurrātiones, inflātiones, l
a ¶Tumultus ad pugnam. b ¶In reparatio
ne rerum & vitiorum.

seditiones, †animōsitates, dissen m
a ¶Odia inde orta. b ¶Detrahit quis
ei quem odit.

siones, detractiones sunt inter n
diſpensatiōis ad dādū pauperibus, & non C
per modū thesaurizationis. Conſequēr ad
aptat similitudinē ad propositū, dicens:
i ¶Ego aūt. Qui p euangelium vos ge
nuit, vt dicit. ſ. Cor. iij. k ¶Libētissi-
me impendā. vobis non solum spiritua
lia bona, sed etiam tpalia, sumptus mihi
debitos nō accipiēdo. l ¶Et superim-
pendar ego ipse &c. q. d. p salute vīa
paratus sum sustinere mortē: Hoc eñ de-
bet prælatus facere suis subditis. vñ dictū
est Petro. Ioh. vlti. eter: Pasce oues scilicet
exemplo, verbo, tpali subsidio. m ¶Li- †oneroſus
cet plus uos diligēs. q̄ alias ecclesias.
n ¶Minus diligar. à vobis. Et in †De cenſi.
hoc ostendit eorum ingratudinem. c.cū Apls
o ¶Sed esto. Hīc remouet cauillati- §.prohibe
onem duplicem pseudo apostolorū cōtra mus
ipsum. Dicebāt eñ eorū aliqui, q̄ cautelo
sē dimiserat sumptus accipere, vt magis
eos deciperet: sed per ministros suos inten
debat plus leuare in absentia sua & sine ve
recundia. Et hoc est qd̄ dicit: Sed esto.
ego uos non gra. sumptus accipiendo.
p ¶Sed cū essem astu. i. cautelosus.
q ¶Dolo uos ce. modo dicto, vt ipo
nūt mihi pseudo apostoli. Qd̄ oñdit falsū †exenda
di. r ¶Nūqd p alī. eorū quos mi. ad
uos &c. q. d. māifeste paret q̄ nō. s ¶Ro-
gaui. Ti. vt iret ad vos pro salute vestra.
t ¶Et mi. cū il. fra. ſ. Lucā. v ¶Nun-
qd Titus uos cir. q. d. p effectum appa-
ret omnib⁹ q̄ nō. x ¶Nōne eodē spi.
am. ſ. ego & ipse. Spū eñ sancto eos in-
stigante iuerunt ad prædicādū Corinthijs
y ¶Nōne eisdē ue. q. d. Sic. ſ. Christi
vestigia sectando. z ¶Olim. Hīc
remouet secundam cauillationē. qa aliq
dixerūt ipsum scripsisse epłam se excusās
falsis verbis & ficticijs vt dō, hoc remo- †fraudaui
uet dicēs: Oli putatis. p informationem
falsorū apłorū. a ¶Quod excusemus
nos apud uos. vtendū ÿbis mendacib⁹: †Nūquid
qd̄ nō ē verū. lō subdit: b ¶Corā deo. Titus à vo
Cuius oculis nuda & aperta sunt oīa. Heb. bis extor
iij. c ¶In Christo lo. i. in ÿitate quæ sit?
Christus est. Et est mod⁹ asserendi veritatē
d ¶Oīa autē. Hīc Apls ostendit necessi-
tatem suę cōmendationis, ꝓpter mala quæ
Corinthij cōmiserāt. Ad cui⁹ euidētiā sciē
dū, q̄ post cōuersionē suam inciderant in
peccata carnalia, occasione illius nefarij q̄
patris vxorē habebat, de quib⁹ se correxe-
rant p primā epłam in pte, sed nō totaliē:
ipsū alia pcta spūalia commiserant à falsis
apłis decepti. Ideo dicit: Oīa aūt charis.
quę dixi ad meā cōmēdationē. e ¶Pro-
pter uestrā ædifi. hoc feci. f ¶Timeo
propter peccata quę incurristis. g ¶Ne
forte cū. ad vos prosētialiter. h ¶Nō
quales uolo inue. uos. ſ. rebelles & in-
correctos. i ¶Et ego inue. à uo.
qualē nō uultis. ſ. aspere corripientem,
& rebelles Sathanę tradentē in afflictio-
nem carnis. Et subdit causam, dicens:
k ¶Ne fortè cōtē. de baptismis & ba-
ptizais, vt hī. ſ. epła. ſ. l ¶Emulatio-
nes. id est inuidiæ. p ¶Animosita
tes. i. voluntates nocendi alterutrum.
q ¶Dissensiones. i. diuisiones aīoꝝ ex
qb⁹ oriūt ꝓdicta, & etiā sequntia. r ¶De-
tractiones. denigrando famā, ꝓximi ma-
nifeste. m ¶Susurrationes. occulte.
Dicit eñ susurro ab auris sono, qa loqui
malū in aure. n ¶Inflationes. scilicet su
perbię. o ¶Seditiones. i. perturbatio-
nes ecclesiæ. s ¶Sint inter uos.
Ex falsorum apostolorum receptione.
☞ Ne iterum

a ¶Et nō egerūt. Aug. in homel'. Non sufficit mores in melius commutare, & à malis recedere, nisi de his quæ facte sūt satisfiat domino per pœnitentiæ dolorem, per humilitatis gemitum, per contriti cordis sacrificium, cooperantibus eleemosynis.

GLOS. ORD.

Cap. XIII.

Ecce &c. b ¶Nō parcam. Posi tot correctiōes, si se nō emendant, nō debet eis pci. c ¶An experimē. Moris diuīe scripturę psonę dei tribuere, qđ in nobis facit. sicut Apls locutionē ipsam illi tribuit, cuius munere loquebatur. i. Christo. De quo subdit: d ¶Qui in uobis. Non infirmus, sed potens apparuit cum dona dedit. Quod experti, ne dubitent se ab eo posse puniri.

Nicolaus de Lyra.

☞ Nam

a ¶Ne iterum. resumat. Timeo positū. ē. Ne iterum cū &c. i. mentē meā affligi pmittat. b ¶Et lugeā multos. i. ante scripturā huius epl'æ. c ¶Et nō ege. pœ. s. pctō contra naturā. d ¶Et fornicatione. simplici, quæ est soluti cū soluta. e ¶Et impudicitia. i. violatione virginū. Et dicit, lugeā: quia sicut gloria patris est filius sapiens, ita malicia filiorū dat patri materiā lugendi.

† Deu. 17. b. Mat. 18. b. Ioh. 8. c. Heb. 10. e.

¶In ca. xij. vbi dicitur in Postilla: Siue in corpore, siue extra corpus.

2. q. 5. i pri. & .c. placeat.

ADDI. I. Hæc verba Apli, cū dicit: Siue in corpe, siue extra corp' &c. diuersimodè à diuersis exponunt: put in scd'a scdæ q. clxxv. arti. vj. in corpe quæstiōis, inter q̄s expōnes ponit hæc quæ ē i Postil. & ē Aug. super Gen. ad literā vt in prædicto arti. & videtur magis consona literæ.

† absens cū essem, iterū & ita absēs nūc scribo

¶In eo. ca. vbi dicitur in Postilla: Et audiuit arcana verba &c.

ADDI. II. Ex hoc qđ dī hic: Et audiuit arcana ẏba: non videt hīi ꝙ Apls vidit diuinā essentiā. Diuīa em eēntia nō verè significat p arcana ẏba: cū i diuīs tm vnū verbū ē, nō aūt plra. Silr ex hoc qđ seq̄t: Quę nō licet hoī loq. nō hī ꝙ arcana illa erāt incōphēsibilia seu inenarrabilia: De ta lib' cī ñ dixisset, ꝙ erāt arcana quę nō pōt explicare seu enarrare. Sed cū dicit: Quæ nō licet, pot' arguit oppositū. s. ꝙ si licuisset loq, potuisset ea enarrare. Vñ ad habēdū snīam hui' dicti: Et audiuit arcana verba, Cōsiderādū est, ꝙ sicut sctūs Tho. in pria pte. q. xij. arti. ix. in rñsione primi argumēti ponit, aliquæ sūt potētiæ, cognoscitiuæ, quæ ex specieb' priō cōceptis alis formalsse pñt. & sic Paulus vel qcūq; alī videns deū ex ipa visiōe eēntiæ diuīæ pōt formare se i sīlitudīes rerū quæ i eēntia diuīa videt: quæ remāsert et positq; desīt eēntiā diuinā videre. de qb' pōt itelligi, illud apli: Audiuit arcana ẏba: & qa illa erāt secreta, licet enarrabilia, iō de ipis dicit: Quæ nō licet hoi loq. q. d. si licuisset loq explicare illa. Nec mirū, ꝙ Paul' talia secreta post visionē diuīæ eēntiæ i mēoria retinuisset, cū et ꝓphetiæ aliq̄ sibi reuelata i secreto custodiebāt, vt patet. Isa. viij. & Dañ. vl. Et qa ista visio, q̄ videt res p spēs sic cōceptas ē valde mior, à visiōe, q̄ res vident i deo, iō istā visionē vocat auditū, dicēs Audiuit arcana. Audit' em ē sens' mīoris pfectiōis q̄ visus. Si aūt quærat vñ habuit Aug. ꝙ Paul' vidit diuinā eēntiā, si ex ẏbis prædictis. s. audiuit arcana ẏba &c. hoc nō hī. Dico ꝙ snīa Aug. hī ex hoc, ꝙ Paul' testat i eodē capīo, se fuisse raptū ad padisū, Per qđ itelligit sc'm glo. cłū empyreū, vbi angeli & sanctæ aīæ fruūtur dei cōtēplatiōe. ad qđ cælū seu padisum cū dicit se raptū, significat ꝙ de' oñdit ei vitā i q̄ videt' est in æternū à btīs, quę qdē vita solū cōsistit i clara diuīæ eēntiæ visione. vñ ex hoc oñdit, ꝙ Paul' vidit diuinā eēntiā, ex q̄ ꝑmia btōrū vidit: & hoc fuit prænosticatū de Paulo Act. ix. c. cum de deo Christus dixit Ananiæ: Ego em oñdā illi q̄nta oporteat eū pro noīe meo pati. Ex hoc em ꝙ præmia btōrū vidit rapt' in padisū, manifestē fuit ei oñsū, qđ non sunt cōdignæ passiōes huius seculi ad futurā glām quæ reuelabit in nobis, ad Roma. viij. d. Ex quo manifestē ostenditur, q̄nta oporteat eū pati pro noīe Christi &c.

Replica. In capitulo. xij. vbi dicit de raptu Pauli, illū passū exponit Postillator sicut beatus Aug. ꝙ videlicet i illo raptu viderit raptu vidēt diuinā essentiā. Bur. libēter obīceret, sed qa vidit C factū illud nō tā Postil. q̄ btī Aug. vix potuit abstinere mot' debilib' rōnib'. Prīo arguit, ꝙ nō pōt hīi ex hoc Apls vidisse diuinā essentiā, qđ dī: Audiuit arcana ẏba: cū ibi sit vnicū ẏbū, non verba. apparet obiectio tentatiua. dr tm ad eā, ꝙ q̄uis sit in diuīs tm vnicū ẏbū pſonale, sūt tm ibi plura reluctia i eēntia diuīa, quæ ē sc'm beatū Aug. plena oīm rōnū viuctiū, ad quę artifex respiciēs ne videret irrōnabiliter opans, aliā rōne cōdidit hoīem, aliā rō ne equū &c. Illæ em rōnes bona sīlitudine verba dici pñt, qa significatiua. Hæc aūt dicit Apls se i essentia diuina audisse. i. vidisse. vñ pōt hīi Apls vidisse diuinā eēntiā: qa nō potuit videre id in q̄ relucēt, sicut nemo pōt videre formas resultātes i speculo nisi videat speculū. Se cūdò mouet, ꝙ nō pōt haberi Apls vidisse diuinā eēntiā. Et hoc ē qđ dī: Quę nō licet homini loq. Potius em dixisset, quæ nō pōt hō loq. iō ex illa lra potius habet, dicit Burgen. ꝙ non viderit diuinā essentiā: qa sonat: si licuerit loq, ꝙ posset, qđ de eēntia diuina est impossibile. Ad qđ dico, ꝙ sicut diuina eēntia ē visibilis ab homine, ita enarrabilis. Non est aūt visibilis q̄tū videri pōt, qa tunc hō infinitū infinitē videret & adeq̄te sicut deus se videt: hoc aūt impossibile ēt̄a etiā ab hoīe inexplicabile ē videlicet ad plenū. Si em hō essentiā explicare posset q̄ntū dicibilis ē, posset ex essentia diuīa D visa ġenerare verbū subsiantiæ eiusdem ► vt personale: sic em solus pī explicat dicēdo ► enim verbū. si igitur Apls licuisset, vtiq; loq potuisset ea quæ vidit. Sed illud qđ vidit simplr inexplicabile ē, sicut ab hoīe † cōstituta etiam visibile, vt dictum est. Istā rñsionem probat Burgen. p sanctū Tho. parte. j. q. xij. put hic eū allegat. Rīdeo aūt ad oēs Burgen. tentatiōes simul, ꝙ si ex vna pte lræ nō haberet Paulū vidisse diuinā eēntiā, put arguit, hī tñ ex sūma literæ totali, videlicet qđ raptus ad paradisum. i. locum btūdinis, quia audiuit arcana, quia audita lo qui nō licuit &c. Id qđ Bur. dicit prenosticatā illā Apli visionē, non videt multū rōnabile. ga cū dr: Ego oñdā illi q̄nta oporteat eum p noīe meo pati, ex hoc non habetur, qđ deus ostenderit ei essentiam suam: quia citra visionē essentiæ diuinę potuit oñdere ei p spīm, vel alia visione cīēta p eū sustinēda. Etiā visis quocūq; mō passionib' oīm sciōrū ñ solū Apostoli, nō sequitur essentiā diuinam beatissimē & clarē visam: quia nō sunt cōgabiles passiones temporales ad glorią sempiternā. Ait em idē Apostolus ad Ro. viij. d. Non sunt condignæ passiones &c.

NICO. DELY.

CA. XIII.

Ecce. Posīq; Apls multa locut' est cōtra falsos apsos, hīc cōseq̄nt inuehit cōtra cōplices suos. Et diuidit i duas: qa prīò vituperat falsis ꝓpheris ihęrētes. Sed ò, cōmēdat in vera doctrina psistētes, ibi: De cætō frēs. Pria in tres: qa prīò cōminat eis snię seueritatē. Sed ò, declarat suā iudiciariā ptātē, ibi: In experimētū. Tertiò inducit eos ad correctionē, ibi: Vosmetipsos. Circa primū dicit: Ecce uenio. i. cito veniam personaliter. g ¶Tertio hoc uenio. Non qa bis ante fuisset, sed quia semel fuerat & iterū semel parat' fuerat venire, sed ipedimentū fuerat ex pte ipsorū. h ¶Vt in ore. s. accusantiū vel resistificantiū. i ¶Stabit oē. ad puniendum acriter sic conuictos. k ¶Prædixi enim &c. i. moneo primò & secundò. debet enim monitio precedere snīam, vt per hoc reducantur pctōres ad veritatem: qđ si monitio nō sufficit, feratur snia, ne mali magis insolescant. l ¶Quo. si ue. ite. peccanti em semel parcendū est. sed si recidiuat adhiberi debet punitio, ne facilitas venię incentiuum prębeat deliquendi. m ¶An experi. qa posset aliquis quērere. qua autoritate sit punīēs nos, iō ē seq̄nt hic oñdit suā iudiciariā ptātem à Christo sibi cōmissam, dicens: An experimentum. q. d. sic quærendo quęritis expiri ptātē Christi loq̄ntis i me: quia qđqđ dico vel facio. ad īstructionē vel correctionē vestrā autoritate Christi facio. n ¶Qui in uo. q. d. hęc virt' Christi in me existens satis declarata est in vobis per miracula vobis exhibita.

Si Paulus essentiā diuinam vidit derit reluctia i eēntia diuīa, quæ ē sc'm beatū Aug. plena oīm rōnū viuctiū, ad quę artifex respiciēs ne videret irrōnabiliter opans, aliā rōne cōdidit hoīem, aliā rō ne equū &c. Illæ em rōnes bona sīlitudine verba dici pñt, qa significatiua. Hæc aūt dicit Apls se i essentia diuina audisse. i. vidisse. vñ pōt hīi Apls vidisse diuinā eēntiā: qa nō potuit videre id in q̄ relucēt, sicut nemo pōt videre formas resultātes i speculo nisi videat speculū. Se cūdò mouet, ꝙ nō pōt haberi Apls vidisse diuinā eēntiā. Et hoc ē qđ dī: Quę nō licet homini loq. Potius em dixisset, quæ nō pōt hō loq. iō ex illa lra potius habet, dicit Burgen. ꝙ non viderit diuinā essentiā: qa sonat: si licuerit loq, ꝙ posset, qđ de eēntia diuina est impossibile. Ad qđ dico, ꝙ sicut diuina eēntia ē visibilis ab homine, ita enarrabilis. Non est aūt visibilis q̄tū videri pōt, qa tunc hō infinitū infinitē videret & adeq̄te sicut deus se videt: hoc aūt impossibile ēt̄a etiā ab hoīe inexplicabile ē videlicet ad plenū. Si em hō essentiā explicare posset q̄ntū dicibilis ē, posset ex essentia diuīa D visa ġenerare verbū subsiantiæ eiusdem ► vt personale: sic em solus pī explicat dicēdo ► enim verbū. si igitur Apls licuisset, vtiq; loq potuisset ea quæ vidit. Sed illud qđ vidit simplr inexplicabile ē, sicut ab hoīe † cōstituta etiam visibile, vt dictum est. Istā rñsionem probat Burgen. p sanctū Tho. parte. j. q. xij. put hic eū allegat. Rīdeo aūt ad oēs Burgen. tentatiōes simul, ꝙ si ex vna pte lræ nō haberet Paulū vidisse diuinā eēntiā, put arguit, hī tñ ex sūma literæ totali, videlicet qđ raptus ad paradisum. i. locum btūdinis, quia audiuit arcana, quia audita lo qui nō licuit &c. Id qđ Bur. dicit prenosticatā illā Apli visionē, non videt multū rōnabile. ga cū dr: Ego oñdā illi q̄nta oporteat eum p noīe meo pati, ex hoc non habetur, qđ deus ostenderit ei essentiam suam: quia citra visionē essentiæ diuinę potuit oñdere ei p spīm, vel alia visione cīēta p eū sustinēda. Etiā visis quocūq; mō passionib' oīm sciōrū ñ solū Apostoli, nō sequitur essentiā diuinam beatissimē & clarē visam: quia nō sunt cōgabiles passiones temporales ad glorią sempiternā. Ait em idē Apostolus ad Ro. viij. d. Non sunt condignæ passiones &c.

† 28. q. 1. c. sic em, ar. fi.

c† Nam & si.

☞ a ¶Nã & nos infirmi. Viuit & si prius infirmus. Nam & nos multo minores licet infirmi in il.i. licet multa patimur à perfidis, tamen uiuemus. i. ptãtem habebimus per eum in uobis iudicandis. Vel, uiuemus in. i. in sisi beatitudine cum eo. & hoc in uirtu. dei: q tale est in uobis. i. in cõscientijs uestris. b ¶In uob. Vel erga vos. Mors illata à perfidis vita est erga credentes, quia ỹ tute dei resurgentes viuent cũ Christo. c ¶Oramus autem. Hoc orat Apostolus, vt his bene agentibus in eis corripienda non inueniat, & sic reprobi apparẽt: probati enim videntur, dum iudicant pcõres. Sic ergo si nõ sint ds iudicẽt cessante autoritate quasi reprobi videntur. ¶Intelligenda est hic gratia dei, qua sola hoies liberãtur à malo: & sine q nullũ ꝓfus, siue cogitando, siue volẽdo, amãdo, siue agẽdo facit bonum. Nõ solum, vt mõstrãte ipsa qd faciendum scia: verũetiã vt prestãte ipsa faciant cũ dilectione. Hãc igit inspirationem bonæ voluntatis & opis poscebat Apsus Corinthijs, cũ dicebat: Oramus. vñ non ait, monemus, docem⁹, sed oramus. Quia sciebat hæc oĩa nõ valere, quæ plãtãdo & rigando faciebat in apto, nisi ꝑ illis exaudiret orantẽ, q dat incrementũ in occulto. Non em nihil voluntas nra agit, sed sola non sufficit. Maluit ergo dicere oram⁹, vt ipsam gram cõmẽdaret, vt intelligerẽt illi qñ nõ faciunt aliquid mali, non solũ sua volũtate se vitare malũ, sed adiutorio dei adimplere qd iussum est. Ergo qñ præcipit, agnoscite volũtatis arbitriũ. Qñ orat qd præcipit: agnoscite gratiæ beneficiũ.

B d ¶Reprobi simus. i. appeream⁹ ꝓbi, non habentes qd vindicemus vel diju dicemus. s ¶Non in destructionem. Non destruũtur qui corriguñ, sed correcti ædificantur. f ¶Gaudete fra. i. tã bñ opamini, vt verũ gaudiũ habere possitis.

☞ Gratia. To

Nicolaus de Lyra.

a ¶Nam & si cru. s. Christi⁹. b ¶Ex infir. ex nobis assũpta. c ¶Sed ui. æternaliter, d ¶Ex uirtute. est em verus hõ & verus deus. e ¶Nam & n. qui Christo conformamur. f ¶Infirmus in illo. i. tribulationes sustinemus propter illum. g ¶Sed uiuemus cum eo. s. in gloria. h ¶Ex uirtute dei in uo. i. p quam vobiscum resurgem⁹. ¶Aliter etiã exponit: Nam & nos infir. i. licet sum⁹ infirmi ex hũana cõditõe, tñ ex ỹtute dei sumus potentes inter vos ꝑ operationẽ miraculorũ.

i ¶Vosmetipsos. Hic inducit eos ad correctionem. Et secundò remouet quandam falsam suspitionẽ, ibi: Oramus dñm. Circa primum dicit: Vosmetipsos tentate. i. facta vra examinate, anteq veniam ad vos iudicandum. k ¶Si estis in fide. Christi. l ¶Ipsi uos pro. q. d. hoc potestis facere. Iõ subdit: m ¶An nõ cognoscitis uosmetipsos: quia Christus Iesus. q. d. potestis cognoscere, si Christus est in vobis per veram fidem. n ¶Nisi forte. Fide carendo. Sed contra hoc obijcitur: quia cũ Christus sit in hoie ꝑ charitatem, videtur q Aps dicat q hõ possit se scire habere charitatẽ. Contra illud qd habet Eccles. ix. a. Nemo scit vtrum amore vel odio dign⁹ sit. Dicendũ, q Christ⁹ habitat in hoie dupr. Vno modo ẽ̃ptũ ad intellectum, & sic habitat i eo p fidẽ iformẽ, quã põt hõ scire certitudinaliter se habere: qa põt scire se tenere illã fidem quã tenet ecclesia. Alio modo habitat in homine quãtum ad effectum. & sic c ¶in eo per charitatem, de qua non potest scire certitudinaliter nisi per reuelationem: potest tamẽ cognoscere per coniecturam. Et sic dicendum, q Apostolus sic loquitur hic de inhabitatione Christi per fidem informẽ. si loquatur de cognitione certa vel coniecturali, si intelligatur de inhabitatione per charitatẽ.

o ¶Spero autem. qd cognoscitis. p miracula facta per nos. p ¶Quia nos non sumus reprobi. i. docentes contraria veritati. q ¶Oramus autẽ deum. Hic remouet falsam suspitionem. Dixerat enim eos esse reprobos, si Christus non esset in eis. Et hãc sniam sub dubio reliquerat. Ideo possent opinari, q vellet eos esse reprobos, vt sic in eis duri⁹ iudicium exerceret ad ostentationem suæ potestatis: qd remouet dicens: Oramus autem deum ut nihil mali faciatis. quasi dicat optamus bonum vestrum, & non malum. r ¶Non ut nos proba. i. perfecti & magni. s ¶Pereamus. i. appareamus in punitione malorum vestrorũ, supple optantes. t ¶Sed ut uos quod bo. est fa. Ita q nihil puniẽdum sit in vobis. v ¶Nos autem, ut reprobi simus. Id est, quasi amittentes potestatem puniẽdi per vestrã innocentiam. quia vbi non est culpa, punitio nõ habet locum. Ideo subdit: x ¶Nõ enim possumus aliquid aduersus ueritatem. puniendo innocentes. y ¶Gaudemus enim, quoniam nos infirmi sumus. id est, non habẽtes potestatem puniendi vos: non propter defectum potestatis à parte nostra, sed ꝓpter innocentiã vestram. z ¶Hoc & oramus ue. con. id est. beatitudinis vestrę perfectionem, in D qua totum desiderium hominis consummatur. Subdit autem dictæ innocentiæ rationem, dicens: a ¶Ideo enim hæc absens scribo. vt corrigaris vos ante aduentum meum. b ¶Vt non præsens durius agam. Aspere corrigendo. si quod absit vos incorrectos inuenero. c ¶De cætero. Hic commendat & consolat persistentes in doctrina fidei. Et primò ponit cũ nos in suam exhortationem. Secundò, eorum sa firmi fueri lutationem, ibi: Salutate. Circa primum m⁹ vos au dicit: De cætero fratres. In veritatem validi te fidei persistentes. d ¶Gaudete. Ad fueritis virtuosum enim pinet de virtutum operibus gaudere. Perfecti estote. Id est ad perfectionem cõsequendam tendite, quia sicut nauis in flumen posita per aquæ motum descendit, nisi remigetur in cõtrariũ, sic anima ex corruptione carnis & proniitate ad malum continuò descendit à perfectiõe, nisi conetur in contrariũ. e ¶Exhortam. in. Inuicem quantum ad bonitatem affectus. f ¶Idem sapite. quantum ad illuminationem intellectus. Sicut enim membra mutuo se iuuant naturaliter per colligationẽ naturæ, sic fideles p colligantiam charitatis debent mutuo se iuuare. g ¶Pacem habete. quam Christus hæreditarie vobis conseruandã reliquit, Iohannis. xiiij. d. Pacem meam do vobis. h ¶Et deus pacis. id est, dator & amator pacis. i ¶Et dilectionis. quia charitas cõcomitatur veram pacem, eo q per charitatem deus est in hoie, & ipse in eo. k ¶Erit uobiscum. Per gratiam in ꝑsenti, & gloriam in futuro. l ¶Salutate. Hic vltimò ponit eorum salutationem, dicens: Salutate inuicem in osculo sancto. Osculum enim est signum vnitatis. fideles autem de

☞ bent esse

non infirmatur, sed potẽs est in
¶Potens: nam
uobis. Nam & si crucifixus est a
¶Humanæ naturæ. ¶Ex eo quod deus. b
ex infirmitate: sed uiuit ex uir- c d
tute dei. Nam & nos infirmi su e f
a ¶Et quia non parcam, & punitendi potestatem habeo. b ¶A. per eũ habebim⁹ potestatem a deo.
mus in illo, sed uiuẽmus cũ eo g
a ¶Iudicãdis hic & in futuro.
ex uirtute dei in uobis. Vos h i
a ¶Et nõ q̃q̃ se. ¶Considerare per actus.
metipsos tentate, si estis in fide k
¶Et si in fide. a ¶An in operibus istis bonis, in quibus debẽt esse fideles. b ¶Ideo di. o probate:
ipsi uos probate. An nõ cogno- l m
scitis uosmetipsos: quia Chri
a ¶Per fidem & bona opera ex priori institutione. ¶Et vtiq. n
stus Iesus in uobis est? nisi forte
a ¶Ab eo quod prius habuistis. b ¶Q. quia cognoscitis Christum in vobis, nisi reprobi estis: sed quidquid de vobis sit,
reprobi estis. Spero autẽ, quòd o
a ¶Ex vita quam inter vos egi.
cognoscitis: quia nos nõ sumus p
a ¶Nec a fide, nec a potestate. b ¶Non sumus reprobi, sed tamen. c ¶Sine quo nihil boni.
c reprobi. Oramus autem deum, q
a ¶Cõtra pseudo: ecõtra ipsi de nobis. b ¶Oramus.
ut nihil mali faciatis: non ut r
a ¶Potentes in vobis exercendo potestatem in vlionibus, ¶Potius oramus.
nos probati † pareamus, sed ut s
uos quod bonum est faciatis:
a ¶Sine potestate. b ¶Sed ne putetur iniuste posse dominari subdit. ¶Q. Non possumus iniuste vti tali potestate.
d nos autẽ ut reprobi simus. Non v x
enim possumus aliquid aduer
a ¶Iusticiã vt arguãt bene viuentem. b ¶Tuenda. ¶Vt vindicent in legis inimicum.
sus ueritatẽm, sed pro ueritate.
a ¶Non possumus contra veritatem quod effectus indicat.
Gaudemus enim † quoniam y
a ¶Non exercentes potestatem in vitionibus: cum nihil puniendum habemus.
nos infirmi sumus, uos autem
a ¶Non timentes iudicium. ¶Sed. ¶Etiam.
põtentes estis. Hoc & oramus z
¶Vt in operibus perfecti.
uestram † consummationem:
¶Quia hoc volo & oro.
Ideo enim hæc absens scribo: ut a b
a ¶Quam volo. ¶In vobis. ¶Quod possem.
nõ præsens durius agam secun
a ¶Ligandi & solvendi.
dum põtestatem quam domi
nus dedit mihi in ædificatio
¶Qui aliter agunt, non habent potestatem a deo.
nem, & non in destructionem. c
a ¶De male factis hucusq̃ correxi. b ¶Hoc agite vnde gaudium.
† Dẽ cætero autem † gaudete c d
a ¶Et vt gaudentis. ¶In fide. b ¶Et vos maiores. ¶Minores. ¶Ad idem.
fratres: pẽfecti estote, † exhor e
a ¶Et vos minores. b ¶Et vniuersi maior & minor similiter. ¶Ne sit prior discordia.
tamini, † idem sapite, pacem f g
a ¶Id est. Christus qui ait: Pacem meam do vobis pa. meam re. vo. Et iterum: Mandatum nouum do vobis, vt diligatis inuicem. ¶Et si hoc fecerimus.
habete, & deus pacis & dile h i
a ¶Adiuuatus. ¶Vt pax sit inter vos.
ctionis erit uobiscum. Saluta k l
¶Non doloso:
te inuicem in osculo sancto.

† parcam⁹

† perfectionem & integritatem

Diuisio

† Quod super est

† vnanimes sitis

Christ⁹ habitat in homine dupliciter

† valete † consolationem habete

a ¶ Gratia. Totā trinitatē optat bñdicere eos. Sua tribuit ebrietatis signum dicitur sanctum: ad excludēdum oscula libidinosum quod vnit ad immūditiam. Ex hoc aūt Apostoli dicto inoleuit consuetudo in ecclesia dandi pacis oscula in missa. a ¶ Salutant uos: quia per eorum desideria de uestra salute communicantur uobis eorū merita. Cōsequēter imprecatur eis plenitudinem bonorū spiritualiū, di. b ¶ Gratia. per quā fit peccatorum remissio. c ¶ Domini nostri. i. quæ attribuitur Christo, Ioh. i. b. Gratia & veritas per Ie. Chri. d ¶ Et charitas. quæ vnit deo. e ¶ Dei. s. patris, qui est erga nos principium amoris, Ioh. iij. b. Sic deus dilexit mundum, vt filium suū vnigenitum daret &c. f ¶ Et cōicatio sancti. quia per ipm fit cōicatio oīm donorum in ecclesia dō. Sit cum omnibus uobis Amen.

Incipit Postilla Nico. de Ly. super Epistolam Pauli ad Galathas.

PAulus Ap. Hæc Ca. I. epistola ad Galathas ī tres diuiditur partes. s. in salutationem. & prosecutionē: Diuisio. quæ incipit, ibi: Miror. & cōfirmationē, ibi: Videte q̄libʾ frēs &c. finē epī. Circa primū ponunt priò plonæ salutātes, cū dr: Paulus q vocatʾ fuit Saulus, Act. viij. & rō mutatōis huius nominis posita fuit Roma. s. p oibus aliis epīs. h ¶ Apī. Officio. i ¶ Non ab. cōstitutus in ipso, Act. xiij. a. Dixit ipūs sctūs: Segregate mihi Barnabā & Saulū in opʾ. ad qd̄ assūpsi eos. k ¶ Ne. p. s. purū. l ¶ Sed p Ie. Deū verū & hoiem. m ¶ Et d. p. Indiuisa sūt em opatio initatis. & duę plonę exprimūt. s. pr̄ & filius. & subditelligit spūsctūs, q taceā hic: qa sufficiēter exprimit Act. xiij. vt dictū est. vbi agit de istitutiōe Pauli ī apostolū: priʾ tñ vocatʾ fuerat ad fidē. n ¶ Qui sus. Qd̄ exprimit Apīs ad oñdēdū dignitatē istitutiōis suæ. Alij ei apīs istituti fuerūt à Christo adhuc existēti ī corpore mortali. Paul⁹ aūt ab eo imortalitatē corpis assecuto, & ad pris dexterā cōstituto: qd̄ exprimit Apīs ꝓpter falsos apīos, q doctrinā eiʾ dānare nitebāt, eo qp nō fuerat cū Christo corpaliter, sicut & alij apīi. o ¶ Et q. Vīam salutē desiderātes, & de vīa subuersiōe dolētes. p ¶ Ecclesijs. Hic sed'ō ponūt plonę salutatę, cū dr: Ecclesijs. a. fidelibʾ ī illa terra habitātibʾ: ē ei Galathia quędā regio Grēciæ. Anno em Artaxerxis regis. xvij. Senones Galli duce Brēnio Italiā īuaserūt & Romā ceperūt, excepto capitolio: de cuius obsidiōe recesserūt, accepto ꝓ recessu magno pcio: qs rex Bythiniæ habens guerrā ꝓrtabilē, sibi vocauit ī suū auxiliū, & habita victoria, ptri sunt cū eo regnū: & illā ptē quæ cessit eis, vocauit Gallogrēciā, quę postea vocata ē Galathia. q ¶ Gra uo. Hic tertiò ponūtur optata bōa, cū dr: Gra uo. In præsenti. r ¶ Et pax. In futuro. Bītudo em sup tura bñ noīaī pax: qa qerat totaliē appetitū. s ¶ A deo. i. a tota trinitate. t ¶ Et do. Deitas em quæ est vna ī trib⁹ plonis ē grā & gliæ cā efficiēs principalis, hūanitas ỹ ò Christi cā instrālis cōiuncta ī plona filij. v ¶ Qui dedit. Ex maxima em charitate ad nos & obedīctia ad patrē, seipsum obtulit ad mortē. x ¶ Vte. Trāsferēdo nos ad gliā. dr aūt pñs seculū nequā, nō pp creatā sub stātiā, sed pp mala q̄ sūt ī hoc seculo, sicut dr Eph. v. d. Dies mali sūt. i. dicūt, pp mala q̄ ī eis fīūt. y ¶ Se. Iō dicit Saluator Io. vj. d. Descēdi de celo, ñ vt fa. volūtatē meā, sed volūtatē eiʾ q misit me &c. z ¶ Cui. Sed'm qp dr Phil. ij. a. Hūiliauit semetipm factʾ obediēs vsq; ad mortē, mortē aūt crucis pp qd̄ & deʾ exaltauit illū, & dedit illi

Gallogrēcia Galathia

a ¶ Sic debetis, quia ita optāt oēs sōi & ego ipse. b ¶ Christus gratis cōdonās pñā per quod iustificamur & saluamur.

[a] Sālutant uos omnes sancti. Grātia [a b]
[b] domini nostri Iesu Christi, & chāri- [c d]
a ¶ Pater dans charitatem vobis.
b ¶ Spiritus communis patri & filio.
tas dei, & communicatio sancti spi- [e f]
¶ Tam correctis quam incorrectis.
ritus sit cum omnibus uobis Amen.

Incipit argumentum in epistolam ad Galathas.

[c] GAlathæ sunt Gręci. Hi uerbum ueritatis primùm ab Apostolo acceperūt. Sed post discessum eius tentati sunt à falsis apostolis, ut in legem & circuncisionem uerterētur. Hos Apostolus reuocat ad fidem ueritatis, scribens eis ab Epheso.

Incipit epistola Pauli ad Galathas.

Cap. I.

a ¶ Electus vel missus.

[d e] PAulus ap̄ostolus nō [g h i k]
¶ Anania vel ab aliis.
ab hominibus, neq; [f]
¶ Constitutus.
per hominē, sed per [l]
a ¶ Qui saluator est & rex.
b ¶ Qui hoc facit per filium.
Iesū Christum & deum pātrem, [m]
¶ Non ergo cōtrarius deo a quo per ipsum electus est & missus, vt dicitur in destructionem legis quam ponebant enim illi quod contraria deo prædicitur, & legem a deo datam destrueret. a ¶ Et ita dignius me constituit per immortalem Christum: quam alios per mortalem. b ¶ Paulus inquam &.
[n o] qui suscitauit eum à mortuis: et qui
a ¶ Facile enim intelligit se errare q a multis reprehenditur.
[p] mecum sunt omnes fratres eccleſijs
a ¶ Remissio peccatorum. ¶ Mentis recōciliatio ad deū. b ¶ Non alijnde.
Galathiæ. Gratia uobis & pax à [q r]
a ¶ A quo secure quærēda est. ¶ Qui nō minor patre.
[t] deo patre nostro, & domino Iesu
¶ Quod frustra fecisset, si lex saluaret.
[v] Christo. Qui dedit semetipsum pro
¶ Defendis. a ¶ Quasi vi. b ¶ Interpos.
[x] peccatis nostris, ut eriperet nos de
a ¶ Qui rei eramus sub lege. b ¶ Quod ad nequitiam trahit. c ¶ Et quod sit firmius quod dicit, subdit. c ¶ Quod Christus dedit se & eripuit non est pro meritis, sed secundum beneuolentiā eius qui creauit, & beneuolus est.
[y] præsenti seculo nequa, secʾm uolun-
a ¶ Christo & deo vni in essentia. b ¶ De hac redemptione.
tatē dei & patris nostri, cui est glōria

a ¶ Saluat uos: quia per eorum desideria de uestra salute communicantur uobis eorū merita. Cōsequēter imprecatur eis plenitudinem bonorū spiritualiū, di. b ¶ Gratia. per quā fit peccatorum remissio. c ¶ Domini nostri. i. quæ attribuitur Christo, Ioh. i. b. Gratia & veritas per Ie. Chri. d ¶ Et charitas. quæ vnit deo. e ¶ Dei. s. patris, qui est erga nos principium amoris, Ioh. iij. b. Sic deus dilexit mundum, vt filium suū vnigenitum daret &c. f ¶ Et cōicatio sancti. quia per ipm fit cōicatio oīm donorum in ecclesia dō. Sit cum omnibus uobis Amen.

Incipit Postilla Nico. de Ly. super Epistolam Pauli ad Galathas.

PAulus Ap. Hæc Ca. I. epistola ad Galathas ī tres diuiditur partes. s. in salutationem. & prosecutionē: Diuisio. quæ incipit, ibi: Miror. & cōfirmationē, ibi: Videte q̄libʾ frēs &c. finē epī. Circa primū ponunt priò plonæ salutātes, cū dr: Paulus q vocatʾ fuit Saulus, Act. viij. & rō mutatōis huius nominis posita fuit Roma. s. p oibus aliis epīs. h ¶ Apī. Officio. i ¶ Non ab. cōstitutus in ipso, Act. xiij. a. Dixit ipūs sctūs: Segregate mihi Barnabā & Saulū in opʾ. ad qd̄ assūpsi eos. k ¶ Ne. p. s. purū. l ¶ Sed p Ie. Deū verū & hoiem. m ¶ Et d. p. Indiuisa sūt em opatio initatis. & duę plonę exprimūt. s. pr̄ & filius. & subditelligit spūsctūs, q taceā hic: qa sufficiēter exprimit Act. xiij. vt dictū est. vbi agit de istitutiōe Pauli ī apostolū: priʾ tñ vocatʾ fuerat ad fidē. n ¶ Qui sus. Qd̄ exprimit Apīs ad oñdēdū dignitatē istitutiōis suæ. Alij ei apīi istituti fuerūt à Christo adhuc existēti ī corpore mortali. Paulʾ aūt ab eo imortalitatē corpis assecuto, & ad pris dexterā cōstituto: qd̄ exprimit Apīs ꝓpter falsos apīos, q doctrinā eiʾ dānare nitebāt, eo qp nō fuerat cū Christo corpaliter, sicut & alij apīi. o ¶ Et q. Vīam salutē desiderātes, & de vīa subuersiōe dolētes. p ¶ Ecclesijs. Hic sed'ō ponūt plonę salutatę, cū dr: Ecclesijs. a. fidelibʾ ī illa terra habitātibʾ: ē ei Galathia quędā regio Grēciæ. Anno em Artaxerxis regis. xvij. Senones Galli duce Brēnio Italiā īuaserūt & Romā ceperūt, excepto capitolio: de cuius obsidiōe recesserūt, accepto ꝓ recessu magno pcio: qs rex Bythiniæ habens guerrā ꝓrtabilē, sibi vocauit ī suū auxiliū, & habita victoria, ptri sunt cū eo regnū: & illā ptē quæ cessit eis, vocauit Gallogrēciā, quę postea vocata ē Galathia. q ¶ Gra uo. Hic tertiò ponūtur optata bōa, cū dr: Gra uo. In præsenti. r ¶ Et pax. In futuro. Bītudo em sup tura bñ noīaī pax: qa qerat totaliē appetitū. s ¶ A deo. i. a tota trinitate. t ¶ Et do. Deitas em quæ est vna ī trib⁹ plonis ē grā & gliæ cā efficiēs principalis, hūanitas ỹ ò Christi cā instrālis cōiuncta ī plona filij. v ¶ Qui dedit. Ex maxima em charitate ad nos & obedīctia ad patrē, seipsum obtulit ad mortē. x ¶ Vte. Trāsferēdo nos ad gliā. dr aūt pñs seculū nequā, nō pp creatā sub stātiā, sed pp mala q̄ sūt ī hoc seculo, sicut dr Eph. v. d. Dies mali sūt. i. dicūt, pp mala q̄ ī eis fīūt. y ¶ Se. Iō dicit Saluator Io. vj. d. Descēdi de celo, ñ vt fa. volūtatē meā, sed volūtatē eiʾ q misit me &c. z ¶ Cui. Sed'm qp dr Phil. ij. a. Hūiliauit semetipm factʾ obediēs vsq; ad mortē, mortē aūt crucis pp qd̄ & deʾ exaltauit illū, & dedit illi

Gallogrēcia Galathia

a ¶ Gratia. Totā trinitatē optat bñdicere eos. Sua tribuit ebrietatis signum dicitur sanctum: ad excludēdum oscula libidinosum quod vnit ad immūditiam. Ex hoc aūt Apostoli dicto inoleuit consuetudo in ecclesia dandi pacis oscula in missa. a ¶ Salutant uos: quia per eorum desideria de uestra salute communicantur uobis eorū merita. Cōsequēter imprecatur eis plenitudinem bonorū spiritualiū, di. b ¶ Gratia. per quā fit peccatorum remissio. c ¶ Domini nostri. i. quæ attribuitur Christo, Ioh. i. b. Gratia & veritas per Ie. Chri. d ¶ Et charitas. quæ vnit deo. e ¶ Dei. s. patris, qui est erga nos principium amoris, Ioh. iij. b. Sic deus dilexit mundum, vt filium suū vnigenitum daret &c. f ¶ Et cōicatio sancti. quia per ipm fit cōicatio oīm donorum in ecclesia dō. Sit cum omnibus uobis Amen.

Incipit Postilla Nico. de Ly. super Epistolam Pauli ad Galathas.

PAulus Ap. Hæc Ca. I. epistola ad Galathas ī tres diuiditur partes. s. in salutationem. & prosecutionē: Diuisio. quæ incipit, ibi: Miror. & cōfirmationē, ibi: Videte q̄libʾ frēs &c. finē epī. Circa primū ponunt priò plonæ salutātes, cū dr: Paulus q vocatʾ fuit Saulus, Act. viij. & rō mutatōis huius nominis posita fuit Roma. s. p oibus aliis epīs. h ¶ Apī. Officio. i ¶ Non ab. cōstitutus in ipso, Act. xiij. a. Dixit ipūs sctūs: Segregate mihi Barnabā & Saulū in opʾ. ad qd̄ assūpsi eos. k ¶ Ne. p. s. purū. l ¶ Sed p Ie. Deū verū & hoiem. m ¶ Et d. p. Indiuisa sūt em opatio initatis. & duę plonę exprimūt. s. pr̄ & filius. & subditelligit spūsctūs, q taceā hic: qa sufficiēter exprimit Act. xiij. vt dictū est. vbi agit de istitutiōe Pauli ī apostolū: priʾ tñ vocatʾ fuerat ad fidē. n ¶ Qui sus. Qd̄ exprimit Apīs ad oñdēdū dignitatē istitutiōis suæ. Alij ei apīi istituti fuerūt à Christo adhuc existēti ī corpore mortali. Paulʾ aūt ab eo imortalitatē corpis assecuto, & ad pris dexterā cōstituto: qd̄ exprimit Apīs ꝓpter falsos apīos, q doctrinā eiʾ dānare nitebāt, eo qp nō fuerat cū Christo corpaliter, sicut & alij apīi. o ¶ Et q. Vīam salutē desiderātes, & de vīa subuersiōe dolētes. p ¶ Ecclesijs. Hic sed'ō ponūt plonę salutatę, cū dr: Ecclesijs. a. fidelibʾ ī illa terra habitātibʾ: ē ei Galathia quędā regio Grēciæ. Anno em Artaxerxis regis. xvij. Senones Galli duce Brēnio Italiā īuaserūt & Romā ceperūt, excepto capitolio: de cuius obsidiōe recesserūt, accepto ꝓ recessu magno pcio: qs rex Bythiniæ habens guerrā ꝓrtabilē, sibi vocauit ī suū auxiliū, & habita victoria, ptri sunt cū eo regnū: & illā ptē quæ cessit eis, vocauit Gallogrēciā, quę postea vocata ē Galathia. q ¶ Gra uo. Hic tertiò ponūtur optata bōa, cū dr: Gra uo. In præsenti. r ¶ Et pax. In futuro. Bītudo em sup tura bñ noīaī pax: qa qerat totaliē appetitū. s ¶ A deo. i. a tota trinitate. t ¶ Et do. Deitas em quæ est vna ī trib⁹ plonis ē grā & gliæ cā efficiēs principalis, hūanitas ỹ ò Christi cā instrālis cōiuncta ī plona filij. v ¶ Qui dedit. Ex maxima em charitate ad nos & obedīctia ad patrē, seipsum obtulit ad mortē. x ¶ Vte. Trāsferēdo nos ad gliā. dr aūt pñs seculū nequā, nō pp creatā sub stātiā, sed pp mala q̄ sūt ī hoc seculo, sicut dr Eph. v. d. Dies mali sūt. i. dicūt, pp mala q̄ ī eis fīūt. y ¶ Se. Iō dicit Saluator Io. vj. d. Descēdi de celo, ñ vt fa. volūtatē meā, sed volūtatē eiʾ q misit me &c. z ¶ Cui. Sed'm qp dr Phil. ij. a. Hūiliauit semetipm factʾ obediēs vsq; ad mortē, mortē aūt crucis pp qd̄ & deʾ exaltauit illū, & dedit illi

Gallogrēcia Galathia

a ¶ Sic debetis, quia ita optāt oēs sōi & ego ipse. b ¶ Christus gratis cōdonās pñā per quod iustificamur & saluamur.

[a] Sālutant uos omnes sancti. Grātia [a b]
[b] domini nostri Iesu Christi, & chāri- [c d]
a ¶ Pater dans charitatem vobis.
b ¶ Spiritus communis patri & filio.
tas dei, & communicatio sancti spi- [e f]
¶ Tam correctis quam incorrectis.
ritus sit cum omnibus uobis Amen.

Incipit argumentum in epistolam ad Galathas.

[c] GAlathæ sunt Gręci. Hi uerbum ueritatis primùm ab Apostolo acceperūt. Sed post discessum eius tentati sunt à falsis apostolis, ut in legem & circuncisionem uerterētur. Hos Apostolus reuocat ad fidem ueritatis, scribens eis ab Epheso.

Incipit epistola Pauli ad Galathas.

Cap. I.

a ¶ Electus vel missus.

[d e] PAulus ap̄ostolus nō [g h i k]
¶ Anania vel ab aliis.
ab hominibus, neq; [f]
¶ Constitutus.
per hominē, sed per [l]
a ¶ Qui saluator est & rex.
b ¶ Qui hoc facit per filium.
Iesū Christum & deum pātrem, [m]
¶ Non ergo cōtrarius deo a quo per ipsum electus est & missus, vt dicitur in destructionem legis quam ponebant enim illi quod contraria deo prædicitur, & legem a deo datam destrueret. a ¶ Et ita dignius me constituit per immortalem Christum: quam alios per mortalem. b ¶ Paulus inquam &.
[n o] qui suscitauit eum à mortuis: et qui
a ¶ Facile enim intelligit se errare q a multis reprehenditur.
[p] mecum sunt omnes fratres eccleſijs
a ¶ Remissio peccatorum. ¶ Mentis recōciliatio ad deū. b ¶ Non alijnde.
Galathiæ. Gratia uobis & pax à [q r]
a ¶ A quo secure quærēda est. ¶ Qui nō minor patre.
[t] deo patre nostro, & domino Iesu
¶ Quod frustra fecisset, si lex saluaret.
[v] Christo. Qui dedit semetipsum pro
¶ Defendis. a ¶ Quasi vi. b ¶ Interpos.
[x] peccatis nostris, ut eriperet nos de
a ¶ Qui rei eramus sub lege. b ¶ Quod ad nequitiam trahit. c ¶ Et quod sit firmius quod dicit, subdit. c ¶ Quod Christus dedit se & eripuit non est pro meritis, sed secundum beneuolentiā eius qui creauit, & beneuolus est.
[y] præsenti seculo nequa, secʾm uolun-
a ¶ Christo & deo vni in essentia. b ¶ De hac redemptione.
tatē dei & patris nostri, cui est glōria

r. Ioh. 5. d. †Ieronimʾ

m ¶ Præsenti seculo nequam secun. Tanto plus capit, cum æterna non videantur. Seculo nequam. Non qp mundus iste creatus à deo sit malus, sed quia in eo fiunt mala. Ex hoc sensu dicitur: Dies mali sunt. Mundus in maligno positus †. Tempora periculosa. Saltus, qui pleni sunt latrenibus, & gladius quo cruor effunditur, & calix, in quo venenum temperatur, mala dicuntur: quia non solum tempora, sed etiam loca & instrumenta malorum traxerunt infamiam quæ in eis fiunt. n ¶ Cui est gloria. Q. Hæc testantur præsentes homi, & futuri testabuntur. In hac saluatione præhibuit & commendationem sui, & quid possit gratia dei, & quòd lex nihil conferi.

a ¶ Miror. De destructiõe legis cõsequẽter agit Apls. Et de leuitate eos reprehẽdit, qđ ab euãgelio indiscrete trãsierũt ad legem. Et qa Galatha trãslatio dr, cõgruẽ ex ipso noie reprehensiõis occasionem sumit. Et cũ hæc prædicta bona ex Christo, miror qa bñ instructi prius, qđ sic tã vehemẽter & tã cito, i. tã breui tẽpore &c.

b ¶ Nos aut an. Qui bonus põt intelligi, nõ q hoc cõtingat, sed adeo certũ est de veritate euangelij sui, q si etiã angel' aliud nũciaret, nõ crederet, sed anathematizaret. c ¶ Præ. q qđ. Attende. nõ ait: Plus q accepistis. Nã si illud diceret, sibi ipsi piudicaret, q cupiebat venire ad q̃stiã, qbus ipse scribebat: sicut ad Tessalonicẽses, vt suppleret quę illorũ fidei deerãt. Sed q suppleret qđ minus erat, addit, nõ qđ inerat tollit. Qui autẽ prætergredit fidei regulã, nõ accedit in via, sed recedit à via. d ¶ Anathema sit. Quare hoc? Auguſt. Qnia aliud euãgelizãs de priuato vult pluere, non de medio. Et cũ hoc fortẽ, hõ carnali nebula p̃peditus, & à fonte cõi ad ꝓpriam suã falsitatẽ reducẽ possit facere, nũqd & angelus? Verẽ si angelus de ꝓprio fluens in paradiso nõ esset audit', nõ p̃cipi taremur in mortẽ. Media aũ posita erat oibus p̃ceptũ dei. Aũ quodãmodo publica erat: & sine fraude, sine labe, sine cœno fluebat. Sed venit angelus de cælo lapsus serpẽs factus, quia insidiosẽ iã venenũ spargere cupiebat, & emisit venenũ de ꝓprio locut' est, i. de suo. Gustate & eritis sicut dij. Et illi appetentes qđ nõ erant, amiserũt quod acceperũt.

Gñ. 3. a.

Anathema tizare dicit vulgo de uotare

Anathema. Hoc verbũ ꝓ maledicto ponit. & vulgò dr deuotatio. Nã deuotare se quenq̃ nemo fere dicit, nisi se maledicẽs. vñ illud: Et anathematizauit eũ & ciuitates ei', & vocatũ est nomen loci illius anathema. Hinc tractũ est, vt anathema detestabile aliqd & abominabile videat, vt nihil inde victor in vsus suos auferret: sed totũ in pœnã luendã votauit: hoc erat anathematizare, qđ vulgò dr deuotare. Origo aũt huius verbi est in Græca lingua ab his rebus q̃ votæ & persolutæ. i. ꝓmissæ & redditæ sursum ponebant in tẽplis: & est dictũ: ἀνατίθημι i. sursum ponere. e ¶ Sic p̃. A maiore infert. Q̃quidẽ nos vel angelũ excõicarẽ, magis pseudo excõicãdi sunt. f ¶ Mõ. Dicit: quia olim dũ dixit hominem ex lege iustificari, hominis gloriam inutilẽ gratiã dei p̃dicauit. Innuit hic etiam hoc facere illos seductores, vt laudarẽtur à Iudæis, quos non timet offendere Paulus, ꝓ gloria Christi, qua veniẽte cessat lex. g ¶ Si adhuc Hinc quidam putãt sufficere conscientiam, vt parum quid de eis existimet alius. Curãt sed cõscientia corã deo est necessaria, cõuersatio corã proximo: quę si negligentius agitur, lędit exemplo. vñ alibi: Placete omnibus per omnia, sicut & ego omnibus placeo. Itẽ: Sine offensione estote Iudæis & Græcis & ecclesiæ dei. Itẽ Proluceant opera vestra corã hominibus &c. Ergo contra temerarios iudices, detractores, susurrones, murmuratores, querentes suspicari quod non vident, quærentes etiam iactare quod non

Cor. 10. g.

2. Co. 8. d.

Matt. 5. b.

suspicantur

Nicolaus de Lyra.

dit illi nomẽ qđ est sup omne nomẽ &c. Per passionẽ enim suã meruit gloriã corporis, & exultationẽ sui nois. a ¶ In se. secu. i. æternaliter. b ¶ Miror. Hic cõsequẽter ponit epistolę ꝓsecutio. Circa qđ sciendũ, q Galathæ receperũt fidẽ Christi ad p̃dicationẽ Apostoli: sed post eĩ discessum ab eis subuersi fuerũt à falsis apostolis, dicentes q necesse erat eis ad salutẽ circũcidi, & legalia

Diuisio

obseruare cũ euangelio Christi, qđ est erroneũ: ꝓpter qđ Apls in hac epla hunc errorem intendit eliminare. Et diuiditur in tres ptes: quia primo cõtra seminates hũc errorẽ fert suã sentẽtiã, secũdò declarat eã esse iustã, ibi: Notum. Tertiò inducit ad eius obseruantiam. a ¶ Confirmationis nota. b ¶ Quia mirum est de ꝑfectis confugere ad exitia, cum paulatim proficiendum esset.

a in secula seculorum amẽ. † Miror

a ¶ Vt insensati per pseudo. ¶ Vitra Christum in legem fert mutã.

quòd sic tam citò trãsferimini ab

a ¶ Auersos. b ¶ Per prædicationem. c ¶. bona gratuita quæ Christus dat

eo qui uos uocauit in grãtiam Christi

¶. legem quæ putatur euangelium. & est contra meam prædicationem, tamen secundum veritatem non est alia vel aliud, nisi per illos qui conturbant putum fontem vestri sensus, & sic paulatim tendunt convertere euangelium in legem.

sti, in aliud euangelium, quod non est aliud, nisi sunt aliqui, qui uos cõturbant, & uolunt conuertere euan

a ¶ Ipsi ad hoc tendunt. ¶ Q. Non dico de illis tantum. b ¶ Apostoli.

gelium Christi. Sed licet nos aut an

a ¶ Bonus vel malus. b ¶ Veniens vt credibilior sit. c ¶ Quod putatur bonum.

gelus de cælo euãngelizet uobis prę

a ¶ Non dico plus, sed præter. b ¶ Fide verum, vsu honestum, sine commodum.

tẽrquam quòd euãgelizauimus uo

a ¶ Modo de nobis Vel angelo. Vel olim præsens. ¶ Alis mus.

bis, anathema sit. † Sicut prædixi,

a ¶ De istis pseudo apostolis. b ¶ Illorum, vel generaliter quicunq̃ sit.

& nunc iterum dicõ, si quis uobis euangelizauerit præter id quod ac

¶ Ã me. a ¶ Ideo dico anatema sit aliud euangelizanti.

cepistis, anathema sit. Mõdo enim

a ¶ Ad honorem hominum an dei? Q. Non hominum, sed dei quæro honorem

hominibus suadeo, an deo? An

a ¶ Sicut quando literas a principibus sacerdotum accepi an non? b ¶ Quia. ¶ Vt tunc.

quæro hominibus placere? † Si ad

a ¶ Placere vellem.

huc hominibus plãcerem, Christi

a ¶ Quod modo fum: & ideo eos excommunico. b ¶ Ideo non fuãdeo vel placeo hominibus, sed huiusmodi excommunico, quia euangelium quod prædico non est secundum hominem, & respicit, ad id quod supra, non ab hominibus neq; per hominem.

seruus non essem. Nõtũ enim uobis facio fratres euangeliũ, quod euangelizatũ est à me, quia nõ est secũdũ

a, b, c, d, e, f, g, h, i, k, l, m, n, o, p, q, r

a, b, c, d, e, f, g, h, i, k, l, m, n, o, p, q, r

uantiã. ca. v. Prima adhuc in tres qa primò circa hanc sententiam ponit motiua rõ, secũdò sentẽtiæ latio, ibi: Sed licet. Tertiò tacitę quæstionis solutio, ibi: Modo enim. Rõ enim motiua scribẽdi hãc epistolã, fuit subuersio Galatharũ per falsos apostolos: de quo ad mirãs dicit: Miror, q sic tã cito transferimini ab eo. i. à deo.

c ¶ Qui uos uocauit in gra. Christi per p̃dicationẽ meam. d ¶ In aliud euangel. i. in aliã doctrinã falsam. ideo subdit: e ¶ Quod nõ ẽ aliud. quia falsum & nõ ens cõuertunt, sicut verũ & ens. Legalia enim cessauerũt in passione Christi, ita quod extũc fuerunt mortua. f Nisi sunt ali. s. falsi apli. g ¶ Qui uos con. persuadentes q nõ potestis saluari absq̃ legalũ obseruatione: qđ erat durum cõuersis ex Gentilitate. h ¶ Et uolunt cõuertere euãgeliũ Christi: in seruitutẽ legis Mosaicæ. i ¶ Sed licet. Hic cõsequenter fert suã sententiam di. Sed li. nos. q. di. Nõ solum falsi apli nõ sunt i hoc audiendi, sed neq; etiã veri apli, neq; angeli scũ, si hoc p̃dicarẽt. ideo dicit: Sed li. nos. Ego vel alij apli Christi. k ¶ Aut ange. de cæ. i. angelus sanctꝰ. l ¶ Euangelizet uo. præter quã qđ euã. Et dicit, ꝓter & ca. aliud: detrahens vos à veritate euãgelij, quã vobis p̃dicaui. Et non dicit plus q̃ p̃dicauimus: quia bñ poterãt alia p̃dicari quę facerẽt ad declarationẽ veritatis euangelij.

m ¶ Anathema sit. i. separatus à cõmunicatiõe dei & sanctorũ. Circa quod sciendũ, q aliqua ꝓpositio cõditionalis potest esse vera, cuius tamen vtraq; pars est falsa aut impossibilis. sicut est ista: Si homo volat, homo habet alas quę est vera, & tñ homine volare & alas habere falsum est. Sic est i ꝓposito de verbo Apli. nã apostoli veri erãt in gratia cõfirmati, & adhuc magis angeli sancti, ꝓpter qđ de vtrisq; falsum est & impossibile, quòd p̃dicarent cõtra veritatem euangelij: & q essent anathematizati. & tamen conditionalis est vera. i. si hoc facerent, essent anathematizandi. n ¶ Sicut prædixi, & nõ ite. di. &c. Repetitio est eiusdem sententiæ ad maiorem assertionem o ¶ Mo. enim homi. sua. Hic consequenter respõdet cuidam tacitæ quæstioni: quia posset quis q̃rere, quare sententiat ita durẽ? Et respondet, q hoc est, qa non quærit hominibus placere, sed deo, dicens: Mo. enim homi. sua. i. ad honorem hominum, vel deĩ? Et q quærat honorem dei. ostendit dicẽs: p ¶ An quero ho. place. quasi dicat, Non. Sed hoc intelligendum est in his quæ essent contra beneplacitum domini. ideo subditur: q ¶ Si adhuc hominibus placerem. s. in malis. Christi seruus non essem. r ¶ Notum enim uo. facio fratres euangeliũ, quod euangeli. est à me. Hic consequenter ostendit prædictam sententiam esse iustam & hoc ostendit dupliciter. Primò ex perfectione legis euangelicæ. Secundò ex imperfectione legis Mosaicæ. cap. iij. Prima adhuc in duas. quia primò ostendit doctrinam quam prædicauit, scilicet euangelicam esse autenticam & perfectam. Secundò infert conclusionem intentam. sequen. cap. ibi: Nos natura. Circa primum facit talem rationem: Illa doctrina est autentica & perfecta, quæ est à deo inspirata à principalibus apostolis discussa à falsis apostolis impugnatæ & tamen stetit immobilis, & post impugnationẽ ab ecclesia approbata, & in sua sinceritate & claritate reposita. Sed euangelica doctrina quam prædicaui est huiusmodi, igitur &c. Maiorem huius rationis supponit tanquam manifestẽ veram. Minorem declarat per singulas partes procedendo, quæ patebunt prosequendo. Primò igitur declarat primam partem minoris, scilicet quòd doctrina quam prædicauit sit à deo inspirata. Et diuiditur in duas. quia primò ponit intentum. Secundò manifestat propositum ibi: Audistis. Circa primum dicit, Notum enim uobis facio fratres euangelium, quod euangelizatum est a me:

†47. di. c. finali.

†1. Co. 11. a

†Miror, q à Christo, q uocauit vos p̃ gratiã, adeo cito trãsferimini ĩ aliũ euangeliũ.

Diuisio

Diuisio

m quia non

E suspicantur, sufficit conscientia. Nec in alijs quibus placere volumus quæremus nostram gloriam, sed eorũ salutem: vt non nos, sed deum laudent, qui tales fecit. vnde: Nolite facere iusticiam veram coram hominibus. Vbi illos arguit, qui ita ventilant opera sua, vt finem operum suorum in laudem hominum ponant, eandemq; laudem quasi pro mercede operũ suorũ cõputẽt. a ¶Et proficiebã in iuda. Q. Qui prius in illis legalibus tantũ valui, iã illa reliqui: Ideoq; vos meo exẽplo ab his recedite. b ¶AEmulator existens. Augu. Habebat enim Apostolus zelum dei, sed non scientiam. Et præuidit deus bonam eius æmulationem, sed deesse scientiam. & ipræuidit idoneum, quia qui tam fidus in re minima, constãtior erit in maxima: & ideo præuenit eum vocãdo. c ¶Cũ au. pla. Q. tũc apparet me nõ didicisse, sed nec post. d ¶Se. ex. u. ma. Hie. Vñ de Ieremia legit: Priusq; te formarẽ in vtero, noui te. Qui ergo pscit futuros añq; sint, qscunq; vult nasci, facit vt sint: & iãnatos quos vult per gratiam, vocat vt iusti sint: sicut Paulum vocauit per gratiam, vt annunciaret Christũ. e ¶Ex utero. Mater, synagoga. vterus eius & secretarij eius sunt Pharisei, de numero quorum separatus est. f ¶Iacobum fra. domini. Hier. quia hic Iacob[9] fuit filius Ioseph, qui pater Iesu dictus est. Sed non est hoc ratum, cum Ioseph virgo fuisse creditur. Alia ergo causa quærenda est, quare frater domini dictus sit, sicut Ioseph & Simon & Iudas. Vnde in euãgelio dicit: Ecce pater tuus & mater tua & fratres tui & cæte. Vt ergo liqueat quare fratres dicuntur. ¶Ambrosi. Sciendum est qd' Maria mater dñi, Ioachim & Annę filia fuit: q̃ nupsit Ioseph: & ita Ioseph fuit putatiuus pater Christi. Mortuo autẽ Ioachim Cleophas frater Ioseph eandem Annã accepit vxorẽ: & genuit ex ea filiã, quã vocauit Mariã, q̃ nupsit Alpheo, qui genuit ex ea filios. s. Iacobum Ioseph: Simonem & Iudã. Mortuo autem Cleopha, quidam Salome eãdẽ Annã duxit, & generauit ex ea filiã nomine Mariam, q̃ nupsit Zebedęo, & habuit ex ea filios. s. Iacobũ, qui dictus maior: & Iohannẽ euangelistã. Tres ergo viros Anna habuit & tres filias. ¶Nũc videndũ quare Iacobus Alphei: & minor & frater domini dictus sit. Minor dictus est, ad differentiam Iacobi Zebedæi: qui maior dictus: nõ secundũ tps, sed qa prior secutus dñm. Itaq; Iacobus Alphæi: minor: quia posterius Christo adhæsit. Frater verò dñi dictus est, vt qbusdã placet, quia filius fuit matertereræ Christi. Vel ꝓpter similitudinẽ sanctitatis, vel quia nepos fuit patrui Christi. i. Cleophæ. Hebr. enim cõsanguinitate Germana ex parte patrum coniunctos fratres vocãt. vnde Hier. dicit intelligi fratrẽ domini hunc Iacobum & fratres eius his verbis. Quidã sequentes delyramenta apocryphorũ, suspicantur fratres dñi foris stãtes esse filios Ioseph de quadã muliercula. Sed consobrinos fratres domini hic intelligere debem[9]. s. filios Alphæi & materteræ eius matris Iacobi minoris, & Ioseph & Iudæ. Quatuor enim modis in diuinis scripturis fratres dicimus. s. natura gẽte cognatione, affectu. Natura, vt Esau & Iacob. Gente, vt omnes Iudæi inter se. vnde in Deut. Si emeris fratrem tuum &c. Et itẽ: Constitues super te principem, quem dominus elegerit, qui sit de fratribus tuis. Porrò cognatione fratres vocantur, qui sunt de vna familia, cum ex vna radice turba diffunditur, secundum qd' Abrahã in Genesi fratrem appellat Loth, dicens: Non sit riba ĩter me & te, qa fratres su[m]. Sic & Iacob & Laban ffes dicunt. Affectu ẽt ffes dicuñ, secũ Genũ, dum quod omnes Christiani fratres vocantur, vt ibi: Ecce quàm bonum, & quàm io. Psal. cundum

Mat. 6. a.

† depopulabar Iere. 1. b.

Mar. 3. d.

Iacobus q̃ re Alphei, minor: fratr dñi

† redij

Fratres q̃druplices Deu. 15. c. Ibi. 17. c.

Nicolaus de Lyra.

✠ quia nõ est secundũ hominem. i. factum secundũ adinuentionem humanam. a ¶Neq; enim ego ab homine accepi illud. i. ab alijs apostolis, cui cũ Christo fuerunt corporaliter addiscẽdo. b ¶Sed p reuelationem Iesu Christi. immediate Diuisio factam mihi. c ¶Audistis. Hic cõsequenter manifestat ꝓpositũ. & ostendit primò, qd' nõ habuit per viã humanam ante suam cõuersionẽ. secũdo, qd' neq; etiã post ipam ibi: Cum autẽ. Primũ autem manifestat per hoc qd' ante cõuersionẽ suam inquantum poterat, persequebatur euangelicam doctrinam & obseruatores eius. Ex quo patet, qd' tunc non studuit eã ad instruendum alios, nec ad discendum eã ab alijs: Et ista erant nota illis quibus scribebat. ideo dicit: Audistis e. Et patet litera vsq; ibi: d ¶AEmulator. existẽ. i. Zelator. e ¶Paternarum mearum traditionũ. Tũc autem apud Iudęos erant aliqua tradita patribus à Moyse, scili tcũ vehecet quæ scripta sunt in lege. Et aliqua erant menter ꝺ tradita à patribus alijs minoribus, quæ vo sem studio cabantur traditiones seniorũ, vt patet Mar. sus à maio xv. Et ambarum traditionum erat apostol[9] ribus meis zelator ante suam conuersionem. f ¶Cũ traditorũ autem. Hic consequenter ostendit, qd' nec istitutorũ post conuersionem suam habuit per viam †deo humanam. quia statim iuit ad prædicandũ Gentilibus fidem catholicã per tres annos H anteq; videret apostolos vel alios discipulos, qui possent eũ docere de fide catholica. †cõtuli ei & hoc quod dicit: Cum autem placuit carne & si ei. Vocatio enim sua euidenter fuit ex di- guine. i. cũ uino placito: quia fidem Christi persequeba Petro Iacotur actualiter quãdo fuit vocatus, vt patet bo & Ioan Actu. ix. g ¶Qui me segregauit ex ne. utero matris meæ. Id est de medio synagogæ. h ¶Continuo non acquieui carni & sanguini. Id est ad Iudæos, de quorum sanguine ego sum non accessi. i ¶Neq; ueni Ierosolymam. vbi erant apostoli & alij discipuli in lege euãgelica instructi. k ¶Sed abij in Arabiam. ad prædicandum Gentilibus legem euangelicam, ad qd' eram vocatus. vt præmittitur, vt euangelizarem illum in Gẽtibus. Prædicatio autẽ presupponit noticiam. Ex quo patet, quòd Apostolus habuit noticiam euangelij, non per doctrinam hominis, sed per reuelationẽ Iesu Christi: quia non est medium: quia si habuisset etiam per ministerium angelicum adhuc sequitur, quòd hoc fuisset à Christo principaliter. l ¶Et iterum reuersus sum Dama. vbi primo disputauerat contra Iudæos. m ¶Deinde post annos tres &c. Id est postquam tribus annis prædicaueram; & sic non habui noticiam euangelij à Petro. n ¶Et mãsi apud eum die. quinde. q. d. Si indiguissem ab eo doceri, tamen tã paruo tempore non potuissem docere veritatem euangelij. o ¶Aliũ autem apostolorum uidi neminẽ. à q̃ bus possem doceri. p ¶Nisi Iacob. falla vice: quia postea vidit Ioannẽ, vt habetur j. ij. cap. q ¶Fra. do. Hoc dicitur ad differentiam alterius Iacobi qui fuit frater Iohannis. dicitur autem iste frater dñi, qa erat sibi valde similis in facie & in omnib[9] linia

✠ mentis

a ¶Docentem vel imitantem. ¶Ne forte inde dubitetur. b ¶Non ab homine.

hominem. Neq; enim ego ab [a]

a ¶Vt homo me eligeret ad euangelizandum, vel mihi iniungeret. ¶Ab homine docente me.

homine accepi illud, neque di

a ¶Per Christum omnia dare ostendentem.

dici, sed per reuelationem Ie[b]

a ¶Non didici ab homine, quia nec ante conuersionem, nec post, quod vosipũ scitis. Ante non, quod probat. Nec post ostendit ibi: Cum autem placuit.

su Christi. Audistis enim con[c]

a ¶Quam habui. ¶Dum infidelis eram.

uersationem meam aliquãdo

a ¶Dum Iudaice viuebam.

in Iudaismo, quoniam supra

¶Aliorum. a ¶Fugando.

modum persequebar eccle[si]

a ¶In corpore. ¶Affligebam pœnis.

am dei, & † expugnabã illam

a ¶Implendo legem & defendendo.

[a] & proficiebam in Iudaismo

a ¶Non dico senes. ¶Qui plus laborant quam senes.

supra multos cõætaneos me[i]

a ¶Non dico proselytos, sed qui sunt. ¶. s. Iudæorum. b ¶Litur. ¶Alijs.

os in genere meo, † abundan[d]

a ¶Imitator. b ¶In exemplum alijs. c ¶Quas. s. boni patres addiderunt, quas mihi quasi proprias feci.

[b] tius æmulator exi[s]tens pater [c] [d]

narum mearũ traditionum.

a ¶Ita ante. b ¶Quia pro placito suo fecit non pro meo merito.

[c] Cùm autem placuit † ei qui [e] [f]

a ¶Anteq; nascerer. b ¶Ad literam. Q. Qui nasci fecit, ad hoc ducere potuit: ante enim q̃ aliquis nascatur, scit deus quis futurus sit. vnde: Priusquam te formarem in vtero noui te.

[d] [e] me, segregauit ex utero ma[tris]

a ¶De mala via ad bonam.

tris meæ, & uocauit per gra[tiam]

a ¶Non per meritum meum. b ¶Vt in mea conuersione ostenderet quantæ potentiæ & bonitatis esset & filius suus, qui erectum prostrauit, superbum humiliauit. Vel, reuelauit filium suum. Vel, id est cognitionem dedit mihi de filio suo.

suam, ut reuelaret filium

suum in me, ut euangeliza[rem]

a ¶Filium. b ¶Vocauit me & reuelauit filium: & ¶Prædicaui instructus a deo, & ideo non aliud tenendum, nec hominibus credendum.

rem illum in Gentibus: cõ[n] [h]

a ¶Q. Vitia respui, vel propinquos genere.

tinuò non acquieui cárni &

a ¶Quia non erat opus electo a deo.

sanguini. Neq; † uẽni Ieroſoly [i]

a ¶Qui ante me crediderunt. ¶Et ita constat q̃ nõ ab eis didici euangelium.

mam ad antecessores meos

¶Prædicare, vbi nullus apostolorum.

apostolos: sed abij in Arabi[a] [k]

¶Vbi rudis prædicaueram.

am, & iterũ reuersus sum Da[ma] [l]

¶Ex quo reuersus sum Dam. scum.

mascũ. Deinde post annos tres [m]

a ¶Propter apostolatus affectum, & vt sciret Petrus me sibi coapostolum.

ueni Ieroſolymã uidere Pe[trum]

a ¶Receptus ab eo vt verax & coapostolus, ostendit se in nullo dissentire ab apostolis, vt sufferrabant æmuli sui.

trum: & mansi apud eum die [n]

bus quindecim. Aliũ autem [o]

¶Ita constat q̃ nec ab alijs didici.

apostolorum uidi neminem,

a ¶Quia filius Ioseph, qui pater Iesu dictus est.

[f] nisi Iacobum fratrẽ dñi. [p]

A cundū habitare fratres,in vnum.Et dñs ait:
☞ Vade & dic fratribus meis.Porrò in cōmu
Matt.28.c ni oēs hoies fratres ducunt, qa ab vno pfe
nati sunt.Illos ergo fratres Christi appella-
tos,intelligite cognationis priuilegio.Fra-
trē do.Mos Iudæorū est mares ꝓpinquos
in genere appellare fres. a ¶Co.deo.Iu-
rat vt credāt, qa ꝓficit istis. Necessitate em̄
cōpulsus iurat,qa nisi hoc faceret,nō crede-
rēt ei:qb⁹ nō expedit,vt nō credāt.Et iō qa
plus est q̄ est est,nō nō:hoc qd̄ amplius est
Mat.5.f. à malo est:& si nō à malo iurātis,à malo est
nō credentis.Ideoq; nō ait Apostolus: Si qs
† hic ru- autem plus facit, malū est:sed qd̄ amplius
mor apud est à malo est.
illos erat

GLO. ORDI.

DEinde post an.qua. CAP.II.
A passiōe dñi,qñ cōuersus ad fi-
dem venit,sicut Beda sup Actus
a postolorū scribens demōstrat.
c ¶Et contu.cū illis. Hiero. Ostendit se
non habuisse securitatē euāgelij,nisi esset au
toritate Petri & aliorum roboratū.¶Aug.
Apostolus em̄ Paulus post Christi ascensio
nem de cælo vocatus,si non apostolis con-
municaret,& cū eis euāgeliū cōferret: quod
eiusdē societatis esse apparet,& illi non cre-
derēt. Sed cū cognouissent eū hoc annunciā
tem quod illi,& in eorū cōmunione & vni
tate viuentē,accedentibus etiam p eum tali
bus signis qualia & illi opabantur: ita eum
dño cōmendāte autoritatem meruit,vt ver
ba illius sic'odiantur in ecclesia,tanq; in illo
Christus(sicut ipse verissimē dixit) locutus
B audiaf.Nō ꝓ his ingt tantū rogo.s. pro di-
scipulis|qui cum illo tunc erant,sed etiā qui
futuri erāt.Quotquot enim postea crediде
runt in eū,crediderūt per verbum eorum.i.
apl̄orū.i.per euangeliū.Quisq; em̄ in Chri
stū credit,euangelio credit:qd̄ dictū est esse
verbū eorū,qa ab eis est primitus ac præci-
puē ꝑdicatū. Iam em̄ ab ipsis prędicabatur,
qñ per reuelationē Christi ipsum verbū eo
rū Paulus accepit:& per verbū hoc(& si nō
ꝓ eos)cū accepisset à deo illud,credidit Pau
lus.vñ & contulit cū illis euāgelium.& de-
xtras accepit,qa idē verbū cū eis, etsi non p
† sed priua eos habuit.Ipsa enim collatio vnam doctri
tim cū ns q nę speciē excussa omni lepræ varietate mō-
erāt i ptio: strauit.Leprosi enim quos dñs in euange-
Luc.17.d. lio curasse legit,& misisse ad sacerdotes,vt
se eis ostēderent,nō absurdē intelligunt illi
q scientiā veræ doctrinæ nō habētes,varias
doctrinas ꝓfitentur erroris. Nulla porrò
falsa doctria est q̄ nō aliq̄ vera intermisceat.
Vera ergo falsis inordinatē ꝓmixta in vna
doctrina,lepra signat,q̄ vnius corpis colo
rē diuersis locis variat atq; maculat. Vt er-
go apl̄i ꝑdicatio ab oī corruptionis lepra li
bera monstraret,cū aliis apl̄is cōtulit euan-
geliū.Aliter enim nō crederet ecclesia ei q̄
nō fuerat cū dño. ¶Separatim his nō publi-
cē,ne fidelib⁹ ex Iudæa(q putabāt legē esse
seruandā)fidei scandalū nasceret.Eo tēpore
cū venisset Petr⁹ Antiochiā,licet hoc i Acti
bus apl̄orum nō legaf,in faciem ei restitit.
d ¶Subintro.A Iudæis.Qd̄ enim infide
les per se nō poterāt,per falsos fratres mo-
liebantur,quos sub specie religionis īmise-
rāt,vt explorarēt,q̄ libertas est nobis i fide
Christi,nō vt tenerēt,sed vt aliq̄ cōtētione
ab ea in seruitutē legis redigerēt.Qd̄ si esset
veritas euangelij apud gētes non maneret,
sed oēs Iudaizarēt.& ideo hic vbi ad asserti
onē ꝑdicationis suæ conferebat,nullatenus
voluit cedere.Alibi verò vbi non obfuit,p
† per subie scandalo Iudęorū,circūcidit Timotheū. In
ctionem: his omnibus & se cōmēdat,& legē nō tenē-
dā cōprobat

¶De me.

Quæ autem scribo uobis,ec a

a ¶Omnibus patenq̄d non mentior de hoc
dico coram deo.testē deo.

ce coram deo,quia non men- a

a ¶Postquam a Petro discessi. b ¶Prędicare.

tior. Deinde uēni in partes b

a ¶Nec ecclesię me docuerunt.

Syriæ & Cilicię.Erām autem c

a ¶Præsentia corporis.

ignotus faciē eccleſijs Iudææ

¶In fide Christi.

quæ erant in Christo. Tan-

a ¶De me. ¶Quod de me audierant memo
riæ mandauerunt.

tum autem † auditum hābe- b

bant:quoniam qui perseque-

a ¶Dum in ędeis erat.

batur nos aliquāndo,nunc e-

a ¶Christi.

uangelizat fidē, quam ali- d

quando expugnabat, & in

a ¶Lucia mea conuersione, vel exemplo meo
prædicantes,in quo eis profuit vel agentes
gratias deo,qui grauissimę conuertit.
b ¶Vel clarificabant,vel magnificabant.

mē glorificabant deū. Cap.II.

b

¶Post prędicationem
Syriæ & Ciliciæ.

DEinde post an d

nos quatuor

decim, iterū

a ¶Pro sim tenęc.

ascēndi Iero- e

a ¶Qui de Iudæis. ¶Quibus hinc inde testi
bus pateret falsum esse,me aliud Gentibus,
aliud Iudæis prædicare.

solymam cum Bārnaba, as-

a ¶Qui Gentilis.

sumpto & Titō. Ascendi au- f

¶Non solum mea dispositione,sed. ¶Dei.

tem secundum reuelationem

a ¶Pro assertione prædicationis, quia inultis
erat scrupulus perturbantibus Iudæi: quem
noluit deus tollere.
b ¶Tanquam amicis & paribus.
¶Non didici tanquam a maioribus,

c & cōtuli cū illis euange- g

lium quod prædico in genti-

a ¶Propter infirmos,qui non possent omnia capere.

bus. † Seorsum autem his qui h

a ¶Cum. ¶Alicuius autoritatis.

uidebantur esse aliquid, ne k

a ¶Ne putaret inutiliter prædicasse. b ¶Prę
dicationis opus cursum appellat pro torrenti
eloquio.

fortè in uacuum currerem, l

a ¶Non solum in collatione approbatus sum.

aut cucurrissem. Sed neque l

¶Cur ergo multis vos Galathę circumcidi cum
sic vltro a gratia recedentes de lege transiitis.

Titus,qui mecum erat, cum

a ¶Rationibus eorum, sed susceptus est ab apo
stolis in societatem incircumcisus.

esset Gentilis, cōpulsus est m

¶Non est compulsus circumcidi,sed neque ad
horam in aliquo cessimus:Cur non? hic, cum
alibi, vt in circumcisione Timotheus propter
fal.fra.

circuncidi: † Sed propter n

¶Qui se fingunt amicos. ¶Sub
habitu pacis & humilitatis.

d subintroductos falsos fra- o

tres,qui subintroierūt explo

¶Aliud fingendo & aliud quærendo, vt accu
sarent libertatem nostram.

rare libertatē nostram,quam p

¶In fide Christi.

habemus in Christo Iesu,ut q

b ¶Carnalem observantiam,a qua liberi su
mus per fidem Christi.

nos in seruitūtem redigerent.

¶Q. Conuicti de lege.

e Quibus neq; ad horam cēs- r

simus † subiectioni,ut ueritas s

dā comprobat. Vel secūdū aliā literā Qui C
dā enim Latini codices nō habent:neq; qd̄
ita pōt legi.Q. Titus non est cōpulsus circū
cidi.Sed alibi:Propter falsos fratres ad ho
ram cessimus subiectioni in circūcisione Ti
mothæi.Reddit causam,ꝑueniens calūnias
quibus cōpulsus est facere qd̄ nolebat pro
scandalo Iudęorū. e ¶Neq; ad horam.
Ambr.Nec ad horā cessit,qui nunq; cessit.
☞ ꝙ si ali-

Nicolaus de Lyra.

mentis corpis. a ¶Quæ au.scri.uo.
In hoc p iuramentū asserit etiam prædicta.
b ¶Dein.ue.i par.Sy.& Cili.ad ꝑdi
candū Gētibus. c ¶Erā au.ign.fa.ec.
i.q̄ erāt i Iudęa.Et dicit:Facie.qa not⁹ erat
eis p famā,vt paret ex litera sequenti.

NICO. DE LY.

DEinde post &c.Hic CAP.II.
cōsequēter declarat secūda pars
ꝑdictæ minoris.s.ꝙ doctrina à
Paulo ꝑdicata fuit cū principali
bus apostolis discussa & approbata. & hoc
est qd̄ dicit:Deinde post an.quatu.iterū.s.à cōuersione sua. c ¶Ascē.Iero.non
ex curiositate vel leuitate. ideo sequitur:
f ¶Ascendi autem secundum reuela
tio.s.domini,ad declarationē veritatis euā
gelij.ideo sequitur: g ¶Et con.cū illis
euan.Et cōsequenter ostendit,cum quib⁹
contulerit,dicens: h ¶Seor.autem.id
est ad partē. i ¶His qui uide.aliquid
esse.q.d.non cōtuli coram communitate,
cuius maior pars est simpliciū,sed cū illis tā
tum,q erant principales & à deo instructi
s.cū Petro,Iacobo & Ioāne, vt habet.j.co
dē ca. k Ne for.i ua.cur.aut cucur.Per
ly forte,non intelligit ꝙ Apostolus dubita
ret,se aliqua minus vera vel dubia ꝑdicasse. D
quia p reuelationē dei erat certus in verita
te ꝑdicationis suæ.Sed ly forte,refertur ad
æstimationem simplicium, qui possent de
hoc dubitare,nisi cū principalibus aposto
lis hoc conciliasset. l ¶Sed neq; Titus.
Hic declarat tertia pars ꝑdictæ minoris.i.ꝙ
doctrina ab apostolo ꝑdicata steterit immo
bilis,q̄uis fuerit à falsis apostolis impugna
ta:quia conabantur inducere Gentiles ad
obseruādū legalia.Qd̄ ostēdit p hoc,ꝙ Ti
tus Gētilis veniēs cū Paulo Ierosolymam,
nō fuit cōpulsus à veris apostolis circūcidi,
cui cōmunicauerūt sicut Paulo:q̄uis ad ei⁹
circuncisionē niterent falsi apostoli.& hoc
est qd̄ dicit.Sed neq; Ti.q me.erat,cū
esset Gētilis.natione ex vtroq; parente.
m ¶Cōpul.est circū.à veteris apostolis:
sed indifferenter cōmunicauerūt ei,sicut &
mihi.Vnde & Petrus satis cito post ascēsio
nē Christi cōmunicauit Cornelio,cēturiōi
& aliis incircūcisis,qui erant cum eo indiffe
renter,sicut cum Iudæis,vt habetur,Act.x.
&.xj. n ¶Sed pro.subintrodu.q.d.nō
restiti veris apostolis nolentibus Titum cir
cuncidi,sed falsis apl̄is ad hoc conantibus.
o Qui subintro.non vocati à veris apo
stolis,sed fallaciter sub titulo fidei intraue
rūt,societatem fideliū,ad explorandū quali
ter possent fidem impugnare.ideo subdit:
p ¶Libertatē nostram,quam habe
mus.Quia per Christum liberati sumus à
iugo legis. q ¶Vt nos in seruitutem
redigerent.in obseruatione legalium:qd̄
onus importabile est,ꝙ vt dicitur Actu.xv.
r ¶Quibus neq; ad horā cessimus
subiectioni.Id est in subiectione legalium
obseruantiarum. s ¶Vt ueritas euan
gelij.per quam euacuata fuerunt legalia

Gloſ. ordi. Ad Galathas Cap. II. De Lyra

☞ q̄ ſi aliquādo ceſſit, quō nec ad horā: Cur
E etiam ꝓpter falſos fratres, ſi per ſe facturus
erat: Ceſſit ergo ꝓpter illos: qđ ꝑ ſe nō fa-
ceret: humiliās ſe legi, circūciſo Timotheo
vt dol⁹ & ſcādalū Iudæorū ceſſaret, q̄ para
ti erāt cōmouere tumultū & ſeditionē, ſi il
lū filiū Iudeæ circūciſum ſuſciper, & ep̄m
ordinaret. De filijs Græcorū nō erat ſcāda-
lū, qa epſa apſorū inde data erat, nō opor
tere eos circūcidi. ſed Iudæi credentes cir-
cūcidebāt filios ſuos, nec epſa apſorū hoc
vetuerat, nec de his aliquid ſignificauerat.
vñ nec Titus cōpulſus eſt circūcidi qui de
Græcis: ſed Timothæ⁹ fili⁹ Iudeę ꝓpter ex
Infrà.ç.a. ploratores, vt veritas euāgelij maneat. qa ī
Chriſto neq; ꝑputiū neq; circūciſio aliqd
valet, ſed fides q̄ per dilectionem operatur.
a ¶ Quales ali. Aug. Indicat ſe in legali
bus ꝑualuiſſe, ſed nihil tū ꝓfuiſſe ſibi, & iō
Galathis nō curāda ſunt legalia. Ad priora
nō recurro, qa ea q̄ modo ſūt ſufficiūt, ſed
qa q videbant eſſe aliqd, nihil cōtulerunt.
In quo apparet q̄ nō iferior illis. Vel non
accipit ꝓſonā, qa ſi ita eſſet: ego Paulus añ
ipius, cui tales nihil cōferrēt, non fuiſſem.
Vel illud nihil intereſt, ſed nihil mihi con-
†efficax tulerūt. ¶ Vel ſic. Quales & ipī aliquā
fuit, vel vi do fuerunt. Quia & ipſi pātōres & idio-
ſuā oſten tæ. b ¶ Qui uide. ali. eſſe. i. alicuius au
dit ī Petro toritatis: qa cū dño ambulauerūt, & trans-
figurationi ei⁹ interfuerūt. Videbant dico
ab his i. falſis fratrib⁹. Quia q̄ videbant
eſſe aliqd, carnalib⁹ hoīb⁹ videbātur eſſe.
Nā ipſi nō ſunt aliqd. Et ſi enim boni mi-
niſtri dei ſunt, Chriſt⁹ in illis eſt aliqd, non
ipī ꝑ ſe, Nā ſi ipſi eſſent aliqd ꝑ ſe, ſemper
F fuiſſent aliqd. c ¶ Si. & Pe. ſcir. Ita tū di
ſtributa eſt eis, vt Petr⁹ Gētib⁹ p̄dicaret ſi
eā feciſſet, & Paulus Iudæis. d ¶ Qui ei
ope. Augu. Chriſtus Paulo dedit vt mini-
ſtraret Gētibus, qui etiā Petro dederat vt
miniſtraret Iudæis. e ¶ Colū. Columna
firmamentū dicitur veritatis; quam etiam
ſapīa ędificauit. i. cōſtituit ī ſeptē colūnis, q̄
numero vel vniuerſitas p̄dicatorū, qa ſo-
let poni ꝓ vniuerſo, vel ſeptenaria opera
tio ſpiritusſancti inſinuat. f ¶ Dex. de.
Vñ & cōtulit cum illis & dextras accepit:
qa idē cū eis verbum habuit. Ipſa collatio
vnitatē doctrinæ mōſtrauit, aliter nō cre-
deret eccleſia ei, qui non fuerat cum dño.
g ¶ Vt nos ī gē. Vt eſſem prim⁹ in p̄di-
†8.diſt.c.q̄ catione gentiū, ſicut Petrus ī circūciſiōe. Et
cōtempta ſicut Apſi Petro, ita Barnabas ſibi. h ¶ Re
ſti. Qđ nō auderet, niſi ſe nō imparē ſenti-
†palam ret. ¶ Ab emulis nouę legis dicebat Paul⁹
gratię p̄dicator egregius: damnare legem
Moyſi vt ſacrilegam, nec deo mādāte ſcri-
† reprēhēſus ptā: & iō etiā ipſe Iudaizauit, oſtendēs non
eſſe eā ſacrilegā Iudeis, vt ē idololatria Gē
tib⁹: nec tū eſſe neceſſariā ſaluti. I ¶ Pri⁹
eī quā ue. q. Quidam æmulatores legis, q̄
æquo iure Chriſtum & legem venerabant
quos timens non miſcebat Gentibus. Qđ
ſi ſolū eſſet, non eſſet reprehenſibile. Sicut
& ipſe Paulus pro ſcādalo aliquādo ceſſit.
Sed in hoc erratū eſt, q̄ Gentes cogebat Iu
daizare. k ¶ Sed cū ui. Hier. ad Augu.
Paulus in Petro non potuit reprehendere
qđ ipſe fecit nec arguere ſimulationē, cui⁹
& ipſe reus erat. Sed fuit hæc reprehenſio
diſpenſatoria, non vera. Nec Petrus pecca
uit, nec Paulus procaciter arguit. Petr⁹ au
† ſimula tem fuit huius decreti autor: legem poſt
bāt vnā cū euāgelij permaneat apud uos. a
¶ De collatione refero ad commendationem: ſed
quales, quam idiotæ. ſ. fuerint ad meam cōpara-
tionem, hi qui videbātur eſſe, ab his falſis fratribus
Ab his autem, qui uidebantur b
¶ Apud vos. a ¶ Dum in lege erant antequam
eſſent apoſtoli.
a eſſe aliquid, quales aliquāndo c
a ¶ Præterea nec proſunt nec obſunt: Innuit ta-
men ſe præualuiſſe. ¶ Referre. ſ. i. non prodeſſe.
b ¶ Quia. ¶ Non detrahoillis, ſed hoc dico: Deus
per.ho.
fuerint, nihil mea intereſt. †Dē, d
a ¶ Magnam vel paruam.
us enim p̄ſonam hominis nō e
¶ Qui imperitis tribuit ſenſum, & Mihi dedit.
b accipit. Mihi autem qui uide, f
a ¶ Hoc non dicitur in contumeliam eorum.
¶ Non ſunt ſuperiores innenti, quam ego.
bantur aliquid eſſe, nihil cōtu g
a ¶ Potius. b ¶ Cōtra, ſcilicet opinionē impugnantiū.
Ierunt. Sed econtra, cum uidiſ, h i
¶ Vt fideli.
ſent, quòd creditum eſt mihi
¶ Ita principaliter.
c euangelium præputij, ſicut & k
a ¶ Per hoc videtur.
d Petro circunciſionis. Qui enim l
a ¶. i. dedit quæcunq; habet. ¶ Eligendo.
†operatus eſt Petro in apoſto-
¶ Iudæorum.
latum circunciſionis, operatus
¶ Ad meum honorem:
eſt & mihi inter Gētes: & cum m
a ¶ Quod miracula feceram, quod gentes conver
teram.
cognouiſſent grātiam quæ da- n o
¶ Qui ſemper in ſecretis cum domino fuerunt.
e & Iohannes qui uidebantur co p
a ¶ Suſtentatio totius eccleſiæ.
f lumnæ eſſe, dexteras dederunt q
¶ Signum. ¶ Ad hoc.
g mihi & Barnabæ ſocietatis, ut
¶ Iremus. a ¶ Hoc addiderunt.
nos in Gētes, ipſi autē in circun
a ¶ Ieruſalem. ¶ Qui præcia rerum ſuarum ven
ditarum ad pedes apoſtolorum poſuerant.
ciſionem: tantum ut pauperum r
a ¶ Ad opus illorum collectas faciendo. ¶ Ecce
quod nobis egebant. b ¶ Ante admonitionem
eorum.
mēmores eſſem⁹. Quod etiam t
a ¶ Non minus diligenter, q̄ illi præceperunt.
b ¶ Ipſi nihil mihi contulerunt, ſed ego Petro.
ſollicitus fui hoc ipſum facere.
† Cum autem uenisſet Cephas v
a ¶ Qui locus Gentium erat. b ¶ Non in occulto
ſed coram omnibus quibus nocebat. ¶ Bundo.
¶ In præſentia omnium.
h Antiochiam, † in faciē eius re
a ¶ Tanq; par. ¶ Quod non animadvertebat iu
dicando. ¶ Non temere, b ¶ Dignus repre-
henſione, pro alijs, non pro ſe.
ſtiti, quia † reprehenſibilis erat.
¶ Hoc modo. ¶ Iudæi.
i Prius enim quàm uenirent qui
a ¶ Ieroſolymitanæ eccleſiæ epiſcopo, b ¶ Non
habens diſcretionem in cibis.
dam à Iacobo, cū Gentibus ede
a ¶ Illi.
bat. Cum aūt uēniſſent, ſubtra-
a ¶ Latenter per aliquas occaſiones. ¶ A cibis
gentilium. b ¶ Per ſe gregem faciebat cū Iudæis.
hēbat & ſegregābat ſe, timens x
a ¶ Non cibos. ¶ Quia erant infirmi, vel, ſi firmi,
pro more ſuo ſcandalizarentur.
eos, qui ex circūciſione erāt. Et y
a ¶ Quaſi diſcerneret cibos.
† ſimulatiōi eius cōſenſerūt cæte
a ¶ Qui erant Antiochiæ b ¶ Doctor Gentium.
c ¶ A Gentibus ſubtractus.
ri Iudei, ita ut Barnabas ducereť
a ¶ Iudaicæ comeſtionis. ¶ Ego ſolus.
k ab eis in illā ſimulationē. Sed cū
uidiſſem q̄ nō rectè ambularēt
☞ Barnabas

✠ a ¶ Permaneat apud uos. ſine ad G
mixtione veteris fermenti. b ¶ Ab
his autem. Conſequenter declaratur ꝑ
ta pars ſuprapoſitæ minoris, ſcilicet quòd
doctrina Pauli per principales Apoſto-
los in nullo fuit augmentata, ſed magis
econuerſo doctrina Pauli valuit eis in tē-
porali ſubſidio. ideo dicit: Ab his autē
qui uidebantur eſſe aliquid. ſcilicet
Petro, Iacobo & Iohanne: ſupple nihil ac
cepi c ¶ Quales aliquando fue- †Ro.2.b.
runt. ſcilicet ante vocationē ſuam à Chri Eph.4.b.
ſto. tunc enim fuerunt pauperes, illiterati Col.3.d.
& ſimplices. ſicut patet ex euangelio. Pau Act.4.g.
lus autem ante vocationem ſuam fuit in Iaco.2.b.
ſtructus in lege & prophetis, & etiam po-
tens & nobilis. d ¶ Nihil mea inter
eſt. Id eſt non eſt neceſſe talia referre.
Cuius cauſa ſubdit: e ¶ Deus enim
perſonam hominis non acci. vocan-
do ad fidem vel apoſtolatum propter po-
tentiam temporalem, Nobilitatem gene-
ris vel ſcientiam, ſed plures vocauit ſim
plices & pauperes, licet aliquos à principio
literatos vocauerit, vt dictum eſt de Pau Ioh.1.g.
lo. & idem patet de Nathanaele, & Nico. Ibi.3.a.
demo. f ¶ Mihi enim qui uideba
tur aliquid eſſe. Id eſt principales Apo
ſtoli. g ¶ Nihil contulerunt. in no
tícia euangelij, vel ſubſidio temporali,
h ¶ Sed econtra. contuli eis: quod po-
ſtea magis exprimitur. i ¶ Cum ui
diſſent quod creditum eſt mihi euā
ge. præpu. i. officium apoſtolatus ad prę
dicandū euangelium Gentilib⁹. k ¶ Si
cut & Pe. cír. Id eſt officium apoſtolat⁹
ap prædicandū Iudæis. l ¶ Qui enim
operatus eſt &c. Ab eodē enim vterq;
vocatus eſt ad fidem & ad apoſtolatum.
m ¶ Et cum cognouiſſent gratiam H
quæ data eſt mihi. Hoc autem cogno-
uerunt per donum linguarum, & opera-
tionem miraculorum, & cætera dona ad
apoſtolatum neceſſaria: quę ita eminenter
erant in Paulo ſicut in iſtis. n ¶ Iaco
bus. fratrer domini. o ¶ Et Cephas:
id eſt Petrus, vt patet Ioh. ſ. f. p ¶ Vi
debantur columnæ eſſe. Id eſt princi
pales in eccleſia Iudæorum. q ¶ Dex
teras de. mihi & cæ. Modus eſt confir-
mandi fœdus amicitiæ, dando mutuo ma
nus dextras. r ¶ Tantum. ſcilicet ro
gauerunt nos. s ¶ Vt pauperum
memores eſſemus. Id eſt fidelium in Ie
ruſalem habitantium, qui venditis poſſeſ
ſionibus præcia poſuerunt ad pedes Apo Act.4.g.
ſtolorum, abrenunciantes proprietati: p
pter quod poſtea egentes indigebant per
alios credentes (qui ſic non abrenuncia-
bant in bonis temporalibus) adiuuari.
t ¶ Quod etiam ſollicitus fui hoc
ipſum facere. ſicut patet in præcedenti
bus epiſtolis. v ¶ Cum autem. Hic
conſequenter declaratur vltima pars præ
dictæ minoris. ſ. poſitæ. ſcilicet q̄ veritas
euāgelica per Paulū prædicata de ceſſatio
ne legaliū in ſinceritate ſua repoſita fuit: ab illis
q̄uis Petrus principalis Apſs aliquo mo
do palliaſſet contrariū, ſegregando ſe à cō
munione credentiū de Gentilibus, eo qđ
erant incircūciſi, ne ſcādalizaret credentes
de Iudeis: de quo⁹ reprehēdit eū manifeſtē
Paulus ad declarationē euangelicæ verita
tis. Et patet ex dictis litera, paucis exceptis
q̄ diſcutientur. x ¶ Ti. eos ſ. ſcandali
zare. y ¶ Et ſimulatio. cuius intelle † recto p
ctus poſtea explanabitur magis ad verita
tem euangelij in modo obſeruādi legalia. dē
✠ vt dicetur

Barnabat iã cõuersis multis Gẽtib⁹ venissent Antiochiã. Quidã A de Iudea dicebãt, sine lege Moysi neminẽ posse saluari tũc vtriq; de hac quæstione ascenderunt Ierusalẽ ad apostos. Petrus verò ait: Act.15.b. Deus dedit illis spm̃ sicut & nobis, & nihil discreuit inter nos & illos, fide purificans corda eorũ. Quid ergo tentatis deum, imponere iugũ, q̃ neq; nos, neq; patres nostri portare potuimus? Sed p̃ gratiam credimus saluari sicut & illi. Petrus itaq; bene sensit de abolitione legis, sed simulauit p̃ timore Iudæorũ, ne occasione gentiũ à fide recederẽt: & sic perderet suũ gregẽ. Simulauit aũt & Paulus p̃ simili metu, vtán circũcisione Timothæi: & ipse qui nutriuit comam ex voto vt Nazaræi, in Cenchris ex lege caput totõdit. Post multa etiã in Ierusalẽ consilio Iacobi & prẽsbyterorũ purificatus secundũ legem intrauit in tẽplum, & hostiã obtulit. Ecce quõ Iudæus Iudæis. ¶ Aug. verò de Gẽtibus credentes dicit legis onere liberos esse, de Iudæis legi esse subiectos, nec peccare si circuncidũt & sacrificãt, si modo spẽ salutis in eis non constituãt. Nec peccat Petrus si Iudaizat: sed q̃ Gẽtes cogit Iudaizare suo exẽplo, in quo solo Paulus eũ reprehẽdit. vt doctor gentium: vt sit reprehensio vera, non dispensatoria. ¶ Hiero. Sed si post euangeliũ bene facit q̃ Iudaizat in sacrificijs & cæteris, in hæresim labimur Cherinthi & Hebionis qui ꝓpter hoc sunt anathematizati, q̃ euangelio miscuerunt cultus legis. Qui dum volunt & Iudæi & Christiani esse, neutrum sunt. Et si tales suscipimus vt in ecclesia dei faciãt qd̃ fecerunt in synagoga sathanæ, nõ illi Christiani fient, sed nos Iudæos faciẽt. Sunt vtiq; Iudæorũ ceremoniæ oĩbus mortiferæ fidelibus. †Ro.3.c. Ro.10.a. Finis enim legis Christus. Ita lex & pro- Mat.11.b. B phetæ vsq; ad Ioannẽ. Et cõsummabo Ro.7.b. testamentũ nouũ super domũ Israel. nõ dicit populo gentiũ, sed Iudæis: vt non in vetustate literæ viuãt, sed in nouitate spũs. Nec sunt illæ ceremoniæ res indifferentes inter bonũ & malum. Si ob seruandæ sunt, salutẽ afferũt: si salutem nõ afferũt, nõ sunt obseruandæ. a ¶ Dixi Cephæ. Aug. Ipse Petrus qd̃ à Paulo fiebat vtiliter, libertate charitatis secũ, ac benigna pietate vtilitatis accepit. Atq; ita exemplũ posteris p̃buit tãto sanctius, quãto ad imitãdũ difficilius: quo nõ dedignẽtur maiores si cubi forte recti tramitẽ reliquissent, etiã à posterioribus corrigi. Laus itaq; iustæ libertatis in Paulo sanctę humilitatis ĩ Petro. Dixi Ce. vt in eo q̃ primus est discãt cæteri. ¶ Hie. Hinc discãt Galathæ Petri autoritate nõ esse Iudaizãdũ, qui in hoc reprehẽsus est. b ¶ Quõ gẽ. co. Nõ docẽtis imperio, sed cõuersatiõis exẽplo. c ¶ Nos natura. Cõmẽdata autoritate sua iã rõnibus incipit agere, q̃ carnales obseruãtiæ post Christũ nõ sunt oberuãdæ. q. d. Gẽtes nõ debẽt Iudaizare, quia nos q̃ valuimus in lege, scimus eã nõ iustificare: & ideo ea dimissa ad Christũ cõfugimus. d ¶ Nisi p̃ fidem Iesu Christi. Nõ ideo dicit ex fide, q̃ opa bona frustrẽt, cũ deus ĩ.5.b. reddat vnicuiq; secundũ opa sua: Sed qa opa sũt ex gra, nõ ex opibus gra: qa fides p̃ dilectionẽ operãs nihil operaret, nisi ipsa dilectio dei diffunderet in nobis per spiritũ sanctũ: nec ipsa fides esset in nobis, nisi deus eã daret. e ¶ Omnis caro. Nota quòd de

Nico. de Lyra.

☞ Iudęis ↩ vt dicẽt plenius. a ¶ Corã om. quia defectũ erat publicus. b ¶ Si tu cũ Iu. sis gẽ. & nõ iud ui. s. añ aduẽtũ Iudæorum. c ¶ Gẽ. co. iudai. nõ impio, sed facto: qa ex mõ se habẽdi in legalibus aliq Gẽtiles credebãt eorũ obseruationẽ necessariã ad salutẽ. Ad maiorẽ tm̃ declarationẽ huius literæ & p̃cedẽtis sciẽdũ, q̃ Hier. & Aug. videtur varia sensisse de legaliũ cessatione, maximè quo ad ceremonialia, de qb⁹ est hic sermo. Hier. em̃ distinxit duo tpa tm̃. Vnũ ante passionẽ Christi, in quo legalia habuerunt vim obligatiuã & expiatiuam suo modo: Aliud post passionẽ Christi: in quo legalia secũdũ ipm̃ statim erãt mortifera, ita q̃ seruãtes ea mortaliter peccarẽt. Et, cõsequẽter habuit dicere, q̃ Apli post passionẽ Christi nũq̃ seruauerũt ea sed m̃ veritatẽ, sed solũ q̃dã piasimulatiõe. s. ne scãdalizarẽt cõuersos de Iudęis, & aliorũ cõuersionẽ ipedirẽt. Quæ q̃dẽ simulatio nõ est sic intelligẽda, q̃ act⁹ illos

a ¶ Non quantum ad intentionem, sed. ¶ Quia per hoc peribat veritas, vt Gentes iudaizarent.

ad ueritãtem euangelij: dixi Cephę
a ¶ Quia pro his sanandis dictum est, vt omnes illius ob iurgatione sanarentur. b ¶ Qui fuit in ritu Iudaico dimisit, quod qui non fuerunt facere debuerant. c ¶ Natione & genere.

cõram omnibus: Si tũ cum Iũdæus b
a ¶ Gentilium non Iudæorum ritu. b ¶ Quia scit nihil conferre.

sis, gentiliter & nõn iudaicè uiuis,
a ¶ Quæ omnia quæ vident in re, putant necessaria saluti.

† quomodo Gẽtes cogis iudaizare? c
a ¶ Non professi. ¶ Sumus. b ¶ Peccatores quidem, sed nõ vt Gentes idololatræ & immundę.

c Nos natura Iũdæi, & non ex Gẽnti d
a ¶ Peccatores vsus est dici valde inquos, non de his qui cum fuisse ac laudabiliter viuant, nõ sunt sine peccato. b ¶ Sed tamen.

bus peccãtores. Scientes aũt quòd, e
a ¶ Quantuscunque in lege. ¶ Iudęus. b ¶ Quæ sunt de sacrificijs, & alijs legalibus. ¶ Nullo denique modo.

non iustificatur hõmo ex operibus f
a ¶ A qua creditur in Christum. b ¶ Ergo etiam nos Iudæi sicut & Gentes.

legis, nisi p̃ fidẽm Iesu Christi: & nõs g
a ¶ Opera fuit ex gratia, sed non ex operibus gratia.

in Christo Iesu credimus, ut iũstifice
a ¶ Quia ipsa prima est ex qua impetrantur cætera. b ¶ Aliquomodo.

mur ex fidẽ Christi, & nõn ex operi
a ¶ Quia Iudæi non est iustus ex lege, multo minus ex ro Ipeccator ex Gentibus.

bus legis. † Prõpter quod ex opibus
a ¶ Gentilis.

legis non iustificabitur omnis cãro.

secũdum rei veritatẽ nõ facerẽt, sed, qa nõ faciebãt illos tãq; legis C ceremonias obseruãtes. sicut si qs pelliculã mẽbri virilis abscindere nõ cã circũcisionis seruãdę, sed sanitatis recuperãdę. Sed qm̃ in decẽs videt q̃ apli, ꝓpter scãdalũ occultarẽt ea q̃ ptinẽt ad veritatẽ vitæ & doctrinæ, & q̃ simulatione vterẽtur in his quæ pertinẽt ad salutẽ fidelium: ideo conueniẽti? distinxit Aug. tria tempora. Vnum ante passionẽ Christi, in quo legalia cursum suũ habuerũt. Aliud autẽ post diuulgationẽ euãgelij, in quo legalia sunt mortua & mortifera. Tertiũ est tps̃ medium s. ã passiõe Christi vsq; ad diuulgationẽ euãgelij, in quo legalia fuerunt mortua, qa nullã vim habebãt, nec aliqs ea seruare tenebat. tm̃ nõ erãt mortifera: qa conuersi de Iudaismo poterãt illa licitè seruare, dũ, tm̃ nõ ponerẽt in eis spem, reputãtes illa sibi necessaria ad salutẽ quasi sine eis fides Christi iustificare nõ posset. Hęc aũt licẽtia seruãdi ad tps̃ legalia, fuit ex institũtu spũsancti. qa si conuersis de Iudaismo ad fidem statim fuisset inhibitus legis rit⁹, sicut cõuersis de Gẽtilitate idolatrię cult⁹, videret, q̃ lex semp̃ fuisset mala sicut idolatria, nec p̃ cõsequẽs à deo data fuisset. Illis aũt q̃ cõuertebãtur de Gẽtilitate, nõ inerat cã talis obseruãtiæ, ꝓpter quod Paul⁹ circũcidit Timotheũ ex matre Iudea natũ: Act. xvi. a. Titũ verò q̃ natus fuit ex Gẽtilibus, noluit circũcidere, vt prædictũ est. Gẽtilibus tm̃ imposita fuit ad tps̃ obseruatio aliquorũ legaliũ, vt habet Act. xv. s. q̃ abstinerẽt ab immolatis simulacrorũ & sanguine suffocato, nõ tãq; necessarijs ad salutẽ sed ad amicabilẽ societatẽ Iudęorum & D Gẽtilium adinuicẽ. Nã illo tpe Iudæi abhorrebãt ista comedere, sicut etiã frequẽter cõtingit q̃ aliqs existẽs in societate alterius, abstinet à cibis socio suo abominabilibus. Procedẽte verò tpe, cessante cã cessauit & effectus. igit Apostoli de Iudaismo cõuersi tpe intermedio. s. à passiõe Christi vsq; ad publicationẽ euãgelij, legũtur aliqñ seruasse legalia licitè modo p̃dicto. Sed cõtra hoc videt qd̃ hic dicit, q̃ Petrus fuit rep̃hẽsibilis ex tali obseruatione. Dicẽdũ, q̃ nõ peccauit ex facto, qd̃ erat sibi licitũ, vt dictum est, sed ex modo faciẽdi: quia in hoc nimiam diligẽtiam adhibebat, ne Iudæos offenderet. tta q̃ ex hoc se quebat scandalũ Gentiliũ, intantũ, qd̃ aliqui inducebant ad credẽdum, quòd talis abstinẽtia ciborũ in lege, ꝓhibitorũ esset necessaria ad salutem. Et propter hoc Paulus qui erat Gentilium Apostolus ipsum publicè reprehẽdit: & Petrus audito periculo Gentiliũ sibi acquieuit, propter quod licet peccauerit in modo obseruandi. Propter qd̃ verè reprehẽsibilis fuit, vt scribit hic Paul⁹ in scriptura catholica, in qua nihil est falsum: fuit tamẽ peccatũ veniale, quod bene fuit post confirmationem spiritus sancti in Apostolis Vnde dicit Ioh. j. canonica. j. c. Si dixerimus quia peccatũ nõ habemus, nos metipsos seducimus, & veritas in nobis non est & cæ. d ¶ Nos natura. Hic ex p̃dictis infert cõclusionem intentam. s. qd̃ legalia p̃ doctrinam euangelicã quã prædicauit sunt euacuata, nec vlterius sunt seruanda. Et primò ostendit hoc generaliter. secundò specialiter, ibi: Si enim. Circa primũ facit talem rationẽ: Iudæi per fidem Christi contentam in euãgelio iustificati dimittunt legalia. ergo Gentiles per eandẽ fidem iustificati, quales erãt Galathæ, quibus scribebat, multo magis debent dimittere. Consequẽtia patet, qa lex fuit data Iudæis, & non Gentilibus. Antecedẽs probat Apostolus per seipsum & alios apostolos, dicẽs: Nos natura Iudæi & non ex gentibus nati peccatores. i. nos q̃ sumus natione Iudæi, & non ex Gentilibus nati fuimus peccatores, supple q̃diu fuimus sub lege existentes. e ¶ Scientes autem, quia non iustificatur homo ex operibus legis. propter suam imperfectionem. f ¶ Nisi per fidem Iesu Christi. Vnde & patres veteris Testamẽti non fuerunt iustificati, nisi per fidem venturi. g ¶ Et nos in Christo Iesu credimus, ut iustificemur. Per eandem enim fidem iustificantur fideles noui Testamẽti, quia quem illi crediderunt venturum, isti credunt venisse, & redemptiõis mysterium compleuisse. Sed quia pseudo Apostoli dicebant, quòd fides Christi non iustificat sine legalium obseruatione, ideo consequenter hoc remouet, dicens:

m iij ↩ Quòd si quærẽ

E ludæis,ponit hō:de Gētib⁹,caro.Hō,ibi:Scientes aūt q̄ non &c.

☞ Caro,ibi:Propter qđ' ex ope.&c. a ¶Quod si querentes. Beda.' Si'nos reuera cognouim⁹,non posse iustificari nos, nisi transeuntes ad Christum,nunquid patitur Christus relabi nos ad id quod eramus? Quod si pateretur, profectio minister nobis esset pēti.i. prioris stat⁹ nri, sicut fuisset trāsēntib⁹ ad se,minister iusticię.Vel:Quod si q̄r. Dixi q̄ ex'opib⁹ legis nō est iusticia:qđ' si nos q̄ in lege maiores fuim⁹,inuē.su. in ea fuisse pec. q̄ inde apparet:qa quę rimus ī Christo iustificari.qa cur ī Christo q̄rerem⁹ iustificari,nisi qa ī lege nō eram⁹ iusti? Et si nos q̄ in ea pfecti eramus,fuim⁹ ex ea pctōres,'tūc lex vbicū q̄ est ministrat pctm̄.Et si lex ministrat pctm̄,tūc si Christ⁹ legem ministrat,& pctm̄;sed nō est minister pcī, ergo nec minister legis.Qđ' si forte videret,qa eā adipleuit.Sed absit,q̄ eā ministrauerit docēs,eā post passionē suā seruādā.Etsi

†Christo non est minister legis,'cur eā seruaretis? b ¶Inuē.nō opiniōe habiti,sed rōne pbati. c ¶Ego.e.p le.spūaliter intellectā. d ¶Mor.sum le.ne carnalr in ea viuā. e ¶Vt deo ui.Nō mihi,qđ' iā possum:qa cū Christo. f ¶Cōfix⁹ sum cru.i.crux Christi extinxit ī me ardorē pcti,vt iā vltra ad id nō extendar. Sed. g ¶Viuo.In virtutib⁹ vigorē bñ opandi habeo. h ¶Iā nō ego.ille pctōr.q prius erā. i ¶Sed Chri.i.nouitas Christi appareat ī me.Ad qd ergo lex? k ¶Et tra.se.Attēde,q̄ filius se metipsum tradidit vt hic dr̄.Et pr̄ eum

F tradidit.Vt alibi ait Apūs:Qui ꝓprio

Ro.8.f. filio suo non pepcit,sed ꝓ oibus nobis tradidit illū.Iudas igit̄ qd fecit?Vides, qa nō qd faciat hō cōsiderādū est,sed q̄ aio & volūtate faciat.In eodē facto iuenim⁹ deū ī q̄ inuenim⁹ Iudā.Deū bñdicimus,Iudā detestamur.bñdicim⁹ charitatē,detestamur Iudæ iniqtatē.Deus cogitauit salutē nostrā,q̄ redēpti sum⁹. Iudas cogitauit pciū,quo vēdidit dñm filī⁹ pciū q̄ dedit ꝓ nobis.Diuersa ergo intētio,diuersa facta facit:cū tñ sit vna

†Stulti res,'ex diuersis sic eā intueamur.vnum

Ps.39.b. amādū,alterū dānandū:vnū glorificandū,alterū detestandū inuenientes.

GLO. ORD.

OInsen.Verba CAP. III. irascentis.O insensati Gal.q nec se circunuētos à pseudo agnoscūt.An. quo. oc. Aug.In oculis & sensib⁹ prudētiū Christ⁹ mortē &

Osee.13.d. diabolū dānasse videt,nō ipse dānatus esse.vñ Oseas:Ero mors

Exo.7.b. tua ò mors,Et hæc est virga Moysi,q̄ versa ī serpētē, deuorauit serpētes magorū.Hic est summ⁹ sacerdos ī lege,ī cui⁹ morte q̄ sāguinē ꝓximi fuderāt ignorāter,& ob id metuētes ad ciuitatē refugij se contulerāt,absoluebant:& securi fiebant à metu.Ita morte Christi dānato supbo sal⁹ nr̄a ꝓcurata est.Qđ' insinuabat ineffabile nomē dñi scriptū in lamina summi pōtificis,q̄ erat ꝓtetragrāmaton.i.q̄tuor lr̄arū:q̄ sunt Ioth,He,Vau,Heth.i. principiū

Mal.1.c. passiōis vitę istę.Q.Ille cui⁹ iste legalis sacerdos gerit pſonā est nobis ꝓ pſonā autor & reparator vitę ꝓ Adā amissę,vñ:Qui ascendit sup̄ oc.dñs no.illi.Occasum em̄ mortis Christ⁹ ascēdit.i.triūphauit,diabolū & mortē supando.Sed oculis stultorū vr̄ cōdēnat⁹,& ī eorū sensu tm̄ crucifix⁹,vt hō ī q̄ nulla spes sit.In illis vi uit Christus,in istis est mortuus. m ¶Fascinauit. Fascinus:

☞ qñ magicis

Nicolaus de Lyra.

↬ a ¶Qđ' si q̄.iust̄.i Chri.i.i fide Christi. b ¶In.su. qđ' est si hæc fides nō iustificat absq̄ legalib⁹. c ¶Nū.Chri.pec.mi.ē. q.d.hoc ī cōueniēs sequet,ex q̄ tradidit fidē nō iustificātē. d ¶Absit.q.d.hoc patet falsū ex p̄dictis.qa.ē.,pbatū ē,q̄ doctrina euangelica ē à deo ispirata & pfecta:qđ' nō eēt,nisi iustificaret:nā ī hoc cōsistit legis pfectio. e ¶Si e.hic oñdit ꝓclarit,q̄ legalia sint a bñ ciēda sup̄ius exēplo,di.Si ei q̄ d.s.legalia q̄ docui debere re

ting. f ¶Ite.reæ.i.obseruo tāq̄ necessaria ad salutē,& alios ad hoc induco. g ¶Præ.me cō.i.facto cōfiteor me errasse: Qđ' G absit iō subdit: h ¶Ego ei ꝓ Læ.s.nouā. i ¶Le.supple veteri. k ¶Mor.sū.inq̄tū euacuat legalia,sicut dictū fuit Iere.xxxj.f. Ecce dies ve.'di.do. & feriā domui Isr̄ł & domui Iuda fœdꝰ nouū,secūdū pactū qđ' pepigi cū pr̄ib⁹ vr̄is.Per hoc em̄ q̄ dr̄:Non secūdū pactū. p. q̄ intelligit lex Mosaica, oñdit quòd ꝓ legē nouā erat euacuāda. l ¶Vt.d.ui. ꝓ Christi gr̄am iō subdit: m ¶Chri.cō.sū cru.p cōpassionē ex fide ꝓcedētē.iō sequit:'n ¶Vi.au.iā nō e.s.q̄lis fui sub lege.o ¶Vi.u.ī me Christ⁹ hītās ī me ꝓ gr̄am viuificātē.p ¶Qđ' au. nūc ui.ꝓ Christi gr̄am. q ¶In carne.i. adhuc existēs ī carne passibili. r ¶In fi. ui.fi.desi:q̄ ī resurrectiōe dabit mihi corpus īmortale. ¶Qui di.me. Ex dilectione em̄ maxīa volūtariē mortē subiit ꝓ salute nr̄a.& qa tāta gr̄a nō ē negligēda,sed veneranda,ideo subdit.i ¶Nō ab.gra. dei.i.abiectā nō reputo:qđ' tñ eēt si absq̄ legalib⁹ nō sufficeret ad salutē.iō subdit:y ¶Si e.ꝓ le.iu.supple hr̄. x ¶Ergo Chri.gr.m.ē.i.sine cā:ex q̄ sine hoc habebaī iusticia,q̄ facit hoīem dignū vita ęterna. Galathę y ò habebāt ꝓ incōueniēti,q̄ frustra fuissent ꝓmors Christi:& ꝓ cōsequēs debebāt ī cōueniēs reputare illā ex quo sequebaī.s.obseruatio legaliū iustificaret,vel esset necessaria ad salutem. ¶In ca.ij.vbi dicit in postil. Ego enim ꝓ legem.s.nouam.

ADDITIO. Hoc q̄ dr̄. Per legē legi mortu⁹ sū. secūdū gl.ītelligit q̄ ꝓ legē ve.te.spūaliter tellectā mortu⁹ sū legi,ne carnaliter in ea viuā. Vel sic:Per legē mortu⁹ sū.i.ꝓ autoritatē legis ipām dimisi.& sic ipa lex Mosaica denūciat suā dimissionē. Ad qđ' allegant ī gl.tres autoritates.Pria Deu.xviij. H d.Prophetā suscitabo tibi de medio fratrū tuorū.q̄ qdē autoritas nō ītellecta,denotat q̄ ꝓpheta.s.Christ⁹ suscitād⁹ erat, cui erat credēdū tāq̄ y o legislatori:prout planē fuit oñsum in additiōe sup̄ p̄dictū cap.Deu.& sic hr̄ q̄ alia lex à lege Mosaica erat dāda. Allegaī secūdò ad hoc ī gl.il lud Ie.xxxj.q̄ ī postil.allegaī. Tertiò allegaī illud Ps̄. Sacrificiū & oblationē noluisti,aures aūt pfecisti mihi.q̄ ad lr̄am significat,quòd sacrificia & oblatiões quę erant de pcipuis ceremonialib⁹ ve.te.nō erāt deo placita de se;vt ibidē exponit in postil. Vñ hæc tres autoritates,quarū vna accipit de libro legis,alia de prophetis,alia de psalmis,sunt satis efficaces ad ostēdendū,quòd legalia veteris testa.erāt euacuāda.

¶Dolendo. ¶Q. Non ex lege, sed ex fide iusticia est, & Christus' ex' dilectione se pro nobis tradidit. ¶Et cum hæc omnia constent,& in his instructi fuistis ¶Per increpationem commonet.

†Insensati Galathę,ʏ

a ¶Per simile,vt quod ante oculos non videatis:veritas se ingerit,& ei nō creditis. ¶Alias credere.

m qs uos fascinauit,ueritati nō obedi,z

NICO. DE LY.

CAP. III.

OInsensati Ga.Posteā Apostolus improbauit errorē de legalium obseruatione cum euāgelio ex perfectione legis euangelicæ:hic consequenter idem facit ex imperfectione legis Mosaicæ.Ista tamen diuisio non est precisa,quia in præcedentibus posita sunt aliqua de inperfectione legis Mosaicæ;& econuerso in sequentibus aliqua ponuntur de perfectione legis euangelicæ.Sed hæc diuisio accipitur secundum id quod principaliusintelligitur.Et diuiditur in duas partes.quia primò Galathas increpat. secundò, propositum declarat ,ibi:Qui ergo. Prima adhuc in duas, quia primò proponit suam interpretationē. secundò interpretationis rationem, ibi: Hoc solum. Circa primum dicit: y ¶O Insensa.Galathæ. quis uos,fascina. Id est adulando decepit. z ¶Non obedi. ue .scilicet euangelicæ:per quam legalia sunt excluſa. Licet enim Apostolus sciret eos esse deceptos per pseudo apostolos, tamen quærit,quis vos fascinauit?non ignorans,sed admirans eorū instabilitatem,sicut Gen̄.iij.b,dr̄:Adā vbi es?non ex ignorātia.Sciēdum etiā,qđ' fascinatio aliqñ accipitur pro illusiōe sensuū q̄ aliqs nō adducere ea q̄ sunt añ ipm:& sic erat de Gal.qa iniuriā ↬ Christo

☞ qñ magicis delusionibus aliter q̃dã oculis hoim oñdunt, q̃ sũt. A Dicit etiã fascin⁹ vulgo q nocet infantib⁹. Dicũt em q̃rũdã oculi visu vrẽtes, dũ & hic eorũ act⁹ fascinatio dicit: & põt fieri vt huic põ inseruiãt dæmones. Sicr & inuidia tanq̃ fascin⁹ vrit. Inuidus em nõ mõ sibi nocet, sed & his in qb⁹ aliqua bõa esse incipiũt vnde Salomõ: Fascinatio malignitatis obscurat bona. Sic f. actũ est, vt iuidi tãq̃ fascinãtes nocuerũt Galathis, nup i Christo renatis, vt ĩdem Galathę fidei stoma cho nauseãte cibum spũs euomuerunt.

Fascinus

Sap. 4. c.

† inter vos

a ¶ An. q̃rũ ocu. Veré fascinati, qa añ oculos. i. ĩ vŕa præsentia ille tãtus qui est.

b ¶ Iesus Chri. proscr. est. i. exhęredat⁹: & hoc in uobis. In alijs nõ debere tis pati, vt regnũ & hæreditatẽ suã amittere, nedũ in vobis. ¶ Vel. Ante quorum ocu. proscri. i. proscriptio ei⁹ ita fuit vobis nota, quasi añ vos esset facta, & in uo. i. in intellectib⁹ vŕis erat crucifixio vt vel sciretis quãr facta, & qd cõtulit. Pro. est. Beda. i. hæreditatẽ suã amisit vos ipos. Q. d. ãt ait crucifix⁹, põdere pnũciatiõis i digeter cũ dolore.

† prædicatione

† frustra

c ¶ Hoc so. uo. Cõmotis p icrepationẽ. ꝓbat q lex nõ est obseruãda, qa nõ ex ea, sed ex fide veniũt oĩa necessaria, spũs, iusticia, benedictio. Q. Quãuis fascinati & stulti tũ Hoc uo. à u. dis. qa hoc adeo cuidẽs est, vt & stulti docere q̃ant. Solũ si nihil aliud esset, hoc ad ꝓbandũ sufficeret, cũ cõstet, qa spi. ac. an ex opi. vbi labor quẽ nunq̃ habuistis: an ex fi. quę audi tus facilitate venit.

d ¶ An ex au. fi. Aug. Vtiq; ex fide, nõ ex opib⁹ legis. Ab Apso enim prędicata est eis fides, in qua prædicatiõe aductũ & præsentiã spũsctũ senserãt. Et est sensus: Si i illis opib⁹ legis esset sal⁹ vŕa, nõ daret vobis spũs.

B

† præuidẽs † prius remlætam nunciauit

Opa legis bipertita

ctũs, nisi circũcisis. Sed fuit dat⁹ vobis, añq̃ opa legis haberetis. Sciẽdũ, q nũc de opib⁹ maxime tractat, quæ sunt in sacramẽtis, quę nõ sunt necessaria vbi gratia fidei est. Bipertita sunt em opa legis: partim in sacris, partim in morib⁹ accipiunt. Ad sacra ptinẽt, circũcisio, sabbatũ neomenię sacrificia, & hmõi innũeræ

Deute. 5. b.

obseruatiæ. Ad mores aũt. Nõ occides, nõ mœchaberis & hmõi. In obseruãtijs, si nõ intelligant: seruit⁹ sola est. Si aũt obseruent, & intelligant: nõ mõ nihil obsunt, sed etiã prosunt: si tpi cõgruãt. Omne aũt sacramẽtũ cũ intelligit, vel ad cõtemplationẽ veritatis, vel ab bonos mores reserí. Contemplatio veritatis in solius dei dilectione, & cognitiõe fundata est. Bo-

Matt. 22. d.

ni mores in dilectione dei & proximi, in quibus duobus tota lex pendet, & pphetæ.

e ¶ Sine cã. iõ dicit: qa multa iã pro fide tolerauerãt, & in ipsis passionibus charitate timorem vicerant. Sine causa ergo tãta passi erãt, qui à charitate, quæ in eis tãta sustinuerat ad legẽ labi volebãt.

f ¶ Qui er. tri. quia vos non ex opibus quę nũq̃ habuistis accepistis spm̃, sed ex fide: ergo potestis videre, qd ego qui habui opa legis, nõ tñ p ea, sed p fidẽ accepi potestatẽ dãdi spm̃, & opandi miracula. De eo qui sub lege fuerat, põt dubitari: sed p sĩlitudinẽ istorũ liquet.

g ¶ Ad iusti. Iusticiam vocat hic pctorũ remissionẽ, & bonę vitæ obseruantiã.

h ¶ Prouí. Nõ solũ iusticia ex fide, sed & bñdictio. quia scriptura dicit: In te benedicẽtur: qd est in tuę fidei cõformitate. Et ne alio veritas: dicit Moysen sic sensisse: Pro. q. ex fi. iu. Gen. de. Prouidẽs. i. oñdẽs lõgẽ añq̃ fierẽt, puisum, hoc. s. i

i ¶ Quía ex fi. Nõ ex opib⁹.

k ¶ Prænũ. i. oñdit. Vel prænũciauit. i. ostẽdit prenũciatũ eẽ, q benedi. in æterna beatitudine.

l ¶ In te. in tuæ fidei imitatiõe.

Nicolaus de Lyra.

☞ Quicunq̃ cipio sui euãg. lu cõpulsus fuit ei⁹ diuinitatem declarare: vt dicit Hiero. in prologo super Iohãnem.

c ¶ Hoc solũ. Hic cõsequenter ponit rõnẽ duplicẽ increpationis. Sed a ibi Tanta. Circa primũ sciendũ, q in primitiua ecclesia baptizatis dabaf spũsctũs sub signo sensibili, per impositiõem manuum apsorũ, sicut patet Act. viij. & pluribus alijs locis. & sic datus fuerat Galathis ĩ fide Christi baptizatis. Nõ aũt sic dabaf obseruãtib⁹ legalia. & sic poterãt aduertere, q legalia ñ erãt ad salutẽ necessaria, nisi essent prędicto mõ fascinati. & hoc est q dicit: Hoc so. uo. à uo. di. i. audire: vt deceptio vŕa appareat ex vŕa rñsione.

† præscript⁹ fuit vel añ fuit depictus

d ¶ Ex opib⁹ le. spi. ac. si signo visibili.

e ¶ An ex au. fi. i. ex receptiõe fidei Christi per baptismũ. q. d. manifestẽ patet per effectũ, qd nõ potestis negare vos ex fide Christi recepisse. iõ cõcludit eorũ deceptionẽ di.

f ¶ Sic stul. &c. de Gẽtilitate recipientes imediate doctrinã euãgelicã, q̃ spũalis est.

g ¶ Nũc &c. sup eã volẽtes recipe legaliũ obseruationẽ: Quę dicũt iusticię carnis. Heb. ix. eo q tollebãt q̃sdã immũdicias, ex immũdorũ tactu ꝓuenientes, vt ex tactu morticini, menstruatæ & hmõi: ex quibus homo: reddebaf inhabilis ad ingressum templi.

h ¶ Tanta pas. estis. Hic ponitur sed a rõ: qa pati detrimentũ magnũ sine causa fatuũ est, sic erat de Galathis: ꝓpter qd erãt increpandi sicut fatui, & hoc est qd dicit: Tãta pas. estis. Qd exponit dupl⁹. Vno mõ de psecutiõib⁹ quas ꝓ Christo sustinuerant. i ¶ Sine cã. i. sine vtilitate ꝓ ueniẽte: imo cũ detrimẽto. Min⁹ enim dicendo plus significat. ꝓ deceptionem enim pseudo apsorũ dictæ sufferẽtiæ ꝓdiderãt meritũ, & cũ hoc incurrebãt peccatũ.

† Gen. 15. b Rom. 4. a. Iaco. 2. d.

k ¶ Si ta. si. cã. i. si pseueretis in errore. q. d. si abijciatis errorẽ, recipietis iterũ gratiã bona mortificata reuiuificã.

Diuisio

l ¶ Alio mõ exponí de expẽsis quas fecerãt ꝓ pseudo apsis: & sic passi fuerãt dãnũ in tpalib⁹ & sine vtilitate spũali: imo cũ detrimẽto bonorũ spũaliũ. & hoc videf sonare lra, cũ dicit: Tã. pas. i. plura dãna in tpalib⁹ bonis.

† Gen. 22. d

D

m ¶ Qui er. Post Galatharũ icrepationẽ, hic cõsequenter declarat Apls cessationẽ legaliũ, ꝓpter eorũ imperfectionẽ. Et diuidit in duas ptes, quia primo hoc declarat p rõnẽ. sed ò p sĩlitudinis adaptationẽ ca. se. Pria adhuc in duas: qa prio ponit rõ. sed ò soluit tacita quæstio, ibi: Quid igit. Circa primũ facit talẽ rõnẽ: Illa lex quæ nõ iustificat, nec bñdictionẽ dei cõfert, nec hæreditatẽ affert, tanq̃ imperfecta cessat aduenięte lege iustificãte. bñdictionẽ dei cõferente, & hæreditatẽ ęternã afferẽte. sed sic se habet lex Mosaica ad euãgelicã ergo &c. In hac ratione sic ꝓcedit, q supponit maiorẽ tanq̃ manifestẽ verã. Et declarat minorẽ, quãtũ ad tres ei⁹ ptes. primo prima, sed ò sed am, ibi: Prouidẽs ãt. tertio tertiã, ibi: Fratres. Primã aũt declarat. s. q lex nõ iustificat, sed fides Christi, dicens: Qui er. tri. uo. spi. s. in signo sensibili.

m ¶ Et operatur uer. in uo. i. miracula videtib⁹ vobis. de q̃ certũ est, q ipse est de⁹, qa talia fieri nõ pũt nisi virtute diuina. Facit ne hoc.

n ¶ Ex o. lex an ex au. fi. i. ex receptiõe fidei Christi. q. d. manifestẽ patet p effectũ, quòd hoc nũ ẽ ex merito legis, sed ex merito fidei, qa talia nõ fiũt seruãti⁹ legẽ, sed recipienti⁹ fidẽ. Et cõfirmat p scripturã, di.

o ¶ Sicut scriptum est. Gen. xv. b. p ¶ Cre. Abra. deo & re. ẽ ei ad iu. & sic ex fide Christi vẽturi iustificat⁹ fuit, & ñ ex opib⁹ legis, q̃ magnũ tps postea fuit data. iõ cõcludit:

q ¶ Cognos. er. qa qui ex fi. sunt. credẽtes p fidẽ Christi iustificari.

r ¶ Hi sunt fi. Abra. i. imitatores fidei suæ: & per eam iustificeti sicut & ipse.

s ¶ Prouidens aũt. Hîc declaraf sed a pars minoris. scilicet q bñdictio dei nõ hr ex lege, sed ex Christi fide: di. Prouidens aũt. i. deest deus autor scripturæ.

t ¶ Quia. ex fi. iusti. Gentes de. & nõ ex lege, vt prædictum est.

v ¶ Prænunciauit Abrahæ. Gen. xxij. añ dationẽ legis longo tpe.

x ¶ Quia benedicẽtur in te. oẽs Gẽ. qd ipletũ ẽ ĩ Christo ab Abrahã descẽdẽte sed m carnẽ: in quẽ ex oĩbus Gentib⁹ aliq credũt, & pleni⁹ implebitur circa finẽ mundi.

y ¶ Igi. qui ex fi. sunt. i. de nũero fidelium.

☞ Benedicẽtur

☞ Christo ꝓ falsos apsos ĩ prẽsentia eorũ ñ aduertebãt. iõ subdit:

a ¶ An. quo. &c. pro. est. i. condẽnat⁹ p falsos apsos, asserentes vobis, q fides ei⁹ nõ sufficit ad salutẽ sine legalib⁹: & sic condẽnãt eũ tãq̃ impotẽtẽ ad saluandũ, cũ tñ lex promittat de Christo venturo ipsum fore Saluatorẽ, vt patet p autoritatẽ. Hic precedenti ca. inducta. Lex em frequenter accipiť pro toto ve. Testa.

b ¶ Et in uo. cru. per eosdem tãq̃ homo purus. hoc em asserebãt à tpe apsorũ aliqui pseudo apli siue hęretici. ꝓpter qd Iohãnes in principio

a ¶ Quicūq; enim ex. Qđ intelligēdū est, nō de opib⁹ quæ ad E mores, sed quæ in obseruationib⁹ illis fiebāt. Prodest lex in rabulis scripta: cætera onus sunt. b ¶ Scriptum est enim. Qui ex opibus legis sūt, maledicti: qa sicut scriptū est à Moyse in Deute
Deut.21.d. ronomio: Maledictus ois hō &c. q.d. Multa præcepi quę oia nul lus implere poterit: sed in onus data sunt, & ideo oēs maledicti. In quo innuit desiderādū esse Saluatorem, q finē ponat his. & liberet nō solū ab alijs pctis: sed à maledicto legis. Cur ergo Galathę transeunt à gratia ad maledictū? c ¶ Iustificatur apud deū. Qui eum gratis colit. s. nō cupiditate appetēdi aliquid ab ipso præter
†execratio ni sunt ob noxij. ipm vel timore amittēdi. In ipso em solo, vera nostra beatitudo est, & perfecta est. d ¶ Lex aūt &c. Ex fide est iustitia & vita: sed lex non est ex fide. posset em videri, q opa legis ex fide fierēt, vt p eis sperarēt æterna: qđ nō est, sed ex timore pœnę illa seruabāt. ¶ Viuet in illis. Nō ait q fecerit eā, viuet in ea: cū p̄misisset: lex nō ex fide, vt intelligas, legē i hoc loco pro ipsis operib⁹ q̄ in illis obseruationib⁹ fiebant positā. Qui aūt viuebāt in his opibus, timebant vtiq;, si nō ea fecissent lapidationem, vel crucē, vel aliud hmōi pati. Qui ergo fecerit ea, viuet in illis: nō apud deū idest habebit præmiū, ne ista morte puniatur. Qui autem ex fide viuit: cū hinc exi-
Habacuc. 2.a. erit, tunc magis habebit præsentissimum præmiū. Non igit ex fide viuit quisquis p̄sentia q̄ vident, vel cupit vel timet: qa fides dei ad inuisibilia pertinet. f ¶ Factus pro nobis. id est reputatus non solum maledictus, sed etiam maledictū. Vel Factus ē rei veritate. Maledictus. idest mortalis. g ¶ Male. q pen. Q. Satis ad pœnam sit q̄ suspensus moriē reus: & q̄ il lic est vsq; ad vesperā. vt tunc deponat &
†Deu.21.d sepeliatur, ne si ibi sit diutius, maius sit op F probriū: & macula generi eius. ¶ Hiero. In Hebræis, & nostris nunc codicibus in Deuteronomio habetur: Maledict⁹ ē deo In antiquis tamen Hebræorum codicib⁹ nō habet nomē dei. Et puto post passionē dñi ab aliquo appositū esse vt nos qui maledictū à deo credim⁹ Christū, infamaret. Sed nō est hoc in cōtumeliādū. Quid mirum si maledictus dicit deo q̄ habet in se qđ de⁹ odit? i. reprobat & doler peccatum. s. & mortē. Male. i. mortuus: quia mors ex maledicto: Et maledictū est omne
†Heb.9.c. peccatū. Vel ipsum qđ fit, vt sequat supplicium. Vel ipsum supplicium. quod & vocat pctm: quia ex pcto fit. Male. deo: quia deus odit peccatum & mortem nostram, cum ad delendum eam misit filium suum. h ¶ Ois. etiam Christus, ne futuri hæretici negent eius veram mortem. Insipiens honorificentia Christū â maledicto qđ morti cōiunctū est sepat. Pœna ergo peccati, cum nō ex bñdictione necessario venit ex maledictione q̄ dr: Si terge-
Maledictū duplex. ritis morte moriemi. Vel maledict⁹. i. mortalis: mortalitas aūt ex pcto ē. Maledictio gemīa culpæ & pœnę. Vñ & maledicti duobus modis dicit. s. actiue & passiue. s. sed m culpā & pœnā. Nō em io q̄ maledictus, quia crucifix⁹: sed q̄ in talem inciderit reatū, vt meruerit crucifigi: quod non Christus. Et ideo licet sit reputatus, tamen non fuit maledict⁹ maledictione pœnæ, & si culpæ. i ¶ Fratres se. h. di. Q. Probaui per rationes & auctoritates, q̄ per fidem non per legem datur spiritus, iustitia, beatitudo. modo dico. i. probo idem secundum humanā cōsuetudinē. in qua q̄uis sæpe nō sit firmitas, tamē firmū est testa. i. ab homine factū suis hęredibus. Similiter Testamentum dei lex non facit irritū, sed præmittit cui factum est, idest Abrahæ, vt ex dantis, & accipientis dignitate videat incommutabilis sponsio. Et semi. idest Christo. Non q̄ ad eū fieret promissio, sed ad eum pertinebat: quia per eum promittebatur danda benedictio. Et q̄ semen illud Christus sit, non alius, no-
Genē.22.d. tat ex verbis scripturæ quæ est: In semine tuo benedicentur omnes gentes. Non dicit scriptura in seminibus. sicut faceret: si de multis vellet intelligi: sed in semine: sicut qui de vno

a ¶ Sicut Abraham benedictus est per fidem.

de sunt, benedicentur cum fidēli [a]

a ¶ Qui ex fide sunt benedicentur. ex operibus enim legis non, sed maledicentur. ¶ Et ideo non est intelligendum aliter quam supra expositum, vt dicatur, in te. in tuorum operum similitudine.

[a] Abraham. Quicunq; enim ex operi [b]

a ¶ Vt nequeāt euadere maledictū. b ¶ Trāsgressiōis.

bus legis sunt †sub mālēdicto sunt. [c]

[b] Scriptum est enim: † Maledictus [d]

a ¶ Non solum, cognouerit.

omnis homo, qui non perman/

a ¶ Non quibusdam tantum. b ¶ Quod nullus potest. vnde: Petrus: Quid tentatis imponere nobis iugum, quod nec⁹ nos nec⁹ patres nostri portare potuimus.

serit in omnibus quæ scripta sunt

a ¶ Ita. b ¶ Non modo velit, sed opere impleat.

in libro legis, ut faciāt ea. Quo/

a ¶ Ex lege est maledictio, quod aūt nō sit ex iusticia.

[c] niām autem in lege nemo iustifi/

a ¶ Et si apud homines q̄ fallūnt. b ¶ Ex verbis Abacuk.

catur apud deum, mānifestum est,

¶ Vita æterna.

[d] †quia iustus ex fide † uiuit. Lex aūt [e f]

a ¶ Vt pro futuris impletur. sed pro tēporalibus. ¶ Nil mandat credendum. ¶ Sed pro timore. b ¶ Alter plectēs.

[e] non ex hde, sed qui fecerit ea, uiuet [g h]

a ¶ Non apud deum. b ¶ Ex lege maledictio, non iusti ea, sed Christus. c ¶ Iudæos qui sub maledicto.

in illis. Christus nos redemit de [i]

a ¶ Cur ergo vos ad id tenditis?

[f] mālēdicto legis, factus pro nobis [k]

a ¶ Dum vt reus occidit. ¶ Vt Tu discipulus illius sis.

maledictū. Quia scriptum est: [l]

a ¶ Ideo reputatus est maledictus, quia suspensus. b ¶ Vere mortuus est: Omnia: vt nemo Christum excipiat.

[g] †Mālēdictus ōmnis homo, qui pen [m]

a ¶ Pro sua sceleribus, quod non Christus. b ¶ Ita nos Iudæos redemit, vt etiam in Gentibus, quæ non sub maledictio legis.

dēt in ligno, ut & in gēntibus bene/ [n]

dictio Abrahę fieret in Christo Iesu [o]

a ¶ Tandem vtiq;. b ¶ Libentitudinem quam spiritus. in aram datus promittit.

ut pollicitatiōnem spiritus accipia/ [p q]

a ¶ Non per opera.

[i] mus per fidēm. Fratres † secundum [r]

a ¶ i. humanam cōsuetudinem. b ¶ Probo illud idem.

hōminem dico, † tamen hominis [s]

a ¶ Testibus & morte testatoris. b ¶ Vt dicat non valere, non bene factum esse.

confirmātum testamentum nemo [t]

a ¶ Benedicentur &c. quod non cōuenit legalia seruātib⁹ G ideo subdit, b ¶ Quicūq; &c. Asserentes, q̄ sine illis opib⁹ non est sal⁹. c ¶ Sub ma. sunt. Quia nō possunt illa implere, propter qđ dicit Petrus Act. xv. Hoc est on⁹ quod nec⁹ nos, nec⁹ patres nostri portare potuimus. Sed contra videtur esse. Hiero. in expositione fidei. s. illos maledicendo: q dicūt pcepisse deum aliquid impossibile. Dicendum, q̄ aliquid est impossibile dupliciter. Vno mō simpliciter & absolutē. & sic loquit Hiero. Alio modo, quia non est bene possibile. sicut de lyra dicitur q̄ nō potest sonare quādo male sonat, vt dicitur. v. Mataph. & sic dicit, q̄ Iudei non poterant seruare, propter difficultatem seruandi: quia non poterāt de facili seruare. & ideo mīti erāt trāsgressores. Quod autem tales sint maledicti, probatur p scripturā Deut. xxvij. d ¶ Maledictus &c. æ. ut faciat ea. i. opera impleat: quod tamen prædicti nō faciebant. Et vlterius ad probandū, q̄ lex non iustificet infert scripturam, Abacuk. ij. dicens. e ¶ Iustus ex fide uiuit. Vita gratiæ. f ¶ Lex aūt nō est &c. Lex, tenetur hic materialiter. sicut cum dicitur: Ex ære fit statua. & pro tanto dicitur, lex non esse ex fide. quia in lege veteri nō fuerunt data præcepta de credendis. hoc enim Pertinet ad legem nouam in qua facta est explicatio credendorum, propter quod. Ro. iij. Lex vetus dicitur lex factorum, lex autē noua dicit lex fidei. Nec est per hoc intelligendum, q̄ patres veteris Testamenti fuerunt sine fide, sine qua impossibile est placere deo, Heb. xj. b. Multi enim ipsorum fuerunt sancti, & deo placentes: sed non habuerunt fidem explicitam, sicut patres noui Testamenti: in quo veritas apertē est per Christum reuelata. g ¶ Sed qui fe. scilicet legis præcepta. h ¶ Viuet &c. quia non incurret pœnam mortis quæ transgressoribus inferebatur. & ideo non dicit absolutē, viuet: sed viuet ille is: vita corporalis: vita ÿ ō spōalis daī p fidē charitate formatā. i ¶ Christ⁹ nos re. &c. i. de pœna trāsgressoribus legis debita nos absoluendo à debito seruādi eam. Et quia fecit hoc per suam passionem per quam legalia sunt euacuata. ideo subdit: k ¶ Factus, p no. &c. i. sustinēs pro nobis pœnam mortis, sed non culpā quæ mors inferebat maledictis in lege. s. per suspensionem in ligno. l ¶ Quia scri. est: Deut. xxj. m ¶ Maledict⁹ ois q pē. in li. Et quia per suam passionē meruit promissionum factarum patribus

Impossibile dupliciter dicitur.

†Deu.27.d

†viuit

Ro.10.b.

H

†Humano more loq̄r

impletionem, ideo subdit: n ¶ Vt in Gē. be. Abrahæ scilicet, p missa. o ¶ Fieret in Iesu Chri. Promissum enim erat Abrahæ q̄ in semine eius benedicerentur omnes gentes. Gen. xxij. d. quod impletum est Christo descendente ab Abraham secundū carnem. p ¶ Vt pollicitationē. i. promissionē. q ¶ Spūs ac. p fi. Quæ datur credentibus in ipsum. r ¶ Fratres. Hic declaratur tertia pars minoris supra positæ scilicet q̄ hæreditas æterna non daī per legem, sed per Christi fidem quia promissio huiⁿ hæreditatis facta fuit Abrahæ per lōgum tempus ante legis darionem, vt declaraui plenius, Gen. xv. Si igitur daretur ex lege, quæ postea data est, sequeretur q̄ promissio illa per legem fuisset irritata: ex quo non daretur ex prmissione, sed ex alia causa, hoc autem est inconueniēs dicere de diuina promissione, diuino iuramento firmata, q̄lis fuit ista, sicut pater. Genesis. xxij. vbi reperitur hæc promissio. Et additur: Per memetipsum iurauī, dicit dominus &c. Hanc autem rationem deducit Apostol⁹ diffuse, & aliquantulum intricate, dicens: Fratres secundum hominem dico. idest per factum humanum ostendendo propositum. s ¶ Tamen hominis. Quasi diceret: licet homo nihil sit respectu dei: Tamen hominis cōfirmatum Testamentum. in quo ordinat de hæreditate p filios. t ¶ Nemo spernit aut superordinat. idest immobiliter tenet. Antiquitus enim homines in suis Testamentis ordinabant de successione hæreditatis, & adhuc fit in aliquibus terris

vult in

Abrahę di.

☞ vult intelligi, vt illud vnū est Christ⁹. dicit Aplūs. Nō em̄ pōt iuA niri alius q oēs gētes bñdixerit. a ¶ Hoc aūt di. Hoc promisit deus Abrahæ, hoc aūt testamētū cōfirmatū p iuramēta dico & affirmo, q̄ lex nō facit irritū, de q̄ nō esset hoc putādū: qa data est, tantum ad tp̄s: qa post multū tp̄s à ꝓmissione facta Abrahę, lex data est. de qua si esset bñdictio, hoīes illi⁹ tp̄is Abrahā Isaac & Iacob, nō eā haburssent. b ¶ Lex nō fa. ir. i. falsum: qd̄ faceret, si p eā daret bñdictio. Promissio em̄ illa nō dixit, q̄ p legē, sed p semē. Qd̄ si p legē bñdictio, frustra semini ꝓmisit, & frustra semen ipsum venit. Lex nō facit irritū, q̄ iā valeret ad euacuandā ꝓmissionē: q̄ esset falsa, & deus mēdax. Euacuaret. Nam si ex lege datur hæreditas. i. æterna beatitudo, tunc nō ex eo, q̄ ꝓmissio dixit (destruit cōseqūns) sed ex ꝓmissione dat: qđ i ꝓte oñdit: qa Abrahæ, de q̄ cōstat, q̄ sine lege fuit dedit de⁹ p repromissionē. i. p Christū sæpe ꝓmissum. c ¶ Quid igi. lex? Au. in libro retractationū. Olim cū exponerē hoc capl̄m ita distinguēdū putaui, vt interrogatio esset: Quid igit? Ac deide eēt rnsio: Lex ꝓpter trās. &c. Q? qdē nō abhorret à v̄o: sed melior mihi videtur ista distinctio, vt interrogatio sit: Quid igit? lex? Et iferat rnsio ꝓpt̄ transg. &c. Q. q̄nquidē lex nō ē ad iusticiā, vel ad bt̄itudinē: q̄ ergo est ei⁹ vtilitas? Cur à deo data? Deinde ne frustra videatur data, cur data sit, explanat di. Lex posita est in medio ꝓpt̄ transg. &c. d ¶ Propter trās. po. est lex. Posita est in medio, inter ꝓmissionē & semē: cui facta est ꝓmissio. i. inter Abrahā & Christū, vt ppm̄ dei erudiret sub timore dei: vt dign⁹ fieret excipe ꝓmissionē q̄ ē Christus. Vel ꝓpter trāsgressiōes. i. vt hō superbè, de suis viribꝰ fidēs acciperet prę-
B ceptaī qbꝰ deficiēs: & factꝰ p̄uaricator liberatorē saluatorem q̄ requireret. Data est ergo lex ad domandā hoīs superbiā, eiusq̄ ꝑdendā infirmitatē. Data est etiā duris in flagellum. Data est etiā in signum futurorum vt futura figuris attestaretur. Ecce quatuor causas datæ legis breuiter distinctas, quę in epistola ad Romanos plenius explicantur. vbi dicitur: Lex subintrauit &c. e ¶ Ordinata per ange. Lex dico ordinata per angelos. i. Moysen, & alios ministros dei, vl̄ ministerio angelorū hominibus data, in quib⁹ angelus erat vtiq̄ pater & filiꝰ & sp̄ūs. Aliq̄n sine vlla distinctione personæ deꝰ per illos figurabatur. Et nota q̄ nō air data, sed ordinata: quasi ordinabiliter data inter tēpus naturalis legis. de qua conuicti sunt, quod iuuare non potuit & tempus gratiæ anteq̄ de lege conuincendi erant: qui ergo nūc eā reducit, cōtra ordinē angelorū facit. ¶ Magno dei consilio factum est, vt post hoīs casum ilico lex non daretur vel dei filiꝰ mitteretur. Nisi em̄ hoīs superbia prius expiret arbitrii sui libertati sufficiētiā arrogaret, & legem supfluę datam, & dei filium frustra venisse iudicaret. Itē nisi prius lex scripta daret, per quā quid posset ꝓbaret, Christi aduētū supfluū iudicaret. Ne igitur homo detrahendi vel murmurandi occasionem haberet, reliquit eum deꝰ prius in libertate arbitrij, in lege naturali: vt sic vires naturæ suæ cognosceret. vbi cum deficeret videns sibi liberum arbitrium, non sufficere ad iusticiam: nec sic se humiliauit ad poscendam gratiam, sed superbe legem scriptam legi naturæ adiunctam sibi sufficere putans clamabat: Non deest qui impleat, sed deest qui iubeat. Vt igitur & de ipsa conuinceretur antequam filium mitteret legem dedit, quæ partim morbum detexit, non consumpsit. Qua data inualuit morbus, & aucta est infirmitas: non legis, sed naturæ vitio, & diaboli instantia: vt ita cognita vtriusq̄ legis insufficientia, & sua infirmitate clamaret ad medicum, & quæreret gratiæ auxilium. & ita factum est. Multiplicatis enim infirmitatibus, postea accelerauerunt ad medicum, qui veniens in forma serui sanauit vulnera hominis languidi. Hic est Samaritanus ille qui ad vulneratū, q̄ inciderat in latrones appropiauit, atq̄ vulnera eius alligauit: quę sacerdos & Leuita immisericorditer ptrāsierant. i. lex vet⁹ & sacerdotiū: qa lex neminē ad pfectum ducit. Hic est Elisæus, ille q̄ misit baculū, ad suscitādū filiū Sunamitis, per quē cum ille nō surgeret, tādē venit ipse Elisæus, cōtraxit se, & coaptauit puero mortuo, & surrexit mortuus. Hic etiā est angelus ille in cuius descensu mouebat aqua, & sanabat vn⁹. Hic est oīpotens sermo, q̄ à regalib⁹ sedib⁹ venit dū mediū silētium tenerent omnia. Primū silentiū fuit ante legē, sed m sub lege, tertiū erit in gloria, Primū ignorātia languoris. sed m desperatio curationis. tertium adeptio sanitatis. Ante legē nāq̄ homo morbū suū nō agnoscebat. ideoq̄ silebat nec quærebat remedium. Vt autem lex subintrauit, & oſtēdit languidis vulnera sua, mox ruptū est silētiū, & cœperūt ęgri poscere remediū. Sed p opa legis vbi nō est salus, sanari volētes, quod quærebant inuenire nequibāt. Tandē cōsiderans hō neminē p legē posse saluari vel iustificari, quasi p diuturnos clamores fatigatus, & desperās rursum loqui cessauit: & subsecutū est sed m silētiū. Tunc ergo oīpotens sermo patris, à regalib⁹ sedibus forma serui indut⁹ in mundū venit: Samaritanus ad vulneratū appropiauit, angelus magni consilij ad piscinam descēdit, Elisæus ad suscitandum mortuū accessit. i. summi regis filius de consessu patris ad tolerandā mortē passionis, de æqualitate maiestatis ad patibulum crucis, de sede regali ad officinā peccati, de lumīe cęli ad tenebras mundi, vel inferni venit. & veniens locut⁹ est pacē, dedit gr̄am, proposuit misericordiā, ꝓmisit veniā. & ita rupto silētio cęperunt ægri pura fide ac vera cōfessiōe. q̄si magnis clamorib⁹ flagitare remediū, & accelerare ad medicum: p quē vulnera sanarent, morbus curaret: Recepta ergo sanitate, & donata futuræ immortalitatis felicitate nihil vltrà restabit petēdū. Et tūc erit tertiū bt̄m silentiū. f ¶ In ma. In ptāe Christi, vt staret dū vellet vl̄ cessaret: ergo cōtra eū facitis qui eū destruxit. ¶ Vl̄ i ma. me. Et qa media D tor ē iter duo extrema videret: vl̄ q̄ Christus nō esset deꝰ, vel q̄ duo dn̄ essent. Ad qd̄ respōdet, & si mediator nō est vn⁹, sed duarū extremitatū, tū ☞ est deus.

a ¶ Vt aliter de rebus illis disponat, sed est in autoritate omnium: ¶ Similiter. ¶ Quem non falleret deus.

† spernit aut superordinat. Abrahæ [a]

a ¶ Pluraliter. ¶ Quia frequenter idem. i. æterna beatitudo promissa est. b ¶ Christo.

dictæ sunt promissiones, & semini [b]

¶ Abrahæ.

eius. Non dicit, & seminibus, quasi in multis: sed quasi in uno, & semini tuo, qui est Christus. Hoc autem [c]
dico testamentum † confirmatum

¶ A promissione facta Abrahæ.

à deo* quæ post quadringentos & [d]

a ¶ Non infirmat promissiones lex, sed q̄ futura & quando futura significat.

triginta annos facta est lex, nōn irritum facit † ad euacuandas pro- [e]

a Ex operibus legis.

missiones. Nam si ex lege hæredi- [g]

a ¶ Excluditur promissio, & frustratur Abraham.
b ¶ De quo non est dubium, quin habeat.

tas, iā nōn ex promissione. Abrahæ [h i]

a ¶ Per idem.

autem per repromissionem dona- [k]

a ¶ Vel vt faceret transgredi, vt optaretur medicus. ¶ Vel vt tmore cederent transgredi, vt quādoque idem facerent voluntate.

c [d] uit deus. Quid igitur lex? Propter [l m]

a ¶ Et ideo iam non est tenenda.

transgressionem posita est, donec [n]

a ¶ De quo.

ueniret semen, cui repromisit, [o]

a ¶ Deus. ¶ Quod per eum benedicerentur omnes gentes: contra quem facit qui legem reducit.

e [f] rat, ordinata per angelos in manu [p q]

C Iohan. 5. a. Sap. 18. c. Silentium triplex

† ante comprobatum

† reijcit

verga Christum

† vt abrogaret

Quatuor causæ legis datæ

Quare lex non auia data, vl̄ Christ⁹ venerit

Luc. 10. ¶

Hebr. 7. c. 4. Reg. 4. ſ.

Nicolaus de Lyra

a ¶ Abrahæ dictæ sunt promissio. s. diuinæ p modū testamenti firmatæ, vt postea patebit. ideo sunt firmæ. b ¶ Et semini eius. scilicet Christo, in quo impletæ sunt, & nō i alio. ideo dicitur semini in singulari. c ¶ Hoc autem dico testamentū confir. i. ꝓmissiones illæ per modū testamēti sunt cōfirmatæ, qa iuramēto diuino. d ¶ Quæ post qua. & tri. an. Construenda est sic litera: Lex quæ post quadringentos, & triginta annos à tp̄e promissionis factę Abrahæ. e ¶ Facta est. i. data in mōte Sinai. f ¶ Nō irritū fa. &c. i. nō euacuat ꝓmissionē Abrahæ factā quasi irritā: qd̄ tñ faceret, si daret ex lege, iō subdit: g ¶ Nā si ex lege hæ. supple dat. h ¶ Iā non ex ꝓmiſ. quia datur ex alia causa. i ¶ Abrahæ autem per. re. firmam: k ¶ Donauit de. ergo nō ex lege. l ¶ Quid igi. lex. Hic cōseqūnt Aplūs rndet tacitæ quæstiōi. Ex hoc em̄, q̄ Aplūs dixit, q̄ ex lege nō est iusticia, nec bñdictio, nec hæreditatis cōsecutio, sed p fidē, q̄ fuit etiā ī patrib⁹ añ legē: ideo posset aliqs quærere: ad qd lex Mosaica fuit data, quia videtur hoc fuisse frustra. & hoc est quod dicitur: Quid igitur lex. i. ad quid fuit vtilis? m ¶ Propter trās. Hic respondet ad quęstionē ostēdens triplicē legis vtilitatē. Prima est. Punitio peccatorū: qa in lege determinant certæ & graues pœnæ pro determinatis peccatis: quarū terrore cohibebant hoīes à pctis vsq̄ ad tp̄s legis euāgelicę, q̄ est lex amoris. & hoc est quod dicitur: Propter transgres. scilicet puniendā & reprimendā. n ¶ Posita est lex do. ueni. i. Christus de semine Abrahæ. o ¶ Cui repromisse. i. in quo cōplendæ erāt ꝓmissiones diuinæ. Consequēter redit Apostolus ad ostendendum qualiter sit lex data, dicens p ¶ Ordinata per ange. Nō enim fuit data immediate à deo, sed per angelū, vt habet Act. vij. e. de Moyse. Hic est q fuit in ecclesia in solitudine cum angelo, qui loquebat ei ī mōte Sinai, qa tñ ille angelus in pſona dei loquebat, frequenter noīatur deus in Exodo. q ¶ In manu mediatoris. Id est in potestate Christi ad immutandū eam pro voluntate sua tanq̄ dns eius. Vnde dicitur Matthæi. xij. a. Dominus est filius hominis, etiam sabbathi. ☞ Mediator

Gloſ. ordi. Ad Galathas Cap. III. De Lyra

☞ eſt deꝰ vnꝰ cũ deo patre ꝑ diuinã naturã, cui med at per hũanam.
E a ¶ Media. Lex quã habet mediator, Iudæorũ tm̃ ẽ: ſed tm̃ ipſe mediator nõ ẽ tm̃ vniꝰ ppm̃. i. Iudęorũ q legẽ habuerũt, ſed & Gẽtiliũ. & iõ nõ quæratis legẽ. vt habeatis mediatorẽ. Mediator nõ eſt vniꝰ, ſed tm̃ ẽ vnꝰ: ſufficiẽs ad oẽs recõciliãdos deo, qa deꝰ & iõ aliud nõ adiũgatis. Medi. aũt unius

Christus quõ media eor

nõ eſt. Aug. Sed duorũ, qa duos pplos diſcordes pacificauit in ſe lapide angulari: hinc numerũ deorũ: inde ritꝰ legis auferens per quæ diſcordabant: condẽs duos in ſe. Sed ſcd'm iſtos Chriſtꝰ nõ eſt arbiter duorũ, q inducti in legẽ de duobus fecerũt vnũ ppm̃, & vniꝰ ppm̃ nullus eſt mediator. Deus aũt unus eſt: Hoc dicit, ne Chriſtum (qui ſecundum quod homo mediator eſt) prædicando deum vni deo cõtrarium prædicare videret: qa ipſe hõ iuxta quod deus cum patre vnus eſt: pater enim & filius vnus eſt deus. ¶ Aug. Si filius dei in naturali æqualitate patris maneret, nec ſe exinaniret formã ſerui accipiens, non eſſet mediator dei & hoĩm, qa ipſa trinitas vnꝰ deus eſt, eadẽ in tribus. ſ. in patre & filio & ſpũſancto deitatis æternitate & æqualitate cõſtãte. Si ergo Chriſtꝰ vnã tm̃ habet naturã, vñ mediꝰ etiã? qa niſi talẽ dederis iter deũ & hoĩes, q ita ſit mediꝰ, vt deꝰ ſit ꝓpter diuinitatẽ, & hõ ꝓpter humanitatis naturã, quõ humana recõcilientꝰ diuinis nõ oſtendis. Nã ipſe veniens prius in ſeipſo humana diuinis ſociauit ꝓ vtriuſq; naturæ cõionem, in vna eadẽq; ꝑſona. deinde oẽs fideles patri reconciliauit deo, dũ ſanati ſunt ab impietate ſuperbię quicũq; humilitatẽ Chriſti credẽdo dilexerũt, & diligendo imitati ſunt. b ¶ Lex ergo ad. Qñ

► ex fide

F quidẽ lex eſt ꝓpter tranſgreſſionẽ, ergo eſt contra ꝓmiſſa, vt ꝑ eã impleat aliter quã ꝓmiſſum eſt. Nõ qa ex lege non eſt vita æterna beatitudo: qa ſi inde eſſet vita, tũc & iuſticia: ſed nõ eſt ex ea iuſtitia. Et hoc eſt: c ¶ Sed concluſit oĩa.

†29. q. 2. in prin. De cõiu. ſeruo. c. 1. Rom. 11. d.

Iudæos omnino clauſit ſub peccati dominio lex ipſa. Vel oſtẽdit oẽs homines clauſos ſub peccato. Sed conclu. ſcri. Idẽ qd' ad Romanos: Concluſit deꝰ oĩa in iniuſticia, vt omniũ miſereat. Notis peccatis ꝑ legẽ, cõcluſi ſunt, vt ſe excuſare nõ poſſint, ſed quærãt miſericordiã. Sed concluſit ſcriptu. & cid eſt oſtendit omnes homines concluſos eſſe ſub peccato. Data eſt enim lex, non vt peccatum auferret, ſed vt ſub peccato omnia concluſa oſtenderet. Data eſt, vt ægrum de morbo conuinceret, qui ſibi ſanus videbatur: vt peccata demonſtrarentur, non auferentur. Data eſt, vt inueniret ſe homo, non vt morbus ſanaretur: ſed in præuaricatione morbo creſcente medicus requireretur. Qui ergo negat ægritudinem ſuam, ſuperfluum iudicat Saluatorem. ergo & in natura noſtra creatorem laudemus, & propter vitium quod nobis inflictum eſt, Saluatorem quæramus. d ¶ Prius quam. (Quod ergo poſt.) e ¶ Veniret fides. Spontanea, quam nullum meritum aduocauit. f ¶ Cuſtodiebamur. Nõ liberi, ſed ſerui. g ¶ Cõcluſi. Vt ſic aſſueti, duceremur. h ¶ In eam. id eſt tam bonam fidem. i ¶ Quæ. Tempore Chriſti erat. k ¶ Reuelanda. Vbi multa aperta ſunt quæ prius obſcura. Ecce honor legis: quia cuſtodiuit vt pædagogus: ſed hoc non magnum eſt, quia puerorum eſt, non adultorum. l ¶ Pædagogus noſter fuit in Chriſto Ieſu. Inſtitutione Chriſti: qui ideo inſtituit, vt ſic venientes ad fidem quaſi pueri ad perfectionem, iuſtificemur. Vel in Chriſto id eſt in exequendis præceptis Chriſti. m ¶ Omnes enim filij dei eſtis per fidem. Nos Iudæi tempore fidei pædagogum deſeruimus: quia omnes vos Gentiles, qui non habuiſtis legem, eſtis filij. Quod ergo veſtro exemplo deſervos uimus, accipitis? Quaſi diceret: Non debetis hoc facere. n ¶ In Chriſto Ieſu. in inſtitutione Chriſti, & ad ſimilitudinem mortis eius. o ¶ Induiſtis: Id eſt conformes ei facti eſtis, quod eſt vobis honor & contra æſtus protectio. Quod autem Chriſtus indumentum ſit, alibi Apoſtolus aperte dicens: G

☞ Induite

Nicolaus de Lyra.

☞ a ¶ Mediator autem unius non eſt. Sed duorum extremorum quę cõiungit. Eſt enim Chriſtus mediator dei & hominum reconcilians homines deo patri. Sed quia vnum extremum eſt ſimpliciter indiuiſibile ſcilicet deus ideo ſubditur. b ¶ Deus autem unus eſt. Homines autem multi: faciunt tamen vnum extremũ per vnitatem fidei. c ¶ Lex ergo aduerſus promiſſa dei. Hic ponitur ſecunda vtilitas, quæ eſt hominum concluſio ſub peccato: quia lex ꝛ. cognitam peccatum oſtendebat, nec tamen gratiam iuſtificantem conferebat, & ſic homines mouebantur ad deſiderandum aduentum Chriſti per quem erant iuſtificãdi. Dicit ergo Apoſtolus interrogatiuè: Lex ergo aduerſus promiſſa dei? q. d. Non quia ſic deus irritaret ſe ipſum. Nec valet, ſi obĩciatur de lege noua à deo data, quæ tamen euacuat veterem, quia non ſic euacuatur per nouam quin maneat in aliquo melioris. ſ. in re figurata, quæ melior eſt ipſa figura. ſic autem non eſt in propoſito, quia dei promiſſa de iuſtificatione, & hæreditatis conſecutione nõ figurabant legẽ, ſed magis econuerſo: quia lex figurabat † ad Chriſt impletionem promiſſionum. d ¶ Sic ſum enim data eſſet lex quę poſſet &c. Iuſticia infuſa, quæ facit dignum vita æterna. e ¶ Vere ex lege eſſet iuſtícia. Et non ex promiſſione Abrahæ facta: & ſic per legẽ eſſet irritata. f ¶ Sed cõcluſit. id eſt lex Moyſi, q̃ eſt lex ſcripta. † eo quod g ¶ Oĩa ſub peccõ. Inquantũ peccatũ crediſtis oſtendebat nec mũdabat. h ¶ Vt promiſſio. De iuſtificatione, & per conſequẽs de hęreditatis cõſecutiõe. i ¶ Ex fide Ieſu Chriſti. i. ꝑ fidẽ eiꝰ. k ¶ Da quæretur creden. Fide formata, quæ tendere facit in deũ. l ¶ Prius autẽ. Hic ponitur tertia vtilitas quæ eſt introductio hoĩm ad fidẽ Chriſti: ad quam lex vetus fuit quædã diſpoſitio, inquantũ lex illa fuit figura nouæ legis. & torꝰ ille ſtatus noui Teſtamenti fuit figuratiuus

† Rom. 4. c. quõ De cõ. dis. H

ſ. Cori. x. c. Omnia in figura contingebant illis. Figura verò ducit, licet imperfectè in cognitionem rei figuratæ. Et hoc eſt quod dicit: Prius autem quam ueniret fides. ſcilicet reuelata & explicita in euangelio. m ¶ Sub lege cuſtodiebamur. ſcilicet per cultum vnius veri dei. n ¶ Concluſi in eam fidem, quæ reuelanda erat. Eſt enim eadem fides in nouo & veteri Teſtamento, ſed in veteri erat implicita, & figuris velata: in nouo verò eſt explicita, & reuelata. Ex quo concludit: o ¶ Itaque lex pædagogus noſter fuit in Chriſto: Id eſt diſponens ad Chriſtum: ſicut pædagogus diſponit puerum ad virtutem tempore futuro habendam. ideo ſubditur: p ¶ Vt ex fide. ſcilicet reuelata. q ¶ Iuſtificemur. iuſticia infuſa. r ¶ At ubi uenit fides: id eſt tempus fidei reuelatæ. s ¶ Iam non ſumus ſub pædagogo. id eſt ſub obſeruationibus legalibus, ſicut puer aduemente ætate adulta iam non eſt ſub pædagogi diſciplina, ſed ſuperioris doctrina. Et eadem ratione aduenientę euangelio ceſſant legalia: & ſicut in naturalibus ceſſat diſpoſitio ad introductionem formæ, ideo ſubdit Apoſtolus. t ¶ Omnes enim filij dei eſtis per fidem in Chriſto Ieſu. Adoptiui per fidem charitate formatam. v ¶ Quicunque in Chriſto baptizati eſtis Chriſtum induiſtis. id eſt ei conformes facti eſtis. & ſic non eſtis in ſtatu puerili imperfecto: ſed perfecto quantum ad gratiam & virtutem. Nec in hoc eſt diſtinctio ratione nationis, conditionis, aut ſexus. ideo ſubdit: Non eſt Iudæus neque Græcus, non ſeruus neque liber, non eſt maſculus neque fœmina.

x ¶ Omnes enim uos unũ eſtis. i. incorporati ſibi ꝑ fidem

☞ Ergo Abrahæ

§ Qui deus & homo inter deum & hominem.

a mediatoris. Mediator autem unius a
b non eſt: deus autem unus eſt. Lex er b c
a § Non eſt inimica promiſſionis, ſed confirmat eam.
go aduerſus promiſſa dei? Abſit. Si d
enim data eſſet lex, quæ poſſet uiui
a § Non ſolum ex opinione. b § Sed cum hoc non ſit, potius condemnat, & ſub peccato concludit.
c ficare, uerè ex lege eſſet iuſtícia. † Sed e f
a § i. lex manens & ſcripta. vel quæ non dat ſpiritum vificantem. § Sed tantum eſt ſcriptura.
concluſit ſcriptũra omnia ſub pecca t
a § Cur ergo data? b § Lex data eſt. vt gratia quæreret. § Ideo deus ſic diſpoſuit, vi hominꝫ, nota ſua & legit infirmitate accelerarẽt ad gratiam, & credendo promiſſa conſequerentur.
to, ůt prõmiſſio † ex fide Ieſu Chriſti h i
§ Lex concluſit ſub peccato, ſed tamen fuit vtilis.
d daretur credentibus. Prius autem k l
a § Onere legis, vel inuin. b § Non liberi, ſed ſerui.
e f quàm ueniret fides, ſub lege cuſtõ, m
a § Quaſi in ergaſtulis. ſeruire coacti.
g diebamur, cõcluſi in eam fidem, n
a § Quia occulta in antiquis. b § Quia lex cuſtodiebat ad fidem: Itaq;. c § Pueros ab illicitis reprimis: & ad recta dirigens timore pœnarũ.
i k l quæ reuelanda erat. Itaq; lex pædã o
gogus noſter fuit † in Chriſto Ieſu,
a § Quandiu fuimus rudes, lex erat pædagogus. p
ut ex fide iuſtificemur. At ubi uenit q r
a § Mox vel in hac vita hoc bonũ habemꝰ, & maius in futuro. b § i. occaſione quæ non eſt neceſſaria liberis.
fides, iã non ſumus ſub pædãgo, s
a § Ente. § Vnum & idem cum eo, non natura ſed charitatis copula.
m go. Omnes enim filij dei eſtis † per fi t
a § Per fidem eſtis in Chriſto: inde. Quicunq;. i. cuiuſcq; condicionis vel ſexus.
n dẽ in Chriſto Ieſu. † Quicũq; enim v
in Chriſto baptizati eſtis, Chriſtum
a § In quo Chriſto: id eſt in cuius fide.
o induiſtis, † Nõ eſt Iudæus neq; Græ
§ Propter nihil horum aliquis dignior eſt, ideo nemo Iudaizet. quaſi per hoc ſit dignior.
cus: nõ ſeruus neq; liber, nõ eſt maſ x
§ Nihil horum eſt in Chriſto, quia. Omnes vos Gentiles.
culus neq; fœmina. Omnes enim

Induite vos dñm nr̃m Iesum Christum. ¶Augu. de baptismo.
A Induūt ãt hoīes Christū: Aliq̃ vsq; ad pceptionẽ sacramẽti. Aliq̃ etiã vsq; ad vitę sc̃ificationẽ. Et illud primũ bonis & malis est cõe. Hoc alterũ ỹ ò ,ppriũ ẽ bonorũ. a ¶Ergo Abra. se. estis. Hiero. ꝫ. Semẽ Abrahæ dic̃t est Christ⁹: vbi legit q; ,pmissiones dictæ sunt Abrahę, & semini ei⁹. Hic ãt se mẽ Abrahæ dicti sũt filꝫ Christi. i. oẽs credentes. Vere q̃dies Christ⁹ nominat semẽ Abrahæ corporalr sentiẽdũ ẽ: q; ex ei⁹ stirpe generet: Quotiẽs aūt nos qui credimus in eũ dicimur semẽ Abrahæ, tũc spũalr semen fidei accipere debemus

GLOS. ORDI.

CAP. IIII.

DIco aūt quãto. Mõ vos Gẽtiles & nos Iudæi sum⁹ Christi, & semen Abrahę & hæredes sed olim nos Iudæi sub lege sicut hr̃s futur⁹, & à pre subsitut⁹. Ecce, iterꝫ q̃re lex nõ ẽ tenẽda. c ¶Vsq; ad p. Postq̃ eñ adult⁹, libertatẽ sui & suorũ habet. Alioqn iure exhęreditaf. Lex fuit pedagog⁹: qa timore cõpssit & p̃ceptis dei seruire coegit. Fuit tutor & actor Iudæis, q̃s de⁹ hęredes istituit: dũ p uuli cognitiõe dei & viribus resistẽdi peccatis. Quo tpe erãt etiã serui legalib⁹ pœnis à malis territi, ,pmissiõib⁹ incitati, nec sui dñabaf, sed vitia, nec suorũ. i. hæreditatis æternę: cũ horũ tñ eẽnt dñi à deo istituti. His fuit lex tutoris loco, dũ cõtra maligno rũ spũũ ipugnatiões, & Gẽtiliũ psuasiões q; ad idololatriã traherẽt, illos defẽdebat, admonẽdo increpando, aliquãdo puniẽdo. Aeterna bona illis cõseruauit: qm̃ ex illis multos Christ⁹ ab inferno liberauit. Fuit actor, quia cũm eorũ apud deũ egit, dũ p sacrificia & expiationẽ deũ eis placauit. & hoc vsq; ad tps pfinitũ. i.
B vsq; ad aduẽtũ Christi i q̃ cõstituit de⁹, vt pfectꝫ & liberi fierẽt, & hæreditatẽ obtinerẽt, alioqn exhæreditarẽt. d ¶Sub ele. Amb. In elementis neomenias, i. dest lunares dies. & sabbatũ significat, nõ q; in elementis sperarẽt vt pagani, sed in his deum venerabantur.

Nicolaus de Lyra.

Mundi.

a ¶Et Abrahæ se. estis. Sicut Christus est semẽ ei⁹. b ¶Secũdũ ,pmissi. sibi factã. c ¶Hære. regni cælestis. In ,pmissione eñ Abrahæ facta de ,pmissionis terra, intelligitur principalr terra viuentiũ ,pmissa, prout Gen̄. xv. plenius declarauī.

¶In ca. iij. vbi dicit in postilla. Lex aūt non est ex fide.

ADDI. Quod hic dicit Apostol⁹: Lex aūt nõ ẽ ex fide. nõ videt rectè exponẽdũ q; hoc q; in ve. le. non fuerũt data p̃cepta de credendis, vt in postil. dr̃. Nã in lege. ve. manifestè danť p̃cepta de credendis, vt cũ dr̃. Deu. vj. a. Audi Isr̃l de⁹ tu⁹ vn⁹ est. In q̃ p̃cepto dei vnitas exp̃sse p̃cipit credẽda, Sicr ibidẽ trinitas apud verè intelligẽtes iplicite credẽda p̃cipit. Sicr cũ dr̃ Deu. xviij. c. Prophetã suscitabo. qd̃ intelligit ad ĩam de Christo, vt dictum est in ſpce. additione. ibi subiũgit. Ipm audite. i. credite. i q̃ manifestè mãdat, q; credat Christo tũc vẽturo. & hoc est qd̃ dicit in euangelio Io. v. g. Si credereris Moysi credere. for. & mihi. q. d. Moyses mãdauit vt credatis mihi q; ỹificat ex p̃dicta auctoritate. & sic manifestũ est, q; in le. ve. fuerũt data p̃cepta de credẽdis. ¶Nec valet dicere q; fides antiquorũ nõ erat explicita: qa fides iplicita manifestũ est, q; est fides: & iõ cũ dr̃: Iust⁹ ex fide viuit, itelligẽdũ est de fide simplr sumpta siue explicita, siue iplicita, put cõgruit diuersis p sonis & tpib⁹. Vñ verba Apli hoc loco sic videt itelligẽda. Vult eñ Apls ,pbare, q; in le. ve. s. in opib⁹ ve. le. nẽo iustificat apud deũ. qd̃ itelligit de iustitia q̃ hõ ẽ dign⁹ vita æterna. Qd̃ ,pbat ex hoc qd̃ Abacuk dicit iust⁹ ex fide viuit. nõ addẽs nec assignãs aliquod op⁹ exteri⁹ factũ. Ex q̃ patet, q; iustitia iustificãs ẽ ex sola fide. s. formata etiã sine aliquo ope exteriori. Sed in lege videt attribui vita nõ fidei sed factis. vt cũ dr̃: Qui fecerit ea viuet in illis. qd̃ itelligit qualitercũq; etiã faciat sine fide; & hoc est qd̃ dicit Apls: Lex autẽ nõ ẽ ex fide. i. nõ ,pmittit vitã ex fide, sed ex opib⁹ legis. Qd̃ videt cõtra p̃dictã autoritatẽ Abacuk. Ad quãcõtrarietatẽ tollẽdã oportet dicere, q; Abacuk loquit de vita æterna, q̃ ẽ vita simplr, q̃ hr̃ p fidẽ formatã etiã sine extrisecis opib⁹: & hoc sonat ỹba cũ dicit: Iust⁹ ex fide sua viuit: Alia ỹ ò auctoritas loqt̃ de vita scd̃m qd. s. de euasione à lapidatiõe seu occisiõe vel aliqd hmõi, q; i lege dabãtur transgressoribus.

Non differentes in aliquo.

uos unum estis in Christo Iesu. Si

¶Q. vos estis in Christo. a ¶i. iusti per fidem, sicut fuit Abraham. & si semen Abrahæ estis: quid ergo plus Iudæis estimihi.

a autem uos Christi, ergo Abrahæ se-

a ¶i. secundum fidem Christi repromissi: non secundum carnales observantias.

men estis, secundum promissionem b

a ¶Dico vos semen Abrahæ esse: & ideo. ¶Regni. c

hæredes.

Cap. IIII.

Dico autẽ quanto tem d

a ¶Ætate & scientia.

pore hęres parũulus

¶Cogitur nullam potestatem habet.

est, nihil differt à ser

a ¶Quamuis. ¶Futurus.

uo, cũm sit dominus omniũ: sed sub e

a ¶Qui eum contra hostes defendat. b ¶Qui pro eo causas agant & moresius informẽt. c ¶Determinatum.

c tutorib⁹ & f actorib⁹ est, usq; ad prę- h

a ¶In quo libertas sit & suorum sibi datur.

finitum tempus à patre, ¶Ita & nos i

a ¶Cognitione dei & viribus. b ¶Sub lege, quæ est prima institutio ad fidem & iustitiam.

d cum essemus pãruuli, sub e elemẽtis k l

trãsgressorib⁹ & iõ nõ dicit: Qui fecerit ea, viuet simplr, sed viuet C ĩ illis. s. erit secur⁹ à morte cõminata in illis præceptis. Vñ ex præ dictis duab⁹ autoritatib⁹ ad inuicẽ cõsideratis probat notabiliter suũ ,ppositũ, vt dictũ ẽ. ¶Sed circa prędicta ñ vr̃ prætermittẽda quædã autoritas thalmudica, quæ manifeste cõsonat dictis Apli ſ. dictus q̃ hr̃ in li. q dr̃ Macoth, vbi qdã doctor noie rabi Cãblai, ponit q; sexcẽta &. xiij. p̃cepta data sũt Moysi: qd̃ itelligit nũerãdo scd̃m eos oĩa prędicta q̃ in pẽtateucho cõtinẽt, tã affirmatiua q̃ negatiua & addit vltra: Venit Dauid & cõstituit p̃dicta oĩa p̃cepta sup. xiij. Psal. xiij. a. Dñe qs ha. i ta. t. &c. & subdit. Qui ĩgredit sine ma. & ope. iust. &c. i q̃ Psal. xj. cõditiones numerãt. j scd̃m p̃dictũ doctorẽ regũt & sufficiũt ad illũ q hitare habet ĩ taberna culo dei. s. i vita btã. cõsequẽnt dicit ille doctor: Venit Isa. & cõstituit ea. s. alla p̃cepta Mosaica oĩa sup sex di. Isa. xxxiij. c. Ambulãs iustitijs, & loq̃ns eq̃tates, & subdit Ipse excelsa hitabit. i q̃ auctoritate ponũt sex cõditiões q̃ regũt & sufficiũt ad hitãdũ i excelsis. i. i cælestib⁹. Cõsequẽnt dicit ille doctor, Venit Micheas & cõstituit ea. s. p̃dicta p̃cepta super tribus di. Mich. vj. c. Hõ qd̃ ẽ bonũ tibi, & qd̃ de⁹ petit à te, nisi facere iudiciũ, & diligere misericordiã, & honeste ãbulare cũ deo tuo ĩ qb⁹ trib⁹ Micheas reduxit oĩa p̃cepta. ꝫ. dicta. Cõsequẽnter ille doctor dicit: Rursũ Isaias cõstituit †24. 3. c. omnia p̃cepta in duob⁹ di. Isa. lvj. a. Custodite iudiciũ, & facite iustitiã, qa ,ppinquabit quidam ỹ ebionite, qua ẽ sal⁹ nr̃a vt apparear. Et sic i illis duobus scd̃m eũ cõcludũt oĩa ad salutẽ ptinẽtia Cõsequẽnt dicit ille doctor: Vẽit abacuk & cõstituit ea sup vnũ tm̃, Aba. ij. a. Iustus ex fide sua vi. patet ergo ex dictis istis doctoris a prio ad vltimũ cõsideratis, q; oĩa p̃cepta Mosaicæ legis in sola fide consistunt. sic q; habens rectam fidem. s. formatam viuet scilicet vita æterna, etiam sine alijs operibus exterioribus, quæ in lege Mosaica p̃cipiũtur: Quod valde consonat sentẽtiæ Apli, licet forte ille q dixit nõ plenè itelligeret ỹba sua ,ppria. Cõtigit ei sæpe alijs ,pphetare nesciẽtes, vt patet de Caipha.

REPLI. In ca. iij. epłæ ad Galathas vbi dr̃, Lex non est ex fide. postill⁹ dicit fidem esse credẽdorũ: lex aūt est factorũ. iõ dicit in ve. le. nõ fuisse data p̃cepta de credẽdis, sed solũ de agẽdis. Bur. obijcit p hoc qd̃ dicit: Audi Isr̃l de⁹ tu⁹ vn⁹ ẽ: Qd̃ est manifestũ p̃ceptũ de vnitate dei credẽda. Oppositũ aūt huius assumpti oñdit Bur. ꝫ. Exo. ij. a magna sua digressiõe quã fecit cõtra Iudæos, asserẽtes, q; primũ p̃ceptũ est de credẽda vnitate dei, cũ dr̃: Ego dñs de⁹ tu⁹. Cõtra q̃s sicut dicit Bur. ñ oportuit dare alicui qd̃ p̃ceptũ de hoc q; ẽ credere deũ, vl credere deo, cũ hoc supponebaf ad p̃cepta decalogi tãq; p se notũ ei q habet fidẽ. & iõ ñ indiget ,pmulgatiõe accepta i susiõe fidei. vt prima scd̃ę. q. car. iij. in rũsiõe primi argumẽti: Et de hoc itelligit illd̃ ad Heb. xj. b. A ccedẽtẽ ad deũ op. cre. &c, vñ mãifestũ est i hoc qd̃ dr̃: Dñs de⁹ tu⁹ est vn⁹ nihil p̃cipit eis, sed solũ itimaf qs ẽ q loq̃baf. s. do. de. & c. Hęc oĩa Bur. vñ patet q; cõtradicit sibijpi: & fortassis odiũ q̃ ferebaf i postil latorẽ, nõ sinebat eũ hic & alibi cõtradictionẽ euitare.

NICO. DE LY. Cap. IIII.

DIco au. Postq̃ Apls declarauit cessationẽ legaliũ p rõnẽ hic cõsequẽter idẽ facit p sibitudinẽ. Et diuidit ĩ duas ptes scd̃m duas sibitudines, scd̃a ibi: Dicite mihi. Pria adhuc in duas, qa prio ponit & adaptat primã sibitudinẽ, secũdo arguit Galatharũ igratitudinẽ, ibi: Sed tũc qdẽ. Hęc aūt pria sibitudo accipit ex hũana cõsuetudine, q̃ filꝫ tenet seruire. sicut seru⁹ q̃diu puulus est, fact⁹ aūt adult⁹ liberatus ab illis modis seruilib⁹. stat⁹ aūt legis, fuit q̃si stat⁹ puerilis, vt. ꝫ. dictũ est iõ fuit ibi seruitus sub mstis ob seruãtijs legalib⁹, à qb⁹ liberamus in no. Te. in q̃ est stat⁹ questiõis viri pfecti. & hoc est qd̃ dr̃: d ¶Dico au. i. pbo p sibitudinem. e ¶Quã. t. &c. ni. i statu vitę & subiectiõis mõ. f ¶Cũ s. d. vt i potẽtia ,ppinq̃. g ¶Sed s. &c. ipm castigãtib⁹ & reprimẽtib⁹ sicut seruũ. h ¶Vsq; i. vsq; ad ętatẽ adultã. i ¶Ita &. s. ludęi. k ¶Cũ. j. i statu ve. Te. l ¶Sub e. sub legalib⁹ obseruantijs. Quę dicũt elemẽta. i. lrę, qa sicut ĩ addiscẽdo puer incipit ab istis elemẽtis: vt sciat ea noĩare & distinguere; pcedẽte ỹ ò tpe dimissa hac occupatiõe circa sciẽtias occupat, ita legales obseruatię fuerũt q̃dã figurę disponẽtes ad Christũ, vt dictũ ẽ, ,ppt qd̃ ĩ ei⁹ aduẽtũ sũt dimissę. iõ subdit:

At vbi

Gloſ ordi. Ad Galathas Cap. IIII. De Lyra

a ¶ Mundi. Augu. Quia lex non cæleſtia, ſed terrena promitte-
E bat: vel tranſitoria, vt mūdus. Vel in elemēt̄is ſunt neomeniæ, i.
lunares dies & ſabbatum. b ¶ Ve. pleni. tp̄is .i. poſtq̄ totum
ſpaciū illud fuit adimpletum, quo lex durare debuit, tunc miſit
deus. Plenitudo tp̄is. Sciebat quādo venire deberet, vel etiam
pati &c. Nō eſt em̄ hora eius vel nr̄a, niſi
volutas ei⁹. Añ tm̄ longa ſeries p̄conū p̄-
mittenda erat. c ¶ Miſit deus filiū.
Ioh.16.f. Vñ: Ego inqt à p̄re exiui, & veni in hunc
Ibi.1.a. mūdū. Et tm̄ de illo dicit euangeliſta Io-
† Impletū hannes: In mūdo erat, & mūdus p ipſum
fuit tēpus. fa. eſt, & mundus eū non co. Deinde con
iungit: In propria venit. Illuc ergo miſ⁹
eſt, vbi erat. Vnde & illud prophęta di-
Hie.23.a. cit. Cælum & terram ego impleo. Quæ-
rendum eſt ergo, quomodo intelligatur
iſta miſſio. Si tamen ſobriè de dei filio,
†adoptiōe quæ digna ſunt opinemur. Ideo miſſum
intelligere debemus, quia ex illo incōp-
henſibili inenarrabiliq̄ ſecreto maieſta
tis, p̄fundę dedit ſe cōprehendēdū menti
bus nr̄is dei y̆ bū, non ſolū cū ſe exinani⁹
ret, ſed etiā cū hītaret in nobis, ſicut ſcri⁹
2.Co.6.d. ptū eſt. Qm̄ inhabi. in illis. d ¶ Ex mu
lie. Vſus Hebræę locutionis, mīeres di-
cit nō corruptas, ſed fœminas. e ¶ Fa-
ctū ſub le. Vt appareat circūciſus quaſi
fili⁹ Abrahæ cui p̄miſſ⁹ erat, ſignū hūs
eius cui p̄miſſus fuerat, in quo ipleta eſt
circūciſio: & iō ſignū iam ceſſet. Credidit
em̄ Abrahā ſe habiturū filiū, i quo bndi
cerētur oēs gētes. qd' iā factū credimus.
f ¶ Vt adopti. fi. r. i. participes eſſem⁹
diuinæ gloriæ. Sicut enim ipſe natura p
ticipat, ita ad ſuā videndā nos adoptat.
F Hinc enim adoptionē recipimus, q̄ ille
vnicus dei filius non dedignatus eſt ptici
pationē nr̄ę nature: factus ex muliere, vt
non ſolū vnigenit⁹ eſſet, ſed etiā prioge⁹
†magis aūt nitus in multis fratrib⁹ fieret. Adoptio-
nē aūt dicit, vt diſtinctē intelligam⁹ vni
cū dei filiū. Nos em̄ bnficio & dignatiōe
filij dei ſumus: ille natura ē fili⁹, q hoc eſt
qd' pater. ¶ Aug. contra Fauſtū. Vnicū
enim filium deus habet quem genuit de ſubſtantia ſua: Nos
aūt non de ſubſtantia ſua genuit. Creatura enim ipſi⁹ ſumus: quā
non genuit, ſed fecit. Et ideo vt fratres Chriſti ſcd'm nr̄m modū fa
ceret adoptauit. Iſte itaq̄ mod⁹ quo nos de⁹ cū iā eſſem⁹ ab ipſo
Ioh.1.b. non nati, ſed conditi & inſtituti, verbo ſuo & gr̄a ſua genuit: vt fi
lij eius eſſemus, adoptio vocatur. vnde: Dedit eis po. fi. dei fi. &c.
g ¶ Recipere. dixit, non acciperem⁹ vt ſignificaret nos hoc ami
ſiſſe in Adam, ex quo mortales ſum⁹. h ¶ Miſit de⁹. Amb. Vt
enim probaremus adoptati eſſe à deo in filios, ſpiritum ſuum de⁹
dit nobis, qui ſignum patris oſtendat in filios: vt quia nos hoc nō
auderemus dicere infirmitate & indignitate noſtra, ſuggerat vt au
deamus dicere. i ¶ Spiritū fi. Nota ſpiritū etiā eſſe filij. Et nota
etiam hic trinitatem. Aug. ſup Io. Si forſitan aliquis q̄rat, vtrum
& à filio p̄cedat ſpūſanctus. Filius enim ſoli⁹ p̄ris eſt fili⁹, & p̄r ſoli
us filij eſt pater. Spūs aūt ſc̄tūs nō eſt vni⁹ eorū ſpūs, ſed amborū.
Math.10.c. vnde dñs ait, Spiritus patris veſtri qui loquit̄ in vobis. Et Ap̄s
ait hic: Miſit de⁹ ſpiritū fi. ſui. Et multa alia ſunt teſtimonia, qui-
bus euidenter oñditur, & patris & filij eſſe ſpiritū, qui in trinitate
Iohā.4.d. dicitur ſpūſc̄tus. Nec ob aliud æſtimo ip̄m p̄priè vocari ſpiritū
ſanctum, cum etiam ſi de ſingulis iterrogemur, nō poſſum⁹ patrē
& filium dicere, niſi ſpiritū, qm̄ ſpūs eſt deus. Qd' ergo cōiter vocā
tur & ſinguli, hoc, p̄priè vocari oportuit eū, qui non eſt vn⁹ eorū,
ſed in quo cōitas apparet amborū. Cur ergo nō credamus, q̄ etiā
de filio, p̄cedat ſpiritusſanctus, cū filij quoq̄ ip̄e ſit ſpūs? Si em̄ ab
Iohā.20.f. eo non p̄cederet, nō poſt reſurrectionē, ſe repūtās diſcipulis inſuf
flaſſet, dicens: Accipite ſpiritūſanctū. Quid, em̄ aliud ſignificauit il
la inſufflatio, niſi q̄ procedat ſpiritusſanctus de ipſo? Ad hoc etiā
Mar.5.c. pertiner, quod ait de muliere fluxum patiente: Tetigit me aliquis
ego enim ſenſi virtutem de me exiſſe. Nam virtutis nomine ſpiri
Luc.1.d. tumſanctū ex eo clarū eſt appellari: quod Mariæ angelus dixit:
Ibi.24.g. Et virtus altiſſimi obūbrabit tibi. Et dominus, p̄mittens diſcipu-
lis, ait: Sedete hic donec induamini virtute ex alto. Spiritū fi. ſui.
Hic eſt virtus q̄ de illo exibat, & ſanabat omnes. Dicit tamē ipſe
filius à patre illum, p̄cedere: quia ad eū ſolet referre: & qd' ip̄i⁹ eſt,

a ¶ Tum territi minis. tum capti blandiciis.
[a] mundi eramus ſeruientes. Atubi [a]
a ¶ Id eſt poſtq̄ tempus p̄cedens adimpletum eſt, vel quia in eo plene ſpiritus dona dantur. b ¶ Fecit vtilibi tem hominibus.
[b c] †uenit plenitudo tēporis, miſit deus [b c]
a ¶ Etiam.
[d e] filium ſuum factum ex muliere, fa [d]
a ¶ Sub onere legis ſicut ſub aliis pœnis. b ¶ Non vt ab ea expiaretur, ſed vt ab ea liberaret: ſicut a pœnis.
[f] ctū ſub lege, ut eos qui ſub lege erāt [e]
a ¶ Id eſt bona quæ per gratiam dantur, per quæ ſunt filij. ¶ Sicut participat noſtra natura ita ad ſuam nos adoptat.
[f g] redimeret, ut †adoptionē filiorum [g]
a ¶ Nō ſolum nos Iudæi qui credimus filij, ſed & vos Gentiles. quod probat effectus, quia miſit.
[h i] reciperemus. Quoniam autem eſtis [h i]
a ¶ Pater. b ¶ Quem etiam filium mittit. ¶ Qui probat vos eſſe filios.
[k] filij dei, miſit deus ſpiritum filij ſui [k]
a ¶ Tam Iudæorum quam Gentilium. b ¶ Qui facit eclamare, quod nunquā præſumeremur, niſi ſpiritus doceret.
[l m] in corda veſtra clamantem: †abba [l m]
a ¶ Quia ſpirit⁹ clamat in vobis, pater. b ¶ A tpe gratię. [n]
[o] pater. Itaq̄ iam non eſt ſeruus, ſed [o]
¶ A tpe Chriſti. ¶ Aliquis noſtrum qui in Chriſtum credimus vt olim. a ¶ Ex dilectione ſeruiens: b ¶ In futuro. c ¶ Per operationem dei.
[p q] filius. Quod ſi filius, & hæres †per [p q]
a ¶ Modo filij: Sed. b ¶ Quando infideles. c ¶ Et ita erat aliqua excuſatio.
[r s] deum. Sed tunc quidem ignorātes [r s]
a ¶ Sut, ſed opinione hominum.
[t] deum, his qui natura non ſunt dij, [t]
a ¶ Cū aperta veritas, b ¶ Et ita grauiꝰ peccatis q̄ olim. [v x]
[y] ſeruiebatis. Nunc autem cum cō- [v x]
a ¶ Quod non a vobis, ſed potius gratia dei approbati & amati. [y]
[z] gnoueritis deum, imō cogniti eſtis [z]
a ¶ A fide. b ¶ Vt ante confeſſionem.
[a] à deo: quō conuertimini iterum ad [a]

de quo & ipſe eſt, ſicut alibi. Mea doctrina non eſt mea, ſed ei⁹ qui G
miſit me. A quo habet filius, vt ſit deus: Eſt em̄ de deo deus, ab illo Ioh.7.a.
habet, vt & de illo procedat ſpūſanctus. k ¶ Clamantē. Hiero.
Notandum q̄ clamor in ſcripturis non magnæ vocis emiſſio, ſed
ſcientiæ intelligatur, & intētionis magnitudo. l ¶ Abba p. Elegan-
ter duo verba idē ſignificatia poſuit
propter vniuerſum populū qui de Iudæ-
is & gentib⁹ in vnitatē fidei vocatus eſt
vt Hebræorū verbū ad Hebræos, Græcū
ad gētes p̄tineat. Vtriuſq̄ aūt y̆ bi eadē
ſignificatio ad eiuſdē fidei ſpirituſq̄ vni
tatem. m ¶ Qui na nō ſūt. Amb. Vnā
dei veri eſſe naturā oñdit .ſ. patris & filij
& ſpūſanctī. Quid aūt eſt, natura deū eē
niſi verū deū eſſe. vñ alibi Ap̄s: Conuer t. Pet. 2.d.
ſi eſtis ſeruire deo viuo & y̆o. n ¶ Im-
mo cogni. eſtis. Hoc genere locutio-
nis frequenter vtitur ſcriptura, vnde: Sic Pſal. 62.a.
in ſancto apparui tibi, vt viderem vir
tutem tuam & gloriam tuam ideſt vidi
ſū me, vt viderem te. Cognoſcit nos
deus

Nicolaus de Lyra.

a ¶ Atubi ue. ple. tēporis .i. tp̄us † Rom. 2.
Chriſti in quo data eſt plenitudo ſpūſan
cti. Vel aliter: b ¶ Plenitu. tēporis .i.
impletio tp̄is p̄teriti à deo patre diſpoſi-
ti. c ¶ Miſit de⁹ fi. ſuū fa. ex mulie.
quantum ad corp⁹ ſumptū de virgine.
d ¶ Factū ſub lege. quia voluit lega- † Dei per
lia ſeruare. e ¶ Vt eos q ſub le. erant. Chriſtum
legalibus obſeruantijs obligati. f ¶ Re H
dimeret: per ſuā paſſionē, per quā ob-
tulit dictā obligationem. g ¶ Vt ado-
ptionē filiorū .ſ. dei. h ¶ Recipere-
mus. per Chriſtū qui eſt eius filius natu-
ralis. Et hanc filiationē declarat cōſequē
ter per effectū dicens: i ¶ Quoniā au-
eſtis filij .i. vt hęc filiatio monſtraretur.
k ¶ Miſit deus ſpi. filij ſui .i. ſpiri
tum ſanctum. qui dicitur ſpiritus filij, ſi-
cut & patris eo q̄ procedit ab vtroque.
l ¶ In corda veſtra clamantem. per gratiæ infuſionem.
m ¶ Clamantem. ideſt clama e facientem per confeſſionem
fidei. Romanorum. x. b. Corde enim creditur ad iuſticiam, ore
aūt confeſſio fit ad ſalutē. ¶ Vel aliter: Clamantē .i. per ſignum
ſenſibile oſtendentem, ſicut Genē. iiij. b. dicitur: Vox ſanguinis fra
tris tui Abel clamat ad me de terra. In primitiua em̄ eccleſia bapti
zatis dabatur ſpiritusſanctus in ſigno ſenſibili ſignificante gratiā
infuſam menti: & per conſequēs filiationē adoptiuā, & paternita
tem ſibi correſpōdentē. n ¶ Abba pater. Confitēdo deū patrē
Et ponunt hic duæ dictiones idē ſignificātes: Prima Hebraica vel
pot⁹ Syriaca: tamē ea cōmuniter vtunt Hebræi: quia lingua Syra
& Hebræa ſunt propinquæ. Secunda Græca: licet ea vtētur latini:
ad ſignificandū q̄ de⁹ pater cōuerſos de Iudaiſmo, & gētilitate ad
fidē vniret in fidei cōfeſſione. Et ex dictis infert concluſionem, di-
o Itaq̄ iam non eſt ſeruus ſed filius. ſcilicet quicunq̄ con
fiteatur fideliter deum patrem. p ¶ Quod ſi filius. Per ado-
ptionem. q ¶ Et hæres per deum. Ipſum adoptantem, fi-
lio enim adoptiuo debetur aliqua pars hereditaris ſecundum le-
ges. r ¶ Sed tunc quidem. Hic arguit Galatharum ingrati-
tudinem. Per filiationem enim dei adoptiuam erant liberati à ſer-
uitute legis vt prædictum eſt: & ideo magna erat ingratitudo
hanc ſeruitutem recipere tanquam dei donum eſſet inſufficiens
ad ſalutem: & erat maior ingratitudo in gentibus conuerſis de
idololatria: quia ſic non erant nutriti in obſeruantijs legalibus, ſi-
cut fuerant conuerſi de Iudæis. ideo dicitur. Sed tunc quidem.
ſcilicet ante conuerſionem veſtram. s ¶ Ignorantes deum.
Verum t ¶ His qui natura non ſunt dij. Sed ſolum fictione
hominum, cuiuſmodi ſunt idola. v ¶ Seruie. Colendo ipſa.
x ¶ Nūc au. Poſt veſtrā cōuerſionē. y ¶ Cū cogno. de. per
fidem. z ¶ Immo cogniti eſtis à deo: Qui vocauit vos per
ſuam gratiam. a ¶ Quomodo conuertimini iterum ad
infir. & egena elementa? id eſt ad legales obſeruantias: Quæ
dicuntur elementa ratione prædicta & infirma & egena: quia nō
iuſtificabant, nec gratiam continebant, ſicut faciunt ſacramenta
nouæ legis

nos deus. i, cognitionem sui nobis pstat. Non enim à nobis est, q
A nouimus eū. ab eterno quidē nouit: sed tunc cognoscere dicit, qñ
vt cognoscaē facit. a ¶ Infirma, Vere lex: quia pfecte nō iustifi-
cat. b ¶ Egena. quia q̄tū iuuat, nō per se, sed respectu gr̄æ facit.
b ¶ Egena elemēta dicunt qua sui inuicē egent ad regendum
mūdū. c ¶ Dies. Vt, hodie non est ali
quid incipiēdū. d ¶ Menses. Qui cur
sus lunæ pserutantes dicunt, tali luna nō
est aliqd inchoandū. e ¶ Tempora
Vt cum dicunt modo est initium veris
f ¶ Et annos. cum dicunt, nouus an-
frursum ab initio nus est. Sed nulla debet suspicio esse ha-
rum rerum. quia prospere potest cede-
re quidquid sim pliciter sub dei deuo-
tione fit. Dupliciter erāt subuersi. vt ad
legem & pristinos errores conuerteren
tur: Dies obseruatis. Non putaretur
de vobis a deo graue, nisi Aps diceret: g ¶ Ti-
ne frustra meo uos, ne si. Hoc obseruant qui cer
Cōtra ma- tis diebus, mensibus vel annis volunt
thematicos vel nolunt inchoare: quasi fausta, vel in
fausta sint tempora. Dies obseruatis.
Culpantur qui constellationes sequun
tur, non qui naturales effect⁹ elemento
rum nouerunt in siderū ordinatissima
cōuersione, vt scilicet tempestate nō na
uigent: autūno nō seminent. De q̄bus
Gene. 1. b. cum cōderentur dicit in Genesi: Et sn fi-
gnis sint & tēporibus & diebus & an
nis. Menses. vt Neomenias. Tempo.
egressionis de Aegypto, Annos. Septi
per patimē tū mei, qđ mos & septiæ decadis septimū, quem
erat in car- post captiuitatē reuersi in Ieruslē pro
ne quinquagesimo qui iubile⁹ dicitur ob
seruauerunt. ¶ Hiero. Dies. vt deci-
mam mēsis primi vsq; ad quartamdeci
B mam, qua agnus immolabatur, & à de-
cimaquarta vsq; ad vicesimā primā eiusd
dem mēsis, quādo azima comedebatur
Septem etiam septimanas quas ritu Iu
daico computant Israelitici & penthe
costen seruant, nec nō & clangorem tu
barum primo mensis septimi. Decī-
ma etiam eiusdem mensis expiationem
Quæ est & ieiuniū, & in quindecimo Scœnophe
giam. Menses. Vt Neomenias. Men-
ses etiā custodiunt qui primum & septi
mum mēsem obseruāt. Et annos. septi
mos. Puto equidē hoc de septīo remis-
sionis anno dici, & de quinquagesimo,
qui ab illis iubileus dicitur quē Iudæi
aliquādo suo ordine seruare nequiue-
runt captiuitate pressi. Qua soluta pro
eo septimū annum septimæ decadis co
luerūt. Qui potest intelligi. Vel sexage
simus septimus annus, quo indulta est
eis à Cyro & Dario licentia redeūdi de
Babylonia. Vnde completis annis septuaginta redierunt: Vel
potius septuagesimus septimus, quem reuersi in Ieruslem pro
quinquagesimo qui iubileus dr̄, obseruarunt. h ¶ Esto. si. e.
Quia & ego qui legem habui, sum mō sine lege sicut vos, & de-
betis esse sicut ego, quia Obse. uos. i ¶ Quia & e. si. uos. Hō
qui de errore correctus, & ita vos potestis corrigi. k ¶ Fratres
obse. Aspere correctos recreat per bene gesta. l ¶ Nihil me.
Excusat: quia pseudo dixerant Paulum Galathis inimicum, nec
voluisse eos docere, quod in alijs ecclesijs prædicabat. m ¶ Ten
tationem uestram. Tentari enim sunt, cū tribulationem secū-
dum carnem pateretur Apostolus: vtrum, timore desererent eū,
an charitate amplecterentur. n ¶ Vbi est er. Admirans opus
eorum spirituale commendat, vt hoc intuentes in timorem car-
nalem nō decidant. Et quia mutati erant in deterius, increpat eos
Et si enim receperint eum sicut angelum, non ideo tamen parcit
secare & vrere, quia non quærit sua, sed quæ Christi: Non quærit
lac & lanam de ouibus. i. commodum supplendæ necessitatis &
fauorem honoris, sed salutem omnium. o ¶ Si fieri pos. Aug.
Iob. 10. d. Nōne illud fieri potuisset, quod ait Apostolus: Nō pōt fieri qđ
Gene. 19. e. iuste non fit. Sic & Iob: Vtinam possem me occidere. Et dñs ad
Loth

a quia instabili specie variantur. b ¶ Quia egent sum-
ma & stabili specie creatoris, vt possint esse quomodo
sunt. c ¶. Legem initialem ad cultum dei.

a infirmā & b egēna elemēnta, quibus

a ¶ Q. non distat modo lex post Christū ab antiqua idolo
latria. b ¶ Vultis seruire elementis, & vere quia iam ob
ser. di. Iudaico ritu vt sabbata

c † denuō seruire uultis? d Dies obser- a
d uatis & menses & tēpora & annos. b c
e a ¶ Hoc iam facitis: pena autem timeo. b ¶ Vestram d
f lenitatem, non aliud. c ¶ Vtilitate, quod est si plene le-
gem suscipiatis.

e Timeō † uōs, ne forte sine cāusa la- e f
¶ Sed
f borauerim in uobis. Estote sicut g
a ¶ Qui legem dimisi. b ¶ Fui olim in lege. c ¶ Modo
vultis esse, & dimisi non sine ratione. d ¶ Q. obsecro &
i secure possum, vt quos merito diligo. d h
k ego, quia & ego, sicut uos. Fratres h i
a ¶ Et ita non penes vos inimicitiarum esse causa k
l obsecro uos: nihil me læsistis. Sci- l m
¶ Non læsistis, sed honorifice recepistis, cum causam spe-
rendi habuistis. a ¶ Cum paterer persecutiones.

tis autem quia per infirmitatem
a ¶ Quia caro mea afflicta erat. b ¶ Et pro tan-
to tempore non spreuistis &c.
a carnis euāgelizaui uobis † iam pri- n
a ¶. i. me tribulatum: per quod diabolus vos tentabat, ne
crederetis. b ¶ Qua videretur qualis essem.
m dem: & † tēntationem uestram in o
a ¶ Post conuersionem, vtrilior essem. b ¶ Tanq̄
vilem ante conuersionem,
carne mea nō spreuistis, neq; re- p
a ¶ Vt ab hoc converti abhorreretis. ¶ Non vt suscis
peretis communionem periculi mei. b ¶ Ac si ange-
lus venisset, vel me angelum credidistis.

spuistis: sed sicut angelum dei excep- q
a ¶ Ac si ipse venisset. b ¶ Qui in eo.
pistis me, sicut Christum Iesum.
a ¶ Et quia tunc ita fecistis. ¶ Q. mirum est enim, q a bo
no decidistis. a ¶ Qua dicebamini beati bonis initijs, &
quasi quibusdam proficiendi gradibus feruentes ¶ Q. pu-
deat vos esse mutatos. b ¶ Vere beati fuistis, vel sicut
angelum & Christum me excepistis.

n † Vbi est ergo beatitudo uestra? Te- r
stimonium enim perhibeo uo- s
a ¶ Ad vtilitatē ecclesiæ. ¶ Non potest fieri quod iuste nō
fit. b ¶ Quod inter omnia charius est vobis. ¶ Et ideo
de vobis plus dolendum.

o bis, quia si fieri posset, b oculos ue- t v
a ¶ Ad vtilitatem prædicationis meæ.
stros eruissetis, & dedissetis mihi.
a ¶ Et cum hoc ita sit, est ergo credibile q inimicus
Ergō inimicus uobis factus sum, x
a ¶ Q. per hoc videor inimicus, quia verum dico, sed si
fallerēm putarer amicus. b ¶ Diligunt.
p q uērum dicēs uobis? † Æmulantur y

¶ Loth. Nō possum quicq̄ facere, donec illo introeas. Non posse C
se dixit: quod sine dubio poterat per potētiam, sed non poterat
per iustitiā. p ¶ Verum dicens uo. Quia nemo vult se argui
errāre, reprehendens vt inimicus. q ¶ Æmulan. Ego non
sum inimicus, sed illi æmulantur &c. Æmulari em non bene q
nō tam cupiunt eos esse meliores, q̄ ipsos
volunt facere peiores & retrorsū trahere
Æmula

Nicolaus de Lyra.

nouæ legis. Dicit autem: Iterum, nō
quia ante suam conuersionem legalia ser
uasset, vt prædictum est, sed quia tunc
idola coluerant, qui cultus erat illicitus:
& similiter legalium ritus, ponendo ibi
spem suam tanquam esset necessarius ad
salutem: quod Galathæ faciebant, iō sub
ditur: a ¶ Dies obseruatis. apud
Iudæos celebres, vt decimam diem mensis
primi, ad accipiendum agnum paschalē,
& huiusmodi. b ¶ Et menses. In prin
cipio enim mensium celebrabant Iudæi
Neomeniam. c ¶ Et tempora. vt tem
pus egressionis de Aegypto mense pri-
mo: & tempus liberationis Isaac mense se
ptimo &c. d ¶ Et annos. scilicet se-
ptimum annum qui dicebatur remissio-
nis, & quinquagesimum, qui dicitur iu-
bileus. & quia talis obseruantia erat illis †prius
illicita, ideo subdit: e ¶ Timeo ne for
te sine causa. id est, inutiliter. f ¶ La
borauerim in uobis. prædicando vo-
bis fidem catholicam: quæ non proficit
dicto modo Iudaizantibus. ideo subdit:
g ¶ Estote sicut ego. dimittentes le-
galia, sicut ego dimisi. h ¶ Quia &
ego. in errore fui. i ¶ Sicut uos. fui D
stis: & ideo sicut sum correctus, ita & vos r
corrigatis. k ¶ Fratres. Post Galatha
rum increpationem, hic Apostol⁹ ponit
eorum consolatoriam monitionem: mo
do boni Samaritani post vinum mordi
cativum infundēs oleum lenitiuum. Cir
ca quod sciendum, quòd Apostolus ma
gnas persecutiōes in corpore sustinuerat
antequam Galathis prædicaret: & hoc
erat eis notum, & tamen non respuerunt
eum tāquam hominem abiectum, & pas
sum, sed valde reuerenter, & charitatiuè
receperunt eum. de quo commendat eos
dicens: Fratres obsecro uos. supple ne
credatis ex odio me vos increpasse, sed ex
amore. ideo subdit: l ¶ Nihil me læ
sistis. sed supple bōa mihi fecistis, vt post
ea exprimitur. m ¶ Scitis quia per †Ambiūs
infirmitatem carnis. id est, tribulatio-
nes passus in corpe. n ¶ Euangelizaui uobis iā pri. i. antea.
& est aduerbium temporis. o ¶ Et tēta. uestram in car. mea
non spre. Hic accipitur tentatio pro experientia. Tentare enim
est experimentum accipere. Est igitur sensus: Non spreuistis me
passum in carne. licet hoc notum vobis fuerit per experientiam.
p ¶ Neque respuistis. scilicet prædicationem meā. q ¶ Sed
sicut ange. dei. Hyperbolicè loquitur ad maiorem expressionē
reuerentiæ sibi factæ. Sed quoniam retracti erāt à bono p falsos
Apostolos, ideo subdit: r ¶ Vbi est er. be. ue. i. bonū initium
vestrum, quo dicebamini beati. & eratis in spe. s ¶ Testimo
nium enim perhibeo uobis &c. ex visu & auditu. t ¶ Quia
si fieri posset. conuenienter tamen. v ¶ Oculos uestros
eruissetis. Licet enim hoc facere possent absolutè, nō tamen be
ne. Potest etiam dici, quòd est hyperbole, ad magis exprimendū
charitatis affectum, quem sibi ostenderant. Sed quia incitati erāt
cōtra eum, subdit: x ¶ Ergo inimicus uobis factus sum ue
rum dicens uobis. arguendo de malis. Quasi dicat, non me de
betis ex hoc minus diligere, sed magis. Et quia inducebantur ad
hoc per falsos Apostolos, simulantes hoc facere ex Galatharum
dilectione, ideo subdit: y ¶ Æmulantur uos. id est diligūt.

n Non bene

emulatiõe puersa. a ¶Filio. Qui natũ est in te, nõ dũ ei de illa na
E tũ erat, sicnasciunt paruuli in viscerib⁹ eccliæ donec formati exeãt.
¶Aug. Filioli. Itẽ incipit oñdere ex ipsa lege, qre nõ sit tenẽda.
Me imitamini, qa filij mei estis. Vt nõ solũ ex .ß. dictis, ꝓbat lex di
mittẽda, sed & autoritas ipsius legis hoc oñdit. Filio: ¶Dici
te &c. Rñdete, vsq; huc enim pendet
sententia. Et interponitur illud, quos ite
rum par. &c. b ¶Donec Christus.
Quẽ deformatis formosus sit in vobis.
Vel vt formosus alijs per vos appareat.
Grauius dictũ, q. d. eos formari in Chri
sto. Donec Christ. &c. Vt scilicet re
cipiatis similitudinẽ eius, quã vro vitio
perdidistis. Per paucorum em est pensa
re, quæ labor sit in prædicationibus pa
trum, quãtus ve doloribus aĩas in fide, &
conuersatione recta parturiunt. Vnde
Apls primũ per fidem illos genuerat in
baptismo, sed postea deformati sunt per
pseudo & infirmi facti: nunc cum dolo
re reformat eos. vnde addit, donec for
metur Christus in vobis. Concipientes
enim fidẽ & sensum fidei non aduerten
tes, formatum Christum in animis suis
habere negantur. ¶August. Formatur
enim Christus in corde credentium, cũ
illis sacra gratiæ panduntur: & ea quæ
obscura videbantur, perspicua fiunt
c ¶Vellẽ autem. Sciens Apls habere
maiorem vim sermonem quę ad prsen
tes fit, cupit apostolicam vocem literis
comprehensam in præsentiam cõmuta
re. Scriptura enim diuina ædificat lecta,
sed multõ plus prodest si de literis muta
tur in vocem. Magnam siquidem vim
habet vox viua: vox de autoris sui ore
resonans, quę ea pronunciatione profer
tur, & distinguitur, qua in hominis cor
de generata est. Est itaq; sensus: Quia cõ
fun. in vo. vellem literarum vocem pñs
de meo ore proferre, vt vos solito fcue
rior ipse corripere: quia epla non potest
vocem obiurgãris exprimere, non valet
irascentis resonare clamorem, & dolorẽ
pectoris apicibus explicare. Nõ habeo
qppè fructus, quos solẽt de discipulis ha
bere doctores: & sine ea semẽ iactum est
doctrinę. Ita vt cum Ieremia dicã: non
profui, nec profuit mihi quisq;. d ¶Le
gem non le. Quicquid eligant, probã
tur stulti. Si non legerunt, non debent
recipere quod ignorant. Si legerũt, ipsa
probat se dimittendam. Quòd si non in
telligunt, stulti sunt. e ¶Scriptum est
quo. Ab cũ pñs habuit: sed de duobus
scriptura spũaliter singula exequitur, in
nueus aliquid egregiũ in his pfigurari.
f ¶Duos fili. Aug. Plures habuit: post mortẽ em Saræ, de alia
vxore. s. Cethura alios genuit, qui non ptinent ad hanc significa
tionẽ. g ¶Vnũ de an. & unũ. Nec hoc frustra distinxit vterq;
de Abrahã, sed diuersa operatiõe: qa q de ancilla, scd'm carnis na
turã. q̃ iuuẽcula de sene solet cõcipere. Qui de libera, nõ secundũ
vim carnis, vt vetula sterilis de vetulo: sed per operationem dei,
qui promisit. Illum ergo genuit, demonstrans consuetudo natu
ram. Illũ verò dedit ꝓmissio, significãs gratiã. Ibi humanus vsus
ostẽdit, hic diuinũ bñficiũ cõmendat. ¶Allego. Abrahã est deus
pater, qui est pater multarũ gentiũ. liberanouũ Testa. dans omni
bus per Christum nouam gratiam. Agar vet⁹ Test. In vtroq; ge
nuit deus sibi filios qui seruirẽt, sed in veteri Iudæi serui qa timo
re pœnę & ꝓmissiõibus tpalib⁹, & hoc est scd'm carnẽ, q̃ & pœnas
horret & dulcia amat. Gratia no. Test. parit liberos, q ex dilectio
ne seruiant: non vi carnis, sed opere dei. Quis enim impossibilia
secundũ naturam credet, quæ suauia sunt in psenti cõtennet, nisi
visa speraret, nisi virtus dei hic in eo operaretr. h ¶Per al. dicit
ꝙ aliquid aliud videtur sonare in verbis. & aliud in intellectu si
gnificare. sicut hic per Abrahã deus pater: ipse est enim pater mul
tarum gentium. Abba enim pater, am multarum. Et subauditur.
gẽtium. i ¶In monte Sina. Quòd in tali loco significat, quòd
contra alias gentes essent superbi de mandato, vel ipsi essent su
perbi & tumidi contra ipsum mãdatũ. Quòd testis est Agar. s. si. G
gnificatur per Agar. Agar alienatio: quia alienat ab hæreditate.
k ¶Mons. Ambrosius. Per omnia est coniun. & similis ei Ie
rusalẽ. i. Iudaico ppło, q nunc est. i. q rpr seruit. totus populus
mater, singuli sunt filij. vel proselyti, qui omnes timore pœne ser
uiunt. per hec oĩa patet ꝙ vetus lex nõ
est tenenda, sed noua quæ sursum, quę li
bera. l ¶Arabia, qui con. Humili-
tas: vel

a ¶Non vtiliter. b ¶A fide ad legem, vel a dilectione mea.

uos nõn bene †sed excludere uos a b
a ¶In legalibus. b ¶Hominem me. s. & huiusmodi.
uoluntutillos æmulemini. Bonum c d
a ¶Sed vos. b ¶Diligite, imitamini. c ¶Et hoc. ¶. i. pro
pter hoc diligite, quia in eo virtus & bona operatio
non pro alia re ¶Vt perseueranti gradu ad finem bo
ni operis perueniatis.
autem †æmulemini in bõno sempẽr:
a ¶Æmulemini bonum. b ¶Sed magis eum absens.
& nõn tantum cũ prẽsens sum apud e
a ¶Quia modo diminuti perfectis gradibus indigetis.
b ¶Sicut prius cum dolore & labore ad lucem fidei
genero.
a uos. Filiõli mei quos iterũm partu f
b rio, donec Christus formetur in uo g
a ¶Q. blandis verbis modo vsus sum, dicens vos fratres
& filios. ¶Vt rubore Apostoli confunderentur.
c bis. Vẽllem autem apud uos esse h
a ¶In vituperationem. ¶Vt digna vobis dicerem,
quę nolo scribere ne permaneant apud vos.
modo, & mãtare uocem meam, i
¶Apud alios erubesco pro vobis.
quoniam †confundor in uobis. Di k l
¶Carnaliter.
cite mihi, qui sub lege uultis esse :
a ¶Legistis, sed non intellexistis. b ¶Ideo quero. an lege
ritis: quia in ea quidem scriptũ est, ꝙ Abraham duos fili
os habuit, quod si attenderetis, nunqm ad eam reuerteretis.
d e legẽm non †legistis: †Scriptum est m n
a ¶Ismael & Isaac.
f enim: quoniam Abraham duos fili o
¶Scilicet Ismael. ¶Agar. ¶Scilicet Isaac.
g os habuit: unũ de ancilla, & unum p q
¶Scilicet Sara. a ¶Iudæi & omnes serui peccati.
de libera. Sed qui de ancilla, secun r
a ¶Per illum miraculum, sed lege naturæ natus est. b ¶Li
ber Christianus.
dum cãrnem natus est. Qui autẽ de s
a ¶Mirabiliter natus est.
libera per repromissiõnẽ. Quę sunt t
a ¶Per alium intellectum. b ¶Ancilla & libera
h pẽr allegoriam dicta. Hæc enim u
a ¶. i. significant. b ¶Vetus Testa. ¶Datum est.
sunt duo testamenta. Vnũm quid x
a ¶Quia præ timore seruiebant, vel serui peccati erant.
i dem †in monte Sina in seruitutem y
a ¶Alienatio. b ¶Vere vetus Testamentum in seruitu
tem generat, quia.
generãs, †quæ est Agar. Sina enim z a
a ¶Vetus Testamentum in illo monte datum. b ¶Non
in terra promissionis vbi filij sed vbi quasi sunt serui &
alieni. c ¶Mons per omnia. d ¶. i. similis.
k mons est in Arabia, qui † cõiun d

Nicolaus de Lyra.

a ¶Non bene. sed simulatorie & ad malũ vestrũ: ideo subditur b ¶Sed excludere uos. ab euãgelica veritate. c ¶Vt illos emu. i. imitemini in lega libus obseruantijs. d ¶Bonum autẽ æmu. i. imitamini. e ¶Et non tãtũ cum præ. sum &c. i. sui: quia tunc non erat prẽsens, quando scripsit hãc Epłam & ꝙ feruenter profectum eorũ desidę ret ostẽdit, dicẽs: f ¶Filioli mei &c. i, cũ lachrymis & dolore de errore vos reuoco, sicut prius reuocaui vos à gen tilitate g ¶Donec Christus forme tur in uobis. per sinceritatem fidei for matę. h ¶Vellem autem esse apud uos &c. præsentia corporali. i ¶Et mutate uocẽ meam. increpãdo vos aspere, qui modo verbis suauibus vobis scribo. & subditur causa. k ¶Quoniã cõfundor. id est apud alios fideles con fundor de vestra subuersione. l ¶Di † Genesis. cite mihi. Hic ponitur secunda simili tudo ad ostendendũ cessationẽ legaliũ, & accipit de scriptura Gene. xvj. &. xxj. Et primo ponit figura, secundo ad pro positũ adaptatur, ibi: Nos aũt. Circa pri mũ dicit: Dicite mihi qui sub lege. uultis esse. falsis apostolis acquiescẽdo H m ¶Legẽ non le. i. libros Moysi, qui apud Hebrœos proprie lex dicitur. qua. d. videtur, quod nõ legistis: vel si legistis non intellexistis. n ¶Scriptum est enim. in locis prælegatis. o ¶Quoniã Abraham duos filios habuit. Plures autẽ habuit de Cethura, vt patet Gene. xxv. sed istos duos hic tm exprimit Apls: quia de illis magis loquit scriptura, & quia faciunt ad propositũ, nõ autẽ alij. p ¶Vnũ de an. s. Ismaelem. q ¶Et unum de libera. scilicet Isaac. Sciendũ tñ, quòd Agar mater Ismaelis fuit vxor Abrahe: vt dictum est Gene. xvj. quia tñ Sara erat vxor ei⁹ principa lis, ideo hic Agar retinuit nomẽ ancillę. † confuta r ¶Sed q de an. se. car. na. est. i. pmo dum naturalem. s ¶Qui autem de li bera per repromissionem. s. dei adiuuãtis naturã: qa Sara erat sterilis, & cum hoc transierat in ea tẽpus cõcipiendi quãdo conce pit Isaac, erat enim tunc nonagenaria. Gene. xvij. t ¶Quæ sunt per alle. dicta. Habet enim sacra scriptura quadruplicẽ sensum, scilicet historicum, qui per voces significatur. & mysticum, qui per rem significatam intelligit, & hic est triplex. Moralis: quando intelligitur quid agendũ sit. Allegoricus quãdo designatur quid credendũ. Anagogicus, quãdo signat quid in patria sperandum. Et hęc pñt videri in hoc nomine Ierusalẽ. quod in sensu literali si gnat ciuitatẽ Iudęę metropolim: in morali animã fidelẽ: in allego rico ecclesiã militantẽ, in anagogico ecclesiam triũphatẽ. vũ ver sus: Litera gesta docet: qd credas allegoria: Moralis qd agas, quo tendas anagogia. v ¶Hæc e. sunt duo te. scd'm sensum allego ricũ. x ¶Vnũ qui. in mõ. Si. Quia vetus Tesm fuit ibi datũ à deo, cuius in hoc fuit Abraham figura. y ¶In ser. gene. i. subiũ ciens seruituti legaliũ: quod fuit onus importabile, vt dictum est ũ. iij. ca. z ¶Quæ est agar. scilicet significatiuè. fuit enim figura seruitutis legalis. a ¶Sina enim mons est in Arabia. id est li cet Sina secũdũ literalem sensum multũ distet à Ierlm: tñ cõiunctꝰ est ei secũdũ sensum allegoricũ. qa seruit⁹ legis p mõtẽ Sina signi ficatą tũc vigebat in Ierlm: vbi erat tẽplũ, in quo offerebantur sa crificia & exercebant legalia, nondũ em erat destructũ per Roma nos: quia

perbi

†timo

†est æmu-
ari

†consiliũ
inops, vel
perplexus
Allegorice

†audities.

†à monte

†qui est

tas,vel afflictio,quia affligebantur sub carnalibus obseruantijs.
A a ¶Quæ sur.est.Supna est sanctorū ciuitas,licet in qbusdā ꝙs hic parit adhuc peregrinet.Sara sterilis significat,ꝙ natura hūani gñis peccato vitiata,& iō dānata nihil veræ felicitatis in posterū merebat.Isaac p repromissionē natus,signat filios grꝫ.& qa hoc nō p regenerationē,sed p gnationē futurū erat,ideo tūc imperata est circūcisio, qñ de Sara,pmissus est filius.Circūcisio enim significat naturam exuta vetustate nouatā.Quod oēs filios & seruos circūcidi iubet,ad oēs istā grām ptinere testatur.b ¶Quæ est ma.Quia singli verbo & exēplo eiꝰ instructi ex charitate seruiunt.Quæ est ma.Aug.Ciuitas cælestis mr nra dr,qa ad eā vocamur.Et iōꝯ
Isa.66.a. lestis dr.qa cælum sedes eius est.Et quos generat.ibi cum ea erūt.c ¶Scriptum est.Quod libera sit & mater,auctoritate Isaiæ probat subdens:d ¶Læta.Lꝫ
† Isa.54.a. tare erumpe,clamare,pertinent ad libertatē.i ¶Quia mul.fi.Hoc ptinet ad mattē.Isaias aspiciēs tps Christi ecclesiā gentiū añ sterilē, tūc fœtosam alloquit, di.O ecclia sterilis,q̄ tpe legis nec virtute miraculi.e ¶Paris.Quia illo tpe qua si nullos genuit. f ¶Nō par.quia nec dum ornatum habuit.Lætare.in corde g ¶Erūpe.læticiā mentis extrā ostende.h ¶Clama.gaudium tuū alijs præ
†23.q.4.c. qui secundū carnem Rom.9.b. dica,quia tui olim. k ¶Desertæ.plures filij ꝙs generantis interim.hoc superfluē de antiq̄ Sara diceret Isaias. ¶Augu.Sterilis enim erat in oībus gentibus ecclesia,anteꝙ iste fœtꝰ quem cernimus oriretur.¶Ambr.Synagoga ergo est q̄ habet virū.i.legē.Deserta verō,& vaga & sine vlla ptāte viri viuēs,gentiū multitudo est:q̄ & sterilis erat,nullius legiti
B mi verbi proferens germen.¶Aug.Parit aūt ciues terrenæ ciuitatis peccato vitiata natura.Celestis verō ciuitatis ciues parit à peccato naturam liberās gratia. l ¶Quæ ha.ui.Synagoga quippe virum habuit,i.legem;& fœtosa quondā fuit in liberis. Sterilis verō ecclesia sine viro Christo,sine vllo sponsi alloquio diu iacuit in deserto. Sed postꝙ illa librum repudij accepit.& omne ornamētum viri ad idoli conuerit ornamentū, tunc maritus priore putrescente cingulo alium lumbis suis baltheum,aliud de gentibus lumbare contexuit:quꝫ statim
Isa.54.a. vt viro coniuncta est concepit & peperit. vnde Isaias exclamat:Dilata locū tabernaculi tui,& protēde funiculos tuos. m ¶Isaac.Risus.i.qui in lætitia seruiunt,nō ex tristicia,vel necessitate. n ¶Perseque. Non puto nos de facili inuenire posse vbi Ismael persecutus fue
Gene.21.a. rit Isaac.sed tantum illud,ꝙ cū filius Aegyptiæ luderet cū Isaac. indignata sit Sara. ¶Aug.Lusum enim intellexit Sara psecutionem,quia lusus maioris ad minorem illusio est & deceptio: quia alia intendens simulat quædam puero.i.infirmo & fraudes facit. sic & modo plus persequuntur qui illudendo seducunt .Et sicut Sara tunc intellexit lusum illum,ita nūc ecclesia intelligit lusum istum persecutionē. ¶Aug.Omnes qui in ecclesia terrenam fœlicitatem quærunt à dño,ad Ismael pertinēt.Ejce.hoc erit cum area cœperit ventilari,& antiqui veteris testamenti ministri gratiam quærentes filij sunt promissionis.o ¶Qua liber.Augu. Libertas qua liberati sumus à Christo,est peccatorum remissio, & fidei per dilectionem operantis iustificatio.

Nicolaus de Lyra.

nos:quia destructio illa fuit post passionē Apli,qui passus fuit sub Nerone:templū verō fuit destructum postea Vespasiani tpe
a ¶Et seruit cum filiis suis.i.cum Iudæis in seruitute legis. b ¶Illa au.quæ sur.est.i.ecclesia,quę est.c ¶Ierusa.Allegorice,quę dr sursum,qa p̄dicat & pmittit bōa cælestia. d ¶Libera est.à seruitute legis. e ¶Quæ est mater no.Per baptismū em regenerati sumus ex ea. f ¶Scriptum est enim.Esa.liij.de hac gene

a ¶Iudaico populo qui nunc est. ¶Hæc est synagoga,quę sub peccato generat ¶Quę terrena diligit.

ctus est ei quæ nunc est Ierusalem,& a b
a ¶Hæc synagoga timore vel sub peccato seruit ¶Ecclesia de gentibus congregata. b ¶Qua cum domino gaudet in spe.

seruit cum filijs suis.Illa autem quæ a b
a ¶Quia diligit & ex amore seruit.

sursum est Ierusalem,libera est,quę c d
a ¶Credētium.c. b ¶Vere illa quę sursum est libera est, e quia scriptura hoc dicit. ¶In Isaia.

est mater nostra.Scriptū est enim : f
a ¶Amb.cælestis Ierusalem sterilis:quia non parit secundum carnem,nec dolores patitur.sed generat spiritualiter sine passione clamans in lxtitia.

d e f †Lætare sterilis quæ non paris, e g h
rumpe & clama quæ non parturis: i
a ¶Ab Adam. ¶Partu,non dilectione sponsi.

quia multi filij desertę,magis quàm k l
a ¶Legem ad generandum ¶Quę carnaliter generat sub lege. b ¶Duo sunt filij:alter secundum carnem,alter secundum repromissionem naturæ.

eius quæ habet uirum.Nos autem m
a ¶Ad similitudinem Isaac, b ¶Per gratiam geniti.

fratres secundum Isaac prōmissio n o
a ¶Nos sumus filij secundum Isaac.Ismael vel etiā Esau.

nis filij sumus.†Sed quomodo tunc p
is qui secundum carnem natus fue a ¶Isaac vel Iacob.

rat,persequebatur eum qui secun q
a ¶Sanctum. b ¶Qui secundum carnem persequuntur qui secundum eos spiritum. ¶Per hoc probamur filij promissionis.c ¶Patimur ab illis sed non curandum,quia quid refert scriptura dixisse Saram?

dum spiritum, ità & nunc. Sed r s
a ¶Ita lex & Iudei electi ab ecclesia & a gratia patris.

quid dicit scriptura? † Ejce ancil t
lam & filium eius. Non enim hæ a ¶.i.mali cum bonis,Iudæi cum Christianis.sicut enim nunc in conuersatione sunt dissimiles,ita erunt in futuro in remuneratione.

res erit filius ancillæ cum filio li a ¶Quia patimur a Iudęis & alijs malis,sic Isaac ab Ismael. v

beræ . Itaque fratres non sumus x y
a ¶Quia non serui peccati vel legis. b ¶Scilicet cælestis Ierusalem.

ancillæ filij, sed liberæ . † Qua
¶Non alio modo,sed per eam libertatem per quam nos liberauit,qui a peccato,immunis ex dilectione obediens fuit.

libertate Christus nos liberauit.

hac generatione secunda. g ¶Læta.ste.quæ nō pa.i.eccl̄ia de gēt̄ib⁹ collecta,quę tpe veteris Test.erat sterilis ab opibus bonis. h ¶Erumpe.in laudem diuinam. i ¶Et cla.corde & ore pro gratiarum actione. k ¶Quia mul.fi.de.i. Gētilitatis ad fidem Christi cōuersę.quę añ erat à deo deserta propter eiꝰ idololatriā. l ¶Magis quā e.qui ha.i.synagogę.quę i mōte Sinai despōsata fuit deo in legis susceptione. m ¶Nos.Hic cōsequēter magis adaptat figura ad ꝓpositum,cū dicitur:Nos au.s.Christiani. n ¶Secū.Isa.i.ad similitudinem eius. o ¶Promis.fi.su.geniti p grām,non p naturā sicut Ismael. p ¶Sed qu.tūc is qui se.car.na.i.Ismael. q ¶Perse. eum qui se.spi.s.Isaac qui natus erat secm promissionē diuinā,spiritus em dei est de⁹,Ioh.iiij.d.Perseque.de hac psecutione dictū est Gene.xxj.ꝙ secm expositores catholicos fuit corporalis. Nā Ismael q erat maior corpore & fortior Isaac,sub specie ludi lędebat eū maliciosę.secm Hebrǫs verò fuit spūalis, qa inducebat Isaac ad aliqua q̄ sapiebāt idololatriā.Dictio ei Hebraica ibidēpositā est ęquoca ad ludū & idololatriā.& dictū Apli vr esse magis cōsonū secūdæ expositiōi,cū subdit: r ¶Ita & nunc. Quia pseudo apli suadebant Galathis Iudaizare:qd est simile ipsi idololatrię post euangeliū publicatū.s ¶Sed qd di.scri.Gen.xxj.a. t ¶Ejce an.&c. Et sic factū est ad lram de Agar & Ismaele filio eius:p qd figuratum fuit,ꝙ legalis obseruantia cū obseruatoribus suis à cōsortio fideliū erat in aduentu Christi abjcienda.iō cōcludit Apls: v ¶Itaq; fra.i.seruituti legaliū subiecti.x ¶Sed libe.i.militantis ecclesiæ à talibus liberatæ. y ¶Qua li.Chr.nos li.q p suā benedictam passionē legalia euacuauit. ¶In ca.iiij.vbi dicitur in Postil.Quæ sunt per allegoriam dicta.

ADDI.I. Licet in q̄stione super prologū Gen.in ar.v. dictū fuit,ꝙ Epistolæ Pauli hūt vnum sēsum literalē,tn nihilominꝰ ipe Apls plures autoritates allegat i sensu mystico,sicut hic & in alijs locis.Fuit ei principalis doctor sacrę scripturæ, ad quem ptinet exponere in quo sensu accipiant autoritates.sic etiā faciunt sancti doctores eccl̄æ,q licet in libris suis multas autoritates allegāt in mystico sensu,ipi tn dicta sua secm sensum literalē tradunt.

¶In eo.ca.vbi dr in Postil.De hac psecutiōe dictū fuit Gen.xxj.

ADDI.II. Qualiter intelligit hæc psecutio Ismaelis contra Isaac hr plene in additiōe super ꝓpriū locū.s.Gen.xxj.a.q̄ bn consonat dictis Apli in hoc loco.Ismael em irridebat Isaac,vidēs seipsum fuisse maiorē natu & legitimum,& etiam à deo benedictum:& sic credebat se succedere in hęreditatē ideo irridebat de magno festo facto ipsi Isaac in ablactatione:super quo Sara dixit Abrahæ: Ejce ancillam & filium eius .Non enim erit hæres filius ancillæ cum filio meo.q.d.non erit hæres Ismael,sicut ipse se iactat deridendo Isaac.quam sententiam Saræ deus confirmauit,dicens Abrahæ:Omnia quæ dixerit tibi Sara, audi vocem eius.Cuius rationem reddens subdit: Quia In Isaac vocabitur tibi semen.q.d.Ismael sit filius tuus primogenitus,nō tamen hęres erit prout putat.Et hæc expositio videtur magis cōcordare cum sententia Apostoli in hoc libro.Judęi enim videtes se fuisse primogenitos à deo p susceptionem legis derident de Gētilibus ex hoc ꝙ credunt ꝙ ad ipsos pertinet hæreditas,quod tamen non est ita.nam in secundo filio scilicet Isaac qui secundum promissionem natus est vocabitur semen Abrahæ.

REPLI. In capi.iiij.vbi dicitur:Quæ sunt p allegoriā dicta Burgen.dicit,ꝙ q̄uis Apostolus aliquādo allegat autoritates sacræ scripturæ in sensu mystico,vt hic,& in alijs locis &c.Sed hoc est contra Postil.& etiam contra veritatem,nam Apostolus allegat hic scripturam , sicut vera est ad literam.

n ñ ipse tamen vt

C

D

†Gen.21.a 32.q.2.c.nō oīs.&.qō. 4.c.recurrat.

†In liberta te igit qua Christꝰ nos liberauit, state .lūgit initio seq. cap.

Glos. ordi. Ad Galathas Cap. V. Replica

STate. Sequitur: a ¶ Si circumcida. Aug. Ca. V. Circūcisio & cætera legalia ita natis & institutis nō, sūt noxia, licet nō necessaria, magis noxiū erat prohibere quasi noxia. Gētiles verò ad talia non sunt cogendi, sed si nolunt eis cōgruere vt Timotheus non sunt prohibendi, sed si in his cōfidūt sunt pditi. licet his ergo illa tenere ne videant ip̄robata poti⁹ q̄ ter-mīata. Gētib⁹ ꝙ̄ nō sūt īponēda, ne vi deant aut nō cā ꝓmittēdi Christi: istitu ta, aut adhuc ꝓmittere: sed cessādo iā pa † Act. 15. a. tet signa futurisse, q̄ cū honore pau latim deferēdo erāt sepelienda, nō vt sa crilegia Gētiū fugiēda. ¶ Hier. Aut ista legalia post Christi passionē siue in eis spes ponat, siue nō, obseruātib⁹ dixit es se noxia, nisi dispēsatorie custodiāt. Vñ inq̄t: Añq̄ ic̄ipet noua p̄dicatio oportu it circūcidi. Nūc aūt legi fide succedente nihil ꝓderit fideli addita circūcisio, sed oberit. ¶ Amb. Mai⁹ ei malū est, ex libe ro seruū fieri, q̄ nasci. b ¶ Debi. est. Hoc iō ait, vt terrore tā innūerabiliū ob seruationū q̄ in lege scriptę sunt (ne oēs īplere cogerent, qđ nec ipi iudęi, nec pa tres eorū īplere potuerūt. sicut Petr⁹ ait abstinerēt ab his qb⁹ eos aliq; subñcere cupiebāt. c ¶ A g. ex. q̄ ad hoc venit, vt cessante onere iustificet, qđ q reducit hāc pdit. d ¶ Nos e. Qui i lege cōfidit, † Christus vobis fact⁹ est ociosus vl nihil vo bis prodest amittit gr̄am qđ ex cōtrario pōt videri qa ex fide iustitia. & spes. i. æterna bītu do: & hoc facim⁹ p spm̄, ne putemur, fal li. e ¶ Spē iu. i. q̄ sperat iustitia. s. vitā ęternā: vl q̄ sperat ipa iustitia. Fides em̄ esuriēs & sitiēs iustitiā sperat ī are nouari & ꝓficere. Vl spes iustitię est Christ⁹, ex q̄ sperat iustitia ipa. f ¶ Nā in Ch. His ꝙ̄ q̄ in Christo Iesu volūt piè viue re, ꝙ̄ rutes appetēdę sūt, & vitia fugiēda. Media verò q̄ iter virtutes & vitia sūt, nec appetēda sunt, nec fugiēda: vt circū cisio & ꝓputiū q̄ nihil valēt in Christo. g ¶ Sed fi. Au. Sine dilectiōe fides ina nis est. Fides cū dilectiōe Christiani est. Iaco. 2. b. Alia est dæmōis. Nā & dęmōes credunt & cōtremiscūt. Qui autē nō credūt, tar diores sunt & peiores q̄ dæmones. Sed multū interest, vtrū qs credat ip̄m esse Christū, an credat in Christū. Nā ipsum Christū esse dęmōes crediderūt, nec tñ in ►Nemini consenseris Christū, q̄ credidērūt. Ille eī credit in Chri stū, q̄ spat in Christū, & diligit Christū. h ¶ Cur. b. Hic laudat Galathas, & eos p q̄s inducti sunt, vt Iudaizare vellēt vi tupat: & ne illis cōfētiāt monet. i ¶ Mo di. f. Aug. Ne putetis paucorū hoīm in fidias cōtēnēdas. Vt eī scitilla parua res est, & ꝙ̄ penè dū cernit nō vr: sed si fomitē cōprehēderit: & nutrimēta sui iuenerit, † 1. Co. 5. d mœnia, vrbes latissimas, salt⁹, regiōes q̄ cōsumit. Et sicut fermētū res modica vr † conspersionem fermentat. & nihili, sed cū farina cōspersū totā mas sā corrūpit: & in illi⁹ vī trāsit oē qđ mi xtū est. Ita & doctrīa puersa ab vno ici piēs vix duos aut tres primū in exordio repit auditores: sed paulatī vt cācer ser pit in corpe: Et iuxta vulgare ꝓverbiū vni⁹ pecudis scabies totū, cōmaculat gre gē. Igit & scitilla stati vt appuerit extin guēda ē, & fermētū à massa vicini se mo uēdū: & scabiosū aīal à caulis ouiū repel lēdū. k ¶ Cōfi. Iō cōsidere de his se dicit, qa nō spōte sed circum uenti errabant. Et iō ostēsa mō vera via facile, credit eos reuerti. l ¶ Conturbat. vt scilicet mutato ordine de spiritualibus sitis carnales. m ¶ Quicunq;. Occultē inquiunt Petrum lacerat, cui supra. 2. c. supràm faciem se restitisse scripsit, qp nō recto pede incesserit ad euāgelij veritatē. Sed nec Paulus tā procaci maledicto de ecclesię principe loqueret, nec Petrus dign⁹, vt portaret iudiciū ecclesię.

Cap. V.

a ¶ Et quia liberi. b ¶ Non est lector h ęc seruitus quam ido lolatria.

a †TAte, & nōlite ite- b rum iugo seruitutis a ¶ Nec saltē circumcisione: quia c cōtineri. Ecce ego a ¶ Quę sunt notę auctoritatis.

Paulus dico uobis: quoniam si cir- a ¶ Vt spem salutis in eo habeatis. b ¶ Circumcisio iam non solum non prodest, sed obest.

cūcidāmini Christus uobis nihil pro a ¶ Nec hoc solum malum erit vobis. b ¶ Sicut olim ante fidem.

derit. Tēstificor autem rursum o- d a ¶ Iudęo & Gentili. b ¶ Pro habenda iustitia.

mni hōmini circuncidēnti se, quoni- a ¶ Idest ex debito omnia legalia debet implere, quod exigit circumcisio. ¶ Vt enim baptismus suam: sic circumcisio suam exigit iustificationem.

b am debitōr est uniuersæ legis faci- a ¶ Christus non proderit, quia vos quæ gratia Christi prius pleni eratis. b ¶ Virtutibus Christi.

endæ. † Euācuati estis ā Christo. e a ¶ Vos dico. b ¶ Creditis iustificari. ¶ Aliter non noceret circumcisio. c ¶ Futura idest indigni estis beatitudine ęterna. ¶ Iam habita.

c Quī in lege iustificāmini, ā gratia ¶ Qui non fallit.

d excidistis. Nos enim spiritu ex fide f g a ¶ Ex fide: quia non ex alio. b ¶ His quæ sunt.

e f spem iusticiæ expectāmus. † Nam h i ¶ Æquatur præputio circumcisio.

in Christo Iesu neque circumcisio, neque præputium aliquid ualet, ¶ Quę non otiosa.

a ¶ Dei & proximi.

g sed fides quæ per† dilectiōnem o- k a ¶ Et hæc olim fuit in vobis ¶ Per opera fidei in proficiendo. b ¶ Quia ex dilectione

h peratur. Currēbatis benē. † Quis l m ¶ Alias impedimit. a ¶ quæ vltro se ingerit.

ergo uos fascinauit ueritati non o- n a ¶ Ipsi laborant omnibus modis cursum vestrum impedire, sed Nemini vos consensi. ¶ Illorum. b ¶ Saltem eos audiendo, quia opera legis seruanda suadent.

bedire? Nēmini cōsenseritis. a ¶ Q. Ideo ne consenseritis: quia. b ¶ Qua voluit vos mittere sub iugum legis, c ¶ scilicet deo. ¶ Sed a diabolo.

Persuāsio hæc non est ex ēo qui uo o p a ¶ Ad vitam. b ¶ Non consenseritis: quia modi cum fer. idest illi pauci. accidi vel hęc persuasio vel circuctio & pauca legis. c ¶ Congregatio nem ecclesię fidelium. scilicet vel virtutum.

i cāuit uos. † Mōdicū fermentū tōtam q a ¶ Hoc hortor & confido.

k † massam corrumpit. Egō cōfido in r s a ¶ Quia boni. b ¶ Deo operante. c ¶ Quā quod docui.

uōbis in dominō, q̄ nihil aliūd sa- t a ¶ Q. Confido in vobis: sed ille. b ¶ quasi purum fontem intellectus vestri.

l pietis. Qui autem cōturbat uos, v a ¶ Sustinebit' damnationem. ¶ Pro nullo parcetur ei. ¶ Et si carne sit filius Abrahę.

m pōrtabit iudicium, quicūq; est ille. x

¶ In eo. cap. de ludo Ismael vide cor rup. Gene. xxj. &c.

NICO. DE LY.

Cap. V.

STtate, & no. Posīq̄ Apls suā sniam de cessatiōe legaliū ostē dit multipliciter esse iustā, hic cōsequenter inducit Galathas ad ei⁹ ob seruantiā. Et diuidit in duas ptes: qa pri mo inducit ad hoc ex euasione mali, se cūdò ex cōsecutiōe bōi, ibi: Vos in liber tatem. Primū autē malū quod euadit p sniam Apli est seruit⁹, quę est mors ciui lis. ideo dicitur: State. in fide catholica. b ¶ Et no. Legis em̄ seruitus erat quasi importabile onus, vt dictū est. supra. iij. ca. Scd'm malū, est amissio gratiæ Chri sti. quod tangit cùm dicitur: c ¶ Ecce e. P. & patet litera. Tertiū est obligatio ad vniuersā legē faciendam: qđ vix aut nunq̄ pōt qs facere: qđ notat cū dicit: d ¶ Testi. au. sicut enim in susceptiōe baptismi obligatur recipiens ad fidē ca tholicam seruandā, sic in circūsiōe obli gabatur ad legē Mosaicā faciendam. qa sicut lex Mosaica dicit lex factorum, sic lex euāgelica dr̄ lex fidei, Ro. iij. d. Quar tū malū est sepatio à Christo: & hoc no tatur cū dicitur: e ¶ Euacua. i. in ob seruantia legaliū quæritis iustificari, re putātes non sufficere vobis fidē Christi † Infrà. d. ad salutem: & per consequens blasphe matis eū impotentē. f ¶ Nos e. spi. i. H p spiritum sanctū. g ¶ Ex fi. s. Christi. h ¶ Spē iu. i. æternā beatitudinē. q̄ est merces iusticię p Christū datæ. i ¶ Nā † chatino in Chri. Ie. i. ad salutem quæ p Christū datur, circumcisio vel p̄putiū nihil ope ratur. k ¶ Sed fi. Fides enim sine ope † supràm ribus mortua est, vt dr̄ Iac. ij. d. & ideo nō sufficit ad salutē cōsequēdā, ad quā requirit vita gratiæ. l ¶ Curre. Hic in fert cōclusionē ex dictis. s. q̄ Galathæ in pediti erāt à profectu iustitiæ per falsos Apłos, di. Currebatis. ad brauium sa lutis æternæ. m ¶ Quis er. uos. s. ab isto cursu, supple docens vos. n ¶ Veri tati &c. Non q̄rit hoc ex ignorantia, sciens q̄ hoc erat per falsos Apostolos: ex admiratione, sicut saluator Lucæ. viij. f. Quis me tetigit. o ¶ Per sua. hæc. s. seruandi legalia. p ¶ Non est ex eo &c. quia nō est ex instinctu Chri sti. sed diaboli. q ¶ Modicum fer. Bonū em̄ consistit ex oibus circūstantijs bonis, malū autē ex singulis defectibus: ita q̄ò vna sola circunstantia mala fa cit totum actum malum, & similiter in cōgregatione fidelium vnus peruersus in fide corrūpit alios. qa tamē Apostolus cōfidebat de correctiōe Galatharum subdit: r ¶ Ego cōfi. in uo. q̄ ad ad monitionē meā vos corrigetis. s ¶ In do. i. per adiutorium dei, ita. t ¶ Quod ni. ali. sa. nisi veritatem euangelij quā

prędicaui vobis. v ¶ Qui autem cōturbat. asserendo q̄ sine circumcisione saluari non potestis. x ¶ Portabit iudicium. id est pœnam sibi debitam. Cessationem autē circumcisionis ostē dit per debitū factū suum. Erat enim natiōe Iudæus: & per conse quens circūcisus, ppter hoc nō est credibile q̄ vellet odiū Iudæo rum & persecutionem̄ ab eis sustinere: eo q̄ prædicabat cessatio nem circumcisionis, nisi ita esset in veritate. Et hoc est quod dicit:

17 Ex quo arbitrãdũ est de alio q̃d̃ dici, q̃ vel cũ apl̃is fuerat, vel de
A Iudea venerat, vel ex Pharisæis crediderat. vel aliqs magnus sic
apud Galathas æstimat⁹, vt porter iudiciũ ecclesiæ perturbare.
a ¶Ego au. Imponebatur ei a pseudo, q̃ alibi circũcisionẽ prę
dicaret, sed nõ eis facile sententiam suã aperire vellet. b ¶Quid
ad. per. Hic. Persecutiões enim creberri
mas sustinuit à Iudeis, eo q̃ doceret cre
dentes de Iudæis non debere circuncidi.
c ¶Sean. cru. Aug. Seãdalum erat Iu
dæis prædicatio crucis: qa sabbathũ, &
circũcisionem euacuabat. Si verò admit
teret circuncisionẽ, non esset eis scanda
lum, & pacifici essent. d ¶Vti. & ab.
Ipsi vos conturbant, sed vtinã abscindã
tur, nõ carnaliter, sed vim generandi per
dant in vobis, vel in alijs nihil proficiãt
non solum circuncisi, sed abscisi, vt nul
lam omnino generandi potentiam ha
beant: & meritò hoc opto, ne vos redi
gant in seruitutem legis: Vos enim vo.
estis à deo in liberta. e ¶Abscin. Ele
ganti ambiguo bonum optat. sunt em
Matt.19.b spadones propter r.c. f ¶Ne li. in oc.
Sensus est: Cauete ne audito nomine li
bertatis, impune vobis peccandum esse
►spiritus arbitremini. g ¶Sed per cha. spi. Au
gu. Non per affectum carnis charitas ha
benda est, sed per spiritum. h ¶Ois
eni m lex. Aug. Nam & illa quę ad bo
nos mores pertinent & illa quæ in sacra
mentis sunt, eũ bene à liberis intelligun
tur, nec carnaliter obseruantur à seruis,
ad charitatẽ referanẽ necesse est. i ¶Di
†Mat.22.d liges pro. Aug. Hoc scriptum est in Le
Leui.19.c. uitico, in quo rectè dicit impleri legem
vniuersam, cum tamen duo sint p̃cepta
Matt.22.d. charitatis, in quibus tota lex pender, &
prophetæ: quia dilectio dei in dilectio
B ne proximi cõtinetur. & ideo in hoc præ
1.Ioh.4.d. cepto perfectio salutis est, quia sine pro
►in Chri ximo non diligitur deus. Qui enim non
sto diligit proximum suum, quem vider,
deum quem non videt, quomodo põt
diligere? Cum igitur vtunq; præceptũ
ita sit, vt neutrum sine altero possit tene
ri, vnum eorum sufficit commemorare.
k ¶Sicut te. Augu. Sicut non potest
proximum diligere, qui non diligit se.
Psal.10.b. Se autem non diligit qui diligit iniqui
†autem tatem. Qui enim diligit iniquitatem,
odit animam suam. l ¶Comeditis.
Vel: criminamini. crimina vobis inui
cem imponentes. m ¶Ne ab inuicẽ
Per schisma Christianæ religionis, p va
nam gloriam vanamq; victoriã muta
ta occasione charitatis hoc eorum vitiũ
tetigit, qa dissensio inimica est dilectio
nis. Hoc enim maximè vitio contentio
nis & inuidiæ & pernitiosa inter eos iur
gia nutriebantur, quibus consumit so
cietas & vita. n ¶Dico autem in
Christo. Ostendit q̃ sufficiens sit fides
Christi sine lege: quia per eam carnem
vincunt & eius opera, & sequuntur spi
ritum. quasi dicat: Ne detis libertatẽ in occasionem carnis, sed per
charitatem spiritus seruite. Hoc autẽ dico posse esse vobis in Chri
sto, & nunquam aliter, o ¶Non perficietis. Non ait non fece
ritis vel non habueritis, quia ea nõ habere non poterãt. Sed non
perficietis. i. non opera eorum consensu voluntatis implebitis.
p ¶Caro enim concu. &c. Aug. Caro dicta est concupiscere,
quia hoc secundum ipsam agit anima, sicut auris dicitur audire,
& oculus videre, cum potius anima & per aurem audiat, & p ocu
lũ videat. Caro enim nihil, nisi per animam concupiscit, sed cõcu
piscere dicitur, cũ anima carnali concupiscentia spiritui reluctа
tur. Ipsius enim carnalis concupiscentię causa non est in anima so
la nec in carne sola, ex vtroq; enim fit, quia sine vtroq; delectatio
nulla sentitur. q ¶Quod si spiritu ducimini &c. Hieron. ad
vrtu

a ¶Ego autem non conturbo prædicando legalia.

a Ego autem fratres si circũcisionem a
a ¶Vt olim. b ¶Nulla alia causa a Iudæis patior.
b adhuc prædico, quid adhuc perse, b
a ¶Et si eam prędico. b ¶Non frascontur Iudęi de
cruce, si alterò circuncisionem iustificare.
cutionem patior? Ergo †euacuatum c
a ¶Hoc non tam furoris in aduersarios, q̃ dilectionis in
ecclesiam domini verba sunt: nõ enim tam maledixit eis,
q̃ orauit pro eis.
c d est scandalum crucis? Vtinam & d
e abscindantur qui uos† conturbant. e
a ¶Vt non timore sed amore seruiatis, & qui prius pecca
tis obnoxij, gratiam accipientes liberi sitis.
Vos enim uocati in libertatẽ estis f g
a ¶Et cum hoc sit hoc tantum est necessarium ne libertate
abutamini.
f fratres: tantum nè libertatem in h
a ¶Quia tunc serui. ¶Vt quia liberi & metus non incũ
bit legis: ideo desideria carnis sequamini.
g occasionem detis carnis: sed per f
c ¶Quę procedit ex spiritu. b ¶Quia tunc liberi.
charitatem spiritus seruite inuicem.
a ¶Ideo charitas habenda. b ¶i. vno præcepto charitas
tis: quia qui illud præceptum implet, nec mala agit, & quã
tum potest bona facit.
k Omnis enim lex in uno sermone k
¶Isto scilicet. ¶Sine quo nec deus diligitur.
i impletur. † Diliges proximum tu, l
a ¶Qui diligit. i. o. a. f. b ¶In dilectione proximi
lex impletur.
k um, sicut teipsum. Quòd si inuicem m
a ¶In aliquo derrahitis. b ¶Totum deuoratis omnia
vituperando. occasione charitatis hoc vitium eorum
tetigit.
l mordetis & comeditis, uidete ne n o
¶Hæc sunt causa vestræ consumptionis.
n ab inuicem consumamini. Dico p
a ¶Per fidem christi, nunq̃ aliter. b ¶Ratione.
¶Sanctio non enim hoc potest spiritus hominis
c ¶Proicite bene operando.
autẽ in Christo. Spiritu ambulate, q
a ¶Tunc. b ¶Delectationes quas caro suggerit
¶Actu.
o et desideria carnis non perficietis. r
a ¶Sed hoc graue est. ¶Semper noua in hoc. ¶Hoc
in bonis manifestum est, vbi est spiritus dei.
p Caro† enim concupiscit aduersus s
a ¶Sed non diffidendum vel deficiendum. ¶Ratio gra
tia dei adiuta.
spiritum, spiritus autem aduersus
a ¶Hęc contra se, quia vtq; eo, vt non permittamini face
re quęcunq; bona vel mala: & ideo meliori in hac pugna
cedendum est, i spiritui, quo volumus bona. & si non per
ficiamus: voluimus enim vt nullæ sint concupiscentiæ,
sed hoc non perficimus
carnem. Hęc enim sibi inuicem t
¶Hoc dicit, ne desides sint in pugna. ¶Hæc duo
oppugnant, sed videte, cui cedendum est.
q uultis, illa faciatis. † Quòd si spi v x
a ¶Sancto gubernatore, rectore spiritus vestri. b ¶Q. Si
inq̃ hoc est. c ¶Ambro. quæ male agentibus posita est.
ritu ducimini, nõ estis sub lege. y

Augu. Ex quo apparet, q̃ sub lege est non dispensatiue sed verè, C
vt tu intelligas eum spiritum sanctam non habere. r ¶Non e.
s sub le. Hoc cõmodum iam habetis, & ideo hæc pars eligenda.
Hos damnabiliter dicit esse sub lege, quos reos facit lex, non im
plentes legem dum nescientes gratiam, de se præsumũt. ¶Aug.
De natura & gratia. Sub lege est, qui ti.

Nico. de Ly.

more

a ¶Ego autem fra. si cir. adhuc
præ. dicendo q̃ sit necessaria ad salutẽ.
b ¶Quid ad. per. pa. q. d. non debeo
amplius pati, quia pro re alia non perse
quuntur ne Iudęi. iõ concludit: c ¶Et
go eua. est scan. cru. Quia Iudæi non
scandalizabantur de Paulo prædicante
Iesum Nazarenum crucifixum fuisse:
sed quia prædicabat eũ verum Christũ
fuisse, & circũcisionẽ euacuasse, cui⁹ cõ
trariũ q̃tũ ad cessationẽ circũcisiõis fal
si Apostoli asserebãt. iõ subdit de illis:
d ¶Vti. & ab. i. totaliter à vobis sepa
rentur. e ¶Qui uos cõ. Dicentes, q̃ cir
cumcisio sit vobis necessaria ad salutẽ.
f ¶Vos e. Hîc cõsequẽter inducit Ga
latas ad dimissionẽ legalium ex cõsecu
tione boni inde ꝓueniẽris. Et diuidit in
duas ptes. s. in partẽ principalẽ, & incidẽ
talẽ, q̃ incipit ibi: Manifesta sunt. Primũ
verò bonũ sequens ex cessatione legaliũ
est libertas, q̃ est summè desiderabilis, in
tantũ q̃ etiã bruta aĩalia ꝓponunt eam
sacietati ventris, vt pater in auibus inclu
sis, ideo dicit: Vos e. in li. à legali serui
tute q̃ est maxima. g ¶Vocati e. s. per
gratiã Christi vos liberantis. verũtn nõ
est abutendũ hac libertate, ideo subdit:
h ¶Tan ne li. q. d. hoc tñ est vobis ne
cessarium, q̃ non laxetis vos ad sequen D
dũ carnis impulsum, credentes, q̃ sit vo
bis licitũ, sicut dixerũt alĩq hæretici. p li
bertatẽ spiritus oĩa licere sibi. i ¶Sed
per cha. spi. ser. in. in temporalibus &
spũalibus mutuò vos iuuãdo. Secundũ
bonũ est vniuersæ legis facilis impletio.
ideo dicit: k ¶Ois enim lex in uno
ser. im. s. in p̃cepto charitatis: quod tñ
duplicat, in q̃tum dilectio respicit deũ
& proximum. Vñ dicit Saluator Matt.
xxij. d. In his duobus mãdatis pẽdet to
ta lex & prophetæ. qa oĩa alia præcepta
non sunt nisi q̃dam explicationes mãda
ti dilectionis dei & ꝓximi. Apls tñ non
ꝓsequit hic nisi de dilectiõe proximi di.
l ¶Dili. pro. tuum si. te. in ordine ad
eandem beatitudinẽ consequendã, & cõ
sequenter remouet contrarium dicens:
m ¶Quod si in. mor. verbis malis in
uicẽ iniuriando. n ¶Et come. Inuicẽ
defraudando, sicut de vsurario cõiter di
citur, q̃ comedit illũ cui tradidit ad vsu
ram. o ¶Videte. i. aduertere debetis,
qa ad hoc sequitur destructio vestra in
corpore & anima. & hoc est quod dicit:
Ne ab in. con. Tertium bonum est se

quela spiritus sancti, per quam homo proficit in spiritualibus, &
retrahit à desideriis carnalibus. & hoc est quod dicit: p ¶Dico
au. in Chri. i. ex doctrina Christi. q ¶Spi. am. sequentes instin
ctum spiritus sancti, quẽ nata est humana mens sequi. r ¶Et de
sideria carnis non perficietis. in opere licet insurgant motus
carnales concupiscentiæ. s ¶Caro enim concupiscit aduer
sus spiritum. scilicet sensualitas contra rationem, & econuerso
sicut experimur in nobis. & hic accipitur spiritus rationalis: ideo
subdit: t ¶Vt non quæcunque uultis. secundum rationem.
v ¶Illa faciatis. impediti motu sensualitatis. Et sic luo modo
dissentiũt libertas spiritus, & seruitus legis: ideo subdit: x ¶Qd'
si spiritu ducimini. Sequentes instinctum spiritus sancti.
y ¶Non estis sub lege. id est, seruitute legalium alligati.

†abolitũ est offendi culum

†habesa. ctant

Diuisio

Tria bona ex cessatio ne legaliũ

†19.q.2.c. duæ sunt. &.23.q.6.c iam verò. §.itẽ cum.

n in ✠Manifesta

Gloſ. ordi. Ad Galathas Cap. V. De Lyra

more non amore abſtinet à malo, reus in volũtate. Idem in eodẽ: Sub lege, quæ timorẽ incutit, non amorẽ. ¶ Augu. Hęc oĩa nõ ad voluntatẽ carnis, ſed vitia ſunt animi. Credere enim oĩa mala accidere animæ ex carne, error eſt, ne ab his oĩbus mundemus diabolum, qui carnem non habet. Sed nomine carnis totum hominem ſignificauit, qui viuẽdo ſec'm ſe inhæc cadit. Non em habẽdo carnem, ſed viuendo ſec'm ſea ſec'm hoiem factus

†32.q.4.c. in eo adulteriũ

eſt homo ſimilis diabolo: qa & ille ſecũdũ ſe viuere voluit, quando in veritate non ſteuit. a ¶ Regnum dei non cõſe. Aug. Nullus medius locus eſt, vt nõ ſit in ſupplicio, qui non erit in regno. b ¶ Chari. Caput pmiſi, vnde mẽbra ſequuntur. Non bene gaudet, qui nõ diligit bonũ vnde gaudet. Nõ habet pacẽ veram cũ aliquo, niſi eum diligat. Non eſt longanimis pſeueranter expectando niſi ſeruet diligendo. Nõ eſt benignus, niſi diligat cui opitulat. Non eſt bonus, niſi diligendo. Non fidelis ſalubriter, niſi ea fide q̃ p dilectionẽ operat. Non eſt manſuetus qui dilectione non moderatur. Non cõtinet ſe quis ab eo vnde tur

†25.di.c.de nic.q.5.q.c. illi qui.

batur, niſi diligat vnde honeſtatur. Meritò ergo charitatem ſic ſæpe commendat, quaſi ſola ſit præcipienda, quæ non poteſt haberi ſine cæteris, quibus homo efficitur bonus. c ¶ Gaudium. Puritas conſcientiæ. Vnde: Non eſt impijs gaudere dicit dominus. d ¶ Qui au

Eſa.48.d.

tem. Quaſi. Cõtra malos poſita eſt lex. Bonis autem poſita eſt crux. Quod ita ait: Qui autem &c. e ¶ Carnem ſuam crucifixerunt cum uitijs, & concupiſcentijs. Auguſti. in ſermone de quadrage. Congruit enim noſtræ deuotioni, vt qui domini crucifixi paſſionem celebramus, reprimendarum carna

† Ap.22.a.

F

lium voluptatum crucem nobis faciamus. In hac quidem cruce ſemper in hac vita debet pendere Chriſtianus, vt ſit fixus clauis & præceptis iuſtitiæ, vt Chriſtus in crucẽ clauis confixus fuit. i ¶ Si

†Ro.13.d. 2.Pe.2.b.

ſpiritu uiuimus. Quod cõmuniter ſuprà dixit, ad iſtos quibus ſcribit retorquet, & ſe eis cõnumerat, p hoc oſtẽdẽs, ☞ ſe non

Nicolaus de Lyra.

c †2 ¶ Mani. ſunt. Hęc eſt ſecda pars in cidẽ talis, in q̃ diſtinguit opa carnis & ſpiritus, eo q̃ fecerat mẽtionẽ de vtroq;. Et

Diuiſio

diuidit in duas: qa primò ponit hanc diſtinctio. ſecdò Apli monitio, ibi. Qui aũt ſunt Chriſti. Prima in duas, qa primò diſtinguit opa carnis. ſecdò ſpiritꝰ, ibi: Fructus autem. Circa primũ ſciendũ q̃ opera carnis dicunt illa ad q̃ caro inclinat: & hæc ſunt ꝓpriè opera luxuriæ & gulæ. Primò ergo diſtinguit opera luxuriæ, ſecundò gulæ, ibi: Ebrietates. In operibus verò luxuriæ primò ponit quæ propriè pertinent ad luxuriam, di. Manifeſta ſunt autem opera car. quia ſunt ſenſibilia. b ¶ Quæ ſunt for. q̃tùm ad concubitum ſoluti cum ſoluta. c ¶ Immundi. q̃tum ad vitium contra naturam. d ¶ Impudici. q̃tùm ad exteriorẽ inhoneſtatem in aſpectu: egreſſu, tactu hmõi quæ procedunt ex impudicicia cordis. e ¶ Luxuria. Nomen eſt generale ad omnia, quę pertinent ad hoc vitium. & ſic omnia alia quæ nõ ſunt annumerata, per hoc includuntur. f ¶ Idolorum. Hîc ſecundò ponit alia quæ ſequi ſolent ad luxuriam, di. Idolorum ſer. vt patet de Salomone. iij. Regũ. xj. a. qui ex ardore libidinis cum mulieribus alienigenis motus fuit ad ſequendum deos earum. g ¶ Veneſi cia. id eſt, ſortilegia, quę ex ardore libidinis ſolẽt fieri. In hac ſignificatione dicit Pſal. lvij, a. Venefici incantantis ſapienter. h ¶ Inimicitiæ, latentes in animo, ſicut. ij. Reg. xiij. d. Abſalon concepit odium contra Amon, eo q̃ ſororem ſuam violauerat. i ¶ Cõtẽ. vbis clamoroſis. k ¶ Emulatiões. in verbis pungitiuis l ¶ Iræ. in vindicandi actu. m ¶ Diſſenſiones, qñ incipiunt fieri partes. n ¶ Sectæ, qñ ſunt firmatæ. o ¶ Inuidiæ, in animo. p ¶ Homicidia. in facto. Hæc autem omnia frequẽter ſequũtur ad luxuriam, vt patet. Et poſſent poni exempla de omnibus, ſed propter prolixitatem omitto. q ¶ Ebrietates. Hic ponuntur opera carnis q̃tũ ad vitium gulæ, cũ dicit: Ebrietates. in quo notatur exceſſus & quæcunq; inordinatio circa potum. Dicitur enim ebrietas à bria, quod eſt menſura, quaſi extra mẽſuram ratiõis. r ¶ Comeſſationes. in quo notat oĩs inordinatio circa cibum. s ¶ Et his ſimi. ad quę caro eſt prona, ſicut nimia mollicies lectorum, balneorũ, & huiuſmodi. t ¶ Quæ prædico uo. antequam veniat dei iudicium, quia tunc pœnitere non poteritis v ¶ Quoniam qui ta. Et hoc excludit error dicentium, q̃ damnati ſaluabuntur poſt magna curricula temporum: x ¶ Fructus. Hic conſequenter enumerantur opera ſpiritus, quæ dicuntur fructus. ad ſimilitudinem fructus materialis, qui procedit de arbore, & percipitur cum quadam ſuauitate: ſic iſta à ſpiritu ſancto procedunt, & mentem delectãt. Quorum diſtinctio accipitur ſecũdum q̃ mẽs hominis per proceſſum ſpiritus ſancti in nobis, bene diſponitur in ſe, & ad id quod eſt iuxta ſe, & ad id quod eſt infra ſe. In ſe verò bene diſponitur, qñ bene ſe habet in bõis & malis. Prima verò diſpoſitio eius ad bonũ eſt per amorem, quę eſt prima affectio & radix aliarum affectionũ, propter quod inter fructus ſpiritus primo ponitur. y ¶ Charitas. Roma. v. a. Charitas dei diffuſa eſt in cordibus noſtris per ſpiritum ſanctũ qui datus eſt nobis. Ad quam ſequitur: z ¶ Gaudium. quod eſt fructus ſecundus. Omnis enim amans gaudet ex præſentia amati, quam facit charitas. j. Ioh. iiij. c. Qui manet in charitate, in deo manet. Perfectio verò gaudij eſt, a ¶ Pax. q̃tũ ad duo. Primò q̃tùm ad quietem ab exterioribus conturbationibus, alias non eſſet gaudium perfectum. Secundò quãtum ad ſedationem deſiderij interioris. Non enim perfectè gaudet quis de aliquo, cui non ſufficit illud. Hęc autem duo importat pax: ideo ipa ponitur tertius fructus. In malis autem bene diſponitur mens: primò quando non pertur batur eximminentia malorum, qđ pertinet ad patientiam. Secundò vt nõ per turbetur ex dilatione bonorum, quòd pertinet ad longanimitatem. nam carere bono habet rationem mali. v. Ethicorum. Ad illud autem quod eſt iuxta ſe ſcilicet ad proximum, bene ſe habet mens hominis. primò quidem per voluntatem benefaciendi, quod facit bonitas, ſecundò per beneficentiæ executionem, quod facit b ¶ Benignitas. vnde dicuntur benigni quos bonus ignis amoris feruere facit ad benefaciendum proximis. Tertiò per hoc quòd æquanimiter tolerantur mala ab eis illata, quod facit. c ¶ Manſuetudo. quę cohibet iram. Quartò per hoc, quod non infertur nocumentum proximo per fraudem vel odium: quod facit. d ¶ Fides. ſi pro fidelitate ſumitur. Si verò ſumatur pro fide qua creditur in deum: ſic per eam bene diſponitur mens ad id quod eſt ſuprà ſe, ſubijciendo deo ſuum intellectum. Ad illud verò quod eſt infrà ſe, bene diſponitur mens hominis. Primo quidem in actionibus per modeſtiam, quę in dictis & factis debitum modum obſeruat ſecundò in interioribus concupiſcentijs, per continentiam & caſtitatem. Diuerſimodè tamen: quia continens patitur concupiſcẽtias fortes, ſed nõ vincitur. caſtus verò non vincitur, nec patitur: Et ſic habentur duodecim fructus ſpiritus, qui ſignantur Apoca & caſtꝰ dilip. vlti, a. Ex vtraque parte fluminis lignum vitæ afferens fructꝰ ſeruum duodecim. e ¶ Qui autem ſunt Chriſti. Hîc conſequenter ponitur Apoſtoli monitio duplex. ſecunda ponitur in principio ſequentis capitu. Prima verò eſt carnis opera reprimenda: & opera ſpiritus perſequenda, dicens: Qui autem ſunt Chriſti. id eſt: imitatores eius: f ¶ Carnem ſuam crucifixerunt cum uitijs & concupiſcentijs. ita quòd concupiſcentię & vitia carnis mortua ſunt in eis. g ¶ Si ſpiritu ui. hîc accipitur ſi pro qa ſpus eſt qui viuificat, caro aũt non prodeſt quicq̃. Ioh. vj. g.

☞ Spiritu

a ¶ Hæc ſibi aduerſantur. ¶. i. per ſe apparent mala.

†Manifeſta ſunt autẽ opera carnis, a

a ¶ Large vel ſtricte. b ¶ Opus luxuriæ. c ¶ Etiã non in opere impletur. ¶ Vel quæ eſt contra naturam.

quæ ſunt *fornicatio, immundicia, b

a ¶ Pudorem non ſeruare. ¶ Non pudice viuere. b ¶ Superfluitas quælibet. d

impudicicia, luxuria, †idolorũ ſer- c

a ¶ Perſeuerantes. b ¶ In verbis. f g h i

uitus, uenificia, inimicitiæ cõtẽtio

a ¶ Quando duo ad idem tendunt. b ¶ Subita tempeſtas animi. c ¶ quando inuicem ex ira ſe percutũt. k

nes, æmulationes, iræ, rixæ, diſcen- l

a ¶ Quando partes faciunt in eccleſia. b ¶ Græce, hæreſes c ¶ De alienis bonis. m

ſiones, ſectæ, inuidiæ, homicidia, n

¶ Aſſiduæ. ¶ Superfluæ. o p q

ebrietates, comeſſationes, & his ſi- r

a ¶ Ante iudicium dum licet pœnitere. s

milia: † quæ prædicõ uobis, ſicut t

a ¶ Ante hanc epiſtolam. b ¶ Non dixit omnia. ¶ Quia etiam ſingula regnum tollunt.

prædixi: quoniam qui talia agunt, v

a regnum dei non conſequentur. x

a ¶ Hæc ſunt carnis, ſed iſta ſunt opera ſpiritus, quæ ipſa fructus ſunt, quia propter ſe petenda. b ¶ Sancti, vel rationis gratia illuminatæ. c ¶ Quæ a terra ad deũ euocat.

b †Fructus autem ſpiritus eſt chari- x y

a ¶ Quod bene placet ſibi. b ¶ Quando non ſe inquietãt. c ¶ Aduerſorum.

tas, gaudium, pax, patiẽtia, longa- z a

a ¶ Expectationis. b ¶ Dulcedo animi. c ¶ Largitas rei

nimitas, bonitas, bẽignitas, ma- b c

a ¶ Quod non intractabilis. ¶ De inuiſibilibus certo. b ¶ Quod modum in dictis vel factis ſeruat. c ¶ Quod a licitis abſtinet.

ſuetudo, fides, modeſtia, cõtinen- d

a ¶ Quando recte vtitur licito. b ¶ Quid dicam per ſingulas? quæ iuſta non eſt polita, ſed iniuſta? Sed contra mala.

tia, caſtitas: aduerſꝰ huiuſmodi non

a ¶ Quos neceſſe eſt ſequi ſpiritum.

c eſt lex. † Qui autẽ ſunt Chriſti, carnẽ e f

a ¶ Macerauerunt. ¶ Pugnantes. b ¶ Operum.

ſuam crucifixerũt cum †uitijs, & cõ

a ¶ Deſideriorum. ¶ Hîc in plerisq; capitulum ſextum incipitur.

f cupiſcẽtijs. Si ſpiritu uiuimus: g

De ſpe auaritiæ

Continẽ. Caſtꝰ ſeruat

sē nō dicere eis qđ ipe nō velit seruare. Q. Non dico vobis quod ipse nolim. a ¶ Inanis glo. Quæ est velle vincere vbi præmiū non est. b ¶ Inuidētes. Scīēdū, qa cū per oē vitiū, antiqui hostis virus hūano cordi infundat, in zelo inuidiæ tota sua vt sceleratissima serpens concurrit, & in hac ipa rimēda malicia quasi postem mouit. Zel9 iste modū nō habet pmanēs iugiter sine fine, cum alia scelera finiantur.

Inuidiæ de ecclesia stabilese[c] fectus

Quātocq; ille cui inuidet successu melior pfecerit, tāto inuidus in maius incendit diū liuoris ignib9 inardescit. Hinc vultus minax, toru9 aspect9, pallor in facie, tremor in labrīs, stridor in dētib9, yba rabida, & effrēnata cōuitia. & man9 ad violētiā prompta: & si gladio interim vacua, odio tñ furiatæ mentis est armata.

GLOS. ORD. Cap. VI.

ERa. & si præ. Hacten9 toti ecclīæ improbādo legē, & cōmēdādo gr̄am, mō ad platos qualiter tractent subditos scilicet leniter: qa fratres etsi supiores. d ¶ In a. de. Aug.

Delictū, & pctm differunt

Delictū est declinare â bono: Pctm est facere malū. Vel delictū qđ ignorāter fit: Pctm qđ â scīēte. Tā indifferēter ponūtur. Pręoccupatio est, dū vl ad horā nō vr̄ qd faciēdum sit, vel q viderit vincit vt malū fiat cū latet yitas, vel cōpellit in firmitas. e ¶ Lenita. Nesi aliter fecerit is, nō patiat se argui: sed defendere se incipiat, ne turpis videat. f ¶ Consi. tei. Aug. Nihil ad misericordiā sic inclinat

Iohā. 13. d.

q̄ propriū piculi cogitatio. g ¶ Et sic ad. le. Augu. i. charitatem. Ex charitate enim Christus peccata nostra tulit, qui etiā pcepit, vt nos inuicem diligamus. h ¶ Nihil. cōparatione spiritualis, qui totū dat gratiæ. i ¶ Se se. Non em se se ducūt laudatores eius, sed ipse poti9. qa cū ipse sit præsentior q̄ illi, mauult se in illis quærere, q̄ in seipso. l ¶ Probet.

B

Luce. 18. b.

Diligenter inspiciat. k ¶ Opus su. nō peccatū alterius, vt Pharisæus qui dixit: Nō sum sicut cęteri hoīm. q non re, sed fallaciter iustus, n ¶ In seme. i. intus in conscientia sua pura. o ¶ Glo. ha. i. gloriabit & gaudebit. p ¶ Et nō in al. i. in alterius laude. s. cū alter eum laudat.

†23. q. 4. si qs â catholi. &c. forte. §. item †23 q. 1. c. ecclesias. §. quia ergo nos †catechizatur verbo. i. q docet mysteria religiōis christianæ. i. fidē in Christū: quod yba fiebat nō scripto.

Qui em cōscientiā boni opis habet, non debet de hoc apud aliū gr̄iari: & laudem suā foras fundere. sed in semetipso humiliter gloriari. Vel ita. m ¶ Et sic. i. si actus suos cōsideret, sciens neminē debere gloriari se habere mundum cor. In semetipso &c. Et sic in se. Aug. Ambro. i. si actus nostros cōsideremus, nulli nos anteponimus, nec quēq̄ iudicam9. Verē iust9 alterū sibi pponit, qa pl9 sua mala scit. q̄ alteri9: quorū cognitio sibi gloria est. Gaudet em, dū cognoscit morbū suū, quē sanare desiderat. q ¶ Vnusq; que e. Nō inquinat quis alieno peccato. r ¶ Onus. Aug. Alia sunt opera participandæ infirmitatis, de qbus suprà. Alter alterius onera portate. Alia reddēdę deo rōnis, de quibus hic. Cōtra eos qui putant hoīem alienis inquinari peccatis, dicit: Vnus. o. s. p. Cōtra negligētes qui nullū curāt corrigere, securi q̄ alienis non contaminentur peccatis, dicit: inuicē onera portate. Onera infirmitatis inuicem portamus, dum lenitate irā alterius sustinemus: & dū ei qui læsit, si petit, indulgemus. ¶ Hiero. Vel per onus intelligitur bonum & malū opus. In scripturis em onus & in bonam & in malam partem accipitur. Et sic: Vnusquisque. bonus vel malus Portabit o. su. i. mercedē operum suorum referet. s ¶ Commu. Vel bona sua faciat ei communia. &

1. Cor. 9. b.

ne excuset, quia deus nō potest falli. ¶ Hier. Vlitatum enim præceptum est, vt prædicatori verbi dei præbeat necessaria

Matt. 7. b.

ille cui prædicatur. Quæ boni appellatiōe recte signauit. Sicut & dñs in euāgelio cū discipulis loquens ait: Cū mali sitis, nostis bona dare si. ve. puidēs aūt quosdā obtēdere pauptatē, & pceptū vel le elude

a ¶ Qui sunt Christi ita agunt vt dixi, & nos quia sumus Christi, ambulemus spiritu, quia spiritu duce & auctore ad hanc vitam venimus. b ¶ Etiam. ¶ O nomō subdit.

spiritu & ambulemus. Nōn efficia/ a b

a ¶ Secularis. b ¶ Hæc mala fecit gloria inanis. ¶ Ad contentionem, & ites, & alia illicita.

a mur inānis gloriæ cupidi, inuicem c

a ¶ Si non audemus prouocare.

b prouocantes, inuicem inuidē ntes. d

Cap. VI.

¶ Hoc non faciatis quod dixi, sed si præoccu.

c

Ratres: & si præoc/ e f

a ¶ Quasi imprudenter lapsus. ¶ Vt nequeat vitare, nec mirē, quia homo.

a cupāt9 fuerit homo

a ¶ Non vsu quotidiano peccans. b ¶ Non ideo deiecta eum.

d in āliquo delicto, uōs qui spirituales g h

a ¶ Non per singula peccata diffluentem, & si aliquando labatur. b ¶ Rationabiliter & leniter.

estis, huiusmōdi †instruite in spiritu i k

a Q. ita fac vt dixi. ¶ Tu quisq. b ¶ Quod & tu fragilis. c ¶ Ne deo permittente in simile cadas.

e lenitatis: Cōsiderās teipsum, nē & l m

a ¶ Leniter instruite, & subuenite orationibus & alijs modis, quasi vestra sit farcina.

tu tenteris. Alter alterius onera por n

a ¶ Charitatem.

f tate, & sic adimplebitis lēgem Chri o

a ¶ Qu peccata nostra tulit. b ¶ Ita faciemnam si quis aliter fecerit, seipsum seducit & hoc est, c ¶ In mente sua superbe iudicat. d ¶ Magnum comparatione peccantis.

stū. Nām si quis existimāt se aliquid p

a ¶ Ex se. b ¶ Diuidit. ¶ A veritate.

h esse, cum nihil sit, ipse se sedūcit. b r

a ¶ Non ita putet aliquis sed potius.

i Opus autem suum probet unusquis/ s

a ¶ Si actus suos consideret: sciens si quid boni habet se a deo accepisse, & si quid mali a se non a deo fore. b ¶ Vt deus qui in eo est, sit gloria eius, & nihil aliud. c ¶ Puræ conscientiæ.

m que, ēt sic in semētipso tantum glō/ t

a ¶ In sui, & non in alterius consideratione.

o riam babebit, & nōn in altero. v

a ¶ Suum opus probet, nā de suo iudicabitur. ¶ Peccatū.

q r †Vnūsquisq; enim onus suum por x

a ¶ Offeret die iudicij manipulos operum. vnde: Venientes autem venient cum exul. por. mani. su, Et accipitur hoc de bonis tantum.

s tābit. † Communicet autem is qui y

¶ i. instruitur.

†catechizatur uerbo, ei qui se cate/ z

a ¶ Non in malis, si ea agit: vt lex sit tibi dux, non homo.

t chizat in omnibus bōnis. Nolite a

¶ Non potest decipi. a ¶ Sed ab eo quisque capit quod meretur.

errare, deus non irridetur. † Quæ b c

a ¶ Præsentis vitæ labore. b ¶ Horum mercedē recipiet.

enim seminauerit homo, hæc &

le eludere, addidit: t ¶ Noli. er. non ir. Q. nemo se vane excuset C quia deus non pōt falli. Scit enim corda vestra, nō ignorat facultates. Excusatio verisimilis hoīem pōt placare, deū non pōt fallere. ¶ Communi. Hoc ad subditos prælati ita. Is autē qui catei. instruit: etsi solo uerbo, non exemplo: cōicet ei in oī bo. q̄ ille dicet. i. cōem se ei exhibeat recipiendo & opere implendo. Et ne qs dicat, non debeo agere, nisi quod i illo video. Subdit Noli. er. quia error est. Amb. Et si inde apud hoīes vos excusatis, deus non pōt falli. Verē nō fallit, quia reddet prō meritis. Et hoc est: Quæ enim se. ho. &c.

☞ Qui

Nicolaus de Lyra.

✠ a ¶ Spi. & am. sequēdo instinctū spiritussancti in operibus nostris, vel dictamē rectæ rōnis, quæ etiā dicit spirit9 & qa bonū op9 frequēter est occasio vanæ gl̄iæ, iō subdit: b ¶ Non effi. ina. glo. cu. quæ est principiū aliorū malorum. ideo subditur: c ¶ Inuí. pro. verbis iniuriosis. d ¶ Inuicem in. de bonis proximorum dolentes.

¶ In ca. v. vbi dicitur in Postil. Quorū distinctio accipit, sed'm q̄ mens hoīs per processum spiritussancti disponit.

ADDI. Hæc distinctio notabilis de fructibus spiritussancti sumit â pria sed'æ, q. lxx. art. iij. in cor. q̄stionis, vbi oīa q̄ hic ponuntur de verbo ad verbū cōtinent, & quædā alia ad hoc pertinentia. vide ibi &c.

NICO. DE LYRA. D

Cap. VI.

ERatres si præ. Hic consequenter ponit Apls secūda monitio qa inducit Galathas ad mutuā supportationē: & primō in malo culpę non ipm fouendo. sed leniter corripiendo, di. f ¶ Si præ. fu. ho. p aliquā passionē insurgētē vel ignorantiā. g ¶ In ali. de. ex eis perpetrato. h ¶ Vos qui spi. e. i. pfectiores scīētia & vita, i ¶ Instruite hmōi. id est, ad bonū reducite. k ¶ Spiritu le. peccantes enim ex certa malicia sunt magis acriter corripiendi. l ¶ Considerans teipsum. i. propriā fragilitatem. m ¶ Ne & tu tenteris. & sic ex passione labaris, & p consequēs indigeas mansuetudine correctionis. secundō inducit ad supportationem malipœnæ, dicens: n ¶ Alter alterius onera por. i. infirmitates mutuas & labores, mutuo subueniendo. o ¶ Et sic adimple. le. Christi. quæ est lex charitatis. & ad prædicta inducit rationem dicens: p ¶ Nam si quis existi. se aliqd esse. i. magnū qd sentiēs de se. q ¶ Cū

† De cele. mis. cum ex ore

ni. sit. de se, scilicet nisi vanitas & pctm. r ¶ Ipse se seducit. qa per hoc in contemptum fratris & alia peccata cadit. ideo subdit: s ¶ Opus autem suum pro. un. i. diligēter examinet. t ¶ Et sic in se. tantū glo. habebit. scilicet in testimonio propriæ cōscientiæ. v ¶ Et nō in al. i. in falsa laude alterius, cui non est credendum. x ¶ Vnusquisq; enim onus suum por. i. pœnā debitam pro peccatis proprijs. propter quod subditur: y ¶ Communicet autem is qui catechizatur uerbo. id est instruitur verbo doctoris. z ¶ Ei qui se catechizat in omnibus bonis. Quia non debet ei communicare in malis, Matthæi. xxiij. a, Quæcunque dicunt facite, opera autem illorum nolite facere. a ¶ Nolite errare. credendo, quòd possitis confimari eis in malis licite, sicut dicunt aliqui, quare non faciam hoc, exquo sacerdos meus facit: b ¶ Deus non irridetur. id est talibus non decipitur. c ¶ Quæ enim seminauerit homo: hæc & metet. id est mercedem recipiet secūdum opera sua

Glos. ordi. Ad Galathas Cap. VI. De Lyra

E a ¶ Qui se in car. addit: sua. Cū verò dicit: In spiritu, non addit suo: qa semē carnale ex hoie est. semē verò spūale ex spiritu dei est. Messis verò hic in fine promittit. Ideoq; in seminādo perseuerantia opus est. b ¶ In car. in spiritu. Amb. Homō ex spiritu cōstat & carne: Iō de vtroq; seminat. Porrō hō etiam Christian⁹ ad comparationem spiritus sancti caro est.

c ¶ Qui au. se. in spi. Hier. Aug. i. qui spiritui dat assensum ex fide, cū charitate seruiēdo iusticiæ, & legem spiritualiter intelligēdo. d ¶ Non defi. Si hō non imposuerit finē operi, nec deus imponit remunerationi. Quantū seminauerimus in opibus, tm̄ metem⁹ in fructibus. Et quātū auiditas ingrentis se dilatauerit, tm̄ se aperiet ad præmiū manus retribuētis: qa sic recipiet quisq; quō fecit: qa q sortis erit ad seminandū, sortis erit ad metendū. e ¶ Tpe e. suo. Non statim deus facit quidqd ad salutē orat: Nec iō negat, qa differt, sed tpe suo. i. cōgruo præstat. f ¶ Dum tē. ha. Tēpus seminādi est præsens vita qua currim⁹. In hac licet nobis quod volumus seminare. Cū verò trāsierit tp̄s opandi auferetur. Vñ: Opamini dū dies est. venietnox qñ iā nullus poterit operari. g ¶ Ad o m. Ambr. Hier. Oībus impēdenda est misericordia. In quo p̄ponēdi sunt iusti q sunt ex fide. Qđ oībus ēt inimicis nr̄is q scelerati sunt, psequntes ecclam, testis est dn̄s: Bñfacite his q oderūt vos. Diligite inimicos vr̄os: qa & ipsi hoīes: qb⁹ in hoc dn̄s pluit, & solē dat. ¶ Aug. Dicit tn̄ scriptura: Da misericordiā & ne suscipias pctōr̄: & impi̇s, & peccatoribus redde vindictā. Bn̄ fac humili, & ne dederis impio. quia altissim⁹ odio habet peccatores, & ip̄s reddet vindictā. Qđ est: Ne cuiq; ideo bn̄ facias. qa pctōr est, sed qa hō: vt nō sit ad vindicandū remissus, nec ad subueniendum inhumanus. Odias in illo qđ de⁹ odit. i. quod malū est: & corripe & persequere vt perimas, & conserua quod homo est. Et non suscipias, vt velis saluum in eo q; mal⁹ est. Et ne dederis, per hoc quòd malus est, sed quia homo, vt nulli homini clauda tur misericordia, nulli peccato relaxet: ip̄unitas. Persequamur ergo in malis, p priā iniqtatē, misereamur in eisdē cōem conditionem. Ad omnes. Aug. Omnibus enim pari dilectione vita æterna optanda est, etsi non omnibus eadē posunt exhiberi dilectionis officia, quæ fratribus sunt maxime exhibenda. Ambr. Hier. Quia faciliores & p̄pensiores in bono circa fratres esse debemus, quia sumus inuicem membra. Si enim in cū ctos liberalitatis fræna laxant, maximè ī domesticos fidei. i. Christianos qui habent eundē patrē, eiusdemq; magistri appellatione censent. Oībus ergo impēdenda est misericordia, in quo præponendi sunt iusti, qui sunt ex fide. ¶ Augu. de doctrina Chri. Oīs peccator in q̄tum peccator est, non est diligendus. Et omnis homo inquantum homo est, diligendus est propter deum: deus verò propter seipsum. Et si deus propter se, omni homine amplius diligendus est. Amplius quisq; deum debet diligere q̄ seipsum. ¶ Item amplius alius homo diligendus est, q̄ corpus nostrum: quia propter deum omnia ista diligenda sunt, & pōt nobiscū alius homo deo perfrui, quod nō pōt corpus. Oēs autem homines æque diligēdi sunt. Sed cū oībus prodesse non possis, his potissime consulendū est, qui pro locorū & tēporū vel quarūlibet rerū opportunitatibus constrictius tibi iungūtur. h ¶ Videte autem. Aug. Post q̄ ad moralia opera exhortatus est, redit ad illud vnde prius agebatur: Ne scilicet legales obseruantiæ teneantur. ¶ Hiero. Ne quis aūt sub noīe eius fallat incautos cauet, finem epistolę manus suæ annotatione cōplens. Ab hoc em̄ loco manu sua vsq; ad finem scripsit. i ¶ Hi cogunt. Ambr. Isti erant pseudo, qui sic Christum prædicabant, vt & legem seruandā docerēt. Crucem prædicabant, vt à fidelibus quæsū habeant, legem vt Iudæis placeāt. k ¶ Vt crucis Christi persecu. non pa. Hiero. Forte hoc ideo dicit, quia Romani imperatores Caius Cæsar, & Augustus Octauianus & Augustus leges promulgauerūt, vt Iudæi vbicūq; essent, p̄prio ritu viuerent, & patrijs ceremonijs deseruirent. Quicunq; em̄ circūcisus erat, licet in Christū crederet, quasi Iudæis placeāt. k ¶ Vt crucis Christi persecu. non pa. Hiero. G Forte hoc ideo dicit, quia Romani imperatores Caius Cæsar, & Augustus Octauianus & Augustus leges promulgauerūt, vt Iudæi vbicū- q; essent, p̄prio ritu viuerent, & patrijs ceremonijs deseruirent. Quicunq; em̄ circūcisus erat, licet in Christū crederet, quasi Iudæis habebatur in Gētib⁹. Qui verò incircūcisus se nō esse Iudæū p̄putio p̄ferebat persecutionibus, tā Gentilium q̄ Iudæorū fiebat obnoxius. Has igit̄ persecutiones qui Galathas deprauauerāt, declinare cupiētes, circūcisionem pro defensione discipulis persuadebant. Nam nec Iudæi persequi eos poterant, nec Gentiles quos videbāt, & proselytos circuncidere, & ipsos legalia seruare. l ¶ Absit gloriari, nisi in cruce. Augusti. Ideo Cruxinfos crux in fronte credentium (vbi est sedes verecundiæ) figitur, vt de nomine eius fides non erubescat, & magis dei gloriā quàm hominum diligat. Signum veteris Testamenti circuncisio in latenti carne. Signum noui, crux in libera fronte. Ibi enim occultatio, hic reuelatio est. Illud sub velamine, hoc est in facie. Crucem autem, vt in ea gloriemur, dominus suo gestās humero pro virga regni nobis commendauit. Hoc ergo oppro brium & deformitatem Christi nō erubescamus, sed veneremur. Non est enim magnum in sapientia dei vel maiestate vel ptāte gloriari, sed in cruce, vnde impius insultat, & irridet Philosophus.

☞ Mihi

† Iuxta fa ciem

Nicolaus de Lyra.

H

a ¶ Quoniā qui seminat in carne, sequendo impetus carnis. b ¶ De carne & metet cor. scilicet culpę, & gehennæ. c ¶ Qui autem se. in spiritu. sequendo instinctū illius. o ¶ De spiritu metet uitam æternam. id est virtute spiritussancti eum mouentis, consequetur vitam beatam. propter qđ subdit: e ¶ Bonum autem fa. non defi. cessando ab inchoato bono. f ¶ Tempore enim suo me. non defici. quia merces illa erit æterna. & sic concludit: g ¶ Ergo dum tempus habemus. f. metendi quod est breue. h ¶ Operę. bonum ad o. generaliter. i ¶ Maxime autem ad do. fi. quia sic est charitas ordinata. k ¶ Videte. Hæc est vltima pars huius epistolæ, q̄ est p̄cedentiū confirmatio. Vt em̄ Galathæ certi essent q; p̄sens epistola esset Pauli, scripsit hāc vltimā partem manu p̄pria, ideo dicit: Videte. id est, attendite. l ¶ Qualibus literis scripsi uobis manu mea. propria. quasi dicat, per considerationem literarum potestis hoc perpendere: quia cognoscebant manum suam. Et quia intentio eius in hac epistola erat reprobare obseruationem legalium, vt patet ex præcedentibus, ideo reuertitur ad improbandum legaliū obseruantiam, dicens: m ¶ Quicunq; enim uo. place. Iudæis. n ¶ In carne. id est in legalibus obseruantijs, quæ dicuntur iusticiæ carnis. Hebræo. ix. o ¶ Hi co. uos cir. id est ad hoc vos inducūt. p ¶ Tan. supple hoc faciunt. q ¶ Vt cru. Christi per se. non pa. scilicet à Iudæis persequentibus me & alios prædicātes euacuationem circuncisionis per crucem Christi. Falsi namque Apostoli quærentes apud Christianos quæstum, & apud Iudæos quietem, prædicabant simul legalia cum euāgelio esse necessaria ad salutem. r ¶ Neque enim qui circuncīduntur. id est falsi Apostoli. s ¶ Legem custodiunt. quia in multis trāsgrediebantur. t ¶ Sed uolunt uos circuncidi. ut in carne uestra gloriē. scilicet de vestra circuncisione carnali, se iactādo q; multos proselytos legis fecerint. quam gloriam tanq; malam excludit à se Apostolus, dicens: v ¶ Mihi autem absit gloriari, nisi in cruce domini. i. in fide & p̄dicatione Christi crucifixi.

☞ Per quem

---

a ¶ Qui de lege carnaliter sentit. ¶ Qui omnia quæ facit, & si qua bona, tamen ideo facit, vt carnaliter ei bene sit. b ¶ Carnalia vitu. c ¶ Vt de carne.

a metet. Quōniam qui se minat in cār

a ¶ Conuenientem messem. b ¶ Nihil melius conuenit carni q̄ corruptio.

ne sua, de carne & metet cōrruptio

¶ Qui spiritui dat assensum.

nem: qui autem seminat in spiritu, de spiritu metet uitam æternam.

a ¶ Q. ita se habeant prælati erga subditos & subditi erga prælatos, vt dixi: vtriq; autem. ¶. prælati & subditi. b ¶ Alias destituamus.

†Bonum autem facientes non dēfi

a ¶ Non debet deficere operando qui non deficiet in metendo. b ¶ pportuno & conuenienti.

ciamus: tempore enim suo mete

¶ Quia metemus.

mus non deficientes. Ergo dum tem

¶ In hac vita.

pus habemus, operemur bonum

a ¶ Vt sit perfecta dilectio. b ¶ Qui sunt de familia nostra per fidem.

ad omnes, maxime autem ad dome

¶ Vt firmius prædicta teneatis.

sticos fidei. Videte autem † quali

a ¶ Vt sciatis hanc epistolam a me missam, & per hoc magis obediatis.

bus literis scripsi uobis mea manu.

a ¶ Opus fuit vt scriberē, quia pseudo instant. b ¶ Iudęis infidelibus.

Quicunque enim uolunt * placere

a ¶ Carnali obseruatione. b ¶ Improbitate, non ducunt ratione.

in carne, hi cogunt uos circunci

¶ Propter hoc.

di, tantum ut crucis Christi persecu

a ¶ Quæ pro cruce infertur. b ¶ Ab infidelibus Iudęis. c ¶ Ideo tantum, non enim pro lege placent, vel non amore legis hoc faciunt.

tionem non patiantur. Nēq; enim

qui circuncīduntur, legē custodiūt,

sed uolunt uos circuncidi, ut in

a ¶. i. de carnali circuncisione, in qua dolor est vobis. ¶ Dolore vestro. b ¶ Apud Iudæos, eo q; tam multos proselytos faciant. c ¶ Illi in carne gloriantur.

cārne uestra glōrientur. Mihi

a ¶ Vnde mundi philosophus erubuit, ibi Apostolus thesaurum reperit.

autem absit gloriari, nisi in crū

☞ a ¶Mihi mūdus cru.est.Aug.Contigit plerunq;, vt homo A mūdū mēte nō teneat,sed rē mundus eū in suis occupationibus astringit,& mortuus est hō mūdo,& mūdus quasi viuus eū cōspicit,dū alio intētū in suis actibus rapere cōtēdit.sed nec Paul⁹ mundū cupit,nec mūdus eū:vt in duob⁹ mortuis neuter neutrū videt. Quia igit nec Paulus mundi gloriā quę rebat,nec ā mūdi gloria ipe quęrebat.iō & se mūdo & mūdū sibi crucifixū gl̄i af.

b ¶Et ego mū.Nec ego in mūdo aliqd cupio,nec ipse suū aliquid in me cognoscit.Sicut dns ait:Venit enim princeps mūdi hui⁹,& in me nō habet qdq̄. Iohā.14.d

c ¶Sup il.& sup Israel.Duas partes hic signific auit,super quas manet pax & misericordia dei.s.Gētiliū fidelium,& Iudęorū credētiū. d ¶Decæ.Nō vult p turbulētas cōtentiones tædiū sibi fieri de re q̄tum satis erat expōsita.vel sicut in Grēco legit,De cætero nemo mihi laborē exhibeat vel prēstet.s.vt rursum in vobis necessitatem habeam laborandi. ¶Augu. Hiero. Laborem enim præstat magistro,qui aliter sentit q̄ docuit. e ¶Stigmata.Aug.Stigma est pūctū vel nota aliquo ferro facta.Stigmata ergo appellat quasi notas pœnarū de persecutionibus quas patiebatur.Et est sensus:Ideo non debet mihi fieri molestia, quia ego habeo alios conflictus & certa mina,quę in persecutionibus quas patior mecum decertant. †nota impressas f ¶Gratia do. Cōclusio epistolę quasi subscriptio,qua & in nonnullis alīs epistolis vtitur.Q. vt prædicta teneatis:Gratia,non dissensio,non legis seruitus,non rixa,non iurgium.

Incipit argumentum in epistolam ad Ephesios.

B Ephesij sunt &c.Hi per paulum non fundati.sed confirmati in fide firmiter ī ea steterant,& bonis operibus.His scribit ā Roma de carcere per Tychicum confortatoriam epistolam,cum vlteri⁹ non esset eos visurus.Sciens eos bonos, non arguit de culpa,sed ne relabantur timendum erat. Et quia nullus est adeō perfectus,qui crescere non possit,hortatur

NICO. DE LY.

☞ a ¶Per quē mi.mun.cru.est.i.cōcupiscentia mūdi est mihi mortua,nullā virtutē habēs in me. b ¶Et ego mū.ga nihil mundanū concupisco. c ¶In Christo enim Ie.neq; circun. &c.qa neutrū aliquid facit ad cōsecutionē vitæ beatæ,quę datur per Christum. d ¶Sed noua crea.i.regeneratio p baptismū,in qua daī gratia q̄ est p creationē:& de nouo cōstituit hoiem in esse gr̄æ. e ¶Et q̄cūq; hāc re.i.certā doctrinam.f ¶Secu.fue.fide & opere. g ¶Pax sup il.i.quies mētis. h ¶Et misericor.i.remissio peccatorum,q̄ totaliter tolluī p baptismū.i ¶Et sup Is. i.sup obseruātes legē intellectus spiritualis.Ro.ij.d.Nō em̄ qui in manifesto Iudęus est,neq; q̄ in manifesto in carne est circumcisio, sed q in abscōdito Iudæus est,& circumcisio cordis in spū,nō litera. k ¶De cætero &c.i.o vos Galathæ nō detis mihi de cætero cām molestię,recipiēdo doctrinā pseudo apl̄orū. l ¶Ego em̄ stig.i. signa militiæ Christi. m ¶In cor.&c.p tribulationes q̄s p ipso sustinui.q.d.non deberet mihi aliunde tribulatio inferri. Et satis probabiliter pōt dici,q̄ in eius corpe sensibiliter apparēt vestigia plagarū & verberū p Christo,vt dictū est.ē.ij.Corin. xj. n ¶Gra.do.no.& nō seruitus legalis. o ¶Cū spi.&c.q̄ qdē gratia est arra glorię.Ad quā nos pducat Iesus Christ⁹.Amen. ¶In ca.vj.vbi dicit in Postil. Opus autem probet vnusquisq;.

ADDI. I. Hoc quod dicit:Opus aūt suū ,pbet vnusq;q;, sic exponitur in Glo. Vnusquisq; diligenter in spiciat opus suū,nō peccatū alteri⁹.vt Pharisæus qui dicebat:Nō suum sicut cæteri hominū,qui nō re;sed fallaxiter iustus erat &c. Lucæ.18.b

¶In co.ca.vbi dicit in Posti.Quicūq; em̄ volūt placere vobis.

Additio.ij.

ADDI.II. Ad vlteriorē intelligētiā huius dicti:Qui em̄ volūt placere vobis in carne &c.ar.tēdēdū est, q̄ sicut in ve.le.inducebant homines ad obseruantiā p̄ceptorum diuinorū p tēporales ,pmissiones & cōminatiōes,vt patet ex discursu Pentateuchi,& Esa.j.c. dicit summarim:Si audieritis me, bona terræ cōedetis:& si nolueritis,gladius deuorabit vos.Sic ī no.Te.speciali ter in primitiua ecclesia hoies in dei amore radicati examinabant & pficiebant p acerbas & crebras psecutiōes:q̄s imitādo crucē Christi sustinebāt:ex q̄ hoies indu cebant ad cōtēnēda tpalia ,pter amorē cælestiū.Ratio huius differētiæ est,quia populus ille cōparat puero sub pēdago go existenti,ad Gal.iij.imperfectorum aūt est tpalia bona desiderare.sed ad legē nouā quæ pfectis data est,ptinebat vt illi qb⁹ data est p̄sertī,ipsi⁹ primi fundatores cōtēptis tpalib⁹ spūalib⁹ adhærerēt.vñ Phil.iij.c.Quæ quidē retro sunt obliuiscens ad anteriora me extēdo.qui cūq; em̄ perfecti sumus hoc sentiamus. vñ in ve.le.licet multa & varia præcipie banī:nihil tamē asperū seu durū nisi circūcisio carnalis,q̄ quādā afflictiōem carnalē importabat,sed i le.no.multa aspera & quasi cōtra cōem hoim affectū p̄cipiebant,seu cōsulebant,vt cū dicit:Qui vult ve.post me,abne.se,& tol.cru. iu. &c.quod intelligit,q̄ sequentes Christū hūt eū imitari in tolerātia passionum & tribulationū:quod est valde durū cōiter saltē viris imperfectis:qa est cōtra cōem inclinationē humanā.Ex qbus cōsidera tis hī,q̄ pseudo apl̄i q inducebāt ad circūcisionē carnalē q̄ in lege p̄cipiebat:volebāt placere,in carne tm̄.i.releuare seu excusare hoies à psecutiōe legis nouæ,q̄ propriē dicit psecutio crucis Christi,in q̄tū est imitatiua ipsius crucis,vt dictū est.& hoc est quod dicit:Quicūq; em̄ volūt placere in carne.i.in carnali circuncisione hi cogunt vos circuncidi tantū.i. volunt volūt vobis inferre ist̄ā molestiā tm̄.s.circūcisiōis carnalis:& hoc ad finem q̄ excusent à circūcisione spūali,per quā homo martyriū patit̄ intrinsecū seu extrinsecū.& hoc est quod dicitur:Vt crucis Christi persecutionem non patiātur. s,vt excusentur ab imitatiōe crucis Christi,q̄ maxime dura est in viris imperfectis.Et qa de ista circūcisione carnali gloriabant pseudo apostoli,quasi magis secūdū legē p deo sustinētes.iō de eis dicit:Et volūt vos circūcidi,vt in carne vestra glorient:iactando se de tāta tolerātia,pter deū.Sed qa ista tolerātia nihil est in cōparatione tolerantię imitationis crucis Christi,ideo subdit:Mihi autē absit gloriari nisi in cruce &c.s.imitationis ipsius patientię.Et nota q̄ non dixit:Mihi,autem absit gloriari,nisi in potestate domini no.Ie.Christi:seu in sapientia,vel in maiestate eius,& hmōi,sed in cruce;ad denotandā p̄dictā cōparationē.Et qa in ista imitatione crucis Christi nō circuncidit aliquod mēbrū corporaliter,sed cor à cunctis vitijs rescindit,ideo subdit:Per quē mūdus mihi crucifixus est,& ego mūdo.quod intelligit secundū Glo.q̄ nec ego in mūdo aliquid cupio,nec ipse mūdus aliqd suū in me cognoscit, iuxta illud dñi:Venit enim princeps mūdi huius,& in me nō habet quicq̄.& est sensus:quia p crucē Christi mūdi cōcupiscentiæ nō habēt in me dñium,nec mūdus iam se mihi ingerit.hæc in Gl. Ex q̄ Apl̄s manifestē ostēdit intentū,scilicet q̄ absit gl̄iari in circūcisiōe carnali vel hmōi:sed in cruce dñi no.Ie.Christi:in qua oīa vitia rescindūtur.Deinde cū dicit infra,De cętero nemo mihi molestus sit &c.confirmat p̄dicta præbēs exemplū in seipso.sic em̄ erat cōfirmatus in amore Christi,q̄ maximē desiderabat imitari quātū poterat ipsi⁹ psecutiones.iō dicit.De cætero nemo mihi molestus sit.i.crit.Nā secūdū sanctū Thomā prima secūdæ.q.lxx.arti. supradicto ,in corpore quęstionis allegato in precedēti ,additiōe. Qui perfectē cor habet in vno positū,à nullo alio molestari pōt, cum alia quasi nihil reputet.Ego enim stigmata.i.signa militiæ Christi & vestigia ipsius passionis.In corpore meo porto,p assiduas persecutiones.Cætera exponantur prout in Postil.&c. Differētia le.ve.& no †supra.2. Luc.9.b. Ioh.14.b.

a ¶Quid enim prodest
ce domini nostri Iesu Christi, pēr a
a ¶Quod illi visum est stultitia, Apostolo factum est sapientia & gloria. b ¶Concupiscentiæ mundi non habēt dominium, nec mundus tam se ingerit, & ego contra eum fortis.
a quē mihi b mundus crucifixus est,
¶Ideo solum in cruce glorior.
b & ego mundo. †In Christo enim Ie. b c
¶Q̄qualia sunt deo circuncisio & præputium.
su neq; circuncisio aliquid ualet,ne
a ¶Amb.noua vita. b ¶i.regeneratio.
que præputium, sed nōua creatu. d
¶Ego in cruce glorior. a ¶Rectitu.linem.
ra.Et quicunq; hanc regulam secuti e f
a ¶Mentis. b A deo. c ¶Gentiles.
c fuerint, pax super illos,& miseri g
a ¶i.remissio peccatorum. b ¶De peccatis. b ¶Etiam.
c ¶Iudæos, non carnales, sed qui dei.s.spirituales.
d ¶Amodo.vel:de cætero,prout duæ diuisiones.i.de alio præter istem,i.de legalibus.
d cordia,et super Isrāēl dei. De cætē d k
a ¶Vt iterum cogar scribere de eodem.
ro nemo mihi molēstus sit . Ego l
a ¶Mihi cui non est faciendа molestia. b ¶Signa militiæ Christi;quæ me comprobant eius esse. c ¶Pro fide libus.Q.Quod vos non attenditis.
c enim † stigmāta domini Iesu in cōr m
a ¶Quod non pseudo. b ¶Non lex.
f pore meo porto. Grātia domini no n
a ¶Rationem vt veritatem semper intelligatis.
stri Iesu Christi cum spiritū uestro o
a ¶Per hoc verbum Hebrœum veraciter quæ locutus est ostendit.
fratres,amēn.

Argumentum in epistolam ad Ephesios incipit.

Ephesij sūt Asiani. Hi accepto uerbo ueritatis perstiterūt in fi

Ersit hortaſ ad vlteriora,& ne recedãt,p ſuis tribulatiõib⁹, teneãtq; ſuas E ordiationes,pſerti ne pfectio erigat i tumorẽ,ondit deq; ſtatu ad quã dignitatẽ vocati ſũt,dicẽs oĩa eis vel apſis ipſis vt toto hũano generi bñficia p ſoligram data. Eſt igit itẽtio apſi Epheſios in bonis habitis cõfirmare,& ad vlteriora ,puocare,necnõ ad hũilitatẽ gratiarũactionẽ.

¶ Sciendũ ſanẽ q; hãc epiſtolã quã nos ad Epheſios ſcriptã habemus, hæretici & Marcioniſtę ad Laodicenos attitulãt.

GLO. ORDI.

PAulus apoſtolus.More ſuo ſalutationẽ p̃mittit. Deinde gratias agit deo,ex ponens prius beneficia hũa no generi p̃ſtita:poſt ipſis Apoſtolis ſpecialis indulta, deinde & Epheſijs ipſis,oſtendẽs à quo & ad quid vocati ſunt.deinde Chriſti dignitatem & prelationẽ oñdit.poſtea ad patientiã & charitatẽ eos inuitat,vnitatẽ fidei & eccleſię cõmendans & dona gr̃ę enumerans.randẽ ad certamẽ exhortans cõtra principes tenebrarũ,militiæ Chriſtianæ armaturã deſcribit. b ¶ Sanctis.perfectis,& non ſolũ eis & c ¶ Fidelibus.q ſi nõ ſancti, vel in fide ſani. Sanctis,exercitio virtutũ. Et fidelibus,fide recta q̃ eſt in Chriſto Ieſu. ¶ Ambro. Rectè illa duo poſuit,tunc em̃ prodeſt ac creditur bona vita,ſi fides eſt in Chriſto,Ieſu. Tũc verè ſancti ſunt,ſi fideles ſunt in Chriſto Vel,diſtingue inter ſanctos & fideles.vt ſanctos intelligas maiores & pfectiores, fideles minus perfectos. d ¶ Benedi. Præmiſſa ſalutatione,incipit ab actione gratiarũ,innuens oĩa eſſe ex deo. Bene. & benedixit,Vnũ qdẽ bñdictũ ver bũ,ſed ,p cõgruentia pſonæ variẽ debet intelligi. Bñdicit ab hoĩe deus,cũ laudibus dignis extollit.Hõ aũt à deo,cũ de⁹ ei gr̃ę ſuæ dona impartit,nõ meritis illi? ſed miſericordia ſua. e ¶ Qui benedixit.Enumerat bñficia q̃ à deo p Chriſtũ toti humano generi ſunt data.Duas dei prędinationes & earum effectus,quarũ altera eſt de p̃ti ad iuſticiã,altera de futuro ad coronã.Nec dicuntur ſic duę quin vna ſit dei predeſtinatio,q̃ eſt ipſe deus:ſed quia de duobus eſt ipſa dei p̃dinatio æterna.ſ.de iuſticia in p̃ti,& de gloria in futuro.deus añ mũdi conſtitutionẽ,cũ nullus quic̃q; meruerat,prędinauit,q̃ in tpe gratię aliquos a p̃ditis ſepararet,& iuſtos & immaculatos faceret Prędinauit etiam,q̃ illos iuſtos ad æternam beatitudinem perduceret.Harum prędinationum alteram hec implet,q̃ iuſtos facit,alteram in futuro adimplebit,que erit omnium perfectio.A qua conſummatione omnium incipit, vtens præterito pro certitudine futuræ rei.Qui benedixit nos,meritis noſtris maledictos,in futuro exaltabit,dando immortalitatem.Quatuor ponit,duas prædeſtinationes,& earum duos effectus.Qui benedixit.Effectus ſecundę prædinationis,q̃ adimplebitur in futuro,à qua incipit,quia ſummũ bonũ cũ ait:Qui bñdixit. f ¶ Sicut ele.&c.Aug.Ne quis ergo putet animas cũ deo æternas,& tũc aliquid meruiſſe iuxta errorẽ illorũ q̃ ante hæc viſibilia dicunt quaſdã fuiſſe animas ſanctas,& iõ tũc fuiſſe electas. Sicut ele.Hic ponit primã prædinationẽ,q̃ eſt de p̃ti,tãgẽs effectus eius.Q.benedicet nos in futuro:quod & ſi videtur ex meritis,ita tamen gratis erit ſicut & prima prædinatio gratuita eſt quia merita q̃ præcedũt futurã vitã,ex gr̃a ſunt & dei dona ſunt. Coronat enim in nobis deus dona ſua,non quæ ex nobis ſunt merita. Elegit ut eſſ.ſancti.Auguſti.de prædeſtina.Quomodo enim eligeret eos qui nondum erant,niſi prædeſtinando?Elegit ergo prædeſtinans nos.Et ſicut nõ elegit,eo q̃ tunc ſancti eſſem⁹ nec ideo,quia ſancti futuri eſſemus,ſed potius elegit nos ad hoc, vt in tempore gratiæ eſſemus ſancti per bona opera.Nõ ergo qa futuri eramus elegit,ſed vt eſſemus ſancti.Ideo quippe futuri eramus,quia elegit ipſe prædeſtinans,vt tales p gr̃am ei⁹ eſſem⁹.Sed Pelagianus,veritati inſultãs ait:Preſciebat deus qui eſſent futuri ſancti & immaculati per liberæ volũtatis arbitriũ. Et ideo eos in ſua preſciẽtia quales futuros eſſe preſciuit,elegit.Elegit inq̃ p̃ãc̃q; eſſent p̃deſtinans filios quos futuros ſanctos præſciuit.Non fecit, nec ſe facturũ,ſed ipſos facturos eſſe preuidit.Quẽ cõfutat hec Apoſtolus dicẽs, vt eſſemus ſancti &c. g ¶ Qui prædenos.Poſita p̃deſtinatiõe,q̃ pũnct ad iuſticiã & ſanctitatẽ vitæ p̃ſentis:poniſ hic alia pr̃inẽs ad vitã ęternã.cui⁹ effectũ.ſ.

☞ notauit

GLO. ORDI.

de. Hos collaudat Apoſtolus ſcribens eis ab urbe Roma de carcere per Tychicum diaconem.

Epiſtola Pauli ad Epheſios.

CAPVT I.

a PAVLVS apoſtolus Ieſu Chriſti
a ¶ Non meis meritis.ita vos per eam quidquid eſtis.
per uoluntatẽ dei, b
b ¶ Scribit vel mandat, vel ego Paulus ſcribo, vel mando.
ſanctis omnibus qui c
a ¶ Tunc prodeſt bona vita ſi fides in Chriſto.
c ſunt Epheſi, & fidẽlibus omnibus
a ¶ Opere Chriſti,non ſuis meritis. b ¶ Ante alia ſa Iuſtificationis.
qui ſunt in Chriſtõ Ieſu. Gr̃atia uo⁹ d
a ¶ Tranquillitas mentis,& reconciliatio ad deum.
b ¶ Per quem omnia condita ſunt,& reſtaurata. c
bis & p̃x à deõ patre noſtro,& do⁹ f g
a ¶ Sine quo nulla bona dantur nobis. b ¶ Corde ore opere. ¶ Sita me,a vobis,ab omnibus.
d minõ Ieſu Chriſto. † Benedictus de⁹ h
a ¶ Generatione æterna. b ¶ Pro quo nobis bene facit
& p̃ater domini noſtri, Ieſu Chriſti,
a ¶ Benedicet.i.in futuro exaltabit dando immortalitatem
b ¶ Meritis noſtris maledictos. c ¶ Omnimoda exaltatione, quæ erit tota ſpiritualis etiam in corporibus,quę tunc habebunt naturam ſpiritualis.
e qui benẽdixit nõs in õmni benedi⁹ i k
a ¶ Habita in cælo, vnde commendabilior.
ctiõe ſpiritali in cẽleſtibus, † in Chri l
a ¶ Operante Chriſto. b ¶ Prima prædeſtinatio. ¶ Ita gratis hoc faciet. c ¶ Gratis. ¶ Prædeſtinando. e ¶ Per ipſum Chriſtum. e ¶ Sanctę eſſemus.
f ſtõ Ieſu, ſicũt elẽgit nos in ipſõ ãn m n
a ¶ Ad hoc elegit, vt eſſemus in tempore gratię. ¶ Elegit vt eſſemus non quia futuri eramus.
te mundi conſtitutionem , ũt eſſe⁹ o p
a ¶ Per bona opera. ¶ Virtutibus. b ¶ A crimine,a malis.
mus ſancti & † immaculati in con⁹ q r
a ¶ .i.intus vbi conſpicit,non extra, vbi homines vident. ¶ Vel vt eum conſpiciamus. b ¶ Non hominum. c ¶ In charitate hoc fecit,non meritis. ¶ Dei vel ipſorum. d ¶ Alia & ſecunda prædeſtinatio ad æternam vitam. ¶ Elegit nos ipſe vtiq;.
ſ ſpẽctu eiũs in charitate. Qui præ⁹ s t
a ¶ Gratia ſola prælegit. b ¶ Voluntate gratuita ¶ Ad bona quæ nũq habituri ſunt.
dẽſtinauit nos † in adõptionem

Prędinatio dei duplex

† irreprehẽſibiles

† vt adoptaret in filios

cum dicitur. i ¶ Qui benedixit nos.hic accipitur benedictio pro liberali dono,ſicut.j.Regu.xxv.c. Accipe benedictionem, quam attulit tibi famula tua,Sanctus autem ſpiritus eſt donum patris & filij:& in quo omnia dona donantur:ideo ſubditur: k ¶ In omni benedictione ſpiritali in cæleſtibus.i.quæ finaliter habebitur in cæleſtibus. l ¶ In Chriſto id eſt per Chriſtum,per quem proueniunt nobis dona diuinà,ranc̃q; per mediatorem dei & hominum. m ¶ Sicut ele.noſ.ad participationẽ ſuæ beatitudinis. n ¶ In ipſo.i.in filio.electio enim præſupponit noticiam electi,illa verò quę pertinent ad noticiam in diuinis,attribuuntur filio,qui eſt ſapientia patris. o ¶ Ante mundi cõſtitutionem.Nam hæc electio eſt ab æterno.effectus tamẽ eius eſt in tempore,qui eſt ſanctificatio rationalis creaturæ.ideo ſubditur: p ¶ Vt eſſemus ſancti,per gratiam in mente. q ¶ Et immaculati.per puritatem in̾ conuerſatione. r ¶ In conſpectu eius. & non ſolum in conſpectu hominum,ſicut ſunt hypocritæ. s ¶ In charitate.ſine qua non proſunt alia dei dona,vt dictum eſt ſupra prima ad Corinthios decimo tertio.a. Si linguis hominum loquar & ange. &c. t ¶ Qui prædenos in adoptionem ſi. Prædeſtinatio enim eſt præparatio gratiæ in præſenti & gloriæ in futuro. Per gratiam autem adoptio diuina inchoatur, & per gloriam conſummatur.

☞ Per

Incipit poſtilla ſuper epiſtolam ad Epheſios.

PAulus apoſto.Ieſu. Ca.I. Hic incipit epiſtola pauli ad Epheſios.Quæ diuidit in tres partes.ſ.in ſalutationẽ,& narrationẽ ibi Benedictus deus.& confirmationẽ ibi:Vt aũt & vos ſciatis,prope finẽ epiſtolę.In ſalutatiõe verò primo ponit̃ perſona ſalutans ex nomine,cũ dicit: Paulus.& q̃tũ ad officiũ ibi: Apſs Ieſu Chriſti.& q̃tũ autoritatẽ officij cũ dicit, b ¶ Per uo.dei.qui vocauit eũ ad apoſtolatũ,vt patet Act.xiij.Secũdo ponunt̃ pſonæ ſalutate,cum dicit.c ¶ Oĩbus ſan.qui ſunt Epheſi Ipſi em̃ acc̃pto verbo veritatis p̃ſiteruntur in fide, vt dicit Hiero.in prologo.iõ nominat eos ſanctos.i.firmos in bono.ſanctũ em̃ in vna ſignificatione idẽ eſt quod firmũ. Tertiò ponunt̃ optata bona,cũ dicitur: d ¶ Gratia uo.in p̃ſenti,e ¶ Et pax. in futuro.beatitudo em̃ quietat totaliter appetitũ. f ¶ A deo patre no.i.à tota trinitate,à qua daſ. g ¶ Et do.Ieſu. per cuius meritũ nobis donat. h ¶ Benedictus.Hic cõſequẽtur poniſ narratio,in qua primò ad gratiarũ actionem Epheſios inducit.ſecundò ,p eis orationẽ ad deum effundit,ca.iij.tertio in moribus eos inſtruit,ca.iiij.Prima in duas: quia primò inducit eos ad gr̃arũactionem abſolutè,ſecundò comparatiuè,ſequen.ca.Circa primum ſciendũ q̃ efficacior modus inducẽdi alios ad aliquid agendum,eſt per exemplũ:quod magis mouet in moralibus q̃ verbũ.iõ Apſus vt magis moueat Epheſios ad gratiarũ actionẽ,ſimul gratias agit de beneficijs diuinis.& primò recolẽdo beneficia cõmunia dicens: Benedictus deus pater domi.no.Ieſu Chriſti& ſic exprimuntur duæ perſonę,& tertia exprimit

† De pe.di. 4. benedictus. &.c. in domo. 2. Cor.1.a. 1. Petri.1.a. H

† ipſi Chriſto Diuiſio

Diuiſio

A notauit. a ¶ In laudē gloriæ gratiæ suæ. Q. Glia gratiarum est æterna adoptio. b ¶ In qua gratificati. Effectus primæ præordinationis ad iusticiam. c ¶ In dilecto filio. Amb. Diligens enim de⁹ pater vnigenitū suū, etiā illis quos diligit, & quibus vult filius diuina largit⁹. d ¶ In quo habemus. &c. Amb. duplicē gratiā ostendit quia & redemit, & p̄cā nostra nō imputauit. e ¶ Que sup̄abundauit. Hactenus de his q̄ toti hūano generi: mō de his q̄ singulariter apostolis dedit. f ¶ In dispēsationis. i. in plenitudine temporis dispensati à deo. i. in hoc tp̄e gratiæ, quo implere p̄ceteris tp̄ibus p̄missa vel p̄figurata sunt, diuina quidētia rationabiliter dispensauit. Si em̄ penitus ignari essent hoīes nō p̄ docti, non reciperēt Christū, & nisi prius de naturali & doctrinali & conuicti lege, superbi paruipenderent Christi aduentū.

†De qua nobis vbertim impartiuit

g ¶ Instaurare. Aug. Instaurantur aūt quæ in cælis sunt. cum id qđ inde cecidit in angelis redditur ex hoībus. Instauran-
tur aūt q̄ in terris, cū ipsi hoīes q̄ prædestinati sunt in æternā vitam à corruptionis vetustate renouantur. h ¶ Omnia q̄ in cælis. i. angelos. vel: instaurare. i. supplere. i ¶ Quæ in cæ. i. numerū angelorū diminutū implere. Quæ in cæ. Aug. in Ench. Nō p̄ angelis mortuus est Christus. sed ideo p̄ angelis fit quicquid hoīm p̄ eius mortē redimit, quia cū eis redit hō in gratiā post inimicitias, quas inter hoīmines & sanctos angelos, & ruinæ angelicæ dānū reparat. Et vtiq; nouerunt angeli sancti docti à deo, cui⁹ veritatis æterna cōtēplatione beati sunt, quāti numeri supplementū de genere humano integri tas illius ciuitatis expectat. k ¶ Quæ in terra. i. homines qui p̄cō deprauati erāt Vel, Quæ in cælis: id est animas sanctorū quæ sunt in cælis. Et quæ in terra. i. sanctos, qui adhuc in terra. & hoc l ¶ In ipso. i. per Christum. m ¶ In quo & nos sorte. Ne apostoli in quibus superabundat gratia, viderentur meruisse melius alijs, ostendit eos ita gratis vocatos, nō meritis sicut fuerūt & alij. n ¶ Sorte. Sors dicitur gratia. Quia non est hominis electio, sed voluntatis dei. Vnde tuncadomini desuper texta, quæ charitatem significat, sorte prouenit. o ¶ Omnia operatur. Aug. Amb. Etiā velle, vt simus, vt nemo glorietur in hoīe. Verū est em̄, Nō vos me elegistis, sed & ego vos &c. Laus aūt gloriæ dei est cū multi acquirūtur ad fidē, sicut glia medici cū multos curat. p ¶ In quo & uos. Modo venit ad eā q̄ dedit Ephesijs. q ¶ Cum audisseris. Cum causam notat hic & rempus: r ¶ Propterea. Enumeratis beneficijs humano generi, vel apostolis vt Ephesijs collatis

†suum

†in seipso vsq; ad dispensationem

†etiam

†in sortē asciti

Ioh. 15. d.

†decretū

bidē. 15. c.

Nicolaus de Lyra.

a ¶ Per te Christū: q est dei filius naturalis. b ¶ In ipsum. quia filiatio adoptiua est q̄dā assimilatio ad filiationē naturalē. c ¶ Secundum p̄po. uo. suæ. à qua dependet electio & p̄destinatio, non ex meritis nostris, non solū in re: sed nec etiā in dei p̄uisione. d ¶ In laud. &c. i. ad laudādū ei⁹ gloriā, q̄ electis cōferat p̄ gratiam suā. e ¶ In qua gra. nos. i. sicut gratos sibi. f ¶ In dilecto suo. i. p̄ dilectum filium suū, in quo habemus redēptionē. & q̄ sit illa subdit: g ¶ Remissio pec. s. totalē i sacro baptismi, in quo suæ passionis effectus plenarie nobis cōicatur. h ¶ Secūdū diuitias copio. i ¶ Gratiæ ei⁹ quæ sup̄. Hic cōsequenter recolit bñficia dei specialia. & prio facta apostolis, secūdo Ephesijs. ibi: In q̄ & vos. Circa primū dicit: k ¶ Quæ. i. gratia dei. l ¶ Supera. in no. veris apl̄is. m ¶ In omni sa. q̄tū ad cognitionē diuinorū. n ¶ Et pru. q̄tū ad notitiā humanorū necessariā ad salutē. o ¶ Vt no fa. no. sa. i. sacrū secretū. p ¶ Volūtatis suæ. quod plenius fuit reuelatū apostolis q̄ alijs. q ¶ Secundū beneplacitum. quia totum dependet ex beneplacito diuino: nō autē hūano merito. r ¶ Quod p̄po. i. ab æterno facere disposuit. s ¶ In ipso. i. in filio, qui est sapientia patris. t ¶ In dispē. ple. tē. i. in plenitudine tē poris dispensati à deo, quod est tēpus gratiæ. & quid sit sacramentū hoc, subditur: v ¶ Instaura. i. ad debitū statum reducere. x ¶ In Christo. i. per Christum. y ¶ Oīa quæ in cæ. i. angelos, eorū sanctitates reparando. z ¶ Et quæ interi. hoīes q̄ per peccatū deprauati erant in nouitatē gratiæ reformādo. a ¶ In quo

†arcanum

etiā & nos &c. i. electiōe diuina, q̄ dicit sors, p̄a non accipit p̄sonā, sicut nec fors. b ¶ Vocati sumus, ad apostolatum. c ¶ Prædestinati. i. pr ordinati ad hoc. d ¶ Secundū p̄po. ei⁹. i. secūdū dispositionē æternā dei. e ¶ Qui oīa operatur secundū cōsi. uolū. suæ. q̄ nihil opat à casu. nec de necessitate naturæ: sed p̄uidens & liberē. f ¶ Vt simus i laud. glo. eius. i. vt p̄ nos alij laudēt deū q̄ p̄dicationē nostrā couertunt ad ip̄m. ideo subditur: g ¶ Nos q̄ ante speraui mus in Christo q̄ ante credidimus in ipsum. b ¶ In quo. Hic cōsequenter ponit dona Ephesijs specialiter data. Et diuidit i duas q̄ primo ponit eorū vocationē. secūdo insurgit ex hoc ad gratiarū actionē, ibi: Propterea. Circa primū dicit: In quo. i. per quē. s. Christū. i ¶ Et uos cū audi. uer. ueri. à nobis. k ¶ Euāgeliū sa. ue. quia annūciat salutē audiētib⁹, & dat credētibus. iō subditur: l ¶ In quo & cre. sig. estis. lumine gratiæ deformatā imaginē reformāte. m ¶ Spū pro. sancto: q̄ spūs sāctus habitat in credētib⁹ p̄ gratiam. Et dicit spūs p̄missionis, q̄ ver̄ citer, p̄mittit beatā vitā. ideo subdit: n ¶ Qui est pignus hære. no. de ratiōe pignoris est, q̄ p̄ tempus non habitat in p̄ti, & eiusdem valoris cum ipsa. & sic est in proposito. quoniā si nō haberē actu hæreditas æterna, quæ consistit in visione & fruitione beata: tamē spiritus sanctus habitus in p̄senti per gratiam à fidelibus est eiusdem bonitatis in numero cū beatitudine obiectiua. o ¶ In redemptionē acquisitionis. i. vt redempti acquirant vitam beatam inamissibilem. p ¶ In laudem gloriæ ipsius. Nam ibi est laus continua, P̄s. lxxxiij. a. Beati qui habitant in domo tua domine, in secula seculorum laudabunt te. q ¶ Propterea. Hic cōsequenter Apostolus tanq̄ pater bon⁹ gratias agit deo de profectu Ephesiorum, dicens: Propterea & ego audiens fidem uestram sinceram sine admixtione alicuius erroris aut legalis observationis. r ¶ Et dilectionem, vestram s ¶ In omnes sanctos: id est opera vestræ charitatis, erga omnes fideles. t ¶ Non cessō gratias agens pro uobis: de bonis præteritis.

memoriam

---

a ¶ Filij sunt credentes in eum. b ¶ Non per meritū.

a b b ¶ Predestinatos secundum vos. a ¶ Venturos. ¶ Eadem habitatores eum Christo ante huiusmodi longe ante, vel omnibus palam propositum.

c ¶ Nō nostro placito. b ¶ i. vt laudemus gloriosi gratiā.

d ¶ Gratia. b ¶ Gratos sibi nos fecit.

e a ¶ Per filium, pro quo & nos diligit. q ¶ Ecce per quod gratis facis.

f a ¶ Et possimus reuerti a captiuitate, qua seruiebamus diabolo, venundati sub peccato.

g a ¶ In baptismo quia omnia dimittit, & totum ius inimici destruit.

h i a ¶ Secundum diuitem & copiosam gratiam suā.

a ¶ Cum in omnibus abundasset. ¶ Plusquam in alijs abundauit. ¶ Apostolis.

k l a ¶ In hoc. ¶ Omni notitia de diuinis. b ¶ Prouidentia temporalium.

m n a ¶ Omnimoda vt no. face.

o a ¶ i. voluntatem secretum alijs. ¶ instaurare omnia: non meritis, sed secundum beneplacitum.

p q a ¶ Bonum placitum, vel sacramentum. b ¶ Longe ante, vel omnibus palam obtulit: Implendum dico.

r a ¶ Filio. a ¶ Non alio tempore implendum, sed in dispensa.

s b a ¶ Ad primum statum reducere omnia per peccatum destructa.

t a ¶ i. ipsos angelos. ¶ Dum quod in de cecidit, ex hominibus redditur.

x y a ¶ Ipsos homines. b ¶ i. per Christum.

z a ¶ Per quem. ¶ Aduentus enim Christi filius est. & sanctis qui iam cum Christo sunt, & illis qui adhuc futuri sunt. b ¶ Vt vos.

c ¶ Diuina electione.

a b a ¶ Prius præparati. b ¶ Per interiorem gratiam. ¶ Non per merita.

c d a ¶ Etiam in apostolis.

e a ¶ Q. qualiter nos magis elegit ad officium apostolatus nescimus, sed tamen consilio fecit, non temere. ¶ i. secundum voluntatem, quæ est ex ratione.

f a ¶ Vt per nos alij laudent gloriam eius.

g a ¶ Et ideo tales esse debemus, per quos alij laudent.

a ¶ Q. Speramus in Christo. ¶ In cuius fide & vos estis per hoc q̄ audistis verbum veritatis. b Q. Non ante, sed post.

h i a ¶ Scitiert.

k a ¶ Cuius operatione credentes. b ¶ Distuli a grege diaboli per spiritum sanctum, qui promissus erat, vel qui promittit hæreditatem, & eli arra eius.

l m n a ¶ Vt vitra non dominet nobis inimicus.

o a ¶ Redemit vt haberet, non vt perdat.

p a ¶ Q. cum audiuistis euangelium, credidistis. ¶ Quia in Christum creditis illa sine admixtione legis.

q r a ¶ Opera charitatis ostensa.

s t a ¶ Bene nouit, qui vitis. & ideo nō vos sed deū laudo, q̄ hoc fecit. b ¶ Deo. ei enim q̄ fecit gr̄as agitur. ¶ Habitis bonis.

Gloſ. ordi. Ad Epheſios Cap. I. De Lyra

E collatis quid de eorū beneficijs ſentiat Apoſtolus ſubdit. ſ. q̄ gr̄as agit, & rogat ſupaddi, ne illi ſuperbiāt, ſed vltra tēdāt. a ¶ Memoriā. Aug. Cōgrue, p̄ iā datis p̄mittit gr̄arū actio. Qui em̄ eſt orandus vt faciat, illi eſt gr̄arūactio reddēda, cum fēcerit. hoc eſt: Memo. &c. b ¶ Vt deus. Q. Ad impetrandum nō obtendo merita, ſed q̄ deus & p̄r Chriſti &c. c ¶ Vt deus, domini &c. Diſtingue de⁹ p̄r & de⁹ Chriſti eſt & p̄r, ſed de⁹ Chriſti eſt ſecundū hūanitatē. i. quia Chriſt⁹ hō nat⁹ ex fœmina. vñ in Pſ. dicit: de vētre mr̄is meę de⁹ meus es tu. Oñdens patrē eſſe deū ſuum, quia hō factus eſt, hoc enim de ventre matris natus eſt, & ſecūdū hoiem de v̄gine nat⁹ eſt de⁹, vt nō ſolū p̄r illi eēt q eū de ſeipo genuit, ſed etiā deus eēt, quē de vētre mr̄is hoiem creauit. Q. ergo eſt p̄r filio ex vtero ſuo de vētre mr̄is deus, non de ſuo. vñ ipſe ait: Aſcēdo ad patrē meū & patrē vr̄m, deū meū & deū vr̄m. d ¶ Oculos cor. In imagine ergo ſua cognoſce autorē eius, q̄ corporali ſenſu nō attingitur. Ne ergo putetis corporeo ſenſu dēū attingi, ſed oculis mētis, ipſm audite. In corpore vbi diuerſa mēbra ſunt, alibi audis, alibi vides. In corde aūt tuo vbi diuerſa mēbra nō inueniunt, ibi audis vbi vides, ad hoc illuminet oculos. e ¶ Vt ſciatis &c. Hoc dicit, vt p̄ppēſiores ſint. Amb. quia cū plene ſcierint q̄ fruct⁹ eſt credentiū, p̄ppēſiores fiēt circa excolēdā religionē. Vel ita vt ſpes p̄prie accipiat. Et eſt, vt ſciatis q̄ ſit. ſ. volūtas eius. i. quātū valet ſpes vitæ ęternæ ad quā vocat. Et ſciatis q̄ ſit adimpletio eius ſpei. Q̄d ita ait: Et q̄ ſint diuitiæ gl̄iæ eius. f ¶ Et q̄ dihic q̄d noīe ſpei intellexerit aperit: Spē em̄ accipit rē ſperatā. g ¶ Quæ ſit ſuper. ma. Quodā em̄ incrementū gl̄iæ habebunt ſūmi doctores, vltra illud q̄d cōiter oēs habebūt. Habebūt em̄ oēs eūdē denariū. Sed differt ſtella à ſtella i claritate. Et erūt diuerſę mā ſiones in domo p̄ris. Et inter alios clari⁹ fulgētes apīi alius ſedebūt. Vñ in tabernaculo dñi ſup mēſam facta eſt corona interaſilis alta digitis quatuor, operiēs totā mēſam: & ſup eā altera corona aureola. Per coronā altā digitis quatuor q̄ menſam operiebat, gl̄ia vitæ æternæ ſignatur, q̄ oēs electi fruent, q̄ etiā quatuor libris euāgeliū digito dei. i. ſp̄ūſcto ſcriptis annūciat. Et erat interaſilis p̄ diuerſitate meritorū. Corona aureola ſup illā, eſt p̄fectio remunerationis eorū q̄ in doctorib⁹ excellūt. h ¶ Suſcitans illū &c. Exēplū aūt gl̄iæ ſctōrū cōſiſtit in reſurrectione Saluatoris, vt in ea cognoſcāt fideles q̄d eis p̄miſſum eſt. Siſi em̄ mō extollunt ſupra cœlos cū Chriſto, ſicut ipſe dicit: Pater volo, vt vbi ego ſum, illic ſit & miniſter meus. Quia & corpus Chriſti q̄d eſt eccl̄ia in ipſa dextera. i. in ipſa beatitudine erit. q̄uis enim corpus⁹ noſtrum nōdum ibi ſit, tamē ſpes noſtra iam ibi eſt. Et ideo dominus poſt reſurrectionem ſuſſit diſcipulis piſcātibus, vt in dexteram partem mitterent rætia. Qui etiam dixit ſe in iudicio agnos ad dexteram, hœdos ad ſiniſtram eſſe poſiturū. i ¶ Ad dexteram ſuam. Dextera eſt beatitudo æterna quæ ſanctis datur, ſiniſtra eſt miſeria q̄ impijs. Nulla enim forma corporis deus finitur & concluditur. k ¶ Supra omnem princip̄a. Hoc dicit propter incarnationem filij dei, vt etiam homo factus ſuper omnes cœlos eſſe dicatur, & ſuper omnem creaturam, habens nomen eius per naturam, non per adoptionem. l ¶ Sub pedibus eius &c. Per pedes plena ſubiectio notatur, quæ omnia merito ſunt ei ſubiecta, quia per eum facta. Vel, ſub pedibus. Ambro. ideſt. humanitatem, quæ per pedes ſignificatur: quia ſicut pes eſt inferior pars corporis, ita in chriſto inferior natura eſt humanitas, etiā quam angeli adorant. m ¶ Et ipſum. Poſtq̄ commemorauit dignitatem Chriſti, ad nos redit, oſtendens eius dignitatem ad nos pertinere. Q. ita exaltauit deus Chriſtum. Et hæc exaltatio eius ad nos pertinet: quia ipſe talis eſt caput, & nos corpus, vt ei participemus. n ¶ Caput. Aug. ſecundum deitatem: quia omnes ab ipſo facti. Etiam ſecundum humanitatem, qua ei coniungitur eccleſia natura & gratia. Nā de plenitudine eius omnes accepimus. o ¶ Plenitudo eius. Amb. Quia adimpletur per eos, tamē ens omnia in omnibus hec & in futuro. Idem: Cum ingreſſi ad cōfeſſionem flectunt genu Chriſto, adimpletur: quia recedētes vidētur euacuare eū. p ¶ Omnia in om. Quia membra nihil ei conferunt, ſed ipſe omnia membris: quia eius virtute ſunt quod ſunt.

a ſ Viterſora vobis implorans.

Pſal. 21.b

a memoriam ueſtri faciens in oratio⁹ a
b nibus meis, ut deus domini noſtri b

a ſ Secundum humanitatem. b ſ Chriſti ſecundum deitatem. ſ Secundum etiam humanitatem. c ſ Eſti iam ſapientes.

Ieſu Chriſti, p̄ater gloriæ dēt uobis c

a ſ Det vobis ſapientiam de cęleſtibus plenius q̄ modo habetis. b ſ Non vt obſcure, ſed ſine velo eum agno ſcatis.

Ioh. 20.e

ſpiritū ſapientiæ, & reu̾elationis
a ſ. ſ. b ſ Ne putetis corporeo ſenſu deum attingi.

† Per agnitionē ſui.

† in agnitiōnem eius, illūminatos
a ſ Rationis ſ Vbi imago dei, in qua renouati in agnitione dei. b ſ Plenius q̄ modo. c ſ Quanta.

d e oculos cordis ueſtri, ut ſciatis q̄ae d
a ſ Res ſperata ad quam vocat credentes. b ſ Hæc eſt ſpes.

† Ad quā illevocauit

f ſit ſpes † uocationis eius, & q̄ę diui⁹ e
a ſ Glorioſæ hæreditatis. æternæ. ſ. beatitudinis, quę ideo hæreditas, quia firmiter habebitur. b ſ Communiter.

tię glōrię hereditatis eius in ſanctis,
a ſ. i. quod nos apoſtoli præ alijs habebimus gloriam, vt non ſteris, ſed tendatis ad aliud maius quod habebimus. f

g & quæ ſit ſuperēminens magni⁹ f
a ſ Gloriæ. b ſ Virtute dei danda nobis. c ſ Apoſtolos. d ſ De illa beatitudine ſecundum quod potenter operatus eſt in Chriſto.

tūdo uirtutis eius in nos, qui credi⁹ d
mus ſecundū operationem potētiæ
uirtutis eius: quam operatus eſt
a ſ Cuius membra ſumus. ſ Et ideo cum illo eadem nos habituros credimus. b ſ ita. ſ.

h in Chriſtō, ſuſcitans illum à mor⁹ a
a ſ Stabiliter. ſ. oſtendens hominem Chriſtum æteraliter beatum. b ſ In ſede iudiciaria & poteſtate iudicandi. vnde: A modo videbitis filium hominis ſedentem a dextris virtutis dei. ſ Quia omne iudicium dedit pater filio.

Ioh. 4.a.

i tuis, & cōſtituens ad d̾exteram
a ſ Dignitas ex loco.

k ſuam in cæleſtibus ſupra omnem
ſ Dignitatem horum ordinum.

principatum & poteſtatem & uirtutem & dominationem, & omne no⁹ g
a ſ Non ſolum ſuper hos quatuor: ſed ſuper omne nominabile, vel quod iam ſcitur, vel in futuro ſcietur.

mēn quod nominatur, non ſolum
in hoc ſeculo, ſed etiam in futuro: & h
a ſ Non ſolum præeſt omnibus dignitate ſed & poteſtate: quia & ſub eo ſunt. ſ Quia per eum facta. b ſ Plene vel ſub humanitate.

l ōmnia ſubiecit ſūb pedibus eius, i
a ſ. i. quia. b ſ Quod a deo altus eſt. c ſ In quo omnes ſenſus eccleſiæ ſpirituales. ſ. dona gratiæ.

m n ēt ipſum dedit cāput † ſuper⁹ omnem i
a ſ Quæ in celo & in terra. dum conſtentur hunc eſſe, per quem facti ſunt. b ſ Vnita ei natura & gratia.

Ioh. 12.d

a ēccleſiam, quæ eſt cōrpus ipſius, & k l
a ſ Implens eum, vt habeat omnia membra. b ſ Quia ab ipſo ſunt.

† Complementum

† Implet

Ibidē. 21.b

o † plēnitudo eius, qui ōmnia in omni m
bus † adimpletur.

Mat. 25.c.

Nicolaus de Lyra.

a ¶ Memoriā ueſtri fa. in oratio. deprecans vt magis proficiatis in futuro. b ¶ Vt deus domini noſtri Ie. Chri. ſecundum humanitatem, in qua eſt ſubiectus deo patri. c ¶ Det uo. ſpi. ſa. i. augmentum in cognitione diuinorum, & omnium ad ſalutem expedientiū. d ¶ Vt ſciatis quæ ſit ſpes uo. eius. i. res ſperata ad quam vocantur credentes: que quāto plus cognoſcitur: tanto plus deſideta. e ¶ Et quæ di. gloriæ hære. i. hæreditatis glorioſæ. nam ibi nihil deficit. f ¶ Et quæ ſit ſupereminēs ma. uirtutis ei⁹ in nos. i. ad nos præmiandum. eſt enim infinita: & ſic ſupereminet omni quod de ea poteſt cogitari. Quod declarat vlterius per glorificationem hominis Chriſti di. Secundum operationem &c. & primo ex primit eius ſuſcitationem, dicens Suſcitās illam. ſecundo eius exaltationem ad patris dexteram di. Et cōſtituens &c. & exprimit quatuor choros angelorū, cum hoc denotans tres ordines ſiue hierarchias eorundē. ſ. inferiores, medios & ſuperiores, de inferiori hierarchia vnum, cum dicitur Supra omnē principatū & tres de media hierarchia. & p̄ hoc habetur q̄p ſit eleuatus ſuper duos ordines inferiores. g ¶ Et omne nomen. per hoc oſtenditur, q̄p ſit eleuatus ſuper omnes ordines ſupremæ hierarchiæ. Deitas enim propriæ non eſt nominabilis à quacumq̄ creatura: quia eſt incomprehenſibilis ab ea. ſic autem aliquid nominatur prout ab intellectu apprehenditur. ſ. Periher. Nomina ſunt notæ earum paſſionum quę ſunt in anima. propter quod dicitur. xxij. propoſitione de cauſis, q̄p cauſa prima eſt ſuper omne nomen quod nominatur. h ¶ Et omnia ſub. ſub pe. eius. vnde dixit Matt. vl. d. poſt ſuam reſurrectionem: Data eſt mihi omnis poteſtas in cæ, & in ter. i ¶ Et ipſum dedit caput ſuper omnem eccleſiam. militantem & triumphantem. k ¶ Que eſt corpus ipſius. i. myſticū. l ¶ Plenitudo eius. ſ. corporis myſtici Chriſti. m ¶ Qui omnia in omnibus adimpletur. iungatur ſicut ſ̄litera: Plēnitudo eius adimpletur. i. perficitur, ſupple per eum. Qui omnia in omnibus. i. per Chriſtū, qui per virtutem ſuæ deitatis omnia bona in omnibus operatur. ¶ In ca. j. vbi dicitur in p o ſtil. Deitas enim propriè non eſt nominabilis à quacumq̄ creatura.

† Super⁹ omnes ipſa eccleſia.

ADDI. Licet deitas ſit incomprehenſibilis à creatura, eſt tamen nominabilis à creatura. alioquin non verifi⁹ carentur multa de deo dicta, cum dicitur Exo. xv. de deo: Omnipotens eſt nomen eius. Et Exo. iij. de nomine tetragrammaton dominus Moyſi dicit: Hoc eſt nomen meum in æternum. Doctores enim ſancti aliqua nomina de deo dicta dicunt ſecundum proprietatē intelligi. vñ Amb. in. ij. de trinitate: Sunt quædā noīa quę euidēter proprietatem deitatis oſtendūt, & quædā quæ perſpicue diuinæ

☞ diuinæ maiestatis exprimũt veritatẽ, hæc ille. Ex hoc autẽ q̃ aliqd A noiaĩ, put ab itellectu apphẽdit, put allegaĩ à philoso. ĵ. Periher. nõ hĩ q̃ deitas nõ sit nominabilis, sed cognominabilis, put ab intellectu apprehendit, vel, put à deo reuelaĩ in sacris scripturis. sitr p hoc quod dicit autor de causis, q̃ prima cã est suũ oẽ nomẽ qd noiaĩ, nõ excludit qn pria cã noiet, sed asserit q̃ nomẽ primę causę excedit

GLO. ORDI.

ET uos cũ essetis. Ca. II. Cõmemorat priora, vt in bonis humiliẽt. & certũ sit, q̃ si inimicis hec data sunt, magis amicis dabunt, q̃ Apostolus optat. q.d. Caput est oĩs ecclesiæ & vestrũ, quia vos cõuiuificauit cũ. i. q̃uis, essetis mortui, vel nos q̃ credidim⁹ habemus spem hæreditatis & vos. ſ. credidistis. De⁹ aũt conuiuificauit vel Iesum suscitauit &c.

Col. 2. c.

b ¶ Principem. ſ. Beelzebub, q̃ est princeps maligno rũ spirituũ. vel intrãsitiue principẽ spirituũ. Principẽ erroris ſ dicit spiritũ aeris, in quo dñatur. c ¶ Aeris. Caliginosus aer infernus est dęmonum. d ¶ Spũs. i. spirituũ. ponit enim genitiuus singularis p plurali. c ¶ Operatur in filios diffi. Quid nisi opera sua mala: & in primis maxime. quia ipsam diffidentiã & infidelitatem qua sint inimici fidei, per quẽ scit eos posse mũdari.

† filiis cõtumacibus

¶ Aug. Iniquã ergo obstinationẽ cum deus plerũq; facere dicit, nõ instigãdo & inspirãdo, sed deserẽdo facit, vt illi. i. spiritus maligni, operentur in filiis diffidẽtiæ, quod deus iuste pmittit. f ¶ Et eramus na. aesi di. Cũ hęc prędicta fuerunt in nobis, nõ desperet gẽtilis quin par Iudęis fiat. g ¶ Filii ire. Aug. Cũ ira dei nascunt mortales. quia peccante Adam vitium p̃ natura inoleuit. Tenebaĩ enim

† mẽtium † 27. q. 1. c. iusta dãnatione genus humanũ, & erant sciẽdũ. De pę. di. 4. c. hãc societatem.

omnes natura filii iræ. De qua ira dicit dñs, Qui nõ credit in filiũ, nõ habet vitã: sed ira dei manet super eum. non ait, venit, sed manet. Cum hac quippe ira oĩs

B hõ nascit. Ipsa est illa ira, cum qua omnes

Ioh. 3. d.

nati sumus, cui nascendo hęsimus. Ira de propagine iniquitatis, de massa peccati. Aug. in li. retra. Natura hoĩs verẽ ac pprię dicit, qualis sine vitio ab initio primũ cõdita est. Trãslato autem verbo vtimur, vt naturã dicam⁹, etiã qualis nascit hõ. Secũdũ quã locutionẽ dicit hic, Eramus na. &c. Aug. in ench. In hac ira cum essent hoĩes tanto grauius & pnitiosius, quãto maiora vel plura insuper addide

† etiã cum

rãt: necessari⁹ erat mediator & recõciliator, q̃ hãc irã singularis sacrificij oblatione placeret. h ¶ Cõuiuificauit nos. Vel nos Iudęos similiter & vos Gentiles, & hoc est cuius gratia vos gẽtes estis saluatæ. Et vtroq; cõresuscitauit, i ¶ Consedere fe. Nõ inaniter, sed fideliter iam com putat factũ quod futurũ esse nõ dubitat. Certe in eũ cęlestibus Christus iã sedet, nondum aũt nos. Sed spe certa tenemus.

† inter cęlestes

k ¶ Superueniẽ. &c. Aug. In futuro eũ sęculo apparebit donũ dei in remuneratiõe credentiũ: quod oculus nõ vidit

Esa. 64. b.

nec auris audiuit. Et hæ sunt abundãtes diuitiæ, vt rantũ de⁹ quãtũ mens inuestigare non potest. l ¶ ¶ Et hoc non ex uobis &c. Aug. Ne forte dicas, pro merui ideo accepi. Non putes te promerendo accepisse. Gratia pręcessit meritum tuum: non gratia ex merito, sed meritum ex gratia. Nam si gratia ex merito, emisti non gratis accepisti. Omnia merita præcedit gratia, vt dona dei cõsequanẽ merita mea: Et ne quis aliter intelligat, ppter arrogãtes: & suam

☞ iustitiam

Cap. II.

a ¶ Olim ante fidem. ¶ Nec scientes mala vestra.

a †Tuos † cum essetis a

a ¶ Dimittendo quę iubentur.

mortui delictis & b c

a ¶ Agendo prohibita.

peccatis uestris, in d

a ¶ Scilicet ante fidem. b ¶ De alio ad aliud declinantes.

quibus aliquãdo ambulastis secũ- e

a ¶ Conuersationẽ quę vos allicit. ¶ Et. ¶ Adhuc ideo erepti sunt grati ereptori.

b dum seculum mundi huius, secũn- f g

b ¶ Idest qui habet potestatẽ in hoc aere caliginoso nunc cum hominibus in mundo. & quia ira vicini nobis cunt spiritus inuisibiles, magis sunt timendi.

b c dum principẽ † potestatis aeris

a ¶ Princeps. b ¶ quantum deus sinit.

d huius spiritus, qui nunc operatur in h i

a ¶ Qui diffidunt de ęternis: vel de quibus. i. quorum salute diffidimus. b ¶ Peccatis. c ¶ Iudęi & Gentes.

† filios diffidentiæ. In quibus & nos 1

a ¶ Agentes vitam nostram.

omnes aliquãdo conuersati sumus

a ¶ Concupiscentijs quę ex carne b ¶ Etiam actu.

in desideriis cãrnis nostræ, faciẽtes m

a ¶ Ea in quibus caro delectatur. b ¶ Voluntate. c ¶. i. ea in quibus caro non delectatur, sed anima cogitat, vt hæreticæ prauitates.

uoluntatem carnis & † cõgitationũ, n

a ¶ Nos Iudei. b ¶. i. per patres, c ¶ Debitores. ¶ Per originale peccatum. d ¶ Æternæ pœnæ.

f g † & eramus natura filii iræ, sicut & o

a ¶ Gentiles. b Quãuis essemus mortui. Deus &c conuiuifi. ¶ Non alius. c ¶ Qua & actualia & originalia dimittit.

g cæteri. Deus autem qui diues est p

a ¶ Non propter meritum nostrum.

in misericordia propter † nimiam

a Iudeos vel gentes.

r charitatem suam qua dilexit † nos, q r

a ¶ Non modo posiquam iusti sed & cum. ¶ Ad similitudinem Christi & hoc per gratiam, Christi.

† & cum essemus mortui peccatis, s

h conuiuificauit nos in Christo, cuius t v

a ¶ Sicut nos Iudei. b ¶ Cum Christo. c ¶ Tanquam perfectum enunciat quod futurum est. ¶ Tam spe.

gratia estis saluati, & cõresuscitauit, x

a ¶ Vt iudicet.

i & consedere fecit † in cælestibus in y

¶ Per hoc quod estis in Christo. ¶ In fide Christi.

a ¶ Ita hic in spe fecit vt in re compleret. c ¶ In die iudicij: vel ideo vt posteris nostris.

Christo Iesu, ut ostenderet in secũ- z

a ¶ Dona gratiæ abundantia.

k lis superuenientibus abundantes di a

¶ Quod oculus non vidit, nec auris audiuit: vt tantum detur, quantum mens inuestigare non potest.

a ¶ Dans. ¶ Bius. ¶ Non meritis. b ¶ Plus quam dignis: vel, super intellectus nostros, quod plene

uitias gratiæ suæ in bonitate super b

capere nequimus. a ¶ Existentes. b ¶ In bonitate. c ¶ Pręcuntes. i. gratuita dei voluntate.

nos in Christo Iesu. Gratia enim b

a ¶ Quia cooperatur fides bonę dei voluntati vel gratiæ. b ¶. i. fides.

l estis saluati per fidem, & hoc non c

a ¶ Idest vi naturę vestræ. b ¶ Pure non partim ex operibus vestris.

ex uobis. Dei enim donum est, non

ET uos cũ essetis. Cap. II. Hic cõsequentur Apostolus inducit Ephesios ad gratiarũ actionẽ cõparatiue. Oppositа enim iuxta se posita magis elucescunt propter quod Apostolus cõparat dignitatẽ status ad quem Ephesi sunt vocati: ad vtilitarẽ status vnde sunt vocati: vt ex huius consideratione feruẽtius insurgãt ad gratias agẽdũ deo. Et diuidit in duas partes secũdũ duas cõpatiões. secũda ponit ibi: Propter qd' &c. Prima aũt cõparatio est mortis & vitæ: quia prius fuerãt in statu mortis culpę, & dispositi ad mortẽ gehẽnę: & vocati erãt ad vitã gratię q̃ disponit ad vitã głie. & hoc dedu cit Apłs satis diffuse, di. a ¶ Et uos cũ es. mor. per culpam. b ¶ Delictis: q̃tũ ad pcta omissionis. c ¶ Et pec. ue. q̃tũ ad pcta commissionis. d ¶ In quibus aliquã. am. pcedẽdo de pcto in pctm. e ¶ Secũdũ seculum. i. consuetudinẽ f ¶ Mũdi hu. i. pctorũ huius mũdi. sic Ioh. ĵ. 2. Mundus eum non cognouit g ¶ Secũdũ prin. po. ae. hu. i. sed m volũtatẽ principis, demonũ in hoc aere caliginoso habitantiũ. h ¶ Spiritus: q nuncope. in fi. diffi. q.d. princeps ipse est spiritus. ſ. ma' ignus. i ¶ Qui nunc opera. i. facit voluntatẽ suã in illis q nõ ponunt fiduciã suã in cęlestibus bonis, sed tm in terrenis. k ¶ In q̃bus. i. inter quos. l ¶ Et nos oẽs &c. ea sequẽdo. & licet Apłs esse virgo (vt dictũ est. g. j. ad Cor. vij.) tñ iũgit se cũ eis, vt melius recipiant verba sua. & quia añ cõuersionẽ secut⁹ est aliqua carnis desideria, ideo dicit: m ¶ Facientes uo. car. in pctis carnalibus. n ¶ Et cogi. in pctis spũalibus. o ¶ Et eramus natura filii ire. i. nati in pcto originali, quod dicit pctm naturale, inq̃tũ cõtrahit à parentibus ex corruptiõe naturæ. Cõsequẽter ostẽdit gratiã vocãtis dei, di. p ¶ Deus autẽ qui di. est. i. copiosus. q ¶ In mise. qa proprium eius est misereri & parcere. r ¶ Propter ni cha. suã. & nõ ppter merita nostra. s Cum esse. mor. pec. mõ prædicto. t ¶ Cõuiuificauit nos in Christo. nos sibi p fidẽ formatã incorporando. v ¶ Cuius gra. saluati. ſ. in spe. x ¶ Et conresuscita. similiter in spe. quia resurrectio Christi est cã nræ resurrectionis futuræ. y ¶ Et cõsi. fe. in spe q̃ est certa expectatio futuræ beatitudinis. z ¶ Vt ostenderet in seculis superue. i. curriculis annorum vsq; ad iudicium. a ¶ Abundantes diui. &c. Hęc eũ oĩa fuerunt ostensa in Christi resurrectione, q̃ fuit argumentis multis declarata Act. ĵ. a. In multis argumentis apparens eis, & eius ascensione oculis etiam corporalibus conspecta. Et hæc omnia iterum fuerunt declarata p apostolorum doctrinam aperris miraculis cõfirmatã iõ subdit b ¶ Gratia enim estis sal. p fi. ſ. Christi, & nõ ple

† Cõuiuificauit.

Diuisio

† Cui potestaseſt aeris qui est spiritus

† multam

† vos.

gẽ Moysi. c ¶ Et hoc nõ ex uo. qa principiũ credẽdi & oĩs operis meritorij est à deo. Videntium enim miraculũ & audientiũ eũdẽ fermonẽ vnus credit motus à deo, alter verò nõ. ideo dicit Salua-

☞ tor Ioh.

NICO. DELY.

ET uos cũ essetis. Cap. II. Hic cõsequentur Apostolus inducit Ephesios ad gratiarũ actionẽ cõparatiue. Oppositа enim iuxta se posita magis elucescunt propter quod Apostolus cõparat dignitatẽ status ad quem Ephesi sunt vocati: ad vtilitarẽ status vnde sunt vocati: vt ex huius consideratione feruẽtius insurgãt ad gratias agẽdũ deo. Et diuidit in duas partes secũdũ duas cõpatiões. secũda ponit ibi: Propter qd' &c. Prima aũt cõparatio est mortis & vitæ: quia prius fuerãt in statu mortis culpę, & dispositi ad mortẽ gehẽnę: & vocati erãt ad vitã gratię q̃ disponit ad vitã głie. & hoc dedu cit Apłs satis diffuse, di. a ¶ Et uos cũ es. mor. per culpam. b ¶ Delictis: q̃tũ ad pcta omissionis. c ¶ Et pec. ue. q̃tũ ad pcta commissionis. d ¶ In quibus aliquã. am. pcedẽdo de pcto in pctm. e ¶ Secũdũ seculum. i. consuetudinẽ f ¶ Mũdi hu. i. pctorũ huius mũdi. sic Ioh. ĵ. 2. Mundus eum non cognouit g ¶ Secũdũ prin. po. ae. hu. i. sed m volũtatẽ principis, demonũ in hoc aere caliginoso habitantiũ. h ¶ Spiritus: q nuncope. in fi. diffi. q.d. princeps ipse est spiritus. ſ. ma' ignus. i ¶ Qui nunc opera. i. facit voluntatẽ suã in illis q nõ ponunt fiduciã suã in cęlestibus bonis, sed tm in terrenis. k ¶ In q̃bus. i. inter quos. l ¶ Et nos oẽs &c. ea sequẽdo. & licet Apłs esse virgo (vt dictũ est. g. j. ad Cor. vij.) tñ iũgit se cũ eis, vt melius recipiant verba sua. & quia añ cõuersionẽ secut⁹ est aliqua carnis desideria, ideo dicit: m ¶ Facientes uo. car. in pctis carnalibus. n ¶ Et cogi. in pctis spũalibus. o ¶ Et eramus natura filii ire. i. nati in pcto originali, quod dicit pctm naturale, inq̃tũ cõtrahit à parentibus ex corruptiõe naturæ. Cõsequẽter ostẽdit gratiã vocãtis dei, di. p ¶ Deus autẽ qui di. est. i. copiosus. q ¶ In mise. qa proprium eius est misereri & parcere. r ¶ Propter ni cha. suã. & nõ ppter merita nostra. s Cum esse. mor. pec. mõ prædicto. t ¶ Cõuiuificauit nos in Christo. nos sibi p fidẽ formatã incorporando. v ¶ Cuius gra. saluati. ſ. in spe. x ¶ Et conresuscita. similiter in spe. quia resurrectio Christi est cã nræ resurrectionis futuræ. y ¶ Et cõsi. fe. in spe q̃ est certa expectatio futuræ beatitudinis. z ¶ Vt ostenderet in seculis superue. i. curriculis annorum vsq; ad iudicium. a ¶ Abundantes diui. &c. Hęc eũ oĩa fuerunt ostensa in Christi resurrectione, q̃ fuit argumentis multis declarata Act. ĵ. a. In multis argumentis apparens eis, & eius ascensione oculis etiam corporalibus conspecta. Et hæc omnia iterum fuerunt declarata p apostolorum doctrinam aperris miraculis cõfirmatã iõ subdit b ¶ Gratia enim estis sal. p fi. ſ. Christi, & nõ ple

† Cõuiuificauit.

Diuisio

† Cui potestaseſt aeris qui est spiritus

† multam

† vos.

Glos. ordi. Ad Ephesios Cap. II. De Lyra

☞ iusticiam constituere volentes planius aperit subdens. Ipsi enim &c. a ¶ Ne quis. Aug. ad Bonifa. Nō hoc ideo dicit, quia opera bona pia cogitatione facta frustrentur, cum deus retribuat cuique secundum opera eius, sitq; gloria dei operanti bonum, sed quia opera ex gratia, non ex operibus gratia. Bonum igitur est homini, vt de viribus arbitrij sui non presumat quia ille qui putauit sine eius adiutorio se posse custodire qđ dedit, profectus in longinqua, & viuens prodige cuncta cōsumpsit: & miseria attritus, & in se reuersus dixit: Surgam, & ibo ad patrē meū. quā cogitationē bonā nō haberet, nisi & ipsam illi in occulto pater misericordissim⁹ inspirasset. b ¶ Ipsius em̄ sumus. Nemo debet gloriari, quia nos creati in fide & in operib⁹ sum⁹ factura. i. opus eius. vel sum⁹ creati p factura. i. operationē eius: & ita nec de operib⁹ p fidē gloriandū est, cū fides & oīa ex gra. c ¶ Creati. Aug. Non ea creatiōe qua hoīes facti sum⁹, sed ea de qua ille dicebat, qui iā vtiq; homo erat: Cor mundū crea in me deus. Creati. Aug. Hæc est gratia. d ¶ Quæ præpara. Hic est p̄destinatio quia p̄destinatio est gr̄æ p̄paratio. gr̄a est ipsa donatio, quæ est & ipsius p̄destinationis effectus, q̄ p̄destinatio sine p̄scientia esse non potest. Potest autem esse sine p̄destinatione p̄scientia: p̄destinatiōe quippe deus ea præsciuit q̄ fuerat ipse facturus: p̄scise aūt potēs est etiā q̄ ipse nō facit, sicut q̄cūq; pctā. qa etsi sunt q̄dā q̄ ita pctā sunt vt sint etiā pœnę pctōrū. vñ dictū est: Tradidit eos deus in reprobū sensū &c. nō ibi peccatū dei est. sed iudiciū. Prædestinatio ergo dei in bono est, eiusq; effectus bonus est. Ille itaq; operatur hominem bonum & custodit, qui incōmutabiliter bonus est semperq; ab illo fieri & perfici debemus ei inhærentes. e ¶ Propter qđ. Vt sciatis omnia esse à gratia dei. Cōtulerat Iudæos & Gentes, q̄ vtriq; sub peccato nnnc ostēdit Gentes fuisse indigniores & impropria Iudeorum perpessas, vt modo æquales Iudæis, magis sint obnoxij gratiæ dei. f ¶ Aliquando uos. In quibusdam codicibus reperitur scriptum esse qui. ibi: vos qui Gentes eratis. & secundnm hoc suspensiuē legitur vsq; ibi: Nunc autem in Christo &c. eodem tamen manente sensu. g ¶ Hospites. Hospes quasi hostij pes, eo q̄ cum susciperetur in domum, ponebat dominus domus, & qui suscipiebatur pedem super hostium, & datis dextris iurabat, q̄ pacificus esset ingressus. h ¶ Qui fecit utraq; unum. Ipse enim est lapis angularis, in quo duo populi tanq; parietes de diuerso angulo venientes sibimet quasi in pacis osculo copulantur. i ¶ Parietem id est obstaculum hinc ex lege, inde ex idololatria. ¶ Ambro. Maceria est congeries lapidum sine cemento, vt fit circa horros. Paries ergo maceriæ, qui facile destrueretur veniente gratia, quæ & legē amouit, & corda Gentium ab idololatria conuertit. Medius verō erat, vt neuter populus alteri concordaret. Stante autem hoc pariete, erant inimicitiæ ira & inuidia inter eos: quæ abolita sunt destructo pariete. k ¶ Faciens pacem. Facit pacem inter ipsos, vt ambos conciliet deo patri. l ¶ In semetipso. Non aliter q̄ per crucē. i. mortem, interfecit inimicitiam, q̄ inter deū & hoīes. i. peccata dimisit. Omnibus em̄ p̄fecit mors Saluatoris.

☞ Longè

Nicolaus de Lyra.

Luc. 15. c. † ad opera bona

Psal. 50. c.

Roma. 1. d.

Hospes

† simultatē per carnē suam

† in decretis sicam

† semetipsum

me, traxerit eum. a ¶ Vt ne quis. de propriis meritis. b ¶ Ipsi enim sumus factura. in esse naturæ. c ¶ Creati in Christus in esse gratiæ. d ¶ In ope. i. ad bona opera facienda. e ¶ Quæ præpa. deus. i. disposuit. f ¶ Vt in illis ambulem⁹. de virtute in virtutē ad beatitudinē consequēdā. g ¶ Propter qđ. Hic ponitur secunda comparatio, quæ est extraneitatis ad intraneitatem. & primō ponitur hæc comparatio, secundō infertur intenta conclusio, ibi: Ergo iam nō estis. Circa primum sciendum, q̄ Gentiles dicebantur extranei triplici ratione. scilicet quia à deo erāt separati per idololatriā. & per consequens secundò à populo Israel q̄tum ad communicationem, qui erat cultor vnius dei. & tertiò à spe promissionum Abrahæ factarum & semini eius. Per vocationem autem ad fidem Christi sunt istis tribus incorporati. & hoc est quod dicit Apostolus: Propter qđ memores estote: tanq; grati de beneficijs dei. h ¶ Quod aliquādo vos Gētes. i. Gentiles. i ¶ Eratis in car. i. carnalr viuētes. k ¶ Qui diceba. p̄cp. i. incircuncisi. l ¶ Ab ea q̄ dici. circūcī &c. i. distincti & separati à popło Iudaico circūciso. m ¶ Qui eratis in illo tēpore sine Christo. i. sine fide Christi. nō sic aūt Iudæi: qa eadē fides fuit patrū veteris Testamenti, quæ & noui, differens tm̄ secundum implicitum & explicitum. n ¶ Alienati à conuersatione Israel. Inhibitum enim erat populo Israel contrahere cum Gentibus amicitias & connubia. o ¶ Et hospites Testamentorum. i. aduenæ Testamēti & extranei à Testamēto. & ve. p ¶ Et sine deo. s. vero. nā erant idololatriæ dediti. q ¶ Nunc autem in Christo Iesu. i. per Christum Iesum. r ¶ Vos qui aliq. eratis lon. à salute dicta triplici rōne. s ¶ Facti estis prope in san. Christi. i. per passionem ipsius: cuius efficacia in sacramento baptismi vobis est plenarie communicata. t ¶ Ipse. n. ē pax. s. effectiuē. v ¶ Qui fecit utraq; unum: ex Iudæis & Gentilibus faciens vnum populum Christianum. x ¶ Et medium parietem maceriæ soluens. i. huius vnitatis obstaculum remouens, quia remouit à Gentilibus idololatriā, quā abhorrebant Iudæi, & à Iudæis circumcisionē, quā detestabant Gentiles. y ¶ Inimicitias. q. d. per hoc absoluit inimicitias quæ erant inter Gentiles & Iudæos. z ¶ In carne sua. i. per immolationem suæ carnis in cruce, per quā destructa est idololatria, & cessauerunt legalia. a ¶ Legē mandatorū. i. legē Moysaicā q̄tū ad mandata ceremonialia & iudicialia. b ¶ Decretis: scilicet euangelicis. c ¶ Euacuans: remouēdo onus ceremonialium, & temperādo rigorem iudicialium. d ¶ Vt duos. s. populos Gentiles & Iudæos. e ¶ Condat in semetipso. i. sibi incorporet per fidē formatam. f ¶ In uno no. ho. i. in vnū nouū pp̄m. Participatiōe em̄ vnius speciei plures hoīes sunt vnus homo. & eodē modo Gētiles & Iudæi participatiōe vnius nouæ legis dicuntur hic vnus nouus homo. g ¶ Faciens pa. modo p̄dicto. h ¶ ¶ Vt reconciliet. & iungatur sic litera: Vt reconciliet ambos deo. scilicet patri. i ¶ In uno corpore. suo mystico. k ¶ Per crucem interficiens inimicitias. quæ erant inter deum & genus humanum. l ¶ In semetipso. id est in propria passione. n ¶ Et uenies. de morte ad vitam in sua resurrectione. m ¶ Euangeliza uit pacem uobis. id est euangelizare præcepit di. Matth. vlt. d

† iterumq; maceriam diruit

† in uno nouum homi nem

Diuisio

† opus Gentiles extranei pter ma

† extranei à testamētis

† respublica

a ¶ Nemo, b ¶ Extollatur de operibus,

a ex operibus, ut ne quis glorietur.

b c Ipsius enim sumus † factura, creati in Christo Iesu † in operibus bonis, quæ præparauit deus, ut in illis ambulemus.

¶ Per Christum.

d

a ¶ Ante q̄ ad ea surgere possetis.

e

a ¶ Non vt conflii gratiæ dei, ocioſi ſimus. b ¶. i. Quia hæc bona a deo habetis, memo. esto vt magis grati. ¶. i. quia hoc habetis. ¶ Vt sciatis omnia esse a gratia dei.

f

c Propter quod memores estote, q̄ aliquando uos

a ¶ Ante conuersionem.

g

h

a ¶ Quales geniti veteres peccatores, degentes b ¶ In carnalibus.

gentes eratis in carne, qui dicebamini præputium, ab ea quæ dicitur circumcisio in carne manufacta:

i k

¶ Immundicia.

a ¶ Et non vere est. b ¶ Non in spiritu. c ¶ Non a deo.

l

a ¶ Et memores estote, q̄ vos qui nunc tales ¶ Malo:

m

a ¶ Promissione Christi quę fiebat Iudęis b ¶ Quibus non contebantur Iudęi.

cta: qui eratis in illo tempore sine Christo, alienati à † conuersatione Israel, et † hospites testamenorum

n

a ¶ Si legem & prophetas recepistis. b ¶ Eratis aduersi:is. c ¶. i. legis Moysi & prophetarum.

a ¶ Factæ filijs Abrahæ, vt de æterna hæreditate

promissionis spem nō habentes, et sine deo in hoc mundo. Nunc autem in Christo Iesu

o p q

a ¶ Etatis. b ¶ Dei noticia. ¶ Tam malo.

a ¶ In tempore gratie. ¶ Per.

a ¶ A deo & ab israel, non loco, sed merito.

uos qui aliquando eratis longe, facti estis prope in sanguine

r s

a ¶ Quāuis eratis longe, tamen b ¶ Deo & non carnalibus, sed spiritualibus, Iudæis.

¶. i. per christum, sed non quoquo modo: sed in sanguine Christi. a ¶ Inter nos Iudęos. i. & gentes & deum

t

Christi. Ipse enim est pax nostra, qui fecit utraq; unum, et † medium parietem maceriæ, soluens

a ¶ Vtrumq; populum. b ¶ In fide & moribus c ¶ Quia ¶ Per hoc vniuit. d ¶ Obstaculum quod erat inter hos duos populos. a ¶ Quia non stabilis, nec alicuius roboris. b ¶ Et per hoc

v x

a ¶ Assumpta vel immolata b ¶ Exponit parietem quantum ad partem Iudęorum.

† inimicitias in carne sua, legē mandatorum decretis euacuans, ut duos condat in † semetipso, in unum

y z a b c d e

a ¶ Populos prius diuisos per legem coniungat in fide eius b ¶ Ambro. se solo, aliunde non est nouitas.

a ¶ Destructis inimicitijs

f

k nouo homine faciens pacem, ut reconciliet ambos in uno corpo

g h i

a ¶ Positos b ¶ Ecclesię

a ¶ Per hoc conciliat deo: quia pro peccato se obtulit, & per euangelium illuminauit.

re deo, per crucem interficiens inimicitias in semetipso. Et ueniens euangelizauit pacem uobis

k l m n

a ¶ Et si non in sua persona, sed in apostolis. b ¶ Ad deum fieri pax se. c ¶ Gentibus

Eunte

† Error Ioh. vj. c. Nemo potest venire ad me, nisi pater qui misit me,

a ¶Lon. fu. Aug. Si affectu amas deum A prope es: si odisti lõge es. b ¶Non estis ho. i. indigniores in fide, sicut olim recepti in lege. c ¶Et adue. i. extranei a deo. d ¶Sed estis ci. i. ciusdẽ iuris & dignitatis in domo dei. e ¶Sanctorũ. nõ carnalis fũr. f ¶Et do. i. familiares. g ¶Dei Quibus arcana reuelat. ¶Ciues & dome. Aug. Duas ciuitates faciũt duos amores: Ierusalem facit amor dei: Babyloniã amor seculi. Interroget se quisq; qd amet, & inueniet vnde sit ciues. In h ¶Ipso. Aug. Nẽ apostoli vel ꝓphetæ in quibus fundata est ciuitas, se tenerent in se in Christo. to cũ inniti debet primo fundamẽto: quod fundamentũ in sũmo est, nõ in imo: vt in corporali fabrica. i ¶Crescit. Nemo tam perfectus qui non possit crescere.

GLO. ORDI.

CAp. III.

HVius rei &c. Ostenso q̃ per Christũ facta est pax & reconciliatio, hic ponit q̃ quę ipsi cooperificani. qa deus reuelauit salutẽ ad gentes pertinere, & misit eis p̃dicare, & facit pati pro eis, vt magis sint deo grati. Ab vltimo aũt incipit, di. k ¶Huius rei gratia. i. pro hac re grata mihi, vt vos coædificemini. vel, pro gr̃a dei implenda in hac re. l ¶Si tamen au. i. intellexistis gr̃am. i. apostatum dispensatũ à deo, qui scit quare me ad hoc officiũ elegit. Vel apostolatũ, per quem diuersis diuersa pensamus. ¶Amb. Per hoc vult eos scire, qa dei iudicio à Christo missus est p̃dicare gẽtibus mysteriũ gr̃ę dei. m ¶Sicut su. scrip. &c. s. ipse pax nr̃a. Ibi nãq; mysteriorũ libri reuelatorũ summã, q̃ modico sermone perstrinxit, nõ tã totũ q̃ nouerat profe-
B rens, q̃ ostẽdens ex modico. n ¶Et prophe. Prophetæ quidẽ priores pscierunt olim hoc de gentibus q̃ vocãdę essent, & futuræ participes doni dei, sed hoc latuit, q̃ sine lege salus eis per fidẽ scilicet Christi. o ¶Per euang. &c. Amb. Per prædicationẽ suã cognitũ est donũ dei quod deus dat gẽtibus iuxta operationẽ virtutis suę: qua suscitauit Christũ, in quo oẽs salui sine opere legis. p ¶Minister. Nõ em̃ est meũ, & ita nr̃æ mihi gr̃ę reddẽdę, sed deo.

†mysteriũ

Nico. de Lyra.

Inuesti

c Euntes ergo docete oẽs gẽtes, baptizãtes eos &c. a ¶Qui lon. fu. vt q̃ dictũ ẽ.

†paucis

b ¶Et pacẽ his &c. s. Iudæis. quoniam lex erat dispositio ad Christũ, vt dictũ est. 5. in epã ad Galathas. c ¶Quoniã per ip. s. Christum. d ¶Habemus accesam. s. Iudæi & Gentiles. e ¶In uno spi. s. charitatis. f ¶Ad pa. omniũ nostrum. g ¶Ergo. Hic infertur intẽta cõclusio. s. de receptione gentiliũ ad consortiũ dei & sanctorũ, cũ dicitur: Ergo iam nõ estis ho. & ad. à deo & sanctis eius. h ¶Sed estis ci. san. i. de numero eorum. i ¶Et do. dei. i. in ecclesia recepti. k ¶Super ædi. i. instructi. l ¶Super funda. apostolo. & ꝓphe. i. super doctrinã noui ac ve. Testa. Superædificati in c̃. m ¶Ipso summo angu. la. Christo Ie. In ædificatiõe em̃ tẽpli Salomonis vt dicitur, fuit quidã lapis q pluries fuit reiectus ab ædificantibus, eo q̃ nõ cõueniebat loco cui applicabatur. finaliter optimẽ sedit in summitate ædificij in angulo, duos parietes in

†2. Corin. 13. b.

vnam ecclesiã coniungente. & fuit figura Christũ Iudeos & gentiles tanq̃ duos parietes

a ¶Adeo, quia idololatræ & sine lege. ¶Vir ideo magis grati. b ¶Iudæis qui vnum deum colebant.

a qui lõgè fuistis, & pacem his qui b
a ¶Quod pacem fecit effectus indicat, quia ambo habemus facultatem accedendi.

prope, quõniã per ipsum habemus c d
a ¶Et hoc. ¶Per eundem spiritum qui per Christum omnibus datur.

accessum ambo in unõ spiritu ad pa e f
a ¶Et quia gentes habent accessum. b ¶A tempore fidei. c ¶Indigniores.

b c trem. Ergò iam nõ estis hõspites, & g
a ¶Extranei a deo. b ¶Contra hospites. c ¶Contra aduenas

d e †aduenę, sed estis †ciues sctõrũ & dõ h i
a ¶Instixit. b ¶De bono in melius proiectu. b ¶Christum vel doctrinam. i. superve. & no. Te quia quod apostoli prædicauerunt prophetæ prædixerunt. vnde: Fundamenta eius in montibus sanctis.

f mestici dei, superædificãti sup fũ k l
damentũ apostolorũ & propheta
a ¶Existente. b ¶Quia consummat. c ¶Quia duos coniungit. d ¶Quia firmus sustinet.

k rum, ipso summõ angulãri lãpide m
a ¶Per quem.
b ¶Tam de gentibus, q̃ Iudæis.

Christo Iesu, in quõ omnis ædifica n
a ¶In fide. ¶Per augmentum vsq; quo sit templum dei.

i tio constructa crẽscit in templũ san o p
a ¶Remotione vitiorum. b ¶Operatione domini. c ¶Ephesij & alij. d ¶Ad similitudinem aliorum ædificamini.

ctũm in dõmino. In quo & uõs cõ q
a ¶Vt fitis habita.

ædificamini in hãbitaculum dei in r
¶Operante.

spiritu sancto.

Cap. III.

k H Vius rei gratia ego s t
¶Qui tentus sum modo Romæ. a ¶Pro Christo Iesu.

Paulus uinctus Iẽ u x
a ¶Quia Gentibus prædicaui verbum salutis.

su Christi pro uõ v x
¶Pro vobis dico, si scitis me esse apostolum vestrum, quod nemo ignorat, & cũ pro apostolatu vinctus tunc maxime pro vobis.

l bis Gentibus, si tamen audistis dis y z
pensationem gratiæ dei, quæ data a
a ¶Data est mihi dispensatio in vos, quia mihi intimatum est diuinum occultum.

est mihi in uobis, quõniam secun a
a ¶Non obscure, sed aperte. ¶A Deo.

dum reuelationem notum factũ est
¶Occultum dei. a ¶Ipse pax nostra.

m mihi †sacramentum †sicut suprà scri b
a ¶In breuitate. b ¶Et si breuiter, tamen aperte.

psi †in breui, prout potestis legen c
a ¶Attenti. b ¶Quid scilicet. c ¶Habitum.

tes intelligere †prudentiam meã d
a ¶In hoc occulto agnoscendo. b ¶Mysterium.
¶Quod Gentes saluandæ per Christum.

in mysterio Christi: quod aliis ge e
c ¶Præteritis. s. quibuslibet. b ¶Ira plene.

nerationibus nõ est ãgnitũ filijs hõ
a ¶Quam plene.
b ¶Cum impleri videtur.

minũ, sicuti nunc reuelatum est san
a ¶Qui interpretantur scripturas. ¶Nouis

ctis apostolis eius & prophetis in
a ¶Per spiritum. b ¶Hoc est mysterium. c. c ¶In futuro.

spiritu, esse Gentes cõhæredes & f
a ¶Modo in ecclesia cum Iudeis b ¶Quia ad eos vt ad Iudeos.

cõcorporales, & cõparticipes pro g h
a ¶Fatis Abrahæ de hæreditate & concorporatione b ¶Hoc totum per incarnationem Christi, & per meam prædicationem. non enim prodest incarnatio nisi prædicetur.

o missionis eius in Christo Iesu p euan i k
a ¶Euangelij. l
p geliũ, †cui? factus sum ego minister m n

rietes in vnã ecclesiam cõiũgẽtis. vnde dicit C
Pã. cxvij. c. Lapidẽ quẽ reprobauerũt ædificãtes, hic fact? est in caput anguli: A dño factũ est istud &c. & istam eãdẽ figurã ponit Apostus, vt dictum est. n ¶In quo oĩs ædi. con. tam ex Iudæis q̃ ex Gentilibus. o ¶Crescit q̃ augmẽtũ virtutũ. p ¶In tẽplũ sanctũ. i. quousq; sit tẽplũ dni sanctũ. q ¶In quo & uos coædi. cũ aliis fidelibus. r ¶In spũ sctõ. i. ipso operãte sine quo nullũ opus est acceptum deo. †Incolæ

s ¶In capitulo. ij. vbi dicitur in posũl. In vnum nouum hominem.

ADDI. Hoc quod dicitur. In vnũ † conciues nouum hominem, videtur referendum ad Christũ, qui est propriè nouus homo, quia ipse solus deus & hõ. Vel secũdũ Glo. In nouũ hoĩem dico. i. in se solo, à quo & non aliunde est nouitas &c.

NICO. DE LY.

Capit. III.

HVius rei gratia. Hic consequẽ- Diuisio
ter Apostus p Ephesios orat deuote, vt magis in bono ꝓficiant. Et diuiditur in duas ptes: quia primo se dispositum ad orandũ ostẽdit. secũdo orationẽ effundit, ibi: Propter quod. Primũ ostẽdit ex tribus. s. ex sufficiẽtia, obligatione, & cõfidẽtia. & secundũ hoc diuidit in tres ptes. secunda ibi: Mihi oĩm. Tertia ibi: In quo habemus. Circa primũ ostẽdit se sufficientem per hoc q̃ ipse & alij apli fuerũt præ cæteris diuinit? illuminati: & p cõsequẽs cognouerũt causam debitã & tẽpus & modũ orãdi. Primo ergo continuat se p̃dictis dicens: s ¶Huius rei gra. i. ꝓpter hanc rem imediate p̃dictã. s. vt coædificemini in habitaculũ dei. t ¶Ego Paulus uin D
ctus in carcere Romæ. v ¶Christi Iesu. i. pro Christo Iesu. x ¶Pro uo. Gen. ꝓpter hoc enim erat Romæ vinctus: quia p̃dicauerat Christũ Iesũ Gẽtilibus. y ¶Si tamẽ audistis. i. intellexistis. z ¶Dispẽsationẽ gra. dei. i. gr̃ę apostatus mihi à deo cõcessę. a ¶Quoniã secũdũ reuelationẽ dicẽdi. notũ mihi fa. i. sacrũ secretũ redẽptionis factæ per Christũ. b ¶Sicut supra scripsi in breui. j. ca. epistæ huius vbi dicit: Vt nobis notũ faceret sacramẽtũ &c. c ¶Prout potestis legẽtes intelligere &c. quasi diceret: Licet sit breuiter dictũ, tamen per illud potestis intelligere. d ¶Prudentiã meã in mysterio Christi. i. scientiã meã ad prosequẽdum mysterium apostolatus mei in p̃dicatione euangelij Christi gentilibus. e ¶Quod aliis generatiõibus nõ est agnitũ &c. i. ante tẽpus apostolorum nõ fuit explicitè cognitũ, nisi forte aliquibus paucis ꝓphetis veteris Testamenti: qui tamẽ non cognouerunt ita clare sicut apli & prophetæ noui Testamẽti, q̃ gẽtiles per Christũ essent saluãdi, sicut & Iudei quibus erat ꝓmissus vñ & Act. x. g. dicit q̃ spũ sctõ descẽdẽte in signo visibili sup Cornelium & alios Gentiles, q erant cũ eo, admirati sunt Iudei q venerant cũ Petro de hoc q̃ gr̃a spũs. scti cõicabat gẽtibus, sicut & ipsis. ideo subditur: f ¶Esse gentes cohæredes. s. hæreditatis æternę, sicut & Iudæi credẽtes. g ¶Et cõcorporales. i. consist incorpati Christo. h ¶Et cõpar. promissionis Abrahę facte. i ¶In Christo Iesu. i. impletæ k ¶Per euangelium. i. per receptionẽ euangelicæ doctrinæ participant dicta bona Gẽtiles. l ¶Cuius, scilicet euangelij. m ¶Factus sum ego mi. i. prędicator.

Secundum

Gloſ. ordi. Ad Epheſios Cap. III. De Lyra

a ¶ Inueſtigabiles, per ſuā natūrā: ſed per gratiam & reuelationē ſanctiſpiritus inueſtigabiles ſunt fidelibus. b ¶ Abſcōditi a ſe. Aug. In mūdo abſcōditę ſunt cauſę rationales oīm rerū, q̄ naturaliter fiunt. ſicut Leui abſcōdit⁹ fuit in lūbis Abrahę q̄n decimatus ē. In deo cauſę eorū q̄ p gratiā fiūt, ſiue eorū q̄ ad hęc ſignificāda mirabiliť nō naturaliť fiūt, q̄ miniſtrātib⁹ angelis facta ſunt. Vñ ſic dicit: Abſcōditi in deo. c ¶ In d. Habet em̄ deus in ſeipo abſcōditas q̄rundā factorū cās, q̄s reb⁹ conditis nō inſeruit, eaſq̄ ipſe nō illo ope, puidētię, quo naturas ſubſtituit, vt ſint, ſed eo quo illas adminiſtrat vt voluerit, quas vt voluit cōdidit. Ibi eſt & gra p quā ſalui fiunt pctōres. Non em̄ p naturā vitio deprauatam, ſed p dei gratiā homo reſtaurať. d ¶ Vt inno. Non indiget de⁹ nūcijs vt inferiora hęc ab eis diſcat, qui ſtabiliť nouit oīa. Habet autē nūcios, ppter nos & ppter ipſos, qa eis bonū eſt deo aſſiſtere, vt cū de inferiorib⁹ cōſulāt, & iuſſis ei⁹ obediant. Nō latuit eos myſteriū regni cælorum, qđ opportuno tpe reuelatum eſt, p ſalute nr̄a, quo liberati eis cōiungimur. Illis ergo inotuit à ſeculis: qa oīs creatura nō añ ſecula, ſed à ſeculis: cū quib⁹ cœpit filius añ ſecula. Vñ in pſona ſapientię: Añ ſecula fundauit me. ¶ Vt innot. Datū eſt mihi euāgelizare & illuminare. Videte quātū eſt hoc, qa per hoc accreuit aliquid angelis, qui multa ſecreta in his dixerunt. e ¶ Principatibus &. Dicit beatus Ieroñ. dignitates memoratas myſterium ad purum nō intellexiſſe, donec cōpleta eſt paſſio Chriſti, & apoſtolorū prædicatio per gentes dilatata. vnde in Iſa. angeli admirantes dixerūt: Quis eſt iſte qui venit de Edom? Et in Pſal. Quis eſt iſte rex gloriæ? f ¶ In cæle. Quia ibi primitus eccleſia fuit, quo poſt reſurrectionem & iſta eccleſia congreganda eſt, vt ſimus æquales angelis dei. g ¶ Multiformis. In Græco, multifaria, non ſolum varia, ſed multa varietate diſtincta. Quia immenſus eſt Chriſt⁹: ſed concipitur. Vagit infans in pſepio, ſed ab angelis laudatur in cælo. Herodes perſequitur, ſed magi adorant. Ignorāt Phariſæi, ſed ſtella demonſtrat. Baptizatur à ſeruo, ſed vox tonantis patris auditur. Timet pati. ſed ſponte ad paſſionem venit. Vult tranſferri calicē, ſed Petrum qui calicem rimebat, accuſat.

h ¶ Scd'm præfinitionem. Quæ enim in ſui natura ſimplex ē, ſcd'm ea q̄ aguntur in ſeculo, q̄ deus pſiniuit. i. pordinauit, eſt multiformis, cum variať multiformiter. Et ne videantur ſibi contradicere in prædictis ſententijs ſacrę paginæ doctores, ita poteſt determinari qđ dictum eſt, vt illis q ma ioris dignitatis ſunt, & per quorum miniſterium illa nunciata ſunt cognita fuerunt ex parte, vtputa familiarſibus & nuncijs illis. Sic qui minoris dignitatis ſunt incognita eſſent. i ¶ Huius rei gratia. Vos peto, & deo ſupplico, vt gratia cooperetur vobis. Et hoc eſt qđ addit: Huius rei gratia. In quo oſtendit eos habere propriæ voluntatis arbitrium. Sed ne illud ſufficere putent, ad dit: Flecto genua mea. k ¶ Ad pa. Tantum in Græco habetur. Quod autem in Latinis codicibus additum eſt, domini noſtri Ieſu Chriſti, bene conuenit q̄ orabat, vt merito eius obtineamus cui propriē & naturaliter eſt pater, nobis autem adoptiuē. l ¶ Paternitas &c. nominatur. Et ſi non verē eſt, vt deus qui eſt pater omnium creatione, & fideliū recreatiōe, quos adoptauit in filios. Vel, nominatur. i. nominabilis eſt. Ab illo enim qui eſt pater omniū, & angeli in cælo, & homines in terra acceperunt, vt patres alios vocarent. Et nota q̄ Chriſtus dei vnigenitus per naturam, adoptionis beneficio patrē ſe eſſe ſignificat, dicens Fili dimittunť tibi peccata tua. Siť & ſpiritusſanctus, per quē iuſti adoptanť in filios. Homo autē dī pater vel natura vel autoritate, ex-

¶ Secundum gratuitum donum eius.
b ¶ Non meis meritis.

ſecundum dōnum grātiæ dei, quæ a
a ¶ Quod perſecutor ſit apoſtolus, hoc enim eſt, vt quod libet miraculum.
dāta eſt mihi ſecūdum †operationē b
¶ Inquam.
uirtutis eius. Mihi enim omnium c d
s ¶ Non poteſtate, ſed pro prioribus humilior. ¶ Tā magna.
ſanctorum minimo data eſt gratia e
¶ Inter Gentes.
a hæc, in Gentibus euangelizare †in f
a ¶ Quę prorſus intelligi non poſſunt. ¶ Vel inæſtimabiles. b ¶ Multa dona.
ueſtigābiles diuitias Christi, & †il g
a ¶ Per prædicationem & miracula. b ¶ De hac re. quæ quam mirabilis, & ex quanta dilectione facta.
luminare omnes, quæ ſit diſpēnſa h
¶ Adimpleto arcano redemptionis ¶ Hę ſunt diuinę inueſtigabiles.
a ¶ Celati ab omnium ſeculorum creaturis, & exiſtentis in ſola notitia dei qui fecit. b ¶ Non in ſeculis.
b tio ſacramēti abſcōditi à ſeculis in i
a ¶ Sic abſcondit in ſeculis vt tamen̄ inoteſcat.
c d deo qui omnia creauit, ut inno k
a ¶ Diuerſis ordinibus angelorum.
f teſcat † principātibus & poteſtati l
a ¶ Quę ſunt in celo, vbi & nos erimus. b ¶ Quę do na dei recipit.
g bus in cęleſtibus per eccleſiam †mul m
a ¶ De reparatione hominum.
h tiformis ſapiēntia dei: ſecundum n
præfinitionem ſeculorum quam
a ¶ Complendam: vel fecit. i. compleuit.
fecit in Christo Iesu domino no o
a ¶ Christo. ¶ Quia per Chriſtum impleuit deus pater. b ¶ Cōtra tribulationes: vel futurę hęreditatis certitudinē
ſtro, In quo habemus † fiduciam p q
a ¶ In re ipſa ad patrem. b ¶ Merito confidentię habitę.
& acceſſum, in cōfidētia per fidem r
¶ Quia habetis acceſſum & alia bona quę ſuprædicta ſunt. b ¶ A fide & bono opere.
eius. Propter quod peto, ne dē s t
a ¶ Propter tribulationes meas. ¶ Quę ſunt.
ficiatis † in tribulationibus meis u
a ¶ Probandis. b ¶ Si ſtatis in eis & non deficiatis.
pro uobis, quæ eſt gloria uestra. v x
a ¶ Et. ¶ Ne. deficiatis a fide. b ¶ Humilio
c ¶ Sensum meum, vel exteriora corporis genua.
k hui⁹ rei gratia flecto genua mea ad y z
a ¶ Vt merito eius obtineamus. ¶ Deo patre. ¶ Ex cuius diſpenſatione ſunt nobis patres & in cęlis angeli nobis prouidentes, in terra prælati.
patrē dñi noſtri Ieſu Chriſti ex quo a
l omnis † paternitas in cælis & in terra

† familia vel à communi patre cognatio

† ob afflictiōes meas quas tolero pro

Ecc. 24. b.

† principibus.

Isa. 63. a. Pſ. 23. b.

† efficacia potentiæ

† imperue stigabile, p

† in lucē, p

q ſic cōmunio myſterij

† p Ieſum Chriſtum

† vehementer varia

H

† audacia

m ¶ Multiformis ſa. licet ſit vnica & ſimpliciſſima in deo, tñ eſt in effectibus multiformis. Dicit etiā multiformis p pter multa myſteria in Chriſto adipleta ideo ſubdit: n ¶ Scd'm p i. ęternā diſpoſitionē tpe plenitudinis adimpletam. o ¶ Quē fe. in. i. adimpleuit in Chriſto, p ¶ In quo. Hic oſtendit ſe diſpoſitum ad orandum ex confidentia. Null⁹ enim orat niſi aliqualiter exaudiri confidat. habebat autē Apls hanc cōfidentiā obtinēdi p mediatorē dei & hoim Ieſum Chriſtū, ideo dicit: In quo. i. p quē. Ieſum Chriſtū. q ¶ Habe. fi. ad deū patrem. r ¶ In con. per fi. Verē enim credentes in Chriſtum exaudiuntur per ipſum. vñ dicit Ioh. xv. c. Qđcunq; petieritis patrem in nomine meo, dabit vobis. s ¶ Propter. Diſpoſitione premiſſa, hic conſequenter Apls primō ad orandū p Epheſios accedit, & ſcd'ō deo totum attribuit, ibi: Ei añt. Circa primū in oratione ſua primō petit dari Epheſijs à deo robur patientiæ in aduerſis di. Propter. i. propter confidentiam quā habeo de Chriſto. t ¶ Pe to ne de. i. ne territi propter tribulationes meas à bono deficiatis. v ¶ Pro uobis. i. quas ſuſtineo, eo q̄ prædicaui vobis, & vt exemplum patientiæ dem vobis. x ¶ Quæ eſt gloria ue. ſi in tribulationibus nō deficiatis. y ¶ Huius rei. ſic vt nō deficiatis in tribulatiōib⁹. z ¶ Flecto genua mea ad patrem domi. ipſum deuotē deprecando, a ¶ Ex quo omnis paternitas. nam illa paternitas eſt prima. Omnis enim emanatio creaturæ à deo ſecundum eſſe naturæ per quam dicitur pater omniū generaliter p creationē, & etiā emanatio ſcd'm eſſe gr̄æ, ſcd'm quā dicit hoim & angelorū pater per adoptionē, eſt poſterior emanatione filij à p̄re: ſcd'm quā dicit pater p naturalē & æternā emanationē q̄ eſt in vel generationē. propter qđ ab eo noīať oīs paternitas, q̄ eſt in cælo & in

Matth. 9. a

¶ empli

empli, vel rõne bñficñ. a ¶ Per fidẽ. Aug. Fides tua de Christo, A Christus est in corde tuo. b ¶ In charitate. Oro etiã vt radicati. i. firmiter plãtati. à similitudine arborũ, que q̃nto plꝰ terrę figũt, tãto plꝰ crescit, & vberiꝰ fructꝰ reddit. c ¶ Cũ omni. san. Aug. Hęc ẽ cõio cęlestis rei pub. Hi nõ sua q̃rũt, sed q̃ Christi sũt. i. cõmoda priuata nõ sectant, sed in cõione vbi salꝰ oĩm est cõsulũt. Vel. d ¶ Quæ sit latitudo charitatis, quæ vsq; ad inimicos extendi debet, & cũ hilaritate bñ opari. qa q tristis dat, pdit qd' dat. Opus ergo est latitudine charitatis, ne pereat qdqd boni facis. Sed qa abũdãte iniquitate refrigescit charitas multorũ, opus est longitudine. vñ subdit: e ¶ Et quæ longanimitas, vbi quodãmõ pseuerãt. vñ: Qui pseuerauerit vsq; in finẽ, hic saluus erit. f ¶ Et quæ sublimitatis charitatis. Hęc est q̃ sursum cor dirigat, vt deꝰ in premiũ expectetur. Nam si bñ oparis etiã vsq; ad inimicos, & hilariter tribuis, habes latitudinẽ. Et si in his vsq; in finẽ pseueras, habes lõgitudinẽ. Sed si oĩa hæc nõ, pter mercedẽ supnã facis, altitudinẽ nõ habes, & ita iã nec latitudo, nec longitudo. Nã habere altitudinẽ est cogitare deũ, amare deũ, & gratis amare ipm adiutorẽ, ipm coronatorẽ: posremo ipm pmiũ deputãt, nõ aliud ab ipo, q̃ ipm expectare. Si amas, gratis ama. Si vẽ amas ipe sit merces quẽ amas. g ¶ Et qd, p. charitatis. i. possitis ĩtelligẽ occultũ dei iudiciũ: q̃re ĩsti dat, non illi. De pfundo eñ iudiciorũ dei quæ scrutari & cõtemplari nequimus procedit omne q̃ possumus. Qd' possum video, vñ possum nõ video, nisi qa noui esse à deo. Quare aũt illi & nõ illi det, mũ est â me, abyssus est & pfundũ. Nũc ergo ipsa charitas in bonis opib⁹ exercẽs ad subuenien B dũ alĳs, & vsq; ad inimicos porrigit. & hæc latitudo est. Nũc lõganimitate aduersa tolerat, & in eo qd' veraciter tenuit, pseuerat. & hæc lõgitudo est. Hoc aũt totũ ꝓpter adipiscendã patriã æternã facit, quæ illi, pmittitur in excelso. & hęc altitudo ẽ. Existit ꝑ ò ex occulto illa charitas. & hęc est pfundũ. ¶ Quæ sit la. Aug. In opib⁹ charitatis quæ extenditur vsq; ad ĩimicos diligẽdos sicut Christus, qui orauit ꝓ inimicis. qd' ostẽsum in cruce sua fuit. quæ ĩ latũ tẽsa est à dextera in sinistrã, vbi manꝰ fixæ, ꝓ quas opa signant quæ in hilaritate decet esse. Et quæ lon. Charitatis: q̃. s. vsq; ad finem duret. vnde: Cum dilexisset suos: in finem dilexit eos. Quod signatum est per longitudinem crucis à sursum vsq; deorsum. Et quæ sit sublimitas. id est quo tendat charitas scilicet ad æternã beatitudinẽ, quę notat ꝓ ptẽ crucis. s. positam. Et quid sit pro. charitatis. Qd' totũ portat, vt ps crucis in terra fixa ĩ abdito quę nõ vr. i. misericordia dei quæ occulto dei iudicio, puenit, ꝓ quã charitas in nobis est lõga. lata & alta. Vt pfundũ charitatis sunt ecclĩastica sacramẽta, quę sunt ꝓfunda & iuestigabilia, & sunt fundamentũ charitatis, sine qb⁹ nõ valet. ¶ Quæ sit latitudo. Qd' sit mysteriũ crucis. Aug, Sciendũ qa in his ꝙ bis figura & ꝙ mysteriũ crucis ostẽ dit. Qui enim qa voluit mortuus est, & quõ voluit mortuus est. Nõ frustra ergo mortis tale genꝰ elegit, in quo latitudinis hui⁹ & longitudinis & altitudinis magister tibi existeret q dixerat. Tolle crucẽ tuã, & sequere me. Tollit crux, cum spũ facta carnis mortificant. Quãdiu ergo euacuatur corpus pctĩ, quãdiu exterior homo corrumpit, & interior renouat de die in diẽ, tempꝰ est crucis. In cuius ergo pctẽ erat mori vel nõ mori, & sic vel nõ sic mori: non frustra crucẽ elegit, vbi te huic mũdo crucifigeret. Nam latitudo in cruce est trãsuersum lignũ, vbi figunt manꝰ, quod ad bonã opa ptinet, quia ibi manꝰ extendunt. Longitudo est ab ea parte ligni, quæ ab ipso transuerso ad terrã tendit; & ab ipso vsq; ad terrã conspicua est. ibi corpus crucifigit & quodãmõ fiat, quæ statio perseuerãtiã significat. Altitudo aũt in illo ligno est qd' ab eodem trãsuerso sursum caput versus eminet, ꝓ qd' signat superna

rũ expectatio. Profondũ ye. ò est in eadẽ pte ligni q̃ non apparet. C quæ fixa terræ occultat. vñ totũ illud surgit qd' ꝓfunditatẽ significat gratuitę gr̃ę: ĩ qua multorũ ingenia cõteruntur id iuestigare conãtia. ¶ Ambro. Vt possitis cõprehẽdere, quę sit latitudo &c. Id est immẽsum & inæstimabilẽ cognoscere deũ oĩa excedentẽ maiestate virtutis suæ. Cũ aũt hoc dicit, significat, ꝙ sicut in sphęra vbi hæc oĩa cõtinentia. quę sit imensitas dei, oĩa excedẽs & implẽs, nõ in eis clausa, sed oĩa intra se cõtinẽs post immensitatẽ pris, vult etiã eos scire charitatem Christi esse sup scientias hoĩm: ꝙ deꝰ hõ, ꝙ iustꝰ, ꝓ impijs moritur &c. Profundũ. Volũtas dei, cuius causæ nõ inuestigant. Vnde: O altitudo di. sa. & sciæ dei. Altitudo cõe nomen est excelso & profundo. Sed cũ in excelso dr̃: sublimitatis eminentia cõmendat. Cũ aũt in profundo: difficultas inuestigationis & cognitiõis. h ¶ Vt implea. qa tunc nihil deest Christiano, cũ patrẽ & filium sic cognoscit. Aliter non est integra professio deitatis. i ¶ In omnem plenitudinẽ. Nõ vt sint (plenꝰ deꝰ,) sicut qdã erantes voluerũt, sed vt pfectè sint pleni deo. Vel: k ¶ Potens est oĩa fa. sed'm virtutẽ quę opatur ĩ qua sunt q̃dã q̃ nemo peteret vel intelligeret, vt deꝰ hõ, ꝓ hominibus moreretur, & hmõi alia.

Ro. 11. d.

† vt in habitet Christꝰ per fidẽ

Nicolaus de Lyra

cælo & in terra. Nã ab eo qd' est primum in aliquo genere cętera esse & nominari habẽt. a ¶ Vt det uo. se. di. g. suæ uir. scilicet patientiæ in aduersis. ideo subditur: b ¶ Corro. per spiritꝰ inte. ho. Licet enim in martyribus caro (quæ dicitur homo exterior) lacerẽtur, mẽs rñ (quę dr̃ hõ ĩterior) fortificat. c ¶ Christũ. Hic secũdò petit Ephesĳs augmẽtum noticiæ. Et resumatur illud quod prædicitur: Vt det vobis Christũ habitare per fidem in cordibus vestris, D non solum firmiter adhærendo eis quæ sunt fidei, sed etiam plenius & clarius ea quæ pertinent ad articulos fidei cognoscendo. d ¶ In charitate. Hic tertiò petit eis augmentum charitatis. & per consequens aliorum donorum quę charitati connectuntur. ideo dicit: In charitate radicati. q. dice. Hoc peto à deo, vt sitis firmiter in charitate radicati, ad modum arboris quæ non potest euelli. e ¶ Et fundati. ad similitudinem stabilis ædificĳ. f ¶ Vt possitis comprehendere. non solum speculatiuè, sed etiam practicè. g ¶ Quæ sit latitudo. scilicet charitatis ad omnes, etiam inimicos se extendentis. h ¶ Et longitudo. ipsius. quia charitas facit patienter expectare præmium in longinquum. i ¶ Sublimitas. quia non solum facit ascendere in deum, sed etiam transformari quodammodo in ipsum. k ¶ Et profundum. scilicet humilitatis & condescensionis ad proximum. Vnde Paulus postq̃ fuit raptus ad tertium cælum, per charitatem sic ad proximum descendebat, quòd etiam de actu matrimoniali ordinabat dicens: Vxori vir debitum reddat, & similiter vxor viro. ĩ. Corin. vij. l ¶ Scire etiam. Ordinetur sic litera: Scire etiam charitatem Christi. id est per quam vnimur Christo. m ¶ Supereminentem scientiæ. id est noticiæ quam habemus de ipso. Vbi enim sciẽtia foris stat, dilectio ĩtrat, ꝓpter qd' ĩ. Cor. xiij. d. dr̃: Maior autem horum est charitas. n ¶ Vt impleamini ĩ oẽm plenitudinẽ dei. i. vt impleamini donis & charismatib⁹, quę donãt à deo cũ charitate. o ¶ Et au. Hic cõsequenter Apls attribuit deo totũ, à quo ẽ omne bonũ. & patet litera vsq; ibi: p ¶ Secundũ uirtu. scilicet diuinam. q ¶ Quę opera. in no. qa virtus primæ causæ operat in oĩbus secundis agentibus. r ¶ Ipsi gloria. id est laus. s ¶ In ecclesia & in Christo Ie. scilicet congregata. t ¶ In omnes generationes seculi & c. i. æternaliter. quia eius gloria maximè relucet in ecclesia triumphãte, de qua dicitur Psal. lxxxiij. b. Beati qui habitant in domo tua domine: in secula seculorum laudabunt te.

o

a ¶ Ad patrem flecto genua mea.

nominantur, ũt detuobis secun- a

a ¶ Copiam. b Maiestatis suæ. c ¶ Constantiam qua sitis roborati in interiori homine, qui ab hostibus non potest attingi, & hoc per spiritum sanctum. ¶ Inde erit non deficere.

dum diuitiãs glõriæ suæ uirtũtem corroborari per spiritum eius in in- b

¶ Et prius det. a ¶ Sunt enim aliquando fortes hęretici, in quibus Christus non habitat.

teriori homine, † habitare per fidẽm c

a ¶ Vnde secuti de auxilio.

Christum in cõrdibus uestris, in c d

a ¶ Ordo vt in charitate. b ¶ A similitudine arborum. b ¶ A similitudine domus, quia in eis spiritus sanctus habitat.

charitãte rãdicati & fundãti, ut e f

¶ Perfectè intelligere. ¶ Sicut omnes sancti.

possitis comprehendere cum om- c

a ¶ Quanta esse debet. ¶ Charitatis.

nibus sanctis, quæ sit latitudo & g h

a ¶ Vbi stando perseuerat. b ¶ Vt deus' præmium. c ¶ Occultum iudicium, quare illi dat, illi non.

lõgitudo, sublimitãs & profun- f g

a ¶ Possitis ex parte vt ĩmitemini, quæ superemĩnet & plene sciri non potest vel charitas scientiæ superminet alĳs charitati, quia quia quanto melius intelligitur, tanto plus diligitur.

dum. Scirẽ etiam supereminentem i k

a ¶ Qui vos dilexit, & quæ vestram superat.

scientiæ charitatẽm Christi, ut tim- l m

a ¶ Per has scientias. b ¶ Fundo. ¶ Hic virtutum, post beatitudinis.

pleãmini in omnẽm plenitudinem n

a ¶ Ego hoc vobis oro, ei autem sit gloria, qui potest facere.

dei. Ei autẽm qui potens est om- o

a ¶ Complere in vobis

nia facẽre † superabundanter quàm

a ¶ Quia plus intelligimus quam petimus.

petimus aut † intelligimus, secun- p

a ¶ Potest hoc in vobis, sicut iam fecit in nobis apostolis.

dum uirtũtem quæ operatur in no- q

¶ Ei ipsi soli, non homini qui nihil ex se. ¶ Pro his quę fecit in ecclesia & in Christo.

bis. ipsi gloria in ecclesia & in Chri- r s

sto Iesu in omnes generationes se- t

a ¶ Omia secula continentis.

cũli seculorum, Amen.

Luc. 23. c.

Ioh. 13. a.

Mat. 16. d.

Mat. 24. b.

Ibi. 3. a. 10. c.

Additio Ad Ephesios Cap. IIII. Additio

☞ ¶ In ca. iij. vbi dicit in postil. Quę sit latitudo .s. charitatis.

E ADDI. In hoc qđ dicitur: Quæ sit latitudo. secundum glo. non solum intelligitur, qꝓ charitas de se vsque ad inimicos extẽdi debet, sed etiã cum hilaritate bene opari: quia q tristis dat, perdit qđ dat. In hoc autẽ qđ dicit: Quæ sit lõgitudo, intelligit pseuerandi longanimitas: vbi quodammodo

GLOS. ORDI.

OBsecro. Hactẽꝰ Cap. IIII. ostendit gr̃æ attribuenda, hinc de moribꝰ monet, prius oẽs cõiter post p singulos ordines. b ¶ In cha. Aug. ad Eudoxiũ: Ipsa est enim actio recti itineris, q̃ oculos semp habet ad deũ. Talis actio nec frãgil negocio, nec turbulẽta est, nec marcida, nec audax, nec fugax nec prẽceps, nec iacẽs. c ¶ In uincu. pa. i. pacem seruãtes. Hęc aũt pax est, si bona nostra inuicem diligamus: si pctã quæ sine damno tritici aut cum spe salutis corrigẽdorũ eradicari nõ possũt, vsq; ad mes sem vltimã toleramus. d ¶ Vnũ corp. Debetis seruare vnitatem, ita qꝓ sitis vnũ corpus subseruiendo ꝓximo, & vnꝰ spũs cũ deo idẽ volẽdo, vel vnꝰ spũs cũ fratribus, cũ qbꝰ idẽ velle & idẽ nolle debetis. Vel ita debetis seruare vnitatẽ spũs, quia vnũ corpus debetis esse multorũ aduna tione mẽbrorũ. & potestis, qa vnꝰ spũs habitat i vobis. Vnũ cor. Aug. Propter sanctitatẽ quã spũssanctꝰ facit nõ sine patre & filio. Ecclia vtiq; accepit hoc donũ: vt in spũlcto fiat remissio pctorum. quã remissionẽ etsi trinitas faciat, ꝓprie tñ ad spmsctm̃ itelligit ptinere, ipe est em̃ spirit⁹ adoptiõis filiorũ: Ipse est patris & filij amor & cõnexio: ad ipsum ergo pertinet societas, qua efficimur vnũ corpus vnici filij dei. Sicut em̃ vnum corpus hominis hiqui. &. c. multis cõstat mẽbris, & vegetat oia membra vna aia, faciens in oculo vt videat, in Faure vt audiat, & sic in cæteris. Ita spũssctũs mẽbra corporis Christi qđ est eccl̃a continet & vegetat. Et sicut hũani corpis mẽbrũ prẽcisum, formã qdẽ qua cognoscit retinet, sed neq; spũs sequit, q̃ prẽter vnitatẽ viuat. Sic qcũq; à prędictæ pacis vnitate diuisus ẽ, sacramẽtũ qdẽ tq; formã retinet, sed spũ prẽter vnitatẽ nõ viuit. Fruſtra ergo foris de forma gloriat, nisi intus spũ vegeret. Hi in quos primũ venit, linguis oĩm sunt locuti, qa per linguas consociatio fit hũani generis, & sic in oĩbꝰ Gentibꝰ futura mẽbrorũ Christi societas figurat. Ille habet spm̃ q i vnitate eccl̃e cõsistit, q loquit̃ liguis oĩm. e ¶ Vnꝰ do. Debetis seruare vnitatẽ qa nobis est vnꝰ dñs, nõ tres, ꝓ quorũ diuersis volũtatibꝰ vos oporteat discordare. Et idẽ iubemini credere, & eodẽ mõ opari. Et vobis est vnus deꝰ creator omniũ, & pa. procurãdo: & ideo nemo põt se alteri præferre. Qui deus est su. oẽs. i. præcellit oĩbus creaturis, cuius dignitas vos inuitet. Et ꝓ oĩa. diffusus, qa vbiq;, & ideo timẽdus: cũ nusq; possit euitari. Et in omni. no. ꝓ gratiã, q vnitatẽ seruam⁹. Et sic nõ singulariter de vna psona, sed cõmuniter de oĩbus. de trinitate hoc accipitur. f ¶ Vna fides. non numero, sed genere, quia similis in omnibus. Alia sunt ea quæ creduntur, aliud fides qua creditur. Illa quippe sunt in rebus, quæ vel esse vel fuisse vel futura esse creduntur. Hæc aũt in aĩo credentis est, ei tm̃ conspicua cuius est.

☞ Propter quod

NICO. DE LY.

Diuisio

OBsecro itaq; uos. Postq; Apls induxit Ephesios ad gratiarũactionẽ, & effudit pro eis orationẽ, hic consequenter informat eos in moribus, & primò generaliter, scd'ò q̃tum ad aliquos status spãliter, ibi: Mulieres. post mediũ sequẽtis ca. Tertiò reuertit ad instruendũ cõiter, ibi: De cętero fratres. circa mediũ, vj. ca. Circa primũ instruit gñaliter primò verbo. secũdò Saluatoris exemplo, in principio sequentis ca. Circa primũ sciendũ, qꝓ humilitas est fundamẽtũ spũalis ædificĩ. ꝓpter quod primò fundamentũ istud collocat, scd'ò superædificat, ibi

Cap. IIII.

a ¶ Quia deus potest oia facere, vel vtei sit a vobis gloria.

a OBsecrõ itaque uos

a ¶ Cui compariendum est. b ¶ Propter dominum.

b ego uinctus in dñõ

a De bono in melius, vt conueni at meæ prædicationi ambulatio vestra.

no, ut digne ambuletis uocatione,

a Ita. s. ¶ Interiori & exteriori.

qua uocati estis. Cũ omni humi

a ¶ Vt tractabiles sitis. b ¶ Aduersorum.

litate & mansuẽtudine. Cum patien

a ¶ Si a fratre oriatur molestia. Vel. Alter alterius onera portate. b ¶ Non fide, vel pro terreno aliquo.

tia sustinentes inuicem in charita

a Studioli, cauti, attenti. b ¶ Vt sacrosanctum. c Quod vnum corpus sitis ꝓpere spiritussancti. vel vnitatem ecclesiasticam, quam facit spiritussanctus.

te. Sõlliciti seruare unitatem spiri

a ¶ Degentes. Quia pax ista est nutrimentum spiritualis vnitatis. b ¶ Subministratione. ¶ Subueniendo proximo.

tus in uinculo pacis. Vnũm cor

a ¶ Voluntate. ¶ Quo vnit corpus. b ¶ Esse debetis, sicut ad idem vocati.

pus, & unus spiritus, sicut uocati

a ¶ Ad vnam rem separatam, quæ est effectus vocationis.

estis in una spe uocationis uestræ.

a ¶ Est nobis b ¶ De deo. c ¶ Æquale a quocunq; nec potest iterari.

Vnus dominus, una fides, unũ ba

a ¶ Pater. b ¶ Quem non potestis declinare. ¶ Quia nulli debet qꝓ est: & omnes creaturas excellit. c ¶ Filius: per quem reparatorem omnia opera nostra sunt.

ptisma: Vnus deus & pater om

a ¶ Spiritussanctus est. b ¶ Fidelibus per gratiam, & in omnibus creaturis per essentiam. vnde: Spiritus domini re. or. ter.

nium, qui super omnes est, & per

a ¶ Ne vnitas tollat subiectionem, subdit diuersa esse dona: quod non est contrarium prædictæ vnitati.

omnia, & in omnibus nobis. Vni

a ¶ Gratuitum donum secundum quod datur Christus mensuratur, alij hoc, alij illud. Christo vero soli datur spiritus sine mensura. sed omnibus aliis non sine mensura.

cuique autem nostrum data est gra

tiã secundum mẽsuram donationis

Nicolaus de Lyra

cat ibi: Solliciti seruare. Igit̃ prius instruit eos de humilitate, & quibusdã alijs virtutibus sibi propinquis di. Obsecro itaq; uos ego uinct⁹ in car. b ¶ In domino. i. propter dominũ, vt dictũ est supra. c ¶ Vt digne ambuletis. procedendo de virtute in virtutem. d ¶ Vocatione qua uocati estis. ad fidem catholicã, quæ requirit vitã virtuosam. e ¶ Cũ omni hu. s. interiori tione quãtũ ad mẽtẽ, & exteriori q̃tũ ad conuersationẽ. Et qm̃ hũilitas facit hoĩm resilire in ꝓpriã quitatẽ: habet mãsuetudinẽ annexã quę reprimit motus irę. ideo subdit: Et man. Repressio aũt irę inducit ad patiẽter tolerandũ mala illata, ideo subditur: f ¶ Cum patientia supportantes inuicem. mutuos defectꝰ & labores. g ¶ In charitate. scilicet Christi, & nõ intuitu tpalis commodi. h ¶ Solici. Hîc cõsequẽter Apls Ephesios instruit de ædificio ꝓ tutũ sup sum. & damẽtũ hũilitatis collocãdo. Et qa quãto bonũ est cõmuniꝰ, tãto diuiniꝰ: ideo primò eos inducit ad seruãdã ecclasticã vnitatẽ, scd'ò ad habẽdũ morũ honestatẽ, ibi: Hoc ergo. Prima in tres. qa priò H facit ꝓpositũ, scd'ò ad hoc inducit exemplũ, ibi: Vnꝰ dñs. tertiò declarat quodã dictũ, ibi: Vnicuiq;. Circa primũ dicit: Sollici. suppletis. i ¶ Ser. unita. spiri. i. vnitatẽ eccl̃e quã facit spũssanctus, & ꝓ oppositũ ei⁹ schisma facit diabolus. k ¶ In uincula pacis. Sicut enim vinculum corporale vnit ligata intra ipsum, sic pax & tranquillitas seruant vnitatem credentium. l ¶ Vnum corpus. scilicet sitis: quod est corpus Christi mysticum. m ¶ Et unus spirit est vnius voluntatis operandi bonum. n ¶ Sicut uocati estis & cæ. beatitudinis æternæ. o ¶ Vocationis uestræ. scilicet ad fidem catholicam, per quam habetis vitam æternam. p ¶ Vnus dominus. Hic ad propositum inducit exemplum de vnitate domini, fidei, & baptismi, vt magis moueat ad seruandam ecclesiasticam vnitatem, dicens: Vnus dominus: cui seruimus. Et ideo schisma non prouenit nisi ex pluralitate dominorum contraria volentium. q ¶ Vna fides. quia licet sint articuli multi in fide catholica, tamen omnes innituntur veritati diuinæ propter quam eis assentimus, quæ est vna. r ¶ Vnum baptisma. Licet enim sint multi ministri baptizantes exterius, tamen vnus est qui baptizat interius, scilicet Christus, Iohannis. iij. d. Hic est qui baptizat. s ¶ Vnus deus & pater omnium per creationem. t ¶ Qui super omnes. creaturas per excellentiam. v ¶ Et per omnia. per generalem rerum gubernationem. x ¶ Et in omnibus nobis. scilicet fidelibus, in quibus est specialiter per gratiam. y ¶ Vnicuiq; autem nostrum. Hic declarat quoddam dictum scilicet qualiter omnes fideles sint vnum corpus Christi mysticum. Et diuiditur in duas. quia primò declarat huius corporis distinctionem membrorum. secundò connexionem eorum, ibi. Veritatem. Prima adhuc in tres. quia primò ponitur dicta distinctio. secundò distinctionis conditio, ibi: Et ipse dedit. tertiò eius duratio, ibi: Donec. Circa primum dicit Apostolus: Vnicuique nostrum. scilicet Christi fidelium. z ¶ Data est gratia secundum mensurã donationis Christi. id est prout voluit dare, & plus & minus secundũ ordinẽ dispositionis suæ. Christo em̃ datus est spiritus, nõ scd'm mensurã, Iohã. iij. d. cæteris aũt datur in mensura.

Diuisio

☞ Propter qđ

†Horto. 1. Co. 7. d

† ꝑ viculũ

† 95. di. c. ecclesto. 1. q. 1. c. hiqui. &. c. hãc regulã.

Act. 2. a.

† 2. co. 12. d

¶Propheta.

a Chriſti. Propter quod dicit: † Aſcen a
a ¶Loco & dignitate. b ¶Ecce felix captiuitas. Capti, quia ſubiugati, ſub leue iugum miſſi liberati, a peccato, ſeruit facti iuſticiæ.
b dens in altũ cãptiuam duxit capti c
¶Spiritum. ¶Rationabilibus.
uitatem : dedit dona hominibus . d e
a ¶Dixit propheta, aſcendens: Sed quid eſt hoc, niſi quia prius deſcendit, reſpectu cuius dixit: Aſcendit.
† Quod autem aſcendit quid eſt, niſi f g
a ¶Ad inferos, cuius probatio præmiſſa eſt: quia dixit ea præuiratim, quam inde traxit.
quia & deſcendit primũ in inferio h
a ¶Ergo quia ita inuunt Verba prophetæ, idem eſt qui deſcendit & aſcendit: vt ipleret omnia dicta, vel omnia de ſe prædicta.
res partes terræ? Qui deſcendit, ipſe i k
eſt qui & aſcendit ſuper omnes cæ l
los ut adimpleret omnia . † Et ipſe m
¶Vicarios prædicationis ſuæ.
dedit quoſdam quidem apoſtolos,
a ¶De futuris, vel ſcripturarum interpretes. ¶Vt Agabus.
c quoſdam autem prophetas , alios n o
a ¶Vt vij. diaconos ſub apoſtolis. ¶Vt Marcus Lucas.
b ¶Vt epiſcopos, qui verbo & exemplo doctre debent & ideo commixit paſtores & doctores. paſtor enim non eſt niſi habeat doctrinam quæ g egeni paſcat.
d uerò euangeliſtas, alios autem pa p
e ſtores & doctores ad † conſummatio q r
f tionem ſanctorum in opus mini s
g ſterij † in ædificationem corporis t
a ¶Tandiu durabit hæc prælatio, donec occurramus. non poſſ, &ideo non eſt grauiter ferenda.
h Chriſti: dõnec † occurramus omnes u
i k in unitatem fidei, & agnitionis filij x
a ¶Non ſexu, ſed perfectione virtutũ. nic enim paruuli ſumus viribus corporis & animi.
l dei in uirũm perfectum . in men y
ſuram ætatis † plenitudinis Chriſti: z
a ¶Vſque ad illud hos miniſtros dedit, vt iam ſicut olim non ſimus &c. ¶Dedit dico hos prælatos. b ¶Sen ſu. c Titubantes noſtra debilitate.
† ut iam non ſimus paruuli, fluctu y

a ¶Propter quod dicit ſcri. Pſal. lxvij. d. b ¶Aſcẽdẽs in altum. ſ. Chriſt⁹ in ſua aſceſione. c ¶Captiuam duxit ca. i. patres qui prius tenebant in limbo. Qui dicunt hic captiua captiuitas, ſicut frequẽter in ſacra ſcriptura fit talis reduplicatio, vt cũ dicit: Vita viuet, morte morietur. & cõſimilia, ad maiorẽ expreſſionẽ. d ¶Dedit d. ſpiritus ſancti. e ¶Hominibus. in die Pentecoſtes viſibiliter, & quotidie inuiſibiliter Pſal. lxvij. d. dr, q̃ accepit dona in hoĩbus: & eſt eadem ſententia. Accepit enim dona à deo patre hominibus diſtribuenda, ſicut expoſitum fuit ibidem. Quicquid em̃ habet filius, habet à deo patre: cuius dona proueniunt per filium incarnatũ, mediatorẽ dei & hoĩm. Et conſequenter declarat modũ aſcenſus, dicens: f ¶Quod au. aſcẽ. quid eſt. i. qualiter eſt intelligendũ. g ¶Niſi quia deſc. in ſua morte h ¶In in. par. ter. ſ. ad limbũ patrũ in inferno, q̃ dicitur eſſe ſub terra. ¶Vel aliter: Niſi qa̓ deſcendit primũ, in ſua incarnatione. In inferiores partes terræ. id eſt, in partes huius terræ, quæ ſunt inferiores reſpectu aliarum partiũ mũdi. i ¶Qui deſcen ipſe eſt. idem in perſona. k ¶Qui & aſcendit ſuper omnes cælos. Aſcendere vel deſcendere Chriſto non conueniunt propriè ſecundum deitatem. quæ de neceſſitate præſens eſt vbiq;. Sed ſcd̓m humanam naturam dicitur hic aſcendiſſe ſuper oẽs cælos, non ſic intelligẽdo, q̃ aſcenderit totaliter ſuper cælum empyreum, vbi nullus eſt locus, nec creatura aliqua: ſed ſic intelligendo, q̃ aſcenderit ad dignio rem partem empyrei cæli, quod eſt locus beatorum, & cælum ſupremum. l ¶Vt adimpleret omnia. quæ de eo per prophetas erant ſcripta: qui non ſolum prophetauerunt de eius incarnatione, morte, reſurrectione, ſed etiam de eius aſcenſione. m ¶Et ipſe. Hic conſequenter ponitur dictæ diſtinctionis conditio. Sicut enim diuerſis membris eccleſiæ data eſt ad menſurã gratia plus & minus, ita conſtituta ſunt in diuerſis gradibus & officijs, ſicut in corpore naturali diſtincta membra habent diſtincta officia. & hoc eſt quod dicitur: Et ipſe dedit quoſdam quidem apoſtolos. ſcilicet duodecim ad ordinandum eccleſiam & regendum. n ¶Quoſdam autem prophetas. ad futura prædicendum, vt patet Actuum. xj. &. xiij. o ¶Alios uero euangeliſtas. ſcilicet quatuor ad euangelium ſcribendum. p ¶Alios autem paſtores. ad curam animarum. q ¶Et doctores . ad informandum in moribus populum: & hoc ex officio ſibi iniuncto, ſiue ex commiſſione. r ¶Ad conſummationem ſanctorum. id eſt, perfectionem fidelium in moribus & fide. s ¶In ædificationem cor. Chriſti. ſ. Myſtici, quod eſt eccleſia: In qua apoſtoli ſuccedunt epiſ. prophetis autem habẽtes gratiam ſcripturarũ ſanctarum obſcura interpretandi. Euangeliſtis archidiaconi, & diaconi Paſtoribus, p̃ quos intelliguntur ſeptuaginta diſcipuli, ſacerdotes curati. Doctoribus autem, quicunq; exercentes debitè actum docendi ſeu prædicandi. t ¶Donec occurramus. Hic conſequenter oſtenditur dictæ diſtinctionis duratio, vſque ſcilicet ad iudicium. Tunc enim terminabitur tempus merendi, & p̃ conſequens promotio inferiorũ p̃ ſuperiores ad bonum: & ſic ceſſabunt hæc officia. & hoc eſt quod dicitur: Donec &c. id eſt dicta officia exercebunt in eccleſia militãte. Donec occurramus omnes in unitatem fidei &c. i. qui ſumus vniti in fide & cognitione Chriſti. v ¶In uirum perfe. i. occurramus Chriſto venienti ad iudicium qui eſt vir omnino perfectus. x ¶In menſurã ætatis plenitudinis Chriſti. Omnes enim reſurgent in ætate. xxxiij. annorũ: quæ eſt ætas plena & pfecta, & in qua Chriſtus paſſus fuit. y ¶Vt iam non ſimus paruuli. Nunc enim varianẽ hoies ſcd̓m diuerſas cogitatiões & actiones. & frequenter decipiunt, & in errorẽ ducuntur p̃ malorũ perſuaſiones, quæ tunc ceſſabunt. vnde ſubdit: Et circumferamur omni vento &c.

† Pro. quẽ dicit. Ad pbandũ, q̃ Chriſt⁹ hõ dat diuerſa dona, A dicit ſpũſſctũs in pſalmo: verè Chriſt⁹ ſcd̓m hũanitatẽ dat. nã propheta dicit, q̃ aſcẽdẽs dedit. & aſcẽdere dixit reſpectu deſcẽſiõis. & ita inuit q̃ & deſcẽdẽs dedit. Et cõſtat q̃ ſcd̓m hũanitatẽ Chriſtus deſcẽdit & aſcẽdit. ergo ſcd̓m hũanitatẽ dedit, qa ſcd̓m deitatẽ q̃ vbiq; eſt, nec deſcẽdit, nec aſcẽdit. Sed ſe cũdũ aĩam ad inferos deſcẽdit, ſcd̓m corpus & aĩam ad cælos aſcẽdit. Vel ita aſcẽdẽs. q̃ eſt ſcd̓m hũanitatẽ dedit. Sed qd eſt q̃ hũanitas aſcẽdit. i. quõ humanitas poterat aſcẽdere niſi qa deitas primùm deſcẽdit in pres terræ q̃ ſunt aere inferiores, vt hũan æ naturæ vniret. Et qa dixerat, humanitas aſcẽdit, deitas aſcẽdit: ne iõ viderent duo, ſubdit. Qui deſcẽdit. i. †Ioh.3.d. deitas, & q aſcẽdit ſup cælos. i. hũanitas, ipſe eſt vna & eadẽ pſona, vt ipleret oĩa donis ſuis: & ita impleuit q̃ ipſe dedit q̃ſ dã apoſtos, q̃ſdã pphetas &c. Ecce quõ alij plus, alij minus dedit. Hoĩbus ad menſurã dat, ipſe ñ ad mẽſurã accepit. b ¶Capti. du. ca. i. eos q̃s diabol⁹ captiuauerat à paradiſo, & pprios mũdi & iferni fecerat. Iterũ captiuos fecit Chriſt⁹, dũ ad cælum reducuntur. ¶Aug. Dedit dona hoĩbus. Aplica autoritate loquitur. In pſ.67.d. pſ̃. ita legitur: Accepiſti dona in hoĩb⁹. Sic em̃ plures codices habẽt, & maxime Græci: & ex Heb. ſic iterpretatũ habem⁹. Dona ãt dixit Apls ſicut ppheta, nõ donũ. Sed cũ ppheta dixerit: Accepiſti dona in hoĩb⁹: Paul⁹ aplica autoritate maluit dicere: dedit dona hoĩb⁹. Vt ex vtro B que vbo vno pphetico, altero aplico: qa ĩ vtroq; eſt diuini ſermõis autoritas: †ad ſenſus pleniſſim⁹ redderet. Vtrũq; em̃ verũ ẽ, & qa dedit hoĩb⁹ & qa accepit ĩ hoĩb⁹. Dedit hoĩb⁹ ranq; caput mẽbris ſuis: †peruenia mus Accepit ĩ hoĩb⁹ idẽ ipſe vtiq; in mẽbris ſuis. Ipſe ergo Chriſt⁹ & dedit de cælo. & accepit in ẽra. Dedit: qa de⁹ cũ prẽ. ſcd̓m q̃ dat: Accepit. ppheta dicit, accepit. qa ipſe cĩ ſuis eſt in eccleſia ſ q̃ accipit, hoc †plenę, ad eſt in hoĩb⁹ accipere. Donũ eſt ſpũs. Sed ultæ pluraliter dona, qa p ſpm̃ q̃buſcq; ppria nõ ſingulis oĩa, vt vna aĩa oĩbus in mẽbris agit oĩa. c ¶Prophe. Amb. In no †12. diſt. c. uo Teſtam̃to pphetę dicunt̃ explanato de his res ſcripturarũ, tũ fuerũt qdã in primordio fidei futura prædicentes, ſicut Agabus, ſeptemq; filiæ Philippi. d ¶Euangeliſtas. Qui & diaconi, quia & ſi non ſacerdotes, tamen euangelizare poſſunt. f ¶In opus miniſterij. Hos omnes dedit in opus miniſterij, vt quiſq; plenè poſſit facere opus miniſtrationis ſibi creditæ . Si enim vnus haberet omnia, non perfectè ageret ſingula, & hoc. e ¶Ad conſummationem. id eſt vt eos conſummaret qui iam ſancti, g ¶Et in ædificia. id eſt vt eos ædificẽt in corpus Chriſti, qui adhuc ſunt alieni. h ¶Donec. id eſt in die iudicij. i ¶Omnes qui ſumus in vna, & non diſcrepanti fide: & in vna & non differenti agnitione filij dei, vel in virtutibus quibus agnoſcitur filius dei in nobis, vel quibus agnoſcemus eum in futuro. k ¶Occurramus. nobis in inuicem de diuerſis mundi partibus. vel ipſi Chriſto, quaſi deſide rio currentes ad gaudium. l ¶In uirum perfectum. Vt vnuſquiſque ſit vir perfectus, & habens eandem ætatem, quæ eſt menſura & meta ætatis, vltra quam non accreſcit aliquid naturaliter homini: in qua ætate Chriſtus habuit plenitudinem annorum & corporis, in qua de hoc mundo tranſiuit. Omnes enim in eadem reſurgent, in qua Chriſtus mortuus eſt & reſurrexit, cuiuſcunque ætatis mortui fuerint. Vel, in virum perfectum, vt quod caput & membra: oẽs ſim⁹ vnus pfect⁹ vir, cui nihil de ſit, & nihil poſt adden ſi ſit. Perfectus vir, quia erit mẽſura & meta ætatis. Meta: vt poſt nihil addaſ numero vel viribus. Menſura: quia erit plen⁹ Chriſtus, oẽs habẽs, qui modo p̃ ſingulos creſcit, & oẽs in eo immortales & beati cum eo, & tunc non erit neceſſaria prælatio. m ¶In menſuram æta. Aug. Non ait menſuram corporis vel ſtaturæ, quia vnuſquiſq; recipiet ſuã menſurã, quã vel habuit in iuuentute: etiam ſi ſenex obĳt, vel fuerit habiturus, ſi ante eſt defunctus. Etas verò erit illa ad quam peruenit Chriſtus. i. iuuenilis: vt

circa.xxx.annos Aug. Nō est aūt fas dicere, qd in resurrectione accedat corpi magnitudo quā non habuit, nec maiora corpora redigēda sunt ad modum dominici corporis. Periret enim multū de eis, cum nec capillus periturus sit. Nihil enim detractū quolibet mō de corpe hūano periturum est. Ita enim modificabitur illa in vnoquoq; materies, vt aliquid ex eo non pereat. Et quod alicui defuerit, ille supplebit qui de nihilo fecit quod voluit. Et si qd in parte aliq enormiter, abūdauit, p totum sparget. Indecorum quippe nihil ibi erit, sed qdqd futurū est hoc decebit. Resurgēt igitur corpora mortuorū sine vlla deformitate. Neque illa terrena materies quæ discedente anima fit cadauer, ita resurrectione reparabitur, vt ea quæ dilabū tur quamuis ad corpus redeāt vū dilapsa sunt, ad easdē quoq; corpis partes vbi fuerunt redire necesse est alioquin capillis & vnguibus immoderata & indecens magnitudo redderetur. a ¶ Christus. vnctus dicit: Et in veteri Testamēto reges vngebantur. b ¶ Hoc igitur di. Admonet, vt caueant à cōsuetudine antiquæ Gentilitatis. Q. Quia deus tot auxilia ad custodiam dedit vnitatis, & quia crescere potestis & ei occurretis. ergo dico, non obsecro vt prius. c ¶ Obscuratum. Non parū, & ideo minus mirū, quā de vobis qui estis illuminati, & spem habetis vite. d ¶ A uita dei. Augustu. Duę sunt vitæ. vna corporis, altera animæ. Et sicut vita corpis est anima, sic aīæ vita est deus. Et quō si aīa deserat, moritur corpus: sic anima moritur, si deserat deus. Anima recedens à luce iustitiæ, quanto magis quærit qd' inueniat contra iustitiā, tanto plus repellit à lumine veritatis & in tenebrosis demergitur. e ¶ Desperantes. Vel indoloriq, quod ex Græco trahitur id est de peccato non dolentes. f ¶ Sicut veritas est in Christo Iesu. Hoc ideo dicit: qa sunt qdā in eccīa qui sub noīe Christi nō sequunt veritatē quā Christus docuit. g ¶ Deponite. Non iubet vt corpus deponatur, sed vt vita in melius mutetur. ¶ Am. Homo enim interior si vitia pristina sequit, vetus dicit. Si autem in nouitate vitæ ambulat, alienus à seculari errore nouus dicitur. Eo igitur corrumpit, quo veterascit. Ideo ait: Deponite uos. i. vetustatē, qua homo interior fit vet⁹, & corrumpit. h ¶ Veterem hominem. Nōnulli putāt, qp vet⁹ homo corp⁹ sit, & nouus aīa. Sed corpus exterior homo est, aīa interior; & in interiori agitur hæc vetustas & nouitas. i ¶ Spiritu mentis: Augu. de trini. Non ibi duas res intelligi voluit, quasi aliud sit mens, aliud spiritus mentis. Sed quia mens spiritus est. Simile dictum est: In expoliatione corporis carnis id est carnis quæ corpus est. Spiritu mentis. Augustin⁹ super Gene. Mens vel ratio vel intelligētia imago dei est, qua p̄ est homo cæteris, q creat⁹ in agnitiōe dei: postq̄ peccato desipuit, in eadem renouatur, vt incipiat illa imago ab illo reformari, à quo formata est. k ¶ Qui secun. deū. Concept⁹ est em in vtero virginali, ope spiritus sancti de semine mulieris sine semine viri. hoc nouum fuit. Vnde Iere. Nouum faciet dominus super terram: Mulier circūdabit virum in gremio vteri sui. ¶ Vel: Secundum deum: id est ad imaginem dei creatus in iustitia & sanctitate. quæ peccando perdidit.

☞ Propter qd'

Qualia corpora in resurrectiōe Luc. 12. d.

† p astutiā q̄ nos adoriunt vt impōnit nobis, vel, in astutia ad infidias ipōsturæ

1. Reg. 10. a

† mensura

Vita duplex

† p dominum

† Rom. 6. a F

† posteaq̄ dolore desierunt

Colo. 2. b

Iere. 13. d.

a ¶ Et quia circumferamur omni vento. b ¶ Doctrina primorum est quasi ventus tempestans.

antes, & circūferāmur omni uen
a ¶ Facie. b ¶ Pro qua cæcati sunt.
to doctrinæ † in nequitia homi
a ¶ Facie. ¶ Per homines malitiosos in se, & ad simplicium deceptionem astutos. b ¶ Vt sub prætextu veritatis magis decipiat trahēs ad errorē.
num † in astutia ad circūuentio
a ¶ Non simus tales sed faci.
nem erroris. Veritatem autē fa
a ¶ Actu. ¶ Bona: secundum doctrinam. b ¶ Non fide vel timore. c ¶ Affectione fidei. ¶ Per membra.
cientes in charitate, crescāmus in
a ¶ Cooperante. b ¶ In omni spirituali dono. c ¶ Nobis proficiens.
illō per omnia qui est caput Chri
a ¶ Regere potens. b ¶ Bene tu illo, quia per illum. c ¶ Ecclesia.
stus, ex quo totum corpus † com
a ¶ Per fidem. b ¶ Vinculis charitatis p ¶ i. per fidem & charitatem, quæ iungit & faciunt membra Christi sibimutuam subministrare.
pactum & connexum per omnē
a ¶ Exhibitæ, non solum voluntate: sed secundum quod vnūquodq; membrum potest operari.
iunctura subministrationis cor
poris secundum † operationem
in † mensuram uniuscuiusq; mē
a ¶ Augmenta illoꝝ, qui sunt corpus. ¶ Tendens.
bri augmentum corporis facit,
a ¶ illos qui nō sunt ædificati in suam fortitudē. & hoc totum ex dilectione, quo pacto crit mensura ætatis.
in ædificationem sui † in charita
a ¶ Non obsecro vt prius. b ¶ Quasi præcipio.
te. Hoc igitur dicō, & testificor
a ¶ Sub testimonio dei. ¶ A tempore fidei. ¶ Vnitis.
† in dómino, † ut iā ampli⁹ nō am
buletis, sicut & * Gentes ambu
a ¶ i. Quia transitoria amant quæ suggerit sensualitas.
lant in uanitate sensus sui, tene
¶ A tenebris. ¶ Naturalem.
bris obscuratum habentes intel
a ¶ Sine spe immortalitatis. b ¶ A deo qui est vita animæ. ¶ Quia deus deserit eos.
lectum: alienāti à uitā dei † per
a ¶ Quia ignorant vitam dei. b ¶ Permanens. c ¶ Quia prædicatiōi oculos clauserūt.
ignorantiam quæ est in illis, prō
¶ Alij duriciam.
pter cæcitatem cordis ipsorum:
a ¶ Etiam pro sua turpitudine. b ¶ De futura vita.
qui † desperantes semetipsos tra
a ¶ Per voluptatem. b ¶ Fornicationi. c ¶ Et de inde tradiderunt se.
diderunt impūdicitiæ in operā
a ¶ Vt nihil omnino quod immundum sit prætermittant. b ¶ In vehementi & insatiabili desiderio. ¶ Vel per se de alio vitio.
tionem immūditiæ omnis in
¶ Alij auaritiam. a ¶ Gentes ita ambulant.
auaricia. Vos autem non ita didi
a ¶ Imitandum esse. b ¶ Eius prædicationem intellexistis, vel eum interius loquentem ita audistis, quod iustis edocti veritatem:
cistis Christum, si tamen illum
audistis, & in ipso edocti estis, si
cut est ueritas in Christo Iesu. † De
a ¶ Hic s. ¶ Vt deponatis. ¶ Alias deponere. ¶ Non secundā substantiā, sed secundum cōuersationē.
ponite uos secundum pristinam
conuersationem ueterem homi
a ¶ Etiā delectetur.
nem, qui corrumpitur secun
a ¶ Etiā non solū secundā opera, & ideo deponite etiā desideria quæ veniūt ab errore, vel ducunt in errorem.
dum desideria erroris. † Re
¶ Quotidie a ¶ Per spiritum sanctum qui ducit rationem, vel mente spirituali. ¶ i. spiritu qui est mens.
nouamini autem spiritu men
a ¶ Opere. b Christi similitudinem.
tis uestræ, & induite nouū homi
a ¶ Non humana natura, sed dei potentia.
nem, qui secundū deum creatus

↪ a ¶ Verita. Ostēsa circa corp⁹ Christi mysticū distinctiōe membrorū, hic q̄ñr oñ dis cōnexio eorū. Sicut em i corpe naturali à capite fit influx⁹ ad alia membra, causans sensum & motū & connexionē membrorū, sic à capite Christo i corp⁹ ei⁹ mysticū fit influx⁹ grę & virtutū, faciēs cōnexionē fideliū, & mutuā subuentionē ad oīe opus bonū, iō dr: Veri. au. s. vitę, iusticię & doctrinæ. b ¶ Faci. in cha. cre. in il. i. in Christo: qa p oga bona charitas mereā augeri, vt aucta mereāt & pfici. c ¶ Ex q̄. s. capite Christo. d ¶ To. cor. com. per virtutem fortitudinis. e ¶ Et cōnexum. per virtutē charitatis. f ¶ Per oēm iunctu. i. amicitiā & cōiarionē fidelium bonam. g ¶ Subministra. i. p quā vn⁹ cōicat alteri bonū qd' haberā Christo. h ¶ Secū, ope. in & c. u. mēbri. qa secundū gradus mēbrorum ecclię cōpetūt diuersis diuersi actus, maiores & minores. sicut epīs, sacerdotib⁹ & religiosis &c. i ¶ Aug. cor. fa. scilicet influx⁹ prædict⁹ à Christo capite. h ¶ Hoc igi. Postq̄ Apls reduxit Ephesios ad seruādū ecclesię vnitatē, hic cōsequēter eos inducit ad habendū morū honestatē, & primò respectu sui, scd'ò respectu p̄ximi, ibi: Propter qp. Circa primū inducit eos ad puritatē mētis & exterioris cōuersationis, p quam bñ disponit homo respectu sui, di. Hoc igitur dico: quod sequitur: l ¶ Vt iam am. non am. si. & Gē. si dē Christi nō habētes. m ¶ Ambulantin ua. &c. i. innitētes sapiæ terrenæ, quæ est aīalis & diabolica, Iaco. iij. n ¶ Obscuratum haben. intel. quia vitia, & maximè carnis, causant hebetudinem mentis. o ¶ Alienati à uita dei per ignorā. q̄ nō excusat, sed magis aggrauat, inq̄tū est p. p priā malicia acquisita. p ¶ Qui desperā. se posse vitia dimittere, ppter habitum prauū acq̄situ & inclinātē p modū naturę, ppē qd' tales se exponūt sine freno carnalib⁹ vitijs, iō subdit: q ¶ Semetipos tra. im. q̄tū ad inhonestatem sensuum, vt aspectib⁹, oculis, tactib⁹ i pudicis. r ¶ In opera. q̄tum ad præparationem operis. s ¶ Immundi. oīs, s. animę & corporis. Aliter pōt exponi. ¶ Qui desperā. &c. s. de præmio in alia vita. Semetipsos tradiderūt i pudicicię, ppter qd' i psona taliū dr. Sapi. ij. a. Nos ex nihilo nati sumus, & post hoc erimus quasi nō fuerim⁹ &c. Venite ergo & fruamur bonis q̄ sunt &c. Segs: Nullū pratum sit qd' nō ptrāseat luxuria nra &c. Et qa pecunia mīstrat materiā seu facultatē talib⁹ vitijs, ideo subdit: t ¶ In auariciā. quā illicitē acquirit pecunia. v ¶ Vos au. non ita di. Christū. id est euāgeliū Christi, qp docet cōtrariū. x ¶ Si ta. illū au. i. intellexistis. y ¶ Et in ipso edo. estis. non solū speculatiue, sed etiam practicè. z ¶ Sicut est ueritas in Christo Iesu. qui cepit facere & docere, Act. j. iō subdit: a ¶ Deponite uos secundū pri. cō. i. relingte vitia, in qbus fuistis ipse Gentilitatis. b ¶ Veterē ho. id est Adā: q dr deponi, q̄ñ resistit inclinationi carnis corruptę ab Adā cōtractę. c ¶ Qui corrumpitur secundum desideria carnis. id est licet delectet scd'm carnē, corrumpitur, tñ vitijs scd'm mētē, & et scd'm carnē. Dediti em carnalib⁹ vitijs citius moriuntur cæteris. d ¶ Renouamini autem spi. men. uestræ. i. in spiritu, qui est vita mentis vestræ. e ¶ Et induite nouum homi. i. Christū per ipsius imitationem. f ¶ Qui se. d. cre. ē. scd'm hūanā naturā

↪ In iusticia.

G

† p veritatem

† cōstruēs

H

* reliquæ

† Propter

† Ro. 6. a Colo. 3. b Hebr. 12. a 1. Pe. 2. a

† De pdicto quō nemo uari. De apo. c. q̄s

a ¶Communi operatione, omnibus bona præstando. b ¶Perfecta.

a ¶Propter quod deponẽ. Exequit̃ p̃ A tes veteris & noui hoïs. b ¶Cum proximo, etiã Gẽtili: qa oïs hõ ꝓximꝰ cõditiõe primę natiuitatis, vel ſpe cõuerſionis oïs

Zach. 8. c. debet putari ꝓximꝰ. c ¶Iraſcimini. Bene, indignamini vobiſip̃is tanta vehemẽtia vt peccare deſiſtatis, qa ſup̃ hanc iram non occidit ſol iuſticiæ, ſed potius illi irradiat. Iraſcimini. Amb. Qd̃ eſt naturalis motꝰ animi cõtra peccãtes, ſed ne modũ exceden

Eccle. 7. c do peccetis aſperius arguendo. vnde Salomon: Noli eſſe nimis iuſtꝰ. qa eſt iuſtꝰ q̃ perit ī iuſticia ſua. Tẽperãda eſt ergo iuſticia, vt & deꝰ ſuffert iniquis, vt aliq̃ ex eis corrigantur. d ¶Sol non occi. Vult vt ira nõ duret, qa ſi durat, datur occaſio diabolo. Iratus enim male cogitat, & ſicſe diabolus inſerit, vt mala ꝑagat. Sol non occi. Chriſtꝰ mentẽ nõ deſerat, qui cũ ira nunq̃

Portæ diaboli duæ habitat. e ¶Nolite locũ da. di. Aug. in pſal. lxj. Duę ſunt portę, q̃bus diabolus intrat, cupiditas, & timor de terrenis. Eiſdem in contrariũ verſis deꝰ intrat. Illi ſunt claudendæ, iſti aperiẽdæ. f ¶Oïs ſermo &c. Amb. In dei nanq̃ ſeruo omnia bona debent videri, nec ex aliqua parte puritas eius debet maculari. g ¶Et nolite contriſta. Per inobediẽtiã prædicatorẽ veritatis, qd̃ eſt ſpm̃ſctm̃ contriſtare q̃tũ ad vos. Quod nõ debetis, ī quo vos quaſi cęra ſig. eſtis eius imagine vobis relicta: Vel eſtis ſignati. id eſt diſcreti à malis. Nolite contriſta. ſpiritum ſan. Aug. Spũſſctũs ī ſe immutabilis, ſed in ſctis facit gaudere de ꝓfectibus

†ſpurcus B aliorum, triſtari de lapſibus, quod venit ex charitate quã facit. & iõ dicit cõtriſtari, qa hoc facit in ſuis. Vt deꝰ dicit ſcire, q̃n ſcire facit, & reqeſcere ab opibus quæ valde bona fecerat, qa nos facit requieſcere, cum bona opa fecerimus. h ¶Omnis amari. & ira. Amb. Hæc etiam ſi fiant accedentibus cauſis, tñ temperanda ſunt. i ¶Blaſphemia. Augu. Eſt per quam de ipſo deo falſa

Blaſphemare & peierare. dicuntur. Et ideo peius eſt blaſphemare quàm ꝑierare, quia ꝑierando falſæ rei adhibetur teſtis deus: Blaſphemando de ipſo deo falſa dicuntur.

Nicolaus de Lyra.

a ¶In iu. & ſan. ueritatis. qa nõ fuit in eo duplicitas aliqua vel hypocriſis. ſ. Pet̃. d. Qui peccatũ nõ fecit, nec inuentus eſt dolꝰ in ore eiꝰ. b ¶Propter qd̃. Hic

†maledicẽtia cõſequẽter Apl̃s informat de moribꝰ reſpectu ꝓximi: Ad quẽ ſe bñ habet hõ ꝑ ỹitatẽ in ore, zelũ bonũ in corde, largitatẽ in manu & benignitatẽ in affectu. Primũ ponit di. Propter quod de. menda. per quod proximus defraudatur. c ¶Loqui. ueri. per quã cũ eo rectẽ viuitur. d ¶Quo. ſu. inui. mem. ꝓpter qd̃ debemꝰ nos mutuo iuuare. Cõſequẽnter ponit ſcd̃m, di. e ¶Ira ſci. ira p zelũ: quæ nõ eſt cõtra naturã, ſed cõtra eiꝰ vitiũ. Sed qm̃ ī hoc mẽſura rõnis de facili excedit: ꝓpter qd̃ legit de Platone, q̃ ſeruum ſuũ peccantem tradidit alteri

Plato iraſci noluit puniendũ, ne ipſam menſurã rõnis iratꝰ excederet, ideo ſubditur: f ¶Et no. peccare. menſuram rõnis excedendo. g ¶Sol nõ oc. &c. q. d. ſi ira mẽſurã rõnis aliqualiter excedat, tñ cito trãſeat. Tertiũ autem ponit di. h ¶Qui fu. añ conuerſionẽ de Gentili errore. i ¶Iã non fu. Chriſtianitatis tpe. k ¶Magis autem la. diligẽter & ſtrennuè. l ¶Vt habeat &c. non ſolũ ad ſufficiẽtiã ſuã, ſed etiã ad releuãdam proximi indigẽtiã. m ¶Omnis ſer. Hic cõſequẽter ponit quartũ di. Oïs ſer. malus, &c.

a ¶Perfecta.

a
est in iuſticia & ſanctitate ue/
a ¶Non hypocriſis. ¶Quia verũs deponendus eſt.
ritatis. † Propter quod depo/
a ¶Quia nouus induendus eſt.
nentes mẽdacium, loquimi/
ni ueritatem unuſquiſq̃ cum
¶Quouis homine. a ¶Quod decet.
proximo ſuo: quoniam ſumus
a ¶Subſeruiendo. b ¶Quinimo tolero quod vitari non poteſt, ſed de ira ne vemitis ad actũ peccati: & ipſa non duret vſq̃ ad occaſum ſolis.
inuicẽm membra. † Iraſcimini,
a ¶Vobis de præteritis peccatis. quod eſt ꝓnitere. b ¶Vlterius peccare deſinite. c ¶Spiendor rationis, vel deus, ne per irã quaſi per montem interpoſitum obſcuretur vobis.
& nolite peccare. Sol non occi/
dat ſuper iracundiam uestram.
a ¶Aliquis etiam irritat, quod eſt tentatio diaboli. b ¶Perſeuerando in ira.
† Nolite locum dare diabolo.
a ¶Aliæ partes veteris hominis. b ¶Aliquo dolo quid auferat.
Qui furabatur, iam non furẽ/
tur: magis autem laboret † ope/
a ¶Non ſolum per ſeruos. b ¶Non praua opera lucri.
rando manibus suis, quod bo/
a ¶Non tantum vnde viuat, ſed etiam
num est, ut habeat unde tribu/
¶Alii hos. ¶Etiam.
at necessitatem patiẽti. Omnis
a ¶Etiã fuerit cord e conceptus.
sermo † malus ex ore uestro non
a ¶Nec bonus inutiliter dicendus.
procedat, sed si quis bonus est,
a ¶Ira oportune & circunſpecte procedat.
ad ædificationem † fidei, ut dẽt
a ¶i. vt ſit gratus audientibus.
grãtiam audientibus. Et nolite
a ¶Gaudet ſi de eo proficimus, aliter triſtatur, i. deſeriꝰ. b ¶A vobis per mala opera fugando.
contriſtare ſpiritum ſanctum
a ¶Quia ipſe eſt. ¶In cuius gratia. b ¶Quaſi cera ſigillo forma nouitatis vobis impreſſa. ¶i. in die baptiſmi.
dei, in quo signati estis in die re/
¶Et. a ¶Dictis & factis mordacibus.
demptionis. Omnis amaritu/
a ¶Subitus furor. b ¶Quæ eſt ſi minor ſublimatur. ¶De ira venit. c ¶De indignatione quaſi vox infanti. ¶Contentio.
do, & ira, & indignatio, & cla/
a ¶De clamore. ¶Vbi falſa de deo dicuntur.
mor & † blaſphemia tollatur à
a ¶Quia illis priſſis poterat malum in corde teneri, ſubditꝰ
b ¶Cordis. ¶Quia pernicies poſſent præſtare. ¶In deum & in ſanctos.
c ¶Partes noui hominis proſequitur.
uobis cum omni malicia. † Eſtõ
a ¶Largi de facultatibus veſtris.
te autem inuicem † bẽigni, mi
a ¶Affectu & compaſſione mentis. ¶Eſti, non eſt quod dent. b ¶In vos commiſſa, alioquin deus repeter dimiſſa, ſicut in euangelio de ſeruo nequam legitur.
sericordes, donantes inuicem
¶Per Chriſtum.
sicut & deus in Christo dona/
uit uobis.

Cap. V.

¶Et quia deus donauit. ¶Nunc. ¶Inuicem vobis condonando.

† Stote autem imitatores dei ſi
¶Tunc filij charißimi.
cut filij charißi/

Ius &c. Ex abundantia enim cordis os lo. C Mat. xij. & iõ ſermo malus non ꝓcedit de corde benigno. n ¶Sed ſi quis. ſ. ſermo exeat de ore veſtro. o ¶Bonꝰ. ſupple ſit. p ¶Ad ædificationem fidei. i. fideliũ. ideo ſubditur: q ¶Vt det gratiã audi. id eſt, vt ſit eis gratꝰ. Et q̃a debet hõ magis vitare offenſam dei q̃ hoïm, ideo ſubdit: r ¶Et no. con. ſpiritũ ſan. dei. iꝑm peccatis vñs ad iracũdiã prouocando. s ¶In quo ſigna. eſtis. ꝓ ſacrm̃ baptiſmi, ī q̃ character imprimit̃. t ¶In die redemptionis. Licet em̃ dies redẽptionis humanæ generaliter ſit dies paſſiõis Chriſti: qa tñ in baptiſmi effectꝰ huiꝰ paſſiõis applicat̃ plenarie cuilibet baptizato ſpãliter, iõ dr̃ tũc dies redẽptionis ſuæ. Et qa baptiſmꝰ dr̃ noua regeneratio, & ꝓ cõſeq̃ns totiꝰ malignitatis ablatio, ſubdit̃ v ¶Ois amaritudinis quãtũ ad rancorem & odiũ. x ¶Ira. quãtum ad vindictę appetitum. y ¶Et indi. quantum ad duritiam faciei. z ¶Et clamor̃ ad contentionẽ cõtra ꝓximũ. a ¶Et blaſ. cõtra deũ. b ¶Tolla. à uo. in Chriſto renouatis. c ¶Cũ omni mali. vt ſic generaliter oẽ vitiũ excludat̃. Et ꝑ oppoſitũ concludit̃: d ¶Eſtote aũt inuicẽ mẽ. bona cõmunicando. e ¶Miſericordes. mutuã indigẽtiã releuãdo & ī malis cõpatiendo. f ¶Donan. in. offenſas remittendo. g ¶Si. & deus in Chri. i. ꝑ Chriſtũ. h ¶Donauit uo. remiſſionẽ peccatorũ. ¶In ca. iiij. vbi dicit̃ in poſtil. Ex q̃. ſ. capite Chriſto totum corpus compactum.

† Pſal. 4. a.

† operãdo

ADDI. Totum corpus. ſ. Chriſti myſticum eſt cõpactũ ꝑ virtutẽ fidei: qa inquantũ fides eſt vna, oẽs fideles efficiuntur vnũ corpus, etiã ꝑ fidem informẽ, ſicut corpus humanum etiã ſine aĩa eſt vnũ corporis organici integritate, & cõnexũ ꝓ virtutẽ charitatis: quę eſt forma fidei: ꝑ quam corpus eccl̃iæ aſſimilat̃ corpi organico animato ꝑ oẽm iunctũrã ſubminiſtrationis, qa ſicut in corpe humano organico per iuncturas diſtinguunt̃ membra ſcd̃m diuerſa officia, ſic ī corpe Chriſti myſtico diuerſa mẽbra eccleſię diuerſis opationibꝰ deputant̃, de quo ſubdit: Scd̃m operationẽ in mẽſurã vniuſcuiuſq̃ membri.

D

† opportunitatis. i. q̃. ties opꝰ eſt

REPLI. In ca. iij. vbi Apoſtolus probat cõnexionem membrorũ eccl̃ię ad vnũ caput, qd̃ ẽ Chriſtꝰ ita & poſtil. exponit. Bur. aũt volẽs aliqd ſpecialitatis dicere, dicit totũ corpꝰ Chriſti myſticũ cõpactũ ꝑ ỹtutẽ fidei: qa inc̃tũ fides eſt vna, oẽs fideles efficiunt̃ vnũ corpꝰ, ẽt ꝑ fidẽ informẽ, ſicut corpꝰ hũanũ ẽt ſine aĩa eſt vnũ. Sed illa Bur. additio videt̃ erronea. Nã error videt̃ dicere Chriſtũ ſore ptẽ corpis myſtici inaĩati, qa ꝑ ſolã charitatẽ q̃ eſt forma & aĩa fidei, Chriſtꝰ cõiungit̃ mẽbris, & mẽbra Chriſto. Fides em̃ informis nõ facit aliquẽ eſſe mẽbrũ Chriſti, nec mẽbrũ eccleſię, niſi ſcd̃m qd, vel veriꝰ putridũ: qa ꝑ fidẽ informẽ qlẽs eſt in eccl̃ia, eſt in ea ſolũ nũero, nõ tñ merito. Sicut igit̃ à ſcd̃m qd ad ſimpliciter nõ valet argumentũ, ita etiã ſcd̃m fidẽ iformẽ nõ dicit̃ corpꝰ Chriſti cõpactũ, niſi ſcd̃m qd. Sicut hõ mortuꝰ nõ dicit̃ hõ, niſi cũ determinatione diſtrahente.

† Coſ. 3. b

† comes

NICO. DE LY.

†Iohã. 3. d. 1. Ioh. 4. b. Diuiſio

Estote au. &c. Cap. V. Poſtq̃ Apl̃s inſtruxit Epheſios in moribꝰ ỹbo, hic conſequenter idem facit Saluatoris exemplo. Et primò proponit exemplũ imitabile di. i ¶Eſtote autem imitatores &c.

o iñ ↤q. d. aliter

Gloſ. ordi. Ad Epheſios Cap. V. De Lyra

Cap. V.

a ¶ In odorem ſuaui. Auguſti. Si Chriſti mors deo fuit ſuauis odor, ergo mortē ei⁹ libēter accepit. Nō ergo peccauerūt q illū crucifixerūt. Sed nō eſt ita, qa iniuſtē iuſtū occiderūt. Qui pris eſt ſua volūtate oblatus eſt: ſicut & Iudas qd habet niſi pmū ⁊ tradēdo Chriſtū: Niſi cā ſe traderet Chriſt⁹, nō eū traderet Iudas. Tradidit Iudas Chriſtum, tradidit ſe Chriſt⁹. Sed ille agebat negociū ſuę vēditiōis, iſte nr̄æ redēptiōis. Iō ille impie deliquit, hic miſericordiē egit. b ¶ Auar⁹. Auaricia idololatrię æquat, qa illū auarū ſignificat cui⁹ de⁹ nūm⁹ eſt, vel qa res dei q̄s de⁹ vult ſeruire indigētib⁹, vſurpat ſibi & recōdit, & deo præfert, ſicut idololatria dei honorificētiā. ¶ Amb. Vł auar⁹ eſt adulter, q ſibi res alienas vſurpat. i. alienā vxorē. c ¶ Inanibus uer. Oēs eorū rōnes ſunt inania verba, fructu vacua ad ſupplicia trahentia. d ¶ Fruct⁹ enim, Hmōi aūt opa ſunt fruct⁹ & opus lucis. e ¶ Et iuſticia & ue. Vel iuſticia & veritas ſunt ptes bonitatis. Et eſt ſenſus: In oī boni &, p id eſt, iuſticia & uerita. f ¶ Redarguite. Vt alibi ait Apſus. Hoc agite, vt ſoris terribiliter ꝑſonet increpatio: & intus lenitatis teneat dilectio. Duo cōiūgit, vt. ſ. Nō cōicēt cōſentiēdo & redarguant. His em duob⁹ modis non te maculat mal⁹, ſi nō cōſentis, etſi redarguis. Vtrūq; cōplexus eſt Apſs, di. Nolite cōmunicare: nolite conſentire, laudare & approbare. Et qa parū ē nō cōſentire, addit: Magis aūt redarguite, i. reprehendite, corripite, coercete. Et eſt ſenſus: Nō ſitis cōſentiētes malis approbando, neq; negligentes in arguendo, neq; ſuperbientes inſultanter arguendo. g ¶ Omnia aūt. Sed redarguēda ſunt, qa ſic manifeſtant ſæpe ꝑ cōfeſſionē & pœnitentiā: & iō arguēdū eſt: qa qd̄ ſic manifeſtat, ⁊ trāſit in lumen. Vel illi mali manifeſtant ſibi ipſis q mali ſunt: & iō arguēdi, qa ſic incipiunt eſſe lumē. Vel redarguite. Oīa aūt &c. h ¶ Oē em qd̄ ma. i. malus cum ſibi innoteſcit eē mal⁹. i ¶ Lumē eſt. i. ꝑ pnīam icipit cōuerti i bonū. Lu eſt. i. nō ambiguū nec pōt excuſari, qd̄ palā dictū ⁊ eſt. Surge

Auarus q⁹

† vrbanitas facetia aut lepos

† r. q. r. c. cū oīs. &. c. ſicut vrgeri. in ſi. &. q. 3. c. Saluator De præbē. c. auaricię.

† inobediē tiæ

F

Nicolaus de Lyra.

Diuiſio

c ⁊ q. d. aliter eſſetis filij degeneres, & per cōſeqns a deo reprobandi. a ¶ Et ambu. Hic cōſequēter inducit Epheſios ad imitādū Chriſtū q ē exēplar verū. & priō in feruore charitatis, ſecd̄o in decore ſanctitatis, ibi: Fornicatio. tertiō in ſplēdore cognitę ⁊itatis ibi: Videte itaq;. Circa primū dicit: Et ambulate in dilectione. ꝓcedēdo ꝑ bona opa ad augmētum charitatis. b ¶ Sicut & Chriſtus di. nos. Ly ſicut, nō iportat æqualitatē, ſed quandam conformitatē. c ¶ Et tradidit ſe. pro no. q. data debem⁹ in neceſſitate ꝓ ſalute fratrum animas ponere. d ¶ Oblationem & ho deo in cruce. e ¶ In odorē ſuauī. Fuit em illa oblatio deo acceptiſſima: qa ꝓceſſit ex maxima charitate: f ¶ Forni. Hic conſequenter induc it ad imitādū Chriſti mūdiciā. ſecd̄o circa hoc remouet errorem, ibi. Nemo vos ſeducat. Circa primū dicit. Fornicatio au. quæ eſt cōcubitus ſoluti cum ſoluta. g ¶ Et oīs immū. vt per hoc includantur omnia ad virtū luxuriæ pertinentia. h' ¶ Aut auari. i. immoderata concupiſcētia pecuniæ. Vñ dr̄ auarus, quaſi auidus ærij

a ⁊ O'perum ex hiliciōe. ⁊ Non ſolum condoleris. ſed b ⁊ Ponentes animas pro fratribus ſi opus eſt. b ⁊ Irafyncere.

mi & ambulate in dilectiõne, ſicut a b
& Chriſt⁹ dilexit nos, & tradidit ſe c

a ⁊ Dum iniuriatur eſt ſpurtis, colaphis & huiuſmodi. b ⁊ Dum occiſus in cruce.

metipſum ꝓ nobis, oblationē & hō b d

a ⁊ Quia pro iuſticia occiſus. ⁊ De quo dicebatur in lege. b Cum liberis a viro.

a ſtiam in odorem ſuauitatis. † Fōr a e f

a ⁊ Incontinentia ad libidinem pertinens, quocunq; modo fiat.

nicatio autem & omnis immun e

⁊ Immoderata cupiditas habendi. ⁊ Nec ſuſpitio ſit in vobis.

dicia, aut auaricia, nec nominetur h i
in uobis, ſicut decet ſanctos, aut k l

a ⁊ Vt in oſculis, amplexibus. b ⁊ Vt per blāda verba.

turpitudo, aut ſtultiloquium, aut m

a ⁊ Quæ a ſtultis curialitas dicitur quæ riſum mouere ſolet. b ⁊ Ad vilitatem. ⁊ Quamuis magno labore agatur.

† ſcurrilitas, quæ † ad rē non per o

a ⁊ Nominetur in vobis.

tinet: ſed mãgis gratiarum actio. p

a ⁊ Mentis ratione. b ⁊ Quod ſcripturæ inde dicunt.

† Hoc autem ſcitote intelligen q
tes, quòd omnis fornicator, aut im
mũdus, aut auarus, † quod eſt ido q
lorum ſeruitus, non habet hæredi

a ⁊ Quod eſt patris & filij. b ⁊ Contra hoc.

tatem in rẽgno Chriſti & dei. Nẽ r

a ⁊ Promittens impunitatem ex miſericordia dei, vel prędicans naturalia, vt pſeudo, qui bona dicunt & non faciunt.

c mo uos ſeducat inanibus uerbis, s t
propter hæc enim uenit ira dei in v

a ⁊ Diaboli, de quibus diffidimus, vel qui diffidunt.

filios † diffidẽtiæ. Nolite ergo ef x

⁊ Similes. a ⁊ Et iō nō mirū ſi tāc hęc mala in vobis.

fici participes eorũ. † Erãtis enim y

a ⁊ Per ignorantiam peccantes.

aliquando tenebræ, nunc autem z
a ⁊ Ex diſcretione bene operantes, & iuſtificati per fidē & bapriſmū: & nihil dei per adoptionē, qui eſt lux vera
b ⁊ Non in vobis. c ⁊ Et ideo. d ⁊ .ſ. vtq; vt filij diei bonorum operum greſſu, ſanctę & immaculate.

lux in dõmino, ut filij † lucis ambu a b
a ⁊ Quia hęc opera ſunt lucis. b ⁊ Scilicet viuere.

d late. Fructus enim † lucis eſt in o c d
a ⁊ Vt boni in vobis. b ⁊ Proximus quod iuſtum eſt facientes. c ⁊ Vt vera loquimini.

c mni bonitate & iuſticia & uerita e f
a ⁊ Ambulate, prius probantes & ratione diſcernentes
b ⁊ Q. Opera veſtra ita ſint circunſpecta, vt bene placeant deo.

te: probãtes quid ſit beneplaci g h
a ⁊ Vt filij lucis ambulate. b ⁊ Vt cum bonis ſit pars malorum. ⁊ A malis corde diſungamini, non corpore.

tum deo. Et nõlite cõmunica i
⁊ Alias oſorum.

re operibus infructuoſis tenebra
a ⁊ Non negligentes in corrigendis veſtris.
⁊ Leni tamen animo.

f rum, magis autem redargũite. k
a ⁊ Nolite communicare. ⁊ Non communicate nec debetis.
b ⁊ .i. in cogitatione. ⁊ Loco non palam.
⁊ In hoc apparet ꝙ turpia.

Quæ enim in occũltò fiunt ab ipſis k
a ⁊ Non ſolum facere.
b ⁊ Preſertim mali.

g turpe eſt & dicẽre. Omnia † autem l
a ⁊ Ab illuminatis.
⁊ Sanctis & bonis hominibus qui filij lucis.
b ⁊ Sibi ipſis ꝙ mali ſunt. ⁊ Ante neſciuntur.

quæ arguuntur, à lũmine mãni m n
a ⁊ Malus preſertim.
b Sic. ⁊ Per confeſſionem & pœnitentiam.

h feſtantur. Omnẽ † autẽ quod mãni o
a ⁊ In lumen vertitur, quia bonum eſt quod peccatum per pœnitentiam & confeſſionem manifeſtatur.
c ⁊ Scilicet quia fit lumen quod manifeſtatur.

i feſtatur, lũmen eſt. Propter quõd p

dus æris i ¶ Nec nomi. in uobis. id eſt ſic à talib⁹ ſitis elongati, ꝙ nõ poſſitis in aliquo notari. k ¶ Sicut decet ſctos. i. Chriſtiano. Qui dicunt ſcti, q̄ſi ſanguine tincti, qā Chriſti ſanguine redempti. l ¶ Aut turpitudo. in diſſoluto geſtu. m ¶ Aut ſtultiloquium. in turpi affatu. n ¶ Aut ſcurrilitas. id eſt iocularitas. o ¶ Quæ ad rẽ non pertinet. i. nihil valet, ſed magis nocet. Si enim diſcaſ⁹ bū iocoſū, ꝓpt̄ cām aliquā recreatio nis honeſtā, nō nocet, ſed magis valet ad recreationē ſpiritū. Vñ &. iiij. Ethi. circa hoc ponit a Philoſopho q̄dā ⁊tus q̄ dr̄ eutrapelia, q̄ aliqs ſcit cōuerte dicta vel facta ad ſolatium honeſtum. p ¶ Sed magis gratiarum actio. deo & hoīb⁹ de bñficijs acceptis. Conſequēter prædictorū vitiorū ponit cauſam, dicēs: Hoc autē ſcitote intelligentes. Et patet litera hoc excepto. q ¶ Aut auarus: quod eſt ido. ſer. nō ꝓprie, ſed ſi ſtudi. narie. qa de cēſu facit deū ſuum, ſpm cæteris præponendo. r ¶ Nemo. Hic conſequēter remouet errorē. Dixerūt em aliqui, ꝙ puidētia dei nō ſe extēdat ad aḡ hūanos. i quorū ꝑſona dr̄ Iob. xxij. c. Circa cardines cæli pābulat. nec nr̄a cōſiderat. & p gns non punit facta hoīm, nec remunerat. Hunc errorem remouet di. Nemo uos ſedu. ina. uerbis. Dicere enim, ꝙ puidentia dei nō ſe extendat ad actus hūanos. eſt multū inane: qa ſcīre ipm multa ignorare, q̄ ſcm⁹ nos. qd̄ eſt incōueniēs, ſicut arguit philoſo. j. de aīa cōtra Empedoclem. s ¶ Propter hæc enim. qa aliq credebant deū facta hoīm non punire, nec remunerare. t ¶ Venit ira dei. id eſt eius vindicta. v ¶ In filios diffidentiæ. i. ſup illos qui diffidēt de pdicātibus de diuina remuneratiōe, vt dictū ē. & 4. c. hāc ſo tales videnſ fuiſſe illi qui pierunt in diluuio. x ¶ Nolite ergo effici particeorum. in culpa, nec in pris ſocij in pœna. y ¶ Eratis enim ali. tene. i. inuoluti ignorantia tpe Gentilitas. Et dicit tenebrę in abſtracto, ad deſignandū magnitudinē erroris. ſicut de hoīe multum largo dr̄, ꝙ eſt ipſa largitas. q. d. Apſs. Non eſt mirū ſi tūc eratis inuoluti enormib⁹ peccatis. z ¶ Nūc aūt. i. poſt cōuerſionē veſtrā ad Chriſtū, eſtis. a ¶ Lux in domi. ꝓ claritatē gr̄æ & noticiæ, ideo cōcludit: b ¶ Vt fi. lucis. am., ꝓcedēdo de ⁊tute in virtutem. c ¶ Fructus em lu. i. eius opus. d ¶ Eſt in oī bo. quo ad ſeipm. e ¶ Et iuſticia. quo ad ꝓximū. f ¶ Et ueri. quo ad deū, fideliter ei ſeruiendo. iō ſubdit: g ¶ Probantes. i. diſcernentes. h ¶ Quid ſit bene. deo. Serui enim fideles diligenter inquirūt implere beneplacitū dñorū. i ¶ Et nolite cōicare &c. i. peccare cum pctōrib⁹, ſed magis eos arguite. k ¶ Quæ enim in occulto fiūt ab &c. propter quod pdicantes contra vitia turpia, non exprimūt ea directē, ſed per circumlocutionē. Qd̄ autem fideles q ſunt lux in dño, vt dictum eſt, debeant talia arguere, oſtendit dicēs: l ¶ Oia autem quæ arguūtur, tanq̄ reproba. m ¶ A lumine. veræ doctrinæ. n ¶ Manifeſtantur. talia eſſe o ¶ Omne aūt quod manifeſtatur lu. eſt. participatiue, inquantū ponit in luce. Et ad hoc arguunt vitia, vt pctōres eorū turpitudinē cognoſcentes, reſiliant ab eis, vt fiant lux in dño. p ¶ Propter quod dicit. ſcilicet ſpūſanctus per me.

⁊ Surge qui

☞ est. a ¶ Surge.per cōfessionē: Et exurge.per satisfactionē. b ¶ Redi.tē. †Expgisce re vel qđ minus feciſtis in vno tpe,restitui te in alio,dimidiantes dies quos ipſi non dimidiāt. Alī enim dimidiāt, alī iplent dies,alī nec icipiūt.i.alī moriunt i AEgypto,alī in deſerto,alī i terra ſctā. Nec mirū ſi minus feciſtis,quia mali dies, nec poſſunt oīa agi pro libitu. c ¶ Dies mali. Pro malicia & miſeria hominū dicuntur dies mali. Cæterū dies iſti q̄tum pertinet ad ſpacia horarū ordinati ſunt. †Ro. 12.a. 1 Teſ. 4.a. Dies quō mali Ducūt em̄ vices,agūt tpa,oriē enim ſol,& occidit,trāſeūt tēpora. Cui moleſta ſunt tēpora,ſi hoies ſibiſnō ſunt moleſti? Dicitur ergo dies mali,vt dixi, ꝓpter miſeriā hoīm & maliciā. Sed miſeria hominis cōmunis eſt: non debet ergo malicia eſſe cōmunis. Ex quo em̄ lapſus eſt Adā de padiſo,nūq̄ fuerūt dies niſi mali. qđ oſtendit puer qui naſcit̄,qui à ploratu incipit. Nō dum loquit̄,& iam ꝓphetat in labore ſe futurū & timore. Redimamus ergo tps. Redimit qui perdit,i.dat de ſuo vt vacet deo,quaſi det nūmū ꝓ vino. Das nūmū, & emis vinū. Aliud das,aliud accipis. aliq̄d amittis,aliq̄d acgris. Sic ergo perdi nūmos,vt emas tibi aliquid. Sic perdas de tuo,vt emas tibi quietem. Vñ Si quis vult tecū iudicio cōtendere,& tunicā tollere,dimitte ei & palliū,vt habeas quietū cor,ne ꝑdas tps vacandi deo,à quo vult te auocare dāno & litibus. d ¶ Subiecti inuicē. Amb. Non ſolum auditores ꝑlatis,ſed etiā prælati ſubditis: in charitate eis ſeruiendo & humiliter curā gerēdo †occaſio nē oppor tunitatem †35.diſti.c. vinolētum De cōſe.di. 2.ci calice. De iureiu. & ſi Chriſt? §.q̄dam Mat.5.f. Nam etſi dignitas maiorū eſt,adminiſtratoria tamē eſt. Vñ Apoſtol?: Omniū me ſeruū feci. Eſt ergo maiorum: ſalua tū dignitate,ſeruire, ſicut minorū eſt hūiliter obedire. hæc aūt tam maiorū quā minorū ordinata ſubiectio,debet eſſe in caſto timore Chriſti, qui hūilitatē mandauit, e ¶ Muli. Hucuſq; cōiter de moribus egit,nūc quędā ſingulis ordinib? ſuadet. f ¶ Non ha.ma. &c. Quia per actionem bonā mūda eſt â macula, & ꝑ ſpem tenſa ad ſupērna. ꝓinde veſtis eius in mōte tāq̄ nix dealbata effulſit. quæ ſignificabat eccleſiam oī macula peccati mūdatā, q̄ ꝑ Chriſti in ligno crucis extēſionē extē ſa eſt à ruga. & deſiderio ad cæleſtia. Nō habētē,nūc ma. aut ru. ſed ut ſit. hic per bona opa. g ¶ Et im. in abſtinentia mali. Vel: tūc ſctā, ꝑ gloriā, immaculata, per corruptionis remotionem. ¶ Sicut Chriſtus ſudit ſanguinem, vt lauaret maculā eccleſię, & extēdit ſe in cruce, vt tolleret rugā: ſic & viri ſi opus eſt debēt mori pro ſaluandis vxoribus, & verbo vitæ eas inſtruere, vt exhibeant eas deo. ☞ Nemo

Nicolaus de Lyra.

✠ a ¶ Surge qui d. in peccatis marcescendo. b ¶ Et exurge à mor. ab infidelibus te ſeparando. q dicunt̄ mortui, Matth. viij. a. Dimitte mortuos ſepelire mortuos ſuos. c ¶ Et il. te Chriſt?. per fidem charitate formarā. d ¶ Videte. Hic conſequenter Apoſtolus inducit Epheſios ad imitādū Chriſti ſapiētiā, quę eſt ſapia dei ꝓis, vt dicitur. 1. Corinth. 1. c. Videte ităq; quo. caute. ambu. ſocietates prauorum declinando. e ¶ Non quaſi inſi. qui talibus ſe immiſcent, diſtinguere neſcientes bonum à malo. †Deponi. diſti. 1. c. ec deſia †47.diſt.c ſicut hi. §. neceſſe f ¶ Sed ut ſa. qui circa bona & mala optimē iudi.

a ¶ Spiritusſanctus per me. b ¶ Torpes & deſis te in peccatis. ¶ Obliuiſcaris dei.

a dicit: † Surge qui dormis, & exur a b

a ¶ A futura damnatione. b ¶ Hic per fidem & in futuro per, ſpectem. c Qui eſt ſol iuſtitiæ.

ge à mortuis, & illūminabit te Chri c

a ¶ Quia prodeſt redarguere. b ¶ Quo moderamine.

ſtus. † Videte itaq; quōmodo † cau d

a ¶ Viuendo & redarguendo. b ¶ Iudiſcreti.

tè ambŭletis. Non † quaſi inſipien e

a ¶ Scitice in omnibus prouidentes. b ¶ Præparantes opportunitatem ſeruiendi deo & vacandi diuinis. quod neceſſe eſt: quia hoſtes ſunt mali homines.

tes, ſed ut ſapiēntes, rēdimentes f g

a ¶ i. in hac vita multa occurrunt impedimenta.

† tempus, quoniam diēs mali ſunt. h

a ¶ Quia mali dies. b ¶ Inconſiderati.

Prōpterea nolite fieri imprūden i

a ¶ Quærite quid deo placeat. b ¶ Vt omnia cum moderatione agantur.

tes, ſed intēlligentes quæ ſit uŏlun k

a ¶ Nihil minus conuenit altos agenti.

tas dei. † Et nolite inebriari uino, in l m

a ¶ Ex quo procedit mortus malus, vnde tollitur autoritas redarguendi.

quō eſt † luxuria, ſed impleamini n o

a ¶ Donis ſpiritualibus. b ¶ Hoc modo poterit impleri ſpiritu, ſi vos intelligitis, & vos mutus inſtruitis de his quæ dicitis. ſ. ꝑ almis, qui ad bonam operationem admonent: & hymnis, quibus laudibus dei, & cantticis, quæ de æterno gaudio & ideo ſpiritualiter ſpiritualia intelligenda ſunt. & poſt locutionem horum canentes. deum laudantes, & de æternis exultantes, ſicut hymnus & canticum docet, & ꝑſallentes opere vt ꝑſalmus docet.

ſpirituſanctō, lŏquentes ſuobiſ p

metipſis in pſalmis, & hymnis & q

canticis ſpiritualibus: † cantantes

a ¶ Spontanea voluntate.

& pſallentes in cŏrdibus ueſtris: r

a ¶ Ad gloriā domini, nō veſtrā. ¶ Pro proſperis & aduerſis.

dōmino gratias agentes ſemper s

¶ Donis. a ¶ Exaltando.

pro omnib? in nōmine domini no

a ¶ Per quem nos adoptauit & per quem nos eū cognouimus. b ¶ Quia deus eſt credendo. c ¶ Quia pater eſt Chriſti natione ęterna, nobis adoptiua gratia. d ¶ Humiliter curam gerendo

ſtri Ieſu Chriſti dēo & pātri. Sŭb d e

a ¶ Caſto timore dei, qui humilitatem mandauit.

iecti inuicē in timōre † Chriſti. † Mu f

a ¶ In ſimplicitate. ¶ Sicut Sara q̄ dūm vocabat Abrahā.

lieres uiris ſuis ſubdite ſint ſicūt do

a ¶ Reſior. ¶ Autor vnde cæpit.

mino quoniā uir cāput eſt mulie g x

a ¶ Reſior autor.

ris, ſicut Chriſtus cāput eſt eccleſię, y

a ¶ Chriſtus. b ¶ Eſt. c ¶ i. eccleſię. d ¶ Chriſtus eſt ſaluator eccleſiæ, quod vir non eſt mulieris: ſed tamē vt eccleſiā.

ipſe ſaluatŏr cōpis eius. Sĕd ſicut z a

¶ Quę non contra deum.

eccleſia ſubiecta eſt deo ī Chriſto, b

¶ Quarum caput eſtis.

ita & mulieres uiris in oībus. † Viri c

diligite uxores uras, ſicut & Chri d

a ¶ Cuius caput eſt. b ¶ A deo dilexit.

ſtus dilexit ēcclesiā, ēt ſeipſū tradi e

¶ Ita & vos pro vxoribus ſi opus ſit. a ¶ Iuſticia bonę vitę.

dit pro ea, ut illā ſanctificāret, mū f g

a ¶ Prius a peccatis b ¶ Sanctificę. c ¶ Quo dante vita. ¶ Quo accedente ad elementum fit ſacramentum.

dāns eam lauacro aquæ † In uerbo h i

a ¶ Ad hoc. b ¶ In futuro

uitæ, ŭt exhibēret ipſe ſibi glorio k

a ¶ In animo & corpore nitidantem. ¶ Gemina ſtola decoram. b ¶ Nunc vel tunc.

ſam eccleſiām: † non habēntem l

a ¶ Aliquid criminale. b ¶ Peccatum mortale cintus latens ſicut eſt dolus, duplicitas, ruga dicitur. c ¶ Aliquid peccatum pro quo lit damnabilis.

mă culam aut rūgam, aut ăliquid m

huiuſmodi, ſed ut ſit ſctā & † imma n

¶ Item.

culata. † Ita & uiri debent diligere o

optimē iudicant, illa, ꝑſequēdo, iſta fugiēdo. In quacunq; em̄ arte dicitur ſapiens, qui bñ iudicat de ꝑſequēdis, & vitandis ſecūm artē illā. Sicut ſapiens miles in arte militari dicit̄, qui ſcit bñ iudicare de expediendis ad cōſecutionem victoriæ, & oppoſitis vitādis &c. Et eodem modo eſt in moribus. g ¶ Redimentes tēp. bonis operibus inſiſtendo habita ꝓportunitate temporis. h ¶ Quoniam di. ma. ſu. i. quia frequēter ex improuiſo impedimēta ſuperueniunt. i ¶ Propte. no. fi. im. i. de futuris non prouidentes. Dicitur em̄ prudens, quaſi procul videns. i. à longē ſibi prouidens ante factum, & per oppoſitum imprudens: Verūtñ, qa hic accipitur prudentia in his q̄ pertinent ad ſalutē, ideo ſubditur: k ¶ Sed intel. q̄ ſit. u. à quo expectatis remunerari. Et qa vitia carnis obumbrant intelligentiam, ideo ſubdit̄. l ¶ Et no. ine. uino. per vitium gulæ. m ¶ In q. i. per qđ. n ¶ Eſt lu. vnde dicit̄ lero. Venter mero æſtuans declinat ad libidinem. Venter enim & genitalia ſunt membra propinqua, & ex vicinitate membrorum deſignatur propinquitas vitiorum. o ¶ Sed in pl. ſpūſ qui datur ſobriis & caſtis. p ¶ Loquentes. i. adinuicem, & vnuſquiſq; ſibiꝑſi. q ¶ In pſ. & hy. Vnde dicitur Act. ij. a. ꝙ repleti ſpiritu ſancto cœperunt loqui variis linguis magnalia dei. s ¶ Et pſal. in c. ue. do. i. intentionem huius laudis ad dominum dirigēdo. s ¶ Gratia Sa. quia gratitudo beneficij accepti diſponit ad receptionem alterius. t ¶ Subiecti in. in t. Chriſti. qui eſt timor caſtus & charitati annexus. v ¶ Muli. Poſtq̄ Apoſtolus inſtruxit de moribus Epheſios generaliter hic conſequenter idem facit quantum ad diuerſos ſtatus ſpecialiter quorum partes patebunt proſequendo. Primò igitur inſtruxit perſonas iunctas matrimonio: & primò vxores di. Mulieres uir. ſuis ſubdi. ſint. eis in licitis, & honeſtis obediendo. Naturaliter enim imperfectiora ſubdunt̄ regimini perfectorū: mulieres verò ſunt imperfectiores viris q̄tū ad ſexū, qa fœmina eſt mas occaſionatus: & q̄tū ad intellectū deficiunt em̄ à viris in diſcretione, ideo ſubdit̄: x ¶ Quoniā uir ca. eſt. A capite em̄ in quo vigēt oēs ſenſus, dependet regimen totius corporis: ſicut Chriſt? eſt caput eccleſiæ, quæ eſt eius corp? myſticum. y ¶ Viri di. Hic ſecundo inſtruit viros di. Viri diligite uxo. ue. Propter hoc enim mulier facta eſt de latere viri, quia debet eſſe ſibi coniuncta ꝑ fidelem dilectionem. z ¶ Sicut & Chri. dilex. eccle. cuius eſt caput. a ¶ Et ſeip. tra. pro ea. ex charitate maxima. b ¶ Vt il. ſancti. à peccatis mundando ſanguine ſuo. c ¶ Mundans eam laua. aquæ. in baptiſmo per quem communicatur Chriſti paſſio q̄tum ad effectū, vt. §. di. eſt. d ¶ In uerbo uí. Nam accedēte verbo ad elementū fit ſacramentū. e ¶ Vt exhi. ipſe ſi. glo. tanq̄ ſponſam claritate fidei & morū refulgentē. Gloria enim à claritate dicit̄, quaſi claria. c. mutata in g. f ¶ Non haben. ma. aut r. i. peccatum mortale patens nec latens. Vel aliter: Nō habentem macu. &c. id eſt mundam & ſimplicem ſine ruga duplicitatis. g ¶ Ita & uiri &c. quia ſunt vna caro, ideo ſubditur: Qui ſuam uxo. dili. ſe. ipſum di. quia ſicut dicitur Matth. xix. a. Ita ꝙ iam non ſunt duo, ſed vna caro:

Cdu

†circunſpctu

†vt

†luxie

†32.q.6.c. fi. De ſa. vnctı. c. vnico

Diuiſio D

1. Corin. 2. Col. 3. c.

1. Petr. 3. a.

†Col. 3. c.

†per verbū, vt

†irreprehē ſibilis

o iij ✠ Ne. enim

Glos.ordi. Ad Ephesios Cap.VI. De Lyra

a ¶Nemo enim un. Qui mas. ule esse sine corpore, non corpus E sed corruptiones & pondus eius odit. b ¶Sicut & Chri. ecclesi. Ita faciat uir de vxore, quę caro ei⁹: qa sic & Christ⁹ nutrit ecclesiam cibo corporis sui, & fouet spūalib⁹ īdumētis p̄ceptorū, virtutum & bonorū operū. c ¶De car. Aug. In Genesi dicit

Adam: Hoc os de ossib⁹ meis, & caro de carne mea: Sicut Eua de Adā facta, traxit ab eo carnē & ossa, ita nos à Christo instituti, alij sum⁹ vt ossa robusti, alij vt caro infirmi, ex carne eius. id est ad similitudinē infirmitatis, quā habuit in homine. Propter hoc ostendendū, quātū dilexit ecclesiā est scriptū in Genē. Relinquet Christus homo patrē, formā serui accipiēdo. matrē, id est synagogā, ex qua carnaliter ort⁹. & adhærebit. i. sociabit se ecclesiæ. & duo. i. Christus & ecclesia erunt in vna voluntate, & vna caro. Hæc verba primi hominis esse dicit Gene. Christus verò in euangelio dicit esse dei cum inquit: Nō legistis: qa qui fecit ab initio masculū & fœminā fecit eos? Et dixit: p pter hoc relin. &c. vt scias, ppter extasim saporis, q̄ præcessit in Adam, in qua angelicæ curiæ interfuit: hoc eū diuinitus tā cę ppheram dicere potuisse. Vna caro Christus & ecclesia: qa deus apud deū, p carnē particeps noster factus est. Vnus est Christ⁹ caput & corp⁹, quasi integer vir, qa & fœmina de viro facta est, & ad virū ptinet. Reliqt Christus patrē: qa nō in ea dignitate apparuit hoibus, qua est apud patrē. d ¶Sacra. hoc ma. Et ne aliquis putaret in viro esse & vxore secū dū vtriusq; naturalis sexus copulationē corporalēq; mixtionē, addit: Ego dico

F in Christo & ec. secundū hoc ergo q⁹ in Christo & ecclesia accipit qđ dictum est: Nō iā duo, sed vna caro sūt. & quō spōsus & spōsa dicunt, sic caput & corp⁹. Sive ergo dicat caput & corp⁹, siue sponsus & sponsa, vnum intelligite. Fit em̄ ex duob⁹, quasi vna q̄dā p̄sona. s. ex capite, & corpe: ex spōso & spōsa, quā vnita tē mirā, & excellētē cōmendat Isaias: in q̄ Christ⁹ loq̄ns ait Sicut spōso alligauit mihi mirrā, & sicut spōsam ornauit me ornamēto. Huius spūalis vnitatis sacramētū fuit illud qđ in Gene. de vnione cōiugij ad literā dicit.

GLO. ORDI.

Filij obedite pa. CAP. VI. Sequit: e ¶Primū mā. interdicta tabula. Ad duo nāq; p̄cepta charitatis dei & p̄ximi ptinet decalog⁹. Ad primū p̄ceptū dei tres chordæ ptinēt. i. tria mādata. qa deus trinitas est Ad alterum verò præceptum. s. p̄ximi septē chordæ. i. septē mādata. Et illa tria ad deū ptinētia in prima. Et alia septem ad p̄ximū, in secūda tabula scripta erāt, Inter q̄ hoc meritò primū, qa sicut deus principaliter principiū est hoīs, sic pater secūdariò. Cui⁹ mādati addit p̄missio, qđ nō est ī alijs. f ¶Ser. obe. Aug. sup Ioh. Seruit⁹ cœpit ex pctō, p̄ria em̄ seruitutis eā pctm̄ ē, vt hō hoī cōditiōis vinculo subderet, q⁹ nō fuit nisi deo iudicā.

Gen.2.d.

Ibidem

Mat.19.a

† in carnē vnam

† Mysteriū

† reuereat

Isa.61.d. secundum Lxx

† Exo.12.c. Eccl.3.b. Matt.19.c. Col.3.d.

† 37. dis. c. Ad legant. 47. dist.c. sicut hi. §. necesse.

Præceptorū decalogi ordinatio.

a §. i. vt seipsos, quia ambo vna caro, & mulier portio corporis viri. §Quia.

uxores suas, ut corpora sua. Qui su

a §Quia vxor corpus viri, & vir caput vxoris.

am uxorem diligit, seipsum diligit.

§Debet diligere vxorē, quę caro sua est, quia nemo car. odio.

a Nemo enim unquam carnem suam

a §Et si carnem macerant, non eam oderunt. sed peccatum quod in ea est. b §Cibo & potu. c §Indumentis.

ódio habuit, sed nutrit, & fouet eā:

a §Vt carnem suam. & bene vt carnem suam, quia corpus eius est, & huius corporis sumus omnes membra. alij de carne. i. infirmi. alij de ossibus, vt perfecti.

sicut & Christus ecclesiā: quia mem

a §Vt infirmi qui indigent sustentari cibis.

bra sumus corporis eius, de cárne

a §Vt perfecti & fortes qui in solo Christo sustentantur. b §Quia diligit vxorem.

eius & dè ossibus eius. Propter hoc

a §Hoc Moyses de vnione coniugij: quod est signum magnæ rei. s. coniunctionis Christi ecclesiæ.

relinquet homo patrē & matrem,

& adhærèbit uxori suæ, & erūt duo

† in carne una. † Sacramentum hoc

magnum est. Ego autē dico in Christo & in ecclesia. Verūntamen &

a §Etsi hoc non solum ad literam dicitur, sed est signum alterius rei, verumtamen & secundum literam, vir diligat vxorem, sequens moraliratem hystoriæ.

uos singuli unusquisque suam uxo

a §Non solum diligat, sed &

rem, sicut seipsum diligat, uxor au

a §Subdita sit viro.

tem † timeat uirum suum.

Cap. VI.

§Tanquam subiecti. §Carnalibus.

Filij obedite paren

a §Secundum fidem & iusticiam domini.

tibus uestris in dò

a §Et debetis. b §Quia

mino, Hoc enim iu

a §Quia præceptum legis. b §Honorare patrem, est ei reuerentiam exibere, & necessaria subministrare,

stum est. † Honora patrem tuum &

matrem tuam, quod est primum

a §Quæ nō est in alijs. b §Hac. §In præsenti in temporalibus & spiritualibus.

mandatum in prōmissione, ut be

a §In æterna vita. b §Fundatus.

ne sit tibi, & sis longæuus super

a §Viuentium. b §Quia sic legem non custodient. In ira enim nemo agnoscit quid sit vtile.

terrā. † Et uos patres nolite ad

iracundiam prouocare filios ue

a §Dum pueri sunt, ne legem contemnant.

stros, sed educate illos in disci

a §Verborum. b §Verberum: vt proficiant in rebus domini.

plinā & correptione domini. Ser

a §Quod cepit ex peccato. b §Non solum spiritualibus & bonis.

ui obedite dominis carnalibus

hoc etiā, pbat p̄ scripturā Exo.xx. n ¶Ho. pa. t. nō solū ī reuerētia exhibēda, sed etiam ī necessarijs ministrādis tpe necessitatis. o ¶Qđ ē pri. mā. nō simplr, qa mādata ad deū ordinātia sunt priora, sed in illis nō addit exprimēdo, p̄missionē remūeratiōis sicut ī isto. iō subdit: p ¶In, p. q̄ legi, Vt be. sit. cōsequentē ī struit pēs, di. q ¶Et uos pa. &c. p. eos nimis aspē castigādo, ne frāgant despando, sicut baculꝰ tortuosus, qñ nimis ꝑtuose flectit ad erigēdū. r ¶Sed. e. il. i. nutrite. s ¶In. d. & cor. d. i. mo ribꝰ & timore dei. t ¶Ser. hic cōsequēter istruit seruos & dños. & pri o seruos di. Ser. o. d. car. q̄tū em̄, ad aiam oēs hoies sunt liberi, sed q̄tū ad corpꝰ alij sunt liberi, & alij seruilis cōditionis.

Cū timore

ADDI. I.

Glo. Nec noīet in vobis. i. nec suspicio sit de vobis probabilis &c.

¶In eodem cap. vbi dicitur in postilla Redimentes tempus.

ADDI. II.

Hoc qđ dr. Redimētes tps secūdū Petrū de Tharātasia dupliciter legit: Vno mō de tpe futuro sic: Redimētes tps. s. captātes tpis oportunitatē ad vocādū, & seruiendū deo etiā cū incōmodo tpali. tps em̄ redimit secūdū Gl. qui dat de suo, vt deo vacet Lucæ. vj. e. Qui aufert q̄ tua sunt, ne repetas. Et hoc necesse est, Qm̄ dies mali sunt. i. multa occurrunt ī pedimēta, q̄ ī pediūt hoīem, ne possit deo vacare. Et dicunt dies mali, ppter malicią & miseriā hoīm. Matt. vj. d. Sufficit diei malicia sua. Alio mō legit de tpe p̄terito sic: Redimētes. s. tps p̄teritū, tanq; qđ carū & p̄ciosum. i. redimētes in vno tpe qđ⁹ min⁹ fecistis in alio, vt sic sitis diuidātes dies nō sicut mali: q nō dimidiant dies suos, sed totū diē ī malo expēdunt. Boni aūt & si aliq̄d dici expēdunt in malo, residuū aūt expēdūt ī bono. Nec mirū si min⁹ fecistis ī p̄terito. Qm̄ dies mali sunt. i. multa occurrerūt impedimēta. Gen. xlvij. b. Dies peregrinationis meæ pauci & mali. Et qm̄ dies mali sunt. Propterea nolite ī prudētes fieri. s., indiscreti Hæc ille.

Gen.1.d.

¶In eodē ca. vbi dicit in postil. De carne eius, & de ossib⁹ eius.

ADDI. III.

Suphoc qđ dr. De carne ei⁹ &c. Gl. in cui⁹ rei figura Adā q erat forma futuri cū de costa sua factā mulierē vidisset, dixit Hoc os de ossib⁹ meis, & caro de carne mea. sicut em̄ Eua de Adā facta traxit ab eo carnē & ossa, ita nos à Christo instituti sumus in ossa. s. robusti, alij verò vt caro. s. infirmi.

NICO. DELY.

Filij obe. pa. Hic CAP. VI. cōsequenter docet parētes, & filios q̄liter debeant hīe ad inuicem. Et primò instruit filios dicens: Filij. obe. pa. ue. ī do. i. in licitis & honestis. m ¶Hoc. ei iu. ē. qa filij habēt à parētibus esse, incremētū & documētū.

Nicolaus de Lyra.

a ¶Ne. ei, rōne vtēs. b ¶Car. suā odio. ha. nā & sētūs macerās eā nō facit ex ei⁹ odio, sed amore: vt sit subiecta spūi, sicut debet esse, & sic resurgat cū spū imortalis. & sīr vir debet diligere vxorē vnā carnē secū existētē. c ¶Si. & Chr. ec. supple diligit. d ¶Qui a mē. su. cor. s. mystici nos oēs fideles. e ¶De carei⁹. Nā aliq fideliū sunt infirmiores, & isti dicunt de carne eius: q̄ ante resurrectionē fuit passibilis & infirma. f ¶Et de ossi. e. q̄tum ad

deo iudicante, apud quem nō est iniquitas, & nouit diuersas pro
A nas meritis distribuere delinquentiū. a ¶In sim. Liberam fa-
cit seruitutem: qui seruit: non timore sub dolo, sed fideli dilectio
Ro.9.c. ne, donec transeat iniqtas, & omnis euacuet potestas. b ¶De
cætc. Post specialia præcepta quibus admonuit singulos, ordi-
nes, in cōmuni, nunc admonet omnes. Huc vsq; vos viui verbo
& opere, iam deinceps in futuro in reliq̄ tempore. c ¶Mundi rectores. Non
quia regunt mundū, qui constat ex cælo
Ioa.2. & terra: Sed mundum peccatores dicit, de
quo alibi: Et mundus eū nō cognouit. Ta
lem mundum illi regunt. contra quos ha
bemus perpetuas inimicitias: quia & qd̄
patimur homines importunos, illi faciūt.
Instigant enim & inflāmant illos, & tanq̄
vasa sua mouent, & velut organa tangūt.
†velut ho minib⁹ pla cere studen tes Contra illos habemus occultam luctam,
ad quam nos armat Apostolus. d ¶Te
nebrarum. Ne putentur dæmones hunc
inuisibilem mundum regere, subdit quid
nomine mundi intellexerit, tenebrarum
harum. i. peccatorum. Q. Non dominant
dæmones mūdo qui constat de cælo & ter
ra, sed peccatoribus. e ¶Contra spiri-
talia. Q. Timendi hostes, quia spiritales
& inuisibiles, & quia nequam: & non pro
parua re, sed pro cælesti hæreditate tollen
da pugnant. Vel cælestia dicit virtutes,
in quibus pugnam dæmonum patimur.
vel spiritus nequā sunt in cælestibus, id est
in hoc inferiori aere. Ipsi enim quasi equi
tes pugnant in æquis hominibus. Equites
ergo occidamus, equos possideamus.
f ¶Succincti lū. i. carnales concupiscē-
tias cingulo castitatis frenantes non simu
latorie, sed in veritate, vel per charitatem.
☞Calciari.

B *Nicolaus de Lyra.*

† Ro.2.b. Col.3.d. Act.10.f. Iaco.2.b. 1.Petri.1.c. †Iustis for tes q̄ Chri stum
c✠ a ¶Cū timore. id est reuerentia: q̄
etiam cōpetit filijs. b ¶Et tremore. q̄
est propriū seruorum: quia subsunt flagel
lis dominorum. c ¶In simplicitate
cor. ue. i. absq̄ fraude & dolo. d ¶Si-
cut Christo. Seruitus enim introducta
est per peccatum, & sic est pœna peccati.
Deus enim autor est mali pœnæ, & potest
corrigere peccata sicut placet sibi per pœ
nā seruitutis vel aliā. Aliq̄n etiam immit
tit alicui malū pœnæ, non propter expia-
tionē culpæ, sed ppter augmentum meriti
p̄ exercitiū hūilitatis & patientiæ. Aliq̄
etiā ex charitate aliq̄s sibi accipit seruitu-
tē volūtarie, sicut Paulin⁹ Nolēsis eps in
seruitutē se tradidit tpe Vādalorū, p̄ filio
cuiusdā viduæ. Et oīb⁹ istis modis nō so-
lū seruit hoī, sed etiā deo, in q̄tū homo pa
tienter sustinet seruitutē sibi inflictā ex or
dinatiōe diuina, vel assumptā voluntarie
ppter deū. e ¶Nō ad ocu. seruiē. i. in
præsentia dnōrū tātū, sed etiā in absentia.
† spiritua les nequi tias f ¶Quasi ho. pl. tantum. g ¶Sed
ut ser. Christ. voluntarie sustinentes in
hoc ordinationē dei. Et subdit ratio cum
dicit: h ¶Sciē. &c. fe. bo. s. meritoriū.
i ¶Hoc reci. in mercede. k ¶¶A
do. in cuius potestate sunt domini sicut
serui. ideo subdit: l ¶Si. ser. siue li. nā
conditio seruitutis respectu vitæ beatæ
nullū affert impedimentum. Vnde dicit
Ambor. In dño bona seruitus, & bona li-
bertas æqua lance appenduntur. Secūdò in-
struit dños, di. m ¶Et tuos domi. ea
dē faci. illis: supple seruis, vtentes eorū
† charitate seruitute rationabiliter & modestè, ideo
subdit: n ¶Remit. minas. q. d. nō so
lū remittentes verbera quādo peccant ex
fragilitate vel ignorantia, sed etiam cōmi
nationes, & verba aspera. Et subditur ratio: o ¶Scien. quo. C
& il. & ue, do. est in cæ. præsidēs æqualiter dominis & seruis.
p. ¶Et per so. ac nō est apud deū. ita enim puniet domi-
num sicut seruū; & etiam grauius, cæteris paribus, quia quanto
status altior, tāto casus grauior. ppter qd̄ dicit Sap. vj. a Potētes
potēter tormenta patient. q ¶De cætero. ¦Postq̄ Apostol⁹
instruxit Ephesios in communi, & postea
personas diuersorū statuū in speciali, hic
reuertit ad instruendum eos in generali.
Et diuidit in duas: qa primò inducit eos Diuisio
ad sumendū arma virtutū generaliter. se-
cundò describit hæc specialiter. ibi: State
ergo. Circa primum dicit: De cætero
fratres confortamini in domino. q.
d. exquo radicati estis in fide Christi, debe
tis confidere de ipso. Nam assistit fidelib⁹
suis in tentationibus & pressuris: Verun-
tamen quia non debet homo sic confide-
re de assistētia dei q̄ omittat facere quòd
pōt, quia hoc esset tentare deum. ideo sub
dit: r ¶Ind uos ar. dei. i. virtutibus †benеuolē tia
quæ sunt arma militum Christi. s ¶Vt
possitis stare. absq̄ casu mortalis pecca
ti. t ¶Aduersus insi. dia. quoniam
sicut dicit Leo papa: Omnium discutit
consuetudines, ventilat curas, scrutat affe
ctus, & ibi q̄rit causas nocēdi vbi quēque
vid. rit studiosius occupar. v ¶Quo-
niā non est no. coll. ad car. & san. id
est aduersus homines qui sunt caro & san
guis, & per consequēs visibiles. x ¶Sed
aduersus prin. & po. Id est dæmones q̄
sunt hostes inuisibiles. Et dicit principes
& potestates, quia angelorum ordines nō
solum sunt per gratiam sed etiam per na-
turam. & sic de singulis ordinibus cecide
runt aliqui, in quibus naturalia remanse-
runt integra, vt dicit Dionysi⁹. & inferio
res obediunt superioribus, vt magis pos- D
sint nocere hoībus. & per principes & po †Quod su
testates intelliguntur alq̄ ordines dæmonū. per est
y ¶Aduersus mun. recto. Nomine
mundi nō intelligit hic vniuersitas crea-
turarum, q̄ non regit à dæmonibus, sed à
deo, & angelis sanctis sibi ministrantibus
sed intelligit vniuersitas hominū malorū
sicut dicit Io. j. a. Mundus eum nō cogno
uit. qui per dæmones regi dicunt in q̄tū
per eos ad peccata mouent, ppter qd̄ sub
ditur ad declarationem huius intellectus:
z ¶Tenebra. ha. Dicunt enim mali ho
mines tenebræ, quia sunt inuoluti tene-
bris ignorantiæ & culpæ. a ¶Contra
spiri. nequi. i. contra spiritus nequam si-
ue malignos. Hoc etiā dicitur ad ostendē
dū, q̄ per rectores mūdi hic dæmones in
telliguntur. b ¶In cæle. i. in hoc aere ca
liginoso, qui frequēter in sacra scriptura
cælū nominat, in quo dæmones habita- †dominos
būt vsq; ad iudiciū, ppter quod aues cæli rectores te
noiant. Matth. xiij. a vbi dicit q̄ aues cæli nebrarū se
comederūt semen quod cecidit secus viā. culi huius.
c ¶Pro. acci. ar. dei. s. virtutum, vt præ
dictum est. d ¶Vt pos. re. insultib⁹ dę
monum. e ¶In die ma. i. præsenti vi * vniuersā
ta vbi imminet tētationū pugna. f ¶Et
in oī. s. psperis & aduersis. g ¶Per. sta.
ita q̄ non frangamini aduersis, nec eleue
mini prosperis h ¶State. Hic conse-
quenter Apostolus describit arma virtu- †omnibus
tum magis in speciali dicens: State ergo pfectus
succin. lum. ue. cingulo castitatis. vnde
Greg. home. xxxij. Lumbos enim præcin-
gimus cum carnis luxuriam per continē-
tiā coercemus. i ¶In ueri. & nō simula
torie tm̄ sicut faciūt hypocritæ. k ¶Et
in. l. Sicut enim lorica operit corpus vu-
dique, sic iustitia reddit debitū vnicuiq̄
✠Et calciati.

a ¶Reuerentia, quod & filijs. b Quod seruorum est. a
cum timōre & tremōre, in sim- b
plicitāte cordis uestri sicut Chri- c
a ¶Vt sicut ostenditis extra, sicut sit in voluntate
veritas: vt si non potestis a dominis liberi fieri, li-
beri teneātis. d
sto: non ad ōculum seruientes, e
†quasi hominibus placentes, sed f
a ¶Cum Christo iubente seruis, non homini seruis,
sed Christo. g
ut serui Christi facientes uolunta
¶Ita & vos.
tem dei ex animo, cum †bona uo h
a ¶Dominis vestris. b ¶Vt in eo putetis seruire
vos deo, & non hominibus tantum.
luntate seruientes, sicut dōmino,
¶Vos dico.
& non hominibus: scientes quo- h
niam unusquisque quodcunque
a ¶Non enim minus recipiet, quam seruus liber.
fecerit bonum, hoc †recipiet à do k
mino, siue seruus, siue liber. Et l
a ¶Similia in bona voluntate. m
uos domini eādem facite illis, re n
¶Si serut peccant. ¶Non solum verbera.
mittentes minas, scientes quia & o
illorum & uester dominus est in
a ¶Quia. b ¶Deus enim iustus iudex, causas discer
nit, non personas. ideo qua mensura quis mensura
uerit, eadem remetietur ei.
cælis: † ēt personārum acceptio p
¶In communi admonet.
non est apud deum. † De cætero q
a ¶Contra bellum diaboli. b ¶In auxilio domini.
fratres † cōfortāmini in dōmino.
a ¶Qui dat potentem virtutem pugnare volentis
bus. b ¶Ita debetis confortari.
& in potentia uirtutis eius. Indūi r
¶Virtutes.
te uos armaturam dei, ut possitis s
a Quia ex occulto molitur mala.
stare aduersus † insidiās diaboli: t
a ¶Necesse est, vt stetis. quia. b ¶Vicinum
est bellum, non contra homines qui visibiles & fra
giles, vel contra ista vitia tantum quæ sunt ex, ear
ne & sanguine.
quōniam non est nobis collūcta v
tio aduersus carnem & sanguī,
a ¶Dæmones, qui principantur aliis, & contra eos
qui super hos possunt: qui timendi, quia mundanos
regunt, & dilectores mundi tenebrarum harum tam
malarū, id est quos præcipitant in tenebrosa opera.
nem, sed aduersus principes & po x
testates aduersus mundi † recto- y
res, tenebrarum harum, con- z a
¶Contra spirituales & nequam hostes
tra † spiritalia nequitiæ in cæle b
¶Quia tales hostes & de tāta re.
stibus. Propterea accipite ar- c
a ¶Qua deus suos armat. b ¶Quia aliter non pos
sent. c ¶Malis.
māturam dei, ut possitis rēsiste- d
a ¶In hac vita vbi tentatio. b ¶Prosperis vel
aduersis. e
re in die malo, & in omnib⁹ per- f g
a ¶Virtutibus. b ¶Quia armatura dei
est necessaria. ¶Viriliter quoties prouo
camini.
fecti stare. State ergo succincti lū- h k
a Id est vere propter Christum.
bos uestros in ueritāte, & indu- i k

Ea ¶ Calciati. Marcus dicit Apostolos calciatos sandaliis, vel soleis, vt nec pes sit rectus, nec nudus ad terram: id est ne occultetur euangelium, nec terrenis commodis innitatur. b ¶ Pedes: Id est affectiones sint munitæ virtutibus, ne a vitiis pungantur, vt ita sint parati ad prædicandū euangelium, qđ nunciat pacem inter deum & hominem, vel vt sint parati complere præcepta euāgelij. c ¶ Scutū fidei. Augu. Fides est scutum, sub quo tuta est iustitia, sicut sub munimine omnium virtutū. Quod p tenditur ante omnia arma qđ prius impugnat diabolus. Vnde prima petit cāpum dubia sub fronte duelli Pugnatura fides. d ¶ Et Galeā. Galea est salus æterna, cuius memoria mentē obuoluit ne deficiat. e ¶ Et gladium spūs. Aug. in Psal. cxlix. b. Verbū dei gladius bis acutus, docens de temporalibus: & æternis. Illorū cōsolationem in veteri, istorū perfectionē in nouo Testamento promittēs. Quod enim tēporaliter nobis p missum est, ad vnam partē gladij, qđ verò in sempiternum, ad aliam partem gladij pertinet. Nā & ideo duo testamenta dicuntur, quia vetus terrena p mittit, nouū æterna. De hoc gladio dns ait: Non veni mittere pacem, sed gladiū. Iste gladius vere lacutus est, quia eū quē fecit à mundo diuidit f ¶ In spi. Orat q munda cōscientia & integra fide orat. In carne orat, qui polluta mente iterum pecccaturus non casu, sed de proposito. g ¶ In aper. i. vt apertè possim refera re mysterium euangelij, id est secreta de incarnationis & passionis. Ne præsūra tribulationis ipsa formidine acumen doctrinæ obtūdat. h ¶ Pax fratri. Pacem optat eis, quæ est ianua dilectionis.

Marc. 6. b. † toracem

†11. q. 3. c. q resistit.

† ad me pertinent.

Incipit argumentū Ad Philippenses.

PHilippēses sunt &c. Qui accepto verbo prædicationis ab Apostolo firmati in fide fuerunt, nec pseudo Apostolos receperunt. vñ eos laudat Apostolus. Hi Paulo p Epaphroditum aliquā substantiam Romam miserant, quem cū hac remittit epistola, in qua cū præsens non potest, munit eos contra duplex bellum, tribulatorum, & pseudo p̄dicatorum, vt omnia p Christo sustineant aduersa cum humilitate sicut Christus fecit, & legalia à pseudo nunc̄ recipiant. His nec se apostolum nominat, qui nunc̄ deeo min⁹ vel contra eū senserant.

Nicolaus de Lyra.

a ¶ Et calciati pedes. i. affectiones. b ¶ In præparationem euāgelij pacis, vt sitis præparati ad prædicandum euangelij Christi, qđ annūciat pacem æternam. Ad significationem hui⁹ dicit Marcus. vj. b. Missos ad prædicandum calciatos sandaliis, quibus muniūtur pedes ne immediate tangant terram & nudi remanent in parte superiori qa affectiones prædicatorum non debēt ad terrena affici, sed ad cęlestia, sicut dicit in gl. super locū istū. c ¶ In omni. tentationū insultibus. d ¶ Sumentes scu. fidei. quæ est substantia sperandarum rerum. e ¶ In quo possitis omnia tela &c. Firma enim fides de bonis cęlestibus quæ sperantur, repellit ictus dæmonū quasi scutum. f ¶ Et Galeam salutis assumite. i. charitatem: quia sicut Galea supra ponit rancē cōplemētū & perfectio aliorum armorū, sic charitas est pfectio aliarum virtutū. g ¶ Et gl. spiritus. i. datū à spūsancto. h ¶ Qđ est uerbum dei. Matt. x. c. Non enim vos estis, qui loquimini. sed spiritus patris vestri, qui loquit in vobis. Dicitur autem verbum dei gladius, quia percussus cū eo diuiditur à mundo. Et quoniā hæc armatura dep̄ndet ex dei gratia. iō subditur: i ¶ Per omnem oratiōnē. quæ est simplex petitio à deo. k ¶ Et obsecrationem. quæ est cum expressione rei sacræ per quam petitio fit exaudibilis. vt cū dicitur: Per passionem tuam libera nos dñe: & huiusmodi. l ¶ Orātes omni tempore. ad hoc ordinato. m ¶ In spiritu: Id est mente, & non tātum voce. n ¶ Et in ipso uigilātes. i. feruenter orādo, & nō remisse. o ¶ In omni instātia. i. pseuerāter. p ¶ Pro omnibus sanctis. vt habeant arma p̄dicta generaliter. q ¶ Et pro me. specialiter. r ¶ Vt detur mihi sermo in apertione oris mei i. constantia prædicandi euangeliū Christi. s ¶ Pro quo leg. fungor in catena: nunc detentus Romæ. t ¶ Ita ut in ipso audeam. Id est vt tribulationes quas sustineo, in nullo me terreant à prædicatione retrahendo. v ¶ Vt autem. Hæc est vltima pars huius epistolæ: Et est confirmatio præcedentium, per hoc quod Apostolus eam misit, per dilectum discipulum, vt plenius posset significare statum Apostoli Ephesijs. & eos in deo consolari, & hoc est quod dicit Apostolus: Vt autem. & patet litera vsq; ibi: x ¶ Et fidelis minister in domino. i. in his quæ sunt ad dominum. y ¶ Et consoletur corda uestra. vos in bono confirmando per sacra hortamenta. z ¶ Pax fratribus. Id est in Christum credentibus, supplesit. a ¶ Et charitas cum fide. aliter si † de reddes esset informis. b ¶ A deo patre nostro. qui est dator istorum bonorū. c Et domino Iesu Christo. per quem ad nos perueniunt dei dona. d ¶ Gratia cum omnibus. generaliter credentibus. e ¶ In incorruptione: amen. Id est sic maneant in gratia, quòd nō decidant ab ea, sed perueniant ad gloriam quæ est gratia consummata. Amen.

a ¶ Aug. Iustitia. cuius ius faciendo sit lorica, ne patear locus nostr. b ¶ Ne tangat terram qui prædicat.

a b ti † loricā iustitię, & calciati pedes † in

a ¶ i. istis præparati ad prædicandum euangelium vel ad complendum præcepta eius.

præparationem euangelij pacis.

¶ Præliste. a ¶ Fidem rerum quas non videmus.

c d † In omnibus sumētes scutum fidei

a ¶ Omnes astutias. b ¶ Diaboli.

e in quo possitis omnia tela nequissi

a ¶ Quæ de vitio in vitium incendunt. b ¶ Speraturę salutis gaudentes.

f mi ignea extinguere. Et galeam sa

a ¶ Quem dat spiritus sanctus.

g lutis assumite, & gladium spiritus,

a ¶ Ad feriendum hostem. b ¶ Per omnia quæ orāda sunt.

h quod est uerbum dei. Per omnem

a ¶ Cum adiuratione petendo.

k l orationem & obsecrationem, oran

a ¶ Non horarie b ¶ Non verbotenus sed mente.

m tes omni tempore in spiritu, & † in

a ¶ Solliciti. b ¶ Vt. s. omnibus virtutibus instent.

¶ Non remisse.

n ipso uigilātes in omni † instantia, &

¶ Vigilantes. a ¶ Facta.

p obsecratione pro omnibus † sanctis

a ¶ s. ¶ A deo. b ¶ Quem tribulatio obtundat.

q & pro me, ut dētur mihi sermō in a

a ¶ Verbi mei. b ¶ Ita vt ¶ Libere sine impedimento notificem illud mysterij.

pertionē oris mei, cum † fiducia † no

a ¶ Quia nec pro catena cessa a legatione mea.

s tum facere mysteriū euangelij prō

a ¶ Nunc Romæ. b ¶ Positus.

quo legatione fungor in catena ista,

a ¶ Cum audacia. b ¶ Euangelio prædicādo. c ¶ Inter mala omnia.

t ita ut in ipsō audeam prout oportet

a ¶ Ne auditis tribulationibus moueretur edicit Tychi cum omnia eis notificare subdens.

v me loqui. Vt autē & uos sciatis quæ

a ¶ Quia malię erant ei tribulationes. quæ quali circundabant. vel ideo circa, quia interiora non tangebant. b ¶ Quam constans sit inter illa.

† circā me sunt, quid agā, omnia no

a ¶ Vt bene audiant, hunc commendat. b ¶ Ideo eum audite.

x ta uobis faciet Tychichus charissi

a ¶ Meus in fide.

mus frāter, & fidelis minister in

a ¶ In his quę sunt domini.

y dōmino: quem misi ad uos in hoc

a ¶ Vt meram vobis dicat veritatem.

ipsum, ut cognōscatis † quæ circa nos sunt, & cōsoletur corda uestra.

a ¶ Per pacem manebunt in charitate quę est ex fide.

z a b c d Pax fratribus, & charitas cum fide à deo patre nostro, & domino Iesu Christo. Gratia cum omnibus qui diligunt dominum nostrum Iesum

a ¶ Ad similitudinem sponsę quę non admittit corruptionem. ¶ In integritate fidei vel in vita æterna.

e Christum in incōrruptione. Amen.

Argumentum in epistolam ad Philippenses incipit.

i PHilippenses sunt Macedones. Hi accepto uerbo ueritatis perstiterunt in fide, nec receperunt falsos apostolos. Hos collaudat scribens eis à Roma de carcere per Epaphroditum.

¶ In cap. vj. vbi dicitur in postilla: Vt detur mihi sermo in apertione oris mei.

ADDITIO. Hoc quod dicitur: Detur mihi sermo in apertione oris mei videtur referendum ad illud quod fuit à domino dictum Apostolis Matth. x. c. Dabitur enim vobis in illa hora quid loquamini secundum enim fragilitatem humanæ naturæ timebat Apostolus, ne pressūra tribulationum impediretur à promptitudine responsionis in mysterijs euāgelij declarandis: & ideo petebat per suffragia orationum, vt daretur sibi à deo sermo, scilicet rectus, in apertione oris mei id est promptē & fiduciāliter.

Epistola Pauli ad Philippenses incipit.

CAPVT I.

PAVLVS & Timotheus serui Iesu Christi omnibus sanctis in Christo Iesu qui sunt Philippis, cum episcopis & diaconibus: Gratia uobis & pax a deo patre nostro & domino Iesu Christo. Gratias ago deo meo in omni memoria uestri, semper in cunctis orationibus meis, pro omnibus uobis cum gaudio, precationem faciens super communicatione uestra in euangelio Christi a prima die usq; nunc, confidens in domino Iesu hoc ipsum quia qui cœpit in uobis opus bonum, perficiet usq; in diem Christi Iesu. Sicut est mihi iustum hoc sentire pro omnibus uobis, eo quod habeam uos in corde & in uinculis meis, & in defensione & confirmatione euangelij, socios gaudij mei omnes uos esse. Testis enim mihi est deus, quomodo cupiam uos omnes in uisceribus Iesu Christi. Et hoc oro, ut charitas uestra magis ac magis abundet in omni sciētia & in omni sensu, ut probetis potiora, ut sitis sincēri & sine offensa in diem Christi; repleti fructu iustitiæ per Iesum

a ¶Timore casto. ¶Baptismate sanctificatus. ¶Vel, fundatus.
a ¶Operante Christo. ¶In fide Christi. ¶Qui deum & hominem credunt.
a ¶.&c. b ¶Qui eorum bonum pariter optabant. ¶Maioribus. & minoribus. ¶Vel cum titulo scribit.
a ¶Et. ¶Remissio peccatorum. b ¶Tranquillitas mentis & reconciliatio ad deum.
a ¶Omnium. ¶Cuius nutu omnia bona omnibus accedūt.
a ¶Priuato beneficio. ¶Qui mihi facit quod volo in uobis.
a ¶Quoties uestri memor sum. b ¶Quod utique iustum. ¶Congruus, temporibus.
a ¶Habitis. ¶Præsentia vel subditis.
a ¶Non inflatus de culpa. b ¶Vt pereuntes depcās.
a ¶Quia uos circa istius mihi in fide & cupitos euāgelij.
a ¶Quæ est. b ¶Conuersionis uestræ, & ideo amodo magis standum.
a ¶Non in nobis.
a ¶Deus. ¶Operans.
a ¶In animo affectu charitatis. ¶Non in solis labijs. b ¶Quia cœpatimini mihi.
a ¶Contra impugnantes. b ¶Infirmorū in doctrina.
a ¶Vt in futuro iustificandi.
a ¶Aliud non debuit sentire de tam bonis.
a ¶In futuro iustificandi.
a ¶Etiam minores. b ¶Pro omnibus ideo precor quia cupio vos omnes esse in uisceribus Christi, vt a Christo diligamini quasi eius uiscera & inde refluis.
a ¶Quanto affectu.
a ¶Etiam.
a ¶Crescat.
b ¶Vt sciant in quibus diligere deum & proximum debeant, & cum sciērint habeant sensum, id est memoriam, & animaduersionem in omnibus rebus. ¶Memoria.
a ¶In uobis.
a ¶Ad proximum. b ¶Et hoc perseueranter. ¶Vsq; ¶Finem uitæ.

repleti fructu iustitiæ per Iesum Christum in gloriam

a–a ¶In gloriam

Diuisio

Ioh.10.d.

Psal.18.c. Ioh.8.c.

Timor duplex

1.Ioh.4.d.

†93. dist.fc. legimus Diuisio

†pstantia.

†Psa.66.g.

†ministris

†cp veneritis in cōio nē euāgelij

†psuasum habēs ►domino Iesu. D

†cum sitis De tam enim bono principio iustum est sentire finem bonum, & maximè circa dilectos, quia dilectio facit opinari bonū de dilecto. ideo subditur:

†Intelligentia

Diuisio

Aa 17

Inciput Postilla uenerabilis magistri Nicolai de Lyra super epistolam Pauli ad Philippenses.

PAulus & Timo. CAP. I. Hic incipit egistola Pauli ad Philippenses. Quæ diuidit in tres ptes. ſ. pfationē. & pſecutionē, ibi: Gratias. & cōſummationē, ppe finē, ibi: Salutate. Circa primum primò ponunt pſonæ salutantes, cū dicit: Paulus & Timotheus. Hūc aduīgit secum in salutatione, quia missus erat ad eos p ipsum, vt hī ca. ſe. vt cum veniret ad eos reuerentiā ac magis charitatiuē reciperet. Secūdò ponunt pſonę salutare, cū dicitur. b ¶Omni. ſan. i. p baptismū sanctificatis. c ¶In Christo. Ie. i primitiua ēm ecclesia, vt

a ¶Timore casto.
a ¶Operante Christo. ¶In fide Christi. ¶Qui deum & hominem credunt.
a ¶.&c. b ¶Qui eorum bonum pariter optabant. ¶Maioribus. & minoribus. ¶Vel cum titulo scribit.
a ¶Et. ¶Remissio peccatorum. b ¶Tranquillitas mentis & reconciliatio ad deum.
a ¶Omnium. ¶Cuius nutu omnia bona omnibus accedūt.
a ¶Priuato beneficio. ¶Qui mihi facit quod volo in uobis.
a ¶Quoties uestri memor sum. b ¶Quod utique iustum. ¶Congruus, temporibus.
a ¶Habitis. ¶Præsentia vel subditis.
a ¶Non inflatus de culpa. b ¶Vt pereuntes depcās.
a ¶Quia uos circa istius mihi in fide & cupitos euāgelij.
a ¶Quæ est. b ¶Conuersionis uestræ, & ideo amodo magis standum.
a ¶Non in nobis.
a ¶Deus. ¶Operans.
a ¶In animo affectu charitatis. ¶Non in solis labijs. b ¶Quia cœpatimini mihi.
a ¶Contra impugnantes. b ¶Infirmorū in doctrina.
a ¶Vt in futuro iustificandi.
a ¶Aliud non debuit sentire de tam bonis.
a ¶In futuro iustificandi.
a ¶Etiam minores. b ¶Pro omnibus ideo precor quia cupio vos omnes esse in uisceribus Christi, vt a Christo diligamini quasi eius uiscera & inde refluis.
a ¶Quanto affectu.
a ¶Etiam.
a ¶Crescat.
b ¶Vt sciant in quibus diligere deum & proximum debeant, & cum sciērint habeant sensum, id est memoriam, & animaduersionem in omnibus rebus. ¶Memoria.
a ¶In uobis.
a ¶Ad proximum. b ¶Et hoc perseueranter. ¶Vsq; ¶Finem uitæ.

d ſia, vt nomen Christi redderetur magis autēticum amabile & reuerendum, Apostoli baptizabant in nomine Christi, in quo tñ intelligit tota trinitas: qa Christus Græcè vnctus Latinè dr, & sic intelligit filius vnctus, pater vngens, & spiritus sanctus vnctio. d ¶Qui ſ. Philip. Nomē est ciuitatis in Macedonia, quā ædificauit Philippus rex pater Alexandri magni: & à nomine suo eam denominauit. e ¶Cū episc. & dia. Per epos in plurali intelliguntur sacerdotes, vt dicit hic Gl. quia plures epi nō pſunt vni ciuitati. Pōt etiā dici qp p epos intelligunt sacerdotes cū pontifice ciuitatis. Eps enim dicit ab epi, qd' ē supra, & sco pos intētio, qūi superintēdēs. ſ. pplo cui pēsi. hoc aūt cōpetit tā epis qz pſbyteris curatis. Isti aūt ppter specialē eminētiā sup pplm erāt specialiter exprimendi in salutatione Apli, iō expſſit illos specialiter post salutationē oim generaliter Tertiò ponūt optata bōa, cū dr. f ¶Gratia. i pſenti. g ¶Et pax. in gria cælesti q̄ gerat totaliter hois appetitū. h ¶A deo pa. no. q est dator oim bonorum. i ¶Et do. Ie. Chri. p quē tāq; p media torē nēm nobis proueniunt dicta bona. k ¶Grās. pmissa salutatione, hic cōsequēter ponit, pſecutio epſe. In qua Philippenses primò reddunt beneuoli, secū dò dociles. ca. sequē. tertio attēti. cap. iij. primū aūt facit Apls dupliciter. Primò p bonis eorū grās agēdo, sed' ò tāq; amicis specialib' suū animum aperiēdo, ibi: Scire autē volo: Circa primū dicit: Grati. a. deo. m. quē deuotē colo. l ¶In oī me. ue. ſz. i. quotiēscūq; occurrit mihi memoria de vobis. m ¶Cū gau. i gaudēs de bono vestro. n ¶Depre. ſa. ſu. cōi. &c. i. de eo qp mihi cōicastis fide & opere. o ¶In euāge. Christi. credētes & opantes, sicut & ego. p ¶A prima die. cōuersionis vīæ. q ¶Vſq; nūc. in bono pſeuerātes. nā in fide pſtiterant, nec falsos Apostolos receperant vt dicit Hiero. in prologo. propter qd' Apostolis de bona consummatione cōfidebat: ideo dicit: r ¶Confidens &c. quia qui cœ. in uobis opus bo. perfi. quia sicut inchoatio operis meritorij est à deo, ita cōtinuatio & consummatio. s ¶Vsque in diem Christi Ie. in quo veniet ad iudicium vestra remuneraturus bona. t ¶Sicut est mi. De tam enim bono principio iustum est mihi sentire finem bonum, & maximè circa dilectos, quia dilectio facit opinari bonū de dilecto. ideo subditur: v ¶Eo quod habeam. &c. scilicet charitatis. x ¶Et in defensione &c. Philippenses enim iam constanter certauerant pro veritate euāgelij, vt habetur in fine huius cap. y ¶Socios gaudij mei omnes uos. q. d. ex hoc iustum est mihi sentire, quod eritis socij consolationis meæ in patria, sicut estis socij tribulationis in pugna. ¶Te. cī mi. cōfirmatiōe est suę dilectionis erga eos. iō subdit: a ¶Et h. oro ut. c. qa charitas semp pōt crescere in via. b ¶In oī. sc. nā crescēte charitate, crescit noticia q̄ expedit ad salutē. c ¶Vt. p. po. i. approberis ea sequēdo. d ¶Vt sitis syn. i. puri & mundi in uobis. e ¶Et sine offensa. proximus. ſ ¶In diē Chri. re. fru. iu. p Ie. Christum. id est vt in die iudicij appareatis pleni bonis opibus à deo remunerādis.

a–a ¶In gloriam

Glos. ordi. Ad Philippenses Cap. I. De Lyra

Ff a ¶Scire au. Hactenꝰ cõiter locutus, inde ponit specialiter quę E tolerantiam suadeant: Pro vobis gratias ago: Cõfido. Vos autẽ vo. sci. fr. q. d. Cũ ita sitis perfecti, pseuerate & cauete, ne tribulationes instãtes hanc vestram diminuant perfectionem. sed exemplum mei respicite. b ¶Vt uin. m. &c. Hiere. Quia namque patienter quælibet mala sustineo, patet nõ esse, scelus falsitatis, quòd in me iusta vidicta percellat, sed quãdã veritatis virtutem quã sustinẽdi fortitudo magnificat. ¶Vel de vinculis meis loquebantur, vel pdicatores iudicabant in oĩbus prætorijs. c ¶Et in omni. &c. Cum enim Apostolꝰ Romæ vinctus detrusus esset in carcere in domo imperatoris, & doceret euangelium, & infirmos animaret, multaq; miracula patrarer, multi per eũ crediderũt, in tantũ, vt domũ persecutoris ecclesiã faceret, tunc enim manifesta facta sunt vincula eius in Christo. ¶Vel in oĩ præ. & cæ. oĩ. locis. i. imperatori omnibus consulibus & principibus & minoribus ꝓpter Christũ illũ talia sustinere. d ¶Aude. sine timo. Aug. Constãtia enim eius multos animauit, vt nõ timerẽt euãgelizare. e ¶Qui dã au. ex cõten. Conuicti in cõtentione à me. Prædicãt secundũ q eos cõuinci debere prædicare. f ¶Ex conten. Ex priuato odio, qd aliqũ mecum contulerũt, & confutati sunt. Et ne viderentur, correcti. addit: Nõ puro animo: Sed g ¶Existimã. vt si qui de pdicatione eos accusent, in me autorẽ eiꝰ vindicent. Existi. pſ. Ambr. Astutia ergo simulationis isti Christũ annunciabant, vt possent seditiones excitare Apostolo, quasi autori, qui multos congregauerat suo collegio. Ecce quatuor species doctorũ distinxit, duas bonorũ, & duas malorũ, qui omnes annũciant Christũ, sed nõ eo dem animo. ¶Aug. Mali enim nõ simplici & veraci animo Christũ annunciabãt. Boni verò puro animo & fide sincera, omnes tñ euãgelio ꝓficiebant. Vñ & malos tolerãdos dicit, subdẽs: Quid emꝫ h ¶Quid ei. Nõ ꝓhibet mercenarios sed permittit, quia & ipsi vtiles sunt ad aliqua. i ¶Sí. p ueri. Aug. Veritatem quidã annũciabant, & si nõ per veritatẽ i. nõ vero animo. Ex occasione enim euãgelizabãt, quærẽtes ab hominibꝰ cõmoda sua. terrenis enim cupiditatibus cõsulentes regnũ cælorũ annũciabant, habẽtes in lingua veritatem, sed non in pectore castitatem. Qui sunt vtiles eis quos ꝙ instruit dominus. Vñ ait: Quę dicunt facite, opera autẽ eorum nolite facere. Quis quis enim à deo ꝓter deũ aliquid q̃rit, non castè deum quærit. Tres inuenimus personas, si dñi verba in euãgelio diligẽter inuestigamus, pastoris, mercenarij, furis. Pastor ꝙ veritatẽ annũciat, ꝓpter veritatẽ. Mercenariꝰ, occasiõe rei tpalis. Fur. & latro ꝙ veritatẽ negat & tollit. Diligẽdus est ergo pastor, tolerãdꝰ mercẽnariꝰ, cauẽdꝰ est latro. k ¶Sed & ga. lõ gaudeo de malis meis, vl de ꝓfectu euãg. qa ĩde mihi salꝰ.

tpurè taddere

Mat. 25. a

☞ Quia in nullo

guere euangeliũ. nã in carcere prædicabat, & miracula faciebat: & ex quibus plures de incarceratis, & custodibus conuertebantur: & hæc omnia ad diuersas partes orbis deferebant, eo ꝙ Romani toti mundo dominabant. & sic de omnibus partibus veniebant aliqui & reuertebant. ideo subdit: c ¶Ita ut uin. mea manifie. in Christo. id est manifestũ fierent, ꝙ vincula cõstanter sustinebã propter Christũ

Diuisio

f ¶In omni præ. Aliquando enim in prætorio erant iudices minores, & aliqñ maiores, & aliquãdo cum eis presidebat imperator. & in omnibus istis differentijs fuit Apostolus in prætorio adductꝰ: & ita cõstanter se habuit, ꝙ plures Christi discipulos animauit ad predicandum publice Christũ, qui prius hoc facere nõ audebãt. ideo subdit: Vt plures ex fratribus & cæ. g ¶Quídam quídem & propter inuidiam. Hæc est pars incidentalis. quia prædixerat immediate aliquos audaciam pdicandi assumpsisse, ex vinculis suis. ideo incidẽtaliter ponit distinctionẽ pdicantiũ. Nam aliqui faciebãt hoc intentione bona, alĩ verò mala. Et diuidit in duas. Nã primò ponit hãc diuersitatẽ. secũdò circa hoc suã charitatem, ibi: Quid enim. Circa primũ dicit: Qui. qui. & pro. inui. & cõtentione. id est inuidia, & contẽtione moti cõtra me eo ꝙ prædicatio mea de ꝓterito apparuit magis virtuosa & ex hoc facta est magis famosa q̃ ipsorum, ꝓpter quod me in carcerato fortius prædicãt, vt sapientiores, & famosiores appareant. h ¶Qui dã au. & pro. bo. uo. Chri. præ. non intendentes ex sua prædicatione cõsequi propriam gloriam, sed honorẽ dei, & salutem proximi. i ¶Quídam ex charitate. non solum ad ꝓximum generaliter, sed etiam ad me specialiter. k ¶Sciẽquoniã in defen. euan. gelii. i. pro defensione euãgelij. l ¶Positus sum. s. in carcere. & iõ prædicando supplent vicem meam, quæ non possum ad hoc faciendum discurrere: & releuant famam meam quam aliqui nituntꝰ deprimere, vt dictum est: m ¶Quídam autem ex contentio. Iste modus male annunciandi Christum differt à primo. Nam illi quęrebant deprimere famam Pauli, & suam eleuare: isti verò q̃rebant pœnã sui carceris aggrauare. iõ subdit o ¶Existiman. pref. se sus. ui. meis di. se. esse Pauli dis. falsetamen: vt per hoc Apostoli pœna aggrauaretur. sicut Torquatus dicebat se esse discipulum sancti Tyburtij, vt à iudice grauius puniret. ꝓpter qd isti non videnẽ fuisse Christiani, nisi simulatoriè. Et huic cõsonat qd dicitur: n ¶Christum annunciant non syncere. sed simulatoriè. Et sic patet, quòd Apostolus ponit quatuor modos annũciãtium Christum. Quorum primus & quartus sunt mali quantum est ex intentione denuntiantium, non tamen ex re denuntiata. Tertius & secundus boni sunt vtroquæ modo.

Diuisio

p ¶Quíd enim. Hic consequenter Apostolus declarat suam charitatem. & primò quantum ad dictas prædicationes. secundò quantum ad Philippenses, ibi: Coartor. Circa primum apparet charitas Apostoli: eo quòd omnem modum denuntiandi. Christum ipse acceptauit, quanuis aliqui sint ad grauamen suum, quod contemnit propter honorem diuinum. Et hoc est quod dicit: Quíd enimꝫ dum omni modo siue per occasionem. Quasi diceret, de diminutione famæ meæ & aggrauatione corporalis pœnæ non curo, dum tamen nomen Christi ꝓdicetur. Immo de istis. q ¶Gaudeo. in præsenti, & magis. r ¶Gaudebo. in futuro. Et subdit causam dicens: s ¶Scio enim quia hoc proueniet ad salu. i. ad augmentum meriti.

Per uestram

Nicolaus de Lyra.

a ¶In glo. & lau. dei. quia in remuneratione cælesti est laus iugis, Psal. lxxxiij. b. Beati q habitãt in domo &c. b ¶Sci. au. Hic consequenter Apostolus reddit Philippẽses beniuolos, amicabiliter eis significans statum suũ. Et diuidit in duas. s. principalẽ: & incidẽtalẽ, ibi: Quidã qdem. Circa primũ dicit: Scire au tẽ uo. uos fra. tanq̃ amicos meos speciales. c ¶Quia q̃ circa me sunt. s. tribulationes, & vincula q̃ Romæ sustineo. d ¶Magís ad pro. euã. p. nam ex hoc fuit magis publicatũ contra intẽtionẽ me persequentiũ, q̃ per incarcerationẽ meã credebant extinguere

Diuisio

a ¶Per hoc transituri in gloriam æternam vnde deum laudetis

Christum in glõriam & laudem dei. a

a ¶Quia dixit se cupere hos fore socios gaudij sui, ideo quid profecerit prædicatio eius insinuat quasi charis.

a Scirẽ autem uolo uos fratres, quia b c

a Exteriorum vinctꝰ me circundans abundantia passionum. b ¶Vel ideo circa: quia non ad interiora pertingunt. c ¶Quem ad detrimentum, vt mali intenderunt.

quæ circà mẽ sunt, mágis ad profe, d

a ¶Ad profectum, b ¶Vtilitas vinculorum apparet in Christo, qui propter vincula plus annuntiatur.

b ctum euangelij peruenerunt: ità ut e

a ¶Vel vincula ipsa, ꝙ essent in Christo, i. quod propter eum vinctus essem. non pro alio crimine.

uincula mea manifesta fierẽt in Christo in omni prætório, & in cæteris f

a ¶Vbi maiores conueniunt.

a ¶Locis. b ¶Ita profuerunt euangelio quæ sustineo.

ómnibus, ita ut plures de fratribus in

a ¶Non in se. ¶Consideratione vinculorum.

dómino confidentes, in uinculis me

¶Quam ante. a ¶Contra impugnantes. ¶Q. Meo exemplo auderent confidẽter prædicare, ita dicentes: Si vinctus loquitur, cur non potius nos?

d is abundantius audérent sine timo,

a ¶Diuersa à prioribus quia mali.

re uerbum dei loqui. † Quídam qui g

a ¶Prædicant. ¶Quia inuident gloriæ mei apostolatus, & contendunt habere.

dem & pròpter inuidiam & conten

a ¶Ab his diuersi, boni. b ¶Pro dilectione dei & proximi, excẽplo meę bonę voluntatis. ¶Vt alios saluent.

tionem, quidã autem & pròpter h

bonam uoluntatem Christum præ

a ¶Non diuersi. b ¶Priuata ad apostolum, vt vicem eius vinctꝰ supplerent.

dicant. Quídam ex charitate, sciens i k

a ¶.i. pro defensione sum positus in vinculis, vel positus i. firmus & stabilis sum in defensione.

tes hoc quoniam in defensionem

a ¶Ab his diuersi, quia mali.

euangelij positus sum. Quídam au l m

tem ex contensione Christum an, n

nunciant, non † syncere, existi, o

a ¶Augmentare.

mantes pressuram se † suscitáre uin, p

a ¶Dum etiam mali ad profectum. Quid enim refert qua intentione?

culis meis. Quid enim ? Dum

a ¶Terrenæ acquisitionis. b ¶Vt mali.

omni módo, siue per occasionem,

a ¶Vt boni. ¶Vero animo. b ¶Veritas Christi, non falsitas. vnde: Quæ dicunt facite &c.

i siue pẽr ueritatem Christus annun,

a ¶Quod per occasionem, non solum per veritatem. b ¶Nunc. c ¶Vel non solum aliis profectus, sed & mihi gaudium.

k cietur. Et in hóc gaudeo, sed & q r

a ¶Post. b ¶Pati pro Christo. ¶Vel euangelij ex mea prædicatione profectus.

gaudébo. Scio enim, quia hoc s

a ¶Quia in nullo cõfundar. Hai. Amo. Quia & spes magna, & res vera & honesta. b ¶Mihi autem uiuere Christus est &c. Q. Meritõ Christum magnifico siue vita, siue morte, quia Christus mihi viuere id est mihi vita hic per fidem & spem, & in futuro per speciem. pro hac vita mortale corpus tradit, vt ipsum immortale in æternum recipiat. c ¶Qd' si uiuere &c. Christus est mihi viuere, vt eum magnificem. Quod si est, tunc nescio quid eligam, mori, an viuere. Q. nisi hic fructus esset, non dubium quin mori eligerem, vt Christum haberem præmium: & ideo ne dubitetis mori. d ¶Coartor &c. Augusti. de doctrina Christi. Non ita distinguendum est, vt dicatur: Coartor, & postea sequatur: è duobus desiderium habẽs scilicet dissoluendi & in carne manendi: quod ex ipso textu sermõis diũ dicatur. quoniam sequitur: dissolui & esse cum Christo multo melius est. Apparet em̃ eum eius quod optimum est dicere se habere concupiscentiam, vt cum ex duobus compellatur, alterius tantum habeat concupiscentiam, alterius, necessitatem propter fratres. Sic ergo distinguendum est: Coartor vel compellor è duobus. Deinde sequitur, ego dico desiderium vel concupiscẽtiam dissoluendi habens, ab his miseriis quib' quasi compedib' vinctus sum, & cum Christo esse presentialiter. Et quasi quæreretur, quare huius rei potius haberet concupiscentiam? subdit, quia multõ magis melius est quantum ad me. Et quasi iterum diceretur: Cur ergo è duobus compelleris? subdit, quia est manẽdi necessitas, dicens: Permanere autem in carne necessarium est propter vos, non propter me. Q. Illud melius est mihi, hoc est necessarium vobis, ideo illud cupio, illud non recuso. e ¶Permanere autem &c. Ecce quod non sibi melius, sed quod multis expedit eligit propter charitatem, quæ præ omnibus eligenda. f ¶Et gaudium fidei &c. Vt de fide vestra gaudeamus, vel vt vos de fide gaudeatis in ea proficientes. Quod non est nisi vbi est munda conscientia. g ¶Et hoc à deo. &c. Etiam quòd patimini non à vobis est, sed à deo: quia pro merito Christi qui patri obediuit, hæc inter alias gratias data est vobis. h ¶Non solum &c. sed ut etiam &c. Aug. vtrunq; ergo ad dei gratiam pertinet, & fides credentium, & tolerantia patientium, quia vtrunq; dixit esse donatum. i ¶Quale & uidistis &c. quando nudus verberatus sum pro muliere phythonissa à qua spiritum malignum excluſi, quæ magnum quæstum præstabat dominis suis.

Nico. de Lyra.

a ¶Per uestram orationem. i. quia ipse Christus dabit mihi vires & constantiã sustinendi p oões vestras ad deũ, p me susas & fundãdas. b ¶Secundũ ex. Beatitudinis obtinendæ. cuius signũ subdit dicẽs. c ¶Quia in nullo. Ex persecutione aduersantium. d ¶Sed in omni. i. firma constãtia. e ¶Sicut semper. supple fui de præterito à tpe conuersionis meæ. f ¶Et C nũc. s. de præsenti & futuro. g ¶Magnificabitur Christ. i. honorabitur. h ¶In corpore meo. Quia si viuã, prædicabo nomen eius magnifice. si moriar, hoc erit pro ei' fide, & sic moriar in eius gloriosa cõfessiõe. i ¶Mihi aũt ui. Christ' est. Me viuificãs p suã gram. k ¶Et mo. Pro eo. l ¶Lucrũ. s. vt sim ei pfectẽ cõiũct' p gñam. & qa vtrũq; bonũ est: nã sic viuere est augmẽtare meritũ, iõ dicit: m ¶Qd' si ui. in. s. mortali & passibili. n ¶Hic mi. fru. opis. i. augmẽtatio meriti: & supple, statim mori est absq; dilatione pmiũ cõsequi. iõ subdit: Et qd eli. ig. o ¶Coartor. Hic cõsequẽter ostẽdit charitatẽ suã ad Philippẽses. & primò hoc ostendit, sed' ò eos ad martyriũ tolerantiã inducit, ibi: Tm̃ dignè. Primum aũt ostendit p hoc q; pelegit bonũ Philippẽsiũ accelerationi sue glorię, dicẽs: Coartor eĩ. i. moueor ad petẽdũ q̃ nõ pñt simul hr̃i. p ¶Desi. ha. dis. Per mortẽ corpalẽ. q ¶Et eẽ cũ Chr. In gña. r ¶Mul. ma. enim me. Videtur pro me. s ¶Perma. au. &c. i. diutius viuere. t ¶Neces. est. p. uos: Ad vestram confirmationem in fide & moribus per doctrinam meam. Et eligens hanc partem subdit: v ¶Et hoc confidens. s. bonum' vestrum per me promouendum. x ¶Scio. qa ma. In vita præsenti ad vtilitatem vestram. ideo subditur: y ¶Et permanebo omnibus uo. ad. p. ue. s. in fide & moribus. z ¶Et gau. fi. i. fideliũ. a ¶Vt gra. ue. & cæ. Quæ est gratulatio sancta. b ¶In me per &c. Qd' Philippenses summe desiderabãt, & Apls hoc intendebat facere habita opportunitate ex diuina ordinatiõe. Aliter em̃ nõ asserit se venturum, vt patet in parte sequẽti. c ¶Tan. di. Hic consequẽter ponitur monitio de tolerantia martyriũ, ad quã tamen præexigitur conuersatio sancta. ideo dicit: Ta. di. euan. Chri. cõuer. id est intantum conuersamini dignè secundum euangelij doctrinam. d ¶Vt siue cum uenero. Ad vos, si deus voluerit. e ¶Siue absens. Si aliud de me ordinauerit. f ¶Audiã. Absens, vel videam presens. g ¶Quia statis. Firmiter. h ¶In uno spiritu. id est in spiritu sancto, qui est vnus. i ¶Vnanimes. in corde. k ¶Collaborantes. In opere. l ¶Fidei euangelij. id est in his quæ pertinent ad fidem euangelicam. m ¶Et in nullo terreamini ab aduersa. Vos persequentibus. n ¶Quæ. scilicet persecutio. o ¶Est illis causa perditionis. gehennæ. p ¶Vobis autem salutis. æternæ. q ¶Et hoc à deo. Qui dat gratiam & gloriam. r ¶Quia uobis donatum est pro Christo. id est pro honore Christi. s ¶Non solum ut in eum credatis. Vt infirmi fideles. t ¶Sed ut etiam pro illo patiamini. Constanter sicut fortes, quod prouenit ex speciali dono dei. v ¶Idem certamen habentes. Contra aduersarios fidei. x ¶Quale & uidistis in me. Quando fui apud vos flagellatus pro curatione puellæ phythonissæ, vt habetur Act. xvj. y ¶Et nunc audistis de me. Quod sum incarceratus Romæ.

¶In futuro. a ¶Quod illi ad mortem parant ¶Non solum meo merito.

mihi proueniet ad salutẽ per uestram a ¶I. per spiritum, qui subuenit me quasi ruinæ sicut columna fulcit. oratiõnem, & subministratiõnem spi a ¶Q. quę erit tanta quantam expecto in futuro, & in presenti spero. ritus Iesu Christi secundum expẽcta b a ¶Hoc spero, b ¶Statu. tiõnẽ & spem meã quia in nullo con c ¶Prosperis vel aduersis, vt aliquo modo cedam a predicatione. fundar, sed in omni† fiducia sicut sem d e a ¶A tempore conuersionis. b ¶Dum in vinculis laboro. c ¶Apud gentes. d ¶Fama & gloria Christi. per, & nunc magnificabitur Christus f g a ¶Etiam quod fragilius est. b ¶Si vixero docendo, c ¶Exemplum relinquendo. in corpore meo, siue per uitã, siue pẽr h a ¶Per vitã, quia cautius viuo, vt cum magnificẽ, non ob aliud. i mortem: †Mihi autem uiuere Chri, a ¶Per mortem, quia Christus est præmium mortis. vel ipsum mori est lucrum, quia per mortem ab his miseris liberatus ad beatitudinem transeam, vel quia per mortem multos lucratur deo. k l stus est, & mori lucrũm. Quòd si a ¶Bene operari. b ¶Quod mecum videtur c ¶. i. tam dignus de opere meo. s. magnificare Christum. m uiuere in carne, †hic mihi fructus ope n a ¶Ecce. ¶Nedum appetam. b ¶. i. non solum ignoro: sed & coartor. ¶Ideo ignoro quia vel quid eligam ignoro. Coartor enim è duobus &c. o ris est: & quid eligãm ignoro. †Coar, a ¶Ex desiderio dissoluendi & necessitate viuendi. p tor autem è duobus desiderium habens a ¶Ab his miseriis. b ¶Quia vinctus. ¶Præsentialiter. c ¶Quantum ad me. dissolui, & esse cum Christo, multo q r ¶Sed. magis melius: permanere autem in s a ¶Illud melius hoc necessarium. b ¶Non propter me. ¶Quia necessarium propter vos: vel scio non dubie, sed confidẽs in misericordia dei. carne nẽcessarium est propter uos. Et t x y hoc† confidẽs, scio, quia manebo & a ¶Non parum quidem sed dim. b ¶Maioribus & minoribus. c ¶Vt crescatis per bona. permanẽbo omnibus uobis ad prõ a ¶. i. vt gratias abundanter agatis deo cum gaudio. z a fectum uestrũ & gaudiũ fidei, ut grã, a ¶Qui bene fecit vobis. tulatio uestra abũdet in Christo Iesu a ¶Vobis seruato. ¶. s. liberato. b ¶Futurum. in mẽ per meum aduentũ iterum ad b a ¶Confirmandos ¶Veniam si tantummodo. b ¶Disciplina dominica. ¶Quia secundum vestrum meritum dabitur mihi vita ad opus vestrum. uos. Tantũ dignè euãgelio Christi cõ c a ¶Ita digne. vt &c. uersamini, ut siue cũ uenero, & uide, ro uos, siue absens audiam de uobis c f a ¶Hoc. s. b ¶Sancto, cui non hereret contrarius spiritus: & sicut est vnus, ita vos vnanimes sine dissensione. c ¶Voluntate. ¶Omnis enim pugna vnanimiter aggressa victoriam parit. quia statis in unõ spiritu unãnimes g h a ¶Et, ¶Totis viribus b ¶Adimplenda quę fides exigit. i a ¶Post hoc. † collabõrantes fidẽi euangelij, et in k a ¶Periculo. l b ¶Qui vos terrent per aspera. m nullo terreamini ab aduersariis, quę n ¶Æterno. est illis causa perditionis, uobis au, o p ¶Æterno. tem salutis. Et hoc à deo. Quia uobis q r ¶Quasi præmium. ¶Quem diligitis. s donatum est pro Christo, non so, lum ut in eum credatis, sed ut etiam t a ¶Vnde maior gloria. b ¶Contra hostes. pro illo pãtiamini, idem certamen ha v a ¶Dum apud vos presens fui. b ¶Dum absens. ¶Q. Non horror vos agit id quod ipse horream. bẽtes, quale & uidistis in me, & nunc x y audistis de me.

† libertate

Diuisio

† 2.re.24.c 7.q.1.c.fi. De renũ.c. nisi. ¶. por ro

† 7.q.1.c.fi De pe.dist. 2.c. q vult in fi.

† ea res

† explorare habens

Act. 16.c.

† cõcertantes

Glos. ordi. Ad Philippenses Cap. II. De Lyra

Si qua er. A prædictis infert, Q. Et qa pati est donū dei, & quia pa. &c. vt. ē. dictū est, ergo q me fecistis iam gaudere de cōione vestra in euāgelio Christi, implete gaudiū meū, addita sustinēcia & patientia tribulationū. ¶ Hic de hūilitate suader. Si qua cō. in Chri. Si vultis habere cōsolationē in reb⁹ Christi id est in remissiōe peccatorum & in alijs donis. Vel si consolari me vultis, si qd' solatiū chari, est vobis. id est si vultis vt charitas ecclesiarū q̄ orāt & bona agūt p fratrib⁹, sit vobis solatiū & cōfortatio in aduersitatibus vris. Si qua &c. Alia litera. Amb. Si ẏa est exhortatio spei in Christo apud vos, qua nos inuicē cōso. &c. In qb⁹ nō videnē pbati, si nō sit qd' subdit: b ¶ Si qua &c. Aug. Propter hanc societatē, illi in quos primō venit spiritussanctus linguis oīm Gentiū sunt locuti. Si qua so. spi. i. si i eo efficimur vnū, qd' verè est. c ¶ Si qua uisce. mi. i. si effectū miserationis habetis erga me. Nō dico ipsam miserationē, i. exhibitionē misericordię. Si ista inq̄ vultis vobis prodesse, implete gaudiū meū. i. estote humiles, vnani. qd' eritis si hoc habueritis idē. f. sapere &c. d ¶ Nihil p cō. Nota cōtentiones fuisse inter eos. ¶ Amb. Erant aliqui inter eos dissentientes, inquieti, inanis gloriæ causa cōtendentes, pacem ecclesiæ rumpentes. e ¶ Supe. Aug. Verè hoc existimandū, qa potest esse in alio aliquid occultum, quo superior sit, etiā si bonum nostrum quo illo videmur superiores esse nō sit occultū. f ¶ Nō quæ sua sunt. Hic docet, quō vitēt cōtentionē & inanē gloriā, & quō arbitrentur alio supiores. f. si cōsideraue rint nō sua bona, sed aliorum. g ¶ Hoc enim sen. &c. nō quęrat suū cōmodū, sed aliorū sicut Christ⁹. Ad patiēdam & humilitatē vos iuito. Hoc enim debetis in vobis sentire qd' ī Christo fuit. Sicut Christus nō quęsiuit sua, sed nr̄a, ita nos inuicē onera nostra portemus. h ¶ Qui cū in for. Aug. Præmittit alta de Christo, vt hi in quibus est locus abiectionis nō dedigneī humiliari. i ¶ Arbitratus. Sciuit se esse æqualē deo. k ¶ Non ra. faciēs. i. nō vsurpādo qd' suū nō esset vt diabol⁹ & prim⁹ homo. Vel, nō est arbitratus se æqualē deo esse secūdū humanitatē, qd' esset rapinā facere. i. nō suum præsumere. l ¶ Sed semetipsum. Ostensa altitudine, subdit de humilitate, m ¶ Exinaniuit. Augu. Quomodo? Non substantiam euacuans, non formā dei mutās. n ¶ Formā ser. Nō formā dei amittēs: forma serui accessit, nō forma dei abscessit: Exinaniuit; Exinanire est ab inuisibilitatis suæ magnitudine se visibilem demonstrare. o ¶ In simili. ho. fa. Aug. Videam⁹ ergo Christū Iesum deū, & hoiem & factorē rerū & factū in rebus, & creato rem hominis & creatum hominem. Deus Christus æqualis est patri, tantus est quantus ille, talis est qualis ille, hoc est quod ille. Nō hic est qui ille, quia ille pater, hic filius. Sed hoc est quod ille, quia ille: est deus & ille, ille omnipotens & ille, ille immutabilis & ille. iō nō rapina erat, æqualis deo, qa natura erat. sicut est nat⁹, ita & semp nat⁹, & sicut semp nat⁹, ita semp cōqlis. ¶ Idē. Nō itaq; iccqlē genuit, vel cōqlitatē iā nato addidit, sed gignēdo eā dedit, qa cōqlē, nō iparē genuit. Nō igit imerito scriptura vtrūq; dicit. s. & æqlē pri filiū, & patrē maiorē filio. Illud ppt formā dei, hoc ppter formā serui: ppt quā nō tm̄ pre, sed etiā seipo & spūsctō minor fact⁹ est: & ēt minorat⁹ est Paulò min⁹ ab angelis, ergo & hō fact⁹ ē, & pmanēs de⁹. Iō valde rōnabilitē & pre minor est hō Christus, & patri æqualis est idē ipe de⁹ Christus. Christ⁹ em̄ dei fili⁹, & deus est & hō. De⁹ ab æterno, hō in seculo. De⁹, qa de⁹ ẏbū. Hō: qa in vnitate psonæ accessit ẏbo aīa rōnalis & caro. Cū em̄ esset vnic⁹ dei fili⁹, vt esset etiā plen⁹ gr̄a, fact⁹ est hoīs filius vnus dei filius: idemq; filius hoīs. Nō duo filij dei deus & homo, sed vnus dei filij deus sine initio, homo accepto initio. ¶ Idem. Sicut enim non augetur

Si qua ergo cō. Postq; Aplūs reddidit benē. Cap. II. G
uolos Philippenses, hic cōsequēter reddit eos dociles, informando eos charitatiuē & plenē de moribus & fide, & primō præmittit quandam præfationem, secundō subdit suam informationē, ibi: Vt idem. Circa primum sciendum, quōd consolatio propriē videtur esse anxietatis terminatio, solatium verō cōsolationis diffusio. Societas autem solaū communicatio. Miserario ẏ ō anxietatis supportatio. qa sicut in corporalib⁹ duo simul iuncti leui⁹ portant on⁹ q̄ vn⁹ solus, sic suo modo cōpatiens alteri supponit se cum eo suo oneri, vt dicitur. in. Rhetoricæ. Et hoc quartum præcedit alia tria, vt patet de se. Apostolus autem erat in carcere: propter quod istis quatuor indigebat. & ista quatuor dicit se consequi, si veraciter obtēperent suæ monitioni, & ex hoc debent ad hoc moueri. Dicit igitur, a ¶ Si qua ergo. cō. in Chri. i. ordinata ad Christū. q. d. Si me vultis cōsolari in anxietatib⁹ & solatiū præbere & societatē spūs: qa societatē corporalē exhibere non poterat, & per viscera misericordiæ compati laboribus meis b ¶ Imple. &c. per implētionem meę monitiōis vt patet ex sequētib⁹. c ¶ Vt idē. Hic consequēter ponit informatio Aplī. & primō p seipm. secundō per suū discipulum, ibi: Spero aūt. Prima in tres quia primō monet eos de fidei vnitate, secundō, de vera humilitate, ibi: Nihil p contētionē. tertiò de omnimoda sanctitate, ibi: Itaq; charissimi. Circa primum dicit: Vt idē sapia. i. implētio gaudij mei est, vt idē sapiatis de fide. Sapia em̄ propriē cognitio est de diuinis: fides aūt habet deū p obiecto sub rōne summi & veri boni, sed quia fides sine charitate est informis. ideo subditur: d ¶ Eādē. ¶ Charitas autē facit hoīes vnius ānimę & vnius voluntatis. ideo subdit: e ¶ Vnani. & bis, quę per consequens adinuicem cōpati & cō. H gaudere. ideo subdit: Idipsum sentiē. f ¶ Nihil. Hic cōsequenter monet Philippēses de vera humilitate. & primō facit, ppositū, sed ō ad hoc inducit exemplum, ibi: Hoc em̄ sentite. Circa primū dicit: Nihil. supple faciatis. Per consequens tollit omnem superbiā, Pro. xiij. b. Inter superbos semper iurgia sunt. g ¶ Neq; per inanem gloriam. quæ meritū aufert, Mat. vj. a. Receperunt enim mercedem suam. h ¶ Sed in humilitate superiores sibi inuicem arbitrantes. Verē enim humiles semetipsos iudicant alijs inferiores. Et subditur causa, i ¶ Non quæ sua sunt singuli considerantes. quia verē humiles non considerant proprias excellentias quæ possunt esse occasio propriæ elationis, sed excellentias aliorum, quæ sunt occasio humiliationis propriæ & honorationis alienæ. k ¶ Hoc enim sentite in uobis, quod & in Christo Iesu. Hic consequenter inducit ad hoc exemplum de humilitate Christi, quod est efficacissimum. & primō ponit eius humiliationem. Secundō ostendit eius exaltationem, ibi: Propter quod. Circa primum dicit: Hoc enim sentite in uobis &c. id est humilitatem Christi habete interius in corde, & non solum exterius, sicut hypocritæ. l ¶ Qui cū &c. vn⁹ in essentia cū deo patre ab æterno: qa forma deitatis nullo modo est multiplicabilis. m ¶ Nō ra. arbitratus est esse &c. scilicet in potestate. Nā in deo nō est quantitas molis, sed virtutis. Dixit em̄ Iohan. v. c. Quæcūq; pater facit, hæc filius similiter & filius facit. & hoc dicēdo nō fuit rapina: quia non vsurpauit sibi honorē alienū, sed proprium. Et per hoc eliditur error Arrij dicentis Christum esse creaturam. n ¶ Sed semetipsum exinaniuit. id est maximè humiliauit, cum esset tantus & talis. Verūtamē qa deitas inde nō fuit passa aliquod detrimentum. ideo subditur: o ¶ Formā ser. acci. id est humanā naturā in vnitate suppositi in qua apparuit hūilis. p ¶ In similitudinem hominū fa. q̄tū ad naturā passibilem, nō tm̄ quantum ad culpam.

Et habitu

Cap. II.

¶ Quia pati est donū dei, & quia ego patior, & quia tam vtile est vt supradictum est. a ¶ Exhortatio.

Si qua ergo cōsolatio in Christo est, si quod solatium charitatis, siqua societas spiritus, si

¶ Communionis.

¶ Per quam coniungimur in vno nouo corpore.

a ¶ Si vultis habere vnionem, quam spiritussanctus facit in omnibus fidelibus.

viscera miserationis, implete

a ¶ Si pius affectus est in vobis de quo procedat miseratio. b ¶ Erga me. c ¶ Gaudes sum de fide implete, vt constanter patiamini.

gaudium meum, ut idem sapiatis,

a ¶ Ita. ¶ Tunc illa vere, si hoc sit c ¶ Non diuersum in fide.

eandem charitatem habentes, unanimes, idipsum sentientes. Nihil per

¶ Ad omnes a ¶ Vnius voluntatis.

contentionem neque per inanem

a ¶ Propter famam seculi, quę inanis.

gloriam, sed in humilitate superiores

a ¶ Mala cuiusq; sunt omnium.

sibi inuicem arbitrantes. Non

a ¶ Agentes. ¶ Vt alius alij contendat prępponi. ¶ Vel: & si bona dicunt non contentiosis verbis.

res sibi inuicem arbitrantes. Non

a ¶ Bona, vel onera.

quæ suā sunt singuli considerantes,

a ¶ Vt experimento cognoscatur esse in vobis. ¶ Vt quęratis quæ aliorum sunt, non quæ vestra.

sed & ea quæ aliorum. Hoc enim

a ¶ Vt de vobis humilia sentiatis. b ¶ Alios apud deum digniores.

sentite in uobis, quod & in Christo

a ¶ In plena essentia & equalitate patris. b ¶ Non dico accessisse inde aliquid, cum sit eadem substantia cum patre.

Iesu. Qui cum in formā dei esset,

a ¶ Quia vere erat æqualis per naturam, b ¶ Certissime sciuit.

non rapinam arbitratus est esse se

a Q. Æqualis erat deo patri, sed quoniam in se erat in forma patris, manens vnde quod erat.

æqualem deo. Sed semetipsum exi

a ¶ Humiliauit. ¶ Qui si enim dignitate se exuit, dum formam serui sibi vniuit forma dei. Et ne putares formam serui in hoc immortalem fieri, addidit. in similitudinem. hoc factus a. passibilis & mortalis.

nāniuit, formam serui accipiens, in

similitudinem hominum factus

A auget numerus psonarū cū caro accedit animæ, vt sit vnus hō, sic nec augetur numerus psonarū cū hō accedit verbo, vt sit vn⁹ Christus. ¶ Idē Legit itaq; de⁹ hō, vt intelligam⁹ hui⁹ psonę singularitatē, nō vt suspicemur in carne mutatā diuinitatem. Non enim illa susceptiōe alterū eorū in alterū cōuersum & mutatum est, nec diuinitas, qppe in creaturā mutata ē, vt desisteret esse diuinitas. Nec creatura in diuinitatē mutata est, vt desisteret esse creatura. d ¶ Factus. secūdum formam serui. Qui erat infect⁹ secundum formam dei, & etiam suo. a ¶ Habitu. i. cōuersatiōe. b ¶ Inuētus. Volenti experiri, vt alius homo, qa comedit, bibit, sedit &c. Habi. Habitus est hoīs susceptio, quasi vestis, q̄ nō mutat qđ̄ vestit. ¶ Habitus in ea re dicitur q̄ vt habeat accedit. Verūtā hoc interest, qa quædā eorū q̄ accedūt vt habitū faciāt nō mutanť, sed mutāt vt sapiā quę de stulto sapiētē facit, in se integra manēs & incōcussa. Quædam verō vt mutent & mutenť, vt cib⁹ qui amittit speciem suā cū in corpus vertitur, & exilitatē in robur cōmutat. Tertium verō genus nec mutat, nec mutatur, sicut anulus positus in digito. qđ̄ genus rarissime repit. Quartū gen⁹, cū ea quæ accedūt mutanť nō a sua natura sed quodāmodo formanť, & aliam speciem ac formā accipiūt, vt est vestis quæ deiecta & deposita nō habet eam formam quā sumit induta. Induta em̄ membris accipit formā quam nō habet exuta, qđ̄ genus cōgruit huic opationi. Et sec⁹m hoc ¶ Exinaniuit. Au. Deus filius semetipsum nō formam suam mutans, sed formā serui accipiens neq; cōuersus aut trāsmutatus in hominem amissa incōmutabili stabilitate. ¶ In similitudi. ho. fa. est. Ipse susceptor verū hoīem suscipiendo. hæc sīlitudo verū hoīem exprimit. Et habitu inuētus. i. habendo hoīem inuētus est vt homo eis quibus in hoīe apparuit. Qđ̄ dicit: vt homo, tale est q̄le illud: Quasi vnigenitus à patre. Veritatem em̄ exprimit. Nonne ergo habitus satis significauit qualiter dixerat, in sīlitudinē hominū factus? quia nō transfiguratione in hoīem, sed habitu factus est: cum indutus est hoīe quē sibi vniēs q̄dāmodo & cōformās immortalitati æternitatiq; sociaret. c ¶ Humiliauit. Ecce habemus in Christo hūilitatē, exinde supbię medicamē tū. Quid ergo intumescis homo? O pellis morticina, qd̄ tenderis? O lanies fœda quid inflaris? Princeps tu⁹ humilis, & tu supbis. Caput ē humile, & membrum superbit. e ¶ Propter qđ̄. Ostensa humilitate Christi quæ maximē in passione apparuit: Nūc declaritate eius & qđ & q̄tū humilitas mereat ostendit. f ¶ Deus exaltauit. secundum humanitatē exaltauit, quæ gloriosior facta est in resurrectione. In q̄ & diuina natura pōt dici exaltata sec⁹m ostēsionem: qa cœpit sciri qđ̄ erat, sicut in assumptione infirmitatis dē exinanita, qa nō apparuit qđ̄ erat. ¶ Ambro. Post crucem manifestat quid à patre cū generat accepit. Nō em̄ tūc accepit cū à creatura cœpit sciri illius diuinitas, illius maiestas: Hoī nō est datum nomen dei qđ̄ est supra oīe nomē non sola appellatione sed & natura, sed ei qui æqualis, qui se exinaniuit, cuius oīa à patre sunt. g ¶ Et donauit illi. Hoc & ante resurrectionē habuit, sed post resurrectionē qđ̄ erat in euidēti positū est, vt scirēt dæmōes & hoīes: qa & tūc dē res fieri q̄n inotescit. ¶ Au. Homini donauit nomen qđ̄ est super oīe nomē, non deo, vt cū forma serui nominet vnigenitus filius dei, in qua mortuus, in q̄ ascendit & sedet ad dexterā patris, in eadē ipsa sic honorata, sic glorificata, & cęlesti habitu immutata & filius est Dauid, & dñs ē Dauid, qui est & dñs cęlestiū & terrestriū & infernorū. h ¶ Vt in nomine. Hic aperit cui datum sit nomen dei, cui omnis creatura flectit genu. i. deo. Sed fortē diceretur, & homo adoptione deus esset. Et sic Christus ex parte verus deus, ex parte adoptiu⁹ erit. Adoptiuo autem deo non flectit genu creatura, sed vero. Constat aūt Christū verū deū esse, cui flectitur genu, nō adoptiuum. Quia

†figura

Habitū q̄ tuor gña

Quō pē dit filio nomen

Ioh. 1. b. † 1. Pe. 4. b

a b & †habitu inuentus ut homo. Humi
c ¶ Etiam ¶ Tam altum. ¶ Patri.
d liauit semetipsum, factus obediens e
a ¶ Non solum sustinendo contuia & opprobria. b ¶ Non quamlibet. c ¶ Sed.
usque ad mortē: mortem aūtem d
a ¶ Quia ignominiosior. b ¶ Quia tam humiliter passus est Christus. c ¶ Propter obedientia vsq; ad mortē crucis.
e crūcis. Prōpter quod & deus exalta e
a ¶ Dando impassibilitatem & immortalitatem. b ¶ Esse deum, per naturam quando plenus ab eo deus nascitur.
c ¶ Christo. d ¶ Honorificentiam, quod vocatur deus.
f uit illum, & dōnauit illi nomē quod f
g h est super omne nomen, † ut in no g
a ¶ Imperio eius subjci fatemur angeli homines demones.
mine Iesu omne genu flectātur cælestium, terrestrium, & infernorum.
¶ Tandem in fine. a ¶ Bonorum & malorum. b ¶ Spontę vel inuito.
i Et omnis lingua cōfiteatur, quia h i
a ¶ Æquales patri quod hic quidam negant.
dominus Iesus Christus ēst in glo
a ¶ Quia Christus per humilitatem exaltatus. b ¶ Vel fratres.
¶ In fide & dilectione.
ria dei patris. Itaque charissimi k
a ¶ Domino & mihi. ¶ Ita & nunc.
mei, sicut semper obēdistis, non l m
¶ Seruientes. ¶ Quia tunc minus subuenio.
ut in præsentia tantum, sed multò
k magis nunc in absentia mea, cum n
a ¶ Cum magno & manifesto timore, non præsumptione ¶ Animi. b ¶ Licet cum humilitate. ¶ Corporali.
metū & trēmore uestram salutem o p
a ¶ Operibus mercamini. ¶ Et præparate. ¶ i. vitam æternam. b ¶ Ideo timendum, quia non vos ¶ Sed deus operatur.
l operāmini. Deus enim est qui ope q
a ¶ Bonum. b ¶ Quod volumus c ¶ Non pro meritis vestris.
rātur in uobis & uelle & p fic ēre prō r
a ¶ Non solum cum metu operemini, sed etiam.
m bona uolūtate. † Omnia aūtē facite t

uum. i ¶ Quia dominus Ie. Christus est. Quomodo potest fieri, vt homo sit in gloria dei patris? etiam si adoptiuus de⁹ sit homo in gloria dei patris esse non potest. Ambro. in li. de trini. ait: Habet vnigenitus ꝑ hūi deus gloriam. Sed illius verbi eadem patris gloria est, vt patris & filij vna sit gloria. vnde ipse filius ait: Non quæro gloriam meam. i. à patre diuisā. Nam hoc ei competit, qui natus est de deo: quia in gloria dei patris esse, ē nihil differre ab eo, vt vna gloria sit patris & filij per cōem substantiā & virtutem. Caue qualiter intelligas virorū illustrium Ambrosij & Augustini ꝑba prēmissa, ne sibi contraire putenť. Scito ergo quia est donatio naturalis, & ē donatio gratuita. Naturali donatione dedit pr̄ nomē sup oē nomē deo filio, non homini. i. Christo, secundū q̄ de⁹, nō sec⁹m qđ̄ hō. Nec fuit aliud dare q̄ sibi æqualem generare. Gratuita verō donatione dedit homini Christo, non deo, quia Christus nō in̄ctū deus, sed in̄ctum homo p gr̄am accepit nomē dei, nec p gr̄am adoptiōis, sed p gratiā vnionis: vt nō sit adoptiu⁹ de⁹, sed verus cui flectit oīe genu. k ¶ Cū me. Non superbē: quia q timet semp ne cadat, humilis est. l ¶ Deus ei. Nos ergo volum⁹, sed deus operat in nobis & velle & opari. Hoc em̄ nobis & credere & dicere expedit, qa piū est & verū, vt sic sic humilis cōfessio & totū deo deb̄. Per. ꝑpriū enim arbitriū nisi gratia dei ipsum adiuuet, nec ipa bona voluntas esse in hoīe potest. m ¶ Oīa āt. Adiūgit patien

Douatio duplex

†Ro. 24. b

De immu. ec. c. decet. li. 5.

Nicolaus de Lyra. D

a ¶ Et habitu in. quia inter homines duxit vitā cōem, Luc. vij. c. Venit filius hominis māducans & bibens &c. b ¶ Humiliauit sem. Ad dādū nobis exemplū. Ioh. xiij. b. Exemplū dedi vobis &c. c ¶ Factus obe. Deo patri non solum vsq; ad cōuitia & verbera, sed etiam, d ¶ Vsq; ad. Et nō quācunq;, sed vsq; ad mortem crucis contemptibilissimam & acerbissimam. e ¶ Propter qđ̄. Hic cōsequēter ostē dit exaltationē Christi quā meruit p dictā humiliationē dicens: Propter qđ̄ &c. in sua resurrectione & ascensiōe. Gloriā enim sui corporis & exaltationem eius ad cælos meruit per suam passionem, non autem gloriam animæ, quā habuit ab instanti conceptionis suæ. f ¶ Et donauit illi &c. s. q̄ Christus homo nominetur deus, licet enim hoc sibi datum fuit ab instanti suæ incarnationis sec⁹m rem, quia incarnatio facta fuit in suppposito diuino, nō tū sec⁹m manifestationē, sed post resurrectionē ei⁹ ascēsionem per missionē spūssancti & alia diuina virtutis opera, declarata fuit eius diuinitas. & tunc dicitur nomen deitatis sibi datum, eo modo loquendi quo res fieri dicitur qū innotescit. g ¶ Vt in no. id est vt omnes exhibeant ei reuerentiā angeli, homines, & dæmones. h ¶ Et omnis lingua. Corporalis & spiritualis. i ¶ Confiteatur quia dominus Iesus Christus. Quia secundum deitatem est vna gloria dei patris & filij. k ¶ Itaq;. Hic consequenter Apostolus instruit Philippenses de omnimoda sanctitate, di. Itaq; charis. Licet enim Paulus diligeret omnes fideles, tamen istos diligebat dilectione speciali. l ¶ Sicut semper. Mandatis & consilijs euangelicis à tempore vestræ cōuersionis. m ¶ Non ut in. id est melius operamini in absentia mea quā fecistis in præsentia, attendentes quòd semper habetis deum præsentem qui summē timendus & reuerendus est. ideo subditur: n ¶ Cum met. Cordis. o ¶ Et tremore. Corporis. Timor enim in corde facit tremorem in corpore. p ¶ Vestrā salu. operam. Per opera sanctæ vitæ. Et quia opus meritorium dependet à deo, ideo subdit: ¶ De. enim est qui operatur. scilicet opus meritorium. r ¶ Et perficere. In opere. s ¶ Pro bona uolun. s. sua, non pro nostra, nisi ex cōsequēti, in̄ctum sequimur instinctum voluntatis diuinæ. Consequenter ostēdit modum faciendi bonum di. t ¶ Oīa autem. sine murmuratio

 ribus cōtra

Vrgit patientiam humilitati. a ¶Filij Dei. Haimo. Sicut enim deus simplex est, ita filij eius puro & simplici corde debent incedere. b ¶Nationis prauæ & peruersæ &c. id est malorũ, q rectũ ordinẽ deprauant & puertũt. Qui dicũt natio, qa nõ sunt renati ex aqua & spũsctõ. c ¶Sicut lumina. Bene sanctos luminaribus comparat. Sicut enim stellas cæli nõ extinguit nox, sic mentes fidelium adhærentes cælo sacræ scripturæ nõ obscurat mundana iniquitas. Et sicut illa q dq dagaf in terra, etiã si qui mentiãtur de ipsis, suos tamen in cælo cursus nõ obliquant nec retardãt: Ita sancti quorũ conuersatio in cælis est, propter mala mũdi quę despiciũt vel falsa quæ confinguntẽ in ipsos, lucem verbi & vitę exẽplum nullo mõ interpellant. d ¶Neminẽ enim. Aug. Hoc tẽ multi cum Apostolo mercennarij, filij verò vel pastores nulli nisi Timothæus. e ¶Omnes enim. Hi sunt mercẽnarij, q sunt tolerãdi, qa eadẽ habent in ore, quæ & pastores, qui vtiq; sunt diligẽdi. Fures verò qui falsa prædicant, & latrones qui occidunt sunt cauendi.

† de electi. c. officij Diuisio † tortuosæ

Infrà. I. d. † vt gloriari possim

Nicolaus de Lyra

cẽnibus cõtra deum & homines, sed magis dulciter & deuote. a ¶Et hæsitationi. nullo modo dubitantes de diuino subsidio vobis assistẽte. b ¶Vt sitis sine quærela. actiuè & passiuè: Ita patenter viuendo, qđ non moueatis quærelã de aliq̃s, & sic innocẽter vt aliq̃ non cõquerantur de vobis. ideo subditur: c ¶Et simplices. id est sine plica dolositatis. d ¶Filij dei. per adoptionẽ & imitationem. e ¶Et sine reprehensione. id est sic q̃ in vobis non appareat aliqd reprehensibile. Et subditur vna causa, cum dicitur: f ¶In medio na. pra. & peruer. id est infidelium quorum plures cõuertebantur ad fidem Christi in primitiua ecclesia ex bona cõuersatione fidelium inter eos existentiũ. ideo subditur: g ¶Inter quos lucetis sicut lumina. in mundo. vnde Genẽ. xv. per stellas cæli intelliguntur boni, & per puluerẽ terræ mali. sicut ibidem plenius fuit dictum. h ¶Verbum uitæ continentes. id est doctrinã euangelicam habentes in corde credendo, & in ore docendo, & in opere adimplendo.

† pbationẽ † cognoscitis † mea negocia

i ¶Ad gloriam meam in die Christi. id est in die iudicij, in quo Christus veniet ad iudicandum, nam merita discipulorum cedunt ad augmentum gloriæ doctorum, propter quod doctoribus debetur aureola. k ¶Quia nõ &c. ad terrã vestram pro prædicatione fidei. l ¶Neq; in ua. &c. quia securus est in vobis bonus fructus. m ¶Sed etsi immodeo per martyrium. n ¶Supra sacrificium & obsequium fidei uestræ. quia sibi scilicet Christo antea obtuli, vos cõuertẽdo. o ¶Gaudeo & cõgra. omnj. uo. quia non solum erit ad gloriam meam, sed etiam redundabit in vobis. p ¶Idipsum. id est si tribulationes patiamini martyrij. q ¶Gaudete & cõgra

a ¶Vt non murmuretis de tribulatione vel dilatione. ¶Non negligenter & indeuote. b ¶Vt non hæsitetis pati, sed prompti sitis.

sine murmurationibus & hesitationibus, b

a ¶Ita omnia, vt proximus non possit de vobis conqueri, & quantum ad vos sitis sim. non duplices. Non enim potestis deo ser. & mammonæ. Etiam quantum ad exteros sine reprehen. ¶Sicut.

ut sitis sine querela, & simplices filij dei, c d

a ¶Bstote. ¶Vt non sit in vobis quod pateat reprehensioni b ¶Et hoc ideo, quia estis.

† sine reprehensione in medio nationis e f

a ¶Per opera. b ¶Per diuersas sectas. c Q. Ad hoc estis constituti & ideo decet vos esse sine reprehensione. c ¶Doctrina & vita.

prauæ & †peruersæ: †inter quos lucetis g

a ¶In cælo fixi. b ¶Sic & vos sol mundi estis, quos illuminat lux vera. c ¶Quia estis vasa euangelij.

sicut luminaria in mundo, uerbum uitæ h

a ¶Quod vtique erit. b ¶Nedum vestrũ, sed &c. ¶Futurum.

tæ continentes, † ad gloriam meam in i

a ¶Quando videbitur Christus. b ¶Gloriam habeo. c ¶Non sine fructu. d ¶In facile conuersa. Alias vanum.

die Christi, quia non in uacuum cucurri, k

a ¶In difficilius conuersis. b ¶Et non solum tunc habeo gloriam: Sed etiam. ¶Non tamẽ cucurri, sed & si cõingat me mori,

neq; in uacuum laboraui. Sed et si † im l m

a ¶ Im obsq; ideo fidẽ & opa vestra, si etiã & ipse. p vobis offerot

molor super sacrificiũ & †obsequiũ fidei n

a ¶Intus mente. ¶Quia certa mercet. b ¶Gratias ago.

uestræ, gaudeo & cõgratulor omnibus o

¶Si pro me immolamini.

uobis. Idipsum autem & uos gaudete, p q

a ¶Gratias agite. b ¶Non solum hoc literis moneo, sed &.

& cõgratulamini mihi. Spero autẽ in r

a ¶Per misericordiam Iesu. b ¶Adeo necesse est vt veniat, & adeo erga vos attentus.

dõmino Iesu, Timotheũ cito me mittẽ s

a ¶Sicut vos eritis bono animo cogniti his quę circa me sunt,

re ad uos, ut & ego bono animo sim cognitis quę circa uos sunt: Neminẽ enim t v

a ¶Nunc. b ¶Qui ita concordet meę voluntati in hoc negocio.

habeo tam unanimem, qui sincera affe x

a ¶Alii. ¶Negligentes enim erant de disciplina & conuersatione fratrum. non enim deuoto animo prædicabãt, sed propter lucra.

ctione pro uobis sollicitus sit. †Omnes y

a ¶In vobis.

enim quæ sua sunt quærunt, non quæ z

a ¶Hunc mittam. Vos autem cum: quem experti sumus.

sunt Iesu Christi. †Experimentum autẽ a

a ¶In vita & doctrina.

eius †cognoscite: quoniam sicut patri filio b

a ¶Obediens ei. b ¶Deo. c ¶In quo potui experiri. d ¶Et quia expertus sum.

lius mecum seruiuit in euangelio. Hunc c

igitur spero me mittere ad uos, mox ut d

a ¶Quem exitum sint habitura.

uidero †quæ circa me sunt. Confido autem in domino, quoniã & ipse ueniam e

¶Sed interim.

ad uos cito. Necessarium autem existi f g

a ¶In fide. b ¶In prædicatione.

maui Epaphroditum frãtrem & coõpe h

a ¶In aduersis.

ratorem & cõmilitonẽ meũ, uestrum i

a ¶Doctorem. b ¶Qui ministrauit necessitati.

autem apostolũ, & ministrũ †necessitatis k l

¶Sunt & aliæ causæ.

meæ mittere ad uos. Quoniã quidẽ om m

a ¶Videre. b ¶Non de se sed de vobis pro eo dolentibus.

nes uos dẽsiderabat, & mœstus erat, pro o p

¶Verberatum in ministratione vnde dolebatis.

pterea quòd audieratis illum infirma q

a ¶Cur mœstus? quia audierant eũ posse decipi. Respõdet q. nõ solum fama, sed ipsa re infirmatum. & ita cõfirmaretur audito eorũ magis ac magis, & dolor augeretur nisi cito ad eos iret & hoc est quod subdit. b ¶Ex ægritudine, non verberatione.

tum. Nam & infirmatus est usque q

a ¶Mortis periculum. b ¶Sanando eum.

ad mortem. Sed deus misertus est eius. r

a ¶Alias nostri. quibus eum seruauit.

Non solũ autẽ eius, uerumetiã & mei, s

a ¶In hoc mei misertus. b ¶De morte. c ¶De infirmitate, quæ nocebat nobis.

nẽ tristitiam super tristitiã haberẽ. †Festi t

a ¶Quam esset propositum. ¶Ad vos.

nãtius ergo misi illũ, ut uiso illo iterũ v

& congra. mi. quia non solum hoc erit ad gloriam vestram, sed etiam ad augmentum gloriæ meæ. r ¶Spero autem. Posquam Apostolus instruxit Philippẽses per seipsum tantum scripto, hic consequenter promittit eis nuncium mittere qui doceat eos verbo. Et diuiditur in duas secundum duplicem nuncium, secunda, ibi: Necessarium autem. Primus autem nuncius qui exprimitur hic, fuit Timothæus, quia fuit Apostolo valde amicabilis, & ad docendum idoneus, & de quo dicit: Spero autem. dum & patet. s ¶Vt & ego bono animo sim. id est in uomino consolatus. t ¶Cognitis quæ circa uos sunt. scilicet bono statu vestro per eius relationem mihi cognito. v ¶Neminem enim habeo tam unanimem. id est † similem vnius mentis mecum. x ¶Qui sincera &c. vt in bono confirmemini & crescatis. y ¶Omnes enim quærunt &c. id est multi prædicando quæ runt temporale lucrum. Et est hyperbole, sicut cum dicitur: Omnes de ciuitate vadunt ad tale festum: cum tamen plures frequenter remaneant. z ¶Non quæ sunt Iesu Christi. id est honorem diuinum & salutem animarum, vt dictum est ca. præcedenti. Non sic autem Timothæus. a ¶Experimentum autem eius cognoscite. id est per experientiã facti potestis videre, q̃ ita sit. b ¶Quoniã sicut patri &c. seruauit. euangelium prædicauit, se mihi conformando, q non quæsiui vestra, sed H vos. c ¶Hunc igitur spero me mittere. ad uos. tanquam idoneum, & habilem. d ¶Mox ut. ui &c. id est cum videro tamen dero opportunitatem mittendi. e ¶Confido autem in do. &c. Patet ex hoc, quod nõ asseruit. supra sitis certi, ca. iterum se venturum ad eos, sed Deum, quod hoc intendebat, supposita dei qdi. voluntate. f ¶Necessarium. c. est Apostolus hic exprimitur sed's nuncius cum dicitur: Necessarium autem existimo pro vestra salute. g ¶Epaphroditum fratrem. religione Christianitatis. h ¶Et cooperatorem. in prædicatione euangelicæ veritatis. i ¶. Et commili. meum. tempore aduersitatis. k ¶Vestrum autem ap. id est doctorem. l ¶Et minis. ne. meæ. quia mihi ministrauit necessaria in carcere. † in necessitatibus m ¶Mittere ad uos. corroborandos, & plenius informandos, tanquam n ¶Quoniam quidem oẽs uos desiderabat. videre & consolari. o ¶Et mœstus erat. de vestra tristicia. p ¶Propterea quod &c. & sic fuit in veritate. q ¶Vsq; ad mor. id est periculum mortis. r ¶Sed deus misertus est eius. eum sanando. s ¶Verumetiam & mei ne tristitiam super tristitiã. ha. scilicet tristiciam de eius morte, super tristiciam de eius infirmitate. t ¶Festinantius ergo mi. illum. scilicet ante Timothæum. v ¶Vt uiso illo iterum gau. q. d. Prius gauisi estis de suæ salutis auditu, & iterum gaudebitis de † finalis

Ca. III.

DE cætero. Q. Hucusq; instruxi vos quo-
modo debeatis stare in bello persecutorum contra tri-
bulationes, de cætero contra pseudo apostolos, ne le-
galia ab eis recipiatis moneor sed fidem Christi solam
sufficere credatis. De synceritate fidei incipit b ¶ Scribere. Vt
dium[a] maneat quã placio. c ¶ Canes.
Magis cõsuetudinẽ sequunt q̃s rationẽ:
Ira pseudo cõsuetudines legis tenẽt. con-
tra veritatem irrationabiliter latrant &
mordent. d ¶ Malos ope. Mali ope-
rarij sunt qui zizania errorũ superserũt,
quib[a] frumẽta necant. Cõcisi sunt, quia
Christo cæsi sunt & alios cædũt i. sepãt.
e ¶ Nos eñ &c. Dixit: Nos habemus
circũcisionẽ. Hoc voluit dicere Aposto-
lus: Nos sumus iustitia. Circumcisio eñ
iustitia est. Magis autem commendat di-
cendo nos esse circũcisionem, id est iusti-
† non habet ciam quã dicendo nos esse circũcisos, id
ratiõem vitę est iustos: sic tamen vt cũ iustitiam dicit
esse, iustos intelligamus. Nos enim su-
mus. Ambro. Credentes enim circunci-
dunt cor suum, vt amputata erroris ne-
bula aspiciant & agnoscant dominum
† Quod su- creatur. f ¶ Qui spiritu dei. vel deo.
perest Aug. Nota: spiritum domini cui latria
Seruit[a] duplex exhibetur, sed seruitus soli creatori ex-
hibenda. Alia est seruitus, qua per cha-
ritatem iubemur seruire inuicem, quæ
Græcè dicitur dulia. g ¶ Et nõ in car-
ne fiduciam. Carne seruit, q̃ de rebus
carnalibus sperat se placere deo. Cum
vero & ipsa caro per bona opera spiri-
tui subditur, spiritu seruimus deo, qui
carnem domamus, vt spiritus obtempe-
† Cauete ret deo. h ¶ Quãquam & ego ha-
Gen. 17. b beam. Ne videatur contemnere in alijs
quod nõ habet. i ¶ Octaua die. Vbi
B lex præcepit, innuens quòd post tempus
septẽ dierũ in octaua à Christo petra pe-
fectẽ circuncidemur ab omni corruptio-
ne pœnæ & culpæ. k ¶ De tri. Ben.
Tribus Benia. adhæsit Iudæ, non rece-
3. Reg. 11. f. dens à templo, quando facta est sepa-
† deo ratio in seruo Salomonis. Tunc enim
tribus Iuda quę erat regia, & tribus Ben
iamin & tribus Leui quæ erat sacerdo-
Hebræi vñ talis, remanserunt simul, non recedentes
à Ierusalem & à templo. l ¶ Hebræus.
Aug. Hebræi quasi Abrahæi, mutata li-
tera ab Abraham: vnde origo trahitur:
non ab Heber. Hoc autem retractat di-
cens: Quod dixi ex Abraham cœpisse
gentem Hebræorum, est quidem & hoc
credibile, vt Hebræi, velut Abrahæi di-
cti esse videantur. Sed ex illo verius in-
telligũtur appellari qui vocabat Heber
tanq; Hebræi. m ¶ Secundũ legem
Pharisæus. i. non contemptibili plebi
admixtus, sed notabilitate segregatus
ab alijs, atque primarius. Primarij enim
quidam erant & quasi ad nobilitatem

Nico. de Lyra

[a] ¶ Pro cuius absentia tristari vos nouí. b ¶ Quam hibe
bam de vobis tristibus.

gãudeatis: & ego † sine tristicia[a] sim.
[a] ¶ Vt per bona opera ostendatis vos gaudere de eo.
Excipite itaq; illum cum omni gãu- [a]
[a] ¶ Quod sit. ¶ d. spirituale. b ¶ Illum quia est;
dio in domino, et huiu[s] modi † cum
honore habetote: quoniam propter [b]
[a] ¶ Quod Christus docuit & fecit, qui venit ministrare &
non ministrari, b ¶ Per cuius merita.
opus Christi usque ad mortem ac- [c]
[a] ¶ Ex deliberatione non coactus. b ¶ Vitam.
cessit, † trãdens animam suam, ut [d]
[a] ¶ Rem debitis, sed qui ferret de vobis defuit. [e]
impleret id quod ex uobis, deerat
erga meum obsequium.

Cap. III.

[a] ¶ Desinceps. ¶ s. contra pseudo.
† E cætero fratres [f]
[a] ¶ Gaudium omnis boni habeas
tis in domino, non in carnalibus
obseruantijs.
mei gãudete in do- [g]
[a] ¶ Quæ præsens dixi, vt in do-
mino tantum gaudereris. ¶ Ab-
senti.
[b] mino. Eãdem uobis scribere † mihi [h] [i]
[a] ¶ Contra instantes pseudo.
quidẽ non pigrũ, uobis aũt † nẽcessa- [k]
[a] ¶ Vt in domino gaudeatis: cognoscite illos esse canes.
b ¶ Contra veritatem latrantes ¶ Cognoscite.
[c] [d] rium. † Videte cãnes, uidete malos [l] [m]
[a] Zizaniis errorum superserentes. ¶ A. Christo separatos
& alios separantes. b ¶ Hoc nomino concisionem, non
[c] circuncisionem. Nos enim tantum ¶ Fideles tantum.
operarios, uidete concisionem. Nos [n] [o]
[f] enim sumus circuncisio, qui spiritu [p] [q]
[a] ¶ Aug. non carne, sed ratione ab omnibus expedita, quia
spiritus regit, & caro domatur. b ¶ Quia gloria nostra
Christus tantum.
† dei seruimus, & gloriamur in Chri- [r]
[a] ¶ Carnali circuncisione: ¶ Vel genere. b ¶ Spem salutis
[s] sto Iesu, & non in cãrne fiduciam [t]
[a] ¶ Ne videatur non posse fidere in carne.
[h] habentes, quãquam & ego ha- [v]
[a] ¶ Possem habere si qua esset: quia plus alijs. &
hoc est si quis aliat.
beam in carne confidentiam.
[a] ¶ A me qui vos, decipit.
Si quis alius uidetur cõfidere [x]
[c] ¶ Quasi inde iustus sit. b ¶ Quam pseudo videor debe-
re confidere.
in cãrne, ego mãgis circuncisus
[a] ¶ Non proselytus, non aduena. ¶ Et sum. b ¶ Non de
vilioribus tribus, sed
[i] [k] octaua die ex genere Israẽl de tri- [z]
[a] ¶ Non fui de concubinis. b ¶ Non deuiaui a gente.
c ¶ Natus.
[l] bu Beniamin. † Hebræus ex He- [a]
[a] ¶ Parentibus. b ¶ In qua egregius eram. c ¶ Diuisus
ab alijs egregijs.
[m] bræis, secundum legem Phariseus [b]
[a] ¶ Et fui. b ¶ Dilectionem legis. c ¶ Quia quicquid
legi contrarium videbatur acriter persequebar hoc tunc
nobilitas, nunc apud Christum quæritur humilitas, ideo
tunc Saulus, nunc vero Paulus. i. modicus vel humilis.
secundum æmulationẽ persequens [c]
[a] ¶ Persequens ecclesiam dei. Vt patet Act. viij. & ix.

NICO. DELY.

† magis va cẽ dolore

DE cæte. fra. mei. Cap. III. Hæc est tertia pars principalis, in qua Aps reddit Philippẽses cautos cõtra deceptionem pseudo apsorũ. Et diuidit i duas partes. Primò circa hoc Philippẽses hortat. scd'ò eos conso- Diuisio
lat ca. se. Pria ī duas, qa prid̃ p̃mittit bre
uẽ p̃sationẽ. scd'ò, pseq̃t suã itẽtionem,
ibi: Videte. Circa priũ dicit: f ¶ De cf.
Christiana religione. g ¶ Gau. De vña
cõuersiõe ad deũ. h ¶ Ea. uo. scri. Quę
s. scripsi alijs ecclijs de cessatione legaliũ
ad cauẽdũ doctrinã pseudo apsorũ, qui
docẽt cõtrariũ. De hoc ei scripserat alijs
ecclijs vt patet i pcedẽtib[a] epistis. i ¶ Mi
hi qdẽ nõ pi. ẽ supple, qa sollicit[a] sum
de vña salute. k ¶ Vo. au. nes. Vt ca- Diuisio
ueatis à deceptionib[a] eorũ. l ¶ Vi. Hic
p̃sequit intentũ, oñdẽs euacuationẽ le-
galiũ: prid̃ rõne, scd'ò exẽplo, ibi: Si qs.
Circa primũ dicit: Videte canes. i. attẽ
dite pseudo apsos, qs nominat canes, eo † me qdem
q̃ cõtra veros apsos verbis detractorijs haud pigeț
& mendacib[a] & mordacibus vrebãtur. † tutum
m ¶ Malos ope. Quia p̃ obseruatio-
nẽ legaliũ quã asserebãt ad salutẽ neces-
sariã, vitatẽ euãgelij euertere nitebant.
n ¶ Videte concisio. i. circuncisionẽ.
quã derisorie sic noĩat, eo q̃ ad nihilum D
valet, sed magis nocet, qa nõ est nisi vio
lenta abscisio pelliculæ. & subdit cã hu-
ius: o ¶ Nos eñ. Christiani. p ¶ Su-
mus circuncisio. i. circũcisi circũcisio-
ne vera. circũcisio enim carnalis fuit fi-
gura circũcisiõis spũalis, p quã auferunt
pcã q̃ est baptism[a] auferẽs pœnã & cul-
pã. ppter qd' succedit circũcisioni, sicut
p̃fectiũ imp̃fecto, & auferẽs eã sicut vita
vmbrã & figurã. iõ subdit: q ¶ Qui spi
ri. &c. Et nõ carne tm. r ¶ Et glo. &c.
Cui sum[a] incorpati p̃ baptismũ. s ¶ Et
nõ i car. i. in carnali circũcisiõe. t ¶ Fi
du. ha. Cõsequẽdæ salutis p̃ eã. s. p̃ cir-
cũcisiõem spũalem. v ¶ Quãquã &c.
i. cõfidere possem in carnali circũcisiõe, si
de ea cẽt cõfidẽdũ, eo q̃ sic circũcis[a] sum.
x ¶ Si qs alius uidetur confidere.
Consequẽter Aps ostẽdit p̃positũ exẽ-
plo. & primò se, p̃ponit in exẽplũ. scd'ò Diuisio
Philippẽses inducit ad imitãdũ, ibi: Imi
tatores mei. Prima adhuc in duas: qa pri
mò exẽplo sui cessationem legalium de-
clarat. secundò de modo loquendi se ex-
cusat, ibi: Non quod iam. Circa pri-
mum ostendit Apostolus ante conuer-
sionem suam pro legalibus multum
zelasse, & post conuersionem eam viri-
liter impugnasse. Quod nullo modo
fecisset, nisi euacuationem eorum per
Christum certitudinaliter cognouisset. Dicit ergo: Si quis ali[a]
uidetur confidere &c. Et patet ex dictis litera vsq; ibi: y ¶ Se
cundum legem Pharisæus. id est de secta Pharisæorum. Erãt
enim tunc apud Iudæos tres sectæ, vt dicit Iosephus antiquita- Iosephus
tum. xviij. s. Saducæorum, qui negabant spiritum & angelum
& per consequens resurrectionem. Et Pharisæorum qui confite-
bantur vtrũq;. & Essenorum qui similiter animas hominum im-
mortales confitebantur, viuentes quasi religiosi, habentes omnia
in communi. z ¶ Secundum æmulationem. id est zelũ legis.
a ¶ Persequens ecclesiam dei. Vt patet Act. viij. & ix.

p iij

bitis de visu. a ¶ Exci. &c. Gaudẽ
ter & honorificè. b ¶ Quo pro. &c. i.
vt faceret opus qd' Christus fecit & do-
cuit, qui venit ministrare, & nõ ministra
ri: Mat. xx. c ¶ Vsq; ad mor. ac. Se mortis periculis exponẽdo,
& hoc volũtariè. ideo subditur: d ¶ Tra. ani. suã. i. vitã suam.
e ¶ Vt im. &c. q. d. munera dedistis pro substãtiõe mea, sed de
vobis nõ fuit q̃ deferret mihi & ministraret. & ipe hoc adipleuit.
Ca. iij. vbi dicitur in postil. Non rapinam arbitratus est.

ADDI. Hoc quod dicit: Nõ rapinã arbitratus est, se esse
æqualem deo, potest intelligi de Christo secũdũ
humanitatem, secundum quam propriè esset facere rapinam. id
est non suum vsurpare si arbitratus fuisset se esse æqualem deo.
Christus enim secundum quod homo est minor deo, ipso testan-
te: Pater

☞ Iudaicā segregati, nō cōtēptibili plebi cōmixti, q dicebanē Phari
E sæi. Nā dicit hoc verbū quasi segregationē interpretari, sicut lati
Ephe. 2. a. nē egregi⁹ dicit quasi ā grege separatus. a ¶ Sed'm iusti. Idem
tamē alibi: In quibus & nos aliqn ambulauimus in desiderijs car
nis, & eramus natura filij iræ. talis iustus sed'm legē erat, malū tn
erat talē sectari iusticiā, & qn in eo fuit si
ne q̄rela, hoc de illo magnā faciebat q̄re
li. b ¶ Propter Chri. Ne aduentum
Christi ostenderē, vel nondū factum, vel
supfluū. Inania em̄ erāt hæc oīa impedi
mēta, ne accederē ad gr̄am. c ¶ Verū
ta. exi. Non solū ꝓpter Christū haben
dū ita arbitratus sum: Verūta. i. sed etiā
si ipm nō possem assequi. propter hoc
solū. s. ꝓpter scien. quā de Iesu habem⁹,
præeminentē cæteris scientijs. Vel quę
‡ Quinetiā eminet in eo plus quā in aliꝭ. Vel ad idē
cū priori versu. Hæc oīa in legis habeo: ve
rū. i. sed tn̄, nō partū: sed oīa detri. exi.
Propter dilectionē cui⁹ Christi, nō solū
æstimo ea detri. sed & feci: docendo. &
spūaliter viuendo, vt aliꝭ appareret oīa
esse detrimēta. d ¶ Vt ster. Q. Nō tm̄
detrimēta bonorū, sed q̄ inqnāt iam ob
seruantē: & hoc ideo: vt in futuro Chri
stū habeāt prēmiū: & hic sim in illo mē
bri. qd' aliter negt fieri, nisi illa æstimē
vt stercora. e ¶ Meā iusti. Vn̄ alibi:
Ro. 10. a. Suā volētes cō. iusticię dei, i. gr̄ę dei non
sunt subiecti. ¶ Meā iusti. &c. Si ex le
ge est iusticia, quō tua? Nunquid tu tibi
imposuisti legem? Deus legē dedit & im
posuit. Deus te legi suæ obtēperare p̄cē
pit. Sed & tua est, quia de lege præsumis
tua volūtate te legem posse implere æsti
mās. f ¶ Sed illam quę ex fide. Quę
F impetrat ā deo, quæ tollit timorē & dat
amorē, quā deus solus operat in nobis.
Meli⁹ est em̄ iustū esse, q̄ hominē esse. Si
ergo hominē te fecit de⁹ & iustū te facit,
quod melius est: Non tu te, sed sine te, te
fecit. Non em̄ adhibuisti aliquē sensum,
vt te faceret. Qui ergo fecit te nescientē,
iustificat volentē. Et cum iusticia nostra
sit ex fide, qd opus est lege? Omnino tol
lenda est secundum vmbrā legalium fi
gurarum. g ¶ Iusticia in fide. Iusticia
scilicet ens i fide, sicut ex fide nata est, ita
existere non habet nisi in fide. h ¶ Ad
Fidei cōm̄ cognoscen. Subdit cōmēdationē fidei
datio per multa quæ facit. Facit em̄ & in alia
¶ Sector vita cognoscere deū perfectē, q hic fide
credit. Et habere resurrectionē, quæ no
stra resurrectio est virtus & efficacia re
surrectionis Christi. Et in hac vita habe
re societatem in patiendo. Nisi enim per
fidem nemo tanta pateretur. Et configu
rationem mortis, vt moriamur, sicut ipse,
si opus est. ¶ Vel iusticia in fide ad cognoscendum il
lum. Q. Qui in lege putat iustificari, non agnoscit Christum.
Sed ego ex fide volo iustificari, vt agnoscam illum: cur natus,
cur passus: & agnoscam quæ virtus resurrectionis suæ, id est iusti
ficatio credentium, & agnoscam societatem passionum: Quam
nosci bene, qui per eam ad cęli gaudia peruenire credit. i ¶ Oc
curram. Deo tribuens quæ mihi tribuit, per hoc venturus ad re
surrectionem. Vel occurram Christo in iudicio quod sanctorū
est tantum, veniens prius ad resurrectionē veram & gloriosam,
quæ nō est inter mortuos, sed longē ex mortuis. quia licet omnes
1. Tes. 4. d resurgant in die iudicij: soli tamen iusti glorioſe immutabuntur,
& occurrent domino in aera deportati ab angelis. Impij verò ma
nebunt in terra, quousq; percipiant terribilem sententiam iu
dicis. k ¶ Non quod iam acceperim. Hoc dicit de se,
ne illi quos laudat, vt homines extollantur: sed laborem adde
rent, vt ipse facit qui tantus est. l ¶ Sequor autem. Augustin⁹.
Non passibus corporis, sed mentis affectibus & vitæ moribus,
vt possim esse perfectus iusticiæ possessor: qui recto itinere de die
in diem spirituali renouatione proficiēs, iam perfectus sum eius,
¶ In iusticiæ viator. Perfectus enim erat viator, sed nondum ip
sius in iteris sius itineris perfectione peruentor. m ¶ Si quo modo com
prehendam. Quia difficile est. Et ne videatur superfluum tot
pari, cum fidem & alia bona habeat, subdit: Meritō pro illa glo
ria tantum laboro: quia Non dico quòd iam acceperim ali
quid: quia si quid gloriæ accepi, nihil est ad comparationem tu
turæ. Aut si quid accepi, vt de cognitio
ne Christi, non dico quòd in illa perfe
ctus sim. Et si ita de me, quid de aliꝭ:
¶ Si quo modo comprehen. Ecce
quanta est fides quæ tam grande petit.
n ¶ In quo & comprehensus sum.
Id est per misericordiam, per quam à
præsentia dei requisitus inuentus sum.
☞ Fratres

a ¶ Non veram: sed
a ecclesiam dei, secundum iusticiam a
a ¶ Quæ timore non amore seruire facit. ¶ Quę manus comprimit non animos.
quæ in legē est, cōuersatus sine quę, b
a ¶ Clamore de me facto. ¶ Hæc omnia habui, Sed
rēla. Sed quæ mihi fuerūt lucra, hęc c, d
¶ Ante Christū. ¶ Vt signa veritatis. ¶ Si post veritatē sęcter.
b arbitratus sum propter Christum e
a ¶ Quidquid boni est detrectā.
c detrimēta. † Verūtamen existimo f
omnia detrimētum esse propter emi g, h
nentem scientiam domini mei Iesu
a Christum honorandum.
Christi. Propter quem omnia detri i, k
a ¶ Quod plus est.
d mentum feci, & arbitror ut sterco, l
a ¶ Rationabiliter attendenti.
ra, ut Christū lucrifaciā: ut & inue, m, n
a ¶ Membrum ei charitate copulatus. b ¶ Hoc modo
potest esse in illo.
e niar in illo non habens meam iusti, o
a ¶ Qua pœnā timet, non amat iusticiam.
f ciam quæ ex lege est, sed illā quæ ex p
a ¶ Iustitia ex fide. b ¶ Non ex nobis, & si fides sit nostra.
g fide est Christi Iesu, quę ex deo est iu
a ¶ Valente. b ¶ Perfecte in futuro. ¶ Hoc videtur
dicere de fide non habente tempus operandi, quę tamen
ad hoc valet.
h sticia in fide ad cognoscendū illū & q, r
a ¶ Fidei ad nostram resurrectionē efficiendam. b ¶ Quia
resurrexit propter iustificationem nostram. c ¶ Ad.
¶ Id est ad hoc vt socij Christi simus in patiendo. ¶ De
fide tempus habente operandi. ¶ Quę est per charitatē.
i uirtutē resurrectionis eius, et societa s
a ¶ Inocuiæ cum illo ego configu. ¶ Vt scilicet mo
riar si opus sit. ¶ Imitator mortis & passionis eius.
tem passionis illius, cōfigūratus mor t
a ¶ Contentans ego. b ¶ Christo in æra.
k ti, eius, si quō modo occurram ad re v
a ¶ Veram & gloriosam. ¶ Non inter mortuos. b ¶ Si
quo modo quia Non est verum quod hic tm̄.
l surrectionē quę est ex mortuis. Non x
a ¶ Aliquid gloriæ. ¶ Virtutem resurrectionis. ¶ De
cognitione Christi, b ¶ In cognitione.
m qp iam accēperim, aut iam perfectus y
a ¶ Proficiendo tenuus. b ¶ Potero perfectę cognoscere
Christum qui est summa beatitudo.
n sim. † Sequor aūt si quō modo cōpre z
a ¶ In eo modo. b ¶ Etiam nunc. c ¶ Vt videam sicut
est prout ipse me videt sicut sum. ¶ Vel vt videam
eum in ea claritate in qua apparuit mihi in via quan
do me comprehendit.
o hendā, in quo et cōmprehēsus sum a

Nicolaus de Lyra.

a ¶ Secundum iusti. &c. i. quæ est imperfecta, non em̄ iustificabat apud deum, sed apud homines, sicut iusticia politica, sicut declararum fuit Ro. iij. & iiij. b ¶ Sine quærela. i. sine damore de me facto pro legis transgressione. c ¶ Sed quæ mi. &c. secundum æsti mationem meam ante meam conuersio nem. d ¶ Hæc arbitra. sum. post con uersionem meam. e ¶ Propter Chri. de. i. virtutis & gratiæ impedimēta. qa dicere, quòd legalia habent adhuc cur sum suum, est dicere Christum nondum venisse, nam figura cessat aduenientę ve ritate. f ¶ Verūta. exi. oīa. illa lega lia. g ¶ Detrimentum esse. salutis, ex alia causa quæ subditur. cum dicitur: h ¶ Propter eminē. scię. &c. i. ꝓpter euangelicam doctrinam ā Christo tradi H tam quæ superueniet omni doctrinæ alteri, non solum philosophicæ, sed etiā doctrinę veteris Testamēti, cui compara tur sicut perfectum imperfecto, nec po test purè seruari cum legalibus. i ¶ Pro pter quē. scilicet Christum. k ¶ Oīa detri. feci. id est reputaui. l ¶ Et arbi. ut ster. inquinātia p culpā, sine qua sal uari non possunt post publicationem euangelij. m ¶ Vt Chri. lucri. i. habeā ipsum in p̄miū. n ¶ Vt & inue. &c. incorporatus per fidem charitate forma tam. o ¶ Non habens meam iustiſ ciam quæ ex lege est. quam dicit suā eo quòd fuit nutritus in illa. p ¶ Sed illam quæ ex fi. est Chri. Iesu. quæ facit dignum vita æterna. q ¶ Ad co gnoscen. illum. in præsenti per specu lum & in ænigmate, & in futuro facie 1. Cor. 13 ad faciem. r ¶ Et virtutem resurre. eius. cognoscendo eam vt causam ef fectiuam nostræ resurrectionis futuræ.
s ¶ Et societatem passionis illius. in præsenti nō formidan dam, sed magis amplectandam. t ¶ Configuratus morti eius. id est vt assimiler ei in passione: & per consequens associ er ei in corporis & animæ glorificatione. ideo subditur: v ¶ Si quo modo occurram ad resurrectionem quæ est ex mor. quę erit ad vitam immortalem. x ¶ Nō quod. Quoniam Apo stolus dixit plura de se pertinentia ad excellentiam vitæ, posset aliquis credere, quòd diceret se totaliter perfectum quantum ad meritum: quod non est verum: quia homo potest semper crescere in merito quādiu est in vita præsenti: Vnde dicit hic Glo. No mo fideliū etsi multū ꝓficeret dicat, sufficit mihi, q enim hoc di cit, exit de via aīe finē. iō Apls se excusando de mō loqndi p̄missō, cōfitet se nōdū pfectionē assecutū. dicēs: Nō q iā ac. pfectionem meriti, nō em̄ cōueniēter pōt intelligi de acceptiōe p̄miī. qa mani festum erat ad sensum, q̄ erat in hac vita multis miseriꝭ subiecta. y ¶ Sequor aūt. i. p̄m Christū. ꝓcedēdo ad esse p meritū. z ¶ Si quo modo comprehen, id est aliqualiter appropinquē ad pfe ctionē meriti, put potest fieri in vita mortali. a ¶ In quo & cō sum. i. ꝓpter qd' cōprehensus sum ad fidē, sine qua impossibile est placere deo, Heb. xj. b. nec per cōsequēs attingere ad pfectionē
✠ meritū

a ¶Fratres. Illud quod dixerat euidentius aperit: & quid illud sit, quod nondū cōprehendit, sed sequitur vt comprehendat, determinat. Et quasi mirātibus quid dicat, cum ait: Non accepi, nō perfectus: b ¶Fratres, ait: non arbitror (qui me meli⁹ noui) apprehendisse vnum scilicet. Multa quidem habeo, sed nōdum vnū. Vnde: Vnā petij à dño quid ergo agis Apl̄e? Quid mihi imitādū proponis? in quit: Quę q̄dē retro sunt &c. c ¶Vnū. Hoc est illud de quo Philippus ait: Dñe ostende nobis patrem, & sufficit nobis. d ¶Quæ quidē retro. Amb. Priora acta non quia mala, sed parua ad meritū, sed ad potiora extensus, vt semp proficiat in melius. ¶Ambro. Merita iam p̄terita obliuiscens ad cęlestia quę terrenis priora sunt, tota intentione me extēdēs. Vel ad futura merita, à q̄b⁹ si cessaret, & p̄terita p̄deret. e ¶Persequor. Eousq̄ donec veniā ad destinatum bonum. s. ſ ¶Ad brauiū. Quod est destinatum mihi & promissum à deo, & ad q̄d̄ proposui me currere. Et qa ego ita, ergo & vos Philippēses hoc sentire. sed se eis cōnumerat dicens: Quicūq; &c. Q. etsi hoc feceritis hoc dabit vobis de⁹. Quod si quo mō aliter sapitis q̄m in futuro sapiendū sit: qa mō per speculū videtis, etiā hoc reuelabit, qa clare faciet cognoscere, & se & alia oīa q̄ modo obscure videtis. Vel etiā boc q̄d̄ mō aliter sapitis & de deo & de oībus, etiā hāc imperfectā cognitionē vobis deus p spm̄ reuelauit. Vel ita: Si qd autē. s. i. si perfectam Christi cognitionē vos habere puratis, & hoc id est vos male sapere, p misericā reuelabit deus. Sīr & de alijs erroribus pro bona vita vos liberabit. Hoc em̄ facier, si humiliter sapietis & de vobis senseritis. Quiēnim in pace catholica pmanet, si quid aliter sapit q̄m oportet, deus humili reuelabit. Si autē illud superbus defendit, deus abjicit: quia superbis deus resistit, hūilibus dat gratiam. ¶Vel ita: Non arbitror me comprehendisse. Hic distingue, Nō reprehendi. Vnum de me vobis asserо, q̄ & ego obliuiscēs ea quę retro sunt, ad ea verò q̄ sunt priora extendens meip̄m persequor &c. ¶Extendēs meip. Augu. Extēdebat enim se ad cęlestia secūdū intentionē, nō secūdū p̄uentionem: nō secundū apprehensionē sicut & nos ne relabamur tp̄aliū amore, vnde iam transiliimus: nec remaneamus in illis in quę iam venimus, curram⁹ in tendamus. In via enim sumus: non retro respiciamus, sed in anteriora extendamur' intentione, & desiderio. Vita Christiani boni sanctum desiderium est. Quod autem desideras, nondum vides. sed desiderando capax efficieris: vt cum venerit: quod videas implearis. Differendo enim rem desiderium nostrū extēdit deus, desiderando extendit animum, extendens facit capacem. Desideremus ergo quia implendi sumus. Hæc est vita nostra, vt desiderādo exerceamur. Tantū autem nos exercet sanctum desideriū, quātum desideria nostra amputauerimus ab amore seculi. g ¶Supernæuoca. i. eternę vitę, ad quam vocat deus, & ideo digna res est & certa. h ¶Quicumq; ergo perfecti. Aug. de tri. Q. Non loquor imperfectis, q̄ adhuc lacte potantur, non solido cibo pascuntur: sed illis qui intelligunt equalitatem verbi cum patre. Et si hic sic vident, non tamen adhuc quō videndum est facie ad faciem. Certa enim fides vtcūq; inchoat agnitionem. Cogitatio em̄ certa vel perfecta non perficit nisi post hanc vitā, cum videremus facie ad faciem. Hoc ergo sapiamus, vt tutiorē nouerimus esse affectum vera quęrendi, q̄m incognita, p̄ cognitis p̄sumēdi. Sic ergo quæramus tanq̄m inuenturi, sic inueniam⁹ tanq̄m quæsituri: de credēdis nulla infidelitate dubitem⁹, de intelligēdis nulla temeritate affirmemus. In illis autoritas est tenenda. In his veritas exquirenda. i ¶Perfecti sumus. Augusti. Sciendum, quòd iustitia qua iustus ex fide viuit, nunc vera iustitia est. quæ licet non imeritò in aliquibus iustis pro huius vitæ capacitate perfecta dicat, parua tā est ad illā magnā, quam cepit æqualitas angelorum: quā qui nondū habebat, & ppter illā quæ iā ineras, perfectum, & ppter istā quę adhuc deerat, imperfectū se esse dicebat. At minor

Psal. 26.b.

Ioh. 14.a.

† palmam præmium

† 15. q. 1. c. generaliter

¶. ostendit.

1. Co. 13.d.

† sentiam⁹

Iaco. 4.b.

Aba. 2.a.

Iustitia ꝑa

a ¶Non comprehendi, quia nec arbitror. ¶Quidquid Alij putent de me.

a b à Christo Iesu. Frātres ego me non

a ¶Me. sed persequor, non vtiq; tria vel duo, sed vnū quod vere est vnum, in quo omnia bona hoc modo dans, obliuiscī quæ retro sunt. i. frena quæ reliqui.

c arbitror comprēhendisse. † Vnum

a ¶Priora mala. ¶Dans obliuiscī.

d autem, q̄ quidē retrò sunt obliui

a ¶Cælestia. b ¶Toto desiderio, tota intentione nondum habitæ rei.

e f scens, ad ea verò quæ sunt priora ex

a ¶Præmium. ¶Scilicet.

g tendens meipsum ad † destinātum

¶. ad quod in supernis dandum vocat me deus per filium suum.

f e persequor, ad † brauium supernæ h

g uocationis dei in Christo Iesu.

a ¶Cursores cōparatione aliorū. b ¶Perfecte currimus

h i † Quicunque ergo perfecti sumus,

a ¶Quod imperfecti comparatione futuri, & illuc tēdamus.

k l hoc sentiamus. Etsi quid aliter † sa k

a ¶Non tantum dabit brauium ¶Vel hic.

pitis, & hoc vobis deus reuelauit, m

a ¶Etsi aliter, tamen necesse est. b ¶Teneamus id.

m Verūtamē ad quod peruenimus, a

a ¶. s. b ¶De illo. ¶Credendo.

n o ut idem † sapiamus, & in eadem per p

¶ Et sic reuelabit deus quod aliter sapimus. a ¶Fidei doctrinæ & vitæ. ¶Rectitudine viuendi.

b ¶Vt sicut ego credo, doceo, operor, ita & vos faciatis. ¶Et in his. s. fide & regula viuendi.

maneamus regula. Imitatores mei q

a ¶Etsi præsentem non habeatis mihi similes imitamini. b ¶Diligenter inspicite.

r s estote fratres: et obseruate eos qui

a ¶Imaginem vitæ nostræ.

t ita ambulant, sicut habetis formam

a ¶Eos qui ita, multi enim aliter. ¶Non sentientes nobiscum de legis abolitione, sed legem cum euangelio esse tenendam prædicantes.

nostram. Multi enim ambulant, v

istā iustitia facit meritū maior illa primū. Ideo q̄ istā nō sequitur C illam nō assequitur: k ¶Hoc sentiamus. Quod nondū p̄fecti sumus, vt illic p̄ficiamur quo adhuc p̄fectē currim⁹: vt cū venerit 1. Cor. 13. c. q̄d̄ p̄fectū est, destruet̄ q̄d̄ ex parte. i. iā nō ex parte fit, sed ex toto: quia fidei & spei res ipsa q̄ videat̄ succederet. Charitas verò quæ in his maior est, non auferet̄, sed augebitur & implebitur. In qua plenitudine illud p̄ceptū charitatis implebit̄: Diliges dominū deum tuū &c. Nā cū adhuc est aliqd carnalis cōcupiscētiæ, nō oīno ex tota anima diligitur deus. Caro tunc non dicitur cōcupiscere, nisi quia carnaliter anima concupiscit. Tunc erit iustus sine omni peccato, quia nulla lex erit in membris repugnās legi mētis. Tunc prorsus toto corde, tota aīa, tota mēte diliget deū, quod est summū præceptū. Cur ergo nō p̄ciperet̄ homini ista p̄fectio, cui⁹ eā in hac vita nemo habeat. Nō enim rectē curritur si quo currendum est nesciat. Quō aūt sciret̄, si nullis præceptis ostenderet̄? l ¶Et si qd aliter sa. id est si quid melius ad cultū dei excogitaueritis, etiam hoc donū dei esse sciatis, quia hoc reuelabit vobis. Sed ne qua inde p̄sumptio oriret̄, subdit: ad q̄d̄ puenim⁹ vt idē sapiam⁹: hoc est nō extra regulam disciplinæ sapere, sed q̄d̄ cōe sit & modestū in veritate euangelica. m ¶Verūta. ad. Modi imperfecti mō aliter sapimus, sed tñ necesse est, vt oēs idē de illo sapiam⁹, ad q̄d̄ puenimus fide & scīa, & ope compleamus. n ¶Obseruate. Vult eos esse sollicitos, ne subtilitate

Deu. 6. a.

† De pe. di. 2. c. pēnara, Ro. 7. d.

† ꝑfixū, signū, scopū

† sentitis

Nicola. de Lyra ☞ prauorum

☜ meriti. a ¶A Christo Iesu. Qui me vocauit ad fidē ipam actualiter impugnantē, ppter q̄d̄ hęc vocatio dr̄ cōprehēsio hic, sicut comprehēdit aduersarius in bello, & sibi subjicit: b ¶Frēs ego me nō ar. comprehē. i. ad perfectionem meriti simpliciter peruenisse. D c ¶Vnū aūt. Supple est, quod de me asserо. d ¶Quæ quidem retrò sunt obliui. id est legalia & terrena q̄ dimisi. A&t. 9. 2.

e ¶Ad ea verò quæ sunt priora. id est cælestia bona, quæ sunt priora terrenis dignitate & duratione. bonum enim quod expectatur in cælestibus, est ipse deus. f ¶Extendens meip̄m. Per conatum liberi arbitrij in augmentum meriti. g ¶Ad destinatum perse. id est ad præmium mihi à deo ordinatum finaliter consequendum. ideo subditur: h ¶Ad brauium supernæ uocationis dei in Christo Iesu. id est per Iesum Christum per quem tanq̄m per mediatorem vocamur ad cælestē præmium. Vel. In Christo Iesu: quia in ipso consistit beatitudo. nam beati reficiuntur interius in aspectu suæ deitatis, & exterius in aspectu suæ humanitatis, secundum quod dicit Augusti. super Ioh. i ¶Quicūq; ergo perfecti sumus. id est in statu p̄fectionis, cuiusmodi erat Paulus & alij apostoli & doctores & curati. k ¶Hoc sentiamus. scilicet quod nullus nostrum est simpliciter perfectus in via. l ¶Et si quid aliter sapitis. Hoc exponitur dupliciter. Vno modo in malo sic: Et si quid aliter sapitis. Tenendo cōtrarium. m ¶Et hoc vobis deus reuelabit. Id est manifestē vobis ostendet non esse verum in iudicio, vel ante p. gratiā suā ab errore vos reuocando. Alio mō in bono sic: Et si qd aliter sapitis. i. si qd aliud ptinēs ad cultū dei & ad perfectionis statū vos cognoscere cōtigerit. Et hoc vobis deus reuelabit. s. d. sciatis q̄ hoc nō puenit ex intelligētia vīa sed ex reuelatione diuina: Et hæc expositio videt̄ magis cōsona līæ sequēti, cum dr̄: n ¶Verumtamen ad quod peruenimus, q̄d̄ ad veritatē quā circa prædicta iā cognouimus, supple necesse est. o ¶Vt idem sapimus. In mente. p ¶Et in. ea pma. re. In ope, vt nullū sit schisma in corpore ecclīæ. q ¶Imitatores mei. Posteā Apl̄s ꝓponit se in exēplū, hic cōsequēter inducit Philippēses ad eū imitādū di. Imitatores mei esto. In prædictis. r ¶Et obser. eos. i. attendite diligenter, vt vos eis conformetis. s ¶Qui ita ambu. De virtute in virtutem. t ¶Sicut habetis formā nos. Viuēdi vobis tradita exēplo, verbo, & scripto. v ¶Multi enim am. Via puersa.

Glos. ordi. Ad Philippenses Cap. IIII. De Lyra

prauorum capiant. a ¶Inimicos crucis, Qui carnis obseruantias inducunt, crucem superfluam asserunt. b ¶Quorū de' uen. Aug. Ambro. Quasi in esca salus sit vt deus sit venter, & gloriantur in pudendis circūcisis, qđ est terrena sapere. Quorū de' &c. Quia qdqd faciūt, p ventre faciūt. Vel escas quæ vētris sunt, faciūt deū: dū eas iustificare homines dicūt, & gīa eorū in talibus est. vñ cōfundi & erubescere possunt, dū p aīalia se iustificari dicūt. Vel gīa eorū tpalis pducet eos ad cōfusionē æternā. Illi tā prauè ambulāt: sed c ¶Nostra conuersatio & viuēdo & intelligēdo sim' sīles angelis. Propter qđ. i. pter cōmoda q iā habem' etiā domi. expecta.

GLOS. ORD. Cap. IIII.

Itaq; &c. Sequit: d ¶Gau. & co. i. per quos in præsenti lætificor & in futuro coronabor. Discipulis enim in agone victoribus, dignus erit corona magister. e ¶Euodiā ro. Oēs moneo: sed specialiter Euodiā & Synticē: qa hę religiosę p̄dicatores suscipere solebāt. f ¶Noīa. Quia discreti sunt meriti diuersas māsiones habebūt in ęterna domo. vñ: In domo p̄ris mei mā. mul. sunt. g ¶Libro uī. Prædestinatio in qua oēs saluādi p̄destinati sunt. Q. Nolite ō Philippēses graui ter ferre, qp oēs vos in epla mea sigillatim nō noīaui, qa etsi in ea nō estis scripti, in libro tū vitę cōtinemini. h ¶Gau. Amb. Lętat' in fide eorum & opib', Apls vt alacriores sint, optat i hoc studio, pficiētes gaudere in dño, & id iterat vt se in eis verè gaudere ostēdat. Gau. in do. i. in vītate, nō in iniquitate, in spe æternitatis, non in flore vanitatis, Gau. Q. qa eorū noīa sunt in libro vitæ. Et vt idē vobis certissimè credat: Gaudete in dño, i. oē bonū vñ gaudendū est, statuite in dño, non extra. Et hoc adeo necessariū vobis est, qp ite rū dico, Gaudete i dño: Nō vt q̄dā alia semel qa hæc est. i ¶Mode. & rectus modus, vt in dño sit omne gaudium, & hoc p vos addi scant alij. Vel modestia in omni. fidelibus & infidelibus, vt imitentī ne possint reprehēdere. Et quia dñs. k ¶Prope est. i. paratus

Nico. de Lyra. dare quidquid

a ¶Quos sępe dicebam uobis. cum essem præsens vobiscum. b ¶Nūc autem & flens. pro culpis eorum. c ¶Dico. supple esse. d ¶Inimicos crucis Christi. qa contrariatur eorum carnalitati. e ¶Quorum finis ínte. scilicet æternus. f ¶Quorum dēus uenter est. quia student ei satisfacere in omnibus. g ¶Et gloria. de tali carnalitate. h ¶In confusione ipsorum. id est, erit eis confusibilis. i ¶Qui terre. sapiunt. tm̄modo, & non cælestia. k ¶Nostra autem conuersatio in cælis. est. Per spem charitate formatā. quia sicut dicit Augustinus. Anima quę est principalis pars hominis, verius est vbi amat, quàm vbi animat. Et quoniam post iudicium sancti erunt in cælis, nō solū in anima sicut modo, sed etiā in corpe glorioso. ideo sequitur: l ¶Vnde etiam saluatorem expe. venturum ad iudicium. m ¶Qui reformabit corpus. in generali resurrectione. n ¶Humilitatis nostræ. Nam modo nobis est humiliationis occasio, eo quòd est corruptibile & putrefactibile. & corrodetur vermibus, & in cineres resoluetur. o ¶Configuratum. tunc. p ¶Corpori claritatis suæ. quia sancti resurgent in corpore glorioso, sicut & Christus. Vna autem dos glorioſi corporis est claritas, sicut dictum fuit. ſ. Corin. xv. Et quoniam hęc resurrectio fiet virtute dei infinita, sicut

¶Dum præsens eram.

quos sæpe dicebam uobis , a
a ¶Tum pro illorum perditione, tum pro simplicium subuersione. ¶Esse. b
nunc autem & flēns dico, ini c d
micos crucis Christi : quo e
¶In fine eorum erit æterna pœna. a ¶Aug. Hoc ab homine colitur quod prę cæteris diligit.
rum finis interitus, † quōrū f
deus uenter est, & gloria in g h
a ¶Vel impudendis eorum circūcisis. b ¶In terrenis nil nisi quod vident intelligunt.
cōfusione ipsorum, qui ter i
rena sapiunt. Nostra autem k
a ¶Etsi adhuc in terra sumus. ¶Vbi spes nostra.
conuersatio in cælis est. Vn l
a ¶Animarum iam, quando & etiam corporum. b ¶Venturum.
de etiam saluātorē expecta
mus, dominum nostrum Ie
a ¶Q. Hoc de eo expectamus, qp sicut iam reformauit animas, reformabit & corpora si mul cum animabus, cum secundam stolam dabit.
sum Christū, qui † reforma m
a ¶Quod per mortem in pulverem & vermes humiliatur. b ¶De secticnis.
bit cōrpus † hūmilitatis no n
a ¶Ita qp erit. ¶. i. assimilabimur corpori illius in claritate, quam habuit in transfiguratione.
stræ, † cōfigūratum corpori o p
claritatis suæ, secundū opera q
a ¶Potentiam operandi, qua sibi subiecit omnia. b ¶Quod pōt, quia omnia sibi subiecit.
tiōnem uirtutis suæ, qua pos r
¶Non solum corpus reformate.
sit etiā subiicere sibi omnia.

Cap. IIII.

¶Quia reformabit.

Itaque fra s
tres mei cha t
rissimi & de
a ¶Quos videre multum desidero, vel q me desiderate.
siderantissi u
a ¶Qui estis. ¶De quorum fide & ope gaudeo b ¶In futuro.
mi, gaudiū meū & cōrona v x
¶Sicut me vel mihi similes stare scitis, vel sicut modo estis, & tunc eritis charissimi.
mea, sic state in domino cha y z
rissimi. Euodiā rogo, & Syn a
¶Quia plus de ea timeo. a ¶Quod dico, non aliud. quia hoc est in domino.
ticen deprecor † idipsum sa b
a ¶. i. secundum dominum. b ¶Alios
pere in dōmino. Etiam ro c
a ¶O. ¶Propriū. b ¶Coadiutor in euangelio prædicando.
go & te † Germāne cōpar, c
a ¶Confortando, b ¶Præmemoratas mulieres.
adiūua illās quę mecum la d e
a ¶Ministrando mihi necessaria. b ¶Etiam cum istis laborauerunt ministrando etiam. eis necessaria.
borauērūt in euāgelio, cum f
Clemēte & cæteris adiutori
a ¶. i. merita & p̄mia quia veritatem tenent. ¶In domo patris mei mansiones multę sunt.
bus meis, quorum nōmina g
a ¶Prædestinatione dei. b ¶Dixi, state, & etiam gaudete.
sunt in libro uitæ. Gaudete h
a ¶Non in seculo, in quo gaudent qui de impunitate, nequitiarum lętantur.
in dōmino semper, iterum i k
a ¶Rationabilis conuersatio
dico gaudete. Modestia ue l
a ¶Exemplo eorum alios vult acquiri.
stra nōta sit omnibus homi m
nibus. Dominus prope est.

sicut & creatio. ideo subditur: q ¶Secundum operationem. i. virtutem operandi. r ¶Quia possit etiam subij. sibi omnia. Per creationem enim omnia tibi sunt subiecta, quia de nihilo facta: et nisi cōseruarentur à deo, omnia in nihilum redigerentur.

NICO. DE LY. Cap. IIII.

†Roat.

Itaque fratres mei cha. Posq̄ Apostol' Philippēses cautos reddidit: hic consequenter ad eorum consolationem se conuertit. Et diuiditur in duas partes: quia primo eos consolatur, secundo de eorum liberalitate gratulatur, ibi: Gauisus sum. Prima in duas, quia primo firmat eos per patientiam, secundo, prouocat ad spiritualem lætitiam. ibi: Gaudete in domino. Prima adhuc in duas, quia primo facit quod dictum est per seipsum, secundo per amicum, ibi: Etiam rogo. sicut ēm dictū fuit, supra. j. ca. Philippenses pro Christo fuerunt in tribulatione: ideo indigebant confortatiōe: quam eis exhibet Apostolus, primo generaliter, dicens: s ¶Itaque fratres mei charis. i. mihi iuncti dilectione speciali. t ¶Et desiderātissimi. quia desiderabat eos videre adhuc corporaliter in via, & ęternaliter in patria. v ¶Gaudium meum. de vestro profectu. x ¶Et corona mea. Doctoribus enim debetur gloria specialis, quę à sanctis dicitur aureola. y ¶Sic state. firmi contra tribulationes huius mundi. z ¶In domino. ita quòd ab eo nullo modo euellamini. Secundo confortat duas personas specialiter, di. a ¶Euodiam rogo & Synticē depre. id. sa. in domino. i. firmiter stare. Duę erāt matronę quas Apostolus specialiter cōfortat. Tum propter fragilitatem sexus: Tum quia ministrauerant necessaria sibi & alijs predicatoribus, vt ostēderet se gratum. b ¶Etiam rogo &. Hic consequenter confirmat Philippenses per amicum de hoc deuote rogans eum, dicens: Etiam rogo. & te Ger. Nomen, pprium est. c ¶Cōpar. i. coadiutor me', in prędicatione. d ¶Adiuua il. scilicet mulieres dictas tuis sermonib' confortādo. e ¶Quæ mecū la. in euan. i. in prædicatione euāgelij necessaria ministrādo, & nō solū mihi, sed & socijs. meis, de quib' subdit, f ¶Cū Clemente & cæte. adiu. meis. in prædicatione. g ¶Quorū noīa sunt in li. uī. Est aūt liber vitæ idē quod prædestinatio diuina: quæ dr liber, eo qp in mēte diuina numerus electorum est firmiter descriptus vel dispositus: & hæc est descriptio simpliciter. Quòd autem illi ibi essent sic scripti, forsitā Apls habuit, per diuinam reuelationē. Alio modo dr aliqs scriptus in libro vitæ sc'm pñtē iustitiā, à qua tñ cōtingit aliqñ decidere, & hæc est descriptio sc'm qd. Apostolus aūt p bona opa istorū quæ videbat, æstimare debebat, qp essent in gra: & sic loquitur in proposito, nisi per reuelationem haberit, quòd essent simpliciter scripti in libro vitę. h ¶Gaudete. Hic cōsequēter inducit Philippēses ad spūalem lætitiā. & sc'd à bonis operis pseuerantiā, ex quibus oritur hæc lætitia, ibi: De cętero frēs. Circa primum dicit: Gaudete in do. nō in mundo. i ¶Semper. actu vel habitu. k ¶Iterū dico. gaudete. ad maiorem inductionem. l ¶Modestia ue. in conuersatiōe & vita. m ¶Nota sit. vt boni meliores fiant exemplo vestri, & mali ad bonū cōuertantur. n ¶Do. pro. est. ad vos remunerādū. Et qa nimia solicitudo tpalium impedit spūale gaudiū, iō subditur:

Nihil soli-

Diuisio

†trāsfigurabit

Diuisio

†vt sint cōcordes

Scribunt' browerus plicater

dare quidquid opus est in spiritualibus vel temporalibus. De
A nulla re sitis soliciti & timidi. Sed petitiones de his quæ vultis
impetrare. b ¶ Innotescant. i. sint ita vehementes, non repidę,
vt ad deum perueniant. i. compleantur. a ¶ Sed in om. Ora-
tio & obsecratio, communiter pro se vel alijs, de quibuslibet.
Petitio de rebus, nominatim necessarijs.
¶ Innotescāt. Hæc notitia assiduitate
fit, & vigilantia orationis. Tunc demū
pax custodit corda in Christo. Hoc iō
dicit, quia qui cum deo habet pacē, nō
timet mentem aduersam. c ¶ Apud
Tob. 12. c. deū. Vel angelis, qui deo eas offerunt.
Vnde: Cum oraretis, orationem vestrā
obtuli apud deum. Vel nobis innotescāt
apud deū per tolerantiā, nō apud hoīes
per iactantiam. ¶ Apud deum. Aug.
Quō ange- de gratia noui Testamenti. Non dicit
lus offert angelus orationes nostras offerre deo,
orationes quasi deus tunc nouerit quid velimus
deo vel quo indigeamus: qui omnia anteq̄
fiāt, sicut & postq̄ facta sunt, nouit. Sed
quia necesse habet rationalis creatura
obtemperans deo, temporales causas
ad ęternā veritatem referre, siue petēdo
quid erga se fiat, siue consulendo quid
† honesta faciat. In quo & contestatur, q̄ nō sit
† pura, ca- bonum quo beata fiat, sed illud incom
sta. mutabile, cuius participatione etiam sa
† laudabi- piens efficitur. ¶ Idem. xv. de trini. Ad
lia omnia quippe scienda, deo sufficit sua
perfectio, habet tamen nuncios. i. angelos, non q̄ ei quæ nesciat, annuncient.
Non enim sunt vlla quæ nesciat, sed bo
num eorum est de operibus suis eius cō
sulere veritatem. d ¶ Et pax dei. id
est deus qui est pax summa, quæ nec co
gitari potest, & ideo extra eum nullo
opus est. e ¶ Exuperat omnem
B sensum &c. Nostrum, non eorum qui
semper vident faciem patris. Vel pax
qua ipse deus pacatus est, superat om
nem sensum: præter suum, quia nec
nos sic possumus nosse, nec vlli angeli.
f ¶ De cætero fratres quæcunque
sunt uera, q̄cun. Hactenus contra per
secutores & contra pseudo prædicato-
res monui. De cætero autem in conclu-
sione quæ ad perfectionem sunt expo-
nit. g ¶ Quæcunq̄ iusta. Istud ad
proximum. Sancta, in propria vita; &
vt minus dicatur, q̄cunq̄ sunt amabi
lia. i. amari digna, vt modestus incessus,
humilis sermo, & huiusmodi. Et q̄cū.
sunt bo. fa. quia ita decet esse sanctos
& iustos, vt de his non habeatur mala
opinio, sed bona, vt prosint alijs. Quæ
bonæ famę dico, si qua uirtus, in eis ē
vel laus discip. Christianæ. Non enim
curanda est bona fama de viribus, vel
scia mundi, vel alijs secularibus. ¶ Vel
ita distingue: Vt hoc. s. Si qua la. referatur ad famā. Et illud, Si
qua uirtus: referatur ad alia prædicta. Hoc modo: Cogitate
q̄cunq̄ sunt uera &c. Si qua uir. est in eis. Et cogitate quæ-
cunq̄ sunt bonæ famæ: Si qua laus disciplinæ est in eis. h ¶ Bo
næ fa. Augusti. Nobis vita nostra, alijs bona fama necessaria ē.
Nam quisquis à flagitiorum criminibus vitam suam custodit,
sibi benefacit. Quisquis autem famam, etiam in alios miseri-
cors est. i ¶ Gauisus &c. Hic commemorat, q̄ sibi sæpe
necessaria miserant, vnde alacritatem suam propensiorem fa
ctam ostendit. quia in quo negligentes facti fuerant, adhibita
solertia iterarunt, vt memores facti apostoli sui, fructus emitte-
rent in horreo cæleſti condendos. k ¶ Aliquādo &c.
Aliquo tempore, quia non omni potuerūt. l ¶ Refloruistis.
ministrando mihi necessaria. Quæ ministratio dicitur flos, quia
inde fructus vitæ æternę prouenit. m ¶ Pro me. Quia mihi
prodest vestra compassio. Ne autem viderentur aliqua mala cā
intermisisse, addit: modo refloruistis, sed ante eratis occupati &
impediti aliquibus aduersis. n ¶ Nō qua. Nō ppter se, sed pfectum

a ¶ Sine mundi sollicitudine promissa dei præ oculis habete. b ¶ Quę communiter.

[a] [b] Nihil sōlliciti sitis, sed in omni ōra-
a ¶ Quę cum adiuratione. b ¶ Qui vult alia impe-
trare, gratus sit de præteritis.
tione & obsecrātione cū gratiarū
a ¶ Nobis esse.
[b] actione petitiones uestræ innōte-
[c]
a ¶ Vos moneo, vt petatis, & deum sine quo humanus la-
bor inutilis est, oro vt præstet effectum.
[c] [d] scant apud deum. Et pax dei quæ
a ¶ Intellectum.
[e] exuperat omnem † sēnsum, custo-
[e]
a ¶ Voluntates & intellectus: vt nihil extra Christum ap
petatis vel intelligatis.
[f] diat cōrda uestra, & intelligentias
a ¶ Hucusq̄ monui ad tolerantiam & ad cautelam. ¶ Mo
neo vos ad hęc.
[f] [g] [h] uestras in Christo Iesu. † Dē cætero
a ¶ Quę ad veram fidem sunt, tamen quia in eis veritas:
tum quia per ea pudicitia seruatur cum deo.
[g] [i] [k] [l] [m] fratres, quæcunq̄ sunt uera, quæ-
cunq̄ † pudica, quæcunq̄ iusta, quæ
cunq̄ † sancta, quæcunq̄ † amabilia,
a ¶ Hoc ad alia.
[n] [o] quæcunq̄ † bonæ famæ, si qua uir-
a ¶ Hoc ad famam. b ¶ Quæ ad perfectionem pertinent.
[p] [q] tus, si qua laus disciplinæ: hæc cogi-
a ¶ In memoria versate. b ¶ Omnia. c ¶ Me docente.
d ¶ Vt digna teneri.
[r] [s] [t] tāte, quæ & didicistis & accepistis,
a ¶ Item ideo cogitandaquia hæc au. & vi. in me esse,
¶ Ab alijs. ¶ Per vos. ¶ Esse.
[v] [x] & audistis, & uidistis in me. Hæc
a ¶ Non solum cogitate, sed & actu implete, & deus eris
adiuuans hæc facere. ¶ Dator.
[y] [z] cogitate & ągite, & deus pacis erit
a ¶ Ad futura horror, de præteritis autem quæ memorare
valet ad incitationem.
[a] uobiscum. Gauisus sum autem in
a ¶ Hoc fecit, non in dono. b ¶ Post multa.
[b] dōmino uehementer: † quoniā tan-
a ¶ Sicut olim, ¶ Alias repullulastis: a simili in fine arboris,
quia sterilitate atterant & quasi marcuerant, ¶ Mimistra
tes mihi. b ¶ Ad vtilitatem meam.
[k] [l] dem aliquando reflōruistis prō me
a ¶ Misericordi compassione. ¶ Ita vt sentiretis quod me
perurgebat. b ¶ Olim.
[c] sentirē, sicut & sentiebātis. Occu-
a ¶ Quod gauisus sum.
[d] [m] [n] pati autem eratis. Nōn quasi pro-
a ¶ Quasi pro rebus penuriam consolantibus
[e] [f] ptēr penuriam dico. Ego enim didi-
a ¶ In consuetudine habui. b ¶ Contentus his. c ¶ Sūper.
¶ Quia.
[g] [o] cī in quibus sufficiēns sum. † Scio
a ¶ Quia inde non frangor. b ¶ Quia inde non erigor.
[h] [p] & hūmiliari, scio & abundare.
[i]

Nicolaus de lyra. ☞ tionem

☙ ¶ Nihil sol. superfluē. nam optet solicitari de necessarijs, aliter videretur tentatio dei. b ¶ Sed in omni. Hic ponuntur quatuor orōnis ptes. optet enim in orando primō ad deū accedere per mētis eleuationē. & hoc vocaī orō, quæ est ascensus mētis in deū. Sed d, req ritur aliqd determinatē ꝓponere, saltē verbo mētali. & hoc vocaī petitio. ꝓpē hoc dī hic. c ¶ Peti. ue. inno. aliquid determinatē ꝓponēs. Tertiō, q̄ ꝓponēs se disponat vt exaudiri mereatur, & hoc vocaīgrārūactio. Per hoc ci, q̄ aliqs gra tū se oñdit de bñficijs acceptis, meret recipe potiora. Quarto, q̄ exprimat illud ꝓ qd orō fit exaudibilis ex pte dei, qd ē eius sanctitas. Et hoc vocaī obsecratio, sicut cū dicim⁹: Per natiuitatē tuā libera nos dñe. Et ꝓpter hoc in orōnib⁹ eccle- siæ ponitur in fine: Per dñm nr̄m Iesum Christum &c. d ¶ Et pax. i. deus q est pax vel quies mētis. e ¶ Quæ ex. om. Eo q̄ est ab oi intellectu creato incom prehensibilis. f ¶ Custodiat cor. ue. i. volūtates vras i bono. Quę dicūt cor da, ga sicut cor mouet alia corpis mem bra, sic volūtas mouet alias aię potētias ad actus suos. g ¶ In. Chri Ie. i. p Iesū Christū. Qđ aūt subdit aliquib⁹ libris: Dño nostro: nō est de textu, nec habet in libris correctis. h ¶ De cætero. Hic in ducit Philippenses ad boni cōtinuatio nem & augmētationē, dicēs: De cæte. fratres q̄cunq̄ sunt uera. sine falsi ad mixtione. i ¶ Quæcunq̄ pudica. si- ne lasciuiæ dissolutione. k ¶ Quæc. iusta. Erga proximum. l ¶ Quæcūq̄ sancta. Circa cultū diuinū. m ¶ Quæ cunq̄ amabilia. Deo & hominibus bonis. n ¶ Quæcunq̄ bo. fa. i. digna boni nominis. o ¶ Si qua uirtus. mo ralis & intellectuaris. p ¶ Si qua laus disciplī. i. disciplina morum laudabi- lis. q ¶ Hæc cogita. Frequenter medi tādo. r ¶ Quæ & di. p meā doctrinā. s ¶ Et acce. i. acceptastis tanq̄ digna teneri & seruari. t ¶ Et audistis. Ab alijs prędicatoribus veris. v ¶ Et uidistis in me. quę non solū ꝓbo, sed etiam facto prædicaui vobis. x ¶ Hæc agite. & non solum cogitate. y ¶ Et deus pa. i. dator veræ pacis. s. interne & supernæ. z ¶ Erit uo. Per gram in pñti, & gliam in futuro. a ¶ Gauisus. Hic conse quenter Aplūs de liberalitate Philippensium gratulaī, magis tū ꝓpter eorū meritum, q̄ propter vsum ꝓpriū, dicens: Gauisus autem sum in do. uehe. Id est valde. b ¶ Quoniam tandē aliquando. Loquitur de ipsis per similitudinem arboris, quæ videtur arida, & postea reuirescit & floret secundum reuolutio nem temporis. Sic Philippenses primō ministrauerāt Apostolo necessaria, postea cessauerunt per tempus, & deinde iterum sibi miserunt xenium pro suis necessitatibus. Consequenter excusat cessationem intermediam, dicens: c ¶ Occupati autē. impedi ti prouidere mihi, ea q̄ tribulationē incurrant. d ¶ Non qua si propter penuriam &c. scilicet meam. e ¶ Dico. q̄ gaui sus sum vehementer. Et subdit causam: f ¶ Ego enim didici. id est consuesci. g ¶ In quibus sufficiens sum: Id est illis quæ habeo contentus esse. h ¶ Scio & humiliari. &c. Quia non frangor per impatientiam. i ¶ Scio & abundare &c. Quia inde non erigor, per superbiam.

C Oratio nis partes.

† intelle- ctum

† Quod re liquum est

† accōmo- da

D ► discipli næ

† q̄ iā tan- dē reuigu- it vīa pro me solici- tudo, in eo in q̄ & soli citi eratis: verū deerat oppor tunitas.

† 41. dic, qđ dicit.

tionem virtutis, nec plus carni tribuit q̃ necessitas petit, scit satiari. Qui alimẽtorũ iopiã sine murmuratiõe tolerat, nec p necessitate vi & agit aliqd, vñ aĩa pcti laqueũ in currat, scit esurire. a ¶ Cõic. Au. Inde gaudet, ide pascit, qa illi bñse cerũt, nõ qa ei⁹ angustia relaxata ẽ. b ¶ Nõ qa q̃. Aug. Datũ ẽ res ipa quę daf, vt mun⁹, cibus, potus & hmõi. Fruct⁹ aũt opa bõa, & recta voluntas datoris. vñ dñs ĩ euang. non ait simplr. Qui recipit iustum vf, pphetã. Sed addidit. In noie iusti vel pphetę. Suscipere eñ pphetam vf iustũ, datũ est. In noie iusti vel pphetę hoc facere, fructus est. Elĩa pauisse legũt corp⁹ & vidua. Sed p coruũ q nõ noie iusti, dato pascebatur: Per viduã fructũ q̃ scie bat q hoiem dei pasceret. c ¶ Sed fru. i. bonã & rectã volũtatẽ bonę opationi adiũctã. Non eñ tã gaudet subuẽtũ eẽ suę necessitati, q̃ illorũ cõgratulaf fœcunditati. Vel: d ¶ Fructũ. i. vt fruct⁹ iusticię vestrę abũdãs sit, cũ rõnẽ deo reddideritis de factis vris. e ¶ In od. Quę placẽt deo vt odor suauissim⁹. Cõparanf eñ vt orõni q̃ ẽ incẽsũ dei. Vñ dr. Date eleemosynam, & ipsa orat p vobis ad deũ. f ¶ Imple. Nõ in terrenis, sed in gloria. Vel gla Christi est iplere desideria sctõrum, vel vt ipse inde sit gloriosus.

† per Christum, q me corroborat Mat. 10. d. † iterũ ad egestatem † mun⁹, donum Luc. 11. f. † gratam † omnem indigentã vesturam

Incipit argumentum in epistolam ad Colossenses.

COlossenses &c. Quibus nõ ipe Apls prædicauit, sed eius discipuli Archipp⁹ & Epaphras. Archippus y dñi eos misteriũ acceperat. Epaphras ãt ex eis oriũdus ab apto istruct⁹, doctrinã Archippi cõfirmauerat. Superueniẽtibus aũt pseudo apls & carnales obseruãtias prędicatib⁹, dubiũ erat qb⁹ potius credẽdũ eẽt. vñ Paul⁹ cui⁹ Autoritas celebris erat, q̃si medius iudicat q̃ ps poti⁹ sit tenenda. Describit ãt Christũ & ei⁹ bñficia, quõ ẽ sufficiẽs ad oĩa. Carnalia y d̃ ꝓf⁹ ĩprobat vt deĩceps sycere fidẽ Christi teneant. Instruit etiã moraliter, cõfirmãs qdqd illi docuerãt. Et est intentio eius in hac epla cõfirmare Colossẽses in eadẽ fide & doctria, quã à discipulis eius acceperant, & non in alio pręter Christum spem ponendam esse docere.

† omnib⁹ vobis

GLOS. ORDI. Ca. I.

PAulus. Solito more salutationẽ prmittit: Qua præmissa de boni seorum gratias agit, & fidẽ & dilectionem cõmendãs orat, vt perficiantur in Christo, cuius beneficia & primatũ secundum vtranq; naturam cõmẽdat; deinde sui ministerij dignitatẽ commemorans monet ne per prophetiam vel legis ceremonias sedu ãi à Christo recedant. Tandẽ oĩs simul secundum sexus & ætates & conditiones moraliter instruit, & in fine Archippum cõmonet solli citum fore

a ¶ In omni loco coram principibus, vel quibuslibet. b ¶ In omni genere rerum. c ¶ A deo, non per me.

Vbique & in õmnibus instituti sumus, & sa a b
a ¶ Ne noceat saturitas. b ¶ Ne deficiam. c ¶ Q. nec de penuria conmissor, c
nec de abundantia exulto, sciens quia abundantia frequenter extollit, & penuria tolerata diuitias cælestes acquirit d ¶ Instructus sum. d
tiãri & ẽsurire, & abundãre & penũriam pa- d e
a ¶ Non solum scio, sed possum exequi eo confortante qui docuit. f
b ¶ Facere. c ¶ Per eius auxilium. d ¶ In Christo, qui mihi possibilitate m tribuit.

ti. Omnia pssum †in eo qui me cõfortat. g h
a ¶ Q. pro rebus datis non gaudeo quibus carere possum, sed pro vestro bono. b ¶ Inde gaudet, quia bene fecerunt. ¶ Bene, q̃tum ad vos, qui quod iustum est facitis. c ¶ Vestra bona.

a Verumtãmen bẽne feciſtis cõmunicantes i k
a ¶ Vos communicatis, sed alĩ non. b ¶ Sicut alĩ.

tribulationi meæ. Scitis autem & uos Philip l
a ¶ Hoc memorat, vt his quasi laude dignis magis studeant. ¶. f.

penſes, quòd in principio euangelij, quando m
profectus sum à Macedonia, nulla mihi ec- n
a Vt rationabiliter considerarent, quod deberet dare carnalia, quæ accipiebant spiritualia.

clesia communicauit in ratiõne †dati & acce-
a ¶ Non solum dum vobis prædicaui, sed.

pti, niſi uos soli. Quia ẽt Thessalonicã semel o p
a ¶ Præter quem mihi est quærendum. ¶ Necessaria. b ¶ Dico vos bene feciſſe. ¶ Non vt ego impleat, sed ne vos inanes.

& †bis in ũsum mihi miſiſtis. Nõn quia quæ- q
a ¶ Donationis, quia hoc est bonum vnde multa bona proueniunt. r
b ¶ Non quæro datum, tamen omnia habeo. c ¶ Non in vno vt in alio egeam, sed.

ro †datum, sed requiro frũctum abundan-
a ¶ Vt pro opere misericordiæ ratio vestra habeat gratiam spiritus sancti
b ¶ Non quæro datum, tamen omnia habeo. c ¶ Non in vno vt in alio egeam, sed.

tem in ratione uestra. Hãbeo autẽ omnia ẽt a s t
a ¶ Muneribus.

bundo. Repletus sum accẽptis ab Epaphro- v
a ¶ Mihi. b ¶ Hæc sunt hostiæ, qua detur vobis vincere hostes, quam acceptet deus placide

dito quæ miſiſtis in odorem suauitatis, †hõ- x
b ¶ Vos me repleuiſtis.

ſtiam acceptã †placentẽ deo. Dẽus autem meu
a ¶ Non in terrenis, sed in gloria. b ¶ Vt nihil desit vobis. y

us impleat †omne desideriũ uestrum secun- z
a ¶ Secundum q̃ diues est, & plus potest dare, q̃ quis meretur. a ¶ Per quem omnia.

dum diuitiãs suas in gloria in Christõ Iesu. a
a ¶ Deus impleat, inde autem ei gratiæ. ¶ Vsq.

Dẽo autem & patri nostro gloria in secula se- b
¶ Quod sanctus est, a Christo est.

culorũ amen. Salutate omnẽ sanctũ in Chri c
sto Iesu. Salutant uos qui mecũ sunt fratres. d
e ¶ Hos significat propensiorem affectum habere circa illos.

Salutant nos omnes sancti mãxim è autẽ qui e
de Cæsaris domo sunt. Gratia domini nostri
a ¶ Ratione: vt semper sana sit: & in spiritualibus abundet.

Iesu Christi cum †spiritu uestro. Amen.

Argumentum in epistolam ad Colossenses incipit.

COlossenses sicut & Laodicenses sunt Asiani, & ipsi prę uenti erant à pseudo apostolis, nec ad hos accessit ipse Apostolus sed eos per epistolam corrigit. Audierãt enim uerbum ab Archippo, qui & ministerium in eos accepit. Ergo Apostolus iam ligatus scribit eis ab Epheso per Tichicum diaconem, & Onesimum acolythum.

Incipit epistola Pauli ad Colossenses.

CAPVT I.

¶ Cognito omnibus nomine: ecce autoritas dicendorum.

PAVLVS apostolus Iesu f
a ¶ Quod non pseudo.

Christi per uoluntatem dei,

citum fore suscepti ministerij, præ G
mittens autem saluationem, ait:
Gratia &c. ¶ Apls. Nota omni
b⁹ dignitate. Recte hic apostolum
se nominat, quia & his Apls erat,
qb⁹ p discipulos suos prędicauerat.

Gratia

Nicolaus de Lyra.

a ¶ Vbiq; & in. s. euentibus.
b ¶ Institut⁹ sũ. i. informat⁹ à deo qualiter debeã me habere. c ¶ Et sa. supple scio sine excessu. d ¶ Et esuri. sine impatientiæ defectu. e ¶ Et abũ. sine superbiæ fastu. f ¶ Et penu. Sine tristitiæ luctu. g ¶ Oĩa p. i, oĩ fortuna bñ possũ vti. Vñ dicit philosoph⁹. j. Eth. de y tuoso, q fortũas optũe ferat, qui vtiq; y è bon⁹, & terragon⁹ sine vi tupio. sicut ei corp⁹ terragonũ in q̃libet latere bñ sedet, sic y tuosus i q̃libet fortuna, pspa v̄ aduersa bñ se habet. cñ hoc fit multõ melius p y tutẽ à deo ifusã, q̃ p y tutẽ ex actibus acq̃sitã. Ideo subdit Apsus. h ¶ In eo. i. p ipm deũ. i ¶ Vertũ. Mihi & vob. k ¶ Cõic. i. mittentes mihi subsidiũ tpale det ẽt o i carcere. l ¶ Sci. ãt. p ea q̃ audistis vel vidistis. m ¶ Quòd i. i. qũ vobis prędicare cuãgeliũ icœpit. n ¶ Nisi. a. Rõnabile ei ẽ, vt accipiẽtes spũ alia à prędicatorib⁹, dẽt eis tpalia. o ¶ Nisi uos. Et in hoc cõmẽdat eorum liberalitatem præ cæteris. p ¶ Quia &. s. bõa vra, i qb⁹ ego & prędicatores alĩ debem⁹ q̃rere, nõ supfluũ, sed ad necessariũ vsũ. q ¶ Non qa. principalr. r ¶ Sed req. i. meritũ ex pte vra, qd dr fructus abũdãs, qa ducit ad vitã beatam. s ¶ Hab. ãt. q̃ misistis mihi. t ¶ Et abũ. Nõ solũ, p mihi necessariis, sed etiã, p necessitatibus aliorũ. v ¶ Acce. ab. Nã eleemosyna ẽ hostia deo acceptissima. & qa de bñficio regratiãdũ ẽ bñfactori, iõ subdit. x ¶ De⁹ ãt me⁹. Sicut me repleuistis, y ¶ Se. dí. Reddendo vobis p tpalib⁹ ętna. z ¶ In. C. i, p Iesũ Christũ mediatorẽ dei & hoĩm. Et qa cuiuslibet bõi de⁹ est principalis autor, iõ ꝓpr gras agit ei dicẽs: Deo ãt. a ¶ Saluta. Hic vltimo ponitur huius epistolæ cõclusio per salutatiõem, cum dicit: Salutate omnem sanctum in Christo Iesu. i. omnem sanctificatum per baptismũ Iesu Christi. b ¶ Salutãt &c. Mihi ministrãtes, & pro tempore prædicantes. c ¶ Salutant uos. i. Christiani generaliter. d ¶ Maxime aũt. Per hoc innuit q̃ isti specialem affectum habebant ad Philippenses. e ¶ Gratia domi. Supplet & maneat semper. Amen.

† Roma

Incipit Postilla Nicolai de Lyra super epistolam ad Colossenses. Ca. I.

PAulus Apls. Incipit epistola ad Colossẽses, quę diuidit ĩ tres ptes. i salutationẽ & p̃secutionẽ ibi: Gras agi. & cõclusionẽ 4. c. ibi: Quæ

☞ a ℂ Gratias agim⁹. Ostendit bona q̄ receperūt, dū ꝓ his gr̄as agit. b ℂ Sicut &. i. ita purè & verè, sicut p me & alios venit i vniuersum mūdū, & adhuc manet in eo. Q. Nō min⁹ vobis factū ē, q̄ in alijs ecclīs, cū sit in mūdo euangelium, fructificat ibi ꝓ bona op̄a, & crescit augmēto scientiæ, vel nūero fidelium. Non ꝓ hoc ꝙ plus habeant q̄ vos, sed ita hoc facit, sicut est in vobis, & ī nil deberis superaddere. c ℂ Pro uob. Quorū salutē desiderans, cœpit Archippū adiuuare. d ℂ In spū. Quia pro spūalibus, nō ꝓ carnalibus diligitis. e ℂ Impleamimi in oī. Magnum est plenè scire quid deꝰ velit, in omnibus rebus actiuæ vitæ & cō templatiuæ. f ℂ In scientia. Vt nō ignorēt fidei suæ speciem. i. rem speratam. vnde firmi erunt. g ℂ In omni uir. Vos dico cōfortari à deo in omni virtute, castitate scilicet & cæteris. Quod bene pōt ille qui est clarā cognitionē vobis dedit. h ℂ Gratias agentes. Hactenus vnde gr̄as agit, & quid orat eis: Iam incipit qd̄ lex nō ꝓfecit, sed nocet, & Christ⁹ ad oīa bona sufficit. Quod inde pōt sciri, cum ipse & alij apostoli qui in legalibus fuerant, eis dimissis ad Christum cōfugerunt. Pro vobis oram⁹ nos, gr̄as agentes deo, ideo quia dignos facit, quod nūquā lex potuit.

B i ℂ Dignos nos fecit. non in lege, sed. l ℂ In rumine. i. ꝓ deū qui est lumen de lumine, cuius gratia illuminamur. Vel, In lumine. i. i clara cognitione, à q̄ deuians cadit in tenebras. k ℂ Sor. Voluntas dei, in humano genere sors est apud quem non est iniquitas, sed omnia facit per iusticiam. etsi occultā. ℂ Sors est hæreditas q̄ nō meritis, sed diuia electione daf̄ sctis patriarchis & ꝓphetis & iō ꝓ gratiā, non ꝓ legē ē quęrēda.

☞ Vel ita: Eripu

Nicolaus de Lyra.

✠ ibi: Quæ circa me sunt. In pria parte exprimet̄ psonæ salutantes. Et secundo personæ salutatæ, ibi: His qui sūt Colossis, & bona eis ꝺoptata, ibi: Gratia vobis &c. Et patet ista ex dictis pluries ī principijs aliarū epłarum. a ℂ Gratias agi. Hic incipit epła, pcessio. Circa quā sciendū, ꝙ Apostolus nō prædicauit Colossen sibus ꝓsonaliter, vt patet in ꝓlogo Hieronymi; sed ꝓ discipulos suos Archippū, & Epaphrā. & postea inducebant̄ à pseudo apłis ad recipiendū legalia cum euāgelio, ꝓpter qd̄ Apłs q̄ in partib⁹ illis erat valde famosus, scripsit eis ipsos à legalib⁹ retrahendo, & in fide ac moribus solidādo. Et diuidit in tres partes: qa primō inducit eos ad tenēdum firmiter euangelij veritatē. Secundò: ad præcauendū pseudo apostolorū falsitatem, ca. sequē. Tertiò: ad continuandū vitę sanctitatē, cap̄o. iij. Prima in duas: quia primò vt verba sua melꝰ recipiant, ostendit se eis beneuolum. Secundò, inducit eis ad durē tenendum Christi euangelium, ibi: Qui est imago. Primū autē facit duplicit. ter. ſ.

✠ Qui est vir magnæ autoritatis. ✠ Sc. ſpūs.

& Thimotheus frater, qui sunt Colos/
a ✠ Maioribus. b ✠ Minoribus.
sis sanctis & fidelibus fratribus in Chri/
a ✠ Et quia sancti sunt & fideles. ✠ Per gratiam Christi, non in lege. b ✠ Hoc modo fuerūt. ✠ Nomine ꝓsentorum. c ✠ Mentis reconciliatio ad deum. d ✠ Quia deus & pater, potest & vult.
sto Iesu. Gratia uobis & pax à deo patre
a nostro, & domino Iesu Christo. Grati/ a
a ✠ Quia deus & pater potest & vult
b ✠ Per quem nobis omnia.
as agimus deo & patri domini nostri Ie b
a ✠ Etiam. b ✠ Vt crescatis in melius.
su Christi semper † prō uobis orantes,
a ✠ Ecce vn̄ le gratias agit. b ✠ Qa creditis ipsum deum & hominem esse. ✠ Esse.
audientes fidē uestram in Christo Ie b c
a ✠ Non ociosam. ✠ Per operis exhibitionem prouenientis ex ea ostensam.
su, & dilectionem quam habetis in san/ d
a ✠ Non humanam laudem, non pro terreno emolumento. ✠ Rem speratam. b ✠ Modo non apparet.
ctos omnes, propter spēm q̄ repośita c
a ✠ Tantum. b ✠ Ab æterno reddenda. c ✠ Q. modo ergo res tam latens speratur. ✠ Vt certam habeatis.
est uobis in cælis, quam audistis in uer/
a ✠ Quod tenendum est, quia & plene verum, & bonum nauiculam. ne ergo alibi spem illam quæratis, quam prius intellexistis. b ✠ Euangelium. c ✠ Non primi habuistis, sed per alios venit ad vos. nec soli habetis.
bo ueritatis euāgelij, quod pēruenit ad f
uos, sicut & in uniuerso mundo est & g
a ✠ Fructificare facit. b ✠ Crescere facit.
b fructificat & crescit, sicut & in uobis, ex f
✠ Est. a ✠ Oredendo. ✠ Per Archippum. ✠ Non per superaddita tos, sed per primos.
b ✠ Discernendo.
ea die qua audistis & cognouistis gra/
a ✠ f. b ✠ Quod totum ex deo. c ✠ A primo die auditus veritatem, licet post didicistis esse veritatem per Epaphram: In ore duorum stat omne verbum.
tiam dei † in ueritate: Sicut didicistis ab
a ✠ Prædicationem Archippi confirmante. b ✠ Quia nobiscum prædicator.
Epaphra charissimo & cōseruo nostro
a ✠ Pro salute vestra. ✠ Non pro vestris rebus b ✠ Electum a Christo. vel quia dona dei ministrat, vel Christo offert bona vestra.
c qui est fidelis prō uobis minister Chri/ g
stī Iesu, qui etiam manifestauit nobis di h
✠ Ad deum & proximum non in carne.
a ✠ Fundatam. ✠ Sanctis.
b ✠ Ecce quid orat.
lectionem uestram in spiritū. Ideō & k
a ✠ Hæc de vobis.
nos ex qua die audiuimus, non cessamus l
a ✠ Quasi pro meritis quæ pro vobis exhibemus. b ✠ Vt plene cognoscatis quid deus velit, quid non. Et hoc per partes excutiatur.
e pro uobis orantes & postulantes, ut im/ m
pleamini agnitione uoluntatis eius, in o
✠ f. a ✠ Rerum quæ actiuæ vitæ sunt. b ✠ Cognitione spiritualium, quæ sunt contemplatiue. c ✠ Post.
omni sapientia & intellectu spirituali ut p
a ✠ Operando bene. ✠ Agatis per bona opera. b ✠ Vt de eat deum, vel digni eo præmio. c ✠ Ita. f. d ✠ Negocia vitæ actiuæ & contemplatiuæ ✠ Deo.
ambulētis digne deo per omnia pla/ q
✠ In malis
centes, in omni opere bono fructifi/ e
✠ Per hanc vitę puritatem.
a ✠ In cognitione deitatis.
f cantes, & crescentes in † scientiā dei, t
a ✠ Et post hanc promissionem oramus ne relabamini.
g in omni † uirtute cōfortati, secundum v x
a ✠ Ab eo qui illuminare potuit. ✠ Mutantes. ✠ Contra aduersa.
potentiā claritatis eius. In omni patien/ r
a ✠ Diuini laboris.
b ✠ Et hoc non ex tristicia vel necessitate.
h tia & longanimitate cū gaudio gratias z
a ✠ Qui solus potest recreare, & vult. qua pater. b ✠ Etiam gentes in ꝓmissione Iudeorum.
f agentes deo & patri, qui † dignos nos fe/ b
a ✠ Participationem. b ✠ Hereditatis.
c ✠ Id est in nonem sui.
k l cit † in partem sortis sanctorū in lumine c

ter. ſ. agendo gratias de bona eorum C
inchoatione. Secundò, orando de uotē pro meliori consummatione, ibi. Ideo & vos. Circa primam dicit: Gratias agimus deo & pa. domi. nostri Iesu Christi semper. Id est omnibus horis ad orandum deputatis. b ℂ Audientes. ꝓ Epaphram, vt habetur. j. c ℂ Fidē uestrā in Christo Iesu. Quæ ē fundamentū spiritualis ædificij. Et quia fides sine operibus mortua est, Iaco. ij. Ideo sequitur: d ℂ Et dilectionē quā habetis in san. oēs. i. opera charitatis, quæ exercetis erga om † de vobis nes fideles, non pro commodo terre cū oramus no sed cælesti præmio. Ideo sequit: e ℂ Propter spē &c. quam audistis in verbo veritatis euangelij, qd̄ non promittit bona terrena, sicut lex vetus, sed cælestia, vt patet ex decursu ipsius. f ℂ Quod peruenit ad uos. Per prædicationem discipulorum meorum. g ℂ Sicut & in unitte. Nam à tempore apostolorū prædicatum fuit euangelium per orbem terrarum, sicut declaraui plenius super illud Psalmi. xviij. a. In omnem terram exiuit &c. Et breuius replicaui super epistolam ad Roma. x. vbi hæc autoritas allegatur. h ℂ Et fructificat & crescit. & cæte. In alijs Gentibus. Sicut & ī uobis &c. scilicet fructificat. i ℂ Ex ea die qua au. &c. credendo. Cætera patent ex litera. k ℂ Ideo & nos &c. Hic consequenter Apostolus ostendit se beneuolum Colossensibus, orando D pro eorum felici consummatione, dicens: Ideo & nos ex qua die audi. &c. Vestrum bonum principium. l ℂ Non cessamus ꝓ uobis orantes. mente. m ℂ Et postulantes &c. ore. n ℂ Vt impleamini agnitione uo. eius. id est vt plenius diuinam voluntatem cognoscatis. o ℂ In oī sapientia &c. quantum ad cognitionem rerum ad vitam actiuam pertinentium. p ℂ Et intellectu spi. &c. quantum ad cognitionem spiritualium ad contemplationem pertinentium. q ℂ Ambuletis dignè. per viam huius vitæ ad patriam. r ℂ Deo per omnia pla. in speculabilibus & operabilibus. s ℂ In omni opere bono frncti. id est de bono in melius proficientes quantum ad vitam actiuam. t ℂ Et crescentes in scientia dei. quantum ad contemplatiuam. v ℂ In omni uirtute. scilicet morali & intellectuali. x ℂ Conforma tati. secūdum. Hoc addit ad ostendendum, quòd nō loquitur de viritibus politicis, sed infusis, quæ dātur à deo cum gratia, & ꝓ eum simi liter augmentantur. y ℂ In omni. per aduersariorum tolerantiam. z ℂ Et longani. Per certā præmiorum expectationem. a ℂ Gratias agē. &c. q nos. Gentiles & Iudæos indifferenter. b ℂ Fecit. pergratiam baptismalem. c ℂ In partem sor. quia gratia baptismalis, † idoneos dignum facit hæreditate æterna, quæ habetur in clara dei visione.

✠ Qui eripuit

Vel ita: a ¶ Eripuit nos de po. i. de inferno, in quo tenebamur, à diabolo, tam ex proprio q̃ ex delicto Adæ. b ¶ Et trãstulit &c. Quando attollens nos de imo tartari, induxit in cælum vnico filio suo. Iam enim credentes qui fixa mente deuoti sunt, exeuntes de seculo duce dexteræ patris angelo inducuntur in cælum. c ¶ Regnum fi. Aug. De quo ipse dicit: Regnum meum non est de hoc mũdo. nõ ait: Non est hic: Sed non est hinc, quia peregrinatur quidẽ in mundo, sed non est de mundo. Regno enim suo dicit: De mũdo nõ estis, sed ego elegi vos de mundo. Erant de mundo, quando ad mundi principem pertinebant. d ¶ Filij dilectionis suæ. Aug. xv. de tri. Si charitas qua pater diligit filium, & patrem diligit filius, ineffabiliter vnionem vel communionem demonstrat amborum, quid conuenientius, quã vt ille propriè dicatur charitas, qui spiritus est communis ambobus? Alio quĩ si in illa trinitate solus spiritus sanctus est charitas, perfecto & filius non solius patris, sed etiã spiritus sancti filius inuenitur. Non em̃ dixit, filij sui. quod si diceret verissime diceret, sed ait: Filij dilecti suæ. filius ergo est etiam spiritus sancti, si nõ est in illa trinitate charitas dei, nisi spiritus sanctus. Quod cum sit absurdissimum restat, vt non solum ibi sit charitas spiritus sanctus, sed propter illa de quib⁹ satis disserui propriè sic vocetur. Qd verò dictum est, filij dilecti, vel charitatis suæ, nihil aliud ĩtelligatur, quã filij sui dilecti, quã filij substãtię suę. Charitatis em̃ patris eius natura atq; substantia est, vt sæpe dixim⁹. Et ideo filius charitatis eius nullus est alius, quã qui de substantia eius est genitus. e ¶ Redemptiõem. Destructa potestate diaboli facultas libertatis quæ nobis data est suo illius sanguine, qui nullum habuit p̃cm̃. Vt quia diabolus illos meritò tenebat, quos peccati reos conditione mortis obstrinxit: hos per eum meritò dimitteret, quem nullius peccati reum immeritò pœna mortis affecit. f ¶ Qui est imago. Aug. Aliter imago regis est in nũmo, aliter in filio. Nos sumus nũmus, in quibus imago dei Christus filius. Nulla imago dei debet coli, nisi illa quæ hoc est quod ipe, nec ipsa pro illo, sed cum illo. g ¶ Et in ipso. Vel omnia sunt in Christo quem non excedunt, quia immensus. h ¶ Caput corporis ecclesiæ. Aug. Caput ecclesiæ id est corporis, quia ita se habet ad ecclesiã, sicut caput ad corpus. Et cum ecclesia ab Abel cœpit, quomodo caput eorum? Bene: quia est principium ecclesiæ id est fundator. i ¶ Qui est principium. Ecclesiæ secundum diuinitatem id est fundator ecclesiæ: quia omnes iustos, qui ab Abel vsq; ad vltimum iustum generantur virtute diuinitatis & misericordiæ suæ dono illuminauit. Secundum humanitatem etiam potest dici principium ecclesiæ, quia super fidem humanitatis eius fundata est. Et bene ipse est caput & principium & rector & fundator, quia ipse est primogenitus &c. k ¶ Primogenitus &c. Sicut natus est ante omnia de deo, vt omnia crearet, sic hõ prim⁹ resurgit, v trestauret, vt semp sit prim⁹ & princeps. ¶ Cęteri ipse habẽt verbũ dei, sed de nullo dicit: verbũ caro factum est. Hõ ergo excellentia⁹ assũpt⁹, q̃si psonã sapiæ dei gerit, vt caput in

Quo sunt

Ioh. 18. g

† sibi dilecti

* p sanguinem ipsius

† 1. Cor. 15. c.

Ioh. 1. b.

a Ita dignos fecit. b In baptismo. c Quia vere dominabatur nobis. d Ignorantiæ peccatorum, demonũ

a Qui eripuit nos de potestate tene, a

a Vt essemus regnum. Tu cælum.

b brarum, & transtulit in regnum fi, b

a Iu & nos per eum diliget, si non ei odiosi.

q Q. transtuli vos in regnum filij, per quem & redemit. Filio. c Nos Iudęi. c

d lij † dilectionis suę. In quo habemus d

a Quotidie si peccamus, & non est opus aliis hostijs. e

e redemptionem* & remissiõnem pec f

a Bene hæc per eum, quia ipse est b Plene similis patri. Quia de ipso: & nihil distat ab eo. c Incomprehensibilis.

f catorum. Qui est imago dei inuisi, g

a Ipse solus genitus, alia creata. Hic vere ostenditur cœternus. Ante omnem creaturam genitus.

h bilis, primogenitus omnis creatu, h

a Vere genitus ante omnem creaturam qui per ipsum omnia condita. ecce coomnipotent.

i ræ. Quia in ipso condita sunt uni, i

a Quæ sunt. a Sol & luna.

k uersa, in cælis & in terra, uisibilia & k

Angeli & animæ. a Etiã hęc altissima. b Ergo in nullo minor patre illius.

l inuisibilia. Siue throni, siue dõ, l

m minationes, siue principatus siue po m

a Quia ecl̃am elementa: Vnde omnia

n o testates. Omnia per ipsum & in n o

Ita per ipsum ante: q̃ est vita in ipso. a Nullus ei æqualis, etiam secundum q̃ homo. Non modo æternitate & potentia: sed etiam dignitate.

p ipso creata sunt, & ipse est ante p

a Sicut omnia creauit, ita omnia sustinet & regit.

q g omnes, & omnia in ipso cõstant. q

r Etiam cum talis, & secundũ vtramq; naturam. b Quę vnita est Christo gratia & natura vt capiti.

r h Et ipse est caput corporis ecclesiæ, r

a F. f. Fundator. b Bene est caput & principium id est rector & fundator, qui est primogenitus ad immortalitatem resurgens.

s t k † qui est principium, primogenitus s t

a Per hoc. b Tam prioribus q̃ sequentibus.

t ex mortuis, ut sit in omnibus ipse t

a Dominium, quia potest alios suscitare. b Et hoc primatum habet, non solum quia primogenitus, sed quia complacuit trinitati, q̃ in ipso omnia plenitudo scientiæ & virtutum, non modo esset, sed habitaret, & reconciliaret omnia, Iudęos & Gentes.

u primãtum tenens. Quia in ipso u

Diuisio

† in ipsum

Christus quo ad humanitatem

go patris

H

Nicolaus de Lyra.

a ¶ Qui eripuit nos de potestate tenebra. i. de potestate inimici per mortem filij sui. b ¶ Et transtulit. quia eripiendo nos de regno & potestate diaboli, reponit nos in regnũ filij sui, qui regnat hic in fidelibus per gratiam, & in beatis per gloriam. c ¶ Dilectionis suæ. Per hoc non est intelligendum, q̃ filius procedat à spiritu sancto, qui est amor seu dilectio, sed dicitur filius dilectionis paternæ, inquantũ pater summe diligit ipsum & nos per eum. d ¶ In quo. i. per quẽ. e ¶ Habemus redẽp. A potestate diaboli. f ¶ Et remissionem. Per sacramenta baptismi & pœnitentiæ, quæ hñt efficaciam à passione Christi. g ¶ Qui est imago. Posq̃ Apostolus ostendit se benevolum Colossensibus, hic consequenter inducit eos ad tenẽdum firmiter euangelij veritatẽ. Et diuiditur in tres ptes: qa primò declarat autoritatẽ euangelij. Secdò, inuitat ad firmiter adhęrendũ ei, ibi: Et vos cũ esteris. Tertiò respõdet tacitę qõni, ibi: Cuius factus sum. Autoritatẽ ẏ ò eũ̃ gelij declarat p excellẽtias autoris ipsi⁹. i. Christi cuius excellentias tripl̃r declarat. Priò in cõparatione ad pr̃em suũ. Secdò ad totũ vniuersum, ibi: Qm̃ in ipso. Tertiò, ad corp⁹ ei⁹ mysticũ, ibi: Et ipe est ca. Quãtum ad primũ declarat duas excellẽtias Christi. Pria est, q̃ ẽ imago pr̃is. i. exꝑsa fisitudo ipsius sed'm deitatẽ. Sciẽdũ tamen, q̃ imago alicui⁹ põt dici dupl̃r. Vno mõ naturaliter, sicut i hũanis filij dr̃ imago pr̃is: qa procedit ab eo per modũ naturę, & i eadẽ specie. Alio mõ artificialiter, sicut imago Herculis est in lapide. Primò mõ Christus ẽ imago dei patris, tũ in idẽtitate numerali naturę: quia diuina natura nõ est multiplicabilis. Creatura aũt intellectualis ẽ imago dei natura aliena, & sic nõ est ꝓprie ei⁹ imago, sed magis ad eius imaginem. h ¶ Primogenitus omnis. i. genit⁹ ante oẽm creaturã, quia generatio filij à patre est æterna: ꝓductio aũt creaturæ est temporalis, quæ põt dici largè generatio, eo mõ quo de⁹ dicitur pater omnium per creationem. i ¶ Quia in ipso. Hic consequenter ponit excellentias Christi quãtum ad totum vniuersum, nam omnia præexistunt in eo sicut in causa exemplari. Ideo dicitur: Quia in ipso. cõdi dispositiões enim creaturæ cõparant ad deũ, sicut artificiata ad artificẽ, Sap̃. vii. c, Oĩm em̃ est artifex. Artificiatũ ẏ ò est prius in cõceptu artificis q̃ in effectu. Dom⁹ em̃ extra fit à domo intra. viii. Metaph. Filius aũt i diuinis ẽ cõceptus & ẏbũ pr̃is: & ideo oẽs creaturæ in ipo præexistũt exẽplariter ab æterno, qa nulla nouitas est in deo. k ¶ Visibilia. q̃tũ ad creaturas corpales. l ¶ Inuisibilia. q̃tũ ad spirituales. m ¶ Si. throni. Exprimit quatuor ordines angelorum, quorum primus est de supna hierarchia. Secundus & quartus de media. Tertius verò de infima. Ex per hoc intelligũtur alij ordines, qui oẽs præexistunt in deo, sicut in exemplari. Et similiter oĩa præexistũt i eo, sicut i causa efficiente, & in eo quiescunt sicut in fine. Prou. xvi. a. Vniuersa, ꝓpter semetipm operat⁹ est, dr̃is. Iõ subdit: n ¶ Oĩa per. Iungat sic lra: Oĩa per ip. supple, creata sunt efficiẽter. o ¶ Et in. supple, quiescunt finaliter. p ¶ Et ipse est. s. creaturas q̃s præcedit duratiõe & dignitate. q ¶ Et oĩa in. Quia nisi pm oĩa cõseruaret in esse, sicut de nihilo creata sunt, sic in nihilũ redigerẽtur, nisi p ipm manuteneretur. r ¶ Et ipse est. Hic cõsequenter ponũtur excellẽtię Christi q̃tum ad corp⁹ ei⁹ mysticũ, cũ dr̃: Et ipse ẽ influẽs sensũ & motũ sectũ vitã grãe, Ioh. i. De plenitudine ei⁹ oẽs nos accepim⁹ grãm &c. s ¶ Qui ẽ pri. Licet ei aliq resurrexerũt à morte aĩ Christi, vt Lazar⁹ & plures alij: illa tñ nõ fuit ꝓfecta resurrectio, qa resurrexerũt ad vitã mortalẽ, quę magis dr̃ mors q̃ vita, qa ẽ q̃dã tẽdentia ad mortẽ. vñ & illi postea mortui sũt. Sed Christ⁹ prim⁹ surrexit ad vitã imortalẽ q̃ ẽ ꝓfecta resurrectio & ẏa. Et qa primũ in alĩq̃ gñe est causa aliorũ, ideo resurrectio Christi est causa nostræ resurrectionis. ꝓpter qd̃ dicit hic Principiũ primo. ex mor. t ¶ Vt sit in. Nõ solũ respectu hoĩm, sed etiã oĩm angelorũ. Tũ ꝓpẽ plenitudinẽ grãe q̃ data est ei nõ ad mẽsurã, Ioh. 3. d. Angelis aũt ad mẽsurã data ẽ. Tũ qa licet hũana natura Christi sed'm se accepta sit inferior angelica, ꝓpẽ qd̃ dr̃ Christ⁹ ab angelis mĩorat⁹. Ps. 8. tñ in q̃tũ est vnita diuinitati in suppposito filij, excellentior est effecta. Iõ subdit: v ¶ Quia i. s. hoĩe Christo.

Complacuit

☞ quo sunt omnes sensus personā aīę, q̄to A rum corp⁹ viuificat.a ¶ Plenitudinē. Aug. Quia oīa p̄t ex se.vñ: Sicut pater habet vitā in se, sic & filius q̄ suscitat & vi uificat q̄s vult, sic ostendit pfect⁹ de⁹ esse. b ¶ Per eū re. Deo placuit per eum re conciliare, & ipe pacificauit non gratis, sed p sanguinē, celestia & terrestria, qa pa tet hoi introitus in cælum. c ¶ Oia. p eum facta, in ipso autore viuunt. Vel. d ¶ Alienati & inimici.i. consilij eius qd̄ idem valet: quia nō receperīt quæ p Moysen mandauit deus deuotē idolis su is. e ¶ Reconciliauit in cor. Si mor talis & mortuus potuit recōciliare, iam immortalis p̄t oīa facere. f ¶ Si tamen perma. Ideo tot & tanta dixerat de Chri sto, vt ponāt spem in eo solo, in quo oīa sunt, non alicui elemētorū vel angelorū se subijciendos putent, hic solus colēdus est, & ad hīc nō estimand⁹ ē qs̄p. g ¶ In uniuersa. Vel, Quę tamē noua creatura modo est sub cælo adhuc peregrina, sed tandē veniet ad gl'am. h ¶ Adimpleo. Ea passionum q̄ Christus sustituit, vel q̄ modo sustinere præcepit, q̄ adhuc desunt adimpleo. i. patus sum pati. i ¶ Factus sum ego. Ministrum euāgelij à deo per Christū se factū dicit, vt mysterium à deo cœptū p idoneū seruū ipleat, qd̄ ignorū fuit à seculis. k ¶ Data est mi. Vt ipleā quod deus præordinauit de vobis, vos. s. p incarnationē saluari, ne videaī sal⁹ nō esse promissa Gētibus. Vel, mihi data ē in. Tantū est em̄ qd̄ à meis quærit, q̄ntū si à meipso. l ¶ Quod absconsi. Notum erat: In principio erat verbum. Nus q̄ lectum erat, & verbum caro factum ē. Vnde: Absconsisti hæc à sapientibus & pru. & re. ea paruulis. ¶ Au. Quosdā em̄ ☞ Platonicorū

Nicolaus de Lyra.

a ¶ Cōplacuit &c. Toti trinitati. b ¶ Omnē ple. s. gratiæ. c ¶ Inhabi. Illa em̄ pleni. udo data fuit à tota trinita te, secundum excellentiā autem vnionis sic exponitur: Quia in ipso, hoīe Chri sto. Complacuit, filio dei. Oēm pleni tudinem inha. i. secundum plenitudinē suæ deitatis, quia solus filius ē incarnat⁹, licet hīc incarnationē tota trinitas fece rit. d ¶ Et per eum recon. deum patrē. e ¶ Pacificans per sang. qui fuit suffi cientissimus ad satisfaciendum pro om nibus. Ideo subditur. g ¶ Siue quæ in terris. quantum ad homines. f ¶ Siue quæ in. quantū ad angelos, non tamen sic intelligendo, q̄ pēm angeli sit finaliter remissibile p passionē Christi, vt credit Origes, sed quia p passionē Christi eorū societas restauratur, p hoc q̄ hoies sancti per Christū redēpti ibidē assumūt. Ex istis autē excellentijs patet autoritas euangelij cuius lator est Christ⁹. h ¶ Et vos. Hic cōsequenter inducit Colossenses ad obseruationē ipsius, dicēs: Et vos cum essetis. A deo per idololatriā. i ¶ Et inimici. i. sensibiliter & manifestē. k ¶ In operibus ma. id est per opera mala ad sen sum parentia. l ¶ Nunc autē. s. post vestram conuersationem. m ¶ Recōci. supple vos. n ¶ In corpore car. id ē in corpore suo passibili. o ¶ Per mortem. quam sustinuit in corpore passibili, & p quam sumus redempti. p ¶ Exhibere. i. sanctificatos p baptismum, in q̄ nobis plenarie cōicat effectus passiōis. q ¶ Et immaculatos

Ioh.3.c.

†sue

† inculpator

B

Ioh.1.a. Luc.10.

†suppleo qd̄ deest affictionibus

[a] complacuit omnē plenitudinem [b] [c] [d]
[b] diuinitatis inhabitare, & per [a]
a ¶ Qui est lumen æternum. i. æ ternā veritas.
[c] eum recōciliare omnia † in ipsum
a ¶ Non per aliam hostiam. b ¶ Quę turpior mors. ¶ i. celestia & terrestria.
[d] pacificans p̄ sanguinem crucis [e]
a ¶ Iam sunt, vt Abraham & cæteri.
[f] eius siue quæ in cælis. siue quæ in [g]
a ¶ Adhuc in ista vita.
b ¶ O Colossenses pacificauit ēq̄us essetis alienati, ni hil cum deo habentes, & inimici contrario uo. & hoc sensu, quia pura barba bene agere. c ¶ Quæ mala.
terris sunt. Et uos cum essetis ali- [h]
[d] quando alienati & inimici † sen- [i]
a ¶ Degentes actu. b ¶ Tempore gratię, non alio.
su in op̄ibus malis, nūc autem [k] [l]
a ¶ Remissione peccatorum. b ¶ i. fragilitatis. ¶ i. passibili & mortali: Et hoc per mortem: etiam ad hoc vt tandem resp̄sentet.
[e] reconciliauit in corpore carnis [m] [n] [o]
† eius per mortem, † exhibere [p]
¶ Virtutibus ¶ A peccatis.
a ¶ Vsq̄ adeo q̄. ¶ Quia tunc nihil mali in eis.
uos sanctos & † immaculatos & ir- [q] [r]
a ¶ Qui omnia videt. vel cum tāc et p̄sentes erimus videntes, eum sicut est. b ¶ Exhibere tamen hac conditione.
[f] reprehensibiles coram ipso. Si tā
a ¶ Firmi, non fluctuantes.
men permaneatis in fide fundāti [s]
¶ In sp̄ę premij, vt per vos nō recedatu. ¶ Alio impellente.
& stābiles, & immōbiles, à spe e- [x]
a ¶ Quod tenere debetis quia intellexistis, & ideo peius est reuerti. melius est enim vię veritatis non agnoscere, q̄ post agnitam retrorsum. b ¶ Et manet.
uāgelij, q̄od audistis: quod prę- [y]
a ¶ Vniuersis hominibus, qui sunt noua creatura quotquot vbiq̄ sunt.
[g] dicatum est in uniuersa creatura
a ¶ Euangelij. b ¶ Et ita potestis scire, quod verum est.
quæ sub cælo est. Cui⁹ factus sum [z]
a ¶ Æphesi in carcere positus pro euangelio.
b ¶ Quia inde credentes prouiciunt.
ego Paul⁹ minister, qui nūc gau- [b]
a ¶ Quia sustineo. b ¶ Confirmandis in veritate euangelij.
deo in passiōnibus * pro uōbis., [c]
a ¶ Quisq̄ pro modo suo exoluit quod debe.
b ¶ Nostræ. Christi sunt, quia eius membra.
[h] [i] & * adimplēo ea quæ desunt pas- [d]
a ¶ Non in meis.
b ¶ Multiplicando
sionum Christi in carne mea pro- [e]
a ¶ Non alio dico.
corpore eius quod est ecclesia. ¶ Corporis. ¶ Vt ei ministrem spiritualia.
Cuius factus sum ego minister, [f] [g]
a ¶ Vt ei deum dispensem actu per gratiā apostolatus mihi credita a deo. ¶ Vel secundum gratiā apostolatus mihi a deo dispensati.
secundum dispensatiōnem dei, [h]
a ¶ Non solum officium, sed executio officij.
[k] quæ data est mihi in uobis, ut im- [i]
a ¶ Impletum ostendam ordinationem dei de vobis gentibus. b ¶ Quod verbum fuit occultum a deo: quod & mysterium. i. absconditum.
pleam uerbum dei, mysterium [k]
a ¶ A principio seculorum.
[l] quod absconditum fuit à secu- [l]
b ¶ Omnibus non cuidam parti, tātum. nisi cui per spiritum indicauit.
b ¶ Tempore graue.
lis & generationibus. Nūc au- [m]
a ¶ Non omnibus.
tem manifestatū est sanctis eius, [n]
a ¶ Nec his omnibus, sed quibus voluit ex sola gratia.
quibus uoluit de⁹ † notas facere di- [o] [p]
a ¶ Copiosam gloriam sacramenti tam digni. In quo sunt multitudes, remissio iustitię, dona spiritus, futura beatitudo. Et ideo dicit diuitias.
uitiās glorię sacrāmēti huius in gē [q]
¶ Existentis. a ¶ Sacramentum, b ¶ Incarnatio Christi. c ¶ Gentibus. [r]
tibus, q̄od est Christus in uōbis [s] [t]

immaculatos. In p̄sonis ꝓprijs. r ¶ Et irreprehen. A proximis. s ¶ Coram ipso. id est cum rectitudine intentionis, & non solum coram mundo p fictionem hypocrisis. t ¶ Si tamen per. s. Christi. v ¶ Fūdati & sta. contra persuationes pseudo apostolorum. x ¶ Et immobiles à spe euan. quod audistis. vt. s. speretis cōseq̄ vitā æternā p fidē Christi & ecclesię sacra, & nullo modo p legalia. y ¶ Quod prædicatum est in uniuersā creaturam. intelligitur oīs hō, eo q̄ habet sīlitudinē cum omni creatura, sed m qd̄ dicit Greg. homel. xix. Habet nanq̄ cōq̄esse cū lapidibus: viuere, cū arboribus: sentire, cum animalibus: intelligere, cum angelis. Non est sic intelligendum qd̄ euangeliū extunc fuerit prædicatum singulis hominibus de toto mūdo, sed quia tunc fuit prædicatum in omnibus partibus mundi, in quibus habitabant homines: ex quibus aliqui credidērunt, sicut dictum est suprà. z ¶ Cuius factus. Hic Apostolus respondet cuidā tacitæ quæstioni, quia posset aliquis dicere, quid pertinet ad Paulum ita scribere, Colossensibus, cum tamen eis non prædicauerit, vt dictum est suprà nec etiam eos viderit, vt habetur ca. seq̄n. Ad qd̄ respondet, qd̄ hoc ptinebat ad cū, eo q̄ erat Apostolus Gentium, vt dictū ē supr. Gal. i. ŋ. Qui operatus est Petro &c. de quorum nūero erant Colossenses. Et hoc est quod dicit: Cuius. scilicet euangelij. a ¶ Factus sum ego Paulus minister. i. prædicator ex apostolatus officio. b ¶ Qui nunc gau. in passio. i. in carcere queni patior. c ¶ Pro uobis. eo q̄ prædicaui euangelium Gentilibus, de quibus vos estis. Licet enim non prædicauerit eis per seipsum, prædicauit tamē eis per suos discipulos, vt prædictum est. d ¶ Et adipleo ea quæ desūt passionum Christi. Passiones autem Christi dupliciter dicuntur. Vno modo in corpore proprio, in quo sustinuit famem & sitim & mortem. Et sic accipiendo nihil erat ibi adimplendum. Alio modo ꝓut patitur in membris suis, quæ sunt fideles, secundum qd̄ dicit Act. ix. a. Saule Saule qd me p̄seq̄ris &c. Et sic loquī hic Apostolus. Ideo subdit: e ¶ In carne mea. Et quia passiones sanctorum sunt ad bonum totius ecclesiæ, cuius sunt mēbra, iō subditur: Pro corpore eius quod est. f ¶ Cuius. supple ecclesię. g ¶ Fact⁹ sum ego minister. Prælati enim ecclesię non sunt domini, sed ministri. h ¶ Secundum dispensationem dei: quæ data est mihi in uobis. In quantum à deo factus sum Apostol⁹ Gētium. i ¶ Vt impleam uerbum. Annūciando v̄bo & scripto. k ¶ Mysteriū. i. sacrum secretum. l ¶ Quod absconditum. qa ante t̄pa Christi non fuit cognitū, nisi paucis ꝓphetis. m ¶ Nunc autē. T̄pe gratiæ. n ¶ Manifestatum est. i. sanctificatis per baptismum. o ¶ Quibus uoluit deus. ex sua mera gratia. p ¶ Notas fa. di. glo. sacramenti. i. copiosam gloriam huius sacramēti secreti. q ¶ In Gēquarum sum apl̄s. r ¶ Quod. s. facīm secretum. s ¶ Est Christus. qui est deus incarnatus, passus & mortuus, resuscitatus. & ad dexteram dei patris elevatus. t ¶ In uobis spes glo. &c. per ipsum consecutionem gloriæ certitudinalr expectando, si tamē in ea fideliter maneatis.

C

†ergase

Homo cōis creatura †mente

† vt exhiberet

D

*meis.

Passiones Christi dupliciter dicuntur

† notū facere q̄ sint diuinis myniste. rij arcam

✠ Quę no

☞ Platonicorū libros ex Græca lingua in la-
E tinā versos vidi, & ibi legi nō qdē his ver
In platoni- bis: Sed hoc qdē oīno & mltis & mltiplici
cis libris e- bus suaderi rōnibus, qd' in principio erat
uāgeliū Io- ỳ bū, & ỳ bū erat apud deū. Sed cp ỳ bū ca
hannis ro factū est, nō legi. Indagaui quippe in li
bris variē dictū esse, qd' filius sit in forma
patris, sed qd' se exinaniuit, nō habeē in il-
lis. a ¶ Cor. Vel cōtradicētes corripim⁹
& vincim⁹, & obedientes docem⁹. b ¶ In
oī sa. Vera sapiētia ē, cū Christ⁹ agnoscit.
c ¶ In q, &c. in uir. Q. Labori meo adiū
git deus miracula ad confirmationem.

† ad quod etiā enitor

GLOS. ORDI.

VOlo &c. Sequit: Cap. II.
d ¶ Pro uo. Nō em̄ min⁹ p his
quos nō vidit, q̄ p his q̄s vidit
† per ỳ tutē sollicitus fuit. e ¶ Instru. in cha. Quam
de⁹ ad nos habuit, q p nobis filium tradi-
dit. Hoc si quis attendit, potest se in hac
miseria consolari, quia inde ppendit cal-
cata supbia p humilitatē ad patriam posse
reuerti. Et instructi. Agnitiōe dei, p hoc
tendentes. f ¶ In oēs diuitias. id est co-
pias iutellect⁹ pleni, vbi perfectē de huma
nis & diuinis habeāt itellectū, vt de aīa &
de supnis spiritib⁹. Aliter em̄ nemo ad co
gnitionem dei ascendit. g ¶ In agnitio
nem. Non dico quantum ad opera, sed.
h ¶ Mysterij dei. vt sciatis quod est se-
cretum a paucis cognitum. i ¶ Dei pa-
tris &c. vt sciatis, qd' alia psona a filio q̄
uis idē i substātia cū eo. Ad quā cognitio-
nē si tenditis, ad Christū tātū recurrite: qa
in eo sunt oēs copię, sed absc̄ditę: & iō ne
miremini si in Christo estis, & eas nūdum
F inuenistis, qa nō oībus patent, nisi his qui
petunt & pulsant. ¶ Alia litera. Cū fuerit
† certę psua sionis instructi in charitate, i omnes diuitias ple-
ni intellectus ad agnitionem mysterij dei
in Christo. Vult Aplūs fouere animos eorū
in charitate, vt prompti fierent per eplam
† 37. dis. c. legim⁹. i fi. agnitionē accipe sacri dei i Christo, aduer
tētes has esse sapiāe & sciāe diuitias, si agno
scatur Christus in deitatis suę plenitudine
adorandus. ¶ Amb. Omne mysterium
sacri dei in Christo est, vt q eū cognoscit
oīm hre noticiam videat. Oīs em̄ rō super
nę scię totī⁹ creaturę supnę vel terrenę i eo
est, q est caput eorū & auctor, vt q hūc no
uit, nihil vltra q̄rat, qa hic pfecta ỳ t⁹ & sa
pia. Qui dqd alibi quæriť, hic pfecte inue-
niť. In Daniele & Salomone oēndit infide
libus se toti⁹ autorē scię vel sapiæ. qd' infi
deles nō putāt, qa nō legūt i euāgelijs & p
pheris astrologiā, geometriā, & alia hmōi
quæ iō despectæ sunt à nris, qa nihil ad sa
lutē ptinent, sed mittūt in errorē, & dū stu
dēt in his, curā aīæ nō hāt. Qui verò Chri
stum nouit, thesaurum sapiæ & scię inue
nit, quia id nouit qd' vtile est. k ¶ Hoc
au. Non solū vt ad ea tendatis quæ nōdū
† soliditatē habetis, sed vt nemo decipiat, & ratione
mundanarū rerū abstrahat à spe quæ est in
Christo. l ¶ Nam & si cor. Q. Ne deci
piat dico: video em̄ spū dei, qd apud vos
agiť. m ¶ Sed & spi. Sanctis datum est
in spū videre remota, caueāt ergo sibi q̄rū
actus magistrum non latent. n ¶ Gau-
dens. Per hoc promptiores facit circa
† sic vt radi euangelium, qa gaudere se dicit in dispo-
ceshabeatis tione conuersationis eorum & fidei stabi
in illo fixas litate, vt scientes vnde placeant deo, in
& in illo su eo fierent firmiores. o ¶ Radicati.
p struemini Minores in actiua vita. p ¶ Su-
cōfirmemi per. alios. q ¶ Edificati in ipso. i.
niq̄ vos maiores qui in contemplatione estis.

☞ Per philosophiam

a ¶ Vt per eum speretis gloriam sine lege. b ¶ Quas-
tem Christum. c ¶ Apostoli. d ¶ Quod sine lege
gentes saluat.

spēs gloriæ q̄uem nōs annūcia- a
a ¶ Arguentes eos qui deuiant. b ¶ Non solū vos.
mus, cōrripientes omnem̄ homi- b
a ¶ Eos qui ignorant. b ¶ Non cæci vt pseudo. c ¶ Ve
ra & dominica.
nem, & dōcentes in ōmni sapiēn- c d
a ¶ Deo offeramus in sacrificium.
b ¶ Tam iudæum q̄ Gentilem.
tia, ut exhibeāmus ōmnem homi- e
a ¶ Non in lege. b ¶ In intellectu mysterij.
nem perfectum in Christō Iesu f
a ¶ Christo. ¶ In qua re. ¶ Vt omnis perfectus sit
in Christo Iesu. b ¶ Contra rebelles. f
c † In quō & laboro cērtando se- g h
cūdum operationem eius, quam i
¶ Miraculorum.
operatur in me ¶ in uirtute. k

Cap. II.

a ¶ Ideo vobis hoc de me re
fero.
VOlō enim uos sci l
a ¶ Vt ea intellecta quęratis
in Christo perfecti neri.
re, qualem solli- d
citudinem habe-
am pro uobis &
a ¶ Quia & hi a pseudo erant pręuenti.
prō his qui sunt Laodiciæ, &
a ¶ Et pro his adiacentibus vobis quicumq. b ¶ Et
si scientiam audierunt.
quicūnque non uiderunt fāci- m
em meam in carne, ut consolen-
¶ Vel consolationem accipiant ¶ Ad hoc intendo,
vt illi vobiscum consolentur corda sua,
tur corda ipsorum † instructi in n
a ¶ Vel per hoc tendendo. b ¶ Vt de omnibus.
charitate, & in ōmnes diuitias o
a ¶ Plene intellectum habeant. ¶ Instructi.
† plēnitudinis intellectus, in agni p
a ¶ Quod est Christus verbū caro factum.
tionem mysterij dei patris & q
¶ Esse hoc mysterium.
Christi Iesu, † in quo sunt om- r s
a ¶ Quod per humilitatem superbi redimuntur.
b ¶ De diuinis. ¶ Quod verbum apud deum,
c ¶ De humanis. ¶ Quod homo nobiscum.
nes thēsauri sapiēntiæ & scién- t
a ¶ Vt sitis instructi.
tiæ absconditi. † Hōc autem di- t
a ¶ Quantuncumq. sapiens.
co. ut nēmo uos decipiat † in su- v
a ¶ Vt videtur. ¶ Vel subtilitate. ¶ Quę non est nisi
in verbis. b ¶ Ne decipiat dico, scio enim nondum
esse deceptos.
blimitāte sermonis. † Nām & x
a ¶ Vt spiritus Elisęi cum Giezi eunti ad Naamā Sy
rum vt acciperet sub nomine eius quę ipse non man
daverat.
si corpore absens sum, sēd & y
spiritu uobiscum sum, gaudens z
a ¶ Quia. b ¶ Quomodo vnusquisq. vestrum secun
dum ordinem suum viuit.
et uidens ōrdinem uestrum, a
¶ Stabilitatem.
& † firmamentum eius quæ in a
a ¶ Non in lege. b ¶ Quandoquidem bene
statis, fidei fundamento,
Christō est fidei uestræ. Sicūt b
a ¶ Bona enim acceptio fuit.
ergo accēpistis Christum Ie-
a ¶ Non extra.
sum dominum nostrum, in ip- c
a ¶ Proficite. b ¶ Vt arbor ad fructū candum.
so ambulate, † rādicati & super- d e
a ¶ In templum dei, vnde alijs loquatur.
ædificāti in ipso, & confirma- f
a ¶ Donis.
ti fide, sicut & didicistis, abūdān g
a ¶ Qui solus dat incrementum.
tes in illō, in gratiarum actio-

a ¶ Quē nos annun. prædicando. G
b ¶ Corripientes oēm &c. A veritate
euangelij deuiātē. c ¶ Docentes. Oēm
hominem. d ¶ In omni sapia. Ad salu-
tē necessaria. e ¶ Vt exhibeamus oēm
ho. &c. Circa qd' sciendū, cp perfectū dr,
cui nihil deest. v. Metaph. Qd' dupl'r pōt
intelligi. Vno mō, qa nihil deest de neces-
sarijs ad salutē & de hac pfectiōe loquit hic Perfectus
Aplūs. Alio mō, qa nihil deest de his q̄ pñt dupler
inesse pficiētia ad salutē. Et sic nō accipitur
hic, qa talis pfectio nō habeē in via, in qua
pōt hō semp̄ pficere, vt dictū est. ḡ. Phili.
iii. f ¶ In quo. i. ppter qd'. g ¶ Et la.
Cōtra aduersarios fidei, nō solum verbis,
sed operibus miraculosis. Ideo subditur:
h ¶ Sed'm operationē eius. i. deq̄ qui
facit miracula. i ¶ Quam ope. &c. i. per
me. k ¶ In uir. scilicet sua, & non mea.

NICO. DE LY.

VOlo enim. Hæc Cap. II.
est secunda pars principalis, in
qua Apostolus inducit Colos
senses ad præcauēdum pseudo Diuisio
aplorū falsitatē. Et diuidit i duas: qa prīō
ponit motiuū. Sed ō ꝓcedit ad ꝓpositū,
ibi: Hoc ār dico. Motiuū ār Aplūs fuit solli
citudo quā habebat de salute Colossensiū
& aliorū fideliū. Et hoc est qd' dicit: Volo
enim &c. Et patet lra vsq̄ ibi: m ¶ Vt
con. &c. p spm̄sctm̄ inhabitātē q est cōso
lator. n ¶ In. in cha. Quę diffundit i cor
dib⁹ nris p spm̄sctm̄, Roma. v. o ¶ Et in H
omnes diuitias plenitu. intellectus, † compati
vt sic nō solū sint perfecti q̄tū ad affectū, connec
sed etiā q̄tū ad intellectum. p ¶ In agni
tione mysterij. id ē secreti. q ¶ Dei pa
tris & Chri. Ie. Cognoscēdo cp pat & fi-
li⁹ sunt distinctę psonę, & vn⁹ de⁹. r ¶ In
quo. s. Iesu. s ¶ Sunt oēs &c. Nam in
eo scd'm naturā diuinā est sapia diuina, q
est infinita. & scd'm naturā humanā habet
plenitudinē sciæ, sicut & grāe, cognoscens
oīa quæ cognoscit verbū scientia visionis.
t ¶ Hoc autem dico. Hic accedit ad pro
positū inducēdo Colossenses, ad præcauē
dum deceptiones falsorū Aplorū. Circa
qd' sciēdū, cp ad decipiēdū tripliciter cona † 7. q. 1.
bant. Vno mō argumētis philosophorū. suggestum
nā aliq eorū in philosophia istructi erant. † plurali-
Alio mō, ex autoritate legis, eo cp data fue tate
rat à deo. Tertio mō ex simulatiōe sanctis Diuisio
tatis, qua frequenter simplices decipiunt. † t. Cap. 2
Primō ergo inducit ad cuitationē primi.
Secūdō, secundi, ibi: Et estis. Tertiō, tertij,
ibi: Nemo vos seducat. Circa primum di-
cit: Hoc autem dico De sollicitudine
mea pro vobis. v ¶ Vt nemo uos de-
&c. id est ỳ bis philosophicis. x ¶ Nam
& si corpore ab. &c. A vobis. y ¶ Sed
& spū uo. sum. Sicut spiritus Elisæi erat
pñs cū Giezi, qñ Giezi accepit munera à
Naaman, vt dicitur. iiij. Regū. v. Videbat
em̄ Aplūs in spū, quę apud Colossenses age
bant. z ¶ Gaudens & cæ. i. gaudens de
hoc, qd' video vestrū modum viuendi or
dinatum. a ¶ Et firmamentum eius
&cæ. i. fidē vestram de Christo firmā esse.
b ¶ Sicut igitur accepi. Iesum Chri-
stum domi. nostrum. i. fidē eius. c ¶ In
ipso ambulate. de virtute in virtutem.
d ¶ Radicati. in charitate. e ¶ Et su-
perædifi. In Christo per alias virtutes.
f ¶ Et confir. fide, sicut didicistis. A
discipulis meis. g ¶ Abundantes in
illo, in gratiarū &c. i. abundanter grati
as agendo Christo de vestra vocatione.

☞ Videte

a ¶Per phi. Terrenam, quæ argumentis & subtilitate compo
A nitur & decipit, dum in verisimilibus causis & commenticijs re
bus nihil tam verum æstimatur, q̃ conspicitur in elementis, quæ
nõ à deo ordinata, sed ab hominibus. quæ cauenda, quia cultrix
mundi, non dei: & à Christo trahit in quo perfectio, quia oĩa ha
bet quæ pater. b ¶Fallaciã. qd̃ de le
ge pseudo' prædicatores dicunt. c ¶Et
inanẽ. quia in hac falsitate nulla utili-
tas, qd̃ solet aliquando esse in falsis.
e ¶Secundum ele. Illos tangit qui
prudentius idola exponunt dicentes:
Iuno est aer, Neptunus mare, ió cũ dice
ret secũdum philosophiã & inanẽ.
addit, sed m elementa mundi. qua
si admonens, ne qualescũq; adoratores
simulacrorum, sed & quasi doctores &
interpretatores signorum cauendos es
se, d. ¶Secundum tradi. Traduntphilosophi quos homines vocant, deũ
non posse fieri creaturã, hominem nõ
posse nasci de virgine, vel mortuũ re
uiuere, cõsiderantes elemẽta .i. has crea
turas visibiles, in quibus ex cõmixtiõe
animalia generãtur & quod moritur,
non iterum viuat. f ¶Corporaliter.
Non quia corporeus sit deus: sed ỳ bo
translato vsus est, quia in templo ma
nufacto, non corporaliter, sed vmbra-
tiliter habitauit. i. præfigurantibus si-
gnis. Vel corporaliter. Quia in Chri
sti corpore qd̃ sumpsit de virgine tãq;
in templo habitat deus. sed non ita in
sanctis, quia ille caput ĩ quo oẽs sensus,
in istis quasi solus tactus, quibus datus
est spũs ad mensuram. de quib' nõ põt
dici: Verbum caro factũ est, nec quisq;
B illorum dicitur vnigenit' dei. Corpa-
liter. i. cõplectiuè, vt sit corpus & iple-
tio vmbrarũ legis. qui verò dicit carnis
obseruantias esse necessarias, dicit Chri
stum non esse corpus vmbrarũ, nec deũ
ad omnia sufficientẽ. g ¶In quo. Mo-
nuit ne p philosophiã à Christo rece-
dant, nũc monet me à pseudo apẽs se-
ductũ ceremõias legis recipiãt. h ¶Cor
poris car. i. corporis qd̃ caro est, quia
non omne corpus est caro. i ¶Conse-
pulti ei in. i. ad similitudinem sepultu
ræ eius baptizati sunt. k ¶Vel per fi-
dẽ ope. i. credendo opera dei. Exponit
vnũ de operibus dei, qd̃ præcipue op'
est credere volentibus resurgere. s. qd̃
Christum suscitauit. ¶Per fidẽ opa.
De quo credũt qd̃ exemplo Christi su-
scitabit illos. vnde subdit: Qui suscí-
tauit &c. l ¶Præputio. Pro eo qd̃
præputiũ significat. i. carnalia delicta,
m ¶Delens quod. Non solũ vobis
Gentibus donauit, sed & nobis Iudæis
prærauricationes, quę sunt ex lege dimi
sit. Et hoc, Delens. n ¶Chirogra. i.
memoriã transgressionis, quæ erat ex
decreto. i. ex lege. Conscientia enim no-
stra & diabolus ad accusandũ erat me-
mor illius transgressiõis: & ita hæc me-
moria erat aduersum nos nocẽs nobis
& nos cruciãs, sed hoc ĩ baptismo ablu
to, nec cõscia nĩa timet, nec diabol' qd̃
obijciat. habet. Vel decretũ dei fuit: De
ligno scientię bõi & mali ne comedas.
Huius decreti violati, chirographũ.
i. memoriã vel snĩam q̃ dictũ est: Morte
moriemini, deleuit de', quãdo peccatũ
primi parẽtis p sãguinẽ Christi abluit.
¶Chirogra. dicit pcũm Adę, qd̃ tulit
& fixit cruci, nõ solũ alia, ga nisi hoc & alia tolleret, ñ liberemur
à morte & inferno. Dũ innocẽs occidit, pcũm crucifigit. Decretũ
est snĩa ĩ cũctis hoib', aduersa: q̃ dictũ est: Morte moriemini, &c.

¶Q. Ambulate dico in affectione gratiarum, firmi in fide non
aliter q̃ recepistis & diuersitas cognitionę, & habetis mate
riam gratiarum abundantes in illo. Etiã hac ambulatione vi
dete, ne quis de. a ¶Rationes conquisitas ad probandum
vel improbandum quod de lege dicitur.

a ne. Videte ne quis uos ſdecipiat pẽr a
a ¶.i per illud quod probatur.
b philosophiam & inanem fallaciam b
a ¶Agentes. b ¶.i. legalis. Posse rationem enim veritatem,
lex non est tradito dei sed hominum.
d secundum trãditionem hominum, c
a ¶Literalem sensum, qui mundanis.
e secundum elementa mundi, & non d e
¶.i. secundum veritatem spiritualis intelligentiæ. a ¶Non
secundum Christum: Quia in Christuo habitat plenitudo dei
tatis vt omnis .i. omni modo habilitandi vt etiam diuinitas
personaliter sit ei vnita, quod non in aliqua creatura.
¶Hilla. vt in eo habitans plenitudo nihil aliud intelligatur
esse q̃ Christus.
f secundum Christum. Quia in ipso
inhabitat omnis plenitudo diuinita, g
a ¶Quia plenus est. ¶Quod negantes contra Christum
sunt. b ¶Donis spiritus. ¶Quod non sunt elementa ipsa
¶Non modo hominum, sed &
f tis corporaliter, & estis in illo reple h i
a ¶Q. Vos replere potest qui supernos ciues replet.
ti, qui est caput omnis principatus k
a ¶Non solum donis repleti estis. b ¶Purificati ab errore
& mundo.
g & potestatis. In quo & circuncisi l m
a ¶Opere humano. ¶Sicut fiebat legalis circuncisio.
estis circuncisione non manufacta
a ¶Manentes ¶.i. expoliati a corpore secundum q̃ carnis
erat. i. carnis subiectum: deficiens is carnis seruitus, sed modo
factum est spiritus ei seruiendo. vel non ita facta manu. sin
expoliatione carnis, & nihil ibi fiat nisi q̃ carnis auferatur.
b ¶Vel carnis alia littera. ¶Quia ibi nihil nisi id quod ca
ro auferitur.
h ſin expoliatione corporis carnis, n
a ¶Vbi omnia vitia imputata sunt, quod solus Christus fe-
cit. b ¶Vere hoc in Christo consecuti estis.
i sed in circuncisione Iesu Christi, cõn o p
a ¶Vt iam hic non videamur quod fuerunt. i. veteres pecca-
tores, sed in nouo instituti.
sepulti ſ ei in baptismo. In quo & q
a ¶In novitate vitæ. b ¶Non per aliud. c ¶Quam
operatur deus.
k *consurrexistis per fidem operatio, r
a ¶Ecce in quo ¶Præmittit ad probandum, q̃ resurgent
etiam in immortalitatem.
nis dei, qui suscitauit illũ à mortuis. s
¶Gentes. b ¶Quamuis. c ¶Non sentientes mala vestra.
d ¶Quod reliquerant naturalem legem.
† Et uos cum mortui essetis ſin delic t
a ¶Originali peccato, quod significat præputium. b ¶Se-
cundum corpus & animam. ¶Iam certitudine spei.
l ctis & præputio carnis uestræ, cõ v x
a ¶Ad similitudinem illius. b ¶Mortuos viuificauit gra-
tis condonans omnia, quod est signum, q̃ & penas tollet.
uiuificauit cum illo, donans uobis y
a ¶Originalia, & quę sunt addita
m omnia delicta, delens quod aduer z a
a ¶Memoria scripturarum. b ¶Legis.
n sum nos erat chirographum † de b b
a ¶Decretum. b ¶Cum non iuuaret, sed amplius reos
faceret.
creti, quod erat contrarium no c
b ¶Decretum vel chirographum. b ¶Omnium, vt nullus
vltra obsemet.
o bis. Et ipsum tulit de medio, d e
a ¶Cum innocens occiditur peccatum crucifigitur. mortis
tur. crux enim non saluatoris mors, sed peccati.
¶Infernales.
p affligens illud crũci, & expo d e
lians principatus & potestates
q a ¶Peccata absoluendo. b ¶Vt deus homo sine peccato. f
r † traduxit confidenter palam,

a ¶Videte. Cauendo diligenter.
b ¶Ne qs uos deci. Rõnes em̃ phi-
losophicę cõtra fidẽ Christi sũt ianes &
sophisticæ. pcedũt em̃ ex apparẽtibus
sensui, & applicant ad materiã sensum
totaliter excedẽtẽ, cõcludẽdo q̃ deus nõ
possit humanari, ỳ go parere, mortuus
resurgere, & hmõi. Sed nõ valet, quia
virtus diuina cũ sit infinita, põt illa quę
sunt naturæ impossibilia. Iõ subditur:
c ¶Secundum tra. Quorũ doctrina
ex apparẽtib' sensui pcedit. d ¶Secũ
dũ ele. i. scd̃m cursũ & virtutẽ naturę.
e ¶Et nõ se. i. ỳ tutẽ Christi q̃ est infi-
nita. f ¶Quia in ipso. i. diuinitas per
fecta, nõ solum per essentiam, pñtiã, &
potentiã, p quẽ modũ est in oĩb' crea-
turis. vel p gratiã, per quẽ modum est
specialiter in sanctis. sed etiã p vnionẽ
in suppposito ỳ bi. g ¶Corporaliter:
quia est à verbo assumpta scd̃m corp'.
vnde & in triduo mortis Christi corp' D
fuit vnitũ diuinitati, q̃uis eẽt ab aĩa se-
paratũ. h ¶Et estis. Hic cõsequenter
inducit ad præcauendũ scd̃m deceptio
nis modũ: ga gra Christi est sufficiẽtissi
ma ad tollendũ oẽ malũ, & ad conferẽ
dum salutẽ absq; obseruatione legaliũ.
Ideo dicit: Et estis in. i. p illũ. i ¶Re
pleti. gratia. k ¶Qui est ca. i. non so
lum hoim, sed etiã angelorũ, ppter qd̃
sine legalibus potest vos adducere ad
eorum cõsortium. Ideo subdit. l ¶In
quo: Id est per quem. m ¶Et circun
cisi estis. non circuncisione carnali, si-
cut Iudæi. n ¶In expoliatione cor. †per deli-
i. in amotione pelliculæ pẽ generati- cta & præ
onem opictis. o ¶Sed in cir. i. p Chri putium
sium datũ, q̃ est spũalis in amitiõe pcãto
rum. & hoc p baptismũ q̃ totaliter tol-
lit pcãm. Iõ subditur: p ¶Cõse. et in.
i. totaliter mortui pcãto. q ¶In q̃ &. ad
vitã gręr. r ¶Per fidẽ ope. i. quã de'
opatur. s ¶Qui susci. il. Ad vitã im
mortalẽ, Ro. vj. b. Christus resurre. ex
mor. &c. ¶Et uos cum. i. pcãis. actua †q.p erat
lib'. v ¶Et præ. si origiali pcãto qd̃ p cõtrarium
originẽ cõtrahit. x ¶Couiuifi. cũ. vi nobis per
ta gręr. y ¶Donãs uoc. i. gratis remit decreta
tẽs. z ¶Oĩa de. Tã originale pcãm, q̃
supaddita. a ¶Delens qd̃. s. Iudæos.
b ¶Chirographum decre. i. obligationem legis veteris, quantum ad
ceremonialia & iudicialia. c ¶Quod
erat contra nos. Eo q̃ erat onus im-
portabile nobis & patribus nostris, vt
habetur Act. xv. d ¶Affigens illud
cru. quia legalia mortificata sunt p pas-
sionem Christi. e ¶Et expolias prĩ.
i. dæmones, qui sic nominãtur, eo q̃ naturalia in eis remãserũt
integra: q fuerunt spoliati, quando Christ' eduxit de limbo pa-
tres veteris Testamẽti. f ¶Traduxit cõfi. i. potẽter ad cęlestia,

Nicolaus de Lyra. ¶In semetipso

Affigẽs

Triũphãs

b ¶In semet.in pñtia suę maiestatis. a ¶Triumphãs illos. E Aug. Morte sua. Vno qppe verissimo sacrificio pro nobis obla to,quidquid culparum erat,vnde nos principatus & ptãtes ad luenda supplicia vitę detinebãt,extinxit.vnde ergo accepit diabo lus exteri⁹ ptãtẽ dñicę carnis occidẽde,inde interior q̃ nos tene bat potestas eius occisa est. ¶Vel secun dum aliam literam. Aug. Exuens se car ne prin.& po.expo.pa.fi. triumphans eos in seipso. Nomine carnis hoc loco mortalitas intelligitur. Iuxta illud: Ca ro & sanguis regnum d.non po. Per hanc mortalitatem nobis inuidæ pote states dominabantur. Hac ergo morta litate Christus in resurrectione se exu ens,diabolicas potestas (quæ per hanc mortalitatem dominabantur) dicitur expoliasse:quia in seipso capite nostro præbuit exemplum,quod in toto eius corpore id est ecclesia ex diaboli pote state liberanda,in vltima resurrectione complebitur. ¶Idem. In ipso quoque vincuntur inimicæ nobis inuicibiles potestates,vbi vincũtur inuisibiles cupi ditates. Fuso enim sanguine sine culpa omnium culparum chirographa dele ta sunt,quibus debitores qui in eum credunt, à diabolo antea tenebantur. vnde: qui pro multis effundetur. c ¶Quæ sunt um.&c. tunc fuerunt huiusmodi præcepta, quæ non seruare peccatum erat,nunc testimonia & con firmatio veritatis. Ergo scriptura quæ tũc fuit exactrix operũ significatiũ,nũc testis est rerum significatarum.& quæ tunc obseruabatur ad prænunciationẽ, nũc recitatur ad cõfirmationẽ.d ¶Cor pus autem.id est veritas hui⁹ vmbræ, est.e ¶Christi.id est ad Christum p tinet. Vel illa omnia sunt corpus Chri sti id est significant corpus Christi, vel quod sumpsit de virgine,vel quod est ecclesia. f ¶Volens. id est amans ea q̃ non vidit. Vel, uolens.s.suadere quæ non vidit.s.legis cerimonias quarum rationem ignorat.g ¶Inflatus sensu carnis. Nõ aliud intelligit,quã sensua litas capit. k ¶Constructum. &c. In vnum per coniunctionem, quia idẽ credunt,& eadem operãtur. Et,i ¶Sub ministra.in subseruiẽdo. h ¶Per ne xus.i.per charitatem, sine qua mẽbra non cohærent,nec inuicem seruiũt, nec viuunt.l ¶In augmentum dei. Au getur deus redeũtibus, sicut comminue batur deserentibus.m ¶Si ergo mor. Hactenus monuit stantes ne seducerentur,nunc eosaggreditur, qui iam aliq̃ de lege seruabant. Q. Vos videte,ne se ducamini,sed vos alį dicite, quare legẽ seruatis: Si ergo mortui. Elementa di cit creaturas huius mundi. Si inquit cũ fidem Christi accepistis, estis separati à peccato,& ab elementis mundi.i.ab ab stinentia & ab omni superstitione creaturarum mundi. Quid adhuc &c. Vel potest accipi cũ Christo sicut Christ⁹.n ¶Quæ omnia ipso usu.&c.si quis vtitur eis Iudaico ritu, vt ab his abstineat,illis vtatur,credens inde iustificari,ducunt in mortem. Ista dico iam existentia secundum præce.& do.ho.&c. nõ dei. postquam enim veritas venit, iam non hæc deus præci pit, sed Pharisæi &autoritate hæc præcipiunt, & rationibus docent. o ¶Secundum præcepta &c. Q. Ideo vsus eorum,& cultura interijt,quia sunt præcepta & doctrinæ homi num,non dei. p ¶Quæ sunt rationem quidem &c. Vel hæc habent rationem sapientiæ, non in veritate, sed in falsitate quæ est abundans,vbi nulla vtilitas, sed per humanam sapientiam.& sunt. q ¶In humilitate]&c. Non illa quę virtus,sed sicut ex Græco intelligitur,qua mens sentit humilia.i. vtilia & terrena.i.dejectione animę,& sunt:r ¶Nõ ad p.i.qa in illis obser-

† de illis

1. Cor. 15. f

† nouilunij

† 7. q. 1. c. suggestũ Mat. 24. a. Matt. 13. a. Luc. 21. b.

† superstitione Mat. 26. c:

† à mente

F

† decretis tenemini, decretis oneramini.

† oĩa ipso pereunt ab vsu

a ¶In cruce b ¶Infernales principes. c ¶Oblato. ¶Non in alio.

a b triumphãs † illos in semẽtipso. a b

a ¶Quia hæc omnia in Christo. b. ¶Damnabiles ostendat. c ¶Sumpto vel non sumpto pro ritu Iudęorum.

Nemo ergo uos iudicet in cibo, aut c d

a ¶.i.de hoc q̃ nullam partem obseruetis. ¶Non celebratacum lex præcipiat celebrare. b ¶Scilicet.

in potu, aut in pãrte diei festi, aut e f

a ¶Aut dicit,quia vnum solum non obseruatum tunc) sabbatum:nunc vero non.illud enim erat tempus significandi istud manifestandi.

c † Neomeniæ, aut sabbathorũ, quæ g h

a ¶Aliqua signa ta rependentia.

d sunt umbra futurorũ, corpus autẽ i k

a ¶Et quia sunt vmbra. b ¶Amans ¶Suadere.

e f Christi. † Nemo uos † seducat uolẽs l m

a ¶Quia hæc sunt q̃ibus homines de facili possunt seduci. b ¶Qua vltantur nunciij dei.

in humilitate & † religione angelo n o

a ¶Ea que nunq̃ intellexit. b ¶Quia quicquid agit perdit.

rum, quæ non uidit, aubulans frũ p

¶Quia nõ in Christo. a ¶Superbus, vnde erubescendum est. b ¶.i.sensualitatis. c ¶Non rationis.

g stra, inflatus † sensu cãrnis suæ, & q r

a ¶Christum. ¶Contra quod dicunt qui legem prędicant. b ¶Capite.i.de cuius plenitudine accipiendo.

non tenens cãput, ex quo totum s t

a ¶Ecclesia. b ¶Charitatis. c ¶Fidei,spei,& operum in quibus coniuncti sunt & similes.

h corpus per nexus & cõiunctiones v

i k subministratum & † constructum x

a ¶Virtutibus & membris.b ¶Quantum deus prouidit.

l m crescit in augmentum dei. Si ergo y a

a ¶Ex toto separati. ¶Non misera a Christo,sed felici morte. b ¶Per hoc q̃ estis cum Christo. ¶Quia fidem Christi accepistis. ¶Sicut Christus c ¶.i.a lege quę est institutio puerorum qui mundana petunt.

mortui estis cum Christo ab elemẽ b

a ¶Q.si prius ignari,cur veritate propalata? b ¶Scilicet veritate nota & recepta.

tis huius mundi, quid adhuc tanq̃ c

a ¶Vt Iudęi huius,) b ¶Seruanda legalia. c ¶Dicentes alij alijs.

uiuentes mũdo † decernitis? Nec teti d e

a ¶Vt cadaver,vel loco in quo sedit mulier menstruata. b ¶Vt porcum,vel pisces non habentes squamas

geritis, neq; gustaueritis, neq; cõtre f g

¶Quodam studio & delectatione. a ¶Q.non debetis hæc discernere. b ¶.i.ducunt in mortem.

n ctaueritis, quę † sunt omnia in intẽ h i

a ¶Si quis vtatur. b ¶Non quod verum sit.

o ritum ipso usu secundum præcẽ k l

a ¶Non dei.

p pta & doctrinas hominum. † Quæ m

a ¶Speciem. ¶Quia pretendunt superstitionem &humilitatẽ.

sunt rationem quidem habentia sa n o

a ¶Id est religione,quæ supra modum est.

q pientiæ in superstitione & humi p

a ¶Quia humiles se ostendunt. b ¶Quia sunt c ¶Quia non parcere dicunt se corpori.

r litate, et non ad parcendum cor q

a Triumphans il.&c. quod dupliciter potest exponi. Vno modo referendo ly illos, ad dæmões quos deiecit. Alio modo referendo ad patres, quos sui triumphi fecit participes, vt sit sensus: Triumphans il.&c. id est triumphare faciens. b ¶In se. id est per virtutem propriã,& non alienam. Ex prædictis igitur concludit: c ¶Nemo ergo uos. transgressores. d ¶In ci. aut in po. &c. lege prohibito si vtamini. e ¶Aut in parte diei festi A vobis non celebrata, vt Paschæ, Pentecostes & huiusmodi. f ¶Aut neomeniæ Id est primæ diei mensis. g ¶Aut sabbatorum. In fine hebdomadæ. iste ein dies in lege dicuntur celebres, sed hæc celebritas cessauit tanquã figuralis adueniẽte veritate per Christum. Ideo subditur: h ¶Quæ sunt. id esi fuerunt tempore veteris testamenti. i ¶Vmbra fu. tempore Christi. k ¶Corpus autem.i.soliditas veritatis huius vmbræ. l ¶Christi.i.pertinet ad Christũ, † præmittit per quem est impleta. m ¶Nemo. Hic interponit consequenter inducit ad præcauendum data ei deceptionis tertium modum, qui ẽ per simulationem sanctitatis, dicens:, Nẽo uos se. volens ambulare. n ¶In humilitate. ficta. o ¶Et reli. angelorũ.i. ostendens se tanquã nũcium a deo missum, sicut angelus: quod faciebant aliq pseudo apostoli. p ¶Ambulans fru. i. perdens quicquid boni agit. q ¶Inflatus.i.superbiens ex sui sensus præsũptione. r ¶Et non te.i. Christum per H veram & sinceram sui fidem: s ¶Ex q̃. † cõpagi i. ex cuius influxu spirituali. t ¶Totũ corp⁹. mysticum qd' est eccl'a. v ¶Per nex⁹ &. fidelium adinuicem. x ¶Sub ministratum &. Per officium superiorum in inferiores,sec'm diuersos ecclię status. y ¶Crescit in. Virtutũ & meritorũ. z ¶Dei.i. ad honorẽ diuinũ, ex q̃ cõcludit vlteri⁹ vitationẽ obseruationũ legaliũ, dicẽs: a ¶Sic. Cõfigurati mortiei eius & sepulturę p baptismũ. in q̃ plenariẽ cõicat' y⁹ tus mortis suę. & p consequẽs. b ¶Ab ele. supple, separi. Et dicuntur hic elemẽta veteris testamenti scramẽta, qa cõsistebãt in qbusdã rebus corpalib⁹, vt ĩ ablutiõe aquę lustratiõis & vnctiõib⁹. in qbus nulla erat spũalis y⁹ tus, ppter hoc dicũtur elemẽta egena & infirma, Gal. iiij. b. In sacris aũt nouæ legis est spũalis y⁹ tus ad cõferendũ gratiam. c ¶Quid ad. Et nõ in Christo d ¶Decernitis. dicentes vnus alteri: † quę vere e ¶Nec teti. immũda sec'm legem, vt bonum morticinum vel aliqd hmõi. e ¶Neq; gustau. cibũ in lege, phibitũ, vt porcũ speciem lę vel aliqiid hmõi. g Neq; cõtre. vẽden do talia vel emẽdo. h ¶Quæ sũt. i. q̃ superflua & similia sunt. i ¶In interitũ. i. in pctm̃ post publicatũ euãgeliũ. k ¶Ipso usu. i. si quis vtat talibus obseruantijs. l ¶Secundũ ad præce. Hoc dicit, quia illi q erãt superiores in populo Iudęorum ceremonias legis multa addiderant, de quorũ obseruãtia erant magis diligentes q̃ de obseruãtia diuinorũ præceptorum, vt patet Mar. vij. a. quod reprobat Saluator ibidem, ad quos dicẽs: In vanũ aũt me colũt docẽtes doctrinas & præcepta hoĩm, relinq̃ntes ei mãdatũ dei, tenẽtes traditiões hoĩm &c. m ¶Quæ sũt. speciẽ⁹ sapiæ, sed nõ sec'm y⁹ itatẽ. lõ subdit: n ¶In su. i. superflua & vana religiõe supple sũt tales obseruãtię. o ¶Et hu. s. ficta. de q̃ dr Eccl. xix. d. Est q negter se hũiliar, & interiora ei⁹ plena sũt dolo. p ¶Et nõ. Tales em̃ corã simplicibus se iactabant sibi non parcere à labore corpali ad p̃curãdũ salutẽ. pxii, & refugere honorẽ mũdanũ & lauriũ. Tales ei simulatiões freq̃nẽ decipiunt simplices., ppẽ q⁹ Aplus talia docet præcauere, sicut & Saluator Mat. 7. c. Attẽdite à falsis ꝓphetis, q̃ veniũt ad vos in ve. ouium, interiũ aũt sũt lupi rapa. &c. Et eodem mõ hæretici decipiunt simplices.

illis obseruātijs multus labor est q est inanis. & non sunt. a ¶ In honore dei: cuius cōsiliū in irritū ducit, nec sc̄tōrū q̄rū fides destruit & nō sunt. b ¶ Ad saturita. quia multa eis subtrahunt. In superstitio. Amb. Simulata est religio vt videātur vera quę falsa sunt: quæ mētes in terra humiliat ne erigantur ad superna: & obest corpi: cui⁹ caput Christus: nō in honore, qa trūcati capite Christo explētes sensum carnis. Sagina em̄ carnalis est sensus, traditio hūana: qua hoc dicit sufficere qd̄ carnis tradit prudentia.

Ephe. 4. d.

GLOS. ORDI.

Cap. III.

Gitur si cō. cū. Ch. Seqs: ¶ Quæsur. sunt. nō loco, sed merito excellentiæ. Quæ sur. s. Spūalia, q̄ significant per carnales obseruātias, hęc sunt vel gl̄a æterna, vel quæ ad eā ducunt.

†superna

d ¶ Vita ue. ab. Hoc est tps vestrū nō dū aduenit, qa nondum venit æstas .i. Christi aduētus, vbi discernent̄ arbores fructuosę à sterilib⁹. sed tps terrena amātiū semp̄ est paratū. Cū aūt Christus apparuerit, hoc est tps nostrū, e ¶ Morti fi. er. Post rōnes de plenitudine Christi generalis exhortatio ad oēs de moribus subdit, ne ad priorē consuetudinem redeāt. f ¶ Mēbra ue. i. ptes veteris hominis. Vel membrorū cōcupiscentias.

†curate

g ¶ Fornica. &c. Describit delicta, q̄ membra appellat, vt post acceptam veritatis rationē bonæ vitę operā darent.

Lucæ. 11. f.

Multū obest scire rationē veri, & nō eā factis exequi. Qui enim scit voluntatem

B

dñi, & non facit, plagis vapulabit multis. h ¶ Et auari. Sub vno noīe duo

1. Tim. 6. b

pessima prohibet, idololatriā, & auariā, q̄ non dispar malicia, qa radix oīm malorū. & penè vno explent̄ ope, qa sicut idololatria vni deo auferre nititur gloriā, ne solus nomen deitatis habeat, ita auar⁹ in dei res se extēdit, vt sol⁹ vsur per q̄ deus oībus fecit. vtraq; deo inimica, qa negant deo quę eius sunt. i ¶ In

† mollitiē

quibus & uos am. Hoc memorat, vt se euasisse gaudeāt, & de cætero caueāt.

☞ Nunc autē

†simulacrorum.

ADDITIO

†Ephe. 5. b.

¶ In ca. n. vbi dicit in Postil. Aut sabbatorū in fine hæbdomadæ. ista em̄ dies in lege dicuntur celebres.

† inobediē tes

ADDI. Cū obseruatio sabbathi ponit̄ inter p̄cepta decalogi, q̄ cōiter sunt moralia. præcepta autem moralia legis veteris manēt, prout cōiter tenet̄ à doctoribus. Attendendū est ergo, quō Apūs obseruationē sabbathorū ponat cū alijs celebritatibus veteris Testamēt, q̄ manifestè erant ceremonialia, & sic debebāt cessare tpe nouæ legis. Ad qd̄ dicendū scd̄m sctm̄ Tho. secunda secundę, q. cxxj. art. iij. in rūlione ad primū arg. q̄ p̄ceptū de sanctificatiōe sabbati literaliter intellectū, est partim morale, partim est ceremoniale. Morale qdem

Præceptū sabbatimorale

q̄tum ad hoc q̄ homo deputet aliquod tps vitæ suæ ad vacādū diuinis. sicut naturaliter inclinat̄ hō ad hoc, q̄ cuilibet rei necessariæ in vita sua deputet aliquod tps, vt p̄ corpali refectiōe & somno & alijs hmōi. Vnde spirituali refectioni qua mens hoīs in deo reficit̄, aliquod tps deputari habet secundū dictamē naturalis rōnis. & sic habere aliquod tps deputatū ad vacādum diuinis cadit sub p̄cepto morali. Sed inquantū in hoc p̄cepto determinat̄ speciale tēpus in signum creationis mundi, sic est p̄ceptū ceremoniale: & ideo non obseruat̄ hoc p̄ceptum in noua lege. nec q̄tum ad diē. quia non dies sabbati, sed dies dñica celebrat̄. nec q̄tū ad modū obseruandi, qa in die dñica cibi coquuntur & hoīes itinerant̄, & alia huiusmodi fiunt. Obseruatio enim diei dñicæ in noua lege, succedit obseruatiōi sabbati non ex vi p̄cepti legis, sed succedit ex constitutione ecclesiæ & consuetudine populi Christiani. prout in prædicta, q. Est etiam in obseruatiōe sabbati allegorica significatio, put fuit figura Christi in sepulchro in die sabbati quiescentis. Est etiā in obseruatiōe sabbati moralis significatio, prout significat cessationē ab oī actu peccati, & quietē mētis in deo, secūdū quā significationē est p̄ceptū generale. & ēt in hac obseruatione sabbati significatio anagogica, prout. s. p̄figurat quietē fruitionis dei, quæ est in patria.

C

NICO. DE LYRA

Cap. III.

† faginam

Gitur si cō. Postq̄ Apūs induxit Colossenses ad tenēdū fidei vitatē, & p̄cauendū pseudo Apūrū falsitatē, hic cōsequenter inducit eos ad seruandū vitæ sanctitatē, ipsos de morib⁹ informādo.

Diuisio

Et diuidit̄ in duas, quia primò facit hoc gñaliter quo ad oēs, scd̄o spāliter quo ad aliquos stat⁹ spāles, ibi: Mulieres. Circa primū sciēdū, q̄ finis imponit necessitatē his q̄ sunt ad finē. & iō primò istruit eos de appetitu finis, scd̄o de morib⁹ ad hunc finē ordinatis, ibi: Mortificate. Circa primū dicit cōcludēdo ex prædictis.

a ¶ Igi. si cō. cū Chri. p fidē charitate formatā. b ¶ Quæ sur. sunt qu. i. bona cælestia desiderate. c ¶ Vbi Chri. est in dex Membra enim debent sequi caput Christus aūt est caput ecclesiæ, vt p̄dictū est. & iō fideles qui sunt membra eius. debēt eum seq̄ p desideriū, vt sic ei iungant̄ finaliter in cælestibus p præmiū obtentū. d ¶ Non quæ su. in bonis terrenis ponēdo finē, & subdit rationē di. e ¶ Mor. e. e. peccato p baptismū. & sic in terrenis nō debetis ponere finē vestrū, sed in bōis cęlestibus, q̄ nō apparēt in p̄senti. iō subdit: f ¶ Et ui. ue. s. æterna: g ¶ Abscon. est cum Chri. in deo. quæ consistit obiectiuē in visione deitatis principaliter, & hūanitatis Christi secūdario. iō dicit Saluator Ioh. xvij. a. Hęc est em̄ vita æterna, vt cognoscant te solū deum, & quē misisti Iesum Chri. h ¶ Cum e. Chri. ap. in iudicio finali. i ¶ Vita ue. mō dicto. k ¶ Tunc, & uos ap. cū i. in glo. q. d. tunc vita beata, quę mō vobis est absconditа, manifestè erit vobis exhibita. l ¶ Mortifica te. Hic consequēter instruit eos de moribus ad beatitudinē ordinatis. & primò q̄tū ad depositionē vitiorū. scd̄o q̄tū ad acquisitionē virtutū, ibi: Et induentes. Prima adhuc in duas: qa primò docet deponere peccata carnalia. scd̄o spiritualia, ibi: Nunc aūt. Circa primū dicit:

Diuisio

† iter quos

Morti. er. mē. ue. quæ sunt su. ter. i. q̄ pertinēt ad p̄sentē vitā, q̄ sic sunt mortificāda p austeritatē vitæ, vt natura seruet̄ ad seruiendū deo, & vitia curent̄ quæ impediunt ingressum cęlestium. scd̄m qd̄ dī, Apoc. xxj. g. Nō intrabit in eo aliquid coinquinatū. iō subdit: m ¶ Fornica. Quæ est cōcubitus soluti cū soluta. & per hoc multo fortius intelligit̄ adulteriū esse deponendum. n ¶ Immunditiam. q̄tū ad peccatum contra naturam. o ¶ Libidinem. q̄tum ad oscula, tactus impudicos, & similia. p ¶ Concupiscentiam ma. Quia non solum actus exteriores sunt refrenandi, sed etiam intentiores mentis. q ¶ Et auariciā. Quæ est iniusta pecuniæ acquisitio. Vnde dī auarus, quasi audus æris. Reponitur autem hoc inter carnalia vitia, quia fomentū eis p̄stat: qa p pecuniā habent̄ cibi, & potus, lecti molles, & hmōi ad luxuriā excitantes. r ¶ Quæ est idolorum seruitus. i. similis idololatriæ, in quātum auarus colit pecuniam suam studiosē. s ¶ Pro. quæ. vitia prędicta. t ¶ Venit ira dei. i. eius vindicta v ¶ Super filios incre. qui vitam aliā nō credunt. propter qd̄ sine fræno vitæ p̄sentis carnalitatibus se exponunt. ꝓpter qd̄ in persona eorū dicit Sapi. ij. b. Vmbrę transitus est tempus nostrū. & nō est reuersio finis nostri: Venite igitur, & fruamur bonis &c.

x ¶ In quibus. id est, inter quos. y ¶ Et uos ambulastis aliquando. scilicet ante cōuersionem vestram carnaliter viuendo.

q ☞ Nūc aū

a ¶Nunc au. Suprà vetuit grauiora, nunc minora, ne hæc putent non pericu-
losa. Sunt q nō habēt consuetudinē ebrie-
tatis, q aliqn inebriant. sicut sunt q nō ha-
bent consuetudinē mētiendi, & tn aliqn
mentiūtur sic & in alijs fit. Prohibet ergo
aliqn mentiri. & pcipue assiduē mentiri.
b ¶Qui re. Aug. Renouatio mentis dr
Eph. 4. f. sc̄'m deū, vt in epistola ad Eph. legit. vel
sc̄'m imaginē dei, vt hic legit. Sed iō secū
dū deū, ne sc̄'m aliā creaturā, fieri putet.
Sc̄'m imaginē dei ideo, vt in ea re intelli-
†De pę. di. 2. c. quō re nouari. †postquā exuistis gatur fieri vbi est imago dei. i. in mēte, nō
q alia sit imago sc̄'m quā renouamur, &
alia q renouat, sed ipsa. Hic dicimus aliquē
fidelē q de corpe abscedit, mortuū esse se-
cundū corpus, nō sc̄'m spiritū, qa corpe
vel in corpe mortuo est, nō aīa vel in aīa.
Sicut aliquis dicit pulcher vel fortis secū
†ad agni-tionem, & imag. dum corpus, nō sc̄'m aīam. c ¶Secun-
ima. i. rationē. Q. aliud non moneo, nisi
quod ratio vestra suadet. Hæc est imago,
ad quā deus creauit hoiem, vt rationalis
esset, & cęlestia semp diligeret. Amb. Ima-
go quā de agnitiōe dei dicit recreari, q &
in fœia est, alia est: alia illa ad quā fact? est
1. Co. 11. b. primus hō, vñ supra ad Cor. Vir est ima-
go & gloria dei: mulier aūt gloria viri. Il-
la imago est, vt quōex vno deo oīa, ita ex
vno hoie oēs hoies essent. d ¶Vbi non
est mas. Secundū corp, sunt masculi &
fœminæ, sed sc̄'m spm mētis nō, in quo
renouamur sc̄'m imaginem creatoris.
Vbi non est mas. Et est sensus: In nouo
hoie nulla exterior diuersitas alicui prę-iu
dicat, sed nec sexuū, nec nationū, nec ob-
seruationum, nec linguarū, nec conditio
F num: sed Christus est oīa. i. omnes partes
Ioh. 13. b. noui hoīs sunt opa Christi. Et ipse Christ?
est in omnib' fidelibus, q pēū noui sunt.
e ¶Sicut & do. uo. In cuius rei sacro
lauit Christus pedes discipulorū, & dixit:
Exemplum dedi vobis, vt & vos sic fr facia
tis. Inuicē itaq nobis delicta donem', &
pro delictis inuicē orem', atq itaq quo-
dāmodo pedes nostros inuicē lauem'. Et
nota, quia vt lucrū possint habere, ad hęc
eos facienda monet, quæ meritum collo-
cant apud deū. Ab illicitis abstinere facit
timor. Vereē enim ne mala faciens pœnis
subdatur. Hæc q nunc faciēda monet, ad
profectū meritorū pertinēt. Qui ergo ab
illicitis abstinet, laudē habet. Qui verò à
licitis etiā temperat, laudē habet, & pmiū
f ¶Charita. Augu. Ipsa est em eminen-
tior via quæ supereminet scientiæ, &
Iohā. 19. d. bus præceptis. Hæc est vestis dñi inconsu
tilis desuper contexta. Inconsutilis, ne ali-
qn dissutilis. quę ad vnū peruenit, qa cha
ritas in vnum omnes colligit. g ¶Pax
est necessaria ad vnitatē corporis, quam
ipa facit. Pax dei. Pōt pax dici, etsi nō ha
bet charitatē. charitas verò semp secū ha-
bet pacē. h ¶Do. & cō. Vt doctrina fiat
illis q nesciūt, & cōmonitio illis q sciunt.

Nicolaus de Lyra. ☞Omne

†palmā fe-rat, aut pręmį locode tur ☙ a ¶Nunc au. Hic cōsequēter indu-
cit ad deponendum vitia spiritualia, di-
cens: Nunc au. & uos. i. non solū vitia
carnalia, sed etiā spiritualia. b ¶Iram. i.
appetitū illicitū vindictę. c ¶Indigna-
i. eius signū in facie. d ¶Maliciā. i. mali
machinationē in corde. e ¶Blasphe.
contra deū. f ¶Turpē ser. f. detractiōis,
murmurationis, & derisionis cōtra proxi
mū. g ¶Nolite men. in. vnus alterū sic
decipiendo. h ¶Expo. uos ue. ho. i. sta
tū Cēlē. i ¶Cum acti. su. malis, vt sic
deponant

a ¶Cum Christum recepistis. b ¶Vt omne fidelem.
a tis in illis. Nunc autem & uos de- a
a ¶Non solum supradicta grandia vitia, sed etiam omnia alia. f. b ¶Quæ est subitus animi motus.
c ¶De alio sublimato.
ponite omnia, iram, indignatio- b c
a ¶Affectum iræ & indignationis. b ¶In fratrem ¶Alias turpiloquium.
nem, maliciam, †blasphemiam: d
turpem sermonem de ore uestro e f
a ¶Etsi in corde sit conceptus.
ne emiseritis. Nolite mentiri in- g
a ¶Aut alijs. b ¶Quid per singulat c ¶Homo vetus, vita vetus in peccatis secundum Adam. ¶Habitum peccatorū.
uicem, †expoliantes uos ueterem h
a ¶Vt nec interdum actus pe ccati assit.
hominem cum actibus suis, & in- i k
a ¶Habitum virtutū, qui non caret actibus. b ¶Quia ¶magis & magis crescit & acquirit cognitionem dei
b duentes nouum eum qui reno- l
c uatur † in agnitionem dei secun- m n
a ¶.i. in imagine, in ratione. f. quæ est imago dei.
b ¶In agnitionem sui.
dum imaginem eius qui creauit
a ¶Novum hominem. b ¶In quo novo homine. ¶Id est discreto masculi & fœminæ.
d eum, ubi non est masculus & fœ- o
a ¶Nullis officit vel proficit q̄ de his vel de illis nati sint. ¶Nullus vt indignus excipitur. b ¶Non aliqui sunt ibi digniores, eo q̄ ipsi hoc habent, vel eo minus digni, quia non habent.
mina, Gentilis & Iudæus, circun-
¶Non propter ista aliquis ibi dignior est vel minus dignus.
cisio & præputium, Barbarus &
a ¶Omnes partes novi hominis sunt opera Christi.
Schita, seruus & liber, sed omnia p
a ¶Fidelibus. b ¶Quia Christus est omnia in omnibus.
in omnibus Christus. † Induite q
a ¶.i. vere. b ¶Quos deus ab æterno elegit.
c ¶Sacramentorum participatione. d ¶Quia iam sancti.
uos ergo, sicut electi dei sancti et r s
a ¶Adeo. b ¶Et quia deus dilexit. ¶Effectum pietatis erga omnes.
c ¶Animi ad benefaciendum parati. ¶Executionem misericordiæ.
dilecti, uiscera misericordiæ, †be- t v
a ¶Vt humiles corde & habitu. b ¶In omnibus modū servantes. x y z a
nignitatem, humilitatem, mode-
a ¶In aduersis tolerandis. b ¶Alter alterius onera portet.
stiam, patientiam: suppportantes b
a ¶Si alter alterum offendat, non solum non vindicet, sed donet.
inuicem, & donantes uobismeti- b
psis, si quis aduersus aliquē habet
querelam, sicut & † dominus do- c
a ¶Integre & pure. b ¶Magis enim studendum est virtuti, quæ maior est omnibus. ¶Studiosius alijs petite charitatem, vel quæ est super omnia.
nauit uobis, ita & uos. Super c
f omnia autem hęc charitatem con- d
a ¶Cætera faciunt perfectum. charitas omnia ligat ne abeant.
tinuam habete, quod est uincu-
a ¶Quam Christus habuit & haberi præcepit. vel quam inter deum & homines fecit, scit in conscientijs vestris causa exultationis. Quod vtiq erit si habeatur charitas, quæ veram habet pacem, quam purocor de custodit.
g lum perfectionis. Et pax † Chri- e f
sti † exultet in cordibus uestris, g
a ¶Per eam positi. b ¶Ecclesiæ.
in qua & uocati estis in uno cor- h i
a ¶De his omnibus. b ¶Deo. c ¶Præmittit per quid hæc possint, vt. f. prudenter doceant & moneāt, qa.
pore, & grati estote. Verbum k l
Christi habitet in uobis abundan
a ¶Vt omnem intellectum scripturarum habeatis. b ¶Vos & alios de ignoratis. ¶De his quæ continentur.
h ter, in omni sapientia docentes m n

deponant oīa peccata. k ¶Et induen. G
Hic consequenter inducit ad virtutū ac-
quisitionē q̄ sunt mentis indumēta. & pri
mò ponit ad hoc motiuum. secundò, pse
quit intentū, ibi: Induite vos. Motiuū aūt
est, qa hō est ad imaginem dei fact? sc̄'m
mentē. q̄ imago deformat p vitia, & refor
mat p virtutē. ꝓpter qd debet hō moue. †maledicē
ri ad virtutis acquisitionē, iō dicit: Et in. tiam
no. supple hoiem, q renouat' est per bap
tismū. l ¶Eū qui re. i. in hac renouatio
ne p baptismū proficit. m ¶In ag. dei.
i. per augmentū fidei formatæ charitate.
n ¶Secun. ima. e. i. sc̄'m partē intelle-
ctiuam, in qua est ad dei imaginē factus.
o ¶Vbi non est mas. quia distinctio se
xus non est ex parte mentis, sed corporis.
Istud tn: Masculus & fœmina, nō est in li-
bris correctis, q sic habēt: Vbi nō est Gen
tilis & Iudæus &c. & sic licet vbi refertur
ad deū, de quo immediate prędixerat, qui
creauit eū, nam apud deū nō est persona
rum acceptio: sed recipit omnem venien
tem ad se per fidem, ita q̄ nulla diuersitas
præiudicat, siue nationis. ideo subdit: Gē
tilis & Iudæus, siue obseruationis: ideo se
quitur: Circūcisio & præputium. siue lin
guæ: Barbarus & Schita. siue conditiōis:
Seruus & liber. & per hæc intelliguñ alię
diuersitates quæcunq. p ¶Sed o. & in
om. Chri. i. Christus est in oībus, per gra
tiam, & oīa opera quorū bona principali
ter operat'. q ¶Indui. Hīc cōsequenter
prosequit intentū de virtutib': & primò
in cōparatione ad proximum, secūdò ad
deum, ibi: Et pax Christi. & patet ordo, nā
ex notioribus procedit ad min' nota, di
cit ergo concludendo ex prędicti mōti †Eph. 4. b.
uo: Induite &c. sicut ele. i. p̄destinati
ab æterno. r ¶Sancti. i. sanctificati p ba
ptismū in rpe. s ¶Et dilecti. p augmen
tum gratiæ. t ¶Viscera mi. q̄tū ad pie
tatis affectum. v ¶Benignitatem. quā
tum ad eius effectum. vnde dicitur beni
gnus, quasi bene ignitus ad benefaciendū H
proximo in effectu. x ¶Humilitatem. †continē
quæ est virtutum custos & fundamentū, modestia,
y ¶Modestiam. bene vtendo ꝓsperis. māsuetu
z ¶Patientiam. bene se habendo in ad nē. lenitate
uersis. a ¶Suppor. in. in infirmitatibus
& oneribus impositis. b ¶Et do. uo. of
fensas remittendo, quod est necessitatis:
& iniurias, quod est pfectiōis & superero
gationis. iō subditur: Sicut & dns dona
uit vobis &c. c ¶Super om. aūt hæc † Christus
ch. q̄ est maior alijs virtutib'. j. Cor. xiij. d. Maior aūt horū est charitas. d ¶Qđ
est uin. p. qa sicut virtutes politicę cōe
ctunt in prudētia, sic infusæ in charitate.
e ¶Et pax. Hic cōsequenter inducit ad vir
tutes in cōparatiōe ad deū. Et primò quo
ad perfectionem cordis, dicens: Et pax.
Christi. id est, data & commēdata ā deo.
f ¶Exultet. effectiue. g ¶In cordi. ue
causando ibi exultationem. i. extra saltā
tionem spiritus vestri in deum, sicut dici †dei
tur Ioh. iiij. b. Fiet in eo fons aquæ saliens
tis. id est salire facientis in vitā æternam.
h ¶In qua. s. pace. i ¶Vocati estis in
uno c. ecclię sub capite Christo. k ¶Et
gr. de tanto bñficio. sed ō quo ad pfectio
nē oris dicens: l ¶Verbum Chri. ha-
ita q̄ non sit sc̄'m in corde firmiter reti
nendo, sed etiam in ore per doctrinā alijs
communicando. ideo subditur: m ¶In
omni sapientia. ad salutem necessaria.
n ¶Docentes. Sic etiam in ore ve
stro deum laudando: ideo subditur:

☙Cōmonē

a ¶Oē quod.q.a p̄cepit suprà deum laudari in corde, nūc & in verbis & in factis nomen dei laudari, & exaltari hortat: vt sic verba nostra & opa careāt reprehēsiōe, vt magnificet dñs, cui⁹ magisterio inuituperabiles sunt discipuli. b ¶Oīa. Non solū q̄ facitis in verbo vel ope, sed oīa, etiam cogitatiōes, & si qua sunt alia. Vel quicquid facitis, facite oīe. i. perfectū deo attribuēdo, & hoc est, facientes in noīe. c ¶Gra. agē. Tūc em̄ verè agimus gr̄as deo p̄ Christū, si modū præceptorū eius custodiamus. d ¶Mulie. De moribꝰ hucusq; monuit oēs cōiter. nūc trāsit ad singularia p̄cepta, monēs diuersos sepatim, vt inuicē sibi seruiāt: nō solū obediēdo, vt mulieres viris, & filij parētibꝰ, & serui dñis, sed etiā cōsulendo, vt viri mulieribꝰ, patres filijs, dñi seruis. Hæc est pax domestica & cohabitatiū ordinata à deo cōcordia, & dicta iustitia, vt. s. q excellūt rōne, excellāt dignatione. e ¶Noli. a. es. per hoc rigorem dominij ēmollit, vt ptāte q̄ qs̄ pualet in dñatu vxoris, non nimis sæuerè vtatur. f ¶Patres no. Modestos p̄cipit patres esse filijs, ne coartati ab illis delinquant in illos & deū offendāt. Ira em̄ incōsiderata res est, ita vt aliq̄n nec sibi parcat q̄ frāgitur. g ¶Ex ani. ope. Augu. Eam enim deus innocentiā, pbat, qua hō nō metu pœnæ fit innocēs, sed amore iustitiæ, nam qui timore nō peccat, q̄uis nō noceat alijs, sibi tn̄ plurimū nocet. simulata æquitas nō est æquitas, sed duplicatū pctm̄, in quo est iniqtas & simulatio.

GLOS. ORDI.

Cap. IIII.

Omi. quod iu. Boni qui imperāt, seruiūt, qa nō cupiditate dñandi īperant, sed officio cōsulēdi & bñficia, pui-

Nicolaus de Lyra.

dendi.

a ¶Commo. uos. i. vos mutuo ad diuinas laudes excitando. b ¶Cāticis spi. ita q̄ nō sit tm̄ laus oris, sed etiā spiritus & cordis. c ¶In gra. i. consideratiōe beneficiorū dei. Tertiò inducit ad pfectionē operis, dicens: Omne quod. fa. sequitur: d ¶Oīa in no. i. oīa facite ad honorem diuini noīs, bonitas em̄ operis dependet ex rectitudine intētionis. e ¶Gratias. qa sicut dona dei nobis proueniūt p Christū mediatorē nostrū, sic p Christū orationes nr̄æ & opationes sunt exaudibiles. f ¶Mulieres. Postq̄ Apl̄us informauit Colossenses de moribꝰ gn̄aliter, hoc idē facit q̄tū ad aliquos status spāliter. Circa qd̄ primò pōit eorū informationē, scd̄ò suā commendationē, ibi: Orationi. Prima diuidit in tres pres scd̄m tres statꝰ quos tangit. scd̄a ibi: Filij. tertia ibi: Serui. Primꝰ status est cōiugatorū. Circa qd̄ primò dicit Mulie. sub. e. ui. Debent em̄ p eos regi. Tū qa fœmia est mas occasionatꝰ. Tū qa rō magis viget in viris q̄ in mulieribus, vt diffusius dictū fuit Ephe. v. g ¶Sicut o. in do. i. in licitis, & honestis tm̄. Scd̄ò instruit viros, di. h ¶Viri di. uxo. quia vir & vxor sunt vna caro. qlibet aūt naturaliter diligit suā carnem. i ¶Et no. ama. es. tractando eas vt ancillas, sed magis vt socias, propter hoc Eua de latere viri fuit formata, vt cognosceret socia, non ancilla, sicut plenius dictū fuit Eph. v. k ¶Filij. Hæc est scd̄a pars, in qua instruit patres & filios, di. Filij obe. per om. licita, & honesta: l ¶Parentibus uestris. a qbus filij habent esse, nutrimētū & documentū. m ¶Hoc e. p. e. d. q dedit p̄ceptū de honore parentū Exo. xx. Scd̄o informat patres, di. n ¶Patres no. ad impatiētiam. o ¶Prouo. fi. ue. irrōnabiliter excitare. & subdit ratio cùm dicitur: p ¶Vt nō pusillanimes fiant. i. vt non p duriciam vestrā fracti à vobis fugiāt, & sic carētes disciplina peiores fiāt. q ¶Seruui. Hęc est tertia pars, in qua docet dños & seruos. Primo seruos, secundò dños, in prin. se. cap. Circa primū dicit: Serui obe. p o. licita & honesta. r ¶Domi. car. i. in his q̄ ptinēt ad corpꝰ. in his aūt q̄ pertinēt ad aīam, seruus nō est subditꝰ dñō, sed deo & eccl̄iæ ministris. s ¶Nō ad ocu. i. tm̄ bene in p̄sentia dñorum. t ¶Quasi ho. pla. illi em̄ q̄ sic seruiūt placere hoibus tm̄ q̄runt. v ¶Sed in sim. cor. i. sine plica simulatiōis & dolositatis. x ¶Timen. do. & non hoīes tm̄. y ¶Quodcun. fa. ex a. i. voluntarie. z ¶Sicut do. & non ho. s. principaliter: sed secūdario, & principaliter deo debēt em̄ serui cogitare, q̄ deꝰ illorū seruitutē ordinauit ad illorū salutē p meritū suæ humiliatiōis. & sic seruiunt deo principaliter, & hoī secūdario, ꝓpter īple-tionē diuinæ ordinationis. ideo subdit: a ¶Sciē. q̄ à do. ac. re. hæ. s. eternę, respectu cui⁹ in nullo p̄iudicat cōditio seruitutis hūanę. vñ dicit Amb. In dñō bona seruit⁹ & bona libertas æqualāce appendunt. b ¶Qui e. in. fa. siue seruus sit, dñm defraudando, siue dñs, siue angariando, c ¶Reci. quod ini. gessit. p debitā pœnā infligendā à deo. Et subdit rō: d ¶Et nō est p. ac. a. de. p maioritate hoīs v̄l eiꝰ minoritate parcēdo.

¶In capi. iij. vbi dr̄ in Postil. Et auaricia quæ est idolorum seruitus.

ADDI. I. Scd̄m Glo. Auaricia par vitium est idololatriæ, qa rebꝰ p deo seruit. & qa radix est oīm malorū. Nā sicut idololatria à deo nititur auferre gl̄iam, ne solā deitatis nomē gloriā habeat, ita auarꝰ in rebꝰ à deo factis se extendit, vt solꝰ vsurpet q̄ deus oibus fecit, vtraq; ergo sunt deo inimica, quia negant deo q̄ sunt eius.

¶In eo. capi. vbi dr̄ in Postil. Et pax Chr̄sti. i. data & commendata Christo.

ADDI. II Hoc quod dr̄ Et pax Christi, exponitur in Glo. i. quā Chr̄isꝰ habuit in se & haberi p̄cepit, vel quā inter deū & hoīem fecit.

¶In eo. ca. vbi dicitur in Postil. Nolite ad indignationem. i. impatientiam, filios vestros prouocare.

ADDI. III Pusillanimitas vitiū est speciale, put opponit̄ magnitudini, vt patet in. iij⁹. Eth. Nā sicut p p̄sumptionē aliquis excedit ꝓportionē suæ potētiæ, dū nititur ad maiora q̄ debet seu possit: sic p pusillanimitatē deficit de proportione suę potentiæ, dū recusat in illud tēdere qd̄ est suæ potētiæ cōmensuratū. Et qa iniurię illatæ ex qbꝰ ira causat̄, desiciūt aīm patientis, p̄sertim cū nō possit se vindicare: Iō si filij frequēter iniurias à p̄ibus sustineāt, desiciāt eorū animꝰ, ita q̄ fiūt pusillanimes, cū nō possunt de iurijs à patribus illatis se vindicare &c.

NIC. DE LY.

Cap. IIII.

Omini. Hic cōsequenter instruit dños, di. Domi. quod iu. est. vtendo seruitio eorū rōnabiliter & modestè, & subditur ad hoc ratio: f ¶Scien. &c. do. ha. qui punit vos q ñ c-tracriter

---

De eſcis.

& commonentes † uoſmetipſos in [a]
a ¶Quid de moribus. ¶De laudibus dei. ¶De ꝛter no bono.
pſalmis & hymnis & cāticis ſpiritua [b]
a ¶His docti & commoniti, cantantes ad honorem dei non ſolum labijs, ſed cum intelle&u, vel attenti in gratia. i. in conſideratione beneficiorum dei.
libus, in grātia cantantes in cordi- [c]
a ¶Ad honorem domini. b ¶Quia præcepit laudari deum in corde, nunc verbis & factis nomen Chriſti exaltari præcipit. ¶Præterea.
a bus ueſtris dōmino. †Omn̄e quod [d]
cunque facitis in uerbo aut in ope-
a ¶Ad gloriam Chriſti, non veſtram.
b re, omnia in nomine domini noſtri [d]
¶Tunc vere. ¶Non legi.
c Ieſu Chriſti facite, gratias agentes [e]
¶Chriſtum, per quem deus dedit omnia.
d deo & patri per ipſum .† Mulieres [f]
a ¶Iam perfecte ſicut dominus mandauit.
ſubdit̄e eſtote* uiris, ſicūt oportet in [g]
a ¶Non contra dominum. ¶Rigorem dominij mollit.
domino. Viri diligite uxores ue- [h]
¶Acerbi.
e ſtras, & nolite † amari eſſe ad illas. [i]
Filij obedite parentibus ueſtris per [k l]
¶Si per omnia obeditis, ita tamen ſi in domino.
omnia: hoc enim † placitum eſt in [m]
a ¶Contra vos.
f domino. Patres nolite ad indignā- [n]
a ¶Aliqua aſperitate.
tionem prouocare filios ueſtros, ut [o p]
a ¶Non potentes diuitias pati- ¶Et vos.
† nōn puſillo animo fiant. † Serui [q]
a ¶Qui ſecundum carnem dominantur.
obedite per omnia dōminis car- [r]
a ¶Ne dicam ſpiritualibus: animam.
nālibus, non ad oculum ſeruientes, [s]
¶Non deo.
a ¶Placere volentes.
quaſi hominibus plācentes, ſed in [t v]
a ¶Pura intentione tales in corde quales extra.
¶Quem non poteſtis fallere.
ſimplicitāte cordis timentes domi- [x]
a ¶Non quaſi timentes pœnam a deo, ſed ex voluntate.
g num. Quodcunq; facitis, ex ānimo [y]
a Seruitetis.
operamini, ſicūt domino, & non ho- [z]
a ¶Pro hac humiliatione.
minibus, ſciēntes quòd à domino [a]
¶Pro hac humiliatione.
accipietis retributionem hæreditā-
¶Præter dominos eriam. ¶Dominantium. a ¶In his quæ iubet.
b ¶Ita eſt vt dici ſeruiendum, non pro crudelitate dominorum dimittendum, quia Qui iniuſta. ſiue ſeruus ſiue dominus.
tis. Domino* Chriſto † ſeruite. Qui [b]
enim † iniuriā facit, recipiet id quod [c]
a ¶Nulli parcentes pro maioritate ſua.
inique geſſit. † Et nōn eſt perſona- [d]
rum † acceptio apud deum.

Cap. IIII.

¶Pro ſeruitio.
D a ¶Omini quod iuſtū [e]
¶Per naturā vt homines reputetis.
eſt & æqūum, ſer- [f]
uis præſtate, ſcien-
a ¶Et talia exigite quia vultra a vobis exigi-
tes quoniam & uos

filij habent eſſe, nutrimētū & documentū. m ¶Hoc e. p. e. d. q dedit p̄ceptū de honore parentū Exo. xx. Scd̄o informat patres, di. n ¶Patres no. ad impatiētiam. o ¶Prouo. fi. ue. irrōnabiliter excitare. & subdit ratio cùm dicitur: p ¶Vt nō pusillanimes fiant. i. vt non p duriciam veſtrā fracti à vobis fugiāt, & sic carētes diſciplina peiores fiāt. q ¶Seruui. Hęc est tertia pars, in qua docet dños & seruos. Primo seruos, secundò dños, in prin. se. cap. Circa primū dicit: Serui obe. p o. licita & honesta. r ¶Domi. car. i. in his q̄ ptinēt ad corpꝰ. in his aūt q̄ pertinēt ad aīam, seruus nō est subditꝰ dñō, sed deo & eccl̄iæ ministris. s ¶Nō ad ocu. i. tm̄ bene in p̄sentia dñorum. t ¶Quasi ho. pla. illi em̄ q̄ sic seruiūt placere hoibus tm̄ q̄runt. v ¶Sed in sim. cor. i. sine plica simulatiōis & dolositatis. x ¶Timen. do. & non hoīes tm̄. y ¶Quodcun. fa. ex a. i. voluntarie. z ¶Sicut do. & non ho. s. principaliter: sed secūdario, & principaliter deo debēt em̄ serui cogitare, q̄ deꝰ illorū seruitutē ordinauit ad illorū salutē p meritū suæ humiliatiōis. & sic seruiunt deo principaliter, & hoī secūdario, ꝓpter īple-tionē diuinæ ordinationis. ideo subdit: a ¶Sciē. q̄ à do. ac. re. hæ. s. eternę, respectu cui⁹ in nullo p̄iudicat cōditio seruitutis hūanę. vñ dicit Amb. In dñō bona seruit⁹ & bona libertas æqualāce appendunt. b ¶Qui e. in. fa. siue seruus sit, dñm defraudando, siue dñs, siue angariando, c ¶Reci. quod ini. gessit. p debitā pœnā infligendā à deo. Et subdit rō: d ¶Et nō est p. ac. a. de. p maioritate hoīs v̄l eiꝰ minoritate parcēdo.

¶In capi. iij. vbi dr̄ in Postil. Et auaricia quæ est idolorum seruitus.

ADDI. I. Scd̄m Glo. Auaricia par vitium est idololatriæ, qa reb⁹ p deo seruit. & qa radix est oīm malorū. Nā sicut idololatria à deo nititur auferre gl̄iam, ne solā deitatis nomē gloriā habeat, ita auarꝰ in rebꝰ à deo factis se extendit, vt solꝰ vsurpet q̄ deus oibus fecit, vtraq; ergo sunt deo inimica, quia negant deo q̄ sunt eius.

¶In eo. capi. vbi dr̄ in Postil. Et pax Chr̄sti. i. data & commendata Christo.

ADDI. II Hoc quod dr̄ Et pax Christi, exponitur in Glo. i. quā Chr̄isꝰ habuit in se & haberi p̄cepit, vel quā inter deū & hoīem fecit.

¶In eo. ca. vbi dicitur in Postil. Nolite ad indignationem. i. impatientiam, filios vestros prouocare.

ADDI. III Pusillanimitas vitiū est speciale, put opponit̄ magnitudini, vt patet in. iij⁹. Eth. Nā sicut p p̄sumptionē aliquis excedit ꝓportionē suæ potētiæ, dū nititur ad maiora q̄ debet seu possit: sic p pusillanimitatē deficit de proportione suę potentiæ, dū recusat in illud tēdere qd̄ est suæ potētiæ cōmensuratū. Et qa iniurię illatæ ex qbꝰ ira causat̄, desiciūt aīm patientis, p̄sertim cū nō possit se vindicare: Iō si filij frequēter iniurias à p̄ibus sustineāt, desiciāt eorū animꝰ, ita q̄ fiūt pusillanimes, cū nō possunt de iurijs à patribus illatis se vindicare &c.

NIC. DE LY.

Cap. IIII.

Omini. Hic cōsequenter instruit dños, di. Domi. quod iu. est. vtendo seruitio eorū rōnabiliter & modestè, & subditur ad hoc ratio: f ¶Scien. &c. do. ha. qui punit vos q ñ c-tracriter

---

* propriꝰ
† amarulē ti
† placet deo
ſne animo deſcidantur
B
Diuiſio
Xenim † iuſtificagit † Leui. 19. c Roma. 2. b. Ephe. 6. b. Act. 10. c. † reſpectus
† ſeruitis
apud de um
C
† uos inuicem
† 26. q. 5. c. non liceat.
1. Co. 10. g.
† Ephe. 5. e. 1. Petri. 3. a.
Ad indignationē
† Eph. 6. 2. 1. Petri. 2. c.
D

dendi. a ¶ Ostiū. i. os meum faci- E at apertū: quod ad hoc datū est, vt inde ꝓdeat ꝙbū. Aptū ē, qñ multa & magna dicit. b ¶ In sa. Caute conuersandū inter ꝓfidos, ne scādali zentur, ne fiat eis occasio blasphe mandi, & incitētur ad persequēdū. c ¶ Temp⁹ redi. i. opportunitatē ꝓdicādi eis aliquib⁹ modis ꝑparan tes. d ¶ Vt cog. quæ &c. Magis cauet q se videt cognosci, q̄ q se vi det ignorari. Vel. e ¶ Accepistis. Qđ redist ad me, & ideo si venerit f ¶ Facite ut & in &c. Amb. ex hoc loco itelligim⁹, ꝙ generales sūt īstructiões Apli, & ad oīm hoīm ꝓ fectū scriptæ sunt epł̄æ. g ¶ Et dí. Ar. Amb. Prępositū eorum per eos cōmonet, vt q regendā ecclesiam eo rum accepit, sit solicitus de eis. Ple

†De cōse. dis. 4. c. sal. bis causa scribitur epistola, & ideo non ad rectorem destinatur.

Nicolaus de Lyra. Vt illud

c✣ acriter si taliē feceris, sed m illud Sap. vj. a. Potentes potenter tormē ta pa. a ¶ Orationi. Postquam Apls īstruxit ꝑsonas diuersorū statu um hīc cōsequēt se recōmēdat orōi b⁹ corū, dicēs: Orōi ī. ꝓ mētis sub leuationē. b ¶ Vigilan. in ea: ꝓ debitam intētionem. c ¶ In grat. ac. ꝓpter bñficiorū dei receptionē. d ¶ Orātes sī. nam oratio mlt̄orū est magis exaudibilis. e ¶ Pro nob. id est pro me & socijs meis. f ¶ Vt de. ape &c. i. vt det nobis libertatē & facultatē prędicādi euā gelium Christi. g ¶ Pro. qđ uin. in carcere, ne possim ad prædicādū discurrere. h ¶ Vt ma. il. hoc re F fertur ad illud qđ præmittit: Apiat nobis ostiū sermonis. s. vt manifestē

‡2. Ti. 4. b. illud. s. Christi mysteriū, qđ adhuc ꝓhib⁹ Gentibus ē occultū. i ¶ Ita scilicet constāter & discretē. k ¶ Vt op. &c. de tanto mysterio. Cōsequ ter oīdit q̄liter se habeant ad infide les, di. l ¶ In sa &c. qui fo. i. extra ecclesiam. m ¶ Redimen. tē. i. di

† coopera ri ligēter quęrētes opportunitatē ꝑdi candi eis euāgelicā ꝙitatē. & subdi tur modus debit⁹ cū dicit: n ¶ Ser mo ue. &c. id ē sit talis, vt audiēti bus sit grat⁹: Et qa hoc ꝓsapiam sit, iō subditur: o ¶ Sa. sit cōdi. sapia

† anxiè laborans em sal noīat, eo ꝙ ē cōdimētū ver borū, sicut sal ciborū. p ¶ Vt sci. &c. re. secūdū cōditionē suę ꝓfonę: aliē em rñdēdū est sapiēti, aliter sim plici. & sic de alijs. q ¶ Quæ cir ca me sunt. Hæc est vltia ꝑs huius principal epł̄æ, q̄ dē ei⁹ cōclusio vel cōfirmatio, & hoc dupl̄r: prīò ꝓ mū ciorū missionem, sed ò per spiritua lem salutationem, ibi: Salutat vos. Circa primū sciēdū, ꝙ Apls misit hīc epł̄am per certos nūcios, ad cer tificādū Colossenses, ꝙ eēt sua epł̄a, & ad plenius eis dicēdū statū Apli, vt confirmarēt eos in fide, & cōsola rēt ī tribulationibus q̄ eis supuene rāt, vt dictū est. ē. j. ca. & patet ex di

†congrega tionem † ea quæ scripta est ex Laodi cea ctis snia vsq; ibi: r ¶ Qui ex uo bis ē. i. vobis valde cōiūct⁹ charita te. & forte erat Gētilis natiōe, & de ptib⁹ Colossensiū: factus tñ discipu l⁹ Pauli, sicut & Tit⁹ ex Gērilitate cō uersus,

a ¶ Non impotentem. b ¶ Singillatim diuersos monui, communiter autem nunc omnes.

dominum habetis in cælo. Orationi in a

a ¶ Etiam in nocte, vel non pigri. b ¶ Oratione. ¶ Manentes. c ¶ De præteritis.

state, vigilantes in ea in gratiarū actione. b c

a ¶ Instate dico.

Orantes simul & pro nobis, ut deus ape d e

a ¶ Ad exponendum illud f quod est secretum de Christo. i. natiuitatem & cætera.

riat nobis ostium sermonis ad loquen

a ¶ Quia Christi secreta expono.

dum mysterium Christi: propter quod g

a ¶ Ita ad loquēdū, vt manifeste, aperte quod ablcō dictū est in fidelibus.

etiam uinctus sum, ut manifestem illud, h

a ¶ Constanter & discrete vt opor. me lo. quia apostolus sum. b ¶ Quam habetis. i

ita ut oportet me loqui. † In sapientia k l

a ¶ Proficite. ¶ vos etiam ipsi. b ¶ Illuminandos. c ¶ Extra ecclesiam.

ambulate ad eos qui foris sunt, † tem m

a ¶ Non impedientes. b ¶ Habito tempore.

pus redimentes. † Sermo uester semper n

a ¶ Vt gratus sit auditoribus. ¶ Vel in gratia prædicanda, non in lege. b ¶ Sapientiæ, c ¶ Ita.

in grātia sale sit conditus, ut sciatis quo o p

a ¶ Quia aliter idiotę, aliter literato & alijs personis.

modo oporteat uos unicuiq; respondere

a ¶ Tribulationes, quæ vndiq;, vel quæ non, vsq; ad animam pertingunt. b ¶ Ideo non fuit opus scribi.

re. Quæ circa me sunt, omnia uobis nō q

a ¶ Per hunc creditur mississe epistolam. b ¶ In fide.

ta faciet Tichicus charissimus frater, & r

a ¶ In prędicatiōe. b ¶ In aduersis. c ¶ Et hoc. ¶ Propter dominū.

fidelis minister & cōseruus in domino, s

a ¶ Ad simile aliquid. b ¶ Scilicet. c ¶ Cauete ergo.

quē misi ad uos in hoc ipsum, ut cognoscat quę circa uos sunt, & consoletur cor t

¶ Contra mala munia.

da uestra, cum Onesimo charissimo & u

a ¶ Tychicus & Onesimus.

fideli fratre, qui ex uobis est, qui omnia x

quæ hic aguntur, nota † facient nobis. y

a ¶ i. particeps & socius laborum meorum.

Salutat uos Aristarchus concaptiuus z

meus, & † Marcus consobrinus Barna a

a ¶ Marco vel Barnaba. b ¶ Quod discessisset. & ideo ne recipere tis: sed si modo vene. c ¶ Ista.

bæ, de quo accepistis mandata. Si uene b

rit ad uos, suscipite illum. Et Iesus qui c

a ¶ Salutat vos. b ¶ Isti idem mecum asserunt de gratia.

dicitur iustus, qui sunt ex circumcisione, d

¶ De Iudæis. a ¶ Modo. b ¶ Prædicando.

Hi soli sunt † adiutores mei in regno dei, e a

a ¶ Pœna in tribulatione. b ¶ Vicem meam supplēdo. b c

qui mihi fuerunt solatio. Salutat uos d

¶ Non legis.

Epaphras qui ex uobis est seruus Chri

¶ Quibus p. o vobis prat vt perseueretis.

sti Iesu, semper † solicitus pro uobis in

a ¶ Vt nihil adiungatis præter ea quæ deus vult.

orationibus, ut stetis perfecti & † pleni e

a ¶ Solicitus est.

in omni uoluntate dei. Testimonium

enim perhibeo illi, quòd habet multum

a ¶ Nō solū orādo, sed & alijs modis. estote ergo ꝓ vobis solliciti.

labōrem pro uobis & pro his qui sunt f

Laodiciæ, & qui Hierapoli. Salutat uos

¶ Euangelista.

Lucas medicus charissimus, & Demas. g

Salutate fratres qui sunt Laodiciæ, & h

¶ Specialiter quæ prædicatores recipit.

Nymphā, & quæ in domo eius est i k

† ecclesiā. Et cum † lecta fuerit apud uos l

epistola hęc, facite ut & in Laodicēsium m

a ¶ Quam ego eis misi, vel quam ipsi mihi, vt videatis hic esse responsum quæstionibus illis.

ecclesia legatur: & † ea quę Laodicēsiū est, n

a ¶ Esto solicitus.

uobis legatur: & dicite Archippo: Videa o

uersus, vt dictum est. ē. ad Gal. ij. G

s ¶ Omnia quæ hic agun. cir ca me & alios fideles. t ¶ Sa. lutat. Hīc ponitur confirmatio per salutationē bonorū. & primò salu Diuisio tat Colossenses ex parte suorū, secū do Laodicenses per ministerium eo rum, ibi: Salutate. Prima adhuc in duas: quia primò ponit socios natione Iudæos. secundò Gentiles conuersos. ibi: Salutat vos. Cir ca primum dicitur: ¶ Salutat uos Ari. concap. i. particeps mei carce ris & laboris. v ¶ Et Marcus cō sobr. Barnabæ. de isto Marco di citur Actu. xv. ꝓ recessit à Paulo † Eph. 4. b & Barnaba in Pamphilia: propē qđ postea Paulus nolebat eum recipe re in societatē prædicationis suæ: & † opportu nitatem sic Barnabas assumpto Marco iuit ad prædicandū in vna regione, & Paulus & Silas in alia. Vidēs tñ Pau lus postea ex diuisione illa vtilita tem ecclesiæ secutā, recepit dictum Marcū in suam societatē, & māda uit Colossensibus & alijs quib⁹ erat minus dilectus propter dictum re H cessum, ꝙ si veniret ad eos, charita tiuē reciperent eum, de quo manda to subditur: De quo accepistis. &c. x ¶ Et Iesus qui dicitur Iustus. Apud Iudæos enim plures hoc no mine vocabantur. y ¶ Qui sunt ex circumcisione. i. Iudęi natiōe. z ¶ Hi soli. s. Iudæi. a ¶ Sunt adiu. mei. pro nunc. b ¶ In re gno dei. s. prædicando. c ¶ Qui mihi fuerunt solatio. me conso lando in mea tribulatiōe, & supplē do vicem meam in prædicatione. d ¶ Salutat uos. Hīc expri † faciet mit socios suos de Gentilitate con uersos, di. Salutat uos Epa phras &c. id est charitate vobis specialiter coniūctus: quia prædica uerat eis, vt dictū est supra. j. capitu lo. ꝓpter quod magis afficiebat ad eos. Est etiam ex eis, quia de Gentili tate conuersus, sicut ipse & factus di scipulus Pauli, sicut & Titus & plu res alī. Cætera patent vsque ibi: e ¶ Et pro his qui sunt Laodi ciæ & qui Hierapoli. quib⁹ præ dicauerat sicut Colossēsib⁹. f ¶ Sa lutat uos Lucas medicus. Fuit em medicus corporal. g ¶ Charis simus. Paulo: quia fuit comes suæ peregrinationis vsq; ad martyrium vt dicit Hiero. ī prologo sup. Luc. † complexi & Antiochensis natione. h ¶ Sa lutate. Hīc consequēt salutat Lao dicenses per ministerium Colossen sium, dicens: Salutate fratres qui sunt La. generaliter. i ¶ Et Nym pham. specialiter, quæ prædicato ribus mīstrabat sumptus de suis fa cultatibus. k ¶ Et quæ in domo eius ē ecclesiā. familiā ei⁹ Chri stianam. l ¶ Et cū lecta fu. apud uos epi. ista quam vobis mitto: m ¶ Facite ut & Lao. ec. lega. vt mea doctrina communicata eis ꝓficiat ad salutē, & econuerso. Epi † recipiat stola tamen ad Laodicenses apud nos nō habetur. n ¶ Et dicite Ar chi. qui receperat ministerium su per ecclesiam Colossensiū. o ¶ Vi de: diligenter attendendo.

✣ Ministerium

a ¶ Vt il.im. vt sicut p inobedientia A issorum cessauit, pro correctione accin gatur. b ¶ Memo. & c. ante eā saluta tionem ponat, p̄mittit exhortationem dicens: Memores &c.

Incipit argumentum.

► Domini nostri Iesu Christi.

THessalonicenses. qui faci le ad Apl̄os cōuersi, nec per tribulationes, nec p̄ pseudo potuerūt moueri. Erāt tn̄ a lig ocioli, & curiosi, aliq̄ min⁹ de resurrectiōe sentientes nimis tenerē, de morte amicorū dolentes, aliq̄ ēt fornicatores. Hos ergo corrigit, & perfectos monet non cedere aduersis, vel pseudo apl̄is, & vt alios corrigāt. Scripsit autem ab Athenis. Intētio Apl̄i est prauos & in correctos corrigere, & bonos ad pseue rantiā aliorū & correctionē cohortari.

Incipit Epistola prima ad Thessalonicenses. Cap. I.

d ¶ Silua. & Ti. Nominibus illorū p̄scribitur salutatio, sed sensus & ver ba huius epistol̄ę solius Apostoli sunt. e ¶ Thessalo. Thessalonica metro polis est Macedonię. f ¶ Gratia uo. & pax. de more suo salutationē p̄mit tit, qua p̄missa de bonis eorū grās agit, cōmemorās nō solū fidem & opera, sed Diuisio etiā cōuersiōis modū & malorū sustinē tiā. Et vt ad perseuerādū magis eos pro uocet, de suis quoq; laboribꝰ & euange lij veritate & prudēti inter eos cōuersa tiōe, & quāto affectu eos desideret vi dere interserit: deinde prauos vt à luxu B ria & ocio & curiositate contineāt, ob secrat, & mortuos resurrecturos cōfir mat. Circa finē moralis est instructio. g ¶ Spei. existētis, h ¶ Ante deum. inde ita certi acsi iā videatis. & ita eos animat. Vel. Ante deū. ga ei bñ place t, non ad aspectus hominū. i ¶ Et in spūsancto. quia p me recepistis dona spiritus, nō parce, sed in plenitudine. k ¶ Quales fu. &c. p hoc etiā q̄ nos passi sumus in exemplū vobis, patet q̄ deus vos dilexit & elegit. l ¶ Imita no. &c. Probra eīn & iniurias a ciuibꝰ suis tolerarunt fiducia futurorū. Vnde æmuli dicunt apl̄orū & ipsius dñi, ga Act.c.b. & dñs eadē à Iudæis passus est, & apl̄i dām sequētes persecutiones passi sunt gaudētes: quia digni habiti sunt, p noīe ☞ dñi contu

Nicolaus de Lyra.

✠ a Mini. q̄ ac. in do. i. in diuinis rebus. b ¶ Vt il. im. ad honorem di uinum & salutē animarum. c ¶ Salu tatio mea. Hoc scripsit Paulus manu ppria ad magis certificandū, q̄ epistola ēt ab eo missa, eo q̄ pseudo Apl̄i ali q̄ scribebāt sub nomine verorū apostolorū ad magis decipiendū, vt dictū est suprà. j. ad Cor. vlt. d. d ¶ Memo. mihi cōpatiendo, & etiā in hoc si necesse fuerit, me imitando. Cōsequēter sub dit q̄ sit sua salutatio, di. e ¶ Gratia domi. nostri. supple sit, quæ supplet omnem defectum: Amen.

Postilla eiusdem ad Thes salonicenses incipit.

Diuisio

PAulus & Sil. Cap. I. Hic incipit epla prima ad Thes salonicenses, q̄ diuidit in tres partes. s. salutationē: & p̄secutionē, ibi, Gratias

¶ In his quæ sunt domini.

ministerium quod accepisti in domi a
¶ Vt sciatis epistolam a me missam.
no, ut illud impleas. Salutatio mea b c
a ¶ Qua causa patiar, quia solam fidem prædico, vel vt si militer patiantur: vel pro eo orent, vel necessaria ministrent, vel præbeant se tales, pro quibus non ægre ferat pati.
b manu Pauli. Memores estote uincu d
lorum meorum. Gratia domini no e
stri Iesu Christi uobiscum: amen.

Argumentum in primam epistolam ad Thessalonicenses incipit.

c THessalonicenses sunt Macedones. Hi in Christo Iesu accepto uerbo ueritatis persti terunt in fide, etiam in persecutione ciui um suorum. Prēterea nec receperunt falsos apostolos, nec ea quæ à falsis apostolis dicebantur. Hos collaudat Apostolus, scribēs eis ab Athenis per Tichicum diaconem & Onesimum acolythum.

Incipit epistola prima ad Thessalonicenses.

CAPVT I.

¶ Coadiutores in illis instruen dis, qui & in profectu eorum pariter gaudebant.

d PAVLVS ET f
Siluanus & Timo g
theus ecclesiæ Thes h
a ¶ Congregatæ. ¶ Quod est, ecclesia est in deo operāte.
salonicensiū in dēo
¶ Filio eius.
patre nostro & domino Iesu Christo: i k l
a ¶ Exposit ne exponas, actum ne agas. Confirmat bonos, primum de profectu illorum gratias agens.
f grātia uobis & pax. Gratias agimus
a ¶ Quia bona sit quę in vobis sunt: & a deo a quo ota bona.
dēo semper pro oībus uobis, memo m n
¶ Vt pertinetis. ¶ Habitis.
riam uestri faciētes in orationibus no
a ¶ Certarum horarum. b ¶ Inde gratias. c ¶ Confessionis. ¶ Opus proprium fidei, est confessio.
stris sine intermissiōe, memores ¶ opę o p q
a ¶ Pro se & proximis. b ¶ In deum & proximum.
ris fidei uestrę, & laboris & charitatis
c ¶ Contra mala. b ¶ Quam facit spes gloriæ. ¶ Spes non frustratur, quia est domini, qui potest & vult, implere.
g & sustinentiæ spei domini nostri Iesu r
h Christi, ante deum & patrē nostrum. s
a ¶ De his agimus deo grātias, quia scimus quod dilexit & elegit sola gratia. b ¶ Quod electi estis.
Sciētes fratres dilecti à deo electio t
¶ Per hoc scimus.
nem uestram, quia euangelium no v
¶ Oratione verborum.
strum non fuit ad uos in sermone tan x
¶ Miraculorum.
tum, sed in uirtute & in ¶ spiritu san y
¶ Vt in nullo videantur minores ecclesijs Iudæorum.
a ¶ Ita istud diuinum scimus quod dictis a deo electi sicut vos, istud visibile.
cto, & in † plenitudine multa, si z a
¶ Afflicti. a ¶ Inter vos.
k cut scitis quales fuerimus in uobis b
a ¶ Pro salute vestra. b ¶ Nos passi sumus, vobis in exemplum.
l propter uos. Et uos imitatores c
a ¶ Qui sustinuit crucem. b ¶ Vos.
nostri facti estis & domini, excipiēn d e
a ¶ Tribulatio non fecit dimittere. b ¶ Mea. & vestra.
tes uerbum in tribulatione multa

Gratias agimus. & conclusionē ppe fi C
nem epistolæ, ibi: Fratres orate. In pri
ma ponunt personę salutantes, cū dicit Pau. & Sil. iste est q̄ vocat Silas Act. xv. quē accepit Paulus in socium, vt di citur ibidē. g ¶ Et Ti. isti duo iūgunt Paulo in salutatiōe, ga cū eo laboraue runt in Thessalonicensium conuersio ne. secundò ponuntur personæ saluta tę, cum dicitur: h ¶ Eccle. Thes. i. cō gregatæ in deo. patre. Est aūt Thessa lonica ciuitas metropolis in Macedo nia, quæ est quædam pars Græciæ. ter tio ponunt bona optata, ibi: i ¶ Gra tia uo. in p̄senti. k ¶ Et pax. in futu Diuisio ro, vbi totaliter quietabitur appetitus l ¶ Gratias. Hic incipit epl̄ę p̄secutio in qua primò reddit Apl̄s Thessaloni cēses beniuolos. secūdò dociles. iij. ca. tertio cautos. v. ca. Circa primū reddit illos beniuolos dupliciter. priò de bo nis eorū gratias agendo. scd'ò in aduer sis eos cōsolando. se. ca. Prima in duas: quia primò gratias agit de bona eorū inchoatione, secūdò de bonitatis huiꝰ diffusiōne, ibi: Et vos. Circa primū po nit duplex motiuū huiꝰ grauiarūactio nis. primum est bona eorū conuersatio di. Gratias agi. de. sem. i. omnibꝰ ho ris ad orandū determinatis. vel semp in habitu, etsi nō semp in actu: quia nō semper potest homo actualiter orare. m ¶ Memo. ue. specialē & exp̄ssam. n ¶ Faciē in ora. hoc exponit dupli citer, sicut dictū est de semp. o ¶ Me saco. 2. d. mo. o. fi. ue. & quia fides sine operibꝰ D mortua est, subditur: p ¶ Et la. in his quæ pertinent ad promotionem fidei. q ¶ Et cha. dei & proximi. r ¶ Et sus sti. spei. i. tolerantiæ tribulationum, quas patiēter sustinuistis in spe recipiē dæ mercedis à domino Iesu Christo. s ¶ Ante de. i. ita, cōstāter vos habui stis acsi deum præsentem videretis. ✠ à deo pa t ¶ Scien. Hic cōsequēter ponit secū tre nostro dū motiuū ad gratias agendū, qd' acci & domino pit ex pte dei, eo q̄ speciale dilectionē Iesu Chri electionis fecit Thessalonicensibus, vocando sto eos ad fidē: non solū p̄ p̄dicationē, sed etiā p multā miraculorū operationem & hoc est quod dicit: Sciē. fr. di. à de. i. vos sciētes electionē vestrā tāq̄ specia liter electorū à deo, supple habemꝰ ma †vestri, p teriā grās agendi. v ¶ Quia euā. no. pter opꝰ fi. prædicatio nostra, x ¶ Non fuit ad dei, ac labo uos in ser. tā. sed in uir. i. in miracu rē charita lis diuina virtute factis. y ¶ Et in sp. tis, & q̄ per i. dationē spiritussancti in signo visibi mālistus in li. z ¶ Et in ple. mul. s. charismatum spe domini & donorū dei. a ¶ Sicut sci. quia vi nostri. distis. b ¶ Quales fu. in uo. prop. uos. q. d. talia miracula pro nos non fecit deus inter vos pro nobis, quia iā ante eramꝰ in Christo firmati, sed pro pter vos, vt credentes in fide solidi esse tis. & ita fuit: quia in fide pstiterent, nec falsos Apostolos receperunt, vt dicit Hiero. in prolo. c ¶ Et uos. Hic con sequēter Apostolus gratias agit de bo †certitudi nitatis eorum diffusione. nam exemplo ne eorum alij profecerint in fide & operi bus bonis. & hoc est quod dicitur: Et uos imita. nostri fa. estis. in fide & moribus. d ¶ Et domini. s. Iesu Chri sti, q̄tum ad eius vitam, nō q̄tū ad eiꝰ fidē, q̄i eo locū nō habuit, eo q̄ nō ha bet obscuritatē annexā, sed abīstāti cō ceptionis habuit claram visionem. e ¶ ¶ Excipiētes uer. in tri. mul

dñi contumelias pati. a ¶Ser. deo. E &c. A deo cōuersi, vt seruiatis. Ita pu
†exemplo re, vt cōuenit viuo & vero, qui in ÿ i-
tate est de⁹ & viuit ęternalit. Et in hac
seruitute expectetis, & nō aliud desi
deretis dari vobis q̄ videre ipm sc̄m di
†psonuit uinitatē, qua mali nō videbūt. vñ dicit
Isa.26.b. scriptura: Tollat ipi⁹, ne videat filium
dei. *GLOS. ORDI.*

†dimana uit NAm & ipsi. Cap. II. Seq̄t: b ¶Quia nō. Hoc de illo scitis, ga nō fuit in p sperita te seculari, q̄ inanis, sed in multa solicitudine, p aduersis: & pp̄ea habuim⁹ fiduciā nō i nobis q̄ fragiles, sed i dño. Nos dico añ q̄ ad vos venirem⁹ passi i Philippis. Ecce añ q̄ venirem⁹ ad vos, & po⁹t etiā passi, vt nō liceret cōfidere i nobis, & ita eēt labor nr̄i anis. vl̄ Nō fu. i. pp̄ nulla mala cessaui loq; sed licet añ passi, & a pd⁹ vos soliciti nō extimuim⁹, sed ha buim⁹ fiduciā i deo loq vobis. Per hęc de se relata, & p illorū bene cœpta, mo net p manere i pietia, c ¶In Philip.
†vt seruire tis Am. Presūrā q̄ hic cōmēorat, passus
Act.16.c. ē, pp̄ ispm phyconē, quē à puella eiece rat. d ¶Exhor. huc cōtra pseudo ap̄s vr̄i cipe cōmēorās de euāgeliō ÿ i tate, deinde de sua iter eos prudēti con uersatiōe, e ¶In do. Etiā ÿ itas est i do lo, qn̄ nō, p amore ÿ itatis & vtilitate auditorū p̄dicat, sed vt glia vl̄ aliud lu crū acqrat. f ¶Sed de. Placeam⁹. Au gu. i li. de. ps. Qd̄ nisi ipe opet i nobis,
F vitare neq̄m⁹. Quas em vires, nocendi habeat hūanę gr̄ę amor nō sētit, nisi q ei bellū idixerit: qa si cui q̄ facilē ē lau dē nō cupe, dum negat, difficile ē tn ea nō delectari cū offerī. g ¶Neq;. Aug. In hoc tāgit pseudo ap̄os, q se potius q̄ dei doctrinā cōmēdari volebāt. A ps aūt q glā nō ad pns, sed i futuro q̄ rebat se hūilē faciebat, vt dei p̄dicatio exaltarē. h ¶In oc. Nō dico i auari
†audacter egerimus 1.Reg.16.b ciā, sed nec feci vl̄ dixi, i q̄ eēt occasio a uaricię. Inde ē, i ¶De⁹ te. q nouit cor: hoc em nō ita paret. Testis ē d. Aug. Ita ne ÿ ò qsqs es praui cordis vl̄ puer
†multo cer tamine si. Si dicas, p deū, iuras: si dicis, testis est de⁹, nō iuras. Quid ē p deū, nisi testis ē de⁹? Quid ē testis ē de⁹, nisi per deum? Quid aūt ē iurare, nisi ius deo reddere qn̄ p deū iuras, ius saluti tuę reddere, qn̄ p salutē tuā iuras, ius filiis tuis reddere, q n̄ p filios tuos iuras? Quid aūt debe m⁹ deo saluti nr̄ę, filiis nr̄is, nisi ius cha ritatis, ÿ itatis, & nō falsitatis? Maximē per deū cum fit, ipsa est vera iuratio.

Nico. de Lyra. ☞ Possemus

✠ In pricipio enī cōuersiōis habuer̄t psecutionē etiā à ciuib⁹ suis, vt hr̄ i fine seq̄n. c. a ¶Cū gau. & in hoc cōfor
†versari su mabant ap̄s, de qb⁹ dr̄ Act. v. q ib āt
mus gaudētes à cōspectu cōsilij &c. b ¶Ita &c. si for. i. exēplar ÿ iutis. c ¶Ma ced. & in. puicię sūt Gręci. d ¶A uo. i. occasiōe vr̄i diuulgatū ē ÿ bū dei qa multi pri⁹ tacētes timore, exēplo ve stro cōstātes effecti p̄dicauerūt publi cē & in plurib⁹ locis. iō subdit. e ¶Nō so. sed in oi loco regionū cirūiacētiū. f ¶Fides uestra. s. ordiata. g ¶Pro fecta. i., pcessit vltrà. h ¶Ita ut &c. s. de vobis ad alios incitādū p vr̄m exē plum.

¶Quod fecit spiritussanctus.

cum gaudio spiritussancti, ita ut fa[a] [b]
a ¶Qui exemplo vestro non riment contineri.
cti sitis † forma ōmnibus credenti [c]
bus in Macedonia & in Achaia.
a ¶Forma omnibus. ¶Al. ab exemplo patientiæ ves
træ hoc processit quod alij verbum dei prædicant
aperte.
A uobis enim † diffamatus est ser[d]
mo domini, non solum in Mace, [e]
donia & in Achaia, sed in omnem
a ¶Aditcentem. b ¶Non solum sermo, sed perfectio fidei, quæ est ad deum tantum, vt est in martyribus.
locum fides uestra quæ est ad de[f]
um, † profecta est, ita ut non sit no[g] [h]
a ¶Ad alios incitandos. ¶De vobis vel nobis.
b ¶Omnes alij.
bis necesse quicquam loqui. Ipsi e[i]
a ¶Ad commendationem vestræ fidei. ¶Quam af
flicti fuimus.
nim de uobis annunciant, qualem[k]
¶Tamen.
introitum habuerimus ad uos, & [l]
¶Quam vehementer. a ¶Ad veritatem a simula
tione, ad vnum a multis.
quomodo conuersi estis ad deum
a simulacris, † seruire deo uiuo &
a ¶Venturum.
uero, & expectare filium eius de[m]
a ¶Filium. b ¶Pater.
cælis quem suscitauit ex mortuis
a ¶Saluatorem. b ¶Per hoc factum saluatorem suo
rum. ¶Quia in baptismate dimittit peccata, & in
futuro liberabit &a pœna æterna.
Iesum, qui eripuit nos ab ira uen[n]
tura.

Cap. II.

¶Ideo dico qualem introi tum, & eius qualitatem non expono, nam ipsi.

NAm & ipsi scitis fra[o]
tres introitum no
stru ad uos, quia [p]
¶Facilis.
non inanis fuit.
Sed ante passi multa, & contume[q]
liis affecti, sicut scitis, in Philippis, [s] [t]
¶Sic vos facite.
† fiduciam habuimus in deo no[v]
stro, † loqui ad uos euangelium [x]
dei in † multa solicitudine. Ex[y]
a ¶Habuimus fiduciam in deo. ¶Prædicatio qua hortamur. ¶Sed de veritate.
hortatio enim nostra non de † er[z]
a ¶Sicut carnales observantiæ post Christum, vel vsus mulierum & aliorum quæ quidam prædicabant.
rore, neque de immundicia, neq; [a]
a ¶Fraude, astutia, hypocrisi. b ¶Ita vere & pura in tentione sicut probati & electi a deo, ad hoc vt crede.
in dolo: sed sicut probati sumus [b]
¶Quasi fidelibus.
à deo ut crederetur nobis e[c] [d]
uangelium, ita loquimur, non qua [e]
¶Nec speciem placentis habemus. a ¶Vt sibi, non hominibus placeamus.
si hominibus placentes, sed deo, [f]
a ¶Probata facit. ¶Non quærimus placere homi nibus.
qui probat corda nostra. Neque [g]
enim aliquando † fuimus in ser
¶Per quod alij placent hominibus.
mone adulationis, sicut scitis, ne[f] [g]
¶Non in dolo.
que in occasione auaricię, deus
a ¶Nec auaricium, nec gloriam.
testis est: nec quærentes ab homi[h] [i]
¶Sed a deo tantum.
nibus gloriam, neque à uobis,

plū. Et subdit cā. i ¶Ipsi ei. vos com G
mendādo. k ¶Qualē. i. q̄ gaudēter
& pmpte fidē susceptistis ad prędicatio
nē nostrā, nō formidātes insurgētē tri
bulationē. l ¶Et quō cōuersi estis
ad. eligētes ei seruire idololatria reic
ta. m ¶Et expe. venturū ad iudiciū
sicut dicit Act. j. b. Hic Iesus q assūpt⁹
est à vobis in cælum, sic veniet &c. æte.
n ¶Qui eri. nos ab ir. i. gehēnę pœna

NICO. DELY.

NAm & ipsi. Cap. II.
Post q̄ Aps reddidit Thes
salonicenses benevolos de
bonis eorū grās agēdo, hic
consequēter idē facit in aduersis eos cō
solando. Et diuidit in duas partes: qa
primò facit hoc per conformitatē ad
ipsum. 2cd̄ò p conformitatē ad eccl̄iā Diuisio
Ierosolymorū, ibi: Vos em. Circa pri
mū facit talē rōnē: Null⁹ debet desola
ri, sed magis cōsolari de conformitate
ad suū magr̄m: qa i hoc cōsistit ei⁹ p̄fe
ctio, Lu. vj. f. Perfect⁹ oīs erit si sit sicut
magr̄ ei⁹. ego ÿ ò q sū magr̄ & doctor
vester sustinui multas tribulationes &
sustineo: ppē qd̄ debetis in tribulatiōi
nus cōsolari: qa in hoc cōformamii mi
hi. In hac aūt rōne sic procedit: qa prīò
declarat minorē hui⁹ rōnis p tribulari
ones q̄s sustinuit ad eos veniēdo. 2cd̄ò
p has q̄s sustinuit cū eis manendo, ibi:
Memores em. Prima adhuc in duas: qa
primò ponit suā declarationē. 2cd̄ò re H
mouet m̄ltiplicē obiectionem, ibi: Ex
hortatio. Circa primū dicit. o ¶Nā
& ipsi scitis fra. intro. i. modum in
trocūdi. p ¶Quia non ina. fuit. i. le
uis & facilis, sed valde grauis. q ¶Sed
ante. grauia verbera. r ¶Et contu.
affe. p verba aspa. s ¶Sicut scitis.
qa hoc nō fuit longè à ciuitate vr̄a, iō
subdit: t ¶In Philip. q̄ est ciuitas Ma
cedonię, vt hr̄ Act. xvj. c. Ibi em Paul⁹
& Silas fuerūt grauiter ÿ gis cæsi & in
carcerati, vt habet ibidē. v ¶Fidu
ciam habuimus in domino. q. d.
ex illis tribulatiōib⁹ nō fuim⁹ territi, † adloqē
sed i dño cōfidētes venim⁹ ad p̄dicādū dum
vobis. x ¶Euā. & circa hoc fuim⁹ val
de soliciti. q. d., ppter qd̄ in tribulatio
nibus debetis cōsolari, tā q̄ nobis con †positura
formes effecti. y ¶Exhor. Hic cōse
q̄nter remouet m̄ltiplicē obiectionem
Posset em aliq̄s dicere q̄ nō eēt cōsola
bile Pauli dictis cōformari, eo q̄ eēt de
fectuosus i vita & doctrina, sicut dice
bāt pseudo apli de ip̄o, ppē qd̄ hoc re
mouet excludēdo illa p q̄ posset ipsi
gi ei⁹ doctria & vita dicēs: ¶Ehor
tatio ei nostra. circa fidē, q̄lis erat hæ
reticorū doctrina, sed de veritate mera.
z ¶Neq; de imū. sicut erat doctria
Epicurçorū, quę tūc vigebat, vt habet
Act. xvj. a. ¶Neq; in do. sicut doce
bant falsi Christiani, qa aliquādo do
cebāt vera de fide catholica, vt dē phen
derent catholici, sicut de Torq̄to legit
i legēda sc̄ti Tiburtij. b ¶Sed sicut
ꝓbati sumus à. i. approbati ab ipso.
c ¶Vt crede. no. tā q̄ fidelib⁹ mīstris
d ¶Euāgeliū. i. prędicatio euāgeli.
e ¶Ita loqui. fideliter p̄dicando: quę
rentes dei beneplacitū, & nō hominū.
f ¶Sicut scitis. ex visu & auditu.
g ¶Neq; in occasione auaricię. p̄
dicando, ppter quęstū, nec ppter vanę
glorię fastū, sicut p̄dicabāt pseudo apli

✠ Cum posse

☞ a ¶Possemus uo. &c. Intantum A grauat pseudo causam. vt se abnue re dicat, cum liceret illi subsidia re quirere ad cõprimẽdũ illos qb⁹ nec facultas erat, nec pudor poscendi. †placidi Apsicæ autem prãtis debitum vocat onus, propter pseudo apsos, q illud indebite vsurpantes importune à plebibus exigebant. b ¶Suos. Au gustinus: Quia alienos quandoq; nu trit mẽer ꝓ mercede, non ex amore, ꝓprio, ꝙ ò ex dilectione. c ¶Vo cauit. vocatione quę est sec'm ꝓpo situm. d ¶Ideo. Quia vos vocauit gras agim⁹. Vocauit dico, qa hoc in de apparet, qa vos cito & firmiẽ rece †3r.dis.c.1. pistis. e ¶Auditus dei. Qđ audi uimus à deo, vel in quo auditur de⁹. f ¶Sicut est uer. dei. Tanta enim deuotione receperunt verbũ, vt pro barent se intellexisse deũ esse doctri nam. g ¶Vos enim ími. &c. Mi ta dixit contra pseudo: lã ne ꝓ sua vl apostolorum tribulatiõe moueantur. h ¶Vt ím. Haimo: Quadraginta annos post passionem dedit deus Iu dæis ad pniam. Illis transactis cum nollent credere, completa sũt pcta eo Mat. 23.d. rum. vñ domin⁹: Implete mẽsurã pa trũ vrorũ. Qñ hęc dixit Apls, stabat Ierusalẽ, necdum erant cõpleta pcta: sed completa sũt veniẽtib⁹ Romanis: vnde subdit: Perue. ira &c. Ira est aduentus Romanorum, q̃ ira durat e is captiuis vsq; ad finem seculi. Vl ꝓ uenit quę durabit in finẽ, qa hęc tpal pœna præuenit, sequetur æterna. B i ¶Peruenit. Ideo semp implẽt pec cata, quia ira dei peruenit vt exceẽt, Vel, k ¶Vsq; in finẽ. Quia in fi ne seculi conuertent̃ Iudæi. l ¶Ore, aspe. &c. Os & aspectus cessant, qa alloqui non possunt, sed cor & soli citudo non quiescit.

☞Sed impe-

Nicolaus de Lyra.

✠ a ¶Dum pos. uobis one. esse accipien&o sumptum à vobis & ẽt honorẽ. b ¶Vt Chri. ap. veri, qb⁹ talia debẽt. c ¶Sed facti su. par. &c. inter vos hũiliter cõuersando, & nõ solum hũiliter, sed etiã charitatiue ac dulciter. d ¶Tanq. si nu. fo. fi li. suos. lacte & nutrimento corpora li. e ¶Ita desi. uos. & non vestra. f ¶Cupide. i. intense desiderantes vestrã salutem. g ¶Vole tra. &c. euã. dei. quod est spirituale nutrimẽ tũ. h ¶Sed etiã aias no. i. vitas no stras parari fuimus pro salute vra exs ponere. i ¶Quoni. charis. fr. &c. Iohã. 15. b. Maiorẽ eni charitatẽ nemo habet, q̃ vt animam suã ponit ꝓ amicis suis. k ¶Memo. enim. Postq̃ Apostol⁹ ostendit se passum tribulationes ad Thessalonicenses veniendo, hoc idẽ ostendit cum eis manendo, dicens: Memores enim. fa. estis fra. q. d. non est diu q̃ vidistis, & sic non estis obliti. l ¶Laboris no. in corde. m ¶Et fati. &c. propter excessum laboris. n ¶Nocte & die op. manualiter: horis exceptis quibus in tendebat p̃dicationi vel orõni, vt ipe & sui viuerent de proprio labore. o ¶Neq̃ ue. graua. accipien do sumptus à vobis. p ¶Prædica

uimus

a ¶Quamuis. b ¶Quod non pseudo. c ¶Vt nobis ministraretis.
a neq; ab alijs, cũ possemus uobis†one
a ¶Nihil horum quærimus
ri esse, ut Christi apostoli. Sed facti su
a ¶In hoc notatur labor & humiliatio. ¶Humiles. b ¶Ad omnes. c ¶Et hoc pro bono.
mus † paruũli in medio uestrũ, tanq; si
a ¶Ita sollicite. b ¶Non alienos. ¶In hoc dilecto eõ, non pro mercede. c ¶Et nos non requisiuimus ex labore, nisi ue stram salutem. d ¶In toto labore.
b nũtrix foueat filios suos: ità desideran
a ¶Non vestra.
tes uos cupidè, uolebamus tradere uo
a ¶Pro assertione euangelij.
bis non solum euãgelium dei, sed etiam
¶Pro vobis. a ¶Fidem dei recipiendo, deue vos nobis applicãdo.
animas nostras, quoniã charissimi nobis
i a ¶Facti sumus paruuli, & vt nutrix: Nemo enim.
facti estis. † Memores enim facti estis fra
a ¶Est enim & labor sine fatigatione.
tres laboris nostri & fatigationis, no
a ¶Manibus nostris. ¶Vt repelleret pseudo.
cte ac die operantes, ne quem uestrum
grauaremus, prædicauimus uobis euan
a ¶Ita ante licut post cõuersionẽ, vt eos informaret. b ¶Ad nos.
geliũ dei. Vos testes estis & deus, q̃ sanc
a ¶Ad proximum, faciendo debita. b ¶Non faciendo iniebt a. c ¶Quando adhuc erant educandi.
cte & iuste & sinẽ querela uobis qui crẽ
¶Ita & hoc satis sicut & hoc aliud.
didistis affuimus, sicut scitis † qualiter u
¶Tanto affectu.
numquenq; uestrũ tanq; pater filios su
a ¶Si quis de peccato, vel alio desolatus erat. b ¶Vel sub testis monio sanctorum adiurauimus
os deprecantes uos, & cõsolantes testi
a ¶Proficiendo.
b ¶Sequentes in operibus voluntatem eius.
ficati sumus, ut ambularetis digne deo,
a ¶Quod deberis. b ¶Cum essetis auersi. c ¶Vt essetis de regno quos hic regeret, & postea in gloria coronaret.
qui uocauit uos in suum regnum & glo
a ¶Non solum vos. b ¶Quia hoc fecit deus.
riam. Ideo & nos gratias agimus deo si
a ¶Solo auditu. b ¶De deo.
ne intermissione, quoniam cum accepis
a ¶Quasi a sapientibus esset.
tis à nobis uerbum auditus dei, accepi
a ¶Deus. b ¶Quotidie opera bona.
stis illud, non ut uerbum hominum, sed
a ¶Venturi per fidem in ipsum. b ¶Et ꝙ in vobis operatur, effectus indicat.
sicut est uerbum dei, qui operatur in uo
a ¶Qui in Iudæa. b ¶Iudæi. c ¶Adeo asperi fuerunt. Q. tam asperos vos sustinere debens.
bis qui credidistis. Vos enim imitatores
a ¶In institutione ipsius Christi. b ¶In hoc imitatores.
facti estis fratres ecclesiarũ dei, qui sunt
a ¶Apostolos Christi. b ¶In quo putant se placere deo: quod non est.
in Iudæa in Christo Iesu: quia eadem
passi estis & uos à cõtribulibus uestris,
a ¶Saluti omnium.
sicut & ipsi à Iudæis: qui & dominũ occi
derunt Iesum, & prophetas, & nos per
secuti sunt, & deo non placent, & omni
bus hominibus aduersantur: † prohiben
tes nos Gentibus loqui, ut saluæ fiant:
a ¶Ideo hoc faciunt. b ¶Consumment, vt qui in sordibus est sor. a. c ¶Vt excæcentur.
ut impleant peccata sua semper. Perue
a ¶Vel peccatum, vel pœna temporalis. ¶Vindicta. b ¶Op primens. c ¶Et hoc vsque.
nit enim ira dei super illos usq; in fi
a ¶Pœnam æternam, vel in fine reliquiæ saluę erunt. b ¶Vos multa passi.
nem. Nos autem fratres † desolati à uo
a ¶Causa vestra non nostra. b ¶Anteq; sciremus consummam. c ¶Remoti. ¶Sermone. d ¶Præsentia corporis. e ¶Dilectionis affectu.
bis ad tempus hore, aspectu, non corde:

uim⁹ uo. euã. &c. gratis, cum tñ sũ pi⁹ de iure possem⁹ accipe. q ¶Vos te. estis. q̃tũ ad interiora. r ¶Et deus. q̃tũ ad interiora. s ¶Qđ sã erga deum. t ¶Et iuste. erga proxi mũ, ita q̃ nullus pterat cõqri de no bis. v ¶Qua. unũ. ue. sicut p. &c. id est paterno affectu inducentes. x ¶Vos. ad bonum. y ¶Et con. si quis vĩm fuerat desolat⁹ ꝓpt̃ pcta cõmissa, vel alia de causa. z ¶Testi. fica. su. i. sub testimonio scõrũ vos adiurauim⁹. a ¶Vt am. &c. de vir tute in virtutẽ ꝓcedendo. b ¶Qui uo. uos in. &c. i. vt esseris de regno eius p gram i pũti, & gliam suã i futu ro. & qa fecerit sic Thessalonicẽses, iõ gras agẽs deo subdit: c ¶Ideo & nos gra. in oibus horis ad hoc aptis. d ¶Quo. cum ac à no. p̃dicatio nẽ nostrã. e ¶Verbũ audi. dei. i. verbũ euãgelicũ nobis diuinit⁹ reue latũ. f ¶Accepistis il. nõ ut uer. ho. sicut ẽ doctria physica. g ¶Sed sicut est. uer. dei. i. sic recepistis de uore, sicut recipi debet verbũ habitũ ex diuina reuelatiõe. h ¶Qui ope. in uo. docendo inte. Homines em̃ † vt erga solũ mouent auditũ exterius. iõ dicit Christus apsis Ioh. xv. a. Sine me ni hil potestis facere. i ¶Vos enĩ frã. Postq̃ Apostol⁹ cõsolat⁹ ẽ Thes salonicenses p cõformitatẽ ad seip̃m, hoc idẽ facit p cõformitatẽ ad ecclesiã Ierosolymitarũ. In Ierm̃ em̃ primò incœpit ecclesia, put distinguit cõtra synagogam, vt patet Act. j. & inde primò deriuata est ad alia Iudęa loca. & illæ ecclesiæ constanter sustinuerũt persecutiones à Iudæis qui Christum occiderunt & propheras. & in hoc ec clesia Thessalonicensium erat eis con D formis. quæ persecutiones sustinue runt à ciuibus suis: quod debebat sibi esse consolationis materia propter conformitatẽ ad ecclesiam primitiuã: & hoc est quod dicit: Vos enim i. mita. facti estis. &c. Et patet litera vsque ibi: k ¶Prohibentes nos Gentibus loqui. id est euangelium Christi. l ¶Saluæ fiant. s. Gentes. m ¶Vt impleant. id est auge ant. o ¶Peccata sua semper. scilicet Iudæi in sua perfidia obstinati deo permittente, & diabolo procurã te. o ¶Peruenit enim ira dei. &c. Quia subtraxit iuste gratiã suam ab eis. p ¶Vsq; in finem. id est vsq; versus finem mundi. Tunc em̃ sunt ad fidẽ conuertendi, sicut dictũ est su pra frequenter. Potest etiam aliter ex poni: Vsq; in finem. id est æterna liter, quantum ad illos qui in sua pfi dia moriũtur. q ¶Nos autem fra tres. Postq̃ Apostolus consolatus ẽ † obsistunt Thessalonicenses scripto, hic cõsolat nobis, ne lo eos nuncio. & primò scribit mittẽdi quamur rationẽ, secundò ipsã missionẽ. in pri Gentibus, cipio sequẽ. ca. Rõ autẽ cõsistit hoc, Diuisio ga desiderauerat ire Thessalonicã & ecclesiã psonaliter cõsolari, sed habuit impedimẽtũ: ꝓpter qđ ad hoc misit † orbati vo nunciũ. Dicit igitur: Nos autẽ fra bis ad tem tres desolati à uobis ad tempus pus horæ ore. id est desolati, propter quod vo bis cum non eramus. r ¶Aspectu non corde. Id est, licet possemus vobis loqui, nec vos videre, tamen

☞ a ¶ Sed impe. q deus ipediri E pmisit, ad maiorē coronā istorū ē qa steterūt eo absēte. b ¶ Aut
† qua propter co. glo. Si mō gsia, qd apud verū iudicē? c ¶ Nōne uos &c. Ambrosi⁹: Manifestū est em, qa pfectio discipulorū gaudium & corona est magistrorū. Hi enim sunt q labores fructuū suorū edituri sūt. Fructus em magistri est obediētia discipuli, cuius bona conuersatio dat coronā magro.

GLO. ORDI.

PRopter Ca. III. qd nō &c. Sequit d ¶ Ad cōn. ppter hoc ipe venire desiderauerat. e ¶ Ideo. quia hæc annunciauit nō, p eius præsentia.
† ferentes f ¶ Quā em gratiarum &c. Nihil est enim tam dignū, quod sufficere possit ad compensationem acquisitæ salutis Gētium.
☞ Sine que.

Nicolaus de Lyra.

† soli ☞ habebamus, vos in corde. iō subdit: a ¶ Abū. fe. i. disposui mus festināter venire ad vos ad vestrā consolationē. b ¶ Ego
† nostra q. Pau.. cū socijs meis. c ¶ Sed impe. &c. tacet aūt modū impediendi, & sīr gl. nec ego volo in hoc diuinare. Et cōsequenter subdit rationem quare desiderabat videre eos, & consolari in dño q est augmētatio sui meriti & prēmij, dicēs. d ¶ Quæ est em. no. spes. in pūi de augmē F to meriti & præmij. e ¶ Aut gau. spūale. f ¶ Aut co. gl. i. rō cōsequēdi pmiū aureolę, que
† ferens doctorib⁹ debet. g ¶ Nō. uos q. d. hic, quia conuerterat eos ad fidem. iō sequit. h ¶ Vos enim estis glo. &c. scilicet materialiter, habebat em materiā gliandi in dño, & gaudēdi de eorum cōuersione & bona cōuersatione.

NICO. DELY.

PRopter Ca. III. quod. Posita ratiōe mittēdi nūcium, hic cōsequēter eū mittit.
Diuisio Et diuiditur in duas ptes, qa primō describit hæc missio, secūdō Pauli deprecatio, ibi: Ipse autē de⁹. Prima adhuc in duas, qa primō ponit vtilitas missionis, secū
† afflictiōe dō reuersiōis, ibi: Nūc aūt. Circa primū cōtinuādo se pcedētib⁹, dicit: i ¶ Pro. qd. i. qa gsia nostra estis & gaudiū. k ¶ Nō. sum. i. nō expectantes vltra scire certi⁹ statū vestrū. l ¶ Pla. no. id est mihi & Siluano. m ¶ Remanere Athe. so. i. sine Timotheo, q est tertius in salutatione positus, vt dicit hic gl. Sed qa nō est consuetū, q⁹ nuncius epłæ ponatur in eius salutatiōe, cū vadit psonaliter ad salutatos: iō videtur alijs, q⁹ iste Timothe⁹ q dicit hic missus, cū subdit: n ¶ Et mittimus Ti. est ali⁹ ā pdicto, quia plures erant eiusdem nominis
o ¶ Fratrē no. religiōe Christiana

a ¶ Quam si nihil patereminī. b ¶ Ideo state. c ¶ Propter maiorem instructionem. i. compatiendo vobis. d In quo mala nobis nocent.

abundā̄ntius † festinā̄uimus faciē uestram ui, a
¶ Alias magno. a ¶ Exhortandi vos. b ¶ Festinauimus.
dere cum multo dēsiderio, † quōniam uolui, b
¶ Omnes. ¶ Qui plus alijs curo.
mus uenire ad uos: ego quidem Paulus & se, b
¶ Ideo magis caute. a ¶ Qui saluti aduersatur.
a mel & iterum, sed impediuit nos sathānas. c
a ¶ Ideo volui venire, vel Ideo im pediuit nos sathanas. b ¶ Hic. c ¶ Quod commune omnium bonorum. d ¶ Quod victorum.
b Quæ est enim nostra spēs aut gā̄udium aūt co d
a ¶ Si stetēritis in beneplacito dei, vel vos qui estis ante dominum bene confirmati. e f
c rona † gloriæ? Nonne uōs ante dominum no, g
a ¶ Corona vtiq, quando deus venerit.
strum Iesum Christum estis in aduēntu eius?
a ¶ Tunc vere, quia & modo. b ¶ Apud ecclesias. c ¶ Apud nos h
Vōs enim estis gloria nōstra & gaudium.

Cap. III.

a ¶ Quia estis gloria nostra, vel quia desolati pro nobis. b ¶ Quia pondus erat, dum nescirem de constantia.

PRopter qd nō † sustinētes ampli i
¶ Mihi & Siluano.
us, placuit nobis remanere Athe l
¶ Alias los.
nis † solis, & misimus Timothe, n
um fratrem nostrum & ministrum dei in euan o
a ¶ Prædicandum. b ¶ Vtin quibus eratis bonis stareris. c ¶ Addendo si quid deerat.
d gēlium Christi, b ad confirmandōs uos, & † ex, q
a ¶ Defendenda. b ¶ Vestrum. c ¶ Ab integritate.
hortandos pro fidē † uestra, ut nemō mōueatur s
a ¶ Transitorijs. b ¶ Nec debetis moueri, quia ad hoc destinati.
in tribulā̄tionibus istis. Ipsi enim scitis, quòd in t
a ¶ In ferendis tribulationibus vel in tribulationibus su. posi. d. biles. b ¶ A deo. c ¶ In hoc positi.
hōc pōsiti sumus. Nām & cum essemus apud v
a ¶ Si præsciuimus, & non fugimus, & vos patimini qui hoc scitis.
uos, prædicēbamus uobis passuros nos tribula
¶ Patim. a ¶ Quia & nos passi sumus, ne pro nobis recreamini, non solum propter alia quæ superius dixi. x
tiones, sicut & factum est & scitis. Prōpterea & y z
a ¶ Nescire quid ageretur apud vos. b ¶ Timotheum creauit ab Apostolo episcopum.
ego amplius non † sustinēns, misi ad cognoscen a
a ¶ Hoc de infirmis timendum. b ¶ Decepit.
dam fidem uestram, ne fōrte tentauerit uos is b
a ¶ Diabolus ¶ Cuius officium est tentare b ¶ Ne. c ¶ Quicquid hucusque secistis. d ¶ Misi ad cognoscendum fidem vestram.
qui tentat, b et inanis fiat labōr uester. † Nunc au c d
tem ueniente Timotheo ad nos à uobis, & an, e
a ¶ In aduersis. b ¶ Quod nec pro⁹ vestris, nec pro nostris tribulationibus moti estis a fide & charitate.
nunciante nobis fidē & charitatem uestram, f
a ¶ Quod pro tribulationibus non voluimus. ¶ Vobis vtilem.
& quia memoriam nostri habetis bonam, sem g n
¶ Vos. a ¶ Pro exemplo, vel vt de vobis gratulemur. b ¶ Desideras mus videre.
per desiderātes nos uidēre, sicut nōs quoq; uos:
a ¶ Prius desolati. ¶ Pro. i k
c ideo consolāti sumus fratres † in uobis, in o l
¶ Penuria. a ¶ Quam audiuimus firmam, vel per vestram fidem iuro.
mni † necessitate & tribulatione nostra per fidē
a ¶ Consolari. b ¶ In hac miseria. c ¶ Quasi in cęlo essemus. d ¶ Recti firmi.
uestram: quōniam nunc uiuimus, si uos stātis b m n
a ¶ In fide domini. ¶ Consolati sumus. nam adeo quod non dignas grates agere possumus: & hoc est.
f in dōmino. Quam enim gratiarum actionem o
a ¶ Pro tanto beneficio. b ¶ Nos positi.
possumus deo retribuere prō uobis in ōmni
a ¶ Quod non cito transit. ¶ Stantes. b ¶ In beneplacito dei.
gaudio quo gaudemus propter uōs ante b dómi
¶ Quam ante. ¶ Quia modo plus posset addere.
num deum nostrum, nocte ac die abundā̄tius
a ¶ Quæ olim non potuimus, quia eratis parui.
orā̄tes, ut uideamus faciē uestrā & cōplēamus p
¶ Nos oramus. a ¶ Qui potest. b ¶ Qui vult bonum.
ea quę desunt fidei uestrę. Ipse autē deus & pater q r
a ¶ Per quē omnia facit pater. b ¶ Faciat directā & ab impedimētis liberam.
noster & dōmin⁹ Iesus Christus dirigat uiā nos s

stiana. p ¶ Ministrum dei in G
euā. Chri. i. in prædicatiōe euā
gelij. q ¶ Ad confirmandos † fundatos
uos, in oī bono. r ¶ Exhor.
pro fide ue. stabilitēda. s ¶ Vt
nemo mo. ab ea in tristitijs,
quę nobis & vobis superuenerunt à fidei aduersarijs. t ¶ Ipsi
enim scitis, q⁹ in hoc positi
sumus. i. dispositi à Christo. di
cente Ioh. xvj. a. Venit hora, vt
omnis qui interficit vos, arbitretur obsequium se præstare deo,
& subdit quare debebat hoc scire, di. v ¶ Nam &c. Et patet.
x ¶ Sicut & fa. est in vobis.
y ¶ Et scitis, etiam de vobis.
z ¶ Propterea &c. nō sufficali quā dilationem. a ¶ Misi ad
cog. &c. per certū nūciū & fidelem. b ¶ Ne forte tē. &c. i. diabolus, q semp nititur p tētatiōes suas bonos subuertere. c ¶ Et
inanis fiat la. no. si vos subuertit, quod absit. d ¶ Nunc
aūt. Hic cōsequēter ponit vtilitas reuersiōis, cū dicit. Nūc aūt
ueniente Timo. &c. expleto suo ministerio. e ¶ Et annun
ciāte nobis fidem uestram. † vt cōfirmabilem. f ¶ Et charitatem. retur
accensam ad, p ficiendū in mbr⁹.
g ¶ Et quia memoriam &c.
orādo, p nobis. h ¶ Semp de
fide. &c. eo q⁹ ista supple speramus audire in reditu eius.
i ¶ Ideo cōsolati su. iā in spe.
k ¶ In uo. i. p bono quod spe H
ramus audire de vobis. l ¶ In
omni necessi. &c. ita q⁹ omnis
tribulatio & angustia i nobis superueniens diminuitur propter
bonū fidei vestræ qd speramus
audire. m ¶ Quoniā nunc vi
uimus. i. quasi de morte ad vitā suscitati sumus. n ¶ Si uos
statis in domino. immobiles † Nuper
& firmi, nec sufficeremus ad red
dendum gratias deo de tāto bono. ideo subditur. o ¶ Quam
enim gratiarū actionē &c.
& patet litera vsq; ibi: p ¶ Et
cōpleamus ea quæ desunt
fidei uestræ. Liceret haberent
noticiam fidei ēptum ad ea quæ
sunt ad salutem necessaria, tamen ad magnum eorum profectum cederet, si Apostolus vellet
nire posset ad magis explican † per vos
dum aliqua, quę non potuit eis
ad plenum dicere, quando fuit
præsens cum eis: quia fuit compulsus exire propter commotionem ciuitatis, vt habetur Act.
xvij. q ¶ Ipse autem. Hic cōsequēter ponit Apostoli deprecatio, p Thessalonicenses, vt
deus sua gratia suppleat quod
ipse facere non poterat. ideo dicit: Ipse autem deus. omnium
per creationem. r ¶ Et pater
noster. scilicet fidelium specialiter per gratiæ adoptionem.
s ¶ Et dominus no. Iesus
Chri. q est mediator dei & hominum. t ¶ Dirigat uiā nostrā ad uos. remouendo impedimenta, à sathana procurata.
☞ Vos autem

☞ a ℂ Sine q̄re. ne vos de malis con-a
A queramini, vel ita inocētes, ne qs de
vobis possit conqueri. & vt sitis etiā
b ℂ In sctita. i. virtutū consūmati
onē, p hoc existētes añ deū, ñ ad aspe-
ctus hominum.

GLOS. ORDI. Cap. IIII.

DE cætero. Hactenus pa-
tientiā p̄fectis in sua vi-
illorū tribulatiōe suasit,
nūc minorib⁹ de mūdicia
suader, exhortās eos ad continentiā.
Cōsueru do Apli d ℂ Rogam⁹. Haimo. Consuetu-
do est Apli, vt verba duplicet vel tri
plicet vnum habentia intellectum.
Placēs deo g ℂ Et pla. Ille enim placet deo, q
fidē rectā quā habet executiōe ꝓ tu-
rū & p̄fectæ op̄ationis decorat. Vel
†Quod su peresl h ℂ Si. & am. Et ē ordo. Ro. subau
di vt ābuleris. e ℂ Quē. Audiēdo
& itelligēdo à nobis. i. à me & Silua
no. f ℂ Quo. uos opor. am. &c.
sic & am. rectē cōuersando. Et roga
m⁹. i ℂ Vt abū. ma. hoc nō mutāt
k ℂ Vt sci. &c. Haimo. Ita ab il-
licitis abstinete, vt nec licitis abuta
mini: Sed quisq;. l ℂ Vas suum. i.
vxorem possideat dñando. m ℂ In
sctifi. abstinendo in festis. n ℂ Ho-
non turpiter vtendo. o ℂ Qui eti-
am de. &c. Ad hęc peragēda dedit
vobis spm̄, ne ergo tātū adiutorem
speretis, q̄ i corpe subdito p̄tis nō
Sap. 1. b habitat. Vt vobis aplis, vt maior eēt
autoritas prædicandi, & arguendi.
ꝓ nostrum p ℂ Operā detis. Q. difficile est di
† Ro. 12. a. mittere cōsuetudinē, sed cogite uos.
Eph. 5. d. 2. q. 1. 4. c. ☞ Et ope.

Nicolaus de Lyra.

vnusquisq; ☞ a ℂ Vos aūt &c. mul. nūero
B & mento. b ℂ Et abū. fa. cha.
q̄ crescente crescūt aliæ ꝓtutes insu
sæ. c ℂ In inui. charitatiue mutue
subueniendo. d ℂ Et nos in uo.
abūdamus charitate. e ℂ Ad con.
cor. ue. in moribus & in fide, vt sitis
f ℂ Sine q̄re. i. sine reprhēsione ali-
q̄. g ℂ In san. an. deū. i. in sanctita-
te ꝓ a, & nō simulata q̄ est corā hoī-
bus tm. h ℂ In aduen. &c. in ad-
uēru ei⁹ ad finale iudiciū sitis de nūe
ro & cōsortio sctōr⁹. & subditi. ℂ A
mē. ad cōfirmationē p̄cedentium.

NICO. DE LYRA.

Cap. IIII.

DE cæte. Hic incipit ter-
tia ps principal⁹, i q̄ reddit
Thes. docules eos i formā
do, & de defectib⁹ corri-
gēdo. Licet ei cōitas eorū eēt sctā, tñ
ibi erāt aliq de frib⁹ corrigēdi & spe
cialr de q̄tuor. Et sc̄d'm hoc p̄ns ca. i
q̄tuor ptes diuidit, q̄ patebūt, p̄sequn
Diuisio do. Circa primū sciēdū, q⁹ Gētules re
putabāt fornicationē simplicē eē li-
citā, & iō ꝓp̄t cōsuetudinē pristinā
aliq de gētilitate cōuersi erāt adhuc
fornicarj, ꝓpter q⁹ Apls corrigit
hoc vitiū ad ꝓtutē oppositā iducē-
do, di. k ℂ Obsec. i. p rē sacrā adiu-
ram⁹, q⁹ debet pl⁹ vos mouere, q̄
simplex dep̄catio nr̄a. l ℂ Vt quē.
ꝓbo & exēplo. m ℂ Quo. u. o. ām
i via morū. n ℂ Et p. caste & mūdē
viuēdo. o ℂ Sic & am. i his sp. p̄fi
ciēdo. p ℂ Sci. eni. i. scire debetis
Quæ præce-

a ℣ Veniendi. b ℣ Siue venerimus, siue non.

stram ad uos. Vōs autem dominus a
a ℣ In numero fidelium & virtutum.
multiplicet & abundare faciat chari- b
a ℣ Inter vos. b ℣ Etiam inimicos.
tatem uestram in inuicē, & in ōmnes, c
a ℣ In perfectæ. ℣ Accepistis. b ℣ Abundamus in chari-
tate. ℣ Ad hoc.
quēmadmodum & nōs in uobis ad d
e ℣ Vt sitis.
confirmanda corda uestra sine que- e
a ℣ Id est in beneplacito dei.
rela in sanctitate ante deū & patrem f
a ℣ Posiī mente in aduentu, vel vsque in aduentum.
nostrū, in aduentu domini nostri Iesu h
a ℣ Sicut faciunt omnes sancti, vel in aduentu cum sanctis,
cum quibus veniet.
Christi, cum omnibus sanctis eius: i
Amen. Cap. IIII.

a ℣ Quia abūdamus in vobis charitate.
c †E cætēro ergo fratres
a ℣ Vt ambuletis, id est vt etiam abun-
detis magis & crescatis.
d rogamus uōs & obse- k
a ℣ Si eum amatis.
cramus in dōmino Ie- l
℣ Scilicet.
su, ut quēadmodum m
f accepistis à nobis quomodo uos o
a ℣ In his sine quibus non est salus. ℣ Viuere. vitæ cursum
dirigere. b ℣ In his quæ consilio perfectio nis adduntur.
& porteat ambulare & placere deo, sic & n o
a ℣ Perseverando, in bono vt abunde. ℣ Ideo moneo am-
bulare & placere: scitis enim.
t ambulētis ut abundetis magis. Scitis p
a ℣ id. quam honesta, quam vtilia. b ℣ Omnibus ostensa.
c ℣ Autor ipse commendat ea.
enim quę p̄cepta dederim uōbis per q
a ℣ Vera bona. b ℣ Q. quia vult quod vobis p̄dest, ō ipsi.
dominū Iesum. Hęc est enim uōluntas r
a* ℣ Vt vos sanctificetis bene operando b ℣ Quasi longe remoti.
dei, sanctificatio uestra, ut abstineatis s
a ℣ Qui estis Christi. b ℣ Carnali & spirituali.
k uōs à fornicatiōe, ut sciat unusquisq; v x
a ℣ Corpus vas animæ. b ℣ Coercendo.
l uestrum uas suum possidere in san- r
a ℣ Virtutū. b ℣ Ne inhonoretur turpitudine aliqua. c ℣ Vt
nec saltem sit desiderium, quod est passio & læsio animæ.
a ctificatiōne & hōnore, non in passiō =
a ℣ Quibus similes esse non debetis.
ne desiderij, sicut & Gentes quæ igno a
a ℣ Ideo etiam hęc præcepta dedi. b ℣ Violentia.
rant deum. Et nē quis† supergredia- b
a ℣ Dolo. b ℣ Privato, vxore vel quolibet.
tur, neq; circunueniat in negōcio fra c
trem suū, quoniā uindex est dominus d
a ℣ Fornicatione, adulterio, desiderio vel fraude.
de his ōibus, sicut prędiximus uobis e
a ℣ Testimonio scripturarum probauimus. b ℣ Ideo etiam
ab his abstinendum.
& testificati sumus. Nōn enim uoca- f g
℣ Vt immunditiæ seruiamus.
uit nos deus in immundiciam sed in h
a ℣ Vt sanctę viuamus: b ℣ Et quia deus vocauit nos ta
immunditiam. ℣ Quæ prædiximus.
sanctificatiōnē. Itaq; qui hęc spernit, i k
℣ Solum. a ℣ Cuius præcepta sunt.
° nō hominē spernit, sed dēum, qui etiā l m
a ℣ Contra cuius autoritatem non est rutum agi.
dedit spiritum suū sanctum in nobis.
a ℣ De his sunt opus, vt scriberem vobis.
Dē charitate aūt fraternitatis nō necesse n
a ℣ Non est necesse scribere, quia scitis ipsi.
se habemus scribere uobis, † Ipsi enim
a ℣ Præcepto ipsius Christi, vel per inspirationem, vel per
effectum, quia ipse misertus nostri. ℣ Mandatum do vo
bis, vt diligatis inuicem.
uos à dēo didicistis ut diligatis inuicē.
a ℣ Et quia. b ℣ Opus dilectionis. c ℣ Qui sunt.
Etēnim illud facitis in oēs frātres in
℣ Q. Facitis, sed tamen.
uniuersa Macedonia. Rogam⁹ uos au p
℣ In charitate.
p tē fratres, ut abūdetis magis, & operā q

q ℂ Quæ præce. dedi. i. demandato ipsi⁹ cui sumpsr est obediendū. C
r ℂ Hæc ē enī uolun. dei. ci⁹ mā-
dato expressa. s ℂ Sctificatio ue.
i. emundatio à carnalibus peccatis.
t ℂ Vt absti. à forni. tanq; à deo
plubita: ad eā enim sequit incertitu
do, plis ex vago cōcubitu: quæ ē di-
recte cōtra bonū hūanę naturę. pī ei
debet filjs nutrimentū & documen
tū, aliē non bñ possunt stare. nullus
autē solicitus ē de talibus circa, plē
sibi incertā. v ℂ Vt sciat unus-
uas suū. i. corpus, ꝓprium. q⁹
vas dr, eo q; in ipso formato per ma
turā, aīa à deo infundit per creatio-
nē. x ℂ Possidere. permanenter.
y ℂ In sctifi. & ho. Corpus ēm in
fornicationem deditū dehonoratur
quia bestiale efficitur. Pial. xlvij. d.
Hō cū in honore eēt non intellexit.
&c. z ℂ Non in passione desi.
id est nō sequēdo passionem concu
piscentiæ venereorum quæ ē nimis
vehemens. a ℂ Sicut & Genti.
& c. supple sequuntur eā, credentes
fornicationem simplicem esse licitā.
b ℂ Et ne quis. Hic incipit pars
secunda, in qua corrigit cupidita-
tis vitium inducens ad oppositum.
Et primō ponit hanc inductionem:
sed ō quandā excusationem, ibi: De Diuisio
charitate. Circa primū dicit: Et ne
quis supergre. opprimendo ꝓxi-
mū, vt ab eo extorqueat iniuste pos-
sessionē suam vel rē aliam. c ℂ Ne
que circūueniat ipsū decipiendo
vel illaqueando debitis per vsuras
vel per mercationes malas & consi-
milia. d ℂ Quo. uin. est. &c. gra-
uiter puniendo. e ℂ Sicut præ
diximus uobis. apud vos exi-
stentes. f ℂ Et testificati su- D
mus. i. per testimoniū scripturarū
ostendimus. g ℂ Nō enim uo. † cum affe-
&c. i. vt seruiam⁹ immunditię pec- ctu cōcupi
cati cuiuscunq;. h ℂ Sed in san- scentiæ
ctificationē. id est vt viuamus san
cte. i ℂ Itaque qui hæc spernit.
quæ prædixi. k ℂ Non hominē † exprimat
spernit. tm̄. l ℂ Sed deum. cu- aut fraudet
ius sunt mandata. m ℂ Qui eti-
am dedit spiritū &c. i. adiutori-
um implendi mandatorum suo-
rum. n ℂ De charitate autem
fraternitatis. Hic ponit excusa-
tionem suam scribendi. i. Thessalo
nicensibus de operibus pietatis, di-
cens: De charitate autem frater
nitatis. id est de operibus pieta-
tis ad pauperes fideles. o ℂ Non
necesse habemus scribere &c.
Quia Thessalonicenses diligenter
exercebant talia. Nec istud obui-
at ei quod prædictum est de corre
ctione pietatis, quia frequenter
inueniuntur aliqui exercentes vsu
ras & mercationes malas, qui ta
men erga pauperes faciunt ope
ra pietatis. p ℂ Rogamus au † Ioh. 13. b
tem uos fratres. Hæc est ter 1. Ioh. 3. c
tia pars principalis huius capi
tuli, in qua corrigit ociosos & va
gabundos, dicens: Rogamus
autem uos fratres, ut abunde-
tis magis. in operibus bonis.
q ℂ Et o. d. i. diligētiā adhibeatis,
☞ Vt quieti

Ea ¶ Et opera. Opus agēdū est, nō oc̄ādū: quia & honestū est, & quasi lux ad infideles, & nō desiderabitis rē alteri⁹, nedū rogetis, vel tollatis. b ¶ Nolu. a. Post exhortationē de cōtinētia, & post correctionē à curiositate mortuos resurrecturos confirmat, & per Christi resurrectionem, & sua autoritate. c ¶ Vt non contristemini. Aug. Necesse est vt cōtristeris, sed vbi cōtristaris cōsolet̄ te spes Nā & ideo dormiētes eos appellat scripturæ cōsuetudo veracissima, vt cū dormientes audimus, cuigilaturos minimè desperemus. Est ergo de mortuis q dilig-

Vtrū dolē da mors

gunt q̄da tristicia naturalis quodāmō. Mortē quippe horret natura, nec mors homini accideret nisi ex p̄cedenti culpa.

† nulla re vobis sit opus

Hinc igitur necesse est, vt tristes simus, qñ nos moriētes deserūt quos amamus: quia & studuimus eos non in æternū relinquere nos māsuros, sed aliquātulum p̄cedere secuturos, tū ipsa mors quā natura refugit, cū occupat dilectū, & cōtristat in nobis ipsius dilectionis affectum. ¶ Idē. Cōtristamur ergo in nostrorum mortibus necessitate amittēdi, sed cū spe recipiēdi. Inde angimur, hinc cōsolamur Inde infirmitas afficit, hinc fides reficit. Inde dolet hūana cōditio, hinc sanat diuina p̄missio. Mouere aūt pōt, quō de⁹ flebat mortuū continuò eo iubente victurū? Vñ fleuit dñs, nō mortuum, sed

Johā. 11. c.

mortē quā peccando hō cōtraxit. Si em̄ peccatū nō p̄cessisset, sine dubio mors secuta nō fuisset. Secuta est ergo mors corporis, quā p̄cessit mors aīæ p̄cessit desrēdo deū: & mors corporis secuta est deserēte anima. Hac deseruit deū volēs, hac coacta est deserere corpus nolens. Ac si illi diceret: Recessisti ab eo quem diligere debuisti: recede ab eo quē dilexisti.

Ibidē. 21. f.

Quis em̄ vult mori? prorsus nemo, & ita nemo vt Petro diceret: Alius te cinget, & ducet quo tu non vis. Si nulla esset mortis amaritudo, nulla profecto esset martyrum fortitudo d ¶ Si. & cæ.

F

&c. Aug. de pompis exequiarū. Proinde pompa funeris, agmina exequiarū sumptuosa, diligētia sepulturæ: monumentorū opulēta cōstructio, viuorū sunt q̄liacūq; solatia, nō adiutoria mortuorum. Oratiōibus verò sanctæ ecclesiæ, & sacrificio salutari & eleemosynis q̄ p eorū spiritibus eroganť, nō est dubitādū mortuos adiuuari, vt cū eis misericordius agat a dño q̄ eorū peccata meruerūt.

Quæ mortuis p̄sint

Hoc em̄ à patrib⁹ traditū vniuersa obseruat eccl̄ia, vt p eis qui in cōione corpis & sanguinis defuncti sunt, cū ad ipm̄ sacrificiū loco suo cōmemorent, oret, ac p illis quoq; id offerri cōmemoret. Cū verò eorū cōmemorandorū cā opa misericordię celebrant, qs eis dubitet suffragari p qb⁹ orones nō inaniter deo eroganť? Nō em̄ ambigēdū ista p̄desse defunctis, sed talib⁹ q ita vixerūt añ mortē, vt possint hęc eis vtilia esse post mortē. Nā q sine fide opante p dilectionē, eiusq; sacris de corpib⁹ exierūt, frustra illis à suis hui⁹ pietatis impēdunť officia, cui⁹ dū hic essent, pignore caruerūt, nō misericordiā sibi thesaurizātes, sed irā. Nō ergo mortuis noua merita cōparanť, cū p eis aliqd boni opanť sui, sed eorū p̄cedētib⁹ cōsequētia ista redduntur. Et iō istā finiens q̄q; vitā, nisi qđ meruerit in ipsa, nō poterit hīe post ipam permittant ita; pia corda charorū de suorū mortib⁹ cōtristari dolore sanabili, & cōsolabiles lachrymas fundāt cōditiōe mortali, q̄s tū reprimat fidei gaudiū, qua credunť fideles qū moriunť aliq̄tulū à nobis abire, & ad meliora trāsire. Sit p virib⁹ cura sepeliēdi & sepulchra cōstruēdi, qa hęc in scripturis sc̄is inter bona opa deputata sunt, nec solū in corpib⁹ p̄ri-

Gal. 5. b

Roma. 2. a

Mat. 27. g.

archarū & aliorū sc̄orū, sed etiā in ipsi⁹ dñi corpe laudati sunt q ista fecerūt. Impleāt ergo hoies erga suos officia postremi mūeris, & sui hūani lenimēta mœroris. verū illa q̄ adiuuāt spūs defuncto rū. s. oblationes, erogatiōes, multò p eis obseruāti⁹ abundātiusq; impēdāt. Poterat aūt de⁹ hoc donare credētib⁹, vt nec isti⁹ expirētur corpis mortē. Sed si hoc fecisset, carni q̄dā felicitas adderet, mi nueret aūt fidei fortitudo. Sic em̄ hoies mortē istā timēt, vt nō ob aliud felic̄s dicerēt esse Christianos, nisi q mori oīno nō possent. ac p hoc nemo p̄pter vitā futurā ad Christi gratiam festinare, sed p̄pter remouēdā mortis molestiā, & sic delicate quodāmō crederet in Christū. Plus ergo grāe p̄stitit fidelib⁹ suis. Quid em̄ magnū ē vidēdo nō mori eos q crederēt, credere se nō moriturū, q̄nto magis q̄to fortiⁿ, q̄nto laudabili⁹ ita credere, vt se moriturū spet, sine fine victurū? Vñ & chari eius supstites cōsolari queūt in tristicia mortis amici, ¶ Idē de verbis Apli. Quid ei mirū si cōtristaris, vt

corpus

a ¶ Curiositate. b ¶ Dimittis alienis quod vobis vtile est in emendatione vitæ vestræ, & opus manuum factæ quod, adiuuat quietos esse. hoc enim malum ex otio venit.

detis ut q̄ieti sitis, & ut uestrum ne a b
a gocium agatis & operemini manibus uestris sicut p̄cepim⁹ uobis, c
& ut honeste ambuletis ad eos qui d
foris sunt, & † nullius aliquid desidee

a ¶ Non solum hoc volumus vos scire: sed etiam-

b retis. † Nolumus autem uos igno- f
a ¶ Qui quasi de somno integri surgent. ¶ Iam. ¶. i. mortuis.

c rare fratres de dormiētibus, ut non g
a ¶ Inconsolabiliter de morte amicorum.
b ¶ Infideles. c ¶ Resurrectionis.

d contristemini, sicut & cęteri q̄ spem h
a ¶ Q. non inconsolabiliter debetis contristari.

non habēt. Si enim credimus quòd i
a ¶ Hoc videtur obesse resurrectioni.

Iesus mortuus est, & resurrexit, ita k
a ¶ Debemus credere, q. ¶ Vel in Iesu.

e f et deus eos q dormierunt per Iesum l m
a ¶ Non solum suscitabit. b ¶ Vt sint cum eorum mortales in eadem beatitudine.

addūcet cū eō. Hoc enim uobis dici n o

corpus qđ viuit ex aīa sit examine discedente aīæ q ambulabat a G cet, q loquebat tacet, clausi oculi lucē nō capiūt, aures nulla voce patescūt, oīa mēbrorū officia cōquieuerūt. Nō est q moueat gressus ad ambulādū, man⁹ ad opandū, sensus ad p̄cipiēdū. Nōne ista est domus quā nescio? qs inuisibilis habitator ornabat: discessit q

nonvt: remansit quod cū dolore videtur

e ¶ Eos. Nō solū eos q viui inuenient, sed & mortuos, de quibus dubitatis.

f ¶ Qui dor. Christū dicit mortuū, fide

les dormientes vt magis credant resurrectionem, Christum mortuū appellat vt dū audiuimus illū mortuū fuisse & resurrexisse, nos quoq; speremus resurrecturos p virtutē diuinitatis eius. Electos aūt iō dicit dormiētes, qa nemo tā facile pōt sociū excitare à sōno, q̄ facile hoies excitabant à somno mortis. Eos q dor. etsi incinerati, adducet. Nā hoc ordine. Quòd viui nō p̄ueniēt eos, & si eos magis putatis adducēdos cū Iesu. g ¶ Per Ie. ad. cū eo. Sempeūtes, cū sequēdo venerūt ad somnū mortis. vñ & alia scribit epla: Nos q uiui. Se illis vltimis viuis cō numerat, cū q̄bus erat vnū corpus: & qa apostoli illis vltimis similes sunt in pas-

q. q. habit. à. diuina.

siōibus. Nos qui ui. i. illi de nobis q viui inuenient, q tormētis Antichristi erūt residui: vnde sunt dignissimi, nō p̄ueniunt mortuos: adeo erit festinata resurrectio mortuorum. Nota in his diem iudicij tempore Apli futurū posse videri.

Nicolaus de Lyra. ☞ Qñ ipe

↪ a ¶ Vt qui. si. & nō vagabūdi: qa tales solēt cadere in alia vitia. s. curiositatis & carnalitatis. b ¶ Et ut ue. nēgo. aga. Quia homines circa hoc negligētes depauperantur: & quia volunt tenere modū viuendi consuetum, & per consequens latrones & rapt ores efficiuntur. c ¶ Et opere &c. ad euitandū ociositatem, q̄ est sentina omniū vitiorū, & ad conseruandū sanitatē: quā facit labor moderatus. d ¶ Et ut. ho. am. &c. i. ad infideles, vt ex bona vestra cōuersatiōe conuertant ad fidē. In moralibus enim magis mouent exēpla q̄ verba. e ¶ Et nul. &c. ita q nō solū cautis â malo actu exteriori, sed & interiori. f ¶ Nolumus. Hæc est q̄rta ps p̄cipalis, in qua corrigit aliquos imoderate lugētes mortuos. Et diuidit in tres ptes: qa p̄iò arguit hūc luctū. sed ò pōitoc casionaliter futurę resurrectiōis modū, ibi Hoc ei. tertiò cōcludit intētū, ibi: Ita. Circa primū dicit: ¶ No. au. &c. de d. i. de defunctis q dormiūt sōno mortis, à quo excitabunt rpe resurrectionis. g ¶ Vt nō cō. inconsolabiliter. h ¶ Sicut & cæte. &c. s. futuræ resurrectionis: & sic credūt aliqui amicos defunctos p̄risse totaliter, & ad semp &: propter hoc habēt occasionē lugendi eos q̄si inconsolabiliter. nō sic aūt Christiani qui habent spem resurgēdi, propter quod vitiosum est eis immoderatè mortuos lugere: quia in hoc assimilant infidelibus futuræ resurrectiōis spem nō habētibus, lugere tū defunctos moderatè est opus pietatis. Quod autem resurrectio mortuorū sit mox futura ostendit di. i ¶ Si em̄ &c. & accipit hic si, p quia. nā ad articulos fidei pertinet credere Iesum vere mortuū fuisse & resurrexisse. k ¶ Ita & deus. qui suscitauit Iesum. l ¶ Eos qui dor. somno mortis. m ¶ Per Iesum. Tanq̄ per mediatorem dei & hominum. n ¶ Adducet cū eo. ad vitam immortalem resuscitādo. o ¶ Hoc enim uo. quia locutus est Aplus de resurrectiōe futura, ideo hic cōsequēter declarat modū resurrectiōis. Ad cuius intelligētiā sciēdū q̄ aliq dixerūt, q̄ Christo veniēte ad iudiciū aliq hoies reperient viui, q trāsferentur ad statū immortalitatis sine morte intermedia: sic exponēnes qđ hic dicit: Deinde nos q viuim⁹ q relinquimur. s. viui usq; ad aduētū Christi, simul rapiemur cū illis. i. cū mortuis resuscitatis. obuiā Christo. descēdēti ad iudiciū. Et dicūt q̄ Apostolus se cōnumerat eis, eo q̄ pertinet ad idem corpus ecclesię. sed hæc expositio primo deficit i hoc, q̄ dicit aliqs sine morte ad immortalitatē trāsire: qa ad descēdētes ab Adā, p̄ter Christū, & matrē ei⁹ incurrerūt originale pctm̄, cui⁹ pœna ē mors. & iō oēs soluēt debitū mortis, p̄pter qđ alij dixerūt q̄ illi aduētu Christi repient viui i raptu illo obuiādo Christo subitò morient, & statim resurgēt. sed adhuc hoc vr incō ueniēter dictū, qua cōflagratiōis ignis purgās clemēta & incineras corpora mixta p̄cedet aduentū Christi ad iudiciū: & sic nulli homines reperient viui, q obuient Christo veniēti nisi de resurrect se p̄di

Ecce hæres virginis immunis ab origin

a ¶Quoni.ip.do.In propria persona. b ¶Descendet. Nō hūilis vt prius,sed iubēs voce,vel sūpsi⁹ vel archāgeli,vel angelorū q̄ faciet resurgere mortuos.Quædicitur tuba,q̄a manifesta. vel quasi ad bellū q̄ erit dei Christi.vel cui deus dabit efficaciam. b ¶In tuba dei. Haimo. Tuba erit magna vox angelorum. Vel in tuba:quia manifeste.Vñ:Videbit ois caro salutare dei nostri.Vel sicut tuba in bellis,quia tunc inimicos debellabit,& sicut tuba in festis ꝓamicos ad festitatē ærernę gloriæ inuitabit.d ¶Deinde nos &c.Ambro.In aduentu dñi q̄ viui fuerint inuēti,obuiā rapiēt̄ dno in aera,mortē quasi sopore passi. In ipso eñ raptu,mortē & resurrectionē habebūt,dūq̄ aīa in ipso raptu exierit a corpore,remanebit corpus terra:sed tā breue spaciū tenebit ipa mors,vt nec cogitari,nec ꝓpendi possit. ¶Aug.Quæri solet,vtrum illi quos viuos inueniet Christus nunq̄ oīno morituri sint,an ipso tēporis ꝓcto q̄pienē obuiā Christo ad immortalitatē mira celeritate sint transituri.Nō enim dicendū est fieri nō posse,vt per aera in sublime portenē in illo spacio & morianē,& reuiuiscāt.Ad hūc autem sensum quo æstimemus illos quos hic viuos inuēturus est dñs in ipo paruo spacio,& passuros mortē,& accepturos imorralitatē,Apostolus vrgere nos videtur,vbi dicit:In Christo omnes viuificabimur.Et alibi: Quod seminas nō viuificaī,nisi moriaī.Cur aūt nobis incredibile videatur illā multitudinem corporū in aere quodāmodo seminari, atq̄ ibi immortaliter & incorruptibiliter reuiuiscere,cū credamus in ictu oculi futurā resurrectionē,& in mēbra sine fine victura tāra facilitate,tantaq̄ ingestibili velocitate rediturū antiquissimorū cadauerū puluerē.Nec ab illa sñia illos arbitramur futuros immunes,q̄ dictum est:Terra es & terram ibis.i.in hoc ibis amissa vita quod eras anteq̄ sumeres vitam.hoc eris exanimatus ꝙ eras anteq̄ esses animatus. e ¶In nubi.Quia nubes suscipient eos: vt Christū in ascensione suscepit.vnde alius interpres dicit:Baiulis nubibus.f. ¶Itaq̄ cōsola.inuicē.Aug.de verbis Apostoli:Pereat contristatio vbi est tanta consolatio,detergatur ex animo luctus,fides expellat dolorē.In tanta spe non decet esse triste templum dei.Ibi habitat bonus consolator,ibi qui non fallit promissor.Quid enim mortuū diu plangimus? Inquies,quia mors amara est.Sed per illam transiuit & dominus.Consolemur ergo nos.Sed dices,Potest non dolere cor humanum defuncto charissimo:immo melius cum dolet sanatur cor humanum,q̄ non dolendo sit inhumanum.Maria enim dominum quærebat,& mortuum fratrem dolebat.

Lucæ.3.b

† aut,viuemus:qui reliqui erimus

† cum hortatu

†1.Co.15.c

† reliqui erimus,

† domino

1.Cor.15.c. Ibidem.c.

Gen.3.d secundum aliūliteram Act.1.a.

Ioh.20.a. Ibidē.n.d.

GLOS.ORD. Ca. V.

DE tem.i.an æstate,an hyeme,an die vel nocte.h. ¶Et mo.scilicet qua hora diei vel noctis vēturus sit Christ⁹.

☞ Dies do.

Nicolaus de Lyra.

Tret se prædictis,eo ꝙ pertinet ad idem corpus ecclesiæ cū eis, nō videt rōnabiliter dictū.nā eadē rōne diceret de oibus fidelibus ꝓteritis ꝓsentibus & futuris.Propter quod saluo meliori iudicio,videnē mihi verba Apli aliter exponēda,cū dicit.Hoc enim uo.di.de mō futuræ resurrectiōis. a ¶In uer.do.i.sicut reuelauit nobis.b ¶Quia nos q̄ui.&c.in hoc mūdo a pribus desuncti̇s. c ¶Nō præue.in resurrectiōe futura. d ¶Eos q̄ dor.citi⁹ resurgēdo illis q̄ iā ante diu mortui sunt,qa resurrectio fiet virtute diuina,q̄ operaī in instāti,i ō subdit: e ¶Quo.ipse do.Iesus Christus. f ¶In iussu.dicēdo:Surgite mortui ad iudiciū.g ¶Et in uo.archan.scilicet Michaelis,q̄ est princeps ecclesiæ,sub quo intelliguntē angeli alī,qui ministeriū adhibebūt in resurrectione colligendo cineres:& magnū sonū facient tāq̄ iudicis præcones. ¶Pōt etiā aliter exponi,vt illud dictū:Surgite mortui ad iudiciū sit archangeli Michaelis executiue,& Christi imperatiue,cuius virtute infinita fiet resurrectio.& sic cū dicit.In iussu.referē ad Christū.Et quod subdit,Et in uo.ar.ad Michaelē archāgelū. h ¶Et in tu.dei.

a ¶Hoc deus non docuit.

mus in uerbo domini,quia nos qui [a]

¶Omnibus præcedentibus sanctis.

†uiuimus[c] qui residui sumus in ad[d]

¶In resurrectione.

uentu domini, non præueniemus [e]

a ¶Longo tempore. b ¶Nam potius mortui resurgent primi quod poterit facere qui dominus est.

[a]eos qui dormierunt. Quoniam ipse [d]

¶Imperio. a ¶Surgite mortui. b ¶Vel angelorum.

dominus †in iussu & in uoce archan[b] [f]

a ¶Vox erit quasi tubę,suos excitans. b ¶Localiter vel de occulto.

[b c]geli,& in tuba dei descēdet de cælo, [h i]

¶Qui interim quiescunt.

†& mortui qui in Christo sunt resur[k]

a ¶Illi de nobis qui viui erunt & residui Antichristo.

[d]gent primi. Deinde nos qui uiui [m]

a ¶In ipso raptu erit mors & resurrectio. ¶Ab angelis.

mus,qui †relinquimur, simul rapie[o]

[e]mur cum illis in nubibus obuiam [p]

¶Immortales facti.

†Christo in aera:& sic semper cum [q]

a ¶Quia omnes resurgemus & cum Christo erimus.

[f]domino erimus. Itaque consolami[r]

a ¶Alter alterum de morte amicorum.

[b]ni inuicem in uerbis istis.

Cap. V.

¶De resurrectione indiguistis vt scriberem vobis.

[g h]DE temporibus au[t]

a ¶Quia nihil aliud scriberem,nisi quod scitis solicet clam futurum.

tem & † momen

tis nō indigetis, [v]

ut scribam uobis. † Ipsi enim [x]

in tu dei.Ista tuba nō est aliud,nisi vox ꝑdicta,q̄ dicit tuba propter similitudinē tubę materialis ve.Te.qua fiebat vocatio ad cōcilia,& ꝓparatio ad bellū,& inuitatio ad festum:qa tunc oēs congregabunt in iudiciū,& armabit creatura in vltionē inimicorū, & inuitabunt iusti ad festū angelorū.i ¶Descē.de cæ.Nā iudicabit in forma humana apparēs secūdū qd⁹ dicit Act.j.h.Hic Iesus q assumpt⁹ ē a vobis.s.in forma humanitatis,sic veniet scilicet ad iudiciū. k ¶Et mor.q &c.Ista prioritas & posterioritas non pōt referri ad actū resurgēdi,ita ꝙ aliq resurgēt pri⁹ alīs prioritate tpis.nā oēs resurgēt in eadē instāti,sed m qd⁹ dicit.j. Cor.xv.g.Oēs qdē resurgem⁹,& subdit: In momēto,i ictu oculi.Nec pōt hic accipi prioritas dignitatis,qa patres ve.Te. in resurrectiōe non erūt digniores apīs, q̄ erūt assessores iudicis,Mat.xix.d.Sedebitis supsedes duodecī &c.de qbus dicit hic Apostolus:Deinde nos,ꝓpter quod saluo meliori iudicio videī mihi,ꝙ ista prioritas & posterioritas sit referēda ad quietē in Christo ꝓ bonā mortem:& sic iūgēdo literā dicit.Et mor.q in Christ.i.qescūt in fide ei⁹ mortui.m ¶Primi.i.respectu nostri q adhuc viuimus. l ¶Resur.cū posteris. n ¶Dein.nos q uiui.supple qescem⁹ in Christo in ei⁹ fide moriēdo. o ¶Simul ra.cū il.iam resuscitati cū ipsis. p ¶Obuiā Christo veniēti ad iudiciū. q ¶In aera.vbi ꝑsonet sñam iudicij sup vallē Ioaphat,vt dictū fuit Ioel.iij. r ¶Et sic esem.&c. qa electi a Christo nō sepabunī ampli⁹: sed semp erūt sibi cōiūcti:nō solū in aīa, sed etiā in corpe. s ¶Itaq̄.Hic ex ꝑdictis cōcludit intētū.s.q̄ fideles nō debēt ī moderate lugere mortuos,sed de ipsis cōsolari,ex q̄ sunt ad vitā ī mortalē & fę licē resuscitādi.& hoc est qd⁹ dicit:Itaq̄ cōso.&c.de resurrectiōe fideliū ꝑdictis.

† articulis, seu opportunitatib⁹

¶In ca.iij.vbi dicitur in Postil.Vt sciat vnusquisq̄ vas suū possidere.

†2.Pe.3.e Apoc.3.a D

ADDI.I. Hoc quod dicit:Vt sciat vnusquisq̄ vas suū &c.secundū Glo.pōt exponi aliter.s.q̄ nō solū ab illicito qs absteneat,sed nec licito abutaī,sed sciat vnusq̄sq̄ possidere vas suū,id est vxorē suā in sctificatiōe.s.vt nō turpiter abutēdo eā possideat.

¶In eo.ca.vbi dicit in Postil.Rogamus autem vos fratres,vt abundetis magis

ADDI.II. In hoc quod dicitur:Vt abundetis magis &c. intelligit ꝙ licet facerēt opa dilectiōis bona, possent tñ facere meliora:ad q̄ rogat,vt operā dent:quia difficile est dimittere cōsuetudinē.Et qd⁹ sequit:Vt quieti sitis,& vt vestrū negociū agatis,ītelligit dimissis alienis,q em circa aliena multum occupaī,necesse est vt sit inquiet⁹,vel vt,ꝓpria negocia negligat.

NICO. DE LYRA

DE tem.Postq̄ Apostolus reddidit Thessalonicēses benevolos & dociles:hic cōsequēter ostēdit eos cautos.Circa qd⁹ sciēdū,ꝙ cautela maximē requirit circa illa de qb⁹ certū est ꝙ veniēt,cū tñ hora veniēdi est simp̄r ignota.Sic aūt est de die iudicij,sed m qd⁹ dicit Mat.xxiiij.c.De die illa & hora nemo scit,neq̄ angeli ī cęlo.ꝓpter quod Apls circa hāc reddit Thessalonicēses cautos.Et diuidit in duas ptes,qā prio eius incertitudinē ondit,secūdo Thessalonicēses cautos reddit,ibi:Vos aūt. Circa primū sciēdū,ꝙ dies iudicij dupliciter accipit in scriptura. Vno mō,ꝓ ipa die iudicij generalis in fine mundi.Alio mō,ꝓ die iudicij ꝑticularis,q̄ est dies mortis cuiuslibet hoīs.Nā in illo statu in iudicio finali ꝑsentabit in q̄ī morte iuenieī.Intētio vero Apli vr hic magis esse de die mortis,qa ipse sciebat diem iudicij finalis multū distare,vt patet in epistola sequēti.Ipse aūt hic hortaī Thessalonicēses vt sint cauti,ne repētē veniat sup eos dies dñi,& inueniant imparati.Verūtn vtroq̄ mō litera exponet:& primō de die finalis iudicij,cū dicit t ¶De tē.au.&.mo.ꝓnentibus ad diem finalis iudicij.v ¶Non indi.ut scri.uo.Quia talia scire ad vos nō ꝓtinet,secūdū qd⁹ dicitur Act.j.a.Nō est vestrū nosse tempora &c. x ¶Ipsi enim diligenter.scripturas supple considerando.

Divisio

Dies iudicij duplex

☞ Scitis

☞ a ¶Dies do. Hic dies est hominū .p libitu suo, sed tunc erit dies domini. b ¶Si. fur. ita improuisus veniet malis tūc, qđ & in obitu cuiusq; fit. Sicut fur nō dico die, sed nocte, cū latēti⁹ venit, & hoīes dormiunt, tunc oīa furtiuit: vt qđiuitem se putabat, cui gilans nihil inueniat. Ita multi hic bene securi, nihil boni se habere tunc inueniēt. Propter hoc incēpit de tēporibus, vt moneret eos cauere sibi, ne ita deprehēdanť. ¶Aug. in epistola ad Esiciū. Non ergo post quantū tpis hoc, futurū sit, sed quō futurū sit, opus est scire. vt curēt filij lucis esse, & parato corde vigilare, qui nolunt ab illa hora, sicut à nocturno fure cōprehendi. Nā si ad cauendū hoc malū, id est ne hora dñi tanq̄ fur inueniat imparatum, opus est nosse temporū spacia, nō diceret Apostolus nō esse opus, vt hoc scriberet. sed potius scribendū hoc esse potius iudicaret. nūc aūt nō opus esse illis mōstrauit: qb⁹ sufficiebat vt scirent, imparatis atq; dormiētib⁹ horā dñi sicut furē esse, atq; hoc sciēdo vigilarēt e ¶Cū enim dixerint. Nā sicut in verbis Danielis inuenitur: Regnabit Antichristus & ministri eius trib⁹ annis & dimidio. & interficiētur ab illo Elias & Enoch, sicut & ī Apoca. habet. Et tūc erit talis tribulatio, qualis ante non fuit, nec post erit. Postea interficiet à Michaele, & maxima psuorū. Post mortem vero Antichristi. xlv. dies cōcedent ad pœnitētiā hoīs, q titubauerūt in psecutione illa. Sed ministri Antichristi gaudebūt illis diebus, ducētes vxores: & cōuiuātes, dicētes: Licet princeps nr̄ mortuus sit, mō habemus pacē & securitatē. d ¶Filij lucis. Fides est lux q̄ facit diē id est habitū virtutū, ecōtra tenebræ sunt infidelitas, nox habitus vitiorū. e ¶Non sum⁹ no. &c. Igitur nō dormia. i. in p̄sentibus torpeamus, sed F vigilet mens attēdens hæc caduca. & sobrie his vtamur, nō quasi bonis nostris, sed ad sustētationē datis. Vere nos q nō sumus noctis nō debemus dormire. nā q dormit, ppter noctem dormit. i. vitia & pcta sua traxerūt eos ad hoc, vt oblitī vitæ ęternæ in istis quiescant & q ebrij sunt, his immoderate vtēdo, ex nocte vitiorū hoc habēt. f ¶Induti lori. &c. Sicut lorica munit vitalia, ita fides & charitas nos cōtra appetitū terrrenorū. Si em attēdimus, q̄ Christus pro nobis passus surrexit, & nobis vitam parauit. qui sumus quasi cohærentes hami fidei, si & charitati insistimus, nunq̄ mentes nostras vincet temporalis appetitus.

Nicolaus de Lyra. ☞ Si etiam pen eis sup. inte. Qđ nō pōt exponi de bn̄ gaudētibus. Propter quod melius videt reduci ad tēpus dominatiōis Antichristi, quā Deus do obtēta ciuitate & tēplo ostēdet se tanq̄ sit de⁹, vt dicit in ep̄la sequēti. & tūc satellites ei⁹ gaudebūt de ptāte dñi sui, sed repētin⁹ supueniet eis interit⁹, quia cito fulminabit Antichristus cū maxima parte sui exercitus. Nec obuiat huic expositioni, q̄ dominatio Antichristi & eius fulminatio præcedēt diē iudicij, de qua loquit Aplūs añ immediate, quia frequēter prius facta posterius narrant. Secūdō exponēda est litera die mortis sic: De tēporib⁹ aūt & momētis, in quibus debeat mors venire, nō indigetis vt scribam⁹ vobis. q. d. qa nō scribere vobis, † tanq̄ nisi illud quod iā scitis. s. q̄ est totaliter incertū: iō subdit: Ipsi em scitis p experiē † habenti tiā q̄ridie vidētes. Quia dies dñi, i. mortis q̄ dicit dies dñi, qa tūc veniet ad ptic lare iudiciū ipsius moriētis rōne supra dicta. Sicut fur ī nocte. i. repēte & ex improuiso. iō subdit: Cū em dixerint hoīes mūdani. Pax & securitas credētes diu viuere in delitijs temporalibus & tpali pace. Repentinus superueniet interitus. s. mortis corporalis. Sicut dolor in vtero habentis, q̄tum ad pœnā inferni. Et nō effugient: quia in inferno nulla &c. De hoc po nit exēplū Saluator Luc. xij. c. de illo q dicebat animæ suæ: Anima mea, † esus habes multa bona reposita in multos annos, quiesce, comede & bibe & epulare. & dixit ad illum dominus: Stulte, hac nocte repetēt animā tuā à te, q̄ aūt cōgregasti cuius erunt? ¶Vos aūt. Hic consequenter Apostolus reddit Thessalonicēses cautos cō tra diē iudicij generalis, qa sicut dictum est: Qualis quis in morte inuenitur. s. iustus aut iniustus, talis in iudicio præsentabit. Cautela verō ad hoc est: vt homines semper sint parati per bona vitā ad recipiēdū mortē: hoc aūt fit p hoc, q̄ hō bn̄ ad seipsum se habet, & ad .pximū: & ad deū: ppter qđ ad hæc tria inducit Aplūs. Et secūdū hoc diuidit ī tres ptes q̄, psequēdo patebūt. Igit ad primū inducit, dicēs, Vos aūt fratres nō estis in tenebris. scilicet erroris, sicut sunt in fideles. f ¶Vt uos dies illa. scilicet mortis. g ¶Tanquā fur comp. i. imparatos. h ¶Oēs enim uos filij lucis. i. Christi, q est lux vera illuminans oēm hoīem: Ioh. j. b. Cui⁹ estis filij p baptismū. i ¶Et filij diei. i. noui testamēti. quod dicit dies, Roma. xiij. d. Nox p̄cessit, dies aūt appropinquauit. k ¶Nō sumus no. scilicet Mosaicę obscuritatis l ¶Neq; tene. i. diuersorū errorū gētis. m ¶Igitur nō dormia. in peccatis. n ¶Sicut & cæteri. q sunt increduli. o ¶Sed uigile. p attēdationē mētis ad ea quæ sunt salutis. p ¶Et so. si. ex parte corporis, vtētes tpalibus ad naturæ sustentationē, & ad bonā sensuū dispositionē. q ¶Qui em dor. involuptatibus & peccatis. r ¶Nocte dor. s. ignorātię. Nā ignorat oīs mal⁹, scd'm dicit qđ Philo. iij. Ethi. s ¶Et g eb. sūt. i moderatē vtētes bonis corpalib⁹. Vñ dicit ebri⁹: à bria, qđ est mēsura, q̄si extra mēsura posit⁹. t ¶Nocte e. sunt. s. ignorātię rōne dicta. v ¶Nos aūt. Et patet ex dictis sn̄ia. x ¶Induti lo. fi. Sicut em lorica efficit ex pluribus iūcturis inuicē se cōplectētibus, sic fides ītegrat ex pluribus articulis ad inuicē cōnexis. y ¶Et cha. q̄ est forma fidei. sicut aūt lorica, ptegit corp⁹, sic fides charitate formata, ptegit aīam à dęmonū insultib⁹. z ¶Et ga. spē sa. Sicut em galea munit caput, quod est supior ps ipsius corpis, sic spes supiorē partē aīę, ipsam ad cælestia eleuādo. a ¶Quoniā nō po. nos de⁹ in irā. i. in dānationē æternā. b ¶Sed in ac. salu. i. vt acquiramus vitā beatā ex operibus meritorijs c ¶Per do. no. i. sine cuius adiutorio nullum opus pōt esse meritoriū. d ¶Vt siue uigilemus, siue dormiamus simul cum illo uiuamus. e ¶Siue dor. mortis cōporalis somno. viuendo corporaliter. f ¶Simul cū illo ui. vita gratiæ, quæ est in anima immortali.

☞ Propter quod

a ¶Inquirendo scripturas. b ¶Non pro tempore diei, sed quia tunc omnia aperta. ¶Aduentus.

a ¶Ita latenter. b ¶Sicut fur, quia incautus.

a ¶Carnales. b ¶Est. ¶Nunc in præsenti. c ¶De futuro.

a ¶Subitanea perditio diei iudicij b ¶Subitus

a ¶Ita grauis & subitus. ¶Quæ tandem euadit, sed illi non.

a ¶Illis erit improuisus dies domini: sed⁹ vobis non.

¶Ignorantiæ. a ¶Ita.

¶Ad mortem æternam.

a ¶Fidei.

a ¶Virtutum, per quas bona operantur. ¶Ne quis putat parum posse esse diei, parum noctis.

a ¶Quia non noctis.

¶Commonet ne securi de Christo negligenter agamus a ¶Carnalibus dediti.

a ¶Illi per noctem. b ¶Virtutibus lucentes.

a ¶Non solum vigilemus, sed. b ¶Per hoc. c ¶Ecce facultas.

a ¶Per spem veniemus ad salutem. non enim posuit nos deus in spe vt habeamus eam, sed acquiramus salutem bene operando.

a ¶Pœnam æternam. ¶Non enim otiosis dabitur salus

a ¶Et hoc. b ¶Sine quo nec spes necaliud nos iuuaret.

¶In carne viuamus.

a ¶Mortui fuerimus. b ¶Ad similitudinem eius conformi ei.

a ¶Inquirendo scripturas. b ¶Non pro tempore diei, sed quia tunc omnia aperta. ¶Aduentus.

a ¶Ita latenter. b ¶Sicut fur, quia incautus.

a ¶Carnales. b ¶Est. ¶Nunc in præsenti. c ¶De futuro.

a ¶Subitanea perditio diei iudicij b ¶Subitus

a ¶Ita grauis & subitus. ¶Quæ tandem euadit, sed illi non.

a ¶Illis erit improuisus dies domini: sed⁹ vobis non.

¶Ignorantiæ. a ¶Ita.

¶Ad mortem æternam.

a ¶Fidei.

a ¶Virtutum, per quas bona operantur. ¶Ne quis putat parum posse esse diei, parum noctis.

a ¶Quia non noctis.

¶Commonet ne securi de Christo negligenter agamus a ¶Carnalibus dediti.

a ¶Illi per noctem. b ¶Virtutibus lucentes.

a ¶Non solum vigilemus, sed. b ¶Per hoc. c ¶Ecce facultas.

a ¶Per spem veniemus ad salutem. non enim posuit nos deus in spe vt habeamus eam, sed acquiramus salutem bene operando.

a ¶Pœnam æternam. ¶Non enim otiosis dabitur salus

a ¶Et hoc. b ¶Sine quo nec spes necaliud nos iuuaret.

¶In carne viuamus.

a ¶Mortui fuerimus. b ¶Ad similitudinem eius conformi ei.

H Ephes. Cauela oportuna

Si etiã spes æternæ salutis ad supna tendens, vt galea mentem ob A uoluit, non lædetur à tpali appetitu. a ¶ Vt habea. il. abun. &c. Haimo, necessaria eis ministrando, & reuerentiam dignitati exhibẽdo. Quid em̃ ꝓdest honorẽ sine fructu hĩe: Sicut diuitiæ negligẽtiã pariũt salutis, ita egestas dum saturari quærit à iusticia 1. Tim. 5. c. declinat. Ideo in alia epsa prꝛcipit pẽbyteros duplici honore esse honorandos.

b ¶ Rogamus autem uos fratres. Haimo. Hic admonet prælatos, vt subie ctorum improbitatem & impatientiam patienter ferant, dum in aliquo contra † hortemi eos murmurant. c ¶ Malum pro malo. Tunc enim malum pro malo redditur, si corripiendus non corripitur, sed praua dissimulatione negligit. d ¶ Sẽper. Vel generaliter ad omnes semper gaudete. e ¶ Sine inter. i. semper iustè viuite, & æterna desiderate. ¶ Aug. Iustus enim nunq̃ desinit orare, nisi desi- Semp orãs nat iustus esse. Semper orat qui semper bene agit. Ipsum enim desideriũ bonũ oratio est: Et si cõtinuũ est desideriũ, cõtinuũ est oratio. Vel f ¶ In Christo. est ostensa voluntas dei, qa hæc fuerunt in Christo, in quo nihil deo displicuit. g ¶ Spiritu no. Quia volũtas dei est facere hæc oĩa, vos maiores q̃ habetis per spm̃ sanctũ donũ intelligẽtiæ nolite abscondere, quo merito & vos perderetis. Vos subditi prophetias illorũ nolite spnere, tñ non oĩa indiscretè accipiatis, sed probate id est rõne discutite, & quod bo † iordiatos nũ inuenit tenete. Spiri. noli. ex. i. sicut spũs sanctus ad horã qd reuelat, noli, phibe re loqui qd̃ sentit. Vel spm̃ sanctũ q datus † sub leua- est nobis non quantum in se, sed in nos te, sulcite bis extinguimus, dum peccando fugamus. h ¶ Ab omni spe. ma. Solet em̃ B spũs immundi fallaciter dicere bona, & inter hæc subinducere praua, vt per hęc q̃ bona sunt accipiant & mala. i ¶ Ipse aũt de⁹ pa. Ego ita prꝛlatos & subditos moneo, ipse aũt de⁹ qui põt k ¶ Spiri. ue. Ratio seruetur integra, non consentiendo carni. o ¶ In aduentu domi. Hoc est vsq̃ ad finem vitæ. l ¶ Et ani. id est sensualitas integra seruiendo rõni. m ¶ Et corpus. vt nihil agatis ei⁹ ministerio, vnde aliquis conqueratur. Aliq̃ inquinatur anima per cogitationẽ malã & est mundũ tñ corpus. Ideoq̃ spm̃ integrum in homine dicit esse debere. Si autem mala vita vel cogitatio intercidat, nõ erit integer spiritus. Spũs & aĩa & corpus. Aug. Tria posuit quib⁹ hõ cõstat. i. spm̃, animã, & corpus. s. illud quo intelligimus, & illud quo viuimus, & illud quo visibiles & contrectabiles sus- † 1. di. c. mus, quæ rursus duo dicunt, qa sꝛpe ani sancta, ver. ma cũ spũ nominat. ¶ Vel: Spũs ponit ite scripta pro donis suis. i. gratia spũs q̃ data est in baptismo, seruet incorrupta & integra, ne nostro vitio vel immũdicia corrũpatur vel fugetur. Nam dũ agit hõ q̃ odit spũsanct⁹, recedit ab eo gra eius penit⁹, vel minuitur. n ¶ Sine quærela ait. Aug. Nõ sine pcõ de perfectione iusti hominis. Aliud est esse sine peccato, qd̃ de solo in hac vita vnigenito dictũ est. Aliud est esse sine quærela, quod de multis iustis etiam in hac vita dici potuit. Quia est quidam modus bonæ vitæ, de quo etiam in ista conuersatione iusta q̃rela esse non possit. Quis enim iuste quꝛritur de homine, qui nemini malũ vult: q̃ quibus põt fideliter cõsulit, nec cõtra Mat. 6. b. iniurias tenet libi dinẽ vindicandi? vt veraciter dicat: Sicut & nos dimittimus debitoribus nostris. & tñ eoipso q̃ hoc dicit, sine pcõ se nõ esse declarat

a ¶ Propter quod cõso. inui. in laboribus vitę præsentis. C b ¶ Et ædifi. y bis bonis & exẽplis. c ¶ Si. & fa. semp tñ, pficiendo in istis. d ¶ Ro. aũt. Hæc est scda ps. in qua inducit Thessalonicẽses ad hoc q̃ bũ se habeãt ad ꝓximũ, & primò ad pfectos, eos honorando, di. Rogamus aũt uos fra. ut noueritis. ostendo per effectum vos nosse prælatos debite eos honorando. tam ratione vitæ. quã ratione doctrinę. ideo subditur:

e ¶ Et monent uos. ideo sunt præ cæteris diligendi quanto spiritualia corporalibus pferũtur. f ¶ Propter opus illorum. ad vestram salutem ordinatũ. g ¶ Pacem ha. cũ eis. obediendo eis humiliter & deuotè. Secundò hortatur eos, vt bene se habeant ad imperfectos, dicens. g ¶ Rogamus autem uos fra. corri. charitatiue. i ¶ Inquietos. i. gyrouagos & contentiosos. k ¶ Cõsolamini pusilla. id est in tribulationibus deficientes. l ¶ Suscipite infirmẽte & corpore, infirmitates eorum quantũ secundum deum potest fieri sup portãdo. Quando enim ex tali supportatione insolescũt, eos non expedit sup- † i summo portare, quia hoc esset malum nutrire. ptio p. charitatem m ¶ Patientes estote ad omnes. nõ solũ fideles, sed etiã infideles. Et intelligit ista patientia q̃tũ ad actũ animi interiorẽ. q̃tũ aũt ad exteriorẽ. s. defendendi se vel sua, aut repetẽdi rẽ, vel iniuriã a iudice, nõ semper expedit: vtpote si ex hoc audacia malefaciẽdi tribuatur, nisi ex tali supportatione maius malum, vtpote graue scandalũ oriretur. n ¶ Videte ne quis malũ pro malo alicui reddat. hoc enim est vindicare seipm̃, quod semper est malũ, cũ nullus sit iudex ĩ sua cã. si tñ aliquis nõ habeat superiorẽ iudicẽ, sibi iniuriã factã debet vel potest pu- D nire, nõ tñ liuore vindictæ, sed zelo iusticiæ. o ¶ Sed semper quod est bonum sectamini in inuicẽ. i. fideles ad fideles. p ¶ Et in omnes. i. etiam erga infideles. q ¶ Semper gaude. in do. & si nõ actu, quẽ oportet aliq̃n interrũ- † Eccle. 18. c pi, saltẽ in somno, tñ in habitu. Et eodẽ Lu. 18. 2. mõ intelligit qd̃ subditur: r ¶ Sine intermissione orate. Vel hoc referẽdũ est ad horas ad hoc aptas vel constituas, quarum nulla est intermittenda. s ¶ In omnibus. prosperis & aduersis. t ¶ Gratias agi. deo. q aduersa ordinat ad salutẽ vrã, sicut & pspa. & hoc p meritũ vrę petitiõis, sicut patet de cẽ- † De cõ. di. turione Iob. & subdit cãm: v ¶ Hæc est uo. 4. c. qris. §. Iob. & subdit cãm: v ¶ Hæc est uo. idem dei &c. cui est in omnib⁹ obtẽperãdũ.

x ¶ Spiritum. Hęc est tertia pars ĩ qua hortat eos bene se hĩe erga deũ, dicens: Spiritum. scilicet deuotiõis erga deũ. y ¶ Nolite extin. per immoderatam curã rerũ tpalium. z ¶ Prophe. id est expositiones scripturarũ sacrarum. Nolite sper. qa frequẽter reuelat intellectũ simplici qui occultatur prudẽti. Mat. xj. d. Abscondisti hæc à sa. & pru. &c. Verũ † 22. q. 5. de tñ qa expositores aliq̃n deficiũt, iõ subforma. § 3 dit: a ¶ Oĩa aũt pro. i. dicta eorũ di- quia scutite. b ¶ Quod bonũ est te. Cõtra De v. & ho. multos q̃ in locutionib⁹ & pdicatiõib⁹ cle. c. cũ ab mala dicta melius retinent, quã vtilia. omni. c ¶ Ab oĩ spe. ma. ab. u. Non solum De eo q co. em̃ abstinẽdum est à malo, sed etiã ab eo cõ. vx. c. ve qd̃ habet apparẽtiã mali: ppẽ scãdalũ vi- niens. 2. §. tãdũ, saltẽ quousq̃ declarẽ illud qd̃ est cum igitur licitũ. d ¶ Ipse aũt de. p. i. autor & dator pacis. e ¶ Sancti. uos per oĩa. ad corpus & ad aĩam ptinẽtia. f ¶ Vt inte. spi. uester &c. Et dicit spũs q̃tũ ad superiorẽ aĩæ partem, & aĩa q̃tum ad inferiorẽ. g ¶ In aduen. do. ad. iu-

a ¶ Quia hæc spes est nobis. b ¶ In hac miseria. c ¶ Vos alios de morte suorum dolentes. ¶ Alij.

propter quod † cõsolamini inui- a c
a ¶ Nescientes. b ¶ Alius alium: vt tamen non minus q̃ modo faciatis.

cem, & ædificate alterutrũ, sicut & b c
a ¶ Hoc facite omnes, vos autem minores. b ¶ Etiã subditi.

facitis. Rogamus aũt uos fratres, ut d
a ¶ Ostendatis vos nosse. ¶ In regimine vestri & doctrina.

noueritis eos qui laborãt inter uos, c
¶ Ordinatione domini.

& præsunt uobis in domino. & mo e
a ¶ Vt pares ad recta. b ¶ Ita noueritis. c ¶ Vult vt ex charitate honorent presbyteros.

nent uos, & habeatis illos † abũdan a f
a ¶ Etsi grauiter increpant, vel puniunt, scientes hoc exigere opus eorum, pa. ha. cum eis.

tius in charitate, & propter opus f
b illorum pacem habete cum eis. Ro g h
a ¶ Prælator. b Tamen.

c ¶ Aug. A quo qui cessat ne perdat quod illi dare solebant, mercenarius est.

gamus autem uos fratres, corripi
a ¶ Curiosos gyrouagos. b ¶ Contra aduersa. c ¶ Vel desperantes pro peccatis.

te † inquietos, consolamini pusil, i k
a ¶ Vt medicinã sanandum. b ¶ In fide. c ¶ Si in hoc officio aliquid infertur.

lanimes, † suscipite infirmos, patien l m
a ¶ Non solum patimini, nec bonum pro malo subtrahitis, vt negligatis corripere.

tes estote ad omnes. Videte ne n
e quis malum pro malo alicui red
a ¶ In prosperis vel aduersis. b ¶ Vile est.

dat, sed semper quod bonũ est secta o
a ¶ Etiam non credentes. b ¶ Quidquid vobis fiat. ¶ Non modo patia mini: sed etiam

mini in inuicem, & in omnes. † Sem p q
a ¶ Vnde alibi, in tribulatione gaudentes. b ¶ Certarum horarum.

per gaudete, sine intermissione o r
a ¶ Etiam pro persequentibus. b ¶ Et de aduersis. c ¶ Deo. d ¶ Omni a facere.

rate, in omnibus gratias agite. Hæc s t
a ¶ Qui hoc docuit per Christum. b ¶ Per Christum hoc vobis. u v

est uoluntas dei in Christo Iesu in
a ¶ Maioribus & minoribus.

omnibus uobis. † Spiritum nolite x y
a ¶ Vel: gratiam celare nolite. ¶ Malis operibus excludere. Si quis dicta prophetarum explanat, & ad edificationem prædicat, nolite despicere. b ¶ Ecce quid dixit spiritum.

extinguere, prophetias nolite sper z
a ¶ Probanda: Certa enim discussione non egent.

nere. † Omnia autem probate: quod a b
a ¶ Ab omni re quæ speciem mali prætendit, vt a prava expositione. ¶ Si quid speciem mali prætendit, & si non sit malum, nolite præcipitanter agere

h bonum est tenete, † ab omni specie c
f mala abstinete uos. Ipse autem de d
¶ Dator. a ¶ Qui potest inquietudinem remouere. ¶ Quæ docui.

us pacis sanctificet uos per omnia, ut e
a ¶ De quo alibi: Renouamini spiritu mentis vestræ. qui spiritus est mens. quæ seruit legi dei.

k integer spiritus uester & anima & f
m a ¶ Etsi non sine peccato, in multis enim offendimus omnes.

n o corpus sine querela in aduentu g

r dicium

clarat. in multis enim os.oēs. a ¶ Fidelis. Oro vt sanctificet, vt
E sanctificatos seruet, nec inde dubitandū est, quia verus est in promissis, qui vocauit.

Incipit epistola secunda ad Thessalonicenses.

PAulus & Silua. Ca. I.
Quia in prima epistola quędam dixit de aduentu domini & resurrectiōe mortuorum, nunc aliam scribit epistolam, in qua signat, licet obscurè (neq; em̄ apte pōt) de abolitiōe Romani regni, & de Antichristo, & de inquietudine quorūdā. ¶ Hāc epistolam scribit itē Apls Thessalonicensibus. Orta enim apud eos grauiori tribulatione: item monet eos ad patientiā, oñdens iustū dei iudicium, vt boni gloriam consequantur, mali pœnā. Scribit etiam non instare diē dñi, sicut occasione prioris epistolæ videbat. Cum enim
1.Tim.4.d priorem epistolā legendo, peruenissent ad illum locū vbi dicit Apls, Mortui in aduētu eius resurgent primi. Deinde nos qui viuimus, qui residui sum⁹, simul⁹ rapiemur cum illis &c. conturbati sunt nimiūq; perterriti, putantes vicinum diem dñi, ne dānarētur eo q̄ tarde ad fidem venientes imperfecti essent. Ideoq; hoc cōperto, scripsit eis non imminere diem iudicij sui tpe, ne Apostol⁹ in hoc mētitus per oīa reprobaret, vel ne diabolus hæc expectātib⁹ aliqua fraude illuderet. Corrigit etiam asperius inquietos. ¶ Et est intentio Apostoli, bonos & quietos ad patientiam monere, & inquietos corrige re: & quę obscure in prędicenti epistola
Diuisio. dixerat, hic aliquatenus aperire. ¶ Prio salutat, deinde gratias agit de bonis eorum: postea monet ad patiētiā & constātiā. Inde asserit, q̄ aduētum Christi Anti
F christus peruęniet, & aliqua aduētus Antichristi signa licet obscura, denunciatè agens de abolitione Romani regni, & interfectione Antichristi. Circa finē vero vt curiosos corripāt obsecrat. c ¶ Gratias agere &c. Hic gratias agit deo de bonis eorum, ne forte de tāto bono qđ ex deo habebāt, extollant, tanq̄ â seipsis habētes. d ¶ In iui. Vt. s. q diligit, diligat alios, & mutuis obseqis charitatē oñdat.
Quas susti

Nicolaus de Lyra.

diciū, a ¶ Seruetur. Et quod istud sit sperādum, subditur: b ¶ Fidelis est &c. ad fidē. s. deus. c ¶ Qui e. fa. quia nulli deficit q̄tum est ex se. d ¶ Frēs. Hæc est vltima pars quę est cōclusio epistolę, in qua ponitur sui recommēdatio, & aliorum salutatio, ideo dicit: Fratres ora. &c. in oscu. Non libidinoso nec p ditorio, sicut pleni⁹ fuit oppositum Rovlti. vbi idem & sub eisdem verbis ponitur. e ¶ Adiu. uos p do. i. iniungo vobis p ipsum. f ¶ Sancts fratrib⁹ .i. baptismate sanctificatis. ¶ Gratia domini no. &c. supple sit ī pśenti, & gloria in futuro. Amen.

domini nostri Iesu Christi seruetur. a
a ¶ Ad vitam.
2 Fidelis est qui uocauit uos, qui etiam fāciet. Fratres orate pro nobis. d
b c
a ¶ Opus gratiæ perficiet.
¶ Hæ nostra parte. a ¶ Quod est signum dilectionis.
Salutate fratres omnes in ósculo
a ¶ Salutate & epistolam ostendite.
sancto. Adiūro uos per dominum, ut legatur epistola hęc omnibus san
e f
a ¶ In baptismo sanctificatis vel perfectis, vt inde proficiāt.
ctis fratribus. Gratia domini nostri
g
Iesu Christi uobiscum: Amen.

Argumentum in secundam epistolam ad Thessalonicenses incipit.

AD Thessalonicenses secundam scribit epistolam Apostolus, & notum facit eis de temporibus nouissimis, & de aduersarij deiectione. Scribit hanc epistolam ab Athenis per Titum diaconem & Onesimum acolythum.

Epistola Pauli ad Thessalonicenses secunda incipit.

CAPVT I.

b PAVLVS ET ¶ Isti tres sunt quorum nomine scribitur hęc & prima epistola.
Siluanus & Timotheus ecclesiæ Thes h
¶ Scribit vel bunt. ¶ Existenti.
salonicensium in deo patre nostro & domino Iesu Chri
¶ A quo hæc, non a nobis.
sto. Gratia uobis & pax à deo patre nostro, & domino Iesu Christo.
a ¶ Q. quod tenetis tenere, quia bonum, de quo semper debemus gratias & nunq̄ soluere possumus. vt dignum, est.
b ¶ A quo hoc non a nobis.
c Grātias agere debemus deo sem i k
per pro uobis fratres, ita ut di l m
a ¶ Quia pro magnis bonis, magnæ gratiæ agendę.
b ¶ Super hoc quod olim fuit, non decrescit in tribulationibus. ¶ Magis ac magis,
gnum est. Quoniam supercre n
scit fides uestra, & abundat cha o
d
a ¶ In vos. b ¶ Tantum crescit. c ¶ Apostoli. ¶ Qui non de paruo gloriemur.
ritas uniuscuiusque uestrum in
inuicem, ita ut & nosipsi in uos p
a ¶ Quibus de vobis damus exemplum. Videte ergo ne sitis exemplum defectus.
bis gloriemur in ecclēsijs dei, q

& maxima pars exercit⁹ eius perierant, existimabunt se totaliter G esse extra periculū, licet princeps eorum sit interfectus, sicut contingit multis q̄ posti⁹ eripiūtur ab aliquo maximo periculo, credunt se ab alijs piculis esse securos. Nec hoc est cōtra cōem doctorū opinionē dicētiū, q̄ mortuo Antichristo, & falsitate eius detecta oēs Gentes cōuertent ad Christū, qa hoc intelligitur post lapsum. xlv. dierū prædictorum.

REPLI. In prima epistola ad Thessalonicenses, ca. v. vbi Postillator declinat Glo. magistri super illo verbo, Quando dixerint, Pax & securitas: tunc repētin⁹ veniet interit⁹. Nā glo. exponit hoc de socijs Antichristi, q̄ post mortē ei⁹ credētes se esse securos in pace, faciēt festa & cōuiuia, exercētes diūsos ioc &c. Quod Postil. dicit incōuenienter dictū, quia eadē glo. præmittit, q̄ Antichristus fulminabit, & maxima pars exercitus eius peribit cū eo. Et iō nō est verisimile, q̄ remanētes debeāt exercere ludos in securitate, sed esse sub maxio tiore. sicut filij Isrl Chore cū sua societate pereūte, put habetur Nu. xvj. Itē videt illa gl. esse cōtra mētē ecclesiæ & sctōrū doctorū, qui dicūt q̄ mortuo Antichristo, & falsitate ei⁹ detecta, oēs gētes cōuertentur ad Christū, & sic nō remanebūt aliq̄ de secta Antechristi. Sed Bur. p̄ glo. dicta certare videtur, assignās tps. xlv. dierū ex Dañ. vl. q̄ dicti Antichristiani lætabunt. Sed hoc non videt verisimile, qa lętāt victores: Esa. ix. Nō aūt sic horribiliter victi, imo nec illū horrorē scientes lætari poterūt: sed poti⁹ timere, sicut. g. dictū est in exēplo Chore: maxie qa videbūt oēs gētes cōuertas, cultū dei & Christi per eos impeditū resumere: & sic nō videbūt cōsolantē nec cōpatientē, sed oēs aduersarij eorū malicię per casum Antichristi detectę. iō hūt H poti⁹ materiā tristiciæ q̄ gaudij. Nec illi xlv. dies p Bur. cōficti ex Dañ. vlti. put ipe allegat, hīi clare videt. qb⁹ tū datisve risisti⁹ est, q̄ alij q metu Antichristi latuerāt, intelligentes horrēdā p̄ditionē ipsius & sui exercitus, resumēt gaudia sublato rimore, quā illi q de exercitu sic miserabiliter deiecto remāserūt. Illi em̄ habebūt materiā gaudij, isti aūt nō nisi luct⁹, de qb⁹ divare nemo pōt, nisi ꝓpheta & filij ꝓphe.

Postilla Nico. de Lyra super secundam epistolam Pauli ad Thessaloni censes incipit.

PAulus &c. Hic Caput. I. Diuisio
incipit sctā epla ad Thessaloni censes, & diuidit ī tres ptes. s. in salutationē & prosecutionem, ibi: Gratias agere, & cōclusionem, ibi: Salutatio mea. In fine epistolę. Snia primę ptis patet ex dictis in principio prędcris epłe.
i ¶ Gra. age. Hic incipit epłe pśecutio. Diuisio
Quæ diuidit in tres ptes. Nā prio Apls reddit Thessalonicēses beniuolos, secundo cautos. ca. se. tertio, dociles siue doctos, ibi: Nos autem. Primū facit dupliciter. s. gras agēdo de bona eorū cōuersatiōe, & orādo pro meliori cōsummatione, ibi: In quo etiā oram⁹. Circa primū dicit: Grate. age. de. deo, a quo est ome bonū. k ¶ Semper. s. actu vel habitu. Vel: Semper. s. omnibus horis ad hoc ordinatis. l ¶ Pro uofra. quia bonum discipulorū redūdat in magistrum. m ¶ Ita ut di. est. q. d. Digni estis, vt hoc agamus. n ¶ Quoniam. su. fi. u. Intensiue, firmius his quę sunt fidei adhærendo. Et etiam extensiue, ea quę sunt fidei magis explicite cognoscendo, & ea verbo & exemplo ad alios deriuando. o ¶ Vt abun. in affectu interiori & opere exteriori. p ¶ Ita ut &c. in vobis. q ¶ In eccle. dei.
proponendo.

¶ In ca. v. vbi dicitur in Postil. Sed istud non videtur conuenienter dictum quia Glo. permittit quòd Antichristus fulminabitur.

ADDI. Sententia glo. tenenda est tanq̄ planior secundum continuationem ad immediate predicta, non obstantib⁹ obiectionibus Postil. Intelligit enim glo. hæc ꝓba Apostoli, Cum dixerint pax & securitas, tūc repē. &c. de tpe illo intercepto, qđ erit inter mortem Antichristi & diē iudicij, immediate ante dixerat, Dies domini sicut fur. Quod tps cōtinebant. xlv. dies, vt pōt haberi Dañ. vl. In istis enim diebus ministri Antichristi videntes se euasisse ab illo prelio maximo in quo Antichristus
& maxima

A a ¶Quas sustinetis. Ideo gloriamur ga sustinetis, ita vt sitis exẽplũ & documẽ tũ alijs: q̃ iuste iudicat deꝰ dũ suos p̃mittit affligi, malos, p̃spari. Videt ei vos exmal' i meli' ,p̃ficere, illos ex p̃speris deteriores eẽ: & ita estis eis exẽplo, ne fatigẽt dũ corripiunt à deo, q affligit oẽm filiũ quẽ recipit. apd' quẽ ẽ iustũ, vt ↄcipiat ã domo ei' iudiciũ. vñ Petr' ait, T̃ps est, vt incipiat à domo ei' iudiciũ. Iusti iudi. dico qd' & respectu p̃sentiũ videri põt, dũ bõi melio res, mali efficiunt deteriores. Tñ hac cõditione dico iusti. Si iu. est apud &c. Q. Iustũ apparet iudiciũ q̃ in p̃senti iudicat deus, si attẽdat iudiciũ futurũ, vbi manifeste oĩb' patet iusticia, dũ reddit singul'secũdũ merita: p qd' p̃sentia iusta eẽ ꝓbant finaliter. s. si iustũ ẽ dari his pœnã, vobis requiẽ. Si qs ei finẽ hũc attẽdit, nõ iniustũ eẽ dicit bonos purgari, malos sordescere, sicut vtriq; ex sua vita meruerũt. Sic e huic dicit Dauid: Existimabã vt cognoscerẽ, hoc labor est añ me: Donec intrẽ i sanctuariũ dei, & itelligã i nouissimis eorũ. Sed tñ ex p̃sentib' videri põt, vñ subdit: Verũtñ ,p pter dolos posuisti eis, deiecisti eos dũ &c.

b ¶In exem. iusti iu. dei. Si emtã sęue re punit pcã in pœnitẽtib', qd faciet indurat is? vt itelligat q̃ nõ parcit ip̃is q ñ pcit iustis. Iusti: si tñ iustũ ẽ, qd' cõstat eẽ. Nõ em̃ ponit hic, si tñ, ꝓ dubitatiõe, sed ꝓ affirmatiõe, vñ ali' interpres ait: Sigdẽ iu. ẽ &c. c ¶In re. Incipit oñdere q̃ horribilis tribulatio illis, & q̃ iocunda reqes istis futura est. d ¶Do. Je. Venietis in flam. ig. nõ q̃ sit flãma circundat', sed p effectũ, qa inimicos exuret. Vel iõ dicit, i flãma ignis, qa ignis erit in mũdo, q̃ pcedet eũ, tãtũ spaciũ aeris occupãs q̃ntũ occupauit aq̃ i diluuio, q̃ exuret terrã & crassitudinẽ aeris, &, purgabit electos. e His qui nõ no. Nã alĳ sunt q nesciũt legem. f ¶Et qui nõ obe. qa alĳ sunt q sciũt, sed nõ exequunt. g ¶Qui pœ. da. i. susti nebũt. Dare em̃ aliq̃n ponit ꝓ sustinere, ita & hic. Et cõgrue. Qui ei patit, dat em̃ quẽ offendit pœnas q̃li gratas. h ¶In inte. æter. Q. Sẽp sentiẽt pœnas, nõ tñ sem per deficiẽt. i ¶Cũ ue. glo. &c. Et adfi. &c. Ipse em̃ clar' & mirabilis videbit in credẽtib', sęuer' aũt apparebit in increpulos, cũ eos pœnis æternis coartabit. Et est horũ verborũ breuis sensus: Veniet punire malos, & glificare bonos. k ¶Quia test. lõ vobis tribulatis dabit requiẽ nobiscũ, qa testimoniũ. i. qdqd diximus de illo die iudiciĳ, credidistis de gloria bonorũ & pœna malorũ. l ¶In quo &c. Ordo ꝓborũ talis est: In quo die. m ¶Vt di. uoc. i. dignos iudicet: semp ora. Vel: In quo. i. ꝓ quo, vel cui' diei piculo vitando. Etiam oro semper pro uobis. Pro vitando em̃ periculo illi' diei, semp orandũ est. n ¶Opus fi. i. confessionẽ, q̃ ꝓprie est opus fidei in virtute, vt à cõfessione nullo mõ flecti possint. Vel, opus fidei, omne bonum qd' fides exigit; & sine quibus fides mortua est: Vel: o ¶In uirtute. perseuerantiæ, vt. s. det vobis p̃seuerantiam vsq; ad finem.

Heb. 12. b. 1. Pe. 4. d. † documẽtũ, aut ostẽsionem

Psal. 72. c.

Ibidem † potentiæ suæ

† q̃ fides habita sit testimonio nostro erga vos

† Ad quod

† oĩ bonũ propositũ

GLOS. ORDI.

ROga. au. &c. Huc vsq; Ca. II. dixit se eis gratias agere & orare, hic determinat de die iudiciĳ, obsecrans eos ne leuiter & facilẽ de aduentu domini quasi de prope imminenti opinionem recipiant vel terreanť.

c ✠ Nõ cito

a ¶Pro vobis glorimur, & maxime. b ¶Sernata.

pro patientia uestra & fidẽ in o/ b
¶De loco ad locum.
mnibus persecutionibus uestris,
¶Tormentis. ¶Quæ ostendunt quid in iudicio patientibus & inferentibus sit dandum.
b & tribulationibus, quas sustine/ c
tis in † exemplum iusti iudiciĳ dei,
a ¶Ideo. ¶Inter alios gloriosi. b ¶In æterna beatitudine, vel ecclesia quam hic regit.
ut digni habeamini in regnõ dei, d
a ¶Vt digni sitis. b ¶Non solum bona operamini. ¶Alius interpres ait, siquidem iustum est.
pro quo & patimini, † si tamen e
a ¶In pura & simplici natura iusticiæ.
iustum est apud deum rẽtribuere f
tribulationem his qui uos tribu/ g
lant, & uobis qui tribulamini re/ h i
a ¶Æqualem nobis. b ¶Q̃. Iustum est illis dare pœnam, vobis requiem: quod vtiq; fiet in reue. ¶Manifestatione.
c quiem nobiscũ in reuelatione k
a ¶Veniemus. b ¶Tunc gloria his, terror illis. c ¶Quorum ministerio virtus dei apparebit, dum bonos eligent, malos mittent foras.
d domini Iesu dẽ cælo, cũ ange/ l
a ¶Ignis erit in mundo.
lis † uirtutis eius, in flammã ignis m
a ¶Qui fidem non receperunt.
c dantis uindictam his q̃i non no/ n
a ¶Vt hæreticis & falsis Christianis. ¶Non exequuntur quæ receperunt.
f uerunt deum, & q̃i non obedi/ o
a ¶Cui obediendum esset, quia est dominus. Je.
unt euãngelio domini nostri Iesu
a ¶Aggrauat pœnas. b ¶Vtiq;. s. nescientes & scientes.
h Christi. Qui pœnãs dabũt in in/ p
a ¶Non corporis & animæ dissolutione terminabiles. b ¶Remoti. c ¶Ne eum videant, & gloriam quam virtus sua sanctis dabit.
teritu æternas ã facie dõmini, & à q
a ¶Et hæc prædicta fient.
f gloria uirtutis eius, cũ uenerit r
a ¶Ita eos glorificabit, quod ortosus in eis apparebit. ¶Ecce quæ gloria sanctorum.
glorificari in sanctis eius & admira
a ¶Etiam minoribus. b ¶Et tũ tempus operandi non b ¶Habuerunt.
bilis fieri in õmnibus, q̃i credide s
k runt † quia testimonium nostrum t
a ¶Quamuis super humanũ sensum esset vel vobis dominans non quærentibus rationem. b ¶i. de. c ¶Vel in illo die. i. propter illum diem, vt tunc liberemini. ¶Revelationis domini.
l creditum est supẽr uos in die illõ. u
† In quo oramus etiam semper v x
a ¶Dignos iudicet, quos vocet ad regnum per gratiã.
m pro uobis, ut dignẽtur uos uoca/ y z
a ¶Interim.
tione sua deus noster, & impleat a
a ¶Vt plene faciat velle omne bonum.
† omnẽm uoluntatem suæ bonita/
a ¶Pro ideſt. b ¶Vt impleat. c ¶Constantia. d ¶Ira impleat vt.
n o tis, & opus fidei in uirtute, ut cla b c
a ¶In hac vita. ¶In vobis ¶Celebri fama & honore.
rificẽtur nomen domini nostri Ie
a ¶Clarificemini in futuro.
su Christi in uobis, & uos in illo c
a ¶Plus q̃ digni sitis, vel sicut homo Christus glorificatus est.
secundum grãtiam dei nostri &
domini Iesu Christi.

Cap. II.

¶Non solum oramus, sed rogamus.

ROgamus autem uos fratres per ad
¶Si vultis vt vobis prosit aduentus Christi futurus. ¶Ad iudicium.
uẽtũ domini nostri

proponendo alĳs ecclesĳs vitã vĩam C
pro exẽplo. ideo subditur: a ¶Pro pauestra. solida. b ¶Et fide. firma.
c ¶Quas su. &c. id est per hoc sensibiliter apparebit iudicium dei esse iustum, patientiam vestram præmiãdo. iõ subdit:
d ¶Vt digni &c. & persecutores vestros puniendo. ideo subditur: e ¶Si taiu. est. & accipitur hic si. pro quia iustum est. f ¶Deum retri. id est gehennæ pœnam. g ¶His qui uos tri. persequendo. h ¶Et uobis qui tribu. patienter sustinendo. i ¶Requiem no. qui simi. † siquidem liter tribulamur. & ideo subditur retributionis tempus, cum dicitur: k ¶In reue la. domini Iesu de cælo. id est quando manifestẽ apparebit veniens ad iudiciũ, sicut dicit Matt. xxiiij. c. Sicut fulgur exit ab oriẽte, & apparet vsq; ad occidẽtẽ, ita erit aduentus filĳ hominis. l ¶Cum angelis uir. eius. qui erunt executores diuini iudiciĳ. m ¶In flamma ignis dan. uin. id est facientis. n ¶His qui non no. deũ. i. fidẽ ei' nõ receperũt sicut sunt pagani & Iudæi obstinati. o ¶Et qui non obe. euan. ipsum opere adimplendo, sicut sunt mali Christiani, habentes fidem sine operibus quæ mortua est. Iaco. 2. d.
p ¶Qui. pœ. da. id est soluent siue sustinebunt. q ¶A facie domini. i. ꝓ sententiam ab ore eius egredientẽ, q̃n dicet reprobis: Ite maledicti in ignẽ ęternũ &c. Matt. xxv. c. Et electis. Venite bñdicti patris mei. & ideo subditur: r ¶Cum ueglo. in san. su. id est dare eis gloriam suam mirabilem. nã excedit intellectus creati capacitatem. ĳ. Corin. ĳ. b. Oculus non vidit, nec au. au. &c. s ¶Quia testino. cre. est. super uos. id est qa credidistis illud quod testificati sumus vobis prædicando. t ¶In die il. id est de die D
illo glorificationis sanctorum. ita qd' lyin, tenẽt hic materialiter, sicut cũ dicitur: Imago Herculis est in lapide. v ¶In quo. Hic cõsequẽter reddit Thessalonicẽses benevolos, orãdo pro eorũ fœlici cõsummatione, di. In quo. id est pro quo, scilicet die glorificationis obtinendo.
x ¶Oramus sem. pro uo. Exponãt lysemp vt supra. y ¶Vt dig. uos. i. faciat vos dignos. z ¶Vocatiõe sua. ad gloriam', sicut vocauit ad fidem. ideo subdit: a ¶Et impleat. &c. Tunc em̃ implebit omne desiderium electorum.
b ¶Et opus fi. qd' est cõstans confessiõ Ro. x. b. Corde creditur ad iu. ore autem confes. fit ad sa. c ¶In uir. i. in constantia martyriĳ ꝓ fide impleat ꝓ vobis in p̃senti, vt sic nõ solum habeatis aureolam stõrũ oĩm cõem, sed etiã aureolam q̃ est propriè martyrum. d ¶Vt cla. no. domini. no. Je. Chri. in uo. in palmã martyriĳ vĩi. hoc enim mõ dr̃ Ioh. vl. f. de Petri martyrio. Cum autem senueris, extendes manus tuas &c. Et subdit euangelista exponendo: Hoc aũt dixit significans qua morte eẽt clarificatrus deũ. ¶Et uos in il. ipsum in patria clarè videndo.

NICO. DE LY.

Cap. II.

ROgamus au. Hic consequẽter Apostol' reddit Thessalonicenses cautos. Circa quod sciendum, q̃ aliqui Thessalonicenses credebant diem iudiciĳ esse propinquam: Tum propter tribulationes quas sustinebant. quia Christus in euan-

r ñ c ✠ gelio dixerat:

a ¶Non cito moueā. Q. Si moueamini cito eſt, nihil enim vo
E bis infertur qđ diu duret. b ¶Neq; per ſpi.i. ſi malignus ſpūs
quaſi angelus lucis apparens in viſiōe hoc vobis perſuadeat. Vel
ſi quis dicat per ſpiritum ſanctum reuelantem hoc ſe cognouiſſe
q̄ dies iudicij imminеat. c ¶Neq; per epiſt. Solent enim ter-
giuerſatores, vt fallant, ſub nomine cla
ri alicuius viri epiſtolam fingere, vt au-
toritas nominis poſſit commendare q̄
p ſeipſum recipi nō poſſet. d ¶Quaſi
inſtet dies domini. Non quin velit,
Lucæ.12.c. vt habeant ſuccinctos lumbos & lu-
cernas ardentes in manibus, expe-
ctantes quando reuertatur dominus à
nuptijs. ¶Aug. ad Eſicium: In quo eū
quēq; inuenerit ſuus nouiſſimus dies, in
†mente hoc eū cōprehendet mundi nouiſſimus
dies, quia qualis quiſq; in die illo mori
tur, talis in die illo iudicabitur. Et ideo
vigilare debet oīs Chriſtianus, ne impa
Quis dicat impāratus ratum eū inueniat dñi aduentus. Impa-
ratum em̄ inueniet dies ille, quē impara
tum inuenerit vitæ huius dies vltimus.
Et ideo nō ait ſolum, ne terreamini, vel
†Mat.24.a ſeducamini: ſed addit: Quaſi inſtet dies
domini. Hoc ideo dicit, ne ipſa pturba-
Eph.5.b. tione dū incauti inuenirent, poſſent ſe-
†27.q.1.c. duci ad adorandum diabolū, qui hoc a-
gebat, vt ſub nomine Chriſti apparens
ille ſaceret ſe adorari, qđ vt non poſſit, tps
& ſigna aduētus Apoſtol⁹ præſcripſit.
e ¶Quoniā niſi ue. Occultē loquitur
de deſtructione imperij Romani, ne ir-
F ritaret eos ad pſecutionē eccleſiæ. Vel
hoc dicit de ſpūali imperio Romanę ec-
cleſiæ vel diſceſſione à fide. f ¶Niſi
ue. refuga primū. Aug. Sic aliqui co-
dices habent. Qđ nulli dubiū eſt de An
tichriſto eū dixiſſe, quē refugā vocat: v-
tiq; à domino deo. Si em̄ hoc de omni-
bus impijs meritō dici poteſt, quāto ma
gis de iſto. g ¶Filius pdi. Antichri-
†oſtentans ſius, non per naturā, ſed per imitationē
h ¶In templo. Vel in templum. Au.
Nonnulli nō ipſum principē tātū ſed
vniuerſum corpus eius. i. ad eum ptinē-
tē hominū multitudinē ſimul cum ipo
principe ſuo hoc loco intelligi volunt:
rectiuſq; dici putant, ſicut & in Græco
eſt, non in templo, ſed in templum dei ſedeat, quaſi ipſe cum ſuis
ſit templum dei, qđ eſt eccleſia. Sicut dicitur: Sedet in amicum, id
eſt vt amicus. ¶Haimo. Naſcetur autem Antichriſtus in Baby
Antichriſtus vbi na ſcetur lonia de tribu Dan, iuxta quod Iacob ait, Fiat Dan coluber ī via,
cerastes in semita. Et cum venerit Ieroſolymam, circuncidet ſe,
Gen.49.c. dicens Iudæis: Ego ſum Chriſtus vobis promiſſus. Tunc cōſuāt
ad eum omnes Iudæi, & reædificabunt templum à Romanis de
ſtructum, ſedebitq; ibi, dicens ſe eſſe deum. i ¶Tanquam ſit
deus. Nam ſicut in Chriſto oīs plenitudo diuinitatis habitauit,
ita in Antichriſto plenitudo maliciæ & omnis iniquitas habita-
bit: quia in ipſo erit caput omnium malorum, ſcilicet diabolus,
qui eſt rex ſuper omnes filios ſuperbiæ. k ¶Scitis. Quia eos ſci
re dicit qđ detineat, nec aptē expōit, & iō nos neſcim⁹, niſi qđ q-
dā ſuſpicantur de Romano īperio dictū fuiſſe, donec tollat, vel
de medio fiat. Et ideo Apoſtolum non id aperte ſcribere voluiſ-
ſe, ne calumniam ſcilicet incurreret, q̄ Romano imperio male
optauerit, cum ſperaretur æternum. Et hoc qđ dixit, lam em̄ my
ſteriū operat iniqtatis: Neronem voluerunt intelligi, cuius facta
velut Antichriſti videbantur. Vnde nonnulli vel viuum raptū
occultari, donec ſuo tempore reueleſ, vel occiſum reſurrecturum
& futurū Antichriſtum ſuſpicabant. Quidā putāt hoc dictū eſſe
de malis & fictis, qui ſunt in eccleſia tādiu, donec pueniant ad tan
tū numerū, qui Antichriſto magnum faciat populum. Et hoc
dicunt eſſe. myſterium iniquitatis, quia videtur occultum. Et
de hoc dictum eſſe: Quid nunc detineat, ſcitis. Et cum ait, vt qui

☞ tenet

a ¶Per aduentum. b ¶Omnium ſanctorum. ¶Si
ueltis eſſe ip̄i ea. ¶Venturę.
Ieſu Chriſti, ēt noſtræ cōgregatio- a
a ¶Tendentia. b ¶Chriſtum. vt ad corpus aquilæ. vel
in identitatem, vt mente & corpore viuamus, qui mo-
do in diuerſum tendimus. ¶Quid? c ¶Nec paꝝm
tinubetis.
nis in ipſum, ut non cito mōueami- b
a ¶Puro intellectu. b ¶Q. pro vicino periculo. i. quaſi
inſtet dies domini.
ni à tueſtro ſēnſu, neq; †terreamini, c
a ¶Aliculus pſeudo apoſtoli, qui hoc expenat de ſcripturis.
b neq; per ſpiritum, neq; per ſermō, d e
c nem, neq; per epiſtolam, tanq; per f
a ¶Sub nomine meo miſſam. b ¶Non quin velit illos
paratos eſſe.
d nōs miſſam, quaſi inſtet dies † do- g
a ¶Quid per ſingulas? b ¶Alio etiam a prædictis.
mini, † Ne quis uos ſeducat ullo h
a ¶Sed non inſtat dies domini, niſi prius gentes a roma
no diſcedant imperio. Non quod ſtatim poſt.
e f modo. † Quoniam niſi uenerit † di- i
¶Alias diſſenſio. a ¶Niſi.
ſceſſio primum, ēt reuelatus fuerit k
a ¶Cuius iam ſpecies præcedit. ¶Non deus. ¶Totus.
b ¶Seruus & fons. c ¶Diaboli, qui perdidit homines.
vel quod ipſe perdendus, & alios perdens.
g hōmo ✕ peccāti, filius perditiōnis, l m
a ¶Chriſto & membris eius. Vnde Antichriſtus dicitur.
b ¶Iſſert ſe.
qui aduersatur, & extollitur ſupra n o
a ¶Vel falſa opinione, vt diij gentium, vel beneficij gra
tia, vt ſancti. b ¶Vt deus trinitas.
omne quod dicitur deus, aut quod a
a ¶Alias in templum. ¶. in eccleſia, vel in templo a Ro
manis deſtructo quod tunc Iudæi reædificabunt.
h colitur, ita ut in templo dei ſedeat: q
a ¶Ita debeas credere, quia idem olim dixi.
i †oſtendēs ſe tanquam ſit deus. Nōn r
a ¶De aduentu Antichriſti, & de die iudicij.
ne retinetis, quòd cum adhuc eſ-
a ¶Hoc retinetis. b ¶Quin ſit in cauſa morę eius.
¶. ſ. quod nondum eſt diſceſſio.
ſem apud uos, hæc dicebam uo- s
k bis? Et nūc quid detineat, ſcitis: t

la præcedenti ca. iij. Nos qui viuimus qui re. &c. obuiam Chri G
ſto. ſ. ad iudicium venient: vt dictum ſuit, qđ aliqui Theſſalonī-
cenſes male intelligentes, credebant illam obuiationem tempore
Pauli futuram, eo q̄ dixerat: Nos qui vi. ſimul ra. &c. ꝓpter qđ
aſſecurat eos de dici iudicij longa diſtantia, reddens eos cautos,
vt non decipiantur circa hoc ex cuiuſcū Diuiſio
q̄ doctrina. Et diuiditur in duas partes,
quia primò remouet errorem. ſcđò do
cet veritatem, ibi: Quoniam niſi. Circa
primum dicit, Rogamus uos fratres
per ad. ad iudicium. a ¶Et noſtræ
congre. Tunc enim electi congregabū
tur ad eum. Mat. xxiij. c. Vbicunque fue
rit corp⁹, illic congregabuntur & aqui
læ. b ¶Vt non ci. mouea à ue. ſen †turbemi
ſu. id eſt à vero intellectu. c ¶Neq; ni
ter. quia inſtat tribulatio maxima, quæ
p̄dicta eſt fore, ꝓpe diem iudicij. d ¶Ne
que per ſpiritum. ſ. malignum tranſi
guratum in angelum lucis, & aſſerentē
vobis cōtrarium. ſ. q̄ dies iudicij ſit p-
pinqua. e ¶Neq; per ſer. alicuius †Chriſti
pſeudo-apoſtoli. f ¶Neq; per epi. †defectio
nam aliquando falſi apoſtoli & hæreti- prius
ci mittebant epiſtolas ſub nomine ve
rorum apoſtolorum Chriſti ad fidelīū
deceptionem, vt ſupra dictum eſt. Alio
mod ſic: Neq; per epi. &c. noſtram præ
cedentem. g ¶Quaſi in di. do. eo
q̄ ibi diximus: Deinde nos qui vi. &c.
Et quia nō fuit intellect⁹ noſter, q̄ dies
iudicij eſſet propinqua, vt ibi fuit dictū
h ¶Ne quis uos ſedu. hoc addit ad
excludendum omnem deceptionis mo-
dum circa materiā iſtā. i ¶Qm̄. Hic cō
ſequēter docet circa diē iudicij veritatē, H
de quo dicit, q̄ duo notabilia præcedēt.
primū ponit cum dicit: Qm̄ ni. ue. qđ
exponunt aliqui de diceſſione à Roma-
no imperio, quod florebat tēpore Pau-
li, à quo receſſerunt quaſi omnia regna
negantia ei ſubijci & reddinonem tribu
ti. Iam à multis annis iſſud etiam impe-
rium caruit imperatore plurib⁹ annis,
& tamen non venit adhuc Antichriſtus,
qui tamen debet venire completa illa
diceſſione, vt videtur Apoſtolus dicere
infra. Et tunc reuelabitur ille iniqu⁹ &c.
Propter qđ alij exponunt de receſſu ab obedientia eccleſiæ Ro-
manæ, a qua iam diu eſt q̄ receſſit Græcia. Sed ſaluo meliori iu-
dicio, mihi videtur melius intelligendum de receſſu à fide catho
lica, ſicut exponunt aliqui, non tamē intelligendo, q̄ omnes ſint à
fide catholica (ſicut expōūt aliq) receſſuri, qa durabit in aliq⁹ Diſceſſi
vſq; ad finē mūdi: ſed qa maior pſ credētiū diſcedet ab ea, qa ſecū ſio indic
dū dictū Saluatoris Mat. xxiij. b. Appropīq̄nte Antichriſti tpe Antichr
abūdabit iniqtas, & frigeſcet charitas m̄ltorū, & p cōſequēs fides
ꝑa deficiet ī m̄ltis: & tūc vēiet Antichriſt⁹ facta diſpoſitiōe ad re
ceptionē ipſi⁹. Huic etiā dicto cōcordat dictū Apli. ſ. ij. ad Timo.
iiij. a. vbi dicit: q̄ ī nouiſſimis tp̄ib⁹ diſcedēt qdā à fide attēdētes
ſpiritib⁹ erroris. &. ij. ad cūdē. iij. In nouiſſimis dieb⁹ iſtabūt tpa
piculoſa, & erūt hoīes ſeipos amātes &c. Segī ibidē: Hoīes corru
pti, mēte reprobi circa finē. k ¶Et re. Hic ponit ſecm̄ notabile
qđ p̄cedit diē iudicij. ſ. aduēt⁹ Antichriſti, cui⁹ prīo ponit ſupbię Diuiſio
excęſſus, ſcđò tps veniēdi & ei⁹ caſ⁹, ibi: Et tūc reuelabit. Tertiò,
dēmōis effect⁹, ibi: Cui⁹ ē aduēt⁹. Excell⁹ ꝑ ò ſupbię erit, qa faciet
ſe ſicut deū adorare. Dicit igit: Et re. i. manifeſtē oſtēſus. l ¶Hō.
i. totaliē dedit⁹ pc̄ō, ſicut hō deditus agriculturę dr̄ homo agri.
m ¶Fi. qđ. i. dign⁹ pditiōis. ſicut. ij. Re. xij. b. dr̄: Fili⁹ mortis, qa
dign⁹ morte. n ¶Qui ac. Logī de futuro p modū pſētis, ꝓpter cer
titudinē ꝓphetię, Logī em̄ de Antichriſto, ꝓphetice. o ¶Supra.
c̄ętū ad deos Gētiliū q̄ dicūt dr̄, ſed nō ſūt. p ¶Aur qđ. c̄ętū ad
ſctām trinitatē q̄ colit vt vn⁹ ver⁹ de⁹, oēm em̄ talē cultū extermi
nare conabat, vt ipe ſol⁹ tāq; de⁹ ab hoīb⁹ adoret. Siſc dr̄ Iudith.
iij. de Nabuchodonoſor q ꝑcepit extermiare oēs deos terrę, vt ip
ſe ſol⁹ de⁹ diceret. q ¶In tē. reędificato ab ipo & Iudęis ſibi ad
hęrētib⁹. Alij exponūt ī tēplo. i. ſic ſe oñdet ac ſi ipe ſit tēplū dei
eo mō q̄ hūanitas Chriſti ē dei tēplū. r ¶Nōne. q. d. nō deberet
elabi à mēoria vr̄a. s ¶Et nūc. i. q̄ ſit cā morę ipi⁹. t ¶Scitis.
Sciebāt em̄, q̄ oīa futura à deo ſūt diſpoſita determinatis tpibus
ventura iō

Nico. de Lyra.

Evangelio dixerat eccleſiā maximè tribulari appropinquante die
iudicij, vt patet Mat. xxiij. propter qđ timebant adhuc maiores
perſecutiones incurrere. Tum quia Apoſtolus dixerat in epiſto-
la præcedē-

A tenet nunc teneat:dicũt Apostolum hortari fideles,vt in fide quam tenent, tenaciter perseuerent,donec exeat de medio ecclesiæ mysterium iniquitatis,quod nunc occultũ est.Et est sensus:Tantum hoc superest agendum,vt qui tenet nunc fidem,teneat,i.firmiter in ea perseueret,donec iniquitas.i.ficti,exeat de medio ecclesiæ quæ nũc occulta est.i.manifeste ab ea recedant
Ioh.2.c. Vnde:De nobis exierunt,sed non erant ex nobis,ita tunc aperte. a ¶Suo tem. Hiero. Cõpleta accessione ad Romanum imperium,& ad Romanæ ecclesię obedientiã,aderit discessio ab vtroq; iperio : qua impleta aderit ille iniqu⁹,impleto temꝑ misericordiæ q̃ plenitudo Gentiũ intrat
Ro.11.d. ad fidem:reuelabitur discessio,&sic instabit dies domini. b ¶Nam mysteriũ. &c.Iam in ipsis initijs accessionis inuenitur iniquitas,sed mystica.i. pietatis noie palliata,vt velint haberi ministri Christi cũ sint pseudo.Nam mysteriũ.Haimo:
†potentia Iam diabolus occulte per Neronem & alios occidebat martyres,sicut per illũ tũc aperte factur⁹ ẽ,occidendo Eliã & Enoch aliosq; primos:& sũt Nero & alĩ vmbra futuri Antichristi . sicut Dauid & Abel Christi. c ¶Donec de me.fi.i. tollatur illa potestas Romani imperij de medio mundi:quia omnes vndiq; Romam quasi ad caput confluebant.Vel qui fidem tenet,teneat,donec ipsa refrigescat.Vel qui detinet illũ.i.accessio ad fidẽ,detineat,do nec ipsa tollat̃ de medio.Vel,donec iniquitas,quæ modo est mystica,fiat de medio i.quasi de cõib⁹,vt non erubescat homo adulterari vel furari, sicut nec ambulare
B vel loqui.d ¶De med.fi.s.discessio .i. manifeste appareat:& tunc iam reuelata discessione à deo vero , iam refrigerata charitate ex abundantia iniquitatis reuelabitur &c. e ¶Spũ oris.i.virtute spũs sancti,qui dicit spũs oris,quia ab eo procedit.Spũ o.i.potentia iussionis suę.siue
Vbi Antichristus occidetur per se,siue per Michaelẽ. Occidetur autẽ (vt doctores tradũt)in monte Oliueti ĩ Papilione ,& solio suo,in illo loco,cõtra quẽ dominus ascendit in cælos.Illo interfecto nõ statim veniet Christus,sed vt in Dan.intelligitur,cõcedẽtur electis ad pœnitentia dies.xlv.Quãtũ post dñs vẽturus sit,penit⁹ ignoratur. f ¶Mẽ.Au.Vel qa non vera vt videntur,sed phantastica.Vt si vera,dei permissione ad mendaciũ trahunt. g ¶Ideo mit.il.d.Aug.Deus diabolũ ita facere pmittet,iusto quidẽ iudicio,q̃uis faciet ille iniquo malignoq; consilio.Proinde iudicati seducũtur,& seducti iudicabuntur:sed iudicati iudicio dei occulte iusto,& iuste occulto seducentur. Seducti aũt iudicabuntur nouissimo manifestoq; iudicio per Christum iustissime iudicaturũ iiustissime iudicatũ. h ¶Pri. Vt.s.non in illo periculoso tpe vltimo, sed in primitiua ecclesia crederemus in Christũ atq; fidẽ cõfiteremur. Vel nos apostolos primitias omnium credẽtiũ, qa apostoli primi crediderũt,& hoc in salutẽ omniũ gẽtiũ. i ¶In acquisitionẽ.Vel vt sitis acquisitio,in qua deus glorificetur. k ¶Et dedit con.promittendo eæ
☞ lorum

Nicolaus de Lyra.

ventura,ideo subditur. a ¶Vt r. in s.tẽ.à deo dispositio. Licet ãt Antichrist⁹ sit vẽtur⁹ psonalr,vẽit tñ figuralr,sicut dicũ fuit de Antiocho illustri Dañ.xi.q̃ fuit figura

a ¶Ita tamen. b ¶Manifestus fiat c ¶Sibi contrario vt deus disposuit. ¶Postq; fuerit discessio.
d ¶Suo tempore reuelabitur, quia tam non in suo secreto iniqtas operatur.i.mali & ficti q̃ sunt in ecclesia.
a b ût reueletur in suo tẽpore .Nam b mysterium iam †operatur iniqui c d
a ¶Hoc restat. b ¶Imperat. ¶Romanũ imperiũ vel fidẽ.
tatis:tantũm,ut qui tenet nunc te c e
c d neat,donec de medio †fiat . †Et f g
a ¶Parata sede. b ¶Manifestabitur. c ¶Antichristus. ¶Qui nec modo,nec nunc est timendus,quia sequitur quem d.&c.
tũc reuelabitur illẽ iniquus,quẽ i
¶Præcepto, virtute :
dominus Iesus interficiet spiritu
a ¶Eum cum omnibus. ¶Dicens:ite ma.in ig.q̃.
b ¶In claro aduentu tuo.
oris sui, & dẽstruet illũstratione k l
a ¶Scilicet Antichristi.
aduentus sui,eum cũius est aduen m
a ¶Quia diabolo instigante totũ faciet,nõ tamẽ sine sensu,vt parenterici , qui cuspã non habent de malis.
tus secũdum operationem satha
a ¶Humanæ potestatis & diuitiarũ. b ¶Minoribus.
næ,in ómni†uirtute & signis, & n
¶Maioribus, a ¶Quia per magicam artem non veram,sed per phantasiam deludet homines,sicut Si mon magus quendam qui se eum occidere putans, arietem decollauit. ¶Quia mendacium confirmat eum.s.esse deum.
f prodigijs mendacibus,& in om o
a ¶Mira,blandicijs & omnibus modis. b ¶Qui perditioni dediti sunt.
ni seductione iniquitatis , his qui p q
a ¶.i.ideo. b ¶.i.Christum qui charitatem omnibus ostendit.
pereunt,eò quòd charitatem ue q
a ¶.i.Christi,in quo implentur promissa. b ¶Qua recepta saluarentur.
ritatis non acceperunt, ut salui fi r s
a ¶Quia non receperunt veritatem. b ¶Permittet venire ad eos. c ¶Eum qui est ipsa malicia,quia pater omnis malitiæ & iniquitatis.
g erent. Ideo mittet illis deus †ope t v x y
rationem erroris ut credant men
a ¶Quod Antichristus deus sit. b ¶Tandem aperte,interim occulte.
dacio, ut iudicẽtur omnes qui z
a ¶Christo qui vere deus.
non crediderunt ueritati,sed †con a
a ¶Antichristo. b ¶De illis ita,vos autem venietis ad salutem,quia recepistis veritatem: vnde grati as agamus deo. & hoc est quod ait:Nos autem.
senserunt iniquitati. Nos autem a
debemus gratias agere semper
deo pro uobis fratres dilecti à
¶Ab æterno. ¶Et vos. ¶Fidei.
b deo, quòd elegerit nos deus †pri b c
¶Æternam. ¶Positos.
mitias in salutem in sanctificatio d
a ¶Qui in baptismate sanctificat. b ¶Christi.
nem spiritus , & in fide ueritatis, e f
a ¶Fidem sicut gratis elegit vos ab æterno,ita & gratis vocat. ¶Per quid ad fidem venerit subdit.
¶Auersos.
in quam & uocauit uos per euan g h
a ¶Vt per fidem acquiratis gloriam.
f gelium nostrũ in acquisitionem i
¶Quam Christus habet.
glorię domini nostri Iesu Christi.
a ¶Quia hęc bona sunt vobis,& non inſtar dicæ dominj. b ¶In fide. ¶Immobiles. c ¶Vt stent.
Itaque fratres state,& tenete tra k
a ¶A nobis. b ¶Vsque ad intellectum.
ditiones quas didicistis, siue per l
¶Præsentem.
sermonem , siue per epistolam m
a ¶Ego moneo,te.
nostram. Ipse autẽ dominus no n
a ¶Potentia qua creator est vniuersorum. b ¶Alfecta,dulcedine charitatis.
ster Iesus Christ⁹,& deus & pater
a ¶Dando nitum pro nobis.
noster,qui dilexit nos,& dedit cõ
a ¶Christum circa miserias seculi,& in futuro.
b ¶.i.quod de exilio ipso ad patriam veniemus.
solationem æternã,& spem bonã
it figura Antichristi. Et codẽ mõ dr̃ de Nerone q̃ tunc ipabat,& prim⁹ de Romanis pricipib⁹ mouit psecutionẽ eccl̃ię,cũ dr̃: C
b ¶Nã.m.i.figura. c ¶Ini.i.Antichristi.q̃ dr̃ iniquitas in abstracto ,pter excessum suæ maliciæ,sicut homo multũ liberalis dicitur liberalitas. d ¶Iã ope.iniq. †agit
in Nerone ecclesiã psequente. e ¶Tan. †tollatur
supple restat. f ¶Vt qui te.nunc.s.Romanũ imperiũ, vt exponũt alĩq. g ¶Te † Isa.11.a.
neat do.de.m.f.i.donec deficiat Romanũ imperiũ p̃ discessum ab obedientia ipsius.Sed mihi videt melius exponi de discessione à fide ecclesię Romanę supradicta sic:Tm̃,supple restat.Vt qui tenet nũc fidẽ catholicã,teneat eam firmiter in psecutione Neronis & aliorũ tyrãnorũ seq̃ntiũ. Donec de medio fiat.i.donec deficiat modo supradicto. h ¶Et tũc re.il.ini .quia sicut ẽ.dictũ ẽ.deficiẽte sic fide apparebit Antichristus.ideo dr̃:Et tũc re. ille ini. antonomastice dictus.i ¶Quẽ do.Ie. in.spũ o.s.qa de mãdato ei⁹ †ulminabit̃ p̃ misteriũ Michaelarchãgeli. k ¶Et de †Istru.i aĩa & corpe. l ¶Illu.ad.s.id est ĩ aduentu suo claro. m ¶Cuius.hic consequenter circa Antichristũ ponit demõis effect⁹.Habebit enim Antichrist⁹ dęmonẽ priuatũ,q̃ à deo pmissus faciet multa Antichristus habebit dæmonem
miracula ad ei⁹ nutũ ,p̃ subuersiõe fideliũ, & hoc ẽ qd̃ dr̃:Cui⁹ ẽ ad.se.o.sa.i o. u. i.tẽpali ptãte.n ¶Et si.& ,p. & men. nã aliqua fiẽt p̃ illusionẽ sensuũ à dęmõe, quæ videbũt eẽ & nõ erũt,& alĩq̃ erũt res verę.sicut dęmon sup̃ oues Iob fecit ignẽ verũ descẽdere.Dicũt tñ signa mendacia, Iob.1.c.
qa fiẽt ad assertionẽ mẽdacij. o ¶Et i. D
s. vtpote minis & ,pmissis,& alĩs modis †efficaciã seductioĩs
exquisitis. p ¶His q̃ pe.Inde ei habebit
deceptio eius effectũ. q ¶Eo q̃ cha. u. i.quia ẏitatẽ euãgelicã,quæ ẽ lex amoris.
r ¶Nõ re.credendo. s ¶Vt salui. fie. quia extra veritatẽ euãgelica nõ est salus.
t ¶Ideo.id ẽ.propter eorum demerita. †placuit
v ¶Mit. il. de.id est mitti permitter. eis iniquitas
x ¶Opera.er.i.ducẽtẽ ĩ errorẽ modis dictis. y ¶Vt cre.mẽ.q̃ repulerũt ẏitatẽ
z ¶Vt iu.oẽs.s.iudicio cõdẽnationis. Diuisio
a ¶Nos au.Hęc ẽ tertia ps, in q̃ reddit
Thessalonicẽses dociles,eos ĩ morib⁹ isormãdo.& prio q̃tũ ad opationẽ boni, secũdo q̃tũ ad euitationẽ mali,ibi: Denũci am⁹.Pria ĩ tres:qa prio de eorũ bono pri † ab initio
cipio grãs agit,2.o ad pseuerãdum eos inducit,ibi:Itaq; fratres.tertio,orõnes eorũ petit:in principio sequẽtis ca.Circa primũ dicit:Nos au.de.gra . agere . quia bonum discipulorum redundat in magistrum. b ¶Quòd elegerit uos deus. sua gratia. c ¶Primitias in salu. Fuerunt enim de primis credentibus ex Gentilitate. d ¶In sanctificationẽ spi. per baptismũ,in quo daf̃ grã spũsẽti sanctificans. e ¶Et in fide ueritatis . i. in fide catholica,quæ sola est vera. f ¶In qua. scilicet fide. g ¶Et uo.uos per euangeliũ nostrum.i.p̃ nostram prædicationẽ euangelij. h ¶In acquisiti.glo.i. vt per hoc gloriã acquiratis. i ¶Itaq;.fratres state . firmi in moribus & fide . k ¶Et tenete traditiones quas didicistis. à nobis. l ¶Siue per sermonẽ. vos principaliter docendo. m ¶Siue per epi.no. quã absẽtes vobis misimus vos docẽdo.Et qa ad perseuerãdũ in bono indiget bono adiutorio diuino, ideo subdit deprecãdo,dicens: n ¶Ipse autem dom.no.Iesus &c.Et patet litera.

lorū regnū. a ¶In gra.i.per gratiam
†eōsoleē E quā dedit,speramus æterna.Vel,gratia
merito nostro.

GLO.ORDI. Cap. III.

DE cæte.fra.ora.Orādū es-
se hortaſ,vt digneē de⁹ do-
ctrinā suā infatigabili cursu
dirigere & transfundere per
† Quod su pereſt ora apſorū i aures audiēt iū,& ab auri-
b⁹ i corda,vt cōpeſcāt malorū seditio-
nes.Vñ subdit: c ¶Vt li.ab ī.A pseu
do,ne nos seducāt,vel nobis insidias
tēdāt.Vt,Liberemur ab im.i.infidelib⁹
q resistunt verbo dei,nec stāt in portu
qui etis. d ¶Et malis,qui persequun
tur infideles.Ideo dico,liberemur,qa
nondum acceperunt oēs fidē per me q
† absurdis vel,prodi giosis accepturi sunt.Vel oēs qui iportuni ñ
habent fidē,sed vos qui habetis,confir
mabit deus.vnde subdit: Fidelis &c.
e ¶Nō eī om.ē fi.i.nec vobis oranti
b⁹ oēs fūt credituri,sed tm p̄ordinati ī
vitā æternā,p̄destinati in adoptionē fi
liorū.Nō enim om.&c.Ideo aūt de⁹
per orōnes credentiū nondū credentes
credere facit,vt ostendat quia ipe facit.
Nemo est enim tā imperitus,tā ingenio
tardus,qui non videat deū facere,quod
rogari se præcepit vt faciat. Et scien-
dum,quia posse habere fidem sicut pos
se habere charitatē natura est hominū.
habere autem fidem,sicut habere cha-
† expectati one ritatem gratia est fidelium.sed cum vo
luntas credendi aliis p̄parat à dño, dis-
cernendū est quid veniat de misericor-
Psal.24.b. dia eius,& quid de iudicio. Vniuersæ
F enim viæ dñi misericordia & veritas.In
uestigabiles igitur sunt,& misericordia
qua liberat gratis,& veritas qua iuste
iudicat. f ¶Denunciamus.De
curiosis incipit & ociosis,monens bo-
nos vt eos corripiant. g ¶Ipsi e-
nim.Et cum illi hæc non faciant,debe
tis vitare.Vel:Non ambulant secundū
traditionem. Scitis enim quō me ha-
† non inor dinate gesi simus nos bui,quod in illis non videtis.Q.Nō est
opus vt exponam vobis eam traditio-
nem,quia eā scitis,cp non inquieti,vt
qui aliena negocia curant, vagantes
† 2.Co.11.f hac illac. h ¶Sed ut nosmetipsos
&c.Notandum,quia Apostol⁹ nō so
lum verbis docebat,sed hortabatur &
factis.Idonei enim magistri est quæ do
cet verbis,operibus explere. Etsi enim
manifeste vera esse non ignorentur q
docētur,tamē si negligi cœperint à ma
gistro,nō facile p̄ficiunt.Audientibus
enim magis opa suadēt q̄ verba. Ideo
que magnis p̄conijs remūerandi sunt,
qui negligentibus magistris de sol⁹ ver
bis proficiūt.Apls ergo forma erat his
& qui tenues erant substantia in plebe,
vt discerent libertatem suā non amitte
Prou.25.c. re.vnde & Salomon:Raro,inquit,infe-
res pedē ad amicum tuum,ne satiatus
tui oderit te. Qui enim frequenter ad
alienam mensam conuenit,ocio dedit⁹
† iordinate aduletur necesse est pascenti se,cum reli
gio nostra ad libertatē homines aduo-
cet. i ¶Quo.si qs nō uult operari.
Aug.de opere monachorum.Dicunt q
dā de operib⁹ spūalib⁹ hoc Apls p̄ce-
pisse,alioquin si de ope corpali hoc di-
ceret,in quo vl agricolę vl opifices la-
borāt,videret sentire aduersus dñm,q
Matth.6.d in euāgelio ait: Nolite soliciti esse,qd
mādu.&c.Sed superflue conāt & sibi

¶ & cæteris

a ¶Ipse qui iam tot fecit. b ¶Voluntates.

a in gratia † exhortetur cor̄da uestra,
a ¶Contra impugnatores.
& confirmēt in omni opere & sermone
bono.

Cap. III.

b DE cætero fratres orate a
a ¶Euangelium quod deus dedit vo
bis, vel quod de deo agit.
pro nobis,ut sermo dob
a ¶Sine impedimento ad omnes gentes,
vt multi velociter conuertantur.
b ¶Clarus & intelligibilis fiat omnibus.
mini currat & clarificec,d
a ¶Cucurrit. b ¶Apseudo.
c tur,sicut & apud uos, ut & liberemure,f
a ¶Improbis dispurando. b ¶Qui falsa prædicant. c ¶Id
est quorum nullus fidem habet,sed est error quod tenent.
d,e ab † importunis & malis hoibus. Nonf,g,h
a ¶Orate vt liberemur.
enim omnium est fides. Fidelis autem i
a ¶Verus in promissis. b ¶Ne importuni decipiant.
deus est,qui confirmabit uos & custodik
a ¶Hæc omnia vobis diximus,nec puto frustra.
et a malo.Confidimus autem de uobis l
¶Qui in vobis operabitur.
fratres in domino,quoniam quæ præcim
¶Quod vt sit.
pimus,& facitis,& facietis. Dominusn
a ¶Si quid tortum est. b ¶Voluntates vt existant. c ¶Quam
deus dat,vel vt deum diligatis.
autem dirigat cor̄da uestra in charitateo
a ¶Vt patientes sitis,sicut & Christus. b ¶Quæ præcipi-
mus facietis,sed qui noluerit,excommunicetur.
f dei & † patientia Christi. † Denuncia,p,q
mus autem uobis fratres in nomine do
a ¶Per Iesum præcipimus,vel honor dei est si morbida omis ex
cluditur. ¶In honore Christi. b ¶Non communicetis eis.
mini nostri Iesu Christi,ut subtrahatisr
a ¶Aliter q̄ ordo naturæ exigit.
uos ab omni fratre ambulante inordina
a ¶Ambulante. ¶.i.non secundum doctrinam,quam tradidis
mus eis.
te,et non secundum traditionem quams
Idco deberis vos subtrahere.
g acceperunt à nobis.Ipsi enim scitis,quēt,v
a ¶In quibus. ¶Vere oportet imitari nos,quib boni.
admodum oporteat nos imitari.Quonix
am † non inquieti fuimus inter uos,neqy
¶Sine labore. a ¶Quasi sumptum ab aliis.
gratis panem mãducauimus ab aliquo,z
a ¶Contra, gratis. ¶Vsque ad fatigationem.
† sed in labore & fatigatione nocte & die,a
¶Contra ab aliquo. a ¶Ideo non accepimus.
operantes: nē quem uestrum grauare,
¶Ideo multo magis isti debent viuere de labore suo, qui non
habent hanc potestatem.
b mus. Non quasi non habuerimus pote
a ¶Pro alta causa hic q̄ apud Corinthios abstinuit:hic enim pro
exemplo dando,ibi pro repellendis pseudo.
h statem,sed ut nosmetipsos formam dac
a ¶Vt vos imitamini,& otium dimittatis. b ¶Operabar inter
vos ad exemplum vestrum,sic enim faciendum docebam.
remus uobis ad imitandum nos. Nam
& cum essemus apud uos,hęc denuncia
i bamus uobis, quoniam si quis non
uult operari, nec manducet. Audi,
a ¶Ideo hoc præcipio. ¶Ratio cur laboris sui mẽtionem
fecerit.
mus enim quosdam inter uos am
bulare † inquietè, nihil operantes, sed
a ¶De alienis. b ¶Hoc modo merentur pasci.
curiose agẽtes. His autem qui eiusmodid
sunt,denunciamus & obsecramus in do
e ¶Non rumorosi.
mino Iesu Christo,ut cum silẽntio ope
a ¶Proprij laboris. b ¶Ne autem occasione hac cessarent
ministrare pauperibus,hoc addidit.
rantes suum pãnem manducent. Vosf

¶Cap.iij.vbi dicitur ī Postil.Quia G
secūdū testimoniū Saluatoris Mat.
xxiiij.b.Appropinquāte Antichristi
tempore abūdabit iniquitas.

ADDI. Secūdum testimoni
um Saluatoris pro
pe aduētū Christi secūdū.fides defe
ciet in multis.Legit ēm Lu.xviij. b.
Verūtamē fili⁹ hois veniēs putas in
ueniet fidem in terra:& loquitur de
perfecta fide prout in glo.

NICO.DELY. Cap.III

DE cæ. Hic consequenter
Apls petit à Thessaloni-
censib⁹ orōnū suffragia,
qa charitas est reciproca.
dicit igit:De cæ.f.o.aīstāt & deuote.
b ¶Vt ser.d.i. prædicatio euāge-
liį. c ¶Cur.sine impedimēto ad alias
gētes.d ¶Et cl.p miracula vitatē
ei⁹ declarātia. e ¶Si.&.ia factū est.
f ¶Vt li.ab im.i.a pseudo apsis,
portune falsa ingerentib⁹. g ¶Et
ma.ho.prędicationē euāgelij q̄liter
cūcp ipedientibus. h ¶Nō e.om.
i.nondū acceperūt oēs fidē p me,q
sunt eā accepturi. i ¶Fi.au.de.in
promissis adimplēdis:Qui cō.uos
contra deceptiones pseudo apsorū.
k ¶Et cu.à m.scilicet ipatiētię in
persecutionib⁹ tyrānorū. l ¶Cō.
au.id,est de vestra bona obedientia
ad deum. m ¶Quo.q̄ præ.qa nō †15,q,7.
præcipim⁹ autoritate ppria,sed di- ogā
uina.ideo subdit, n ¶Do.au.di. †præcipi
ad implēdū sua mãdata. o ¶Inc. mus
erga omnes. p ¶Et pa.erga per. H
secutores vestros. q ¶Denunci.
Hic consequēt informat eos ad eui-
tationē mali.& prio facit ꝓpositū,
sc'o remouet falsum ītellectū,ibi:
Vos aūt.Circa primū dicit:Denū
ciamus in no.do.&c.i.ex eius au
toritate. r ¶Vt subtra.&c.inor Dimño
dinate.declinando ab ordine legis
naturę & legis scriptę,qa dr Psa.xvij
d.Cū peruerso pverteris. s ¶Et
nō se.tr.quā ac.à no.facto & ver
bo. t ¶Ip.enim.sci.q experienti
am operis. v ¶Quemadmodū
opor.in operib⁹ vestris. x ¶Quo.
nō inquie.&c.i.vagabūdi & oci-
osi. y ¶Neq; gra.&c.petentes
nobis ministrari ab aliquo vestrum
z ¶Sed in la.& fatiga. corpali.
a ¶Nocte & die o.ad acquiren-
dum victū nostrū:exceptis horis ad
orandū & docendū aptis. b ¶Nō
quasi.&c.po.accipiēdi sūpt⁹ à vo
bis sec'm formā euāgelicā, Lu.x.b.
vbi dr prędicatoribus:Edētes & bi-
bentes quę apud illos sunt,dign⁹ est
em operari⁹ mercede sua. c ¶Sed
ut nosmetip.for.&c. quia si nos
habentes ptātē accipiendi sumptus
abstinuimus ab hoc viuētes de nro
labore,multo magis alį q nō habēt
talē ptātē,debēt de labore suo viue
re,cætera patent vsq; ibi:d ¶His
au.qui eiusmodi sunt &c.vt cū
silentio operantes.i.quieti & nō va
gabundi. e ¶Suū pa.i.proprio la
bore acquisitum.mãducēt.& non
alienum. f ¶Vos autē.Hic remo
uet circa dicta falsum intellectū,qa
posset aliqs credere.cp pauperib⁹ la
borare nō portēt⁹ & occupatis ne

gocijs spiritua

¶ & ceteris caliginē obducere, vt qđ vtiliter charitas monet, non
A solū facere velint, sed nec intelligere, cū multis alijs locis ep̄lārū
qđ hic sentiat Apostol⁹ apertissime doceat. Vult enim seruos dei
corpaliter opari vnde viuant, vt nō cōpellant egestate necessa-
ria petere. Nec est contra illud quod prædictum est: Nolite solli-
citi esse qđ mā. &c. Nō enim hoc ideo di
ctū est, vt nō pcurēt quantū necessitati
sat est. vū honestē potuerunt. sed nō vt
ista intueant, nec ꝓpter ista faciāt, qđgd
euāgelij prædicatio facere iubet: ¶ Cu
rio. agē. hoc factū abhorret disciplina
dīuica, corū enim de⁹ vēter est q fœda cu
ra necessaria sibi ꝓuident. a ¶ Nolite
desi. Quia & si operent, possunt tñ non
nullis indigere. Et iō monet, ne illi q ha
bēāt vnde seruis dei necessaria præbe-
rēt, hac occasione pigrescerēt. Nō enim
† admōere in reprehēsionē venit q hūan⁹ est in lar-
† dominus giendo, sed hic q cū possit laborē ferre,
ociosē vult vitā agere. b ¶ Quod est
sig. in omni epistola. Propter adulte
ratores scripturarum, manu sua in fine
oīm epistolarū salutationē se subscribe
re testat, vt sub noīe eius nulla epīa acci
piatur, q̄ nō fuerit manu ei⁹ subscripta.

Incipit argumentū in epistolam pri-
mam ad Thimotheū.

THimotheo ī Asia relicto ep̄o,
scribit Paul⁹ de ep̄ali officio,
quomō pseudo apīs resistat,
quō eccl̄iā instituat, quales
præsbyteros vel diaconos ordinet, q̄les
viduas honoret, quō ipe in eccl̄ia se ha
beat, vel quō eā regat. ¶ Hiero. Timo-
theus iste fuit fili⁹ mulieris fidelis, patre
Gētili, ꝓcreatus. & cum nō esset circūci-
sus, & ipse Gētilis, huic dabāt bonū testi
B monīū frēs q erāt Lystris & Iconī. Hūc
voluit Paulus, pl̄icisi secum, & ideo cir
cūcidit, ꝓpter Iudæos qui erāt in illis lo
cis. ¶ Eratq; erudit⁹ tā diuinis scripturis
q̄ liberalibus artibus. Hūc Apīs creauit
epm. & iō eū admonet, vt sollicit⁹ sit in
eccl̄iastica ordinatiōe. Intētio Aposto
li est in hac epistola īsinuare Timotheum
de ep̄alis dignitatis officio. Modus talis.
Primō salutat eū. Deinde monet, vt pseu
do apostolis resistat. Postea instruit de
ep̄ali officio, dicēs quales debeat ordina
re præsbyteros & diacones, & quales de
beant esse mulieres corū. Deinde quales
viduas recipere debeat. Et postea de mo
do correctionis instruit eum. in fine ad-
monet, vt vitet ꝓphanas nouitates.

GLOS. ORDI.

PAulus &c. Sc̄s Cap. I.
quit: d ¶ Secundū impe.
Act.13.a. Vū: Segregare mihi Paulū
†delegatio &Barnabā in opus ad quod
nem degi eos. e ¶ Gratia & misericordia. In hac
†germano salutatione, tria ponit q̄ ei optat, cum in
alijs tñ duo posuerit. Misericordia hic
accipit qđ in alijs epīs gra dr. i. remissio
pctōrū. Pax est trāq̄llitas animi, ꝓlibatio
æternæ pacis. hæc cōiter oīb⁹ optari so-
let. Gra ÿ ò quam hic addit, ep̄is optat. i.
donatio spūālis, q̄ ministri dei armant.
f ¶ Sic. r. Post salutationē pri⁹ de pseudo
repellēdis: īcipit hic legē adhuc tenēdā
docētib⁹. g ¶ Ro. dicit, vt affectū charitatis, & formā hūilitatis
ꝓ ostēderet

Nico. de Lyra

cō gocijs spūalib⁹ nō cēnt administrādi necessariꝫ sumpt⁹. iō hoc
remouet di. Vos autem frat. facultatē habētes. a ¶ Noli. de-
nefa. i. nolite desistere à bñficētia talib⁹ psonis. b ¶ Quod si
quis non obe. uerbo no. per epi. hūc notate, s. īscribēdo, vt
posīm

¶ Pauperibus,
[a] nolite deficere benefaciētes. Quòd [a]
¶ Præcipimus vt operentur &c. ¶ Huic.
si quis non obedierit uerbo nostro, [b]
¶ Dei mandato. a ¶ Qui sit, mihi ꝓfitemini vel repre
hendite. ¶ Vel per epistolam vestram hunc notate nobis.
per epistolam, hūnc †notate, & non [c]
commisceamini cum illo, ut con- [d]
a ¶ Reuebescat abeictus ab omnibus, & sic se subsistat.
b ¶ Tamen c ¶ Vt odio habeatis eum.
a b c
fundātur. Et nolitē quasi inimicum [e]
¶ Ex dilectione.
existimare, sed †corripite ut fratrem.
Ipse autem † deus pacis det uobis [f]
¶ Hic & in futuro. a ¶ Lapud domesti
cos & extraneos.
pacem sempiternam in ōmni †lo- [g]
a ¶ Vt pacem habeatis.
co. Dominus sit cum omnibus uō- [h]
¶ Scripta est.
[b] bis. Salutatio mea manu, quod est si [i]
gnum in omni epistola, ita scribo.
¶ Quomodo
Gratia domini nostri Iesu Christi
cum omnibus uobis, amen.

Incipit argumentum in epistolam
ad Timotheum primam.

THimotheum instruit
& docet de ordina-
tione episcopatus &
diaconī & omnis ec
clesiasticæ disciplinę
scribens ei à Laodi-
cia per Tichichum diaconem.

Incipit epistola Pauli ad Timo
theum prima.

CAPVT I.

[a] ¶ Nomen dignitatis præponit,
vt hac auoritate Timotheus mi-
nitus resistat pseudo apostolis.
PAVLVS apō- [k]
a ¶ Cui qui resistit imperio deitę
pugnat qui saluat. b ¶ Ex quo
est, ipes glorię. vnde nec in Chri
sto, nec in deo spem saluationis se
habere demonstrat qui Apostо
lo resistit.
stolus Iesu Christi
a ¶ Iussionem & voluntatem. b ¶ Patris.
[d] secundum †impērium dei Salua- [l]
a ¶ In quo est sperandi vita æterna, non in carnalibus
obseruantijs.
toris nostri, & Christi Iesu spēi no- [m]
stræ, Timotheo † dilecto filio in fi- [n]
a ¶ Hic gratia pro dono spiritus sancti, & misericordia pro
remissione peccatorum.
de. Grātia & misericordia & pax [o]
à deo patre, & Christo Iesu do- [p]
a ¶ Supple: ita fac, non minus. b ¶ Q. comparem, non præ
cepi quasi minori.
[g] mino nostro. Sicut rogaui te ut [q]

¶ Et nō cō. societatē ei⁹ vitādo. d ¶ Vt c
confunda. & hic resipiscat à malo suo. e ¶ Et noli. quasi ini.
existi. qa si vitiū, odiēdū sit, natura tñ est diligēda. f ¶ Ipse au-
tem deus pa. auctor & dator. g ¶ Det uobis pacem sem. in
omni loco. i. in terra & in celo. h ¶ Domi. sit cum omnibus
uo. in pñti pgratiam, & gliam in futuro.
i ¶ Salutatio. Hæc est vltima ps epīæ,
quæ est cōclusio vel cōfirmatio ꝓ signū
in fine epīæ scriptū de manu Pauli. Qđ
ei. ē. positū est, scriptum erat per manum
notarij sed istud vltimum de manu Pau
li erat scriptū. & fīri faciebat ī alijs epīis, †iudicate
ad certificādū illos qb⁹ mittebāt, q̄ cēnt
à Paulo directæ, & ad excludēdū epīas à
pseudo apīs sub noīe Pauli scriptas. i. q̄
b⁹ finis nō erat script⁹ de manu Pauli. Et
his dictis patet litera.
¶ In ca. iij. vbi dr ī pos. In charitate dei
erga oēs, patiētia xp̄i erga nros psecuto.

ADDI. Qđ dr, in charitate dei,
sc̄dm glo. itelligit ī chari
tate quā de⁹ dat, & patiēna Christi. s. vt †modo
patiētes sitis, sicut & Christ⁹ patiēs fuit.

Incipit epistola Nico. de Lyra su-
per epistolā Pauli ad Timotheum
primā

Cap. I.

PAulus ap. Hic īcipit epīa pri- Diuisio.
ma ad Timotheū. Quę diuidit
in duas ptes. s. in Saluationē. &
ꝓsecutionem. sc̄dm ibi: Sicut rogaui. In
prima pte ponit psona salutās, & expri-
mit q̄tū ad tria. s. q̄tū ad nomē ꝓpriū,
ibi: Paul⁹. q̄tū ad officiū, ibi: Apīs Iesu
Christi, & q̄tū ad autoritatē officij, ibi
cū dr: Sc̄dm imperiū dei, sicut patet Act.
xiij. a. Dixit illis spūsc̄tus: Segregate mi- D
hi Barnabā & Paulū ī op⁹ ad qđ assum
pſi eos. opa ÿ ò trinitatis sunt īdiuisa, p-
pter qđ idē est imperiū triū psonarū. &
iō vna exp̄ssa alię subintelliguntur. l ¶ Et
Christi &c. id est per quē speram⁹ obti
nere gliam. Sc̄dm ponit persona salutā
ta, cū dicit⁹ m ¶ Timotheo di. ad ostē
dendū qđ erat filius ei⁹ spūalis, & nō car-
nalis. Tertiò ponuntur bona optata, cū
dr: Gra & misericordia & pax. o ¶ Mi-
seri. in remissiōe peccatorum. n ¶ Gra
tia. in ampliatione meritorum. p ¶ Et
pax. in consecutione præmiorum.
q ¶ A deo pa. qui est dator & autor
istorum. r ¶ Et Chri. Ie. Qui q̄tū ad
deitatē est eadē principalis causa cū pre
& spūsancto, & q̄tum ad humanitatem
est causa instrumentalis coniuncta, sicut
manus est organum coniunctum artifi-
cis, securis autem separatum. & hoc mo
do aliæ creaturæ sunt instrumenta dei
separata. s ¶ Sicut rogaui te. Hic
incipit huius epistolæ prosecutio. Cir-
ca quod sciendum, quod Apostolus or-
dinauit Timotheum episcopum eccle-
siæ Ephesinæ. & ideo in hac epistola in-
struit eum de his quæ pertinent ad epi-
scopi officium. Ad quod spectant sex
actus specialiter. Et secundum hoc pro-
secutio huius epistolæ diuiditur in sex Diuisio
partes, quæ parebunt prosequendo. Pri
mus autem actus pertinens ad episco-
pum est extirpatio falsæ doctrinæ, sicut impedimenti remotio,
prior est in aliquo opere. Ad hoc autem Apostolus inducit Ti
motheum in hoc ca. ꝫ. Quod in tres partes diuiditur. nam primò
ad hūc actū inducit. secundò incidenter deo gratias agit. tertiò ad
ꝓpositū redit, ibi: Hoc p̄ceptū. Prima adhuc ī tres: qa priò īducit
Timotheū ad falsitatis extirpationē. sc̄dò ad hoc subdit rationē,
ibi: Finis. tertiò remouet obiectionē, ibi: Scimus autem. Circa
primum dicit: Sicut rogaui te. ô Timothee. supple sic fa-

Nicolaus de Lyra.

Nō ponderet. a ¶ Fabulis & genealogijs. Aug. Hæreticꝰ quidā E inimicꝰ legi & ꝓphetarū, existimat Apostolū hoc loco diuia elo
1.4.b. quia fabulas appellasse, sicut & alibi cū ait: Prophanas & aniles fabulas deuita. Quis ita nō multum hæreticꝰ erraret? Cur ergo
Gal.4.c. ipse idē fecit, si hæc cē aniles fabulas iudicauit? Cur dicit Abra
Iudaica fabula ham habuit duos filios? & alia hmōi. Sed meliꝰ dr, qꝺ ꝓter legitimas scripturas hñt Iudei traditiones ñ scriptas, qs memoriter docēt, & deuteroſin vocāt, vbi dicūt deū duas vxores creasse prio hoi, ex qbus genealogias infinitas texūt, facientes in fructuosissimas qstiones. has aūt dicit fabulas
†diuersa Fabulis. Iudæorum, q dicūt duas mulieres fuisse primo hoi: Euā, & alterā, ex q dicunt multos filios esse natos. qđ nusqꝫ sacra pagina narrat. b ¶ Genealogijs. quibus narrant se de genere Abrahę & Dauid: quasi inde eis salus debeatur, vel quibus narrāt Christū nō esse de Dauid.
c ¶ Finis au. In fide est ædificatio dei,
Roma.13.c qa ex fide est spes, & inde charitas, q ē ad
†enim impletio legis. Vel docēt & intēdūt fabulis & genealogijs, sed finis & impletio legis est charitas, quare non est opus alijs. d ¶ Præcepti. pro præceptorū, quorū impletio est dilectio dei & ꝓximi. Vñ: In
Matth.22.d his duobus mandatis tota lex pendet & Finis æqui ꝓphetę. ¶ Finis dr termin⁹, finis cōsum
uocatio ptio, finis quoqꝫ impletio dicit & cōsummatio. Aliter enim finit panis, aliter tunica: aliter hic & ibi ager. Panis vt absumat & non sit. Tunica vt cōsumet, & pfecta sit. Ager, vt sulcis & limitibus suis interclusus ampli⁹ nō extēdatur. Finis enim &c. Aug. Torā em magnitudinē & amF plitudinē diuinorū eloquioꝝ secura possidet charitas, qua deū ꝓximūqꝫ diligim⁹ quę radix est oīm bonoꝝ. vñ: In his duobus mādatis tota lex pēdet & ꝓphetæ: Si ergo nō vacat oēs sacras paginas pscruta ri, oīa inuolucra sermonū euoluere, oīa
†Ro.7.c. scripturarū secreta penetrare, tene charitatē vbi pendēt oīa, qa finis oīm est dilectio dei & ꝓximi. Nullū rerū diligēdarū genus in his duob⁹ præceptis prætermissum est. Cū em præcurrat dilectio dei, & sequat dilectio ꝓximi, de dilectiōe tua nihil dictū videt. Sed cum dictum est: Diliges ꝓximū tuū sicut teipm, simul & tui abste dilectio ꝓter missā nō est. Ille aūt sanctè & iustè viuit, q ordiatā habet dilectionē, ne aut diligat qđ nō est diligēdū, aut æquè diligat qđ minus vel amplius diligendū est, aut minus vel amplius qđ æquè diligendū est. Oīs hō inqꝫtū pctōr est, nō est diligendus, inqꝫtū ỳ ò homo est, diligēdus est ꝓpter deū, deus verò ꝓpter seipsum. Et deū
Dilectiōis ordo quisqꝫ ampli⁹ debet diligere, qꝫ seipsum. Itē ampli⁹ alius hō diligendus est, qꝫ corpus nostrū, qa ꝓpter deū oīa ista diligenda sunt. Pōt nobiscū ali⁹ hō deo pfrui, qđ non pōt corp⁹, qa corpus per animam viuit, qua fruimur deo. Oēs aūt æquè ad paria bona diligendi sunt. Sed cū omnibus prodesse non possis, his potissimum cōsulēdū est, qui p locorū & tēporū, vel quarūlibet rerū oppor tunitatibus cōstrictius tibi, quasi quadā sorte coniunguntur. Oīm igit hæc summa est, vt intelligat legis diuinarūqꝫ scripturarū plenitudo charitas esse rei qua fruendū est: & rei q nobiscū ea re frui pōt. i. dei & proximi. Præcipit enim deus diligi, & proximus. Vt autem quisqꝫ se diligat, alio speciali præcepto nō est opus. ¶ Itē Charitas ista, amor dei est & proximi. Amor huius seculi, cupiditas dicit. Minuit cupiditas charitate crescēte. Cupiditas ergo refrenet, charitas excitet. e ¶ Conscien. bo. Aug. Cōscientia prospe. Ille enim ad id qđ diligit se peruēturū desperat, cui malæ cōscientiæ scrupulus inest. f ¶ Et fide nō fi. Vel: nō fictili & fragili, vel in qua nō qsqꝫ sibi quodlibet fingit, sed catholica. g ¶ A quibus. Improbat hic aduersarios, qui legalia tradebāt, dicens: A quibus &c. h ¶ Nō intel. &c. Si quādo enim de praua & falsa opinione sua reprehēdi & cōuinci cœperint, ad defendendū id quod leuissima temeritate & apertissima falsitate dixerunt, de sanctis libris multa verba pronunciant, volentes esse legisdoctores, cum tamen non intelligant quæ loquuntur, vel de quibus. i ¶ Scimus autem. Approbat suam partem. Scimus autem. Ne videretur legem incusare, addit: Scimus autem &c. Sed ne iterum videatur eam inducere, subiungit: Sciētes hoc, quia iusto non

a ¶ Ad ordinandam ecclesiam. b ¶ Quæ est ciuitas metropolis Asiæ

remaneres Ephesi, cum irem in Ma a
a ¶ Ideo. b ¶ Discretis a catholica fide, tam doctoribus qꝫ minoribus.

cedoniam, ut denunciares quibus b
a ¶ Quam nos.

dam, ne †aliter docerent, neqꝫ inten c d
a ¶ Subditi. b ¶ Doctrinis eorum, qui legem cum gratia prædicant esse necessariam. ¶ Quia quod dicunt de lege, fabula est non res.

dērent fabulis & genealogijs inter e
a ¶ Quæ sine termino sunt, vel prohibitis. b ¶ Lites.

minatis, quæ quæstiones præstant f
¶ Iusticig.

magis qꝫ ædificationem dei, quæ g h i
¶ Qualis charitas procedens de corde puro. Hic desinit, vt nec vbiqꝫ, nec nusqꝫ definita sit. ¶ Procedens. ¶ Puro intellectu, vt nihil nisi deus diligatur, & quod dei est. k

est in fide. Finis †autem præcepti est l
a ¶ Vel ficili. i. fragili. sed contra aduersa fortis. ¶ Simulata. b ¶ Improbat aduersarios. ¶ Cui fide, spe & charitate.

charitas, de cōrde puro, & cōsciētia m
a ¶ Nescientes mysterium legis & prophetarum quod vsqꝫ ad Christum. b ¶ De legalibus.

bona, & fide non fictā. A quibus n
¶ Quod deterius est.

quidam aberrantes, conuersi sunt o

in uaniloquium, uolentes esse le p q
gisdoctores, non intelligentes, r
a ¶ Quæ affirmant. b ¶ Per quæ, vt testimonia prophetarum. Vel econuerso. ¶ Non intelligunt quæ loquuntur ad probandum quod intendunt, necq; de quibus affirmant. i. quæ probare intendunt.

neque quæ loquuntur, neque de
a ¶ Illi non intelligunt, nos autem intelligimus. Nam vt hoc in aliquo ostendatur.

quibus affirmant. † Scimus autem, s

sto non est lex posita: quia non ex ea est iustus, sed ex fide. Ad quid Q igitur ei necessaria est lex? Sed ideo data est, vt vel reum puniret, vel peccare volentem coerceret. Iustus tamen, & si ea non eget, vtitur

cias, & qd sit illud de quo rogauit, cōsequēter oñdit di. a ¶ Re. Eph. pro regimine ecclīæ. b ¶ Vt de. qbusdam pseudo apīs. c ¶ Ne ali. do. qꝫ tradidi Ephesijs. Volebāt enim isti falsi apīi iducere Ephesios ad obseruationē legaliū & traditiones Iudæorū, tāqꝫ necessarias ad salutē. d ¶ Neqꝫ in. i. vt denunciares auditorib⁹, vt nō intēderēt talib⁹ friuolis errorib⁹. iō subdit: e ¶ Fa. & ge. Dicunt aūt fabulę illæ qb⁹ nō subest veritas: cuiusmodi erat obseruatio legaliū, q̄ tota fuit figuralis, figurando nouū Testa. statū, & iō isto cōpleto cessat illa obseruatio, & dicere qꝺ maneat, est dicere qꝺ stat⁹ figuralis adhuc durat: & p cōsequēs qꝺ Christi mysteriū nō est ipletū adhuc. qđ nō solū est falsum, sed etiā erroneū. Dicunt etiā fabulæ traditiones Iudæorū, qb⁹ irritū faciebāt diuinū māda tū, sed⁹ qđ ipropat eis Saluator Mat. xv. a. tāqꝫ falsū euidēs cōtinēres. Genea- Genealogiæ ỳ ò ĩterminatæ sed⁹ aliqs hic di gitimorū cunt generationes Adæ de alia vxore qꝫ nat Eua ex q̄ aliq Iudæi genealogias multiplicabāt. Sed qa glo. Iudæorū de ista se cūda vxore nō loquunt, iō videt meli⁹ dicēdū, qꝺ aliq Iudæi falso genealogizabāt generationes à Dauid descēdētes, vt p hoc excluderēt Iesū Nazarenū a Dauid descēdisse: & p cōsequēs cōcluderēt ipm verū Messiā nō fuisse, quē scripturæ dicūt à Dauid descēdere. Et dicūt ĩ- H terminatę, qa nō terminant ad aliquid certū & verū. f ¶ Quæ q̄sti. & cū. liles & cōtētiones inē disputātes. g ¶ Qđ ædi. i. ędificiū spūale ỳ tutū. h ¶ Quę est fi. i. cui⁹ ædificij fides est stabilimētū, in qđ prædicta non construunt, sed destruunt ædificium spirituale. i ¶ Finis autem. Hic de prædictis subdit Apīs rōnem. s. quare non sit attendēdū legalibus obseruantijs & genealogijs interminatis, quia non faciunt ad implerionem legis diuinę, sed magis ad oppositum: quia lex ordinat ad diligēdum deum & proximum: ad quod prædicta non faciunt, sed magis impediunt, ideo dicit: Finis au. &c. Qđ patet, quia præcepta primæ tabulæ ordinant finaliter ad dilectionem dei. præcepta verò secundę tabulę ad dilectionem ꝓximi, vt patet Exo. xx. Alia verò p̄cepta q̄cūqꝫ sunt, nō sunt nisi quædā explicationes istorū & cōclusiones ab eis deriuatę, non tamen eodem mō: qa aliq̄ sequūt de necessitate, aliq̄ ỳ ò nō. Et ex hoc seqꝫ qꝺ aliq̄ de hmōi p̄ceptis sp manēt, vt moralia: alia ỳ ò tm ad tps, vt iudicialia & ceremōialia. k ¶ De cor. qꝫtū ad appetitū. q dr hic cor, nā volūtas q̄ ē appetit⁹ intellectualis, moner alias aīæ potētias ad agēdū sicut cor mēbra corpis ad operādū. l ¶ Et cōsci. bo. qꝫtū ad intellectū bonū. Est em cōscia applicatio scię ad aliqđ particulare agibile. & iō qn scia recta applicat ad bonū opabile, dr bona: econtrariò ỳ ò mala. m ¶ Et fi. nō fi. i. vera & nō simulata: quā habebāt aliq subdoli, fingentes se esse Christianos, vt simplices deciperent & aliosfingerent capi; sicut dr de Torquato in legenda sancti Tiburtij. n ¶ A quib⁹ qdā aber. i. declinātes. o ¶ Consunt &c. asserēdo de legalib⁹ p̄dictis & traditiōib⁹, qꝺ necessariū sit ea obseruari post aduentum Christi. p ¶ Volentes esse lecum non fuerint adhuc sufficientes discipuli. ideo subdirur: q ¶ Non intel. &c. i. nō intelligētes conclusiones, de quibus loquunt, nec scripturas p quas ꝓbare nituntur. r ¶ Scimus. Hic cōsequenter remouet obiectionē. qa posset aliquis obijcere de legalibus, qꝺ fuerūt à deo instituta, vt patet in Exo. & Leui. & per cōsequens bona & seruāda. Ad hoc verò rndet. Ad cuius intelligentiā sciēdū est, qꝺ lex habet vim duplicem. s. regulatiuam & coactiuam. primò igit soluit obiectionē quantū ad primā. sed ò ꝺ rum ad sed'am, ibi: Scientes hoc. Vis autem regulariua legis ordinat homines in bonum. Hoīs aūt bonum potest aliquid dici dupliciter. Vno modo simplr, & sed'm omne tempus. & sic verus lex

c ꝺ ꝫtū ad

☞ vtitur, vt sic esset in autoritate aliꝰ, & futura attestaretur factis.
A a ¶ Quoniam bo. Quomodo bona si non iusto posita? Sed iam iustus non eget pædagogo, sed iniust? vt fiat iust?. b ¶ Legitimè utatur. Qui scit ad temp? datam, & sub Christo desinere, iam iustis per remissionem non est opus lege, à qua liberatur per Christum. Legitimè uta. Legelegitimè vtendi multiplex est modus, vt secundum aliud iustus, & secūdū aliud iniustus rectè dicatur legitime vti lege. Lege iust? & iniustus legitime vtuntur Iniustus enim ea legitime vtitur, quando intelligens quare data sit, eius commonitione tanq̄ pædagogo perducitur ad gratiam, per quā iustus fiat. Iust? verò & illa legitimè vtitur, cum eā retinendo iniustis imponit, vt sic cum iniustis cœperit inolitæ cōcupiscentię mor
† inobedientibꝰ qui nolūt subdi
tibus incentiuo prohibitionis, & cumulo prævaricationis augeri, confugiāt ad iustificantem gratiam, & per eā suauitate iusticiæ declarati pœnam literę minantis euadant. c ¶ Quia iu. nō ē. i. imposita, vt suprà illum sit, vt ei dominetur: In illa enim est potius, & cum ipsa, quā sub ipsa, quia amicus iusticiæ est, cuius inimicus est qui pœnę timore
B non peccat. Amicus verò est, qui eius amore non peccat. d ¶ Et peccatoribus. In se sceleratis, & contaminatis in proximum. e ¶ Gratias a. Hic oñdit mala sibi fuisse in lege. Bona vero ea dimissa, q̄ fidelis est, & posit? in ministerio. vnde fortis. per quæ ostendit legem post euangelium inutiliter duci. f ¶ Conforta. Mētem corroborauit, quæ prius impossibile putabat, qd' de
† potentē fecit Christo
domini ptāte & maiestate & spe prædicabatur. g ¶ Sed mi. dei. Consequuntur misericordiam & qui scienter peccant, vt Dauid, & q ignoranter, qd' facili? ignoscitur. Misericordiā. De eo, qd' ignorās feci. Vel cā, nō tñ ꝓprie, cū mala fuerit ignorātia, misericordia verò gratuita. h ¶ Super a Sup maiora
† violēcus bona q̄ olim mala. ¶ Superabundauit. Quia non solum peccata dimisit, sed fidem & dilectionem dedit. De qb? nulli est ambigendū: Quia Ies. Chr. ue. in hunc mū. pe. sal. fa. Et iste sermo. est fidelis. i. verus & acceptabilis, qa vtilis. i ¶ Omni ac. qa corpus & aīam saluat. Vel humanus est sermo iste. Alia litera: Vt nō dicā diuin?, qa si hō qui hospitio suscipit hoiem, hūan? dī, quāto magis hūan? ē, q̄ i seipso suscipit hoiem. k ¶ Quia Ch. I. Nulla eā
†ʒ.4.a. †Certus
veniēdi fuit Christo, nisi q̄ peccatores saluos faceret. Tolle morbos, tolle ☞ vulnera

a ¶Secundum eos vero qui carnaliter tantum intelligunt non bona. b ¶Iustus vel iniustus.

a b quoniam bōna est lex, si quis ea le-
a ¶Spiritualiter sicut ipsa docet, vel vt per eam agnoscat morbum & quærat medicum. b ¶Tamen. ¶Iterum. ¶Quod non illi. c ¶Et cum iustus in fide, quid ei lex?
c gitimè utatur: sciēntes hoc, quia iu-
a ¶Vt dominentur. b ¶Contra legem naturæ agentibus.
sto non est lex posita, sed iniustis, b
a ¶Cum bene monerentur a ratione. b ¶Per partes. ¶Contra deum. c ¶In se, & proximum.
d & † non subditis, impijs & peccatoꝛ c d e
a ¶Quibus sceleus per se placet. c ¶Qui vel timore conscientiæ, vel suauitate aliquo.
ribus, scēleratis, & † cōtaminatis, f g
¶Quia lex naturæ in eis abolenerat: literis est reformata pro eis concedis.
patricidis, & matricidis, homicidis,
fornicarijs, masculorum concubi-
a ¶Qui plagas cuiuslibet generis inferunt proximis.
toribus, plāgiarijs, mendacibus, & h i
a ¶Morali legi & naturali.
periuris, & si quid aliud sanæ doctri k
a ¶Sanæ doctrina. ¶Non contra. ¶Omnis veritas concordat euangelio.
næ aduersatur, q̄ est secūdum euā l m
a ¶Quod prædicat, vel dilectionem.
gelium glōriæ beati dei, quod cre- n o p q
¶Vt fideli. a ¶Vnde.
c ditum est mihi. Grātias ago ei qui
a ¶Vt nec mors, nec vita separet a Christo.
f me † cōfortauit in Christo Iesu do
¶Cum sub legeinfidelis.
mino nostro, quia fidelem me exi- r
a ¶Certa scitu. ¶Præsumit. b ¶Prædicādi. c ¶Q. Sed vtrū hoc mihi per legē? Nonquia sub ea fui blasphemus.
stimāuit ponens in ministerio. Qui s
¶Ecce mala quæ in lege habuit. ¶In deū. ¶Sanctorum.
prius fui blasphemus, & persecutor t
a ¶Comprehensus inferens contumelias. b ¶Remissionem, non per merita mea.
g & † contumelios⁹ sus, sed misericordi x
a ¶Sub lege ignorantia, & ideo incredulitas: modo econtra fides & veritatis cognitio. Ecce pater, q̄ non ex levitate dimisit priora.
am dei consecutus sum, quia igno- y
a ¶Degens. b ¶Non solum misericordiam consecutus sum, sed fidem & dilectionem & gratiam donorum.
h rans feci in incredulitate. Super- z a
a ¶Qui dona diuersis dedit cum fide & dilectione. ¶cum perfectione fidei dilectionis, quia nulli datur remissio peccatorum sine fide, & dilectione
abundauit autem gratia dōmini no
stri cum fide & dilectione, quæ est b
¶Non in lege. ¶Dignus, vtilis. a ¶Non vita.
i in Christo Iesu. † Fidelis sermo & ō- c d
a ¶Quia hic & in futuro saluat. b ¶Iste. c.
mni acceptiōne dignus, quia Chri e

Luc. xxij. b. Hoc est corpus meū, qd' ꝓ vobis tradetur. hoc facite in meam cōmemorationē. & sic de aliꝭ ceremonialibus suo modo. Quātū aūt ad iudicialia præcepta, lex non ordinabat ad aliquid figurandum per se & directe. Sed ad modum seruandi iusticiam inter homines: propter quod aduenientе Christo non sunt euacuata vt mortifera, sicut ceremonialia, quæ possunt seruari dum tamen non seruantur vt obligantia ex lege illa: quia fuerunt instituta ad seruandum iusticiam inter homines pro statu vc. Test. qui est totus figuralis respectu status noue legis. ʒ. Corit. x. c. Omnia in figura cōtingebant illis: propter quod præcepta iudicialia per accidens fuerūt in figuratiua, & iō seruare illa ex obligatione veteris legis, est significare facto, q̄ status illius populi adhuc durat, qd' est falsum. Possunt tamen illa seruari ex ratione alia, vt pote ex noua institutione ecclesiæ vel principum alicuius, vel huiusmodi. Sic igit̄ dicit Aplꝰ: Scim? aūt qa bo. s. moralib? ꝓ semp ceremonialib? vsq; ad passionē Christi. Extūc em̄ fuerūt mortua, qa nō obligabāt vltrà. poterāt tñ seruari, dū tñ nō ponerētur spes in eis. & hoc vsq; ad publicationē euāgelij, sed extunc fuerūt mortifera, sicut. ℟. pleni? dictū ē in epla ad Gal. & in epla ad Rom. Iudicialibus aūt tpe ve. Te. tanq̄ ex lege obligāb?. tpe ꝓ ô noui Te. ex alia obligatiōe, vt dictū est. a ¶ Sciētes. hic cōsequnter soluit obiectionē prędictā q̄rtū ad vī legis coactiuam, q̄ ꝓ pœnas cohibet à malis. & q̄rtū ad hoc dicit: Sciētes hoc. qa lex iusto nō est posita. q̄rtū ad vim coactiuā, qa iustus non cohibet timore pœnę à malis, sed virtutis amore. & sic eius voluntas
D est legi cōsona. ꝓpter qd' ꝓ legē nō cogitur, qa coactio violētiā ꝑportat. sed sic lex posita est hoīb? malis: ꝓpter qd' subdit: b ¶ Sed iniu. Id est iniq̄ agētibus cōtra ꝓximū. c ¶ Et nō sup. i. rebellibus superioribus suis. d ¶ Impijs agentib? cōtra deū. sicut & ꝓ oppositū pietas vno mō accepta idē ē q ʒ cultus diuinus. e ¶ Et pctōrib?. ex infirmitate dilinquētib?. f ¶ Sceleratis. q peccant ex certa malicia. g ¶ Et cōta. peccatis carnalib? gñaliter. Cætera patent vsq; ibi: h ¶ Plagiarijs. i. assuetis plagas & verbera alīs inferre. i ¶ Mēdacibus. mendacio ꝓnicioso. k ¶ Et si qd aliud: omne tale qd est ꝓ legē puniendum. l ¶ Quæ. s. sana doctrina. m ¶ Est secundū euā. cui cōcordat oīs veritas. n ¶ Gloriæ bea. dei. Dicit enim gl̄ia &c. quia prædicauit hanc gloriam. o ¶ Quod. scilicet euāgeliū. p ¶ Creditum est mi. tanquā ipsius
¶ Gratias. Quia fecit mētionem de euangelio sibi credito, ideo incidenter gratias agit deo de sua vocatione ad fidem & apl̄atū, dicēs: Gratias ago ei qui me confecundum quod dicitur Act. ix. d. Saulus autē multò magis cōualescebat, & cōfundebat Iudęos. &c. r ¶ Quia fidelē me exi. i. iudicauit. s ¶ Ponēs in mi. apostolatus. t ¶ Qui pri. blas. contra personam Christi. v ¶ Et persecutor & con. contra mēbra eius. persecutor in factis, cōtumelios⁹ sus in ꝓbis. x ¶ Sed misericordiam. Id est remissionem peccatorum. y ¶ Quia ignorans. Quod em̄ ignorāter committitur, facilius ignoscit, quā quod ex certa malicia ꝑpetratur. z ¶ In incredulitate. Id est falsē credens bene agere. a ¶ Superab. aūt gratia. quasi diceret: Non solum sum cōsecut? ab eo remissionē peccatorū, sed etiam collationem bonorum suorū. ideo subditur: b ¶ Cum fide & dile. Fidei enim pert; charitatem formatæ connexunt alia dona ad gratiam gratū facientē pertinentia. c ¶ Fidelis sermo. i. verus. d ¶ Et oī acce. quia est vtilis audientibus, & quis sit ille subdit: e ¶ Quia Chri. Ie. ue. &c. in carne passibili.

Nico. de Lyra

☞ quantū ad præcepta moralia ordinabat homines ad bonū, propter quod omni tempore sunt seruanda. Alio modo dicit aliquid hominis bonū secūdū aliquod tps determinatum, sicut vti leuibus vestimentis bonū est hoī tempore æstiuali, nō aūt hyemali. propter quod vestimenta priora dimittuntur, & alia accipiuntur. Et hoc modo lex vetus, quantū ad præcepta ceremonialia ordinabat homines ad bonum, pro tpe veteris Testamenti. Erant enim instituta ad figurandum Christi mysterium venturum. propter quod illæ ceremoniæ cessant Christi mysterio adimpleto, & aliæ sunt institutæ, verbi gr̄a: Inter ceremonialia veteris legis principalia erant oblationes & sacrificia, quę figurabāt Christū in cruce offerēdū & īmolādū, ꝓpter qd' ipso iā oblato, & immolato offerre dictas oblationes & sacrificia, &
Ceremonialia & iudicialia ☞re nūc cessent.
maximè post publicatum euangelium, est significare quòd oblatio Christi in cruce, & eius immolatio nondum sit impleta, qd' est falsum. propter quod oportuit aliud sacrificium institui, qd' esset significatum oblationis Christi iā cōpletæ. & sic Christus instituit sacrificiū eucharistię, qd' est memoriale passiōis dñicæ.

Luc,

Glos. ordi. I Ad Timotheum Cap. I. De Lyra

vulnera, & nulla est causa medicinæ. Sed venit de cælo magnus
A medicus, magnus per totum orbem terræ iacebat ægrotus. Ipse
ægrotus genus humanū est, quod totum perierat, ex quo pecca
Mat.18.b. uit vnus in quo erat totum. Sed venit vnus sine peccato quia
Hic.23.c. saluos faceret à peccato. Venit enim filius hominis quærere &
saluare quod perierat. Venit p quod hō
erat Nā p qđ deus erat, semper hic erat,
qui dixit: Cælum & terram ego impleo.
ergo & in mundo erat, & vent in mun
dum, hic erat per diuinam maiestatē, ve
nit, per humanam infirmitatē. Quare ve
Luc.1.c. nit? ex misericordia. s. quia voluit tollere
Mat.1.b. peccatores saluos facere. Non em̄ eū de
cælo ad terram merita nostra, sed pecca
ta traxerunt. vnde: Et vocabis nomē eius
Iesum. Quare? audi: Ipse em̄ saluū faciet
populū suū. Vnde? à pctis eorū. Nūqd
ad istum ppm̄ pertinēt paruuli? ptinent
planè. Sic credit, cum ista fide puulos ad
Christi grām portare. Quid mihi dicis?
† clemētiā sanus est, nō habet vitiū: Quare cum illo
Mat.10.b. curris ad medicū, si nō habet vitiū? Si sa
lōganimi- nus esset nō clamaret Iesus: Sinite puu
tatem los venire ad me &c. a ¶ Primus. i. pe
ior, quia psecutor, q̄ prior nō erat: Nēo
em̄ acrior iter psecutores, ergo nemo pri
or inter pctōres. primus ergo erat nō or
dine tpis, sed magnitudine inquitatis.
b ¶ In me. Quē idoneū deus Gentibus
ℵ sapienti prædicatorē cōstituit, in q̄ tm̄ exīplū mi
sericordię suę exhibuit. c ¶ Inuisibili
soli deo. quia cæteri dij visibiles. Nō so
li inuisibili, quia sunt & creaturæ quędā
inuisibiles, vt aīa, & tn̄ sensu capi pn̄t: qa
Quō deus oēs vires eius possunt cognosci, qđ nō
videtur. dei. ¶ Inuisibilis est ab oībus deus in na
Ioh.1.b. tura, sed m illud: Deum nemo vidit vn
1.Ioh.3.2. quā. Videtur aūt cum vult & sicut vult,
† dete non sicut est, sed quasi specie vult appa
rere. In futuro verō videbunt eū filij si
B cut est. d ¶ Soli deo. Qui solus deus est
natura. i. solus creat, quod de ipa trinita
te intelligitur, non de solo patre, vt qui
dam volunt: quia nō ait soli patri, sed so
li deo. Vnus em̄ & solus de⁹ à nobis præ
dicat ipsa trinitas. Et vnigenti⁹, qppe se
cundum q̄ est deus apud deū, & spūssan
ctus in sua natura est imortalis & inuisi
bilis. e ¶ Hoc præceptum cō. Posq̄
commemorauit quæ & q̄nta sint benefi
cia patris & Christi erga pctōres, quō po
pulū imbuat disciplina ecclesiastica ostē
dit. f ¶ Conscientiā. vocat cogitatio
nes, in quibus summopere hūilitas seruā
† 23.q.4.c. da est, qua spreta in magnos qdā deuene
qui peccat runt errores. sicut in Epistola ad Roma
&.c. quid nos legitur. g ¶ Naufragaue. Haimo.
crudele. Naufragium dicit nauis fractio. Et sicut ille substātiā suā pdit, q
naufragiū patit, & insup ipe perit: Ita q bonā cōsciam repellunt
fidei ℣itatē pdūt, & insup ęternaⁿ pereūt. h ¶ Quos tr. Vtrūq
excōicauit, vt hoc mō excludat à sathana regnū sathanę. ¶ Aug.
Nulla em̄ creatura ē, siue q̄ in ℣itate manet dās deo gr̄am, siue
q̄ in charitate nō stetit q̄rēs gr̄am suā, q̄ velit nolit diuiæ, puidē
tię nō seruiat. Sed volēs facit cū illa qđ bonū est. De illa ℣ō quæ
hoc nō vult, fit qđ iustum est. Non ei tamen rependitur q, d' de
ipsa iustē fit, sed quo aīo ipsa facit, quia neq; liberā voluntatem
rationabili creaturæ deus negauit, sed potestatē qua iniustos iu
stè ordinat sibi retinuit. i. ¶ Tradidi. sa. Non vt pereant, quia
Ioh.5.c. nihil pōt Sathanas, nisi pmissus, q̄ vexat sibi datos. vnde: Iā noli
Luc.13.d. peccare, ne deterius tibi contingat. Hæc aūt cum sit filia Abra
hæ quam alligauit sathanas. xviij. annis, nonne oportuit &c.
Tradidi satha. Aug. Quia illo ad correptionē hoim vtebat
ipsa ptās aptica. Præuaricatores em̄ angeli cū pricipe suo diabo
lo rectē dicūtur .pcuratores, vel actores, diuię, puidētiæ, & diabo
lus magistra⁹ huj⁹ mūdi dr̄. Sed magistra⁹ sub tāto ipatore nō
facit, nisi q̄n ū illi pmittit, & .pcuratores actoresq; huj⁹ mūdi ni
hil facit, nisi q̄ntū dn̄s iuit, iō dicit: Tradidi sath. q a nihil pōt
sathanas nisi permissus. ¶ Haimo. Tantę autem ptātis erat
Apostolus

a ¶Quasi passibilis cum alijs ¶Tam miserum.
stus Iesus uēnit in hunc mundum
a ¶Quoscunq; etiam paruulos, qui etsi à bapizatis nati,
hoc est carne tantum, non spiritu, non ex eo quod renouā
tur, quia si spiritus essent ex traduce, ex mandato spiritu
descenderet mundatus. ¶Inter quos.
peccātores saluos facere, quorum a b
a ¶Qui in lege.
a primus egō sum. Sed ideo miseri
a ¶Peccatore.
b cordiam consecutus sum, ut in mē c
a ¶.i. maximo peccatore, vel primum. i. antequam in alijs
vel primum. i. maxime in me, vel ante
primō ostenderet Christus Iesus d e
a ¶.i. perfectam. b ¶Quod tantum sustinuit, & in poste
rum nullam reseruat iram. c ¶Vt nullus de immanitate
scelerum desperet. ¶Quid facit amico, q̄ hoc fecit inimico
omnēm † patientiam † ād informa f
a ¶Tendeate. ¶Vt habeant vitam æternam.
¶Ideo ¶Pro prædictis. ¶Trinitati.
tionem eorum qui crediturī sunt il
li in uitām æternam. Regi autem g
a ¶Secundum quod deus apud deum. ¶Immutabili.
b ¶Incomprehensibili. c ¶Qui solus est.
c d seculorum immōrtali inuisibili soli h i
a ¶Sit. ¶A creaturis. b ¶In essentia. k
deo hōnor & glōria in secula secu
a ¶Quia omnis salus ex Christo, non ex lege. ¶Non
licet dissimulare.
c lorum, amen. Hōc præceptum cō l
¶Quasi iturο ad bellum
mendo tibi fili Timothee, secūdum m
a ¶.i. secundum scientiam prophetarum quæ est in
te. vel secundum q̄ spiritus ostendit mihi de te.
præcedēntes † in te prophetias, ut n
a ¶Actu. ¶Exponendis & opere implendis. b ¶Vt
lem multis. c ¶Consuendine docendi de te & ali
os, & perficiendo opere quod prædicas ore.
militēs in illis bōnam militiam, o
a ¶Quod potest. b ¶Restam. c ¶Ne docens eru
bescat male vitæ conscius. erubescibile enim est ali
ud agere & aliud prædicare.
f habēns fidēm & bōnam consci p q
a ¶Consentiam bonam. b ¶Flagitijs. ¶Vt qui
in sordibus est sor. adhuc.
entiam. Quām quidem rēpel r s
a ¶Prope, sed non intra. b ¶.i. etiam fidem per
diderunt alios secum mergentes.
g lentes circā fidem naufragauē t
a ¶Pseudo doctoribus qui fidem perdiderūt. b ¶No
mina ponit, vt nihil ambigui relict.
runt. Ex quibus est Hymēneus & v
a ¶Sic & tu excommunica.
h i Alexander: † quos tradidi satha x
a ¶Non pereant, sed vt sint correcti.
næ, ut discant non blasphemare. y

Apostolus, tant ād gr̄am habebat, vt recedentes à fide verbo tra C
deret diabolo. Traditio a ūtha est, quia cōmotus Aplūs blasphe Tradere
mis eorū sentētiam protulit in eos. Diabolus autem qui ad hoc Sathana
paratus est, vt auersos à deo accipiat ptātē, audita sentētia cor
ripit eos. quod iō fecit Aplūs, vt correcti discant nō blasphemare.

Nicolaus de Lyra.

a ¶ Pctōres sal. sua benedicta pas
sione, cuius effectus in baptismo cōfer. Quorum primus ego sum, non ordine
tēporis, sed magnitudine iniqtatis, vt ex
po. glo. Sed quia multi grauius peccaue
runt in Christum, ipsum in plona ppria
nequiter persequendo, iō dicendum vi
detur melius, q̄ cū dicitur: b ¶ Quorū
primus ego. sic intelligatur. s. inter illos
qui de pcto ad gr̄am reuocantur. quia
hæc reuocatio fuit in Paulo valde mira
bilis, propter qđ in ecclesia solennizat.
& sic ly primus, excellentiam notat vo
catiōis hui⁹. Et huic cōcordat lra, secūs,
cum dicitur: c ¶ Vt in me pri. i. princi
paliter. e ¶ Christus Iesus om. pa. † ad expri
i. perfectam patientiam. d ¶ Ostende mendū
ret. me miseriabiliter reuocādo, cū essem emplarij
in actu persequendi eū in membris suis.
f ¶ Ad infor. eorum qui cre. sunt. vt
nullus propter enormitatem peccati sui
desperet consequi misericordiam Chri
sti, & vl terius uitam æternā. ideo con
cludit vlterius: g ¶ Regi autem. i. tri
nitati æternæ. Aeternitas enim quæ sim
pliciter est indiuisibilis, non comprehen
ditur, nisi per comparationem ad temp⁹ D
infinitum. quod designatur nomine secu
lorum. h ¶ Immortali. ad differentiam
Iouis, & Saturni, & huiusmodi, qui fue
runt homines mortales. i ¶ Inuisibili.
ad differentiam idolorū, quę sunt de ma
teria sensibili. k ¶ Soli deo. Per hoc em̄
non significatur in deo solitudo, cum in
eo sint tres personæ. sed per hoc fit exclu
sio omnis alterius à cultu deo debito. iō
subditur: Honor & gloria. l ¶ Hoc
præcep. Hic Apostolus redit ad propo
situm inducendo Timotheum ad resistē
dum doctoribus falsitatis, dicens: Hoc
præceptum commendo. tanquā fide
liter adimplendum. m ¶ Secundum
præc. in te prophetias. i. secundum il
lud quod spiritus sanctus reuelauit mihi
de te futurum, anteq̄ ordinarem te epi
scopum. n ¶ Vt milites. i. contra illos.
s. pseudo? apostolos. o ¶ Militiā bo
eis ℣iriliter resistendo. & eorum falsitatē
confutando. p ¶ Habens fi. s. rectā &
firmam. q ¶ Conscientia bo. ita quòd
ita tua sit doctrinæ confirmatiua. r ¶ Quam. i. conscientiam bo
nam. s ¶ Quidam repellentes &c. scienter malum agentes.
t ¶ Circa fidem naufragauerunt. i. perierunt: Abyssus em̄
abyssum inuocat. Et dixit naufragauerunt, quia sicut nauta pa
tiens naufragium perit, & alij cum eo, sic tales à fide cadentes in pā. 41.b.
ducunt alios ad infidelitatem. v ¶ Ex quibus est Hyme. &
Alexander. nomina sunt propria hominum. x ¶ Quos tra
di. sathanæ. eos excommunicando, & etiam vexationi dæmo
nis subdendo. Dæmones enim in inferno executores sunt
diuinæ iusticiæ. & etiam aliquando in hoc mundo, sicut dicitur
Psalm. lxxvij. f. Misit iram indignationis suæ, indignationem, &
iram tribulationem, immissionem per angelos malos. y ¶ Vt
discant non blas. correcti per experientiam pœnæ. Excommu
nicatio enim & talis afflictio medicinalis est.

¶ In ca. j. vbi dicitur in Postilla. Fabulis & genealogijs &c.

ADDITIO. Per fabulas in hoc loco intelligendæ vi
dētur quędā fabulæ friuolę & inanes quę
sæpe in Thalmudicis doctrinis inueniuntur, vt dictum fuit
satis large in additionibus super Isa. xxxiij. & Zachariæ. v. Quæ
quidem fabulæ à doctrina pharisaica descenderunt, sicut & rorū
ipsum Chal.

ipm Thalmud. Inē qs fabulas mīta dicūt de tpe Messiæ venturi
A fabulosa, q̄ ponī sūt deridēda q̄ audiēda. Vt cū dr i libro q dicit
Canhedrin, q̄ tpe Messiæ germinaret terra, pmissiōis panes co-
ctos & formatos, ac si esset i clibano. Sisr, q̄ terra illa germinaret
tpe Messiæ vestes seriaceas sc̄m exigētiā cuiuscūq; idui volētis.
Ex quib⁹ fabulis multi eorū iciderūt i errorē, credētes q̄ Christ⁹
nō venit; ex q̄ ista & silia nō fuerūt facta. Obseruatio aūt legaliū
licet erronea, nō tñ ꝓprie dicerēt fabula. Habuit em̄ aliq̄n verita
tē realiter, habet etiā fundamētū in litera, etsi nō sanē intellecta.
Traditiones etiā Iudæorū, quib⁹ irritū faciebāt mandatū diuinū
dicendæ sunt erroneę seu pnitiosę, nō tamē fabulę. Circa genea-
logias aūt i hoc loco dictas, cōsiderādū est, q̄ Iudæi asserebāt q̄
null⁹ erat idone⁹ ad docēdū de lege diuina nisi esset de tribu Leui
vel de tribu Isachar. De Leui em̄ legit Deut. xxxiij. a. Docebunt
iudicia tua Iacob, & legem tuam Israel. De Isachar verò legitur
ſ. Para. xij. f. De filijs q̄q; Isachar viri eruditi q nouerant singula tē
pora ad præcipiendū qd facere debet Israel. vnde ex istis genealo
gijs Iudæi nitebantur excludere Paulum ab idoneitate docēdi le
gem di
gē diuinā, eo q̄ nō esset de aliq̄ pdictarū tribuū, sed de tribu Ben C
iamin. & multò forti⁹ excluderent sc̄m eos Timothe⁹, & Titus:
qa alienigenæ. Et in psal. cxlvij. b. dr: Nō fecit taliter oī natiōi, &
iudicia sua nō ma. eis. q̄ qdē genealogiæ dicunt interminatæ, qa
nō sunt determinatæ p sacras autoritates. Illas em̄ autoritates q̄s
ad hoc iducūt, manifestū est, q̄ nō excludūt alios à doctrīa legis.
¶ In eo. ca. vbi dr i Post. Quę q̄stiōes magis pstant. i. lites & con-

ADDI. II. Hoc qd' dr hic: Quæ q̄stiones &c. tētiones.
sc̄m Glo. nō solū itelligēdū ē de hęreticis vel
Iudæis seu de pseudo apīs, sed ēt de catholicis lectorib⁹ q nō de-
bēt itēdere fabulis seu dubijs q̄ magis pstāt q̄stiōes. i. lites disputa
tiuas q̄; ædificationē iusticiæ dei. i. nō ædificāt hoies iusticia dei:
q̄ ædificatio est in fide. q̄ q dē exhortatio Apī facit cōtra mīos q
dubia q̄ nec ad fidē nec ad mores, nec ad expositionē alicui⁹ pasſ
sacræ scripturę sunt ptinētia, itroducūt i doctris theologicis &c.
¶ In eo. ca. vbi dr in Postil. Regi aūt seculorū. i. trinitati æternæ.

AD. III. In noīe seculorū, videt itelligi pñs seculū & futu
rū, q̄ qdē secula cōprehendut oēm durationem.

GLOS. ORDI.

†Ad hortor

OBsecro. Cap. II. Hacten⁹ de pseudo apīs, hic de oīonib⁹. Haimo: Timo-
theo hæc y̆ba dirigēs in il-
lo oī eccl̄iæ formā tradidit, quomodo
debeat missarum solēnia celebrare, &
pro oīb⁹ supplicare. b ¶ Primo om.
Aug. Haimo. i. añ oīa fieri obsecratiōes
Ordo missæ hic ostendit, qd' est specia
le genus oratiōis. c ¶ Obsecrati. vel
precationes. i. illa q̄ fiūt iuxta vel añ cō
secrationē. d ¶ Orationes. i. ipsa cō
secratione. e ¶ Postulationes. vel
interpellationes, quasi ex debito vt qd'
B hic geritur, in æterna vita perficiatur.
vt cum popul⁹ ab episcopo benedicit.
f ¶ Grūactiones. de pactis, q̄ totum
concludūt quasi totū sit à deo; vt bñdi
cam⁹ dño. Vel Obsecrati. sūt adiura-
tiōes pro reb⁹ difficilib⁹, vt p cōuersio
ne ip̄ꝝ, pro remouēdis malis. Oratio-
†24. q. 3. c. corripiant §. 2. nes. vt q̄n iā cōuersis, virtutes & bona
orant. Gratiarūactio. de oīb⁹ genera
liter. Postula. vt q̄n iam iustis gloria
cælestis oratur. g ¶ Pro oī. homi. Vt
sequamur clementiā dei, qa de⁹ vult o-
mnes hoies saluos fieri, etsi sc̄m iusti-
ciā quosdā reprober. vñ Hiero, in his q
pereūt ostēdit iudiciū, in saluatis mise-
ricordiā. h ¶ Vt quie. à persecutiōe
i ¶ Trāql. sine īquietatiōe, qd' pdest teneris eccl̄iæ. ¶ Vt qetā.
Au. Nā vtimur & nos pace Babylonis, q̄diu pmixte sūt ambæ
Pro regib⁹ orandum ciuitates, ſ. Ierusalē & Babylonia. Ex q̄ ita p fidē pplis dei liberaī vt
apd' eā iteri. pegrinet. Ideo Apīs admonuit eccl̄iā orare, p regib⁹
& oīb⁹ sublimib⁹, eo dē spūsctō afflat⁹ q̄ & Ieremias, q̄ misit epīam
Iere. 23. a. Iudæis q erāt i Babylone, vt orarēt, p vita Nabuchodonosor fi-
liorūq; ei⁹, & p pace ciuitatis, i q̄ens: Quia i pace eorū erit pax vīa
¶ Vt qetā. In pace pricipū qes & regimē seruaī eccl̄iarū. Nā in
bellis trāqlitas dissipaī, repescit pietas, districtio soluī: q̄ soluta
ifirmorū castitas violaī. In pace Babylonis pax nīa est vtiq; cor-
poralis, q̄ bonis & malis cōmunis est, dum iter Babylonios tene-
mur captiui, qb⁹ seruire iubemur, & tributa reddere. k ¶ Hoc
em̄ bonū. Ne qs putaret hæc nō esse faciēda, p his q̄s patī eccl̄ia
addit: Hoc em̄ bonū est. Et ne qs putet cultu vni⁹ dei & vita bo-
na salutē esse sine pticipatiōe corpis Christi. i. sine fide eccl̄iæ, vn⁹
Quō dñs de⁹ velit o- mnes hoies saluos fieri. 2. Per. 2. d. inquit deus, vnus & mediator, vt omnes homines saluari nunq̄
fiat nisi per medium. Non deum verbum, qd' semper erat, sed car
nem factū. l ¶ Qui omnes. Si deus qui omnipotens dicitur,
omnes homines vult saluos fieri cur non implet hæc ei⁹ volūtas?
Sed in hac locutione sensus & conditio latet. vñ Petrus ait: Ois
scriptura indiget interpretatione. Vult ergo deus oēs hoies sa-
luos fieri, si accedant ad eum. Non enim sic vult, vt nolentes saluē
tur: Sed vult eos saluari, si & ipsi velint: aliter nonnullum exce
pit à salute & veritatis cognitione. ¶ Vel Qui omnes vult sa-
luos facere. Quamuis certum sit nobis non omnes saluos fieri,
non tamen iō debem⁹ oīpotētissimę dei volūtati aliq̄d derogare.
Nō est credēdus oīpotēs aliq̄d voluisse fieri, qd' factum non sit.

Cap. II.

¶ Quia Christus venit saluare peccatores, & quia in hoc mi-
litare debes, doce orare, vt im
petretur quod faciendum est.

a b c d e †Bsecro igitur pri- a
mò omnium fieri
obsecrationes, ora-
tiones, postulatio-
¶ Vel omnis generis. b
nes, gratiarum actiones pro omni-
¶ Et si mali. a ¶ Ducibus, comitibus. c
bus hominibus, pro regibus, & pro-
a ¶ Quia ex omni genere colligenda est ecclesia, etiam de
hu qui fultu & superbia seculari a fide & humilitate vi
dentur aberrare.
omnibus qui in sublimitate sunt
a ¶ Quod & nobis proderit.
f g h i constitūti, ut quietē & tranquillam d
a ¶ Vtimur & nos pace Babylonis. b ¶ Cultu & re-
ligione.
uitā agāmus in omni pietate & †ca- e f
a ¶ Integritate fidei. b ¶ Pro omnibus orate. c ¶ Vti
le ecclesię.
k stitāte. † Hōc enim bonum est & g h
a ¶ Gratum deo.
accēptum coram saluatore nostro
a ¶ Ne desperes. b ¶ Sicut & nos. c ¶ Per misericor
diam, & si reprobet, per iusti. iam. ¶ Non quod omnes
saluī, sed quod nullus nisi quem vult fieri. ideo rogan
dus vt velit, quia tunc fiet.
l deo, qui omnes homines uult i

modi, & sic dicit: a ¶ Obsecrationes. i. per sacras depcatiōes.
Propter qd' in fine orationū eccl̄iæ dicit: Per Iesum Christū do
minū nostrū. Aliud est ex parte orantis: quod est gratitudo de be
neficijs acceptis. Ille enim qui de beneficio accepto ostēdit se gra
tum, dignus efficitur, vt aliud sibi detur. & q̄tū ad hoc sibi dicit:
Gratiarumactiōes. b ¶ Pro omnibus. Hic cōsequnter ostē Pro quib⁹ orandum.
dit, pro quib⁹ sit orandū, cum dicit: Pro oībus hoībus. genera
liter. c ¶ Pro regibus & omnibus q in subli. sunt cōsti.
sicut sunt principes & prælati, pro quib⁹ ē orandum specialiter.
Nam ex eorum bona dispositione dependet bonū commune, iō
subditur: d ¶ Vt quietam & tranquillam uitam aga. sub
sub regimine eorum. e ¶ In omni pietate. i. cultu dei debito,
vt dictū est capitulo p̄cedenti. f ¶ Et casti. mentis quæ est in
tegritas fidei, & corporis: quæ consistit in repressione carnalis cō
cupiscentię. Et notandum est, q̄ non solū p principibus Christia
nis est orandum, sed etiam pro infidelib⁹ sub qb⁹ manēt Christia
ni, quia per hoc possunt Christo quiete seruire. Sic enim infor
mabat Ieremias Iudæos in captiuitatē Babylonicā ductos, di
cens ex pte dñi: Quærite pacem ciuitatis ad quam transmigrare
vos feci, & orate pro ea dñm, quia in pace illius erit pax vestra.
g ¶ Hoc em̄. Hic cōsequnter reddit rōnē dicti. ſ. q̄re dicto mō sit
orandū. sed ò, declarat dictū suū, ibi: Vnus em̄. Circa primum di
cit: Hoc enim bo. est. i. vtile vobis tēporaliter, vt ostensum est.
h ¶ Et acceptum co. &c. i. meritoriū apud ipm vitę æternæ.
i ¶ Qui oēs h. &c. Sed cū oēs non saluēt, videt ex hoc, q̄ volū-
tas ei⁹ sit iefficax, vl dictū Apī mi⁹ verū: ꝓpt qd' hoc dictū Apī
trib⁹ modis exponi. vno mō, vt sit ibi distributio accommoda-

NICO. DE LY.

OBsecro igitur. Cap. II. Hæc est sc̄a ps hui⁹ epīę, i
q̄ ponit actū sc̄d's ptinēs ad
epm, cui⁹ ē oblatiōes oīonū
offerre deo, sc̄m qd' dr Heb. v. a. Ois
pōtifex ex hoīb⁹ assūpt⁹, p hoīb⁹ cōsti- † de conse.
tuitur in his q̄ sūt ad deū, vt offerat do dist. i. c. de
na & sacrificia, p pctis. Igit prīo istruit hymnis
Timotheū de actu orandi, sc̄d'o ppīm
subiectū sibi, ibi: Volo ergo. Pria ad- Diuisio
hucī duas: qa prīo īstruit eū de actu o-
rādi, sc̄d'ò reddit rōnē suī dicti, ibi: Hoc
em̄. Pria adhucī duas: qa prīo docet o
rādi modū. sc̄d'ò, p qb⁹ sit orādū, ibi:
Pro oībus. Circa primū sciendū, q̄ ad Tria ad a-
actū orādi tria requrunt. Primum est ac ctū orandi
cessus orātis ad deū q̄ oraī, & hoc fit p
deuotionē mētis i deū, qd' fit p oīonē.
q̄ sc̄m Damasce. est ascēs⁹ mētis i deū D
& sc̄m hoc dicit Apīus: Obsecro igit
primū oīm fieri oīones. Sc̄m ē, ppo-
sitio ei⁹ qd' i oīone petit. Qd' sit dupl'r †honeste
Vno mō in gnali, vt cū dr: De⁹ adiuua
me. Et q̄tū ad hoc dicit. Petitiōes. Alio
mō in ꝑticulari, vt cū petit assecutio a-
licuius boni, vel euasio mali determi-
nati. & sic dicit: Postulatiōes. Tertium
qd' requrit, est illud p quod oīo fit ex-
audibilis. & hoc est duplex. Vnū ē ex p
te dei, qd' ē eius sctitas, vel aliud ab eo
sctificatū, sicut cū dr: Per sanctam resur
rectionē tuā libera nos, vel aliqd huiuſ

¶ Sed ita

ta, vt sit

☞ Sed ita intelligere debem⁹ qđ scriptū est: Vult oēs hoies sal. fieri. E Null⁹ fit salu⁹, nisi quē vult. Nō q̄ null⁹ hoīm sit, nisi quē saluū fieri velit, sed q̄ null⁹ salu⁹ fiat, nisi quē vult: Et iō rogād⁹ ē, vt velit, qa necesse ē fieri si ipe voluerit. Sic em̄ itelligim⁹ & illđ: Qui illumiat oēm hoiem, nō q̄ oēs, sed q̄ nuj⁹ illumiaī nisi ab eo. Et oēs in Christo viuificabūtur, quia sine eo nulli. ¶ Vel qui oēs vult saluos fieri Non q̄ null⁹ hominū esset, quem saluū fieri nollet, qui virtutes miraculorum facere noluit apud eos quos dicit a cturos fuisse pœnitētiam, si fecisset. Sed vt omnes homines, omne hominum genus intelligamus per quaſcunq; differētias distributum, quia Iudæos, Gentes, reges, priuatos diuites, paupes, doctos & indoctos colligit ecclesia. Quo locutionis modo vſus est dominus, cū ait: Decimatis mentam & rutam, & omne olus, idest omnium olerū gen⁹. ¶ Vel: Qui omnes vult saluos fieri, idest facit omnes velle. Et quocunq; alio modo potest intelligi, dummodo credere non cogamur aliquid omnipotentem voluisse fieri, factumq; non esse, quia omni potens velle inaniter non potest quod cunq; voluerit essentiæ suæ voluntate. Vel, vult, consulit, iubet, hortatur.

Ioh.1.a.

†10. dist.c qm̄.96.di. c.cū ad verum

De pœni. di.1.c. multiplex.

Matt.23.c.

†præco

a ¶ Mediator dei & hominum homo &c. Hic est arbiter ille, quem Iob desiderat di: Vtinam esset nobis arbiter. ¶ Aug. Mediator aūt ĩter deum & homines, oportebat vt aliquid haberet simile deo, & aliquid simile homini bus, ne per omnia similis hominib⁹, lōgè esset à deo: aut per omnia deo similis, longè esset ab hominib⁹, atq; ita mediator non esset. verus itaq; mediator Christus inter mortales peccatores, & immortalem iustum apparuit. Mortalis cum hominibus, iust⁹ cum deo. Ideo Christus mediator dei & hominum dictus est, quia inter deum & hominem mortalē ē de⁹ hō recōciliās hoīem deo. Intantū mediator, in q̄tū hō est. Inquā tū aūt verbū nō medi⁹ est, qa æq̄lis deo, & de⁹ apud deū & simul vn⁹ de⁹. Quē q̄ non fieri mortalem oportebat, neq; F permanere mortalem. Mortalis quippe factus non infirmata verbi diuinitate, sed carnis suscepta infirmitate. Boni autem angeli inter miseros mortales & beatum immortalem medij esse nō possunt, quia ita sunt ipsi beati & immortales cum deo, vt non sint mortales vel miseri cum hominibus. Mali autem angeli quodammodo medij sunt, quia immortales sunt cum deo, miseri cum hominibus. Sed non sunt veri & boni medij, quia ob hoc se interponit medius immortalis & miser, vt ad beatam immortalitatem transire non sinat. Cui contrarius est mediator bonus, quia & mortalis ad tempus esse voluit, & beatus in ęternitate persistere potuit. Qui non se interposuit, vt ad beatam immortalitatem transire non sineret, sed ad hoc se interposuit mortalis & beatus, vt mortalitate nostra transacta, ex mortuis immortales, & ex miseris beatos faceret. Alius est ergo medius malus, q̄ separat amicos: alius bonus, qui reconciliat inimicos Iesu Christi. b ¶ Qui dedit redēpti semetipm̄ p nobis. Alia trāslatio: Qui dedit redemptionem semetipsum pro omnibus testimonium temporis sui. c ¶ Et ueritate. Augustinus. Futura, quæ est res & merces fidei. Quęris, mercedem: fides prędicat. Credimus enim vt cognoscam⁹, non cognoscimus vt credamus. Quid est em̄ fides, nisi credere quod non vides? Fides ergo est, quod non vides credere. Veritas, quæ credidisti videre. d ¶ Ira. ad proximum. e ¶ Disceptatione. ad deum. f Non in tortis crinibus: aut auro aut &c. Vt his omnibus vltra personæ suæ modum, & mores occasione mouendæ concupiscentiæ studeāt, sed pot⁹ p opa bona opa sint, pmittentes & indicātes extra pietatē animi. g ¶ Qđ de. Amb. Quæ em̄ vult audiri, inclinare se debet amo

a ¶ Ideo vult. b ¶ Christi, qui est via veritas & vita.

saluos fieri, et ad agnitionem ueritatis uenire. † Vnus enim de⁹, & unus

a ¶ Vere omnes, quia Vnus & cō. Idem vult omnes homines saluos fieri. ¶ Creator omnium,

a ¶ Ad componendam pacem, quasi medius arbiter. ¶ Pro omnibus factus homo. b ¶ Non enim aliter quam per hominem mediat.

a † mediator dei & hominum homo

a ¶ In hoc iudicatur velle omnes saluare.

b Iesus Christus, qui dedit † redemptionem semetipsum prō omnibus

a ¶ Nullum excepit qui vellet.

a ¶ Vel cuius rei & testes præcesserunt. ¶. prophetę & congruo tempore totum est completum. ¶. hæc res testibus approbata est angelis & apostolis.

nobis. Cuius testimonium tempori bus suis confirmatum est, † in quo positus sum ego † prędicator & Apostolus. Veritatem dico, non mentior,

a ¶ Quod plus est. b ¶ Et in his quod Christus dedit se, & quod ego Apostolus. c ¶ In aliqua parte.

a ¶ Cui credi oportet, quia fidem docet & veritatem. b ¶ Futura, quę est res fidei. ¶ Quę est finis præceptorū dei.

c or, doctor Gentium in fide & ueritate.

a ¶ Quia doctor Gentium, vel quia bonum est orare. ¶ Vbicunq; sint, non solum in ecclesia.

te. Volo ergo uiros orare in omni

a ¶ Ad æterna, non deprimentes ad terrena. b ¶ Manus, affectum cordis qui deum amplectitur. c ¶ Odio alicuius. ¶ Vbi tēpestas irę vel hęsitatio, non placet deo.

d loco, leuantes puras manus sine ira

a ¶ Hæsitatione. b ¶ Manus leuent sine ira & disceptatione.

e & disceptatione. † Similiter au

a ¶ Vt humiles audiantur dum orant. b ¶ Religiose earum ornante eas.

tem & mulieres in habitu † ornato cum uerecundia & sobrietate

a ¶ Non arrisæ frontis; vt meretrices. b ¶ Mentis.

a ¶ Aliis virtutibus cum verecun. & sobri. b ¶ Crispa ornantes se. Vel in torto, auro vel argento non ornantes se.

f ornantes se, & non in tortis crinibus, aut auro, aut margaritis,

a ¶ Non ornantes se. b ¶ Quæ extra morem patræ. c ¶ Sed per opera sint promittentes & indicantes extra pietatem animi, quod decet mulieres: vel ornantes se per opera quod decet mulieres promittentes pietatem.

g uel uēste preciosa: sed quod, de

a ¶ Vel ueste preciosa. & ista sunt intelligenda vltra modum status aut personæ, quia sunt curiositatis & incitant ad peccatum luxuriæ. b ¶ Sed quod decet mulieres promittentes. ¶. habere vestes simplices & honestas.

☞ Promittentes

☞ ta ãse pom.

c ☞ ta, vt sit sensus: deus vult sal. fi. oēs ho. q̄ saluanť: quia null⁹ fit G salu⁹ quē nō velit saluum fieri. Secūdo modo, vt sit ibi distributio pro generibus singulorū. & nō p̄ singulis generum. Sicut cū dicit, oē aīal fuit in arca Noe. qa de oīb⁹ generib⁹ aialium fuerūt ibi aliqua idiuidua. & sic deus de oībus statibus hominum vult aliq̄s saluos fieri, & saluat. Tertiò mō vt intelligaī dictū Apli de volūtate dei añcedēte sed nō cōsequēte. Et dicit volūtas añcedēs qua qs vult aliqđ absolute. Cōsequēs aūt qua vult aliquid, cōsideratis circūstātijs & cōditiōib⁹ particularib⁹. Primō mō vult iudex ciuitatis oēs ciues viuere inq̄tum sunt mēbra ciuitatis, & sub ista cōsideratione hoc ē bonū. Si aūt cōsideret aliquis, vt fur vel homicida, sic nō vult eū viuere: qa nō est bonū, sed mori, eo q̄ turbat bonū cōe. Et hoc mō de⁹ vult oēs homines saluos fieri, in q̄tū sunt hoies ipsū capaces p̄ cognitionē & amorē. cōsideratis tn̄ cōditionib⁹ particularib⁹ sed m̄ quas aliq̄ sunt iusti, aliq̄ pctōres: sic vult sed m̄ ordinē suæ iusticię aliq̄s saluos fieri, & aliquos dānari. Sciendū tn̄, q̄ volūtas seri ĩ res sed m̄ qđ in se sūt, & iō vult illud simpliciť qđ vult, put existit ĩ re sed m̄ suas cōditiōes, & circūstātias. iō volūtas cōsequēs ē volūtas simpliciter dicta, añcedēs verò sed qd. p̄pť qđ ab aliq̄b⁹ velleitas noiaī. a ¶ Et ad a. u. euāgelicę. b ¶ Venire. p fidē formatā charitate. c ¶ Vnus em̄. Hic cōsequnter declarat dictū suū. s. q̄ de⁹ velit oēs saluos fieri mō prædicto di. Vn⁹ e. de. creatore oīm hoīm ad suā similitudinē. d ¶ Vnus me. dei & c. q̄ passus est p̄ salute omniū, q̄tū ad sufficiētiā, nō tn̄ q̄tū ad efficaciā: qđ puenit ex defectu aliquorū: qb⁹ p̄pť eorū demerita nō p̄ficit passio Christi, quātum ad effectū. e ¶ Cuius. s. mediatoris. f ¶ Testi. tē. suis cōfir. qa tpe ve. Test. cōfirmatū est per p̄phetas eius aduētū denūciātes: & tēpore noui p̄ipi p̄dicationē multis miraculis cōfirmatū, & p̄ apostolos p̄dicātes, & in nomine Christi multa miracla faciētes. g ¶ In quo. s. testimonio p̄dicādo: H h ¶ Positus sum ego. Est aūt Apls nomē dignitatis siue statꝰ, p̄dicator ẏ ò nomē actus cōuenientis statui illi. i ¶ Veritatē dico & nō mē. in aliq̄. k ¶ Doctor Gentium. ad quem spectat verū dicere. Doctor inquam. l ¶ In fide & ueritate. idest in his quæ pertinent ad fidem, & mores in quibus consistit veritas vitæ. m ¶ Volo ergo uiros. Hic consequenter docet orandi modū, quantum ad populum p̄positum. Et primò quantū ad viros di. Volo er. ui. ora. in oi. & nō solū in ecclesia, sed etiā alibi opportunitate habita. n ¶ Leuantes pu. Et dicit puras ab operibus iniq̄s, & leuātes, vt p̄ hoc designetur eleuatio mentis in deū interius. Motus em̄ animæ interius redundat in corpus exteri⁹. o ¶ Sine ira ad. p̄ximum. quia orans debet habere cor quietū. p Et disceptatione. i. hęsitatione ad deum, non dubitans de eius exauditione. dūmodo tn̄ oret piē, perseueranter & pro se. quia si non statim exauditur in effectu: exaudietur tamen tempore cōperenti. Secundò quantū ad mulieres di. q ¶ Similiter autē & mulieres. supple orare volo. r ¶ In habitu ornato. idest decēti & honesto. s ¶ Cū uerecun. quæ est preciosum ornamentum in fronte mulieris, quo caret frons meretricis. Iere. iij. b. Frons mulieris meretricis facta est tibi, quia noluisti erubescere. t ¶ Et sobrietate. gestus decentis. v ¶ Ornantes se. non curiose, ideo subditur: x ¶ Non in tortis crinibus. idest crispatis & capitibus non velatis. y ¶ Aut auro. idest aureis ornamentis z ¶ Aut margaritis. affixis auro vel argento. vel investibus consutis circa collum & manus. a ¶ Vel ueste preciosa. & ista sunt intelligenda vltra modum status aut personæ, quia sunt curiositatis & incitant ad peccatum luxuriæ. b ¶ Sed quod decet mulieres promittentes. ¶. habere vestes simplices & honestas.

☞ Promittentes

Voluntas duplex.

† concilium tor

† premium redēptiōis

† Titus

† modēto

ta ſepōpa,vt miſericordiā dei ꝓuocet.Habit⁹ em̄ ſuperbus nec
A impetrat,nec recta de ſe ſacit credi. a ¶Mulier in ſilen. Oradi
officium dixit cōuenire oibus,& ḡliter,& ꝓ quib⁹,& quare,& ꝙ
vbiq; oradū ſit.Nūc dicit,ꝙ docendi officium ſolis viris cōueni-
at,& ḡles ad illud debeant ordinari determinat. b ¶In ſilētio.
Aug.Si loq̄,magis ad luxuriā irritat &
irritat. c ¶Docere autem mulieri
† profiten &c. Amb.Ecce nō ſolū habitū hūilē &
tes honeſtū habere mulierem docuit, verū-
etiā autoritatē docēdi ei negauit,& ſub
a b ꝛcēdā viro præcepit, vt tam habitu q̄m
obſequiꝰ,ſub ptāte ſit viri ex quo trahit
originē. d ¶Adā nō ē ſedu.Aug.Cū
em̄ ꝓuaricatorē dicat Apl̄s in ſimilitudi
ne ꝓuaricationis Adę,ſeductū tm̄ negat.
Gen.3.c. vnde & interrogat⁹ nō ait;Mulier ſedu-
xit me,ſed dedit mihi & comedi. Mulier
† Gen.1.d. verō ait:Serpens ſeduxit me. Hanc autē
ſeductionē ꝓpriè appellauit Apoſtol⁹,
per quam id quod ſuadebaſ cū falſum
eſſet,verū putatū ē.ſ.ꝙ deus lignū illud
iō tāgere ꝓhibuerit,ꝙ ſciebat eos ſi teti
giſſent ſicut deos futuros tāq̄ eis diuini
tatē iuideret q̄ eos hoīes fecerat.Sed etiā
ſi virū ꝓpter aliquā mētis elationē (q̄
† tranſgreſ deū internorū ſcrutatorē latere nō pote
ſa eſt rat)ſollicitauit aliq̄ experiēdi cupiditas,
cū mulierē videret accepta illa eſca non
eſſe mortuam,nō tm̄ eū arbitror,ſi iā ſpi
rituali mēte ꝓdit⁹ erat,vllo mō credidiſ-
ſe,qd̄ diabolus ſuggerebat.Ideo ait: A-
† caſtitate dam nō eſt ſeductus prior,nec in eo,i q̄
mulier vt illud crederet vetꝰ;Eritis ſicut
dñs.Sed putauit vtrunq; fieri poſſe,vt &
vxori morē gereret,& ꝓ pniam veniam
haberet.Min⁹ ergo peccauit,q de pnia,
& dei miſericordia cogitauit.Poſtq̄ em̄
mulier ſeducta māducauit,eiq̄ dedit,vt
B ſi ſ ederet,noluit eā cōtriſtare, quam cre-
† Indubita debat ſine ſuo ſolatio cōtabeſcere,& à ſe
tus alienatā oīno interire,nō qdē carnali vi
ctus cōcupiſcētia,quā nōdū ſenſerat,ſed
amicabili qdā beneuolētia,qua plerūq;
† honeſtū ſit,vt offendaſ deus ne offendaſ amicus,
qd̄ eū facere nō debuiſſe diuinæ ſniæ vl
tio indicaui. Ergo alio quodā mō etiā
ipſe decep⁹ eſt.Inexpt⁹ em̄ diuīæ ſniæ i eo falli potuit,vt venia
le crederet cōmiſſū.Sed dolo illoſerpētia,q̄ mulier ſeducta eſt,nul
lo mō illum arbitror potuiſſe ſeduci. e ¶Saluabitur au. Etſi
mulier fuit cā pcti,tm̄ ſaluabit nō ſolū ꝙ go & cōtinēs,ſed etiā nu
pta & ſi nunq; ab ope nuptiarū ceſſans,ſed ꝓ genera.filiorū:in
cedēs,ab hoc mūdo exierit.ſi pmāſerit ī fide & dilectione &
ſctificа.vt ꝓter ꝓpriū virū alterū nō cognoſcat. f ¶Cū ſobri.
i.tēperētia,vt ꝓprio ēt viro tpatē vtaſ. ¶Videſ ex his verbis ob-
eſſe mulieri,ſi vel filios nō habuerit,vel ſi quos habuerit,ī bonis
1.Co.7.g. opibus pmanere noluerit.Sed alibi dicit Apl̄us,Beatior erit,ſiue
virgo ſiue vidua,ſi ſic pmāſerit. Vñ pōt intelligi cū ait ſaluabitur
mulier per generationē filiorū,occultę reimyſteriū figuraſſe,vt.ſ.
filiꝰ mulieris ſint bona opa carnis,q̄ maxime in officiꝰ miſericor-
diæ frequētari ſolēt:opa ꝙ ō miſericordiæ,nil ꝓſunt ſiue paganis
ſiue ludęis,q Chriſto nō credūt, ſiue qbuſcūq; hereticis,& & ſchi
ſmaticis,vbi fides & dilectio & ſobria ſctificatio ñ iuenit.Et iō ad
dit ſi pmāſerint.Alioqn ſi ad lām accipiaſ,q̄ſi iane eſt qd̄ ait:Sal
uabit aūt ꝓ filiꝰ.ge.Nōne & cōtinēs?nōne magis & virgo?Sed mu
lierſty⁹ eſt carnis:adā, rōnis,q̄ volat ad deū vt paſſer ad domū.
Caro generat filios.i.opa q̄ tm̄ nō ꝓſunt paganis & hmōi,niſi tm̄
in fide & dilectione.Hæc eſt turtur q̄ ponit pullos in nido.i vni
tate eccliæ:Hæc eſt quæ priō ſeducit,& ſeducit virum.

GLOS. ORDI. Cap. III.

Episcopa. tus officiū quomō de ſiderādum

IDelis ſermo.Si quis epiſcopatū deſiderat bo.
opus de.Hiero.ad Oceanū:Opus nō dignitatē, labo
rē nō delicias,nō creſcere faſtigio, ſed hūilitate decreſ.
cere,vt fiat ſerꝰ & miſter hoīm ꝓpter Chriſtū,vt eti
am intermiſſa Rachele decora facie,ſed nō relicta,cum Iacob iret
ad Liam oculis lippā.& de mōte cū Moyſe deſcēdat ad cāpos,&
de ocio cōtēplatiōis ad laborē actionis.Non em̄ ſic eſſe quiſq; de
bet ociosus,vt in eodem ocio vtilitatē nō cogitet ꝓximi.nec ſic
actuoſus,vt cōtemplationem nō regrat dei.In ocio nō iners vaca
tio delectare debet,ſed vel inquiſitio,vel inuentio veritatis,vt in C
ea quiſq; ꝓficiat:& qd̄ inuenerit,alteri ne inuideat.In actione ve
rō nō amādus eſt honor in hac vita ſiue potētia,qa oīa ſunt vana Eccles.1.a.
ſub ſole:ſed opus ipſum qd̄ ꝓ honorē & potentiā fit, ſic rectē &
vtiliter fit,ſ.vt valeat ad ſalutē ſubditorū.vnde:Si qs epatū deſi-
derat bonum opus deſi.exponere volu
it qd̄ ſit epatus,qa nomē eſt opis nō ho-
noris.Greci em̄ ē,& inde ductū vocabu
lū,ꝙ ille q ꝓficiſ illis,qb⁹ ꝓficiſ ſuꝑintē- † .j.Corit.
dit,curā illorū.ſ.gerēs. Scopos em̄ intē- 14.g.
tio eſt.epi,ſupra.Inde epiſcop⁹ latinē ſu
perintendens dicitur,vt intelligat ſe ñ eſ
ſe epiſcopum,qui præeſſe dilexerit,non
ꝓdeſſe.Epatus em̄ ē ſuꝑ ſuā & aliorū vi
† tam inten

NICO. DE LY. † autoritatem vſurpare

a ¶Promittētes pietatē ꝓ ope.
bo.ita ꝙ pecunia nō expendaſ in habi⁹
vanis & curioſis,ſed in operibus pieta-
tis quæ debent eſſe ornamēta mulieris.
b ¶Mulier ſn ſi.diſ.ſ.à prædicatore
in eccſia.& à viro ſuo ī domo. c ¶Cū
oī ſubiectione.i.hūilitate d ¶Doce
re au.mulie.non pmit.quia docere ē
opus ſapientis.ſapiētia verō non viget
in mulieribꝰ de cōi curſu. e ¶Neq; do
mina.in ui.ſ.ſuum f ¶Sed eſſe in ſi
lētio.ei nō cōtradicēdo,ſed in licitis &
honeſtis ei obediēdo. Qd̄ declarat ꝓ pri
mū hominē & fœminā,dicēs g ¶Adā
em̄ pri.i.priō formaꝰ ē:Ge.j. h ¶De
inde Eua.Gen.n.& hoc de coſta Adę.
ad oñdēdū,ꝙ vir eſt principiū mulieris,
qd̄ ꝑferī ei qd̄ eſt ex principio. i ¶Et D
Adā nō eſt ſe.ſin hoc ꝙ crederet eſſe
verū ſerpētis dictū:Eritis ſicut dñ.fuit tm̄
ſeduct⁹ in hoc,ꝙ ad exhortationē mulie
ris cōedit de ligno vetito ne cōtriſtaret
eā:& qa credidit illā tranſgreſſionē,nō ſic
eſſe puniēdā.k ¶Mulier au.ſeducta
in præuari.qa dictū ſerpētis verū eē cre
didit.Iſta tm̄ .n.ſniarū diffuſi⁹ ptractanē.
l ¶Saluabi.ta.ꝓ fi.ge. q.d.licet non † 25.diſt.c.
ſaluet ꝓ doctrinā,quā ſibi ñ cōcedo,ſal vnū.§.nūc
uabiſ tm̄ ꝓ educationē ꝓlis ad dei ſeruitu aūt.1.q.7.
tē.qd̄ cedet ſibi in meritū vitæ æternæ.m ¶Si pmā.ī.erga deū. c.2.v̄.epm
n ¶Et di.erga virū. o ¶Et ſan.cū ſob.circa ꝓpriū ſubiectū. Titū.1.b.

NICO. DE LY. Cap. III.

IDelis ſermo.Hæc eſt tertia pars,in qua inſtruitur Ti
motheus de tertio actu ad epiſcopum pertinēte, qui eſt
ordinare gradus eccleſiæ.Et diuiditur in duas partes: qa
primō ponit hęc inſtructio,ſecūdō inſtructionis ratio ibi: Hęc ti
bi ſcri.Prima adhuc in duas:quia primō ponitur inſtructio de ma
iori gradu. ſecūdō de minori, ibi: Diacones.Circa primum dicit
Fidelis ſermo.deſt verus.Et quod ſubditur in aliquib⁹ libris,
& omni acceptione plenus,non eſt in libris correctis. q ¶Si
quis epiſcopatum deſiderat,bonum opus deſiderat. qua
ſi dicat:Non eſt deſiderandus,propter officij dignitatem ſed pro
pter annexum laborem,qui eſt ordinatus ad honorem dei,& pro
ximi ſalutē. Vñ dī ab epi,qd̄ eſt ſupra:& ſcopos,intentio, quia
debet ſuperintendere ſaluti plebis ſibi commiſſæ. Dicunt autem
hic aliqui,ꝙ per epiſcopatum intelligit ſacerdotium, quod eſt
etiam officium intendendi ſaluti populi ſibi cōmiſſi.quia imme-
diate poſt agit de ſtatu diaconi,vt paret in litera.& non eſt,veriſi-
mile,quōd ſcribendo de ſtatu epiſcopi ſtatim tranſiret ad ſtatum
diaconi ſacerdotio prætermiſſo.Alij dicunt, quōd Timotheus
erat factus primas,eo quōd eccleſia Epheſina erat principalis to
tius prouinciæ:in qua erant multi epiſcopi per Timotheum in-
ſtituendi.propter quod Apoſtolus inſtruit eū qualis ſit inſtituen
dus in eꝑm,dicēs: r ¶Oportet ergo epi.eſſe. Poteſt tamen cō
uenienter dici,quōd inſtruit eum de vtroque ſub nomine epiſco
pi ſacerdotis officium cōprehēdēs.quia ſicut eſt dictum;ad offi
cium vtriuſq; pertinet ſuperintendere populo:magis tamen extē
ſiue ad officium epi,ſcilicet in tota dioceſi ſua:ad officiū vero ſa-
cerdotis in parochia.Sic igitur docet q̄lis ſit inſtituēdus in vtroq;
officio,dicens: Oportet ergo epiſcopum irreprehen. eſſe.
i.ſine notabili defectu & integræ famæ.Iſta tamen conditio,&

aliq ſequen.

Ram intentio. Itaq; & studio cognoscēdæ veritatis nemo prohi
Bbetur, quod ad laudabile pertinet ocium. Locus verò superior
sine quo regi populus non potest, etsi teneatur & administre-
tur vt decet, indecenter appetitur. Ideo in ocio cogitanda est
vtilitas proximi, in actione requirenda est contemplatio dei.
Ocium sanctum quærit charitas veritat s, negocium iustū susci
pit necessitas charitatis. Quā sarcinam si nullus imponit, vacan
dum est veritati. Si imponitur, susc ipien da est propter necessita
tem charitatis. Sedt nec sic deserenda est
delectatio veritatis, ne subtrahatur ipsa
suauitas, & opprimat ista necessitas.

Titum.1.b †26. dis.c. deinde. 35. di.§.1.47. di.§.1.82. di.c.1. pro posuisti

a ¶Irreprehensibilem &c. Idem quod ad Titum: sine crimine. Res penè contra naturam, vt sine peccato: Sed talis eligatur, cuius comparatione cæteri grex dicantur, b ¶Vnius uxo. uiri &c. id est monogamum post baptis. Si enim & ante coniugem habuit quæ obierit, non ei imputatur, cui prorsus nouo, nec stupra, nec alia quæ ante fuerunt iam obsunt. c ¶Sobrium &c. Minidū idoneū stri templi prohibentur vinum & siceram bibere, ne ebrietate grauentur corda eorum, & vt sensus vigeat semper & tenuis sit. d ¶Prudentem &c. Contra cupiditate eos qui sub nomine simplicitatis excusant alienum. stulticiam sacerdotum. e ¶Ornatū. sed ęquū, vel virtutibus, vel motu & incessu, habi tu, & sermone communi. f ¶Doctorem, ali pugnis, ali rem. Quia innocens absq; sermone conenū ab aua uersatio quantum exemplo prodest, tm ritia silentio nocet. Nam latratu canum & ba culo lupi sunt arcendi. vnde: Maledictus canis non valens latrare. g ¶Nō uino. Hiero. quia venter mero æstuans cito despumat ī libidinē. Noe ebrietate nudauit semora. Loth quē Sodoma non vicit, vina viceruut. h ¶Non percus. vt eum sequatur, qui dorsum posuit ad flagella id est Christum. i ¶Non liti. Nihil est impudentius arrogantia rustico rum, qui garrulitatem autoritatē putant: & parati ad lites, in subiectos tumidi intonant. k ¶Non cupi. Vt apostoli, nihil prēter victū & vestitū quęrēs. l ¶Suæ do. bene &c. Non vt opes augeat, sed vt quod populis præceperus est, prius à domesticis exigat. m Non ne. Heri cathe cumenus hodie pontifex: heri in theatro, hodie in ecclesia: vespere in circo, hodie in altario: dudum fautor histrionum, nunc consecrator virginum. n ¶Ne in super. ela. Nescit momentaneus sacerdos humilitatem, modos personarum, vel se contemnere: non ieiunauit, non flevit, non se correxit, non pauperibus erogauit. In arrogantiam quæ est ruina diaboli incidunt qui puncto horæ necdum discipuli fiunt magistri. o ¶Oportet autem il. & test. ha. &c. Hæc clausula congruit principio, cp irreprehensibilis sit non solum à domesticis, sed ab alienis Iudæis, Gentibus, hæreticis, vt qui religiōi detrahunt, iuri eius detrahere non audeant. p ¶Non tur. Haimo. Turpe est huic professioni quæstibus studere. q ¶Nullum cri. &c. Aug. Crimen est peccatum graue, accusatione & damnatione dignissimum. r ¶Mulieres. Ambro. Cum sanctum præcipit creari epm, & diaconum, plebem nō disparē vult eē, etiam in infirmo gradu mulierū, vt munda sit ecclesia. Sed occasione horum verborum Cathaphygæ dicunt diaconas debere ordinari; quod est contra autoritatem. s ¶Diacones sint unius uxoris, Post interpositionem de mulieribus iterum de diaconis dicit.

Isa.56.d. Gene. 9.d. Gene.19.g

† sic vt ne mo possit illos crimi nari

† modestas

Crimen

¶Non obnoxium reprehensioni.

a enim †episcopum esse irre pre/
b hensibilem, †unius uxoris ui/ a
a ¶In omnibus agendis. b ¶Habitu & gestu.
c d rum, sobrium, prūdentem, †or b c d
a ¶Verecundū. b ¶Qui in hoc ante cōsueuerit.
e natum, pūdicum, hōspitalem, e
a ¶Qui habet gratiam docendi. b ¶Qui hoc agat frequenter.
f g †doctorem, non uinolentum, f g h
a ¶Ita irascibilem & peturban sensus vt percutiat qui debet esse patiens. b ¶Qui modum animi seruet.
h non percussorē, sed modestum, k
a ¶Qui hoc soleat. b ¶Qui facile a iusto deuiaret.
i k non litigiosum, †nō cupidum, l m
l *suæ domui bene præpositum n
a ¶Sic. ¶Ne imitentur filios Eli, qui in vestibulo templi cum mulieribus dormiebant, & religionem prædam putantes, quod in hostijs erat in suas delitias conuertebant.
filios habentem subditos cum o p
omni †castitate. †Si quis autem q
a ¶Minori, de qua familiarior cura.
domui suæ bene præesse nescit r
a ¶Maiori, vbi tot & alieni. Q. Nullo modo
m quomodo ecclesiæ dei diligen s
tiam habebit? †Non neophy/
a ¶Non rudem b ¶Quatef c ¶Præ cæteris diligentem se putans, quasi eo egeat religio.
n tum, nē in superbiam elatus t v
o in iudiciū incidat diaboli. † O/ x y
portet autem illum & testimo
¶Non solum a fidelibus.
nium habere bonum ab his qui z
a ¶Contemptum apud infideles: vel fideles: & sic in odium & in alios diaboli laqueos.
foris sunt, ut non in opprobri/ a
um incidat & in laqueum dia/ a
a ¶Nisi episcopos pro presbyteris acciperet, non de eis intermitteret descendens ad diacones.
¶Oportet esse.
boli. Diacones similiter pudi/ b c
a ¶Vt qui seminant discordias.
cos, non bilingues, non multo d e
a ¶Quod est emere & pluris vendere.
p uino deditos, non turpe lucrū f
a ¶Vt qui frequenter hoc agit. b ¶Scientia quod de fide alijs occultum est.
sectantes, habentes mysterium g
¶Manentes. ¶Non ait simpliciter hi, sed ait, & hinc hoc inuuit, & episcopos esse probandos.
fidei, in conscientia pura. Et hi h i
a ¶Tales inuenti.
autē probentur primū, et sic mi
a ¶Scilicet.
q nistrent †nullum crimen ha/ k
b ¶Ordinandorum. quæ malę & ineretices fuerint, viri eis regendis necessarij tollendi non sunt tab eis.
r bentes. Mulieres similiter m n
† pudicas, non detrahen/
a ¶Dictis & factis
tes, sobrias, fideles in omnibus. o p
a ¶Etiam. b ¶Quam deus decreuit homini, cum qua benedicitur, quod non cum secunda.
s Diacones sint unius uxoris ui/ q r
ri, qui filijs suis bene præsint,
a ¶Quia tales bene ministrabunt, & Qui bene mini. gra. Q. Ne eis sit hoc graue.
& suis domibus. Qui enim

Ecclesia

aliæ sequētes magis relucere debēt in ipso episcopo, ēs in sacerdote curato. a ¶Vni⁹ uxoris uirū. s. post baptismum. Si em̄ añ baptismū habuit vxorē, & mortua fuerit: nō præiudicat ei qn post baptismū possit accipe vnā aliā. qa baptism⁹ tollit illā irregularitatē: vt dē etiā in glos. b ¶Sobriū. in cibis & potib⁹. d ¶Ornatū. in moribⁿ. c ¶Prudentē. in agibili bus. e ¶Pudicū. i. honestū in exteriori gestu. f ¶Hospitalē. i pietatis actu. g ¶Doctorē. i. habilē ad docēdū rōne scientiæ & facundiæ. h ¶Nō uinolen. i. ad potationem vini assuetū. i ¶Nō pe. ex iracundia. k ¶Sed modestū. q repsionem passionum. l ¶Non litigiosū. ita q nō solū ex ira nō pcutiat aliquē, vt dictū est, sed nec etiā y bis iniuriosis cōtendat. m ¶Nō cupi. qa viā? & vestit⁹ debēt eē diuitię Christianorū, & maxīe epōrū & sacerdotū. ī. vj. b. Habētes alimenta, & qb⁹ tegamur, his cōtēti sim⁹. n ¶Suæ domui be. i. diligentem de bona, puisiōe domus suæ, & maxime circa prolē i moribus informādā, iō subdit. o ¶Filios ha. sub. i. reuerētes & obedientes. p ¶Cū omni ca. & non sint sicut filij Eli, q dormiebant cū mulieribus q excubabāt ad ostiū tabernaculi. ī. Re. ij. q ¶Si qs aūt domi. negligenter se habens circa eā. r ¶Quō eccle. dei dili. ha. q. d, nō est verisimile: quia quilibet naturaliter inclinatur circa prouisionem vxoris & filiorum, vñ bruta aialia naturali instinctu circa hmōi curam sunt sollicita. s ¶Non neop. i. de nouo cōuersum ad fidem. Et dē à neos qđ est nouum, & phitos quod est fides, t ¶Ne in superbiā ela. ex tua promotione festina, v ¶In iudicium diaboli, x ¶Incidat. i. dejciatur à statu gratiæ, & dignitatis propter suam superbiā, sicut diabolus, propter suā superbiā fuit deiectus. y ¶Oportet aūt & illum. i. ab infidelib⁹. z ¶Vt H non in op. in contemptum solū sue personæ, sed etiā ecclesiæ, in quam redundat contemptus procuratoris eius. a ¶Et in laqueum diabo. i. in odium & rancorē contra illos à quibus cepit se contemni. b ¶Diacones. Hic cōsequnter istruit Timotheū de statu minori, & priō de diacōib⁹, sed ō de mulierib⁹, ibi: Mulieres. Circa primū dicit: Diaco. simi. supple oportet esse. c ¶Publicos. i. maturos & honestos in aspectu & exteriori gestu. d ¶Nō biling. quia p hoc suscitātur in eccīa dissensiones. e ¶Non mul. ui. quia p hoc aufertur sensus discretiōis, q requirit in ecclesiæ ministris. f ¶Non turpe lu. sect. habendo oculū magis ad tpale bonū, q̄s ad spūale ministeriū. g ¶Habētes mysti. i, cognoscentes circa fidem illud quod est simplicibus laicis occultū, vt possint eos docere. h ¶In cōscia pura. in tali doctrina quæstū nō attendendo, sed honorē diuinum. i ¶Hi autē probē. ad ē antēq̄ applicentur ministerio, probentur de moribus & fide. k ¶Nullū cri. ha. qa debēt esse integræ famæ, aliter eorū infamia in decus ecclesiæ redunderet. l ¶Mulieres. Hic instruit eū de mulierib⁹ di. Mulieres simi. supple oportet esse. m ¶Pudicas. i. nō solum castas inter⁹, sed & honestas i sēsib⁹ exteriorib⁹. hoc ei ppne importat pudicitia. n ¶Nō det. qđ frequēter cōtigit mulierib⁹, sed vxores ministrorū eccīę dēt prę cæteris moribus pollere. o ¶Sobrias. in cibo & potu & vestitu. p ¶Fideles in oī. s. y bis & factis. Et ne uertit ad diacones di. q ¶Diaco. u. uxo. expōat vt. ē. r ¶Qui ti. eos i moribⁿ ifor mando. s ¶Et su. vxorē & familiā debitē regēdo. t ¶Qui ei. in gradu diaconi.

Gradū bo.

† 2.9.7.c fi.

† compositū, seu, bñ morarum

† 47.dis.c. sicut hs. necesse,

† 8.q.1.d con. De cō. dis. 1.c.m

§.1.

§.2.

a ¶Ecclesia. Multorum conuocatio ad vnius dei cultum.
b ¶Columna ue. In se hī subsistēs veritatē ne corruat, licet tribuletur. c ¶Sacramētū, dicitur res occulta. Idē & mysterium. Sacramētū ergo appellat hic verbū patris, qđ in natura deitatis vel diuinitatis, in qua patri est æquale, inuisibile manet. Et hoc sacramentū est pietatis. i. totius sāctę religiōis, & verę culturę: & iō cautius seruāda est ecclesia. d ¶Magnū. ga magnitudinis ei⁹ nō ē finis. c ¶Et ma. ga apparuit per prędicationē, & p multa miracula. f ¶Manife. i carne. Sacramētū qđ est Christus in carne dicit manifestatū. Nat⁹ em hō fili⁹ dei, qui in secreto erat apud deū, ope & prædicatiōe declarauit se creaturæ. g ¶Apparuit an. Non in deo tm innotescit angelis, qđ abscōditū est, sed & hic apparet eis, cū efficit atq; ppalat. ¶Qui pri⁹ visus humilis, deuicta morte in maiestatē apparuit, vt agnoscentes angeli mysteriū qđ pri⁹ latuit, declaratum i carne, genu illi flectētes q̄si deo grās agāt, qa didicerāt veritatē. h ¶In mūdo. Vt pfidia mūdi veniā erroris mereri non possit. Sicut dns dicit de Iudæis: Si nō venissem, & locutus eis fuissem, peccatū non haberent &c.

Pſ. 144. a
† fili Timotheē nō ē de textu
Ioh. 15. d.
† mysteriū

GLO. ORDI.

SPirit⁹ āt ma⁹ manife. di. Quæ sibi futura spūs sctūs reuelauerit ad instructionē, & cautelā ecclesiæ nō tacet, dicēs futuros pestiferæ doctrinæ viros, vt præmonita ecclia sit solicita, ne ab hmōi hoīb⁹ circūueniat. Q. Ita est digna domus dei, sed Spūs ma. di. Et iō, p eius sublimitate ne curā deponas. k ¶Cauteriatam. Cauterium est ferrum à cauēdo dictum. l ¶A cibis. quasi immūdis, nō cā corporalis castigationis.

F

Nicolaus de Lyra.

Quos

a ¶Gradū sibi bo. ac. i. merebū tur quōd fiant sacerdotes, vel episcopi. b ¶Et multā fidu. s. habēdi finaliter vitā beatā. c ¶In fi. i. p fidē Iesu Christi. d ¶Hæc ti. Posita instructione de gradib⁹ ecclesię, hic ꝑ̄r ponitur instructiōis rō cū dicit: Hæc tibi scri. qđ subdit. e ¶Fili Timo. Nō est de textu, sed est glosa interlinearis inserta textui per scriptores. f ¶Sperās me ue. &c. q. d. si aliter de⁹ dispoſuerit, ita q̄ nō possim te docere verbo de ordinatione ecclesiæ, doceam te saltē hoc scripto. g ¶Vt scias quō &c. i. ecclīam cōuenīēter regere, & ordinare: h ¶Colūna. recta & fortis ad subsūtinendum. i ¶Et firmamētū ue. s. euangelicæ: quā ecclesia subsūtinuit firmiter etiā in pſecutiōibus maximis. k ¶Et manife. &c. piē. sa. Id est sacrū secretū. s. incarnatio verbi diuini: qđ dicitur sacramentum pietatis. Ex maxima em pietate & occulta pr̄is pcessit incarnatio filij, vt eē hostia īmolāda p salute mundi. l ¶Qđ mani. ē. i. car. s. assumpta. p hoc em q̄ Christ⁹ tactu suæ manus saluabat leprosos, & verbo suscitabat mortuos, & iperatiuē tā̄ ppria vtute apparebat, q̄ vtus diuinitatis sub carne latebat. m ¶Iustifi. ē in spi. i. p spm̄ sctm̄ iusticiā Christi testificatē, secūdū qđ dicit Ioh. xvi. b. Cum venerit spūs vitatis, ille arguet mundū de pcō, & de iustitia & de iudicio. Et subdit de iusticia vera: qa ad patrē vado. tūc em erat mitēdus spūs sctūs in signo visibili. s. post ascēsionē Christi. Ioh. vij. s. Nondū em erat spūs dat⁹, qa nōdū erat Iesus glificat⁹. spūs āt sctūs apparēs in signo visibili fuit testimonium euidens iusticiæ Christi, & q̄ erat vn⁹ de⁹ cū pr̄e, sicut dixerat. Qđ tūc declarauit Petr⁹, vt patet Act. ij. propter qđ crediderunt tunc tria milia.

Appa-

n ¶Apparuit an. Licet em ante cognouerit Christi mysteriū, G tñ ipso cōpleto i effectu cognouerūt nouo mō. s. noticia experimētali seu intuitiua, vt declaratū fuit diffusius suprà, Ephe. iij. o ¶Prædica. ē Gē. p apſos. & specialiter p Paulū, q specialiter fuit apls Gētiū, Gal. j. b. Qui operatus est Petro in apostolatū circūcisiōis, operat⁹ est & mihi inter Gētes &c. p ¶Creditū est &c. nā à tpe apſorū i oīb⁹ mūdi partib⁹ prædicatū fuit Christi mysteriū, & ab aliquib⁹ creditū, vt declaratū fuit. 8. pleni⁹ Rom. x. q ¶Assumptū ē in glo. ga Christ⁹ in corp⁹ gloriosо resurrexit, & sic in cęlū ascēdit, vt hī. Act. j.

¶In ca. iij. vbi dicitur in Post. Nō Neophytū. i. de nouo conuer.

ADDI. Hoc qđ dicit hic: Neophytū. i. de nouo ad fidē cōuersum, intellegēdū est de ppinq̄ nouitate tpis, vñ glo. i hoc loco: Heri catechumen⁹, hodie pōtifex est, heri i theatro, hodie i ecclia, vespere i curru, hodie i altari. Hęc in glo. Ex quo patet, q̄ nō loquitur apls de longinq̄ tpis differētia, sed de breui. Nō em dicit glo. Olim cathecumenus, hodie pontifex, & sic de aliis, in qb⁹ differētia lōginqua posset ītelligi: sed heri & hodie quę sunt differentię pręteriti tpis, & futuri, breues tñ. In religiōe āt Neophyt⁹ dicit⁹ vsq; ad annū, pbatiōis, nō vltra &c. CAP. IIII.

Neophytus

† stabili mētum
† citra controuersiā

NICO. DELY.

SPirit. āt ma. Hæc est quarta pars principalis, i q̄ instruit Timotheū de alio actu prīncte ad ep̄m, q est docere populū. Et diuidit in duas ptes: qa primo excludit modū docēdi erroneū, sed ō ponit verū, ibi: Hęc pponēs. Circa primū dicit: r ¶Spi. aūt. s. sctūs. s ¶Manife. di. Id est reuelet mihi, & alīs, put sibi placet. Et dicit manifestē, qa reuelatiōes diuinæ certę sunt illis qbus fiunt. t ¶Quia in nouiss. tē. potissime circa tpa Antichristi. v ¶Discedēt qd. i. aliquę notabiles psonę. x ¶A fide. si cut plen⁹ dictū fuit. 8. ij. Thessal. ij. sup illud ỹ bū: Qm̄ nisi venerit discessio primū &c. y ¶Attēdētes spi. s. malignis z ¶Erroris. i. ducētibus hoīes in errorē. a ¶Et doctri. dæmo. i falsis pphetis loquētiū. Si cut em saluator præmisit discipulos i oēm ciuitatē & locū q̄ ipse erat vēturus, vt hī Luc. x. a. & illi loq̄batur in spūs sctō: sic & Antichristus præmittet prophetas suos loq̄ntes spū diabolico. b ¶In hypocrisi. i. in sctitate simulata. c ¶Loquētiū mē. vt, ppter sctitatis simulationē facilius credat mēdacijs. d ¶Et cauteriatā. i. obstinatā i ardore suę malicię & cōcupiscētię. Est em cauteriū ferrū ignitū, q̄ vrit caro. Et p duriciā ferri ītelligit obstinatio in malo: & p eius igneitatē, ardor malignitatis, & concupiscentiæ.

† de⁹ manifestatus
† certō
† 2. timo. 3. a
2. Pe. 3. a. Iudæ. 1. f.
† impostoribus.
† 1. q. 7. c. didici.

† matrimonium contrahere.

e ¶Prohibē. nube. q̄si hoc sit malū p se, cū de⁹ nuptias fecerit tā̄ bonas, Gen. ij. & eas approbauerit: Matt. v. Dimittere tū nuptias, ppter cōtinētiam seruādā, vt liberi⁹ deo seruiat, ē dimittere minus bonū propter maius. f ¶Abstinere à ci. tanq̄ ab immundis per se, & illicitis. qđ tamē ē falsum, cū sint dei creaturæ. oīs aūt creatura dei p se bona est. Potest tñ fieri aliquis cib⁹ malus alicui p accidēs, vt qa prohibet sibi à superiore, & sic aliq cibi fuerūt illiciti Iudęis tpe veteris Testamēti, quia in lege prohibiti. Sed quia talis abstinētia pertinet ad cęremonialia, quæ cessant in noua lege, vt dictum fuit suprà. j. cap. ideo talis obseruatio nō est licita: vt obligās ex veteri lege. Pōt tamen homo ab illis vel ab aliquibus eorū abstinere alia ratione, vt pote propter macerationē suę carnis, vel propter conseruationē suæ sanitatis.

Quos deus

☞ a ¶ Quos deus cre. Hæc doctrina sctō E rū,illa dæmoniorum.b ¶ Sāctificatur. Sanctus fit cibus & salubris,nō noxius aīæ vel corpori,ꝙ bū sctificat, oratio ipetrat, diabolus verō ꝓ cibum tentat.c ¶ Nam corporalis.Datur intelligi,ꝙ vigiliꝭ,ieiuniꝭ,orationibus & bonis opib⁹ se exercebat,non adeo intent⁹ opibus miscd'iæ. d ¶ ¶ Pietas.Quę operatur bona fratribus valet ad ꝓmerendū deum. e ¶ Vitæ q̄ nūc.Habens hic diuitias & gloriam ,in † Eccl.39.c futuro vitam æternā.vnde:Lęua eius sub Can.2.b. ca.meo,& dex.il.am.me.vñ etiā:In dextera eius anni vitæ,in sinistra diuitiæ & ho Pro.3.c. nor.Et dñs in euangelio:Accipietis i hoc Mar.19.d. seculo cēties tm̄.i.multiplicationem diuitiarū & glīæ,&in futuro seculo vitā æternā.Ois sūma disciplinæ nr̄æ ī miscd'ia & † De his si pietate est.Quā sequēs si lubricum carnis cōmonese patitur,vapulabit.Si qs aūt ꝓ solum exerci ceris frēs tium corpis habuit,pennes pœnas patiet. f ¶ Præcipe hæc &|do.Monet eum, vt profectus eius per oīa exemplū esset aliꝭ, vt in adolescēte mirabilis videret, & grauis disciplina,vt actus ei⁹ excusarent & nō quasi iuuenis,sed q̄si senior habeat,& erubescerent maiores natu ,si nō exhiberent se iuxta formā huius cōuersatione,& moribus graues. g ¶ Prophetiam. Vocat † reīce inspirationē sctūspirit⁹,ꝓ quā prescibat, qd de hoc & de cęteris eēt acturus. Iō ait: Quæ data est tibi ꝓ pphetiā:qa spiritu revelante cognouit Aplūs Timotheū esse dignū episcopali honore. ¶ Amb.Prophetia est qua eligitur, quasi doctor futurus idoneus.Manus impositiōis ,verba sunt mystica,quibus cōfirmatur ,ad hoc opus F electus,autoritatē accipiēs.teste cōscientia sua,vt audeat vice dñi sacrificiū deo offerre.h ¶ Presbyteri. Pro presbyterorum, quia minus tribus esse non pñt. Et vocat presbyterorum ēpm,vel quia ⁹n⁹ manus imponit,cæteris assentientibus.Vel p̄sbyterij,quia p̄sbyteriū est causa cur man⁹ imponant.vel quia positio manuum presbyterium dat ordinato. ☞ Ne incre.

Nicolaus de Lyra.

✠ a ¶ Quos deus crea.ad per.id est vtendum.b ¶ Cum gratiarū actione. de beneficio dei. c ¶ Fide libe.&,pro id est.d ¶ His q cognouerūt ueritatē. scilicet euangelicam,per quam legalia cessauerunt.e ¶ Quia omnis &c.& patet ex dictis. Et subditur ratio, cum dicitur: f ¶ Sanctifica.enim per uerbū dei. s.incarnatum.g ¶ Et orationem.s.fidelium,q grās agunt deo de cibo, â deo sibi prestito.& sic cedit eis,nō solū ad salutem corporis,sed etiā animæ.h ¶ Hæc,ꝓpo. Diuisio excluso mō docēdi erroneo,hic cōsequnter ꝓsequit verum docēdi modū.& prīō quā tum ad oēs generaliter,sc'd'ō q̄tū ad aliꝭ personas specialiter,ibi: Seniores. Docere verō supponit vitam virtuosam,& scientiam,sine quib⁹ act⁹ docēdi nō est efficax. ideo Aplūs prīō inducit Timotheū ad do- † Donec cendi actū,sc'd'ō ,ad virtutis exercitiū,ibi: venero Et exerce teipsum.tertiō, ad sacræ scripturæ studiū,ibi:Dū venio. Circa primū dicit:Hæc proponēs.s.ꝙ nuptiæ sūt bonæ,& cibi liciti,vt prædictū est.i ¶ Fratribus.i.fidelibus.k ¶ Bonus eris minister Christi.exequens eius doctrinam & volūtatem.l ¶ Enutritus uerbis fi. catholicæ.m ¶ Et bonæ doctri.apostolicæ. n ¶ Quam assecutus es.per gradum episcopalem.Nam episcopi sunt successores

a ¶ Non vt illi mentiuntur, princeps tenebrarum.
b ¶ Vt homo propter quem omnia percipiunt, & inde gratias agerent.

a quos deus ereauit ad percipiēdum a
a ¶ Qui bene credunt de cibis,& quod credunt intelligunt, quod non omnes.
cum gratiarum actione fidelibus, b c
¶ Hanc.s.
& his qui cognouerunt ueritatem. d
a ¶ A sua natura. ¶ Animalia quædam dicta fuerunt immunda, non natura,sed significatione.
† Quia oīs creatura dei bona est, e
& nihil reīciēdum quod cum gra
a ¶ Solet percipi. b ¶ Ne diabolus per eum noceat.
b tiarum actione percipitur. Sanctifi f
¶ Filium,per quem creauit.pater.
catur enim per uerbum dei,& ora e
a ¶ Quæ dixi⁹ de creaturis & nuptiis. b ¶ Ante vel publice.
tionem. † Hęc proponēs fratribus, h i
a ¶ Re & opinione.
bonus eris minister Christi Iesu, k
a ¶ Qui bene potes,quia. ¶ Ab aliis.
enutritus uerbis fidei & bonæ do l m
a ¶ In moribus. b ¶ Ab infantia. ¶ Etiam tuo studio. c ¶ V bi nec aptitudo.
ctrinę,quam assecutus es. In ęptas n o
a ¶ Alias inanes,sine fructu,etsi ibi ratio videatur, vt in legalibus.
¶ Quas solent anus narrare.
autem & anilēs fabulas † deuita,& p q
a ¶ Non sufficit illa vitare, nisi verba confirmet,addit exercę. Q.illa propone fratribus,sed.
b ¶ Ad cultum & religionem omnipotentis dei.& ad opera misericordiæ
c ¶ De pietate moneo,ideo
c exęrce teipsum ad pietātem. Nām r
a ¶ Frena carnis. ¶ In qua te fatigas. b ¶ Vt vitatis vitijs careat pœna.
corporalis excitatio ad mōdicum s
¶ Quando saluti omnium studet.
d utilis est. Pietas autem ad omnia t
a ¶ Vt hic bonis abundet spiritualibus,& temporalium sufficientiam habeat.
utilis est, prōmissionem habens v
uitæ quæ nunc est,& futuræ. † Fi x y
a ¶ Verax. b ¶ Et iste de pietate.
c ¶ Quia vtilis est.
dēlis sermō,& omni accēptiōe di z
a ¶ Quod in me ostendo. ¶ In hoc ꝙ pietas habet promissionem vitæ huius & futuræ
b ¶ .s.apostoli.
gnus. In hōc em̄ laborām⁹ & ma a
a ¶ Opprobria patimur. b ¶ Sicut promisit deus qui dat vitam.
ledicimur,quia speramus in dēū b
a ¶ Qui solem suum oriri facit super bo.& ma. ¶ Qui cum iumentis saluat carnales. ¶ Vel o. ¶ Vel o.
uiuum,qui est saluator omnium c
a ¶ Hic & in futuro,secundum corpus & animam.
f hominum,maxime fidelium. Præ d e
a Scientibus. b ¶ Vt fabulas vitent, & se exerceāt
c ¶ Nescientes.
d ¶ Ita maturę ꝙ nemo.
cipe hæc,& dōce. Nemo † adole f g
scentiam tuam contemnat,sed ex h
a ¶ Vt videntes tuam conuersationem exemplo tui proficiant.
b ¶ Vt tuo exemplo loquantur.
emplūm esto fidelium in uerbō, i
a ¶ Honesta inter alios.
b ¶ Dei & proximi
in conuersatione,in charitate, † in k l
a ¶ Meatis & corporis. b ¶ Vt hoc possis. m
fide,in cāstitate. † Dūm uenio,at n o
a ¶ Post lectionem. ¶ Iam volentium. b ¶ Nescientium.
tende lectioni,exhortationi,& dō p q
a ¶ Quia ad hoc constitutus.
b ¶ Episcopatus.
ctrinæ. Nōli negligere grātiā quę r
g in te est,quę data est tibi ꝓ prophe s
a ¶ Ne ergo facias eam irritam,ne inobediens fis his quibus caput inclinasti. ¶ Secundum electionem. in qua ex præteritis videtur dicere qualis futurus sit.
h tiā,cū impositione manuū ¶ p̄sbyte t v

cessores apostolorum,vt dicitur in decre. G tis.xxj.dist.ca.in nouo Testamēto.o ¶ In eptas autem & aniles fa.id est quas anus solent narrare,& quæ pro nihilo sūt computandæ.p ¶ Deuita. Talia enim in doctrina fidei non sunt proponenda. q ¶ Et exerce teipsum.Hic consequēter inducit Timotheum,ad virtutis exercitium,di. Et exer.teipsū ad pietatē. Et accipitur hic pietas dupliciter. Vno mō Pietas du prout pietas est idem quod cultus diuinus plex in quo debet exerceri episcopus,Alio modo,prout pietas importat condescensionem ad proximū: Qđ etiā ptinet ad ēpm tam in corporalibus quām in spūalibus Et subdit rationem huius exercitij dicens. ¶ Nam cor.exerci.in ieiunijs & vigilijs & huiusmodi.s ¶ Ad modicum. s.ad represssionem concupiscentiæ carnis, quæ sic in eo exercitatur, quōd modicum in Timotheo valebat:cuius caro sufficienter erat repressa,tam ex infirmitate corporis,vt habetur ca.se.quām ex bono virtutis exercitio. t ¶ Pietas autem ad omnia utilis &c.Quod patet ex dictis, cum bene disponat hominem ad deū & ad proximum. v ¶ Promissionem habens uitæ q̄ nunc est.s. gratiæ. x ¶ Et futu.scilicet glorię.ideo dicit Apostol⁹. y ¶ Fidelis sermo.i.verus. z ¶ Et omni acceptione dignus.quia credentibus ficuus. a ¶ In hoc enim laboramus & maledicimur.i. opprobria sustinemus. b ¶ Quia spe.in deum uiuū. quia fidelis est reddendo præmium,ideo subditur: c ¶ Qui est sal.omnium. quantum ad sufficientiam ex parte sui. H d ¶ Maxime fidelium.Dicitur maxime,quia eorum est Saluator quantum ad sufficientiam & efficaciam.e ¶ Præcipe † Indubita hæc.vt habens autoritatem. f ¶ Et doce.vt habens scientiam.g ¶ Nemo adtuam cōtemnat.i.licet sis iuuenis ætate, † Ē.l.4 tamen sis senex in moribus,vt nullus habeat occasionem te contēnendi,ideo subditur: h ¶ Sed exemplum esto fidelium in uer. &c. sanæ doctrinæ. i ¶ In conuersatione &c.sanctæ vitæ.k ¶ In charitate.quantum ad perfectionem affectus.l ¶ In fide. quantum ad perfectionem intellectus. Licet aūt charitas,& fides sint interius in mente,tamen relucent exterius in opere,ideo subditur: m ¶ In castitate.i.in mundicia corporis & animę.n ¶ Dum uenio.Hic consequēter inducit Timotheum ad sacræ scripturæ studium di.o ¶ Attende lectioni. legis prophetarum & euangelij. Et quia illud quod accipitur in studio debet refun † introitum di per exhortationem,& doctrinam in populo,ideo subditur.p ¶ Exhortationi. quantum ad agenda. q ¶ Et doctrinæ. quantum ad credenda.r ¶ Noli negligere gratiam, quæ in te est &c.ne de talento absconditio arguaris.s ¶ Quæ data est tibi per Prophe. &c.antequā † in spiritu enim ordinaretur episcopus, reuelatum fuit Paulo bonum futurum ecclesiæ, ex eius ordinatione.& sic per prophetiam fuit ordinatus. t ¶ Cum impo.manuum.in plurali.quia in consecratione † autoritate sacerdotis episcopi plures requiruntur alij episcopi.

✠ Hæc me.

☞ a ¶ Ne increpaueris. Ne indignè ferēs se à minore correctum magis exasperet ꝙ proficiat, b ¶ Vt sorores. Vt videntes se amoris causa cōmoneri, facilī⁹ se corrigāt. c ¶ In oī castī. In allo quio iuuencularum rectè iuuenis de castitate admonetur.

GLOS. ORDI.

VIduas hono. Cap. V. Hiero. Hoc est quę oīm suorū auxilio destitutę sunt, & q̄ manib⁹ suis laborare nō p̄nt, quas pauptas debilitat, ætasq; cōficit quibus de⁹ spes est, & oē op⁹ oro. Ex q̄ intelligi dat adolescētulas viduas: exceptis his q̄s excusat infirmitas, vel suo labori, vel liberorū ac propinquorū mīsterio delegari, nō recipiēdas. Honor autē in p̄senti arū vel ꝓ eleemosyna, vel ꝓ mūere accipiāt, vt illud: Presbyteri duplici honore digni habeant, maximè qa laborāt ī verbo & doctrina. Et in euangelio dns dicerit mādatū legis, in q̄ dr: Honora p̄rē. nō in ꝓborū sono, qa inopia parētū cassa pōt adulatiōe fruſtrari, sed in victu⁹ necessarijs ministrandis debere intelligi. Iubēte em̄ deo, vt filī alerēt parētes pauperes, & reddere bñficia senib⁹ q̄ puuli acceperāt, Scribę & Pharisæi ecōtrario docebāt filios ne parētib⁹ crederēt, di, Corban, hoc est donū qd̄ altari pollicit⁹ sū, & in tēpli dona ꝓmisi, si tu à me acceperis cibos, ꝓtez in tuū refrigeriū, atq; ita fiebat vt egētib⁹ p̄re & mīre sacrificiū offerrēt filī, qd̄ sacerdotes & Scribę cōsumerēt. c ¶ Parē. Parētes sūt ꝓdē q sup⁹ filī & nepotes, vū & ī mūdana lege parēs parēti iubet ꝓ gradum succedere. Quib⁹ mutuā vicē reddim⁹, cūa p̄ribus educati sumus, alios pari lege nutrim⁹.

B f ¶ Desolata sperat. Videns ex nulla parte se habere suffragiū, toto aīo est devota deo, de quo solo sperat auxilium vitæ & salutis. g ¶ Quæ in delitijs. Genus est imp osturæ honorē viduæ habere velle, & nō obseq deo & aliud agere, aliud profiteri, cū ꝓfiteat religionem

†8.a Io.19.c. h ¶ Curam. Cura impendēda parentibus, vt Iesus matrē Iohanni cōmēdauit.

☞ Pedes

Nico. de Lyra.

✠ a ¶ Hæc medita. ſ. sacrā lectionē, vt p̄dictū est, & officiī tui dignitatem. b ¶ In his. ī ope exequēdo ꝓ doctrinā sanā & alia ptinēcia ad dignitatē ep̄alē. c ¶ Vt profect⁹. ita ꝙ oēs pcipiāt te, ꝓficere nō solū tibi, sed etiā eccl̄ę. d ¶ At tē. i. q̄liter viuas. e ¶ Et do. q̄liē doceas sicut Christ⁹ cœpit facere, & pōst docere f ¶ Insta in il. diligenter exequendo. g ¶ Hoc eī. patet ex dictis sn̄ia. h ¶ Seniorē. Præmisso actu docēdi gn̄aliter q̄ ad oēs, hic cōseq̄nter ponit docēdi mod⁹ q̄ ad p̄sonas speciales. Nā sicut dicit Gre

†47.dist.c sicut hi. §. necesse go in pastorali. sc̄m q̄litatē auditorū debet formari sermo doctorū. Sciēdum etiā, ꝙ corripe aliquē ꝓbo est eū docere. Dicit igit: Seniorē. arguēdo eum ꝓbis duris. i ¶ Sed obsecra. vt caueat ab indecētib⁹ suæ senectuti. hoc tamē nō est intelligendum de senibus obstinatis in sua malicia, qui sunt acrit arguendi, sicut Daniel durè corā omnib⁹ increpauit senes impudicos, Dan. xiij. k ¶ Iuuenes. vt pcipiētes affectum dilectionis facili⁹ corrigantur. l ¶ Anus ut ma. vt honorifico verbo ad bonum magis moueantur. m ¶ Iuuencu. vt māsuetudine corrigantur, sc̄m illud Psal. lxxxix. c. Quoniam superuenit mansuetudo & corripiemur. verūtn̄ qa talis māsuetudo nō debet esse nimis alliciēs, ideo subdit: n ¶ In oī ca. vt nec aliq̄ signo nec ꝓbo possit aliqs episcopū notare de aliqua cuitate erga iuuenculas.

a ¶ Prædicta ad officium tuum pertinentia. ¶ Quia ad hoc electus. b ¶ Hæc exequere assiduo actu.

ri. Hęc meditare, in his estō, ut pro/

a ¶ Nullus ignoret te omnibus proficere.

fectus tuus manifestus sit omnibus.

a ¶ Vt proficias. b ¶ Qualiter viuas & doceas.

Attende tibi & doctrinæ, insta in

a ¶ Quæ tibi & alijs valent. ¶ Duplex merces.

illis. Hoc enim faciens, & teipsum saluum facies, & eos qui te audiūt.

a ¶ Etsi instandum, tamen cum discretione. ¶ Ætate vel moribus. b ¶ Pro ætatis honore.

† Seniorem ne † increpaueris, sed

a ¶ Vt facilius suscipiat: propterea enim vereri ne posit corripiatur. senior tamen stultus vehementer est increpandus, vt ait Gregorius. b ¶ Cum affectu dilectionis.

†obsecra ut patrem: iuuenes ut fra

a ¶ Vt miti sermone doceantur, & sic honorifice proficiant. b ¶ Vt prompte possint bonę conuersationis sue scipere disciplinam.

tres, anus & fratres ut matres, iuuen

a ¶ Vt nec mutus contra eas fiat.

culas ut sorores in omni castitate.

Cap. V.

a ¶ Sumptibus ecclesię sustentando & solatijs fouendo.

†Iduas honora, quę

a ¶ Sicut viro, ita ab amore mundi destitutę.

uerè uiduæ sunt. Si

a ¶ Non tamen omnes, sed si qua.

quia autem uidua fi/

a ¶ In quo probabitur vt demum digna sit vidua ecclesiæ quoncupari. præire enim debent merita, vt debitus honor tribuatur.

lios aut nepotes habet, discāt pri/

mum domum suam piè regere, &

a ¶ Qui eam aluerunt.

mutuam uicem reddere parētibus.

a ¶ Paruulos regere. ¶ Non solum in ecclesia seruire.

†Hoc enim acceptum est corā deo.

a ¶ Quæ vero & vera est & desolata. i. non habens deum spēret &c. i. recipiatur in ecclesia & instet, nam si aliter mortua est, & sit irreprehensibilis. vel est distinctio vere. Q. verā recipe. hæc autē est vera quæ vera est sperat & instat, nā alia nō. & hoc est, nā quæ. & his præcipe vt non sint in delitijs, & vt sint irreprehensibiles.

Quæ autē uerè uidua est, & desola

a ¶ Hoc est sperare debet. b ¶ Pro remotione tertius mali.

ta, spēret in deum, & instet obsecra

a ¶ Pro adeptione bonorum.

tionibus & orationibus nocte ac die

¶ Instat. ¶ Mundi. ¶ Communi vita. ¶ In anima.

Nam quę in delitijs est uiuens, mor

¶ Viduis. a ¶ Quia iam non in eis occasio mundi.

tua est. Et hoc precipe, ut irreprehen

a ¶ Vera vidua, si habet domum, regat. si autem hoc negligit.

sibiles sint. †Si† quis autem suorū &

a ¶ Vt sint parentes, fratres & huiusmodi. ¶ Qui tam domestici, vt parentes filijs, vel parentibus filij.

maxie domesticorū curā nō habet,

a ¶ Operibus, etsi non verbis, quia proximum non diligit. b ¶ Quia hic nondum veritatem nouit vel promisit.

fidē negauit, & est infideli deterior.

Cap. V.

IDuas hono. Hæc est quinta pars huius epistolæ, in q̄ Timotheū instruit de quinto actu ad episcopum pertinere, qui est bona ecclesiæ fideliter dispensare, q̄ dispēsanda sunt ministris ecclesiæ & pauperibus. nam episcop⁹ pater est pauperum. Inter pauperes aūt videtur maximè esse compatiendū pauperib⁹ viduis. & ideo primò instruit Timotheū de viduis, sed ò de ecclesię ministris, ibi: Qui bene præsūt. Prima ī duas. quia primò proponit intentum in generali, sed ò prosequitur magis in speciali ibi: Si qua. Circa primū sciendū, ꝙ honor dupliciter accipitur in scriptura. vno mō, ꝓ reuerētiæ exhibitione, alio mō pro necessariorū administratione. vnde dicit Saluator Mat. xv. ꝙ illi qui sub specie religionis faciebāt oblationē de hoc vnde parentes debebant sustentari, erāt transgressores diuini præcepti de honore parentum. Sciendū etiā, ꝙ viduæ verę sunt in duplici gradu, qa aliquæ sunt diuites, & illis debetur honor primo mō dict⁹, aliæ ꝙ ò paupes, quib⁹ debetur honor sec ò modo dict⁹, & sic intelligēdū est verbū Apī cum dicit: Viduas honora hoc modo, vel illo sc̄m earū conditionem. p ¶ Quæ ue. ui. sunt. hoc dicit ad excludendū illas quæ meritum viduitatis pdūt. q ¶ Si qua. hic prosequitur intentū magis i speciali. Et ostendit prīò q̄ sūt verè viduę noīandæ. sc̄ ò q̄liē sint susc̄tādæ, ibi: Si quis fidelis. Prīa ī duas: quia primò ostendit quæ sunt dicendæ verè viduæ rōne morū, sc̄ ò rōne annorū, ibi: Vidua eligatur. Prima adhuc in duas quia primo ponit q̄ndam distinctionem. sc̄ ò vnius membri rationem, ibi: Si quis autē. Distinctio em̄ est de viduis diuitibus & pauperibus, & qui debent esse mores vtrarūq;. Et ꝙtum ad diuites dicit: Si qua autē uidua filios uel. indigentes sua educatione. r ¶ Discat primū do. familiam suam gubernādo & in moribus informādo. s ¶ Et mu. uiq̄. eis reuerentiam exhibendo, & necessaria ministrando si indiguerit, sicut alita fuit ab eis. t ¶ Hoc enim acceptum est coram deo. cui placent opera pietatis. Consequenter dicit de pauperibus: v ¶ Quæ autem ue. ui. & deso. id est destituta bonis temporalibus, sicut t & marito. x ¶ Speret. in deum ꝙ per prouisionem ecclesiæ habebit sufficientem victum. y ¶ Et instet ora. & ob. nocte. & die. omnibus horis ad hoc oppurtunis, q̄liē aūt differant orationes, obsecrationes, dictū est supra in principio. ij. ca. z ¶ Nam quæ in delitijs est. molliter iacendo & orationes ꝑtermittendo. a ¶ Mortua est. id est pro pinqua morti spirituali, quia delitiæ inclinant ad actum luxuriæ. ideo subdit: b ¶ Et hoc præci. tam diuitib⁹ viduis q̄ pauperibus. c ¶ Vt irreprehensi. sint. id est absq; defectu notabili, vnde possint aliqui rationabiliter scandalizari. d ¶ Si quis. Hic reddit rationē primi membri, in quo dictum est, ꝙ viduæ diuites debent esse solicitæ de nutritione filiorum, neporum & parentum. Hic reddit rationem huius dicti di. Si quis autem suorum. id est attinentium sibi quomodocunq; curam non habet eos negligendo. e ¶ Et maxime domesticorum. id est existentium de domo sua vel cognatione sua. f ¶ Fidem negauit. id est fidelitatem, quam debet habere ad personas dictas, quam negauit facto debitum auxilium eis subtrahendo. g ¶ Et est infideli deterior. id est in hoc peccat grauius q̄ paganus fidem Christū non habens. nam quanto status est altior:

Verè viduæ

Diuisio Honoris duplex

†Seuius obiurgat

Viduarum gradus duplex

†quæ

Viduas

a ¶Pedes Aug. Faciamus hæc inuicem humiles, qđ humiliter fecit excelsus. Magna ē i hoc cōmēdatio hūilitatis. Et faciūt hoc sibi inuicē frēs, etiā ipo ope visibili, & q manu nō faciūt, corde faciūt. Multò aūt meli⁹ est vt etiā manib⁹ fiat. Nec hoc dedigneē qđ fecit Christ⁹ facere Christian⁹. q ad pedes ītelinaē ei i corde excitaē, vl si iā ē, cōfirmaē hūilitatis effect⁹. b ¶De vita. i. vota castitatis earū non vsq; adeo cures, vt eas ecclīæ alimonīs sustētādas suscipias. Amb. Prohibet adolescētulas viduas i hac suscipi, pfessiōe. Lubricæ em̄ ętati facile credi nō debet. c ¶Habē. Au. In cōiugali qppe vinculo si pudicitia conseruet, dānatio nō timet. Sed viduali cōtinētia & virginali excellentia virt⁹ mūeris amplioris expetit, q̄ exp̄ta & electa & voto oblata, iā nō solū capescere nuptias, sed letiam si nō nubatur, nubere velle dānabile. Vouētib⁹ em̄ virginitatē vel viduitatē nō solū nubere, sed & velle dānabile est. Omnis hmōi sīs est vxori Loth, q̄ retrò aspexit. d ¶Primā. Au. Etsi nō nubēdo, tamē volēdo: nō quia nuptię dānent, sed fraus propositi, & fracta fides voti dānat: & voluntas quæ à proposito recedit dānabilis est, siue nuptię seq̄nt, siue nō. e ¶Cōuersæ sunt. Aug. Ab excellenti illo vidualis vel castitatis virginalis proposito in posteriora respiciendo ceciderūt & interierūt. f ¶Qui bene. De honore p̄sbyterorū hic agit. Q. Illud qđ dixi de viduis obserua. Et hoc etiā p̄cipe de p̄sbyteris, vt p̄sbyteri q bene p̄sunt vita & doctrī a, digni habeātur. g ¶Dupli. ho. Boni em̄ dispē satores & fideles, nō solum honore sublimi p̄uēiri debēt, sed & terreno, vt nō cōtristentur indigētia sumptuū, & gaudeant obediētia spūaliū. Instātior em̄ fit, si nō humiliētur inopia: & crescit in illo autoritas cum videt se etiā in p̄cium laboris sui fructum p̄cipere non abundet, sed vt nō deficiat. Tanta em̄ merces debet esse euāgelizanti regnū dei, vt nō cōtristeē, nec extolatur. ¶Aug. Necessitatis est accipere, charitatis p̄bere: non tamen venale est euangelium, vt pro his p̄dicetur, sed pro æternis. Si enim sic vendunt, magnā rē vili vēdūt. Accipiunt ergo sustētationē necessitatis à populo, mercedem dispensationis à domino. Non enim à populo redditur ōi si merces illis, q sibi in charitate euāgeliū seruiūt sed tātū dispendiū datur, in quo vt possint laborare pascantur. h ¶Aduersus presbyterum accusa. no. re. &c. Solet qui corrūpit non amari, & iō habita occasiōe facile accusatur. Contra hoc mou et dicēs:

☞Coram

Nico. de Lyra.

†digitur

†17. q. 1. c. sicut &. c. hęc ÿ. o. c. nuptiarū, &. c. de vi duis.

Gen. 9. s.

†nugaces

†domū ad ministrare

†vt habeāt maledicēdi causam

Euāgeliū nō ppter terrena prędicandum

*aut si q̄ fi

†trāto casus est grauior. a ¶Vidua. Hic cōsequenter ostendit quæ sunt verè viduę rōne annorū. Et ostēdit primò q̄ tales sūt honorādæ. scd'ò q̄ aliæ sūt vitandæ, ibi: Adolescentiores. Circa primum dicit: Vidua eli. tāq; honorabilis modo supra dicto. b ¶Nō minus sexa an. Tunc enim

†Deu. 25. a 1. Cor. 9. b

fomes libidinis est refrigerat⁹. c ¶Quæ fu. unius. nam secundæ nuptiæ signum videntur incōtinentiæ, sunt tamen licitæ. d ¶In operibns bo. nam esse debent in tegræ famæ. ¶Si fi. sibi derelictos. f ¶Educa. bene & sancte secundum suam possibilitatem. Et similiter qđ subditur: Si hos &c. g ¶Si sanctorum pe. la. i. discurrentium pro prædicatione. h ¶Si tribu. i.

a ¶Vera & desolata eligatur, sed huius ętatis &c.

b ¶Vbi extinctus fomes libidinis.

Vidua†eligatur non minus sexa-ginta annorum, quæ fuerit unius uiri uxor, in operibus bonis testimonium habens: si filios educauit, si hospitio rēcepit, si sanctorum pedes lauit, si tribulationē patientibus subministrauit, si† omne opus bonum subsecūta est. Adolescēntiores autem uiduas† deuitare, cum enim†luxuriatę fuerint in Christo nubere uolunt, habentes damnationem, quia primam fidem irritam fecerunt. Simul autem & ociosæ discunt circumire domos, non solum ociosę, sed &†uerbosę & curiosę, loquentes quæ non oportet.†Volo ergo iuniores nubere, filios procreare,† matresfamilias esse, nullam occasionem dare aduersario† maledicti gratia.†Iam enim quędam†cōuersæ sunt retrò post sathanam. Si quis fidelis habet uiduas, subministret illis, ut non grauetur ecclesia, ut his quæ uerè uiduæ sunt sufficiat. Qui bene præsunt presbyteri, duplici honore digni habeātur, maxime qui laborant in uerbo & doctrina. Dicit enim scriptura.†Non alligabis os boui tritu-

a ¶Pro fracta fide voti.

ranti, et dignus est operarius mercede sua. Aduersus presbyte-

a ¶Quarum sanguis seruet.

b ¶Quia hoc sæpe contingit.

a ¶Quasi non sit peccatum nubere. b ¶Non dico nubunt.

a ¶Quod bonum est.

b ¶Et hoc item bonum.

a ¶Item bonum, ¶Quare hoc.

a ¶Et sic. a ¶Infideli, cui gratum est de nobis male loqui.

¶. i. Maledicendi. ¶Volo ita.

¶Quia.

a ¶Post votum.

a ¶Et huiusmodi non sunt recipiendę. sed.

a ¶Iuuenes b ¶Quæ necessaria sunt.

a ¶Quasi si aliunde non haberent, ecclesia daret eis. non tamen reciperentur.

a ¶Illud quod habet ecclesia.

a ¶Hæc etiam præcipe de presbyteris.

a ¶Spiritualiter obediendo, & exteriora subministrando. ¶A subditis.

a ¶Exhortatione, scientibus.

a ¶Nescientibus. b ¶De exteriori honore probat.

a ¶Id est non prohibebis sumere necessaria. ¶Vel non infrenabis.

a ¶Item dominus in euangelio. b ¶Vt vires reparet in laborem.

a ¶Ambrosius. Non facile accusanda est persona Tam alti ordinis, vt sit vice Christi. ¶Autem.

bu. i. incarceratis & infirmis. i ¶Submi. i. Q sđm possibilitatē suā, vtpote viduū, si fuerit diues, vel aliqđ obsequium, si pauper. k ¶Si oē opus bo. sđm possibilitatem & decētia sui stat⁹. l ¶Adolescētiores. Hic cōsequenter ostēdit, q̄ viduæ sunt vitandę, dicens: Adolescentiores aūt ui. in q bus viget adhuc ignis cōcupiscentię carnalis. m ¶Deuita. qa societas earū & familiaritas est piculosa, etiā viro ꝓtūcūq; casto. Vnde dicit Ilid. solil. lib. ij. Si vis á fornicatione esse tut⁹, esto á muliere corpore & visione discret⁹: circa serpentē enim nō eris diu illæsus, ante ignē cōsistēs & ꝓximo periculo, diu tutus non eris, licet serreus sis, aliqñ dissolueris. n ¶Cū ei lu. frāgendo cōtinētiā vidualem. o ¶In Christo nubere. Ex hoc patet, qꝺ loquit de illis q̄ se cerūt votū continētiæ vidualis, qb⁹ nō solū nubere, sed etiā velle nubere dānabile ē. Si enim⁹ votū nō fecisset de hac obseruāria licitū eēt eis velle nubere, & etiam nubere. p ¶Quia primā. facta deo p votum de cōtinētia viduali. q ¶Irrita se. p casū luxuriæ. r ¶Sim. āt & ot. à bonis operibus s ¶Dicūt circūire do. ad audiēdū friuola, & videndū ihonesta spectacula. t ¶Sed & uerbosæ. cū tamē deberēt esse taciturnæ. v ¶Et curiosæ. in vestitu dissoluto. x ¶Loquentes quæ non opor. s. curralia quæ non decēt statū vidualem. propt qđ cōcludit: y ¶Volo ergo iunio nu. propter fornicationis piculū. z ¶Filios ꝓcre. ad seruiendum deo in fide catholica a ¶Matres. es. vt occupatę circa curā domus & familiam impediant à discursu vago & curioso. b ¶Nullā occa. dare ad infideli. c ¶Maledicti grā. i. maledicendi gratia. d ¶Iā ei q̄dā conuersæ sunt. voto continentiæ vidualis fracto. e ¶Post Satha. eius suggestioni cōsentiēdo: & ideo tales nō sunt cōputandæ inter viduas ecclīæ. f ¶Si quis. Ostēso q̄ vere viduæ sunt dicendæ, hic cōsequenter ostendit q̄liter sint sustinēdæ. qa si aliq̄ sunt pauperes habentes aliqs propinquos & notabiles viros & diuites, bonū est, qꝺ sustēnent ab illis: vt sic alįs nō habētib⁹ tales amicos possit melius, puideri, & absq; cōmunitatis grauamine. & hoc est qđ dicitur Si qs fidelis in. in potentia & honestate notabilis. g ¶Habet ui. in domo vel cognatione sua. h ¶Sub mi. il. necess. Cętera patent ex dictis. i ¶Qui bene. Hic cōsequenter instruit de ministrorum ecclesię prouisione, di. Qui bene præ. faciēdo de uotē diuina officia, & administrando subditis ecclesiastica sacra. k ¶Duplici ho. Et hic honor duplex est, vt eis exhibeat reuerentia, & administrentur necessaria, vt supra dictum est. l ¶Maxime qui laborant in uerbo. instruendo alios in fide. m ¶Et doctrina. de moribus. Cōsequenter probat per scripturam, qđd necessaria sint eis administranda, & primò per scripturam veteris Testamenti, Deutero. xxv. a. n ¶Non alligabis os boui trituranti. Per hoc figuraliter præceptum fuit, qđd non negentur necessaria prædicatori, qui triturat in area dominica. Secundo per scripturam noui Testamēti o ¶Dignus est operarius mercede sua. quod dicitur de prædicatoribus Luc. x. a. p ¶Aduersus presby. Hæc est sexta ps principalis hūi⁹ epīę in qua instruit Timotheum de actu iudicandi & puniēdi

*sub diuo

H

†17. q. 1. c. nuptiarū

†falsitas

†Ista epistola

†desiunt

†desiderata

†sathanam

a ℂ Corā oīb⁹. Aug. de ỹ bis dñi. Aliqñ debes corripere peccā-
A tem inter re & ipsum solū, vtdñs in euāgelio. aliqñ corā oībus, vt
Mat.18.b. cæteri timeānt illud. Quādo in te peccauit. i. quādo tu scis, q⁹ pec
cauit, tūc secreto, ne nō sis corrector sed ꝓditor, vt Ioseph de Ma
ria solus suspicās adulteriū. Qñ aūt palā peccaī, palam arguendū
est. b ℂ Testor corā deo. Deus sit mi
hi testis, q⁹ animam meā saluaui tibi, ca
ue. c ℂ Neq⁹ cōica. Augu. Firmissima
veritas hoc habet, q⁹ nō nisi cōsensiōe in
telligenda est cōicatio pctōrū, quā vetat
Peccata ali ena Apls, qua qs pctis alienis cōicat si ea pal
pat, & cū possit corripere & corrigere ne
†Deu.19.d 45.dist.c sed illud. 2. q.1.c. si pec cauerit
gligit. d ℂ Noli adhuc a. &c. Quia
castitatem admonuit, hac occasione im
moderatā abstinentiā, phibet, quam ipe
inierat. ℂ Amb. Nūc speciale consilium
dat ei, vt seipsum salubri regat doctrina,
prudēter em sibi deus vult seruiri, nō vt
nimietate debiles fiant, & post medicorū
suffragia requirāt. Tēperandū est, vt si
†præcipita tione iudi cij
fieri pōt, cœptū obsequiū gradatim po
tius, ꝓhatur q⁹ p inconsiderantiā mi
nuatur. e ℂ Quorūdā &c. q. a dixerat
sine prīudicio nihil facias: determinat
vbi prīudiciū sit necessariū, & vbi nō, di
uidēs bona & mala in manifesta & oc
culta. Q. ideo opus est examinatione, qa
sicut quædam sunt manifesta q⁹ nō opor
tet examinari, ita quædā sunt occulta de
†purum
qbus sine p̄examinatiōe nō potest fieri p̄
iudiciū. Quorundā. Ideo est opus exami
natione. Vel: bibe vinū, qa etsi nō mox
clarui tua bona intentio, nō tñ poterit
abscondi, sicut & in malis est. Aug. de ser
mone domini in mō. f ℂ Manī. dicit.
de quib⁹ clarū est quo aio fiant. hęc p̄ce
dūt ad iudiciū, qa si ista sequitur, iudiciū
nō est temerariū. g ℂ Subsequun. q̄
occulta sunt, qa nec ipsa latebūt tpe suo
quando Christi tps aduenerit, q̄ manife
stentur: sic & de bonis. De his ergo iudi
B cemus: Illa dei iudicio relinquantur.

Nicolaus de Lyra.

c ✠ subditos in foro exteriori: qđ ꝑtinet
ad episcopū. & primo instruit eū q̄tū ad
accusationē & testificationē di. Aduer
sus presbyt. noli accusatiōnē recipe
re. qa cōtra pſonā tanti stat⁹ nō est leuit
credendū. a ℂ Nisi sub duobus uel tribus testibus. & idone
is ad hoc probatis in veritate. Secundo instruit eum de punitio
ne di. b ℂ Peccantes coram omnibus argue. vt sicut peccā
tum est notum, ita & punitio. c ℂ Vt & cæteri timorem ha.
& sic à malo retrahantur, ne similem punitionem incurrant. Ter
tio instruit eū de inquisitione diligenti, quæ debet præcedere iudi
ciū & punitionem. d. di. ℂ Testor coram deo &c. modus est iu
randi ad mouendum Timotheum efficacius. e ℂ Vt hæc custo
dias. quæ dicta sunt, & etiam quæ sequuntur. f ℂ Sine prīudi
cio 4. sine examinatione diligenti præcedente. g ℂ Nihil
faciens. maxime in punitionibus. h ℂ In alteram partem de
cli. à rectitudine iusticiæ propter defectum examinationis debitę
ideo subditur: i ℂ Manus cito nemini imposueris. ipsum
præcipitanter puniendo. k ℂ Neq⁹ cōicaueris peccatis alie
nis. id est illorum qui male eum accusauerunt. Aliqui autem ex
ponunt hoc de ordinatione nimis festina alicuius insufficientis, &
sic episcopus cōicat peccatis ipsius indigne ministrantis. l ℂ Te
ipsum. Hæc est pars incidentalis, in qua monet Timotheum de
suipsius custodia diligenti, eo q⁹ instruxerat eum de punitione ali
orum, & iudex iustus debet esse immunis ab illis quæ punit in a
lijs. Et diuiditur in duas partes: quia primo facit propositum, secū
do declarat quoddam su perius dictum, ibi: Quorundā. Circa pri
mum dicit: Teipsum castu m cu. i. mundū & purū & sine repre
hensione. Et quia Timotheus ꝑ custodia castitatis nimis affligeā
bat corpus suum: ideo subdit: m ℂ Noli adhuc aquā bi. cu
ius potus notabiliter nocet stomacho languenti & ęgrotatiuo cor
pori: sed vinum modicum non nocet castitati, & valet ad sanitatē
seruandam, quæ necessaria est ad exercendum officium episcopi.
n ℂ Quorundam. Hic consequenter declarat quod dam supe
rius dictum. rius dictum. dixerat em q⁹ Timothe⁹ nihil ageret sine diligenti ex C
aminatione prēuia: ideo declarat q̄ sunt illa q̄ indigēt tali discus
sione, & q̄ nō. di. Quorundā hoīm pctā manifesta sunt. Ex
euidentia facti, & talia nō indigēt accusatione, testificatiōe, seu ex
aminatione, ideo subdit: o ℂ Præcedētia ad iudiciū. i. ad exa
minationem quę per se notoria. & sic sūt
punienda sine discussione. p ℂ Quorū
dam autē subsequuntur. i. sunt laten
tia, ita q⁹ nō apparēt punienda, nisi post
discussionē. q ℂ Similiter autem &
fa. bo. supple aliquorū. r ℂ Manife.
sunt. ex euidentia rei, & sic non indigēt
discussione ad approbationē sui. s ℂ Et
quæ aliter se habent. ita q⁹ non sunt
ita manifeste bona. t ℂ Abscondi nō
possunt. i. non absconduntur de facili;
habita de eis examinatione diligenti. ꝑ
pter quod talia sunt discutienda, ante q⁹
approbentur. Dicītur aūt talia absc̄di
non posse, illo modo īpossibilitatis q̄ ali
qd dr̄ īpossibile fieri, eo q⁹ difficile est fie
ri. v. metaphysicę. ℂ Vel aliter: Absco
di non possunt. i. non absc̄duntur diuino
iudicio, licet absc̄di possunt humano
ℂ In ca. v. vbi dicitur in Postil. Peccan
tes coram omnibus argue.

†iuxta pro pensionem animi
†2.4.di.§.1. 78.di.c.qd est. De elec. c.cū nobis.

ADDITIO I. Sunt nōnulli, qui ex hoc ver
bo Apostoli cum dicit: peccantes corā
omnibus argue: intelligere volunt q⁹ de
cet prædicatorem pſonas arguere seu re
prehendere de vitijs quę scit vel credit i-
pſas personas cōmisisse: vnde & sępe i ser
monib⁹ detrahūt personis pſentib⁹ seu
absentib⁹, notāndo eas de vitijs. Sed hoc
est erroneū & eti ānociuū. Tū qa prædi
cator solū debet dicere illa quorū certitu
do solū p sacra eloquia vel dicta docto
rū, seu per rectā rōnē sūdari pñt. alia em
nō punēt ad p̄dicatorē veritatis. Cōstat
aūt q⁹ pctā q̄ à singularibus pſonis com
mittuntur, nō habēt certitudinē ex solis
p̄dictis, nisi cū hoc addaī sensualis cogni
tio, cui⁹ certitudo nō habeī ex p̄millis. D
Tū qa p̄dicator ī corripiēdo solū debet i
tēdere correctioni peccātis, q scd'm Hie
ro. cū se infamatū cōspicit, per talem prę
dicationē magis irretrānate peccat. Tū
qa scd'm Aug. in quadam epistola ad Hipponeñ. cum de aliquo
qui sanctū nomē ꝓfitet, aliquid criminis sonuerit, instāter satagūt
homines, vt de oīb⁹ hoc credaī: & sic nō solū i talib⁹ p̄dicationib⁹
derogaī famæ illi⁹ cui detrahit, sed etiā aliorū suę cōditiōis offici
seu stat⁹. Qđ ē cōtra illos qui ꝓlatos seu clericos vel religiosos in
p̄dicatione publice arguūt. Ex qb⁹ manifestū est, qđ cōter dicitur
& à pſonis discret is obseruaī. l. q⁹ prędicator cōtra vitia, nō cōtra
pſonas p̄dicare debet, p̄sertim cū vitia nō sunt oīno publica: quia
talia publice arguens nō corrector, sed ꝓditor debet censeri, ꝓ
ut in Glo. Autoritas aūt Apostoli p̄dicta intelligiī de iudice ec
clesiastico, q⁹ publice debet punire publica pcta: qđ ꝑtinet ad cor
rectionē q̄ est actus iusticiæ, quę nō se extēdit nisi ad ꝓlatos seu iu
dices. Vñ ad Timothēū q⁹ erat primas Ephesin⁹ punebat punire
subditos suos de publicis pctis eos publice arguendo & etiam pu
niendo, vt cæteri timorē haberēt. Et sic intelligit Augu. de verbis
domini dictū Apli supra dictum. In correctione aūt fraterna, q̄ est
act⁹ charitatis, & p cōsequēs se extēdit ad oēs, de necessitate ē q⁹ se
creta admonitio publicā denunciationem prēcedat, ꝓut in cap.
Mat. xviij. b. Si peccauerit in te frater tu⁹ &c. & illa etiam denun
ciatio in q̄ dr̄: Dic ecclesiæ, cōiter intelligiī q⁹ debe. fieri prælato ec
clesiæ, nō autē cōitati seu pplo. Vnde subdit ibidē: Si aūt ecclesiæ
nō obedierit, sit tibi vt Ethnic⁹ & Publican⁹: qđ manifeste intelli
giī de illo q̄ nō obedit suo ꝓlato in his quę tenēt obedire. Nec va
let arguere cōtra p̄dicta de hoc qđ legit Ha. lviij. a. Clama ne ces
ses: Annuncia pplo meo scelera corū, qa p hoc sane intelligiī, q⁹ p
dicator debet cōtra scelera & pctā q̄ credit seu suspicaī ī pplo com
missa p̄dicare, ñ cōtra pſonas cōmittētes. vñ notāt dixit: Annūcia
pplo &c. Et sic hęc autoritas porī facit cōtra eos. Qđ ē si ꝓpheta
expresse dixisset nōia sceleratorū seu peccātes, nō videret traliendū

Additio I Ad Timotheū Cap. VI. De Lyra

Ead cōsequētiā in aliis, qa ꝓpheta ibi ꝓcederet tāq̄ executor dei, cui⁹ reuelatiōe talia debebat publicare, sec⁹ autem de aliis.

¶ In eo.ca. vbi dicitur in Postilla. Manus cito nemini imposueris.

ADDI. II. Expositio sc̄da quam ponit Postilla, de hoc dicto. Manus cito nemini imposueris, est magis autentica. Est em̄ text⁹ decreti. xxiiij. di. in principio. Exponitur & ī hmōi dictum de cōfirmatione electionis q̄ non est facta in concordia, q̄ nō debet fieri festinaliter, sed cū discussione debita in cap. fin. de electi. li. vj.

†male audiat

GLOS. ORDI.

QVicunq̄. Cap. VI. Monet seruos nō cōtēnere, sed reuereri dnos suos di. a ¶ Qui cū. Sciēdū est quosdā ꝑdicasse cōem oibus i Christo libertatem. Qđ de spūali libertate vtiq̄ verū est, non de carnali vt illi intelligebāt. ideo contra eos hic loquit Apls, iubēs seruos dnis suis esse subditos. ¶ Amb. Ne exigāt serui qđ de Hebræis dicit, vt sex annis seruiant, & gratis dimittant liberi, qđ mysticum est. b ¶ Superbus. Superbia qppe, nō eū ratio ducit cū ad fauorē q̄rendū in cōflictū ꝓrumpat qđ à mansuetis & bonis vitat. c ¶ Langues. Nō em̄ recusando fidē penitus moritur, nec ad veritatis scientiā conualescit, sed q̄si repetitis accessionib⁹ lāguet circa q̄stiones & pugnas verborū. d ¶ Quæstiones. Quæstio erat an ser⁹ eēt, cū oēs ex eisdem patrib⁹ orti, & Christus oēs redemit.

F

Io. 8. c.

e ¶ Et puer. Nā verborū pugnę videbant, qa dns dicit. Si filius vos liberauerit, tunc verē libe. e. Hæc verba videntur verbis Apli repugnare: Sed sensus concordat, cum alterū de seruitute pcti, alterū de humana agat cōditiōe. f ¶ Ex qb⁹. q̄stiōib⁹ & pugnis. g ¶ Oriuntur iui. qui seruos habēt & inuidēt & cōtendūt. h ¶ Cū sufficientia Quando homo nō plus desiderat habere, q̄ necesse est. i ¶ Nā q uolūt diuites fieri. Hoc dicit his q volūt & non sunt, ne desiderēt. lā diuitib⁹ aliud dicitur: s. non superbē sapere, sed dare pauperibus.

†maledicētia

✻superuacaneę

k ¶ Radix. Incidunt in tentationem & laqueum diaboli, quia radix oīm malorū &c. Non est gen⁹ mali qđ non ex cupiditate aliquādo proueniat, quia radix omnium malorum est cupiditas. ¶ Radix enim

✻Abstine à talibus.

NICO. DELY.

QVicunq̄. Cap. VI. Hæc est vltima pars principalis in qua Timotheus inducitur ad actum custodiendi, qui maxime pertinet ad pontificem. Et diuiditur in tres partes: quia primo inducitur ad custodiam pauperum. sc̄d⁹ ò diuitum, ibi: Diuitibus. tertiò generaliter omnium, ibi: O Timothee. Maximē ꝙ ò paupes sūt seruiqa qdqd habēt vl acgrunt, totū est dnōrū suorū. Bñ ꝙ ò custodiūt, q̄n ad seruiēdum dnis fidelit & hūiliter inducūt. igit Timothe⁹ instruit prīò de hac custodia. sc̄d⁹ ò reprobat doctrīa cōtraria, ibi: Si qs alit. Circa primū dicit Apls: a ¶ Qui cūq̄. etiam infidelium, vt dicit hic Glo. b ¶ Domios suos omni ho. humiliter eis obediendo in licitis & honestis. Vnde & sanctus Paulinus Nolensis episcop⁹ infideli regi seruiuit pro filio cuiusdā viduę hūiliter & deuotē. c ¶ Ne nomē domin. Si enim seruus alicui⁹ infidelis, eo ꝙ efficitur Christi anus subtrahit domino debitā seruitutē, G

Diuisio

†10. q. 2. c. eps. 13. q. 1. c. ecclias ante fi.

†49 di. c. 1. §. ipetigi nē. 47. dist. c. bonorū. De pe. di. 2. c. qa radix.

Cap. VI.

QVicunque sunt a ¶ Infidelium, quibus vidētur superiores. iub iūgo serui, dominos suos b omni honore ¶ Bene seruiendo eis. dignos arbitrentur, †ne no/ c men dn̄i & dn̄a doctrina † blas/ phemetur. Qui autem fideles d habent dominos, non conte/ e mnāt, quia fratres sunt: sed ma/ f gis seruiant, quia fideles sunt, ¶ Deo. domini. a ¶ Præsentis vel futuri. & dilecti, qui benēficij partici/ g n pes sunt. Hēc dōce & exhortare. i k ¶ Autem. ¶ Vt omnes sint liberi. Si quis aliter docet, & non ac/ l m quiescit sānis sermonibus domi ni nostri Iesu Christi, & ei quæ secundum pietatem est dn̄a/ o p ¶ Nostræ. ¶ Iste talis est. ¶ Non patiens vinci. b ¶ De his quæ veritas habet. b næ, superbus est nihil sciēs: sed c d e f †langūens circa quæstiones & pugnas uerborum, ex quibus g oriuntur inuidiæ, contentio/ h i a ¶ In deum, quod aliena sibi tollat. libertatem finxerimus ad lucrum. b ¶ Quasi hanc nes, † blāsphemię, suspiciōnes k l a ¶ Pseudo contra alios. b ¶ Quorum ratio corrupta est. malę, * conflictationes hōmi/ m num mente corruptorum, & n a ¶ Vera rerum cognitione & scripturarum intelligentia. qui à ueritate priuati sunt, exi/ o a ¶ Quia pro quæstu prædicant, non pro fructu. stimantium quæstū esse pie/ p a ¶ Putant quod pietas sit quæstus, sed pietas est longe alius quæstus. ¶ Quia. tatem. Est autem quæstus ma/ q a ¶ Æternus. b ¶ Cui sua parua sufficiunt. c ¶ Quod decet. h gnus, pietas cum † sufficiētia. r s a ¶ Quia. b ¶ Vnde Iob: Nudus exiui de vtero matris meæ, nudus reuertar illuc. ¶ Nascendo. Nihil ēnim intūlimus in hunc mundum, haud dubium, quia a ¶ Aliquid. b ¶ Moriendo. nec auferre quid possumus. a ¶ Non tamen omnino obijcienda sunt hæc temporalia, sed habentes. † Hābentes autem alimenta & quibus tegamur, his contenti ¶ Quia qui vltra tendit. simus. Nā qui uolunt diuites fie/ t u ri, incidūt in tentationē, & in la/ x y ¶ Actu ipso. a ¶ Diuitiæ nutriunt desideria. queū † diaboli, & dēsideria mul/ z a ¶ Quod penus. ta, & inutilia, & nociua, quæ b ¶ Ita nocent quod. ¶ Corporum. ¶ Animarum. mergūt hoīes in interitū & per/ c ¶ Hæc & diabolus cecidit. d ditionē. † Radix enim omnium

anus subtrahit domino debitā seruitutē, G posset dici ab infidelibus, ꝙ doctrina Christi nō esset bona quę cōcederet inuito dño subtrahere alienum. d ¶ Qui aūt fideles habēt dnos non contemnāt. eis denegādo debitam seruitutem. e ¶ Quia fratres sunt. id est amabo Christiani. Hoc asserebant alīq eo ꝙ nō habeat imperium par in parē. Sed ista paritas intelligēda est in spiritualib⁹, sc̄d⁹m qđ dicit Amb. Apud dn̄m bona seruit⁹ & bona libertas æqua lance appendūtur. nō aūt in corpalib⁹, de quib⁹ est seruit⁹. f ¶ Sed magis ser. eis. &c. quibus fidelis magis tenetur De bap. c. neralit. seruire q̄ infidelibus. g ¶ Et dile. deo. Qui benef. s. diuini. h ¶ Partici. sunt. cū ler maiorum uis per sacramentū baptismi. i ¶ Hæc d. ignorantes. k ¶ Et ex. scientes ad cōplendum in opere. l ¶ Si quis. Hic cōsequenter remouet doctrina cōtraria. Et diuiditur in duas partes. s. in ptē principalē & incidēta. lē, ibi: Est aūt q̄stus. Circa primū dicit Apostol⁹: Si qs aliter docet q̄ dictū est de seruis Christianis. m ¶ Et non acq. sa. ser. do. Ex quo patet, ꝙ Apostol⁹ nō dicit ꝑdicta instinctus ꝓprio, sed diuino. n ¶ Supb⁹ est, supple talis doctor. Ex sua superbia em̄ ꝓcedit asserere noua q̄ sunt dubia, & multō magis q̄ sunt falsa. o ¶ Nihil sciēs. quia de talib⁹ non est scientia. p ¶ Sed languēs circa q̄stio. quia tēdit ad mortē spūalem p discessum à fide. q ¶ Ex qb⁹. s. q̄stionibus inutilib⁹ & y bosis. r ¶ Oriuntur inuidiæ. in corde. s ¶ Contentiones. in ore & in pręsētia. t ¶ Blasphemiæ. i. detractiones in absentia. v ¶ Suspiciones ma. nā inuidentes ad inuicem facta mutua pessimē interptantur. x ¶ Cōflictationes ho. mente corru. s. falsorū †infantum prædicatorū cōtra alios. y ¶ Et q à ueritate priua. sunt. s. à veritate triplici, vitę, iusticiæ, & doctrinæ. z ¶ Existiman. q. esse pi. i. pdicationē q̄ est opus pietatis excercentiū ꝓpter tēporale lucrum. a ¶ Est aūt q̄stus. Hæc est pars incidentalis in qua occasione habita ex quęstu falsorū pdicatorū, excludit à veris prædicatorib⁹ talē q̄stū. Et primò ab omnib⁹ generaliter, secūdò à Timotheo specialiter, ibi: Tu aūt. Circa primū dicit: Est aūt q̄stus ma. nā p ipm acquirit vita beata. b ¶ Pietas. i. op⁹ prædicationis. c ¶ Cū sufficien. necessarij victus & vestitus q̄ debent sufficere veris pdicatoribus sicut dicit postea. Habentes aūt alimenta &c. d ¶ Nā qui uolūt diui. fie. Loqtur de prædicatorib⁹ euangelij, q debēt cē à terrenis cupiditatibus expediti. Esse verò diuitē nō est malū bene vtentibus diuitijs, vñ dicit Amb. sup Lucā: Sicut diuitiæ impedimēta sunt reprobis, ita ꝑbi sunt adiumēta ꝓ tutis; nec p cōsequens velle esse diuitē sorte cōtra ad hū vtēdū est malū, nisi ꝓpter impedimentū ro maioris bōi. Magna ei cura circa illa ipedit actū pdicatiōis. ꝓpt qđ apli curā ꝓpalū cō miserūt aliis di. Act. vj. a. Non ē q̄ nos derelinq̄re y bū dei, & ministrare mēsis. Cōsiderate ergo fratres &c. Et subdit: Quos cōstituam⁹ sup hoc op⁹. Vl pōt dici & magis ad intētionē Apli, vt videt, ꝙ cū dicit: Qui volūt diuites fieri, loqt de falsis apls q ꝑdicabāt ex cupiditate lucri tēporalis, & sic velle diuites fieri accipit ꝓ inordinato diuitiarū appetitu, q sp ē malꝰ. iō subditur:

► hunc

► diabolꝰ

e ¶ Inci. in tē. ꝓ interiorē cōsensū. f ¶ Et in la. día. & desi. & c. qa diuitiæ ꝑtāt vitā fomētū ad oia vitia. g ¶ Quæ mer. ho. in i. i. in ꝓfundū vitiorū. h ¶ Et perdi. gehēnæ pœnā. i ¶ Radix enim o. ma. ē cu. qa sicut radix pstat fomētū oib⁹ ptibus arboris, sic diuitiæ oib⁹ pctis. vt dictū est.

✣ Quā qdam

A Ecclē.10.b. † studium pecuniæ

Philargyria

†2. Ti.2.b.

Pſal.33.a.

Deu.10.d.

† princeps

†Ioh.1.b. 1. Ioh.4.c.

Mat.5.a.

Diuitiæ q̄, modo habenda

† diuitijs incertis

B

C

† professionem

† testificat est

† Apo.19.c

D

Oīm malorum &c. Alibi dicit scriptura ꝙ superbia est initiū oīs pctī. Hic vero dicit, ꝙ auaricia siue cupiditas est radix omniū malorum, quę nō videt cōuenire. Sciēdū vero vtrunq; vere dictū esse, si pctōrū gña attendantur. nullū em̄ gen⁹ pctī est, quod aliquādo nō ꝓueniat ex cupiditate. Et est vtiq; aliquis hō q ex cupiditate fit superbus, & aliquis qui ex superbia fit cupidus.

¶ Aug. Est em̄ q non esset amator pecuniæ, nisi per hoc putaret se excellentiorem esse. Et est qui nō amaret excellere, nisi putaret per hoc maiores diuitias hr̄e.

a ¶ Cupiditas. In Græco habetur, φιλαργυρία Si ergo auaritia hr̄ quæ proprie ē pecuniæ amor, ꝓ genere quod est cupiditas ponitur species.

b ¶ Doloribus mul. Auari enim tanto plus solicitudinū cruciatus sustinēt, q̄ amplius desiderant vel quę habita transeunt, vel q̄ habere nō pnt.

c ¶ Tu ātē hō &c. Non dicit ꝙ hoc timeat de isto, sed sciebat hoc vēturū in man⁹ ecclesiarū.

d ¶ Hæc fuge. Nihil enim tam asperū tāq; pernicios̄um, quām si vir ecclesiasticus maxime qui sublimē tenet locum diuitijs huius seculi studeat: quia non solū sibi ꝓpi sed & cęteris obest, qb⁹ cōtrariam dat forma.

e ¶ Pietatē. Vt egenti condescendamus. quod non cupidus.

f ¶ Fidem. Qui veram fidem habet de deo, non cupit in miserijs fieri diues, nec pluris est ei mundus, quām deus.

g ¶ Præcipio tibi. In Timotheo omnibus successoribus loquitur Apostol⁹.

h ¶ Et Christo Iesu. Exēplo Christi hortatur.

i ¶ Beat⁹ & sol⁹ &c. Hoc non de patre tantū, sed de deo, qd̄ est ipa trinitas.

k ¶ Qui solus. Habet per naturam, alij ab eo.

l ¶ Inaccessibilem. Quia nullus ad eam ex se accedit, sed cui datur dono eius, quod intelligebat ꝓphēta di. Accedite ad eum, & illu. &c.

¶ Aug. Nihil est hic dictum, qd̄ nō cōueniat trinitati. quia sc̄dm veritatē trinitas vn⁹ ē deus & beat⁹ & solus potēs rex regum & dominus dominantiū, qui solus habet imortalitatē, qa solus per naturā est immutabilis: quia nō cuiusq; gratia, sed sua natura. Nec potuit nec potest aliq; conuersione mutari, nec potuit nec poterit aliqua mutatione peccare. Cuicunq; vero creaturæ rationali præstatur vt peccare nō possit, nō est hoc ꝓprię naturę, sed dei grę. Solus ergo de⁹ habet imortalitatē, & lucē habitat inaccessibilē, quē null⁹ hoim̄ vidit, nec videre pōt. Nec inde sequitur filium oportet intelligi, quia filius vita ęterna est cum patre. & iō hic recte intelligit: Quē sc̄dm naturā q̄ de⁹ est, nemo vidit vl̄ videre pōt, sed poterit aliquando. s. ab illis de qb⁹: Beati mūdo cor. qm̄ ipi deū vide.

m ¶ Diuitib⁹ hui⁹ se. Supra egit de his qui diuites volunt fieri, dicens eos incidere in tētationē & laqueum diaboli, hic agit de his qui diuites sunt, monens non sperare in diuitijs. Et quia dixit mala venire ex cupiditate, & contra suasit, ne viderentur diuites abiecti determinat.

n ¶ Non sublisa. Augu. Non expauit Apostol⁹ diuitias sed morbū earū. i. superbiam, q̄ est vermis diuitum. Grandis anim⁹ est, qui inter diuitias isto morbo nō tētat. Magn⁹ est qui nō se ideo magnū putat, quia diues est. Qui aūt ideo se magnū putat, superb⁹ est, egen⁹ est, in carne turget, crepat in corde, mendicat, inflatus est, non plenus.

o ¶ Ad fruē. Tēporalia em̄ in hac vita dat ad vtē dum: æterna ad fruendum: Illa vnde bona faciamus: Ista, vnde boni efficiamur.

Thesauriza

a ¶ Qui pecuniam appetit, cupere appetit. ¶ Generalis. ¶ Plus habendi q̄ oportet.

a malorum est † cupiditas. Quam ¶ Omnino Christum detestentes.

quidam appetentes errauerunt b

¶ Hoc constat in auaris.

b à fide, & inseruerunt se dolori, c

¶ Quia rationalis. ¶ Vel etsi homo, tamen quia dei.

c bus multis. Tu autem homo d

d dei hæc fuge. † Sectare verò iu, e f

a ¶ Faciendō cuique quod ius exigit, quod non cupidus. b ¶ Dei & proximi.

e ſticiam, pietatem, fidem, chari, g

a ¶ Quibus pœnitus caret cupidus, nec patienter fert aduersa, nec alicui est mansuetus.

tatem, patientiam, mansuetudi h i

a ¶ In te hoc habe. ¶ Assidue, quod prodest alijs. b ¶ Vt profit alijs, cum discretione faciem.

nem. Certa bonum certamen fi, k

a ¶ Quod exigit fides. b ¶ Pro his non quæras nisi vitam, quod debes: quia in eam vocatus, non in aliud. & quia coram multis iam vel in ordinatione vel in prædicatione confessus es, quod nides exigis.

dei, apprehende uitam æter, l m

nam, in qua uocatus es, & confessus es bonam † confessionem n

¶ Non solum exhortor: sed & præci.

g coram multis testibus. Præci, o

a ¶ Patre.

pio tibi coram deo qui uiuificat p q

a ¶ Ita & te. b ¶ Vt eum imiteris.

h omnia, & Christo Iesu, qui † te, r

a ¶ Quod dixerat affirmauit, se. s. esse vnum deum. quæ fuit bona & honesta confessio. b ¶ Imminente morte, non negauit veritatē. c ¶ Cum esset.

stimonium reddidit sub Pontio Pilato bonam confessionem, ut s

a ¶ Lex domini immaculata, nec etiam habilis est reprehendendi. ¶ Quod tibi deus & ego mandauimus.

serues mandatum sine macula, t

a ¶ Serues, donec tibi a deuniat in morte.

irreprehensibile usque in aduentum domini nostri Iesu Christi, u x

a ¶ Aduentum. b ¶ Congruis. c ¶ Sanctis quibusque.

quem suis temporibus ostendet v x

a ¶ In se, qui & suos faciet beatos & potentes & reges sui, & dominos impiorum.

i beatus & solus † potens † rex regum & dominus dominantium, y

a ¶ Immutabilitatem, & dabit suis per gratiam.

k qui solus habet immortalitatem, z

a ¶ Per similē: ipse est lux cuius sui participes erunt.

l & lucem habitat inaccessibilem: a

a ¶ Quia idem ipse est & lux. ¶ Ita inaccessibilem.

† quem nullus hominum uidit, b

a ¶ Ex se, sed deus factus videt. a ¶ Homo in hac vita: post autem videbit. b ¶ Deo patri, filio & spiritui sancto. c ¶ In se.

sed nec uidere potest: cui est glo, c

a ¶ A creaturis. b ¶ Quia omnia potest: quę & suis dabit.

ria honor & imperium in sempi, e

a ¶ Tamen.

m piternum: amen. Diuitibus c

a ¶ Quia sunt & spirituales.

¶ Id est his qui in hoc sęculo abundant pecunia.

n huius seculi præcipe, non su,

a ¶ Non diuites non esse, sed non superbire, & non in eis spem habere, quia incertæ.

blimē sapere, neque sperare d

¶ Ideo non inde superbiendum: sed timendum.

in † incerto diuitiarum: sed e

in deo uiuo, qui præstat no, f

a ¶ Sine diminutione. b ¶ In æternitate, non modo ad vtendum.

o bis omnia abunde ad fruen,

a ¶ Præcipe. b ¶ Bona operari, ita vt diuites sint

dum. Bene agere, diuites fieri g

a ¶ Quā qdā appe. i. cupiditatem, quę hic accipit ꝓ pecunijs ex cupiditate aggregatis.

b ¶ Etrauerunt à fi. abyssus enim abyssū inuocat, & sic abyssus cupiditatis trahit abyssum infidelitatis.

c ¶ Et i seruerunt se do. mul. Mali enim homines quasi cōtinue sentiūt mētis dolores. ꝓpter qd̄ dicit Au. ꝙ mal⁹ anim⁹ ē sibi pœna, & cū hoc se obligāt ad dolores inferni intolerabiles.

d ¶ Tu au. Hic cōsequenter excludit hāc cupiditatē siue quęstū à Timotheo & prio exhortādo, sed̄ o ꝓcipiēdo, ibi: Præcipio. Circa primū dicit: Tu au. ō h. dei id est deputat⁹ obsequio diuio.

e ¶ Hæc fuge. Et ostendit cōsequēt̄ ꝙles diuitias debet q̄ere, di. f ¶ Se. ue iu. i. erga ꝓximū

g ¶ Pietatē, fidē, charitatem, erga deū. fidē, q̄ credit. Charitatē, qua diligitur. Pietatē, qua colit. Est enim pietas vno modo sumpta idem qd̄ cultus diuin⁹.

h ¶ Pati enttā. erga persecutores.

i ¶ Mansuetudinē. erga omnes.

k ¶ Certa bonum certamen fidei. fallis apostolis resistēdo

l ¶ Apprehende ui. æt. i. p hoc apphēdes ea.

m ¶ In qua u. es. ꝓgram in pnti, q̄ est arra vitę beatę.

n ¶ Et cō. es bo. fidē co. multis testibus. & hoc est in ordinatione tua, & etiā i ꝓdicatiōe.

o ¶ Præci. tī. Hic inducit Timotheū præcipiendo dicens: Præcipio tibi corā deo. qui præsentialiter est vbiq;.

p ¶ Qui uiuifi cat oīa. inq; tū dat oibus esse, & cōseruat.

q ¶ Et Christo Iesu. i. corā Iesu Christo

r ¶ Qui testi. reddi. sub Pontio Pi. cui dixit Ioh. xviij. g. In hoc natus sum & ad hoc veni in mundū vt testimoniū ꝓhibeā veritati. qd̄ fecit ꝙbo & facto i doctrina & miraculis, tpe q̄ Pontⁱ Pilatus erat præses Iudeæ. & hæc fuit bona confessio.

s ¶ Vt serues man. sine macula. id est mandatum eu. ge. licū sanctū & purū, in q̄ ꝓdicatoribus ad ꝓdicādū missis dē q; expediti sint à cupiditatibus terrenis

t ¶ Vsque in ad. domini. i. vlq; ad mortem tuam, in qua dns veniet ad te glorificandū.

v ¶ Quē suis tēporibus. i. in tēpe iudicij.

x ¶ Ostē. in forma humanitatis gñia sa.

y ¶ Bea. & solus po. i. trinitas beata cuius opa sunt indiuisa. & ideo illam ostēsionem faciet tota trinitas.

z ¶ Qui solus habet imortalitatē. sola enim trinitas habet ex se necesse esse. & hoc vocat hic immortalitas large loquendo de immortalitate. omnis em̄ creatura, eo ꝙ est de nihilo, vertibilis est in nihilū, q̄tū est de se.

a ¶ Et lu. ha. inaccessibilē. qa nō pōt cōprehendi ab aliqua creatura, ꝓpter eius infinitatē. & hęc incōprehēsibilitas vocat hic inaccessibilitas.

b ¶ Quē null⁹ hoim̄ uidit. s. purus homo existens & corpsibus vtēs, qa Christus hō vidit diuinam essentiā & vtens sensib⁹. de Moyse etiam & Paulo dicit Aug. ꝙ viderūt diuinā essentiam, tū in raptu.

c ¶ Diuitibus. Posq; Apls docuit Timotheum de custodia pauperū, hic cōsequēt̄ instruit eū de custodia diuitū, qui tūc à plato bn̄ custodiūt quādo i humilitate & pietate operibus nutriuntur & hoc est qd̄ dicit: Diuitibus huius seculi præcipe, non sublime sape. i. per supbiā non erigi, sed in humilitate teneri.

d ¶ Neq; spe. in incer. diui. ponendo ibi finem suum.

e ¶ Sed in deo uiuo. ad differentiam idolorum, quæ nō viuūt.

f ¶ Qui præ. no. oia ab. ad fruē dū. qa nō solū in pnti dat tpalia bona qb⁹ hoies vtunt, sed etiā cælestia qbus beati fruūtur

g ¶ Be. agere. supple, præcipe diuitib⁹.

s iij

c ✠ Diuites

☞ E libenter

a ¶ Thesaurizare sibi fūda. &c. Ad quod præmittunē diuitiæ, nō perduntur. b ¶ O Timothee. Timotheus, preciosus deo. Timos p̄cios⁹, theos deus. c ¶ Prophanos. Vt est hypostasis, q̄ vox se habet ad personā, & ad substātiam. Vnde & hæretici sub huius nominis multiplicatiōe inducere volebant tres esse substātias. Prophanas. Aug. Quæ sunt contra religionē, aliæ non sunt vitandæ. Sunt enim doctrinæ religionis congruentes verborū quædā nouitates, sicut ipm nomen, Christianū, quod quando dici cœpit scriptum est. Ab Antiochia em primū post ascensionem domini appellati sunt Christiani, sicut legitur in Actis apostolorū. Aduersus etiam impietatem Arrianorum nouum nomē patres homousion tradiderunt, sed non rem nouam tali nomine significauerunt, hoc enim vocatur homousios quod est vnius eiusdēque substantiæ. Nam si ois nouitas prophana esset, non à domino diceretur: Mandatū no. do vo. Nec Testamentum appellaretur nouum: Nec cantaret vniuersa ecclesia canticū nouum. d ¶ Promittentes. Nihil enim sic amant isti, q̄ scientiam promittere, & fidem rerum verarum, quas credere paruuli p̄cipiuntur, velut imperitiam deridere.

Christiani quando dicti Act. 11. d.

†appositiones Ioh. 13. d.

† profitentes

Incipit epistola secunda ad eundem.

APostolus cū esset Romæ in vinculis constitutus scribit Timotheo, monēs eum, ne per eius absentiam vel ꝑpriis vel magī tribulationib⁹ terreat vt testimoniū domini erubescat, p quo ipse vsq; ad mortem certauit. simul & de hæreticis vitandis atq; his qui suas fabulas magis q̄ dei prædicant veritatem. Paulus iam à mundo transiturus, itē scribit à Roma Timotheo infirmitatibus & aduersis fatigato, vt constanter laboret in gr̄a dei sibi credita: exhortās eū ad martyriū multis modis, & vt perseueret in officio rectæ prædicationis & sanctæ operatione. Et prædicit quid futurum sit temporibus nouissimis, & de suo obitu. Et est intentio Apī in hac epistola exhortari Timotheum ad sui officij diligentem executionē, & ad palmam martyriī, & quædam adhuc addere de episcopali officio.

F

GLOS. ORDI.

Cap. I.

PAulus apostolus. Primo salutat, deinde gratias agit de bono quod habet, vbi suum scilicet videndi eū desiderium ostendit. Postea monet ad prædicandum, & ad patientiam martyriī, suo exemplo & aliis modis. Inde dicit quales futuri sunt in nouissimis diebus. tandem de tempore resolutionis suæ instanti. f ¶ Per voluntatē dei. Non meis meritis. Q. Similiter & tu gratis missus es, & ideo prædicandæ gratiæ magis obnoxius. g ¶ Gratias ago. Agit gratias de bono eius, commendans fidei gratiam quæ in ipso Christo est. Gratias ago. q̄ habeam memoriā tui, id est q̄ tā bonus fuisti, cuius semper sim memor. Hæc est sapiens exhortatio ad vlteriora. h ¶ Memor lachryma. tuarū. Fleuit em à Paulo dimissus, paratus cum eo ire ad omnia pericula. Quod ergo præsens habuit, absens teneat accipiens etiam recordationē fidei quę te etiam commoneat, cū etiam in fœminis fuerit firma.

†Rom. 1. a.

☞ Propter

†maioribꝰ

Nicolaus de Lyra.

a ¶ Diuites fieri in opibus bo. quia istę sunt verę diuitiæ, quas nullus potest violēter auferre. b ¶ Cō. bona sua indigētibꝰ. c ¶ Thesauri. Mat. xix. c. Da pauperibus. & habebis thesaurum in cælo. d ¶ O Timothee, Hęc est vltima pars, in qua inducit Timotheum ad custodiam omnium subditorum suorū generaliter di. O Timo

a ¶ Vtad hoc sint faciles.

in operibus bonis, facilē tri[a]

a ¶ Etiam sua. b ¶ Communia putare.

[a] [b]buere, *communicare, the[b]

a ¶ Virtutes firmas, non opera tantum.

saurizare sibi fundamēn[a]

b ¶ In opus futuri, non alicuius præsentis. b ¶ Ita.

tum bonum in futūrum, [a]ut

a ¶ Æternam. ¶ Quæ non est fugitiua.

apprehendant ueram ui[a]

a ¶ Quid plurat ¶ Per nomen admonet proprīs, redliens eum attentum. b ¶ Quod deus & ego tibi commendauimus.

[b]tam. O Timothee, depōsi[b]

¶ Vt possis custodire.

tum custodi, deuitans pro[c]phanas uocum † nouitates,

a ¶ Quæ falso nomine scientiæ dicitur.

[d]&†oppositiones †falsi nōmi[d]

¶ Scientiam. a ¶ Qui fidem quasi imperitis amittent.

nis scientiæ, quam quidā[m] [g]

a ¶ Semper circa, nunquam intra. b ¶ A fide.

[h]

[d] † prōmittentes circā fidem [i]

¶ Vt hæc custodias.

exciderūt. Gratia tecū, amē.

Argumentum in secundam epistolam ad Timotheum incipit.

ITem Timotheo scribit de exhortatione martyriī & de omni regula ueritatis & quid futurum sit tempori bꝰ nouissimis, & de sua passione, scribēs ei ab urbe Roma.

Epistola Pauli ad Timotheum secunda incipit.

a ¶ Cuius officij tu particeps. perince ergo debitum officij opus. ¶ In hoc sis imitator.

PAulus apō[e]stolus Christi Iesu per

uoluntatem dei, secundum [f]

¶ Non sine spe præmij, sed. ¶ Pro hac promissione legitime certo, hanc meis sequacibus promitto. a ¶ Non huius, sed.

promissionem uitæ, quæ est [g]

¶ Scribit hanc epistolam.

in Christo Iesu, Timotheo fi[a]

a ¶ Donatio spiritussancti qua ministri armātur.

lio charissimo. Grātia & mi[a]

a ¶ Remissio peccatorum. b ¶ Tranquillitas mentis & prælibatio vitæ æternę.

sericordia & pax à deo patre [b]

& Christo Iesu domino no[a]

a ¶ Quem tu sequere.

stro, † Gratias ago deo meo, [m]

a ¶ Edoctus, b ¶ Antiquis: Abraham, Isaac & Iacob qui verum deum vna fide coluerunt: qua vna fides vtrorumq. s. antiquorum & modernorum iustorum.

cui seruio à † progenitōri [a]

¶ Sic tu & tua.

bus meis in conscientia pura quòd sine intermissione [n] [o]

habeam tui memoriā in ora[p]

¶ Orans tibi maiora bona.

tionibꝰ meis nocte ac die, de

a ¶ Quia meus visus tua fiet confirmatio, & sic qui gaudeo de te, bono implerer gaudio de te perfecto. Vnde subdit: Vt gau. &c.

siderans te uidēre. Memor la[q]

di. O Timothee depo. custodi. i. gregem Gtuæ fidelitati commissum. e ¶ Deuitās pro. &c. Et dicit vocum, & non rerum, quia nō sub est eis veritas, ideo dicuntur prphanę. a. procul à phano, quia talia per ecclesiam debent interdici. f ¶ Et oppositiones fal. &c. i. scientiæ falso nomine nominatæ. g ¶ Quam. scilicet scientiam apparentē tantū & nō existentē. h ¶ Qui dam. pro. verbis philosophicis & rhetoricis intinentes. i ¶ Circa fi. ex. sicut Arrius & multi alij hæretici. Finaliter concludit: Gratia dei te. Amen.

d

¶ In cap. vj. vbi dicitur in Postilla: Existimantium quæstum esse pietatem.

e

ADDITIO I. Hoc quod dicitur, existimantium quæstum esse pietatem, potest aliter exponi, s. q̄ isti homines mente corrupti, de quibus statim ante loquitur, existimant q̄ quæstus est pietas, eo q̄ sit ad prouidendū quæstori de necessarijs: & ideo asserebāt q̄ erat licitū p̄dicare, ꝓpt̄ q̄stū tm &c. †existimantes † falso o mittunt

f

¶ In eo ca. vbi dicitur in Postilla. Radix em omnium malorum est cupiditas.

g h

ADDITIO II. Hoc quod dicitur: Radix enim omnū malorum est cupiditas, potest proprie intelligi de cupiditate, secd̄m q̄ nomen cupiditatis est amplificatum ad omnem immoderatū appetitum habendi. Vnde Aug. in iij. de libe. ar. dicit, q̄ auaritia seu cupiditas non ex solo argento vel nummis consistit, sed in omnibus rebꝰ quę immoderate cupiuntur, intelligenda est. & quia in omni peccato est cupiditas immoderata alienæ rei, cū omne peccatum consistit in hoc q̄ spreto bono incommutabili, bonis commutabilibus inhæretur: ideo cupiditas sic amplificata proprie dicitur radix omnium malorum.

i

H

Incipit Postilla Nicolai de Lyra super secundā epistolā ad eundem. Cap. I.

PAulus apostolus. Hic incipit secda epistola ad Timotheū, quę diuiditur in tres partes. s. in salutationem & prosecutionem. ibi: Gratias ago. & conclusionem, ibi: Ego iam delibor. iiij. ca. circa medium. In prima parte ponitur primo, persona salutans, ibi: Paulus &c. & persona salutata, ibi Timothee. & optata bona, ibi: Gratia. Et patet ex dictis in principio præcedentis epistolæ sententia hoc excepto. l ¶ Secun. p. &c. i. vitę æternę q̄ est in Christo obiectiue, quia beati reficiūtur interiꝰ in aspectu suę deitatis, & exterius in aspectu suę humanitatis, secd̄m q. p. dicit Au. exponēs illud Io. x. a. Ingredietur & egredietur, & pascua inuenient. m ¶ Gra. a. Hic incipit huius epistolæ prosecutio. Circa quam sciendū q̄ Paulus in spiritu videns suam passionem appropinq̄re, & q̄ nunc non posset eu ägeliū p̄dicare, scripsit Timotheo suo discipulo prædilecto, vt cōstāter & efficaciter fidem catholicā prædicaret, nō territꝰ etiā in aliq̄ timore mortis iminētis, cū gr̄iosū sit trāsire p martyriū de statu vitę p̄sentis. Et diuidit in duas ptes, ga primo dilectionē suā erga Timotheū exprimit, vt monitionē suā meliꝰ recipiat. secd̄o multiplr eū ad prędicta incitat, ibi: Propt̄ quam cām. Circa primū dicit: Gra. ago deo cui p. à pro. me. i. Abraham Isaac & Iacob, qui fuerūt veri cultores dei, & sicr Gamaliel, q̄ nutruit Paulū & i lege docuit, ꝓpter q̄d dr̄ eiꝰ ꝓgenitor, eo modo loquendi quo dicit Apls. j. Cor. iij. d. In Christo Iesu p euangelium ego vos genui. n ¶ In conscientia pu. non sicut falsi apli q̄ seruiebant deo tantū in exteriori apparentia. o ¶ Quòd sine intermissiōe. i. q̄enscunq̄ mihi vacat tempꝰ orādi. p ¶ Habeā tui memoriam. specialē. q ¶ Memor lachryma. tuarum. Fleuit em Timotheus à Paulo dimissus; quia

c-f

Mat.26.g. Ibi.to.c †Vbicom monſtrat ſuero

†Ethnice: Conſtãna habenda

Act.1.b.

†Ro.8.c.

† potentię

†eſto parti ceps affli ctionum q̃ euangeliū comitãtur iuxta potẽ tiam dei.

†eterna

† appari tionem

†vitã autẽ in lucem produxit

Diuiſio

Primũ mo tuum

a ¶Propter quã. Commendata fide illus, ad eam ſine timore A & erubeſcentia p̃dicandã exhortatur. b ¶Timoris. quo turba tus Petrus negauit Chriſtum. Vnde Nolite timere eos qui occidũt corp⁹ Huius timoris non accepim⁹ ſpiritũ, ſed illi⁹ de q̃ dñs ait: Eũ timete q̃ p̃t corp⁹ & aiã p̃dere i gehẽnã. Spũs ei ſã ctus dat timorẽ nõ mundi, ſed dei q̃ p̃t p̃dere in gehẽnã ignis. c ¶Sed uir. Præpoſterę: Quia ex ſobrietate dilectio. & deiceps ẏ tus. quia talẽ ſpi tũ: ergo noli. d ¶Noli itaq; erub. Conſtantiam habendam docet nec e rubeſcẽdum eſſe in pſeſſiõe: Nõ ẽ em vt erubeſcat in ea. quia ſicut hõ viſus eſt Chriſti⁹, geſtis tñ apparuit de⁹ etſi crucifixus eſt, reſurrexit tñ à mortuis, & multis videtib⁹ ſuſcipiẽte eũ nube, in cęlũ aſcendit. Vbi ergo putat infir mitas, ibi apparet potentia. e ¶Qui nos lib. Vicem reddere liberãti cõue nit: Cuius cũ bñficijs dignè rñdere nõ valem⁹, vel legationẽ eius fideli⁹ ſtan ter agam⁹. f ¶Qui deſtru. mor. q̃ dẽ. Et ideo mors nõ eſt timenda p̃ fi de Chriſti. g ¶Illuminauit ãt &c. p e. &c. Quo hæc ſpectãt, ibi aperit: Formã habẽs. h ¶Per euãge. Oſtẽ dit vitã incorruptibilẽ, q̃ prius igno ta erat cuius euãgeliꝰ p̃dicator eſt Pau lus. i ¶In quo. Hic ſuo exẽplo horta tur. k ¶Scio ei. Q. ideo nõ cõfũ. i. deficio, vel nõ fruſtra patior, qa p. miſit & verax eſt & potẽs: & iõ credi di illũ ipm, q mihi redded. l ¶Quia potens eſt depoſitũ meũ ſer. Spe & magnificentia Saluatoris ſecurus eſt, quia qđ commedat illi in tuto eſt Illi autem cõmendat ſalutem ſuã, vt hic, pillo patiẽs, ſalutẽ iueniat penes illum cũ cœpit iudicare, vt puniẽs ſi deles iſtũ, dignũ æterna vita p̃mi cier. m ¶Formam habens ſano. uer. Hic oſtendit q̃ de ſe p̃dicta ſpectent. Q. Ita laboro in iſto officio mihi cre dito. ſimiliter & tu formam habẽs. ¶Aliq libri hñt: Formã habe &c. Et ſecm hoc ſic cõtinua lrã. Q. Collabo ra in euã. qđ vt rectè facias habe for mam &c.

Nico. de Ly.

Chriſus: qa pat⁹ erat ire cũ eo ad oĩa picula. a ¶Vt gaudio iplear. q. d. ad hoc deſidero te videre, vt reple ar gaudio ex tua pſectiõe. b ¶Re cordationẽ acci. i. hñs. c ¶Eius fidei. i. fidelitatis erga deũ & mei pm d ¶Quæ ẽi te nõ fi. ſed vera & firma. e ¶Quæ. Scilicet fides firma. f ¶Hab. primũ in auia tua. q. d. nõ eſt dubitãdũ, q̃ eſt in te firma fides, ex q̃ fuit i auia & mre tua, q̃ tñ erãt fra gilis ſex⁹. g ¶Propter quã. Hic cõ ſeq̃nt̃ p̃it ſuã monitionẽ, i q̃ m ſtupli cit iducit Timotheũ ad p̃dicãdũ cõ ſtit euãgeliũ. Et diuidit in septẽ ptes, ſcm ſeptẽ motiua q̃ iducit ad ſuũ p̃ poſitũ: q̃ patebũt pſeq̃ndo. Primũ ve ro motiuũ ẽ p̃tificat⁹ dignitas, q̃ mo uere debet Timotheũ p̃tificẽ ad cõ ſtãter p̃dicãdũ. Et priõ motiuum hic ponit. Sed o ad hoc exẽplũ inducit ſi bi, Ob q̃ cãm. Circa primũ dicit Apl⁹ Propter quã cãm. ſ. ga ſcio te habe re fidẽ firmã. h ¶Admoneo te. cũ ſecuritate. i ¶Vt reſuſci. gra. &c. i. gr̃am p̃tificat⁹ dignitatis, q̃ reſuſcita ri dicitur, quando ri dicit, q̃n in actum p̃dicandi magnus ſeruor & inſolitus ex ea C progredi videtur. Et q̃ ſic debeat eſſe, oſtendit dicẽs. k ¶Nõ enim de. no. de ſpi. ti. vt pertiorem humanum dimittamus p̃dicandi actum. l ¶Sed uir. ideſt conſtan tiæ contra aduerſarium. m ¶Et di lectionis. erga deum, quæ timore poſtpoſito faciunt p̃dicare euan gelium. n ¶Et ſobrię. Hoc addit ne quis crederet q̃ talis ſeruor in ali quo faceret excedere debitum mo dum. o ¶Noli itaq; eru. te. do mini. ideſt euãgelium qđ eſt eius te ſtimonium. p ¶Nec̃ me uin. ei⁹. ideſt amore ipſius. q. d. Hæc nõ ſunt erubeſcibilia. q ¶Sed colla. euã. ſcilicet p̃dicando: ſicut ego labora ui. r ¶Secundum uir. dei. datã tibi. s ¶Qui nos li. à ſeruitute cul pæ. t ¶Et uo. uo. ad ſtatum gra tiæ. v ¶Non ſecundum opera no. ideſt nõ ex meritis nr̃is. x ¶Sed ſecundum pro. ſuum & gra. &c. ideſt ſecundum volũtatem ſuam gra tioſam. y ¶Quę da. eſt no. i Chri Ie. i. diſpoſita dari p Ieſũ. z ¶An te tempora. ſe. Nam ab æterno eſt hæc diſpoſitio: licet enim hæc execu tio facta ſit in tempore. propt quod ſubditur: a ¶Manife. &c. nunc. ideſt tempore gratię. b ¶Per il. ſal. no. ſua vita & doctrina mundum il luminatis. c ¶Qui de. qui. mor. à mortuis reſurgendo. d ¶Illu. au tem. ideſt in lucem poſuit, & fecit eſ ſe cognitam. e ¶Vitam & incor. ad cœlos aſcendendo. f ¶Per euã. in quo iſta continent. g ¶In quo. ſcilicet euangelio. h ¶Poſit⁹ ſum †Titũ.3.b ego præ. non autor. i ¶Et Apo D ſtolus. Eſt autem prædicator nomen actus: Apoſtolus nomẽ officij vel ſta tꝰ. k ¶Ob quam cauſam. Hic, cõ ſequenter cõfirmat prædicta per exẽ plum ſui qui erat incarceratus, ꝓpter cõſtantiam prędicãdi. Et hoc ẽ quod dicit: Ob quã cãm. ideſt propt euan gelij prædicationẽ. l ¶Et iam hæc †aboleuit pa. ſed nõ cõfundor. ſed magis glo rior. Et ſubdit rõnem hui⁹ gſationis dicens. m ¶Scio e. lungatur ſic lra Scio e. & certꝰ ſũ. certitudiẽ adhærẽ tię, quia ſuppple, ille. n ¶Cui. cre. &c. potẽs ẽ. tãq; ver⁹ de⁹. o ¶De poſitũ meũ. i. pręmiũ meũ, quod p fidẽ repoſui apud ipſum ſeruandũ. p ¶In illũ diẽ. i. vſq; in diem trãſit⁹ mei quantũ ad gloriã aĩę mihi tũc red dendã, & in diẽ iudicij quantũ ad glo riã corporis. q ¶Formã habens. Hic ponit ſecundũ motiuũ qđ ẽ prę dicantiũ paucitas. Nam diſcipuli Pau Secundum li q erant in Aſia, q̃ſi oẽs à fide receſ. motiuum ſerant. Et hoc debebat mouere Timo † certuſq; theum ad ſeruentius prædicandum, ſum, q̃ is eo q̃ alij in hoc deficiebant. Dicit igi cui credidi tur: Formã habens ſanorum uer- por. borum. Talia enim debent eſſe ver ba prædicatoris. r ¶Quæ à me audiſti in fide & dilectione. Id eſt de fide & dilectione. In Chriſto Ie ſu. s ¶Bonum depoſitum cuſto di. i. animas tibi commiſſas, quæ ſunt precioſiores quacũque re corporali. t ¶Per ſpiritum ſanctum. Sup ple ſunt tibi commiſſę. Et ſubditur de prædicantium paucitate, cum dicitur

chrymarũ tuarum, ut gaudio implear. a b
† Recordationem accipiens eius fidei c
a ¶Innentia vel fragilis. b ¶Paren tum eius ſinceritatem fidei memoratur, vt forſitan horum faceret.
quæ eſt in te nõn ficta, quæ & habitauit d e
primum in auia tua Loide, & matre tua f
a ¶Habitat eadem fides. b ¶Ideo ſeruat.
† Eunice: certus ſum autẽm, quòd et in
a ¶Quia fidem habes, & talis fuiſti, & quia tales parentes.
a te. Prõpter quam cauſam admoneo te, g h
a ¶Epiſcopalem, timore quaſi ſopitam. ¶A deo tibi collatam. b ¶Quæ te mihi obedire admonet.
ut reſuſcites grãtiam dei quæ eſt in te, f
per impoſitionem manuum mearum.
a ¶Moneo, vt reſuſcites gratiam dei, quod vtique potes. Dedit enim deus ſpiritum. ¶Tibi vt mihi.
†Nõn enim dedit nobis deus ſpiritum k
a ¶Fortitudinis contra aduerſa, quæ venit ex dilectione dei & proximi, quam præcedit ſobrietas. a ſummo dono ad imum deſcendit. a dilectione ad ſobrietatem.
b timoris, ſed †uirtũtis & dilectionis: & ſo l m n
a ¶Primo monuit non timere, ad quod valet virtus: hic non erubeſcere, ad quod valet diſcretio & dilectio. Q. Quia dedit ſpiritum dilectionis & diſcretionis. b ¶Id eſt crucifixum eſſe dominum, quia ſurrexit.
d brietatis. Nõli itaque erubeſcere teſti o
a ¶Neque in hoc nobor eſt.
monium domini noſtri, nẽque me uin p
a ¶Mihi in in prædicando euangelio crucis ¶Vel ad honorem euangelij.
ctum eius: ſed † collãbora euangelio ſe q r
¶Quod potes. a ¶Et debes, quia ipſe eſt. b ¶Precio ſanguinis.
cundum uirtutem dei, q̃i nos liberauit, s
a ¶Nos. b ¶Interiori. c ¶Soli ſibi conſentienti. d ¶Quia ad ſancta vocat.
& uocauit uocatione ſuã ſanctã: † non t v
¶Secundum quod præiuderat per gratiam quidem.
ſecundum opera noſtra, ſed ſecundum x
¶Præuiſa dari per Chriſtum.
propoſitum ſuum & gratiam, quæ da y z
ta eſt nobis in Chriſto Ieſu ante tempo
a ¶In completione.
ra † ſecularia. Mãnifeſtata eſt autem a
a ¶i. prædicationem Chriſti illuminantem auditores.
nunc per † illuminãtionem ſaluatoris b
¶Chriſtus a ¶Hæc eſt illa gratia.
f noſtri Ieſu Chriſti, qui † dẽſtruxit qui c
a ¶Vtrumque ſcilicet animæ & corporis. b ¶In luce poſuit.
ẽ dem mõrtem, † illuminãuit autem ui d e
a ¶i. incorruptibilem vitam. b ¶Et hoc. ¶i. prædicationem euangelij. ¶Ecce q̃ neceſſarium eſt euangelium.
h tam & incõrruptionem per euãgelium, f
a ¶Quaſi immobilis b ¶Nomen eſt actus.
i in quo poſitus ſum ego prædicator & g h
a ¶Habens poteſtatem apoſtolicam. b ¶Quotidie docens Gentes. ¶Quia prædico. i
Apõſtolus & mãgiſter Gentium. Ob k
¶Quę modo Romę ſuſtineo.
quam cauſam etiam hæc patior, ſed l
a ¶i. deficio vel erubeſco. ¶Quod deus eſſet.
k non cõfundor, Scio enim † cui credidi, m n
a ¶Vel mei commiſi. b ¶Salutem meã quam ei commendaui. an ſpe & fide illius collocaui. ¶Euangelium, quod ipſe mihi commendauit. vel quod ego ei commiſi ſeruandum.
l & certũs ſum, quia potens eſt depoſi o
a ¶Iudicij. ſ. ¶Vel deceſſus mei. ¶Vſque.
tum meum ſeruare in illum diẽm: p
a ¶Similiter tu habens formam ſano. ver. & cætera per quę potes cuſtodire.
m Fõrmam habens ſanorum uerbo q
a ¶Non a quocunque. b ¶Id eſt habens bona verba cum fide & dilectione.
rum, quæ à mẽ audiſti in fidẽ & dilectio r
¶Quæ eſt. a ¶Sicut Chriſtus inſtituit. b ¶Officium ſibi commiſſum.
ne in Chriſtõ Ieſu: bonum depoſitum s
¶Diligenti executione.
cuſtodi per ſpiritum ſanctum, qui habi t

s iiij Scis enim

mā &c. nō mutaſ ſnīa: Cuſtodi bo. depo. E nec hic mutaſ ſēſus. a ¶ Ex qb⁹ ē Phi. & Her. Simulatē cū eo fuerūt, vt calūniā iuenirēt: ſed poſtq̄ viderūt ſe māifeſtatos receſſerāt ab eo.

GLOS. ORDI.

TV. &c. Seq̄ſ: Cap. II. b ¶ Ne. mi. Si āt bon⁹ miles eē vis, nō iplices te. ſ. qa nēo. Nēo. &c. Noticia īterna, ne-q̄q̄ cōſpiciſ, niſi à ꝛrena iplicatiōe ceſſet. c ¶ Nego. Negocia ſeſaria ſūt cū aīm⁹ occupaſ cura colligēdæ pecunię ſine la-bore corpis vt negociatores & hmōi. qđ ne iſte faceret, qa iſirm⁹ laborare nō pote rat, phibet, & q̄ſi q̄reret vñ ergo viuam? Subdit, Lab. agri. . d ¶ Nā & q cer. Ideo labo. ſicut bo. mi. Vſiō ne. ſe im pli. neg. ſe. qa nō aliē daſ corona niſi le-gitīē militet vt ī agone ſit. e ¶ Laborā. ag. Q. Ille q̄reret: vñ ergo viuā? cū fodere nō poſſi, mēdicare cōſūdar, ſubdit: La. a. Q. etſi nō iplices te, negociįs ſeſarib⁹, ē tñ vñ viuere poſſis: qa opor. &c. Labo. a. i. p̄dicatorē, q ī agro eccl̄ię ligone verbi dei excolit corda auditorū. f ¶ Primū pci. i. ſumere. g ¶ De fructib⁹. i. neceſ ſaria ab auditorib⁹, qa dign⁹ eſt oparius mercede ſua, vt agricola vſ vinitor pri-mos fruc⁹ laboris ſui deguſtat. ita Apſs prius iubet eū ſūere q prim⁹ eſt, & ſic cæ teris diſtribuere. Priō em̄ debet ille ſuā neceſſitatē iplere ex his q̄ accepit & poſt alįs de his q̄ ſup ſūt miſtrare. Caſtū ita-q̄ euangeliſtā nō ad hoc euāgelizātē vt euā geliū vēdat ſecurū facit, & vult vt intelli gat, qp neceſſaria ſibi licet ſumere ab eis ī qb⁹ deo militat: & įs tā-q̄ cultor vineā exerceat, vt tā-q̄ gregē paſcit. Nō ē em̄ mē p dicitas, ſed poteſtas. Timothe⁹ āt tātę ab ſtinētię fuit, qp etiā à licitis ſe tēperās exē-plo Pauli volebat viuere de labore ma-nuū, cū dñs decreuerit, vt q euāgeliū an-nūciat, de euāgelio viuat. h ¶ Memor eſto. Vſ labora ſicut ego. & hoc ſpe vitę æternæ. Nā mēor eſto. Hæc nō ꝓpt̄ Ti motheū mēorat, ſed ꝓpt̄ hęreticos q̄ſ pui dit futuros & iſta negaturos. i ¶ Quaſi male. hic cōtumeliā notat q̄ ei igerebaſ. k ¶ Sed u. Q. licet ego ſim alligat⁹ cor pe, tñ ỹbū dei nō ē alligatū. qa & ſermo ne pūtes, & lr̄is abſentes docere nō ceſſo

Nico. de Ly. ☞ Salutem

a ¶ Scis ei hoc &c. q̄ I. A. ſūt. i. illi q ſūt ibi ꝓ maiori pte, ita qp dr̄ oēs, ad de notādū pſalitatē recedētiū, ſicut dicit qp oēs de ciuitate vadūt ad tale ſpectaculū vſ feſtū, q̄uis miſti remaneāt. b ¶ Exq-b⁹ ē P. & He. iſti ei duo ſimulate ſe iūxe rāt Paulo vūiuenirēt vñ ſibi calūniā face rēt, ſed pcipiētes qp eorū malįcia eēt Pau lo māifeſtata, receſſerūt ab eo, vt dicit gl. ꝓpt̄ qđ Apſs exprimit eos noīati, vt Ti mothe⁹ caueat ab eis, ſicut ab aduerſarįs ỹitatis. Et qm̄ oppoſita iuxta ſe poſita magis elucelcūt, nō cōſeq̄nt̄ collaudat v-nū de Aſia ſibi fidelē cū familia ſua dicēs c ¶ Det. mi. de⁹ One. i. ſibi & fidelib⁹ cū eo exñtib⁹. d ¶ Quia ſæ. me. miſtrā-do neceſſaria. e ¶ Et ca. meā. i. me ĩcate natū ſicut hoiē malū. f ¶ Nō eru. ſciēs iuſticiā meā, g ¶ Sed cū Ro. ue. de Aſia cū labore magno & ſūptib⁹. h ¶ So. me diligēt̄ iqrēs vias & modos qb⁹ liceret ei ad me ĩgredi. i ¶ Et ī. i. p ſuā diligētiā, ꝓ pt̄ qđ ſubdit Apſs: k ¶ Det íl do. pater. l ¶ Inueni. mi. à do. ſ. à filio q eſt dñs de domino

a ¶ In te vt in me. b ¶ Ideo opus eſt vt cuſtodias.

tat in nōbis. Scis ēnim hoc, qp auer a
a ¶ Qui a me auerſi. i. qui receſſerunt a me. modo ſunt in Aſia.
ſi ſunt à me omnes q̄i in Aſia ſunt
a ¶ A quibus maxime eſt tibi cauendum.
a ex quibus eſt Philētus & Hermo- b
a ¶ Q. illi receſſerunt a me, ſed.
genes. Dēt miſericordiam deus c
a ¶ Aſiani, hunc imitare. b ¶ Familiæ.
One ſiphori dōmui, quia ſæpe me d
a ¶ Miniſtrando mihi neceſſaria. b ¶ Vel grumnam meam.
† refrigērauit, & cātenam meam e
a ¶ Sicut hi qui receſſerunt.
non erūbuit: ſed cum Romam ue f
a ¶ Vt liceret ei ad me ĩgredi
niſſet, ſolicitè me q̄ſiuit & inue- h i
¶ Ideo. ¶ Pater.
nit. Det illi dominus inuenire mi- k l
¶ Filio. ¶ Iudicij.
ſericordiā à † domino in illa die. Et m n
¶ Non ſolum Romę.
quanta Epheſi miniſtrauit mihi,
a ¶ Alįs pluribus vel q̄ſ hic. b ¶ Qui aderas. o
tu mēlius nōſti.

Cap. II.

¶ Quia illi auerſi, & exem-plo huius.

TV ergo fili mi † cō- p
a ¶ Fidei & ſapientiæ. ¶ In te ſeruāda, & alįs annunciāda.
fortare in grātia
quæ eſt in Chriſto
¶ Coadiutores conſtitue.
¶ Per prophetas confirmata.
Ieſu. Et quæ audiſti à me per mul- q
¶ Sanæ fidei.
tos teſtes, hæc commenda fideli- r
a ¶ Vita & ſcientia & facundia.
bus hominibus, q̄i idonei erunt
a ¶ In prædicando euangelio contra hoſtes fidei. ¶ Et tu ipſe.
& alios docere. † Lābora ſicut bo- s t
a ¶ Diffinitio boni militis.
nus miles Chriſti Ieſu. † Nēmo mi- v
a ¶ In ſpiritualibus. b ¶ Qui non poteſt diuidi duo-bus contrarijs ſeruis, ſicut nemo poteſt ſeruire duo-bus dominis. c ¶ Quibuſliber, vel vt mercatum fa-ciens de ſpiritualibus carnalia quęrat.
c litāns dēo implicat ſe nēgocijs † ſe- x
cularibus, ut ei placeat † cui ſe pro-
a ¶ i. deuouit, & per prætexta probabilem oſtendit in electione. b ¶ Quolibet.
d bāuit. Nam & qui certat in agō, y
a ¶ Quia nemo, niſi ab omnibus quæ illum agonem impedire poſſunt, abſtineat. b ¶ Prout expetit lex agonis. ſ. nudus.
ne, nōn coronabitur, niſi qui lēgi z a
a ¶ Quamuis ita moneam laborare: non tamen vitus de opere tuo: quia infirmus & minus ſuffi-ceres verbo dei.
time certauerit. † Lāborantē agri- b
colam oportet primum de fructi- c
g a ¶ Et ſi videor contraria, & contra quod ipſe facio dicere, diſcerne quid, quare dicitur. quia tu infirmus mihi de acceptione ſcandalum.
bus percipere. Intēllige quæ di- d
¶ Quod poteſt.
co. Dabit enim tibi dominus in
¶ Non ſolum in his. a ¶ Et vt legitime certes.
h omnibus intellectū. Memōr eſto e
dominum Ieſum Chriſtū reſurre
a ¶ Natum. ¶ Progenie.
xiſſe à mortuis ex ſemine Dauid
a ¶ Prædicationem meam. ¶ Et ſi non peruerſi ne-gent. b ¶ Euangelio prædicando.
† ſecūdum euāgeliū meū, in quo f g
a ¶ Sic & tu faciat ¶ Habitus.
i † lāboro uſq; ad uīcula, quaſi male h
¶ Etiā corpus.
k operās, ſed uerbū dei non eſt alli- i
de dño, ſicut de⁹ de deo, ſecūdū qp dī Pſ. G cix. a. Dixit dñs dño meo. m ¶ In il. d. ► etiam
ſcilicet mortis ſuæ, vel iudicij generalis.
n ¶ Et quanta Ephe. mi. mihi. & ſo cijs meis. o ¶ Tu melius no. qui tūc mecum cum alįs præſens fuiſti.

Nicolaus de Lyra. Cap. II.

TVergo. Hæc eſt tertia pſ. in q̄ ponitur tertiū motiuū ex ſimilitudine aliquorū, q̄ ſolēt eē multū ſoliciti de executiōe ſui officij, & hoc debet mouere Timothe um, vt ſit ſolicitus de officio prædicādi & alios adhoc idoneos inducendi. Dicit igitur: p ¶ Tu ergo fi. mi cō. conſtan tiam magnā p̄dicādi accipiēdo. q ¶ Et q̄ au. me per mul. te. ſupple cōfirmata, ſcilicet p legē & pphetas & agiographa. r ¶ Hæc cōmē. fi ho. i. ſanæ fidei qui idonei erunt etiam alios docere de rōne ſuæ vitæ, ſciētiæ, & facūdię: cōſequenter ponit primā ſimilitudinē, dicens: ¶ La bora. in prędicādo ſolicitè. t ¶ Sicut bo. mi. Milites em regis tēporalis in acie poſiti ſunt valde ſoliciti de victoria obti nēda, & multo fort⁹ milites Chriſti de-bēt eſſe ſoliciti de fide prędicāda, p quod acquirit corona ęterna. Et qa prædicatio p ſolicitudinē tēporaliū impeditur vt di ctū eſt vl. ca. p̄cedentis epſæ. lō ſubditur: v, Nemo mili. deo. ſolicitè in prædica-tionis ope. x ¶ Implicat ſe ſe. neg. ſi aūt implicet à ſuperiori eū cōpellente, ꝓpt̄ neceſſitatem eccleſiæ, ſuſtinendū eſt ſaltē ad horā, ꝓpter charitatis neceſſitatē. vñ dicit Aug. Ociū ſctm̄ quęrit charitas, ſed negociū iuſtum ſuſcipit neceſſitas charita tis. quā ſarcinam ſi nullus imponit, con tēplandę veritati vacandum eſt, ſi aūt im ponitur ſuſcipienda eſt propter charita-tis neceſſitatem. y ¶ Nam & q certat in ago. corporali. z ¶ Non corona-bitur. Corona victorię. a ¶ Niſi qui legitimè cer. Similiter prędicator euā-gelicus non coronabitur corona glorię, niſi conſtanter & intrepidè prędicauerit. Conſequenter ponit ſecundam ſimilitu-dinem, dicens: b ¶ Laborantem a- gricolam oportet.: ideſt iuſtum eſt. c ¶ Primum de fructib⁹ percipere. quia plus alįs laborauit: Similiter p̄dica tor laborans in agro dominico plus cæ-teris reportat de merito. d ¶ Intelli-ge quæ dico. ſcilicet iſtas parabolas eſ ſe dictas pro prædicatore conſtanti & oppoſo. Sed qa itellect⁹ veritatis eſt à deo, iō ſubdit: Dabit em̄ tibi domi. &c. e ¶ Memor eſto dominum Ieſum Chriſtum reſurrexiſſe &c. Hæc eſt quarta pars in qua ponit quartum mo-tuum. ſ. p̄miſſio glorię cęleſtis prędicato-ribus veris. Ad hanc enim gloriam habe mus acceſſum per Chriſtum à mortuis reſurgentem. Ideo de hoc facit primò mentionem, dicens: Memor eſto do-minum &c. Quia per ipſum ſimiliter reſurgemus. f ¶ Secundum euange lium meum. p̄dicatiōe, nō tamē actuo-ne. ſic enim ſoli⁹ eſt Chriſti. g ¶ In quo labo. uſq; ad uin. Erat em̄ incarceratus Paul⁹, p prędicatiōe euāgeli. h ¶ Qua-ma. ope. q. d. cū tū bñ egerim. i ¶ Sed uer. dei nō &c. qa docebat pūtes ỹbo ſi carceratos cū eo & carceris cuſtodes, & plēs eorū cōuertit ad Chriſtū. Siſr ablen tes docebat ſcripto, epſas eis mittendo.

Tertium motiuum

Quartum motiuum

† Nedor I mo. ca.

1. Cor. 9. b

† vitæ

† qui ſe mi litē delegit

► in agro

↷ Ideo oia

† Feras igit afflictionē

† De cōſe. di. 4. c. cū tantum

† malis affi cior

† 23. q. 1. §. his ita

a ¶Salutem &c. cum gloria &c. Q. Vt hic consequantur salutem iustificationis, & posit hanc vitam gloriam cælestē. b ¶Fidelis sermo. Est iste, q̄ consequentur salutem & gloriam. Nam & mortui mundo, sicut Christus veteri homini, & sustinentes, id est martyres. ¶Vel: vt sustineas, memor esto Christum resurrexisse. c ¶Nam si commortui. In ipsa morte. e ¶Si sustinem⁹. in passione. d ¶Conuenimus & cōregna. &c. Et hic sermo fidelis est. f ¶Negare seipsum. &c. Hoc q̄ sei psum negare non potest, laus est voluntatis diuinæ. Sicut q̄ dam non possūt credere, culpa est voluntatis humanæ. g ¶Hæc commo. Hæc prædicta, vt pariaris commoneo te. Vel: Hæc commone tuos. h ¶Ad nihil enim utile est. Contentio minꝰ stabilis sæpe generat scrupulū. Solent ēm in contentione talia opponi climato maliuolētiq̄ argumēto, vt moueāt aīos insipiētiū frm. Nec pōt eē, qn cōtētio extorq̄at aliqd qd̄ dicat cōtra cōscientiā, vt ītꝰ i aīo perdat, & foris victor accedat. Nēo ēm patiē se vici, licet sciat vera eē q̄ audit. Collatio ergo inē dei seruos eē debet, nō altercatio. i ¶Ex q. ē Hy. & Phi. Horū p̄didit noīa, vt ab his spāliter caueat, q̄s & p̄phanos & impios designat & errātes a veritate. k ¶Dicen. re. iā fa. Vel ita vt de resurrectiōe animæ intelligat. Duę ēm sunt resurrectiones. Prīa ē q̄ fit in aīa p fidē, qn q mortuꝰ erat in ifidelitate & in alīs pctis, p fidē & baptismū viuificatur. vñ: Qui crediderit in me, trāsibit de morte ad vitā. Altera, q̄ erit corporū, q̄ erit ī die iudicij. De illa resurrectiōe q̄ fit ī aīa p fidē logt hic Apls, cū ait: Dicētes resurrectionē mētiū. i. eē factā ī baptismo, & ī fide nullā resurrectionē corporū futurā. Oēs sectę q̄ religionē p̄mittūt cōcedūt resurrectionē mētiū ī fide. Aliē ēm ñ videreē audiēdi. Volētes ergo credi sibi, oēs ēt q istiuerūt alicuiꝰ falsę religiōis sectā, negare istā resurrectionē mētiū ñ potuerūt, oēs de illa cōfēserūt. Sed corporū resurrectionē mīti negauerūt, sicut isti q̄s nominat Apls. l ¶Cognouit dominus. i. amat & defendit p̄scitos suos. in q̄ notat p̄scia, q̄ q̄s p̄sciuit futuros eē cōformes imaginis filij sui. i. p̄destinauit vocauit, iustificauit, glorificauit. Nūerꝰ talī ē ille horꝰ cōclusus, fons signatꝰ, puteꝰ aq̄ viuę, paradisꝰ cū pomorū fructibꝰ hoc nūero q̄da spūalr viuūt: & supemi

Nicolaus de Lyra.

nētē vīa

a ¶Ideo oīa. aduersa. b ¶Supatiēter. c ¶Pro. ele. ut & ip. sa. cō. Ex corū ēm salute p̄miū Pauli doctoris augebat. propt̄ qd̄ cōcludit. d ¶Fi. ser. i. verus. e ¶Nā si. cō. su. i. cum Christo mortui p̄pt̄ p̄dicationē sui euāgelij f ¶Et cō. l. cū eo vita penni. g ¶Si sust. pondere tribulationum depressi. h ¶Et cō. in gloria cęlesti. i ¶Si ne. Christū v̄bo vel facto. k ¶Ille ne. n. coram patre suo. l ¶Si nō cre. ab eo puniri p̄pt̄ magnitudinē suę misericię si cut dicūt aliq de misericia eiꝰ nimis p̄sumētes, & sine timore peccātes. m ¶Il. fi. p. i v̄itate iusticię. n ¶Ne. se. Negaret aūt seipm si negaret suā iustitiā, qa iustitia diuina & deꝰ idē sūt. o ¶Hæc cō. in seruēti p̄dicatiōe. p ¶Te. c. d. i. ipm in testē inuocās inducēdo v̄ba sua de scripturis diuinis, & opa sua in signis & p̄dignis. q ¶No. uer. Hęc est quinta ps, in q̄ pōit quintū motiuū, s. loq̄citas falsorū p̄dicatorū: qa si sic fuerēt soliciti de suis falsitatibꝰ asserēdis, multo magis prędicator verus debet esse solicitus de veritate euangelica cōstanter prædicanda. Et diuiditur in duas partes: quia primo ponit suam inductionē. Secūdo soluit tacitā quęstionem, ibi: In magna domo. Circa primū sciendū, q̄ licet doctor euāgelicus seruens esse debeat de veritate p̄dicanda, verūtamē v̄bositas est vitanda. Ideo dicitur: Noli uerbis contendere. id est multiplicatiōe verborum cum falsis prædicatoribus. r ¶Ad nihil enim uti. ē. sic contendere. s ¶Nisi ad sub. au. quia simplices assistentes credunt magis loquaces esse magis intelligentes: qd̄ est falsū. nā vbi verba sunt plurima, ibi frequenter egestas, Prou. xiiij. c. Propter qd̄ patres antiqui cū hęreticis magis dilceptabāt virtutibus & signis q̄ verbis. Vnde in historia tripartita dicitur, q̄ quidam philosophis cum Alexandro Cōstantino ep̄o disputare volētibꝰ, iussit īperator vt certamē acciperet, q̄ q̄uis ēt simplex insipiens, iussit oēs p̄ter vnū tenere silētium, cui dixit: In nomine domini nr̄i Iesu Christi impero tibi in primis ne loquaris: q̄ statī mutꝰ factꝰ ē. t ¶Soli. au. cu. teip. p. i. approbabilē seu laudabilem. v ¶Exhibe. deo. & nō hominibus tm̄: quod quærunt hypocritæ. x ¶Operariū in. i. sic q̄ opa tua sint talia, q̄ de ipsis erubescere non debeas, sed magis in domino gl̄iari. y ¶Retrac. uerbū. ue. pponendo singulis v̄ba cōpetentia. vtpote sapientibus ālitora, simplicibus magis plana. z ¶Prophana autem. i. verba hæresim vl̄ doctrinā suspectam sapientia. a ¶Et uaniloquia. i. iudicia & curiosa. b ¶Deuita. quia verba prædicatoris debent esse examinata. c ¶Multū enī p̄fici. i. efficacia sunt. d ¶Ad impietatem. i. contra dei cultum. e ¶Et sermo eorum. i. hæreticorum & falsorum p̄dicatorum, f ¶Vt cancer serpit. i. paulatim tendit ad corruptionem v̄itatis. g ¶Ex quibus. s. hæreticis vel p̄dicatoribus fallis. h ¶Est Hymeneꝰ & Philetus. q̄ à ueritate fidei catholicæ. i ¶Exciderunt di. &c. Quod dupliciē exponit. Vno mō, qa dr̄ Mat. xxvij. f. Multa corpora sctōrū qui dormierūt, surrexerunt. dicunt aliqui q̄ iste Philetus & Hymeneꝰ ex hoc acceperūt occasionē errandi, dicentes q̄ in illis resurrectio iam est facta, & non est alia in fine mundi expectanda. Sed hoc nō videtur p̄habiliter dictū, qa illi de quibus loqꝫ tur Matthæus, sunt homines eiusdē speciei cū aliīs, p̄pter qd̄ eorū resurrectio non inducit ad negandum resurrectionem aliorum in fine mundi futurā, sed magis ad contrarium, quia de similibꝰ debet esse simile iudicium. Ideo aliꝫ dicunt & melius vt videtur, q̄ isti acceperunt occasionem errandi ex verbis domini, Iohannis. quinto. d. Qui credit ei qui misit me, habet vitam æternam, & in iudicium non venit, sed transit de morte ad vitam. Vbi loquitur Saluator de resurrectione spirituali quam isti confitebantur, & verum est istam iā factam: & negabāt resurrectionem corporum futurā, qd̄ est falsum, sicut & Saducęi, Act. xxiij. k ¶Et subuerterūt quorundam fidem. p suam suasionē l ¶Sed firmū fundamentum dei stat. i. fides resurrectionis stat in electis. m ¶Habens signaculum hoc. quod subditur: n ¶Cognouit dominꝰ. Per æternam prædestinationem.

Qui sunt

a ¶Salutem &c. cum gloria &c. Q. Vt hic consequantur salutem iustificationis, & posit hanc vitam gloriam cælestē. b ¶Fidelis sermo. Est iste, q̄ consequentur salutem & gloriam. Nam & mortui mundo, sicut Christus veteri homini, & sustinentes, id est martyres. ¶Vel: vt sustineas, memor esto Christum resurrexisse. c ¶Nam si commortui. In ipsa morte. e ¶Si sustinem⁹. in passione. d ¶Conuenimus & cōregna. &c. Et hic sermo fidelis est. f ¶Negare seipsum. &c. Hoc q̄ seipsum negare non potest, laus est voluntatis diuinæ. Sicut q̄ dam non possūt credere, culpa est voluntatis humanæ. g ¶Hæc commo. Hæc prædicta, vt pariaris commoneo te. Vel: Hæc commone tuos. h ¶Ad nihil enim utile est. Contentio minꝰ stabilis sæpe generat scrupulū. Solent ēm in contentione talia opponi climato maliuolētiq̄ argumēto, vt moueāt aīos insipiētiū frm. Nec pōt eē, qn cōtētio extorq̄at aliqd qd̄ dicat cōtra cōscientiā, vt ītꝰ i aīo perdat, & foris victor accedat. Nēo ēm patiē se vici, licet sciat vera eē q̄ audit. Collatio ergo inē dei seruos eē debet, nō altercatio. i ¶Ex q. ē Hy. & Phi. Horū p̄didit noīa, vt ab his spāliter caueat, q̄s & p̄phanos & impios designat & errātes a veritate. k ¶Dicen. re. iā fa. Vel ita vt de resurrectiōe animæ intelligat. Duę ēm sunt resurrectiones. Prīa ē q̄ fit in aīa p fidē, qn q mortuꝰ erat in ifidelitate & in alīs pctis, p fidē & baptismū viuificatur. vñ: Qui crediderit in me, trāsibit de morte ad vitā. Altera, q̄ erit corporū, q̄ erit ī die iudicij. De illa resurrectiōe q̄ fit ī aīa p fidē logt hic Apls, cū ait: Dicētes resurrectionē mētiū. i. eē factā ī baptismo, & ī fide nullā resurrectionē corporū futurā. Oēs sectę q̄ religionē p̄mittūt cōcedūt resurrectionē mētiū ī fide. Aliē ēm ñ videreē audiēdi. Volētes ergo credi sibi, oēs ēt q istiuerūt alicuiꝰ falsę religiōis sectā, negare istā resurrectionē mētiū ñ potuerūt, oēs de illa cōfēserūt. Sed corporū resurrectionē mīti negauerūt, sicut isti q̄s nominat Apls. l ¶Cognouit dominus. i. amat & defendit p̄scitos suos. in q̄ notat p̄scia, q̄ q̄s p̄sciuit futuros eē cōformes imaginis filij sui. i. p̄destinauit vocauit, iustificauit, glorificauit. Nūerꝰ talī ē ille horꝰ cōclusus, fons signatꝰ, puteꝰ aq̄ viuę, paradisꝰ cū pomorū fructibꝰ hoc nūero q̄da spūalr viuūt: & supemi

Nicolaus de Lyra.

nētē vīa

a ¶Ideo oīa. aduersa. b ¶Supatiēter. c ¶Pro. ele. ut & ip. sa. cō. Ex corū ēm salute p̄miū Pauli doctoris augebat. propt̄ qd̄ cōcludit. d ¶Fi. ser. i. verus. e ¶Nā si. cō. su. i. cum Christo mortui p̄pt̄ p̄dicationē sui euāgelij f ¶Et cō. l. cū eo vita penni. g ¶Si sust. pondere tribulationum depressi. h ¶Et cō. in gloria cęlesti. i ¶Si ne. Christū v̄bo vel facto. k ¶Ille ne. n. coram patre suo. l ¶Si nō cre. ab eo puniri p̄pt̄ magnitudinē suę misericię si cut dicūt aliq de misericia eiꝰ nimis p̄sumētes, & sine timore peccātes. m ¶Il. fi. p. i v̄itate iusticię. n ¶Ne. se. Negaret aūt seipm si negaret suā iustitiā, qa iustitia diuina & deꝰ idē sūt. o ¶Hæc cō. in seruēti p̄dicatiōe. p ¶Te. c. d. i. ipm in testē inuocās inducēdo v̄ba sua de scripturis diuinis, & opa sua in signis & p̄dignis. q ¶No. uer. Hęc est quinta ps, in q̄ pōit quintū motiuū, s. loq̄citas falsorū p̄dicatorū: qa si sic fuerēt soliciti de

a ſ. i. pro euangelio, vel quia memor sum Christum resurrexisse. b ſ Incommoda.

gatum. Ideo omnia sustineo pro- a b
a ſ Et si omnibus nō prosim. b ſ Mecū. c ſ Animę. d ſ Hic. c d
pter electos: ut & ipsi salutem con-
ſ. i. per Christum præstatur.
sequantur quę est in Christo Iesu,
a ſ Quæ post hanc vitam dabitur. b ſ Verus.
cum gloria cęlesti. † Fidelis sermo. d
a ſ Mundo, vel peccatis in baptismo, sicut Christus veteri homini.
c d Nam si commortui sumus, & con- e f
a ſ. i. cum illo viuemus in vita æterna. b ſ Pro Christo tribulationes & passiones.
e uiuemus: si † sustinemus, & conre- g h
a ſ Cum illo in æterna beatitudine. Et hoc est quod ait: Nam si commortui &c. b ſ Eum coram hominibus. ſ Hoc est cōtrarium illi: Qui me confessus fuerit coram hominibus, confitebor & ego eum coram patre meo.
gnabimus: si negauerimus, & ille i k
a ſ Coram patre dicens: Nescio vos. b ſ Quod possint malos, ſ. ulte confessi de misericordia.
negabit nos: si non credimus, ille l m
a ſ In dictis suis, & in eo etiam quod dixit: Qui non crediderit, cōdemnabitur.
b ſ Qui est veritas, quod faceret, si dicta sua non impleret.
f fidelis permanet, negare seipsum n
a ſ Alios tibi commissos. b ſ Testem deū inuocans. ſ Vel neo.
g non potest. Hæc commone testi- o p
ſ Sed.
ficans corā deo. † Noli uerbis con- q
ſ Contentio nihil potest nisi subuertere, dum verbosus par vel superior videtur catholico.
h tendere. Ad nihil enim utile † con- r
tenditur, nisi ad subuersionem au- s
dientium. Solicite autem cura te- t
a ſ Propere te. b ſ Propter proximum. ſ In conspectu hominum, vel iudicum.
ipsum probabilem exhibere deo, v
a ſ In operibus vitæ agendis. b ſ Qui non erubescat euangelium, vel non deficiat. c ſ Secundum competentiam singulorum. vt alia spiritualia, lac distribuat parunlis.
operarium † inconfusibilem, recte x y
ſ Verba. ſ Vt hæreses.
tractantem uerbum ueritatis. † Pro- z
a ſ Sine fructu: etsi non ita mala.
phana autem & uaniloquia deuita. a b
a ſ Quia aliquibus audita nocent. b ſ Efficacia sunt.
Multum enim proficiunt ad impi c d
a ſ Contra cultum dei. b ſ A parvo ad maius paulatim tendunt, quæ fana sunt corrumpendo, & ita ad impietatem trahendo.
etatem, & sermo eorum ut cancer e
a ſ Vt ab eis specialiter caueat.
f † serpit. Ex quibus est Hymeneus g
a ſ In qua olim fuerunt. b ſ Ideo adhuc eis credi- h
tur: vnde magis noxij.
& Philetus, qui à ueritate excide- i
a ſ Occasione illorum verborum. Multa corpora sanctorum qui dor. ſ. ſ Vel in baptismo. b ſ Vt non speretur alia.
k runt, dicentes resurrectionem iam
a ſ Et ideo vitandi.
factam, & subuerterunt quorun- k
a ſ Et ideo non pro eis desperandum.
dam fidem. † Sed firmum funda- l
a ſ Id est illis quos deus elegit, & immobiliter in fide fundauit. b ſ Qui perit inde non erat.
mentum dei stat, habens signa- m
a ſ In signum amicis, vt accedant: inimicis, vt territi fugiant: Vel hoc habens menti impressum: Vel, signati sunt hoc signo.
l culum hoc. Cognouit dominus n

C Diuisio

† Certus

† Prophanas autem vocū inanitates prætermitto: ad maiorē enim profi ciunt impietatem

D

† est

† sustinebimus

Contentio pricioſa

Resurrecti ones duæ

Iohan. 5. d.

† ne verbo rū pugnas sectantur

† qui non erubescat Roma. 8. f.

Can. 4. d.

† passionē habebit

† De pe. di. 2. c. firmum

Quintum motiuum.

nentem viam charitatis ingrediunt. Quidā verò adhuc carnales
E pfectus suos instanter exercēt, & vt in cibos spūaliū fiant idonei
sanctorū mysteriorum lacte nutriunt, & q̄ in prauis moribus po
pulari etiā iudicio manifesta sunt, in dei timore vitant, & regulā
fidei diligenter inquisitam firmiter tenēt, etsi ab ea deuiēt, cito au
toritate catholica corriguntur, q̄uis in eis
†discedit verbis, pſensu carnali varijs adhuc phā
tasmatū concursib⁹ fluctuent. Sūt & ex
eo numero quidā q adhuc nequiter vi
uūt, aut etiā in hæresibus, vel in Gentī
lium superstitionibus iacent, & tamē e
tiam illic nouit dñs q sūt eius. Nā in illa
ineffabili præscientia dei, multi q foris
videntur, intus sunt. Ex illis ergo oībus
qui, vt ita dicā, intrinsecus & in occulto
intus sunt. i. quos nouit dñs, nemo in æ
ternā dānationē seducit. Nouit em dñs
qui sunt eius. Nondū em apparuit iudi
cium, sed iā factū est in noticia dei. No
uit em qui permaneant ad coronā, & q
ad flāmā. Nouit triticū & paleam. Dein
de alteram partē signaculi pōit de libro
Isaiæ subdens: a ¶ Et discē-ab iniq.
Isaias vidēs in homine liberū arbitriū,
ita admonet discedere ab iniqtate: & p
hæc duo, q̄ homo libero arbitrio disce
dit ab iniquitate, & deus p̄scitū munit:
apparet hostibus & amicis q̄ ipse sit dei
hoc est signaculum. b ¶ Vasa aurea &
argē. Sicut em vasa lignea & fictilia va
lent vt purgentur aurea & argentea, sic
†2.Ti.4.b. mali prosunt ad pfectū bonorum. Et si
cut illa fracta extra domum ejciuntur,
& alia vasa fracta studio reponūtur, ita
mali mortui in tenebras exteriores, bo
†castitatē F ni verò in vita æterna collocabūt. Ma
gna ergo domus ecclesia, in qua sunt va
†nomē dñi sa aurea & argentea. i. boni & fideles &
sancti dei serui vbiq̄ dispersi & spiritua
li vnitate deuincti, in eadem communio
†Titū.3.c. ne sacramentorum degentes. Et vasa lig
nea & ficti. id est illi qui sunt in domo, vt
non sint in compage domus, nec in so
cietate pacifica, & tamen adhuc corpore
simul cum bonis. Nam ante tēpus vlti
mæ separationis nullo modo, ppter cō
mixtionē malorū recedendum est ab v
nitate ecclesiæ, vt ante ventilationem
areæ simul sint triticum & zizania, gra
na & paleæ: quia non cōcessit dominus
†placidū apostolis zizania à tritico sepa
re. Quis
†propensū ergo hoc audeat? Ecce per vasa aurea &
ad docēdū argentea, intelliguntur boni & electi, &
† erudītē ipsi ijdem sunt vasa in honorē, quia ad
honorem gloriæ patriæ cælestis suble
►veritati uantur. Per vasa lignea & fictilia intelli
guntur ficti & reprobi, & ipsi ijdem sunt
vasa in contumeliam, quia demergunt
in supplicium damnationis. Vel per va
sa aurea & argentea, intelligūtur omnes
boni, siue qui ad tempus sunt, siue per
seuerantes. per vasa lignea & fictilia, in
telliguntur omnes mali, siue qui ad tem
pus sunt mali, siue pertinaces. Et de vtrīs
que quidam sunt in honorem, quia de
bonis & de malis quidam sunt electi ad
gloriam: & similiter de vtrisque quidam sunt in contumeliam,
quia & de bonis & de malis, quidam sunt reprobi. c ¶ Stultas
autem & sine disciplina quæstiones deuita. Non omnes
quæstiones vitandæ, sed inutiles & sine disciplina. d ¶ Seruū
autem domini non oportet litigare, sed mansuetum esse
ad omnes. Satis obstrepunt contra dicentes. Ne ergo seruus
dei sibi obstrepat studio altercandi, nec deesse voluit nos fratrū
correctioni, nec studere certaminī. Multi enim homines cum à
somno excitantur, litigare volunt, aut rursus dormire, cum liti
gare prohibentur. e ¶ Nequando det illis deus pœniten
tiam ad cognoscendum ueritatem. Non prodest correptio,
nisi supernus medicus respiciat, id est nisi faciat, vt peccati sui

☞ quēq̄ pœnite

a* ¶ Etsi non ab iniquis quibus mixtus.

a qui sunt eius: & †discedat ab iniquì- a b
¶ Alias nominat. ¶ Vere.
tate omnis qui inuocat nomen do-
a ¶ Quidam sunt subuersi: quidam signati: sed non mirū. b ¶ In ecclesia sunt simul, modo.
mini. In mā̄gna autem dōmo non c d
a ¶ i. boni. ¶ Dei dispensationes recipientes.
b solum sunt uāsa aurea & argentea,
a ¶ i. mali. ¶ Quæ etsi ad contumeliam lignea, tamen
honestis ad purgationem. Vel quædam de vtrisque in
honorem, quædam in contumeliam.
sed & lignea & fictilia, & quædam e
a ¶ i. qui purgantur per malos. b ¶ Mali qui sunt ad
purgatorium bonorum.
quidem in honōrem, quædam au-
¶ Et quia alterum horum est.
tem in contumeliam. Si quis ergo f
a ¶ Recedēdo ad iniquitate eorum, non ab eis. b ¶ Qui
in contumeliam. c ¶ Gratiæ dei. ¶ Q. Non perit
propter hoc quod cum istis est corpore.
emundāuerit se ab istis, erit uās in g
a ¶ Mundum. ¶ Fide & operibus. b ¶ Alios acquirendo.
honorem sanctificātum & †utilē do h
mino, ad omne opus bonum para-
a ¶ Prophana aliorum & inania deuita, in te vero iuuenilia desideria fuge. i. luxuriam, immunditiam &c.
tum. †Iuuenilia autem desideria fu- i k
¶ In iudicio. ¶ Veram.
ge: sectare uerò iusticiam, fidem l m
a ¶ Dei & proximi. b ¶ Quietem.
spem, † charitātem & pācem cum n o
a ¶ Fidelibus. ¶ Vel omnia hæc sectare. sicut hi qui inuocant dominum pura conscientia.
his qui inuocant †dominum de cor
a ¶ Hæc sectare. ¶ Inutiles. b ¶ Et si non sciunt, in quibus tamen nō est profectus disciplinæ vel scientiæ.
c de puro. †Stultās autem & †sine di- p q r
sciplina quæstiones † deuita sciens
a ¶ Non ædificationem.
d quòd generant lites. † Seruum au- s
¶ Tempus, litibus expendere.
tem domini non oportet litigare,
a ¶ Tractabilem. b ¶ Etiam malos, vt attrahat. t
sed † mansuetum esse ad omnes,
a ¶ Qui facile docear, vel doceatur si opus est in aliquo. b ¶ Qui libere aduersa. v x y
†dōcibilem, †patientem, cum mo-
a ¶ Mentis lenitate. o ¶ Non est cessandum a correctione erroris alterius.
destia † cōrripientem eos qui re
¶ Pro vt, vel si aliquando. ¶ Aliter non proficit correctio.
c sistunt ueritati: ne quando det z
illis deus pœnitentiam ad cogno-
a ¶ Quam modo impugnant. b ¶ Et cogant, redeant ad bonum.
scendam ueritātem, & rēsipiscant a
a ¶ Extra patriam.
à diaboli laqueis, à quo cāptiui
¶ Non modo ligantur. ¶ Exequendam.
tenentur ad ipsius uoluntatem. b

† a ¶ Qui sunt eius. qa sunt scripti & signati in libro vitę ide G
lebiliter. b ¶ Et dis. ab ini. q̄ negat resurrectio futura. Ois q
inuocat nomen do. c ¶ In magna. Hic cōsequnter rndet tacī Diuisio
tæ q̄stioni ex pdictis oriēti. Et prio soluit Aplūs q̄stionem. Scdō,
reuertit ad Timothei monitionē, ibi: Iuuenilia. Ex hoc aūt q̄ pdi
xit Philetū & Hymeneū à veritate fidei
excidisse & alios puertisse: posset aliquis
quærere: quare dñs permittit talia fieri.
Ad qd rndet Aplūs, q̄ hoc totū cedit ad
gloriā dei, nā sicut in electis relucet eius
misericordia, ita in reprobis eius iusticia
& ponit exemplū de domo magni prin
cipis: Dicit igit: In magna au. domo.
i. in domo, principis magni. d ¶ Non
so. sunt ua. au. &c. q̄ applicant officijs
honorabilibus. e ¶ Sed & li. & ficti.
quæ applicantur exercitijs vilibus, & to
tū cedit ad pfectionē domus & honorē
dñi. domus aūt dei totū est vniuersum,
in q̄ electi sunt vasa gloriæ applicata, re
probi y ò vasa cōtumeliæ deputata. Ve
runtn̄ qa hæretici pñt dū viuūt ad veri
tatem redire. Ideo subditur: f ¶ Si qs
ergo emundauerit se ab istis. i. à pdi
ctis erroribꝰ & similibꝰ. g ¶ Erit uas
in honorē sanctificatū. i. diuino cul
tui applicatū. h ¶ Et utile do. i. vti
le ad acquirēdum alios dño, sicut patet † accōmo
de Paulo, qui post conuersionē suā mul dū vtibus
tos acq̄siuit dño, qui erat ante fideliū p domui
secutor. i ¶ Iuuenilia. Hic reuertitur
ad instructionē Timothei, dicens: Iuue
nilia aūt desideria. q̄ sunt circa carnis
delectabilia. k ¶ Fuge. Aliter nō de
uincunt. l ¶ Sectare uerò iustitiā.
Erga proximū. m ¶ Fidē. Erga deum.
n ¶ Charitatē. Erga vtrūq̄. s. deum & H
pximū. o ¶ Pacē cū his &c. i. cum fi
delibus maxime, licet cū oibus sit sectan
da, q̄ntū pōt fieri bono mō. p ¶ Stul
tas. Idest irrōnabiles. q ¶ Et sine di- † inerudi
sciplina q̄stiōes. i. inutiles ad fidem & tas
mores. Deuita. Et subdit cā: r ¶ Sciēs † respue
q̄ generāt lites. Inter variè opinātes. † 2.q.7.c.
s ¶ Seruum au. do. nō oportet liti cut iacen
gare. Nec p cōsequēs se talibus q̄stionibꝰ im dotes
plicare. t ¶ Sed mansuetū esse ad
omnes. Etiā ad infideles, vt per hoc tra
hant ad fidem, sicut de beato Clemente
legit, q̄ propter suā mansuetudinē non † tolerans
solū erat acceptus Christianis, sed etiam malos cū
Gētilibꝰ & Iudæis, & multos ex eis ad fi mānsuetu
dem conuertit. v ¶ Docibi. i. ad do- di
cendū habilē. q̄ habilitas dupl̄r accipit. ne Habilitas
Vno mō actiue, ita q̄ habilis docere sit docibilis
rōne vitæ, scientiæ, & facūdiæ. Alio mō
passiue: & sic habilis doceri acquiescēdo plex
informationi bonorum de veritate cir
ca factum aliquod: aliter non posset be
ne iudicari de ppositis sibi. x ¶ Pa
tientem. In aduersis. y ¶ Cum mo
destia corripientem &c. Nam si im
moderate corriperet, obstinatos in ma
lo magis faceret: sicut immoderate diri
gentes ligna tortuosa, frangunt ipsa. Iō
subditur: z ¶ Ne quando det illis
deus pœnitentiam &c. idest ne per immoderatā correctio
nem impediatur reditus eorum ad veritatem. a ¶ Et resipis
cant à diaboli laqueis &c. In laqueis erroris. b ¶ Ad ipsi
us uoluntatem. scilicet sequendā in carnalibus & spiritualibus
peccatis.

¶ Capitulo. ij. vbi dicitur in Postilla: Sed tamen verbum dei
non est alligatum.

ADDI. I. Super hoc quod dicit. Sed tamen verbum dei
non est alligatum. Glo. Licet ego sum alligatus
corpore, tamen verbum dei non est alligatum, quia & sermone
præsentes, & literis absentes docere non cesso.

In eo. ca.

quēcp̄ pœniteat. Quæ pœnitentia pudore & timore displiceñdi A aliis interdum impedit, dū plus delectat hominē aliorū existimatio q̄ iustitia, qua se quisq̄ humiliat pœnitendo. Ideoq̄ non solum cum agit pœnitētia, veritatem vt agat dei misericordia necessaria est. Vt essi Petrus amarē fleret, repsexit eū dominus. Et ideo Mat. 26.g. Apūs hic dicit: Det illis deus pœnitentiā.

GLO. ORDI.

CAP. III.

HOc aūt &c. Sequitur: a ¶Se ipsos amātes. Nō dominū vt Petrus: Qui ter interrogatus, à domino: ter profess⁹ est se eum diligere, dicens: Tu scis, quia amo te. Vnde Iohā. 21. d. & dominus ei oues pascēdas credidit: quia in pascendis ouibus vera monstratur dilectio, si quis ibi non quærit sua, sed quę Christi sunt. Ex eo aūt quod seipsos, non deum amant, quasi ex radice hæc quæ sequuntur mala oriuntur. b ¶Ingrati. Vt qui corrigentibus mala, p̄ bonis reddūt. c ¶Scelesti. vt quando modum peccandi transcendunt. i. suas vel aliorum animas interficientes. d ¶Sine affectione. non cōpatiendo infirmis. e ¶Detractores. famam sanctorum maculando. f ¶Inconti nentes. Non refrenando malas cupiditates. g ¶Immites. exercēdo lites. h ¶Si ne benignita. dum nesciunt subuenire aliis. i ¶Proditores. indicando inimicis piorum quæ occultanda nouerunt. k ¶Proterui, humanā verecundiam inuerecundē agitantes. l ¶Cæci. non intelligentes neq̄ quæ loquuntur, neq̄ de quib⁹ agunt. m ¶Volu. amatores, carnales delitias spiritualibus præponentes. n ¶Habentes speciē. quia eadē sacramenta cum pīs. o ¶Virtutem aūt̄. Virtus, charitas de corde puro, cōscientia bona, & fide non ficta. Hæc est virtus, quā nihil vincit. 1. Tim. 1. b. Nullus ignis, nulli fluctus seculi, nulla flumina tentationis eam extinguunt. De hac B dicit: Fortis est vt mors dilectio. Sicut em̄ mors quando venit resisti ei non potest, sic cōtra violentiā charitatis nihil pōt mūd⁹. Cōtraria ē data similitudo. Quō em̄ mors ad auferendum violentissima est, sic charitas ad saluandū violēta est. ¶Vel secundū aliā literā: Veritatē aūt ei⁹. i. res pietatis p ¶Abnegantes. idem sensus. q ¶Qui pene. Ingrediebāt em̄ domos mulierum, & decipiebāt eas. r ¶Mulierculas. Prius, & p eas viros, vt diabol⁹ prius Euā. Vel viros seductibiles, quasi mulieres seducūt. s ¶Semper discentes &c. Nos aūt̄ semper ambulemus in via donec eo veniamus quo ducit via, nusquam in illa remaneam⁹ donec p̄ducat vbi maneamus, atq̄ ita & q̄rendo tendim⁹ & iueniēdo ad aliq̄ pueni mus. t ¶Quēadmo. Q. Tales seducunt: veritati aūt̄ semp̄ resistunt. Et hoc est quod ait: Quēadmodū aūt̄ Iānes &c. Iānes & Mābres duo fratres fuerūt magi Pharaonis. Horū nomina nō inuenit Apūs in diuExo. 8. c. nis libris, sed in apocryphis, de quib⁹ hoc sumit. Hi aūt̄ restiterūt Moysi vsq̄ ad tertiū signū, in q̄ defecerūt dicētes: Digit⁹ dei ē hic. Et sicut illi restiterūt Moysi, ita & hi. s. hæretici mihi. ¶Nota q̄ aliōsitas hæreticorū semp̄ inqeta ē, q̄s magorū Pharaonis habere ☞ conatū ait

¶In eo. ca. vbi dicitur in Postilla. Dicunt aliqui q̄ iste Philet⁹ & Hymeneus ex hoc acceperūt occasiōnē errādi.

Cap. III.

HDixi. Prophana & stulta deuita. Hoc autem sciendum est ad ipsa vitanda.

Oc autem scito, q̄ a in nouissimis diebus b instābunt tempora

a ¶Sanctis.

a ¶i. quia. b ¶Hæc est causa periculi.

c †periculōsa, & erunt homines sei, d

a ¶Inde hæc omnia oriuntur quæ sequuntur. ¶Non deum vt Petrus. b ¶Pecuniæ. c ¶Ad dominium. d ¶De honoribus sibi impensis.

psos amantes, † cupidi, elāti, superbi, e f g h i

a ¶In deum per hæreses. b ¶Carnalibus vel spiritualibus.

blāsphemi, parentib⁹ nō obedi, k l

a ¶De bonis. b ¶In grauibus perpetrandis. ¶Suas vel aliorum animas interficientes.

entes, ingrāti, scelesti, sine affectio m n

a ¶Ad aliquem. b ¶Inquietantes alios. c ¶Crimina imponentes. ¶Alias detractores.

nē, † sine pace, criminātores, inconti o p

¶Gulæ, vel libidinis. ¶Crudeles. a ¶Luxuriæ.

nentes, immites, † sine benignitate, q r

a ¶Secretorum alterius. b ¶Habitu vel verbis pudorem non seruantes. ¶Alias procaces. c ¶Instato corde.

proditores, proterui, tūmidi, cæci, s t u v

¶Quarumlibet.

uoluptatū amatores magis q̄m dei: x

a ¶Et ideo periculosi. b ¶Religionis.

habentes speciem quidem pietatis y

a ¶Vel veritatem. i. charitatem. b ¶Facis. c ¶Ecce quare incepit de nouissimis temporibus.

uirtutem aūt̄ eius abnegantes: et z 1

¶Tales. a ¶Quia iam horum prænuncij fuit quidam, plures autem in fine futuri sunt.

hos † deuita. Ex his enim sunt qui a

a ¶Ad literam, vel rimantur proprietatem cuiusq̄, & quos inuenient idoneos seducunt. b ¶Sub dolosis & versutis verbis.

penetrant domos, & captiuas du b c

a ¶Seductibiles. b ¶Ideo erant dignę seduci.

cunt mulierculas oneratas peccatis, d

a ¶Semper noua deliberant. ¶Firmos non possent seducere. b ¶Semper ambulant: & nunq̄ ad viam perueniunt.

q̄ę ducūtur uarijs desideriis. † Sem e f

¶Fratres. ¶Magi Pharaonis. ¶Hoc de apocryphis sumitur.

per discētes & nūq̄ ad scientiā ueri g

autem Iannes & Mambres restite,

¶Hæretici.

runt Moysi, ita & hi resistunt ue, h

¶Corruptæ rationis.

ritati, homines corrupti, mente i

a ¶Operibus semper resistentes. b ¶Semper circa, nunq̄ in fide. c ¶Præscit destruendos in Asia hæreticos. d ¶Post hæc præsentia.

reprobi circā fidem, sed ultra k l

talib⁹ locis possunt mulieres citius decipi i his q̄ pertinēt ad fidem, & etiam in his quę pertinent ad carnē. Ideo subditur: c ¶Et capti. du. i. seducunt. d ¶Mulier. quæ propter defectū rōnis citius decipiuntur. Ideo subditur. e ¶Quæ ducuntur uarijs desideriis. Mēs mulieris est de facili mutabilis. f ¶Semp̄ dis. illud referē ad id qd̄ prędicit: Ex his e. &c. Tales em̄ seductores q̄rūt sp dicere noua, q. a simplices. q̄rū est maior mstitudo, p̄ni sūt ad credēdū talia. g ¶Quē. au. Iānes & Mā. Isti fuerūt magi, per falsa signa volentes resistere Moysi, Exo. vn. a. Noia v̄ò istorū magorum nō habuit Apostol⁹ ex sacra scriptura, sed ex alijs libris Hebræorū, vt dicit hic Glo. Sed q. a Ioseph⁹ & Ra. Sa. de hac materia loquentes nihil dicūt de istis nominib⁹, ideo videtur melius dicendum, q̄ habuit p reuelationē, sicut & Moyses mundi creationē. h ¶Ita & hi &c. resi. freq̄nter occultē, & aliq̄n manifestē. i ¶Hoies cor. mē. i. monb⁹ k ¶Reprobi c. fi. i credibilib⁹. l ¶Sed ul. s. ips à deo ordiatū.

NICO. DE LY CAP. III.

HOc aūt̄ scito. Hæc est sexta ps in q̄ ponit sextū motiuū, Sextū motiuum qd̄ ē multiplicatio falsorū p̄ dicatorū: qd̄ debebat mouere Timotheū ad v̄itatē efficaci⁹ p̄dicādū Et diuidit in duas ptes, q. a primò ponit multiplicatio. Scd'ò Timothei monitio Diuisio ibi: Tu aūt̄. Pria adhuc in duas: q. a prīo p̄dicit multiplicatio malorū hoim futura. Scd'ò, oñdit ia inchoata, ibi: Et hos deuita. Circa primū dicit: b ¶In nouis. die. Hoc em̄ potissimē erit añ tēpa Antichristi. c ¶Instabūt tē. peri., ppē multiplicationē seductorū de qb⁹ subdit̄ur: d ¶Et erūt ho. se. amā. s. q̄tū ad ptē hois sēsitiuā q̄ dr̄ hō exterior. n̄. Co. iij. ex hoc seq̄ndo carnis delectabilia, qd̄ ē malū: Amare v̄ò seipsū sed'm ptē itel lectiuā supiorē q̄ dr̄ hō interior sequendo dictamē rōnis, laudabile est & v̄tuosum. e ¶Cupidi. pecuniarū. f ¶Elati. i. ambitiosi honorū. g ¶Supbi. in depressiōe aliorū. h ¶Blasphemi. cōtra deū. i ¶Parētib⁹ nō obedientes. i. eis rebelles, vtpote parētib⁹ spūalibus in doctrina catholica: & carnalib⁹ in cō uersatiōe domestica. k ¶Ingrati. De bñficijs acceptis. l ¶Scelesti. i. assueti criminib⁹ magnis quę scelera dicuntur. m ¶Sine affec. bona interius. n ¶Sí ne pace. exteri⁹. o ¶Criminato. i. crimina iustis imponentes. p ¶Incōtinentes. i. omni luxuriæ se exponentes. q ¶Immites. i. crudelitatem exercentes. r ¶Sine benignitate. i. bona igneitate q̄ qs accendit̄ ad bñfaciēdū p̄ximo. p hoc itelligi dat̄ oppositū. s. malignitas, qua qs accendit̄ ad nocendū iusto. s ¶Proditores. reuelando alteri⁹ consiliū. t ¶Proterui. i. effrōtes in malis. v ¶Tumidi. inflati in cordibus suis. x ¶Volup. ama. &c. i. delitias carnales spūalib⁹ præponētes. y ¶Habē. speciē &c. i. apparentiā religionis, vt facili⁹ decipiāt. z ¶Virtutē au. e. ab. quæ consistit in operibus virtuosis. a ¶Et hos. Hic consequēter ostēditur multiplicatio iam inchoata. vñ. j. Io. ñ. c. dicit: Nūc Antichristi mlti facti sunt. Ideo dicit Apūs: Et hos deuita. q. d. iā incipiunt esse tales aliq. qd̄ declarat dicens: b ¶Ex his enim q̄ penetrant domos. i. q̄ intrāt sub prętextu religionis penetralia & loca secreta, in quibus mulieres cōiugatæ vel aliæ habitāt illo tēpore aspectus hoim refugiētes. & in

Non p̄ficiēt

A ADDI. II. Isti hæretici de qb⁹ Apūs loquit̄ nō arguebāt ex dictis Mat. xxvij. c, dicētis, q̄ tpe passionis Christi multa corpora surrexerūt &c. impossibilitatē resurrectionis futurę, q. a de hoc poti⁹ habet cōtrariū, vt dicit Postillator. sed ex hoc q̄ ia fuerat facta semel resurrectio mortuorū tēpe passiōis Christi asserebāt, q̄ nō erat iterū fieda alia resurrectio, eo q̄ ppheta vt Dañ.

conatū, ait hic Aplūs cōpās eos magis Pharaonis. Quos Ieremias perdici inspicenti auiculæ cōparat, dicens: Clamauit pdix, congregauit quæ non peperit, fecit diuitias, nō cū iudicio: in medio dierū eius derelinquent eū, & in nouissimis suis erit insipiens. ¶ Aug. cōtra Faustū: Cōtentiosi hæretici, vt pdix. Cōtentiosū aīal clamat, & cōgregat q̄ nō peperit, ita & hæreticus Christianos quos faciat suas diuitias, nō cū iudicio, sed cū temeritate: sed post derelinq̄t, & est insipiēs, vt hic dr: sed vltra nō ꝓficient. a ¶ Et oēs q̄ uo. &c. Pie viuit q̄ dicit: Quis infirmat, & ego nō infirmor? Quis scādalizat, & ego nō vror? Aliorū em̄ infirmitates & scādala sunt ꝑsecutiōes. Quid em̄ si ꝑsequitur vitā bonorū, q̄s vita iniquorū? Nō mō cū cogit imitari qd̄ displicet sed etiam cū cogit dolere quod vider. Quia corā pio viuēs ipiē: etsi nō obligat cōscientē, cruciat cōsentientē. vnde Vidi p̄uaricātes, & tabescebā. b ¶ Mali au. ho. &c. Quales sunt timētes hos lędere corā quib⁹? loquūt, q nō parant ad tentationes, sed ꝑmittūt fœlicitatē hui⁹ seculi, quā deus ipse seculo nō ꝑmisit. Ille p̄dicit labores: tu ꝓspera. Ille ad cōfortandū cor tuū venit pati, mori, sputis illiniri, spinis coronari, opprobria ferre, fel & acetū bibere, ligno cōfigi. Oia hęc ille tulit ꝓ te Ille cōfortās infirmū, vt cū crediderit, nō sperет ꝓspera hui⁹ seculi. vñ: Fili accedēs ad seruitutē dei, sta i iusticia & timore, & p̄para aīam tuā ad tētatiōes. c ¶ Sacras li. no. q̄ te. &c. Multū signat, pdesse vet. Test. hr̄e noticiā, vbi Christi psona & icarnatio insinuat q̄ ad salutem hoīm valet. d ¶ Oīs e. Scripturæ valēt ad salutē. qa ad cām salutis. e ¶ Ad arguē. Negligētes. f ¶ Ad cor. in malo persistentes. g ¶ Ad erudiendum. pœnitentes.

Conatū, ait hic Aplūs cōpās eos magis Pharaonis. Quos Ieremias perdici inspicenti
Iere. 17. b. auiculæ cōparat, dicens: Clamauit pdix, congregauit quæ non peperit, fecit diuitias, nō cū iudicio: in medio dierū eius derelinquent eū, & in nouissimis suis erit insipiens. ¶ Aug. cōtra Faustū: Cōtentiosi hæretici, vt pdix. Cōtentiosū aīal clamat,
† assecta/ & cōgregat q̄ nō peperit, ita & hæreticus
tus es Christianos quos faciat suas diuitias, nō cū iudicio, sed cū temeritate: sed post derelinq̄t, & est insipiēs, vt hic dr: sed vltra nō ꝓficient. a ¶ Et oēs q̄ uo. &c. Pie viuit
.Co. 11. g q̄ dicit: Quis infirmat, & ego nō infirmor? Quis scādalizat, & ego nō vror? Aliorū em̄ infirmitates & scādala sunt ꝑsecutiōes. Quid em̄ si ꝑsequitur vitā bonorū, q̄s vita iniquorū? Nō mō cū cogit imitari qd̄ displicet sed etiam cū cogit dolere quod
Psal. 118. v. vider. Quia corā pio viuēs ipiē: etsi nō obligat cōscientē, cruciat cōsentientē. vnde Vidi p̄uaricātes, & tabescebā. b ¶ Mali au. ho. &c. Quales sunt timētes hos lędere corā quib⁹? loquūt, q nō parant ad tentationes, sed ꝑmittūt fœlicitatē hui⁹ seculi, quā deus ipse seculo nō ꝑmisit. Ille p̄dicit labores: tu ꝓspera. Ille ad cōfortandū cor tuū venit pati, mori, sputis illiniri, spinis coronari, opprobria ferre, fel & acetū
Eccle. 2. a. bibere, ligno cōfigi. Oia hęc ille tulit ꝓ te Ille cōfortās infirmū, vt cū crediderit, nō sperет ꝓspera hui⁹ seculi. vñ: Fili accedēs ad seruitutē dei, sta i iusticia & timore, & p̄para aīam tuā ad tētatiōes. c ¶ Sacras li. no. q̄ te. &c. Multū signat, pdesse vet. Test. hr̄e noticiā, vbi Christi psona & icarnatio insinuat q̄ ad salutem hoīm valet. d ¶ Oīs e. Scripturæ valēt ad salutē. qa ad cām salutis. e ¶ Ad arguē. Negligētes. f ¶ Ad cor. in malo persistentes. g ¶ Ad erudiendum. pœnitentes.

GLOS. ORDI.

Caput. IIII.

TEstifi. &c. Sequit: h ¶ Impor. Tu oportunè agis, sed iportune videris ei q̄ nō libēter audit. qd̄ tū aliq̄n ei pdest. Tu
† 2. Pe. 1. d. igit sciens hoc illi cē oportunū qd̄ ei videtur iportunū, dilectionē curāq; sanitatis ei⁹ animo teneas mansueto & modesto.
Pro. 10. c. Multi em̄ q̄s prurbationes à medico videnť abscedere, paulatim tū verbi vigore medullas penetrāte sanati sūt. Et cū scriptura dicat: In multiloquio non effugies peccatū, nō est dicēdū istū multū esse locutū, etsi Apostol⁹ dicat: Insta opportūè iporтunè. &c.

†integer

Nicolaus de Lyra.

a ¶ Nō ꝓfi. alios seducēdo. b ¶ Insipientia e. eorū &c. hoc potissimū implebitur Antichristi tēpore, q̄n detecta ei⁹
† 43. di. c. 1 falsitate oēs finaliter ad Christū cōuertentur: & iā impletū est in multis hæreticis & idolorū sacerdotib⁹ per sanctos p̄dicatores & doctores de falsitate conuictis: & sic ab eis decepti multotiēs ad veritatē sunt reducti. c ¶ Tu au. hic cōsequenter ponit
Diuisio Timothei monitio, vt firmiter stet in veritate fidei catholicæ, & eā alīs cōstāter ꝓponat p̄dictis falsitatib⁹ resistendo. Et ad hoc ponit duplex rō. Prima accipitur ex
† 45. di. c. 1 pte Pauli qui de hoc Timotheū docue-
† increpa, exhortare cū oī lenitate rat verbo & exēplo; ꝓpter qd̄ facere debebat. Et hoc est qd̄ dicit: Tu au. assecutus es meā do. intelligēdo eā & retinendo. d ¶ Institutionē meā, nā te ēpm institui. e ¶ Propositū. de cōstanti p̄dicatione fidei

a ¶ Quæ modo putatur sapientia.
non proficient. Insipiēntia enim a b
a ¶ Per bonos, præsertim per Iohannem apostolū.
corum manifesta erit omnibus
a ¶ Magorum. b ¶ Per Moysen. c ¶ Illi contradicunt veritati.
sicut & illorum fuit. Tu autem c
a ¶ Et ideo potes illis resistere, habens scientiam per meam doctrinam.
† assecutus es meā doctrinam,
¶ Bonorum operum. a ¶ Tendens quo ego. d
institutionem, propositum, fi/ e f
a ¶ Inuisibilum. b ¶ In expectatione promissorum. ¶ Dei & proximi.
dem, longanimitatem, dilectio; g h
¶ De aduersis. a ¶ De loco ad locum.
nem, patiētiam, persecutiones, i k
a ¶ Tormentorum. b ¶ Tales sunt tibi illatę tribulationes & persecutiones, quales mihi sunt factæ & quales sustinui.
passiones: Qualia mihi facta l
sunt Antiochiæ, Iconij, Listris,
¶ Et. ¶ Vel passiones. a ¶ Ego sustinui.
quales persecutiones sustinui, et
a ¶ Sic & te eruet.
ex omnibus me eripuit domi/
a ¶ Nec solus ego patiar, sed. ¶ Ita necesse est & tibi, si pie viuere vis. b ¶ Religiose, iuste.
nus. Et omnes qui uolunt pie b m
a ¶ Qui venit pati. b ¶ Hoc semper fit, sed maxime primo tempore. ¶ In corpore vel in corde.
uiuere in Christo Iesu: persecu
a ¶ Intus vel foris. b ¶ In se. ¶ Boni patiuntur, sed.
b tionem patientur. Mali autem n
a ¶ Aliorum qui huius officij sunt.
homines & seductores profici/ o
a ¶ Ita. ¶ Ipsi a bono. b ¶ Ipso actu.
ent in peius, errantes et in erro/
a ¶ Alios. b ¶ Q. mali errant, & in errorē mittunt.
c ¶ Firmus.
rem mittentes. Tu uerò perma p
a. ¶ A deo, vel a me. b ¶ Bene necesse. ¶ Vt alijs annuncies.
ne in his quę didicisti, & credita
¶ Vt fideli dispensatori. a ¶ Memoriter retinens. ¶ Ideo nō debes venire in dubiū. ¶ Bene autorē.
sunt tibi, sciens à quo didiceris. q
a Ideo etiam permane, quia. b ¶ Legis. ¶ Prophetias. ¶ Bene facultas.
c Et qa ab infantia sacras literas r
a ¶ Spiritualiter intellectę.
nosti, quæ te possunt instruere s
¶ Quam & ipsæ docent.
ad salutem, per fidē quæ est in t
d Christo Iesu. †Omnis enim scri v
a ¶ Cuius autor deus. b ¶ Per spiritū sanctū. ¶ Alicui.
ptura diuinitus inspirata utilis x
a ¶ Nescientes. b ¶ Ad conuincendū de malo.
c est ad docendum, ad arguendū, y
¶ Ad increpandum duriter. ¶ Incipientes discere.
f corripiendū, ad erudiendū in iu z a
a ¶ Vt iustum faciat. b ¶ Ita. c ¶ Executione. b
sticia, ut †perfectus sit homo dei c
ad omne opus bonū instructus, d

Cap. IIII.

a ¶ Et quia sic potes ¶ Adiuro.
† Testificor* co/ e f
¶ Iste deo.
rā deo & Christo Iesu, qui iu/
dicaturus est ui
a ¶ Qui viui reperiętur. ¶ Qui residui erunt tormentis Antichristi, vel iustos & iniustos.
uos & mortuos, & per † ad/ g
b ¶ Priorem cui debes grates reddere, vel futurum q̄ timēdus est. b ¶ Eternū. ¶ Vt cōregnes deo.
ēntum ipsius & regnum eius: h
a ¶ Instāter prędica. b ¶ Quātū ad eos qbus p̄acet.
prędica uerbum: instā †oportu i k
a ¶ De precepto. ¶ Vel importune argue. ¶ Negligentes. b ¶ Aduersa. ¶ Volentes. m
h ne iportune: †arguē: †obsecra: n o

tiōe fidei. f ¶ Fidē. articulorū, g ¶ Lōga. Gnimitatem. in expectatione promissorum. h ¶ Dilectionem. dei & proximi. i ¶ Patientiam. In aduersis. k ¶ Persecutiones, pas. differunt sicut actio & passio, quia dicūtur persecutiones, vt ab alio inferuntur. passiones prout in corpore proprio recipiūtur. l ¶ Qualia mihi fa. sunt &c. de psecutionibus sibi factis in Iconio, in Listris, habetur Actu. xii. m ¶ Et oēs q̄ piè uo. ui. in Chr. pse. pa. s. à malis hoīb⁹ quorū maior est nūrus. & cū hoc à diabolo ad hoc excitātes. sic ò aliqui piè viuentes hoc nō patientur, hoc raro cōtingit ꝓpter qd̄ hic nō cōputāt, sed generaliē dr, qa qd̄ modicū ē, quasi nihil reputatur. ij. Physicorū. n ¶ Mali au. ho. & se. ꝓfi. quia frequēter tales mundana prosperitate florent. veruntamen quia hoc cedit finaliter ad malum eorum. ideo subdit: In pe ius &c. quia per hoc habent facultatem multiplicandi mala in se & in alīs. ¶ Aliter potest exponi: o ¶ Proficiēt. i. in malicia sua vltra ꝓcedent. & accipit hic, ꝓfectus translati uē, sec⁹m qd̄ dicit. v. merap. q̄ bonū ad mala transferrimus, sicut dr bonus latro qui cautę ꝓcedit in suis latrocinijs. p ¶ Tu ue. ꝓ in his q̄ di. à me. Et cre. sunt ti. i. cōmissa tuæ fidelitati, ad p̄dicandum alīs cōstanter & intrepide. q ¶ Sciens à quo didi. Vt eū in verbis & factis imiteris. r ¶ Et qa. Hic ponit secūda rō accepta ex parte Timothei, qui fuit filius mulieris Hebręę, vt habet Act. xvi. & sic fecit eū instrui à puericia in scriptura legis & ꝓphetarum q̄ valet ad p̄dicandum veritatē, & ad resistendum falsitati. Et hoc est q̄ dicitur. Et qa ab infan. sa. lite. nosti. mō
H dicto. s ¶ Quæ te pos. instruere ad sa. æter. ad quā ordinatur tota sacra scriptura. t ¶ Quæ est in Chri. Ie. Cui testimonium phibēt lex & ꝓphetæ. v ¶ Oīs enim scri. diui. inspi. & sic immediatē deriuatur à veritate prima. x ¶ Vtilis est ad docendū. veritatē. y ¶ Ad arguendum. falsitatem. z ¶ Ad corripien. delinquentes. a ¶ Ad erudiendum. pficientes. b ¶ In iusticia. scilicet legali, q̄ est oīs virtus. v. Ethicorum. c ¶ Vt perfe. sit. ho. dei. i. ad diuinū officiū ordinat⁹, q̄lis es tu. d ¶ Ad oē op⁹ bo. in. p scipm faciēdo, & ad hoc alios inducēdo.

NICO. DE LY.

Cap. IIII.

TEstificor. Hic est pars septima in Septimā qua ponitur septimū motuuū, motuum, qd̄ accipitur ex multiplicatione futura malorum auditorum, sicut & p̄cedens ex multiplicatione malorū doctorū: qd̄ debet mouere Timotheū & alios doctores ad efficaciter docendū, anteq̄ veniat tēpus in quo non recipiet doctrina eorū. Dicit igitur Apostolus: Testificor. i. adiuro te Timothee, & per consequens alios episcopos in te. f ¶ Coram deo patre & Christo Ie. qui sunt testes huius adiurationis g ¶ Et per
2 igitur aduentum ipsius. ad iudicium. h ¶ Et regnum eius. Quod est æternum. i ¶ Prædica uerbū. euangelicū. k ¶ Insta. Instanter facias hoc. l ¶ Opportūè. idest illis qui desiderant audire. m ¶ Importunè. idest illis qui non recipiūt gratiose: quia aliq̄n est ibi ꝓfectus magnus. Sicut dicit Aug. de ſoſo audiēte prędicationē sancti Ambrosij cuius tin apparitate moris & non vtilitate. Cumq̄ intenderem q̄s pulchrè diceret, me inuito intrauit, regno suo quod verum dicebat: & sic conuersus ad fidē multū profecit in ecclesia dei. n ¶ Argue. ꝓtemporis peccātes ex ignorātia. o ¶ Obsecra. peccātes ex ue. infirmitate, vt abstineāt ꝓpē reuerentiā rei sa. ue
cræ. s. dīuæ passiōis, eis in baptismo cōcitatę.

† Increpa

por.&c.In tanti loquio eñ non est multum quod est necessariū,
17 A a ¶Increpa in o.Huic acriori suadet patientiā,Tito nimis pa
tienti imperiū. b ¶Sed ad sua de.i.q ea doceant q̄ volunt: ꝓ
phetia est sancti apli,q ꝑscius futurorum ī doctria ,pcipit esse in
stādū ,vt cōtra hoc qd futurū erat p̄pet eccliā. Tales eñ dicit su
turos,qui ꝓ desideriis suis doceri volūt
vt à magris.s. cōsitātib⁹ & veracibus ad
hos cōuertātur,q hæc illos doceant q̄li
bēter audiāt,qa veritas illis aspera vide
bit,vt relicta vera doctria fabulis vacēt
e ¶Magi.pru.Aug.supra 1o.Homel.
Prouer.9.c xliij.Hos magros Salomon vult ꝓ mu
lierē de q̄ ait:Vanitas ipiorū mulier est in
†26.q.5.c. cipiēs & audax,q inops panis cōuocat p
necmirum tereutes,dicēs:Panes occultos libēter at
§.auguria tingite,& aq̄ furtiuę dulcedinē. Cū sit i
gnara veritatis ,pmittit sciam veritatis,q̄
ipsa occultatione commendat & quasi
condit,vt libēti⁹ audiaī.Cui⁹,phibitam
furanī seducti audiētiā. Hæc occultatio
facit pruritū in auribꝰ spūaliter fornican
tibꝰ,sicut pruritu libidinis in carne cor
rūpitur integritas castitatis. Nefarij eñ
doctores ipsa occultatione condiunt sua
venena curiosis,vt ibi existimēt eos dice
re aliqd magnū,qa habēt secretū, & sua
uius hauriant insipientiā,quā putāt sciē
tiam,dulciusq̄ audiant q̄ palā in ecclesia
dici crediq̄ ,phibētur.Mulier illa ,ppter
†ad plenū illicita atq̄ punienda secreta nō solū insi
probatum piens,verū etiā audax nuncupatur.Sub
reddito Christiano eñ vocabulo multas scele
stas hæreses cōdidit,nefādas fabulas finxit
B & nenias tales quales in theatris cantant
sine inimica scurrilitate ridenī,& nō tales
quales aduersus deum fingere potuisse.
illā insipientiā dolemus & miramur au
Leui.1.d. daciam.d ¶Opus fac.Testando opere
Exod.29.f. qd ore p̄dicans,vt retorq̄atur os turtu
†Q̄ super ris ad ascellas,& sint malapunica & tinti
est nabula in extremis oris hiacynthinę tuni
cæ.e ¶Sobrius esto. Per qd imple
re poteris,quia hæc virtus temperat oēs
alias.Hoc ideo maxime dicit,ne se nimis
affligeret ,ppter p̄dictū p̄ceptū. f ¶De
libor.libare dicimus degustare .fundere
vel immolare.Inde delibare,qd tñ hic ꝓ
ipsa immolatione ponitur.passionē eñ
†da operā suam delibationem appellat.Deo eñ im
molatur qui pro iusticia sua patitur.
g ¶Certaui.Contra rebelles cucurrit:
†autem vbi facilis transitus.Consummaui,firmi
ter locata ecclesia.In omnibus fidem ser
uaui,vt alij idē faciant.Hoc dicit non re
plena,quia adhuc restabat ipsius passio
nis conflictatio,sed spe firma ,ex illo ꝓ
†Col.4.b. passionem sibi reuelauerat: & ideo qd
futurum p̄sumpsit,quasi factum indi
1.Cor.7.c. cauit. h ¶Fidem. Quæ est caput
Christianæ religionis. i ¶Seruaui. quæ non potest haberi deo mise
rante,quia domus dei est.vnde alibi ait:
Misericordiam consecutus sum. non qa
fidelis eram.sed vt fidelis essem .Apostō
lum eñ inuenim⁹ sine vllis bonis meritis,immo cū multis vitijs
dei gratiā consecutū,reddentis bona ꝓ malis. Qui sua iam pro
pinquante passione bona merita sua commmemorat, post quæ
consequetur coronā,q post mala merita consecutus est gratiā:q
nisi pri⁹ gratuita donaret,corona nō redderet. Nō ergo merita
ipi⁹ tā q̄ ipi⁹ sūt.i.ex ipo ei cōpara,sed dona dei sūt. k ¶Red
det. Si enim fides gratia est,& vita æterna quasi merces est fidei,
videt qd de⁹ vitā æternā tā q̄ debitū reddere cui debet fideli,qa
ꝓmeruit illā p fidē.Sed qa fides gra est,& vita æterna ē gra,ꝓ grā
ergo redder. l ¶Iustus iu.Vtiq̄ iust⁹ retribuēdo bona ,ꝓ bōis
qa tū pri⁹ misericors ē retribuēdo bona ,ꝓ malis,& ipa iusticia q̄
retribuūt bona ,ꝓ bonis nō ē sine misericordia. m ¶Festina.
& etiā iō,qa q̄s mecū hæc solebā,mō nō habeo.n ¶Penul. Secū
dum Haimo

a ¶Negligentes. ¶Asperis verbis persistentes. b ¶Vt patienter sustineas repugnantes,& doceas accipientes. ¶Repugnantium. c ¶Accipientium.

a b c
a ¶increpa in omni pātientia & doctri
¶Modo est hoc,quod prædices necesse,vt contra hæc præparetur ecclesia.
d
na. Erit enim tempus cū sanam do
a ¶Quasi onus non ferent salutem audire.
e
b ctrinam non sustinēbunt sed † ad
a ¶Quod ea doceant quæ volunt. ¶Multos. b ¶Ipsū.
f g
c sua dēsideria coaceruabunt sibi ma
a ¶Desiderio audiendi,non tamen bono.
g
gistros prūrientes auribus,& à ue
a ¶Quæ eis aspera.
h
ritate quidem auditum auertent,
i
ad fabulas autem conuertentur .
a ¶Ita est futurum. b ¶In disciplina ecclesiastica & scripturis explanandis. ¶Dum tempus habes.
c ¶Omnis modi hominibus docebis.
k l
Tū uerò uigila,in ōmnibus †labo
a ¶Quod ore prædicas,hoc opere contestare.
b ¶Episcopatus.s. ¶In tantum,vt impleas ministe.s.
m
d ra,opūs fac euangelistæ,ministēri
a ¶Scientia vita & doctrina. b ¶.i.in omnibus mō
dum seruz. c ¶Vigila,labora: ¶Ideo sic oportet.
o p q
e um tuum †implē,sobriūs esto.Egō
a ¶Incipio offerri deo grata hostia.
r
f enim iam †dēlibor,& tempus meę
a ¶Morior. b ¶Prope est. c ¶Vnde hoc scit⁹quia dei prævenīente gratia expleui quod debui,vel in pro
ximo sum migraturus,sed bonum certamen certaui.
Q.hoc exemplum tibi relinquo.
s t
a ¶Prædicationis.
v
g men certaui, cūrsum consumma
¶Et in omnibus aduersis. a ¶In futuro. b ¶Quam nullus auferat.idem tibi sperare potes.
x
h ui,fidem seruaui. † In rēliquo rēpo
b
y z
k sita est mihi corona iusticiæ, quam
a b
l reddet mihi dominus in illa die iu
c
stus iudex.Non solum autem mihi,
a ¶Q.Mali timent,tibi damnandi:boni vero diligunt, quia ibi saluandi.
d e f g
sed & his qui diligūnt aduentum
a ¶Quia instat tempus resolutionis.
h i
m eius. † festinā uenire ad me citò .
a ¶Quia. b ¶Proprium nomen. a ¶Tempore aduersitatis.
k l m
Dēmas † enim me derēliquit† dili
n o
gens hoc seculum, & abiit Thessa
a ¶Missus in ministerium a me. ¶Propter.
p p
lonicam . Crescens in Galātiam.
a ¶Missus a me.
Titus in Dālmatiam.Lucas est me
cum solus.†Marcum assume & ad
duc tecum , est enim mihi utilis in
ministerium . Tychicum autem
n misi Ephesum . Penulam quam

a ¶Increpa.verbis duris peccātes ex certa malicia. b ¶In oī patiētia.ad repugnātes.c ¶Et doctrina.ad recipiētes,ip
sos diligēter instruēdo,& subdit rō huiꝰ admonitionis.di.d ¶E
rit enī tēpus.q.d.,ppe hoc insādū est doctriæ veritatis, q̄ diu sūt
aliqui volētes audire,& anteq̄ veniat tempus in quo sana doctri
na nō sustinebit: e ¶Sed ad sua desi
deria coa.si.ma.loquētes timō placē
tia.f ¶Prurientes auribꝰ.i. desiderā
tes ab istis doctoribꝰ audire. g ¶Et à
ue.qdē.i.à doctoribꝰ ꝓ vitatis. h ¶Au
ditū auer.reputātes corū doctrinam ni
mis durā,1o.vj.g.dixerūt aliqui de ser
mone Christi:Durus est hic sermo,& qs
poterit eū audire?i ¶Ad fabulas aūt. †iuxta' cō
i.ad doctrinā hūanitus cōficta & verita cupiscētias
te carentē. k ¶Tu uero ui.sup gregis suas
dñi custodiā. l ¶In oībus la.i.opando
vt omnibus modis instruantur de bonis
m ¶Opus face euange,id ē impleas o
pere qd p̄dicas ore. n ¶Ministeriū
tuū.s.ēpatus. o ¶Imple.s.scientia vi
ta & doctrina. p ¶Sobrius esto.in oī
bus debitū modū tenēdo. q ¶Ego enī. †obdura ī
Hęc est vlima ps principalis huius epłæ afflictiōibꝰ
q̄ dicit eiꝰ cōclusio.in qua tria facit Apłs
quia primo martyriū suū esse ꝓpinquū
Timotheo denūciat,sed o eiꝰ aduētum
flagitat ibi:Festina.tertio ꝓ eū amicos sa
lutat,ibi:Saluta Priscā.Circa primū dicit
Ego enim iā delibor.i. immolor ꝓ effu ►sobrius
sionē sanguinis mei.Libare eñ est deo of esto
ferre sacrificiū de liquidis. vnde & talia †imolor
sacrificia in ve.Te.in multis locis dicunt
hibamenta & libamina.hoc aūt Apłs di
cebat.eo q̄ suū martyriū appropinqua
bat.vñ subdit: r ¶Et tēpꝰ meæ reso
i.separatiōis aiæ à corpe. s ¶Instat.i.ꝓ
pē est. t ¶Bonū certamē cer.cōtra ad
uersarios fidei. v ¶Cursū cō.i.p̄dica D
tionis iniunctæ mihi. x ¶Fidem.i.fide
litatē. y ¶Seruaui.Christo dño meo.
z ¶In reli.i.in futura. a ¶Rep ē mi.
quā nullus mihi auferet,quia reposita ē
apud illū qui est oīpotēs.b ¶Quā red
det mihi do.in die illa.s.mortis meæ.
c ¶Non solū &c.sed & his.i. iustis,
quibus aduentus Christi ad iudicium de
det esse desiderabilis:quia tunc recipient
integrum præmiū.s.beatitudinē corpis
& animæ.ꝓpter qd Salvator loquēs de
signis p̄cedentibus iudiciū dicit Lu.xxj.
e.His aūt fieri incipiētib⁹ respicite & le
uate capita vestra.idest exhilarate corda †amplexus
vestra,vt exponit Greg.vñ ibidē dicitur
Quoniam appropinquat redemptio ve
stra. d ¶Festina.Hic consequēter aduē
tum Timothei flagitat,& diuidit ī duas
ptes.s.principalē,& incidētalē q̄ incipit i
bi: Alexāder. Circa primū dicit. Fe.ad
me ueni.ci.erat enim discipulus eius p̄
dilectus ,ꝓpter qd volebat eū videre añ
mortem suā,quā sciebat esse ,ppinquam
Assignat etiā aliā causā.s.qa socij sui erāt
ad alia loca dispersi.& hoc est qd dicit:
e ¶Demas ei.,ppriū nomē est. f ¶Me reli.tpe aduersitatis
g ¶Dili.hoc se.i.vitā p̄sētē,timebat eñ fortē vt ,ppter societa
tē Pauli incarceraret,& tādē ad martyriū duceret. h ¶Et abiit
Thessa.q̄rēs ibi maiorē securitatē. ¶Crescēs.,pprium nomen
est. k ¶In Galatiā.iste abiit de volūtate Apłi ad vtilitatem ec
clesiæ.& similiter Titus. l ¶In Dalma.simili ratione. m ¶Lu
cas est mecum solus.Iste est Lucas euangelista:qui fuit comes
indiuiduus peregrinationis Pauli, vt dicit Hiero. in libro
illustriū virorum,& satis patet ex Actibus apłorū. n ¶Marcū
assume & adduc tecū.Et subditur causa: o ¶Est enim mi
hi utilis in ministerium. necessariorum. p ¶Tychicum
autem misi Ephesum. similiter pro bono illius ecclesiæ.
q ¶Penulam quam reliqui Troade. Nomen est ciuitatis.

t ►apud Carpum

Glos. ordi. II Ad Timotheū Cap. IIII. De Lyra

dū Haimonē hæc penula data pri Pauli in insigne à Romanis: qñ E suscept⁹ est in sociū & ciuē Romanū. vñ & Paul⁹ se ciuē Romanū appellat. Hiero. Volumē Hebræū replico, qd' Paulus penulā iuxta quosdā vocat. ¶ Penula vestis erat consularis, q̄ induebāt cō sules Romani ingredientes in curiā. Vñ ferī Romanis hāc fuisse cōsuetudo: quā monarchiā toti⁹ q̄si orbis acqrebāt, vt quæcūq; gēs cū pace & colonis eis occurrisset, darent eis libertatē, in tātū vt fratres illorū dicerent, ciuesq; Romani appellarētur. Dabātq; prātem ædificandi curiā, & habēdi cōsules sicut †faber æra & ipsi habebāt. Pater ergo Pauli de Gilorius halo oppido inde vbi natus fuerat, trāslatus in Tharsum Ciliciæ: quodā tēpore veniētib⁹ Romanis p Ciliciā occurrit eis ipse cū alijs Tharsensib⁹, vtpote nobilis, exceperūtq; eos cū pace. Tunc Romani concesserunt eis prædicta. Ibiq; pater Pauli penulam accepit: post cuius mortem ob recordationem eius hanc vestem Paulus sibi retinuit. a ¶ Alexander. iste est quē supra dixit reuersum ad apostasiam, qui fabricabat ædes Dianæ apud Athenas. & oēs cōtra Apostolū cōmouit. d ¶ Defen. Vel pressuram & tribulationē sibi illatā defensionem appellat: Tribulatio defensio est Christianis, quia defendit eos in die iudicij. e ¶ Nō illis ím. Non orat pro Alexandro, qui inuidentia fraternitatē oppugnando peccauerat. Sed pro his qui non obruperāt amorē, sed timore succubuerunt orat, vt eis ignoscatur. Multū ei inēst if eos q hoc mō & eos q illo mō
Act. 25. d. peccāt. d ¶ De o. l. Neronis. i. de cuius
f manibus liberat⁹ est à domino qñ venit Romā adduct⁹ ab his qui p̄erāt Iudeę ob hoc qa Cæsarē appellauit. Nā cū veniss̄et Romam duob⁹ annis mansit in libera custodia, pōst etiam transiuit ad alias nationes, quæ erant in circuitu Romæ.
1. Pet. 5. c. e ¶ Leonis. diaboli, q̄ sicut Petr⁹ ingt:
†languet ē Tanq̄ leo circūit rugiēs q̄rēs quē deuoret: q cū nō pōt à iustitia amouere, vt de vita vult tollere, ne alijs, pdesset: q+ qa non pōt: insultat ei Apīs. f ¶ Et A. Aqla erat vir Priscę. apud istos hospitaba⁹ Apostolus.

Nicolaus de Lyra.

a ¶ Apud Carpū. Nomē est viri apud quē dimiserat. Est āt penula, vt dicit in glo. vestis consularis, quæ à Romanis data fuit pri Pauli in signū amicitiæ cū ipso, & q̄ esset fact⁹ ciuis Romanus. quam reseruauerat Paulus ob memoriam patris, & in signum q̄ esset factus ciuis Romanus, si necessitas incumberet hoc ostēdendē di. Vnde & pluries legitur hoc allegasse in Actibus apostolorum. Alij vero dicunt, q̄ penula hic accipitur pro volumine legis. Sed primum videtur melius, quia de libris subditur: b ¶ Et libros. s. quos ego tibi dimisi. & probabile videtur, q̄ essent libri Hebraici, legis & prophetarum. c ¶ Maxime autem & mē. adscribē dū ibi epistolas suas, quia quando non poterat discurrere ad prædicandum, volebat absentes docere per scriptum. d ¶ Alexander. Hæc est pars incidētalis, quia dixerat: Demas enim me re. &c. ideo occasione eius facit mentionem de alio, quia non solū eū dereliquit, sed etiam impugnauit, dicens: Alexander ærari⁹. Iste est ille quē Apostol⁹ tradidit sathanæ, vt habetur in epistola p̄cedenti. j. ca. vt dr̄ in Glo. e ¶ Multa ma. mi. ost. i. fecit. f ¶ Reddet il. do. s. pœnā debitam. Nec est verbum imprecātis illi malū, sed prædicētis futurū. iō nō dicit reddat, sed reddet. Cōsequenter subdit de alijs eū dimittentibus, sed nō impugnātib⁹ di. g ¶ In pri. mea de. s. quādo fui primo p̄ntat⁹ corā crudelissimo Nerone. h ¶ Nemo mi. aff. sed qa hoc nō fuit ex malicia, sed extimore, iō subdit orādo. i ¶ Nō il. ím. pu. scilicet à dño. k ¶ Do. au. mi. asti. quia propriū est diuinitatis assistere in casibus necessitatis. l ¶ Et con me. deficiente humana consolatione. m ¶ Vt per me prædicatio ím. scilicet in partibus occidētalibus, in qb⁹ prædicauit Apostol⁹ post dimissionē à carcere Neronis, vt dictū G ē. ḡ. Ro. xv. a. Vñ & subdit: n ¶ Et li. sū de o. le. i. Neronis, quē vocat, ppter crudelitatē leonē. Sciēdū tñ q̄ Apostol⁹ nō loq̄t̄ pro tpe q̄ scripsit hāc epistolā: qa tūc erat iterū in carcere Neronis: sed loq̄t̄, p rpe pterito ī q̄ dimissus fuerat à Nerone: Q+ āt subditur: o ¶ Liberauit me domin⁹ &c. refertur ad rempus detensionis secundæ † Turpium quando scripsit hāc epistolā. Et quia nihil impedit à consecutione regni cælestis in morte, nisi pcīm. iō subdit: Et saluū faciet in regnū suū cæleste &c. p ¶ Salutа. Hic vltimo p Timotheū amicos salu † facit tat di. Salu. Priscā & Aqlā &c. Erat enim Aquila vir Priscæ, & cum illis mānsit Apostolus, vt habetur Act. xviij. a. q ¶ Et Onesiphori. d. i. eius familiā. † cause r ¶ Erastus autē remā. &c. Istos aūt duos nominat, vt Timotheus veniens Romā eos visitet in transitu suo: & statū eorū nunciet Apostolo, vt dicit Glo. Potest etiā addi alia causa. s. vt Timotheus citius veniat ad Apostolum, sciens eū sic esse solitariū. iō subdit. s ¶ Festi. ante &c. aliter, ppter importunitatē rpis posset iter suū nimis retardare, & qa magna ps viæ est p mare, in q̄ non est tutū in hy † corrobo eme nauigare. Vltimo salutat Timothe rauit um, & primo ex pte amicorū di. t ¶ Salu. te. sc̄o ex pte sui di. v ¶ Do. le. q est aīę vita effectiue, tamē. x ¶ Gra. d. q̄ est aīę vita formaliter. Vob. Amen. † liberate ¶ In c. iij. vbi dr̄ī Po. Argue peccātes a H ignorātia, obsecra peccātes ex ifirmitate.

ADDITIO I. Hoc q+ dicit: argue. increpa, obsecra, potest distingui secūdū tripliceē hoim statū. Sūt em̄ cōiter aut maiores, aut mīores, aut mediocres, vt itelligat⁹ argue ad mediocres, obsecra ad maiores, qa vt, v. ca. ad Timo. j. a. Seniorē ne increpaueris, sed obsecra vt patrē. increpa ad mīores. Vl sec'm Glo. aliē pōt legisse & distīgui. s. sic. Opportūe & iportūe argue. i. de pctīs argue q̄scūq; negligētes, opportūe, & iportūe vt exposituē. Dei † pudens de facta tali agnitiōe: Obsecra. i. adiura volētes vt pīsitāt ī correctiōe. increpa. s. ꝓbis asperis resistētes, & hoc in oi patiēcia.

¶ In eo. c. vbi dr̄ in Po. Pruriētes auri b⁹. i. desiderātes audire ab istis doctorib⁹

ADDITIO II. Sup illud v. bū: Pruriētes auribus. Glo. Nefarij em̄ doctores ipsa occultatione condunt sua venena curiosis, vt ideo æstimēt eos dicere aliquod magnū, qa hīt secretū, vt suaui⁹ hauriant insipiētiā quā putāt sciam: dulciusq; audiāt quæ palā in ecclesia dici crediq̄, phibēt. Hæc in Glo. Ex q̄ itelligit, quō ille prurit⁹ auriū. s. desideriū audiēdi, pcurat à talib⁹ doctoribus. s. p q̄ndā obscuritatē seu occultationē eorum, quæ ab eis docent, quia vt habetur Prou. ix. d. Aquæ furtiuæ dulciores sunt. Q+ tē poribus istis nonnulli faciunt in suis prędicationibus vel scriptis

¶ In eodē capite vbi dicitur in Postilla. Penulam quam reliqui Troade. Nomen est ciuitatis.

ADDI. III. Licet Apostol⁹ pluries legitur allegasse sed se ciuem Romanū, nunq̄ tamen legitur se allegasse habere huiusmodi vestem consularem. Nec videtur verisimile. q̄ talem reseruasset, quia cum fine tali signo sibi credebat, q̄ erat ciuis Romanus: habetur Act. xxij. habere talem vestem potius videbatur ad inanem gloriam pertinere quām ad aliquam necessitatem. vnde secunda expositio videtur probabilior. & est Hieron. dicentis prout in Glo. Volumen Hebræum replico, qd' Paulus iuxta quosdā vocat penulā. Nec obstat huic expositioni qd' subdit: Et libros. Nā probabile est, q̄ haberet alios libros, & tū seorsum faciebat mētionē de volumine legis, ppter eius autoritatem seu dignitatem. sicut si aliqs habens pstes libros & Bibliā, diceret alicui, porta mihi Bibliā & libros meos.

REPLICA In ca. vlt. ij. ad Timo. vbi dr̄: Penulam' quā reliqui

reliqui Troade apud †Carpum, ue- a
niens affer tecum, & libros, maxi- b c
a ¶ Vt ibi scribam epistolas meas. ¶ Autem.
me autem & membranas. Alexan- d
a ¶ Vel faber, vel custos ærarii. ¶ Athenis.
der † ærarius multa mala mihi †ostē- e
a ¶ Verbum prænunciantis est, non imprecantis. ¶ Indicat, non optat.
dit, reddet illi dominus secundum f
opera eius, quem & tu †deuita. Val
de enim restitit uerbis nostris. In g
a ¶ Quando primo corpi defendere euangelium contra illum. ¶ Iniuit sæpe congressum contra illum.
b primâ mea defensione nemo mihi h
¶ Adiutor.
affuit, sed omnes me dereliquerunt:
¶ Quia hominis est timere. ¶ Quanto plus ab hominibus relictus.
c non illis imputetur. Dominus au- i k
tem mihi astitit, & †confortauit me, l
ut per me prædicatio impleatur, & m
audiant omnes Gentes, & libera- n
¶ Etiam. ¶ Diaboli, vel Neronis.
d tus sum de ore leonis. † Liberauit o
me dominus ab omni opere malo,
a ¶ Bnam. b ¶ Idem tibi sperare licet. ¶ Ducens.
& saluum faciet in regnum suū cæ- p
leste, cui gloria in secula seculorū,
e amen. Saluta Priscam & Aquilam, q
a ¶ Familiam. b ¶ Ideo nominat illos, vt veniens per eos, hos visitet.
& Onesiphori domum. Erastus re- r
manſit Corinthi, Trophimum au- s
a ¶ Propter imbres & frigora commonet vt autumno veniret.
tem reliqui †infirmum Myleti. Fe- t
stina ante hyemem uenire. Salu- u
tant te Eubolus & †prudens & Li-
nus & Claudia, & fratres omnes.
a ¶ Post salutationem fratrum ipse salutat, quasi subscribens, hoc modo: Do &c.
Dominus Iesus Christus cum spiri- x
a ¶. i. maneat vestra dilectio. ¶ Ne admonitus irascaris, sed potius. b ¶. i. fiant vera quæ hactenus dixi.
tu tuo. Grātia uobiscum: Amen.

reliq Troade &c. Postillator sicut & magr in glo. exponit de ve
A ste cōsulari. Bur. obiicit dicēs, q̄ Hiero. penulā dicit volumē He
breū. Sed beat⁹ Hiero. hoc nō facit sc̄m ꝓpriā, sed aliorū exposi
tionē: dicit nāq̄: Volumē Hebreū replico qd⁹ Paulus sc̄m q̄sdā
penulā vocat. Nec ꝓtinet vt dicit Bur. ad inanē gloriā, ꝓ vestem
hic dictā penulā Apl̄m se oīdere fore ci
uē Roma nū, nā nō magis ad vanitatē ꝑ
tinet hoc facere ꝑ vestē, q̄ ꝑ vocalē ꝓte
stationē, qd⁹ tū Apl̄s sꝑe legit fecisse, spe
cialiter q̄n Cæsarē appellauit. nec valet
rō Bur. q̄n supflue exprimeret liber vn⁹
q̄n idiffinitē dr̄ de libris. nec dignita sali
cui⁹ libri hmōi supfluitatē tollit. vt si qs
deposuisset Bibliā cū multis alīs libris,
supflue diceret: Remitte mihi libros &
bibliā, nā cū qs dicit de libris, vtiq̄ prin
cipaliē de principaliorib⁹ logē & secūda
rio de min⁹ principalib⁹, sed si qd inē li
bros eēt qd⁹ nomē libri nō digne recipe
ret, meritò specificareturꝫ iō Apl̄s addidit
specificādo membranas. Vide in litera.
non est magnæ speculationis.

Iucipit epistola ad Titum.

THAnc epl̄am Apl̄s Tito scribit
quē creauit epm, cōmonēseū
fore solicitū ecclīastica disci
plina⁹ debet em̄ pontifex hre
maternā pietatē & pīis seueritatē, vt sit
fortis supbis, & suauis modestis, vt non
habēs timoris angulū, nec elationis sup
Exo.28.b. B ciliū. Vrat & luceat, vñ i veste legalis pō
tificis erat coccus bis tinctus, q habebat
†quę ad pietatem ducit speciē ignis. Ignis autē duo facit, vrit &
lucet. Ita & pōtifex p̄dicatiōis gladio. s.
ignito eloqo vrere debet mordaci increpa
tiōe, & metuēda cōminatiōe, & lucē fo
uēdo blādis, & delectabilia ꝓmittendo
Exo.16.c. I deo de māna dr̄, q̄ idurabat ad ignē, &
liq̄scebat ad solē. Et baculus pōtificis ab
iferiori pūgit, & i sūmo ad anteriora ex
tēdit⁹ i se rediēs: qa eccl̄iastic⁹ doctor gla
dio y bi pūgere debet, id ē aspere redar
guere peccātes, qd⁹ ē ex iferiori natura:
†æterna Et correctos i anteriora dirigere: ita tū
vt ad ꝓpriā cōsciētiā sui cōsideratiōe re
deat si forte i se habeat q̄ alīs annūciat.
¶ Tito relicto Cretæ episcopo ex sim
plicitate & hūilitate nimis patiēti, p̄scri
†delegatiōnē, iniunctionem †germano pta ei sua autoritate vtili, scribit de epal̄
copali officio imperiosē & potestatiuē
tractādo à Nicopoli. ¶ Est igit itēr tio A
postoli īstruere Titū de epali officio at
q̄ mōere, vt illd⁹ īpiosē trāctet, & hereti
cos viter. Mod⁹ talis. Prīo salutat. Deide
†93. distin. c. legimus post prin. īstruit eū de epali officio, docēseū qd age
re debeat, & q̄les epos ꝑ ciuitates cōstitu
ere. Deide q̄lit̄ diuersos vt sexu vt ætate
vel cōditiōe instruere debeat. Postea mo
net eum de vitandis hęreticis.

GLOS. ORDI.

QAulus seru⁹. Cap. I
conditione nō tamen peccati
miseraꝫ seruitute. Sed. b ¶ dei
quædam nobilitate, qualiter
Moyses & Dauid serui sunt appellati, & Maria ancilla. c ¶ Se
cundum fidem ele: id est quam tenent vel qua saluantur electi
dei. & ideo per ea magis laborandum. d ¶ In spem uitæ æter
Hæc res, hic fructus apostolici officij. Per hoc commendat offi
cium apostolicum, non tepidius agendum. e ¶ Promisit. Sed
quomodo promisit, dum nondum homines essent, quibus pro
mitteret, qa i eius æternitate & i ipo y bo eidē coeterno iā p̄desti
natiōe fixū erat qd⁹ suo tpe futurū erat. Promisit ergo añ tpa qa
i se æterno fixerat, añ q̄ tp̄s eēt, qd⁹ cū creaturis coepit. Nō em̄ pos
sum⁹ dicere fuisse aliqd⁹ tp̄s, q̄n de⁹ nōdū fecerat aliqd. f ¶ An
te tē. Nō recēs ꝓmissio, sed añ tpa oīm seculorū, & vt certi⁹ sit.
g ¶ Mani. cōgruis tēporib⁹. s. verbum. i. filium, hæc est vita æter
na. h ¶ Filio secundū cōmunē fidē. i. catholicā, nō ꝓriuatā
alicuius, alicuius, catholicon Græce, cōmune vel vniuersale dicitur Latine C
i ¶ Hui⁹ rei gratia. Primo dicit qd agere debeat & quales ordi
nare presbyteros, incipiens ita: hui⁹ rei gratia. dum hæc recolit si
cut ei disposuerat, monet exequi. k ¶ Presbyteros.
Vt pastoralis curæ onus facilius sustineatur, per multos diuisum.
l ¶ Sine crimi. Si dixisset sine pecca
to null⁹ in ecclesia recte posset ordinari
ꝯ minister

Argumentum in epistolam ad Titum incipit.

TItum commonefa
cit & instruit de con
stitutione presbyte
rū & de spirituali cō
uersatione, & hære
ticis uitandis, qui in
traditionibus Iudaicis credunt,
scribens ei à Nicopoli.

Epistola Pauli ad Titum incipit.

Cap. I.

a ¶Nomine. ¶Humilitas non tollit potestatem & dignitatem.
PAulus seruus dei, b Apostolus autem
Iesu Christi, secun
c ¶Tenens & prædicans fidem.
dum fidem electo
¶Secundum. a ¶Est veritas in liberalibus artibus, quæ nihil ad Christianam religionem.
rum dei & agnitionem ueritatis, d
a ¶.i. Christianam religionem.
d † quæ secundum pietatem est, in e
a ¶Et hoc est. ¶.i. per hoc sperans vitam æternam. b ¶Quæ quanto certior, tanto minister debet esse solicitior. c ¶Vitam æternam.
e spem uitæ æternæ: quam promisit f
a ¶Omnia.
f qui non mentitur deus ante tempo g
a ¶Alias æterna. ¶Quod idem est. b ¶Non solum rei effectu, sed in prædi. &c.
ra † secularia: manifestauit autem h i
temporibus suis uerbum suum in
¶Vt fideli,
prædicatione, quæ credita est mihi m
a ¶Cui tu comparticeps. ¶Cui in salute hominum minus obedimus, si quo modo remittimur.
secundum † præceptum saluatoris n
a ¶Paulus inēp̄ scribit hanc epistolam.
h nostri dei Titō † dilecto filio secun o
¶Manifesta sunt hæc. a ¶Et in scribendo primum salutat in hunc modum.
dum communem fidem, grātia* & p q
pax à deo patre nostro & Christo Ie r s
i su saluatore nostro. † Huius rei gra t
¶Cum inde recederem. a ¶Ad perfectionem.
tia reliqui te Crete, ut ea quę dēsunt v x
a ¶Mala in peccantibus addendo bona ea quæ desunt. b ¶Singulas.
corrigas, & constituas per ciuitā y z
a ¶Episcopos.
k tes presbytēros, sicut & ego ti a
a ¶.i. quales constituendos docui. ¶.i. b ¶Non peccato. ¶Peccato criminali, vel infamiā criminali.
l bi dispōsui. Si quis sine crimine b b

Diuisio

Postilla Nicol. de Lyra super epistolam Pauli ad Titū incipit.

Cap. I.

PAulus seru⁹ dei. Hic incipit epistola Pauli ad Titum quæ diuiditur in tres partes, s. in salutationem. & p̄secutionem, ibi: Huius rei gratia. & cōclusionē, ibi: Salutant te, in fine epistolæ. In prima ꝓte prīo ponit p̄sona salutans q̄tum ad ad nomē, cū dr̄: Paulus. & rō huius nominis dicta fuit in principio epl̄æ ad Romanos. Et q̄tū ad religionem, cū dicitur b ¶Ser. i. fidelis Christian⁹. & q̄tum ad officij dignitatē cū dr̄. c ¶Apo. au. Ie Christi secun. i. ad p̄dicandum fidem. d ¶Et agni. ue. dei. hoc dicit ad exclu dendū scientiā humanitus inuentā, in q bus sunt aliquę falsitates admixtæ, vt pa tet per Aristotelē, qui licet veri⁹ alīs scri pserit, aliqua tū falsa admiscuit, vt de q̄ nitate mundi, & de numero intelligenti arū, & hmōi. e ¶Quæ secun. pie. est. i. ad verū dei cultū ordinata. f ¶In spē uitæ æternæ. per hæc consequendæ. g ¶Quam ꝓmisit q nō mē. deus. cū sit ipsa veritas. h ¶Ante tem. secula. i. ab æterno. Et accipitur ꝓmissio hic ꝓ p̄destinatione dei, q̄ ab æterno dare electis ordinauit gr̄am & gr̄iam. Sed quia ef fect⁹ hui⁹ p̄destinationis est in tpe, ideo subditur: i ¶Manifesta. au. tempo. rib⁹ suis. i. ab eo dispositis & ordinatis. k ¶Verbū suum. i. filiū incarnatum. l ¶In prædi. i. per p̄dicationē. s. Christi & discipulorū suorum. ideo subditur m ¶Quæ cre. ē mi. tā q̄ fidei prædicatori. n ¶Secundū præce. sal. no. dei, vt patet Act. xiij. a. Sepate mihi Barnabam & Saulū. Secundo ponit p̄sona salutata, cū dr̄: o ¶Tito dile. fi. secun. cō. fi. id est catholicam. Catholicon em̄ *misericordia Græce Latine significat cōmune vel vniuersale. Dicit Apostolus: Filio secun. com. fi. ad ostendendū q̄ Titus nō erat filius eius carnalis, sed spiritualis. Tertio ponunt optata bona, cū dr̄: p ¶Gra. in præsenti. q ¶Et pax. in futuro. nam beatitudo quietat totaliter hoīs appetitū. r ¶A deo pa. qui est gr̄æ & beatitudinis causa principal effectiua: tū cū filio & spūsancto. nā ope trinitatis sunt indiuisa. s ¶Et Chri. Ie. quia ei⁹ hūanitas ē causa instrumētalis cōiūcta. t ¶Huius rei. Hic incipit epistolæ p̄secutio, q̄ diui Diuisio
dit i duas ptes, i prīa ꝓte Titū īstruit de ordinatiōe eccl̄iæ sc̄d'o de
i formatiōe plebis sibi cōmissæ se, c. Prīa i duas. qa prīo ponit suā
īstructionē, sc̄d'o cuiusdā dicti rōnē, ibi: Sūt em̄ multi. Circa primū
īstruit eū de ordinatiōe eccl̄iæ q̄tū ad epos & p̄sbyteros. Iditue
rat em̄ eū Paul⁹ Cretēsē archiepiscopū, & sic ad eū ꝓtinebat ordi
natio totiꝰ, puincię. Sciēdū etiā, q̄ sub noīe presbyterorū intelli
git etiā epos, & ecōuerso, sub noīe epoꝝ itelligit p̄sbyteros, sicut di
ctū fuit pleni⁹. s. ꝯ. i. Ti. iij. Dicit igit: Hu. r. g. i. ꝓpē p̄dicationē fidei
catholicę. v ¶Re. te Cre. īstituēs te ibi archiepm. x ¶Vt ea q̄
de. de bona dispositiōe eccl̄iæ. y ¶Cor. i meli⁹ reformando.
z ¶Et cō. p ci. sc̄d'm exigētiā pploꝝ. a ¶Si. & ego di. ti. i. for
ma q̄ sequtur. b ¶Siqs si. cri. Ille em̄ q cōstituitur presbyter vel
epus, debet esse integræ famæ & fidei. ista āt conditio & aliæ sequē
es debent esse excellentius in episcopo, quàm in sacerdote curato.

E ministe. Multi em̃ baptizati fideles sunt sine crimine, sine peccato vero in hac vita neminem dixerim, non quia peccati aliquid remaneat quod in baptismate nō dimittatur, sed qa in nobis in huius vitæ infirmitate manentib⁹ q̃tidie fieri non quiescūt, qui fideliter orantib⁹ quotidie remittant. Quālibet valde iustum discutias in hac vita, non est tamen sine peccato.

1oh.1.c. Vnde Iohannes: Si dixerimus qa peccatum non habem⁹, nosipsos seducimus, & veritas in nobis nō est. Sed plane, multi

† non obnoxios crimini luxus

iusti dicti sunt sine querela, quod intelligitur sine crimine. Nulla enim querela iusta est de his qui non habent crimen.

Crimen jj

Crimen ergo est querela, i. peccatū graue accusatione & damnatiōe dignissimū, vt homicidiū, adulteriū, aliqua immunditia fornicationis, furtū, fraus, & hmōi, quę cū cœperit hō nō habere, incipit caput erigere in libertatē, sed ista inchoata est non perfecta libertas. a ¶ Vni⁹ ux. u. Post baptismū, qa nouo hoī non stupra, nec aliqua quæ antè fuerunt obsunt. Hu

► prudētē

ic sententiæ cōtradicit Aug. his verbis: Acutius intelligūt q nec eū qui cathecumi

†cēperantē

nus vel Pagan⁹ habuit alterū, ordinandū censuerūt, quia de sacramēto agit, nō de peccato. Nā in baptismo pcta oīa dimit

1.Cor.6.c.

tūtur. Et qui dixit: Si nupserit virgo, nō peccat, satis declarauit nuptias non esse

†43.di.c.1

pctm̃. Propter sanctitatē autē sacramēti

45.dist.c.fi.

sicut fœmina: si cathecumina, vitiata est: nō pōt post baptismū inter virgines dei cōsecrari: ita nō absurde visum est Bigamum non peccasse, sed normā sacri amisisse, nō ad vitæ meritū, sed ad ordinationis ecclīasticę signaculū necessariū. Et sicut plures antiq̃ patrū vxores significauerūt futuras ex oīb⁹ gētib⁹ ecclīas vni viro subditas. i. Christo: ita noster antistes, id est ep̃s vni⁹ vxoris vir significat ex

Mat.6.c.

omnib⁹ gētib⁹ vnitatē vni viro Christo

†quibus oportet obturare os

subditā. Itaq; sicut duob⁹ dñis seruire, sic ab vno deo apostatare, & i alteri⁹ suptionē ire nō licet. b ¶ Filios ha. fi. Nec saltem de luxuria accusatos, vel sibi non subditos. Alioquin nec spes in illo ē corrigēdi alios, nec frontē habet ad alios taliū cohabitator. c ¶ Por. em̃. Talis debet cōstitui: Necesse est em̃ ad tractationē officij eū esse sine crimine. i. irreprehē sibilē ep̃m. hic aperte oñdit p̃sbyterorū noie episcopos supra fuisse designatos. d ¶ Cō. Contradicētes em̃ nō vno mō intelligendi sunt. paucissimi quippe nobis cōtradicūt loq̃ndo, sed multi male viuēdo. Quis em̃ audet aptissime loq̃ndo cōtradicere veritati? Nō cōtradicūt multi lingua sed vita: q̃s redarguere bonum opus est, grandis sarcina, diuus arduus. e ¶ Dixit qdā ex il. Aug. Iste fuit Epi

† seueriter

menides Cretensis, in cuius libris hoc inuenit: qui hō inter ꝓphetas dei nō inuenit, nec ei⁹ ꝓphetia ad illa dei eloquia ꝑtinet q̃ Iudęis sunt credita: & iō nomē ei⁹ nō cōmemorauit Ap̃s sicut solet cōmemorare prophetas dei dicens, sicut & Dauid dicit, vel Isaias. Vel cum tacitis nominibus illorū dicit, sicut scriptū est, & ea scriptura intelligit in qua est autoritas dei. Homo autem ineruditus, canis rabiosus veritati oblatrans ausus est dicere istum de prophetis Iudęorum fuisse, de quo ait Apostolus: Dixit qdā ex illis &c. Licet diuinæ autoritati vnde voluerit, quod verum inuenerit testimonium sumere, sicut & Paulus, vt legitur in Actibus apostolorum, cum loqueretur Athenien̄sibus, ait de deo: In̄ illo viuimus

Act.17.c.f.

mouemur & sumus, sicut & quidam secundum vos dixerunt. Et de Athenien̄sis aræ inscriptione ait: Inueni aram in qua subscriptum est: Ignoto deo. Ita diuina autoritas vndecunque sumit quod necessarium inuenit, sed non omnia quæ scripta ibi sunt, accipienda confirmat. Vnde in lege præceptū est Iudęis, vt si manci

Ibidem

pium Gentile emerent, eius pili raderentur, & vnguium incre-

menta

a ¶ In quo species continentiæ & sacramentum.

b est uniꝰ uxoris uir, filios habens fi-

a ¶ Sanæ fidei.

deles: † non in accusatione luxurię,

aut non subditos. † Oportet enim

episcopum sine crimine esse, sicut

dei dispensatorem, non † superbum, non iracundum, non uinolen-

a ¶ i. non aliorum menda aliter q̃ oporteat loquendo percutientem. vel non ferocem: non crudelem.

¶ Secularis.

tum, nō percussorem, non turpis

lucri cupidū, sed hospitalem, † be-

a ¶ Proximo.

nignum, prudentem, sobrium, iu-

a ¶ Deo. b ¶ Ab illicitis: ira, superbia & huiusmodi. c ¶ Amore.

stum, sanctum, † cōtinentem, † am-

plectentem eum qui secundum do-

¶ Veracem.

ctrinam est fidelem sermonem, ut

† potens sit exhortari in doctrina sa-

a ¶ Obloquendo, vel male viuendo.

na, & eos qui contradicunt † argue-

¶ In Creta. a ¶ In se.

re. Sunt enim multi etiam † inobe-

a ¶ Ad alios. b ¶ Circuuentionibus & cuiuscūq; generis fraudibus.

dientes, uaniloqui, & seductores,

a ¶ Id est de Iudęis: q̃ sub nomine Christi Iudaizare docebāt: renati enim in Christo non puri erant Christianis quia partim legem, partim Christum venerari volebant.

maximè autem qui de circuncisio-

ne sunt, † quos oportet redargui,

a ¶ Ideo quia ipsi sunt. b ¶ Totam familiam.

qui uniuersas domos subuertunt,

a ¶ Et hoc faciunt. ¶ Terrenæ rei, vel vt faciant proselytos, sicut dominus dixit Scribis & Pharisæis: Circumitis mare & aridam, vt faciatis vnum proselytum. ¶ Pro terrenis acquirendis.

docentes quæ non oportet, turpis

a ¶ Vere tales sunt. b ¶ Qui eos nouerat.

lucri gratia. Dixit quidam ex illis

a ¶ Quod vtiq; ad hoc dictum est, ne propheta videretur. b ¶ Non dei. ¶ Et si etiam aliorum. c ¶ Quia eorum bene naturam aperuit.

propriùs ipsorum prophęta: † Cre-

a ¶ Sanguinem sitientes.

tenses semper mendaces, malæ be-

a ¶ Gulosi, & ideo pigri. b ¶ Ne minus credas ei quia Gentilis, verba eius commendat Apostolus.

stiæ, uentris pigri. Testimonium

a ¶ Docens quod non oportet.

hocuerum est. Quam ob causam

a ¶ Non vt soles molliter. b ¶ Id est vt recte credāt.

increpa illos † durè, ut salui sint

a ¶ Quia nescīt vim scripturarum literalis obseruantiæ in qua nemo iustificatur apud deum.

in fide, non intendentes Iudaicis

a ¶ Vni⁹ uxoris uir. s. post baptismū, vt dictū est. 8. j. Tim. Q iiij. a. b ¶ Filios ha. fi. licet non oporteat ipsum habere filios, quia poterat cōtinere: tamē si habet, oportet q̃ sint fideles. i. sanæ fidei. c ¶ Nō i accu. lux. i. accusabiles de luxuria, sicut filij Heli. j. Reg. ij. d. d ¶ Aut nō sub. i. rebelles. e ¶ Oportet enim e. sine cri. esse. iam expositū est. f ¶ Sicut dei dispē. in bonis spiritualib⁹ vbi regrit maior fidelitas & diligentia, q̃ in dispensatione bonorū tpaliū. g ¶ Nō superbū. alios suppeditādo. h ¶ Nō iracundum. in animo. Superbi enim † ex dis-. de facili irascuntur. i ¶ Nō uinolentum: id est in potu veni excessiuum, quia autem per hoc impeditur discretio, quæ requi- † prętrahit ritur in dei ministro. k ¶ Nō percus. i. durum & sorem. quod vitium oritur frequenter sui sensus ex excessiua vini potatione. l ¶ Nō tur plus satis e pis lucri. cupidum. i. secularis, quod nacem est per mercationes, & talia quæ non decent ministros ecclesiæ. m ¶ Sed ho- † honesti spitalem. oportet eū esse ad pegrinos. studiosum n ¶ Benignū. ad omnes. o ¶ Prudētem in agibilibus. p ¶ Sobrium. id est tenentem sobriam mensuram in omnibus. q ¶ Iustum. formaliter. q̃tum ad † rectum seipsum, & effectiue q̃tum ad populum eius qui sibi subditum, in quo debet facere iustitiam & conseruare. r ¶ Sanctum. ergadeum. s ¶ Continentem. i. firmiter se tenentem contra tentationis impetum. t ¶ Amplectentem eum. i. diligēter studentē in sacra scriptura. v ¶ Vt po † continere tēs sit exhor. s. fideles ad bonū. x ¶ In doctrina sana. absq; admixtione alicu † intrahi ius erroris. y ¶ Et eos q cōtradicunt los ar. eos efficaciter refellendo. z ¶ Sunt enim. Hic consequenter reddit rationē H vltimi dicti. s. quare debet esse potens inobedientes vel contradicentes arguere, dicens: Sunt enim multi etiam inobedien. i. veritati euangelicæ contradicentes. a ¶ Vaniloq. ex multiloquio suo mentes simplicium prurbantes. ideo subditur: b ¶ Et seductores per mendacia colorata. c ¶ Maxime autem q. supple sunt tales. d ¶ Qui de circū cisione sunt. Isti erant falsi apostoli de Iudaismo conuersi, nō tamen recte. quia cū obseruatione euangelij volebant ob seruationem legalium introducere. vt habetur infra eo. c. e ¶ Quos oportet re. quia legalia mortua fuerunt in passio † q. tā ne Christi, & mortifera post publicatio dominum euangelij, prout supra declarātū fuit diffuse ad Ro. ij. & Gal. ij. & j. Timot. v. f ¶ Qui uniuer. domos. fidelium. g ¶ Subuertunt. i. subuertere nituntur. h ¶ Docentes q̃ nō opor. i. nō sana, sed pestifera. i. ¶ Turpis lu. gratia. i. propter quæstū: & sic in duob⁹ peccābat. s. i doctrina in intentione docendi. Et declarat ꝓpositū p dictū cuiusdā doctoris illius gentis di. k ¶ Dixit qdā ex il. propriùs ipsorū pro. Per hoc autem q̃ nō dicitur propheta absolute, sed propheta ipsorum, datur intelligi q̃ non fuit verè propheta loquens spiritu diuino, sed humano sicut expertus fuit viuens inter eos. Dicitur tamen propheta large & participatiue inquantum verum dicit, sicut & prophetæ vera loquuntur. Et subditur eius dictū cum dicitur: l ¶ Cretenses semper mendaces: id est assueti mēdacijs. m ¶ Malæ bestiæ. id est mordaces verbis. n ¶ Ventris pigri. id est gulosi. Ille enim qui habet ventrem nimis impletum, nō potest ire expedite, sed tarde & pigre. o ¶ Quam ob causam &c. id est quia sunt talibus vitijs assueti. p ¶ Increpa illos du. & non moliter, sicut Heli. j. Regum. ij. c. Vnde Hieron. Heli, p filiorum suorū iniquitate damnat⁹ est: Corripuit qdē eos, sed lenitate pris, & non autoritate pontificis. q ¶ Vt sa. sint in fi. catholica. r ¶ Non intendentes. fabulis Iudaicis. de obseruatione legalium quæ

mortua

mēta abscinderent, deinde ad vsus domesticos assumerēt. Ita vanis atq; supfluis Gētiliū supstitionū & poetarū sentētijs abrasis & decisis, qđ purū reptū fuerit ad mīisteriū domus dei assumendū est.
a ¶Mādatis. Quia mādata legis post manifestiā ỹ itatē ihū hominū, nō dei mādata sūt. b ¶Auertētiū se à ue, spūal' itelligē tiæ. Quidqd em aduersus ỹ itatē oppo nit, hūana iueteratio est. Ideo mandata hoīm & fabulas appellat q̄ narrāt, qa ne scīētes vim scripturarū & īteriora ỹbo rū legis colorē sequūt, nō saporē. putāt em nūq̄ recedēdū eē abhis q̄ Moyses tradidit, vtpote de escarū differētia. c ¶Omnia. Qđ ipsi negāt, iō qa in lege q̄dā Moyses, phibuit, & ab īmūdis mūda discreuit. Hoc aūt nō sec'm naturas, quas de' creauit, itelligi voluit, sed sec'm significatiōes. Oīa ergo mūda sūt mūdis sec'm naturas, vñ in Gen. Vidit de' cuncta q̄ fecerat, & erāt valde bōa. Sec'm significationes q̄dā īmūda sūt Iudæis: nec nobis oīa apta sūt, vt, ppt salutē corpū, vel, ppter cōsuetudinē hūanæ societatis. d ¶Factis aūt. Si negatio nō tm̄ līgua fit, sed etiā factis, certe multos iuenimus Antichristos, q ore cōfitent Christum, & & morib⁹ dissētiūt ab eo. Quisq̄s factis negat Christū Antichrist⁹ est. Tales sunt oēs mali catholici, q nō verbis, sed factis negāt. Nolite ergo esse tā q̄ de fide securi adiūgite fidei rectę vitā rectam, vt Christū confiteamini, & verbis vera docēdo, & factis bñ viuēdo. Nā si cōfitemīi ỹbis & nō factis, fides talium meorum, ppriè fides est dæmoniorum.

GLOS. ORDI.

B TVāt Io. q̄ Cap. II. de. sa. do. Hæc sunt q̄ ad bonos mores ptinēt. f ¶In hasan. Vt. s. earū incessus, mot⁹, vult⁹, sermo pferāt sētitatē. g ¶Non ui. mul. Solēt ei esse q̄dā, q̄ corpis frigescēte luxuria, vino se, p libidine dederūt. h ¶Bene do. Nō qdē publicè viros, sed priuatē, i ¶Vt uiros su. Quos naturali affectu naturaliter diligūt, amēt etiā pudica dilectiōe, vt. s. cū pudore viris debitū pot⁹ reddāt, q̄ exigāt. k ¶Vt nō blas. Hoc ad senes & ad oīa supiora potest referri, q̄si hortare senes & anus & adolescētulas, vt ita se habeāt vt dixi qđ cōfacere dīt, vt nō blasph. &c. l ¶Iuuenes si. hor. Quia iuuēt⁹, pmptior est ad lapsum, contineri iubetur. quod vt facilius sit, magistrū iubet formā esse, vt qđ docet verbis ostēdat factis, vt ita, pphani erubescant. m ¶In omnibus &c. Oīs enim q male viuit in cōspectu eorū quibus

Nicolaus de Lyra

mortua fuerūt in passiōe Christi. Et iō quidqd dr̄ de necessaria obseruatione eorū, totū est fabulosū & falsū. a ¶Et mā. ho. Fecerāt ei Iudæi multa statuta, p q̄rū obseruatiōes irritabāt pcepta diuina, sec'm q̄ probat eis Saluator Mat. xv. a. d. Quare irritū fecistis mādatū det. ppter traditionē vestrā. b ¶Oīa. ciba ria. c ¶Mūda. supple sūt. d ¶Mūdis. i. pbaptismū sēctificatis. e ¶Coinqnatis āt & in fi. &c. & subdit cā cū dr̄: f ¶Sed inq. sūt. &c. ppt qđ dicit Saluator Matt. xv. b. Nō qđ intrat in os coinqnat hominē. s. cibus, sed qđ, pcedit ex ore, hoc coinqnat hoīem. s. detractiones, blasphemię & hmōi, q̄ primo pcedūt ex corde malo & consuētia coinqnata. g ¶Cōfitētur se. dicētes se eē Christianos falsē tñ, iō sudītur: h ¶Cū sint abominati. deo. i ¶Et increduli. k ¶Et ad omne. quia nullum opus potest esse bonū meritorię sine fide, Heb. xj. b. Sine fide īpossibile ē placere deo,

¶Ca. j. vbi dr̄ in Postil: Vt patet p Aris. q licet verius alijs scripserit aliq̄, tñ falsa imiscuit. Nō vr̄ Aris. cōcludere seu asserere æternitatē mūdi, sed potiꝰ istud relinq̄re tā quā problema neutrū. Licet enī pbat q materia prima nō sit generalis nec corruptibilis, sīr q generatio vniꝰ est corruptio alterius & hmōi, ex his nō sequit q mūdus nō incipit esse p modū creationis. Sīr licet in nono metaph. cō ludat numerū intelligētiarū separatarū, hoc est sec'm cōsiderationē motuū orbiū cælestiū & est processus naturalis: qa ad cognoscēdū intelligibilia non possumus naturaliter puenire nisi q̄ sensibilia, sed sec'm snīam sāctorū q scripturas, diuinas scrutant, sub stātiæ īmateriales excedūt q̄li ic̄ō pabilr sec'm multitudinē subsātias materiales

REPLI.

In epla ad Titū. j. c. vbi Posuliator dicit Aris. in plurib⁹ bene scribēdō: falsitates tñ sæpe inseruisse, sicut æternitatē mūdi, & nūerū intelligentiarū &c. Bur. hic sicut & Io. j. nitit Aris. defendere ab errorib⁹ illis, in qbus tū schola Parisiēsis eū damnauit, & corruptionem illius vide Ioh. j.

NICO. DELYRA.

TVau Io. Cap. II. Postq̄ Aplūs īstruxit Titū de ordinatione mīstrorū ecclīæ hic cōsequēt īstruit eū de īformatione plebis sibi cōmissæ: & prīo q̄tū ad aliquos specialiter, sec'o q̄tū ad oēs generaliter se. ca. Prima in tres sec'm tres gradus hominum. Partes patebūt ppse q̄ndo. In prima pte docet eū q̄tū ad eos q sūt ī statu senili di. 1 ¶Tu aūt Io. in formando ppīm. m ¶Quæ decēt sado. in morib⁹. b ¶Senes ut so. sint. i. moderati in actib⁹ suis, qđ exigit maturitas ætatis. o ¶Pudici. i. casti, qa cōtrariū est valde detestabile in antiqs, eo q̄ ī eis frigescit calor naturalis. p ¶Prudētes. i agibilib⁹: qđ debet esse ī eis acq sitū p experiētiā longi tpis. q ¶Sani ī fi. absq; admixtione erroris. r ¶Indi. q̄ est: forma fidei. s ¶In pa. sīr sint sani ita q nō franganē p impatiētiam īaduersis. t ¶Anus si. in ha. sancto. religioso & honesto supple sint. v ¶Nō crimina. i. imponentes de facili crimina iuuēculis. x ¶Nō mul. ui. ser. nā potatio vini excessiua inducit ad fractionē castitatis vidualis. x ¶Bene do. non ī publico: sed in secreto iuniores mulieres z ¶Adolescentulas. Hęc est sec'a ps in qua instruit eū de psonis existētib⁹ in statu iuuenili di. Adolescentulas. supple admone. a ¶Vt ui. suos ament. sicut seipas, qa vir & vxor sunt vna caro b ¶Filios suos di. non solum q̄tum ad corpus eos nutriendo, sed etiam quātum ad animam eos in moribus informando. c ¶Prudentes. supple esse in gubernatione domus & familiæ. d ¶Castas. castitate coniugali. e ¶Sobrias. in cibo & poru, quod multum facit ad castitatem seruandam. f ¶Domus curam habentes. & non peralienas domus vagantes. g ¶Benignas. erga omnes. h ¶Subditas suis uiris. vt nō nobilitate vel diuitijs elatæ nolint eis obedire. i ¶Vt nō blas. i. doctria euāgelica, & referr̄ hoc ad oīa p̄dicta & etiā seq̄ntia tūc eī habitabāt Christiani iter īfideles. & iō si fuisset īcōpositi mor⁹, īfideles fidē catholicā derideret. k ¶Iu. si. qa iuuēt⁹ ī pellit ad seq̄ndū īpet⁹ passionū maximē cōcupiscētiæ carnalis. ppter qđ retinēda ē ifreno sobrietatis: & qm̄ turpe ē doctori cūcupa redarguit īp̄m & i moralib⁹ magis mouēt facta q̄ ỹba iō cōsequēt iformat Titū di. l ¶In oīb⁹ te. pbe ex. informando subditos factis.

a ¶Iam non dei. ¶Alias auersuntium,
b fabulis, & mandatis hominum auer
a ¶Docent enim de ciborum differetione, cum non sit.
b ¶Q. vere se auertunt, quia. ¶Humanis vsibus concessa.
c tentium se à ueritate. † Omnia mun
a ¶Qui bona fide sumunt, & iusti sunt. b ¶Per peccatum.
da mundis, cōinquinatis autem &
a ¶Qui non credunt in deum vel deo. b ¶Quia non sunt digni donis dei.
infidēlibus nihil mundum, sed in
a ¶Q. non ex cibo est coinquinatio eorum. sed ex malo intellectu & conscientia peccatorum.
quinatę sunt eorum & mens & con
¶Quis. ¶Verbis. a ¶Quidem.
scientia. †† Confitentur se nōsse de
¶Vnde: Iohannes: Qui dicit se nosse deum, & mandata eius non capit, mendax est.
um, factis autem negant, cum sint
¶Deo odibiles. ¶Nec habiles credere.
abominati & † increduli biles, & ad
a ¶A deo reprobati, vt non habeant gratiam ad bene operandum.
omne opus bonum reprobi.

Cap. II.

¶Illi docent quod non oportet. ¶Ea.

V autem loque
re quæ decent sa
¶i. Doctrinam sanæ fidei.
nam doctrinam.
¶. i. ¶Hortare,
Senes ut sobrij
a ¶Prouidentes fidei necessaria.
sint, honesti, † pudici † prudentes,
a ¶Vt habeāt integram. b ¶Similiter sani. ¶Dei & proximi & in ipso ordine charitatis. c ¶Tentationum & tribulationum.
sani in fide, in dilectione, in patientia.
c ¶Hortare etiam. b ¶Esse.
Anus similiter in habitu sancto,
a ¶Crimina aliis imponentes, vt solent facere adolescentuli.
non criminatrices, non uino mul
a ¶Vel vt doceant adolescen. prudentiam. vel adolesc. hortare.
to seruientes, † bene docentes, ut
†prudentiam doceant. † Adolescen
a ¶Non modo carnali, sed & spirituali amore.
tulas ut uiros suos ament, filios su
a ¶Docent eas etiam esse. ¶Mentis intelligentia.
b ¶Corporis continentia.
os diligant, prudentes, † castas, so
a ¶In cibo & poru.
brias, domus curam habentes, be
a ¶Vt non diuitijs vel nobilitate insłatę viris suis imperare deliberent.
nignas, subditas suis uiris, ut non
a ¶Si male se habeant. b ¶Doctrina euangelica. ¶Si habent viros infideles, quibus propensius propter timorem dei obsequi debent, vt hoc videntes non blasphement nomen dei.
† blasphemętur uerbum dei. Iuue
nes similiter hortare, ut sobrij sint.
a ¶Aug. aliter pastor occidit oues, q̄tum in se est, & si illę viuunt.
In omnibus teipsum præbe exem

ris. vt nō nobilitate vel diuitijs elatæ nolint eis obedire. i ¶Vt nō blas. i. doctria euāgelica, & referr̄ hoc ad oīa p̄dicta & etiā seq̄ntia tūc eī habitabāt Christiani iter īfideles. & iō si fuisset īcōpositi mor⁹, īfideles fidē catholicā derideret. k ¶Iu. si. qa iuuēt⁹ ī pellit ad seq̄ndū īpet⁹ passionū maximē cōcupiscētiæ carnalis. ppter qđ retinēda ē ifreno sobrietatis: & qm̄ turpe ē doctori cūcupa redarguit īp̄m & i moralib⁹ magis mouēt facta q̄ ỹba iō cōsequēt iformat Titū di. l ¶In oīb⁹ te. pbe ex. informando subditos factis.

† 8. dist. c. ppositi. 1. q. 1. c. dūs. † Sitē nos

Geñ. 1. d. † 11. q. 3. c. æstimant

Multi Antichristi

† honesta † sobrias reddant

† male audiat

† graues. i. honesta p̄ se ferentes

† modestū

Diuisio

† 28. q. 1. c. 1. in fine

† vt sobriæ sint, puræ

† increduli

† pfitentur

C

D

quib⁹ p̄posit⁹ est, q̄tū in ipo est occi
E dite eos: & si illi viuūt, de misericordia dei viuūt. a ¶ Vt doct. sal. Hoc refert ad oīa p̄dicta. s. ad senes & an⁹ & seruos. Q. Hortare oēs p̄dictos, vt ita se habeāt vt⁹ p̄scriptū ē, vt ita ornēt i actib⁹ suis doctrinā sal. &c. b ¶ Ornēt. Ornamētū doctoris ē hōesta vita discipli. ¶ Ap. em. Q. Oēs monē di sūt, qa oīb⁹ nat⁹ est, nullū excluſit. Vt d ¶ Gratia. i. Christ⁹ q ē gra dei Vel gra dei & sal. &c. i. de⁹ & Saluator nr̄. s. dei fili⁹, etsi īuisibilis sit i forma dei, tū p gram apparuit in forma
†respōsa tores serui. e ¶ Et aduē. glo. Qui nō ifirmitate vt pri⁹, sed i gha & ptāte veni et p̄mia datur⁹ sec'm merita, q̄ i primo aduētu adeo hūilis fuit, qp nō solū erudiuit, sed etiā dedit se. f ¶ Secta. b. ope. Quia ad hoc redemit nos Christ⁹, vt purā vitā sectātes & repleti opib⁹ bōis, dei hęredes esse possim⁹
†23. q 5. c. si apud g ¶ Argue. Iā nō aspē accipit, cū p salute fieri sciat.
†salutifera omnibus

GLOS. ORDI.

ADmo. &c. Se Cap. III q̄: h ¶ Ad oē o. bo. p. Q. Admone, vt ad malū tardi sint, sed ad bonū parati, sciētes qd singlis p̄solui oporteat, qa singlis paī. i ¶ Eram⁹ ei & nos aliqua. Etsi philosophi essēt q dā nostrū, vera tamen sapientia carebāt. k ¶ Benignitas &c. per quā
F *Nicolaus de Lyra.* ¶ dona

ditos factis. a ¶ In doctri. insormādo eos verbis sacris. b ¶ In integritate. i. puritate mētis & corporis c ¶ In grauitate. gestus exterioris. d ¶ Verbū sa. supple sit. e ¶ Vt is q ex ad. i. aduersari⁹ fidei. f ¶ Vereatur. i. cōfusus ad seipsū reuertat. g ¶ Nihil ha. & sic tandē ad fidē cōuertat. h ¶ Seruos. Hæc est teria ps in q̄ Titū īstruit de his q sunt in conditione seruili, & prio ponit īstructio sec'o instructiōis rō, ibi: Apparuit ei Circa primū dicit Ap̄s: Ser. supple doce. i ¶ Sub. do. suis. eis debitam reperētiā & obsequium exhibēdo, & hoc siue sint bōi, siue mali, fideles aut īfideles. k ¶ In om. pla. Et hoc itel ligendū est de licitis tm̄ & honestis. l ¶ Nō frau. dnōs in reb⁹ vel obsequijs debitis. m ¶ Sed in oī bo. i. fidelitate. n ¶ Ostēden. verbis & factis. o ¶ Vt do. &c. ornēt. & hoc suis bonis morib⁹, hoc em̄ faciēdo sā
†46. dist. §. 1. &. 2. q. 7. c. sicut sacerdotes ct⁹ Paulin⁹ seruiēs regi infideli, fic fidē suā morib⁹ ornauit, qp liberationē sui à seruitute & oīm ciuiū suorū meruit apud regē infidelem. p ¶ Apparuit. hic ponit dictæ instructiōis rō q̄ accipit ur ex Saluatoris exēplo, q dedit seipm̄ p nobis, & subiecit se seruituti, vt nos redimeret à seruitute diaboli. propter quod nō debet, esse durū seruis fidelib⁹ dñis suis infidelib⁹ subīci. ppē qd dicit: Appar. ei dei Sal. nost. in carne p nobis assūpta. q ¶ Erudiēs nos. verbis & exēplis. r ¶ Vt abne. im. i. idololatriā sicut p oppositū pietas dicit cultus diuin⁹. s ¶ Et secu. desi. q̄ tendūt ad diuitias, honores & delitias. t ¶ Sobrie. in nobis. v ¶ Et iu. ad proximū. x ¶ Et pię. ad deū. y ¶ Viuam⁹ i hoc se. fragili & transitorio. iō

ęternam

plum bonorum operum in doctrina, a ¶ Vitæ vel corporis. b ¶ Ne ieuis, sed autentica. ¶ Tuum sit. b
in integritate, in grauitate. Verbum c d ¶ Loco dictum & tempore.
sanum, irreprehensibile, ut is qui ex e ¶ i. vobis contrarius.
aduerso est, uereatur, nihil habens ma f g ¶ Heretare.
lum dicere de nobis. † Seruos subditos h i
a ¶ Quibus tibet tam bonis q̄ malis. b ¶ Quæ non sunt contra deum.
dominis suis esse, in omnibus placentes, k
a ¶ Hoc modo placere poterunt, cum non murmurauerint eum dominis eos aliquid iuſerint. b ¶ Eos debito seruituris.
non † contradicentes, non † fraudantes, l
¶ Etiam in minimis.
sed in omnibus bonam fidem ostenden m n ¶ Hoc refertur ad omnia.
tes, † ut doctrinam Saluatoris nostri dei o
a ¶ Bonis operibus & fide. b ¶ Actibus suis. c ¶ Per carnem. d ¶ Deus per gratiam, etsi inuisibilis.
b c d ornent in omnibus. Apparuit enim grā p
a ¶ Ad vtilitatem omnis generis hominum, sine quo non profuisset natsci. ¶ Quantum ad se.
tia dei † & saluatoris nostri omnibus ho
a ¶ Exemplo vitæ & doctrinæ, in quo eum sequi debet.
minibus, erudiens nos, † ut abnegantes q r
a ¶ Vanæ culturæ, & ignorantiam. b ¶ In nobis.
impietatem & secularia desideria, sobrie s t
a ¶ Ad proximum. b ¶ Ad deum. c ¶ Tam fragili. v
& iuste & pie uiuamus in hoc seculo, † ex x y z
a ¶ Per hoc. ¶ Certi & solliciti. b ¶ Gloriam æternam. c ¶ Alias manifestationem.
e pectantes beatam spem & † aduentum a
a ¶ Non hominis infirmi, non mortalis, non passibilis vt prius.
gloriæ magni dei, & saluatoris nostri Ie
a ¶ Non solum erudiuit. ¶ Per hoc sumus securi de spe.
su Christi, qui dedit semetipsum pro no b
¶ Ad hoc. ¶ Per sanguinem.
bis, ut nos redimeret ab omni iniquita c
a ¶ Tam ab originali q̄ actuali. ¶ Alias peculiarem. i. proprium.
te, & mundaret sibi populum acceptabi d e f
lem, sectatorem bonorū operum. Hæc g
a ¶ Nescientibus. b ¶ Scientes. c ¶ Negligentes & rebelles.
g loquere & exhortare, & argue cum o h i k
¶ Ita cum imperio. a a ¶ Pro simplicitate.
mni imperio. Nemo te contemnat. l

Cap. III.

¶ Etsi habes imperium spirituale, tamen admone. ¶ Regibus & dubitus.
Admone illos, princi m n ¶ Minoribus.
pibus & potestatibus ¶ Illorum.
subditos esse, † dicto o p q
obedire, ad omne o h r
¶ Nunq̄ ad malum.
pus bonum paratos esse, † neminem bla s
¶ Etsi premuntur ab illis.
sphemare, † non litigiosos esse, sed mo t
¶ Verbis & factis.
a ¶ Quia sic infideles & perfidi ad futuram spem vocari possunt.
destos, omnem ostendentes mansuetudi v
a ¶ Bonos vel malos. b ¶ Hoc ideo debemus, quia & nos aliquando fumus quod ipſi, sic & ipſi potuunt esse quod nos sumus per eandem gratiam.
i nem ad omnes homines. Eramus enim & x y z a
¶ Per mala opera. ¶ Animi. ¶ Carnis.
nos aliquando insipientes & increduli, er b
a ¶ Nocendi. b ¶ De aliorum successibus. ¶ Si nocere non licuit. c ¶ Vitam nostram.
rantes, seruientes desideriis & uoluptatib⁹
uariis, in malicia & inuidia agentes, † odi c d
a ¶ Deo vel aliis hominibus. b ¶ Benignus & humanatus deus, vel larga misericordia & clementia dei.
k biles, odientes inuicem. Cum autem benig e f

subdit⁹ ¶ Expect. b. sp. i. gnis ¶ nā G
ai nobis spatā. a ¶ Et ad. Na in prio aduētu venit i hūilitate & subiectiōe i sec'o veniet i gha & ptāte. & subdit de prio aduētu: b ¶ Qui de se. i. humilitate tact⁹ obediēs vsq̄ ad mortē crucis. c ¶ Ab omni inis. origiali & actuali. d ¶ Et mun. p facīm baptismi, q̄ delet origiale pcm̄ & actuale. e ¶ Sibi po. ac. p gra baptismatis. f ¶ Secta bo. ita q̄ gra baptismatis nō dei i vacuū, sed ad bn̄ opandū. g ¶ Hæc lo. ignorantes docendo. h ¶ Et exh. iā sciētes ad melⁱ⁹ iducēdo. i ¶ Et ar. deliq̄ntes. k ¶ Cū oī. i. autoritate pōtificali. l ¶ Nēo tec. Prelat⁹ ei nimis molſ cōtēpubil red dit suis subditis. *Nico. de Ly.*

†Eph. 5. a. Col. 3. d. 1. Pet. 2. c
†sufferatis

ADmone. Cap. III Postq̄ Ap̄s Titū īstruxit de iformatiōe ppi sec'm gradus sp̄ales, hic cōtēptēr īstruit eū de iformatiōe gnaliter q̄ ad oēs, & prio q̄r se debeat hre erga prīcipes, sec'o erga hereticos hoies, ibi: Hereticū. Pria i duas: qa prio ponit īstructio, sec'o īstructiōis rō, ibi, Eram⁹ em̄, Circa primum dicit. Admo. il. i. subditos tuos generaliter. n ¶ Pricip. & p. sefatib⁹. o ¶ Sub dit ē. Tales ei ptātes, pcedūt ex dei ordinatiōe. q sec'm volūtatē suā transfert regna atq̄ cōstituit, Dan. ij. & iō q tali ptāti resistit, ordinatiōi dei resistit, Ro. xiij. p ¶ Dicto. s. potestatis. q ¶ Obe. i licitis, iō subdit⁹ r ¶ Ad oē o. b. In hoc ei nō solū obedit hoi, sed deo cui⁹ mīster ē iudex siue ptās, vt dr̄ Ro. xiij. s ¶ Neminē. etiā iniuriātē, sed patiēt tolerare, aut rōnabilr H obuiare. iō subdit: t ¶ Nō li. cē. sed modestos, mēsurā debitę rōnis seruādo: nā aliq̄n expedit de iuriātib⁹ iusticiā q̄rere, vt pote, q̄n ex tolerantia nutrit⁹ i iniuriātib⁹ audacia malefaciēdi. v ¶ Oēm o. sec'm rōnis dictamē, alit nō eēt mālsuetudo sed magis pusillanimitas. x ¶ Ad oēs ho. tā fideles q̄ īfideles. y ¶ Eram⁹. Hic cōsideq̄nt pōt dictæ īstructiōis rō. Et ē duplex. Prima accipitur ex parte statuſ conuersorum ad fidem catholicam ante conuersionem in quo statu erāt mali & defectuosi. & ideo debent defectuosis hominibus & infidelibus condescendere per mansuetudinem quantum potest fieri bono modo secundum rationis dictamen, ideo dicit: Eramus enim a. &c. insi. ad esse sine sapientia vera quæ est Christus, quamuis tunc aliqui essent philosophi mundana prædicti sapia. z ¶ In credulis. in his quæ sunt supra rationem. cuiusmodi sunt ea quæ sunt fidei. a ¶ Errātes. i morib⁹. b ¶ Seruientes desideriis. i. passionum sectatores. c ¶ In malicia & inuidia. quantum ad alios qui peccabant ex certa malicia, & quia hoc est valde detestabile, ideo subditur: d ¶ Odibiles. scilicet deo. e ¶ Odientes inuicem. quia mali homines nonhabent amicitias ad alios, nec etiam ad seipsos, vt declarat philosopus. viij. Ethicorum. f ¶ Cum autem beni. Hic ponit sec'a rō dictę īstructiōis sec'o ex dictis īferē q̄dā cōclusio, ibi: Fidel. Ratio ꝑ o accipit ex credētiū sta

†magistratum
†nec deq̄ q̄ malefacit
†pacificū
†tu post

dona nobis spiritualia abunde tribuit. A Vel: a ¶ Præesse.i. magis proficere, & seipsis meliores fieri. b ¶ Hæreticũ ho. Hæreticus est qui per verba legis legem impugnat. proprium eni sensum astruit ex verbis legis, vt prauitatẽ mentis suę legis autoritate cõfirmet: q vitãdi sunt: qa freq̃nti[a] correcti exercitationes essent ad malũ. c ¶ Pro. iu. se dãnat q errorẽ laudat & veritatẽ vituperat. d ¶ Ze. leg. Hoc dicit, nõ qa peritior sit Apollo, sed qa hui[us] professionis erat in synagoga. e ¶ Apollo. Episcop[us] fuit Corinthior: q ppter seditionẽ cõcitatã aduersum se a pseudo apłis discesserat cũ Zena socio suo ad Titũ Cretẽsem epm. Sed Corinthijs iã sedatis per epistolas Pauli mãdat Tito, vt priusq̃ veniat Nicopolim pmit tat eos ita solicite, vt nihil in viatico illis desit. f ¶ Vt nihil &c. Ideo iubet sum ptus illis necessarios dari, quia dignum erat, vt qui spiritualia tradebant, non illis deessent carnalia.

Hæreticus quis

† Indubitatus

GLOS. ORDI.

PHilemoni. Colossẽsi, qui nulla ecclesiastic̃ mistratiõis ꝓditus erat dignitate, sed vir laudabilis in plebe familiares ſras mittit Apłs, p Onesimo seruo ei[us], q cũ dño ei[us] fugerat, sed ab Apło audito euangelio baptizatus est, cui & veniã de precat Apłs scribẽs à Roma de carcere.

Et est

Nicolaus de Lyra.

tu post suã cõuersionẽ ad quẽ vocati sunt vt sint hæredes vitę ęternę & hoc ex mera dei gr̃a & benignitate: ꝓpter qd benigni alijs etiã infidelib[us] debẽt esse, maxime principib[us] q̃tũ põt fieri sc̃m deũ: & hoc est qd dicit: Cũ aũt be. & hu. a. humanitas in ei[us] natiuitate, benignitas aũt in sua cõuersatione. a ¶ Nõ ex op. iu. q̃ fecim[us] nos peccatores. b ¶ Sed secundũ suã mi. salus enim ętęrna excidit totaliter facultatẽ naturæ hũanę: propter qd nõ potest eã attingere, nisi ex largitate diuinæ misericordiæ. c ¶ Per la. re. i. baptismi, q est spiritualis generatio Ioh. iij. a. Nisi qs renatus fuerit ex aqua & spiritusancto, nõ potest introire in regnũ dei. d ¶ Et renoua. spiritusscti. Spiritus enim sanctus in baptismo datus terminat vitã veterẽ q̃ fuit sub pcõ, & incboat nouam q̃ est in gratia. e ¶ Quẽ effu. in nos &c. ad ddetionem omniũ peccatorũ & copiã virtutum. f ¶ Per Ie. Chri. ex cui[us] passione haber efficaciã baptismi sacramenrũ. g ¶ Vt iu. gra. ipsi[us]. qui facit nos dei filios adoptiuos, & p cõsequens. h ¶ Hære. sim[us] secũ. spem ui. æter. in præsenti, & in futuro enim[us] secundũ rem. i ¶ Fidelis. Hic ex dictis infertur cõclusio. s. q Titus de hac spe vitę ęternę informet suos subditos, & deuitet doctrinã inutilẽ & curiosam. dicit igitur: Fidelis ser. ẽ. s. q simus hæredes sc̃m spem vitę æternæ. k ¶ Et de his uo. te cõfir. Est enim spes ista ancora aiæ, tenens eã immobilem in bono, sicut ancora materialis nauẽ in mari. Sed in hoc est differentia, quia ancora materialis figit deorsum in maris fundo. hæc autem figit sursũ in cælo. iõ dicit He. vj. d. Fortissimũ solatiũ habeamus, qui confugimus ad tenẽdã propositã spem, quã sicut ancorã habem[us] animę turã ac firmã & incedentem vsq̃ ad interiora velaminis, i. ad

Spes ancore compat

a ¶ Id est illuxit hominibus. ¶ Mundo per carnem. ¶ Vel nobis per fidem.

gnitas & † humanitas appãruit sal[uatoris] a ¶ Quia nulla bona feceramus nos.

uatoris nostri dei, nõn ex operibus x

iusticiæ quæ fecimus nos, sed secun b

a ¶ Iu fortiun etiam illos qui adhuc increduli. ¶ Iam spe futurę salutis.

dum suam misericordiã saluos nos

a ¶ Baptismi. ¶ In quo deposito veteri homine generatur nouus.

fecit, per lauacrum regenerationis c

a ¶ Quia qui credit quotidie, magis & magis renouatur per spiritum in baptismo datum. b ¶ spiritum.

& renouatiõis spiritussancti, quem d

a ¶ Ad remissionẽ omnium peccatorum ad copiã virtutũ.

effudit in nõs abundẽ per Iesum f

a ¶ Ad hoc illud addat.

Christum saluatorem nostrum, ut

a ¶ Interim in præsenti

iustificati gratia ipsius hæredes si[mus] g h

a ¶ Etsi nondum secundum rem.

mus secundum spem uitæ æternæ.

a ¶ Verax. b ¶ Iste quod Christus saluauit & hæredes fecit. c ¶ Prædictis.

† Fidelis est sermõ. Et de his uo i k

a ¶ Alios. ¶ Vel volo te confirmare scilicet eos qui credunt deo, vt credant. b ¶ Alijs multis. vel sibiipsis.

lo te cõfirmare, ut curent prędicta l

bonis operibus, qui credunt deo.

a ¶ Ideo volo te de prędictis cõfirmare alios, quia ¶ prędicta. b ¶ In se. c ¶ Alijs.

Hęc sunt bona & utilia hominibus. m

a ¶ De his confirma. b ¶ Vbi nec salus nec vtilis scientia. c ¶ Originum enumerationes.

Stultas autẽ quæstiones & genealo n o

a ¶ Quas de lege faciunt, vt de cibis, quos alij asserunt discernendos, alij non. b ¶ Vt quando mendacia scripta de annis Mathusalem &c de huiusmodi alijs contraria vel impossibilia sentire videtur.

gias & contentiones & pugnas le p q

a ¶ Sine fructu. b ¶ Falsæ.

gis † deuita. Sunt enim inutiles & ua r s

b næ. † Hereticũ hominem post unam t v

¶ Nõ solũ hęc deuita: sed & correctionẽ postq̃ bis fecerris.

& secundam correctionem † deuita, x

¶ Cure ¶ Perditus. ¶ Incorrigibilis.

sciẽs quia subuersus est qui eiusmo y

a ¶ Quia scienter peccat. b ¶ Vel, & cum sit.

c di est, & dẽlinquit, cum sit proprio z

a ¶ Vt interim prouideant Cretẽsibus dum ad me veneris.

iudicio condemnatus. Cum miserõ a

a ¶ Ideo dicit, quia vult eũ videre causa affectus. & vt plenius confirmet in ecclesiastica disciplina.

ad te Arthemã aut Tichicũ, festinã b

ad me uenire Nicopolim. Ibi enim

a ¶ Sic erat in synagoga.

d statui hyemare: Zenã legisperitum c

a ¶ Qui perfectus erat in scripturis. b ¶ Ita solicite.

e & Apollo solicitè prœmitte, ut nihil d

a ¶ Eorum quæ ad viaticũ necessaria sunt illis. b ¶ Vnde autem rei illis. c ¶ Cretenses vt & alij.

illis dẽsit. Discant autẽ & nõstri bo e f

a ¶ Sibiipsis. b ¶ Dando ministris. ¶ Non ad qęlibet.

nis operibus prędẽsse ad usus necessa g

a ¶ Quia fuxta parabolam, arbor quæ non facit fructum bo. excidetur & in ignem mittetur. b ¶ Propter cõpendium simul omnes consalutatores significat.

rios, ut non sint infructuosi. Salu h

tant te qui mecum sunt omnes. Sa k

¶ Id est fideli affectu. ¶ Non ficte.

luta eos qui nos amant in fide. Gra l

tia dei cum omnibus uobis, amen. m

Argumentum in epistolam ad Philemonem incipit.

PHilemoni familiares literas facit pro Onesimo seruo ei[us], scribens ei ab urbe Roma de carcere

nis. i. ad secreta cælestia q̃ sunt nobis velata. l ¶ Vt curẽt bonis operib[us] præesse. i. vt sint de primis in operib[us] bonis m ¶ Hæc. s. documenta sunt bona &c. n ¶ Stultas aũt quæstiões. irrationabiles. o ¶ Et genealogias. i. falsas p quas pseudo apostoli nitebantur ostendere Iesum Nazarenũ de Dauid nõ descẽdisse, sicut dictum est. ẽ. j. ad Timothe. j. p ¶ Et cõtentiones. v bosas. q ¶ Et pugnas le. inutiles. per quas alig nitebantur falsum intellectũ, pducere. iõ subditur: r ¶ Sunt enĩ inuti. i. sine fructu. s ¶ Et uanæ. i. falsæ. t ¶ Hæreticũ. Hic ostendit qualiter Tit[us] & subditi sui se debeãt hr̃e erga hæreticos di. Hæretihoiem. q recepit fidem catholicã, & postea corrupit eam. v ¶ Post unam. i. primam eo mõ loquendi, quo dr̃ Gen. j. a. Factũ est vespere & mane dies vnus. i. primus. x ¶ Et sed'am cor. deuita. & facias ab alijs deuitari, ne p eum inficiantur alij. y ¶ Sciens, qa subuer. est. absq̃ reditu & hoc de communi curiu z ¶ Cum sit proprio iu. cõ. nã fidem quam recepit vt verã, impugnat vt falsã a ¶ Cũ misero. Hæc est vltima pars huius epłę, quę dr̃ cõclusio eius in qua p Tito mãdat & eũ salutat di. Cum mise. ad te Arthemã aut Tychicum. ad regẽdũ in absentia tua ppm tuum. b ¶ Festina ad me uenire Nicopolim. quia ꝓponebat ibi manere p aliquod spaciũ tpis. iõ p Tito mãdabat vt illo tẽporis spacio posset eum plenius informare de ecclesiastica disciplina. c ¶ Zenam legispe. & Apol. sol. præmitte. i. priusq̃ ad me venias, remitte. ita solicite, puidendo eis de necessarijs. d ¶ Vt nihillis desit. In via erat enim Apollo episcopus Corinthiorum, sed propter seditionem aduersum se cõcitatam per pseudo apostolos discesserat cum Zena socio suo veniẽs ad Titũ Cretẽsẽ episcopũ: sed sedatis Corinthijs p epłas Pauli mãdauit Tito vt priusq̃ veniret Nicopolim eum remitteret ad eos decẽter. Quòd aũt prius nominat Zenã, & dicit eũ legisperitũ, nõ est ex eo q̃ esset maior vel peritior, sed quia dignitas episcopalis ipsius Apollo & eius scientia erant notæ & famosæ: nõ sic autem alterius. Ideo prius ipsum nominat & peritum expressit, ne cura prouisionis circa eum negligeretur. Et si quæratur vnde fieret ista prouisio, respondit. e ¶ Discant autem & uestri solicet Cretenses vobis subditi. f ¶ Bonis operibus præesse. i. insistere. s. ministrando doctorib[us]. g ¶ Ad usus ne. non superfluos. h ¶ Vt non sint in. & sic excidantur & in ignem mittantur, sicut arbor infructuosa. Mat. vij. c. Omnis arbor q̃ nõ facit fru. bo. excidet & in ignem mittet. i ¶ Salutãt te. Consequenter salutat eum ex parte sociorũ. d ¶ Salutãt te q mecũ sunt oẽs quorum nomina tacet propter breuitatem. k ¶ Saluta eos q nos a. in fi. fideliter & non ficte. Consequenter salutat eos generaliter. di. l ¶ Gratia dei. quæ est arra vitæ beatę. m ¶ Cum oĩbus uobis. supplesit. Amen.

¶ In cap. iij. vbi dicit in Postilla: Stultas autem quæstiones.

ADDITIO. Quid intelligat̃ p hoc qd̃ dr̃: Stultas aũt quæstiones & genealogias, dictũ fuit in additione. ẽ. ad Timoth. j. &c.

C † erga homies amor

† Sectarũ autorẽ, vl defectorẽ

† recte

D † per se

Gloſ. ordi. Ad Philemonem Cap. I. De Lyra

☞ Et eſt intentio Apſi implorare veniã One
E ſimo apud Philemonem. Modus talis eſt,
Prius ſalutat illum cum vxore & filio, de-
inde agit gratias deo de bonis eorũ cõme-
dans fidem & charitatem eorũ, poſtea Phi
lemõem obſecrat cũ ei imperare poſſet, vt
Oneſimo parcat, & gratias deo agat, q̃ ta-
lem illum recepit, vt nõ ſeruũ æſtimet, ſed
dilectiſsimũ fratrem: ac deinde dicit, vt pa
ret ſibi hoſpitium ſperanti ad ipſum ire.

Epiſtola Pauli ad Philemonẽ incipit.

PAulus uinctus. Cap. I. Non dicit Apſs: qd' eſt nomẽ dignitatis, ſed vict⁹ quod eſt nomẽ humilitatis: qa nõ im-perat ſed orat. Eſt em̃ hic iter-ceſſio pro Oneſimo, ió q̃ hũilitatis ſunt cõ-memorat incipiẽs ab iniuria ſua, vt digni-tatem epĩe ſuę faceret. Sicut em̃ pc̃ti cauſa
†collegę viciri opprobriũ eſt, ſic ecõtra, p Chriſto cuſtodiæ vincula ſuſtinere maxima gloria eſt. Eo em̃ tempore in cuſtodia erat, lõ ait,
a ¶ Paul⁹ uin. Q. Cuius miſereri debes non eſt cauſa doloris, gd eris ſi imiſericors filiũ cruciaueris? b ¶ Dilecto. Vel diligi bili, ſicut in Græco hr̃, q. ſ. diligi meretur.
c ¶ Gratias ago. Poſt ſalutationẽ de bo nis gr̃as agit cõmendans fidem & charita-tẽ, q̃ ió cõmemorat, vt memorata bonitas moueat eũ ad veniã. d ¶ Quã ha. Quia em̃ in Chriſtũ credebat, & eũ diligebat, & ſanctis credebat & eos diligebat, & p opera fidei & charitatis Chriſto ſeruiebat & ſan-ctis. e ¶ Vt cõicatio. Q. Fidem habes & charitatem in Chriſto & in ſanctis, ita, ut
F cõicatio fidei tuæ eui. fiat. id eſt vt fi-des tua cõicãs fidei noſtræ: vel, q̃ alĩs ex fi-de tua cõicas euidens ſit. Et hoc. f ¶ In a-gnitione oĩs. i. ita euidens ſit, vt hoc me-rito cognoſcat oẽ bonũ eſſe in tep Chriſtũ
†efficax i. oĩm bonorũ ſufficientia. Vt ita: Memor
►operis ſum tui. & gr̃as ago in oronib⁹ habitis de hoc. Vt cõicatio fidei tuæ. i. operatio fi dei q̃ ſeruis Chriſto & ſctis. eui. f. i a. Quę eſt. g ¶ In Chriſto Ie. i. cũ cognitione boni æterni, vt illud expectetur ĩ pr̃emiũ. Hoc em̃ orat Apſs, vt operatio eius cũ co gnitione fiat bonitatis. i. vt tali mente ope reť, vt in futurũ inde expectet p̃miũ Ieſum Chriſtũ, non retributionem temporaliũ.
h ¶ Viſcera ſan. i. filĩ ſctorũ chariſſimi, vel erga te, ppenſius ſctorũ affectus quie-uit te. ſ. cõſolante, & refrigeratus eſt, qa bo-nũ te p oĩa inuenerunt. i ¶ Obſecro te. Magnum eſt non de hũili, ſed de ſublimi, ſi ſe inclinat & obſecrat. k ¶ Senex. Se-ni magis ætatis ſimilitudine debet obſe-qui. l ¶ Vt mea uiſcera ſuſcipe.

☞ Oneſimum

Poſtilla Nicolai de Lyra ad Philemonem incipit.

PAul⁹ uinctus. Hic in- Cap. I. cipit epſa ad Philemonẽ, quæ di-uiditur in tres partes. ſ. in ſaluta-tionem & perſecutionem, ibi: Gr̃as ago, & concluſionẽ, ibi: Cõfidens. In prima parte ponuntur perſonæ ſalutantes, cũ dicitur: Paulus uin. Ieſu Chri. i. incarceratus, p fide Ieſu Chriſti: Hic non nominat ſe apo-ſtolum, qd' eſt nomẽ dignitatis, ſed vinctũ p Ieſu Chriſto, qd' eſt expreſſiuũ pietatis: eo q̃ intendebat monere Philemonem ad pietatẽ erga Oneſimũ: p quo ſcripſit hãc epiſtolã Philemoni, vt parebit proſequen-do. b ¶ Et Ti. fr. Hũc adiungit in ſaluta tione, qm̃ erat dilect⁹ Philemoni, vt ſic pe-titio ſit magis exaudibilis, non ſolũ pro re G uerentia Pauli, ſed etiã pro amore Timo-thei. Sed' ò ponũtur pſonæ ſalutatæ, cũm dicitur: c ¶ Philemo. di. ad. no. in ope p̃dicatiõis. d ¶ Et Ap. ſo. cha. Hęc vt di cit glo. erat vxor Philemõis. ió põit eã ĩ ſa lutatione vt inclinet Philemonem ad peti tionis exauditiõem. e ¶ Et Ar. cõ. no. in militia Chriſti, reſiſtendo viriliter aduerſa riĳs fidei: Et iſte nominat eadem rõne q̃ & Appia. f ¶ Et eccle. i. cõgregationi fide-liũ. g ¶ Quæ in do. nã cũ eo pſes habi-tabant fideles. Tertiò ponunt oprata bona cũ dr̃: h ¶ Gratia uob. exponat̃ ſicut in principio epĩe p̃cedentis. i ¶ Gratias ago. Hic conſequẽter ponitur huius epi-ſtolę proſecutio. Et diuidit̃ in duas partes: Diuiſio qa prĩò Paulus captat Philemonis beniuo lentiã, ſed' ò format ſuã petitionẽ, ibi: Pro-pter qd'. Circa primũ dicit: Gratias ago deo meo ſem. actu vel habitu. Vel: Sem per. i. oĩb⁹ tẽporibus ad hoc docentibus.
k ¶ Memoriã tui fa. gr̃as agendo p bo nis tuis tuis p̃teritis & deprecando de futu ris. l ¶ Audiens cha. i. commendatio-nem tuę charitatis & fidei ã referentib⁹ mi hi. m ¶ Quã h. ĩ d. Ie. cui ſeruis fideliter.
n ¶ Et in o. ſan. quibus tua bona cõicas miſericordit̃. o ¶ Vt com. hoc referr̃ ad id qd' ſupra dicitur: Memoriã tui faciẽs in orationib⁹ meis. i. orando: Vt cõicatio fi-dei tuæ, in effectu q̃ ſeruis Chriſto fideliter & ſctis eis miniſtras miſericordit̃. p ¶ Eui dens fiat. per receptionem p̃miſ. q ¶ In agni. i. in clara viſiõe dei, in quo eſt omne bonũ. r ¶ In Chriſto Ie. i. per Chriſtum Ieſũ tãq̃ per mediatorẽ noſtrũ. Vel dicit: In Chriſto Ie. quia beati reficiũtur ĩteri⁹ in aſpectu ſuæ deitatis, & exterius ĩ aſpe-ctu ei⁹ humanitatis. s ¶ Gaudium e. qa bonũ diſcipuli redũdat in bonũ magiſtri.
t ¶ Quia ui. Conſolatus em̃ fuerat eos verbo & etiam neceſſaria miniſtrãdo. Hãc H
ãt; cõmẽdationẽ & cõſiſes ñ faciebat Apſs ad adulandum, ſed vt prouocaret ad mai⁹ bonũ, qa virtus laudata creſcit. v ¶ Pro pter quod. Hic conſequenter Apoſtolus format petitionem, & ſecundò remouet excuſationem, ibi, Forſitã enim. Circa pri Diuiſio
mum dicit: Propter quod. id eſt propter †reſocilla-
charitatem de te auditam. x ¶ Multam ta ſunt
fi. habens. id eſt pro amore Chriſti Ieſu.
y ¶ Imperandi tibi quod ad rẽ perti net. id eſt quod eſt decens & rationabile.
z ¶ Propter charitatem. inter me & te mutuam. a ¶ Magis obſecro cum ſis talis. vita & ætate. b ¶ Vt Paulus ſe-
nex. propter quod magis volo vti depre † decẽs eſ
catione quàm imperio. Vnde & ſcribens Timotheo, dicit prima epiſtola. iĳ. cap. Seniorem ne increpaueris, ſed obſecra vt patrem. c ¶ Nunc autem & uinctus Ieſu Chriſti. quaſi diceret: Mea ſenectus † ſim
& incarceratio monere te debent ad acqui eſcendum meæ deprecationi, quæ ſubdi-tur cũ dicitur: d ¶ Obſecro te pro meo filio ſpirituali. e ¶ Quem genui. in fi-de. f ¶ In uinculis. exiſtens. propter qd' tenerius ipſum diligo. g ¶ Qui tibi ali quando inutilis fuit. tua tollendo quã-do erat infidelis. h ¶ Nunc autem. re generatus in Chriſto. i ¶ Et mihi & ti-bi utilis. ſeruiendo fideliter mihi & tibi.
k ¶ Quem remiſi tibi. melioratum.
l ¶ Tu autem illum, ut mea uiſcera ſu. i. vt filiũ meũ chariſſimũ ac ſi ſuiſſet ge-nit⁹ ex meis viſceribꝰ, m ¶ Quẽ e. u. m. de † filiũ meũ
tine. ut pro te. qui filius meus eſt iam diu. chariſſimũ

☞ Nulu

per ſupraſcriptum Oneſimum.

Incipit epiſtola Pauli ad Philemonem.

Cap. I.

a ¶ Cuius etiam cauſa tu debes miſereri.

PAulus uinctus Chriſti Ieſu, & Timotheus fra-ter Philemoni

a ¶ Fratri. ¶ Prouen-tu virtutum. b ¶ Miniſterio prædicationis.
c ¶ Vxori eius, vt & hæc virum oret.

dilẽcto † adiutõri noſtro, & Appię

a ¶ Filio eius: Coloſſenſium miniſtro: vt & hic pa-trem exoret.

ſorori chariſſimę, & Archippo

a ¶ Toti familiæ, vt & hi orent.

commilitoni noſtro, & eccleſiæ

a ¶ Et ante alia ſalutat in hunc modum. ¶ Remiſ-ſio peccatorum.

quæ in domo tua eſt. Grãtia uo-bis & paxà deo patre noſtro &

a ¶ Memorata bonitas mouere poteſt ad veniam.

domino Ieſu Chriſto. Grãtias ago deo meo ſemper memoriam tui faciens in orationibus meis, audi-

a ¶ Id eſt commendationem fidei tuæ & charitatis.

a ¶ Fidem & charitatem.

ens charitatẽ tuã & fidem quam

a ¶ Per opera fidei & charitatis ſeruit ſanctis.
¶¶ Alias omnibus ſanctis.

habes in domino Ieſu & in õmnes

a ¶ Communicans fidei noſtræ fides tua. Vel quod alijs tua communicas euidens ſit, vt hoc merito agnoſcatur omne bonum eſſe inſite per Chriſtum-

ſanctos, ut cõmunicatio fidei tuæ

† euidens fiat in agnitione omnis

operis boni in Chriſto Ieſu. Gau-

¶ Hoc ideo oro quia. a ¶ In corde. b ¶ In aduerſis.

dium enim magnũ hãbui, & cõ-

a ¶ Quæ non ſolo virtutis habita in corde viguit, ſed etiam extra in opere manifeſta eſt. b ¶ Hæc.

ſolationem in charitate tua, quia

a ¶ Interni affectus. ¶ Quia ſanctis vtenſilia miniſtrauit

uiſcera ſanctorum † requieuerunt

a ¶ Digne illos recipientem, a ſuis laboribus quodam modo reſpirantes. ¶ Alias erga te. b ¶ Quia ſer uis alijs multo magis mihi, quia ad benefaciendum promptus.

per tẽ frater: propter quod mul-

a ¶ Non dico poteſtatem contra tua licita.
¶ Per Chriſtum Ieſum.

tam fiducĩam habens in Chriſto

¶ Etiam. ¶ Tuam vtilitatem.

Ieſu imperãdi tibi quod † ad rem

a ¶ Meam vel tuam.

pertinet: propter charitatem ma-

a ¶ Vnde ſupra: Seniorem ne increpaueris, ſed obſe cra vt patrem. b ¶ Vita & ætate. ¶ Ego.

gis obſecro, cũm † ſis talis, ut Pau-

a ¶ Propter quod magis debes moueri.

lus ſenex, nunc autem & uinctus

a ¶ Inquam.

Ieſu Chriſti: Obſecrõ te pro meo

a ¶ Et ideo tenerius diligo. ¶ In fide, b ¶ Cum eſſem.

filio quẽ genui in uinculis Oneſi-

a ¶ Dum infidelis.
b ¶ Tua tollendo.

mo, qui tibi aliquãdo inutilis fu-

a ¶ Seruiendo, & per me tibi, cuius eſt quicquid tuus mihi ſeruus fecit.

it, nunc autem & mihi & tibi utilis

quem remiſi tibi. Tu autẽ illum,

a ¶ Vt filium. ¶ Vel meum in eo affectu.

ut † mea uiſcera ſuſcipe. Quẽ ego

titio ſit magis exaudibilis, non ſolũ pro re G uerentia Pauli, ſed etiã pro amore Timo-thei. Sed' ò ponũtur pſonæ ſalutatæ, cũm dicitur: c ¶ Philemo. di. ad. no. in ope p̃dicatiõis. d ¶ Et Ap. ſo. cha. Hęc vt di cit glo. erat vxor Philemõis. ió põit eã ĩ ſa lutatione vt inclinet Philemonem ad peti tionis exauditiõem. e ¶ Et Ar. cõ. no. in militia Chriſti, reſiſtendo viriliter aduerſa riĳs fidei: Et iſte nominat eadem rõne q̃ & Appia. f ¶ Et eccle. i. cõgregationi fide-liũ. g ¶ Quæ in do. nã cũ eo pſes habi-tabant fideles. Tertiò ponunt oprata bona cũ dr̃: h ¶ Gratia uob. exponat̃ ſicut in principio epĩe p̃cedentis. i ¶ Gratias ago. Hic conſequẽter ponitur huius epi-ſtolę proſecutio. Et diuidit̃ in duas partes: Diuiſio qa prĩò Paulus captat Philemonis beniuo lentiã, ſed' ò format ſuã petitionẽ, ibi: Pro-pter qd'. Circa primũ dicit: Gratias ago deo meo ſem. actu vel habitu. Vel: Sem per. i. oĩb⁹ tẽporibus ad hoc docentibus.
k ¶ Memoriã tui fa. gr̃as agendo p bo nis tuis tuis p̃teritis & deprecando de futu ris. l ¶ Audiens cha. i. commendatio-nem tuę charitatis & fidei ã referentib⁹ mi hi. m ¶ Quã h. ĩ d. Ie. cui ſeruis fideliter.
n ¶ Et in o. ſan. quibus tua bona cõicas miſericordit̃. o ¶ Vt com. hoc referr̃ ad id qd' ſupra dicitur: Memoriã tui faciẽs in orationib⁹ meis. i. orando: Vt cõicatio fi-dei tuæ, in effectu q̃ ſeruis Chriſto fideliter & ſctis eis miniſtras miſericordit̃. p ¶ Eui dens fiat. per receptionem p̃miſ. q ¶ In agni. i. in clara viſiõe dei, in quo eſt omne bonũ. r ¶ In Chriſto Ie. i. per Chriſtum Ieſũ tãq̃ per mediatorẽ noſtrũ. Vel dicit: In Chriſto Ie. quia beati reficiũtur ĩteri⁹ in aſpectu ſuæ deitatis, & exterius ĩ aſpe-ctu ei⁹ humanitatis. s ¶ Gaudium e. qa bonũ diſcipuli redũdat in bonũ magiſtri.
t ¶ Quia ui. Conſolatus em̃ fuerat eos verbo & etiam neceſſaria miniſtrãdo. Hãc H
ãt; cõmẽdationẽ & cõſiſes ñ faciebat Apſs ad adulandum, ſed vt prouocaret ad mai⁹ bonũ, qa virtus laudata creſcit. v ¶ Pro pter quod. Hic conſequenter Apoſtolus format petitionem, & ſecundò remouet excuſationem, ibi, Forſitã enim. Circa pri Diuiſio
mum dicit: Propter quod. id eſt propter †reſocilla-
charitatem de te auditam. x ¶ Multam ta ſunt
fi. habens. id eſt pro amore Chriſti Ieſu.
y ¶ Imperandi tibi quod ad rẽ perti net. id eſt quod eſt decens & rationabile.
z ¶ Propter charitatem. inter me & te mutuam. a ¶ Magis obſecro cum ſis talis. vita & ætate. b ¶ Vt Paulus ſe-
nex. propter quod magis volo vti depre † decẽs eſ
catione quàm imperio. Vnde & ſcribens Timotheo, dicit prima epiſtola. iĳ. cap. Seniorem ne increpaueris, ſed obſecra vt patrem. c ¶ Nunc autem & uinctus Ieſu Chriſti. quaſi diceret: Mea ſenectus † ſim
& incarceratio monere te debent ad acqui eſcendum meæ deprecationi, quæ ſubdi-tur cũ dicitur: d ¶ Obſecro te pro meo filio ſpirituali. e ¶ Quem genui. in fi-de. f ¶ In uinculis. exiſtens. propter qd' tenerius ipſum diligo. g ¶ Qui tibi ali quando inutilis fuit. tua tollendo quã-do erat infidelis. h ¶ Nunc autem. re generatus in Chriſto. i ¶ Et mihi & ti-bi utilis. ſeruiendo fideliter mihi & tibi.
k ¶ Quem remiſi tibi. melioratum.
l ¶ Tu autem illum, ut mea uiſcera ſu. i. vt filiũ meũ chariſſimũ ac ſi ſuiſſet ge
nit⁹ ex meis viſceribꝰ, m ¶ Quẽ e. u. m. de † filiũ meũ
tine. ut pro te. qui filius meus eſt iam diu. chariſſimũ

☞ Nulu

Onesimũ ꝓfugũ recurrentẽ ad diuinũ auxiliũ cũ esset in custodia apls Paulus baptizauit, videʒ in illo vtilitatis spem: quẽ sic cõmẽdat, vt suũ ānimũ in illo significet recipi. a ¶Forsitã eĩ. Ideo dicit, qa hũana dubia, & potuit alia esse causa, q̃re sic deꝰ disposuerit. b ¶Maxime mihi. Mihi magistro tuo. frater Onesimus eñ offenso ꝓprio dño cõsugit ad Apl̃m ad hoc, vt obliteraris peccatis vtilis reuerteret, in tãtũ, vt nõ solũ dño suo æqualis fieret meritis, sed ipsi magro frat. Et ne Philemõ qa dñs, cõtra seruũ iflaret, hũiliat eũ dicẽs, Fra. & in car. qa ex vno Adã oẽs, & in domino ꝓfidẽ. c ¶Hoc mihi im. Nũc excusationẽ oẽm cõuellit, cũ sibi ĩputãdũ eẽdicit, si vel læsit, vel debet aliqd. d ¶Ita frater ego. i. gaudebo de te in regno dei, si feceris qd̃ rogo. Et qd ẽ illd̃, subdit: Reficeuiſ. &c. e ¶Cõfidẽs in obe. Prouocat eũ sic blādiẽdo, vt non amplius faciat, q̃ postulaī ab eo. Solet eñ fieri, vt q de se videt bñ sentiri, melioꝛẽ se p̃beat. f ¶Simul autẽ. Vt solicitioꝛẽ eũ faciat, & ad obediendũ, ꝑmptioꝛẽ vẽturũ se ad illũ significat: quia vel hoc potest eum mouere adveniam.

Incipit argumentum ad Hebræos

An epla ad Hebrẽos sit Pauli

IN primis ui. Quidã veratis calũniatores hãc epl̃am nõ esse Pãuli dicere ausi sũt eo ꝙ nomẽ eiꝰ ĩ titulo non habeat & loge splẽdidiore atq; sacũdio re stilo q̃ aliæ resplẽdeat, sed aut Barnabæ, aut Lucæ, vel Clemẽtis vel Tertulliani. Quibꝰ ĩ ꝑmptu nobis ẽ rñdere. Si eñ iõ nõ ẽ dicẽda Pauli, qa noĩe eiꝰ ꝓtulata nõ ẽ, ergo nec alicuiꝰ illorũ. imo nulliꝰ oĩno, cũ nulliꝰ nomẽ habeat in titulo. Ideo aũt nomẽ suũ huic epl̃æ sicut & ęteris nõ ꝓposuit, qa Hebræis odiosus erat, qbꝰ legis destructor videbatur Quia ergo nõ eorũ, sed Gẽtiũ erat Apls nomẽ suũ eis odiosũ tacuit, ne p̃scripti nois ĩuidia seq̃ntis vtilitatẽ excluderet lectõis. Sciẽs q̃q; corũ supbiã, suãq; hu militatẽ ipe demõstrãs, ordiis sui dignitatẽ noluit añferre noiando se apl̃m. Sed meritũ officij sui tacens supbis, ipe hũilis nõ se apl̃m noĩauit, ne supbi ĩdignarent. Qd̃ ẏo hæc epl̃a maiore reducet facũdia q̃ aliæ, sane mirãdũ nõ ẽ, cũ naturale sit vnicuiq; plꝰ ĩ sua q̃ ĩ alia vlere ligua. Cæteras eñ epl̃as Apls pegrino. i. Græco sermõe cõposuit; hãc autẽ scripsit Hebraica lingua. Cui? sẽlũ & ordinẽ retinẽs Lucas post excessũ eiꝰ Græco sermõe cõposuit. Nõ est ergo mirũ si in hac tãto doctrĩq; fulget eloqo. Propulsatis ergo calũnĩs aduersãtiũ ẏritati nullaten? ãbigẽdũ est, & hãc Pauli fore epl̃am. In q̃ itendit Christi eminẽtiã & fidei sufficiẽtiã, necnõ & legis insufficiẽtiã & inutilitatẽ oñdere. ¶Paulus doctor egregius Gẽtiũ apls miſteriũ suũ volens honorificare, iuxta qd̃ ĩ epl̃a ad Romanos ait: Quãdiu qdẽ ĩ apls Gentiũ, honorificabo miſteriũ meũ, tentãs si quo mõ ad ęmulandũ, puocẽ carnem meã: Eccleſ̃ns Hebrẽorũ scripsit de emiñtia Christi sec̃m vtraq; naturã, & inutilitate legis. Mosaicę astruens multis modis fidẽ Iesu Christi absq; legalibꝰ sufficere ad iustitiã & salutẽ. legalia vero post passionẽ Christi nõ mõ nõ ꝓficere verum uolueram mecum detinere, ut pro te mihi ministraret in uinculo euã/ gelij. Sine ꝓconsilio autem tuo nihil uolui facere, uti ne uelut ex nẽ/ cessitate bõnum tuũ esset, sed uolun/ tarium. Forsitan enim ideo discesſit ad horam à te, ut in æternum il/ lum recipias: iam non ut seruum, / trem, mãximè mihi: Quãto au/ tem mãgis tibi, & in cãrne, & in dõ/ mino. Si ergo hãbes me socium, suscipẽ illum, sicut me. Si autem aliquid tibi nocuit, aut debet, hoc mihi imputa. Ego Paulus scripsi mea manu. Ego reddãm, ũt non dicam tibi, quòd & teipsum mihi debes. / ref̃ce uiscèra mea in Christõ. Confidens ꝓ in obediẽtia tua scripsi tibi, sciẽs quoniam & super id quod dico facies. Simul autem & para mihi hospitium. Nam spero per orationes uestras donari me uobis. Salutat te Epaphras concaptiuus meus in Christo Iesu, Marcus Aristarchus, Demas, & Lucas adiutores mei. Gratia domini nostri Iesu Christi cum spiritu uestro, Amen.

a ¶Vel hic, vel in futuro. b ¶Reddam dico. ¶Minus exigo quam debes.

a ¶Adiuratio.

a ¶Filium, vel intellectum. b ¶Alias domino. ¶.i. propter Christum vel dominum.

Argumentum in Epistolam ad Hebræos incipit.

IN primis uidendum est cur apostolus Paulus in hac epistola scribenda non seruauerit morem suum, ut uel uocabulum nominis sui, uel ordinis describeret dignitatem. Hæc causa est, quòd ad eos scribens qui ex circuncisione crediderant, quasi Gentium apostolus & non Hebræorum, sciens quoque eorum superbiam, suamq; humilitatem ipse demonstrans, meritum officij sui noluit anteferre. Nam simili modo etiam Iohannes apostolus propter humilitatem in epistola sua nomen suũ eadem ratione non verum etiam efficere, quorundã Hebrẽorũ superstitiosam traditionẽ excludẽs, q Christũ cõfitẽtes, legales obseruãtias tenen-

Nicolaus de Lyra.

¶a ¶Mihi ministraret, cũ sit seruus tuꝰ, & sic mihi ministrares p ipm. b ¶In uinculis euã. i. qbꝰ sũ alligatꝰ ꝓ ꝑdicatione euangelij. c ¶Sine cõsi. aũt tuo. i. sine assensu tuo. d ¶Nihil uolui. fa. de eius retẽtione. e ¶Vt ne ue. i. ne bonũ mi ſteriũ qd̃ fieret mihi p eũ, qd̃ sec̃m veritatẽ debet dici tuũ, eo ꝙ ẽ seruus tuus, videret magis coactũ q̃ voluntariũ ex pte tua. f ¶Forsitan Hic cõsequẽter remouet duplicẽ excusationem quã posset iste Philemõ facere. Prima ẽ qa Onesimꝰ ab eo recesserat ipso nesciẽte, ꝓpter qd̃ nõ debebat ab eo iterũ recipi gratioſe, hoc aũt excludit Apls p hoc ꝙ ille recessus cedit ad bonũ Philemõis, dicẽs: Forsitã autẽ discesſit ad ho. à te. i. modico tẽpore, qd̃ q̃si nihil reputãdũ est. ñ. Physico. g ¶Vt in ęter. il. i. nõ solũ in pñti ad tuũ seruitiũ ꝓpatum sed etiã in futuro tecũ ad cæli gl̃iam ordinatũ. Ideo subdit: h ¶Iã nõ ut seruum sed ꝓ ser. cha. fr. religiõe Christiana. i ¶Maximè. s. charissimũ, eo ꝙ in fide genui eum, vt prædictum est. k ¶Quãto autẽ magis tibi. supple debet esse charus, magis q̃ añ recessũ ipsius. l ¶Et in carne. qa seruꝰ tuꝰ ẽ ad seruiẽdũ tibi corpalit. m ¶Et in do. qa factꝰ est fidelis ad regnãdũ tecũ æternalit. Ideo cõcludit: n ¶Si er. habes me so. Tibi verissima charitate cõiunctum. Et accipiẽ si: ꝓ qa. o ¶Suscipe illũ. Id est dulciter & benigne. p ¶Si autẽ. Hic remouet secũda excusatio, qa posset Philemõ dicere, ꝙ Onesimꝰ recedẽdo intulit sibi dãnum in personis, vel in suis rebus. hoc remouet ꝓ hoc ꝙ obligat se ad satisfactiẽdum, dicens: Si autẽ aliquid tibi nocuit. In persona tua, aut in familia. q ¶Aut debet. Ex obligatione aliqua. r ¶Mihi imputa. Tanquã debitori. s ¶Ego Paulus, scripsi mea manu. Hoc dicit ad maiorem certitudinem. t ¶Ego reddã. Id est satisfaciam ipsi domino, qui est superior omnium. Ideo subdit. v ¶Vt non dicam tibi. Cuius subditur ratio cum dicitur. x ¶Qd̃ & teipsum. i. quia etiam teipsum mihi debes, eo ꝙ es creatura mea in fide catholica & instructione euangelica, quasi dicat, mꝛ̃ exigo à te, quàm mihi debeas. y ¶Ita frater, ego te fruar in domino. ideſt gaudebo de te in deo, si feceris quæ peto. z ¶Refice uiscera mea. Cõplendo desiderium meum in hoc qd̃ postulo. a ¶In domino. ideſt, ꝓpter dominum prꝛncipaliter, & propter me secundariò. b ¶Confidens. Hæc est vltima pars vel epistolæ conclusio, in qua primo dicit se scripsisse Philemoni confidens de ꝓmptitudine suæ obedientiæ, dicens: Confidens. Et patet. Secundo mandat sibi hospitium parari ex amicitia speciali, dicens: Simul autem. Tertio salutat eum ex parte sociorum suorum, dicens: Salutat te Epaphras cõcaptiuꝰ meus &c. Et vltimo benedicit ei & alꝫs simul dicens: c ¶Gratia domini nostri Iesu Christi. quæ est arra vitæ beatæ. d ¶Cũ spiritu uest. supple sit perseueranter. Amen.

Diuisio

Etias tenendas putabāt. Et in hunc errorē quosdam etiā q de gēti litate venerāt ad Christū sua autoritate induxerāt. Ideo Aplūs prouidens Gētib⁹, ne deiceps in hūc errorē Hebrçorū autoritate trahāt, ludæos q̄ ad æmulādū, puocās, qd' est honor misteriū sui, gratiā dei hic cōmēdat p Christū verū pōtificē hoc tpe fidelib⁹ sactam legem ostendēs reprobatā, ad vltimū etiā de morib⁹ instruit. Pūtis igitur tēporis eminentiā ostēdit, dicēs deū vnigenitū suū nobis emisisse, & in eo nobis locutū vt auditorū mētes erigerent ad fidē suū qb⁹ scribit Iudęorū. Ne q̄ mstus mālis q illis acciderāt, valde afflicti & contriti erāt, putarēt ex hoc se inferiores esse cæteris ac miseriores. Ideo q̄ vt eos cō soleat atq; erigat, maiori gratia p̄ditos initio epl̄æ suæ declarat, antiqs quidem prophetæ missi sunt, nobis autē filius, & illis serui

prætulit. Hanc ergo epistolam fertur Apostolus ad Hebræos conscriptam Hebraica lingua misisse: cuius sensum & ordinem retinens Lucas euangelista, post excessum beati Apostoli Pauli Græco sermone composuit.

lis serui & conserui locuti sunt, nobis aūt dns. Modus tractandi. Primum, ꝓponit audienda esse ỹ ba Christi conferēdo eū, ꝓphetis qa in eo locutus est dns vt in, ꝓphetis, & maior ē eis. Deide cōmēdat cū alternati scd'm vtrāq; naturā, hūanā, s. & diuinam. Postea cōparat eum angelis & præfert, multa interserēs de excellentia ei⁹ scd'm vtrāq; naturā. Deinde cōparat eū Moysi & præfert. Deinde multis rationibus & autoritatibus gratiā fidei vmbræ legis præferendā declarat. Et sacerdotiū Christi Leuitico sacerdotio, & Testamē tū nouū, veteri, eiusq; sacrificiū vnū mltis illius sacrificijs præponēdū ostendit: quia ibi vmbra, hic veritas. Tandē ponit fidei descriptionē, eā mltis testionijs cōmēdās. Circa finē ỹ o moralē subdit istructionē.

Nicolai de Lyra in Postillam super epistolam Pauli ad Hebræos Proœmium.

PROOEMIVM.

CVm venerit qd' pfectū ē, euacuabit qd' ex pte ē. j. Co. xiij. c. In primitiua ecclesia illi q de Iudaismo cōuertebant ad fidē Christi zelabāt nimis, & indiscretē ꝓ lege Moysi mouebant, scd'm qd' scribit i li. actuū apl̄orū. In q̄ qdē libro texit historia nascētis ecclię, vt dicit Hiero. i epl̄a ad Paulinū. Ibi em. xxj. ca. introducūt ỹ ba bti Iaco. lo. q̄ntis ad Paulū apl̄m de eclo cōuersō ad fidē Christi ꝓ lege Moysi sic dicētis: Vides frat̄ q̄t milia sūt in Iudæis q crediderūt Christo, & oēs sūt ęmulatores legis &c. & intātū ꝓ lege Moysi zelabāt, q̄ dicebāt necessaria ad salutē ipam obseruari, vt hr̄ Act. xv. qdā descēdētes de Iudea. s. i. Antiochiā vbi erat ecclia fideliū inchoata, dicebāt frēs: qa nisi circūcidamini scd'm morē Moysi, nō ptis salui fieri. & ide orta fuit hæresis Nazarçorū, dicentiū obseruātiā oīm legaliū ē necessariā ad salutē, vt dicit Aug. de hæresibus. Paul⁹ igit̄ a deo doctus, nō solū in terris p inspirationē sicut cęteri apl̄i, sed etiā i cęlis p aptā visionē in raptu, sicut scribit Aug. ad Paulinū de videndo F deū: vidēs hoc ē cōtra ỹitatē euāgeliū, scripsit hāc epl̄am Hebrçis ad fidē Christi cōuersis, i ea manifestē oñdēs impfectionē legis respectu euāgelij. & p cōsequns ei⁹ cessationē in tpe pfectiōis, qd' est tp̄s Christi. Et ex hoc patet, q̄ ista epl̄a inē epl̄as Pauli pria ē in ordine doctrinę, licet sit vltia scribēdi tpe q̄ patet ex duob⁹. Prīo ex mō scribēdi, qa hāc epl̄am scripsit Apl̄s Hebraicē vt magis videbit. j. scriptura aūt Hebraica antiqor ē it̄ oēs, scd'm q̄ dicit Isid. j. ætimol. vū & aliæ lr̄æ deriuant ab Hebraicis & q̄t̄ū ad sonū & q̄t̄ū ad noiationē, qd' patet de lr̄is Græcis. Pria em̄ lr̄a Hebraica dr̄ Aleph, Scd'a Beth. Prima i Grçco dr̄ Alpha. Scd'a, Vita: & sic de alijs saltē in plurib⁹. Vñ patet q̄ lr̄æ Græcę sunt deriuatæ ab Hebraicis, & nō ē dubiū q̄ Latinę deriuatæ sunt a Grçcis, sicut idioma latinū ab idiomate Græco: & sic patet ꝓ positū. Scd'o hoc patet ex snia, qa i hac epl̄a veritas legis euāgelicæ & ei⁹ pfectio ostēdit; in alijs aūt epl̄is Paul⁹ Apl̄s ad obseruātiā euāgelij fideles hortatur, prius est aūt legis veritatē agnoscere, q̄ ipsam veritatē obseruare. paret igit̄ q̄ hæc epl̄a prior ē ordine doctrinę. in ỹ bo igitur præassumpto tria delignant ad euidentiā hui⁹ epl̄æ. Primū est impfectio legis Mosaicæ. Scd'm ē pfectio legis euangelicę. Tertium, est ordo vtriusq;. Primū tāgit̄ cū dr̄: Qd' ex pte est. Scd'm, cū dicit: Qd' pfectū est. Tertiū, cū dicit: Venerit & euacuabit, qa adueniente euangelio lex euacuabit, vt magis videbit in seqntibus.

Diuisio

Primò igit̄ in verbo præassumpta tangit̄ impfectio Mosaicę legis, cū dicit: Qd' ex pte. ps em̄ habet rōnem impfecti, sicut ꝓ oppositū totū habet rōnē pfecti, scd'm q̄ dr̄. iij. Physicorū. Totū & pfectū idē sunt, & ideo impfectio legis Mosaicæ bñ designat, cū dr̄:

Tria consideranda in lege diuina

Ex pte. Ad cui⁹ euidentiā notādū q̄ in lege diuina occurrūt tria cōsideranda. Primū est fides vnius dei qd' est qd p̄uium ad susceptionē legis diuinæ: qa p fidē ppl̄us adunat̄ cui lex dat̄, qa lex nō datur nisi populo aliq̄ adunato. Scd'm ē ipsa lex vel corp⁹ legis, qd' cōsistit in ipsius mādatis vel monitis. Tertium est eius finis. Finis autem legis diuinæ est beatitudo æterna, sicut finis legis politicæ & humanę & fœlicitas politica. In istis tribus lex Mosaica inuenitur imperfecta, quod patet de prio, videlicet de fide, qa licet in illa lege fuerit noticia aliq̄lis vnius dei, & etiā Christi in quodā generali, tñ nō fuit ibi noticia explicita trinitatis p̄sonarum i vnitate essentiæ, nec p cōsequns incarnationis. Cuius rō est, qa sicut cognitio naturalis, ꝓcedit de impfecto ad pfectum, vt dr̄. j. Physicorū. Vñ & pueri vocant primò oēs viros patres, & oēs fœminas matres, postea distingunt vnumquodq;. Ita similiter supernaturalis cognitio minor fuit in veteri lege q̄ in noua in qua per Christum veritas lucidē est reuelata. propter quod dicit Saluator Ioh. xvij. a. Pater, manifestaui nomen tuum hominibus quos dedisti mihi &c. In signum huius Moyses loquebatur ad populum velata facie, vt habetur Exo. xxxiij. quia mysteria fidei nostræ erant figuris & ęnigmatibus velata. propter quod patres veteris Testamē tī poterant dicere illud quod scribitur. j. Cor. xiij. c. Ex parte cognoscimus, & ex parte prophetamus. Similiter lex Mosaica fuit imperfecta q̄t̄ū ad secundū, quod est legis corpus siue mandata ipsius. Ad cuius euidentiam considerandū, q̄ mādata legis in tria distinguuntur genera, quia quędā sunt præcepta moralia: cuius modi sunt illa quæ sunt de dictamine rationis, etiam si nulla lex esset posita, sicut est illud mandatum quod scribitur Exo. xx. b. Honora patrē & matrem &c. Et similiter illud quod per modum monitionis scribitur Leuit. xix. g. Coram cano capite consurge, & honora personam senis: & similia. Quædam autem sunt iudicialia p̄cepta, quæ sunt determinationes, quædā moralium præceptorum in ordine ad proximum, sicut de dictamine rationis naturalis est, q̄ malefici moriantur: propter quod præceptum illud morale est quod habetur Exo. xxij. c. Maleficos non patiaris viuere. sed modus mortis, vt q̄ lapidentur vel decapitentur & hmōi, pertinet ad determinationem legis & determinatur in iudicialibus præceptis. Quædam autem sunt ceremonialia: & sunt determinationes moralium præceptorū in ordine ad deum, sicut de dictamine rōnis naturalis est q̄ deus honoretur. & ideo datur de hoc præceptū morale. Exo. xx. b. Memento, vt diem sabbati sanctifices. Modus tñ honorandi deū, vt per talia vel talia sacrificia vel talibus tempalibus & huiusmodi, ptinet ad determinationē legis. & hoc determinatur in ceremonialibus præceptis, ꝓpter quod præceptū Exo. xx. b. Memento, vt diem sabbati sanctifices. q̄t̄um ad determinationē temporis, s. diei sabbati, ceremoniale est. morale aūt in q̄t̄um ibi p̄cipitur, q̄ hō vacet diuinis. Ista aūt tria prædicta genera p̄ceptorū in lege Moysi fuerunt imperfecta. Et hoc declaratur primo de moralibus præceptis duplici ratione. Pria rō est ista, qa moralia p̄cepta in lege Moysi ordinabant actus hominū exteriores tm̄, propter quod Apl̄s in epistola ad Roma. iij. vocat legē Moysi, legē factorum, de actibus aūt interioribus in quibus principalius cōsistit bonum moris, nihil ordinabant, aut parū. Sed cōtra hoc videt esse illud quod habet Exo. xx. vbi concupiscentia ꝓhibet: Nō concupisces vxorē ꝓximi tui &c. Dicendū est secundum antiquos doctores, q̄ taz cōcupiscentia nō ꝓhibet in q̄t̄ū est oīno latēs in corde, sed ꝓut ꝓrūpebat exteri⁹ p aliq̄ signa, vt p ỹ ba scurrilia, tactus, & oscula & hmōi. Et i ō sic exponūt: Nō cōcupisces. i. signa cōcupiscentię nō facias. vnde Phil. iij. dicit Glo. q̄ lex vetus ꝓhibebat manū, nō animū. Vel scd'm alios dicendū, q̄ licet lex vetus prohiberet concupiscentiā animi latentē, hoc tamē erat in paucis. s. in mœchia & furto. Iterum in istis insufficienter prohibebat concupiscentiā, quia non puniebat transgressores; & sic patet & lex Mosaica insufficienter ordinabat actus interiores. Secunda ratio est quia lex Mosaica etiam actus exteriores insufficienter ordinabat, sicut patet Deutero. xxiij. d. vbi dicitur: Nō fœnerabis fratri tuo ad vsuram pecuniam, nec fruges, nec aliquam aliā rē, sed alieno. Ibi enim permittit vsura cū extraneis p̄fonis, qd' est illicitum & contra dictamen rectæ rationis. Similiter Deu. xxiiij. a. ꝓmittit viro dare vxori libellū repudij, & ex causa indebita. Vnde ibidē dicit: Si accepit hō vxorē, & odio habuerit eā, & non inuenerit gratiam in oculis eius, ꝓpter aliquā fœditatem, scribet libellum repudij, & dabit in manu eius, & dimittet eam de domo sua. indissolubilitas autem coniugum per totam vitam est de dictamine rationis naturalis, vt alias declaraui super Matthæi. Et sic

Moralia vel legis imperfecta

H

c+ patet

A patet,q̄ lex vetus imp̄fecta fuit in moralibus. Propter hanc autē impfectionem lex Mosaica dicit pædagogus nost̄er, Gal. iij.d.i. regula puerorū & imperfectorū, in quib⁹ nō q̄ritur pfectio interior, licet ab exterioribus inhonestis timore disciplinę reprimantur, & in exterioribus actibus multa eis p̄mittunt, q̄ nō p̄mitterent̄ viris perfectis. Propter qd' Aug. lib. de spū & litera exponēs illud. ij. Cor. iij. d. Līa occidit &c. dicit hoc esse intelligēdū nō tm̄ de ceremonialibus, sed etiam de moralibus veteris legis, quia. s. non ꝓhibebant aliqua q̄ de se sunt mortifera, vt patet ex prædictis. propter qd' dicit ad Roma. iij. d. Ex operib⁹ legis non iustificatur oīs caro. Sed'ò ost̄enditur, q̄ ceremonialia fuerūt impfecta.

Ceremoniealia veteris legis quadruplicia

¶ Ad cuius euidentiam considerandum, q̄ ceremoniæ veteris legis sunt ī q̄druplici differētia. Quædā ptinent ad sacramēta, q̄dā ad sacrificiū, q̄dā ad obseruationē, q̄dā ad sacra. Sacra autē & obseruationes ordinant̄ ad sacrificia & sacramenta, q̄a sacra dicunt̄ vasa & loca & hm̄oi, q̄b⁹ vtebant̄ in sacrificijs & ritu colendi. Obseruatiōes dicunt̄ q̄dā modi religiosi viuēdi quib⁹ vtebantur Iudæi, q̄ erāt popul⁹ pecularis ipsius dei, vtpote custodirent se ab aliquibus cibarijs & potibus & vestibus & consimilib⁹. & hoc q̄a erāt populus deo cōsecratus p̄ sacramentū circūcisionis & alia sacramenta. Nūc autē ita est, q̄ ex fine accipit̄ rō eorū q̄ sunt ad finē: & ideo si ost̄endat̄ q̄ sacrificia & sacramenta erāt impfecta, sufficiēter erit ost̄ensum, q̄ sacra & obseruatiōes erāt impfecta, quia ordinabant̄ ad duo p̄dicta sicut ad finē, vt p̄dictū est. Qd' autē sacrificia veteris legis essent impfecta ost̄endit̄, q̄a q̄dā erāt sacrificia ꝓ peccato oblata, & hęc erant impfecta, q̄a nō poterāt auferre peccata. ꝓpter qd' dicit Apostolus ad Heb. x. a. Impossibile est sanguine hircorū & taurorū auferri peccata. Et iterū ibidē: Omnis q̄dē sacerdos. s. veteris legis, p̄sto est quotidie ministrans, vt easdē afferens hostias q̄ nō p̄nt auferre p̄cā. Et hoc idē habet Esa. xl. d. Libanus nō sufficiet ad succendendū, & a'alia non sufficient ad holocaustū. Liban⁹ autē hic vocat̄ primū templū, qd' factū fuit de libani lignis, a'alia autē ibi oblata & quātū ad ptē cōcremata, nō sufficiebāt ad amotionē peccati. Alia erāt sacrificia pacifica. i. ex deuotione oblata ad gratiā dei impetrandam seu aliquod beneficiū diuinū & illa erāt impfecta, q̄a diuina seu beneficiū diuinū nō impetrabat̄ rōne oblati muneris, licet aliq̄n daret̄ ꝓpter deuotionē & fidem offerentis. Et hoc est qd' dicit Apostol⁹ ad Heb. ix. d. Tabernaculum factū est primū &c. Et sequit̄: Quæ est parabola instātis
B tempis iuxta quā mūera & hostię offerunt̄, q̄ nō p̄nt iuxta cōsciētiā pfectū facere seruientē. Perfectio cōscientiæ est ꝓ donū gr̄ę. & sic patet ꝓpositum q̄ ritū ad legis sacrificia. Sīr sacra veteris legis erāt impfecta. Ad cuius euidentiā cōsiderandū, q̄ illa sacramenta erāt ordinata ad faciendū hoīes idoneos ad cultum diuinū: & ideo de eis aliq̄ erāt cōia toti ppło tā viris q̄ mulierib⁹, vt purificationes aliquę ad tactū immūdi vel mortui, q̄ purificationes fiebant ꝓ aspersionē aq̄ expiationis, de q̄ habet Nume. xix. & consimilia. Aliqua autē erāt sacramēta solis viris cōuenientia, sicut circūcisio. Aliq̄ solis sacerdotibus, sicut cōsecratio & vnctio sacerdotis & similia. Cuius rō est, q̄a sacerdotes speciali modo applicabātur
Sacramentalegalia ad cultū dei. Ista tm̄ sacramenta p̄dicta erāt imperfecta, quia nō cōferebāt gratiā, sine q̄ nō efficiunt̄ hoīes idonei ad cultum diuinū. ideo sacramenta legalia dicuntur egena & infirma, Gal. iij. b. vbi dicitur sic: Nūc autē cū cognoueritis deū, imo cogniti fuit̄ à deo quō conuertimini iterū ad egena & infirma elementa? Dicunt̄ autem infirma, q̄a nō cōferebant aliquā potestatē spiritualem sicut cōferūt sacramēta nouę legis. Sīr dicunt̄ egena, q̄a non conferebant gratiā q̄ necessariā est ad bñ vtēdū illa pestare. Sed cōtra hoc videt̄, q̄a in Exodo & Leuitico quasi vbi dicit̄ q̄ illa sacramenta reddebāt hoīes idoneos ad cultū diuinū. dicendū, q̄ talis idoneitas erat ꝓ quandā mundiciā & expiationē corpalem, sicut in noua lege aliquis dicit̄ ineptus ad ministrandū vel celebrandū propter immūdiciā manuū: & lotio manuū reddit eum aptum: sed hæc aptitudo est tm̄ corpalis. sic erat de aptitudine quæ dabatur ꝓ sacramenta veteris legis. ꝓpter hoc dicunt̄ ista sacramenta emūdationis carnis, vt habetur Heb. ix. d. vbi dicitur sic: Sanguis hircorum qui. s. offerebat̄ in consecratione sacerdotū & cinis vitulę aspersus, quo omnes mūdabāt̄ à tactu morticini vel immūdi vt dictū est, inquinatos sanctificat ad emundationē carnis. i. corporis: quia vt dictū est, talia nō cōferebāt gratiā, sed auferebāt q̄dā impedimēta & irregularitates impedientes à tabernaculi ingressu. Sicut in noua lege patet ꝓ exemplum. Q̄n em̄ per prælatos dispensatur cum aliquo illegitime nato vel priuato vno oculo vel hm̄oi, nō cōfertur ex hoc sibi gratia, sed tm̄ irregularitas tollitur. sed contra hoc videt̄, q̄ sc̄m doctrinā sanctorū circūcisio tollebat peccatū originale, & ꝓ cōsequens cōferebat gratiā vt communiter tenetur. Dicendū sc̄m antiquā opinionē, q̄ tollebat peccatum originale, nō tm̄ gratiā conferebat. hæc em̄ erat potestas circ
circūcisionis, vt tenet̄ à multis & magnis: quorū rationes hic ꝓpter C
plixitatem omitto: & in hoc differebat à baptismo, qui non tolū aufert peccatum originale, sed confert gratiam. Aliter potest dici, q̄ si in circūcisione conferebatur gratia, hoc non erat in virtute illius sacramenti, sed ex fide Christi venturi, quem protestabatur ille qui circūcidebatur si adultus erat, vel alius pro eo si parvulus erat. Et hoc est qd' dicit communiter, q̄ valebat ex fide suscipientium, non autem ex opere operato per quem modum valent sacramenta nouæ legis. Patet igitur q̄ ceremonialia præcepta legis erant imperfecta.

Iudicialia imperfecta

¶ Tertiò ost̄endo q̄ iudicialia erant ip̄fecta. Quod patet ex duobus. Primò ex modo inducendi hoīes ad obseruationem iusticiæ, ad quod ordinabantur iudicialia præcepta. Secundò ex ipsis præceptis. Primum patet sic: Proprium est imperfectorum hominum, vt inducantur ad iustitiam obseruandam per timorem pœnę. Vnde dicit Horati⁹ lib. epistolarum: Oderunt peccare boni virtutis amore: Oderunt peccare mali formidine pœnę. Hoc etiam declaratur ratione: q̄a illud quod cum timore fit, pœnale est & non delectabile. Vnde dicitur. j. Ioh. iij. d. Timor pœnā habet: operari autē virtuose nō est pœnale virtuoso & pfecto sed magis delectabile. Propter quod dicit̄. ij. Ethicorum, q̄ signum habitus generati est delectatio in opere. Sed lex Mosaica inducebat homines ad iusticiam obseruandā p̄ timorem pœnarū, ꝓpter quod dicitur, lex timoris. & in signū huius lex data fuit in terroribus, vt patet Exo. xix. c. Iam aduenit dies tertius, in quo. s. data est lex. Sequitur: Et cœperunt audiri tonitrua & micare fulgura, & nubes densissima opire mōtem, clangorq̄ buccinę vehementius p̄strepebat, tremuitq̄ populus qui erat in castris. Et similiter eadem ratione facies Moysi apparuit, cornuta', quando secundo apportauit legē in tabulis descriptam, & timuerunt filij Israel, vt habetur Exodi. xxiij. In cornibus enim illis desīgnabatur terror & feritas arcę scueritas legis. Patet igit̄ primū, videlicet impfectio iudicialiū pceptorum ex modo inducēdi ad opera iusticię p̄ timorē penę. Secundo idem patet ex ipsis iudicialibus præceptis, quæ aliquando infligebant pœnam innocenti, & aliquando culpabilem non puniebant. Primum patet per illud qd' habet Nu. xxxv. c. de homicidio omnino casuali, vbi dicitur sic: Talis qui fortuitu & absq̄ odio est inimicus &c. interficiebat hominem, debere fugere ad aliquam ciuitatem refugij, & ibi manere vsq̄ ad mortem summi sacerdotis. D
quod aliquando erat per magnum tempus, & ꝓ cōsequens talis qui erat innocens, cum homicidium fuisse omnino casuale & inuolūtarium, sine culpa puniebatur graui pœna, quia oportebat eum exulem esse per magnum tempus à sua ciuitate & sua possessione. Secundū patet, vbi subditur de tali fugitiuo innocēte. Qd' si extra fines vrbiū inuētus fuerit, & percussus ab eo qui vltor est sanguinis, absq̄ noxa erit qui eum occiderit. Debuerat enim profugens vsq̄ ad mortem summi pontificis in vrbe residere. & sic patet q̄ interfectio innocentis in casu tali remanebat sine pœna, quæ tm̄ est grauis culpa. Talis autem ipfectio legis conueniebat impfectioni populi qui erat pronus ad effusionem sanguinis. & ideo si interfector à casu remaneret in sua ciuitate inter amicos interfecti, esset à periculo mortis q̄uis innocens, & sic de facili possent in populo homicidia multiplicari. Et ideo ad hæc mala euitanda data est lex prædicta de eius fuga, quamuis esset innocens. & eadem ratione procedit lex si aliquis amic⁹ mortui interficeret eum extra fines ciuitatis refugij, vt sic cogeretur in vrbe remanere, non ex sua culpa, sed propter homicidia euitanda, ad quæ populus tanq̄ imperfectus erat pronus. Exemplum ad hoc idoneum ponit Philosophus. v. Ethicorum dicens. q̄ alię leges sunt similes regulis, quib⁹ vtuntur artifices in Lesbia ad dolandum lapides quia lapides illius regionis sunt malè dolabiles: ideo vtuntur artifices regulis plumbeis, vt possint tortuosi rati lapidum applicari. Sic in veteri Testamento datæ sunt leges aliquam imperfectionem habentes propter imperfectionem illius populi. Patet igitur ex prædictis, q̄ legis p̄cepta tam ceremonialia quàm moralia q̄ etiam iudicialia erant imperfecta. Propter quod dicit dominus Ezech. xx. d. Dedi eis præcepta non bona, & iudicia in quibus nō viuēt: & pollui eos in muneribus suis. Dicit pręcepta, quantū ad moralia: q̄ dicunt̄ non bona, non ꝓpter hoc q̄ ibi aliquod malum p̄cipiebat̄. sed q̄a p̄ ipsa actus interiores ipsorū imperfectē ordinabant̄, vt visum est supra. Dicit iudicia in quibus non viuent quantū ad iudicialia per quæ regebatur iste populus timore pœnæ; in quo non consistit vita animę, sed magis in amore. Dicit vlterius: Et pollui eos in muneribus suis, ideò pollutos ostendi quantum ad ceremonialia, quia per illa quæ offerebātur pro peccatis, polluti ostendebantur, & tamen non mundabantur, vt visum est suprà. Patet igitur q̄ lex Mosaica erat imperfecta, si cōsideretur ipsum corpus legis. Tertiò Lex Mosaica erat

imperfecta si

impfecta si cõsideret eius finis. Sicut enim finis legis humanæ est
E felicitas politica, ita finis legis diuinæ est felicitas æterna non solum legis nouæ, sed etiam veteris. ꝓpter qd' dicit Apls Roma. x. b. Finis legis Christus, in quo consistit beatitudo obiectiue: secundum qd' dicit Iohã. xvij. a. Hæc est vita æterna, vt cognoscãt te solum deum, & quẽ misisti Iesum Christum. Hũc aũt finem nõ cõsequimur nisi ꝑ gr̃am, sed'm ꝙ dicit Roma. xij. d. Gr̃a dei vita æterna. Lex aũt Mosaica nõ poterat gratiã conferre, vt visum est, & ꝑ cõsequns nõ poterat ad hunc finem introducere. ꝓpter qd' patres veteris Testamẽti, q̃ntũcũq; iusti descẽdebãt in infernum ad limbum patrũ. ꝓpter qd' dixit sanctus Iob. xvij. d. In profundissimũ inferni descendebãt omnia mea. ꝓpter qd' felicitas æterna nõ ꝑmittebat in lege manifestè, sed tm̃ sub figura, ꝓsperitatis terrenæ: & si aliter promittitur, hoc est raro & obscurè. ꝓpter quod dicit Apls ad Hebr. x. a. Vmbrã habẽs lex futurorũ bonorũ, nõ ipam imaginẽ rerũ, qa nõ manifestè, sed obscurè futura bona, q̃ sũt bona cælestia promittebat. Patet igit ex p̃dictis impfectio legis q̃tũ ad tria p̃dicta, videlicet q̃tum ad id qd' est legis præuium, & q̃tũ ad legis corpus, & q̃tum ad finem ipsius. ꝓpter qd' dicit Apls Heb. vij. c. Nihil ad pfectum adduxit lex. Et hæc imperfectio designat cũ dicit in verbo primo ꝓposito, ex pte, vt p̃dictũ est. Propter qd' de hoc põt ex pte exponi illud qd' dicit Iob. xxvj. b. Ecce hæc ex ptedicta sunt viarum dei. Viæ enim deueniendi ad deum sunt vetus & nouũ Testamentũ, sed ea q̃ in veteri Testamento dicta sunt, illa sunt ex pte: qa sũt impfecta, vt patet ꝑ dicta. ¶ Secũdò principaliter tangitur in verbo ꝓpositio pfectio legis euãgelicæ, cũ dicit. Id qd' pfectũ est. Et patet eius perfectio comparando

Perfectio legis euangelicę ex trib⁹

eam ad legis impfectionẽ, quia pfecta est respectu cognitionis fidei, & respectu p̃ceptorũ, & respectu finis in quibus lex Mosaica erat impfecta. Quòd aũt cognitio dei pfecta sit in lege noua, patet ꝑ illud qd' habet Iohan. xvij. a. Pater manifestaui nomen tuum. In figura autem huius velum templi fuit scissum in Christi passione, ad ostendendũ, ꝙ declarata & manifestata erant q̃ prius latebant sub velamine. ꝓpter quod ipsa lex noua tanq̃ perfecta in cognitione, est donum perfectum descendẽs à patre luminum, vt habetur Iaco. j. Similiter lex noua pfecta est quantum ad ipsum corpus legis. s. quantum ad moralia p̃cepta, & q̃tum ad sacramenta & quantum ad sacrificia. Primò patet hoc de præceptis moralibus: quia lex noua perfectè ordinat humanos actus, non
F solum exteriores, sed etiã interiores, & in hoc impfectionẽ legis supplet, propter qd' dicit saluator Matth. v. impfectionem legis adimplendo: Audistis, quia dictum est antiquis: Nõ occides: qui autem occiderit, reus erit iudicio. Ego autem dico vobis, quia omnis qui irascit fratri suo, re⁹ erit iudicio. In quo ordinat motum animi interiorem, vt patet. Similiter lex noua actus exteriores ordinat nullum malum permittendo. propter quod dicit saluator Mat. xij. c. Dico autem vobis, quia omne verbũ ocio sum quod locuti fuerint homines super terram, reddent rationẽ in die iudicij. Si autem hic prohibet verbum ociosum, per consequens verbum nociuum, & multo fortius omnẽ actum malum. propter quod Mat. v. g. post suppletionem præceptorum moralium veteris legis, cõcludit perfectionem euangelij, dicẽs: Estote ergo perfecti &c. Perfecti autem Christus moralia p̃cepta legis, eis consimilia euangelica supaddendo. ꝓpter qd' Matt. xix. c. iuueni dicenti se custodisse mandata legis & quærenti vlterius viã perfectionis, dicit Saluator: Adhuc vnum tibi deest: Si vis perfectus esse, vade & vende omnia quæ habes, & da paupibus, & habebis thesaurum in cælo, & veni & seq̃re me. Secundò dico ꝙ lex noua perfecta est q̃tum ad sacramenta, quia conferunt gratiam, quod non faciebant sacramenta veteris legis. propter quod dicitur Ioh. j. b. Lex per Moysen data est, gratia & veritas per Iesum Christum. propter hoc de Iohanne baptista qui per suam p̃dicationem & baptismum suum disponebat populũ ad Christi baptismum, & per consequens ad alia sacramenta, cum baptismus sit ianua sacramẽtorum, Luc. j. d. dicitur: Ipse p̃cibit ante illum in spiritu & virtute Elię parare domino plebem perfectam.

Perfectio eucharistię

Tertiò lex noua perfecta est quantum ad sacrificia, quia in ipsa est vnum sacrificium perfectissimum. s. Eucharistia, quę non est tm̃ sacramentum sed etiam sacrificium. quia ibi Christus quodammodo immolatur: & fructus suę benedictę passionis à ppõ percipitur: tñ istud sacrificium tanq̃ vnũ & pfectũ fuit in lege figuratum ꝑ multa sacrificia & varia, sicut perfectum, & imperfectum. Eius autem pfectio apparet in duobus. Primò, qa tollit peccata quod nõ poterant facere legis sacrificia. propter qd' Io. j. d. dicit: Ecce agnus dei, ecce qui tollit peccata mundi, id est peccata omnis fidelis & infidelis. secundum ꝙ dicitur Ioh. ij. a. prima canonica: Ipse est propiciatio pro peccatis nostris nõ pro nostris tantum sed etiã pro totius mundi. Secundò apparet eius perfectio, quia augmentat gratiã, sed'm ꝙ dicit Io. vj. f. Qui mãducat me, viuit G ꝓpter me. per augmentũ. s. gratiæ. De vtroq; aũt effectu huius sacrificij dicitur Heb. x. c. Hic aũt vnã pro peccatis hostiam offerẽs s. semetipsum, sedet ad dexteram dei patris. Sequitur: Vna enim oblatione cõsummauit in sempiternum sanctificatos. Amotio culpæ ostenditur, cum dicit in autoritate: Vnam pro peccatis hostiam offerens. collatio & augmentatio gratiæ, cum dicitur: Consummauit in sempiternum sanctificatos. & sic perfectio euãgelij patet ex perfectione sacrificij propter qd' dicit Heb. ix. c. Christus assistens pontifex futurorũ bonorum per amplius & perfectius &c. Tertiò ostenditur perfectio legis euangelicæ quantum ad iudicialia, quia inducit ad obseruantiam legis nõ per timorem pœnæ sed ꝑ amorem iustitiæ quod est ꝓprium perfectorũ, vt ꝑ. dictũ est. ꝓpter quod lex noua dicit pfecta, sed'm ꝙ dicit Iaco. j. d. Qui aũt ꝓspexerit in lege pfectæ libertatis &c. Item qa nullũ innocentem punit, nec aliqd' malum impunitũ relinquit, quia etiã verba ociosa punienda ostendit, vt supra dictũ est. & non solum modo verba ociosa, sed etiam malas cogitationes, secũdũ qd' dicit Mat. v. d. Ego autem dico vobis, ꝙ quicũq; viderit mulierem ad concupiscendum eam, iam mœchatus est eam in corde suo. ꝓpter quod lex noua est perfecta. de qua põt exponi illud Cantic. vj. c. Vna est columba mea, perfecta mea. Dicitur enim lex noua colũba metaphoricè, quia est sine felle amaritudinis, nullum innoxium puniens. Dicit perfecta, quia nullũ malum permittẽs, & sic apparet pfectio legis euangelicę quantum ad legis corpus, qd' continet mandata. Similiter lex noua perfecta est quantum ad finem legis. Qui quidem finis est vita beata, ad quem finẽ immediata introducit lex euangelica, quod nõ poterat lex vetus nisi tm̃ in figura. propter quod dicit Apls ad Heb. xij. c. Nõ accessistis ad tractabilem ignẽ. i. corporalem & visibilem, sicut accesserunt Iudei in mõte Sinai: sed accessistis vos. s. credentes in Christo ad Siõ montẽ ciuitatem dei viuentis cælestem Ierusalem & multorum milium angelorum frequentiã, & ecclesiam primitiuorum q con scripti sunt in cælis, & iudicem omnium deũ & spirituũ sanctorũ perfectorũ. propter qd' Apls Heb. vij. c. postq̃ dixerat: Nihil ad perfectũ adduxit lex. s. lex vet⁹, adiunxit: Introductio ꝟ̃ melioris spei. ꝑ quam ꝓximamus ad deum. s. in lege noua. Patet igitur ex prædictis ꝙ lex noua pfecta est, & q̃tum ad cognitionẽ fidei legi præuiam, & q̃tum ad ipsum corpus legis, & quãtum ad eius H finem. ista autem pfectio legis figurata est. iij. Reg. vj. vbi dicitur Figura sic: Perfecta est domus domini in omni opere suo. Lex enim nouæ potest conuenienter dici domus domini, quia huius domus ipse est ædificator, quia lex noua data est ab eo immediatè, non lex vet⁹, secundum qd' dicitur Heb. j. a. Multifariè multisq; modis olim deus loquẽs patrib⁹ in prophetis, Nouissime diebus istis locutus est nobis in filio suo consubstãtiali & coeterno, vt ibidem subditur. Dicitur etiam lex noua domus domini, quia ipse est huius domus inhabitator, quia in sacramento & sacrificio nouæ legis scilicet eucharistia continetur totus Christus realiter. Bene igitur dicitur: Perfecta est domus domini in omni opere suo, quia perfecta est lex noua in cognitione fidei, in præceptis moralibus, in sacrificijs, in sacramentis & iudicialibus: & perfectè introducit ad finem legis scilicet vitam beatam, quæ est finis diuinę legis. Et sic patet secundũ principale. ¶ Tertiò principaliter ostenditur in verbo præassumpto ordo vtriusq;. s. legis euãgelij, cum dicitur, cum venerit hoc euacuabitur illud: in quo adueniente euangelio lex ostenditur euacuari. Vbi ostenditur triplex ordo legis & euangelij. s. ordo temporis, & dignitatis & virtutis. Prioritate ꝟ̃ temporis lex vetus prior est quãm noua, quia erat dispositio ad ipsam in q̃tum ꝑ eam homines retrahebant ab idololatria: & tenebantur sub cultu vnius dei, & sic disponebant ad susceptionem euangelij. Et hoc est qd' dicit Apls ad Gal. iij. d. Priusq; veniret fides. i. lex euangelica, vbi habetur fides explicata, sub lege custodiebamur conclusi in eam fidem quæ reuelanda erat. Prioritate autem dignitatis est econuerso. ꝓpter quod Apls ad Gal. iij. cõparat duo Testamenta duobus filijs Abrahæ, quorum primus origine secundũ carnẽ natus est. Secundus autem. s. Isaac ꝑ repromissionẽ: ꝓpter qd' fuit prior dignitate. Sic lex noua prior est veteri Testamento ordine efficaciæ & virtutis, quia obligatio illius legis cessat adueniente euangelio, secũdum qd' dicit ad Gal. iij. d. At vbi venit fides, iam non sumus sub pedagogo. i. sub lege quę erat pedagogus noster in Christo, vt ibidem dicitur: quia lex euacuatur adueniente euangelio. Considerandum tm̃, ꝙ diuersimode euacuantur præcepta moralia legis & cerimonialia & iudicialia. Ad cuius intellectum sciendum, ꝙ qñ fit mutatio à contrario in contrarium, oportet terminum à quo totaliter euacuari, sicut quando ex albo fit nigrum, albedo tollit. Quando autem ex imperfecto fit pfectũ, nõ tollitur totaliter termin⁹ à quo, sed tm̃

Ordo triplex legis & euãgelij

augmentat

eius imperfectio

A dus imperfectio.ſ.qñ ex minus albo ſit magis albū.nō tollit albedo
p̄cedēs,ſed tm̄ ei⁹ imperfectio. ¶ Vlterius cōſiderādū,q̄ qñ corrū
pit termin⁹ à q̄ p accidēs,illud qđ eſt ei adiunctū corrumpitur:
pōt tamē manere cū termino,ad quē ſi non habeat ad ip̄m cōtra
rietatē,nō tm̄ manet nūero, ſed ſpecie tm̄:ſicut qñ de aere ſit ignis
manet q̄litas ſymbola.Ceremonialia igit̄ euacuanť prīo mō,qa
cōtrariāť nouæ legis cultui. ¶ Ad cui⁹ intellectū ſciēdū,q̄ cere
moniæ ſicut dictum eſt,ordinanť ad cultū diuinū,ſed'm qđ dicit
Aug.in enchiridion ca.cxj. Deus coliť ſpe fide & charitate,loq̄ndo
de cultu interiori.Igit̄ ceremoniæ q̄ ſūt q̄da ꝓteſtationes cultus
interioris,debēt cōcordare cultui iteriori,q̄ eſt p fidē & charitatē
Eſt aūt triplex ſtat⁹ hoīs. Vn⁹ eſt i quo habeť fides & ſpes de bo
nis cæleſtibus,&de his p q̄ ad ipſa introducimur ſcilicet de myſte
rijs Chriſti,& de vtriſq̄ ſicut de futuris.& hic eſt ſtatus veteris Te
ſtamenti. Alius eſt ſtatus hominis,in quo habeť fides de bonis cę
leſtibus,ſicut de futuris:ſed de his p q̄ introducimur ad cæleſtia,
ſ.de myſterijs Chriſti habeť fides ſicut de p̄teritis vel p̄ſentibus,
& hic ſtat⁹ eſt nouę legis. Tertius ſtatus eſt in quo veraq̄ habenť
tanq̄ p̄ſentia & euidentia & nihil creditur.& hic eſt ſtatus pa
triæ cæleſtis.In hoc autem ſtatu tertio vbi nihil creditur,nihil eſt
ceremoniale vel figurale ad cultū p̄tinēs,ſed'm qđ dicit Apo.xxj.
g.Templū nō vidi in ea,dñs de⁹ omnipotēs tēplū illius eſt.Pari
igitur rōne adueniēte ſtatu ſec'o ſ.nouæ legis, ceremoniæ primi
ſtatus.i.legis veteris ceſſare debuerunt & induci aliæ quæ conue
nirent ſtatui nouæ legis,in quo bona cæleſtia expectantur de fu
turo,ſed beneficia Chriſti habita ſunt de p̄terito.Et ideo, quia ce
remoniæ veteris legis ſignificabant Chriſtum venturum, dignū
eſt q̄ euacuentur i noua lege in q̄ myſteriū Chriſti iā ē p̄teritū.Et
hoc eſt qđ dicit Apls ad Heb.ix.b. Trāſlato ſacerdotio neceſſe ē
vt legis trāſlatio fiat.ſ.q̄ſtū ad ceremonialia thurificatione tamē
accepta:quia nō ſignificabat myſteriū Chriſti venturi directē ſed
deuotionē ppſi ad Chriſtū.Nō aūt debet eſſe minor deuotio ad
Chriſtū iā p̄ſentialiť exhibitū q̄ tūc erat ad ipſum vēturū:ꝓpť qđ
in noua lege manet thurificatio,p quā deſignať miniſtrorū eccleſię
& ipſius ppſi deuotio.Moralia autē p̄cepta euacuanť tm̄modo
ſecūdū quid.ſ.quātum ad p̄fectionē.Cuius ratio eſt,quia ſunt de
dictamine rectæ rōnis,&ideo manēt q̄ſtū ad ſubſtantiā præcepti
remota tm̄ imperfectiōe,ſicut patet Matth.v.vbi poſitis præceptis
moralibus addit̄ p̄fectio quę nō intelligebatur à Iudæis eſſe ſub
B præcepto.Vnde ibidē dicit̄:Audiſtis quia dictum eſt antiqs:Nō
occides &c.Et ſuppleť illud qđ ſequitur:Ego aūt dico vobis,q̄
oīs q̄ irascitur fratri ſuo &c.Et eodē mō in ꝓhibitione mœchiæ
poſito præcepto additur ꝓhibitio iterioris cōcupiſcētię.Vñ ibi
dē dicit̄:Audiſtis qa dictū eſt antiqs,Nō mœchaberis: Et ſubdit̄:
Ego autē dico vobis,q̄cūq̄ viderit mulierē ad cōcupiſcendū eā,
iām ꝏchatus ē eā in corde ſuo.Et ſimiliť intelligendū eſt de alijs.
& ſic patet q̄ moralia præcepta veteris legis nō euacuanť q̄ſtū ad
ſubſtātiā ſolū legis,ſed q̄ſtū ad impfectionē.Propť qđ dicit Apo
ſtolus.ſ.Cor.xiij.d.Cū factus ſum vir,euacuaui q̄ erāt puuli. Sta
tus aūt veteris legis cōparatur puero,ſed'm qđ habeť Gal.iij.a.Lex
pedagogus noſter fuit.pedagogns aūt eſt ductor pueri. Statⁿ no
uæ legis compať viro pfecto,ideo ſicut manet idē homo q̄tum
ad ſubſtantiam in pueritia & virili ætate,remota tm̄ imperfectio
ne puericię,ſic ē de moraliū præceptorū euacuatione. Iudicialia
aūt præcepta euacuanť tertio mō,qa aduenięte lege gratiæ,ceſ
ſat eorū obligatio. Poſſet tm̄ aliqs princeps ordinare,q̄ ſeruaren
tur in regno ſuo,ita tm̄ q̄ nō reputaret ea eſſe obligatoria ex lege
Moyſi.Rō autē p̄dicti eſt qa iudicialia p̄cepta per ſe & directē
nō erāt ordinata ad ſignificandū aliquid futurū, ſicut erant cere
monialia,ſed erāt ordiata p ſe directe ad cōſeruādū ordinē iuſti
ciæ in ppło Iudaico:qa tm̄ ſtatus illi⁹ populi erat totus figuralis
reſpectu Chriſti,vt dicit Apls.ſ.Cor.x.c.In figura cōtingebant il
lis,per conſequns & iudicialia p̄cepta illi⁹ ppli erāt figuralia, non
directē ſed ex cōſequnti.Et ideo ſi aliquis ſeruaret ea ex hoc q̄ tūc
fuerūt ſtatuta,hoc eſſet dicere,q̄ ſtatus ille adhuc durat:qđ eſt er
roneū & illicitū,ſi tamen aliquis princeps vellet ea de nouo ſta
tuere,poſſet licite,Cōſiderādū tm̄,q̄ in lege noua iudicialia trāſi
erūt q̄tū ad eorū rigorē,qa ſūt magis obſeruāda ex amore virtu
tis q̄ timore,qa lex noua eſt lex amoris.Propter qđ dicit.ſ.Ioh.
iij.d.Perfecta charitas foras mittit timorē.Et ſic patet ex p̄dictis,
q̄ oīa legis p̄cepta aliquo modo per euāgeliū euacuantur.ꝓ
pter qđ dicit Apls ad Roma.iij.alloquēs Iudæos in lege gloriā
tos:Vbi eſt gloriatio;euacuta Iudæe qui in lege gloriaris,vt ſupra
p̄miſerat Roma.iij.d.Excluſa eſt.i.euacuata.Sequitur:Per quam
legē?Factorū?q.d. Nō. Legē autē factorū vocat legē veterem,
nulla autē res excludit ſeipſam vł euacuat.Sequit̄:Sed per legem
fidei.Legē fidei vocat legē nouā,ſic eā euacuat & excludit vete
rē.Patent igitur tria p̄dicta in verbo primo notata,ſ.imperfectio
legis Moſaicę,perfectio legis euāgelicæ,& ordo vtriuſq̄. ¶ Ad C
maiorem aūt ſequentiū & prædictorū euidentiā q̄rit̄, vtrū hæc
epła ſit Pauli apli. ¶ Et arguit̄ prīo q̄ nō:qa in hac epła nō tenet
mod⁹ ſcribēdi q i alijs epiſtolis Pauli p̄ponēdo nomē ſuū, & ſui
apłatus officium,vt patet.ergo &c. ¶ Itē qa elegātior eſt ſtil⁹ in
hac epła q̄ in alijs. ¶ Ad contrariū eſt vſus & cōſuetudo eccleię,
in qua allegať iſta epiſtola tanq̄ ab Apoſtolo ſcripta. Reſpōdeo
dicendo,q̄ propter rōnes p̄dictas ab aliqb⁹ fuit opinatum,q̄ hęc
epiſtola nō eſſet Pauli:ꝓpter qđ aliqui dicebant,q̄ erāt epiſtola
Clementis papæ & martyris.Et mouebanť ad hoc,quia ipſe ſcri- Epiſtolaad
pſit Athenienſibus epiſtolā per omnia cōſimilē.Alij aūt dicebāt, Hebręos p
q̄ erat Lucæ euangeliſtæ:& mouebanť ad hoc,qa ipſe eā primo bať Pauli.
ſcripſit Græcē,vt dicit in prologo.Alij autē dicebāt q̄ erat Ter
tulliani,q fuit propinquus Apoſtolorū tempori.Sed mō indubi
tanter tenē q̄ eſt epiſtola Pauli:Quod ꝓbať multiplici rōne. Pri
mò autoritate eccleſiæ,cuius eſt talia dubia determinare. In ſyno
do autem Niceno recepit eccleſia iſtam epiſtolam tanq̄ ab Apo
ſtolo ſcriptam. Secundò hoc idem probatur p autoritatem an
tiquorum doctorum,& potiſſime beati Dionyſij,q fuit diſcipu⁹
lus beati Pauli. Iſte aūt in ſcriptis ſuis allegat dicta huius epiſtolę
tanquam dicta Pauli magiſtri ſui. Terriò hoc probatur ex auto
ritate Chryſoſtomi ſup epiſtolam iſtam dicentis, q̄ Paulus eam
ſcripſit Romæ exiſtens. Poſtq̄ em̄ biennio Romæ fuerat propter
apellationem factā ad Cæſarē,de qua habetur in Actibus apoſto
lorum,habuit licentiā tranſeundi in Hiſpaniā,& Iudæos ibi vi
dit,& poſtea Romā rediens de illo loco hanc epiſtolā eis ſcripſit,
vt dicit Chryſoſtomus. Quarto patet propoſitū ex his quæ dicū
tur vltimo capitulo huius epiſtolæ, videlicet q̄ miſſa fuit hæc
epiſtola p Timotheum qui fuit filius ſpiritualis Pauli apoſtoli.
Quinto hoc idem arguit̄ ex zelo Apoſtoli ad ſalutē Iudęorum,de
quo zelo dicit ad Roma.ix. Optabā anathema eſſe pro fratribus
meis qui ſunt cognati mei ex qbus Chriſtus ſec'm carnē, ad Ro
ma.xj.b. Quādiu quidē ego ſum Gentiū apoſtolus,miniſterium
meū honorificabo,ſi quo modo ad æmulandū ꝓuocem carnem
meam.i.Iudęos,& ſaluos faciā aliquos exillis.Ideo nō eſt aliquo
modo ꝓbabile,quin Paulus ſcripſit Iudęis ad eorū ſalutem,qui
tot alia ſcripſit alijs gentibus ꝓ ſalute earundem. nulla autem
alia epiſtola Pauli dicitur ſcripta Hebręis niſi iſta.ergo &c.Sexto
ꝓbatur ꝓpoſitum ex zelo Pauli apoſtoli ad euangelicā veritatē,
ex quo zelo reprehēdit Petrū manifeſtē, vt habeť ad Gal.ij.Nūc D
aūt ita eſt, q̄ ſicut neceſſarium fuit eccleſiaſticā veritatem prędi
cari ad conuerſionem fidelium,ſic neceſſariū fuit eā ſcribi ad con
futationem hæreſum'inſurgentium.,ꝓpter qđ Iohānes euāgeliū
ſuum incipit à natiuitate Chriſti æterna, quia videbat hæreſim
Hebionitarū inſurgere,qui dicūt Chriſtū ante Mariam nō fuiſſe.
Paulus aūt Apoſtol⁹ vidit tempore ſuo hæreſim Nazaręorū in
ſurgere qui dicunt eſſe neceſſariū ad ſalutem ſeruare legem vete
rē & nimiū inualuit hoc dictū,ita q̄ etiā Petrus aliquo modo of
fenditin obſeruatione legaliū,ꝓpter qđ Apoſtolus ei reſtitit in fa
cie,vt dictum eſt.Ideo non eſt veriſimile quin Paulus apoſtolus
aliquid ſcriberet conuerſis de Iudaiſmo ad confutationem huius
erroris.hoc autem fit i hac epiſtola,vt patebit domino conceden
te: & ideo tenendum eſt indiſcuſſe q̄ iſta epiſtola fuit à Paulo
apoſtolo ſcripta. ¶ Ad primum argumentum patet ſolutio in
prologo.Non em̄ erat Apoſtolus Iudęorū,ſed gentiū, ſecūdum
qđ dicit ad Gal.ij.b.Creditum eſt mihi euāgelium prędicandū,ſicut
& Petro circūciſionis &c.Et ideo non ſcripſit in hac epiſtola quæ
dirigebatur Iudęis nomen ſui officij,ſimiliter nec nomen perſo
næ:quia ipſe erat odioſus Iudæis,patet in Actibus apoſtolorum
in multis locis:ꝓpter quod epiſtola fuiſſet min⁹ recepta à Iudęis
ſi nomen Pauli eſſet ibi prępoſitum. ¶ Ad ſecundum dicendum
q̄ ſtilus eſt elegantior: quia quilibet elegantius loquitur lin
guam propriam quam alienam.Ipſe autem Paulus ſcripſit hanc
epiſtolā ſolū Hebraicę,& ideo loquit̄ magis ornatē. ¶ Sed con
tra hoc inſurgit vnum dubium,quia p infuſionem ſpiritusſan
cti habuit donu linguarū,ſed'm qđ habeť.ſ.Cor.xiij.d.Gratias
ago deo meo q̄ omniū veſtrū lingua loquor.Dona autem ſpiri
tuſſancti perfecta ſunt,ergo ita perfectē loquebatur alia idioma
ta ſicut Hebraicum.Dicendū q̄ donum linguarū datum eſt apo
ſtolis ad prędicandū fidem Chriſti omnibus populis,& ideo da
tum eſt hoc donū apoſtolis,ꝓut faciebat ad efficaciam prędica
tionis.Ad hoc aūt nō multū facit ornatus verborum ſed aliquā
do magis impedit,vt patet p Apoſtolum.i.Co.ij.a.Sermo meus
& p̄dicatio mea nō eſt in ꝓſuaſibilibus hūanę ſapiętię verbis &c.
Et ideo non eſt mirum,ſi Paulus apoſtolus habuit aliquē orna
tum verborū in Hebraica lingua ex humana acquiſitiōe quem
non habuit in alijs,habuit tamen omnia idiomata inquantum
valent ad efficaciam prędicandi.

Triplex ho minis ſta tus

Incipit Epistola Pauli ad Hebræos. CAP. I.

MVltifa.&c. c ¶Olim.Non est nouū. d ¶Deus. qui inuariabilis tūc & nūc. e ¶Loquēs.quia quod tunc etiā nunc. f ¶Patribus.qui carne & cultu dei patres nobis sunt. g ¶In pphetis. Non enim ipsi, sed deus in eis. ¶Multifariē.i.multotiens Abrahæ, Isaac & Iacob & cęteris, & eisdem sępe. b ¶Multisq; modis. qa modo p somnia, vt Danieli: mō apta voce, vt Moysi: mō interiori inspiratiōe, vt Dauid. ¶Vel,Multifariam.multo & diuerso genere locutionis,vt p somnia vel inspiratiōes,vel aptas voces. ¶Multisq; modis:rerū diuersis mysteriis futura significans. h ¶Locutus. qa idē modo q olim. i ¶Nobis, filiis illorū patrū. Ne de aliis putetur nobis locut⁹ q̄ illis: qđ poterat videri si aliq; loq̄retur genti. ¶Multifariē.In omni genere loquēdi,vt figuris,visionib⁹ somniorū, locutionib⁹ angelorū. c ¶Mul. modis: rerū creatione, vt in formatione Adæ, in trāsitu maris rubri,& sibi⁹ in actib⁹. ¶Olim patrib⁹ in prophetis: Nouissimè nobis in filio. Tps em̄ constituit domin⁹ promissis suis, & tēp⁹ eis quę promisit implendis.Promissionum tpa habuerūt pphetas afflatos & impletos ẏbo dei vsq; ad Iohannē: ab illo āt vsq; in finē tps est implēdi quæ promissa sunt. Vnicus dei filiꝰ vēturus erat ad homines assūpturus hoīem,& p id futurus homo moritur⁹,resurrectur⁹,ascensur⁹,sessur⁹ ad dexterā pris,ipletur⁹ i gēti b⁹ promissa.Qđ loq̄ns & locut⁹,pns de pterito,pteritū de pnti posuit,significat id se loq p filiū qđ locut⁹ ē p pphetas. Nisi q; pphetis occulta ẏritas & adhuc iplenda,i filio aūt apta& cōpleta.

F ¶In pphetis.Aug.Prophetandū fuit vt nō subitò veniēs horreret,sed credit⁹ expectaret. k ¶In filio. Qui pphetis est maior.est em̄ dns pphetarū,ipletor & sāctificator.Sic em̄ ppheta ē, q; & dns pphetarū.Sic & angel⁹ Christ⁹ ē,& dns āgelorū. Nā & ipse dictus est magni cōsilij angel⁹,& Moysi dictū ē de eo:Suscitabo eis pphetā sicut tui.Si Christ⁹ nihil annūciaret, angel⁹ non diceret.Si nihil prophetaret,propheta non diceret.Ex eo q; pns annūciauit,angelus erat,ex eo q; futurū p̄dixit ,ppheta erat;ex eo q; verbum dei caro factū est,& angelorū & pphetarū dns erat. l ¶Cōstituit.Iā imutabilitatē. m ¶Hæredē uniuersorū.i. possessorē oīs creaturæ. Nō em̄ iā portio dñi est:Iacob em̄ & ps eius Isrl,sed oēs ,prsus natiōes mūdi.Hæredis aūt vtiq; nomine,vt duo q̄dā p hoc astruat & ostēdat.s.q; propri⁹ sit filiꝰ,& q; donationis illi nulla cōtingat amissio.Dicēdo ergo hæredē, humilitatis demōstrauit indiciū.Deinde ad supiorē gradū altiorēq; transcendit dieēs:Per quē,vt p verbū patri coæternū.Fecit.non solum æterna & inuisibilia & immutabilia q̄ minus nobis sunt nota,sed,Et secula.i. visibilia & mutabilia. n ¶Qui cū sit splē dor gloriæ &c.Hic sēd'm diuinā naturā commēdat Christum ostendens eū coæternū & cœqualē patri,eiusdēq; cū eo substantiæ,sed alterū in psona.Attēde q̄liter hic duas vias īgredit.Vna quidē reuocās nos à nefando errore Sabellij.Alia ẏò ab Arriani cæ impietatis errore.Ne putetur pater vel vnicū nō habere, vel filius extrane⁹ à patre subsistere.Sunt em̄ quidā, q; eū extraneum esse delirent, quod male visum est Arrio.Alij q; nō alterū patrē: alterū filiū suppīgere moliūt,sed eundē aliq; patrē, aliq; filiū. Integra ergo cōmonet rōne,& qa dei filiꝰ est, & q; nō ab eo alienus existit.Hoc aūt religioso debem⁹ accipe intellectu,& si quid absurdum fortasse occurrit,ab acie mentis abigere. Vbiq; sigdē religioso nobis op⁹ est intellectu,maximè ẏò vbi de deo vel loquimur aliquid,vel audimus:qa nec ad loquendū dignè de deo lingua sufficit,nec ad pcipiendū pualet intellectus. Multa enim de deo intelligimus q̄ loqui penitus non valemus, multa rectè loquimur q̄ intelligere non sumus idonei. Verbi gratia: Quòd vbiq; deus est scim⁹ & dicim⁹, quō autē vbiq; sit, intellectu non capim⁹. Itē q; est incorporea q̄dā ẏtus,q̄ omniū est causa bonorum scimus,quō autē q̄ ista sit penit⁹ ignoramus. Sunt etiā q̄dā q̄ dici nō possunt q̄uis mente capiant,ita vt etiam ipsum Paulū videam⁹ in qbusdam talib⁹ quasi infirmari & non integra ,ppone rē exēpla,sicut hic cū ait:Qui cū sit splen.gloriæ &c.vtens impropriis nominib⁹:quia ,ppria repire nō poterat,& rerū tēporaliū

Incipit epistola Pauli ad Hebræos

CAPVT I.

a ¶Multis locutionibus.
b
c
d
e
f
g

MVLTIFA[a] ¶Multis qualitatibus. rie multisq; modis olim deus lo[b,c] a ¶Seruis per seruos. quens pātribus[d] in prophetis.No[e]

a ¶Quia post hanc non sequitur alia locutio. ¶In fine temporum. b ¶Quasi adhuc supersunt qui audierunt & viderunt.

h a b i uissimè diebus istis locut⁹ est nobis[f]

a ¶Qui maior prophetis:vnde & eum secundum vtranq; naturam commendat. b ¶Secundum humanitatem. vnde:Postula a me & dabo tibi Gen.hę. c ¶Quia filius, & nunq; perdit quicq; de omni dato patris.

k l in filiō, quem cōstituit hæredem[g]

m a ¶Vt per verbum. b ¶Non solum æterna,quæ minus nota.

uniuersorum,p̄ quem fecit & sē,[h]

a ¶Secundum diuinitatem. b ¶Ex patre & idem cum eo. ¶Lumen de lumine.

n cula.Qui cum sit splendor gloriæ,[i]

poralium similitudine ad ostēdēdū veritatē æternorū.i. pris & filij G coæternitatē,q̄uis tpalia integra collatiōe ęternis cōpari non possunt.In ęternitate em̄ stabilitas est,in tpe varietas. In æternitate omnia stant,in tpe alia alijs succedunt. In creatura nihil inuenimus coęternum,qa nihil ęternū,sed sufficit ad similitudinē vt in ueniam⁹ coæuum.Coæua em̄ dicim⁹ q̄ Coæua quę eandē hñt mensurā tēporū,nec alterū dicamus ab altero tpe p̄cedi,ābo tñ esse cœpisse dicim⁹.Et si in creatura coæua inuenire poterimus,nō tamē generās & generatum, sicut in trinitate generaliter coæternum

Incipit Postilla Nicolai de Lyra super epistolā Pau. ad Hebræos.

CA.I.

MVltifariē &c.Sicut p̄dictū est Apostol⁹ hāc epistolā scripsit aliqb⁹ conuersis ad fidē Christi de Iudaismo, volētibus seruare legalia cū euangelio, quasi non sufficeret ad salutem gratia Christi. Et ideo in hac epistola ostendit eminentiam noui Testa. respectu veteris,ostendens q; vetus comparatur ad nouum sicut dispositio ad formā, & sicut imperfectum ad perfectū, quod euacuatur & cessat aduenięte pfecto,vt dicitur,j.Corinth.xiij.c.Diuidit aūt hęc epla in duas partes.s. pœmiū & executionē. Secūda Diuiſio pars ponit ibi:Qui cū sit splēdor.In prima autem parte proponit excellentiā noui Testamenti respectu veteris ex tribus.videlicet ex tpe,ex legislatore,ex modi tradendi Differentia diuersitate. Differentia tēporis tangit in hoc, vet⁹ Testamētum no,legis olim fuit traditū,nouū aūt dieb⁹ istis nouissimis:gratia autem q; veteri ui ficit naturam,& ideo similis est processus gratiæ sicut & naturæ plerq; suo modo.Nunc autem in cognitione naturali processus est de H cognitiōe cōfusa & ide ēminat ad determinatā & pfectā,vt patet,j. Physicorum ,pter hoc vt ibidē dicit,pueri in principio vocāt omnes viros patres,& omnes fœminas matres: postea distinctē cognoscunt.Et sic similiter est in cognitione supernaturali, quia in veteri Testamento fuit cognitio imperfecta, in nouo autem quod posterius datum est,veritas manifeste reuelatur.Excellentia autem exe parte legislatoris ostenditur,quia licet vtrunq; Testamentum sit à deo datum,vetus tamen tradidit per angelum qui loquebatur Moysi in persona dei,Act.vij.c. Hic est Moyses qui fuit in ecclesia in solitudine cū angelo qui loq̄batur ei in mōte Sinai.nouum autē Testamentū tradidit deus p seipsum, quia p filium incarnatum q est vn⁹ deus cum prē:& hæc excellentia noui Testamenti ad vetus tangit,cū dr, q; de⁹ olim erat loquēs patrib⁹ in ,pphetis.in nouo autē Testamēto, locut⁹ ē nobis in filio.Excellētia autē ex mō tradendi est,quia vet⁹ Testamētū traditū est obscurē sub velaminib⁹ & figuris. nouū autē Testamētum traditū est lucidē & aptē.Et hoc notat cum dr:Locutus est.s. planē & sensibili voce & hūana. vñ Ioh.xvj.g. dictū est ipsi Christo ab apīs:Ecce nunc palā loq̄ris,& ,puerbium nullum dicis. His dictis patet snīa. a ¶Multifariē.i. p diuersas figuras & velamenta in sacrificijs & sacramentis& hmōi quę erāt figuræ eorum q̄ sunt facta tpe Christi. b ¶Multisq; mo. Quia aliquando sit reuelatio p visionem corporalē,sicut Daniel.v.b.Apparuerunt digiti man⁹ scribentis in pariete.Aliquando p visionē imaginariā,sicut dr Esa.vj.a.vidi dñm sedere sup̄ soliū excelsum &c.Aliquando p visionem intellectualē rm,sicut de Dauid dicitur in prologo super Psal.c ¶Olim de⁹ loquens.i. ab antiquo & ex multo tempore paulatim assuefiendo vt crescerent homines in cognitione mysteriorum incarnationis & veritatis, quæ p Christū facta est vt dicit Ioh.j. d ¶Patribus in ,pphetis.Quibus angeli reuelabant occulta diuina,& ipsi vlterius populo denūtiabāt. e ¶Nouissi. dieb⁹ istis.i. Tpe gratię & veritatis reuelatæ. f ¶Locutus est nobis in filio.i. p filium incarnatum. g ¶Quem constituit hæredē uniuersorū.q̄tū ad naturā assumptā.eo em̄ ipso q; natura hūana à ẏbo assumpta est sup̄ posita,eo ipso cōstituta est sup̄ oēm creaturam. h ¶Per quē fecit & se.q̄tum ad naturā diuinā.pater enim operatur p filiū sicut p artem,qa sēd'm Aug.filius est ars oīpotētis dei plena rōnibus oīm viuentiū. Secula sunt reuolutiones & spatia tēporū:qa à pre p filiū nō solū facta sūt sicorruptibilia & ętna,sed corruptibilia. i ¶Qui cū sit splē. hic ponitur executio

Christ⁹ maior prophetis

Esa.9.b. Deut.18.d.

Arriana impietas.

ternū vnigenitū. In creaturis em̄ nō ex eo incipit generatū ex quo A generās. In creatore verō nō p̄cessit genitor genitū. Nō p̄t ergo cōpari tpalia æternis integra collatiōe, sed tū p̄t ex aliq̄ tenui & pua similitudīe coęua coeternis cōpari. Inueniam⁹ itaq; coęua. Nā de scripturis admonemur ad has similitudines. Legim⁹ em̄ scriptū

Sap.7.d. de ipsa sapia: Cādorē lucis æternę. Itē speculū est sine macula dei maiestatis. Ecce † expressa ipsa sapia dicta est cādor lucis æternæ. i. imago imago patris & speculū. Et hic ait Aplūs. Filij coeter Splēdor glo. Coęternū ē em̄ p̄ri filij, vt nitas coęu⁹ ē splēdor igni. Si em̄ lucernā accēdere cupio, nōdū ē ibi ignis, nec splēdor: mox aūt vt accēdero, sim̄ & cū igne splēdor existit. Ergo filij⁹ dei sc.m̄ hoc dicit splēdor glię q̄ ei semp p̄ est, quo habet de quo sit. nō sc.m̄ hoc q̄ pri⁹ eēt p̄. & postea filij⁹, semp em̄ p̄ semp filij⁹ de p̄re est. Semp igit̄ filij⁹ nat⁹, semp p̄ est: semp de illo imago. Ecce nō potuisti coęterna inuenire in creaturis & inuenisti coæua: q̄rū, pportiōe itelligis coǣnū filiū, ǣno gignēti. Qd' em̄ ē tpali coæuū, hoc ē ǣno coǣnū. Sed attēdēdū, q̄ cū i his. s. igne & splēdore sit coæuitas, nō tū oīmoda ē ibi æq̄litas: qa splēdor q ibi fit de igne, min⁹ lucet q̄ ipe ignis. hūt ergo ista similitudīne, sed nō oīmodā æq̄litatē. Ex aliorū igit̄ pportiōe tpaliū, q̄ę: alterū ē ex alterō, etsi nō coæuū, tū cōsubstātiale, filij⁹ p̄ri cōsubstātialis oñdit̄. Nascit̄ em̄ hō de hoīe, & equ⁹ de eq̄. Nec ē horū alt̄ alteri coęu⁹. qa nat⁹ ab eo de q̄ nat⁹ ē, tpe p̄cedit: sed tū & ille hō & iste hō, & ille equ⁹ & iste equ⁹. i. eiusdē substātiæ sunt, diuersa sūt tpe, sed nō sūt diuersa natura. Sic⁹ & dedeo p̄re de⁹ filij⁹ nat⁹ ē, & cū sit ei coęt n⁹ ē t̄ eiusdē naturæ nō mīor eo, qa de⁹ de deo, vt hō ex hoīe nat⁹ eiusdē substātię ē, & equ⁹ ex eq̄. Ecce aliud gen⁹ similitudīs. hic laudat æq̄litas, ibi coæuitas. Iūge igit̄: qa totū qd' laudabile ē i creaturis qb⁹ aliqd deest, sim̄ ē i creatore, cui nihil deest, ibi tū qd' inuenim⁹. i. hō & duo hoīes sunt; hic ✠ dō p̄ & filij⁹ vn⁹ de⁹. Iō Aplūs ait: Qui cū sit splēdor glo. P̄re ē glia. filij⁹ idē cū eo: & eū notifi cās hō facē, vt radi⁹ solē. a ¶Fig. sub. Ecce aliter psonalię, vt

Ioh.14.b. figura ab eo cui⁹ ē figura. Sed q̄lis, qa nec parū dissimis, sicut ipe Quō deus lumen & gloria. ait: P̄r in me ē: & q videt me, videt & p̄rem meū. Attende q̄ hæc noīa. s. lumē, glia q̄ntq; ad natrā diuinā referunt, quādoq; ad psonā. Et quando ad psonā referunt, mō ad patrē, mō ad filiū refe

B runt. Dicim⁹ em̄, p̄r ē lumē, & filij⁹ ē lumē. Sic⁹ p̄r ē glia, filij⁹ glia, & hi duo vna glia & vnū lumē nō duo. Et dē filij⁹ glia de gloria, sicut lumē de lumię, & principiū de principio, & de⁹ de deo, non tū duo dij, sed vn⁹, nō duo principia, sed vnū. Splēdor aūt & figura sicut & imago, ppriē ad psonā filij referunt, & relatiue dicunt. b ¶Portansq; oīa &c. Supra dictū ē. qa p ipm fecit oīa. Hic ei nūc sūmā autoritatis attribuit, ex eo q̄ cū autoritate cūcta gubernat & cōtinet. Sicut em̄ ab eo creata sūt oīa, ita p eū imutabilē cō seruāt. Creatoris em̄ oīpotētia cā est subsistēdi oī creaturæ. q̄ ✠ t⁹

Ioh.5.b. si ab eis q̄ cōdidit regēdis aliquādo cessaret, sim̄ oīm rerū spēs & natura cōcideret. Ideoq; domin⁹ ait: P̄r me⁹ vsq; nūc opat̄, & ego operor illud. cōtinuatione q̄ndā opis ei⁹ (q sim̄ oīa cōtinet atq; Sap.8.a admistrat) ostēdens. In q̄ ope etiā sapia ei⁹ pseuerat, de q̄ dr: Pertingit à fine vsq; ad finē fortiter, & disp̄it oīa suauit̄. Deus ergo oīpotēs incōmutabili æternitate, volūtate, ✠itate, sp idē mouet p tps creaturā spūalē, mouet etiā p tps & locū creaturā corporalē, vt eo motu naturis q̄s cōdidit admistret. Cū igit̄ tale aliquid agit nō debem⁹ opinari ei⁹ substātia q̄ de⁹ est tpib⁹, locisq; mutabilē, siue p rpa & loca mobilē, cū sit ipe interior oī re, quia i ipso sunt oīa, & exterior oī re: qa ipa ē sup oīa, & antiqor oīb⁹: qa ipe est añ oīa, & nouior oīb⁹, qa idemipe ē post oīa. s. post oīm iitia. sōq; ptātē ei⁹ cōmendās Aplūs ait: Portansq; o. &c. Et nota p sile di ctū cē. Hoc em̄ dicēdo facilitatē cōtinēdi voluit designare p metaphorā illorū q sine vllo labore verbo vel digito mouēt aliqd vl efficiūt: ita Christ⁹ molē creaturæ magnitudinēq; sine labore cōtinet & gubernat. Attende, q̄ cū hic dicat Aplūs Christū oīa cōtinere, supra dixit patrē p ipm, oīa fecisse vbi ait: Per quē fecit & scā. Tanq; facere ipe nō posset, si ei nō porrexisset p̄ dexterā, vl tanq; aliqd' instrm fuerit p̄is operātis. Sed si ab eo gubernāt oīa, nōne ab ipso facta sūt? Nō igit̄ vt tu hæretice inanit̄ suspicaris tāq; aliquod instrm extitit, neq; p eū dicit̄ p fecisse, tanq; ipse facere non posset. Sed sicut dicit̄ pat̄ iudicare p filiū, qa eū cōstat opificē genuisse. Si em̄ cā ei⁹ pater ē sc.m̄ q̄ pat̄, mīto magis eorū cā ē, q̄ p filiū facta declarant. c ¶Purgationē. Postq; ostendit eius excellentiā q̄ cūcta creauit & gubernat, hic hūilitatis eius benignitatē cōmēdat. Cōmonet em̄ nos crucis mox, & resurrectionis & ascensionis, vbi ait: Sedet &c. d ¶In excelsis, dicēs: non loco condudit deū: sed ostendit hoiem Christū oīb⁹ altiorē, & oīb⁹ eminentiorē:

nētiorē: Sic & p dexterā nō deū deformauit, sed similitudinē honoris demōstrauit. Cōsessus em̄ nihil demōstrat aliud nisi honoris æq̄litatē. Cōtemplare sapiam Pauli imo nō Pauli sapiam, sed spiritus sc̄ti mirare gr̄ā, nō em̄ suā itelligētiā mēte, ppria procreauit sed spūs sc̄tus i ūdit. Attēde ergo p q̄les sapīa sapīa eos subleuat grad⁹, & q̄liter eos ad ipm apicē pietatis adducit. Vbi itē añq; deficerēt eos obscuritas occuparet, vide quō eos ad iferiora reuocauit. Qñq; em̄ q̄sūt hūilitatis elo q̄t, qñq; ✠ altiora itonat, nec sēp i hūili b⁹ remanet nec in excelsis pdurat, sed veluti qbusdā gradib⁹ nūc ad alta sastigia subleuaſ, nunc ad iferiora declinatur. Si cut em̄ q insātulū quēpiā ad excellentiora vult paulatim sursūq; surrigere, gradatim hoc facit ab i nferioribus ad supiora cōscēdēs. Demum cum sursū puenerit, obscuritatibus ac defectionibus eum fatigari videns, post alta deponit eum

C

a ¶Vel character. ¶Plena ostensio essentiæ patris.
b ¶Sicut ab eo creata, ita ab eo conseruantur.

b & † figūra substantiæ eius, † portāsq; a b

a ¶Per similē. ¶Solo imperio. b ¶Quæ non minor gubernando q̄ creando. c ¶Hoc iam ad nos, purgans a peccatis, qui talis est per humanitatem, secundū quā crucis passionem & mortem pertulit.

c omnia uerbo uirtutis suæ, * pūrga, c

a ¶Quiescit & coregnat.

tionem peccatorum faciens, † sedet d

a ¶Sublimatus ad æqualitatem patris. b ¶Locutus ¶Super omitta loco & dignitate: Non in paradiso, vnde Adam cecidit, sed altius.

d ad dexterā maiestatis eius in excelsis,

† modera turq;

* per semet ipsum

† De pe.di. 2.cilla aīa

ad inse

Nicolaus de Lyra.

✠ excecutio, in qua declarat illud quod præmissum est. s. eminētiam noui Testamenti respectu veteris. Et quia differentia vtriusq; testamēti ex parte temporis manifesta est, ideo hoc dimittit tā q̄ manifestum. Sed sc.m̄ ,pbat & declarat. s. eminētiā ex pte legislatoris, & p cōsequens alia eminētia erit declarata, q̄ est ex mō tradē di. Igit̄ executio hui⁹ epl̄æ diuidit̄ i duas ptes: qa primò oñdit̄ eminētia latoris no. Te. Sc.o oñdit̄ q̄liter & p q̄ adhærēdū ē ipi legislatori, & no. legi. Sc.'a ps icipit i prīci. xj. ca. ibi: Est aūt fides &c. Circa primū a duertēdū, q̄ ve. Te. traditū ē p āgelos ipi Moysi, & p Moysē sacerdotib⁹, & p sacerdotes ipi ppō. Et igit̄ prio oñdit̄ eminētia Christi legislatoris respectu āgelorū, sc.o respectu Moysi, tertio respectu sacerdotū ve. Te. Sc.'a ps icipit. xij. ca. Vñ fact⁹. Tertia. v. ca. Ois pōti. Pria adhuc i duas ptes diuidit̄: qa primo p̄fert ipe Christ⁹ āgelis, sc.o ex hoc cōcludit̄ q̄nta reuerētia sit exhibēda doctrīæ nouæ legis. Sc.'a icipit se. ca. Propterea abū. Pria adhuc diuidit̄ i duas ptes: qa prio pōit excellētia Christi & oñdit̄ q̄ ab ea deficiūt āgeli. Sc.o ,pbat vtrūq; p scripturā ve. Excellentia Test. ibi: Cui em̄ dixit aliq̄n angelorū. Excellētia aūt Christi tāgit Christi in ī q̄tuor. Prio qa est p̄ri coætern⁹. Sc.o, qa cōsubstantialis. Ter quatuor tio, qa æqualis est ei in potestate. Quarto, qa æqualis est ei in di D gnitate. Ab istis autē deficiūt angeli. Coæternitas aūt tangit̄ ibi: Qui cū sit splendor. Filij⁹ em̄ ,pcedit à p̄re, vt splendor à sole, qui si lendor soli coæuus, & esset æternus si sol esset æternus. Sed non solum filius dicitur splendor gloriæ: quia gloria est clara noticia cū laude. filius autē ,pcedit à patre, sicut noticia de noticia, quia filius est sapientia genita, & ideo dicitur splendor gloriæ. Cōsubstantialitas autē filij ad patrē tangitur ibi: a ¶Figura substā Filij⁹ quō tiæ. Et accipitur hic figura pro imagine. filius em̄ est imago naturalis ipsius patris, homo autē est quasi imago artificialis. propter quod magis dicitur ad imaginem dei. q̄ eius imago. sicut aliter est imago regis in filio suo naturali, & in denario seu statua. Filius igitur in diuinis est imago naturalis, & ideo dicitur imago vel figura substantiæ, id est eiusdē substātiæ cū patre. Et qa illa est indiuisibilis, & p cōsequens est eadē substātia numero in patre & filio. Potētia pa Nō sic autē in rege & ei⁹ filio, qa est eadē specie tm̄. Aequalitas autē potētiæ tāgit ibi: Portansq; oīa &c. Potētia enim dei p̄is appa tris in duo ret i duob⁹. Primo ī creaturarū ,pductiōe & cōseruatione. subtra bus cta em̄ eius influctia in nihilū redigent. Et qa pater & filius sūt vna causa creaturę, igitur est causa conseruans creaturæ, sicut & pater Et hoc est quod dicitur: b ¶Portansque omnia. Id est sustentans & conseruans in esse. c ¶Verbo uirtutis suæ. Id est suo imperio virtuoso, quia suum dicere est facere. Secundo apparet dei potentia in iustificatione impiorum, quia non min⁹ est iustificare impium, q̄ creare cælum & terram, secūdum Augustinū. In hoc autē filius est æqualis patri. Et hoc est quod subditur, Purgationem peccatorum faciēs. Aequalitas autem dignitatis tangit̄, cum subditur: d ¶Sedet ad dexteram maiestatis in excelsis. Quia si hoc referatur ad diuinam naturam, eadem dignitas est patris & filij⁹ sicut eadem natura. Si autem referatur ad humanam naturam, sic non est ibi æqualitas, quia secundum illam est minor patre: Dicitur tamen etiam secundum hoc filius sedens ad dexteram patris per modum cuiusdam associationis, in q̄ntum hūana natura est verbo coniuncta. & sic eadem veneratione veneratur. ¶Vel aliter dicitur sedere ad dexteram &c. Id est in potioribus bonis. Et quia à quatuor prędictis excellentijs angeli deficiunt. ideo coucludit de Christo.

✠ Tantò

Glos. ordi. Ad Hebræos Cap. I. De Lyra

ad inferiora quo respirare, atq; animū recreare valeat. Post item
E cū refect⁹ fuerit ad alia alta sustollit. Ita circa Hebræos btūs facit
Apls, quos paulatim ad noticiā dei erigit, inter alta memorās hu
milia vbiq; magri sui vestigia cōseqūns. Nā & ipse sic faciebat, ali
qn̄ qdem ad altiora discipulos suos subleuabat, aliqn̄ eos ad ife-
riora ibecillitatis eorū gra reuocabat, ne
quaq; eos prolixo tpe in alta permanere
† prestan- parte permittēs. Ita in hac tota serie facit
tior Apls, prius alta cōmemorat, dicēs: ī filio
† excellen- vbi propri⁹ intelligit filī⁹, q est supior &
tius excellentior vniuersis. Deide ad humilia
† sortit⁹ est descēdit dicens, quē cōstituit hæredē. De
inde ad alta redit dicēs, p quē fecit & secu
la. Postea ad altiorē oībus gradum venit
dicens: Qui cū sit splen. &c. Deinde adhu
† Psal. 2. b. milia loquit, purgationē peccatorum fa
Act. 13. b. ciens. Inde ad alta narrāda reuertitur: Se-
Psal. 8. b. det ad dexteram maiestatis. a ¶ Tan-
tò melior. In psalmo tn̄ ait: Paulomin⁹
minoratus est ab angelis. Hic eisdem me-
lior dicit. Et sicut illud scd'm hūanā natu
rā ita & hoc scd'm diuinā dictū eē posset
intelligi, nisi adderet effectus. p qd' ape-
rit, q hic loq̄t de eo scd'm carnē. Nā secū
dū hoc q pris substātiæ cōsubstātialis a-
gnoscit, nō ē fact⁹, sed nat⁹. de eo ergo ser
mo ẏ tal scd'm hūanā naturā, scd'm q̄ &
mior fuit angelis passione, & maior &
melior etiam gratiæ plenitudine, de qua & ipsi angeli ad mensu
ram accipiunt. b ¶ Differentius no. Dum mortalis, differēs
nomē habuit, quia angeli mīitrabāt ei. Post q̄ immortalis magis
differens. Et qa hoc posset & nō p illis, addit: quæ illis. i. valde
differens à noīe angelorū, hoc est nomē qd' ē iuper oē nomē. s.
deus, siue filī⁹, qd' reuera digni⁹ ē illo q̄ illi dicunt angeli. i. nūcij.
Filij em̄ nomē, pprietatē ostendit, nō adoptionē, qa nisi esset, p
prius filī⁹, nō posset ex hoc Apls amplitudinē honoris allerere.
Propri⁹ aūt filī⁹ ē de ipo prē genit⁹. Si aūt adoptionis gratia eēt
filius, nō solū prē, sed etiam angelis minor esset. c ¶ Hodie. Ne
præterita generatio videret. Qua q̄ em̄ posset etiā ille dies intelli
gi, quo Christ⁹ scd'm hoiem nat⁹ ē, tn̄ qa hodie pūtiā significat
atq; ī æternitate nec prēteritū ē q q̄ q̄ q̄li eē desierit, nec futurū q̄-
F si nōdū sit, sed pns tm̄: qa q cqd ēternū est, sp est: diuini⁹ accipit de
sempiterna generatiōe sapiē dei, quā fides sincerissima & catholi
ca prædicat. d ¶ Ego ero &c. Ad honorē illius vel illi hoi de
virgine nasciturо. Pot tn̄ & scd'm carnē hoc accipi dictū, etem̄ ca
ro cōicat altiorib⁹, sicut & diuinitas humilib⁹. e ¶ Ero. Futurū
qa de incarnatiōe filī hoc dr̄. f ¶ Iterū in. Visibilē carne assum-
pta q ante inuisibilis in mundo erat, q̄ assumptio dr̄ exit⁹ à prē:
introductio ad hæreditatē, vbi iubet adorari. g ¶ Introducit.
Mat. 13. a. Christus aduentū suū carnalē exitū vocat, dicens: Exīt q semiat
Iohā. 16. f. &c. Et iterū: Ego à prē exiui, & veni in mundū. Paul⁹ verò intro
itū vocat. Foris em̄ eramus à deo sicut q sunt extra regales aulas
in vinculis colligati, & q habēt apud regē, p culpis aliquā offen-
sam. Egressus qppe lic ad nos Christus. i. carnē sumens, & collocu
tus nobiscū regis præcepta innotuit: & sic de pctis nos emēdans
ad deū cōuertens, in aulā regalē velut mediator optimus introdu
cit, rectè igitur introitus & exitus vocatur carnis suæ aduentus.

☞ Et adorent

Nicolaus de Lyra.

Diuisio ☞ra ¶ Tanto melior &c. Quia ipse dicit ver⁹ de⁹ & dns cōsub
stantialis patri, ipsi aūt dicunt serui. b ¶ Cui enim dixit. Hic
conseq̄nter, pbat de Christo q̄tuor conditiōes p̄dictas, excluden-
do eas ab angelis. Et primò, pbat hoc de cōsubstantialitate. Secū
dò, de æqualitate potentiæ ibi: Et tu dñe in principio. Tertiò, de
coēternitate, ibi: Ipsi peribunt. Quartò de dignitatis equalitate,
ibi: Ad quē aūt. Primū aūt, pbat p q̄tuor autoritates veteris Te
stamenti. Secunda ponitur, ibi: Et rursum. Tertia, ibi: Et cū iterū.
Quarta, ibi: Ad filiū aūt. Ad euidentiam primi aduertēdū, q ea
q̄ sunt fidei nō p̄t efficaciter p rōnem, pbari, qa excedūt faculta-
tē intellectus nr̄i. Et ideo, pbatio in talib⁹ debet fieri p autoritatē
diuinam, quę nō pōt cōtinere falsitatē. & ideo p ipsam est efficax
pbatio illis q recipiūt eā vt diuinā. Iudei autē q recipiunt vetus
Testamentum, sicut à deo datū. & ideo, pbatio Apls efficax est, qa
pcedit p autoritatem veteris Testamenti. Vteri⁹ cōsiderandū, q
licet sacra scriptura habeat multiplicē sensū, nō tn̄ habet efficax
argumentū nisi p sensum lrālē, vt dicit Aug. in epla ad Vincen-
tiū Dona. qa in argumento semp eēt fallacia æquocatiōis, vl am
phibologiæ, ppter sensuū multiplicitatē. Igitur ostendēdum est
q autoritas

a ¶ Hic comparat & præfert angelis. b ¶ Dignior.
c ¶ Euidenter secundum hominem factus.

a sis, tanto † melior angelis ēffe, a
b ctus, quanto † differentius præ il-
a ¶ Honorificentiam, qui surrexit & ascendit. b ¶ Præ angelis. ¶ Vel maiori.
lis nomen † hæreditauit. Cui e, b
a ¶ Nec potiū confirmati.
nim dixit aliquando angelorum:
a ¶ Hæc nomen. b ¶ Consubstantialis, non adoptiuus. c ¶ Quia. d ¶ Æternaliter.
c † filius meus es tu, ego hodie ge-
a ¶ Ne nouum putetur, ne modo videretur incipere, b ¶ De eodem Isaias. c ¶ Hoc & semper est, sed dicitur: Erit, cum ab hominibus ad sciētur in die tudicij.
d e nui te? Et rursum: † Ego ero illi c d
a ¶ Qui nascetur.
in patrem, & ipse erit mihi in fi-
a ¶ Vnde: Quod nascetur ex te sanctum, vocabitur filius dei. b ¶ Quia sæpe dicit introducendum. c ¶ Quasi hæredem in possessionem.
f g lium. Et cum iterum introdu- e

q̄ autoritas ab Apło inducta intelligit ad lrām de Christo, qd' G
patet p illud qd' hr̄ Act. iiij. vbi apli q habuerūt intelligētiā scri-
pturarū & reuelationē spūssancti exponūt illū Psal. ij. a. Quare fre
muerūt gētes &c. de Christo p̄dictū, sicut patet lrām inuēti. Et p
cōseq̄ns hęc autoritas q̄ hic inducit ab Apło de illo Psal. ē intelligē
da ad lrām de Christo. hoc ēt patet p Psal.
qa ibi dr̄: Ego hodie genui te, qd' ī pōt
de Dauid itelligi, sed de filio dei, cui⁹ ge-
neratio nō trālit in pteritū. Itē p hoc qd'
ibidē subdit: Dabo tibi gētes hęreditatē
tuā & possessionē tuā termios trę. qd' nō
pōt itelligi de Dauid, cui⁹ regnū nō se ex
tēdebat ad Gētes, sed ad Iudęos tm̄ interū
regnū ei⁹ nō se extēdebat ad termios trę,
sed tm̄ in Iudęā q̄ est pua terra. Hoc etiā
dicūt aliq doctores Hebręorū sup Psalmū
q ē de Christo intelligēdū: qd' pleni⁹ de
claraui sup libros psalmorū. hoc igit sup
ponēs Apls tāq̄ manifestū illis qb⁹ scri-
bebat, q erāt edocti in lege & ppheti⁹ di-
cit: Cui enī di. ali. ange. fi. me⁹ es tu, † 2. Reg. 7.
ego ho. ge. te. q. d. nul̄q. qa angeli nō sūt 1. Par. 22.
etiā de natura dei deo: & p cōseq̄ns nō pōt
dici ei⁹ filij ppriē loq̄ndo, sicut nec artifi
ciū dicit⁹ artificis. Itē licet eor⁹ creatio
posset dici q̄dā generatio large, tn̄ de ipa
nō pōt exponi illud qd' dr̄: Ego hodie
genui te: qa eorū creatio fuit a principio
mundi, & ideo transierat in prēteritum: & ideo non potest dici
verbū prędictū, nisi dedei filio, cuius generatio non transit in prę
teritū. Et sic probata est consubstantialitas patris ad filium, inq̄-
rum naturaliter & ēternaliter ab eo gignit & genit⁹ est. ex quo ar
guit idētitas nature in vtroq; saltē in specie, & p cōseq̄ns idētitas
nūeralis, qa natura diuina nō ē multiplicabilis. c ¶ Et rursum.
Hoc idē, pbat hic p aliā scripturā. 1. Par. xxij. q̄ licet sit dicta de Sa
lomone, tn̄ dr̄ de eo, put fuit figurā Christi. & ideo de Christo in
telligit ad lrām. Ad cui⁹ intellectū sciēdū, q nihil pōt esse figura
alicui⁹, nisi in se sit res aliq̄, illud em̄ qd' nihil est, nō pōt aliq̄ figu
rare. & iō res q̄ est figura vl signū alicui⁹, pōt triplicit̄ cōsiderari.
Vno mō, vt res tm̄. Alio mō, vt signū tm̄. Tertio modo, vt res & H
signū simul, vt circul⁹ pēdēs añ tabernā pōt cōsiderari, put est cor Figuratiue
pus rotūdū tm̄, scd'ō, vt est signū vēditiōis vini tm̄. tertiō, vtroq; plicite cō
modo. Eodē mō dicendū ē de Salomone q fuit figura Christi: qa siderata
aliq̄ cōueniūt ipsi Salomoni scd'm se. Et talia exponēda sunt de
ipo ad lrām, & nullo mō de Christo, vt q̄ deprauat⁹ p mulierē
fact⁹ ē idololatra, & filia. Aliq̄ āt dicūt de Salomōe, put fuit figu
ra Christi tm̄, & talia sūt exponēda de solo Christo ad lrām, sicut
illud qd' hr̄ Psal. lxxj. b. Et dñabit à mari vsq; ad mare, & à flumi
ne vsq; ad termios orbis trarū. qd' nō pōt verificari de Salomōe:
cui⁹ regnū fuit satis puū: sed tm̄ de regno Christi q ē lapis abcis⁹
de mōte sine mānib⁹, & ipleuit vniuersam trā, Dan. ij. & iō i Psa. p
dicto sub noīe Salomōis describit mōarchia Christi. hoc ēt patet
p illud qd' seqūt i eo. Psa. Añ sole pmanet nomē ei⁹. & illud qd' ibi-
dē dr̄: Adorabūt de ipo sp, q̄ soli Christo cōueniūt, & ñ Salomo
ni. Aliq̄ aūt dicūt i scriptura sacra de Salomōe vtroq; mō, videli
cet scd'm se, & vt fuit figura Christi, & talia sūt illa q̄ iplera sūt in
vtroq; ad lrām in Christo tn̄ pfecti⁹, & i Salomōe min⁹ pfecte. &
talia exponūt ad lrām nō solū de Salomōe, sed ēt de Christo & p
fecti⁹ q̄ de ipo Salomōe. cuiusmōi ē autoritas. 1. Para. xxij. qa Sa
lomō fuit filī⁹ dei adoptiu⁹ p grām, saltē i principio regni sui. p
pt̄ qd' Nathā ppheta vocauit eū amabilē dño. Christ⁹ aūt filī⁹ ē
dei naturalis q̄ ē filiatio pfectior. & iō p hāc filiationē, pbat Apls
cōsubstātialitatē filij ad p̄rem, cū dr̄: d ¶ Ego e. Dato ēt q hæc
autoritas nō posset exponi ad lrām de Christo, sed tm̄ scd'm sensū
mysticū. tn̄ eā bñ iducit Apls ad suū, ppositū. licet em̄ argumētū
efficax ñ hr̄i scriptura p sēsū mysticū, vt. s. dictū ē, ppē qd' ex solo
sensu mystico nō ē arguēdū, tn̄ si pri⁹ hr̄ autoritas i sensu lrali ad
, pbādū, ppositū, bñ pōt alia autoritas adūgi i sēsu mystico adidē
declarādū de cōgruo. & hoc ē qd' dicit Aug. ī epla ad Vin. Dōa.
Quis āt ī prudētissime nō nitat aliqd i allegoria positū, p se addu
cere nisi habeat, & mānifesta testimōia q̄rūlumie illustrēt obscura.
Sic ergo autoritas p̄dicta iducit ab Apło cōueniēter ad suū ppositū. Sed cōtra hoc vr̄ q̄ ibi loq̄t p modū futuri. Ego ero &c. ge
neratio em̄ filij sēna ē, & p cōseq̄ns nō spectat aliqd' futurū: sicut
nec trāsit i pteritū, sicut. ē. dictū ē. Dicēdū, q̄ loq̄t i futuro, ppter
ī carnationē, prūc futurā, p quā natura hūana erat ad filiationē æ
ternā assumēda. & qa hęc assūptio facta ē ẏ tute diuinitatis iō bñ
dicit: Ego ero &c. q. d. ẏ tute dei fiet hoc. c ¶ Et cū ite. hic ad

ẏ propositum

¶ Ante omnes creaturas genitum.

cit primogenitum in orbem terræ,
a ¶ Secundum humanitatem tubentur angeli adorare Christum. b ¶ Qui passus est & mortuus.
dicit: †Et adorent eum omnes ange
a ¶ Dicit pater de filio hoc pertinens ad angelos. b ¶ Vt sciantur ministri.
li dei. Et ad angelos quidem dicit:
a ¶ Filius. b ¶ Spiritus cælestes facit angelos.i.legatos suos.
†Qui facit angelos suos spiritus, &
a ¶ Etiam flammam ignis.i.seraphim qui sunt de ordine superiori facit ministros.
ministros suos flammam ignis, Ad
a ¶ Hoc autem pertinens ad filium aiti dominus per prophetam. ¶ Qui dominus. b ¶ Regnum vel iudicium. ¶ Iudiciaria sedes. ¶ Omne iudicium dedit filio. c ¶ O fili.
filium autem: †Thronus tuus deus
a ¶ Permanet. ¶ In æternum. b ¶ Et merito quia: ¶ Regula directa & inflexibilis: quæ & alibi virga ferrea.
in seculum seculi: uirga æquitatis,
a ¶ Disciplina regimur. ¶ Qua bonos regis, malos percutis. b ¶ Item ideo. ¶ Ex amore. c ¶ Omne bonum.
uirga regni tui. Dilexisti iusticiam,
a ¶ Econtra. ¶ Non simul vtraque tibi sunt. b ¶ Omne malum. c ¶ Vt hæc tibi essent: Vel quod dilexisti iusticiam. & odisti.inquit.&c. & hoc mihi præmium. d ¶ Per se, non per ministros.
et odisti iniquitatem, propterea un
a ¶ Pater. b ¶ Spiritu sancto. c ¶ Quia immunis a peccato.f.vnde conscientia hilaris. ¶ Vel letificę.
xit te deus, deus tuus oleo exultatio
a ¶ Præ omnibus sanctis. ¶ Item prophetæ de filio.
nis †præ participibus tuis. †Et tu in
a ¶ i.per filium. ¶ Rerum.i. antequam res essent. b ¶ O filii vel pater. c ¶ Ecclesiam populorum stabilitatis.
principio domine, terram fundasti, &
a ¶ Q.specialiter in eis operatus sit. b. ¶ Vt Apostoli.
opera manuum tuarum sunt cæli.
a ¶ Cæli simul cum terra. b ¶ Quicquid ex se sunt. ¶ i.morte destruentur. c ¶ Tu in illis.i.iusticia, & quę in eis operaris.
Ipsi peribunt, tu autem permanes,

a Et ado. Et iterū dicit pater de eodē filio: Cū intro. cū oīa dit intro vsq; ad corda hominū ducēdū, p fidē: Quid dicit? Et adorēt. Adorant angeli, qa iussioni ei⁹ obtempant & reuerentur
Spiritus Angelus b Angelos. Spūs naturæ nomē est, angel⁹ officij. Quos em de⁹ spūs cōdidit, mittēdo nūcios angelos facit. Et omnib⁹ vtiſ ad
Psa.96.b. iēcōmutabile arbitriū sentētiæ suæ, siue bonis p gratiā ei⁹, siue malis p ppriam voluntatē. Ac p hoc volūtas dei est prima & sūma causa omnium corpalium
Geñ.1.c. specierū atq; motionū. Nihil em visibiliter fit, qđ nō de interiori iuisibili atq; intelligibili aula summi impatoris, aut iubeaī, aut pmittaī, sed'm ieffabilē iusticiā. Vel ita, quādo leuia nūciare mittūt
Psa.103.d angeli. Quādo ad vindictā, vt in Sodoma, ignis ardēs, sic & ministri ecclesiæ, ignis etiā dū vitia nostra vrūt. c ¶ Ad
Psa.44b filiū. Hic p dignitatē simul & potestatē cōmendat Christū. d ¶ In seculum. quia semper regnabit, & nouissimū iudiciū semp stabit. vñ: Ibunt hi in ignem
Mat.25.d. ętemū, & illi in vitā æternā. e ¶ Vnxit. sed'm hominē. qa deitas nullo indiguit. Vnctus significat regē vel sacerdotē. Deus repertur ex magna dilectione. Vel secundū Aug. Alter casus est vocatiuus, alter nominatiu⁹. vt sic: O tu deus fili, vnxit te deus tuus. s. pater. In latino putaī idē casus, sed in Græco euidētissima distinctio est: qua aliter nominatiu⁹ aliter vocatiu⁹ intelligit. f ¶ Et tu. Post humanitatis excellētiam iterū redit ad ęternitatē filij. g ¶ In pri. qa creator añ creata existit sine vllo initio, h ¶ Manu
†vitra con sortes tuos Psal.72.b. um. virtutes ipsius.i. potētia voluntatis, quia vt voluit facta sūt oīa. i ¶ Peribūt. ab eo qđ sunt, dū imutāī in melius creaturę. k ¶ Tu aūt. vt sicut ętern⁹ añ oīa, sic qa pmanet idē post mutata.

B ☞ Veterasćit

Nico. de Ly.

e✠ ppositū ostēdendū inducit aliā scripturā de illo psal. Domin⁹ regna. exul. &c. ¶ Ad cuius euidentiam consideran dū est, q magister dicit in glo. q Dauid fecit hunc psal. quādo restitutū est ei regnum post mortē Absalō & dicit hunc esse titulū psal. Psal. Dauid quādo terra eius restituta est ei. & sed'm hoc esset exponēd⁹ ad literā de Dauid. Sed dictū magistri non videtur verum, primò qa in Hebraico iste psal. est sine titulo. sed'ō quia tituli sunt quasi claues ad intelligendum ea quę in psal. dicuntur. Psal. aūt non loquitur de regno Dauid, sed solum de regno Christi, quādo perfectē ei oīa subnciēnt. qđ erit i iudicio, & iō hic psal. ad lītam est exponēd⁹ de regno Christi. & hoc est qđ dicit Paul⁹: Et cū iterū introducit priogenitum &c.i. p scripturā sacrā ipm introducēdū ad regnū i orbē terrę pdicit. Ex q patet, q hæc scriptura nō logī de aduētu Christi primo qa tūc venit cū hūilitate. & iō dicit tūc: Regnū meū nō est de hoc mūdo, Io. xviij. g. sed logī hic de sc'o aduētu, qñ veniet cū gīa i nubib⁹ & maiestate, vt dī Mat. xxiiij. & Dan. vij. Ecce i nubibus cœli q̄si filj⁹ hois veniebat, & vsq; ad antiquū dierū puenit, & seq tur: Et dedit ei ptātē & honorē & regnū, & ptās eius ptās ęterna q nō auferet &c. Et iō de ipo i tali honore cōstituto dicit pr̄: Et adorēt eū oēs angeli &c. Sed nra lra sic habet: Adorate eū oēs angeli ei⁹. Apli em ,nō sēp curauerūt allegare scriptur ā de ✠bo ad ✠bū, sed sufficit eis accipe sēsū. Ex hac em scriptura ostēdit sufficienter, q i Christo sit diuina natura, qa nulla natura adoraī à tota natura angelica vt superior, nisi diuina. Et iō ex q scriptura hoc oñdit, q filius est ab oībus angelis adorādus, p cōsequēs ostendit, q ipse sit de⁹. & p cōsequēs ostēdit ideo pr̄i cōsubstātialis, qa diuina natura est indiuisibilis, sed'm qđ dr̄ Deu. vj. a. Audi Israel dñs de⁹ nr̄ de⁹ vn⁹ est. Seq̄t: a ¶ Et angelos. i. quid pertineat ad naturam angelorum, exprimit p scripturā, dicēs: b ¶ Qui facit angelos. q.d. licet angeli tātę excellentiæ sint spūalis naturæ, nō tamē sunt idem qđ de⁹, sicut filj⁹, sed sunt serui & ministri, nō solū ipm adorādo sed etiā nobis, ppter ipm q̄damodo ministrādo. verūtn qa suum ministeriumin deum referunt, ideo in hoc dicuntur sicut flamma ignis, quæ sēper ascendit in altū. c ¶ Ad filiū. Hic adducit tertiam

C ducit tertiam autoritatē ad pbādū suū ppositū, quæ accipitur de psal. xliij. ¶ Ad cuius euidētiā cōsiderādū, q moderni iudei ne cogātur recognoscere diuinitatē Christi, exponūt hūc psal. de Asuero. & dicūt q iste psal. factus est à Mardochęo. Sed hoc patet falsum. prio p psal. titulū, qa nō intitulaī à Mardochæo, sicut alii qui psal. intitulāī ab Asaph q fecit eos. vt patet i titulo psal. xlix, & in pluribus alijs locis. Iste aūt psal. intitulaī à Dauid vt patet in Hebræo. Hoc etiam patet p literā psal. sequentē: qa iste rex de quo est psal. habeī tāq; deus adorandus sed'm qđ ibidē dicit: Concupiscet rex de corē tuū, qm ipse est dñs de⁹ tu⁹, & adorabūt eū. Et translatio Hiero. sic habet: Et ado. eū. Si autē ista ✠ba dicanī de Asuero rege, sequitur q Mardochæ⁹ induceret totū populū, & potissimū ipsam Esther, ad quā dirigūī ✠ba pmissa sed'm expositionē eorū, ad adorādū Asuerū sicut deū. qđ manifestē patet falsū, qa i co dē libro dr̄, q noluit genua flectere coram Amā, ne honorē dei trāsferret i hoiē. Esther 3.a.
Hoc etiā patet p trāslationē Chaldaicā, super psal. istū: q autētica est apud Hebræos. Vbi em i hoc psal. habemus sic: Speciosus forma p filijs hoim, diffusa est gīa in labijs tuis. Chaldaicum sic habet, Pulchritudo tua Messia maior est q̄ filiorū hoim, datus est spūs ppheticę in labijs tuis. Sic igit patet ex pdictis, q auctoritas q̄ hic induciī de illo psal. intelligēda est ad literā de Christo. Hoc aūt supposito, pbaī p hoc ipm Christi diuinitas & p cōsequēs cōsubstātialitas ei⁹ ad patrē, & distinctio i psona. qa ibi dicitur: Thronus tu⁹ deus in secu. se &c. q ¶ Propterea unxit te de⁹ de⁹ tu⁹, Et sic patet, q Christ⁹ est vnctus de⁹ à deo vngēte, qa filj⁹ dei i humana natura vnctę est plenitudine gīæ, & cū non pñt esse plures dij, vt supra dictum est, ex hoc sequitur cōsubstantialitas patris & filij. Cætera quæ sūt ex autoritate, patēt. e ¶ Et tu domine. Hic cōsequenter pbat æqualitatē potētiæ in filio & in patre, & breuiter transit, qa pbato q Christus sed'm naturā diuinā est cōsubstantialis patri, per conseq̄s sunt, pbaī aliæ tres conditiones, s. æqualitas potestatis, dignitatis & durationis. Potētia autē dei relucet potissime in creatione rerū de nihilo, & earū conseruatiōe. & hoc non solū conuenit deo patri, sed etiam eius filio, qui est eiusdem naturæ cum ipso. & ideo dicit prophera. Et tu domine in prin. terram fundasti. id est tu domine pater fecisti terram de nihilo, & conseruas in stabilitate. & hoc exprimitur p hoc qđ dicitur, fūdasti. Et quia nulla creatura inferior est ipsa terra, sicut in domo illud dicitur fundamentum qđ est infinitum. Sed quia in hoc opere communicat filius cum patre tanq̄ eiusdem potentiæ, ideo dicit: In principio. i. in filio siue per filium, per quem operaī pater sicut per artem suā, vt supra dictū est. Qđ autē filius dicatur principiū, patet Io. viij. d. vbi Christ⁹ Iudæis quærentib⁹ ab eo: Quis es? Respondit: Ego principium qui & loquor vobis. f ¶ Et opera manuum tuarum. Manus autem diuinæ potentiæ metaphoricè dicuntur virtus suæ potentiæ, Nominatur hic cælum & terra quæ sunt extrema in creaturis: vt per hoc intelligantur creaturæ mediæ, quia omnis creatura à patre & filio simul est producta & conseruata, & sic patet æqualitas potentiæ. g ¶ Ipsi peribunt. Hic consequenter Apostolus probat filium patri coæternū. Ad cuius euidentiam sciendum, q sicut tempus sequitur motum & mutationem, ita æternitas immutationem. Solus autem deus īmutabilis est p omnem modū, ideo ipse solus mensuratur æternitate eo modo quo potest ibi dici mēsura. Qđ em i omni creatura sit aliq̄ mutabilis, patet, qa angeli sūt mutabiles sed'm actū intelligēdi & volēdi, loquendo de cognitione & effectiōe naturali. Sunt etiā mutabiles de esse ad nō esse, si dimittāī à diuīa cōseruatiōe. Sisse ęli sup̄iores hoc mō sūt mutabiles. & sed'm hoc mutāī q̄tū ad situ. Cęli aūt inferiores. i. ignis & aer cū istis modis mutationū sūt mutabiles q̄tū ad alterationem & generationē. & p cōsequēns alia elemēta & mixta ex eis. In oī aūt motu & mutatiōe ē aliq̄

Eqlitas potētiæ in patre & filio

v ✠ corruptio,

In E a ¶ Veterascit. quod more vestis cōsumit, sicut caro humana, quæ rū in melⁱ mutabit. b ¶ Et uelut ami. Significat mutationem cæli. Vū: Vidi cælū nouū & terrā nouā. ¶ Cæli aerei veterascent sicut vestimētū. i. sicut hūana corpora lōgæuitate veterascēt. Eos mu. si. ami. Amictu cōpat, qa terrā cingūt. Tam facile em̄ mutat dⁿ cælos, sic amictū extē dit & plicatur, & ꝓ mutuationē sic ꝑmanebunt. c ¶ Et mutabūtur. Quia facta dei sub æternitate stabunt, ne ad corruptionem reuertantur. d ¶ Tu autē. ex toto immutabilis. ¶ Ipsi peribunt. Nouissimi cæli (qui ꝑ diluuium perierunt) sicut Petrus ait: igne ꝑibunt. Excreuit em̄ aq̄, & totā istā capacitatem vbi aues volitant, occupauit, ac sic vtiq; cæli perierunt, ꝓpinq; terris. De cælis ergo, vnde dicunt aues cęli, non est dubiū quin in diluuio perierunt, & igne periturі sunt. De superioribus autē cęlis cælorum, vtrum & ipsi perituri sunt igni quæstio est & disputatio scrupulosior ī ter doctos. Et eritincēdrum mūdi nō incendens sctōs dei. Quod em̄ fuit caminus regis tribus pueris, hoc erit ardens mūdⁱ iustis ī trinitate signatis. e ¶ Ad quē angelorū. Itē de gloria hūanitatis ſ ¶ Sede. victori filio consessus offert g ¶ Pedū. Per pedes stabilitas æterna signat. i. in æternitatē, vbi vestigijs quasi positis virtute omni potentiæ consistit. h ¶ Nonne sunt omnes &c. q. d. vtiq;. Intelligeigitur quantus honor nobis existit, vt ad nos sicut ad amicos ministros angelos suos destinet deus. Quamuis em̄ multū intersit inter angelos & hoīes, ꝓpinquos tamē eos nobiscum fecit, quia nostræ saluti sudent, propter nos discurrunt, nobis suo fungunt officio, hoc est opus angelicum, angelicę functionis officium, vt oīa fiāt pro salute proximorum. Magis autem hoc est opus Christi, quia angelis nobis superioribus præcepit ad nostram salutem suum exhibere ministerium.

Apo. 21, a

2. Pet. 3. c.

†Psal. 109.

Dan. 3. c.

†Saduscę

F

Nicolaus de Lyra.

corruptio sec'm philosophū. iiij Phisicorū, & etiā sec'm Aug. stat' aūt mūdi imutabilⁱ ī fine, qa cęlū cessabit à motu cōpleto nūero electorū, ad quē nūerū finaliť ordiať. & ꝑ cōsequns alteratio & generatio ī elemētis, q̄ etiā elemēta ꝓ ignē cōflagrationis purgabunt. & ideo (sicut dictū est) tā ī cælesti corpe q̄m in elementis erit mutatio, & ꝑ cōsequns peribūt quodāmodo à statu in quo modo sunt, & hoc̄ qd̄ dicit. Ipsi per. ſ. cæli supiores & iferiores. Et qa non corrūpēt q̄tū ad substantiam, ideo subditur: a ¶ Et uelut ami. Sicut enim cessante frigore mutať vestis quæ erat cōtra frigus necessaria, non quidē tunc mutatur ſic vestis ꝙ corrūpatur, sed quia frigus cessat: Sic cæli & elemēta dicunt mutari, quia motus cæli, & alteratio elemētorū, q̄ sūt propter generationē, vt. ſ. impleať numerus electorū: quo impleto cessabūt, manēte tamē substantia & elemētorū & cælorū. De' aūt sol' est oīno imutabilis, vt iā dictū est. iō cōcludit: b ¶ Tu autē. i. per omnē modum imutabilis, & per cōsequns c ¶ Anni tui. idest duratio tua, non ꝙm in durationē diuina sit aliq̄ successio, sicut est in annis, sed quia æternitas diuina in se simplicissima nō potest apprehēdi à nobis nisi ex cōpatione ad tps, & per cōsequns ex ꝓprietate tēporū eam exprimimus. Ex hoc patet coæternitas filij ad patrē. qa ex q̄ sunt vniⁱ substantię, vt supra, ꝓbatū est, sequit̄ ꝙ ipsis est vnū esse, & cadē immutabilitas, & ꝑ cōsequns eternitas. d ¶ Ad quē. Hic cōsequnter ꝓbat Apls æqualitatē dignitatis in Christo per autoritatē psal. cix. Qui psal. de Christo est itelligēdⁱ ad literā. ¶ Ad cuius euidentiā cōsiderādū, ꝙ Iudęi, moderni aliqui dicūt ipsū debere intelligi de Abrahā, & ꝙ Eleazar eius dispensator fecit illū psal. ad reddendū gratias deo de victoria quā habuit Abrahā contra illos reges qui captiuauerūt Loth nepotē suū, sec'm qd̄ hr̄ Gen. xvj. Sed hoc patet falsū ex titulo psal. qa non intitulatur ab ipso Eleazar, sed à Dauid. Ideo dicunt alij, ꝙ esi psal. factus sit Dauid, & non loquitur de ipso, sed de angelo suo, vt sit sensus: Dixit dns dño meo &c. i. deus cæli angelo me custodiēti. Sed hoc patet falsum, quia infra dicitur: Tu es sacerdos in æternū &c. Quod non est intelligendū de angelo Dauid, quia sacerdotium non cōpetit angelis. Et ideo dicendum, ꝙ ad literam est psal. factⁿ à Dauid loquens de Christo. Et hoc patet per trāslationē Chaldaicam quia vbi hr̄: Dixit dominⁿ domino meo, Chaldaicū sic habet: Dixit dominus verbo suo &c. Item ꝑ illud qd̄ sequit̄. Ex vtero ante luciferum genui te. i. ex substantia mea ante omnē creaturā. hoc autem non potest competere, nisi soli dei filio, qui filius est verbū dei. Ex hoc igit̄ supposito patet, ꝙ Apls bene inducit autoritatē hui⁹ psal. ad ꝓbandum æqlitatem dignitatis sī Christo q̄ est in deo patre, introducens verbum dei patris ad filium, dicens sibi: c ¶ Sede à dē. i. ad æqualitatē dignitatis meę. Sic enim refertur ad Christū sec'm diuinā naturā, sicut supra expositū est eo. ca. Sequtur: f ¶ Donec po. Hoc autē erit ī iudicio futuro quādo oīa subjicient̄ q̄tū ad executionē perfecte ipsi Christo. Dico aūt q̄tū ad executionē, quia q̄tū ad auctoritatē oīa iā sūt ei subiecta, sed de hoc plenius videbit. ¶ Sed insurgit hoc dubiū quia videť ꝙ Christus non debuit sedere ad dexterā dei patris in æternum, sed tantum vsq; ad tempus determinatum, in quo oīa sibi sunt subjcienda. Qd̄ videť importari ꝑ hoc aduerbiū, donec. Dicē dum, ꝙ hoc aduerbiū donec, aliq̄n tenetur finitē, qn̄. ſ. significat terminū cui adiungit̄. Sicut cū dicit: Sede hic donec veniā, Sensus est, ꝙ in aduentu meo terminetur sessio tua. Aliquādo tenetur indeterminatē, & tunc non significat talem determinationē. Sicut cū dicitur, Iste nō pœnituit de peccatis suis donec vixit. Sēsus est, quia nunq̄ pœnituit, nec pœnitebit: quia post mortē nō est locus pœnitentiæ. Isto secūdo modo ponit̄ hic aduerbium, cū dicitur: Sede à dextris meis, donec ponā inimicos tuos scabellū pedum tuorū &c. Et ideo sessus est, ꝙ nunq̄ cessabit sedere ad æqualitatem dei patris. Hæc autē æqualitas non competit angelis: ideo subdit Apls: g ¶ Nonne sunt omnes. q. d. Sic. Sicut em̄ in artificialibⁱ videmⁿ, ꝙ aliq̄ ꝑcipiūt in opibⁱ. ſ. architectonici, & pricipales. aliqui exequuntur imperata, sicut inferiores artifices materiā ꝑparātes, tamē oēs isti dicūtur artifices, vt habetur. ſ. Metaph. Sic in angelis aliq̄ dicuntur subsistere, aliq̄ autē exequi imperata. tamē oēs dicuntur administratores vel administratorij spūs. i. spirituales substantię in ministerium missi. Superiores em̄ angeli mittuntur tanū missione interiori, medios & inferiores illuminando ordine hierarchico. Inferiores autē mittūť ad aliqua circa nos exequenda, & sic mittūť missiōe exteriori. Et sic patet ꝙ oēs sūt ī ministeriū missi, licet diuersimodē. Istud autē misteriū exercent angeli ꝓpter salutem electorū, vt natura humana q̄ est inferior, inducatur ad deum per angelicam tanq̄ per superiorem, ꝓpter hoc subditur: h ¶ Propter eos qui. Sec'm em̄ Diony. hæc est lex diuinitatis, vt ifima per media reducantur in suprema.

a ¶ Sine cæli, siue terra. b ¶. i. secundum corpus quod circundat animam. c ¶ Paulatim corrumpentur.

* bis, & omnes ut uestimentum uētę

a ¶. i. corpus mutabis in immortalitatem.

b rascent. Et uelut amictum † muta

a ¶ Etiam. b ¶ Secundum animas quæ tunc gloriosiores erūt. c ¶ In eis per nium.

c bis eos, et mutabuntur, tū autem

a ¶ Immutabilis, contra, veterascent. b ¶ Æternitas tua. c ¶ Contra, peribunt.

idem ipse es, & anni tui non deficient

a ¶ Non solum per præmissa maior angelis ostenditur, sed etiam per hoc:

e ent. Ad quem autem angelorum di

a ¶ Quiesce, iudica. b ¶ In potioribus bonis meis. ¶ Mihi secundum diuinitatem æqualis.

f xit aliquando: † Sede à dextris me

a ¶ Æternaliter, b ¶ Quod quotidie fit dum aliqui conuertuntur.

is, † donec ponam inimicos tuos sca

a ¶ Plenæ subiectęs potentiæ diuinitatis, vel sub' humanitate, vt ipsam reuerentur, & super se sentiant. b ¶ Nulli hoc dixit, quia omnes ministri sunt filij.

g h bellum pedum tuorum. Nonne

a ¶ Ex officio. ¶ Quocunque placet filio, tamen̄ semper assistunt ei, qui vbiq; est.

sunt omnes angeli administratorij

¶ Aequaliter. a ¶ Etiam propter homines, quibus licet minoribus, imperio Christi seruiunt.

spiritus, in ministeriū missi propter h

a ¶ Quibus promittitur hæreditas vitæ æternæ.

eos qui hæreditatem capiūt salutis?

¶ In ca. I. vbi dicitur in Postil. Multifarie &c.

ADDI. Ad maiōrē euidentiam quorūdam q̄ in hoc ca. continentur, super illa quæ habentur in Postil. q̄dam vid entur addenda. Circa quæ præsupponendum est ꝙ Apostolus in hoc loco in dictis suis innuit aliquid qd̄ fundatur in aliqua autoritate sacræ scripturæ, vel in dictis apud Hebræos autenticis, vt patebit. Vnde in hoc qd̄ dicit: Olim deus loquens patribus in prophetis, videtur innuere, ꝙ ante aduentum Christi per aliqd̄ tempus iā cessauerat prophetia. Sicut enim tradūt Hebræi in libro qui dī Ioma. sup illud psal. Signa nostra nō vidimⁿ. iā nōē. ꝓpheta &c. Añ finē tēpli se cūdi p. xlj. annos, qd̄ ips cōcurrit cū passione Christi, cessauerāt multa signa tēplo, quib' ostēdebatur ꝙ deⁿ acceptabat sacrificia ibidē oblata. Simil' & cessauerat ꝓpheta, qa iā nulla ꝓphetia inter eos erat. Ex quibus reprobatio illi⁹ stat⁹ q̄dāmodo ostēdebatur. Qd̄ Apls intēdens, de hoc Hebræos volēs instruere dicit: Olim deus loquens pribus q. d. Olim loquebatur patrib⁹ deus ī ꝓphetis, sed iam nunc cessauit illa locutio adueniente pfectori locutione, qua nouissime locutus est nobis deus in filio. ¶ Si autem obiciatur de Iohāne baptista: dicendū ꝙ ꝓphetia Iohānis cōcurrit cū tpe Christi cui⁹ fuit p̄cursor imediat⁹: & iō nō ē cōputāda iter ꝓphetias antiq̄s. Itē ī p̄dictis⁹ bis oñdit idētitatē illi⁹ q̄ p̄hib⁹ loq̄bat cū illo q̄ nouissime loq̄t cū dicit, ꝙ deⁿ q̄ patrib⁹ i ꝓphetis loq̄batur, nouissime locutus

Psal. 77. b

Manicheorum & Iudæorum error

Pſal.2.b.

Ur me locutus eſt ī filio: In q̄ ĩuit ĩpleri illud Iſa.lĩj.b. Propterea cognoſcet ppl̃s nomē meū in illa die, qa ego q loq̄bar ecce aſſum, put fuit largi⁹ expoſitū in additiõe ſup illud ca. Iſa. In qua idētitate refutãtur duo errores. ſ. Manichęorū & Iudęorū. Manichęi ei anti quū Teſtamentū attribuebãt malo principio, nouū y̆ō bono. Iudæi econuerſo antiquū Teſtamẽtū dicebãt eſſe à deo, nouū aũt nõ, vñ vtrũq; errorẽ refutãs Apl̃s aſſerit prędictã idẽtitatẽ. ſ. interilum q oli loquebaꝫ pr̃ib⁹, & illū q dieb⁹ iſtis loq̄ nobis, ſed prius p pphetas, & nũc p filiū q maior ẽ pphetis. Ex q̄ eminẽtia no. legis reſpectu veteris oñdit. Nã ſicut ī oĩb⁹ ptãtib⁹ & artib⁹ ordinatis ille q ẽ ſupior artifex ſeu pr̃ſidẽs, pr̃cipalẽ & pfectũ actũ opaꝫ p ſeip̃m: ea y̆ō q̄ diſponũt ad vltimã pfectionẽ, opaꝫ p miniſtros, ſicut nauifactor cõpagĩat nauẽ p ſeip̃m, ſed p̃parat materiã p artifices ſubmiſtrãtes: Sic lex noua q data ẽ p ip̃m filiũ dei hoiem factũ eſt pfecta, lex autẽ vet⁹ q̄ data ẽ p ãgelos ſeu p pphetas, ẽ ĩperfecta Qđ etiã hr̃ ex dictis Hebręorũ. vñ ſup illud Eccleſi.j.a. Oĩa vanitas, exponẽdo ly oĩa. q̄dã glo. corũ ſic dicit. Oĩs lex quã addiſcim⁹ in p̃ſenti tp̃e vana ẽ reſpectu legis Meſſię. q̄ qdẽ glo. multũ cõtinet y̆itatis. Nã ſicut medicĩa q̄ ñ cõfert ſanitatẽ vana dr̃, ſic lex vet⁹ q̄ ñ ducebat ad bt̃udinẽ vana diceret, ſi ñ ſupuenĩſſet lex noua, q̄ ad bt̃udinẽ ĩducit. Sed cõtra p̃dicta ludęi murmurãt dicẽtes, q̄ p autoritatẽ ſacrę ſcripturę, pbaꝫ, q̄ de⁹ dedit legẽ veterẽ p ſeip̃m. Legiť em̃ ī datiõe legis Exo.xx.a. Locutuſq; ẽ dñs ſermones hos. conſequẽť ẽt ī exordio decalogi dr̃: Ego em̃ ſũ dñs de⁹ tu⁹. Ex qb⁹ videť q̄ lex Moſaica à deo ĩmediate fuiſſet data, non p ãgelũ Idẽ ĩtẽdũt, pbare p illud qđ legiť Exo.xxxiĵ.b. Loq̄baꝫ eĩ dñs ad Moyſẽ facie ad faciẽ, ſicut loq; ſolet hõ ad amicũ ſuũ. Ex q̄ videtur q̄ reuelatiões factæ ipſi Moyſi nõ ſolũ ī datiõe legis, ſed etiã ī alĩs erãt ĩmediate à deo, ſic em̃ loquiť ad amicũ ſuũ. ſ. ĩmediate. Ex quo nitũtur cõcludere, q̄ lex data p ipſum Moyſen eẽt pfectiſſima. ¶ Ad primũ dicẽdũ, q̄ ſcđm Gre. ī. j. mora. angel⁹ q Moyſi apparuiſſe legiť, mõ angelus mõ dñs memorať. Angel⁹. ſ. ppť hoc q̄ exteri⁹ loquẽdo ſeruiebat. Dñs aũt dr̃, qa ĩteri⁹ pr̃ſidẽs loquẽdo efficaciã miſtrabat. Et attẽdẽdũ, q̄ ĩ ſerie decalogi ī q̄ principalia legis p̃cepta tradũtur, hęc ſnĩa Gre. aperte demõſtratur. Primo em̃ loqtur ī pſona dei cũ dicit: Ego ſũ dñs de⁹ tuus &c. & non ſint tibi dĩ alieni præter me. In qbus loq̄us loqť vt deus. Et ſequitur: Non aſſumes nomẽ dei tui in vanũ &c. In quib⁹ loq̄ns oſtẽdit ſe aliũ eſſe à deo. Nõ em̃ dixit: Nõ aſſumes nomẽ meũ in vanũ, ſed nomẽ dñi dei tui. & ſic ī ſeq̄ntib⁹. ¶ Ad ſcđm dicẽdũ, q̄ per hoc qđ dr̃: Loq̄baꝫ dñs ad Moyſen facie ad faciẽ, non intelligitur q̄ de⁹ loquereť Moyſi ĩmediate. Legiť em̃ Deu.v.a. Facie ad faciem locut⁹ eſt vobis dñs de medio ignis. ſ. toti ppl̃o. qđ ſcđm Au. intelligiť ꝓpter rerũ euidẽtiã, & q̄dãmõ diuinę maieſtatis p̃tiã, de q̄ dubitari nõ poſſit. In Moyſe aũt p hoc qđ dr̃, q̄ loq̄bať ei dominꝰ facie ad faciẽ, intelligiť q̄dã eminẽs cõtẽplatio, quã Moyſes familiari⁹ habebat q̄ cęteri pphetę. & ſpecialiť ĩ hoc q̄ de⁹ loq̄bať ſibi ſic familiariť, q̄ q̄cũq; terrore ipediẽte⁹ ſublato cõcept⁹ ſuos deo exprimebat, & ei⁹ reuelatiões plane recipiebat. & hoc ſonat p prie, ſicut loqť hõ ad amicũ ſuũ. ſ. abſq; terrore turbãte, ſicut alĩs cõtingebat pphetis, vt patet Da.x. & Iob.iiĵ. & hmõi. Oĩa iſta tñ ĩtelligũť circa ẽntię diuinę viſionẽ. Nã ſcđm Aug. ſup Ge. ad liter̃: poſtq̄ de Moyſe legiť: Locut⁹ ẽ dñs ad Moyſen facie ad faciem &c. poſtea ī eodẽ cõtextu ſubdiť: Oſtende mihi gloriã tuã. Ex q̄ pater, q̄ aliquid qđ nõdũ videbat videre deſiderabat. vñ licet poſtea ſcđm Aug. de vidẽdo deũ, Moyſes cẽntiã vidit diuinã, nõ tñ ī datiõe legis quę data fuit p ãgelũ, vt dictũ ẽ. Ex hoc igiť, q̄ lex noua data ẽ ī filio, put dictũ ẽ, ĩtẽdit Apl̃s eminẽtiã ei⁹ ſup veterẽ legẽ oſtendere. Et attẽdendũ, q̄ qa cõtingit ī hũanis alĩq̄s eſſe filios q nõ ſuccedũt in hęreditate paterna, ꝓter alĩq̄s defectus. ideo ſubdit: Quẽ cõſtituit hęredẽ vniuerſorũ. q. d. fili⁹ de quo agiť, cõſtituť eſt hæres à pr̃e, & nõ ſolũ pticulariť, ſed hæres vniuerſorũ. qđ ītelligiť ſcđm glo. reſpectu oĩm nationũ mũdi. Nõ em̃ ſolũ hęc hęreditas extẽdit ſe ad Iſrł, ſicut antea dicebať ī carmĩe Moſaico: Pars dñi eſt ppl̃s ei⁹, & Iſrael hęreditas ei⁹, ſed oẽs mũdi nationes in hac hęreditate includũť, in q̄ Apl̃s tacite videť allegare illud Pſalmi, vbi de filio dr̃: Dabo tibi gentes hęredi. tuã &c. q. d. Apoſtolus, hæc filiatio de qua loq̄r, eſt illa de q̄ in Pſal. Fili⁹ meus es tu dabo tibi gen. hę. &c. Et qa iſta etiã ſcđm naturã aſſũptã intelligũtur, q̄ in tp̃e incœpit eẽ, ĩo ſubiũgit illud qđ cõpetit filio tm̃ ſcđm naturã aſſumẽtẽ, dicẽs: Per quẽ fecit & ſecula. qđ cõpetit filio tm̃ mõ ſcđm deitatẽ, vt in Poſtil. Et in hoc videť allegare Apl̃s tacite illud Geñ.j.a. In pricipio crea. de⁹ &c. vbi p ly ī pricipio, intelligiťillud, p quẽ de⁹ fecit oĩa, ſicut cũ dr̃ ī pſal. Oĩa ī ſapia fe. q̄ qdẽ ſapiẽtia habet ſe ad creaturas, ſicut ars ī mẽte artificis exiſtẽs, ad artificiata Et ſic intelligũt alĩq̄ expoſitores Hebręorũ dictũ y̆ bĩ: In pricipio creauit &c. Licet hoc obſcure & cõſuſe tradãt, put dictũ fuit ī additione ſup Geñ.ca.j. Et ſeq̄t: Qui cũ ſit ſplendor. ¶ Circa quod

ca qđ notãdũ ſcđm glo. q̄ qa ad loq̄ndũ digne de deo lingua nõ ſufficit, nec ad pcipiẽdũ pręualet intellectꝰ: inde ẽ, q̄ etiam ipſum Paulũ videm⁹ quaſi in q̄buſdã infirmari, & nõ ĩtegra ꝓponẽtẽ exempla, vt cũ dicit: Qui cũ ſit ſplẽdor pr̃is. T palia em̃ integrã collatione ęternis cõpari nõ pñt, cũ in ęternitate omnia ſtãtia tpalib⁹ aũt alia accedũt, alia ſuccedũt. Quęrim⁹ tũ cõqua in creaturis, vt ſplẽdor igni vel ſoli, p q̄ cõcerna in creatore. ſ. pſonã filiꝰ ad pr̃em intelligam⁹. Qđ qdẽ exẽplũ Apl̃s ī ſcripturis habeť. vnde Sa. vñ, d. de ipſa ſapiẽtia dr̃: Cãdor ẽ lucis ęternæ. Et quia licet ī creaturis, etſi inuenire poſſum⁹ aliq̄ cõqua, nõ tñ generãs ad generatũ, in q̄bus generãs ſemp p̃cedit in creaturis. Idcirco cũ Apl̃s dixiſſet. Locutus eſt nobis in filio. ne ex hoc patrẽ p̃ceſſiſſe filiũ intelligereť, iõ ſubiũgit: Qui. ſ. filiꝰ ẽ ſplẽdor gl̃ię. Ex q̄ ītelligam⁹. q̄ ſicut p̃cedit ſplẽdor ab igne ſeu à ſole, licet nõ p̃cedať ab eo tp̃e, ſic filiꝰ a patre per generationẽ p̃cedit, licet ab eo tp̃e ñ p̃cedať, ſed ſit ſibi coæternus, ſicut ſplẽdor cœu⁹ eſt igni vel ſoli. Et ſic patet rõ q̄re habuit Apl̃s addere iſtud exemplũ: Qui cũ ſit ſplẽdor gl̃iæ. ſ. ad tollendã occaſionẽ erroris, ne ex hoc qđ dixerat: In filio intelligeretur filiꝰ patri ſucceſſiſſe in tẽpore, ſicut in creaturis generans præcedit tẽpore ſuum genitum. ¶ Et ſequitur: Figura ſubſtantię eius. Circa quod ſciendũ, q̄ licet in corpalibus oĩs imago ſit figura, nõ tamẽ econtra, omnis figura ẽ imago. Vñ ī propoſito (ſaluo ſemp meliori iudicio) non videť neceſſarium, q̄ figura accipiatur p imagine, put in Poſtil. ſed vt accipiať figura in ſua ꝓpria rõne. ſ. pro aliquo qđ termino vel terminis includitur, put eſt in quarta ſpecie qualitatis. Conſtat autẽ, q̄ figura ſic accepta cõtinet totã quantitatẽ illius figurę. vnde in hoc exẽplo intẽdit Apl̃s oſtẽdere, q̄ filiꝰ ī diuinis totã naturã ſeu ſubſtantiã vel eſſentiã patris comprehendit per generationẽ, ſicut figura totã quantitatẽ cõprehendit per ipſam terminatã. & ſic per iſtud exemplũ excludit Apl̃s aliq̄s diſſimilitudines quę in p̃dictis noĩationib⁹ habẽtur. Imago em̃ in filio regis, & multo minus in denario ſeu ſtatua nõ cõprehendit naturã ſeu eſſentiã vel ſubſtantiã illius cuius eſt imago, vt eſt manifeſtũ. Similiter nec ſplendor totã naturã ſoľ ſeu ignis cõprehẽdit Figura autẽ cõprehendit (vt dictũ eſt) totã naturã ſeu quantitatẽ figuratã p ipſam, vt circul⁹ & quadratũ, & hmõi totũ ſpaciũ in circulo ſeu quadrato cõtẽtum figurando cõprehendit pfecte. Sed qa in diuinis nõ ẽ q̄ntitas dimẽſiõalis, ſed pelagus ſubſtantiæ ſeu eſſẽtiæ infiniťę, ideo ſubiungit: Figura ſubſtantiæ ei⁹. hoc eſt dicere, figura dico cõprehendẽs ſubſtantiã, nõ quantitatẽ. & ſic videtur intelligendũ illud Nu.xij. vbi dñs de Moyſe, qui eſſentiam diuinam ſcđm Aug. vidit in hac vita. ſic dicit: Et figuram domini intuetur ſcilicet filiũ dei, qui totã diuinã eſſentiã cõplectiť, ſicut figura totũ ſpaciũ in ea cõtẽtũ cõprẽhẽdit. ¶ Si aũt contra prędicta q̄s dicat, q̄ figura ſupradicto mõ intellecta nõ poteſt dici in diuinis. Tum qa figura ſic accepta, ꝓprie ad quãtitatẽ molis ptinet. Tũ qa rem finitã ſeu determinatã demonſtrat, cũ de ſui rõne importat inclu ſionem in termino ſeu terminis. ¶ Ad hoc dicẽdũ, q̄ ſcđm glo. illa q̄ de deo dicũť, cũ religioſitate debem⁹ accipe: accipiẽdo. ſ. illa q̄ ptinent, & excludẽdo illa q̄ à deo ſunt aliena. Sicut in nomine filiꝰ ītelligim⁹ gnationẽ, nõ aũt tẽporũ ſucceſſiõem. & in imagine intelligim⁹ verã repſentationẽ, nõ aũt lineamẽta corporalia ſeu attinẽtia, q̄ in qualibet imagine creata intelligũtur. vñ in ꝓpoſito in hoc q̄ dicim⁹ figurã ſubſtãtię, intelligẽdũ eſt totalẽ comprehẽſionẽ immenſitatis eſſentię ſeu ſubſtantię diuinę, quã per gnationẽ infiniťi filiꝰ habet à patre; nõ aũt molis quãtitatẽ, ſeu aliquã termi norũ finitatẽ. Et iſto modo qdã philoſophorũ dicebãt de deo, q̄ ẽ ſpħera intellectual⁹, cui⁹ cẽtrũ ẽ vbiq;, & circũferẽtia ẽ nuſq;. Vt p hoc qđ dicit, Spħera, intelligať figura in quarta ſpecie q̄litatis accepta. Per hoc aũt q̄ dicit intellectual⁹, amouet ab ea corpeitatẽ dimẽſionalẽ. Per hoc autẽ q̄ dicit: Cui⁹ cẽtrũ ẽ vbiq;, ītelligiť q̄ veſtigiũ diuinũ ī q̄libet re creata inueniť, ſicut cẽtrũ qđ ẽ ꝓpriũ veſtigiũ ſpħerę. Per hoc ãt q̄ dicit: Et circunferẽtia ẽ nuſq;, intelligitur q̄ repſẽtatio cuiuſcũq; creaturę deficit ab omnimoda repſẽtatione dei in infinitum, ſicut circunferentia in finito diſtat à cẽtro. Qđ ãt ſeq̄tur, Portãſq; omnia y̆ bo y̆ tutis ſuę, exponať, put in Po. hoc addito q̄ iſtud videť ſundari Prouer.xxx.a. vbi cum agitur de q buſdã ad ſuſtẽtationẽ ſeu gubernationẽ principalium ptium mũdi ptinẽtib⁹, dicẽs, Quis aſcẽdit &c. q⁹ ſuſcitabit. i. ſuſtentauit terminos terrę: ſubdit: Qđ eſt nomẽ ei⁹ & qđ eſt nomen filiꝰ ei⁹ ſi noſti. Ex q̄ patet, q̄ illa q̄ ibi dicunť ad ſuſtentationem ſeu gubernationẽ mundi ptinentia ptinent ad filium, ſicut ad patrẽ. Per hoc ãt q̄ dicit: Verbo y̆ tutis ſuæ, metaphorice videtur deſignare ſcđm glo. facilitatem cõtinendi oĩa ad modũ illorũ, q̄ ſine vllo labore y̆ bo vł digito mouent aliq̄d vł efficiũt. Qđ y̆ o ſubdit: Purgationem pcãrũ faciẽs, put in gl. ptinet ad Chriſtũ ſcđm hũanitatẽ, ī q̄ crucis paſſionẽ & mortẽ prulit, p quã à peccatis nos purgauit, vt habeť plene Iſa.liĵ. Cætera exponantur prout in Poſtil. vſq; ibi:

Additio Ad Hebræos Cap. II. Replica

E Cui enī aliqñ angelorū dixit: Filius meꝰ es tu, ego hodie genui te: Cōtra qđ posset dici, ꝙ nō solū angeli, sed etiā hoīes & aliquę creaturæ, qñqꝫ in scriptura dicunt. filij dei, & à deo generari. vt cū dicitur Deut. ij. c. Deum q te genuit dereliquisti: Et Iob .xxxviij. c. Quis est pluuiæ pater: aut quis genuit stillas roris? vnde qualiť intelligatur efficacia rationis Apostoli ex hoc dicto psal. Filius meus es tu, ego hodie genui te, habetur plene in additione super psal. ij. in verbo prædicto. vide ibi.

REPLI In ca. j. ad Hebræos. Bur. facit longā digressionem in q̄nōnulla dubia ad expositionem literæ imperti nentia ponit, de quibus non iudico, quia directē contra Postilla. non faciunt. Sed illud dissimulandum nō est, ꝙ cū dicit in eodē, ꝙ filius est splendor gl̄ię dei & figura substantiæ eiꝰ, exponēdo il lud, dicit Bur. Nō est necessariū figurā accipi pro imagine, prout in Postil. sed ꝙ accipiat figura in sua ꝓpria rōne. s. in eo ꝙ termi no vel terminis includit, ꝓut est quarta species q̄litatis. In q̄ ap paret Bur. nō habere ꝓ incōueniēti deū ponere in ꝑdicamēto. qa ponit aliquid formaliter dictū de deo secđm propriā rōnē esse q̄rtā speciē q̄litatis. s. figurā dei vel formā. Hoc enī Bur. faciēs, au det à fortiori deū i ꝑdicamēto subst̄atię ponere, qđ tñ ē cōtra ma gistrum gistrū di. viij. li. j. Nec videt Bur. assignare ꝓpriā rōnē figurę, ꝙ ut est q̄rta spēs q̄litatis, dicēdo ꝙ termino vel terminis includitur Nā sic diceret rōnē mēsurabilis vel mēsurę, ꝓut ipe declarat figu rā tertiā q̄ntitatē cōphēdere, ꝙ cōseqns mēsurare. sed rō mēsurę nō est propria rō alicuius q̄litatis, sed est ꝓpria rō & intrinseca q̄nti tatis, vt patet ꝙ oēs philosophicē loqntes, iō q̄litas nō est secđm ꝙ priā rōnē mēsurę q̄ntitatis, sed ecōuerso. Propria aūt rō figurę & formę de q̄rta specie q̄litatis, ē resultatio ex ordine & dispositiōe ptiū totiꝰ. Patet, qa appositionē illiꝰ ordinis ptiū resultat figura & ad mutationē eiꝰ mutat figura, & ad diuisionē ptiū ab inuicē desinit eē figura, & secđm illā ꝓpriā rōnē deo nullo mō cōpetere pōt nomē figuræ. qa i deo, nec est ps nec ordo ptiū, vt fide tenemꝰ. Potuit igit Bur. stare cōtētꝰ in dicto Postil. qui exponit figu rā ꝙ imaginē naturalē, distinguēs inter imaginē naturalē & artifi cialē. Et notāter imaginē substātiæ dei dicit illā figurā, qa est eius dē substātiæ cū prē plusq̄ filiꝰ regis cū rege, q nō habēt vnā sub stantiā, nisi ymitate specifica, nō nūerali. Dicit etiā Bur. se docuisse circa psal. ij. quō ex allegato hic ꝙ Apl̄s accipitur efficax rō cō tra Iudæos, cū dicitur: Filiꝰ meꝰ es tu, ego hodie genui te. Sed vi dreq eūdē psal. correctorium competens.

GLOS. ORDI.

PRopterea. Cap. II.
Postq̄ locutꝰ est de filio dei, multa quæ ad eius cōmēdationa valēt, hortat eos qbus scribit vt diligēter aī aduertāt & custodiāt ea q̄ ꝑ illū annūciata sunt eis. Et ad hoc tendūt oīa ꝓmissa: qa maior ꝓphetis & angelis. b ¶ Abūdāti⁹. q̄ quæ de lege dicta sūt. Nomē tñ legis obtinuit qa i structiōe sua q̄ i posteriorib⁹ facit manifestiū hoc faciť. c ¶ Pereffluamus. Fluimus ꝙ pœnas mortalis naturæ, effluimꝰ pctā addēdo, ꝙ fluimꝰ i æterna dānatiōe Hinc suadet audiēda eē ỹba Christi per pœnā q̄ erit negligētibꝰ. d ¶ Et omnis præ. Dicit vt ꝓ singulis pctīs sit pœna nō solū oīs ꝓuaricator q multorū reus est. e ¶ Iustā. Ne putetur perire iustitia ꝙ misericordiā. Qđ verò ait, retributionē, hoc ad pœnę q̄ntitatē referť, quæ æqualis pctō erit: qa secđm qđ maiꝰ vel minꝰ est peccatū, maior vel minor erit pœna. Qđ ỹò ait, mercedis: hoc ad q̄litatē pœnę referť, vt q libidinis igne pecrit, igne æterni icēdij crucieť. f ¶ Quæ cū ini. Ecōtra osēdit inexcusabiles qui cōtēnūt salutē. i. sermonē Christi q ē cā salutis. Q. Nō effugiemꝰ si neglexerimꝰ. g ¶ Per domi. Alia ẹditio, ꝙ Christū.

¶ Et spiritus

NICO. DE LYRA.

PRopterea. Cap. II.
Postq̄ Apl̄s in ca. præcedenti declarauit eminentiam Christi, hic consequenter ex hoc ostendit quāta reuerentia sit exhibenda legi nouæ ab ipso datæ. Et circa hoc duo facit. quia primō ponit quādam consequentiam. secđ confirmat ipsam, ibi: Non enī angelis. Cōsequētia talis est. Lex vetꝰ fuit data ꝙ āgelos imediate, vt dictū ē ca. ꝓce. & tñ fuit suscepta à ppło Israel cū reuerētia magna, secđm qđ paret Exo. xix. vbi dicit, ꝙ ppł̄s añ susceptionē legis ꝙ duos dies vestimēta lauit, & è ꝓpriꝰ vxoribꝰ cōtinuit, vt esset paratꝰ die tertio ad legē reuerēter suscipiēdā. Sitr illa lex fuit diligēter obseruata. qa eiꝰ trāsgressores puniebāt morte: ergo multo fortiꝰ lex noua, ꝑdata ē apostolis imediatē Christo q est dñs angelorū, & mediātibꝰ apl̄s i mūdo diuulgata ē ꝙ ꝑdicationē & cōfirmationē miraculorū, suscipiēda est cū reuerētia & diligēter obseruāda, & trāsgressores magis puniēť. Hoc ē igit qđ cōdudit Apl̄s: Propterea. i., ꝓpť excellētiā legis nouę a Christo datæ. b ¶ Abū. oportet nos. Christianos. c ¶ Audi. à Christo & apl̄s. d ¶ Ne forte. Fluit enī hō ꝙ pœnā corpalē secđm qđ dr. ij. Reg. xiij. c. Quasi aq̄ dilabimur i terram q̄ nō reuertūť, sed vlteriꝰ effluit ꝙ culpā, sed ꝓfluit. i. ꝓfectē fluit ꝙ pœnā dānatiō nē q đ cōtingit nō obseruātibꝰ Christi legē. iō tñ dicit Apl̄s. Ne forte

Cap. II.

¶ Quia maior prophetis & angelis, ¶ Quam qui a prophetis vel angelis, qui ministri legis.

a b c Ropterea abundantius oportet nos obseruare ea quæ audi-

a ¶ A filio. ¶ Dicta in euangelijs. ¶ Puniamur. ¶ Quod probat per minus.

d uímus: ne forte † pereffluamus.

a ¶ Ad Moysen & cæteros.

e Si enim qui per angelos dictus est

a ¶ Dei. b ¶ Vt lex per miracula & minis & promissis confirmata. c ¶ Verus.

f d sermo, factus est firmus, & omnis

a ¶ Contra veritā facere. b ¶ Præcepta dimittere.

g præuaricatio & inobedientia acce-

a ¶ Quantum meruit. ¶ Pro qualitate factorum sit qualitas pœnæ.

h pit iustā mercedis retributionem:

a ¶ Quibus filius ipse de gratia (per quam est salus) locutus est. b ¶ Gehennam. c ¶ Ineffecti entem.

k l m quomodo nos effugiemus, si tan-

a ¶ Saltem quod minus est, q̄ prævaricari. b ¶ In euangelio factam. ¶ Non tanta in veteri testamento. ¶ Ibi sermo, hic salus. ¶ Salus.

n o p q r s tam neglexerimus salutem? Quæ

¶ Non longe post. a ¶ Non constitutionis, quod ab æterno, sed enar.

cum † initium accepisset enarrari

a ¶ Et hoc. b ¶ Angelorum. i. per Christum. c ¶ Apostolis. ¶ Ab ipso ore Christi.

di per dominum, ab eis qui audierunt,

¶ i. in nos Iudæos. a ¶ Autoritati apostolorum.

in nos confirmata est, cōn-

a Minoribus, vt morbos depellere, quod & medici possunt. b ¶ Maioribus, quæ contra naturam sunt.

testante deo signis atque pōrten-

NICO. DELY.

forte. pef. i. æternā dānationē incurramꝰ Qđ ꝓbat cōsequenter ꝙ legē veterē, q̄ est minoris autoritatis, di. c ¶ Si enī. vetꝰ lex q̄ data ē ꝙ angelū i mōte Moysi, vt ꝑdictū ē ꝑcedēti c. f ¶ Fact. ē firmiter iniūctus ad custodiēdū. g ¶ Et o. p. i. transgressiolegis ꝙ pctm cōmissionis, qđ est cōtra ꝑcepta negatiua. h ¶ Et inobe. i. pctm omissiōis, qđ est cōtra ꝑcepta affirmatiua. i ¶ Acce. iu. mer. id est pœnā debitā secđm quantitatē & qualitatem criminis, vt patet i ve. Test. i multis locis. Si ergo ita est. k ¶ Quō nos. s. catholici. l ¶ Effugiemꝰ. pœnā debitā: m ¶ Si tāta. i. si iobedictes fueriꝰ legi nouæ, i qua sola est salꝰ vitæ æternæ. q. d. de nullo mō. Et cōsequnter oīdit Apl̄s qualiť hæc lex noua à Christo priō data est apl̄s & per apl̄os publicata, di. n ¶ Quæ. s. lex noua. o ¶ Cū ini. qui apl̄s i principio eā dedit. ꝙ ¶ Abeis q. à Christo. i. ab ipsis apl̄s & alijs discipl̄s. q ¶ In nos cō. ꝙ prædicationē ipsorū. r ¶ Cōtestāte. i. cōfirmāte eorū ꝑdicationē per miracula varia & multa, sicut dicit Mar. vl. d. Dño cooperāte & sermonē cōfirmāte seq̄ntibꝰ signis. Sicut enī ea q̄ subsūt rōni, cōfirmāt ꝙ hoc ꝙ ad principia ꝙ se notā reducūt, ità sīr ea q̄ excedūt facultatē intellectꝰ hūani, cuiusmodi sūt credibilia, sufficiēter cōfirmātur qū ad testimoniū talis doctrinæ miracula facultatē totiꝰ naturæ creatæ excedētia à deo ꝓpetrant. qa cū deꝰ nō possit esse testis falsitatis, per hoc sufficienter ostendi tur, ꝙ talis doctrina meram continet veritatem, & hoc est qđ dr: In nos cō. s. lex euāgelica. Cōtestāte. i. cōfirmāte ipā s ¶ Signis. i. variis miraculis. ¶ Ad cuiꝰ euidētiā sciēdū est, ꝙ miracula ꝙ q̄ cōfirmata est ista doctrīa euāgelica, sūt i triplici differētia. Quia aliqua sūt q̄ pñt fieri ꝙ naturā q̄tū ed subst̄atiā facit, nō tñ q̄tū ad modū fiēdi. Sicut sanatio febris aliqñ fit ỹ tute naturæ, aliqñ virtute medicinæ ipam naturā adiuuāte. & tūc nō ē miraculū, qa habet cām naturalē. sanatio enī facta isto mō fit i tpe, qa natura nō pōt operari i instāti. Si aūt sanatio febris pfecta i instāti fiat, hoc nō pōt esse nisi ỹ tute diuina. sicut sorꝰ Petri sanata est à febribus à Christo vt patet Mat. viij. b. & talia miracula vocanť hic signa. Alia autē sūt q̄ nō pñt fieri ꝙ naturā, nec q̄tum ad subst̄atiā facti, nec q̄tū ad modum fiendi, sicut est illuminatio cæci, & sanatio leprosi: Et talia dicuntur hic prodigia. Et dicitur prodigium, quasi procul à digito. i. aliqd remotū ab ostēsione vel cognitiōe humana: qđ est supra naturā humanā. & q̄tū ad substantiā facti, & q̄tum qđ est supra naturā humanā. & q̄tū ad subst̄antiā facti, & q̄tum ad modum fiendi. Alia autē sunt q̄ nō solum excedunt naturam humanam. sed etiam videntur esse contra naturā, sicut ꝙ virgo

Miracula triplicia

manens

†perfluamus

†primum cœperit

Diuisio

a ¶Et spūssan.distri. Per hoc affluentiā designat gratiarum, quæ nō erat apud antiqs, neq; tāta signa, neq; tā diuersa, pdigia. p qd' oñdit, qa nō simplicit est eis creditū, sed p signa & pdigia. Ideoque dum credimus, non illis, sed deo nos credere declaratur. b ¶Nō enī ange. Dixit negligentes dignos esse pœna, q cōtem nunc gratiā p apłos & miracula & donа cōfirmatā: hic dicit Christū esse potē tē vindicare, & suos p passionē mortis saluare. Q. Verè non effugiem⁹, si negligimus salutem Christi, cū p sermone angelorū puniti sunt Iudei, qa filio subiecit orbem, qd' nō angelis, quorū mīsterio etsi multa fiunt in orbe, oīa tamen spectant ad imperium dei. Nō subiecit angelis, sed hoc vt subñciat futurū est ei de quo loqmur. i. Christo. Qd' ꝓbat autoritate Dauid; q futura q̄si pterita refert, vt pote admissus diuinis consiliis, vbi omnia futura sunt facta, secūdum illud Isa. Qui fecit q̄ futura sunt. Cui & prēmittit de Christi humilitate, ne ꝓ ea dubitet de exaltatiōe: & non tātū Christi, verūetiā totius generis hūani, ostendens hominē p se miserū & abiectū, sed p dei gratiā exaltatū. vñ subdit: Testat⁹ &c. Vel ita. Deus subiecit, nō angelis, sed filio orbem terrę futurū: ita hic dicit futurū sicut alibi dixit, qui est forma futuri, de Adam & Christo loquēs: & respectu tēporū Adę, futurū scd'm carnē Christū dicit, sicut etiam nunc futurum orbem dicit q̄tum ad Christum. Futurus quippe erat orbis q̄tum ad filiū dei qui semper erat. Et ne de altero orbe diſputare intelligeret, addit, de quo orbe loquimur. c ¶Quid est homo. Pōt legi admiratiue, vt p hominē & filium hominis intelligatur Christ⁹ homo. Cuius fuit memor deus in conceptione, dādo īmunitatē à peccato. Et visitauit in resurrectione, dando gloriam immortalitatis. Quid est ho. Vel cum despectu legēdū, p terreno: Adam homo, sed nō filius hominis, sic homines dicuntur q portant eius imaginem. Qui Christi, filij hoīm. Ille vetus homo dicit', iste nouus. Homo igit' hoc loco terren⁹ est, fili⁹ autē hoīs cęlestis. Et ille longè seiunct⁹ est deo, hic autē præsens est. Et ideo illi⁹ memor est tanq; in longinquo positi: Hūc visitat quē vultu suo, i. gratię suæ præsentia illustrat. Visitas eum: hominem per filium hominis, qua si per medicum infirmum. d ¶Homo: quando fragilis, despectus, peccator. Memor. quando peccata dimittit. Aut fili⁹ hominis. iam surgit à membris ad caput ascendens. i. Christus, qui non ex duobus hominibus, sed de virgine, ibi: Memor, quando patriarchis de cælo misertus. hic visitas cum verbum caro factū cum medicus ad infirmos venit. Minuisti. dū se exinanuit formam serui accipiens. Minus. angelis, quia mortalis: paulò. qa sine peccato. Gloria. in resurrectione & ascensione. Honore. in consessu patris. Constituisti. Ecce potestas. Super opera. Vt à domini opere nil excipitur, ita nec à Christi potestate. Nihil dimisit. Hic vniuersalē, siue volūtariā siue necessariā subiectionē signific at. Nec dū. Hic tantū voluntariā subiectionē fideliū credētium in eum. e ¶Gloria. Charitate immortalitatis. Honore. q̄ sibi flectitur omne genu. f ¶Super opera. digniora. s. angelos & homines, quę per excellentiā dicunt opera manuū. g ¶In eo autē. Exponit sensum Dauid. ait Dauid: Oīa subiecisti. In eo autem qd' scriptura subiecit. i. subiecta ostēdit oīa, nihil dimisit id est nihil excepit de oīb⁹. Vel bene dico orbē terrę futurū Christo subiectū: qa in eo qd' dixit, oīa, nihil dimisit non subiectū, sed dixit: omnia subiecit, sed tamen nondū omnia subiecta. & ideo dixit futurum. h ¶Eū autē qui modico. Minor angelis, nō propter naturam hominis, sed propter passionē mortis. Natura humanæ mentis quæ ad imaginem dei sine peccato qualē Christus assumpsit, solus maior est deus. Minor ergo angelis corpore, non mente. Maiores tamē angeli & homine dici p̄nt, quia maiora sunt hominis corpore. Maiores sunt & animo, sed in eo tm̄ q̄ ꝓ peccati originalis c ꝓ manēs virgo pariat, & ꝓ habens verū corpus, p corpa absq; C corū diuisione trāseat, sicut ipse Christ⁹ intrauit ad discipulos ianuis clausis, & cōsimilia. & talia dicunt portenta. Et dicit' portētū quasi in lōginquū tēsū vel extēsum, ad denotādū rei magnitudinē, talib⁹ aūt cōfirmata ē fides catholica, vt hic dicit: Signis &c. & nō solū istis, sed etiā. a ¶Varijs uirtuti. Virtutes hic dicunt fides, spes & charitas, quas virtutes dedit deus prædicatoribus nouę legis. distributiones spūssctī sunt diuisiones gratiarū, quę sunt datæ apostolis ad ædificationē ecclesiæ, sicut donū linguarū & ꝓphetiæ & cōsimilia: de quibus loquit' Apłs. j. Co. xij. Ista autē non dant' pdicatorib⁹ ecclesiæ ex suis meritis, sed ex diuina liberalitate. ideo subditur: Scd'm suam uoluntatem. b ¶Nō enim ange. Hic consequēter Apłs confirmat dictā consequētiam. s. ꝙ magis est obediendum legi nouę datæ à Christo, q̄ legi veteri datæ p angelos: quia dominiū Christi mai⁹ est ꝙ dominiū āgelorū. Igit' circa hoc duo facit, quia primò ostendit dominiū Christi esse maius dominio angelorū per scripturam. Scd'ò eam exponit de Christo, ibi: Eū autē. ¶Ad euidentiam primi notādum, ꝙ duplex est status orbis. Vnus q primus est scd'm generationē & corruptionē ad electorū ꝓductionem. Alius stat⁹ erit post iudiciū, in quo cessabit omnis talis transmutatio. Nunc autē ita est, q̄licet sit idē orbis q̄tū ad subsstātiā nunc & post iudiciū, tamē non est idem status, vt visum est: & ideo orbis quodā modo duplicat' scd'm istā diuersitatem stat⁹: Ita ꝙ dicit' orbis præsens, scd'm statū q currit vsq; ad iudiciū. Dicit' aūt orbis futurus, scd'm statū qui erit post iudicium. Orbis aūt scd'm statū prēsentem subiectus est quodāmodo ipsis angelis. D quia ministerio eorum mouēt corpora cęlestia, & per consequens transmutant' ista inferiora p ipsos, & illumināt' hoīes de diuinis. Oīa aūt cessabunt in iudicio & ideo orbis futurus nō erit angelis subiectus, sed ipsi Christo, quia tūc omnia erunt ei plenè subiecta non solū q̄tū ad diuinitatē, sed etiā q̄tū ad humanitatē, vt magis videbit' infra. Dicit igit': Nō enim angelis subiecit deus orbēm. id est scd'm futurum statū. de quo loquitur: quia de hoc statu Apłs intendit loqui. Qd' aūt orbis scd'm illum statum subñciatur Christo, probat per scripturam, dicens: c ¶Testatus est autem. i. in psal. d ¶Quis dicens: Sic logit' in cōmuni: quia scriptura hæc nota erat illis quib⁹ scribebat, sīr scriptor eorū. e ¶Quid est homo. Verba sunt ipsi⁹ Dauid admirantis exaltationē humanę naturæ in ipsa incarnatiōe. & ideo dicit: Quid est homo. q. d. modicū, & quasi nihil respectu naturę diuinæ & angelicæ, & tamē memor es eius, ipēm mirabiliter visitando & tibi vniendo in incarnatione. Sequit: f ¶Minuisti eum paulò minus ab ange. quia natura humana sic exaltata in ipa incarnatiōe fuit, postea minorata ab angelis ī ipa passione. qa angeli nō sunt passibilis naturę. Sequit: g ¶Gloria & honore corona. Quia per meritū passionis obtinuit gloriam corporis, qd' ante passionē & resurrectionē non fuit gloriosū, sed passibile & mortale, ad implēdū nostræ redemptiōis mysteriū. Et qa extūc autoritatiuè sunt ei oīa subiecta, scd'm qd' dicit Mat. vl. d. dīcēs apostolis post resurrectionē suā: Data est mihi oīs ptās in cælo & in terra. ideo sequit: h ¶Et constituisti eum super opera ma. tu. Oīa subie. sub pe. Verūtū, quia nō oīa sūt ei subiecta executiuè, sed hoc complebitur pfectè in iudicio, sequitur: i ¶Nunc autē. i. tempe moderno, quod currit vsq; ad iudiciū Diuisio k ¶Necdum uide. oīa sub. s. q̄tū ad executionē. l ¶Eum autē q mo. Hic cōsequēter exponit pdictā scripturā de Christo. Et diuidit' i duas ptes. qa prīò ponit expositionē suā, scd'ò remouet circa hoc q̄ndā dubitationē, ibi, Dicebat em̄: Expōit ergo primò autoritatē prędictā eo modo quo est exposita in pte prēcedēti, dicens: Eum autē qui modico q̄, i. Iesum Christū q plus q̄

a ¶Non præter naturam, vel de virtutibus animi quod casti, humiles, qui prędicāt & cętera huiusmodi. b ¶Quia aliis dabat genera linguarum, aliis alia dona.

a tis & uarijs uirtutibus, & spiritussan a

a ¶Non secundum meritum, sed secundum placitum suæ misericordiæ.

cti distributionibus, secundū suam

b uoluntatem. Non enim angelis b

a ¶Ordem futurum subditum ei de quo loquimur: vel de quo orbe loquimur, ne puterur alius orbis.

subiecit deus orbem terræ futurū,

¶Non solus hoc dico, sed. ¶Hoc idem.

de quo loquimur. † Testatus est au c

a ¶Noto vobis. b ¶Sermone. c ¶Notus, egregius propheta Dauid.

tem in quodam loco quis dicens: d

a ¶Quam magnum, quam dignum. ¶Admiratiue pro Christo. ¶Per hoc. b ¶Temporalem præbendo salutem, qua saluas homines cum iumentis. ¶Faciendo immunem a peccato.

c d † Quid est homo, quòd memor es e

a ¶Longe positi. ¶Et homo de homine, vt deus de deo. b ¶Homo spiritualis & cælestis. c ¶Per hoc.

eius, aut filius hominis, quoniam

a ¶Resuscitando. ¶Quasi infirmum. ¶Præsentia gratiæ. b ¶In hoc indiguit visitari. ¶Per passibilem naturam. c ¶Filium dei. d ¶Quia etsi passibilis tamen imperabit angelis.

uisitas eum? Minuisti eum paulo f

¶Sed post.

c minus ab angelis, gloria & hono g

a ¶Vndiq; circundedisti. ¶Ad similitudinem triumphantis. ¶Stabilem.

re coronasti eum: & constituisti h

¶Angelos, homines. ¶Non solum super, vt dignior, sed omnia ei subiecta.

f eum super opera manuum tuarum.

¶Vt omnia adorent eum.

†Omnia subiecisti sub pedibus eius.

¶In eo quod dicit omnia subiecisti. a ¶Alias enim. b ¶Dum dicit omnia nec terrena excipit, nec cęlestia.

g In eo autem q̄ ei omnia subiecit, ni i

hil dimisit non subiectū ei. Nunc au

¶Quotidie aliqui, sed non omnes, donec in iudicio.

tem necdū uidemus omnia subiecta k

a ¶Nondum omnia, sed pars prophetiæ iam est impleta, in quo constat, quia implebitur & altera, & ideo ne doleas de aduersis.

h ei. † Eum autem qui modico q̄ ab l

¶ pcti originaĺ meritò corpus aggrauat ipm animũ. sed hoc nõ in E Christo. Qđ aũt tibi videt nihil magnũ de deo pđe dici, si forma serui maior ẽ q̃ maiores videtur & angeli, non rectè cogitas, nec attendis, quẽ habeat locũ in reb⁹ hũana natura, quę cõdita est ad
Ioh.14.b. imaginẽ dei: cui tamẽ iniuria facta nõ est cũ Christus dicebat: Pater maior me est: qui non carni suę solũ, sed etiã mẽti quã gerebat hũanę, deũ pa-
†q̃ angelis trẽ prę ferebat, q̃ toto sine dubio forma agnoscitur serui, quoniã seruit tota creatura creatori, vt grã dei pro omnibus gustaret mortẽ. a ¶ Pro. passi. Hic iã incipit ostendere non pro potentia tantũ vl̃ vltione verba Christi audienda esse, sed pro dilectione q̃ dilexit nos, vt pro nobis moreretur. b ¶ Vt gra. dei. Minoratus ideo, vt gustaret mortẽ pro oĩbus prædestinatis, vel qa oĩbus hoĩbus generaliter, qa oĩb⁹ preciũ sufficit. ¶ Ipse est gratia dei, q̃ pro omnibus mortu⁹, etsi nõ oẽs credũt, ipse qđ suũ ẽ fecit c ¶ Aut. Christũ. d ¶ Salutis eo. i. filiorũ. Ipse em̃ ẽ filius p naturã, cuius hæredes erim⁹ qui sumus adoptione filį. Vide q̃ntũ est in medio nostrum. Et ille filius, & nos sį sumus. Sed distat, q̃ ille saluat, nos sal
† perfectũ uamur. Ille sanctificat, nos sanctificamur. reddi. Modo cõiungit nos scriptura, mõ disiũgit. Multos, inquit, filios. hic coniũxit autorem salutis eorum, hic discreuit. e ¶ Per pas. cõ. Quia aliter homo non redẽptus periret: qđ si esset, frustra oĩa facta essent. Cætera enim hoĩ seruiũt, hõ deo. Nec in aliquibus deus glorificaret, cum ad hoc oĩa facta sunt: falsa esset prædestinatio de adducendis filįs. f ¶ Cõ.
† Psal.21.c. Quod in resurrectione incœpit, quando immortalitatis gloria sublimatus est. Et F actum in ascensione, quando ascendit ad dexterã patris. Et perficiẽt in iudicio, q̃ñ
1.Cor.15.d ei omnia subįcient, & erit omnia in oĩbus. g ¶ Qui enim. Probat, q̃ pro nostra liberatione Christum pati decuerit. Videtur enim indecens, q̃ autor salutis pateretur. sed nõ dedecet. quia ex deo pẽdet, & est ei subditus vt alį homines. & ideo conuenit pati si opus est. Et q̃ op⁹ fuerit, pòst dicit, ibi: Quia ergo pueri &c. & ipse sim̃ pticipauit eisdẽ, nisi homo esset qui diabolum vinceret: non iuste, sed violenter hõ ei tolleret. sed si hõ eũ vincit, iure hoĩem pdit. & vt hõ vĩcat necesse ẽ vt de⁹ ĩ eo sit, q̃ sciat eũ sine pctõ eẽ. Si em̃ hõ p se vel angelus ĩ hoĩe, facile peccaret cũ & vtrãq; naturã per se cõstat se sciuisse. h ¶ Ex uno omnes. Sed ille vt proprius filius, nos adoptiui. Cum dicit, non erubesc̃ it fratres vocare: ostendit q̃ non ei naturæ est fraternitas nostra, sed misericordiæ. Qđ probat p Prophetam, ne putetur nouum.

¶ Quia ergo

Nicolaus de Lyra.

c-† angeli minoratus ẽ ĩ passione, vt dictũ ẽ. a ¶ Videmus Iesic minoratum. b ¶ Propter pas. mor. i. ex merito passionis
Honor & gloria differunt c ¶ Gloria & ho. coro. Differt em̃ honor & gloria. quia honor est exaltatio vnius in testimoniũ ỹrtutis. Quę si fiat in secreto vl̃ corã paucis, dr̃ honor. Sed gl̃a, ppriedr̃ talis honor exhibit⁹ corã multis. vnde sc̃d'm Amb. gl̃a est clara noticia cum laude. ideo dicit: Videmus Iesum gloria & honore coronatũ. qa p fidẽ firmiter tenemus ipm exaltatũ corã multitudine ciuiũ supnorũ. & hoc ex merito passionis, vt dictũ ẽ. Et quia hoc nõ fuit factũ ex nr̃is meritis, sed ex diuina gr̃a & liberalitate: ideo sequitur: d ¶ Vt g. d. Et dicit pro omnibus, qa licet eius efficacia non se extendat, nisi ad iustos, eius tamẽ sufficiẽtia extẽdit se ad oẽs. e ¶ Deceb. enim Hic consequẽter remouet q̃ddã dubiũ ex prædictis ortũ. Dixerat ei prio ca. q̃ Christ⁹ p̃eminet angelis sicut dñs seruis suis. & ĩ hoc. ca. dicit q̃ ĩ passione fuit minorat⁹ ab angelis. & sic illud sc̃d'm vi
Christi⁹ cõuenienter passus pro pter tria detur repugnare primo dicto, q̃si remouẽs hãc repugnãtiã appa rẽtẽ, ostẽdit q̃ Christ⁹ q̃uis sit maior angel, & autor nostrę salutis tamen cõueniẽter passus ẽ. & hoc oñdit triplici ratione. Pria accipitur ex pte dei pr̃is passionẽ filį ordinãtis. Secũda ex pte filį, p redẽptione nr̃a passionẽ sustinentis, ibi: Nusq̃ angelos. Prima ratio talis est. Deus pr̃ ẽ cã efficiẽs & finalis oĩm, & p cõse q̃uẽs habet prouidentiã de oĩb⁹, ea deducẽdo ad finẽ debitũ, sed Prima ra spẽali mõ habet prouidentiã de electis, q̃ deducunt ad beatitudinẽ supernaturalem, ppter qđ pdestinatio q̃ est respectu electorum tantum, dicit q̃dã pars spẽalis ipsius diuinæ pouidentiæ, vt pa

¶ Iam. ¶ Saluatorem.

† angelis minoratus est, uidemus Ie a
a ¶ Hoc merito. b ¶ Non quamlibet, sed.
a sum prõpter passiõnem mortis glo b c
a ¶ i. per gratiam dei, quia homo non meruit
b ria & honore coronatum, ut grãtia d
a ¶ Quia amara vel cito transijt.
dei pro omnibus gustãret mortem.
a ¶ Gustaret. b ¶ Deum patrem. c ¶ Gloriandum facta sunt omnia.
Dẽcebat enim eũ propter quẽm e f
a ¶ Autorem. b ¶ Facta sunt.
omnia, & per quẽm õmnia, qui mul g h
a ¶ Ille filius & nos filij: sed ille saluat, modo coniungit, modo distinguit. ¶ Adoptiuos. b ¶ Adducendos præuiderat. c ¶ Christum.
c tos filiõs in gloriam addũxerat, † au i
a ¶ Filiorum. b ¶ Mortis.
d e torem salutis eõrum per passiõnem k
a ¶ Perficere. ¶ Quod in resurrectione intendit. b ¶ Christus. c ¶ Prædestinatos in Christo.
f g † consummãre. Qui enim sanctifi l m
a ¶ Per eum. i. nos. b ¶ Ex deo sunt & pendent.
h cat & qui sanctificãtur, ex unõ om n o
a ¶ Æque. b ¶ Probat, quod ex vno omnes. ¶ i. quia vtriq; caput & membra ex eodem.
nes. Prõpter quam causam non p q
a ¶ Vel non erubescit Christus, licet a peccato immunis. b ¶ Qui peccando sunt degeneres.
† cõfunditur fratres eõs uocare, di r
a ¶ In psal. b ¶ Post resurrectionem. ¶ Alias, narrabo. c ¶ Famam, gloriam deitatis toto orbe.
cẽns: † Nunciãbo nõmen tuum fra s
a ¶ In toto orbe circumquaque. ¶ Positus vt columna.
tribus meis, in mẽdio eccleſiæ lau t
a ¶ Idem autoritate Isaiæ probat. b ¶ Christus. ¶ Quod non nisi ex eo esset.
dabo te. Et iterũm: Egõ ero fi u
a ¶ Vt homo. b ¶ Patrem. c ¶ Idem probat autoritate Isaiæ. d ¶ Præsto sum seruire.
dẽns in eũm. Et itẽrum: † Ecce d v x

los. Prima ratio talis est. Deus pr̃ ẽ cã efficiẽs & finalis oĩm, & p cõse quẽs habet prouidentiã de oĩb⁹, ea deducẽdo ad finẽ debitũ, sed Prima ra spẽali mõ habet prouidentiã de electis, q̃ deducunt ad beatitudinẽ supernaturalem, ppter qđ pdestinatio q̃ est respectu electorum tantum, dicit q̃dã pars spẽalis ipsius diuinæ pouidentiæ, vt patet. j. sententiarũ. Igitur cũ deus pater oĩa cõuenientissimẽ faciat, quia dispõit oĩa suauiter, vt dicitur Sap. viij. c. per consequens redemptio electorum p quã ipsi deducunt ad gloriam, conuenientissime facta est. Modus aũt cõuenientissim⁹ est vt Christus q̃ est verus homo & verus deus, in humana natura passus est, vt sic nõ remaneret dedecus culpę sine decore iusticiæ, & qui per culpã auersus à deo fuerat, reduceret per pœnã. Cõueniẽtissimũ ei erat, q̃ hãc pœnã sustineret ille q ẽ de⁹ & hõ, & sic punireť hõ qui peccauerat, & satisfaceret deus qui poterat, quia offensa primi hoĩs quãdam infinitatem continebat. Hanc autẽ sententiã breuiter tãgit Apostol⁹ di. Dicebat ei eũ. † primicp id est deũ patrem. f ¶ Propter quem omnia sunt. finaliter, vt dictum est. g ¶ Et per quẽ omnia sunt efficienter. h ¶ Qui multos filios in gl. ad duxe. id est ad gloriã adducere ab eterno dispositum fuerat: Et loquit̃ hic de effectu pdestinationis, quæ nõ potest falli. Decebat eũ deum patrẽ. k ¶ Consumma re. id est ad finẽ nostræ redemptionis adducere. l ¶ Autorem salutis eorũ. H id est Iesum Christũ qui est autor salutis electorũ. l ¶ Per passionẽ qa passio sua fuit conueniẽs mod⁹ nostræ redemptionis, vt visum est. m ¶ Qui enim Scdm sanctifi. Hic ponitur sc̃d'a ratio, quę accipitur ex parte Christi passionẽ sustinẽtis, & est talis, Christus em̃ sc̃d'm humanã naturam est eiusdem speciei nobiscũ, & per consequẽs caro nr̃a, & frater noster. & iõ sicut cõmunicat in natura passibili nobiscũ, ita conueniens fuit, vt cõmunicaret nobiscũ in passiõibus carnis † Hãd. vt per hoc impassibilitatẽ nobis donaret. hoc est igit̃ quod dicit hic: Qui enim sanctificat. Christ⁹. n ¶ Et qui sanctifi. i. populus catholic⁹. o ¶ Ex uno oẽs. i. ex vno patre licet diuersimode. quia ipse est filius dei naturalis, nos autẽ filį sumus adoptiui. p ¶ Propter quam causam. i. ppter communicationem in natura & filiatiõe prædicta. q ¶ Non cõfunditur. i. erubescit. r ¶ Fratres eos uo. i. ipsos fideles quos vocat fratres, dicens psal. xxj. e. Nunciabo nomen tuum fratribus meis &c. Ille enim psal. loquitur de passione Christi, vnde ibidẽ præmittit: Fo derunt manus meas & pedes meos. Quod non potest intelligi de Dauid, nec de Mardocheo, de quo dicunt Iudæi modernj illum psal. debere intelligi. Ex quo patet eorum falsitas. qa nec Dauid, nec Mardocheus fuerunt sic confossi. & ideo illa scriptura ad literam intelligenda est de Christo, qui post passionem suam resurgens à mortuis, nunciauit nomen dei patris fratribus suis. i. apłis. s ¶ In me &c. qñ ĩ medio apłorũ & aliorũ discipulorũ stetit, & p q̃draginta dies de lege dei docuit, vt hr̃ Act. j. Sequitur: r ¶ Et itẽrũ: Ego ero &c. Hęc scriptura loquit̃ de certa expectatione resurrectionis suæ, quam expectabat Christ⁹ à deo patre. v ¶ Et iterũ. Hic cõsequẽnter ponit aliã autoritatẽ q̃ habetur Isa. viij. ad idẽ, pbãdũ. s. q̃ Christ⁹ debuit pticipare nobiscum in passionib⁹ carnis. qa vocat nos pueros suos. & p cõsequns eiusdẽ naturæ passibilis cũ ipso. Qđ aũt illa autoritas Isa. intelligat̃ de Christo patet p illud qđ ibi p̃mittit: Dñm exercituũ ipm sanctifica te in lapidẽ offensionis & petrã scãdali duab⁹ domib⁹ Israel: qa Gentib⁹ recipiẽtibus Christũ, Iudęi ex magna parte scandalizati sunt & excæcati. & sequtur ibidẽ: Liga testimoniũ, signa legẽ in discipulis meis. Et qa lex euãgelica data est à Christo ipsis apostolis & aliis discipulis. & tunc sequitur illud qđ hic ponit: x ¶ Ecce ego & pueri mei quos dedit mi. do. Pueri hic vocantur fideles catholici dati ipsi filio à deo patre, secũdum q̃ ipemet dicit Ioh. xvij. a. Manifestaui nomẽ tuũ hoĩbus quos dediśti mihi: tui erãt & eos dediśti mihi. Hoc igit̃ supposito arguit Apostol⁹ dicẽs

¶ Quia ergo

a ¶ Quia ergo. Q. Cū ex vno oēs. Et qa pueri q sanctificandi erāt cōcauerar. i. erāt hoīes ex aīa & corpore, q̄ p sanguinē accipiūtur, corruptibiles. b ¶ Et ipse. Christ⁹. c ¶ Participauit eisdem pueris vel eisdem. i. carne & sanguīe: & hoc similiter ideſt passibilis & mortalis, vt posset mori, & sic destrueret diabolum, & p mortē legē euacuaret, & Iudæos liberos faceret p gratiā, qui timore pœnarum serui erāt legis. Quia er. Q. Constat, q̄ ex deo ipse, & sanctificati: & itanō dedecet eum si opus sit: Sed qd op⁹ erat patiſ ergo qa ex deo oēs: & pueri cōicauerūt. Participauit. Ecce vera fraternitas in Christo, & non ficta humanitas. d ¶ Per mor. Mirū quide Mors erat arma p quæ vincebat diabolus, & p eam vict⁹ est à Christo. f ¶ Et libera. Quātum bonum opatur mors? Timore mortis obnoxij seruituti. serui sigdem erant qui mortē timebant, & oīa patiebant ne morerent. Nūc sancti ad regnū transituri irridentē. vñ: Cupio dissolui, & esse cū Christo. Et hæc est victoria fidei, q̄ vtiq; defuisset, si credentes immortalitas mox cōsecuta esset. Poterat quidē hoc de⁹ da re credentib⁹, vt nec isti⁹ experiētur corporis mortē. Sed si hoc fecisset, carni q̄dā fœlicitas adderet, minueret autem fidei fortitudo. Sic em̄ homines mortem istā timēt, vt nō ob aliud fœlices dicerēt Christianos, nisi q̄ mori oīno nō posset ac p hoc nemo ꝓpē illā beatā vitā q̄ futura ē ad Christi grām festinaret; sed ꝓpē remouēdā mortis molestiā delicatius crederetur in Christum, esseq; fides eneruis & debilis. Quid magnū esset credere videndo non mori eos q̄ crederent? Crederes enim non moriturus. Quanto fortius ita credere, vt se speret moriturum sine fine victurū? exēplo Christi, q̄ post mortē in gloria resurrexit, & btā sine fine vita viuit. desiderem⁹ ergo vitā Christi qa tenem⁹ pign⁹ mortē Christi. Quo em̄ nobis nō dabit bona sua, q̄ pass⁹ est mala nostra? In terrisistis, & in seculo isto maligno, qd abūdat nisi, nasci, laborare, & mori? Hæc sūt mercimonia regiōis nr̄æ. Ad tales merces mercator dat, & accipit. Dat qd̄ habet, & accipit q̄d nō habet. Etiā Christ⁹ ī hac mercātia dedit & accepit. Sed qd accepit? nisi q̄ hoc abūdauit. i. nasci, laborare, & mori. Et qd dedit? Renasci, resurgere, & in cēnū regnare. O bone mercator gratias agimus, quia emisti nos, sanguinem tuū bibimus, euangelium legim⁹ instrumentū nostrū, serui tui sumus, creatura tua sumus, fecisti nos, redemisti nos. Emere qs pōt seruū suū, creare nō potest. Domin⁹ aūt seruos suos, & creauit vt cēnt, & redemit p mortē, ne semp captiui cēnt. sic & mortē gustauit vt timorem mortis fideles vincerent. Vt em̄ medicus non habens necessitatem ex cibis illi⁹ degustat, vt persuadeat ægroto promptius illos cibos accipere: Sic & dīs, cum omnes hoīes mortem timerent, persuadēs eis, vt fiducialiter ad mortem accederēt, & ipse gustauit mortem, nullā habēs mortis necessitatē. e ¶ Impe. id est diabolū. Autor est mortis, quia peccati, ex quo mors. de quo: Ecce venit princeps huius mūdi. i. diabol⁹, qui potestatē habebat mortis, & in me nihil inueniet: quia nihil iuenit in Christo vt morerēt, sed pro voluntate patris, ipse mori voluit, nō habens mortis cām de peccato sub autore peccati, sed de obediētia & iustitia factus est obediens vsq; ad mortem, per quā nos à seruitute diaboli redemit. Incideram⁹ em̄ ī principē hui⁹ seculi qui sedurit Adā, & seruū fecit & cœpit nos tāq; vernaculos possidere: sed venit redēptor, & victus ē deceptor. Et quid fecit redēptor captiuatori nr̄o? Tetendit muscipulā crucē suā, posuitibi q̄si escam sanguinē suū. Ille aūt sanguinē fudit non debitoris, p qd̄ iust⁹ est reddere debitores. fudit sanguinē inocētis, & iustus est recedere à nocētib⁹. Ille qppe sanguinē suū ad hoc fudit, vt p̄cta nostra deleret. Vnde ergo diabolus nos tenebat, deletū ē sanguīe redēptoris. Nō em̄ tenebat nos nisi vinculis peccatorum nr̄orū. Istæ erāt cateræ captiuorū. Venit ille, alligauit fortē vīculis passiōis suę, intrauit domū ei⁹. i. ī corda eor̄, vbi ipse habitabat, & vasa ei⁹ eripuit. Nos sumus vasa ista, q̄ ipleuerat ille amaritudine sua quā nostro redēptori in felle ꝓpinauit. de⁹ aūt nr̄ eripiēs vasa eius, & sua faciens fudit amaritudinē, & ipleuit dulcedie. g ¶ Nusquā. Participauit eisdē vt hoīes sctificarent. Et rectē hæc cā apponitur: qa si nō esset eos liberaturus, nō eis participaret. Qd̄ ī angelis appareret, qa nusq̄ .i. nulla scriptura legit apphēdisse angelos. h ¶ Apprehē. dicit: nō assūpsit. q. lōge fugiētē cōseqns. In q̄ hūanæ naturæ dignitas itelligi pōt, & misericordia & gratia qua hoc fecit & cura, quā de nobis habuit. Fugientē qp pe aī hūanā naturā, & lōgē fugientē: lōgē em̄ eram⁹, ī secut⁹ apphēdit, nō angeli cæ, sed hūanę naturę data ē hęc dignitas, vt de⁹ ei ī vnā psonam iūgeret. i ¶ Per oīa. Qd̄ nat⁹, educat⁹, creuit: pass⁹, mortu⁹. Qui suprā figura paternę substātię distus est. k ¶ In eo em̄. In carne qua suscepit multa ꝑ sua passus est. Nouitq; qd est ista tribulatio patiētiū p experimentū. l ¶ Qui tē. Tētat de⁹ vt ꝓbet, diabol⁹ vt decipiat, hō vt sciat quod nescit.

a ¶ Apostoli & alij fideles. b ¶ Tanquam capiti membra in vnitate naturæ & gratiæ. ¶ In hoc patet q̄ ex deo sunt.

† ego & pueri mei, quos dedit mihi ¶ Qui sanctificandi.

[a] dominus. Quia ergo pueri † com[a]
[b] municauerunt carni & sanguini, & [b]

a ¶ Sanctificans. b ¶ Pueris vel carni & sanguini.

[c] ipse ē similiter participauit eisdem,
[d] † ut per mortem destrueret eum [c]
[e] qui habebat mortis imperium, id

a ¶ Per gratiam.

[f] est diabolum, & liberaret eos qui ti [d e]

a ¶ Corporis vel animæ seruabant legem, quas Christus liberauit ab inferno, vel iugo legis.

more mortis † per totam uitam [f]

¶ Subditi. ¶ Legis.

[g h] obnoxij erant seruituti. Nusquam

a ¶ Angelicam, naturam, vt angelos redimeret.

[i h] enim angelos apprehendit, sed se

a ¶ .i. carnem de Abraham, vt filios eius saluaret. b ¶ Vnde quia semen Abrahæ apprehendit.

men Abrahæ † apprehendit. Vnde [b k]

a ¶ Vt passibilis & mortalis.

[i] debuit per omnia fratribus assimi [l]

a ¶ Ideo vt sic. b ¶ Quod erat, in natura. c ¶ Actu. d ¶ Nullum fallens.

lari, vt misericors fieret, & fidelis [m n]

a ¶ Mediator. ¶ Pons ad deum. b ¶ Seipsum offerens. c ¶ Prope vocatus remouetur.

pontifex † ad deum, & vt repropi [o]

a ¶ Quod potest. ¶ In inferiori substantia, carne. .i.

[k] tiaret delicta populi. Ineo enim in [p]

¶ A Pilato. ¶ Alias expernus. ¶ A diaboto.

quo passus est ipse, & tentatus, po [q r]
[l] tens est & eis qui tētantur auxiliari.

† cōmerciū habent cū carne & sāguine

† Osee. 13. d 1. Cor. 15. g.

Nicolaus de Lyra.

a ¶ Quia er. pue. &c. i. fideles, cōcauerunt Christo in natura passibili. b ¶ Et ip. si. hoc em̄ fuit decēs. c ¶ Vt p mor. i. diabolū. Habebat em̄ diabol⁹ mortis ꝑiriū inq̄tū ex psuasiōe sua natura hūana ducta est ad mortē culpæ, & ex cōseqnti naturę: qa p culpā natura humana ī currit moriēdi necessitatē. d ¶ Et libera. s. ipse Christus à seruitute legis. e ¶ Eos q ti. mor. i. p legē veterē, q̄ dura fuit, qa erat lex tioris: dicit em̄ timor mortis, quia pœnam mortis infligebat. f ¶ Per totā ui. ob. i. obligati. g ¶ Erāt seruitu. Ab hac em̄ seruitute cui era m⁹ obligati p legē liberauit nos Christ⁹ p suā mortē. h ¶ Nusquā e. ang. Hic ponit tertia rō, q̄ accipit ex ꝑte naturę redēptiōe idigētis. nā indigēs redēptiōe ex natura intellectualis subiacēs pctō reme diabili, cui⁹ rō est, qa natura carēs intellectu nō pōt peccare, & p cōseqns nō indiget redēptiōe. Similit natura hūana aī lapsū nō subiacebat pctō: & iō redēptiōe nō indigebat, licet idigeret ꝓduci ad btūdinē duce supnaturali, natura etiā angelica post lapsū licet subiacebat pctō, tn̄ nō indigebat redēptiōe: qa illud pctm̄ est irremediabile, nūc aūt ita est, q̄ natura hūana assūptibilis est à verbo ad op⁹ redēptiōis, vt satisfaciat natura q̄ peccauit: & ideo humana natura assumpta est à verbo, & non angelica, & hoc est quod dicit hic Apostol⁹: Nusquā enim an. ap. i. nullo loco sacræ scripturę inuenitur, q̄ natura angelica à suppōsito diuino assumatur. i ¶ Sed se. Abrahę ap. naturam humanam sibi vniuit sicut supra probatū est p̄ scripturam vete. Testa. propter hoc sequitur. k ¶ Vnde debuit. s. ipse Christus. l ¶ Per omnia fra. as. hoc est q̄tum ad omnes proprietates naturæ passibilis, quia talia faciunt ad opus nostræ redemptionis, non debuit autem assimilari eis quātum ad defectū culpæ, qa hoc nō valeret ad op⁹ redēptiōis nr̄æ sed magis ipediret. segt: m ¶ Vt mise. fie. p hoc em̄, q̄ ipse habuit naturā passibilē quādā aptitudinē ad cōpatiendū nobis. n ¶ Et fi. ponti. ad deum. seipm̄ misericorditer & charitatiue offerēdo p nobis. o ¶ Vt repropitia. delic. po. pro eis sanctificando. p ¶ In eo enim. .i. natura in q̄ passus, q̄ est natura hūana. q ¶ Et tētatus. primò ā dæmone in deserto, postea ab hominib⁹ in sua passione. r ¶ Potens est & eis qui tētatur auxi. i. à natura in qua pass⁹ est, & tentatus habet quandā aptitudinē & ꝓmptitudinē ad defe rendū nobis auxiliū in passionib⁹, & tētatiōib⁹ nostris. ¶ Ad eui dentiam huius quod dictū est in hoc ca. & in p̄ce. q̄ritur: vtrū oīa sint subiciēda Christo secundū hūanitatē in futuro seculo. ¶ Et arguit primò q̄ nō, qa creatura itellectualis subiicit Christo per cōformitatē voluntatis ad ipsum: sed hoīes dānati, & angeli nūq̄ ei sic cōformabuntur, quia habebunt voluntatem resistentem ei quantum poterunt, ergo nunq̄ ei subiicientur. Item si angeli sint ei subiecti, aut hoc erit rōne naturæ, aut rōne gratiæ. non ratione naturę, quia natura humana in Christo inferior est angelica natura: quia Christ⁹ secundum q̄ homo fuit eiusdem speciei nobiscum. nec ratione gratiæ, quia bonis angelis data est gratia secundum proportionem naturalium, secūdum qd̄ diffusius tractat ī. Sententiarum & p cōsequēs in eis est maior grā quam in Christo, quia Christus secundum humanam naturam inferior est an-

 gelis

De Lyra Ad Hebræos Cap. III. Additio De Lyra

E ✠gel', vt iã dictũ est, & sc'm hãc naturã ẽ receptiu⁹ grãæ, & ñ secũdũ diuinã, ergo &c. ¶ Cõtrariũ vr̃ı lra, qa dictũ ẽ, ꝙ Christo hoi subñciẽt oĩa. Rñdeo, ĩ hac q̃stiõe fũt errores cõtrarij. Vn⁹ ẽ Origẽis, q posuit, ꝙ oĩa sic subñciẽt Christo, ꝙ dæmões & hoies dãnati subñciẽt Christo, sc'm cõformitatẽ volũtatis, qa posuit ꝙ aliq̃ tp̃s certũ p⁹ iudiciũ dæmões & dãnati recipiẽt ad pñiam, & vlterius ad gloriã. Sed hic error dãnat̃ p illã qd' hr̃ Mat. xxv. vbi vniformiẽ describit æ̃nitas pœnæ dãnatorũ, & gl̃æ btorũ, sc'm ꝙ ibidẽ dr̃: Ibũt hi ĩ suppliciũ æ̃nũ, iusti ãt ĩ vitã æ̃nã. & iõ pari rõne q̃ dãnati dicerẽt redire ã pœna, eadẽ rõne diceret, ꝙ btı̃ possent cadere ã gl̃a. Alius ẽ error negãtiũ ipm eẽ verũ hoiem, qa ad hoc seq̃t ꝙ Christo nihil subñciat, q̃tũ ad hũanitatẽ. si em̃ vera humanitas ñ fuit ĩ Christo, nihil subñciẽt ei ĩq̃tũ hõ. Hoc aũt seq̃t ad dictũ Arrij, q posuit ꝙ verbũ assũpsit solã carnẽ hũanã, sed ñ assũpsit aĩam, qa verbũ supplebat locũ aĩę. & cõfirmabat illd' p dictũ qd' hr̃ Io. j. b. Verbũ caro factũ ẽ. ¶ Ad hoc ãt seq̃t, ꝙ Christ⁹ nõ sit hõ, qa ꝙ aliqs sit hõ: ñ hũs aĩam, ẽ iplicatio cõtradictiõis, cũ aĩa sit forma hois. Nec valet si dicat, ꝙ ỽbũ supplet locũ aię, qa ñ põt supplere vicẽcãę formal' materiã pficiẽtis, mod⁹ ãt dicẽdi destruit seipm, qa caro nõ põt hr̃e spẽm carnis, nisi paĩam. & iõ dicere ꝙ ỽbũ assũpsit carnẽ, & ñ aĩam hũanã, ẽ iplicare cõtradictionẽ. Ad istud in: ꝯueniẽs euadendũ dixit ali⁹ hęretic⁹, ſ. Apollinaris, & sui seq̃cẽs, ꝙ ỽbũ assũpsit aĩam sensitiuã, & nõ ĩtellectiuã: qa verbum supplebat vicẽ ipi⁹ ĩtellectiuæ: Et ad istam sicut ad primã seq̃t ꝙ Christ⁹ nõ sit hõ, qa hõ reponit̃ ĩ spẽ hũana p aĩam ĩtellectiuã. Hõ em̃ p ĩtellectũ differt ab alĩs spẽb⁹ aĩalium, vt hr̃. j. Meta. Sil'r hæc opinio destruit seipam, quia dato ꝙ p aĩam sensitiuã Christus habuisset carnẽ, nõ tñ posset dici ꝙ hr̃et carnẽ hũanã, sed tãtũ bruta lẽ. qa caro nõ põt dici hũana, nisi ab aĩa ĩtellectiuã, q̃ est hois forma. ¶ Itẽ vtrũq; dictũ. ſ. Arrij & Apollinaris ẽ manifeste cõtra euãgelicã ỽritatẽ, & ẽt cõtra veteris Testamẽti scripturã: vbi exp̃sse fit mẽtio de Christi hũanitate vera: qd' eẽt ipossibile sc'm eorũ dicta. Itẽ vtraq; scriptura dicit Christũ eẽ verũ filiũ virgis, sc'm qd' hr̃ Mat. j. d. & Esa. vñ. c. Ecce virgo cõcipiet, & pariet filiũ &c. hoc aũt nõ eẽt verũ, nisi Christus eẽt eiusdẽ spẽ cũ virgĩe, & p cõseqns ver⁹ hõ. Multis etiã alĩs vĩs possent ĩpugnari pdictæ hæreses, sed ꝓpter ꝓlixitatẽ vitãdã ad pñs omitto. Supponendũ igit sc'm veritatẽ fidei catholicæ, ꝙ Christ⁹ sit ver⁹ hõ, & verus deus, dico ad q̃stionẽ, ꝙ oĩa sunt subñciẽda ipi Christo, etiã sc'm hũanitatem, qa ꝙ sint subiecta sc'm diuinitatẽ, nõ ẽ dubiũ. Propositũ autem ostendit triplici via. Pria accipit rõne vnionis, quãto em̃ aliq̃ natura creata est ꝓpinqor ipi primo pricipio, tãto est sublimior, sicut corpa cęlestia p̃sunt q̃dãmõ ipis generalib⁹, & corruptibilib⁹, & ista generabilia & corruptibilia sunt eis subiecta, ꝓpter quod dr̃. j. Meteororũ, ꝙ elementa cõtinguanť supiorib⁹ lationibus, vt oĩs virt⁹ eorũ gubernet̃ inde. Quòd aũt ista iferiora magis distent à prio pricipio, patet p Philosophũ. ñ. de generatiõe, vbi dicit, ꝙ ista iferiora corruptibilia sunt ꝓpt̃ lõgẽ distare à prio principio. Patet. j. assũpta ꝓpositio ĩ corruptibilib⁹. ſ. q̃nto aliq̃ sunt ꝓpinqora prio pricipio, tãto alia sunt eis magis subiecta. & eadẽ rõne natura angelica pẽst ipis corpalibus, sc'm ꝙ dicit Aug. ñ. de tri. Nunc aũt ita est, ꝙ natura hũana ĩ Christo est ꝓpinqor q̃ natura aliqua angelica. qa cõiũcta ẽ ipi deo, nõ solũ p vnionẽ opationis sicut ãgeli btı̃, sed sc'm eẽ hypostaticũ, qa ĩ vnitate suppositi: ergo tota natura ãgelica ẽ sibi subiecta, & p cõseqns oĩa alia. Sc'a rõ accipit̃ ex merito suæ passiõis, qd' fuit q̃si ifinitę efficaciæ rõne suppositi: qa actiões sũt suppositorũ. & iõ licet natura hũana eẽt rõ tolerãdi passionẽ & merẽdi, illud tñ meritũ erat suppositi diuini. Nũc aũt ita est, ꝙ p illã passionẽ meruit suã exaltationẽ, & per cõseqns meruit exaltari sup oẽm creaturã. Hãc aũt rõnem tangit Apl's ad Phi. ñ. b. Hũiliauit seipm factꝰ obediẽs vsq; ad mortem, mortẽ aũt crucis. ꝓpt̃ qd' & de⁹ exaltauit illum, & donauit illi nomẽ qd' est sup oẽ nomẽ, vt ĩ noĩe Iesu oẽ genu flectat̃, cælestium, terrestrium, & ifernorũ. Tertia rõ accipit̃ ex ꝑte status futuræ beatitudinis q respicit ordinẽ gr̃æ magis q̃ naturæ, & iõ vbi est ma-

Error Origenis

Error Arrij

Error Apollinaris.

F Christo secundũ hũanitatẽ oĩa subñciẽtur

ior gr̃a, p cõseqns & dignitas, seu excellẽtia sublimior. In Christo G aũt hoĩe ẽ gr̃a maxima, nõ solũ vnionis, sed ẽt p̃sonæ singularis, sc'm qd' dr̃ Io. ĩñ. d. ꝙ spũs dat⁹ ẽ eiñ ad mẽsurã, & p cõseqns ẽ excellẽtior & sublimior oĩb⁹ angel', ẽt sc'm hũanitatẽ. Et hãc rõnẽ tãgit. Ioh. j. b. Vidim⁹ eũ q̃si vnigenitũ à pr̃e, plenũ gratiæ & veritatis. Vnigenitũ dicit, qa ipe sol⁹ ẽ naturaľ filj⁹ & pricipal' oĩs ãt alĩ btı̃ fũt tm̃mõ filĩ adoptiui, & pticipatiuè dicti, & p cõseqns ei subiecti. ¶ Cõsiderãdũ tñ, ꝓpt̃ solutionẽ argumẽtorũ, ꝙ ipũ ex cellẽtiã & dignitatẽ habuit Christ⁹ sc'm ꝙ hõ, ab instãti illi⁹ btı̃ vnionis naturæ humanę ĩ diuino supposito: sed hoc fuit tm̃ autoritatiuè, eo ꝙ illa natura adhuc erat passibil⁹ & passiõib⁹ subiecta, sed post resurrectionẽ suã habuit eã excutiuè, in q̃ntum illa natura fuit plenè gl̃iosa, & oĩb⁹ angelis p̃posita. dõ tũ dixit apl's Mat. vl. d. Data est mihi oĩs ptãs ĩ cælo & in terra. sed plenarie eã habebit post iudicium, quãdo volũtas ei⁹, & sn̄ia adimplebit̃ in oĩbus tã bonis quã dãnatis. Per hoc patet ad argumẽta. ¶ Ad primũ dicẽdũ, ꝙ licet dãnati nũq̃ sint habituri volũtatẽ Christo cõformem: erũt tñ sibi plenè subiecti in q̃ntũ sn̄ia suæ sapię, & volũtatis cõplebit̃ in eis p pœnã debitã. ¶ Ad sc'm dicẽdũ, ꝙ angeli sunt ei subiecti rõne duplici. ſ. vnionis & p̃sonæ singularis, vt dictũ est. & talis ordo subiectiõis cõpetit statui btitudinis. Quòd ãt dr̃, qa angeli receperunt gr̃am sc'm ꝓportionẽ naturaliũ, & sic vbi est dignior natura, ibi ẽ maior gr̃a. Dicẽdũ ꝙ verũ ẽ, si cõparetur natura angelorũ ad inuicẽ: qa excellẽtiores ĩ naturalib⁹ forn⁹ cõuersi sunt ad deũ, & sic receperũt maiorẽ gr̃am. sed nõ ẽ verũ si cõparetur natura angelica ad naturã hũanã Christi: qa gr̃a nõ ẽ data ipi Christo hoi sc'm conatũ liberi arbitrij ipi⁹ ĩ deũ, qa ñ accepit gratiã p talẽ modũ, sed ab instãti creatiõis illi⁹ aĩæ, & vnionis ipsona diuina, qa fuit idẽ instãs vtriusq; recepit aĩa Christi plenitudinẽ gr̃æ, sc'm mẽsurã volũtatis diuię, & potẽtiã obediẽtialẽ ipi⁹ aię. & sic licet aĩa Christi sit iferior sc'm gradũ naturę, tñ recepit ma

¶ In ca. ñ. vbi dicit ĩ Postilla: Testat⁹ est aũt (jus donũ gratiæ,

in quodam loco spiritus.

ADDI. In ꝙbusdã libris dr̃: Testat⁹ ẽ aũt ĩ quodã loco spirit⁹: Et dicit sp̃us, qa Hebr̃i qb⁹ loq̃bat Apl's agiographa ĩ diuinis scripturis, cõtẽta, ĩ qb⁹ psalteriũ est principale, dicebãt esse scripta à spiritusancto. Alia vero dicebãt ꝓphetica. vñ Apl's istum modum tenet infra. ĩñ. ca. vbi dicit: Quapropt̃ sicut dicit spiritussanctus: Hodie, si vocem eius audieritis.

¶ In eo. ca. vbi dicit ĩ post. Et iõ pari rõne q̃ dãnati dicerentur redire ad pœnã, & eadẽ rõne diceret, ꝙ btı̃ possẽt cadere à gl̃a.

ADDI. II. Nõ videt̃ par rõ ĩ reductiõe dãnatorũ, & cõdẽ H natiõe btorũ. Reductio em̃ dãnatorum ꝓcederet ex misc'ia diuĩa, q̃ talẽ reductionẽ sine ꝑiudicio suæ iustitiæ posset facere, sicut cũ aliq̃s offensã in se cõmissã dimittat vel liberaliter aliq̃d det, nõ facit cõtra iusticiã. Vñ sc'm sctm Th. in pria ꝑte. q. xxj. arti. ĩñ. in rñsiõe. ñ. ar. talis misc'ia q̃nq; est q̃dã iusticiæ plenitudo. vñ Iaco. ñ. c. Misc'ia sup exaltat iudicium, dãnatio aũt btorum esset manifestè cõtra diuinã iusticiã sc'm quã iusti non sunt puniendi, sed præmiãdi. & multo magis cõtra diuinã miseri cordiã. vñ ex parilitate rõnis p Postil. allegata nõ cõdemnaret error Origenis: sed autoritas euangelij dicẽs: Ibunt hi in supplicũ æternum, sufficit ad dicti erroris exclusionem.

REPLI. In ca. ñ. in q̃ Postil. arguit cõtra errorẽ Origenis ex illo Mat. xxv. d. Ibunt hi in ꝑternum supplicium, hi autẽ in vitã æternã. cum vtrobiq; vniformiter describitur æterni tas pœnæ malorum & glorię btorũ, ita pari rõne si sc'm Origẽ. æternitas terminum hẽret ĩ pœna, etiã æternitas haberet finem in gl̃a. Bur. frõtose se opponit huic parilitati rõnis, & subsumit q̃si hæc similitudo rõnis currat q̃tuor pedibus: subsumit in q̃ de diuina iustitia, & misericordia, ꝙ non est similis rõ de gl̃ia btorum, & pœna dãnatorũ. Sed nec Postil. vult illã fiſitudinẽ eẽ debere generalẽ, sed solum ĩ materia & rõne æternitatis. & vide Ioh. xiñ. correctionem talium deceptionum, qbus Bur. sæpe deceptus est ĩ materia fiſitudinum cõtra suã ꝓpriã in multis locis positionẽ.

Nicolaus de Lyra.

GLOS. ORDI. Cap. III. ior gratia,

VNde fratres. Ex oĩbus superioribus infert: quia potens: quia pass⁹, p nobis: & põt auxiliari. ☞ Qui fidelis

NIC. DELY. Cap. III.

VNde frẽs &c. Posq̃ Apl's declarauit excellẽtiã noui Test. respectu veteris, p hoc ꝙ ꝑminet Christ⁹ angelis, hic cõsequẽter ondit hoc idẽ, p hoc ꝙ excellit Moysẽ. Et diuidit in duas ptes: qm̃ prio ostẽdit ꝓpositũ, & sc'd ò ex hoc cõcludit q̃ntum sit

Diuisio

Cap. III.

ℒO vos.

VNde fratres sancti a

a ¶ Vocati ad cælestia. i. ad cælestem hæreditatem habendam.

uocãtionis cęlestis b

Christo obediẽdũ, ibi: Quapropter. Prima adhuc in duas: quia primò declarat quãdã similitudinẽ. & sc'd ò ostẽdit ipsius Christi respectu Moysi excellẽtiã, ibi: Amplioris em̃ gl̃iæ. Circa primum aduertendũ, ꝙ dulciter alloq̃tur illos qbus scribebat, vt aĩos eorũ ad intelligendũ sequẽtia magis alliciat dicẽs: Vn. fratres san-

&c. vocat em̃ eos frẽs ꝓpt̃ nimiã charitatẽ, sanctos, ꝓpt̃ eorũ pura & innocẽtẽ cõuersationẽ, qa talia debẽt refulgere in Christi fide

lib⁹. b ¶ Vocatiõis cælestis ꝑti. qa de Iudaismo erant vocati

✠ ad fidem

12 a ¶ Qui fidelis. Incipit cōparare Moysi, sicut supra ꝓphetis & angelis, ita vt sit præ Moyse fidelis, qa nō sua, sed pris gſiam q̄si-uit, nec ei⁹ mādata abscōdit. Qui Christ⁹ fidelis est pri (sicut Moyses) in oī domo Iudæorū & Gētiū. b ¶ Amplioris. Q. q fidelis effectus indicat: qa dign⁹ est glori: vt Moyses. Quia etia m amplioris p̄ Moyse. i. q̄ Moyses, vel præ Moyse ens in merendo. c ¶ Oīs nāq; do. fa. Fabricauit dico, p se em̄ nō pōt fieri, sed ab aliquo. An ideo à Christo? Verè, qa de⁹ q oīa, & domū. d ¶ Qui au. & domū, &c e ¶ Oīa cre. deus est. Vtriusq; em̄ dom⁹, quā rexit Moyses, & Christus, factor ē de⁹. f ¶ Et Moyses. Ostendit Christū dignū ampliori gſia quā Moysen. qa Christ⁹ fabricator ē domus nō Moyses. Hic alia rōne idē ostendit, qa Christ⁹ fili⁹ Moyses famul⁹ est, q & carnalia carnalib⁹ tradebat, Christus verò ſpiritualia. g ¶ Quapropter. Sicut supra cū p̄ angelis & ꝓphetis Christū cōmēdasset in multis, subintulit nos oportere obseruare q̄ ab illo audiuim⁹. Ita nō cōmēdato ipo p̄ Moyse, hic incipit terrere, ne sint increduli Christo, per patrū similitudinē, & post ne amittāt requiē blādit, & p opportunitatē tempis. h ¶ Hodie. Modo p se loquit, q prius p̄cones, si tunc duri, modo estote molles. Historia est de eo, q̄ miserunt videre terrā & cū audirent ibi cē inexpugnabiles viros, obliti virtutis dei totiēs ꝓbatæ, dixerūt, reuertamur in Aegyptū. vñ iurauit dñs, q̄ nō intrarēt in terrā ꝓmiſſam, q̄ esset requies laborū. & sic oēs perierūt ꝓter duos. Tres requies memorat. vnā sabbati, secundā in Palæstinam, tertiā veram in cælo, de qua hic dicit loquens ad veros Israelitas dicens: Nolite duri esse Christo loquenti, sicut ſpiritussanctus p̄monuit, ne similia patri-

† præfecit, constituit

† Amplioris ei⁹ gſia

† is qui cōstruxit domū, q̄ ipsa domus

Nu. 13. c.

† Nu. 14. b.

Tres reges

B bus vestris.

Nicolaus de Lyra.

c-ad fidē catholicā, ad quā nullus pōt efficaciter & meritorie peruenire, nisi pater cælestis eū traxerit tractu gſiæ, sed'm qd' dicit Ioh. vj. c. Nemo pōt venire ad me, nisi pater meus, qui misit me, traxerit eum. a ¶ Cōsiderate apo. & pō. &c. Dicit autē pontifex quasi pōtē faciens, quia p passionē suā fecit nobis pontes, vt possem⁹ transire ad beatitudinē. dicit esse pontifex cōfessionis nostræ, qa nō sufficit corde tātū, sed oportet etiam cōfiteri ore, sed'm qd' dicit Apſus Ro. x. b. Corde creditur ad iusticiā, ore autē fit cōfessio ad salutē. b ¶ Qui fi. est ei q fe. il. i. ipsam humanitatē Christi. Dicit etiā fidelis deo patri, qa in oīb⁹ q̄rebat gloriā patris & nō suā sed'm qd' ipsemet dicit Ioh. viij. f. Ego gloriā meā nō q̄. &c. c ¶ Sicut & Moses. fidelis fuit: d ¶ In oī do. il. i. in congregatione fidelīū, q̄ est dom⁹ ipsius dei, quā inhabitat p gſiam. Qd' autē Moyses fuerit in hac domo non quærens ꝓpriā gloriā dei, patet pentateuchū inspicienti. e ¶ Amplioris. Hic cōsequnter ostendit Christū excellentiorem Moyse, qa licet vterq; fuerit fidelis i domo dei, q̄ ē cōgregatio fidelīū, principaliort⁹ in hac domo est Christ⁹ q̄ Moyses. qa ille qui fabricat aliquā domū, & eā inhabitat vt ꝓpriā, excellentior est qui habitat in ea, sicut in aliena. Christ⁹ autē habitat in hac domo: sicut domin⁹ & fabricator ipsius, quia homines nō possunt cōgregari in fide, nisi ipso deo hoc faciente. Moyses autē habitauit in hac domo sicut seruus. ergo in hac domo principalior est ipse Christus. & hoc est qd' dicit Apostol⁹: Amplioris e. glo. idest maioris dignitatis. f ¶ Iste. i. Christus. g ¶ Præ Moy. &c. quod ꝓbat cōsequenter dicens: h ¶ Quanto am. ho. ha. d. i. in domo ille. i ¶ Qui fa. eā. i. ædificauit illam tanq̄ suā propriam: quod verum est de Christo, & non de Moyse, vt dictum est. & ꝓbat hoc cōsequenter. k ¶ Oīs nāq; do. fa. idest cōpagi natur. l ¶ Ab aliquo. Sicut enim partes domus materialis nō con-

a ¶ Hæreditatis cum Christo. b ¶ Diligendo & quę præcipit operando. c ¶ Quem deus vobis misit

participes, cōsiderate Apostolum, [a]

a ¶ Mediatorem. ¶ Per quem itur ad deum. b ¶ Fidei-

& pontificem cōfessionis nostræ

a ¶ Quem nos confitemur. ¶ Alio si egemus. b ¶ Christus. c ¶ Deo patri.

[a] Iesum Christū, qui fidelis est ei qui [b]

a ¶ Ex semine David secundum carnem. ¶ Secundum hominem. b ¶ Fidelis fuit.

† fecit illū, sicut & Moyses in omni [c d]

a ¶ Iudæorum. b ¶ Non Moysi, quia ille minister fuit, non dominus. ¶ Iesu vel patru.

[b] domo illius. † Amplioris enim glo- [c]

riæ iste præ Moyse dignus habitus [f g]

a ¶ Tanto amplioris. ¶ Quam qui dispēsat ea vt famulus.

est, quanto ampliorem honorem [h]

a ¶ i. in domo, vel de domo facta: quod de spiritualibus intelligendum est. b ¶ Vt dominus.

habet † domus qui fabricauit eam. [i]

[c] Omnis namque domus fabricatur [k]

a ¶ Domus fit ab aliquo, qui autem & domum & omnia facit, est deus, quē constat omnibus præesse. & ita Christus quia creator & deus, præ Moyse est.

[d e] ab aliquo. Qui autem omnia crea- [l m]

¶ Ideo etiam amplioris gloriæ. ¶ i. quia.

[f] uit, deus est. † Et Moyses quidem fi- [n]

a ¶ Non sua: sed. b ¶ Patris vel Christi.

delis erat in tota domo eius, tanq̄ [o]

a ¶ Qui non adeo diligit domum, vt cuius est propria. b ¶ Non vt grauam daret, sed vt testaretur ea quæ conueniebant dici carnalibus, qui nondum ſpiritualia capere poterant.

famulus, in testimonium illorum [b]

a ¶ Fidelis est.

quæ dicenda erant: Christus uerò [p]

a ¶ Qui hæres est cum deo patre.

tanq̄ filius in domo † sua. Quæ [q]

a ¶ Christi. b ¶ Renati. c ¶ i. spem cū fiducia non dubiā.

domus sumus nos, si † fiduciam

a ¶ Gloriosam spem quæ de iocunditate cælesti.

& gloriam spei usque ad finem fir- [r]

a ¶ i. ¶ Perdurante vsq; ad finem vitæ, quando habebitur quod modo speratur. b ¶ Quia hoc modo sumus domus Christi, videte &c. Vel: Nolite obdurare.

[g] mam retineamus. Quapropter si [r]

a ¶ Ita hoc dico, sicut di. ſpi. b ¶ In David,

[h] c ¶ Tempore gratiæ, quod præsens erat David in ſpiritu.

cut dixit ſpiritussanctus: † Hodie [s]

a ¶ Christi per se loquentis. b ¶ Quod vere erit, nos li. obdu.

si uocem eius audieritis, nolite [t v]

a ¶ Vos dico agentes. ¶ Patres vestri fecerunt.

obdurare corda uestra, sicut in [x]

lis non cōjungunt ad inuicē, nisi p aliquē artificē eas immediate vnientē: ita sisr dom⁹ ecclesiæ nō cōpaginat ex diuersis gentib⁹. s. Iudęis & Gētib⁹, nisi p ipm̄ Christū q pōt vnire corda fideliū. p pē qd' dicit Ioh. x. c. Alias oues habeo, q̄ n sūt ex hoc ouili: & illas oportet me adducere, vt fiat vnum ouile, & vnus pastor. Qd' autē talis cōgregatio nō pōt fieri nisi à deo, p bat cōsequnter cū dicit: m ¶ Qui au. cre a. oīa de⁹ est. ciusdē autē potētiæ est creare mundū, & recreare hoīes p fidē & gſiam, ꝓpter hoc dē Iaco. j. c. Voluntarie em̄ genuit nos ꝙbo veritatis, vt simus initiū aliquod creaturæ ei⁹. de⁹ autē pater oīa operatur p filiū, qa indiuisa sunt opa trinitatis, & p cōsequns fabricauit domū ecclię, non autē sicut Moyses. & hoc est quod dicit: n ¶ Et Moy. qdem fi. erat in to. do. eius. s. dei. o ¶ Tanquā famu. in te. il. & c. i. legis dādę ppō Israel. p ¶ Christus ue. tanquā fi. i. d. sua. i. in ecclesia habitat. q ¶ Quæ do. su. nos. qa ecclia nō est parietes materiales, sed fideles Christi: qa sicut in domo materiali requiritur firmitas, sic etiā i fidelib⁹ Christi ad hoc q̄ sint domus principalis dei requiritur stabilitas fidei. Propter qd' subdit istā conditionem Si fiduciā & glo. spei, usq; ad finem firmam retinea. r ¶ Quapropter. Hic cōsequnter cōdudit ex ꝓdictis, q̄ Christo firmiter est obediēdū. Et circa hoc tria facit, qa prīo ad hoc inducit autoritatem scripturę hoc exhortantē. sed'ò exponit illā scripturā, ibi: Videte frēs. tertiò, ex autoritate & expositione ꝓbat suā intentionē, ibi: Timeamus ergo fratres, in principio sequētis ca. Prima in duas, quia in autoritate scripturę, quā adducit primo quędā monitio. sed'ò ad hoc inducit exēplū, ibi: Sicut in exacerbatione. Dicit ergo primò sic. Quia Christ⁹ excellētior est Moyse, vt dictū est. iō q̄si cōcludēdo, & admonēdo p scripturā sacrā dicit. Quapropter sicut dicit spi. loquens p os Psalmistæ. s ¶ Hodie. i. tpe gſiæ, in quo veritas est revelata: qa tps legis. fuit quasi tps noctis secūdū qd' dicit Apſs ad Ro. xiij. d. Nox p̄cessit, dies autē appropinquauit. t ¶ Si uo. ei⁹ au. ꝓpſius Christi: Et hic ponit si p qa: qa vox ipsius Christi loquētis audita est in euāgelio, in natura humana assūpta: In ve. Testa. autem audita est vox ꝓphetarum eius, secundum q̄ dicit Augu. lib. de sermone dñi in monte, exponens illud Mat. v. a. Et apiens os suum docebat &c. tūc em̄ ille apuit os suum, qui in vete. lege aperiebat ora ꝓphetarū. v ¶ Nolite ob. &c. p inobedientiā. Hō enim iobediens deo. ab eo se auertit, & p consequns deus iuste suā gratiā ei subtrahit. Et qa gratia dei mollificat cor, p cōsequns sequitur ipi⁹ hois obduratio, sicut pleni⁹ videbit. x ¶ Sicut in exacerba. Hic ponit exemplū de obduratiōe antiquorū Iudęorum qd' habet Nu. xiij. & xvj. vbi dicit q̄ exploratores q missi fuerant ad considerandū terrā filijs Israel, ꝓmissā terruerūt corda ppīs: & tūc increduli domino, qui tot signa & mirabilia eis ostenderat in deserto, voluerunt reuerti in terrā Aegypti: propter quod dominus iratus voluit eos delere, sed precibus Moysi impedita est ꝓcussio populi. veruntamen p quadraginta annos impeditus est popul⁹ ab ingressu terrę promissiōis, quousq; oēs qui ingressi fuerāt de Aegypto à viginti annis, & suprà mortui sunt in deserto: nec intrauerunt terrā ꝓmissionis ꝓpter eorū incredulitatem. duob⁹ tamen exemptis. s. Iosue filio Nun. & Caleb filio Iephone, qui ingressi sunt terram promissionis propter eorum obedientiā & fidelitatem. Hoc est igitur quod dicit hic: Nolite ob. cor. ue. &c. Dicitur enim illud peccatū exacerbatio per similitudinem, fructus enim acerbus non est acceptus ad cibum & opponit maturo: ita peccatum illud fuit maximæ obstinationis, quia sicut dictum est, erant increduli domino visis tot mirabilibus & signis, & ideo noluit totaliter placari eis, vt dictum est, sicut fructus acerbus non acceptatur, sed deiicitur. Sequitur:

c-† Secundū

C

Diuisio

† audaciæ & gloriationem

† Psal. 94. b.

Obduratio antiquorū Iudęorum

bus vestris patiamini, q̃ per Moysen tunc
E vocem dei audierũt vos, modo per ipsum.
†in die a ℂ Probaue. i. curiositatis causa exquisierũt an possem. h ℂ Offensus. Valde & culpabiliter iratus. Infensus. Vel proximus: adhibendo correctionis flagella.
c ℂ In ira mea. Irasci dicitur per figuram anthroposathos. d ℂ Si introibunt. Aposiopesis est. i. nõ introibunt e ℂ Cor malum incredulita. Vt putetis Christũ non sufficere sine lege, qđ est malum, quia sic ruit homo in multa peccata. Nec hoc leue, quia hoc est cor discedendi. f ℂ Donec hodie. id est tempus gratiæ, de quo
†infensus aiebat propheta superius in psal. quia nõ minꝰ mõ pstatur credentibus gratia ad salutẽ, q̃ ipo Christo pñte. ℂ Si qs em̃ peccat vsq; quo est hodie, potest reuerti. Nemo ergo desperet dũ viuit. g ℂ Fallacia peccati. i. diaboli existente causa peccati.
h ℂ Participes ei Chr. Debetis hortari, & non esse duri, quia quod non eramꝰ, facti sumus per gratiam, habentes patrem cum Christo in hereditate. tamen hac cõditione si initium substantiæ. i. dest fidei, quæ initium bonorũ, p quã deus existit, in nobis, & per quã deificamur, & diuinæ substantiæ participamus, vsq; ad finem retineamus. i ℂ Nolite obdurare. Vt patres, quia quidam eorum duri fuerunt, & ideo perierunt. k ℂ Exacerbauerunt. Quidam audientes. Hoc ideo dicit, nequis putet sat is esse audire de requie, quia & illi omnes audierunt, sed non omnes peruenerunt. l ℂ Quadraginta annis. Quadragenarius em̃ integritatem seculorum
Quadragenarij perfectio indicat, & totam vitam nostram significat Infẽsus ergo dicitur illis q̃draginta ãnis q̃ peccãtibꝰ vsq; ad finẽ vitę suę irasci deꝰ.

F

Nico. de Ly.

a ℂ Sed̃m diem. quia plures in deserto cẽtauerũt deũ, vt patet in decursu veteris Testamẽti. Ideo seqtur: b ℂ Vbi tẽta. me pa. dubitando de diuina existentia in eis, & q̃rendo sup hoc importune signa à Moyse. cum tamen viderent dei mirabilia quasi oĩ die & longo tpe. s. quadragĩta annis, quibꝰ fuerũt ĩ deserto, & hoc est qđ dicit: c ℂ Probauerunt & uiderunt. & ideo grauius erat peccatum incredulitatis eorum & magis puniendum. Ideo seqtur. d ℂ Propter qđ offensus fui ge. In psal. ponitur: Proximus fui generatoni huic. proximus. s. ad punitionem infidelitatis ipsorum. & in idem reuertitur: Seqtur. e ℂ Et dixi semp hi er. cor. Iste error ꝓcedebat in eis ex malicia. quia videbant frequẽtissime dei mirabilem virtutẽ in eis. & ideo dubitare de ea & eam nescire non poterat ex simplici ignorantia procedere, sed animi obstinatione in contrariũ. & talis error nõ excusat, sed magis aggrauat peccatũ. ꝓp ẽ qđ seqtur: f ℂ Quibꝰ iura. in ira mea. i. firmiter decreui & irreuocabiliter punire eos, dicitur em̃ deus iratus metaphoricẽ, quãdo pfunit, qa ad modũ irati se habet. quæ autẽ fuerit illa punitio, subdit: g ℂ Si introibũt in requiẽ. idest nõ intrabũt ꝓmissionis terram quæ dẽ reges, qa in illa requieuerũt filij Israel, postea vnusquisq; sub vite sua, & sub ficulnea sua, sed̃m qꝺ hr. iij. & iiij. Reg. in pluribus locis. & iterũ qa pillã requiẽ signat aest reges conscientię, qua hõ reqescit in deo p gratiã: & reges fruitionis æternę, q̃ requiescit in deo p gl̃iam. Qđ autẽ in requiẽ ꝓmissionis non intrauerũt filij Israel q egressi sunt

a ¶ Nolite obdu. secundum diem. i. sicut illi obdurati sunt in die tentationis. Hæc est vna de exacerbationibus.

exacerbatione †secũdm diem a
a ¶ Vbi magis egerent auxilio, ira in deserto hostis mundi discrete ne tentetis deum, vt non pereatis sicut illi.

tentationis in deserto, ubi tenta b
a ¶ Secundum carnem. videte vos ne secundum spiritũ
b ¶ Probabilem inuenerunt, quia viderunt.

a uerunt me pres uestri: prõba c
a ¶ Oculis. b ¶ Magnæ virtutis.

uerunt & uiderunt õpera mea
a ¶. i. quibus me omnia posse experti sunt. b ¶ Quia tentauerunt.

quadragĩta ãnis: prõpter quod d
a ¶ Iratus. ¶ Tam malę.

b †õffensus fui generationi huic,
¶ De illis. a ¶ Ex propria deliberatione. quia serio pecant. Et licet sic monetem tamen noluerũt cognoscere opera mea. & ideo si intrabunt, hoc dico sicut iurauĩ. i. firmiter statui, quando iratus fui. & ideo Videte fra.

& dixi semper, hi errant cõrde. e
Ipsi autem nõ cognouerunt uias meas: quibꝰ iurauĩ in ira mea, f
si introibũt in requiem meam. g
a ¶ Ergo. ¶ Quia propter incredulitatem patribus vestris requies negata est. b ¶ Quia facile potest contingere. c ¶ Quia de multis non dubitat, quin perfecti sint.

Videte fratres, ne fortè sit in ali h
quo uestrum cor malum incre k
a ¶ A quo qui discedit perdit vitam.

dulitatis discedendi à deo uiuo: l
a ¶ De incremento virtutum. b ¶ Alij alios, vel vnusquisque seipsum.

sed adhortamini uosmetipsos m
a ¶ Quandiu. b ¶ Tempus gratiæ. ¶ Quia non minus modo q̃ ipso Christo præsente.

f per singulos dies, dõnec hodie n
cognominatur, ut non obdure o
a ¶ Scitis enim quia diabolus fallit eum qui obdurat vnde post cadit in peccatum.

g tur quis ex uobis fallãcia pecca
a ¶ Habentes partem cum Christo in hæreditate.
b ¶ Ipse ca put, vos membra. c ¶ Per gratiam qua ei vniti sumus.

h ti. Pãrticipes enim Chri p
sti effecti sumus, Si tamen initium sub q
a ¶ Vsq.

stantiæ eius usq; ad finem fir
a ¶ Vt nunq̃ deseramus. ¶ Quamdiu ¶ Nobis.

mum retineamus. dum dicitur: r
Hodie si uocem eius audieritis,
a ¶ Quemadmodum sua obdurauerunt patres.

i nolite obdurare corda uestra, s
quemadmodum in illa exacer
a ¶. i. obdurauerunt patres, vt per pœnas eorum deterreat hoc addit. b ¶ Vocem dei in deserto.

bãtione, Quidam enim audiẽn t
a Incredull & duri fuerunt.

k tes exãcerbauerunt, sed nõ uni
¶. Loĉs exacerbauerũt, vt Caleb & Iosue. his sitis similes. b ¶ Ita nos a tenebris per Christum.

uersi qui prõfecti sunt ab Ægy
a ¶ Horũ exacerbationibus, an non exacerbantibus?

pto per Moysen. † Quibus au v
a ¶ Quibus notatur tota vita nostra.

l tem infensus est quãdraginta
a ¶ Q. non est dubium.

annis? Nõnne illis qui pec x
a ¶ In hoc apparet ira dei.

cauerunt, quorum cadauera y
a ¶ Sine sepultura. b ¶ Bestijs & auibus. c ¶ Non solum prostrauit, sed etiam in.

prõstrata sunt in deserto? Qui z
bus autẽ iurauit non introire in a
a ¶ Æternam. quæ significabatur per terram promissionis. Vel, in ipsam terram promissionis ad literam.
¶ Et non alijs.

rẽquiem ipsius, nisi illis qui b
si sũt de Aegypto, patet ex p̃dictis: qa mor G
tui sunt in deserto ꝓpter p̃am p̃dictæ exacerbationis. h ℂ Videte. fra. Hic conseqũter expõit p̃dictã autoritatẽ. & qa in p̃dicta autoritate tria prẽmiserat. s. exhortationẽ ad bonũ operandum, culpã malorũ ad euitandũ, & pœnã, p ea inflictã ad timẽdũ: ideo hæc tria facit. & primo expõit qđ Diuisio
ptinet ad exhortationẽ, secũdo qđ ptinet ad malorũ culpã ibi: Quidã em̃ audiẽtes. tertiò quod pertinet ad pœnam inflictam ibi: Quibꝰ aũt. Circa primũ dicit: Videte fra. i. diligẽter cõsiderate qlibet in seipo & etiam ĩ ꝓximo suo, quia secundũ qđ dicitur Ecclesiasti. xvij. b. Vnicuiq; mãdauit deus de ꝓximo suo. i ℂ Ne forte sit in ali. ue. cor ma. i. volũtas mala. Sicut em̃ & corde oritur sensus, & motus in alijs membris, ita volũtas mouet omnes aiæ potentias ad agendũ. k ℂ Incredulita. licet em̃ incredulitas sit ĩ intellectu sicut in subiecto, sicut & fides quæ est eius oppositum; tamẽ credere est actus ipsius intellectꝰ moti à volũtate, & p cõseqns discredere. Dicit enim Aug. sup. Ioh. cp nullus credit nisi volens.
l ℂ Discedẽdi à deo uiuo. Sicut em̃ bonũ aiæ est adhærere deo per fidem formatam, ita malũ animæ est recedere ab eo per incredulitatem. Sequit: m ℂ Sed adhorta. uosmetip. per sin. dies. cõtinuè conscientias ꝓprias discutiẽdo. n ℂ Donec hodie cogi. i. quandiu durat tps gratiæ, qđ cognoscat dies p quãdã sistrudinẽ, ꝓpt notitiã veritatis reuelatæ: qđ non erat tẽpore legis, vt supra dictũ ẽ. o ℂ Vt non obduretur quis ex uobis fallacia peccati. Hoc autem dicit, qa licet obduratio sit aliquo modo à deo, tamẽ principiũ eius est à libero arbitrio inclinante se ad peccatũ, vt videbitur. p ℂ Participes eni Chri H
sti effecti sumus. qa recipientes fidẽ aꝰ, Ioh. 1.
de plenitudine eius accepimus. q ℂ Si ita
men initium substantiæ eius usq; ad finẽ firmũ retinea. Qui enim in Christo baptizatur, suscipit quandã nouam naturã per fidẽ formatã. qa fides est substantia sperãdarũ rerũ, vt dicit infra. ca. xj. & hoc vocat hic initiũ substantiæ, quod behemꝰ vsq; in finẽ firmiter retinere, dum dicitur:
r ℂ Hodie. i. tempore gratiæ: Si uocem eiꝰ audieritis &c. Hoc totum est suprà expositũ. s ℂ Quidã enim audiẽtes. Hic cõseqnter hoc exponit, quod in autoritate prædicta dixerat de culpa exacerbationis prædictæ, dicens: Quidam enim audientes exacerbauerunt. Quia populus Israel audiens verba exploratorum incredulus domino, voluit in Aegyptũ reuerti, vt prædictũ est. t ℂ Sed non uniuersi q, ꝓfecti sunt ab Aegypto per Moysen. Hoc dicit, ꝓpter Caleb & Iosue qui non exacerbauerunt dominum cum alijs, sed fideles & obedientes domino permanserunt. & sic patet, qui peccauerũt, & qui non. v ℂ Quibus autem. Hic exponit de pœna propter culpã prędictam inflicta. & hoc est quod dicit: Quibus autem infensus est quadraginta annis. ipse s. deus puniens eos. x ℂ Nonne illis qui peccauerũt. q. d. Sic, & non alijs, quod patet per consequentem effectum cum dicitur:
y ℂ Quo. cada. prostra. sunt in deser. in pœnam prędicti peccati. z ℂ Quibus autem iura. i. decreuit. a ℂ Non intro
re in re. i. in terram promissionis. b ℂ Ni
si illis q increduli fuerunt. quasi dicat, alijs non iurauit, qa Caleb & Iosue q fuerũt creduli, ipsi introierunt. & iõ cõcludit:
Et videmus

Cap. IIII.

Timeamus. Ne qs desit, q̃si ad nos ptinet, ptinet eiñ. Etem & nobis nũciatũ est, & igrediemur redẽdo, sicut illi pdiderũt nõ credẽdo. b ¶Nõ ad. si. &c. Egressi eñ de Aegypto cũ multa vĩa pambulas. sent, & multa indicia virtutis dei accepissẽt in Aegypto, i mariru. bro, i eremo, cõsiliũ fecerũt mittere speculatores q deberẽt inspicere naturã terrę. Illi verõ cũ prexissent reuersi sũt, Pro uinciã qdẽ magnorũ fructuũ, & virorũ inexpugnabiliũ, & fortiũ, pcreatricẽ esse dicẽtes. Quib⁹ auditis obstupuerũt qui eos miserãt, nõ credẽtes verã eẽ pmissionẽ. c ¶Ex his. i. ppẽ hæc: d ¶Quæ au. ab exploratorib⁹, q mala retulerũt ñ crediderũt, vel fidei sumptæ ex his q̃ audierũt. e ¶Et qdẽ. De prima reqe quę significat hic agit. Et qdẽ ope. Quia dixerat nunciatũ esse de rege dicit quãdo: Et añ legẽ, & post pfectionẽ operum sepẽ dicrũ p requiem sabbati: Et sub lege quando p terrã pmissionis designabat: Et tẽpore gratiæ in Dauid nũciatũ ẽ. & sic qdẽ qñ nõdũ cõpletio isti⁹ yæ reqei & significatæ, qa ea null⁹ adhuc potit⁹ erat. Et i isto rursum. f ¶Perfectis. qd̃ fuit facto hoïe, p q̃ oia, & ipse apud deũ glorificãdus. g ¶Et requieuit die septima. Sex dieb⁹ fecit omnia, vt pòst nihil fieret nisi de materia ibi facta, vl ad si militudinẽ factorũ. Septima quiit, q̃ significat regem. Sic & sexta ætate hõ natꝰ ẽ mũdo ad laborẽ, sexta die & sexta diei hora passus, septima quiit. Sic & nos dũ sub operibus sex dierũ viuim⁹ operamur, inde exeuntes quiescimus: Si tamẽ opera nostra valde bona inueniant.

Nicolaus de Lyra. ☞VE, Operib⁹.

B ✠a ¶Et uide. s. per effectũ pdictũ. b ¶Quia nõ po. intro. ppter ĩcredulitatẽ pdictã. ¶Ad euidentia pdictorũ q̃rit vtrũ obduratio cordis sit attribuenda hoï. ¶Et arguit priò q̃ nõ, qa illud qd̃ ẽ ppriũ dei, ñ ẽ attribuẽdũ hoï, obduratio cordis est hmõi ergo &c. maior patet. minor ꝓbat p illud qd̃ hr̃ Ro. ix. d. Cui⁹ miserẽt &c, Itẽ idẽ p sui pñtiã & abstiã ẽ causa cõtrariorũ, scd̃m qd̃ dr̃. ñ. Physi. Nauta eñ per sui pñtiã est causa salutis nauis, & p sui absentiã ẽ cã pditationis eiusdẽ: sed de⁹ p sui pñtiã ẽ cã mollificationis cordis, ergo p sui absentiã est cã obduratiõis. ¶Cõtrariũ patet p illud qd̃ dr̃ in lra: nisi eñ obduratio cordis esset ab hoïe, frustra admoneret Apls di. Nolite obdu. &c. ¶Rñdeo dicẽdũ, q̃ nõ est ĩcõueniẽs vnũ & eũdẽ effectũ attribui diuersis causis, diuersimode tñ. Obduratio eñ cordis est obstinatio hoïs in peccatũ. Dicit eñ cor durũ metaphoricè, ad similitudinẽ corpis duri. corpus eñ durũ dicit qd̃ nõ cedit tangẽti, sed resistit, vt habet iiñ. Meteororum. & ad similitudinẽ hui⁹, cor hoïs dicit durũ & Obduratio voluntas, quia cor hic accipit ꝓ volũtate, vt dictũ est, q̃ñ non ce hoïs à quo dit vel obedit monitioni ad bonũ, sed magis resistit. Talis aũt obduratio est ab hoïe inchoatiuè, & demeritoriè, inquantum per liberum arbitrium adhæret peccato, & p cõsequns auertit à deo q̃tum in se est, & sic demeretur, q̃ de⁹ subtrahit sibi gratiam suam. Sicut si ipse sol materialis illuminaret hæc inferiora p cognitionem & arbitrij libeatatem, iustè retraheret lumen suum ab eo qui se vellet inquantum in se esset ab eius lumine retrahere. Deus aũt beneficium gratiæ dat hominibus ex cognitione, & meralibertate, & ideo iustè eam retrahit ab eo, qui se per peccatum auertit à deo. Cor autem humanum per gratiam dei mollificatur. & ideo ipsa subtracta per peccatum obduratur. & sic patet qualiter obduratio diuersimodè deo, & hoï attribuit, qa attribuit hoï inquãtum est culpa: deo autem inquantũ est pœna iustè inflicta. & sic ex pdictis patet ad q̃stionẽ & argumenta ex vtraq̃ pte iducta.

¶In ca. iñ. vbi dicit in Postilla: Hodie, idest gratiæ tẽpore, in quo veritas est reuelata.

ADDI. Hoc qd̃ dr̃ i psal. Hodie si vocem eius audieritis C &c, Exponit ab Hebræis in libro q dicitur Cahanit Ierosolymitano, cõformiter ad dictũ Apli. Legit enim ibi sic Si Israel ageret pniam vna die, statim veniret filiꝰ Dauid. i. Christus, scriptum est eñ, Hodie si vocem eius audieritis, nolite obdurare corda vestra. Hæc ibi. Ex cui⁹ dicto manifeste hr̃, q̃ nõ tardabat aduẽt⁹ Messiæ, nisi ꝓpẽ hoc q̃ Israelitę nõ audierũt vocẽ ei⁹. Qd̃ si audiuissent, statim veniret. Qd̃ verbũ verificat q̃tidie de ipis. Nã illi q audiũt vocẽ ei⁹. s. Christi p fidẽ statim eis vẽit. Et hæc vr̃. ꝓpria expositio istius ỹ⁹ & nr̃æ fidei fauorabilꝭ, i q̃ expositiõe ly. si tenet i sua ꝓpria significatiõe. s. cõ ditiõaliter: nec oportet q̃ expõatur pro quia, sicut in Postilla. Aduentus Christi q̃re dilatus.

NICO. DE LY. Ca. IIII.

Timeamus er. Positiẽ Apls adduxit autoritatẽ scripturæ & expositionẽ illius ad ostẽdendũ, q̃ Christo est firmiter obediendũ: hic ex autoritate pdicta, & expositiõe eius arguit ad ꝓpositũ. & dicit ĩ duas pres: qa primò ondit, qd̃ nobis ĩminet solicitudo intrandi in reg em cælestẽ, q̃ p ingressum terræ ꝓmissionis figurata ẽ. scdò ex hoc cõcludit, q̃ de bem⁹ ad hoc festinare, ibi: Festiem⁹ ergo ingredi. Prima in duas: qa primò arguit ꝓpositũ, scdò probat q̃dda qd̃ in argumẽto erat suppositũ, ibi: Et qdẽ operib⁹. Virtus autem argumenti sui in hoc cõsistit: Sicut pñb⁹, pmissa est reges tpalis in terra promissionis, ita figuraliter nobis ꝓmissa ẽ reges æternæ hũtudis. qa oia i figura cõtingebãt illis vt dicit Apsus. ĵ. ad Cor. x. c. sed illi qui fuerũt soliciti seruare deo fidẽ & obedientiã, introierunt in requiẽ illã terrenã, vt patet ex prædictis, & nõ alĵ. ergo sisr si velim⁹ intrare requiẽ cælestẽ, de hoc debemus esse solliciti. Dicit igit: c ¶Timeamus ergo. i. D soliciti sumus, qa timor solicitudinẽ iducit. d ¶Ne forte reli. pol. i. pmissione diuina. e ¶Introeũ. i requiem eius. i. requiẽ cælestẽ. f ¶Existi. aliquis ex uo. &c. hoc dicit, qa illa ipletio promissionis diuinæ nulli deficit, nisi ipe deficiat. g ¶Etenim & no. nũ ciatũ est. de rege. s. æterna. h ¶Quẽadmodũ &c. il. g fuerũt in ve. Test. fuit priò nũciatũ de rege terrena. i ¶Sed nõ profuit il. ser. audi. &c. galicet illa promissio fuerit omnibus facta, tñ illi soli qui fuerunt crediti pceperunt illius promissionis effectum, & ideo cõcludit: k ¶Ingredie. enim in regem. s. cælestem. l ¶Qui credi. ipsi Christo. m ¶Quẽadmodũ di. ipsis. s. incredulis quibus iurauí &c. n ¶Sicut iurauí in ira mea. patet expositio per pdicta, quia sicut fideles admittuntur ad requiem cælestẽ, ita increduli excluduntur. o ¶Et quidẽ ope. Hic ꝓbat illud qd̃ suppositũ est in argumẽto, videlicet q̃ reges cælestis sit figurata per requiẽ terrę ꝓmissionis. Et Diuisio diuiditur in duas ptes, scd̃m qd hoc ꝓbat dupliciter p scripturã. secũda, ibi: Et in isto rursum. Prima ꝓbatio talis est: Productis oĩbus creaturis in principio mũdi dicit scriptura, q̃ deus requieuit die septimo. Ista autem requies non potest intelligi requies terræ promissionis, sed magis requies per quam de⁹ requiescit in seipo & hęc est requies beatorum: quia mens humana non potest quiescere nisi in deo, & ista figuratur per requiem terræ promissionis, sicut perfectum per imperfectum, & veritas per vmbram. Hoc est igitur quod dicit Apostolus: Et quidem operibus ab institutione mundi p̃fectis. in suis speciebus & naturis. p¶Dixit enim in quodam loco. s. Geñ. vñ. Loquitur tamẽ sic in generali, quia illa scriptura erat nota & famosa illis quibus scribebat. q¶De die septima sic. scilicet loquitur prædicta scriptura. r¶Et requieuit deus die sep. ab omnib⁹ opibus suis. in seipso quiescendo. Et in hoc stat virtus rationis prædi✠ctæ. quia

Diuisio

†fuisse frustratus.

†auditiõis

†Psa. 94. b

†Geñ. 2. a.

Diuisio

Additio.

Gloſ. ordi. Ad Hebræos Cap. IIII. De Lyra

a ℂ Vel, Opib⁹. pfectis nūciatū eſt. Dixit enim: b ℂ Et in iſto. De ſecūda q̄ ſignificaſ p ſignū & figurā requiei terrę promiſſiōis. c ℂ Quo. er. Bis p diē ſeptimā, & terrā ,pmiſſionis requies eſt ſignificata & ,pmiſſa. & qa hoc eſt, ergo iterū. i. ſub eiuſdē reqei de ſignatiōe, €minat ſpūſſctūs, & diſtinguit diē q̄ndā .i. tēp⁹ egregiū gr̄æ. ſ. ī aduēru Chriſti, dicēdo in Dauid hodie, q Dauid futuris tpe gr̄æ repñtat ÿba pri̅b⁹ dicta. Poſt tm̄ tpis, ex quo illa pri̅b⁹ dicta ſunt in deſerto, vñ pater ñ de terra ,pmiſſiōis agi, q̄ iādudū habebatur. Ideo terminat diē intratiōis qm̄ ſupereſt introire, & niſi̅ videret intraturos, ñ €minarer. Dauid licet ſub lege poſit⁹, mēte ī tpe gr̄æ, dicēs hodie, tertiō nūciat requiē in illo tpe cōſummandā. ℂ Vel alio ver borū ordie pōt legi hæc lr̄a; Qm̄ er. &c. Q hoc & illo mō ,pmiſſa ē, & ſignata reges cælestis, ergo ſupeſt q̄ſdā itroire ī illā regē. Et quo. hoc ē. Et qa hoc nō ſuffice ret ad inferēdū qd̄ illatur⁹ ē, addit aliud. ſ. Et hi qb⁹. Vt ex his duob⁹ tertium ne ceſſario inferaſ hoc mō, q. Et qa hoc eſt, ſ. Qm̄ ſupeſt quoſdā intrare. Et qa hi q bus prioribꝫ annūciatū ē, nō introierūt ,pter incredulitatē, iō iterū terminat di em. q. qa neceſſariū erat dicere in Dauid hodie poſt tātū tpis. Ex quo illa dicta pa trib⁹, & filꝫ Iſrł in terrā ,pmiſſiōis intraueràt. vñ patet q̄ hæc eſt illa reqes: Sicut &c. q̄ nō mutāt. d ℂ Diē quendā hodie. Die tertia ſignificata, & qñ dat. quā uis obſcure, q̄ p Chriſtū credēt⁹ ,pmiſſa eſt. e ℂ Poſt tantū tpis. In hoc pa tet, q̄ hæc eſt alia reqes de q̄ Dauid dicit, F hodie, q̄ illa ad q̄ Ioſue duxit. Nam ſi il la eſſet, nō loq̄reſ de alia Dauid, ergo cer tū eſt eē aliā ad quā Chriſt⁹ duxit, q̄ p il lam in Paleſtina ſignabaſ. f ℂ Nā ſi eis Ieſus &c. Supeſt quoſdā intrare, ſicut Dauid temiat. Nā ſi eis &c. (Ne vide reſ dictū hoc de tra ,pmiſſiōis.) ℂ Eis. i. filꝫs Iſrael quib⁹ prius nunciatū eſt de requie per ſignū. i. terram promiſſionis. req. præſti. vt in litera. g ℂ Nunquā. i. deſt nullo tēpore. poſthac. i. in ſequēti tē pore. h ℂ Loq̄retur de alia die. i. tē pore gratiæ, Q. quo deberet dari. Vel nū quam poſt loqueretur de alia ſcilicet re quie, præter terram promiſſionis, dicen do hac die: quàm ſupra hodie &c. Sed lo cutus eſt de alia. Itaq; relinquitur.

†eodē con ſidat incredulitatis exemplo

i ℂ Sabbatiſmus. Vera requies ſigni ficata per ſabbatum (id eſt plenæ quietis feriatio iocunditas) quo dominus reqe uit, & in lege obſeruabatur. Tunc enim

Finis hoīs

perfectè vacabimus, gratia maiore refe cti, & deo pleni. Et ſciemus perfectè, quia ipſe eſt deus. Ibi vacabimus, videbimus, & amabimus: ama bimus & laudabimus. Ecce quid erit in fine ſine fine. Nam quis ali⁹ nr̄ ē finis, niſi peruenire ad regnū, cuius noneſt finis. k ℂ In idip. exemplū: Vel in pœnam. q̄lē illi p incredulitatē habuerūt. exēplū dicit vt mēte noſtrā habeam⁹ illic, ne iſr excidamus. Et vt magis terreat, addit: Viuus eſt enim. ideſt qui illos iudicauit, vobis iudex eſt ſcilicet filius dei, cui qui obedit, mortem non vi debit in æternum. l ℂ Sermo dei &c. Qui à regalibus ſedi bus venit. m ℂ Viuus. quem infideles mortuum putant.

Nicolaus de Lyra. ☞ Pertingens

a deus die ſeptimo ab omnibus ope
a ¶ Dicit ſpiritus ſanctus. b ¶ Loco. c ¶ De eadem re quie per ſignum.
b ribus ſuis, Et in iſtō rurſum: Si in
a ¶ Terram promiſſionis, quæ ſignat veram quam Moyſes promiſerat.
c troibunt in requiēm meam. Quo
a ¶ Reſtat poſt promiſſionem. b ¶ Egregios.
niam ergo ſupēreſt quōſdam intro
a ¶ Requiem æternam, quæ ſignificabatur. b ¶ Quid opus erat illis dicere, nolite obdurare corda veſtra? quia hi quibus prio,
ire in illā̄, b et hi quibus prioribus
a ¶ In veram requiem, quam terra promiſſionis ſignificabat, ad quam non perueuerunt.
annunciatum eſt, non introierunt
propter incredulitatem, iterum ter
a ¶ Spiritusſanctus. ¶ Diſtinguit. b ¶ Quo prænuncia ta impleantur.
minat diēm quendam hodie in Da
a ¶ In hoc patet, quod hæc eſt alia.
uid, dicendo pōſt tantum tempo
¶ Dicendo hodie, ſicut tum. ¶ Tempore gratiæ.
ris, ſicut dictum eſt: † Hodie ſi uo
¶ Sicut vere audieris.
cem eius audieritis, nolite obdura
a ¶ Vere hæc eſt alia. b ¶. i. Ioſue qui introduxit in terram promiſſionis.
re corda veſtra, Nām ſi eis Iēſus
¶ Veram. ¶ Ipſe præſtans, vt dux deduſſet.
requiem præſtitiſſet, nunquām de
alia loqueretur poſthac die. Itaque
a ¶ Futuris ſeruatur, deo permittente. b ¶ Plenę quietis feriatio & iocunditas ſabbati. ¶ Futuro,
rēlinquitur ſabbātiſmus populo
¶ Vera requies eſt.
dei. Qui enim ingreſſus eſt in re
¶ Quam deus dat.
quiem eius, etiam ipſe requieuit
a ¶ Quibus hic laborauit. b ¶ In perfectè. c ¶ Operibus.
ab opēribus ſuis, ſicūt & à ſuis
a ¶ Quieuit. b ¶ Eſt quia hæc eſt vera requies. c ¶ Per fidem & bona opera.
deūs, Feſtinemūs ergo ingrēdi
a ¶. i. vt non aliquis.
in illam requiem, ūt ne quis
a ¶ In illam incredulitatem, in qua patres fuerunt quæ eſt vobis exemplum. Vnde petius eſt nili cauetis.
† in idipſum incidāt incredulitatis
a ¶ Debemus feſtinare in illam. ¶ Et ita in eo vincetis. b ¶ Filius dei.
exemplum. Viuus eſt enim ſermō

per quietē filiorū Iſrł in terra ,pmiſſiōis, qa ſi Ioſue deduſſet filꝫs Iſrł ,pfectā qetē & vltimatā, Dauid q̄ p magnū tp̄s poſt eū fuit, nō hortaret fideles de nouo ad ingrediendū requiē, hoc ē igit qđ dicit Apoſtol⁹: Et in iſto rur. hoc eſt ī hoc loco ſcripturę ipi⁹ Dauid iā allegatæ: Si introibūt in requiē meā. patet ,ppoſitum.

Ideo ſequr: b ℂ Quoniam ergo ſupereſt itro. quoſ. in il. i. in requiem pfectā de q̄ loquit̄ Dauid. c ℂ Et hi qbus prioribus nunciatū eſt. de rege in terra promiſſionis, quę fuit figura huius. d ℂ Non introierunt. ,pter eorū ire dulitatē, vt patet ex dictis. iō: e ℂ Iterū terminat. i. determinat ſacra ſcriptura. f ℂ Diē quēdā. hoc ē tp̄s aliud ingrediē di requiē pfectā. g ℂ In Dauid dicē do. i. p ipſum Dauid. h ℂ Poſt tantū tēporis ſicut dictū eſt. i. poſt tēporis multū poſtq̄ filꝫ Iſrł ſub Ioſue habuerūt requiē in terra ,pmiſſionis, dicit Dauid: i Hodie ſi uo. eius audie. nol. obdu. cor. ue. i. ſi in tēpore iſto, qđ vocat̄ ho die, reſpectu veteris Teſtamēti. Ex hoc pa tet, q̄ eis loqtur de alia rege q̄ fuerit req es in terra ,pmiſſionis. ,pter qđ ſequr: k ℂ Nā ſi eis. i. filꝫs Iſrł. l ℂ Ieſus id eſt Ioſue. m ℂ Requiē præſtitiſſet. i. requiē pfectā & vltimatā dediſſet in terra ,pmiſſiōis eos introducēdo. n ℂ Nūquā de alia loq̄retur. i. ipſe Dauid nō loqueret de alia rege, vel de alio tēpore ī trandi in requiē. o ℂ Poſthac die. i. poſt illud tēpus, ī quo Ioſue dedit filꝫs Iſrael requiē in terra ,pmiſſiōis. ex q̄ cōdu dit. p ℂ Itaq; relinqtur ſabbatiſm⁹ populo dei. i. requies pfecta beatorum, vbi dei popul⁹ recipiet. Quæ quidē ges p quietē terræ ,pmiſſionis figurat̄, & illa quies pfecta cōſiſtit in fine vltimato perfectè, & p̄tialiter ap̄henſo. & hoc ē qđ dicit: q ℂ Qui enim ingreſſus eſt in requiē ei⁹. etiā ipſe re. ab operi. ſuis ſicut & à ſuis deus. Hoc eſt dictū: qa ſi cut poſt rerū ,productionē deus requieuit in ſeipſo, ſic beati q̄ ſecunt̄ à laboribus ſuis hñt qetē in deo ipſo p̄ſtitūdo. Licet enim alia beatitudo ſit dei & beatorū ſo quēdo formaliter, qa alius eſt actus vidē di & amādi hic & ibi, tñ eſt eadē beatitu do obiectiue loquēdo: quia idē eſt obiectū beatitudini dei, & ſanctorū. Conſide randū tñ, q̄ beati nō quieſcūt ab omnibus operibus generaliter loquēdo, qa cō tinuē & æternaliter vident, amāt, & laudant deū, ſed requieſcūt ab opib⁹ laboriosis, ſecm̄ qd dr̄ Apoca. xiiij. c. Amodo iā dicit ſpirit⁹, vt requieſcāt à laboribus ſuis. r ℂ Feſtinemus ergo. Oñſo q̄ debeamus eſſe ſoliciti de ingreſſu ad requiem cæleſtē, hic cōſequēter cōcludit q̄ debemus feſtinare ad ip̄am. Et diuiditur in duas partes; quia primò hortatur nos ad iſtam feſtinationem, ſecundò addu cit ad hoc rōnem, ibi: Viuus eſt em̄ ſermo. Primò igitur dicit ſic: Feſtinem⁹ ingredi in illam requiē. q. d. Ex quo ita eſt, q̄ nobis incūbit ſolicitudo de ingreſſu requiei cæleſtis, feſtinemus ingredi in illam requiē, q̄ feſtinatio eſt per fidem & dilectionē operantem. s ℂ Vt ne in idipſum quis incidat incre. exem. i. ne incidamus in cōſimilē pœnā, in quā ceciderunt increduli vetēris legis, qui propter incredulitatē ſuam fecerunt excluſi à requie terræ promiſſionis. & pœna eorum data eſt nobis in exemplum, ne conſimiliter priuemur requie cæleſti, ſi fuerim⁹ tardi & pigri ad ingrediēdum. t ℂ Viuus eſt. Poſtq̄ poſuit ſuā admonitionem, hic cōſequenter ponit ſuæ monitionis rōnē. Et diuiditur in duas partes, ſecundū duas rōnes quas facit. ſecūda ponit ibi: Habentes ergo pōtificē. Prīa rō ,pcedit ex Chriſti excellentia in natura diuinitatis. & talis eſt, Ei qui habet excellentiā diuinę naturę, & virtutis infinitæ, generalis cognitiōis, & ſup̄mę autoritatis credē dū eſt de impletione ſuæ ,promiſſiōis: & p cōſeq̄ns ſecurē eſt feſtinā dū ad ip̄am obtinēdū. ſed Chriſt⁹ in natura diuīa habet q̄tuor p̄dicta, ergo &c. In iſta rōne ſic ,pcedit Ap̄ſs, q̄ maiorē ,ppoſitionē ↪ſupponit.

Diuiſio

a ¶ Pertingēs usq; Et tota cōsideratiōe pueniēs ad separatiōnem aīæ. i. sensualitatis, & spūs. i. . ratiōis. b ¶ Diuisionē aīæ. Anima viuimus cū bestijs, spū intelligim⁹ cum angelis. Ideoq; per animā intelligunt carnalia pcta. i. q̄ actu corpis fiūt, vt luxuria. p spiritū verò spūalia. i. quę sūt mētis, vt superba. Discernit autem sermo dei inter carnalia pcta & spūalia quis, quid, quo aio agat. Vel ita, vt p animā accipiantur carnales cogitationes & malæ, per filium spirituales cogitatiōes & bonę. Et est sensus, pertingens vsq; ad diuisionē animæ ac spiritus. i. vsq; ad discretionem carnalium & spiritualium cogitationum. c ¶ Aīę ac s. Pertingit sermo dei cognitiōe insuperabili, q̄ cognoscit quomodo diuidatur sensualitas à ratione, & ipsa à se, dū plus dedita infimis rebus inferior est, vel ab his reuocata dignior. Sic etiā videt quomodo spūs à se ipso diuidat, vel dū in deū inhiat de diuina visiōe cogitās, vel dū iferi⁹ cęlestia cōsiderat. Vel ītē inferius in terra de mūdanis rectè agendis pertractat. Vel quomodo spūs. i. ratio à sensualitate secernit, dū q̄ in se inferi⁹ est, superat q̄ in illa altius est. d ¶ Compagū. dicitur iunctura ipsius sensualitatis & rationis, quā videt filius dei. s. quomodo & inter se cohæreant in aliquo, vel hæc & illa. i. rō & sensualitas, quomodo in suis differētijs inter se cōueniāt, dum superior differentia sensualitatis consentiendo cōuenit cū differentijs rationis. Vel inferior differētia rationis pressa & captiua aliq̄n cōsentit inferiori differentiæ sensualitatis.

e ¶ Medulla. quæ interior est, dicitur quidquid interius & subtilius est in anima vel spiritu, quod etiam videt filius dei. Discernit etiam cogitationes. i. quæ diuersa diuersi cogitent. Discernit & intentiones earum cogitationum, quo sint B gulæ tendant ad bonum vel malū. Et vt plus dicā, nulla creatura terrena vel cęlestis est ei inuisibilis, sed oīa sunt nuda & discooperta & etiā apta, q̄a ex omni parte plenè visa. Vel cōpages dicit cōiūctiōes cogitationū: Medullas intētiōes earū, q̄ ipe apti⁹ dicit, cogitationū & intētionum. Et est ordo discretor compagū. Si em cogitatio cogitatiōi coniungitur, ipse nouit quæ sit scd'm deū, & q̄ scd'm seculū. Nouit quoq; quo vergat intētio earū. f ¶ Habētes e. Hīc incipit de pōtifice Christo, quomodo sufficiens, quomodo dignior veteri sacerdote. Quē etiā immutat, & legē q̄ sub illo est p meliorē legē suam, & quomodo necessarius nobis ad iusticiā & salutē. g ¶ Nō e. ha. Q. Teneamus & tenere debemus, quia cū sit potens, est etiam misericors nostram expertus infirmitatem. h ¶ Qui nō pos. cō. Impossibile est scire afflictiones afflictorum, homini qui experimētum afflictionis nō habuit, & sensibiliter omnia nō sustinuit. Christ⁹ ꝟò scit nō solū p hoc q̄ de⁹ scd'm q̄ oīa nouit, sed & p ☞ hoc q̄ homo & similia

Nico. de Lyra.

c✠ supponit tanq̄ manifestā minorē ponit & declarat eā, dicēs: Viu⁹ est e. In quo tangit primū, scilicet excellētia diuinæ naturæ in Christo, q̄a sermo accipit hīc pro verbo, vñ & in Greco sic habet, logos, q̄ signat idē q̄ verbū. verbum autē in diuinis est ciusdē naturæ cū eo cuius est verbū. cū igit Christus sit verbū dei. scd'm q̄ habetur Ioh. j. a. Verbū caro factū est, sequitur q̄ in eo sit excellentia diuinæ naturæ. & bene dicitur: Viu⁹ est e. s. quia dei verbum viuit vita nobilissima, quia eius viuere est diuinum intelligere, q̄ est respectu obiecti nobilissimi. propter q̄ concludit philosophus. xij. metaphysicæ, q̄ primū ens siue deus viuit vita nobilissima & optima. Et sic patet primū. Consequenter declarat scd'm. s. q̄ in ipso sit efficacia virtutis infinitę, cū subdit: a ¶ Effic. Tanta est enim efficacia, q̄ se excendit ad omnia. secūdum q̄ dicit Sap. vij. c. Omnium est em artifex, oīm habens virtutē &c. Sed considerandū est, q̄ virtus aliorū artificū attingit tā tummodo rei factibilis exteriora, sed virtus dei est tāta q̄ attingit cuiuscūq; rei intima, q̄a est causa ei⁹ dās esse & cōseruās: & principia rei cuiuscūq; vniēs & cōiungēs: ppter q̄d ē vicinior ipi rei, q̄m ipsa res ipa res sit sibīpsi. & ad hoc denotādū dicit: b ¶ Et p. o. g. a. i. hū C ti acutiē ex vtraq; parte: & sic nō impedit ei⁹ penetrabilitas ex aliqua parte. Sit se est de virtute Christi, q̄ à nullo pōt impediri, q̄ pingit ad intima rei. & ad maiorē hui⁹ exp̄ssionē dicit: c ¶ Et p tin. Animæ dicit propter potētias ei⁹ animales, q̄ sunt animæ & corpis cōes. Spūs dicit ꝓpter potentias aīæ abstractas qb⁹ cōuenit cū subst̄ātijs purē spūalib⁹. p hoc vult dicere, q̄ virt⁹ Christi attingit res intima quātūcūq; subtilia sint. Sequit. d ¶ Cōpagū q. ac m. Cōpages sunt corpis iūcturæ neruis illi gatę. medullę sūt itra ossa cōclusę. p hoc vult dicere, q̄ virt⁹ Christi attingit oīa quantumcūq; sint ligata & inclusa. & sic patet secūdū. s. efficacia virtutis Christi. Consequēter declarat tertiū. s. generalitatem suæ cognitiōis, q̄ se extēdit ad oīa etiā i ꝑticulari, quātūcūq; sint occulta. & hoc est q̄d dicit: e ¶ Et d. c. q̄ soli deo cognitę sunt, scd'm cōem opinionē doctorū. & hoc videt p illud q̄d dr. j. Reg. xvj. b. De⁹ aūt intuet cor. Considerandū etiā, q̄ licet aliq doctores dicāt ipsam cognitionē nr̄am esse cognoscibilē puris subst̄ātijs spūalib⁹, tn̄ de intentiōe cogitatiōis ipi cōcordāt & cōcedūt, q̄d' est cognoscibilis soli deo. verbi gra, si cogitē de muliere, dicūt q̄ hoc pōt cognoscere angelus bonus siue malus etiā ex natura libus, sed si cogitē de muliere intētiōe de cipiēdi ipsam vel ad bonum informādi, cognoscit sol⁹ deus. & ꝓpter hoc subdit Ap̄s: f ¶ Et in. c. Quia cognitio Christi nō solùm se extēdit ad ipsas cogitationes, sed etiā ad intentiones cogitationū. Ex dictis patet, q̄ Christ⁹ cognoscit ea q̄ ► nostræ spei sunt ad cognoscēdū difficillima. Ex quo cōcludit vlteri⁹ q̄ cognoscit oīa alia, dicens: g ¶ Et n. e. Et q̄a non solū videt res in supficie, sicut nos cū videm⁹ hominē vestitū, nō videm⁹ ea q̄ latēt sub veste: sed ipse oīa videt in ꝓfundo, ideo subditur: h ¶ Oīa a. n. & ap. s. oc. e. Et sic patet tertiū. Cōsequēter ponit quartū. s. D excellētiā autoritatis ī Christo, cū dicit: i ¶ Ad q. n. s. Ipse em cōstituit⁹ est rex viuorū & mortuorū, iō habem⁹ sermonē ad ipm: q̄a oportet nos reddere rōnē de oīb⁹ factis nostris & cogitatis. & sic patet q̄rtū. Et p. consequēs patet minor p̄missæ rōnis q̄rtū ad ei⁹ quatuor partes, scilicet q̄ in Christo ratione diuinitatis est excellentia naturę, efficacię, & cognitiōis, & autoritatis: & per consequēs debemus festinare ad id q̄d' nobis præcipit & promittit. s. ingredi in requiem cælestem. k ¶ Habentes er. pō. Hīc ponitur secunda ratio ad idem ostendendum. & accipitur ex magnitudine humanitatis Christi. & est ratio talis: Christus in sua humanitate habet magnitudinem, per quam potest nos adiuuare, habet etiam pietatis teneritudinem, per quam est paratus ad nobis compati & cō descendere: ergo securè festinemus ingredi in requiem cælestem, confisi de eius adiutorio tempore oportuno q̄d' est tempus præsens, quia est tempus gratiæ. In ista ratiōe sic procedit Ap̄s: quia primò declarat Christi magnitudinem etiam secundum suam humanitatem. dicebatur enim pontifex in lege magnus, quia semel in anno intrauit in sanctum sanctorum in sanguine alieno. ergo multò fortius Christus debet dici pontifex magn⁹, qui intrauit cælum in sanguine proprio. Item dicebaī pontifex legis magn⁹, quia erat de filijs Aaron, & multò fortius debet dici Christus magnus, qui est naturalis dei filius, nec potest dici filius dei adoptiu⁹ etiam secūdum humanitatem. & hoc est q̄d' dicit Apostol⁹: Habentes er. pō. m. q. p. cæ. Ie. fi. d. Igitur ex quo est ita magnus: l ¶ Teneamus no. sp. conf. ore & opere eius magnitudinem confitendo & ei obediendo. Consequenter ostendit pietatis tenēritudinem in Christo, cùm dicit: m ¶ Non e. Christus enim in carne passibili assumpta pro nobis passus est in cruce, & tentatus in deserto à dæmone. & ideo ex tali experientia habet quandam aptitudinem ad compatiendum infirmitati nostræ. & hoc est q̄d' dicit: Nō e. ha. pō. q nō pos. cō. in. no. tentandum autem per omnia. Considerandum tamen, q̄ licet Christ⁹ tentat⁹ fuit in carne passibili sicut & nos, tn̄ alio modo. quia ex tentationibus frequēter in delectationē peccati & cōsensum icidim⁹. ipe aūt nullo

x c✠ modo. &

a ✝ Potens omne quod vult facere, saluando vel damnando. b ✝ Perspicacior, ne qua occulta putetis latere eum.

dei efficax & penetrabilior omni a b
a ✝ Omni ingenio carnali, vel spirituali.
gladio ancipiti, & pertingēs usque c
a ✝ I. ad discretionem carnalium & spiritualium cogitationum. b ✝ Rationalitatis.
ad diuisionem animæ ac spiritus b c
a ✝ Ad diuisionem pertingens. ✝ Compages sunt cogitationes, quę sibi iunguntur, quando altera alteram sequitur. medullę subtiles intentiones.
compagum quoq; ac medullarum: d e
& discretor cogitationum & inten- e f
✝ Voluntatis.
tionum cordis. Et non est ulla crea g
tura † inuisibilis in conspectu eius.
a ✝ Reuelata, discooperta. b ✝ Manifesta.
†Omnia autē nuda & aperta sunt h
a ✝ Visioni. b ✝ Filij dei. c ✝ Licuit oportet nos reddere rationem de operibus nostris.
oculis eius, ad quem nobis sermo. i
a ✝ Quia talis est sermo deiergo teneamus. & merito, quia idem pontifex est, qui obtulit se secundum quod homo: & hoc est. b ✝ Super omnes pontifices.
Habētes ergo pontificē magnum, k f
a ✝ Moyses nec terram promissionis. b ✝ Penitus intrauit. Vt possimus sequi. c ✝ Non sanctas sanctorum templi. d ✝ Qui etiam saluator & filius dei.
qui penetrauit cęlos, Iesum filium d
a ✝ Vt fides etiam sit in ore. ✝ i. fidem cordis cum confessione oris. ✝ Quæ est causa. b ✝ Futuræ beatitudinis, quam speramus.
dei, teneam⁹ cōfessionē nostræ spei. l
a ✝ Tenere debemus. ✝ Hoc ideo dicit, ne pro priorib⁹ desperent.
Non enim habemus pontificem, m g
a ✝ Et si alius: Ne dico videatur eos abijcere.
b ✝ Condescendere, per similitudinem.
c ✝ Fragilitatibus.
h qui non possit cōpati infirmitā,

† occulta

† 2. q. c. deus omni potens

► nostræ spei

Glos ordi. Ad Hebræos Cap. V. De Lyra

hō & similia sustinuit. a ¶ In auxilio opor. Nūc enim tēpus est E auxilij, nūc est tēpus donorū, cū post baptismū peccātes p gratiā inuenire pniam possūt. Cū aūt thalamus fuerit clausus, cum intra uerit rex videre discumbentes, vt ad sinū patriarchæ venerint, qui eo fuerint digni, tunc malis erit desperationis tēpus. Nunc autem dum adhuc agon pmanet, & palma pendet, nō est desperandū, sed cū fiducia. i. sine dubitatione accedendum, vt p gram accedaī, inueniaī auxilium oportunū. Est em auxiliū qđ non congruit.

Cap. V.

GLOS. ORDI.

† iuxta similitudinē

OMnis n. pō. Quia spūalia nō sic introducūt infirmos, vt corpalia. de his incipit, volēs ostendere nouū meli⁹ veteri Testamēto. Quę dā hīc Christo communia cum sacerdotibus ponit. Quædam altiora pertinentia soli Christo. Quædam humiliora illis tantum sacerdotibus conuenientia.

Nicolaus de Lyra. ℣ Qm

mō. & iō ei⁹ tētatio fuit tm exteri⁹ & hoc est qđ dicit Apls: a ¶ Pro si. qa in sisi carne tētat⁹, sed nō sim mō. & qa Christ⁹ habet ptātē nos adiuuādi & aptitudinē ad hoc, ppter pietatis teneritudinem,

†15. dist. c. fi. § . quib⁹ & pauca. ideo cōcludit Apls: b ¶ Adeam⁹ er. p dilectionē opantē. c ¶ Cū fi. de Christi ptāte & misericordia. d ¶ Ad thr. ingrediēdo requiē cęlestē. e ¶ Et gr. i. sine q nō possum⁹ igredi in illā. f ¶ In au. op. hoc est moderno tpe, qñ est tps gręę. Ad euidētiā maiorē eorum q dicta sunt circa prīcipiū huj⁹ cap. qrit vtrū reges btorū fuit figurata p requiē filiorū Isrl terra, pmissiōis. Et arguit prīò qp nō, qa stat⁹ btorū figuraī p prię p nouū Testm. qa nouū Testa, mediū ē iter statūve. le. & iter statū btorū, & iō sicut ea q fuerūt i veteri le. fūt figura eorū q sūt i noua ita fta nouī Testa. sūt figura eorū q sūt i gīa cęlesti. sed illud qđ ē ppriū nouī Testa. nō ē attribuēdū veteri, ergo reges filiorū Isrl terra, pmissiōis nō fuit figura reqei cęlestis. Itē si reges btorū eēt figurata i veteri lege, ibi pmitteret aliq mō, sed hoc est falsum. qa lex vet⁹ nō poterat illā requiē dare, vt patet ex pdictis. & sic pmitteret illud qđ eēt sibi ipossibile, ergo &c. Itē figura debet corrīndere figurato, sed Moyses legislator vete. le. requiē terrę p. missiōis nō itrauit. ergo nec lex vet⁹ requiē cęlestē figurauit. Cōtra riū patet in lra. Rndeo: Hīc duo sunt vidēda. Primū est, quę sit requies btorū. Scd'm, qliter figurata fuit p requiē i terra, pmissiōis.

¶ Circa primū cōsiderādū, qp reges nō accipiť hīc, put opponiť motui & lassitudini corpali. & hoc duplici de cā. Primò qa talis reqes pōt hīi in vita pnti, sed btitudo non pōt hīi in vita p̄senti. Scd'ò, qa reges beatorū idē est realiter qp btitudo ipsorum, btitudo aūt ista est pfectio aię scd'm ptē supiorē, videlicet scd'm volūtatē & itellectū: vbi reges q opponiť motui corpali & fatigatiōi nō habet locū. & iō ges btorū accipiť, put opponiť motui i spūalib⁹, q mouenť ad aliqd p desideriū. sic em mouenť amorib⁹ sicut corpa pōderib⁹, scd'm qđ dicit Aug. in lib. cōfes. Amor meus pōdus meū, eo feror quocūq; feror. & sic reges beatorū cōsistit i hoc

Requies beatorum qp appetit⁹ eorū totaliter qetaī p adeptionē sūmi boni potētis qetare appetitū. ppter qp dicit Aug. in lib. confessio. Inqetū est dñe cor meū, donec requescat in te. Ex pdictis patet, qp eadē est realr qes dei & beatorū, si tm accipiaī qes obiectiuē, qa idem est obiectū btitudinis vtriusq;. Si aūt accipiaī formaliter, differunt sicut creatū & increatū, sicut dē btitudine dei & sctorū dictū est. & sic patet primū. ¶ Circa scd'm cōsiderandū, qp illud qđ est figura alicuius oportet qp sit in se res aliqua, qa qđ nihil est, in se nō pōt aliud figurare. & ideo illud qđ est figura alicuius pōt accipi tripliciter. Vno mō, put est res tm. alio mō, vt est figura tm. tertio mō, vt est est res & figura sīl. Isto modo triplici inueniť in scriptura aliqd di

Requies beatorū figura triplex cū de reqe terrę pmissiōis. Quia aliqñ aliqd dr de ipsa scd'm se. & hoc modo non pōt dici figura reqei beatorū, sicut est illud qđ scribiť Deut. xxxij. b. Incrassatus est dilectus & recalcitrauit &c. quia quies & abūdātia illius terrę fuit occasio idololatriç. Inueniť tur etiā aliquid scriptū de ipsa inctum est in figura tm. Sicut est illud qđ habeť Ezech. xliij. b. Fili hoīs locus solij mei & locus ve stigiorum pedū meorū, vbi habito i medio filiorū Israel i ęternū, & sic sen-

a ¶ Et ideo potest cōpati. ¶ A diabolo. ¶ Irrisum crucifixum.

tibus nostris, tentātum autem per

a ¶ Genera tentationis. ¶ Id est quia similis alijs hominibus, vel vt exemplum daret. b ¶ Tamen.

¶ Et ideo potest liberare.

omnia † pro similitudine ābsq; pec- a

a ¶ Et quia potest compati. ¶ Fide intentione & opere. b ¶ Fiducialiter, quia compatiens. ¶ Licet peccatores.

cato. Adeamus ergo cum fidūcia b c

a ¶ Non dico ad tribunal iudicij. ¶ Id est ad eum in quo gratia regnat. b ¶ Remissionē peccatorum præcedentiū.

ad thrōnum gratię ei⁹, ut misericōr- d

a ¶ Per eum. b ¶ Et de reliquo gratiam in auxilio, vt non xlitetur. ne recedamus in hac vita.

diam cōsequamur, & grātiam inue- e

a ¶ Nūc est tēpus auxilij. b ¶ Est enim quod, non cōgruit.

niamus in auxilio opportuno. f

Cap. V.

b ¶ Per eum possumus consequi gratiam & misericordiā. a ¶ Secundum legem.

OMnis nanq; pōnti- g

a ¶ Ex numero hoīm.

fex ex hominibus

a ¶ Ad aliquid dignū, p quod valet alios iuuare. b ¶ Vt p eū imperrent misericordiā a deo.

assumptus, pro hominibus con- h

a ¶ Muneribus, hostijs, precibus quæ ducunt ad deum.

stituitur in his quæ sunt ad de- i

a ¶ Deo. b ¶ Primitias, & spūalia mō. c ¶ De animalib⁹.

um, ut offerat dona & sacrificia k l

aliqs ex nobis deesse. i. existimet qp nobis deesť talis pollicitatio, cū nō legaī i ve. Te. Qđ refutat Apls, di. Eteni nobis nūciātū est quēadmodū & illis. i. nūciatū ē nobis regnū cęleste quēadmodū & illis regnū terrenū. & hoc ē manifestū, qa Christ⁹ expsse pmisit regna cęlestia credētib⁹, sicut antiqs regnū terrenū fuit, pmissum obedientibus. vñ ex cōsequēti arguit, qp sicut illis nō pfuit pmissio ppter eorū defect⁹, sic timēdū est, ne hoc cōtigat p̄sentib⁹ &c.

REPLI. In ca. iij. vbi dr: Timeamus ergo ne forte relicta pollicitatiōe &c. Burg. videť sentire, qp pmissiōes factę in ve. le. solū erāt de terrenis, nō de cęlestibus. Hui⁹ oppositū Hnitiť pbare trib⁹ rōnib⁹ circa. xv. Genē. i scd'a digressione & i vltima addditiōe circa ca. xlvij. Genē. & circa ca. xvij. Leuit. & multis alijs locis. effect⁹ tamē huius additionis est ad idē cū Postilla.

NICO. DELY. CAP. V.

OMnis nāq; pō. Postq; Apls ondit excellētiā nouī Testm respectu veteris, p hoc qp Christi⁹ peminet angelis & etiā Moysi, p quos data est lex vet⁹: hic ostēdit hoc idē p hoc qp sacerdotiū Christi peminet sacerdotio Aarō. & circa hoc duo facit: Quia primò ostēdit Christū esse pōtificē, scd'ò ostēdit ipm esse excellētiorē pōtifice ve. Te. Secunda pars incipit in principio vij. ca. ibi: Hic em Melchisedech. Circa primū duo facit, qa primò ostēdit Christū esse pōtificē, scd'ò pparat animos auditorū respectu sequētiū, scd'a ibi: De quo nobis grādis sermo. Prima adhuc in duas: qa primò ostēdit qd requiť in pōtifice. scd'ò declarat ea in Christo fuisse, secūda ibi: Sic & Christ⁹. Prima adhuc i tres: qa primò describiť pōtificis stat⁹, secūdò sui debiti officij debit⁹ vl⁹, ibi: Qui cōdolere possit, tertiò debit⁹ cōsequutiōis modus, ibi: Nec qsq;. Circa primū cōsiderādū qp ille q instituiť pōtifex debet esse homo, nō angelus: qa debet esse talis naturæ qp subditi possint ad eum familiariter & faciliť recurrere. & hoc est qp dicit Apostol⁹, g ¶ Oīs nāq; pōti. ex ho. i. de numero hoīm debet esse, verūtamē licet fiśis sit alijs in natura, tñ debet eos excedere in gradu dignitatis & in vita. iō sequit: h ¶ Assumpt⁹. i. ex cōi statu hominū sup alios eleuat⁹: & qa nō debet qrere ppriū cōmodū vel honorē, sed subditorū salutē. iō sequit: Pro hoīb⁹ cōstitui. & qa nō instituiť vt pśit in rebus alibus, sed magis in spūalib⁹. ideo sequitur: i ¶ In his q sunt ad deū. i. in spūalibus & diuinis. & qa talia debēt exerceri liberē nō coactē nec mercenariē, ideo subditur: k ¶ Vt offerat dona &c. i. voluntarie oblata, non violenter extorta. l ¶ Et sacrificia pro peccatis. scilicet populi,

Diuisio

Qui condole

13ª ℂ Quo. & ip. Aufert occasionem extollendi. b ℂ Nec quis. A Percutit cupidos, q nō vocaſ, ſed ingerūt ſe. c ℂ Nō ſe. ip. cla. Clarificatus eſt filius a patre, cū dixit: Hic eſt filius meus dilectus, Matt.3.d. in quo mihi bene cō. Quæ clarificatio longe añ p prophetam prę dicta eſt. Filius meus es tu, ego hodie genui te. d ℂ Tu es ſa. Sa Pſal.2.b. cerdos aūt Chriſt⁹ eſt, nō ſcd'm id qd' natus eſt de patre deus apud deū coæternꝰ gignēti: ſed ꝓpter carnē aſſumptā, propter victimā, quam obtulit pro nobis. e ℂ Melchiſedech. Qui nō temporalis fuit ſcriptura ſubticente initiū & finē eiꝰ vitę in figura Chriſti q caret initio & fine. Et ſicut ille obtulit ī pane & vino & ſemel, ſic & Chriſtus ſub ſpecie panis & vini corpus & ſanguinem ſuum diſcipulis dedit. f ℂ Preces & ſup. Chriſti dicit actionem & vitam, cuius omnis actio † propter hanc fidelium eſt inſtitutio, & ad deū oratio. Quidquid egit Chriſtus, preces & ſupplicationes fuerunt pro omnibus. Sanguinis effuſio fuit clamor validꝰ, in quo auditus ꝓ reuerētia eiuſdē paſſionis. Reuerētia eſt, ꝙ ſine peccato paſſus pro ſola charitate. g ℂ Exauditus eſt. ꝓ hoc †vſurpat patet, ꝙ ꝓ eū poſſumus cōſeq miſericordiā, cū iam ad dextram patris. h ℂ Reuerentia. Quia amplius omnibus deū Phil.2.a.m reueritus eſt. i ℂ Didicit. i. voluntarię ſuſcepit obedientiam vſq; ad mortē.

☞ Omnibus

Nico. de Ly.

2ª ℂ Qui cō. p. Hīc conſequēter deſcribitur modꝰ debitꝰ vtēdi officio pontificali, qa cū ſit vicariꝰ ipſiꝰ dei, cuiꝰ ꝓprium eſt parcere & miſereri, ideo debet peccantium miſereri. & hoc eſt qd' dicit: Qui cū. &c. h. i. q peccāt ex ignorātia. †Pſal.2.b. b ℂ Et e. i. de his q peccāt ex infirmitate vel quocunq; alio errore, qa infirmitas paſſionis peruertit iudicium ratiōis. De †Pſal.9.a. B bet autem pontifex moueri ad miſericordiam circa tales ex conſideratione propriæ fragilitatis. Vñ dñs ꝓmiſit beatum Petrū in pctm̄ cadere, vt ſciret alios cōpati ex cōſideratione ꝓprij delicti. propter hoc ſequit: Qm̄ & i. cir. eſt ī. Et p. de. quē. ꝓ po. ita ꝓ ſe of. ꝓ p. Vnde & in veteri lege determinat ꝓpriū ſacrificiū ꝓ pctō pōtificū, & in noua lege dicit ſacerdos in canone miſſę: Nobisquoq; peccatoribꝰ &c. pcutiendo propriū pectus, recognitione ſui pctī: pro q̄to offert ſacrificium ſicut & pro peccato populi. c ℂ Nec q. Hīc cōſequēter oſtendit debitus modꝰ aſſequēdi pōtificale officiū, qa homo nō debet ſibi ipm aſſumere vi Modus aſ- olētia, ꝑcio, & ſimulatione, ſed ſi ſibi imſequendi ponat pro vtilitate ppī, debet cū timo- pontificale re ſuſcipe: vñ Aug. xix. de ciui. dei: Ociū officium. ſanctū q̄rit charitas, negociū iuſtū ſuſcipit neceſſitas charitatis. quā ſarcinam ſi nullus imponit, contēplādæ veritati vacandū eſt. & hoc eſt qd' dicit Apoſtolus: Nec q. ſ. ſi. ho. ſ. q u. à d. t. Aa. Ille em̄ à deo vocaſ, q mō debito inſtituit. d ℂ Sic & Ch. Oſtēſo qd regrit ad pōtificē, hīc cōſequēter oſtendit illud Chriſto cōuenire. Et diuidit in duas partes: quia primò declarat propoſitum, ſcd'ò ex hoc concludit intētū, ibi: Appellatus à deo. Circa primū ſic, ꝓcedit: qa ipſe primò oſtēdit Chriſtū eſſe factū pontificem à deo, ſecundò agit de eius officio, ibi: Qui in diebus carnis ſuæ. tertiò de pietatis exercitio, ibi: Et quidem cum eſſet filius dei. Prima in duas: quia primò probat Chriſti pontificatum eſſe à deo patre per duplicem autoritatem ſcripturæ. ſecunda ibi: Quemadmodum & in alio loco. Circa primum dicit continuans ſententiā literæ immediatē ꝓcedēti. Sic & Chriſtus non ſemetipſum clarificauit, ut pontifex fieret. Sicut ambitioſi & hypocritæ, vt poſſint ad dignitates eccleſiaſticas aſcendere. e ℂ Sed qui loquutus eſt ad eum. id eſt deꝰ pater clarificauit ipſum Chriſtum: & hoc eſt intelligendum ſcd'm naturam naturā humanā, qa in diuina natura habet eandē claritatē & gloriā cū patre. poteſt etiā intelligi ſcd'm diuinā naturam, non ſic ꝙ deꝰ pr̄ filio aliquā claritatē vel gliā de nouo dederit, ſed inq̄ſtum diuinitatem quā ab æterno habuit à pr̄e, in tpe pater manifeſtauit, ꝓpter qd' perebat Saluator Ioh. xiij. Clarifica me pater apud temetipſum claritate quā habui priuſq; mundꝰ fieret. hīc autē claritatē filij declarat pater, dicēs qd' ſequit: f ℂ Filiꝰ m. es tu &c. Et hoc expoſitum eſt. ḡ. ca. j. †modera- g ℂ Quē ad modū. Hīc cōſequēter in- tè ferre va- ducit Apoſtolus aliā autoritatē pſ. ad leat eos probandū ſacerdotiū Chriſti eſſe à deo, qa eſt verbū pr̄is ad filiū, di. h ℂ Tu es ſa. in æt. Dicit aūt in ęternū, ad differentiam ipſius ſacerdotij veteris legis, quia illud erat tm̄ tpale & figurale, ſacerdotiū aūt Chriſti eſt æternū & verū: qa nos introducit ad claram viſionē in vita æterna: qd' non poterat facere ſacerdotiū veteris legis. Addit̄ etiam alia differentia ꝓ †8.q.1.c.ī hoc qd' dicitur: i ℂ Scd'm or. Melch. ſcripturis. Quia ſacerdotiū veteris legis fuit ſcd'm De elec. c. ordinē Aaronicū ſeu Leuiticū, ſacerdotium autē Chriſti ſcd'm ordinē ſupiorē, q qualiter. figuraliter tangit̄, cū dicitur: Scd'm or. Melc. ſcd'm qd' inferiꝰ diffuſe determinat Apoſtolꝰ. vij. ca. & ibidē plenius expōnitur hoc verbū. k ℂ Qui in d. Hīc †glorifica conſequenter agit de officio pontificatꝰ uit Chriſti. primò declarans tempus debitū, di. Qui in die. car. i. paſſibilitatis. quia ante reſurrectionē habuit carnē paſſibilem, ſed nō peccabilē: & illud tp̄s fuit tēpus debitum vtendi officio pōtificis oſferentis pro nobis ſacrificium. Scd'ò tangit modum deuotū offerendi pro nobis ſacrificium, &c. cum dicit: l ℂ Preces, D ſup. Dicit preces, quia apud patrem fecit petitiones. Dicit ſupplicationes, quia in orando habuit modū humilem & deuotum. m ℂ Ad eum. i. ad patrem. n ℂ Qui poſ. eū ſal. à mor. Faciendo ꝙ non moreretur ſi vellet, ſed tm̄ noluit propter redēptionē noſtram adimplendam, q̄ ꝓ mortē Chriſti cōueniētiſſimē impleta eſt: ſaluauit eū tm̄ à morte alio modo ſcilicet eū à mortuis reſuſcitando. o ℂ Cū cl. &c. of. ſ. corpus ſuū cū pcibus in cruce. Quòd autem moriens valdē clamauerit dicunt euangeliſtæ, ſed ꝙ ibi lachrymatus fuerit non habetur de euangelio expſſe. pōt tm̄ haberi ꝓ ſimile, qa Ioh. xj. dicitur, ꝙ Chriſtus in morte Lazari lachrymatus eſt ex pietate: & magis probabile eſt ꝙ lachrymatus fuerit in cruce, ꝓ totius humani generis redē- † ꝙ deum ptiōe. Dicit etiā Ioh. vl. g. ꝙ multa fecit in honore Ieſus ſigna q̄ non ſunt ſcripta. & ideo cū habebat Apoſtolus dicat tūc ipſum lachrymatū † quanꝙ fuiſſe, tenendū eſt hoc tā q̄ certū, q̄uis in eſſet euangelio non ſit ſcriptū. Et patet ex p̄dictis, ꝙ oblatio & oratio Chriſti fuit facta humili modo, deuoto, & feruēti: ideo meritò fuit exaudibilis & accepta, & hoc eſt qd' ſubdit: p ℂ Exaudi. eſt pro ſua re. i. quia vtendo officio pontificis. ſ. orando pro populo & offerendo ſuum ſacrificium habuit modum deuotum & reuerentiſſimum. q ℂ Et quidem. Hīc conſequenter oſtendit, ꝙ in Chriſto fuit maxima miſericordia, quæ debet eſſe in pontifice: quia cum eſſet deus ab æterno, in qua natura pati non poterat, ex ſua pietate & miſericordia qua viſitauit nos oriens ex alto, aſſumpſit naturam humanam paſſibilem, in qua pro nobis pateretur, & ex paſſionis experientia ad compatiendum nobis quodammodo aptior redderetur. & hoc eſt qd' dicit Apoſtolus: Et qui. cū eſ. ſi. d. i. ab æterno exiſtens in natura diuina. r ℂ Di dicit. Ex tempore in natura humana. s ℂ Ex his quæ paſ. eſt, obedientiam. Sed hoc ſuit tantum noticia experimentali, quia in noticia habituali non profecit, ſed eam totam ab inſtanti cōceptionis habuit: & qa per ſuā paſſionē meruit gloriā ſui corporis

 ☞ & exaltationē

Dimittendis. a ℣ Ex hominibus ſumitur: & talis. b ℣ Qui ex conſueta bonitate.

pro peccatis. Qui † condolere poſſit a

a ℣ Ex ignorantia peccant. b ℣ Scienter peccant.

his, qui ignorant & errāt, quoniam b

a ℣ Merito condolere. ℣ Vt illi, non ita Chriſtus, & ideo plus poteſt iuuare. b ℣ Peccati.

& ipſe circundatus eſt infirmitate. c

a ℣ Quia infirmus vt alij. b ℣ Qua neceſſitate. ℣ Non ita Chriſtus, qui nihil pro ſuis.

Et † propterea debet quēadmodum

a ℣ Simili alijs. ℣ Quæ ſit neceſſitas illa aperit. ℣ Scilicet. ℣ Non ſolum vt iuſtus conſeruetur, ſed vt ipſe & alij peccatores recipiantur.

pro populo, ita etiā pro ſemetipſo d

offerre pro peccatis. † Nec quiſq̄ e

a ℣ Per hoc iterum poteſt ille pontifex prodeſſe, ſic Chriſtus. a ℣ Vt ſibi imputandum ſit, ſed deo qui vocat. b ℣ Qui recte eligitur, a deo vocatur.

† ſumit ſibi honorem, ſed qui uocā f

a ℣ Indicio virgę & incendio inuidorum. ℣ Vt ſibi ſumeret.

tur à deo, tāq̄ Aaron. Sic & Chriſ- g

a ℣ Per ſuas virtutes. b ℣ Ita.

tus non ſemetipſum † clarificāuit ut h

a ℣ Sed ille clarificauit eum in baptiſmo & transfiguratione & pontificem conſtituit, qui alibi dicit: Filius meus es tu. per quod videtur dignus. in quo pſal. oſtenditur rex & ſacerdos.

pontifex fieret, ſed qui loquutus eſt i

℣ Quod ei in baptiſmate dicturus erat.

ad eum: † Filius meus es tu, ego ho- k

a ℣ Conſubſtantialem, quia idem cum patre. b ℣ Sic illud loquit? eſt pater de generoſa natiuitate filij, ſicut alibi de pontificatu eius.

die genui tē. Qūēadmodum & in l

a ℣ Deus pater. b ℣ Tam dignus. c ℣ Docens & orans & offerens.

alio loco dicit. † Tū es ſacerdos in m

a ℣ Non ad tempus, vt Aaron. b ℣ Secundum dignitatem ordinis. i. ſacerdotij. ℣ In pane & vino, & ſemel. ℣ Qui non temporalis.

æternum ſecundum ordinem Mel n

a ℣ Chriſtus. ℣ Quid egit pontifex? ℣ Quid ergo poſſit b ℣ Mortalitatis.

chiſedech. Qui in diebꝰ carnis ſuæ o

a ℣ Non timore mortis ſed cauſa noſtræ ſalutis. ℣ Vt iam imminente paſſione, quādo prolixius orauit totum pronobis.

preces, ſupplicationes q̄ ad eum qui p

℣ Alias deum. ℣ Alias ſit.

a ℣ Qui precabatur. b ℣ i. reſuſcitare.

poſſet ſaluum illum facere à morte q

a ℣ Cum intentione efficaciſſima, vt quando prolixius orabat. b ℣ Hoc non in euangelio.

cum clāmore ualidō & lachrymis r

a ℣ Quia quod quæſuit acceptum reſurrectione, b ℣ i. ſuę ſuę religio meruit.

offerens, exāuditus eſt † prō ſua s

a ℣ Exauditus, & quidē tempore mortalitatis. b ℣ i. quamuis.

reuerentia. Et † quidem cum eſſet t

a ℣ Secundum quod homo expertus. ℣ Obedire. b ℣ Per ea. c ℣ Non ſolum preces & ſupplicationes obtulit.

filius dei, didicit ex his quæ paſſus u

a ¶Oibus obtẽ. Tãũ valet passio q̃ oĩb⁹ sufficit ad salutẽ, quæ E salus bene põt esse per eũ, qa ipse est appellat⁹ &c. b ¶Ininter. Sermo de incarnato filio difficilis est ad interpretãdum, quia debiles sensu estis ad intelligẽdũ profunda mysteria. Vel, Interpretabilis. Quia hĩc sunt multa sacramẽta exponenda de pſonæ scilicet dignitate & æternitate, & de rit⁹ & trib⁹ mutatiõe, & de sacrificĩ⁹ ei⁹ & Test. excellentia & nouitate, & de legis atq; sacrificiorum illi⁹ rpis reprobatiõe, & de alijs multis. c ¶Etẽ c.d. Interserit increpationẽ de ifirmitate, vt alta de Christo laborẽt intelligere. d ¶Quæ s.el.ex. Exordiũ sermonũ est simplex doctrina. Elementa ei⁹, materia de qua agit, vt natiuitas, pãssio. e ¶Ois e.q la. Qui nõ capit: verbũ caro factũ est: quomodo capiet: In principio erat verbũ? Ois de hac re sermo quo agit, vt non solũ credat verũ etiã intelligat, sciatur; q̃d dr, onerosus est: facili⁹ illos põmit q̃ pascit. Ex quo fit, vt spũales ista carnalibus nõ oino taceãt, ppter catholicã fidẽ, q̃ oĩbus pdicãda est. Nec tñ sic deserat, vt volẽtes ea p ducere ad intelligẽtiã nõ capacẽ, facilius fastidiri faciant in veritate sermonẽ, q̃ in sermone percipi veritatẽ. f ¶Ad di.b. & ma. Ecce hĩc ostẽdit quid sit solidus cib⁹. s. separare bonũ à malo: qd' pfectorũ est q habẽt sensus exercitatos. Qui au tẽ inualida & inexercitata mẽte hoc non pũt, pfecto nisi q̃dã fidei lacte teneant, vt iuuisibilia q̃ nõ vidẽt, & itelligibilia q̃ nõ dũ itelligẽt credũt, facile ad vanas & sacrilegas fabulas pmissione scientiæ seducunt, vt bonũ & malũ nõ nisi corpalibus imaginib⁹ cogitẽt, & ipm deũ nõ nisi corp⁹ aliqd' esse existimẽt. & malũ nisi Malũ quid subst̃ãtiã putare non pũt, cũ sit poti⁹ ab immutabili substãtia mutabiliũ substantiarũ q̃dã defectus: q̃s fecit ex nihilo ipsa F ☞ immutabilis

Nico. de Ly.

& exaltatione, & consequẽter aliorũ gl̃ificationẽ. ideo sequit: a ¶Et con.f. est o. Quia in sua resurrectione habuit gl̃iam cõsummatã in corpe, qa pri⁹ erat pfecta tm̃ ex parte aiæ. b ¶Fact'ẽ o. ob. s. per verã fidem. c ¶Causa sa.æt. Videmus enim in naturalibus, q̃ illud qd' est perfectũ põt facere alterũ sibi sile. Sic⁹ Christ⁹ in gl̃ia pfectissimus est alijs causa gloriæ, inq̃tũ de⁹ p modũ principalis effectus, & inq̃tum homo per modum merentis & instrumenti, coniuncti tñ in vnitate suppositi. alij autem sancti se habent ad deum per modum instrumenti separati, sicut manus artifici⁹ aliter est instrumentum eius, & aliter securis. d ¶Appellatus. Ost̃nso q̃ Christus habuit perfectẽ illa quæ debent esse in pontifice, hĩc consequenter concludit propositum principale, scilicet q̃ Christus est appellatus realiter pontifex & verẽ, di. Appellatus à deo põ. iuxta or. Mel. Hoc autẽ addit, quia sacerdotium Christi non consistit in oblatione brutorum animalium sicut consistebat sacerdotium Leuiticum, sed cõsistit in oblatiõe corporis & sanguinis Iesu Christi sub specie panis & vini. sicut Melchisedech qui erat sacerdos dei altissimi obtulit panem & vinum, vt habetur Gene. xiiij. e. e ¶De quo. Ostenso q̃ Christus sit verẽ pontifex, hĩc consequenter præparat animos audientium respectu sequentium. Et diuiditur in tres partes: quia primò reddit auditores attentos, secũdò dociles in principio se. ca. ibi: Quapropter, tertiò benevolos, ibi: Et hoc fa. Circa primum sciendum q̃ animus auditoris excitatur ad attentionem, q̃n doctor ei insinuat dicẽdorum difficultatem, quæ quidem difficultas potest cõtingere dupliciter. Vno modo propter materiæ arduitatem. Alio modo propter audientis imbecillitatem ad capiendum & tardit atem. Vtrunq; contingit in proposito, quia materia incarnationis de qua loquebatur Apostolus, est valde ardua & difficilis. Item illi quibus scribebat. s. Iudæi erant etiam imbecilles ad capiendũ, propter assuefactionẽ ad contrarium. & hoc est qd' dicit Diuisio

Apostolus

Apſs: De quo. s. põtifice nõ Iesu Christo est. f ¶Nobis grã. G s. & in. ad d.i. interp̃tatione indigens, ppter materiæ difficultatẽ. & iterũ alia causa est. g ¶Q̃m im. fa. es. ad a.i. ad intelligendũ. de quo eos reprehendit, di. h ¶Etenim cũ de. &c. p. tẽ. i. p pter diuturnitatem temporis, hoc aũt dicit Apſs, quia ipſi fuerant instructi à iuuentute in lege & prophetis. i ¶Rursum ĩ di. ut uo. do. q̃ s. el. ex. s. d. In grãmatica elemẽta dicuntur litteræ, quas pueri primò addiscunt. ad similitudinẽ huius dicunt elementa illa q̃ sunt prima & cõia in fide q̃ quilibet debet scire. Considerandũ tñ, q̃ Apſs nõ dicit, q̃ velit eos de talibus instruere, vt in ca. se. paret, sed vt sic loquendo possit eos melius excitare, ppter q̃d etiam subditur: k ¶Et fa. Sicut em̃ paruulis daũ lac, q̃ est cibus de facili conuertibilis, & nõ dantur eis carnes vel pisces vel alius cibus duræ digestionis, ita sibi nouitijs in fide & simplicibus non sunt ꝓponẽda difficilia fidei, sed ea tm̃ q̃ possunt de facili capi. p pter q̃d' sequitur: l ¶Ois em̃ q la. est p. i. indigens doctrina facili. m ¶Exp⁹ est s. i. ineptus ad capiendum difficilia quæ tantum sunt proponenda perfectis, cuius ratio subditur. n ¶Paruulus est e. i. nouellus & ĩpotẽs ad talia. o ¶Perfectorũ a. ẽ s. ci. i. doctrina subtilis i his quę ad fidem pertinent, est tm̃ proponẽda perfectis. & qui sint tales ostendit consequenter, di. p ¶Eorũ q̃ p ipsa cõsuetudinem exercitio scripturarum. q ¶Exercitatos ha. s. i. virtutes intellectuales, quæ p sensus aliq̃n designantur, sicut aliq̃n alicui dicitur, vides tu hoc. i. intelligis, & ad quid valeat tale exercitium subdit, di. r ¶Ad di. b. ac ma. i. veri & falsi in his quę sunt fidei: quia verum est bonũ intellect⁹, & falsum est malũ ipsius. ¶Ad cui dentiam maiorẽ hui⁹ partis vltimę quærit: Vtrũ mysteria & subtilia fidei sint oĩbus indifferẽter proponẽda. Et arguitur primò q̃ sic, qa dicitur Matt. vlti. d. Prædicate euangelium omni creaturę, sed in euãgelio continent oĩa fidei mysteria. ergo &c. Itẽ credere articulos fidei explicite est de necessitate salutis q̃tũ ad omnes. sed non possunt talia credere, nisi eis proponantur: ergo articuli fidei sunt oĩbus proponendi: sed articuli fidei continent mysteria & difficilia, ergo &c. ¶Cõtra, q̃ illud qd' habetur in textu: Et facti estis quibus lacte opus sit, non solido cibo.

¶Respondeo: Mysteria fidei possunt dupliciter proponi. Vno modo vt credenda simpliciter per simplicem assensum. Alio modo proponuntur, vt aliqualiter intelligenda per rationem, prout potest ratio haberi in tali materia. Loquendo igitur de primo modo proponendi, dicendum q̃ fidei mysteria non sunt omnibus proponenda. quia non debent proponi infidelibus obstinatis, quia ex hoc non sequitur eorum conuersio, ſsed tantum fidei derisio, & proponi debet mors siue occisio. & hoc est qd' dicit Saluator Matthæi. vij. a. Nolite sanctum dare canibus, neq; mittatis margaritas ante porcos, ne forte conculcẽt eas pedibus suis, & canes conuersi dirumpant vos. Per sanctum & per margaritas intelligitur hæc doctrina sancta & pretiosa, & per canes & porcos intelliguntur obstinati in infidelitate & in immundicia sua. sed fidelibus & credere volentibus & illis de quibus speratur conuersio, proponenda est fidei doctrina. ¶Aduertendum tamen, q̃ in doctrina fidei aliqua sunt omnibus communia, quia omnes tenentur illa credere explicitẽ, sicut est mysterium incarnationis Christi & passionis & resurrectionis & consimilia, quæ cõmuniter prædicantur in ecclesia: & talia sunt omnibus proponenda, etiam simplicibus: nõ tñ subtiliter, sed per grossa exẽpla ab eis capibilia. quia aliter darẽt eis occasio errandi. Alia sunt in doctrina fidei quę sequũtur ex articulis fidei, ad quę credenda explicitẽ nõ tenẽtur simplices, sed tm̃ illi qui sunt in eccl̃ia superiores: & talia nõ sunt simplicib⁹ ꝓponẽda, nisi ꝓbabiliter timeret, q̃ in talib⁹ essent male informati ab hæreticis. In tali em̃ casu sunt de talibus

instruendi

a ¶Ad perfectionem ductus, quando in dexteram collocatus est.

est obedientiam, & †consummatus a

a factus est omnibus obtemperanti, b

a ¶Sufficiens. b ¶Gloriæ æternæ.

bus sibi causa salutis æternæ, appellatus c d

a ¶Qui realiter hoc ostendit, & non mentitur.

latus à deo pontifex iuxta ordinem

a ¶De qua re, quomodo secundum ordinem Mel. & non secundum ordinem Aaron. b ¶Profundus & subtilis est.

Melchisedech. Dẽ quo nobis grãdis e f

a ¶A non habilis interpretatu.

b dis sermo, & †ininterpretabilis ad

a ¶Ad exponendum vobis. b ¶Non ideo quin ego possem. vel grandis, quoniam imbecil.

dicendũm: quoniam †imbecilles facti g

a ¶Ad intelligendum profunda mysteria. b ¶Imbecilles. c ¶Quia prius annunciatum est vobis.

c cti estis ad audiẽdum. Etenim cũm h

a ¶Qui exercitati in lege & prophetis de Christo. ¶Aliorum. b ¶Quia prius annunciatum est vobis de Christo.

deberetis mãgistri esse propter tempus, rursum indigetis, ut uos doceam b i

a ¶Exordium sermonum, est symbolum fidei.

d mini, quæ sunt elemẽta exordij ser

¶Ad hoc redacti estis. a ¶Ad similitudinem infantium. ¶Humili sermone.

monum dei. Et facti estis quibus lac k

a ¶Et. b ¶Arcanis dei. ¶Qui confirmat vos.

c cte opus sit, nõ solidõ cibo. Omnis l

a ¶Non solido. ¶Cuius pars est lac. ¶Vt paruulus non discernit cibos & perit sumendo noxios, sic indoctus. b ¶Quod vos estis.

enim q̃i lactis est p̃ticeps, † ex m

a ¶Qui iustis & pfectis conuenit. b ¶Ideo quia. ¶Vt vos in fide tenelli.

pers est sermonis iusticiæ. †Paruus n

a ¶Sensu & opere.

lus enim est. Perfectorum autem o

a ¶De quo alibi: Sapienti loqui. inter pfect⁹ b ¶Scilicet. c ¶Consueti sunt studio & lectione scripturarum.

est solidus cibus, eorum q̃i † pro p

a ¶Non modo naturaliter acutos. b ¶Intellectus.

consuetudine exercitatos habẽt sen q

a ¶Bnado. b ¶Hic est solidus cibus. ¶Inter se vel boni a minus bono, & mali a minus malo.

f sus ad discretionem boni ac mali.

† interpretabilis

† infirmi

† proponendum

Mysteria fidei dupliciter proponuntur

† instruendi

immutabilis & summa substãtia q̃ est de⁹. Qđ ꝓfecto qsquis non so
A lũ credit, verũ etiã exercitat⁹ in exteriorib⁹ animi sensibus intelli-
git, percipit, nouit: nõ est iã metuendũ ne seducãt ab eis qui malũ
putãdo esse substantiã quã non fecit de⁹, mutabilẽ substantiã faci
unt ipsũ deum. sicut Manichæi. Vel si quę alię pestes ita desipiunt,

GLOS. ORDI.

QVapro. Duriter eis Cap. VI. increpatis, & culpatis eo ꝙ velint semp eadẽ ipsa discere, iterũ blã
† De præ. di. 4. c. iter mittentes. ditillis ie eis cõnumerãdo, hortãs eos ad ꝓfectionẽ, b ¶ Inchoatiõis. Quo ru-
des sunt catechizandi, vt est symbolũ fi-
dei, & dñica oꝛo. c ¶ Nõ r.i. nõ vt olim
vt sicut pri⁹ ceciderũt, iterũ credant. Vel
nõ rursus iaciẽtes, ita modo iaciam⁹, vt
ampli⁹ facere nõ sit opus. d ¶ Funda.
Fundamẽtum fidei sexuplex Qđ pri⁹ dixit sermonẽ inchoatiõis, hĩc
appellat fundamentũ, eò ꝙ ad Christia-
nã religionẽ veniẽtibus pri⁹ ꝓponit, &
sup hoc qđ ꝓfectiõis est ędificãt. Hoc fũ
damentũ diuidit in sex, q̃ sũt inchoatio.
s. pnia, fides, baptismatũ doctrina, ipositio manuũ, resurrectio, atq; iudicium.
Quicũq; aliquos ad fidẽ conuertit, pri⁹
facit pœnitere, i deũ credere, baptizari i
remissionẽ, cõfirmari ꝑ ipositionẽ, resur
rectionẽ, & diẽ iudicij ꝑstolari. e ¶ Ab
op. Mortua opera dicit pcãta q̃ occidũt.
Vel priora bona q̃ ꝑ sequens malũ mor
tua erãt. Pœnitere ab his est fundamẽtũ
iacere, sine quo nihil ędificabit. Quid est
aũt à mortuis opibus pœnitere, nisi ab
Baptismus triplex his q̃ oportet mortificari, vt viuamus?
Feramur ad ꝓfectionẽ iacientes funda-
mẽtũ pœnitẽtię ab opib⁹ mortuis & fun
damẽtũ fidei q̃ sit ad deum, vt oẽs partes
fidei habeat, & nõ aliunde putet iusticiã
esse. Fundamentũ etiã doctrinæ bapti-
smatum pluraliter, quia est baptismus in aqua, in pnia, & i san-
B guine: qa sic mũdat̃ homo à pcãtis ꝑ pœnitẽtiã vel sanguinis effu
sionem, sicut per lauacrũ baptismi. Vnum tñ dicitur baptisma,
quia vna forma, nec iterari potest. Vna ibi est triũ personarũ opa
tio. Non ergo ideo dicit̃ baptism⁹ fieri in pnia & in sanguine, ꝙ
Ioh. 3. a. sacrm baptismi celebret, vt in aqua accedẽte verbo: sed qa vicem
baptismi suppleret effusio sanguinis ꝓ noie Christi. Et etiã fides &
pnia, ibi duntaxat vbi articulus necessitatis cõcꝛtus religiõis sa-
cramentum baptismi excludit. Ideoq; sic intelligendum est illud:
Nisi quis renatus fue. ex aqua & spũsancto, non intrabit in regnũ
cęlorũ. i. qui nõ fuerit regeneratus ea regeneratiõe qua renascunt
illi, qui renascunt ex aqua & spũsctõ, nõ saluabit. Ea verò renascũ
tur hoies diuersis modis, alĩ ꝑ pnĩam, alĩ ꝑ effusionẽ sanguinis,
alĩ ꝑ baptismũ: Ideo pluraliter dixit baptismatũ. Fundamentum
etiã impositiõis ma. qa nisi qs credat, ꝙ ꝑ man⁹ impositionẽ deꝛ
spũs ad remissionẽ & corroborationẽ, non est fundat⁹. Fundamẽ
tum etiã resurrectiõis mortuorũ, ꝙ nisi qs credat qa resurrectio
Christi facit resurrectionẽ mortuorũ, nõ habet sup qđ ædificet.
Fundamẽtũ etiã iudicij ęterni, qa quidquid ibi statuet, in æternũ
durabit: qđ iudiciũ q̃ nõ credit, nõ habet fundamẽtũ. Hęc oĩa ni
si i fundamẽto ꝑcesserint, nemo põt bñ opari. Et qa hæc oĩa illis
necessaria sunt dicit, iaciẽtes hęc oĩa sicut lapis i fundamẽto iacit.
f ¶ Impossibile. Ne qs ⁊ ò existimet scd'm vel tertiũ baptisma
posit pcãta posse fieri. subdit: Impossibile. Nõ tm̃ difficile, ne qs
in hoc confideret. g ¶ Eos q. i. etiam eos qui hæc bona habue-

Nico. de Lyra.

runt

⁊ instruẽdi, quia ꝓfidia hæresis nõ tm̃ cõtingit in errore circa ar
ticulos, sed etiã i errore eorũ q̃ sequunt̃ ex articulis, sicut em̃ hęre
ticũ est dicere, ꝙ de⁹ nõ sit incarnat⁹, ita hæreticũ est dicere, ꝙ non
Error Manichæi. assumpsit ea q̃ sunt de veritate humanę naturę. & ideo Manichę⁹
condẽnatus est vt hęreticus, qui dixit dei filiũ assumpsisse carnem
phantastica: & sic̃ multi alĩ qui negauerũt in Christo esse aliqua
quæ pertinent ad naturã humanã. Si aũt loquamur de scd'o mo
do proponendi ea q̃ sunt fidei, s. in q̃tũ sunt ꝑ rationẽ intelligen-
da: sic tãtũmodo ꝓponẽda sunt hoib⁹ intelligẽtib⁹ & exercitatis
in scriptura q pñt cape talia, nõ aũt simplicib⁹, & cape nõ potẽti
b⁹, qa hęc possẽt eis eẽ erroris materia. Argumẽta patẽt ꝑ ꝓdicta.

¶ In ca. v. vbi dr̃ in posti. Et exauditus est pro sua reuerẽtia.

ADDI. I. Hoc qđ dr̃: Exaudit⁹ ꝓ sua reuerẽtia, potest C
etiã aliter intelligi scd'm Glo. scilicet ꝓ reue
rentia passionis cui maxima reuerẽtia debetur, eo ꝙ sine peccato
passus pro sola charitate.

¶ In eo. ca. vbi dr̃ i Postil. De q̃ scilicet põtifice nr̃o Iesu Christo.

Cap. VI.

¶ Quia perfectorum est soli dus cibus. a ¶ Alias remit tenter. ¶ Nos amodo.

a

QVapropter† inter-

a ¶ Cũ iã aliqd sum⁹. & nõdũ sum⁹ pfecti. ¶ .i. de imito, fi de. ¶ In quo Christ⁹ inchoa tur in nobis esse.

b

mittẽtes inchoatio

a ¶ Secundom intelligentiam & operationem.

nis Christi sermonem, ad perfectiõ-

a ¶ Nos docẽdo, vos audiẽdo. ¶ Quia vestrũ portare meũ reputo. b ¶ Ita. s. ¶ Nõ ita negligẽter, vt olim, vel non amplius iacientes. ¶ Hæc sunt inchoatio.

c

ra ferãmur. Nõn rursus iaciẽtes fun-

a ¶ Id est pœnitentiam quasi lapidem in fundamẽto. b ¶ Quę est. ¶ De. ¶ Quia ibi opera priora peccãdo fecerunt irrita.

d

damẽtum pœnitẽtiæ ab ꝺoperibus

a ¶ Id est peccatis. b ¶ Contra hanc fecerunt, qui in lege quærẽt⁹ iustificiam. c ¶ Si scirẽt omnia in baptismo dimitti, & per impositionem spiritũ dari tex. superfluer. nec præterea ipsum aliquid quærerent, si scirent per eũ resurrecturos mortuos & iudicandos.

mortuis & fidei ad deum, bꝺaptisma

¶ In confirmatione.

tum doctrinæ, impositionis quoq;
manuum, ac resurrectionis mortuo

a ¶ .i. ad perfectionem feremur per. b ¶ Vel faciemus,

rum, & iudicij æterni. Et hoc fꝺacie-

a ¶ .i. si in hac vita spacium pnĩæ dederit: nã in alia impossibile est per pœnitentiam renouari. ¶ Hæc. fundamenta facie mus, vt non rursum oporteat iaci fundamentum,

e

mus: si quidẽ permiserit deus. † Im-

f

possibile est enim, eos qui semel

dr̃: Quapropter int. supple, facilia à quib⁹ incipit fidei doctria.
b ¶ Ad pf. i. ad doctrinã pfectorũ. & q̃ sint illa q̃ intẽdit dimit-
tere breuiter tãgit, & sunt sex. Primũ, est pnia à pcãtis ꝑteritis, sicut
em̃ in motu naturali prior est recessus à termino à q̃, ꝙ access⁹ ad
terminũ ad quẽ: ita in ꝓcessu gr̃æ q̃ pficit naturã, primũ est pnĩæ
sacrm, qđ est qdã regressus à pcãtis, & hoc tangit cũ dr̃: c ¶ Non
ru. &c. ab o. m. i. pcãtis q̃ sunt opa mortua, dr̃ aũt pnia fundamẽ
tũ: qa est illud qđ est primũ in ꝓcessu gr̃æ, vt dictũ est, sicut funda
mẽtũ est illud qđ est primũ i ędificatiõe. Scd'm qđ est dimittẽdũ
eẽ fides simpliciũ, ꝑ quã fit accessus ad deũ, scd'm qđ dr̃. j. xj. c. Ac
cedẽtẽ ad deũ oportet credere, qa est &c. & hoc tãgit ibi: Et fidei.
Tertiũ est baptisma, qđ est qdã spũalis gnatio. & hoc tãgitur ibi:
Baptismatũ doctrinę. & dicit in pl̃, qa triplex est baptisma. s. flu-
minis, flaminis, & sanguinis. verũtn̄ hñt tm̃ virtutẽ vnius bapti-
smi. & ideo dicit Apl̃s ad Eph. iiij. b. Vna fides, vnum baptisma.
Quartũ est sacrm cõfirmatiõis, i q̃ dat̃ spũsctus ad robur, sicut in
baptismo dat̃ ad cõsequẽdũ eẽ spũale. & hoc notat̃ ibi: Impositio
nis quoq; manuũ. Quintũ & sextũ ptinẽt ad terminũ spũalis pro
cessus, expectam⁹ em̃ resurrectionẽ corporũ futurã, qa hoc amo-
to inanis esset fides nr̃a, vt dr̃. j. ad Cor. xv. & hoc tangitur ibi: Ac
resurectiõis mortuorũ, q̃ est quintũ. Expectam⁹ etiã remuneratio
nẽ nobis fiẽdã in iudicio extremo, & hoc est sextũ. qđ notat̃ ibi:
Et iudicij æterni, dicit aũt iudiciũ ęternũ, qa snia ibi data i ęternũ
durabit, l sta sex ꝓdicta nõ itẽdit Apl̃s ꝓsequi modo, qa sunt qdã
fidei rudimẽta, de quib⁹ fidei nouitij sunt i structi, & de talibus in
struebãtur in primitiua eccl̃ia, vt patet Act. xvij. & i pl̃ib⁹ alĩs lo
cis, d ¶ Et h. f. Hĩc cõsequẽter Apl̃s reddit auditores beneuolos
ad ostẽdẽdũ eis suæ doctrię possibilitatẽ & vtilitatẽ. Et diuidit in Diuisio
tres: qa prĩò ꝓponit q̃ gnali, ꝙ sua doctria est cõueniẽs & possibi-
lis, scd'o ostẽdit i speciali quib⁹ ipossibilis est, ibi: Impossibile est
em̃, tertio quib⁹ ẽ possibilis, ibi: Cõfidim⁹ aũt. Circa primũ scien
dũ, ꝙ Apl̃s i prĩcipio hui⁹ ca. dixit se velle instruere illos qb⁹ scri
bebat de his q̃ ptinẽt ad ꝓfectionẽ doctrinę Christi, & q̃us illud
sit difficile, tñ hoc est bñ possibile cũ adiutorio dei. & hoc est qđ
dicit Apl̃s: Et h. f. s. p. d. i. adiuuerit, min⁹ em̃ dicit & pl⁹ signat.
e ¶ Impossibile ẽ e. Hĩc ostẽdit qb⁹ sua doctria ẽ ipossibilis. Et
diuidit i duas ptes, quia primò ostendit ꝓpositũ, scd'o ad hoc in
ducit exẽplũ, ibi: Terra em̃. Dicit igit̃ ꝙ sua doctrina est inutilis Diuisio.
illis qui post multa beneficia diuina recepta ꝑ ingratitudinẽ labũ

x iij ⁊tur de

ADDI. II. Hoc qđ dr̃ hĩc: 'De q̃ grandis ser-
mo nobis & interꝑtabilis ad dicẽdũ, sec
cũdũ Glo. referẽdũ ẽ ad sacerdotiũ Chri
sti. s. quõ scd'm ordinẽ Melchisedech ap
pellat⁹ est sacerdos, vt statim .ē. dixerat.
de hoc em̃ facit Apl̃s grãdẽ sermonẽ. j.
& interꝑtabilẽ. s. idigẽtem interꝑtatiõe,
nõ ꝓpter materiæ difficultatẽ: qa illa q̃
iã⁹ ꝓposuerat de Christo i principio hu
ius epl̃ę, di. Qui cũ sit splendor pr̃is, hñt
maiorẽ difficultatẽ, & indigẽt altiori in
terꝑtatiõe, vt est manifestũ. sed hęc mate
ria de sacerdotio Christi non habet in se
tantã difficultatẽ, nisi solũ ꝓpter imbe-
cillitatẽ audientiũ, q̃ non valebãt discu-
tere intelligẽtiã eorũ q̃ de hoc traduns̃ i
scriptura, put Apl̃s declarare intẽdebat.
& hoc est qđ subdit: Qm̃ imbecilles fa-
cti estis ad audiendum &c. q. d. Non in-
digeremus grandi sermone & interpre-
tabili, nisi ꝓpter imbecillitatem vestrã.

† omisso q in Christo rudes in choat, ser mone

NICO. DELY.

QVapropter. In ꝓte Cap. VI. immediate ꝓcedẽti Apl̃s reddit
auditores attẽtos, ostẽdẽdo di-
cẽdorũ difficultatẽ, Hĩc cõsequẽter red
dit eos docìles, oñdẽdo eorũ ordinẽ, qa
ostẽdit q̃ sunt dimittenda & q̃ ꝓsequen
da. Illi em̃ qb⁹ scribebat erãt exercitati i
scripturis, & ideo dicit ꝙ intendit dimit
tere ea q̃ solẽt dici nouitꝫ, sed intẽdit ꝓ
sequi ea q̃ solẽt dici pfectis. & hoc est qđ
dr̃: Quapropter int. supple, facilia à quib⁹ incipit fidei doctria.

† De pę. di. 2. c. si em̃. ¶. nos autem D

rũt. Nedum penitus malos. a ¶ Renouari. per baptismũ, cuius E virtus in cruce Christi cõstat. vñ: b ¶ Rursum cru. Quia in baptismo sumus cõformes morti eius & sepulturæ. Qui putat secundò baptizari, secundò Christũ q̃tum ad se crucifigit, quod est eum habere ostentui & derisioni, vt semel mortuus est, ita nos in baptismo semel morimur peccatis, non scd'ò vel tertiò. Renouari rur. ad p. Negat hîc Apostolus reiterationem baptismi, sed non excludit pœnitentiã. Renouari enim est nouũ fieri. Nouũ aũt facere lauacri est. vñ: Renouabit sicut aquilæ iuuentus tua, hoc fit in baptismo. Et est sensus: Impossibile est eos, q̃ hoc semel acceperũt rursus renouari. i. rebaptizari motos ad pniam, illos dico si rebaptizãtur: rursus crucifigentes filiũ dei, & habentes irrisioni, q̃tũ ad se. Non em̃ in re, crucifigunt, sed tales sunt irrisorib⁹ & crucifixorib⁹: qa vna mors Christi, vnũ baptisma consecrauit, qd' sufficit cõtra omnia peccata etiam sequentia. Si pœnitẽtia de eis agãt, sicut illa vna mors, sufficit ad oĩa peccata tollenda. Qui verò iterat baptismum, quasi illa vna mors & vnũ ex ea baptismum non sufficiat, iterat & mortem, vt ex ea iterata fiat iterata remissio. Vel in se crucifigunt filium dei & contumeliæ habent, qui gratiã eius vilipendẽtes in peccatis iacẽt. Et est ratio cur non debeant relicta fide prima in pctã cadere. Non em̃ vltra pñt rebaptizari in remissionẽ peccatorũ. Impossibile est em̃ rebaptizari, qa tm̃ bibere imbrẽ. i. Christi doctrinam pñt, qua p pniam fructificent. & hoc est: Ter. e. s. c ¶ Sæpe ue. Quia si rara, non sufficit: si assidua, vilescit. d ¶ Imbrẽ. Doctrinã sanctã rorẽ cælorũ, quẽ sitiẽti terrę pluunt cæli. i. pdicatores verbi veritatis. e ¶ Generãs h. Significat illos sæpe bibisse per legẽ F & prophetas verbũ cęlestis doctrinæ, & nec sic prompti fuerũt germina fidei p̃ferre. f ¶ A qb. co. Cultores terræ qui vomere spirituali arbusta cõscindũt, & falce verbi dei noxia pcidunt. Vel illis à quib⁹ colit. i. ipsis eisdẽ qui se colunt in bonis operibus, imitari scilicet maiores, scd'm illud: Et fecerũt fructũ natiuitatis, quia patres suos, qui eos in fide genuerunt imitant. g ¶ Cõfidimus a. de u. Non dicimus putando vos tales, sed timendo ne sitis tales. Terreo verbis, ne ipsa doleatis re. Confidimus. Quia de præsenti non habet, vnde laudet de spe futurorũ attollit, ad q̃ p̃trita allicit, & recreat aĩos eorũ & cõfortat, antiqua eis in mẽtẽ reuocãs, & facit eos existimare deũ nõ oblitũ bonorũq̃ fecerũt. Sicut enim priora bona p̃ sequẽtia mala mortua fuerãt & irrita facta, ita ipsa eadem per pœnitentiam & alia bona sequẽtia reuiuiscẽt.

Secũdò baptizari prohibitum. Reiteratio baptismi. Psal. a. †ab integro †ludibrio Psal. 106. d. †exit⁹ huc tendit, vt exuratur.

Spiritualem nutritionem per suã doctrinã. Non em̃ in solo pane G
viuit homo, sed in omni verbo qd' procedit de ore dei. Mat. iiij.
a. d ¶ Virtutes q̃ u. s. Virtutes istæ sunt dotes animę & corporis. dotes animæ, sunt aperta dei visio, firma itentio, cõtinua fruitio, quæ habentur in patria perfectè: sed hîc à viris perfectis habẽtur inchoatiuè. s. in spe & charitate. quibus succedũt illę dotes, habentẽ etiam aliqñ ex speciali gr̃a in quadã diuinę dulcedinis experiẽtia, q̃ cõcedit aliq̃ viris sanctis in via. dotes verò corporis nõ habent hîc, nisi in spe. & quia magna ingratitudo est post tãta beneficia diuina cadere à fide & gr̃a: ideo sequit: e ¶ Et pl. s. scilicet illi q̃ pdicta perceperũt. f ¶ Renouari ru. ad p. est impossibile. ad hoc em̃ refert illud impossibile: quod tñ hîc accipit, p difficili. sicut dicimus de Claudo, q̃ nõ põt ambulare, qa male & difficile ambulat. sic p̃dicti cadẽtes de difficili resurgũt, nõ tñ est impossibile simpr q̃diu sunt in via. Sequit: g ¶ Rursum cr. si. fi. d. quia quantũ est in ipsis, reiterãt causam suę crucifixionis. h ¶ Et, o. h. Quia per hoc vident̃ irridere mortem Christi quasi, p modico eã habentes. Aliter exponit illa lr̃a ab aliquibus ab illo loco: Et prolapsi sunt. & dicunt, q̃ Apls remouet hîc errorẽ quorundã, qui de ludaismo erãt cõuersi ad fidẽ catholicã. & ideo sicut apud Iudæos ablutiones & baptismata frequẽter fiebãt, sicut patet ex euãgelio in plurib⁹ locis, ita opinabant baptisma Christi pluries posse reiterari circa eundẽ hominẽ ad delẽda ei⁹ peccata. sed hoc remouet Apls, di. Impossibile em̃ est eos q̃ semel illuminati sunt pbaptismũ qui est fidei sacr̃m, rursum renouari ad pniam si lapsi fuerint: qa p pœnitentiã sequentẽ nõ pñt redire ad renouationẽ baptismalẽ, qa baptism⁹ est lauacrũ regenerationis & renouationis, vt habeẽ ad Titiũ. iij. Et ideo nõ dicit Apls q̃ sit impossibile pœnitere, sed renouari modo p̃dicto, qa sacr̃m baptismi nõ est iterabile. Sequit. Rursum crucifigẽtes sibimetipsis filiũ dei. In baptismo em̃ conH
figuramur morti & sepulturę Christi, vt habeẽ Ro. vj. a. Quicũq⁹ baptizati sum⁹ in Christo Iesu, in morte ipsi⁹ baptizati sumus. cõsepuli em̃ sumus cũ illo p baptismũ &c. & p consequẽs dicẽtes baptismum reiterari, dicũt quodãmodo mortem Christi iterabilẽ, & sic derident eã, propter qd' sequit: Et ost. h. Licet aũt hęc expositio sit subtilis: prima tñ magis videtur cõcordare literæ. i ¶ Terra e. Quia in parte p̃cedẽti dixit, q̃ illi q̃ propter ingratitudinẽ diuinorũ beneficiorũ labuntur in peccatum, quodammodo sunt impossibiles ad resurgendum: ideo hîc consequenter inducit ad hoc quoddam exemplum: Terra quę multo labore culta est & irrigata, si faciat fruct⁹ bonos, benedicit. si aũt spinas & tribulos, maledicitur magis q̃ si non fuisset ita diligenter exculta. Sic & in proposito de homine diuina beneficia recipiente. & ideo in fine concluditur: k ¶ Cuius consum. in cõb. Quia tales ingrati finaliter deducuntur ad gehennam'. alia litera patet ex dictis: l ¶ Confidimus autẽ. Hîc consequenter ostendit Apostolus quibus sua doctrina sit conueniens & vtilis. Et diuiditur in duas: quia primò proponit intentum. secundò propositum probat, ibi: Non enim iniustus. Circa primum sciendũ, q̃ ex prędictis verbis apostoli possent illi quibus scribebat opinari, q̃ ipsi essent tales, prout immediatè prædixerat, & per consequens doctrina eius inutilis esset. & ideo Apostolus hoc remouet, di. Confidimus au. de u. di. Et per consequens reputabat eos esse aptos ad capiendum perfectionem doctrinę Christi, propter qd' subdit: m ¶ Meliora & u. ss. confidimus de vobis, n ¶ Tametsi i. lo. q. d. nõ loquur⁹ sum in præcedẽtibus, eo q̃ tales sitis, scilicet ingrati & ad doctrinam Christi inepti: sed ad cautelam futurorum ne efficiamini tales per casum.

Diuisio.

a ¶ Per fidem, baptismum, & spirit̃m sanctum. b ¶ Per ipsam fidem, quali suauem & iucundum gustum.

sunt illuminati, gustauerunt etiam a
a ¶ Remissionem peccatorum in baptismo. b ¶ Qui etiam partici. c ¶ Habentes genera linguarum, & alia dona.

donum cæleste, et participes facti b
a ¶ Quam nos. vel nihilominus, quam facti sunt participes spiritus sancti.

sunt spiritus sancti, gustauerunt nihilo c
a ¶ Iucundum. b ¶ Diuinitatẽ Christi, vel angelicam doctrinam. c ¶ Impassibilitatem, & immortalitatem, quam non prælibauerunt.

minus bonum dei uerbum, uirtu d
a ¶ Post hæc omnia. b ¶ Grauiter.

tes, q̃ uenturi seculi, et prolapsi sunt: e
a ¶ Iustitia recuperata. b ¶ Quod hic licet, non ibi. c ¶ Per. d ¶ Vt rebaptizentur post pœnitentiam.

a renouari rursus ad pœnitentiam: f
¶ Quia non possunt efficere, vt iterum sibi valeat crucifixio Christi. sibi enim fieret crucifixio Christi, si carnẽ suam crucifigerent cum vitijs & concupiscentijs: quod hic licet.

b †rursum crucifigentes sibimetipsis g
a ¶ Nec possunt habere Christum ostentioni vt eũ imitentur in nouitate vitę.

filium dei, & † ostentui habentes. h
a ¶ In alia vita impossibile est renouari, quia hic tantum vbi bibit imbrẽ ¶ Vel dixerat, feramur ad perfectionem, subdens: & hoc faciemus: nunc addit: & iustũ est: quia Terra. i. mens auditorũ. ¶ Proficiens. anima. ¶ A deo.

c Terrã enim sæpe uenientem super i
a ¶ Ad similitudinem aridæ terræ. ¶ Doctrinã.

d e sebibens imbrem, & generans her
a ¶ Fidem & bona opera. b ¶ Congruã c ¶ Qui inde glorificabuntur. vel secundum illud, Et fecerunt fructum nativitatis. ¶ Non solum facientibus, sed pdicatoribus illorum. d ¶ Aliter non generaret.

f bam opportunã illis à quibus colit, b
a ¶ Hîc augmentum virtutum, in futuro præmium. b ¶ Et terra. ¶ In apertum vt videantur.

accipit benedictionem à deo: profe
a ¶ Peccata quæ pungunt. b ¶ Grauiora quæ acutius. ¶ A deo.

res autem spinas ac tribulos, repro b
a ¶ Dãnationi. b ¶ Nondum incidit in maledictionẽ sed proxima est, & adhuc licet reuerti.

ba est, & maledicto proxima, cuius k
a ¶ Finis, si perseuerat. ¶ Brit b ¶ Æterni incẽdij. ¶ Duriter increpauit: sed Conſi.

e †cõsummatio in cobustionẽ. †Con l
a ¶ Quia talis affectionis est. b ¶ Quã combustionẽ.

fidim⁹ aũt de uobis dilectissimi mẽ b m
a ¶ Quã sint spinę & tribuli. b ¶ Ideo de vobis confidimus, quia olim multa operati estis, pro quibus si pœnitetis de malis, bene faciet vobis deus. ¶ Dure terrendo, increpando.

liora et uiciniora saluti, tametsi ita b n

Nico. de Lyra.

tur de peccato in peccatum: quia de se resurgere non possunt, & iuste à deo permittuntur depressi onere peccatorũ, talibus em̃ sic in peccato profundatis, & per consequens quodãmodo obstinatis, scd'm qd' scribitur Prouer. xviij. a. Impius cum in profundum peccatorum venerit, cõtẽnit: inutilis est doctrina Apostoli, quia non recipiũt, humanã persuasionẽ. & hoc est qd' dicit Apostolus: Impossib. est e. eos q̃ se. s. il. recipientes baptismi sacr̃m qd' dr̃ sacr̃m fidei, quia illuminat per fidem. Et bene semel dicitur: quia hoc sacramentum non potest adhiberi homini, nisi semel, cum non sit iterabile. a ¶ Gustauerunt et. quia in sacramento baptismi confertur gratia quæ de cælo datur. b ¶ Et ptici. fa. Quia varia dona spiritus sancti dantur cum gratia, quæ quidem dona fuerunt in Christo perfectè, vt habetur Isa. xj. Et in nobis sunt participatiuè. c ¶ Gustauerunt ni. Quia à Christo recepimus non solum donorum spiritus sancti largitionem, sed etiam spiritualem

labuntur in peccatum, quodammodo sunt impossibiles ad resurgendum: ideo hîc consequenter inducit ad hoc quoddam exemplum: Terra quę multo labore culta est & irrigata, si faciat fruct⁹ bonos, benedicit. si aũt spinas & tribulos, maledicitur magis q̃ si non fuisset ita diligenter exculta. Sic & in proposito de homine diuina beneficia recipiente. & ideo in fine concluditur: k ¶ Cuius consum. in cõb. Quia tales ingrati finaliter deducuntur ad gehennam'. alia litera patet ex dictis: l ¶ Confidimus autẽ. Hîc consequenter ostendit Apostolus quibus sua doctrina sit conueniens & vtilis. Et diuiditur in duas: quia primò proponit intentum. secundò propositum probat, ibi: Non enim iniustus. Circa primum sciendũ, q̃ ex prędictis verbis apostoli possent illi quibus scribebat opinari, q̃ ipsi essent tales, prout immediatè prædixerat, & per consequens doctrina eius inutilis esset. & ideo Apostolus hoc remouet, di. Confidimus au. de u. di. Et per consequens reputabat eos esse aptos ad capiendum perfectionem doctrinę Christi, propter qd' subdit: m ¶ Meliora & u. ss. confidimus de vobis, n ¶ Tametsi i. lo. q. d. nõ loquur⁹ sum in præcedẽtibus, eo q̃ tales sitis, scilicet ingrati & ad doctrinam Christi inepti: sed ad cautelam futurorum ne efficiamini tales per casum.

† De pœ. ptismũ &c. nos autẽ

§. nos autẽ

Diuisio.

Non enim

a ¶ Operis. Magna illis testificat ꝰ est. Tria aũt bona cõmendat A in eis. s. ꝙ omnia sua fecerũt cõmunia sanctis. Ecce opus. & hoc ex dilectiõe q̃ informat actiões: Ecce alacritas. & hoc ad gl̃am dei: ecce pura & recta intẽtio. b ¶ Cupimus. Multam dilectionẽ er ga illos ostẽdit, & eãdẽ circa singulos curã demonstrat, & maio rum eñ & minorũ sñr curã gerit, & omnes diligit. c ¶ Promis siões. Sciebat placere Iudæis ꝓmissio nes patrũ memorari, vñ modo his laudi bus extollit quos supra exemplo obdu ratorũ terruit. In hoc aũt Abrahã maxi mè elegit, cui⁹ filij erũt si credũt. d ¶ A brahæ n. Tria dicit, ꝙ ꝓmissio facta, & per iuramentum firmata, & in Abrahã iam impleta. e ¶ Nisi bene. be. ti. & mul. multi. t. Aposiopesis est hîc. i. de fectio. Q. Si hoc non fecero, non mihi credatur de aliquo. f ¶ In quo abũ. u. Q. Si autem homini qui mendax est, per iuramentum creditur, quantò ma gis deo credendum est, qui mentiri non põt. g ¶ Cõfugimus. Fugit ad spem qui spe beatitudinis tribulatiões spnit. h ¶ Quasi. Sicut ancora nauẽ, sic spes animã tenet, ne mergat in salo huius mũ di, consentiendo iniquitati. Et firmam, ¶ ne saltem titu.

† De pos. dia. e non est.

Gen. 22. c.

† plenam spei certitu dinem vsq; ad plectio nem

Nicolaus de Lyra.

a ✠ a ¶ Non enim. Hîc probat propo situm, primò ex eorum conuersatiõe. & † Gen. 22. c. secũdò ex Abrahę promissione, ibi: Abra hæ nãq;. In prima igit parte dicit sic: Ra tionabiliter dixi, ꝙ confidimus meliora de vobis, cuius causam subdit, di. Non en. ini. est de. ut ob. op. u. i. sanctę con uersationis vestræ. b ¶ Et di. quã o. i no. ip. Et quę sit ista dilectio ostendit ex facto, di. c ¶ Qui mini. sanctis. id est B Christi fidelibus necessaria præbendo. d ¶ Et ministra. Opus charitatis con tinuando. & quia virtus laudata crescit, ideo post commendationem hortatur eos ad virtutis continuationem & au gmentationem, dicens: e ¶ Cupimus au. u. ue. eã. ost. sol. i. monstrare per ef fectum euidentem. f ¶ Ad exple. sp. usq; in finem. Quia per continuatio nem boni operis vsq; in finem expletur spes, quæ est certa expectatio futuræ bea titudinis, in cuius consequitur actualiter gloriæ præmiũ. ideo subdit: g ¶ Vt nõ seg. efficia. i. pigri, sed virtuosi in bono proficientes, sicut fuerunt patres sancti. & hoc est qđ dicit: h ¶ Verum. prosed. i ¶ Imitatores. scilicet hæredi tatis cælestis. k ¶ Abrahæ namq;. Hîc consequenter idem probat per pro missionem Abrahę factam. Et diuiditur in tres partes: quia primò ꝓponit illam promissionem. secundò ostendit eius in fallibilitatem, ibi: Homines enim. tertiò ex hoc concludit veritatem intẽtam, ibi: Vt per duas res. Circa primum sciendũ, ꝙ Abrahæ facta est promissio de bonis temporalibus & etiam cælestibus: pro pter qđ dictum est ei, ꝙ semen eius erat futurum sicut arena maris & sicut stellæ cæli: & promissionem illam firmauit iu ramento. & hoc est qđ dicitur: Abra hæ nã. promit. deus. bona terrena & cælestia. & ad confirmationem huius promissionis iurauit per semetipsum. l ¶ Quoniã ne. i. nullam rẽ. m ¶ Ha buit ꝙ q. iu. ma. Et quid iurauerit sub dit, di. n ¶ Nisi bene. be. Et subintel ligitur deficiet veritas mea nisi fiat sic. o ¶ Et sic longa. fe. i. Abraham pa tienter expectans. p ¶ Adeptus est re promiſ. Quia tandem consequutus est gloriam. q ¶ Homi nes enim. Hîc consequenter ostendit huius promissionis infal libilitatem. Ad cuius euidentiam sciendum, ꝙ dispositio dei æter na immutabilis est, quæ est idem qđ eius consilium. & ideo quã do in sacra scriptura aliquid denunciatur, prout habet esse in di uino consilio, immutabile est, nec retractatur. & hoc modo. j. Reg. xv. dicitur de Saulis abiectiõe: Por ro triumphator Israel non parcet, nec pœnitudine flectetur. Qñ autem ali quid denunciatur in sacra scriptura se cundũ exigentiã meritorũ, non tñ pro ut habet diuinum cõsiliũ, sicut subuer sio Niniuitarum: Ionæ. iij. Hoc bene re tractatur, sicut subuersio Niniuitarum à dño ꝑdicta, propter pœnitentiam eo rum fuit retractata. & hoc est qđ dicit Iere. xviij. a. Repente loquar aduersus gentem & aduersus regnũ, vt eradicem & destruã & dispердam illud. Si pœni tentiã egerit gens illa à malo suo, agã & ego pniam super malo qđ cogitaui vt facerẽ ei. & qa talis cõminatio dicit sen tẽtia dei: ideo dixerũt doctores nostri, ꝙ sentẽtia dei mutat, nõ tñ ei⁹ cõsiliũ. Nunc aũt ita est, ꝙ qñcũq; in sacra scri ptura aliqđ denũciat sub iuramento à deo, illud ꝓcedit ex diuino consilio. & ideo ꝓmissio facta Abrahæ paret insal libilis ex duob⁹. primò, ratione diuini cõsilij, ex quo ꝓcedit, qđ nõ mutat: & ex additione iuramẽti diuini ꝑ qđ con firmat. His visis attẽdendũ est ad literã: Hoies e. p ma. sui iu. Quia cõfirma tio alicui⁹ rei nõ est nisi ꝑ aliqđ certi⁹ & stabili⁹. ꝓpter qđ dicit Philosophus. j. Metaph. ꝙ antiqui posuerunt aquam principiũ omniũ: qa dixerũt ipsam esse iuramentũ deorũ. r ¶ Et o. cõ. eo. fi. D ad cõf. est su. Quia facta hominum sunt fallibilia: & ideo ad confirmatio nem oportet recurrere ad diuinã veri tatem infallibilẽ, q̃ in iuramẽto voca tur in testẽ. s ¶ In q. i. in iuramẽto A brahæ facto. t ¶ Abundantius. qa facta est Abrahæ pro se & hæredibus suis. v ¶ Immobilitatẽ. per hoc ex a bũdati eã immobilẽ ostẽdit: erat enim firma ex hoc, ꝙ ꝓcedebat ex diuino consi lio. & ideo iuramẽtũ additũ firmauitẽã ex abũdãti, qñ ꝓmissiõi prius factę ipsi Abrahæ fuit additũ, vt habet Gen. xxij. x ¶ Vt ꝑ d. Hîc ex ꝑdictis Apls cõclu dit intentũ, videlicet, ꝙ illi q sunt de se mine Abrahę si fuerint imitatores fidei ipsi⁹, certitudinaliter consequent ꝓmis sionẽ Abrahę factam, ꝑdicto modo fir matã: & hoc est qđ dicit hic. Vt ꝑ d. r. i. s. diuinũ consiliũ & eius iuramẽtum. y ¶ Quibus im. & c. For. so. ha. i. se curi simus de obtinenda promissione: qa sum⁹ imitatores Abrahę. ꝓpter qđ sequit: z ¶ Qui cõ. Supple ꝙ bapti smũ ad Christũ, ꝙ quẽ adimplet ꝓmis sio Abrahæ facta. ideo sequit: a ¶ Ad te. pp. sp. i. certam gloriæ expectationem. b ¶ Quam si. an. ha. ani. tut. & fir. Sicut enim ancora materialis te net nauẽ immobilẽ inter fluctus maris, ita spes tenet aĩas imobiles inter fluctus varię & multiplicis tentatiõis. verumta men ipsa spes habet contrarium modũ firmitatis respectu ancoræ materialis, quia ancora materialis per hoc ꝙ figi tur in terra, dat firmitatem naui animę autem nostræ non possunt in terra stabiliri, ideo oportet quòd ancora spei firmetur in loco contrario, scili cet in cælo. & hoc est quod subditur:

C Dispositio dei immu tabiliter

† laboris ex charitate susceпti

Promissio Abrahæ in fallibilis ꝓ pter duo.

† de iureiu. c. & si Chri stus. ſ. Iaco bus quoq;

quimur. † Nõ enim iniustus deus, ut a ¶ Scilicet ex qua opera illa bona fecistis.
a obliniscatur operis uestri & † dilectio b ¶ Ad honorem dei.
nis, quã ostendistis in nomine ipsius a ¶ Hoc est opus. ¶ Adhuc.
qui ministrastis sanctis, & ministra c d
a ¶ Q. per præterita vos laudo, de futuro autem vo bis bona cupio. b ¶ Vt nec vnus desit.
b tis. Cupimus autem unumquemq; e
a ¶ Quam quendam habuistis. b ¶ Frequenter ostende re. c ¶ Ministrandis sanctis.
uestrum eandem ostentare sollici f
a ¶ Vt in futuro cõpleatur in vobis quod modo speratis.
tudinem ad † expletionem spei us f
a ¶ Vitæ vestræ. b ¶ Ita ostentate. c ¶ In hac sollicitu dine.
que in finem, ut non segnes efficia g
¶ Sanctorum. ¶ Nos per genus.
mini, uerum imitatores eorum qui h i
a ¶ Promissam sæpe beatitudinem.
c fide & patientia hæreditabunt prõ k
a ¶ An sunt factę promissiones? Vt que.
d missiones. † Abrahæ namque pro k
¶ Ideo per se.
mittens deus, quoniam neminem l
¶ Se.
habuit per quem iuraret maiorem, m
iurauit per semetipsum, dicens: n
¶ O Abraham. a ¶ In his qui stellæ. b ¶ Incremento virtutum. ¶ Assidue.
e Nisi benedicẽs benedicam tibi, n
a ¶ Sine fide. b ¶ In his qui arenæ. ¶ In futura beatitu dine magnitudine gloriæ. ¶ Aposiopelis. ¶ Certus Abraham.
& multiplicãs multiplicabo te.
a ¶ Inter multa aduersa. b ¶ Diu patienter expectans. c ¶ Tandem.
Et † sic longanimiter ferẽs, adep o p
a ¶ Sæpe promissam benedictionem. Æternam beatitudi nem. b ¶ Ideo iurauit deus, quia homines iurant. ideo per se, cum maiorem non habuerit, quia homines per maiorem iurant.
ptus est reprõmissionem. † Hõmi q
a ¶ Quia per deum, qui solus verax ex se.
nes enim per maiorẽ sui iurant: r
¶ Altercationis.
& omnis controuersiæ eorum finis s
a ¶ Valens. b ¶ Alterius partis.
ad cõfirmationẽ, est iuramẽtum. t
a ¶ Quia sic inter homines.
¶ Abundanter per promissionem, sed abundantius per iu ramentum.
f In quo abundantius uolens deus u
a ¶ i. his qui habituri erant quod promittebatur.
ostẽdere pollicitationis hereditas t
a ¶ Quia vix aliquis nouit per fidem Christi saluari ho mines. ¶ Quod erat de saluandis per gratiam electis.
b ¶ inter promissionem & impletionem.
immobilitatem sui consilij, interpo v
a ¶ Condescendens hominum consuetudini: vt certos fa ceret. b ¶ Promissionem & iuramentum.
suit iusiurandũ, ut per duas res im x
¶ In quibus.
mobiles, qbus impossibile est men y
a ¶ Quod in omni aduersitate fortes nos faciat valentes ad horam pati vt in æternum regnemus.
tiri deum, fortissimũ solatiũ habea
a ¶ In procellis tentationum. b ¶ In aduersis. c ¶ Non pro aduersis deferendam.
g mus, qui cõfugimus ad tenendam z a
a ¶ Iam nobis in Abraham adimpletam. ¶. i. in omni bus oblatam.
h propositã spem, quã sicut ancoram b
a ¶ Quæ in tribulationum impulsu non destruant.
habemus animę tutãm ac firmam:

ne ſaltē titubet. a ¶ Præcurſor. Ad hoc em̄ præcurrit, vt nos ſequamur. Qui bñ dicitur curſor, qa multa culpa eū ipediuit, ſcd'm illud: Exultauit vt gigas ad currē. viam. Et alibi: In via pec. non ſte. Et præcurſor: qa ante nos, & p nobis cucurrit. b ¶ Scd'm ord. Mel. Vnde optet Chriſtianos (quorū eſt pōtifex) ſupiores Iudeis eſſe qntū diſtat inē Chriſtū & Aarō: & me li⁹ ſacrificiū hñe, ſ. rōnabile! obſequū qd' ducit in cęlū, nō pecudes. Quid aūt ē rōnabile obſequū, niſi q̄ p aīam & ſcd'm ſpūm oferē: vt ſūt ỹ tutes. Spūs em̄ deus eſt, & eos q adorāt eū, in ſpū & ỹtate adorare oportet. Ecce qlib⁹ ſacrificijs placat de⁹. hęc igitur offeram⁹. Illa qdē diuitiarū ſunt & diuitū, hęc aūt ỹ tutū. Illa extrinſecus, iſta intrinſecus. Illa qlibet operari poteſt, hęc autem pauci. Quanto em̄ melior eſt pecore hō, tāto hoc ſacrificiū illis. Hic em̄ aīam tuam i ſacrificiū offers, ibi pecora offerebāt.

Ioh. 4. d.

GLOS. ORDI. CAP. VII.

HIc enim Melchiſe. Iam icipit oſtēdere quō Chriſt⁹ ſcd'm ordinē Melchiſedech aſſimilatus ſit filio dei. Melchiſedech dicit rex iuſtici æ. i. Chriſt⁹, q ſuos p iuſticiam regit inter p̄cellas ſeculi. Rex pacis Chriſtus: quia quos hic iuſticia regit, in pace æterna regere nō deſinit. Sacerdos dei, q ſe in ara crucis obtulit. Obuiat & occurrit, dando gratiā cuiq; fideli; poſt cædē vitiorū quæ p qnq; ſenſus ſubintrant & dominātur; & bñdicit ei, dādo incremētū boni opis. Dat panē & vinum. i. corp⁹ & ſanguinē ſuū, q̄ paſti & a p̄teritis mūdant, & i futurum cōfortant. Cui Abrahā. i. fidē dat decimas oim. i. oēm pfectionem ſuā ei attribuit. primū Melchiſedech. i. rex iuſticiæ, pōſt rex Salem. i. pacis: quia prius hic regit ſuos in iuſticia, pōſt in futuro regit eos in pace. Sine patre ſcd'm carnē, ſine mātre, ſcd'm deitatem. Sine genealogia: quia filios carnis non habuit. Non habens initium nec

Nicolaus de Lyra.

finem. a ¶ Ad in. i. ad ſecreta cęleſtia, q̄ ſunt nobis velata: ad quē locū aſcēdit Ieſ⁹ Chriſt⁹, vt ibi figeret anchorā nr̄am: qa p hoc habemus firmā ſpē veniēdi ad gr̄iā: & ad hoc eſt qd' ſubdit: b ¶ Vbi pr. p. Hoc aūt Apl̄s ſubdit, qa pri⁹ loquut⁹ fuerat de pōtificatu Chriſti, & interpoſuerat aliq̄ ad excitationē audiētiū, & ſic conſequēter reuertit ad ſuū ppoſitū. ſ. ad loquēdū de pōtificatu Chriſti de q̄ adhuc loquit ca. ſe. ¶ Ad euidētiā maiorē cuiuſdā dicti i hoc ca. q̄rit: Vtrū in cadētib⁹ poſt baptiſmū pnīa habeat locū. Et arguit q̄ nō, qa ſicut baptiſm⁹ habet efficaciā a paſſiōe Chriſti, ita & pnīa. ſed baptiſm⁹ nō pōt iterari, ergo &c. Itē ſpūalis curatio, q̄ fit p pnīam, ſignificata ē p curatiōes corpales q̄s Chriſt⁹ opat⁹ eſt ſed Chriſt⁹ nō legit aliquē his curaſſe: ergo &c. Cōtra Ecc. ñ. d. dr̄: Scd'm magnitudinē ei⁹ ſic & miſericordia illius, ſed magnitudo dei infinita eſt, ergo & ei⁹ miſericordia: & p cōſequēs nō tm̄ ſemel ſed totiēs q̄tiēs recipit reuertētē ad pnīam etiā poſt baptiſmum. ¶ Rādeo. i hac q̄ſtiōe fuerūt hęreſes cōtrarię occaſiōe illi⁹ qd' dictū eſt in hoc ca. Impoſſibile eſt em̄ eos q ſemel illumīati ſūt &c. p qd' intelligit baptiſm⁹, vt dictū eſt. ḡ. ſequit: Et p lapſi ſūt rurſus renouari ad pnīam. dixit qdā p̄ſbyter Roman⁹ noīe Nouatus, q̄ null⁹ pōt reſurgere ad pnīam poſt baptiſmū. Sed hoc eſt falſū & erroneū, ſcd'm q̄ dicit Athanaſi⁹ in epſa ad Serapionē: & p hoc patet per ſcriptūrā p illū Corinthiū inceſtuoſum, de q̄ loquit Apl̄s. ī. Cor. v. q tāta enormitatis erat, q̄ vxōrē p̄ris ſui habebat: propter qd' Apl̄s iuſſit eū tradere Sathanę ad affligēdū, vt ſpūs ei⁹ ſalu⁹ fieret in die dñi nr̄i Ieſu Chriſti, vt ibidē dr̄: qd' nō eſſet verū, niſi pnīa i eo haberet locū. Itē de illo eodē ſcribit. ī. Cor. ñ. q̄ de mandato Apl̄i fuerit iterū recept⁹ ad cōiqationē fideliū: p qd' patet, q̄ pnīa habet locū in cadentib⁹ poſt baptiſmū. Itē Paulus Apl̄s ſcribens Galathis, q poſt receptionē fidei & baptiſmi fuerāt decepti a falſis Apl̄s, dicit Gal. iiij. c. Filioli mei, quos iterū parturio, donec formet Chriſt⁹ i vobis: ex q̄ patet q̄ recepit eos ad pnīam poſt baptiſmū. Poſſet etiā error Nouati p rōnē impugnari: ſed hoc dimittō: qa hoc tractari habet in. iiij. ſnīarū. Error aūt cōtrari⁹ fuit error Origenis, q nimis laxauit pnīam, ſicut Nouatus nimis reſtrinxit. di. q̄ nō ſolū habet locū pnīa totiēs q̄tiēs in vita p̄ſenti, ſed habet locū in futuro. qa dicit dęmones & dānatos poſt aliq̄d tp̄s ad gr̄am & gr̄iā reuerti. Sed hoc eſt cōtra rōnē & ſcripturā ſacrā: eadē em̄ rōne videret, q̄ beati poſſent cadere a bītudine: & q̄ dānati reuertant a dānatiōe. primū aūt eſt erroneū: ergo & ſecundū. Itē ſcriptura eodē modo loquit de duratiōe dānatiōis & beatitudinis, Matt. xxv. d. Et ibūt hi in ſuppliciū ęternū, iuſti aūt in vitā ęternā. Multa etiā abſurda alia cōtinent ī errore Origenis, q̄ G dimitto, ppter plixitatē: & qa ſufficiēter tractat a doctoribꝰ. ñ. & iiij. ſnīarū. Fides aūt catholica iter duos errores p̄dictos tenet medium. ſ. q̄ ī vita p̄ſenti ē, poſt baptiſmū pōt pnīa totiēs q̄tiēs iterari, & iō ỹ bū Apl̄i ſupra iductū, qd' mouit Nouatū ad dicēdū cōtra riū, exponēdū ē ſicut. ¶. expoſui. Sed cōtra errorē Origenis tenet fides catholica q̄ poſt vitā iſtā nō habet locū pnīa: qa ampli⁹ nō ſunt i via, ſed i termio. Ad argumētū primū i cōtrariū dicēdū, q̄ nō ē ſiſe de baptiſmo q ī primit characterē in aīa, q qdē character ē idelebilis, & iō baptiſm⁹ nō ē iterabilis; pnīa aūt characterē nō ī primit, ergo &c. Ad ſcd'm dicēdū q̄ nō oportet oīmodā ſīlitudinē ēē iter figurā & figuratū: & iō ſi curatio corpis nō fuit reiterata a Chriſto circa eūdē hominē, ppt̄ hoc nō ſequit pnīam eſſe irreiterabilē. Prętera licet nō legat Chriſtū curaſſe eūdē hoiem pluries: nō ppt̄ hoc habetur quin fuerit factum, quia multa Chriſtus fecit quæ non ſunt ſcripta, vt habetur Ioh. vltimo.

¶ In ca. vj. vbi dicitur in poſtil. Licet autem hæc expoſitio ſit ſubtilis: prima tamen magis videtur concordare literę.

ADDI. I. Hāc expoſitionē ſcd'am videt tenere Glo. & eſt magis cōformis lr̄æ. Accipit em̄ illud q̄d dr̄ impoſſibile in q̄ tota vis rōnis cōſiſtit in ſua p̄pria ſignificatiōe: nō aūt p difficili q̄ eſt ſignificatio large ſumpta. Sicr q̄ dicit: Rurſum crucifigētes &c. magis cōſonat huic expoſitiōi ſcd'ę: & qa p. ut ī Glo. q putāt ſcd'ō baptizari, q̄tū ad ſe Chriſtū crucifigūt: qa ſicut ſemel mortu⁹ eſt in carne, ita nos in baptiſmo ſemel peccatis morimur: vñ nō eſt iterandū, ſicut nec mors Chriſti eſt iteranda.

¶ In eo. ca. vbi dr̄ i po. Sed hoc eſt cōtra rōnē & ſcripturā ſacrā.

ADDI. II. Prout dictū fuit. ¶. non vr̄ eadē rō q̄ beati poſſent cadere a bītudie, & q̄ dānati reuertāt a dānatiōe: Tū qa dānatio btōrū eſt manifeſtē cōtra diuinā iuſticiā, ſicr & cōtra diuinā miſericordiā. reductio aūt dānatorū poſſet p̄cedere ex miſericordia diuīa ſine p̄iudicio plenitudinis iuſticię ſuę, put dictū fuit i. ñ. addi. ij. ca. huiꝰ epſt̄ę. Tū qa, put ſtūs Tho. H pria ſcd'ę. q. v. ar. iiij. i corpe q̄ſtiōis multipliciter ondit: Impoſſibile ē q̄ aliq̄s vidēs diuinā eſſentiā vellet eā nō videre, dānari ỹ ō maxia ſupplicia ſua ſentiētes nō irrōnabiliter ad refutationē erroꝝ ſuorū p̄teritorū poſſent reuerti. Ad cōfutationē tm̄ erroris Origenis ſufficit autoritas ſcripturę ſcd'm determinationē eccl̄æ itellecta.

¶ In eo. ca. vbi dr̄ in po. Ad argumentum primū in cōtrariū dicendum q̄ non eſt ſimile de baptiſmo.

ADDI. III. Baptiſm⁹ ē q̄dā regnatio ſpūalis: dicēte Chriſto Ioh. iij. a. Niſi q̄s renatus fuerit ex aq̄ & ſpūſctō. Pnīa ỹ ō ē q̄dā medicina ſpūalis: iuxta illud Mat. ix. b. Nō eſt op⁹ valētib⁹ medic⁹, ſed male habētib⁹. ex qb⁹ pōt ſumi differentia horū ſacrorū q̄tū ad eorū iteratiōnē, nā ſicut gnatio corpalis nō iterat, ita nec baptiſm⁹: & ſicut medicina corpalis iteratur, ita & pnīa. & ſic habet alia rīſio ad primū argumentū.

REPLI. In ca. vj. reſumit Burg. illud qd' ñ. ca. ¶. & vide correctionē eius ibi. & Ioh. xiij. In eodem ca. vbi diſputat Poſtil. quare baptiſmus non eſt iterabilis ſicut pnīa. Et reſpondet, quia baptiſmus imprimit characterem, nō pnīa. Bur. autē reddit aliā rōnē diuerſitatis: qa inquit baptiſmus eſt gnatio ſpūalis: pnīa aūt medicina. ſicut igit̄ in corpalib⁹ generatio non eſt iterabilis ſed bñ medicina: ita hīc. Sed iſtę ſiſtudines vſq; quaq; nō currūt quatuor pedib⁹. Certū em̄ eſt peccātē mori mortalr̄, ſicut em̄ p medicinā nō pōt ſuſcitari mortu⁹, ita nec p pnīam mortaliter peccās. cōſequēs ē falſū. tm̄ añcedēs patet ī Pſ. vbi hr̄ p poſſibili, q̄ medici ſuſcitabūt & cōfitebunt tibi, igit̄ cōpatio illa non eſt vniuerſalis. Cęterū pnīa pōt cōpari generatiōi ſicut & baptiſmus, igit̄ p hoc nō dat Bur. cauſam diuerſitatis ī ppoſito. aſſumptū patet, qa ſicut p̄ceſſus à nō eſſe ad eſſe eſt p̄pria generatio in corpalib⁹, ſic p̄greſſio à nō eſſe gr̄ę ad eſſe gr̄ę eſt gnatio in ſpūalibus, talis aūt p̄greſſio fit per pnīam, vt patet: igit̄ pnīa eſt gnatio vel ſaltē ſimilis generatiōi. Et ita patet mod⁹ calūniādi cōſuetus apud Bur. q̄ ſimilitudines & trāſlatiōes ſępe contra poſtil. accipit generaliter, & ſecundum generalitatem vniuerſaliter ſubſumens.

GLOS. ORDI. CAP. VII.

HIc enim Mel. Aliquibus interpoſitis ad excitationem audientiū &c. hīc Apl̄s reuertit ad ſuū ppoſitū. ſ. ad p̄bā dū excellentiā ſacerdotij Chriſti. Et diuidit in duas par. Diuiſio eo

¶ Per deum, non per hominem.

lem sacerdos dei summi, qui obuia a
uit Abrahæ regresso à cæde regum, b
à ¶ Abrahæ. b ¶ Melchisedech.
& benedixit ei. Cui & decimas omniū c
a ¶ De præcipuis donabit. ¶ Dictus est Melchisedech.
diuisit Abraham. Primum quidem d
a ¶ Hic vere Christus q iustos facit & regit. b ¶ Dicit est.
qui interpretatur rex iusticiæ: deinde e
a ¶ Pacis. Salem enim pax interpretatur. b ¶ Christus pacificat quæ in cœlis & in terra.
de autem & rex Salem, quod est rex f
a ¶ Eius. b ¶ Non quia non habuerit, sed quia scriptura proinde non memorat in figura Christi.
pacis: † sine patre, sine matre, sine g
a ¶ Non habens prolem. b ¶ Scriptura in figura Christi reticente. c ¶ Quod scriptura dicat.
genealogia: Neque initium dierū, h
a ¶ In omnibus præmissis.
neq; finem uitæ habēs. Assimilatus i
a ¶ Non in se, sed in Christo. ¶. i. sacerdotiū eius durat in æternum: non aliud succedit, vt Leuitico.
autem filio dei manet sacerdos in k
a ¶ Talis fuit. ¶ Erum ex facto.
perpetuum. Intuemini autem l
a ¶ Præfertur Abrahæ quem Iudæi excellent, de quo gloriantur, quem Christo præponere voluerunt. Nunquid tu maior es patre nostro Abraham? b ¶ Melchisedech.
c ¶ Tanq; inditor maioris.
quantus sit hic, cui & decimas de, m

A pphetę figura Christi fuerūt: Melchisedech speciali", q nō de genere Iudęorū pcessit in typū sacerdotij Christi. Sed m ordinē Melchisedech multis modis. Quòd sol" rex & sacerdos fuit, & ante circūcisionem fuit" sacerdotio, vt non Gentes à Iudęis sed Iudęi à Gētib" sacerdotiū acciperēt: nō vnct" oleo visibili, vt Moyses cōstituit, sed oleo exultationis & puritate fidei. nec aialia immolauit, sed pane & vino Christi sacerdotiū dedicauit. Nō verē sine pre v" matre. cū Christ" sec" m duas naturas & patrē habuit & matrē. Sed qa ī Genesi idu cit subitō occurrisse Abrahę, & nec ante nec post ei" nomē in genealogia iuenit. Hui" autē exēplo affirmat Apls, q sacerdotiū Aarō & principiū habuit & finē: sed ecclię sacerdotiū & in pteritū & in futurū æternū sit. a ¶ Regresso à cæde regū. & benedi. ei. Sicut ī Genesi legitur. Quatuor reges aduersus quinq; pugnauerūt, eosq; vicerūt. Sub qnq; deuictis Loth degebat, & capt" est à q̄tuor. Quod cū audisset Abrahā, cū trecētis decem & octo vernaculis psecut" est eos atq; cęcidit, reduxitq; Loth & oēm substātiā quā ceperāt. Hīc ergo Abrahā redeūti occurrit Melchisedech, & bñdixit &c. Tradunt Hebrei Melchisedech esse filiū Noe: & qñ Abrahā nat" est habuisse trecētos nonaginta ānos, & Abrahę vt nepoti obuiasse: & panē in refectionē ei" & suorū obtulisse, & vt sacerdotē dei decimas recepisse. Salē plurimi dicūt Ierusalē: sed fuit oppidū regionis Sichem, qđ & hodie Salē dicit, vbi ex magnitudine ruinarum palatium Melchisedech ostēdit. Vnde & in euangelio dicitur, Erat Iohannes baptizans in Ennon iuxta Salem. b ¶ Ne cp initium dierum, neq; finem uitæ habens. Christ" omnino non habuit initium neq; finem. c ¶ In perpetuum. Quia scriptura obticet, cp aliquis ei succesisset. Vel mystice per eum loquitur de sacerdotio Christi. d ¶ Intuemini autem quantus hic cui & decimas dedit de præcipuis &c. Immoratur in cōmendanda dignitate Melchisedech & excellentis sacerdotij eius: preferēs eum ipsi Abrahę patri omniū & omnib" Leuitis.

Gen. 14. a.

Gen. 14. b.

† Ignotus patris, ignotę matris, ignotus generis.

Ioh. 3. c.

Mystice,

Nicolaus de Ly.

☞ Et quidē

Secūdū alios est idē qđ Salē vbi baptizabat Iohānes, vt hī Io. iij. C
sed ò oīdit Apls ei" dignitatē sacerdotalē, dicēs. a ¶ Sacerdos dei sum. & additur hoc. s. dei sūmi, ad oīdendū cp non erat sacerdos idolorū: qa idololatria tūc tēporis vigebat p totū mundū. & qa ad ipm ptinebat deo offerre sacrificia & cōferre populo spūalia: iō occurrit Abrahę de victoria reuertēti, vt bñdiceret ei. & hoc est qđ subdit: b ¶ Qui obuiauit Abrahæ &c. Et hoc habet Genē. xiiij. Et qa ille q confert ppło spūalia, debet de ipso accipe tpalia ideo Abrahā dedit ei decimas de p̄da. & hoc ē qđ dicit: c ¶ Cui & decimas oīm dī. Abrahā. Per hoc em oīdit se imperfectū respectu Melchisedech. qa ei dabat decimā ptem, q̄ signat pfectionē, eo cp numerus denari" pfectus est. sibi aūt retinebat nouē partes, quæ signant imperfectiones. d ¶ Primū quidē. Hīc cōsequnter Apls interptat quoddam dictum de Melchisedech, dicēs cp nomē ei" interptat, rex Iusticię. melchos em idē est qđ rex, sedech autē idē qđ iusticia. Salem aūt interpretatur pax, & ideo p noīa prędicta intelligit, cp Melchisedech regnabat in pace & iustitia. ista em duo se cōcomitant secūdū qđ dr Isai. xxxij. d. Et erit op" iusticię pax. & hoc est qđ dē: Primū qdē q ęnter. rex iusticię. pprię nois. e ¶ Deinde aūt rex Salē qđ ē rex pacis. quod designat ex loco sui regiminis. sequitur: f ¶ Sine patre &c. p hoc nō est intelligēdū cp Melchisedech istis caruerit: sed qa de ipsis scriptura mētionē nō facit: qa nō loqtur de patre eius, nec mre, nec de pncipio" vitæ ei" vł fine. Sed p hoc videt cp dictū Hebręorū sit falsum, qui dicūt ipm fuisse Sem filiū Noe: quia scriptura describit patrem & matrem ipsi" Sem & eius genealogiā. Sed ad hoc posset dici, cp scriptura de prædictis nō loquitur sub hoc nomine Melchisedech. de quo arguit & facit Apostolus mentionē. & hoc sufficit ad rationē figuræ quæ frequēter deficit à figurato in plurib". g ¶ Assimilatus autem. Ex prędictis dicit Apostol" ipm Melchisedech fuisse similē Christo & ei" figurā. primò ratione nominis, qđ ī terpretat rex iusticiæ. secūdò ex loco regiminis: qa dicit rex Salem. i. rex pacis: & ista duo perfectè cōueniunt Christo secundū qđ dicit Ps. lxxj. b. Simul orietur in dieb" eius iusticia, & abūdātia, & pacis donec auferatur luna. quod nō potest intelligi de pace facta tēpore Salomonis: qa illa parum durauit, vt habetur. iij. Reg. sed intelligitur de pace & iusticia data per Christum. similiter ea q̄ sequūtur de Melchisedech: Sine patre, sine matre &c. perfecte cōueniūt Christo: quia sine patre est in nātura humana, & sine matre in natura diuina. similiter sine principio, sine fine dierū, & sine genealogia. Et qa Christi generatio in natura diuina æterna est, & enarrari nō potest, secundū qđ dicit Isa. liij. c. Generationē ei" quis enarrabit: ideo dicit Apls: Assimilat" aūt fi. dei. Melchisedech supple. h ¶ Manet sacer. in æter. i. in perpetuū. non quia Melchisedech sacerdotiū fuit perpetuū simpliciter, sed qa scriptura non loquit de principio & fine sui sacerdotij, nec de successore ei". & per hoc præsignauit Christi sacerdotiū. quod est simpliciter ppetuum. i ¶ Intuemini. Descripta similitudine ipsius Melch. ad Christū, hīc consequenter Apls, p bat sacerdotium Melchisedech fuisse excellētius cp sacerdotiū Leuiticū. Et diuidit in duas partes: quia primò probat, ppositū, secūdò remouet quoddā dubiū, ibi: Et vt ita dictum sit. Prima in tres, secundū qđ, ppositū, p bat p tres rationes. secūda ibi: Et hūc qui ha. tertia ibi: Et hic quidē decimas. Prima ratio talis est: Ille q accipit decimas ab alio, maior est illo: qa sicut dictum est iam, ille qui dat decimas per hoc profitet se imperfectum respectu illi" qui accipit decimas. sed Melchisedech accepit decimas ab Abrahā, vt habetur Genē. xiiij. ergo fuit maior Abrahā, & p cōsequēs ei" sacerdotiū fuit maius cp sacerdotiū Leuiticum: qa Leui descēdit ab Abrahā, & fuit minor eo. qđ aūt est maius maiore, est maius minore, & hoc est quod dicitur: Intuemini aūt. i. diligenter cōsiderate: k ¶ Quātus sit hic. i. Melchisedech. l ¶ Cui & deci. de. &c. Abr. pater. i. princeps patrū. & per cōsequens Melchisedech fuit maior quàm Leui, & quàm quicunq; alij patres ab Abraham descendentes. Sed videtur alicui quòd istud argumentum non valeat. quia si aliquis est maior patre episcopi nō, ppter hoc sequitur cp sit maior ipso episcopo. sic aūt arguit

Diuisio

Diuisio

Secūdū alios

a ¶Et qui. Et ex hoc mō intuemini q̄rus sit, qa aliq de filijs Le
E ui p hoc q̄ accipiūt sacrificiū, & cū aliter nō auderēt, habēt manda
tum in lege, sine cui⁹ autoritate nūq̄ p̄sumerēt. Et qui. de fi. Le.
Tāta est sacerdotij excellentia, vt etiam sibi genere multō amplius
digniores sint fratribus suis. Vñ Abrahā incircūciso alienigenæ
decimas nō dedisset, nisi excellētior esset
In q̄ & isti Leuitici sacerdotes decimas
† spolijs soluēre. b ¶Sed⁹m le. &c. Melchise-
dech autē sed⁹m nullā legē accepit à pa-
triarcha, cū esset alienigena, & in hoc di-
gnior. c ¶Cōtestatur. Vt ego vel idē
in multis locis. d ¶Viuit. Gerebat
em̄ typū pontificis nr̄i, cui⁹ excellētia po
testatis p illi⁹ sibi similitudinē ostēdit. Per Mel
chisedech em̄ i q̄ figura p̄cessit, discernit̄
sacerdotiū Christi à sacerdotio Leui i cu
i⁹ Christi figura dicitur q̄ Melchisedech
viuit. Vñ dicit̄ sacerdos in æternū, qui se
ipm̄ obtulit, nō ex aliquā necessitate, sed
ex voluntate ppriæ ptātis. e ¶Adhuc
em̄ in lūbis. Sicut Adam peccante q̄ in
lūbis ei⁹ erāt peccauerūt, sic Abrahā dā-
te decimas, q̄ in lumbis ei⁹ erāt, decimati
sunt. Sed nō hoc sequit̄ in Christo, licet
in lūbis Adę & Abrahę: qa nō sed⁹m cō-
cupiscētiā carnis inde descēdit. Cū ergo
Leui & Christ⁹ sed⁹m carnē essēt in lūbis
Abrahę, q̄n decimat⁹ ē, nō ideo parit̄ decī-
mati sūt, qa sed⁹m aliq̄ modū, nō erāt
ibi Christ⁹ q̄ erat ibi Leui. Secūdū rōnē
q̄ppe illā seminalē ibi fuit Leui, q̄ rōne p
cōcubitū vēturi⁹ erat in matrē, secūdum
quā rōnē nō ibi erat Christi caro quāuis
secūdū ipam ibi fuerit Marię caro. Leui
sed⁹m cōcupiscētiā carnalē, Christ⁹ autē
sed⁹m substātiā corporalē inde vēturus
erat. Cū em̄ sit in semine visibilis corpu
† qui mo- lēria, & inuisibilis rō, vtrūq̄ cucurrit ex
riūtur. Abrahā: vt etiā ex ipō Adā vsq̄ ad corp⁹
F Marię, qa & ipm̄ eodē modo cōceptū &
Verū: non exortū ē. Christ⁹ aūt visibilē carnis sub-
propagati: stātiā de carne v̄ginis sūpsit. Rō v̄ ò cōce
sed propa- ptiōis ei⁹, nō à semine virili, sed lōgē alit̄
gantiū con ac desup venit. Proinde sed⁹m q̄ de mre
cupiscibili accepit, & in lūbis Abrahę fuit. Ille est er
tate. go decimatus in Abrahā, qui sic fuit in
lumbis ei⁹, sicut in lumbis sui patris etiā
ipse Abrahā fuit, i. q̄ sic esi nat⁹ de patre
Abrahā, sicut de suo p̄re nat⁹ ē Abrahā,
p legē. s. in mēbris repugnātē legi mētis
& inusibilē cōcupiscētiā: quāuis eā casta
& bona vita nuptiarū non sinat valere,
nisi quātū ex ea possunt generi substituendo prospicere. Ille autē
non ibi decimatus est cuius caro inde non seruorem vulneris, sed
Ro. 7. d. sed materiā medicaminis traxit. Nam ipsa decimatio ad præfigu-
randam medicinam pertinuerat, illud in Abrahæ carne decima-
batur qd̄ curabatur, nō illud vnde curabatur. Eadem enim caro
Abrahæ, vel ipsius primi hominis similis gerebat, & vulnus præ
uaricationis & medicamētum vulneris. Vulnus præuaricationis
in lege membrorū repugnat legi mētis. q̄ per omnē inde propa-
gatā carnē semīali rōne q̄si trāscribit. Medicamentū aūt vulneris
inde sine opere cōcupiscētiali in sola materia corpali p diuinā cō
ceptionis formationisq̄ rationē de virgine assumptū est. f ¶Si
ergo. Amb. Incipit hīc veteris & no. Testam. differentias dare.
Si ergo sacerdotij translatio est, necessario & legis. Non potest
☞ em̄ sacerdos.

a ¶Hoc est quod superius dixit, diuisit. b ¶Princeps pa
trum nostrorum.

dit de † præcipuis Abraham patriar- h
¶Hic profert eum Leuitis.
a cha. Et quidem de filijs Leui sacer- a b
dotium accipientes, mandatum ha- c
a ¶Nō ab alīquo sumo vtro vel alieno, sed a populo. ¶Humili.
b bent decimas sumere à populo se-
a ¶Non aliter, quam præcipit lex. b ¶In quibus li
cet meliros considere. ¶A populo. s.
cundum legē m, id est à frātribus d
¶In eo quod sumunt decimas prę sunt, quanquam &
ipsi exi. &similes sunt genere.
suis, quanquam & ipsi exierint de
a ¶Filij Leui a fratribus. sed Melchisedech: cuius ge
neratio non numeratur in Iudæis. Q. qui erat aliens
gena absq̄ legis mādato sua autoritate sumēs dec. &c.
lumbis Abrahę. Cuius autem gene e
ratio non annumeratur in eis, deci- f
a ¶Quasi excellentior. b ¶. i. Abraham.
mas sumpsit ab Abraham, & hunc g
a ¶Id est cui facę sunt. b ¶Tępore maioris dignitatis.
qui habebat repromissiones benedi- h
a ¶Benedixit. a ¶Et ū in acceptione decimarum con
tradicitur q̄ non maior quia & filij Leui à fratribus.
xit. Sinē ulla autem contradictio i
¶Typus Christi melior est promissiones habente.
ne, quod minus est a † meliore bene k
¶Hoc etiam modo intuemini dignitatem Melchisedech.
a ¶Illum sacerdotio Leutico.
dicitur. Et hic quidem decimas l
a ¶Vbi agit de Melchisedech.
† morientes homines accipiunt, ibi m n
a ¶Scriptura. ¶Quia de morte ei⁹ nihil dicit in figura
Christi. b ¶Hoc etiam modo dignior. ¶Per quēdam
tropū & modum loquendi. ¶Nō enim proprie in sua pe
sona Leui decimas dedit, circūcisus sacerdos incircīcilo.
q̄ autem † cōtestatur, quia uiuit. Et ut o p q r
a ¶Quasi per materialem causam. b ¶Leuiticus ordo.
ita † dictū sit, p̄r Abraham & Leui
a ¶A fratribus. b ¶Decimas dedit Melchi. c ¶Per
Abraham.
qui decimas accepit, decimatus est.
¶Quando Abraham dedit.
c Adhuc em̄ in lumbis patris erat, q̄n s
a ¶Patri Leui, Abrahæ. s. b ¶Quia Christus secūdum
Melchisedech: & hoc sacerdotium præest Leuitico. ergo
si potest in Iudæa solue hoc. Si ergo consum.
f obuiauit ei Melchisedech. Si ergo b t

Nicolaus de Lyra.

in propositio: ergo &c. Dicendum, q̄ in lege noua sacerdotiū
habet dignitatem à Christo, & non ex dignitate paterna. Et ideo
ille qui est maior patre episcopi, nō propter hoc est maior episco
po. sed dignitas sacerdotij Leuitici procedebat ex dignitate pater
na. propter hoc nullus alterius tribus admittebatur. & ideo bene
sequitur argumentum. Et confirmatur argumētum per illud qd̄
sequitur: a ¶Et quidem de fi. Le. Ad cuius euidentiam scien
dum, q̄ Leuitę generaliter recipiebant decimas à reliquo populo
Israel, inter Leuitas autem illi qui erant maiores illius tribus, vide
licet sacerdotes summi filij Aaron, non solum accipiebāt decimā
cum Leuitis à populo, sed etiam de parte Leuitarū recipiebāt de q
cimā quæ vocabatur decima decimæ. Num. xviij. in signum q̄ sa
cerdotes erāt maiores simplicibus Leuitis. & pari ratione Melchi
sedech maior fuit Abraham à quo accepit decimas, & per conse
quens maior ipso Leui qui descendit ab eo, & sic idem quod pri⁹,
& hoc est quod dicit: Et qdē de fi. Le.
generaliter acceptis. b ¶Sacerdotiū
acci. Et per consequens erant maiores.
c ¶Mandatū habent &c. secundū
legem Et q̄ nomine populi non solum
intelligant illæ tribus: sed cū hoc etiam
simplices Leuitæ, exponendo subdit.
d ¶Id est à fratri. suis: quāquā &
ipsi exierunt de lumbis Abrahæ. s.
Melchisedech. e ¶Cuius aūt ge. nō
an. eis. Quia scriptura nō facit mentio
nem de parte & matre & genealogia ei⁹
vt. s. dictum est. f ¶Decimas sum.
ab Abraham. sicut maior à minore.
g ¶Et hunc. Hīc exponitur ratio le.
cūda quę talis est: Benedicens maior est
eo cui benedicit: quia benedicens medi⁹
est inter deum & illum qui benedictionē
ab eo recipit. sed Melchisedech benedi
xit, ipsum Abrahā, vt habetur Gen. xiiij.
ergo fuit maior eō. & in hoc patet ma
gna excellentia ipsius Melchisedech, qui
benedixit eum cui erat facta repromissio
de Christo. & hoc est qd̄ dicitur: Et hūc
i. Abrahā. h ¶Qui ha. re. benedi
xit. s. ipse Melchisedech. i ¶Sine ulla
autem contra. i. generaliter verum est, † maiore.
k ¶Quod min⁹ est à meliore be.
i. à maiore, quia in his quæ sunt quanti
tate magna. idem est esse maius quod est
& melius. l ¶Et hic quidem. Hīc
ponitur tertia ratio, quę talis est: Ille qui
semper viuit, maior est eo qui moritur:
sed Abraham mortuus est, & sacerdotes
veteris Testamenti erant mortales, non
sic autem Melchisedech: ergo maior est † de quo
ipso Abraham, & sacerdotium eius ma testatū et
ius sacerdotio Leuitico. & hoc est quod q viuat
subditur: Et hic quidem. i. in statu lo † loquar.
gis Moysi. m ¶Morientes homi
mines decimas accipiunt. i. sacerdo
tes qui sunt mortales. n ¶Ibi aūt. i.
in ipso Melchisedech. o ¶Contesta
tur. s. scriptura. p ¶Quia uiuit. Per
prędicta non est intelligendum sicut in
tellexerunt aliqui hæretici, q̄ ipse Mel
chisedech fuerit immortalis: sed hoc dici
tur, quia scriptura non facit mentionem de morte eius, sicut de
morte Abrahę & sacerdotum veteris Te. & hoc sufficit ad ratio
nem figuræ, quæ debet à figurato deficere, sicut vmbra à veritate.
Et ideo Melchisedech p hoc q̄ de morte eius nō fit mentio in scri
ptura, sufficienter fuit figura Christi sacerdotis noui Testamēti,
qui viuit i æternū. q ¶Et ut ita dictū sit. Hīc remouet quod
dam dubium circa prædicta: quia rationes suæ processerunt ex
hoc, q̄ Abraham dedit decimas ipsi Melchisedech. Et posset ali
quis dicere: licet Abraham fuerit decimatus, non propter hoc se
quitur, q̄ Leui decimatus fuerit. hoc remouet Apostolus dicens,
q̄ immo sequitur, q̄ Leui & omnes qui de Abraham descende
runt adhuc erant in lumbis Abrahæ quando dedit decimas Mel
chisedech: & ideo Leui in Abraham decimat⁹ est, & hoc est quod
dicitur: Et ut ita dictum sit. id est sequitur ex dictis quòd,
r ¶Per Abraham & Leui qui decimas accepit, decima
tus est. Quia illi de tribu Leui acceperunt decimas à reliquo po
pulo Israel. s ¶Adhuc enim in lumbis patris erat quā
do obuiauit ei Melchisedech. id est Abrahæ erat Leui quā
do obuiauit ei Melchisedech, à quo tunc accepit decimas. Si au
tem aliquis ex dictis arguat, q̄ Christus decimatus fuit in Abra
ham, aliquis ex dictis arguat, q̄ Christus decimatus fuit in Abra
ham, quia descendit de eo. Dicendum q̄ non valet, quia descen
dit ab Abrahā secundū corpulentā substātiā tantū, sed nō secūdū
rationem seminalē. Et ideo nō fuit decimatus in eo quia non fuit
conceptus ex semine virili, sed virtute spūs sancti. & hoc habet dis
fusius tractari, iij. sententiarum, propter qd̄ ad præsens dimitto.
t ¶Si ergo cōsumatio. Hīc ex p̄dictis p̄bat Apostus sacerdotiū
Christi esse

17 em̃ sacerdos sine testamento & lege & preceptis esse. Transeundũ
A est ergo à lege ad euangeliũ. Si ergo cõsum. Vel ꝓtulit hactẽ⁹
sacerdotiũ Christi (qđ secundũ ordinẽ Melchisedech) Leuitico,
nũc addit ꝙ sacerdotium Christi Leuiticum destruat, quo destru
cto necessario etiã destruitur lex. Q. Si Leuiticum sacerdotium
consummabat, frustra surgeret alius se
cundũ ordinem Melchisedech sed surgit
alius, qđ, ibi notatur. Transla. s. Qđ & &
probat ibi: In quo em̃ hæc dicunt. &c. ibi:
& amplius adhuc manifestũ est, ergo il
lud nõ cõsumabat. a ¶ Sub ipo. Quia
in manu sacerdotis lex, & p eum imple
tur lex q̃ dicit cõsummare. Hæc transla
tio p̃figurata fuit in Samuele, q de tribu
Ephraim electꝰ est sacerdos à dño, repro
batis filijs Eli. dño dicente: Qui honora
uerit me, honorabo eũ: & qui inhonora
uerit &c. b ¶ Translato enim &c.
Quòd alius surgat, subsequẽter ꝓbat &
p tribũ & per ritũ. Per tribũ ibi: In quo
em̃ hęc &c. Per ritũ ibi: Et amplius &c.
†De cõsti. Translato em̃ sacer. Quia em̃ simili-
c, trãslato. ter & ab eodẽ & sub eadẽ sponsione vtra
q; data sunt, qđ de vno dicit, necesse est
de altero intelligaſ. c ¶ In quo enim
hæc. Verè transiret sacerdotiũ & surgit
†aliꝰ de q̃ alius, qđ idẽ est dicere, qa p tribũ & p ri
tũ. Primum de tribu ostendit, postea de
ritu. d ¶ Manifestũ &c. ꝙ ex Iu. de
tribu ad tribũ trãslatũ est sacerdotiũ, de
sacerdotali ad regalẽ, vt eadẽ sit sacerdo
talis & regalis. Et intuere mysteriũ. Pri
mũ fuit regalis, postea facta est sacerdo
talis, sic Christus rex erat semp, sacerdos
aũt factꝰ est q̃ carnẽ suscepit, q̃ sacrifi
cium obtulit. e ¶ Et amplíꝰ. Quia si
tribus in Samuele mutata erat, nõ tñ ri
tus. Vel: f ¶ Nõ secũdũ legẽ. i. secun
B dũ carnalẽ intellectũ legis, vt faceret se
cundũ carnales obseruãtias, sed secundũ
virtutẽ ipsíꝰ legis. i. spũalẽ itellectũ, quẽ
exequẽtes vitã habẽt ęternã. Distat inter
sacerdotiũ & sacerdotiũ. Illud carnale,
hoc spirituale. Illud tẽporale, hoc æter
nũ. Vel: g ¶ Vitæ indi. Contestaſ em̃
deꝰ pater iureiurãdo, tu es sacer. in ęter.
h ¶ Contestaſ em̃: Dauid mecũ, vel
cũ alijs multis scripturis, ꝙ Christꝰ est se
cundũ Melchisedech hũc, sed fidelius po
nit ista verba Dauid: tu es sacer. in æter.
i ¶ Reprobatio quidẽ. Causam sup
ponit, q̃re vetꝰ sit destructũ cũ deꝰ illud
dederit, & nouũ testamẽtũ substituerit: qa
tęe sui statꝰ illud fuit ifirmũ & nõ prof⁹
inutile. Hoc aũt pficit, qđ valet ad lau
dẽ noui sacerdotis. k ¶ Inutilitatẽ.
Quia post aduẽtum Christi inutile est
fieri ea q̃ olim fiebãt, vt hæc p̃dicerent.
Circuncisio em̃ & cætera hmõdi priori
ppſo p veꝰ testamẽtũ diuiſꝰ data sũt ad
☞ significationẽ

Nico. de Lyra.

☙ Christi esset excellentius sacerdotio
Leuitico & euacuare ipsum, per hoc ꝙ
est secũdum ordinẽ Melchisedech, sedm
qđ dicit Ps. cix. a. vbi dicitur de Christo:
Tu es sacer. in æter. secũdum ordi. Mel.
Diuiſio. vt. ẽ. dictũ est. j. ca. Et diuidit in duas pr̃
tes secũdum duas rationes. sedª incipit
ibi: Et amplíꝰ. Ad euidẽtiã primæ ratio
nis notãdũ, ꝙ sacerdos non est sine lege,
sedm qđ dicit in glo., ꝓpter qđ & lex ve
tus administrata fuit ppſo p sacerdotes veteris Test. & similiter
lex noua p sacerdotiũ Christi. & iõ lex & sacerdotiũ sese cõmi
tant, ita ꝙ mutato vno & aliud mutaſ. ex q̃ patet, ꝙ cũ scriptura
dicit Psal. cix. ꝙ sacerdotiũ Christi debebat surgere sedm ordinẽ
Melchisedech, qui est alius ab ordine Leuitico, eo ꝙ sacerdotium
Leuiticum

Leuiticũ fuit ĩperfectũ: aliꝫ nõ esset necesse. ĩmo supfluũ surgere C
sacerdotiũ nouum i. cun dũ ordinẽ aliũ. & ideo sacerdotiũ Leui
ticũ cessãt aduenięte sacerdotio Christi, sicut vmbra aduenięte ve
ritate, & imperfectũ aduenięte pfecto. Et eodẽ mõ lex vetꝰ adue
nięte noua, quia lex & sacerdotiũ pari passu currũt. & hoc est qđ
dicit: Si ergo cõsũmatio. i. perfectio.
a ¶ Per sacer. Leuiti. erat. supplenõ
esset necessariũ aliud sacerdotiũ. Cuius
causa subditur: b ¶ Populus enim
sub ipso. id est sacerdotio Leuitico. †per hoc
c ¶ Legẽ acce. in mõte Sinai, vt patet
Exo. xx. Si ergo illud sacerdotiũ fuisset
perfectum: d ¶ Quid ad. &c. sedm
or. Mel. id est, q non diceret sacerdos se
cundũ ordinẽ Aaron, sed secũdũ aliũ or
dinẽ. q. d. nõ fuisset necesse. & iõ cum hoc
necesse appareat ex scriptura Ps. cix. quæ
dicit surgere sacerdotiũ Christi sedm or
dinẽ Melchisedech, p hoc manifeste pa
tet, ꝙ sacerdotiũ Leuiticũ & Aaronicũ,
qđ idẽ est, euacuãꝫ p sacerdotiũ Christi:
& per cõsequẽs lex vetꝰ q̃ illud sacerdo
tiũ cõcomitaſ. & hoc est quod subditur.
e ¶ Trãslato enĩ sacer. necesse ẽ ut
& legis trãsla. fiat. Quòd aũt sacerdo
tiũ veteris legis fit trãslatũ, declarat Apo
stolꝰ vlteriꝰ p hoc, ꝙ Christꝰ à q̃ incipit
sacerdotiũ noui Testamẽti, nõ fuit de tri
bu Leui, de qua erant sacerdotes isti, sed
de tribu Iuda de qua loquit̃ Ps. & hoc ẽ
quod dicit: f ¶ In q̃ em̃ hæc dicun. i.
in Christo, de quo p̃dicta scriptura ipleri
dicit: g ¶ De alia tri. ẽ. i. de tribu Iuda.
h ¶ De qua nul. altario p̃sto fuit:
ad ministrãdũ, vt sacerdos. i ¶ Mani
festũ est enim, ꝙ ex Iuda ortꝰ sit do
no. &c. patet litera. k ¶ Et amplius
adhuc ma. ẽ. Hic ponit secũda rõ q̃ ta
lis est. Necesse est surgere aliũ sacerdotẽ, D
vt patet p rõnẽ p̃dictã: ergo necesse fuit
surgere aliã legẽ: qa sacerdotiũ & lex pa
ri passu currũt. Vnde & sicut sacerdotiũ
illud cõsistebat in quibusdam sacrificijs
carnalibus, sic & lex promittebat bona
carnalia. lex autẽ noua promittit bona
spiritualia & æterna. Et ideo lex vetꝰ &
eiꝰ sacerdotiũ euacuaniſ sicut q̃dã imper
fecta & ifirma. & hoc est qđ dicit Apls:
Et amplíꝰ adhuc mani. est. i. alia ra
tione patet propositũ. l ¶ Si sedm si
militudinẽ Mel. exur. aliꝰ sa. &c. i.
instituꝰ, sicut erat institutio sacerdotij
ve. le. m ¶ Sed se. uit. uitæ indisso. † Ps. 109. c.
i. æternæ, qđ declarat p scripturã dicẽs:
n ¶ Cõtestatur enĩ scrip. de Chri
sto: Tu es sacer. in æter. propter qđ
sequit: o ¶ Reproba. qđ ẽ. i. euacua
tio. p ¶ Fit precedentis mãdati. i.
veteris legis q̃ fuit prior noua ordine tẽ
poris, non tamen ordine dignitatis: qa
imperfecta p̃cedũt perfecta in tempore.
& subdit causã euacuationis: q ¶ Pro
pter infirmitatẽ eiꝰ & iuutilita. Di
citur em̃ lex vetus infirma, quia nõ pote
rat inducere ad beatitudinẽ, q̃ est finis le
gis diuinæ. dicit etiã inutilis, quia non
conferebat gratiã. habebat tamẽ vtilita
tẽ, inq̃tũ retrahebat ab idololatria, & dis
ponebat ad Christum, sicut eius figura.
Et propter hoc subdit: r ¶ Nihil enĩ
ad perfectum adduxit lex. quia nõ † Arg̃ hoc
conferebat perfectionem gratiæ & glo- potiorem,
riæ. sed hoc seruabatur perfectioni legis q̃ nõ absq;
iureiurãdo
tes acta sit.

¶ Perfectio. a ¶ Quia Aaron de Leui.

consummatio per sacerdotiũ Leui- a
a ¶ Quod deberet esse. b ¶ Interpositio. c ¶ Sacer
dotio, vt in manu eius sit.

a ticũ erat: populus enim † sub ipso b
a ¶ Posset vetus consummaret.

legem accepit, quid adhuc necessa- c d
a ¶ Dici a prophęta Dauid. b ¶ Hoc nõa diceretur,
si illud melius esset.

sarium fuit secũdum ordinẽm Mel
a ¶ Secundum ritũ & tribũ. b ¶ Qui a peccato li
berauit, quod non illi.

chisedech aliũm surgere sacerdo- b
a ¶ In aliquo hoc addit, ne vtrunq; tenere putes.

tem, & nõn secundum ordinem
a ¶ Ideo dico legem sub sacerdotio, quia sic noto, ꝙ de
structo sacerdotio destruat & lex, q̃ non infi sub eo.

b Aarõ dici? † Trãslato enim sacer c
dotio, necesse est ut & legis trans-
a ¶ In cuius cõsideratione. b ¶ Christus. c ¶ Tu
es sacer. in æter. secundum ordi. Mel. hisedech.

c latio fiat. † In quo enim hęc dicun e
a ¶ De Iuda. ¶ Non de tribu Leui. b ¶ Alia.

tur de alia tribu est, de quã nullus g a
¶ Alias altari. ¶ Vere de alia.

d altario præsto fuit. Manifestum est i
a ¶ Vt eadem sit sacerdotalis & regalis, vt fuit Mel
chisedech, rex & sacerdos. ¶ Christus.

enim, quòd ex Iuda ortus sit domi-
¶ Vt de ea esset aliquis sacerdos.

nus noster, in qua tribu nihil de sa-
a ¶ Hæc est firmior probatio per ritum. ¶ Quã per
tribum. b ¶ Quod transfertur, & surgit alius.

cerdotibus Moyses loquutus est.

e Et ampliũs adhuc manifestum est, k
¶ Quia. ¶ Ritum.

si secundum similitudinem Mel- l
a ¶ Vt ille panem & vinũ Abrahæ, ita hic discipulis
in eisdem speciebus carnem & sanguinem.

chisedẽch exurget alius sacerdos,
a ¶ Alius. b ¶ Præceptum legis. c ¶ Quæ lex solã
modo mandabat & promittebat carnalia.

f quĩ non secundum legem mãda- m
ti carnalis factus est, sed secundum
a ¶ Diuinitatem quæ in eo est, per quã dat vitam æter
nam, sicut placuit diuinitati.

g uirtutẽm uitæ indissolubilis. Con n
a ¶ Quod secundũ Melchisedech contestaſ auctoritas.

testatur enim quoniam † tu es sacer-
dos in æternum, secundum ordi-
a ¶ Vt sit locus gratiæ.

i nem Melchisedech. Reprobãtio o
a ¶ Quia aliquid debet sequi. b ¶ Veteris legis.

quidem fit præcẽdentis mãdati p
a ¶ Quam habuit dum fierit, non malitiam vt hæretici
mihi dicitis imponunt, & si aliquid fecit, bon pleue
tustificauit.

k propter † infirmitãtem eius & in- q
a ¶ Quam non habet, cũ modo solum infirma sed etiã
damnosa nunc, si tenetur. b ¶ Infirma tunc lex. ¶ Et
si aliquit tunc perfecti, non ex ea, sed per fidem ventu
ri. c ¶ Neminem iustificatione perfecit.

utilitãtem. Nihil enĩm ad pẽrfe- r
a ¶ Illa reprobatur. ¶ Fit per pontificem prędictum.

ctum adduxit lex. Introductio ue-
a ¶ Ibi sperabantur temporalia: hic cęlum. ¶. i. legis,
per quam speratur gloria.

rõ melioris spei per quam proxi-
a ¶ Hoc item ad commendationem noui sacerdotis, de
cuius ordinationis qualitate hic agitur.

mamus ad deum. † Et quãntum est s

Glos. ordi. Ad Hebræos Cap. VII. De Lyra

Et significationē futurorū, q̄ p Christū oportebat impleri. Quib⁹ ad uenientib⁹ remāserūt illa Christianis tm legēda ad intelligētiā præmissę, pphetię, nō aūt necessario faciēda, q̄si adhuc expectādū esset, vt veniret reuelatio dei, q̄ his significabat esse ventura. Proinde nūc q̄squis Christianorū similiē ea celebrare voluerit, q̄si sopitos cineres eruens, nō erit pius deductor vel baiul⁹ corporis, sed ipsius sepulturę violator. a ¶ Dixit: Tu es sa. in æter. & p̄ in æternū: iurauit do. b ¶ In tātū ex laude sacerdotis infert cōmēdationē legis. c ¶ Melio. quia melioru. i. æterna, pmittit vetus tpalia. d ¶ Hic aūt eo p̄ ma. Sicut ille permanet, ita & lex quā attulit, ī qua vera remissio pctōrū, & ppetua gr̄a, qđ quia vet⁹ lex non potuit, excluſa est, Quòd aūt pmanet in æternū oñdit ex pōtifice, quia vn⁹ ē, qđ nō esset nisi esset immortalis, sicut ī lege multi, quia mortales. e ¶ Vnde &. Oñso p̄ p sacerdotiū Christi vet⁹ sacerdotiū & lex destruit, cōmēdat actū ipi⁹ deprimēdo p̄ cōtrariū actū veteris sacerdotij. f ¶ San. interi⁹. g ¶ In. manib⁹. h ¶ Impol. corpe. i ¶ Segregatus a pec. i. ab omni pctō immunis.

☞ Qui non

Nico. de Lyra.

✠ oñdit p hoc qđ ibidē dr̄: iurauit dñs & arguit sic: Illud qđ statuit sub iuramēto, firmi⁹ est q̄ illud qđ statuit sine iuramēto. Vñ & iuramētū diuinū est signū certissimū sui consilij, qđ est imutabile, vt dictū est ca. vj. sacerdotiū aūt Christi institutū ast à deo & sub iuramēto, vt patet p̄ scripturā Ps. cix. a. Iurauit dñs & nō pœnitebit eū, tu es sacerdos ī æternū. Sacerdotiū aūt Leuiticū sine iuramento ītitutū est à deo, vt patet Exo. xxviij. vbi F dr̄ sic: Applica fratrē tuū Aaron cum filijs suis de medio filiorū Isr̄ vt sacerdotio fungant mihi &c. ibi nullū iterponitur iuramētū diuinū, ergo sacerdotium Christi firmi⁹ & excellēti⁹ est sacerdotio Leuitico. & hoc est qđ dr̄ hīc: Et quātū est hoc nō si. iu. q. d. magnū est valde, q̄ sacerdotiū Christi nō est ītitutū sine iuramēto diuino, qa nō sic factū est de sacerdotibus ve. le., ppter quod sequitur: a ¶ Alij qdē si. iure. sa. fa. sunt. ſ. in veteri le. b ¶ Hic autē. i. Christus. c ¶ Cū iureiurādo. institutus est. d ¶ Per eum. i. per patrem. e ¶ Qui dixit ad illum: Iuauit dominus, & non pœnitebit eum, tu es sacerdos in in &c. Et quia sacerdos medius est inter deum & populum. referēs populum in deum & beneficia dei ad populum, ideo quanto melius est sacerdotium Christi, tanto meliora beneficia per ipm promittūtur populo. & hoc est quod subditur: f ¶ Intantum meliores te. i. meliorū bonorum, scilicet æternorū. qa nomine testamenti designatur aliqđ bonū quod datur p̄ testamētum. Testamētū autē nouū, pmittit bona cælestia & æterna quod ppriè est testamentū Chrſti, ideo sequit: g ¶ Spōsor fa. est Ie. In ve. aūt Testa. nō promittebant nisi bona carnalia, q̄ mentē hoīs non q̄tant. h ¶ Et alij qdem. Hīc consequenter probat sacerdotiū Christi excellere sacerdotiū Leuiticū, p̄ hoc qđ dicit ī autoritate Ps. præmissa de Christo: Tu es sacerdos in eternū. Et diuiditur in duas: qa primò facit qđ dictū est, secūdò ex hoc cōcludit efficaciā sacerdotij Christi, ibi: Vnde & saluare. Circa primū sciendū. q̄ illa quæ sunt corruptibilia in corporalib⁹ multiplicant in eadē specie, sicut patet ad sensum. ista aūt quæ sunt incorruptibilia non sic multiplicant, sicut patet q̄ est vnicus Sol & vnica Luna. In sacerdotio aūt Leuitico fuerunt plures summi sacerdotes sibi inuicē succedētes, qa Eleazar successit Aaron, & Phinees ipi Eleazaro, & sic de alijs. In sacerdotio autē Christi est vnicus tātū summus sacerdos. ſ. Christ⁹: alij autē omnes non sunt nisi ministri, secūdū qđ dicit Aplūs. j. Cor. iiij. Sic nos existimet hō, vt ministros Christi &c. Ex quibus patet, q̄ sacerdotium Leuiticum fuit corruptibile & transitoriū, sacerdotiū verò Christi incorruptibile est & æternū, æternū aūt excellēti⁹ ē corruptibili. ergo &c. & hoc est qđ dr̄: Et alij qdē plu. fa. sunt sacer. in lege vetereri. & causa subdit: i ¶ Idcirco. i. propter hoc. k ¶ Quod morte. phi. G berentur prima. cū esset corruptibiles. l ¶ Hic aūt. i. Christ⁹. m ¶ Eo q̄ ma. in æter. sempiternū habet sacerdotiū. n ¶ Vnde & salua. Hīc ex p̄dictis concludit efficaciā sacerdotij Christi. effect⁹ enim ætern⁹ nō pōt induci à causa tēporali, sed tantū à causa æterna, & ideo Christus q̄ est sacerdos in æternū potest dare salutē æternam. & hoc est qđ dicit: Vnde & sal. in ppe. po. Mod⁹ aūt per quē hoc facit est naturæ excellētia, & pietatis abūdātia, primū patet, quia licet habeat naturā hūanā, p quā distat à pr̄e, est tamē vnita naturę diuinæ, p quā indistās est ab eo, & hoc tangit cū dicit: o ¶ Acce. p se. Accedere em̄ ad aliquē nō cōuenit nisi ei qui aliq̄ mō distat ab eo. Christus aūt distat à pr̄e scd'm naturā humanā tm̄, & hoc mō cōpetit ei accedere ad patrē. verūtamē quia habet eādē naturā cū patre, iō accedit p̄ se ipsum. hoc autē nō pōt competere ordinē ad alicui puræ creaturæ. Et quia in Christo chalcedon. est excellentia naturę diuinæ, sequitur q̄ semp̄ viuit, quia semper vita diuina est æterna. & hoc est qđ dicit: Semper viuēs. Excellētia autē pietatis tangit cū dicit: p ¶ Ad inter., p no. Quia licet tātæ excellētię sit, sicut dictum est, tamē ex sua pietate ē aduocat⁹ noster, scd'm qđ dicit, j. Ioh. ij. Aduocatū habem⁹ apud patrem Iesum Christū. interpellat em̄ pro nobis ī corpe qđ, p nobis assūpsit, ipm patri representādo. sisr in aīa p̄ ipm naturale desideriū de nr̄a salute exprimendo. q ¶ Talis em̄. Posti q̄ ostēdit sacerdotij Christi excellentiā, hīc consequenter ostēdit ei⁹ necessitatē. pfectū em̄ necessariū est ad exclusionē īperfectionis. sacerdotiū aūt Leuiticū fuit impfectū, & ideo necessariū fuit sacerdotiū Christi, qđ est pfectū. & iō oñdit primò q̄ quidq̄ plē H ctionis fuit in sacerdotio Leuitico, totū est in Christo. secūdò qa ab eo excluditur quidquid erat imperfectionis, ibi: Qui nō habet necessitatē. Circa primū sciendū, q̄ ī sacerdotio veteris Test. requirebat sanctitas, vt habeē Leuiť. xxj. d. Panes dei sui offerūt, iō sācti erūt. Requirebat etiā innocentia: Leuiť. xxj. b. Custodiāt p̄cepta mea, vt nō subiaceant pctō. innocētia em̄ est puritas à pctō. Requirebat etiā impollutio. Leuiť. xxj. c. Homo de semine Aaron sacerdotis qui habuerit macula, nō accedat offerre &c. Itē requirebat segregatio à coinquinatis. Leui. xxj. c. Nō cōmisceat stirpem generis sui vulgo gētis suę. Ista autem perfectissimē erant in Christo: & hoc est quod dicitur: Talis em̄ decebat ut no. esset pontifex sanctus. Quia Christus ab instanti conceptionis fuit sanctus sanctorum. Sanctum em̄ idē est quod applicatum ad diuina. propter quod etiam res inanimatæ si ad diuinum cultum applicentur, dicuntur sanctæ. sicut calix altare, & consimilia. Humanitas verò Christi ab instanti cōceptionis fuit deo applicata in vnitate suppositi, quæ est maxima applicatio. r ¶ Innocens. Hoc etiam maximè competit Christo, qui peccatum non fecit, nec inuentus est dolus in ore ei⁹, vt habetur. j. Petri. ij. d. s ¶ Impollutus. i. sine corporali deformitate: quia talis deformitas causatur. vel à causa intrinseca. ſ. à defectu virtutis formatiuæ, vel ex defectu materiæ, per quem modum contingunt monstra in natura humana, sed neutrum habuit locum in Christo, quia corpus eius fuit formatum virtute spiritus sancti, quæ est infinita. materia autem sui corporis fuit purissimus sanguis beatæ virginis. Aliter causatur deformitas à causa extrinseca, scilicet quòd aliquis propter peccatum suum priuetur manu vel pede vel oculo. aut quia malo regimine alicui⁹ quis perdit manum, oculum vel pedem, quod in Christo non habuit locum, vt patet. t ¶ Segre. à peccatoribus. Et secundum hoc videtur falsum de Christo quod dicitur Mat. ix. b. Discumbente Iesu in domo, ecce multi publicani & peccatores venientes discumbebant cum Iesu & discipulis suis. Dicendum, quòd Christus venit tāq̄ medicus pctōrū, & iō nō debuit segregari à pctōrib⁹ quātū ad cohabitationē, & iō legitur cū pctōribus comedisse & hibisse, & tanq̄ pissimus medicus condescendisse propter ✠ eorū salutē

Diuisio.

a ¶ Quod. b ¶ Iesus factus est sacerdos. ¶ Leuitici.

non sine iureiurando, alij quidem si- a

¶ Quasi quandoque mutandi.

ne iureiurādo sacerdotes facti sunt.

¶ Iesus. a ¶ Factus est sacerdos. b ¶ Facio.

Hic autem cum iureiurando per b c d

a ¶ Deum patrem. b ¶ Iesum. c ¶ Inconcussa veritate firmauit. ¶ Hoc dicit propheta-

eum qui dixit ad illum: †Iurauit do e

a ¶ Non immutabit factum.

minus, & non pœnitebit eum, tu es

a ¶ Quod cum iureiurando, & quod per eum proximamus ad deum, ¶ Vt sacerdotium per eum, & lex eius.

sacerdos in æternum. * In tantum f

a ¶ Quā sit vetus. b ¶ i. assertor. ¶ Hoc item modo dignior Iesus, quia.

†melioris testamenti spōsor factus h

a ¶ Leuitici.

est Iesus. & alij quidem plures facti h

sunt sacerdotes secundum legem, i k

idcirco quòd morte prohiberentur

a ¶ In vita hac. ¶ Iesus.

permanere. Hic autem eò quòd ma l m

neat in æternum, sempiternum ha-

a ¶ Quia manens sempiternum habet sacerdotium.

bet sacerdotiū. Vndē & saluare † in n

a ¶ Iesus ipse. b ¶ Ad deum.

perpetuum pōtest, accedens per se o

a ¶ Non per alienas hostias, sed per se viuam hostiam. ¶ Non per alium pontificem. ¶ Vnde: Nemo venit ad patrem, nisi per me. b ¶ Ideo potest saluare quod non alij.

mētipsum ad deū, sēp uiuēs ad in- p

a ¶ Representatione sui, ex, ea enim natura qua pont. sex est. i. humana, quam cælis intulit interpellat pro nobis. ¶ Accedens per se.

terpellādū pro nobis. Tālis em̄ decē q

a ¶ Filijs, ferui alios habuerunt. b ¶ Positione virtutum & mente.

bat, ut nōbis esset pontifex, sanctus, r

a ¶ Ad proximum. b ¶ Remotione malorum. c ¶ Non tantummodo impollutus, sed semper sine peccato. g h i

innocens, impollutus, segregatus c t

†potioris.

†pſ. 109.

† secūdum

† ad plenū

a ¶ Qui nō ha. quo. Qui cū sit talis, non habet necessitatē quo A tidie offerre. Non q̄ aliq̄n egeat, sed vt ab eo remoueat quod illis conuenit. b ¶ Hoc enim fe. Adeo magnū est sacrificiū, q̄ licet vnū & semel oblatū sit, sufficit tñ ad æternitatē. c ¶ Lex enim homi. Illi habent necessitatē quotidie offerre, quia infirmi: hic semel sufficit, quia filius perfectus.

Nicolaus de Lyra.

a ¶ eorū salutē, fuit tñ segregat⁹ à peccatoribus q̄tū ad ꝓticipationem cum eis in pēnō, q̄ talis segregatio erat ꝑ ruosa & saluti nostrę accōmoda, nō sic aūt segregatio prima. a ¶ Et excel. cæ. fa. q̄ sed m naturā diuinam excellit oēm creaturam. b ¶ Qui non ha. Hic conseqūnter excludit à Christo impfectiones, q̄ erāt in sacerdotib⁹ ve. Te. erat em̄ impfectiōis, q̄ sacerdos ve. Te. nō solū offerebat sacrificiū ꝓ pēctis ꝓpīs in die expiationis, sed etiam cū hoc offerebat vitulum ꝓ pēctis propr̄is. I tē impfectiōis erat, q̄ hoc fiebat non tm̄ semel, sed pluries: q̄ vna oblatio nō sufficiebat ꝓ oībus pēctis, propter sui imperfectionē. Christ⁹ aūt tm̄ vnā obtulit hostiā scilicet corp⁹ suū in cruce, nō tm̄ ꝓ pēctis ꝓ pr̄is, sed ꝓ alienis. & hoc est q̄d dicit hic: Quia nō ha. q̄. ne. &c. patet litera vsq̄ ibi: c ¶ Lex em̄ &c. infir. ha. i. pnita tē ad peccādū. & sic peccabāt aliquādo sicut alij hoīes, nō sic aūt Christus: ꝓpter q̄d subdit: d ¶ Sermo aūt &c. i. verbū diuinū loquens de sacerdotio Christi cōstituti ꝓ iuramentū diuinum vt. ē. dictū est, oñdit q̄ filius dei est cōstitut⁹ sacerdos no. Te. q̄d est post legē Moysi ordine tēporis, sed non ordine dignitatis. Ad maiorē euidētiam illi⁹ verbi q̄d habitū est in hoc ca. Quod min⁹ est à maiore benedicit. Videt q̄ nō sit verū generaliter. Primò, q̄ Papa cōsecrat ab epō Hostien. & tamē Papa maior est ex ipa sua electione etiā ante q̄ cōsecret, & Archiepūs cōsecrat à suffraganeis i ꝑ minoribus. In cōtrariū est autoritas Apī, q̄ dicit illud esse verū sine vlla cōtradictiōe. Dicēdū, q̄ circa hoc errauerūt q̄dā hæretici qui nominant paupes de Lugduno, q̄ em̄ q̄libet iust⁹ maior est quocūq̄ peccatore. ideo dixerūt, q̄ sacerdos pēctōr non potest benedicere iusto etiā puro laico, sed econuerso q̄libet iust⁹ etiā purus laicus est sacerdos ver⁹ & nullus alius. Sed hic error est nimis ꝑnicios⁹. q̄ si sanctitas ministri sit de necessitate sacramēti, nulla erit certitudo in sacramentis eccl̄ie: q̄ nullus scit certitudinaliter se esse i statu gratię. & multo min⁹ potest hoc scire de alio. & per conseqūs de nullo sciret vtrū esset baptizat⁹ vel nō. Nec de quo cunq̄ alio sacramēto esset aliq̄ certitudo. Et ideo dicit, q̄ quando aliq⁹ agit in virtute ꝓpria, tunc q̄ritur de ipso, q̄s vel qualis sit q̄ ei⁹ bonitas vel malicia variat solū actionē ꝓpriā, sed quando solū agit in virtute alteri⁹, nō variat. Bona em̄ eleemosyna datur à bono ꝓ malā seruū, & eodem modo deus cōsert bonū & verū sacr̄m per malos ministros. Ideo dictū Apī verū est. s. q̄ minor à maiore benedicit, q̄ quilibet institut⁹ minister Christi maior est quocūq̄ alio in q̄tū est homo vel pēctōr. Sed adhuc vna obiectio est de sacerdote corp⁹ Christi cōsecrāte, & nō videt q̄ sacerdos sit aliquo mō maior ipō. Dicēdum q̄ sacerdos consecrat ipsam materiā qua maior est. Christ⁹ aūt in q̄tū de⁹ cōsecrat corp⁹ suum. & sic patet ꝓpositū. Ad argumēta dicēdū, q̄ patent ex dictis. elect⁹ em̄ in Papā submittit se volūtarie in q̄tū est homo, ꝑ ꝑō Hostien. in q̄tū est mīster dei. & eodē mō archiepūs suis suffraganeis.

B Error pauperum de Lugduno.

¶ In ca. vij. vbi dicitur in Postil. Sed videtur alicui, q̄ istud argumentum non valer.

ADDI. I. Argumētū Apī nō fundat in hoc, q̄ si aliquis est maior patre, ꝓpterea sit maior filio: quia talis rō multipliciter deficit. sed rō Apī fundatur in hoc, q̄ Abrahā apud Iudęos erat maximę dignitatis, intātū q̄ ipm Abrahā ꝑpō nere volebant ipsi Christo. vñ Ioh. viij. g. Nunquid tu maior es patre nostro Abraham?

¶ In eodē ca. vbi dicit in Postilla: Trāslato autē sacerdotio ne cesse est vt legis trāslatio fiat.

ADDI. II. Hoc q̄d dicit apūs: Trāslato autē sacerdotio necesse est vt legis translatio fiat. non vid⁹ fundari i cōcomitātia legis & sacerdotij in gñali cōsiderata. q̄ si sic, tota lex esset trāslata trāslato sacerdotio, quod est falsum: nā lex ver⁹ etiā trāslato sacerdotio manet quātū ad moralia, sed ad verā intelligētiā dictorū Apī videt artēdēdū, q̄ ceremonialia lex. vt sunt sacrificia & hmōi, nō poterāt ipleri sed m̄ ritū Mosaicæ legis, nisi p sacerdotes de semine Aaron, vt hī Nume. xvj. & in C aliis quāplurimis locis. Sil⁹ iudicialia, ad quæ implenda req̄r⁹ autoritas iudicis, nō poterāt impleri sub eodē ritu, nisi p sacerdotes prædictos, apud quos erat autoritas iudicialis. vnde Deute. xxj. a. loquēdo scriptura de q̄dā negocio iudiciali, sic dicit: Accedēt⁹ sacerdotes filij Leui, q̄s elegerit dñs de⁹ tu⁹ vt ministrent ei, & benedicāt in noīe ei⁹, & ad y̆ hū eorū omne negociū pēdet. Ex q̄ patet manifestē, q̄ trāslato sacerdotio ve. Te. necesse ē vt legis trāslatio fiat quā tū ad ceremonialia & iudicialia tm̄, non aūt quātū ad moralia, q̄ nullā depēdētiā habebant à sacerdotio &c. † illi sūmi sacerdotes.

¶ In eo. ca. vbi dicit in Postilla, Iurauit dominus.

ADDI. III. In hoc q̄ dicit: Iurauit dñs &c. Nō videt arguere Apūs solā ex maiori firmitate ei⁹ q̄d⁹ statuit sub iuramento, sed cū hoc etiā videt inuere q̄ istud sacerdotiū sub iuramēto firmatū est sacerdotiū Christi: ex hoc q̄ mysteria Christi cōsuerūt i sacra scriptura sub iuramēto diuīo vallari. cōstat em̄, q̄ cū de⁹ denunciasset Abrahæ q̄ i semine suo bñdicerent⁹ oēs gētes, q̄d⁹ itelligit ad lītam de Christo: ibi interposuit firmū iuramētū, Genē. xxij. c. Per memetipm iu. di. do. &c. De quo iuramēto Apī agit. s. ca. vj. Sil⁹ cū de regno Christi agere⁹ in Ps. q̄ incipit: Memento dñe Da. &c. de⁹ ibi iterposuit iuramētū di. Iurauit dñs Dauid ve. & nō fru. eū &c. Et sic patet q̄ ex iterpositiōe iuramēti itelligi debet hoc sacerdotiū Christi ꝓtinere. Et notādū q̄ in hoc q̄libet ꝑdictorū iuramētorū supaddit aliq̄d ad solēnitatē iuramēti firmitatē ꝓtinēs. vñ Genē. xxij. nō solū dixit: Iurauit dicit dñs, sed addit, ꝓ memetipm iurauit &c. Et in Ps. non solum dicit: Iurauit dñs, sed addit, & non pœnitebit eū. Similiter & in Ps. Memento dñe Dauid nō solum dicit Iurauit dñs Dauid. sed addit, & non frustrabit eū. Quę quidē additiones non cōsueuerūt fieri in sacra scriptura in alijs iuramentis diuinis &c. Pſ. 131. a. Pſ. 109. a. D

¶ In eo. ca. vbi dī. in Postil. Ad argumēta dicēdū, q̄ patent &c.

ADDI. IIII. Sed adhuc cōtra y̆ba apī videt⁹ multę autoritates esse sacræ scripturæ, in q̄b⁹ patet q̄ creaturę bñdicit deū, vt cū dī: Bñdic aia mea dño, & Bñdicite ag̃eli dñi dño. & hmōi. Ad q̄d dicēdū, q̄ benedictio ꝑ testē duplex. s. activa & passiua. Activa ē ꝓ quā aliq⁹ dat à bñ dicēte ipi q̄ bñdicit. & tali benedictiōe de⁹ benedicit creaturas, ꝓ quā bñdictionē eis cōferunt aliqua bona. sicut Genē. j. ca. Benedixitq̄ eis de⁹. & ait: Crescite & mul. Bñdictio aūt passiua est ꝓ quā nihil accrescit illi q̄ bñdicit, sed tātum illi q̄ bñdicit, & isto modo creaturæ bñdicūt deū, q̄ bonorū nr̄orū non eget. Vnde talis benedictio nō est nisi q̄dā mod⁹ laudādi. Bñdictiones aūt q̄ dant à sacerdotibus seu ministris dei, reducuntur ad primū modum benedicendi, in q̄tum in persona dei seu eius autoritate hoc faciūt seu imprecantur. & de isto modo benedicendi loquitur Apostolus. Pſ. 102. a. Bñdictio duplex.

REPLI. In c. vij. vbi Apostol⁹ arguit sacerdotiū Melchisedech digni⁹ sacerdotio Leuitico: Postil. ponit hoc mediū. s. quidq̄d est mai⁹ maiore, est etiam mai⁹ minore: sed Abraham fuit maior & dignior Leui: si igitur Melchisedech fuit maior Abrahā, fuit etiā maior Leui. Sed Bur. abijcit hoc mediū Postil. di. q̄ mīltipliciter deficit: & pōit aliud mediū ratiōis Apostoli, videlicet q̄ Iudei reputabāt ipm Abrahā Christo digniorē. di. Ioh. viij. g. Nūquid tu maior es patre nostro Abrahā? Hīc dico primò q̄ non est probabile q̄ mediū Postil. deficiat, si regulariter assumat. Dicere aūt iuxta illud mediū, q̄ pater episcopi sit maior episcopo, est regulariter assumptū ex medio q̄d⁹ nūq̄ fallit in magnitudine molis, sed nec etiā in magnitudine virtutis vniformiter subsumēdo. Dico sc̄d⁹, q̄ accepto medio Bur. si verū ē, adhuc seruit mediū Postil. nā si Iudæi reputauerūt Abrahā maiorē Christo, tūc ex medio Postil. Apūs cōcludit intētū sic subsumēdo: Melchisedech ē maior Abrahā: igitur Melchisedech est maior quocūq̄ minore q̄ Abrahā. sed Leui est minor Abrahā igit ē minor ipso Melchisedech. ¶ In eo. ca. vbi dī: Trāslato sacerdotio necesse est vt trāslatio legis fiat. Circa quē passū Bur. arguit q̄ illud dictū Apī nō pōt fundari super cōcomitātia legis & sacerdotij in generali cōsiderata. quia si sic, tūc translato sacerdotio tota lex fuisset translata, quod falsum est. Nam vt inquit Burgen. lex vetus mansit quantum ad moralia etiam sacerdotio translato. Hīc dico q̄ Burgen. phantasiatur, putans præcepta moralia originaliter

E ginalr esse de lege Mosaica. qđ falsū est & cōtra doc. cōiē dicētes q̄ p̄cepta moralia sūt de lege naturę. cuius em̄ in lege Mosaica fuerit magis explicata: ex hoc nō seqtur q̄ sint illi⁹ legis originalr: sicut sili modo cuius p̄cepta moralia sint in euangelio magis extensa & explicata q̄ in lege Mosaica: ex hoc tn̄ nō seqr̄ q̄ sint originalr p̄cepta euāgelicæ legis. est igiē cōcomitātia legis & sacerdotij in generali. Nec valet qđ Burg. arguit de moralib⁹, qa illa nō pertinent originaliter ad legē veterē, sed ad legē naturæ: & ideo sunt idispē sabilia, sed ceremonialia & iudicialia ptinēt directe & originaliē ad vet⁹ testamētū: & de illis generalr dixit Apls. Trāslato sacerdotio necesse est legem trāsferri. Hæc est sententia Postil. & similiter Burg. post fragile argumētum suū, qđ putauit insolubile.

GLO. ORDI.

CApitulū. Quasi CA. VIII. pauca dixisset: breuiē cōplectit dignitatē eius supra quā prius dixit. Capitulū est brerum quę dicimus, hæc summa breuiē capiat. b ¶ Talē habemus

† Summa autem eorum quę dicimus multorū cōplexio, sic dictū: qa totā est

scipit capl'm & finit, ibi: De⁹ & nō homo. c ¶ In cæ. cō. Vt sup materiales cęlos. Vel, sup thronos & dominationes, ibi: d ¶ Sctō. mi. qa sctis augmētū ỹ rutū, & vitā ęternā mīstrat. Vel in cęlis mīstrabat ghā p sctāsctōrū significatā. e ¶ Et mīster taber. ue. i. vitaris quā taberna culū vet⁹ pfigurabat. f. iusticiā ī pśenti ecclia, gloriā in futura. f ¶ Quod, verū tabernaculū. g ¶ Fixit de⁹. vt in ętternū pmaneat, vmbratile ỹ ò erat nō fixū, sed portabile, & nō h. qa & vet⁹ posuit de⁹ sed p mīstrū hoīem. h ¶ Quod o. Amb. Et cū aliqd, vt illud erit sup terrā, vt cæleste, sed nō sup terrā: qa si hoc esset iā nō esset sacerdos. ergo cæleste ē qđ offert. i ¶ Si ergo esset. Amb. Si terrenus esset pontifex sicut Aarō, vtiq; non esset sacerdos in æternū secūdū ordinem Melchisedech. Sed qa Aarō mortuus est nō est sacerdos, Christ⁹ verò qa viuit, sēpitern⁹ est sacerdos, nō talis quales sunt vmbratile sacerdotiū gerētes. Si ergo. Lāfrā. Ratio cur Christ⁹ se obtulit, quia si esset sup terrā qđ p pctō toti⁹ mundi dignē posset offerri, nō esset tamē sacerdos offerre dignus. cum. i. quāuis essent

Cap. VIII.

¶ Multa de eo dixi, sed modo facio capitulum.

† Apitulum autem a

a ¶ Dignius laudem Christi continens q̄ prædicta.

sup̄ ea quæ dicimus. Talē habemus b

a ¶ Iam diu est, quod quiescit & regnat secūdū diuinitatē. ¶ Quia deus q hō qui gigas ge minæ substātiæ, in quo duæ naturæ vnitæ. b ¶ In æqualitate sedentis deitatis. i. patris: qui quiescit & iudicat.

pontificem, qui consēdit in dextera

a ¶ Hoc potestatis & maiestatis diuinę indicium est. b ¶ Secundum humanam naturam locatus.

c d sedis mag̃nitudinis in cęlis, sancto⁄ c

a ¶ Hoc misericordiæ. b ¶ Non vmbratilium, sed tabernaculi veri, quod est alæ sanctorum, quibus dat gaudia æterna.

e rum ministr̃, et tabernaculi ueri, d

a ¶ Tabernaculū. Ecclesiam ecclesiam & pręsentē. b ¶ Christus est minister, quia omnis pontificū institutur ad ministrandum & hoc est.

f g quod fixit deus, & nō homo. Omnis e

a ¶ Vt panes thus & huiusmodi.

enim pontifex ad offerenda mūnera

a ¶ De aīalibus. b ¶ Et qa omnis cōstituitur ad offerendū.

& hostias constituitur, unde necesse

¶ Christū. ¶ Id est carnē ex nobis, vel quā prius nō habuit.

h est & hunc habere aliquid quod offe

¶ Quod Iesus offert.

i k rat. Si ergo esset super terrā, nec esset f g

¶ Nedum pontifex.

a ¶ Non esset. b ¶ Multi. & ita superflue carnalia offerret.

l sacerdos: cum essent qui offerrent se h

a ¶ Id est super terram. b ¶ Ne videatur Iesus eadē dignius offerre, addit, deseruiunt. i. plene omnia impleret, sicut dictū est Moysi. & ita frustra hoc sacerdotiū assumeret Iesus, quo carnale aliquid offeret. c ¶ Figurę.

m cundum legē munera. Qui exēm i

a ¶ Mysteriorum. ¶ Cęlestia dicit ecclesiam, cuius pars in cælis regnat, pars sequitura peregrinatur in terris.

plari & umbrę deseruiūt cælestiū:

NICO. DE LY.

CAP. VIII.

CApitulū autem super ea. Postq̄ apls supi⁹ ostēdit eminētiā sacerdotij Christi respectu sacerdotij Leuitici: & hoc ratione p̄sonę sacerdotis, hīc idem ostendit ratione officij sacerdotalis, & diuidi- Diuisio tur in duas partes: quia primò ostendit hoc in generali, secūdò magis in speciali. Secunda incipit in principio capituli sequentis, ibi: Habuit quidem &c. Prima in duas: quia primò proponit intentum, secundò probat, ibi: Omnis enim pontifex. In prima parte proponit intētum suum, quātū ad dñm. Primū est modus dicendi, dicēs q̄ intēdit hīc procedere summarie, & hoc est quod dicitur: a ¶ Capitulum aūt &c. Capitulū em̄ dicit à capite: qa sicut ī capite virtualiter cōtinet quidquid est in corpore, nō tn̄ formaliter & explicitē, ita declaratio pticularis seu capitularis dicit quādo aliq̄ ibi sūmatim tractant. Secundū in q̄ ponit sua intētio est respectu dicēdorū: qa intendit dicere de dignitate huiⁿ pōtificis, cuius dignitas cōsistit in naturæ excellētia, in qua est æqualis patri. & hoc est quod subdit: b ¶ Talē ha. &c. mag. i. patris cui appropriat magnitudo & potentia in diuinis. Sedere enim ad dexterā patris importat æqualitatem filij ad patrem, vt supra dictum est. ca. j. & qa officium pōtificis est custodire sacra, ideo sequitur: c ¶ Sctōrū mi. Christ⁹ enim H in q̄tum homo, est minister sacrorum, sed in q̄tum de⁹ est autor ipsorū. Ista autē sacra sunt gratia in pręsenti & gloria in futuro, quę non poterāt administrari in tabernaculo ve. Te. sed tantū præfigurari, propter qđ sequitur: d ¶ Et tabernaculi ueri, quod fixit. &c. De quo tabernaculo dicitur in Psal. xiiij. a. Domine qs habitabit in tabernaculo tuo? Istud tabernaculū non est factum ab homine, sicut fuit tabernaculū Moysi, quod fecit Beseleel, vt patet in Exo. e ¶ Omnis enim ponti. ad offe. mu. &c. Hīc cōsequenter p̄bat p̄propositū. Et diuidit in tres: qa primò ostendit q̄ Christ⁹ est minister aliquorū sacrorū. sed ò q̄ non est minister sacrorū ve. Te. ibi: Si ergo esset. tertiò ostendit q̄ est minister melio rū sacrorū, ibi: Nūc aūt melius. In prima parte arguit sic: Omnis pōtifex est minister aliquorū sacrorū. q̄ patet per hoc q̄ cōstituitur vt offerat sacrificia ad sctificandū populū, & placādū deū, vt ē. dictū est ca. v. Christ⁹ aūt est pōtifex, vt ibidē dictū fuit. ergo est minister aliquorū sacrorū. & hoc est qđ dicit: Oīs pon. &c. patet litera. f ¶ Si ergo esset. Hīc consequēter ostēdit, q̄ Christ⁹ nō est minister aliquorū sacrorū ve. Te. aliter non esset necessariū sacerdotiū suum: qa illa pūt per alios ministrari. s. per sacerdotes ve. Te. ad quorum officium pertinent administrare talia. et hoc est qđ dicitur: Si er. es. sut. t. i. si sacrum pertinens ad Christi mysteriū. g ¶ Nec esset sacerdos. s. cius sacerdotium non esset necessarium. h ¶ Cum essent qui offer. &c. s. sacerdotes veteris legis. i ¶ Qui exemplari & umbræ deseru. cæ. &c. Dicuntur enim sacra veteris legis, in quibus deseruiebant sacerdotes, vmbra cælestium, in q̄tū imperfectē & obscurē illa repræsentabant, sicut vmbra corporis humani imperfectē figuram eius re presentat. Dicuntur etiam exemplar cælestium in q̄tum erant quodammodo manuducentia in cognitionem ipsorū, de ratiōe enim exemplaris est proprietas respectu exemplari. Sed prius alio Prius dicit qđ dicitur dupliciter, Vno mō sed̄m cognitionē nostram, & sic sacra veteris legis dicuntur exemplaria cælestium, vt dictum est. Alio modo dicitur aliquid prius altero simpliciter, & sic est conuerso, quia ipsa cælestia sunt exemplar eorum quæ facta sunt in tabernaculo Moysi, quod fuit factum ad exemplar cælestium. & hoc est quod subditur; Sicut responsum est Moysi &cetera.

✠ Nūc autē

r. Cor. 5. d. ipe vn⁹ verusq̄ mediator p sacrificium pacis reconciliās nos deo, vnū cū illo manēs cui offerebat, vnū ī se faceret, offerebat: p qb⁹ vn⁹ ipe esset q offerebat & qđ offerebat. Vel, Si ergo. Aug. Q. Et qa Christ⁹ cōstituit ad offerēdū, ergo vel ē terren⁹, vel cælestis sacerdos. Sed terren⁹ nō, qa. Si esset sup terrā. i. si terren⁹ esset pōtifex, vt Aaron. k ¶ Nec esset vtiq; sacerdos. in æternū secūdū ordinē Mel. nec necesse foret. l ¶ Cū essēt &c. Si ergo esset. Hiero, Quia oīs offert, si esset terren⁹ aliqs, q posset mūdare gen⁹ hūanū, nō esset sacer, secūdū or. Mel. qa satis essent q offerrēt legalia, sed qa illi erāt mortales & pctōres, & ideo hūanū gen⁹ mūdare nō valētes, venit Christ⁹ q sufficeret. Nūc aūt. i. in hac nouissima ætate meli⁹ mīsteriū sacerdotij sortitū ē tāto, quāto melior ē lex ei⁹. Iā à sacerdotio & sacrificio trāsit ad differētiā testamētorum. m ¶ Qui exēplari. Amb. Exēplar aūt & vmbras dicit figuras, q̄ & exēplar sūt & exēplū diuersarū rerū. Exēplar est ad cui⁹ similitudinē aliqd fit. Exēplū, similitudo q̄ inde trahit. De⁹ in mōte veritatē Moysi ostēdit. i. ordinē cælestis curiæ: quō. s. angeli deo obediant, laudēt & diligāt, seq̄ inuicē & nos diligāt, nostrisq̄ pfectib⁹ studeāt, & alia hmōi in qbus à nobis imitādi sunt. Sed qa carnalis populus capere nō potuit, præcepit vt eam figuris imagina-

retur.

ret. In qbus puerilis ppſs enutritus qñq; veniret ad veritatē, & ita A res prius oſtenſa dicitur exemplar figurarum iuxta ſe factarum. Chryſo. Item figuræ dicunt exemplar veritatis, quæ poſtea impleta eſt, ſicut illæ figuræ præſignauerūt. ſcd'm hoc dicit hic deſeruiunt exemplari. i. figuris. Et quia exemplar aliquādo eſt veritas, nō figura, addit, vmbrę: quia illa non erant niſi vmbra veritatis leuiter abitura veniente Chriſto. a ¶ Reſponſum eſt &c. Non cum inciperet, quia iam multa figuris expreſſerat, ſed cum per ſe nō poſſet, conſuluit dominum, qui & de figuris ſicut & de veritate eum docuit. b ¶ Melioris teſtamenti media. &c. Iam ecce à ſacrificio & ſacerdotio tranſit ad differentiam teſtamentorum, veteri præferens nouum, quod nouum in meli. repro. &c. c ¶ Quod in melioribus repro. Præcepta omnia ferè eadē. Moralia vtiq;, vt non occides. Ceremonialia nō eadē &c. Sacramenta verò non eadem: quia illa promittunt, hęc dant ſalutem. Promiſſa non eadē: qa ibi terrena, hīc cæleſtia. d ¶ Nam ſi illud prius. Probat qp teſtamentum Chriſti meli⁹ eſt veteri. Nam illud non vacat à culpa, hoc vacat. ſi enim vacaſſet à culpa, non daretur ſecundum, ſed datur. Et ita apparet illud fuiſſe imperfectū: hoc perfectum. e ¶ Culpa uacaſſet, non utiq; . Ita hoc dicit, quaſi ipſum culpam habeat. quod videt, dum præcipit ſine gratia, & ꝓuaricatores facit. f ¶ Inquireretur. à dño, qui prius paulatim inſtruxit & educauit, vt poſt perfectum daret teſtimonium. g ¶ Vituperans em̄ eos di. Si queratur à nobis: Cur nō eo ritu colamus deum quo coluerunt cum Hebræi patres? Reſpōdemus: aliud deum nobis præcepiſſe per patres noui Teſtamenti. Nec; hoc contra vetus Teſtamentum, cum & in illo id ſit ante prędictum. Sic enim prænunciatum eſt per Ieremiam prophetam, vt ſequitur: Vituperans enim. Q. Si illud vacaſſet à culpa, nō inquireretur locus ſecundi, ſed inquirit, Ieremias em̄ vitu. &c. h ¶ Non ſecundum teſta. Hīc prophetatur nō perſeueraturum vetus: ſed futurum nouum. Cūq; multis locis hoc idem ſignificetur & prænuncietur, non tamē ipſum nouū legitur expreſſum. Nēpe in veteribus libris aut nuſq; aut difficile præter hunc propheticum locum legitur facta commemoratio noui Teſtamēti, vt ipo nomine appelletur. Conſidera ergo diligenter differentiam inter duo Teſtamenta, nouum & vetus. Ibi litera quę ſola occidit: hīc ſpiritus qui viuificat. Illud vetus, quia à vetuſtate peccati non liberat, hoc nouum quia innouat. ¶ Si quæſitum fuerit, cur illius teſtamenti autoritatem teneamus cuius ritum non obſeruamus? Reſpondetur, cp ea legi & accipi oportet, ne prophetias extinguamus, eo qp in vmbra facta ſunt omnia illa futurorum, ſicut ait Apoſtolus: Hæc in figura contingebant illis. Cum ergo aliquid tale legitur in inſtrumento veteris Teſtamenti, quale à nobis obſeruari vel iuſſum eſt in nouo Teſtamento vel prohibitum, quid ſignificet quærendum eſt, non reprehendendum, quia ipſo quo iam non obſeruatur, non damnatum, ſed impletum probatur. i ¶ Quod feci patribus eorum. Et quia q. buſdam ſpeciale fecerat, determinat. Quod feci in die. i. legem quæ exitum de Aegypto data eſt. Quod enim ante legē Abrahæ dixit: In ſemine tuo bñdicentur omnes gētes poſt cōpleuit in euā gelio. Illa enim ſpiritualis promiſſio fuit pertinens ad gratiam. k ¶ Non permanſerunt in teſtamento. Vitio eorum deputat, cp non permanſerunt in teſtamento, ne lex quam tunc acceperunt culpanda videatur. Ipſa enim eſt, quā nō venit Chriſtus ſoluere, ſed implere. Non tñ iuſtificat ſine gra, pro veteris hominis noxa, quę quia per literam iubentem & minantem non ſanarur dicitur illud vetus, hoc nouum propter nouitatē ſpiritus, qui ſanat à vitio vetuſtatis. quod euidenter aperit: Hoc eſt Teſtū. &c.

¶ A domino.

a ſicut reſponſum eſt Moyſi cū conſummaret tabernaculum: † Videt

a ¶ Quid eſt ei reſponſum.

a ¶ Dominus. b ¶ Omnia dicit, & de conſtructione tabernaculi, & de ſacrificijs quæ in eo oblata eſſent. c ¶ S. Veritatem.

a inquit, omnia facito ſecundū exemplar quod tibi oſtenſum eſt in mon

a ¶ Quia offendit ei vitia in monte quæ eſſet facturus.

a ¶ Illi ſeruiunt exemplari & vmbræ ſed Ieſus melius miniſterium, quia & ſpiritualibus miniſtrat, & ſpiritualia dat: quod nunc patet, cum oſtenſum ſit noua auferre ſuper ueteranos. & hoc eſt: Nunc autem &c.

te. Nūnc autem melius ſortitus eſt a

a ¶ Tanto melius minuſ. quanto. b ¶ Nouū.

¶ Quis æterna promittit.

b miniſterium, quanto & melioris te b

a ¶ Dator eſt medius inter deum & hominem. b ¶ Nouum. c ¶ Ideo melius dixit. ¶ Quia eſſum promittit. ¶ Quam eſſent promiſſiones veteris.

c ſtamenti mediator eſt, quod in me c

¶ Confirmatum eſt vt duret.

lioribus repromiſſionibus ſanci, c

a ¶ Teſtamentum. b ¶ Aut in culpabiles eſſent eius obſeruatores. ¶ Aperfecte nam̄ faſſet hominem.

d tum eſt. Nam ſi illud priūs à culpa d

a ¶ Opportunitas.

f uacaſſet, non utiq; ſecundi locus ſin e

a ¶ Sed inquiritur: & hoc autorita e Ieremię. b ¶ Qui in lege erant.

g quireretur. Vituperans enim eos di f

a ¶ Quia lux mundo. b ¶ Paulatim appropinquant. tempus Chriſti dies vocat, quia puſilla tenebris hinc quę illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum. aut in mundo apparuit.

cit: †Ecce diēs uenīēt, dicit dominus: g

a ¶ Impleho. ¶ Vel conſummans dabo. b ¶ Vt domineatur eis. c ¶ Iudęos, qui in duo regna diuiſi poſt Salomonē.

& conſummābo ſuper dom̄u Iſrael h

a ¶ In quo fiet quod promiſſum eſt Abrahę.

& ſuper domū Iuda teſtamentum i

a ¶ Quod non ſit de vetuſta, vt illud vetus, lex ſcilicet in Sina data.

h nouum. Non ſecundum teſtamen

i tum quod feci patribus eorum, k

a ¶ Quaſi per ſe ſurgere de lecto non potentium, vel quaſi nutrix parvulorum.

ui die qua apprehendi manum eorum, ut educerem illos de terra Æ

¶ Apprehendiſti. ¶ Ecce quomodo vituperauit.

k gypti: quoniam ipſi nō permāſerūt l

a ¶ Nūc au. m. ſ. eſt. Hīc cōſequēter oſtēdit, cp Chriſt⁹ minister eſt melioru̇ ſacrorū. & diuidit in duas ptes, qa prīō oſtēdit ꝓpoſitū. ſcd'ō reddit cām dicti, ibi: Quātō melioris. In pria igit̄ pte cōcludit ex p̄dictis, cp Chriſt⁹ ſit miniſter melioru̇ ſacrorū, qa oſtē ſum eſt, cp ipſe ſit miniſter aliquorū ſacrorū. itē oſtēſum eſt, cp ipſe nō ſit miniſter ſacrorū veteris legis, ex q ſequit cp ipſe ſit miniſter melioru̇ ſacrorū, ſicut & iuū ſacerdotiū meli⁹ & pfectiꝰ eſt. & hoc eſt qd' dr̄: Nūc au. m. ſor. eſt miſ. melioru̇ ſacrorū, & hoc fuit offerēdo carnem ſuā in cruce, quæ fuit oblatio optima & cōuenientiſſima ſaluti nr̄e, qa oblata fuit ex maxima charitate & deuotiōe. Sed cōtra hoc videt eſſe illud qd' eſt p̄dictū. ſ. cp miniſteriū Chriſti nō eſt circa aliqd' terrenū. caro autē Chriſti de terra eſt. ergo &c. Dicēdū cp licet caro Chriſti abſolutē ſumpta ſit de terra, non tñ dicit terra vt caro Chriſti. primō, qa eſt diuinitati vnita. ſcd'ō, qa virtute ſpūſācti formata. & ꝓpter hoc dr̄ Ioh. iij. d. Qui de terra eſt de terra loquit̄: q autē de cęlo venit, ſuper omnes eſt. b ¶ Quanto & melioris teſtamenti mediator. Hīc reddit cauſā dicti, videlicet q̄re ſit meli⁹ miniſteriū Chriſti. Circa qd' ſciēdū, cp miniſteriū ſacerdotis eſt reducere ppl'm in deū adminiſtrando legē diuinā ppl'o, qa eſt mediator dei & ppl'i. & ideo quanto melioris teſtamēti mediator eſt, tāto meli⁹ habet miniſteriū. Quōd aūt Teſtamētū nouū meli⁹ ſit, cui⁹ adminiſtrator eſt Chriſt⁹, ꝓbat dupliciter. Secūda ꝓbatio ponit̄ ibi: Nā ſi illud: Prima ꝓbatio talis eſt: Illud teſtamētū, qd' ꝓmittit meliora, meli⁹ eſt: ſed Teſtamētū nouū ꝓmittit meliora q̄; ve. teſt. qa ꝓmittit bona ſpiritualia & æterna, vt pater Matt. v. & i multis alijs locis. vet⁹ aūt ꝓmittebat terrena vt patet Iſa. j. c. Si audieritis me, bona terr̄ comedetis. & hoc eſt qd' dr̄ hic, cp Chriſt⁹ habet meli⁹ miniſteriū. Quāto & me. te. me. eſt qd' ī me. re. ſan. eſt. i. firmatū. c ¶ Nā ſi il. Hīc ponit̄ ſcd'a probatio ad idem. Et diuidit̄ in duas: qa primō inducit ſuā ꝓbationē. ſcd'ō ex dictis concludit principalē intentionē, ibi: Dicendo nouū. ¶ Circa primū duo facit, qa primō ponit ſuā rōnē. ſecūdō probat minorē huiꝰ rōnis p ſcripturā, ibi: Vituperās. Ratio ſua talis eſt: Perfectū & ſine defectu meli⁹ eſt q̄ imperfectū & defectuoſum. Teſtamētū autē nouū pfectū eſt & ſine defectu, vetus aūt imperfectum & defectuoſum. ſicut multipliciter declarat in pri. huiꝰ opis. & ꝓpter hoc neceſſariū fuit Teſtamētū nouū ad tollendū veteris Teſtamēti imperfectionē. & hoc eſt qd' dr̄: Nā ſi pr̄. il. à cu. u. i. ſine defectu fuiſſet. Nō pōt hic accipi culpa ꝓ pcātō, qa dicit: Ro. vij. c. Mādatū ſctm̄ & iuſtū. d ¶ Nō uti. ſ. i. Teſtamēti no. e ¶ Locꝰ in. quia nō fuiſſet neceſſariū, ſi primū fuiſſet ſine defectu. f ¶ Vituperans. Hīc probat minorem. ſ. cp propter imperfectionē primi Teſtamenti neceſſariū fuit dari ſecundū, per autoritatē q̄ habet Iere. xxxj. licet verba ſint aliquo modo mutata, qa Apoſtolus allegat ipſam ſcd'm tranſlationē. lxx. & in illa autoritate primō tāgit cōditio veteris Teſtamenti. & ſcd'ō conditio noui, ibi: Hoc eſt Teſtamentum. Dicit igit̄ primō ſic: Vituperās em̄ e. di. i. dñs improperādo eis qui erant ſub veteri Teſta. loquit̄ per Ieremiā id quod ſequitur: g ¶ Ecce di. ue. di. do. & cō. ſi. perficiā: qa no. Te. cōtinet pfectionē, vt. g̃. declaratū eſt multipl'r in principio huius operis. h ¶ Super do Iſ. & ſu. do. Iu. quia ad eos venit Chriſt⁹ in propria pſona, ſcd'm cp ipſemet dicit Matt. xv. c. Nō ſum miſſus, niſi ad oues q̄ pierūt dom⁹ Iſrl. i ¶ Teſtamētū no. Nō ſ. te. qd'. qa aliqua veteris Te. ſūt caſſata p nouū. ſ. ceremonialia & iudicialia, diuerſimode tamen, vt. g̃. dictum eſt in principio huius operis. k ¶ In die. &c. de ter. Aeg. quia ſicut puer q pſe non pōt ire apprehendit̄ p manū, ſic filij Iſrl educti ſunt de Aegypto virtute diuina, quia non poterant per ſe ire. Sequitur: l ¶ Quoniam ipſi nō perman. in Teſtamen. meo, qa ſtatim poſt publicati

Diuiſio. C

Act. 7. f. †co. 15. d

Teſta. nouum meli⁹

Diuiſio D

Ier. 31. f. B

† Iere. 31. e.

Differentia vet. & no. legis.

1. Cor. 10. c

Geñ. 22. d.

Mat. 5. b.

Dispona

onem manda

Ra a ¶Disponã. Ita b ¶Dãdo.le.me.in mẽtes. Nõ in tabulis
E lapideis, non atramẽto, sed spũ, q̃ pſente, q̃ est digit⁹ dei, diffundit
Roma.5.a. charitas in cordib⁹, q̃ est plenitudo legis. Non extra terrentur, sed
Roma.13.c intus diligũt iustitiã, vnde hæc merces. Dando le. Ecce testamen
tum. Et etiam. c ¶Supscribã. vt in æternũ maneant. Q. Quod
debet superesse eisq̃ dominari. d ¶Et
ero illis in deũ. i. viuẽt ex me & mihi,
& in futuro me videbunt, qđ est pfectio
vt alter alterũ nõ doceat. hæc est distan
tia veteris & noui. q̃ illud in lapide, hoc
in corde: ibi merces terra, hîc visio dei.
e ¶Nõ docebit unusquisq̃. Quod
latebat in litera, & discebat popul⁹ p tra
ditiones magistrorũ, hoc spũs aduenies
docuit apłos. & hoc est qđ, ppheta dicit
Iere.31.f. Nõ docebit vnus, proxi. qa oẽs scient, sũ
Luc.24.g. cut in euãgelio dicitur: Tũc aperuit eis
sensum, vt intel. scrip. f ¶Maiorem.
† Iere.32.f. Chrys. Maiores, vel tẽpore vt priores q̃
19.q.2.c. nos posteriores expectauerũt in denario
duæ sunt, accipiendo, vel scientia vel virtute digni
ores, qui. s. intelligere valuerunt lumen
incorporeũ atq̃ incõmutabile quãtũ in
hac vita põt: qđ minores tm̃ credere po
1. Car.13.c tuerũt. Cũ ergo venerit qđ pfectũ est, &
euacuatũ fuerit qđ ex parte est, tunc qui
assũpta carne carni appuit, oñdet seipm
dilectoribꝰ suis, tunc oẽs sciẽt eũ à mino
re vsq̃ ad maiorẽ: qa etiã mũim⁹ tũc pfe
ctè scient, cũ p se, nõ à maiore instructus.

Nicolaus de Ly.

C onẽ mãdatorũ ỹ bi diuini fecerũt sibi vitulum conflatilẽ, vt patet ī Exodo.
a ¶Et ego ne. &c. Quia ꝓpter pctm̃ vituli aliq̃ fuerũt occisi, & alĩ pmissi fũt
cadere in alia pcta, ꝓpter q̃ perierunt in
solitudine eorũ cadauera. & sic dicit eos
† placatus neglexisse, inq̃tũ dimisit eos sic perire,
ero super sicut res negligi dicit q̃ periri permittit.
F b ¶Quia hoc est testamentũ. Hîc
tãgit cõditio no. te. & primò q̃tũ ad ei⁹
dationẽ, qa datũ est principal⁹ Iudeis, q̃
bus Christ⁹ p̃dicauit. & hoc est qđ dicit:
Quia hoc est te. &c. Licet em̃ Gentiles
† antiq̃uit sint admissi ad no. te. hoc tm̃ factũ est
sicut inserit oleaster in bonã oliuã, secũ
dũ qđ dicit Apłs Ro. xj. Scd'ò tãgit cõdi
tio no. te. q̃tũ ad tps dationis. cũ dicit:
c ¶Post dies &c. i. post cursum ve
te. sicut perfectũ est posteri⁹ tempore q̃ ipsum imperfectũ, & si
cut magister datur post pædagogum. Lex enim pædagogus no
ster fuit in Christo, vt dicitur Gal. iij. d. Tertiò tangitur conditio
no. te. quãtũ ad modũ dandi, cũ dicitur: d ¶Dando leges
meas in mẽ. eo. fidem inspirando. e ¶Et in corda eorum
superscribam eas. per charitatem formando: qui modus docẽ
di est proprius ipsius dei, scilicet interius illuminando. & sic da
ta est lex noua apostolis, quando Christus aperuit eis sensum. vt
intelligerent scripturas. & quando misit eis spiritum sanctum. ho
mo autem potest alium docere formando exterius signa sensibi
lia, vt voces & consimilia. & hoc modo data est lex vetus, vt habe
tur Exo. xx. c. Cũctus autem populus videbat voces & lampades
&c. Dicit aũt leges meas in plurali, qa licet lex noua sit vna, tamẽ
ibi sunt plura præcepta & cõsilia à spiritusancto inspirata. Quar
tò tangit no. te. efficaciam, cum dicit: f ¶Et ero eis in deũ,
& ipsi erunt mihi in po. Quia lex noua est lex amoris, quia di-
uidit filios regni à filiꝭ perditionis. g ¶Et nõ docebit unus
quisq̃ proxi. suum. Hoc potest intelligi dupliciter. Vno mo
do de cognitione viæ, & sic istud verbũ refertur ad apostolos, q̃
omnes instructi fuerunt immediate à Christo, & non vn⁹ ab alio.
vnde & Paulus qui fuit posterior, dicit ad Gal. j. b. Notum vobis
facio fratres euangeliũ, qđ euãgelizatũ est à me, quia non est secũ
dum hominem. neq̃ enim ab homine accepi illud, neq̃ didici,
sed reuelatione Iesu Christi. Alio modo potest intelligi de cogni
tione patriæ, & tunc refertur ad omnes beatos specialiter post iu
dicium futurum: quia modo angeli superiores illuminãt inferio
res de his q̃ pertinẽt ad explenda ministeria ꝓpter electos, sed per
acto iudicio cessabit talis illuminatio. & hęc expositio vltima ma
gis concordat

a ¶Lege data in Sina, quia fecerunt vitulũ in Oreb & adorauerunt sculptile.

in testãmento meo, & ego neglexi a

a ¶Ne indignemini si dico neglectos, qa domin⁹ dicit. b ¶Vere nouum nõ secundum illud, quia hoc est testa.

eos, dicit dominus. Quia hoc est te- b

a ¶Ordinabiliter.

a stamẽtum, quod dispõnam domui

a ¶Omnium videntium deum. b ¶Non modo, sed. c ¶Præfinitos. d ¶Credite, quia dominus dicit.

Isrãel post dies illos, dicit dominus, c

a ¶Ecce testamentum. a ¶Per spiritũsanctum. b ¶Intelligentias.

b †dando leges meas in mentes eorũ, d

a ¶In voluntates, quia & intelligent, & voluntate seruabunt. ¶Illud in lapide. b ¶Vt maneat in æternũ.

e & in corda eorũ superscribam eas, e

a ¶Sic. b ¶Quia dicit vere deus in istis, & isti populus dei. c ¶Hoc est, viuent ex me.

d et ero eis in deum, & ipsi erunt mihi f

a ¶Hoc quidem in hoc mundo. b ¶Istud in futuro.

e in populum. Et non docebit unus- g

¶Quem amat.

quisq̃ proximũ suũ, & unusquisq̃

¶Quem plus diligit. a ¶Ita.

fratrem suum, dicens, cognosce do-

a ¶Ideo alter alterum nõ docebit ¶Ideo hęc omnia in vtraq̃ vita faciam. b ¶Videbunt me sicut sum, quod est perfectio.

minum, quoniam omnes scient me

¶Q. Et hoc perfecte per se, non a maiore. a ¶Augu. Non interest, si dicatur econuerso a maiore vsq̃ ad minorem. b ¶Tempore vel dignitate.

f à minore usq̃ ad maiorem eorum,

a ¶Hæc omnia in vtraq̃ vita faciam eis. b ¶Contra proximum, peccata in seipsis. sed propicius dum hic non punit, in futuro iam non memorabitur, quando non punit.

Quia † propicius ero iniquitatibus h

a ¶In quibusdã libris peccatũ, & accipit de originali.

eorum, & peccatorum illorum iam i

a ¶Ad pœnam æternam. ¶Propheta dixit nouum.

non commemorabor. Dicendo aũt k

a ¶Vetus ostẽdit vel vetus factũ est, & si vet⁹, finiendũ est.

nouũ, † ueterauit prius. Qđ aũt anti l m

a ¶In inanimatis. b ¶In animatis. c ¶Antiquatio & senectus sunt prænuncij mortis.

q̃tur, & senescit, ꝓpe interitũ est.

gis concordat literæ. Sed quia efficacia noui testamenti, non sol⁹ Q
lum se extendit ad cognitionem, sed etiam ad peccatorum purga
tionem, ideo sequitur: h ¶Quia pro. ero. ini. remittendo in
presenti. i ¶Et pec. il. iã non con. ad puniendum in futuro.
k ¶Dicendo autem nouum. Hîc ex predictis cõcludit prin
cipale intentum. Ex quo enim domin⁹
per Ieremiam vocauit te, no. cuius Chri
stus est mediator, vt patet p̃ prædicta se
quitur per consequens q̃ præcedẽs te
stamentũ dicat vetus, quia nouũ dicitur
respectu veteris, hoc est quod dicit: Di
cendo autẽ no. de testamento Christi,
l ¶Veterauit pri. i. ostendit q̃ testa
mentũ præcedens debeat dici vetus. qđ
autẽ veteralcit, propriè mensuratur tem
pore & omne tale deficit in tempore, vt
habetur. iiij. Phy. ideo segtur q̃ ve. tes.
sit euacatũ per nouũ. Et hoc est qđ subdi
tur: m ¶Quod aũt &c. Ad euidẽ
tiã maiorem huj⁹ qđ dictum est in parte
immediate præcedẽti queritur vtrũ lex no
ua debuit dari à Christo in scriptis? Et
arguit primò q̃ sic, qa scriptura defer
uit memoriæ in futurum: sed lex Christi
erat duratura vsq̃ in finẽ mũdi, secundũ
illud Lu. xxj. Cælũ & ter. trãsi. ver. autẽ
mea nõ trãsi. ergo videtur q̃ Christ⁹ de
buit doctrinã suam scribere. Item lex ve
tus fuit figura nouæ. vt habet in hoc ca.
sed lex vetus fuit descripta à deo, secũdũ
qđ habet Exo. xxiiij. c. Dabo tibi duas ta
bu. la. & legẽ & mãdata quę scripsi. ergo
lex noua debuit scribi à Christo: qa figu
ra debet correspõdere figurato. Cõtra si
Christus aliqd scripsisset, illud potissime
debet esse in canone. sed tale nihil ibi ha Lemouat
bet. ergo &c. Respondeo dicendũ q̃ do. Christus
ctrina Christi non debuit ab eo describi hi non de
qa excellẽtissimus mod⁹ docẽdi debetur huic
excellẽtissimæ doctrinæ. nũc aũt ita est. H
q̃ efficatior est modus docẽdi verbo q̃
scripto, qa scriptura nõ est nisi vox mor
tua, & ideo Christo q̃ est doctor excellẽ
tissimus nõ cõueniebat mod⁹ docendi p
scripturã q̃ est imperfect⁹, sed solus mo
dus docẽdi p verbũ, qui est pfectissimus.
Discipulis aũt suis recedẽtibus à tãta per
fectione cõueniebat doctrinã Christi scri
bere propter quod scripserũt euangelia
& alios libros no. te. cõtinẽtes doctrinã
Christi. Simile huj⁹ inuenit apud antiquos Philosophos: qa aliq̃
inter eos excellẽtissimi scilicet Pythagoras & Socrates, dicũt mihi
scripsisse, tũ discipli eorũ dicunt mta scripse. ¶Secũdò qa nõ est
cõueniens illũ doctorẽ scribere cuj⁹ doctrina non potest literis cõ
prehẽdi. talis fuit Christ⁹, secundũ qđ dicit Ioh. vlt. g. Sũt autem
& alia multa q̃ fecit Iesus: q̃ si scribant⁹ p singula, nec ipsum mun
dũ arbitror capere posse eos q̃ scribendi sunt libros. Quod expo
nẽs Aug. dicit q̃ non est intelligendum propter excessum quan
titatis molis. sed virtutis. Et ideo Christus non debuit doctrinam
suã scribere, qa si eam scripsisset, credere⁹ q̃ eius doctrina nõ pl⁹
cõtineret q̃ quod illa scriptura p̃tenderet, nõ sic aũt creditur per
scripturam suorũ discipulorũ, & maximè qa, pfitẽtur se non scri
psisse ad plenũ doctrinam Christi, vt patet p verbum Ioh. pcal
legatũ. ¶Cõsiderandum tamẽ q̃ licet Christ⁹ non scripserit do
ctrinã suã in charta mortua, scripsit tamen eam in charta viua. s.
in cordibus suorum discipulorum, vt prædictũ est. & sic erat pro
phetatũ per Iere. vt patet in litera, & iste fuit modus conueniens
scribendi hanc doctrinã quæ inducit efficaciter ad vitam æternã:
& ideo debuit scribi primò in anima intellectiua, q̃ habet immor
talitatẽ, ꝓpter quod dicit Paul⁹ apostolus. ij. Cor. iij. a. q̃ hęc epi
stola scripta sit in tabulis cordis. ¶Ad primũ patet ex dictis q̃
scriptura discipulorũ Christi sufficit ad memoriã doctrinæ eius.
¶Ad sec'm dicẽdũ, q̃ figura & figuratum nõ oino assimilatur:
immo oportet, q̃ figura deficiat à figurato. & ideo lex vetus quæ
erat imperfectior & consistebat in sensibilib⁹ signis, fuit primò de
scripta in tabulis lapideis: lex autẽ noua tãq̃ pfectior fuit primò
scripta in tabulis cordis, vt
dicit Apłus. ij. Cor. iij.

¶ In ca. viij. vbi dicit in postil. Dicendū q doctrina Christi nō debuit ab eo describi.

ADDI. Secundū sētm Tho. i. ñ. q. cvj. arti. j. in corpe quæstionis. Lex noua principaliter est ipsa gra spūsti, q daf p fidē Christi fidelib⁹. Quę qdē lex noua ē indita hoi: nō solū indicās qd sit faciēdū, sed etiā adiuuās ad illud implēdū. Et hoc pbat p multas autoritates sacę scripturę & dicta sctorū. Vñ i scriptura cuīgelij nō cōtinent, nisi ea q ptinēt ad gram spūsti, vl' sicut dispositiua q̄tū ad intellectū p fidē p quā daf spūsti gra, vel secūdū affectū, vt sunt ea q ptinēt ad cōtemptū mūdi, p quā hō fit capax gręspūsti, vel q̄tū ad vsū spūalis gręp opa virtutū, ad q̄ multipliciter scriptura no. Test. hoies exhortat, & sūt secūdaria in lege noua, de qb⁹ oportuit fideles Christi istrui verbis & scriptis. Et iō lex noua principaliř ē lex idita. s. gra, secūdario aūt lex scripta Vnde secūdū hoc ad quęstionē motā p postil. dicēdū ē, q lex noua. s. pricipalis nō solū nō debuit scribi à Christo, sed nec etiā potuit scribi. Gra em̄ sed'm suā essentiā est qdā q̄litas mētis, q̄ nō est scriptibilis nec ēt pronunciabilis. Quantū verò ad secūdaria dicē dum, q lex noua est lex scripta, vt dictū est. Et de hoc vide plen⁹ in prædicta. q. rti. j. in corpore quæstionis. C

Replica. In ca. viij. vbi mouet postil. q. Vtrū lex no. debuit dari à Christo in scriptis. Circa eius solutionē Bur. laborās, inter cętera dicit, q lex no. pricipaliř est indita mēti. s. ipsa gra igit nō debuit à Christo scribi. Gra em̄ cū sit qdā spūalis qualitas mētis, nō est scriptibilis. Sed ſſidamētū hui⁹ rōnis erroneū est: qa tollit à Christo oīpotentiā, p cōsequns deitatē. Nā dicere Christū aliqd nō posse, qđ tñ cōtradictionē nō includit, est tollere oīpotētiā: sed q̄litatē spūalē exprimere signo sēsibili, sicut v̄bo vel scripto, min⁹ icludit cōtradictionē q̄ patrē in voce, & spūm sanctū in colūbę specie sēsibiliter exhibere. igit hmōi qualitatē spūalē sicut est gra, scribere, & pnūciare sensibiliter nō est Christo impossibile. Incautū igit est fundamentum illius rōnis per Burg. adductæ. & à sancto Tho. recipit prima secundæ, q. cvj. prout Burg. allegat, postil. igitur rationes potiores sunt.

GLOS. ORD.

HAbuit qui. Huc Cap. IX. usq; differentiā Testamētorum ostēdit, & q veteri nouū super eminet, & illud imutat. Nūc idē ostēdit ex ipsi⁹ tabernacli schemate. b ¶ San. Bed. nō spūale, sed c ¶ Secula. qa puta baſ ab hoibus sctm̄: Et verè habuit sctm̄ seculare, qa tabernaculū primū & sed'm Sciēdū ē igit: Tabernaculū. xxx. cubitos habuisse in lōgitudīe, & decē i latitudīe totidēq; in altitudine. Habebat aūt velū ex q̄tuor prætiosis coloribus cōtextū, & quatuor deauratis columnis appēsum. qđ sepabat inter. xx. & x. cubitos, inter sctā q̄ forinsec⁹ erāt, & sctā sanctorū interposita. Habebat em̄ sctm̄ exteri⁹. xx. cubitos lōgitudinis, & sanctum interi⁹ id est, sanctum sancti, decem. Et vocat Apostolus illud primum tabernaculū, hoc autē secūdum tabernaculū. In prio cādelabro pluraliter, qa licet vnū, septē habebat brachia. Erat em̄ in medio hastile à quo pcedebāt brachia tria à dextera pte, & tria à sinistra. Mēsa. i. altare post introitū. Et sup mēsam, xñ. panes deo ppositi q erāt de simila, & singlis sabbatis oēs mutabant. Si v̄ð añ sabbathū ali qs esset necessari⁹, nō poterat sumi, nisi ali⁹ stati loco ei⁹ substitue ret. Et sup panes erat thus lucidū. Primū dr̄ sctā, p veneratiōe illius tpis, maximè qa significabat pñtē ecclīam. q̄ est sctā. Sed'm dđ sctā sanctorū, qa in maiori veneratiōe erat & quia significat super cęlestē ecclīam, vbi nihil peccati. Arca erat de lignis Sethi, habēs duos cubitos & dimidiū in lōgitudīe, & vnū & dimidiū i latitudine, tantūdē in altitudine, Et in vnoquoq; angulo aureū anulū, duos à dextris & duos à sinistris, i qb⁹ assidue erāt vectes aurei ad portādū. Propitiatoriū est siue oraculū, tabula sup arcā eiusdē lōgitudinis & latitudinis. Sup quā stabāt Cherubī, in quā & sese cōtinctia auersis vultib⁹ sę aspicieb̄t. Hoc totū est pabola. Primū tabernaculū. ōsens ecclesia in qua militam⁹ deo, anteq; veniat ad cęlū. In q̄ cādelabra. i. Christ⁹ fulgēs v̄tute & sapīa i medio fideliū q & ipi cādelabra aurea, qa sapīa lucēt. Ipse Christus stipes q portat tria brachia à dextris, & tria à sinistris: qa ipse vitis in quo fundari sunt tres ordines, q tpe gratiæ dextri. i. digniores añ gratiam sinistri: Hi sunt Noe, Daniel. & Iob. i. rectores, continentes, cōiugati. Qui & in agro & in lecto & in molēdino esse sed'm euangliū dicunt. Pria pars hastiliū erat quasi, calami aurei, post Cyphi, inde spærulæ a ureę, tādē lilia. Calami sctī, q in humidis diuini fōtis nutriti sunt, & caui ad trāsfundēdū liquorē alīs. Ipsi cyphi, dū alīs ppinār qđ biberūt sapīam. s. & scientiā dei. Inde sphærulę. i. rotundi & pfecti & mobiles, quos nihil detineat, donec veniāt ad lilia æternæ iocunditatis, q non habent timoris angulū, nec elationis superciliū. Super his ponebant septē lucernę, septem dona spiritussancti, q̄ in Christo plenissimè māserūt. & fidelibus sed'm voluntatē eius distributa sunt. Mensa ad ostiū scriptura diuina q̄ permaner, q̄ intrantibus ppon⁹. q̄ dū æterna gaudia, & quō ad ipsa pueniaf, ostendit, cibū vitæ suggerit. in ea panes mūdi. i. xñ. Apostoli & eorū vicarij, q thus orationū deo offerunt, quorū si qs morię, statim alius ei⁹ loco substituēdus est. Sed in septima ętate oēs auferent. Sed'm post velū, ecclesia cælestis, q̄ velatur q̄diu hic viuimus. Thuribulū, Christ⁹ igne charitatis plenus, interpellans semp pro nobis. Arca Christus in quo oēs thesauri sapīæ & scientiæ absconditi. Ex omni pte aurea, quia in cognitione & sermone & opere eius non nisi pura veritas. Longitudo, perseuerantia

Cap. IX.

¶ Prope interitum. habuit tamen. ¶ Ostendit q̄ necessarius erat Christus, cum per hęc omnia nullus introiret in cælum.

Abuit † quidem &[a]

a ¶ Testamentum. b ¶ Non veras, sed pro modo. ¶ Carnales.

priùs iustificationes[b]

a Carnalis.

b c d † cultūræ, & sanctum seculare. Ta[c] d

a ¶ Quod ad tempus. ¶ In figura huius secundum quo quotidie ministrant sancti sacerdotes accedentes lumen doctrinæ, & pascentes populum panę dei, qui super mensam prætio est, a sabbato spei ad sabbatum speciei.

d bernāculum enim factum est pri⁄

† tamen

† tulrus ac sanctū mūdanum

B

Tabernaculi mystica descriptio

Luc. 17. g.

tia doctrinę q̄ p vnū cubitū, & operationis q̄ p alterū cubitū designat, ad cuius pfectionē human⁹ intellect⁹ impfectus est: qđ signat dimidi⁹ cubit⁹. Latitudo, pfectio charitatis, altitudo pfectio spei, ad quā nos dimidij. i. imperfecti sumus. Quatuor anuli, q̄tuor euāgelistę pfecti, p quos portat in q̄tuor mūdi ptes. Quibus semp adhęrent vectes aurei. i. pdicatores sapiētia fulgētes, semp pati contra hostes. In arca vrna habens māna. i. aīa Christi cōtinēs plenā sapīam, q̄ reficiunt & angeli. Virga significat sacerdotē prātem Christi. Tabulę, q̄ ipse dator legis. Propitiatorū Christ⁹ q̄ ppitiat nobis. Duo Cherubim oēs ordines cęli q in eo existūt, q inuicē dilectiōe cōnexi sunt: q & si sapiētes, tñ eū obūbrāt q̄tū in se est. In pri⁹ q̄tidie intrabāt sacerdotes, qa hic q̄tidie se debēt fideles sacrificare, carnē suā cū vitijs & cōcupiscētijs mortificātes. Aliter em̄ ad cęlestē nō poterūt puenire. Pōtifex q semel in anno sed'ò. i. sctō sanctorū introiuit cum sanguine, Christus, q anno benignitatis semel in cælū intrauit p sanguinē suū, quē pro peccatis hoīm fudit. Iuxta parabolā munera & hostiæ offerunt: qa & hæc etiam aliquid designāt in insīati tpe. d ¶ Taber. enim fa. Primum tabernaculum intus habuit altare. Gal. 5. d. D

NICO. DEYRA.

HAbu. qui. Postq; Aplūs oñdit dignitatē sacer. Ca. IX. doctōr Christi respectu sacerdotū veteris legisin gnali, hic cōsequnter declarat hoc idē applicādo magis in spāli. Et diuidit in duas ptes. qa priò declarat ppositū, sed'ò, pbat quoddā in suo pcessu suppositū. in princi. ca. se. ibi: Vmbrā habēs lex. Prima adhuc diuidit in tres. qa priò tāgit ea q̄ fuerāt circa ve. Te. sed'ò ostēdit eorū signatū, ibi: Hoc significante. tertiò ex hoc arguit ad ppositū. ibi: Et iō no. Test. Prima adhuc in duas. qa priò tangit ea q̄ fuerunt in veteri lege in quodā gnali. secūdò ostendit ea magis in speciali, ibi: Tabernaculum enim. Ad euidenā primi cōsiderandū, q̄ oīa q̄ sunt in no. & ve. Te. ordinata sunt ad cultū diuinū. Ad talē verò cultū reddit hō ineptus simplr per pcm̄, & aptus per gratiam. secundum quid verò per immundiciā corpalē. Et ideo sacra nouæ legis q̄ conferunt gratiam & auferūt pcm̄ reddūt hoiem simpliciter aptū ad cultū diuinum. Illa autē quæ erant in veteri lege, gratiā nō cōferebāt: sed rm̄ quasdā irregularitates seu immūdicias corpales tollebāt: propter quas prohibebātur hoies accedere ad locū diuini cultus & ad cœtum fideliū, sicut erat tactus mortui, vel alicui⁹ immundi: ex qbus reddebatur hō ineptus ad accedendū ad locū cultus diuini. Taliaaūt auferebant p sacra ve. legis, licet p ipsa gra nō cōferrēt, sicut diffusi⁹ declarat. ē est in prin. huius opis. & hoc est qđ dr̄ hic: a ¶ Habuit qui. & pri. i. vetus Test. b ¶ Iustifi. cul. i. sacramenta auferentia, diuini cultus impedimenta mō prædicto, verumtamen viuificabāt secundum quid. ideo subdit: c ¶ Et san. se. i. emundationē corporalē. Quæ dicitur secularis, qa prēsens seculū in corpalib⁹ cōsistit. Et qa sacramenta illa non erant duratura, nisi ad tēs. d ¶ Taber. enim. Hic ponit prędicta magis in spāli. Et diuidit in duas. qa primò tāgit in spāli ea q̄ ptinent ad tabernaculi Moysi dispositionē, secundò ea quę pertinent ad sacerdotū ministrationē, ibi: His verò. Ad intellectum primi cōsiderandum. q̄ tabernaculum Moysi sic erat dispositum. Parietes enim erant de quibusdā assę-

Diuisio

Diuisio

y ribus

altare incēsi:añ fores sub diuo, altare holocaustorū, vł qđ foriseſt
E significat ver⁹ Testm̄.& est figura figurę, intus nouū. a ¶Et ar.
Arca caro Christi in qua māna diuinitatis,& tabule duorū testa-
mētorū,& virga ꝓ sacerdotio Christi. Vrna ppł̄s in quo Christ⁹
panis de cęlo. ¶Aug. Arca significat secretū dei. In arca iussa est
poni lex,& māna & virga Aaron. In le
ge p̄cepta sunt: ꝙ ga est ptās, māna gr̄a:
ga nisi cū gr̄a nō esset ptās faciēdi p̄cepta.
Sed qa lex à quouis nō ī pleť, desup est
Iaco.2.c ꝓpiatoriū. Ad hoc ei op⁹ est vt de⁹ sit
ꝓpiti⁹, lō sup. qa sup exaltat misericor-
dia iudiciū. Duo Cherubī pennis obun
brāt.i. velādo honorāt, qa mysteria ista
‡ sanctum sunt. Inuicē se attēdūt, qa cōsonāt. Hæc
ei sunt duo testamēta. Vultus in ꝓpitia
toriū, qa misericordiā dei ī q̄ est spes est
vel cōciliāt vel cōmēdāt. Vel Cherubī.
i. rōnalis creatura. Duo ꝓ chatitate. Pen
nis ꝓpitatoriū obūbrant, qa deo, nō si
bi pennas tribuūt. i. deū honorāt. Vul
tus in ꝓpitiatoriū, qa spes nō est nisi in
misericordia dei. Cherubim plenitudo
sciētię. a. duo Testamēta. Obūbrant: qa
in eis latet Christus. b ¶Cherubim.
Ambr. Plenitudo scientiæ. Propitiato-
riū super arcā Christ⁹, qa ipsi Christo à
deo patre specialiter datū est, vt eēt pro
pitiatio pro peccatis nostris. c ¶In
an. Qđ singulis annis intrabatur, signi
ficabat non venisse adhuc perfectionē.
☞Nō sine

Nicolaus de Lyra.

crib⁹ coopertis auro. tectū ꝙ ò taber
naculi erat q̄dā cortina q̄tuor colorib⁹
depicta. altitudo tabernaculi erat decē.
cubitorū, & latitudo decē. lōgitudo ꝙ ò
ei⁹. xxx. & erat q̄dā cortīa ī teri⁹, diuidēs
F lōgitudinē ī ptes inęq̄les, qa ex vna pte
cortinę erāt decē cubiti tm̄. & dicebať il
la pars tabernaculi sćtm̄ sćtōrū. Inť alia
em̄ pte erant. xx. cubiti. & dicebať illa ps
sćta absolutę, vel etiā sćtm̄. Et sic distin
guebātur duæ partes tabernaculi, sicut
‡ritus per agentes in ecclesįs nostris chor⁹ & nauis, nisi ꝙ
oppolito mō erant sitę. qa chor⁹ ī eccle
sįs nostris est versus orientē, in taberna
culo ꝙ ò Moysi sćtm̄ sactorū erat versus
occidētē. ¶Vlteri⁹ cōsiderādū, ꝙ ī san
ctū sanctorum erāt tria, arca testamenti, duo Cherubim, & ꝓpitia
toriū: Apostolus autē addit quartum. s. ꝙ ibi erat thuribulum,
quod exponunt aliqui dicentes, per hoc intelligi altare incensi.
Sed hoc patet falsum ꝓ textum Exo. vl. a. vbi dr̄, ꝙ altare incensi
erat in alia parte tabernaculi. Hoc etiā dicūt Iosephus & Hier. Et
iō dicendū, ꝙ per thuribulū non intelligiť aliud, nisi ꝙ ibi erat in
censoriū, in quo summus sacerdotes intrās sanctū sanctorū pone
bat incensum, vt nebula inde consurgēs impediret aliorū aspectū
q̄ erant in alia parte tabernaculi, ne viderēt ea q̄ erāt intra sanctū
sanctorū. Sił in alia parte tabernaculi q̄ dicebať sancta, erāt tria,
mensa propositionis in latere aquilonari. & candelabrum aureū
in latere australi, & altare thymiamatis in medio contra diuidētē
Taberna culū duplex ad duas ptes mundi sanctum & sanctū sanctorū. Prædictorū autē assignatur duplex ra
tio, vna literalis, & alia mystica. Literalis est ista. Tabernaculū em
istud erat ordinatū ad cultū vēri dei creatoris totius mundi, quo
sunt duę ptes. Vna nobis inuisibilis, videlicet istud qđ est vltra cę
lū sidereū, vbi est habitatio spūaliū substantiarū. & hoc figurabať
ꝓ illā partē tabernaculi q̄ dicebať sanctū sanctorū, in q̄ erant Che
rubim repsentātia angelicā naturā, & arca testamēti clausa. ad de
signandū ꝙ rōnes eorū q̄ fiūt in hoc seculo visibili cōtinenť clau
sæ & nobis occultę in illo seculo superiori, sicut & rōnes effectuū
in causis artificiatorum in artifice continenť quodammodo clau
sæ: & hoc per tria in arca contenta. s. tabulas quæ representant sa
pientiam qua diriguntur res humanæ, & virga Aaron: qua desi
gnatur potestas regiminis, per quam coercentur homines à ma
lis, & manna, per quod designatur vita humana, per propitiato
rium verò quod erat quasi locus dei, & quia inde rūdebat sum
mo sacerdoti, per hoc designatur ipse deus gloriosus & sublimis
p̄sidens oībus creaturis. & sic paret quō per sanctū sanctorū desi
gnantur ea quæ sunt suprà cælum sidereum nobis inuisibilia.

Per aliā verò partē tabernaculi q̄ dicebať sćtm̄ absolute, designa. G
bať alia pars mundi. ꝓ tectū em̄ tabernaculi, qđ erat q̄dā cortina
varijs coloribꝰ distincta, designabať cęlū sidereū, varijs stellis or
natū. ꝓ cādelabrū in quo erāt septē lucernę, designabantur orbes
septē planetarū., ꝓpter hoc erat positū in parte australi, qa cursus
planetarū in hemisꝑio nr̄o sęp est ad au
strū. per mensā ꝙ ò vbi erāt panes super
positi, designabanť elemēta, ex qbꝰ cōsti
tuiť & nutriť hoim vita, qa ex eisđē sus
mr⁹ & nutrimur, vt dr̄.ī. de gnatiōe. De
signabat etiā illa mensa, ꝙ illi q̄ in altari
deseruiebāt creatori vniuersę creaturæ,
de altario debēt viuere. Rō aūt allegori
ca p̄dictorū est, qa ꝓ illā partē taberna
culi q̄ dicebať sancta: designabať verus
Testm̄. in q̄ veritas diuinorū erat latēs
sub velaminibꝰ figurarū, sicut aspectus
eorū q̄ erāt ītra sćtm̄ sćtōrū erat interdu
sus ꝓ cortinā mediā iter vtrāq; taberna
culi ptę, vt dictū est. Per illā ꝙ ò taberna
culi partē q̄ dicebať sćtm̄ sćtōrū, in qua
erāt illa q̄ repsentabāt spūalia. & diuia,
vt dictū est, significabať nouū Testm̄, in
quo reuelata est veritas diuinorū, ꝓpter
qđ in passiōe dn̄i in qua cōsummatū est
nouū Testm̄, scisła fuit illa cortina q̄ ꝓ
hibebat aspectū eorū q̄ erāt ītra sancta,
sanctorū, vt hr̄ Lu. xxiij. Hāc aūt exposi
tionē secūdā, ꝑsequit Apł̄s, vt patebit in
sequętib⁹. His visis accedendū est ad lite
rā, q̄ tāgit tabernaculi dispositionē, dis
cens: Taber. e. fa. est pri. Tabernaculū
primū dicit illa pars tabernaculi, q̄ dice
bať sancta, qa ab illa erat ingressus tem
pli. a ¶In quo e. can. Dicit cādelabra
in plurali, qa licet esset vnum cādelabrū
tm̄, tū habebat septē lucernas, quæ hic
dicunť candelabra. b ¶Et mensa & H
pro. pa. quia septem panes erant positi
super mensam illā. Tertiū autē qđ erat
ibi. s. altare incēsi omittit Apł̄s, qa secū
dū qđ sequiť infrà, nō intēdebat de ipsis
dicere ꝑ singulas. Sequiť: c ¶Quæ di
citur sancta. Hoc referť ad tabernacu
lū primum, qa (sicut dictū est) illa pars
pria tabernaculi, in qua erāt ista dicebať
sancta absolutę. d ¶Post uelamen
tum aū. id est, post cortinam interme
diam. e ¶Erat secundum taberna. Id est, secunda pars taber
naculi. f ¶Quod dicitur sancta san. &c. cir. ex omni par.
quia erat de lignis Sethim operta auro intus & extra, vt habetur
Exo. xxv. g ¶In qua urna au. ha. man. secundum quod dicit
Exod. xvj. h ¶Et uirga Aaron quæ fron. secundum ꝙ ha
beť Nume. xvij. i ¶Et tabulæ testamen. Ista erant inclusa in
arca, vt prædictum est. k ¶Super quæ erant Che. glo. id est,
gloriose facta, vel potius qa erāt gloriæ dei cui deseruiunt angeli
per Cherubim significatiua, vnde sequitur: l ¶Obumbrantia
propitiatorium. quod representabat locū diuinum, vt dictum
est. m ¶De qui. non est modo di. per sin. qa Apostol⁹ pro
sequiť illa breuiter, & secm̄ sensum allegoricum tm̄, vt dictū est.
n ¶His ue. Hic Apostol⁹ describit ministerium sacerdotum in
tabernaculo Moysi. Ad cuius intellectum sciendum, ꝙ intra san Sanctasan
ctum solus summ⁹ sacerdos introibat in festo expiatiōis eorum & ctum
sanctorū solus summ⁹ sacerdos introibat in festo expiatiōis eorum &
tantum. In alia aūt parte tabernaculi q̄ dicebať sancta absolutę, sancta
alij sacerdotes intrābāt bis qualibet die ad perficiēdum sacrificia.
Immolatio enim sacrificiorum & oblatio eorum fiebant extra ta
bernaculum sub diuo in altari holocaustorum, sed consumma
tio sacrificij fiebat in tabernaculo per cremationem incēsi in alta
ri incensi, quia sacrificia illa non erant accepta ex se, sed tm̄ ex fide
& deuotione offerentiū, quæ fides & deuotio significanť ꝑ incen
sum. & hoc est quod dicit His uero ita. i. dispositis mō p̄dicto.
o ¶In priori quidem ta. i. in parte tabernaculi, quæ dicebať
sancta. p ¶Semper. i. quotidie. q ¶Introibant sacer. sacri
offi. consumman. i. per creationem incensi. r ¶In secundo
autem. i. intra sanctum sanctorum. s ¶Semel in an. so. pon.
supple introibat. Glossa dicit hic, ꝙ pluries intrabat in anno, tū si
ne sanguine: hoc tm̄ nō inuenit scriptū in lege, nisi solū qū mouē
da erant castra, tunc enim Aaron & filij eius intrabāt vt inuolue
rent

a ¶ Non sine sanguine. Sæpe quidē sine sanguīe introibat, A sed cū sanguine nō nisi semel. b ¶ Pro sua & populi. Christus ꝓ populo suo obtulit, ꝓ se verò nō nisi in mēbris suis. vñ ipse ait: Verba delictorū meorum. Delicta enim nīa sua dicit, ꝙ ea susce- Psal. xx. a. pit, non ad habendum, sed ad delendum. c ¶ Nondū ꝓpalatam. Cēlū adhuc inaccessibile est mortalibus secundum corporis cōditionem aī verò ēt scd'm aīas. sed patiēter expectāda est resurrectio, in qua, & corpib⁹ per Christū patebit in cælum accessus. d ¶ Sancto. ui. Via sanctorū est Christus, vel spūalis intelligētia legis, ꝓ quā ascēdit in interiora cæli. e ¶ Quæ pa. † manifestatam Quod aūt hæc de sacrificijs cōsummandis vel in prio vel in secūdo tabernaculo scd'm significationē dicta sint apit, subdens: Quæ pa. est. f ¶ Vsque ad tē. Vsq; ad tempus gratiæ, quo in melius corrigendi erāt, qui hucusq; sub pædagogo, & ideo non poterant pfectum facere, non tñ eo tempore debebāt cessare. g ¶ Christus assi. De sufficientia vnius veri sacrificij no. Testa. plenè hic tractat, per quod & peccatorum remissionem quam verbis Ieremię suprà tetigit, pstari dicit & salutem. Q. Hæc pdicta legalia non possunt facere perfectū: Sed Christus assistēs &c. h ¶ Peram. Christus introiuit tabernaculū noie signi, id est tabernaculi, designat signatū, id est cælum peramplius, quia plures capit q̄ terrenū illud, & perfectius, qa ibi perfecta beatitudo. Vel per tabernaculum, id est per carnem, quæ non semine viri concepta & formata est. assistens patri &c. ¶ Aug. Ita vt per tabernaculum B accipiat Christi caro, quā pro nobis obtulit, in qua & diabolū expugnauit. Est enim Christus rex & sacerdos. Rex pugnauit pro nobis: Sacerdos obtulit le ꝓ nobis. Quando pro nobis pugnauit, quasi victus est, immo verè tunc vicit. Crucifixus est enim, & de cruce in qua erat fixus diabolū occidit, & inde rex no fit. Sacerdos aūt quid pro nobis obtulit: Vñ quia nihil mūdū inuenit in hoī bus quod offerret ꝓ eis, seip̄m obtulit. Ecce mūda & sœlix & vera victima. Carnem enim de vtero virginis accepit, vt munda offerret pro immundis. i ¶ In sancta. Exponit quid dixerit: Taberna culum non manufactum, sanctā sanctorum, id est cælestia. k ¶ Si enim sanguis hirco. Quod per Christū potuerit esse redēptio à minori probat. qa ꝓ

a tifex non sine sanguine, quem of- a
a ¶ Vnde: Verba delictorum meorum. i. corporis sui.
b ferret pro suâ & populi ignoran- b
a ¶ In istis. b ¶ Qui ita fieri instituit.
tia, hoc significante spiritu sancto,
a ¶. i. nondum licere, introire ad cælestia. ¶ Donec Christus venit.
c d nondum † propalatā esse sanctorum
a ¶ Secundariam. b ¶. i. carnalibus observantijs adhuc statum habentibus.
a uiam, adhuc b priore tabernaculo ha- c
a ¶ Quę mystica similitudo est.
e bente statum. Quæ † parabola est d e
a ¶ Gratię. ¶ Quod nunc est. b ¶ Parabolam.
tēporis instantis, iuxta quam mu- f g
a ¶ De alijs thure. i. similia, & panibus. b ¶ De animalibus
c ¶ A sacerdotibus figuratiuis.
nera & hostiæ offerūntur, quæ non E
a ¶. i. teste conscientia. ¶ Etsi ad visum hominum extra
b ¶ Plene mundarum.
possunt iuxta conscientiam perfe-
a ¶ Deo. i.
ctum facere seruientem, solummo- h
a ¶ Discernendis.
do in cibis & potibus, & in uarijs ba- i
¶ Ablutionibus. a ¶ Alijs,, b ¶ Non spiritus. c ¶ His omnibus dico impositis quasi in onus ad refrenandum transgressores.
ptismatibus, & iustificijs carnis, usq; k
ad tempus correctionis impositis.
a ¶ Hęc non perfecta, sed b ¶ Patri ad interpellandum, vel fidelibus ad auxiliandum. c ¶ Non carnalium.
g Christus assistens pontifex futu- l m
a ¶. i. presentis iustitię & eternę beatitudinis, quę tempore legis futura erant.
h rorum bonorum † peramplius &
¶. i. cęlum.
perfectius tabernaculum non ma-
a ¶ Non dico non deus sed huius. i. humanę, sicut vetus. ¶ Cuius illud in eremo quod fixit homo, sed longe aliter a deo.
nu factum, id est non huius † creatio
¶ Efusum, ¶ Vt in veteri.
nis, neq; per sanguinem hircorum,
aut uitulorum, sed per propriū san
a ¶ Quia non est opus iterari quia perfectum est. b ¶ Ecclesie tabernaculum. s. sancta sanctorum.
i guinem introiuit semel in sancta, æ- n
a ¶ Per hoc. ¶ Quod non in illis sacrificijs legalibus.
¶ Quia redempti sunt eterni. b ¶ A nobis, vel a christo nobis. c ¶ Per sanguinem Christi potuit esse redemptio.
¶ Quia.
k terna redemptione inuēta. Si enim o

dam purè corpalia, & iō nō poterāt mūdare cōsciam, sed tm̄ tolle re quādā immūdiciā corpalē vel irregularitatē, q̄ dicunt iustitiæ carnis. & hoc est quod dr̄: k ¶ Et iu. car. u. ad t. c. im. i. vsq; ad tps nouę legis, q̄ corrigit veterē, nō a malo in bonū reducendo, quia lex vet⁹ fuit bona & iusta, vt hr̄ Rom. vij. sed ab imperfectio ad perfectum reducēdo. quia sicut puero q̄diu est sub pædagogo imponunt aliqua opa bona ad assuefactionē virtutis, q̄ tñ mutant aduenīente ætate virili in qua pfectiora opera ei imponuntur, ita ꝓ legē Moysi fuerunt ipositā legalia populo Iudaico, vt exercereturin cultu vni⁹ dei. qa tñ erāt imperfecta, iō ꝓ legē Christi ad perfectionē sunt reducta. propter qd' Aplus Gal. iij. cōparabat legē Moysi pędagogo, sub cui⁹ disciplina tenetur puer q̄diu est paruulis, vt plenius declaratū est in prī. huj⁹ opis. l ¶ Christus aut. Hic cōsequenter exponit illud † similitu- qd' pdictū fuit de tabernaculo Moysi, do erat ꝓ in q̄ fuit figura nouę legis. Circa qd' tpe tūpræ- Aplis duo facit. qa priò declarat ꝓposi sente i quo tū. Scd'ò, pbat quoddā suppositū, ibi: Si em̄ sanguis. Circa primū qnq; tāgit. Diuisio Priò dignitatē loci. qa illa ps tabernaculi q̄ figurabat no. Test. vocabat scm̄ sctōrū. scd'ò dignitatē ministri, qa sol⁹ sūm⁹ pōtifex illuc ītrabat. tertiò modū intrādi, qa cū sanguine ītrabat. q̄rtò tps intrandi, qa tm̄ semel in anno q̄nto ad qd intrabat. s. ad placādū sibi deū. & populo. Et ista significabāt ea q̄ sunt ī no. Te. qa Christ⁹ q est summ⁹ pōtifex ītrauit cęlū, qd' designabat ꝓ sctm̄ sctōrū, vt suprà dictū est, & ꝓ ꝓpriū sanguinē ad placādū nobis patrē. & hoc est qd' dicit D Christ⁹ assistēs. Sciēdū tñ. ꝙ in hoc capitulo cōstructio est multū suspensiua. Et † p. maius ideo vt clari⁹ & breui⁹ ꝓcedā, ego ponā literā nō scd'm ꝙ iacet in libro, sed secū dū ordinē snīæ. Christus. Hic tāgit ur dignitas ministri no. Te. qa Christ⁹ est nomē suppositi existētis ī natura dupli ci, s. diuina & hūana. Pontifex. Hic tā- † facturæ git nomē offici, qa Christ⁹ est princeps aliorū pastorum, scd'm qd' dr̄. j. Pe. v. a. Cū apparuerit princeps pastorum &c. m ¶ Assistēs. i. semp parat⁹ ad suū officiū, s. ad interpellandū patrē ꝓ nobis, & ad auxiliandū nos cōtra impugnatiōnē hostis. n ¶ Introi. se. in sanc. in cælū, vt patebit infrà quod qdē cęlum est: Taberna. per. i. valde amplū, ꝓpterim mensitatē bonorū cęlestiū. Er perfe. q̄ fuit tabernaculū Moysi, qd' fuit mobile & portabile de loco ad locū; istud ē imo bile & ęternū, scd'm ꝙ ꝓ Esa. fuit pdictū. xxxiij. d. Oculi tui videbunt Ierusalē ciuitatē opulentā: tabernaculū qd' nequaq̄ transferri poterit. Ibi em̄ loquit̄ de Ierusalem cælesti. Non manufactū. i. nō per hoīem, sicut fuit tabernaculū Moysi ꝓ manū Bezeleel. Et hoc est quod subdit Aplus exponēdo verbum pdictū: Id est non huius creationis. i. humanæ factiōis. Tāgit etiam tempus intrādi, ibi: Semel. qa totū tempus nō est nisi vnus annus respectu pontificatus Christi. & ideo ex quo semel intrauit. semper est ibi. Tangit etiā modus intrādi cum dicitur: Neque per sanguinem hircorum aut ui. sicut intrabat pōtifex veteris legis, sed per proprium sanguinem, qui pro nobis fuit effusus in cruce Tangit etiā ad quid intrauit, cum dicitur: A Eterna re. in. qa ꝓ hoc habemus æternam redemptionē ꝓ modū cōuenientissimū à Christo inuētū, in q̄ tū satisfecit, quia poterat in q̄tum deus, & sol uit qui debebat in q̄tū hō. o ¶ Si enim san. Hic probat quod dam suppositū circa vltimum dictum. s. ꝙ sanguis Christi fuit efficax ad nīam redemptionem ęternā. & facit talē rōnem. Sanguis Sanguis Christi ex vnione ad suppositū diuinū habet virtutē maiorē ad Christi effi emūdationē animę q̄ sanguis hircorū, & vitulorū & aq̄ lustra- cax ad redē tionis ad tollēdū immūdiciā corporalē seu impedimētū irregu- ptionem laritatis, de quo pdictū est. Veritas ꝓpositiōis huius patet, qa sanguis Christi ex ei⁹ vniōe ad suppositū diuinū cōtrahit quandam

y ij infinitatem

Nicolaus de Lyra.

Divisio

rent ea q̄ erāt intra sctā sanctorū, & disponerēt Leuitarū onera alīs aūt nō legit̄ intrasse aliqs, nisi summus sacerdos in festo expiatiōis ad offerēdū ibi corā, ppitiatorio de sanguine hostię imolatę ꝓ pctō populi & ꝓ pctō ꝓprio. & hoc est qd' dr̄: a ¶ Nō si. san. &c. hoc si. Hic ostēdit quid signabāt pdicta. & primò q̄tū ad ve. Te. scd'ò q̄tum ad nouum, ibi: Christus assistens. In prima parte dicit sic: b ¶ Hoc sig. spi. non. pro. es. san. ui. qa (sicut dictū est) per hoc ꝙ non patebat accessus sacerdotibus ad sanctum sanctorū, designabat ꝙ via veniendi ad cęlestia, nō erat patefacta sicut est in no. Te. Et qa ve. Te. adhuc habebat cursum suū, qd' significabat ꝓ primā ptē tabernaculi, vt dictū est. & hoc est qd' subdit: c ¶ Adhuc pri. a. i. ve. Te. habēte statū. d ¶ Quæ pa. i. figura. e ¶ Est tem. instan. quia ve. Te. fuit figura noui. f ¶ Iuxta quam. s. paraboląm. g ¶ Munera & ho. offe. quæ non pos. iu. con. perfe. fa. quia in ve. Te. quod fuit figura noui, mūera oblata non auferebant peccata, vt pdictum est. & causa subdit: h ¶ Serui. so. in ci. & po. quod dicitur, qa obseruationes legalīu in ptē cōsistunt in abstinentia à q̄busdā cibis & potibus in lege prohibitis. i ¶ Et in ua. bap. i. ablutiōibus, q̄ fiebant in emūdatione leprosi, & consimilibus. omnia enim ista erant quædam purè

Glos. ordi. Ad Hebræos Cap. IX. De Lyra

suã intrauit in cẽlũ pro nobis, & ita cõstat q̃ sequemur. In cẽlum: Enam nõ in manufactis. Cur nõ? Quia illa nõ sunt vera sancta, sed sunt exemplaria. i. figurę verorũ: & verus sacerdos nõ in vmbratilia, sed in vera intrare debuit. Intuere quantę differẽtię sunt inter vetus & nouũ. Pro exemplari. i. templo quod ibi erat, est hic cẽlum. Differt etiam magnus sacerdos q assistit vultui dei semp viu⁹ ad interpellandũ pro nobis. Ibi sæpe offerebat, hic semel: ibi in sanguine alieno, hic ꝓprio: idẽ ergo sacerdos & hostia. a ¶ Neque ut sæ. of. Probauit, q̃ Christus p hostiã suam cælestia mũdauit, mõ ꝓbat q̃ melioribus hostijs. i. q̃ sua hostia fuit digni or & efficacior oĩbus alijs: qa illę sępe iteratę sine cõsummatiõe, hæc semel oblata ad patriã reducit. b ¶ Alio. opor. Si semel oblatus non sufficeret oĩm insę credentiũ pctã exhaurire, oportuisset eũ pati sæpius ab origine mundi, qd̃ ne fieret, semel passus est in consummatiõe seculorum. c ¶ In consum. se. i. in vltima ætate in qua sunt omnia adimpleta quæ ante imperfecta. & ideo non opus fuit, vt inciperet pati ab origine mundi.

† oportebat

d ¶ Et quem. Lex naturalis etiam ostẽdit, quod per inconueniens ꝓbatum est

† instãte cõsummatione

c ¶ Semel. Non potest amplius mori, sed nec indigemus. Non est intelligendũ q̃ aliqua peccati sui necessitate oblatus

† profligationem

sit, etiam semel, imo sola voluntate. Verum vt homo semel mortuus necessitate, & iure naturæ amplius non moritur, sic

† puram

& Christus eodẽ iure semel oblatus non potest amplius mori. f ¶ Post hoc au. Post semel mori, restat iudicium, in quo accipiant secundum q̃ meruerunt: non restat vt iterũ surgant, & iterũ mori anr. g ¶ Sine pec. Si nec in die iræ hostia. multo minus in alijs temporibus. Vel,

† tollenda

Sine peccato. i. sine similitudine carnis F peccati, sed potius in carne glorioſa. Vt tunc non erit hostia, sed iustitia in remunerando vel damnando.

manufacta sancta Iesus introiuit ex [a]
a ¶ Quæ sunt. a ¶ Per illa significatum
emplaria uerorum, sed in ipsum
a ¶ Vt pro nobis interpellat, & post se trahat. b ¶ Post consummationem. c ¶ Presentię.
cælum, ut appareat nunc uultui [b]
a ¶ Nunc apparet vultui, non ita vt sępe offerat semetipsum & sępe patiatur in cruce „ quia sufficit omnibus semel oblatus, & non opus est per singulas generationes iterari. q̃ si hic non sufficeret, nec antiquis qui similiter erant redimendi.
[a] dei pro nobis. Nec̃ ut sæpe offerat [c]
sem etipsum, quemadmodum pon [d]
tifex intrat in sancta per singulos an
¶ Christus in suo. a ¶ Non sępe. ¶ Si oportet eum sępe se offerre.
[b] nos in sanguine alieno. Alioquin [i]
a ¶ Quod non fuit opus b ¶ Incipiendo a principio mũdi.
† oportet eum frequenter pati ab
a ¶ Non sępe, sed semel: quod nunc constat per inconueniens.
origine mundi. Nunc autem semel [g h]
[c] † in consummatione seculorum ad [i]
a ¶ Vt iam non dominetur in nobis, quod nulla alia hostia potuit. b ¶ Non sępe, sed semel oblatam.
† destitutionem peccati per hostiam
¶ Patri. a ¶ Item per hoc probatur semel pati.
[d] † suam apparuit. Et quemadmodũ [k]
a ¶ Lege naturę.
[e] statutum est hominibus semel mo [l]
a ¶ Restat. b ¶ Vt iudicentur secundum merita.
[f] ri, post hoc autem iudicium, † sic [m]
a ¶ Eadem necessitate & iure naturę. b ¶ Aliter miserabilior esset omnibus hominibus.
[a] et Christus semel oblatus est ad mul [n]
a ¶ Quia non omnes credunt. ¶ Non omnium.
torum † exhaurienda peccata, se [o]
a ¶ Aduentu. ¶ Autem. b ¶. i. hostia pro peccato. c ¶ Veniens ad iudicium.
[g] cundo sine peccato apparebit omni

ferendo in cruce. k ¶ Et quem. Hic adducit simile ad suũ pro q positum. s. q̃ ex peccato primi parentis statutũ est ex diuina ſnia, q̃ hoies semel morianr, & postea in iudicio diuino manifestę presentabũtur, sicut Christus pro salute hoĩm in cruce mortuus post ea apparebit in iudicio, non iudicãdus, sed magis per suum iudicium fidelib⁹ suis ęternam salutem reddẽturus. & hoc est quod dicit: Et quẽad. statutum est ho. semel mo. ratiõe oriĝinalis peccati. l ¶ Post hoc autẽ iu. scilicet extremum. m ¶ Sic, & Chri. se. ob. est. in cruce, non ex cõditione originalis peccati quod non contraxit, sed ex conditione mortalis naturæ quã voluntariẽ assumpsit. n ¶ Ad mul. ex. p. Quod dicit: quia licet passio Christi sęx tendat ad delendũ oĩa peccata q̃rum est ex se, tñ aliqui se reddunt indignos. Et iõ dicit: multorum, & non oĩm. sequitur:
o ¶ Secun. si. pec. ap. qa in secũdo ad uentu Christus apparebit in forma gloriosa, & sine similitudine peccati. In primo aũt aduentu apparuit in forma hois mortalis habens similitudinẽ pcti, secundũ q̃ dicit Apłs. Ro. viij. a. ¶ Ad maiorem euidentiã dictorũ in hoc ca. q̃ritur, vtrũ sanguis Christi fuit oblatio deo acceptissima. Et arguit̃ primò q̃ nõ. qa effusio sanguinis innocentis est corã deo abominabilis Christus autem fuit innocentissimus. ergo &c. Itẽ: illud qd̃ habet similitudinẽ cum sacrificijs Gentiliũ nõ est deo acceptum. sed oblatio sanguinis innocentis est hmõi. sed m q̃ dicitur in psal. cv. f. Effuderũt sanguinẽ innocentẽ sanguinẽ filiorũ & filiarũ suarũ, † quos sacrificauerunt sculptilibus Chanaam. ergo &c. Cõtra illud qd̃ dr̃ in lr̃a: Quãto magis sanguis Christi, q̃ p spũm sctũm seipsum obtulit immaculatũ deo, emũdabit cõscientiã nr̃am. ¶ Rñde. Nõ est hic intelligendũ, q̃ solus sanguis Christi fuerit oblatus pro nobis. imo tota humanitas ei⁹. & hoc patet ex autoritate inducta in qua dr̃, obtulit semetipsum. Fit tñ mentio in hac oblatiõe segregatim de sanguine Christi, in q̃tũ fuit separat⁹ à corpore, tñ vtrunq; est de oblationis integritate, propter quod in sacro altaris, quod est memoriale ipsius oblationis, consecrat̃ simul caro & sanguis, tñ sub speciebus diuersis, sicut in illa oblatione fuit sanguis separatus à carne. Sic̃ aĩa Christi fuit pro nobis oblata, inquantũ per passionem fuit à corpore separata ad satisfaciẽdum pro nobis Ioh. x. c. Aĩam meam pono pro ouibus meis. Et sic patet q̃ tota humanitas pertinet ad Christi oblationem seu sacrificium. Quod autem hoc habeat perfectè rationem oblationis vel sacrificij, patet, quia sacrificium in lege fiebat tr̃plici de causa. Primò ad tollendum peccatum. propter hoc in lege dicebãtur aliqua sacrificia pro pec̃ virtus sacrificij. Secundò ad gratiam conseruandam. propter hoc in lege dicebantur aliquæ hostiæ pacificæ. Tertiò ad hoc q̃ mens hominis perfectè deo vniretur per amorem. propter hoc in lege offerebatur holocaustum, quod totum incendebatur ad honorẽ diuinũ. Ista autẽ tria prouenĩunt nobis à deo mediante humanitate Christi pro nobis oblata. quia p hoc peccata nostra sunt deleta. Apoc. j. b. Dilexit nos, & lauit nos à peccatis nostris in sanguine suo. Et gratia collata, Ioh. j. b. Gratia & veritas per Iesum Christũ facta est. Et porta gloriæ aperta, in qua fit hominis ad deum vnio perfecta. Propter hoc dicitur infrà sequenti capitu. Habemus fiduciam per sanguinem eius in introitu sanctorum. Et sic patet, q̃ sacrificium Christi fuit perfectissimum, quia continet in se perfectiue simè virtutem oĩm sacrificiorum. sicut pfectio diuina cõtinet in se vnitiuè & eminentius perfectiones oĩm creaturarũ. Ad primũ igit̃ dicẽdum, q̃ effusio sanguinis Christi potest referri ad duplex principiũ. Vno mõ ad ipsos effundẽtes: & sic fuit deo abominabilis. & sic fuit peccatũ grauissimũ. Alio mõ ad voluntatem ipsius Christi patientis, qui voluntariè se obtulit passioni ex caritate maxima: & sic fuit deo acceptissima. & hoc secundo mõ habuit rõnem oblatiõis & sacrificij, non autẽ primo mõ. Ad scd̃m patet ex dictis, q̃ oblatio sanguinis innocentis in sacrificijs Gentilium habet similitudinẽ cũ illis qui occiderũt Christum. & hoc modo non habet

† Rom. 1. Psal.

H

Diuisio

Nicolaus de Lyra.

a ¶ Exem. ue. sed in ip. cæ. introiuit Iesus. b ¶ Vt appareat nunc u. dei. pro no. Sicut ei põtifex legis ītrabat sctã sanctorũ, vt appareret corã ꝓpitiatorio, qd̃ erat quasi sedile dei. Sic Christus q̃tũ ad humanitatem intrauit cœlum, non ad hoc q̃ videret faciem dei patris de nouo: quia vidit eam ab instanti conceptionis, sed quia eius humanitas de nouo translata fuit ad cælum, vbi facies dei clarè vr̃ à beatis: vt per hoc coram deo patre pro nobis interpellet, representando humanitatem quam assumpsit pro nobis. c ¶ Neque ut sæpè offerat. Hic consequenter ostendit, quod emundatio nr̃a. Te. perfectior est. Et diuiditur in duas. quia primò ostẽdit ꝓpositũ. scd̃o ad hoc adducit simile, ibi: Et quemadmodum. In prima parte facit talẽ rationẽ. Illa emundatio quę non reiteratur, qa semel facta sufficit, perfectior est q̃ illa quæ reiterat̃ pluries, ꝓpter sui imperfectionẽ. Sed illa emũdatio quę fiebat à pontifice veteris legis in festo expiationis quolibet anno reiterabat̃. expiatio facta p Christũ semel tm̃ facta est: qa eius vnica passio sufficit ad deletionẽ oĩm pctõrũ. ergo est pfectior & hoc est quod dr̃: Nec̃ ut sæpe offerat semet. i. Christus pontifex.
d ¶ Quemadmodũ ponti. veteris legis. e ¶ Intrat in sancta per sin. an. in san. alieno. qa aliter sequeretur inconueniens. s. quòd Christus pluries debuisset pati à principio mũdi, sicut & sacerdos veteris legis intrabat per singulos annos sanctũ sanctorum pro expiatiõe pcti ppli Israel. Nũc aũt ita est, q̃ sicut pontifex veteris legis ītrabat sctm̃ sctõrũ p pctõ ppli Israelitici, ita Christus passus est pro salute totius mundi. qa incępit à principio creationis, sicut populus Israel à datione legis. Et ideo si Christi oblatio esset iterabilis, debuisset frequenter pati ab origine mundi, sicut pontifex legis q̃libet anno intrabat sctã à datione legis. & hoc est quod dicitur: f ¶ Alioquin oportebat eũ fre. pa. &c. Et qa hoc esset inconueniẽs. iõ subdit Apłs: g ¶ Nunc autem: id est tpe gr̃ę. h ¶ Semel in consummatione seculorum. Id est in vltima ætate, in qua cõsummat̃ mysteriũ Christi. i ¶ Ad destitutionẽ pcti p hostiã suam ap. seipm̃ in cõspectu omnium of-

ferendo in

Ca.X.

Mbram e. Probauit q̄ semel mortuus: sed quare, vel semel: Quia lex non poterat perfectos facere, ideo agnus sine macula erat offerendus. b ¶ Non ipsam ima. i. veritatem, vt in picturas vsq; quo ponat qs colores, quędā est subtractio. Vel subtractio vmbra quędā est, nō imago, cūm ō flores ipos colorū quis imposuerit, tunc imago efficit. c ¶ Accedentes. Pōtifices p singulos annos in sancta sanctorū cū eisdē hostijs licet indesinēter offerrēt, nūq̄ tñ &c. d ¶ Cultores se. Vna hostia Christi pfectos facit, & si millies peccāt non indigēt alia, quia sufficit ad omnia, & oēm conscientiam à peccatis lauat. qd' nō vetus. si enim hoc faceret, non esset opus iterari. Sicut medicamentū cum fuerit forte, & salutis efficax, & valens cunctā valitudinem repelere, semel impositū totū operatur. Si verò semp imponit, manifestū iudicium est non contulisse salutē. Sic quia illis sacrificijs nemo curabat, frequēter offerebant. e ¶ Cōmemoratio. Non absolutio, infirmitatis accusatio, nō virtutis ostensio, ppter infirmitatē ergo ostendēdā, & vt memoria pctōrū fieret, imperauit deus illa semp offerri. Et si nos quotidie offerim⁹, recordatio mortis ei⁹ est: & hęc hostia vna est, nō multę, qa semel tantū oblata est. Nec à malis hominib⁹ multi Christi offeruntur, sed vnus vbiq;, & semp plen⁹, vbiq; vnū corp⁹, semel oblat⁹ nūq̄ consumit. Quod nos agimus recordatio sacrificij est, nec causa infirmitatis sue repetit, qa perficit hoiem, sed nostrę qui quotidie peccam⁹. In legalibus ergo hostijs erat cōmemoratio, nō oblatio: Hic aūt pctōrū deletio, & virtutis cōsummatio, & infirmitatis nr̄ę ostēsio. Et celebrat duabus de causis. s. p nostra infirmitate, vt dictū est. Et vt maior Christi dilectio nostris infigat mentib⁹, dum recolimus quanta pro nobis gessit. f ¶ Noluisti. A tpe passionis, in quo est cōsummatio oim hostiarum, cœperūt illa displicere. Nunc̄ ea ante destruxit, sed illis subdit⁹ fuit, dū in tēplo cum hostijs pōtat⁹ fuit.

Nico. de Lyra.

a ¶ Quia non necessitate: sed voluntate pro peccatis eorum mortuus est.

bus expectantibus se in salutem per fidem.

.Cap. X.

¶ Oblatus, ad exhaurienda peccata quia lex habens extraneam his mitiudinē eorum quę futura erant non imaginem quę melius exprimit rem, q̄ vmbra.

Mbram enim habens lex bonorum futurorum, non ipsam imaginem rerum, per singulos annos eisdem ipsis hostijs quas ¶ Quas lex præcipit. ¶ Et si semper facerent. offerunt indesinenter, nunc̄ potest ¶ In sanctasanctorum. a ¶ Virtutibus, & beatos. accedentes perfectos facere. Alioquin cessassent offerri, ideo q̄ nullam ultrà haberent conscientiam ¶ Si perfecti fierent, ¶ Hostię. ¶ Vtiq. peccati † cultores semel mundati. a ¶ Perfecte vna hostia. ¶ Hostijs per singulos annos oblatis. a ¶ Quia pro eis offeruntur, & ita constat peccata habere offerentes.

Sed in ipsis commemoratio pec catorum per singulos annos fit. ¶ In ipsis commemoramur nos esse in peccatis. Nam impossibile.

Impossibile enim est, sanguine hircorum & taurorum auferri peccata. Idēo ingrediens mundum di ¶ Verbis vel rebus. a ¶ De animalibus. b ¶ De alijs rebus. c ¶ Iam a tempore passionis. cit. † Hostiam & oblationē nōluisti: Corp⁹ aūt

a ¶ Quia hostia Christi sufficit, & vetus perfectum non facit, ideo ad hoc confirmandum.

non habet rationē sacrificij, vt dictum est, & ideo non est similitudo sacrificij Christi ad sacrificia illorum.

¶ In ca. ix. vbi dicitur in postil. Aureum habens thuribulum & arcam Testamenti circuntectam ex omni parte auro.

ADDITIO In arca Testamēti q̄ erat in sctāsctōrū nihil erat inclusum, nisi tm̄ duæ tabulę lapideæ, quas ibi posuerat Moyses, vt habetur expresse. iij. Reg. viij. b. Vrna autem habens manna, & virga Aaron erant coram illa arca, vt habetur Exodi. xvj. & Numeri. xvij.

REPLI. In ca. ix. vbi dr̄ de arca Bur. q̄ nitit̄ sępi⁹ oportunè, & iportunè saluare dicta sctī Tho. & aliorū. non curat hic saluare ỹ itarē lr̄ę, cui tñ ille honor debet, q̄ potius debem⁹ putare nos intētionē lr̄ę nō intelligere q̄ cōtradicere. Hic aūt plane dimittit literā apli tanq̄ cōtradicentē lr̄æ. iij. Reg. viij. Nā hic dicit, q̄ in arca erat vrna habēs mana, & virga Aarō q̄ floruit. ibi autē dr̄: q̄ nihil erat in arca nisi duæ tabulæ &c. q̄ videt manifesta cōtradictio. Circa quā differētiā labor at dupliciter circa locū alle gatū de. iij. Reg. Vno modo, q̄ lr̄a illa debeat intelligi principalr: apli autē occasionaliter. qa arca fuit facta, vt tabulæ ibi reponerētur, sed post vrna & virga occasionaliter in memoriā ibidē repositæ sunt. Alio modo, q̄ factū fuit qd'dā scamnū appēditiū ad latus arcæ, in quo vrna & virga reponebant. Et ideo amplius dicit illa fuisse in arca, non q̄ intrinsecus, sed in appēditione qd'vnum cū arca cēsebatur. & sic quidam exponūt quod dicitur Deu. xxxj. g. de libro legis Pones eum in latere arcæ &c.

NICO. DE LYRA. Ca.X.

Mbram. In ca. pcedē., pbauit Apls eminētiā no. Te. & ī pbatiōe sua dixit, q̄ve. Te. nō auferebat pctm̄. ideo istud qd' ibi supposuit, hic cōsequēter pbat. Et diuidit ī duas ptes. qa prīō facit qd' dictū est, scd'ō cōparat sacerdotē no. Te. ad sacerdotē sacerdotē ve. Te. ibi: Ois quidē sacerdos. Primū probat duplicit er. primō per rationem, scd'ō per scripturā. ibi: Ideo ingrediens. Prima adhuc in duas, scd'm duas rationes quas ponit. secūda ibi: Impossibile enim est. Ad euidentiam primæ rationis considerandum, q̄ differunt vmbra & imago in hoc, q̄ vmbra est lōginqua similitudo rei, imago aūt est propinqua & expressa rei similitudo. Et ideo sacrificia veteris legis habuerunt rationē vmbrę respectu bonorū gloriæ, qa nō ꝑmittebant illa expresse, sed sub velamine ꝑsperitatis terrenæ. Sacrificiū aūt nouæ legis habet rationē imaginis, qa immediate inducit ad bona gloriæ cælestis. Hoc autē nō poterāt facere sacrificia veteris legis, qd' patet ex mō offerendi ipsa: quia quolibet anno reiterabant, qd' nō fieret, si p ipsa offerētes mūdarent, qa tunc talis iteratio esset frustra. & nō est dicēdū, q̄ aliquid frustra præciperet in lege diuina. ergo nō auferebāt pcta. & hoc est qd' dicit hic: Vmbrā enim ha. lex. id est bonorum glorię, q̄ expectant in futurum, quę in lege promittebant confusē ꝑ modum vmbræ, & non expresse. ideo sequitur:

b ¶ Non ipsam ima. re. per sin. an. eisdem ipsis ho. quas offe. indesin. sacerdotes veteris legis. c ¶ Nunquā. lex vetus per talia. d ¶ Accedentes p. i. mundatos à culpa dignos gra. c ¶ Alioquin cessassent offerri. post primā eorum oblationem. f ¶ Ideo, q̄ nullā ha. ul. consci. pec. cul. se. munda. Et ideo concludit, q̄ fiebant illa sacrificia ad peccatorum recordationem. inc̄tum per talia offerentes ostendebant se habere peccati conscientiam. & hoc est qd' dicitur: g ¶ Sed in ipsis cōmemoratio pecca. per singu. an. fit. Deletio autē peccatorū expectabat fiēda per Christū. Sed videt q̄ ratio apostoli nō valeat, qa posset dici, q̄ illa sacrificia mundabant à peccatis ꝑteritis, nō aūt à futuris. & qa rei terabant pcta, per consequēs & sacrificia erant iteranda, nō frustra, vt arguit Apostol⁹, sed ad deletionē peccati iterū ppetrati. Dicēdū q̄ Apls ex mō loquēdi excludit hoc dictū. Dixit em̄, q̄ lex tm̄ habebat vmbrā cęlestiū. nunc aūt ita. est q̄ peccatū opponitur cælestibus, quia excludit ab ipsis. & ideo illud qd' emundat pctm̄, oportet q̄ sit cæleste & spūale: & istud qd' est tale, habet efficaciā ppetuā, & p cōsequēs nō est reiterabile. Sic aūt est dicēdū de oblatiōe Christi i cruce rōne deitatis adiūctæ. & ideo nō reiterat, qa semel facta sufficit ad delendū oia pcta cōmissa & committēda. Sed adhuc diceres, sacīm altaris quotidie offertur in eccl̄ia: ergo &c. Dicendū q̄ nō est ibi sacrificij reiteratio, sed vnius sacrificij in cruce oblati quotidiana cōmemoratio. propter hoc dicit Lucæ. xxij. b. Hoc facite in meā cōmemorationem. quia idem offert qd' ipse obtulit. h ¶ Impossibile e. Hic ponitur scd'a ratio ad idē, qa principalius sacrificiū qd' fiebat in lege, fiebat in die expiationis de hirco & vitulo: sed illud non poterat auferre pctm̄, cum esset quid purē corporeum, qd' non attingit ad aīam. ergo multo minus alia legis sacrificia poterant auferre peccata. Huius ratiōis ponit minorē dicens: Impossibile enim est sanguine hircorum & tau. aufer. Si autem contra hoc arguat de sacramētis nouæ legis, q̄ consistunt in quibusdam rebus corpalibus tm̄. & tamē mundant animā. Dicendum, q̄ nō est simile, qa in ipsis diuina virtus operatur, & ideo operantur ad gratiam per modū instrumēti. nō sic aūt erat in sacramentis veteris legis, vt plenius dicam in fine huius capituli: i ¶ Ideo ing. Hic probat per scripturam Psal. xxxix. qui loquitur de aduentu Christi propter imꝑfectionē sacrificiorū veteris legis supplendā per suū sacrificium. & facit talē rationē: Illud qd' aufert peccatū, oportet q̄ sit deo acceptum. sacrificium autem veteris legis non erat deo acceptum, vt patet per scripturam Psal. inductam. ergo &c. & hoc est quod dicitur: Ideo ingrediens mundum. per carnis assumptionem. l ¶ Dicit. quia illa scriptura loquitur in eius persona. l ¶ Hostiam. in hoc tangit sacrificia quæ fiebāt de rebus animatis. m ¶ Et oblatio. i. sacrificia de inanimatis. n ¶ Noluisti. i. non acceptasti. & sunt verba filij ad patrem.

 ☞ Et interpo/

a ℂ Corpus. Ablata sunt signa quia exhibita est veritas, tunc tps fuit vt illa auferentur, & veritas veniret, nec vnq̃ in odoribꝰ illis delectatus est dñs. nisi in fide, & desiderio offerentis. Prȩcepit tñ hȩc sibi offerri potiusq̃ offerrentur idolis: imposuitq; in seruitutem, nō in iustificationem, & vt figura essent futuri. b ℂ Aptasti. i. aptū & idoneū corpus. quia sine pctō & passibile & mortale mihi dediſti, qđ valeat offerri in redemptionē omniū. c ℂ Non pla. Augu. In figuris illis veritas prænunciabatur. Celebrāt figuras figuræ rem multi scientes, sed plures ignorantes, quę cessare debebāt re exhibita. d ℂ Tunc. Quando vidi omnia illa displicere, & corpus idoneum ad hoc mihi datum. e ℂ Dixi: ecce ue. ad me offerēdum vt faciā & compleam voluntatē tuam quia tu es meus deus. Ideo venio ad implendā tuam voluntatē, quia ita scriptū est, & p̄figuratū de meī cōfilio dei patris, q̃ est caput mei, qui sum liber humani generis sc̃d'm q̃ homo. in quo legant oia sibi necessaria, & ideo non est opus lege. f ℂ Superius dic. Quasi: Non solū notat hæc autoritas veteres hostias nō fecisse pfectos, sed solā hostiā Christi, verūetiā ablationē veteris Testamenti, & cōstitutionē noui, si diligēter notenť verba, quia superiꝰ dicens, illa noluisti. addit: Tūc dixi. Ecce enim aufert primū sacrificiū, & cū eo vetus Testamentū, & statuit vt stabile nouū sacrificiū, & cū eo nouum Testamētū. g ℂ Sanctificati su. per o. Facta peccatorum purgatione reconciliati deo.

h ℂ Et omnis qu. sa. Ne videretur sanguis p pōtifices semel in anno oblatus minus profuisse & sacrificia quotidie p sacerdotes facta perfectos facere, hoc addit: Quasi. p̄ tufex p singulos annos offerēs nō peruenit ad cōsummationē, sic etiam ois sacerdos semper offert, & tñ per ea nunq̃ consummatur. i ℂ Ministrans. Amb. Ministrare est famulorū, sedere dñorū. Ideo illos famulos ostēdit Apls, Christū verō dominū. k ℂ Sedet in de. Bñ pōt consummare, qui sic meruit exaltari.

l ℂ De cæt. i. de eo qđ restat. s. gl̃a bonorū & pœna malorū. m ℂ Scabellum. quia & si modo repugnāt ei, & non videantur subiici, tūc omnibus apparebūt ei subditi cuiꝰ imperio subeunt pœnis. n ℂ Postquā. Q. Qđ modo nō valet ad probationē nostrā, adiecit alia q̃ corroborant vtrūq;, qđ dicimꝰ. s. dando le. qđ pertinet ad cō summationem. & pecca. & ini. eo. iam non re. am. quod pertinet ad sanctificationē. o ℂ Superscr. Nō dicit scribā, sed superscribā, quia leges illæ super vires hominū sunt, in quarum completione nullus sufficiet, nisi ope gratiæ. in his verbis dicitur qđ consummat virtutibus. Et peccatorum. hic dicitur quod sanctificat. p ℂ Et pecca. & in. Subintulit: & pctōrū &c. & ideo iam non necessaria est hostia. qđ apit:

℣ Vbi autē

Nicolaus de Lyra.

℟ Et interponit sacrificiū patri accepti qđ de corpe Christi fuit factū dicēs: a ℂ Corpus au. ap. mi. i. corpus passibile aptum immolationi. & quia fuit

a ¶ Quod præ omnibus sacrificijs est.

b corpus autem aptasti mihi. Ho

a ¶ Per multa sacrificia vnum significabatur, quasi si multis verbis vna res diceretur, vt sine fastidio multum commendaretur. ¶ Quæ aliis digniora videbant, quæ tota comburebantur, & pro peccato fiebant, quædā etiā non pro peccato.

c locaūstomata & pro peccato

a ¶ Ex quo veritas venit.

d nōn placuerunt tibi. Tunc di

e a ¶ Sine aliqua retardatione. b ¶ Quia in primo psalmo. Beatus vir. qui caput psalterij dicitur.

f xit. Eccē † uenio. † In cāpite li

a ¶ Vt quod lex non potuit, per me compleatur.

bri scriptum est de me, ut faci

a ¶ In plerisque additur, meus. ¶ Secundū quod homo.

am deus uoluntatem tuam.

a ¶ Quid sentiat ex scriptura illa aperit.

g Superius dicens, quia hostias & oblationes & halocausto

¶ Iam & ii prius.

mata & pro peccato noluisti,

¶ Tñ. a ¶ Ne videretur displicere, qui non secundū legē.

nec placita sunt tibi quæ secundum legem offeruntur: tunc dixi, ecce uenio, ut faciam deus uoluntatem tuam, aufert

h ¶ Quod per Moysen datū est. a ¶ Euang. Iñ. b ¶ Quasi stabile: ¶. i. in sui oblatione secūdum voluntatē dei.

primum, ut sequens statuat. In

i k a ¶ Et ideo hoc statuitur. primū cadit, qui hoc nō potuit.

qua uoluntate sanctificati su

¶ Scilicet,

mus per oblationem corporis

a ¶ Factā. b ¶ Ampliꝰ exponit virtutē huius hostiæ.

l Iesu Christi semel. Et omnis

¶ Legis. ¶ Vt spontaneus.

quidem sacerdos prȩsto est quo

m a ¶ Orationes & munera multa. b ¶ Quia non integre mundant.

n tidie ministrans & easdem sępe

a ¶ De animalibus. b ¶ In illo tēpore qui tunc cū hāt.

o osferens hostias, quæ nūquam

a ¶ A scientia. ¶ Christus cuius hostia sufficiens est.

p possunt aufferre peccata. Hic

q autem unam pro peccatis offe

¶ Omnium. a ¶ Quæ saluare potest: b ¶ Perfecta obedientia in æternum quiescit. non enim eget iterum auferre.

r rens hostiam, in sempiternum

s k l sedet in dextera dei, de cætero

a ¶ Non vt aliquid pro sua vel suorū imperfectione patiatur, sed donec. ¶. i. plene subijciantur, vt appareant subiecti. ¶ Hoc & modo patet, sed patitur vsque ad commune iudicium.

expectans † dōnec ponantur ini

m t micі eius scabellum pedum

¶ Ideo vna tantum obtulit.

eius. Vna enim oblatione † con

a ¶ Et a peccato sanctificauit, & sanctos in oibus cōsummauit. b ¶ Quandiu durabit hoc seculum.

v summauit in † sempiternū san

a ¶ Non solū ego hoc affirmo, sed & spiritussanctus nostra verba cōfirmat de sanctificatione & cōsummati one.

x ctificatos. Cōtestatur autem

n † nos & spiritussanctus. Post

a ¶ Spiritussanctus in Ieremia.

quam ēnim dixit. † Hoc au

a ¶ Vere testamentum vera enim sunt quæ promittit: & non nisi iusta præcipit. ¶. i. nouum.

tem testāmentum quod † testa

¶ Mihi prænumerato.

bor ad illos post dies illos, di

¶ Testabor. ¶ Non sicut patribus dedi in tabulis lapideis, sed.

cit dominus: † dabo leges me

a ¶ In intellectibus.

as in cōrdibus eorum, & in men

a ¶ In voluntatibus. b ¶ Præcepta mea.

o p tibus eorum superscribā eas, &

¶ In se. ¶ Contra proximum.

peccatorū & iniquitatū eorum

a b absq; semine virili. b ℂ Holocausto. mata. q̃ totaliter incendebant. c ℂ Et p pec. i. sacrificia q̃ pro pctis offerebantur, quorū vna pars incendebatur, altera erat sacerdotis. Et hic Apls tetigit oia genera sacrificiorū veteris legis: ostēdens, q̃ non fuerūt deo accepta: qa de talibꝰ subditur:

d ℂ Non pla. ti. Et cōsequēter ostendit in serie scripturæ, q̃ sacrificiū no. Testa. sit acceptū, cū sequit de Christo: c ℂ Tunc dixi ec. ue. p carnis assumptionē. f ℂ In capite libri scriptū est de me, ut faci. deus uolun. tuam. Liber aūt ille est notitia prędestinationis diuinæ. Caput huius libri dī illud qđ in diuina prędestinatiōe principaliter continet. hoc autem est mysterium incarnatiōis Christi per quod ad beatitudinem perringunt omnes electi.

g ℂ Superius dic. Istud quod sequitur est verbū apli exponentis autoritatem ps. de exclusione sacrificiorum veteris legis, p sacrificiū Christi. & patet lra per prędicta. Vñ concludit: h ℂ Aufert pri. s. sacrificiū legis. i ℂ Vt seq. sta. i. confirmet sacrificiū Christi acceptū deo patri. k ℂ In qua uoluntate sanctifi. su. quia p hoc q̃ Christus impleuit voluntatem patris, seipsum offerendo. nos sctificauit. l ℂ Et omnis qui. sa. Hic cōparat sacerdotē no. Test. & ve. Te. adinuicē. Et diuidit in duas partes: qa primò facit q. d' dictū est. sc̃d'ò declarat per scripturā, ibi: Contestat autē nos. Ad euidentiam primi considerandū, q̃ in lege erat duplex sacrificiū solēne. vnū erat in die expiationis: quod solum fiebat per summū sacerdotē, vt frequenter dictū est. Aliud erat iuge sacrificium, qđ repræsentabat æternitatem Christi sc̃d'm diuinitatem. & ideo dicebat iuge, qa quotidie offerebat mane & vespere. & istud sacrificiū nō solū offerebat per summū sacerdotem, sed etiā p alios inferiores sacerdotes. Et de isto sacrificio loquit hic di. Et ois qui. sacerdos. s. veteris legis. m ℂ Præsto est quoti. ministrans. qa quotidie offerebatur iuge sacrificiū. n ℂ Et easdē sæpe offerens hostias. s. in specie, nō in numero. o ℂ Quæ nunquā possunt auser. pecca. vt patet per prędicta. & magis patebit infra. p ℂ Hic au. i. Christus. q ℂ Vnam pro pecca. offerens hostiā quæ sufficit in delendū omnē culpam cōmissam, & cōmittendam. r ℂ In sempiternum sedet ad dexteram patris. vt dominus. Et in hoc patet differentia ipli ad sacerdotem veteris legis, quem oportebat continuē stare, vt ministrum. Christus autem nō fuit minister, nisi in vnica oblatione, qua peracta sedet in dextera patris, vt dominꝰ. s ℂ De cætero expectans donec ponantur inimici eius scabellum pedum eius. & hoc complebitur in finali iudicio, sicut expositum est supra j. ca. t ℂ Vna enim oblatione cōsummauit. i. ad perfectum adduxit. v ℂ In sempiternum sanctificatos. quia hostia Christi habet virtutē æternā sanctificandi: & propter hoc illa peracta non habuit ampliꝰ necessitatem ministrandi, sicut habebat sacerdos veteris legis. x ℂ Contestatur au. Hic adducit ad probandū idē autoritate Iere. xxxj. quæ supra exposita est. viñ. ca. & in fine illi ponit. y ℂ Et peccatorum & iniquitatum eorum non recor. ampliꝰ. quia ad talē remissionem se exhēdit efficacia oblatiōis Christi, quę est oblatio legis nouæ. Et ideo per

℣ hoc patet

† adsum

† Ps. 39. b.

† dando

† æternum

† nobis

† perfectos efficit

† ps. 94. a.

† eodem modo

17 ¶ Vbi autem ho.re. Nō solum ex hac autoritate videri potest, A quōd Iesus sanctificat & cōsummat, sed q̄ oblatio iā post tp̄s gr̄æ non est facienda p̄ peccātis, quādo facta est remissio. b ¶ Habētes itaq̄ fiducia. Finito grandi sermone de pōtifice magno, eiusq̄ noua lege & sacrificio, quę veteribus prętulit, subducitur moralis institutio in quo eos hortat̄ ad multa, sed maxime ad fidem, patientiā, pacē, mundiciā & fraternitatē charitatis. Et infert ex oībus superioribus. q. quia vna hostia consumat & quia sacerdos sec̄m ordinē Melchisedech: & quia ostensa tāta distantia, q̄ illa minora, hęc maiora: igitur habentes &c. c ¶ Per ue. Quia fides non habet meritum; cui humana ratio p̄bet experimentum. ¶ Per uel. Per hoc manet via illa †dilectatē peruia, q̄ sumūt fideles, vt viaticū carnē adeundi in Christi velatam omni sensui. Videtur em̄ sancta pſan panis, & tamen verē est caro Christi. & p guinem hoc q̄ ille sacerdos semp̄ interpellat pro nobis. d ¶ In pleni. Quia nihil horum iam est visibile, nec sacerdos, nec hostia. e ¶ Asper. cor. Per hoc ostenditur, q̄ non fides sola, sed vita cum vita cum virtute quæritur. Abluti aqua. id est baptismo. f ¶ Fidelis enim. Sicut deus fidelis in p̄missis. ita nos sibi fideles vult esse in promissis nostris. Fidem & confessionem habeamus q̄tū ad nos: Et cōsideremus perfectus alios hortando, minor perfectū imitando. Inde hortat̄ ad ea †certitudi quæ conueniunt fidei: g ¶ Sicut cons. nc Culpat scindentes vnitatē charitatis, qua si inter alios non possent habitare causa sanctitatis suæ: qui potius suo exemplo debuerunt consolari eos. h ¶ Sed con. Consolatur laborantem, qui pariter in labore persistit, quia subleuatio laboris est visio collaborantis. vt in itinere fit.

†nonvacil i ¶ Voluntariè enim peccanti. i. no lantem bis in voluntate peccandi manentibus, B non prodest Christus, qui est hostia pro peccatis: iam in hoc præsenti. per q̄d cō* stat q̄ nec in futuro post acceptam noticiam veritatis. i. q̄ q̄ venissemus ad fidē, Volūtarię & volēsdif pro qua quidem securi sunt quasi nunq̄ ferunt periturі. Non ait volentibus, sed voluntariè, quia voluntarius est qui in aliquo assiduus est, volēs qui ad tp̄s. Vel etiam, si voluntate, nedum actu peccemus.

℣ Iam non

Nicolaus de Lyra.

†adhortās hoc pater, q̄ Christ⁹ nō habet necessi tes inuicē tatem stare, vt ministet ad plurimos offerēdum. & hoc est q̄d subditur: a ¶ Vbi au. ho. re. est. s. peccatorum oīm. b ¶ Iā non est obla. pro p. quia frustra fierer, Mat. ix. b. Non est opus valentibus medic⁹. Cætera patēt ex dictis. viij. c ¶ Habentes itaq̄ fra. Superi⁹ Aplūs ostendit eminentiā sacerdotis Christi, hic consequenter ostendit, q̄ debem⁹ ei reuerenter Diuiſio obedire. Et diuiditur in tres, quia primò ponit Apostolus allectiua ad hui⁹ subiectionē, secundò ostendit subiectionis modū & ordinē, ibi: Accedamus cū vero corde. tertiò subdit ipsius subiectionis rationem, ibi: Voluntariè em̄. Circa Allectiua ad subiectionem Christi primū cōsiderandū, q̄ duo sunt q̄ debent nos allicere ad hoc vt sacerdotio Christi subdamur humiliter & deuotè. Primū est huius sacerdotij efficacia. quia per ipsum introducimur ad cælestia. & hoc est q̄d dicitur: Habentes. &c. in intro. i. cęlestium. d ¶ In san. Christi. qui est oblatio huius sacerdotij. e ¶ Quā ini. n. u. quia nullus ante Christum ascendit in cælum. f ¶ Et uiuen. dicitur hæc via viuens effectiuè, quia ducit ad vitam æternam, qualiter autem Christus inchoauit vitam istam, ostendit, di. g ¶ Per uela. i. carnem suam. quia caro Christi oblata in cruce erat quoddam vdamentum naturæ diuinæ. Secūdum autem q̄d debet nos attrahere subiectioni prædictæ, est potentia huius sacerdotij: quia Christus non habet solum potestatem super vnam gentem sicut sacerdos legalis super gentē suam, sed habet potestatem super totā ecclesiam militantē & triūphantē. & hoc est q̄d tāgitur: Et hab. supple, sacerdotē magnū sup̄ domū dei. h ¶ Acceda. Hic consequenter ostēdit modū subiungendi nos sacerdotio Christi: qa talis mod⁹ est primò p̄ verā fidē. & hoc tangit̄ cum dicitur: Accedamus cum ue. absq̄ fictione. i ¶ In pl. quia non sufficit credere aliquos articulos fidei, sed oportet credere q̄quid credit ecclesia. Sed ò p̄ susceptionem baptismi Christi, in quo profitet̄ se homo seruum Christi. Et istud tāgit, ibi: k ¶ Aspersi corda à cō. mala & abluti cor. aqu. quia baptismus non solū lauat exterius corpus, licut faciebāt ablutiones veteris legis, sed etiā lauat aīam interius. Tertiò subiungimur Christo p̄ spē firmam. & hoc est q̄d dicitur: l ¶ Teneamus spei n. †ea via, ita q̄ non declinem⁹ ab ea in prosperis quā dedica nec in aduersis. & subdit causam huius fir uit nobisre mitatis dicens: m ¶ Fidelis enim est centem qui re. s. deus qui non potest mentiri: & ideo spes nostra debet ei firmiter vniri. Quartò debem⁹ Christo subiici p̄ charitatē. licet aūt charitas p̄cipaliter subiiciat deo, tñ manifestat̄ p̄ dilectionē proximi, sec̄m q̄d dicitur, 1. Io. iij. d. Qui non diligit fratrē suū quē vider, deū quē nō videt; quō potest diligere? Ideo Apostol⁹ Ioquēs de charitate, p̄ quā debem⁹ Christo subiici, tāgit dilectionē p̄ximi, pquā manifestat̄ dilectio dei, dicens: n ¶ Et †ā depulsa considerem⁹ in Id est solliciti simus cōscientia quilibet de proximo. o ¶ In prouoc. chari. & bo. ope. q̄rum ad promotionem in bono. p ¶ Non deserentes c. i. cœtum fidelium in pressura tribulationis. & in hoc tāgit subleuationem à malo, quia deserentes eos in talibus nō sunt veri Christiani. de qbus subdit: q ¶ Sicut consuetu. est quibus: Id est fictus Christianis deserentibus proximos in p̄ssura tribulationis. r ¶ Sed consolan D tes. oppressos debetis esse. Et tāto magis, quanto videritis appropin. d. s. æquitatis vel iudicij. Cuius ratio est, quia gratia perficit naturā. motus autē naturalis fortior est in fine, & sic̄ debet esse de motu charitatis & gr̄æ. s ¶ Volun. enim. Hic consequenter ponit huius obiectionis rationem. Et diuiditur Diuiſio in duas. quia primò ponit rationem de terrentem, sec̄ò demulcentem, ibi: Rememoramini. Prima in duas: quia primò inducit terrorem ratiōe subtractionis auxilij, secundò ratione discretionis diuini iudicij, ibi: Terribilis nāq̄. ¶ Circa primū considerandū, q̄ glossa hic distinguit inter illum qui peccat nolens, & voluntariè. quia ille qui cōsentit peccato ex passione, peccat nolens. ille autē qui ex malicia & habitu inclinante voluntatem consentit peccato, peccat voluntariè. & propter hoc iste non pœnitet: quia operatio procedens ex habitu est delectabilis. primus autem pœnitet transeunte passione. Auxilium verò diuinæ gratiæ non datur nisi pœnitentibus. Et ideo subtrahitur voluntariè peccantibus, quia non pœnitent, vt dictum est. Hoc est quod dicitur: Voluntariè enim peccantibus nobis. Aliter potest exponi litēra, & magis, vt videtur sec̄m intentionē Apostoli. Ad cuius intellectum considerandum, q̄ sec̄m sententiam Augu. & aliorum sanctorum, tempore naturę lapsæ liberum arbitrium non potest diu vitare peccatum mortale anteqū reparetur per gratiam. postquam verò reparatum est, potest vitare omne peccatum mortale. Et ideo magis voluntarie cadit in peccatum reparatus per gratiam, quam non reparatus. propter q̄d non reparatis adhibetur efficacius remedium ad tollendū peccatū. s. baptismus qui aufert omnē culpam & pœnā. sed si post reparationē baptismalē aliquis cadat in peccatū, iā nō adhibet sibi tale remedium, qa nō est itera

bile

§. i. post tempus gratię. a § Ad ęternam pœnam. b § Nec hic, nec in futuro. § Hoc hic dicitur remissio peccatorum factarum: vbi autem hoc est, cessat oblatio legis.

a iam nón recordabor amplius. Vbi b autem horum remissio, iam nō est b oblatio pro peccato. Habentes itaq̄ c

§ O a § Certi q̄ introibimus in sanctasanctorum cęlestia per sanguinem Christi.

fratres fiduciam in introitu sancto- d

a § Quam viam nobis fecit. i. quem introitum. b § Christus, qui primus ascendit: & per hoc certi sumus.

rum in sanguine Christi † quā initia- d e

a § Quia nullus ante eum intrauit. b § Manentem: quia postea nulli fidelium clausa est.

uit nobis uiam nouam & uiuentem f

a § Caro velabat deitatem. § Vel quia sub velamine fidei sumitur a fidelibus. b § Per ic.

per uelamen, id est carnem suam, et g

a § Christum. § Qui semper vivit ad interpellandum pro nobis. b § Pro omnibus. c § Populum dei.

sacerdotem magnū super domum

a § Ad introitum sanctorum. b § Non simulato. c § Inculpatu.

dei, accedamus cum uero cōrde in h i

a § Hoc non potest esse saltem pleni fide. b § Quod debemus, quia corda spirituali aspersione haberemus mūdata.

† plenitudine fidei, aspersi corda † à k

a § A conscientia prauitatis. b § i. peccatum corporale originale. § abluitur aqua baptismi. § Illi corpora

cōscientia mala, & abluti corpus

a § Et quicquid occurrerit. b § Quę de ęternis.

aqua munda, teneamus spei nostrę l

c § Quę est causa eius. b § Vt non ad terrena declinemus. c § Spes non est vacua, non confundit.

confessionem † indeclinabilē. Fidē, m

a § Quę speramus.

lis enim est qui reprōmisit. Et con- n

a, § Alter a iterum, non vt inuideat & insidietur, sed vt alter alterius exemplo prouocetur ad dilectionem & bene operandum.

sideremus inuicem in prouocatio- o

a § Quę in animo.

nem charitatis & bonorum ope- p

a § Tempore persecutionis. b § Collectos in fide nobiscū.

rum, non deserentes collectionem p

a § Sunt enim qui vel timore persecutionis cedunt, vel propria pęiumptione a peccatoribus vel imperfectis, vt uitā videantur recessuri. § Vestrum.

nostram, sicut cōsuetudinis est qui- q

a. § Eor.

busdam: sed † cōsolantes, & tan- r

a, § Consolemur. b § i. quanto magis instat passionis quis culpa vestra deiit. § i. quo propitiores estis fini & premio.

tō magis quanto uideritis ap- s

a § Retributionis. § Charitas tenenda est, & a malis cessandum. Voluntarie enim non relinquitur alia hostia, quo. s. quidam fortitan presumerent credere.

propinquantem diem. † Vo- t

luntariè enim peccantibus nobis post acceptam noticiam uerita-

a ¶Iam non relinquitur. Sicut in ve-
E teri lege datum est sæpius offerri hostias p peccato. Non em̃ Christus iterum imolandus ẽ p pctis, qđ semel factũ est, & secũdò nõ est opus. Sed magis opus manere in fide & veritate. Quod si non, iudiciũ te expectat, nisi p pœnitẽtiam renoueris. ideo subdit: Terribilis aũt. In hoc non pœnitentiam excludit, sed scđm baptismũ. Nõ
† vehemẽtia dicit, non est vltrà pœnientia, vel remissio, sed hostia, id est crux secũda. qa una sufficit, volens ne vltrà expectemus, sed pœnitentiam. b ¶Duobus uel tri. testibus. Conuictus. Quid ergo illi cõtra q̃s phibẽt testimoniũ angeli & sancti, & ꝓpria cõsciẽtia? c ¶Conculcauerit &c. Conculcat
Christum conculcare Christum qui liberè peccat absq; timore, & pœnitentia: & qui indignè participat, sanguinem pollutum ducit, si ab eo mundatus ad vomitum redit, & pœnitere negligit. Spiritui iniurius est, qui eius beneficium gratè non sucipit. d ¶Pollutum duxerit. Qui per carnales obseruantias credit peccata dimitti, quibus retrahit nos sanguis Christi, & ita pollutus est, & nos polluit, si ab eo vñ remissio nos retrahit. e ¶Et spiritui gratiæ contu. i. spiritui sancto gratis dato, vel qui dat gratiam, contumeliam facit: qui remissionem quam ipse spiritus facit, ascribit carnalibus obseruantijs, vel qui cum male viuendo à se abijcit. f ¶Rememorami. Inuitat eos per ante facta. ¶Chryso. Rememoramini &c. Sicut optimi medicorum cum alios secuerit, & per incisionem doloris augmentum fecerint, solatium minoris medicamenti, & remedium afferunt illi loco, vbi dolor inest, & perturbatam re-
F fouent animam. Sic Apostolus facit. post quam concussit à malis eorum & terruit, refouet eos per laudem priorum, scilicet rememorando priora eorum bona, vt facilius excitet ad cætera. Q. vt autem non incidatis in manus dei. Rememor. &c. g ¶Pristinos dies &c. Si rudes sustinuerunt, turpe est si mõ deficiũt. h ¶Magnum certamen &c. Passiones erant eis, tum ex propriis doloribus, tum ex doloribus aliorum, quibus compatiebant. i ¶Et in alte. qui &c. quasi certamen passionis sustinetis, & in propriis passionibus, & in compassio nibus aliorũ & hæ sunt due partes certantium, contra nos passio tantum. k ¶Spectaculũ. Ora ue ẽ opprobrium, grauius cũ spectaculum hominibus fit, non secreto exprobratur.

Adhuc

† partium

Nicolaus de Lyra.

bile sacramentum. & hoc est qđ dicit: Voluntariè enim peccan. nobis post acceptam noti. uer. i. post baptismum qui est fidei sacramentũ. a ¶Iam non re-
† afflictionũ q̃ ex viculis meis cõtingẽr, participes fuistis linquitur pro pec. i. m ors Christi nobis cõicanda, scđm totum effectum. sicut fit p baptismum, qui delet totum, eo q̃ in ipo cõliguramur totaliter morti Christi, secũ dũ qđ dr Ro. vj. a. Consepulti sumus cũ illo per baptismum in mortẽ &c. b ¶Terribilis. Hic ponit ad hoc rõnem ex districtiõe diuini iudicij, quod est valde terribile transgredientibus legẽ Christi. & hoc ẽ quod dicitur: Terribilis aũt quædã. propter sententiæ irretractabilitatem, & propter pœnæ acerbitatem, quæ tangitur cum dicitur c ¶Et ignis æmulatio, id ẽ pœna ignis ex æmulatione & zelo diuinæ iusticiæ infligenda. d ¶Quæ cõsũptura est

¶Amplius Christus.

a tis iam nõ relinquitur pro pec a ¶Q. non relinquitur hostia pro peccatis, sed relinquitur quędam expectatio &c.
catis hostia. Terribilis autem b a ¶Hæc pœna interim est.
quædam expectatio iudicij, & c a ¶Infestatio.
ignis † æmulatio quæ consum- d ¶Christi ¶Probat per minus.
ptura est aduersarios. † Irritam e ¶.i. preuaricans.
quis faciens legem Moysi, sine
b ulla miseratione duobus uel tri a ¶Conuictus. b ¶Morte quam lex præcipit.
¶Ergo.
bus testibus moritur, quanto
magis putatis deteriora mere a ¶Vilipendit, vt non credat sufficere ad salutem, sed animalia.
c ri supplicia, qui filium dei cõ- f a ¶Christi. b ¶Confirmatorem noui. ¶Peccata purgare non valentem.
culcauerit, & sanguinem testa g
d mẽti pollutum duxerit, in quo a ¶Remissionem accepit, & ita contra eum grauius peccat.
e sanctificatus est, & spiritui gra- h
tiæ contumeliam fecerit. Sci a ¶Talis punietur. ¶Quam verus q̃ potens. a ¶Iniuriarũ vestrarum. ¶Seruate
mus enim qui dixit: † Mihi uin f a ¶Si alienas vindicat iniurias: etiam suas.
dictam, & ego retribuam. Et a ¶Separando bonos a malis, ¶Purgabit.
iterum: Quia iudicabit domi a ¶Quanto magis inimicos punier deus: & non leuiter.
nus populum suum. Horren- k a ¶Inciditqui non prouidet sed subito deprehenditur.
dum est incidere in manus dei a ¶Semper quia efficax est, & potens facere quod vult, b ¶Territos refouet per laudem priorum. ¶Vel: Recordamini.
f uiuentis. Rememoramini au- l a ¶Diu est q̃ credidistis: & ideo magis assueti.
g tem pristinos dies, in quibus il- m a ¶Fide pro qua venit tribulatio. b ¶Per passiones contra eos certabant, vt patientiam & fidem exroquerent.
h luminati magnum certamen n ¶Quia,
i sustinuistis passionum. † Et in o p ¶In altera parte certaminis, ¶Ira magnum. a ¶Vos ipsi patientes. b ¶In.
altero quidem opprobrijs & tri q ¶Omnibus estis.
k bulationibus spectaculum fa a ¶In altera parte certaminis. s. in dolore quem habetis pro aliis, b ¶Apostolis & aliis huiusmodi compassi. ¶Quorum exemplo pati debueretis.
cti, † in altero autem socij taliter r a ¶Assidue patientum. b ¶Ita socij.
cõuersantium effecti. Nam & s a ¶Qui non poterant sibi necessaria quærere. b ¶Submissi tradũ pro qua causa vestra vobis ablatis gauisi estis.
uinctis cõpassi estis, & rapi a ¶Quia meliora speratis, s. eterna.
nam bonorũ uestrorũ cum gau a ¶Quasi donum. ¶Ideo quia
dio suscepistis cognoscentes, t
uos habere meliorem & manen ¶Hoc est. a ¶Vitam eternam. b ¶Quia sic compassi & consiti de substantia meliore & manente, nolite dencere.
tem substãtiã. Nõlite itaq; a v ¶Per impatientiam.
mittere confidentiam uestram, a ¶Hic iam dum sperat. ¶Et non modo, habebit. b ¶Et ideo non est leuis eius amissio.
quę magnam habet remunera- x

ra est ad. eos ęternaliter cruciãdo. Et con G firmat hoc per simile de lege Moysi, cuius trãsgressores puniũtur morte, vt pater ex decursu veteris legis. & multò grauiꝰ punietur trãsgressior legis Christi, q̃ quãto est sanctior, tãto oporter eã magis obseruari. & hoc est qđ dicit: e ¶Irrirã quis sa. pa tet vsq; ibi: f ¶Qui filiũ dei cõ. mãda ta eius contennẽdo. g ¶Et sanguinem testamen. pol. du. in quo san. quod fa- † 2.Pet.2.b
ciunt illi qui post baptismum reuertũtur 2.Reg.13.a
ad vomitum. h ¶Et spi. gra. con. fe. ab cur
ñciendo ipm. Aliter põt exponi de illis q Deut.17.b
dicebant legalia esse necessaria ad salutem Matth.5.b
post baptismũ. & sic quodãmodo cõculca a Corint.3.a
bãt dei filiũ, dicẽtes ipm̃ importẽtẽ ad salũ
uãdũ nos p seipm̃, & sanguinẽ eius quodã
mõ pollutũ dicebãt, ex quo p se nõ sufficiebat ad emũdationẽ pctorũ. & p cõsequns faciebãt cõtumeliã gratæ no. Te. Qđ aũt pdicti mereanꝰ adeo puniri, ꝓbat p scripturã dicẽtẽ in psona dei. i ¶Mi. uin. & ego re. quia & si iudices vindicẽt, hoc tñ nõ cõuenit eis, nisi in q̃tũ sunt dei ministri. Et qa vindicta deo reseruaẽ, q est fortissimus ad infligendũ, & iustissimꝰ: ita q̃ nõ põt à iustitia flecti, iõ concludit: k ¶Horrendũ est in. in ma. dei ui. Sed cõtra hoc arguitur, qa Dauid p̃elegit incidere in manꝰ dei plusq̃ in manꝰ hoim. Dicẽdũ, q̃ meliꝰ ẽ incidere peccãtem ĩ manꝰ dei añ iudiciũ finale, qñ est pr̃ misericordiarum: & sic Dauid † Deut.32
prælegit, sed horrẽdũ ẽ incidere postiudi Ezech.9.a
ciũ vel iudicio, qñ aget vt dꝰ vltionum. Iacob Lu.
l ¶Rememorami. Postq̃ induxit adhæ † Multitudinẽ
rendũ Christo p rõnes deterrẽtes, hic indu dilectionis
cit ad hoc p rõnes demulcẽtes modũ boni um ei vi
medici, q̃ post sectionẽ vulneris apponit olei
vnguẽta mitigãtia. Et qa ad bñ agendum H
multũ, puocat cõmemoratio debñ gestis, iõ priò bona eorũ cõmemorat, sed ò hortaẽ ad iplẽdũ qđ restat, ibi: Nolite itaq; In prima igit pte dicit sic: Rememorami. aũtẽ pri. i. pristinam cõuersationem vestram laudabilẽ, & sctãm tpe vestræ cõuersionis ad fidem. m ¶In quibus. p fidẽ & baptismum. n ¶Magnum certamen. passionũ. o ¶Sustinui. & hoc dupliter exponit. Vno modo ĩ ꝓpria psona oppressiones, & derisiones sustinendo. & hoc est † partium
quod dicit: p ¶Et in altero. i. vno mõ quidem
certamen sustinuistis. q ¶Opprobrijs & tri. Alio modo in q̃tum amici eorum talia sustinuerunt, & sic ipsi per compassionẽ afflicti fuerũt. & hoc ẽ qđ dicit: r ¶In altero autẽ so. ta. conu. quod specificat magis in speciali dicens: s ¶Nam & uin ctis compassi estis &c. cum gaudio. Et quia talia non sunt propter se appetenda, sed tantum propter præmium tolerãda, sicut medicina amara propter sanitatẽ. ideo sequitur: t ¶Cognoscentes uos habere meliorem & manentem sub. i. diuitias cæli, quæ sunt meliores, quia fiant appetitum. Et manentem quia nõ potest auferri. v ¶Nolite. Hic cõsequenter hortatur ad implendum quod restat. Et diuiditur in duas. quia priò facit quod dictum est. secũdò ad hoc inducit autoritatem scripturæ, ibi: Adhuc enim. In pri- Diuisio
ma parte hortatur eos. quia ex bonis præcedentibus debent moueri ad perseverandum in bono, ne amittant bonum præteritum. & hoc est quod dicit: Nolite itaq; amittere confidentiam uestram. id est firmam perseuerantiam. x ¶Quæ magnam habet remunerationem, quia qui perseuerauerit vsq; in finem, hic

saluus

A a ¶Adhuc e.mo. Tenẽda est patiẽtia, nam nec longua nec vehemens. b ¶Viuit. Aeterna vita, quam meret fide. Q. Non solum qui patitur, sed & q̃ solã fidẽ habet, si nõ iminet passio, saluabit. Ecce q̃tũ valet fides, q̃ sola saluat: Et quod ex fide viuat, probat p cõtrariũ: Quia si subtrahit se a fide non viuit. Vt. Interi aũt

a ¶Ostendit quomodo non amittatur confidentia: In patientia enim inquit possidebitis animas vestras. ¶Hoc vnum vobis est opus.

tionem. Patiẽtia enim uobis necessaria est, ut uoluntatem dei faciens

¶Per eam.

a ¶Quod hic seminatis. ¶Vitam promissam.

tes, reportetis promissionẽ. Adhuc

¶Aperto tempore. a ¶Non vehementer patiendũ est.

enim modicum, aliquantulunque,

a ¶Et mox. ¶Quandoq;. b ¶Retributor.

qui uenturus est uẽniet, & non tardabit. † Iustus autem meus ex fide

a ¶Quia martyribus statim gloria post mortem, b ¶Verba dei per prophetam Abacuk. ¶Interim autem dicit deus.

a ¶Per meritum per carnales obseruantias. b ¶Fidei.

uiuit. Quod si subtraxerit sẽ: non placebit ãnimæ meæ. Nos autem

a ¶Voluntari dei.

a ¶Qui subtrahit se non viuit. b ¶Apostatã: quia nondum prorsus apostatauerant sed fide geniti erant: & ideo non debent se subtrahere.

non sumus † subtractionis filij in perditionem, sed † fidei in acquisitionem animæ.

a ¶Qꝛe valet.

Abac. 2.a †viuit' ẽ

† qui subducamus nos

† ad fidem pertine

B

Sacrificiorũ veteꝛis legis iustificatio

C

D

,ppter qd' Damascenus vocat ipam organũ diuinitatis. & ideo oꝛ raũ ad iustificationem p modũ instri cõiũcti. Sacra. aũt nõ pñt ad hoc cooperari nisi p modũ istri separati, in q̃tũ recipiũt virtutem à passione Christi, vbi eius hũanitas diuinitati ad ñram iustificationẽ fuit applicata, scd'm qd' dr Iohãnis. j.d. Ecce agnus dei, ecce q̃ tollit pcta mũdi. qa p huius agni immolationẽ fecit de' ñram iustificationẽ. Receptio aũt hui' virtutis nõ põt cõ petere sacramẽtis veteris legis, sed tãtũmodo sacris nouę legis. Cuius rõ est, qa talis receptio est p realẽ motionẽ instri coniuncti, vt dictũ est, nihil aũt põt mouere realiter añ̃ fit in actu. Et iõ sacra veteris legis, q̃ pręcesserũt incarnationẽ & passionẽ Christiñ poterãt recipere ab ipo ꝓtutẽ cooperãdi istr̃aliter ad iustificationẽ. sed sacramẽta nouæ legis, q̃ se quunt ipam, talẽ virtutẽ accipiũt: & iõ sunt instrumẽta iustificatiõis hũanę. Cõsiderãdũ tñ, qd' licet nũq̃ possit aliquid mouere p modũ efficiẽtis, & p realem motionẽ, antẽq̃ sit in actu, vt dictũ est: põt tñ mouere p modũ finis, & p apprehensionẽ. sicut sanitas apprehẽsa causat suñpsius desideriũ, añ̃ fit in effectu. & hoc mõ passio Christi siue meritũ icarnatiõis iustificauit pres veteris legis, inquãtũ erat ab eis credita & desiderata: quia p fidẽ mediatoris saluati sũt. Sacramẽta aũt veteris legis erant quædã protestatiões fidei ipoꝝ, & iõ significabant tiũ fidẽ, p quã hoies saluabant: sed nõ cõtinebãt aliquã virtutẽ iustificantẽ, sicut cõtinet sacramẽta nouæ legis nisi accipiat iustificatio largẽ, prout importat amotionem exteriorum impedimentoꝝ, quæ contrahebant in veteri lege. s. ex contactu mortui vel animalis immundi, per quod reddebatur homo ineptus ad intrandum locum cultus diuini. Sic sacramenta veteris legis iustificabant, quæ tales immundicias amouebãt, propter qd' Apostolus vocat ceremonias legis iusticias carnis, vt supra dictum est ca. præcedenti. Et sicut dictum est de sacramẽtis veteris legis, ita intelligendum est de oblationibus & sacrificijs illius temporis. propter quod sancti dicunt, qd' sacrificia veteris legis erant accepta deo ex fide & deuotione offerentium tãtummodo, & non ex re ipsa. Sacrificia autem nouæ legis sũt ex re ipa deo accepta. ¶Ad primum dicendũ, qd' illa sctificatio non erat nisi quædam exterior applicatio ad diuinum cultũ quæ cõferebat gratiã, licet fides ipsoꝝ applicatoꝝ cõferret. ¶Ad secũdũ dicendum, q̃ in circumcisione cõferebaꝫ gratia nõ p ipsam circumcisionem, sed per ipsa ĩ fidẽ, cui' erat signum, scd'm qd' dicit Aps Roñ. iiñ. ca. qd' Abraham accepit signũ circũcisionis signaculũ iusticiæ fidei. sacra aũt nouæ legis conferunt gratiam ex re operata. ¶Ad tertiũ dicendũ, qd' oblatiões & sacrificia veteris legis nõ auferebãt pcta, sed fides & deuotio offerentiũ: & hoc patet in lege veteri, ex mõ loquẽdi. in oblatione em̃ holocaustoꝝ pro peccato iam mentione facta de sacrificio dicit: Et orabit sacerdos ,p eo, & dimittetur ei. q. d. quòd peccatum dimittebaꝫ nõ ,ppter ipsum sacrificium, sed propter fidem ipsorum offerẽtium.

¶In ca. x. vbi dicitur in postil. Corpus autem aptasti mihi.

ADDITIO. Vbi hic dr: Corp' aũt aptasti mihi, habet in Psa. scd'm Hebraicã veritatẽ, & in libris nostris correctis: Aures aũt perfecisti mihi. & est sensus, qd' Christus habuit obedientiã perfectã. Obedientia enim in scripturis p aures designatur ad cor deuenire. vñ in Psal. Inclinate aurem vestram ad verba oris mei. i. obedite. Et alibi: In auditu auris obediuit mihi: Dicit ergo Psal. deo patri in pſona Christi. Aures autẽ perfeciſti mihi. i. obedientiam tã perfectã dediſti mihi, vt facerem voluntatẽ tuã deus meus volui. Vnde excellẽtia obediẽtiæ Christi ad patrem. Christus hũiliter passionẽ acceptauit: luxta illd' ad Phil. ij. a. Christus factꝰ est ,p nobis &c. Itẽ super illud qd' dr Isra. In capite libri. i. consilio deitatis, quæ ẽ caput mei, q̃ liber sũ humani generis ĩ q̃ legũt oĩa sibi necessaria. & iõ nõ ẽ opus lege, vel in capite libri. i. in prio Psal. s. Btus vir &c. q̃ caput psalterij dicit hæc in glo. Et norãdũ, q̃ ibi nos habemꝰ: In capite libri: i Pſa. In Hebrẽo habẽt. in volumine libri. Eadẽ em̃ dictio Hebraica ponit hic. & Zach. v. a. dicit: Et ecce volumen volans, scd'm quã literã pòt ,ppie intelligi per volumen libri tota sacra scriptura vete. Testa. quæ ad Christum referẽt eius mysteria prænunciando vel figurando, luxta illud Lu. xxiiij. s. Oportet impleri ea q̃ scripta sunt in lege

Pſal. 77. a

Pſa. 17. g.

Aũ. 8. j. c.

instrumẽ, tũ dei dupl

a ¶Ad hoc. b ¶Vt. c ¶Non. d ¶Quia. e ¶Vt. f ¶Quia. g ¶Vt. h ¶Quia. i ¶Non. k ¶Quia. l ¶In. m ¶Sed. n ¶In.

☞ sunt in lege psal.& pohętis de me.& sic ꝓpriè pōt itelligi ī psona E Christi.Ecce iuenio ī volumie libri.s.toti⁹ scripturę sacrę,qđ scri ¶In eo ca.vbi dicit ī po.Mihi vidictā,& ego red. (ptū ē de me.

ADDI.II. Hoc qđ dicit:Mihi vindictā,magis videt exponēdū in supplendo defectū iudicū,q mlta mala relinquūt impunita.q.d.& si iudices huius seculi talia non vindicent:Mihi vindictam,& ego reddam.

¶In eo.ca.vbi dicit in post.Ad tertium dicendū,ꝙ oblatiões,&

ADDI.III. In hac q̄stione non videt (sacrificia ve.le. facere post.nisi tm̄ duo argumta ꝓ pte affirmatiua.& tm̄ dicit se respōdere ad tertiū argumētū,qđ potuit cō tingere ex vicio scriptorū,q forte tertiū argumētū ptermiserunt,q vel forte in scđo argumēto inuit tertiū.Quia si circūcisio conferret gratiā,pari rōne oblationes & sacrificia ve.le.gratiam conferrent.& ideo respondet ad hoc tanquā ad tertium argumentum.

REPLI. In cā.x.vbi dicitur:Mihi vindictam &c.Hoc expōnit.Burg.in supplendo defectū iudicū,q multa relinquūt impunita.Sed hoc nō videtur bn̄ dictū,cū Apostolus hic loquat de peccatis infidelitatis.& alīs cōtra deū cōmissis,de qb⁹ iudices seculi se non habēt intromittere,qa nō hūt quēcp̄ ad fidē cōpellere. Etiā iudices solū se ītromittūt de publicis legis trās. gressionib⁹ n̄ de occultis cōtra deū cōmissis,de qbus hic agitur.

Nicolaus de Lyra.

CAp. XI.

Fidei descriptio & cōmēdatio

ESt autē fi.cōmēdatio ē fidei cuius descriptionē pōit.In q̄ tria notar.s.qd efficiat in nobis,& ꝙ fundamētū est oīm bonorū,& ꝙ de nō apparētibus ē.De q̄ in epla ad Romanos pleni⁹ dictū ē Fides ē substātia sperādarū rerū.i.ē cā quę res sperādas faciet q̄ncp̄ subsistere in nobis. Qđ ē,faciet nos cōseq futura bōa. Et ꝓpriè dr̄ fides substātia:qa sperandis substat,& facit ea ee in credētibus in alia vita. Et est fundamētū oīm bonorū qđ nemo mutare pōt: & sine q̄ nō ē bona ædificatio,vel sperāda iā facit esse ī corde credētis. Argumētū.i.certitudo

†Gen.1.a. rerū quæ nō apparēt,& si qs de ea dubitet, pbatio,vbi adhuc ꝓbat futura resurrectio:qa ita crediderūt pr̄iarchæ, apostoli,alī sc̄ti.Fdes ē cā sperādorū,qa cā

F iusticiæ ꝓ quā sūt sperāda. Et hoc ē. In

†Gen.4.a hac ē testimoniū iusticiæ,qđ de⁹ testatus ē iustos eos eē.Senes:nō ꝙ ætate senes,sed añcessores horū,& sic cōstat fidē

Ioh.20.f. non esse nouam,sed tenēdā cum antiqui tenuerunt.b ¶Sperāda.Nec Thomas quod vidit credidit,quia hominem vidit.deū credidit.Si aūt credi dicunt quę vidēt,sicut dicit vnusquisq̄ oculis suis credidisse,nō ipsa est,quę in nobis ædificatur fides,sed ex rebus quę vident agitur in nobis,vt ea credant,quę non vidērunt e ¶Fide intelli.Exēplis vtit ad cōmēdationē fidei,ad oñdēdū ꝙ de nō apparētib⁹ sit fides,d ¶Secula.Au.In principio fecit deus cælū & terrā,informē materiam & confusam(quę chaos dicta est)vñ oīa facta sunt cęli & terra(quę inde futura erāt)noīe significat.i.noīb⁹ visibiliū rerū propter infirmos,qui min⁹ idonei sūt iuisibilia cōphēdere,Tūc erāt tenebrę.i.lucis abstia,Sicut ignitas dr̄ loc⁹ vbi nō ē corp⁹,Eadē materia ēra dr̄,qa terra inter omnia min⁹ est speciosa.Inuisibili,,pter obscuritatē.Eadē materia etiā aqua dicit Super quā spiritus domini supferet,sicut fabri cādis reb⁹ volūtas artificis.Iō aq̄,qa oīa ī ēra ab humore icipiūt formari & nutriri.Eadē dicit abyssus.Res ignota notis vocabulis,& nō vno,ne hoc esse putaret,qđ cōsueu erāt hoīes in illo vocabulo intelligere. ¶Aug.Ex iuisibilib⁹.Añcp̄ formę darēt reb⁹,tenebrę erāt,& erāt inuisibilia elemēta,sed in eorū sepatione nata est lux. Vel inuisibilis mūdus in sapiētia dei erat,ad cui⁹ similitudinē fact⁹ ē hic visibilis,hęc vtiq̄ visibilia,añcp̄ fierēt nō erāt. Quō ergo deo nota erāt,quę nō erāt. Et rursus quō ea faceret,q̄ sibi nō erāt. Nō em̄ qcp̄ fecit ignorās. Nota ergo fecit n̄ facta cognoscit:Proinde añcp̄ fierēt & erāt,& nō erāt.erāt ī dei scia, nō erāt in sua natura.ipsi aūt deo nō audeo dicere alio mō inotuisse cum ea fecisset cp̄ illo q̄ ea nouerat vt faceret apud quē nō ē trāsmutatio

Iaco.1.c. neq̄ vicissitudinis obumbratio.e ¶Fide plurimam. Quod

NICO. DELY. ☞ patres antiq

Ca. XI.

ESt aūt fi &c.Superius Apls admonuit fideles subīci Christo,& oñdit ꝙ talis subiectio ē per fidē:iō hic incipit cōmēdare ipam fidem,vt ea q̄ sūt fidei libētius amplectamur.Et diuidit in tres ptes.qa primò describit ipam fidē.scđ ò ponit diuersa exempla circa ipsam,ibi: In hac em̄ testimoniū.tertiò ad ea quę sunt fidei hortat plebē catholicā. in princi.se.ca.ibi:Ideoq̄.In prima pte ponit diffinitionē fidei, di. Fides est substantia &c.Ad cui⁹ intellectū sciēdū,qđ habitus cognoscunt ꝑ act⁹.& act⁹ ꝑ obiecta.fides aūt est habit⁹ qdā ips⁹. & ideo debet diffiniri per ꝓprium actū in cōparatione ad ꝓpriū obiectum.Act⁹ autem fidei est credere,q est act⁹ intellectus assentiētis procedens ex voluntatis iperio, quia nullus credit nisi volens,scđm

Cap. XI.

¶De visis non est fides sed agnitio.

St autem fides†spe a
¶Fundamentum.
randarum substan
a ¶Quasi iam sint in nobis.
b ¶Prognostratio futurarum rerum.
tia rērum argūmē, b
¶Propter hanc.
tum non apparentium.In hac enim c
a ¶Iusticiæ. b ¶A deo vel ab hominibus.
¶Antiqui patres.
testimōnium cōsecuti sunt senes.
a ¶Quod fides est argumentum non apparentium.Credere debemus,quæ nondum apparent,sic etiam fide tantum intelligimus secu.esse apta.ver. b ¶Sapienter dispōsita.

c d †Fidē intelligimus † aptāta esse se d
a ¶Præcepto dei cum omnia in materia simul fuissent.
b ¶Informibus elementis formata vel ex intellectuali mundo.
cula,uerbō dei, ut ex inuisibilibus e
a ¶Senes consecuti sunt sicut in Abel apparet. ¶.i. per fidem plu- b ¶Acceptabiliorem.i.plurimam
e uisibilia fierēt. † Fidē † plurimam f

lēs,scđm qđ dicit Aug.sup Ioh.Et ideo act⁹ fidei q est credere,nō solū habet ordinē ad obiectū itellect⁹. qđ ē verū,sed † quæ spe etiā ad obiectū volūtatis, qđ ē finis seu ratio bonū.Habitudo igit act⁹ fidei ad obiectū volūtatis designat ī diffinitiōe Apli cū dr̄.Est aūt fides substātia sperandarū rerū.Res em̄ sperandæ cōtinent ī ipa beatitudie,cū sic stat⁹ oīm bonorū aggregatiōe pfect⁹,vt dicit Boeti⁹.iij.de cōso latiōe.Dicit aūt fides substātia rerū sperādarū inchoatiū est quædā inchoatio futurę btitudinis,qa fides ē pria virt⁹ infusa, sicut & ī alīs reb⁹ pria ps rei dr̄ qdāmō substātia ei⁹:& maxime q̄n y tualit aliq modo cōtinet alia, sicut ē ī ꝓposito. In hoc em̄ speram⁹ btificari,qa videmus † perfecta clarē illud cui ꝑ fidē nūc inhęremus ī ęnigmate,hītudo aūt act⁹ fidei ad obiectū intellect⁹ designat cū dr̄: b ¶Argumētū nō. qa obiectū fidei est veritas nō visa cui firmiter adhęret fides, nō ex rei euidētia,sed ex autoritate diuina.& sic patet diffinitio prædicta.qa data ꝑ habi- † vbrient

tudinē actus fidei ad obiectū intellect⁹ & volūtatis.Si qs aūt velit prædictam formā diffinitionis reducere,potest sic dicere:fides est habitus mentis,quo inchoatur vita æterna in nobis,faciēs intellectum assentire nō apparentib⁹. Cōsiderandū etiā, ꝙ ꝑ verba Apostoli prędicta,distinguitur fides ab oībus alīs,quæ pertinent ad intellectū.Per hoc em̄ qđ dicit:Argumentū.i.firma adhæsio, distinguitur fides ab opinione,suspitione & dubitatione,in qb⁹ nō est firma adhæsio intellectus.Per hoc aūt qđ dicit: Nō apparentiū,distinguitur fides à scīa,& intellectu.ꝑ quæ sit aliq̄ apparēs.Per hoc aūt qđ dr̄:Substātia sperādarū rerū, distinguit fides à fide cōiter sumpta, quæ nō ordinat ad btitudinē speratā.Et per hoc etiā ap pet prædicta diffinitio fidei bona,qa facit diffinitū differre ab oībus alīs.c ¶In hac eī.Posita diffinitiōe fidei,hīc consequenter ponit Apls exempla de fide.& primò facit hoc ī gnali, scđ ò ī spāli ,ibi:Fide intelligem⁹.In pria igit pte dicit,ꝙ pres. Te.habuēt testimoniū bonitatis â deo ,ꝑter meritū suę fidei.vñ Gen.xv.b.dicit.Abrahā credidit deo,& reputa. ē ei ad iusticiā: & hoc est qđ dicit Apls:In hac enī fide.i.antiqui pres. d ¶Fide intel. Diuisio

hīc consequenter ponit exempla pīm fidelīū in spāli. Et dī uiditur in tres partes.quia primò ponit exempla de his q̄ crediderunt & docuerunt.scđ ò de his quæ ex fide fecerūt,ibi.Fide Abel, tertiò de his q̄ ꝑter fidē passi sūt,ibi:Alī distenti sūt. Circa primū cōsiderandū,ꝙ doctrina ve.Te.duplex fuit.Vna manifesta.s. de vnitate dei & creatiōe mūdi.Alia occulta sub velamie figurārū.s.de incarnatiōe verbi.Et quia scribebat oīb⁹ Hebræis ad fidē cōuersis.iō primā tancp̄ oīb⁹ cōem tāgit,dicēs d ¶Fide intel. aptata esse se.q.d.sicut antiqui crediderunt oīa esse ꝓducta & dispōsita per verbum dei,vt habet Gen.j.a.Dixit deus fiat, & factum ē.ita & nos credim⁹.ꝓductio em̄ creaturarū,& ordiatio eo modo q̄ de hoc loquit scriptura,vtpote ꝙ tali tpe, & non añ fuit ,ꝓducta,ē articulus fidei,quia nō pōt demonstrari:licet ,ꝓductio mundi absolutē lūpta possit probari. e ¶Vt ex in. Cōsāt cōceptio philosophorū fuit,ex nihilo nihil fieri.& iō Anaxagoras posuit latitationē formarū ī materia. Auicēna āt effluxionē formarū ā datrice itelligētia.Plato āt posuit formas sc̄tm ee ꝑ se separatas à materia,à quib⁹ ,ꝓcedebāt materialia.Sc̄ti aūt ponūt ideas ī mēte divina quæ sūt inuisibiles formæ,& tm̄ ,ꝓcedūt ab ipsis oīa visibilia,sicut artificiata visibilia ab exemplari inuisibili,qđ ē in mēte artificū. Bo.isi.de cōso.Tu cūcta supno Ducis ab exemplo pulchū pulcherrim⁹ ipe,Mūdū mēte gerēs sibiq̄ imagie formās,& hoc ē ꝙ dicit Apls:Vt ex inuisibilibus.i ¶Fide.hīc cōsequenter oñdit qđ patres ex fide fecerūt.Et diuidit in tres ptes.quia primò hoc ostēdit de

✣ pribus

patres antiqui per fidem sint consecuti testimoniū iustitiæ ostendit ponens aliud exemplū ad cōmendationē iustitiæ. a ¶ Defun. ad lo. materia est nobis loquendi, vt de eius fide exemplū demus. Non enim mors extinxit famā fidei. Ex fide & patientia p̄cedentiū cōsolat istos. Abel adhuc loquit, qui a alios suo exēplo admonet, vt iusti sint. Interemit eū qdē mors, sed nō cū eo iteremit ḡtiā ei⁹ & memoriā. b ¶ Quia ē. Esse, p̄riè deo conuenit: qa īmutabiliter. c ¶ Fide Noe. Aliud exēplū ponit de Noe ad cōmēdationē fidei, di. d ¶ Et iu. i. fuit iustus ex fide, sicut p̄res sui. nisi em iust⁹ eēt, hoc ei de⁹ non p̄cepisset. e ¶ Fide q u. hic ad p̄es Iudeorū descēdit: ostēdit in eis & in priorib⁹ oēm iustitiā ex fide habuisse origenē. Et ponit exēplum de Abraham. f ¶ Obediuit. deo dicēti sibi: Exi de terra tua & de cognatione. hoc iam fecerat. Hoc em dictū est iā egresso de terra Chaldeorū & iā cōstituto i Mesopotamia. nō ergo dās corp⁹, sed animū à terra sua auertit, ne vellit reuerti. Nō em exierat in de aio si redeundi tenebat desiderio: qd' desiderium deo iubente ac iuuante & illo obediente

Gen. 11. a

Nicolaus de Lyra.

†Mac. 2. f

Diuisio

†Gen. 5. b. Ecc. 44. c.

B

†facius.

Diuisio

c ¶ Ppīb⁹ q fuerūt añ diluuiū. sed' q de illis q fuerūt post diluuiū, tū añ legē datā, ibi: Fide q vocat Abrahā. tertiò de his q fuerunt sub lege data, ibi: Fide Moyses Añ diluuiū tres p̄res specialr cōmendantur de fide. s. Abel, Enoch, & Noe. Et secundū hoc prima diuidit i tres ptes secū dū exēpla q ponunt de istis trib⁹. sed' a ici pit ibi Fide Enoch. tertia ibi: Fide Noe re. Circa primū cōsiderādū, q ex magnitudine fidei Abel, p̄cessit q de meliorib⁹ primitias deo obtulit, vt hī Gen. iiij. Et hoc est qd' dī hīc: Fide pl. i. meliorem, a ¶ Hostiā &c. eō. est e. i. qa fides p dilectionem operās iustificat. b ¶ Test. ph. mu. e. d. qa ignis descēdit de cælo su p hostiā ei⁹ in signū acceptatiōis diuine. vñ & Gen. iiij. a. Respexit dñs ad Abel & ad munera ei⁹. Trāslatio Theodotionis sic habet: Inflāmauit dñs sup Abel & munera ei⁹. c ¶ Et p̄l. de. ad l. in q̄tū facētū suū mouet nos ad fidē & deuotionē. pōt em hoc referri ad illud qd' dī Gen. iiij. b. Ecce vox sanguinis fratris tui Abel clamat ad me de terra. i. ostēdit fidelis innocentis mortē dignā esse vindicta. d ¶ Fi. Enoch. Hīc ponit exēplū de fide Enoch. & diuidit in duas ptes. qa primò ponit intētum & secūdò, ibi: Ante translationem. Dicit ergo, q fides Enoch patet per hoc q fuit à peccatoribus segregat⁹, & in paradisum trāslatus. & hoc est qd' dicit: Fide. i. ppter meritū fidei. e ¶ Enoch trā. est ne. ui. m. aliorū. s. in diluuio, & etiā suā, qa non est mortuus, morietur tū in fine mundi, quia omnes sunt debitores mortis ex transgressione primi parentis. f. ¶ Et nō inu. inter homines peccatores, quia transtulit illum dominus ad paradisum terrestrē, vbi cōseruat vita eius vsq; ad finē mūdi. Ratio aūt huius est, qa vetus Test. ordinat ad p̄missionē noui Te. in nouo aūt Te. ex presse promittit vita æterna. Et ideo vt in veteri Te. dare ēspes vitæ æternæ, mors Enoch dilata est tempore legis naturæ, & mors Eliæ tempore legis date: vt habetur. iiij. Reg. ij. Totum autem vetus Test. decurrit per ista duo tempora. g ¶ Ante trā. Hīc cōsequenter probat q Enoch translatus fuerit propter meritū fidei. Et facit talem rationem: Nullus potest placere deo sine fide, sed ante translationē Enoch placuit deo, vt habetur Gen. v. c. Enoch cum deo ambulauit: ideo habuit fidem, propter quā trāslat⁹ est, propter hoc ibidē subditur Gen. v. d. Ideo tulit eū dñs. & hoc est qd' dicitur hīc: Ante trās. patet litera ex dictis. h ¶ Credere e. probat consequenter, q nullus placeat deo nisi per fidem: qa ad hoc q aliquis placeat deo, opus est q accedat ad ipsum, iste autē accessus est per fidem: ergo &c. Vlterius considerandum, q in omni motu vel accessu rationabili mobile duo intendit. s. terminū motus & causam quare mouetur. In accessu autem ad deum qui est per fidem, terminus est ipse deus. & q̄tum ad hoc dicit. Credenim

ris precij quam Cain.

hostiam Abel q̄ Cain obtulit deo, a

a ¶ Fidem. b ¶ Vnde Iesus. A sanguine Abel iusti. c ¶ Per fidem est consecutus plurima, quia per fidem iustus erat.

p quā testimōniū cōsequūt⁹ est esse

a ¶ Quia ea recepit. b ¶ Quod apparuit cum ea ex testi igne consumpsit.

iust⁹, testimōniū perhibēte mūneri, b

a ¶ Fidem. b ¶ Tanta fuit, q mors eam non extinxit.

bus ei⁹ deo, & p illam defunctus ad c

a ¶ Fidei merito. b ¶ In paradisum, vnde Adam eiectus.

huc loquit. † Fidē Enoch trāslat⁹ est. d

a ¶ Quæc de longe in aliis videret mortem. b ¶ Ne putaretur in alia parte mundi esse.

nē uideret mortē, & non inueniebā e

a ¶ Qui poterat abscondere eum. b ¶ Per fidem translatus est, quia per fidem iustus: iustus quia placuit deo.

tur, quia trāstulit illū dē⁹. Añ trāslā a

a ¶ Idest multi testabātur eum placuisse deo.

tionem enim eius testimōniū habuit

a ¶ Per fidem placuit: sed

placuisse deo. † Sinē fide autem im/

¶ Adeo fides est necessaria.

possibile est placere deo quenquā.

a ¶ Sine fide enim non potest placere: quia nec accedere.

Credēre enim oportet accedentē ad k

a ¶ Credere, hoc. s. qz. ¶ Deus. ¶ Quod. ¶ Quid ergo eis lex.

deum, qūa est: & inquirentibus se l

a ¶ Quia credidit deo dicenti. Finis est omnis carnis, & si nulla signa viderer diluuij.

remunerator sit. † Fide Nōe † respō, k

so accepto de his quæ adhuc non uí/

a ¶ Adeo credebat qd' nondū videbat, quod metuēs &c.

debantur metuēns, aptauit arcam l

a ¶ Fidem per arcam.

in salutem domus suæ. Per quam m

a ¶ Damnabilem ostendit. ¶ Quia dum videret eam fabricari, non credidit.

damnauit mundum, & iusticię quæ n

¶ Per fidē.

per fidem est heres est † institut⁹. † Fi o

¶ Cum prius Abram.

de qui uocatur Abraham obediuit

enim op, ac. ad d. qa, est. vnus. i. æternus. propter hoc dicitur Exod. iij. d. Qui est, misit me ad vos. Causa autem quare homo mouet per fidē in deū, est spes remunerationis æternæ, & q̄tū ad hoc dī: i ¶ Et in. se re. sit. ista enim duo credere. s. dei vnitatē & eius remunerationē æternā fuit necessariū ad salutem semp apud Gentiles. nec pius requirebat ad salutem Gentiliū, q nullā legē receperunt à deo, nisi legē naturę. Sed contra hoc videt dictū Aug. li. de correctione & gra. vbi dī sic: Illa fides sana est, qua credim⁹ nullum hominē siue maioris siue paruæ ætatis liberari à contagio mortis & obligatione p̄cti: nisi p̄ mediatorē dei & hominū Iesum Christū. ergo credere mysteriū incarnatiōis fuit semper necessariū ad salutē oīb⁹ etiā Gētilib⁹. Dicendū q̄ mysteriū incarnationis pōt credi dupl̄r. Vno mō explicitè, & sic tenebant credere illi q bus facta est de hoc reuelatio, sicut Iudei in ve. le. tū sacerdotes scripturas intelligētes tenebant magis cognoscere & credere q̄ alij: & adhuc in noua le. tenētur magis ad hoc Christiani: in qua p̄fecte explicatū est mysteriū Christi. Alio modo p̄t credi mysteriū incarnatiōis ī plicitè. & ad hoc solū tenebant Gētiles, qa non erant obligati ad legem Moysi. Taliſq; fides īplicita de mysteriō incarnatiōis cōtinet in duob⁹ p̄dictis: qa qui credit vnū deū remuneratorē in gentiū ipm, credit ipm hre, quidētiā de salute hoim, licet modū hui⁹, quidentię explicitè non cognoscat. Modus aūt p quē deus, quidit saluti hominū, est p̄ incarnatiōis mysteriū. Ex quo paret q̄ fides incarnatiōis implicitè continet in p̄dicta credulitate Gētiliū. Videt etiā alicui, q̄ deū esse nō sit creditū, qa à Philosophis est demōstratum. Dicendū & multitudo hoīm nō capit tales demōstratiōes, sed pauci. Et ideo licet nō sit credibile simp̄l̄r: qa nō est credibile oīb⁹, est tn credibile plurib⁹. Aplś aūt loquit de fide in q̄tū respicit cōitatem hominum. k ¶ Fide Noe. Hīc ponit exēplū de fi. de ipsi⁹ Noe de q̄ dicit ex fide qui q̄ fecit. Primū est, q̄ de futuris cōtingētib⁹ credidit. Cū em oraret p ppło, habuit trāsū p reuelationē à deo, q̄ mūdus piret p diluuiū i futuro. & q̄tū ad hoc dī: Re. ac. d. h. Secundum est, q̄ credens adimpleri dictū dei timuit, & hoc est qd' dicitur. Metuēs, Tertiū est, quia ad mandatum dei implē dum fecit arcam, & hoc est qd' dicitur: l ¶ Aptauit ar. i. aptam fecit ad habitationem hominū, animaliū & auiū secūdum p̄ceptū diuinū, vt habetur Gen. vj. Quartū est, quia pereuntib⁹ alijs saluari cum domo sua sperauit. & hoc est qd' dicit, In salutē domus suæ. Quintum tangitur cum dicitur: m ¶ Per quā d. m. i. mundanos damnabiles ostendit per salutem suam, in quantum solus cum suis saluatus est. Et consequenter ostendit quid consecutus est ex his quæ per fidem fecit, cum dicitur: n ¶ Et iust. q̄ p fidem. est, hære. insti. quia in diluuio totus mundus reliquus periit. Et ideo iustitia in ipso & filijs eius tantummodo remansit. o ¶ Fide qui uoc. Hīc consequenter ponit exempla de fide in patribus qui fuerunt post diluuium, tamen ante legem datam. Et diuiditur in quatuor partes: quia primò ponit exemplum de Abrahā, sed' ò de Isaac, ibi: Fide & de futuris: tertiò de Iacob, ibi fide Iacob; q̄rto de Ioseph, ibi: Fide Ioseph. Istę aūt quatuor specialiter fuerunt patres Iudæorum. tres autem præcedentes fuerūt patres tam Iudæorum q̄ Gentilium. Prima diuiditur in duas: quia primò ostenditur fides Abrahæ q̄tum ad humanam conuersationem, secundò q̄tum ad diuinam obedientiam, ibi: Fide obtulit. Prima adhuc in tres: quia primò ostēdit quid Abrahā ex fide fecerit q̄tum ad inhabitationē. secundò q̄tū ad generationem, ibi: Fide & ipsa Sara, tertiò q̄tum ad cōuersationem suam, ibi: Iuxta fidem defuncti. ¶ Circa primum considerandum, q̄ magnitudo fidei Abrahæ ex hoc patet, q̄ statim ad verbum dñi iuit ad ter. s alienam sibi à deo promissam, vt habetur Gene. xij. & per totam vitam suam habitauit in illa, vt peregrinus & aduena: quia vt dicitur Act. vij. a. Deus non dedit ei hæreditatē in illa, nec passum

C

Diuisio

† Gen. 5. c. Sap. 4. b. Ecc. 44. c.

† oraculo admonitus

D

† 32. q. 4. c. qs ignoret. Gen. 12. a. & 13. a.

z impedi-

lo obediẽte fuerat ãputandũ. a ¶ Quo. fi. esse cre. Priꝰ risit, etsi
E ex gaudio, non tñ plena fide: sed post verbis angeli in fide solidata
est. Riserat etiã Abraham, quando ei promissus est. Sed risus ille ad
mirationis fuit & gaudij, non dubitationis. b ¶ Ab uno. Vtero
vel Abrahã ex emortuo, q̃tum ad seniorẽ. Senior em̃ fœmina, &
si adhuc fluãt illi solita mulierum: de se
ne parere non põt, de iuuene põt. Senior
etiã vir gignere põt sed de adolescẽtula:
sic Abrahã post mortẽ Saræ de Cethura
q̃ iuuenis erat, potuit generare. c ¶ Tã
q̃. sy. hoc dicit q̃tũ ad bonos. i. qui luce
virtutũ. & multitudine cõparanť syderi
Mystice bus. d ¶ Et sic. ar. hoc q̃tũ ad, malos. i.
q̃ instabilitate & numero cõparanť are
næ. Mare, Gẽtilitas, ora rit⁹ci⁹, cui ꝓpping
facti sunt aliqui Iudæi, non tñ in Gentili
tate. e ¶ Et salu. Vtit verbo trãslato à
nauigantibus, qui longè prospiciunt de
sideratas ciuitates, quas anteq̃ ingredian
tur salutatione prꝙueniunt. Ex Metapho
ra ergo nauigantiũ dicit: Et sal. i. gaudẽ
tes & desiderantes eas, vt faciunt nautę lõ
gè visis ciuitatib⁹. Et ideo confitebanť. ꝙ
peregrini qui. sin aliena patria nihil ha
†vim adeõ bent. f ¶ Hospites. qui de patria non
cipiendum sunt, & isti confitebanť se nõ esse de mun
ac retinẽdũ do neq; aliquid se habere in mũdo. ideo
semen. hoc confitebantur. Qui enim hoc dicũt,
dãt intelligi, ꝙ aliã patriã q̃rũt, ꝙ ipsi si
gnificare volebant. Et ne putaret quis,
ꝙ illã de qua exierãt q̃rerẽt, subdit: Et si
quidem. g ¶ Deus eo. In istis honorat,
sicut per malos blasphematur. Deus eo
† eoq; iam rum. Augusti. super Iohannem: Qui est
annis effe deus omnis creaturæ, sed non frustra
cto. hunc honorem tribuit eis, sed quia in
☞ eis no-

Nicolaus de Lyra.

-pedis: & tñ semp firmiter credidit di
uinam promissionẽ implendã. & hoc est
qd̃ dicit hic: Fide q uo. Abra. obe. ip
F si deo. a ¶ In locũ. & exĩt nesciens quo
iret: quia illam terram alias non viderat.
& creden b ¶ Fide de. &c. tã. in ali. Et ꝙ in illa
tes, vel, per manserit vt aduena, patet quia non man
suasi, sit sibi in domo firma, sed in casulis & ta
bernaculis, quæ sunt mãsiones mobiles.
& hoc est qd̃ dicit: c ¶ In ca. ha. &c. re.
eius. quia ipsis promissa est terra sicut &
ipsi Abrahæ, vt patet Gen. xxv. &. xxvj.
Quòd autem Abrahã habitauerit cum
Isaac, patet quia ipsum genuit & nutri
uit. Q̃ aũt habitauerit cum Iacob nepo
te suo probatur sic, quia Abraham vixit.
† 23. q. 4. c. clxxv. annis, vt habet Gen. xxv. & centesi
si eccĺia, ibi mo anno vitę suæ genuit Isaac Gen. xxj.
cęlestẽ Ieru a. Isaac aũt fuit sexagenariꝰ q̃ natus fuit
salem, Iacob, vt habet Gen. xxv. d. & sic patet, ꝙ
Abrahã vixit cũ Iacob. xv. annis. Vlteriꝰ
reddit causam, quare sic habitabãt vt ad
uenæ, quia nihil reputabãt quidquid es
set super terrã, sed expectabãt mansionẽ cælestem. & hoc est quod
dicitur: Expectabãt e. ipse Abrahã cũ hæredibus suis. d ¶ Ci
uitatẽ. Mansio enim cælestis propriè dicitur ciuitas. i. ciuiũ vni
tas, propter plenitudinem pacis. e ¶ Fundamenta ha. hoc di
citur propter eius immobilitatem, sc̃d̃m qd̃ dicitur Isa. xxxiij. d.
Oculi tui videbunt Ierusalem ciuitatem opulentam, tabernacu
lum quod nequaq̃ vltra transferri poterit. f ¶ Cuius artif. &
con. de. vnde & ab ipso nomen accepit, sc̃d̃m qd̃ dicitur Ezech.
vlti. d. Nomen ciuitatis domin⁹ ibidem. sicut a Roma à Romulo
nominatur. g ¶ Fide & ipse Sa. Hîc consequenter ostenditur
fides Abrahæ q̃tum ad gñationẽ. Fuit enim gñatio Saræ diffici
lis ꝑpter duo. Primò, quia erat sterilis, vt habet Gen. xj. &. xvj. Se
cundò qa erat extra tempus concipiendi. desierant em̃ Saræ fieri
muliebria, vt habet Gen. xviij. & tamẽ Abrahã credidit in prima
ꝓmissiõe firmiter filiũ ex ea habere. Ex quo patet magnitudo fi
dei Iuæ: & hoc est qd̃ dicitur: Fide. s. Abrahæ: h ¶ Et ipsa Sa
ra sterilis,

in locum exire, quem accepturus [a]
erat in hæreditatem: & exĩt nesciẽs
a ¶ Adeo credebat deo. b Melioris terræ. i. vitæ æternæ.
c ¶ Erat & alienigena & in casulis, quia, vt subdit, expecta
bat fundamenta habentem ciuitatem.
quò iret. Fide demorat[b]us est in ter
¶ Quamvis sibi promissa.
ra repromissionis, tanquàm in alie
a ¶ i. sicut Isaac & Iacob habi
tauerunt ibi, non enim eodẽ tempore cohabitauerunt.
na, in casulis habitãdo cũm Isaac & [c]
Iacob cohæredibus repromssiionis
¶ Cur ita? ¶ Quia stabilis.
eiusdẽ. Expectabat enim fundamen
¶ Cęlestem. [d]
ta habentem ciuitatem, cuius ar [e]
tifex & conditor deus. † Fide & [f]
a ¶ In propria persona. nõ in vicaria. b ¶ Fœcunditatem.
ipsa Sara sterilis † uirtũtem in con [h]
a ¶ Sterilis etiam in senio [i]
ceptione seminis accepit, etiam præ [k]
¶ Hæc fide.
ter tempus ætatis: quoniam fide [l]
lem credidit esse eum qui repromi
¶ Quia fidelem credidit.
serat. Propter quod & ab uno orti [m]
b ¶ Ab vno tot quot mirabile est. [n]
sunt, †& hoc emortuo, tãquam sy
dera cæli in multitudinem, & sicut
arena quæ est ad oram maris innu
¶ i. adhærentes fidei, vel mortui sunt non acceptis in
terra promissionibus, & hæc iuxta fidem eorum, sperabant enim sibi promitti cælestia, non terrena.
merabilis. Iuxta fidẽ defuncti sunt [o]
a ¶ Præter Enoch translatum. b ¶ Plenarie. [p]
omnes isti non acceptis repromis
a ¶ Implendas. ¶ Post mortem suam in aduentu Christi.
sionibus. Sed à lõgè eas aspicien [q]
a ¶ Promissionibus applaudentes licet essent remotæ.
tes[r] & salutãtes, & confitentes, [s]
quia peregrini & hospites sunt su [t]
¶ Licet morantes.
per terram. Qui enim hæc dicunt: [r]
significant se patriam inquirere. Et [s]
siquidem illius meminissent de qua
a ¶ Patet quia nolebat reuerti.
exierunt, habebant utique tẽpus [t]
reuertendi. †Nũc autem meliorem
a ¶ Patriam. b ¶ Et quia hanc petunt.
appetunt, id est cælẽstem. Ideo non [v]
¶ Non erubescit a ¶ Qui dicitur deus angelorũ.
b ¶ Abraham Isaac & Iacob.
[c] confunditur deus uocari deus eorũ.

ra sterilis. à iuuentute. i ¶ Virtutẽ in con. semi. ac. ad deo mi G
raculose. k ¶ Etiam præ. tem. æta. & ideo fuit ibi duplex mi
raculum. l ¶ Quoniam fide. cred. esse qui repro. Quod
autem istud sit factum propter fidem Abrahæ & non propter fi
dem Saræ, probatur sic: quia Sara audiens nuncium de suo con
ceptu non credidit, sed magis friuolum
reputauit: & ideo sicut de re friuola risum
emisit: propter qd̃ angelus eam reprehẽ
dit, vt patet Gen. xviij. Quod autem A
braham audito conceptu Saræ risit, non
fuit ex diffidentia, sed ex gaudio procedẽ
te ex diuina promissione. & ideo non fu
it reprehensus sicut Sara; ideo sequitur:
m ¶ Propter qd̃ ab u. i. ab Abraham.
Et hoc emortuo: quia iam erat verulus,
& ad generandum ferè ineptus. Dico au
tem ferè, quia postea genuit filios de Ce
thura, vt habetur Gen. xxv. quia aliquan
do contingit, quòd ille qui propter sene
ctutem factus est quasi ineptus ad gene
randum, generat tamen propter bonam
aptitudinem mulieris ad concipiẽdum.
n ¶ Orti sunt &c. ad orã mar. innu. †Gen. 22.
De Abraham enim orti sunt multi boni
& multi mali: & propter hoc comparan
tur multitudini stellarum q̃tum ad ma
los: o ¶ Iuxta fidẽ. Hîc consequenter
ostendit quid Abraham cum Isaac & Ia
cob per fidem fecerit: quia isti ita lauda
biliter cõuersati sunt, quòd vsq; ad mor
tem in vera fide permanserunt. & hoc est
qd̃ dicitur: Iuxta fidem. quasi haben
tes fidem sociam. p ¶ Defuncti sunt
omnes &c. Ex quo patet firmitas fidei
ipsorum. Sed contra hoc videtur esse il
lud qd̃ scribitur Ezech. xxxiij. c. Vnus e
rat Abraham, & ipse hæreditate possedit
terram. Dicendum, ꝙ sic debet intelligi:
possedit, id est possidendi priꝰ promis- H
sionem accepit. non tamen actu possedit
quia non habuit in ea passum pedis, vt
dicitur Act. vij. propter hoc sequitur:
q ¶ Sed à longe eas aspi. loquitur ad
similitudinem nautarum, qui existentes
in mari à longe videntes portum gau
dent & salutant: sic patres veteris Testa
menti videntes à longe impletionem
mysterij Christi, gaudebant: propter
quod dicitur Iohan. viij. g. Abraham pa
ter vester exultauit vt videret diem me
um &c. Et quia longe erant à tempore
Christi: ideo confitebantur se esse aduenas & peregrinos: propter hoc Abrahã
dixit Gene. xxiij. a. Aduena & peregrinus
sum apud vos: & Iacob dixit Gene. xlvij.
b. Dies peregrinationis vitæ meæ &c.
Per hoc ostendebant cælestem gloriam
tanq̃ suam patriam propriam inquirere
& hoc est qd̃ dicitur: r ¶ Qui enim
hoc di. si. se pa. inqui. Quia posset ali
quis dicere, quòd propter hoc confitebã
tur se peregrinos, quia exierunt de Chal
dæa vel Mesopotamia: quas terras reputabant patriam suam. &
ideo excludit hoc Apostolus, dicens: s ¶ Et siquidem illius
meminissent de qua exierunt, habebant utiq; tempus r.
quia non tantum distabant à Mesopotamia vel Chaldæa vnde
exierant, quin de facili possent illuc reuerti. & ideo non loquebã
tur de illa patria quia de præcepto domini exierant: propter
quod Abraham dixit seruo suo Gene. xxiiij. a. Caue ne quando
filium meum reducas illuc. & licet Iacob in Mesopotamiam iue
rit, hoc tamen non fuit ad manendum, sed an tempus, propter
odium fratris sedandum & ad quærendum vxorem. Et ideo con
cludit Apostolus, quòd non loquebantur de patria terrestri, sed
cælesti: dicens: t ¶ Nunc autem meliorem appetunt,
id est cælestem: & quia in terra adhuc positi reputabant se
de patria cælesti moribus & actu fidei, ideo deus voluit no
minari deus ipsorum ex amore & fide speciali: & hoc est quod
dicitur. v ¶ Ideo non confunditur deus uocari deus
☞ eorum. hoc

eis nouit syncerã & p̃cipuam charitatem: & qa in eis tribus cõsum
A mauit mirabile sacramẽtũ futuri ppli. Per liberas enim genuerũt,
& in libertatem. vt Abrahã p Sarã, & Isaac p Rebeccã, & Iacob p
Liam & Rachel. & ĩ seruitutẽ: sicut ab Isaac p Rebeccã genit⁹ Esau.
Gen. 17. f. cui dictum est: Seruus eris fratris tui. Per ancillas non solum in ser
Ibi. 16. d. uitute, vt Abrahã p Agar Ismaẽ: sed
Ibi. 50. a. etiã in libertatẽ, vt Iacob p Balam, Dan
& Nepthalim; & p Zelphã, Gad & As
ser. Ita p spũales & boni liberi, sicut per
1. Cor. 4. d. Paulũ illi de q̃bus ipse dicit: Imitatores
mei estote, sicut & ego Christi. Et mali
serui: vt p Philippũ Simon mag⁹. Et p
carnales nõ solũ mali, sed & boni, q̃b⁹ di
Mat. 23. a. citur: Quę dicũt facite: q̃ aũt faciũt, no
fa. Hoc sacramẽtũ q̃qs in pplo dei pru
dẽter agnoscit, vnitatẽ spũs in vinculo
† Cũ illud pacis vsq; in finẽ q̃busdã cohærẽdo, q̃s
secum per dã tolerando custodit. a ¶ Cum ten.
pendisset, Non tẽtauit de⁹ Abrahã, quasi qui fidẽ
eius ignoraret, sed vt ipse Abraham &
mund⁹ fidei eius vnitatẽ & firmitatẽ co
Abrahæ cõ gnosceret. b ¶ Arbitrans qa. Nõ tre
firmia pidauit Abraham credere qũ promitte
† Gen. 27. d bat: nõ trepidauit offerre, quãdo exige
Ibidẽ. 48. c. & 45. a. bat. Eius dextera erigit ad sacrificiũ, vt
morereꝛ, cui⁹ cor erectũ est ad fidem, vt
nascereꝛ. Nec fuit religio credentis con
traria deuotioni obtemperantis. Pro
missionẽ pater pius fideliter tenens, quã
p hõe oportebat impleri, quẽ deus iube
bat offerri. Non hæsitauit, q̃ sibi reddi
poterat immolatus, q̃ dari poterat non
speratus. Nõ sibi fecit q̃stionẽ, quasi de
contrarijs & sibi aduersantib⁹ verbis dei
p̃mittẽtis filiũ nasciturũ: & postea dicẽ
† suitu tis: Occide mihi filiũ tuũ: Sed eratꝛ cor
de ei⁹ fides incõcussa & nõ deficiens: qua
credidit deũ, q̃ dedit, vt ille de senib⁹ na
B sceretur. posse etiam de morte reparare.
c ¶ Et in p. Fide, obtulit Abrahã non
solũ in re, sed etiã in significatiõe. Intelle
Gen. 22. c. xit eñ Christũ significari, cui⁹ deitas nõ
morit, sed aries hærẽs cornibus inter ve

a ¶ Appetunt cęlestem, vel non erubescit, quia sui ciues.
b ¶ In qua erant sui concines

Parauit enim illis ciuitatem. † Fide a b
a ¶ Non re, sed voluntate. b ¶ Id est cum deus ostende
ret quia esset, ad exemplum aliorum.
a obtulit Abraham Isaac cum tẽta c
retur, & unigenitum offerebat, in d e
¶ Id est in quo facẽ erant. ¶ Has.
quo susceperat repromissiones: ad
quem dictum est: quia in Isaac uoca
¶ Quomodo ergo deum veracem credebat?
b bitur tibi semen. † Arbitrans, quia f g
a ¶ Sicut de nihilo facere.
& à mortuis potẽs est suscitare de
a ¶ Quia tantam habuit fidem. b ¶. Significatiõ-m.
c us. Vnde eũm & † in parabolam h
a ¶ Habita. b ¶ Quæ non videbantur.
accepit. † Fidẽ & de futuris bene f
d dixit Isaac, Iacob & Esau. † Fide k
a ¶ Quia singulis concellaris manibus benedictionẽ dedit:
& dextra supra Ephraim posita, leua super Manassen:
minorem maiori prępositi. ¶ Quia cuique propriam
benedictionem dedit. ¶ Ephraim & Manasse.
& Iacob moriens singulos filiorum
e Ioseph benedixit, & adorauit fa l
a ¶ Christum per quem in Ægyp. dominium & discipling
virgam habuit. vel regnum Christi, quod in illo signifi
cabatur futurum in Gentibus. b ¶ De futuris habita.
stigium uirgæ eius † Fidẽ Ioseph m
a ¶ Ab Ægypto, vbi significabatur fidelium redemptio
a peccatis.
moriens de † profectiõne filiorum
¶ Fide futuræ resurrectionis.
f Israël memoratus est, & dẽ ossi n
a ¶ Parentum, qui credebant deum facturum aliquid ma
gni per eum, cum esset adeo elegantis formæ.
bus suis mandauit. † Fide Moyses o

notificarentur nobis ad exemplum imitationis. d ¶ Et unige- C
ni. Hoc̃ videtur falsum: quia habebat iam alium filium. sed solu
tur per literam sequẽtem. e ¶ In quo sus. & c. quia promissum
fuerat Abrahæ q̃ semẽ eius vocaretur per Isaac tantum. & ideo
erat vnigenitus q̃tum ad istam conditionem. vel ideo dicit vni
genit⁹ ratione matris, q̃ non habuit aliũ
filiũ. f ¶ Arbitrans. id est iudicans vel
credẽs. g ¶ Quia & à mor. & ideo o
blatio Isaac fuit figura mortis & oblatio †Gen. 22. a.
nis Christi. Sicut enim aries hærens inter Eccl. 44. c.
spinas cornibus immolatus est Isaac libe
rato, sic humanitas adhærens cruci occi
sa est diuinitate impassibili existente. &
hoc est quod dicitur: h ¶ Vnde eum
& in p. i. Abraham oblationẽ filij sui fi
guram passiõis Christi intellexit. i ¶ Fi
de de fu. Hic ponit exemplum de fide
Isaac, qui ex fide futurorum benedixit fi
lijs suis. & hoc est qd̃ dicitur: Fide & de
fu. be. Isaac & Ia. & Es. hoc habetur
Gen. xxvij. f. vbi dicitur, q̃ in benedictio
ne sua p̃posuit Iacob ipsi Esau, di. Dñm † in simili-
tuum illum constitui. & Isaac vidit in spi tudinẽ ad-
ritu hanc benedictionẽ habere efficaciã duxit.
in futuro, qa nõ habuit effectũ in perso
nis duorũ fratrũ: qa Esau nunq̃ seruiuit
Iacob sed habuit effectũ in duob⁹ ppls
exeũtib⁹ ab ipsis: qa Idumęi filij Isr̃ ser
uierunt tẽpore Dauid, vt habetur. ij. Re.
viij. k ¶ Fide Ia. mo. sin. & c. Hic po
nitur exẽplũ de fide ipsius Iacob, qui bñ
dicendo filios Ioseph p̃posuit Ephraim,
qui erat iunior, ipsi Manasse, Genẽ. xlvij. †Genẽ. 50. d
qa per reuelationẽ habuit dignitatem re
giam ab Ephraim debere transire. & hoc
fuit impletũ p Ieroboã, vt habet. iij. Re.
xij. & hui⁹ impletiõis Iacob habuit fidẽ
firmã. & hoc est qd̃ dicit: Fide Ia. mo.
sin. Habuit etiã Iacob fidẽ de sepultura D
& resurrectiõe Christi fidẽa in terra pro
missionis. ppter qd̃ adiurauit Ioseph, †Exo. 12. a.
vt faceret illuc corpus suum deferri. post
iuramẽtum aũt grãs agẽs adorauit dñm
cõuersus ad caput lecti, sed m̃ trãslationẽ Hiero. vt patet Genẽ.
xlvij. translatio verò. Lxx. interpretum habet, vt hic allegatur:
l ¶ Et adorauit fa. uir. & vtrũq; est verum, quia adorauit ver
sus caput lecti, qd̃ erat ad occidẽtem, ad quam partem adorãt
Iudęi. & qa erat senex habebat baculũ, super cuius summitatẽ ni
tebat ĩ adorando deum. Vnde non est intelligendum, q̃ adora
uerit summitatẽ virgæ vel baculi, sed adorauit deum innixus sup
baculum. ¶ Aliter exponitur de baculo Ioseph, qui portabat sce
ptrum in signum potestatis sibi datæ super Aegyptum. & hoc
sceptrum accepit Iacob qñ Ioseph cœpit iurare, & postq̃ iurave
rat, anteq̃ redderet sceptrum ipsi Ioseph, adorauit deum innixus
summitati illi⁹ sceptri. ¶ Aliter exponitur magis prope literam,
quia adorauit sceptrum Ioseph nõ in se & absolutè, sed inq̃tum
erat signũ & figura potestatis Christi: sicut & nos adoramus cru
cem, inq̃tum est signum crucifixi. m ¶ Fide Ioseph. Hic ponit
exemplum de fide Ioseph, quia moriens ex fide fecit memoriã de
exitu filiorum Israel de Aegypto, vt habetur Genẽ. vlt. & hoc est
qd̃ dicitur: Fide Ioseph mo. de pro. habuit enim fidem de se
pultura & resurrectione Christi in terra promissionis complẽda.
& ideo mãdauit portari ibi ossa sua, vt esset particeps illius resur
rectiõis. qa Christo resurgente multi sancti patres resurrexerunt,
vt habetur Matt. xxvij. & hoc est qd̃ dicit: n ¶ Et de ossib. suis
man. Sed quęritur, quare nõ p̃cepit statim post mortem suã illuc
portari? Dicẽdum, q̃ ad hoc duplex ratio assignatur. Vna est: qa
fratres sui non habebant tantã potestatẽ sicut ipse. & ideo nõ po
terant facere de ipso sicut ipse fecerat de patre suo. Secunda ratio
est, quia per reuelationem sciebat filios Israel multa dura passu
ros in terra Aegypti: & ideo ad cõsolationem eorum voluit ibi
dem ad tempus sepeliri, vel potius reponi, vt ibidem dicit: quia
per hoc habebant spem exeũdi ex prophetia Ioseph. Vñ & Moy
ses educens filios Israel de Aegypto tulit secum ossa Ioseph, vt ha
betur Exod. xiij. o ¶ Fide Moyses. Hic consequenter ponit
exempla patrum qui fuerunt tempore legis quæ sub Moyse da
ta est, vt dicitur Iohan. j. b. Lex per Moysen &c. hoc autem tem
pus distinguitur in tria. Primum autem tempus fuit ante exitũ

Nicolaus de Lyra.

eorũ. hoc habet Exod. iij. b. vbi dñs loquẽs Moysi dixit: Ego
sum deus Abrahã, de⁹ Isaac & de⁹ Iacob, sicut eñ rex denominat
à ciuitate sua principali q̃ius regnũ se extẽdat ad alias: sicut in scri
ptura dicitur rex Ierusalẽ, rex Babylonis vel huiusmodi: sic deus
ab istis voluit nominari, qa verbis & factis ostẽdebat se esse de
uitate cęlesti, vt dictũ est. ideo sequit: a ¶ Parauit e. il. ci. s. cæle
stem. b ¶ Fide ob. Hic consequenter ostendit quid Abrahã ex
fide fecit, q̃tum ad obedientiam diuinam. dñs eñ promiserat ei
multiplicationem seminis sui per Isaac, Gen. xx. & xxj. & tũ ad p̃
ceptum dñi voluit eũ immolare. Ex quo patet magnitudo fidei
Abrahæ, quia firmiter credebat promissionẽ dei implendam de
multiplicatiõe seminis sui p̃ Isaac. & ipso immolato nõ restabat
ali⁹ mod⁹, nisi p̃ resuscitationẽ ei⁹. Ex quo patet, q̃ Abrahã credi
dit resurrectionẽ mortuorũ, in qua cõsistit vij⁹ de maiorib⁹ arti
culis fidei. Et nõ solũ credidit resurrectionẽ generalẽ futurã in fi
ne mundi, sed eũ hoc specialem resurrectionem filij sui ad imple
tionem diuini promissi. & hoc est qd̃ dicitur: Fide obtu. Abr.
Tentatio Isa. offerre, voluit, sed diuinitus impeditus fuit. c ¶ Cum tent.
nostra Tentat enim diabolus, homo, & deus: sed diuersimodẽ. quia dia
bolus tentat vt decipiat, homo vt cognoscat, deus vt cognoscere
faciat. & hoc modo tentauit de⁹ Abrahã, vt fides ei⁹ & obedięntia
notifica

☞ sepulti sūt Abrahā & Isaac & Iacob & cæteri & patres, vbi & Adā
E & Eua quieſcebāt. Qđ ideo voluerūt, qa in ea terra præuiderūt na
ſciturum Chriſtum: vt cum eo reſurgerent. a ¶ Regis edi. quo
Exo.1.c. omnes maſculos Hebræorū necari ꝓceperat. b ¶ Impro. quod
pateretur pro Chriſto. Vel ſignificabat improperia Chriſti futu-
ra. Vel qđ Moyſes ſuſtinuit à fratribus
ſuis quos liberare volebat, ſicut Chriſtus
à ſuis quos redimere venerat. Illi dixerūt
Ioh.7.c. Chriſto: Dæmonium habes. Et iſti Moyſi
Exo.2.c. Vis nos interficere, ſicut interfeciſti Ae-
gyptiū? qđ tñ patiēter ſuſtinuit, ſicut &
Chriſtus. c ¶ Non ue. Chryſo. Quòd
prius fugerat in terrā Madian, non fuit
metus, ſed fides: ꝙ credebat ſe à deo libe-
rari. Noluit ibi manere, ne eſſet cauſa ia-
ctātiæ, ſi in apertū periculū ſe ꝓcipitaret,
& tentaret deū, qđ diabolicū eſt. Sancti
em̄ ꝓdiu habēt quid faciāt, nō debēt ten
tare deum, vt & dñs locum dedit Iudæis:
Matt.10.c. Qui & ſuis ꝓcepit: Si vos perſecuti fue
rint in vna ciuitate, fugite in aliā. d ¶ Fi
de ce. P. hac. ſ. quia credidit ppm̄ ſaluā
dum: illos. ſ. à Pharaone, nos à diabolo.
e ¶ Tranſierunt mare rubrū &c. Sic
etiam per baptiſmum fideles tranſeūt re-
miſſis peccatis, tanq̄ Aegyptijs cum dia
bolo principe tenebrarum ſubmerſis.

☞ Circumitu

Nicolaus de Lyra.

† ferociā ☞ de Aegypto. ſcd'm in exitu. tertium
poſt exitū. Primo ergo ponit exēpla de
† perinde hoc qđ factū eſt añ exitū. ſcd'ò de hoc qđ
quaſi vide quaſi in exitu, ibi: Fide reliqt Aegyptū. tertiò
ret, tolera- de hoc qđ factū eſt poſt exitū in terra, ꝑ
uit. miſſionis, ibi: Et qđ adhuc dicā. Prima in
Diuiſio. duas, qa priò oſtēdit qđ factū eſt ex fide ī
F natiuitate Moyſi, ſcd'ò quid ipſe fecerit,
ibi: Fide Moyſes grandis. Circa primum
ſciendū, ꝙ filij Iſrael ex ꝓphetia Ioſeph
firmiter credebant liberari de afflictione
Aegypti ꝑ aliquē de ppſo ſuo cū dei ad-
iutorio, & ideo parentes Moyſi videntes
ipm̄ elegātē puerū ꝓter ſolitū modū, iu-
dicauerūt virtutē dei eſſe in illo ad libe-
rationē ppli: & ex hac fide ſeruauerūt eū
cōtra regis edictū exponendo ſe periculo
†Ioſue.6.c ꝓnarū ſuarū. Et hoc eſt qđ dicit: Fide
Moy. na. oc. eſt mē. tr. ex fide enim pa-
rentū factū eſt hoc: nō ex fide Moyſi, qui
adhuc non habebat iudicium ratiōis. Et cauſa ſubditur. a ¶ Eo
ꝙ ui. ele. infan. i. aptum ad liberandum populum, deo hoc eis
inſpirante. b ¶ Et non timue. re. edi. qui præceperat omnes
maſculos proijci in flumē, vt habetur Exo. j. Sed hoc videtur fal-
ſum, quia dicitur Exo. ij. ꝙ parētes Moyſi timore regis poſuerūt
eum in flumine, & ſic expoſuerunt eum morti. Dicendum, ꝙ hoc
non fecerunt ad ipſum interficiendū, ſicut præceperat rex: ſed qa
non poterant ipſum amplius celare, timebant probabiliter ne au
ferretur ab eis: & ideo in tali caſu tutius iudicauerūt ipſum expo-
nere diuinæ cuſtodiæ in fiſcella bituminata, credentes ex eadem fi
de, ꝙ deus ſeruaret eum, vbi deficiebat humana prouidentia, quę
in talibus non deficit. c ¶ Fide Moyſes. Hīc oſtenditur conſe
quenter quid ex fide Moyſes fecerit: quia adoptatus à filia Pharaa-
onis, vt habetur Exo. ij. & adultus factus viſitauit filios Iſrael, &
videns virum Aegyptium percutientem vnum de filijs Iſrael, in-
terfecit eum. Et ſic per hoc factum negauit ſe eſſe filium filiæ Pha
raonis. & hoc proceſſit ex magnitudine fidei eius, quia de filijs Iſ
rael credebat Chriſtum naſciturum. & hoc eſt qđ dicitur: Fide.
i. per fidem. d ¶ Moyſes gran. fa. id eſt adultus. e ¶ Nega
uit ſe eſſe fil. filiæ Pha. interficiendo Aegyptium. Et ſubiun-
git duo difficillima ad ſuſtinendum quæ prælegit ſuſtinere ex fi
de. Primum eſt, quia magis voluit affligi temporaliter cum dei
cultoribus, q̄ iocundari cum idololatris, & hoc eſt qđ dicitur:
f ¶ Magis eli. af. cū po. dei. i. cū filijs Iſrael, qui colebāt deū.
g ¶ Quām tempo. pec. ha. iocun. id eſt proſperitatem Ae
gyptiorum. Secundum eſt, ꝙ prælegit paupertatem ſuſtinere
magis, q̄ diuitias Aegyptiorum cum peccato poſſidere. & hoc
eſt qđ dicitur: h ¶ Maiores æſtimans &c. impro. Chriſti.
i. pau-

natus occultatus eſt menſibus tri-
a ¶ Quia ab ortu fuit infuſa illi magna gratia ſanctitatis:
non naturæ, ſed dono dei.
bus à parentibus ſuis, eo quòd uidiſ- a
¶ Parentes eius.
ſent elegantem infantem, & non ti- b
¶ Per fidem inuiſibilium.
muerunt regis edictum. Fide Moy- d
ſes grandis factus negauit ſe eſſe fili e
a ¶ Maximę fidei eſt ſpernere iucunditatem.
um filiæ Pharaonis, māgis eligens f
a ¶ i. tranſitorij.
affligi cum populo dei, q̄ † tēpo- g
¶ Peccatum putauit ſe lætari in aula, dum fratres ſui affli-
gerentur.
ralis peccati habere iocunditatem.
Maiores æſtimans diuitias theſau- h i
a ¶ Quod ſuſtinuit a ſuis vt Chriſtus a ſuis.
ro Ægyptiorū impróperium Chri- k
a ¶ Æternam, ad quam ibat. ¶ Patienter ſuſtinentium.
ſti. Aſpiciebat enim in remuneratio l
¶ Educens filios Iſrael.
nem. Fide reliquit Ægyptum, non m
a ¶ Deum quem non videbat ac ſi videret ſuſtinuit: & in eo
confidit: expectans quod promiſerat: & ideo non timuit.
ueritus † animoſitatem regis. Inūiſi- n
a ¶ Expectauit & in eo confidit.
bilem enim † tanq̄ uidens ſuſtinuit. o
a ¶ Quia ſic credidit populum ſaluandum. b ¶ Moyſes.
c ¶ Quod cauſa tranſitus fuit. d ¶ Quo timuerunt poſtes
& ſuperliminaria domus.
† Fide celebrauit Pāſcha & ſanguī- p
a ¶ Angelus per cutiens.
nis effuſionem, ne qui uaſtabat † pri-
¶ Ægyptiorum. a ¶ Territus ſanguine, quod fuit in figu-
ra liberandorum per ſanguinem Chriſti. b ¶ Qua cre
debant deo promittenti.
mitiua tāgeret eos. † Fide tranſie- q
a ¶ Et ne videretur hoc caſu factum, non fide, hoc addit
quod experti, vel ne videretur phantaſia fuiſſe.
runt mare rubrum, tanquam per ari
dam terrā. Quod experti Ægyptij
a ¶ Sic mundi huius obſtacula cadunt ad voces prædican
tium, dum in hoc tempore eccleſia nouatur, circumiens
orbem terrarum.
deuorati ſunt. † Fide mūri Iericho r

i. paupertatem vel vituperium pro fide Chriſti vēturi ſuſtinere. G
i ¶ Theſauro Aegypt. i. q̄ theſaurum huiuſmodi poſſidere.
Et reddit cauſam quare Moyſes tam dura patienter ſuſtinebat, di
cens: k ¶ Aſpiciebat enim, oculis cor. ſis. l ¶ In remunerat.
ꝓter ſe, ſed habēdo oculum ad ſanitatem
futuram. m ¶ Fide reli. Hic conſequē
ter oſtenditur quid factum ſit ex fide in
exitu de Aegypto. & diuiditur in tres ꝑ-
tes: quia primò oſtenditur, quid ex fide fa- Diuiſio
ctum eſt in ꝓparatione exitus. ſecūdò
quid in modo exeundi ibi: Fide celebra-
uit. tertiò quid factum ſit in exitu de Ae
gypto, ingrediendo terram promiſſio-
nis, ibi: Fide muri Iericho. ¶ Circa pri-
mum conſiderandum, ꝙ Moyſes bis exi
uit de Aegypto. Primo exiuit occiſo Ae
gyptio. & de iſto exitu non loquit hīc:
quia ex timore regis tunc exiuit, vt habe † tempora
tur Exod. ij. Secundò exiuit: Aegyptum riam habu
ducendo ſecum omnes filios Iſrael. & de ꝓpere
iſto exitu loquitur hic: quia tunc non ti fruitionem
muit regem eos perſequentem, vt habe
tur Exo. xiij. quia tunc dixit filijs Iſrael:
Nolite timere &c. & hoc eſt qđ dicitur:
Fide reliquit Aegyptum nō u. &c.
& reddit cauſam quare nō timuit, dicēs:
n ¶ Inuiſibilē enim tā. ui. ſuſt. i. eum
qui inuiſibilis eſt fiducialiter expectauit.
o ¶ Tanquā ui. in ſpiritu auxilium ei
mirabiliter affuturum, ꝓpter qđ dixit
populo: State & videte magnalia dei quę
facturus eſt hodie, Exod. xiij. & hoc totū
proceſſit ex fide, quæ eſt ex non viſis.
p ¶ Fide celebrauit Paſ. Hic conſe
quenter oſtenditur quid factum eſt ex fi
de in modo exeundi. & diuiditur in duas Diuiſio
partes, quia primò oſtendit quid factum † Exod.
ſit in diſpoſitione exeundi. ſecūdò quid † primoge
in actu tranſeundi ibi: Fide mare rubrū. nita
Circa primum conſiderandum, ꝙ diſpo H
ſitio exitus filiorum Iſrael de Aegypto, †Exod.12
fuit agni paſchalis immolatio, cuius ſan
guine linita ſunt ſuperliminaria & po-
ſtes domorū filiorum Iſrael, ne interfice
rentur ab angelo percutiente primoge-
nita Aegyptiorum, vt habetur Exod. xij.
& hoc eſt quod dicitur: Fide celebrau.
Paſcha. i. immolationem agni Paſchalis
quæ fuit figura immolationis Chriſti in
cruce, ſecundum qđ dicitur. j. Cor. v. b.
Paſcha noſtrum immolatus eſt Chriſtus, per cuius mortem & ſan
guinis effuſionem ſumus liberati à poteſtate diaboli: ſicut filij Iſ
rael per immolationem agni Paſchalis & effuſionem ſanguinis in
poſtibus & ſuperliminaribus domorum, fuerunt liberati ab an
gelo percutiente primogenita Aegyptiorum. & hoc eſt quod di
citur: Ne qui vaſtabat primogenita Aegyptiorum tangeret eos.
q ¶ Fide tranſierunt mare rubrum. Hīc tangitur modus ex
eundi, vbi ex fide contigerunt duo miracula. Vnum eſt, ꝙ mare
ſicco pede tranſierunt. & hoc eſt quod dicitur. Fide tranſierūt
mare rubrum &c. Secundum fuit, quia aqua erat eis pro mu
ro à dextris & à ſiniſtris, vt habetur Exod. xiij. & patet per hoc,
ꝙ Aegyptij eos ſequentes ſubmerſi ſunt. & hoc eſt quod dicitur:
Quod experti Aegyptij deuor. ſunt. Talia autem conninge
bant ex fide: quia operatio miraculorum aſcribitur fidei, ſecun
dum quod habetur Matth. xvij. c. Si habueritis fidem ſicut gra
num ſinapis, dicetis monti huic: tranſi hinc, & tranſibit, & nihil
impoſſibile erit vobis. r ¶ Fide muri Iericho. corruerunt.
Hīc oſtendit quid factum ſit per fidem in exitu de Aegypto in
grediendo terram promiſſionis. & diuiditur in duas partes, quia
primò oſtendit quid factum ſit per fidem populi Iſrael. ſecundò
quid factum ſit per fidem Raab, ibi: Fide Raab. ¶ Circa primum
ſciendum, ꝙ in ruina ciuitatis Iericho aliquid fuit ex parte popu
li. ſ. circumit? ciuitatis ſeptem diebus; vt habetur Ioſue. vj. quia
ex mandato dei hoc fecerūt Iudæi, credentes firmiter promiſſum
dei impleri de miraculoſa captione ciuitatis. Aliquid fuit ex par-
te ipſius dei, videlicet ꝙ muri Iericho diuina virtute corruerūt.
& hoc eſt quod dicitur: Fide muri Iericho corruerunt. Per
hoc factum ſignatum fuit quòd impedimenta mundi cadūt per

☞ continuam

17 a ¶Circum. die. sep. completo ā Leuitis arcā dei portātib⁹,& Æneis tubis clangentibus. b ¶Expi. exp. Q. ita & vos debetis duo testamenta per apostolos tanq̄ exploratores à Christo missos credendo excipere, & ita cum infidelibus non peribitis. c ¶De Gedeon. q̄liter accepto signo velleris à dño iuit cōtra Madianitas cū trecētis viris, eosq̄ noctu expugnauit. d ¶Barach. De quo in libro Iudicū legit, q̄ Iabin regē Chanaan filios Israel affligēte Delbora prophetissa, quę illo tpe Isrl iudicabat, p̄cepit Barach filio Abinoen, vt assumeret decem milia pugnatorū secū, & iret cōtra Sysarā principē exercit⁹ Iabin. Qui dixit se iturū si ipsa cū eo iret. Itaq; & ipsa cum eo iuit. Dñs autē exterruit exercitū Iabin, quē cōgregauerat Sysara ad torrentē Cyson. Fugit q̄ Sysara ad tētoria Iahel vxoris Abner Cynei. Vbi cū absc̄dit⁹ dormisset, Iahel clauū tabernaculi cū malleo p cussum defixit i cerebrū eius vsq; ad terram, & mortuus est. Et ecce Barach sequens Sysaram veniebat. Egressaq; Iahel in occursum ei⁹ dixit ei: Veni & ostēdā tibi virū quē quæris. Qui cū intrasset, vidit Sysarā iacentē mortuū. Hūiliauit ergo de⁹ die illo Iabin regem Chanaan corā filijs Isr. e ¶Samson. Qui vt legitur in lib. Iudicū, afflixit vehementer Philistiħeos. f ¶Iepte. Qui cum iret ad pugnā contra hostes, vouit dño, q̄ si triumphum de hostibus assēq̄retur rediēs, qđ⁹ primo occurreret offerret deo: occurrit q̄ ei filia, quā immolauit. ¶Nō laudaī Iepte q̄ filiā occidit, sed q̄p fidē deo iuuāte hostes superauit. ¶Aug. in prīo li. de ci. dei: Quare non culpaī Abrahā, sed laudaī q̄ filiū occidere voluit. Et merito quęrit, vtrū ꝑ iussu dei sit habēdū q̄ Iepte filiā sicut vouerat occidit. Nec Sāson aliter excusaī, q̄ se cū hostib⁹ oppressit: nisi qa spūs latēter hoc iusserat, qui per illum miracula faciebat.

B g ¶Qui per fi. Et si recusat dicere quæ singuli, dicit tn̄ quæ q̄dā opati sunt fide. h ¶Repromissiones. Prōmissiōes multæ sunt factæ Dauid, vt Abrahę. ¶Sapienter historiarū cōmemorationē vitat, ne sermonē suū ꝓtelet, breuiter quędā tāgēs. Nec em̄ oīno tacuit, nec dicēs molestus effectus est: fugit denīq; & longitudinē, ne fatiget auditorē. i ¶Obturauerūt. Aug. plurale pro singulari, solus Daniel significaī ora leonum clausisse, solus Esaias sectus, vt in psl̄m. a. Astiterunt re. ꝑ Herode, & principes, ꝑ Pilato. Attēdēdū q̄ in veteri Testamēto sępe pr̄ibus in his quę dicta sunt, & alijs hmōi tpalis felicitas monstraī exhibita. Tempus autem talium nō est in nouo Testamēto. Ante dedit talia, vt prę ter eū nō intelligaī ali⁹ largitor etiā terrenę felicitatis: quæ ad veterē hoiem ꝓtinet. In Christo nouo hoīe nouus noua promittit, id est ęterna. Vñ & ipse irrisus in cōspectu inimicorū morit, sed ☞ resurrectionem

a corruerunt circumitu dierum se/
a ¶Quia credidit terram Iudæis a deo tradendam, & ideo excepit exploratores.
ptem. † Fidē Raab meretrix non
a ¶Quid ergo vos qui prophetas & Christum auditis?
perijt cum incredulis, excipiēns
a ¶Multa facta, fide dixi.
exploratores cum pace. Et q̄d
a ¶Quasi infinita sunt.
adhūc dicam? Deficiet enim
a ¶Epistolæ huius, vel vitæ, si singula vellem prosequi.
me tempus enarrantem de Gede/
on, Barach, Samson, † Iepte, Da/
uid, Samuel, & alijs prophetis, qui
per fidem uicerunt regna, operati
a ¶Æquum iudicium. a ¶Fide. b ¶Quæ promittebant, vt victoriam, vel alia. ¶De deo vel Christo.
sunt iusticiam, adepti sunt reprō/
a ¶Non tantum homines vicerunt fide, sed & bestias, vt Daniel.
missiones. Obtūrauerunt ora le/
¶Vt tres pueri.
onum, extinxerunt impetum i/
a ¶Exercitum accinctum gladio, vt Iosue, Dauid, & alij multi.
gnis. Effugerunnt aciem gladij,

rat, ꝑpter qđ⁹ tale cognomē sibi remāserat. Sed hoc nō videī verū C
qa tales meretrices q̄uis pœniteāt, reputanī tn̄ in cōi plebe ꝓsonæ viles, & ideo si fuisset meretrix, non fuisset coniūcta in mr̄imonio ipsi Salomō, q; erat nobilior in toto ppło Israel: cum esset princeps nobilioris trib⁹, s. tribus Iudæ, qa nobiles Iudæi abominabanī talib⁹ ꝓsonis in mr̄imonio cōiūgi. Et iō vi Raab' quæ
deī melius, q̄p non fuit meretrix, nec erat: redicta me
sed tātummodo tale cognomē habebat. retrix
multi em̄ cognominant aliq̄ cognomīe, cuius ꝓprietatē nunq̄ habuerūt in re. sicut aliq̄n aliqs paup cognominaī rex, vel comes, vel aliqd hmōi. Itē aliter pōt dici & meli⁹, vt credo. Ad cui⁹ intellectū sciēdū, q̄p Iosue. n̄. vbi agit de Raab dictio Hebraica sibi adiūcta ꝓnat sic, זונה zonah, & signat prōptā, ꝓprię. & qa meretrix prōpta est ad offerēdū corpus suum, ideo hoc nomē tractū est ad designādum meretricē. & sic r qa mulier hospitalaria, ē
prōpta ad trāseūtes trahēdos ad hospitiū suū, tractū est idē nomē ad standū, ꝑ hospitalaria. Vñ Iosue. n̄. vbi translatio nr̄a habet: Ingressi sunt domū mulieris meretricis: trāslatio Chaldaica habet, domum mulieris hospitalariæ. & talis fuit Raab: ꝓpter qđ⁹ exploratores declinauerūt ad domū suā ad hospitādū. Ad authoritatē ꝟ̄ Hiero. q dicit sup Mat. q̄p ponit in genealogia Saluatoris sicut mulier reprehensibilis: solui diffusi⁹ sup Mat. Pōt etiā breuiter dici, q̄p hoc dicit Hiero. nō propter vitiū meretricij, sed q̄p fuit alienigena & de idololatris nata, sicut etiā dicit de ipa Ruth, q̄ tn̄ fuit mulier magnæ virtutis & famæ, vt dr̄ Ruth. iij. c. Scit omis ppls q habitat intra vrbis meæ portas mulierē te esse virtutis. d ¶Et qđ adh. d. Hīc ponunt exēpla de fide post exitū de Aegypto in terra ꝓmissiōis iā obtēta, dicēs: Et qđ adh. di. q. d. multa pn̄ dici exēpla de fide patrū, ad quę enarrāda nō sufficeret tps vitę meæ: & hoc est qđ⁹ dr̄: e ¶Deficiet e. me tē. ena. i. anteqū possem enarrare per singula. f ¶De Ged. q credēs ꝓmisso D
dei cū trecētis hoīb⁹ cōfidēter pugnauit cōtra exercitū maximū ipsi⁹ Madiā, vt hr̄ Iu. vj. g ¶Barach. q credēs ꝓphetię Delborę iuit cū populo inermi ad pugnādū cōtra Sysarā, Iudi. iij. h ¶Iepte. q ex fide iuit ad pugnādū cōtra filios Ammon, Iudi. xj. c. vñ ibidē dicit: Fact⁹ est ergo sup Iepte spūs dn̄i, q̄p aūt postea filiā suam indiscrete & crudeliter occidit, vt dicit Aug. credēdum est q̄p ipse pœnituerit: qa ponit in cathalogo sctōrū. Hebrei tn̄ dicūt, q̄p nō occidit eā, sed sacrificauit eā dño ꝑ obseruātiā virginitatis, secundū consiliū sapientiū illi⁹ tpis, sicut pleni⁹ dixi Iudi. xj. & eodē modo dicēdū est de Gedeone, q fecit Ephod cōtra p̄ceptū dn̄i, vt habeī Iudi. viij. scilicet q̄p pœnituerit aī mortē, vt dr̄ cōiter. tn̄ aliter pōt dici, ꝑ habilr̄ scilicet, q̄p nō fecit cōtra p̄ceptū dn̄i, in illo Ephod, sicut plenius dixi Iudic. viij. i ¶Dauid. q ex fide adhuc iuuenis pugnauit inermis cōtra Goliath. k ¶Samuel. q ꝓpter fidelitatē suā obtinuit ꝓphetiæ spm̄: & vnctionē regis & multa alia. l ¶Et alijs ꝓp. s. Isaia & Ieremia & cōsimilib⁹. m ¶Qui p fi. uice. re. In quo tangit actū fortitudinis. n ¶Operati sunt iusti. In quo tangit actus iusticiæ & virtutis. isti enim sunt actus præcipui inter actus virtutū moraliū, qa cōseruāt cōmune bonū vt habeī. v. Eth. & qa virtutes cōnexæ sunt, ideo p istos act⁹ itelligunt act⁹ aliarū virtutū. o ¶Adepti sunt re. Sed hoc videī esse cōtra illud qđ⁹ dictū est. ā. eo. ca. Iuxta fidē defuncti sunt oēs nō adepti s repromissiōib⁹. Dicēdū, q̄p triplex ꝓmissio facta est antiquis. Vna fuit, ꝓmissio terrę sanctę, sed hāc nō acceperūt Abrahā, Promissio
Isaac & Iacōb in se, & de hac loquit Apls supra cū dicit: Non adeptis repro. &c. acceperūt tn̄ eā in successorib⁹ suis. Alia est ꝓmissio spūalis, qua ꝓmittit sctis vita btā. & hanc nullus accepit ante Christi aduentū. Alia est promissio singularis, qua ꝓmissum est cuilibet aliqđ⁹ bonū ꝑticulare, sicut Dauid ꝓmissum fuit regnū, Ezechię sanitas, & sic de alijs. & istas ꝓmissiōes cōsecuti sunt. & de istis loquitur hic. p ¶Obtu. ora. le. Hoc habet veritatē de Daniele, vt hr̄ Dañ. vj. & de Dauid vt patet. j. Reg. xvij. & de Samsone Iudi. xiiij. & in hoc ostenditur victoria sanctorū de aīalibus brutis. q ¶Extinxerūt im. ig. hoc patet in trib⁹ pueris positis in camino, Dañ. iij. & de Moyse & Aarō Nu. xj. & xvj. & in hoc q̄ dicit victoria sanctorum de rebus inanimatis. r ¶Effuga. aciem gladij. id est aciem hostium habētium gladios acutos. hoc frequenter fecit Iosue, Gedeon, & Dauid, vt patet in libris

Nicolaus de Lyra.

☞ cōtinuā p̄dicationē, q̄ cōtinuitas p septenariū figuratur. Vñ dicitur. n̄. Cor. x. b. Arma militię nr̄ę non sunt carnalia, sed potentia dei ad destructionē munitionum. a ¶Fide Raab me. Hic ostēdit qđ factū sit ex fide ipsi⁹ Raab, q̄ ex auditu miraculorum in trāsitu filiorū Israel p̄ mare rubrū, & in alijs mirabilib⁹ q̄ eis acciderāt, credidit firmiter ciuitatē Iericho tradēdā virtute dei in manu ppli Israel. & ideo nūcios Isrl ex eadē fide conseruauit, ex quo meruit liberari à morte cū sua cōsanguinitate, vt hr̄ Iosue. vj. & hoc est qđ⁹ dr̄: Fide Raab me. sic em̄ cognominata est. h ¶Nō per. cū incre. i. cum alijs ciuibus Iericho, qui credebant ciuitatē posse defendere contra deū Israel. c ¶Excipiēs explor. cū pace, quia eos saluauit, vt dictum est. De ista Raab dicunt aliqui, q̄p ad literam meretrix: & ideo exploratores melius potuerunt ingredi domū eius vespere: quia tales mulieres indifferenter recipiūt oēs & ipsi in necessitate positi poterant licite ad eam ire, non propter luxuriam exercendā, sed ad vitā propriā cōseruandā. ipsa em̄ min⁹ poterat culpari in receptiōe eorū, q̄ ali⁹ de ciuitate, cū ipsa indifferenter oēs reciperet. & salus exploratorū nō debebat ꝓcurari ꝑ mortem alterius, ideo intrauerūt domū isti⁹ q̄ius esset meretrix. Sed hoc nō videtur ꝓbabile, qa tales meretrices parū habent de fidelitate. & ideo nō videī ꝓbabile, q̄p exploratores filiorum Israel, qui erant homines sapientes, cōfiderēt in tali mulierē de cōseruatiōe vitę ꝓpriæ. Ad hoc dicūt alīq, q̄p tūc nō erat meretrix, sed añ sue rat: propter

resurrectionē suā non alĳs, sed suis oñdit, vt ibi discerēt quid sibi
E sperarent. Vñ & Iacobus. Sustinentiā Iob audistis,, & finē Christi
Iac. ỹ. c. vidistis q̄ si patimini vt Iob. Sed non speretis finem eius. i. talia, q̄
ei aucta redierūt. sed æterna, quæ in Christo p̄cesserunt. a ¶ Alĳ
aūt. Augu. Et in illis patrib⁹ ve. Te. quanuis rara fuerunt, tamen
exempla patiētię à sanguine Abel vsq;
ad sanguinē Zacharię quorū sanguinē
dicit dñs ab eis exigēdum: qui in patrū
†potentes redditi sūt ex imbecillitate, suorum, à quibus illi occisi sunt iniqui
tate persisterent. Et in no. Te. non defu
erunt tpalia felicitate pollētes. in eo mi
sericordiā dei experiamur. b ¶ In me
lo. Melota vestis de pilis Camelorū, vl⁹
meli⁹, est animal: qd' & taxus, cuius pel
lis Melota dicāt. c ¶ Quibus. i. quo
rum cōuersatiōe nō erat mū. di. & iō
ne viles habeanť pro tribulatiōib⁹. Vl⁹
adeo viles erāt hominib⁹, q̄ non essent
digni stare vel habitare inter eos. Vel
illi priores nō acceperunt statim ,pmis
sam vitā vsq; ad Christum. Cur non?
d ¶ Deo ,p no. me. ,put naturā nr̄am
assumeret, & gl'iosi⁹ nobiscū exultaret.
Et si illi tenuerūt fidē, q nos tādiu expe
ctauerūt requiē, multo magis teneam⁹
q statim accipim⁹. e ¶ Cōsummarē
tur. i. requie & visione dei fruerentur.

Nicolaus de Lyra.

Iosue. Iudi. & Reg. a ¶ Cōualue
runt de infi. Hoc specialiter patet de
†ouillis pellibus Ezechia Isa. xxxvĳ. qui miraculosē ex
fide sanatus est: & de pluribus alĳs hoc
credendum est, quia loquitur in plura
li. b ¶ Fortes fa. & c. ca. uer. e. i. alie
nigenarum. hoc patet de multis, specia
liter autem de Iosue, Dauid & Macha
F beis. c ¶ Acceperunt. Aliqui hoc
male exponentes, dixerunt q̄ mulieres
acceperunt viros suos resuscitatos, di
centes q̄ matrimoniū non dissoluatur
per mortē: & ideo tenebanť illos reacci
pere. Sed hoc est contra Ap̄m Ro. vĳ.
vbi loquiť de muliere cōiugata: Simor
tuus fuerit vir eius, soluta est à lege vi
ri. Ideo sciendū, q̄ aliqua sunt sacra q̄
Sacramēta duplicia imprimunt characterem, & talia non
reiterantur: sicut resuscitatus nō debet
iterum baptizari, q̄ character ppetu⁹
manet in anima. q̄ incorruptibilis est.
Aliqua sunt sacra, q̄ nō imprimūt cha
racterē, & talia reiterantur: vt patet de
pœnitētia: quia si interrumpať p̄ pcm̄
mortale, necesse est ipsam iterari, matrimonium autem non im
primit characterem, & ideo si soluatur per mortem viri, mulier
non debet eum admittere, si resuscitetur, nisi inter eos matrimo
nium iterum cōtrahatur. ideo sic debet exponi: Mulieres. id est
matres: acceperūt de res. mor. su. i. filios suos resuscitatos per
fidem & orationem sanctorū prophetarū. sicut patet de muliere
Sareptana, quæ ab Elia accepit filium suum resuscitatum, iĳ. Re.
xvĳ. & de muliere Sunamite, quæ filium suum resuscitatum rece
pit ab Eliseo. iiĳ. Reg. iiĳ. d ¶ Alĳ aūt dis. sunt. Ostenso quid
Diuisio sancti patres pro fide fecerunt, hīc consequenter ostenditur quid
pro fide sustinuerunt. Et diuiditur in duas partes: quia primò o
stendit quid passi sunt pro fide, secundò quare promissiones sunt
eis dilatæ, ibi: Et hi omnes. Prima adhuc in duas: quia primò tā
guntur mala ab alĳs illata: secundò mala voluntariè assumpta,
ibi: Circumierunt in Melotis. Dicit igitur, q̄ per fidem vnius ve
ri dei Alĳ distenti sunt. i. in tormentis extenti, vt patet. ỹ. Mac.
&. iĳ. de septem fratribus, & de pueris ad vbera matrum suspensis.
ĳ. Mach. vỹ. e ¶ Non suscipientes re. i. liberationem à præsen
ti pœna. f ¶ Vt me. inue. resur. in futura gloria. g ¶ Alĳ ue
rò ludibria exper. sicut patet de Samsone: Iudicū. xvỹ. & de To
bia: Tobiæ. ĳ. & de Iob: Iob. xix. h ¶ Et uerbera. hoc patet de
Michea propheta, quem percussit Sedechias. iĳ. Reg. vlti. & de p̄
positis filiorum Israel, qui flagellati fuerunt ab exactoribus Pha
raonis: Exo. v. i ¶ Insuper & uin. hoc patet de Ieremia Iere.
xxix. &. xxvĳ. de Michea. iĳ. Reg. vl. k ¶ Lapidati sunt. hoc pa
tet de Naboth. iĳ. Regum. xxỹ. & de Zacharia filio Ioiadæ. ĳ. Para
lipo. xxiiĳ. l ¶ Secti sunt. patet de Isaia, qui ex præcepto regis
Manasse sectus fuit cum serra lignea, eo quòd reprehendebat ei⁹
facinora. Et de septem fratribus Machabæis: qui secti sunt in ma
nibus & in alĳs corporis partibus, vt patet. ĳ. Mach. vĳ. m ¶ Tē
tati sunt: vt ad idololatriam inclinaren
tur: sicut patet de Matathia & filĳs eius
ỹ. Machab. ĳ. & de Eleazaro. ĳ. Machab.
vĳ. & de septem fratribus. Ibidem. vĳ.
n ¶ In occisione glad. mortui sunt. † incredu
id est. quia nolentes consentire idolola- lo.
triæ gladio percussi sunt: vt patet. ĳ. Ma
chab. v. &. vĳ. o ¶ Circumierunt in
Melo. Hīc consequenter ostendit quid
passi sunt propter fidem in malis volun
tarie assumptis. Et reducuntur ad tria, sci
licet ad exteriorem cultum: & quantum
ad hoc dicit: Circumierunt in melo.
Melota autē est vestis facta de pelle taxi. Melota
quæ hirsuta est & de formis, vt in tali ha
bitu quantum ad aliquid describitur E
lias. iiĳ. Regum. ỹ. & Iohannes baptista
Matth. iĳ. secundò reducuntur ad perso
næ statum, & q̄tum ad hoc dicit: p ¶ E
gentes. quòd specialiter patet in Elia
qui in necessitate pastus est à coruis & à
muliere vidua. iĳ. Reg. xvĳ. q ¶ Angu
stiati. hoc patet de Elia fugiente Iezabel
iĳ. Regum. xix. & de Dauid fugiente Saul
ỹ. Regum. xxỹ. &. ỹ. vsq; ad finem primi li
bri. & Absalon. iĳ. Regum. xv. r ¶ Affli
cti. labore corporali, vt habetur de Elia,
qui lassus obdormiuit super iuniperum
iĳ. Regum. xix. s ¶ Quibus dignus
non erat mundus. Per hoc enim, q̄ fu
giebant à societate aliorum, patet quòd
homines mundani non erant digni socie
tate illorum, propter culpam mundia
lem. Tertiò, reducuntur ad locum. & q̄
tum ad hoc dicit: t ¶ In soli &c. Ca. Huerna est, fossa facta per artem. Spelunca
verò per naturam: vel ex aliquo acciden
te, sicut de corrosione aquarum vel hu
iusmodi. talia aūt loca inhabitabant pa
tres antiqui, vt essent in loco apto diui
næ contemplationi: propter quòd Phi
losophus. ỹ. politicorum posiť proba
uerat hominem esse animal ciuile, fugā
xit: q̄ ille qui refugit communem habita
tionem hominum, vel' est bestia, vel me
lior homine. Quia si homo refugiat hoc
propter maliciam suam non potens cū
alĳs cohabitare propter defectum suum
in moribus, cadit à dignitate humana in vitā bestialē. Si autē re
fugiat cōmunitatē hominū, vt liberi⁹ vacet contemplationi diui
næ, excedit cōmunē statū hominū, & est quidam deus inter alios
homines, sc'm Philosophum. v ¶ Et hi o. Hīc consequenter
ostendit Ap̄s quō & quare promissiōes sunt eis dilatæ, di. Et hi
o. te. fi. p. vt patet per p̄dicta exempla. x ¶ Nō ac. re. gl. æter.
& subdit causam di. y ¶ Deo ,p no. me. &c. ut nō si. n. ad p
fectionem gloriæ ducerentur sine nobis. Ex hoc enim, q̄ patres
ve. Test. in limbo existentes simul venerunt ad gloriā p̄ Christum
cū aliquib⁹ ad nouū Test. p̄tinentib⁹, fuit mai⁹ gaudiū vtrorūq;.
¶ Notandū, q̄ aliqui ex hoc loco acceperunt occasionē errandi
dicētes q̄ nullus intrabit ad gloriā, nisi post finalē resurrectionē,
Sed hoc est cōtra Ap̄m dicentē. ĳ. ad Cor. v. a, Scimus enī, q̄m si
terrestris domus nostra huius habitationis dissoluatur, q̄ ædifica
tionem habemus ex deo, domum non manu factam, sed eternam
in cælis. Ex quo patet, q̄ anima à corpore separata statim recipiť
in gloria, nisi propter debitum alicuius pœne temporalis retar
detur. Propter quod consummatio gloriæ de qua loquitur hic
Apostolus, potest referri ad præmium essentiale, & sic non habu
erunt eam patres veteris Testamēti sine nobis, q̄ non habuerūt
eam ante nouum Testamentū. Vel p̄t referri ad corporis glō,
q̄ nō dať generaliter, nisi post vniuersalem resurrectionē: cuius ali
quibus data sit ante ex speciali priuilegio. & hoc modo patres ve
teris Testamenti similiter nō cōsummanť in gloria sine nobis, q
sancti veteris Testamenti & noui simul accipiēt gl'iam corporis.

A ¶ In ca. xj. vbi dicitur in postilla: Fides est substantia &c. Ad cuius intellectum sciendum.

ADDI. I. Ad vltiorē declarationē quorūdā q̄ in hoc ca. cōtinent, p̄ter illa q̄ hic habent, in postil. q̄dā vident addēda. Et primò circa hoc qd̄ dicit: Fides est substātia sperādarū rerū &c. ¶ Circa qd̄ attēdēdū, q̄ licet expositio postil. de hac diffinitiōe seu descriptiōe fidei quā Aplūs ponit, sit satis vera, & videt esse sumpta ā Sctō Tho. ij. ij. q. iiij. ar. j. in corpore q̄st. exponant tn̄ etiā hęc verba Aplī scd̄m alios sic, vt cū dicit: Fides est substātia sperādarū rerū, intelligat cā substātādi in nobis per res sperādas, q̄ quidē sunt bona futura. q̄ rōnabiliter ab homine virtuoso sperari debēt. s. beatitudo q̄ ab oībus est appetēda. Vnde in hoc qd̄ dicit, sperādarū rerū, excludunt res speratę, q̄ tn̄ non sunt sperādæ. sicut sunt bona mundana seu tēporalia q̄ nō ducunt ad verā btitudinē. Bona aūt ad verā btitudinē ptinentia subsistunt in nobis p̄ spem, q̄ à fide generat, vt in glo. Matt. j. Et sic cū dicit: Substātia sperandarū rerū. p̄ ly substātia, intelligit cā. s. fides quæ spem causat. cū aūt dr̄: argumētū nō apparētiū: p̄ argumētū intelligit, p̄batio. p̄ fidē em̄ est in nobis q̄dā, p̄batio rerū nō apparentiū. s. q̄ de se nō hnt̄ euidentiā, sed p̄ fidē, p̄ quā in nobis causat assensus de inuisibilib⁹ sperādis, sicut argumētū ostēdit conclusionē in scibilib⁹. ¶ Cōsequēter circa hoc qd̄ dicit: In hac em̄ testimoniū consecuti sunt senes. Notādū, q̄ cū Aplūs loquit̄ Hebræis quorū cōis stat⁹ ppūs q̄diu legē obseruabat sp̄ in p̄spitate fuit. & cū à p̄ceptis legis declinasset, in multas aduersitates icidebat: sicut patet in hist̄ris cōib⁹ vete. le. put in prima scd̄ę. q. xcix. ar. vj. in rāsiōe ad tertiū argu. declarat. ideo in primitiua ecclīa Hebrēi ad fidē cōuersi, sicut ad legalia obseruāda ex primęua consuetudine inclinabant, credētes ipsa esse necessaria cū fide Christi, sic estimabant q̄ ad iustitiā fidei debebāt sequi aliqua p̄tia & visibilia bona, & specialiter redēptio eorū à captiuitate Gētium. Vñ & post passionē Christi qdā de discipulis nōdū p̄fectē docti dicebāt: Lu. xxiij. c. Nos sperabam⁹, q̄ ipse esset redēptur⁹ Isrl. & iō apud Hebræos ponere totū p̄miū fidei in bonis futuri seculi, quę oīno in hac vita nō habent, nec ad plenū videntur, erat eis durū ad credēdum. Vñ Aplūs hunc errorem intendens ab eis excludere, dicit: In hac em̄ testimoniū cōsecuti sunt senes. s. in hac fide q̄ est de rebus sperādis, vt iā dixerat: nō de reb⁹ visis, seu iā adeptis, seu in proximo adipiscendis. Consecuti sunt testimonium. s. iusticię à deo. Senes. i. antiqui. Ad qd̄ probandū. s. q̄ fides meritoria, p̄priē sit de
B reb⁹ sperādis & nō adeptis, inducit exēpla. Et primò ponit vnum exēplū de fide, q̄ est de reb⁹ nō sperādis, sed iā existētib⁹. & hoc cū dicit: Fide intelligim⁹. Scd̄ò ponit plura exēpla de fide q̄ est de rebus sperādis, ibi: Fide plurimā hostiā. ¶ Circa primū dicit sic, Fide intelligim⁹ aptata ē secula verbo dei. Ad qd̄ sciēdū, q̄ credere mundū esse à deo creatū, put Gene. j. dr̄, licet sit fides vera, non est tn̄ sperādarū rerū, sed est de reb⁹ iā existentib⁹: ideo p̄ istā fidem solū nō legit aliquis testimoniū iusticiæ fuisse cōsecut⁹, sed per fidem de reb⁹ sperādis. vñ notāter dixit: Fide intelligimus. nō autē dixit: Fide credimus hæc. q. d. hæc fides p̄ quam mundus creditur fuisse creatus à deo, in qua nō includit aliqd̄ sperādū, nō legit cōmendari in sacra scriptura. sic vt aliqs dicat iust⁹ eo solo q̄ credit mundū à deo esse creatū. sed fides illa q̄ de rebus sperandis est sæpe in scriptura cōmēdat, put patet p̄ exēpla cōsequēter inducēda. Et prīò de Abel, q̄ cōmendat in scriptura tāq̄ iust⁹ dupl̄r. Primò p̄ acceptationē munerū suorū, cū de eo dr̄ Gen. iij. a. Respexit dn̄s ad Abel & ad munera eius. Scd̄ò p̄ hoc q̄ de⁹ post mortem dicit audisse clamorē sanguinis eius, Gen. iiij. & de hoc qd̄ dicit, q̄ defunct⁹ adhuc loquit. s. clamādo de terra. Scd̄ò ponit exemplū de Enoch, q̄ cōmēdat in scriptura tāq̄ iust⁹, p̄ trāllationē eī⁹ ad deū. Ex quib⁹ duob⁹ exēplis Aplūs intēdit ostēdere, q̄ p̄ fidē de reb⁹ sperandis, & nōdū adeptis antiqui cōsecuti sunt testimoniū iusticiæ fidei, eo q̄ p̄dicti non legunt aliqd̄ opus meritoriū feciss̄e, nisi q̄ crediderūt verā fidē de sperādis. Quōd si cōtra p̄dicta dicat, vnde hī, q̄ Abel credidit aliqd sperādū, s̄ſr & Enoch, cum tn̄ scriptura nihil circa hoc dicat de eis? Ad quā tacitā q̄stionē rndet dicēs: Sine fide aūt impossibile est placere deo. Vñ qa p̄dicti duo legūtur placuisse deo, vt patet p̄ p̄dicta, sequit̄ q̄ habuerūt fidē, sed nō de reb⁹ adeptis: cū talia nō legunt habuisse ī hac vita. ergo de rebus sperādis, qd̄ est intentū. Sed cōtra hoc adhuc posset q̄s dicere: vñ habet, q̄ sine fide impossibile est placere deo? Ad qd̄ rndet: Credere em̄ oportet accedentē ad deū, qa est, & ingrētib⁹ se remunerator sit. ¶ Pro quo sciēdū, q̄ naturalis rō dictat hoī, q̄ alicui superiori subdat⁹: p̄pter defectū q̄s in seipso sentit, in qb⁹ eget adiuuari & dirigi, q̄ apud hoīes dr̄ de⁹, put. ij. ij. q. lxxv. Ex quo seq̄tur, q̄ si q̄s ad verū deū accedere intēdit, oportet q̄ crēdat ipm̄ deū esse superiorē illo, ad quē accedere intēdit: & sic verificat illud, q̄ accedentē ad deū oportet credere, qa est. Oportet etiā q̄ accedens sperat ab illo adiuuari & dirigi in futuro, alīs frustra ad talem superiorem accederet. & sic verificat̄ q̄ oportet accedētē ad deū credere: & q̄ inquirētib⁹ ipm̄. s. deū: remunerator sit. Ex quibus probat, q̄ Abel & Enoch, qui iusticię testimoniū cōsecuti sunt, fidem habuerūt de deo: p̄ quā sperauerūt ab eo remunerari: quā remunerationē in hac vita nō habuerūt. qd̄ est intētū Aplī ad fundandā diffinitionē seu descriptionē suā supradictā. ¶ Sed q̄rēdū videt: cū ista verba Aplī. s. Sine fide aūt impossibile est placere deo: & credere oportet accedentē &c. cōiter pertineāt ad fidē de qua agitur: quare interposuit illa ỹ ba inter testimoniū Abel & Enoch, & testimoniū Noe & sequentiū? Debuisset em̄ vel p̄ponere illa ante oīa testimonia antiquorū, vel postponere ea post oīum fidelium testimonia. ¶ Ad qd̄ dicēdū, q̄ rō ē, qa ī illis duob⁹ solis primis scilicet Abel & Enoch nō legit expsse aliq̄ fides de sperāda: & ideo ꝓbat eā p̄ rōnē. In alīs verō. s. Noe & sequentib⁹ inuenit clarius fides de re sperāda, vt patet in oīb⁹ sequētib⁹. Et primo de Noe qui diluuiū futurū credidit, & ab eo eripi p̄ arcā iuxta diuinam reuelationē, & sic habuit fidē manifestam de reb⁹ sperādis & nōdū adeptis. Idē hr̄ de Abrahā & alīs qui sequunt, in quorū quolibet iuenit fides de reb⁹ sperādis, vt patet intuēti p̄ singula. Et exponant cętera vt in postil. vsq̄ ibi: Et alīs, p̄phetis⁹ qui p̄ fidem vicerunt regna, opati sunt iusticiā. ¶ Circa qd̄ attendendū, q̄ fides antiquorum, q̄ manifesta fuit seu confirmata in veteri lege q̄ miracula subuertentia aduersarios corpalr̄, & liberātia pplm̄ dei, vt in Aegypto & in mari rubro, & hmōi in noua lege, potu⁹ fuit ostensa vt plurimū p̄ mirabilē patientiā sctōrū, in cruciatib⁹ acerbissimis, & assiduis psecutiōib⁹, scd̄m q̄s ỹ dicunt martyres. i. testes fidei. quā quidē differētiā inter antiq̄s pres & nouos vī hic inuere Aplūs, q̄ de antiqs dicit: Qui. p̄ fidē vicerunt regna &c. obturauerūt ora leonū &c. Quę oīa vsq̄ ibi: Alī verò distenti sunt, exclusiuè ptinēt ad statū antiquorū, vbi oīa ista & plura fīlia legunt. & sic ī illo statu, vt plurimū testimoniū fidei accipiebat ex victoria fidelū & liberatione ppūli dei visibiliter & miraculosè factis. Et hoc testimoniū, p̄priè ptinebat ad illū statū: q̄ ꝓpter eī⁹ īperfectionē p̄, p̄milliōes tpales deducebat ad obseruantiā p̄ceptorū, vt in prima secundæ. q. xcix. ar. vlt. in cor. q̄sti. Vñ & pplūs ille comparatur puero sub pædagogo existēti, vt patet Gal. iij. Et ideo si principales p̄res antiqui Testamenti, vt patriarchæ, Moyses & hmōi tpalia oīa cōtēplissent: nō haberet locum ipsorū doctrina. Vnde oportebat apud pplm̄ illū qui talia bona p̄cipua æstimabat: q̄ D eorū doctores tanq̄ bona magna illa æstimātes: sic tpalibus bonis publice adhęrerēt, vt de eis promissiones alīs facerent. Sicut magister puerorū munuscula puerilia quibus pueros intendit p̄ uocare ad aliqd̄ virtuosum op⁹ faciēdū, illa asserit esse magna & maxie desiderabilia: vt p̄ ea deducātur ad opa virtuosa. Et iō de⁹ qui oīa suis tpib⁹ & locis suauiter disponit: patribus illi⁹ tpis bona tpalia cōiter p̄stabat q̄si in p̄miū meritorū: vt ex talib⁹ induceret pplm̄ ad obseruātiā p̄ceptorū: quę erāt in suis effectibus poriora. Quōd aūt Aplūs in p̄dictis verbis. s. cū dixit: Per fidē vicerūt regna &c. loquatur de patrib⁹ seu de iustis vet. Te. patet manifeste ex plano sensu lr̄æ. Cū em̄ dixisset: Quid adhuc dicam de Gedeō, Dauid, Samuel & alīs p̄phetis⁹, imediate subiūxit: Qui per fidē vicerūt regna. vbi manifestū est, q̄ illud relatiuū qui, refertur ad prophetas & aliōs supradictos: qui oēs sunt de antiquo Testa. Si aūt cōtra hoc arguat̄ de Dauid fugiēte à Saul & Absalō: dicēdū, q̄ Dauid de vtroq; aduersantiū p̄dictorum tenuit victoriā manifeste in hac vita. Si autē de Elia arguatur: dicēdum q̄ nō est trahendum in exēplū: quia fuit vn⁹ tm̄. & hirundo vna, sc̄d̄m Philosop. j. Ethic. nō facit ver. Nec docuit pplm̄, vt, p̄pa mūdi despiceret, sed vt ab idololatria declinarēt. Et qa erat in regiōe decē tribuū, vbi oēs erant idololatrę: ideo oportuit eū fugere à cōsortio eorū. De Isaia autē & Machabæis non pōt sumi argumentū cum persecutiones eorum nō legātur ab autētica scriptura. Vñ manifestum est: q̄ in supradictis Aplūs loquitur de iustis q̄ fuerunt sub veteri Testamento. De his autē qui sub nouo Testamēto fuerunt, subdit: Alī verò distēti sunt nō suscipiētes redēptionē. vñ bene dicit: alī ỹ o, vt denotet q̄ isti de qb⁹ loqtur, sunt sub alio Testamēto. s. nouo: quorū q̄ plurimi, p̄sertim in primitiua ecclīa in qua personaliter erat Aplūs, nō inuenerūt redemptionē. s. corporalē, vt meliorē inuenirēt redēptionē. s. spūalē. De istis, p̄priè dicitur: Lapidati sunt, secti sunt, in occisione gladij mortui sunt: egētes, angustiati, afflicti: oīa em̄ ista cōtigerūt sanctis ī primitiua ecclīa. Et sequit̄: Quib⁹ dign⁹ nō erat mūd⁹. qd̄ pōt dupl̄r exponi. Vel qa mūdus nō erat dign⁹. i. mundani: vt tales haberent in consortio. Vel qa illis sanctis mūdus nō erat dign⁹. s. mūdana: cōsortio scd̄m illud Gal. vj. d. Mūd⁹ mihi crucifixus est, et ego mundo. ¶ Si autē q̄ratur ratio dictę differentię inter vtrūq; statū ecclię. s. antiquū & nouū. Dicendū q̄ duplex est, vna. s. q̄ prius

Descriptio fidei enucleatio.

Fides spe cōmēdata

Fides antiquorum & moderno. C

E fuit tacta, & sumitur ex diuersitate populorū sub diuersis statib⁹ prędictis existētiū. Primi em̄ erāt impfecti, & iō p bona tpalia & visibilia ducebant. Alij verò pfecti, q contēptis terrenis potius spiritualia desiderabāt, iuxta illud Apī ad Phil.iij. c. Quæ retrò sunt obliuiscens ad anteriora me extēdo. Alia verò ratio pōt sumi ex parte pcedētiū. illi verò nōdū pfecti seqbant vestigia Moysi & aliorū patrū, q superādo vincebāt hostes &c. Isti ÿ ō vestigia Christi, q patiēdo & moriēdo vincūt hostē. Vñ & de antiquis ,p prie dicit: Vicerūt regna, qa vicerūt Aegyptū, Chananęam, Idumæā, & hmōi: q̄ sunt regna ptcularia. Noui verò ,ppriè dicunt vincere nō solū regna, sed mūdū, iuxta illud. j. Ioh. v. a. Hæc est victoria q̄ vincit mundū, fides vestra. Cui⁹ ratio est: Nā ille iustus q tormēta mūdi vsq; ad mortē patiendo immobilis in fide manet, non solū vnū regnū vel plura vincit, sed mūdū. Non em̄ mūdus congregat⁹ ampli⁹ posset facere cōtra vnū hoīem, q̄ ipm multipliciter torquere & interficere. & ideo sancti, q ista sustinuerunt sub fide, totū mundū vicerūt, superādo oīa q̄ mūdus contra illos posset facere. Et ideo summus magister hui⁹ victoriæ nouæ Lucæ. xij. a. di. Ne terreamini ab illis qui occidūt corp⁹, & post hoc nō habent amplius qd̄ faciant. Sed antiqui qui hmōi ꝺoctrinam nō habuerūt ÿ bo, nec exēplo, licet p fidē vicerunt regna aliq̄, vt dictū est, nō tamē mundū vicerūt: quia fortè si plura regna fuissent cōgregata cōtra eos, nō potuissent ea vincere, sicut illa pauca. Vñ notanter dicit de antiquis: Per fidē vicerūt regna: non mūdum. Sed de nouis dicitur: Hæc est victoria quę vincit mūdū, fides vestra. Et de ista materia dictum fuit in additione super Psal. Lxxvj. sup illud verbū: Hæc mutatio dexteræ excelsi. Consequenter Apīs concludendo primū principale intentū suū dicit: Et hi omnes testimonio fidei probati inuenti, nō acceperūt repromissionem &c. Qd̄ intelligit sec̄m Glo. de plena beatitudine corporis & animę, quā sancti cōmuniter nō accipiūt vsq; ad finē mundi. Vel de beatitudine animæ tm̄, quo ad priores, qui non acceperunt statim vitam repromissam æternam vsq; ad Christum. Ex quibus omnibus bene cōsideratis pater, q̄ ratio fidei in bonis sperandis & inuisibilibus consistit, non autem in bonis in hac vita visis, seu iam adeptis: prout quidam Hebræorum æstimare videbātur: quod fuit intentum principale huius capituli, prout dictum est in præcedentibus.

¶ In eodem capitulo vbi dicitur in postilla: Videtur etiam alicui, q̄ deum esse non sit creditum.

ADDI. II. Deum esse propriè loquendo non est articulus fidei, sed prę ambulum ad articulos. Fides enim præsupponit cognitionem naturalem, sicut gratia naturam, & perfectum perfectibile.

REPLI. In ca. xj. Burg. facit longam digressionem: in qua inter cætera ponit differentiā inter sanctos noui & veteris Testamenti per agere sec̄m fidem & pati, sicq̄ antiqui fuerūt in sphera actiuorum, noui, in sphera passiuorum. Allegat Bur. ad id qd̄ dixit circa Ps. Voce mea ad dñm. primum. Sed hoc ibi correctum est, vide correctionem ibidem &c.

GLOS. ORDI.

CAP. XII.

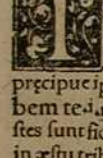

Deoq̄ & nos. Post fidei cōmēdationē, ad illud qd̄ incœperat redit, exhortans eos ad patientiā pluribus modis, & præcipue ipsius Christi exēplo. b ¶ Nubem te. i. multitudinē sanctorū, qui testes sunt fidei, qui vt nubes exemplo sui in æstu tribulationū nos refrigerant ,& doctrinis cōpluunt. c ¶ Qui ,p si. ga. Sic nos ,pposito nobis æterno gaudio posthabita confusione debem⁹ currere. Vel proposito sibi gaudio tpalis regni, qa voluerunt eū turbæ rapere vt facerent regē, qd̄ noluit, qa erat via humilitatis. ¶ Quòd Iesus sustinuit crucē, debet vos animare, qa etiā hoc min⁹, q̄ contradictionē. Q. Aspicite Iesum qui sustinuit crucem, recogitate enim, vt sequamini.

Ioh. 6. b.

Sustinentię Christi

¶ Augu. Oīa terrena bona contempsit Christus, vt in illis nō quæreretur felicitas. Omnia terrena mala sustinuit, vt in his non timeret infelicitas. Natus em̄ de matre, q̄ q̄uis à viro intacta conceperit, semp̄q; intacta pmānserit, fabro tm̄ despōsata fuit, in quo & oīs carnalis nobilitatis tumorem extinxit. Nat⁹ est etiā in ciuitate Bethleē, quę inter oēs Iudææ ciuitates erat exigua. noluit igit̄ quēq; de terrenę ciuitatis sublimitate gloriari. Paup etiā fact⁹ est cui⁹ sunt oīa, ne de terrenis diuitijs qsq; extolleret. Noluit rex ab hoīb⁹ fieri, qa hūilitatis viā ostēderat miseris. Esuriuit q oēs pascit. Sitiuit, q est fons sitientiū. Fatigat⁹ est ex itinere, qui viā nobis fecit in cęlū. Obmutuit & obsurduit, p quē mut⁹ locut⁹ est, & surd⁹ audiuit. Vinct⁹ est, q infirmitatū vincula soluit. Mortu⁹ ē, q mortuū fuscitauit. Amore itaq; eius fixa patiamur. Tūc em̄ lex implebit, dū nō cupiditate rerum

Ioh. 14. a.

temporalium

NICO. DELY.

Diuisio

Deoq̄ &c. Postq̄ Apīs cōmēdauit fidē, p quam mēbra vniunt capiti, & posuit multa exēpla fidei hic cōsequēter hortat ad ostendēdū fidē p opa exteri⁹, q̄ tenent in corde exteri⁹. Et diuidit in duas partes, qa primò ostendit qualiter se debēt habere circa mala, sec̄ò qualiter circa bona, ca. se. ibi: Charitas fraternitatis. Circa primū sciēdū, q̄ duplex est malum. s. culpæ & pœnę: & ideo ostendit qualiter se debet habere circa mala pœnæ toleranda. secūdò qualiter circa mala culpæ vitanda, ibi: Propter qd̄ remissas. Prima in tres, quia primo inducit ad tolerandū malū pœnę exēplo antiquorū. secūdò exēplo Christi, ibi: Aspicientes. tertiò autoritate scripturæ, ibi: Et obliti estis. Circa primum sciendū q̄ sancti dicunt testes dei, quia facto & verbo

Cap. XII.

¶ Quia tñi sustinuerunt.
a ¶ Etiam.

Deoq̄ & nos tan[a] tam habentes im[b] positam nobis nū[c] bem testium † depo[d] nentes omne pondus, & † circūstans nos peccatum, per patiētiam[e] curramus ad propositum nobis cer[f] & consummatorem Iesum: qui pro[g] posito sibi gaudio sustinuit[h] crucem[i] cōfusione cōtēpta, atq; in dextera[k] sedis dei sedet. Recogitate enim eū[l]

a ¶ Post ¶ vel renunciantes peccatis quæ vndiq; circumuenunt. b ¶ Peccatorū quod iam est, vel tēdium quod fit per tribulationem. c ¶ Quod circunstat & immanet etiam si nondum insit.

a ¶ Succincti & expediti.

a ¶ Sine dubitatione. b ¶ Quod est propositum nobis. c ¶ Martyrij.

¶ Quia tantus est dator fidei, currere debemus: & quia fidem consummat plena beatitudine, & quia ipse idem passus est.

a ¶ Æterno, ad quod per passionem itur.

a ¶ Neglecta verecundia humana. ¶ Ideo.

Nicolaus de Lyra.

& verbo glorificat de⁹ per eos, sec̄m qd̄ dicit Isa. xliij. a. Vere vos estis testes mei, dicit dñs. Cōgregatio em̄ sanctorū dicit nubes, propter vitę fastigiū, & doctrinæ fulliciū, & cōcupiscētię refrigeriū: propter qd̄ dicit Isa. lx. b. Qui sunt hi q vt nubes volant? Propter qd̄ Apīs de sctis H patrib⁹ p exēpla virtutis nos mouētibus † Eph. 4. ad tolerantiā malorū, vt pater p pdicta, Col. 3. dicit sic: Ideoq; & nos. posteriores t. Petri. 2. b ¶ Habentes &c. nu. i. congregatio † tenatiter nem fideliū sanctorū exēplo suo nos ex. inhęrens hortantium. c ¶ Deponentes oē pō. q̄tum ad pctm̄ perpetratū. d ¶ Et circ. &c. nos pec. q̄tum ad occasiones peccandi. e ¶ Per pa. cur. non solū mala illata sustinendo, sed etiā volūtariè assumendo. f ¶ Ad ,ppositū nobis cert. Hoc certamē est iustitia dei, de quo scribitur Ecc. iiij. d. Vsq; ad mortē certa pro iustitia. g ¶ Aspicientes. Hic induit ad⁹idem exēplo Christi, quod debet magis nos mouere ad patientiam, quia ipse agnus innocēs pro nobis passus est. Dicit igit̄: Aspicientes. oculo cordis attentè considerando. h ¶ In autorem fidei & consummato. Ie. Dicitur enim autor fidei in q̄tū deus, ipsam fidem infundendo. Dicitur etiam autor fidei in q̄tū homo, ipsam fidē prædicando. Dicitur etiam consummator ipsius, fidem per miracula confirmando, & fidei præmium reddendo. i ¶ Qui propo. si. gau. sustin. cru. Gaudebat em̄ in superiori parte animę propter impletionem voluntatis paternæ, & ex fidelium redemptione, & ex sui corporis propinqua glorificatione. k ¶ Confusione cō tem. quia mortem maximè confusibilem voluntariè sustinuit. Mors Chri Confusio autem apparet ex quatuor. Primò ex loco, quia in ciui tate celebri. Secundò ex tempore, quia passus est in festo Paschali, sti contępu quando omnes de terra conueniebant in Ierusalem. Tertio ratio bilis ppter ne societatis, quia inter Latrones passus est. Quartò ratiōe pcedē quatuor tis honoris. Oppositā em̄ iuxta se posita, maiora & minora videtur. vt dicitur. j. Elen. & ideo ex honore qui ei exhibitus fuerat in Ierusalem in die palmarum, major fuit confusio passionis, quasi immediatè sequentis. Et quia qui se humiliat exaltabitur, ideo sequitur: l ¶ Atq; in dextera &c. Et quia consideratio dominicæ passionis non valet solum ad patientiam in aduersis, sed etiā ad perseuerantiā, quę plus ostendit: quia respicit diuturnitatē mali, & dilationem boni promissi: ideo dicit. m ¶ Recogi. enim &c. sus. &c. con. in verbis contumeliosis, secundum qd̄ habetur Matthæi. xj. c. Ecce homo vorax & potator vini &c. & itē rum Matthæi. xxvij. c. Vah qui destruis templum dei, & in triduo &c. Subdit causam, ad quid valet ista consideratio, dicens:

¶ Vt non fati

tpaliū,sed charitate illi⁹ q̄ p̄cepit fiunt q̄cunq; p̄cepit. a ¶ De-
A fici.Deficere est timore tribulationis fidem negare. ¶ Item non
debetis deficere,quia estis obliti vos consolationis:q.non debe-
tis obliuisci. b ¶ Oēm fili. Augustinus. Etiam vnicum sine
Flagellatio pēō.Si ergo excep⁹ es à passione flagellorū, excep⁹ es à nuero
nis necessi- filiorū. Vnicus ille de patris substantia
tas. natus ęqualis patri in forma dei,verbū
quo facta sunt oīa,non habebat vbi fla
gellaret. Ad hoc aūt carne indut⁹ est,vt
sinq̄ flagello nō esset. Qui flagellat vni-
cū sine pēō, relinqt adoptatū q est cū
pēō. Vnic⁹ sine pēō,nō tñ sine flagel-
lo,exēplū nobis ꝓposuit in passionib⁹
suis.Nō ergo turbari debem⁹, cū aliqs
tāūs grauia & idigna perpetiſ, si obliti
nō sum⁹ q̄ protulerit iust⁹ iustorū,sctūsq;
sanctorū. Et attēde hic iustitiā & miseri
cordiā dei. Iustitia est in eo,q̄ flagellat.
Misericordia verò in eo quòd recipit.
c ¶ Quis est fi.&c. Aug. Dat disci-
†exhortati pl̄ā, vt non auferat misericordiam. Cæ-
onis dit contumacē, vt reddat hæreditatem.
† Pro.3.d. Si promissa patris bene agnouisti,non
†correptio timeas flagellari,sed exhæredari. Cur
nem re sub manu patris flagellantis,quia dū
†delicias flagellat erudit ad hęreditatem. Noli
esse iniquo sensu & puerili, vt dicas,
plus amat pater meus fratrem meum
† 23.q.4.c. cui permittit facere quidquid vult quā
ex vindicta me:quia si me mouero contra iussionē
Apoc.3.d. eius flagella inuenio. Potius gaude sub
flagellis, quia tibi seruatur hæreditas.
†Si castiga ¶ Chryso. Attende quòd non ait: Ois
tionē fuis- qui flagellatur filius est. Sed,omnis fili⁹
sionis veluti flagellatur,aliter enim nullus recipitur.
d ¶ Ergo adul. Nota non iure voca
r: patrem,qui ex adulterio genuerit,qa
ab eo geniti non dicuntur filij legitimi.
e ¶ Reuerebamur. Reuereri est cū ti
more honorem impendere. f ¶ Et il-
g li qui. Item alia ratio quare obtempe-
rādum deo est. Vel: g ¶ Ad id quod
†purifi Disciplina duplex utile. scilicet in recipiendo sanctifica-
tionem. h ¶ Disciplina. quæ græ-
ce dicitur παιδεία :est eruditio per mo-
lestias quando pro peccatis suis mala
quis patitur,vt corrigatur,q̄ hic intelli
gif. Est & disciplina q̄ scia dr̄. & à disce
do nomē accepit,& Græce. ιστημι dr̄.

☞ Manus

† subijcie- *Nicolaus de Lyra.*
mur

✠ a ¶ Vt nō fatigemini aīs ue-
stris deficien. Propter qđ dicit Gre-
go. Si pallio Christi ad memoriā reuo-
cet,nihil tā durū ē,qđ nō æquo aīo to
leret. & reddit cām hui⁹,dicēs: b ¶ Nō
dū eīm usq; ad sang. i. vsq; ad sangui-
†in hoc vt nis effusionem restitistis aduer. pec-
iperias no catū repugnā. c ¶ Et obliti estis
bis sāimo- Hic cōsequēter inducit ad tolerādū ma
nia fuit. lā pœnę p autoritatē scripturę. Et diui
Diuisio dit in tres, quia primò ponit autorita-
tē. secdò sensum ipsius,ibi: In disciplina.
tertiò ex istis arguit,ibi: Quòd si extra disciplinam. Circa primū
arguit eos, quia videbantur obliuisci scripturam veteris Testa
menti in qua erant nutriti,dicens, Et obliti estis consolatio-
nis. i. consolantis. & est emphatica locutio. d ¶ Quæ uobis
tanq̄tam fi. lo. dicens. Prouer. iij. mutantur tamen aliquan-
tulum verba, sed est eadem sententia. e ¶ Fili mi, noli neg.
disci. domini. Negligentes dicunt quasi non diligentes; & ideo
ille disciplinam domini negligit,qui ipsam tanquam bonam nō
digit,sed magis vt malam refugit. f ¶ Neq; fatige. per impa
tientiam,dum ab eo argueris. & subdit causam: g ¶ Quem eīm
di. domin⁹ ca. retrahendo à cōcupiscētia. h ¶ Flagellat aūt
omnem fi. quē re. per flagella enim retrahitur homo à perfecu
tione concupiscentiæ. i ¶ In disciplina perse. Hic ponit sen
sum prędictæ auctoritatis. In ipsa enim dixerat: Noli negligere
disciplinā

¶ Tam vehementem. ¶ Quod inlignum.

qui talem sustinuit â peccatoribus
a ¶ Non in membris tantum. b ¶ In omnibus aduersis.
aduersus semētipsum contrādictio
a ¶ Si corpus defecit, animus fer.
nem, ut non fatigemini ānimis ue- a
¶ Non debetis deficere.
b stris deficientes. Nondum enim us- b
¶ Et si vestra amisistis.
que ad sanguinem restitistis aduer-
¶ Infidelitatem de alia. c ¶ Quod bonum est, & ideo
adhuc idem debetis facere, & non deficere.
sus peccatum repugnantes, & obliti c
a ¶ Caritti in scriptura consolantis.
estis †cōsolationis quę uobis tanq̄ d
¶ Eius. i. Christi a quo fit consolatio. ¶ Verba Christi in
Prouerbijs Salomonis. ¶ Ita.
filijs loquitur, dicens: †Fili mi, noli e
a ¶ Tribulationes quibus eruditis.
negligere †disciplinā domini: Ne f
a ¶ Vsque ad defectum. b ¶ Quia præterita purgat.
que †fatigēris dum ab eo argueris.
¶ Vt coronet. a ¶ Hic castum facit corripiendo.
†Quem enim diligit deus, cāstigat: g
a ¶ Iustitia. ¶ Quolibet modo. b ¶ Aliter nullum recipit.
b flāgellat aūt omnem filium, quem h
a ¶ Misericordia. b ¶ In æternam hæreditatem. ¶ Et ideo.
b ¶ Patienter ferendo.
recipit. †In disciplina perseuerate. i
¶ Quia. ¶ In hoc quod disciplinam dat, se ostendit patrem.
quod per similē. Quis enim filius.
Tanq̄ filijs offert uobis se deus.
¶ i. cui non det disciplinam pater eius.
c Quis enim filius, quem non corripi k
¶ Filij in disciplina state. ¶ Quod non debetis.
at pater? Quòd si extra disciplinam l
¶ Disciplinę. ¶ Filij.
estis, cuius participes facti sunt om
a ¶ i. adulterini, vel diabuli possessio estis. ¶ Dei.
d nes, ergo †adulteri, & non filij estis. m
¶ Item ratio quare debent esse in disciplina.
¶ Ad vltimum, ¶ Non animæ.
Deinde patres quidem carnis no- n
e stræ habuimus eruditores, & reue-
¶ Nonne ergo.
rebamur eos. Num multo magis o
a ¶ Autem rum, quæ non de materia, vt corpora ex patribus.
†obtēperabimus patri spirituum, &
a ¶ Item deo, quia per eum viuemus in æternum.
f uiuem⁹? Et illi quidē †in tēpore pau p q
¶ In his quæ volebant. f. in vanis.
corum dierū secundū uoluntatē suā; r
¶ Pater spirituum. a ¶ Ad fidem & bonam vitam.
g erudiebāt nos. hic autē â did quod s t
¶ Si recipimus disciplinam, quæ nos sanctificat.
utile est †in recipiendo sanctificatio u
¶ State in disciplina, sed verum est quod est grauis quod
poterant obijcere eidem hoc dicit, vt soluat.
h nem eius. Omnis autem disci- x

melius, erudit nos. x ¶ In recipiēdo sanctificationem eius.
id est gratiam sanctificantem, quæ ducit ad vitam beatam.
y ¶ Omnis autem disciplina in præsenti quidem uide
tur non esse gaudij, sed mœroris. Hic arguit ad propositum
ex vtilitate consequente. Ad cuius intellectum considerandum,
quòd malum pœnæ quædam medicina est: medicina autem li-
cet sit amara & horribilis ad sumendū secundum se & absolutè;
tamen ex consideratione eius finis, id est futuræ sanitatis sit acce-
ptabilis: & ita debet esse de pœnis in præsenti ex consideratione
futuri præmij. & hoc est quod dicitur: Omnis autem disci-
plina in præsenti quidem uidetur non esse gaudij,
sed mœroris. & bene dicitur videtur, quia sic non est se-
cundum rei veritatem. Licet sic videatur carnalibus hominibus
qui non considerant, nisi vitam carnalem. Ideo sequitur.

C Differentia duplex inter patrem carnalē & spūalem.

Diuisio

† ad pau- cos dicē.

Pœna me- dicinæ cō- paratur

disciplinam. & iterū: Neq; fatigeris: & hæc significant patientiā
& perseuerantiam in flagellis. ideo dicit: In disciplina perseue
rate. tanquam filijs uobis se of. deus. quando vos corripit.
quod ostendit consequenter per simile, dicens: k ¶ Quis eīm
filius quem non corripiat pater? quasi dicat, nullus, loquen-
do de filio vero & dilecto. l ¶ Quod
si extra disciplinam estis. Hic ar-
guit ex prædictis. Et diuiditur in tres:
quia primò arguit ad inconueniens du
cendo. secundò exemplum experientiæ
inducendo, ibi: Deinde patres. tertiò vti
litatem consequentem ostendēdo, ibi:
Omnis autem disciplina. In prima par-
te facit talem rationem: Omnes veri fi-
lij dei facti sunt participes disciplinæ
ipsius per tolerantiam flagellorum: er-
go si ab ipsa estis absoluti, non estis ve-
ri filij dei, sed adulterini, filij mundi &
diabuli, & hoc est quod dicitur: Quòd
si extra disciplinam estis, cui⁹ &c.
Et patet litera. m ¶ Deinde patres
quidem carnis nostri habuimus
&c. Hic arguit ad idem per exemplum
experientiæ. ¶ Circa quod sciendum,
quòd duplex est differentia inter patrē
carnalem & spiritualem, qui est ipse de-
us. Prima est, quia pater carnalis non ge
nerat animam, sed tātum corpus dispo
nit: deus autem eam infundit. & ideo pa
ter naturalis dicitur pater carnis: deus
aūt dicitur pr̄ spiritus, & per consequēs
verius habet rationem patris: quia ille
dicitur verus pater qui dat formam. Et
ideo disciplina dei tanquā patris veris-
simi est maximè rolerāda, quia per hoc
conseruatur spiritualis vita. & hoc est
quod dicitur: Deinde patres quidē
carnis nostræ habuimus erudito-
res. quia pater debet filio documentū,
sicut & nutrimentum. n ¶ Et reue
rebamur eos. acceptando eorum dis-
ciplinam. o ¶ Num multo magis
obtemperabimus patri spirituum
& uiuemus: quasi dicat, sic debet esse.
Secunda differentia inter deum & pa-
trem carnalem est quia pater carnalis in
struit filium & castigat ad aliquid trāsi-
torium, scilicet ad honeste conuersan-
dum in hac vita quæ breuis: est, instruit
etiam secundum regulam volūtatis suę
quæ falli potest. Deus autem erudit fi-
lios suos ad æternam vitam recipiendā
Instruit etiam per regulam voluntatis
suæ quę infallibilis est, & ideo eius dis-
ciplina est maximè recipiēda & acceptā
illi quidē id est patres carnales. q ¶ Et
tempore paucorum dierum. id est
præsentis vitæ. r ¶ Secundum uo-
luntatem suam. quæ falli potest,
s ¶ Erudiebant nos. quorum disci-
plinam recepimus. t ¶ Hic autem
scilicet deus. v ¶ Ad id quod uti-
le est. id est ad beatam vitam, qua nihil
y ¶ Omnis autem disciplina in præsenti quidem uide
tur non esse gaudij, sed mœroris. Hic arguit ad propositum
ex vtilitate consequente. Ad cuius intellectum considerandum,
quòd malum pœnæ quædam medicina est: medicina autem li-
cet sit amara & horribilis ad sumendū secundum se & absolutè;
tamen ex consideratione eius finis, id est futuræ sanitatis sit acce-
ptabilis: & ita debet esse de pœnis in præsenti ex consideratione
futuri præmij. & hoc est quod dicitur: Omnis autem disci-
plina in præsenti quidem uidetur non esse gaudij,
sed mœroris. & bene dicitur videtur, quia sic non est se-
cundum rei veritatem. Licet sic videatur carnalibus hominibus
qui non considerant, nisi vitam carnalem. Ideo sequitur.

Erã a ¶Manus.i.effectũ charitatis,q deũ cõplectebamini olim,ite-
E rum erigite ſurſum ad deum.Et, b ¶Genua.i.fortitudinẽ quę
ſoluta eſt refrigerata charitate. c ¶Greſſi. vt veſtra fides recte
incedat confitẽdo quod credit,& ſi opus eſt patiendo. Fides quæ
recte dicit pes,qa totũ portat.Ita rectos,vt nõ aliquis deuiet à ve-
ra via fidei,ſicut ille qui carnales obſer-
uãtias recipit,quod eſt errare.Et nõ clau
dicet,vt q timore paſſionis titubat, ſed
ſanet,ſi errauit vel timuit.Vel recti greſ
ſus ſunt recta intẽtio ĩ opib⁹. d ¶San
Mat.5.a. ctimoniã.i.caſtitatẽ mẽtis & corporis.
vñ:Btĩ mundo corde,qm̃ &c. e ¶Si-
ne qua ne.uiſ.deũ. Ecce quõ exterruit
amatorẽ boni.i.viſionis dei.Nõ dixit:ĩ
ignẽ mittet,vel infatigabilib⁹ tortorib⁹
dabit:q tñ vera ſunt.Sed volens te ama
torẽ boni eſſe.i.viſiõis dei,nõ formida-
torẽ mali,ait,ſine q̃ nemo vide.deũ &c.
Ex eo ipõ qđ deſideras te terret'. Aliud
eſt timere pœnã,aliud amare iuſticiam.
Si timore gehẽnæ nõ facis malũ, eſt qui
dẽ in te fides:qa credis futurũ iudicium
dei.Gaudeo fidei tuæ, ſed adhuc timeo
malicię tuæ.Sit ergo in te pax & ſancti
monia,ſine q̃ nõ videbit de⁹.Nã vñ deũ
† Ro.11.a. videam⁹ nõ habebim⁹,ſi cõtẽdẽdo ĩ no
bis oculũ extinxerim⁹.Sim⁹ pacifici, vt
Mat.5.a. agnoſcamur filĩ,ſim⁹ mũdo corde,vt vi
deam⁹ deum.Btĩ em̃ pacifici,qa filĩ dei
vocabunt̃.Btĩ mundo corde,qm̃ ipm̃ de
um videbũt.f ¶Cõtẽplantes.Ne du
bitetis poſſe eſſe tã patientes, qa gratia
dei prẽſto eſt,ſed ne deſitis ei,hoc modo
† deficiat à gratia poteſtis retinere gr̃am. g ¶Ne qua ra
dix ama.Delectatio pc̃ti veri⁹ dr̃ama-
ritudo,& ideo vitanda. Radix amari
tudinis.mala cogitatio¹,q̃ non dulces
fruct⁹.i.opa,ſed ămaros generat , qbus
impedit iter ad cęlũ. h ¶Ne qs forni
F ca.&c.Hĩc quõ cõtemplari debeãt,ne
q̃ radix amaritudinis germinet,oñdit p
ptes in qb⁹ aliq̃s de illis notat. i ¶Pro
phan⁹ Quaſi porro.i.lõge à phano: id
eſt tẽplo dei.i. penit⁹ irreligioſus. Vel:
Ne quis forni.vt cum fide teneat¹ car-
nales obſeruãtias, vt cõcubina quæ eſt
ſpũalis fornicatio. Vel Prophanus.
prorſus fidẽ negligens.Vel erãt aliqui ĩ
ter Iudæos ſectatores Eſau ĩ fornicatio
ne & gaſtrimargia.k ¶Vt Eſau. Qui
dr̃ fornicator, qa cõtra volũtatẽ patris
& matris vxores alienigenas duxit.Pro
Gen.25.d. phanus dr̃, qa gaſtrimarg⁹.i.ſeru⁹ vẽtris
extitit & guloſus, vẽdẽs prĩogenita ſua
pl̃eticula ruſa. l ¶Primitiua.vel pri
mogenita ſua.primitiua hĩc appella ho
norẽ & dignitatẽ ſacerdotĩ,qa ãte ſacer
dotiũ Aarõ oẽs prĩogeniti erãt ſacerdotes,ſicut fuit Sem. Et hæc

a ¶Sed non ita eſt ſi quis modo cogitat futura.
plina in præſenti quidẽ uidet̃ur non
¶In alia vita.
eſſe gaudĩ,ſed mœroris:poſtea au- a
a ¶In omni quiete poſſidendum. ¶i.pacem,qua maior nõ eſt.
tem fructum pãcatiſſimum exerci- b c
¶Diſciplinam. ¶Quem iuſticia meretur. a ¶Vt ha beatis talem fructum.
tatis per eam reddet iuſticiæ. † Prõ- d
a ¶Pigras in eleemoſinis b ¶Fortitudine,qua firmiter vt genibus ſtatur.
a pter quod rẽmiſſas manus & ſolũ- b e
a ¶Surſum ad deum:vt nec ocio torpeatis,nec debilitate hæſitetis.
c ta genua ãerigite,& greſſus rectos fa- f
cite pedibus ueſtris, ut non claudi- g
a ¶A via rectitudinis. b ¶A peccatis recta intentione operando bona.
cans quis errẽt, magis autem ſanẽ-
a Vſque adeo patiamini,vt pacem etiam cum tribulatio nibus habeatis. ¶Quæ eſt dilectio & concordia.
tur. † Pãcem ſequimini cum omni- h
a ¶Perfectionem in operibus,quia ſola fides non ſufficit.
b ¶Pace & ſanctimonia adeo neceſſaria eſt.contendendo enim cum alijs oculum mentis extinguimus. ¶Ex eo quod deſiderans te terret.
d bus,& ſanctimoniã: ſine qua ne- i k
a ¶Sequimini pacem. ¶Attentione multa.
f mo uidebit deum. † Contẽplantes, l m
a ¶Non ſolum vos quaſi de alijs,etiam ſit cura vobis.
b ¶Quam humanæ pauitatis meritum ſępe repellit.
c ¶Cogitatio mala
g nẽ quis † deſit grãtiæ dei: Ne qua rã- n
a ¶Delectationis noxię ex qua amaritudo. b ¶Ad conſenſum & operationem venient.
dix amãritudinis ſurſum germinãs
a ¶Illam gratiam. ¶Amaritudinem. b ¶Exemplo: & ideo graue eſt.
impediãt, & per illam inquinentur o
a ¶Per partes, in quibus aliquos notat. ¶Sit.
h multi. † Nẽ quis fornicator, aut pro p q
i a ¶Alienus a deo. b ¶Ecce quam procul a religione: qui pro ventre dedit benedictionem.
k phanus, ut Eſaũ, qui propter unam r
¶Dignitatẽ. a ¶Ne ſitis ſicut Eſau, quia reprobatus eſt.
l eſcam uẽdidit primitiua ſua. Scitõte s
¶Ita cauendum eſt,ne eã poſt mortem debent recipere benedictionem,reprobentur, & pœnitentia eis nõ valeat.
enim, quoniã & poſtea cupiens hæ-
a ¶A deo,Iſaac confirmante benedictionem Iacob.
reditare benedictionẽ, rẽprobatus
¶Caruit benedictione,non quod non pœniteret,ſed quia non pœnituit vt debuit, dicens: Veniet dies luctus patris mei, & occidam Iacob fratrem meum. a ¶Veniæ & locum benedictionis per pœnitentiam.
t eſt. Non enim inuenit pœnitẽtię lo-

borem debitum ſuſtinẽdũ. Mõet etiã Apl̃s vitare pc̃m̃ comiſſio G
nis,dicens: f ¶Et greſſus rectos facite pedibus ueſtris.
Rectũ em̃ ẽ cuius medium nõ exit ab extremis:Obliquũ autẽ qđ
exit ab extremis.& ideo opus rectum eſt quod exit à limitibus re-
ctę rationis:obliquũ autem quod exit.& ſicut tibia q̃ exit regulam
potẽtię greſſiuę clau dicat in greſſib⁹, ſic
operans extra limites rationis rectę clau
dicat in morib⁹:& errat. Ideo ſequitur:
g ¶Vt non claudicans quis ertet
magis autem ſanentur. Hoc autem
tẽ contingit,quando actus ad ordinem
rationis reducuntur,quia ſicut infirmi-
tas corporis cauſat ex inordinatione
humorum,ſic infirmitas animæ ex inor
dinatione actuũ & affectionũ. h ¶Pa- † 49.dic.
cem ſequimini cum omnibus. Hĩc hic exem
monet hominem innocentem, vt ſolli- v.claudus.
cite caueat, ne in peccatum incidat. Et
diuiditur in duas, quia primò monet
vitare peccata ſpiritualia. ſecũdò carna-
lia, ibi:Ne quis fornicator. Circa pri-
mum ſciendum, q̃ peccata ſpiritualia
corrũpũt pacem ad proximũ & ſanctimo
niam ad deum.ideo dicit: Pacem ſeq-
mini.cauentes iniuſticiæ,odĩ, & huiuſ
modi. i ¶Et ſanctimo. peccata quę
ſunt cõtra diuinam reuerẽtiam. k ¶Si
ne qua. ſcilicet pace & ſanctimonia.
l ¶Nemo uidebit deum. in cælesti
gloria.propter qđ dicitur de pace Mat.
v.a.Beati pacifici,qm̃ filĩ dei vocabunt̃.
Et de ſanctimonia Apo.xxĩ.g.Nõ intra
bit in illam aliquid coinquinatum. Et † Cartag.
quia ſine pace & ſanctimonia null⁹ ha-
bet gratiam in preſenti, ideo ſequitur:
m ¶Contemplãtes ne quis deſit
gratiæ dei.Gratia enim dei nulli deeſt,
quia deus parat⁹ eſt eam dare,ſed homo
peccans deeſt ipſi gratiæ, ſubtrahens ſe
ab ipſa per cõtrarium pacis & ſanctimo
niæ.& quia nõ ſolum vitanda eſt diſcor
dia,ſed etiam eius occaſio,ideo ſequitur H
n¡ ¶Ne qua radix amaritudinis † Gen.25.d
ſurſum germinans impediat.id eſt
contemplantes, ne aliqua radix odĩ &
rãcoris à corde germinet ſurſum ĩ ope
re,q̃ impediat pacem. o ¶Et per illã in-
quinentur multi. Quia ad conturba-
tionem pacis ſequitur inquinatio mul-
titudinis. p ¶Ne quis fornicator.
Hĩc cõſequenter monet vitare pc̃ta car-
nalia,q̃ ſunt duo potiſſimè. luxuria,&
gula, quæ perficiuntur in delectatione
carnali.ideo dicit:Ne quis fornicator
i.contemplantes diligenter,ne quis ve-
ſtrum ſit luxurioſus. q ¶Aut ꝓpha-
nus.id eſt procul à phano. Iſte eſt gulo-
ſus,qui de ventre ſuo facit deũ, & de coquina templum. Et quia
ex gula aliquando incidit homo in maiora peccata ideo ſe-
quitur: r ¶Vt Eſau qui propter unam eſcam uendi-
dit primitiua ſua. Hoc habetur Gen.xxv.d. Ius autem primo-
geniturę tũc temporis habuit annexum ſacerdotium: propter
quod primogeniti habebãt veſtes ſpeciales quibus induebantur
diebus feſtiuis in ſacrificĩ oblatione,& menſę benedictione,& in
paternæ benedictionis receptione. ſicut ibidem dicitur de veſti-
bus Eſau valde bonis,quas Rebecca ſeruabat. Et ideo Eſau ex gu
la cecidit in ſimoniam vendendo ſpirituale. Iacob autem non
emit propriè,ſed redemit vexationem ſuam,ſciens quod ius pri-
mogenituræ ſuum erat quia de hoc à matre edoctus fuerat quæ
hoc per reuelationem diuinam habuerat, vt dicitur Gen.xxv.
& ideo Eſau meritò fuit reprobatus. Vnde ſequitur: s ¶Scito
te enim.quoniam & poſtea cupiens hæreditare benedi-
ctionem,reprobatus eſt. Iſaac enim in admiratione extaſis fa-
ctus,vt habetur Gen.xxvĩ.a. per reuelationem habuit, quòd à
deo factum erat, de tranſlatione benedictionis ad Iacob.
ideo ipſam non reuocauit:ſed magis confirmauit:& Eſau ipſi ſub
iugauit,vt patet ibidem. Vnde ſequitur: t ¶Non enim inue
nit pœnitentiæ locum. Ad conſequẽdum ius primogenituꝛę.

Quãquã cũ

Nico. de Lyra.

a ¶Poſtea aũt:id eſt in futuro. b ¶Fructũ paca.i.beati-
tudinem q̃ quietat totaliter appetitum. c ¶Exercitatis per
eam reddet iuſticiæ. Hoc addit̃,qa p iuſticiã homo beatitudi-
nem meretur.ĩ.Timo.iiĩ.b. Repoſita eſt mihi corona iuſticię.
d ¶Propter quod remiſſas. Hĩc conſequenter oſtendit Apl̃s
qualiter ſe debent habere ad mala culpæ vitanda. Et diuiditur in
Diuiſio. duas partes:qa primò ponit ſuã monitionẽ.ſcđ ò monitionis ra-
tionẽ,ibi:Nõ em̃ acceſſiſtis. Prima adhuc ĩ duas:quia primò mo
uet hoĩem,peccantẽ.ſecũdò nõ peccãtẽ,ibi:Pacẽ ſeqmini,. Primò
Pc̃m̃ omiſ igitur monet ipſum hominẽ pc̃tõrem peccatum vitare omiſſio-
ſiõis ĩ duo nis,quod cõſiſtit in duobus. Primò in ocio reſpectu boni operan
bus. di.& quãtũ ad hoc dicit:Propter qđ remiſſas manus erigi.
ad bonũ operandũ. Man⁹ em̃ eſt organũ organorũ, vt patet.iĩ.
de anima.& iõ manus remiſſa ſignat generaliter ocium. Secun-
dò conſiſtit in debilitate reſpectu mali tolerandi,quæ ſignatur p
ſolutionẽ genuũ,qa ſup genua ĩnititur totũ pondus.& quãtũ ad
hoc dicit: c ¶Genua ſoluta erigite:id eſt fortificate ad la-
borem debitũ

erat magna dignitas, quia & de substātia & de hereditate paterna
A maiorē portionē sumebat. Vestiūq; ornat⁹ locupletior resplende
bat, eiq; benedictio dabatur. Ecce q̄ procul à religione Esau fuit,
qui p ventre dedit bñdictionē. Cuius factum ideo cōmemorat,
vt dehortet ab illius similitudine. a ¶Nō enī ac. Dixerat, ne qs
desit gr̄e his modis q̄s subdidit, parata
em̄ est gr̄a. Et hoc est: Nō est ad asperita
tē legis quā describit, vt econtra intelli
gat suauitas gr̄e. Nō ad ignē, sed ad spiri
†Gen.27.f Exo.19.b. †contactū tū sctm̄, q est ignis cōsumēs peccata: ad
quem nō motu corpis, sed spiritu itur.
b ¶Turbinē. Turbo est vis vētorū cū
grādine & pluuia, & significat impetū
vitiorū, q̄ p legē magis dnata sunt: mo
do venit ad serenitatē p gratiā spiritus.
c ¶Caliginē. Quia obscura lex mō
dara intelligētia. Procellā. q̄ est maior
q̄ turbo. i. tēpestas, q̄ q̄cūq; ipellit. hæc
est seruit⁹ pcti sc̄m opationē q̄ p legē
†deprecati sunt, trahebat hoīes, mō aūt est reqes à vitijs
in pfectis. d ¶Tubæ so. q̄ est signum
motiōis ad bellū. i. motus delectationis,
q nō per legē, sed p gratiā extinguitur.
e ¶Vocē uer. Huiusmodi vox est le
gis pceptio & cōmminatio, quā popu
†Exo.19.b lus grauē putauit & tolerabilē, qa sola
pceptio erat sine gr̄a adiuuāte. f ¶Nō
em̄ por. Quia sine gr̄a insufficiētes erāt
ad obseruāda pcepta. g ¶Et si be. te.
mō. la. Mōs est diuinitas, bestia defect⁹
rationis, qd̄ est qñ verbū blasphemię p
ferī in deū. Tāgere est offendere. Tangit
ergo montē bestia q offendit deum blas
Exo.19.b. phemia, quē pcipit lex sine misericordia
lapidari. Sed in ecclia, si vult reuerti, mi
sericorditer suscipiť. Moyses exterritus
est, qa tāta erat aspitas, & vt pfecti terre
rētur, qa nō erat ibi adiutrix gratia. Mo
B do aūt nec imperfectis grauis est præce
Mat.11.d. ptio, cū iugū suaue & onus leue. Nō ad
tā aspera. h ¶Sed acces. Ex superio
ribus ista pēdēt, vbi dicit ad q̄ accesserīt
post remotionem illorū, & nō ponit cō
traria eorū q̄ ex oppositio intelliguntur, si
cut. g. allignatū est. sed primum qd̄ ex eis sequiť, vt p per hoc ma
gis suadeat tenendā esse gratiā. i ¶Ad Sion. i. ad eos q in alto
speculanť deū, qd̄ speculari est magnū pmiū. k ¶Et ciuitatē
dei. Quia deus in eis habitat, quia eos iustificat, aliud pręmium.
Et iudi. oīm &c. id est ad deum qui erit possessio iustorum, cū
erit omnia in omnibus. Erit & aliorum, sed magis perfectorum:
& per hoc suadet perfectionem. Vel: Accessistis. ad spiritus iu
storum, quibus socij in fide & opere. Vel ad spiritum sanctū, qui
facit perfectos iustos. Per quæ autē hæc oīa habeāt subdit, Testa
mēti no. me. i. per Iesum qui dedit testamentū: & per sanguinē
Christi. Meli⁹lo. quā Abel. qui primus iustus fuit, quem & po
fuit & omnibus alīs, quorum sanguis nullam remissionem face
re potuit: tunc multo minus sanguis animaliū, sed sanguis Chri
sti fecit. Vel, melius loquitur. i. loquentes facit: quòd Iesus est
filius dei, à quo redempti sumus quàm sanguis Abel, qui facit
Mystice nos loqui Abel fuisse virum iustum & in figura Christi im
molatum. Caligo, obscuritatem legis significat, turbo commina
1.Tes.4.d. tionē. Si quis hoc fecerit timore, moriatur. Procella ipsam vindi
ctam. Sonus tubæ aduentum dei. vnde: In tuba dei descendet de
cælo. i. in voce angelorum. Vox verborum non ipsius dei: sed
angelorum. Per angelum enim loq̄bat Moysi. ¶Aug. Vide er
go distantiā. Ibi post Pascha qd̄ agit immolatiōe, celebratū erat
quīquagesimo die, descēdit de⁹ in Sina in igne: sed plebē lōge stā
tē terri-

Nicolaus de Lyra.

a ¶Quāquā cū la. inquisiť. eā. Lachrymę em̄ iste nō proce
debāt ex dolore culpę cōmissę, sed solū, ppter dānū tpale, ideo nō
erat vera pœnitentia. b ¶Nō ei accessi. ad tra. Superi⁹ ad vi
tandum malum culpę Apl̄s posuit suā monitionē, hic consequē
Diuisio ter ponit monitionis rōnē. Rō aūt huius sumiť ex comparatione
noui & veteris Testamenti. & ideo illa comparatio primò ponit.
sed'o ex illa ad ppositū arguit: ibi, Videte ne recusetis. Prima ad
hucin duas, quia primò ponit ea q̄ ptinēt ad vetus Testamentū.
sed'ò ea

a ¶Ex indignatione & dolore amissi honoris contra fra
trem, non ex vera pœnitentia.

cum, quanquam cum lachrymis in a
a quisisset eam. †Non enim accessi b
¶i. Palpabilem. a ¶Quo motu corporis accederetur.
stis ad †tractabilem & †accēssibilem
a ¶Vel comminationem ipsius legis.
¶Hæc in datione legis facta sunt, vt corda Iudæorum
concuterentur, ne au ferent legem transgredi: non hic
terror in euangelio.
b ignem, & turbinem, & caliginem, c
d & procellam, & tubæ sonum, & uo e
cem uerborum: † quam qui audie
a ¶Non loquatur nobis dominus deus, ne forte moriamur.
runt † excūsauerunt se, ne eis fieret
a ¶Non poterant ferre vocem angeli præ timore: videns
tes tonum montem Sina fumare procellas, tonitrua, & vo
ces tubarum audientes.
f uerbum. Nōn enim portabāt quod d
¶Sic præcepit dominus. ¶Moyses
dixit, longe stare, quia si bestia etiam
e dicebatur: † & si bestia tetigerit mon e
a ¶Grandine. ¶Multum fuit terribile quòd & Moyses
terruit, vt subditur: Moyses &c. b ¶Quod non
audire auderent.
tem, lapidabitur. Et ita b terribile e f
rat quod uidebatur. Moyses dixit: g
a ¶Quid ergo aliť?
h Exterritus sum, & tremebūdus. Sed h
a ¶. ad eos quī in alto deum speculantur: quod specula
ri est magnum præmium. b ¶Hoc est.
i k accessistis ad Siōn montem & ci k
a ¶Ad visionem pacis cælestis.
uitatem dei uiuentis Ierūsalem cæ
a ¶Ad. b ¶Cum pluribus maior beatitudo. c ¶Quo
rum socij futuri essent.
lestem, & b multorum milium ān l
¶Ad.
gelorum frequētiam, & † ecclesiam m

sed'ò ea q̄ pertinēt ad nouū Testa. ibi: Sed accessistis. Circa primum C
considerandum, q̄ lex fuit pedagogus noster vt patet Gala. iij. &
ideo fuit cōueniēs paruulis & imperfectis qui à pedagogo terro- Diuisio
ribus inducunť ad opera virtutis. Et ideo sed'm hoc qd̄ dicit hic
Apl̄s, & habet Exo. xix. &. xx. lex data fuit in terroribꝰ. & iō Apl̄s
primo describit illa q̄ fuerunt terribilia
populo legē recipiēti. sed'ò ostēdit qd̄
fuit terribile ipi legislatori, scilicet Moy
si, ibi: Moyses dixit. ¶Circa primum Terribilia
Apl̄s ponit tria terribilia. Aliqua enim le. ve.
erant terribilia visu. s. ignis qui videba † accēsum
tur in monte, & caligo tenebrosa ex nu
bis dēsitate, vt habetur Exo. xix. a. & hoc
est quod dicit: Non enī accef. ad tra.
& ac. ignē. Ignis enim qui videbať in
mōte, erat corporalis, & per consequens
tractabilis. id est tactu cognoscibilis. erat
etiam in loco determinato, & per conse †Exo.20.a.
quens accessibilis. tamen ad ipsum non
accedunt suscipientes nouum Testamen
tum, sicut accesserunt recipientes vetus
Testamentum, nō tamen immediate ad
ipsum: sed quia breui spacio distabāt, ita
quòd vocem loquentis de medio ignis
intelligebant. Aliqua etiā erant terribi
lia auditu. s. procella venti quę audiebať
in aere, & sonus tubæ, & vox angeli lo
quentis in persona dei & quātū ad hoc
dicit: c ¶Et procellā & tubæ sonū, &
uocē uer. quā q au. excu. &c. vt ha
betur Exo. xx. c. vbi dicitur, q̄ filij Israel
terrore concussi dixerūt Moysi: Loque
re tu nobis & audiemus: non loquať no
bis dns, ne forte moriamur, & causa hu
ius subdit: d ¶Nō enī portabāt qd̄
diceba. i. non poterāt sustinere p timo
re. Aliqua etiā erant ibi terribilia ex cō
minationis actu, quia ibi fuit dictum
q̄ si homo vel bestia transiret terminū
cōstituťū, interficeret, vt patet Exo. xix.
b. Apl̄s autē hoc tm̄ resumit de bestia. di
cens: e ¶Et si bestia tetigerit mon
tem, lapi. & ideo cōcludit ex prędictis. D
f ¶Et ita terribile erat &c. Notan. †concionē
dū q̄ oīa illis cōtingebāt in figura, vt dicit. j. Cor. x. c. & iō ista ter Primogeni
ribilia in datiōe legis aliq̄d designabāt, qa ignis designabat seue torum:
ritatē diuinę iustitię ad puniēdū legis transgressores. Vū dr̄ Deu.
iiij. d. Deus noster ignis consumens est. Turbo, austeritatē pœna
rū quæ erant in lege. Caligo, id est velamē legis, quia omnia erāt
sub figurarū velaminibus. Procella, terrorē cōminationum, quæ
erant in veteri lege. Sonus tubæ, grauitatem præceptorum. Vox
verborū, multitudinē ipsorū. Cōminatio occisionis, periculum
transgressionis. g ¶Moyses dixit. Hīc consequenter agit de
timore legislatoris scilicet Moysi. per hoc ostendiť quòd lex illa
fuit terribilis, non solum hominibus imperfectis, sed etiam per
fectis, quia ostendebat culpam, sed non dabat gratiam, propter
quod dicitur Act. xv. c. Hoc est onus quod nec nos, nec patres no
stri portare potuimus. timor aūt Moysi non habetur Exo. xxiiij.
vbi agitur de datione legis, sed Exo. iij. in visione rubi, & hoc est
quod dicitur hic: Moyses dixit. id est facto ostendit. h ¶Ex
territus sum & tremebundus. Quia ex timore faciem ab
scondit, vt ibi dicitur: i ¶Sed accessistis ad Sion montem
& ciuitatem dei. Hīc consequenter ponit Apostolus condi Cōditiōes
tiones noui Testamenti, in quo nobis tria promittuntur. Primū noui Test.
est spes gloriæ, quæ gloria consistit in visione clara quātū ad in
tellectum. & quātū ad hoc dicit: Sed accessistis ad montem
Siō. i. vos qui estis renati per fidē catholicam, accessistis in cer
ta spe ad altitudinē speculationis diuinæ. Sion em̄ specula inter
pretatur. Consistit etiā in fruitione pfecta, quātum ad effectum:
quia ibi quietatur affectus. & q̄tum ad hoc dicit: k ¶Et ciui
tatē dei uiuentis Ieru. cælestē. Ierusalem enim interpretatur
visio pacis. Consistit etiam gloria in societate iocunda quātum
ad decoris complementum, & q̄tū ad hoc dicit, l ¶Multorū
milium angelorū frequētiā. secundum quod nobis promit
titur in nouo Testamento, est participatio ecclesiæ in apostolis
fundata, & hoc est magnū bonū scilicet esse pricipē taliū. & q̄tū
ad hoc dicit: m ¶Et ecclesiam primitiuorū. i. apostolorū, q̄
fuerunt primi fruct⁹ ecclię & primi fundatores ei⁹ post Christū.

Qui cō

Gloſ. ordi: Ad Hebræos Cap. XII. De Lyra

Act. 2. a.

Em territās, & digito ſuo ſcribēs in lapide, nō in corde. hīc ꝙ ꝺ ſpi-
E rituſſctūs q eſt digit⁹ dei, venit, vbi cōgregati erāt fideles ī vnū in
igneis linguis, nō de lōginq̄ territans, īmo ſedit ſuper ſingulos eo
rum. De cęlo qdē fact⁹ ſubito ſonus, q̄ſi ferret flatus vehemens ſo-
nuit: ſed nullus expauit. Ibi ignis & fumus, hic autem ignis ferens.

a ¶ Qui conſcripti ſunt. Q. Ne du-
bitetis ad angelos peruenire, q̄a vīi ante
ceſſores puenerūt. & hoc ē: Qui cōſcri
pti ſūt. i. cū eis q in cælis ſūt, ſcripti ſūt.
id eſt ī eorū ordine ſūt. b ¶ Mediato-
rē Ie. Quia enim incredibile videbatur
qd⁹ ꝓmittebat de⁹. ſ. ex hac mortalitate
corruptione, abiectione, īformi puluere
futuros homines ēq̄les angel⁹ dei, non ſo
lū ſcriptura hoīb⁹ fecit vt crederēt, ſed
† concilia- etiā fidei ſuę poſuit mediatorē, nō quēli
torem bet principē vel angelū, ſed vnicū filiū:
vt q̄ via nos ꝓductu⁹ eſſet ad illā ineffa
bilē īmortalitatē, & cū angel⁹ ēq̄litatē, p
ipm filiū onderet & ꝓberet. Parū enim
erat deo facere filiū ſuū demonſtratorē
vię: iō eū fecit viā, vt ꝓ illā irem⁹. Miſ⁹
eſt ergo medic⁹ quē nō cognouit ęgro
t⁹. lōcę eū occidit, ſed & aſpſus ſanguis
medici valuit ad medicamentū ęgroti.
Venit, vt viſitaret: occiſ⁹ eſt, vt ſanaret.
c ¶ Adhuc ſe. ego moue. Q. iā, fue-
runt mota. ſed adhuc mouebo. p ſemel
notat ꝙ vlteri⁹ nō mouēda. d ¶ Sed
etiā cæ. qd⁹ inferi⁹ eſt. ſ. aereū: vñ dicun
tur aues cęli. Totus autē penē aer iſte vē
toſus, quē cælū vel cælos ſcriptura vo-
cat: iſtos vtiq̄ imos, nō illos ſupremos
vbi ſol & luna & ſidera cōſtituta ſunt di
cit hic ſcriptura mouēdos, & alibi pitu-
ros, ppē magnā ſui quādā cōmutationē.
e ¶ Quæ ſunt īmobilia. Q. id quod
ſunt: qa qdqd erūt vt in principalib⁹ eſſē
† aggei. 2. b tię, vel in formis extrinſec⁹ ſūptis, ſcd⁹m
F id immobilia erunt. f ¶ Itaq̄ frēs re-
† concutio īmo. Quia cælū & terrā īmobilē, ꝓmit-
tit, patet ꝙ habem⁹ gr̄am, ſine q̄ nō poſ
ſem⁹ ad illud, ꝓmiſſum puenire, ſed per
† vt pote q̄ eā ſuſcipimus illud regnū īmobile, & iō
facta ſint. nullus deſit gr̄æ. Vel: g ¶ Habeam⁹
gratiā. i. fidē, ſpē & charitatem ī ſancta
opatione. Vel: Habeam⁹ gratiā. i. gra
† nō concu tias agam⁹ de omnib⁹, nō murmurātes
tiuntur in aliquo, q̄a ſic bñ ſeruiē deo. h ¶ De⁹
† qd⁹ cōcu noſter &c. fact⁹ ignis. i. ſpūſſctūs q eſt
ti nō poſſit donū & gr̄a illa, q̄a nobis gratis datus.
Hoſpitali- ¶ Aug. Abrahā hūanitatis officia ꝑbēs
tas laudat. q̄ neceſſaria niſi infirmę carni eſſe non
poſſunt, mirū niſi hoies arbitrat⁹ ē: ſed
in qb⁹ deū loq intellexit, qbuſdā idicīs
poſtea angelos eſſe cognouit, cū ſe vidē
te in cælos irēt. Sic & Loth occurrit &
Genē. 19. a. adorauit, angelos intellexit: ſed rurſum
cum ad refectionē iuitat, homines putat. apparebat ergo qbuſdā
ſignis diuinitus eſſe miſſos, q homines tñ eſſe crederent. Exhibuit
itaq̄ hoſpitalitatē, vt ſctis hoīb⁹ in qbus deū eſſe cognouit, cum
eos ſicut & ipſe Abraham angelos eſſe neſciret Abraham in tri-
bus, Loth in duobus deum nouit, cum ſingulariter eis loqueban
tur tñ homines eos arbitrabantur, cū refectionem miniſtrabant.

Nicolaus de Lyra.

a ¶ Qui cōſcripti ſunt in cælis. i. in libro vitæ. Tertium
quod nobis promittitur in nouo Teſtamento eſt familiaritas tri
nitatis beatæ & quātum ad hoc dicit: b ¶ Et ad iudicem om
nium deum. i. ad patrem cuius proprium eſt iudicare, quia ſi
filius iudicat, hoc habet à patre, vt dicitur Ioh. v. d. Pater omne
iudicium dedit filio. ad ipſum inq̄ acceſſiſtis per fidem. c ¶ Et
ſpiritum iuſtorum perfectorum. In quo tangitur familiari-
tas ſpiritus ſancti qui facit iuſtos perfectos. Familiaritas autem fi-
liį erga nos tangitur, cum ſubditur: d ¶ Et Teſtamenti no-
ui mediatorem Ieſum. qui per effuſionem ſui ſanguinis cōfir
mauit nouum Teſtamentum, ſicut. ē. dictum eſt ca. ix. Ad hanc
autem effuſionem accedim⁹ p baptiſmum, in quo nobis comuni
catur efficacia

¶ Apoſtolorum. ¶ Qui primi crediderunt. a ¶ Quorum nomina ſcript ſunt in libro vitæ. ¶ Ad ſimilitudinem, vt patres conſcripti.

a primitiuorum, qui cōſcripti ſunt a
a ¶ i. Chriſtum, cui pater dedit omne iudicium. ¶ Et ita iudicabitis cum eo.
in cælis, & iudicem omnium deum, b
¶ Spiritus. i. animas. ¶ Vel ſpirituum.
& ſpiritum iuſtorū perfectorum, & c d
a ¶ Per quem poſſunt fieri ſocij angelorum.
b teſtamenti noui † mediatorem Ie/
a ¶ Ad emundationem ſanguinis Chriſti. b ¶ Quia iſte venīam, ille vindictam, iſte ſalutem, immo & perſequentibus venīam, cum inquit: Pater ignoſce &c. ille damnationem clamat.
ſum & ſanguinis aſperſionem melī e
a ¶ Quia ad Ieſum acceſiſtis, cuius ſanguis melius lo. &c. ergo.
us loquentem q̄ſ Abel. Videte ne f
a ¶ Per euangelium qui carnalia prohibet & ſpiritualia præcipit. b ¶ Patres noſtri.
recuſetis lōquentem. Si enim illi g
a ¶ Pœnam. b ¶ i. Chriſtum qui terrena. i. carnales obſequantias dabat per Moyſen, & terrena promittebat.
¶ Moyſen, vel angelum.
non effugierūt, recuſantes eum
qui ſuper terram loquebatur, mul/ h
a ¶ Non effugiemus. b ¶ Eundem loquentem nobis ſpiritualia & promittentem æterna.
to magis nos qui de cælo loquen/
¶ Quia idem.
tem nobis auertimus, cuius uox mo i
¶ Vt comminaretur ne recuſarent. a ¶ Cum de terra loquebatur. ¶ Cum legem dabat in Sina.
uit terram tunc. Nunc autem repro k
¶ Non minator, ſed promittit: & ideo multo minus debetis recuſare. a ¶ in Aggæo hoc legitur.
mittit, dicens: † Adhuc ſemel & ego l
† mouebo, non ſolū terrā, ſed † etiam
a ¶ Inferius. ¶ Aereū. b ¶ Huius auctoritatis ſēſū exponit.
cælum. Quod autem adhuc ſemel m
dicit, declarat † mobiliū trāſlationē
¶ Per adhuc mo. ¶ Quod poteſt, quia fecit ea.
† tanq̄ factorum, ut maneāt ea quę n
¶ Hoc notat per ſemel. a ¶ Poſtea æternaliter.
† ſunt īmobilia. Itaq̄ fratres, regnū o
¶ Iam ſpe-
† immobile ſuſcipientes, † habemus p
gratiam per quā ſeruiamus placen/ q
a ¶ Quia deus & iudex omnium.
b ¶ Amore honoris, quia pater. i. diligentes eū vt patrem.
tes deo cum metu & reuerētia. † Et/ r
a ¶ Per gratiam poſſumus placere, quia deus conſumit omnia peccata. & per hoc quod purgat & facit ſeruire in virtutibus, placemus deo.
h enim deus noſter ignis cōſumēs eſt.

catur efficacia paſſionis Chriſti delendo culpam & pœnam, & G
quātum ad hoc dicit: e ¶ Et ſanguinis aſperſionem me. lo.
quā Abel. Quia ſanguis Abel loquitur vindictam, vt habetur
Genē. iiij. Sanguis Chriſti loquitur veniam: quia in effuſione ſan-
guinis orauit pro trāſgreſſoribus: ſicut fuerat predictum Iſa. liij.
d. Et ꝓ trāſgreſſoribus orauit. f ¶ Vi-
dete ne re. Poſita cōditione noui & ve
teris Teſ. ex hoc cōſequēt Apl⁹ arguit ad
ꝓpoſitū. Et diuidit ī tres ptes: qa primo Diuiſio
intētionē ſuā ꝓmittit, ſcd⁹o ad ꝓpoſitū
arguit, ibi: Si em illi. tertio intētū cōclu
dit, ibi: Itaq̄ regnum. In prima pte dicit
ſic: Videte ne re. lo. dixerat enim, q̄ ſā
guis Chriſti meli⁹ loq̄tur, q̄ Abel. ſi in-
tēdit Apl⁹ inducere ad obediendū huic
locutioni. Loquit em nobis primo cō-
memorādo bñficiū ſuæ paſſionis: Thre.
iij. c. Recordare pauperatis &c. ſcd⁹o loq
tur exhortādo ad exemplū imitationis.
ſ. Pe. ij. d. Chriſt⁹ ꝓ nobis paſſus eſt, reli-
quēs nobis exēplū. g ¶ Si em illi. Hīc
arguit ad ꝓpoſitū, ſcilicet q̄ ſermoni ſit Diuiſio
obediēdū. Et diuidit in duas ptes: qa pri
mo arguit. ſcd⁹o quoddā ſuppoſitū i ar
guēdo, ꝙbat, ibi: Nūc aūt. Circa primū
facit talē rōnē: Magis obediēdū eſt voci
illi⁹ q mouet cælū. q̄ voci illius qui mo
uet terrā. angel⁹ aūt q loq̄bat ī mōte Si-
nai mouit terrā: qa Exo. xix. dī, q̄ mons
tremebat. Chriſt⁹ aūt mouet cęlū & ter-
rā, ergo magis eſt ei obediēdū. & hoc eſt
qd⁹ dicit: Si em illi nō effu. qa Iudæi
inobediētes angelo loquēte in mōte Si-
nai fuerūt grauiter puniti, vt patet ex de
curſu veteris Te. h ¶ Multo magis
nos q de cæ. q. d. nos qui ſcimus Chri-
ſtū ſedere ad dexterā pīis, meriro punie
mur ſi fuerim⁹ inobediētes. i ¶ Cuius
uox mo. i. vox angeli loquentis in mō-
te Sinai, vt dictū eſt, ſed vox Chriſti mo- H
uet cælū. ¶ Aliter exponit de Chriſto: † Eſtri qp
Cuī uox ter. i. vox Chriſti, qa angel⁹ cōcutiunt.
loq̄bat in mōte Sinai in pſona dei: & p
cōſeq̄ns in pſona Chriſti, qa Chriſt⁹ de⁹
eſt, ſicut ꝙ hū ꝓconis dicit verbū regis.
k ¶ Nūc aūt. hīc ꝙbat q̄ Chriſt⁹ mo-
ueat cęlū: q̄ erat ſuppoſitū, & ꝙbat hoc
ꝓ auctoritatē Aggei. ij. & loq̄t ibi, ꝙphe
ta de primo Chriſti aduētu, vt manifeſtē
patet. tūc ei Chriſt⁹ mouit cęlū cū ſtella † habeam⁹
nouā apparere fecit, vel poti⁹ cū hūani-
tati ei⁹ aſcēdēti cælū patuit, & hoc ē qd⁹
dicit: Nūc aūt repro. i. ꝓpter nouī Te. † Deu. 4. b
qa licet ꝙphetia Aggei fuerit dicta tpe
veteris Teſta. erat tñ impleta tpe nouī
quo Chriſt⁹ mouit terrā in ſuā paſſionē
& cęlū in ſua aſcēſione. & hoc eſt qd⁹ dī:
l ¶ Adhuc ſe. & ego mo. Et bñ di-
cit ſemel, quia vltera nō claudet aditus cæli ſicut antea claudebat,
& per hoc deſignatur amotio legalium, quæ propter ſui imper-
fectionem non introducebāt ad cæleſtia. & hoc eſt quod dicitur:
m ¶ Quod: aūt adhuc ſe. dī. de. mo. trāſ. tāquā fa. i. tanq̄
amotionē legaliū q̄ erāt ad tps inſtituta. n ¶ Vt maneant ea
q̄ ſunt im. i. lex noua q̄ eſt duratura vſq; ad finē mūdi. p hoc enī
intelligitur gloria cæleſtis, quæ eſt ſimpliciter immobilis, ad quā
lex noua immediatē introducit: o ¶ Itaq̄ fratres. Hīc conſe-
quenter ex prędictis cōcludit concluſionem principaliter inten-
tam. multipliciter em̄ declaratū eſt per prędicta, q̄ Chriſtus in no
uo Teſta. ꝓmittit bona immobilia & æterna: nos aūt ſumus par
ticipes nouī Teſta. ideo hæc bona habere poſſumus ſi volumus:
quia Chriſtus non deficit, ꝓmiſſa ſoluēdo, niſi deficiamus in acci
piendo, & eſt quod dicit: Itaq̄ fratres regnū immobile ſuſ.
& ſubdit per quod poſſumus ſuſcipere, dicens: p ¶ Habemus
gratiā. i. de facili habere poſſumus: quia gratia & veritas per Ie-
ſum Chriſtum facta eſt, Ioh. j. a. q ¶ Per quam ſeruiamus
placentes deo cum metu & reuerentia. & ſubdit cauſam:
r ¶ Etenim deus noſter ignis conſumens eſt. Reſpe-
ctu reproborum, ſed eſt ignis purgans reſpectu electorum.
Dicit aūt

CHaritas. Sequiſ: Quidã. vt Loth Cap. XIII. neſciẽs eſſe ãgelos, ſciẽs tñ qs in eis eſſet. ¶ Augu. Alia trãſlatio. Per hanc eñ qdam neſciẽtes hoſpitio receperunt angelos, vt Abraham & Loth receperũt eos neſciẽtes eſſe angelos: ſed arbitrãtes eſſe hoĩes, in qb⁹ deus eſſet, & loqueret. b ¶ Tãquã ſi. Sicut vobis vinctis velletis ſubueniri, vel laborãtibus. c ¶ Sint mo. Poſtq̃ ſua pdiderant: volebãt iterũ cõgregare: qđ prohibet. Sed ne dicerent. qd ſi neceſſaria defecerint? ſubdit cõſolationẽ. Ipe oĩpotẽs de⁹ dicit: Nõ te deſerã. Hoc dicit oĩ ſperanti in ſe ſicut Ioſue, ita eſt nobiſcũ, ut cõfidẽter dicam⁹: f ¶ Nõ timebo quid faciat mihi hõ. Homo oĩs aduerſarius etiã diabol⁹, q hõ ab officio, eo ſcilicet, q̃ homiſ decipiat. d ¶ Sine aua. Auar⁹ eſt, q tenax eſt in largiẽdo, cupid⁹ in accipiẽdo. e ¶ Nec te de. Derelinqueretur qui fame periret: ſed qa hoc nõ eſt, nõ ſit homo cupidus. g ¶ Mementote p. &c. Quia longum eſt de ſingulis dicere, monet ſequi magiſtros. h ¶ Chriſt⁹ Ie. he. &c. hoc pertinet ad ſuperiorẽ ſẽtẽtiã, vbi teſtat⁹ eſt deũ dixiſſe: Nõ te deſeram, neq; derelinquã. Poterat eñ illis videri, q̃ hæc ꝓmiſſio ad Ioſue tantũ pertineret: ad qđ reſpõdet, q̃ & nos iuuabit ſicut iuuit illũ. Qñ dubitãdũ, qa q heri. i. in ꝓterito adiuuit Ioſue, hodie. i. ĩ pñti adiuuat & adiuuabit futuros per oĩa ſecula. i ¶ Doctrinis ua. &c. qa p gr̃am licitũ eſt oĩbus cibis vti. ꝓdicãt aliq nõ eſſe p.cẽm eſcis affluere ſed bonũ eſſe. Alĩ verò ſupſtitioſe docẽt abſtinendũ eſſe à qbuſdã cibis quos lex ꝓhibet, q̃ſdã cõcedẽs. q eſcaꝝ differẽtia & obſeruatiõe multos ſeducebãt cõtrãs Apl̃s. Doctrinis: q̃variꝫ ſũt à noſtris. i. diuerſ. Q. Gr̃a q̃ oĩa ꝓmittit ſoluẽdo à lege, cõfirmare cor debetis: & nõ ſtudere eſcis, quia nõ profuerũt ad ſaltem ambulãtibus, nõ dico ſe ſuſtẽtantibus, ſed qui perſeueranter ſtudẽt in eis. Vel diſcernẽdo, vl̃ nimis affluẽdo. Abſtinẽtia qdẽ qua abſtinet à ꝓcõ, ꝓdeſt. Ciborũ verò illa cuſtodia nihil profuit, ſed fides. Sic⁹ abũdare gr̃arũ donis prodeſt. Vẽtrẽ verò obruere eſcarũ mole nocet. Hi non abſurdè comparantur leproſis, qui ſcientiam veræ fidei non habentes, varias doctrinas profitentur erroris. Non enim abſcondunt imperi-

Nico. de Lyra. ☞ tiã ſuã

☞ Dicit aũt hic de⁹ ignis cauſaliter, qa ignis inferni agit vt inſtrumẽtũ diuinæ iuſticię, purgãs electos & puniẽs reprobos. Sicut enim in eodem igne aurũ rutilat, & palea fumat: ſicĩ eodẽ igne electi purgantur, & æternaliẽ reprobi cruciantur ſecundũ Gregoꝝ, iĩj. dialogorum.

NICO. DE LY.

CHaritas fra. Superius Apl̃s hortat⁹ eſt eos quib⁹ ſcribebat ad mala perferenda, hic conſequenter hortatur eos ad bona operanda. Et diuiditur in duas: quia primò hortatur ad bonũ, ſcd'ò confert eis ſuæ orationis ſuffragiũ, ibi: De⁹ aũt pacis. Prima in tres, quia primò hortat eos ad bonũ opandũ erga ꝓximos. ſecũdò erga ſeipſos, ibi: Honorabile cõnubiũ. tertiò erga ꝓlatos, ibi: Mementote ꝓpoſitorũ. ¶ Circa primũ cõſiderãdũ, q̃ nullũ op⁹ eſt ĩmeritoriũ ſine charitate, vt habetur. i. Cor. xiij. ideo dicit: a ¶ Charitas fra. &c. Si aũt ſit vera, debet oñdi in ope. & ideo cõſequẽter tãgit tria in qb⁹ debet oñdi charitas ꝓa. Primũ eſt receptio hoſpitũ: & q̃rũ ad hoc dicit: Et hoſpitali. nolite obliui. & ſubdit cauſã, di. Per hãc eñ pla. qdã ange. ho. & hoc patet de Abraham & Loth, Gen. xviij. & xix. angelos enim apparentes in ſpecie hoĩm receperunt hoſpitio, credẽtes primò eos eſſe homines, ſed in ſine ſciuerũt eos eſſe angelos in perſona dei loquẽtes. Secũ C dũ in quo debet charitas oſtẽdi, eſt cõpaſſio oppreſſorũ. & q̃rũ ad hoc dicit: b ¶ Memẽtote uin. &c. i. laborate, ꝓ illorũ redemptiõe & liberatiõe tãq̃, ꝓ vĩa. Tertiũ in quo debet oñdi charitas eſt ſubleuatio pauperũ & infirmorũ. & hoc eſt qđ dicit. c ¶ Et laborãtiũ. ſupple memẽtote. d ¶ Tãquã & ipſi in cor mo. Et expiẽtia defectuũ in vro corpe debet vos ad ſubuẽtionem aliorum monere, ſecm qđ dicit Eccle. xxxj. b. Intellige quę ſunt proximi tui ex teipſo. e ¶ Honorabile cõnu. Hic hortatur eos Apl̃s ad bonũ q̃tum ad ſeipſos. & hoc in duobus. Primò in repreſſione luxuriæ, ſecd'ò in euitatione auariciæ, ibi: Sint mores. Circa primũ cõſiderãdũ, q̃ luxuria q̃tum ad cõmunitatẽ hoĩm reprimit⁹ per cõtinentiã cõiugalẽ. & hoc eſt qđ dicit: Honorabile cõnu. in om. i. quãtum ad hoĩm multitudinẽ. f ¶ Et tho. ĩma. Per hoc excludit error dicẽtium, q̃ actus matrimonialis ſemper eſt in peccato. Per hoc aũt qđ ſubdit: g ¶ Fornic. e. & adul. iu. deus. i. cõdẽnabit. ꝓ hoc excludit error dicẽtiũ, q̃ fornicatio ſimplex nõ ẽ pcm̃ mortale, qa nullus cõdẽnat⁹ à deo, niſi ꝓ pcõ mortali. h ¶ Sint mo. Hic hortatur eos ad euitationẽ auariciæ: quę eſt radix oĩm malorũ, di. Sint mo. ſine auaricia: cõtẽ. præſen. Auar⁹ eñ dr̃ quaſi æris auidus, qa eſt nimis ſollicitus de cumulãdis rẽbus⁹. & ſubdit cãm, q̃re hoc nõ debet fieri. di. i ¶ Ipſe enim dixit. ſcdm̃s, Ioſue. i. k ¶ Nõ te deſ. &c. qn tibi neceſſaria adminiſtrẽ: & ex hoc debet in nobis cõſurgere fiducia. & hoc eſt qđ dicit. Ita ut confid. di. Do. mihi adiutor, non timebo quid fa. mihi ho. l ¶ Mementote. Hic oſtẽdit qualiter debent operari bonũ ad prælatos. Et diuiditur in duas, quia primò oſtendit qualiter ſe debent habere ad prælatos mortuos. ſcd'ò ad viuos, ibi: Obedite ꝓpoſitis. Prima in duas: quia prio oñdit q̃liter ſe debẽt hr̃e ad bonos, ſecd'ò qualiter ad malos, ibi Doctrinis varĩs. In prĩa ergo parte dicit ſic: Memẽtote ꝓp. ue. i. apl̃orũ & aliorũ Chriſti diſcipulorũ. m ¶ Qui uo. lo. &c. Et quia nõ ſolũ cõſiderãda eſt eorũ doctrina, ſed etiã virtutis exẽpla. iõ ſequit. n ¶ Quorũ intuẽ. &c. Et ſi dicatur nõ eſt ſimile de ipſis & de nobis, quia ipſi Chriſto ſeruierunt principaliter, nos autem nõ. Reſpondet q̃ imo, quia Chriſtus æternal⁹ eſt ſecm̃ diuinitatem, æternitas aũt aſſiſtit oĩ tpe. & hoc eſt qđ dr̃. o ¶ Chriſt⁹ Ieſus heri. i. in tpe præterito. p ¶ Et hodie. i. in præſenti tempore. q ¶ Ipſe & in ſecula. id eſt in futuro. & non ſolum; hoc vltimum verum eſt ratione iuinitatis, ſed etiam alio modo rationę humanitatis: quę licet ſit ĩ cęlo, tamẽ eſt nobiſcũ ꝓ tiaľr ĩ altaris ſacrõ, ꝓpter quod dicitur Mat. vl. d. Ecce ego vobiſcum ſum omnibus diebꝰ vſq; ad conſummationem ſeculi. r ¶ Doctrinis ua. Hic cõſequenter oſtẽdit qualiter ſe debẽt habere ad ꝓlatos malos. ſ. fugiendo eorũ malã doctrinã. Et diuidit⁹ in duas partes, quia primò ponit ſuã monitionẽ. ſcd'ò monitionis rõnẽ, ibi: Habem⁹ altare. In prima ergo parte dicit ſic: Doctrinis ua. & pere. noli. abduci. i. extra veritatem duci. Doctrinæ variæ dicuntur errores & hæreſes. Quia ſicut à puncto ad punctum non eſt niſi vna recta linea, multæ autem tortuoſæ, ſic veritas fidei eſt vna: ſed hæreſes ab ea deuiantes ſunt multæ. Dicuntur autem tales doctrinæ peregrinæ: quia faciunt hominem à ſua patria ſcilicet cæleſti gloria elongare. Contra autem iſtos errores dat remediũ. di. s ¶ Optimũ eſt eñ gra. ſta. cor. Quia eſt ſicut ancora firma tenens animã immobilem & in veritate ſtabilẽ. hoc autẽ nõ faciebat obſeruatio legaliũ, quæ gratiã non conferebat, propter hoc dicitur:

☞ Nõ: eſcis

Cap. XIII.

¶ Hunc moraliter inſtruit Apoſtolus. ¶ Charitas ſit inter vos, quia fratres eſtis.

a Haritas fraternitatis maneat in uobis †& hoſpitalitatem

a ¶ Quia hanc habuerunt antequã ſpoliarentur ſuis.

nõlite obliuiſci. Per hanc enim

a ¶ Deo. b ¶ Abraham & Loth.

† plãcuerunt quidam angelis hoſpi

a ¶ Quod præter hoſpites. ¶ Proximũ Chriſti, ita eis compatiendo. ¶ Benefaciendo.

tio receptis. Memẽtote uinctorum

a ¶ Ita compatimini, & ſubuenite ac ſi eſſetis vincti. b ¶ Quibus imminet labor. ¶ Benefaciendo.

tãquam ſimul uincti, & † laborã

a ¶ Per quod experti eſtis quid neceſſe ſit laborantibus.

tium, tãquam & ipſi in corpore mo

a ¶ Non meretricabile. b ¶ Vt amore aliorum vxor ducatur legitima, temporibuſq; certis ab ea abſtineatur.

rantes. Hõnorabile cõnubium in

a ¶ Sit. ¶ Non adulterium.

omnibus, & thorus immaculatus. Fornicatores enim & adulteros iu

a ¶ Æternaliter damnabit. ¶ Etſi aliter patent quidam, dicentes peccata carnis de um non curare. b ¶ Vita. c ¶ Largiendi tenacitate. ¶ Nec ſint tenaces in habitis.

dicãbit deus. Sint mõres ſine aũari

a ¶ Ne ſint cupidi non habitorum.

cia, cõtenti præſentibus. Ipſe e

¶ Ad Ieſum Naue. a ¶ Quia dem neceſſaria, & ideo non ſit homo tenax.

nim dixit: † Non te deſeram, neque

a ¶ Non tenacibus, non cupidis iſta ſit promiſſio. Vnde ſubdit: Ita &c. ¶ Scilicet eſt nobiſcum.

derelinquam. Ità ut confidenter di

a ¶ Supplendo neceſſaria.

camus: † Dominus mihi adiũtor

¶ Et ideo. ¶ Etiam ſi auferat mea.

eſt, non timebo quid faciat mihi ho

¶ Vt imitemini, quia boni erant. ſapoſtoli & eorum ſucceſſores.

mo. Mementote præpoſitorum ue

¶ Quia ipſi ſunt.

ſtrorum, qui uobis locuti ſunt uer

¶ Vt eos morte imitemini, ſi opus eſt moriendo pro Chriſto, vt illi, & in converſatione bonæ vitæ & in perfecta fide.

bum dei. Quorum intuentes exi

tum, conuerſationis imitamini fi

dem. Chriſtus Ieſus heri & ho

¶ Sine fine.

die, ipſe & in ſecula. † Doctri

a ¶ Diuerſis. b ¶ A meis. ¶ Extraneis.

nis uãrĩs & peregrinis nolite † ab

a ¶ A veritate. b ¶ Vt habeatis fidem perfectam. ¶ Credendo omnia eſſe munda mundis.

duci. Optimum eſt enim gra

Diuiſio. †Rom. 12. c 1. Petr. 2. b. †quidã inſoĩes exceperũt angelos hoſpitio. †afflictorũ †ii. di. cã. nolite. †circũferri Diuiſio.

☞ tiam suā, sed ꝑ sūma ꝓpitia ꝓserūt in lucē, & iactātiā sermōis ostendit. Nulla porrō falsa doctrina est q̄ non aliq̄ vera intermisceat. Vera ergo salūs inordinatē ꝑmixta in vna disputatiōe vel narratione, velut ī vn⁹ coloris corpe in apparētia lepræ cōpant hūana corpa diuersis coloribꝰ variāti. tales vitādi sūt, sicut hic docet Apostol⁹. a ¶ Habemus al. &c. Itē nō stu dēdū escis, ꝙ habemus altare. i. corpus Christi, in fide cuiꝰ oblatę p̄ces & opationes sunt acceptę deo. Habem⁹ altare.

Mystice Refert cōsuetudinē legis ad mysterium, sensūq̄s spūalē. Legis ꝑceptū fuit, vt decima die mensis septimi à festiuitate Paschali in festo videlicet ꝓpitiationis acciperēt vitulū & hircū, & imolarēt ītra castra, q̄rū sanguinē ferret solus pōtifex in sc̄tāsc̄tōrū oratur⁹, ꝑ ppło: Carnes verò

† Nu.19.a. extra castra cremarenť, nec esset licitum alicui tabernaculo deseruiēti ex illis comedere. Christus ꝙ̄ ille vitul⁹ & hirc⁹, ipe est em̄ vitulus quē pius pater ī redi-

Luc.15.c. tu filꝰ, ꝓdigi imolauit. Ipse est & hircus, q̄ ꝑ pc̄tōrib⁹ oblat⁹. Ipse & pōtifex, q̄ in

Roma.8.f. trauit cælū interpellans pro nobis. Intra castra Ierlm imolatus est vocib⁹ & iudicio Iudæorū, sed extra in cruce igne passionis carnes ei⁹ cōbuste sūt. Altare, vbi extra castra cremabanť carnes, altare est ecclię, vbi cōsecrať corp⁹ dñi. De q̄ ptātē nō hūt edere q̄ corpi seruiūt. i. fornicatores & ebriosi & hmōi. Sicut Christ⁹, sic & sui extra castra. i. cōuersationē sęcula-

† Mich.2.c riū spūsc̄tō accēsi cōsumūt q̄d q̄d carnale

Col.3.a. est ī eis, macerādo se & mortificādo mēbra sua cū vitijs & cōcupiscētijs. ¶ Vel F etiā martyrio sanguis corū. i. vita laudabilis deo ꝑ Christū p̄sentať. ¶ Vt, sāguis i. aię eorū in cælū ferunť. In altari. i. fide

† De cele. offerunť: Ad q̄d nō audēt accedere carmis. c. 1. in nales seculū amātes. Propē q̄d mysteriū

Cle. implēdū Iesus extra portam passus est. b ¶ Tabernaculo de. i. obseruantijs legis, vt q̄ cibos discernunt & alia hmōi legalia seruāt, q̄ noīe tabernaculi signat q̄a ad tēp⁹ sūt imposita. Vel corp⁹ rectē dē tabernaculū: q̄a ad tp̄s in eo manēdū est, & iō nō est ei seruiendū in desideriꝭ.

c ¶ Quorū em̄ &c. Per duplicē allegoriā, vnā veteris, & alterā noui Testa.

Allego. ꝓbat corp⁹ Christi nō esse edēdū ab his q̄ tabernaculo deseruiūt. Adhoc em̄ corpa aialiū extra castra cremāť, & ꝓpterea Christ⁹ extra portā passus est, vt nos q̄ corpore & sanguine eius. à peccatis mundare volumus, ꝓperia & angustias passuri, tabernaculi delitias deseramus. d ¶ Aialiū. Christus per illa aia-

Christi per q̄tuor aia- lia significabatur. Agnus est secundū mansuetudinē & innocētiā.

lia significatio. Hircus, q̄a caro passibilis & mortalis. Aries, q̄a vitia propulit gemino cornu charitatis. Taurus, fortitudine resurrectionis. Quod autē cremať, cinis efficitur. Per cinerem memoria rei præteritæ accipitur. Extra castra esse, est voluptates corporis exire. His ergo q̄ sunt extra castra, crematur corpus. i. memoriale efficitur, si qs em̄ voluptuose viuit, nō habet efficacē memoriā Christi. Sanguis autē eius illat⁹ est in sc̄tāsc̄tōrū per pōtificē, q̄a ꝑ se pōtificē oblatus est patri, vt sic introiremus in sc̄tā cælestia. Vel horū sanctorum corpora cremanť. i. deiunijs & alijs laboribꝰ affliguntur: Extra voluptates carnis: quorum sanguis in. Quia horum tantum est sanguis Christi, quibus. s. prodest, ꝑ quam intrāt in sancta. Quod totum est: Illis tantū prodest sanguis Christi, qui voluptates deseruнt, & corpus affligunt. e ¶ Portā pas. sensus corporis, in quorum nullo Christus peccauit: & iō extra passus. Et nos ostio sensuum vitijs clauso, extra patiamur. f ¶ Per ipsum ergo. q̄ est nobis via, à quo sumimus exēplum ad martyriū. g ¶ Cōfitētiū. Aug. Ergo qui timetis dñm, laudate eum. Vt autē libere colatis, eum discite amare quē timetis, & poteritis laudare quem

2. Cor.3.b. amatis. Timētes em̄ eū hoies ve. Te. propter literam torrentem & occidentem nondū habētes spiritum viuificantē, currebant cum sacrificijs ad templū, & in figura sanguis Christi, q̄ redēpti sum⁹ quāuis nescientes q̄d præfiguraretur, cruētas victimas immolabant. Nunc verò in gratia no. Te. spirituale sacrificium laudis offertur quo deus honorificatur, cuius inuisibilis sacrificij illud visibile sacrum signum erat. h ¶ Beneficentię. Euacuata sentētia prauorum de gula, redit ad mores. Beneficentiæ. i. largitatis in alios. Et si vestra substantia sit ablata, tamen ex his quæ habetis eleemosynas date. Quod supra: Nō deserētes collectionem.

a ¶ Non indifferentia & affluentia ciborum.

tia stabilire cor, non ēscis, q̄ę non [a]

a ¶ Obseruatoribus & discernētibus cibos & iudentibus ciborum affluentiæ.

profuerunt ambulantibus in eis.

a ¶. i. de corpore Christi.

[a] Habemus altare dē quo edere non [b] [c]

a ¶ Licentiam. b ¶ Corporis voluptati, & ciborum affluentiæ.

[b] habent pōtestatē qui tabernaculo

a ¶ Ex toto.

[c] [d] dēseruiūt. † Quorum enim animalium infertur sanguis pro peccato in sancta per pontificē, horum corpora cremantur extra castra. Pro- [e] [f]

a ¶ Non propter se. ¶. i. propter illud designandum, vt extra carnis concupiscentias viuamus.

ptēr quod & Iesus ut sanctificaret [g] per suum sanguinem populū, extra

a ¶ Fide & charitate.

¶ Quia ipse extra castra.

[e] portam passus est. Exeāmus ergo [h]

a ¶ Imitandum. b ¶ Delitias & voluptates corporis. c ¶ Crucis quod infidelibus videtur.

ad [a] eum extra [b] castra, impr̄operium [c] [i]

a ¶ Patientes vt ipse. ¶ Exeamus.

eius pōrtātes. † Nō enim habemus [k]

¶ In hoc statu. ¶ Manens corpus. a ¶ Secundum statum futurum corpus.

hic manentem ciuitatem, sēd futu- [l]

a ¶ Vt futuram ciuitatem consequamur, & improperium portemus.

[f] ram inquirimus. † Pēr ipsum ergo [m]

a ¶ Quę per priora signabatur.

offeramus hostiam laudis semper

[g] Deo, id est fructum labiorum confi-

a ¶. i. confiteamur nomen eius quod laus Dei & hostia & fructus quia alij per hoc ad fidem trahuntur. b ¶ Eleemosynarum & largitatis in alios.

tentium nomini eius. Benēficientię [n]

a ¶ Charitatis qua omnia putantur communia.

autē & cōmunionis nolite obliuiſci.

a ¶ Non in illis antiquis. b ¶ Quia per eleemosynas hostes vincuntur, peccata extinguuntur. vnde Propheta: Misericordiam volo, & non sacrificium.

Tālibus enim hostijs † ꝓmeretur [o]

fertur quo deus honorificatur, cuius inuisibilis sacrificij illud visibile sacrum signum erat. h ¶ Beneficentiæ. Euacuata sentētia prauorum de gula, redit ad mores. Beneficentiæ. i. largitatis in alios. Et si vestra substantia sit ablata, tamen ex his quæ habetis eleemosynas date. Quod supra: Nō deserētes collectionem.

Nico. de Ly. ☞ Obedite

✠ ¶ Non escis &c. Escas hic vocat obseruātias legaliū, ꝙa ibi ꝓhibebāť vs⁹ aliq̄rū ciborū. talis aūt obseruatio legaliū fuit mortua à tpe passionis Christi, sed mortifera post ꝓdicationē euāgelij & ideo benedicit Apl̄s, ꝙ non ꝓfuit ābulantib⁹ in eis & hoc dicit Apl̄s cōtra illos, q̄ cū euāgelio volebāt obseruare legalia. b ¶ Habem⁹ al. Hic reddit suę monitionis rationē. Et diuiditur ī duas, Diuisio ꝙa primò facit q̄d dictū est. scḋo cōdudit quasdā cōclusiones ex dictis ibi: Exeam⁹ igit. Circa primū cōsiderādū, ꝙ ratio Apl̄i subtilit sumit ex veteri Tes. Ad cui⁹ intellectū sciēdū, ꝙ in festo expiatiōnis offerebāť solēne sacrificiū q̄d fuit figura imolationis Christi, vt. ℨ. dictū est. Offerebať aūt vitul⁹ & hirc⁹ quorū sanguis à sūmo sacerdote ī ferebāť ītra sc̄ta sc̄tōr̄, vt. ℨ. dictū est ca. ix. Carnes aūt nō comedebāť ab offerēt̄ib⁹, ꝙa erat hostia ꝓ pc̄tō sacerdotū, ꝓpť q̄d carnes extra castra cōburebanť. Hirc⁹ aūt & vitul⁹ figurabāt Christū, ꝓpter sīlitudinē carnis pc̄ī, sanguis eorū illat⁹ intra sc̄ta sc̄tōr̄ signabat, ꝙ ꝑ sanguinē Christi pateret nobis ingressū ad cælū. Cōbustio hostię extra castra signabat passionē Christi suturā extra portā Ierlm. Quod aūt sacerdotes legales nō comedebāt hostiā illā, signabat ꝙ obseruātes legalia cū euāgelio nō habent in effectu passionis Christi ꝓpť, secūdū q̄d dicit ad Gal. v. a. Si circūcidamini, Christ⁹ vobis nihil ꝓderit. & hoc est q̄d dicit Apl̄s: Habem⁹ al. i. crucē in q̄ oblat⁹ est. c ¶ De quo ede. Quia illi q̄ legalia custodiūt q̄d designať ī seruitute tabernacli nō hūt ptātē ī efficacia passiōis Christi. & subdit figuram hoc designātē, dicēs: d ¶ Quorū em̄ &c. i. vituli & hirci q̄ imolabāť indiscriminatim. e ¶ Horū cor. ꝙa offerebant ꝓ peccatis sacerdotū & ꝓpł̄i. f ¶ Pro- † concidat de⁹ vel placet deo. pter q̄d. i. vt figuratū respōderet figurę. g ¶ Et Ie. ut sa. per. suū. Quia loc⁹ Caluariæ vbi crucifix⁹ fuit, erat tunc extra ciuitatem Ierusalem, vt habetur Ioh. xix. h ¶ Exeam⁹. Hīc cōsequenter concludit ex prædictis duas cōclusiones. secunda ponitur ibi: Per ipsum. Quia ergo in parte prędicta dictum est ꝙ legalia non profuerunt obseruantibus ea, in cuius figura Christus passus est extra portam: ideo concludit, di. Exeam⁹ ergo ad eum extra ca. i. extra obseruationes legis. i ¶ Improperiū ei⁹ ꝑ. Improperatū em̄ fuit Christo à Iudęis ꝙ non custodiebat legē, secundū q̄d dicit Ioh. ix. c. Nō est hic hō à deo, q̄ sabbatū nō custodit. & sīl fuit ꝓperatū Paulo & eius sęq̄cibus in primitiua ecclia, vt hī Act. xxj. d. Audierūt de te, quia discessionem doceas à Moyse &c. Et subdit causam quare sit à legalibus exeundum di. k ¶ Non em̄ ha. hic ma. ci. i. sīlem māsionē in legis obseruationib⁹: quia fuerūt impositę solum ad tempus, vt dictū est. ℨ. ca. ix. l ¶ Sed fu. inquiri. i. gloriā cælestē, ad quā introduxit lex noua, vt patet per ꝓpheticia. m ¶ Per ipsum. Hic ponit secūdam conclusionē. dictū est em̄. ꝙ sacrificia veteris legis nō erant deo accepta, quia erant carnalia ideo cōcludit: ꝙ deo ē offerēdū spirituale sacrificiū ꝑ Iesū Christū qui est sacerdos nr̄: & hoc est q̄d dicit: Per ipsum ergo offeram⁹ hostiā laudis semp deo. Nō ꝙa sit cōtinue orādū, sed ꝙa ad sacrificia veteris legis non est recurrēdū. Oñdit etiā vlteri⁹ ꝙ sacrificiū aliud est deo offerēdū. s. eleemosyna ī sustētatione indigētiū, di. n ¶ Beneficētiæ aūt & cō. nolite obli. Et accipit hic cōmunio ꝓ cōmunicatiōe bonorū ī necessitate & subdit causam quare tales hostiæ sint deo offerēdæ, dicēs: o ¶ Talibus em̄ hostijs promeretur deus. Non autem sacrificijs legalibus.

☞ Obedite.

Obediẽdũ supioribꝫ. Mat. 23.a.

† cõcredite, deserere

† inutile

† vtid qđ agitis accedat

Divisio

† exhortationis

† absolutos vos reddat

Divisio

† Scitis

a ¶ Obe. Haimo. Obediẽdũ est vtiq; platis & pdicatoribꝫ, inq̃bus doctrina & mores illorũ sẽm̃ & pie existunt. Si autẽ à via rectitudinis deuiauerint, nõ faciamus qualia agũt, sed qualia dicũt: nisi forte & in doctrina aberrent. Vnde dns ait: Quæ dicunt facite, quæ autem faciunt, nolite facere. Habent quidẽ dignitatẽ, licet vix sint perditæ: & ideo nõ ad vitam eorum sed ad mores intẽdite. b ¶ Vt cũ gau. Aug. Faciamus vtiq; ista cum gaudio, quãdo videmus homines proficere in verbis dei. Tũc em̃ cũ gaudio laborat opari in agris, quãdo attendit arbores & fructũ videt, quãdo attẽdit segetẽ & videt vbertatẽ. Tũc intelligit, qꝺ nõ sine causa laborauit, nõ sine causa dorsũ curuauit, nõ sine causa manꝫ attriuit, nõ sine causa frigꝰ & estusq̃ tolerauit. c ¶ Nõ expe. uo. Aug. Nõ dico, nõ expedit illis quibus ꝓdest tristari de vobis. Nam illi præpositi quãdo cõtristant̃ de malis vestris expedit illis ipsa tristicia, sed non vobis. Sit̃ ergo i dñico agro bonũ operemur plari & subditi, vel similiter de mercede gaudeam⁹. ¶ Vel hoc faciãt. i. reddãt rationẽ deo securi de ꝑmio, & nõ gemẽtes anxij vel hæsitãtes de vra dãnatione. d ¶ Ora. ꝓ no. Supbiã elationẽq̃ mẽtis q̃rundã pũtificũ percutit, q̃ dedignant̃ ocari subiectos, quatinꝫ ꝑ eis oões fundãt. e ¶ Bonã cõsciẽtiã. Cõscietia nos non accusat, nec nobis consciꝫ sumus qꝺ vobis insidias fecerimus, nihil cũ fictione ꝓtulimꝰ, nihil negociationis gratia fecimꝰ. Ne ergo siniſtre quid arbitremini. f ¶ In oĩbus. Accusabat̃, qꝺ suã gẽtem negligeret, sed ostendit se habere affectũ ad omnes Iudæos vel gentiles, de quorum ꝓteritis bonis gaudet, eisq̃ in futuro meliora optat. ¶ Testamentum est æternum, qa aliud ei non succedet. g ¶ Faciẽs in. Nihil em̃ boni hñe potestis, nisi illo ꝑueniẽte & subsequente. h ¶ Etenĩ ppau. &c. Q. Nõ potest gsq̃ lõgitudinẽ sermonis abnuere hoc qppe erat qđ aduersarij faciebãt & iõ latenter hoc tãgit i ¶ Salutate oẽs &c. Sicut gñaliter oĩbꝰ scribit ita generaliter oĩbꝰ ꝑlatis & subditis salutẽ optat. Salutare enim est salutem optare.

Nicolaus de Lyra.

✠ a ¶ Obedite. Hic cõsequẽter ostẽdit qualiter se debent habere ad prælatos viuentes. Et diuiditur in duas: quia primò ostẽdit qualiter se debent habere ad alios prælatos, secundò, qualiter ad ipsum Paulũ scribentem, ibi: Orate pro nobis. ¶ Circa primũ sciendũ, qꝺ corpa inferiora q̃ regunt̃ per superiora subiecta sunt eis in duobus, scilicet in situ & motu quia elementa reuoluuntur motu orbis, q̃rũ ad illã partem, quę excedit altitudinem mõtium, vt habetur. j. mẽteororũ. Eodem mõ hoĩes inferiores superioribꝰ debẽt obediẽtiã, vt ad eorum imperium moueantur, & reuerentiã eis exhibeant, & hoc est qđ dicit: Obedite ꝓpo. ue. &c. Et subdit ad hoc duplicem causam: Prima accipitur ex nobilitate officij: qa prælati ꝓsunt in spũalibus q̃ corporalibꝰ præferunt̃, quãto anima melior est corpe. & hoc est quod dicit: Ipsi enĩ prævigilãt. quasi rationẽ ꝓ animabꝰ vestris reddituri. Secũda ratio accipitur ex modo excercendi officiũ qa quando inferiores bene obediunt officiũ prælationis delectabile est superioribus & vtile inferioribus: si aũt male obediunt contrarium accidit. & hoc est qđ dicit: Vt cum gaudio hoc faciãt, & nõ gemẽtes. b ¶ Hoc em̃ nõ ex. hoc patet ꝑ exẽplũ Chore & sociorũ ei⁹, q re bellãtes Moysi, ãter ra fuerũt absorpti, Nu. xvj. c ¶ Orate, ꝓ no. Hic oñdit q̃liter se debẽt habere erga ipsum Paulũ, nõ em̃ erat ꝑlatus Iudæorũ, & ideo nõ petit ab eis talẽ obediẽtiã, sed petit ab eis illud qđ tenent̃, respectu omniũ fideliũ. s. orationis suffragiũ, dicẽs: Orate, ꝓ no. & si hoc petebat Paulꝰ q de gra dei erat certꝰ, multo magis debet hoc petere q̃cũq; alius quãtũcũq; sit sctus: sed qa posset dicere illi qbꝰ scribebat, nõ debemus ꝓ te orare, qa tibi non valeret cũ doceas discessionẽ à legalibꝰ: ideo hoc remouet, dicẽs ¶ Cõfidi. qa bo. cõ. h. prædicta docẽdo. e ¶ In oĩbus be. uo. cõ. i. desid erãtes bonã conuersationẽ omniũ. Subdit aliã causam q̃re petit oĩonis suffragiũ, di. f ¶ Amplius aũt de. & c. i. ꝓ me orare. g ¶ Quo celerius. qa ab Ierm̃ fuerat adductꝰ Romã vinctus, vt habet̃ Act. vl. Vel aliter, qꝺ si liberatus esset à carcere itẽdebat itrũ visitare Iudæos q erãt in Hispania, q bus hãc epl̃am scribebat secũdũ aliqs, vt dictũ est in principio huiꝰ opis. h ¶ Deaũt pa. Hic vltimo apls cõfert ipis suæ oĩonis bñficiũ. Et diuidit in duas partes qa primò ponit suã orationẽ, & secũdò formatsuã petitionẽ, ibi: Rogo aũs vos fratres. In prima ꝑte optat eis btitudinẽ q̃nõ daret nisi à deo & mediãte gra, q̃ hominẽ aptat ad btitudinẽ. & hoc est qđ dicit: Deus aũt pa. qa ꝓpriũ dei ẽ vnire corda, cũ sit vnitas pria. i ¶ Qui eduxit &c. do. Je. Chri. & hoc in resurrectione. k ¶ Pastorẽ ma. oui. i. simpliciũ & innocentũ, q ꝓpriẽ sunt de grege Christi. l ¶ In sang. i. ꝑ sanguinẽ, quia Christꝰ meruit suã resurrectionẽ & exaltationẽ ꝑ suã passionẽ. m ¶ Testamẽ. æter. i. Testamẽti noui, qđ cõfirmatũ est sanguine Christi, & dicitur æternũ, quia æterna ꝓmittit. n ¶ Aptet uos in oĩ bo. &c. Sicut em̃ aptitudo potẽtiæ ad bene operandũ politicè est per habitus virtutum politicarũ, sic aptitudo animę ad opera meritoria est per habitum gratiæ & virtutũ infusarum, quas deus operatur in nobis. ideo sequitur: o ¶ Faciens in uo. qđ pla. &c. quia per ipsum ratione diuinitatis cõsequimur gratiã si cut per causam principaliter agẽtem. ratiõe verò humanitatis, sicut per causam instrumentalẽ cõiunctã. ꝑ ¶ Rogo. Hic format suã petitionẽ. Et diuiditur ī duas: qa primò facit qđ dictum est. secũdò complet epl̃am, ibi: Salutate omnes. ¶ Circa primũ duo petit: vnũ, ꝓ se, di. Rogo autẽ &c. ut suffe. i. patienter portetis, si aliqua scripsi vobis increpando: quia hoc fuit ad correctionem & bonum: & iõ magis debet esse ad solatium: ꝓpter hoc subdit: q ¶ Verbũ solatij. Excusat etiã se de scripturæ breuitate, qa breuis est ista epistola respectu materiæ contentæ, cum ibi omnia mysteria veteris legis breuiter tanganť, vt patet ex ꝓdictis. & hoc est quod dicit. r ¶ Et enĩ ppau. i. valde paucis verbis. s ¶ Scripsi uobis. Scribebat enim hoĩbus scientibus legem. Et ideo non oportebat eis omnia explicare, aliud petit Apostolus ꝓ nũcio epl̃æ, d. t ¶ Cognoscite fratrem nostrum Timo. i. gratiolẽ & amicabili

a ¶ Quantum ad præcepta vt. s. faciatis quæ per eos præcipit ecclia.

a deus. Obẽdite præpositis uestris, &

a ¶ Vt reuerentiam exhibeatis. b ¶ Solliciti sunt. ¶ Præcando, bonum exemplum dando, & exteriora prouidendo.

† subiacete eis. Ipsi enim pernigilant quasi rationem pro animabus ue

¶ Obedite. a ¶ Quando vident vos proficere.

b stris reddituri, ut cum gaudio hoc

a ¶ Vigilent. b ¶ Cum murmuratione & tristitia. c ¶ Non gementes, quia tunc non proderit vobis cura eorum.

faciant, & nõ gementes. Hoc enim b

a ¶ Non dico illis, quibus prodest eitam tristari de vobis.

c d † non expedit uobis. Orate pro no, c

¶ De vobis.

e bis. Confidimus enim, quia bonam d

a ¶ De præteritis b ¶ Voluntatem. c ¶ Non solum in gentibus.

f conscientiam habemus in omnibus e

a ¶ Tam Iudæos q̃ Græcos b ¶ In futuro. b ¶ Non solum causa mei, i. mi gis pro vestra vtilitate.

bene uolentes conuersari. Amplius f

a ¶ Orate pro me.

autem deprecor uos hoc facere, quo g

a ¶ Ego suadeo ad bonum. ¶ Qui aptare potest, quia est dator pacis: vt vina non inquirerent.

celerius restituar uobis. Deus autẽ h

a ¶ Restituit. b ¶ De sepulchro qui locus proprie mortuorum est.

pacis, qui eduxit de mortuis pasto i k

a ¶ Humilium. ¶ Pastor etiam factus per effusionem sanguinis sui qui contrauit Testa. nouum.

rem * magnum ouium in sanguine l

testamenti æterni, dominum nostrũ m

a ¶ Aptos vos faciat. b ¶ Vt velitis.

Iesum Christum, † aptet uos in o n

a ¶ Etiam. b ¶ Opere. c ¶ Ea quæ ipse vult.

mni bono, ut faciatis uoluntatem o

a ¶ Ipse quia non ex vo.

p eius faciens † in uobis quod placet q

a ¶ Et hoc. ¶ Non per carnales observantias. b ¶ Christo vra cum patre & spiritusancto. ¶ Non carnalibus obseruan.

coram se, per Iesum Christum, cui r

a Confirmatione. q. ita fiat vel verum est quod dixi.

est gloria in secula seculorũ amen.

a ¶ Patienter.

Rogo autem uos fratres. ut sufferatis s

a ¶ Epistolam quæ est consolatio & adhortatione dicam admonito. b ¶ Nõ quasi apostolus scripsi vobis.

t uerbum † solatij. Etenim perpau u

¶ Etiam seruiendo & honorando.

cis scripsi uobis. † Cognoscite fra x

a ¶ Coapostolum & coadiutorem in prædicatione. b ¶ A me in iter quod volebat vel ad prædicandum diu ctum, vel forsitan a carcere in quo ante decennia fuit.

trem nostrũ Timotheũ dimissum, cũ y

a ¶ In hoc reddit attentes & manifuctiores.

quo si clericus uenerit, uidebo uos.

i Salutate omnes præpositos uestros: z

ter recipite illũ. v ¶ Dimissum: id est à me missum pro vtilitate vestra. x ¶ Cum quo si celerius uenerit uidebo uos. hoc enim dispondebat Apls facere supposita diuina permissione. Notandum, quòd Thimotheus erat circuncisus, & ex matre Iudea, vt patet Act. xvj. ideo per ipsum misit Apostolus epistolam ipsis Iudæis, vt esset magis gratiosa ipis: & ꝓ hominem gentilem & incircũcisum noluit eã mittere, qa Iudæi consortiũ gentilium abhorrebãt, vt habet̃ Act. x. & xj. y ¶ Salutate omnes. Hic Apostolus complet suã epistolam, q̃ debet terminari in salutatione. ideo dicit: Salutate omnes præpo. uestros. i. Apostolos quorũ aliqui supuiuebãt. Vel dicẽdum, qꝺ præpositos hic vocat eos, q sunt successores Apostolorum in ecclesia dei, vt habetur in glo. Luc. x, & in decreto. xxj. distin. cap. In nouo Testamento.

✠ Et oẽs san.

Additiõ Præfatio Hieronymi De Lyra

a ¶ Et oẽs ſan.i. alios eccleſiæ miniſtros.iſtos non intendebat Apoſtol⁹ inſtruere, quia non indigebant. ſed ſalutat eos per illos quibus ſcribebat. Salutat etiam illos quibus ſcribebat ex parte conuerſorum ad fidem, qui erant in Italia, dicẽs: Salutant uos de Ita. fratres. & in fine quaſi pro ſigillo confirmationis ponit.

b ¶ Gratia dei cũ oĩ uo. Amẽ. i. cõfirmet in pſenti & ĩ futuro, pſiãte dño nro Ieſu Chriſto, cui eſt honor & gloria in ſecula ſeculorum. Amen.

¶ In ca.xiij. vbi dicit in poſtil. Doctrinis variis & peregrinis nolite abduci.

ADDI. Per hoc qd dicit Apls doctrinis variis & peregrinis nolite abduci, ꝓpriè põt itelligi doctrĩa Phariſaica, q̃ in Thalmudicis codicibus diffuſe habẽt & diſpẽdioſe: in quibus multę falſitates & enormitates continent, put fuit oſtẽſum in Additionib⁹ Eſa.xxxiij. & Zach.v. Et qa ſcd̃m glo. nulla falſa doctrina eſt: q̃ nõ aliq̃ v̄a iter miſceat: ideo pdictę doctrinę dicunt variæ, ſicut corpus diuerſis coloribꝰ coloratũ variũ dicit. ſimiliter & dicunt pegrinæ, qa nõ à deo autore: ſed ſicut fingũt reuelata fuerunt: ſed ab hoĩbus diaboli ea inueſtigatione inuẽta, & de hoc vide plenè in prædictis additionib⁹.

REPLI. In ca.xiij. vbi Burg. exponit qd intelligitur ꝑ varias doctrinas: allegat ad hoc Thalmudicas traditiones, q̃s ponit Eſa.xxxiij. & Zach.v. & in fine Apoc. traditiões Saracenicas Mahumeti, q̃ qa nõ ſũt cõtra poſtilla, træãt aliorũ iudicio relicta. & ſic eſt finis. & hæc ſũt q̃ reperi in dictis Burgẽ. cõtra poſtil. correctione digna: pauca autẽ q̃ ponit circa act⁹ apſorũ. canonicas epiſtolas & apocalypſim q̃ ſũt modici põderis træſeo: qa & plurimũ aſs. g̃. tacta ſunt inc̃ptũ ſũt poſtil. cõtraria, q̃ ſic F ꝑ me ſcripta & alia ſub debita ꝓteſtatione offero rectis amatoribus magiſtri Nicolai de Lyra media charitate corrigẽda Satis em̃ mihi eſt ꝑ hunc laborẽ otium euitaſſe, & maioribus meis dediſſe occaſionẽ, vt contra poſtillatoris corruptorem efficacius exurgant.

Poſtilla Nicolai de Lyra ſuper Actus Apoſtolorũ incipit: & primo præfatio.

REpleti ſunt oẽs ſpiritu ſãcto & cœperũt loqui. Act.ij.a. Sicut lex euãgelica ꝑ Chriſtũ deum & hominẽ, fuit data vt patet in euãgelio, ita ꝑ Apłos alios q̃ Chriſti diſcipulos ꝑ orbem fuit publicata, vt patet in hoc libro Apſorũ actꝰ intitulato. ꝓpter qd̃ Saluator dixit eis Mar.vl.d. Eũtes in mũdũ vniuerſũ pdicate euãgeliũ omni creaturę. Hęc aũt publicatio facta eſt ꝑ ſp̃m ſc̃m principaliter, & ꝑ Apoſtolos miniſterialiter, Mat.x.c. Nõ em̃ vos eſtis q̃ loq̃mini, ſed ſpiritus patris veſtri q̃ loq̃tur in vobis. propter qd̃ verbũ propoſitũ ad ll̃am dr̃ de ipſis: Repleti ſunt &c. In quo duo notant: ſcilicet Apſorũ aliorũq̃ Chriſti diſcipulorũ ꝑ ſp̃m ſc̃m confortatio, cũ dicit: Repleti ſunt oẽs ſpũſc̃tõ. Sed̃m eſt ꝑ eoſdẽ euangeliũ publicatio, cũ ſubdit: Et cœperũt loqui, q̃ duo ſanct⁹ Lucas proſequitur in hoc libro, vt videtur ꝓſequendo. Circa primum tria ponuntur. ſ. virtus efficiens, ibi: Spũſancto. Secũdo modus ſufficiẽs ibi: Repleti ſunt. Tertiò cœtus ſuſcipiẽs, ibi: Omnes. Circa primũ ſciendum, q̃ ꝓphetę ſpũſancto inſpirati locuti ſunt ſecundum qd̃ .ij.Pe.j.d. Nõ voluntate humana allata eſt aliquãdo prophetia, ſed ſpiritu ſancto inſpirati locuti ſunt ſancti dei homines: & legem euãgelicam denunciauerũt per Chriſtum dandã, Iſa.ij.a. De Sion exibit lex: & verbũ dñi de Ieruſalem. ibi em̃ legit Chriſt⁹ frequẽter docuiſſe. & Iere.xxxj.f. Ecce dies veniũt, dicit dominus & feriã domui Iſrael, & domui Iuda fœdus nouũ, nõ ſed̃m pactũ qd̃ pepigi ĩ Oreb &c. & ſicut p̃nunciatũ fuerat ꝑ ꝓphetas q̃ Chriſtũ hominem ſpũſctõ repletum fuit lex euãgelica data, vñ Lu.iiij. dicit dicitur de ipõ, q̃ ingreſſus ſynagogã legit in libro Iſaię qd̃ in eo q̃ ſcribit. lxj.a. Spũs dñi ſup me, propter qd̃ vnxit me, euãgelizare pauperibus miſit me. Et ſequit ibidẽ, ſcilicet Luc.iiij.d. Cœpit aũt dicere ad illos: qa hodie impleta eſt ſcriptura hęc in auribus veſtris: & ſimiliter ſpiritus ſanctus Apoſtolos confortauit & perfecit, vt eſſent apti ad prædicandum euangelium: propter quod de ipſo dicitur. ꝭ. Cor.xij.b. Hęc autẽ omnia operat̃ vnus atq̃ idem ſpiritus, diuidens ſingulis ꝓut vult & ſic patet primũ. ſcilicet cauſa efficiens. ¶ Circa ſecũdum conſiderandum q̃ perfectio ſufficiens ad prædicationem euangeliũ non ſolum reſpicit perſonam propriam, ſed etiam alias ꝑ quandam redundantiam quæ ſunt inſtruendę ꝑ ſanam doctrinam. Talis aũt fuit apoſtolorũ pfectio collata eis à ſpũſctõ: nã q̃ ſapientiã & eloquẽtiã facti ſunt apti ad pdicandum euangeliũ per vniuerſum mundũ & hoc notat̃ cũ dicit: Repleti. Eccleſiaſtes.xj.a. Si repleę fuerint nubes imbrem effundent ſuper terram. Nubes iſti ſunt apoſtoli: de quibus dicitur Iſa.lx.b. Qui ſunt hi qui vt nubes volant? Nubes iſtę fuerunt ſcientia & eloquentia repletæ propter quod effuderũt ſuper vniuerſã terrã imbres euangelicę doctrinę. vũ & in quolibet ipſorũ fuit implerũ qd̃ dicitur Eccl.xxxix.a. Ipſe tanq̃ imbres emittet eloquia ſapientiæ ſuæ, & ſic patet ſecundum. ¶ Circa tertiũ cõſiderãdum, q̃ donũ ſpũſcti confirmãs & pficiẽs ad publicationẽ euãgeliį non ſolum fuit datũ vni Apło, ſed oĩb⁹: nec ſolis Apłis ſed etiam alĩs diſcipulis ſimul exiſtentibus: ſecd̃m qd̃ dicit Hieronym⁹ in epiſtola ad Paulinum de omnibus ſacræ ſcripturæ libris, &. j. ca. huius libri dicitur: Erat autem turba hominũ ſimul ſere, cx. & hoc notat̃ cũ dicit: Omnes. In quo exprimitur cœtus ſuſcipiens ſpiritus ſancti donũ, ſecũdũ quod ſcribitur infra.ij.ca. Et dũ complerentur dies Pentecoſtes erant omnes diſcipuli pariter in eodẽ loco, & factus eſt repente de cęlo ſonus, tanq̃ adueniens ſpiritus vehementis: & repleuit totam domũ, vbi erant ſedentes, & ſic patet primum principale. ¶ Circa ſecũdum verò quod eſt euangeliį publicatio: quod ponitur ibi: Et cœperunt loq̃, duo notant̃ ad hoc neceſſaria. ſ. excluſio timoris, & oſtẽſio feruoris. primum notatur cum dicitur: Et cœperunt. Per hoc inſinuatur manifeſtẽ q̃ ante loqui non audebãt imo nec etiã apparere, ſecũdũ quod dicitur Ioh.xx.c. Cum ſero eſſet die illa vna ſabbatorũ & fores eſſent clauſæ &c. ſed recepto ſpiritu ſancti dono, quod foras mittit timorem. ſcd̃m qd̃ dicit. j. Ioh.iiij.d. Perfecta charitas foras mittit timorem. timor iſte fuit excluſ⁹ ab Apoſtolis & conſtantia eis data. Vñ quilibet eorum potuit dicere illud Pſ.lxxvj.c. Nunc cœpit hæc mutatio dexteræ excelſi: quia quilibet cœpit habere conſtantiam terrore malorum ſublato. & hęc mutatio fuit dexteræ excelſi, dantis Apoſtolis conſtantiam prædicandi. Secundũ verò ſcilicet oſtenſio feruoris notatur, cum dicitur: Loqui. qui feruor in actu prædicandi recepto ſpiritu ſancto ſtatim fuit oſtenſus coram Iudæis vulgaribus, cum dicitur in fra.ij.ca. ꝙ Petrus feruenter locutus eſt de Chriſto, dicens: Viri fratres, liceat audenter vobis dicere &c. & ſubditur ibi: Qui ergo receperunt ſermones eius, baptizati ſunt & appoſitæ ſunt in die illa animæ circiter tria milia. Secundo fuit oſtenſus coram Iudæorum principibus, q̃bus Petrus & Iohannes conſtanter reſponderunt. .iiij.d. Non poſſumus quæ vidimus & audiuimus non loqui. Poſtea fuit oſtenſus etiam coram Gentibus. vnde infra.xiij. g. Iudæis contradicentibus euangelicæ prædicationi dicitur: Tunc conſtanter Paulus & Barnabas dixerunt: Vobis oportebat primùm loqui verbum dei, ſed quoniam repellitis illud & indignos vos iudicatis æternæ vitæ, ecce conuertimur ad Gentes. ſic enim nobis præcepit dominus: Cui eſt honor & gloria in ſecula ſeculorum.

a Subditos ſanctificatos in baptiſmate.

& omnes ſanctos. Salutant uos † de

a ¶ Per hoc nota eum a Roma ſcripſiſſe. b ¶ Purgatio peccatorum & alia dei munera.

b Italia fratres. Grãtia cum omnibus uobis: Amen.

Incipit præfatio beati Hieronymi presbyteri in librum Actus apoſtolorum.

CAnit † Pſalmiſta: ambulabũt de uirtutibus in uirtutes. Poſt apoſtoli Pauli epiſtolas dudum uno uobis uolumine translatas Dommon & rogatione chariſſimi, actus apoſtolorum compellitis ut trãsferam in Latinum, quem librum nulli dubium eſt à Luca Antiocheno arte medico, qui poſtea inſeruiens Paulo apoſtolo Chriſti factus eſt diſcipulus, fuiſſe editum. Ceruices premit impoſita ſæpius oneris magnitudo, quia ſtudia inuidorum reprehenſione digna putant ea quæ ſcribimus. Illorum nunquã odio & detractione, iuuante Chriſto, meum ſilebit eloquium. Actus apoſtolorũ nudam quidem uidentur † ſonare hiſtoriam, & naſcentis eccleſiæ infantiã texere: ſed ſi nouerimus ſcriptorem eorum Lucam eſſe medicum, † cuius laus eſt in euangelio, animaduertim⁹ pariter omnia uerba illius animæ languentis eſſe medicinam.

Incipit Prologus in Acta aposto.

LVcas Antiochensis natione Syrus cuius laus in euãgelio canitur, apud Antiochiam medicinæ artis egregius & apostolorum Christi discipulus fuit: postea usq; ad confessionem Paulum secutus apostolum sine crimine in uirginitate permanẽs, deo maluit seruire. Qui septuaginta & quatuor annos ætatis agẽs in Bithynia obijt plenus spiritu sancto: quo instigante in Achaiæ partibus euangelium scribens Græcis fidelibus, incarnationem domini fideli narratione ostendit, eundemq; ex stirpe Dauid descendisse monstrauit. Cui non immerito scribendorum Actuum apostolorum potestas in ministerio datur, ut deo in deum pleno, & filio perditionis extincto, oratione ab apostolis facta, sorte dominicæ electionis numerus compleretur. † Sicq; Paulus consummationem apostolicis actibus daret quamdiu contra stimulum calcitrantem dominus elegisset. Quod legẽtibus & requirentibus deum breui potius uolui ostendere sermone, quàm prolixius aliquid fastidientib⁹ prodidisse, † sciens quòd operantem agricolam oporteat primùm de suis fructibus edere. Quem ita diuina subsecuta est gratia, ut non solum corporibus, sed etiam animabus eius proficeret medicina.

Incipit liber Actuum apostolorum beati Lucæ euangelistæ.

CAPVT I.

PRIMVM QVIDEM sermõnem fẽci de omnibus ô Theophile, quę cœpit Iesus facere & docere, usq; in diẽ qua præcipiens apostolis per spiritum

a ¶ i. euangelium. b ¶ i. scripsi. c ¶ Non omnia dicen te Iohannem si scribatur per singula, nec ipsum arbitror mundum capere posse omnibus modis doctrinæ: & quantum sin gulorum sufficit fidei facer dotum. d ¶ Dei amator.

a ¶ Prius facere. postea docere, ne verbum opere destruatur. b ¶ Ante assumptionem.

a ¶ Vos inquam testes estis horum. & ego mitto repromissionem patris mei in vos. ¶ Præcepta dans quæ vel hic vel in euangelio leguntur.

LVcas medicus Antiochẽsis Græci sermõis nõ ignar⁹ scripsit euãgelij: sectator Pauli, comes peregrinatiõis ei⁹. Hic etiam aliud volumẽ edidit, cp titulo actuũ apostolorũ p̃notat, cui⁹ historia vsq; ad biennij Romę cõmorãtis Pauli puerit. i. ad ãrt ã Nerõis annũ. ex q̃ itelligim⁹ i eadẽ vrbe librũ eẽ cõpositũ. ¶ De loco q̃dẽ i q̃ Act⁹ Apostor: scripti sunt. Hic. tenẽda ẽ snĩa, q dr Grę ci sermõis nõ fuisse ignar⁹, q̃ lingua nouũ Test. excepto Mat. euãgelio & epistola Pauli ad Heb. trãscriptũ ẽ. Oportebat em vt indicia sermõis diuini ea lĩgua scriberent, ad quam omnes velut ad sapiẽtię & oĩm disciplinar: fontẽ cõcurrũt: qñ i fine seculi oĩb⁹ Gẽtib⁹ de⁹ esse not⁹ voluit. ¶ Suspicant q̃dã q̃riẽscũq; Paul⁹ in epĩs suis dicit: luxta euãgeliũ meũ, Lucę volumẽ significari: & Lucã nõ solũ à Paulo didicisse euãgeliũ, q cũ Christo i carne nõ fuerat, sed ẽt à cæteris apĩs. q̃ ipse in principio sui voluminis declarat dicẽs: Sicut tradiderunt nobis qui ab initio ipsi viderũt & ministri fuerũt sermõis. Igit euangelium sicut audierat scripsit, Act⁹ apostorũ sicut viderat cõposuit. ¶ Ltẽ de causis scribẽdorũ Actuum apostorũ q̃dã q̃dẽ Lucę argumẽto patefacta sunt. Prima hęc ẽ, vt qa apĩci imminutio numeri sctẽ scripturę sermõe narrata est, ipsi⁹ etiã ipletio canonico libro enarret. Et vt Pauli extra. xij. apostorũ nũerũ assumpti auctoritas teneat, vt ei⁹ epĩ; inter canonicas scripturas habeant, præcipue canonicę scripturę testimoniũ habẽtes, quæ cõuersionẽ & cõuersationẽ eius plenissimè ꝓfert. Tertia cã est, vt pfectus pfecti spiritus aduẽtus. p fecto apostorũ numero cõpler⁹ sancti canonis enũciaret hist oria. Ob hoc igit & horũ sñia, q̃ post ascẽsum Saluatoris cõtigerũt, satis vtile, imo & necessariũ erat, cõscribi Act⁹ apostor:.

Incipit liber Actuum apostolorum.

PRimũ q. Cap. I. Beda. i. euãgeliũ, cui secũdũ addidit. i. Act⁹ apostolorũ. Cõpletio primi est ibi: Vsq; i diẽ, qua ꝑcipiẽs apĩs &c. initiũ scdi, qb⁹ & ꝑbuit seipm viuũ post passionẽ suã in multis argumẽtis. Nã in euãgelio Iesum cælos ascẽdisse, discipulos à Bethania lersm regressos testat. nõ tñ ibi dicit q̃ p. xl. dies post ei⁹ passionem crebo apparuit, q̃ ascẽsurũ de regno Isrl̃ terrogauerũt, q̃ eo ascẽdẽte angeli astiterũt, & hmõi. c ¶ Fe. i. scripsi: qa scribere est opari. vel qa factis meruit eẽ † priorem scriptor euãgelij. d ¶ Ser. Tot⁹ liber euãgelij vnus sermo dr̃ q̃ habet vnũ sensũ: aut singlare ꝓ ꝑsali. Euã† quo post gelij est bona annũciatio, i q̃ annũ q̃ imparti- ciaĩ reqesposit laborẽ, regnũ post sertus in hoc uitiũ, vita post mortẽ. e ¶ De ipsum spiri Dictis & factis Christi q̃ iudicauit of tũ sanctum fitio digna vł idonea suę dispẽsatio mediata de- nis. f ¶ Theo. Dei amic⁹, vel dei adilex quos mator: qa si tu sis amic⁹ dei, tibi scridelegerat bit. Cui euãgeliũ scripserat, eidẽ & apostolus. Act⁹ apostorũ scribit Lucas medic⁹ ad salutem

salutẽ ani. &c. g ¶ Quæ. A baptis. Cmo Iohã. q̃ Iesus baptizat⁹ ẽ, vsq; i diẽ q̃ assumpt⁹ est in eęlũ: qa de toto illo tpe Lucas sermones texuit. q in fine euangelij ita scripsit: Cũ bñdixisset recessit ab eis, & ferebat in cælũ. ¶ Aliter Cœpit Ie. &c. Quia oĩa q̃ fecit & docuit, inceptio q̃dã fuit ea dẽ postea apĩs faciẽtibus & docẽtibus & eorũ seq̃cib⁹. h ¶ Face. &c. Bonũ doctorẽ instituit vel instruit, ℞ q̃ facit

Incipit prologus super Acta apostolorum.

LVcas Antio- &c. In isto prologo, pcedit p hũc modũ primo ponit Hieronymus multiplicẽ autoris notificationẽ, secũdo in scribẽdo euãgeliũ osiẽ Diuisiodit ipsius fidelitatẽ, ibi: Hic spũs sõ instigante &c. quia fideliter scripsit euãgeliũ. tertiò dicit cp cõgruũ fuit vt scribẽdi Actus apĩcos hr̃et potestatẽ. vñ dicit: Cui nõ immerito &c. q̃rto dicit Hieronym⁹ se vitare sermonis ꝓlixitatẽ, ibi: Quod legẽtib⁹ &c. Quia verò Lucas fuit medicus officio q̃ntò offici⁹ ipsi⁹ osiẽdit vtilitatẽ, ibi: Quẽ ita di, &c. Ista sufficiãt de prologo isto: supra em̃ fere totus Act. 9. l. exponitur in ꝓlogo super Lucam.

PRimũ q̃dẽ &c. Ca. I. Hic incipit liber Actuũ apostorũ, in quo sctus Lucas primò se cõtinuat ad p̃cedentia, secũdo prosequit subsequẽtia, ibi: Et conuescẽs. Precedẽtia † 2. Ti. 2. b.verò dicta sancti Lucę sunt in eius D euãgelio, in quo incipiẽs à Christi p̃cursore, cõceptionẽ Christi, natiuitatẽ, cõuersationẽ & p̃dicationẽ, mortẽ & resurrectionẽ & ascẽsionẽ declarauit. & hoc est quod dicit: b ¶ Primũ quidẽ. i. primo. s. in euangelio c ¶ Ser. &c. Nõ dicit oĩa: quia oĩa facta Christi non possunt p singula scribi: secũdũ q̃d dicit Ioh. vlt. d. Sũt aũt & alia multa q̃ fecit Iesus, que si scribant ꝓ singula, nec ipm arbitror mundũ capere posse eos q scribendi sũt libros. sed dicit: d ¶ De o. qa de ptinẽtib⁹ ad Christi cõceptionẽ, natiuitatẽ vitã & mortẽ, resurrectionem & ascẽsionẽ aliqua scripsit. e ¶ O Theo. Hic erat q̃dã eps Asiæ, cui scripserat euãgeliũ, vt patet in eius ꝓlogo, & eidẽ scripsit hunc librum. f ¶ Quæ cœ. Ne sibis esset scribis & Pharisæis, de quibus dr̃ impropĕrando Mat. xxiij. a. Dicũt em̃, & nõ faciũt. Bñ em̃ docere, & male viuere nihil aliud est q̃ se sua voce dãnare. g ¶ Vsq;. Ascẽsiõis suę. h ¶ Qua præci. Quod. s. prędicarẽt euãgeliũ Matth. vlti. vt supra allegatum est.

c ✠ Quos ele

✠ Morali. b ¶ Primũ qui. &c. Moraliter. Per hoc Christus dedit formã doctoribus & prædicatorib⁹ euãgelij quã docẽdo & p̃dicando debẽt sequi. s. vt prius opera virtutũ faciãt, & tũc alĩs facienda ꝓponãt. Per hoc etiã, cp Christus post opera virtutũ doctrinam sanam dicit hic addexteram patris assumptus, significatur cp doctor vel prędicator rectẽ viuẽs & sa

A ✠ nedo-

q̄ facit qđ docet. ¶ Beda. Sensus est: scripsi de Iesu ā tpe quo si
E gna cœpit facere & docere vsq; i diē quo ñsdē cōpletis assumpt⁹
est. ¶ Rab. prēcipiēs apl̄is p̄dicare euangeliū p spīritū sanctū, per
quē prædicatū est euāgeliū, qa verba inspirabat, & fiduciā tribue
bat. Vel p̄cipiēs p spm̄ sanctū. Qđ em̄ fili⁹ p̄cipit, hoc & spūs sanctus.
Vel propter spm̄ præcepit, qa nō præ-
ciperet nisi spirit⁹ vētur⁹ esset. a ¶ Ele.
Hoc ad laudē apl̄orū quorū act⁹ scribe
re pponit. b ¶ Assum. A diuinitate,
vel ā nube assumpt⁹, quasi ver⁹ homo.
c ¶ Viuū. Corp⁹ viuū vel ppriū, non
phātasticū. qđ & apl̄i cognouerūt tāq;
notissimū. Aut viuū qđ post mortē vi
uebat. Vel viuū. i. ampli⁹ nō mōriturū.
d ¶ Per di. Nō tn̄ eis per. xl. dies conti
nuos apparuit. post diē em̄ resurrectiōis
alios q̄tuor dies interuenisse Iohānes di
cit. Post q̄s rursus apparuit p. xl. qa. xl.
horis morru⁹ fuerat. xl. diebus se viuere
cōfirmat. Et p. xl, typ⁹ p̄nūs seculi, quo
Christ⁹ in ecclīa versat, pōt itelligi, siue
qa hō q̄tuor cōstās elemētis eruditē cōtra
trāsgressionē decalogi. e ¶ Appa. Be-
da. Ad instruēdā fidē suæ resurrectiōis: sæpius quoq; apl̄is post re
surrectionē viu⁹ apparēs cibū sumit, carnē suā palpandā exhibet.
Sed p mysteriū hui⁹ cōuersatiōis significat se impleturū q̄ p̄mise
rat: Ecce ego vobiscū sum vsq; ad cōsummationē seculi. Iste nūe-
rus tpalē vitā significat, qa post q̄; cōsepulti fuerim⁹ cū Christo p
baptismū in mortē, q̄si mari rubro trāsito necessariū habem⁹ du-
catū i hac solitudine, q ad cælos nos p̄ducat, & imagines suæ de-
nario remunerans p̄mia sctīs p̄ūs q̄si vera qete iubilei remuneret.
f ¶ Conue. Signa veri corporis annūciat, qa nō vno corporis
sensu, sed visu, auditu, tactu, apparēdo, loq̄ndo, cōuescēdo, pbāt.

Nicolaus de Lyra ☞ Promissio.

c ✠ a ¶ Quos ele. præ cæteris ad officiū apl̄at⁹. b ¶ Assum.
de terra ad cælū in sua humanitate, sc̄d'm diuinitatē em̄ quę neces
sario est vbiq;, nō cōuenit ei de loco ad locū trāsire. Assumpt⁹ est
aūt ā tota trinitate assumptionē illā faciēte, q̄ i oīb⁹ effectib⁹ prīci
pat⁹ opat⁹. Et etiā ā seipo. nā corp⁹ glorioſū sic est in ptāte aīæ, qđ
obediuit ei ad nutū ad motū localē. Assumpt⁹ ē etiā ā nube p̄stā-
te ei obsequiū. c ¶ Qui. & prę. post resurrectionē. d ¶ In mu.
de sua resurrectiōe faciētib⁹ fidē. c ¶ Per di. qđ nō est sic intelli-
gēdū, qp in illis q̄draginta dieb⁹ fuerit cōtinuē cū eis, sed qa in illo
tpis spacio eis frequēter apparuit. f ¶ Lo. & ci. de būtudine cæ
lesti. Ad maiorē itellectū dictorū duo hic sunt videda. Primū est,
vtrū resurrectio Christi debuit argumētis p̄bari. Ad qđ dicēdū,
qp argumētū vno mō est rō rei dubie faciēs fidē. i. certitudinē. qđ
ē nō pōt nisi p̄cedat ex prīcipijs p se notis, sicut fit i sciētijs demō
stratiuis & alijs. talib⁹ argumētis nō debuit resurrectio Christi p̄-
bari q̄ est articul⁹ fidei. de talib⁹ em̄ nō habet certitudo euidētię in
p̄nti, saltē de cōi cursu. Alio mō accipit argumētū aliqđ sensibile
signū, qđ inducit ad manifestationē alicui⁹ ỳritatis. q̄ noīe argu
mēti aliq̄n vtit philo. i libris suis. & hoc mō accipiēdo argumētū
Christ⁹ suā resurrectionē declarauit argumētis, inq̄tū p euidētia
signa se ỳrē resurrexisse ostēdit: qp fuit necessariū apl̄is fieri. Prīd̄ p
pter seipos, eo qp eorū corda nō erāt dispōsita ad credēdū de facili
ei⁹ resurrectionē. Vñ dicit eis Luc. vlt. d. O stulti & tardi corde ad
credēdū in oīb⁹ q̄ locuti sunt pphetæ. Sc̄d'ō ppē alios, vt p hmōi
signa eis ostēsa eor; testimoniū de Christo efficaci⁹ redderet, sc̄d'm
illud. j. Ioh. j. b. Qđ audiuim⁹ & vidim⁹ nr̄is oculis, & man⁹ nr̄æ
cōtrectauerūt de ỳbo vitæ: testamur & annūciam⁹ vobis. Sc̄d'm
est de q̄litate & efficacia hmōi argumētorū. Circa qđ sciēdū, qđ
ỳa resurrectio de q̄ fit sermo hic, est redit⁹ eiusdē hoīs in nūero de
morte corpali ad vitā gl̄ōsā. Et hoc fuit oñsum in Christo tā ex
pte corpis q̄; ex pte aīæ. Ex pte em̄ corpis prīd̄ fuit oñsum, qp Chri
sti corp⁹ post resurrectionē fuit verū corp⁹ & solidum, nō corpus
phātasticū vel rarū: sicut est aer, vel p hoc qp palpabile p̄buit ipm,
Luc. vlt. f. Palpate & videte, qa spūs ossa & carnē nō habet, sicut
me videtis hr̄e. Sc̄d'ō fuit ostēsum, qp erat corpus humanū, p hoc
qp oñdit verā humanā effigiē oculis distīguibilē ab alijs effigieb⁹.
Tertiō fuit oñsum, qp erat idē corp⁹ nūero habuit prī⁹ añ mortē:
qp ostēdēdo cicatrices vulnerū, Luc. vl. f. Videte man⁹ meas & pe
des meos, qa ego ipe sum. & Ioh. xx. g. dicit Thomę: Infer digitū
tuū huc, & vide man⁹ meas: & affer manū tuā, & mitte i lat⁹ meū,
& noli ēe incredul⁹, sed fidelis. Sil'r ex pte aīæ iterato corpi vnitæ
veritatē suę resurrectiōis oñdit: & hoc p opa triplicis vitæ. Prīd̄
gdē p opus vitæ nutritiuæ, in hoc qp cū discipulis māducauit, vt
habetur

a ¶ Ad euangelizandum. ¶ De multitudine humani generis. ¶ Non vos me elegistis, sed ego vos elegi.

a b sanctum quos elēgit assumptus a b

a ¶ Potentia deitatis. ¶ Non legatum misit ad resurrectionem.

est. Quibus & præbuit seipsum c

a ¶ Voluntarie susceptam. b Vel alijs dissimilem, quia non pro culpa sua est passus.

c uitium post passionem suam in mul d

a ¶ Post ē sionibus

d tis † argumentis per dies quadra e

a ¶ Apparere dicitur illud quod insolitum est. b ¶ Quod erat signum veritatis. f. solita sibi dicere prius.

e ginta apparens eis, & loquens de re f

a ¶ Scilicet de euangelio, ecclesia, regno electi, quę omnia vnum regnum sunt.

f gnō dei. † Et † cōuescens præcepit g

habet Luc. vlt. f. Obtulerūt ei partem piscis assi & f uū mellis: & q
cū manducasset corā eis, sumēs reliquias dedit eis. Sc̄d'ō p opa vi
tæ sensitiuę, in hoc qp discipulis ad interrogata rndebat & eos sa-
lutabat, in quo se ostēdit videre & audire. Tertiō p opa vitę ited
lectiuæ, i hoc qp cū eis loq̄bat & de scripturis disserebat, Luc. vlt.
f. Hæc sunt verba q̄ locut⁹ sum ad vos
&c. Qđ ēt resurrexit advitā gl̄ōsam, oñ
dit p hoc, qp ad discipulos ianuis clausis
ītrauit, & hoc p dotē subtilitatis. Vñ di
cit Greg. Homel. xvij. Palpādā carnem
dñs p̄buit quā ianuis clausis introduxit
vt eē post resurrectionē oñderet corp⁹
suū eiusdē naturæ, & alteri⁹ gl̄iæ. ¶ De
efficacia istorū argumētorū dī ab oīb⁹,
qp licet vnū p se sumptū vel duo nō suf
ficerēt, tn̄ oīa simul sumpta fuerūt effica
cia in suo genere ad manifestādā veritā
tē resurrectionis dñicæ: & cū ad hoc in-
ducta fuerint ab illo cuius p̄fecta sunt
opa. ¶ Sed vlteri⁹ pōt q̄ri, vtrū in hac
manifestatione fecerint certitudinē eui-
dētiæ, vel adhęsiōis tm̄. Ad qđ dicūt ali
q, qp fecerint certitudinē adhæsiōis tm̄,
qualis est in his q̄ sunt fidei: de quibus est resurrectio Christi. Alij
verò dicūt, qp fecerūt certitudinē euidentiæ, eo qp talis manifesta
tio fuit p signa sensibilia euidētia. Sed saluo meliori iudicio mi-
hi videtur melius dicendū, qp Christus pōt dupl'r cōsiderari. Vno
modo in q̄tū homo tm̄: & sic argumēta p̄dicta fecerunt certitu-
dinē euidentiæ de resurrectione humanæ naturæ: qa sicut dictū
est, erant euidentia sensib⁹ bene dispositis, ad qđ etiā reducī cer
titudo euidētiæ demōstratiōis. Alio modo pōt cōsiderari in q̄tū
de⁹ & homo, siue de⁹ humanatus. & sic argumēta p̄dicta de resur
rectione dei hoīs nō fecerunt certitudinē euidentiæ: sed adhæsio-
nis tm̄ q̄ est fidei: qa diuinitas Christi & ante resurrectionē & post
non fuit aliter cognita ab apl̄is. Et hoc videtur manifestē dicere H
beatus Grego. homel. xvij. Thomas aliud vidit & aliud credidit.
A mortali quippe hoīe videri diuinitas nō potuit. hominem er-
go vidit, & deū cōfessus est di. Dñs meus & deus meus. vidēdo er
go credidit, qa cōsiderādo verū hoīem, hūc deū quē videre nō po
terat exclamauit. licet ergo p argumēta p̄dicta euidēs fuerit apl̄is
illū q dicebaī Ies⁹ Nazaren⁹, ỳrē resurrexisse, nō tn̄ fuit euidēs, sed
solū creditū deū à mortuis resurrexisse, sicut & creditū fuit tm̄, &
nō scitū illū hoīem esse deū. obiectū aūt fidei ē ip̄e de⁹ non visus.
& iō articul⁹ fidei ē aliqđ nō visum circa deū. pp qđ articulus fi
dei est deū resurrexisse à mortuis, & nō hoīem tm̄. Propter qđ di
ctū est. g: qp illa argumēta nō fuerunt efficacia ad manifestandum
euidenter resurrectionem Christi, put est articulus. Et per prædi
cta patet solutio ad rōnes vtriusq; opiniōis alr̄ sentiētis. g ¶ Et
cō. Post q̄; Lucas cōtinuauit se ad dicta in euāgelio, hic cōsequēter
p̄seq̄t dicēda i hoc lib. q̄ sicut dictū est, est de legis euāgelicę, p mul
gatione. Circa qđ cōsiderandū, qp sicut corp⁹ mobile subiectū est
in tota naturali philosophia sub rōne absolutā: in partialib⁹, ỳò
libris sub rōnib⁹ determinatis: vt in libro de cælo & mundo corp⁹
mobile ad situm, in libro verò de generatiōe corpus mobile
ad formam. Ita deus sub rōne absoluta subiectum est in tota sacra
scriptura. iō dī theologia quasi sermo de deo. sub ratiōibus verò
determinatis est subiectum in libris partialibus, vt ostensum fuit
in principio Gen̄. & in alijs sequētibus libris. In toto verò nouo
Testamento subiectū est, vt redemptor in cōi, sed in libris partiali
bus sub rōnibus magis determinatis. Vnde in euangelio deus re
demptor est subiectum vt legis euāgelicæ lator. In hoc aūt libro
vt eiusdē legis per orbem publicator. Primū tn̄ fecit per seip̄m,
sc̄d'm verò p apl̄os ad hoc missos. ppter qđ liber iste ab actibus
apostolicis noīat. Ad hoc aūt qp apl̄i alijq; discipuli essent ad hāc
publicationē idonei præexigebatur in eis solidatio & perfectio
per donū spūs sancti, q̄ ēnt diuina noticia pręditi cōstātes & eloquē
tes & charitate feruidi. ppter quod liber iste in duas partes diui
ditur: qa primò describit apl̄orū debita dispositio, sc̄d'ō p eosdē
euāgelij publicatio, se. ca. ibi: Stās aūt Petr⁹. Debita verò dispos
tio apl̄orū facta est p spūs sancti donū vt dictū ē. & iō prīo describ
✠ bit, p missio
ne docens, sit ad dei gl̄iam assumendus. c ¶ Quibus & præ Moraliter
buit &c. quæ posita sunt diffuse in literali expositione. & per hoc
fuit probata nostra resurrectio futura, quia Christus est homo
verus eiusdem speciei nobiscum. ppter quod eius resurrectio est
nostræ resurrectionis argumentū, vt deducit Apl's. j. Corin. xv.
Et qa ad sane prædicandū requrit spūs sancti donū, ideo promittit
prædicatorib⁹ ecclesiæ cū dr̄: Et conuescens præ. &c. Sequit:

✠ Igitur qui

a ¶Promissionē. Quā pmisit p Iohel, vt hī in sequentibus: & A si à Christo pmissa, a pfetīi cōplebitur. Vel pīs dicit, qa in eius verbo .i. Christo pmittit. b ¶Quia Iohā. Beda. Cū diceret dominus: qa Iohānes baptizauit aq̄, vos aūt &c. nō subiūxit: vos au tē baptizabitis, sed baptizabimi spūsctō: qa neq; apli, neq; seqces

a ¶Vos autem sedete hic in ciuitate quousq; induamini virtute ex alto b ¶De visione pacis æternæ non discedit ecclesia.

eis ab Hierosolymis ne discederēt, a

a ¶Ad probationem fidei obedientiæ & patientiæ.

b sed expectarent promissionem pa

a ¶Non apostolorum vel aliorum, vel non patris qui in carnatus non est.

tris, quam audistis inquit per os mē

a ¶Ideo indigetis promissione spiritus, quia in baptismate Iohannis non est datus spiritus. b ¶Multos vel nos.

c um: †quia Iohannes quidem bapti b

a ¶Sola sine spiritu.

d zauit aqua, uos autem baptizabi a

a ¶Ad probandam eorum obedientiam tempus interponitur. Multi non erant dicā pro celeritate salutis credendam, quibus erant prædicaturi.

mini spiritusancto, nō post mul a

a ¶Continuatio: præcepit eis &c. qui conuenerant.

e tos hos dies. Igitur † qui con a

¶Præsentes erant ascendenti.

f uenerant interrogabant eum, di a

a ¶Seruus hoc profert b ¶Post tutam resurrectionem superueniente spiritu.

g centes: Dōmine, si in tempore a

a ¶Induces diem iudicij & regnum veri Israelis? ¶Temporale vel spirituale quod in Græco manifestum est. b ¶Quia vtrumq; prius possessum est, postea perditum. ¶Non huius, sed huic Israeli. ¶Insinuat spirituale regnum a prophetis promissum fuisse.

h hoc restitues regnum †Israēl? Dixit a

a ¶.i. non est hominum diem iudicij nosse, vt quasi suspensi semper iudicium expectent.

i autem eis: Nōn est uestrum nos a

a ¶Numerum temporum vel momentorum vsque ad finem seculi.

k ter pōsuit in sua potestate: sed acci a

a ¶Non ponet: quia deus præterium cernit, quidquid vult futurum esse.

† timuit

Iohā.3.a.

† articulos vel opportunitates Act.9.c.

Iohā.1.c. Ibidē.13.b.

Luc.24.c.

cte. Hic autem tangit eam magis diffuse. propter qd' ab ea incipit prosecutionem dicendorum in hoc libro. Dicit ergo: Et cō. s. Iesus cū aplis suis: quibus recumbentibus apparuit in die ascensionis, vt refert Marcus in fine euangelij sui dicens: Nouissime autem recumbentibus illis vndecim apparuit illis Iesus &c. a ¶Ne C
diss. donec per spiritum sanctum redderentur apti ad publicationem euangelij. ideo subditur: b ¶Sed ex. p. pa. Ioh. xiij. d. Paracletus autem spiritus sanctus quem pater in nomine meo mittet, ille do. vos omnia. c ¶Quia Io. q ba. a. solum. nam eius baptismus gratiam nō ferebat. d ¶Vos au. ba. sp. Ex hoc loco dixerunt aliqui, qp apostoli nō fuerūt baptizati baptismo Christi qui est in aq̄ sed'm qd' habetur Ioh. iij. Sed hoc nō est consonum dictis sanctorum, nec etiam rationi. Dicit enim Saluator Iohā. iij. a. Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu sancto, non potest intrare in regnum dei. & ideo post illā dñi sententiam nul Ius. ij. b. 19. d
lus factus est membrū Christi, nisi per susceptionem sui baptismi, vel alicui' sup †vbi illi cō
plentis eius vicē. sicut est baptismus san uenissent
guinis & flaminis. Præterea Paulus aplis vocatus ad fidem de mādato dñi fuit baptizatus, vt habet Act. ix. c. Et idem tenē dum est de alijs apostolis, q̄uis nō sit scriptum: quia nō omnia Christi facta sunt scripta, vt dictum. g. Item quia Iohā. iij. a. dicitur: qp discipuli Christi baptizabāt & nō est verisimile, quin essent baptizati
eodem baptismo. vnde dicit Aug. ad Se †Israeli
leuciam, qp credibile est discipulos Christi esse baptizatos eius baptismo, vt haberet baptizatos seruos per quos cæteros baptizaret: nec defuit humilitatis minister, qui etiam pedes eorum lauit. Vnde super illud Ioh. xiij. b. Qui lotus est nō D
indiget, nisi vt pedes lauet. dicunt doctores aliqui. qp illa lotio intelligitur de sacramento baptismi. igitur qd' dicit hic:
Vos au. bap. spiritusancto. Intelligēdum est istud de receptione spiritussancti in signo visibili. de qua habetur ca. seq. qui dicit baptismus metaphorice, eo qp gratia spiritussancti vnctio dicit. j. Ioh. ij. Vnctio autem de liquidis est vt aqua. vnde dicit glo. Rabani: qp in quibusdam libris sic habetur: Vos autem vngemini spiritusancto. e ¶Igitur qui conuenerant interrogabant eum di, Hic circa dicta mouetur quæstio. Multi enim de discipulis Christi de regno eius adhuc carnaliter sentiebant, vtpote nondum recepta spiritussancti gratia æstimantes ipsum temporaliter regnaturum. propter qd' filij Zebedei petierunt, qp vnus ad dexteram eius sederet, alius ad sinistram, Matth. xx. c. Et regnum Israel temporale quod ablatum erat a Iudæis per Romanos, statim restituendum. ideo quæsierunt. f ¶¶Domine si in tempore hoc restitues regnum Israel? Et quoniam hæc quæstio erat stulta, repulit eam dicens: g ¶Non est uestrum nosse tempora uel momenta: quæ pater posuit &c. Quasi dicat, non pertinet ad vos hoc scire nec quærere. Sicut & petitionem filiorum Zebedei repulit vt stultam dicens: Nescitis quid petatis, sed illud quod sequitur, ad vos pertinet, cum subditur:
h ¶Sed accipietis &c. Ad constanter & efficaciter euangelium prædicandum per orbem vniuersum. ideo subditur: Et

eritis

* e ¶Igitur qui conuenerant inter. eū &c. Sed'm sensum literalem aliqui de Christi discipulis opinabantur, quod ipse post Moraliter.
missionem spiritussancti in Ierusalem temporaliter regnaret, & sic regnum Israel restitueret, & alia regna regno Israel subiugaret. Sicut dicunt moderni Iudæi, futurum esse p messiam quē inaniter expectant, & per istos significantur ecclesiæ ministri qui regnum dei qd' est ecclesia magis quærunt augeri in bonis temporalibus q̄ in fide & moribus. propter qd' ipsis dicit qd' subditur:
g ¶Nō est uestrum nosse tempo. Nam ab eis merito subtrahitur cognitio veritatis. Et consequenter ostenditur quid debeant quærere cum subditur: h ¶Sed accipietis uirtutem superueniētis spūssancti in uos &c. q. d. hoc debetis petere. s. vt virtutem spiritussancti habeatis in vobis, vt per hoc nomē meū cōstāter p̄dicare possitis ad augmentū ecclię in spūalibus bonis.

Superuenientis.

Nico. de Lyra.

bitur promissio huius doni. sed'ò expectatio promissi, ibi: Tunc reuersi sunt. tertiò collatio expectati. in principio sequentis ca. Prima adhuc in duas: quia primò ponitur hæc promissio, sed'o circa hoc mouetur quæstio, ibi: Igitur qui cōuenerāt. Circa primum sciendum, qp licet sanctus Lucas in fine euangelij sui locutus fuerit de hac promissione, hoc fuit tamē breuiter & succin

&c.

a ¶ Supueniētis spi. Bed. Cum superueniet spūs in vos, non regnū Israel siue regnū dei in Israel vt putatis afferet, sed virtutū testificādi de me vobis pstabit, tantū q illius regni tps lōgè est, vt prius non solū Ierosolymā, sed oēs fines Iudęę & Samarię, mundi etiam terminos p circūitū fama euāgelij pcurret. b ¶ In Ierusalem, & in omni Iu. Rab. Cōsequntia or dinis in vocabulis locorū cōseruata est: Ierusalem succedit, pxima Iudææ, puincia, cui Samaria situ cōiūgit, dehinc omnis terræ cōio subinfertur. ¶ In Ierusalem. Rab. Mysticè. In visione pacis, in cōfessione veræ fidei: custodia pceptorū dei: & in his qui se alienos fecerint à terra prædicaturos eos prædixit, per quos quasi rotæ radios de medio terræ vbi salutem operatus est, gratia spūalis & salutaris doctrina per totū orbē defluxit. c ¶ Et cum hæc. Aliter Marc⁹ cōmemorat: di. Et dns quidē Iesus postq̄ locutus est eis, assumptus est in cęlū. Sed quia Lucas significantius adiecit, cum hæc dixisset, eleuatus est, completis illis sermonibus quos cōmemorauerat, dominum ascendisse cęlos oñdit. ¶ Beda. In Græco sic habet: Et cū in cælū intuerentur eunte illo. s. intenderūt in cęlum, quo ibat. Vñ & angeli eis dicūt: Quid hic statis aspicientes in cælū? Qd verò eum in cælū euntem intuerētur, ibi oñditur: Sic veniet, quemadmodū vidistis eum euntem in cælum. d ¶ Astiterūt. Raba. Quia, pspera nunciaturi, & lætici am angelorum in ascensu Saluatoris significantes, qui humanæ naturæ cōsortio lætantur. ¶ Raba. Creatura vbique obsequit creatori, astra indicāt nascētē, patienti cōpatiuntur, ascendētem nubes suscepit, redeuntē ad iudiciū comitabit. ¶ Beda. Ob duas causas angeli vident: vt. s. ascensionis tristiciā regressionis cōmemoratione consolent, & vt vere eū in cælum monstrarent, & non quasi in cælum sicut Elias. e ¶ In uestib⁹. Beda. Albæ vestes cōgruunt exaltationi, & ideo in ascensione in albis vestib⁹ apparent angeli. Qui em apparuit in natiuitate humilis de⁹, in ascensione ostēdit homo sublimis. Etiam loca cōgruunt, dū in humili ciuitate natus hō, de mōte sublimi regressus est ad cælos. f ¶ Galilæi, In quib⁹ debet esse prudētior sensus, qa Galilæi cæteris Iudæis in sapīa pręcellebāt. Vł Galilæi volubiles, qa in stabilitate sui sensus obliti erāt pręcepta dei. g ¶ Sic ueniet. Beda. In eādē natura veniet iudicatur⁹, in qua venit iudicandus. Si em immortalitatē accepit, natura non amisit, cuius gīa æterna ī mōte trib⁹ discipulis pręostēsa, post iudiciū omnibus sanctis videbitur, quando tolletur impius ne videat gloriam dei. ¶ Sulpitius. Loc⁹ ille, in quo steterūt vestigia Christi ascendentis, continuari pauimento cum reliqua fratrum parte non potuit, respuēs quæcunq; ei applicabantur, excussis in ora apponētium marmoribus. Calcati etiam ab eo pulueris hoc documentum est, quòd vestigia impressa cernuntur, & eandem adhuc speciem velut pressis vestigijs terra custodit. h ¶ Tunc reuersi &c. Rab. Reuersio apostolorum de monte Olueti in Ierusalem, significat ecclesiam quæ de actiua in contemplatiuam ascendens, iterum descendit in conuersationem actiualem. Mons enim Olueti ab antiquis mons trium luminum vocabatur: lucernæ scilicet de templo resplendentis, ac solis ex altera parte orientis, & olei in ipso monte naturalis lucis. quæ tria conueniūt perfectioni propter diuini verbi lucem de ecclesia fulgentem, propter solis iusticiæ fulgorem, propter puræ conscientiæ nitorem. ¶ Mysticè. Beda. Qui gloriam Christi intuetur ascendentis, promissione spiritussancti ditatus, itinere sabbati pacis vrbem ingreditur. eritq; sabbatum pro sabbato, quia qui cessauit à malis requiescet in cælis. i ¶ Et cum introissent. In Græco ita ponit: Cū introissent Cum introissent ciuitatem, in cœnaculum ascenderunt, vbi erāt manentes Petrus &c. In Græco sic est ordo nominum: Petrus & Andreas, Iacobus & Iohannes, Simon Zelotes & Iudas Iacobi. k ¶ Cœnaculum &c. Beda. Locus est in superiori, designans, qd à terra sublati ad superiora scientiæ & virtutis conscendūt. ¶ Rab. Cœnaculum dicitur tertium tectum, figura charitatis fidei superædificatæ & spei, charitas autem diffusa est in cordibus per spiritū. l ¶ Petrus & Io. Petrus prim⁹ pōit, qa princeps & pastor. Petr⁹ & Iohānes meritò primi ponūtur ☞ q simul

a ¶ Qui infirmi, ¶ Scientię signorum confidentię.
b ¶ Superuenit spiritussanctus, quia superior inferiore natus infunditur, secundum illud: Spiritussanctus superue. in te &c.

a pietis † uirtūtem superb enientis
a ¶ Non indigetis illud nosse, quia vetus spiritus quę amplius est necessaria superueniret. ¶ Qui vos docebit.
b ¶ Interius.

spiritūssancti in uos, † & eritis mihi
a ¶ Verbo & exemplo vel signis ¶ Resurrectionis.
¶ Visione pacis. ¶ Confessione

b testes in Ierusalē, & in omni Iudæa,
a ¶ Custodia pręceptorum dei. b ¶ Ad eos qui alienantur a terrenis.

& Samaria, a et usq; b ad ultimum terræ. † Et cùm hæc dixisset, uidēnti
a ¶ Ex quo pręcepit ne ab Ierosolymis discederent.
b ¶ Vt qui testes resurgentis sunt sint etiam testes ascendentis.
a ¶ Rab. Eleuatus est, & suscepit: ad infirmitatē carnis respiciunt, vel hoc referendum est ad potentiam diuinitatis. Similiter & quod sequitur: euntem in cęlum. secundum q̄ ait: Nemo ascendit in cęlum, nisi qui de ce. descen.

bus illis eleuatus est, & nubes suscepit eum ab oculis eorū. Cūq; intuerentur in cælum eūntem illum ecce
a ¶ Diuinitate, vel nube. prius enim cęlum terrenum corpus non receperat.
a ¶ Principaliter sexus & numerus testium ostenditur.
a ¶ A state in albis dicuntur angeli, quia infirmitatis & culpę & mortis expertes sunt.

a duo b uiri astiterunt iuxta illos in uestibus albis, qui & dixerunt: Viri
a ¶ Prius dictum erat: sedete in ciuitate. sed hec stant inspicientes, quasi subito rediturum sperarent.

Galilæi quid statis aspicientes in cęlum? Hic Iesus qui assumptus est
a ¶ In eadem forma & carnis substantia. b ¶ Videbitis venientem, sicut vidistis euntem manifeste enim venit. ¶ Idem ipse in eodem corpore pręsentibus angelis & hominibus.

a à uobis in cęlum, sic ueniet quēmadmodū uidistis eum euntem in cęlū.
¶ Hoc audito, quod dixerunt duo viri ¶ Quia de Ierusalem exierunt in montem oliueti, reuertūtur aūt sunt, vt sederent in Ierusalem post increpationē illam, quid statis aspicientes in cęlum?

Tūc reuersi sunt Ierosolymā à mō
a ¶ Oliuetum dicitur multitudo oliuarum. b ¶ Spacio miliarij distat a Ierusalem.

te qui uocatur Oliueti, qui est iuxta
a ¶ Mille passus: quod cuius sit autoritas ignoratur.

Ierusalem: sabbathi habēs iter. Et
a ¶ Ciuitatem, ascenderunt in cęnaculum. i. excelsam domum quasi obuiam spiritui sancto, Cęnaculum typus perfectionis, in qua expectandus est spiritus.

cū introissent in cœnaculū ascenderunt, ubi mānebat Petrus & Iohan
a ¶ Perseuerantia perfectionis quę spiritum promeretur ¶ Agnoscens ¶ Gratia dei.

Nicolaus de Lyra

† Et eritis mihi testes &c. a ¶ Et cum hæc di. ui. per modum superius dictū in principio huius ca. b ¶ Cumq; intue. &c. illum. admirantes de ascensione tam gloriosa. c ¶ Ecce duo ui. angeli in specie virorum. d ¶ In uestib⁹. ad designandum solennitatē huius ascēsionis, secundum q̄ dicit Greg. e ¶ Viri Galī. nationē. est enim Galilæa quędam pars Iudeæ de qua erant apostoli, saltem pro maiori parte. f ¶ Quid statis aspi. q. d. Non expectate q̄ Iesus amplius habitet corporaliter vobiscū, sicut antea fecit: tamen videbitis eum in fine mundi veritatem ad iudicium. ideo sequitur: g ¶ Sic ueniet &c. i. sicut ascendit in forma humanitatis gloriosa, sic veniet ad iudicandum. h ¶ Tunc re. Postq̄ descripta est sanctis spiritus promissio: hic cōsequenter ponit, promissi conueniens expectatio, quæ cōuenientia ex duo bus oñditur. Primū est pseuerās oīo. sc. cūdū est apīci numeri reintegratio, quę ponitur ibi: In diebus illis. Circa primū dicit: Tūc re. sunt. sicut fuerat eis dictū Luc. vlt. g. Vos aūt sedete in ciuitate, q. aduscq; induamini virtute ex alto. i ¶ A mō. q. vnde Christus ascēdit in cælū, & vbi Antichristus fulminabit, sicut dictū ē suprà. ij. Tes. ij. c. k ¶ Sabbati. id ē distans à Ierusalem, per mille passus, g faciunt dimidiam leucam. & dr hic iter sabbati, qa licebat Iudæis ī sabbato à sua ciuitate vel loco tantū elōgari, talis enim ambulatio magis erat ad recreationem quā ad laborem: ppter qd nō erat contra sabbati quietem. l ¶ Et cum introis. ín cœnacu. ascen. Est autem cœnaculum solarium: & sic prius ascenderūt & postea introierūt cœnacula. & est figura tiua locutio, sicut cū dicit: moriamur, & in media arma ruam⁹. Ascēderunt autē discipuli dupli-

Diuisio

* a ¶ Videntibus illis ele. est. g hoc significatur qd ecclesiæ ministri debent cælestia contemplari. c ¶ Ecce d. ui. Per istos duos angelos significantur duo viri angelici scilicet. Petrus & Paulus, qui viuentes in carne astiterunt ecclesiæ, ipsam suis laboribus augmentando, & nunc astant regi gloriæ pro ipsa deprecando. Potest etiam aliter dici, quòd per duos angelos significantur Elias & Enoch Antichristi tempore futuri, ad eius fraudulentiam detegendam & fidem ecclesiæ confirmandam. h ¶ Tunc reuersi sunt Ierosolymā à monte qui uocatur Oliueti qui est iuxta Ierusalem: sabbati habens iter. Et cum introisset. Mōs iste sic nominatur, eo quòd ibi sunt Oliuæ ex quibus habetur oleum: & ideo significat pietatis exercitium, quod pertinet ad vitā actiuam. Ierusalem autem quæ interpretatur pacifica, quietem mentis significat, quæ pertinet ad vitam contemplatiuam. Igitur reuersio de monte Oliueti Ierosolymam, significat transitū de vita actiua ad contemplatiuam: quod multi patres sancti leguntur feciste tempore senectutis, maxime vt de hoc mundo transirent in mentis requiem, dicentes illud Psal. iiij. b. In pace in idipsum dormiam & requiescam. l ¶ Ascenderunt cœnaculū. Per quod significatur meditatio cælestium. & postea cōcluditur:

* Hi omnes

Mat. 17. a. Isa. 26. b. sed m. Lxx.

Mōs oliueti triū lumi num

Mysticè

Mysticè

Mar. vl. d.

† De cō. di. 5. c. ieiunijū in fine

† robur fortitudinem

q simul currerūt ad monumētū, qa plus cæteris amabār. primus (si fas est dici) plus cæteris dilexit: alium plurimum Iesus amauit.

Joh. 20.a. ¶ Raba. Catalogus apostolorū iō ponit, ne extra hos aliq falsi recipiant: paria & ponunt loca singulorū distinguētibus gradib⁹ meritorū. ¶ Rab. Hi sunt. xij. filij Iacob. xij. fontes deserti, quos Israel repperit in Elim. xij. panes propositiōis xij. lapides in veste pōtificis. xij. signa zodiaci. Duodecim lapides altaris. xij. lapides de Iordane eleuati. xij. boues sub æneo mari. xij. stellæ in corona spōsę. xij. fundamenta. xij. portæ. xij. menses anni. xij. horæ diei, xij. fructus ligni vitæ.

a ¶ Zelotes. Beda. Zelotes Hebraice dr Chanangus. Chana zel⁹ interpretat. est aūt vic⁹ vbi dns aquā cōuertit in vinū.

Joh. 2.a hic post Iacobū frēm suū rexit eccliā Ierosolymorū. ¶ Ra. Filio peūte pditiōis iperfect⁹ nūer⁹ apostolorū remāsit, iuxta sibi tudinē eīm lunę crescit & decrescit eccla sed vetera transeunt, & noua fiūt. ¶ In oratione. Beda. Vnanimes pseuerāt q spm expectaut. Spūs enim sctūs discipli

Sap. 1.b ne effugiet fictū. & iō q vult eū accipe, pseueret in precib⁹ & fratrū charitate, qa oratio ꝓmeret auxilium dei. b ¶ Maria &c. Rab. Virgo à mulierib⁹ distinguit, q tn aliqn mlier nō ꝓ corruptiōe, sed ꝓ sexu appellat. Ecce prīcipū nascētis eccliæ adornatur flore virginitatis. ¶ Marię vel Iesu. Beda. Qd i Greco dr sīnctē ponitur. Curauit eīm Lucas osten-

Joh. 7.a. dere frēs dñi eo tpe fidei participes esse. †discipulo de qb⁹ añ passionē dictū est: Nec enim

rum frēs eius credebant in eum. d ¶ In me. fratrū. Rab. Fratrū. i. filiorū dei, quorū vn⁹ est pr in cælis: q̄ q̄ etiā quatuor mo-

Fratres q̄- dos qbus frēs dicunt chorus ille habuerit. Natura: Petr⁹ frat Andreę: & Iohan-

druplices nes Iacobi: & Iudas alter⁹ Iacobi. Gen-

B te erāt oēs Israēlite, & Iudæi vocabāt. Cognatione etiā illi q frēs dñi vel Marię dicebant erāt iuicē frēs. Affectu quoq; car-

khanc nali ex vno Adā oēs nati sunt. Sed maxime frēs sed m gratiam regenerationis. ¶ Rab. In medio Iesus stetisse dr: quasi cōi miseratiōe cōdescēdēs. hoc exēplū sumēdū est pastoribus ecclię. ¶ Rab. Hic nūer⁹ .cxx. cōgruit ætati Moysi, vt sicut sub hoc nūero Moyse defūcto Iesus successit, q ppm in terrā, pmissiōis induxit, sic veteri legi in eccliā principat⁹ Christi succellit, ducens verū Isrl ad regnū cæli. Iste etiā numer⁹ ab vno vsq; ad quindecim crescit, hīs septē & octo, typus nouæ & veteris legis. Oportebat eīm vt sacramētū qd legislator i annis exhibuit, hoc gręe pdicatores numero designarēr.

c ¶ Viri frēs &c. Beda. In vndenario numero Petrus remanere timebat. Omne enim peccatum ad vndenarium pertinet. qui enim peruerse agit præcepta decalogi trāsit. ideoq; in duoderarium reintegratur numerus apostolorum, vt per duas septenarij partes. (ter quaterni enim duodecim sunt) gratia quam prædicabant, etiam in numero seruaretur. f ¶ Possedit agrum. Rab. Non quia agrum possederit, sed quia ipsius fuerat præcium agri qui dominum vitæ vendidit. Amissa terra

Matt. 27.a. viuentium agrum sanguinis & mortis æterna sceleris & nominis sui memoria possidet, quia Iudas, emptum præcio sanguinis agrum figuli non possedit, qui traditionis crimen in se protinus mulctauit, sed possedit dictum est, idest possideri fecit. ¶ Ra. Quidam agrum à Iuda possessum ridiculè exponunt infernum. Alij possedisse agrum illum existimāt, quia cum peregrinis in eo sepultus fuit. ¶ Beda. Dignā sibi pœnā traditor inuenit, dū gut-

tur q̄ vox

Nicolaus de Lyra.

discipuli duplici de causa. Vna vt essent secreti⁹, timentes adhuc calūniā Iudæorū, q̄diu nō essent ꝑ spm̄sctm roborati. Alia, vtibi vacarent liberi⁹ oroni, sicut postea subdit: Hi oēs &c. consequenter sequēter ponunt apostolorū noīa: & patet vsq; ibi: a ¶ Iacob⁹ Alphei. s. filij⁹. & dr hoc ad differētiā præcedētis Iacobi qui fuit filij⁹ Zebedei. b ¶ Et Simō Zelo. Qd dr ad differentiam Simonis Petri. c ¶ Et Iu. Iacobi. s. frater. fuit eīm filij⁹ Alphei. & dicit Iudas Iacobi ad differentiā Iudæ proditoris. d ¶ Hi omnes erāt per. una. &c. Perseuerantia eīm est virtus cordiū in bono, quę facit orōnē exaudibilē. e ¶ Cū mulieribus. Deotis q̄ secutę fuerāt Iesum à Galilęa, vt habet Matth. xxvij. f ¶ Et ma. matre Iesu. Quā associabāt mulieres illę ex deuotione. & inter istas mulieres & Maria ponitur, ad differētiā & ad distinctionē: qa ista sola erat mater & virgo. g. ¶ Et fra. i. alios de cognatiōe Iesu, q̄rū plures erant ibi. Et dicūt ei⁹ frēs scd m modū loq̄ndi Hebraicū, q̄ illi de eadē cognatione frēs dicunt. vñ Gen. xiij. b. Abrahā Loth nepotē suū fratrē noīauit dicēs: Ne quęso sit iurgiū inter me & te: & inter pastores meos & pastores tuos. frēs enim sumus.

Fratres Iesu qui dicti

h ¶ In d. il. Hic cōsequnter ponit sed m dispositiuū ad spūssctī donum. s. applici numeri reintegratio. Et diuidit in duas pres: qa primò ad hoc iducit ratio, scd ò subditur executio, ibi: Et statuerunt. Prima in duas: qa primò Petr⁹ scripturā allegat in generali, interposito Iudæ casu. scd ò i specia li, ibi: Scriptū est eīm. Circa primū dr: In die. il. i. in tpe medio inter ascensionem dñi & pentecosten. i ¶ Exurgens Petr⁹ tāq̄ principalis. Dixit, q̄ postea subditur. sed numer⁹ existētiū ibidē interponi cum dr: k ¶ Erat aūt turba hoīm simul &c. Nō dr ferē, eo q̄ spūssctūs qui in Luca loquebat dubitaret de nūeri celeritate, sed in hoc seruabat modus numerātiū. qui cum modicū deficit de magno numero: exprimūt magnū numerū cū hac dictione, fere, ꝑ hoc designādo q̄ illud qd deficit modicū ē, q̄si nihil reputādū, vt hr. ñ. physico. & subdit ỳ bū Petri, cū dr: l ¶ Viri fratres op. im. scrīquā præ. spi. Cui⁹ ỳ bū nō pōt cē falsū.

Diuisio & obseratione

Diuisio

†oportebat

†partem

m ¶ Per os Dauid. Sicut videbit⁹ parte sequēti: sed interponit casus Iudæ proditoris. ideo subditur: n ¶ De Iu. qui fuit dux eorū &c. vt patet Ioh. xviij.

o ¶ Qui cō. erat in nobis. i. vnus de xij. apīis Matth. x. p ¶ Et sor. est &c. id est dignitatē apticā, quā nō habuit à casu. vel per sortem, sed per Christi electionem, sicut dicitur Iohannis. vj. g. Nonne duodecim vos elegi, & vnus ex vobis diabolus est? Sors enim aliquando accipitur pro parte, & sic accipitur hic: quoniā in partē apostolorum vocatus est. q ¶ Et hic qui. pos. &c. id est possidere fecit

Diuisio

ab alijs

d ¶ Hi oēs erāt per. in oratione. Quę secūdū Damascenum, est deuotio mentis in deum. h ¶ In diebus illis exurgens Petr⁹ in medio fratrum &c. Hic ad literam agitur de electiōne Matthiæ, cuius necessitas ostenditur ex casu Iudæ & eius morte. Christus autem ordinauerat quod essent. xij. apostoli, vt patet Mat. x. & Lu. ix. Et quoniam ipsi sunt successores apostolorum, & hoc habemus documentum, q̄ mortuo pontifice illi ad quos pertinet debent sine morę dispendio de alio prouidere. Electio verò Matthiæ partim fuit ab apostolis, quia de multitudine credentium statuerunt duos magis idoneos secundum suum iudicium: sed quis eorum esset magis idoneus, recurrerunt ad diuinū iudicium, dantes sortes eis: postulata tamen prius electione diuina per deuotas orationes. Datio verò sortium modo prohibita est in electionibus ecclesiasticis, quæ debent fieri per spiritumsanctum, cuius abundantia data fuit post electionem Matthiæ. propter quod electio septem diaconorum fuit facta sine datione sortium: quia fuit postq̄ apli receperant plenitudinē spiritussancti

Moraliter

tur quo vox ꝓditiõis exierant laqo necauit. Dignũ etiã locũ inte
E ritus q̃siuit, vt q angelorũ & hoim dñm ꝓditerat, cælo & terræ
Condigna pœna Iudę 2.Reg.17.f. & 18.d. perosus, quasi aeris ſpiritib⁹ ſociãdus, iuxta exẽplũ Achitophel & Abſalon in medio aeris periret. Digno etiã exitu & mors ipſa ſuc
eeſſit, vt viſcera quæ ꝓditionẽ cõceperãt, rupta caderent, & in au
ras euoluerentur: cui ſ. fraudi vel ꝓditio
ni vel culpæ ſiſis penè mors. a ¶ Viſce
ra. Rab. Quæ ſunt ſedes fraudis, tanto ſcelere dirupta, ſe cohibere nõ valuerũt. Meritò autem per ſedẽ doli viſcera fun
dunt, nõ p locum oſculi. i. os quo oſcula
tus eſt Ieſum, q̃uis falſa ſupficie, ſed p ali
um cui virus occultæ maliciæ inerat.
†illisverna culą, Hacel dema c ¶ Eorũ. Rab. Habitantium Ieruſalẽ. qa etſi vtriq; loquebãtur Hebraicè, diſta
bat tñ ꝓprietas linguę Ieroſolymorũ & Galilęis, de qb⁹ & apls erãt: qđ in paſſio
ne dñi oſtẽdit. vbi etiam Petr⁹ nolẽs lin
gua ſua ꝓdit⁹ eſt eſſe Galilæus. b ¶ Ita ut appel. ager. Rab. Hoc vt qdã dicũt, Lucas ſniæ Petri inſerit; quia Græcè ſcri
†Pſal.68.f. bens agri apud Hebrços exprimit nomẽ & interpretationẽ noĩs illi⁹ Græca lin
gua poſuit. Vel Petrus in ſuæ contextu ſententiæ vocabulum agri illius ſermo
ne Ieroſolymorum memoravit, & in Galilæam loquelam tranſtulit. Quãuis enim eiuſdem linguæ fuerunt Iudæi & Galilæi, non parum tamen in ſermone diſtant. Vel interpretẽ latinũ hoc addi
diſſe multi æſtimãt. Supra dixerat, opor
tet impleri ſcripturã, ſed pendet ſentẽtia nondũ terminata hucuſq; Scriptũ eſt
ſ̃versati in libro pſalmorũ. d ¶ Fiat cõmo
ra. Hi verſus plani ſunt, qa Iudas præua ricationis pœnã accepit, & abiens in ge
F hennã humanę cõuerſationis, habitatio
nem deſeruit, & accipiente Matthia lo
cum eius ſumma apſtoi numeri reſtituta eſt. e ¶ Deſerta. Beda. Donec electus pro eo aſſumatur Matthias. Vel non ſit ipſe Iudas, qui habitet in ea, ſed aliud aſ
ſumaf pro eo, quia pœnitẽtia indignus iudicatus eſt. f ¶ Duos. Beda. Clemens refert hos duos qui ad ſortẽ apoſtolatus ſtatuti ſunt, de numero. lxx. diſcipulorũ fuiſſe. g ¶ Qui co. Be. In laude Barna
bę imoraf; qa p laude Mat. habet, q; for
te eligif. Barnabæ laus cumulatur, ne ve
lut indignus repelli videretur: quod po
†ſ.4.g.& 6.b. ſtea declaratũ eſt: quia cũ Paulo gentiũ Apls ordinatur, illi officio reſeruatus.
h ¶ Iuſtus. Beda. Aut latinum eſt, aut Hebræum: & interpretatur parcens, vel eleuatus. i ¶ Et Matthiam. Beda. Qui donatus eſt, vel donum dei inter
pretatur: cui donum apoſtolatus à do
mino collatũ eſt. vel dei paruus interpre
taf. Meritò parui trãſcẽdit ille q laude hoim erat iuſt⁹. ¶ Be. Oſtẽ de quẽ elegeris accipere locũ miniſterij vt abiret i locũ ſuũ. i. ſortẽ

Nicolaus de Lyra

& ſuſpenſus crepuit medius, & diſ[a]
[b] fuſa ſunt omnia uiſcera eius. Et no[b]
tum factum eſt omnibus habitanti[c]
bus Ieruſalem, †ita ut appellaretur[d e]
notum factum eſt ita vt appellaretur. a ¶ Habitantium Ieruſalem. b ¶ Syrum eſt.
[c] ager ille lingua †eorum, Achẽlde[d e f]
mach, hoc eſt ager ſanguinis. Scri[f]
¶ Per hoc oſtenditur vnum eſſe librum pſalmorum non quinq̃.
ptum eſt enim in libro pſalmorũ:
¶ Habitatio.
¶ i. deletur numer⁹ eius de numero. xij. apoſtolorum tam in preſenti q̃ in futuro.
[d e] † Fiat commoratio eorum deſer[e]
ta, & non ſit qui habitet in ea. † Et
a Speculationem, vel ſuperinſpectionem. epiſcopes, enim ſpeculator vel ſuperinſpector. b ¶. alius de multis diſcipulis, vel alter ad comparationem Iudæ, vel alter ambo⁹ quos ſortes miſſę ſunt.
epiſcopãtum eius accipiat alter[h]ẽ.
a ¶ Quia prędixit ſpiritus, propheticus. b ¶ Quaſi non ex alijs qui non viderunt teſtanda, quia teſtis nõ eſt Ioannes, qui non interfuit teſtandis. c ¶ Non feminis quarum ad peragrandum ſexus infirmior eſt, ad prędicandum perſona verecundior, ad teſtandum auctoritas inferior.
Oportet ergo ex his uiris, qui nobiſ[i k]
¶ Non ex dimidio temporis ſpacio.
cum ſunt congregati in omni tẽpo[l]
re, quo intrauit & exiuit inter nos
a ¶. i. noſter. ¶ Bonus ſeruus & fidelis prius, vt conſueuerat Chriſtum dominum ſuum poſt aſcenſionem etiam pro tutore. b ¶ Quia poſt baptiſma Ioannis cœpit facere & docere.
dominus Ieſus, incipiens à baptiſ[l]
mate Iohannis uſque in diem qua
¶ Hoc poteſtatis. ¶ Quia de reſurrectione dixerat: Et eritis mihi teſtes.
aſſumptus eſt à nobis, teſtem re[m]
ſurrectionis eius nobiſcum fieri † u[n]
a ¶ Pro charitate, quę gemina eſt. ¶ Exemplis æqualibus duos pares eſſe cognouerunt, quo cæteris præferendos eſſe non dubitaueruntalterum vero præferre alteri nõ hominum erat, ſed dei.
num exiſtis. † Et ſtatuerunt dũos,[o]
a Filius quieris. b Vel Barnabas. Hoc per anticipationẽ dicitur, quia nominis cauſa in ſequenti monſtratur.
Ioſeph qui uocabatur Bar ſabas, qui[p]
a ¶ Tantę virtutis fuit vt etiam a Romanis qui eũ noſſent Iuſtus diceretur. b ¶ Donatus vel donum dei.
[i] cognominatus eſt Iuſtus, & Matthiã.

e ¶ Acheldemach. Sciendum verò quòd ille duæ dictiones Gagrum ſanguinis in latino ſignantes, non ſunt propriè Hebraicæ, ſed magis Syriacæ: tamẽ lingua Hebraica & Syriaca ſunt valde propinquæ: vt dicit Hierony. in prologo galeato. homines autem notabiliter literati magis vtebantur lingua Syra quam Hebræa. vnde & libri eorum qui ſunt extra Bibliã pro magna parte ſcripti ſunt in illo idiomate, literis tamen Hebraicis quod de facili poteſt fieri: quia literæ hic & ibi ſunt eiuſdem numeri & ſoni, differentes tantũ characteribus, vt dicit Hierony. in prologo galeato. f ¶ Scriptũ eſt. Allegata ſcriptura Dauid in genera
li, & interpoſito caſu Iudę: hic cõſequenter ponitur dicta ſcriptura in ſpeciali, cum dicitur: Scriptum eſt enim in li
bro pſalmorum. qui dicitur vnus liber, non ab vnitate actoris, quia multi pſalmos fecerunt, vt dictum fuit in principio illius libri, ſed ab vnitate collectoris, quia pſalmi à diuerſis actoribus cõpoſiti, fuerunt collecti per Eſdram, vt communiter tenetur & in vno volumine repoſiti, vt ibidem fuit plenius declaratum. g ¶ Fiat cõmoratio eorum deſerta &c. hoc ſcribitur Pſal. lxviij. ſ. Et epiſcopatum eius accipi. alter. hoc ſcribitur Pſal. cviij. a. vterq; tamen pſalmus intitulatur à Dauid, tanquã ab actore. Coniunxit autem beatus Petrus iſtas duas autoritates ſimul, qa loquuntur de pœna pro morte Chriſti inflicta. Prima enim loquitur. de pœna ſacerdotum mortem Chriſti procurantium, ſicut dictum fuit plenius ſuper Pſal. illum. In pœnam enim mortis Chriſti templum & ciuitas Ieruſalem combuſta fuerunt per Romanos, & ſacerdotes partim interfecti. & partim captiuati. & hoc eſt quod Dauid prædixit: Fiat H commoratio. id eſt habitatio: eorum deſerta & cæ. Secunda verò loquitur de pœna Iudæ proditoris qui Chriſtum vendidit principibus ſacerdotum, ſicut ibidem fuit dictum. Iſto enim Iuda per ſuſpenſionem mortuo, Matthias ſucceſſit ei in apoſtolatum, vt patebit, infrà. Apoſtolatus verò epiſcoparus dicitur, vnde & ipſi ſunt ſucceſſores apoſtolorum, ſecundum quod dicitur inde
cretis, xxj. diſt. ca. in nouo Teſtamento. & hoc eſt quod dicitur: h ¶ Epiſcopatum eius, ſcilicet Iudæ, accipiat alter. i ¶ Oportet ergo. Allegata ſcriptura ad propoſitum: hic conſequenter Petrus concludit intentum, dicens: Oportet ergo: ad reintegrandum numerum apoſtolicum. k ¶ Ex his uiris qui nobiſcum ſunt congregati in omni tempore quo intrauit & exiuit inter & cæ. qui per experientiam nouerunt conuerſationem Ieſu Chriſti & eius opera. l ¶ Incipiens à baptiſmate Iohannis uſq; in diẽ qua aſſumptus eſt &c. Non enim legitur Ieſus docuiſſe publice & miracula feciſſe, niſi poſtq̃ baptizatus fuit à Iohanne. m ¶ Teſtem reſurrectionis eius nobiſcum fieri & cæ. & etiam aliorum ad fidem Chriſti pertinentium. reſurrectio tamen exprimitur, quia conuerſatio Chriſti & miracula quę fuerunt in palam coram hominibus non ſic indigebãt teſtimonio ſicut reſurrectio, q̃ manifeſtata tm̃ apls & alijs diſcipulis fuit. n ¶ Et ſta. Poſita allegatione Petri, hic cõſequẽter ponit executio facti. nã alij ſtatim acceperũt ei⁹ dictũ tq̃ rõnabili. iõ dr̃: Et ſta. duo iſtos nõ diſtinxerũt ab alijs q ſortẽ ſed p electionẽ tanq̃ magis notabiles in ſciẽtia & factorũ Chriſti experientia. o ¶ Ioſeph qui uo. &c. iſte eſt ille qui infra vocatur Barnabas, vt aliqui dicunt. p ¶ Qui cognominatus eſt iu. ex euidentia ſanctitatis, quæ rationabiliter hic exprimit, ne repulſus ab apoſtolatu tanquam indignus videretur, vñ cum Paulo poſtea ad apoſtolatum aſſumptus eſt. ſ. xiij. ca. vt ſimiliter dicũt. ſ. iiij.

ab alijs: quia triginta denarios quibus inique Chriſtum vendiderat, in templo proiecit: ex quibus principes ſacerdotum emerunt agrum pro ſepultura peregrinorum, vt habetur Matth. xxvij. a. Aliqui autem dicunt, quòd Iudas fuit ibi ſepultus, & ſic poſſedit agrum illum. Sed hoc non eſt veriſimile, quia principes ſacerdotum erant intenti circa mortem Chriſti procurandam: propter quod non ita cito emerunt agrum illum, nec etiam ager ille emptus ſtatim fuit pro ſepultura diſpoſitus: & ſic videf fuiſſe tractus temporis intermedius. & ex verbis Matth. xxvij. a. Et proiectis argenteis &c. videf. eadẽ die ſe ſuſpẽdiſſe: ꝓpter qđ expoſitio prima melior videtur. a ¶ Et ſuſpenſus cre. &c. vt pœna reſponderet culpæ. Iſtũ eñ erat, vt viſcera quæ tantã proditionẽ conceperant, enormiter caderent. b ¶ Et notum fa. eſt &c. ſ. enorme factum Iudæ. c ¶ Ita ut appellaretur ager ille. emptus de prætio ſanguinis Chriſti. d ¶ Lingua eorum. id eſt principum ſacerdotum qui emerunt agrum illum: Matth. xxvij.

Achelde

ris qui nobiſcum ſunt congregati in omni tempore quo intrauit & exiuit inter & cæ. qui per experientiam nouerunt conuerſationem Ieſu Chriſti & eius opera. l ¶ Incipiens à baptiſmate Iohannis uſq; in diẽ qua aſſumptus eſt &c. Non enim legitur Ieſus docuiſſe publice & miracula feciſſe, niſi poſtq̃ baptizatus fuit à Iohanne. m ¶ Teſtem reſurrectionis eius nobiſcum fieri & cæ. & etiam aliorum ad fidem Chriſti pertinentium. reſurrectio tamen exprimitur, quia conuerſatio Chriſti & miracula quę fuerunt in palam coram hominibus non ſic indigebãt teſtimonio ſicut reſurrectio, q̃ manifeſtata tm̃ apls & alijs diſcipulis fuit. n ¶ Et ſta. Poſita allegatione Petri, hic cõſequẽter ponit executio facti. nã alij ſtatim acceperũt ei⁹ dictũ tq̃ rõnabili. iõ dr̃: Et ſta. duo iſtos nõ diſtinxerũt ab alijs q ſortẽ ſed p electionẽ tanq̃ magis notabiles in ſciẽtia & factorũ Chriſti experientia. o ¶ Ioſeph qui uo. &c. iſte eſt ille qui infra vocatur Barnabas, vt aliqui dicunt. p ¶ Qui cognominatus eſt iu. ex euidentia ſanctitatis, quæ rationabiliter hic exprimit, ne repulſus ab apoſtolatu tanquam indignus videretur, vñ cum Paulo poſtea ad apoſtolatum aſſumptus eſt. ſ. xiij. ca. vt ſimiliter dicũt. ſ. iiij.

apostolicā. a ¶ Et dederūt sor, Beda. Non hoc exemplo, vel quia Jonas sorte deprehēsus est indifferēter sortibus est credendū, cū priuilegia singulorum sed'm Hier. cōmunē legē facere nō possunt. Hier. sup Jonā. Sub hoc exēplo nō debemus sortibus credere, cū priuilegia cōmunem legē nō possunt facere. Sicut em̄ in cōdemnationem Balaā asina loquit: Caiphas etiam pphetat ignorās, ita & hic fugitiuus sorte dephendit, non viribus sortiū, sed volūtate eis q sorte regit ignorata. ¶ Beda. Si quis necessitate cōpulsus exemplo apl'orū putat dñm sortib' cōsulēdū. videat hoc apl'os egisse, collecto fratrū cœtu, & ad'dominū fusis precibus. b ¶ Et cecidit. Bed. Hic sorte eligitur, ne à lege discreper, in q̄ sūmus sacerdos sorte quęrebat, sicut de Zacharia dicit: Sorte surrexit vt incēsū poneret. qa quęrēdus erat verus sacerdos, donec veniret ille qui p̄ ppriū sanguinē ītrauit in sanctaſctōrū, cuius hostia in Pascha imolat: sed die Pētecostes spū apparēte est, cōsummata, donec̄ veniret veritas figurā licuit exerceri. Ideo Mathias ante Pētecostē ordinat, sorte quæritur. Septē diaconi aūt postea nō sorte, sed discipulorū electione, apostolorum verò oratione, & manus impositione sunt ordinati.

Nicolaus de Lyra.

¶ Exemplum orandi fortientibus datur: quia vt ait Salomon: Sortes mittuntur in sinu: sed a domino temperantur.

Et † orantes dixerunt: Tu domine [a]

¶ Q̄ nos latent, qui opera sola cernimus. a ¶ De scientia dei non dubitant, & ideo q̄runt eius ostensionem, vt quod nouit & ipsi noscant.

qui corda nosti omnium: ostende

¶ Pręteritum ponit, quia iam in pręsentia electus erat. a ¶ Scimus alterum esse, sed nescimus quem.

quę elegeris ex his duobus, unū ac- [a]

a ¶ Vt sit vnus testium. b ¶ Id est ipsum ministerium & apostolatum. c ¶ Apostolatus.

cipere † locum ministerij hūius, & [b] [c]

a ¶ Dereliquit se impietate sua.

apostolatus, de quo prævaricatus [a]

a ¶ Ad hoc ad quod prę̄uaricatus est. b ¶ Infernum.

† est Iudas, ut abiret in locū suum. [b]

a ¶ Cadere deorsum dicitur: quia sors a deo temperata est.

[a] [b] Et dederunt sortes eis. † Et cecidit

[b] ¶ Vt quoniam apostolorum perfecto numero perfectus daretur spiritus. Ecce iuxta post detrimentum recepit augmentum.

sors super Matthiam, & annumera- [c]

tus est cum undecim apostolis.

C

pentecosten ordinandus sorte q̄rit, quia nōdū erat sanctus spiritus plenitudo in ecclesia dei diffusa, septem aūt diaconi postea non sorte, sed electione discipl'orū ordinati sunt. Propter hoc, phibet, ōnabiliter talis electio, extra de sortileḡis. c. vlti. Nō tn̄ peccauerunt apli eligēdo Matthiam p̄ sortes, qa nō erat phibitum: & quia fecerūt hoc familiari cōsilio spūs sancti, qd' nō est trahendū ad cōsequētia: maxie quia hoies nō sic vsi fuissent prę̄mittendo orōnem deuotā: sic em̄ licitū erat ante phibitionē, vt dictū est. Secus aūt est in tempalibus, quę ordinant̄ ad terrena disponenda: & ideo in electiōe illorū pñt hoies vti sortib', sicut in diuisione rerū t̄palium, vt prædictū est. Si ꝙ necessitas aliqua alia ab electione dignitatis ecclesiasticæ immineat, licitū est cū debita reuerentia sortibus diuinū auxilium implorare. vñ dicit Aug. in epl'a ad Honoratū. Si inter dei ministros sit discepatio qui eorū tpe p̄secutionis manent, ne fuga oīm, & qui eorū fugiant ne morte oīm deseratur ecclesia. Sic hęc discepatio aliter nō poterit terminari, q̄ tum mihi videtur, qui maneant & q̄ fugiant sorte eligendi sunt. & hoc mō vsi sunt sortib' viri sancti, q̄ in veteri & nouo Testamēto vsi fuisse sortib' legūtur. sicut Iosue iudicio sortiū puniuit Achā Iosue. vij. Et Saul in orōne deprehendit Ionathā filiū suum mel comedisse, j. Reg. xiiij. g. Et Zacharias sorte exijt vt incensum poneret, Luc. j. Et sic patet responsio ad quæstionem.

† 21. dis. c. 1. in prin. 16. q. 2. §. 1. & c. nō statim. c. non exemplo.

* c ¶ Et annumeratus est cum undecim. Et sic fuerunt duodecim apostoli in pluribus locis sacræ scripturę figurati. s. in. xij. patriarchis, in. xij. fontibus in Elim repertis, in. xij. panibus propositionis, in. xij. lapidibus rationalis, in. xij. lapidibus altaris, in. xij. lapidibus de Iordane eleuatis, & in alijs. xij. in Iordane positis, & in. xij. exploratoribus terræ promissionis, & in. xij. bobus æneum mare substentantibus, & in duodecim prophetis, & in. xij. lapidibus coronæ sponsæ, & in. xij. portis ciuitatis, & in xij. fructibus ligni vitæ.

Moraliter D xij. apl'orū figuræ

¶ In ca. j. vbi dr̄ in Postil. Sed saluo meliori iudicio mihi videtur melius distinguēdū: qa Christus pōt dupl'r cōsiderari.

ADDI. Cum doctores dicūt, q̄ oia argumēta Christi simul sūpta sunt efficacia ad manifestādū ꝙ ita est tem dñicę resurrectiōis, ītelligēdū est cū testimonio sacrarū scripturarū & angelorū reuelationē, put in tertia pte. q. vl. arti. vj. in corpore q̄nis: Nō em̄ alia signa p̄ eū ostēsa sine hmōi testimonijs videntur suffecisse ad certitudinē fidei inducendam. Et hoc patet, nā licet corpus palpabile Christi' prębuit ad sensum, & in hūana effigie ab alijs distinguibili, & cū sibi' oīno cicatricibus manuū & pedū: qa tū sibia corpa virtute angelica formari pōt, ideo talia i corpe Christi oīa nō sufficiūt ad certitudinē fidei inducendā absq̄ testimonijs prædictis. Sic̄ ea quæ fuerūt ex parte aīæ iterato corpe ynitæ talē certitudinē nō inducūt, sicut apparēs māducatio & colloquutio, & declaratio scripturarū, & hmōi. Sic̄ ei prędictorū angeli hoibus apparentes fecerūt, vt patet Gen. xix. & Exo. xiiij. & in alijs locis. vñ nec prędicta oia q̄ sensibil'r apparebāt videnī suffecisse, nisi ꝑpter scripturæ testimoniū & angelorū dicta recte intellecta & applicata ad ea q̄ sen sui apparebant. Et iō de Christo cum discipulis pūtialr existēte & eis colloquente, legit Luc. vlt. Aperuit eis sensum vt intelligerent scripturas. Et ibidē, O stulti & tardi corde ad credēdum in omnibus quæ locuti sunt pphetæ &c. Nō em̄ dixit: O stulti & tardi corde ad credendum ea q̄ palpanī seu sentiunt, & hmōi, sed ad credēdū in oīb' quæ locuti sunt pphetæ. Ex quo patet, ꝙ sufficientia argumētorū resurrectiōis dñicæ pręcipue cōsistebat ī autoritate scripturarū hn̄ itellectarū, & ad ea q̄ s'l sui apparebāt applicatarū. Cōstat aūt, qd' veritas nō percipitur pfectē, nisi ex autoritate sacrarū scripturarū: & talia nō causant certitudinem euidentię, sed fidei tm̄: & sic patet, ꝙ loquēdo de Christo etiā in c̄tū hō, argumēta prędicta nō fecerūt certitudinē euidētię de resurrectione hūanę nature: quia sicut dictum est, talia nō erant euidentia etiam sensibus bene dispositis, nisi mediante sacrarum scripturarum autoritate modo prædicto, cuius autoritatis certitudo non transcendit certitudinem fidei, quæ tamē certitudo sufficit in proposito, & est magis meritoria quā certitudo euidentiæ.

Nuat. s. Ioh. 11. s. † fefellit

† sortem Luc. 1. a.

† cecidit

Ioā. 1. b.

B An sortibus vel licerat

Sortium peritio

In sortib' diuis peccatur quadrupliciter

† dicetur. j. iiij. ca.

Et cū cōple.dies pē.Beda.Iuxta historiā Ca. II.
dies pentecostes.i.qnquagesim⁹ cōputabaf,q̄ lex data
erat ab occisione agni:hic aūt nō a dñi cœna vel die q̄
crucifixus ē,sed ab ei⁹ resurrectiōe.sec'm Aug.qnq̄ge
Spūssanct⁹ sim⁹ cū spūs missus ē cōputaf: q̄ diē dñi cū suo aductu cōsecrauit,
ḡre die qn- & eodē die pasca celebrādū esse mōstra
q̄gesimo uit.Die solemni spūs venit,vt tāta virt⁹
venit haberet multos qui approbarent,& va
rias linguas cognoscerēt.Iō aūt qnqua
†cōplerēt gesimo,qa indulgētia fiebat in iubileo,
& per spm pctā remittunt, charitas dif
fundit,q̄ operit multitudinē pctōrū. In
1.Pe.4.b. spūali iubileo rei soluunt,debita dimit
tunt,exules in patriā reuertuntur,hære
ditas amissa reddit,serui.i,hoiespctō ve
nūdati à iugo seruitutis liberant. ¶Ra.
Pentecostes Grecè, Latinè qnquaginta.
Et,antiquus ppls pētecostē.i.qnquagesi
mū diē obseruabat. A die em̄ immolatio
nis agni,per quē egressi sunt filij Israel
de AEgypto,qnquagesimo die data est
lex in igne.In nouo etiā Testa. qnqua
gesimo die à pascha Christi descēdit spi
ritus in Apłos in igne apparens. Lex in
mōte Sina,spūs in mōte Siō. Lex in sub
limi montis loco,spūs dat in cœnaculo
Sicut quadraginta dies qbus post resur
rectionē cū discipulis cōuersatus est,prę
sentē ecclesiā designāt,ita qnquagesim⁹
quo spūs daf,denariū æternæ remunera
tionis exprimit. Quinquaginta, sexies se
Gen.2.a. ptē & octo hūt:& septem ad vet⁹ Testa
mentū,qa septia die requeuit de⁹ ab ope
rib⁹ suis,& septia die sabbathi reqes est
cōstitura,& septē diebus Israel faciebat
azyma. Octo ad nouū,qa Christ⁹ octa
uo die resurrexit:vel qa nouæ legis p̄ce
pta in octo būtudinibus data sunt, vel
qa in octaua die resurrectio futura spe
F rat. Spūs ergo sanctus duarū legū docēs cōpletionē, qnquagesi
ma die descendit,q numerus ex septem & octo cōstat. b ¶In eo
dē loco. Cœnaculo.s.qđ ascēderāt.q enim spm̄ desiderat, car
nis domiciliū mentis cōtemplatiōe trāscendēs calcat. c ¶De
cæ. Daf spiritus,vt diligaf deus.in terra datur,vt diligatur pro
ximus.bis enim post resurrectionem est datus,ad duo præcepta
charitatis cōmendāda. d ¶Sonus re.fa.potest dici locutio
linguarū de ore Apostolorū sonans. e ¶Spiri.Rab.Ante pas
sionē datus est apostolis spūs ad gratiā doctrinæ & sanitatum,
post resurrectionē insufflauit Iesus spm̄,& ait:Accipite spm̄ san
ctū quorū remiseritis pctā,remittunt eis &c.Qđ donū soli Petro
prius dederat:sed vt credit tūc per anticipationē,nūc cū cæteris p
completionem etiā Petro tribuitur:& ptās data est dimittēdi illi
quos ad officiū mittebat p̄dicatiōis. ¶In pētecostē de cælo mis
sus est spūs,vt q in ꝓximo debebant diuidi accipent linguarum
noticiā,ne p mūdū euntes interpretibus indigerent. Et quia dē
simplex est natura,semel de cælo daf spūs, ꝓpter hoies verò qui
duplici cōstāt substantia,corpe.s.& aīa,dupliciter est diligendus.
In terra bis daf prius in efficacia signorū ad sanitates corporum,
postea indulgētia pctorū ad remedia aīarū. f ¶Vehe. Cōpara
tione p̄cedentiū vehemēs dr gratia Apostolorū,vel in sistitudinē
venti vehemētis spūs venit. g ¶To.do. In vna domo sedenti
bus infunditur spūs,vt ecclesię vnitas cōmendet,in cœnaculo ter
tia lege incipiente. ¶Beda. In datione legis plebs longè stabat p̄
timore: hic veniente spū congregati erant in vnum ex amore.
h ¶Sedē. Vt cōpleatur quod dictū erat eis:Sedete hic in ciui
Luc.vlt.g. tate. Sessio est indiciū humilitatis & stabilitatis:quibus præparat
sedes spūisctō,qui sup humiles requiescit. ¶Greg. In igne appa
ruit spūs,sed per seipsum loquebat interius,& nec ignis deus,ne
que ille sonus fuit:sed p hoc qđ exterius exhibuit qđ intus gere
bat expressit. Qui enim discipulos zelo succensos & verbo erudi
tos intus reddit,foras linguas igneas ostēdit. In significatione er
go ignē cū sonitu sensērūt corpora. Igne verò visibili & voce si
ne sonitu docta sunt corda. i ¶Et apparue. il. Beda. Spūs in
igne & linguis apparuit,qa omnes quos replet, ardere & loqui:
facit ardētes ex se,loquētes de se. ostēsum est etiā,q̄ vbiq̄ ecclesia
dilatata omniū gētiū erat locutura voce. ¶Greg. Spiritussanct⁹
sup discipulos in igneis linguis apparuit,& eis omnium lingua
rū scientiā dedit,designans qa ecclesia spūsancto repleta omnib⁹
linguis erat locutura. hic ergo humilitas meruit virtutē, superbia
incurrere cōfusionē. Spūssctūs in igne monstraf,quia deus noster
ignis cōsumēs est:& p eū rubigo peccati cōsumit̄,& frigus torpo
ris expellit. Linguas igneas doctores habēt,qa p̄dicādo corda au
ditorū inflāmant,& ipsi æmulatione ardent,q̄s spūs feruor accē
dit & p pœnitētiā punit. k ¶Dis.Rab.
Dispsio līguarū est sctā i turre,sed q̄ disp
sit superbia,recolligit hūilitas:i superbia dis
persio, in hūilitate fit cōcordia. Ecce cō
plet snia dñi q̄ ait:Nō vos relinquā or
phanos,sed mittā spm̄ paracletū. q eorū
aduocatus ꝓ eis,oībus linguis locutus
est Linguas attulit,q ꝓ verbo venit. co
gnationē em̄ habet lingua cū verbo ,vt
ab inuicē nō possint separari. Sic verbū pa
tris.i. filius, & spūssanctus inseparabiles
sint,imo & vnius naturæ l ¶Tāq̄ ig.
Idē In igne spūs venit: quia peccatores
spūs purgat,illūinat,accendit,vrit. Ignis
enim quatuor habet naturas,vrit pur.
gat,calefacit,illuminat. Similiter spiritus
exurit pctā,purgat corda, torporē excu
tit,ignorantias illustrat. Ignis etiam in
corporeus & inuisibilis est in sua natura
sed assumpto aliquo corpore viderur,
diuersi coloris apparens ꝓpter materias
in quib⁹ ardet. Sic spiritus videri nō po
terit nisi ꝓ creaturas in quibus operatur.

†vnanimis

Ignis natura quadru

†diuisæ lin

Cap. II.

Et cum†compleren[a] tur dies pētecostes,

a ¶Genitiuus.

a ¶Nullus absens erat, vel quia numerus duodecim com pletus erat. b ¶Vnum cor & animam habentes.

erāt omnes†pariter[b]

a ¶Non in diuersis corporaliter.

b in eōdem loco. Et factus est re[c]

a ¶Nescit tarda molimina spiritussancti gratia.secundum illud,Fluminis impe.le.ci.dei. b ¶Vt signaret spi ritum cælestem esse: c ¶Cum sono venit qui senos ve nerat docere. d ¶Similitudo est vel conformatio.

c d pēte de cælō sonus , tanquā ad[d]

a ¶Non tamen aliquem terruit sicut in lege.

e f uenientis spiritus uchēmentis, &[e]

a ¶Vel sonus vehemens donum, vel spiritus habitatores eius repleuit.diues enim est spiritus domini

e repleuit totam domum , ubi erant[e]

a ¶In cenaculo excelso perfectionem significante. b ¶Exterius igneo colore,interius spirituali inspira tione.

h i k sedēntes. Et apparuerunt illis†dis[f] g

a ¶Diuersę erant linguæ in specie ignis. ¶Genitiuus po test esse. b ¶Stabilibus stabilis iudex iudicibus nullo ab eis discrimine effugandus.q̄ sedet regia potestas est, vel quia requiescit in sanctis.

l pertitæ linguæ,tanquam ignis:sē[g]

a ¶Quia superior erat. b ¶In singulis totus, nec in multis diuersus aut diuisus.

ditq̄ supra singulos eorum . Et re

a ¶Vt alterum non recipiant spiritum,quia plena non recipiunt augmentum.

pleti sunt omnes spiritusancto,

linguis erat locutura.

Et cœperunt †diuisæ lin sctę

Nicolaus de Lyra.

Et cū cōple.dies CAP. II.
pē.Præmissa ,pmissione & ex
pectatione debita spūssancti,
hic cōsequēter ponit adimple
tio ,pmissi. Et diuidit in duas ptes: quia
primò describit hæc adimpletio. Secundò
adimpletiōis admiratio ibi:Erāt aūt.Cir Diuisio
ca primū notaf impletiōis tps cū dicitur: H

a ¶Et cū compleren.dies pente.i.quinquagintadies:à pen
ta quod est quinq̄:& coste quod est decem:quinquagesima nāq̄
dies à pascate celebris erat apud Iudæos in memoriā beneficij da
te legis,quæ fuit data in monte Sinai, Exod.xx. quinquagesima
die à principio egressionis de AEgypto. Et conuenienter illa die
infusum fuit Apostolis spiritussancti donū,per quod lex euange
lica impressa fuit & firmiter radicata in cordibus eorū. b ¶Ē
rant om.pa in eo.lo.Pariter,corpore & animo. b ¶Et fa
ctus est repente de cælo sonus tan.adue.spiri.uehemē.i.
vēti vel tonitrui. nō tamen Apostoli & alij cum eis existētes fue
runt territi,deo hoc faciente.in signum q̄ dabatur eis spiritussan
ctus,qui est consolator cordium. d ¶Et reple.to.do.Insolita
claritate. e ¶Vbi erant sedentes.i.manentes,eo modo quo
dicit Deut.j.g.Et sedi.in Cadesbar. multo tempore.i. mansiti,
Apostoli enim tunc erant in oratione, vt probabiliter creditur
ex præcedentibus,vbi dicit,q̄ erant perseuerantes in oratione q̄
non fit communiter sedendo,sed magis flectendo genua,vel stan
do. f ¶Et appa.illis. Visibiliter oculis corporalib⁹. g ¶Di
sper.linguæ tanquā ignis,seditq̄.fu.sin &c. Ad signandū
signo visibili exterius inuisibilem gratiam spiritussancti rece
ptam interius per quam essent feruidi in amore dei:& loquentes
in omnibus linguisad publicationem euangelij. Ideo subditur:

✠Et cœperunt Moraliter

Moraliter. a ¶Et cum complerentur dies pentecostes.
Illi quibus tunc datus fuit spiritussanctus erant simul habitantes
& deum orantes,& in his perseuerantes,vt patet ex textu. Per qđ
patet quòd illi qui simul iuncti sunt charitate,& orant deum de
uotè & perseuerant in hac occupatione,donum spiritussancti re
cipiunt abundè,& sic loquūtur varijs linguis in oratione & præ
dicatione. Nam in orando secundum doctrinam Apostoli.j. ad
Timot.v. deo faciunt aliquando orationes, aliq̄ postulationes:
aliquādo obsecrationes, perendo aliquid per rē sacram, vt cū di
cit:Per crucem & passionem tuā libera nos: vel huiusmodi. Alio
quando gratiarūactiones ,p beneficijs à deo receptis. Similiter in
p̄dicatione loquunt variæ:quia sicut dixit Greg.in pastora,secū
dū qualitatem audientium formandus est sermo doctorū. Aliter
enim admonendi sunt seculares,aliter religiosi,& inter seculares
aliter admonendi sunt clerici.& inter laicos aliter milites, aliter
mercatores, aliter rurales,& sic secundum alios status diuersos.

*Stupebant aūt

¶Hoc ad vnam vel ad plures referendum est.

A a ¶Et cœp. Ecce signū plenitudinis, plenū, vas erumpit: Ignis in sinu non pōt occultari. b ¶Varijs lin. Beda. Quia linguis omnibus loquebant, vel sua, i. Hebræa lingua loquētes ab omnibus intelligebant, acsi, ppriis singulorū loquerent. Idem. In Græco: alijs secundū illud, pphetæ: In alijs linguis & labijs alijs loqr populo huic &c. c ¶Prout spi. san. Beda. Spiritus diuidens singulis prout vult, vbi vult, quō vult, quando vult, quibus vult, quātū vult spirat. ¶ Bed. Potuerūt Apli in spūsctō linguas oīm intelligere, & loqui, & eorū etiam verba maiore miraculo quacunq; essent ligua edita ab omnibus audientibus æque intelligi. ¶Beda. Varietas linguarum dona significat gratiarum. Ideo primū linguas hominibus dedit spiritus quibus humana sapientia extra docetur & discitur, vt ostenderet, q; facile sapientes efficit sapientia dei. d ¶Ex oīna. Rab. Acsi diceret vbicunq; nati Iudæos autē in oībus gentibus nasci captiuitas fecit, quæ sub Antiocho facta est non multis temporibus ante. e ¶Confusa est. Cōfusio ista confusioni linguarum opponit, à qua Babel vocabulum sortita est. Sic humiliras Apostolorum humanæ superbiæ respondet. f ¶Vnusqs. ling. Rab. Linguæ omnes dicunt esse septuaginta duæ. vnde & discipuli secundi ordinis sub hoc numero sunt electi, vt numerus pdicatorum concordaret numero linguarū. g ¶Audiuimus unusquisq;. In hoc significabatur vnā ecclesiam omniū gentium linguis loqui turam. ¶Beda. Quærit vtrū hi qui loq̄ bant, diuersis vniuscuiusq; linguæ sermonibus vterentur. i. vt vnusquisq; eorū nunc hac, nunc alia lingua loquens, sic per omnes curreret: an ita potius, q; sermo eorum qualibet lingua pronunciatus vnicuiq; audienti secundum linguam suam intelligeret, ita vt vno apostolorum in ecclesia docente alijs docentibus, sermo vnus ad auditum omnium perueniret, habens in se hanc vim, vt cū diuersarum gētiū auditores essent, vnusquisq; secundum linguam suā vnius sermonis ab apostolo plati susciperet audi tū, & caperet intellectum. h ¶Iudæā. Beda. Iudæam non totā gentem, sed partem illius. i. tribum Iuda & Beniamin significat: ad distinctionē. s. Samariæ Galileæ, Decapoleos & aliarū in ea prouincia regionū: quæ omnes licet Hebræa lingua loquantur, tamen singulę domestica dicendi speciem habēt distinctam. i ¶Cappadociam, Pontum & Asiam, Phrygiam &c. Beda. Isti; quinque prouinciæ quæ post Iudæam ponuntur, Græcè quidem loquuntur: sed ex patria consuetudine est in sono diuersitas. Vnde mira in Apostolis gratia, q̄ non solum diuersitatem eos docuit, sed etiam distantiam proprietatum in vnaquaque linguarum iuxta numerum p uinciarum in eorum loquela fecit.

k ¶Aduenæ Romani. Beda. In Græco peregrinantes Romani. id est Iudæi, qui peregrinam vitam Romæ gerebant.

l ¶Proselyti. Beda. Aduenæ sic vocabantur illi qui de gentibus nati circūcisionem & Iudaismum susceperant. Non ergo solum qui natura Iudæi erant ex diuerso orbe conuenerant, sed hi etiā qui de præputio nati adhæserant eorum ritui. m ¶Musto pleni sunt. Beda Quamuis irridebant, Mystícè tamen verum dicebant, quia non vino veteri quod in nuptijs ecclesiæ defecit, sed musto gratiæ spiritualis erant impleti. iam enim vinum nouum in vtres nouos venerat, cum Apostoli non in litteræ vetustate, sed in nouitate spiritus dei magnalia resonarēt.

☞ Viri Iudæi

a & cœperunt loqui † uarijs linguis a
¶Par erat linguarum alueus.
c prout † spiritus sanctus dabat eloqui illis. Erant autem in Ieruſalem b
a ¶Id est verbis habitatores. ¶Ad diem festum collecti c
d hābitantes Iudæi uiri religiosi ex omni natione quę sub cęlo est. Facta d
a ¶Id est repentino sonitu, vel qua, cœperant apostoli loqui.
autem hac uōce conuenit multitu e
c do & mente confusa est, quoniā audiebat unusquisq; lingua sua illos f
¶Corde
loquentes. Stupebāt autem omnes, g
¶Facie.
& mirabantur adinuicem dicentes: Nōne ecce omnes isti qui loquūtur
a ¶Sermone Gallilęi sunt hebetes, distantes ab Hebręis.
e Gālilæi sunt: Et quomodo nos † audiuimus unusquisq; linguam no
¶Proprium, s.
a ¶Perfectę diuidentes, vel perfectio diuidentium.
stram in qua nati sumus: Pārthi, &
a ¶Adęquati vel mensuratores. b ¶Idem qui & Persæ.
Mēdi, & Ælāmitæ, & qui habitant
a ¶Mesopotamia interpretatur ambitus, quia duobus ambitur fluminibus, Tygri & Euphrate. b ¶Confessio vel glorificatio. c ¶Manustortoris vel exploratoris: vel manus domino redimens.
h Mēsopotamiam, Iudæām & Cāpa i
a ¶Inclinatus vel inclinatio. b ¶Minorem.
docian, Pōnthum & Asiām, Phry
a ¶Sustollens dominum: vel plantatio domini: vel gradiens, vel eleuans seu offerens: vel elatio. b ¶Conuersio a ruina: vel diuisio cadentium. c ¶Tenebrę, angustia vel tribulatio.
giām, & Phāmphiliam, Ægyptūm
a ¶Veniens, vel introitus. b ¶Hereditas vel hęreditatio.
& partes Lybiæ, quæ est circa Cyrē
a ¶De tribu Iuda.
k nem, & aduenæ Romani. Iūdei quo h
a ¶Vocati, vel consummati vocatione. b ¶Humiles vel occidentales, calliditi vel inūitatores.
l que & Proselyti, Crētes & Arābes f
audiuimus eos loquētes nostris linguis † magnalia dei. Stupebant au
¶Religiosi.
tem oēs & mirabātur, adinuicē dicē
a ¶Distantes a religiosis.
tes: Quidnā hocuult esse: Ālij autem k
¶Manifestus error. non enim multarum locutionum, sed vnius linguę eloquentiam facit.
m irridebant, dicentes: Quia musto
a ¶In proposito boni. b ¶Loquitur quasi pastor p ouibus. l
pleni sunt. Stāns autem Pētrus cum m
a ¶Altitudine, vel qualitate sua in id sibi apta.
¶Vt musto repletus.
undecim eleuauit uōcem suam & lo

c-✠ a ¶Et cœperunt loqui ua. I. Secundum qd̄ dicit hic glo. C apostoli non solum loquebantur & intelligebant omnia idiomata, sed ipsis loquentibus in vno idiomate quodcunq; esset illud, omnes audientes quantuncunq; essent diuersorum idiomatum, intelligebāt quilibet idioma proprium virtute diuina hoc faciente. Sicut enim per rebellionem ad deum diuinæ sunt linguæ, Gen. xj. ita p infusionem spiritus sancti sunt vnitæ. † alijs

b ¶Erant autem. Hic consequenter ponitur sequens huius dicti admiratio, quia non fuerat visum simile vel auditum. Ideo dicitur: Erant autem ī Ieruſalem habitantes Iudæi uiri religiosi ex omni natione &c. Qui conuenerant in Ieruſalem ratione festi. Iudæi enim captiuati per Salmanasar regem Assyriorū non redierunt in Iudæam, sicut dictum fuit Hosee. j. Similiter captiuati per regem Chaldæorum non redierunt omnes, q̄uis haberent licentiam redeundi, sed remanserunt multi amore filiorum quos ibi genuerūt: & possessionum quasi ibi acquisierant detenti, sicut dictum fuit. j. Esdræ. Similiter multi captiuati per Antiochum regem Græcorum, & diuersis Gentibus venditi remanserant. Verūtamen aliqui eorum magis deuoti propter reuerentiam templi veniebant aliquādo ī Ieruſalem: maxime in solennitatibus magnis, quorum vna erat pentecostes. d ¶Facta autem hac. spiritus vehementis vel apostolorum & aliorū eum eis existentium, deum voce magna laudantiū q̄ prius timore ducti nō audebant loqui. e ¶Cōuenit multi. i. stupefacta & admirata. Et subdit cā, cum dr: f ¶Quo. audi. ga tale miraculū nunq; fuerat visū vl auditū. Et patet lra, in qua noīant habitatores diuersarū regionū, in qbus sūt diuisa idiomata totaliter, sicut ī Iudęa & Roma & pluribꝰ alijs. vel in pte, sicut lingua Picardica & Gallica distinguunt: & sic erat in Mesopotamia q̄ ē ps Syrię, & Iudęa. q̄rū lingue sūt ꝓpiquę, vt ē. ē. dictū. h ¶Iudæi ꝙq̄. i. illi de tribu Iuda. i ¶Et prose. i. cōuersi de Gētilitate ad Iudaismū. k ¶Alij autē irridebāt. credentes eos ebriosos esse. l ¶Stans aūt. Posita confirmatione apsorū p donum spūssancti, hīc cōsequenter pōit p eos publicatio euāgelij. Licet aūt p oēs apsos publicatū fuerit euāgelium in diuersis pribꝰ mūdi, Lucas tū pse quit tm̄ prędicatione Petri & Pauli: Tū qa isti duo fuerūt iter alios precipui: Tū qa facta istorū vidit, & maxie Pauli, cuius fuit īdiuiduus comes, sicut dicit Hiero. in lib. illustriū virorū. & sic residuū huius libri in duas ptes diuidit, qa prīd describitur prædicatio Petri. Et secundò Pauli. ca. xiij. Pria in duas: qa primò ponit prędicatio Petri facta Iudæis. Secdò Gentilibꝰ, ca. x. Prima adhuc in duas. In ptē principalē, & incidētalē, q̄ incipit ca. vj. Pria adhuc ī duas, qa prīd pōit prædicatio Petri verbo. Secundo: facto adiūcto miraculo, seq̄n. cap. Prima in duas: quia primò Petrus remouet æstimationem falsam. Secundò declarat veritatem. ibi: Sed hoc est. Circa primum dicitur: Stans Petrus. cōstanter & intrepidè. m ¶Cū undecī, apostolis, eleuauit uocem su. vt loqueretur magis autentice. Diuisio

c-✠ Viri Iudæi Moraliter

n g ¶Stupebant autem omnes &. &c. Per hoc autem. qd̄ maligni illam varietatem linguarum imputabāt ebrietati, boni verò gratiæ spiritussancti, significatur quòd homines peruersi orationum & prædicationum; varietates & exercitium, reputant fatuitates: illi verò qui sunt deuoti, reputant beneficia dei.

n Et appositæ

E a ¶ Viri Iudæi..i.duæ causę sunt prudentiæ, qp Iudæi,& qp habitāt Ierām quā decet sobrietas. b ¶ Hora diei ter. Beda. Spiritussanctꝰ gliam trinitatis mūdo pdicaturus,tertia hora conuenienter descēdit,qa.s.dictū est:Erant in oratione pseuerantes. Recte spm hora orationis pcipiūt, vt ostēdat,qa gra spūs nō pcipit nisi mens à carnis intentione subleuet.

Dañ.6..c. Tribus horis Daniel flexo genu adorabat,tertia sexta,nona.Et quia dns tertia hora misit spiritū,sexta ascendit crucē, noua animam posuit,easdē horas excellentius cæteris nobis intimare & sanctificare dignatus est. e ¶ Effundam. Hoc verbo largitatem muneris ostendit.quia nō vt olim,pphetis & sacerdotibus tm,sed oībus passim in vtroq; sexu personis spūs erat dādus, d ¶ De spi.Rab.Ad diuersa dona respicit. non ad minutionē substantiæ. e ¶ Super om.car.Quæ sit omnis caro cōsequenter exponit,ibi:Et pphetabunt filij &c. ¶ Rab.Sup oēm carnē masculi & fœminæ,vel circūcisi & æthnici,secūdū illud:Nō est masculus & fœmina,circūcisio & prepitiū,Barbar? & Syba,seruus & liber. f ¶ Et prophe.Lex & prophetæ vsq; ad Iohā.ex eo regnū euāgeli zatur,Sed ālid' est de Christo,pphetare aliud vēturū pdicere & docere. g ¶ Et da.Rab.Mystice, pdigia in cælo, labores sunt in ecclesia,Signa,sup terrā.Vindictę in terrenos.Sanguis,in martyrio. Ignis, euangelij vel spiritussancti.Vapor fumi,animæ vel cordis cōpunctio. h ¶ Prodigia in cælo.Cum Christo nascēte, nouum sidus apparuit,eo;ascendente crucem,sol obscuratus est, & eclīs tenebris obductū. ¶ Beda.Prodigium qd' porrò dicit.i.significat aliquid,prodigium qd' prodit oculis.Signū,quo significat aliud. i ¶ Sanguī &c.Beda.

Luc.22.c. Non solū vulneris,sed etiam sudoris, qñ in oratione factus est sudor ei? sicut guttæ sanguinis,qd' inter signa deitatis ponit,quia in humana natura non inuenitur.ergo significat orbē vniuersum sāguine Christi abluēdū, vt sicut taberna culū sanguine victimarū fuerat cōsecratū,ita popul? fidelis sanguine eiusdē dicaret:nec solū Ierosolymis locus esset orationis man? sed in oī loco dīnatiōis eius leuarēt man? electi p orationes ad dīm. k ¶ Fu.Be.Cōpūctionis & fletuū,sicut fum? ab igne,ita cōpunctio à spūssancti ardore Sāguis de latere mortui pfluēs,cōtra naturā nostrorū corporū loco signi fuit.s.nostrę salutis & vitæ q̄ pcessit de illi? morte.Pōt & in igne illuminatio fideliū,ī vapore fumi cęcitas Iudæorū intelligi.Vñ & dns legem daturus in igne & fumo descēdit,quia humiles claritate sua illuminat,superbos percaliginē obscurat erroris. l ¶ Sol cō. ī te.& lu.ī san.&c.Hoc in passione Christi partī factū, partim ante iudicij diem credit venturū.tūc enim sol obscuratus est,sed luna in sanguinē versa hominibus apparere non potuit:qa tunc vtpote in pascha.xiij,existens interdiu fuerat visibus humanis obiectu terræ occultata. m ¶ Quicunq; inuocauerit.Hoc

1.Pet.1.c. est qd' Petrus ait:quia non est personarum acceptor deus: sed in omni gente qui timet dīm & operatur iustitiam,acceptus est illi.

☞ Viri Israelitæ.

Nicolaus de Lyra.

☞ a Viri Iudæi.Qui habetis noticiā scripturarū,& maximè b ¶ Qui habitatis Ierusalem.In qua tunc vigebat studium legis & prophetarū. c ¶ Nō ei sicut uos æstimatis.Erronee. d ¶ Hi ebrij sunt,cū sit ho.diei ter.Tunc enim incipiebant comedere hoies hora sexta,& maxime Iudæi q erāt magis ītorati,eo qp erāt cultores vni? dei,& potissimè in Ierusalē,vbi vigebat ille cultus.Dicit igit:Cū sit ho.diei ter.q.d.adhuc nō est eo q medendi & bibēdi hora. e ¶ Sed hoc est.Hic cōsequēter Petr? declarat veritatem.Et diuidit in duas partes:qui primò ponitur hæc declaratio.Secūdò,audiētiū cōuersio,ibi:His auditis.Prima in duas:qa primò Petrus declarat ꝓpositū p Ioelis verbū.Secdò: per Dauid dictū,ibi:Viri Israelitæ.Circa primū allegat scripturam q̄ habet in principio tertij ca.Ioe.,pphetę sēm designationē veritatis Hebraicæ,vt ibidē dixi.Circa qp sciēdū,qp angeli apparentes in ascēsione Christi eā declarantes simul denūciauerūt aduētū eius ad iudiciū,dicētes:Hic Iesus q assumptus est à vobis,sic veniet &c.sicut expositū est ꝑ. ‡ assumptio Datio spūssancti in signo visibili fuit manifestatio glīæ Christi ad dexterā patris assumpti.sēm qp dr Io.vij.f.Nōdū erat spūs dat?,qa nondū erat Iesus glīficat?. Et iō Ioe.,pphetā simul pdixit effusionē spūssancti & signa pcedētia diē iudicij. In hac igit eius autoritate primò denūciat ‡ Iod.q. primū,cū dicit: f ¶ Et erit i no.die. i.in diebus noui Testa.q dicunt nouissimi,eo qp nō succedet aliud testamentū, ꝓpter qd' dr infrā.j.Ioh.ij.c. Filioli, nouissima hora est.Et Heb.j.a.Nouissimè diebus istis locutus est nobis in filio &c. g ¶ Effu. Qd' exponit Rab.Sup Ioē:Sup oēm carnē.i.sup oēs hoiem,cui? cor erit tenerū ad modū carnis.i.nō obstinatū in pctis.Et ad hoc inducit autoritatē Ezec.xxxvj.f.Auferā cor lapideū de carne vīa,& dabo vobis cor carneū. Dicit etiā idē doctor hoc implendū tpe Messiæ.& in hoc dicit verū,sed errat dicēs futurū qp de ꝓterito est impletū.Corda verò Apostolorū erāt tenera p deuotiōnē & dispositā ad spūssancti receptionem, H vt pater p pdicta. ¶ Pōt & aliter exponi.Su.o.car.i.sup Iudæos & Gētiles in differēter,sicut hr.Infrà.x,ca.,ꝓpter qd' dr Ro.x.c.Nō est distinctio Iudæi & Grēci,nā idē dns oīm diues i oēs q invocāt illum:abundanter dādo eis spm̄sanctū. h ¶ Et pro.fi.ue.& fi.ue.i. indifferēter dabit spiritussanctus pfonis vtriusq; sexus.vñ & cū Aplis fuerūt mulieres i die pēcostes,vt patet ex pdictis,q̄ receperunt spm̄sanctm cū eis.Dicit etiā Act.xxj. Iod.q. qp Philippo erāt quatuor filiæ virgines ꝓphetantes,& de viris Infrà.xiij,ta dr: Erāt in ecclesia q̄ erāt Antiochiæ ,pphetę & doctores &c. i ¶ Iu.i.hoib? cuiuslibet ætatis dabitur spiritus prophetiæ. k ¶ Sō.sō.i.reuelatiōes diuias in somnis habebūt, ad qs pcipiendas tunc aīa magis est disposita, ꝓpter qetationē sen ► erit suū exteriorū,sicut pleni? in prin.li.Pi. dixi. l ¶ Et qdē su.ser. Generaliter enim in primitiua eccīa oībus baptizatis,nisi obex ponat. m ¶ Et dabo prodi.in cælo sursum. Hic ponit denunciatio signorū diē iudicij præcedentiū, cū dicit: Et da.pro.secundū qp dicit Luc.xxj.c. Erūt signa in sole & lu.& stel.& in ter.&c. n ¶ San. Nam persecutio Antichristi pcedet aduentū Christi,in qua fundet sanguis innocentium. o ¶ Et ignē.s.conflagrationis pcedentem aduentum iudicis. p ¶ Sol con.in tene. Nō secundū rem,sed secundum apparentiam,quia nubibus densis absconde, eius lumen. q ¶ Et lu.in san. Similiter secundum apparentiam, sicut rubea videt quando eclypsim patitur. r ¶ Antequā ueniat dies domini.i.dies sui iudicij. s ¶ Magnus.Nam omnes comprehendunt. t ¶ Et manifestus. Nam occulta cordis nostri tunc manifesta erunt. v ¶ Et erit.Nō in die iudicij,sed ante.Prophetæ enim loquentes de vno tempore, transeunt ad aliud. x ¶ Quicunque inuocauerit nomen domini . Fideliter & perseueranter.

☞ Saluus erit

a ¶ Post vocem.vel hęc est vox:Viri Iu. b ¶.i.ambo populi.

a ¶ Non quod irrisores dixerunt, vel hoc multum.

a ¶ Plenis musto spirituali.

¶ Plena musto spirituali.

a ¶ Isaias:Væ his qui consurgunt mane & sectantur siceram. b ¶ Hora tertia,tertia lex.

a ¶ Horam cognoscimus. vel hora bibendi non venit.

a ¶ In modum fontis secundum mensuram. b ¶ Mihi coeterno.

a ¶ Cor carneum,non lapideum.vnde sequitur:super seruos & prophetas. a ¶ Inde inexcusabiles:quia & illi filie eorum prophetant.

a ¶ Vt Agabus, & Simon niger. a ¶ Filię Philippi. b ¶ Fideles noui Te. ¶ Vt Iohannes & Paulus.

a ¶ Mysteria clara videbunt. b ¶ Veteri legi adhęrentes. ¶ Vt petrus & iacobus.

c ¶ Vmbras & figuras videbunt. b ¶ Ecce quod prius dixit,super omnem carnem.

a ¶ Prius ex timore,nunc ex obedientia.

a ¶ Hucusq; de aduentu spiritus,nunc de iudicij signis & prodigijs.

a ¶ Cum Christo nato nouum sidus emicuit,& eo crucifixo sol obscuratus est.

b ¶ Dominici lateris.

a ¶ Sanctispiritus b ¶ Christus. ¶ Euangelium.

a ¶ In heresim ¶ Crucem. b ¶ Ecclesia. c ¶ Martyrum.

a ¶ Non hominum.

a ¶ Sic paratus spacio,opere,claritate. b ¶ Non occultus. deus enim manifeste veniet.

A a ¶ Viri Israeli. Beda. Quasi doctus magister prius incredulos monet, vt timore compunctis postmodum salutis consilium impendat: & qa scientibus legem loquit, ipsum esse Christum qui à prophetis promissus est ostendit, nec tamen autoritate sua prius eum filium dei nominat, sed virū, pharum, iustū, à mortuis suscitatum. b ¶ Definito consi. Rab. In hoc solo notabiles, quia non obedienti animo fecerunt. c ¶ Et præscien. Rab. In Græco sic est, p̄scientia sic traditū accipientes. traditus est enim à præside in potestatem illorum, vt ipsum siue latronem eligerent, sed latroni concessa vita, Iesum per mannus militum occiderunt. d ¶ Suscitauit. Bed. Non cōi resurrectione quæ in finem differt, sed q̄ die tertia celebraretur, vt assertio huius resurrectionis testimonium esset deitatis. ¶ Rab. Suscitauit secundum humanitatem, quā maximè oderāt. e ¶ Solutis do. Beda. videtur esse sensus huius sententiæ, quia domino ad inferos descēdente dolores pœnarum soluti sunt, qa eum tangere non potuerunt, sed iuxta Græcum in quo scriptum est: Soluens p ipsum mortis dolores, iuxta qd' impossibile erat teneri illum ab eo, patet, quia per descensum eius libertati sunt sancti à locis infernorum: qui licet in sinu Abrahę, i. in consolatione quietis essent à dolore tamen mortis siue inferi non erant soluti ex toto, quia non meruerāt gaudia cæli intrare, donec fieret illud p phetæ: In sanguine testamenti eduxisti vinctos tuos de lacu &c. in quo non est aqua. Vincti enim erant anteqū educerētur. f ¶ Prouidebam dominum coram &c. Allego. Ra. Be. veniens in ea quæ transeunt, non abstuli oculum ab eo qui semper manet, hoc prouidēs vt in eum post temporalia recurrerem: & hoc q̄ peccatum non feci, nec dolus inuentus est in me, non homini, sed deo ascribam. propter hoc etiam in cogitatione iocunditas, & in verbis exultatio, ꝓpter resurrectionem. s. q̄ mundus liberatur. ¶ Prouide. domi. Vox Christi post resurrectionem exultantis ad dexteram. Sinistra est præsens vita, dextera æterna. Ne commouear. Post resurrectionem omnia erunt immobilia. Et exultauit lingua. Quia requies post laborē data est: laborauit enim in spe vitæ æternæ. Non derelinques. Non iterum mouear corruptione iterata cruciis & mortis. Notas mihi fecisti. Scio me semper esse victurum. Replebis me plena lætitia, id est iterum non moriar. g ¶ Coram me &c. Beda. Exponendo quod ipse fecerit, dat nobis puris hominibus consilium peccata vitare. Nam qui dei præsentiam iugiter intuetur oculo mentis, nullatenus hunc ad peccata conuertit diabolus. h ¶ Quoniam a dextris est mihi. Beda. Causa quare non moueatur, quia dominus à dextris opitulatur, sinistra non prævalente. Si enim à dextris nō fuerit, illam partem diabolus occupat, sicut de Iuda dicitur: Et diabolus stet à dextris eius. i ¶ Et exultauit lingua mea. Beda. In passione dixit: Tristis est anima mea vsq; ad mortem: & cœpit pauere & tædere: vt se verum hominem in anima & corpore, & veraciter passibilem monstraret. Exultauit verò anima & lingua, quia passione sua genus humanum saluandum erat. k ¶ In inferno. Beda. Constat animam non derelictam in inferno, quæ ablatis illis pro quibus descenderat, mox ad superna rediit, nec caro est corrupta, sed veloci resurrectione glorificata. l ¶ Notas mihi fecisti vias, &c. Beda. Non solum de illo intelliguntur, qui semel accepta plenitudine diuinæ

a ¶ Saluus erit, salute æterna: Roma. x. b. Corde creditur ad iustitiā, ore autē confessio fit ad salutem. b ¶ Viri Israe. Hic cōsequenter Petrus declarat propositum per autoritatem. Et diuiditur in duas partes secundū duplicē eius autoritatem. Secūda ibi: Nō enim dicendū. Prima in tres: quia primò autoritas introducit. Secūdò: ad propositum applicatur, ibi: Viri frēs. Tertio, intētū concludit, ibi: Dextera igit. Pria adhuc i duas: qa primò intentū proponit. Secundò: autoritas inducit, ibi: Dauid enim. Circa primū excitat attentionē audientium dicens: Viri Israe. ad quos missi fuerūt prophetæ. c ¶ Audite uer. hæc. q̄ nō sunt deridēda, sed magis attēte audiēda, cū sint ꝓpheta rū oracula. Cōsequenter ꝓponit Christi mortē & resurrectionē, dicens: d ¶ Ie. Na. ui. ab. a deo i uo. i. corā vobis. e ¶ Vir. i. operibus virtuosis. f ¶ Et pro. i. miraculis maioribus, vt in resurrectione mortuorū & cōsimilibus. g ¶ Et si. s. minoribꝰ, vt infirmitatū curationibꝰ. h ¶ Quæ fe. d. s. tota trinitas. p il. d. per hominē Christū, in quē tū enim humanitas, erat organū diuinū diuinitati cōiunctū, sicut manus suo modo est artificis organū. i ¶ In me. ue. si. u. sci. q. d. sic est euidens q̄ nō potestis negare. k ¶ Hūc de &c. tra. p mundi salute ex maxima charitate. Iudas tamen tradidit eū ex cupiditate & malignitate, quorū autor nō est deus. l ¶ Per ma. ini. s. per manus militū Pilati, q Gentiles erant & idolatræ. m ¶ Quē deꝰ sus. so. d. i. quē tū ad ipsum, eo q̄ ipsum non læserunt, & quātū ad patres sanctos quos inde absoluit. quāuis enim ibi nō sentirent pœnā sensus, habebat tamē pœnā dāni, in quē tū retardabantur à visione & fruitione dei, qd' erat mentis afflictiuum, sed m illud Prouer. xiij. b. Spes quæ differt affligit animam. n ¶ Iuxta qd' impossibile, i. detineri. non enim peccatum aliquod cōtraxerat, sed ad oē pcm̄ destruēdum venerat. o ¶ Dauid ei. Hīc cōsequenter inducit autoritatē Dauid ad ꝓpositū, quæ hr̄ Pś. xv. & intelligit de Christo ad literā, sicut ibidē fuit onūm. Iō i psona eius dicitur: p ¶ Prouidebā &c. Nā aīa Christi ab instāti creatiōis habuit cōtinuē claritatē diuīæ visiōis. q ¶ Quoniā à d. Ex hoc enim q̄ hūanitas Christi erat organū diuinitatis cōiunctū, vt dictū ē, nō potuit moueri ad aliqd nisi secūdū volūtarē deitatis: ꝓpt q̄ nullꝰ inordinatꝰ motꝰ potuit insurgere i Christo ex iuriis sibi illatis, aut ex qbuscūq; aliis causis. & qa hoc erat aīæ Christi eā delectationis spūalis: iō subdit: r ¶ Propter hoc dele. interius. s ¶ Et exultauit lin. prorumpens exterius in laudem diuinam, sicut dicit Luc. x. In ipsa hora exaltauit Iesus in spūsctō. t ¶ In su. & ca. mea. ab aīa sepata. v ¶ Re. in sepulchro. x ¶ In spe. i. certa resurrectiōis expectatiōe. y ¶ Quo. nō. de. ani. à corpe sepatā. z ¶ In fer. i. in sctōrū limbo, i q̄ fuit p triginta nouē horas tm. s. ab hora noua feriæ sextæ, i q̄ fuit sepata à corpe vsq; ad diluculū diei dñicæ i q̄ scd'm cōiorē opinionē fuit corpe reunita. Iō subdit: a ¶ Nec da. i. dari pmittes. b ¶ San. tuum id est. corpus meum sanctificatum c ¶ Videre corruptio. id est. putrefactionem vel incinerationē. Si tamen accipiatur coruptio pro morte, sic fuit ibi corruptio, quia corpus Christi fuit vere mortuum per separationem animæ à corpore, vtrunq; tamen mansit diuinitati vnitum. scilicet anima existens in limbo & corpus iacens in sepulchro. d ¶ Notas mihi fecisti vias uitæ. Per accelerationem resurrectionis meæ. e ¶ Replebis me io. quia resurrexit in corpore glorioso, quod fuit prius

a ¶ Salute infinita animæ & corporis. b ¶ Quibus propheratum est.

b men domini, saluus erit. † Viri Isra b

a ¶ A me, non ab irrisoribus ¶ Completam esse prophetiam. d ¶ Quibus prophetatum est. ¶ Iesum quem in terremistis fuisse virum approbatum &c. ¶ Siue dicta, siue dicenda.

elitæ, audite uerba hæc: Iesum naza c

¶ Virilem, vel virtuosum hominem.

renum uirum † approbatum à deo

a ¶ Coram vobis, vel in vestris corporibus. b ¶ Resurre ctionibus mortuorum.

† in uobis, uirtutibus, & prodigijs, c f

a ¶ Pater vel diuinitas.

& signis, quæ fecit deus per illum in g h

a ¶ Inde inexcusabiles. i

mēdio uestri, sicut uos scitis: hunc k

a ¶ Spūsancti. b ¶ Patris, non nostra. c ¶ Christi.

b c definito consiliō & præscientia dei

a ¶ Iudæis a patre, vel a seipso, vel traditum militibus a Iudæis. b ¶ Militum.

trāditum, per manus iniquorum l

a ¶ Vanja illusionibus. b ¶ Voce. qui enim iubet facit.

d † affligentes interemistis. † Quem m

a ¶ Libertas data est a spiritu. b ¶ Vel eius resurrectione, vel mortuorum solutione.

e deus suscitauit, solutis doloribus in

c ¶ Prophetiam Dauid immutabilem.

ferni, † iuxta quod impossibile erat n

a ¶ Vel ab ea morte: qui enim immunis erat a morte, poterat quos vellet a dominio mortis eripere. b ¶ Non in sua, sed in Christi persona.

teneri illum ab eo. Dauid enim dicit o

a ¶ Vox assumpti hominis. b ¶ Deitas in m. vel partem.

f † in eum: Prouidebam dominum p

a ¶ Præsens sentiebam auxiliū. b ¶ Quasi inseparabilem. q

g coram me semper: quoniam à dex r

a ¶ Prosperis. ¶ More custodis. b ¶ Spe resurgendi.

tris est mihi, ne commouear: pro s

a ¶ Quia caro resurget tertio die, vel quia dominus a dextris erit. b ¶ Iocunditate. c ¶ Cogitatio. ¶ Patri archæ.

pter hoc † delectatū est cor meum, t

a ¶ In verbis prophetæ.

i & exultauit lingua mea, insuper & u

a ¶ Non deficiet in interruisted in spe resurrectionis obdormiet. ¶ A apostoli. b ¶ In sepulchro. c ¶ Resurrectionis. v

caro mea requiescet in spe. Quo x y

¶ Humanam. a ¶ Possidendam in inferno. ¶ Quæ descendit in infernum

niam nō derelinques animā meam z

a ¶ A quod descendit, sed non permanuit vt subuenirent quibus oportuit, sed non est derelictus, quia cito surrexit. b ¶ Per hoc probat humanæ fragilitatis experientiam: & supergressum, esse humanam conditionem. c ¶ Corpus meum sanctificatum, per quod & alij sanctificandi sunt: non puteris corrumpi, quia notas &c.

k in inferno, † nec † dabis sanctum tu a b

¶ Putredinis & vermium.

l um uidere corruptionem. Notas c d

a ¶ Scio me resurrecturum, quia no. fe. mihi vt. vitæ. ¶ Quibus itur ad æternitatem, in quibus post passionem adimplebis me lætitia. ¶ Quæ sunt in sanctitatis iocunditate. b ¶ Assensueti eqium dabit delectationes dexteræ vsque in finem.

mihi fecisti uias uitæ, replebis me e

Diuisio

Diuisio

†Mat. 27. b

† exhibiti, designati

† erga vos.

† cōi accepit sinis, cruciatū

† quatenꝰ. Zach. 9. c.

Allego.

† de eo.

† lætatum

† Infr. 13. c. Christo q̄ diu in libo

Psal. 108. a. Mar. 26. d.

† Infr. 10. b

† finem

E dine diuinæ virtutis & sapientiæ per se mortem destruxerit, resurgens ad vitam: sed & de iustis qui per eum via veritatis inuenta ad vitam redeunt & iocundabuntur videntes faciē eius: quia ille visus est super omnia & beatitudo perfecta. a ¶ De fructu

Iohe.2.g Iohā.16.b

Iubi. Beda. In Græco habet: De fructu vē-tris eius suscitare Christum, & sedem super sedem eius. ¶ Accepit. Vt verus homo, vt effundat spiritum, sicut Ioel dicit: Effūdam &c. Vel accipiunt Apostoli ab ipso promissionem spiritus in euangelio, q̄ à patre mitteť spiritus. b ¶ Effudit hūc. Be. Qui prius Iesum suscitarum à deo dixit, nunc fidē auditorum altius erigens, hūc esse verum dñm assignat, quē effudisse spiritum confirmat: hoc enim deitatis est signū. Et pulchrē verbo effusiōis vsus est: q̄ ꝓpheram Ioel posuisse i supra memoravit

†3.Reg.2.b Ioel.2.g.

†Psa.131.b

vt ex hoc etiam cōstet ipsum esse dñm Iesum, qui ante assumptionem carnis loqui cōsueuit in ꝓphetis, qui signa & prodigia dat in cælo & in terra, qui omnes inuocantes se saluat. Et cætera q̄ ꝓpheta describit, quasi, verus deus explet. ¶ Beda: In Græco Effudit hoc donū qd' nūc videtis & auditis. c ¶ Sede a dex. Beda Hoc est q̄ Petrus ait de dño, quē oportet cælū quidē suscipere vsq̄ in tpa resurrectionis omnium tūc enim cū venerint tēpora refrigerij à cōspectu dñi missurus eum est (qui p̄dicatus est) à regalib⁹ sedibus Iesum Christum ad iudicandos viuos & mortuos. ¶ Beda. Si opponat Arrius ex hac diuersitate filiū minorē: patrem verò maiorē esse. Rndemus ei: Nomē inferius illi conuenire cui sedere imperat. sicut & Petrus cōsequenter exponit: qa & dñm eū, & Christū deus fecit hūc Iesum quem vos crucifixistis. ¶ Rab. Manifestē Petrus ex hoc ꝓalmo regnum Christi nō terrenum, sed cæleste ostendit, & vtrāque naturā eius euidenter astruit: humanā

†quantum ad carnem Christ⁹ exoriret, ac sederet sup. Infra.3.d. Contra Arrium

F q̄ de Dauid, diuinā secundū quā est ad dexteram p̄ris. In vna Dauid filius. In altera ciusdē est dñs. vñ & subiungit: Cer. ergo. d ¶ Do. eū. Beda Ostendēs nomē maiestatis & potestatis est, cui omnis creatura debet subiici. Christus regiæ siue pontificalis dignitatis nomen est. In lege vngebantur reges, & pontifices in figura illi⁹. e ¶ Et Chri. Be. Ille verē est Christus omni plenitudine spiritussancti vnctus, q̄ de eodem spiritu potentialiter dedit quibus voluit. f ¶ Se. quē. Be. Iesus est dominus & Christus, vna in duabus naturis existente persona, qa in diuinitate ęternaliter ex p̄re natus in hūanitate tpaliter factus, cum operante spūsctō in vtero virginis est incarnatus.

†cælos

†Psal.109.

☞ Compuncti

Nicolaus de Lyra.

fuit prius passibile & mortale: & sic habuit materiā iocunditatis ex sui corporis glorificatione. a ¶ Cū fa. tua. i. cum clara visione essentię diuinæ, quā habuit aīa Christi ab instanti creationis suæ. Ideo dicitur: Cū facie tua. i. cum visione faciei tuę iam prius habitæ. b ¶ Viri fratres. Hic consequēter dicta autoritas ad ꝓpositum applicat, ostendendo q̄ non loquitur de p̄sona Dauid, sed de persona Christi, cum dicitur: Viri fratres. i. Israelitæ sicut & ego c ¶ Liceat auden. dice. ad uos. Tanq̄ verum manifestum. d ¶ De patriarcha Dauid quoniam defunctus & sepultus est. Vt pater. iij. Regum. iij. e ¶ Et sepulchrum eius est apud nos. In quo iacuit per tanta tempora corpus eius qd' putrefactionē passum est & incinerationē. propter quod dicta autoritas intelligi non potest de

potest de ipso. ideo consequenter ostenditur, q̄ intelligēda est de Christo, cum dicitur: f ¶ Pro. igi. cū esset. dñi sicut habetur Psal. cxxxj. b. Iurauit dominus Dauid veritatem & non fru. &c. q̄ principaliter intelligit de Christo descēdente à Dauid secundum

a ¶ In ascensione non semiplena fuit lætitia.
b ¶ Videbo facie ad faciem: vel cum Christo deo qui est facies patris. ¶ Principalem sessum alloquitur.

iocunditate cum faciē tua. Viri a b
¶ Corpore & fide fratres vocando blanditur.
fratres, liceat audenter dicere c
¶ Hoc dicit, ne indignentur.
ad uos de patriarcha Dauid: d
†Quoniam defunctus est, & sepultus est, & sepulchrum eius e
a ¶ Vnde apparet eum non de se dixisse: Non dabis sanctum tuum videre corruptionem.
est apud nos ūsque in hodier / a ¶ Dauid.
num diem. † Prōpheta igitur f
cum esset, & sciret, quia iureiurando iurasset illi deus de fru / a ¶ Viri luxuria in lumbis eius. b ¶ Quia Christus super Israel spiritualem sedit.
ctu lūmbi eius †sedēre super se / ¶ A longe.
dem eius: † prouidens locutus g
est de resurrectione Christi: ¶ Secundum animam.
quia neque derelictus est in in / h
ferno, neque caro eius uidit corruptionem. Hunc Iesum resu / a ¶ Non duo vel tres
scitauit deus: † cuius omnes i
a ¶ Qui vidimus eum post resurrectionem. b ¶ Resurrectionis. c ¶ Prosperare, vel exaltatus est ipse, qui est dextera patris. ¶ Quia dixit Psalmus, A dextris est mihi ne commoueat.
nos testes sumus. Dextera igi / a b ¶ Ioel.
tur dei exaltatus, et promissio / k l
a ¶ Vel in euangelio, accepta a Christo. ¶ Accepit vt homo.
ne spiritussancti accepta à patre, a
¶ Donum linguarum vel spiritum. ¶ Vt deus. ¶ Non recedit a verbo prophetæ Ioelis dicentis, Effundam &c. b ¶ Mente.
b a effudit hunc quem uos uidetis m n
a ¶ In linguis igneis. ¶ Sono, ¶ Nostro sermone.
b ¶ Vnde patet, quia non de sua. sed de Christi ascensione prædixit.
& auditis. Non enim Dauid o p
¶ Sicut hæc quæ nouissima sunt Dauid non de se sed de Christo prophetauit, quia mittendus ex Sion. i. ex stirpe Dauid veniturus, & dominaturus in medio inimicorum: sic & illa quæ præmissa sunt non ad Dauid, sed ad Christi mortem & resurrectionem pertinent.
ascendit in †cælum. Dicit autem q
a ¶ Intera ratione verbi coæterni. b ¶ Pater.
c ¶ Homini Christo.
ipse: † Dixit dominus dómino r
a ¶ Quiesce vel iudica. b ¶ In æternitas, vel in vnitate personæ cum filio qui est 'dextera patris. c ¶ Semper, quia semper in præsenci & in futuro ponendi.
s meo, sedē à dextris meis, dōnec t v
a ¶ Dæmones vel homines. b ¶ Humiles vel subiectos.
ponam inimicos tuos scabel / a ¶ Carnis vel apostolorum. b ¶ Quia prophetæ hæc dixit.
F lum pedū tuorū. Certissimè er / x
a ¶ Viri. b ¶ Corporalis vel spiritualis.
go sciat oīs domus Israēl, quia y
a ¶ Dauid. b ¶ De quo dicit: domino meo. c ¶ .i. regem: cum dixit: sede &c. ¶ Vel, Vnxit te deus &c. ¶ Vel, Ego constitutus sum &c. d ¶ Se cundum carnem fecit in natiuitate vel in resurrectione.
d e & dominū eum & Christū fecit
a ¶ Pater vel deitas. b ¶ Scilicet. c Iesus proprium nomen illius est. d ¶ Quem vilem putastis. e ¶ Secundum carnem, diuinitas enim pati vel crucifigi non potuit.
f deus, hunc Iesum quē uos crū / z a

g ¶ Prouidens Io. de resur. Christi. In autoritate prædicta quæ in ipso impleta est, vt patet ex dictis. lō sequi. h ¶ Ne
que derelictus est in &c. Et patet litera. i ¶ Dextera igitur dei. Hic concluditur intentum de collatione sanctiſpiritus à deo. Circa quod sciendū, quòd hæc collatio non erat implenda ante Christi ascensionem, vt dicitur Ioh. vij. f. Nondū erat spiritus datus, quia nōdum erat Iesus glorificat⁹. Ideo cōcludit: Dexte. igitur dei. i. eius potentia. k ¶ Exalta. ad cælestia. l ¶ Et promiſ. spi. accepta. Quasedit ad dexteram patris, sicut erat sibi promissum. Psal. cix. a. Sede à dextris meis &c.
m ¶ Effu. hunc. Spiritum. n ¶ Quē uos uidetis. In linguis igneis. o ¶ Et auditis. In varijs linguis. Erant enim signa sensibilia ad designandum spiritum sanctum habitantem in cordibus eorum. Sciendum autem quòd sicut miracula fiebant à tota trinitate, sicut à causa principali, & ab humanitate Christi sicut à causa instrumentali cōiūcta, vt dictū est. Ītra intelligendum est de hac insusione spiritussancti. p ¶ Nō ei. Hic ponit secunda autoritas ad ꝓpositum, q̄ habet Psal. cix. q psalmus ad literā intelligit de Christo, vt ibidē diffus⁹ declarauit. Dicit igit: Nō ei Da. as. ī cæ. Sed fuit sepultus & incineratus, vt p̄dictum est. q ¶ Dicit au. ipse. De Christo. r ¶ Dixit domin⁹. pater. s ¶ Do. meo. i. filio eius incarnato, p̄ hoc enim ꝓbatur diuinitas Christi, Matth. xxij. d. qa si esset hō purus Dauid, nō vocaret eū dñm, cū esset filius eius naturalis tm̄, & non dei: sed tm̄ adoptiu⁹, sicut Dauid & alij sancti.
t ¶ Sede à dextris meis. i. ad æqualitatē p̄is secd'm diuinitatē, & in portionib⁹ bonis secd'm humanitatē. v ¶ Donec ponā Per hoc non est intelligendū, q̄ Christ⁹ debeat aliquando dimittere sessionem ad patris dexteram, qa ly donec, aliq̄n tenet finitè. s. qñ significat terminum eius cui cōiungit. vt cū dicitur: Sedete hic donec veniam Aliquādo verò indifinitè, vt cum dicitur: Iste non pœnituit donec vixit &c. i. nunq̄: qa post mortē pœnitere non potuit. & hoc modo tenetur, cùm dicitur: Sede à de. mo. po. ini. tu. sc. i. tibi totaliter subiectos si enim accipiat Christus secundum diuinā naturā, oīa sunt ei subiecta ab æterno secūdū p̄dorū dispositionē, nō tn̄ q̄tū ad executionē, sed solū in tpe in quo habēt esse. Si verò considerēt q̄tū ad naturam humanā, sic oīa sunt ei subiecta autoritatiuè à principio incarnationis ex vnione ad verbum, executiuè verò oīa ei erunt subiecta in fine mūdi, cum in omnibus exercebit suam voluntatem, bonos p̄miando, & malos puniendo. Et sicut scabellum terrē pedibus, & eis supponiť, ita mali conterentur in pœnis & supponentē Christo secd'm humanitatē, quę p pedes designat. propter quod concludit:
x ¶ Certissime ergo sciat omnis domus Israel. Absq̄ hæsitatione aliqua.
y ¶ Quia domi. eum & Christū fecit deus. Id est, tota trinitas. z ¶ Hunc Iesum. Humanitatē eius vniendo verbo & ad patris dexteram exaltando. a ¶ Quē uos crucifixistis. Per ignorātiam quidē q̄tū ad populum cōmunem, sed p̄ inuidiā & maliciam q̄tū ad principes sacerdotum

☞ His autem

a ¶Compuncti.Beda.Impleſ ꝓphe
A tia loelis,quia poſt ignem ſpũſcti ſe-
quiſ vapor cõpũctiõis,fumus lachry
Iohd.2.g. mas excutere ſolet, incipiũt flere q ir
riſerãt,rũdũt pectus, dãt deo pcẽ ſicut
ſacrificiũ, vt ſanguinẽ illũ guſtare va
leãt, p eũ ſaluãdi, quẽ ſupſe & ſup fi
lios ſuos prius fuerant imprecati.
b ¶Pœnitẽtiã inquit agi. Bed.Di
cit⁹ de baptiſmate ꝓmiſit lamẽta pœ
nitẽtię vt prius ſe aq̃ ſuę afflictionis in
funderẽt,& poſt ſacra baptiſmi laua
rent. c ¶In.no.Ie.Ra.In honore vel ĩ
hac forma,vel in vno triũ fides cõtine
tur. d ¶Et oĩb⁹ qui lõ.Be.Hoc ad
illud teſtimoniũ ꝓphetię reſpicitur,
quod vltimũ poſuit .ſ.Oĩs qcũque in
uocauerit nomẽ dñi,ſaluus erit qđ ad
Iohd.2.g. Gẽtiũ vocationẽ ptĩet ſpẽalr;q̃ a filĩs
Iſrael lõge facte,p iuocationẽ noĩs do
mini ſaluãdę erãt. e ¶Teſtifi.ẽ.ĩ.te
ſtificatio & exhortatio. f ¶Saluami
ni.Hæc ẽ teſtificatiõis q̃litas & exhor
tatiõis,ſed Lucas plurima ỹba Petri
breui cõcluſit ſẽtẽtia. g ¶A gen.iſta.
Duę ſũt gñatiões,vna bonorũ alia ma
lorũ. h ¶Circiter.Ad nũerũ dr,ſicut
circa ad locũ. i ¶Tria mi.Be.Vbi pri
mũ eccl̃ę celebratũ ẽ baptiſma,ꝓpietas
diuĩa ad cõfeſſionẽ trinitatis collegit
aĩarum tria milia.& Moyſes qnq̃geſi
mo die Paſchę q̃ lex data eſt,ſolẽnitatẽ
B primitiarũ ꝓcepit initiari.nũc aũt ſup
ueniẽte ſpũſcto,nõ manipuli ſpicarũ,
ſed aĩarũ ſũt dño primitię conſecratæ.
k ¶Oẽs et.Adiũgit narratio etiã de
cõione & de vẽditiõe & æq̃ diuiſiõe,ĩ
qb⁹ apparet ỹt⁹.l ¶Erãt pa.Chari
Rom.5.a. tas diffuſa ĩ cordib⁹ cito generat dei &
ꝓximi dilectionẽ;vñ ꝓpter geminum
charitatis ardorẽ,bis dat⁹ eſt ſpũs apſis
m ¶Do.au.auge.In Greco:Dñs au
gebat eos q̃ ſalui fierẽt quotidie.Ecce
poſt altera narratio ſic ĩcipit:In idipſũ
aũt Petr⁹ & Iohãnes &c.Qđ põt ſic ex
poni:Cũ dñs q̃tidie p̃dicãtib⁹ apſis ec
cleſię ſuę creſcẽtes adiuuaret:primi apo
ſtolorũ aſcẽdebãt ĩ tẽplũ,deũ rogatu-
n ĩ idipm.i.vt eccleſiã ſemper augeret.
in Ieruſa
le.& metus
erat magn⁹
i vniuerſis

GLOS.ORDI.

DEtr⁹ ãt & Io. Cap. III
Virtutẽ prędictã ,ſequtur.
Ita autem viceſſimi ſibi cõ
nectuntur vt ſermones vir
tutibus,virtutes ſuccedant ſermonib⁹.
☞Ad horam

Nicolaus de Lyra.

a ¶His audit.Poſtq̃ eſt poſita
Per ſingu Petri prædicatio,hic conſequenter po
las domos nitur auditorum conuerſio. & ſecũdo
eorum conuerſatio,ibi: Erant autem.
Circa primum dicitur: His auditis
compuncti ſunt corde. de Chriſti
morte. b ¶Et dixe.ad Pet.&c.
parati obedire. c ¶Pœnitentiam
Per ſingulas inquit agi.peccata prætcrita detcſtã
domos do,aliter poneretur ob ſiaculũ ſpũſan
ctio. d ¶Et bapt.&c.in nomine
Ieſu.in hac enim forma baptizauerũt
in primitiua eccleſia conſilio ſpiritus
ſancti,vt nomen Chriſti qđ erat apud
Iudæos cõtemptum,& odioſum ama
bile redderetur & venerandum. quo
facto redĳt eccleſia ad formam à Chri
sto inſtitutam Matth.vltimo.d.Bapti
Mimul zantes eos in nomine patris & filĳ &
ſpũſcti.

a ¶Ex quo dixit,viri Iudæi. ¶Salomon:Verba ſapientium
ſtimuli.ſecundum illud:Et in cubilibus veſtris compungimini.
a cifixiſtis.His auditis compũncti ſunt cor a
a ¶Quaſi ad medicos & duces cæci loquuntur & ægri.
de,& dixerũt ad Pẽtrum & ad reliquos b
a ¶Demonſtrate nobis. ¶Ecce fructus compunctionis.
b ¶Quis & ipſi iſraelitæ.
apoſtolos:† Quid faciemus uiri frãtres? c
a ¶Feruorem fidei præripuit. b ¶Cordis.
b Pẽtrus uerò ait ad illos: Pœnitẽtiam c
a ¶Opere implete. b ¶Tingatur. c ¶Nullus pro alio.
inquit ãgite,& bãptizetur unuſquiſque d
a ¶De quo diximus:& dominum Chriſtum eum fecit domi
num.hoc dicitur:quia filium dei non crediderunt.
c ueſtrum in nõmine Ieſu Chriſti in re e
a ¶Præcipue crucis de quo dixerat:quem crucifixiſtis.
miſſionem peccãtorum ueſtrorum,& e
a ¶Quod in nobis miramini. b ¶Iudæis. ¶Vel vobis hic
ſtantibus,& omnibus Iudæis procul poſitis.
accipietis dõnũ ſpirituſſancti. Võbis e/ g
a ¶Illa.ſ.effundam ſuper vos de ſpiritu meo.
d nim eſt reprõmiſſio & filĳs ueſtris,& o/
a ¶Etiam Gentibus qui a dono ſpiritualium non repelluntur.
b ¶Loco vel a noticia dei.
mnibũs qui lõnge ſunt, quoſcunq; ad
a ¶Gratia,nõ meritis. ¶Quę reticentur,qa eiusdẽ qualitatis erãt.
uõcauerit dominus deus noſter. Alĳs
a ¶De Chriſto. b ¶Adiurauit.
e etiã uerbis plurimis teſtificatus eſt,& ex
a ¶Illos egros,& ſe medicũ oſtẽdit. b ¶Iudęorũ q̃ nõ pœnitẽt.
f hortabatur eõs dicens. Saluamini à gẽ h
a ¶Quæ eſt peruerſa & exaſperata.
nerationẽ iſta prãua. Qui ergo* recepe/
a ¶Illum.ſ.pœnitentiam agi.&c.
runt ſermõnem eius baptizati ſunt, & i
apoſitæ ſunt in die illa animæ circiter k
a ¶Nũerus fid,i congruus,qę trina eſt & vna. b ¶Nõ vna die tãtũ.
i tria milia. Erant autem pſeuerantes m
a ¶Fidei. b ¶Non ſolius Petri,quia eadem erat omnium.
in dõctrina apõſtolorum & communi/ n
a ¶Siue communis,ſiue ſancti.
catione fractionis pãnis & orationibus.
a ¶Exceptis credentibus. b ¶Imperfectię.perfecta enim charitas
foras mittit timorem. ¶Pro prædicatione,ſiue propter pro
digia quæ ſequuntur.. c ¶Appropinquat virtutis narratio.
Fiebat autem õmni animæ timõr.Mũl o
¶Prædicationi adiuncta. p
ta quoque prodigia & ſigna per apoſto
los in Ieruſalem fiebant,& metus erat
a ¶Præter centum viginti,de quibus dictum eſt.
k magnus in uniuerſis.† Omnes etiã qui q
a ¶Iudæi fraterni amoris eſt oĩa poſſidere,& nihil proprĳ habere.
l credebãt erãt pariter,& habebãt õmnia r;
¶Agros. ¶Pecora.
communia: poſſeſſiones & ſubſtantias t
a ¶Non ſecundum honorem,ſed ſecundum indigentiã,vt mãna.
uendebãt,& diuidebãt illa oĩbus pr̃out x
a ¶Vt apoſtoli. b ¶Deus facit inhabitare vnius moris in domo.
cuiq; opus erat,Quotidie quoque per/ Y
c ¶In oratione.Ecce contẽplatio. d ¶Hic actiua vita ſignatur.
dũrãtes unãnimiter in tẽplõ & frangen z
a ¶Non in templo,vt ſanctus locus eſſet orationi, & communis
eſſet vigiũ. b ¶Sanctum vel corporalem.
tes† circa domõs pãnẽ,ſumebãt cibum a
a ¶In honore ſui magiſtri. b ¶Nihil interrogantes. c ¶Vnã
nimitate charitatis. d ¶Cooperantes in laude.
cũ exũltatione,& ſimplicitate cõrdis col/ b c
¶De perceptis gratiis agentes,iuxta illud:Et hymno dicto exi
erunt in montem Oliueti. a ¶Coram plebe,ſiue ipſi plebi gra
tias agentes,ſiue in conſpectu plebis gratiam inuenientes.
laudantes deum,& habentes grãtiã ad d
¶Non ſolum priores perſeuerabant,ſed dominus.
m omnem plebem,Dominus autẽ auge/ e
a ¶Non ſolũ in pentecoſten. b ¶Vnionem apoſtolicę regulę. f
bat qui ſalui fiebãt quõtidie†in idipſum. g h

Cap, III.

a ¶Præcipuis exordiatur. i
Etrũs autem & Iohan/
¶Qui orat aſcendit.
nes* aſcendebant in tem

ſpirituſſancti.Verũtamen in nomine C
Chriſti intelligitur tota trinitas.Chri
ſtus cñ Græce dicitur,vnctus Latine.
& ſic in nomine Chriſti ĩtelligit⁹ pater
vngẽs,& filius vnct⁹,& ipſa vnctio,q̃
eſt ſpũſanct⁹. e ¶In remiſ.pec.ue.
quia baptiſmus delet peccata,q̃tũ ad
pœnã & culpã. f ¶Et acci.donum.
qđ tunc dabat baptizatis inſignio vi
ſibili p impoſitionẽ manuũ apoſtolo
rum,vt habet.ĵ.x.ca.&.xix. g ¶Vo
bis ei eſt,re.prædicta facta p Ioelẽ,p
phetã,vt dictũ eſt.ã.Cætera patẽt vſq;
ibi: h ¶Salua.à ge.iſta pra.ſcilicet
Iudaica q̃ p maiori pte remãſit in infi
delitate obſtinata. i ¶Et appo.ſunt.
ad numerum fideliũ. k ¶In die il.ſ.
Pentecoſtes, vt patet ex prædictis.
l ¶Circiter tria mi. In ſignũ huius
baptizationis fiebat antiqt⁹ baptiſm⁹
generalis in die pentecoſtes.m ¶Erãt
aũt per.Hic conſequenter ponitur con
uerſorum cõuerſatio cum dicit: Erãt
aũt per.in doctri.apoſtolorũ.quã
tũ ad fidẽ & mores. n ¶Et com.fra.
pa.tũq̃ q̃tidie cõmunicabãt,tum qa
omnes cibos ſicut & cætera cõmunia
habebãt. o ¶Fiebat aũt oĩ animæ.
i.oĩ hoi,denoiando totũ à parte dig
niori. p ¶Timor.tum ꝓpter prędi- ✕libenter
cationẽ Petri, tum propter miracula
quæ p apſos fiebãt. iõ ſubdit: Multa q̃
q̃ prodigia &c. q ¶Oẽs etiã q̃ cre.
in Chriſtũ.r ¶Erãt pariter.in ſignũ
charitatis. s ¶Et ha.oĩa cõ.in ſignũ
fraternitatis. Et ex hoc omnis religio
habuit exordium,in qua non licet ha
bere proprium. t ¶Poſſeſſiones. D
id eſt agros & vineas. v ¶Et ſubſtã.
i.pecora & conſimilia. x ¶Vẽdebãt.
vt de precio communiter omnib⁹ ꝓ
uideretur,tamen ſecundum indigẽtias
corũ. y ¶Quotidie quoq; perdu.
una in tem.vbi erat locus orationis
quo ad omnes,& prędicatiõis quo ad
apſos. z ¶Et frac.circa do.pa.in
reditu ſuo de tẽplo. a ¶Sumebant
ci.cũ ex.mentis in deum. b ¶Et †ĵ.4.g.
ſimplicitate cordis.i. ſine plicado-
loſitatis & ſimulationis. c ¶Col-
laudantes deum.de beneficĳs acce/
ptis. d ¶Et habentes gratiam
ad omnem plebem.vt ſic de quoli
bet eorum poſſet dici,quod de ſancto
Sebaſtiano legit; Neceſſe erat vt quẽ
deus tanta perfunderat gratia, ab oĩ-
bus amaretur. e ¶Dominus au-
tem augebat. ſupple numerũ corũ.
f ¶Qui ſalui fiebant. per recc-
ptionem fidei catholicæ. g ¶Quoti
die.& non ſolũ ĩ die Pentecoſtes,ſed
etiam in alĳs diebus ſeqntib⁹.h ¶In
idipſum .id eſt in vnionem apoſtoli-
cæ doctrinæ. Moraliter
✕ i ¶Et appoſitæ ſunt in die illa
animæ circiter tria milia. Et piſtũ
fructũ ad prędicationẽ Petri tũc factũ
ſignificatur fructus multiplex q fit in
eccleſia per laborem prædicatorum.

Nicolaus de Lyra.

Cap. III. †in congre
gatione

DEtrus autem. Hic conſe
quẽter deſcribitur prædica
tio Petri adiuncto miracu Diuiſio
lo.& diuidit ĩ tres ptes,qa
primo ponit opatio miraculi, ſecũdo
prædicatio Petri, ibi: Videns autem

B ✕Petrus

☞a ℂ Ad horã no. Bed. Apostoli hora nona templũ ingressuri, E primò claudũ diu debilem sanãt, pòst vsq; ad vesperã laborantes multa milia hoim verbò fidei imbuũt: qa doctores ecclesiæ prius Iudeis, postea Gẽtibus prædicãt. Hi sunt
Mat. 20. a oparij quos nona & vndecima hora in vineã patersfamilias inducit. b ℂ Clau. ex ute. Bed. Populus Israel non solũ ab incarnatione, sed etiã à tpe legis rebellis, q̃si ex vtero matris claudus fuit. qd' ĩ Iacob
Genẽ. 32. f cũ angelo luctante & claudicante figurabat: quia ppls ille Christo in passiõe ꝓpria lẽs, in quibus dã ꝓ fidem bñdictus, in alijs ex infidelitate est claudus. c ℂ Portam
Allegorice tem. &c. Bed. Alleg. Porta tẽpli speciosa dñs est, ꝓ quã qui intrat saluat' ad hanc portã Israel debilis, nec ire valẽs, legis ꝓphetarũq; vocib⁹ afferẽt, vt ab ingredientibus poscat auxiliũ fidei & sapiæ: quia vaticinia futurorũ q̃si ad portã ponũt au
† ingressuros ditores. Sed Petrus in tẽplũ pducit, cui p cõfessionẽ fortè etiã cognomẽ petræ claues cæli sunt datæ. d ℂ Argentũ &c.
Mat. 10. b Memor illius præcepti: Nolite possidere aurũ & argentũ, pecuniam quæ ad pedes apostolorũ ponebaẽ, nõ sibi recondebãt, sed ad vsus pauperũ q̃ sua patrimonia reliquerãt, seruabãt. ℂ Bed. Alleg. Argẽtũ
Allego. &c. Habuit qdẽ primũ tabernaculũ iustificationes culturæ, sctm̃ sanctorũ auro & argento distinctũ: sed metallis legis sanguis euãgelij ꝑciosior emicat: qa ppls q añ auratos postes debilis iacuerat, in nomine Iesu Christi crucifixi tẽplũ cęleste ingredit. e ℂ Et apprehẽ. Be. Quẽ verbo erigit, hunc & dextera confortat: qa sermo docentis minus valet in auditore, si non cõmendaẽ exẽplo proprię actionis.
f ℂ Et exi. ste. Bed. Ordo perfectionis: primo surgit qui iacuerat, deinde iter virF tutũ arripit, & sic regni ianuã cũ apostolis intrat. g ℂ Stupore & exta. Beda.
Extasis Pauore & excessu mentis. Dicit etiã extasis, cum mens à pauore nõ alienatur, sed
† plãtæ ils inspiratiõe reuelatiõis assumit. b ℂ Cu
lius ac tali currit omnis po. Beda. Alleg. Saluato
Allegorice Israel per apostolos cucurrit omnis mũdus ad limina veri; pacifici: de quo dicit:
Esa. 9. b Multiplicabit eius imperiũ, & pacis non
Dan. 2. e erit finis. Ipse est lapis de monte abscisus: qui terreno regno ruente, solus per orbem pacificum tenet imperium.
☞ Deus Abra-

Nicolaus de Lyra.

☞ Petrus. tertio excitatio cæli. ise. ca. Circa primum notatur hora, cũ dicit: Petr⁹ aũt & Iohã. ascẽ. in tẽ. in atrium m. ũ dorũ qd' erat oratiõis loc⁹. a ℂ Ad ho. oratiõis no. tribus emi horis in die orabant Iudæi. vñ dicit Dan. vj. c. ꝓ Daniel tribus tẽporibus in die orabat cõtra Ieru
† admira salẽ scilicet mane, hora nona, & vespere.
tione & stu b ℂ Et qui. uir. q e. clau. ex u. ex q̃ mi
pore raculũ fuit euidẽtius q̃ si fuisset claudus
ꝑ qui sana ex aliquo accidentaliter. c ℂ Baiulaba
tus fuerat tur. quia nõ solũ erat claudus, sed etiam
claudus sic contractus, ꝓ non poterat incedere.
d ℂ Quem po. quo. ad por. Ista vt dicũt alig est illa porta, quã ędificauit Ioathã rex Iuda sublimissima. ij. Para. xxvij. Sed si intelligebant de porta eadem numero quã ædificauit Ioathan, non est verum. nam illa fuit cõbusta per Chaldæos. 4. Reg. vlr. potuit tamẽ alia in eodem loco reædificari ad similitudinẽ primæ, & retinuit nomẽ antiquũ. e ℂ Vt pe. ese. sicut consuetũ est talibus, q̃ nõ pnt lucrari victum suum. Cætera patent vsq; ibi:
Respice

f ℂ Respi. in nos. i. cõsidera nos pauperes nihil tibi dare valentes, vt dicũt aliqui, & videt hoc gl. interlinearis dicere. Sed saluo meliori iudicio videt aliter dicendum. Si em̃ Petrus sic ei rñdisset, ſpẽ recipiẽdi aliqd ab eis sibi nõ dedisset, sed magis cõtrariũ, & tñ subdit: g ℂ At il. in. in eos spe. &c. Ideo dicendum, ꝙ Petrus & Iohannes q erãt valde miseri
cordes respexerũt eũ clementib⁹ oculis, cogitantibus sibi melius dare q̃ petebat, ideo dicit ei Petrus: Respice in nos. nõ in nostra. ꝓpter qd' subdit: h ℂ Argen
tũ & aurũ nõ est mihi. memor illius
præcepti: Nolite possidere aurũ & ar. &c. Matt. 10
vt dicit glo. i ℂ Quod au. ha. hoc ti.
do. Quod em̃ ꝑ amicos possumus, q̃dãmõ ꝓ nosipsos possumus. ix. Ethicorũ. sanitatẽ aũt illã poterat Petrus dare virtute dñi sui & amici Iesu Christi. iõ subdit:
k ℂ In nomi. Iesu Christi. i. in virtute
eius. l ℂ Surge & am. neutrũ em̃ antea poterat. m ℂ Et proti. conso. sunt
ba. eius. i. crura & tibiæ quibus innitit corporis pondus. n ℂ Et plantæ. i. pedes vsq; ad vltimã superficiem. o ℂ Et
exiliens ste. & am. In quo ostendit curatio perfecta & in instanti, quam solus deus potest facere. ꝑ ℂ Et intra. cũ illis in tẽ. vt redderet deo gratias de tanto beneficio. Cætera patent vsq; ibi: q ℂ Ad
por. quæ ap. Salomo. Porticus enim illa quam fecit Salomon in templo, fuit per Chaldæos cõbusta, sed post reditũ captiuitatis Babylonicæ in eodẽ loco fuit alia reędificata, retinens nomen antiquũ.
r ℂ Videns autem. Hic consequenter ponitur exhortatio Petri: in qua primò arguit Iudæorũ iniquitatẽ. Secundò eos inducit ad veritatem, ibi: Et nunc fratres. Circa primum dicit: s ℂ Viri Israeli
tæ quid miramini &c. quasi nostra H
virtute, aut pietate fecerimus. sic habent libri correcti. Ad faciendum em̃ aliquod bonũ requiruntur facultas, & bona voluntas, q̃ ꝓ virtutẽ & pietatem designantur. q. d. Petrus: Si fecissemus hæc nostra potestate & volũtate, bene esset admirãdum, sed sic nõ est: propter qd' subditur:
☞ Deus Abraham
Moraliter. b ℂ Et quidã uir qui Moralites
erat clau. ex ute. m. suæ. &c. por. tẽ. Dei templũ proprie dicit locus beatorũ, de quo dicit psal. xxviij. b. In tẽplo eius omnes dicent gloriã. Nam laus iugis est ibidem. Huius autem templi porta specio
sa est beata virgo Maria, de qua cãt
† Agnouerunt ecclesia: Felix cæli porta. Per hanc enim portam dei filius venit ad nos redimendum: & per eam deducit nos ad glorificãdum. Si quis autem claudus est ambulare non potens in via morum, ponatur per deuotionem ad ipsam: erigetur diuinitus & fortificabitur ad velociter gradiẽdum. Si verò fuerit pauper & mẽdicus, ditabitur plenitudine spiritualiũ bonorũ: & hęc mutatio dexteræ excelsi, mirabilis est in conspectu omnium bonorum.
r ℂ Videns aũt Petrus respõdit ad
po. &c. Per Petrũ & Iohannẽ cõsianter prædicãtes virtutẽ Christi, & nihil attribuẽtes proprię virtuti, significant p̃dicatores ecclesię, q fidẽ & mores p̃dicãt constanter, & nihil appropriãt sibi honoris vel q̃stus tẽporalis, sed attribuũt deo totũ, q̃rẽtes salutẽ aiarũ. Per gnq; verò milia p ipsiã p̃dicationẽ Petri ad fidẽ cõuersa vt dicit. ca. sequẽ. significatur multitudo peccatorũ cõuersorũ ad pœnitẽtiã ꝑ doctorũ & p̃dicatorũ ecclesiæ sanã doctrinã,

☞a ℂ Ad horã no. Bed. Apostoli hora nona templũ ingressuri, E primò claudũ diu debilem sanãt, pòst vsq; ad vesperã laborantes multa milia hoim verbò fidei imbuũt: qa doctores ecclesiæ prius Iudeis, postea Gẽtibus prædicãt. Hi sunt
Mat. 20. a oparij quos nona & vndecima hora in vineã patersfamilias inducit. b ℂ Clau. ex ute. Bed. Populus Israel non solũ ab incarnatione, sed etiã à tpe legis rebellis, q̃si ex vtero matris claudus fuit. qd' ĩ Iacob
Genẽ. 32. f cũ angelo luctante & claudicante figurabat: quia ppls ille Christo in passiõe ꝓpria lẽs, in quibus dã ꝓ fidem bñdictus, in alijs ex infidelitate est claudus. c ℂ Portam
Allegorice tem. &c. Bed. Alleg. Porta tẽpli speciosa dñs est, ꝓ quã qui intrat saluat' ad hanc portã Israel debilis, nec ire valẽs, legis ꝓphetarũq; vocib⁹ afferẽt, vt ab ingredientibus poscat auxiliũ fidei & sapiæ: quia vaticinia futurorũ q̃si ad portã ponũt au
† ingressuros ditores. Sed Petrus in tẽplũ pducit, cui p cõfessionẽ fortè etiã cognomẽ petræ claues cæli sunt datæ. d ℂ Argentũ &c.
Mat. 10. b Memor illius præcepti: Nolite possidere aurũ & argentũ, pecuniam quæ ad pedes apostolorũ ponebaẽ, nõ sibi recondebãt, sed ad vsus pauperũ q̃ sua patrimonia reliquerãt, seruabãt. ℂ Bed. Alleg. Argẽtũ
Allego. &c. Habuit qdẽ primũ tabernaculũ iustificationes culturæ, sctm̃ sanctorũ auro & argento distinctũ: sed metallis legis sanguis euãgelij ꝑciosior emicat: qa ppls q añ auratos postes debilis iacuerat, in nomine Iesu Christi crucifixi tẽplũ cęleste ingredit. e ℂ Et apprehẽ. Be. Quẽ verbo erigit, hunc & dextera confortat: qa sermo docentis minus valet in auditore, si non cõmendaẽ exẽplo proprię actionis.
f ℂ Et exi. ste. Bed. Ordo perfectionis: primo surgit qui iacuerat, deinde iter virF tutũ arripit, & sic regni ianuã cũ apostolis intrat. g ℂ Stupore & exta. Beda.
Extasis Pauore & excessu mentis. Dicit etiã extasis, cum mens à pauore nõ alienatur, sed
† plãtæ ils inspiratiõe reuelatiõis assumit. b ℂ Cu
lius ac tali currit omnis po. Beda. Alleg. Saluato
Allegorice Israel per apostolos cucurrit omnis mũdus ad limina veri; pacifici: de quo dicit:
Esa. 9. b Multiplicabit eius imperiũ, & pacis non
Dan. 2. e erit finis. Ipse est lapis de monte abscisus: qui terreno regno ruente, solus per orbem pacificum tenet imperium.
☞ Deus Abra-

Nicolaus de Lyra.

☞ Petrus. tertio excitatio cæli. ise. ca. Circa primum notatur hora, cũ dicit: Petr⁹ aũt & Iohã. ascẽ. in tẽ. in atrium m. ũ dorũ qd' erat oratiõis loc⁹. a ℂ Ad ho. oratiõis no. tribus em̃ horis in die orabant Iudæi. vñ dicit Dan. vj. c. ꝓ Daniel tribus tẽporibus in die orabat cõtra Ieru
† admira salẽ scilicet mane, hora nona, & vespere.
tione & stu b ℂ Et qui. uir. q e. clau. ex u. ex q̃ mi
pore raculũ fuit euidẽtius q̃ si fuisset claudus
ꝑ qui sana ex aliquo accidentaliter. c ℂ Baiulaba
tus fuerat tur. quia nõ solũ erat claudus, sed etiam
claudus sic contractus, ꝓ non poterat incedere.
d ℂ Quem po. quo. ad por. Ista vt dicũt alig est illa porta, quã ędificauit Ioathã rex Iuda sublimissima. ij. Para. xxvij. Sed si intelligebant de porta eadem numero quã ædificauit Ioathan, non est verum. nam illa fuit cõbusta per Chaldæos. 4. Reg. vlr. potuit tamẽ alia in eodem loco reædificari ad similitudinẽ primæ, & retinuit nomẽ antiquũ. e ℂ Vt pe. ese. sicut consuetũ est talibus, q̃ nõ pnt lucrari victum suum. Cætera patent vsq; ibi:
Respice

f ℂ Respi. in nos. i. cõsidera nos pauperes nihil tibi dare valentes, vt dicũt aliqui, & videt hoc gl. interlinearis dicere. Sed saluo meliori iudicio videt aliter dicendum. Si em̃ Petrus sic ei rñdisset, ſpẽ recipiẽdi aliqd ab eis sibi nõ dedisset, sed magis cõtrariũ, & tñ subdit: g ℂ At il. in. in eos spe. &c. Ideo dicendum, ꝙ Petrus & Iohannes q erãt valde miseri
cordes respexerũt eũ clementib⁹ oculis, cogitantibus sibi melius dare q̃ petebat, ideo dicit ei Petrus: Respice in nos. nõ in nostra. ꝓpter qd' subdit: h ℂ Argen
tũ & aurũ nõ est mihi. memor illius
præcepti: Nolite possidere aurũ & ar. &c. Matt. 10
vt dicit glo. i ℂ Quod au. ha. hoc ti.
do. Quod em̃ ꝑ amicos possumus, q̃dãmõ ꝓ nosipsos possumus. ix. Ethicorũ. sanitatẽ aũt illã poterat Petrus dare virtute dñi sui & amici Iesu Christi. iõ subdit:
k ℂ In nomi. Iesu Christi. i. in virtute
eius. l ℂ Surge & am. neutrũ em̃ antea poterat. m ℂ Et proti. conso. sunt
ba. eius. i. crura & tibiæ quibus innitit corporis pondus. n ℂ Et plantæ. i. pedes vsq; ad vltimã superficiem. o ℂ Et
exiliens ste. & am. In quo ostendit curatio perfecta & in instanti, quam solus deus potest facere. ꝑ ℂ Et intra. cũ illis in tẽ. vt redderet deo gratias de tanto beneficio. Cætera patent vsq; ibi: q ℂ Ad
por. quæ ap. Salomo. Porticus enim illa quam fecit Salomon in templo, fuit per Chaldæos cõbusta, sed post reditũ captiuitatis Babylonicæ in eodẽ loco fuit alia reędificata, retinens nomen antiquũ.
r ℂ Videns autem. Hic consequenter ponitur exhortatio Petri: in qua primò arguit Iudæorũ iniquitatẽ. Secundò eos inducit ad veritatem, ibi: Et nunc fratres. Circa primum dicit: s ℂ Viri Israeli
tæ quid miramini &c. quasi nostra H
virtute, aut pietate fecerimus. sic habent libri correcti. Ad faciendum em̃ aliquod bonũ requiruntur facultas, & bona voluntas, q̃ ꝓ virtutẽ & pietatem designantur. q. d. Petrus: Si fecissemus hæc nostra potestate & volũtate, bene esset admirãdum, sed sic nõ est: propter qd' subditur:
☞ Deus Abraham
Moraliter. b ℂ Et quidã uir qui Moralites
erat clau. ex ute. m. suæ. &c. por. tẽ. Dei templũ proprie dicit locus beatorũ, de quo dicit psal. xxviij. b. In tẽplo eius omnes dicent gloriã. Nam laus iugis est ibidem. Huius autem templi porta specio
sa est beata virgo Maria, de qua cãt
† Agnouerunt ecclesia: Felix cæli porta. Per hanc enim portam dei filius venit ad nos redimendum: & per eam deducit nos ad glorificãdum. Si quis autem claudus est ambulare non potens in via morum, ponatur per deuotionem ad ipsam: erigetur diuinitus & fortificabitur ad velociter gradiẽdum. Si verò fuerit pauper & mẽdicus, ditabitur plenitudine spiritualiũ bonorũ: & hęc mutatio dexteræ excelsi, mirabilis est in conspectu omnium bonorum.
r ℂ Videns aũt Petrus respõdit ad
po. &c. Per Petrũ & Iohannẽ cõsianter prædicãtes virtutẽ Christi, & nihil attribuẽtes proprię virtuti, significant p̃dicatores ecclesię, q fidẽ & mores p̃dicãt constanter, & nihil appropriãt sibi honoris vel q̃stus tẽporalis, sed attribuũt deo totũ, q̃rẽtes salutẽ aiarũ. Per gnq; verò milia p ipsiã p̃dicationẽ Petri ad fidẽ cõuersa vt dicit. ca. sequẽ. significatur multitudo peccatorũ cõuersorũ ad pœnitẽtiã ꝑ doctorũ & p̃dicatorũ ecclesiæ sanã doctrinã,

a ¶ Deꝰ Abrahã & deus Isa. & deꝰ Ja. Rab. Tres memorant A nullo impio intercedẽte, vel ꝓpter principatũ iusticiæ, vel propter continuã iustorũ seriẽ, vel propter numerũ testium. ¶ Deꝰ Abrahã, & deus Isaac & deus Ia. Trinitatẽ notat deꝰ: patrũ hic, vnitatem. Memorans patres fidẽ suadet, ne quasi nouũ introducere videreꝫ. ¶ Ra. In his tribus oẽ sacramentũ ecclesiæ complet. Aut enim ex bonis boni, vt Isaac ex Abrahã. Aut ex malis mali: vt Hismael ex ãcilla Agar aut ex bonis mali, vt exJ Isaac & Rebecca Esau. Aut ex malis boni: vt filij Iacob ex ancillis generati, quod etiam in spiritali generatiõe similiter obseruat. b ¶ Tradidistis &c. Be. Sapiẽs doctor loquẽs de dño illis qui eũ occiderũt, primò hũanitatis qua tradi & interfici potuit recordatur, deinde paulatim resurrectiõe patefacta deũ & dei filiũ esse declarat, & autorem etiã vitæ prædicat. c ¶ Interfecistis &c. voluntate & verbo. & hoc cõtra legẽ quæ dicit, qui occiderit hoiem volens, & ipse occidetur. d ¶ Integrã ſa. In duobus quæ ꝑcepta sunt. e ¶ Per ignorantiã. Duo cooperata sunt: ignorantia vestra, & prȩscientia dei. f ¶ Per os omniũ. ideo necesse erat impleri, qa nõ vnus sed oẽs ꝓphetauerũt. g ¶ Vt de. pe. ue. Be. Tũc plene delebunt ꝑcta, cũ virtute resurrectionis mors destruet nouissima. h ¶ Vt cũ. ue. Continuatur ad prȩcedentia. ſ. ut cũ uenerit tẽpora refri. à conſpectu domini: tunc delentur peccata vestra. i ¶ Quẽ oportuit quidẽ cæ. &c. Ecclesiã per fidẽ, vel in cælo ad dexterã ꝑis sedere. k ¶ Oportet q. &c. Beda. Hoc est qꝺ eidẽ Christo ꝑ parre dictum propheta testat: Dixit dñs dño meo: ſe. a dex. meis, donec ponã inimicos tuos ſca. pe. tu. Assumptus enim in cælũ sedet à dextris dei in sede maiestatis: semper deꝰ manet, nec ꝓ vnc̃ inde abfuit, sed in hũanitate venturus est de cælo ad iudicãdũ & restituẽdũ oĩa q̃ locutꝰ est deus per oẽs ꝓphetas ab initio seculi quia sanctis intrãtibꝰ cũ dño in gaudio, reprobi subeũt pœnis cũ diabolo: quo cõpleto, nihil restabit de his quę ꝓmissa sunt à prophetis. l ¶ Moyses qꝺem. Exempla ponit nõ de omnibus qui locuti sunt, vel quæ. m ¶ Quoniã prophe. Be. Filius dei de populo Israel carnẽ assumpsit, apparẽs in similitudinem Moysi, vt sicut ille carnalẽ Israel ceremoniis & sacris legalibus instruẽdũ & purificandũ in terrã, ꝓmissionis introduxit, ita & Iesus ꝑ gratiã euãgelij spiritalẽ Israel ad cælũ duxit. Et sicut cõtẽptores legis Moysi de terra ꝓmissionis ab inimicis sunt electi, sic qui doctrinã euãgelij despiciunt, per vltores spũs de cœtu sanctorũ pellent. & hoc est qꝺ sequit: Erit autem omnis anima. m ¶ De fratri. ue. Raba, Iosue de Ephraim, Iesum de Iuda.

☞ Erit aũt

Nicolaus de Lyra.

☞ a Deus Abrahã, & deus Isaac, & deus Iacob. Vtꝫ hoc mõ loquẽdi, quia cõmunis erat apud Iudęos in assertionibus veritatis, vt patet ex decursu veteris Testamenti. b ¶ Deus patrũ nostrorũ. q est oĩpotens. c ¶ Glorificauit filiũ suũ Iesum. eũ resuscitando & collocando ad dexterã suã. d ¶ Quem uos quidẽ tra. Pilato ad interficiẽdũ: hoc em fecerãt principes, in qbus erat totus populus virtualiter. e ¶ Et negastis ante faciem Pi. dicendo: nõ habemꝰ regẽ nisi Cæsarem, Ioh. xix. f ¶ Iudicate illo. ſ. Pilato. g ¶ Dimitti. supple debere Iesum, scilicet innocẽtẽ, vt habeẽt ibidẽ. h ¶ Vos aũt san. & iu. ne. & dicit sanctũ & iustũ absolute, qa sanctus & iustus est antonomastice. vñdicit, Sanctus sanctorũ, Daũ. ix. i ¶ Et petistis uiꝝ. ho. scilicet Barrabã: q ꝓpter seditionẽ quandã in ciuitate & homicidiũ missus erat in carcerẽ, Lucę. xxiij. k ¶ Autorẽ uero uitę corporalis & spiritualis: qꝺ Christo cõpetit secundũ eius diuinitatẽ. l ¶ Interfeci. in hũanitate assumpta. m ¶ Quẽ deus suſci. per suã oĩpotentiã. n ¶ Cuius nos testes sumꝰ. nõ tantũ duo vel tres ad sufficientiã, sed multo plures ad superabũdãtiã. o ¶ Et in fide no. eiꝰ, hunc quẽ uos uiꝝ. nunc sanũ & incolumem. p ¶ Et no. ante fuisse claudum & impotentẽ. q ¶ Cõfirmauit. in sanitate. r ¶ Nomẽ e. i. inuocatio noĩs Christi. s ¶ Et fides &c. Nã inuocatio sine fide efficax nõ esset. t ¶ Et nũc fra. Hic cõsequenter inducit eos Petrus ad veritatẽ & prio ratiõe, secũdò scripturę allegatione, ibi: Moyses. Circa primũ dicit: Et nũc fra. dulciter eos alloquit, vt verbũ eius magis recipiat. v ¶ Scio, quia ꝑ ignorãtiã feci. sicut & prin. ue. Alia tamẽ fuit ignorantia hic & ibi. Nã principes q erãt literati, per scripturas q̃ prædictæ erãt de Christo & per eius opera, cognouerunt primò de Iesu Nazareno q ipse esset Christus in lege & in prophetis, ꝓmissus, sicut dictũ fuit pleniꝰ super illud Mat. xxj. d. Primo aũt agricolæ dixerũt, hic est hęres. Sed qa incœpit ꝑdicare cõtra eorũ vitia publice, cõceperũt cõtra eũ inuidiã & odiũ. & sicin eis fuit subuersa dicta noticia: qa corruptio asse ctiõis corrũpit iudiciũ rõnis. & i augmẽtũ maliciæ deceperũt ꝓpm simplicẽ, indu cẽtes eũ ad petendum mortẽ Christi, Mat. xxvij. b. Principes aũt sacerdotũ & seniores ꝓsuaserũt ꝓpo, vt peteret Barrabã: Iesum vꝰ ꝓderet. & sic patet q ignorãtia principũ fuit multò grauior q̃ populariũ. x ¶ Deꝰ aũt q præ. ꝓ os oĩm suo. pro. &c. Dicit aũt os in singulari, ad designandum, q oẽs prophetæ vno spũ sunt locuti, & passionẽ Christi oẽs literaliter vel mystice ꝑdixerũt. Sic ipse uit, nã malis actibus hominũ vtiꝫ ad bonũ. sunt em ab eo inc̃tũ actus. y ¶ Pœnite. igi. à ꝑcts vestris. z ¶ Et cõuer. ad Christũ. a ¶ Vt dele pe. ue. per baptismũ. b ¶ Vt cũ ue. tẽ. re. i. vltimi iudicij, tũc em ad refrigerium beatitudinis transferentur electi. c ¶ A con. do. secundũ ordinationẽ eius. d ¶ Et misereũ q prædi. est uo. le. Chri. ad iudicãdũ seculũ per ignẽ in forma humanitatis gloriosa. e ¶ Quẽ opor. qui. cę. suſci. i. interim in cælis ad dexterã patris sedere, vt dictũ est. supra. ca. j. f ¶ Vsq̃ in tẽpo. resti. oĩm. i. extremi iudicij, in quo omnia reducentur ad statum ordinatissimũ secũdũ lineã diuinæ iusticiæ. g ¶ Quæ locu. est do. ꝓ os san. suo. à seculo. i. ab antiquo, & nõ solũ de nouo. h ¶ Moyses qui. di. Hic cõsequẽter ad propositũ inducit scripturas prophetarũ. & primò ĩ speciali dicẽs: Moyses qui. dixit: Deutero. xviij. i ¶ Quoniam prophetam suſcitabit uobis domi. deus uester. quod sicut ibidem dictum fuit, intelligitur principaliter de Christo, qui dicitur propheta magnus, Lucæ. vij. c. Et descendit de Iudęis secundum carnem, Mat. j. k ¶ Tanquã meipsum audietis iuxta. Id est latorem noui Testamenti, sicut me veteris.

B ij ☞ Ois aia

a ¶ Quia Abraham ei credideꝛit etiam tempore præputij.

a Iare: Deus Abrãham, & deus Isaac, a
a ¶ Trium, vel omnium. ¶ Non est deus mortuorum, sed viuentium.
& deus Iacob, deus pãtrum nostro/ b
a ¶ In sanitate paralytici. b ¶ Non nos quos intuemini. ¶ Consubstantialem. c ¶ Saluatorem mundi. Ad saluandum venerat: & vos tradidistis ad mortem.
rum, glorificauit filiũ suũ Iesum, c
b quem uos quidem tradidistis, & ne d e
a ¶ Non hunc, sed Barrabam postulantes dimitti.
b ¶ Quamuis Gentilis, in quo damnatur Iudæi.
gãstis ante faciem Pilati, † iudican f
a ¶ In se. ¶ Sine peccato.
te illo dimitti: † Vos aũt & sanctũ g h
a ¶ Ad proximum. ¶ Sine iniquitate.
b ¶ Barrabam autorem seditionis & homicidij.
& iustũ negastis, & petistis uirũm f
homicidam donari uobis: autorem k
a ¶ Lazari & cæterorum. ¶ Præsentis & futurę.
b ¶ Qui tradit interficit. c ¶ Pater.
c uerò uitæ interfecistis: quem deus l m
a ¶ Longe ne iterum moriatur. b ¶ Christi. c ¶ Vel facti.
suſcitauit à mortuis, cuius nos testes n
sumus & in fide nominis eius, hunc o
a ¶ Sanum. b ¶ Paralyticum. c ¶ In sanitate.
quem uos uidistis & nostis, † cõfir/ p q
¶ Cognitio. a ¶ Inuocatio nominis eius.
mauit nomen eius, & fidẽs quæ per r s
a ¶ Christum hominẽ & deum. b ¶ In corpore & alia.
d eũm est, dedit intẽgram sanitatem
a ¶ Corporalem.
istãm, in conſpectu omnium ue/ t
a ¶ Suauiter scelus eorum arguit.
c strũ. Et nũc fratres, scio, quia per u v
ignorantiam feciſtis, sicut & princi/ x
pes uestri. Deus autem qui prænun
a ¶ Vno ore locuti sunt omnes. b ¶ Ad differentiam pseudo.
f ciauit per os ômnium suorum pro/
a ¶ Vnde & supra Christum fecit deus.
phetarum pati Christũm suum, sic
a ¶ Quia fecistis sic, ergo pœ. ¶ De malis.
impleuit. † Pœnitẽmini igitur, & y z
a ¶ Ad bona. vnde: Declina a malo & fac bonum.
g conuertimini, ut deleantur pecca/ a
a ¶ Licet per ignorantiam facta. b ¶ Quia præteritum est incarnatione, vel futurum in iudicio.
h ta uestra, ut cum uenerint tempora b
a ¶ Discretio vniuersalis iudicij & redemptio iustorum.
b ¶ A facie. ¶ Christi in carne.
† refrigerij à conſpectu domini, & c d
miſerit eum qui prædicatus est uo/
a ¶ Ambiguitas dictionis.
i k bis Iesum Christum, quem oportet e
a ¶ Ecclesiam. b ¶ In iudicio.
quidem cælum suſcipere usque in f
a ¶ Repletionis vel renouationis.
tempora restitutionis omnium: quę g
¶ Non ab hominibus, sed per homines dicta.
locutus est dominus per os sancto/
a ¶ Non nuper inuentum, sed olim scriptum.
rum suorum à seculo prophetarũ.
a ¶ Sensum Moysi, non verba posuit Petrus. ¶ Primum diuinæ legis scriptorem anteponit cæteris.
l Moyses quidem dixit: †, Quoniam h i
m a ¶ Non Iesum filium Naue, sed dominum Iesum.
b ¶ Nascendo vel resurgendo. c ¶ Ad profectum vestrũ.
prophetam suſcitabit uobis domi/
a ¶ Ad distinctionem falsorum deorum. b ¶ Obedientia sicut mihi.
n nus deus uester de fratribus ue b /
a ¶ Verum hominem vel a me figuratum.
b ¶ Pro imperatiuo positum.
stris, † tanquam meipsum audietis k

C

† cũiudicaſſet esse absoluendũ Diuiſio

D

† cõsolidauit

† Deu. 18. d

† Matthęi. 27. b Mar. 15. b Lu. 23. c Ioh. 18. g

† Act. 17. c Ezech. 28. g Mat. 4. c Mar. 1. b

† refrigerationis.

† mei simi

☞ a ¶ Erit'au. &c. Be. Breuiter & lucide, p
E phetarum & legis teſtimonio docet Chriſtũ à cũctis gẽtibus audiendũ, q incredulos dãnabit æterna bñdictiõe fideles donabit. b ¶ Extermina. de ple. A ſorte ſctõrũ, & extorris reddẽtur, vel extra terminos beatitudinis eiiciẽt. ¶ Rab. Reſiſtẽtes Ioſue de carnali plebe, reſiſtẽtes Chriſto de ſpũali exterminant: vtrãq; inobedientiã mors ſequit carnalis ſiue ſpũalis. c ¶ Et oẽs, p. Beda. Quãuis patriarchæ & ſancti prioris temporis multa de Chriſto verbis & factis prophetauerũt, ppriè tñ tẽpus ꝓphetarũ eorum ſ. qui de Chriſti & eccleſię myſterio manifeſte ſcripſerũt, ſumpſit exordiũ à Samuele & vſq; ad captiuitatẽ Babylonis pmãſit. d ¶ A Samuele. Sub Samuele regũ tẽpora cœperunt in Iudæa. e ¶ Teſtamen. Bed. Ex illo teſtamẽto qđ ad Moyſen, & ex hoc qđ ad Abrahã, dictũ eſt, ſeueritas dei & bonitas patet. Bonitas in his q in Chriſti fide meruerunt bñdici. Seueritas in his, q pro cõtẽptu & inobediẽtia ſunt exterminati. Teſtamẽ. &c. Quod. j. ſequit dicẽs: In ſemine tuo bñdi. oẽs gẽtes. f ¶ Patres no. Quia nõ ſoli Abrahę, ſed Iſaac & Iacob ꝓmiſſum eſt. g ¶ In ſemine tuo bene. Bed. Semen Abrahæ Chriſtus eſt: in fide cuĩ oĩbus familijs, Iudæis. ſ. & Gẽtibꝰ bñdictio promiſſa eſt. h ¶ Oẽs fa. Be. Nõ ꝙ oẽs, ſed qa nulla bñdicit niſi in eo, ſicut & illud: Illuminat oẽm hoĩem venientẽ in hunc mundũ. i ¶ Benedi. Be. In Adęma ledictæ pmõ: in Chriſto benedictæ ſunt, in quo & illi bñdicunt qui incarnationẽ præceſſerũt: qa idẽ hõ deus januã cæli aperuit & in fine dicet omnibus electis: Venite bñdicti patris mei &c. k ¶ Filiũ ſuũ. Beda. Intuendum eſt: ꝙ eundẽ filiũ dei quẽ ſemẽ
F Abrahæ nuncupauit: ꝓpter duas eiuſdem naturas, ne vel hominẽ tm̃ Chriſtũ, vel alterũ hoĩs, alterũ dei crederẽt filium, quo laqueo Neſtorius & alĩ plures decepti ſunt,

† quot. quot

† teſtatus eſt

† noſtros

† Geñ.12.a

Iohn.1.a

✻ Ieſum

Mat.25.e

GLO. ORDI.

Cap. IIII.

✻ illis

LOquẽtibus autẽ. l ¶ Sacerdo. & magi. &c. Qui doctores & iudices videbant populi. m ¶ Dolen. ꝙ ad audiendos apoſtolos cõflueret multitudo. n ¶ Saducæi. qui negabant reſurrectionẽ: & ideo in doctrina eorũ dolebãt. o ¶ Reſurre. ex mor. Hoc maxime contra Saduceos: vtriq; verò dolebant, ꝙ Ieſum quẽ vt hominem occiderãt, apoſtoli à deo patre glorificatũ affirmãt. p ¶ Et factus eſt nu. Si in qnq; milibus hominũ quos in eremo dñs pauit, populus legis à Chriſto liberatus accipit, poſſunt & hic quinq; milia ab apoſtolis inſtructa populum gentium deſignare: eiuſdem legis ſpiritaliter myſteria ſecuturum. Et bene vtriq; veſperi cæleſti munere donantur, quia cum venerit plenitudo tẽporis, miſit deus filium ſuum in terris, &c.

✻ nomine

† j. 5.c

Gal.4.a

† poſtero die

☞ Hic eſt

Nicolaus de Lyra.

✠ a ¶ Oĩs ani. oĩs hõ. Ponitur hic pars principalis pro toto. b ¶ Quæ non audie. pro il. legem euangelicam renuendo. c ¶ Extermi. de plebe. i. de ſanctorum ſocietate. Conſequenter inducit ſcripturas propheturum in quodam generali, dicẽs: d ¶ Et omnes prophe. à Sa. &c. Sub illo enim incœpit regnũ Iſrael & Iuda, vt patet. j. Regũ. x. Temporibus verò regum & deinceps fuerunt prophetæ qui clarius locuti ſunt de myſterio Chriſti, vt eſt ſuperius oſtenſum in expoſitione prophetarũ. Vnde de Eſaia dicit Hiero. ꝙ videtur magis euangeliũ ꝙꝑ prophetiã texere. e ¶ Vos autem eſtis filĩ prophe. i. in eorum ſcripturis nutriti. f ¶ Et teſtamenti. i. promiſſionis. g ¶ Quod diſpoſuit de' ad pa. ue. de futuro. b ¶ Dicens ad Abraham: Geñ. xxj. i ¶ In ſemine tuo benedicen. omnes. fa. terræ. Quod impleti eſt in Chriſto ab Abrahã deſcẽdente, vt patet per omnes partes orbis, in quibus Chriſtiani: & adhuc magis implebitur circa finẽ mundi quãdo omnes cõuertentur ad fidẽ Chriſti. k ¶ Vobis primum deus ſuſci. i. manifeſtans. l ¶ Filium ſuũ. quia inter Iudæos fuit natus & conuerſatus. m ¶ Miſit eum benedicentẽ uobis. In perſona enim ꝓpria prædicauit Iudęis, & multa beneficia contulit, mortuos ſuſcitando, leproſos ſanando, cæcos illuminando, & huiuſmodi. n ¶ Vt conuertat ſe unuſquiſq; à ne. ſua. ad hoc enim requirit actus liberi arbitrij. Vñ Aug. dicit: Qui creauit te ſine te, non iuſtificabit te ſine te.

Nicolaus de Lyra.

Cap. IIII.

LOquẽtibus autem illis &c. Poſita prædicatione Petri, conſequenter ponit excitatio zeli. Circa qđ primò ponit duplex zelus. ſecũdò vtriuſq; proceſſus, ibi: Factũ eſt autem. Circa primum ſciendum eſt, ꝙ Zelus zelus aliquando accipitur pro inuidia, ali duplex quando verò pro ſingulari amicitia. Primus autem zelus ponitur, cum dicitur:
o ¶ Loquentibus autẽ illis. ſ. ad populum. p ¶ Superuenerunt ſacerdotes &c. moti inuidia contra Chriſtũ. q ¶ Et H
Saduceĩ dolentes. &c. Iſti ſpecialiter ex primuntur dolere, quia negabant reſurrectionem mortuorũ, vt habetur infra. xxiij.
r ¶ Et poſuerunt eos in cuſtodiam ad eſt in carcerem. s ¶ Vſq; in craſtinum. eo ꝙ iam tranſierat hora ducendi eos ad iudicium. Secundò ponitur excitatio boni zeli cum dicit. t ¶ Multi autem eorum qui audierant uerbum. ſ. Petri prædictum. v ¶ Crediderunt. in Chriſtum. x ¶ Et factus eſt numerus uirorum quinq; milia. cum præcedentibus conuerſis prius per prædicationem Petri: & ſecundum hoc fuerunt octo milia, quod videtur verius. ſecundum alios verò tria milia prædicto ca. ij. in hoc numero induduntur. y ¶ Factum eſt autem. Hic conſequenter ponitur vtriuſq; zeli proſecutio. & primò mali, ſecũdò boni, ibi: Dimiſſi ſunt. Circa primum primò ponitur Diuiſio
apoſtolorum interrogatio, ſecundò Petri reſponſio, ibi: Tunc Petrus. Tertio ſuper prædicta collatio, ibi: Videntes autem. Circa primum dicitur: Factum eſt autem in craſtinum ut congregarentur &c. Multi enim & magni fuerunt conuocati, vt ex hoc apoſtoli magis terrerentur, & in verbis ſuis caperentur. ideo ſubditur:
z ¶ Et ſtatuẽtes eos in medio inter. ex diuerſis partibus ad eos ſtupefaciendũ.

✠ In qua virtu Moraliter

Moraliter. o ¶ Loquentibus autem illis ad populum, ſuperuenerunt ſacerdotes. &c. Per iſtos qui Petrum & Iohannem conati ſunt à prædicatione nominis Chriſti ſimpliciter impedire, ſignificantur infideles & mali Chriſtiani, qui nituntur prædicatores eccleſiæ à prædicatione veritatis ſuis perſecutionibus perturbare.

✻ Tunc repleti

a ¶ Nihil diminuentes, nihil addentes.

iuxta ômnia quæcunque locu/
¶ Hoc, quod omnis anima &c.
a tus fuerit uobis. Erit autem: o/
¶ Pars principalis pro toto homine. a ¶ Obediert.
mnis anima quæ non audierit a/b
a ¶ Ab hominibus. ¶ Vel a deo. ¶ Secundum legem. ¶ Vel a ſorte ſanctorum. ¶ Occiderur.
b prophetam illum, extermina/c
a ¶ Spirituali. b ¶ Poſt Moyſen.
c bitur de plẽbe. Et omnes prõ/d
a ¶ Quaſi a principe prophetarum. b ¶ Vſque ad Iohannem bap.
d phetæ à Samuele & deinceps
a ¶ Prophetice. b ¶ Tempora refrigerij. i. vnus uſque aduentus domini.
†qui locuti ſunt, annũnciaue/
¶ Per hoc inexcuſabiles eſtis.
runt dies iſtos. Vos autem eſtis e/
¶ Vel antiqua conſuetudine, vel natura. a ¶ Vt ſequitur, ſcilicet: in ſemine tuo &c.
e filĩ prophetarum & teſtamen/f
f ti quod † diſpoſuit deus ad pa/g
a ¶ Cui primum facta eſt promiſſio.
tres † uestros dicens ad Abrã/h
a ¶ Non in ſeminibus ſed in vno ſemine, qui eſt Chriſtus.
g ham. † Et in ſemine tuo benedi/i
a ¶ Non vna gens.
h i centur ômnes familiæ terræ.
¶ Vero. ¶ Ante Gentes b ¶ Secundum carnem.
Vobis primum deus ſuſcitans k
a ¶ Incarnari fecit. b ¶ Prædicantem, vel benedictos facientem.
k filium ſuum* miſit eũ benẽdi/l
a ¶ Libertatem arbitrij oſtendat.
centem uobis, ut cõuertat ſe/n
¶ Qua impugnatur.
unuſquiſque à nequitia ſua.

Cap. IIII.

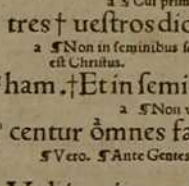

¶ Petrus pro ſe & Iohanne locutus eſt, vel multitudini duo loquuntur.

LOquẽtibus autem illis ad populum, ſuper/o/p
uenerunt ſacerdotes & magiſtratus templi & q
a ¶ Iuſti ſiue iuſtificati interpretantur.
m n Saducæi, dolentes quòd doce/
¶ Hoc commune omnium.
rent populum, & annunciarẽt
o in* Ieſu reſurrectionẽ ex mor/
tuis: † & iniecerunt in eos ma/r
¶ Carceris.
nus, & poſuerunt eos in cuſtodi/s
a ¶ Hæc eſt cauſa cuſtodiendi.
am uſq; in craſtinũ. Erãt autem t
¶ Non omnes.
iam ueſpera. Multi autẽ eorum v
qui audierant uerbum, credide/x
p runt. Et factus eſt numerus ui/y
a ¶ Ouium quę vocẽ paſtoris audiunt vel agnoſcũt.
rorum quinq; milia. Factũ eſt z
autẽ † in craſtinũ, ut congregarẽ
tur prĩcipes eorũ & ſeniores &
¶ Seorſum ponitur.
ſcribę in Ieruſalẽ: & Annas prin/
¶ Sacerdotes qui de genere Aaron principatum gerebant.
ceps ſacerdotũ, & Caiphas & Io/
a ¶ Deſcripti principibus ſacerdotum, alij ſine numero memorantur.
hãnes, & Alexãder, & quòtquot
erant de genere ſacerdotali. Et a
¶ Conſilij.
ſtatuentes eos in medio inter/

13 A a ¶Hic est Ia.Ra.Hic respondens ad interrogata de Christo prædicat,& maxime de Dauid,cui patriarchæ suo præ cæteris crediderant. b ¶Reprobatus. Augu.De lapide reprobato historia non habetur. c ¶Aedifi.Beda.Erant Iudæi qui soli legem & prophetas ad ædificationem legebant.hi dum ædificabãt, peruenerunt ad lapidem angularem,qui duos parietes complecteret.i.inuenerunt in scripturis Christũ in carne venturũ,q duos ppłos in seipsum cõderet.Et qa Iudæi in vno pariete stare.i.soli malebant saluari,reprobauerunt lapidem,qui non erat aptus ad vnũ,sed ad duos.sed illis nolentibus,hunc deus posuit in caput anguli,vt ex duobus ppłis & duobus testamẽtis ædificatio surgeret vnius eiusdemq; fidei. d ¶Et nõ est in aliquo alio.sa. Be.Si in Christo tm̃ salus mũdi est,ergo & patres nr̃i eiusdẽ incarnatiõe & passiõe sunt saluati,qua & nos credimus saluari. Etem̃ sacra,p temporũ ratione discrepãt: fides tamẽ vna eademq; concordat.qa di spensationẽ quã nos p apostolos factã, ipsi p prophetas didicerũt venturã.Non enim est redẽptio nisi in sanguine illius, qui seipsum dedit redemptionẽ omnib⁹. e ¶Sine lite.&c.Nõ qa literas omnino nescirent,sed qa grãmaticæ artis peritiã nõ haberẽt. f ¶Idiotæ.Beda.Idiotæ,qui proprium ingeniũ non exercuerant per doctrinã. ἰδιωτὰι Græce,Latine proprietas.¶Be.Idiotę dicebantur,qui propria tm̃ lingua naturaliq; scientia cõtenti,literarũ studia nesciebãt. ¶Be.Illiterati mittunt̃ ad prædicãdũ,ne fides credẽtiũ nõ dei virtute,sed eloquentia fieri putaret:secundũ illud:Nõ in sapĩa verbi,vt nõ euacuetur crux Christi. g ¶Et uocãtes &c.Ne,oĩno &c.Tunc impletum est:Odio eritis omnib⁹ hominib⁹ ,ppter nomen meũ. h ¶Petrus uero &c.iudicate.Rab.Qui estis iudices,vestrũ facite officium,non sermonem prauum proferendo,sed iuste iudicando. Ecce plenum frumentum in spica inuenitur: quod ante quasi in herba flectebatur.

☞ Nõ em̃ pos

Nico.de Lyra.

¶ a ¶In qua uir.aut in quo no.fe. hoc uos?q.d,patet manifeste,q; hæc feci stis artibus magicis.vnde & iste curat⁹ fuerat cũ eis detẽtus,vt maleficĩ particeps. b ¶Tunc reple.Hic consequenter ponit̃ responsio Petri dicentis: c ¶Princi. popu.& se.au.i.diligenter veritatẽ attẽdite. d ¶Si nos ho.di.i.ad iudiciũ trahimur vt malefactores.Et accipiatur hic si,pro quia,quia sic trahebantur. e ¶In be.hominis infir.i.pro beneficio curationis eius. f ¶Notum sit omni.&c. quia in no.Ie.Chri.Nazareni,quẽ uos cruci.per milites præsidis.& hoc ex inuidia & nequitia vestra. g ¶Quem deus su.à mor.ex sua omnipotentia. h ¶In hoc.i.in fide ipsi⁹. i ¶Iste astat co.uo.sa.verẽ & non ficte.consequenter inducit scripturam ad propositũ,quę habẽt pſ.cxvij.d. k ¶Hic est lapis &c. qui de Christo intelligitur ad literã,sicut ibidẽ declarauit p doctores Hebraicos & Latinos.Quòd em̃ lapis Christus dicitur ĩ scriptura veteris Testamẽti,patet Dañ. ij.c.Lapis autem qui percusserat statuã, factus est magnus,& impleuit vniuersam terrã,quod ad literã exponit̃ de Christo à doctorib⁹

a ¶Virum diuina propter claritatem facti, non alia virtute factum dicunt.

rogabant: In qua† uirtũte,aut in quo nomine, feciſtis hoc uos? a

a ¶In medio consilio vel consilij. ¶In pentecoste.

Tunc rẽpletus ſpiritu ſancto Pe, b

¶Quasi princeps populorum.

trus dixit ad eos: Principes popu, c

a ¶Pro an. ¶Interrogatio potest esse.

li & ſeniores*, audite: Si nos hodie d

a ¶Ad iudices adducimur. b ¶In sanitate paralytici.

†diſiudicamur in bene*facto homi, e

¶Principibus & senioribus.

nis infirmi † in quo iſte ſaluus fa, f

ctus est,notum sit omnibus uobis & omni plebi Iſrael, quia in no, g

a ¶A saluatore saluatus est.

mine domini noſtri Ieſu Chriſti Nazareni quem uos crucifixiſtis, quem deus ſuſcitauit à mortuis, g

a ¶Præsens stat qui ante stare non poterat.

† in hoc iſte aſtat coram uobis ſa, h i

a ¶Quem vos crucifixistis.

a b nus. † Hic est lapis qui† reproba, k l

¶Secundum legem. a* ¶Quem deus suscitauit a mortuis..

c tus est à uobis ædificantibus, qui m

a ¶Vt sit princeps duorum testamentorum & populorum.

d factus est in caput anguli, & non n

a ¶Nisi in saluatore. b ¶Mundi. c ¶Hominis huius.

est in alio aliquo ſalus. Nec enim o p

nomen aliud est sub cælo datum hominibus, in quo oporteat nos ſaluos fieri, Videntes autem Pe, q

¶Audaciam.

tri* constantiam & Iohannis,com r

c perto quòd homines essent ſine ſ t

¶Imperiti a ¶Nescientes causam constantiæ & virtutis.

f literis & idiotæ,admirabantur, & u

† cognoſcebãt eos, quoniam cum v

¶Illiterato.

Ieſu fuerant: hominem quoque ui x

¶Apostolis.

dentes ſtantem cum eis qui cura, y

a ¶Quia ipse non esset, vel non sanatus fuisset.

tus fuerat, nihil põterant contra, z

dicere. † Iuſſerunt autem eos fo, a

¶Extra synagogam facient vos.

ras extra concilĩu ſecedere,& con, b

a ¶Ne factum eorum amplius diuulgetur.

ferebant ad inuicem dicẽtes: Quid a

¶Idiotis.

faciemus hominibus iſtis? Quoni b

amquidem notũ ſignum factum c

est per eos omnibus habitantibus Ieruſalem, Manifeſtum est,& non poſſumus negare. Sed ne amplius d

¶Hoc tantum consilium restat.

diuulgetur in populũ,† comminemur eis,ne ultra loquantur in no, e

¶Iudæo vel Gentili.

f mine hoc ulli hominum. Et uocã, f g

a ¶Aliqua occasione, vel in aliquo loco.

tes eos † denunciauerunt ne õmni h

¶Prædicarent.

no loquerentur, nec docerent in h

nomine Ieſu. † Petrus uero & Iohannes reſpondentes dixerunt ad

a ¶Dum nos aspicit. ¶Apud deum cui veritas placet.

eos: † Si iuſtum est in conſpectu dei i

a ¶Prohibentes. b ¶Imperantem prædicare.

uos potius audire, quàm deum, b

à doctoribus Hebręis & Latinis.l ¶Re C

proba.est à uo.ædi.i.à vobis sacerdoti †potentia

bus & legis doctoribus,ad quorũ officiũ spectat ædificare populũ in fide & moribus. m ¶Qui fa.est in ca.an.coniungens Iudæos & Gẽtiles tanq; duos parietes in vnã ecclesiam.propter quod dicit Ioh.x.c.Alias oues habeo,quæ non sunt ex hoc ouili,& illas oportet me adducere & fiet vnũ ouilẽ,& vnus pastor. n ¶Et non est in alio ali.i.per aliquẽ alium. o ¶Salus.qa ipse est mediator dei & hominũ.p ¶Nec em̃ nomẽ aliud est sub cæ.i.res signata per nomẽ saluatoris nõ est data alteri homini:soli em̃ Christo datũ est,q; sit deus & hõ. q ¶Videntes aũt.Hic cõsequenter ponit̃ sup Petri responsionẽ sacerdotũ collatio.& primò ponitur collationis actus,secũdò effect⁹, ibi:Et vocantes &c.Circa primũ dicitur: Viden.autẽ Petri con.& Iohã.qa in nullo stupebãt nec terrebantur. r ¶Cõperto.q; ho.essent sine li.i.carẽtes sciẽtia acquisita:& tamẽ allegabãt scripturã, vt visum est. s ¶Idio.i.simplices & puę †reiectus industriæ. t ¶Admiraban.eo q; ignorabant causam.s.spiritus sancti vnctionẽ, quæ docet de oĩbus.j.Ioh.ij. v ¶Et cogno.eos,quo.cum Ie.fu.qui frequenter prędicauerat in tẽplo,& apostoli erãt cum eo. x ¶Hominẽ quoq; ui.stan. cum eis.perfectè curatũ ab eis. y ¶Nihil po.cõtradi.quia dicere nõ poterãt, q; alius esset homo ab illo claudo prędicto,nec q; non esset curatus verè & perfectè,quia vtrunq; falsum apparebat manifestè. z ¶Iusserunt autẽ eos fo.extra conci.secedere:vt in corũ absentia possent melius conferre. a ¶Quid fa. ho.istis?q.dicant:Nõ possumus eos ad mortem vel ad carcerem condemnare,& causa subditur: b ¶Quo.quidẽ no.si. i.miraculum. c ¶Factum est per.& D

sic interficiendo vel detinendo eos,concitabimus totũ populum contra nos. Si quæratur:cur non crediderũt ex quo signũ tam manifestè viderunt?Dicendũ,q; malicia eorum excęcauit eos propter qđ factum illud attribuebant virtuti demonũ,sicut & facta Christi Mat.xij.In Beelzebub principe dæmoniorum ejicit dæmonia.d ¶Sed ne amplius di.in poc̃o.eis.præcipiendo sub pœna mortis. e ¶Ne ultra lo.in nomine hoc.s.Nazareno. f ¶Vlli hominũ.Iudæo,vel Gentili. g ¶Et uocantes.Hic cõsequẽter ponitur collationis effectus,quæ est prohibitio ex parte sacerdotũ cũ dicitur: h ¶Denunciauerunt &c.Et patet rationalis respõsio apostolorũ,cum subditur: i ¶Si iustum est in conspe.dei uos po.au.quàm deum, iudicate. quasi dicant: Non potestis hoc dicere, cum nullam autoritatem habeatis præ- † minaci cipiendi nisi ab eo.ideo concludunt: ter intermi

☞ Nõ em̃ pos nemur

* b ¶Tunc repletus &c.Per hoc aũt Moraliter. q; ipse malignantes confudit.primò per opus diuinæ virtutis,cui nullatenus est resistendũ,di. ¶Si nos hodie &c.secũdò per sacræ scripturæ testimonium dicit de Christo: k ¶Hic est lapis &c. cui scripturæ contradicere non poterãt, cum apud eos esset autentica,significatur q; impugnatores veritatis catholicæ confutandi sunt à prædicatoribus & doctorib⁹ ecclesię,primò p opera virtuosa q; sunt ex dei gratia,secundò per sacrã

13r E

a ¶ Nõ eñ possumus: Id est nolumus, vel in natura versum est, vt angelis confirmatis, non peccare. b ¶ Clarificabãt. In Græco: Omnes clarificabant in eo qđ factum est: & nõ habeť, in eo quod accidebat. Beda. Clarificauť facta vel dicta, quando fama vulgante in noticiam plurimorum deferunt. De' aũt glorificat in factis hominũ, qđ ē ꝓpriũ Christianæ pietatis & humilitatis, ipso dicẽte: Videant opera vestra bona, & glõificent patrẽ vestrũ q in cęlis est. c ¶ Annorũ e. &c. Vñ amplior gloria vel gratia virtutis, & iõ nõ ætatem hoĩs, sed tps infirmitatis dicit. ¶ Beda. Annorũ. xl. Iuxta historiã pfecta ætas hoĩs calũniãtibus ostendit. ¶ Alle. Populus Israel nõ. xl. tm̃ annis in eremo sordes Aegypti mãna contẽpto requisuit, sed etiã in terra ꝓmissionis inter dei & idolorum ritus claudicauit, Vel numerus iste geminæ legis plenitudinem significat. Quater enim deni. xl. faciũt vtriusq; transgressor velut quadragenariã pfectionẽ iacendo debilis transcendit. d ¶ Qui cũ audiss. Bed. Auditis pfecutorũ minis, fiduciã resistendi per signa virtutũ sibi deposcunt. e ¶ Vnanimiter le. Sine sono. Vel perfectione vnanimitatis, secundum illud: Si duo vel tres cõuenerint i vnũ in nomine meo, de omni re quam petierint, fiet illis. f ¶ Patris no. Noster fuit pater, sed tu' puer. g ¶ Quare fremu. Be. Nõ quasi nescius interrogat ꝓpheta, sed mirando insaniam impiorũ, corripit eos qui in Saluatorem cõsurrexerũt, non ab eo lęsi, sed in multis adiuti. ¶ Fremue. Fremitus est vox leonis. Vnde Hieremias: Facta est mihi hæreditas mea quasi leo in silua; dedit super me vocem. h ¶ Inania. de Christo venturo, vel vt in morte detineretur. i ¶ Cõuenerunt. Herodes & Pilatus cõuenerũt i amicitiã. k ¶ Vnxisti. Nomẽ Christi exponunt. Christi à Chrismate i. vnctione, sc̃d'm illud: Vnxit te de' deus tu' oleo lætitiæ p cõsortib' tuis. l ¶ Cũ omni fidu. lo. Hoc deũ postulãt, vt cũ omni fiducia possint loqui verbum dei. m ¶ Per no. Be. In Græco: Per nomẽ pueri tui Iesu. qđ magis apostolorũ votis cõgruit, qui satagebant, vt hõ crucifixus à Iudæis clarescentibus miraculis. ꝑ nomen eius in cælum assumptus & dei filius innotesceret. n ¶ Motus est lo. Magna virtus orõnis fidiũ. hoc aũt ad suscitandas mẽtes factũ est. ¶ Põt in hoc loco moto intelligi timor eorũ, q credẽdo subñciẽdi erãt ☞ apostolis, qui

Nicolaus de Lyra.

a ¶ Non enim possumus. licitè. b ¶ Quæ ui. s. Christi miracula, eius resurrectionem & ascensionem. c ¶ Et audiui, ipsum venturum ad iudiciũ: & hoc ab angelis, vt patet. ã. ca. ĵ. d ¶ Nõ lo. maxime cũ præceperit nobis hoc testificari supra. ĵ. & Luc. vlti. e ¶ At illi comdí. eos. Et subditur causa: Non in quomodo pu. eos. ꝓpter po. Ex quo patet ꝙ repressi fuerunt ab hac punitiõe hũano timore tantũ. f ¶ Quia o. cl. id quod f. e. cõfitentes hoc esse factũ diuina virtute, & subdit cã: g ¶ Anno. enim erat am. qua. hõ. & sic erat notus omnib' fuisse claud' ꝑ longũ tps. Cõfessio etiam veritatis erat efficax in eo ratione ætatis; ex quib' apparebat factũ illud esse diuia virtute. h ¶ Dimissi autem. Posita prosecutione zeli mali ex pte sacerdotum, hic cõsequenter

Clarificare & glõificare

Mat. 5. b. † glorificabant deum in eo

Allegorice

† supra. 3. b

† quęcũq;

Mat. 18. c

☞ es deus,

☞ spũ sctõ
☞ pris nri

Iere. 12. b.

† Psal. 2. a.

Luc. 23. a.

Psal. 44. a.

☞ in ciuitate ista

† filium

faudacia

† ad faciendum quæcunq;

☞ prius

a iudicate. Non enim possumus ¶ Prædicantes.
quæ uidimus & audiuimus, non b c
a ¶ Ne putarentur credidisse. b ¶ Propter populũ. d
loqui. At illi cõminantes dimi e
a ¶ Causam quæ placeret populo, non conscientiæ eorũ.
serunt eos, non inuenientes quo ¶ Non deum.
modo punirent eos propter po
a ¶ Deum in cuius nomine hoc fecerunt.
b pulum: quia omnes † clarificabãt f
a ¶ Paralytico sanato.
id quod factum erat in eo quod
a ¶ Causa clarificationis est longum tempus infirmitatis.
c acciderat. Annorum enim erat g
amplius quadraginta homo, in
quo factum fuerat signum istud ¶ Petrus & Iohannes.
sanitatis. † Dimissi autẽ uenerunt h
ad suos, & annunciauerunt eis
† quanta ad eos principes sacerdo
d tum & seniores dixissent. Qui cũ ¶ More solito.
c audissent, unanimiter leuauerũt i
a ¶ Non ad hominem, vt exemplum cæteris præbeant.
uocem ad dominum, & dixerunt:
a ¶ Magna potentia ostenditur.
Dominẽ, tu qui fecisti cælum &
terram, mare, & omnia quę in eis
a ¶ Non sensu humano. b ¶ Quasi per tubam: vt non credatur verbum hominis.
f sunt: qui spiritu sanctõ per ós pa
tris nostri Dauid pueri tui, dixi
a ¶ Ex inuidia.
b ¶ Ne regnum ad Iudæos transiret. k
g sti: † Quare frẽmuerunt Gẽtes,
a ¶ Iudæi. b ¶ Agitati motu impetito & irrationabili. ¶ Concilium fecerunt, sedulo tractantes quomodo occiderent eum.
c ¶ Christum non resurgere.
h & põpuli meditati sunt inania? l m
a ¶ Herodes & Pilatus. c ¶ Non cæli.
Astiterunt rẽges terræ: & princi n o
a ¶ Sacerdotum. b ¶ In atrium Caiphæ.
i pes cõuenerunt in unum aduer p
a ¶ Patrem. Vnde hoc probat, quia aduersus Christũ qui est patris eius filius. b ¶ Pro quo,
sus dominum, & aduersus Chri q
a ¶ Qui contradicit filio, & patri. ¶ De quo postea dicetur. Ego autem constitutus sum.
stum eius. Conuenerunt enim ue r
¶ Maligni. a ¶ Qui peccatum non fecit, nec inuentus est &c.
re in ciuitate ista aduersus sanctum † puerum tuũ Iesum, quem
a ¶ Spiritu sancto. ¶ Christum fecãt.
unxisti, Herodes & Pontius Pi
a ¶ Duo populi in cruce sunt reconciliati.
k latus cum Gẽtibus & põpulis s
a ¶ Potestas, ¶ Christus. b ¶ Non sua
Israel, † facere quæ mãnus tua & t v
a ¶ Præscientia. ¶ Spiritus. b ¶ Sicut de Christo præscierat.
cõsilium tuum * decreuerunt x
a ¶ Vide quid in persecutione facias. Deo commendant quod patiuntur.
fieri. Et nunc domine rẽspice in y
a ¶ Postulant id quod indigent.
minas eorum, & dã seruis tuis z
a ¶ Etiam inter persecutores. b ¶ Christum.
l cum omni † fiducia loqui uerbũ
a ¶ Potentiam tuam.
tuum, in eo ꝙ mãnum tuam ex
¶ Ad corroborationem prædicationis.
tẽdas ad sanitates & signa & pro
m digia fieri per nomen sancti filij
n tui Iesu. Et cum orassent, mo a

consequenter ponit ꝓsecutio zeli boni ex parte credentiũ. & hoc quantũ ad duo. s., quantũ ad deuotã orõnẽ. & sc̃d'o q̃tũ ad sctãm cõuersationẽ, q̃ põit ibi: Multitudinis aũt. Circa primũ &c. Dimissa au. & patet lĩa vsq; ibi: i ¶ Vnani. le. u. corde & ore depcantes. Et orõnẽ suã fundant prio sup. dei potentiã, dicentes: Dñe tu q fecisti &c. Sc̃d'o sup. ei' gr̃am, cũ dr: Qui spũ sctõ. &c. dixi. de Christo Psa. ĵ. q intelligit ad lr̃am de Christo. ẽt sc̃d'm doctores antiq̃s Hebræorum, vt ibidem fuit declaratũ. k ¶ Quar. fr. Gẽ. i. Gẽtiles. l ¶ Et populi. i. Iudæi in plurib' tribub' diuisi. vtriq; eñ egerũt ad mortẽ Christi. Pilat' eñ & milites Christi crucifigentes fuerũt Gẽtiles. Iudas aũt ꝓditor, & illi qui Christum tradiderunt Pilato, fuerunt Iudæi. m ¶ Meditati sunt inania. Dicit autẽ inanis meditatio, quando nõ habeť ꝓpositũ, sed magis oppositũ. Isti eñ credidẽt Christi nomẽ extinguere p ei' mortẽ, per quã fuit magis exaltatũ & glorificatũ, eo ꝙ ad eã secuta est ei' resurrectio, ascensio, spũsc̃ti missio, & apostolorũ constãs prædicatio, ꝓpter qđ imminẽte sua morte dixit: Nũc clarificatus est filius hoĩs, & subditur: Et deus clarificabit eum in semetipo. & cõtinuo clarificabit eũ. n ¶ Astiterũt reges ter. s. Herodes & Põt' Pilat': vt post ea exponit. Et dicuntur reges à regendo, nã Herodes erat tetrarcha Galilææ: & Pilatus ꝓcurator Iudææ illuc à Cęsare missus, vt habetur Luc. eñ. o ¶ Et principes. s. Iudæorũ. p ¶ Conuenerunt in unũ aduer. do. i. aduersus deum patrẽ. q ¶ Et aduersus Christũ eius. ab eo missum in mundũ, ꝓpter hoc quidquid fiebat cõtra filiũ missum, fiebat cõtra patrẽ mittentem. Et sic exponit cum dicitur. r ¶ Cõuener. e. uere &c. & patet ex dictis litera vsq; ibi: s ¶ Facere. a. niqua voluntate ex pte ipsorũ. t ¶ Quæ manus tua. i. potentia tua. v ¶ Et consilium tuum. i. ordinatio tua. x ¶ Decreuerunt fie. ex maxima pietate & misericordia ex parte dei, & ex maxima charitate & obedientia ex pte hoĩs Christi. y ¶ Et nunc do. respice. in mi. eorum. vt ipsis non terreamur. z ¶ Et da. ser. tu. cum fidu. lo. uerbum tuum. Et subdit. modus: In eo ꝙ mãnum tuam extẽ. ad sanitates &c. quæ sunt verbi diuini confirmatiua, Mar. vltim. d. Illi autem profecti prædicauerunt vbiq; &c. a ¶ Et cũ orassent motus est locus in quo erant congregati. Per terræmotum sub pedib' eorum, significata fuit exaudi ☞ tio peti

✻ scripturã diuinitus reuelatã. Et hoc duplici mõ legit beatus Dñicus in Albigen ſiũ partib' hæreticos cõfutasse. & alij plures doctores sctĩ legunt in alijs partib' nũdi similia fecisse. h ¶ Dimissi autẽ uenerunt ad suos: & annunciauerunt &c. quia cũ fidelib' deuotis conferẽdum est, quid agendũ sit contra impugnatores veritatis. Et q̃n optimum remedium est in hoc, vt primò ad auxiliũ diuinũ recurratur, ideo subdit: i ¶ Qui cum audissent unanimiter leuaue. uocem &c. Et quoniã eorũ deprecatio ꝑ Christi gloria declarãda erat. s. ꝑ opa miraculosa, vt patet in litera: ideo fuit à dño exaudita, ideo subditur postea: a ¶ Et cum orassent motus est locus &c. Per motum enim terr̃e significatum fuit, quòd terrenę potestates essent Christũ fidei subiugãdæ.

✻ multitudinis

apostolis,qui terrenitate discussa resurgere cũ Christo & cælestia sapere didicerũt.Bed.Qui virtutem & robur cõtra fraudẽ hostiũ quærebãt,indiciũ exauditæ orationis terremotu percipiunt,vt scirẽt corda terrena sibi cessura,sub quorũ pedibus spũ adueniente terra est cõcussa,pauore. a ¶Multitudinis.Be.Notanda rerũ locorũq; distãtia: Sicdẽ in opere superbæ turris lingua & mens humani generis cũ esset vna,merito iniquitatis est diuisa,ita vt cũ omnibus linguis loquerentur ibi homines,nemo tamen ꝓximi sui voluntatẽ aut uerba cognosceret.Sed in Ierusalẽ sunt linguæ merito humilitatis vnitæ,vnaq; oibus lingua,cadẽq; oibus voluntas erat & vna.qd vsq; hodie geritur,cu electi in multiplici locutione vnito corde & intentiõe cõcordi dño famulantur,reprobi diabolo seruientes diuersa mente & pugnaciãter se studio & certamine agitant. b ¶Erat cor unũ.Be. Qui mundũ reliquerãt,nõ de nobilitate generis gloriantes se alĳs præferebãt,sed sicut vnius eiusdemq; matris ecclesię visceribus editi, eodẽ fraternitatis amore gaudebãt. ¶Bed.Conuenit hic locus ei qd supra dictũ est:qa spm acceperãt,linguis oim loquebant.Adũatio linguarũ erat prẽsagiũ,ꝙ ecclesia ꝑ spm indiuersis nationibus & linguis vnũ cor & animã erat habitura.Nõ em oes credẽtes loquebant oibus linguis,sed diuersarũ lingua rũ adunatio in fide Christi indicabat,qa vnus dominus,vnũ baptisma,vna fides. c ¶Nec quis eo.Mystice. Virtutes ĳs possidẽt iusti,nõ suas indicãt esse,sed eorũ quorũ vtilitati dispẽsant. d ¶Cõia Bed.Græcè κοινα. vnde cœnobitę.i.cõiter viuẽtes.Cœnobia habitacula eorum. ¶Be. Qui ita viuũt vt sint oia cõia in dño,cœnobitę vocant.q̃ vita tãto ẽ fœlicior,quãto statũ futuri seculi imitat,vbi omnia cõmunia,qa deus oĩa est in omnibus:Et qa ibi summa pax & securitas,ciuitas in qua typus huius vitæ ꝑfecit Ierusalem,i.visio pacis dicta est.e ¶Red debãt apo.Bed.Discernit ordinẽ doctorũ & auditorũ.Nã multitudo credentiũ rebus tpalibus spretis,copula charitatis inuicẽ iungebant.Apli verò virtute fulgẽtes,mysteria Christi pandebãt. f Ioseph.Ra.Auctus,Barnabas filius cõsolationis interpretat,auctus incremento & ꝑfectu spũalis boni. ¶Beda.Hũc puto esse Barnabã,qui cũ Paulo Gentiũ apostolus ordinatus est. g ¶Barna.Beda. Quidam arbitrantur collegã Pauli eum potius fuisse,de quo cũ Matthia sors missa est,minus intuentes ꝙ hic Barnabas,ille Barsabas appelletur:& hic filius consolationis, ille filius quietis interpretat. h ¶Quod est interpreta.filius cõ.Vbicunq; scriptura noĩa rerũ vel personarũ cũ interpretatione ponit:sensum sacratiorẽ eisdem inesse significat.Merito filius consolationis vocat,qui spretis præsentibus,spe futurorum se,cõsolat.Nã & spũssanctus paracletus iõ vocatus,qa in mundo pssuram habentibus infusione sui,paraclesim.i.consolationẽ tribuit, sicut etiã Petrus propter gratiã spũs bariona.i.filius colũbę vocatus est. i ¶Filius con.Ra.Vel ꝑpter eleemosynã qua pauperes consolatus est.Vel ꝑ mercedis consolatione quã meruit à deo accipere.Vel qa dignus habitus est,quo pro Iuda consolaret apłos.

Nicolaus de Lyra.

Petitio petitionis eorũ,s.ꝙ glorificatio nominis Christi per terrenas potestates non impediretur,& ꝙ finaliter terrenæ potestates Christi iugo subĳcerent.Quod adimpletũ patet.qa tpe persecutionis ecclesiæ maximè creuit fides & nomen Christi,& ipsius iugo submiserunt colla multi principes,maximè à tempore Constantini.a ¶Repleti sunt oẽs spiri.per augmentũ charitatis & gratiæ. b ¶Multitudinis autem cre.Hic consequenter describitur credentium conuersatio sancta,& primò generaliter secundò specialiter,ibi:Ioseph.Circa primum dicitur:Multitudinis aũt credentiũ erat cor unum,& anima u.Nam conc iuncti erãt adinuicem charitate maxima. c ¶Nec quisquam eorũ quæ possi.aliquid suum esse dicebat.sibi vel suæ familię appropriando,& ex hac congregatione habuit ortum omnis religio.d ¶Et uirtute ma.in signis & prodigĳs virtute diuina factis. e ¶Reddebant apłoꝝ testi.diuinis miraculis cõfirmatũ. f ¶Et gratia ma.erat in omni.illis.s.gratia dei seipsos,& oĩm ipsorũ ad inuicem.iõ subditur:g ¶Neq; enim quisquã egens erat inter il.& subdit causa.h ¶Quot quot enim possessores agrorũ &c. & patet litera. i ¶Ioseph autẽ.Hic cõsequenter ponit exemplũ in speciali de ista cõicatione sociali.Et diuidit in duas partes,in partem principalẽ & incidenta &.1.q.2. §. lem,quæ incipit in principio ca.sequen 1.&. q. 1.c. tis.Circa primũ dicitur:Ioseph autẽ q 2. &. c. scognomina. est Barna.Iste secũdum mr. De sũ. Hier.in libro illustrium virorũ,fuit ille tri.c,dãz/ qui cũ Paulo vocatus fuit ad apostolamus. tũ,vt habet.J.xiĳ.Et fuit alius ab illo Ioseph,qui cũ Matthia accepit sortes.§.j. ca.vt dicit in historia scholastica.Et hoc videt verum,quia ille cognominatus est Barsabas,iste verò Barnabas:& quia ille fuit filius Alphei,& sic de Galilęa oriundus:iste verò dicit Cyprius.i.de Cypro natus.dicit em genere Leuites.de qua tribu nõ videt fuisse Alpheus. h ¶Cum † §.2.g. haberet agrũ uendi.eum. Licet em 1.q.2.c. pa Leuitæ nõ haberẽt agros in Iudæa,tamẽ stor quia poterãt habere in alia terra.Parentes aũt ecclesię.& istius tẽporę Antiochi,vel alterius tyrã 12.q.1.c.2. ni fuerãt ad insulam Cypri translati,vbi &.c. viden agros licite poterãt habere,& eos vendere.i ¶Et attu.pre.integrũ,nihil sibi retinẽdo. m ¶Et po.an.pe.apo.vt inde prouideretur communitati secũdum dispositionem eorum.

b ¶Multitudinis autem credẽ. erat cor unũ &c.Quamuis aũt omnes Christiani debẽt in charitate Christi viuere,specialiter tamẽ viri religiosi.Nã religionũ institutio ortũ habuit ex hoc loco Et adhuc specialius vniri debẽt charitate fraterna qui sunt de religione vna,vt sic eorũ sit cor vnũ & anima vna.Et qm̃ in moralibus magis mouẽt exempla q̃ verba,iõ ponitur hic vnus ꝑ exemplari,cũ dicitur: i ¶Ioseph autẽ qui cognoest Barsa.&c.Ioseph aũt interpretatur accrescens:ꝙ quod significatur.ꝙ omnis religionem ingrediens debet eam ingredi sub firmo proposito spiritualiter proficiendi.Barsabas interpretatur filius quietis,vel consolationis. nam religionem ingrediens & ibi proficiens,consolatus est de statu suo:& similiter alĳ fratres consolati sunt de ipso.Dicitur etiam Cyprius genere.Cyprus autem mœrens interpretatur,quia bonus religiosus debet esse mœrens pro peccatorum suorum expiatione,& pro cælestis gloriæ dilatione. k ¶Cum haberet agrum uendidit eum.Nam religiosus professionem non facit nisi expropriatus. l ¶Et attulit precium:scilicet eorum. m ¶Et posuit ante pedes apostolorum.Nam de hoc debet dispensari per ordinationem superiorum.

¶In ca.iĳ.vbi dicitur in postilla:Si enim Petrus sic ei respondisset,spem recipiendi aliquid ab eis non dedisset &c.

ADDITIO. Licet Petrus in sua responsione non dedisset spem claudo illi recipiendi aliquib ab eo,prout verba planè sonant,non tamen ex hoc sequitur,quòd claudus ille non speraret se aliquid ab eis recepturum. Chananæa enim licet audisset à domino: Non est bonum sumere panem filiorum,& mittere canibus(quibus verbis Christus nullam ei dabat spem impetrandi petitionem suam) nihilominus illa tanquàm sperans aliquid recipere, persistebat in sua petitione,vt patet Matthęi decimoquinto.Vnde similiter posset in proposito dici,ideo glosa interlinearis in suo vigore stare videtur.

Cap. V.

E Tribus modis fit tẽtatio

VIr & c. Sequit: Tẽ. Ca. V. tauit. Ra. Prẽteritũ ponit, qa pfecta erat tẽtatio. Trib⁹ modis tẽtatio agit, suasione, delectatiõe, cõsensu: qd' totũ impletum est in Anania. b ¶ Cur tẽta. Be. Alia trãslatio ꝙre impleuit sathanas cor tuũ: Vbi notã dũ: ꝙ mentẽ hoĩs iuxta substãtiã nihil implere põt, nisi creatrix trinitas, qa tm̃o secũdũ operationẽ & volũtatis instinctũ aĩa de his q̃ creata sunt ꝓfert. Implet verò sathanas cor alicuius, nõ qdẽ ingrediens in eũ & in sensum ei⁹, neq; introiẽs aditũ cordis (siquidẽ hęc ptãs solius dei est) sed callida & fraudulenta deceptiõe aĩam in affectus maliciæ trahẽs ꝓ cogitationes & incẽtiua vitiorũ, qb⁹ plen⁹ est. Impleuit ergo sathanas cor Ananiæ, nõ intrando, sed malicię suę vir⁹ iserẽdo. c ¶ Et fraud. Ra. In hoc videt mendaciũ fuisse, qa totũ vouerat. Melius est autẽ nõ vouere, q̃ post votũ non soluere spirituisancto. d ¶ Sed deo. Supra dixerat, spũisctõ: patet ergo spm esse deũ. e ¶ Ceci. Rab. Legũ initia semp vindictis cõmendãtur. Duo filij Aarõ ignẽ offerẽtes cõsumunt: Oza sustinẽs arcã mortu⁹ est. Cecidit ille, vt cæteri ꝓuaricatores exẽplo eius terreãtur. ¶ Ceci. & expi. Be. Nõ cã quęstus tã seuerã ꝓuaricatiõis dedit sententiã, sed ꝓuidens futura & zizania, q̃ simplicitatẽ ecclię prauis moribus adulterarẽt. Ex his em̃ Sarabaitarũ gen⁹ exortũ dicit, q reb⁹ suis neq; q̃ derelictis, apłorũ distributionẽ se custodire simulant. Nulla reos passus est pnĩa curari, sed ad timorẽ posterorum noxiũ germẽ radicitus amputauit. ¶ Rab. Vt trãsgressores legis Christi (q̃uis tpali morte non puniant) mortẽ sciãt sibi imminere æternã. f ¶ Et fa. est ti. & c. Be. Anticipatio: qm̃ solius viri mortẽ añ vxoris exitũ pauci audierãt, q̃uisde paucis dici potuerit, quòd timuerunt. g ¶ Hora. triũ. Ra. Paruũ tẽpus pœnitentiæ datur vxori, cuius culpa magis est venialis q̃ mariti, vt quæ cõsensit capiti. ¶ Dic mihi & c. Ra. Culpã vxoris interrogans, declarat ex ipsius cõfessione, quã maritus suã monstrauerat in opere. i ¶ Quid utiq; & c. Increpatiue dictũ. vel sic distiguẽdũ: quid? q. d. qd est hoc? deinde sibi ipse respõdet & dicit: vtiq; cõuenit inter vos tentare spm dñi? h ¶ Tẽta. & c. Rab. Tẽtatio spũs i hoc erat qd' ꝓbauerunt quãta sit eius scientia. l ¶ Sepelierunt. Ra Ex hoc multi exemplum sumunt, vt vxores ad viros suos sepeliant. Alij indignum putant, vt de præuaricatoribus exempla capiant, quibus in crimine simul & morte & sepultura meritum, æquale fecerat consortium.

☞ Apostolorũ

NICO. DE LY.

VIr au. qdã. Hæc est Ca. V. ps incidẽtalis, in q̃ occasione Ioseph qui totũ pciũ fideliter cõicauit, ponit exẽplũ de Anania, q ꝓ oppositũ ptẽ defraudauit, nã opposita iuxta se posita magis eluceſcunt. Et diuidit, in duas ptes, qa primo ponit culpa, secũdò pœna, ibi: Audiẽs aũt. Circa primũ dicit: Vir aũt. & c. & patet lra vsq; ibi: b ¶ Cur tẽta. sa. & c. Promiserãt enim deo oẽs de societate illa viuere sine proprio: & sic mentitus deo fuit ptẽ sibi appropriãdo, mẽcit⁹ etiã fuerat hoĩbus, dicẽdo q erat totũ agri preciũ, sicut patet per

Diuisio

a ¶ Nomen eius primo non ponitur vt Ioseph. quia istã culpa ignobilem fecit.

a VIr autem quidam nomine Ananias cum Saphyra uxore sua uendidit agrum, & fraudauit de precio agri

a ¶ Ideo fraus fuit, quia totum vouerat sicut cæteri.

a ¶ Quæ quia consors criminis, merito fuit & mortis.

cõscia uxore sua, & afferens partem quandam ad pedes apostolorum posuit. Dixit autem Petrus: ſ Anania: cur ſ tentauit satanas cor tuum ſ mentiri te spiritui sancto, & fraudare de precio agri? Nonne ſ manens tibi mane

a ¶ Quamuis ante pedes apostolorum posuisset, tamen Petrus quasi princeps apostolorum loquitur.

b ¶ Increpatio est.

a ¶ Contrarius spiritui sancto contradicit.

a ¶ Poteras aliter agere: quia nonne manens &c.

b ¶ Tuum erat, tibi proficere poterat.

a ¶ Quod nunc. b ¶ Priusquam venundaretur, quia non cogimur, sed suademur perfecti esse. domino dicente: Si vis perfectus esse, vade vende omnia quæ habes &c.

manens tibi mane bat, & uenundatum in tua erat potestate? Quare posuisti in corde

a ¶ Definito consilio stabilitisti.

a ¶ Quod custodire debueras. ¶ Mentiendi vel fraudandi. b ¶ Quod putas secretum, apparet per infidelitatem.

tuo hanc rem? Non es mentitus hominibus, sed deo. Audiens autem Ananias hæc uerba, cecidit,

a ¶ Qui scrutatur corda.

¶ Pedes omnes qui loquuntur mendacium.

a ¶ Spiritum emisit. b ¶ Hæc velox vindicta magnum timorem incussit.

& expirauit. Et factus est timor magnus ſ super omnes qui audierunt. Surgentes autem iuuenes, amouerunt eum, & efferentes sepelierunt. Factum est autem quasi horarum trium spacium, & uxor

a ¶ Corda fidelium.

¶ Nesciens maritum mortuum esse.

ipsius nesciens quod factum erat, introiuit. ſ Respondit autem ei Petrus: Dic mihi mulier, si tanti agrum uendidistis? At illa dixit: Etiam tanti. Petrus autem ad eam: ſ Quid utiq; conuenit uobis tentare spiritum domini? Ecce pedes eorum

a ¶ Re non verbo: introiit vxoris, non sermoni.

¶ Si tanti precij partem illam apparet fuisse: quid vtique conuenit &c.

a ¶ Taliter vt prædictum est. b ¶ Non nos homines quod pura datis.

a ¶ Breui narratione totum concludit: qui enim sepelitur mortuus est.

qui sepelierunt uirum tuum ad ostium, & efferent te. Confestim cecidit ante pedes eius, & expirauit.

a ¶ Ad sepulchrum. ¶ Hac breuitate etiam eam mortem ostendit. b ¶ Quia non solum qui faciunt, sed & qui consentiunt facientibus digni sunt morte.

a ¶ Qui ad ostium steterunt.

Intrantes autem iuuenes inuenerunt illam mortuã, & extulerunt, & sepelierunt ad uirum suum. Et factus est timor magnus in uniuer

a ¶ Vt ante dixerant: & efferent te.

a ¶ Congregatione fidelium credentium. b ¶ Etiam incredulios.

sa ecclesia: & in omnes qui audi

patet ꝓ verbũ vxoris suę, ifra dicẽtis: ꝙ ꝓ tãto pcio agrũ vẽdiderãt, q̃ erat cõscia ti, vt pmissum est: & ꝓ cõsequẽs, pbabile videt, ꝙ ipsa & vir suus cõuenerãt i modũ loquẽdi de ista vẽditione: & respõdi. c ¶ Et fraudа. &c. Retinere em̃ sibi soli qd' est cõe, & occulte, est cõitatẽ defraudare. d ¶ Nõne ma. ti. ma. &c. añ uotũ. e ¶ Et uenũ. in tua &c. q. d. tũc poteras agrum vẽdere vel retinere & de pretio tuã voluntatem facere, nec aliqs coegit te votũ facere, & cõitatẽ istam intrare. f ¶ Quare p. ĩ c. t. h. rem. i. dicta fraudẽ. volebat em̃ de medietate pcij hĩe expẽsas cões, sicut & alij, & de alia medietate viuere lauti? i occulto. g ¶ Nõ es mẽ. ho. s. solũ. h ¶ Sed etiã. deo. vt patet ex prædictis. i ¶ Audiẽs au. Hic cõsequẽter ponit pœna, cũ dicit: k ¶ Ce ci. subito à deo percussus Trãsgressiones eñ alicuius legis seu ordinationis grauiter sunt ꝓ principio puniẽdę, vt lex firmet, & alij terreãt. & hoc mõ Nadab & Abiu filij Aarõ offerẽtes ignẽ alienũ, pcussi fuerũt à deo in die suarũ cõsecrationũ, Leui. x. a. Et colligẽs ligna in sabbato lapidat⁹, Nu. xv. d. iõ subditur. l ¶ Et fa. est ti. retrahẽs alios à consimilibus, hoc tñ dicitur hic ꝓ anticipationẽ, qa pauci adhuc sciebãt hoc factũ, quod patet ex eius vxore postea veniẽte, & factũ penitus ignorãte. m ¶ Surgen. au. iu. &c. Ex hoc añt dicũt aliqui, ꝙ Ananias audiẽs verbũ Petri pœnituit, & mors illa sibi ꝓ expiatiõe culpæ fuit. nã Petrus ꝓuidit, ꝙ religiosi morientes proprietarij forẽt ecclesiastica sepultura carituri, & sic nõ pmisisset Ananiã sepeliri nisi pœnituisset, cum esset ordinator ecclesię: sed quicqd sit de veritate, hoc nõ videt valere: quia nõ dicit hic vbi fuerit sepultus. s. in loco sacro vel nõ sacro, & videt magis ꝙ in loco nõ sacro & occulto. Si em̃ portatus fuisset ad cœmiteriũ cõe, ꝓbabile videret ꝙ vxor sua sciuisset. Alibi aũt sepeliri pñt ꝓprietarij. n ¶ Factum est au. Hic cõsequẽter ponit pœna vxoris. & patet litera vsq; ibi: o ¶ Si tã. agrum. uẽ. s. ꝓ tãto pcio & nõ maiori. & expressit Petrus pcise summã quã vir ei⁹ posuerat in cõmunitate quæ rndit. p ¶ Etiã. i. certe. q ¶ Tãti. pcij. r ¶ Quid utiq; con. uo. tẽ. spiri. do. Hæc enim fraudatio dicitur dei tẽtatio, quia ꝓ ipsam exquisierũt experiẽtiam de dei noticia occasionaliter, illã fraudẽ graviter puniẽdo. Tentare em̃ est experimentũ accipere de aliquo. s ¶ Ecce pedes eorum qui se. ui. tu. iam reuerti de eius sepultura. t ¶ Et efferent te. punitam simili pœna. Cætera patent vsq; ibi: v ¶ Et factus est ti. ma. in uni. ec. i. in conuersatione credentium in Christum, retrahens quemlibet de congregatione à simili transgressiõe. x ¶ Et in omnes qui audie. hæc. nã alij q nõ ponebant sic bona sua in communi, nihilominus

c ✣ ex hoc

Moraliter. a ¶ Vir au. qui. &c. Post q̃ in fine præcedentis ca. positum est exẽplum boni religiosi, ponitur exemplum mali, vt opposita iuxta se posita magis eluceſcant. Per Ananiã enim & eius vxorem de agri precio defraudantes, significant quęcunq; ꝓsonę religiosæ viri vel fœminę proprietatis vitio deprauatę, & sic Ananias & eius vxor subito morte corporali ꝓ suo peccato fuerũt puniti. Sic religiosi ꝓprietarij nisi pœniteãt, pu

Moraliter

† 12. q. 1. c. 2. & c. 17. q. 1. c. Ananias. 23. q. 4. c. quod Christus & c. ea vindicta in fi. & q. fi. c. legi. & c. occidit & c. Petrus Leui. 10. a 2. Re. 6. b

† in

† Dixit

† Cur conspirastis inter vos, vt tentaretis

† 17. dist. c. quod inter

rogatus

† audiebãt

✣ nientes

a ℂ Apostolorū. Nō soli⁹ Petri licet ꝓ honore ei⁹ cæteri tacean
A tur, nō tñ facta eorū tacent. b ℂ Vnanimiter oēs. Ra. vt supra
dictū est. In hoc mirandi sunt, qa magnitudo gratiæ non fecerat
sensus diuersitatē. c ℂ Cæterorū &c. Exēplo Ananiæ, & vxo
ris. pœna em̄ duorū q fraudulenter eis se cōiunxerant cæteris tri
buit exēplū. d ℂ Augeba. creden. in
do. mul. Rab. Tāta erat multitudo cre
† De con. dentiū, vt fidei crescēte fortitudine sola
disti. 5. c. de sufficeret vmbra. Vel tot erant tūc infir
spiritu. mi à credentib⁹ allati, vt eū oēs nō pos
sent cōtingere. e ℂ Saltē um. Be. Tūc
Petrus vmbra corpis sui inuisibiliter al
leuiabat infirmos, q nūc inuisibili suæ
intercessiōis vmbraculo fideles infirmos
roborat. Et qa etiam Petrus figura est ec
clesiæ, ipse rectus incedit, sed vmbra iacē
tes erigit, qa ecclesia cælestib⁹ intendens
quasi vmbratice transcurrit in terra, &
hic sacramentis & figuris cælestiū reno
uat, q̄s illic perpetuis donis remunerat.
Ioh. 14. b. ℂ Rab. Implet sniam dñi. Qui credit in me opa
q̄ ego facio & ipe faciet & maiora horū
faciet. f ℂ Hære. Bed. Ra. Hæresis scis
sio interpretat. Vel hæresis ab electione,
quia spretis aliorū dictis qd' sequēdū pu
† exprota- tat eligit. g ℂ Saducęo. Be. Saducęi in
rēt terpretātur iusti dicti à Sadoch sacerdo
Saducęorū te, vel ꝓpter genus vel propter mores:
hęresis. iustificantes autē seipsos vendicabant si
bi qd' non erāt, corporū resurrectionē
negantes aīas cū carne pire dicebant: sed
nec angelū neq; spiritū vllū esse crede
bant, oēs scripturas præter libros Moysi
respuebāt: & ideo maxime principib⁹ in
persecutione apostolorum cōsentiebāt
q virtute & signis reddebāt testimoniū
resurrectionis Christi. h ℂ Angelus
autem &c. Beda. Non dubitat Tho
mas Christum carnem, & ossa habuisse,
quem ianuis clausis vidit intrasse, ecce
Ioh. 20. c. ipse cum socijs mortali adhuc carne ve
B stitus clausis ianuis egreditur.

Nicolaus de Lyra. ☞ Vitę hu

↪ ex hoc facto fuerūt territi cogitantes
seueritatem vltionis diuina. a ℂ Per
manus au. Positę superius posita est p̄
dicatio Petri apud Iudæos singulariter,
hic cōsequnter ponit eius p̄dicatio apud
eosdē cū alijs apl̄is cōiter. Et diuiditur in
duas ptes. nā primo describit hæc p̄dicatio tanq̄ virtuosa, scd'ò ex hoc oritur
Iudæorū cōcitatio venenosa, ibi: Exur
gens aūt. Circa primū ostendit apl̄orum
p̄dicatio virtuosa ex duob⁹, s. ex miracu
Diuisio lis eā cōfirmātib⁹, & ex mltiplicatiōe cre
dentium ad exhortationē apostolorū. & hoc est qd' dicitur: Per
m. au. apo. &c. in ple. Non dicit in principib⁹: qa nō credebāt
paucis exceptis, qui occulte Christiani erant, vt Gamaliel, Nico
demus, & aliqui alij. b ℂ Et erant una oēs, s. apostoli. c ℂ In
portico. Sa. vbi erat locus oratiōis & prædicationis. d ℂ Cæ
terorum autem nemo audebat con. &c. ficte. s. timentes pœ
nam q̄ venerat super Ananiā, & eius vxorē. e ℂ Sed magnifi
cabat eos po. propter curatiōes & miracula q̄ fiebant. & qa bo
na pro malis suis p̄secutoribus reddebant. & subdit' de multipli
catione credentiū, cum dicit: f ℂ Magis autē an. &c. & patet
litera vsq; ibi: g ℂ Vt ue. Pe. sal. um. &c. in quo ponit' differē
tia Petri ad alios apostolos in operatione miraculorum. Nam
alij apostoli curabāt infirmos, per tactum manuum, sicut dicit'
supra. Per manus apostolorum &c. Petrus autem non solum per
tactum sed etiam per vmbrā, quod est maius: qd' fiebat ad ostē
dendum, q̄ erat principalis apl̄s. Sciendum tamen, q̄ si cōsideren
tur miracula ex parte virtutis actiuę vnum non est maius alio:
Miraculo- quia omnia fiunt virtute diuina infinita, cum sint opera totam
rum cōside virtutem naturę creatæ transcendentia. Si autem considerentur
ratio tri- quantum ad rem factam, sic vnum est maius alio: sicut suscita
plex. tio mortui quàm curatio leprosi, & curatio leprosi quàm cura
tio subita languidi. Similiter si considerentur quantum ad mo
dum faciendi;

a ¶ Non tantum per verba vel vmbram, sicut de Petro dictum est. ¶ Amplior causa timoris describitur & zeli principum qui infra dicitur suscitarunt.

a erant hæc. † Per mānus autem apo- a
¶ Vnde incenditur zelus sacerdotum.
stolorum fiebant signa & prodigia
b multa in plebe. Et erāt unanimiter b
a ¶ Sapientes. b ¶ In domo sapientiæ. vbi orationi simul
inhabant & doctrinæ.
c omnēs in pōrticu Salomonis. Cæ- c
¶ Infidelium
terorum autem nemo audebat con
¶ Ficte.
iungere se illis, sed magnificabat eos c
a ¶ A longe stans & stupens. b ¶ Crescebat.
d populus. Magis autem augebātur f
credentium in domino multitudo
¶ Nullus sexus a regno dei excluditur, non est enim personarum acceptio apud deum. ¶ Quæ latæ erant.
uirorum ac mulierum, ita ut in pla-
teas † ejicerent infirmos, & pone-
a ¶ Qualibuscunq; ad distinctionem grabatorum.
rent in lectulis & grabatis, ut ueni- e
¶ Quasi principe.
e ente Petro saltem umbra eius ob-
umbraret quenquam eorum, & li-
berarentur omnes ab infirmitati-
bus suis. Concurrebat autem &
a ¶ Præter habitatores Ierusalem.
multitudo uicinārum ciuitatum
Ierusalem, afferentes ægros & ue-
a ¶ Morbis & dolonbus. ¶ Ad differentiam bonorum spiritualium.
xātos à spiritibus immundis, qui
¶ Ad tenendos apostolos.
curabantur omnes. Exurgens au- h
tem princeps sacerdotum, & omnes
a ¶ Hęc hęresis una fuit de septem hæresibus Iudęorum.
f qui cum illo erant, quæ est † hærēsis
a ¶ Hunc fructum zelus protulit. ¶ Qui non modo in
cepit, sed illa hora ad plenitudinem malicię peruenit.
g Saducęorum, repleti sunt † zelō, † & f
iniecerunt manus in apostolos,
a ¶ Sive propter firmitatem carceris, sive propter celebritatem virtutis facię in publico.
& posuerunt eos in custodia pū- k
a ¶ Ad differentiam mali.
h blica. Angelus autem dōmini l
per noctem aperiens ianuas carce-

dum faciendi, sic maius est curare leprosum, vel languidum solo C
verbo q̄ tactu: & per vmbrā q̄ ꝑ verbū. verbū em̄ est aliquid ꝓ
cedēs ex hoie habēs virtutē, sed vmbra nihil est ipsius, sed tm̄ pri
uatio lucis ex interpositiōe corporis. Et qa Christus non legitur
curasse per vmbrā, sicut Petrus, iō videt impletū fuisse, qd' dixit
Ioh. xiij. b. Qui credit in me, opera q̄ ego
facio, & ipe faciet, & maiora horū faciet.
Cætera patent in litera. h ℂ Exurgēs
aūt. Hic cōsequēter ponit' sacerdotū cō-
citatio venenosa. nā concitati inuidia q̄
venenū est animę, voluerunt apostolos
perdere, sed nō potuerūt, diuina virtute
eos ꝓtegēte. Et secundū hoc resīduū hui⁹
ca. in quatuor partes diuidit', qa primò
ponit' apl̄orū captio, secūdo captorū in-
crepatio, ibi: Et interrogauit, tertio īcre-
patorū excusatio, ibi: Rndēs aūt. quarto
excusatorū dimissio ibi: Cōsenserūt aūt.
Prima adhuc in tres. quia primo ponit'
apostolorū iniuriosa captio. secūdò eo-
rū miraculosa liberatio, ibi: Angel⁹ aūt.
tertiò eorū cautelosa reductio, ibi: Tunc
abijt. Circa primū dicit: Exur. au. prī-
sa. &c. Ex hoc videt', ꝙ ipse, & q̄ cū illo
erant, defecta erant Saducæorū, q negāt
resurrectionē, & spm̄ & angelū, vt habe-
tur. j. xxiij. iō subdit': i ℂ Repleti sunt
ze. i. inuidia & ira: nā apostoli prædica-
bant in Iesum resurrectionē ex mortuis,
vt dictum est supra in principio ca. præ-
cedētis. Dicuntur aut Saducæi à Sadoch
quod est iustucia in Hebręo. nā Saducæi
inter alios Iudęos erant in iudicijs, & pu- ► & libera
nitionibus acerrimi, vt dicit' in scholasti- rentur oēs
ca historia: propter qd' sibi nomen iusti- ab infirmi-
ciæ vsurpabant. k ℂ Et posue. eos in tatib⁹ suis.
cu. pu. i. in carcere, in quo ponebant ma
lefactores publici, homicidæ, latrones,
& huiusmodi. l ℂ Ange. au. Hic con-
sequenter ponit' apostolorū mirabilis li
beratio. & secūdo huius liberationis ad-
miratio, ibi: Aduenięs aūt. Circa primū
dicitur: Ange. au. &c. ape. &c. Dicit D
hic quædā Gl. ꝙ nō aperuit secundū rē,
sed secundū apparentiā, quia eduxit eos
pianuas clausas ita libere ac si essent aper- † secta
tæ. Et circa hoc non est dubiū, ꝙ hoc po
tuit fieri virtute diuina, sicut corp⁹ Chri † æmula-
sti nōdum gloriosum exijt de utero vir- tione
ginis clauso, sed non potuit fieri virtute † §. 4. a.
angelica, quæ se non extendit ad facien- ‡. 11. a
dū duo corpora esse simul. Potuit tñ an
gel⁹ virtute ꝓpria ianuas aperire, & clau
dere sicut prius. & huic mō educē di apo
stolos videtur litera magis concordare.
↪ Ite & stan-
✻ nieni morte gehennali. a ℂ Per ma. Moraliter
&c. ista signa & ꝓdigia erant sanitates corporū virtute nominis
Christi factæ, per quas significantur sanationes animarū, quę fiūt
per salubria cōsilia & hortamenta prædicatorū ecclesiæ. b ℂ Et
erāt u. &c. Salomon qui interpretat pacificus est dominus no-
ster Iesus Christus qui p̄ suū sanguinē erga nos pacificauit deum
patrē. & in eius porticu q̄ fides est ecclesię, debēt oēs catholici in si
mul habitari. d ℂ Cæte. &c. propter quod dicit Apostolus. j.
Cor. vj. c. q̄ pars fidelis cū infideli ↪ q. d. nulla. h ℂ Exurgēs au-
prin. &c. Isti Saducęi erāt parū literati, quia de tota sacra scriptu
ra nō recipiebāt nisi quinq; libros Moysi. Ipsi etiam interpretan-
tur iusti, non tamē erāt iusti secundū veritatē, sed magis secundū
fictionem vel nominis vsurpationem. & ideo per istos significari
possunt sacerdotes duri, & parū literati, q̄ mouent cōtra pauperes
p̄dicatores, aliquando zelo inuidiæ, aliqñ zelo iustitiæ fictę, di. ꝙ
mouent zelo iustitiæ ecclesiarū suarum conseruandę, & sic impe-
diunt dictos p̄dicatores, & cōfessores ab animarū salute. Quod q̄
dē impedimentū incarceratio pōt dici large. nā impedimētū tale
est multū afflictiuū eorū q̄ zelant ꝓ animarū salute. l ℂ Ange.
aūt. &c. per quē pōt intelligi bon⁹ episcopus. nā episcopi angeli
dicunt Apo. j. d. Septē stellæ angeli sunt septē ecclesiarū. i. episcopi
carū, sicut dictum fuit in expositiōe literali. Et sic angelus ianuas
aperit quando bonus episcopus dictum impedimētum repellit.

B v ✻ Surgen-

a ¶ Vitæ huius. Ra. Christianæ vel æternæ. Q. d. iō nō additur E quia famosa erat secta Christianorū, pro qua traditi sunt carceri.
b ¶ Carcerē q. &c. Be. Insani iudęi q stimulante inuidia dicūt furantib⁹ apostolis Iesu de monumēto sublatū, quo furto dicant
Mat. 28. c apostolos de carcere clauso ablatos?
c ¶ Magisttatus. Be. Secū dum Græcū magistratus legendū est singulari numero, sicut & in se quēti vbi dicit: tūc abijt magistra tus cū ministris.
d ¶ Ambige. Be. Nec sic credunt, malicia em in terior cor pfidū signis etiā manife stis obdurat.
e ¶ Præcipiendo. Be. In Græco: Nōne præcipiendo præcepim⁹ vobis? Nam sic loqui magis iterrogāti cōuenit.
f ¶ Re pleſtis Ie. Ra. Ierusalē principem ciuitatum in qua etiam nos cōuer samur. in hoc ignorantes laudant apostolos, qui necterriti minis cess sant prædicare.
g ¶ Super nos sang. Be. Oblitus est princeps sa cerdōtū debiti, qd ipse sibi & suis
Mat. 27. c imprecatus est dicēs: Sanguis eius sup nos, & sup filios nros.
¶ Ra. Patet p antiphrasim dictum esse: Sanguis eius super &c.
¶ Bed. in Græco iterrogatiue legit. Et teme raria interrogatio pontificis refu tatur rnsione prudenti.
¶ Ra. In terrogando dictū. Solet em in ver bis esse dubietas, cum in corde fir ma teneatur sententia.
h ¶ Deus patrum. Ra. Non nouus nec à no bis nuper inuentus, vt eorū inobe dientia sit inexcusabilis.
i ¶ Spi rituſsanctus. Beda. Nos robora uit, vt vobis ēt resistētib⁹ magnalia dei firmiter prędicemus: ipse in nobis loqns formet ꝟba, q̄ auditis

F ℣ omnibus

Nicolaus de Lyra.

✠ a ¶ Ite & stantes loqmini in tēplo. constanter & intrepide.
b ¶ Plebi. ibi cōueniēti.
c ¶ O mnia uerba uitę huius. s. Chri stianæ, quæ est in præsenti per gra tiam & per gloriam in futuro.
d ¶ Qui cum audissent intra uerunt diluculo. tanq̄ feruidi ad implerionem mādati.
e ¶ Ad ueniens autem. Hic consequen ter ponitur dictæ liberationis ad miratio, cum dicitur: Aduenięs autē &c. Et patet litera vsq; ibi
f ¶ Et miserunt ad carcerem, ut adducerentur. Ad hoc enim positi fuerunt in carcere, vt in cra stino inde traherentur ad iudici um, & condemnarentur. Cętera patent vsq; ibi:
†. 8. 4. d g ¶ Et custo des stantes. idest diligenter custo
†. 11. q. 3. c. si domin⁹ &. 15. q. 5. c iurator. dientes. quasi dicat, non exierunt per defectū clausuræ vel custodię. Cætera patent vsq; ibi:
De sent. ex. cō. c. relatū h ¶ Am bigebāt de il. qd nā fie. i. vbi & quo q̄rerent & caperent.
i ¶ Ad ue. au. qdā &c. qui viderat astan tes eos in templo, & intrepidē do centes: Annunciauit eis &c. & patet litera.
k ¶ Tunc abijt. Hic consequenter ponitur apsto lorum cautelosa reductio. Ierūt enim isti concilium ad reducendū eos turpiter, & asperē sicut malefa ctores publicos. sed videtes deuo tionem populi, timētes ne lapida rentur mutauerunt propositum, & ad redu-

& ad reducēdum eos vsi sunt tantū verbo simplici, & hoc est qd dicitur: Tūc abijt magistrat⁹. Nomen est offic. & tenet collec tiue pro maioribus cōmunitatis.
l ¶ Cū ministris. ad capien dum apostolos paratis.
m ¶ Et adduxillos sine ui. Cur? causa subditur ex parte ipsorum cūdicit:
n ¶ Timebāt enim &c. Ex pte apostolorū cā fuit, prōpta voluntas veniendi, & securitas de assistentia dei.
o ¶ Et interroga uit eos. Hic ponit apsorū increpa tio, cum dicitur:
p ¶ Præcipien. præcepimus. i. autoritate pontis ficali prohibuimus.
q ¶ Ne do. in nomine isto. i. in nomine Iesu Nazareni.
r ¶ Et ecce repleſtis Ierusalem doctrina uestra, cōtra præcepta nostra.
s ¶ Et uul tis introducere super nos san guinem hominis &c. quasi dicat, non solum estis inobedientes, sed etiam crimen homicidij nobis imponentes.
t ¶ Respondens autem Petrus & apostoli dixe runt. Hic consequenter ponitur increpatorum responsio: que est duplex. secunda ponitur ibi: Sur gens autem. Prima verò est per apostolorum verba cum dicitur: Respondens autem Petrus & apostoli &c. Licet glos. interli nearis dicat, quod apostoli ex feruore moti nō fuerunt passi vnum pro omnibus loqui, non est ta men verisimile, quōd omnes lo quentes simul dederint responsio nem quæ sequitur per ordinem: quia ibi fuisset confusio vocum: quod non esset decens, nec bene in telligibile, nec sic permittitur ho minibus loqui in loco iudicij.
Ideo magis videtur saluo tamen meliori iudicio, quōd Petrus so lus dedit responsionem: qua data alij apostoli approbauerunt eam tanquàm suam; nec illa glosa cum non sit magistralis est autentica.
v ¶ Obedire oportet deo ma gis quàm hominibus. hoc est per se notum, cum homines nul lam autoritatem præcipiendi ha beant nisi à deo, à quo est omnis potestas.
x ¶ Deus patrum nostrorum. idest quem colue runt patres nostri.
y ¶ Susci tauit Iesum, quem uos inter emistis suspendētes in li. &c. & sic non imponimus vobis falso sanguinem ipsius.
z ¶ Hūc prin cipem. ecclesiæ militātis, & trium phantis.
a ¶ Saluatorem. homi num.
b ¶ Deus exaltauit dē extera sua. i. virtute sua, sicut declaratū est supra capitulo primo.
d ¶ Ad dandā pœnitē tiam Israel. i. ad dandū tepus pœ nitēt.
e ¶ Et remissionem pec catorum. & nos sumus testes, quia nobis præceptum est ista te stificari. vt patet supra primo & Lucæ vltimo quasi dicat. propter hoc oportet nos in hoc obedire deo.
f ¶ Horum uerborum. scilicet resurrectionis, ascensio nis, & missionis spiritussancti.
g ¶ Et spiritusſanctus. testifica tur ista qui loquitur in nobis, & eius virtute fiūt signa & prodigia. Sed quoniam homines in malis obstinati responsionem rationabi lem non recipiunt, ideo subditur,

↪ Hæc cum

a ¶ Firmi & stabiles: vel manifesti.
ris & educens eos, dixit: Ite & stantes loqui
a ¶ Loco celebri quem sacerdotes frequentabant. b ¶ Non sacerdotibus.
c ¶ Nihil præ timore celantes.
a mini in templō plēbi omnia uerbā uitæ hu
b c a ¶ Secundum præceptum angeli. prompta est obedientia.
d ius. Qui cum audissent, intrāuerunt dilucu
a ¶ Sicut imperatum erat, Loquimini plebi.
e lo in templum, & docebant. Aduenies au
tem princeps sacerdotū, & qui cum eo erant,
a ¶ Quia ad hoc positi erant in custodia: vt ad iudicium traherentur.
b ¶ Ærate.
conuocauerunt concilium, & omnes senio
a ¶ Sacerdotum & Scribarum.
res filiorum Israēl: & miserunt ad carcerem,
f ¶ Apostoli.
ut adducerentur. Cum autem uenissent mi
a ¶ Quem clausum inuenerant.
nistri, & aperto carcere non inuenissent illos
b reuersi nunciauerunt dicentes: Carcerem
a ¶ Vt maius sit miraculum.
quidem inuenimus clausum cum omni dili
a ¶ Non negligentes ¶ Vt minor sit euadendi facultas b ¶ Non ex lucre, vel potī tergum.
gentia, & custodes *stantes ante ianuas: aperi
g entes autem neminem intus inuenimus. Vt
¶ Potentes vel sapientes.
c autem audierunt hos sermones † magistra
d tus templi, & principes sacerdotum, ambige
h b ¶ Vtrum fraude vel potentia factum esset.
bant de illis quidnam fieret. Aduenies au
i tem quidam nūciauit eis, quia ecce uiri quos
a ¶ Patet non fuisse fraudem, cum posī euasionem nō latebant.
posuistis in carcere, sunt in templo stantes &
a ¶ Quod vos pro hbuistis.
docentes populum. Tunc abijt † magistra
k l a ¶ Ecce magnitudo fidei, non timere eos qui se vinxerant.
tus cum ministris, & adduxit illos sine ui. Ti
m a ¶ Non deum.
mebant enim populum ne lapidarentur.
a ¶ Dixerat enim dominus: Transeat vos in conciliis.
Et cum adduxissent illos statuerunt in cōnci
o lio. Et interrogauit eos princeps sacerdo
a ¶ Non leuiter diximus, sed autoritate pontificali præcepimus.
p c tum dicens: Præcipiēndo præcepimus uo
a ¶ Iesu, quod propter claritatem vel odium tacent. b ¶ Non solum docuistis contra nostram prohibitionem: sed etiam repletis.
q r f bis ne doceretis in nōmine isto, & ecce rēple
a ¶ Noua & culpabili.
s stis Ierusalem doctrina uestra, & uultis intro
a ¶ Sāguinis vindictam, prędicando cum iustum fuisse & Christum.
b ¶ Non dei. c ¶ Iesu, quod non addunt vt supra dictum est duabus de causis.
t g ducere super nos sanguinem hominis istius.
a ¶ Quasi princeps. b ¶ Ex feruore & zelo non patiuntur vnum lo qui pro omnibus.
†Respondens autem Petrus & apostoli dixe
u a ¶ Breuiter loquendo dant exemplum non vtendi verborum circuitu.
runt: †Obedire oportet deo magis quàm ho
x y a ¶ Supra dixerat: deus Abrahā, deus Isaac, & deus Iacob istideo nunc bre uiter dicit, deus patrum. b ¶ In resurrectione, hoc maxime oderant.
h minibus. Deus patrum nostrorum suscitā
a ¶ Hic manifeste sanguinem introducunt super eos. b ¶ Quasi reum & maledictum.
uit Iesum quem uos interemistis suspenden
a ¶ Totius ecclesiæ quæ in cælo & in terra est. b ¶ Hominum.
z a tes in ligno. Hunc principem & saluatorē de
a ¶ Virtutibus vel ascensu in cælum. b ¶ Prosperitate æternitatis vel filio. c ¶ Ideo virtutes factæ, ideo in cælum ascendit.
b c us exaltauit dextera sua ad dandam pœnitēn
d a ¶ Quæ est fructus pœnitentiæ.
tiam Israēl, & remissionē peccatorū: & nos su
e a ¶ Virtutum, ascensionis, spiritus missionis. b ¶ Testis est. ¶ Ne vilis sit sermo humanus.
i f g mus testes horū uerborū, & spūssanctus quē

a ℂ Oibus. Ra. Nō nobis solis, sed oīb' obediēubus, etiā vobis si velitis accipere. In hoc ad pœnitētiā prouocat. b ℂ Gamaliel. Discipulus apostolorū, vt putabatur, remanēs apud Iudæos cōsilio apostolorū, vt pessima dissiparet cōsilia, & furorē eorū mitigaret. ℂ Bed. Vt Clemens dicit, Gamaliel cōsocius erat apostolorū in fide: sed cōsilio eorū cū Iudæis manebat, vt in tali turbine furorē eorum posset sedare. c ℂ Theodas. Beda. Iosephus. Theodas persuasit multis sublatis ex vrbe facultatibus suis ripas Iordanis obsidere, & cum esset magus, prophetā se dicebat: & diuiso fluuio se præbere transitū, pmittebat: Cui iussu Fadi ꝓcuratoris equitū turba super uenies multis perēptis aut captis, ipsius capud Ierosolymā reuexit. d ℂ Iudas. De hoc Iosephus dicit, qa cogebat populū ne tributa soluēdo Romanis libertatē amitteret: ꝓterēs ex lege soli deo seruiēdū, & eos q decimas dabāt, tributa nō dare debere. Quæ hæresis intātū creuit, vt Pharisæi & multa pars ppli Christū interrogarent, an liceret tributa dare Cęsari. e ℂ Cæsis. Ra. Ecce fortitudo fidei patet, q̄ nō verbis cohiberi poterat, nec flagellis. Prius sunt sermōe ꝓhibiti, mō flagellis cęsi. f ℂ Quo. digni. Nō putabāt se laborare, sed maximū munus ꝓcipere: qa beati q ꝓsecutionē patiunt ꝓpter me. g ℂ Omni autē die. Sæpe talia interponunt capitula breuiter multa colligētia, vt quasi finis ꝓterito sermoni, & fundamentum statuatur sequēti.

GLO. ORDI.

Cap. VI.

IN diebꝰ &c. murmur Græcorum. Beda. Causa murmuris erat: Hebræi viduas suas vtpote eruditiores in ministerio præferebant viduis Græcorum.

B

Nico. de Lyra.

a ℂ Hæc cum audiss. principes sacerdotū. dissecabantur, quia resp̄onsionē eorū nō poterāt infringere, & tamen volebant eos occidere. b ℂ Surgēs autē. Hic ponitur secūda excusatio p Gamaliel verba, qui vt dicit Glo. erat discipulus apostolorū, occultus tñ, vt Iudęorū pessima cōsilia dissiparet. c ℂ Pharisæus. in hoc ꝙ credebat resurrectionē, & spiritū, & angelum sed nō sequēdo maliciam Pharisæorum. d ℂ Legisdo. hono. & sic magis habebat autoritatē loquendi. e ℂ Iussit foras ad bre. ho. fi. i. apostos, vt in eorū absentia efficacior esset pro eis eius sententia. f ℂ Viri Israe. qui estis in lege & prophetis eruditi. g ℂ Attendi. uobis &c. q. d. non debetis eos ꝓcipitanter condemnare, sed factā ꝓterita cōsiderare, quorū duo recitat, di. h ℂ Ante hos e. dies ex. Theudi. se esse aliꝗ magnū, ꝓphetā: qui vt dicit Iosephus magicis artibus multos de Ierusalem decepit, & multis facultatibus ex Ierusalem sublatis duxit eos vsq; ad ripas Iordanis, dicens se præbere eis trāsitum parentē aluecū. i ℂ Qui occi. est &c. permilites ad hoc missos à Fado præside Syriæ. k ℂ Post hūc ex. Iu. in. d. pro. i. tē pore quo singuli de Iudæa ibāt ad ciuitatem suā, vt se esse subditos profiterent Romanorū, vt habet Luc. ñ. l ℂ Et auertit populum post se. affirmās publicē, ꝙ illicitum erat Iudæis aliquem dominū cognoscere: nisi solum deum, qui eduxerat eos de seruitute Aegypti. Sed hoc erat falsum, quia Ieremias qui sanctus fuit, inducebat

¶ Non dabit. ¶ ¶ Iam coram vobis.

[a] dedit deus omnibus obedientibus sibi. Hæc autem cum audiss. [a]
¶ Cordibus.
sent, dissecabantur, & cogitabant interficere illos. † Surgens [b]
a ¶ Quia verbis non poterant prohibere.
autem quidam in concilio Phā- [c]
a ¶ Non imperitus qui non audiretur.
risæus, nomine Gamaliel, lęgis- [d]
doctor, † honorabilis uir uniuersæ plebi: † iussit † foras ad breue [e]
a ¶ Apostolos secedere, quasi excludēdos iudicaret.
hōmines fieri. Dixitq; ad illos:
a ¶ Qui sobrij & prudentes debetis esse. b ¶ Non iudicando cum furore.
Viri Israēlitæ attēndite uobis super hominibus istis quid acturi [f] [g]
sitis. Ante hos enim dies extitit [h]
a ¶ Magnum prophetam, vel Christum.
Theodas dicens se esse aliquēm: [c]
cui † consensit numerus uirorum [i]
circiter quadringentorum: qui occisus est, & omnes quicunque credebant ei dissipati sunt, & redacti [k]
nihilum. Post hunc exti- [d]
tit Iudas Galilæus in diebus
a ¶ Quando exij redditum a Cæsare Augusto vt profiteretur vniuersus orbis. b ¶ A veritate.
c ¶ Multum vt non miremur multitudinem credentium.
† professionis: & auertit populū [l]
* post se. & ipse periit, & omnes [m]
a ¶ Consentientes cum facientibus par comprehensionem.
quotquot cōsenserunt ei dispersi sunt. Et nunc itaq; dico uobis: [n]
¶ Nolite interficere.
discedite ab hominibus istis, & sinite illos. Quoniam si est ex hominibus cōsilium hoc, aut opus, [o]
dissoluetur. Si uerò ex deo est, nō [p] [q]
a ¶ Grauius inculcat consilium ne spernatur.
poteritis dissoluere: † Nē forte & [r] [s]
a ¶ Consentire est sensum sensui coniungere.
deo repugnare † uideamini. Cōn [t]
¶ Ex communi consensu.
senserunt autem illi, & conuocās [v]
¶ In synagogis suis flagellabant vos.
[e] tes apostolos, cæsis denunciauerunt eis, ne omnino loquerentur
a ¶ Eritis odio omnibus hominibus propter nomen meum.
in nōmine Iesu: & dimiserūt eos.
a ¶ Gaudete inquit dominus in illa die & exultate, quoniam merces vestra multa est in cœlis.
† Et illi quidem ibant gaudentes [f]
à conspectu concilij: quoniam di- [g]
a ¶ Non pro aliquo crimine. Vbi Christus in causa est, ibi maledictio est optanda.
gni habiti sunt pro nōmine Iesu [g]
cōtumeliam pati. Omni autem [x]
die non cessabant in templo, &
a ¶ Templo vicinas, vel totius ciuitatis. b ¶ Quæ pertinēt ad mores. c ¶ Fidē de Iesu qui fuit Christus.
† circa domōs docentes & euāngelizantes Christum Iesum.

Cap. VI.

¶ Prius dixerat: omni die.

IN diebus autē illis [y]
a ¶ Sedulitate prædicantiū.
lis crēscēte nume- [z]
a ¶ Christianorū, qui illo tēpore discipuli dicebantur.
ro discipulorum factū est murmur

inducebat Sedechiā, & alios de ppō Iudę C
orum ad seruiendū regi Chaldæorū: Iere. xxxviij. Sisr. ñ. Para. vl. Sedechias inculpatur de hoc: qꝺ fregit iuramentū quod se erat Nabuchodonosor, de seruiēdo sibi sub tributo: qꝺ scriptura nō fecisset, si iuramentū illud fuisset illicitū. Sisr Daniel †ij.22.a
& socij eius q fuerūt sčti, hūiliter & fideliter seruierūt Nabuchodonosor regi. proꝑterea etiā Saluator Mat. xxij. interrogat, si liceret Iudæis reddere cēsum Cæsari. rñdit: Reddite q̄ sunt Cæ. Cæsari q̄ sunt dei deo. m ℂ Et ipse pe. & o. quot. cō. ei. adhærētes ei' falsæ doctrinæ. Cōsequēter † vt pauli-
applicat ad ꝓpositū prædicta, di. n ℂ Et sper secede
nūc ita. dic. u. dis. ab ho. istis. i. ab eorū rent foras
ꝓsecutiōe. o ℂ Quo. si est ex ho. cōsi. apostoli.
hoc. Id est si doctrina eorū est humanitus cōficta. p ℂ Dissolue. sicut & ꝑdictorū. q ℂ Si uero ex deo est. i. ex ordinatiōe diuina. r ℂ Nō pote. dis. Nā eius ordinationē nullus pōt impedire. s ℂ Ne forte & deo re. uidea. q. d. cū hoc incurretis peccatū graue, repugnando ordinationi diuinę. t ℂ Cōsen. au. Hic cōsequēter ponit excusatorū dimissio, cū dicit: Consen. tū qa legis doctor erat honorabilis, tū qa eius ꝓsuasio erat rationabilis. Licet tñ cōsenserūt ei de dimissiōe apostorū, nō tñ de mō dimittēdi. quia cōsuluerat simpliciter eos dimitti: & ipsi priꝰ fuerūt cęsi, & ꝓhibiti ꝑdicare nomē Christi. iō sequit: v ℂ Et cōuo. &c. Et illi qꝺē ibāt gau. &c. ita qꝺ aduersa nō solū sustinebāt patiēter, sed etiā gaudenter. in quo cōsistit excellētissimus fortitudinis gradus. x ℂ Omni audie nō ces. &c. in nullo verbis aut verberibus territi, sed magis ad ꝑdicandū Christum fortius animati. Moraliter
y b ℂ Sur. au. in cō. &c. Per Gamalielē D
legisdoctorē q rōnabiliter loquēs mitigauit eorū furorē, significat bon' doctor catholicus q doctrina sana reprimit irā irrationabiliter motā, quia labor ꝑdicatorū, doctorū, & cōfessorū multū facit ad salutē animarū, & alleuiationē oneris curatorū. ℂ In ca. v. vbi dicit in Posil. Dicunt autē †nequādo
Saduceī a zedec quod est iusticia in Heb.

ADDI. Sicut Arriani dicuntur ab Arrio qui fuit primus inuentor hæresis Arrianæ, sic Saduceī dicūtur à quodā qui nominabatur Sadoch q fuit primus inuētor hereſis Saduceorum, vt habet in Glo. sup. librū thalmudicū, q dicitur Aboth. Vñ nō dicunt̄ iusticia, qa nec reputabantur inter alios iustiores, sed ecōtra: nam Pharisęi eorū æmuli iustiores reputabantur, vt patet Luc. xviij. vbi dicitur de Pharisæis: q confidebant in se tanꝙ iusti, & spernebant cæteros.

Nicolaus de Lyra.

Cap. VI.

IN diebus au. &c. Descripta prædicatiōe Petri singulari, & cū alijs apostolis, hic cōsequenter occasiōe huius ponit pars incidētalis, in qua agitur de electiōe septē diaconorū, ne impediret oratio, & ꝑdicatio apostolorū. Et diuidit in duas partes: Diuisio
qa primò ponitur causa & actus electiōis, secūdò subdit prosecutio de electis, ibi: Stephanus autē. Prima adhuc in duas. quia primò ponitur electionis causa siue ratio. secundò ipsa electio, ibi: Et placuit. Circa primū dicit: y ℂ In di. au. illis cr. mul. apo. Non em̄ pōt regi tanta pace multitudo sicut pauci, eo ꝙ difficile est quin in magna multitudine sint aliqui discoli.

✠ Aduersus

☞ E a ¶ Græcorū. Ra. Siue aduenarū Gentiliū in ciuitate cōuersantium, siue Iudæorū genere, q̄ inter Græcos nati fuerāt, & nutriti. qui murmurabāt, quia despiciebantur, aut quia in ministerium viduę eorum non admittebantur, aut quia prę cæteris quotidiano ministerio grauabantur. b ¶ Despicerentur. Ra. ex despectu plus grauarent. c ¶ Nō est æquū. Be. ostendunt apostoli episcopos & doctores ecclesiæ non debere corporalibus rebus implicari. d ¶ Considera. &c. septem &c. Be. Hic iam discernebant apli, & successores eorū per ecclesias cōstituti septē diacones qui essent sublimioris grad⁹ cæteris: & ꝓximi circa aram q̄si columnæ assisterent, non sine septenarij mysterio. e ¶ Nos uerò. De seipsis nō interrogant, sed iudicant. f ¶ Et elegerunt &c. & orantes &c. Ra. Hic ordo seruandus est in ordinandis, eligat populus, ordinet episcopus. e ¶ Stephanum. Ra. Hic primus ponitur, & solus laudatur, vt in vno oēs laudentur. aut primo martyrij honor feratur. h ¶ Et orantes. Be: Communis dispēsatio exigebat, vt ministri eligerent, qui vt digni inuēti sunt, crescēte gradatim prouidentia cēlestis salutaris, placuit eosdē ipos sacri altaris & dominici sanguinis, sicut refectionis, & mēsę cōmunis ministros ordinari. Q̄d ꝓbat inde, quia dictū est: orātes imposuerunt eis ma. hoc ē ꝓprium eorū qui ad sacrū nctī altaris ꝓmouent officiū. Hoc exēplo orationes fiunt in ordinibus, licet oro apl̄orum nō sit scripta. i ¶ Et uerbū do. &c. Ra. Quasi recapitulatio videt, quia dixerat: Omni die nō cessabant docentes &c. & in hoc ꝑm redit, di. Et uerbū domini crescebat. ¶ Ra. Sæpe in hoc libro, & in euāgelio etiā talia interponunt capitula: ne subito desinentes, vel subito introductæ vilescāt sententiæ. Vñ ad ornandū ꝓpriteę narrationis finē & sequētis principiū, & ad euangelij, & apl̄orum laudē inseruntur hæc: Et uerbum do. cres. & mul. nu.

† ꝓselytū Maior ex hoc nascit cā ꝓsecutionis, quia prius crescente plebe zelus fuerat cōcitatus. k ¶ Stephanus. Græce, Latine corona: qui q̄d ꝓceperus erat in re, præsagio nōis ꝓoccupabat: quia post crucem Christi primus martyrio coronat⁹ est sublimiter, qui lapidatus est humiliter. Hebraice interꝑtatur Stephanus norma nostra, qui primo passus sequētib⁹ martyrib⁹ factus est forma mori pro Christo.

Libertini l ¶ Liberti. Be. Libertini dicūt filij Libertorū. i. eorū q̄ de seruitute manu missi & libertati donati sunt. Cōstat ergo de stirpe seruili fuisse qui priò fidei Christi restiterunt, qui etsi ab hoc minibus emancipati, tū serui erant ꝓtī: figurantes hęreticos & persecutores fidei & sanctitatis.

☞ Et non potc.

Nicolaus de Lyra.

✠ a ¶ Aduersus He. Omnes erāt Iudæi, sed aliq erāt nati in Iudea. & illi dicūtur hic Hebræi. & aliqui in Græcia ex Iudæis ibidem per Antiochum dispersis: & illi dicuntur hic Gręci. & similiter illi qui de Gentilitate erant ad Iudaismum conuersi. b ¶ Eo q̄ despi. in minquo. ui. eo. Q̄d expōit duplicit. Vno mō, qa Græcè mulieres tā quā magis rudes repellebāt ab Hebręis ne mīstrarēt. Alio mō ītel ligit iste despect⁹ i hoc: q̄ Græcis viduis nō administrabāt ita bñ necessaria sicut Hebræis. c ¶ Cōuo. au. xij. mul. dix. nō esse bñ regibilē ꝓ eos in tēporalib⁹ absq̄ detrimēto in spūalib⁹. d ¶ Dixe. Nō ē æquū. nos de. uer. dei &c. i. ꝓdicationē & ꝓbi diuina spūalia sunt ꝓalibus ꝓponenda. e ¶ Cōsiderate ergo fra.

a Græcorum aduersus Hebræos, eo a b
b quòd despicerentur in ministerio
¶ Communi consensu.
quotidiano uiduæ eorum. Conuo- c
a ¶ Consensum quærunt multitudinis, quod in exemplum debet assumi.
cantes autem duodecim, multitudi
c nem discipulorum dixerunt. † Non d
est † æquum nos derelinquere uer-
a ¶ Meliora sunt fercula mentis q̄ dapes corporis.
d bum dei: et ministrare mensis. Con e
a ¶ Non mulieres. b ¶ Omnibus eligantur.
siderate ergo fratres uiros ex uobis
a ¶ Quibus testimonium perhibeant omnes. b ¶ Hic numerus spiritui sancto convenit.
† boni testimonij septem plenos spi f
a ¶ Quod patet in signis. & linguis. b ¶ Vos eligite nos constituamus.
g h
ritu sancto & sapientia, quos constiti
a ¶ Vt ministrent ipsi vel præsint ministrantibus.
e tuamus super hoc opus. Nos uerò k
a ¶ Isti actioni, nos adhærebimus theoriæ. ¶ Sine intermissione orate. ¶ Prædicationis.
orationi & ministerio uerbi † instan l
a ¶ Pro vobis & alijs. ¶ Vt instruantur alij. b ¶ Ne quod offendiculum fierent euangelio, murmura sedāt, consensui omnium student.
tes erimus. Et placuit sermo coram m
¶ Populi multitudo.
f omni multitudine. † Et elegerunt n
a ¶ In deum: vel cui ab hominibus credendum. Vtrunq; probauit euentus.
g Stephanum uirum plenum fide & spiritu sancto, & Philippum & Pro-
chorum, & Nicanorem, & Timo-
nem, & Parmenam, & Nicolaum o
a ¶ Hic solus aduena dicitur, vel quia cæteri aduenæ non erant: vel quia notabilis fuerat futurus, ideo quasi alienus aduena dicitur. b ¶ Illi qui elegerunt.
† aduenam Antiochenum. † Hos sta p q
tuerunt ante conspectum apostolo-
¶ Apostoli a ¶ Hac autoritate diaconibus manus imponuntur.
h rum, & orantes imposuerunt eis r
a ¶ Prædixerat: Crescente numero discipulorum &c. b ¶ In fide & opere credentium.
i manus. Et uerbum domini crescebat, & multiplicabatur numerus s t
a ¶ Nondum enim alijs ciuitatibus erat prædicatum.
discipulorum in Ierusalem ualde.
Multa etiam turba sacerdotum obe v
a ¶ Coronatus vel forma martyrij credentibus.
k diebat fidei. Stephanus autem x
a ¶ Sic distinguendum est, plenus spiritu sancto, subaudi, gratia & fortitudine, faciebat signa & prodigia. b ¶ Spiritui sancti. c ¶ Fidei.
plenus gratia & fortitudine fa- y z
b
ciebat prodigia & signa magna
in populo. Surrexerunt autem a
a ¶ Synagoga congregatio, vel collectio.
quidam de Synagoga quæ appel-
¶ Hęc tria loca sibi propinqua sunt. a ¶ A regione. b ¶ Cyrene ciuitas est.
l latur Libertinorū & Cyrenensium b

uiros ex uobis. quos melius cognoscitis q̄ extraneos: & ipsi me Glius possunt scire modum regendi multitudinē hanc q̄ extranei.
f ¶ Boni testi. i. bonæ famæ. g ¶ Septē. Hic numerus competit septenario spiritus sancti, ideo subdit: h ¶ Plenos spi. & sa. q̄tum apparere pōt p signa exteriora. i ¶ Quos consti. super hoc opus. s. ad ministrationē ꝑalium. k ¶ Nos uerò oratio. &c. per quam ascendit in deū. l ¶ Et ministe. uerbi. ꝓ quod fit descēsus ad ꝓximū, ad modū angelorū in scala Iacob ascēdētiū, & descendentiū, Gen. xviij. m ¶ Et placuit. Hic cōsequenter ponit electio cū dicit: Et placuit ser. co. multi. quia rōnalis erat, & utilis. n ¶ Et elege. Stepha. uirum ple. fi. i. fidelitate: ꝓpter quod tale negociū poterat sibi secure committi, & idē intelligēdū est de alijs. Iste tamen ꝑticialiter laudatur tanq̄ primus martyr futurus. o ¶ Et Nico. adue. i. de. Gētilitate conuersum ad Iudaismū. p ¶ Antioche. i. de Antiochia natū. q ¶ Hos sta. ante con. apo. s. alli, qui eos elegerunt. r ¶ Et orā. s. apostoli. s ¶ Impo suerunt eis ma. ipsos ordinādo in diaconos. vnde & diaconi ꝓ impositionem manus ordinantur. t ¶ Et uerbū do. cre. i. effectus prædicationis verbi dei p multiplicationem credentiū. v ¶ Multa etiā tur. sa. obe. fi. propter miracula quę fiebant manifestē: occulte tamē erāt Christiani, sic Gamaliel, etiam adē ratione. x ¶ Stepha. autē. Hic cōsequenter sanctus Lucas prosequit de electis. & primò de Stephano, decūdò de Philippo ca. viij. ibi: Philippus autē. prima i duas: qa primo circa Stephanū declarat virtutis operatio, secundò cōsurgens inde persecutio, ibi: Tūc submiserūt. Circa primū dicitur: Stephanus autē ple. gra. ad bene operandū. y ¶ Et for. ad aduersa tolerandū. z ¶ Faciebat pro. & sig. ma. in po. ad veritatem fidei catholicæ firmādā. a ¶ Surrexerunt autē qdā de sy. que ap. liber. à regione sic nominatorum. vt dicit glosa interlinearis. b ¶ Et Cyrenēsiū. à Cyrene ciuitate.

✠ Et Alexandrinorum ni.

Moraliter. c ¶ Cōuocan. autē. xij. multi. &c. Duodecim apli ad pacē multitudinis cōseruādā, & vt liberius intenderēt oroni, & ꝓdicatiōi ad fidē ecclię dilatādā, ordinauerūt septē viros bōi testimonij, ad dispensationē bonorū ꝑaliū, vt hic dicit. Et p hoc ēpi q̄ sūt successores apl̄orum instruunt, vt curā ꝑaliū, quantū pōt fieri, bono mō alijs cōmittētes, circa spūalia liberi⁹ valeant occupari. n ¶ Et elege. Ste. Per Stephanū q̄ describit hic plen⁹ fide plen⁹ gra, & fortitudie, significari pōt quilibet Christian⁹, q ex gratijs à deo sibi datis pat⁹ est fidē Christi defendere, sed m conditionē suę psonę, & p ea martyriū sustinere. Et nomē Stephanico sonat, q̄d vno mō norma, alio verò mō corona interpretat: talis em normā fidei sequit ideclinabilit: ꝓpē q̄d coronā gliæ sibi reddēdā finaliter ꝓmeret, sed m illud. nō. Tim. iij. b. Bonū certamē certaui, cursū cōsummaui, fidē seruaui, ī reliq̄ repolita est mihi corona iusticię, quā reddet mihi dñs in illa die iust⁹ iudex. ī subdit. z ¶ Facie. p. Prodigiū dicit q̄si porro. i. lōge à digito, eo q̄ nō pt visibiliter ondi. Hō verò pat⁹ ad martyriū nō aspicit bōa mūdi sensibilia, q̄ tāq̄ nobis, ppinqua pūt ondi cū digito, sed bōa cęlestia, sicut dr. j. ad Co. ij. c. Q̄d oculꝰ nō vidit, nec auris audiuit, nec i cor hoīs ascēdit, q̄ ꝓparauit de⁹ diligē. se. a ¶ Sur. au. q. de sy. hęc ē synagoga sathanę vt dr Apo. ij. c. Quę sp aduersat fideli pato mortē pati p Christo, sed qa nō pt resiste

✠ relapiæ &

a ¶ Et nō pote. resi. sa. Be. Dignū fuit vt in ꝓtomartyre confir
A maret qđ in martyrib⁹ tradēdis ꝓ nomine suo ꝓmiserat, dicens:
Dabo vobis os & sapientiam cui nō poterūt resistere aduersarij.
¶ Ra. Nolite cogitare quō aut qd loq̄mini: Nō em̄ vos estis qui
Luc. 21. c. Mat. 10. b logmini, sed spūs p̄is vestri q loquitur in vobis. Implet etiā illud:
Non relinquā vos orphanos, sed mittā
vobis paracletum &c. b ¶ Hō iste. Ex
Iohā. 14. c. despectu nō proprio nomine, sed homi
nē quasi carnalē, & infirmum appellant.
☞ Viri

Nicolaus de Lyra

a ¶ Et Alexādrino. ab Alexādria metropoli Aegypti. b ¶ Et eor. qui erāt à ci. & à. nomina sunt regionū Iudeæ ꝓpinquarū. c ¶ Disputates cum Ste. fidē catholicā verbis quātū poterāt impugnādo. d ¶ Et nō po. re. sa. & spi. q loq̄. sed m qđ ꝓmiserat Saluator dicēs, Luc. xxj. c. Ego dabo vobis os & sapientiā cui nō poterūt resistere, & cō
tradicere oēs aduersarij vri. e ¶ Tunc submiserunt. Hic cōseq̄nter p̄oī oriēs
Diuisio p̄secutio, vt q rōne vel scriptura Stepha no non poterāt resistere, violentia supe
riores apparerēt. Et prīò ponitur ipsius Stephani persecutio singularis. secundò ecclesiæ generalis, in principio. viij. ca. Pri
ma adhuc in tres. quia primò ponit Ste phani accusatio falsa. secūdò ei⁹ rnsio ve
rax in principio se. ca. tertio lapidatio ei⁹ inusta versus finē se. ca. ibi: Audiētes au
tem. Circa primū dicit: Tunc submise runt ui. i. submisse i formauerūt & frau dulenter de testimonio cōtra Stephanū ferēdo. f ¶ Qui di. se au. eum dicē. &c. i Mo. & de. i. cōtra deū & Mosen. blasphem⁹ aūt in lege p̄cipit lapidari, Le ui. xxiij. g ¶ Cōmo. itaq̄ plebē. i. po pulū cōem. h ¶ Et senio. Id ē maiores
B ppli. i ¶ Et scri. i. legis doctores. k ¶ Et concurrē. ra. eum. quasi furia mori, & nō ratione. l ¶ Et statuerunt fal. te. q di. Ho. iste &c. Nō nominat eum pro prio nomine, ex contēptu, & superbia.
m ¶ Nō cessat lo. &c. q. d. nō solū est blasphem⁹, sed etiā blasphemię assuetus.
n ¶ Hic destru. lo. istum & mu. &c. Videt q̄ nō dixerūt falsum, quia Christ⁹ dixit de tēplo Mat. xxiiij. a. q̄ nō remane ret lapis sup̄ lapidē, qui nō destrueretur. & de mutatiōe traditionū Moysi, Ioh. iiij. c. Venit hora in qua nec in mōte hoc neq̄ in Ierosolymis adorabitis patrē, sed veri adoratores erunt qui adorabūt pa trem in spiritu, & veritate. in quo signi ficabat ipsum corporalē legis cultū in spūalem cōmutandū. Ad primū dicendum, q̄ Christ⁹ non dixit se templum destructurum sed prædixit esse destruendū, sicut factū est postea ꝑ Romanos an no xlij. post passionem Christi. Si aūt obij̄ciatur, q̄ Romani non destruxerūt nisi in virtute dei, & sic Christus cū sit deus destruxit. Nō valet, quia testes non loquebantur de Iesu Christo inquan tum deus: cum eius diuinitatē negarent, & purū hominē fuisse di cerent. & sic loquebantur: Iesus Nazarenus hic, i. contemptibilis homo. ad secundum sciendum similiter q̄ traditiones illas nō di xit se mutaturū, sed q̄ essent mutandę dicto modo. & licet hoc fe cerit inquātum deus, hoc tm̄ modo nō loq̄bant testes, vt dictū est. Sciendū tm̄ de hac mutatiōe, q̄ non fuit mutatio de contrario in contrariū, ꝓprie, sed de imp̄fecto ad p̄fectū, quia cultus nouę le gis est multō perfectior quàm veteris, sicut diffuse fuit ostensum in p̄cipio epistolæ ad Hebræos, ꝓpter qđ dicit Heb. vij. c. Nihil ad perfectum adduxit lex. Qđ aūt sic mutatur, non ꝓprie destrui tur sed magis perficitur, quia virtualiter remanet in q̄dā melio ri. ꝓpter qđ dicit Saluator Mat. v. b. Nō veni soluere legem, sed adimplere. o ¶ Et intuētes eū. animo & vultu irato. p ¶ Vi derunt faciem eius tanquam. fa. angeli. ex quadam pulchri tudine & claritate sibi diuinitus data ad declarationem suę san ctitatis & innocētiæ, vt sic à malicia retraherētur, ꝙ damnabiles magis redderentur.

a ¶ Alexandria metropolis est Ægypti.
& Alexandrinorum, & eorum qui [a] [b]
a ¶ Cilicia minor quæ Asia sibi proxime sunt.
erant à Cilicia & Asia, disputantes [c]
¶ Volebant quidem, & conabantur.
[a] cum Stephano, & non poterant re [d]
¶ Scripturarum. a ¶ Cum omni fiducia & sine timore.
sistere sapientię & spiritui qui loquebatur. Tunc [e]
a ¶ Calliditate fraudis.
submiserunt uiros, qui dicerent se audisse eum dicen [f]
a ¶ Quia veteri nouam legem præferebat.
tem uerba blasphemiæ in Moysen, [g]
a ¶ Patrem. ¶ Cui æqualem dicebat Christum. b ¶ Ad concilium.
& deum. Commouerunt itaque [g]
a ¶ Præcellentes autoritate.
plebem & seniores & scribas, & [h] [i]
a ¶ Quia non poterant resistere, mortem parant inferre. ¶ Ecce violentia.
[a] currentes rapuerunt eum, & adduxerunt in concilium, & statuerunt [l]
a ¶ Passionem Christi imitatur, contra quem surrexerunt falsi testes. b ¶ Ex inuidia accusantes. c ¶ Addunt ad hoc quod iussi sunt dicere.
[b] falsos testes, dicentes [c]: Homo iste [m]
non cessat loqui uerba * aduersus [m]
a ¶ Ierusalem, quia templo & legi veteri ecclesiam & legem nouam præferebat.
locum sanctum & legem. Audiui mus enim eum dicentem, quoni [o]
a ¶ A Nazareth, qui est vilis locus & inferior.
am Iesus Nazarenus hic destruet [n]
a ¶ Sanctum & cunctis reuerendum. ¶ Vt legi veteri succedat noua.
locum istum, & mutabit traditiones quas tradidit nobis Moyses. Et intuentes eum omnes qui sedebant in concilio, uiderunt faciem [p]
a ¶ Præfulgore terribili. vel pulchritudine candoris.
b ¶ Vere angelus erat. i. nuncius voluntatis dei.
[a] eius tanquàm faciem angeli.

Cap. VII.
¶ Stephano.
Dixit autem prin [q]
ceps sacerdotum: Si
a ¶ Blasphemasse te deum, legem, & locum sanctum.
hæc ita se habent?

C Moraliter

NIC. DELY. CAP. VII.

Dixit aūt. Hic ponit accusati rnsio. circa quā primo dat rn dēdi locus, cū dicit: Dixit aūt Diuisio ad principes sacer. &c. sed ò ponit rnsionis actus cū subdit: Qui ait &c. Circa qđ sciendū, q̄ Stephanus fuit accusat⁹ de q̄tuor. s. q̄ locut⁹ fuerat con †inuaden tra deū, cōtra Moysen, cōtra tēplū, & cō tes tra legē, vt patet ex prædictis: iō prīò ex cusat se de prīò. s. de deo. sed ò de Moyse Stephanus ibi: Eodē tēpore. tertiò de tēplo, ibi: Ta accusat⁹ in bernaculū. q̄rto de lege, ibi: Dura cerui quatuor ce. De prīo aūt excusat se ꝑ hoc: q̄ oñdit se colere deū quē coluerūt sc̄ti p̄res & pa triarchæ, breuiter replicās eorū historiā, vsq̄ ad Moysen. Et diuidit in duas ptes: Contume q̄ prīò recitat historia incipiēdo ab A liosa brahā, vsq̄ ad Iacob. sed ò a Iacob vsq̄ ad Moysen, ibi: Et Iacob. prīa adhuc in duas. q̄ primò recitat historiā Abrahæ extra, ꝓmissiōis terrā, sed ò ītra ipam, ibi: Et inde. ¶ Ad euidentiā dicēdorū sunt hic aliq̄ p̄notāda, ꝓpter cōcordiā huius D passⁱ ad ea q̄ dicta sunt de Abrahā, Gen̄ xj. &. xij. Primū est de apparitione dei di cētis Abrahæ: Exi de terra tua &c. bis em̄ videt hoc de⁹ sibi dixisse. Semel aī p̄ris sui mortē Thare: & de hoc loquit hic Ste phan⁹: verūtn illū exitū nō fuit execut⁹ vsq̄ post mortē p̄ris, q̄ senex erat, vt ei obsequiū debitū ipēderet, & hoc de vo lūtate dn̄i licet nō sit exp̄ssum. Et iterū se mel post mortē p̄ris. & tunc dedit execu tiōi. & de ista vice fit mētio Gen̄. xij. licut Iohā. xx. e. dr̄, q̄ Christ⁹ in die suæ resur rectiōis dixit ap̄lis: Sicut me misit p̄r, ita & ego mitto vos. s. ad p̄dicandū. & tn̄ de volūtate eius executio ei⁹ fuit retardata vsq̄ post spūsc̄ti missionē. Vn̄ in die as censionis illud mandatū fuit replicatū cū tali retardatione, supra j. a. Accipietis virtutem spūsc̄ti in vos, & eritis mihi testes &c. Nec istud repugnat ei qđ dixi Gen̄. xij. improbans Rab. Sa. di centē q̄ illud: Exi de terrra tua &c. fuit dictum Aarahę per. lxx. an nos ante mortem patris sui, & q̄ extunc exiuit, quia non repro bauit eum, nisi quantum ad hoc dictum: Exi de terra &c. ad quod secuta est executio ante mortē patris: quod est falsum. vt dictum est. Secundum est de loco apparitionis. ¶ Circa qđ sciendum, q̄ Mesopotamia est nomen ciuitatis, & regionis siue ꝓuinciæ, sicut Babylonia in libris Regū & Paralipomenon, & ꝓphetarū: aliq̄ Mesopota accip̄ ꝓ ciuitate Babylon p̄cise & aliquādo ꝓ tota ꝓuincia. vn̄ miæ acce in pluribus locis dicunt Iudæi in Babylonia captiuati, q tn̄ fue ptio rūt in diuersis regni ciuitatib⁹ collocati, & Samaria accip̄ frequn ter ꝓ noīe vni⁹ ciuitatis, vt patet valde in multis locis. & aliquan do pro regione, sicut Ioh. iiij. a. dicit: Venit Iesus in ciuitatē Sama riæ, q̄ dicit Sichar. & sic manifeste patet q̄ Samaria ibi accipitur pro regiōe vel ꝓuincia. Similiter Mesopotamia aliquādo accipi tur ꝓ ciuitate Aran p̄cise, q̄ hic noīatur Charran, & sic sunt noīa synonyma: sicut dictū fuit Gen̄. xxiiij. sed Mesopotamia ē nomē Grecū dictū a meso, qđ ē medium, & potamos qđ ē fluui⁹: qa ciuitas illa ē sita inter duo flumina: vnde Gen. xxiiij. vbi trāslatio nr̄a habet mesopotamiā, in Hebreo hr̄: in Arā fluuiorū: Arā aūt ē no mē Syrū. Aliquādo ꝙ ò hoc nomen Mesopotamia accipitur pro

E a ¶ Viri fratres & pa. Quia Stephan⁹ insimulabatur blasphe
masse in Moysen & deū, in principio sui sermonis illorū calum-
niæ occurrit dicēs, deū q loquebatur patrib⁹ & prophetis, deum
esse maiestatis & gloriæ. Moysen etiā laudat: sed illos rebelles &
semper inobedientes cōprobat. Sed arte loquēdi vsus est ad rebel-
les incipiens q̄si timeret eos: sic, Viri fra
tres patres: lenis sermo & clemēs cōcili
at auditorē, vt cōmendet actorē. Blande
cœpit vt diu audiret, & q recusabat con
tra deū, & legē loqui, verū deū p̄dicat in
principio oīonis. Legē etiā sic exposuit,
vt ei⁹ eēt p̄dicator cui⁹ accusabat destru
ctor. in p̄cessu etiā sermōis errores eorū
redarguēs, vigorē animi, & q̄ liber erat
à timore inimici p̄docuit. b ¶ De⁹ glo
riæ &c. Memor Stephan⁹ p̄cepti illius:
Luc. 6. d. Diligite inimicos vr̄os &c. p̄secutorib⁹
suis salutē nūciauit. c ¶ In Mesopota-
mia. Be. Mesopotamia in capite Syriæ
est cōstituta ad Aquilonē. ¶ Ra. Meso-
potamia, & Charrā in Chaldæa sunt. de
Mesopotamia transmigrauit in Charrā.
d ¶ Et dixit &c. In Genesi videt cōti
neri: q̄ post mortē patris sui locutus est
dñs Abrahę, q in Charra mortu⁹ est, vbi
cū eo filij⁹ habitauit. Sed priusq̄ in illa ci
uitate habitaret, cum esset in Mesopota
mia dictū est ei: e ¶ Exi de terra tua
& de co. Terrā & cognitionē Abrahæ
Chaldæorū patriā genusq̄ appellat, vn-
de iā exierat, degēs modo in Mesopota-
mia: sed adhuc tenebat spe, & desiderio
redeūdi. & iō audit: Exi de terra & de
cognatiōe tua. non vt corpus extrahe
ret qđ iā fecerat, sed amorē cordis euelle
ret. Iōq̄ qđ seq̄t: Tunc exijt de terra
&c. nō de corpe, sed amore intelligēdū
est: quo in p̄petuū à Chaldæis loco, & de
siderio auulsus est. Iuxta fidē chronico-
F eodē anno Chaldæā egressus, Mesopota
miā ingressus, in Charrā moratus, & in
terrā p̄missiōis est inductus. ¶ Ra. Ter-
tiū Stephan⁹ p̄termisit. i. & de domo pa
tris tui: qđ factū est p̄p̄ nimiā pp̄ī peri
tiā vel imperitiā. ¶ Be. De Chaldæa in
qua ē Charrā. ¶ Rab. De Vr Chaldęorū
Abrahā exiuit. Vr ignis interp̄tat. Ignē
Chaldæi adorāt, cui etiā hoīes sacrificāt.
Tradunt Hebræi Aram fratrē Abrahæ Chaldæorū igni immo-
latum cōbustum fuisse: sed ignem Abrahæ à deo extinctū: quare
inde cū p̄re suo, & Loth filio Aram, & tota familia fugit in Char
Genē. 15. b. ram vbi mortuo patre dictū ē ei: Exi de terra tua &c. f ¶ Pa
ter eius &c. Sed repromisit &c. Rab. Redit ad originem generis
Israel, & amicitiæ diuinę exordium, vt nihil prætermittat in quo
blasphemare videatur. g ¶ Vos habitatis. Nō apli terrā re-
liquerant, nec Stephanus qui iam quasi in morte positus erat.
b ¶ Quia erit se. tuū ac. &c. Be. Non ita intelligendū est, qua
Genē. 21. b si male tractandū & seruituti subijciendū diceret hoc semen an-
nis quadringentis &, xxx. sed p hyperbaton legendum, quia pere
grinū erit semen eius annis quadringentis. xxx. in parte, cuius tem
poris etiam seruitus accidit: quia scriptū est: In Isaac vocabitur ti
bi semen. Ex anno natiuitatis Isaac vsq; ad annū egressiōis de Ae
gypto cōputantur anni. cccc v. quibus peregrinum erat futurum
illud semen, siue in terra Chanaan, siue in Aegypto. i ¶ Annis
quadringentis. Ra. Sic est iungendum: Accola annis quadrin-
gētis, xxx. Ex quo enim deus promisit Abrahæ, vsq; ad descēsum
Iacob in Aegyptum anni fuerunt. ccxv. à descēsu Iacob in Aegy-
ptum, vsq; ad egressum Israel ex Aegypto anni fuerunt. ccxv. He
brei in Aegypto annis. cxliij. seruierūt. In Genesi autem quadrin
genti tantum numerantur anni. In Exodo & Stephani prædica-
Minor nu merus sub maiori in cluditur tione adduntur. xxx. Aliquādo'em in scripturis, vbi magn⁹ pōitur
numer⁹ minor numer⁹ causa breuitatis p̄termittit: vbi non dili-
gentia numerādi, sed magnitudo tm̄ demōstrat: qđ secuta est Ge
nesis. Exod⁹ verò finito tp̄e accolat⁹ totū peregrinatiōis spacium
diligēter describit. In Actibus etiā apostolorū q̄dringētos annos
&, xxx. Paulus huic nūero assignat, dicēs, q̄si post quadringentos
&, xxx. annos, qui numerus non à prima promissione, sed à nati-
uitate Isaac vsq; ad distributionē terræ p̄missionis cōpletus est.

☞ Iudicab

¶ Viri fratres & patres audite. Quia Stephan⁹ insimulabatur blasphemasse in Moysen & deū in principio sui sermonis illorū calumniæ occurrit dicēs deū q loquebatur patrib⁹ & prophetis deum esse maiestatis & gloriæ. Moysen etiā laudat: sed illos rebelles & semper inobedientes cōprobat. Sed arte loquēdi vsus est ad rebeles incipiens q̄si timeret eos: sic, Viri fratres patres: lenis sermo & clemēs cōcilet auditorē, vt cōmendet actorē. Blande cœpit vt diu audiret, & q recusabat contra deū, & legē loqui, verū deū p̄dicat in principio oīonis. Legē etiā sic exposuit, vt ei⁹ eēt p̄dicator cui⁹ accusabat destructor. in p̄cessu etiā sermōis errores eorū redarguēs, vigorē animi, & q̄ liber erat à timore inimici p̄docuit. b ¶ De⁹ gloriæ &c. Memor Stephan⁹ p̄cepti illius: Luc. 6. d. Diligite inimicos vr̄os &c. p̄secutorib⁹ suis salutē nūciauit. c ¶ In Mesopotamia. Be. Mesopotamia in capite Syriæ est cōstituta ad Aquilonē. ¶ Ra. Mesopotamia, & Charrā in Chaldæa sunt. de Mesopotamia transmigrauit in Charrā. d ¶ Et dixit &c. In Genesi videt cōtineri: q̄ post mortē patris sui locutus est dñs Abrahę, q in Charra mortu⁹ est, vbi cū eo filij⁹ habitauit. Sed priusq̄ in illa ciuitate habitaret, cum esset in Mesopotamia dictū est ei: e ¶ Exi de terra tua & de co. Terrā & cognitionē Abrahæ Chaldæorū patriā genusq̄ appellat, vnde iā exierat, degēs modo in Mesopotamia: sed adhuc tenebat spe, & desiderio redeūdi. & iō audit: Exi de terra & de cognatiōe tua. non vt corpus extraheret qđ iā fecerat, sed amorē cordis euelleret. Iōq̄ qđ seq̄t: Tunc exijt de terra &c. nō de corpe, sed amore intelligēdū est: quo in p̄petuū à Chaldæis loco, & desiderio auulsus est. Iuxta fidē chronicoF eodē anno Chaldæā egressus, Mesopotamiā ingressus, in Charrā moratus, & in terrā p̄missiōis est inductus. ¶ Ra. Tertiū Stephan⁹ p̄termisit. i. & de domo patris tui: qđ factū est p̄p̄ nimiā pp̄ī peritiā vel imperitiā. ¶ Be. De Chaldæa in qua ē Charrā. ¶ Rab. De Vr Chaldęorū Abrahā exiuit. Vr ignis interp̄tat. Ignē Chaldæi adorāt, cui etiā hoīes sacrificāt. Tradunt Hebræi Aram fratrē Abrahæ Chaldæorū igni immolatum cōbustum fuisse: sed ignem Abrahæ à deo extinctū: quare inde cū p̄re suo, & Loth filio Aram, & tota familia fugit in Charram vbi mortuo patre dictū ē ei: Exi de terra tua &c. f ¶ Pater eius &c. Sed repromisit &c. Rab. Redit ad originem generis Israel, & amicitiæ diuinę exordium, vt nihil prætermittat in quo blasphemare videatur. g ¶ Vos habitatis. Nō apli terrā reliquerant, nec Stephanus qui iam quasi in morte positus erat. b ¶ Quia erit se. tuū ac. &c. Be. Non ita intelligendū est, quasi male tractandū & seruituti subijciendū diceret hoc semen annis quadringentis &, xxx. sed p hyperbaton legendum, quia peregrinū erit semen eius annis quadringentis. xxx. in parte, cuius temporis etiam seruitus accidit: quia scriptū est: In Isaac vocabitur tibi semen. Ex anno natiuitatis Isaac vsq; ad annū egressiōis de Aegypto cōputantur anni. cccc v. quibus peregrinum erat futurum illud semen, siue in terra Chanaan, siue in Aegypto. i ¶ Annis quadringentis. Ra. Sic est iungendum: Accola annis quadringētis, xxx. Ex quo enim deus promisit Abrahæ, vsq; ad descēsum Iacob in Aegyptum anni fuerunt. ccxv. à descēsu Iacob in Aegyptum, vsq; ad egressum Israel ex Aegypto anni fuerunt. ccxv. Hebręi in Aegypto annis. cxliij. seruierūt. In Genesi autem quadringenti tantum numerantur anni. In Exodo & Stephani prædicatione adduntur. xxx. Aliquādo'em in scripturis, vbi magn⁹ pōitur numer⁹ minor numer⁹ causa breuitatis p̄termittit: vbi non diligentia numerādi, sed magnitudo tm̄ demōstrat: qđ secuta est Genesis. Exod⁹ verò finito tp̄e accolat⁹ totū peregrinatiōis spacium diligēter describit. In Actibus etiā apostolorū q̄dringētos annos &, xxx. Paulus huic nūero assignat, dicēs, q̄si post quadringentos &, xxx. annos, qui numerus non à prima promissione, sed à natiuitate Isaac vsq; ad distributionē terræ p̄missionis cōpletus est.

¶ Prudentes. ¶ Coqui. ¶ Quia vnius erant generis.
a ¶ Seniores. b ¶ Aure interiori.

a Qui ait: Viri fratres & patres, audi a b
a ¶ Cuius⁹ gloria in æternum. ¶ Primo ostendit se non blas- c
phemare deum. b ¶ Per angelū. c ¶ Quam fide q̄ & carne.
b te. Deus gloriæ apparuit patri nō, d
c stro Abrahæ, cum esset in Mesopo- e
tamia priusq̄ moraretur in Charrā f
d & dixit ad illum: †Exi de terra tua, h
a ¶ Vt maior sit obedientia & patientia. i
& de cognatione tua, & uēni in ter- k
ram quam monstrauero tibi. Tunc
a ¶ Voluntate. b ¶ Mesopotamia.
a exijt de terrā Chaldæorum, & habi l
tauit in Charram. Et inde postquā m
¶ Thare. n
f mortuus est pater eius, transtulit il- o
lum in terram istam in qua nunc
g uos habitatis. Et non dedit illi hære p
a ¶ Quamuis multos agros ibi possederit, agrum tamen
proprium non habuit. b ¶ Minimam partem. speluncam
enim cum agro non hæreditate possedit, sed precio emit
ab Ephron filio Seor Ethęo.
ditatem in ea, nec passum pedis: sed q
a ¶ Quare merito eius datur semini. b ¶ Hæreditatē.
repromisit dare illi eam in possessio r
nem, & semini eius post ipsum, cum s
a ¶ Hoc dicitur, vt magis appareat scientia dei promis-
tentis. b ¶ Per angelum vt putatur.
nōn haberet filium. Locutus est au t
h tem ei deus: quia erit semen † tuum u
a ¶ Aduena qui non suam colit terram. b ¶ Chanaan, vel
Aegypto scilicet.
accōla in terra aliena, & seruituti x
a ¶ Aegyptij. b ¶ Affligentes eos duris operibus.
f eos subijcient, & male tractabunt
eos annis quadringentis tri y
¶ Aegyptios.
ginta, & gentem cui seruierint

¶ tota prouincia circa dictā ciuitatē: Abrahā verò exiēs de Chaldęa cū patre suo Thare pri⁹ intrauit Mesopotamiā, put est nomē regionis, q̄ put est nomē ciuitatis, q̄ alio nomine dr̄ Tharā. Hic ergo, p̄missis exponēda est litera. a ¶ Viri fra. hoc dicit q̄tum ad sibi coæuos & iuniores. b ¶ Et patres. quātum ad seniores. c ¶ Audite veritatē. d ¶ De⁹ glor. ideſt de⁹ glorios⁹, quem colo, & sic non sum blasphemus. e ¶ Apparuit pat. no. Abrahæ. prima vice. f ¶ Cū esset in Mesopotamia. i. antrasset terminos Mesopotamię regionis. g ¶ Priusquā mo. in Charran. cū patresuo. h ¶ Et dixit. ad illū: Exi de terra tua. Sed quō hic dr̄? qa iā exierat de Chaldæa in q̄ nat⁹ fuerat. nā Mesopotamia, & Chaldæa, p̄uinciæ sunt distinctę. Iō dicūt alq †Genesis q̄ licet exiuisset corpe, nō tamen mente. qa p̄ponebat illuc redire. Sed isud dictū improbat Genē. xij. Et ideo dicendū sicut ibi, dictū fuit, q̄ exire hic dr̄ p̄ se magis elōgare & huic cōcordat lra Hebraica Gene. xij. Et vbi nra trāslatio habet: Egredere de terra tua &c. in Hebręo hr̄: Vade ti bi de terra tua. q. d. p vtilitate tua vade longius. i ¶ De terra tua & co. tua. quia Nachor frater Abrahę remansit in Mesopotamia. k ¶ Tunc exijt. i. longius abijt. l ¶ De terra Chaldæo. de qua iā añ exierat, vt dictum est. m ¶ Et habi. i Charrā. cum patre suo usq; ad mortem ei⁹. supradicta ex ratione. n ¶ Et inde. Hic cōsequēter recitat breuiter historia Abrahę, in terra, p̄missionis, di. Et inde postquā pa. ei⁹ mor. ē transtulit il. reiterādo præceptū illud: Exi de terra tua, sed m q̄ dictū est. &. & habetur Genē. xij. Aliq tm̄ dicūt, q̄ illud qđ hic dicit: Exi de terra &c. dr̄ p anticipationē: & q̄ solū dictū fuit ei semel post mortē pa †de inquitris. Sed meli⁹ cōcordat lr̄a, q̄ bis, vt dictū est. o ¶ Et nō de. illi hę. iea &c. H sed habitauit in terra Chanaā, sicut aduena & peregrinus. Quod nec est contra illud qđ habetur Genē. xxj. q̄ emit agrum ab Ephrō Ethęo: qa hic non fuit ad habitandū vel colendū, sed pro sepultura Sarę. p ¶ Sed repro. da. illi eā in pos. & se. ei⁹. Genē. xiij. d. Omnē terrā quam cōspicis, tibi dabo, & semini tuo. q ¶ Cum nō haberet filiū. nōdum enim nat⁹ erat Isaac, nec etiā Hismael, vt patet Genē. xvj. r ¶ Locutus est autem ei deus. Genē. xv. s ¶ Quia erit se. eius ac. in ter. aliena. i. in terra Chanaā & in Aegypto. t ¶ Et seruituti eos sub. & male tra. affligentes eos nimis dura seruitute post mortem Ioseph, vt habetur Exo. j. v ¶ Annis quadringentis. Isti quadringenti anni sunt incipiendi à natiuitate Isaac vsq; ad exitum filiorū Israel de Aegypto, sicut diffuse ostensum fuit Genē. xv. E potest hic breuiter aliquid reperi. A natiuitate enim Isaac, vsq; ad natiuitatem Iacob fluxerunt anni. lx. Genē. xxv. Iacob autem erat annorum. cxxx. quādo descendit in Aegyptum cum filijs suis. Genē. xlvij. Inde vsq; ad exitum de Aegypto fluxerunt anni. ccx. secundum Hebræos, quib⁹ simul iūctis habentur anni q̄dringēti p̄cise, in qb⁹ semē Abrahæ accola fuit in terra aliena. & sic patet, q̄ nō fuerūt in afflictiōe q̄dringētis ānis, sed p partē minorē illi⁹ tpis, & iō ly, q̄dringētis ānis, ñ refert ad illd qđ immediate p̄mittit: & affligēt eos: nisi p synecdochē. s. accipiēdo ptē p toto, sicut dr̄ Christ⁹ iacuisse trib⁹ dieb⁹ i sepulchro, sed p̄p̄e Moraliter
☞ refertur ad illud

Moraliter. a ¶ Viri fratr. & patr. audi. &c. Hic ponit beati Stephani excusatio vera ad suæ innocentiæ declarationem, & aduersariorum falsitatem. Circa quod sciendum, q̄ accusabatur de quatuor, vt patet ex p̄cedentib⁹. s. de blasphemia contra deum, & contra Moysen, contra templum, & contra legem. de primo excusat se ostendens se cultorem illius veri dei quem coluerūt patriarchæ sancti incipiens ab Abraham dicens: d ¶ Deus gloriæ appa. patri nostro Abraham &c. Eodem tempore natus est Moyses &c. Hic excusat se de blasphemia contra Moysen, confitens ipsum fuisse deo gratum, & ad liberationem Israel diuinitus ordinatum, & prophetasse Christi aduentum, dicens:

☞ Propter

Psal. 42.a. Ibidē.5.c

Circūcisio quare i mē bro genita li. Mystice ↑seruient

Gen.37.f ↑inuidia

B

Gen.48.d. Ios.24.g.

↑cum ite rū missset eos, agnit⁹

Exo.13.d. Gen.50.d

Gen.23.c.

Ⓐ a ¶ Iudicabo. Ra. Iudiciū aliqū discretionē significat, vt ibi: Iudica me de⁹, & discerne cām meā. Aliquādo pœnā, vt Iudica illos de⁹. b ¶ Testamentū circū. Ra. Fœdus siue signū iō factū, vt populus Israel non solū morib⁹, sed etiā signo corporali à Gentibus diuideret. In mēbro genitali ponit, vt in illa carnis sit immi nutio q̄ tegit pudicitię secreto: & qa per omnes ꝓgenies erat seruāda, in genitali mēbro est posita. ¶ Mystice circuncisio mortificationē carnis designās. In illo fit mēbro, quo voluptas carnis explet. In eo etiam quo tegebatur circūcisio carnalis, signatur vitandā esse iactationē gliæ in circūcisione spiritali. c ¶ Die octa. Ra. Octo diebus mysteriū circūcisionis nostrę ostendit, q per octauā no. Te. quę in resurrectione domini, & octo beatitudinib⁹ continet, à vitijs octaua die circūcidimur. d ¶ Vendide. in Aegy. Breuiter narrans transit ad finē, non em primo Aegyptijs sed Hismaelitis negociatoribus & Madianitis venditus est, & illi vendiderunt eū in Aegyptū. Phutiphar sacerdoti. e ¶ Venit au. fa. Ra. Vtrū in toto orbe fames venerit dubitatur. f ¶ In anim. ab. septuaginta quinq̄. Hoc secundum editionem. Lxx. interpretum dicit. In Hebræo. lxx. tantum reperiuntur: sed si series animarum secūdum Genesim cōputetur, addito Iacob & Ioseph cū duobus filijs, qui erant in Aegypto. lxx. solummō inueniūtur. ¶ Rab. Si Iacob & Ioseph cum duob⁹ filijs nō numerātur: lxvj. tantū erunt: illis annumeratis, lxx. fiunt. Lucas quinq̄ superaddit, secundum editionem. Lxx. quam vulgatam nouerat esse, & firmatam autoritate Græcorum. Si ergo obuiaret cōsuetæ autoritati, nō crederet sibi, q videret derogare olim creditæ editioni. Maluit ergo cōsentientibus interptib⁹ fidē Christi firmare, quàm pro Hebraica veritate sermonē suū suspectum facere. g ¶ Et descen. Secundum situm locorum descensus est de terra ꝓmissionis in Aegyptum, sed quia libertati successerat seruitus Iacob cum ꝓgenie descēdisse in Aegyptum dicitur: h ¶ Translati. Rab. Synecdoche ꝓ solo Ioseph dicūtur transtati, cui Iacob dixit: Dedi tibi Sichimam ꝓcipuā extra fratres tuos. iō i libro Iosue ossa eius leguntur in ea sepulta, quę filij Israel ipso mādante de Aegypto transtulerūt. In Exodo em legit: Tulit Moyses ossa Ioseph secum qa dixerat Ioseph filijs Israel. Ferte ossa mea hic vobiscū. ¶ Be. De solo Ioseph scriptura testatur, ꝙ ossa eius de Aegypto trāslata in Sichem sint tumulata. Sed ex verbis Stephani & scriptis. Hiero. q loca illa incoluit, cōstat cęteros etiā ꝓarchas ibidē esse sepultos cū ꝙ uis mēoria Ioseph celebrior sit q hoc de ossib⁹ suis mandauit, ad cuius tribum ciuitas illa pertinuit. ¶ Hiero. In historia Paulę sic ait: Transiuit Sichem, & vidit xij. ꝓatriarcharum sepulchra. Idē, xij. ꝓatriarchę nō sūt sepulti ī Arbe, sed ī Sichē f ¶ Et posi. ī se &c. Ra. Docet Genesis Abrahā ab Ephrō filio Seor Ethęi ī Chriatharbe sepulchrum emisse, ī quo ipse, & Isaac, Iacob & Adam sepulti sunt. Item docet Iacob iuxta Sichem partē agri, vbi ponere tabernacula, ab Emor pre Sichem: datis. c. argēteis accepisse. Nō ergo emit Abrahā sepulchrū ab Emor pre Sichē, ab Ephron Ethęo: ī q̄. xij. ꝓarchę nō sunt sepulti, sed ī Sichē, vt dixim⁹. Sed Stephanus vulgo loquens vulgi opinionem sęqtur: duas enim narrationes coniungens non tam ordinem historiæ, quàm causam de qua agebatur intendit. Qui enim insimulatur contra sanctum locū & legem docuisse, ostendit Christum ex lege prōmissum esse: & ꝙ tunc nec Moysi, nec domino seruire voluerunt.

☞ In sepulchro

a ¶ Decem plagis, & submessione Pharaonis cum omni populo in mari rubro.

[a] iudicabo ego dicit dominus. Et post [a]

a ¶ De Ægypto. b ¶ Seruire incipient. ¶ Liberati de seruitute humana.

hæc exibunt, & † deseruient mihi [b]

a ¶ Terra promissionis. ¶ Ostendit locū sanctum, non blasphemat.

[b] in loco isto. Et dedit illi testamentū [c]

a ¶ i. Circuncisus, non in præputio.

circuncisionis, & sic genuit Isaac, &

a ¶ Circuncisus circuncisum, vt repetatur. & Iacob circuncisus. xij. patriarchas circuncisos: vt potius laudet eos q̄ vituperet.

[c] circuncidit eum die octaua, et Isa- [d] [e]

ac Iacob, & Iacob duodecim patriar

a ¶ Quia plus cæteris amabatur a patre.

chas: & patriarchę † æmulantes Io- [f]

a ¶ Propter somnia quæ pollicebantur ei magna.

[d] seph uendiderunt in Ægyptum: & [g]

a ¶ De manu fratrum, de cisterna, de manu negociatorū, & domini Ægyptiæ, de periculo mortis, tandem de ipso carcere.

erat deus cum eo. Et eripuit eum ex

a ¶ Aduersitatibus & periculis.

omnibus tribulationibus eius, & de [f]

a ¶ Coram sacerdote, & principe carceris, & Pharaone. b ¶ Interpretandi somnium & prouidendi consilium.

dit ei grātiam & sapientiā in conspe ctu Pharaonis regis Ægypti, & constituit eum præpositum super Ægyptum, & super omnem domum su-

¶ Cum omnibus habitatoribus in vniuersa Ægypto & Chanaan.

[e] am. Venit autem fames in uniuer- [k]

sam Ægyptum & Chanaan, & tri-

a ¶ Idem tribulatio & fames. c ¶ Etiam si quærerent Ex hoc putatur vbiq̄ fuisse fames.

bulatio magna: [b] et non inueniebant

a ¶ Patriarchę: patet quia patres non blasphemat quos etiam suos vocat. ¶ Præter Beniamin.

cibos patres nostri, † Cum audisset

autem Iacob esse frumentum in Æ- [l]

a ¶ Prima vice Ioseph cognouit eos: & ipsi eū secunda.

gypto misit patres nostros primum [m]

& † in secundo cognitus est Ioseph à [n] [o]

¶ Prius enim celauerat, quia Ægyptijs ouem adorantes eum ouium oderant, quas Israel offerebat.

fratribus suis, & † manifestatum est

Pharaoni genus eius. Mittens autē [p]

¶ Euocauit.

Ioseph accersiuit Iacob patrem su-

a ¶ Ioseph fratres suos. ſ. & fratrum filios: quia Iacob non erat cognatio, sed progenies.

um, & omnem cognationem suam

a ¶ Pars pro toto.

in animabus septuaginta quinq̄. Et [q]

a ¶ Alle. qui in Ægyptū vadit. i. mundo adheret, vere descendit. b ¶ In Ægypto.

[f] [g] [h] [b] descēdit Iacob in Ægyptū & defun-

¶ Patriarchæ, quisq̄ in sua ætate.

ctus est ipse & patres nostri. Et trans- [s]

lati sunt in Sichem, & positi sunt

reſert ad illud, quod añ ponit: Erit semē ei⁹ accola in terra aliena. quia tot annis habitauit semē Abrahæ in terra aliena, vt ostensum est. a ¶ Et post hæc exibunt. sub Moyse ducæ, Exo. xij. b ¶ Et ser. mi. in Io. isto. quod fuit impletum tempore Iosue, sub quo populus Israel intrauit in terram promissionis. c ¶ Et dedit illi testa. circūcisio. Gen. xvij. d ¶ Et Ia. Hic cōsequenter recitat historiam ā tpe Iacob vsq̄ ad Moysen, & ꝓmō recitat historiā tpis seruitutē ꝓcedentis, secūdò subsequētis, ibi: Cū aūt. Circa primū dicit: Et Iacob. supple circūcidit. e ¶ Duode. pa. filios suos, q dicunt̄ patriarchæ. i. patres principales: à pater, & archos quod est princeps: quia ab ipsis denominantur. xij. tribus Israel. f ¶ Et patri. æ. Io. i. inuidentes ei, Gen. xxxvij. g ¶ Vendi. eum in Aegypto, eodē capitulo. h ¶ Et e. deus. &c. & erīs. primò de manibus fratrū volentū eum occidere, secundò de cisterna, vbi posuerunt eum moriturum fame. tertiò de carcere regis Aegypti, vbi posuit eū magister militiæ, Gen. xlj. i ¶ Et de. ei gr. &c. in cō. Ph. ad exponendū ei⁹ somniū de futura fertilitate & sterilitate terræ: k ¶ Venit autem fa. &c. Gen. xlij. l ¶ Misit patres nōstros. i. filios suos m ¶ Primū. i. prima vice. n ¶ Et in secundo. in secūda missiōe. o ¶ Cognitus est &c. Gen. xlij. p ¶ Mittēs autē Ioseph &c. in eodē ca. q ¶ In aīabus lxxv. Exod. j. Gen. tamē. xlvj. c. dicitur: Omnes aīæ domus Iacob, quæ ingressæ Aegyptū fuere. lxx. sed ibi numerant̄ tm̄ personæ egressæ de Iacob actu natæ. hic autem & Exo. j. numerantur cum illis quinq̄ nepotes Ioseph, eo ꝙ pertinebāt ad populū Israel. ꝓpter quod Lxx. interptes, Gen. xlvj. posuerūt. lxxv. quā interptationē sequit hic stūs Lucas. r ¶ Et descē. Ia in Aegyptū. Hic cōsequēter recitat descensum in Aegyptum dicens: Et def. Iacob in Aegyptū, & defun. est. Gen. xlix. s ¶ Et patres no. ſ. xij. patriarchæ. de morte verò Ioseph in Aegypto habetur Gen. vlti. & de morte aliorū Exo. j. t ¶ Et trāslati sunt in Sichē &c. Hæc litera videtur multū intricata & discrepare ab eo qđ habet Gen. xxiij. de spelunca quam emit Abrahā. & Gen. xxxiij. de agro quem emit Iacob à filijs Emor. Propter qđ adintellectū huius passus sciendū, ꝙ Abrahā emit illā spelunca ab Ephron Ethęo: & Iacob illū agrū à filijs Emor prīs Sichē, vt patet in textu. In spelunca verò ab Abrahā empta, fuit Iacob sepultus illic portat⁹ de Aegypto Gen. vlti. In agro verò quē emit Iacob, & quem dedit Ioseph filio suo, vt habet Gen. xlvij. sepulta fuerūt ossa Ioseph, illic apportata de Aegypto, vt habet Iosue. vlt. De alijs verò patriarchis non habet de scriptura satis, vbi sint sepulti. Sed Hiero. dicit de sancta Paula, ꝙ ipsa ptrāsiuit vsq̄ in Sichē, & vidit ibi sepulchra. xij. patriarcharū. Iosephus verò, ij. lib. dicit, ꝙ fratres Ioseph mortui in Aegypto à posteris suis fuerūt trāslati in Hebron, & ibidem sepulti. & in hoc magis videtur credendum dicto Iosephi ꝙ Hiero. quia longo tempore fuit ante Hiero. & quia natus fuit in Iudęa, & certius cognouit omnia Iudęæ loca. His ergo prę missis sciendū, ꝙ sanctus Lucas hic simul recitat duas historias intricate, & exponitur litera sic: Et trans. ſunt &c. & po. ſunt in sepul. quod emit Abra. ſ. partim hic, & partim ibi: qa Ioseph certū est, ꝙ sepultus fuit in Sichem in spelūcam Abrahę. vt prędictum est. de Iacob verò certum est, quòd sepultus fuit in Hebrō, de alijs patriarchis dubium est vtrum hic, vel ibi sint sepulti: licet mihi probabilius videatur, quòd in Hebron, sicut dictum est.

Ⓒ ✠ A filijs

Diuisio

†Gen. 42.a

Ioseph⁹. 2. anti, ca. 3.

a ¶In sepulchro quod emit Abrahã. Beda. Hoc de solo Iacob, cuius corpus filij de Aegypto tollentes sepelierũt in spelũca
Genẽ. vlt. d. duplici, vbi Abrahã cũ Sara sepult⁹ est, & Isaac cũ Rebecca: & ibi Lya cõdita est. vnde ciuitas illa vocat Hebron. i. cõiugiũ, qa prẽs ibi cũ cõiugib⁹ sepulti sunt. ¶ Beda. Duas historias cõfundit, & alteram alteri implicat. Nõ em ã filijs Emor filij Sichẽ emit Abraham, sed Iacob ab illis emit Sichen. ideo sic iũgẽdũ est: translati sunt in Sichen à filijs Emor filij Sichem: quasi diceretur, in Sichen illã quam emit Iacob à filijs Emor filij Sichem. In Genesi legitur Sichem filius fuisse Emor, vnde putant q dam duos fuisse Sichem, quorum alter ẽ Luca dicitur pater Emor, alter à Genesi filius eius. Quidam iungunt principium & finem sermonis, dicentes, à filijs Sichem, & post inferunt, Emor filij. vt hic locus congruat Geneſi. b ¶ A fi. &c. Redit ad ordinem narrationis: anticipatio enim fuit quod præmisit, translati
Genẽ. 33. a. sunt in Sichen à filijs Emor filij Sichem. c ¶ Rex alius. Rex iste diabolus est, q effœminatos diligit, masculos odit. d ¶ Genus nostrũ af. pa. no. Patres nostros dicit, & genus nostrum, ne prẽs blasphemare videatur. e ¶ Gratus d. Ostendit qꝫ Moyses nõ blasphemauerit. f ¶ Moyses. Ra. Aquaticus, quia de aqua est assumptus, vel liniens, quia inuetus est in fiscella bitumine lita. ¶ Ra. Moyses typus est Saluatoris, qui pcusso diabolo genus suũ liberauit, tribus tẽpo ribus occultat⁹ ẽ i Isrl, ab Abrahã. s. vsqꝫ ad Dauid, à Dauid vsqꝫ ad trãsmigratio nem Babylonis, inde vsqꝫ ad natiuitatẽ Christi. qui proiectus à Iudæis, ab eccle sia Gentium veniente ad baptismum q
† Exo. 2. a. filia diaboli prius erat, assumptus est & nutritus qui fuit potens in opere, & verbo corã deo & omni plebe, q in plenitudine temporũ visitauit nos & fecit redẽptionẽ plebis suę. g ¶ Vindica. illũ.
† Ibidem. a & fe. ul. Ostendit illũ q iniuriã faciebat nõ esse de genere suo. h ¶ Appuit il. Ra. Sic Christus post ascẽsionẽ apparuit per apostolos litigantibus Iudæis, & infidelibus, qui resistebant apostolis.
† vice filij † 37. dist. c. turbat. &c. q de mẽsa. ✠ Quis te

Nicolaus de Lyra.

a ¶ A filijs Emor. istud nõ cõiungitur literæ immediate præcedenti, sed antecedenti, vbi dicitur: Et translati sunt in Sichem, supple emptam à filijs Emor per ipsum Iacob, vt prædictum est: & sic exponit scholastica historia. Sed huic expositioni videtur obuiare quod sequit: Filij Sichem. quia Genẽ. xxxiij. dicitur, qꝫ Iacob emit partem agri à filijs Emor patris Sichem. & sic Emor non fuit filius Sichem, sed pater eius. Sequendo tamen expositionem istam potest faciliter responderi, qꝫ idem homo frequenter habet patrem, & filium eiusdem nominis. Sicut dominus Carolus comes Valesij bonæ memoriæ habuit patrem regem Franciæ nõe Philippũ, & filiũ eiusdem nõis. Et sic põt dici de isto Emor, qꝫ habuit prẽm nõe Sichem, de q fit hic mẽtio, cũ dicit: A filijs Emor filij Sichem, & filium eiusdem nõis de q dr Genẽ. xxxiij. d. A filijs Emor prĩs Sichem. Sed qa expositio dicta videt multũ intricata, & qa lra videt pretendere qꝫ Abrahã emit precio argẽti à filijs Emor, sciendum qꝫ ideo posset dici (sine tamen prẽiudicio) qꝫ ille Emor de quo hic Lucas loqtur, fuit idẽ cũ prẽ Seor, prẽ Ephrõ: & fuit binomi⁹, sicut in scriptura multi leguntur binomij: sic Abraham emit à filijs Emor, qa ab Ephron emit de filijs ei⁹, & iste Emor alio nõe dict⁹ Seor, habuit prẽm nõe Sichẽ, ille ãt Emor de q fit mẽtio Genẽ. xxxiij. a. habuit filiũ nõe Sichem. Nec incõueniens si potest G nanẽ eadem nõia diuersorũ hominũ hic & ibi, qa frequenter hoĩes diuersorũ locorũ & tẽporũ in nõib⁹ cõueniũt: & sec⁹m hãc expositionẽ lra planior videt. Sciendũ etiam, qꝫ Sichem hic dupl⁹ accipitur, vno mõ, put ẽ nomẽ ciuitatis, cũ dr: Trãslati sunt in Sichẽ, alio modo, put est, ppriũ nomẽ hoĩs, cũ dr: Filij Sichẽ. b ¶ Cũ aũt. Hic recitat historia, p tẽpore seruitutis filiorũ Isrl i Aegypto & primo ponit huj⁹ seruitutis occasio, cũ dr: Cũ aũt ap. tẽpus pro. quã confe. fue. de⁹ Abrahæ, pmittens ei, qꝫ semen ei⁹ seruiret ei in terra Iudææ Ge. xv. c ¶ Creuit po. & mul. est. in Aegypto. Exo. j. d. Et hæc multiplicatio mouit regem Aegypti ad affligendum pplm Israel, vt minus possent vacare generatiõi, & multiplicari. vt habetur ibidẽ: d ¶ Quo ad usqꝫ rex alius sur. in Aegy. Dicit em Iosephus: qꝫ regnũ tũc trani latũ erat ad aliam domum. e ¶ Qui non sciebat Io. i. beneficia quæ fecerat Ioseph regno Aegypti. f ¶ Hic circũ. i. fraudulenter opprimens. g ¶ Gen⁹ n. primo subijciens duris laboribus. sed quia per hoc non fuit impedita populi multiplicatio præcepit obstetricibus, vt in partu Hebræarũ necarent masculos, sed quia non fecerunt hoc, deũ timentes, præcepit vt masculi nati in flumen, pjcerentur, Exo. j. & hoc est qđ dr: Vt exponerẽt infãtes. &c. h ¶ Eodẽ tpe. Hic cõsequẽter Stephanus se excusat de blasphemia contra Moysen, ostẽdẽs eũ ppũ fuisse liberatorem, & prio ponit ad hãc liberationem Moysi dispositio, sec⁹o ipa liberatio, ibi Cũ aũt. Circa primũ dicitur: Eodẽ tpe na. ẽ Moy. & f. gra. deo. qđ apparet ex hoc, qꝫ de⁹ seruauit eũ ne periret cum alijs pueris ĩ flumine. i ¶ Qui nu. ẽ trimẽ. i d. pa. sui. Vidit eũ elegãtẽ puerũ, & iõ quantũ potuit seruauit eũ quousqꝫ apparebat periculũ mortis: non solum pueri, sed etiã parẽtũ, occasione eius: & tunc eũ cõmẽdauit, ptectiõi diuinę. ponẽs eũ in flumine, inclusũ tñ in vasculo scirpeo pice linito. k ¶ Expositio aũt il. in flumi. modo dicto. l ¶ Su. eũ fi. Pha. & nu. eũ. i. nutriri fecit sibi in filium: quia adoptauit eũ. & hæc oĩa habent Exo. ij. vbi diffusius ea exposui. m ¶ Et eruditus ẽ Moy. ĩoĩ sapĩa Aegy. q sic nominat: qa primo viguit in Aegypto hũanæ sapiẽtię studiũ, vt habetur. j. Mera. n ¶ Et erat po. ĩ uer. & oper. su. ex quo patet ei⁹ dispositio ad liberadũ populũ de Aegypto. o ¶ Cũ aũtẽ ple. Hic cõsequẽter describit ipsa liberatio. & prio figural, sec⁹o realis, ibi: Et expletis. Circa primũ dr: Cum au. i. ei tẽ. xl. an. quod est tempus virilis ætatis, p ¶ Ascendit in cor ei⁹. deo instigante. q ¶ Vt uisita. fratres &c. q erãt in dura seruitute. r ¶ Et cum ui. quẽdã. Hebræum. s ¶ Iniuriam pa. ab Aegyptio. t ¶ Vindicauit illum. Aegyptium interficiendo. & subditur ratio cũ dicit: Existimabat autẽ itelligere fratres. i. Hæbręos. v ¶ Quoni. de⁹ per manum ip. da. sa. il. iam em dns inspirauerat Moysi, qꝫ liberatur⁹ erat pplm ꝫ ipm de seruitute Aegypti. & sic iam erat cõstitut⁹ à deo tutor, & defensor ppli: propter qđ nõ peccauit vindictã illã faciendo. & illa liberatio pticularis fuit signũ & figura liberationis generalis totius populi fienda per manũ Moysi. x ¶ At illi non intellexerunt. quod declarat per factum sequens cum dicitur: y ¶ Sequenti uero. d. ap. il. litiganti. Id est duobus Hæbræis adinuicem rixantibus. Exod. ij. b. z ¶ Et reconci liabat eos in pac. volens eos reducere ad pacem & amicitiam.

a ¶Spelunca illam emit quadringentis sictis ab Ephrom filio Seor Hetheo.

a in sepũlchro, quod emit Abraham
a ¶ A filijs Sichem: vt sit explanatio prioris.
b precio argenti à filijs Emor filij Si a
a ¶ Qui erat filius Emor.
chẽm. Cum autẽ appropinquaret b
a ¶ Anni quadringenti triginta. b ¶ Illius qui dictum est, post hoc exibunt & deseruient mihi in loco isto.
tempus prõmissionis, † quod confes
¶ In græco, pollicitus. a ¶ Israĕl crucifixo Christo: & apostolis passis. ¶ Mortuo Ioseph & fratribus
sus fuerat deus Abrahæ, creuit põ c
pulus & multiplicatus est in Ægy
pto, quo aduscꝫ rex alius surrexit d
a ¶ Ignorabat, vel beneficium non reddebat.
in Ægypto, qui nõ † sciebat Ioseph. e
a ¶ Præcipiendo obstetricibus, vt necarent masculos.
Hic circunuẽnies genus nostrum f g
a ¶ Manifeste imperando, vt exponeret infantes. f. vel adflixit dolore seruitutis. b ¶ In flumen.
afflixit patres nostros, ut expõne
a ¶. i. viui custodirentur.
rent infantes suos, ne uiuificarẽtur.
a ¶ Quo surrexit nouus rex super Ægyptum.
† Eodẽm tempore natus est Moy h
a ¶ A quo gratiam habuit. b ¶ Quia elegantem habuit faciem.
ses, & fuit gratus dẽo, qui nũtritus i
¶ Occulte.
est tribus mensibus in domo patris
¶ In flumine Nilo. ¶ De flumine.
sui, † Expositio autem illo sustulit k l
¶ Quæ venerat ad flumen vt lauaretur.
eum filia Pharaonis, & nutriuit eũ
¶ Ita vt alios vinceret.
f sibi † in filiũ. † Et eruditus est Moy m
ses omni sapientia Ægyptiorum,
¶ Eloquens. ¶ Fortis.
& erat potens in uerbis, & in operi n
bus suis. Cum autem impleretur ei o
quadraginta annorum tempus,
a ¶ De bona cogitatione solet dici, qꝫ ascendat in cor.
b ¶ Qui onere seruitutis murmurabantur. c ¶ Genere.
ascẽdit in cor eius, ut uisitaret frã p q
tres suos filios Israël. Et cum uidisset r
quendam iniuriam patientem, s
¶ Fratrem suum.
g uindicauit illum, & fecit ultionem t
ei qui iniuriam sustinebat percusso
¶. i. putabat eos intellecturos, quæ in vno fecerat eum in omnibus esse factorum.
Ægyptio. Existimabat autem in u
telligere fratres * quoniam deus v
a ¶ Opus, qui meruit esse liberator eorum.
per mãnum ipsius daret salutem
¶ Manifesta est Iudæorum figura.
h illis. At illi non intellexerunt. Se x y
quenti uerò die apparuit illis li z
tigantibus, & reconciliabat eos in
¶ Christus per apostolos pacem prædicabat.
pace dicens: Viri, fratres estis, ut

quid nocetis alterutrum? Qui au[a] tem iniuriam faciebat proximo,
a ¶Verbo: sicut & Iudæi Christum. b ¶Ignarus prophetat, quia Moyses princeps & iudex datus est Israeli
[a] rẽpulit eum dicens: † Quis te con[b][c] stituit principem & iudicem su[d]
per nos? Nunquid interficere me tu uis, quemadmodum interfeci
a ¶Moyses timens Ægyptios propter eum quem occiderat.
[c] sti heri Ægyptium? Fugit autem[e]
a ¶Quia volebat occultum esse.
Moyses in uerbo isto, & factus est aduena in terra Madian, ubi[f]
a ¶De Sephora filia sacerdotis Madian, quam uxorẽ acceperat. b ¶Gersan & Eliezer. c ¶Ecce non blasphemat, sed laudat.
genẽrauit duos filios. Et explẽtis[g] annis quadraginta, apparuit illi[h]
a ¶Cum minaret gregem ad interiora deserti. b ¶Michael in persona domini, vel ipse angelus magni consilij.
in deserto montis Sina angelus
a ¶Quæ ideo facta est, vt timerent & scirent, quia deus noster ignis consumens est.
[d][e] † in igne flammẽ rubi. Moyses[i][k]
a ¶Quod contra consuetudinem rubus ardens non comburatur.
autem uidens admiratus est uisum, & accedẽte illo ut † cõsidera[l]
a ¶Nunc dominus dictus est, qui prius vocabatur angelus.
ret, facta est ad eum uox dñi,[m]
a ¶Semper præsens. b ¶Nondum eum vocandus, hoc dicens ostendit eum esse verum filium eorũ.
[f] dicens: † Ego sum deus patrum[n]
a ¶Non recens & nouitius. b ¶Hi tres commorantur, quibus facta est promissio quæ impletur.
tuorum: deus Abraham, deus
¶Audiens nomen domini.
Isaac, & deus Iacob. Tremefa[o] ctus autem Moyses non audebat
considerare. Dixit autem illi do
¶Ne putes te esse dominum ecclesiæ.
[z] minus: † Solue calciamentum pe[p] dum tuorum. Locus enim in[q]
a ¶Et sancti pedes locũ sanctum debent contingere.
[h] quo stas, terra sancta est. Videns[r]
a Dicendo, mei, misereri se ostendit.
[i] uidi afflictionem populi mei qui
est in Ægypto, & gemitum eo
a ¶Descendere est misericorditer compati.
rum audiui: & descendi liberare[s]
eos. Et nunc ueni & mittam te in[t][v]
¶Ecce laus, non blasphemia.
[k] Ægyptũ. Hunc Moysen quem[x]
negauerunt, dicentes: Quis te
[l] constituit principem & iudicẽ? [y]
a ¶Soluitur ab humili quod superbus interrogauerat. b ¶De seruitute Ægypti.
hunc deus principem & rẽdem[y]
a ¶Opere vel potestate, quia primogenita occidit, & alias plagas irrogauit.
ptorem misit cum manu angeli,[z]
qui apparuit illi in rubo. Hic[a]
eduxit illos, faciens prodigia[b]
a ¶Hic cum deo & & Aaron tertius decem plagis Ægyptum percussit: & in deserto in manna & petra aliisq; innumerabilibus signa fecit.
et signa in terra Ægypti, & in[c]
rubro mari, & in deserto annis[d]
[m][n] quadraginta. Hic est Moyses qui[e][f]
¶Vobis- a ¶Carne visibilem, sed super me manifestatem terribilem.
dixit filijs Israel: † Prophetam[g]

sonã dei repręsentabat & in eius persona loquebatur, ideo aliquando deus, aliquando angelus nominatur vt dicit Grego. i ¶In igne flammæ rubi. Angeli ẽ apparẽt hoibus in corporibus formatis. & qa tales apparitiones sunt ad aliqd significadũ, iõ formãtur sec'm cõuenientia ad id qd' est significadũ. Per ignẽ frequẽter in sacra scriptura significatur tribulatio purgãs, Prouer. xvij. a. In igne ꝓbat aurũ & argentũ: & hoies receptibiles in camino humiliationis. ꝓpter qd' angel⁹ apparuit in specie ignis, ardẽtis, sed nõ cõburentis ad figurãdũ ꝙ ppl̃s Israel in tribulatiõe Aegypti nõ cõsumeretur, sed purgaret, & purgatus liberaret. k ¶ Moyses autẽ ui. ad. ẽ. ꝙ ignis ardens nõ combure bat rubũ, qui de facili est combustibilis. l ¶Et acce. illo ut consi. magis de ꝓpẽ. m ¶Facta est uox domini. i. angeli loquẽtis in persona dei. n ¶Ego sum deus pa. tuo. qui coluerũt me, cęteris Gentib⁹ ad idololatriã declinantibus. o ¶Tremefa. au. Moy. ꝓpter diuinam reuerentiã. p ¶Solue cal. pe. t. Modus ẽm erat antiquor̃, & specialiter Hebræor̃, nõ ingredi loca sãcta pedibus calceatis. Vnde & Saraceni adhuc tenẽt hunc modũ, quia non ingrediuntur locũ diuini cultus nisi discalceatis pedib⁹, vt à fide dignis intellexi. q ¶Locꝰ enĩ in quo stas, ter. san. est. ꝓpter appariti onẽ diuinã, ibidẽ mõ dicto. r ¶Vidẽs uidi af. po. mei. oculo pietatis, & cũ affectu miserationis, ideo sequitur: s ¶Et desi. e. Deo aũt descendere nõ cõuenit nisi ꝙ affectũ miserationis: sed angelo qui loquebatur hñ cõpetit descendere & ascendere sec'm motũ localẽ, eo mõ ꝙ motus localis competit angelis. t ¶Et nũc ueni. ꝓpter obediẽdo mihi. v ¶Et mit. te in Aeg. ad liberandũ ppl̃m. sic patet legatio impũcta Moysi. x ¶Hũc Moy. Hic Stephanus contra Iudæos refert corrrelariũ de rebelliõe eorũ, di. Hunc Moy. quẽ ne. sicut prędictũ est, ille q hoc verbũ dixit, habebat cõplices & fautores, q idẽ dixerũt v̄bo, vel saltẽ facto: ꝓpt̃ hoc qd' dr̃ hic ī plurali: Dicentes: qs te cõstit. principẽ. y ¶Hunc deus princi. & re. misit. Quia tñ nõ erat principalis in hoc facto sed angel⁹ apparens in ꝑsona dei, ideo subditur: z ¶Cũ ma. an. alꝭ per manũ angeli. i. cũ prãte ipsi⁹. & sic Moyses erat illi tãq; minister adiũct⁹. Per hãc autẽ rebellionẽ cõtra Moysen intẽdit Stephanus vocare Iudæos de rebellione cõtra Christũ liberatorẽ tot⁹ mũdi, de seruitute diaboli, vt exprimit. j. eodem capi. vbi dr̃: Et occiderũt eos q pnũciabãt de aduẽtu iusti, cuius vos nũc ꝓditores & homicidæ fuistis. a ¶Hic eduxit. Hic cõsequenter describitur impletio legatiõis iniũctę Moysi. Et diuidit ī duas partes: quia primò facit ꝓpositũ. sec'dò infert correlariũ, ibi: Cũ voluer̃t. Circa primũ dr̃: Hic edu. il. sicut erat sibi iniunctũ. b ¶Faciens prodi. & si. sicut patet à principio Exod. v. vsque ad finem. xij. c ¶Et in rubro. ma. vt hr̃ Exod. xiiij. d ¶Et in deser. vt patet ī libro Leui. Nu. & Deutero. e ¶Hic est Moyses. cui vos credẽr̃ dicitis & debetis. f ¶Qui dixit filijs Israel. Deutero. xviij. d. g ¶Prophetã uobis susci. de⁹. &c. qd' principalit̃ intelligit de Christo, vt ibi eidem dictum fuit

*g ¶Prophetam uo. &c. Sequitur: Moraliter
C *Tabernaculũ † Deu. 18. d

Rom. 13. a. Luc. 12. b.

Apparitio num conue nientia

Exod. 3. d. †dñi i flam ma ignis Moraliter

Mos antiq rum

† attẽdere

B † Exo. 3. d. ꝓ. 4. c. re cipẽ. Magna laus, quia princeps & redemptor & eductor populi dicit: m ¶Hic est Moy. In eos culpam retorquet, quã ipsi inobediẽtes & increduli in Moysen refundebant. n ¶Moyses qui. Bed. Ne

†Exo. 3. b.

D

*super nos

Diuisio

Diuisio

noua

Nicolaus de Lyra.

a ¶Qui autẽ iniu. fa. increpatus sup hoc. b ¶Repulit eũ. i. cius monitionem & increpationẽ, di. c ¶Quis te cõstit. p. & iu. q. d. tu vsurpas tibi indebitã potestatẽ. Ex quo patet, ꝙ iste non intellexit ꝙ Moyses esset constitutus à deo tutor & liberator populi. Et quia iniurians habebat aliquos sibi fauentes & idem sentientes: ideo supra dixit pluraliter: & illi non intellexerunt. d ¶Nunquid interficere &c. Illud quod erat secretum publicauit intãtum, ꝙ venit ad aures Pharaonis, & quærebat occidere Moysen. Exodi. ij. ideo subditur, e ¶Fugit autem Moy. in uer. isto. id est propter publicationem huius facti, ne occideretur. f ¶Vbi gene. duos filios. Gersan & Eliesер de Sephora vxore sua, Exodi. ij. d. g ¶Expletis. Hic cõsequenter describitur Moysi legatio, secundo legationis impletio, ibi: Hic eduxit. Prima adhuc in duas, qa primo sanctus Lucas facit propositum, secundo infert quoddam correlarium, ibi: Hunc Moysen. Circa primum primo describitur tempus legationis, cum dicitur: Expletis autem annis quadraginta annis. a fuga Moysi de Aegypto b ¶Apparuit ei in deserto &c. angelus. Exodi. iij. dicitur, ꝙ apparuit illi deus. Dicendum, ꝙ secundum veritatem fuit angelus, vt hic dicitur, sed quia persona

noua videat doctrina Christi, Moyses cui noluerunt obedire pa
E tres vestri, pdicauit eū in forma hominis venturū, & pcepta vitæ
Lu.58.a. daturū. a ¶ Verba uitæ. Rab. Duas tabulas cū decalogo, & mā
data cætera, de quib⁹ dr: Qui fecerit ea, viuet ī eis. b ¶ Ad Aa
ron. Ra. Quasi ad principē. Quasi ignari diuinitatis loquuntur.
Deus em verus nō est factus, sed omnia
fecit, nec creatura est, sed creator omniū
c ¶ Fac nobis deos. Rab. Deos dicūt
† similem propt duas colūnas quæ pcesserūt eos
mei: ipsum de Aegypto, in honore qrū vnū factum
† congrega est simulacrū, sed ambę colūnæ adoratę,
tione & ideo dicūt: Præcedant nos, qa colūna
nubis in die, colūna ignis in nocte po
pulū pcedebat. d ¶ Cōuertit autem.
Aug. Manifestū est deū operari in cordi
bus hominū, ad inclinādas eorū volūta
tes siue ad bonum, siue ad malum &c.
e ¶ Militiæ cæli. Bed. Militia cæli ali
qñ dicit exercitus angelorū, sed ī hoc lo
co sidera militiā cæli nominat, cū, prin⁹
addat, sidus dei sui &c. f ¶ In libro p
phe. Quāuis multi sint pphetę, vn⁹ tn
liber dr esse, & apud Hebræos vnus est li
ber. xñ. pphetarū. Aug. ve. o. xñ. libros
nominat. g ¶ Nunquid uictimas.
Rab. Quāuis necessitate seruiēdi deo li
barent, mēte tn auersi veracit seruiebāt
† Exo.53.a. idolis: ex quo aurū in caput vituli trans
formauerūt. Si autē postea legunt deo
obtulisse, nō bona volūtate, sed timore
p interfectione eorū qui p idolis corru
erunt factū est. Vbicūq; em occasio fuit
semp corde in Aegyptum sunt reuersi.
¶ Bed. Quærit quō nō obtulerint deo
Quæstio cū legat deo eos quædā obtulisse, nō vo
lūtate, sed metu pcnarū: De⁹ āt nō qof
F ferūt, sed volūtatem offerentiū accipit.
h ¶ Et suscepistis. Bed. Quāuis vide
remini ad tabernaculū dei victimas &
Moloch hostias deferre: tota tn mēte phanū Mo
idolum loch siue Melchon āplexati estis. Est aūt
Moloch siue Melchon, qd⁹ sæpe inuenit
idolū Ammonitarū, qd⁹ iterpta rex no
ster. i ¶ Sidus dei uestri Rē. Be. Dimi
sistis qdē deū verū & viuū, & sid⁹ Rem
† vt colerēt phā. i. factura vestræ p deo susceptis.
militiam significat aūt luciferū, cui⁹ cultui Sarace
† Amos.5. ni erāt mācipati. Et qa Remphā iterpta
g. tur factura vel reges vra, cōsequnt adiū
git. k ¶ Figu. quas fe. ado. Ra. Sid⁹
dei vri est lucifer, cui assignauerūt figu
ras, ñdē dñ ī figuris & stellis adorabant.
¶ Ra. Quidā sic dicūt, sid⁹ dei vri, vt ad
deū ptineat y bū, qa nō ipm dñm, sed ei
us sid⁹ susceperūt. l ¶ Et trās. Propt
hæc sacrilegia trans Babylonē ducemi
† ad adorā ni captiui. Nō est putandus primus mar
dum tyr erasse, q p eo qd⁹ in ppheta scriptū
ē, trās Damascū ducti sūt dixit, trās Baby
lonē. magis em itelligēda qm y bū posuit
qa trās Damascū ducti sūt in Babylonem, siue trans Babylonē.

¶ Tabernacu

Nicolaus de Lyra.

dē dictū fuit, qui descendit scd'm carnem de Iudæis. a ¶ Tā
quā meipsū audietis. i. legislatorē noui Test. sicut ego sum ve
teris. Sciendum tamen qp Christus non dicitur propheta qtum
Christus q ad cognitionem euangelicam. Nam ab instanti conceptionis aīa
modo pro Christi habuit claritatem diuinæ visionis. Sed pro tanto dicitur
pheta propheta fuisse, inqtum propheta dicitur ille, qui annunciat re
mota à cognitione illorum cum quibus habitat. Christus autem
ante suā passionē fuit viator habitans cū oīb⁹, Io. 5. Et denuncia
bat transcendentia capacitatem intellectus humani, sicut dicitur, p
pheta, Lu. vñ. d. Propheta magnus surrexit in nobis &c. b ¶ Hic
est qui fuit in ec. i. est in congregatione Hebræorū. c ¶ Cum
ange. q loquebatur ei in monte Sinai. dans ei leges & man
data, vt patet Exodi. xix. Et deinceps quasi per totum. d ¶ Et
cum patribus nostris. quātum ad decem prcepta decalogi, q
dedit au

dedit audiente populo. Exo. xx. e ¶ Qui acce. uerba uitæ da. G
Dicūtur aūt illa pcepta verba vitæ, nō qa cōferūt vitā gr̃æ iustifi
cātē, sed'm qd dr Ro. iñ. c. Nō iustificat hō ex opib⁹ legis iustitia q̃
facit dignū vita æterna. licet iustificarent iustitia politica, sicut dic
ctū fuit sup epstam ad Ro. & Gala. Sed dicūt y ba vitę, qa seruātes
ea nō incurrebant pœnā mortis corpo
ralis, quæ transgressoribus infligebat, si
cut dictū fuit Gal. iñ. sup illud: Faciēs ea † vt dicit
viuet in eis. f ¶ Cui no. obe. pa. uest.
Hic ex dictis infert correlariū de rebellio
ne Iudæorū cōtra Moysen & deū, dicēs:
Cui no. obe. pa. ue. sicut patet ī multis
locis Exodi & Nume. g ¶ Et auer. fuit
& c. in Aegyp. ostendentes displicentiā
qp inde exierant, dicentes Moysi Exod.
xiij. c. Quid hic facere voluisti vt educ
eres nos de Aegypto, &c. & ī plurib⁹ aliis
locis sisse habetur. Et non solū ostenderūt † vt dicit
hāc displicentiā exit⁹, sed etiā volūtatem
reuertēdi, dicentes Nu. xiiij. a. Constitua
mus nobis ducē, & reuertamur in Aegy
ptum. Cōsequenter ostendit eos rebelles
fuisse, & nō solū Moysi, sed ēt deo, cū dr:
h ¶ Dicētes ad Aaron. Exod. xxxij. a.
i ¶ Fac no. de. In hoc enim rebellabāt
deo qui eos eduxerat de Aegypto, & etiā
Moysi eius ministro, cū subditur: Moysi
em huic &c. k ¶ Et uitu. fe. Quia Aa
ron ad faciendum coegerūt, & aurum ei
ministrauerunt. l ¶ Et obtu. h. quę de
bebat offerri soli deo. m ¶ Cōuer. au.
de⁹ & tra. e. i. cōuerti & tradi p̄misit de
monib⁹, ppter suā malicia. n ¶ Seruī
re mi. cæ. hoc non legit esse factū tpe q̃
filij Israel fuerunt in deserto sed posqui
intrauerūt terrā promissionis hoc mul
tipliciter fecerunt, vt patet in libro Iudi
cū & Regū, specialiter in. iiij. & ñ. Parali.
o ¶ Sicut scrip. est in li. p. s. xñ. qui ē H
vnus liber, vt declaratum fuit ibidem.
p ¶ Nunquid uicti. hoc scribitur. A
mos. v. g. Et referē prima pars huius au
toritatis ad tps q̃ fuerūt filij Israel ī dese
rto, vt patet manifeste. Nō tn p hoc est in
telligendū, qp filij Isrl nullas victimas aut
hostias obtulerūt deo in deserto, qa Le
uit. ix. a. dr expsse, qp in consecratiōe Aa
ron & filiorū eius fuerunt plures hostiæ
deo oblatæ: & similiter in dedicationem
bernaculi, vt hr Nume. vñ. Sed ideo dr
qa paucæ victimæ fuerūt tunc oblatæ.
Vnde dicit Ra. Sa. sup illud Nu. ix. a. Fe
cerunt filij Israel Phase &c. qp toto tpo
re quo in deserto fuerūt, non fecerit Pha
se nisi illud tm, cū tn erat solennitas pri
cipalis & præceptū erat Exod. xñ. ipsum
quolibet anno fieri. & iō si fuit sic omis
sa in illis. xl. annis, multo magis sacrifi
cia q̃ præcipiebantur fieri in solennitati
bus, & in diebus minus solennibus. fuit
enim cum populo super hoc dispensatum à deo propter incertū
motum nubis, sicut & de circuncisione quæ Gen. xvij. præcipitur
fieri octauo die, & tn omissa fuit qdiu populus fuit in deserto, vt
patet Iosue. v. q ¶ Et suscepi. ta. &c. Istud refertur ad temp⁹ iu
dicum & regum, vt ostensum fuit Amos. v. & pendet in fine hui⁹
autoritatis. r ¶ Et sidus dei uestri Rempham. i. luciferū, siue
stellam matutinam, vt dicit Glo. quæ præ cæteris stellis à plurib⁹
adorabatur, propter eius pulchritudinem. s ¶ Figuras. id est
imagines diuersas. t ¶ Quas fecisti adorare eas. id est ad ado
randum eas. v ¶ Et transferam uos in Babylonem. pro
pter illud peccatum & transgressionem. Ex quo patet quōd ido
latria de qua loquitur hic Amos ppheta, fuit causa captiuitatis
Iudæorū Moraliter

* ¶ Tabernacu. testi. fuit. Hic excusat se de blasphemia contra
tēplū asserens, qp ordinatione diuina ad cultū ipsi⁹ fuit factū. prio
exemplariter in tabernaculo Moysi, qd⁹ fuit mobile de loco ad lo
cū, sed'd pfecti⁹ ī tēplo Salomonis, sicut Dauid pcepit fieri sed'm
reuelationē sibi factā à dño per Natham ppheram. ij. Regum. vñ.

* Dura

¶ Et in vlteriores partes eius.

a ¶ Tabernaculū.Be. Quia dicebant eū ſcō loco contrariū,oñdit deū nō ap/ pciari ornatū lapidū,ſed ſplēdorē aīarū Vñ ſubintelligit,q̄ ſicut tabernaculum facto tēplo eſt defectum,ſic ipſum tem/ plū meliori ſucceditē eſt delēdū.vñ Iere. Nō cōfidētes in ꝓbis mendacij ,dicatis: Tēplūdñi , tēplum dñi eſt.& poſtea:Fa/ cīa domui in q̄ inuocatū eſt nomē meū, & i q̄ habetis fiduciā,ſicut feci Sylo, vbi habitauit nomē meū à principio,& ꝓpj/ ciam vos à facie mea: ¶ Tabern.te. Quia dicebāt eū contra ſanctū locū age re,oñdit q̄ in ſctm̄ locum non eſt locu/ tus blaſphemiā. b ¶ Sed'm for.Raba. Quā ei in Sina oñderat,qa & ſcd'm for/ mā factū,oſtēdit ipſum tabernaculū for mā fuiſſe. ¶ Rab.Hiſtoricē cū Ieſu dicit, qa Moyſes erat defunct⁹. c ¶ Vt inue. Verū tēplum cui⁹ illud figura qd' loco nō mutaretur.i.eccliam quā p̄uidebat fu turā firmā & imutabilē,de q̄ Apſs:Fir/ mū fūdamētū dñi ſtat.Et alibi:Fundamē tum aliud nemo pōt ponere p̄ter illud q̄d' poſitum eſt,quod eſt Chriſtus Ieſus. d ¶ Sed nō excel.Ra.Ex ſententia Sa/ lomonis Iudęos cōuincit:q ædificato tē plo dixit:Si cælū & cæli cælorū te capere nō pūt,q̄nto magis dom⁹ hæc quā ędifi caui.ꝓbo aūt Salomonis adiungit teſti/ moniū prophetę:Cęlū mihi ſedes eſt &c. vt manifeſti⁹ ſit nō in ſolo tēplo Iudæo rū eū habitare. e ¶ Sicut p̄ ꝓphe.Be. De tabernaculo p̄rio q̄d' fuit vmbra & nō ꝓritas,pri⁹ dixit,poſtea teſtimoniū po ſuit dicētis de tabernaculo q̄d' veri⁹ fuit Si introiero ī tab. do.&c.ad vltimā ſnīā poſuit Deu. Vt ī ore duorū vł triū teſtiū ſtet̄ oē ꝓbū.f ¶ Cælū mi.Sic demōſtrat ſe circūdare oīa,vñ alibi cælū ſe palmo metiri & terrā pugillo ſe cōcludere aſſe/ rit. g ¶ Terra aūt.Terræ exemplo de/ ſignat oēm creaturā creatoris. h ¶ Aut quis lo.Beda.Non aureus vel marmo/ reꝰ terreſtris habitaculi locus,ſed ille quē propheta ſubnectit,Super quē requieſcet ſpiritus meus,niſi ſuper humilem & qe/ tum & tremētē ſermones meos. i ¶ Du ra.Rab.Purgatus à crimine,de quo falſi teſtes eū arguebāt,incipit Iudæos argue re,qa q̄ ſine crimine eſt, dignus eſt docto ris officio. k ¶ Et incir. Bed. Oſtendit eis circūciſionē,de qua contra gratiā euā gelij gloriabant,nō valere ad ſalutē,qui cogitatiōem & auditū habebant immū/ dum. ¶ Patres ueſtri.Rab.Supra pa/ tres noſtri dicebat p̄ſuadēdo loq̄ns, nūc icrepādo p̄res illorū tm̄ vocat, qb⁹ ſi/ſtes ſūt i malicia. m ¶ Et occi.Ra.Tres gra dus malicię eorū ponit,prim⁹ eſt,q̄ ſpūi reſiſtere.t.ſcd⁹ q̄ ꝓphetas p̄ſecuti ſūt.ter/ tius,q̄

a Iudæorū de terra ſua.& hæc fuit ꝓpe trata poſt ingreſſū huius terrę,& maxīe tpib⁹ regū.Amos aūt.v.g.dicit:Migrare vos faciā trās Damaſcū.i.vltra Damaſcū, vel lōgi⁹ā terra veſtra q̄ ſit Damaſcus. Babylon autem plus diſtat à Iudæa. nā Damaſcus eſt prope terminum Iudęæ. Vel Stephanus poſuit in Babylonem,vt patet.iiij.Reg.vlti.Iudæi vero.x. tribuū fuerunt tranſlati in terram Aſſyriorum iiij.Reg.xvij.Et tranſitus ad illam eſt per Damaſcum .& ideo ad exprimendū vtrā q̄ captiuitatē q̄ iducta fuit ꝓpt̄ idololatriā,Am os ſcripſit vltra Damaſcū,Stephanus aūt eodē ſpū loquens dixit,in Babylonem.

Nicolaus de Lyra.

Tabernaculū

a ¶ Tabernacu. Cōſeq̄nt̄ Stephanus C
ſe excuſat de blaſphemia cōtra tēplū,con Exo.25.d.
fitēs illud ordinatiōe diuīa fuiſſe factum Heb.8.b.
& prio loqī de tabernaculo Moyſi: ad cu ius ſimilitudinē q̄rum ad aliq̄ tēplū po ſtea fuit factum:dicit ergo: Sicut diſp. ſ.deus:,put patet Exo.xxv.b ¶ Qd' & indu.&c.cū Ie.i.cum Ioſue q erat dux ppł̄. c ¶ In poſ.Gē.i.eſt in terrā Cha/ nanęorū. d ¶ Quas ex.deus.Illud ei fuit magis factū ꝓtute diuīa q̄ humana e ¶ Vſq̄ in die.Da.ſupple fuit illud ta bernaculū ī terra illa.Nā prio poſitū fu it ī Sylo,vt hr̄ Io. xviij.& ī de poſtea trāſ latū i terrā Philiſtinorū.j.Reg.v.& ide re ductū ī terrā Iſrael.j.Re.vj.& ide pluries trāſlatū de loco ad locū ,ꝓpt̄ guerras. Vſ q̄ ī die⁹ Da.q trāſtulit ī Ieruſalē arcā dñi volēs ei ædificare tēplū, vt hr̄.ij. Re. vij.Sed dñs diſtulit ædificationē tēpli vſ q̄ ad tp̄s Salomōis filij ſui.iō dr̄:f ¶ Qui in.Et patet Iſa vſq̄ ibi: g ¶ Sed nō ex. ī ma.qa eſt icōphēſibilis & naturæ ſpūa lis.hoc aūt addit beatus Stephanus ad re mouēdū errorē aliq̄rū Iudæorū exiſtimā tiū,q̄ de⁹ habitaret in tēplo,ſicut hō in ſua domo,ex hoc q̄ ꝓpitiatoriū,qd' erat ī tēplo,dei ſedes dicebaſ,ſicut dixi pleni⁹ Exo,xxv.& ad ꝓpoſitū īducit autoritas Iſa.lxvj. h ¶ Cælū mi.ſe.Hæc eſt locu tio metaphorica,ad deſignandū deū eſſe p̄ſentē vbiq̄ ī cælo & ī terra. Sibi em̄ nō cōpetūt corpis lineamēta.ideo ſubditur: i ¶ Quādo.ædi.mi.ſ.ad habitādū mō p̄dicto.q.d.nullā,ſed tm̄ ad hoc q̄ ibi fiat oblatio deo orōnū & ſacrificiorū, vt di/ xit Salomō.iij.Re.viij. k ¶ Aut qs lo. re.meæ ē.q.d.nullus alį⁹ à me,qa de⁹ re q̄ſcit ī ſeipō,qa p̄ ſeipm̄ ē btūs. l ¶ Du ra cer. Hic conſeq̄nt̄ excuſat ſe Stephan⁹ de blaſphemia cōtra legē,cōfitēdo eā ſan D
ctā & à deo datā,& retorquēdo ī ſuos ad uerſarios blaſphemiā,eo q̄ eā multiplici ter violabant.& hoc eſt qd' dicit: Dura cer.i.obſtinata mēte. m ¶ Et icir.cor. à vitijs & ſordib⁹.n ¶ Et aurib⁹.à blaſ phemijs & detractionib⁹.o ¶ Vos ſęp ſpi.re.loquenti in Moyſe & prophetis. p ¶ Sicut & patres ue. vt ex. prædi. q ¶ Quē ꝓphetarū nō ſunt p̄ſecu. ti.q.d.valde pauci ſunt. r ¶ Et oc.eos ſ.,pphetas,vt patet de Zacharia filio Ioia dę.ij.Paral.xxiij.& Iſaia,vt dictū fuit in principio Iſa.& Amos:vt dicit Hiero.in ,plogo & mł̄tis alijs locis.s ¶ Qui præ. de ad.iu.i.Chriſti q dr̄ iuſt⁹ antonomaſi cē.vñ dicit Ra.Sa.q̄ vniuerſæ propheræ nō ſūt locuti niſi ad dies Meſſiæ.ſ.princi palit. t ¶ Cui⁹ uos nunc prodi.cum Iuda tractādo. v ¶ Et homi.fu.ei⁹ cru cifixionē ,pcurādo. x ¶ Qui acc.ī diſ. qa data fuit p̄ angelū in ꝑſona dei loquē tem,vt p̄dictū eſt. y ¶ Et non cu.qa irritū facerēt mandatum dei propter tra ditiones ſuas,Matt.xv.ca. z ¶ Audiē tes autem. Hic vltimo ponitur ipſius Stephani lapidatio iniuſta,& ſecundo e/ ius patientia perfecta,ibi:Et lapidabant. Circa primum dicitur: Audientes au tem hæc diſſe.cor.ſuis.quia non ha/ bebant rationem interficiendi eum.& ta men omnibus modis interficere volebāt & ſic diſſecabāt̄ iteri⁹,qa paſſio p̄ualēs

discrepat

a ¶ Du.cer. Hic excuſat ſe de blaſphe/ Moraliter
mia cōtra legē,dicēs eā eē bonā & ſctām,ſed à Iudęis nō cuſtodi tā,ſed magis diſſipatā:& ſic cōtra eos replicat accuſationem de ſe ipſo factam

tius, q̃ crescẽte malicia eos occiderũt. a ¶ Vidit gloriam dei. E Be. Ad cõfortandã martyris patientiã cælũ panditur, & ne hõ lapidãdus timeat ĩ terra, deꝰ hõ crucifixus appareat in gl̃ia. ¶ Bed. Quidã electorũ adhuc in hac vita detẽti mũdato oculo cordis videre meruerũt gl̃iam dei, vt hic Stephanus, & Paulus ad tertium cælũ raptꝰ. b ¶ Stãtẽ. imobiliter: qa nõ iterũ casurꝰ, vel habitꝰ auxiliantis, & iniurias iudicantis, & ꝓ seruo pugnãtis, sic oñdit. c ¶ Video cæ. Rab. Migraturꝰ à terra cælos vidit aptos, vt qui terrenã vitã, ꝓ Christo cõtẽpsit, mereaĩ hæreditarẽ cæli: & ideo in ipa passiõe videt ꝑ mũ. d ¶ Filiũ hois. Be. Cũ sit filiꝰ dei maluit tñ appellare filiũ hois, vt cõfundaĕ iudæorũ infidelitas, q vt purũ hominẽ crucifixerũt, quẽ deũ credere noluerũt. e ¶ Eteiciẽ. Ra. In hoc se ipsum plere legẽ gl̃ificabãt. Moyses em̃ de blasphemãte dixit
Leuit.24.c Educeũ foras extra castra, & lapidet eũ ppls. f ¶ Extra ci. Be. Et dñs extra portã passus est, q nos elegit de mũdo ad cælũ. Et Stephanus quasi aduena mũdi extra ciuitatẽ lapidatur: nõ em̃ hic habens manẽtẽ ciuitatẽ, futurã tota mẽte quærebat, & dñi martyr mũdi ad cælos intuitũ dirigit, ꝓsecutor durę ceruicis ad lapi
Lucæ.24.f des manũ mittit. g ¶ Domine Ie. in cælũ qd' vidi apertũ. Christꝰ dixit patri: Pater in manꝰ tuas cõmendo spm̃ meũ: Stephanus quasi seruꝰ dño: Domine Iesu suscipe spũm meũ. h ¶ Posi. ãt ge. Be. Pro se stans orauit, p inimicis genu flectit, q̃rũ maior iniqtas maius supplicandi remediũ postulabat. Et mira ỽtus martyris: qui ex zelo eis à qbꝰ tenebaĕ, pfidiæ culpã exprobrãs ardore charitatis ĩ morte orabat ꝓ occisoribꝰ suis.
i ¶ Quia nesciunt. Raba. Multi eorũ occidendo Stephanũ æstimabãt se ipse legem, qa blasphemũ eum credebant.
ꝑ Iohã.16.a. hoc & Christus ꝓdixerat: Veniet inquit hora, vt oĩs q interficit vos arbitreĕ se obsequiũ ꝑstare deo. k ¶ Obdormiuit. Pulchrẽ dictũ est, obdormiuit, & nõ mortuꝰ est, qa obtulit sacrificiũ dilectionis, & obdormiuit ĩ spe resurrectiõis. Sãcti non moriuntur, quia in meliꝰ mutãtur & tẽporalis in æternã vertitur.

Nicolaus de Lyra.

c-discrepat ratione. a ¶ Et strideñ. suis. sicut canes rabidi. b ¶ Cum autẽ esset plen. spi. Hæc eĩ plenitudo fuit augmẽtata ĩ martyrio, qd' ẽ actꝰ charitatis perfectæ. c ¶ Intẽdẽs in cæ. vbi fiduciã suam collocauerat. d ¶ Vidit gl. dei. ad confortationẽ suã ex gratia speciali. e ¶ Et Iesum stã. Hoc dicit ad affirmandam eius resurrectionem. Et quia tales visiones fiũt sed'm cõuenientiam eiꝰ qd' significaĩ, vt ꝓdictũ est, iõ Stephanꝰ vidit Iesũ stãtẽ, ad designãdũ q̃ erat paratꝰ ad eiꝰ roborationẽ, qa stare ꝓpriũ adiuuãtis in prelio: sedere vero ꝓpriũ est iudicãtis vl regnãtis, ꝓpt̃ hoc Mar. vl. d. vbi describit regnum Christi. dicitur sedere à dextris dei. f ¶ Ecce ui. cæ. ap. De condition huius visionis pleniꝰ dicẽt ĩ fine huiꝰ ca. g ¶ Exclamãtes ãt uoce ma. ne audirenĩ Stephani verba. h ¶ Cõti. au. su. ac si esset blasphematoria. i ¶ Et ipetũ se. nõ rõne, sed furia moti. k ¶ Et eijciẽ. tan q̃ blasphemũ. l ¶ Et te. de. nõ. vt expeditius & celerius eũ interficerẽt. m ¶ Et la. Hic consequẽter ponit btũ Stephani pfecta patiẽtia. & primo ex eiꝰ intentiõe ad deum, ibi: Inuocãtem & dicen. Domine Iesu, suscipe spm̃ meum. sed'o ex eiꝰ
Diuisio benigna condescensione ad proximum actu interficientem ipm̃ cum dicitur: n ¶ Positis autem genibus. vt in orando modꝰ esset deuotus. o ¶ Clamau. uoce. magna. quia procedebat ex affectu magno ad proximorum salutem. p ¶ Ne statuas il. hoc pec. reseruando eis pœnam æternam, sed da eis pœnitentiam. In aliquibus libris subditur: Quia nesciunt quid faciũt. sed non est de textu, nec est in libris correctis. Isti enim, saltem ꝓ parte magna magis fuerũt morti passiõi ẽ ignorãtia. Ignorãtia ãt multorum causata erat ex precedente malicia. s. ex odio & inuidia cõtra ipsum, vt dictum est. ℟. ca. iñ. q ¶ Et cum hoc di. ex seruore charitatis, sed'm dictum Saluatoris Matt. v. g. Orate pro persequentibus & calũni. vos. r ¶ Obdormiuit in do. Nam eius anima sanctissima absorpta fuit ĩ abysso supnæ claritatis. ¶ Circa ꝑdicta dubitaĩ, vtrũ visio btĩ Stephani ꝑmissa fuerit mẽtalis aut imaginaria vel corpalis. Et dicũt aliqui q̃ fuit tantũ mẽtalis, ita q̃ ex speciali gr̃a fuit cõcessũ Stephano videre nõ solũ hũanitatem Christi, sed etiã diuinitatẽ, sicut & Paulo. De q̃ dicit btũs Aug. ad Paulinũ de videndo deo, q̃ sibi fuit cõcessũ videre diuinã essentiã, eo q̃ erat doctor Gr̃ũ, & Moysi q̃ fuit doctor Iudæorum. Et hoc videtur dicere q̃dã Glo. sup̃ locũ illũ q̃ talis est. Quidã electorũ adhuc in hac vita detẽti, mundato cordis oculo videre meruerũt gloriã dei, vt hic Stephanꝰ & Paulus ad tertiũ cælũ raptus. Sed hoc dictum nõ videt bene cõsonare dictis sanctorũ doctorum, q cõcordit dicũt q̃ talis visio nõ est cõcessa alicui in vita pñti vtẽti sẽsibꝰ exterioribꝰ, nisi hoi Christo. Vñ & Paulus nõ dicit deum sic vidisse, nisi in raptu ab istis sensibꝰ. Stephanus autẽ videt tũc nõ fuisse raptꝰ, sed magis vtẽs sensibꝰ, vt pote loquẽs Iudæis audientibꝰ. Propt̃ qd' alij dicũt, q̃ fuit visio imaginaria, ita q̃ in eius imaginatione fuerunt effigies diuinitatꝰ formatæ ad rẽpsentãdũ deũ & hominẽ Christum, sicut Isa. vj. a. Isaias vidit dominũ sedẽtẽ sup̃ soliũ excelsũ, & seraphin stantia ex vtra q̃ pte, sicut ibidẽ fuit pleniꝰ declaratũ: & mẽte cognouit Stephanꝰ significatũ illius repsẽtationis. & sic q̃tum ad hoc nõ solũ fuit imaginaria, sed etiã cũ hoc fuit mẽtalis, sicut fiebat ꝓphetis, vt pleniꝰ di. post. Hãc. tum fuit in libro. psalmorum. & non ẽ dubium. est dubium quòd illo modo portuit fieri Sed ex mõ loq̃ndi scripturæ videĩ q̃ sic Hrit corpalis: qa dicit in textu: Cum esset Stephanꝰ plenus spũsctõ, ĩtẽdẽs in cælũ vidit gloriã dei &c. Circa qd' aliq dicũt, q̃ visus Stephaniã deo fuit formatus intãtum, q̃ vidit Iesũ. s. existẽtẽ ĩ cælo empyreo, cælos acutie visus penetrã Visio Stodo. Sed hoc non vr bene dictum, quia phani quasupponere videtur q̃ visus fiat extra mit lis fuit tendo ab oculo, nõ intꝰ suscipiendo ab thoni et obiecto, qd' ỽprobat Philosophꝰ lib. de de tem sensu & sanato. Propt̃ qd' sine ꝑiudicio videĩ, ꝓbabiliꝰ dicendum, q̃ à corpore Christi existẽtis in cælo fuit imutatus oculus Stephani ad visionẽ humanitatis Christi. Nam in potestate eius est, q̃ corpus suum sic videaĩ à lõge sicut de prope. Et forte idẽ est de alio corpore gl̃ioso, quia totaliter est animæ subiectum. Propt̃ qd' videt, q̃ ad nutũ eius possit imutare visum indifferẽter à longe & ꝓpe, sicut in potestate eius est q̃ imutat visum in propria vel alia effigie, sicut dicit de corpore Christi glorioso Luc. vl. Deitatem vero non potuit videre isto mõ, sed sicut in visiõe imaginaria formaĩ in virtute imaginatiua aliq̃ effigies ad rẽpsẽtãdũ deũ vt dictũ ẽ, ita exteriꝰ põt diuiniꝰ formari ad imutationẽ corpalis oculi, sicut suo mõ fit apptiõe angelorũ q̃ apparẽt ĩ corpibꝰ assũptis q̃ corpaliꝰ videt, ita aliq̃ effigies corpalis nõ à deo assũpta, sed formata põt ipm̃ repsentare oculo corpali. & sic phabiliꝰ rabsq; aliq̃ assertiõe põt dici, q̃ sic fuit visiõe bti Stephani. mẽtaliꝰ tñ cognouit, q̃ illa effigies nõ erat ipsa deitas, nisi tm̃ repsẽtatiuè. & huic mõ dicẽdi cõcordat lra cũ dicit: Ecce video cæ. ap. & f. ho. sitã. à de. dei. nõ sic ỽtelligẽdo, q̃ cæli sunt diuisi cũ sint ĩcorruptibiles, sed qa sic clare vidit, ac si nullum esset obstaculũ ĩmediũ. vñ dicit q̃dã gl. q̃ hęc visio nõ fuit facta p reseruationẽ elementorũ. & sub elementis hic intelliguntur etiam Moralitas corpora cęlestia.

✳ ipso facta. g ¶ Excla. aũt uo. ma. nõ potẽtes veritatẽ audire, sed tãq̃ furiosi statim duxerũt eum ad lapidationẽ, & ipe cõtrario fudit ad dñm, ꝓpis orõnẽ sed'm doctriã Christi Mat. v. g. ✳ Benefacite

Cap. VIII.

Saulus aũt erat. Nõ qdã lapidat, sed lapidãtib⁹ cõsẽsit. vñ patet, nisi gra dei & pnia ei subueniret, qa q faciũt & cõsẽtiũt, digni sũt morte. b ¶ In illa die. Rab. Quia Stephan⁹ occisus est, non qa tunc solũ facta, sed qa ab illa die cœpit psecutio magna, occiso vno de principib⁹ ecclie. c ¶ Eccle. collectio vel congregatio: siue vocatio. d ¶ Dis. sunt. Hoc est qd' dñs pcepit: Cũ pseqnt vos i ciuitate ista, fugite i aliã. Ei⁹ em nutu gerebat: vt occasiõe tribulationis fieret seminarium euangelij. e ¶ Timora. Deũ timẽtes, siue Christiani q postea sũt dispsi, siue Iudæi timentes deũ, etsi nõdũ Christiani. f ¶ Saul⁹. Rab. A. Saule psecutore, q rex Israel fuit de tribu Beniamin: de q & Paul⁹, sed iuxta ãtiqrũ cõsuetudinẽ à maiorib⁹ posteri noia trahũt. g ¶ Deua. Rab. Quasi lup⁹ gregẽ iuxta pphetiã Iacob: Bẽiamin lup⁹ rapax mane comedet pdã, sero diuidet spolia. h ¶ Trahẽs. Trahebat, nõ occidebat, qa fortasse man⁹ ei⁹ custodiebat dñs, ne sanguine innocẽtũ polluerẽtur. i ¶ Disp. Rab. Quãuis timore disp si, tñ stabiles erãt in pdicatiõe euangelij. k ¶ Philipp⁹. Bed. De nũero dissemiatorũ fuit, q prim⁹ Christũ pdicauit Samarię, Diacon⁹ sed⁹ à Stephano. Sed's postipm narrat, qsi hæres & ciusdẽ gradus. l ¶ Intendebãt Rab. Credebant audientes verba & videntes signa. Duæ causæ fidei, propter verba prædicationis, & signa virtutum. Ex præsenti ca. & Samaritanæ mulieris historia, pbat'aios huius gẽtis ad credendũ, pmptos fuisse.

Magus

Nicolaus de Lyra.

Moraliter ✻Benefacite his q oderũt vos, & orate p pseqntib⁹ & calũniatib⁹ vos. Moraliter p excusationẽ bti Stephani cõstãtẽ docemur cõtra falsas accusationes cõstãter declarare vitatẽ. Patet aũt ispicieti textũ q btus Stephan⁹ i suæ excusatiõis, pcessu repetit pses historias ve. Te qrũ expositiones mystice positæ sunt in locis suis superius ordinatæ.

NICOL. DE LYRA.

Saul⁹ aũt. Post Cap. VIII. q descripta est Stephani psecutio singlaris, hic cõseqnter describit ecclie psecutio gnalis. & qa habuit ortũ ex psecutione Stephani, iõ ad ipam fit cõtinuatio cũ dicit Saul⁹ aũt erat cõsẽtiẽs neci. & p cõseqns pcii pticeps, sed'm q dr Rom. j. d. Quia qui talia agunt digni sunt morte. non solum qui faciunt ea, sed etiam qui consentiunt facientibus. Et subditur de persecutione ecclesiæ, cum dicit: b ¶ Facta est autẽ in illa die. idest in illo tempore quia persecutio pluribus diebus durauit. c ¶ Et omnes discipuli dispersi sũt. sed'm qd' dixerat Saluator. Mat. x. c. Cum vos persequuntur in ista ciuitate, fugite in aliam. d ¶ Præter apo. Isti erãt pricipales & firmiores, pp' qd' remanserãt i psecutiõe, ne ex fuga eorũ crederet fidẽ catholicã nõ hr̃e firmũ fũdamẽtũ. cõseqnt iterpõit bti Stephani sepultura, q. ꝺ. fuerat omissa, cũ dicit e ¶ Cu. ãt Ste. decẽt sepelierẽt. f ¶ Vi. tj. timẽtes deũ, int' qs Gamaliel fuit pricipalis, vt hr̃ i legẽda de inuẽtiõe corpis scti Stephani. g ¶ Et fe. plã. ma. sup eũ. sed'm morẽ Iudæorũ, vt hr̃ Genẽ. vlti. de morte Iacob, & in libro Nu. de morte Aaron & Marię: & Deu. vl. de morte Moysi: & i mltis alijs locis de morte notabiliũ psonarũ. Illi aũt q sepelierũt Stephanũ erãt cõuersi de Iudaismo & iõ tenuerũt morẽ paternũ. Cõseqnt reuertit Lucas ad scribendũ psecutionẽ ecclie dicẽs: h ¶ Sau. ue. de. ec. nitens eam annihilare. i ¶ Trahẽs in custodi. idest in carcerẽ. Non dicit q interficeret, qa sicut dicit Glo. deus man⁹ ipius pseruabat, ne sãgui ne innocentiũ polluerentur. Et quia sicut dicit Augu. deus adeo omnipotens est & bon⁹, q de malis elicit bona: iõ de ista psecutione elicuit bonũ dissemiationis fidei catholicæ, pp'ter qd' subdit:

k ¶ Igitur q dispersi erant pertransibant. diuersas ciuitates.

l ¶ Euangelizan. uerb. dei. Iudæis habitantibus in ciuitatib⁹ illis: vt habetur infra. xj. m ¶ Philippus au. Postquam Lucas p secutus est de primo diacono. s. de Stephano, hic cõsequenter prosequitur de Philippo qui ponitur secundus. vj. ca. Et diuiditur in duas: quia primò ponit prædicatio Philippi. secũdò cõuersio Sauli, ca. se. Prima adhuc i tres, quia primò describit sanctus Lucas eius prædicationẽ in Samaria. sed'o describit ei⁹ pdicationẽ Aethiopi in via, ibi: Angel⁹ autem. tertio i terra maritima, ibi: Philippus autẽ. Prima adhuc i duas. Nã ad pdicationem Philippi † aduersus primò ponitur multor⁹ cõuersio vera, se ecclesiam, cũdò, vnius ficta, ibi: Vir autẽ qdã. Circa primũ dr̃: Philip. au. q cũ alijs, p'pter psecutionẽ exierat de Ierusalem. n ¶ Descendens in ci. Sam. Quia tpe regũ fuerat metropolis in regno decem tribuum. o ¶ Prædica. il. Chri. Habitãtes em̃ ibi erãt partim Iudæi. receperãt em̃ qnq; libros Moysi, sicut & Saducæi. p ¶ Intẽde. au. tur. h. q à Phili. dic. de Christo. q ¶ Vnanimi. au. i. id est reuerenter & deuotẽ. & subdit rõ: r ¶ Et uiden. sig. q fa. i miracula diuinæ virtutis declarata in testimoniũ veritatis à Philippo pdicatæ. s ¶ Multi e. eo. q hab. spi. im. † j. 9. a.

i. obsessi: à dæmonib⁹. t ¶ Clamã. u. m' ✻ singulas exi. s. dæmones, coacti v'tute Christi. Et ne diceret, q hoc fieret virtute supioris dęmonis, sicut dictũ fuit de Christo, Lu. xj. b. In Beelzebub principe dæmoniorũ em̃ cit dæmonia. iõ subdunt alia miracula, q D nõ pũt fieri nisi virtute diuina cuiusmodi est curatio paralyticorum & claudorum subita, cũ dicitur: Multi autem. v ¶ Factum est ergo gaudium ma. in ciui. illa. de virtutis cognitione, & dictorum curatione. x ¶ Vir autem. Hic consequenter describitur vnius conuersio ficta cũ dicitur: Vir autem quidam erat n. Simõ. Communiter dicitur à doctorib⁹ q iste fuerit Simon Magus q postea multum resistebat Petro & Paulo Romæ pre † Spũs em̃ dicãtibus. & ideo dixi, q ei⁹ cõuersio fuit ĩmũdi mulficta, quia si & ad horã vera fuit, tñ ad vo tis qui illos ✠mitum redit. habebant.

Moraliter. a ¶ Saulus autem erat Moraliter consentiens neci eius &c. Sequitur: e ¶ Curauerunt autẽ Stepha. uiri t. Non hominũ timore, sed dei. qd' patet ex hoc, q tunc erat magna persecutio fidelium in Ierosolymis: & tamen cõsanter. curã egerunt de sepultura corpis beati Stephani. Patet etiã ex hoc loco & pluribus alijs sacræ scripturæ locis, q sepelire mortuos est apud deum meritorium tãq; op⁹ pietatis. p'pter qd' sanctus Tobias de hoc opere commendatur. k ¶ Igitur dis. erant. Ex hac dispersione duo sunt notanda. Primũ est, q tpe psecutionis contra ecclesiam illi qui sunt firmiores debent remanere, ne fuga omnium fides derisibilis videatur. & sic Apli remanserunt i Ierusalẽ tãq; firmi, cæteri verò recesserunt. & erat eis licitum. Vñ dicit Aug. Si fortis es, cõtemne mortem: si autẽ debilis fuge. Sed'm est, q deus adeo potens est & bonus, qd' de malis elicit bona. nã ex malo Iudæorũ ecclam persequentium facta est discipulorum dispersio, & ex hoc per eorum prædicationem fidelium multiplicatio. vnde subditur: m ¶ Philippus autem descẽ in ci. Et concluditur postea. v ¶ Factum est ergo gau. ma. de verbi receptione & miraculorũ operatione. x ¶ Vir au. qui. no. Simõ. De cõuersione isti⁹ dicũt cõiter doctores, q fuit ficta. Vnde postea obtulit pecuniã, p'pter dãdi spm̃sctm̃ in signo visibili sibi cõcedenda, propter quod ab ipso denoiatur vitiũ Simoniæ. q hoc ẽt significatũ fuit q in ecclesia semper sunt aliqui mali admixti bõis. Est em̃

Cap. VIII.

a Saulus autem erat consentiẽs neci eius. Facta est autem in b illa die persecutio magna † in ecclesia, c

a ¶ Non alibi. secundum illud: Et eritis mihi testes in Ierusalem &c.

d quæ erat Ierosolymis & omnes di- e

a ¶ In similitudinem granorum seminis vt ex ipsis magna seges fidei multiplicaretur.

spersi sunt per regiones Iudææ & f

a ¶ Qui vt pastores gregis constantiores erant cæteris. b ¶. i. fecerunt morem sepulturæ. ¶ Curauerunt, reddit ad hoc quod dimiserat, di. Obdormiuit: sed non addiderat de sepultura corporis, quod modo facit.

Samariæ, præter apostolos. Curã- b d uerunt autem Stephanum uiri ti- e f

a ¶ Timore persecutorum.

morati, & fecerunt planctum ma- g gnum super eum. † Saulus uerò de- f h

a ¶ Discurrebat impiger ad vastandum.

uastabat ecclesiam, per domos in- h i

a ¶ More vastantium nulli sexui parcebat.

trans, uiros ac mulieres trahens in i

¶ Carceris.

custodiam. Igitur qui dispersi erant k

¶ De loco ad locum.

pertransibant euangelizantes uer- l

a ¶ Secundum situm loci, vel quia ciuitas illa inferior Ierusalem erat.

bum dei. Philippus autem dẽscen- m n o

¶ Hominem esse verum deum.

dens in ciuitatem Samariæ prædi- p

cabat illis Christũ. Intendebant au- q

¶ Verba.

tem turbæ his quæ à Philippo dicebantur unanimiter, audientes & ui- r

¶ Miracula.

dentes signa quæ faciebat. † Multi s

¶ Demones.

enim eorum qui habebant spiritus immundos, clamantes uoce magna t

¶. f. demones. ¶ Dissoluti.

exibant. Multi autem paralytici & v

claudi curati sunt. Factum est ergo

a ¶ Cognita veritate lætati sunt se de tenebris liberatos esse.

magnum gaudium in illa ciuitate.

a ¶ Quasi ignobilis. b ¶ Non merito, quia opere inobediens erat.

Vir autem quidam nomine Simon x

omnipotens est & bonus, q de malis elicit bona: iõ de ista psecutione elicuit bonũ dissemiationis fidei catholicæ, pp'ter qd' subdit:

k ¶ Igitur q dispersi erant pertransibant. diuersas ciuitates.

l ¶ Euangelizan. uerb. dei. Iudæis habitantibus in ciuitatib⁹ illis: vt habetur infra. xj. m ¶ Philippus au. Postquam Lucas p secutus est de primo diacono. s. de Stephano, hic cõsequenter prosequitur de Philippo qui ponitur secundus. vj. ca. Et diuiditur in duas: quia primò ponit prædicatio Philippi. secũdò cõuersio Sauli, ca. se. Prima adhuc i tres, quia primò describit sanctus Lucas eius prædicationẽ in Samaria. sed'o describit ei⁹ pdicationẽ Aethiopi in via, ibi: Angel⁹ autem. tertio i terra maritima, ibi: Philippus autẽ. Prima adhuc i duas. Nã ad pdicationem Philippi † aduersus primò ponitur multor⁹ cõuersio vera, se ecclesiam, cũdò, vnius ficta, ibi: Vir autẽ qdã. Circa primũ dr̃: Philip. au. q cũ alijs, p'pter psecutionẽ exierat de Ierusalem. n ¶ Descendens in ci. Sam. Quia tpe regũ fuerat metropolis in regno decem tribuum. o ¶ Prædica. il. Chri. Habitãtes em̃ ibi erãt partim Iudæi. receperãt em̃ qnq; libros Moysi, sicut & Saducæi. p ¶ Intẽde. au. tur. h. q à Phili. dic. de Christo. q ¶ Vnanimi. au. i. id est reuerenter & deuotẽ. & subdit rõ: r ¶ Et uiden. sig. q fa. i miracula diuinæ virtutis declarata in testimoniũ veritatis à Philippo pdicatæ. s ¶ Multi e. eo. q hab. spi. im. † j. 9. a.

i. obsessi: à dæmonib⁹. t ¶ Clamã. u. m' ✻ singulas exi. s. dæmones, coacti v'tute Christi. Et ne diceret, q hoc fieret virtute supioris dęmonis, sicut dictũ fuit de Christo, Lu. xj. b. In Beelzebub principe dæmoniorũ em̃ cit dæmonia. iõ subdunt alia miracula, q D nõ pũt fieri nisi virtute diuina cuiusmodi est curatio paralyticorum & claudorum subita, cũ dicitur: Multi autem. v ¶ Factum est ergo gaudium ma. in ciui. illa. de virtutis cognitione, & dictorum curatione. x ¶ Vir autem. Hic consequenter describitur vnius conuersio ficta cũ dicitur: Vir autem quidam erat n. Simõ. Communiter dicitur à doctorib⁹ q iste fuerit Simon Magus q postea multum resistebat Petro & Paulo Romæ pre † Spũs em̃ dicãtibus. & ideo dixi, q ei⁹ cõuersio fuit ĩmũdi mulficta, quia si & ad horã vera fuit, tñ ad vo tis qui illos ✠mitum redit. habebant.

a ¶Mag.Ra.Magi desingulis philosophant, de natura mundi, E cursu siderum & moribus. b ¶Seducēs.Seorsū & à ỹitate ducens,vel i excessū siue stuporē & admirationē cōuertēs p̄ p̄stigias suas. c ¶Demē.Demētare ē rōnalē mētē abstrahere. d ¶Phi. Rab.Dicūt qdā istū Philippū fuisse apl̄m,& vnū de duodecī,sed non vr̄ verū sec'm seriem huius libri. e ¶Iesu Chri.Ra. Cuius

ducēs.i.extra viā ỹitatis ducēs:qd' nō philosophi,cui⁹ est ꝓprīū G amare ỹitatē & docere.j.Ethi.sed ē ꝓprīū hois arte magica uten tis. c ¶Dicēs se eē ali.ma.s.ꝑphetā,vel Christū.Vñ & Iohānī, dr̄,ꝙ Samaritani sicut & Iudæi expectabāt Christum.vñ dixit illa mulier Samaritana:Scio qa Messias venit.q dr̄ Christus,Cū ergo venerit ille,annunciabit nobis oīa.adeo subditur: d ¶Dicen.hi.

erāt ignari,vel vt p̄dictū est ī noīe Iesu trinitatē p̄dicauit,q tm̄ vnā p̄sonā de trinitate pfectē credit,credulitate aliarum duarū carere nō p̄ot. f ¶Tūc Simon.

†dementās Be.Credidit ỹ bis Philippi.& virtute de uictus ỹe credidit,vel qd' magis credibi le,simulauit se credere,quoadusq; bapti sma susciper,vt qui adeo auidus laudis erat,vt Christus credi vellet,artē addis ceret,q̄ miracula facere posset.Q.d' etiam legū fecisse successores ei⁹,qui malignis instructi artibus ecclām fraudulenter ingressi baptisma furant.g ¶Miserunt ad e.Pe.& Io.Petrus Iohannē sociat sibi,quia virginitas ecclīæ grata est & placet. h ¶In nomine Ie.Non est sic legē dū,in noīe Iesu tm̄,vt aliæ p̄sonę excludant.i ¶Iesu.Quia ante ī patrē credebant& sp̄m̄ sc̄m̄,sicut alī Iudæi.Vel plena fides vni⁹ p̄sonę fidē trīitatis cōfirmat k ¶Imponebāt ma.Rab. Philippus qui Samariæ euangelizabat,vnus de sep̄tē fuit.Si em̄ apl̄s esset, manus imponere posset,vt spiritū acciperēt,qd' solis ep̄is licet.Nā presbyter siue p̄sente siue absente episcopo cō baptizat,crismate iungit,qd' ab ep̄o consecratum est: non tamen frontē oleo signat, qd' solus ep̄s facit cum tradit spiritum paracletū baptizatis.l ¶Potestatē.Ra.Non baptizandi tm̄ in aqua & prædicandi siue virtutes faciendi quam habebat Philippus sed vt cuicunq; imposuero manus &c.

F ¶Be.Ad pecuniam non poterant apl̄i Mat.10.a. potestatem illam dare,quibus dictū est: Gratis accepistis,gratis date .m ¶Pecunia.Non nostra,qui non cupimus, sed tua,quā spiritui cōparas vt illā pro eo vendas, & illam spiritu emas. Ideo spiritum emere volebat,vt alīs vendens eum plus accipere posset. ¶ Pecu.Ra. Ex hoc exemplum capitur, vt peccatorum eleemosyna non recipiat. ¶Beda. Apostoli nolentes pecuniam dicunt,sit tecū.i.tuā retine,& hoc in perditionem, vt pro pecunia iniuste congregata,pœnam æternā luas. n ¶In perditionē. Be.Iusti cum sententiam maledictionis proferunt,non ad hanc ex voto vltionis sed ex iustitia erumpunt. Iudiciū enim dei intus aspicientes,quo maledicto mala debeant foris ferri cognoscūt:& i ma ledicto nō peccāt,in q̄ à iudicio dei non discordāt.Cū em̄ & maledictis īnocentia pmanet,& reū maledictio absorbet, ex vtraq; pte colligit: qa à sūmo iudice sētētia,pferī.vñ Simō à Petro maledict⁹ ꝑpetualit ꝑijt. o ¶Pœnitentiam age. † illapsus fuerat † De cōse. dis.5.c.manus

Pro cupiditate & prauo sensu q̄ putasti de spū cōmerciū fieri posse. ¶Pœnitē. Ra.Vt omnes videāt qd' es.Nō ꝙ ignoret Petr⁹ eū pœnitētiā nō actūrū,sed qa † 27.dist.c. qd' si iterrogasti: &.c. oibus iussus est prædicare,suum facit officiū,vt ille sit inexcusabilis . Coram oībus etiā arguit,ne amplius ab eo fallant. nā si.1.q.1.

☞Roga Petrus.De simo.c.cō sulere.

Nicolaus de Lyra.

mitū redīt. a ¶Qui añ fu.ī ciui ma.i.philosoph⁹ vt dicūt aliq à magnitudine sciētię sic dict⁹,sicut & illi q venerūt adorare Christū natū.Mat.ij.Sed huic dicto contrariatur qd' subdit:b ¶Seducens

a ¶Semper bonis mala contraria aduersantur. b ¶Præstigiosus.

a qui ante fuerāt in ciuitate māgus, a
b †seducens gentem Samariæ,dicens b c
a ¶Prophetam,vel angelum,siue deum vel dei filium.
se esse aliquem māgnum,cui auscul
¶Seruo vel inniore. ¶Regem vel decrepitum senem.
tabant omnes à minimo usq; ad ma
¶Simon. ¶Christus. ¶Non angeli. d
ximum,dicentes: Hic est uirtus dei
a ¶Ignorabant Christi nomen.
quæ uocatur magna. Attendebant e
a ¶Hoc scilicet,ꝙ. f
autem eū,prōpter quod multo tem
a ¶Artibus vel falsis virtutibus. b ¶Fallendo.
c pore māgicis suis dementasset eos.
d Cum uero credidissent Philippo e
¶Vt est illud:Pœnitentiam agite: appro.enim regnū cę.&c.
uangelizanti de regno dei,in nomi g
a ¶In Christo Iesu non est masculus vel fœmina &c.
e ne Iesu Christi baptizabantur uiri
f ac mulieres. Tūc Simon & ipse cre h
a ¶Simulare & ficte,ne credentibus resistens despectus habeatur, b ¶Corpore non corde.volebat enim portestatem habere,vt cuicunq; &c.vt infra sequitur.
didit,& cum baptizatus esset, ādhę
rebat Philippo. Videns etiam signa
¶Cupiens se talia posse.
& uirtutes maximas fieri , stupens
admirabatur . Cum autē audissent i
a ¶De quibus non fuit Philippus:de quo prædictum est.
āpostoli qui erant in Ierosolymis,
a ¶Nunc apparet quæ.s.fuit ciuitas Samariæ quam prædixit, scilicet ipsa Samaria.
quia recepisset Samaria uerbū dei,
a ¶Qui erant columnæ. ¶Non vnum sed duos,sicut & Christus binos misit, vt in ore duorum stet omne verbum.
g miserunt ad eos Petrum, & Iohan
nem :qui cum uenissent , orauerunt
a ¶Iam enim sola aqua baptizati erant. ¶Visibiliter.
pro ipsis,ut accipērent spiritumsan
ctum. Nondum enim in quenquā k
a ¶Spiritussanctus. b ¶.i.Tincti erant in aqua tantum, non autem in spiritu sancto.
illōrum †uenerat, sed bāptizati tan l
h i tum erant in nomine domini Iesu.
a ¶Ecce exemplum confirmationis.
k †Tūc imponebant manus super il
a ¶Quod monstrabatur,quia loquebantur.
los, & accipiebant spiritūmsanctū.
Cum uidisset autē Simon,quia per m
impositionem manus apostolorum
daretur spiritussanctus , obtulit eis
pecuniam,dicens: Date & mihi hāc
l potestatem,ut cuicunq; imposuero
manus, accipiat spiritumsanctum.
a ¶Quasi princeps loquitur primus. ¶Q.d.pecunia tua tecum pereat.
m Petrūs autem dixit ad eum. †Pecu n
n nia tua tecum sit in perditionē, quo
¶Spiritumsanctum,qui est deus & donum dei.
niam donum dei existimasti pecu
nia possideri . Non est tibi pars ne o
a ¶In quo dictū est,ꝙ per manus eius acciperetur spiritus.
que sors in † sermōne isto . Cor e
nim tuum non est rectum coram p
o deo . Pœnitentiam itaque age ab

a ¶Mag.Ra.Magi desingulis philosophant, de natura mundi, E cursu siderum & moribus. b ¶Seducēs.Seorsū & à ỹitate ducens, vel i excessū siue stuporē & admirationē cōuertēs p̄ p̄stigias suas. c ¶Demē.Demētare ē rōnalē mētē abstrahere. d ¶Phi. Rab.Dicūt qdā istū Philippū fuisse apl̄m,& vnū de duodecī,sed non vr̄ verū sec'm seriem huius libri. e ¶Iesu Chri.Ra. Cuius erāt ignari,vel vt p̄dictū est ī noīe Iesu trinitatē p̄dicauit,q tm̄ vnā p̄sonā de trinitate pfectē credit,credulitate aliarum duarū carere nō p̄ot. f ¶Tūc Simon. †dementās Be.Credidit ỹ bis Philippi.& virtute deuictus ỹe credidit,vel qd' magis credibile,simulauit se credere,quoadusq; baptisma susciper,vt qui adeo auidus laudis erat,vt Christus credi vellet,artē addisceret,q̄ miracula facere posset.Q.d' etiam legū fecisse successores ei⁹,qui malignis instructi artibus ecclām fraudulenter ingressi baptisma furant.g ¶Miserunt ad e.Pe.& Io.Petrus Iohannē sociat sibi,quia virginitas ecclīæ grata est & placet. h ¶In nomine Ie.Non est sic legē dū,in noīe Iesu tm̄,vt aliæ p̄sonę excludant.i ¶Iesu.Quia ante ī patrē credebant& sp̄m̄ sc̄m̄,sicut alī Iudæi.Vel plena fides vni⁹ p̄sonę fidē trīitatis cōfirmat k ¶Imponebāt ma.Rab. Philippus qui Samariæ euangelizabat,vnus de sep̄tē fuit.Si em̄ apl̄s esset, manus imponere posset,vt spiritū acciperēt,qd' solis ep̄is licet.Nā presbyter siue p̄sente siue absente episcopo cō baptizat,crismate iungit,qd' ab ep̄o consecratum est: non tamen frontē oleo signat, qd' solus ep̄s facit cum tradit spiritum paracletū baptizatis.l ¶Potestatē.Ra.Non baptizandi tm̄ in aqua & prædicandi siue virtutes faciendi quam habebat Philippus sed vt cuicunq; imposuero manus &c.

F ¶Be.Ad pecuniam non poterant apl̄i Mat.10.a. potestatem illam dare,quibus dictū est: Gratis accepistis,gratis date .m ¶Pecunia.Non nostra,qui non cupimus, sed tua,quā spiritui cōparas vt illā pro eo vendas, & illam spiritu emas. Ideo spiritum emere volebat,vt alīs vendens eum plus accipere posset. ¶ Pecu.Ra. Ex hoc exemplum capitur, vt peccatorum eleemosyna non recipiat. ¶Beda. Apostoli nolentes pecuniam dicunt,sit tecū.i.tuā retine,& hoc in perditionem, vt pro pecunia iniuste congregata,pœnam æternā luas. n ¶In perditionē. Be.Iusti cum sententiam maledictionis proferunt,non ad hanc ex voto vltionis sed ex iustitia erumpunt. Iudiciū enim dei intus aspicientes,quo maledicto mala debeant foris ferri cognoscūt:& i maledicto nō peccāt,in q̄ à iudicio dei non discordāt.Cū em̄ & maledictis īnocentia pmanet,& reū maledictio absorbet, ex vtraq; pte colligit: qa à sūmo iudice sētētia,pferī.vñ Simō à Petro maledict⁹ ꝑpetualit ꝑijt. o ¶Pœnitentiam age. † illapsus fuerat † De cōse. dis.5.c.manus

Pro cupiditate & prauo sensu q̄ putasti de spū cōmerciū fieri posse. ¶Pœnitē. Ra.Vt omnes videāt qd' es.Nō ꝙ ignoret Petr⁹ eū pœnitētiā nō actūrū,sed qa † 27.dist.c. qd' si iterrogasti: &.c. oibus iussus est prædicare,suum facit officiū,vt ille sit inexcusabilis . Coram oībus etiā arguit,ne amplius ab eo fallant. nā si.1.q.1.

☞Roga Petrus.De simo.c.cō sulere.

Nicolaus de Lyra.

mitū redīt. a ¶Qui añ fu.ī ciuitate ma.i.philosoph⁹ vt dicūt aliq à magnitudine sciētię sic dict⁹,sicut & illi q venerūt adorare Christū natū.Mat.ij.Sed huic dicto contrariatur qd' subdit:b ¶Seducens

a ¶Semper bonis mala contraria aduersantur. b ¶Præstigiosus.

a qui ante fuerāt in ciuitate māgus, a
b †seducens gentem Samariæ,dicens b c
a ¶Prophetam,vel angelum,siue deum vel dei filium.
se esse aliquem māgnum,cui auscul
¶Seruo vel inniore. ¶Regem vel decrepitum senem.
tabant omnes à minimo usq; ad ma
¶Simon. ¶Christus. ¶Non angeli. d
ximum,dicentes: Hic est uirtus dei
a ¶Ignorabant Christi nomen.
quæ uocatur magna. Attendebant e
a ¶Hoc scilicet,ꝙ. f
autem eū,prōpter quod multo tem
a ¶Artibus vel falsis virtutibus. b ¶Fallendo.
c pore māgicis suis dementasset eos.
d Cum uero credidissent Philippo e
¶Vt est illud:Pœnitentiam agite: appro.enim regnū cę.&c.
uangelizanti de regno dei,in nomi g
a ¶In Christo Iesu non est masculus vel fœmina &c.
e ne Iesu Christi baptizabantur uiri
f ac mulieres. Tūc Simon & ipse cre h
a ¶Simulare & ficte,ne credentibus resistens despectus habeatur, b ¶Corpore non corde.volebat enim portestatem habere,vt cuicunq; &c.vt infra sequitur.
didit,& cum baptizatus esset, ādhę
rebat Philippo. Videns etiam signa
¶Cupiens se talia posse.
& uirtutes maximas fieri , stupens
admirabatur . Cum autē audissent i
a ¶De quibus non fuit Philippus:de quo prædictum est.
āpostoli qui erant in Ierosolymis,
a ¶Nunc apparet quæ.s.fuit ciuitas Samariæ quam prædixit, scilicet ipsa Samaria.
quia recepisset Samaria uerbū dei,
a ¶Qui erant columnæ. ¶Non vnum sed duos,sicut & Christus binos misit, vt in ore duorum stet omne verbum.
g miserunt ad eos Petrum, & Iohan
nem :qui cum uenissent , orauerunt
a ¶Iam enim sola aqua baptizati erant. ¶Visibiliter.
pro ipsis,ut accipērent spiritumsan
ctum. Nondum enim in quenquā k
a ¶Spiritussanctus. b ¶.i.Tincti erant in aqua tantum, non autem in spiritu sancto.
illōrum †uenerat, sed bāptizati tan l
h i tum erant in nomine domini Iesu.
a ¶Ecce exemplum confirmationis.
k †Tūc imponebant manus super il
a ¶Quod monstrabatur,quia loquebantur.
los, & accipiebant spiritūmsanctū.
Cum uidisset autē Simon,quia per m
impositionem manus apostolorum
daretur spiritussanctus , obtulit eis
pecuniam,dicens: Date & mihi hāc
l potestatem,ut cuicunq; imposuero
manus, accipiat spiritumsanctum.
a ¶Quasi princeps loquitur primus. ¶Q.d.pecunia tua tecum pereat.
m Petrūs autem dixit ad eum. †Pecu n
n nia tua tecum sit in perditionē, quo
¶Spiritumsanctum,qui est deus & donum dei.
niam donum dei existimasti pecu
nia possideri . Non est tibi pars ne o
a ¶In quo dictū est,ꝙ per manus eius acciperetur spiritus.
que sors in † sermōne isto . Cor e
nim tuum non est rectum coram p
o deo . Pœnitentiam itaque age ab

☞In felle

sicut sagena nōdum ad litus tracta,quę Mortifer pisces malos habet cū bonis admixtos. Per hoc aūt ꝙ beat⁹ Petrus dixit Simōi: n ¶Pecunia tua tibi sit in perditionē,quo.do.dei existi.pe. possideri. Dedit exēplum ecclīæ prælatis extirpādi toraliter vitiū Simoniacæ prauitatis.ita ꝙ nō habeant oculū ad potentiā rēporaī † rōne lis lē promouēdorū in ecclesia:sed ad idoneitatem eorum in scientia pariter & in vita

a Angelus

17 a ¶ Rog. de. cui patet cor, de q̃ pphera: Quã bon⁹ isr̃l de⁹. quẽ
A fallere non potes, quia spiritus sanctus disciplinæ effugiet fictum.
Psal. 72. a. b ¶ In fel. Be. Iõ spũs i collũba descẽdit. vt à simplicib⁹ doceret se
Sap. 1. b. suscipi. nã q amaritudinẽ i corde seruat, q̃uis baptizatus videat, nõ est à vinculo pct̃i solutus: sed quasi ad pũctum hora baptizãdi
purgat⁹, mox acriore dæmone septẽplici
ter opprimitur. Frustra ergo gr̃am emere
tentat qui se non exuit mente coruina.
c ¶ Precamini. Cã desperationis non
audeat̃ pcari, sed apostolos rogat, vt p
se pcentur. nec p se audet orare, q nõ cre
dit se exaudiendum esse. Aplis etiam fidẽ
loquitur. d ¶ Quæ dixistis. Nõ quæ
credidi, sed quasi infidelis eis imputat q̃
ventura sunt. e ¶ Angelus au. Post re
ditũ aplor̃: de Philippo historia texitur.
† colligã tione f ¶ Contra me. Bed. Bene in meridie q̃
ritur, inuenitur & abluitur ille, qui deuo
tione ardẽs, velut gentium primitiæ deo
meruit cõsecrari. In quo illud cõpletum
est: Aethiopia p̃ueniet manus eius deo.
¶ Mysti. ad meridiẽ Philipp⁹ exit. i. apo
stoli ad Gẽtes vbi calor fidei est. g ¶ Ad
ui. q̃. Nã via descẽdit, sed per viã descẽdi
tur ex natura loci. h ¶ In Ga. Be. Vetus
Gaza, q̃ terminus quondã Chananæorũ
erat iuxta Aegyptũ, fundit⁹ est destructa:
& loco eius alia ædificata. ¶ Alleg. Gẽtes
designat à cultu dei desertas. Via quæ ab
Ierl̃m descendit, & viam salutis aperit,
Iohã. 14. a. Christus qui est v̄itas & vita. de superna
em̃ Ierl̃m ad ima descẽdit & nigredinem
pct̃i vnda baptismi dealbauit. i ¶ Vir
&c. po. Be. Meritò dr̃ q in scriptura tan
tũ studebat, vt nec legere cessaret i via, in
tãtũ religionẽ amabat, vt de vltimis par
tibus mundi veniret ad tẽplũ dñi. Vñ me
ritò dũ q̃rit interpretẽ lectiõis, Christũ quẽ
q̃rebat inuenit. & sed̃m Hiero. plus repe
rit i deserto fonte ecclĩæ, q̃ in aurato tem
plo synagogę. Hic Aethiops mutauit pel
lem, quia sordes pct̃i i lauacro deposuit.
B k ¶ Aethi. natura & merito. Aethiops
Psal. 67. g. em̃ tenebros⁹. vñ: Aethiopia p̃ueniet ma.
eius deo. l ¶ Potens Cã. re. &c. su. o.
Be. Regina Aethiopum thesaurum præ
mittens in Ierusalem: ecclesia est Gentium
fidei & virtutum dona largitura. cui con
uenit interpretatio nominis. Cãdacis em̃
interpretatur commutata: de qua i Psal.
scribitur: pro his qui commutabuntur. Et
Psal. 44. alibi: Aud. fi. & vi. idi, au. tu. &c. m ¶ Cã
Isidem. c. da. re. mos erat illius regionis à fœminis
regi, & eas Candaces vocari. n ¶ Reuer
tebatur. Incipiebat reuerti legens Isaiã.
Isa. 53. b. Vbicunq; in no. Test. salutis narratur pri
cipium, de Isaia sumitur testimonium, q
interpretatur salus domini. r ¶ Tanquã
ouis. Bed. Ouis cum ad victimam ducit̃,
non reluctatur, & Christus passus est vo
luntate propria. Vel sicut agnus in Pa
scha immolari sedebat, sic Christ⁹ immo
latus est nostrum pascha. & sicut agnus
coram tondente non solum nos sangui
ne redemit, sed lana operuit, vt algentes
infidelitate calefaceret sua vestę. vnde di
Gal. 3. d. cit Apostolus: Quotquot in Christo ba
ptizati estis, Christum induistis. o ¶ Pu
tasne intelligis, &c. Et quomodo.
Rab. Suas inuicem linguas agnoscunt, vt
per doctrinam eunuchi, vel per spiritum
Scripturę in Philippi. p ¶ Quomodo possum si
telligẽs⁹ do non aliquis. Hic arguit illorum audaci
ctorem po am, qui existimant sine doctore scripturã
sulat. diuinam intelligere. q ¶ Locus autem
scripturæ quã. Rab. dño præparante.
ita legendum, locus scripturæ erat hic:
Vel sic: Hic tanquã ouis ad occisionem.

☞ In humilitate

a ¶. i. duplici malo: cupiditatis. f. & prauæ fidei.

a hac nequitiã tua, & roga deum si
a ¶ Non affirmatiue, sed dubitando loquitur, ne despe
remus.
fortẽ remittatur tibi hæc cogitatio
a ¶ Persũdę.
b cordis tui. In fellẽ enim amaritudi a
a ¶ Funiculis quibus peccatorum quisq; constringitur
b ¶ Peccat.
nis & † ỏbligatione iniq̃itatis ui
a ¶ Quamuis celes, tamen mihi non est occultum.
dẽo te esse. Respondens autem Si
c mon dixit: Precamini uos pro me b
a ¶ Præsentes plagas timens vult vitare.
ad dominum, ut nihil uẽniat super
¶ Petrus & Iohannes.
d me horum quæ dixistis. Et illi qui c
a ¶ Firmus testimonium perhibentes verbis vel signis.
dem testificãti & locuti uerbum
a ¶ Secundum modum consuetudinis. ¶ Non solum in
Samaria.
domini rẽdibant Ierosolymam, & d
& multis † regionibus Samaritano
¶ Ad distinctionem angelorum Sathanæ.
e rum euangelizabant. Angelus au e
tem domini locutus est ad Philip
a ¶ Perfectionis est indicium in vtroq;
f pum dicens: Surgẽ & uade contra
a ¶ De metropoli Iudæorum in ciuitates Gentium, quæ
desertę sunt.
g meridianum ad uiãm quæ descen f
a ¶ Gaza Philistinorum metropolis. ¶. i. Aphricæ.
b ¶ Non via, sed Gaza dicitur deserta
h dit ab Ierusalem in Gãzam, hęc est g
a ¶ In altero perfectio: in altero obedientia. b ¶ Propter
virilem animum.
i deserta. Et surgẽns abiit. & ecce uir h
a ¶ Typus Gentium, quæ in Christo carnalibus desi
derijs circuncidunt̃. b ¶ Virtutis & mentis integritate.
k l Æthiops eunuchus † pỏtens, Can
m a ¶ Regina Austri venit a finibus terræ audire sapientiã
Salomonis.
dacis rẽginæ Æthiopum, qui e i
a ¶ Consuetudo eunuchorum custodire thesauros pos
tentum. ¶ Diuitias.
k rãt super omnes gazas eius, ue
a ¶ Anteq̃ Philippo loqueretur. b ¶ Propter vrbis
celebritatem & templi famam. mos Gentium famosa
adire loca cultui deorum dicata.
n nerat adorare in Ierũsalem, & re
uertebatur sedens super currum
l suum, legensque Isaiam prophe
¶ Sanctus vel angelus.
tam. Dixit autem spiritus Philip
po: Accede & adiunge te ad currũ
istum. Accurrens autem Philip
pus audiuit eum legentem Isaiam
o prophetã, & dixit: † Putasne intel
a ¶ Linguam non ignorabat qui librum legebat.
p ligis, quę lẽgis? Qui ait: Et quomo
a ¶ Vnde Prophetat agat.
do possum, si non aliquis † ỏsten
a ¶ In figura doctorum qui a Gentibus assumpti sunt.
derit mihi? Rogauitque Philippũ,
a ¶ In hoc profectus. ¶ Cum sedente. & reuoluit librum
eunuchus, vel Philippus.
q ut ascenderet & sedẽret secum. Lo
cus autem scripturæ quam legebat
a ¶ Innocens. b ¶ Passionem crucis.
erat hic: † Tanq̃ oũis ad ỏccisio m
a ¶ Vt crucifigeretur. b ¶ Ecce agnus dei, ecce
qui tollit peccata mundi.
b n nem dũctus est, & sicut agnus
a ¶ Pilato & Iudæis. b ¶ Pauca Pilato & pontifi
cibus sed Herodi nihil respondit.
coram tỏndente se sine uỏce: sic

C ✠ a ¶ In felle enim ama. i. in nequitia intentionis, quæ facit
amaritudinem culpæ, & ducit ad amaritudinẽ gehennę. b ¶ Pre
camini uos pro me. hoc dixit magis timore ductus pœnæ q̃ a
more gratiæ. c ¶ Et illi quidẽ testi. & lo. uerbum dei. ad cõ
firmationẽ credentiũ: d ¶ Redibant Ie. nõ ociosi: sed in via p
ciuitates prędicando verbũ dei. e ¶ An
gelus. Posita prædicatione Philippi in
Samaria, hîc consequenter ponit̃ eius p
dicatio in via: & hoc Aethiopi de Ierusa
lem in terrã suã reuertenti. Et diuidit̃ in
duas partes, quia primò ponit̃ Philippi Diuisio
prædicatio. secũdò Aethiopis conuersio
ibi: & dũ irẽt. Cica primũ dicitur: Ange
lus au. domini &c. ua. contra meri.
Aethiopia em̃ est in plaga australi respe
ctu Ierusalẽ. f ¶ Ad uiam quæ descẽ
dit ab Ieru. in Ga. Ierusalẽ enim est in
loco altiori q̃ sit illa Gaza. g ¶ Hęc est
des. Gaza em̃ vet⁹ fuit oĩno destructa, &
postea alia eiusdẽ noĩs fuit ędificata i alio
tamen situ. Via ãt illa trãsibat p Gazã de
sertã, & ñ p Gazã de nouo ędificatã. iõ ad
differẽtiã illi⁹ dicitur: Hæc ẽ d. h ¶ Et
ecce uir Ae. eu. Per hoc autẽ q̃ dicitur
vir designatur, q̃ ñ dicebatur eunuch⁹ ex
præcisiõe mẽbrorũ genitaliũ, sed à castis
tate & honestate morũ, sed̃m q̃ dicit Sal
uator Mat. xix. b. Sũt eunuchi, qui se ca
strauerũt ꝓpter regnũ cælorũ. i ¶ Qui
erat super omnes Ga. ei⁹. Erat em̃ ei⁹
thesaurarius. & sic Gaza est hic nomẽ ap
pellatiuũ. supra verò est nomẽ ꝓpriũ ci
uitatis existẽtis i terra Philistinorũ, vt ha
betur. j. Reg. vi. k ¶ Venerat adora.
i Ie. multi em̃ Gẽtiles ex deuotiõe venie
bant adorare deum in Ierusalẽ, vt habet
Ioh. xij. Vel fortè iste erat cõuersus de Gẽ
tilitate ad Iudaismũ, qđ videtur ex eo qđ
subditur: l ¶ Legẽsq; Isaiã pro. sicut D
erat edoctus à Iudæis. Sicut & multi lai
ci ex deuotione dicũt horas canonicas in
Latino, quãuis non intelligãt. Cętera pa
tent vsq; ibi: m ¶ Tanquam ouis ad
occisionem ductus est. quod scribit̃ † prȩfectus
Isa. liij. c. Et itelligitur ad literam de Chri
sto, sicut ibidem diffusius dictum fuit, qa
cum v̄bo vno posset aduersarios oĩs p
sternere, permisit tamen se ad occisionẽ
duci. n ¶ Et sicut agnus coram ton
dente se sine uoce. quia verba iniurio
sa pro iniurijs nõ reddidit, & cũ falsẽ accu
saretur coram Pilato, tacuit Matt. xxvij.
✠ In humilitate
✻ e ¶ Ange. au. d. locu. est. Philipp⁹ Moraliter
os lãpadis interpretatur. & iõ per ipsum
quilibet bon⁹ prędicator euangelij signi
ficatur, nam lampas habet in ore splendo
rem, & interius olei liquorem. prædica
tor autem bonus habet veritatis splendo
rem in ore, & oleum pietatis interius in
corde. h ¶ Et ecce uir Aethiops. p
istum significatur homo desiderium ha † Nũquid
bens suæ salutis. quod patet ex hoc quod
dicitur, quòd venerat adorare deũ i Ieru
salẽ de ꝓuĩ⁹ valde remotis. & p cõseqũs
q̃ reuertẽs legebat Isaiã ꝓphetã, q̃uis nõ † dux viæ
dũ hr̃et ipsi⁹ itelligẽtiã. Per hoc ãt q̃ Phi fuerit
lipp⁹ à deo missus est ad docẽdũ ipsum &
baptizãdũ, significat̃ oĩs desiderans rectè
saluari p fidẽ dñi nr̃i Iesu Christi. Mittit ei
doctorẽ, vt sibi reuelat immediatè v̄itatem
nãq; natura ñ deficit i necessarijs, & mul
to min⁹ actor naturę, q potẽtię & boni †Isa. 53. d.
tatis ẽ infinitę. fides ãt ẽ necessaria ad salutẽ
Heb. xj. b. Sine fide impossibile ẽ placere
deo. Propt̃ qđ q facit qđ i se ẽ, cõuerten
do se, ad deũ p mẽtis deuotionẽ, de⁹ illi re
uelat fidei v̄itatẽ vl̃ mittit ei doctorẽ. Ex
emplũ hr̃ infra. ca. x. de Cornelio cẽturiõe.

a ¶ In humilita. ſu. e. Be. Quia iudex oim veritatem iudicij nō
E reperit, ſine culpa ſeditione Iudeorum & voce Pilati damnatus.
Phil. 2. a. ¶ Humilitate. Ra. Paſſione q̄ humiliauit ſe factus obediēs vſq;
ad mortem. b ¶ Generationem. Be. Generatione diuinitatis i-
Pſal. 109. a. poſſibile eſt cognoſci, de qua dr̄: Añ lucife. genui te. Partus etiam
virginis quo pōt exponi: cuius rōnē que
Luc. 1. d. renti Mariæ dictū eſt: Spūſſctūs ſuperue
niet in te, & virt⁹ al. &c. c ¶ Tolletur.
1. Cor. 15. ſ. Sed's hō de cælo cæleſtis, ſctitate ſegrega
tus à terrenis. Vel de vita in mortem trā-
ſiuit. d ¶ Aperi. Phi. Be. Qui interpre
taſ, os lāpadis, pulchrē os ſuū aperit, dum
obſcuritatē, ppheticā, pferti lucē ſciæ. Vl
hæc circūlocutio deſignat lōgiorē ſermo
nē. ¶ Aperuit. Ra. Theſaurū ſciæ aquit.
vl aperuit os vt ſpūs loq̄t in eo, ſcd'm il-
Pſal. 80. c. lud: Dilata os tuum, & implebo illud.
Myſticè ¶ Myſticè. os eccliæ Philipp⁹ apit, vt ex
hoc Gētib⁹ p̄dicet quem prius neſciebāt.
e ¶ Euangeli. Soluit q̄ſtionem illi⁹ in-
terrogātis, de q̄ pphetia dixit. Demōſtrat
aūt q̄ de Ieſu pphetatū eſt. f ¶ Ad quā
dā a. Ad hoc em̄ p̄dicatio duxerat, vt aq̄
indigeret, q̄ de baptiſmo in via audierat:
g ¶ Si cre. Ra. Nō ignorabat eius fidem
ſed volebat manifeſtam confeſſionem, vt
baptizaturis & baptizandis daret exēplū
interrogādi & confitēdi. h ¶ Spūs do.
Ra. Vel ſpūs irruit ī eunuchū fortiē, ſicut
& ī apſos venit. q̄to fides fortior, tāto ſpi
ritalior⁹ maior. Ex hoc q̄ ſpūs irruit in
eunuchū, dr̄ Philippū apl̄m fuiſſe, à q̄ tū
nec man⁹ ipoſitiōe nec iuocatiōe ſpūſſā-
cti miſſionē legim⁹ factam. Vū apparet in
F primitias Gētiū nō man⁹ ipoſitiōe nec ī-
uocatiōe ſed ſpōte ſpm̄ſctm̄ deſcēdiſſe: vt
apſi excuſationē haberēt cōtra Iudeos ac
cuſantes eos, q̄a Gētes baptizabāt. Quis
em̄ poſſet, phibere ſpm̄ dñi? aut qs arce-
ret ab aq̄? q̄s ſpūs deſcenderat. ¶ Inuē
tus. Ra. ab hoib⁹, q̄ī raptu nō iuenieba
tur, q̄a ambulauit ī ſolitudine, vel nimia
Infra. 21. b. velocitate. k ¶ Cæſ. Be. Cæſareā Paleſti
næ dicit vbi. ī. domū habuiſſe deſcribit,
q̄ vſq; hodie demōſtrat, nec nō & cubicu-
lū filiarū q̄tuor ei⁹ pphetantiū ginum.

Nicolaus de Lyra.

✠a ¶ In humilita. Iſa. liī. c. ſic. habet:
De anguſtia & de iudicio ſublatus ē. Q̄d
ſic ibidē fuit expoſitū, de anguſtia, ſ. mor-
tis: & de iudicio q̄ oēs decedentes ex diui-
na ſnīa detinebātur ī limbo: ſublat⁹ eſt p
potētiā ſuæ reſurrectiōis. Et eodē mō ex-
ponēda eſt hæc lra: In humil. i. p mortē
quā hūiliter ſuſtinuit ī hūanitate aſſum-
pta, Phil. ij. a. Hūiliauit ſemetipſū factus
obediens vſq; ad mortē. b ¶ Iudicium e. i. ſnīa diuina, q̄ ſua erat
inquantū de⁹. c ¶ Sublatū eſt. quia Chriſto reſurgente ſctī qui
erāt ī limbo detēti, inde fuerūt ſublati. d ¶ Generat. e. qs enar.
i. multiplicationē fideliū q regenerant ī Chriſto per baptiſmum.
e ¶ Q̄m tol. de ter. ui. e. ſ. p mortē. Et in hoc reddit cā multipli-
catiōis fideliū, Ioh. xij. d. Niſi granū frumēti cadēs ī terrā mortuū
fuerit, ipſū ſolū manet, &c. Cætera patēt vſq; ibi: f ¶ Et incipi.
à ſcrip. iſta. q̄ de Chriſto ad lram eſt intelligēda, vt declaratū fuit
diffuſ⁹ Iſa. liī. g ¶ Et dum irent. Hīc conſequenter deſcribitur
ipſius eunuchi vera cōuerſio, per hoc q̄ baptiſmū deuotē petīt &
fideliter ſuſcepit. & patet lra vſq; ibi: h ¶ Spiritus do. i. ſpūſſc⁹,
vel angel⁹, q̄ ī ſcriptura frequēter nominat ſpūs. p hoc aūt dicitur:
Spiritus domini abſolutē, intelligit ſpūs bonus. Q̄n aūt ſit ſermo
de ſpū maligno, exprimitur: ſicut patet. ī. Regū. xvj. Spūs domini
mal⁹ arripiebat Saul. i ¶ Rapuit Phili. ab aſpectu eunuchi, ad
cōfirmationē ſuæ fidei. Per hūc raptū cognouit Philippum à deo
miſſū ſpecialr ad ipſū informādū de fide, & baptizādū. iō ſubdit:
k ¶ Ibat e. p uiā ſuā. gau. de veritatis cognitione & baptiſmi ſu-
ſceptiōe. l ¶ Pilip. au. hīc cōſequēter deſcribit p̄dicatio Philippi in
terra maritima. Terra em̄ Philiſtinorū in q̄ eſt Azotus, claudit ma
ri mediterraneo

a non aperuit os ſuum. In humilitate a
a ¶ Quia in paſſione ſe humilians non iudicauit, ſed ſe in
iuſte iudicari permiſit. b ¶ In Barrabam latronem, quem
quaſi iuſtum petierunt. c ¶ Generatio eius cæleſtis non
poteſt enarrari, quam Iohannes ex parte dixit. ¶ Genera-
tionem etiam carnalem quis explicare poſſet, quomodo
de virgine natus ſine ſemine?
* iudicium eius ſublatū eſt. Gēnera b c d
tionem eius quis enarrabit? Quoni e
a ¶ Vt in cælo, non in terra viuat.
b c am tolletur de terra uita eius. Re-
ſpondens autem eunuchus philip-
a ¶ Loco ſcripturæ ſi ipſe reuelabat, vel Philippo ſi ipſe
legebat.
po dixit: Obſecro te, de quo Prophe
ta dicit hoc: De ſe, an de alio aliquo?
a ¶ Quod nomini ſuo congruit.
d Aperiens autē Philippus os ſuum,
a ¶ Tanq̄ ouis ad occiſionem ductus eſt.
e & incipiens à ſcriptura iſta euange- f
lizauit illi Ieſum. Et dum irent per g
f uiam, uenerunt ad quandam aquā,
& ait eunuchus: Ecce aqua: Quis
¶ Fides plena eſt, aqua prope, baptizator præſens.
prohibet me baptizari? Dixit autē
g Philippus. Si credis ex toto corde,
¶ Baptizari. ¶ Filium eſſe hominis.
licet. Et reſpondens ait: Credo filiū
dei Ieſum eſſe. Et iuſſit ſtare currū,
a ¶ Debet humiliari baptizandus. Vnde Iordanis deſcen
ſus interpretatur.
& deſcenderunt uterq; in aquā, Phi
¶ Tinxit.
lippus & eunuchus, & baptizauit
a ¶ Proficiendo.
eum. Cum autem aſcendiſſent de
a ¶ Quæ eſt quaſi fundamentum: b ¶ Hiero. dicit hoc
angelum feciſſe in ſpiritu ſanctō.
h aq̄a, ſpiritus domini rapuit Philip- h i
a ¶ Quia perfectus factus non indigebat doctrina, quia pa
racletus quem pater mittit, ipſe docet omnia.
pum, & amplius non uidit eum eu-
a ¶ Ad patriam, vel ad regnum cælorum.
nuchus. Ibat enim per uiam ſuam k
i gaudens. Philippus autem inuen- l
a ¶ Vna cū quinq; ciuitatum Philiſtinorum.
tus eſt in Azoto, & pertranſiens e- m
¶ Non diſcernens perſonas.
uangelizabat ciuitatibus cunctis, do n
k nec ueniret Cæſaream.

ri mediterraneo ī parte occidentali. m ¶ Et ptrāſ. euā. ciuiti. Iu Gdæis habitantibus in Iſrl, q̄ fuerant diſperſi a ipe regis Antiochi.
n ¶ Donec ue. Cæ. quæ eſt ciuitas ſupra mare mediterraneum
ſita, ſicut patet in deſcriptione terræ ſanctæ.
✠ k ¶ Ibat em̄. p. qd' ſignificat q̄ illuminatus de veritate fidei & Moribus baptizat⁹ ī nomie Chriſti, debet ire gau-
dens ī dño p viam huius mūdi, eo q̄ eſt
ī itinere paradiſi. l ¶ Philip. &c. p. e. p.
qd' ſignificat q̄ prædicator euangelicus
nō debet eſſe ociosus, ſed poſtq̄ ſufficiē-
ter, pfecit ī vno loco, debet ad, pficiendū
alibi pertrāſire, ſicut etiā dñs dixit Lucæ.
iiij. q̄a & alīs ciuitatib⁹ oportet me euā-
gelizare regnum dei.

In cap. viij. vbi dicitur in Poſtilla. Et
ſeruient mihi in loco iſto.

ADDITIO. I.

Qd' dr̄ Exo. xij. Et ſeruient mihi in loco
iſto: fuit impletū ipe Moyſi, ſub quo po
pul⁹ Iſrael poſt exitū de Aegypto acce-
ſit ad montē Sinai vbi legem deo ære-
pit, vt habetur Exo. xix. &. xx.

¶ In eo. ca. vbi dicitur in Poſtil. Sed
Hieron. dicit de ſancta Paula, q̄ ipſa per
tranſiuit vſq; in Sychem, & vidit ibi ſe-
pulchrum. xij. patriarcharum.

ADDITIO. II.

Ex hoc q̄ Ioſephus longo tpe fuit ante
Hiero. &c. nō ſequit q̄ nō ſit magis cre-
dēdū Hier. q̄ Ioſepho. Tū q̄a ſctī q̄ ſunt
ī no. Teſt. diligenti⁹ & deuotius iſta per
ſcrutantur, q̄ antiq hiſtoriographi. Tū
q̄a poſſibile fuit, q̄ oſſa pīarcharū poſ-
quā fuiſſent trāſlata ab Aegypto in He- H
bron, ſicut dixit Ioſeph⁹, cōſeq̄nt poſt la
pſum tpis inde fuiſſent translata ī Sichē
& ſic dicto Hieronimo non repugnant dicta
Ioſephi.

¶ In eo. ca. viij. vbi dr̄ ī Poſtil. Cū aūt.
appropin. temp. pro &c.

ADDITIO. III.

Nō legit Ge. xv. deum promiſiſſe Abra
hæ, q̄ ſemē ei⁹ ſeruiret ei ī terra Iudæ,
ſed q̄ ſemē eius hæreditaret terram Cha
nanæorum, &c. vt patet ibidem in lra.

¶ In eod. cap. vbi dicitur in Poſtilla.
Cum eſſet Stephanus ple. &c.

ADDITIO. IIII.

Viſio Sephani nō videtur fuiſſe corpal
ex mō loquēdi. Q̄d patet diſcurrēdo p
ticulas lræ hic poſitas. nā ex hoc q̄ dicit
Cū eēt Sephan⁹ plenus ſpū ſctō. nō hī
q̄ viſio illa quā tūc vidit eſſet corporal,
ex plenitudine em̄ ſpūſſancti quandoq;
hoib⁹ reuelantur aliqua ſupernaturalia,
etiam ſine aliqua viſione imaginaria vel corporali, vt dicitur de
Dauid. ij. Reg. xxiij. a. Sicut lux auroræ oriēte ſole mane abſq; nu-
bibus reuelat. Item nec ex hoc qd' dicit, intendēs in cælū hoc habe-
tur. Nā hoc poteſt planē itelligi de rectitudine itentionis Stepha-
phani, q̄ ſolū in deū qui in cælis habitat, tēdebat: ſicut. j. Machab.
iiij. dicitur: Sed nūc clamemus ī cælū. ad deſignādū q̄ affectio ora
tium ſeu clamantium ſolū dirigebat in deū habitantē ī cælis. Nec
etiam ex hoc qd' ſequitur: Vidit gliam dei, habet q̄ viſio illa fuiſ-
ſet corporalis, ſicut nec viſio Ezechielis, in q̄ legit: Aperti ſunt cęli,
& vidi viſiones dei, Ezechi. j. a. Quæ quidem viſio apud oēs cōi
dicitur fuiſſe imaginaria, cū mētali tū p̄ceptione, prout eſt in ppho-
tijs. Vnde probabili⁹ videtur dicēdum hic, q̄ viſio Stephani fuit
imaginaria, cuius ſignificatum mentaliter perfectē cognouit. Sed
attendendū, q̄ altitudo gradus viſionis Stephani reſpectu viſio-
num aliarum prophetalium ex multis poteſt conſiderari: primō
ex vi luminis mentem illuſtrātis. Nā ſicut maior vis pphetici lu-
minis eſt, q̄ aīam occupatā circa ſenſibilia in vigilando abſtrahit
ad ſupernaturalia, q̄ illa quæ aīam abſtractam à ſenſibilibus i dor
miendo inuenit, vt in ſecunda ſecundæ. q. clxxiij. arti. iij. in cor. q.
ſic maior vis ſupernaturalis luminis eſt, quæ aīam maxīe affictā
in tormentis

A in tormentis nihilominus ad supnaturalia abstrahit, q̃ illa q̃ aiam tm̃ circa sensibilia occupatã, sed nõ afflictã iuenit sicut in vigilijs. Itẽ q̃to signa in reuelationib⁹ propheticis visa magis sunt expressiua veritatis, tanto altiora sunt in gradu prophetico, sicut signa Ieremiæ ostensa de incendio ciuitatis, Ier. j. altioris gradus fuerũt q̃ signa Pharaonis de spicis. Gene. xlj. vt in prædicta quæstione.

Vnde qa Vnde quia visio Stephani maxime fuit expressiua dignitatis Christi ad dexterã patris stantis, ideo altior cõsideratur, & eius mẽs magis videtur appropinquare ad causam reuelantem. Item eius altitudo consideratur ex conditione Christi visi ad dexteram dei stantis, quod est magis q̃ deũ videre sedentem super solũ &c. cũ seraphin astãtibus, vt Isa. vj. Sicut maior est dignitas Christi ad dexteram dei sedentis, q̃ angelorum, vt apostolus probat ad Hebræ. j. C

GLOS. ORDI.

Saulus ãt. Redit ad Ca. IX. hoc qd̃ supra dixerat: Saulus adhuc deuastabat ecclesiam. b ¶ Mĩarum & cæ. Minis terrens absentes, cẽde afficiebat præsentes. dubitatur vtrũ occideret seu flagellaret, vel vtrũq; faceret. c ¶ Spirãs. Spirat in modum ignis, non ab alio incitatus ipse alios accendebat. d ¶ Et ca. Territus ad terrã refugit, vel quasi adorans in faciem cadit. e ¶ Quid me per. Beda. Non ait mẽbra, sed me, quia ipse in mẽbris adhuc inimicos patitur, & beneficia mẽbris collata sibi facta denunciat, cũ ait: Esuriui, & dedisti mihi mã. Et exponendo subiũxit. Quãdiu vni ex minimis istis fecistis, mihi fecistis. f ¶ Ego sum Ie. Be. Nõ deũ vel dei filiũ se vocat, sed hũilitatis meæ ingrẽ firma suscipe, & superbię tuę squamas depone. g ¶ Surge. Be. Impiger opare vt bos, & esto doctor ecclesię. In lege scriptũ est: Non alligabis os bouis triturantis.

h ¶ Ingrede. Rab. Ingressurus ciuitatẽ terretur, ne sãctis tristiciam inferat, dehinc domatus iubẽ ingredi, vt fidẽ discat quã impugnauerat. i ¶ Et dicetur tibi. Exẽplũ discẽdi dat: & superbia increpatur, vt nullꝰ aliũ indignũ extimet à quo doceaẽ qd̃ ignoret. ¶ Bed. Non continuo quæ facienda sunt monstrat, sed in ciuitate prẽ docet esse audienda, vt tanto post in bono solidius staret, quanto prius euersus à pristino errore cecidisset. k ¶ Audientes quidem uo. Ra. Vocem Pauli. vt infra legitur, dicente Paulo: Qui mecum erant, lumen quidem viderunt, vocem autem non audierunt eius qui loquebatur mecum. l ¶ Apertisq; ocu. Rab. Ostẽditur ei in corpore quod prius patiebat in anima. Sicut enim apertus oculus sine visu, sic lex inutilis sine fide Christi. Apertisq; oculis uidebat. Beda. Oculis nõ posset rursꝰ bñ videre, nisi priꝰ cęcatꝰ: sapia q̃ turbabaẽ excluſa, fidei se cõmiteret ℣ Et erat

Matt. 25. d.

Deut. 25. a.

B

j. 22. b.

NICO. DELY.

Cap. IX.

Saulus autem. Præmissa prædicatione Philippi, hũc consequẽter describitur conuersio Sauli, de quo mentio facta fuerat breuiter i principio præcedẽtis cap. Et diuiditur in tres partes: quia primò describitur eius cõuersio miraculosa, secundò conuersi regenerationis gratiosa, ibi: Erat autem, tertiò regenerati prædicatio virtuosa, ibi: Fuit autẽ. Conuersus autem fuit in actu persequendi Christũ, & Christo ipsũ claritate excessiua excæcante corporaliter, & ad terram prosternẽte, in voce sensibili eum vocante. propter quod hæc conuersio fuit miraculosa, & eam solennizat eccla. Nõ sic aũt couersionem aliorum sanctorum, quæ fit tantum per inuisibilem gratiam. Primõ igitur ponitur persecutionis actus, cum dicitur: Saulus autem adhuc spirans. id est ex vehementi spiritu ignem persecutionis in se & in alijs accendens contra ecclesiam. b ¶ Minarum. in verbis iniuriosis. c ¶ Et cædis. id est in verberibus & flagellis. d ¶ In discipulos domini. id est contra credentes in Christum, quia tunc dicebantur discipuli, quia nondum nominabantur Christiani, vt habetur infra. xj. e ¶ Accessit ad princip.

Diuisio

Conuersio Pauli cur solennizata

Cap. IX.

a †Aulus autem ad
a ¶ Nondum desistere & persequi diuinitebat.
d c hũc spirans † minarum & cędis in
b ¶ In verbis. b ¶ In ope.
a ¶ Quia ita nunc vocantur Christiani. b ¶ Non vocatus: sed sponte, zelo concitante eum.
discipulos domini, accessit ad prin-
e
a ¶ Non tngetumtur ei, sed ipse petijt.
cipem sacerdotum, & petijt ab eo e-
f
a ¶ Epistola missiua. b ¶ Syriæ ciuitatem remotam, quia in proximis iam exercuerat persecutionem. ¶ Iudæorum.
pistolas in Damascum ad synago-
g
¶ Quia pauci erant. a ¶ Qua vinebant discipuli domini.
gas, ut si quos inueniret huius uitæ
a ¶ Vt trunq; persequitur sexum. b ¶ Nõ ait, vt occideret.
uiros ac mulieres, uinctos perducere
a ¶ Contingere de bonis dicitur.
ret Ierusalem. Et cũ iter faceret, cõn-
a ¶ Prohibendus erat cum appropinquaret ciuitati.
tingit ut appropinquaret Damasco
a ¶ Nescit tarda molimina spiritussancti gratia.
b ¶ Vt terreretur. c ¶ Vt prius apostolus ignis apparuit, ita Paulo lux fulsit.
Et subitò † circũfulsit eum lux de
h
d cælo, & cadens in terram, audiuit
i k
a ¶ Increpando iteratur. ¶ Increpando, non nesciendo interrogat.
uocem dicentem sibi: † Saule Saule
l
a ¶ In membris.
e quid mẽ persequeris? Qui dixit:
m
a ¶ Verum deum vel angelum? ¶ Deum legis quæ rebardos minum fuminat qui de cælo vocem dabat. b ¶ Ego, deus de cælestibus loquor, quem mortuum putabas.
f Quis es domine? Et ille: Ego sum
¶ Saluator. ¶ Vt hominem.
Iesus, quẽ tu persequeris. Durum
n
a ¶ Verbum & potentiam dei.
est tibi cõtra stimulũ calcitrare. Et
o
a ¶ Fulgore. b ¶ Stupebat, non patiens Iesum in cælo et se. ¶ Propter vocem, quæ fuit cum stupore. c ¶ Indica voluntatem tuam, & ego obediam, ut elexit ip stimulus compellebat eum ad opus.
trẽmens ac stupens dixit: Domine
p
quid me uis facere? Et dominus ad
q r
eum: Surge, & ingredere ciuitatem
h i & ibi dicetur tibi, quid te oporteat
facere. Viri autem illi qui comita-
a ¶ Non ceciderunt. b ¶ Lumine ciarirati.
k bantur cũ eo, stabant stupefacti, au-
s
dientes quidẽ uocẽ, neminẽ autem
¶ Faciem loquentis non viderant. ¶ Modo ipotte.
uidentes. Surrexit autem Paulus de
l terra, apertisque oculis † nihil uide-

Nicolaus de Lyra.

sit ad principem sacerdotum. nõ vocatus, sed se ingerens voluntate nocendi inflammatus. l ¶ Et petijt ab eo epistolam. vt ex eius autoritate magis posset fidelibus nocere. g ¶ In Damascũ. vt ibi persequeretur credentes sicut fecerat in Ierusalem. Cætera patent vsq; ibi: h ¶ Et subitò. Vbi ponit eius illustratio & prostratio, & exęcatio & vocatio, cũ dr: Et subi. circ. eũ lux de cæ. sicut solet fieri in coruscatione & fulgure. i ¶ Et ca. in ter. præ stupore & admiratione. k ¶ Audiuit uocem. auditu corporis & mentis. l ¶ Saule Sau. Hęc duplicatio fit ad magis mouendum eiꝰ attẽtionem. m ¶ Quid me perse. in membris meis, quæ persequebatur Saulus, & non Christũ in propria persona, qui sedebat ad patris dexteram gloriosus. nõ subditur: n ¶ Durũ est ti. cõ. sti. cal. i. potentiori te incõparabiliter resistere. ideo subditur: o ¶ Et tre. ac stu. de cognita Christi prãte, quẽ ante nõ credebat i cęlo regnare, sed magis vt falsũ ꝓphetam cũ dãnatis esse. p ¶ Domi. qd me uis f. q. d. exnunc paratus sum tibi in omnib⁹ obedire. r ¶ Et tibi dicetur tibi qd te. Non statim perfectè eum docuit. Nã sicut cognitiõe naturali fit ꝓcessꝰ de iperfecto ad pfectum, vñ & pueri priꝰ vocãt oẽs vires patres & oẽs fœmias matres: posteadistiguũt ꝓpriũ patrẽ ab alijs viris, & matrem ab alijs mulieribus, vt dicitur. j. Physicorum. Ita frequenter fit in cognitione supernaturali. hoc tamen non prouenit ex impotentia dei, quia posset totum simul in vno instanti reuelare.

† ij. 22. a.

† minas & cędes

† ij. 22. b.

D

† dominus dixit

s ¶ Stabant stupefacti audientes quidem uocem. scilicet Pauli, non autẽ Christi, vt habetur infra. xxij. cap. Et qui mecum erant, lumen quidem viderunt, vocem autem eius non audierunt qui loquebatur mecum sed quia audiebant Paulum dicentem: Quis es domine? quid me vis facere? & non videbant aliquam personam cui dirigeret sermonem, ideo stabant stupefacti. Cætera patent vsque ibi:

c-t Et erat

Moraliter. a ¶ Saulus autem. Per atrocitatem Sauli contra discipulos dñi docemur de nulli? salute desperare, quia nescimus quid deus ordinauerit de quocunque. sicut Saulum lupum atrocem fecit ouium pium pastorem. l ¶ Saule Saule quid me persequeris? Christꝰ enim reputat sibi factum quod fit membris suis, tam prospera, quam aduersa. Et hic habetur exemplum in aduersis, de beato Martino in prosperis, de quo dixit dominus: Martinus adhuc cathecuminus hac me veste contexit. Et de vtrisq; simul Mat. xxv. d. Quod vni de minimis meis fecistis, &c. p ¶ Domine quid me uis fa. q. d. paratꝰ sum obedire, quia vere pœniteus quanto plꝰ deũ offendit rebellando, tanto magis se subijcit obediendo. q ¶ Surge & ingre. ci. & ibi di. tibi qd te op. f. Licet enim deus posset p se totũ facere, tamen vult homines habere coadiutores, vt eis communicet influxum bonitatis suæ. Et in hoc habẽt exemplum doctores & aliæ pśonæ in aliqua gratia excellentes illam alijs liberaliter communicãdi j. Pet. iij. b. Vnusquisq; prout accepit gratiã, illam in alterum administrantes, sicut boni dispensatores multiformis gratiæ dei.

Moraliter

† neminem

* Ecce enim

E a ¶ Et erat. Rab. Hic datur forma pœnitentibus, vt ex triduo incipiant. hoc etiam triduo cathecuminorum gradus dedicatur.
b ¶ Tribus diebus. Be. Apparet, q̃ p triduū q̃ eçcat⁹ lucē grãm expectabat nō torpēs ocio, sed illustratus ã deo cælestia rimabat. Credibile est, q̃ etiã eo tpe disp̃sationē euangelij edoct⁹ sit, de quo gl̃atur ad Gal. j. c. Neq; ab hoīe accepi illd̃ neq; didici, sed p reuelationem Iesu Christi. & paulo post, vt reuelaret filium suum i me, vt euangelizarem illū in Gentib⁹, &c. c ¶ Nō uidēs. Quia nō credebat deū tertia die resurgendo mortē vicisse, suo exẽplo instruit, q̃ tenebras tridui luce reuersa mutauit. d ¶ Nō mandu. Rab. Hoc aīæ suæ acciderat, quę cibū interiorē nō habuerat & potū. Ex inedia aũt corporis & siti ostẽdit aīam idigẽtē sanari oportere. e ¶ Ananía. Rab. Indiciū familiaritatis aliquẽ vocari suo noīe. f ¶ In uicū. Ra. Vici dicunt agri aut ciuitatibus aut sibi intrinsecus in ciuitate proximi. g ¶ Vade. Be. non est timend⁹ q̃si p̃secutio, sed amplectãdus vt frater: q̃a mala q̃ sanctis intulit, parat⁹ est sustinere. h ¶ Introiuit. Impleta est ꝓphetia Isaiæ dicentis: Habitabit lupus cũ agno. i. Saul⁹ cum Ananía. i ¶ Ceciderũt squa. Be. Serpentis corpus squamis tegit. Iudæi serpentes sunt, & genimina viperarũ. q̃rũ p̃fidiã Saul⁹ secut⁹, quasi pelle serpẽtis oculos cordis texerat, sed cadẽtib⁹ squamis sub manu Ananię monstratur in facie qđ lumen recepit in mẽte. ¶ Ra. Quòd cadũt squamæ, fili⁹tudo est interioris visiõis renouatæ de legis velamine. k ¶ Et continuò. Implet sermonem dñi dicentis: Qui vult venire post me, abne. se &c. l ¶ Nonne. Ra. Exemplũ dat nõ rubescendi, vbi potest veritas mutare snĩas suas. m ¶ Paulus. Beda. Petrus & Paulus Latina vel Græca sunt nomina: & non Hebræa quia Hebræi p non habent.

☞ Custodiebãt

Nicolaus de Lyra

✠ a ¶ Et erat tribus diebus non ui. s. visu corporali: videbat tñ visu mẽtali, q̃a sc̃d̃m doctores cõiter in isto triduo fuit raptus vsq; ad tertium cælum, & habuit illã excellẽtem visionem quæ habetur. ij. Cor. xij. quam exposui ibidem diffuse.
b ¶ Et non manducans, neque bi. sustentatus illa visiõe: sicut Moyses. xl. diebus in mõte. c ¶ Erat autem quidam disci. Hic consequẽter ponitur Sauli conuersi regeneratio per baptismum, ad quod agendum mittitur Ananias, cum dicitur Erat autem quidam disci. de Iudaismo ad Christum conuersus: scientia & vita famosus, vt habetur infra. xxij. cætera patent vsque ibi: d ¶ Et quære in domo Iudæ Saulum. hospes enim Pauli Iudas vocabatur. e ¶ Tharsensem. id est de Tharso oriundum. illuc em̃ pater Pauli translatus fuerat de Iudæa, & ibi creuerat in ptãte & fama sicut dictum fuit. supra. ij. Timo. vl.
f ¶ Ecce em̃ o. Est enim oratio mẽtis eleuatio in deum, fuerat autem vsq; ad

† Sed manu ducentes illum

† visum recipias

† corroboratus

† 21. di. c. q̃p uis. 22. di. c. 2. in prin. Luc. 9. c.

Isa. 11. b.

† hoc loco

F

vsq; ad tertiũ cælum raptus, & ex illo raptu egressus gratias deo agebat. g ¶ Et uidit. in reuelatione domini. h ¶ Virum Ananiam nomine. ita quòd reuelatio fuit sibi facta non solũ de persona, sed etiam de proprio nomine.
i ¶ Introeuntem & imponen. sibi ma. Hæc autem impositio nõ fuit filijs illi, de qua dicitur cap. pr̃cedẽ. q̃ per impositionem manũ apostolorũ dabatur spũssanctus in signo sensibili, sed erat ad curationem corporalem. Sicut de btõ Laurentio legitur, q̃ ponebat man⁹ suas per cæcorũ oculos, & illuminabantur. Non enim erat Apostolus iste Ananias. k ¶ Respondit Ananías. se excusando, eo q̃ Saul⁹ erat famosus in persecutione credentiũ in Christo. l ¶ Vade: quoniam uas ele. est. i. specialiter vas eleçorum gratiæ & scientię contẽtiuum.
m ¶ Vt portet nomen meum. opere & prędicatione, sicut patebit in sequẽti b⁹ huius libri. n ¶ Ego enim ostendam illi. per effectũ.
o ¶ Quanta oporteat eũ ꝓ nomine meo pati. quia per multas tribulationes oportet transire ad regnũ, vt habetur ifra. p ¶ Et abijt Ananias. ad exequendũ dñi mandatum. q ¶ Et implearis spiri. per augmentum gratiæ i baptismo
r ¶ Et confestim ceciderũt ab oculis eius tanquã squamæ. i. maculę albę & durę, sicut sunt squamæ piscium, q̃ę causatę fuerant in eo à lumine excessiuo ipsum excęcãte. s ¶ Et surg. ba. est. in nomine Christi. t ¶ Et cum acce. ci. con. † dicitur est. duplici confortatione. s. spũ & corpore. v ¶ Fuit autem. Hic cõsequenter ponitur ipse Sauli baptizati constans prędicatio: & sc̃d̃ò ex hoc insurgens contra eũ persecutio, ibi: Cũ aũt. Circa primum dicitur:
x ¶ Et continuò ingres. Ex quo patet, q̃ doctrinam euangelicã non habuit ab hoīe, sed à deo, sicut ipe dicit Gal. j. y ¶ Stupe. autem. ex tanta mutatione subita, per quã atrocissimus fidei catholicæ persecutor fact⁹ fuerat cõstantissim⁹ eiusdem prædicator. z ¶ Paulus autem. procedens semp de bono i melius.

✠ Affirmãs Moraliter

✠ f ¶ Ecce enim orat. quia pœnitens debet orare deum pro peccatorum suorum remissione, & pro adipiscenda virtutum perfectione.
r ¶ Et confestim ceciderũt ab oculis eius tanquam squamæ. per quas significantur peccatorum maculæ, quibus amotis per veram contritionem peccator, ſtanm recipit gratiæ lumen. s ¶ Et surgens baptizatus est. Quia post contritionem debet sequi lotio confessionis, & postea sacræ communionis. ideo subditur: t ¶ Et cum accepisset cibum confortatus est. & consequẽter probatio sanctæ cõuersationis, quod notatur cum subditur: v ¶ Fuit autem cum discipulis qui erant Damasci p dies aliquot. & vlterius vbũ ędificationis in illis qui sciũt & possũt apponere. vnde subdit: x ¶ Et cõtinuò ingressus in synagogas prædicabat dominum: Iesum.

† Saulum

✠ Notæ aũt

Manus eius manibus suis tenentes.

bat. † Ad manus autem illum trahentes introduxerunt Damascum. Et erat tribus di- a
a ¶ Vt sciat q̃ opportunum sit animæ liberari a cæcitate. b
ebus non uidẽs, & non mãducans, neque c
a ¶ Christi. d
bibens. Erat autem quidam discipulus Da- e
a ¶ Merito vocatur gratia dei, cui a deo data est illuminatio Pauli.
masci nomine Anãnias: & dixit ad illum in
uisu dominus: Anania. At ille ait: Ecce ego
a ¶ Confitetur se seruum & obedire paratum. b ¶ Nihil aliud intrueniat, sed vt surrexeris vade.
dõmine. Et dominus ad illum: Surge, uãde b
a ¶ In tribu Iuda. i. inter Iudæos qui ibi erant.
in uicum qui uocatur rectus, & q̃ære in do- f d
a ¶ i. de Tharso Ciliciæ vnde cum parentibus migrauerat.
mo Iudæ Saulum nomine Thãrsensem. Ec- e f
a ¶ Mitem eum feci, nulli timendus est. b ¶ In visu. c ¶ De mibu Iuda. ¶ Vterq; in visione oſtenditur alter, & nomen eius indicatur, vt prius sint sibi inuicem noti q̃ se videant.
ce enim orãt. Et uidit uirum Anãniam no- g h i
mine introeuntem, & imponentem sibi ma
¶ Interiorem & exteriorem.
nus, ut uisum recipiat. Respondit autem A- k
¶ Quis Iupum timet.
nanias: Domine, audiui à multis de uiro hoc, quanta mala sanctis tuis fecerit in Ieru
a ¶ In sancta ciuitate sanctis mala fecit: & ideo in exteris locis timendus est. b ¶ Et voluntas non deest,
salẽm: Et † hic habet potestatem à principi- l
¶ Persequendi: non occidendi.
bus sacerdotum, alligandi omnes qui inuocant nomen tuum. Dixit autem ad eum
a ¶ Probandus multitudine tribulationum, vel integer est carne.
dominus: † Vade, quoniam uas † electionis l
a ¶ Nomen illud portabit cuius inuocatores alligare venit.
mihi est iste, ut portet nõmen meum coram m
a ¶ Iudæis. b ¶ Non tu eum docebis, sed baptizabis.
Gentibus & rẽgibus & filijs Israel. Egò e- n
a ¶ In tentatione probatur electum vas, vasa enim figuli probat fornax.
nim ostendam illi, q̃anta oporteat eum pa- o
ti pro nomine meo. Et abijt Ananias, & p
¶ Ad Saulum. ¶ Vt cathecumini adhuc ligantur fide.
h introiuit in domum, & imponens ei manus
a ¶ Cui dixisti: domine quid vis me facere.
dixit: Saule frater, dominus Iẽsus misit
a ¶ Signum dicit, vt se a domino sciat esse missum.
me, qui appãruit tibi in uia in qua uenie-
a ¶ Vnoq; modo. b ¶ In baptismo.
¶ Ne putetur casu factum.
bas, ut † uideas, & implearis spiritu sancto. q
Et confestim ceciderunt ab oculis eius tan- r
¶ Quia & ante viderat.
quam squamæ, & uisum recepit. Et surgens s
¶ Dupliciter.
baptizatus est. Et cum accepisset cibum, t
¶ Dupliciter.
† confortatus est. Fuit autem cum discipulis v
k qui erant Damasci per dies aliquot. Et con- x
¶ Iesum Christum hominem esse.
tinuo ingressus in synagogas prædicabat
a ¶ Infideles qui ignorabant mysterium.
dominum, quoniam hic est filius dei. Stu- y
pebant autem omnes qui aud̃iebant, & dice
a ¶ Iesu quod modo prædicat.
l bant: Nonne hic est qui expugnabat in Ieru
¶ Non ad hoc venit quod facit. tantam diligentiam adhibuit persecutioni.
salem eos qui inuocabant nõmen istud? &
a ¶ Tale exordium habuit vas probatio.
hũc ad hõc uenit, ut uinctos illos duceret z
m ad principes sacerdotum. † Paulus autem
magis conualescebat, & cõfundebat Iudæ-

a ¶ Custodiebāt. Non Iudæi, sed ciues cū rege suo Aretha, vt ipse scribit ad Gal. Iudæis em̄ cōcordabāt Gentiles in persecutiōe Christianorū. b ¶ Acci. au. &c. dis. Bed. Christi vel ecclesiæ. In Græco nō est additū ei⁹, vt gn̄aliter discipuli Christi vl̄ ecclīæ intelligantur. nōdū em̄ Paulus discipulos habuit. c ¶ Murum. Bed. gen⁹ effugiū in ecclesia seruat, qn̄ aliqs isi dñs diaboli vel sch̄i laqueis circūfusus fidei & spei munimīe saluat. Mur⁹ em̄ Damasci (q̄ sanguinem bibens interpretatur aduersitas ē seculi. Rex Aretha diabol⁹ est sporta q̄ iūcis & palmis cōficit̄ vel texit̄, fidei & spei cōiūctio est. Iuncus viriditas fidei, & palma spes ēternitatis. Qui ergo muro aduersitatis se cinctū videt, sportā virtutis ascendat & euadet. Grego. In mo rē militis fecit, q obsessus in angusto i latitudinē cāpi erūpit, vt pfes hostiū occidat: postea multis acquisitis pro Christo mortē subīt, qa nō timore mortis fugit, q dixit: Mihi viuere Christus, & mori lucrū. d ¶ Cum au. ue. Nō q̄ cito baptizatus est venit in Ierl̄m ad apl̄os, sed (sicut Galathis scribit) primò abīt in Arabiā, & inde reuersus est Damascū, deinde post ānos tres venit Ierl̄m videre Petrū &c. deinde vt Lu. testatur, venit in partes Syriæ & Ciliciæ. vtrū aūt prima aut secūda vice Damasci insidias pertulerit, nō facile paret. Nā & sc̄a itelligi p̄t ex eo qd̄ dicitur multis diebus ipletis cōsiliū fecisse Iudæos. e ¶ Tētabat. Hoc ē quod ipe in epl̄a ait: Erā ignot⁹ facie ecclesijs Iudæę q̄ erāt in Christo, tn̄ auditū habebant de me. f ¶ Barnabas. Be. Hic fuit Cyprius genere Leuites, qui p̄ciū agri ad pedes apostolorum supra memoratur attulisse. g ¶ Appre. il. Bed. qn̄ hoc factū est, & ad q̄s Apl̄s duct⁹ sit, ipse ostendit ad Gal. scribens: Cū placuit ei q me segregauit ex vtero mat. & postea: Deinde post annos tres veni Ierosolymā videre Petrū, & mānsi apud eū diebus quindecim. Aliū aūt apostolorū neminē vidi, nisi Iacobū fratrē dñi. Quod ergo subsequēt̄ ait: Et e. c. illīs ī & ex. hoc est p dies qndecim, qb⁹ cū Petro & Iacobo moratus est. Et q̄ i epl̄a sua dicit: Deinde veni ī partes Syrię & Ciliciæ, hoc est qd̄ Lu. ait: Loquebatur & disputabat cū Grēcis. h ¶ Cū Græ. Grēci Iudæi dicuntur, q inter Græcos dispersione sunt nati. ¶ Bed. Grēcos ī Ierl̄m, Iudæos i Damasco ciuitate Gentiū docuit, quia in ciuitate dei Gentiles adunādi sūt. Iudæi verò in perfidia Gentium permanserunt. i ¶ Cæsareā. Cæsarea Philippi ciuitas est Syriæ. Tharsus ciuitas est Ciliciæ. k ¶ Ecclesia. Talia vt supra dictū est, ī fine narrationū & principio iterserūtur sæpe ad laudem apostolorū & ecclesiasticæ fidei. l ¶ Et cōso. Cōsolatio i labore datur, vnde paret, q ecclia tentabat.

☞ Noie

Nicolaus de Lyra.

✠ a ¶ Affirmās qm̄ hic est Christ. i. q Iesꝰ Nazarenus est verè Christ⁹ ī lege & prophetis, pmissus: qd̄ declarabat per scripturas veteris Tes. q̄s prīd didicerat ꝑ Gamaliele, & postea multò perfectius à deo illustrante. b ¶ Cū autē im. Hīc cōsequēter ponit orta contra eū persecutio, cū dr̄: Cum au. impl. di. mul. Notādū aūt ad intellectū sequētiū, q̄ iste Saul⁹ nō statim post baptismū suū iuit de Damasco ī Ierl̄m, sicut ipse dicit Gal. j. sed prius abīt ī Arabiā, q̄ lustrata prædicādo reuers⁹ est Damascum, deinde post annos tres ascēdit ī Ierl̄m videre Petrū, & māsit apud eum diebus quindecim. Vtrū aūt pſecutio mota cōtra Saulū ī Damasco, de q̄ fit hic mētio, fuerit facta qn̄ prīd fuit in Damasco post ei⁹ baptismū, vl̄ qn̄ ibidē redīt Arabia plustrata, Glo. nō determīat, videtur tn̄ magis declīare ad hoc, q fuerit qn̄ de Arabia redīt in Damascum

os qui habitabant Damasci, affir- a
¶ Iesus homo est Christus deus.
mans quoniam hic est Christus. Cū b
¶ A baptismo.
autem implerentur dies multi, con- c
¶ Vel consilium. a ¶ Vtrum in Damasco dubitatur, sed tamen magis videtur ibi factum esse.
cilium fecerunt in unū Iudæi, ut
¶ Aut per indicium hominum: aut per spiritum.
eum interficerent. Notæ autem fa- d
ctæ sunt Saulo insidiæ eorum. Cu- e
¶ Non solum concilium fecerunt, sed &c.
stodiebant autem portas die ac no-
cte, ut eum interficerent. † Accipien
¶ Christi vel ecclesiæ,
tes autem eum discipuli eius nocte, f
per murum dimiserunt eum, sub- g
mittentes in sporta. Cum autē ue- h
nisset in Ierusalem, tentabat se iun- i
gere discipulis, & omnes timebant k
eum, non credentes q̄ esset discipu
¶ Leuites.
lus. Barnabas autem apprehensum l
a ¶ Barnabas de Paulo: siue Paulus de seipso.
illum duxit ad apostolos, & nārra- m n
uit illis quomodo in uia uidisset do o
minū, & quia locutus est ei, & quo- p
a ¶ Quando vt prædixit historia prædicabat Iesum.
modo in Dāmasco † fiducialiter ege q
rit in nomine Iesu. Et erat cum illis r
intrans & exiens Ierusalem, fiducia
liter † agens in nomine domini. Lo- s
quebatur quoq; Gentibus, & dispu- t
¶ Iudæis inter Græcos natis.
tabat cum Græcis. Illi autem quæ- v
rebant occidere eum. Quod cum
¶ Ipse non timuit, sed fratribus consensit.
cognouissent fratres, deduxerunt x
a ¶ Palestinæ. ¶ Vnde dominus: In quacunq; ciuitate persecutī vos fuerint, fugite in aliam.
b ¶ Quasi ad amicos ecclesiæ.
eum Cæsareā, & dimiserunt Thar y
a ¶ Non solum Ierosolymis.
sum. Ecclesia quidem per totam Iu- z
a ¶ Vnde dominus: Eritis mihi testes in Ierusalem, Iudæa siue Samaria &c.
dæam & Galilæam & Samariam
a ¶ In seipsa. b ¶ In vnum sanctum templum dei
habebat pacem, & ædificabatur a
a ¶ Conuersando vel crescendo per gradus sermonis.
ambulans in timore domini, &
¶ Quia paracletus est. ¶ Sive multiplicabatur
consolatione spiritussancti reple- b
batur. Factum est autem ut Pe-
¶ Discurrendo, prædicando.
trus dum pertransiret uniuersos,

maſcū, & hoc rōnabiliꝰ, prīd q̄ dr̄ hoc: Cū āt ī plerent̄ di. mul. &c. ex q̄ videt̄, q̄ nō fuit cito post baptismum eius sed postea per magnū tps. s. i reditu de Arabia. sed d̄ .qa post istā pſecutionē īmediatē subdit̄ ei⁹ aduēt⁹ ī Ierl̄m, cū dr̄: Cū aūt ve. i Ie. &c. Iste ÿ ò aduēt⁹ fuit post reditū ei⁹ de Arabia in Damascū, vt dictū est. His dictis exponatur lr̄a sic: Cum au. imp. di. mul. q fluxerunt à baptismo Sauli vsq̄ ad eius reditū de Arabia in Damascum. c ¶ Cōcilium fe. tractando de morte eius, eo q̄ p eū fides Christi multū cōualescebat. e ¶ Custodi. ne ab alijs perciperet. f ¶ Per murū di. & ipse tanquā miles strenuus consensit, vt ab obsidione liberatus p̄ fide catholica vtilius & efficacius certaret. & īpleto suo cursu martyriū Romæ cōstanter sustinuit sub Nerone. g ¶ Cū au. ue. in Ie. immediate post dictam euasionem. h ¶ Tenta. se iūge. d. i. credentibus in Christū. qa tūc adhuc nō noīabantur Christiani. i ¶ Et oēs ti. eum. refugiendo eius societatem & familiaritatem. & subdit̄ cā: k ¶ Nō cre. qd̄ eēt di. s. Christi verus. Nā post baptismū ei⁹ ī Damasco abierat lōge in Arabiā, vt prædictū est. & sic ignorabāt facta ei⁹, & p cōsequēs q̄ esset Christi discipulus ver⁹, saltem de hoc multi dubitabant. l ¶ Bar. āt. alijs cōstātior. & quia fortè plus alijs audiuerat de conuersione Sauli. m ¶ Appre. il. familiaritatem & societatē cōtrahendo cū illo. vñ & infra. xiij. sit̄ vocant̄ ad apostolatū. n ¶ Duxit ad ap. s. Petrū & Iacobū fratrē domini, ad Gal. j. o ¶ Et nar. il. quō ín uia ui. do. s. eūdo de Ierl̄m ī Damascū ad capiēdū credentes ī Christū. p ¶ Et quō ín Damas. s. primò & sc̄o. vt prędictū est. q ¶ Et erat cū il. i. habitans cū illis. xv. diebus: & tunc mansit apud Petrum. r ¶ Loque. quo. Gē. i. Gentilibus, q̄rū pl̄s veniebāt in Ierl̄m adorare, qb⁹ prædicabat Christū. s ¶ Et dis. lsū erāt Iudæi ī Græcia tn̄ nati p dispersionē Iudęorū factā tpe regis Antiochi. videt̄ tn̄ glo. dicere q̄ hęc disputatio cū Grēcis nō fuit ī Ierl̄m, sed ī via eūdo ÿ sus Syriā & Ciliciā, sed textus magis ostendit q̄ ī Ierl̄m. iō de dicta glo. q̄ est mgr̄alis, parū est curādū. t ¶ Quære. oc. eū. qa nō poterāt resistere ÿbis eius. v ¶ Quod cū co. f. i. ī Christū credentes. x ¶ Ded. eū Cæ. q̄ est ciuitas sita sup mare mediterraneū. y ¶ Et di. Thar. p nauigiū enim iuit in Tharsū, q̄ est ciuitas Ciliciæ. z ¶ Eccle. hoc addit̄ ad reddēdū cām q̄re frēs potuerūt sic deducere Saulū de Ierl̄m vsque ad Cæsareā: & ad ostēdendū pacē eccl̄ę reditā i Iudæa post persecutionem occasione sct̄i Stephani motam. a ¶ Et ædi. p multiplicationē fideliū, quæ qdē multiplicatio nō erat tm̄ nūero, sed etiā merito. iō subdit̄: Am. ī ti. do. b ¶ Factum est au. Superius descripta est prędicatio euāgeli p Petrū in Ierusalem, & incidenter prædicatio Stephani & Philippi: & similiter cōuersio Pauli, hīc cōsequēter reuertitur Lucas ad prīcipale ꝓpositum. s.

✠ ad descri-

✠ d ¶ Notæ au. fa. Ex eius fuga docentur prædicatores ecclesię fugere persecutiōem qn̄ est p̄sonalis, sicut fuit ī ꝓposito, vt sic valeant ꝓficere ī alio loco. Et sic Christ⁹ dicit Mat. x. d. Cum vos persequēt̄ ī ista ciuitate, fugite ī aliā. g ¶ Cū aūt ue. &c. & oēs ti. qa refugiebāt eū recip̄e ꝓp̄ mala q̄ prius fecerat, quousq; fuerūt assecurati p Barnabā de sua cōuersiōe vera: Et in hoc docemur homines ī famatos fugere donec cōstet de sua emēdatiōe. s ¶ Et dis. &c. quæ. oc. eū. ꝓpter qd̄ abīt ī Tharsū, qa pſecutio p̄sonaꝰ erat sicut & p̄cedens. b ¶ Factū est &c. pert. uni. i hoc dedit exēplū discurrēdi p̄latis & p̄dicatorib⁹ p loca fideliū ad cōfirmādum eos in bonis, & sanādū eos ab infirmitatibus p̄cōrum. Vñ subditur:

Moraliter

✠ Inuenit

Glos.ordi. Actus apostolorũ Cap. IX. De Lyra

a ¶ Noīe Aeneã. Rab. Aeneas signat ge
E nus humanũ languẽs amore terrenorum,
sed Apsorũ ope & ore sanatũ. qa eñ mũd⁹
quatuor plagis distinguitur, & curs⁹ seculi
q̃tuor tpib⁹ variaf, q pñtia amplectitur q̃si
octo annis grabato sternit. Grabatum est se
gnities in qua quiescit animus æger, qui in
firmat voluptate carnis & delectatione secu
li. b ¶ Surge. Quem de paralysi curaue
rat, surgere & sternere sibi præcepit, i sinuãs
vt qui fidem in corde perceperat, non solũ
torporẽ discutiat, sed etiã opa paret ĩ qbus
quiescat. c ¶ Lyd. & Sa. duę ciuitates fue
runt cõuersæ ad deũ. iõ eñ fiebãt virtutes
in eis. d ¶ Noīe Tha. Ra. Thabita de He
bræo in latinũ Dorcas transfertur, vel da
mula, vt in exemplaribꝰ iueniť. e ¶ Dor.
Allego. Alleg. i. damula vel caprea: significat aīam
studio virtutis sublimem sed hominũ opi
nione cõtemptibilem. Interpretationẽ eñ
nominis Lucas ponens, mysterium ineſſe si
gnificat. hæc aīalia morantia in montibus
acute vident: vnde ab acumine visus dorca
des Græcẽ vocantur. Sic meritis operũ ex
celsi superius intendunt, & sibi circunspe
cte iugilãt, simplr viuunt, discreto gradu
operis quasi fissa vngula incedũt, verbum
dei assidua meditatiõe ruminant. f ¶ Fa
ctum est au. Bed. Sancti cũ per fragilitatẽ
naturæ delinquunt, quasi in diebus bono
rũ subita infirmitate occumbunt. Sed cum
mox lachrymis insistunt, spem recuperãdę
virtutis ascendunt, sanctorum auxilia inuo
cant, & bona intermissa recogitant, faciunt
quod sequitur: Quam cũ la. quę de Petri
vocatione, & eleemosynarum Dorcadis o
† ad stensione narrrantur. ¶ Be. Si sancti igno
rantia vel infirmitate mortem animæ ĩcur
F runt, p rectæ intentionis integritate susćata
ri merentur, sicut Petro contigit, cui rectè
qd' de Dorcade scriptum est aptari potest.
g ¶ In cœna. Rab. In loco superiori poni
tur, vel propter altitudinem meriti, vel p
† graueris pter sublimitatem miraculi, qd' faciendum
erat de ea. h ¶ Viduæ flen. Be. Sunt piæ
cogitationes aīæ pœnitentis, quæ pristinũ
vigorẽ quasi viri regimẽ ad tempus obmi
serãt: hæ p aīa delinquẽte supplicãt exorãt.
Opus misericordię illius ostendunt, vt pate
at q merito fleãt, & ideo Petrus eis cõpati
Mat.5.d. tur. i ¶ Eiectis. Rab. Iuxta exẽplũ Christi
filiã Archisynagogi principis resuscitantis
hoc fcm est, ad vitandã elationẽ, vel ne in
digni signũ viderent. k ¶ Aperuit. Be.
Recẽ ordo resurgentiũ, prius oculos mẽtis
apit, postea agnita voce Petri resedit, lumẽ
† cũ esset cũ suæ circũspectionis amissum recepit, vt ad
ipsis doctrinam eorum qui adiuuant viuãt. A
peruit ocu. resẽ. ere. Isti sunt tres gradus
resuscitationis. l ¶ Dans autẽ. Contacta
manu Petri Thabita resurgit, qa anima lã
guens peccatis nullo melius ordine quàm
sanctorum exemplis conualescit.

Nicolaus de Lyra.

ad describendũ euangelij publicationẽ
Diuisio per Petrum. & hoc extra Ierusalem, Iudæis
tñ. Et diuidit ĩ duas scꝰm duo miracula p
Petrũ fcta, adq credidit multitudo magna,
scꝰm ponit ibi: In Ioppe. Circa primũ di
citur: Factum est au. ut Pe. ut dum trã
si uni. s. in Christũ credentes in diuersis lo
cis Iudææ habitantes, ad quorũ cõfirmatio
nem i fide discurrebat Petrus tanq bonus
pastor: a ¶ Deueniret ad san. i. in Chri
stum credẽtes, q sunt sctificati p baptismũ.
b ¶ Qui ha. Lyddæ. est nomen ciuitatis.
c ¶ Inue. autem. Exprimitur autẽ nomẽ
eius

deueniret ad sanctos qui habita[a] [b]
bant Lyddæ. Inuenit autem ibi [c]
[a]hominem quendam nomine Æ[d]
a ¶ Non nouem: vt virtus sit gloriosior.
neam ab annis ỏcto iacentem in
grabato, qui erat paralyticus. Et
a ¶ Frater. ¶ Æneas interpretatur frater. b ¶ Non ego. homini sui, nisi suam quærit gloriam.
ait Petrus: Æneã, sanet te dñs
a ¶ Impleat illud, salies sicut cervus claudus.
[b]nus Iesus Christus. † Surge & [c]
a ¶ Tu. ¶ Non alius tibi sternat. b ¶ Sine mora.
c ¶ Quia pars operis ponitur pro omni opere.
sterne tibi. Et cõtinuo surrexit. [e]
Et uiderunt illum omnes qui ha [f]
bitabant Lyddæ & Saronæ, [g]
¶ Cum prius essent auersi.
qui conuersi sunt ad dominum. [h]
In Ioppe autem fuit quædam di [i]
¶ Christiana.
scipula nomine Thabita: quæ in [k]
terpretata dicitur † Dorcas: hæc [l]
a ¶ Nihil imperfecti habent.
erat plena operibus bonis & ele
¶ Non accipiens personas.
emosynis quas faciebat. Factum
a ¶ Quibus Petrus venit Lyddam.
est autem in diebus illis, ut infir
a Non subita mors fuit. b ¶ In quibusdam codicibus inuenitur. Cum laluissent vnguentis.
mata moreretur. Quam cum la
uissent, posuerunt eam in cœna
culo. Cum autem prope esset
Lydda † ab Ioppe, discipuli au
dientes quia Petrus esset in ea,
a ¶ Numerus testium quem dominus mittebat.
b ¶ Sexum prudentiorem.
miserunt ad eum dũos uiros, ro
¶ Causam non indicant, ne venire recuset propter humilitatem.
gantes, ne † pigriteris uenire us[m]
a ¶ Impiger & humilis nulla excusatione est vsus.
que ad nos: Exurgẽs autem Pe
trus uenit cum illis. Et cum adue
nisset duxerunt illum in cœnacu [n]
lum, & circunsteterunt illum o[o]
a ¶ Sanctæ pro sanctã sanctum precantur.
b ¶ Miseriæ suæ misericordem, & sient coram eo qui erat misericors. b ¶ Non suis vocibus pro defuncta, sed ipsius operibus precantur, quia eleemosyna non solum a secunda, sed etiam a prima morte liberat.
mnes uiduæ flentes, & ostẽ [p]
dentes ei tunicas & uestes quas
faciebat † illis Dorcas. Eiectis aũt [q]
a ¶ Orat vt seruus, Iesus autem implet vt deus.
omnibus foras, Petrus ponens [r]
genua orauit, & conuersus ad cor[s]
a ¶ In nomine Iesu, non in meo.
pus dixit: Thabita surgẽ. † At [v]
¶ Facta oratione. [x]
illa oculos aperuit, & uiso Petro
¶ Ex visione Petri resedit. a ¶ Auxilium.
resedit. Dans autem illi mãnum [y]
a ¶ Boni operis exemplum.
erexit eam. Et cum uocasset san
¶ Quibus præbuerat beneficia.
ctos & uiduas, † assignauit eam
uiuam. Notum autem factum
¶ Hæc erat præcipua causa virtutum.
est per uniuersam Ioppen: & cre[z]
diderunt multi in domino. Factũ
est autem, ut dies multos mo

eius ad maiorem historiæ certificationem. G
d ¶ Ab an. oc. & sic ex infirmitatis diutur
nitate & eius incurabilitate sequens curatio
subita mirabilior declaratur, cũ subditur:
e ¶ Surge & ster. ti. q. d. de cætero non
indigebis leuante te de lecto, nec parante ti
bi lectum, sed ista poteris per te facere.
f ¶ Et conti. sur. virtute Christi, quæ est
infinita. g ¶ Et ui. eum. subito, perfectè
curatum quem cognouerãt infirmitate lõ
ga & incurabili per naturam detentum.
h ¶ Qui con. Petro declarante eis virtu † ℟a.
tem & diuitatem Iesu Christi. i ¶ In Iop
pe. Hic ponitur secundum miraculum de
suscitatione mortuæ, cũ dicitur: In Ioppe
au. f. q̃. dis. credens in Christum, vt pdictũ
est. k ¶ Nomine Tha. sic vocabatur in
Hebræo. l ¶ Quæ interpre. di. Dor. &
hoc in Græco sermone, in quo scripsit Lu
cas hũc librũ, & vtrũq; nomẽ in Latino ha
bet eãdẽ interpretationẽ, s. capra, vel damula.
Cætera patẽt vsq; ibi ĩ lra: m ¶ Ne pi. ue.
usq; ad nos. Sperabant enim eam resusci
tari p orationẽ Petri, quod & factum fuit.
n ¶ Duxerunt illum in cœna. vbi erat † Cupra
funus positum. o ¶ Et circunsteterũt
illum o. ui. flen. vt mouerent Petrum ad
pietatem, & ad deprecandum dñm pro sus
citatione defunctæ. p ¶ Et ostenden. ei
tunicas. Dicunt aliqui q ipsa multum la
borauerat in consuendis vestibus pauper.
Sed quoniam consuere videť esse modici,
& tñ supra dicitur, q erat plena opib⁹ bo
nis & eleemosynis, iõ melꝰ exponit: Quas
facie. i. fieri faciebat de suis sumptibus q̃
tũ ad pannum & futuram. q ¶ Eiectis au
tẽ omni. fo. vt in operemiraculoso datio
nem vitaret, & vt deũ secretius & efficaꝰ
exoraret. r ¶ Petrus ponens ge. ĩ terra.
s ¶ Orauit. deotè deum quousq; intelle. H
xit se exauditum. t ¶ Et con. ad cor. ea
mine dixit, in Christi virtute. v ¶ Tha
bita sur. à somno mortis. x ¶ At il. & o.
resedit. exercens duo opera vitæ. s. videndo
& seipsam mouendo. y ¶ Dans autem
illi manũ erexit eam. & sic apparuit pfe
ctè viua. z ¶ Et cre. m. ĩ do. videntes vir
tutem Christi in hoc facto. Cætera patent.

a ¶ Inuenit autem ibi homi. quen. Moralitas
Aeneas pauper & miser interpretatur, ideo
per ipsum peccator diuturnus significatur,
qui pauper est: quia bonis gratis spoliatus
& miser, quia gehennæ miseriæ deputatus.
Per hoc autem q ad vocem Petri surrexit
sanus virtute Christi, significat sanatio pec
catoris per bonam monitionem prædica
toris vel confessoris, operante principaliter
gratia Saluatoris. g ¶ Et uiderunt &c.
qui conuer. p qd' significatur, q ex euidẽ
ti cõuersione bona pctõris noti emendant
plures alij. i ¶ In Ioppe autem fuit. Mo † vel ad
raliter per mortem corporalem istius quæ ne
erat intẽta bonis, significatur mors spiritua
lis cuiuslibet personæ prius bonis operib⁹
intentæ, sed per fragilitatem humanam &
diaboli suggestionem ĩ pcm lapsæ, q tamẽ
ppter pristinã vitã bonã & fidelĩ oratio
nem refugit ad pristinam bonitatem, sicut
ista fuit à morte corporis suscitata.
¶ In ca. ix. vbi dr in Postil. Ego eñ ostẽ † exhibui
dã illi, per effectũ, quanta oportet &c.

ADDITIO. Hoc qd' dr. Ego eñ ostendam illi quãta
oporteat eũ p noīe meo pati: videtur in
pletũ qñ raptus fuit in paradisum, vt habe
tur. ij. Cor. xij. In hac enim visione intelligi
tur præmia bt̃orum vidisse, quæ excedunt
totam

☞ totā hūanā facultatē.nā qđ' oculꝰ ñ vidit,nec auris audiuit,&c.ȷ. A Cor.ȷȷ.b.& sic oñsū fuit sibi,ꝙ nō sūt cōdignę passiōes huiꝰ seculi ad futurā glām &c.ad Ro.viȷ.d.Ex q̄ oñdit mānifestē q̄nta oportet pati ꝓ amore Christi.

GLO.ORDI.

Vir au.Rab.Merito pse Ca. X. tiōis & ope virili, sed'm illud: Vir erat i terra Hus noīe Iob. b ¶ Corne.Be.Nō ꝙ tutibꝰ ad fidē,sed fide ptingebat ad virtutes. ¶ Grego.ait: Cornelius cuius eleemosynæ añ baptismū angelo testāte laudant,nō operibus ad fidē,sed fide venit ad opera.Si em̄ ante baptismū deo non credebat,quō orabat aut quō hūc deus exaudiret,si ꝓfectū boni ab ipso nō peteret? Sciebat igitur deū creatorē omniū,sed ignorabat filiū incarnū.fidē habuit,cuius eleemosynæ & orationes deo placuerūt;bono opere promeruit,vt deū cognosceret,& mysteriū incarnationis credēs ad baptismū veniret. ꝓfidē ergo venit ad opa,in fide verō solidaꝰ ꝙ opa. c ¶ Religi.& ti.&c.Ra. Et hæc oia bono naturæ & Iudæorū familiaritate,ac spiritali inspiratiōe collata creduntꝰ.qa Iudæi q̄ꝫ dispersi in synagoga ꝙ oē sabbatū legis mādata legebāt tñ hoc plus deputaꝰ diuinæ inspirationi q̄ꝫ bono naturali,vt ecclīa Gētū primitiua in similitudinem Marię virginis de spū sine virili semine,i.doctrina magistri cōcepisse credaꝰ. d ¶ Is uidit.Rab.Nō in nocte,nō in somnis,qa Gētiles grosso sensu spūales & mysticas visiones videre nō cōsueuerāt.In hoc etiā declaraꝰ mysteriū diuinū Gētibus sine figura & ęnigmate manifestādū esse. e ¶ In no.ho.Bed. Bñ oraculū baptismi petēdi nona hora accepit,qa in morte illius baptizandus

Mistice

erat qui spm̄ tradidit nona hora. ¶ Ra.

B

Mystice Gētiles in fine seculi credētes nonæ horæ oparij sunt,hæc etiā hora dedicaꝰ oratiōi,sicut prius in Petri & Iohānis exēplo ostēsum fuit.f ¶ Ange.dei.Ra. Nō sathanę.In hoc excusant apostoli Gētibus ꝓdicātes & eas baptizātes.quō em̄ zelaretur ab hoīe quod manifestabaꝰ ab angelo? g ¶ Introeun.ad se.Ra.ad se forsitā vocantē eū.& daꝰ excusandi occasio Petro Iudæis cōtra eū discepātibus & dicētibus: Cur introisti ad viros ꝓputiū habentes &c. h ¶ Corneli.Familiaritas ostendit,qua nomē Gētilis hois noticiæ angelorū est insertum. i ¶ At ille intuens.Bona opera & eleemosynæ angelicū temporauerūt fulgorem,vt posset sustinere. k ¶ Oratio. tuæ & ele.Bed.Cū eleemosynis precibusq; susceptis mox doctor salutis accersiri iubet manifeste inuit,ꝙ eleemosynis & ꝓbꝰ

Mat.5.a.

plenā noticiā suæ salutis q̄rebat à deo.l ¶ Et n.m.Ra.Hic incipit retributio vt q misericors es,misereaꝰ tui deꝰ.qa:Beati misericordes,qm̄ misericordiā &c.m ¶ In Iop.Be.Nō ipse Corneliꝰ ad Petrū mittit,qa baptizāda erat tota familia eiꝰ.Iop.Rab.Ciuitas est terræ ꝓmillionis mari Tyrrheno proxima,& in ipsius oriētali litore sita,in quā Ionas delcēdēs intrauit nauē,vt fugeret. n ¶ Hospitatur &c.Beda.Hospitatur Petrus in domo Simonis.i.obediētis,q est coriarius:qa doctor ecclię ibi libenter habitat,vbi sunt obediētes,q castigāt corpꝰ & seruituti subijciūt,trāsgressi fluctus seculi libertate mētis.cōstātia em̄ fidei fluxā glīā mūdi,& terrores cōtēnūt. o ¶ Et cū dis.Ra.Nō ait,cū euigilasset Cornelius,cui nec ꝓsomniū nec ī extasi,sed manifestē angelꝰ visus ē.ꝓ ¶ Duos dome.&c.Be.Tres misit Cornelius ad Petrū,qa credēs Gentiles

☞ tas applicę

NICO. DELY.

Divisio

Vir autē qđā.Postq; sanctus Lucas descri- Cap. X. psit publicationē euāgelij ꝓ Petrū iter Iudęos:hic cō seqnt̄ idē facit de ꝓdicatiōe Petri iter Gētiles. Et diuiditur in duas

dit in duas partes.qa primò describit hęc ꝓdicatio.secūdo subdit C Petri ꝓsecutio,ca.xȷ.Prima in duas,in partē principalē & incidentalē,ca.sequēti.ibi,Et illi quidē.Prima adhuc in duas,quia primò per ꝓdicationē Petri describit cōuersio Cornelij & plurū aliorū. secundò ex hoc orit discepatio Iudęorū,ca,sequēti.Prima adhuc in tres:quia primò ponit apparitio angeli.secūdò bona vocatio Petri,ibi:Et cum discessisset.tertiò cōuersio Cornelij, ibi: Aperiens aūt.Circa primū sciendum,ꝙ apparitiones angelicæ fiūt illis q hoc merent ex bonitate vitæ.& iō primo ponit Cornelij virtus,cū dicit: Vir autē qđā. sic dictus à corporis virtute & mentis. b ¶ Erat in Cæsa.quæ erat ciuitas fortis ex situ.nā erat supra mare mediterraneū.& etiā ex fortitudine murorū,ꝓpter quod in ea habitābāt milites Romani ꝓ terræ custodia,q̄ Romanis erat subiecta. c ¶ Centu.id est habens centū milites sub se. d ¶ Cohor.quæ dici.Italica. Erant em̄ illi milites de Italia,cuiꝰ caput est Roma:& sic videbanꝰ esse de principalib? militib? ad terrę custodiā deputatis. e ¶ Religio.Vnum deū colendo sicut & multi alij Gentiles legē Moysi nō habētes. f ¶ Et timēs deū. Offensas eius cauendo. g ¶ Cū omni do.sua.Quā sic erudierat. h ¶ Faciens eleemosynas mul.plebi.i.pauperib? Iudæis, i ¶ Et depre.deum semper. id est omnibus temporibus ad hoc aptis,vt eū dirigeret in viam salutis.Ex hoc loco dicūt doctores cōiter,ꝙ si aliqs paganus cōuertat se ad deprecādū primā cām,cuius ꝓ seipm̄ pōt habere noticiā aliquā,rogādo vt dirigat eū ad salutē suā,& caueat à pctis:deꝰ reuelabit sibi de fide catholica quantum D necessarium est ad salutē,vel mittet sibi † Tob.12.c doctorē.k ¶ Is uidit.Hic secūdò ponit 26.dis.c.de angeli apparitiō,cū dicitur: Is uidit in inde in fi. uisu,corporali,ſ.quia angelus apparuit 2.q.7.c.nō sibi in corpore assumpto,vt patet ex hoc omnes qđ dicit hic: l ¶ Ange.dei intro.ad De cō.dist. se,& dicē.voce sensibili. m ¶ Corne. 4.nō dubi in hoc exaltat eius attētionē. n ¶ At ille intuens eū timo.correptus.ꝓpter fulgorē insolitū ꝓcedentē de vultu angeli. o ¶ Dixit qs es domi.videbaꝰ em̄ maior homine. ꝓ ¶ Dixit autem illi. Nō respōdit aūt ei quis esset,sed qđ Cornelio vtile foret.vñ videt fuisse angelus custodiæ Cornelij deputatus. q ¶ Oratio.tuæ & eleemo. tuæ &c.sunt corā deo acceptę:ꝓpter qđ' prouidit tibi de salutis tuæ doctore.Ideo subdit: Et nunc mitte &c.& patet litera. r ¶ Et cū dis. Hic cōsequēter describit vocatio Petri. & secūdo eius receptio in domo Corne- Divisio lij,ibi, Altera aūt die.Prima aūt diuidit ī † familia duas:quia primò ponit missio nūciorū. res secūdò diuina reuelatio,ibi:Postea aūt.Circa primū dicit: Et cū discessiſſ.ange.disparēdo ab eo.Nā sicut in ptāte angeli est formare corpꝰ vt appareat,ita & dissoluere vt nō appareat.vel subito transferre ipsum ad aliū locū vnde videri non possit. s ¶ Vocauit duos domesticos &c. De duobus domesticis non expri mitur hic ꝙ essent timentes dominū,quia supra in principio istiꝰ capituli erat expressum,ꝙ Cornelius erat timens deum cū omni

↪ domo sua

Moraliter a ¶ Vir au.qđā erat in Cæsa.nomi.Corne.Qui Moraliter sicut dicit in textu,viuebat deuotē erga deū,& piē ac iustē erga ꝓximū.tñ mysteriū ī carnatiōis ignorabat,in q̄ est salus oīm,ꝓpter qđ' deꝰ q vult oēs saluos fieri,& ad agnitionē vꝫitatis venire,ꝓuidit sibi de doctore bono.ſ.btō Petro.Et ex hoc dicit cōiter à doctoribus,quòd si quis deuote se habeat ad deum & iuste & pie erga proximum,ignoret tamē aliquid de necessarijs ad salutē,deus reuelabit sibi ꝓ se,vel per doctorē.& propter hoc dixit Petrus in fra eo.ca.In veritate comperi,ꝙ nō est ꝓsonarū acceptor deus:sed in omni gente qui timet eū,& operatur iustitiā,acceptus est illi.

D ✱ Paranubus

a ¶ Pulchra vel pulchritudo. b ¶ In domo obedientis moratur.

raretur in Ioppe apud Simonem

a ¶ Coriarium a curia,vel coriarium a corijs.

quendam coriarium.

Cap. X.

a Ir autem quidam a ¶ A Cæsare sic vocata in honorem cuius ædificata est.

erat in Cæsarea no, b

mine Cornelius, Cē c

a ¶ Princeps perfecti numeri centum habens sub se. b ¶ Militum Romanorum.

c ¶ Missa a Roma quæ est in Italia.

turio cohortis quæ dicitur Italica, d

a ¶ Supra gradum timoris. b ¶ Infra gradum religionis.

religiosus, & timens deum cum o, c f

a ¶ Domus suæ. ¶ Hic apparet gratia,quia religiosa & timorata erat omnis familia. g

mni familia sua, faciens eleemosy, h

a ¶ Sine discretione personarum. b ¶ Iuxta apostolum dicentem. Stipe intermissorate.

nas multas plebi, & deprecans de, i

um semper. Is uidit in uisu manife, k

ste quasi in nona hora diei, angelum l

dei introeuntem ad se,& dicentem m

sibi: Corneli. At ille intuens eum n

a ¶ Quia homo inferior angelo. ¶ Non tamen in faciem cecidit. b ¶ Ad quid venerit

timore correptus dixit: Quis es do, o

mine? Dixit autem illi. † Orationes p q

a ¶ De valle Gentilitatis cuius oblitiscitur deus.

tuæ & eleemosynę tuę ascenderunt

a ¶ Vt retribuat in cælo tibi. ¶ Quia omnibus beneficia præbuerit.

in memoriam in conspectu dei. † Et r

a ¶ Ne differas iussa implere. b ¶ Sexum principalem.

nunc mitte uiros in Ioppen, & ac, s

a ¶ Hactenus ignotum tibi.

cersi Simonem quendā qui cogno,

a ¶ Ad distinctionem cognatijn cuius domo hospitabatur.

minatur Petr?: hic hospitatur apud

a ¶ Ad cuius differentiam Petri cognomen positum est.

Simonem quendā coriarium, cuius

¶ Tyrrhenum.

est domus iuxta mare: hic dicet tibi

quid te oporteat facere. Et cum

discessisset angelus qui loquebat

a ¶ Non distulit obedire. b ¶ Ampliorem numerum misit testium, & testes idoneos.

tur illi, uocauit duos † domesti, t

tas apostolicę fidei, Europā, Asiā, Aphricāq; subegit: ptim studijs militarib⁹, hoc est instārtia prędicādi, ptim domesticis negocijs occupādo. Notādū aūt, q̄ vnus miles & duo domestici mittuntur, quanto em̄ fortiores ātō pauciores in ecclesiæ mēbris. Inuenies plures q audire q̄ q sciāt verbū dicere. a dicit domesticos metuentes dominū, qa dixerat eū religiosum fuisse timentē dominū cū oī domo sua. b ¶ Appro. Be. Alia litera: Apparētibus illis, s. qui à cornelio missi sunt. i. tm̄ propinquantibus, vt videri possent à domo Simonis coriarij. c ¶ In supe. Rab. Alia litera. In cœnaculū etiam videtur: quia Gētilis populus est quasi superior domus: synagoga verò est infra, qa mūdo immersa. In su. Beda. significans ecclesiā relicta cupidita te terrenorū cōuersationē in cælis habitura. Sexta hora Petrus interp̄ces esurit, salutē vtiq; mundi, quē Iesus sexta ætate seculi quærere & saluare venit: quod indicauit cū eadē hora super puteū Samariæ sedit. d ¶ Cū e. Ra. Salutē Gētium cōpatiendo esurit, q̄ nūc in visione ostendit. quæ iō sexta hora est visa, quia sexta ætate seculi est facta. e ¶ Cælū aper. Be. Apertio cæli reuelatio est sacramētorū cælestiū, ꝓximo futura Gētibus. Desiḡnat in hoc cælos Gētib⁹ esse apertos, & introitū esse pandēdū. f ¶ Vas quod. Bed. Ecclesia incorruptibili veritate & fide p̄dicta. Lintheū aūt tinea nō cōsumit: q̄ vestes alias corrūpit, iō fidelis excludit de corde corruptionem malæ cogitationis, sic incorruptibiliter firmatus fide, vt praua cogitatiōe, quasi à tinea nō rodat in mēte. Aliter: Tinea hęreticus vestē domini corrūpere volēs, sed nō valēs. quod in illa tunica dñi est significatū, quā milites nō diuiserūt. Quatuor initia quibus lintheū depēdebat, quatuor sunt plagæ orbis q̄b⁹ extēdit ecclia. Vel quatuor initia euāgelistæ quatuor sunt, p q̄s ecclesia cælesti dono imbuta sublimat. g ¶ Lintheū. Pro ecclesia, p cādore sanctitatis, & mortificatione carnis. h ¶ De cæ. inter. Ra. Inde monemur, vt vbi caput nostrū est & radix cuius rami sumus, illuc penetret ancora spei nostrę. i ¶ Oīa qua. Be. Oēs Gentes crediturę & in vnitatem corporis Christi assumēdæ, vt oēs efficiātur mēbra ei⁹. Oīa qua. & ser. Bed. Animalia illa Gētes sunt in erroribus immūdæ: sed trina submissiōe. i, mysterio trinitatis in baptismo mūdatæ, q̄ relicta hoīs imagine bestiarū & serpētiū figuras sumpserunt. ¶ Be. De oībus malis dicit: Hō cū in honore esset, nō intellexit, cōparatus est iumentis, & similis factus est eis. Virū autē id est, corruptū hoīem Salomō ostendit dicēs: Deū time, & mandata eius obserua, hoc est oīs homo. k ¶ Occide. Mūda mortifica, & macta, vt hostiā deo facias, vt eruti de vetustate in nouitatem transeant. l ¶ Mandu. Beda: Qui manducat cibum foris positum, in suū trajicit corpus Præcepit ergo Gētes per incredulitatē foris positas, societati ecclesiæ quam Petrus significat inseri. m ¶ Mandu. omne con. &c. Iudæi cibos cōmunes vocant, quibus oēs homines vtuntur. Et ista animalia immūda quæ vngulā non findunt, nec ruminat, nec squamosa in piscibus sunt. Immūdi verò cibi dicunt bestiarū vel reptilium carnes nulli hominum comestibiles. Vngulam non diuidit, qui literam à spiritu, vel trinitatis personas non distinguit. Non ruminat qui verbū dei quod audit in memoria nō retractat, nec opere seruat. ¶ Beda. Congrue Petro ostēsa sunt hæc, cum Cornelius Gētilis ad eum mitt, ne dubitaret incircunciso tradere fidem: erat em̄ de animalibus in vase ostēsis. vnde & spiritusancto ad faciendum confirmatur. ¶ Bed. Gentiles Petrus immundos putabat, sed prouisio dei iam inter mundos cōputat. Cōmune p immundo ponitur, quia, qui varijs seruit illecebris, mundus non est, secundum illud: Nemo potest duobus dominis seruire. Deo & mammonę qui mundus esse desiderat, mentem nō diuidat, sed in sola dei dilectione cōstringat. ¶ Beda. Quia p quatuor partes mūdi mysterium trinitatis à duodecim apostolis erat prædicandū, ideo quatuor lineæ tertia vice de cælo sunt emissæ. Vel iuxta Ambrosium, tertio repetita figura operationem trinitatis expręssit. & ideo in ministerijs interrogatio trina defertur, & confirmatio trina celebrat, nec aliquis nisi trina confessione purgatur. Ideo & Petrus tertiò interrogatus de dilectione dei, trina correxit responsione, quod ter negando peccauit.

☞ Statim

Nicolaus de Lyra

✠ domo sua, sed in isto milite exprimit qui nō erat de domo sua, sed de istius stipendijs in ꝓpria domo viuebat. a ¶ Ex his qui il. pa. erat enim de illis centum militibus qui erāt ei subiecti. b ¶ Quibus cum nar. oīa. ab angelo sibi dicta. c ¶ Misit il. in Ioppē. ad quęrendum Petrū. d ¶ Postera au. Hic cōsequēter ponit reuelario facta Petro. & diuidit in duas partes: quia primo ponit visio Petri. secundo visiōis expositio ibi: Et dum intra se. Circa primum dicitur: Postera au. die. i. immediate sequēti, quia nūcij Cornelij recesserūt in die visionis sibi factæ, & secunda die venerunt in Ioppen. e ¶ Ascē. Petrus. in su. vt ibi secretius & deuotius oraret ante comestionē, sicut etiā de beato Francisco legitur. f ¶ Et cum esu. u. gu. oratiōe tñ præmissa, vt dictū est. g ¶ Paran. au. il. &c. excessus. i. raptus à sensibus exterioribus. h ¶ Et uidit. visione imaginaria. i ¶ Cælum apertū, sicut fieri solet in coruscatione. k Et descē. uas quoddā. ue. lin. ma. dicit velut, qa totū erat imaginaria visione. l ¶ Qua. ini. i. angulis. m ¶ Submitti de cæ. in ter. per chordas in angulis ligatas. n ¶ In q e. oīa qua. &c. i, animalia immūda secundū legē Moysi q̄ quæ intelligebantur, Gētiles, quos Iudæi abominabant vt immūdos, nec etiā cum eis conuersabant. Per quadrupedia tamen in speciali intelligebant auari. Per serpentia inuidi & veneno pleni. Per volatilia superbi, que vitia in Gentilibus abundabant. o ¶ Et fa. est uox ad eū de cælo. p ¶ Surge Pe. occi. interficiē do in eis vitia. q ¶ Et mā. incorporando eos ecclesię p fidē & sacramēta. Quia tñ Petrus hoc tunc nō intellexit, iō rndit: r ¶ Absit &c. immū. i. cibū in lege, prohibitum, quod apud Iudæos dicebatur immūdum & etiā cōmune, eo q̄ à Gentilibus cōmuniter comedebat. sicut carnes porcinę & huiusmodi.

✠ Et vox ite Moraliter

✠ g ¶ Parā. sequit: k ¶ Et de. u. &c. Per illud vas literaliter significatur ecclesia, & per ea alia immūda in vase existentia Gētiles significantur, qui propter idololatriā & alia vitia immūdi dicebātur: & tamē pœnitētes recipiendi erāt in ecclesia, sicut deus ostēdit beato Petro in visione ista, prout plenius dixi in expositione litere. Mystice

Mystice vero per istud vas religionis status potest designari. ¶ Mystice vero per quæ vas de cælo submittebat, quatuor. Per quatuor initia per quæ vas de cælo submittebat, quatuor religionum patroni instinctu spūssancti: scilicet btūs Aug. Bndictus, Dñicus, & btūs Frācisc⁹. Per immūda aīalia significant illi q pœnitētes de cōtractis immūdicijs, ad religionē transeunt desiatu seculari. Per Petrū vero q ceremonias legis nimis tenēs abominabatur comedere, significant religiosi nimis ceremoniales, ghorrent tales recipere, & sibi p̄ pfessionē incorporare, cū tñ aliqñ magis proficiant in religione q̄ aliqui alij qui videbant in seculo deuoti. vñ dicit in collationibus patrū collatione Pasuncij abbatis, q̄ abbas Moyses qui metu mortis necessitate compulsus fugit ad monasterium, multo plus profecit ibidem q̄ alij multi qui nulla necessitate, sed sola deuotiōe fuerāt ingressi. ideo dicitur Petro, id est præsidenti monasterio. p ¶ Surge. ad pātōrū cōtritorū recepti onem. q ¶ Occide. eos q̄tū ad insolentiam secularem, & mā du. eos: incorporando p obseruantiam regularem. Et sic de ipsis

✠ potest dici

Pā. 48. d

Ecce. 12. d

Mat. 6. c

✠ domus Ioh. 4. a

✠ ligatum

a cos suos, & militem † metuentem
a ¶ Ex centum militibus subditis sibi.
dominum ex his qui illi † parebant. a
¶ Quæ sibi angelus dixerat.
Quibus cum narrasset omnia, misit b c
¶ Post visionem Cornelij.
illos in Ioppen. Postera autem die d
¶ Ioppe.
b iter illis facientibus & ciuitati appro
a ¶ Superiora mysteria visurus quasi obuiam ascendit visioni.
c pinquantibus, ascendit Petrus in su c
a ¶ Datur exemplum orandi illa hora.
periora*, ut oraret circa horā sextā,
¶ Ieiunij & orationis simul dantur exempla. a ¶ Hi storice, vel Gentibus prædicare.
d & cum esuriret uoluit gustare. Pa. f g
a ¶ Ministris prandium parantibus. b ¶ De sursum de cælo, vel a deo. c ¶ Humanam naturam.
rantibus autem illis cecidit super eū h i
a ¶ Eleuatio a terrenis. b ¶ Esuriens corpore spiritu satiatur, salute Gentium quas conuertere iubetur,
c ¶ Non relaxatione elementi, sed diuina reuelatione & spiritali.
e mentis excessus, & uidit cælum aper h i
¶ Corpus Christi.
f tum, & descendens uas quoddam k
a ¶ Quia sine semine conceptam candorem castitatis custodit. ¶ Quia mortuum. b ¶ Quia resurrexit.
¶ Propter deitatis consortium.
g uelut lintheum magnum quatuor l
¶ Euangelistę quæ de Christo sunt scripta. ¶ d. quatuor angulis. a ¶ Quia de cælo descendit. b ¶ Quia ecclesiā gratia superuenientis spiritus conseruatur & augetur.
k initijs* submitti de cælo in terram, m
a ¶ Animalium genera. ¶ Tria Gentium genera quæ in vnitatem redacta fiunt ecclesia.
i in quo erant omnia quadrupedia & n
a ¶ Hæretici terrenis. ¶ Virulenti & dolosi.
b ¶ Superbi.
serpentia terræ, & uolatilia cæli. Et o
a ¶ Ad euangelizandum. ¶ Ite baptizate omnes. &c.
facta est uox ad eum: Surge Petre, p
a ¶ In Gentibus quod fuerant, & hoc quod es. ¶ Recipe in vnitatem corporis ecclesiæ, cuius Petrus princeps.
k l occide & manduca. Ait autē Petrus q
a ¶ Significat fastidium contra Gentes futurum.
b ¶ Deligat metum euadi in Gentes propter scandalum Iudæorum, vel propter immunditiam & crudelitatem Gentium.
m Absit domine, quia nunq̄s mandu r
a ¶ Apud Gentes. b ¶ Apud Iudæos.
caui omne cōmune & immundum. s

a ¶ Statim rece. est. Be. Post trinā emissionē lintheū cælo recipitur, quia post seculi conuersationē, qua fide & baptismo mūdata ecclesia peregrinat, ad cælestē habitationē feliciter suscipietur. b ¶ Vas in cælū. Be. Corpus Christi in ascensiōe, vel ecclesia in extremis ascēsura est, qñ cōgregabunt electi à quatuor ventis. c ¶ Descendens. Be. Descē scendere de tecto, & ad prędicandum ire iubet, vt ecclesia dñm nō solū alta subeūdo speculet, sed etiā in infimis, & quasi adhuc exteris positis, si tamē ostiū Simonis. i. obedientiæ pulsantibus, ad actiuā redeūdo velut ex lecto surgendo prædicet. Domus Simonis iuxta mare esse dicit. i. fluctus seculi & furores, vbi improbi homines quasi pisces se deuorant. Sanctorū verò eōuersatio est in cælis. d ¶ Ecce ego &c. Ostendit se scire aduentū illorū, humilitatis etiā dās exemplū, dimittens circumitū verborū. e ¶ Quæ causa est &c. Spiritus adesse milites dixit, & qua causa venerāt tacuit, qa ad conseruandā humilitatē aliqñ, prophetiæ spiritus ex parte animum tangit, & ex parte nō tangit. f ¶ Respō sum. Eleemosynis & orationibus eius per angelū respondit dñs. g ¶ In domum. Per hoc suadent, quia angelus iussit introire in domū eius, quis Gētilis. h ¶ Introdu. igi. &c. hic incipit communio apostolorū cum Gentibus, quia descenderat ad eos, qui audierat ab angelo præceptū vt intraret in domū Gentilis. ideo Gētiles hospitio recepit. i ¶ Conuo. cognatis &c. Duplex causa conuocationis, proximitas cognationis, & amicitia. k ¶ Obuius ue. Be. doctori obuiā venit auditor, qui mūdo corde & intenta aure cum desiderio verbū fidei suscepit. Nam qui ad credendum pertrahit, quasi à doctore iacens erigitur Si quis maculas suas erubescens procidendo in faciem humilitatis & pudoris indicia profert iure à suo præceptore merē erigi. l ¶ Et loquēs cum illo, introi. &c. Be. Cōmunionē æqualitatis meruit sanctitas actionis, sicut in Ananię & Saphyrę culpa zelus vltionis ius aperuit potestatis.

☞ Ostendit

Nicolaus de Lyra.

✠ a ¶ Et uox iterū secundo ad eum. ad repellendum eius responsionem. b ¶ Quod deus puri. tu ne cōmune. i. immundum. c ¶ Dixeris. Christus enim passus est non solū pro salute Iudæorum, sed etiam pro salute Gentilium. propter quod non sunt reputandi immundi. Similiter per suam passionem euacuauit legis ceremonialia, sicut supra declaratum est in principio epistolæ ad Hebręos: & in pluribus alijs locis ad quæ pertinet prohibitio ciborum. & sic eos purificauit licitos faciendo. & hoc etiam dicit Rab. Moy. in glo. magna super Gen. Omnis bestia quæ immunda reputatur in hoc seculo, deus sanctus & benedictus faciet eam mundam in futuro seculo, sicut primitus fuit, filijs Noe, genesis nono. a. Omne quod moritur, aut viuit, erit vobis in cibum &c. Præsens autem seculū vocat vsq; ad aduentum Messiæ, futurum autem à tempore Messię & vltra. Et eodem modo accipit Ra. Sal. & alij doctores Hebręi loquentes de presenti seculo & futuro.

a ¶ Facta est de Gentibus dicendo: Occide & manduca. b ¶ Prius in vete. secundo in no. Te. præcipitur salus prædicari in Gētibus.

Et uox iterum secundo ad eum: Quod [a]
a ¶ Per crucem Christi purificantur salui de Gentibus.
deus purificauit, tu ne commune dixe- [c]
a ¶ Id est vas ostensum, pro commendanda veritate visionis, vel pro fide eternitatis, in qua Gentes baptizande sunt.
ris. Hoc autem factum est † per ter, & [d]
[a b] † statim receptum est uas in cælum. Et [e]
† rursum dum intra se hęsitaret Petrus, quidnam
esset uisio quam uidisset, ecce uiri qui
¶ Quasi ad relationem occulti mysterij.
missi erant à Cornelio inquirentes do-
¶ Coriarij.
mum Simonis astiterunt ad ianuam. Et
¶ Quendam.
cum uocassent, interrogabant, si Simon
qui cognominabatur Petrus illic habe- [f]
ret hospitium. Petro autem cogitante [f]
a ¶ Sanctus interius loquens, vel angelus qui Cornelio visus fuerat. ¶ In mente, non ore carnis. b ¶ In figura horum trium tibi fuerat ostensa visio. ¶ Numerus testium & principalis sexus.
de uisione, dixit spiritus ei: Ecce uiri tres [g h]
a ¶ Explanat quod dictum est: Surge, occide, & manduca.
quærunt te. Surge itaque, & descende, [i k]
a ¶ Ad hoc respicit quod dictum erat, absit domine. b ¶ Propterea dictum erat. Quod deus purificauit &c.
& uade cum eis, nihil dubitans, quia [l]
a ¶ Quia spiritus dixerat, descende, non expectat nuncium ad se ab illis mittendum.
ego misi illos. Descendēs autem Petrus [c d]
ad uiros* dixit: Ecce ego sum quem quæ
a ¶ Non quod ignoret interrogat, sed vt confiteantur, & iactantiæ vitandæ relinquit exemplum.
ritis. Quæ causa est propter quam ue- [e]
nistis? Qui dixerunt: Cornelius Centu-
rio uir iustus & timens deum, & testimo
a ¶ Vestra, quia & tu Iudæus es. hoc additum est ad persuadendum.
nium habens ab uniuersa gēte Iudæo
a ¶ Non a spiritu immundo.
rum, responsum accepit ab angelo san- [f g]
cto, accersiri te in domum suam, & au-
a ¶ Obedire iubenti. b ¶ In his verbis apparet, quia visionem narrauerat eis Cornelius.
dire [h] uerba abs te. Introducens igitur [m]
a ¶ Noste illa manserunt.
eos recepit hospitio. Sequenti autem [n]
die † surgens profectus est cum illis, & [o p]
a ¶ Quia spiritus in Cornelium & suos ante baptismum descēdit.
quidam ex fratribus ab Ioppe cōmitati [q]
a ¶ Noste illa manserunt in via.
sunt eum. † Altera autem die introiuit [r]
a ¶ Desiderium & diligentiam eius ostendit.
Cæsaream. Cornelius uerò expectabat [s]
a ¶ Necessarij dicuntur inseparabiles amici, qui nec in necessitate discedunt.
illos conuocatis cognatis suis & necessa- [t]
rijs amicis. Et factum est, cum introisset [v]
a ¶ Promptus obedire.
Petrus, obuius uenit ei Cornelius, & [x y]
a ¶ Gestu corporis demonstrat deuotionem quam intus habebat.
b ¶ Iuxta consuetudinem orandi. c ¶ Vt deum, quod fuit imperitia non nequitia, non enim angelus eum deum docuit, sed doctorem demonstrauit, vt de Saulo dictum est.
procidens ad pedes eius adorauit eum. [z]
Petrus uerò eleuauit eum dicens: Sur- [a]
a ¶ Vt tu. b ¶ Verus & non deus.
ge, & ego ipse homo sum. Et loquens [b]
¶ Domum. a ¶ Cognatos & amicos quos conuocauerat.
cum illo, introiuit, & inuenit multos qui
a ¶ Interrogatio est vel affirmatio.
conuenerant, dixitq; ad illos: Vos sci- [a]
tis, quomodo abominatū sit uiro Iudæo
coniungi aut accedere ad alienigenam.

C

a ¶ Et quoniam receptum est uas in cælum. Ad maiorem expressionem. d ¶ Et statim receptum est uas in cælū. Ad significandum, qp Gentiles per fidem Christi habēt ingressum ad ecclestia, sicut & Iudæi. e ¶ Et dum intra se hæsita. &c. Hic consequenter † tertio ter aperitur intellectus dictę visionis, qa nondum Petrus intelligebat, propter quod dicitur: Et dum intra se hæsitaret Petrus &c. Et patet litera vsq; ibi: f ¶ Petro autem cogitante de uisione. quid significaret. g ¶ Dixit spiritus ei. reuelando intellectum. h ¶ Ecce uiri tres quærunt te. Qui sunt Gentiles. i ¶ Surge itaq; de oratiōe. k ¶ Et descē de. Ad eos. Orauerat enim in superioribꝰ domus: vt dictum est. l ¶ Et uade cum eis, nihil dubitans, de communicando cum ipsis. Et tunc intellexit Petrus verbum dei dicentis: Quod deus purificauit &c. intelligendum esse de Gentilibus principaliter, & de cibis lege prohibitis consequenter. Cętera patent ex supradictis vsq; ibi: m ¶ Introducens igitur eos recepit hospitio. communicans eis ex domini verbo. n ¶ Sequenti autem die surgens. absq; dilatione. o ¶ Profectus est cū illis. obediens diuinis mandatis. p ¶ Et quidam ex fratribus: id est credētibus de Iudaismo. q ¶ Ab Ioppe comitati sunt eum. Quod autem subditur in aliquibus libris: Vt Petro tesies sint, non est de textu, nec habetur in libris correctis. sed primò fuit quædam glo. interlinealis, D postea textui inserta per ignorātiam scriptorum, sicut & in multis alijs locis veteris ac noui Testamēti. r ¶ Altera autem die. Hic cōsequenter describitur receptio Petri in domo Cornelij, cum dicitur: Altera autē die. i. in crastino recessus Petri ex Ioppe. s ¶ Cornelius uero expectabat illos. cum magno desiderio audiendi verbum. t ¶ Conuocatis cognatis suis. vt omnes essent participes gratię dei. x ¶ Obuius ei uenit Cornelius. vt reciperet eum reuerētius. y ¶ Et procidens ad pedes eius ado. eum. Adoratione duliæ. sciebat enim eum non esse deum, sed eius nūciū. y ¶ Surge: & ego ipse ho. sum. non, sicut ille qui apparuit tibi. propter quod non decet tantam reuerentiam mihi fieri. Cætera patēt vsq; ibi: a ¶ Vos scitis quo. abominatum sit uiro Iudæo con. aut accedere ad alienigenam. Hoc enim sciebant per experientiam, qa Gentiles erant & inter Iudæos habitabant.

✠ Sed mihi

* pōt dici: b ¶ Quod deus puri. Moraliter tu ne cōmu. dixe. &c. n ¶ Sequē. au. die sur. profe. est cū illis &c. Per hoc ostenditur, qp prędicator euāgelicus sine dilatione debet ire ad laborandum pro animarum salute. v ¶ Et fa. est cum intro. Petrus, obuius ue. ei Cor. &c. Ostendens qp reuerentia doctori debet, maxime cum pro animarum salute mittitur.

D ✠ * Aperiens

a ¶Osten.Ra.Vbi dixit:Vade cum illis nihil dubitans.vel ibi, E quæ deus purificauit, tu ne cõ.dixeris. b ¶A nudius quar. die &c.Bed.In græcis & in quibusdã codicibus ita scriptũ est:A quarta die vsq; in hãc horã iciunãs & adorans à sexta vsq; ad nonã:Et ecce vir &c.Decebat illũ exaudiri,q instantiã depcandi tribus horis cõtinuis à sexta ,pperabat vel ,ptrahebat ad nonã,q̃ tpe dñs(q rogabatur),p salute mũdi orauit extẽsis in cruce manib9.Ra.Prima die vidit ãgelũ,& misit nũcios.secũda nũcij puenerũt Ioppẽ. tertia ,pfectus est cũ eis.quarta venerunt Cæsareã. c ¶In con.dei.Ra.In græco: In conspectu dei assumus.qd' recte dicit ab eo q deo promptus erat obtẽperare, credẽs eũ vbiq; pntẽ esse. d ¶Non est per.ac.&c.Be.Patet deũ nõ esse psonarũ acceptorẽ,quia filiũ vnigenitũ q oĩm cõditor & dñs est,misit facere pacẽ hũano generi,in cuius noĩe testãtibus ,pphetis remissionẽ pctõrũ,nõ Iudęi tantũ sed oẽs credẽtes acciperẽt.e ¶Vos sci.&c. Bed.Oĩa quæ in symbolo dicunt breuiter complectitur,q̃ Iesus sit Christus,q̃ omniũ dñs ad recõciliationẽ mũdi missus,Iohannis voce prędicatus,spũsctõ perunctus,deo inhabitãte p miracula declaratus,crucifixus, mortuus,suscitatus, suis manifestatus,iudex omniũ vẽturus, ecclesiã per totã orbem dilaturaturus fide. ¶Ra.Sic legẽdũ:Scitis Iesum vt pdicauit Iohãnes:Iesum à Nazareth,qũo vnxit eũ &c.Vel.hoc prędicauit Iohãnes,q̃ vnxit eũ,sed nõ terreno more,sed spũ & virtute signorum.¶Be.Alia editio: Sicut vnxit eũ deus:pdicauit ergo Iohannes Iesum sicut vnxit eũ de9 spũsctõ, dicẽs:Ipse baptizabit in spũsctõ.Et iterũ:vidit spm̃ descendentẽ sup eum sicut colũba &c. f ¶Vnxit eũ &c.Be.Nõ oleo visibili sed dono gratiæ,quod significat oleũ visibile quo inungũtur baptizati. Nec tũc inũctus fuit spũsctõ,qn colũba descẽdit sup eũ:tũc em̃ ecclesiam p̃figurauit,in qua baptizati spm̃sctm̃ accipiunt. Sed mystica & iuisibili vnctiõe punctus est,qn̄ verbũ caro factũ est.i.humana natura verbo dei in vtero virginis copulata,facta est cũ eo,vna persona,& iõ cõfitemur eum natũ de spũ & virgine Maria. Melius est em̃ sic intelligere,q̃ diuinitatẽ filij cũ hoĩe quẽ assumpsit cohabitantem significare,ne Christi personã gemi nemus,cadentes in doctrinam Nestorij.

¶ Qui per

Nicolaus de Lyra.

a ¶Sed mihi.osten.deus.scilicet in visiõe pdicta & ei9 expositiõe.b ¶Nemi.cuiuscunq; natiõis.c ¶Cõmu.aut immũ.dice.ho.i.q̃ licet alicui homini dicere de quocũq; alio,q̃ sit immundus. d ¶Propter quod sine du. alicuius trãsgressionis. e ¶Veni accer.à vobis Gentilibus. f ¶Inter.er-quã ob cau. &c.licet aũt audisset causam in generali à nuncijs Cornelij,tñ adhuc magis volebat audire in speciali. g ¶A nu.quar. die usq; ad hãc ho.Eadẽ em̃ die q̃ Cornelius circa horã nonã vidit visionẽ,misit nũcios,vt dicit Glo.& secũda die venerũt in Ioppẽ,q̃ distat Cęsarea p.xxxiij. miliaria,vt habet in descriptiõe terrę sanctæ.Tertia verò die Petr9 iuit in Ioppẽ, & die q̃rta intrauit Cæsareã.Cætera patẽt ex.ẽ.dictis usq; ibi: h ¶Nũc er.oẽs ĩn con.tuo.assũ.parati cũ magno desiderio & deuotiõe. i ¶Audi.oĩa quæ. præcti.p nŕa salute. k ¶Ape.au.Hic cõsequẽter

cõsequẽter describit ipsius Cornelij & eorũ q cũ eo erãt cõuersio, & secũdo eorũ baptizatio.ibi: Adhuc loquẽte.Cõuersio aũt eorũ fctã est p pdicationẽ Petri.iõ dicit: Ape.au.Petrus os suum di.incipiẽs per modũ breuis prœmij à iustitia & bonitate diuina. l ¶In uerita.cõ.i.experimẽto probaui.m ¶Quoniã nõ est p so.acce.deus.i.discernẽs inter Gentiles & Iudæos q̃tum ad salutẽ æternã:quia vult oẽs saluos fieri,& ad cognitionẽ veritatis venire.j.Timoth.ij.b.aõ subditur: n ¶Sed in oĩ gẽ.quæ ti.deũ.declinãdo à malo. o ¶Et ope.iu.faciendo bonũ. p ¶Acce.est il.Sed contra hoc videtur qd' dicit ab oĩbus doctoribus,nullũ vnq̃ fuisse saluatũ,nisi per fidẽ mediatoris,nec p cõsequẽs gratiam habuisse,q̃ facit deo acceptũ,quã nõ habebãt Gentiles.Dicẽdũ,q̃ fides mediatoris semper fuit necessaria ad salutẽ,nõ tñ vniformiter omni tẽpore & oĩbus populis.Post publicationẽ em̃ euãgelij oẽs tenẽt habere fidẽ explicitã de mediatore,q̃tũ ad articulos ĩcarnatiõis,natiuitatis& hmõi, q̃ cõiter in ecclesia oĩb9 ,pponunt credẽda. Ante declarationẽ verò natiuitatis Christi maiores Iudæorũ quib9 data est lex &prophetę,de istis facientes mẽtionẽ tenebant habere fidẽ de mediatore,min9 tñ explicitã q̃ in no.Testa.i quo veritas est magis elucidata.Minores vero Iudæo rũ adhuc min9 explicitè.Et sufficiebat eis ad salutem credere Messiam futurũ,sicut lex & prophetę nũciabãt,in quoda tñ generali licet significatione legis & ,pphetarũ,nõ intellexerũt in spãli.Ante vero legẽ & prophetas scilicet tpe legis naturæ, sufficiebat oĩbus credere vnũ deũ remuneratorem bonorum per modum accessus ad cognitum.ideo dicitur.Heb.xj.b.Accedentẽ ad deũ oportet credere,quia est,& inquirentibus se remunerator sit. Et in hoc implicite continetur fides mediatoris,per quem fit remuneratio bonorũ & punitio malorũ,secũdũ qd' dicitur Ioh. v.d.Pater oẽ iudicium dedit filio.Et qa Gentilibus non fuit data lex,nec ,pphetię,iõ talis fides suffecit eis usq; ad publicationẽ euãgelij.talẽ aũt habuit Cornelius & eius domestici,vt satis patet ex tex tu. q ¶Verbũ.Præmisso per modum prœmij de iustitia &bonitate diuina,hic Ephe.b cõsequẽter Petrus accedit ad propositũ Col.d annũciãdo Christũ.d.Verbum. scilicet Diuino euangelicum. r ¶Misit deus fi.Ispri mo. s ¶Annun.pa.internã gratiæ & supernã gloriæ. t ¶Per Ie.qui in persona propria filij Israel prædicauit.& hunc eum, ne credat hõ purus, subditur: v ¶Hic est omnium do.& per consequens vos ad decorrus deus. x ¶Vos sci.quia inter Iudæos habitastis. y ¶Quod factum est uer.per &c.idest res verbo significata.Et quæ sit illa subditur post:Iesum à Naza.scilicet venisse ad prædicandũ salutem. z ¶Incipiens enim à Galilæa ibi enim incœpit prędicare,vt patet Lu. iiij. a ¶Post baptis.scilicet Iohannis: quia ante non legitur publice prædicasse. b ¶Quod prædica. Iohannes idest quod mysterium Christi futuri Iohannes prædicauit : vt patet ex decursu euangelij. c ¶Quomodo unxit eũ &c.scilicet Iesum in humana natura. d ¶Spiri i.plenitudine gratiæ. e ¶Et uir.in operatione miraculorũ,in quib9 humanitas Christi erat instrm̃ cõiunctũ.

¶ Qui pertrãsijs

* k ¶Aperiens autẽ Petrus os suũ. &c.Per hoc ostendens q̃ doctor catholicus ha-

a ¶In vase. b ¶Sine dubitatione. c ¶Homi nem. ¶Intellexit Petrus de omnibus Gentibus dictum esse.

Sed mihi ostendit deus, nẽminem a b
a ¶Quia nullus homo discernendus est.
cõmunem,aut immundum dice c
a ¶Quia nullus homo discernendus est,cum apud deum non sit personarum acceptio.
re hominẽm:propter quod †sine du d
¶Non interrogat pro ignorantia,sed propter confessionem eorum.
bitatione ueni accersitus.Interrogo e f
ergo,quã ob causam accersistis me? g
Et Cornelius ait:A nudius quarta g
a ¶Ieiunium & oratio digna opera sunt,visione angeli.
die usq; ad hanc horã* orans eram
hora nona in domo mea: Et ecce
a ¶In forma viri semper angeli penè videntur,propter excellentiam sexus. b ¶Stare angeli est,non cadere. c ¶Quia nunciabat prosperа.
uir stetit ante me in ueste † candida b
¶Instantia tam ieiunij & orationis promeruit obtinere quod quærebat.
& ait : Corneli exaudita est oratio
tua,& eleemosynę tuæ†commemo
ratę sunt in conspectu dei. Mitte er c
¶Qui loquetur necessaria tibi.
go in Ioppen, & accersi Simonem
qui cognominatur Petrus:hic hospitatur in domo Simonis coriarij iu
a ¶Quasi obediens.
xta mare.*Cõfestim igitur misi ad
a ¶Sicut & ego ad te mittendo. ¶Nõ male vt Iudęi putabant. b ¶Dum bene fecisti veniendo.
te,& tu bẽne fecisti ueniẽdo . Nũnc h
a ¶Ego & amici & cognati mei,quos ante adventum tuũ collegi.
ergo omnes nõs † in conspectu tuo
a ¶Obedire. b ¶Nihil addemus. ¶Nihil dimittemus.
assumus, audire õmnia quæcunq; i
a ¶Doctus a Petro,non putat eum deum,sed dei apostolũ.
præceptã tibi sunt à domino.Aperi k
a ¶Gentibus. b ¶Qui patienter audierat,quasi clauso ore.
ens autẽ Petrus os suum dixit: † In l
a ¶Non solum in visione,sed manifestis signis Cornelio narrante quæ ei angelus reuelauit. b ¶Non discernit inter Gentiles & Iudæos.
d ueritate comperi,quoniam nõ est m
personarum acceptor deus,†sed in n
a ¶Tam Iudæa q̃ Gentili. b ¶Vt tu times.
õmni gente quæ timet eum & ope o
a ¶Eleemosynas,orationes,ieiunia,quæ tu operatus es. b ¶Sicut & te accepit. c ¶Euangelij. ¶Filium incarnari fecit,qui est verbum patris.
ratur iustitiam, acceptus est illi. Vẽr p q
a ¶Non sum missus nisi ad oues quæ perierunt do.Israel. b ¶Deus per verbum suum Iesum Christum. ¶.i.re concilians.
bũ misit deus filijs Israel, annunciãs r s
a ¶Non per alium nuncium. b ¶Quia. ¶Iesus qui verbum patris,& verbum caro factum est.
pacem per Iesum Christum : hic est t v
a ¶Non vnius gentis ¶Vel q.
omniũm domin9. Vos scitis, quod x y
a ¶Non alibi prædicauerat Iesus.
factum est per uniuersam Iudæam z
a ¶Prædicatio euangelij.
b ¶De hoc Matthæus ait:Exinde cœpit Iesus prædicare.
uerbum.Incipiens enim à Galilæa z
a ¶Qui baptizatus est Iesus.
post bapti smũ quod prædicauit Io a b
hãnes,Iesum à Nazareth quomodo c
unxit eũ de9 spiritu sancto & uirtute d e

Moraliter

a ¶ Qui pertrā.&c.Be.In grēco ad-
A dit,p.xl.dies,nō q̄ quotidie cū illo mādu-
carēt & biberēt:nā erāt cōtrariū Iohānī,
q octo dies interponit qb⁹ eis visus nō
est,vt tertio manifestaret,& totidem di
ebus ieiunauit añ mortē cibo indigēs,
q̄t manducauit post resurrectionē iā ci
bo nō indigens.Ieiunauit añ mortē,vt
nos abstinerem⁹ à desideriis hui⁹ seculi.
Mādducauit,docēs in hoc q̄ nobis cū est
vsq̄ ad cōsummationē secli.Ieiuniū est
ī certamīe.qa q̄ ī agone ē,ab oīb⁹ se ab
stinet.Cīb⁹ ē i spe pacis,q̄ p̄fecta erit cū
mortale hoc induerit imortalitatē.nos
1.Corinth. 15.g aūt cū viā dñi carpim⁹,à vanitate secli
ieiunam⁹,& futura repromissiōe reficia-
mur.¶ Ra.p.xl.dies,nō assidue,sed q-
†ē.1.c busdā vicibus ī illo q̄dragenario dierū
† exhibuit nūero factis.b¶ Et bi.Be.hic exponit
eū vt manu Petr⁹ qđ ī euāgelio tacet,post resurre-
festus fieret ctionē se bibisse cū Christo,nisi illic cre
a Mat.26.c dam⁹ idicatū,vbi ait:Donec illud bibā
vo,ī reg.pa.mei.c¶ Ceci.Be.Repēte
descēdit.Vī de mōte Iudeorū cecidit in
Psal.64.c vallē Gētiū,sed'm illud:Valles abūda-
būt frumēto.d¶ Spi.Be.Spūs donū
dei est,in q̄tū eis dat q̄ p eū diligūt deū,
apud se aūt de⁹ est,etiā si nulli det,pī &
filio coeternꝰ.nec qa illi dāt sicut donū
Iohan.3.a dei,vt seipm det sicut de⁹.Spūs em vbi
vult spirat.¶ Be.Ne baptisma dubitet
tradere Gētib⁹ spūsācti testionio cōfir-
mat.Et hoc factū est,ne reprehēdat Pe-
trus:& vt obstupescerēt comites ei⁹ te-
stes futuri cōtra Iudeos,& iō añ baptis-
mū,nec p̄ inuocationē Petri descēdit spi
B rit⁹.& nouo ordie p̄currētis spūs in te-
stioniū fidei Gētiū,nūq̄d ò ī Iudeis eue
nisse repit.c¶ Nūquid aquā qs.De⁹
qđ maius ē prius dedit,& ordinē p̄po-
suerauit,nūqd qđ' min⁹ ē pōt,phiberet
Luca.14.g Vos venistis ad hoc vt testes sitis,ergo
iudicate:Nun.aquā.f¶ In noīe.Cū
sit regula ecclīe,baptismū tradi in noīe
trinitatis:Lucas tm testatur in noīe Iesu
Christi illū dari.Quod Ambrosius sol
uēs,dicit p vnitatē noīs mysteriū plenū
fieri.qa q̄ Christū dicit,& p̄em à q̄ fili⁹
& spūsctm etiā designat:q etiā p̄emdi
†gentes cit,& filiū & spm pariter oñdit:& q spi
ritū noīat p̄em à q̄ p̄cedit spūs,& filiū
cui⁹ et spūs est,nūcupat.Vñ vt rōni co-
pulet autoritas,et ī spū baptizat,sed'm
ē.1.a illud:Vos aūt bapti.ī spūsctō.& Apls:In
1.Cor.12.b vno spū baptizati sum⁹.¶ Bed.Præci-
pue cōgruit nos ī noīe Christi baptiza-
Gal.3.d ri,sed'm illud:Quicūq; baptizati sum⁹,
in Christo Iesu,in mor.ip.bap.sumus.

Nico.de Lyra. ☞ Quadrupedia

e ✣ a ¶ Qui pertrāsi.be. q̄tū ad īfor
mationē morū,& sanationē lāguidorū
b ¶ Et sa.oēs op.à dia.mēte&corpe.
†De cō.di. c ¶ Quo.de⁹ er.cū il.p plenitudinē
4.c.eos.De gr̄æ.& p vnionē psonalē in suppositō
bap.c.1. verbi.d ¶ Et nos te.su.p visum & au
ditū.e ¶ Et de eū ma.fi.p mīta argu
mēta suā resurrectionē declarātia q̄ po
sita sunt.ē.j.ca.f ¶ Nō oī po.sed te.
sed'm em q̄ dicit Diony.li.cęlestis hie
rar.hęc est lex diuinitus īstituta,vt ea q̄
trāscēdūt cognitionē naturalē prio su
periorib⁹ reuelent,& p supiores alīs ma
nifestent,sicut patet ī spiritib⁹ āgelicis
in ordine hierarchię.Nā supiores īme-
diate à deo illuminant,mediī vero à su
periorib⁹,& inferiores à mediis.Resur
rectio aūt Christi est de trāscēdētib⁹:&
iō primo

a ¶ Non habens, vbi caput suum reclinaret. b ¶ Impi-
ger & humilis. c ¶ Mores instruendo

a qui pertransiit benefaciendo & sa- a b
a ¶ i.per signa. b ¶ Corporali vexatione,quam sæpe per-
mittitur sathanas inferre. ¶ Qui a maligno spiritu
vexabantur.

nando omnes oppressos à diabolo,
a ¶ Pater cum filio. ¶ Deitas cum vero homine.

quoniam deus erat cum illo.† Et nos c d
a ¶ Vt ipse ait,& eritis mihi testes &c. ¶ Nos testes su-
mus in regi.&c. vel omnium quæ fecit in regione.

testes sumus omnium quæ fecit in re
a ¶ Et hoc patet quod merito reprobantur Iudæi Gen-
tilibus electis.

gione Iudæorum & Ierusalem, quē
a ¶ Vt maledictum & reum hominem.

occiderunt suspendentes in ligno.
¶ ¶ Pater vel diuinitas. a ¶ Viluit an os post biduum.

†Hunc deus suscitauit tertia die, & e
a ¶ Post resurrectionem.

† dedit eum manifestum fieri, non f
a ¶ Quos elegerat deus & in multis præfiguauerat.

omni populo, sed testibus † præordi-
a Piscem,panem & fauum mellis, quæ veri signa sunt
corporis.

natis à deo, nobis qui mandūca- g
b uimus & bibimus cum illo post h
resurrexit à mortuis. Et præcepit
a ¶ Quod figuauerunt ciborum reliquię. b ¶ Non Iu-
dæis tantum,sed etiam Gentibus.

nobis prædicare populo & testificari, i
a ¶ Patre,qui omne iudicium dedit filio. b ¶ Iustorum,vel
qui viui in aduentu Christi inuenientur. c ¶ Peccato-
rum,vel qui ante mortui dormierunt.

deo iudex uiuorum & mortuorum. k
a ¶ Non nos soli testes sumus.

Huic omnes prophetæ testimoni- l
um perhibent, remissionem pecca-
a ¶ Qui inuocauerit nomen domini saluus erit.

torum accipere per nomen eius o-
a ¶ Tam Iudæi q̄ Gentes. b ¶ Fide cum operibus.
c ¶ Necdum finitis verbis

mnes qui credunt in eum. Adhuc lo- m
a ¶ In eum cadit spiritus super quem humilem requieuit

c d quente Petro uerba hæc, cecidit spi-
a ¶ Cornelium cum suis.

ritus sanctus super omnes † qui audie-
a ¶ Nescientes gratiam pertinere ad Gentes.

bant uerbum. Et obstupuerunt ex n
circuncisione fideles qui uenerant
a ¶ Gentes. b ¶ Dona.

cum Petro, quia & in † nationes † gra- b
a ¶ Secundum Iohel:Effundam de spiritu meo &c.

tia spiritus sancti effusa est. Audiebāt
a ¶ Signum est in linguis quod spiritus descenderit.
b ¶ Quia non manía lo-
quentes linguis,sed magnalia dei.

enim illos loquentes linguis & ma- b
¶ Stupori sociorum.

gnificantes deum. Tunc respondit o
c Petrus: Nunquid aquam quis pro- p
hibere potest, ut non baptizentur hi
qui spiritum sanctum acceperunt, si-
a ¶ A socijs suis, vel a seipso.

cut & nos? † Et iussit eos baptizari q
r in nomine Iesu Christi. Tunc rogaue r
runt eum ut maneret apud eos ali-
quot diebus.

Cap. XI.

Audierunt autem apo s
a Præter apostolos.

stoli & fratres qui t u
erant in Iudæa, quo- x
a ¶ Propter eunuchum & Cor-
nelium.

niam & Gentes rece- y
perunt uerbum dei. Cum autē ascen-

C
iō prīo manifestata est apīs,& cū ipsis
manētib⁹:p quos tāq̄ p testes idoneos
alīs manifestata est.de q̄ idoneitate sub
dr: g ¶ Nobis qui mā.& bi.cū il.
post.re.à mor. Ad declarādū veritatē
suæ resurrectionis, vt dictū est.ē.j.ca.
h ¶ Et præ.no.&c.vt hr.ē.j.ca,Et eri
tis mihi testes &c. i ¶ Quia ipse est q † ē.1.a
cō.est à deo.pre.k ¶ Iudex uiuo.&
mor.i.iustorū q viuūt vita gr̄ę & ini q̄-
rū,q mortui sunt morte culpę.,ppt qđ
dicit Ioh.v.d.Pr oē iudiciū dedit filio.
l ¶ Huic oēs p.te.per.q.d.nos soli ñ
sum⁹ ei⁹ testes sed etiā oēs,pphetę antiq
diuinit⁹ inspirati.Vñ dicit Ra.Sa.He-
br̄ę sup.Zach.q̄ vniuersi ,pphetę ñ fuē
locuti nisi ad dies Messię,scilicet deprin
cipali intētiōe.m ¶ Adhuc lo.Hic cō
sequēter ponit Cornelij & cū eo existen
tiū baptizatio.& prīo receptionē spūs- † delectis
ctī in signo sensibili,q̄ dicit q̄da baptī-
zatio,ca.se.&.ē.j.ca.de q̄ subdit:Ceci.
spi.&c.n ¶ Et obstu.ex cir.fi.admi
rates q̄ tāta gr̄a dareť Gētilibus sicut &
Iudeis nutritis in lege & ,pphetis.Cōse
quēter ponit baptizatio in aq̄ sub inuo
catiōe noīs Christi,cū dr: o ¶ Tūc re-
spō.Pe.illis q cū eo venerāt admīrāti-
bus.p ¶ Nun.aquā qs p.po.&c.q.
d.non: ex q̄ spūsctus nō distinxit inter
nos & ipos Gētiles sicut videtis.q ¶ Et
iusi.eos bap.ī no.Ie.Chri.in hac em
formadabat baptism⁹ i primitiua eccl̄ia
rōnib⁹ dictis.ij.ca.ē.r ¶ Tūc roga.eū
vt pleni⁹ īstruerent ī fide & solidarent.
¶ licus habēs in ,pmptu beniuolos au- Moraliter
ditores,attentos & dociles,q̄les erāt isti D
statim ,pcedere debet ad actū docēdi.&
bonus effectus subdit cum postea dicit:
m ¶ Adhuc lo.Pe.uerba hęc cecī.
spi.sup oēs qau.Et p hoc oñdit,q illi
qui deuote & attente audiūt verbū dei
recipiūt gratiam spūsancti licet non re
cipiant in signo visibili. † quotęt
¶ In ca.x.vbi dicitur in Postil.In verī-
tate cōperi.i.experimēto probaui.

ADDI. Hoc qđ dr: In veritate
cōperi:nō videť referēdū
ad experimētū sensibile seu corpale,qa † donum
scire q̄ de⁹ nō est acceptor psonarū,nō
cadit sub sensu.Referendū est igit ad ve
ritatē rōnis,sed'm quē cōperit,q̄ deus q
summe bon⁹ & summe iust⁹ ē nō debet
eē psonarū acceptor.Si āt dicať,ex hoc,
q̄ Gētiles q in primitiua eccl̄ia baptiza
bant,,pphetabāt,& habebāt dona lin-
guarū sicut & Iudei baptizati:p hoc ex-
perimēto ,phať q̄ de⁹ nō discreuit inter
Iudeos & Gētiles q̄tū ad salutē ęternā.
Dicēdū q̄ ,pphetare & līguis varīs loq
sunt gr̄ę gratis date tm,& nō gratum
faciētes.& iō p talia nō ,phať ,ppositū.

GLO. ORDI.

AVdie. au.Apo. Ca. XI.
Postq̄ descripta est Corne-
lij cōuersio. hic cōsequēter
ponit ex hoc orta disputa-
tio.Circa quā primo quæstio ,ponit.
& secūdo soluit,ibi:Incipiens.Circa pri
mū dicit: Audie. au. apo. vndecim:
similiter. t ¶ Et fra.id est alij fideles cū
eis existētes. v ¶ Qui in Iu. Cæsarea
em ad quam iuerat Petrus erat in ter.a
Philistinorū. x ¶ Quo.& Ge.re.uer-
dei.s.Cornelius & amici sui. y ¶ Cū
au.a.s.Pe.Ie.hoc dr qa Ierūm erat in al-
tiori situ q̄ Cęsarea,q̄ ē sup mare medi

D ij ✣ terraneū

a ¶Quadru.ter.&c. Rab.Miror quosdã hoc interpretari superA per ecas quibusdam lege prohibitis,cũ nec serpentes,nec reptilia edi possint,nec Petrus sic intellexit:sed omnes homines ad euangelium æqualiter vocari,& nullum secundum naturam esse pollutum.Non enim quia bestias comederit,sed quia Gentibus cõmunicauerit increpatus mysterium huius visionis exposuit.b ¶Et sex fratres.Beda:Quia sex diebus factus est mundus,per sex fratres opera perfecta monstrant,q̃ doctorem comitantur,qñ auditoribus inter verba exhortationis demonstratur exemplum

†ē.to.a † in raptu lob.37.d

pfectiõis.c ¶Ergo & Gẽ. &c.hoc est qđ in Iob legit: Ab aquilone aurũ veniet,& ad deũ formidolosa laudatio quia prius frigido Gentium in pectore splẽdor fidei exortus est,&pro eadem inopina ta fide Iudęa deum tremẽdo glorificat. d ¶Et il.q &c. Reuertitur ad id quod dixerat,igit qui dispersi erant per

†33.q.2. c Interfecto res.§.i hoc xpẽ, nihil

transibant euãgelizantes verbum dei. Interserta est enim narratio de Philippo,Petro, Iohanne,Paulo. e ¶Erant autem qui. Rab. Non de illis qui fuerant dispersi ab Ierusalem,sed de Cypro & Cyrene fuerant.Aut excepta Antiochia,in cęteris.i.in Cypro & Cyrene ad Grẽcos fuit

► per

☞locuti

F

Nicolaus de Lyra.

✠ terranem sita. a ¶Discęptabant ad.illum &c. idest conuersi de Iudaismo. b ¶Quare intro.&c.q.d. nõn est licitum communicare cum incircuncisis. c ¶Incipiens autem. Hic consequenter soluit quęstio,&hoc per reuelationẽ factã Petro: quia fuit sibi ostensum nemirem reputari debere immundum:& per verbũ spũssancti dicẽtis,qpiret cũ Gentibus & cõmunicaret eũ eis sine dubitatione.Et patet litera ex dictis ca.præcedentis, quia repetitio est illi⁹ quod dictum est ibi vsq; ibi: d ¶Sicut & nos in initio,i.in die pentecostes. e ¶Recordat⁹ sum &c.Ex quo patet qp talis datio spiritussancti in signo sensibili:dicit quędã baptizatio. & in fine concludit Petrus:

† eũ credi. dissemus

† desistere deo

f ¶Si ergo eadẽ gra.idest signo sensibili. g ¶Dedit il.incircũcisis. h ¶Sicut & no.circuncisis.i ¶Qui credi.in d.Ie.Chri.q.d. Circũcisio aut præputium nihil facit ad hoc,sed fides Iesu Christi. k ¶Ego quis erã.qui sum pulus & cinis.l ¶Qui

† ob Stephanum

posssem prohibe.domi.s. dare gratiam suam secũdum suũ beneplacitũ.Quod autẽ in aliquibus subditur:Ne daret spiritumsanctum credẽtibus in nomine Iesu Christi: non est de textu,nec habetur in libris correctis,sed fuit quædam interlinearis gl.per scriptores textui inserta. m ¶His audi.rationabilibus & veris. n ¶Tacuerunt.ab increpatione Petri eius factũ approbantes. o ¶Et glori.deum.gratias agendo de hoc qp gratiam suam extẽderat ad Gentiles,ideo sequitur: p ¶Ergo & Genti.pœniten.id est tempus & locum pœnitẽtiæ. q ¶Ad ui.scilicet æternam consequendam. r ¶Et illi. Diuiſio. Hæc est pars incidentalis,& diuiditur in duas,secundum duplex incidens,secundũ ibi: In his autem diebus. Primũ autem incidẽs,est de publicatione euãgelij per fideles qui recesserunt de Ierusalem propter persecutionẽ ecclesiæ in morte Stephani motã vt habetur.§.i prin.viij.ca,& hoc est quod dicitur:Et il. quidem qui dis.f.a tri.id est,propter tribulationẽ. s ¶Quæ fa.f.sub Ste.i.in morte ei⁹, t ¶Per ãbu.usq; ad Phœ. quæ prouincia est Syriæ. v ¶Et Cyprum.insula est maris satis nota. x ¶Et Anti. ciuitas ab Antiocho magno denominata. y ¶Nemini lo.uer. euangelicum. z ¶Nisi so.Ju.postea etiam locuti sunt Gentibus:audientes quòd Petrus prędicaueratCornelio & alijs Gentilibus, ideo subditur:a ¶Erãt autem qui.i.ex dispersis de Ierusalẽ

☞

H

Moraliter.a ¶Discęptabant autem &c.Ex hoc habetur argumẽtum quòd quãdo superior facit aliquid insolitum, licet sit bonum, tamen ostẽdere debet illud esse rationabiliter factum ad pacem aliorum:& illi debẽt acquiescere audita super hoc ratione,sicut fecerunt isti audita narratione Petri.vnde subditur postea: o ¶His auditis tacuerunt,& glorificabant deum dicen.Ergo &c.Et illi quidẽ dispersi fuerant à tribulatione quæ facta fuerat sub Stephano &c. hic adhuc ostenditur bonum quoddeus elicuit ex dispersione discipulorum propter tribulationem occasiõe beati Stephani motam. nam ex hoc publicata fuit fides ad aliã gentem,& per hoc §.2.a significatum fuit quòd maior ecclesiæ fructus foret rempore persecutionis tyrannorum, quàm tempore pacis sub dominio principum catholicorum. Vnde beatus Bernar. exponit illud Esa. xxxviij.d. Ecce in pace amaritudo mea amarissima, vt sit verbum ecclesiæ propter insolentias insurgentes tempore pacis amaricatæ. tempore vero persecutionis tyrannorum valde creuit ecclesia numero & merito fidelium,sicut de filijs Israel dicit Exo.j.qp quanto opprimebant eos

Moralia

† Ioh.4.b

x

locuti. Aliter Græci illi q̃bus locuti sunt: Iudęi fuerãt genere, sed A inter Gręcos cõuersati sunt in dispersiõe. a ¶ Multusq; nu. cre. Be. Iã post reuelationẽ syndonis, in q̃ scãta aĩalia supna spe qesce. rẽt, cœpit ecclesia crescere, cũ p exteras, puincias, insulas & ciuitates nõ solũ Iudęis, sed etiã Gẽtibus euãgeliũ p̃dicaꝛ. b ¶ Et mise. Bar. Rab. Barnabas virilis in bonitate. Barnabas sępe ĩ hoc libro laudaꝛ, ne ob indignitatẽ meriti apl'atu caruisse credaꝛ, q̃ postea ab apl'is Gentiũ apl's est ordinatus. c ¶ Et [horta]. oẽs in pro. cor. Nihil mutauit vel addidit, sed pseuerantiã docuit, qa vera & plena fides erat in eis. d ¶ Tharsum. dictũ est eñ, s. q̃ frẽs deduxerũt eũ nocte Cęsareã & dimiserũt Tharsum. e ¶ Vt quære. Sau. Ecce bonitas Barnabę, q nõ sol'. p̃ sumit docere plebẽ, sed apl'aꝛ q̃rit cõsortẽ. f ¶ Vt co. &c. Rab. Oẽs sectę nomẽ trahebãt de suo autoreciõ fundata fide & firmitatẽ obtinẽte, primũ in Antiochia, vbi p̃ cæteris locis fides florebat: sumptũ est à Christo nomẽ Christianũ. g ¶ Disci. Chri. Be. Videnꝫ discipuli ĩ hoc nõ seruasse mãdatũ dei dicẽtis: Nolite solciti, esse de crastino. Sed constat nõ hoc eũ improbare, si qs hũano more ista p̃curet, sed nõ p̃ eis deo militet, vt ĩ ope suo nõ regnũ dei, sed tpalia intueaꝛ. Ad hãc ergo regulã hoc p̃ceptũ redigit, vt ihorũ, puisiõe regnũ dei attẽdam'. sed in' militia dei ista nõ cogitem'. h ¶ Pro phe. Ra. De qb' dictũ ẽ: Et p̃phetabũt filij vestri. Laus est Antiochię q̃ multi p fecti cõueniebãt. i ¶ Agab'. Be. Nũci' tribulatiõis interp̃taꝛ, q icd'm nomẽ suũ & hic famẽ generalẽ, & ifra Paulo vincula p̃phetat. k ¶ In Iu. Be. Sciebãt in Iudęa & maxime Ierosolymis famẽ acri' sę B uiturã, vbi erãt pauꝑes sctõrũ, q̃ rebus suis, domib' & agris venditis p̃cia apl'is detulerãt, pecunięq; acq̃rẽdę vlteri' nõ multũ vacabant: Nõnulli etiã pro fide à Iudæis ablata substantia mul'tabanꝫ. de quib' Apostolus: Et rapinã bonorũ vestrorum cum gaudio suscepistis.

Mat. 6. d

Iohel. 2. g

Ia. 1. c. *Barnabas

Hebr. 10. g

GLOS. ORDI. Ca. XII.

EOdẽ au. tẽ. Bed. Nõ famis tpe, quã quarto Claudij ãno factã historiæ referũt: cũ Herodes tertio eiusdẽ ãno sit defunct', sed illo tpe q̃ oblatiões deferebãtur Ierosolymã. ¶ Be. Non est putãdũ Herodem qui terrarcha erat, postea regem factũ, hoc capitulo designatum'. Refert Iosephus: Gaium imperio su. scepto

Nicolaus de Lyra.

rusalẽ. a ¶ Viri Cyprij & Cy. de Cypro & Cyrene nati. Et dicũt hic alĩq doctores & satis p̃habiliter, q̃ ifti fuerãt Gẽtiles, cõuersi tn primo ad Iudaismũ, deinde ad Christũ. & de istis subditur: h ¶ Qui cũ intro. An. paliqd' spaciũ tẽporis ibi manẽdo. c ¶ Loquebã. ad Græ. i. ad Gẽtiles. d ¶ Annũ. do. Ie. vt sicut Iudæi natiõe agebãt ad cõuersiõnẽ Gẽtium. e ¶ Et erat ma. do. i. virtus dei in opibus miraculosis. f ¶ Cũ eis. ad cõfirmationẽ suæ doctrinę. cui' subditur effectus, cũ dicit: Multusq; &c. g ¶ Perue. au. &c. eo q̃ apl's erãt ibi, quib' significabaꝛ, p̃fectus fidei. h ¶ Et mise. Bar. &c. ad informandũ plenius credẽtes & cõfirmãdũ. i ¶ Qui cũ &c. gra. dei. in multiplicatione fidelium. k ¶ Gaui. est. valde p̃pter honorẽ dei & salutẽ p̃rimi. l ¶ Et hor. &c. qa q̃ pseuerauerit vsq; in finẽ hic saluus erit, Mat. x. c. m ¶ Quia erat uir bo. p virtutes acquisitas. n ¶ Ple C nus spiri. & fi. p infusas. o ¶ Et oppo. &c. p p̃dicationẽ Barnabæ ad illã multitudinẽ q̃ prius credideraꝛ. p ¶ Profe. est aũt Thar. vbi salu' fuerat, vt dictũ est. ẽ. p̃ce. ca. videbat eñ se nõ sufficere ad tantã multitudinẽ erudiẽdã & regẽdã sine Sauli societate. q ¶ Et do. tur. mul. q̃ creuit ĩ aduẽtu Sauli. r ¶ Ita ut cog. pri. An. disc. Chri. antè eñ credẽtes in Christũ vocabanꝫ tm discipuli: sed tunc cœperũt noĩari Christiani à Christo: sicut Platonici à Platone. s ¶ In his aũt die. Hic ponit' secundũ incidẽs de p̃nunciatiõe futurę famis cũ dr: In his au. diebus super. pro. ab Ie. Anti. tunc enim in ecclesia erãt multi habẽtes sp̃m p̃phetię, secũdũ qd' p̃dixerat Iohel p̃pheta: & allegatũ est. ẽ. ñ. ca. t ¶ Et sur. unus. vt in tanta multitudine melius audiretur. v ¶ Signi. per sp̃i. denũciauit in spũ prophetico. x ¶ Famẽ ma. &c. q̃ę facta est, & sic apparuit veritas prophetię. y ¶ Sub Clau. i. tpe Claudij ĩperatoris. z ¶ Disci. au. i. Christiani q erãt Antiochiæ. a ¶ Prout quisq; habe. secũdũ suã facultatẽ, nõ voluntatẽ, quia libẽter plus fecissent si potuissent. b ¶ Propo. in mini. mit. ha. in Iudæa fra. i. in Ierusalẽ. illi eñ tanꝫ magis religiosi renũciantes p̃prietati vendiderũt possessiões vt inde p̃uidereꝫ cõmunitati, vt hr. ẽ. iiij. ca. Fuerãt eñ bonis mobilib' spoliati in p̃secutiõe, q̃ mota fuit in morte Stephani, p̃pter quod indigebãt ab alĩs credẽtibus auxiliari, maxime tpe famis: qd' & fecerunt. suũ bonũ p̃positũ adimplendo. c ¶ Mitten. ad se. curã multitudinis habẽtes. d ¶ Per ma. Bar. & Sau. qui erant ad hoc fideles & apti nunciį. D

*bãt eos Aegyptij, tãto magis multipli Moraliter
cabanꝫ & crescebãt. g ¶ Perue. au. ser. &c. Ex hoc ostendit q̃ ecclesia Romana q̃ nũc supior est, qñ dilatationẽ fidei audit in aliqua regione remotiori, debet illuc mittere viros idoneos rõne vitæ & sciẽtiæ: ne p̃curatiõe dęmonis aliq̃ziania miscęaꝫ: & illud quod est ibi de bono multiplicius augeaꝫ. sicut isti miserũt barnabã de quo dicit hic: Qui erat uir bo. †† ja. 1. b & ple. spiritusan. &c. p ¶ Profe. est autẽ Thar. ut q̃re. Sau. vt p eį' societatẽ fieret in eccl'ia Antiochensi maior p̃fectus fideliũ: q̃ secutus est tãtus, vt ibi fideles primo noĩarenꝫ Christiani. p hoc aũt arguunt illi q in q̃cũq; cõicatiõe volunt magisteriũ hr̃e soli. s ¶ In his au. die. &c. p hoc aũt q̃ fideles q erãt Antiochię disposuerũt mittere de facultatib' illis q erãt ĩ Ierl'm, q vẽdiderãt possessiões suas vt viuerẽt magis religiose: vt hr. ẽ. iiij. c. p̃uidẽtes eis cõtra famem, quæ prophetice dicebaꝫ futura: docenꝫ illi Christiani qui habẽt proprias facultates, vt ex illis adiuuent illos qui p̃pter Christũ oĩa reliquerũt maxime tẽpore necessitatis.*

† subsidiũ

NICO. DE LY. Ca. XII.

EOdẽ au. tem. Post q̃ superi' descripta est Petri p̃dicatio, hic interpositis incidẽtib' dictis describit cõtra eũ ortam p̃secutio. Et diuidit ĩ duas ptes: qa prio ponit' p̃secutio Petri. secũdo punitio aduersarij, ibi: Desecẽdẽs q̃. Pria ĩ duas: qa prio Diuisio ponitur persecutionis occasio, secundo

*ipa p̃secutio

Moral'r. c ¶ Eodẽ au. tẽ. misit He. Moraliter ro. rex ma. ut &c. Doctores aliqui exponentes moraliter incarcerationem Petri, dicũt q̃ per ipam significatur longa

dam ex eis uiri Cyprij & Cyrenęi, a
qui cum introissent Antiochiam, b
loquebantur ad Græcos, annunci- c d
antes dominum Iesum: Et erat ma- e
nus domini cum eis. Multusq; nu- f
merus credentium conuersus est ad
¶ Quod etiam Græcis loqui sunt.
dominum. Peruenit autem sermo g
ad aures ecclesiæ quæ erat Ierosoly-
a ¶ De istis Græcis in Antiochia credentibus. b ¶ Ad probandam eorum fidem.
b mis super istis, & miserunt Bar- h
nabam usq; ad Antiochiam. Qui cum i
¶ Virtutem.
peruenisset, & uidisset gratiam do-
a ¶ Postq̃ multus numerus conuersus est.
c mini, gauisus est, & hortabatur o- k l
a ¶ Sicut proposuerant & incœperant.
mnes in proposito cordis permane-
a ¶ In fide dominica vel vt sint membra domini. b ¶ Bona bona hortatur.
re in dõmino: quia erat uir bonus & m
plenus spiritusancto & fide: & ap- n o
¶ In aduentu Barnabæ. ¶ Ad priorem numerum credentium.
posita est multa turba domino. Pro p
d e fectus est autem Tharsum, ut quæ- q
ret Saulum. Quem cum inuenisset,
a ¶ Ad fidem a quibus non erat timendum.
perduxit Antiochiam, & annum to
a ¶ Non ociose,
tum cõuersati sunt in ecclesia. Et q
a ¶ Quam prius dixerat domino appositam cum his qui per annum augebantur.
f docuerunt turbam multam, ita ut r
cognominarentur primum Antio-
a ¶ Hoc nomine prius vocabantur Christiani.
s chiæ discipuli Christiani. † In his au- t
a ¶ Illo anno quo ibi conuersati sunt. b ¶ Quasi de eminentiori loco tam situ q̃ merito.
tem diebus superuenerunt ab Iero- u
b ¶ Gratia.
h solymis prophetæ Antiochiam,
¶ Corpore: quoniam multitudini loquebatur.
f & surgens unus ex eis nomine Aga t
bus, significabat per spiritum famẽ v x
a ¶ Grauem vel quia per totum orbem. b ¶ Non per locorum interualla.
magnam futuram in uniuerso orbe b
a ¶ Tempus dicitur & locus: & vt certior sit prophetia.
terrarum, quę facta est sub Claudio. y
a ¶ Non iuxta voluntatem: sed substantiæ qualitatem.
Discipuli autem prout quisq; habe- z a
¶ Collectione eleemosynę.
bat, proposuerunt in † ministerium b
k mittere habitantibus in Iudæa fra-
¶ Non sibijpsis.
tribus: quod & fecerũt mittẽtes ad se c
¶ Qui probati sunt, vel erant fideles ministri
niores per manus Barnabę & Sauli. d

Cap. XII.

1 EOdem autem tem- e
a ¶ Quo Paulus & Barnabas missi sunt in ministerium.
b ¶ Per ministros. Quod quis iubet, ipse facit. c ¶ Qui passioni Christi interfuerat, filius Herodis sub quo natus est Christus.
a b c pore misit Herodes (rex ma-

scepto,cõtinuo Iudęorũ principatũ Herodi filio Aristoboli (quẽ E tñ ille Agrippã noiat) q̃rto ãno.i.vltimo imperñ sui ãno eidẽ & sedẽ pariter cõtulisse. Ipm vero Herodẽ q Iohãnẽ occiderat, vel in passiõe Christi interfuerat, grauiẽ cruciatũ, exilio ppetuo dãnasse. Porro hũc Herodẽ siue Agrippã tertio Claudñ ãno, sui vero regni.vñ, ab angelo percussum regnum Agrippę filio reliqsse. Aristobol⁹ (quẽ dixi) a pre pfido.i. Herode sub q̃ nat⁹ ẽ Christ⁹, cũ tratre Alexãdro fuerat interfectus. a ¶ Occidit au. Ia. Be. De hoc Iacobo Clemẽs Alexãdrinus historiã refert: Et is (inquit) q obtulerat eũ iudici ad martyriũ, Iacobũ. s. & ipe cõfessus est se eẽ Christianũ. & cũ duceret in via ro-

† q̃ gratũ esset

gauit Iacobũ dari sibi remissionẽ. At ille parũper deliberãs: pax tibi inqt, & oscu latus est eum. & ita ambo capite simul

Quaternio

puniti sunt. b ¶ Quatu. qua. Quaternio dicit princeps quatuor militũ, sicut em cẽturio cẽtũ, ita q̃ternio quatuor sub se milites habet. c ¶ Produce. Ra. Amplior em gratia ellet his ipsi eũ occiderent Iudei, qa princeps erat, nõ ipse Herodes, sicut & Iacobum. d ¶ Mili. uin. &c. Ra. Quatuor difficultates cumulant custodiam, milites catenæ, carcer, custodes.

e ¶ Lumẽ. Signũ pñtiæ angeli dei: cui⁹ pñtia soli Petro lumen præbebat, nec alijs refulgebat. f ¶ Percussoq;. Bed. Percussio lateris cõmemoratio eius passionis Christi, de cui⁹ latere salus nra pfluxit, & nobis etiã pñtura catenarũ retẽtis,

1.Pe.4.a

tale solatiũ Petrus reddit. di. Christo igitur in carne passo & vos eadẽ cogitatiõe armamini. Percussoq;. Ra. Tactu corporalẽ corpore ex aere sumpto potuit hẽ angelus. g ¶ Precinge. Bed. Prophetas & apostolos cingulis vlos fuisse legimus. sed Petrus propter rigorem carceris, ligamenta ad horã laxauerat, vt tunica circa pedes dimissa, frigus noctis vtcũq; tẽperaret: Exẽplũ pbes infirmis, vt cum molestia corporis vel iniuria tentãtur humana, liceat aliquid laxare de proposito rigore. & qa dictũ est: Sint lumbi

Lucæ.12.c Eph.6.c

vestri pcincti, & calciati pedes in præparatione euãgelij pacis. Ipũalium virtutum verbiq; prędicãdi resumere iubemur insignia. h ¶ Vene. ad p. fer. Be. Angusta imo terrea erat porta, q̃ ducit ad Ierusalem cęlestem: sed apostolorum vestigijs nobis est facta meabilis, qui sanguine, pprio ostium ferreum vicerunt. Ferrea enim ostia Petro cedũt custodi aulæ cælestis, qui ecclesiæ retinens cacumẽ in-

☞ fernũ

Nico. de Lyra.

Herodes tres

¶ ipsa pśecutio, ibi: Quẽ cũ &c. Ad intellectũ primi sciẽdũ, q̃ tres Herodes fuerũt in Iudęa, de quib⁹ scriptura facit mẽtionẽ. Prim⁹ fuit institutus rex Iudææ à Romanis, cui⁹ pr̃ fuit Idumę⁹. iste vocatus fuit Herodes Ascalonita, & tpe ipius nat⁹ fuit Christus, Mat. ñ. propter quẽ iste occidit innocẽtes. secũd⁹ fuit vocat⁹ Herodes Antipas fili⁹ Herodis Ascalonitæ nõ tñ priogenitus. & iste nunq̃ fuit rex, sed tetrarcha Galilęę: Luiñ. & iste decollauit Iohannẽ baptistã. tandẽ accusatus apud imperatorẽ Romanũ, missus fuit in exiliũ apud Lugdunũ, tertius vocatus fuit Herodes Agrippa filius Aristoboli Herodis Ascalonitę & frater Herodis Antipę: & licet iste in principio fuerit pauper, tamen postea fauẽtibus sibi duobus imperatoribus Romanis. s. Gaio & Claudio fuit eleuatus ad regnum. & iste de Roma veniẽs in Iudęã honorifice valde receptus fuit à Iudæis, propter qd̃ in fauorẽ eorũ occidit Iacobũ fratrẽ Iohãnis & incarcerauit Petrũ. vnde versus: Ascalonita necat pueros, Antipa Iohãnẽ: Agrippa Iacobũ, claudẽs in carcere Petrũ, & secũdũ hoc patet sentẽtia hui⁹ ptis vsq; ibi: Erant

a ¶ Erant au. dies azy. s. qñ apprehendit Petrũ. & addit hoc G ad significandũ cãm quare statim nõ occidit Petrũ sicut fecerat de Iacobo: volebat em expectare trãsitũ solẽnitatis paschalis, in q̃ lu occasione persecutionis Petri, hic consequenter describitur ipsa p secutio. Et diuidit in tres ptes, quia prio Diuidit ponit eius incarceratio iniuriosa. secũdo eius liberatio miraculosa, ibi: Cum aũt. tertio cũ suis associatio gratiosa, ibi: Cõsideransq;. Circa primũ dicit: Quẽ cũ ap. mi. in c. ne posset effugere. Je ¶ Tradensq; quat. quater. mi. Dicit aũt quaternio q habet quatuor milites sub se: & sic quater quatuor sunt sedecim. q cũ custodiebãt. d ¶ Volẽs post P. p. e. pa. exponere morti ad voluntatẽ populi. e ¶ Ora. au. fi. Christus suũ vicariũ ad hoc seruaret in vita. f ¶ Cũ au. hic consequẽter describit liberatio Petri miraculosa, cũ dicit: Cũ au. pro. s. de carcere vt occideret. g ¶ In ipsa n. immediate p⁹cedente. h ¶ Erat P. dor. in. d. mi. &c. ita custoditus, q̃ non patebat vlla euasio via humana, Sed qa deficiẽte humano subsidio solet adesse diuinũ, iõ subditur: i ¶ Et ecce an. do. a. ad Petri liberationẽ. k ¶ Et lu. refulsit in ha. ad eius cõsolationẽ. l ¶ Percussoq; la. pe. vt excitaret eũ à somno. m ¶ Et ce. ca. diuina virtute, vel angelica, cũ natura corporalis obedit ad motũ localẽ: propter qd̃ potuit illas catenas statim dissoluere. n ¶ Præcin. vt sis aptus ab ambulãdũ, resoluerat em Petrus cingulum suũ, vt vestis posset coopire pedes cõtra frigiditatẽ carceris: hoc em sibi erat licitũ, & maxime cõtra imminens periculum. H o ¶ Et cal. te ca. tu. Est aũt caliga genus calciamẽti nõ habens corũ super pedẽ, vt dicit gl. In græco in quo scripsit sũus Lucas, habet sandalia: propter qd̃ aliq̃ dicũt, q̃ vera litera est: calcia te caligas. gallice, gallochem. p ¶ Existima. au. se ui. ui. fortitudo enim carceris & diligẽs custodia fecerũt sibi imaginationem de euadẽdi impotẽtia: propter qd̃ rẽ gestam somniũ æstimabat. q ¶ Trã. au. pri. & se. c. scilicet militũ q erãt oppũlli somno vel qa vigilãtes erãt acrisia pcussi. sicut, inñ. Re. vj. dr̃ de militibus q capere volebant Elizeum. r ¶ Vene. ad por. fer, &c. Illa erat exterior porta carceris.

↷ Quæ ducit

a ¶ Ad tenendos & ligandos quosdam de ecclesia. b ¶ Tormentis. c ¶ Quasi inferiores de ecclesia.

a nus, ut affligẽret quosdã de eccle-

a ¶ Non solum aliquos afflixit: sed etiam occidit.

a sia. Occidit autẽ Iacobum fratrem

a ¶ Zebedæi.

Iohannis gladio. Videns autem

a ¶ Afflictioni quorundam, & occisioni Iacobi.

† quia placeret Iudæis, appõsuit ap-

a ¶ Quia plus placeret, vbi princeps occideretur. ¶ Ideo non est occisus, sed apprehensus, vt & de Christo dixerunt: Non licet in Pascha occidere quenquam.

prehendere & Pẽtrum. Erant autẽ a

b ¶ Quandiu non licet occidi licitum putant in angustia cruciari. b ¶ Non sufficiebat solitus carceris custodia.

dies azymorum. Quem cum appre-

hendisset, misit in cãrcerem, trãdens c

b que quatuor quaternionibus militum ad custodiendum, uolens post d

c Pascha producere eum populo. Et

a ¶ Exemplum orandi pro periclitantibus, & maxime pro ecclesiæ pastoribus. ¶ Hic enim orandum est secundum illud: Multum valet deprecatio iusti assidua.

Petrus quidem seruabatur in carce-

re, orãtio autem fiebat sine intermis- e

sione ab ecclesia ad deum pro eo.

Cum autem producturus eum esset f

a ¶ Qua opportuna erat solutio.

Herodes, in ipsa nocte erat Petrus g

a ¶ Non habens spem euadendi illa hora.

d dormiẽs inter duos milites uinctus

catenis duabus: † & custodes an-

a ¶ Quatuor hæc custodiam exaggerant: milit. cate. cu. carcer.

te ostium custodiebant cãrcerem.

¶ Nota, dominic. & astitit.

c Et ecce angelus domini astitit, & lu- i

a ¶ Ex præsentia angeli. ¶ Tactu corporali. k

f men rẽtulsit in habitaculo, percus- l

soque latere Petri excitauit eum di-

a ¶ Prima soluitur angustia.

cens: Surge uelociter, Et cẽciderunt m

catenæ de manibus eius. Dixit au-

g tem angelus ad eum: Præcingere, n

a ¶ Exemplum datur non ambulandi sine calciamentis, angelo iubente, & apostolo complente.

b ¶ Caliga genus est calciamenti.

& † cãlcea te caligãs tuas. Et fecit o

sic, & dixit illi: Circunda tibi ue-

¶ Timor non impediat.

stimentum tuum, & sequere me.

Et exiens sequebatur eum, & ne-

a ¶ Non putabat fieri, sed ostendi imaginarie.

sciebat, quia uerũ esset, quod fiebat

per angelũ. Existimabat autem se ui p

a ¶ Duos milites. ¶ Primum quaternionem cum suis.

sum uidere. Transeuntes autẽ pri- q

a ¶ Custodes carceris ¶ Secundũ quaternionem cum suis.

h mam & secũdã custodiã, uenerunt r

tyranni potentia & eius nequitia significant, quæ simul existentes prolongant iustorũ afflictiões. Nam potentia sine nequitia non nocet bonis: nequitia verò sine potentia non multum potest nocere eis. Per angelum verò liberantem à carcere, intelligi põt quilibet agens pro bonorum liberatione, nam in hoc est dei minister. Per hoc autem q̃ Petrus æstimabat se visum videre, cum per angelum educeret, significatur q̃ omnis liberatio à pœna corporali non est nisi somniũ, vel res modica respectu liberationis à pœna purgatorij. Per hoc autem, q̃ Petrus liberatus ad aliũ locũ trãsiit vbi poterat facere fructum aiarũ, significat q̃ prædicator euãgelij in pśonali pśecutiõe debet alibi vbi proficere valeat se transferre.

↷ Statuto autem

* detentio pctõris hoĩs in pctõ. Sed q̃ Moraliter hominẽ sanctissimũ significet pctõr, mihi videt extraneè dictũ, cũ sensus mystic⁹ fundari debeat sup̃ literalẽ. Propter quod aliter expono. s. q̃ p. Herodẽ signific at quilibet tyrannus pśecutor fidei. Et post vnius occisiõnẽ aliũ incarcerat, expectãs tẽpus occisiõi ipsius opportunum. Per incarcerationem autẽ eius põt intelligi quælibet afflictio iusti. Per custodes vero satellites tyranni in malorũ executiõe ministrãtes sibi. Per duas vero catenas quib⁹ iniuste ligatur & tenetur:

fernū superat. a ℂ Ad se reuersus. A culmine contemplatiōis ad hoc reuersus est, quod in intellectu cōi prius fuit. b ℂ Processit puella &c. Et dominum de tumulo egressum prima omnium mulier discipulis nūciauit, vt vbi abundauit delictū, supa. & gratia. c ℂ Angelus eius est. Iero. magna dignitas animarum, vt vnaquæq; ab ortu natiuitatis habeat angelum in custodiam sibi deputatum. ℂ Ticonius: Videtur angelus hominis esse homo interior, qui deum semper fide contemplatur. ℂ Beda. Quōd vnusquisq; habeat angelum scriptura testat; vnde Domin⁹: Angeli inquit eorū semper vident faciem patris. Et Iacob: Angelus qui eruit me de cunctis malis. Et hic discipuli angelum Petri venire credebāt. d ℂ Tacerēt. Donec narraret virtutem: Vel tacere iubet, ne clamore gaudentium aduentus eius in ciuitate cognoscatur: e ℂ Descēdensq;. Ra. Vt Petri solutio nulli nocere t, nō permittitur Herodes vindicare in custodes. f ℂ In Cæsaream. Bed. quamuis iuxta litum locorum Cæsaream Philippi dicere videatur, ideo q; hæc sicut Tyrus & Sidon ciuitatis sit Phœnicis, tamen Iosephus dicit hæc in Cęsarea Palęstinę gesta, quę olim turris Stratonis dicta est in confinio Phœnicis & Palęstinę i litore maris magni sita. g ℂ Alerētur. Be. Necessariā habebāt amicitiā vicini regis ideo q; regio eorū valde angusta esset Galilææ & Damasci finibus pressa.

Rom. 5. d

Matt. 18. b Gen. 48. c

† ancillula

Iosephus

† vestibulū

☞ Confestim &c.

B *Nicolaus de Lyra.*

✠ a ℂ Quæ ducit ad ci. Ex quo videtur, q; ille carcer erat extra ciuitatē, sicut fit in plurib⁹ locis. b ℂ Quæ ultro aperta est eis. uirtute diuina vel angelica modo prędicto de catenis. c ℂ Et exeuntes, p̄cesserūt uicum unum. Ad maiorem Petri assecurationem. d ℂ Et cōtinuo discessit angelus ab eo. subito disparendo sicut dictum est. 3. x. ca. e ℂ Et Petrus ad se reuer. &c. & tunc percepit q; non erat somnium, sed res, gesta f ℂ Considerans q;. Hic ponitur cō sequenter restitutio Petri ad fideles, cum dicitur: Considerans q;. s. vbi esset, & quo diuertere posset, ne à custodibus inueniretur; non timore passionis ductus, sed quia per visitationem angeli circa prolongationem vitæ suæ sciebat voluntatem dei esse. g ℂ Venit ad domum Mariæ. quæ non solum erat fidelis, sed etiam hospita fidelium. h ℂ Pulsante autem eo ad ostium ia. q̄ causa erat de nocte, & pro infidelium persecutione i ℂ Præ gaudio. s. liberationis Petri & eius aduentus. k ℂ Sed introcur. vt bonos rumores velociter nunciaret. l ℂ Insanis. propter fortitudinem enim carceris & custodiam diligentem credebant euasionē Petri impossibilē esse. m ℂ Angelus eius est. Ex hoc loco, & ex hoc quod dicitur Matth. xviij. b. Angeli eorum semper vident faciem patris, dicunt concorditer sancti & doctores q; singuli homines habent singulos angelos ad sui custodiā deputatos, & aliq̄n apparēt in specie illorū. sicut angelus sicut angelus in specie beati Ambrosij Mediolani existētis apparuit Turonis in sepultura beati Martini. & beatus Franciscus in remotis agens apparuit in capitulo Arelatensi. n ℂ Et obstupuerunt. præ admiratione videntes Petrum liberatū, & ignorātes liberationis modum, ppter quod Petrus cœpit narrare ipsum, cum dicit. Annuens autem &c. o ℂ Nunciate Iacobo & fra. hæc. vt reddant gratias deo qui exaudiuit petitionem eorum pro me factā vt dictū est. 3. Oro aūt fiebat &c. p ℂ Facta autem die. in qua ordiatū erat occidi Petrū. q ℂ Erat nō par. tur. inter mi. qa timebant negligentiæ eorū imputari, & p consequēs puniri. sicut & factū fuit. Vnde subditur: r ℂ Herodes autē cum re. eum. s. Petrū. s ℂ Et non inue. & portę carceris inuētæ fuissent apertæ, sicut expresse dicit de porta ferrea. t ℂ Iussit eos du. s. in carcerē tanq; suspectos de liberatiōe Petri vt post ea punirent. sed Herodes fuit impeditus celeri morte p̄uentus, vt habetur parte sequēti. v ℂ Descendens q;. Hic cōsequēter describit Herodis punitio: Et primo ponit eius pœna. Secundò ponūtur duo corrollaria, ibi: Verbū domini. Circa primū dicitur: Descendens q; à Iudæa. i. à Ierusalē quę est in altiori situ Iudææ. x ℂ In Cęsareā. Nō Philippi, vt dicit Glo. quæ est in prouincia Phœnicis, sed in Cæsaream Palęstinæ, quę antiquitus dicebatur turris Stratonis: & est in cōfinio Palęstinæ & Phœnicis. Et causa subditur, cū dicitur: y ℂ Erat autem iratꝰ Tyrijs & Sidonijs. Qui erāt de prouincia Phœnicis; propter quod termin⁹ eorū appropinquauit vt eos debellaret & puniret. z ℂ At illi unanimes uenerunt ad eum. Ad placandū p oblationē emendę. & vt hoc melius facerent, rogauerūt eiꝰ cubiculariū qui erat eius secretarius, vt esset huius negocij mediator pro eis. Et subdit causa cum dicit: a ℂ Eo q; alerentur regiones eorum ab illo. idest ab Herode. Non enim terra eorum poterat habere victualia sufficienter de terra Herodis accepta vel per eam transportata. b, ℂ Statuto autem die. Ab Herode, vt Tyrij & Sidonij eius audirent sentētiam c ℂ Herodes uestitus uestē regia. Idest insignijs regalibus decoratus, ad suam magnificentiam ostendendam. d ℂ Sedit pro tribunali. magnifice. e ℂ Et concionabatur ad eos. Loquens valde egregie. g ℂ Populus autem acclamabat. Adulando Herodi. g ℂ Dei uoces, & non hominis. Dicebant enim: q; talis eloquentia non erat hominis puri, sed deitatem habentis.

Diuisio

† Ier. 26. f

† examinatis custodibus

* Herodes † infensus

☞ Confestim aūt

Angelus cuiq; proprius.

Moraliter

* a ℂ Statuto autem die Herodes uestitus uestē regia sedit pro tribunali. Per hoc autem quōd acceptans diuinos honores adulatorie sibi impensos per angelum, fuit percussus, & miserabiliter mortuus doceri debent prælati & principes, vt non acceptent, sed magis impediant inconuenientes sibi honores.

a ℂ Quæ putatur fuisse in atrio carceris. b ℂ Pater extra ciuitatem fuisse carcerem, vel in exteriore parte ciuitatis.

a ℂ A scipsa.

a ℂ Vt sciret verum esse quod fiebat, & non visionem.

a ℂ Ostendit, quia hoc prius nescivit.

a ℂ Vbi esset.

a ℂ Causa orationis pro Petro: vel ex euentu.

a ℂ Videns vel fortis, vel visio fortitudinis, vel visionis fortitudo.

a ℂ Ex impatientia. s. nunciandi aduentum Petri.

a ℂ Quia sciebant Petrum in carcerem esse. ℂ Rem.

a ℂ Silentium in tacendo.

a ℂ Non homines, non sua calliditas vel fortitudo.

a ℂ Virtutem donatam precibus eorum. b ℂ Iusto. s. filio Alphei. alter Iacobus decollatus erat. c ℂ Orantibus pro me.

a ℂ Eadem nocte in alium locum timore Herodis & Iudęorum.

a ℂ Crastina post eductionem Petri de carcere.

a ℂ Et custodes. b ℂ Apparet quod clausum reliquit Petrus carcerem: quo aperto non esset ambiguum eum euasisse.

a ℂ Incarcerare.

a ℂ Inquisiuit vtrum custodes nollent quid de eo factum esset.

a ℂ Ad se vt in eos vindicaret.

a ℂ Ideo finibus eorum proximabat. ℂ Tyrus & Sidon ciuitates sunt prouinciæ Phœnicis.

a ℂ Tyrij & Sidonij.

a ℂ Et persuaserunt.

a ℂ Quasi thesaurorum custos.

a ℂ Amicus enim eorum erat & patronus, & forte pręses.

a ℂ Pręgustato ad condictum.

a ℂ Describitur gloria vt postea maior sit miseria. b ℂ In vel super.

a ℂ Vbi locus erat iudicij. b ℂ Blandiendo & ambulando.

a ℂ Adulatio & prauitas fidei ostenditur.

a ¶ Cōfestim &c. Iosephus: Dū impietatē illicitæ adulationis non exhorreret, respiciēs paulopost, imminētē & insistentē capiti suo vidit angelū cūcta sensit cōtinuo exitū sui ministrū quē pri nouerat, puisorē bonorū: inde cōtinuis septē diebꝫ ventris dolore cruciatus, vitam violenter abrupit.

GLOS. ORDI.

CAP. XIII.

†gloriam' ERāt au. &c. pphe. & doctores &c. Idē erāt pphetæ & doctores. Vel, alij eorū pphetę, alij doctores fuerunt. c ¶ Niger. Ra. A colore, si latinū ē. Vl ascendēs interptatūr, si hebræū. d ¶ Segregate mihi Bar. & Sau. Be. Videt Gal. a. b Saul' iuxta ordinē historię, xiij. ānō post passionē apstatū cū Barnaba, & Pauli vocabulū accepisse qrtodecimo aūt anno iuxta cōdictū Iacobi Cephęq & Iohānis ad magisteriū Gētiū, pfectū eē. Et historia ecclesiastica cōsentit: dicēs apstis fuisse pceptū: vt. xij. annis in Iudæa pdicarent. e ¶ Missi à spūsctō. Rab. ab hoīb' dimissi mox à spūsctō mittunt ad Seleuciā. Dux itineris eorū fuit, qui eos separauit à cæteris. f ¶ Abierunt Seleuciā. Ra. In quibusdā exēplaribus inuenitur: Abierūt Seleuciam q̄ est Salamina, duo sunt aūt noīa vnius ciuitatis. g ¶ In synagogis Iudæorū. Bed. Propter ignaros locorum semel annotandum credidi, vbcunq; synagogam Iudęorum videris, scito in ciuitate gesta quæ dicuntur.

†Paulus

†Simon

☞ Barieſu

Nicolaus de Lyra.

a ¶ Cōfestim au. pcussit eum angelus do. vehementi dolore vētris, vt dicit Ioseph' in li. antiqtatū. b ¶ Eo q̄ nō dedisset ho. deo. Cōsiderādo propriā fragilitatē, sed magis cōgaudēs de hoc, q̄ ppās attribuebat sibi diuinū honorem. c ¶ Et cōsumpt' à uer. expi. Cōputrescētib' em̄ intestinis generabāt ibi vermes eum interius corrodentes. d ¶ Verbū aūt. Hic ponunt duo corollaria. Primū est de multiplicatiōe fidei mortuo Herode ipi' pſecutore. & patet ex dictis. Scd'm ē de reditu Sauli & Barnabæ ī Antiochiā. e ¶ Exple. mi

†Sacrificātibus

† accersiui nisti. p quo venerāt Ierusalem, vt hr̄ in fine capituli præcedentis.

NICO. DELY. CA. XIII.

ERāt au. Supi' descripta publicatiōe euāgelij facta p pdicationē Petri, cū aliqb' tn̄ incidētib', hic cōsequnter describit eadē publicatio p pdicationē Pauli. Et diuidit in duas ptes: qa primò describit ei' ad apstatū vocatio. Scd'ō hui' officij executio ibi: Et ipsi qdē. Circa primū dr̄: f ¶ Erāt au. ī eccle. q̄ erat Antio. pph. denūciātes futura p donū prophetiæ, vt dictū de Agabo. ē. xj. cap. & pſes alij erāt sifem gr̄am hn̄tes. g ¶ Et doct. sacrā scripturā exponētes p dona sapiæ & sciæ & interptatiōis sermonū. h ¶ In qb' Bar. Iste scd'm Iero. ī li. illustriū virorū ē ille q. ē. iij. c. vocat Ioseph Leuites Cypri' genere. i ¶ Et Simon q uoc. Niger. Ad differentiā Simōis Petri. k ¶ Et Luci' Cy. i. nat' de Cyrene. l ¶ Et Manahē qui erat He. tetrar. Ille est q dict' ē Herodes Antipas, & decollauit Iohannē baptistā, vt dictū est in prin. ca. p̄ce. m ¶ Collactane'. i. de eodē lacte nutrit'. n ¶ Et Saul'. de cui' vocatiōe ad apstatū pricipal'r hic agit. o ¶ Ministrātib' au. il. do. in bonis opib' scd'm suos grad' & officia. p ¶ Et ieiunātib'. vt mēs eēt eleuatior ad diuīa. q ¶ Dixit il. spūsc̄a. vtrū aūt hoc fuerit verbo mentali tm̄ī reuelatiōe, vel ꝑ bo sēsibili diuinit' formato, vl̄ vtro. G q̄ mō, nō hr̄ ex textu. Glo. tū interlinearis dicit, q̄ dictū fuit, pphetis, & p cōsequns in reuelatiōe. tū illa glo. nō est multū autentica. r ¶ Segregate mihi Bar. & Sau. vt ꝓcedāt ad cōuersionē Gētiū: tūc em̄ illi duo fuerūt ad apstatū vocati. s ¶ In opus ad qd' assumpsi eos. i. in op' publicatiōis euāgelij sicut & alij apsli ad hoc sunt assumpti. t ¶ Tūc ieiunātes & orātes imponētes q̄ illis manus. In morā ordinādorū, vt dicit interliniaris glo. Propē qd' aliq expositores dicunt, q̄ hic breuiter inculcant duæ historiæ, ita q̄ illi qui erāt Antiochiæ ieiunauerūt & orauerūt ꝓ ipsis & tūc miserūt eos in Ierusalē vbi erāt apli; ad quos solūmanuū impositio ptinebat. Sed text' hoc nō videt innuere ꝓpter qd' meli' dicit vt videt, q̄ iam in Antiochia in qua notabiliter creuerat ecclesia, vt dictū est. ē. in fine. xj. ca. ad regimē ipsi' fuerāt ab apstis aliq ēpi ordinati & illuc missi, & illi imposuerūt Barnabæ & Saulo man' qd' spectat ad officiū ēporū, eo q̄ sunt successores apstorū. xxj. di. ca. in nouo Testamēto. v ¶ Et ipsi qdē missi à spiritusancto. Hic Diuisio consequnter describit officij impositi execution. Et primo publicatio euāgelij per Saulū cū Barnaba. Secundo cū Syla. ca. xv. ibi: Post aliquot dies. Prima diuidit in tres partes: quia primo ponit prędication Sauli & Barnabæ in Cypro. Secūdō in Iconio, sequēti capto. Tertio ponitur cuiusdā suborte q̄stionis determinatio, ca. xv. Prima adhuc in duas. quia primò ponit apstorū pdicatio. Secūdo Iudęorū cōtradictio, ibi: Videtes aut ē. Prima adhuc in duas: qa primo ponitur pdicatio apostolorū in Cypro insula. Secundo in Antiochia, ibi: & cū à Papho. Circa primū dicitur: Et ipsi quidē missi à spiritusancto. vt patet ex dictis. x ¶ Abierūt Seleuciā. Quæ est ciuitas ædificata à Seleuco rege Asiæ. de quo fit sermo ī. Machabæo. iij. y ¶ Et inde nauigauerūt Cyprū. Quæ est insula famosa, quod dicit z ¶ Prædicabāt uerbū dei in synagogo Iudæorū. Qui debebāt eis denunciare verbum euāgelicum, vt habetur. ſ. eodem capitulo. a ¶ Habebant aut ē & Iohannem in ministerio. scilicet prædicationis: & hic est qui cognominatus est Marcus, in fine capituli præcedentis. c ¶ Inuenerūt quendam uirum magum pseudo. Quia sua malicia deceperat ꝓconsulem & populum.

† Sirul ci educat' dominico

☞ Cui nomen

Moraliter. f ¶ Erāt aut ē in ecclesia &c. Hic aūt exprimūtur pſonę solēnes, vt ꝓmotio Barnabę & Sauli ad apstatū ostendatur solennius celebrari. Nā hæc electio autoritatiue & imperatiue fuit à spiritusancto. ꝓpter qd' dicit: o ¶ Ministrātibus aut ē illis domi. & ieiu. dixit illis spiritusanctus: Segregate mihi Bar. & Sau. &c. Fuit aut ē exc cutiue p hoies sanctos & pphetas. vnde subditur: t ¶ Tunc ieiunātes & orātes imponentes. illis ma. dimi. eos Per hoc aut ē significatur, q̄ ꝓmotio epi scoporum, q̄ sunt apstorū successores (vt dr̄ī decretis di. xxj. in no. Testa.) debet fieri istinctu spūsc̄ti, & p pſonas deū p oculis hn̄tes, & nō p potē tias seculares, vl̄ p mias aut ꝓmissiōes. v ¶ Et ipsi qdē missi à spiri. abi. &c. Ex hoc patet q̄ eorū itineratio & nauigatio nō erat à casu, sed spūsc̄ti ductu scd'm illud Ezech. j. c. Vbi erat ire' spūsc̄ illuc gradiebant. Cōtra illos pdicatores q scd'm carnis ire' gradiunt. s. vbi credūt hēre lautū cōuiuiū, vl̄ tale lucrū alia loca decinādo i qb' cēt maior necessitas pdicādi. b ¶ Ercū p. &c. Segt:

Moraliter

Diuisio

a ¶ Barieſu. Bed. Corruptè legitur, Barteſu, vel vt alij Barihen.
A b ¶ Sergio Pau. Duo vnⁱ noīa ſūt Sergiⁱ & Paulⁱ. c ¶ Elymas. Rab. Elymas ſecundum quoſdā interp̄taī, dei mei mēſura, vel magⁱ & iō reſiſtebat. d ¶ Auerte. Ra. Eū q incœpat cōuertere, à fide ad trāſgreſſionē volebat conuertere iuxta nomen ſuum.

Barieſu

Syriæ

Duæ ſunt Antiochiæ

nus domini ſuper te. i. eius vindicta. p ¶ Et eris cæcus. ut C
pœna reſp̄ deat peccato. ſ. cęcitati corporis cęcitatis tuę mentis.
q ¶ Et confeſtim. &c. i. in inſtanti, ad oſtendendū q̄ cæcitas il
la non fuit à cauſa naturali, ſed ſupernaturali. r ¶ Tunc, pcon.
cum ui. fa. procidens ex diuina virtute in teſtimonium doctri-

a Filius in malo. vel filius maleficij. ¶ i. maleficus.

a phetam Iudæū: cui nomen erat † Bā a
a ¶ Proconſul nomen dignitatis: ſecundus a conſule.
b rien, qui erat cum procōſule Ser- b
a ¶ Qui ex bono naturæ verbum dei deſiderabat.
gio Paulo uiro prūdente: hic acceſ-
ſitis Barnaba & Paulo deſiderabat
audire uerbū dei. Reſiſtebat autem c
a ¶ Maleficus quod alijs commune eſt, ei eſt proprium.
c illis Elymas māgus: ſic enim inter-
a ¶. i. magus, quod ad trāſgreſſionem reſpicit. quę ſem-
per deo reſiſtit.
d pretatur nōmen eius, quærens auer d
e tere proconſulem à fide. Saulus au- e
a ¶ Olim: vel nunc viuacius.
f tem qui & Paulus replētus ſpiritu, f
a ¶ Per ſpiritum. b ¶ Elymam. c ¶ Plena non recti
piunt augmentum.
ſancto, intuēns in eum dixit: O plē, g h i
ne omni dolo & omni fallacia fili k
¶ Non naſcendo, ſed imitando. a ¶ Dei & legum eius.
diaboli, inimice omnis iuſticiæ, non l m
a ¶ Fidem & pœnitentiam. ¶ Mandata.
deſinis ſubuertere uiās domini re- n
¶. i. poteſtas.
ctas. Et nunc ecce manus domini o
a ¶ Extra ſicut & intra es. b ¶ Sicut nō videt ſolē iuſticię
ſuper te, & eris cæcus non uidens ſō p
a ¶ Pœnitentiæ vel mortis. b ¶ Non fortuitu, ſed de
ſurſum a deo.
h lem uſq; ad tēmpus. Et cōfeſtim q
a ¶ Cęcitatis initium. ¶ Ipſa cæcitas.
cecidit in eum cāligo & tenebræ. Et
a ¶ In circumitū ſe vertentia modum cęcorum. b ¶ Ad
ſe ducendum.
circūmiēs quærebat qui ei mānum
a ¶. i. cum doctrina Chriſti virtutem miraculi.
daret. Tunc proconſul cum uidiſſet r
factum credidit, admirans ſuper do s t
ctrina domini. Et cum à Papho na- v
a ¶ Ex quibus erat Barnabas.
uigaſſet Paulus, & qui cum eo erāt,
a ¶ Ciuitatem. b ¶ Illi us regionis.
uenerunt in Pergen Pamphyliæ. Io x y
a ¶ Hęc eſt cauſa futuri diſcidij.
hannes autem diſcēdens ab eis re-
a ¶ Vnde cum eis venerat. b ¶ Paulus & Barnabas
cum ſuis.
uerſus eſt Ieroſolymam. Illi uerò z
a ¶ Pedibus non nauigantes.
i pertranſeuntes Pergen, uenerunt
k Antiochiam † Piſidiæ. Et ingreſſi ſy- a
a ¶ Qua conſueuerant conuenire, & legem legere, & pro
phetas ad modum dominicę diei.
l nagogam diē ſabbatorū ſederunt. b c d
Poſt lectionem autem legis & pro-
a ¶ Non poteſt ciuitas abſcondi ſupra montem poſita.
phetarum miſerūnt principes ſyna
a ¶ Quia Iudæi eſtis.
goge ad eos, dicentes: Viri frātres, ſi
a ¶ Quaſi dicerent, hoc eſt opus dei huius. quo nihil alii
ad operantur. ¶ Dubitando dictum, quod eſt perfidiæ
ſignum. b ¶ Non prædicationis, non electionis.
quis eſt in uobis ſermo exhortatio-
a ¶ Non ad nos qui non indigemus. b ¶ Iuxta conſue
tudinem ſegentium propter multitudinem audientium.
nis ad plebē, dicite. Surgēs autē Pau e
a ¶ Aliquo, ſ. conſueto ſilentij ſigno.
lus, & mānu ſilentium indicens ait:
a ¶ Iudæi. b ¶ Gentiles. c ¶ Timentes ſegregati quia
non omnes timebant deum.
Viri Iſrahelitę, & qui timētis deū, au- f g
a ¶ Vtrique. b ¶ Præ cunctis plebibus, quæ alios deos
colebant. ¶ Elegit, ex omni genere hominum.
c ¶ Non patres eum. ¶ Abraham &c.
ditē, Deus plebis Iſrael elegit pātres h

næ per apoſtolos p̄dicatæ. s ¶ Credi
dit. Cognoſcens q̄ deus qui veritas eſt
prima nō pōt eē teſtis falſitatis. t ¶ Ad
mirās ſup do. d. q̄ eſſet tantę excellen
tiæ, q̄ confirmaret operibus diuina vir
tute factis. v ¶ Et cum à Pa. Hic con
ſequenter deſcribitur apoſtolorū p̄dica
tio in Antiochia. Circa quā primò po-
nunt q̄dā p̄ambula. ſ. de receſſu Iohan-
nis & acceſſu ad Antiochiam. Sed ò po
nitur ipſa p̄dicatio ibi: Surgēs aūt Pau-
lus. Circa primū dicit: Et cum à P. na.
ſ. Barnabas & Iohannes. x ¶ Vene-
runt in Per. nomē ē ciuitatis in regno
Pāphyliæ. y ¶ Iohānes au. diſ. Huiⁱ
aūt receſſus cām nō exprimit textⁱ. Nō
videt tn̄ fuiſſe rōnabilis; qa ꝓpter ipm
Paulⁱ iudicauit eū nō eſſe iterū recipiē-
dum in ſocietate eorum, vt habetur. j.
xv. cap. z ¶ Illi uerò &c. uenerunt
Antiochiam Piſidiæ. Hoc dicitur ad
differentiam Antiochiæ ædificatæ &
denominatæ ab Antiocho magno: de
qua dictū ē in prin. huiⁱ ca. a ¶ Et in
greſſy. In qua cōgregabantur Iudæi.
c ¶ Sederūt. ad audiendū. Ideo ſubdi
tur: d ¶ Poſt l. &c. ex q̄ patet, q̄ eorū
prædicatio fuit efficacior ex hoc, q̄ ſe
nō ingeſſerunt ad p̄dicandū, ſed rogati
fuerunt. e ¶ Surgens au. Hic conſe-
quēter ponitur ipſa prædicatio, in qua
Paulus ad eorum cōuerſionē facit talē
rationē: Ille de⁹ qui tot beneficia patri-
bus antiqs cōtulit, redēptionē vobis in
ſemine Dauid promiſit: ſed hanc in Ie
ſu Nazareno impleuit; ergo ei adhęren D
dum eſt tanq̄ vero redemptori. Primā
autem propoſitionem concedebāt, &
adhuc cōcedunt oēs Iudæi, ſed ſecūdam
negabāt & adhuc negāt Sic ergo, p̄cedit
Apoſtolus, quia primò tangit benefici
orum collationē & benedictiōis, prmiſ
ſionē. Sed ò eius adimpletionē, ibi: Hu
ius deus. Tertio infert concluſionem in
tēram, ibi: Videte ergo. Circa primum
dicitur: Surgens autem Paulus. vt
melius audiretur in tanta multitudine
f ¶ Viri Iſrael. q habetis legis & pro
phetarum noticiam. g ¶ Qui time
deum. vitantes eius offenſam: hoc em̄
dicit captando eorum beniuolentiam,
& vt melius recipiant eius exhortatio-
nē. h ¶ Deⁱ ple. Iſr. e. &c. ī Abrahā.

Et ple. ex

Moraliter

* e ¶ Saulus autem &c. O plene
omni dolo &c. Ex hoc patet, q̄ con-
tradicentes fidei vel eius multiplicatio
nem impedientes non ſunt blandiendi,
ſed acriter arguendi. o ¶ Et nunc ec
ce &c. Per hoc deſignatur, q̄ impedi
tes prædicationem verbi dei incurrunt
tenebras culpæ, & niſi pœniteant incur
rent tenebras gehēnę a ¶ Et ingreſſi
ſynagogam. quæ eſt locus orationis.
b ¶ Die ſabbatorum. quæ eſt tem-
pus prædicationis. Ideo ſequitur:
e ¶ Surgens autem Paulus, & ma
nu ſilentium indicens ait: &c.
Vbi ponitur prædicatio Pauli, in qua
plures hiſtorias tangit veteris & noui
Teſtamenti, quarum myſticus ſenſus
poſitus eſt in locis ſuis. propter quod
nunc pertranſeo. Et poſtea ſequitur hu
ius prędicationis fructus cum dicitur:

* Cunq̄ dimiſſa

† 23. q. c. qd̄ Chriſtⁱ in fi.

1. Cor. 15. b

Cant. 2. d

Duæ ſunt Antiochiæ

Nicolaus de Lyra.

e ¶ 2 ¶ Cui n. e. Bar. Sic eſt in Græco & in libris correctis, & tantū valet ſicut filⁱ Ieſu. b ¶ Qui e. cū. p. Ser. Pau. Ab iſto mutatū eſt nomē Sauli in Pau-
lum: vt cōmuniter doctores dicūt; quia fuit prima perſona notabilis q̄ legitur cōuerſa p̄ p̄dicationē Sauli. Antiqtus em̄ hoīes ex aliquo facto notabili ſortue-
bant nomina noua, ſicut Iohānes filius Simonis Machabęi ex victoria quam habuit de Hircanis, Iohannes Hirca-
nus vocatus fuit, vt habet in hiſto. ſcho-
laſti. c ¶ Reſiſtebat au. il. Ely. Iſte eſt q vocatⁱ eſt Bar Ieſu. Elymas em̄ in-
terpretatur dei mei menſura vel cēſus: ſic em̄ faciebat ſe vocari, vt crederetur nū-
cius dei. d ¶ Quærens auer. &c. vt eum magis in ſua familiaritate poſſet tenere. e ¶ Saulⁱ au. &c. hic ē ille qui prius Saulus vocabaī, & mō Paulus ra
tione dicta. f ¶ Repletⁱ ſpi. cuⁱ⁹ vir
tute videbat ea quæ erant alīs occulta.
g ¶ Intuēs in eum di. pnūciās dei ſen
tentiā. h ¶ O ple. om. dolo. in agibi
libus. i ¶ Et om. fal. in credibilibus.
k ¶ Fili diabo. per imitationem in operibus. l ¶ Inimice omnis iu. ac
quiſitæ & infuſæ. m ¶ Nō deſinis ſub. quantū eſt in te. n ¶ Vias domi
ni rec. fidem & mores. o ¶ Ecce ma
nus domini

☞ a ℂ Terra Chanaã. Ra. ſ. repromiſ
E ſionis. q̃ iō (vt pleriſq; videt) Iſraeli
eſt data: qa in prima diuiſiōe poſt di
luuiū hāc ꝓuinciā ſemē Sē ſortitū ē:
ſed poſtea à Chananęis violēter ē poſ
ſeſſa. Et iō iure p̄ſn̄ priſtinis hītatori-
b⁹ reddit. merito aūt Chananęi delēt,
Genē. 9. d de q̃rū ſtirpe dr̄: Maledict⁹ Chanaā: ſer
uus ſeruorū erit. cui⁹ p̄ Chā in p̄rem
ipſius fuit. & ideo maledici meruit.
Ibi. 15. c b ℂ Quadringen. Be. dixeratde⁹ ad
Ibi. 21. b Abrahā: Erit ſemē tuū ac. in ter. &c. &
†Et poſt itē ait: qa in Iſaac vocabit⁹ tibi ſemē.
hæc annis ab exortu ergo illi⁹ ſemis vſq; ad exi-
circit qua- tū Iſrl̄ ex Aegypto, fuerūt iuxta exodū
dringentis anni q̃dringēti q̃q;. His adde q̃dra-
quinq̃gin- ginta annos in deſerto, & q̃q; in ter
ta dedit ra Chanaā: qb⁹ pactis vī terra queiſ-
ie à p̄ſns & ſors fuiſſe miſſa ſup eā, &
inuenies annos q̃dringētos quinqua
ginta. c ℂ Dedit iudic. uſq; &c.
Tps iudicū trāſit ad ꝓbādā patien-
tiam dei. d ℂ Annis quadragin-
ta. Beda. Liber regū non aperte expo
nit q̃t ānis Saul regnauerit: ſed Apo-
ſtol⁹ vulgo loq̃ns hoc qd̃ fama cre
brior habebat dixit: Chronica verò
teſtant̄, q̄ Samuel & Saul annis q̃dra
ginta Iſraeli ꝓfuerūt. e ℂ Vobis.
Mat. 15. c Ra. Iudæis. Nō veni niſi ad oues q̃ pe
rierūt dom⁹ Iſrl̄. Vel vobis q eſtis di-
ſperſi qa vt ſequtur, habitatores Ieru
ſalē repulerūt illud. f ℂ Iudicātes.
Ra. Ieſum eē reū mortis. Vel iudicātes
voces ꝓphetarū. i. nō credētes. q em
detrahit fratri, detrahit legi, & iudicat
legē. q̃nto magis Chriſto detrahētes.
☞ Hanc deus

Nicolaus de Lyra.

F ✠ a ℂ Et plebē exal. p ipſum Io-
ſeph. b ℂ Cū eſſent incolæ in ter-
ra Aegypti. In q̃ poſt mortē Ioſeph
ſubiecti fuerūt graui ſeruituti. vt pa-
tet Exo. j. c ℂ Et in brachio excel
ſo. i. ī ſignis mirabilib⁹ Eduxit eos
ex ea: vt patet in Exo. d ℂ Et p qua
†Ioh. 1. d. draginta annorū tempus mores
eorum. malos. e ℂ Suſtinuit ī de-
ſerto. qa multotiēs rebellauerūt dño
vt patet ī li. Exo. & Nūe. f ℂ Deſtru
ens Gētes ſep. ſ. Chananęos, Amor
rhęos, Euos, Iebuſęos, Phereſęos, Ger
gezæos, & Ethæos, vt patet in libro
Ioſue. g ℂ Sorte diſtribuit eis ter
rā eo. vt patet Ioſue. xiij. h ℂ Qua-
ſi poſt quadringētos & q̃qua-
ginta annos. ſ. à natiuitate Iſaac: à q̃
vſq; ad exitū de Aegypto fluxerunt
anni quadringenti, vt oſtenſum ſuit
Genē. xv. & ſupra. vij. ca. & quadragin
ta vſq; ad ingreſſum terræ ꝓmiſſiōis
& inde decem quib⁹ pugnauit Ioſue
cōtra gētes p̄dictas ante diuiſionē
terræ. vñ dicit Ioſue. xj. c. Multo tem
pe pugnauit Ioſue cōtra reges iſtos.
i ℂ Et poſt hoc dedit iudices. Ad
regimen populi, Iudicū. j. k ℂ Vſ-
†Luc. 23. b q; ad Samuel prophetam. incluſi
ue. quia fuit vltim⁹ iudex. l ℂ Et ex
inde poſtulauerunt regem. j. Re.
vij. m ℂ Et dedit illis Saul filiū
Cis. j. Re. x. n ℂ Annis qua-
dragī. In hoc nūero ĩcludit tps q̃ Sa-
muel pp̄ĩm iudicauit qa Saul tm̄ ānis
viginti regnauit. o ℂ Et amoto il.
propter pcā ſua. p ℂ Suſcitauit
illis Dauid

a ¶ Non veſtros, quod dicitur ad perſuadendū. b ¶ De ſeruitio.

nōſtros, & plebem exaltauit cum eſſent a b
a ¶ Seruientes in luto & latere. b ¶ Poteſtate qua Ægyptios
plagis multis percuſſit. c ¶ Chriſto, qui eſt brachium patris.
incolæ in terra Ægypti, & in brachio ex c
celſo eduxit eos ex ea, & † per quadra- d
a ¶ Longam dei ſignat patientiam. b ¶ Grauitas eorū oſtēditur.
ginta annorum tēpus mores eorum ſu- e
ſtinuit in deſerto. Et deſtruens Gentes f
a ¶ Vitia ſeptem, vel innumerabilia. b ¶ Pacem deſignat &
diuiſionis qualitatem.
a ſeptē in terra Chanaan, ſorte diſtribu g
b it eis terram eorum, † quaſi poſt quadrin- h
a ¶ i. poſt quadringentos annos & quinquaginta: & diuiſionem
terræ.
gentos & quinquaginta annos. Et poſt i
c hoc dedit iudices uſque ad Samuel pro- k
a ¶ Contra voluntatem dei. b ¶ Cumulatur patientia dei.
phetā. Et exinde poſtulauerunt † regē, et l m
a ¶ Malum de nouiſſima tribu: quod vindictę genus eſt.
dedit illis Saul filiū Cis, uirū de tribu
a ¶ Cum tempore Samuelis, ſic enim eſt in chronicis: Samuel &
Saul annis. xl.
d Beniamin, annis quadraginta. Et amoto n o
a ¶ Propter humilitatem radicis & perſonę: vel in figura Chriſ
ti ſuſcitati. b ¶ Continua oſtenditur patientia.
illo ſuſcitauit illis Dauid regē, cui & te- p q
a ¶ Niſi ego quærerem nulli appareret.
ſtimoniū perhibēs dixit, † Inueni Dauid
a ¶ Paruę ſtirpis. b ¶ Hoc propter ipſum, vel Chriſtum de Da
uid ſemine natum.
filium Ieſſe uirum, ſecundū cor meum, r
a ¶ Hoc Chriſto maxime conuenit. b ¶ Ad hoc tēdebat p̄dicta.
qui faciēt omnes uoluntates meas. Huius r
a ¶ Non ſubito, ſed poſt multas prophetarum promiſſiones hoc
factum eſt. ¶ Iſtam, qui faciet omnes voluntates meas. ¶ De
fructu ventris tui po. ſuper ſe. tuam.
deus ex ſemine ſecūdum prōmiſſionem s
a ¶ Traſlationem ſimul cum nomine ponit, quia Ieſus ſaluator
interpretatur. ¶ Spiritualiter. b ¶ Non ſanate quod Chriſto
ſeruabatur.
eduxit Iſraēl ſaluatorem Ieſum, prædi- t
a ¶ Cuius autoritas magna. b ¶ In modum lucernę. vade
Paraut lucernam Chriſto meo.
cante Iohanne ante faciem aduētus eius
a ¶ Remiſſionis: quia per pœnitentiam peccatum remittitur.
baptiſmum pœnitentiæ omni populo v
a ¶ Præcurſoris officium ante faciem Chriſti.
Iſraēl. Cum impleret autē Iohannes cur
a ¶ Ecce quæ de eo prophetata ſunt. ¶ Interogando. vel non
ſum ego Chriſtus quem me arbi. eſſe.
ſum ſuum, dicebat: † Quem me arbitra x
a ¶ Eſſe ꝓprium deitatis eſt. b ¶ Quia eius præcurſor ſum.
mini eſſe, nō ſum ego: ſed ecce uenit poſt
a ¶ Iohannes non erat ſponſus ille, de quo: Tanq̃ ſponſus ille
&c. calciamento. i. incarnatione Chriſti, quæ. ſ. Chriſtum decu
it non indigens. alias non dignus. b ¶ Myſterium incarna
tionis aperit.
me, cuius nō ſum dignus cālciamenta y
a ¶ Sermo ſauuis. b ¶ Iudæi. ſ.
pedum ſoluere. Viri frātres, filij ḡneris
a ¶ Vel de Gentibus poteſt accipi. b ¶ Iudæis.
z Abraham, et qui in uobis timēt deum: a
a ¶ Euangelium vel Chriſtus verbum patris.
uobis uerbum ſalutis huius miſſum eſt. b c
Qui enim habitabāt Ieruſalem, & prin-
a ¶ Ieſum ignorantes eſſe ſaluatorem.
cipes eius hunc ignorantes, † & uoces d e
prophetarum, quæ per omne ſabba-
a ¶ Quia iudices plebis erant. ¶ Ieſum. b ¶ Prophetiam nes
ſcientes.
f tum leguntur iudicantes impleue- f g
runt, † Et nullam cauſam mortis in-
a ¶ Quamuis inquirerent. b ¶ Tolle tolle, crucifige eum. i
uenientes in eo, petierunt à Pilato
¶ Per manus militum. k
ut interficerent eum. Cunque conſum-
a ¶ Ipſe in cruce dixit: Conſummatum eſt: b ¶ Quia per eos o
mnia facta, ſi manus inermis, os armatum. ¶ Quæ impleue
runt vt dictum eſt.
c ¶ Quæ de paſſione prophetata.
mā ſſent omnia quæ de eo ſcriptā erant,

ſſlis Dauid regē. j. Reg. xvj. tunc G
em. vnctus fuit ꝑ Samuelē. q ℂ Cui
& teſtimo. phi. dix. &c. j. & cg. xiij.
r ℂ Hui⁹ de⁹. Hic cōſequnter Apl̄s
declarat diuinæ ꝓmiſſiōis impletio-
nē. Sed ꝰ ad hoc inducit ſcripturæ te- †circūci-
ſtificationem, ibi: Et nos vobiſ. Circa
primum dicit: Huius de⁹. ſ. Dauid.
s ℂ Ex ſemine ſecundum ꝓmiſ
ſionē &c. ꝙ em fuerit de ſemine Da
uid, patet Matth. j. hoc etiā cōtinetur
in annalibus Iudæorū. Intelligendū
tñ eſt, Chriſtū à Dauid deſcendiſſe ſe-
cundum corpulētā ſubſtantiā tm̄, &
nō ſecm̄ rōnē ſeminalē. Qd̃ aūt Ieſus
Nazaren⁹ ſit ſaluator Iſrael, declarat
primo ꝑ prędicationē Iohānis bapti
ſtæ, q̃ fuit ſic autētica, ꝙ Chriſtus eſſe
credebatur, non ſolum à vulgari-
bus, ſed etiam à maioribus vt patet †vt ētra
Iohan. j. Et ideo ſubditur: t ℂ Præ
dicante Iohāne. denūciando Chri
ſtum venturū de ꝓximo, & ipſum o-
ſtendendo cū digito, dicēs: Ecce agn⁹
dei &c. Io. j. d. v ℂ Baptiſmū pœ-
nitentiæ. vt popul⁹ eſſet diſpoſitus
ad Chriſtum recipiendum, & vt ba-
ptiſmus Iohānis eſſet diſpoſitiu⁹ ad †De. pe. di.
baptiſmum Chriſti. x ℂ Quem me 2. c. vt cō
arbitramini eſſe &c. Per hoc ap- gnoueritur
paret Iohannis humilitas & etiam ve circa me
ritas. y ℂ Cui⁹ nō ſum dig. cal. dium.
ped. ſol. i. officiū ſibi etiā minimūm
pēdere. Non em̄ intelligitur per hoc
ꝙ Chriſtus calciatus inceſſerit, ſed
ꝙ Iohannem improportionabiliter
exceſſerit. Hic enim modus loquendi
non ſolum ad homines, ſed etiam ad
inanimata applicatur. ſicut de vino H
multū debili cōparādo ipſum ad vi
num optimum dicitur, ꝙ non eſt di
gnum illud diſcalciare: ſignificando
ꝙ nulli⁹ eſt momenti reſpectu illius.
z ℂ Vobis uer. ſ. icarnatū. a ℂ Sa-
lutis hui⁹ miſ. eſt. ſcilicet principa
liter. Tum qa in ꝓpria ꝑſona Iudæis
prędicauit. Tū quia in medio Iudeæ
ſ. in Ieruſalē opatus eſt ſalutē. Iō ſub
ditur: b ℂ Qui enim ha. Ie. quan
tum ad vulgares. c ℂ Et principes
ei⁹. cętū ad maiores. d ℂ Hūcigno.
ſcilicet Ieſum Nazarenum eſſe Chri
ſtum verum. Alia tamen fuit ignorā
tia principum, alia vulgarium, ſicut
dictum eſt ſupra cap. iij. tamē neutra
excuſabat à toto: immo primò aggra
uabat, quia procedebat ex malicia.
e ℂ Et uoces prophetarum. De
Chriſto loquentium quas ſacerdo-
tes & Scribę per Iudiam exęcati ma
le interpretan ſunt, & ſic populum
deceperunt. f ℂ Iudicantes. ſcilicet †Iſa. 5. d.
Ieſum morte eſſe dignum. g ℂ Im-
pleuerunt. prophetias de eius paſ
ſione prædictas, ſecundum quod di-
citur Eſaiæ. liij. c. Tanquam ouis ad
occiſionem ductus &c. & in multis
alijs prophetarum dictis. h ℂ Et
nullam cauſam mortis inuenię
in eo. ſicut patet in euangelio & Pila
ti teſtimonio. i ℂ Petierunt à Pila
to, ut interficerent eum. per multi-
tes ipſius. & licet primo reſiterit, ta-
men finaliter petitioni eorum acqui-
euit Iudæorum fauore & Cęſaris
timore. k ℂ Cumq; conſummaſ
ſent omnia quæ &c. Iudæi mali-

☞ Deponentes

17 A a ¶Hāc de' adimple. Be. in Græco: Qm̄ hāc de' adimpleuit filꝫ eorū nobis. b ¶Sicut & in psal. scd'o. Quidā codices hñt in primo: qđ ita exponit primū & scd'm apud Hebræos in vnū psalmū esse cōpositos: qa &à beatitudine incipiat, & in eadē finiat. c ¶Fili' meus &c. Be. Nō est putandū hoc exē plū psalmi ad resurrectionē Christi (cui' ꝓxime meminit) ꝓtinere, sed ad ĩcarnationē de qua supra locutus fuit. nam sequens versus manifeste testatur de resurrectione. Cum em̄ supra de incarnatiōe, passione, resurrectione egerit, vtraq; testimonꝫ ꝓphetę astruit. qui ergo inqt: Aeternus es ante secula fili', nūc in tēpe nat' apparebis. d ¶Sctā Dauid. Ra. ideſt templū sctm̄ ex Dauid semie natū. ideſt corp' Christi resuscitatū in incorruptionē. Sctā D. f. Be. Esaias noui Testamēti mysteria prōgās ait: Cōstituam vobis testamentū æternū sctā Dauid fidelia, in Hebræo: Et seriā vobiscū pactū sempiternū, misericordias Dauid fideles. e ¶Nō dabis &c. Rab. Post resurrectionē nō moritur, mors illi vltra non dñabitur. & ideo dicit sancta fidelia. i. incorrupta & æternaliter permansura. f ¶Videte contē. In Græco: Audite contēptores, & respicit & disperdimini g ¶Admiramini. Ra. Sic iunge: Admiramini & dispergi. ab Assyrꝫ & Chaldæis, nouissime à Romanis: quia opus ope. vtriusq; vindictæ. h ¶Nō creditis &c. Rab. Vel ꝓpter vtriusq; vindictæ magnitudinem non credere dicuntur donec completæ fuerint.

Supra. a. c

tertia die

Esa. 55. a. scd'm Lxx.

Ro. 6. b.

†illorum

☞ Et colentium

Nicolaus de Lyra.

B a ¶Deponē. eū de lig. s. boni Iudæi, Ioseph & Nicodemus, vt habetur Ioh. xix. g. Sacra em̄ scriptura sub vno cōtextu frequenter transit de bonis ad malos, & econuerso. sicut Psal. lxxvij. d. Cum occideret eos q̄rebāt eū. occisi nō poterāt eū q̄rere. & iō cū dicit: Cū occideret eos, intelligit de obstiatis in peccato. Et qđ subdit: Quærebāt eū. intelligitur de pœnitētib' & reuertentibus à malo. & hoc scd'm illū modū exponendi sacrā scripturā qui dicit de corpe dñi vero & simulato, prout pleni' dixi in princi. Gen̄. b ¶Deus ue. susc. eum. scilicet hominē Christū. c ¶Qui uiuit viuēs. d ¶Per dies mul. i. xl. vt dictū est. ē. j. ca. e ¶His q si. ascen. i. apīs, q usq; nūc sunt te. ei', p visum & auditū & opationē miraculorū i nomine ipsi'. f ¶Et nos. Hic cōsequenter inducit sacrā scripturā ad suū ꝓpositū, dicēs: Et nos uobis annū. &c. re. fa. est. De verbi incarnatione, & ei' à mortuis resurrectiōe. g ¶Sicut & ī psal. &c. q ad īram ītelligit de Christo, sicut ībi pleni' dictū fuit. h ¶Fili' me' es tu: naturalis & p cōsequns eiusdē substātię, qa natura diuīa nō est mltiplicabilis alꝫ vero sunt filꝫ adoptiui. i ¶Ego hodie genui te. i. æternaliter. Aeterni tas em̄ p prēsens significat, eo q̄ in ęternitate nihil trānsit in ꝓteritū, nec aliq dex pectat futurū. Et sic ex autoritate psalmi declarata est diuinitas Christi: hūanitas verò ei' appuit ad sensum inter homines cōuersando & in ea moriēdo. Cōsequnter declarat eū resurrexisse ad vitam immortalē, inducēs ad hoc autoritatē Esa. lv. a. vbi em̄ nra translatio habet: Feriā vobiscū pactū sempiternū misericordias Dauid fidelis: translatio. Lxx. habet quod hic dicit: k ¶Da C bo. uo. sancta Da. fide. i. adimplēdo vobis verba Dauid firma & verissima. Et quæ sunt illa, subdit: l ¶Non dabis sanctum tuū &c. P̄s. xv. c. quod intelligitur de corpore Christi sanctissimo, quod non fuit putrefactum, nec incineratū: sed virtute diuina celeriter resuscitatum, vt dictum est supra plenius. ꝛ. ca. Et hæc scriptura non intelligatur de Dauid, sed de Christo cōsequenter oñdit, di. m ¶Dauid enim in suage. i. in suo tempore. n ¶Cū admi. regnū Israel. o ¶Voluntati dei. supple, obediēs. p ¶Dormiuit. somno mortis. q ¶Et uidit cor. i. putrefactionē & incinerationem r ¶Quem uero d. sus. s. homo Christus. s ¶Nō u. i. nō est passus. t ¶Corruptionem. nam accelerata fuit eius resurrectio, & ad vitam immortalem. v ¶Notum igitur sit uo. absq; aliqua dubitatione. x ¶Quia per hūc. tanq; per saluatorem. y ¶Vobis remissio &c. Facta per eius humanitatem meritorię, & per eius diuinitatem effectiuę. y ¶Quibus non poterit in lege Moysi iu. secundum qđ dicit Heb. x. a. Impossibile est enim sanguine hircorum aut taurorum auferri peccata. a ¶In hoc. s. in Christo. b ¶Oīs qui cre. fide formata charitate. c ¶Iustificatur. Vnde Gen̄. xv. b. dicitur: † Pg̃. 2. b Credidit Abraham deo, & reputatum est ei ad iusticiam. d ¶Videte ergo. Hic consequenter Apostolus infert conclusionem intentam, videlicet quòd non debent esse increduli Christo, ne super eos veniat pœna & maledictio, dicens: Videte ergo. i. diligenter cauete. D e ¶Ne super. uobis quod dic. est † Pg̃. 15. b in prophetis. i. in lib. xij. prophetarū. Abacuk enim primo secūdū translationē nostrā dicitur: Aspicite in Gētibus: & videte & admiramini & obstupescite. qa opus est factū in diēb' vestris qđ nemo credet, cum narrabit. secundū vero translationē. Lxx. quam allegat hic Lucas, dicitur: f ¶Videte contē. diuinæ promissionis p Christū adimpletę. g ¶Et ad. de magnitudine mali super vos venturi. Ideo subditur: h ¶Et di. per Romanos, q in pœnā mortis Christi destruxerunt ciuitatē & tēplū, & populū Iudæorū ptim occiderunt, & partim captiuauerūt, dispergentes eos per diuersas partes orbis. Et ista captiuitas q̄ maxima est irreparabilis, fuit figurata p captiuitatē Babylonicā de qua loquitur Abacuk: per illā tanq; per figuram dans intelligere captiuitatem factam p Romanos & tunc futurā, de qua loquitur hic Paulus. i ¶Quia opus ope. s. opus incarnationis Christi passionis & resurrectionis. k ¶Quod non creditis &c. Licet enim ad pdicationem Christi & apostolorū plures de Iudæis crediderunt, vt patet ex pdictis, tamen illi fuerunt pauci respectu non credentiū. l ¶Exeunti. au. il. s. Paulo & Barnaba. m ¶Roga. s. principes synagogę. n ¶Vt sequenti sab. lo. sibi uerbæ. Dicunt expositores, & gl. videtur innuere, q̄ rogauerunt hoc malicioſe. Iam enim moti erant contra Barnabam & Paulum, eo q̄ Paulus dixerat, q̄ in lege Moysi nō poterāt iustificari: & ideo volebāt hoc iterū audire ex ore eius, vt sic haberent maiorem occasionem eos magis persequēdi, sicut postea fecerūt. * gentes c-† Cūq; di-

dias Dauid fidelis

† cum suæ ætati inferuisset, consilio.

† scientię

† ꝓ synagogę Esa. lv. a. ꝓ Iudæis, riā vobiscū pactū sempiternū misericor

† Abacuk. i. b.

a ¶Non Iudæi infideles, sed Ioseph, qui fuit Iudæus genere, & propter eum Iudæi dicuntur hoc fecisse. ¶Deponi permittentes propter sabbatumine longius corpora in cruce remanerent contra legis præceptum. b ¶Hoc de Iudæis dicitur propter Iosephi: sicut & prius. vel quia Iudęi sepulchrum munierunt.

deponentes eum de ligno posuerunt a

a ¶Diuinitas sua quæ cum patre & spiritu vna est.

in monumento. Deus uerò suscitauit b

a ¶Secundum hominem.

eum à mortuis tertia die, qui uisus est c

a ¶Quadraginta. b ¶Notis, vel certis cognitoribus: c ¶Ad montana proxima Ierusalem.

per dies multos his qui simul ascen- d e

derant cum eo de Galilæa in Ieruſa-

a ¶Non eorum successores. b ¶Idonei.

lem, qui usq; nunc sunt testes eius ad

a ¶Et filijs vestris.

plebem. Et nos uobis annunciamus f

a ¶. i. repromissionem. b ¶Quod suscitauit eum.

eam quæ ad patres nostros repromiſ-

a ¶Prophetam qua dicitur, genui te, vt infra.

a sio facta est, quoniam hanc deus ad

a ¶Ostendit hanc esse repromissionem.

impleuit filijs tuestris, resuscitans Ie- g

b sum. Sicut & in psalmo secundo scri-

a ¶Non seruus vt cæteri. b ¶Consubstantialis.

c ¶Hoc proprium deitatis. ¶In diuinitate, vbi nec heri nec cras.

c ptum est: † Filius meus es tu, ego hō- h i

a ¶De virgine: etenim illa natiuitas est a deo.

die genui te. Quòd autem resuscita-

uit eum à mortuis, amplius iam non

reuersurum in corruptionem, ita di- k

a ¶Implebo quæ Dauid promisi. i. Christum de eo nascitu-

rum. b ¶. i. Christi, qui verus Dauid manu fortis.

d xit: Quia dabo uobis sancta Dauid k

a ¶Sine mendacio.

e fidelia. Ideoq; & alibi dicit: † Non da l

¶Corpus Christi. a ¶Putrefactionem.

bis sanctum tuum uidere corruptio-

a ¶Ideo hæc prædicta de Christo fuit & non de Dauid.

b ¶Quartadecima generatione ab Abraham.

nem. Dauid enim † in suā generatio- m

a ¶Fecisset voluntatem dei. vnde. ē. Qui facit omnes vo-

luntates meas.

ne, cum administrāsset uoluntati dei, n o

a ¶Vt nascentium ita & morientium numero appositus.

dormiuit, & appositus est ad patres p

¶Experimento. ¶Vermium.

suos, & uidit corruptionem. Quem q r

uerò deus suscitauit, non uidit corru- s t

a ¶Respondet ad id quod dixerat, deus vero suscitauit eū.

ptionem. Notum igitur sit uobis ui- v

a ¶Iesum saluatorem.

ri fratres, quia per hunc uobis remiſ- x y

sio peccatorum annunciatur: * ab o-

¶Peccatis a ¶Hoc dicitur, ne legi confidant. b ¶Quę

fuit virtus & augmentum peccati.

mnibus quibus non potuistis in lege z

a ¶Quia iustus ex fide est.

Moysi iustificari. In hoc omnis qui a b

a ¶Dum credens iustificatur. c

credit iustificatur. Videte ergo ne su- d e

a ¶Contingat vos contemptores esse.

perueniat uobis quod dictum est in

¶In vno libro multorum prophetarum. a ¶Cauete inſis

delei.

f prophetis: † Videte contemptores & f g

a ¶Incarnationem Christi, cui non credendo contempto-

res estis.

g admirāmini, & † dispergimini, quia h i

opus operor ego in diebus uestris:

a ¶Negantes incarnationem verbi.

h opus quod nō creditis, si quis enar- k

rauerit uobis. Exeuntibus autem l

† illis rogabant *, ut sequenti sab- m n

Gloſ. ordi. Actus apoſtolo. Cap. XIIII. De Lyra

a ¶Et colẽtiũ.Ra.Meli⁹ legit colen/
E tium deum,ſicut in Græco habetur.Si
Matth. 9.c gnificat autem,eos qui natura Gẽtiles
†ſolutus eſt erãt ſed religione Iudæi,Græce vocati
ſet cœtus ꝓſelyti. b ¶Primũ.Rab. Primo filiã
principis curare venit Ieſus,ſed mulier
fluxũ ſanguinis patiẽs,ꝓripuit ſanitatẽ
c ¶Eternæ uitæ.Ra.Nõ qa ſcirẽt vi
tã æternã eſſe quã reſpuebãt,ſed ex ſuo
ſenſu & fide ſua locuti ſunt apoſtoli.
d ¶Sic eſt &c.Ra.Prophetia ꝓceptũ
immobile eſt,nobis primũ dicit,deide
inſert ꝓphetæ teſtimoniũ ad ꝓſonam
pris loqntis ad filiũ. e ¶Poſuit t.Ra.
5.9.2. Nõ ait poſui vos:qa qđ Chriſto dicit,
hoc ad apoſtolos qui mẽbra eius ſunt
ꝓtinet. ¶Be.qđ dictũ ẽ ſpecialiẽ Chri
ſto hoc ſibi dictũ eẽ arbitrãt apli,quia
mẽbra ipſi⁹ ſunt,ſicut ꝓpẽ eiuſdẽ cor
poris; vnionẽ dictũ eſt: Saule Saule qđ
me ꝑſe.&c. Præordinati. Ordo eſt,vt
poſt labores pñtes & mortificationem
carnis vita ſeq̃t. g ¶Religio.mul.
†ſumpta fiducia Ra.Siue de Iudæis q legis religionẽ ſer
uabant,ſiue de Gentibus religionẽ ſer
uare icipiẽtes. h ¶Excuſſo pul &c.
Scđm ꝓceptũ euãgelij excutit puluis,
12. q.1.c. in teſtimoniũ q̃ inanẽ fecerunt laborẽ.
futuram ec ¶Be.Puluis excutitur in teſtimoniũ
cleſiam aboris ſui,q ingreſſi ſunt ciuitatẽ illo
De renũ.c. rum & ꝑdicauerunt eis. Vel excutitur
niſi.§.pro puluis,vt nihil accipiant ab eis q euan
pter autẽ. gelij ſpernũt,nec etiam neceſſaria vi
ctui. ¶Rab.Quia in iudicio ſic à Chri
ſto eijciẽtur,ſicut puluis quẽ ꝓijcit vẽ
tus à facie terræ.Si verò apoſtolos re
ciperent pedes ſuos.i.ſenſus,à puluere
Is.ſa.49.b. i.vitijs ſoluerẽt. i ¶Diſcipu.quoq;
Be.Iudæis fidẽ ꝑſequentibus,diſcipuli
F econtra ſpirituali gaudio ditantur.

¶Confugerunt

Nicolaus de Lyra.

a ¶Cũq; dimiſſa eſſet.ſy.quoli
bet redeunte ad domũ ſuã. b ¶Secu
ti ſunt mul.Iu.vulgariũ Chriſto cre
dentiũ,nõ autẽ principũ ſynagogę cõ
tra apſos machinãtiũ. c ¶Et co.deũ
ad.i.cõuerſorũ de Gẽtilitate ad Iudaï
mũ. d ¶Qui lo.ſu.eis ut ꝓ.i gr.dei
& firmiter ſtarẽt in fide Chriſti, ad q̃
erãt vocati ꝓ gr̃am dei. Cætera patẽt.
e ¶Vidẽtes au.Poſita Pauli ꝑdica
tione,hic cõſeq̃nter ponit cõtradictio
principũ ſynagogę,cũ dr: Videntes
au.tur.ſauẽtes apſis f ¶Reple.ſunt
zelo.& cõtra.his.quæ à Pau.di.ex
motu inuidiæ & nõ ex veritatis amore.
g ¶Blaſphemãtes. dicendo, q̃ erãt
populi ſeductores. h ¶Tũc cõſtã.
Pau.& Bar.dixe.poſtpoſito timo
re. i ¶Vobis opor.pri.lo.uerbũ
dei.i.verbum euangelicũ. k ¶Sed
quo.re.il.ꝟitati cõtradicẽdo. l ¶Et
indignos uos iu.Facto.m ¶Aeter
næ uitę.quæ daẽ à Chriſto. n ¶Ecce
cõuer.ad Gẽ.ꝑdicando eis euangeli
cam veritatẽ. o ¶Sic e.ꝑ. no. do.ſi
cut habetur,§.ca.j.a. Eritis mihi teſtes
in Ieruſalẽ, & in omni Iudæa & Sama
ria & vſq; ad vltimũ terræ. Mar. vlti.
d.Euntes in mundũ vniuerſum &c.In
ducit etiã ad hoc autoritatẽ Ezaię.xlix.
q̃ ad literã intelligiẽ de Chriſto vtibidẽ
dictum fuit. p ¶Poſui te in lumẽ
Gẽtibus. quæ per apoſtolorum ꝑdi
cationẽ deuote receperũt fidẽ Chriſti.
q ¶Vt ſis in ſa.&c.qa fides Chriſti
diuulgata eſt vbiq; etiã à tpe apſorum
ſicut declaratum

a ¶Impletur illud quod dictum eſt:Non credetis,ſi quis
enarrauerit vobis.

bato loq̃ẽrentur ſibi uerba hæc.
a ¶Ab apoſtolis,vel cum inciperent ad domos redire.
Cunq; †dimiſſa eſſet ſynagoga,ſecu/ a b
a ¶Non principes. b ¶Deum. ¶Hoc de Iudæis intelli
ligendum.
ti ſunt mũlti Iudæorum & †colẽti/ c
a ¶Qui eſtimantur Gentiles fuiſſe:vel Iudæi venientes de
diſperſione.
um deum adũenarum Paulum &
Barnabam.Qui loquentes ſuadebãt d
a ¶Vt non ſolum auditores,ſed factores eſſent tam incipien
tes q̃ perfecti. ¶Perſeuerando. b ¶Quam acceperãt
ſed adhuc rudes erant.
eis ut permãnerent in grãtia dei .Se/
quenti uerò ſabbato penẽ uniuerſa ci
a ¶Habitatores ciuitatis. b ¶Secundum conſuetudinẽ
Iudæorum.
uitãs conuenit aũdire uerbum dei .
a ¶Conuenire ad Apoſtolos. b ¶Non parum.
Videntes autem tũrbas Iudæi rẽpleti e f
a ¶Inuidiæ. b ¶Inuidia veritati contradicit.
ſunt zẽlo,& cõtradicebant his quæ
a ¶Qui contradicit veritati blaſphemus eſt.
à Paulo dicebantur,blãſphemantes. g
a ¶Non timentes Iudæorum principes.
Tunc †cõſtanter Paulus & Barna/ h
a ¶Ex zelo dei. b ¶Secundum illud:Non venit niſi ad os
ues quæ perie.domus Iſrael. ¶Quia promiſſum.
bas dixẽrunt:†Vobis opõrtebat pri/ i k
mum loqui uerbum dei,ſed quoni/ k l
am repellitis illud , & indignos uos l
a ¶Vt ſanctæ Emorroys mulier. b ¶Tranſlatum
tur montes in cor maris.
c iudicatis æternæ uitæ:ẽcce cõuerti/ m n
¶Prędixi. o
d mur ad Gentes . Sic enim præcepit o
a ¶Iam factus erat Chriſti aduentus. ¶Poſt tenebras pœnis
diæ b ¶In manifeſto. p
e nobis dominus.†Põſui te in lũmen p
a ¶Non in vna tantum ſicut prius in gente Iudæorum.
b ¶Quæ neceſſaria eſt contra peccati infirmitatem.
Gentibũs,ut ſis in ſalũtem uſque ad q
a ¶Per omnes terminos.
extremum terræ . Aũdientes autem r
a ¶Poſt tenebras de lumine,poſt languorem de ſanitate.
Gentes,gãuiſæ ſunt,& glorificabant s
a ¶Euangelium,vel Chriſtum verbum patris confitebantur
& gratias agebant
uerbum domini,& crediderunt quot t
a ¶A deo. a ¶Qua ſe indignos iudicauerunt Iudæi.
f quot erant prędordinati ad uitãm ęter
b ¶Quia verum ſemen eſt. ¶Reprobatis Iudæis ſe
minatur inter Gentes:ſed tamen vtriſq; prędicabatur.
nam . Diſſeminãbatur autẽ uerbum v
domini per uniuerſam regionem.Iu/ x y
dæi autem concitauerunt religioſas z
a ¶Principes,primarios. b ¶Antiochiæ,illius de qua di
ximus.
mulieres & honeſtas,& primos ciui/ z a
tatis.Et excitauerunt perſecutionem a
a ¶Primarij,quia non credebant.
in Paulum & Barnabam , & eiẽce/ b
h runt eos de finibus ſuis. † At illi ex/ c
cuſſo puluere pedum in eos uenerũt
a ¶Id eſt Chriſtiani,vt ſæpe dictum eſt.
i Iconium . Diſcipuli quoque reple/ d e
a ¶Gaudium eſt de fructibus ſpiritusſancti. f
bantur gãudio & ſpirituſancto.

Cap. XIIII.

Actum eſt autem in g
a ¶Ciuitas eſt.
Iconio , ut ſimul in/ h
a ¶Paulus & Barnabas.
trõirent ſynagogam i
Iudæorum,& loque/ i k
rentur ita ut crederet k
a ¶Græci ſunt Gentiles:vel Iudæi diſperſi.
Iudęorũ & Grẽcorũ copioſa multitu
do. Qui verò increduli fuerũt Iudæi, l

ſicut declaratũ fuit Pſal. xviij̃o. ſup il- G
Iud,in oẽm terrã &c.Et Ro.x.r ¶Au
dientes &c.De ſui illuminatiõe & ia
luris conſecutiõe. s ¶Et glo.uer.i.
Chriſtũ q eſt verbũ ꝑris. t ¶Et cre.
quot e.p.ſ.à deo,cui⁹ ordinatio non † religioſi
poteſt fruſtrari. v ¶Diſſemi.au.u. profelyti
do. vtiq; aũt tali mõ loq̃ndi,eo q ſe
mẽ ẽ verbũ dei,vt dr Luc.viij̃.x ¶Iu
dæi au.i.pricipes ſynagogæ. y ¶Cõ
citau.re.mu.&c.fauerũt apſis,eis ad
miniſtrantes neceſſaria de bonis ſuis.
z ¶Et pri.ci.q hẽãt regere cõitatẽ.
a ¶Et exci.ꝑſe.inuidia moti, vt.§.
dictũ eſt. b ¶At illi ex.pul.pe.ſicut
dixerat Saluator Mat.x. & hoc i teſtio
niũ ꝓpriꝝ laboris ad cõuerſionẽ iſide
liũ & obſtinatiõis recipe verbũ dei nolẽ
tiũ. c ¶Vene.Ico.ſicut dixerat Salua
tor Matt.x.c. Cũ vos ꝑſe.fuam vna ci.
fugi,in aliam: nõ timore ſupplicij,ſed
amore publicatiõis euãgeliq. d ¶Di
ſci.quoq;.i.credẽtes in deũ. e ¶Re
plebãtur gau.de cognitione veria
tis & allecutione ſalutis. f ¶Et ſpiri
tuſctõ.à quo himõi gaudiũ cautatur,
& a ¶Cũq; di.&c.ſe.ſunt mul.ſ.ad Moraliter
fidem cõuerſi.lõ ſubdit: d ¶Qui lo
quẽ.&c.ut p.qa ꝑdicatores non ſolũ
debẽt laborare ad cõuerſionẽ peccato
rũ,ſed etiã ad ꝑſeverantiam ipſorum.
e ¶Vidẽtes au.tur.&c.re.ſunt ze
lo.i.iuidia,q̃ tantũ malũ facit, q̃ bonã
doctrinã puertit.Nã Paulũ quem añ
rogauerant de iterata ꝑdicatione,q̃in H
uidiã ipedierunt obſtinare.Et iſtis ſunt
ſiſes illi q bonã doctrinã alicui⁹ docto
ris deprauare nituñ,ne ipſo inferiores
videanẽ. x ¶Iudæi cõci.mu.reli.
Iſtę ſuſtentabant apſos de ſuis faculta
tib⁹ ſcđm conſuetudinẽ apud Iudæos
exiſtentẽ.& iſti hoc ex iuidia negter im
pediebãt.Et iſtis ſunt ſiſes illi q in te
ſtamẽtis vel in aliꝝ ꝑis opib⁹ ipediũt
eleemoſynas elargiri religioſis paupi
b⁹,maxie circa ſtudiũ & ꝑdicationẽ la
borãtib⁹. z ¶Et pri.ci.Sic faciũt illi
q ꝓ ſupiores ꝓcurãt pauꝑes religioſos
in ꝑdicatiõib⁹ & cõfeſſionib⁹ impedi
ri. b ¶At illi excuſſo pulue. &c.
ꝓ qđ deſignaẽ,q̃ ſi aliq culpa leuis di
ctis ꝑdicatorib⁹ adhæreat, vtpote im
patientiæ ex humana fragilitate cõſur
gentis,ꝓ tali impugnatione debent eã
ſtatim per pniam detegere ne ĩcrelcat.

GLOS. ORDI.

CAP. XIIII

Actũ eſt au.in Iconio.De
ſcripta ꝑdicatiõe apoſtolorũ
i Cypro & Antiochia, hic cõ
ſequẽter ponit eorũ ꝑdicatio i Iconio Diuiſio
& quibuſdã alijs locis, ꝓpinquis.Et pri
mo circa hoc ponit, ꝓgreſſus ad prędi †Matthæi
candum.Sed ꝰo regreſſus ad confirman Mar.&
dum,ibi;Cũq; euangelizaſſet.circa pri Luc.ꝙa
mum deſcribit eorũ prædicatio in tri
bus ciuitatib⁹.Et prima fuit Iconium,
de q̃ dr: g ¶Factũ eſt au.in Iconio
ut ſimul.ſolicet Paulus & Barnabas:
h ¶Introirẽt ſynagogã Iudæorũ.
vbi cõueniebãt:& maxime diebus ſab
batorum. i ¶Et loq̃rentur. eis ver
bũ euãgelicũ.& cõſequẽter ſubdit Lu
cas hui⁹ ꝑdicatiõis effectũ: k ¶Ita ut
cre.Iudæo.& Græ.&c.Et dicuntur
hic Græci ſcđm aliq̃s Iudæi in Græcia
nati ſed ad Iudaiſmũ cõuerſi. l ¶Qui
ue.incre.ſ.Iu.ſ.natione iſti eẽ magis
contradicebant euangelicæ veritati.

¶Aduerſus

b ¶ Cōfugerūt. Ra. Fuga apsorū non plus fuit ex timore quā amore verbi dei. b ¶ Et u. &c. Be. Qd in Græco legī: Deo aūt pacē fecit: qdā latini codices minꝰ hñt. ¶ Et tibi euā. erāt. Sequitur in Græco: Et cōmota est ois multitudo in doctrina eorū. Paulꝰ aūt & Barnabas morabant in Lystris. Et hi etiā versꝰ in quibusdā nris codicibꝰ nō habentur. c ¶ Claudus. Bed. Sicut claudꝰ ille quē Petrꝰ & Iohānes ad portā tēpli curāt, ꝓficiat Iudæorū salutē: ita hic Licaonius egger Gētes a legis tēpli religiōe remotas, sed Pauli ꝑdicatiōe collectas. Dexteras inquit dederūt mihi & Barnabę societatis, vt nos in Gētes, ipsi aūt in circūcisionē. Sed & tpa expositioni cōueniunt: quia ille primo fidei tpe cū nec dum Gētibus verbū crederet, hic verò Iudæis ob persidiā repulsis & dānatiōis puluere respersis, inter noua cōuersę Gētilitatis gaudia saluatur. d ¶ Dixit magna uo. &c. Bed. In Græco: Dixit magna voce: Tibi dico: in nomine dñi nri Iesu Christi surge super pedes tuos rectꝰ. e ¶ Leuauerunt. Rab. In quo notat petulantia. Vel altior erat sentētia cę ꝙ sua lingua Barbara & vnius dei ignara. f ¶ Mercurium. Bed. Qui eloquēs & lrat⁹ fuisse traditur & linguam & eloquium hominibꝰ ꝑsta reputatur. Vnde Mercurium: quasi medio currentem. i. inter aures & linguas latini vocant Græci vero, ἑρμῆν. i. interpretē. g ¶ Coronas. Rab. Vt faciē templi iuxta ritum Gētium ornaret, vel eis quasi diis immolaturus imponeret. ¶ Be. Mos erat Gētiliū: vt deorum suorum honori sacrificantes sumerent coronas, victimis simul coronatis. h ¶ Cōscissis. Be. Pauētes scindūt vestimēta, qa deorū cultu honorāt. hoc faciebāt Iudęi quotiēs aliqd blasphemū cōtra deū audiebant. Herodes

Nicolaus de Lyra.

a ¶ Aduersus fra. i. aduersꝰ credētes in Christū. Vel aduersus Paulum & Barnabam, cui expositioni magis videtur sequēs litera cōcordare. b ¶ Fiducia. agen. in do. humano timore posito. Et subdit causa: c ¶ Testimonium phi. s. dño. d ¶ Verbo gratię suæ. i. verbo euangelico, quia gra & veritas per Iesum facta est, Ioh. j. b. Et subditur modus testificandi, cum dicitur: e ¶ Dante signa &c. s. apostolorum. Cætera patēt. f ¶ Cum autē. Hic secū dopositur publicatio euangelij ꝑ Paulum in locis Licaoniæ. Et diuiditur in quatuor partes: quia primo describitur hæc prædicatio. Secundo prædicationis confirmatio ibi: Et quidam vir. Tertio erroris remotio, ibi: Turbæ autem. Et quarto insurgens persecutio, ibi: Super uenerunt autem. Circa primum dicitur: Cum autem factus esset im. &c. qa non mouebantur contra apostolos ratione, sed passione iræ, & iracundiæ. g ¶ Confugerunt ad ci. &c. secundum verbum Christi allegatum ca. præcedenti. h ¶ Et tibi euan. erant. officium sibi iniunctum fideliter & diligenter exequentes. i ¶ Et quidam uir. Hic consequenter ponitur dictæ prædicationis confirmatio per opus miraculosum, hoc enim modo confirmantur illa quæ transcendunt intellectum humanum: cuiusmodi sunt ea quæ sunt fidei cum dicitur: Et quidā uir. notꝰ ꝙ̄ tum ad persona, & infirmitatis incurabilitatē. k ¶ Hic au. Pau. C Io. & credidit. l ¶ Qui. s. Paulus. m ¶ Intuitus eum. visu corporali & mētali. Ideo subditur: n ¶ Et uidens quia fidem habe. Fides ēm oculis corporalibus videri non potest. o ¶ Vt saluus fi. mente & corpore. o ¶ Dixit magna uo. vt magis attenderet miraculum ad honorē diuinū. q ¶ Surge super pe. tu. re. corā omnibus astātibus. r ¶ Et exili. i. agiliter surrexit. s ¶ Et ambu. ad declarationē subitæ & perfectæ curatiōis. t ¶ Turbę au. Hic cōsequēter ponitur erroris remotio. quia primo describitur Et secundo removet, ibi: Quod vbi. Circa primum dicitur: Turbæ autē idolatrię deditę. v ¶ Cum uidissent quod fecerat Paulus. Credentes hoc eum fecisse propria virtute. x ¶ Leuauerunt uocem suam Licao. i. proprio idiomate. y ¶ Dicen. Diį simi. s. h. de. &c. Credebant enim eos de cælo descendisse in humana effigie. a ¶ Et uo. B. Io. eo ꝙ videbatur senior ætate. b ¶ Pau. uero. M. quo. ipse. e. d. uer. i. ꝓponens ædificatiōis verbū, vt patet in textu. Mercurius enim dicit fuisse eloquentissimus, & propter hanc excellentiam dicebatur ꝓ re intellectā Gentilibus deus eloquentię, & ꝙ eā dabat hominibus. c ¶ Sacerdos quoq; Io. idest eius cultui deputatus. d ¶ Tau † finitimā ros, ad immolādum. e ¶ Et coronas. ad templum ornandum, sicut dicitur. j. Machabę. o. iiį. g. Ornauerunt faciem tē- † s. 3. a pli coronis aureis. f ¶ Cum populis uolebat sacrifica. Barnabæ & Paulo. g ¶ Quod ubi. Hic consequenter dicus error removetur per apostolos, facto & verbo ipsum detestantes. Ideo dicitur: h ¶ Coscissis tuni. In signis doloris, eo quòd homines volebant eis impendere honorē diuinum, quē exhibere & recipere erat nefarium. Ideo subditur: D

¶ Et dicentes

Moraliter. a ¶ Multo igitur tempore demorati &c. Videntes ꝙ ibi ꝓficiebant in conuersione infidelium per doctrinam signis & virtutibus confirmatam, vt patet literam intuenti. Et per hoc docentur prædicatores euangelij, vt ꝙ diu ꝓficere possunt in vno loco vel diocesi, si tum insurgat persecutio personalis, per quam sua præsentia esset in periculum suum & profectus impedimentū, debent alibi se transferre, vbi valeant fructificare. i ¶ Et quidam uir Lystris infirmus pedi. &c. Per istum qui claudus erat ex vtero matris suæ, significatur quilibet descendens ab Adam seminali virtute, quia nascitur cum fomite peccati, qui facit eum à rectitudine rationis declinare, Genesis. vį. a. Sensus & cogitatio humani cordis prona sunt ad malum ab adolescentia sua. Sed per vocem Pauli, id est doctoris euangelici vel prædicatoris erigitur, cum ad eius persuasionem per boni operis exercitium ad virtutis rectitudinem reducitur. & tunc per pedes suos. id est affectus rectus stabilitur. z ¶ Diį similes facti hominibus descenderunt ad nos. Per istos significantur adulatores diuinos honores, prælatis vel principibus seu quibuscunq; hominibus impendentes. f ¶ Quod ubi audierunt apostoli Barnabas & Paulus, conscissis &c. In signum doloris, eo quòd sibi vellent homines exhibere id quod est propriū diuini honoris. Et per

* hoc docent

---

* Tibi dico, in nomine domini Iesu Christi

Diuisio † in specie hominum

† vim ad ferrent

† fortiter

† Tibi dico in nomine dñi nri Iesu Christi surge super pedes tuos rectꝰ. e ¶ Leuauerunt. Rab. In quo notat petulantia. Vel altior erat sentētia cę ꝙ sua lingua Barbara & vnius dei ignara. f ¶ Mercurium. Bed. Qui eloquēs & lrat⁹ fuisse traditur & linguam & eloquium hominibꝰ ꝑsta reputatur. Vnde Mercurium: quasi medio currentem. i. inter aures & linguas latini vocant Græci vero, ἑρμῆν. i. interpretē. g ¶ Coronas. Rab. Vt faciē templi iuxta ritum Gētium ornaret, vel eis quasi diis immolaturus imponeret. ¶ Be. Mos erat Gētiliū: vt deorum suorum honori sacrificantes sumerent coronas, victimis simul coronatis. h ¶ Cōscissis. Be. Pauētes scindūt vestimēta, qa deorū cultu honorāt. hoc faciebāt Iudęi quotiēs aliqd blasphemū cōtra deū audiebant. Herodes

Nicolaus de Lyra.

a ¶ Aduersus fra. i. aduersꝰ credētes in Christū. Vel aduersus Paulum & Barnabam, cui expositioni magis videtur sequēs litera cōcordare. b ¶ Fiducia. agen. in do. humano timore posito. Et subdit causa: c ¶ Testimonium phi. s. dño. d ¶ Verbo gratię suæ. i. verbo euangelico, quia gra & veritas per Iesum facta est, Ioh. j. b. Et subditur modus testificandi, cum dicitur: e ¶ Dante signa &c. s. apostolorum. Cætera patēt. f ¶ Cum autē. Hic secū dopositur publicatio euangelij ꝑ Paulum in locis Licaoniæ. Et diuiditur in quatuor partes: quia primo describitur hæc prædicatio. Secundo prædicationis confirmatio ibi: Et quidam vir. Tertio erroris remotio, ibi: Turbæ autem. Et quarto insurgens persecutio, ibi: Super uenerunt autem. Circa primum dicitur: Cum autem factus esset im. &c. qa non mouebantur contra apostolos ratione, sed passione iræ, & iracundiæ. g ¶ Confugerunt ad ci. &c. secundum verbum Christi allegatum ca. præcedenti. h ¶ Et tibi euan. erant. officium sibi iniunctum fideliter & diligenter exequentes. i ¶ Et quidam uir. Hic consequenter ponitur dictæ prædicationis confirmatio per opus miraculosum, hoc enim modo confirmantur illa quæ transcendunt intellectum humanum: cuiusmodi sunt ea quæ sunt fidei cum dicitur: Et quidā uir. notꝰ ꝙ̄ tum ad persona, & infirmitatis incurabilitatē. k ¶ Hic au. Pau. C Io. & credidit. l ¶ Qui. s. Paulus. m ¶ Intuitus eum. visu corporali & mētali. Ideo subditur: n ¶ Et uidens quia fidem habe. Fides ēm oculis corporalibus videri non potest. o ¶ Vt saluus fi. mente & corpore. o ¶ Dixit magna uo. vt magis attenderet miraculum ad honorē diuinū. q ¶ Surge super pe. tu. re. corā omnibus astātibus. r ¶ Et exili. i. agiliter surrexit. s ¶ Et ambu. ad declarationē subitæ & perfectæ curatiōis. t ¶ Turbę au. Hic cōsequēter ponitur erroris remotio. quia primo describitur Et secundo removet, ibi: Quod vbi. Circa primum dicitur: Turbæ autē idolatrię deditę. v ¶ Cum uidissent quod fecerat Paulus. Credentes hoc eum fecisse propria virtute. x ¶ Leuauerunt uocem suam Licao. i. proprio idiomate. y ¶ Dicen. Diį simi. s. h. de. &c. Credebant enim eos de cælo descendisse in humana effigie. a ¶ Et uo. B. Io. eo ꝙ videbatur senior ætate. b ¶ Pau. uero. M. quo. ipse. e. d. uer. i. ꝓponens Mercurius ædificatiōis verbū, vt patet in textu. Mercurius enim dicit fuisse eloquentissimus, & propter hanc excellentiam dicebatur ꝓ re intellectā Gentilibus deus eloquentię, & ꝙ eā dabat hominibus. c ¶ Sacerdos quoq; Io. idest eius cultui deputatus. d ¶ Tau † finitimā ros, ad immolādum. e ¶ Et coronas. ad templum ornandum, sicut dicitur. j. Machabę. o. iiį. g. Ornauerunt faciem tē- † s. 3. a pli coronis aureis. f ¶ Cum populis uolebat sacrifica. Barnabæ & Paulo. g ¶ Quod ubi. Hic consequenter dicus error removetur per apostolos, facto & verbo ipsum detestantes. Ideo dicitur: h ¶ Coscissis tuni. In signis doloris, eo quòd homines volebant eis impendere honorē diuinum, quē exhibere & recipere erat nefarium. Ideo subditur: D

¶ Et dicentes

Moraliter. a ¶ Multo igitur tempore demorati &c. Videntes ꝙ ibi ꝓficiebant in conuersione infidelium per doctrinam signis & virtutibus confirmatam, vt patet literam intuenti. Et per hoc docentur prædicatores euangelij, vt ꝙ diu ꝓficere possunt in vno loco vel diocesi, si tum insurgat persecutio personalis, per quam sua præsentia esset in periculum suum & profectus impedimentū, debent alibi se transferre, vbi valeant fructificare. i ¶ Et quidam uir Lystris infirmus pedi. &c. Per istum qui claudus erat ex vtero matris suæ, significatur quilibet descendens ab Adam seminali virtute, quia nascitur cum fomite peccati, qui facit eum à rectitudine rationis declinare, Genesis. vį. a. Sensus & cogitatio humani cordis prona sunt ad malum ab adolescentia sua. Sed per vocem Pauli, id est doctoris euangelici vel prædicatoris erigitur, cum ad eius persuasionem per boni operis exercitium ad virtutis rectitudinem reducitur. & tunc per pedes suos. id est affectus rectus stabilitur. z ¶ Diį similes facti hominibus descenderunt ad nos. Per istos significantur adulatores diuinos honores, prælatis vel principibus seu quibuscunq; hominibus impendentes. f ¶ Quod ubi audierunt apostoli Barnabas & Paulus, conscissis &c. In signum doloris, eo quòd sibi vellent homines exhibere id quod est propriū diuini honoris. Et per

* hoc docent

---

suscitauerunt & ad iracūdiam concitauerunt animas Gentium aduer [a]
a ¶ Qui credebant.
sus frātres. Multo igitur tempore
a ¶ Iconij. b ¶ Cum fiducia prædicantes.
demorati sunt † fiducialiter agentes [b]
a ¶ In signis & prodigijs.
in domino, testimōnium perhibente [c]
a ¶ Baptismi, in quo per spiritumsanctum datur remissio.
te uerbo grātiæ suæ, dante signa & [d e]
prodigia fieri per manus eorū. Diuisa est autem multitudo ciuitatis.
Et quidam quidem erant cum Iudæis: quidam uerò cum apostolis.
Cum autem factus esset impetus [f]
Gentilium & Iudæorum cum principibus suis, ut † contumelijs afficerent & lapidarent eos, † intelligen-
¶ Tormentis.
a ¶ Secundum illud: Si vos perse. fue. in vna ci. &c.
b ¶ Regionis.
tes confugerunt ad ciuitatem Lica- [a g]
a ¶ Duæ ciuitates sunt.
oniæ, Lystrā & Derben, & † uniuersam in circumitu regionem, & [b h]
a ¶ Ad hoc fugerant, vt ibi euangelizare possent.
ibi euāngelizantes erant. † Et quidam uir Lystris infirmus pedibus [i]
a ¶ Quia nec stare, nec ambulare poterat. b ¶ Maior virtus in sanatione illius qui ab vtero claudus nunq; ambulauerat.
c sedēbat claudꝰ ex utero matris suę, [b k]
qui nunq; ambulauerat: hic audiuit
a ¶ Spiritusancto monstrante vel signis miraculis & fidei apparentibus.
Paulum loquentem. Qui intuitus [l]
a ¶ Tanta erat fides vt per eam saluari posset, vel hoc credidit vt saluus fieret. [m]
eum, & uidens quia fidē haberet [n o p]
d ut saluus fieret, dixit magna uoce:
a ¶ Qui hucusque sedisti. ¶ In nomine domini. ¶ Bonus seruus dominum glorificat. b ¶ Non vt ante alienos.
* Surge super pedes tuos rectus. Et [q r]
a ¶ Velocitas ostenditur sanitatis. ¶ Vt salus sicut certus claudus. b ¶ Consuetudine diuturna: nec ad horam tantum exiliuisse putetur: c ¶ Quasi sensus turbatus.
exiliuit, & ambulabat. Turbæ autē [s t]
cum uidissent quod fecerat Paulus, [v]
c leuauerunt uocē suam Licaonicē di- [x y]
a ¶ Hoc dicunt ex traditione Gentilium: inter quos dij in diuersis formis sæpe apparuisse referuntur. ¶ Stultus error Gentilium, qui omne quod supra se vident deos esse putant.
centes: Diį † similes facti hominibus [z]
descenderunt ad nos. Et uocabant [a]
a ¶ Qui prior esse videbatur. b ¶ Deorum patrem & hominum regem. c ¶ Qui erat dux verbi.
Barnabam, Iouem: Paulum uerò, [b]
a ¶ Sermo vel eloquentia interpretatur.
f Mercurium: quoniam ipse erat dux [c]
uerbi. Sacerdos quoque Iouis qui
¶ Lystris a ¶ Ad immolandum. b ¶ Ad ornandum caput dei. aut aliquo religionis modo nobis ignoto obtulit.
g erat ante ciuitatem, tauros & coro- [d e f]
nas ante ianuas afferēs cū populis uo-
a ¶ Barnabę quasi Iouī. b ¶ I. quod vellent sacrificare
c ¶ Non moramur: nec patienter sentimus injuriam, dei honorem sibi deseri
lebat sacrificare. Quod ubi audie- [g]
rūt apostoli Barnabas & Paulꝰ, cō-
a ¶ Signum magni doloris, b ¶ Commoti animo.
h scissis tunicis suis exilierūt i turbas:

ebāt. Herodes q non dedit honorem
E deo, sed acqeuit īmoderato fauori
†ījsdē qui- ppīj, ab āgelo pcuss' ē. a ¶ Implēs
busvos ob cibo &c. Ra. de carnalib' loqt', qa lę
noxīj ma- ticia de cibis & vino qđ lætificat cor
lis sumus hoīs. b ¶ Supu. &c. Be. In Greco sic
incipit hæc narratio: Demorātib' eis
2. Co. ii. f & docentib', supuenerūt quidā &c.
c ¶ Traxerūt. Ra. ad lapidādū sicut
cadauer. de hoc ipse ad Corit. Semel
lapidatus sum &c. d ¶ Surgēs &c.
pfect' ē cū Bar. ī Der. Be. Pri' āti
cipādo dixerat: fugerat ad ciuitates
Licaoniæ, Lystras & Derben: & post
ea p ptes narrauit primo qđ factū est
in Lystris, mō qđ ī Derbē. e ¶ Vt p
x nobis, manerēt. Ra. Cōtra multas tribula-
tiões: qa mltitudo tribulationū fidei
poscit pseuerātiā. f ¶ Qm̄ p mul.
trī. Ra. Labor p̄mittit', de hinc regni
introit' p̄dicat', qa spes p̄mij solatiū ē
laboris. ¶ Ra. Quāuis tribulationū
difficilis sit via, appetēdū ē tn̄ regnū
cęlorū q̄ itur ad vitā. Hāc exhortatio
nē sic cōcludūt, q̄si incertū hūtes vtrū
† 2. Corin. ad eos ampli' sint reuersuri. Et hoc ē:
ii. c. Cū cōstituissent. i. ordinassent pro
se q erāt migraturi. Illo aūt tempore
eiusdē nominis erant epī & p̄sbyteri.

Nicolaus de Lyra. ☞ Seditiōe

c ✠ a ¶ Et dicētes: Viri qd hęc fa-
i. facere vultis: qđ ē blasphematoriū
diuinę maiestatis. b ¶ Et nos mor-
tsu. & nō dīj. c ¶ Annūciā. uo. ab
his ua, cō. supple recedere. q̄ dicun-
tur vana qa nulla ueritas aut vtilitas
est in idololatria, sed magis dānabili
F tas maxima. d ¶ Cōuertiad deū
x denuo uī. i. q est ipa vita p essētiā. Et dr̄ hoc
ad distinctionē eorū q sunt mortui &
erronee putant dīj, vt Iupiter, Mercu
† 1. q. 3. c. ri' & hmōi. e ¶ Qui fe. cæ. & ter.
saluator in &c. creādo de nihilo sua potētia infi
prin. nita. f ¶ Qui ī p̄te. g. vsq; ad publi
† suffragijs cationē euangeln. g ¶ Dimisit oēs
de egissent Gē. i. Gētiles. h ¶ Ingrediuias su
as. i. agere scd'm libertatē arbitrīj: qa
nō dedit eis legē restringētē & ꝓphe-
tas sicut dedit Iudæis. i ¶ Et qdē
nō sine testi. se reli. s. oīdere se esse
verū deū oīm gentiū, sed ostēdit hoc
testificās p multiplicē effectū. Iō subd̄it: k ¶ Benefa. de cælo &c. Vñ
& philosophi naturali rōne ex effe-
ctib' multipl'r ꝓbauerūt vnitatē dei
vt patet. xij. Metaph. & ī plurib' alijs
locis. l ¶ Vix seda. tur. ꝓpter ꝓni
tatē earū ad idololatriā. m ¶ Sup-
uenerūt. Hic cōseqnter ponit cōtra
Paulū p̄secutio, cū dr̄: Supuene. au.
qdā ab An. q̄ ē i regiōe Persidę, vel
Pisidiæ scd'm aliā lram. n ¶ Et Ico-
nio. vbi p̄dicauerat Paul' vt patet in
hui' capīo pricipio. o ¶ Et psuasis
tur. Quæ de facili ad malū mouent.
p ¶ Lapidantes Pau. trax. ex. ci.
tanq̄ vile cadauer indignū sepultu-
ræ, sed ab auibus & bestijs deuoran-
dū. q ¶ Circūdātib' au. eū dīs. ne
pcipet adhuc viu' à Iudæis. r ¶ Sur
gēs ītra. ci. s. Lystram à deo curatus:
quod patet ex eo qđ subdit: s ¶ Et
postera die &c. Non enim virtute
naturæ post dictam lapidationē pos-
set ita transire in aliam ciuitatem.
t ¶ Cumq; euang. Hic consequen
ter describit' apl'orū regressus ad cōfir
mādum illos q crediderāt ī Christū.

Et patet

clamantes & dicentes: Viri quid hæc fa a
citis? & nos † mortales sumus similes b
a ¶ Mortalibus, ¶ Non dijs.
uōbis homines, annunciantes uobis ab c
a ¶ Ioue, Mercurio, & cæteris dijs. b ¶ Quia auersi estis.
c ¶ Non mortalem, vt nos & dijs vestri.
his uānis cōuerti ad dēum uiuum, † qui d
a ¶ Nomine cæli, terræ, maris omnes creaturas comprehendit. e
fecit cælum & terrā mare & omnia quę
in eis sunt, qui in prēteritis generationi f
a ¶ Liberi arbitrij. b ¶ Non viam propter errorum diuersitatē.
bus dimisit ōmnes gentes ingredi uiās g
a ¶ Nō dei. b ¶ Sed per creaturas & beneficia se deū testatus est. h
suās. Et quidēm non sine testimonio se, i
a ¶ Non ex toto reliquit. sed benefaciens &c.
metipsum rēliquit benefaciens de cælo k
a x dans pluuias & tempora fructifera, im
a ¶ Ventri & voluptati carnis satisfaciens.
plēns cibo & lætitia corda † eorum. Et
¶ Ad ostensionem infirmitatis suæ.
hæc dicentes uix sedauerunt turbas, ne l
b sibi immolarent. Superuenerūt autem m
quidam ab Antiochia & Iconio Iudæi: n
¶ In occisionem Pauli.
† & persuasis turbis, lapidantesq; Pau- o
a ¶ Vt abominabilem. p
c lum traxerunt extra ciuitatem, æstiman
a ¶ Ne videretur a Iudæis. & sic eum defendere volebant.
tes mortuum esse. Circūdantibus au- q
d tem eum discipulis, surgens intrauit ci- r
uitatem: & postera die profectus est s
cum Barnaba in Derben. Cumq; euan- t
¶ Verbum dei.
gelizassent ciuitati illi, & docuissēt mul
a ¶ Quia non omnes recipiebant. b ¶ Per eadem vestigia
per quæ venerant.
tos, reuersi sunt Lystram & Iconium v
a ¶ Non fidem destruentes, sed confirmantes fundatam.
& Antiocham, x cōfirmantes animas x y
a ¶ Exorantes pro eis dominum: vel ipsos discipulos exhortans
tes vt permanerent.
c discipulorum, exhortantesq; ut perma- z
f nerent in fide: † & quoniam per multas a
tribulationes oportet nos intrare in re- b
gnum dei. Et cum † constituissent illis c
per singulas ecclesias presbyteros, & d
a ¶ Cum discipulis ieiunantibus. vnde & manifestum est & ip
sos ieiunasse.
orassent cum ieiunationibus, commen- e
a ¶ Oratione vt fortiores essent. ¶ Discipuli.
dauerunt eos domino in quem credide- f
a ¶ Regionem in qua erat alia Antiochia.
runt. Transeuntesq; Pisidiam uenerunt g
a ¶ Regionem in qua erat ciuitas Pergen.
in Pamphyliam: & loquentes domini h
uerbū in Pergen, descenderunt in Atha i
a ¶ Ciuitatem vt plures dicunt. b ¶ Illam priorem ex qua
exierant, segregati a spiritu in opus euangelij.
liam, & inde nauigauerunt Antiochi- k
a ¶ A fratribus. b ¶ Spiritussancto dicente: Separate mihi Paulū &c.
am: unde erant trāditi grātię dei in opus l m
¶ Antiochiam.
quod compleuerūt, Cum autem uenis- n
a ¶ Assignauerunt fructum sui laboris.
sent & congregassent ecclesiam, rētule- o
a ¶ In doctrina & signis. b ¶ Cooperatus est obedientię illorū.
runt quanta fēcisset deus cum illis, quia p
a. ¶ Christum vel fidem quæ est omnium.
aperuisset Gentibus ostium fidei. Mo- q
rati sunt autem tempus non modicum r
a ¶ In Antiochia.
cum discipulis.

Cap. XV.

¶ De Iudæis: Christiani quidem, sed adhuc Iudaizantes.

T QVIDAM s

Et patet lra vsq; ibi: z ¶ Et Antio. Q
quæ est in regiōe Psidiæ. y ¶ Cōfir
mātes aīas disc. in morib' & fide, di
cētes: z ¶ Et quo. p. mul. tri. &c.
q. d. nō debēt vos retrahere pseculio
nes & mala tēporalia sine qb' nō ha
beri bona cælestia & æterna q̄ tpali † Psal. 64.
b' bonis sunt incōpabiliter meliora. a ¶ Et cū cōsti. il. p sin. ec. presb. &
noīe p̄sbyterorū hic intelliguntur etiā
alij eccliæ ministri, vt epī, diaconi, &
hmōi. b ¶ Et orassent cum ie. qa
p ieiuniū caro refrenat, & p orōnem
mens in deū deuat. c ¶ Cōmē. eos
do. sine cui' custodia speciali nō pos
sent perseuerare in bono. Psal. cxxvj.
a. Nisi dns custodierit ciuitatem &c.
d ¶ Et loquentes do. uerbum in
Per. q̄ est ciuitas in regiōe Pāphyliæ. † nostra
e ¶ Descenderunt Atha. secundū
aliquos est nomen ciuitatis, secundū
alios verō regionis. f ¶ Et inde na
ui Antio. q̄ est in Syria & ab Antio
cho magno nominata. g ¶ Vnde
erāt tra. gratiæ dei. vt dictū est su-
pra in principio p̄ce. ca. h ¶ In op'
prædicationis euangelij. i ¶ Qđ
cōpleuerūt. i. fideliter sunt executi.
k ¶ Retulerunt quanta fecisset
deus cum illis. in doctrina & mira-
culis. l ¶ Et qa aperuisset Gētib'
ostium fidei. vocans p gratiā suam
sine qua nō sufficeret doctrina & mi-
racula. Nam audientium eādem præ
dicationem, & videntium idem mira
culum, vnus credit, alter non. Ideo di
cit Saluator Iohā. vj. e. Nemo potest
venire ad me nisi pater qui misit me
traxerit eum. Et Ioh. xv. a. dicit apls:
Sine me nihil pōtis facere. m ¶ Mo- H
rati sunt autem ad tempus non
modicum cum discipulis. Con-
firmando eos in fide, vita & doctri
na pariter.

Moralitas. ✠ hoc docent' principes & prælati & q cūq; in dignitatib' cōstituti, vt non
pmittāt sibi honores excessiuos exhi
beri, ne puniantur à deo, sic fuit He-
rodes, put habet sup. xij. ca. m ¶ Su
peruenerunt autem qui, ab An
tioch. &c. Sequitur: s ¶ Et poste
ra die profectus est cum Barna
ba ī Der. fugiēdo, ꝓpter ꝓsecutionē
psonalē vt alibi, pficeret p suā prdi-
cationem, in hoc dantes exemplū in
casibus cōsimilib' alijs eccleśiæ p̄dica
toribus. v ¶ Reuer. sunt Ly. &
Ico. & An. cō. a. &c. Per hoc dātes
formā p̄dicatorib' eccliæ, vt sint sol
liciti non solum de peccatorū cōuer
sione à malis, sed etiā de eorum con
firmatiōe in bonis. sicut bon' hortu
Ian' post arboris plātationē solicit' ē
eā rigare q̄usq; bū firmauerit radicē.

GLOS. ORDI. CAP. XV.

ET quidam descenden- Diuisio
tes &c. Descripta Pauli & Barnabæ p̄dicatione, hic
consequēter ponit determ
natio cuiusdam q̄stionis subortæ,
scilicet de legaliū obseruatione: quā

✠ quidam

Moraliter. n ¶ Et quidam de Moralitas
scendentes de Iudæa, docebant
fratres: quia nisi circuncidami
ni secundum morem Moysi, nō
potestis sal. &c. Per istos qui mi
mis Iudaizantes circumcisionem &
Aliorum obser

☞ a ¶ Seditiõe nõ. A Paulo & Barnaba, A cõtra illos q hæc dicebãt. b ¶ Statue. Ra. ſibi q deſcẽderant de Iudæa, & fres ꝗs docebant circũcidi, & etiam ipſi Apſi. †Gal. 5. a. Gal. 2. a. c ¶ Vt aſcende. Be. De hac aſcẽſiõe ſua Paulus ſcribit ad Galathas: Deinde poſt poſt annos. xiiij. aſcẽdi Ieroſolymã cum †ſaluari Barnaba aſſumpto & Tito; & cõtuli cum eis euãgeliũ qd̃ p̃dico in Gẽtibus. vbi nu ☞ & diſcep tatione merus annorũ quẽ poſuit recẽſendus eſt. Petrus & Paulus poſt paſſionẽ dñi anno xxx. id ẽ vltimo Neronis paſſi ſunt marty rũ. Petr⁹ Romę. xxv. annis ĩ cathedra ep̃a li ſedit. Sed. xxv. & xiiij. trigĩtanouẽ faciũt ergo & Petrus eodẽ. xiiij. ãno poſt paſſio nẽ dñi, quo eũ Ieroſolymis alloquit Pau lus. i. q̃rto Claudij Cæſaris Romã veniſſe credit: ſimulq; hac expoſitiõe Paulũ eodẽ anno quo dñs paſſus eſt & reſurrexit, ad fi dẽ veniſſe, ꝓbat. d ¶ Quia op. Hoc er rore decepti Galathæ: circũciſionẽ legiſq; obſeruantias cum gratia baptiſmi miſce bant. e ¶ Cõuenerũtq; apo. Ra. Hiedaĩ exemplum faciendi conuentus, ad diſcer nenda ea q̃ fidei ſũt neceſſaria. f ¶ Per os meum. Ra. Non alteri⁹ ex apoſtolis. q. d. qui primus prædicaui Gentibus primus ab eis iugũ legis excutiã. nã Eunucho nul lus apoſtolorũ p̃dicauit: ſed Philipp⁹ dia con⁹, & gratuito iplet⁹ eſt dono. g ¶ Fí de pu. Be. Non ergo circũciſione carnis illos mundari opus eſt, quorũ tanta fides corda purificat, vt etiam añ bãptiſma ſpi ritũ accipere mereant. Sed p gr̃am Chriſti credim⁹ ſaluari ſicut & illi. Si ergo illi. i. patres portare iugũ legis nõ valẽtes, p gra tiã ſaluãdos ſe crediderũt. tũc hęc gr̃a anti B quos iuſtos viuere fecit ex fide, & ideo ſa †feſta cramẽta, etſi tpib⁹ diuerſa, ad vnitatẽ tñ eiuſdem fidei concorditer concurrebant. h ¶ Quid tẽ. deũ. Be. Conſtat multipli Deute. 6. c. citer intelligẽdũ qd̃ dictũ eſt: Non tenta bis dñm deũ tuũ. Ille ergo tentat qui aliter q̃ ipſe p̃cipit facere laborat. Qui pręcepta eius ſine gratia ſe poſſe ſeruare confidit. Sed Petrus graue iugũ legis à ceruice diſcipulorum tollere quęrit, vt ipona t ſua ue iugũ libertatis. i ¶ Neque nos ne. Ra. Vel, non potuimus præ intolerabili grauitate, ſed per gratiam dei, & non per circuciſionẽ nos circunciſi etiam credim⁹ ☞ ſaluari

Nicolaus de Lyra.

✠ quidã credẽtes de Iudaiſmo dicebant eſſe neceſſariã ad ſalutẽ, etiã Gẽtilibus cõ uerſis. Paulus aũt & Barnabas aſſerebant cõtrariũ, qa per legẽ nouã Iudei ſunt ab ſoluti à debito obſeruãdæ legis, Gentiles vero nũq; fuerũt ad eã obligati: qa nõ fu it eis data, niſi q̃tũ ad moralia, quæ ſũt de dictamine legis naturæ, quæ omnes obli gãt, ſicut pleni⁹ declarat in epiſs Pauli ad Ro. & Gal. & in plurib⁹ alijs locis. Primo igitur p determinatione huius dubij ad aptos in Ieruſalẽ recurrit. ſcd'o hoc dubiũ ſoluit, ibi: Surrexerunt. Circa primum dr̃ Et quidã conuerſi. de ſecta Phariſæorũ a ¶ Deſcendentes de Iudæa. quæ eſt in altiori ſitu q̃ ſit Antiochia. b ¶ Do cebant fratres. de Gentilitate conuerſos c ¶ Quia niſi cir. Et per conſequens ſer uetis. oia legalia: qa circũciſio eſt quædã ꝓteſtatio & obligatio vniuerſæ legis ſer uãdę, vt dr̃ Gal. v. d ¶ Facta er. ſe. &c. Pau. & B. Quia aſſerebãt cõtrariũ. nam hoc dicere erat euacuare euangelium.

e ¶ Statu. &c. & patet litera. f ¶ Surre

xerunt

a ¶ Ad literam, ſecundum ſitum loci vel paruitatẽ ſenſus. b ¶ Ad literam. ¶ Vera confeſſione. ¶ De Gentibus credentes.

deſcẽdentes de Iudęa docebant [a b] fratres: † quia niſi circuncidamini [c] ſecundum morem Moyſi, non

a ¶ Non ſuffi. it ſola ſpiritalis circunciſio & fides Chriſti.

poteſtis † ſalui fieri. Facta autem [d]

¶ A Iudæis. a ¶ Contra Paulum.

a ſeditione* non minima Paulo & [e]

a ¶ Contra Barnabam.

Barnabæ aduerſus illos, ſtatue

a ¶ Situ loci, vel altitudine ſenſus.

runt ut aſcẽderent Paulus & ¶ Ex vtriſq; diſſentientibus.

Barnabas & quidam alij ex † alijs

a ¶ Ætate vel gradu.

ad apoſtolos & preſbyteros in

a ¶ Vtrum credendum eſſet de Gentibus.

Ieruſalem ſuper hac quęſtiõne. Il

¶ Qui ſtatuerunt vt aſcenderent. a ¶ In princi pium itineris. b ¶ Antiochiæ, quam dixit eſſe congregatam.

li ergo dẽducti ab eccleſia per tranſibant Phœnicem & Samari am, narrantes conuerſationem

a ¶ Charitas congaudet veritati.

Gentium, & faciebant gaudiũm magnum omnibus fratribus. Cũ autem uenirent Ieroſolymam, ſuſcepti ſunt ab eccleſia & ab apo ſtolis & ſenioribus, annuncian tes quanta deus feciſſet cum illis.

a ¶ Corpore vel incorãtinentia animi.

Surrexerunt autem quidam de [f]

a ¶ Quia prius Phariſei, modo in Chriſtum credes bant. b ¶ In Chriſtum.

† hęreſi Phariſęorum qui [g] credide [h]

runt, dicentes: Quia oportet cir

a ¶ Oportet vos o iudices. ¶ Gentiles credentes.

cuncidi eos: pręcipue quoq; ſerua

a ¶ Ad videndum vtriuſq; partis ſententiam poſt eo rum annunciationem.

re legẽ Moyſi. Cõuenerũtq; a [i]

poſtoli & ſeniores Iudęę † de uerbo

a ¶ Vtriuſq; partis quæſtio inter iudices.

hoc. Cũ autẽ mãgna † conquiſitio

a ¶ Surgere frequenter dicitur, & præ omnibus qua ſi princeps loquitur.

fieret, ſurgẽs Petrus dixit: Viri [j k]

¶ Ex quo Cornelius baptizatus eſt.

fratres, uos ſcitis, quoniam ab [l]

antiquis diebus deus in no [m]

bis elegit per os meum audi re Gentes uerbum euangelij &

a ¶ Veram fidem eorum.

credere. Et qui nouit cõrda deus, [n]

a ¶ Sine eius teſtimonio non auderem.

teſtimonium perhibuit, dans illis [o p]

¶ Linguis loqui.

ſpiritum ſanctum ſicut & nobis:

a ¶ Quia eundem ſpiritum dedit & eadem dona. b ¶ Circunciſos.

& nihil diſcreuit inter nos & il [q r]

a ¶ Incircuncios. b ¶ Non circunciſione. c ¶ Per ſpiritum.

los, fidẽ purificãs corda eorum. [s t]

a ¶ Quia teſtimonium perhibuit. b ¶ Quaſi teſtimo nio non credentes. c ¶ Non nos. ¶ Qui dedit ſpiri tum ſacti cunctis.

Nunc ergõ quid tentatis dẽ [u]

a ¶ Grauitatem circunciſionis & legis.

um, imponere iugum ſuper cer [x]

a ¶ Robur fidei credentium.

uicẽs diſcipulorum, quod neque

¶ Quia non potuimus per legem omnia implere, vel omnia quæ erant in lege obſeruare.

nos, neque patres noſtri portare

xerunt. Hic cõſeq̃nr̃ põit ſolutio dubita C tiõis & diuidit ĩ tres ptes, qa prio, p vtra Diuiſio q̃ pte ſit allegatio. ſcd'o ỹ itatis determĩa tio, ibi: Et poſtq̃ ra. tertio ỹ itatis determi natę publicatio, ibi: Tunc placuit. Circa primũ prio allegat, p pte affirmatiua, cũ dr̃: Surrex. &c. de hę. i. ſecta. g ¶ Pha riſæorũ. Erãt ei tũc apd' Iudæos tres ſe Tres Iudęo ctæ. Vna Saduceorũ, q negabãt reſurre rũ ſectæ. ctionẽ & ſpm̃ & angelũ. Altera Phariſæo rũ, q vtrũq; cõfitebanr̃. Tertia vero Eſſe norũ, q cõfitebanr̃ reſurrectionẽ, ſpm̃ & angelũ, ſicut Phariſæi, ſed viuebãt religio ſi⁹ hõtes oia ĩ cõi, vt dicit Ioſeph⁹ antiqta tũ, lib. xviij. h ¶ Dicẽtes qa. Et patet lr̃a vſq; ibi: i ¶ Surgẽs Pe. vbi allegat, p p te altera, cũ dr̃: k ¶ Viri fratres uos. † illis ga factũ fuit notoriũ. l ¶ Quoniã ab ã. i. ſatis, ꝓpe tempus miſſiõis ſpũſcti ĩ die Pentecoſtes in ſigno viſibili, vt hr̃. ij. ca. m ¶ Deus in nobis. q. d. non iui ad p̃ dicandũ Cornelio & alijs Gẽtilib⁹ exiſtẽ tib⁹ cum eo propria voluntate, ſed ex di uina miſſione, vt patet. ꝯ. x. c. n ¶ Etq nouit cor. de. Hõ eñ videt ea quę patent deus autem intuetur cor. j. Regũ. xvj. b. o ¶ Teſtimonium p̃hibuit. q̃ erãt iu ſtificati, licet eſſent incircũciſi, p ¶ Dans illis ſpiritũ ſanctũ. i ſigno ſenſibili. ſ. in dono linguarũ. q ¶ Et ni. diſ. iter nos circunciſos ¶ Et illos. ĩcircũciſos. s ¶ Fí de. Ieſu Chriſti. t ¶ Purificans corda eorum. Et non ſcd'm circũciſionẽ carnis & obſeruationem legalium. & ex hoc con cludit propoſitum di. v ¶ Nunc ergo qd tẽtatis deũ. Vt eñ dicitur in glo. il le deum tentat, qui aliter q̃ ipſe præcepit facere laborat. Sic faciebant illi qui dice D bant legem euangelicam ſine obſeruatio ne legalium non ſufficere ad ſalutem. x ¶ Qd' neq; nos neq; pa. noſtri. Hoc dicitur de iudicialibus præceptis & cere moĩalib⁹, ꝓpe iudicialiũ ſeueritatẽ & cere monialiũ multitudinem. Moralia vero p cepta quæ ſunt de dictamine legis natura lis, obſeruabilia ſũt & remanẽt ĩ lege noua Sciendũ tamẽ q̃ iudicialia & ceremonia † vt diſpice lia nõ fuerũt ſimpliciť iobſeruabilia. Vñ rẽt de hoc dicit Hieron. in expoſitione fidei catho negotio licæ: Anathema ſit qui dicit deum aliqd † diſcepta impoſſibile præcepiſſe. Sed dicunt̃ inob tio ſeruabilia. quia de difficili obſeruabilia, ſicut dicitur aliquid intranſibile, quod eſt de difficili tranſibile. v. metaphiſicæ.

✠ Sed per gr̃am

Moraliter

aliorum obſeruantiam volebant ĩpone re, quaſi neceſſariã ſuper cõuerſos de Gẽti litate ad fidẽ Chriſti: ſignificanť illi q ſup ppſm catholicũ ſtatuta nimis grauia po nunt, & ſic libertatem Chriſtianæ religio nis in ſeruitutẽ nimis oneroſam conuer tũt, de quibus dicit Aug. ad inquiſitiões Ianuarĩ: Ipſã religionẽ noſtram quam in pauciſſimis & in manifeſtiſſimis⁹ celebra tionum ſacramẽtis dei miſericordia vo luit eſſe liberã, ſeruilibus p̃munt onerĩ bus, adeo vt tolerabilior ſit conditio Iu dæorum, qui legalibus ſacramẽtis, & nõ humanis p̃ſumptionibus ſubijciuntur. Et ſicut beatus Petrus & apoſtoli appoſue runt conueniens remedium, vt patet in ſe quentibus huius ca. ſic ĩmus pontifex cũ ſuo collegio remedium adhibere debet nõ ſplũ in ſtatutis prælatorum inferiorũ ſed etiam in ſuis, ſi nimis grauia videan tur. Pro cæteris huius capituli ſufficit ex poſitio literalis.

E

☞ saluari. a ¶ Tacuit autem omnis mul. Notandus ordo loquẽ
E di vel loquentium, quia singulis loquentibus tacent primũ Pe
Mystice tro b ¶ Reuertar & reædi. Mystice: reuertar ad Gentes quas
prius dixerat ingredi vias suas. cui sensui firmando Iacobus testi
monium intulit. Hoc aperte testimonium concordat ẏ bis Simo
nis. c ¶ Tabernaculum Da. Ra. Vm
bra legis, quæ traditionibus Phariſæor
corrupta, domino reuelante. i. dño i car
ne apparente per gratiã est erecta, vt non
tantũ Iudæi, sed etiam Gentes nomẽ eius
requirant. d ¶ Super quas in. Ra. se
cundum illud: Inuocabant sacerdotes su
Nume. 6. d per Israel. Et inuocabitis nomen meum
Psal. 98. b. super filios Israel. Et alibi, Moyses & Aa
ron sacerdotibus eius, &c. e ¶ Inuoca
tum est. pro futuro more prophetico.
f ¶ Quod ego iudico. Rab. Recte iu
dicandum erat, quod trium testimonio
firmatur, duorum apostolorum & pro
phetarum. g ¶ Et suffocatis. Bed. Suf
ech. 4. d. focatum ẽ morticinum, de quo Ezechiel
dicit: Omne morticinũ & captũ à bestia
de auibus & pecoribus sacerdotes nõ co
medant. Hoc præceptum conuenit serua
re illis, qui vncti sũt oleo spirituali, ne co
medant illud cuius sanguis non est effus⁹
qđ' epſa apostolorum seruandum decre
uit. ¶ Et suf. & san. Bed. i. à fundendo
sanguinem, vel manducando cũ sanguine
Hæc quidem venientibus de Gentilitate
pro rudimentis fidei & inueterata Genti
litatis consuetudine concessa sunt, sed ne
putarentur eadem & perfectioribus suffi
cere, vigilanter adiunxit: Moyses, &c.
h ¶ Et sanguine. Ra. Effusione huma
ni sanguinis, & quæ non vult sibi fieri, al
Mat. 7. b. teri ne faciat. Hoc est p̃ceptũ dilectionis
proximi, qđ' est inferius. Alterũ est superi⁹:
F Oĩa quæcunque vultis vt faciant vobis
homines, ita & vos illis facite. Per vnum
malicia compescitur, per aliud benigni
tas propagatur. Quasi verò adhuc rudi
bus superius non imponitur, sed vt casti
sint & abstineãt, &c. Et sequit: i ¶ Moy
ses em̃ à tempo. Bed. i. Etsi præceptorũ
acerbitate nõ grauent à nobis, procedẽ
te tñ tempore dum frequentius ad lectio
nem legis & prophetarũ cõuenerint, pau
latim vitæ instituta & seruandæ inuicem
dilectionis iura suscipient. Primitiuã em̃
ecclesiam adhuc iudaizantem hic sabba
tis celebrasse cõstat. k ¶ Tũc pla. a. Ra.
Dicente Petro, narrãtib⁹ Barnaba & Pau
lo, iudicãte Iacobo Ierosolymorũ epo,
merito placuit snĩa. l ¶ Plac. mit. An.
Raba. Missi à Christo legati suos possunt
☞ mittere

Nicolaus de Lyra.

a ¶ Sed per gratiam do. no. Iesu
Christi cre. sal. & non per opera legis.
b ¶ Quemadmodũ & illi. s. patres ve
teris Testamenti. Vnde de Abraham dici
tur Gen. xv. b. añq̃ esset circũcisus, credi
dit Abraham deo, & reputatum est ei ad
iusticiam. Ex quo patet, cp non fuerat iu
stificat⁹ ex circũcisiõe, sed ex fide circũcisio
nem prçcedẽte, secundũ qđ' deducit Aps
Roma. iiij. c ¶ Tacuit autem omnis
multitudo. consentiens Petro. d ¶ Et audiebant Barnabam
& Paulum narrantes quanta. vbi ponitur aliud argumentũ
pro parte ista: Nisi deus conuersionem Gentium incircuncisarũ
approbasset, signa & prodigia in eis per apostolos non fecisset.
e ¶ Et postquam Hîc consequenter ponitur veritatis determi
natio, cum dicitur: f ¶ Respondit Iacobus. Erat enim episco
pus Ierosolymitanus, & ideo licet Petrus esset principalis inter a
postolos, tamen detulit ei in sua dioceſi, vt determinationem du
bij proferret dicens. g ¶ Viri fratres, fide, licet non carne.
Audite me.

a ¶ Gratuitum donum dei sine operibus legis.

potuimus? Sed per gratiam domi a
ni nostri Iesu Christi credimus sal
¶ Gentiles credunt.
a uari, quemadmodum & illi. Tacu b c
it autem omnis multitudo, & audi d
ebant Barnabam & Paulum nar
rantes quanta deus fecisset signa &
¶ Quia præputium virtutes non impedit.
prodigia in Gẽtibus per eos. Et post e
quam tacuerunt, respondit Iaco f
bus, dicens: Viri fratres audite me: g h
Simon narrauit, quemadmodum i
a ¶ Quia infirme.
primum deus uisitauit sumere ex
a ¶ Vt vocetur populus dei.
Gentibus populum nomini suo: & k
a ¶ Simoni. b ¶ Agentia de salute Gentium.
huic concordant uerba prophetarũ l
a ¶ In prophetis. b ¶ Quia tratus & auersus eram.
c ¶ Historice, post transmigrationem.
b sicut scriptum est: † Post hæc reuer m n
a ¶ Restaurabo. ¶ In prophetis. b ¶ Ierusalem ciui o
tatem Dauid. ¶ Ecclesiam quę est in manu fortis, quę eccl
dit in valle Gentilitatis.
c tar, & reædificabo tabernaculum p
Dauid quod decidit, & diruta eius q r
reædificabo, & erigam illud, ut re s t
a ¶ Illi qui ex Gentibus. b ¶ Præter Israel. i. præter Iu
dæos Christo credentes. c ¶ Qui benefecit Israeli se cõ
fitenti.
quirant cæteri hominum dominũ, u
¶ Id est. a ¶ A sacerdotibus in baptismo.
d e & omnes Gentes super quas inuo x
catum est nomen meum, dicit domi
a ¶ Complens quæ prophetata erant. b ¶ Præscivit ab
æterno quod facturus erat in Gentibus.
nus faciens hæc. Notum à seculo y z
est domino opus suum. Propter
a Concordans Petro. b ¶ Quod dominus ædi
ficat homo non inquietet.
f quod ego iudico non † inquietari a b
eos qui ex Gentibus conuertuntur
a ¶ Iudico. b ¶ Hæc sit eorum circuncisio.
ad deum, sed scribere ad eos, ut ab c d
¶ Cultibus.
stineant se à contaminationibus si
a ¶ Vt casti sint.
g mulacrorum, & fornicatione, & e f
a ¶ Ne infirmiores se suffocent. ¶ Carnibus, ne comedant.
b ¶ Ne bibant.
c ¶ Ideo iudico scribere, quia scriptura Moysi qua manda
datur circuncisio, per omnia sabbata legitur. sic etiam
ferenda est sententia scripturæ ne sit dubia.
h suffocatis & sanguine. Moyses g h
enim à temporibus antiquis habet i
in singulis ciuitatibus qui eum præ
dicent in synagogis, ubi per oẽ sab
a ¶ Commendare legatis & fidelibus idoneis testibus.
k batum legitur. Tũc placuit apo l

h ¶ Audi. me. i. ĩ q̃stiõis determiatiõe. i ¶ Simõ nar. & patet G
ex dictis litera. k ¶ Et huic. s. dicto eius. l ¶ Cõcor. uer. pro.
de Gẽtiũ vocatiõe loquẽtiũ. Inducit rñ in speciali vnã autoritatẽ
ad propositũ, cũ dicit: m ¶ Sicut scri. t. Amos. ix. quæ sicut ibi
dẽ dictũ fuit, intelligit ad literã de reædificatiõe eccl̃iæ ꝑ vnionẽ
Iudæorũ & Gẽtiũ in vna fide Christi. Et
ad ĩtellectũ hui⁹ autoritatis, quæ allegat
hoc sec̃m translationẽ. Lxx. aliqua bre
uiter repetenda sunt quæ dicta fuerunt
Amos. ix. c. Primũ cp Christus nomina
tur Dauid in scriptura veteri, Ose. iij.
Post hæc reuertentur filij Israel, & quæ
rent dominũ deũ suum, & Dauid regem
suum. vbi trãslatio Chaldaica apud He
brços autẽticos sic habet: Post hæc reuer
tentur filij Israel, & q̃rẽt cultũ dei sui, &
obedient Messię filio Dauid regi suo. Et
similiter Iere. xxx. b. Seruiẽt domino deo
suo, & Dauid regi suo, vbi trãslatio
Chaldaica sic habet: Colent corã domi
no suo, & obedient Messiæ filio Dauid.
Sec̃m est, cp vna est eccl̃ia quę incœpit à
primo Abel iusto, vsq; ad vltimum de
ctũ qui in fine mũdi est nasciturꝰ, vt di
cit beatus Grego. homel. vij. Teruũ est,
cp ista eccl̃esia vocatur tabernaculũ dei,
siue Christi, Isa. iiij. b. Et tabernaculum in
vmbra diei. &c. & Apoca. xxj. a. Ecce ta
bernaculũ dei cũ hominibus. His prçmi
ssis exponat lra cum dicitur in pl̃ona dei, † Am. 9.c.
i ¶ Post hæc. i. post cursum veteris Te.
o ¶ Reuertar. ad genus humanũ natu
ram humanã assumẽdo. p ¶ Et reædi
ta. Da. i. ecclesiam dei siue Christi per
dicationem Christi & apl̃orũ. q ¶ Qđ'
decidit. per multa peccata, & maxime per
idololatriam. r ¶ Et diruta ei⁹ reæd.
qa Gẽtiles erant diuisi p idololatriã mlti
plicẽ, aliqb⁹ colẽtib⁹ Iouẽ, & alĩs Dianã,
& sic de alĩs dĩs Gẽtiũ. Similit & Iudæi H
erant diruti, & diuisi per varios errores:
Nã aliqui negabãt resurrectionẽ, spiritũ
& angelum, vt dictũ est. ẽ. & aliqui irri
ta faciebant mãdata dei propter traditio
nes suas, qđ' est valde erroneum: quæ oĩa
sunt amota per prędicationem Christi &
apostolorum. s ¶ Et erigam illud. p
magna & multa miracula ad exaltationẽ
fidei catholicæ facta. t ¶ Vt requi- † habunda
rant cæ. ho. id est Gentiles. v ¶ Do- cũ ecclia
minum. qđ' pater per orbem ipletum.
x ¶ Notum à se. est domino, id est ab
æterno est sibi notum. y ¶ Opus suũ.
qđ' dispposuit operari in tpe de vocatiõe
Gentiũ. z ¶ Propter qđ' ego iu. nõ i.
dicendo, cp oporteat eos circũcidi, & les
galia obseruare. a ¶ Sed scri. ad eos.
pter vnitatẽ societatis eorum & Iudæo
rũ. b ¶ Vt abstisse à cõ. i. à comestiõe
de idolothitis: qa per hoc de facili posset
Iudęi suspicari, cp Gẽtiles vellẽt ad idolos
latriã reuerti, si comederẽt de illis. c ¶ Et
fornicatione. quã Gentiles cõmuniter
credebãt esse licitã: ꝑpter qđ' necessariũ
fuit eã ꝓhibere. d ¶ Et suf. & sã. Hunc
em̃ cibũ conuersi de Iudaismo abhorres
bãt: & iõ licet eẽt cib⁹ licit⁹, tñ ꝓp amica
bilẽ societatẽ scriptũ fuit Gẽtilib⁹, vt
abstinerẽt à talib⁹ sicut freq̃nẽ cõtigit cp aliqs abstinet à cibo quẽ
scit abomĩabilẽ socio suo. Procedẽte aũt tpe cessãte cã cessauit eis
fec⁹, mãifestata euãgelicę doctrię ẏ itate: q̃ Saluator dixit Matth.
xv. b. cp nihil qđ' p os it̃rat, coĩgnat hoĩem: & cp nihil ẽ reñciẽdũ,
qđ' cũ gr̃arũactiõe recipit, vt dr̃, j. Tim. iiij. c ¶ Moy. i. scriptura
Moysi habet. f ¶ A tẽ. an. Illo em̃ tpe euãgelio nõdũ publicato
poterãt Iudęi obseruare legalia, sicut freq̃nẽ dictũ ẽ. ẽ. i epl̃is Pau
li. g ¶ Tũc p. Hic cõsequẽnẽ põit ẏ itatis determiatę publicatio cũ dr̃
Tũc. pla. apost. Ista sic explicãt ad ostẽdẽdũ cp hæc determiatio
erat ab

mittere legatos. a ¶ Apostoli & se. Apostolorum communis
A titulus præponitur, ne aliqua dissensionis relinquatur occasio,
b ¶ Fratribus ex Gē. Ra. Primū stili beneficium est, qp aposto
li Gentiles vocāt fratres. i. vni⁹ dei filios. c ¶ Salutem. Edypsis est. Vel latitudine charitatis omne verbū angusti⁹ est, & ideo nullum verbum pōitur, vt oīa simul bona eis velle intelligant. d ¶ Euertentes aīas. Bed. In Græco: Euertentes animas vras dicentes, circūcidi oportet & obseruare legē, qb⁹ nō mādauim⁹. e ¶ Visum est. id ē placuit. f ¶ Spiritui sancto. Qui arbiter suę potestatis vbi vult spirat & q̄ vult loq̄t. g ¶ Spiritui sancto. Raba. Et nobis humano q dem sensu, sed sano. g ¶ Et no. Non solum voluntate nostra sed instinctu eiusdem spiritus. h ¶ Quā hæc ne. Ra. Hæc necessaria sunt sine qb⁹ non est salus, sed circumcisio necessaria nō est: & ea quę vobis fieri non vultis, alij ne faciatis. i ¶ Visum ē aūt Sy. Rab. Materia est futuri sermonis: solus autē Iudas abijt Ierusalem. k ¶ Demorabantur An. &c. Post aliquot āt. Bed. His autem diebus impletū est qd' Apostolus ait: Cum venisset Cephas Antiochiam, in facie eius restiti. l ¶ In opus nō. Bed. Quo niā in frōte aciei se cōstituēs nimis tepide steterat, meritò Paulus eum abijcit, ne illius quasi cōtagione aliorū vires corrumperent. m ¶ Dissensio. Non in hoc delinquebant, quia
B nō ois cōmotio est peccatū, sed irrōnabilis, & quæ iuste non fit.

☞ Assumpto

Nicolaus de Lyra.

erat ab omnibus approbata absq; dissensiōe. a ¶ Eligere ui. vt sic manifestaretur determinatio scripto vel ꝓbo. b ¶ Viros pri. in fratrib⁹. Quia, licet non esset apūs, tū erant de notabilioribus post apostos, vt sic eis magis crederetur, & eorū legatio solēnior redderet. c ¶ Qm audiuim⁹. Quia qdā ex nobis exeūtes, a nostra societate discedentes. d ¶ Turba. u. uerbis. volentes vobis ꝑponere importabile onus legis. e ¶ Euertentes aīas ue. a veritate euāgelij. f ¶ Quibus mandauimus. talia dicere, licut ipi finxerūt. Cętera patent vsq; ibi: g ¶ Qui tra. aias suas. i. exposuerunt se periculo mortis. h ¶ Pro no. domini. i. pro ꝑdicatione nominis Christi. i ¶ Qui & ipsi re. uobis uerbis. hæc eadem q̄ scribimus in epsa, vt cū epsa q̄ est vox mortua concurrat etiā vox viua. k ¶ Visum est enim spūi sancto. a quo non potest egredi nisi verū & sānum. l ¶ Et nobis. Qui scribimus sed'm ei⁹ instinctū. m ¶ Nihil ultra i ponere uobis oneris. legaliū obseruantiarū. n ¶ Quā hæc necessaria

a ¶ Præter apostolos & seniores.

stolis & senioribus cū omni ecclesia eligere uiros ex † eis, & mittere Antiochiam cum Paulo & Barnaba Iudam, qui cognominabatur Barsa-
a ¶ Qui non erant de apostolis.
bas, & Sylam uiros primos in frātribus, scriben-
a ¶ Barnabę & Pauli. ¶ Ex Iudæis.
tes per mānus eorum*: Apostoli & seniores fratres his qui sunt Antiochiæ & Syriæ & Ciliciæ
a ¶ De quibus supra: Et quidam descendentes de Iudæa docebant.
b ¶ Qui etiam a nostra discesserunt sententia.
fratribus ex Gentibus salutem. Quoniam audi-
a ¶ Non tecto sensu. ¶ Vanis. b ¶ A veritate euangelij. c ¶ Ideo dictum est: exeuntes a nobis. ¶ Dicentes quæ non audiuimus.
uimus quia q̄dam ex nobis exeuntes turbaue-
runt uos uerbis † euertentes animas uestras: * q̄i-
a ¶ Nec coacti sumus hæc scribere, sed decreuimus ex voluntate.
b ¶ Vt maior sit autoritas.
bus non mandauimus: placuit nobis collectis † in unum eligere uiros, & mittere ad uos cum cha-
a ¶ Commendandus, vt credatur eis.
rissimis nostris Barnaba & Paulo, hominibus
a ¶ In omnem tentationem. b ¶ Vitas. c Pro nominis sui annunciatione.
qui trādiderunt animas suas pro nomine domi-
¶ Quia placuit nobis. missi mus. ¶ Cum Barnaba & Paulo.
ni nostri Iesu Christi. Misimus ergo Iudam & Sy-
a ¶ Quæ in epistola continentur. ¶ Quæ Barnabas & Paulus.
lam, qui & ipsi uobis uerbis referent eadem. Vi-
a ¶ Quibus nihil visum est sine spiritu.
sum est enim spiritui sancto & nobis nihil ultra imponere uobis oneris quam hæc necessaria, ut
a ¶ Sobrietatem & temperantiam docet talis institutio.
abstineatis uos ab immolatis simulacrorum, &
a ¶ Iusticia est a malis abstinere, & bona agere. ¶ Declina a malo & fac bonum. ¶ Secundum q̄ dictum est supra, placuit apostolis & senioribus &c.
& sanguine suffocato, & fornicatione: a quibus
custodientes uos, bene agetis. Valete. Illi igitur
dimissi descenderunt Antiochiam & congrega-
a ¶ Barnabas & Paulus. ¶ Antiochiæ fidelibus ex Gentibus.
ta multitudine trādiderunt epistolam. Quam
a ¶ Quia dictum est: visum nobis est nihil imponere oneris.
cum legissent, gauisi sunt super consolatione. Iu-
¶ Excepto Paulo & Barnaba. a ¶ Doctrina & futurorum denunciatione.
das autem & Sylas cum & ipsi essent prophetæ,
a ¶ Vt in epistola dixerunt: Vobis referent eadem. b ¶ Consolatione ista quā diximus. c ¶ In fide euangelij præter legem.
uerbo plurimo cōsolati sunt fratres, & cōfir-
a ¶ In Antiochia.
mauerunt. Facto autem ibi aliquanto tempore,
a ¶ Iudas & Sylas. ¶ Abire permisit in Ierusalem. b ¶ Apostolos.
dimissi sunt cum pace a fratribus ad † eos qui mi-
serant illos. Visum est autem Sylæ ibi remane-
re: Iudas autem solus abijt Ierusalem. Paulus
autem & Barnabas demorabantur Antiochię,
a ¶ De moribus perfectis. b ¶ Christum & regnum cæleste. c ¶ Doctoribus.
docentes & euangelizantes cum alijs plūribus
a ¶ Non suum.
uerbum dōmini. Post aliquot autem dies dixit
ad Barnabam Paulus: Reuertentes uisitemus
fratres per uniuersas ciuitates in quibus prædi-
a ¶ Vtrum firma sit fides eorum, an non.
cauimus uerbum domini, quomodo se habeāt.
¶ In comitatu suo.
Barnabas autem † uolebat secum assumere & Io-
hannem, qui cognominabatur Marcus. Paulus
a ¶ Dicens non debere assumi vel suscipi. b ¶ Barnabam. c ¶ Iohannes
a Pamphylia discedens reuersus est Ierusalem
autē † rogabat eum (ut qui † discessisset ab eis de
¶ Ne rudes adhuc grauaremur.
Pamphylia, & non isset cū eis in opus) non debere recipi. Facta est autē † dissensio, ita ut discede-

necessaria ad viuendum communiter cum Iudęis in ecclesia pri C
mitiua. o ¶ Vt abstineatis uos ab immolatis simulacrorum rationibus prædictis. p ¶ Et fornicatione. quam erronee licitā esse putatis: & ideo abstinēdum est ab ea, nō solum propter amicabilem societatem cū Iudæis, sed propter necessitatē salutis. Cætera patēt vsq; ibi: q ¶ Gauisi sunt super cōsolatione. eo q̄ expediti erant a legis onere. r ¶ Iudas autē & Sylas cum & ipsi essent ꝓphetæ. id est illuminati a deo prophetię dono. s ¶ Verbo pluri. consolati sunt fratres, referendo ea quæ erant in epistola ad maiorem affirmationem. t ¶ Et confirmauerunt. eos in fide. Cætera patent vsq; ibi: v ¶ Visum est Sylę ibi remanere. Tota ista litera vsq; ibi: Paulus autē: exclusiue, nō est in Græco, nec in libris correctis, sed primo fuit appolita p modū glossę, eo q̄ postea subdit, q̄ Paulus existēs in Antiochia accipit Sylā in sociū: & postea inserta est textui p imperitiam scriptorū. x ¶ Docētes & euāgelizantes cum alijs pluribus uerbū dñi. ad pleniorē instructionē & cōfirmationē credētiū. y ¶ Post aliquot autem dies. Superius descripta est publicatio euangelij per Paulū in societate Barnabæ hic consequēter ponitur eadem publicatio p eū in societate Sylę Et diuidit in duas ptes. qa prioponit Pauli & Barnabę sepatio D
fct'o ipsi⁹ & Sylę associatio, ibi: Paulus vero. Circa primum dicitur: z ¶ Dicit Barn. ad Paulum. qui de salute hominū erat valde solicitus. a ¶ Reuertentes uisitemus fratres per uniuersas ciuita. Et sic sequitur. b ¶ Quomodo se habeant. vt videamus si firmiter stent. c ¶ Barnabas autem. in hoc consentiens. d ¶ Volebat se cum assumere & Ioh. eo q̄ sibi familiaris erat. e ¶ Paulus autem rogabat eum. scilicet Barnabam, vt abstineret a societate Iohannis. f ¶ Vt † apostos qui discessisset ab eis de Pāphylia. vt habetur superius ► Iudas āt xiij. ca. Discesserat enim timore sol⁹ abijt ī piculorum iminētiū, vel amore Ierusalem nimis carnali ad mīrem manentē in Ierusalē: vel forte causa vtriusque, propter quod Paulus eum renuebat. Nam illi qui vadunt ad prædicandum debent esse valde firmi, & ab amore carnali segregati, & maximē quādo vadunt inter fideles & persequutores, sicut erat in propositō. g ¶ Facta est autem dissensiōita ut discede. Non tamen contraria charitati: quia quilibet eorum respiciebat ad bonum, tamen alia & alia mot⁹ † desciuisset rōne. & hoc etiam contigit. qa p hoc maior fructꝰ prędicatiōis factꝰ ē, eo q̄ ꝑdicauerūt ī ꝑsibus

a ¶Assumpto Mar. Be. Qui affinitate sibi cõiũctꝰ erat. legũt E ei fuisse cõsobrini. Barnabas à Paulo dimissꝰ patriã ĩsulã repetit
.eo. & nihilominꝰ opus euãgelij sibi iniũctũ exercuit. b ¶Electo Si. Ra. Ad hoc remanere eũ fecit dñs, iuxta illud: Visũ ẽ aũt Silę ibi remanere, vt Paulo cooperaret sicut Marcus Barnabę. fuit em̃ i hoc diuinũ cõsiliũ.

GLOS. OR.

PEruenit. Segt: Cap. XVI. c ¶Viduæ fi. Ra. vel Iudęę, & Iudęã eã fuisse apparet ex
ē.15.g. hoc qđ ait, pre Gẽtili. d ¶Et circũcidit eũ. Nõ ꝙ figurę legis post ỹ i tatẽ euangelij aliqd vtilitatis afferrẽt, sed ne ꝓ occasionẽ Gẽtiũ Iudæi à fide recederẽt, qbꝰ vmbra vetꝰ paulatim tollẽda erat, sicut Gẽtibꝰ idololatria. Legales ỹo vmbrę, qa à dño ĩstitutę ĩterdũ ab apłis illo rpe sũt vsurpatę, ꝓ declinãda Iudæorũ pfidia: Gẽtilis aũt ĩstitutio à fathana repta, à sctis nũcꝫ ẽ recepta. ¶Rab. Timotheũ circũcidit, ꝓ scãdalo Iudęorũ, ne legẽ Moysi videret dãnare, sed eã qsinõ ne
►precipiẽs custodire præcepta apłorũ & seniorum cessariã Gẽtibꝰ nõ ĩponere. Titũ non circũcidit, ne occasionẽ circũcidẽdi accipẽrẽt Gẽtes ab eo. Et hoc est qđ dicit: Sed ppẽ subĩtroductos ffes falsos &c. ¶Ra. Propter Iudæos, ne ipsum psequerẽt, vel Timotheũ, vel ne offensi fide alienarent. e ¶Custodire dog. q̃ erãt. Ra. Nõ prędicabãt qđ ipsi fecerãt, sed qđ ꝓ pter volũtatẽ dei apłi decreuerant. Et est exẽplũ rectẽ docendi etiã qđ non feceris.
Exo.28.ē. ¶Ra. In figura huius facti feminalibꝰ ĩ
Ezc.44.c. duebant sacerdotes, velut semĩaturi opꝰ nõ facturi. f ¶Et eccle. qđẽ &c. Raba. Hoc est de sæpe dictis capitulis, quæ narrationibus inseruntur. g ¶Vetati sunt. Bed. Terribilis deus in consilĩs super filios hominum. Quidam se magi
F strũ sequi ꝓ omnia, ꝓmittit, nec permitti tur, alter sequi iussus, sepelire patrem ꝓhibetur. Inuitus ac repugnans trahitur Saulus. Cornelio pcibus & eleemosynis insistẽti, velut remunerationis vice via
†decreta salutis ostenditꝰ. Et deus q nouit corda, bñficij gra doctorẽ remouit ab Asia, ne sanctũ deꝰ canibus, & cor iniquũ de contempta prædicatione grauius iudicetur. h ¶Tentabant ire. Rab. Permittuntur apłi velle, sed nõ ire, vt appareat ifirmitas hũana, ꝙ diuino cõsilio sit subdita di. Fiat volũtas tua. Referuntur ꝓuinciæ à qbꝰ apłi venerãt, vt alĩ pdicẽt in eis vt Iohannes & Philippus in minori Asia euangelizauerũt, Lucas in Bithynia &c. i ¶Vir Macedo. Angelus illius gentis assimilatus viro Macedoni, proprietate linguæ, vel forma speciali, vel iudi
☞cio verbi

Nicolaus de Lyra.

locis. a ¶Et Bar. &c. na. Cy. vnde erat oriundus. vt habetur. ē. iiij. ca. vt cõfirmaret eos in fide. b ¶Paulus uerò Hic consequenter ponitur prædicatio Pauli cũ Sila. Circa quã primò ponitur multiplex Pauli discursus ꝓ orbem ad pdicandum, secundo eius recursus in Ierusalem ad tolerandum, vt vbi persecutus fuerat ecclesiam, ibi pro ea sustineret psecutionem. secunda incipit. xix. cap. ibi:
Diuisio His autem ex. circa medium ca. prima in duas: quia primo ponitur discursus Pauli ad confirmandum conuersos. secundo ad conuertendum nondum conuersos. se. ca. ibi: Transeuntes autem. Prima adhuc in tres quia primo discursus ad confirmandum incipitur. secundo associatio Timothei interponitur: in principio seq. ca. tertio discursus ad conuertendũ resumitur, ibi: Cũ aũt prãsiret. Circa prĩũ dr: Pau. u. e. Si. ĩ sociũ ꝓ Barnaba, pfectꝰ ẽ ad pdicandum

a ¶Non vitio commoti, sed spiritu instigati separantur, vt pluribus prædicent.

rent ab inuicem. Et Barnabas qui a
dem assumpto Marco nauigaret b
Cyprum: †Paulus uero electo Sila
a ¶Dimissus vel commendatus. b ¶Spiritusancto.
profectus est, trãditus grãtiæ dei à c d
fratribus. Perambulabat autem Sy e
a ¶Breuiando narrationẽ nõ ponit nomina singulorum locorum. b ¶Quæ iam fundata erat.
riam & Ciliciam, confirmans eccle b
siam præcipiens custodire præce f
pta apostolorum & seniorum.

Cap. XVI.

PEruenit autẽ in Der g
ben & Lystram. Et ecce discipulus qui h
dam erat ibi nomine
a ¶Beneficus interpretatur.
Timothẽus, filius i
c mulieris uiduæ fidelis, patre Genti k
li. Huic testimonium bonum red
debãt, qui in Lystris erãt & Iconio l
fratres. Hunc uoluit Paulus secum m
d proficisci, & assumens circumcidit
a ¶Ra. Iudæis factus sum Iudæus, vt eos lucrifacerem.
eum propter Iudæos qui erant in il
a ¶Lystris & Iconio.
lis locis. Sciebant enim omnes, ꝙ n
a ¶Et filius eius incircumcisus non traderet dogma circumcisionis: & non voluerunt circumcidi.
pater eius erat Gentilis. Cum autẽ o
pertransirent ciuitates, tradebant
¶Statuta.
e eis custodire †dogmata, quæ erant
decreta ab apostolis & senioribus
f qui erant Ierosolymis. Et ecclesiæ p
a ¶In his qui ante crediderant.
quidem cõfirmabãtur fide, & ab
a ¶In his qui conuersi ad fidem baptizabantur.
undabant numero quotidie. Transq
a ¶A qua sunt Galathæ, sic nominati a cãdore corporis. & interpretantur lacẽi.
euntes autem Phrygiam & Gala
g thiæ regionem, uetati sunt à spiritu
a ¶Qui præsciebat Asiæ homines non modo credituros.
a ¶Minorem quia fere omnes prædictæ ciuitates & regiones in maiore Asia sunt.
sanctò loqui uerbum in Asia. Cum
a ¶Quæ est Europa. nunc enim de Asia transierunt in Europã.
h uenissent autem in Mysiam, tenta
a ¶i. rursus in Asiam. b ¶In qua non erat fides, ostium apertum.
bãt ire in Bithyniam: & non permi
a ¶Saluatoris, quia non erant salutem recepturi.
sit eos spiritus Iesu. Cum autem per r
a ¶In qua erat apertum fidei ostium.
transissent Mysiam, descenderunt s
Troadem, & uisio per noctẽ Paulo t
ostensa est. Vir Macedo quidam u

gnificat ꝓ Asia, q̃ interpretat sustollẽs. i. repellẽs dei ỹ bũ. Alia est qñ ppłs est sufficienter instructꝰ, & labor pdicatis est alibi necessarius. & sic Saluator Luc. iiij. g. dixit turbis cum detinere volentibus, quia & alĩs ciuitatibus oportet me euãgelizare regnũ dei. Et hoc significatur per Bithyniam, quæ interpretatur virtutis filia. talis autem est plebs sufficienter instructa. s ¶Descẽderũt Troadem &c. Vir Maced. quæ interpretatur oriẽtalis: & ideo significat per
☞sonam vel gentem

candũ. c ¶Trad. gra. dei. i. recõmendat. d ¶A fra. ꝓ eo des G
uotè orantibus, e ¶Peram. autẽ Sy. & Ci. cõ. q̃s ante cũ Barnaba instituerat. f ¶Præcipiẽs cu. præ. posita ca. præc. ad vnionem Gentilium & Iudæorum.

¶In cap. xv. vbi dicitur in Postil. Et suffocatis & sanguine &c. hunc enim cibum conuersi de Iudaismo abhorrebant.

ADDITIO.

Carnes aĩalium suffocatorũ Hebræi erudũt eẽ illicitas ad esũ. & hoc hñt ꝓ traditiones Thalmudicas. & iõ ꝓ decollatiões eas iterficiũt. In q̃ ẽt Saraceni eos sequũt. vñ ñ abstinẽt à talibus carnibꝰ, qa eas abhorrent, sed qa eas ęstimant illicitas.

NICO. DE LY. Ca. XVI.

PEruenit au. Hic ponit assotiatio Timothei, cum dicitur.
h ¶Ecce disc. qdã. s. notabilis in fide & moribꝰ. i ¶Mulieris ui. fidelis. i. credentis ĩ Christum.
k ¶Huic te. bo. red. de fide & moribꝰ. Ex quo patet, qꝙ ĩ sanctitate erat famosus
l ¶Hũc uo. Pau. se. pf. ad prædicãdũ ỹbũ dei. m ¶Et assu. c. eũ. ꝓ. Iud. ne scãdalizaret eos ducẽdo secũ hoiem ĩcircũcisũ de mre Iudæa natũ. Nec ista circũcisio fuit ficta. vt dicit Hiero. sed vera, vt dicit Aug. qa illo rpe nati de Iudaismo & cõuersi ad Christũ, poterant licite legalia seruare. ples em̃ segt vẽtrẽ. & qa maior ẽ certitudo de mre ꝙ de pre, & iõ q̃is pr ei⁹ eẽt Gẽtil, reputabat tñ Iudꝰ. n ¶Sciebãt e. o. q. p. e. e. Gẽ. Hoc ãt dr, qa sim plicit erat notũ ꝙ pr ñ ꝓmiserat eũ circũcidi. Sic igit Paulꝰ eũ circũcidẽdo ñ male fecit: qa ꝓ hoc ꝙ erat licitũ vitauit scãdalũ Iudęorꝫ. Titũ q Gẽtil erat ex pre & matre ñ circũcidit: vt hr Gal. iij. o ¶Cũ au. hic resumit ꝓdicatio ad cõfirmãdũ credẽtes. & patet lra vsq; ibi: ꝓ ¶Et ec. q. c. f. ita ꝙ augmentabant fideles, & merito & H
nũero. q ¶Trã. Hic cõsequnt describit ꝓdicatio Pauli ad cõuersionẽ ifidelium. & prio oñdit ĩ qbꝰ regiõibꝰ ꝓdicauit Paulꝰ: qa prio ꝓdicauit ĩ regno Macedõię. scd'o ĩ qbusdã alĩs ꝓbꝰ Grecię. scd'a icipit ca. se. ibi: Qui ãt deducebãt. Pria ĩ duas, qa prio describit vo Diuisio catio Pauli ad Macedoniã. scd'o ci⁹ ꝓdicatio ibidẽ, ibi: Eram⁹ ãt. Circa primũ dr: Cum autẽ per. My. de. t. noia sũt ciuitatũ extra Macedoniã. t ¶Et u. &c. o. est. à deo. v ¶Vir Mace. similitudo
☞viri habẽtis Moralis
Peruenit &c. k ¶Huic te. Ex hoc patet, ꝙ socꝰ ꝓdicatoris euãgelici debet eẽ bõi nõis, & idoneꝰ ĩ scia & vita, vt possit eũ adiuuarᵉ. ppẽ qđ' i huiꝰ figura dr Deu. 12. b. Nõ arabis sił i boue & asino. qa ꝓdicatori ĩ agro dñi collaborãti, ñ debet socꝰ stolidꝰ aut ĩsufficiẽs assignari. q ¶Trãsãt. &c. u. sa s. l. u. Idẽ dr cõsequnt de Bithynia. Verbũ em̃ dei subtrahit duplici Subtractio cã. Vna ẽ, qñ ppłs ẽ obstinatus ĩ malo. & verbũ dr sic dr Ezech. iij. g. Et eris mutꝰ, nec qsi vir ꝓpter dño obiurgãs: qa domꝰ exasperãs ẽ. Et hoc fi

cio verbi. a ¶ Adiuua nos. Ra. Hoc ex persona hoīs dictū, non
A em̄ angeli hūano auxilio indigēt, Vel hoc dicit angelus ꝓpter il
los quib⁹ p̄sidet, vt baptizant & salui fiant: Dicendo: ¶ Adiuua
nos. Ostēdit Macedones vel angelos à deo inspirari: vel aliquos
doctores cœpisse doceri. b ¶ Samothraciā. Thracia, Neapolis,
& Philippi ciuitates sunt. c ¶ Colonia
Be. Est quæ defectu indigenarum nouis
cultoribus implet. vnde à cultu agri co
lonia dicta est. d ¶ Aliquot conferen
tes. In quibusdam libris inuenitur: Cōse
rētes verbū dñi die sabbati. e ¶ Purpu
raria. Be. Regina induta regali purpura
vel purpurę textrix, vel purpuram ven
dens: significat ecclesiam, q̄ purpurā ven
dit, dū sanguinem ꝑ Christo fundit, vt
vitā mercari possit. Purpura recte sangui
nem colore & natura designat, qa de san
guine conchyliorum est cōfecta. Lydda
apl̄s cū socijs suis domū intrare coegit,
quia repulsam prędicationē à Iudæis ec
clesia deuoto corde suscepit. f ¶ Coe
git nos. Ra. Hic datur exemplū vel duo
exempla dantur. vnum hospites cogen
di, alterum ad nuper conuersos intrandi
g ¶ Puellam quā. h. s. phy. Rab. Phy
ton nomē maligni spūs, per quē Phyto
†cōsistētes nisse hoc agunt, vt mortuos ad locutio
comorātes nem & diuinationē incātationē suscitēt.
1.Reg.28.c ¶ Bed. De phytonica diuinatione in li
†ciuitate bro regū inuenit, vbi rogāte Saule Phy
tonissa vel animā Samuelis, vel ꝑ ea po
†solebat tius spm̄ immundum inuocauit ab infe
ris, qđ genus magicę ab Apolline Phy
tio repertū, & ab eius cognoie dr̄ sic vo
catū, cui Hebræū etiā nomen congruit.
†purpura- qa Phytona os abyssi dicit. ¶ Bed. Qui
rum vēdi- purpurariā ecclīā adunauit, ipe Phyto
trix nissam immūdo ore magnalia dei p̄dicā
B tē districte puniēs arte sua priuauit. Hęc
Mat.16.c. est em̄ potestas apl̄orū, vtq̄ ligauerūt sup
terrā, sint ligata & in cælo, & econuerso.
h ¶ Subsecuta Paulū. Ra. Quamuis
obuiasset, non in facie, sed post eos cla
mat fœminam seruans pudicitiam.
i ¶ Isti homines. Bed. Nō est volūta
tis ista cōfessio, sed timore spūs sctī cogēte
vera spūs mēdax loquit: non ausus luce
p̄sente suas tenebras celare. k ¶ Præci
pio &c. exiuit. Be. Barieu. Qui fidem
impugnabat arte priuatū excęcauit. Hāc
quæ (puersa licet mēte) vera loq̄batur, ar
te solūmodo priuauit: quia indignū erat
vt verbū euāgelij spūs immūdus nuncia
ret. Exire & silere præcepit. quia dæmo
nes & cū tremore debent deum confiteri,
☞ non laudare

Nicolaus de Lyra.

c✠viri habētis hītū & effigiē Macedo
nis. a ¶ Trāsiēs &c. ad n. annūciando
nobis viā salutis. b ¶ Vt autē &c. Quia
Paulus fuit certificatus, ꝙ non erat visio
vana, sed à deo īmissa: & de hoc socios su
os certificauit. Cætera patent vsque ibi:
c ¶ Et inde Phi. Ciuitas est denomina
ta à Philippo rege Macedonū patre Ale
xandri magni. d ¶ Quæ ē pri. Est em̄
prima ciuitas occurrens exeūtibus de ma
ri, ex illa pte qua Paulus cū suis socijs exi
uit. e ¶ Ciuitas colonia. Dicitur autē
colonia, quia defectu indigenarum re
plet colentibus alijs, ideo sic noīat à cultu
ra agri. f ¶ Eramus autē. Descripto ac
cessu ad Macedoniā, hic cōsequit describit
Diuisio p̄dicatio facta ibidē. & primo in Philip
pis ciuitate. sc̄do ī Thessalonica, quę etiā
est ciuitas Macedoniæ, vt dicit Hierony.
in prologo super primam epistolam ad Thessalonicenses. secun
da pars incipit se. ca. Prīa in duas, qa prīo poit Pauli p̄dicatio. se. C
cundo insurgēs p̄secutio ibi: Factū est aūt. Circa primū dr̄: Era
m⁹ ātī hac ur. s. Philippis. g ¶ Dieb⁹ ali. cō. Volebat enim
Paulus considerare conditionē ppī priusq̄ ꝓponeret verbum.
h ¶ Die āt sab. &c. por. iu. quietis ab opib⁹ in quo magis cō
gregaī ppī's. i ¶ Vbi u. o. eē. i. loc⁹ apt⁹
ad oradū & p̄dicādum. k ¶ Loqueba.
mul. Solēt em̄ magis eē deotæ q̄ viri.
l ¶ Et q̄. m. n. Lyd. Exprimit aūt ei⁹ no
mē ad maiorem historiæ certitudinem
m ¶ Purpuraria. qa purpurā vēdebat
quæ est res p̄ciosa. erat em̄ diues, vt patet
in seq̄n. n ¶ Ciuitatis. De hac ciuitate
dr̄ Apoc. 2. c. Et angelo Thyathiræ eccl̄ię
scribe. De hac em̄ ciuitate erat hæc muli
er oriūda, sed manebat ī Philippis, q̄ re
plera erat alijs, colōis vt dictū ē. o ¶ Co
lēs deū. iam em̄ añ cōuersa fuerat de Gē
tilitate ad Iudaismū, i q̄ colit vnus deus.
ꝑ ¶ Cui⁹ dñs. Hō em̄ nō pōt docere ni
si exteri⁹ credēda, ꝓponēdo, sed de⁹ docet
iteri⁹ mētē illuminando. iō dicit p̄dicato
rib⁹, Io. xv. a. Sine me n. p. f. q ¶ Cū āt
ba. es. d. i. familia q̄ erat magna: iō subdit
postea: s ¶ Introite & ma. vt ibi qes
catis & reficiami, nō tm̄ vna die, sed p̄ib⁹
hoc em̄ īportat māsio, & sic patet eā diui
tē fuisse, & etiā valde deotā: iō subditur
s ¶ Et c. n. p̄cib⁹ valde efficacib⁹. t ¶ Fa
ctū. ē. Hic cōseq̄nt describit īsurgēs p̄secu
tio, cui⁹ primo ponit occasio cū dr̄: Fa
ctū & c. ado. i. ad locū oīs. v ¶ Puel
&c. Phy. i. diuinātē. nō ei ista puella erat
sic Phytonissa sicut illa mulier Phytonis
sa, de q̄ hr̄. j. Re. xxviij. a. Illa ei nō erat ob
sessa à dęmōe, sed ꝑ artē magicā faciebat
appere dęmonē ī sīlitudine alicui⁹ mor
tui ad dādū rn̄sū de occultis, vt dictū fuit
ibidē. ista ✠o (imo dęmō) existēs in ea da
bat rn̄sa, qa mīta sūt à dęmōib⁹ cognita
q̄ hoīb⁹ sūt occulta, & hoc mō rndendo:
prę. ma. q̄. x ¶ Clama. Dicit hoc glo. D
q̄ timore spūsctī cogēte spūs mēdax ve
ra loq̄bat. Sed hoc nō videt verū, qa sub
dit: y ¶ Dolēs &c. Non doluisset de
hoc si spūsctō cogēte factū fuisset, nec il
lud ipediuisset. Propter qđ videt melius
dicendū, q̄ Paulus imposuit illi puellæ
silentiū ejiciendo ab ea dęmoniū eo mō
quo Christ⁹ hoī habēti spm̄ īmūdū & di
cēti ei: scio qa sis sctūs dei, dixit: Obmute
sce, & exi de homine, Mar. j. c. hoc em̄ fe
cit Christus, ne veris falsa miscerem, sicut
venenū sub melle ꝓpinat. & qa nolebat
hr̄e testioniū sctitatis à dęmōe, ne ꝑ hoc
daret appētia dicto Phariseorū q̄ dicebāt
eū facere miracula ī Beelzebub prīcipe
dęmōiorū. Et eisdē causis Paulus hoc ei
cit dęmoniū, qa imponebat sibi & alijs
apl̄is q̄ vterēt magicis artib⁹. z ¶ Vi
dētes āt. Posita occasiōe. hic cōseq̄nter
c✠subditur perse
✠sonā vl̄ gētē q̄ cognoscere īcipit fidei lu Moraliter
mē, & desiderat ampli⁹ edoceri. ppt̄ qđ
Paulus. i. p̄dicator euāgelic⁹ debet ad ta
lē gētē vl̄ psonā accedere, & eā docere, si
cut & Petr⁹ ad Cornelīū accessit & eū in
struxit, vt dictū ē. ✠. x. ca. l ¶ Et q̄. m. seq̄t
q ¶ Cū āt. p hoc ei q̄ p̄cib⁹ suis coegit
Paulum domum suam intrare, & ibi cū
socijs suis necessaria ministrare, significa
tur quælibet persona Christiana, q̄ de sui
is facultatib⁹ ministrat Christi membris,
& illis potissime qui annunciant verbū
salutis. t ¶ Factū est autē &c. Per
hoc autē, q̄ Paulus, ꝓhibuit se & socios
laudari à dæmone in illa loquente, sicut
etiam Christus Mar. j. c. dæmoni dicenti: Scio quòd sis sanct⁹ dei,

non laudare cum gaudio.
E a ¶ Cū sim⁹ Ro.Bed.Iam de
†spiritus cretū erat à Romanis,ne quis de
us.reciperetur nisi approbante
senatu. b ¶ Miserunt eos in
car.Rab.Et per hoc maior vir
tus est liberātis.Ad idem spectat
& qd' sequit:Misit ī interiorem
carcerem,& pedes eorū strinxit
ligno. c ¶Media ãt n.&c.
Orādum est media nocte & in
periculis seruanda diligētia ora
tionis. d ¶ Terræmotus fa
est ma.&c.Be.Deuotio oran
tium & virtus orationis expri
mit,qa illis in carcere hymnos
canētib⁹,laus eorū terrā mouet.
carceris fundamenta concutit,
ostia aperit,catenas vinctorum
Allegorice soluit. ¶ Alleg. Qui omne gau
Iaco.1.a. dium extimat cū in tētatiões va
rias inciderit,libēterq; gloriatur
in infirmitatib⁹ suis,vt in eo ha
bitet virtus Christi,hic cū Pau
lo & Sila in carcere deū laudat,
Psal.31.c. di.cū pphera:Tu es refugiū me
um à pressura quę circūdedit me,
exul.mea &c.e ¶ Cla.ãt Pau.
Nihil fe.&c. Raba. Magna
vox est,qua sciētia occultorū de
clarat.nouerat em etiam in tene
bris illū qui volebat se interfice
re,& inimico custodi pepercit.
f ¶Procidit &c.Raba. Pro
pter potentiam & scientiam.po
tentia,qa terræmotu ostia sunt
apta.sciētia,qa cognouit Paul⁹
cur se vellet interficere.iō p oib⁹
Paulo & Silæ procidit ad pedes.
F g ¶ Lauit pla.e. Beda. Pul
chra varietas:quib⁹ plagas vul
neris lauit,per eos plagas crimi
nis amisit. h ¶ Continuo.
Raba. Velocitas obedientiæ si
gnatur. Nescit tarda molimina
spūssācti gratia. i ¶ Cūq; pdu
xi.&c.ap.Ra.Optimū vtriusq;
exēplū,igressus dom⁹ & mensæ
appositio.

Nicolaus de Lyra.

☞subdit persecutio. & secūdò
diuina liberatio, ibi: Media au
tē nocte.Circa primū dicit: Vi
dentes autē &c. & per conse
quens dolentes de damno tpali.
a ¶ Apprehēdētes Pau.&c.
pdu.i fo.vbi tractabantur lites
b ¶ Ad princi.ci.vt punirent
eos tanq; malefactores.ideo sub
ditur:eos accusando: ā c ¶ Hi
homi.cō.ci.iō sūt digni mor
te tāquā aduersarij reipublicæ.
d ¶ Et an.morē &c.s.Iesum
Christū esse deum. e ¶ Cum si.
Ro.Iā em erat decretum à Ro
manis ne quis reciperetur deus,
nisi approbāte senatu. f ¶ Et
cucurrit ple.ad. moti impetu
†ro.di.c.si passionis, & nō ductu rationis.
in adiuto- g ¶ Et &c.scisis tunicis.s.
rium Pauli & Silæ contemptibiliter.
h ¶ Iusserunt uir.e. cæ.cru.
†educant & ad augmentum crudelitatis
subdit: i ¶ Et cū mul.&c. &
patet litera.k ¶ Miserunt eos
in carcerē. qui erat fortior &
grauior. l ¶ Et pedes eorū
strin.lig.ad maiorem securita
tem

exiuit † spes quæstus eorum, apprehendentes a
Paulum & Silam perduxerunt in forū ad prin b
cipes,& offerentes eos magistratibus dixerunt:
Hi homines conturbant ciuitatem nostrā, cum c
a ¶Qui mali sunt,vel captiui, vel alterius legis. b ¶Fidem Iesu Christi in cu ius nomine Phytonicus exierat spiritus.
sint Iudæi,& annunciant mōrem,quem non li, d
¶Auditu. ¶Actu.
a cet nobis suscipere, neque facere, cum simus e
a ¶Qui meliores Iudæis: vel domini, vel dissimilis legis.
Rōmani. Et cucurrit plebs aduersus eos,& ma f
¶Alterum ad abominationem,alterum ad pœnam spectat. g
gistratus,& scissis tunicis eorum iusserunt † uir h
gis eos cædi. Et cum multas plagas eis intulis, i
b sent,miserunt eos in carcerem, præcipientes cu k
stodi ut diligenter custodiret eos. Qui cum tale
præceptum accepisset, misit eos in interiorem
a ¶Media nocte surgebam ad confitendum tibi. l
c carcerem,& pedes eorum strinxit ligno. Mēdia m
¶Alias hymnum dicebant.
autem nocte Paulus & Silas † adorantes lauda
a ¶Paulum & Silam. b ¶Vincti.
bant deū,& audiebant eōs qui in cūstodia erant.
a ¶Ad timorem incutiendum,& ad ostia carceria aperienda.
d Subito uero terræmōtus factus est magnus, ita n
a ¶Magna virtus orationis,qua omnis ostia interiora.s.& exteriora aperiuntur.
ut mouerentur fundamenta carceris, & statim
a ¶Non solum Pauli & Silæ,sed & aliorum vinctorum.
aperta sunt omnia ostia,& uniūersorum uincu
¶Ex,terræmotu magno.
la soluta sunt. Expergefactus autem custos car o
ceris,& uidens ianuas apertas carceris, euagina p
to gladio uolebat se interficere,æstimans fugis q
e se uinctos. Clamauit autē Paulus uoce magna
a ¶Vincti quos custodiebas
dicens:Nihil feceris tibi mali:uniūersi enim hic
a ¶A ministris.
sumus. Petitóque lumine † introgressus est, & r
f tremefactus procidit Paulo & Silæ ad pedes, & s t
a ¶De carcere. b ¶Honorare eos incipit plus q̄ decuit.
c ¶Sentit se hactenus male fecisse.
producens eos forās ait:Dōmini,quid mē opor v
tet facere ut saluus fiam? At illi dixerunt: Credē
a ¶Non in multos dominos, vt de nobis dixisti. b ¶Saluatorem nunciant illi qui quærebant salutem. c ¶Non tu solus,sed etiam.
in dōminum Iesum:& saluus eris tu & domus
a ¶Credens in Iesum. b ¶Non vnus tantum,sed ambo præ gaudio,quia ostium fidei apertum erat illa hora noctis.Vel ostenditur æquitas benefactendi.
tua. Et locuti sunt ei uerbū domini cū omnibus
qui erant in domo eius.& tollēs eos in illa hora
a ¶De quibus dixerat:Et cum multas plagas eis intulissent.
¶Lauans lauatus est.
g noctis,lauit plagas eorū, & baptizatus est ipse h
h & omnis domus eius continuo. Cūq; perduxis i
set eos in domum suam, apposuit eis mensam,
a ¶Baptismate accepto spiritalis fructus sequitur.i.lætitia.
& lætatus est cū omni domo sua, † credens deo. x y
Et cum dies factus esset, miserunt magistratus li
a ¶Hoc custodi dicitur. b ¶Ne plures credant. c ¶Quasi despectos.
ctores dicentes:Dimittē hominēs illōs. Nuncia z
uit autem custos carceris uerba hæc Paulo,quia
miserunt magistratus ut dimittamini. Nuncigi
tur exeuntes ite in pace. Paulus autem dixit eis: a
a ¶Sine reatu certo a iudicibus prolato.
† Cæsos nos publice † indemnātos homines Ro b c
a ¶Censum professos. b ¶Occulta displicebat electio;quia publica fue d
rat flagellatio.
manōs miserunt in carcerem, & nunc occūlte e
nos eiciunt. Non ita, sed ueniant, & ipsi nos f
† eiciant. Nunciauerunt autem magistratibus g
¶Ad hoc quod dixerat Paulus.
lictores uerba hæc. Timueruntq; audito,q̄ Ro
mani essent:& uenientes deprecati sunt eos,& e
ducentes rogabant ut egrederentur de urbe.

tem, ponens eos in cyppo. G
m ¶Media autem nocte.
Hic cōsequēter ponitur eorum
liberatio.& primo miraculo di
uino,secudo humano mandato
ibi: Et cum. Circa primum dici
tur: Media autem nocte
Paulus & Silas adorantes.
secundum illud psal.Media no Psal.118.b
cte surgebam ad confitendum ti
bi. n ¶Subito uero &c.
ad ostendendum orationis eorū
virtutem, & ad incutiendum † t.Cor.14.
hominibus domini timorem.
o ¶Expergefact⁹ aūt custos
carce.ex terræmotu.p ¶ Eua
ginato gladio uo.se.in.&c.
ne propter euasionem Pauli &
Silæ de quorum diligenti custo
dia habuerat præceptum stricti
& speciale puniretur graui & cō
temptibili morte.q ¶ Clama † forsan
uit aūt Pau.sciens p spīm cau
sam quare volebat se interfice
re. r ¶ Et tremefa. cognoscēs
terræmorum diuina ỹ tute factū
s ¶ Procidit Pau.& S.ad p.
ad quorū orationē fuerat factū
miraculū.& qa à morte fuerat
liberatus p Pauli ỹ bū. t ¶ Et
producens eos foras.carcerē.
v ¶ Ait:dñi:quid me opor
face.q.d.paratus sum viam sa
lutis audire & fideliter obedire.
Cætera patent vsq; ibi: x ¶ Et
lætat⁹ est. de euasione mortis
corporalis p verbū Pauli:etiam
spiritualis p susceptionem fidei.
y ¶ Et cū dies. Hic consequē
ter ponit eorū liberatio manda
to hūano, cū dr: z ¶ Dimitte † impe
homines illos. Transeūte em H
passionis impetu,aduerterūt ma
gistratus,q̄ Paulus & Silas iniu
ste fuerunt verberati & incarce
rati.ideo volebant eos liberare.
a ¶ Paulus autē dixit illis.
s.lictoribus, qui venerant: pro
eorum liberatione. b ¶ Cæ
sos nos publicè.qd' nō debet
fieri,nisi publicis malefactorib⁹
c ¶ Indēnatos.qa puniti fu
erūt impetu passionis,& non iu
dicio rationis. d ¶ Hoies Ro
ma. quibus magis debet defer
ri quàm alijs,eo q̄ Romani habe
bant dominiū orbis. Qd' autem
Paulus esset ciuis Romanus, ha
bet.j.xxij.ca.e ¶ Et nūc occul † crudeliter
nos eijci.volētes crimē suū oc set
cultare.f ¶ Non ita.supple erit
g ¶ Sed ueniāt,& ip.n.eij.
facto confitētes q̄ iniuste nos ỹ
berauerūt & incarceraverunt,&
ita factū est,vt patet ex lra seq̄nti
☞Exeuntes Moraliter
¶silentiū imposuit. ostēditur q̄ † indicta
prędicator ỹ bi diuini vitare de causa cū fa
bet laudes malorū hoim qui sūt mē Roma
mēbra diaboli,qa sicut dicit Se ni
neca libro de virrutib⁹.Idem est
laudari à turpibus & ob turpia.
m ¶ Media autē nocte Pau
lus & Silas ado. lau.domi.
Per terræmotū ipsis orantibus
factū,significata fuit sequens li
beratio Pauli & Silæ de carcere
& custodis carceris, & familiæ
suæ ab infidelitate.

A ¶ Vm autē &c. Ca. XVII. a ¶ De scriptu. Be. Vtrunque parię de scripturis iſinuat. ſ. qa Christū pati & resurgere oportuit, & q̄ passio ac resurrectio ad nullū aliū nisi ad Iesū ptineret. Iudęi ēm q passionē & resurrectionēne gare ñ poterāt, Antichristū expectātes ea ad Iesū ptinere cōtradicebāt. & ideo Paulus nō mō Christi mysteria p̄dicat, ſed docet ī Christo Iesu oīa eē cōſūmata. b ¶ Et de co. Gē. i. & de his q Gētilē ritū Iudaiſmo mutauerāt, & de his q Gētiles pmāserāt multi ad Christū cō fluebāt. ¶ Ra. Pria cā malicię, q̄ de vulgo. Scd'a q̄ & mali erant præ vulgo. c ¶ Trahe. Ia. Be. In Græco, Iaſonem & q̄ſdā alios frēs. vñ ī telligēdū eſt, Iaſonē frēm & fidelē fuiſſe. d ¶ Regē alię. Ra. Præter Cæsarē, qd' cōtra decretū Cęſaris erat. vñ ī euāgelio: Oīs q ſe regē facit, contradicit Cæsari. Apoſtoli verò contradicebant Christum regem eſſe Iudęoꝝ. i. cōfitentiū. vnde & Iudęi ipm Christū accuſabant. e ¶ A Paulo. q erat dux verbi: & ideo poſtea ſolus dimiſſus eſt, vt iret de Macedonia ad mare.

†Lu. 24. g. Ioh. 19. c.

Nicolaus de Lyra ☞ Profe-

†primarię

✠ ñ q̄ non credebant

✠ danculū

B

Simulatio q̄ hic pōit Hiero. ñ ſic ītelligēda ē, q̄ſi illos act' ſcd'm rei vēritatē nō feciſſet, ſed qañ faciebat tā q̄ legis cerem onias obſeruās, ſed ſolū q̄dā pia ſimulatiōe, ne ſcādalizaret Iudęos, & eoꝝ cōuerſionē impediret. ſicut ſi qs pelliculā virilis mębri abſcinderet, ppē ſanitatē, nō cā legal' circūciſionis obſeruādæ, vt in prima ſecundæ. q. ci. arti. iiij. in reſponſione primi argumenti.

¶ In ca. xv. vbi dr̄ ī. Poſtil. Dicit hic Glo. q̄ timore ſpiritus ſancti cogēte ſpiritus mendax vera loquebatur.

ADDITIO. I.

ADDITIO. II.

Paulus nō ītelligit hic doluiſſe de hoc qd' ſpūſcto cogente factum erat, ſed de hoc, q̄ puella à diabolo poſſidebat: vt ī Glo. īterlineari. & iō gl. quā reprobat Poſtillator nō videt reprobanda.

NICO. DE LY.

Diuiſio

†virorum

¶ Vm au. pera. Cap. XVI. Hic conſequēter ponit prædicatio Pauli ī alīs locis Macedoniæ. & prīò ī Theſſalonica. ſcd'o in Beroe, ibi: Frēs verò. Pria in duas: qa prīò ponit prædicatio. ſecū dò inſurgens perſecutio, ibi: Zelantes. Circa primū dicitur: f ¶ Cum au. pam. Amphi. & Apol. ciuitates ſunt in qbus non cōtraxerūt morā. g ¶ Vene. Th. ubi erat ſy. In illa enim ciuitate cū Gentilibus habitabant multi Iudæi. h ¶ Secūdum &c. in. ad e. ſ. Iudæos, quibus Paulus cōſueuerat prīo p̄dicare q̄ Gentilibus, vt patet ex præcedenti. i ¶ Et per &c. de ſcrī. legis & pphetarum

Exeuntes autem de carcere, introierunt
a ¶ Regionem: a ¶ Chriſtianis in Lydia' cōuerſantibus. b ¶ Apoſtoli.
ad Lydiam, & uiſis fratribus cōſolati
a ¶ Aduentu ſuo, exemplo & doctrina. ¶ Poſt verbum conſolatiōis.
ſunt eos, & prōfecti ſunt.

Cap. XVII.

¶ Vm autem perambulaſſent
a ¶ Nomina ſunt ciuitatum.
Amphipōlim & Apolloniam, uenerunt
Theſſalonicam, ubi erat ſynagoga Iudęorum. Se
¶ Iudæo rum, vel Pauli.
cundum cōſuetudinem autem * Paulus introiuit ad eos, & per ſabbata tria diſſerebat eis de ſcripturis adaperiens & inſinuans, †quia Chriſtum oportuit pati, & reſurgere à mortuis, & quia hic eſt Iesus Chriſtus, quem ego annuncio uobis. Et quidam ex eis crediderunt, & adiuncti
a ¶ Deum Iudæis. f. religioſis.
ſunt Paulo & Silæ, & † de cōlentibus
a ¶ Qui prius non colebant. b ¶ Ideo mulieres prius credunt, vt viros facilius trahant.
Gentilibūſq̄ magna multitudo, & mūlieres †nobiles non paucę. †Zelantes autem Iudæi aſſumentesq̄ † de uulgo uiros quoſdam malos, & turba facta conā
a ¶ Illios qui crediderant.
a ¶ Propter turbatum ſenſum.
a ¶ Ad conuentum commouēt. b ¶ Theſſalonicam.
citauerunt ciuitatem, & † aſſiſtentes domui Iaſonis, quærebant eos producere
¶ Viri fidelis. ¶ Paulum & Silam.
¶ Putantes eos eſſe occultatos.
in populum. Et cum non inueniſſent eos, trahebant Iaſonem & quoſdam fratres ad principes ciuitatis clamātes: quoniam hi qui urbem concitant, & huc ue
a ¶ Apoſtoli & eorum ſuſceptores.
nerūt: quos * ſuſcepit Iaſon: † & hi ōmnes cōtra decreta Cæsaris faciunt regē aliū,
¶ Ipſi prius concitati concitant plebem:
dicentes eſſe Iesum. Concitauerunt autem plebem, & principēs ciuitatis audi
a ¶ Etiam concitauerunt cum plebe principes.
a ¶ Quod negant ſe ſuſcepiſſe, vel pœnitentiam profeſſus eſt.
entes hæc. Et ā cepta ſatiſfactione à Iaſone, & à cæterīs, dimiſerunt eos. Fratres
a ¶ Qui defendebant & excuſabant. ¶ Iaſonem & cæteros.
uero confeſtim per noctem dimiſerunt
a ¶ Ciuitas eſt. b ¶ Fortitudo fidei oſtenditur quia nec pro Iudæorum perſecutione loqui ceſſant.
Paulum & Silam in Bēroam. Qūi cum
a ¶ Qui ſuſceperant eos in Beroea. b ¶ Genere vel animo qui verbo audiendo & ſcrutando inſtabant.
ueniſſent, in ſynagogam Iudæorum introierunt. Hi aūtem erant nōbiliores eorum, qui ſunt Theſſalonicę, qui ſuſceperunt uerbum cum omni † auiditate, quotidie ſcrutantes ſcripturas, ſi hęc ita ſe habe
¶ De Beroensibus.
rent. Et multi quidē crediderunt ex eis, & Gentilium mulierū honeſtarū, & † uiri non pauci. Cūautē cognouiſſent in
¶ Qui erant.
Theſſalonica Iudæi, quia & Beroe p̄dicatum eſt à Paulo uerbū dei, uenerunt & illuc commouentes & turbantes multitudinē. Statimq̄ tunc Paulum dimiſerūt fratres, ut iret † uſq; ad mare. Silas

prophetarum. k ¶ Ada. & in. ex eis. l ¶ Quia Christum in lege & pphetis promiſſum. m ¶ Opor. p. ſicut patet Iſa. liiij. & Oſee, vj. & in pſalmis alīs locis: ſicut declaraui exponendo dicta pphetarū. n ¶ Et quia hic eſt Chriſt. Iesus Nazarenus. o ¶ Quē ego annuo. ita q̄ non ſolū declarabat ex ſupradictis paſſionem Chriſti, & eius reſurrectiōem, ſed etiā iſta eſſe complera ī Iesu Nazareno. & ſic non eſſe expectandum alium Chriſtum ſicut expectāt Iudęi. huiuſmodi verò ſcripturas p quas iſta p̄bant, ego poſui ſaltē ī pte ī q̄dam qōne de aduentu Meſſiæ. p ¶ Et qui. ex e. ſ. Iudæis. q ¶ Cre. in Chriſtū. r ¶ Et ✠ ſuam adiunc. fide & ſocietate. s ¶ Et de co. i. de Gentilibus prius conuerſis ad Iudaiſmū. & ſic colebant vnum deum. t ¶ Gentili. i. de eis qui vſq; tunc permanſerunt in Gentilitate. v ¶ Zelan. au. hic cōſequenter ponit inſurgens perſecutio, cū dr̄: Zelan. au. Iu. iudia moti. x ¶ Aſſu. de &c. mal. qui proni ſunt ad facienda mala. y ¶ Et tur. fa. conci. contra Pau. & Silam. & ſecūdū q̄ dicit Ioh. Chryſoſt. A veritate ſe eſſe † religioſo vacuos, pfeſſi ſūt, q multitudie ſe arma rum Græuerūt. z ¶ Et aſſi. d. Ia. in q̄ Paul' & corum Silas fuerāt hoſpitati. a ¶ Et cū non ī. e. qa iā alibi trāſierāt. b ¶ Trah. &c. † Zelo aūt fra. i. Chriſtianos cū eo. c ¶ Ad prin. commoti ci. vt punirentur. d ¶ Clam. q. h. i. ſ. † circūſora Paul' & Silas. e ¶ Quos ſ. Ia. & iō p; neos ticeps eſt maleficij eorū. f ¶ Et h. o. c. d. c. f. & ſubdit in quo. g ¶ Re. a. d. eē Ie. ſ. ñ ſubiectū Cæsari, ſed magis ei' do D minū. Imperatores ēm Romani bū per †adorti do mittebāt alios reges eſſe: dū tñ eis eſſent mum ſubiecti: & redderent eis tributum. h ¶ Et ac. prōnabilē excuſationē: vel emēdæ ſolutionē: vel alio conuenienti modo. quia non habetur in tex. modus huius ſatisfactionis. i ¶ Fratres. hic cō ſequēter deſcribit p̄dicatio Pauli: & Sylæ in Beroe. & patet litera vſque ibi: †Ioh. 18. g.
k ¶ Hi autem. ſ. Iudæi manentes in Beroe. l ¶ Erant nobiliores. genere vel animo, vel vtroq; mō. m ¶ Eorū qui ſunt Theſſalonicæ. id eſt magis nobiles quām illi qui habitabāt ī Theſſalonica. n ¶ Qui ſuſceperunt uerbum. euangelicum à Paulo & Sila poſitum. o ¶ Cum oī auidi. i. ardenter & deuotē. p ¶ Quotidie ſcrutantes ſcripturas. legis & prophetarum. q ¶ Si hæc ita ſe haberent. ſ. q̄ eſſēt impleteq; in Iesu Nazareno ſicut Paulus & Silas aſſerebant. r ¶ Et multi q. dem crediderunt ex eis. ſcilicet Iudęis. s ¶ Et Gentilium mulierum honeſtarum. ſcilicet iam ante conuerſarū ad Iudaiſmum. t ¶ Cum autem cognouiſſent ī Theſſ. hic conſequēter mouetur quęſtio contra Paulum: & patet litera vſque ibi: v ¶ Statimq; tūc Paulum dimiſerunt fratres. vt alibi poſſet prædicare euangelium Chriſti. x ¶ Silas autem & Timotheus re. i. ad pleni' inſtruendū & cōfirman✠ dum in fide †aī. ꝓmptitudine,

Moraliter. f ¶ Cū au. perambu. Am. Hic deſcribit fructū prędicationis ipſius Pauli in Theſſalonica, & Beroa: & eius receſſus ab vtraq; ꝓpter perſonalem pſecutionē, & eiſdē rōnibus qb' dictum eſt ſupra ipſū de alīs locis receſſiſſe: & eadem moralitas eſt hic & ibi. † velut Moraliter

a ¶Profecti sunt.Ra.Ab Athenis ffes illi qui duxerũt Paulum
E Quidã de Sila dictum putant,& Timotheo, ꝙ de Macedonia ad
Paulum profecti sint. b ¶Epicurei.Ra.Vocant ab autore suo,
qui dicitur voluptatis assertor.Stoici Grẽce Latinẽ elementa:q cõ
tendebant paria esse pctã.i.oẽ peccatum vniforme esse. ¶Beda.
Epicurei p̃ceptoris sui traditionẽ secuti,
felicitatẽ hoĩs ĩ sola voluptate corporis,
Stoici ĩ sola animi virtute posuerẽt. Qui
inter se dissidentes, Apostolum vnanimiter impugnãt,qa hoiem docebat beatum esse in anima & corpore,nõ in pñti,
nec ex se,sed ex gratia dei per Iesum Christum in resurrectiõe. c ¶Quid uult se.
Seminiuerbius est qui verbum seminat.
Vel seminiuerbius.i.sermologus:quia semen est verbum dei vnde:Si vobis semi-
Luc.8.b. nauimus spi.&c.¶Augu.Legimus Pau-
1.Cor.9.b. lũ apostolum dictũ suisse seminatorem
† irritabat verborum.qd' dictum est ab irridentib⁹
sed nõ respuẽdũ à credẽtib⁹.erat quippe seminator ỹborũ,sed messor morum.Et
nos licet paruuli,nec illi cõparãdi ĩ agro
dei(qd' est cor vr̃m)seminamus ỹbũ dei
expectãtes vberẽ frugẽ vel fructũ de mo
† religiosis rib⁹ vr̃is.d ¶Alij ue.Ra.A Iudeis audi
vel,diuino erũt vocabulũ dæmoniog: eẽ abominabi
cultui dedi le:& iõ huic abominatiõi cõparãt doctri
tis. nã Pauli.Vel Iudæi sunt q hoc dicunt.i.
†43.dist.c. Saducęi. e ¶Ad Ariopa.Ra. Nomen
sit rector est curiæ apud Athenas,dictum ab idolo
circa.fi. Martis,quod apud eos Arios vocatur.
f ¶Viri Atheniẽ.&c. Quod igno.
c.h.an.Rñdet ad hoc qd' dixerant vr̃ p̃miserant.Noua quædã infers.q.d. Noua quæ infero inter vetera vestra habetis. Hoc autem dicit ad persuadendum, ne quasi noua refutent sua verba.

F *Nicolaus de Lyra.* ☞Ignoto

✠dum in fide conuersos ad Christum.
a ¶Qui autem dedu.Hic consequẽt̃ p̃dicatio Pauli describitur in alĳs partib⁹
Græciæ,& primo in ciuitate Athenienſi
scd'ò in Corintho ca.sequẽ.tertio ĩ Epheſo,ibi:Paulus verò. Circa primũ primò
describit eius ad Athenas peruentio,secũ
do cũ philosophis disputatio,ibi: Paul⁹
autẽ.tertio prædicatio ei⁹,ibi:Stãs autẽ.
Circa primũ dicitur:Qui autem ded.
Paulum.Vt per mare iret alibi ad prędicandum. b ¶Perduxerũt e. Cõsolati
eius societate & doctriæ ỹitate. c ¶Et
ac.m.ab eo.& per illos qui deduxerunt
† serè cũ vsq; ad Athenas. d ¶Profe.sunt.In
structis plenius & confirmatis Beroensibus,ad quod remanserant. e ¶Paulus autem.Hic consequenter describitur Pauli disputatio cũ philosophis,cuius primo ponitur motiuum,cũ dicitur: f ¶Incitaba.s.e.ĩ i.Nã ex zelo fidei moleste ferebat idololatriã,q̃ vigebat in ciuitate,& alios errores.ideo
subditur. g ¶Disputa.igi.in sy.& c.s.vnum deum.& isti erãt
Gentiles conuersi ad Iudaismum:& isti cum Iudæis errabant contra Christũ,dicentes eũ esse venturum.Paulus autem asserebat contrarium,ostendens per scripturas Iesum Nazarenum esse Christũ
h ¶Et in fo.i.in loco cõi vbi cõueniebãt philosophi,& disputabat cum eis. i ¶Quidã au.E.& S.p.di.i.disputabant.k ¶Cũ
eo.De felicitate hominis,quã Epicurei dicebant consistere in corporis voluptatibus.Stoici verò in animæ virtutibus:tamen ĩ pñti
Felicitas ve vita.nã vtrięq.s.Epicurei & Stoici negabant resurrectionem: & p
ra hominis consequens aliam vitam.Paulus autem asserebat eã esse in anima
& corpore,& hoc in vita futura.nam beatitudinem animæ dicebat eẽ in aperta dei visione & fruitione.ĵ.Corint.xiĵ.d. Videmus enim nũc per speculum,&ĵn ęnigmate,tũc autẽ facie ad faciẽ.beatitudinem verò corporis ex dotibus claritatis,subtilitatis,agilitatis,& impassibilitatis, quæ causabuntur in corpore ex redundantia gloriæ animæ quæ fiet in resurrectione:& hoc ex Christi virtute Phiſ.iĵ.d.Saluatorem expectamus dominum Iesum Christum qui reformauit corpus humilitatis nostræ, configuratum corpori claritatis suæ.Et quia ista videbantur eis impossibilia, ideo subditur:

autem & Timotheus remanserunt
ſ Beroe.
ibi.Qui autem deducebant Paulũ, a
a Quæ est ciuitas Attięq. vel Achaiæ.
perduxerunt eum usq; Athẽnis .& b c
a ſ Vel solo verbo, vel per epistolam. ſ Paulo.
accẽpto mandato ab eo ad Silam &
Timotheũ ,ut q̃m celeriter uenirent d
a ad illum,profecti sunt. Paulus au- d e
tem cum Athenis eos expectaret,
†incitabatur ſpiritus eius in ipso, ui f
dens idololatrię deditam ciuitatem.
ſ Inſpirante ſpiritu.
Disputabat igitur in synagoga cũ g
ſ Cũm Gentibus.
Iudęis &†colentibus:& in foro per h
omnes dies ad eos qui † audierant. f
b Quidam autem Epicurei & Stoici i
philosophi disserebant cum eo. Et k l
c quidam dicebãt:† Quid uult†semi m
d niuerbius hic dicere? Alĳ uero dice n o
bant,nouorum dæmoniorum uide p
tur annunciator esse,quia Iesum &
resurrectionem annunciabat eis.Et
c apprehensum eũ ad † Ariopagum q
duxerunt,dicentes:Possumus scire r
quæ est hæc noua quę à te dicitur do
ctrina?Noua enim quædam infers
auribus nostris.Volumus ergo sci-
ſ Qualia ſint, & ad quid tendant.
re quidnam uelint hæc esse. Atheni s
enses autem omnes &†aduenæ ho- t v x
spites ad nihil aliud uocabant , nisi,
a ſ Non vt firmiter crederent:sed tantum mirarentur
ſ Ideo q̃ pauci de doctrina interrogabant qualis sit vt crederent.
aũt dicere, aut audire aliquid no- y z a
ui. Stans autem Paulus in medio b
f Ariopagi , ait : Viri Athenien-
a ſ Vel hominum genera, vel per omnia dogmata.
ses, per ōmnia † quasi superstitio

subdit:1 ¶Et q.di.Quid u.se.i.seminator verborũ. n ¶Dis G
cere.q.d.nõ est nisi multiplicator ỹborũ friuolorũ. Alĳ ỹ ò sup
ple dicebãt.qd' nõ est de textu,licet in aliqb⁹ libris ponat.p ¶No
uorũ d.ui.an.eẽ.Dicit glo.ꝙ philosophi illi audieẽ à Iudęis iter
eos habitantib⁹ ex dispersione eorũ fctã tpe Antiochi regis,nomẽ
dęmonĳ esse abominabile.& iõ doctrinã
Pauli vocabant annunciationem dæmo
niorũ, tãq̃ isdẽ abominabilem.Sed isti
non videt verũ,qa subditur,ꝙ duxerunt
Paulũ ad Ariopagũ,vbi erat locus iudĳ,volentes plenius audire q̃. eẽt eius doctrina:qd' non fecissent si eẽt eis abomiabilis.Itẽ hoc nomẽ dæmon vel dæmonium,nõ est nomẽ Hebraicũ,sed Græcũ,vt
dicit Isid.viĳ.etymo.& iõ hoc vocabulũ
nõ didicissẽt Græci ab Hebręis, sed magis
ecõuerso.& scd'm ꝙ ibidẽ dicit Isido.dæmõ Græcè interpretat sciẽs, aut perit⁹ Latine.& p cõsequns dæmoniũ interpretat
scia vel peritia.Sic ergo videt hæc lra exponẽda.Philosophi em̃ disputãtes cum
Paulo non erant eiusdem conditionis vt
opinionis, vt satis patet ex textu & ideo
illi qui doctrinam eius reputabant friuolam, vocabant eum seminiuerbium. †forte ad
Illi aũt q volebãt eum audire pleni⁹ tãq̃ rant
bonã reputãtes eã,licet itellĳgerẽt ad plẽ
nũ dicebãt Paulũ annũciatorẽ nouorum
dæmoniorũ.i.nouarũ scĳarũ,ꝑpter qd', †ſpernolo
q ¶Eũ ad A.du.vbi erat locꝰ docen- gus.i.verbi
di. s ¶Athenien.i. de terra illa natiui, faror,q no
t ¶Et ad.ho.q aliunde illuc venerãt rõ uos rum o
ne studĳ,ſicut modo cõueniunt Parisĳs, res ſparge
v ¶Ad ni.al.ua.principaliter.x ¶Ni in vulgo.
ſi aut dí.q̃tũ ad magistros. y ¶Aut
au.q̃tũ ad discipulos. z ¶Aliqd no. Et in hoc eis assimilantur Parisienses multi. a ¶Stãs autẽ.Hic consequenter de- †Mutuã
scribitur primò Pauli p̃dicatio.& secũdò viam
auditorũ distinctio,ibi:Cũ audissent.Prima ĩ duas.qa priò ĩcipit Paul⁹ à q̃dã qd' H
erat Atheniẽsib⁹ notũ & cõcessũ,scd'ò p
sequitur intentũ,ibi.De⁹ q fecit mundũ.
Circa primũ dr̃:Stãs au.Pau.vt melius
audiretur à multitudine.b ¶Ait:Viri †quiſſicꝰ
Atheni.per o.q.ſ.i.idolorum cultores. fabantur
✠Vos video
✳a ¶Qui &c.p.e. vt Pauli sapia à deo
sibi data corã philosophis manifestaret, Moraliter
& eorũ aliq ad Christũ conuerterent,sicut
& fctm̃ fuit vt hr̃.ĵ.e ¶Paul.&c.ex.Si
lã & Timotheum.licet em̃ eẽt plen⁹ sapiẽtia acquisita,& infusa, tn̄ expectabat eos
ad cõferendũ cũ eis publicè prædicaret.Et
nos multo magis q nihil sumus respectu
ipsius debemus cũ sapientibus conferre anteq̃ aliqd notabile proferre,maxime coram personis notabilibus præsumam⁹.i ¶Qui
dã Epi.Eipicurei tn̄,q felicitatẽ hoĩs ponebãt in voluptatib⁹ corporis erãt magis longinqui à doctrina Pauli.& isti dicebant de eo,
m ¶Quid uult se.Reputantes ei⁹ verba friuola. o ¶Alĳ &c.
dæmon.i.scĳarũ.dæmon em̃ in Græco in quo Lucas scripsit hũc
librũ,idẽ est qd' sapiẽs.vñ iris dicitur arcus dæmonis.i.sapięt̃is lib.
meteoro.in antiqua translatione.Moraliter p hoc significat̃,ꝙ sapientes sapĳa mundana quę t̃rena est & aĩalis,& diabolica, reputãt
eccl̃iæ p̃dicatores verborũ inaniũ semĩatores.Illi verò qui de deo
incipiunt aliquid sentire,volũt perfectius audire dicẽtes:r ¶Pos
sumus &c.no.d.Prædicatio enim euangelĳ bene dicitur noua
doctrina.s.formaſr & effectiue.formaſr,quia est doctrina no.Tes.
effectiue,nã ĩducit effectiuè ad nouitatem gratiæ,& finaſr ad gl̃iæ
nouitatẽ. a ¶Stãs au.Pau.Hic ponit prædicatio Pauli,in q̃ cõstãter & ĩrepidè declarat diuinitatẽ Christi,& philosophorũ stoli
ditatẽ:quia cũ eẽnt ĩrati,erãt tn̄ idololatriæ dediti. ꝑpt̃ qd' Dio
nys⁹ & quidam alĳ magis intelligentes eius doctrinam diuinis te
stimonĳs confirmatam,crediderunt, vt dicitur in fine hui⁹ ca. Per
constantiam verò Pauli significatur constantia prædicatoris eũ
gelici,qui constanter debet fidem & mores prædicare,& sapientes
mũdana sapĳa q̃ stulticia est apud deũ,cõsutare.de quibus dicitur
Rom.ĵ.c.Dicentes enim se esse sapientes,stulti facti sunt.

a ¶ Ignoto de. Rab. i. vero deo, quē nemo nouit vt est. Nemo enim nouit filiū nisi pater, neq; patrē nisi filius. & iuxta hunc sensum, à Paulo ignotus dē dicitur: Aliter autem ex eorū sensu ignoto deo dedicata est hæc ara .i. illi deo quē Gentiles ignorāt. Ergo vel scriptū erat, ignoto deo dedicata est, siue aliqd sisse qd̄ tacēi vel simplr scriptū erat, ignoto deo. ¶ Beda. Not⁹ in Iudæa dē⁹, sed ñ recept⁹. Ignotus Achaię dē⁹ quāuis per multa q̄situs. Et q ignorat ignorabit. Præuaricator dānabit, neuter īmunis à culpa, sed excusabili or q fidē non obtulit Christo quē nescie bat, q̄ q manus intulit Christo quē sciebat. b ¶ De⁹ q fe. Nota ordinē huj⁹ disputationis, quia primò vnū deū autorē mūdi oīm docet esse, in quo viuimus mouemur, & sumus, cui⁹ & gen⁹ sumus vt non solū ꝓluce & vita, sed etiā ꝓ cognatione generis diligendus oñdat. Postea opinionem quæ est de idolis rōne destruit, q̄ mūdi cōditor, & dñs templis saxeis nō includat, q̄ largitor oīs bñficij sāguine victimarū nō egeat, q̄ hoīm creator, & oīm gubernator nō possit manu hoīs causari. Postremo docet deū, ad cui⁹ imaginē est fact⁹ homo, nō esse similem metallis. Erroris remediū dicit pœnitēdi studiū. Si aūt primò destrueret ceremonias idolor: Gentes non audirent eum. Dū ergo vnū deum ꝓsuaderet, adiunxit ꝓ Christū salutē nobis datā, magis tñ eū nominās hoīem q̄ deū, incipiēsq; ab illis q̄ gessit in corpore, supra hoīem oñdit esse: q victa morte resurrexit: paulatim em̄ fides crescit, vt cum supra hoīem esse monstrarē, de⁹ credat. Nō interest quo q̄sq; credat ordine. Nō in primis ꝓfecta q̄runt, sed de initijs ad ꝓfecta ascenditur.

B c ¶ Ex uno oē gen. ho. Be. In Græco ex vno sanguine. qa sanguis propaginē carnis designat, & per carnē hō intelligit: d ¶ In ipso enim ui. Aug. Quia id operatur in nobis, ꝓ viuimus, mouemur & sumus. & hoc opus est q̄ cōtinet oīa, quia eius sapientia pertigit à fine vsq; ad fi. fortiter & dis. o. s. Per hanc dispositionē in illo viuim⁹, mo. & su. Quōd si hoc opus suum reb⁹ subtraxerit, nec viuem⁹, nec mouebimur, nec erimus. ¶ Aug. In his quæ creauit ostendit de⁹ indesinenter operari. Neq; em̄ tāq̄ ei⁹ substantia sic in illo sum⁹, sicut dr̄ vitā hr̄e i semetipso. Sed cū alid' sim⁹ q̄ ipse, nō aliud in ipso sum⁹, nisi qa id operat, ꝓ viuim⁹, mouemur & sum⁹. Et paulo post: Nō cęlū & ęra, & oīa q̄ i eis sūt vniuersa. s. spiritat corpat & creatura i se ipsa manet: sed i illo de q̄ dr̄: i illo viuim⁹, mouemur & sumus: qa si ꝓs potest esse in toto cui⁹ ps ☞ est, ipsum to

Nicolaus de Lyra.

Arx Athenięsiū cōsecratio

a ¶ Vos u. hoc patebat ad sensum, qa in ciuitate illa erāt idola multa. ideo subditur: b ¶ Præteriens em̄ &c. Ignoto deo. In qualibet em̄ ara erat titulus superscriptus illius cuius erat honori consecrata, vt Ioui, Mercurio, & hmōi. In hoc autē alteri erat talis titulus Ignoto deo. supple consecratū est hoc altare. De cui⁹ consecratione varie dictū est. Aliqui enim dixerūt, ꝓ fuit consecratum & institutum à posteris Herculis, qui post eius mortem electi de regno suo & prāte, recurrerūt ad auxilium Athenięsiū, per qd̄ restituti fuerunt ad statum pristinum: propter quod dixerunt misericordiam in Athenis posuisse sibi sedem, cui consecrauerunt aram. s. quia misericordia non erat aliqua persona quę fuisset nota hominibus, sicut Iupiter & Mercurius, & huiusmodi fuerāt: q̄s Gentiles ad deos translatos esse dicebant. vnde. &. ij. Machab. xj. c. dicitur: Patre nostro inter deos translato, &c. ideo illud altare intitularum fuit Ignoto deo: & determinatum, ꝓ non fierent oblationes & sacrificia nisi de gemitibus, lachrymis & precibus miseror: ibidem misericordiam postulantium. In scholastica verò historia dicitur ꝓ Philosophi Athenis existentes, & tenebras factas in die passionis Christi considerantes, ꝓ non poterant esse virtute naturæ, eo ꝓ non factæ fuerūt per interpositionē lunę, vt dicit Dionysius se vidisse lunam retrocedentem ab oriente, & supponēte se sole: tunc ex hoc concludit vlterius, ꝓ non indiget sacrificijs humanis & oblationibus, di. g ¶ Nec ma. hu. co. i. sacrificijs humanis manibus sibi oblatis. h ¶ Indi. aliquo. cum sit per se sufficiens, & omnia alia eo indigentia. ideo subditur: i ¶ Cum ipse det om. ui. q̄tū ad spūales creaturas, cuiusmodi sunt angeli. k ¶ Et inspiratio nem. quantū ad animalia quæ viuunt per respirationem aeris ad refrigerium cordis, in quo consistit vita. Vel per aliquod supplēs vicem respirationis, vt sunt pisces & huiusmodi. & per hoc intelliguntur homines viuentes vita spirituali quantum ad animam, & corporali, ad respirationē. l ¶ Et omnia. quia quidquid boni ē in creatura quacunq;, totū est à dono dei. m ¶ Fecitq; ex uno. s. ex Adam homine primo. n ¶ Omne ge. ho. per generatiōis cōtinuationem. o ¶ In habi. s. uni. fa. ter. quia multiplicato genere humano cœperunt inhabitari diuersæ partes terræ. p ¶ Defi. sta. tem. nam ante diluuium vixerunt homines maiori tempore quā pōst. q ¶ Et ter. h. eo. nam in vna regione diutius viuūt q̄ in alia, sicut in regione Pigmęorum viuunt homines. ix. annis tm̄ vel circiter. Potest etiam aliter exponi, quia determinauit quantū quælibet gens debeat in terra sua manere, & postea ab ea expelli, sicut Chananæi fuerunt expulsi de terra promissionis per filios Israel, & sic de multis alijs. vnde dicitur Dañ. ij. c. Ipse mutat tpa & ætates, transfert regna, atq; constituit. Cōsequenter oñdit ad quid fiant ista prædicta, di. r ¶ Quærere deum. i. ad hoc ista fiunt, vt homines quęrāt deum per cognitionem. s ¶ Attrectent eum aut inue. per amorem. t ¶ Quamuis non longè. immo ꝓpè. quod ostendit consequenter, di. v ¶ In ipso enim. sicut in cā efficiente. Nam causat in nobis viuere moueri & eē: & sic est ītimior nobis q̄ nosipsi, quia coniungit principia intrinseca. Sciendū tñ, ꝓ viuere hominis est intelligere: nā hō ē hō per intellectum, propē quod dicitur. j. Metap. A ialia imaginationib⁹ & memorijs viuūt; ☞ homo autem

Matt. 11. d.

Psal. 75. a.

† vide 1. Cor. 14. g.

a ¶ Ideo superstitiosos vos iudico, quia præteriens &c.

fos uos † iudico. Præteriens enim, & b

a ¶ Deorum qui vobis sunt noti. b ¶ Preter aliorum deorum aras.

uidens simulacra uestra, inueni & b

a ¶ Singulis aris titulus ponebatur indicans cui dedicatæ essent. b ¶ Q. ignoto dedicata est hæc ara.

a aram in qua scriptum erat: Ignoto b

a ¶ Vt ara confitetur. b ¶ Quia aram, eius habetis.

deo. Quod ergo ignorantes colitis: c

a ¶ Non noua vt dicitis, sed hoc idem illud .s. ignotum. b ¶ Vt non sit ignotus deus. c ¶ Per creaturas creatorem notificat.

b hoc ego annuncio uobis. † Deus qui d

a ¶ Fructus & habitatores cæli & terræ.

fecit mundum & omnia quæ in eo

a ¶ Mundi, qui significatur cæli & terræ nomine.

sunt, hic cæli & terræ cum sit domi- e

¶ Non parvo loco clauditur, nec varijs coloribus distinguitur sicut simulacra.

nus, non in manufactis templis f

a ¶ Fit. ¶ Quasi facientium eum.

habitat, nec manibus humanis g

a ¶ Ad hoc vt colatur vt deus.

colitur indigens aliquo, cum ipse h i

a ¶ Animam quam inspirat. b ¶ Aerem.

det omnibus uitam & inspiratio k

¶ Ex homine. ¶ Adam.

c nem & omnia: fecitque ex uno * o l m

mne genus hominum, inhabitare n o p

super uniuersam faciem terræ, deli

a ¶ Ætatum & regnorum. b ¶ .i. fines Gentium singularum.

niens statuta tempora, & termi- q

a ¶ Fide. ¶ Ad hoc fecit genus humanum vt quærant deum.

nos habitationis eorum † quærere r

¶ Charitate.

re deum, si forte attrectent eum, aut s

¶ Quæritur ab homine cuius sit prope.

inueniant, cuius nō longè sit ab uno t

d quoque nostrum. † In ipso enim v

li: tūc enim erat quintadecima, & iterū eā redeūtē ad locū suū ꝓ sus C orientē. talis aūt motus lunæ erat cōtra curlū naturę: ꝓpt̄ qd̄ illa eclypsis nō fuit naturalis. Itē qa illa eclypsis solis īcœpit à pte oriē tis, & ī eadē pte fuit determinata, vt patet ex dictis. Eclypsis autem naturalis ipsius solis semp incipit à pte occidētali, & ī parte oppo sita terminat. Itē qa ī illa eclypsi durauit trib⁹ horis. s. ab hora sexta vsq; ad horam nonā, vt hr̄ Mat. xxvij. c. eclypsis aūt solis naturalis ñ tm̄ durat, sed modico tēpore. Hæc igit, & sīlia attēdētes philosophi cōsecraueŕt altar deo, q talia mirabilia facie bat: quē vocaueŕt ignotū. & bñ, si cōsideret ei⁹ excellentia q̄ incōprehēsibilis est à q̄cūq; creatura etiā btā, & ꝓ cōseqns aliq̄ modo sibi īcognita, & multò magis non btā. Dixerūt ēt, ꝓ iste de⁹ nolebat sacrificium de aīalib⁹, sed de p̄cib⁹ deuotis & oīonib⁹. Cōseqnt̄ Apls applicat ad ꝓpositū, di. c ¶ Qd̄ er. ig. c. h. e. ān. u. Iesū verū deū & hoiem. Et hæc applicatio patet sēcūdū vltimā institutionē dicti altaris. Cō uenit ēt Christo scd'm primā istitutionem qa dr̄ cōsecratū misericordia: qa Christo ꝓprie nomē misericordię cōuenit. ꝓpriū em ei⁹ ē misereri & ꝓcere. ꝓpt̄ qd̄ misericordia vocat, psal. lxxxiij. Vnde n. d. mi. r. & sa. tu. da. no. d ¶ De⁹ q f. Hic cōseqnt̄ Apls ꝓsequt intētū, oñdēs primò cōditionē Christi, q̄tū ad diuinitatē, scd'ò q̄tum ad hūanitatē, ibi: Et tpa. Circa primū dicit: De⁹ q fe. mū. & o. q̄ i. e. s. Hanc ꝓpositionē cōcedebāt cōiter philosophi, vocātes deū primā cām oīm. Et licet Auerrois neget deū hr̄e rōnem causę efficiētis, dicit eū tñ hr̄e rōnē causæ final. & imponit Aristoteli hoc sensisse. hoc tñ non hr̄ ex dictis Arist. exp̄sse, sed magis oppositū, vt dicūt alij expositores Aristo. Plato aurem dixit deū causā efficientē mundi, & etiā ex tpe. vñ dr̄. viij. physi. q̄ sol⁹ Plato generauit tps. Alij ꝓ ò philosophi q ponebāt mundū ęternū, ponebāt tm̄ vnā cām efficientē oīm, vt patet de Auicēna, & mītis alijs. & ex hoc cōseqnt̄ declarat, ꝓ de⁹ ñ cōcludit aliqbus locis determinatis, di. e ¶ Hic c. & t. cū sit. d. vt patet ex dictis. f ¶ Nō ī ma. tē. ha. tāq̄ ibi cōtētus, sed magis cōtinet oīa tāq̄ cā, dās eis esse & cōseruās. & ex hoc concludit ulterius, ꝓ non indiget sacrificijs humanis & oblationibus, di. g ¶ Nec ma. hu. co. i. sacrificijs humanis manibus sibi oblatis. h ¶ Indi. aliquo. cum sit per se sufficiens, & omnia alia eo indigentia. ideo subditur: i ¶ Cum ipse det om. ui. q̄tū ad spūales creaturas, cuiusmodi sunt angeli. k ¶ Et inspiratio nem. quantū ad animalia quæ viuunt per respirationem aeris ad refrigerium cordis, in quo consistit vita. Vel per aliquod supplēs vicem respirationis, vt sunt pisces & huiusmodi. & per hoc intelliguntur homines viuentes vita spirituali quantum ad animam, & corporali, ad respirationē. l ¶ Et omnia. quia quidquid boni ē in creatura quacunq;, totū est à dono dei. m ¶ Fecitq; ex uno. s. ex Adam homine primo. n ¶ Omne ge. ho. per generatiōis cōtinuationem. o ¶ In habi. s. uni. fa. ter. quia multiplicato genere humano cœperunt inhabitari diuersæ partes terræ. p ¶ Defi. sta. tem. nam ante diluuium vixerunt homines maiori tempore quā pōst. q ¶ Et ter. h. eo. nam in vna regione diutius viuūt q̄ in alia, sicut in regione Pigmęorum viuunt homines. ix. annis tm̄ vel circiter. Potest etiam aliter exponi, quia determinauit quantū quælibet gens debeat in terra sua manere, & postea ab ea expelli, sicut Chananæi fuerunt expulsi de terra promissionis per filios Israel, & sic de multis alijs. vnde dicitur Dañ. ij. c. Ipse mutat tpa & ætates, transfert regna, atq; constituit. Cōsequenter oñdit ad quid fiant ista prædicta, di. r ¶ Quærere deum. i. ad hoc ista fiunt, vt homines quęrāt deum per cognitionem. s ¶ Attrectent eum aut inue. per amorem. t ¶ Quamuis non longè. immo ꝓpè. quod ostendit consequenter, di. v ¶ In ipso enim. sicut in cā efficiente. Nam causat in nobis viuere moueri & eē: & sic est ītimior nobis q̄ nosipsi, quia coniungit principia intrinseca. Sciendū tñ, ꝓ viuere hominis est intelligere: nā hō ē hō per intellectum, propē quod dicitur. j. Metap. A ialia imaginationib⁹ & memorijs viuūt;

Sap. 8. a.

Pg. 145. a Sup. 14. c. Apo. 14. b.

† sanguine

D † vt q̄rerēt

† 23. q. 1. §. 1. fi. 26. q. 7. c. nō ob. seruetis i fi.

☞ est, ipm totū nō est nisi i illo à q̄ cōditū est. Neq; hoc scd'm corp' E dicit, qa & de mūdo sic' posset dici, i q̄ sum', moue. & vi. iō de mēte q̄ ad imaginē dei accipiendū est, quodāmodo excellenti & intel Rom. 11. d. ligibili: qa qd nō ex ipso, de q̄ dr: Ex ipso & per ipsū & in ipso sūt oiaa ¶ Sicut & qdā uestrorū poeta. His q̄ pphetas nō reci piebant, nō Moysi, nō Isaiæ, vel alicui' pphetaꝝ, sed auctoꝝ suoꝝ logt testioniū, ysū Arati ponēs, & de falsis eoꝝ qb' cō tradicere n̄ poterāt, suā ỹitatē conseruat † uestratiū & cōfirmat. a ¶ Ipsi. em & genus. De Arato poeta hoc sumptum est testimoniū, nō de diuina pagina, ne noua videat inferre. c ¶ Gen' er. &c. nō de. Ra. homo i medio est, hns deū superiorē, aurum & argētū cū cæteris hmōi iferiora: q̄ non debent ei cōparari. d ¶ Despiciens d. † arte sculpto & iuento, Ra. i. ignoscēs vt venialia, & tūc despiciens. i. digna iudicās sua noticia. e ¶ Fidē præ. o. Ra. Resurrectionis suæ exēplo Vel statuit iudicare, & post sic iūgēdū est fidē p̄bēs oīb' q̄ resurgēt. f ¶ Diony. Be. Hic est Dionysius q̄ postea epūs Corithioꝝ ordinat' bñ rexit eccl̄iam, ad cui' † cū hactenus dissimularit vtilitatē etiā multa reliqt volumina, cognomē à loco cui p̄erat accipiēs. Ariopagus ē Athenaꝝ curia, nomē trahēs à Marte q̄ Greçe Arios dr, pagus villa.

GLOS. ORDI.

Cap. XVIII.

DOst hæc eg. &c. Eo q̄ prę. Claudius discedere oēs. Beda. hoc Ios. phus. ix. anno Claudij factū narrat. Suetoni' dicit, q̄ Claudi' Iudæos Roma expulit.

Nicolaus de Lyra.

☞ Sceno

F ☞ hō ät rōne & itellectu. Viuere ēt viuētib' ē eē, & sic intelligere est eē hūanū. Est etiā moueri ipsi' i q̄tū cęterę potētię mouent p̄ volūtatē & itellectū. & scd'm hoc iducit autoritatē poetæ Arati di. a ¶ Sicut & q. poe. ue. d. s. Aratus & ei' sęq̄ces, cui' autoritas erat Athenięsib' nota & autētica: nō sic ät sacra scriptura, pter qd' nō allegauit eā. & subdit autoritas, cū dr: b ¶ Ipsius & e. g. su. i. ꝑpinqtatē seu affinitatē ad ipsū hntes, i q̄tū sum' itellectual' naturę, sicut & ipe, i q̄ facti sum' ad imaginē ei'. Verūtn̄ qa ista itellectualitas n̄ ē eiusdē rōnis i ipo & nobis, iō nō dicimur eius imago, sed ad imaginē ei' facti. Fili' ät q̄ est eiusdē naturæ cū pre dicitur imago ei', in q̄ apparet excellętia Christi respectu nr̄i. c ¶ Gen' er. Posita deductione sua, hic i fert cōclusionem intentam, di. Genus er. i. itellectualis naturæ, tamen infinitis gradibus distātibus ab eius perfectione. d ¶ Non debemus æsti. lungatur sic litera, non debemus æstimare diuinū. i. ens diuinum. e ¶ Esse simile auro & argen. Nam ista sunt infra hominem, quia sunt irrōnabilia, & etiam insensibilia, deus autem supra hominē, vt dictū est, ꝑp̄ qd' latria q̄ est cultus deo debitus, non est talibus idolis adhibenda. f ¶ Et tempora. Hic consequenter declarat cōditionem Christi quantum ad humanitatem, in qua inter homines apparuit, annuncians eis viam salutis primò per seipsum, postea per apostolos & discipl'os alios. & hoc est quod dicitur: Et tēpora qui. huius ignorā. qua cultus diuinus impenditur idolis. g ¶ Despiciens de'. id est nolens vltra deos durare. h ¶ Nūc. id est tempore gratiæ. i ¶ Annunciat hominibus. Per filium suum, & per credentes in eum. k ¶ Vt omnes ubique pœnitentiam agant. de idololatria, & alijs peccatis. l ¶ Eo quòd statuit diem in qua iudicaturus est orbē in æqui. Reddendo debitas pœnas p̄ p̄tis, & præmia pro meritis. m ¶ In ui. i q. sta. i. p vig. p quē diffiniuit iudicare seculū. s. hoiem Christū q̄ iudicabit cabit i forma hois gl'iosa, sicut dictū est. ē. i. ca. Hic Ies' q̄ assumpt' G est à vobis, sic veniet. s. ad iudiciū, sicut fuit ibidē expositum. & de hoc iudicio dr̄ Ioh. v. d. Pr̄ nō iudicat quēq̄, sed oē iudiciū dedit filio. Et qm̄ hoc iudiciū erit i resurrectione gn̄ali, quā p̄cessit resurrectio Christi, sicut ei' exēplar, & cā, iō subdit: n ¶ Fidē præ. Ordi

a ¶ Vtraq; vita. b ¶ Vtroq; modo. s. motu membrorum. & discursu locorum. ¶ Corporaliter siue spiritualiter.

a uiuimus & mouemur, & sumus si a
cut & quidā † uestrorum poetarum
a ¶ Non natura, sed spiritu eius edit: voluntate creati, & adoptione recreati, & ideo rectissime dictum est: genus ip. s.
b dixerunt. Ipsius enim & † gēnus su b
c mus. Genus ergo cum simus dei, c
¶ Opus dei non debet adorare opera hominum.
non debemus æstimare auro aut ar d
gento aut lapidi † sculpturæ artis &
cogitationis hominis diuinum esse e
¶ Præterita.
simile. Et tempora quidem huius f
¶ Quibus ignoratus est deus.
d ignorantiæ † despiciens deus, nunc g h
a ¶ Per apostolos. b ¶ Prudentibus. c ¶ Personæ.
annūciat hominibus, ut omnes u i k
¶ In omni loco. ¶ Nulla persona, nullus locus excipitur vel reselitur. a ¶ Ad hoc omnia dicta sunt, vt pœnis tentiam quæ est in corde agant in opere. b ¶ Quia deo nihil futurum est. ¶ Dies statutus causa pœnitentiæ est.
biq; pœnitentiam agant, eo q̄ statu l
a ¶ Introducit quod oderant illi qui resurrectionem mortuorum nou credebant.
it diem in qua iudicaturus est orbē
a ¶ Non secundum personarum acceptionē. b ¶ Homine vero, virili vel forti. ¶ Christo. Pater non iudicat quenq̄ sed omne iudicium dedit filio.
e in æquitate in uiro, in quo statuit fi m n
dem præbens omnibus, suscitans o
eum à mortuis. Cum audissent au p q
a ¶ Quasi id dicam, modo non credimus: nec respuimus.
tem resurrectionem mortuorū, qui
dam quidem irridebant, quidam
a ¶ Quasi excommunicans eos.
uero dixerunt: Audiemus te de hoc
iterum. Sic Paulus exiit de medio
a ¶ Non remanentes, ex timore.
eorum. Quidam uero uiri adhærentes ei crediderunt, in quibus & Dio r
f a ¶ Iudex curię illius cui nomen Ariopagus. s
nysius Ariopagita, & mulier nomine Damaris, & alij cum eis.

Cap. XVIII.

¶ Paulus. t
POst hæc * egressus ab v
Athenis, uenit Co x
rinthum, & inueni y
ens quendam Iudæum nomine Aquilam, Ponticum genere, qui nuper uenerat ab Italia, & Priscillam uxorem eius, eo quòd præcepisset Claudius discedere omnes Iudæos à Roma, accessit ad eos, z

la vxore sua, vt manifestē patet i sequētib'. y ¶ Eo q̄ prę. Claudi. s. o. Iu. à Roma. Hui' ät iperialis p̄cepti cā nō exprimit. Sed in scholastica historia dicitur, q̄ hæc fuit cā: qa ludęi habitātes Romæ familiaritatē cōtraxerāt cū Agrippina ei' vxore, & faciebāt cā Iudaizare. z ¶ Accesse. ad. c. Tū qa erāt catholici, tū qa erāt eiusdē artis scenofactoriæ. à scena qd' est tabernaculū siue tentorij. Operabatur enim Paulus in hac arte p victu suo habendo, ne grauaret eos quibus prædicabat, sumptus ab eis accipiendo, & vt per hoc repellerentur pseudo apostoli propter quæstum prædicantes.

☞ Et disputabat

Mora. t ¶ Post h. &c. ue. Co. Vbi inuenit Aglam & eius vxorē Priscillā, q̄ erāt Christiani, vt patet ex sequētib' i hoc capitulo. Moraliter

* Et quia eiusdem

* Paulus

NICO. DE LY.

POst hæc eg. Ca. XVIII. ab Ar. Hic consequenter describitur p̄dicatio Pauli i Corintho, & diuidituri duas partes: quia primò ponit hæc p̄dicatio. secū Diuino dò aduersariorū insurrectio, ibi: Gallione aūt. Prima adhuc i duas: qa primò ponit quoddā prædicationi p̄uiū. s. eius aduentus ad Corinthum, cū dicit: v ¶ Venit Co. Quę ē ciuitas in ꝓuincia Achaię vt patet infra. eo. ca. x ¶ Et inuen. &c. Ag. Qui tn̄ i Christū credebat, cū Priscil

[a] ¶ Scenofactoriæ ar. Bed. Quasi exules & peregrini tentoria sibi quibus in via vtantur ædificant. ¶ Bed. Scenę vel scenomata obumbracula, q̃ sagis vel arborum frondibus, vel virgultis veteres componebant. ¶ Mystice. Sicut Petrus à fluctibus seculi p̃ retia fidei extraxit, sic Paulus vmbracula protectionis erigẽdo ab vmbra criminis, ardore tentationis, & à ventis insidiarum verbo & opere defendit. b ¶ Sanguis ue. Rab. Annũciaui vobis iniquitatem vestram. Si iniquo non annunciaueritis iniquitatem suam, sanguinem ei⁹ de manu tua requiram. c ¶ Titi Iud. Beda. Aut proprium nomẽ viro fuit. Aut merito iustitiæ sic cognominatus ẽ. Non fuit hic Titus discipulus Pauli qui ipse epistolam scripsit, & Cretæ ep̃m ordinat: cũ quo & Barnabas ascendens Ierosolymam, contulit euãgelium cũ apostolis, inquirens in cõsilio eorum an recte prædicaret p̃ baptisma fidei Gentes sine circunci sione saluari: non quia ipse de hoc dubitaret, sed vt mentes dubitantium apostolorũ autoritate cõfirmaret. d ¶ Incipiente au. Pau. Ra. Implendo illud: Ne taceas: propter qđ ego sum tecum. Et ex hoc apparet deum cum eo fecisse, di. e ¶ De uer. Q. de ꝓbo declarato nũc, & narrato. i. euãgelio: & n. Iesu. & dei vł dei pris. In Græco: apprehẽdẽtes oẽs Græci Sosthenem.

☞ Qui sibi

B

Nicolaus de Lyra.

☞ c ¶ Et disputabat in synag. per omne sab. Hic ponitur Pauli p̃dicatio, cũ dicitur: Et disputa. i sy. per omne sab. alijs autem diebus intendebat operi manuali. d ¶ Cum uenissent autem &c. insta. uer. p̃ dicationis. Quod autem subditur in aliq̃bus libris: euangelĩ, non est in libris correctis, sed subintelligitur. Ante aduentum autem Sylæ & Timothei prædicabat Paulus, tamen in diebus sabbatorum, sed post eorum aduentum cœpit prędicare frequẽtius. e ¶ Testificans Iudæis Iesum esse Christum. in lege & prophetis promissum. & hoc per testimonia legis & prophetarum. f ¶ Contradicenti. autem & blas. ipsum Iesũ. g ¶ Excutiens uesti. sua. in signum ꝙ fecerat debitum suũ de annunciando eis verbum veritatis. h ¶ Sanguis uester super caput uestrum. i. pœna debita veniet super vos ex rebellione vestra. i ¶ Et mi grans inde. non transiens ad aliam ciuitatem, vt patet ex sequẽtibus, sed ad alium locum eiusdem ciuitatis. iõ subditur: k ¶ Intrauit in domũ cuiusdam nomine Titi. prius autem manebat in domo Aq̃læ & Priscillę. l ¶ Cui⁹ domus erat coniuncta synagogæ. per hoc enim Paulus poterat facere maiorem fructum in prædicatione, eo quòd populus conueniebat illic. ideo subdit: m ¶ Crispus autem. iste est quem baptizauit Paul⁹, sicut scribit. j. Cor. j. Cætera patent vsq̃ ibi: n ¶ Sedit autem ibi: id est mãsit, sicut dicitur Deute. j. g. Sedistis ergo in Cadesbarne multo

Mystice

Ephes. 5. c.

† posthac

†affligat

†merito

†deinde cõmorat⁹ fuit ibi

& quia eiusdẽ erat artis manebat apud eos & operabatur. Erant autem † sceno factoriæ artis. Et disputabat in synagoga per omne sabbatum, interponens nomen domini Iesu, suadebatq̃ Iudæis & Græcis. Cum uenissent autem de Macedonia Sylas & Timotheus, † instabat uerbo Paulus, testificans Iudæis ẽsse Iesum Christum. Cõtradicentibus autem eis & blasphemantibus, excutiens uestimenta sua, dixit ad eos. Sanguis uester super caput uestrum: Mũdus ego † ex hoc ad Gentes uadam. Et migrans inde, intrauit in domum cuiusdã nomine Titi Iusti cõlentis deum, cuius domus erat coniuncta synagogæ. Crispus autem archisynagogus credidit domino cum omni domo sua, & multi Corinthiorum audientes credebant & baptizabantur. Dixit autem dominus nocte per uisionem Paulo: Nõli timere, sed loquere, & ne taceas. Propter quod ego sum tecũm, & nemo † apponetur tibi ut †noceat te, quoniam populus est mihi multus in hac ciuitate. Sedit autem ibi annum & sex menses docens apud eos uerbum dei. Gallione autem proconsule Achaiæ insurrexerunt uno animo Iudæi in Paulum, & adduxerunt eum ad tribũnal dicentes: Quia contra legẽ hic persuadet hominibus cõlere deum. Incipiente autem Paulo aperire os, dixit Gallio ad Iudæos: Si quidem esset † iniquum aliquid, aut facinus pessimum ô uiri Iudæi, † recte uos sustinerẽm. Si uero quæstiones sunt de uerbo & nominibus legis uestræ, uolipsi uideritis: Iudex ego horum nolo esse. Et † minauit eos à tribunali. Apprehendentes autem omnes Sosthenem principem synagogę percutiebant eum ante tribunal, & nihil eorum Gallioni cũræ erat. Paulus uero cum † adhuc sustinuisset dies multos,

a ¶ Faciendo tabernacula vel funes, quia scenos Grece, Latine funis. ¶ Scenę tabernacula dicuntur quæ obumbrant.

Euangeli. a ¶ Deum esse: vel Iesum hominem, illum esse Christum, i. deum.

a ¶ Christum non esse.

a ¶ Euangelĩ complet præceptum: excutite puluerem &c.

a ¶ Reatus vestrę mortis cadat.

a ¶ Animam. b ¶ Ad designandam mundiciam ab hoc sanguine excussit vestimenta.

¶ Gentilis. a ¶ Hoc non frustra dicitur, ideo deum colebat quia de proximo legem audiebat.

a ¶ Hic est quem a se baptizatum Paulus ait. Neminem baptizauit nisi Crispum & Gaium. b ¶ Princeps illius synagogæ cuĩ domus coniuncta erat.

a ¶ Proximam ostendit tentationem.

a ¶ Euangelium b ¶ Veritatem propter timorem.

a ¶ Vobiscum sum vsq̃ ad consummationem seculi.

a ¶ Vbi proconsul sedebat.

a ¶ Alterum Iesum: vel deum Iudæorum. sed aliter coli præcipit. i. quàm patrem.

a ¶ Iuxta illud. ne taceas, propter quod ego sum tecum.

a ¶ Ad Iudæos enim loquitur. b ¶ Iudex inter vos esse.

a ¶ Scelus manifestum etiam Gentibus, & magnum.

a ¶ Non nostræ, nec nobis notę. b ¶ Iudicem.

a ¶ In Christum credentes.

a ¶ Inidelem b ¶ Iudæis cum ignominia expulsis a tribunali Gentiles principem eorum maiore contumelia verberantes afficiebant.

a ¶ Cura pro abiatiuo. vel curę pro datiuo.

a ¶ Persecutionem maiorem, vel moram. b ¶ Annum & sex menses

ne multo tempore, id est mansisti. C

o ¶ Gallione autem. Hic consequenter describitur aduersariorum insurrectio contra Paulum, & patet litera vsq̃ ibi: p ¶ Dicentes qa. c. l. hic p̃suadet. s. cõtra legẽ Moysi docet, qa lex Moysi docet colere deũ p̃ ceremonias legis q̃s Paulus debere cessare dicebat, vt patet i epl̃is suis in plurib⁹ locis. q ¶ Incipien. au. Paul. ape. os. ad respondendũ: r ¶ Dixit Gal. ad Iud. respondẽs pro Paulo. s ¶ Si qdem esset ini. ali. inferẽdo nocumentũ alteri in rebus suis furto, rapina vel aliq̃ huiusmodi. t ¶ Aut fa. pes. nocẽdo alteri i psona ꝓpria, vel sibi cõiũcta, vtpote i vxore, vel p le: qđ ẽ pei⁹ q̃s ferre nocumẽtũ i reb⁹. v ¶ Rectè uos s. audiendo q̃rimoniam vestram, & faciendo iusticiam. x ¶ Si ue. q̃stio. erat em. Gẽtilis, & iõ nõ curabat, nec ad eũ p̃tinebat discutere q̃stiones Iudaicæ legis. z ¶ Et mi. e. à tri. tãq̃ detinentes tps in friuolis. a ¶ Appreh. au. o. s. ministri p̃cõsulis q tales repulsos à iudice solent p̃cutiendo expellere. b ¶ Paul⁹ ue. Hic cõsequenter describitur Pauli in Epheso p̃dicatio: & hoc duplicit. p̃riò i suo aduẽtu. scd'ò i suo reditu. ca. se. Prima in duas. s. i. p̃ē principalẽ, & incidẽtalẽ, quæ incipit ibi: Videns autem. Circa primũ dr̃: Paulus uerò cum adhuc sustinuisset. id ẽ expectasset dies multos in Corintho.

† ars illorũ texere tabernacula.

► interpones nẽs nomen dñi Iesu

† coartabatur spiritu

Diuisio

☞ Fratribus

a ¶ Et qa eius. e. ar. &c. & opa. Licet aũt posset accipere sũptus ab illis qb⁹ p̃dicabat, tñ opabat manib⁹ ne grauarentur. Vñ dicit. ij. Thessal. iij. b. Memores enim facti estis frẽs laboris nostri, & fatigationis nocte ac die operantes, ne aliquem vestrũ gratiuaremus. Et. j. xx. g. dicit: Argẽtũ autẽ & aurum aut vestem nullius concupiui, sicut ipsi scitis: qm̃ ad ea quæ mihi opus erat, & his q mecum sunt ministrauerũt man⁹ istæ. In hoc aũt Paulus apl̃s dedit exẽplũ ep̃is q sũt successores apl̃orũ, ne grauent in expẽsis abbatias & priorat⁹, qñ visitãt suas dioceses. & similiter archidiaconibus, & quibuscũq̃ aliꝭ visitantib⁹ suos subditos. Item operabatur in faciendis tabernaculis, sicut dicitur in textu.

Moraliter

D

† adorietur te

b ¶ Erant autẽ sce. ar. Tabernacula verò sunt domus portatiles ad protegendum habitantes in eis ab ardore solis, & pluuiꝭ & à ventis. Per q̃ moraliter significatur doctrina Pauli per quã protegimur ab ardore cupiditatis, & à pluuiꝭ carnalitatis, & à ventis superbiæ, & vanitatis. sicut patet suas epistolas intuenti. f ¶ Contradicẽtibus. segregauit se, & suos ab illis, p̃ter eorum obstinationem, & iunxit illis in quibus poterat proficere p̃ doctrinam. & ibi diu mansit secundũ diuinam monitionem, vt in textu patet. Et hoc faciens dedit exemplũ aliꝭ p̃dicatorib⁹ in simili casu similiter facie di. o ¶ Gallioẽ au. p̃cõ. Achaię. Sequitur. y ¶ Iudex ego. In hoc dedit exemplũ aliꝭ iudicib⁹, vt non intromittat se de impertinẽtib⁹ ad ipsos. ¶ Qui sibi totõ de. i Cenc. c. moraliter autẽ tõdere, & supflua deponere, & hoc p̃dicatorib⁹ euãgelij necesse est

† iniuria aliqua

† abegit

☞ Iudæus autem

Nume.6.a

x apud se
* Oportet omnio me festū qd in stat, agere i Ierusalē, sed

1. Cor.3.b.

a ¶Christianis. b ¶Benedicens. c ¶Rediit de Europa in Asiam, sed breuiter anticipat.

a ¶Fides mutauit ordinem. Vnde Non est masculus vel femina.

b c

d

a ¶Priscillam & Aquilam. b ¶In Epheso.

e f g h i

a ¶Secundum illud: Si deus voluerit, etiā dixerimus &c.

k

a ¶Cappadociæ, vel Palestinæ. ¶A Cæsare Augusto sic vocatam. b ¶Pro loco, vel merito.

c

¶Fideles. ¶Syriæ.

¶Vt ante solitus erat.

a ¶Quia prius crediderant.

l

a ¶Suos vel Christianos. b ¶Supra dictum erat, deuenit Ephesum, & illos ibi reliquit.

m

a ¶De Alexandria natus.

n o

¶Veteribus.

p q

a ¶Fidem Christi. b ¶Suo vel sancto. c ¶Prædicabat Iesum.

r

a ¶Quod solum in aqua sine spiritu erat.

s

a ¶Cum fiducia Iudæis prædicare.

¶Prædicantem.

a ¶Ad nospitium, vel priuatum colloquium.

a ¶Dicentes spiritum esse necessarium.

a ¶Ad Corinthios.

a ¶Priscilla & Aquila, & cæteri fideles. ¶Qui erāt Corinthi.

a ¶Ne timerent quasi Iudæum. b ¶Consolationem. Ego planta ui, Apollo rigauit. Deus incrementum dedit.

t v

a ¶Prius Paulo prædicanti. b ¶Sic consolabatur, quia vincendo Iudæos consolabatur Christianos.

x

¶Dictū est Apollo: venit Ephesum illuc etiam Paulus redit vbi Priscillā reliqt

y z

a ¶Baptizatos forsitan ab Apollo, vel Iohanne, secundum Aug.

a

b

¶Baptismate. s. pœnitentiæ vel indulgentiæ.

¶Pœnitentia. s.

c

Moralia

Diuisio

† posteaq̄ credidisset

Moraliter

GLOS. ORDI.

Cap. XXI.

a ¶Fratribus ua.na.in Syr. i. versus Syriā, quia tūc venit Ephesum vt patet ex sequētib⁹: q̄ nō est i Syria, sed i Asia. b ¶Qui si.to. i Cench. Qui est portus Corinthioꝝ. c ¶Caput. scd'm ritū Nazaræoꝝ cōpleto tē pore voti sui. Hoc em̄ fecit Paul⁹ qui erat natione Iudęus ad euitādū Iudęo rū scādalū, vt dictū est. g. xvj. ca. de circūcisiōe Timothei. iō ꝙ voluit spūs sctūs, vt i primitiua eccl̄ia non statim inhiberet his q̄ ex Iudęis cōuertebantur obseruatio legaliū, sicut ihibebat his q̄ ex Gētilib⁹ cōuertebātur Gētilitatis rit⁹, vt iter hos rit⁹ differētia oñderet. Nā Gētilitatis rit⁹ reputabat tā quam omnino illicit⁹, & semp̄ à deo ꝓhibitus. Ritus autem legis cessabat, tanquā impletus p̄ Christi passionem vtpote à deo in figurā Christi institutus, quę cessat aduenięte veritate. Sed non statim oīno cessare debuit, ne ab aliquibus crederetur semper fuisse illicitus, sicut Gentilitatis ritus: propt̄ quod conuersis de Iudaismo licebat legalia obseruare tempore medio inter passionem Christi, & publicationem euangelij, sic tamen quòd nō ponerent fidem credentes, quòd sine tali obseruatione fides Christi non sufficeret ad salutem. d ¶Deuenitq̄ Ephesum: & illos ibi reliquit. s. Aquilam & Priscillam. e ¶Ipse uero ingressus synagogam. disputabat. Ostendens per scripturas in Iesu Nazaręno ꝓmissiones patrū esse cōpleras. f ¶Rogan. au. ut am. tem. ma. ad man. ad pleniorem informationem. g ¶Non consensit. Volēs alibi ꝓficisci, vbi nōdū prædicatū erat euangeliū: ordinauit tū ibi ministros eccl̄ie ad fidei iū instructionē. h ¶Sed ua. & dicens. Ad sui excusationem, & eorum consolationem. i ¶Ite. te uer. ad uos. Quod etiam fecit, vt patet ca. se. Quod autē in aliquib⁹ libris interponitur: Oportet me diem solēnem aduenientem facere Ierosolymis, non est de textu, nec est in libris correctis, qa nec tūc Paulus iuit in Ierūm, sed postea per magnū tp̄s. k ¶Et descendens Cæs. Quæ est metropolis Cappadociæ, vt dicit glo. Alia autem est Cęsarea Philippi i ꝓuincia Phœnicis. & iterū alia in Palestina de q⁹ habitū est supra. Cætera patēt vsq̄ ibi: l ¶Confirmans omnes dñi. Christianos in fide Christi. m ¶Iudæus au. Hæc est pars incidentalis, i qua occasione prędicationis Pauli de q̄ sctūs Lucas locutus fuerat, facit mentionē de prædicatione quā Apollo fecit ibidem, di. Iudæus autem. q. natione, n ¶Apollo no. exprimitur eius nomē, qa erat famosus. o ¶Alexan. ge. i. i Alexandria natus per dispersionem Iudæorum quam fecerat Antiochus. p ¶Potens in scri. legis & prophetaꝝ. q ¶Hic e. e. u. d. i. cuāgeliū Christi, imperfectē tamen. ideo subditur: s ¶Scięs ta. Sed Aquila, & Priscilla qui remanserāt Ephesi hanc imperfectiōem suppleuerūt. Ex quo patet qd̄ dictū est supra. in pricipio ca. eos esse Christianos. t ¶Qui cū ue. s. in Achaiā in qua est Corinth⁹. v ¶Cōtulit. prius per prędicationē Pauli, p H pter qd̄ Paulus .i. Corinthiū. b. dicit: Ego plantaui, Apollo rigauit.

* m ¶Iudæus au. q ap. q interpretatur mirabilis, iō significat prædicatorem, qui debet esse mirabilis i bona vita, & etiam in doctrina sana, iō subditur: p ¶Potens in scri. i. deuotus ideo subditur: r ¶Et fer. &c. Quę cū au. Priscilla & Aqui. Per hoc autem, ꝙ vir tantæ excellentiæ doctrinam simplicium personarum fuscepit humiliter, & deuotē, arguunt illi qui ex sua præsumptione dedignantur ab aliis discere veritatem.

* per grām

NICO. DE LY.

Cap. XIX.

Actū est. Hīc cōsequēnt̄ describit ꝓdicatio Pauli: quod Ephesū i suo reditu. Circa quam primò ponitur præ dicatio hæc. scd'o quorūdam prę sumptionis repressio ibi: Tentauerunt ār. prima in duas: quia primò describit doctrina Pauli q̄tum ad veritatē baptismi. secundò quātū ad prædicationem euangelij, ibi: Introgressꝰ ār. Prima patet vsq̄ ibi: z ¶Si spi. ac. s. in signo sensibili, quia tunc sic dabatur baptizatis ꝓ impositiōem manuum apostolorum. a ¶Sed neque. Hoc mō datus vel dandus. b ¶Audiuim⁹. licet audiuissent ꝙ deus est trinus & vnus, cętera patēt vsq̄ ibi: c ¶Iohannes baptizauit. Erat enim baptis,

Moraliter. r ¶Factum autē. Sequitur: y ¶Dixit &c. scilicet Paul⁹.

* Si spiritum sanctū

☞ Nō est baptisma qđ nō dat̄ in nōie trinitatis. Baptizati à Iuda nō rebaptizant. qa i fide trinitatis. sed baptizati à Iohanne, qa Iohānes in aq̄ tm̄, Christ⁹ in spūsc̄ō baptizat. Cū ergo bon⁹ vel mal⁹ minister baptizat, si plena est trinitatis fides, dn̄s baptizat. In aq̄ vero sola à Iohanne baptizati, à Paulo sūt baptizati. ¶ Be. Quę stio est si ille q p ignorātiā forte à nō baptizato, sed tamē rectę fidei baptizat⁹ est debeat rebaptizari? Quā hoc capitulo exposită reor. Quid em̄ differt, an tūc añ in ictū baptismi Christi, an nūc à q̄piā sine susceptiōe eiusdē quisq̄ baptizaret? cū q Iohānes i fide & nōie Christi vēturi baptizauit, iterū baptizādos p̄dicauit, dicēs Ego baptizo in aqua, ille baptizabit in spūsc̄ō. a ¶ Erāt āt oēs. Ra. Iudicia dei abyssus multa. Ecce Asia pri⁹ apsorū visitatiōe idigna, nūc apostolico numero sacrata, & pphetiæ munere est sublimata. Et notandū, qp spūsc̄ūs hic in duodecim discipulos, &. ē. in. c. xx, (q numerus pficit duodenario decies ducto) aduent⁹ sui signa mōstrauit illud in Ierusalem, hoc in Ephesо, q̄ est ciuitas Græcorū. In q̄ ostendit illos tm̄ siue de Iudęis siue de Gētib⁹ spm̄ replere qui sunt in catholica vnitate

b ¶ Quotidie disp. in scho. Bed. Ab hora quinta vsq; ad horā nonam & decimam: sicut tradit à qbusdā: qa horas opi qnq;, alias qnq; doctrinę, duas dabat cibo & orōi. qđ nulla tn̄ autoritate firmatur. c ¶ In schola tyrā. Rab. Pro dignitate. Vel propriū nomē, & interptat̄ continēs eos vel cōfirmās. d ¶ Per biēniū. Be. Hoc tēpore Paul⁹ in Epheso scripsit primā epistolā ad Cor. e ¶ Semicinctia. Rab. Vestes ex vno latere pendētes. vel zonæ siue vestes nocturnæ. vel gen⁹ sudarij, quo Hebræi vtuntur in capite.

B f ¶ Exorcistis. Bed. Iosephus: Excogitauit Salomon & docuit suos modos exorcismi. i. coniurationis, qb⁹ īmundi spirit⁹ expulsi nō audebāt ad homines reuerti. Fit autē hoc p reprobos ad condemnationē ipsorū, & vtilitatē eorū q videt & audiunt. qa licet illos despiciāt qui signa faciunt, tn̄ deū honorāt, ad cuius inuocationē fit. g ¶ Erāt aūt. Bed. In Greco: Erant autem eiusdem Sceuæ. propriū nomen sacerdotis, interpretatur vero vulpecula clamans vel loquens. h ¶ Septem filij &c. Beda. Quoniam sathanas transfigurat se in angelum lucis, ministros etiam suos eadē simulatione colorat. vñ qa p septenariū gra spūsc̄ti desi-
gnat̄, in q̄ figura Christ⁹ post resurrectiō nē cū septē discipłis ē epulat⁹: filij Sceuæ q̄si spūs malos expulsuri, septenario cēsēt

☞ qui qa non

Nicolaus de Lyra.

enim baptismus Iohannis quædam protestatio faciendi pœnitentiam & disponendi se ad baptismum Christi, in quo datur gratia iustificans. a ¶ Dicēs in eum qui uenturus esset post ipsum ut crederent &c. Hoc enim prædicabat Iohannes, vt patet Matthęi. iij. & Ioh. j. b ¶ His anditis baptizati sunt in nomine dn̄i Iesu. In hac enim forma dabatur baptismum in primitiua ecclesia. rationibus dictis supra. iij. ca. Cætera patent. c ¶ Introgressus autem synagogam. Hic consequenter ponitur doctrina Pauli quantum ad publicationem euangelij, cum dicitur: d ¶ Cum fiducia loquebatur. postposito timore humano. e ¶ Disputans. cum contradicentibus. f ¶ Et suadens. audientibus voluntarię. g ¶ De regno dei. id est de supna felicitate, quæ consistit in aperta dei visione scilicet deitatis principaliter, & humanitatis secundario, suadebat etiam de modo veniendi ad hanc beatitudinem, quæ est per fidem charitate formatam

h ¶ Cum autem quidam indurarentur. in sua infidelitate.

i ¶ Maledicentes uiam domini. id est doctrinam Christi.

k ¶ Coram multitudine. quod erat signum obstinationis eorum. l ¶ Discedens ab eis. Paulus. m ¶ Segregauit discipulos. id est credentes, ne inficerentur verbis obstinatorum.

n ¶ Quotidie disputans. ad declarationem euangelicæ veritatis. o ¶ In schola. id est in ædificio de quo Paulus scholam fecerat. p ¶ Tyranni cuiusdam. Dicunt aliqui quòd tyranni est p prium nomen illius cuius erat ędificium Alij verò dicunt, quòd est appellatiuum & accipitur tyrann⁹ hic pro homine potente. & fecerat ibi Paul⁹ scholam, vt obstinati timerent eum impedire propter domini loci potestatem. ideo subditur:

q ¶ Hoc autem factum est per biēnium. pacificè. r ¶ Ita ut omnes qui habitabāt in Asia audirent uerbum domini. id est audire poterant liberè. s ¶ Virtutes. ad confirmationem huius doctrinæ. t ¶ Non quaslibet faciebat deus. id est non modicas vel communes, sed multas & excellētes. vnde subditur: v ¶ Ita ut etiam super languidos deferrentur à corpore eius sudaria. quod est maius, cū̄ li per tactum Pauli vel eius orationem fierent talia. x ¶ Tentauerunt autē. Postquam descripta est prædicatio Pauli, hic consequenter ponitur p̄sumptionis quorundam repressio, qui volebant dæmones expellere ab obsessis virtute nomīs Christi à Paulo prædicati, in quē tamen non credebant. Et patet litera vsque ibi. y ¶ Sceuæ Iudæi principis sacerdotum. Est autem Sceuæ nomen propriū illius pricipis sacerdotum.

✠ Iesum ✻ Iesu

✻ Si spiritum sanctum accepistis credentes, &c. Per hoc ostenditur, quòd bonus † vulgares Moraliter prælatus & curatus debet esse solicitus circa neophytos, vtpote ne fortè circa eos aliquid sit omissum de necessarijs ad salutem vel ecclesiæ sacramenta, vt sic modo debito suppleantur omissa. sicut in proposito Paulus fecit. h ¶ Cum autem quídam indurarentur, & nō crederent maledicentes uiam domini coram multitudine, discedēs ab eis segregauit discipulos. ne à dictis maledicis interficerentur. o ¶ Quotidie disputans in schola tyranni cuiusdam. Tyrānus dicitur à tyro Græcè, quod est fortis Latinè. Paulus enim accepit domum per locationem à quodā viro potenti, cui⁹ timore aduersarij Pauli non auderent molestiam facere sibi: & ibi fecit scholam, secundum sensum literalem. ¶ Moraliter autem per istum fortem & potētem significatur Christ⁹, qui dicit de se ipso Mat. vl. d. Data ē mihi oīs ptās i cęlo & in terra. Dom.⁹ autem eius est ecclia, i q̄ doctor catholic⁹ habet schō lā, qñ docens tenet Christi & apostolorū doctrinā. qđ non faciunt hæretici, hāc doctrinā deprauantes, ne doctores vane glorioſi curiosa & inutilia docentes. x ¶ Tentauerunt au. q. & de cir. Per istos qui abutebant̄ nōie Christi cū essent increduli, significant̄ ecclesiæ ministri indignè sacramenta ministrantes, in quibus fit inuocatio nōis dn̄i. Et sicut illi fuerūt à dæmoniaco nudati, & vulnerati corporaliter, vt dicitur in textu, sic & isti indignè sacra ministrā-
tes denudantur bonis gratuitis, & in bonis naturalibus vulnerant̄.

F ✻ Multi autem

Quæstio.

Ioan. Psal. 35. b. † De cōsec. dist. 4. cōā q dam. ja. 4. f.

† libere

† male loquentes de via

Ioh. vl. d.

† Matt. 3. c

Glos. ordi. Actus apost. Cap. XIX. De Lyra

¶ qui quia non credendo, sed tentando Christi & apostolorum no
E men inuocant, non tantū à deo, sed etiam à dæmonibus subdolæ
falsitatis merito condēnatur. Et bene filij Sceuę dicunt, qui vulpe
cula clamans interpretat. Qđ' aīal doli & astutię sagacissimum, lu
Can. 2. d. dæos, Gentiles, & hæreticos ecclesiæ insidiantes & garrula voce
pstrepentes ostēdit. de quib⁹ custodib⁹ ecclesię præcipit: Capite nobis vulpecu
las quę deuastāt vineas. a ¶ Multi āt &c. cur. sec. Be. Magicę artis industriā:
cuius sectatores merito libros incendūt
licet precio magno æstimatos, quia dæ
mones quibus seruierāt, Iesum appella
Luc. 7. f. re & apstos eⁱ⁹ vidēt honorare. b ¶ Quī
quagita milīū. Be. Et in euangelio de
bitorib⁹ sub quinquagenario numero
debita laxantur, quia nos quinq; sensi⁹
bus corporis subsistētes, in hac vita de
calogi præcepta trāsgredimur: hic autē
propter enormitatē magici sceleris mil
lenari⁹ est adiect⁹. Aliter quinquagena
rius numerus refertur ad pœnitentiam
& peccatorum remissionem. Vnde &
quinquagesimus est pœnitentiæ psal
mus, & quinquagesimus est remissionis
annus. c ¶ Romam uidere. Raba.
Quam prius non viderat forsitan, vel
quia leuem ducebat tribulationem: quā
†De pœ. di. 1. c. vo luissent ibi passurus erat. Videre tantum dicit,
non multa pari. d ¶ In Macedo=
niam. Raba. Transire volebat de Asia,
in qua est Ephesus: in Europā, vbi Ma=
cedonia & Achaia sunt: & sic rursus ire
in Asiam id est Ierusalem cum eleemo=
syna. de qua scripsit Corinthijs. e ¶ De
metrius. Beda. Iste dum viam domi
ni turbare nititur, nomen proprium
factis exequitur. Interpretatur enim, ni
mium persequens. Vnde templa Dia=
F næ argento ædificat. Argentum quip=
pe eloquium significat, & Gentilis ver=
sutia religionem suam nudo sermonis
nitore solet astruere. f ¶ Quí
manib⁹ fiunt. Bed. Mira Gentiliū stul
titia talia colere, quæ ab homine con
fitui vel destrui posse cognoscunt.

☞ Non solum

Nicolaus de Lyra.

✠ a ¶ Iesum noui & Paulum
scio. id est virtutem eorum cognosco.
b ¶ Vos autem qui estis: quasi di
cat, ad vos non pertinet virtutes eorum
inuocare, cum sciris increduli. c ¶ Et
dominatus amborum. id est duorū
de septem filijs principis Iudæorum.
Consequenter ponitur fructus huius
repressionis, cum dicitur: d ¶ Hoc
autem notū factum est oīb⁹. per di=
uulgationem eorum qui viderant.
e ¶ Et cecidit timor super omnes
illos. vt nullus auderet talia attenta
re. f ¶ Et magnificabatur no=
men domini Iesu. tanquam magnæ
virtutis existens. g ¶ Multique cre
dentium ueniebant. ad Paulum.
h ¶ Confitentes & annunciantes.
pctā sua & relinquētes idola. i ¶ Mul
ti autem ex eis qui fuerant curio=
sa sectati. id est artes magicas. k ¶ Cō
tulerunt libros. id ē apportauerūt ad
Apostolum. l ¶ Et combusserunt
eos. in corēptū diaboli, & honorē Iesu
Christi. m ¶ Et cōpu. Hoc addit ad o
stēd⁹ dñ q; hoc fecerūt ex magna volūta
te, cōburētes libros q̄s emerant ita carē.
Sciēdū etiā, q; denari⁹ valebat decē nū
mos vsuales, iō sic denoīat à nūero dena
rio. n ¶ Ita fortiter cre. uer. d. p mul
tiplicationē fideliū. o ¶ Et c. p augmētū
fidei creden=
tiū. p ¶ His autem ex. Superius positus est multis G
plex Pauli progressus per orbem ad prædicandum, hic consequen
ter ponitur eius regressus in Ierusalem ad tolerandum pro fide ca
tholica, quam persecut⁹ fuerat ibidem vt dictū est. ā. vij. ca. & ix.
Et diuiditur in tres partes, quia primò ponitur propositi inspira= Diuisio
tio. secūdo remotio impedimenti, ibi: Fa
cta est autem. tertio prosecutio inspirati, se
quenti capi. ibi: Nos verò. Circa primum
dicitur: His autem exple. s. discursibus
Pauli pro prędicatiōe euangelij. q ¶ Pro
po. Pau. in spū. i. non propria voluntate
sed magis spiritus sancti reuelatione & or=
dinatione. r ¶ Transita Ma. ad cōfirmā
dū credentes & accipiendam collectā por
tandam fidelibus pauperibus qui erant in
Ierusalem. s ¶ Opor. me. Tūc enim fuit
sibi reuelatū, q̄p de Ierusalem iret Romam,
modus trī eūdi & cā nō fuerūt tūc sibi reue
lata, sed. j. 23. cap. t ¶ Mittēs a. j. Ma. hoc
fecit, vt collecta esset facta, añq; illuc veni
ret. qđ' erat sibi honestius & expediēs⁹. qa
nō sic optuit eī cōtrahere morā, ppē dictā
collectā. v ¶ Facta est au. Hic consequē
ponit remotio impedimenti. & diuiditur
in duas partes, scd'm duplex impedimentum.
Scd'm ponit cap. 5. ibi: Vbi cū fuisset. Pria
ī tres: qa primò impedimentum ponitur,
secundò tollitur, ibi: Et cum sedasset. tertio
iter Pauli resumitur, in prin. 5. cap. Prima
adhuc in duas: quia primo ponitur impe=
dimenti motiuum principium. secūdo eⁱ⁹
exercitium, ibi: His auditis. Demetrius ē
fecit illud impedimentum, commouens ci
uitatem contra Paulum & eius socios mo
tus propter damnum temporale & cultū
Dianæ. Et patet litera, paucis exceptis quæ
exponentur. x ¶ De uia domini. i. de fi
de Christi. z ¶ Faciēs ædes ar. Luna au
tem vocatur Diana, à Dian quod est lux H
Græcè, & neos quod est nouum: quia eius
lux renouatur omni mense. Dicebatur eti=
am à Gentilibus præses viarum: quia eas
ostendit de nocte. & quia illis nihil credit,
pingitur Diana in virginis figura tenentis
sagittas, eo quòd radios suos emittit vsque
ad terram. tales ergo imagines Dianæ fa=
ciebat de argento iste Demetrius, & taber=
nacula argentea pro reponendis imagini=
bus, sicut frequenter fit in ecclesia de ima=
ginibus sanctorum. a ¶ Præstabat arti=
ficibus. inter quos erat principalis.
b ¶ Scitis quia de hoc artificio ē no=
bis acquisitio. magni lucri. c ¶ Paul⁹
hic suadens auertit multam turbam.
ab emptione talium imaginum. dicens in
eis nihil esse numinis aut virtutis.

✠ Non solum

✠ i ¶ Multi autem &c. curiosa sectā, Moraliter
id est magica: cognoscentes virtutem Chri
sti, artem magicam dimiserunt, & libros
combusserunt. & hoc modo fecit Cy† hac
prianus magus, vt habetur in legenda Cy
priani & Iustinę. y ¶ Demetrius enim.
Iste faciebat idola argentea, propter quod
per ipsum significatur promouens in ec
clesia minus idoneos propter argentum.
Nam taliter promoti idola debent dici,
sicut Zachariæ vndecimo. d. O pastor &
idolum derelinquens gregem. Et nomen
Demetrij conuenit taliter promouenti. In
terpretatur enim, nimium persequens. Ta
liter autem promouens maximam perse=
cutionem in ecclesia facit, quia per vitium
Simonię idonei officijs ecclesiasticis priuā=
tur, & inutiles & nociui promouentur.
Per Scribam verò qui seditionem sedauit
significatur bonus prælatus & constans,
qui Simoniæ vitium dissipat & repellit.

¶ Simíliter.

hoc faciebant. Respondens autem
a ¶ De hoc Aratus ver. dicit. Cognosce furorem Gens ini
mica tuum. Dæmon regnare fatetur, Quem venisse negas.
atq; hoc conuinceris ipso Quo stimulante ruis.
spiritus nequam dixit eis: Iesum no[a]
a ¶ Tentantes inuocare nomen Iesu Christi.
ui, & Paulum scio: Vos autem qui[b]
estis? Et insiliēs homo in eos in quo
a ¶ Graue ad nocendum.
erat dæmonium pessimum, & do=[c]
a ¶ Non ipsi eis dominari sunt. b ¶ Duorum exorcistarū.
minātus †amborum, inualuit cōtra
eos, ita ut nudi & uulnerati effuge=
a ¶. s. q̄p inualuit. b ¶. i. diuulgatum.
rent de domo illa. Hōc autem notū[d]
factū est omnibus Iudæis atq; Gen
tilibus qui habitabant Ephesi, & ce[e]
¶ Propter hoc factum.
cidit timor super omnes illos, & ma[f]
gnificabatur nomen domini Iesu.
†Multiq; credentiū ueniebant confi[g h]
tentes & annunciantes actus suos.
¶ Philosophi.
[a] Multi autem ex eis, qui †fuerant cu[i]
riosa sectati, contulerunt libros, &[k l]
a ¶ Exemplum relinquentes.
combusserunt eos cōram omnibus,
c ¶ Quæ inde possent haberi si venderentur, vel quis
bus comparati erant.
& cōputatis pretijs illorū inuene[m]
runt pecuniam denariorum quin=
¶ Hoc dicitur, vt maior sit fides illorum. a ¶ Quod com
busserunt libros, vt prædictum est.
quaginta milium. Ita fortiter crēsce[n]
bat uerbum dei, & confirmabatur.[o]
¶ Biennio.
His autem expletis proposuit Pau[p q]
a ¶ Sancto, vel suo. b ¶ Quia sum ibi prædicatum fue
rat: & ideo translatus fuisse dicebat.
lus in spiritū trānsita Macedonia &[r]
Achaia ire Ierosolymam, dicens:
Quoniam postq; fuero ibi oportet[s]
a ¶ Præponit futuram narrationem. b ¶ Quamuis præ
posuerat transire: tamen interim mittit legatos ad præpa
randā eleemosynā, quam Ierosolymam erat allaturus, ne
cū ipse veniret, tunc fierent collectæ.
c me & Rōmam uidere. Mittēns au=[t]
tem in Macedoniam duos ex mini=
d strantibus sibi, Timotheum & Era
stum, ipse remansit ad tempus in A
¶ Minore. a ¶ Dissensio inter Paulum cum fidelibus,
& Demetrium cum infidelibus.
sia. Facta est autem illo tēpore tur=[v]
batio non minima de uia †domini.[x]
e Demetrius enim quidam nomine[y]
argentarius faciens ædes argenteas[z]
¶ Eadem operantibus.
Dianæ, præstabat artificibus non[a]
modicum quæstum. Quos conuo=
a ¶ Quia de pretio artificij lucra habebant.
cans, & eos qui eiusmodi erant opi=[b]
fices, dixit: Viri, scitis quia de hōc
artificio est nobis acquisitio, & ui=
¶ Vbi est.
detis & auditis, quia non solum E=[c]
pheſi, sed pene totius Asiæ Paulus
hic suadens auertit multam turbā,
a ¶ Ore proprio se condemnant.
f dicens: quoniā nōn sunt dij qui ma

a ¶Non solū aūt hæc pe. A Be.i.nō solū opa nra vana nec mercede digna redarguēt, verū & religio nra dehonestabit si Pauli doctria pualuerit ido la deos nō eē. b ¶Mag.Di. Be.Quia Demetri⁹ picturā dixit Dianā, & illi ecōtrario magnā eē mirāt. c ¶In thea.Beda.Loc⁹ semicirculi formā habēs in q̄ ppls stās ludos scenicos inspiciebat. vñ & à spectaculo Grece theatrū nomen accepit. De hoc Arator: Nō alio decuit causas meritūq; Dianę Quā Latio tractare foro⁹, capit arrea turpis Cōcilij deformis op⁹ &c. d ¶Alij āt aliud clamabant. Vt veniant in theatrū. Vel deū aliū dicebant magnū, siue aliud idolū. Vel in Paulū opprobria. e ¶Cōfusa. Rab.i. collectio illa q̄ theatro affuit, erat pmixta fidelib⁹ sīt & pfidis diuersa damantibus.

†protraxerūt, vel prius traxerūt

f ¶Vox fa.ē una oīm: Magna Dia. Merito, extrahunt Iudei Scribā Alexādrū de turba illa, quę tota Dianā adorabat. g ¶Neq; sacrile. Raba. Sacrilegi dicuntur à prophana diligētia. Sacrum eē mundum, & pphanum significat. h ¶Et cum hæc. Raba. Hoc ait quasi Iudæ⁹, nolēs Iudęos B ab idolorū cultoribus occidi. Aut q̄si Christian⁹ locut⁹ est.

GLOS. ORDI.

POstquā. Ca. XX. &c. legit: k ¶Ad Greciā. Be. Quæ ē, puicia Achaię, ad hāc venit Paul⁹ post Macedoniā: ga sic pposuerat, vt. ē. dictū est, transit à Macedonia & Achaia

Nicolaus de Lyra.

a ¶Nō solum autē hęc piclī.no. pars in red.ue. qa redarguimur de falsitate faciē do imagines nullam virtutē habentes. b ¶Sed & magnæ Dianæ templum &c. id est, cult⁹ ei⁹ totaliter deficiet quē seruauerūt patres nostri. c ¶His auditis. Hic cōsequenter pōit cōmotiōis exercitium cotra Paulū & socios eius q̄s volebant iterficere p ciuitatis cōmotionē cōtra eos. & patet litera vsq; ibi: d ¶Et ipetū fecerūt uno aio i the. locus erat vbi puniebant rei. & dr à theoro. i, spectaculo, eo q̄ mlti veniebāt ad talia speculādū. il luc ei violenter traxerūt comites Pauli. Cętera patēt vsq; ibi e ¶Erat em ecclē. i. congregatio ppli. f ¶Cōfusa. qm pro magna pte ignorabat causam illi⁹ cōmotiōis. g ¶De turba aūt &c. Alexander aūt ma. fi. qa volebat excusare Paulū, sed nō habuit auditū sed magis clamoris tumultū. h ¶Et cū se. Hic ipedimētū dictę

†periculū cinefiam⁹ ni

†concionē

†cōplexus

a nibus fiunt. Non solum autem hæc periclitabitur
a ¶Venditoribus & emptoribus. b ¶Acquisitio lucri. c ¶Quia inculpabitur.
nōbis pārs in redargūtionē uenire, sed & magnę Di b
a ¶Sic enim docebat Paulus, dicens idolum nihil esse.
anæ templū in nihilū reputabitur, sed & destrui incipiet maiestas eius, quā tota Asia & orbis colit. His auditis repleti sunt ira, & exclamauerūt dicen c
¶Destrui non poterit.
b tes: Magna Diana Ephesiorum. Et impleta est ciui
a ¶Huius clamoris vel duarum partium.
tas tota confusiōne, & impetum fecerunt uno ani d
a ¶Spectaculum vbi rei puniebantur. ibi & Paulum cum suis punire volucrunt.
c mo in thēatrum, rapto Gaio & Aristarcho Macedonibus comitibus Pauli. Paulo autem uolente in
a ¶Theatrum, quia non timebat puniri. b ¶Sui vel fideles amici Pauli.
trāre in populum non permiserunt discipuli. Qui dam autem & de Asiæ principibus, qui erant amici eius, miserunt ad eum, rogantes ne se daret in
a ¶Vbi conuentus populi.
d thēatrum. Alij autem aliud clamabant. Erat enim e
a ¶Catholica. b ¶A celtoribus Dianæ.
e ecclēsia cōfusa, & plures nesciebant qua ex causa f
a ¶Pro reuerentia.
conuenissent. De turba autem † detrāxerunt Ale g
a ¶Ne occideretur, vel ne Paulum defenderet.
xandrum, propellentibus eum Iudæis. Alexander
a ¶Dum trahitur manu silentium postulat. b ¶i. vt populus redderet causam concilij, vel ipse redderet pro Paulo & suis.
autem mānu silentio postulato uolebat ratiōnem
a ¶Alexandrum.
reddere populo. Quem ut cognouerunt Iudæum
a ¶Contra deum Iudæorum.
f esse, uōx facta est una omnium quasi per horas duas clamantium: Magna Diana Ephesiorum. Et h
a ¶Vix. ¶Ad silentium. b ¶Ferraise, hæc est ratio.
cum sedāsset Scriba turbas dixit: Viri Ephēsij,
a ¶Nullus vestro clamori contradicit.
quis enim est hōminum qui nesciat Ephesiorum ci i
uitatem cultricem esse magnæ Dianæ † Iouisque k
prolis? Cum ergo his contradici non possit, opor
a ¶In Paulum & suos.
tet uos sedatos esse, & nihil † tēmere agere. Ad
a ¶Ex industria communiter loquitur, ne Paulum defendere videatur.
g duxistis enim hōmines istos, neque blasphemantes deam uestram. Quòd si De l
metrius, & qui cum eo sunt artifices habent aduer
¶Christianorum. a ¶In foro vbi causæ ventilantur: non theatrales vbi damnati puniuntur.
sus aliquem causam, conuentus forēnses aguntur, m n
a ¶Vt iudicent. b ¶Demetrius & sui. ¶Coram consulibus dicebant. o
& procōnsules sunt: accūsent inuicem. Si quid au p q
a ¶Præter causam artificum. b ¶Vbi de legibus agitur, non de occisione.
tem altērius rei quæritis, in lēgitima † ecclesia po r
a ¶Ideo agantur: nam. b ¶Putabimur seditionem aduersus aliquos concitare.
terit absolui. Nām & † periclitāmur argui sediti s t
a ¶Reus & occidi dignus.
onis hodiernæ, cum nullus † obnōxius sit, de quo x y
a ¶Causam conueniendi.
h possimus reddere rātionem concursus istius. Et z a
a ¶Alexander, deseruit vel dimitti fecit. b
cūm hæc dixisset, dimisit † ecclesiam.

Cap. XX.

a DEstquam autem cessauit tumultus c
uocatis Paulus discipulis & † exhor d e
a ¶Vt proposuerat.
tatus eos, ualedixit, & profectus est f g
ut iret in Macedoniā. Cum autem h
perambulasset partes illas, & ex i
a ¶Suo more historiam breuiat.
hortatus eos fuisset multo sermone, uenit ad k
k Græciam. Vbi cum fuisset menses tres, factæ sunt l
a ¶Obsiderunt Iudæi viam expectantes nauigaturum. b ¶Ad terrestrem.
illi insidię à Iudæis nauigaturo in Syriam: hābu m
a ¶Fugiendo insidias.
itque consilium, ut reūerteretur per Macedoniam.

dictę cōmotiōis tollit, cū dicit C
Et cū sedasset Scri. tur. Hic em habebat officiū publicū in ciuitate, ppt qd poterat populū magis sedare. i ¶Quis em ē ho. q.d. nō oportet hoc pclamare, cū sit notū oibus. k ¶Dianę Iouisq; p.i. Dianę pgenitę à Ioue de Latona ei⁹ cōcubina, vt scribūt poetæ. Cętera patēt vsq; ibi: l ¶Quā si Demetri⁹ &c. aduer. alię quē. istorū hoīm. m ¶Causam. aliquā rōnabilē. n ¶Cōuēt⁹ forē. agūtur. i qb⁹ causę vētilēt. o ¶Et pcōsules. sunt. s. pītes ad iudicandum. p ¶Accusent inuicē. corā iudicib⁹ si habēt rōnabilē causam. q ¶Siqd aūt alterius rei q̄ritis: pter causā Demetrij, & q cū eo sūt artificū. & i hoc alloquit ppm p artifices cōmotū. r ¶In legi. eccle. i. in cōgregatiōe pcōsulū legitime iudicātiū. s ¶Poterit ab. i. declarari. t ¶Nā & pici. i picuio sum⁹. v ¶Argui seho. à pside vel ipatore, tāq; negligētes de custodia ciuitatis in pace. x ¶Cū nullus. s. nostrum sit obnoxius, id est reus. y ¶De quo nos pos. redra. nris supiorib⁹. z ¶Cōcursus istī⁹. i. cōmotiōis populi. a ¶Et cū hæc dixisset. ille Scriba. b ¶Dimisit eccles. D
i. cōgregationē ppli, pcipiēs vt qlibet iret i pace ad domū suā

NICO. DE LY.

†etiā Ioue delapsi simulacri

†pcipitanē

POstquā. Ca. XX. Hic cōsequēt resumit iter Pauli, cum dicit: d ¶Vocatis Paul⁹ discī. i. catholicis. e ¶Exhortatus eos. vt in bono inchoato permanerent. f ¶Valedixit. recedens ab eis. g ¶Et pfectus est ut iret in Ma. sic em p spm̄ sctm̄ ordinatū fuerat, vt pri⁹ transiret Macedoniā iret ꝺ ius Ieruslē vt dictū est ca. præcedenti.
b ¶Cū autē pam. ptes il- †concione
las. s. Macedoniç. i ¶Et ex dirimetur
hor. eos. fuisse. mul. ser. vt firmiter permanerent in fide.
k ¶Venit ad Græ. i. ad aliā †fit in cul-
pte Greciç. nā & Macedonia ē pa
i Greciā large dicta. i ¶Vbi cū fuisset mē. tres: factę sūt insidiæ Iudęorum in via dispositæ ab eis eum occidere volentium. m ¶Habuitq; cōsiliū ut reuertere. p Macedoniā. ad euadendum illas insidias. & sic fuit retardat⁹ ab itinere.

Comitat⁹
Moral. Postquā autē &c. Moraliter
Sequit: l ¶Factæ sunt il. in
si. s. Paulo. Per hoc autem ꝙ Paulus ad euadendū ifidias retrocessit p Macedoniā docuit nos in periculis nō omittere ea q̄ pñt fieri sc̄m̄ pudētiā hūa

Achaia ire Ierusalē. a ¶Sosipater. Be. Antiqui sic distinguebāt Sosipater Pyrrhi; ac si di. Sosi q erat parer Pyrrhi, quasi Pyrrhus filiꝰ clarior fuerit q̄ pater. Aliter comitatus est eū Sosipater, vt sit vnū nomē: Pyrrhi, subaudi filiꝰ. In Hebreo Sosipater interp̄tat, narrās dispersionē, vel saluans dispsos. b ¶Vna āt sabba. Nomē diei dr̄, vē sit p̄patio ỹ tutis faciendę & dicēdę. Be. Alleg. Cœnaculū altitudo carismatū. Nox obscuritas scripturarū. Lāpades expositiones secretorū. Dies dñica recordatio resurrectionis Christi, vel nostrę. Hic mouetur doctor spiritualis dulcedine resurrectionis & vitæ gaudio illectus, auditores ad summa ꝓuocare, & prolixa disputatione secreta scripturarū attingere, & eadem ꝓpter infirmos lāpade plenę expositiōis illustrare, iuxta Apli qui cū dixisset: Abraham duos filios habuit &c. subiūxit: Hæc autem sunt duo testamenta. c ¶Eutichus. Beda. Hebraice amens, Grece fortunatus interp̄tat: quorū vnū ei q per adolescentię voluptatē de ỹ tutū culmīe ceciderit, alterū ei q p̄ descēsionē p̄dicatoris ad ỹ tutū sūma redierit, cōgruit. d ¶De tertio cœnaculo. Bed. Tria cœnacula in quorū supmo Paulus disputat: fides, spes, charitas: maior autē his est charitas. quoniā qui p ignauiā deserēdo iter Apli voces dormitare cœpit, iam inter mortuos cōputaī. In vno em̄ offendēs: omniū rē est. e ¶Sublat⁹ est mor. Be. Inter verba p̄dicatiōis, occurrit vt dulcedie miracli, & doctrīæ sermo firmet, & vigiliarū labor arceaī, memoria etiā magistri iam discessuri artius mēti infigaī. f ¶Cū descēdisset Paul⁹ī cu. Bed. Descendit & incubuit, cōplexus est. Hoc est qd̄ Paulus dicit. Filioli quos iterū parturio, donec Christ⁹ formet ī vobis. Operosior em̄ est suscitatio eorū q p negligentiam q̄ q p ne cessitatē & infirmitatem peccant. & hęc per Eutichū. illa p Thabitā à Petro suscitatam exprimitur. Ideo illa in die moritur. hic in media nocte. Illa post mortem in cœnaculo ponitur, hic tertio cœnaculo delapsus moritur. Iste p̄sente & docente, illa magistro absente; illa mox viso Petro resedit, hic nocte defunctus tandē mane resurgit, & sole iusticiæ afflante rediuiuus adducit. g ¶Aia em̄. Ra. Non ex toto discessit vel redijt. hoc ꝓpter ic̄re dulos dixit, vt non est mortua puella, sed dormit: sic enim desperatio tollitur. ☞ Pētecosten

Nicolaus de Lyra.

a ¶Comitatus est aūt eū So. Py. scilicet filius. b ¶Beroēsis. id est de ciuitate Beroe. c ¶Hi cū præcessissēt susti. nos Tro. id est expectauerunt. Lucas enim qui loquitur remanserat cum Paulo, à recta via propter insidias declinante. d ¶Nos uero nauiga. &c. Remotis impedimentis itineris Pauli, hic cōsequēter ponit ꝓsecutio itineris inchoati, scilicet versus Ierusalem, & primo ponitur per viam processus, secundo ad terminum accessus. ca. sequenti, ibi: Post dies autem istos. Prima diuiditur in quatuor partes secundum quatuor loca in quibus Paulus fecit aliquam moram: quæ patebunt prosequendo. Primus vero locus fuit ciuitas Troade, ad quam primo describitur Pauli peruentio, cum dicitur: Nos uero nauigam⁹ post dies azymorum. id est solennitate Paschali trās a ¶A Philippis. quæ est ciuitas Macedoniæ, quam primo Paul⁹ intrauit, vt hr̄. ū. xvj. ca. & ab ea. vltimo recessit cessit, vt habetur hic. f ¶Et uenimus ad eos Tro. vbi habitā cōmites Pauli, qui eum præcesserant, vt dictum est. g ¶Vbi demorati sumus diebus septem. ad credentium confirmationem. h ¶Vna autem sabba. Hic secundo ponitur Pauli prędicatio cum dicitur: Vna autem sabbati. i. die dominica, quæ est prima post sabbatum. i ¶Cum conuenissemus ad fran. pa. pro refectione corporali. k ¶Paulus dis. cum eis. prius reficiens eos pane verbi diuini. l ¶Profecturus in crasti. vt verba quæ recedens dicebat, arctiꝰ i cordibꝰ audiētiū impressa remanerēt. m ¶Protraxitq̄ ser. multū solicitus de cibo spirituali, & parū de corpali. o ¶Sedēs. Hic tertio ad cōfirmationē doctrię Pauli ponit suscitatio mortui, & patet litera vsq̄ ibi: p ¶Incubuit. su. e. ex magna cōpassione deū orans, p eiꝰ suscitatione. q ¶Noli. t. Sciebat em̄ p spm̄ adolescē tē resuscitandum. r ¶Ascen. au. ad cœnaculū, vnde iuuenis decideraī. s ¶Frāgensq̄ pa. & gu. i. modicum accipiēs. t ¶Satisq̄ al. est. circunstantes ỹ bis ędificatorię. v ¶Vsq̄ in lu. diei, & sic ꝓfectus est. ex quo patet solicitudo Pauli ꝓ salute ꝓximi. qa ꝓfecturus ī crastinū per totā noctē nō dormiuit, intentꝰ prędicationi vsq̄ ad mediā noctē. & tunc resuscitato Eutycho & modico pane gusto sermonem resumpsit vsq̄ ad diem dārū: & sic iuit viam suam. x ¶Addu. autem &c. conso. sunt non mi. de vita pueri & facto miraculo ad glorīā dei. y ¶Nos autem ascen. Hic consequēter ponitur secundus locus, in quo Paulus contraxit morā, ī scilicet apud Miletum, ad quem primo describitur accessꝰ secundo cunsequens fructus, ibi: A Mileto au. tertio flebilis recessus, ibi: Et cū hęc dixisset. Circa primum dicitur: Nos autem ascendentes nauem. sine Paulo. z ¶Nauigauimus in Assōn. Asson est nomen loci, ad quem Paulus venit per terram. a ¶Assumpto eo. scilicet Paulo. b ¶Venimus Mytilenen. Mytilene est nomen insulæ. c ¶Et inde nauigantes sequenti die uenimus contra Chium. Alii qui dicūt, quòd sunt duæ dictiones, alii quòd vna tantum. d ¶Alia die applicuimus Samum. Samum nomen est portus. e ¶Et sequenti die uenimus Miletum. vbi proposuerat ☞ Paulus

a ¶Comitatus est autem eum* Sosipa- a
a ¶Narrans dispersionem, vel saluans dispersos.
b ¶Dissoluens vel disoluens. c ¶Nominatiuus.
ter Pyrrhi Beroēnsis: Thessalonicē b
a ¶Nomen proprium, interpretatur eleuans vel elatio. vbi habentur alij Secundus.
sium uero Aristarchus, & Secundus
a ¶A ciuitate.
& Gaius, Derbeus & Timotheus: Asiani uero Tichicus & Trophimus
a ¶Recto itinere: non enim timebant insidias.
Hi cum præcessissent† sustinuerunt c
a ¶Paulum & Lucam & cæteros in circumitu venientes.
nos Troade, nos uero nauigauimus d
¶Quæ est prima pars Macedoniæ.
post dies azymorum à Philippis, & e f
uenim⁹ ad eos Troadem in diebus
quinq̄, ubi demorati sumus diebus g
a ¶i. die dominico, qui est primus a sabbato.
septem. Vnā autem† sabbati, cum h i
a ¶i. ad mysteria celebranda congregati essemus
†cōueniss emus ad frangendum pa
a ¶Corporalem vel spiritualem.
nem, Paulus disputabat cū eis pro- k l
a ¶Ideo in nocte disputat, quia in crastino profecturus erat.
fecturus† in crastinum, protraxitq̄ m
sermonem usq̄ ad mediam noctē.
Erant autē lampades copiosę in cœ- n
naculo ubi eramus congregati. Se- o
dens autem quidam adolescens no
a ¶Historice, vel mystice fidem.
c mine Euthicus super fenestram, cū
a ¶Carnali, vel spirituali. b ¶Præ infirmitate fidei.
c ¶Hæc est causa somni, longitudo disputationis.
mergeretur somnō graui, disputan- p
te diu Paulo, † ductus somno cecidit q
a ¶Hystorice. vel aliquem errorem trinitatis indicat.
d de tertio cœnaculo deorsum, & su- r
a ¶De terra. vel de prauitate sensus. b ¶Carne, vel spiritu.
e blatus est mortuus. Ad quem cum s
¶De cœnaculo, vel compatiendo.
descendisset Paulus, incubuit super t
eum, & complexus dixit: Nolite tur u
g bari: Anima enim ipsius in ipso est. x
Ascendens autē frangensq̄ panem y
¶Cibum parum.
& gustans, satisq̄ allocutus est usq̄ z
in lucem, & sic profectus est. Addu- a
xerunt autem puerum uiuentem, &
¶Passiue est legendum.
† consolati sunt non minime. Nos b
¶Paulo per terram iter agente.
autem ascendentes nauem nauiga- c
¶Ciuitas est, vel insula.
uim⁹ in Asson, inde susceпturi Pau
lum. Sic enim disposuerat ipse, per
terram iter facturus. Cum autē con- a
uenissemus in Asson, assumpto eo
a ¶Insula est quæ econtra Asiam. interpretatur enim, declinans siue transmigrans: vel ciuitas in Cypro insula.
uenimus Mytilenen. Et inde naui- b c
gantes sequenti die uenimus contra
¶Ciuitas, vel insula.
Chiū, & † alia die applicuimus Samū d
a ¶Insula est.
& * sequenti die uenimus Miletum. e
Proposuerat em̄ Paul⁹ † trāsnauigare

Allegori.

Gal. 4. c.

1. Co. 13. b

† cōueniss- set discipli Iaco. 2. b.

† postridie

F

† magis depressus

† De cōse. di. 5. c. pe. ī fi. ibi mira cula

† resocillati sunt non mediocriē

† postridie

* cōmorati Trogilij

* nam. Nam hoc esset tentare deum, nisi si diuina reuelatio esset ad oppositum

Moraliter

n ¶Erant autem lampades copiosæ in cœnaculo. scilicet in quo Paul⁹ docebat. per quod significatur quòd euangelica doctriua in luce docendo debet tanquàm verissima. per hoc autem quòd Paulus docebat in tertio cœnaculo, vt ex sequentibus patet, significatur fuit ipsius raptus vsq̄ ad tertium cælum vt habetur. ij. Corinth. xij. Item secundū glos. per tria cœnacula significantur tres virtutes theologicæ, scilicet fides, spes & charitas, de quibus Paulus docebat efficaciter & deuotē. Per Eutichum qui obdormiuit Paulo protrahēte sermonem significatur homo negligens audire quę necessaria sunt ad salutem, & sic permittente deo cadit à tertio cœnaculo, id est de charitate, committendo peccatum mortale. Per Paulum verò descendēntem ad ipsum & complexantem, significatur prædicator vel confessor, qui per charitatem ad eum descēdit, & per sacras mo- † preces

* nitiones iuuare

☞ a ¶ Pentecosten. Be. Cōstat Paschę tps & Pentecosten tempori
A bus apostolorū celebratū esse. Bed. Præcepto legis oēs Iudæi ter
in anno, i. in Pascha, pentecosten, & scenophegia Ierosolymā con-
ueniebant, & Aplī ruptis seculi nexibus diē qnquagesimum, i. re-
Deut. 16. missionis & ipūssancti agere festinat. b ¶ Alligat⁹ ego &c.
Bed. Aperte ostendit, qp ea quæ
futura erant, non sibīpsi, sed a-
†ipse tere- lis de se reuelata cognouit, ex q
re Luca bus erat Agab⁹ ꝓpheta, & illi di-
scipuli qui eū à Tyro monebāt
per spiritū ne ascenderet Ieroso-
lymā. c ¶ Posuit episcopos.
Beda. Dictum est supra pīsbyte-
ros Ephesi Miletum vocatos,
quos nunc episcopos id est sup
inspectores vocat. non em vna
ciuitas plures episcopos habuit,
sed eosdem presbyteros nomine
episcoporum significat. coniun
ctus est enim gradus, & in mul-
tis penè similimus. d ¶ Dei
Ioh. 3. d. quam acqui. san. suo. Beda.
Non dubitat sanguinem dei di-
cere propter vnionem personæ
in duabus naturis Iesu Christi,
ꝓ q dictū est in cęlo: Cesset Ne-
storius filum hominis à filio dei
separe, & duos facere Christos.
☞ Memoria

Nicolaus de Lyra.

✣ Paulus aliquātulū pausare.
Et reddit rationem quare naui-
B gando trāsierat Ephesum absq;
applicatione ad locum, quæ ta-
men erat ciuitas metropolis, in
qua Paulus frequenter prædica
uerat, cum subditur: a ¶ Ne
† testificat qua mora &c. in Asia. Si em
declinasset illuc, oportuisset eū
diutius morari propter multi-
tudinē credētiū & solennitatem
†uro, vc memouet loci. Et causa festinationis Pauli
subdit, cum dicit: c ¶ Vt diē
pen. fa. Iero. id est solennizaret.
erat autem dies illa solennis pro
pter dationē legis q̄tum ad de-
calogi præcepta, Exod. xx. q̄ ma
nent in lege noua: & propter da
verbi tionem spūssancti credentib⁹ in
†ad testifi- signo visibili, supra. x. c. d ¶ A
candum Mileto autē. Hic ponitur cō
sequens fructus, quia Paulus
mandauit ibi conuenire mini-
stros ecclesiæ de tota Ephesina
dioces, exhortans eos ad bonū
† 2. Re. 3. f. regimen ecclesiæ dei, informans
Dan. 3. e. eos primo contra sæuitiā perse
cutorum, secundo contra frau-
dulentiam deceptorū, ibi: Attē-
† 9. dis. ec dite, tertio contra cōcupiscētiā
te. 7. q. 1. c. temporaliū bonorū, ibi: Argen
suggestum tū autē. & in oībus ponit se, ꝓ
exēplari, docēs facto ac verbo.
Prima ps patet vsq; ibi: e ¶ Et
tentationib⁹. id est periculis
mortis. f ¶ Quæ mihi acci
derunt ex insidijs Iudæorū.
ꝓ quibus nihil omisi de contin
gentibus ad vestram salutem.
† graues g ¶ Et docerem uos publi
cē & per domos. id est priua-
te. h ¶ Testificās Iudæis at-
q; Gentilibus. indifferenter.
i ¶ In deum pœnitentiam
& fidem &c. id est annuncian
do eis pœnitentiam in deum or
dinātem. k ¶ Et nunc ecce
ego alligatus spiritu. idest ex reuelatione spiritussancti ad hoc C
astructus, cui tamen volo promptus in omnib⁹ obedire. l ¶ Va
do in Ierusalem quæ in ea uentura sunt ignō. in speciali.
sciebat tamen ea generaliter, ideo subditur: m ¶ Nisi q; spiri
tussanctus per omnes ciuitates. id est frequenter. n ¶ Pro
testatur mihi dicens: quo
niam uincula & tribulatio
nes Ierosolymis me manēt.
i. ibi me expectant. o ¶ Sed
nihil horum uereor. id est ti
meo sustinere propter Christū. ꝓ
p ¶ Nec facio aīam meā.
id est vitam meam sensibilem.
q ¶ Pretiosiorē quàm me.
id est quàm animam meam in-
tellectiuam, quæ dicitur ipse ho
mo, eo modo loquendi quo to
tum nominatur à parte nobili
ori. Cætera patent vsque ibi:
r ¶ Qua propter contestor
uos hodierna die. id est hac vl
tima voce ꝓ omnib⁹. s ¶ Quia
mundus sum à sanguine o
mniū. s. vestrū: etsi de cætero in
curratis aliquod graue peccatū
& subdit causa. t ¶ Non em
subterfugi. propter quæcunq;
picta iminetia mihi. v ¶ Quo
minus annunciarē oē consi
lium dei uobis. de pertinenti
bus ad salutem. x ¶ Attendi
te uobis. Hic consequēter ifor
mat eos contra fraudulentiam
deceptorū, dicens: Attendite
uobis. in personis proprijs.
y ¶ Et uniuerso gregi. com
misso vestro regimini. z ¶ In
quo. scilicet grege. a ¶ Vos
spiritussanctus posuit epi-
scopos. idest ministros. Sub no
mine em episcoporū intelligun
tur alij ecclesię ministri. Vnde e-
piscopus Græce supintendēs est
Latine. Ex huiusmodi vigilan
tię subdit causam di. b ¶ Ego
scio. per reuelationem spiritus-
sancti. c ¶ Quoniam intra
bunt post discessionē meā
lupi rapaces in uos. id est falsi
apostoli ad decipiendum vos.
d ¶ Et ex uobis ipsis exur-
gent uiri loquentes per-
uersa: id est hæreni corrum
pentes articulos fidei.

✣ Propter qđ
✣ sacras monitiones ipsum re-
fouet & instruit: & sic deo mi-
serante lapsus ad vitam gratiæ
redit. b ¶ Festinabat e-
nim, si possibile esset: ut
diem pentecosten faceret
Ierosolymis. Per hoc docen-
✣ igitur tur catholici generaliter & ec-
clesiæ ministri & religiosi spe-
cialiter, vt in diebus festiuis
sint in sacris locis. d ¶ A
✣ domini Mileto autem mittens E-
phesum uocauit maiores
natu ecclesiæ &c. docens e-
os & exhortans, vt essent so-
citi de bono regimine gregis
sui. ponens exemplum suæ so-
licitudinis, quam fuerant mul
tipliciter experti. & hoc facit ꝓ
totum residuum huius capi. &
in hoc dedit exemplum omni-
bus ecclesias regentibus simili-
ter faciendi.

Moraliter

† vita mea chara ē mi hijpsi

D

✣ Adverl. præter.

Ephesum: ne † qua mora illi fieret in Asia. Festi- a b
a ¶ Vel, stes. i. quinquagesimę.
a nabat enim si possibile sibi esset, ut diem Pēnte- c
coſten faceret Ierosolymis. A Mileto autē mit- d
a ¶ Non nauigans ad Ephesum. b ¶ Vt presbyteros, vt in Græco
habetur.
tens Ephēsum, uocauit maiorēs natu ecclesiæ.
b
Qui cum uenissent ad eū, & simul essent, dixit
a ¶ Non gloriatur, sed exemplum de se proponit vt imitentur.
b ¶ Vt dictum est, deuening Ephesum &c. supra ca. xviij.
eis: Vōs scitis à prima die qua ingressus sum in e f
Asiam, qualiter uobiscum per omne tēpus fue
rim seruiens domino cū omni humilitate & la-
chrymis & tentationibus, quæ mihi acciderunt f
¶ Non vestra.
ex insidijs Iudæorū: quomodo uobis nihil † sub
¶ Verborum. ¶ Verbo.
traxerim utilium, quo minus annunciarem uo g h i
¶ Facto. ¶ Contra hæreticos. ¶ In occulto.
bis & docerē uos publice & per domos, testifi-
cans Iudæis atq; Gentilibus in deum pœnitēti- k l
am, & fidem in dominum nostrum Iesum Chri
a ¶ Quasi coactus ad illud iter. b ¶ Sancto præsciente, vel mente mea.
b stum. Et nunc ecce alligātus ego spiritū uado in k l
Ierusalem: quę in ea uentura sunt mihi ignorās,
¶ Vbiq;, non semel in vno loco.
nisi quòd spiritussanctus per omnes ciuitates m
¶ Et per me, & per alios.
† protestatur mihi dicens: Quoniam uincula & n
¶ Vt vbi aliquando persecutus est ecclesiam, ibi nunc pro pace ecclesiæ
docetet.
tribulationes Ierosolymis me manēt. Sed nihil o
a ¶ Vitam quæ inspiratur ab anima temporaliter, quam pro nihilo ducit qui
æternæ vitæ gaudia expetit.
horū † uereor: nec † facio ānimā meam pretiosio p q
¶. i. animam meam. ¶ More militari. Vnde: cursum consummaui.
rem q̄ me, dūmodo ego cōsummē cursum me
um, & ministeriū uerbi quod accepi à domino
a ¶ Remissionis peccatorum, vel spiritalis gratiæ.
Iesu, † testificari euangeliū gratiæ dei. Et nunc
ecce ego scio, quia amplius non uidebitis faciē
¶ Qui estis in prouincijs quibus prædicaui.
meam uos omnes per quos transiui prædicans
¶ Ideo quia non videbitis faciem meam, vel testamenta relinquo: quia
mundus sum &c.
regnū dei. Quapropter contestor uos hodierna r
a ¶ Quia non peperci vtilib⁹ eorum.
die, † quia mundus sum à sanguine omnium. s
a ¶ Non dimisi vel subterfugi aliquem sermonem doctrinæ.
Nōn enim subterfugi, quo minus annūciarem t v
a ¶ Maxime de incarnatione. b ¶ Hoc dicit maioribus natu.
omne cōsiliū dei uobis. † Attēdite uobis & u x y
a ¶. i. vos & vniuersum gregem vobis commissum custodite ab hæreticis.
c niuersо gregi, in quo uos spiritussanctus posuit z a
a ¶ Speculatores. b ¶ Non propter solum nomen vel honorem, sed vt
regatis. c ¶ Non nostrum.
d episcōpos, regere ecclesiam dei, quam acqui- b c
a ¶ Non parvo pretio. b ¶ Ideo attendendum. c ¶ Qui deso-
ris sunt & exsta ecclesiam.
siuit sanguine suo. Egō scio, quoniam intrābunt b c
a ¶ De mundo. q.d. tunc timendi vobis cum absens ero.
b ¶ Hæretici callidi in fide, fortes in disputatione, cru-
deles in oppressione.
post discessionem meam lupi † rapaces in uos, d
a ¶ Præter eos qui deforis intrabunt.
b ¶ De his Iohannes dicit: Ex nobis exierunt, sed ex nobis non
fuerunt.
nō parcētes gregi. Et ex uobis ipsis exurgēt uiri d
¶ In superbiæ elatione.
loquētes peruersa, ut adducāt discipulos post se,

E a ¶ Memo.re. Rab. Q̃ dixerat memoria retinẽdũ. non em̃ pua est custodia diuini p̃cepti memoria. b ¶ Q̃m p̃ triẽ. Hęc Arator breuit̃ expõit dicẽs: Qui canit ecclię, tria dogmata sæpi⁹ edit. Historicũ morale sonãs, typicũq; volumẽ. Hinc Iudęa vacãs, sterilis q̃ dicit̃ arbor, Expectat, à trib⁹ fructũ nõ attulit annis. c ¶ Oia oñdi uo. Be. i. nõ solũ doctrinæ interp̃suras & lachrymas isistẽdũ, & ne qs infirmorũ graueť manib⁹ eẽ laborãdũ, hoc ẽ q̃d alibi dr̃: Q̃d'cũq; superogaueris, cũ rediero reddã tibi. euãgeliũ. s. p̃dicare, & ex euãgelio sumpt⁹ nõ q̃rere. d ¶ Bea. ẽ. Ra. hoc i euãgelio nõ legit̃, nõ em̃ oia scripta sũt. sed Paul⁹ forsitã hoc ab apłis audiuit, vł à spũsctõ accepit. vł põt dici, q̃ si nõ ỳba, sensũ istũ Iesus indicauit di. Oi petẽti da. Et alibi: Nolite accip̃e aurũ &c. ¶ Bed. nõ illis q relictis oĩb⁹ secuti sũt dn̄m, diuites eleemosynarios p̃ponit sed illos maxie gł̃ificat, q̃ cũctis q̃ possidẽt i semet renũciãtes, nihilomin⁹ laborãt opando manibus, vt habeãt vnde tribuant necessitatem patienti.

Lu.10.f.

1.Cor.9.b.

Eph.4.g.

† supstrue re

†imo

GLOSORDI.

GVm autẽ &c. Choũ, Rhodum, inde Patha. Raba. Chorus & Patharа ītulę sunt *Nico. de Ly.* ℣ Deducẽ

ỳhæc c ✠ a ¶ Pro. q̃d' u. sup̃ custodia gregis vobis cõmissi. . b ¶ Memo. re. ea q̃ solicite vos docui. iõ subdit: c ¶ Q̃m per tri. Et qa nisi dñs custodierit ciuitatẽ, fr. vi. q cu. eã: Psal. cxxvj. iõ subdit. d ¶ Et nũc &c. uer. g. e. i. facto vł effectui. Verbũ ei i scriptura freq̃nt̃ accipit̃, p facto. ĩj. Re. j. a. Q̃d' est ỳbũ q̃d' factũ ẽ. & maxie i deo, cuius dicere est facere: Psal. cxlviij. a, Ipse dixit, & facta sunt. e ¶ Qui po. est ædi. p gratiã in p̃sẽti. f ¶ Et dare hæ. glorię i futuro. g ¶ In san. oĩb⁹ nã ibi null⁹ admittit̃ nisi sctũs. h ¶ Argẽ. & au. Hic cõseq̃nt̃ iformat eos cõtra cõcupiscẽtiã tpaliũ p̃sup̃i⁹ exẽplũ, q̃d' erat eis p expiẽtiã notũ. i ¶ Ministrauerũt ma. istę. Apud eos enim vixerat de ꝓprio labore. Et subdit causam dicẽs k ¶ Oia ostẽdi uo. p exẽplo pfectiõis. l ¶ Q̃m sic la. i. de ꝓprio labore viuẽtes. m ¶ Oportet sus. ad doctrinam. fidei. n ¶ Infirmos. qui sunt auari ad dandũ tardi. Licet em̃ Paulus posset accipere sup̃t⁹ ab illis quibus p̃dicabat, tñ frequẽť abstinebat, ne fructũ p̃dicatiõis ipe diret̃ in illis: quoniã ꝓpt̃ auariciã suã ab auditu p̃dicatiõis retraherẽtur. subdit etiã aliã causã di. o ¶ Ac memi. &c. supple oportet. p ¶ Q̃m ipse dixit. licet hoc non habeatur in euangelio, tenẽ dũ tamẽ est firmiter propter verbum Apostoli q̃d' dixit. quia non omnia eius facta sunt scripta Io. vl. g. & multo min⁹ ei⁹ ỳba. sed p reuelationẽ Paul⁹ habuit hoc Christi ỳbũ, sicut & ei⁹ euãgelium.

Gal.j.q ¶ Bea. ẽ. Ex hoc voluerť aliq dicere, q̃ maioris pfectionis ẽ diuitias ꝓprias i secco erogare paupib⁹, q̃ i religiõe mẽdicare sed hoc reprobať li. de ecclĩasticis do. vbi dr̃: Bonũ ẽ cũ dispẽsatione bõa paupib⁹ erogare, sed meli⁹ ẽ itẽtiõe seq̃ndi Christũ totũ si mł̃ dare, & absolutũ à solicitudie cũ Christo egere. Et Hier. cõtra Vigilãtiũ dicit, q̃ asserit meli⁹ facere, q̃ vtũť reb⁹ suis, & paulatim fruct⁹ possessionũ paupib⁹ diuidũt &c. Seq̃t: Nõ ãme, sed à deo rñ det, Vade & vẽde oia q̃ ha. & d. p. & ve. & se. me. ꝓpt̃ q̃d' ỳbũ isti⁹ Beati⁹ ẽ &c. itelligẽdũ ẽ cęteris pib⁹, q̃ nõ sũt i ꝓposito. r ¶ Et cũ h. d. Hic vltio põit Pauli flebilis recess⁹, eo q̃ dixerat: q̃ nõ videret ãpli⁹ faciẽi⁹. Et paret lr̃a hoc excepto. s ¶ O. c. o. i. j. p cõseruatiõe eor⁹ à q̃b⁹ recedebat, & directiõe sui & eor⁹ q̃s secũ ducebat. ¶ In c. xx. vbi dr̃ i Po. Verbũ ei i scriptura freq̃nt̃ accipit̃ p facto.

ADDI. I. Verbũ gratię i hoc loco sed m Glo. intelligitur verbum quod prę̃stat gratiam agentibus.

¶ In eo. ca. vbi dr̃ i Postil. Beatius est magis dare q̃ accipere.

ADDI. II. Hęc cõclusio Apł̃i. s. q̃ beati⁹ est magis dare q̃ accipere, videť hr̃e nõ modica i rõnis dictamine fundamẽta. Põt em̃ prio i sũstitudine seu participatione diuinæ beatitudinis fundari sic. Nã diuina beatitudo cõplectit̃ oĩs beatitudines, sicut & diuina pfectio cõplectit̃ oẽm pfectionẽ, vt i. j. p. q xxvj. Cõstat aũt q̃ deo maxime cõpetit dare oĩb⁹ creaturis tã i esse naturæ q̃ i eẽ gł̃æ & gł̃æ, put cõit̃ scriptura testat. nõ aũt cõuenit sibi accipere qa bonorũ nostrorũ nõ eget, vt i Psal. ergo beati⁹ est dare sc̃m q̃ deo assimilamur, q̃ accip̃e. p q̃d' à ꝓpatiõe diuinæ sũstitudinis deficim⁹. Itẽ qa dans acquirit̃ datiõe bonũ honestũ, sed recipiẽs nõ acq̃rit̃ receptiõe nisi bonũ vtile. Bonũ ât honestũ meli⁹ ẽ, q̃ bonũ vtile, sc̃m philosophũ. Itẽ ad dãtẽ ꝑtinet agere, ad recipiẽtẽ aũt ꝑtinet pati. & sic hr̃ itẽtũ. Itẽ excelẽti⁹ ẽ agere q̃ pati, & p cõseq̃ns ỳ tuos⁹ qa ỳ t⁹ circa difficile cõsistit. q̃ qdẽ tres vltimę rõnes põt hũi à philosopho. i. ix. Ethic. vbi tractat de amore bñficiatoris ad bñficiatũ & ecõtra, his aũt dimissis qa Apł̃s fundat se i autoritate diuĩa, di. Q̃m ipe dixit. s. Christus: Beati⁹ est magis da. &c. Attẽdendũ est q̃ licet ista ỳba non contineanť sic sub eadẽ forma i euãgelio, cõtinẽť tñ ỳtualit̃. Loquẽdo ei de datiõe, put ꝑtinet ad eleemosynã vł ad bñficẽtiã, de q̃b⁹ vel saltẽ de altero eorũ Apł̃us ad pñs agit, vt i lr̃a paret. Constat q̃ Christ⁹ i multis locis euãgdm̃ dando nẽ cõmẽdauit, p̃cipiẽs seu consulẽs aẽt ad hoc ꝑtinẽs. De eleemosyna em̃ paret, cũ dicit Luc. xj. f. Date eleemosynã, & oia munda sũt vobis. Absc̃dite eleemosynã in sinu paupis, &c. & sic i mł̃tis alĩs locis. De dano hũi ne ỳ ò q̃ ꝑtinet ad bñficẽtiã Mat. v. g. dicit: Bñfacite his q̃ ode. vos, vt sitis fi. pa. ve. qui solẽ suũ facit oriri, &c. Nõ tñ legit̃ cõmendasse, p̃cepisse seu cõsuluisse receptionẽ, nec mẽdicationẽ. Sic̃ i hoc q̃dicit: Vade & vẽde quę ha. & da. pauperib⁹, &c. mãifestẽ oñdit, q̃ pfectio consistit i dãdo oia paupib⁹ & sequẽdo Christũ. & licet seq̃la Christi sit pfectior: tñ dato illa seu erogatio à Christo p̃cepta, seu cõsulta ẽ dispositio ad illã pfectionẽ: nõ tñ acceptio ei opposita. vñ accęptio eleemosynarũ seu bñficiorũ ñ p̃cipitur nec cõsuliť seu cõmẽdat̃. vñ nec habet rõnẽ btitudinis seu ỳtutis. necessitas tñ ad eã q̃ cõpellit, q̃ necessitas rõne meriti ab ea excludit, iuxta illud Apł̃i. j. Co. 9. c. Si euangelizauero, ñ ẽ mihi gł̃ia, necessitas tñ mihi iĩcũbit. Autoritas aũt q̃ allegať i Pos. de ecclesiasticis dog. ñ obstat. nã ibi cõmẽdat̃ egestas ñ ꝓpt̃ seip̃am, sed ꝓpt̃ solutionẽ à solicitudie. Si em̃ aliqs abũdãs diuitĩs ctę pfectiõis eẽt, vt ex ea re solicitudie ñ ipediret à dei dilectiõe, nihilomin⁹ eẽt pfect⁹, q̃tũ ad statũ vitæ ꝑtinet. De Abrahã em̃ q magnus abũdabat diuitĩs legit̃ Ge. 17. a. Ambulaco rã me, & esto pfect⁹. Sic̃ paret de David & de mł̃tis alĩs. Idẽ dicẽdũ de autoritate Hier. qa i rñsiõe diuĩa quã allegat, tota pfectio pricipal̃r depẽdet à seq̃la Christi, cũ dr̃: vẽ & seqũre me. Ex q̃b⁹ oĩb⁹ põt cõcludi, q̃ simp̃r loq̃ndo, beati⁹ ẽ dare q̃ accipere, prout sonant verba Apostoli, nihil eis addẽdo, licet q̃nq; sc̃m qd egere sit pfectius: sicut egere ꝓpt̃ sequelam Christũ.

NICO. DE LYRA. Cap. XXI.

GVm au. Hic ponit̃ tert⁹ locus, in q̃ Paulus fecit aliquã morã. s. ciuitas Tyri, ad q̃ prio põit access⁹ & exprimit̃ hic aliq̃ loca p q̃ transiuit Paul⁹ sine mora. & paret lr̃a. Sciẽdũ tñ, q̃ illud q̃d' põit i aliq̃b⁹ li. Deide Myrrhã, ñ est de textu, nec est in libris correctis. v ¶ In Phœnicen. nomẽ ✠ est prouinciæ

Morali. t ¶ Cũ autẽ. Hic ostendit̃ feruor prædicandi in Paulo. ✠ nam ad hoc

☞ a ¶ Deducentibus &c. Be. Hic A eſt ipleta ꝓphetia q̄ dicit: Filij Ty
ꝑſal.44.b ri in muneribꝰ vultum tuū depcaoēs di. ple. &c. vſq; ad finem pſal. Nulla em̄ ciuitas cum maiori duldine Apſtm ſuſcepit, tenuit, dimiſit. Deniq; hodie monſtratur locus in arenis, vbi parie orabāt. b ¶ Philippi. euan. Bed. Ob promptum prædicationis officium euangeliſta meruit vocari. c ¶ Huic aūt erant fi. qua. Rab. Alibi filiæ Philippi apſi prophetiſſæ leguntur fuiſſe, ſed veritati huius loci non eſt cōtradicēdū, niſi fortaſſe vterq; filias prophetiſſas habuiſſe intelligatur. d ¶ A Iudæa. Be. Hoc ideo dicit, quia Cæſarea in q̄ morabant
†cōpleri a lius alium ad Samariā ptinet, in cōfinio Phœnicis & Paleſtinę ſita. e ¶ Hæc dicit ſpīri. Beda. Prophetas veteres imitatur. qui dicere ſolebant: Hæc
† explicita dicit dominus deus, quia ſpūſſctūs æque vt pater & filiꝰ dūs & deꝰ eſt nec eorū ſe pari opatio poteſt quorum natura & voluntas vna eſt.
f ¶ Quieuimus di. Erat Paulus Ieruſalem, ſicut dixerat: Ecce alliga
Luc.c. tus ſpū vado Ieruſalē. g ¶ Hūc apud q. ho. Rab. Vel hunc, id eſt Philippū euangeliſtam adducētes Vel hūc, id eſt Iaſonem adducentes ad hoc. h ¶ Ac iacobum. Beda. Iacobus iſte frater dñi, filius Mariæ ſororis matris dñi fuit, q̄ poſt paſ
†.ſ.u.d. B ſionē ſtatim ab apſis eps ordinatus. xxx. annis eccleſiam rexit. i. vſq; ad. vij. Neronis annum. qui iuxta
☞ templū

Nicolaus de Lyra.

☞ eſt ꝓuinciæ. a ¶ Et ueni Tyrū. Et ſubditur cauſa cū dicit: Ibi em̄ na. ī qua eram. expoſ. e. on. q. d. ꝓpter hoc neceſſe fuit, q̄ ibi applicarem. b ¶ Inuētis. autē di. i. Chriſtianis. c ¶ Manſimus ibi diebus ſep. ad conſolātionē noſtrā corpalē poſt nauigationē, & ad credentiū ibi manētiū ſpūalē conſolationē. d ¶ Qui Pau. di. per ſpm̄ prophetię. e ¶ Ne aſcē. Ieroſo. Sciendū q̄ hoc non dicebant immediate p ſpm̄ ſctm̄. q Pau
†ſuadere lo dicebat illuc aſcēdere, & ſic contraria diceret, ſed p ſpm̄ ꝓphetiæ habebāt, q̄ ſi Paul⁹ aſcenderet ī Ieruſalē, ibi ſuſtineret pſecutionē. ꝓpter qđ ei cōpatientes ex ſuo ſpū ſuadebāt, ne illic aſcenderet. eſt em̄ Ieruſalē ī ſitu altiori q̄ Tyr⁹. Cætera patēt. f ¶ Nos uero. Hic poniſ quart⁹ loc⁹, vbi morat⁹ fuit ali q̄ntulū Paulus. ſ. Cęſarea, ad quē deſcribit acceſſus, cū dicit: Nos uena expli. i. diſpoſita & prępparata. g ¶ A Tyro deſcē. Pto. quę nūc dicit Achon. h ¶ Et ſal. fratri. id eſt Chriſtianis ibi manentibus. i ¶ Manſimus die una a. il. Iſta mora ꝓpter ſui breuitatem nō additur ad nūerū aliarum quatuor k ¶ Alia aūt die ꝓ. ue. Cæ. Paleſtinę, quā Herodes noīe Cæſaris appellauit, quę prius turris Stratonis dicebat. l ¶ Et itrā. do. Phi. euāge. Aliqui dixerūt, q̄ iſte fuit Philippꝰ apſs eo q̄ dicit hic euāgeliſta, i. annūciator euāgeliį, qđ ꝓpriē ꝓtinet ad apſos, ſed iſtud remo C
ueſ ꝑ hoc qđ ſubdit: m ¶ Qui e⸗ † autē cœratu. de ſep. ſ. diaconibus de qbus piſſet noſ habeſ. vj. ca. Si em̄ eſſet Philippus bis appere apſis, diceret vnꝰ de. xij. dicit em̄ iſte Cyprus euāgeliſta, qa tpe pſecutionis ẏ bū euāgelicū p̄dicauit ſeruenter. ſ. c. viij. o ¶ Supue. qđ uir pro. habēs ſpiritū ꝓphetię, vt hī. ſ. xj. ca. p ¶ Tulit zo. &c. & alꝰ in hoc imitabaſ modū ꝓphetarū an tiq̄rū, q̄ ꝓphetizabāt aliq̄n nō ſolū ẏ bis, ſed etiā ſēſibilib⁹ factis, ſicut etiā Ieremias poſuit catenas ſuper gneas ī collo ſuo, Iere. xxvij. ad ſignificādū, q̄ illi de quib⁹ ꝓphetizabat ducerēt ī captiuitatē catenati, cætera patēt. r ¶ Poſt dies. Poſtq̄ deſcripta eſt ꝓgreſſus Pauli ꝑ viā, hic cōſequēnē deſcribit ei⁹ acceſſus ad terminū. ſ. Ieruſalē, vbi p ſpiritū veniebat ad tolerādū pſecuti onē, ſicut ibidē pſecutꝰ fuerat eccleſiā. iō diuidit i duas ptes. qa primo pōit ei⁹ benigna receptio à Chriſti †Poſtridie anis ſcd'o eius maligna pſecutio à ẏo nos q e Iudæis, ibi: Dū autem ſeptem dies. ram⁹ cum Pria in duas: qa primo deſcribitur Paulo ve Pauli receptio. ſcd'o ſibi facta perſuaſio. ibi: Dixeruntq; ei. Circa pri nim⁹ Cęſ. mū dicit: Poſt di. &c. manſiōis ī Cęſarea. s ¶ A Cęſ. I. q̄ eſt ī altiori ſitu q̄ Cęſarea. t ¶ Vene. autē q̄ dā ex diſci. volentes prouidere Paulo & ſuis ſocijs de hoſpitio. v ¶ Cy. genere an. di. i. a longo tpe ī fidelitate ꝓbatū iſte Iaſon videtur habuiſſe domiciliū inter Cæ D
ſareā & Ieruſalē, vbi charitatiue recepit Paulū. x ¶ Et cum ue. Ie ro. lí. ex. n. fra. i. Chriſtiani in Ieruſalem habitātes. y ¶ Sequenti autem die in. &c. ad Ia. ep̄m.
☞ Ieroſolymi

☞nā ad hoc ꝓ loca varia nauigauit Moraliter cuius ꝓceſſus deſcribitur vſq; ibi: k ¶ Alia autem die &c. Et intrant do. Phi. Iſte erat vnus de ſeptē diaconibus electis ab apſis, vt habeſ. ſ. vj. b. Et iſte p̄dicauit Samaritāis. & pīb⁹ aliꝭ gētib⁹, vt hī ſ. viij. ca. ꝓpē qđ Paul⁹ manſit ibi vij. dieb⁹ ad cōferendū de profectu Chriſtianę religiōis, & ad geſcēdū poſt laborē nauigatiōis. n ¶ Huic āt e. qua. fi. Per Philippū q os lāpadis iterp̄taſ, p̄dicator euange †ſublatis liį ſignificaſ. nā in ore lāpadis eſt lu ſarcinis minis ſplendor, quē fouet exeū tis interi⁹ olei liquor. nā ī ore p̄dicato ☞vna ris debet cē ſplēdor ẏ ſtatis, quē fouet & nutrit dulcor pietatis. p q̄tu or ẏ gies ſignificaſ q̄tuor virtutes cardinales, quas verꝰ p̄dicator nutrit verbo & exēplo ſicut chariſſimas ſibi filias. o ¶ Superue. q uir à Iu. p. &c. alias pīb⁹ vicibus ſignificatū fuerat Paulo p ſpiritū ſctm̄, q̄ alligādꝰ foret ī Ieruſm: ſed iſta ꝓphetia exꝑſſit hoc ſignificauit nō ſolū ẏ bo, ſed etiā ſēſibili ſigno, ꝓpē qđ aſtiſtētes catholici rogabāt Paulū vt nō aſcēderet Ieroſolymā, ſed ipe nō acqeuit, ſed magis cōſtātiā oſtēdit di. q ¶ Ego autem non ſo. al. ſed & mori in Ie. para. ſum &c. Et in hoc dedit con †glorifica ſiantię exēplū vſq; ad martyrium. bant

tēplū,vbi p̄cipitat⁹ fuit,sepult⁹ est. a ¶Dicēs n.de.eos cir.Be. E In doctrina em̄ Christi dānas velut sacrilega,nec deo madāte scripta quæ à Moyse sunt ministrata.Hoc dicebāt de Paulo,nō illi q sciebant quō fideles Iudęi hæc obseruarēt.s.,p cōmēdāda autoritate dei,& illorū sacramētorū sctitate,non ,p adipiscēda salute q̄ in Christo reuelata p baptismū dabat. Sed illi hoc sparserāt,q̄ sic legalia obseruabāt q̄si necessaria credēt⁹.Paul⁹ em̄ vehemēs gr̄æ p̄dicator eis aduersabat⁹,docēs nō p illa,sed p gr̄am Christi hoiem iustificari,q̄ ,pnūciabat⁹ i vmbra legis.Ideoq̄ †studiosi sectatores p̄secutionē i eū suscitare moliebāt, tāq̄ inimicū legis & mādatorū dei.hāc fallā crimiationē cōgrue deuitauit,eadē celebrādo q̄dānare videbat,sic oñdēs nec Iudęos tūc ab eis sicut nefarios ,phibēdos, nec Gētiles ad ea tanq̄ necessaria cogendos.Iā tū apli decreuerāt,ne qs cogeret Gētes Iudaizare,sed Iudęi nō ,phibebant

b ¶Neq; sc̄m cō.ingre.Bed.Non sunt ,phibiti eo tpe Iudæi in Christū credentes sc̄m legē ingredi,stante adhuc tē plo & sua religiōe,q̄uis in scris no. Tesalutē habituri,sed credētes ex Gētib⁹ ,p hibebant⁹ ad legē cōuerti,q tū legis mandata ad mores & mūdicīa corpis ptinentia.vt est:Nō cōcupiscес&c.diligent⁹ ob

Apłor⁹ synodus quadruplex seruare iubebant⁹.Quarta synodus Ierosolymis hæc habita est.Pria fuit de electione alteri⁹ apli ,p Iuda. Sc̄da de electione septē diaconorū.Tertia de circūcisiōe nō iponēda illis q credebāt de Gētib⁹.Quarta hæc de Iudæis illo tpe non ,phibēdis,vbi necessitas exigeret,legalib⁹ ceremoniis initiari,,pter scādalū eorū q putabant apłos legē Moysi sicut idololatræ dogmata dānare. c ¶Quia q̄ de te audi.fal.Bed.Non em̄ ita reprobas legalia sicut dictū est,si aūt ideo celebraret,vt actione simulata suā occultaret sententiam,non hoc diceret Iacobus.

d ¶Cū autē septē dies .Be.Nōdum consummati erāt,sed eorū cursus agebatur adhuc.vñ in Greco expressius dicit: Cū īcipiebāt septē dies cōsūmari,alioqn nō staret qđ ipe posti gnq; dies aduent⁹ sui in Cæsareā p̄sidi dixit:qa nō sunt pl⁹ dies mei q̄.xij.ex quo ascendi adorare i Ierusalē.Si enim.vij.his & illis gnq; diebus concilij dies quo ipe Pharisæos & Saduceos dissociauit,& ille quo Iudæi eū occidere voluerūt,adiciant,plus q̄ duodecim dies inueniunt. e ¶Concitauerunt oēm po.Bed.Quia videbant Gētiles gatiæ sectatores minus ceremonia legis & tēpli solennia frequentare. timebant ne venirēt Romani & tollerēt locū

☞& gentē

Nicolaus de Lyra.

Ille ✠ Ierosolymitanum. Cætera patent. a ¶Dixerūtq; ei. hic cōsequenter describitur persuasio facta Paulo.Circa quam sciendum,q̄ aliqui detrahentes Paulo seminauerunt discordiam in Ierusalē,q̄ ipse p̄dicās Iudęis p alias ptes dispsis affirmabat illicitū eis esse etiā illo tpe circūsionē &alias legis ceremōias seruare,qđ nō erat ver̄, imo ipemet Timotheū circūcidit,vt dictū ē.ğ.xvj.& ī Cēchris sibi caput totō dit.ğ.xviij.ca.Propē qđ ad remouēdū scādalū Iudęorū ī Ierusalem habitātiū psuaserūt Paulo Iacob⁹ & alij seniores,vt purificaret⁹ i tēplo cū qbusdā Nazarēis,vt sic oīb⁹ appareret falsum qđ de ipo dictū fuerat:& ipe cōsēsit,vt p hoc qđ erat sibi licitū illo tpe amoueret scādalū ifirmor̄,prioergo circa hoc ponitur p suasio Iacobi,sc̄d'o assēs? Pauli,ibi: Tūc Paul⁹,pria ps & sc̄d'a patet ex dictis paucis exceptis q̄ discurrēt. b ¶Et oēs æ.ſ.le.ſ.seruādę,ne statī dimittat⁹ tāq̄ illicita,sicut rit⁹ Gētilū. c ¶Audiēt de te:qđ di.d.ā M.qđ' tū nō ē verū.d ¶Oportet cōuenire m.de te verbis falsis scandalizatam. f ¶Et im. in illis. id est fac oblationē fac oblationē cū illis q̄ solet fieri in talib⁹. g ¶Sed am.& ip.c.l. Gtāq̄ adhuc seruari licitā,dū tñ ibi non ponat⁹ fides,tenēdo q̄ sine tali obseruatione fides Christi non sufficeret ad salutē.ideo dicitur: h ¶De his autem q̄ cre.ex Gē. q̄s saluari credimus per fidem Iesu Christi sine circūcisione & alijs legalibus, vt habetur ğ.xv.

i ¶Scripsimus iudi. ut se absti. pro Iudæorū & Gentium cōi societate seruāda,vt dictū est supra.xv.k ¶Annunc. ex ple.die.puri. hoc em̄ denunciabat factus purificatus cum illis Nazarēis qui purificabantur termino sui voti expleto Nu.vj.l ¶Cum aūt. Hic cōsequenter describitur Pauli persecutio à Iudæis, & primo ponitur hæc persecutio.sc̄d'o subditur Pauli appellatio,ca.xxv.ibi:Festus autem.Prima in duas,quia primō ponit̄ p̄secutio Pauli in Ierl̄m.secūdo apud Cæsareā,ca.xxiij.Prima adhuc ī duas, quia primō ponit̄ illa persecutio,secūdo p̄sequētiū dissensio.xxiij.ca.ibi: Sciens aut̄ Paulus.Prima adhuc ī duas.quia primo iter dictio Pauli q̄rit̄.sc̄d'o eripitur,ibi:Quę rentibus.Circa primū dicitur:Cum aut̄ septē di.cōſ.Cōsummatio istorū dierū accipiēda est à principio ascensus Pauli i Ierl̄m.Dicit tū Glo.nōdū erat ista cōsummatio:sed appropinq̄bat,ita q̄ sc̄d'm veritatē erat dies quinta.& hoc dicit Glo. ad verificandū verbum qđ' dicit Paulus, j.xxiij.Nō fuit mihi plus dies q̄ duodecim,ex quo ascendi adorare in Ierl̄m.qa cū istis gnq; oportet addere diē in q̄ dissoluit Paulus Saducæos & Pharisæos ab inuicem,& iterū aliam in qua ductus fuit Cæsareā,vt patet in textu.& iterū quinque post quos princeps sacerdotū accusauit Paulū in Cæsarea, vt hr̄ infra.xxiij. qb⁹ sic iunctis sunt duodecim dies præcise. Sed hic modus loquendi videtur extrane⁹.ſ.q̄,p quinq; diebus dicatur septē Iō alr̄ pōt dici.ſ.q̄ dies illa purificationis fuit septima ab ingressu Pauli in Ierl̄m, vt textus innuit.& quinq; dies quib⁹ priceps sacerdotū venit Cæsaream accusare Paulū,incipiunt à Pauli purificatione & captione exclusiue.& sic hñt.xij.dies præcise.Dies aūt in qua soluit ab inuicē Pharisæos & Saducæos,& alia in q̄ ductus fuit Cæsareā,simul cōcurrerunt cū duobus primis ī illis gnq; qb⁹ princeps sacerdotū venit Cæsareā. m ¶Hiq de A. erāt Iu.in Iudaismo obstinati qui ibidē Paulo cōtradixerāt. n ¶Cum ui.eum in tem.vbi erat Iudęorū obstinatorum multitudo. o ¶Cōcita.oēm p. cōtra Paulū. p ¶Et iniecerunt ei manus, clamantes. cum morte dignum. Ideo subditur: q ¶Hic est homo &c.ſu. & Gent.in.hoc dicebant quia Paulus præferebat Gentiles verbum dei deuotē recipientes, Iudæis ipsum repellētib⁹,vt patet in pluribus locis supra.& qa legē nouā p̄ferebat veteri,& qa dicebat verū sacrificiū.ſ.eucharistiā vbiq; posse offerri & non solum in Ierusalem, vbi tm̄ō licitum erat offerri sacrificia Iudæorum.

✠ Insuper & Marālus

✠c ¶Audie.au.de te.Iudæi qui habitabāt in Asia odiebant eū, vt patet ex supradictis,propter qđ' diffamauerāt eū in Ierosolymis dicentes q̄ docebat publice Iudæos legalia statuta dimittere tāq̄ illicita eis seruari,qđ' erat falsū,imo facto ostend⁹ t contrarium,qn Timotheum circuncidit,supra.xvj.& quando caput totondit.ğ. xviij.& sic in templo purificatus fuit,ad repellendum de ipso falsū seminatū,prout in expositone literali diffusi⁹ fuit dictum. Per qđ' ostendit̄,q̄ doctor falso notatus de mala doctrina,debet istam notā remouere,tū ,p se vt ab infamia liberet⁹ur:tū ,p alijs qb⁹ sua doctrina sana odibilis redderet. c ¶Sunt no.ui.qua.Per istos q̄ tuor viros,cum quibus Paulus dicitur hic purificatus,p̄nt intelligi quatuor euangelistæ,cum quibus Paulus fuit veraciter purificat⁹, eādem fidem & charitatem p̄dicādo,quā ipsi docuerūt scribēdo.

✠Et cum expulsis

Diuisio

dixerunt̄q; ei: Vides frater,quot milia sunt in Iudæis qui crediderunt, & omnes †æmulatores sunt legis: b

a ¶Zelatores legis aduersum te.

a ¶Inde est zelus.

Audierunt autem de te,quia discessionem doceas à Moyse,eorum qui per Gentes sunt Iudæorum,dicens non debere eos circuncidere filios c

¶Ia Moysi lege.

a ¶Antiquam.

suos,neq; secundum † consuetudinem ingrędi. Quid ergo est: †Vtiq; b

b ¶In synagogam, vel versari in lege.

a ¶Iu concilio eorum. ¶Quid audierunt de te?

b ¶Vel quid sibi faciendum est?

a ¶Necesse est, vel opportunum.

oportet conuenire multitudinem: audient enim te superuenisse. Hoc ergo fac quod tibi dicimus. Sunt nobis uiri quatuor uotum habentes super se:his assumptis †sanctifica te d

¶Imge te illis.

cum illis,& impende in illis, ut radant capita:& sciant omnes, quia quæ de te audierunt,falsa sunt: sed ambulans & ipse custodiens legem. e g

a ¶Q.di.non contra legem nos dicimus modo.

De his autem qui crediderunt ex h

a ¶Non tantum dicentes. b ¶Nihil tale custodire eos/ni si vt obseruent se ab idolothitis &c.

Gentibus nos scripsimus †iudicantes, ut abstineant se ab idolis immolato,& sanguine,& suffocato,& fornicatione. Tunc Paulus assumptis i

a ¶Quatuor habentibus votum. c ¶Radens caput.

uiris postera die purificatus,cum illis intrauit in templum, annunciās k

¶Donec offerretur &c.

¶Finem.

expletionem dierum purificationis donec offerretur pro unoquoq; oblatio eorum. Cum autem septem l

d ¶Minore.

dies consummarentur, hi qui de Asiā erant Iudæi,cum uidissent eum m

c in templo,concitauerunt omnem populum,& iniecerunt ei manus, n

clamantes: Viri Israelitæ adiuuate: Hic est* homo qui aduersus o

¶Quia credentes docebat esse veram Ierusalem, & nouā legem præferebat,& locum esse dei dicebat totā ecclesiā. p

populum & legem & locum hunc q

☞ & gentem. a ¶ Cum ue. ad gra. Bed. A plo, sed ascensionis in castra significat. b ¶ Græcè nosti? Ra. interrogatio, vel affirmatio, quia vt putatur tribunus Græca lingua loquebatur, vel ne Iudæi cognoscerēt. c ¶ Nonne tu es Aegy. Be. Quidam Aegyptius venerat in Iudeā, qui fidem sibi ꝓpheuæ magica arte cōciscēs, xxx. milia Iudęo rū cōgregauit: q̄s ducens per desertū venit ad montem Oliueti, paratus irruere in Ierusalem, & eam sibi subiugare. Sed occurrens ei Felix cum armatis, Aegyptio cum paucis fugato alios occidit. d ¶ Quatuor mil. Be. Non est de hoc numero satellitū inter tribunū q̄ hęc locut⁹ est, & Iosephū q̄ de Aegyptio scripsit habenda cōtrouersia: potuit ei prio cum pauIoseph⁹ li. 20. an. ca. 7. cis tyrannidem exercentib⁹ aduenięs, postea plures publica fraude coniunxisse. Tempore autem Felicis hoc genus latronū surrexit, qui sicas. i. gladios breues manu gestantes, ꝓpso p* illis mixti occultè vulnerabāt, vt querelā mors p̄ueniret, & percussor lateret. e ¶ A Tharso Ci. Ra. Quo captus cū parentibus commigrauit.

GLOS. ORDI. Cap. XXII.

VIri &c. Sequit: g ¶ Natus Thar. Nat⁹ in oppido Galileę Giscali nomie fuit Paul⁹, q̄ capto à Romanis cū parentibus suis Tharsū Ciliciæ migrauit. ob studiū āt legis Ierosolymā veniēs à Gamaliele est eruditus. Non vocat se ciuē, sed municipē, à municipio. i. territorio illi⁹ ciuitatis in q̄ nutrit⁹ est. Dr municipiū, q̄ tm̄ munia. i. tributa debita vel mune- B ra reddat. q̄uis ergo Giscali nat⁹, tm̄ se Tharsensem dicit, sic Christ⁹ in Bethleē natus Nazarenus est appellatus.

☞ Aemulator

Nicolaus de Lyra.

☞ a ¶ Insup & Gē. ind. in tem. Licet āt Gētiles possēt ingredi tēplū, q̄tū ad aliquā ptē i q̄ orabant hoies immundi, tm̄ ingredi nō poterāt vbi purificabātur Nazaręi, ad quē existiabāt Paulū Gētiles iduxisse. b ¶ Et appre. Pau. tra. eū extra tē. vt ibi occideretur. Sicut Ioiada pontifex fecit educi Athaliā extra septa templi, vt interficerēt. ij. Parali. xxiij. c. c ¶ Et sta. clau. sunt ia. ne templū cōtaminaretur ex eius morte. d ¶ Quæreti. au. eū oc. Hic consequenter Paul⁹ de Iudæorū manibus eripit. & prio tribunus eripit illis. sed o Paulus petit alloq̄ ꝓp̄m. ibi: Et cum cœpisset. Circa primum dicitur: e ¶ Nuncia tum est tri. cui erat imposita custodia ciuitatis. f ¶ Et iussit alli. ca. d. ne posset euadere donec inq̄sisset de eo. Cętera patēt vsq̄ ibi: g ¶ Tol. e. s. de vita pātri tāq̄ viuere indignum.

Diuisio h ¶ Et cū cœ. du. Hic cōsequnt Paulus petit alloq̄ ꝓp̄m. Et diuidit i duas partes: qa prio ponit allocutiōis cōcessio, sed o allocutionis executio, ibi: Et cū ille. Circa primū dr: Et cū cœ. du. i c. i. tra fortaliciū vbi māebat tribun⁹ cū militib⁹. i ¶ Si li. mi. l. hūi-

† defensio- liter, vt citius ꝑetraret quod quærit. nem, excu- k ¶ Qui di. ei: Græ. n. Ex hoc videsationem tur, q̄ iste tribun⁹ fuit Græc⁹: ꝑ quē ꝑebat, si Paul⁹ sciret linguam Græcā, vt sibi loq̄ret i idiomate magis sibi noto, & Iudęi assistētes nō itelligerēt. Nonne rent. l ¶ Nonne tu es Aegy. q̄ an. De isto dicit Iosephus. xx. li. C antiquitatū, q̄ venit in Iudeā fingēs se, ꝓphetā, & cōgregauit sibi multitudinē educēs eā extra Ierm, dicēs q̄ ad ei⁹ iussū muri Ierm, corruerēt, & sic intrarēt subitò. & bona raperēt ciuitatis. sed Felix p̄ses p̄ueniēs cū multis armatis multos ex eis occidit, & aliquos vi- uos cœpit. Ille verò falsus propheta ꝑ fugā disparuit: & ꝓbabile est quòd multi cū eo sic euaserūt, licet Iosephus non dicat. m ¶ Et edu. i. de. Primo enim illos induxit in desertum, & postea reduxit ꝓpe Ierm vt dēdarētur ciuitatem modo p̄dicto. n ¶ Quatuor mi. uir. si. Est autem sica gladius breuis, quo tunc vtebantur latrones & homicidę, & inde sicarij dicebātur. o ¶ Et dicit ad e. Pau. se excusando. p ¶ Ego homo sum quid. Iu. & nō sum ille Aegypti⁹. q ¶ Nō ig. ci. imo famosę. r ¶ Municeps. i. inhabitator. s ¶ Rogo autem te † 23. q. 3. c. permitt. volebat enim per narrationē Maximia- suæ conuersionis annunciare Iesum nus. Christū & incredulitatem Iudęorum vt patet ex sequentibus. t ¶ Et cum ille permisisset. Hic consequenter ponitur allocutionis executio, in qua Paulus primo ad hoc disponitur, secundo propositum exequitur, sequēti. ca. Circa primum dicit: Et cū ille. s. tribunus Paulo permisisset loqui. v ¶ Paulus stans in gra. vt melius audiretur ab existentibus inferius. x ¶ Annuit ma. ad ple. vt facerent silentium.

Moraliter, ✠ h ¶ Et cum cœ. du. in ca. Pauli. tri. Si li. mi. log. In hoc apparuit seruor Pauli circa fidem Christi, quia percussus, captus & ligat⁹, vt patet ex D textu: quærebat publicè dicere modū suæ conuersionis ad laudē domini Iesu, per hoc ostendens qd' prædicator euangelij non debet cessare à prædicatione & dei laude. si tamen patiatur impedimentum, potest alibi se transferre ex causis de Paulo supradictis:

NIC. DE LY.

VIri f. Hic cōse. Ca. XXII. quenter Paulus propositū exequitur. & primò ponit eius narratio, secundo plebis acclamatio, ibi: Audiebant autem. tertio causæ discussio, ibi: Vociferantibus autem. Prima in tres, quia prio Diuisio Paulus narrat suam Iudaicam cōuersationem, secundo suam ad Christum conuersionem, ibi: Factum est autem. tertio sibi factam i templo visionem, ibi: Factum est autem mihi. Circa primum dicit: y ¶ Viri fratres. quantum ad minores. z ¶ Et pa. quantū ad maiores. a ¶ Audite. diligenter quæ sequuntur. b ¶ Magis præstiterunt silentium. Tum quia per hoc sciuerunt ipsum esse Iudæum: Tū quia linguam suam melius intelligebant quàm aliam. c ¶ Ego sum uir Iudæus. natione & religione. d ¶ Natus Tharso Ciliciæ. vbi pater Pauli translat⁹ fuerat. e ¶ Nutritus autem in ciuitate ista. scilicet Ierusalē vbi fuerat missus à pre, p studio sacrę scripturę: qa vigebat ibi.

☞ Secus pedes

Moraliter. y ¶ Viri fratres & Moraliter patres audite. Hic Paulus declarat suam innocentiam ex natione, ibi: c ¶ Ego sum uir Iud. na. Thar. Ciliciæ. & ex legis cognitione, ibi:

✠ Eruditus

omnes ubiq; docēs: insuper & Gentiles a induxit in templū, & uiolauit sanctum

a ¶ Ciuitatem Ierusalem vel templum.

locum istū. Viderāt enim Trophimum

¶ Ier usalem, non in templo.

Ephesum in ciuitate cū ipso: quē æstimauerunt quoniā in templum introduxisset Paulus. Commotaq; est ciuitas tota, & facta est cōcursio populi. Et apprehen- b dentes Paulū trahebant eū extra tēplū,

a ¶ Ne in templum refugeret.

& statim clausę sunt ianuæ. † Quærenti c d bus autem* eū occidere, nunciatū est tri e buno cohortis, quia tota confunditur Ierusalē. Qui statim assumptis militibus & centurionibus decurrit ad illos. Qui

a ¶ Qui parati erant, vel iam incœperant.

cum uidissent tribunū & milites, cēssaue

a ¶ Vel ascendens.

runt percutere Paulum. Tunc accedens

a ¶ Donec causa eius iudicaretur.

tribunus apprehendit eū, & iussit alliga f ri catenis duabus, & interrogabat quis

a ¶ Diuersi diuersa dicebant: quia certam causam non habebant.

esset, & quid fecisset. Alij autē aliud cla-

a ¶ Quæ turbidam profert sententiam.

mabant in turba. Et cum non posset certum cognoscere præ tumultu, iussit du-

a ¶ Suorum militum, ne Iudæi occiderent, eum.

ci eum in castra. Et cum uenisset ad gra a

a ¶ Quibus ascenditur in templum.

dus, contigit ut portaretur à militibus

a ¶ Ideo a fortibus portabatur.

propter uim populi. Sequebatur eum

a ¶ Ad mortem nolit inquirere causam. ¶ Hoc dictum est de isto quod & de Christo dictum est.

multitudo populi clamans: Tolle eum. g

a ¶ Cum pararetur eius inductio, nondum tamen a gradibus exierat.

Et cùm cœpisset duci in castra Paulus, h dicit tribuno: Si licet mihi loqui aliquid i ad te? Qui dixit ei: Græce nosti? Nonne k b c tu es* Ægypti⁹, qui ante hos dies tumul- l tum concitasti, & eduxisti in desertum m

a ¶ Gladiatorum. sica enim glaciis dicitur.

d quatuor milia uirorū sicariorum? Et di- n o xit ad eum Paulus: Ego homo sum qui- p

a ¶ Non Ægyptius.

dem Iudæus à Tharso Ciliciæ, non igno q

a ¶ Quidam libri pro municeps habent, ciuis. ¶ Munia cap. ens i. censum. b ¶ Q. d. Romanus censum professus. ¶ Quia vester sum.

tæ ciuitatis mūniceps. Rōgo autem te, r s permitte mihi loqui ad populū. Et cum t ille permisisset, Paulus stās in gradibus v annuit manu ad plebem, & magno silen x

¶ Vt totus populus intelligeret, vel vt plus taceret.

tio facto, allocutus est Hebræa lingua dicens:

Cap. XXII.

¶ Coæqui. ¶ Seniores.

y z a

VIri fratres & prēs audite quā ad uos nunc reddo rationem. Cū audissent autē, quia Hebręa lingua loqueretur ad il b c los, magis p̄stiterūt silētiū. Et dixit: Ego d e sū uir Iudę⁹, nat⁹ Tharso Cilicię, nutrit⁹

☞ a ¶ Aemula. Ie. Be. In Greco, ꝯmulator legis dei existētis, sed'm E illud: Testimoniū illis perhibeo, ꝙ æmulationem dei habent, sed
Rom. 10. a. non secūdum scientiā. b ¶ Saule Saule. Ra. Quædam exempla
ria habent: Saul Saul, vt ostē datur de nomine Saulis Sau
lū nominatū esse. c ¶ Lu
Supra. 9. a. mē qdē ui. Bed. Supra de
hac visione narrat historia,
ꝙ comites illius starent stu
pefacti, audientes quidē vo
cem, neminem autem viden
tes. vnde colligitur eos sonū
vocis confusæ, non discrimē
verborum audisse. d ¶ Au
dierunt. Ra. Intellexerunt,
sed solū sonum vocis Pauli
vel eius qui Paulo loqueba
tur. e ¶ Et ibi tibi dicē.
Ra. Exemplum humilitatis,
contra doctores non dispu
tandi, nec de nobis præsumē
†circiē me ridiem di, quasi à deo simus edocti.
f ¶ Saule fra. respice. Ra.
Duo erant ī oculis Pauli, ex
cęcatio, & illuminatio: & iō
†Supr. 9. a. 1. Cor. 15. b. merito credidit. g ¶ Prę or
dinauit te. Ra. Conueniens
ordo. primo præordinatus
in ꝑsēna dei. Deinde cogno
scit veritatem: videt iustum,
audit ex ore ipsius: postea fit
⁂ & exterri ti sunt, testis eorū quæ cognouit, vi
dit, audiuit. h ¶ Fieri me
in stupo. me. Bed. Hoc nō
narrat ad elationem, sed pro
pter necessitatem, vt videat
idoneus euangelizare Genti
bus. i ¶ Consentiebam.
Be. Confitendo ꝙ consensit
notat quia non occidit, nisi
F cędens accipiat ꝑ occidens.
☞ Proȷscientibus
⁂ Damasci

Nicolaus de Lyra.

†recipe vi sum c✠ a ¶ Secus pedes Ga
malielis. d. i doctrinam ei⁹
qui erat doctor valde famo
sus, vt habetur supra. v. cap.
c ¶ Aemulator legis. id
est zelans pro eius obseruati
one. quod declarat per effe
ctum, dicens: d ¶ Qui hāc
usiam. scilicet doctrinā Chri
stianam. e ¶ Perse. sum us
que ad mor. intendens an
nihilare ipsam, vt habitum
† domini est supra octauo & nono ca.
f ¶ Sicut princeps sacer
dotum mihi testimoniū
reddit. Referuauerat enim
literas sibi datas à pricipe sa
cerdotum de consilio maio
rum supra nono cap. quæ si
bi erant in testimonium eo
rum. g ¶ Factum est aūt.
Hic consequenter narrat suā
mirabilem conuersionem,
& patet sententia ex dictis
supra nono cap. vsque ibi:
h ¶ Deus patrum nostro
rum præordinauit te. sua
benignitate. i ¶ Vt co
†cōprobabam inter fectionē ei? gnosceres uoluntatem
eius. de mea conuersione.
k ¶ Et uideres iustum.
scilicet Christum hominem
& deum, quem vidi in ra
ptu nō oculis corporeis, sed
mētis. l ¶ Et audires uocem ex ore eius. dicentis: Saule, G
Saule quid me persequeris, &c. m ¶ Quia eris testis illius. s.
Christi ad omnes homines, Iudæos scilicet & Gentiles. n ¶ Ba
ptizare & ablue peccata
tua. per virtutem baptismi,
qui est sacramentum fidei. †confitens
o ¶ Inuocato nomine ip. accurate
tunc enim in nomine Christi
datur baptismus rationibus
dictis. ij. ca. p ¶ Factum est
autem re. Hic consequenter
narrat visionem sibi factam
di. Factum est autem reu.
mihi in Ierusalem. Hoc nō
fuit immediate post suam cō
uersionem, sed cum lustrata
Arabia rediit Damascum, &
inde Ierusalem, vt dictum est
supra. xx. cap. & habetur ex e
pistola ad Gal. j. q ¶ Fieri
me in stupore mentis. id
est raptu. r ¶ Et uidere il.
scilicet Christum in visione
imaginaria & intellectuali.
s ¶ Festina & exi uelociter ex Ierusalem. q. d. inu
tiliter ibi remaneres, & subdi
tur causa: t ¶ Quoniam n.
recipient testimoni. tu. de
me. admirans Paulus rndit.
v ¶ Domine ipsi sciunt,
quia ego eram concludēs
in carcerem, & cæ. quasi di
ceret: per ea quę feci contra te
& fideles tuos debent esse cer
ti, quòd nullo modo prædi
carem nisi de veritate certus H
essem. x ¶ Vade quoniam †gloria
ego ad nationes lōgè mit ⁂ qui erat
tam te. q. d. Gentiles verbū mecum
meum recipient quod Iudæi
in Ierosolymis impugnant. ⁂ timorat
y ¶ Audiebant autem e. pius vitæ
Hic consequenter ponitur or igiosus
tus clamoris contra Paulum,
quia per verbum ei⁹ vltimū ⁂ recepto
infinuabatur, quod maxime visu
habitantes in Ierusalem à deo † præpara
essēt reprobati: & Gētiles, qs uit
Iudæi viles reputabāt, essent
à deo electi. Ideo clamabant
Paulum debere mori.
✠ Vociferanti.
⁂ b ¶ Eruditus iuxta ue
ritatē paternæ legis &c.
& hoc dicit vt magis audian
tur sequētia. quod & factum
est. vnde sequitur posita:
y ¶ Audiebant autem
eum usque ad hoc uerbū, †retraxer
& leuauerunt. quia non so extraxit,
lum Christum commēdabat,
sed & eorum reprobationem
& electionem Gētium asseré
bat: quos tamen Iudæi viles
reputabant: propter quod
cum eis non communicabāt.
& ideo quādo audierunt Gē †Sup. 7. b
tiles sibi præferri, fuerunt ter audisse, &
ribiliter concitati, eius mor post. s. it
tem clamoribus & signis hor vt proposui
ribilibus postulantes. ipsis au mus.
tem sunt similes mali derici
& mali religiosi, qui cum au
diunt in prædicationibus vel
lectionibus sua vitia recitari,
& vitā simpliciū Christianoꝝ
cōmēdari, turbāt sicut furiosi.
⁂ Dic mihi

a ¶ In Ierusalem. b ¶ Ad obsequium, vel quia puer, & humilis sedebat ad pedes magistri.

autem in ciuitate ista secus pedes Gamalielis, †erudi a b
a ¶ Imitator vel zelator aduersus Christianos.
tus iuxta ueritatem paternæ legis, æmulator legis si c
a ¶ Christi quam nunc prædico.
cut & uos omnes estis hodie: † qui hanc uiam persecu d e
a ¶ Christianorum, vel Stephani. vel mori paratus pro lege. b ¶ Carceris.
tus sum usq; ad mortem, alligans & tradens in custo
a ¶ Expertum vocat in testi nonium.
dias uiros ac mulieres, sicut princeps sacerdotū mihi f
a ¶ Verborum ia præsenti, vel epistolæ testimonium pontifex reddiderat.
testimōniū reddit, & omnes maiores natu, à quibus
& epistolas accipiens ad fratres Damascū pergebā, ut
adducerē inde uinctos in Ierusalē ut punirentur. Fa g
ctum est autē eunte me, & appropinquāte Damasco,
a ¶ Vt sciatur sola esse lucidior lux que circumfulsit eum. b ¶ A deo.
† mēdia die subito de cælō circunfulsit me lux copiosa
& decidens in terram audiui uocem dicentem mihi:
¶ Increpando nomen iteratur.
b † Saule Saule, quid me persequeris? Ego autē respon
a ¶ Deum esse credebat qui desursum loquebatur.
di: Quis es dōmine? Dixitq; ad me: Ego sum Iesus Na
¶ Non faciam.
c zarenus quem tu persequeris. Et qui mecū erant lu d
men quidem uiderunt * uocem autē eius non audie
a ¶ Te cognoscens tibi obediam.
runt, qui loquebatur mecum. Et dixi: Quid faciā do
mine? Dominus autē dixit ad me: Surgens uade Da
e masc um, & ibi tibi dicetur de omnibus quæ te oporte
a ¶ Quæ excæcauerat me.
at facere. Et cùm non uiderē præ † clāritate luminis il
¶ Non ad oculum.
lius, ad manum deductus à comitibus * ueni Dama
a ¶ Idoneus.
scum. Ananias autem quidam uir, * secundum legem
a ¶ Testimonium habebat a deo: sed plus credebatur Iudæis.
testimōnium habens ab omnibus cohabitantibus * Iu
f dæis, ueniens ad me & stans dixit mihi: Saule frater
† respice. Et ego eadē hora * respexi in eum. At ille di
a ¶ Non recens deus vt Iudæi putabant.
g xit: Deus pātrum nostrorum † præordinauit te, ut co h i
a ¶ Christum: vel euangelium.
gnosceres uoluntatē eius, & uideres iustū, & audires k l
a ¶ Christi, non apostolorum: non enim ab hominibus vel per hominem &c.
b ¶ Per scripturas & famam suam: vel ad omnes ætates, conditiones, linguas, sexus.
uocem ex ore eius: quia eris testis illius ad ōmnes ho m
a ¶ In luce fulgenti. b ¶ In voce vocante.
mines eorum quæ uidisti & audisti. Et nunc quid mo n o
a ¶ Locum & tempus præteriit. b ¶ Post magnum circuitum de Damasco rediit.
raris? Exurge, & baptizare, & ablue peccata tua inuo p
a ¶ Sanctam ciuitatem. b ¶ Ne sathanas illuderet. c ¶ Domo dei. d ¶ Extasi. Alij po
cato nomine † ipsius. Factum est autem reuertenti mi nunt, in pauore: alij, alienatione.
h hi in Ierusalē & orānti in templō, † fieri me in stupo q
a ¶ Christum. b ¶ Necessitate & admonitione dei omnia fecit.
re mentis, & uidere illū dicentem mihi: Festina & r s
exi uelociter ex Ierusalem, quoniam non recipiet te t
stimonium tuum de me. Et ego dixi: Domine ipsi sci v
a ¶ Sufficeret eis exemplum meę conuersionis.
unt, quia ego eram concludens in carcerem, & cæ
dens per synagogas eos qui credebant in te. † Et
¶ Martyris.
cùm funderetur sanguis Stephani testis tui, ego
¶ Etiam.
i astabam & † consentiebam, & custodiebam ue
stimenta interficientium illum. Et dixit ad me:
a ¶ Quasi diceret, quamuis sciant, tamen non recipient. b ¶ Non Iudæos.
c ¶ Tam fide q̄ loco.
Vade quoniam ego in nationes lōnge mittam te. Au x
a ¶ Mittam te ad nationes.
diebant autem eū usq; ad hoc uerbum, & leuauerunt

a ¶ Proiicientibus uesti.sua.Bed.In passiõe Christi solus sacerdos de throno exiliẽs uestimẽta scidit,quia tunc sacerdotiũ uetus erat imutandum. Nunc verò qa tota gens gloria regni spolianda erat, oẽs indumenta p̃iciunt,& clamorẽ puluere mixtũ ad cẽlum tollũt,secundũ illd̃: Superbia eorũ qui te oderunt ascendit sẽper. b ¶ Ego mul.sum.Bed.Alia editio manifestius insinuat quid dixit tribunus.Dixit tribunus: tã facile dicis ciuem Romanũ te esse? Ego enim scio quanto p̃tio ciuilitatem possedi istam. c ¶ Ciuilita.Bed.i.socialẽ inter ciues cõuersationem,vel reipublicę administrationẽ.Nõ eñ tribunus ciuitatis Romanæ ciuis esse non posset,sed consortium ciuitatis emerat,vt esset particeps.Paulus eo magis erat ciuis Romanus,qꝫ non comparando, sed hoc nascendo habebat. d ¶ Ego autem & natus.Bed.Id est in hoc sum Romanus plus quã tu, quia non alibi natus Romanum nomẽ emi,sed in ipsorum ciuilitate sum progenitus.

Act.26.f. Psal.73.d. †examinari eum,vt †rodisse.c.si in adiutorium. Roma.12.c Luc.6.d. †cõparaui

GLOS.ORDI. Cap.XXIII.

INtendens au.&c.Percutiẽ. Ra.Nõ percutiat,quia prophetia est,non maledictio:Paulo dicente:Benedicite & nolite maledicere.Et iterum:Benedicite maledicentibus.Hoc autem nõ solũ de Anania,sed & de sacerdotio Iudæorum accipiendum est,quod pro veteri lege & ficta superficie dealbato parieti comparat. Alia exemplaria habent,percutiat: quod non ex iracundia, sed inspiratione diuina dixit Apostolus.

B f ¶ Percutiet te deus pa.dealba.Bc. Non perturbatione animi motus hoc dixit,qa illud pontificium simile parieti de albato percutiendũ erat & destruendum superueniẽte Christi sacerdotio,quod p̃dicantibus apostolis est reuelatum. Etiõ ait pcutiet.futurũ esse significans.Quòd tranquillo aũt aĩo hoc dixerit,sequens responsio ostendit: g ¶ Nesciebam fra. quia princ.est sa.Bed.i.non cognoscebam esse Ananiam.Vel subtiliter dicit se nescire principem,quia sacerdotium Iudæorum reprobatũ est. ¶ Bed.Etsi hunc verè nouerat in nouo Testamento principẽ nõ esse sacerdotũ, tamẽ erudiens alios modestius se habere erga eos quorum sũt in potestate, temperate respondet.

☞ Sciens autem

Nicolaus de Lyra.

a ¶ Vociferantibus autem eis. Hic consequenter inquiritur causa dicti damoris.Et diuiditur in duas partes: qa primo attentatur indebit? inquirẽdi modus,secundò subdit alius debitus,ibi: Postera autẽ.Circa primum dicitur: Vociferantibus autem eis. vt per damorẽ obtinerent qd̃ p rationem nõ poterant. b ¶ Et proiicientibus uestimenta sua.in signum doloris.c ¶ Et puluerẽ iactantibus in aerem .in detestationẽ verborum Pauli.d ¶ Iussit tribunus eum induci in ca. vt causam dicti clamoris inquireret per tormenta. e ¶ Et cum astrinxisset eum lo.vt flagellaretur & torqueretur. f ¶ Dixit astanti sibi Centurioni. qui præerat tortoribus,ne modum consuetum torquendi excederent vel diminuerent.g ¶ Si hominem Romanum & indemnatum licet uobis fla.quasi diceret,certum est qꝫ non:Ciues enim Romani reputabant nobiles per totũ orbẽ,eo qꝫ ciuitas Romana dñabatur toti orbi.Nobiles autem nõ q̃stionabant tunc p̃is,& adhuc nõ quæstionantur in multis locis.Cætera patent vsque ibi: i ¶ Ego multa summa.s.pecuniæ. k ¶ Ciuilitatem istam cõ sũ. vt ciuis Romanus essẽ.q.d. Quõ ciuẽ Romanum ita te faciliter dicis qua pauper & abiectus videris. l ¶ Et Paulus ait: Ego autẽ & na.sum.ciuis Romanus q.d.pingui? ius habeo in hac ciuilitate q̃ tu.Pater eñ Pauli insigne nobilitatis habuit à Romanis,vt dictũ fuit.ꝯ.ñ.Timo. iiij.& sic Paulus eius filius natus fuit ingenu?.oẽs aũt ingenui erant ciues Romani. n ¶ Tribu.quoq; ti.ne ex applicatione Pauli ad tormẽta accusaret supiorib? & & puniret.o ¶ Postera au.die.Hic cõsequẽter ponitur alius inquirendi mod? & licitus:partes.s.vocando & eas diligenter audiendo.Et patet litera vsq; ibi:

Moraliter

x h ¶ Die mi.si tu Ro.es.Per ciuitatẽ Romanam,q̃ tũc toti mundo dñabatur, ciuitas cælestis vñ procedit regimen oĩm bene significatur. Cuius ciues sunt aliqui à sua natiuitate.s.illi qui sunt nobiles moribus & fide,sic oẽs ingenui erãt ciues Romani.Propter qd̃ dicit,Paul?:m ¶ Ego autẽ & na.sum.Et sic nobilitas fidei & morũ facit homines ciues cælorũ,Eph.ij. d.Iam non estis hospites & aduenæ,sed estis ciues & domestici dei. Aliqui ẏ ò sũt ciues cẽlestes per pecuniam,de qua faciũt eleemosynas pauperibus quibus merentẽ ascribi cẽlestibus ciuibus.& de talib? fuit Zachæus qui dixit domino Lu.xix.b.Ecce dimidium bo.meo.domine do pauperib?.& si quid aliquem defraudaui,reddo quadruplũ.Et sic Felix iste fuit ciuis Romanus.ideo dicit:Ego multa summa ciuilitatem hanc consecutus sum.

► ciuis

† examinaturi

D

† certum

NIC.DE LY. Cap.XXIII.

† principes sacerdotũ

INtendẽs au.&c.Ego oĩ c. bona cõ.sum an die.& non solum añ hoies sicut faciũt hypocritæ.q.d.sine cã persegmini me.q ¶ Princeps au.sac.Andolẽs enim de hoc qꝫ Paulus se iustificabat.

† corã illis

r ¶ Præcepit astan.si.percu.os eius. & per hoc insinuans qꝫ falsum dicebat.

s ¶ Percutiet te deus pari.deal.i.habens tantum apparentiam iusticię,sed nõ existentiam. t ¶ Summum sacerdotẽ dei ma.q.d.si non esset aliud crimen, ex hoc tamen incurristi grauem pœnam.

v ¶ Dixit autem Paul. se excusando:

x ¶ Nesciebam fra. de longinquis eñ partibus venerat,vt patet ex prędictis,& parum in Ierusalem steterat.propter qd̃ personam summi sacerdotis non cognoscebat. y ¶ Scriptum est. Exod.xxij.d.

†23.q.1.c. paratus.

☞ Sciens autem

Moraliter

Mora. p ¶ Intẽ.au.&c.Ego oĩ c.b. i hoc veritatem dicebat, tamen propter hoc fuit precussus.& idem frequenter cõtingit,qd̃ propter veritatem dictã homines patiuntur calumniam.s ¶ Percuti.te.nam illi qui propẽ veritatẽ dictã aliquem persequuntur, à deo grauiter punientur. Item per parietem dealbatum bene significatur hypocrisis vitium, quod est à deo grauiter puniendum. nam sicut dicit Hiero. Si fara sanctitas duplex est iniquitas. x ¶ Nesciebam fra. Ex hoc patet qꝫ superiori etiam malo debetur reuerẽtia q̃diu toleratur à deo. & hoc modo sanctus Dauid reuerentiã exhibebat Sauli,sicut patet.ij.Regum.in pluribus locis.

† Exo.22.d.

☞ Sciens autem

¶ Tribuno.

uocem suam,dicentes: Tolle de terra huiusmodi:non enim fas est eũ uiuere. Vociferantibus autem eis, &

a ¶ Vt occiderent eum.vel in signum mœroris.

proiicientibus uestimẽta sua,& puluerem iactantibus in aerem , iussit

a ¶ Vel mœrore, vel more brutorum animalium.

tribunus induci eum in castra,& flagellis cædi,& †torqueri eum , ut sciret propter quam causam sic acclamarent ei. Et cum astrinxisset eũ lõris, dixit astanti sibi Centurioni Paulus: †Si hominem Romanum & indemnatum licet uobis flagellare?

a ¶ Dic mi.si tu Ro.es.Per ciuitatẽ Romanam,q̃ tũc toti mundo dñabatur, ciuitas cælestis vñ procedit regimen oĩm bene significatur. Cuius ciues sunt aliqui à sua natiuitate.s.illi qui sunt nobiles moribus & fide,sic oẽs ingenui erãt ciues Romani.Propter qd̃ dicit,Paul?:m ¶ Ego autẽ & na.sum.Et sic nobilitas fidei & morũ facit homines ciues cælorũ,Eph.ij. d.Iam non estis hospites & aduenæ,sed estis ciues & domestici dei. Aliqui ẏ ò sũt ciues cẽlestes per pecuniam,de qua faciũt eleemosynas pauperibus quibus merentẽ ascribi cẽlestibus ciuibus.& de talib? fuit Zachæus qui dixit domino Lu.xix.b.Ecce dimidium bo.meo.domine do pauperib?.& si quid aliquem defraudaui,reddo quadruplũ.Et sic Felix iste fuit ciuis Romanus.ideo dicit:Ego multa summa ciuilitatem hanc consecutus sum.

a ¶ Ad flagellandum.

Quo audito Centurio accessit ad tribunũ,& nunciauit ei,dicens: Quid acturus es? Hic enim ciuis Romanus est. Accedens autem tribunus dixit illi: Dic mihi,si tu Romanus es? At ille dixit: Etiam. Et respondit tribunus: Ego multa summa ciuilitatem hanc †cõsecutus sum. Et Paulus ait: Ego autem & natus sum. Protinus ergo discesserunt ab illo qui eũ † torturi erant. Tribunus quoq; timuit postq̃ resciuit,quia ciuis Romanus esset,& quia alligasset eum . Postera autem die uolens scire †diligentius,qua ex causa accusaretur à Iudæis,soluit eum ,& iussit †sacerdotes conuenire & omne conciliũ,& producens Paulum statuit †inter illos.

a ¶ Iudiciario ordine nullo reatu conuictum.

Cap. XXIII.

INtendens autẽ in concilium Paulus ait: Viri fratres,ego

a ¶ Quia ignorans persecutus sum.

omni conscientia

a ¶ Reus non sum.

bona conuersatus sum ante deum usque in hodiernum diẽ. Princeps autem sacerdotum Ananias præcepit astantibus sibi,percutere os eius

a ¶ Quasi imprudenter gloriantis.

¶ Destruet.

Tunc Paulus dixit ad eum,† Percutiet te deus paries dealbate. Et tu sedens iudicas me secundum legẽm,

a ¶ Quia uideris esse quod non es.

a ¶ Super cathedram Moysi. b ¶ Prauo iudicio & fictio a superficie ex tuo sensu. ¶ Quæ dicit: Educ blasphemum extra castra, & lapidet eum omnis populus.

& contra legẽm iubes me percuti?

a ¶ Dicentem: Innocentem & iustum non opprimes vel maledices.

a ¶ Hoc dicunt, vt reum percussionis eum esse ostendant.

Et qui astabant dixerunt: Summũ sacerdotem dei maledicis? Dixit autem Paulus: Nesciebam fratres,quia princeps est sacerdotum.

a ¶ Ideo dico nescie. bam,quia si scirem principem esse,reus essem.

Scriptum est enim: † Principẽ

E ☞ a ¶ Sciens au. Pau. Be. Sicut vnitas bonorum vtilis est, sic malorum vnitas semper bonis est nociua. ideo Paulus persecutores suos dissociare satagit, vt quem vniti cinxerant, dissociati laxarent. Sic mare rubrum qđ solidū filios Israel artauerat, diuisum ab Aegypto liberauit. Quòd autem se filiū Phariſæorū, siue iuxta Grecum, filiū Phariſæi testatur: hoc est qđ. ē. gloriabatur se añ pedes Gamalielis qui Phariſæus erat prophetas & legem didicisse.

Supr. 22. a.

b ¶ Phariſæi au. utraq; con. Ra. Angelū & spm̄ſctm̄, vel resurrectionē & angelū, vt idem sit angelus quod spiritus. c ¶ Quid si spūs locu. est ei? Ra. Hic apparet iuxta Hiero. Saduceos spm̄ſctm̄ nō cōfiteri & angelos. & ciō spm̄ nominat & angelū, quia hoc nouerāt contrarium esse illis. d ¶ Ne discer. Pau. ab i. Ra. Saduceis volentibus cū rapere, vel ab vtriſq; simul contēdentibus. e ¶ Deuo uer. se di. Bed. In Græco: anathematizauerūt. hoc verbū q̄tæ sit autoritatis, norunt qui anathemate sacerdotali à societate Christi & ecclesiæ alienant. f ¶ Ne

Matth. 5. a.

que man. neq; b. Be. cū dominus dicat Beati qui esuriunt & sitiunt iusti. Illi ecōtra iniquitatem esuriunt, & iusti sanguinem sitiunt: tadeo vt etiam cibos à se abdicent, donec morte iusti satientur: sed non est sapientia, non est prudentia vel consilium contra deum. eripitur enim Paulus ab eorum insidijs, vt seruatus Romæ testimonium reddat Christo.

† Scribę de secta

† quòd

☞ Parate

Nicolaus de Lyra.

F ✠ a ¶ Sciēs au. Pau. Superius descripta est Pauli pſecutio, hic cōſequēter describit pſequētiū dissensio. Sicut em̄ vnitas bonorū vtilis ē, sic vnitas malorū nociua est bonis: ꝓpē qđ dissensio eoꝝ est expediēs, vt p hoc eoꝝ malicia ipediat. ꝓpter hoc Paulus eorū dissensionē ꝓcurauit. Et diuiditur in duas ptes: qa prio ponit huius dissensionis ꝓcuratio. secūdo orit cōtra Paulū noua machinatio, ibi: facta autem die. Circa primū dicitur: Sciēs autē Pau. quia per magnum tp̄s antè incœperant istæ sectę, vt dicit Iosephus antiquitatis Iudaicæ libro. xviij.

Diuisio

b ¶ Exclamauit in con. vt ab omnibus audiretur. c ¶ Ego Pha. sum. q̄tū ad hoc ꝙ credebat resurrectionē mortuorū, spiritum, & angelum. d ¶ Filij Phariſæorum. Pater enim suus spūalis qui eū instruxerat, scilicet Gamaliel Phariſæus fuerat, vt patet supra. v. ca. & sic ꝓpter suus carnalis q eū posuerat sub disciplina Gamalielis. e ¶ De spe & remor. i. ꝓpter spem vitæ futuræ, quæ est expectatio &c. quā expecto: & resurrectionē mortuorū quā p̄dico. f ¶ Ego iu. i. ad mortem cōdēnari quæror. g ¶ Et cū hæc di. fa. est dis. nā Phariſæi eius dictū approbāt, Saduceī verò reprobāt. & cā subditur cū dicitur: h ¶ Saducæi

† ad nos

au. di. nō esse resur. mort. & sic negabant resurrectionē futurā: nihil enim immortale dicebāt in hoīe esse. i ¶ Neque

† cognituros

an. Negabāt em̄ oēm creaturam spūalē, k ¶ Neq; ſ. generaliter: nā & ipsū deū dicebāt esse corporeū. ꝓpē qđ de libris sacræ scripturæ recipiebant tm̄ quinq; libros Moysi, q minus expresse loquunt de istis q̄ libri prophetarū. Et hic error processit ex hoc, ꝙ intellectus humanus semper intelligit cū phantasmate, qđ nō potest corporalia transcendere. Vñ cogitans angelū, formet sibi phantasma hominis alati: & cogitans deū, formet sibi phantasma cuiusdam regis magni omnibus præsidentis. Processit etiam ex falso intellectu scripturæ quæ deo attribuit formam corpoream, vt manū, oculos, aures & cætera corporis membra: per quæ virtutes eiꝰ spūales intelligunt, vt dicit Grego. in moralibus. Habere nāq; octos G dicitur, quia cuncta videt. manus, quia omnia operat: & sic de alijs. Et ex eiusdem causis processit error quorūdā simpliciū monachorū deum esse corporeū existimātiū, ꝓpter qđ vocati sunt anthropomorphitæ, vt dicitur libro de collationibus patrum. l ¶ Factus est autem clamor magnus. Phariſæorum cum Saducæis disputantium.

Erroris Saducæorum origo

m ¶ Et exurgentes quidam Phariſæorum pugnabant uerbis. ꝓ Paulo. n ¶ Dicentes. Nihil mali. quem prius persequebantur ad mortem, mō

† Phal. 3.

dicunt innocentem. o ¶ Quid si spiritus. scilicet diuinus. ꝓ ¶ Locutus ē ei, aut angelus? quasi diceret: nihil est mirādum: quia vtrunq; legitur in libris Moysi, quos recipiebant Saducæi. Nam deus legitur locutus cū Abrahā, & etiam angelus in pluribus locis ī Gen̄. & ī hoc arguebant cōtra Saducæos, ex scriptura ab eis recepta. q ¶ Timens tribunus ne discerper. Paul. ab ipsis. scilicet Saducæis. Cætera parent in litera vsque ibi: s ¶ Sic te oportet & Romæ testificari. & ex hoc motus fuit ad Cæsarem apellare. ſ. xxv. t ¶ Facta autem die collegerunt se quidam ex Iud. Hic consequenter noua machinatio contra Paulum cogitatur. & secundò dissipatur, ibi: Quod cū audisset. Circa primū dicitur: Facta autem die sequēti collegerunt se quidam ex Iudæis. dolētes quòd Paulus sic euaserat sapienter, ✳, nec repo Cætera parent vsque ibi: v ¶ Nunc gnarenus ergo. vt cito expediamur à ictiunio & deo vos habeatis intentum. x ¶ Vos no H tum facite tribuno cum concilio. Iungatur sic litera: Vos cum cōcilio. id est vos simul conciliati Phariſęi & Saducæi, ne per vestram dissensionem impediatis Pauli mortem: Notum facite tribuno. rogantes eum: Vt adducat illum ad uos tanquàm. & paret

† Bono mo

litera: y ¶ Quod cum audisset filius sororis Paulo. Hic consequenter dicta machinatio frustratur. Circa quod primo ponit

Paule

Moralitas

✳ a ¶ Sciens autem Paulus, quia una. Sequitur: Et cum hæc dixisset, facta est dis. Glossa. Sicut vnitas bonorum vtilis est, sic malorum vnitas semper bonis est nociua. Ideo Paulus persecutores suos dissociare satagit, vt quem vniti vinxerant, dissociati laxarent. Sicut mare rubrum quod solidum filios Israel artauerat, diuisum ab Aegypto liberauit. Et sic dicitur Isaias. lviij. b. Dissolue colligationes impietatis. r ¶ Sequenti autem nocte assistens ei dominꝰ ait: Constās esto. Sicut enim testificatus es de me in Ierusalem. Per hoc autem quòd dominꝰ dixit Paulo, quòd post testificationem eius de Christo in Ierusalem quę metropolis erat Iudęorum ✳ eras oportebat eum testificari Romæ. quę metropolis erat omnium Gentium, significabatur fructus prædicationis Pauli futurus in conuersione Gentium & Iudæorum. t ¶ Facta autem collegerūt se quidam ex Iudæis, & deuouerunt se, dicentes neque manducan.

Mat. 5. a.

Glossa. Cum dominus dicat, Beati qui esuriunt & sitiunt iusticiam. illi econtra iniquitatem esuriunt & iusti sanginem sitiunt: adeo, vt etiam cibos à se abdicent donec morte iusti satientur. Sed non est sapientia, non est prudentia, vel est consilium contra dominum. eripitur enim Paulus ab eorum insidijs, vt reseruatus testimonium reddat Christo. Pro residuo huius capituli sensus mysticus non occurrit mihi.

a ¶ Parate milites. Ra. Hoc, ne ideo Iudæi auferrent, & ipse tribunꝰ criminis accusaret apud p̃sidẽ tãq̃ acceptꝰ pecuniam a Iudæis, & p̃tiũ mortis Pauli.

☞ Nazare.

Nicolaus de Lyra.

☞ mo ponitur dictæ machinationis reuelatio: secundò eiusdẽ frustratio, ibi: Tribunus igitur. Circa primum dicitur: Quod cum au. fi. so. Pauli. qui erat maximianꝰ pro eo solicitus inquirendo qd p eo vel contra eum posset fieri. a ¶ Venit & in. in ca. non enim sic tenebatur Paulꝰ, qn amici sui ad eum possent ingredi & ministrare ei. tum qa non erat per iudicium cõdemnatus, tum quia erat ciuis Romanus.

b ¶ Vocans autem Paulus ad se unum de cen. Dicitur autem centurio qui habet centũ homines in armis sub se. & sic misit minorem ad maiorẽ. Cætera patẽt vsq; ibi: c ¶ Apprehendens autem &c. secessi. c. eo seorsũ. vt loqueretur ei secretius, & forsitan credẽs quòd Paulꝰ ad eum aliquod xemium mitteret in secreto. d ¶ Ille autem dixit: Iudæis con. ro. te. i. Iudæi fecerunt conuentionem de rogãdo te. e ¶ Vt crastina die Pau. producas. volentes proditorie occidere eum.

f ¶ Expectantes pro. tuum. i. q. tu. ꝓmittas eis eductionem Pauli ad eos, & impleas opere.

g ¶ Tribunus igitur. Hic cõsequenter describitur reuelatæ machinationis frustratio. p hoc q; iterum ductus fuit Cæsaream ad presidem qui erat iudex superior. & hoc est quod dicit: Tribunus igitur dimisit adolescẽ. vt iret viam suam. h ¶ Præcipiens ei ne cui l. ne forte p hoc deductio Pauli ĩ Cæsaream ipediret. cætera patent vsq; ibi: i ¶ Timuit enim. totũ istud vsq; ibi idusiue. tã. acce. p. non est de textu, nec est ĩ libris correctis: sed fuit quędã glos. reddens rõem q̃re tribunꝰ mittebat Paulũ cũ securitate tãta, q̃ postea p scriptores fuit textui inserta.

k ¶ Scrib. ei e. c. h. s. cãm missiõis, & cũ sũptibꝰ tãtis. & patet ĩra, hoc excepto: l ¶ Eripui: c. ga Ro. ẽ. Hoc dicit ad acq̃rẽdã p̃sidis beniuolẽtiam, q̃si hñs magnũ zelũ de ciuibus Romanis: ga qñ eripuit eũ de manibꝰ Iudæorũ, nõ cognouit q; eẽt ciuis Romanꝰ: sed postea cognouit, qñ eũ q̃stionari voluit, vt habeẽt ĩ fine ca. xxi. m ¶ Duxe. vt euaderet insidias Iudæorum.

n ¶ In An. Nomẽ ẽ cuiusdam ciuitatis existẽtis iter Ierlm & Cæsareã, tñ magis prope Cæsareã.

o ¶ Et p. di. e & c. cum eo. (Paulo. p ¶ Reuer. s. ad ca. s. ad munitionẽ q̃ erat in Ierlm: iõ autem reuersi fuerunt milites & lancearij qui erant pedites quia Paulus erat extra periculum insidiarum. q ¶ Audiam te, inquit

†redũ gerã tur ĩ populo hoc

† cõproba mus

li insidias, uenit & intrauit in castra, nunciauitque Paulo. Vocans autem Paulus ad se unum ex Centurionibus, ait: Adolescentem hunc perduc ad tribunum. Habet enim aliquid indicare illi. Et ille quidem assumens eum duxit ad tribunum, & ait: Vinctus Paulus rogauit me, hunc adolescentẽ perducere ad te, habentẽ aliquid loqui tibi. Apprehendens autẽ tribunus manũ illius, secessit cũ eo seorsum, & interrogauit illum: Quid est quod habes indicare mihi? Ille autem dixit: †Iudæis conuenit rogare te, ut crastina die Paulum producas in concilium, quasi aliquid certius inquisituri sint de illo: tu uero ne †credideris illis. Insidiãtur enim ei ex eis uiri amplius quàm quadraginta, qui se deuouerunt non manducare neq; bibere, donec interficiant eum: & nunc

¶ Quid promittas.

parati sunt expectantes promissum tuum. Tribunus igitur dimisit adolescentẽ, præcipiens ei ne cui

¶ Tribuno.

loqueretur, quoniã hæc nota sibi fecisset. Et uocatis

¶ Pedestres.

duobus Centurionibꝰ, dixit illis: Parate milites ducentos, ut eant usq; Cæsareã, & equites septuaginta, & lanceareos ducẽtos, à tertia hora noctis, & iumenta †parate, ut imponentes Paulum, saluũ † per

¶ Tribunus ad præsidem, quasi minor ad maiorem mittit causam.

ducerent ad Felicem præsidẽ. Timuit enim ne forte raperent eum Iudæi, & occiderent, & ipse postea calumniã sustineret, tanq; accepturus pecuniam: scribens ei epistolam continentẽ hæc: Claudius Lisias, optimo præsidi Felici salutem. Virũ hunc comprehensum à Iudæis & incipientẽ interfici ab eis, superueniens cum exercitu eripui, cognito quia Romanus est. Volensq; scire causam quã obijciebant illi, deduxi eum in conciliũ eorũ. Quẽ inueni accusari de quæstionibus legis ipsorũ: nihil uero dignũ morte aut uinculis habentẽ crimen. Et cũ mihi †perlatum esset de insidijs quas parauerant illi * misi eũ ad te, denuncians & accusatoribus ut *, dicant apud te: Vale. Milites uero secundum præceptum assumentes Paulum, duxerũt illũ per noctẽ in Antipa-

¶ Ciuitatem de nomine Antipatris dictam.

tridem, & postera die dimissis equitibus, ut irent cũ

¶ Septuaginta.

eo, reuersi sunt ad castra. Qui cum uenissent Cæsaream, & tradidissent epistolã præsidi, statuerunt ante illum & Paulum. Cum legisset autem *, & interrogasset de qua prouincia esset, & cognoscens quia de Cilicia esset, audiã te, inquit, cũ accusatores tui ue-

¶ Antiqui præsidis.

nerint. Iussitq; in prætorio Herodis custodiri eum.

¶ Ad accusandum Paulum.

Caput. XXIIII.

POst quinque autem dies descendit princeps sacerdotũ Ananias cum

¶ Qui loqueretur contra Paulum.

senioribus quibusdam, & Tertullo quodã oratore, qui adierunt præ

¶ Ad collocutionem.

sidem aduersus Paulũ. Et citato Paulo, cœpit accusare Tertullus, dicens: Cum in multa pace agamus

¶ O Felix ¶ Opera.

per te, & †corrigantur multa per tuam prouidẽtiã,

¶ Multa opera.

semper & ũbiq; †suscipimus optime Felix cũ omni

¶ Dissendam.

gratiarũactiõe. Ne diutius aũt te, ptrahã, oro †breui-

inquit. Meli⁹ enim inquiritur C. veritas in præsentia partium q̃; in absentia alterius. r ¶ Iussit que in prætorio Herodis. i. quod fuerat Herodis. s ¶ Custodiri eum. Herodes enim Ascalonita renouauit & ampliauit ciuitatem illam, vocansq; eã Cæsaream in honorem Cæsaris quę prius dicebatur turris Stratonis: & ibi ædificauit prætoriũ quod adhuc retinebat nomen actoris.

†Iudei conspirauerũt, vt rogarẽte.

NI. DE LY.

Cap. XXIIII.

POst quinq; autem dies. Superius descripta est pecunia Pauli in Ierusalem, hic cõsequenter ponitur eius persecutio apud Cæsaream. Et diuidit in tres partes, quia primo ponitur Pauli accusatio. secundo eiꝰ defensio, ibi: Respondit aũt Paulus. tertio iudicis responsio, ibi: Distulit autem. Circa primum patet litera vsq; ibi: x ¶ Et citato Paulo. Per viam iudicij vt responderet ad obiecta. Diuisio

y ¶ Cœpit accusare Tertullus. orator ad hoc adductus et prio secũdũ modũ bõi orato ris captat beniuolentiam iudicis. z ¶ Dicens: Cum ĩ multa pace agamus per te. id est vitam istã transeamus. a ¶ Et corrigãtur multa. ad conseruationem pacis communis.

b ¶ Per tuam prouidentiam. id est per tuum regimen.

c ¶ Semper & ubique suscipimus. regimen tuum.

d ¶ Cum omni gratiarum actione. deo & ubi de tali regimine. e ¶ Ne diutius autem te protraham. detinendo tempus in verborum prolixitate.

f ¶ Oro breuiter audias n. p. tua. cle. quali diceret, quæ petimꝰ sunt exaudiri digna. Cõsequẽter accusat Paulum, dicẽs:

☞ Inuenimus

†perducãt

► Timuit enim ne forte raperent eum Iudæi & occiderent, & ipse postea calumniã sustineret, tãquam accepturus pecuniam.

D

†indicatũ

*Iudæi

* quæ habent aduersus eum

Moraliter. t ¶ Post quinque autem dies descendit princeps sacerdotum Ananias cum seniorib⁹ quibus. Per istos qui ad accusandũ Paulum descenderunt Cæsaream, significantur illi qui nituntur impugnare veritatem. ideo dicitur: Descendit. scilicet à culpa in culpam: quia primo cogitauerunt homicidiũ, & nunc deducere volebant ad effectum. Item quia venerunt in multitudine, scilicet principes sacerdotum & seniores, & cum eis multi satellites: & sic faciunt veritatis impugnatores. Iohannes os aureum: A veritate se elle vacuos professi sunt, qui multitudine se armauerunt. v ¶ Et Tertullo quodam or. Sic ipugnatores * natis secum habent q; salsitatem sciant verbis colorare.

Moraliter

* præsens

† pauds

*Inuenimus

☞ a ℂ Nazare. Bed. illo tpe Christiani pro opprobrio Nazareni vocabantur. Postea inter Iudęos surrexit hęresis quę dicta est Nazarenorum, qui Christum filium dei credunt de Maria natum, passum etiam & resurrexisse, omnia veteris legis mandata custodientes; sed dum volunt Iudæi & Christiani esse, neutrū sunt. b ℂ Quem & ap. In hoc loco quidam nostri codices minus habēt alii quos versus, qui in Græco ita legūtur: Quem apprehendimus, & secundū nostram legem voluimus iudicare. Transiliens autem Lysias tribunus cū multa vi de manibus nostris eduxit, iubēs eius accusatores ante te venire, quos possis ipse dñudicans de omnibus istis cognoscere, &c. c ℂ Sectam q. dī. hæ. Bed. Melius in Græco habetur, secundū viā quam dicunt hæresim: Sic deseruio patri deo. non enim conuenit eū q Græcè locutus est dicere sectam, quam dicunt hæresim: cum idem sit Latinè secta, qđ Græce hæresis. Sed ait, Sic deseruio patri deo secundum illā viā quā increduli hæresim. i. sectam vocant: quasi magis habeant pertinaciam quælibet sectandi, quàm industriam recta dignoscēdi. d ℂ Patri & d. Ra. Cuius filius demōstror, nō seruus, vt in alijs codicibus habetur. e ℂ Nisi de una hac. Rab. Hoc per antiphrasim. sciebat enim hoc eis placere, quasi di. nihil commisi, nisi quia prædicaui quod & ipsi credunt. ☞ De suis

Nazarenorum hęresis

† apphanare

† inquisitione facta

† causā dicam

Nicolaus de Lyra.

☞ a ℂ Inuenimus hunc ho. p. Nomen eius nō exprimit, quasi præ nimia malicia nominari indignum. b ℂ Et conci. sed. omni. Iu. cum tū esset prędicator euangelicæ pacis. c ℂ Et au. se. sec. Na. i. Christianorum, à Iesu Nazareno sic dictorum. d ℂ Qui etiam tem. uio. cona. est. inducendo ibi Gētiles. hoc enim imponebant sibi falsò, vt patet ex prædictis supra. xxj. capitulo. e ℂ Quem & appreh. in templo. f ℂ Voluimus secundum legem. no. iu. q. d. istud pertinet ad nos, sicut & cultum templi custodire. Cætera patent vsq; ibi: g ℂ Adiecerunt autē & Iu. ad approbandum & confirmandum verba Tertullij. h ℂ Respond. au. Pau. Hic consequenter ponit Pauli defensio. & primò captat benevolentiam dicens: i ℂ Ex multis annis te esse iudicem huic Genti. rebelli & malè regibili. k ℂ Sciēs. q. d. per hoc manifestè patet bonitas tui regiminis, q; tādiu habuisti regimē huius Gentis. & hoc ego sciēs: l ℂ Bono animò p me satisf. fidens de tua iusticia, & mea innocentia. Consequenter respondet ad obiecta. & primo ad primum. s. de concitatione seditionum in Ieruſalem, di. m ℂ Potes enim cog. per multos testes fide dignos. n ℂ Quia non plus sunt mi. dies. sicut declaratum est supra. xxj. ca. o ℂ Et neq; in tem. in. m. cum ali. dispu. quæ disputatio facit aliquando commotionem audientiū. p ℂ Aut concur. facientem turb. quod est seditionis signum. q ℂ Neq; in sy. neq; in ci. supple, inuenerūt me prædicta facientem. r ℂ Neq; prob. pñt ti. illa supple. s ℂ De quibus nme ac. & tamen debent probare cum sint actores

E

Et apprehēderūt clamātes & dicentes: Tolle inimicū nostrorum

F

† iuxta viā

ter audias nos pro tua clementia. Inuenimus hunc hominem pestiferum, & concitantem seditiones omnibus Iudęis in uniuerso orbe, & autorem seditionis a ¶ A Nazareno. i. Iesu. a nis sectæ Nāzarenorum, qui etiā temptauit a ¶ Inducendo in illud Gentiles. b plum † uiōlare conatus est: quem & apprehensum uoluimus secundum legē nostram iudicare. Superueniens autē tribunus Lysias, cum ui magna eripuit eū de manibus nostris, iubens accusatores eius ad te uenire: à quo poteris ¶ Tribuno. ¶ Veritatem eorum. ipse † iudicans de omnibus istis cognoscere de quibus nos accusamus eū. Adiecerunt autē & Iudæi, dicentes hæc ita ¶ Signum faciente manu. se habere. Respondit autē Paulus ānnuente sibi prędicere. Ex multis annis esse te iudicē genti huic sciens, bono animo pro me † satisfaciā. Potes enim ¶ q. d. amicitiam vestram noui. ¶ Cum fiducia. ¶ Excusabo me. ¶ A testibus. ¶ non est antiquum tempus. cognoscere, quia non plus sunt dies mihi ¶ Non violare templum. hi q̄ duodecim, ex quo ascendi adorare in Ierusalem, & neq; in templo inuenerunt me cū aliquo disputantē, aut cō cursum faciētē turbę, neq; in synagogis neq; in ciuitate, neq; probare possunt tibi de quibus nūc me accusant. Confiteor autē tibi hoc: q̄ † secundum ſectā ¶ Quæstionantem. a ¶ Nazarenorum. a ¶ Dicentes: Inuenimus autorem seditionis. b ¶ Scissionem. quam dicūt hæresim, sic deseruio patri & deo meo, credens ōmnibus quæ a ¶ Vt Pharisæi, non vt Saducęi, reprobantes quædam de his quæ in lege & prophetis. a ¶ De resurrectione mortuorum. in lege & prophetis scripta sunt, spēm habens in deum, quam & hi ipsi expectant resurrectionem futuram iustorū ¶ Credens. & iniquorū. In hoc & ipse studeo sine offendiculo, conscientiā habere ad deum & ad homines semper. Post annos autē plures eleemosynas facturus in ¶ In Ierusalem. gentem meā ueni, & oblationes & uota, ¶ Raso capite seruantem legem. in quibus inuenerunt me purificatū in templo, non cum turba neq; cum tumultu. Et apprehenderunt me clamantes & dicentes: Tolle inimicū nostrum. Quidam autem ex Asia Iudæi, ¶ Me inuenerunt in templo. ¶ Asianos. quos oportebat apud te præsto esse, & accusare si quid haberent aduersum ¶ Ananiam cum senioribus & Tertullio. me, aût hi ipsi dicant, si quid inuenerūt ¶ Modo. in me iniquitatis cum stem in concilio, nisi de una hac solummodo uoce, qua clamaui inter eos stans: Quoniā de resurrectione mortuorum ego iudicor

a

b

c

d

e

f

g

h

i

k

l

m

n

o

p

q

r

s

t

v

x

y

z

a ¶ De suis mi. Ra. Discipulis & socijs. A Aliter iussit non ꝓhibere quēcūq; ministrare ei de suis reb⁹ vel facultatib⁹. b ¶ Tremefactus &c. & sperans. Ra. Sic iungetremefact⁹ & sperans pro his duob⁹ dimisit eū liberæ custodiæ, præ timore dei & spe pecuniæ. c ¶ Biennio autē ex. Be. Biēniū dē cōuersatiōis Pauli ī Cęsarea, & nō pōsidatus Felicis, cū supra dictū sit, ꝙ multis annis iudex fuerit illi gēti, ꝑsertim cū historiæ narrent, secundo Neronis ānо missū Romā Apōlm: Claudiū verò Cęsarem eo ꝙ tpe quo Agrippam filiū Herodis, quē angel⁹ Cæsareæ percussit, Iudæorū regē cōstituerit, Felicē q; totius prouinciæ Samariq; & Galilęæ ꝓcuratorē misisse. d ¶ Reliqt. Ra. Vtrū viuens an moriēs reliquerit, incertum est: sed tamen melius videtur, quòd viuens Iudæis gratiam prēstiterit.

† permisit causam vel iram

GLOS. ORDI.

Cap. XXV

EFestus autem cum u. ī ꝓu. Ra. Palęstinæ: sicut Palæstinę pōsides alij semper alijs succedētes à Romanis mittebant. ☞ Cæsarem

Nicolaus de Lyra.

✠ a ¶ Distulit au. Hic cōsequēter ponitur rītio iudicis. & scd'o sui successoris ca. se. Prīa in duas: quia prīo ponitur iudicis rītio. scd'o ꝓdicationis Pauli auditio, ibi: Post aliq̄t. Circa primū dicitur Distu. au. il. Fe. differendo dare sententiā. b ¶ Certissi. sciēs de uia. veritatis ꝓ Paulo. formidabat tū turbare Iudęos motus timore humano: sicut & Pilatus sciēs innocentiā Christi. Tradidit eum tū Iudæorū voluntati, ne cōtra eum aliquid machinarentur erga Cęsarem di. ꝓ excusatiōe dilationis. c ¶ Cum tribunus Ly. de. de Ierusalem in Cæsareā, q̄ est in iferiori situ. d ¶ Audiam uos. Hanc autem excusationem accepit ex v̄bis Tertulli, qui in allegatione sua dixerat, ꝙ de oīb⁹ q̄ dicebat Felix poterat à Lysia cognoscere veritatē. e ¶ Iussitq; Cētu. c. eū. s. Paulū. f ¶ Et h. re. s. à catenis vel infestationibus suis. g ¶ Nec quēquā pro. de suis. amicis. h ¶ Ministrare ei. necessaria victus & vestitus. i ¶ Post aliquot. Hic cōsequenter ponitur ꝓdicatio Pauli Felici & eius vxori cum subditur; k ¶ Et audiuit ab eo fidem. vxore sua Iudæa ad hoc inducēte virū suum. l ¶ Disputante aūt. il. ī, prędicante. m ¶ De iustīcia. seruāda ad ꝓximū. n ¶ Et castita. ad seipsum. o ¶ Et de iudi. fu. cui⁹ consideratio īducit timorem diuinū. p ¶ Tremefa. Fe. ex auditu taliū. q ¶ Respō. Quòd nunc atti. ua de. tunc em̄ liberauit eum à clausura carceris, dans ei libertatem eū di ꝓ ciuitatem, ita tū ꝙ rediret ad mandatum ipsi⁹. r ¶ Simul. & sper. q. d. nō solū dedit hāc libertatē Paulo diuini iudicij timore, sed etiā cupiditate pecūię. s ¶ Biennio autē ex. Istud biennium non est tempus præsidatus Felicis: aliter non videretur verum, ꝙ dixit ei Paulus supra eo. ca. Ex multis annis te esse iudicem huic genti sciens, &c. sed est tempus morę Pauli in Cæsarea. Tpe em̄ Felicis surrexerūt ī Iudæa multi latrones, & falsi prophetę ꝑ ꝑsin seducentes, & cōmunita tū ꝑturbātes, vt dicit Ioseph⁹. in qb⁹ capitūlis & reprimēdis Felix fuit occupat⁹: ita ꝙ

a ¶ Iudicare inter illos.

cor hodie à uobis. † Distūlit autem.

a ¶ Veritatis, quæ in Paulo erat, vel de via quam faciebāt Paulo

illos Felix, certissime sciens de uia

a ¶ Hoc dicit vt iudicium differat, & quia Paulus dixerat: A quo poterit veritatem cognoscere.

hac, dicens: Cum tribūnus Lysias descēderit, † audiā uos. Iussitq; Centurioni custodire eum, & habere † requiem, nec quēcq; prohibere de suis ministrare ei *. Post aliquot autem dies ueniens Felix cum Drusilia uxore sua quæ erat Iudæa, uocauit Paulum, & audiuit ab eo fidem quæ est in Iesum Christum. Disputante autem illo de iustīcia & † castitate, & de iudicio futuro, trēmefactus Felix respondit: † Quod nūc at

a ¶ Seruili timore territus.

tinet uāde: tempore autem opportuno accersiam te: simul & sperans ꝙ

a ¶ Liberam ostendit custodiam.

pecunia ei daretur à Paulo: propter

¶ Quia sperabat pecuniam.

a ¶ Paulum.

quod & frequenter accersiens eum

a ¶ Præsidatus Felicis, vel ex quo Paulus ad Felicem est adductus. & hoc melius videtur.

loquebatur cū eo. Biennio autem expleto accepit successorē Felix Porcium Festum. Volens autem gratiam præstare Iudæis Felix, reliquit Paulum uinctum. Cap. XXV.

¶ Non soluendo Paulum.

EFestus autem † cum

a ¶ Ex quo venit.

uenisset in prouinciam, post triduū ascendit Ierosolymam, Cęsarea. † Adieruntq; eum principes sacerdotū:

¶ Locuturi.

& primi Iudæorum † aduersus Paulum, & rogabant eum postulantes gratiam aduersus eum, ut iuberent

¶ Paulum.

eum perduci in Ierusalem, insidias tendentes ut eū interficerent in uia. Festus autem respondit, seruari quidem Paulum in Cæsarea, se autem

¶ Celerius.

† maturius profecturum. Qui ergo in uobis, ait, potentes sunt, descendentes simul, si quod est in uiro crimen, accusent eum. Demoratus autem inter eos dies non amplius q̄ octo aut decē, descēdit Cęsareā & † altera die sedit pro tribunali, & iussit Paulum adduci. Qui cū perductus esset, circunsteterunt eum qui ab Ierosolyma descenderant Iudęi, multas & graues causas obijciētes, quas non poterant probare, Paulo rationem reddēte, quoniam neq; legem Iudæorū, neq; in templū, neq; in Cęsarem quicq; peccaui. Festus autem uolens Iudæis gratiam præstare: ita ꝙ causam Pauli non determinauit; & ꝙa ei⁹ determinatiōem differre volebat † vt patet ex prædictis. t ¶ Acce. suc. Fe. autem his Por. Fe. Ita scribit in libris correctis. & distulit ita nominat eum Ioseph⁹. 20. libro Iudaicæ antiquitatis. v ¶ Volens aūt gratiam præstare Iudæis Fel. timens ne accusaretur ab eis de malo regimine terræ. x ¶ Relinqt Pau. uict. reuocans libertatem quam dederat ei, tū ꝓ hoc non euasit accusationem Iudęorum apud Cęsarem, nō ꝓ Paulo, sed ꝓpter malā terrę gubernationē: vt dicit Ioseph⁹ libro prędicto. & idem cōtigit Pilato q̄ ī fauorem Iudæorū cōdemnauerat Christū, nā accusatus à Iudæis fuit relegatus in exilium.

C † Auditis † relaxationem * aut adire eum.

* a ¶ Distulit au. il. Fe. Per istū iniquus iudex designatur. qui differt dare sententiam ꝓ innocente in fauorē partis aduersę: & per hoc credens pecuniam obtinere, sicut dicitur hic de isto Felice, ꝙ sperabat habere pecuniam à Paulo, † quam tamen non habuit: propter quod volens gratiam pōstare Iudæis, Paulum vinctum reliquit, vt dicitur in fine huiꝰ capituli.

Moraliter † temperātia † In pōsentia

NICO. DE LYRA.

Cap. XXV.

EFestus au. cum ue. in ꝓ. Posito tractatu Felicis circa Paulum hic consequenter ponitur tractatus sui successoris erga eum. & primo in Pauli absentia. secundo in eius presentia, ibi: Et altera die. Circa primū dicit: y ¶ Festus ergo cum uenisset in ꝓuinciā Iudææ. z ¶ Post triduum ascendit Ierosolymam à Cæsarea. eo ꝙ erat metropolis terræ. Cætera patent

D † susceptа prouincia

vsq; ibi: c ¶ Insidias tendentes. id est tendere disponentes. d ¶ Festus autē respondit seruari quidem Paulum in Cæsarea. Quia in causis maxime arduis, sicut est mors vel vita hominis nō est procedendum leuiter, sed mature.

* vt solueret ipsum

e ¶ Et alte. die se. ꝓ tribuna. & iuſ. Significa Pau. ad. Hic consequenter ponitur tractatus in Pauli præsentia. Et patet litera

† Significarunt q; illi † de Paulo

vsq; ibi: f ¶ Circūsteterūt eum qui ab Ierosolyma descende. Iudæi. vt eorū multitudine & circūdationē terræ reterur. g ¶ Multas & gra. cau. ob. q. nō po. proba. q̄ nō exprimūt hic: sed ex responsione Pauli patent in parte, cū dicitur: h ¶ Paulo rōnem redden. ad excludendū excusatiōes eorū. i ¶ Quoniam neq; in legem Iudæorū, neq; in templum, neq; in Cæsa. gcūq; ꝓ. vt patet ex responsionibus Pauli ca. ꝓce. k ¶ Festus au. uo. Iu. gra. præ. Superius est descripta multiplex persecutio Pauli à Iudæis in Ierusalem & in Cæsarea: hic consequenter ponitur eius appellatio: per quam exiuit de Iudæa & iuit Romam: sicut dīs dixerat ei. supra. 23. cap.

† posterа Diuisio

Et diuiditur ī tres partes. qa primò Pauli appellatio interponitur. scd'o de appellante cōsuliť, ibi: Et cū dies aliq̄t. tertio Romā mittit ca. xxvij. Circa primū dicitur: Festus autem uolens gratiā præstare Iu. qa timebat accusari ab eis.

✠ sicut & plures Moraliter

Morali. y ¶ Festus autem cū ue. ī pro. Sequitur: a ¶ Postulantes gra. aduersus eum. scilicet Paulū. b ¶ Vt iuberent eum perdu. in Ierusa. Pri⁹ enim petierunt eum interfici, vt patet ex hoc qd dicitur infra in eodem capitulo.

* Postulantes

☞ a ¶ Cęſarem appel. Be. Quòd E Cæſarẽ appellat, ꝙ Romam ire feſtinat, iõ facit vt diuti⁹ inſiſtendo prædicatiõi, multis credentib⁹ coronat⁹ eat ad Chriſtũ. b ¶ Agrippa rex. Hic Agrippa qui cũ vxore venit Cæſaream, filius Herodis †nullã iniuriam feci Agrippæ, quem angelus interfecit, qui vſq; ad ſubuerſionem Ieruſalem regnum Iudææ tenuit.

c ¶ De quibus ego ſu. Ra. His cauſis vel rebus ſiue verbis: de quibus ego ſuſpicabar. i. ab accuſatoribus expectabam, vel mala de q⁹ bus ſuſpicabar. Aliter de quibus. i. accuſatoribus ſuſpicabar malũ: q nullã cãm dignã morte deferebant. d ¶ Sua ſuperſti. Ra. Amborum, id eſt Pauli & Iudæorum legem vocabat ſuperſtitionem.

e ¶ Cum mul. am. Rab. i. multa turba ambiẽte eos: vt cum multo deſiderio Paulum audiendi.

† ſignifica uerũt mihi ¶ Bed. Pro ambitione in Græco ponitur, phãtaſia. i. multiplex apparatus & pompa regalis officij: qua illã ambiente vndiq; ſtipabatur.

✻ ob gratiã

Nicolaus de Lyra.

✠ ſicut & plures alij qui in eodẽ officio præceſſerant. a ¶ Reſpõdens Paulo. Non ad eius verba propter quę debuiſſet eum dimittere tanquã ſine culpa. b ¶ Dixit. volens eum inducere vt conſentiret in Ieruſalem duci & ibi iudicari, quod erat Paulo periculoſum: propter quod habuit cauſã appellandi. ideo ſubdit: c ¶ Ad tri. Cæſ. ſto. quia Feſtus non habebat autoritatem iudicandi niſi à Cæſare. Cætera patẽt vſque ibi: d ¶ Nemo poteſt me illis do. cum ſim innocens, quod patẽt ex prædictis, quia Iudæi nihil poterãt de grauibus probare in quib⁹ eum accuſabant. ideo format ſuã appellationem, dicens: e ¶ Cæſarem ap. tanq; iudicem ſupiorem, ad quem licet apellare ab inferiori. f ¶ Tum Feſtus cum conſi. lo. i. habito conſilio cũ ſapiẽtibus ſibi aſſiſtentib⁹. g ¶ Reſpondit: Cæ. ap. deferendo appellationi ſicut iuſtum erat & dignum. h ¶ Et cum dies. Hic cõſequẽter de Paulo appellãte q̃ritur conſilium q̃tum ad miſſiõis eius modum. & primo in eius abſentia, ſecundò in eius præſentia, ibi: Altera autem die. Circa primum dicitur: Et cum dies aliq⁹ tranſacti eſſent. ab appellatiõe Pauli. i ¶ Agrippa rex. Iſte fuit filius Herodis Agrippæ quem percuſſit angelus domini, vt habetur. ē. xij. k ¶ Et Bernice. ſoror eius, vt dicit Ioſephus libro primo de Iudaico bello.

Diuiſio

l ¶ Deſcenderunt Cæſa. Tenebat enim iſte Agrippa regimen ſuum à Cęſare, ideo voluit ſalutare Feſtum, qui in Iudæa tenebat Cæſaris locum. Cætera patent vſque ibi: m ¶ Poſtulantes &c. damnationẽ. mortis. n ¶ Ad quos re. &c. do. qbuſcũq; perſonis & q̃tũcũq; magnis aliquẽ hominem

¶ Optionem dat: quia ciuis Romanus erat.

reſpondẽs Paulo dixit: Vis Ieroſolymã aſcendere, & ibi de his iudicari apud me? Dixit autẽ Pau

a ¶ Quod Cæſari facium erat in Cæſarea. ¶ Locus eſt iudicij.
b ¶ Hoc dicit vt appellaret Cęſarem. ¶ Quia hic eſt locus iudicij.

lus: Ad tribunal Cæſaris ſto, †ibi mẽ oportet iudicari. Iudæis † nõ nocui, ſicut tu melius noſti. Si enim nocui, aut dignũ morte aliquid feci, nõ recuſo mori. Si uero nihil eſt eorũ † quę hi accuſant

a ¶ Etiam ſi tu velis gratiam præſtare Iudæis. b ¶ Ad nomen eius confugio.

me, nẽmo poteſt me illis donare. Cæſarem appello. Tunc Feſtus cum conſilio locutus reſpondit: Cæſarem appellaſti, ad Cęſarem ibis. Et cum dies aliquot tranſacti eſſent, Agrippa rex & Ber

a ¶ Vxor eius ſecundum quoſdam: vel vir quidam.

nicẽ deſcenderunt Cęſaream ad ſalutandum Feſtum. Et cum dies plures ibi morarentur, Feſtus regi indicauit de Paulo, dicens: Vir quidam eſt derelictus à Felice uinctus, de quo cum eſſem Ieroſolymis, † adierunt me principes ſacerdotum & ſeniores Iudæorum, poſtulantes aduerſus il

a ¶ Mortis ſecundũ leges Romanas. ¶ Damnatio Pauli grata erat Iudæis.

lum dãmnationẽ. Ad quos reſpondi: quia non eſt conſuetudo Romanis ✻ donare aliquẽ hominem, ✻ priuſquam is qui accuſatur, præſentes habeat accuſatores, locumq; defendendi accipiat ad abluenda crimina, quæ ei obijciuntur. Cum

¶ Spacium excuſandi.

Cæſaream.

ergo huc cõueniſſent, ſine ulla dilatione ſequenti die ſedens pro tribunali, iuſſi adduci uirum. De quo cum ſtetiſſent accuſatores, † nullam cauſam deferebant, de quibus ego ſuſpicabar malum. Quæſtiones uero quaſdam de ſua ſuperſtitione habebant aduerſus eum, & de quodam

a ¶ Secundum ſenſum Iudæorum.

Ieſu dẽfuncto, quem affirmabat Paulus uiuere.

¶ Quam ignorabam.

Hæſitans autem ego de huiuſmodi quæſtione,

¶ Vbi ſapientiores.

dicebam, ſi uellet ire Ieroſolymam, & ibi iudicari de iſtis. Paulo autem appellante, ut ſeruare

¶ Neronis. ¶ Iudicio.

tur Auguſti cognitioni, iuſſi ſeruari eum donec mittam eum ad Cæſarem. Agrippa autem dixit

¶ Pro, vellem nunc.

ad Feſtum: Volebam & ipſe hominem audire. Cras inquit audies eum. Altera autem die cum ueniſſet Agrippa & Bernice cum † multa ambiti

a ¶ Domum vbi cauſæ audiuntur coram iudicibus.

one, & introiſſent in auditorium cum tribunis & uiris principalibus ciuitatis, iubente Feſto ad ductus eſt Paulus. Et dixit Feſtus: Agrippa

a ¶ Iudæq. b ¶ Ananias & præſentes Iudæi.

rex & omnes qui ſimul adeſtis nobiſcũ uiri, uidetis hũc hominẽ, de quo omnis multitudo Iudęo

a ¶ Non ſolum Ieroſolymis, ſed etiam in hoc loco i. in Cæſarea.

rũ interpellauit me Ieroſolymis, petẽtes & acclamantes, nõ oportere eũ uiuere amplius. Ego uero cõperi nihil dignũ eũ morte admiſiſſe. Ipſo autem hoc appellãte, ad Auguſtũ iudicaui mittere.

a ¶ De teſtimonijs alicuius pro quo vinctus.

De quo q̃id certũ ſcribã domino nõ habeo: propter quod perduxi eũ ad uos, & maxime ad te rex Agrippa, ut interrogatiõe facta habeã qd ſcribã. † Sine ratiõe enim mihi uidet mittere uinctũ, & † cauſam ei⁹ nõ ſignificare. Ca. XXVI.

Grippa uero ad Paulum ait: Per

minem puniendum ad mortem. G
o ¶ Priuſquam is q ac. Aſpectus enim & auditus ptiũ pũnialit multũ cõferũt iudici ad cognitionẽ veritatis, cętera patent vſq; ibi. † vbi
p ¶ Nullã cãm d. de q. ſ. cauſa.
q ¶ Ego ſu. m. v t de homicidio vel hmoi. r ¶ Queſt. u. quaſ. de ſu. i. de religione Iudaica, quã bñ noiat ſuperſtitionẽ, qa ſuperſtitio † de quia
ꝓprie loquẽdo eſt vana vẽ ſuper
flua religio, q̃ tunc vigebat apud
Iudæos, magis curantes de traditionibus hoim, q̃ de mandatis di
uinis, Mat. 7. s ¶ Hæſitans au. quia Gentilis erat nihil ſciens de
eorum ritu vel lege. t ¶ Paulo &c. Aug. c. i. imperatoris. Sicut
enim imperatores Romani vocati ſũt Cæſares à Iulio Cæſare prio
imperatore: ita noiati ſũt Auguſti & adhuc nominãtur ab Auguſto Cæſare, eo ꝙ multũ auxit ipe
rium. v ¶ Volebam & ipſe
ho. au. nam Agrippa Iudęus erat
& mꝛta de Paulo audierat. x ¶ Al
tera au. Hic conſequenter quæritur cõſilium in pũtia. & primò cõ ✻ vtpote
ſiliũ q̃ritur. ſecundò Paulo locus
loquendi conceditur. capi. xxvii.
prima pars patet, paucis exceptis
quæ diſcurrentur. y ¶ Cũ mul.
am. i. cũ multo apparatu, & cultu
veſtium & ſocietatis. z ¶ Peten.
& ac. vt ex magnitudine clamoris inclinaretur animꝰ Feſti ad cõ † nulli eſt
cedendum mortẽ Pauli. a ¶ De mentimita
quo &c. ſcri. quia ſicut dictũ Gẽ bant ſuper
tilis erat ignorans quęſtiões & diſ biſce ritus
ſcordias quę ſunt inter Iudæos & de quibus
Chriſtianos. b ¶ Et ma. ad te ego iudica
rex A. qui es Iudęus. c ¶ Vtin bar,
ter. fa. à Paulo per te. d ¶ Ha. H
beã quid. ſ. ſ. de ipſo. & ſubditur
cauſa: Sine ratione enim. Moraliter
✻ m ¶ Poſtulantes aduerſus illum damnationem. Sed quia
non potuerunt hoc obtinere, vt
ibidem dicitur, tunc petierunt vt
in Ieruſalem ducerẽtur, intendentes eum occidere per inſidias i via.
Sic igitur per Paulum vinctum, ſignificatur quilibet innocens in † multo ap
iuſtẽ grauatus. per Iudæos autem parata
iniq ꝓſequẽtes iuſtũ. p Feſtũ autẽ
p̃ intelligi iudex malus fauens pẽ
fortiori. vñ de ipſo dr hic: Feſtꝰ
au. u. A tali ỹ ò iudice p̃t & debet
q̃libet innocens grauatus exemplo Pauli appellare, non ſolum p
pter ſuum periculũ euitandũ, ſed
ẽt ne iuſtitia pereat & cõculcet.

NI. DE LY. Cap. XXVI.

AGrippa uerò. Hic cõ Diuiſio
ſequenter Paulus mq
ritur. Et diuiditur i duas partes: qa primo auditur Pauli reſponſio. ſecundo ſuper eam habetur collatio ibi: Et
ſurrexit rex. Prima adhuc in duas: quia primò ponitur reſponſio
Pauli ad Agrippã. ſecũdò ad Feſtũ Moral
✠ præſidem
✻ Mora. d ¶ Agrip. Per Agrippã verò volentẽ Paulũ audire lo † Iniqu
quentem ſignificat curioſus audi † crim
tor, q magis deſiderat audire do de quib
ctorẽ ductus curioſitate, q̃ p diſ cuſatur
✻ cendaveri

Cap. XXVI.

☞ A a ℂ De omni.quibus accu. Be. Hunc versum alia translatio sic habet: Aestimo meipsum beatū apud te incipens rationē reddere hodie. qđ Hiero. cū sua expositiōe sic ponit. De omnibus quibus accusor à Iudeis, ô rex Agrippa, aestimo me beatum, cum apud te sim hodie defendendus, qui nosti omnes Iudæorū cōsuetudines & quæstiōes. Legerat enim illud Esaiæ: Beatus qui in aures loquitur sapientis, & nouerat tantum orationis verba proficere, quantum iudicis prudētia cognouisset. b ℂ Quid increditur dibi. iudi. Rab. Vel sic: Rex quid dicis? Incredibile iudicatur apud vos &c. interrogando, quasi dicat, non est incredibile. Suscitauit qui dem antè mortuos in exemplū futuri, vel suscitat. c ℂ Cum occiderem. detu. sen. Ra. Alia editio: Occidendisq; detuli sententiam. i. qualiter occiderentur ipse sententiam dedi. Detuli senten. Rab. iudicaui illos occidendos. non ait occidi, nisi forte ad occisionē ptineat quod sequitur: Puniens eos &c. & amplius insaniens &c. d ℂ Contra stimulum. Rab. Hucusq; sine stimulo restitisti, sed nunc si resistis, contra stimulū calcitrabis, qđ satis durū est. Stimul⁹ est ipa correctio.

☞ Insanis

Nicolaus de Lyra.

c ✠ presidē, ibi: Hæc loquente. Circa primū Paulus captat Agrippæ beneuolētiam dei. a ℂ De omni. qbus accu. à Iudæis &c. apud te, idest innocentem, à te iudicari.

B b ℂ Cum sim, me defen. ho. in tua præsentia. c ℂ Maxi. te sciē. omnia quę apud Iudæos sunt. & sic intelligis verba mea legi & pphetis consona. d ℂ Propter qđ obse. pa. me audi, hoc aūt dixit, quia intendebat plura dicere, vt ex sequentibus pater. e ℂ Et quidē. Hic consequenter prosequit̄ suam intētionem. Circa quā Apostolus primo narrat suam conuersationē in Iudaismo, secundo persecutionē quā intulit populo Christiano, ibi: Et ego quidē. tertio suā conuersionē ab errore pristino, ibi: In quibus &c. Circa primum dicit: Et q dē uitā meā à iuuen. &c. in Ieroso. quia Paulus fuit ibi missus & traditus doctrinæ Gamahelis, vt dictū est, ℣. xxij. f ℂ Quo. secun. certissi. sectā &c. Secta em̄ Saducæorū quę in credendis diuidebat contra istam nulla erat, cum negaret generaliter spm̄ & resurrectionem mortuorū. g ℂ Et nunc in spe. id est, p spe. h ℂ Quæ ad patres nostros repromissionis. scilicet de Christo venturo & de resurrectione & beatificatione per eum fienda. i ℂ Facta est à deo. patriarchis & prophetis. k ℂ Sto iudicio subiectus. tanq; malefactor & reus. l ℂ In qua. scilicet spe. m ℂ Duodecim tribus nostrę nocte & die seruien. deo. n ℂ Sperant deuenire. Nam Pharisæi mittitur tibi loqui pro temetipso. Tūc Paulus extēta manu † cœpit rationē reddere.

a ℣ More concionantium, vel ad faciendum illexum.

a De omnibus quibus accusor à Iudeis rex Agrippa, æstimo me beatum apud te, cum

a ℣ Esse dicendum a te.

b

a ℣ Æstimo me beatum. b ℣ Quia peritus es Iudaicæ confusionis.

†sim me defensurus hodie, maxime te sciēn

c

te omnia, quæ apud Iudæos sunt, consuetudines & quæstiones: propter quod obsecro, patienter me audias. Et quidem uitam meam à iuuentute, quæ ab initio fuit in gente mea in Ieroſolymis, nouerunt omnes Iudęi, †præscientes me ab initio, si uelint testimonium perhibere, quoniam secundum †certissimam sectam nostræ religionis uixi Pharisæus. Et nunc in spe quæ ad patres nostros repromissionis facta est à deo, sto

d

e

f

g

h

i

k

a ℣ Ante tribunal. ℣ Tuo. b ℣ Spe resurgendi.

iudiciō subiectus, in qua duodecim tribus

l

m

a ℣ Deo propter illam ſpem. b ℣ Inuenire viri vel perfecti.

nostræ nocte ac die seruientes sperant dē

n

b ℣ Quia Christum prædico resurrexisse. ℣ O.

uenire. De qua spe accusor à Iudæis rex.

o

b Quid incredibile iudicatur apud uos, si

p

deus mortuos suscitat? Et ego quidem existimaui

q

a ℣ Sicut tibi modo existimaui.

stimāueram me aduersus nomen Iesu Nazareni † debere multa cōtraria agere; quod & fēci Ieroſolymis, & multos sanctorum ego in carceribus inclusi, à principibus sacerdotum potestate accepta. Et cum occiderentur, detuli sententiam. Et per omnes synagogas frequenter puniens eos, compellebam blasphemare: & amplius insaniens

r

s

t

a ℣ Quam prius. b ℣ Ad similitudinem lupi.

a

v

a ℣ Ex magno affectu. b ℣ Non solum ad proximas in Iudæa ſitas.

in eos, persequebar usque in exteras ciuitates.

x

a ℣ Ciuitatibus vel operibus illius insaniæ. b ℣ Metropolim Syriæ Phœnicis.

tes. † In quibus dum irem Damascum, cum

a

y

potestate & permissu principū sacerdotum, die media in uia uidi rex, de cælo supra splēdorem solis circunfulsisse me lumen, & eos qui mecum simul erant: omnesq; nos cum decidissemus in terrā, audiui uocem loquentem mihi Hebraica lingua: † Saūle, Saule,

z

a ℣ In quia olim deus patribus loqui consueuerat, vt magis credatur quod dicitur. b ℣ Proprium nomen ingeminat, vt ad ipsum visionem pertinere ostendat.

a

b ℣ In membris.

quid me persequeris? Durum est tibi contra stimulum calcitrare. Ego autem dixi: Quis es domine? Dominus autem dixit: Ego sum Iesus Nazarenus quē tu persequeris: Sed exurge & sta supra pedes tuos. Ad

d

1

a

hoc enim apparui tibi, ut constituam te ministrum & testem eorum quæ uidisti, & quæ

b

c

a ℣ In hac prima visione.

a ℣ Postea in multis visionibus.

eorum quibus apparebo tibi, eripiens te de populis & Gentibus, in † quas nunc mitto te aperire oculos eorum, ut conuertantur

a

d

a ℣ Cæci enim sunt. b ¶ Interiores.

Pharisæi nō credentes Christo spe resurrectionem mortuorū facturū, Saducæi vero sperabant ipsum venturū hominē tamē purum, sed potentē & temporaliter regnaturū, & Romanorum potentiam ablaturum: negabāt tamen resurrectionē mortuorum. Iudæi verò in Christū credentes tenebant aduentū eius primum in Iesu Nazareno impletū: sperabāt tamē ipsum secundo venturū ad iudiciū, & suscitaturū mortuos pœnas & præmia eis secundū merita & demerita redditurum. o ℂ De qua spe ac. a Iu. rex. à Pharisæis obstinatus: de hoc quòd Paulus dicebat Iesum Nazarenū esse Christū in lege & ꝓphetis promissum, à Saducæis vero de spe resurrectionis mortuorum: ideo subdit: p ℂ Quid incre. iu. apud uos &c. q. d. nō est ratio: quia deꝰ legit mortuos suscitasse in veteri testamento ad preces Eliæ. iij. Regū. xvij. & ad preces Elisei. iiij. Re. iij. q ℂ Et ego. Hic cōsequenter narrat persecutionē quam fecerat credētibꝰ in Christū & patet sententia ex supradictis. viij. & ix. ca. vsq; ibi r ℂ Et cum occi. Ex quo videtur q; in illa persecutione nō solus Stephanus fuit occisus, sed etiam plures alij. s ℂ Detuli senten. nō tamen sicut iudex, quia Paulus tunc non erat iudex, sed adhuc iuuenis. sed quia sententiā dabam à principe sacerdotū & alijs senioribus deferebat executoribus. vñ. ℣. in fine. vij. ca. dicitur, q; testes deposuerūt vestimenta sua secus pedes adolescentis qui vocabatur Saulus, & lapidabant Stephanum &c. t ℂ Cōpellebā blasphema. i. negare Iesum Nazarenum esse Christum. v ℂ Et amplius insaniens in eos. nam non faciebat sana mente, sed errore. x ℂ Persequebar usq; ad exteras ciuitates: quæ sunt extra Iudæam, sicut patet de Damasco quæ est in Syria, sicut dicitur Esa. vij. b. Caput Syriæ Damascus. y ℂ In quibus. Hic consequenter narrat conuersionem suam mirabilem. & primo eā narrat. secundo ad propositum applicat, ibi: Hac ex causa. prima pars patet ex dictis supra. ix. ca. vsq; ibi: z ℂ Omnesq; nos cum decidissemus in terram. Hic supplet̄ur quod supra. ix. &. xxij. omittitur scilicet de casu sociorum Pauli cum eo. non tamen ibi dicitur quod solus Saulus cecidit, sed casus aliorum non exprimitur. Cætera patent ex dictis supra. ix. ca. vsq; ibi: a ℂ Ad hoc enim apparui tibi. in raptu. b ℂ Vt constituam te ministrum & testem eorum. quæ vidisti & audisti. Istud enim est efficax testimonium scilicet per visum & auditum. c ℂ Et eorum quibus apparebo tibi. sicut in hoc libro leguntur plures apparitiones & reuelationes Pauli postea factæ. d ℂ Vt conuertantur. à tenebris errorum

Diuisio

† ℣. 9. a. & 22. b

† in quos ambos

a ¶ Insanis Paule. Se. Insaniā putat, q̄ hō vinctus loco defendē
E di accepto, nō de calūnia qua premit, sed de cōsciētia q̄ gloriat ser
monē facit, & reuelationē qua de persecutore mutatus est in apo
stolū percurrit. Insup dispensationē redemptoris, resurrectionem
Lu.15.c mortuorū cōcionantis habitu differit. Sicut vero stulta amentia
est, q̄ filius patrē deserens porcos pauit,
sic spiritualis est amentia, de qua Paulus
2 Cor.5.c ait: Siue mente excedimus, siue sobrij su
Pſ.39.a mus deo. Et propheta: Non respexit in
vanitates & insanias falsas. b ¶ Multę
te. lit. &c. Ra. Philosophi Gentiū mul
†sanctifica ta legendo sectas cōmutabant. c ¶ Ad
tos insa. Ra. Mutabilitatis. Vel insaniā di
cit resurrectionē mortuorū, quā annun
ciat. d ¶ Scio', q̄ a cr. Be. Hoc nō adu
†inobe lādo, sed verē locutus est. Agrippa enim
diens ritu Iudæorū & lege b' imbutus crede
bat prophetas vera dixisse, sed ignora
bat ad Christū illam veritatē p̄tingere:
q̄uis in concione quadā cū Iudæis habi
ta dixisse legat: Sed de religionis auxilio
p̄sumitis, cū iam orbē discipuli Iesu re
pleuerint, haud sine dei nutu putamus
illam crescere religionem.

Nico. de Lyra.

a ¶ Ad Iu. fidei Christianę. b ¶ Et
de po. sa. in q̄ detinent̄ captiui p idolo
latria. c ¶ Ad deū. p latriam. d ¶ Vt
ac. re. pec. p gratiā in p̄ti. e ¶ Et sor.
in. san. p gl̄iā in futuro. Et q̄ hæc acq
runt̄ per verā fidē, subdit: f ¶ Per fi. q̄
est in me. tanq̄ in redēptorē hoim & gl̄ificatorē. g ¶ Vnde rex nō f. icre.
q̄d est nefariū. Oia vero p̄dicta narrauit
Paulus, vt Agrippa magis sibi crederet.
†an passu h ¶ Sed his q̄ sunt Da. pri. vt patet.
rus g̃. ix. i ¶ Et Iero. No imediate post Da
mascū, sed prius lustrata Arabia redīt
F Paulus Damascū, & inde venit Ierusalē
annunciās ibi Christū, vt dictū est. g̃. ca.
ix. & xxj. k ¶ Digna pœ. ope. fa. vt se
cundū quātitatē delictorū sit quantitas
bonorū operū. Vñ dicit Gre. homelia.
iiij. Tāta debet quisq̄ à se licita rescinde
re, quanta se meminit illicita ppetrasse.
†. g̃. 12. c l ¶ Hac ex cā. Hic cōsequēter narratio
nē suā applicat ad suā intētionē. i. q̄ ca
ptus fuerat ligat' ppter suā iusticiā, di.
Hac ex cā. i. q̄a annunciabāt Iudæis &
Gētib' cōuersionē ad deū p̄ pniæ opa.
m ¶ Me Iu. cū es. in tē. in loco deuo
tiōis, & nō cōtētiōis. n ¶ Cōpre. tē. vo
lentes me interficere, vt habetur. xxj. ca.
o ¶ Auxi. au. ad. dei. me protegentis
‡ libere p ¶ Vsq̄ in ho. di. sto. firm' & cōstās
in sctō. ppōsito. q ¶ Testificās mi. ac
ma. i. indifferenter oibus fidem Christi.
r ¶ Nihil ex. di. &c. & Moy. q'. p̄dixit de Christo futuro, & ipleta sunt i Ie
su Nazareno. s ¶ Si passi. Chri. Hic
accipit̄ si. p ga. hoc em̄ dixerūt, pphetæ:
sicut declarauī ī plurib' locis exponēdo
Prophetię libros eorū. Et vnū replico q̄d hr̄ Esa.
de Christo liij. q̄d totū itelligit ad lr̄am de Christo.
sicut ibi fuit declaratū. & ibi dr̄ de ipso:
Tāq̄ ouis ad occisionē ducet, & q̄si agn'
corā tōdēte se obmutescet &c. Sic' Moy
ses hoc p̄dixit p̄ sacrificia legis: & potissi
me agni Paschalis, significās Christū, p
salute mūdi imolādū, ppt̄ q̄d Iohānes
baptista Iesu Nazareno dixit: Ecce agn'
dei: ecce q̄ tollit p̄cā mūdi, Iohānis. j. d.
Sic' Moyses scribēs, pphetiā p̄riarchę Ia
cob, Genē. xlix. b. Nō auferet sceptrū de
Iuda, & dux de femore ei', donec veniat
q̄ mittēd' ē &c. q̄, pphetia dr̄ ad literā de
Christo, vt ibidem fuit declaratū. & sic
Moyses

Moyses scripsit ipsum tribu Iuda secūdū carnē nasciturū, & p̄cō. G
sequēs carnē passibilē habiturū. Itē Deut. xxxij. c. Deū q̄ te genuit
dereliquisti, & oblit' es dñi creatoris tui. secundū doctores antiq̄s
Hebręos hæc est litera: Deū q̄ te nasci fecit debilitabis & obliui
sceris deum doloratum tuum. t ¶ Si primus ex resur. mor. si,
pro quia: quia primus resurrexit ad vi
tam immortalē, sicut manifestę predixit
propheta Dauid Pſ. xv. c. Non derelin
ques animam meam in inferno, nec da
bis sanctum tuum videre corruptionem
&c. sicut expositū est. g̃. ca. ij. ca. v ¶ Lu
men annuncia. est po. Israel. x ¶ Et
Gentibus. Hoc enim fuit prædictum
Esa. xlix. b. quod ad literā intelligitur de
Christo, sicut ibi fuit expositum. Parum
est, vt sis mihi seruus ad suscitandas tri
bus Iacob, & fæces Israel conuertendas.
dedi te in lucem Gentiū, vt sis salus mea
vsq̄ ad extremum terræ. y ¶ Hæc lo
quen. eo & ra. red. Hic cōsequēter po
nitur respōsio Pauli ad Festū præsidem,
qui Paulo loquenti de resurrectiōe mor
tuorum dixit: a ¶ Insanis Paule. quia
resurrectionē mortuorum credebat im
possibilem tanq̄ Gentilis. ppter quod
dictū Pauli vocauit insaniā. b ¶ Mul
tæ lite. te ad insa. cōuer. homines em̄
circa multas scripturas conuertentes ve
hementer suum studiū habent aliquan
do cerebrū turbatum, & organū phā
siæ læsum, & per consequēs intellectum
impeditū, qui in actu suo indiget phan
tasmate necessario. c ¶ Non insanio
inquit optime Feste. Nō dixit hoc ex
adulatione, sed quia talis erat modus lo
quendi cum reuerētia locum imperato
rum tenentibus. d ¶ Sed ueritatis.
euangelicæ. e ¶ Et sobrietatis uer.
Io. quia non excedebat modum debitæ
locutionis. f ¶ Scit enim de his rex.
Agrippa, qui erat instructus in lege & H
prophetis. Cętera patēt vsq̄ ibi: g ¶ In
modico fua. me fieri Christianum.
Quod dupliciter potest intelligi. Vno
modo negatiue. In modico. idest in nul
lo: sicut frequenter dicitur in commu
ni sermone. Alio modo affirmatiue.
In modico suades. idest aliquantulum
inclinas me ad hoc, sed non perfectē. &
hic sensus magis congruit sequenti li
terę, vt videbitur. Cætera patent.
h ¶ Et exurrexit rex & præses
& Berni. Hic consequenter super ver
ba Pauli habetur collatio, cum dicitur:
i ¶ Qui cum secessissent loque,
ad partem vt secretius loquerentur:

Moraliter

↬ Dicentes

scenda veritate. Residuum autem hu
ius ca. est narratio Pauli de conuersio
ne sua mirabili, de qua dictum est supra
ca. ix. Sequitur: z ¶ Festus magna
uoce dixit: Insanis Paule &c. Homi
nes enim excellenter contemplatiui, qua †Parum
lis fuit Paulus, frequenter reputati sunt abest qua
à mundanis hominibus amentes & insa- p̄suades,
ni. Tum quia contemnebant mundana; vel modi.
Tum quia multum ardua loquebantur ca ex parte
que mundanis aliena videbantur. vnde persuades
iiij. Reg. ix. c ille propheta qui venit ad †non solū
inunguendum Iehu, fuit reputatus insa modica ex
nus, propter quod illi qui cum Iehu parte, verū
erant dixerunt ei: Quid venit iste insa etiam magna
nus ad te? Et de domino nostro Iesu
Christo dicitur: Mar. iij. ca. Et exierunt
sui tenere eum dicentes, quia in furo
rem versus est. Et similiter illi qui con
tempris terrenis vacant diuinæ con
templationi à multis fatui reputantur.

tur à tenebris ad lucem, & de pote, a b
§ i. lucem.
state sathanæ ad deum, ut accipi, c d
§ Hæreditatem.
ant remissionem peccatorum, & sor e
tem inter † sanctos per fidem quæ f
est in me. Vnde rex Agrippa, non g
a § Quia de cæto est offensa vilio illa.
fui † incredulus cælęsti uisioni, sed h
his qui sunt Damasci primum & Ie
rosolymis, & per omnem regio, i
nem Iudææ, & Gentibus annun
ciabam, ut pœnitentiam agerent, k
& conuerterentur ad deum, digna
pœnitentiæ opera facientes. Hac ex l
causa me Iudæi cum essem in tem m
plo, comprehensum tentabant in n
terficere, Auxilio autem adiutus o
a ¶ Per. uero, vel in mortem non cado.
dei, usque in hodiernum diem stō p
§ Ætate vel persona.
testificans minori atque maiori, ni q r
hil extra dicens quàm ea quæ pro
phetæ sunt locuti futura esse, &
§ Si, pro quia. a § Erit.
Moyses: †ii pătsibilis Christus: si pri s t
a § Hic sensus eorum quæ prophetæ prædixerant & Moyses. b § Quia primus resurrexit, non iterum morituus. § Si pro quia.
a b
mus ex resurrectione mortuorum
§ Israel.
lumen annunciaturus est populo v
& Gentibus. Hæc loquente eo, & x y
rationem reddente, Festus magna z
a § Mutabilis es de doctrina in doctrinam.
uoce dixit: †Insanis Paule: multæ a b
te literæ ad insaniam conuertunt. c
Et Paulus: Non insanio, inquit, opti
a § Fallitas & petulantia insanię sunt propria.
me Feste, sed uęritatis & sobrietatis d e
§ Quę de meipso & de Christo narrauit.
uerba loquor, Scit enim de his rex, f
ad quem & § constanter loquor. La
a § Quæ de me, vel de Christo narrauit.
tere enim eū nihil hōrum arbitror,
neque enim in angulo quicquā ho
rum gestum est. Credis rex Agrip
a § Hoc ad persuadendum loquitur. b § Quicquid dictum est de prædictis vel de Christo.
d pa prophetis? Sciō quia crēdis. A
grippa autem ad Paulum: †In mo g
§ Adeprecor deum vel Christum.
modico suades me fieri Christianum.
Et Paulus: Opto apud deum † & in
a § Ætate vel persona, vt & supra.
modico & in magno, non tantum
§ Christianus scilicet. § Non enim opto vinctos esse vos.
te, sed etiam omnes qui audiunt ho h
die, fieri tales qualis & ego sum, ex
ceptis uinculis his. Et exurrexit rex
& prę̃ses & Bernice, & qui assistebāt i
eis. Qui cum secessissent, loqueban

Tr A

VTau.iu.&c.Be, Ca. XXVII. In greco: Vt iudicatū est nos nauigare ī Italiā, tradiderūt Paulū & q̄sdā alios vinctos centurioni. b ¶ Hadru. Ra.i. ad Romā nauigātē sed'm quosdā, sed melius deriuat de noie ciuitatis Aphricæ q̄ Hadrumetis dicit: c ¶ Veni. Listrā. Be. Pro Listra in Greco Smyrna scriptū est. Hier. vero Myrrhā ponit. d ¶ Gnidū. Be. Vel cōtra Chiū. sed melius q̄busdā legit cōtra Gnidū, q̄ est insula cōtra Asiam. e ¶ Ieiu. Ra. Fames magna in nauigio, infirmiores reddēs nautas. Alij dicūt quadragesimā ante natale dñi, qd' non est ꝓbabile. Melius ieiunium septimū putandum est, in quo occisus erat Godolias. Vel dies ieiunij decimi in Ianuario, quando cognouerunt in Babylone captiui templū esse destructū.

†7.q.1.c.] aduersitas 2.Cor.11.f 4.Re.19.g 4.Re.25.g

Nicolaus de Lyra. ☞ Portū

a ¶ Dicē. qa ni. mor. &c. Et iter istos sic dicētes fuit Agrippa primus & principalis, tā propter dignitatē regiā, q̄ ꝓpter eius pietā. fuit em̄ sapiēs valde & eloquēs, vt refert Ioseph⁹. j. libro de Iudaico bello. ꝓpter quod cōtulit cōclusionem cōsilij, di. Festo, b ¶ Dimit. po. hō hic, sicut innocens. Et hoc mō patet ipm̄ iclinatū fuisse aliq̄ mō ad credēdū Christo: aliter nō dixisset Paulū innocētē, sed magis morte dignū tanq̄ pseudo Christū ꝑdicatorē. Vñ legit in historia scholastica, q̄ imminente destructiōe Iudeę & Ierusalē ꝑ Romanos, Christiani q̄ erāt ibi monitu angeli trāsierūt ī regnū Agrippę, q̄ erat cōfoederat⁹ Romanis, vt patet ꝑ Iosephū de Iudaico bello, & ibi fuerūt pacificē receptri.

†soluim⁹

c Si nō ap. c. Ex q̄ em̄ ad superiorē erat appellatio interposita & recepta, & Paulū insequebat vt morte dignū ꝑs aduersa, non poterat eū pses absq̄ suo periculo dimittere liberū.

B †vt ab illis curaretur

¶ In ca. xxvj. vbi dē ī Postil. Vt cōstituā teminstrū & testē eorū q̄ vidistī & audistī.

ADDI. Licet in reb⁹ hūanis efficax testimoniū principaliter est ꝑ visum nō ꝑ auditū, tñ in his q̄ ptinēt ad fidē testimoniū efficax est etiā ꝑ auditū. Fides em̄ ex auditu, vt ad Rom. x. c. ꝑsertim cū illa q̄ habent ex auditu. s. autoritate sacræ scripturæ, propriē applicant ad ea quæ vident: tūc em̄ testimoniū reddit magis efficax. Sicut cū illa q̄ credebant de Christo ī legē, psalmis & ꝓphetis, implebant in eo, tūc audit⁹ & visus iterūm testimoniū tribuebāt & Christo, vñ Lu. xxiij. s. Oportet ipleri ea q̄ scripta, sunt in lege, psalmis & prophetis de me, de qua concordia. s. visus & audit⁹ psal. dicit: Sicut audiuimus, ita vidimus &c. & de taliviſu & auditu reddebat Apostolus testimonium.

†Migram

Pſa.47.b

NICO. DE LY.

Cap. XXVII.

VTau. iudi. est. Habito consilio de missione Pauli ad Cæsarem, hic consequēter describit Lucas huius consilij executionē. Et primo describitur Pauli progressus, secūdo ad Romā ei⁹ accessus, ibi: Post menses aūt tres: tale. Prima diuidit in tres partes: quia primo ponit Pauli ꝑ mare nauigatio, secundo eius naufragatio, ibi: Multo autē tempore. tertio post naufragiū recreatio, in principio sequentis ca. Circa primū sciendū, ꝙ multa nomina ponunt hic de quib⁹ alij dicunt, ꝙ sunt nomina insularū, alij ciuitatū maritimarū. Vtrūq; tñ in pluribus habet parū de certitudine: Tum quia ex longitudine tpis multa nōia sunt mutata villarum, terrarum & insularum, sicut Parisius antiquitus Lutetia dicebat. Tum quia nomina sunt æqui C uoca, sicut Babylonia ad illā q̄ ē ī Aegypto & ad illā q̄ fuit antiquitus in Chaldæa, dicit autē: d ¶ Vt au. iudi. est naui. per consilū prędictū. e ¶ Et tradi Pau. cum reliquis. i. vinctis vel custodia detentis. f ¶ Centurio. no. Iu. cohor. Aug. Cohortes autē militū habebāt propria nomina, vt quælibet citius congregari posset ab alijs distincta. vñ & illa cui prærat Cornelius vocabat Italica, vt hī. 8. x. ca., g ¶ Ascenden. na. Hadrumeti. sic dicta a ciuitate Hadrumes †decretū nomine, quæ est in Aphrica, vt dicit glo. b ¶ Sustulimus. i. à terra retraximus ad altitudinē maris. i ¶ Perseue. no. Aristar. alijs qui cum Paulo venerant Ierusalem, vt habetur supra. xx. reuertētibus ad loca sua. k ¶ Sequē. au. die ue. Si. in qua ciuitate Paulus ante prædicauerat. m ¶ Permisit †vinctis ad a. ire. ad eos salutandū & in fide firmandum. n ¶ Et curam sui a. accipiendo ab eis necessaria nauigantibus pro se & suis socijs. p ¶ Subnauigauimus Cy. appropiando insulæ. sed non ibi descendendo, ꝑpterea quia venti essent cōtrarij, qui nō permittebant nauem currere versus Italiam, & sic declinabāt ad latus. q ¶ Et pe. Cili. & Pā. na. hīc & in decuagādo. r ¶ Veni. Ly. nomē est ciuitatis quę est in ꝓuincia Lyciæ. s ¶ Transpo. nos in eā. vt citius & expeditius veniremus Romā. t ¶ Et cū mul. die. tar. na. ꝓpter defectum venti. v ¶ Et uix de. contra Gnidū. nomen est insulæ secundū glo. x ¶ Prohiben. nos uen. qui mutatus erat à debili, ꝑ eis tamen in contrarium & fortiorē. y ¶ Ad nauigau. Creid est prope Cretam, q̄ est insula. z ¶ Iuxta Sal. quæ est ciuitas maritima dictæ insulæ D oppositа. a ¶ Et uix iu. na. &c. qui uocatur Bonipor. in Creta. nō tamen sic dictus à bonitate, vt patet. j. vbi dicit ꝙ non erat aptus ad hyemandū, sicut aliquādo alia villa nominatur bona villa, quæ tamē est multum defectiua. b ¶ Multo autem tem. Hic consequenter describitur naufragatio: Et diuiditur in tres partes: qa primo ponitur periculi denunciatio. secundo nauigantium aliqualis consolatio, ibi: Et cū multa. tertio naufragij perpessio, ibi: Cū autem dies. Circa primum dicitur. Multo aūt tēpore peracto: non in portu, qa ibi nō māserūt: vt. j. dicit: c ¶ Cū iam nō esset tuta. eo ꝙ ieiu. iā ꝓrætę. Aliqui dicunt ꝙ istud ieiunium fuit Christianorū ante natiuitatē dñi. vel Iudęorū ꝑ morte Godoliæ. vel pro templi destructiōe, sed nullum istorum videt verū: quia Centurio & milites & etiam nautæ, saltē ꝑ maiori ꝑte erāt Gentiles hęc ieiunia nō seruantes. iō magis vī, ꝙ hoc ieiunium fuit in mari, vbi ꝓpter tēpestatē nō vacabat nautis comedere nisi parū, propter nauis regimē, & alijs propter timorē, ꝑpē qd' ☞ nautæ debili

Diuisio

Moraliter

¶ Huma. au. tra. &c. Per hoc ostenditur ꝙ deus cōdescendit sustinētib⁹ ꝓpter ipm̄. & hoc patuit in Daniele & socijs suis, & ī pluribus alijs veteris ac noui Testamen. ꝙ onis. o ¶ Et inde cū sustu. subna. Cy. per mare sqd' procellis concutitur ꝓsens seculum designatur. Per Paulum vero doctor vel cōfessor prudens & animarum zelum habēs. Per hoc ergo ꝙ nauigantes contra eius consilium incurrerunt damna magna, vt patet ex sequentibus, & etiā suarū periculū persoarū, significat ꝙ illi qui trāseunt ꝑ vitā huius mūdi in qua debēt ad portū salutis nauigare, si

tur ad inuicem dicentes: Quia a nihil morte, aut uinculis dignum quid fecit homo iste. Agrippa autem Festo dixit: Dib ¶ Solui a vinculis. mitti poterat homo hic, si non c appellasset Cæsarem.

Cap. XXVII.

a ¶ Decreuit Agrippa.

a †Tautem †iud dicatū est eum nauigare ī Italiam, & tradi e Paulum cum reliquis †custodijs Centurioni f

a ¶ A nomine Augusti, qui militē miserat.

nomine Iulio, cohortis Augustæ. Ascendentes autem nag b uem Hadrumetinam incipi

a Non ad Italiam, sed iuxta Asiæ loca ad Aquilonem nauigare incipiebant.

entes nauigare circā Asiæ loca †sustulimus: perseuerante noh i

¶ Præside.

biscum Aristarcho Macedone Thessalonicense. Sequenti k

Egressi sumus Cæsaream. a ¶ Ad Aquilonem.

autem die uenim⁹ Sidonem. ¶ Cogitans.

Humanè autem tractans Iul Paulum, permisit ad amim

¶ In Sidonem vrbem Phœnicę. a ¶ Procurationem nauigationis.

cos ire †& curam sui agere. Eto

¶ A Sidone. a ¶ Ad occidentem.

inde, cum sustulissemus, sub p nauigauimus x Cyprum, pro

a ¶ Ideo Cypro apptoximauimus.

ptērea quòd essent uenti contrarij. Et pelagus Ciliciæ & q

c Pamphyliæ nauigantes, uer ¶ Ciuitas.

nimus † Listram quæ est Lydię. Et ibi inueniens Centurio

a ¶ Sicut hæc Alexandrina dicitur, ita illa Hadrumetina.

nauem Alexandrinam nauigantem in Italiam, transpos ¶ De naui in nauem.

suit nos in eam. Et cum multis diebus tarde nauigarem⁹, t

& uix deuenissemus contra v

a ¶ Insulam. b ¶ Ideo tarde nauigauimus.

d Gnidā prohibente nos uenb x

¶ Insula est.

to, adnauigauimus Cretæ y

¶ Nomen loci.

iuxta Salmonem. Et uix z a

¶ Salmonem.

iuxta nauigantes, uenimus

¶ In Creta.

in locum quendam qui uocatur † Boniportus, cui iuxta erat ciuitas Thalassa. Mulb c to autem tempore, cum iam non esset tuta nauigatio, eo quòd †ieiunium iam præteris

tetia dicebat. Tum quia nomina sunt æqui C uoca, sicut Babylonia ad illā q̄ ē ī Aegypto & ad illā q̄ fuit antiquitus in Chaldæa, dicit autē: d ¶ Vt au. iudi. est naui. per consilū prędictū. e ¶ Et tradi Pau. cum reliqui. i. vinctis vel custodia detentis. f ¶ Centurio. no. Iu. cohor. Aug. Cohortes autē militū habebāt propria nomina, vt quælibet citius congregari posset ab alijs distincta. vñ & illa cui prærat Cornelius vocabat Italica, vt hī. 8. x. ca., g ¶ Ascenden. na. Hadrumeti. sic dicta a ciuitate Hadrumes †decretū nomine, quæ est in Aphrica, vt dicit glo. b ¶ Sustulimus. i. à terra retraximus ad altitudinē maris. i ¶ Perseue. no. Aristar. alijs qui cum Paulo venerant Ierusalem, vt habetur supra. xx. reuertētibus ad loca sua. k ¶ Sequē. au. die ue. Si. in qua ciuitate Paulus ante prædicauerat. m ¶ Permisit †vinctis ad a. ire. ad eos salutandū & in fide firmandum. n ¶ Et curam sui a. accipiendo ab eis necessaria nauigantibus pro se & suis socijs. p ¶ Subnauigauimus Cy. appropiando insulæ. sed non ibi descendendo, ꝑpterea quia venti essent cōtrarij, qui nō permittebant nauem currere versus Italiam, & sic declinabāt ad latus. q ¶ Et pe. Cili. & Pā. na. hīc & in decuagādo. r ¶ Veni. Ly. nomē est ciuitatis quę est in ꝓuincia Lyciæ. s ¶ Transpo. nos in eā. vt citius & expeditius veniremus Romā. t ¶ Et cū mul. die. tar. na. ꝓpter defectum venti. v ¶ Et uix de. contra Gnidū. nomen est insulæ secundū glo. x ¶ Prohiben. nos uen. qui mutatus erat à debili, ꝑ eis tamen in contrarium & fortiorē. y ¶ Ad nauigau. Creid est prope Cretam, q̄ est insula. z ¶ Iuxta Sal. quæ est ciuitas maritima dictæ insulæ D oppositа. a ¶ Et uix iu. na. &c. qui uocatur Bonipor. in Creta. nō tamen sic dictus à bonitate, vt patet. j. vbi dicit ꝙ non erat aptus ad hyemandū, sicut aliquādo alia villa nominatur bona villa, quæ tamē est multum defectiua. b ¶ Multo autem tem. Hic consequenter describitur naufragatio: Et diuiditur in tres partes: qa primo ponitur periculi denunciatio. secundo nauigantium aliqualis consolatio, ibi: Et cū multa. tertio naufragij perpessio, ibi: Cū autem dies. Circa primum dicitur. Multo aūt tēpore peracto: non in portu, qa ibi nō māserūt: vt. j. dicit: c ¶ Cū iam nō esset tuta. eo ꝙ ieiu. iā ꝓrætę. Aliqui dicunt ꝙ istud ieiunium fuit Christianorū ante natiuitatē dñi. vel Iudęorū ꝑ morte Godoliæ. vel pro templi destructiōe, sed nullum istorum videt verū: quia Centurio & milites & etiam nautæ, saltē ꝑ maiori ꝑte erāt Gentiles hęc ieiunia nō seruantes. iō magis vī, ꝙ hoc ieiunium fuit in mari, vbi ꝓpter tēpestatē nō vacabat nautis comedere nisi parū, propter nauis regimē, & alijs propter timorē, ꝑpē qd' ☞ nautæ debili

Diuisio

Moraliter

¶ Huma. au. tra. &c. Per hoc ostenditur ꝙ deus cōdescendit sustinētib⁹ ꝓpter ipm̄. & hoc patuit in Daniele & socijs suis, & ī pluribus alijs veteris ac noui Testamen. ꝙ onis. o ¶ Et inde cū sustu. subna. Cy. per mare sqd' procellis concutitur ꝓsens seculum designatur. Per Paulum vero doctor vel cōfessor prudens & animarum zelum habēs. Per hoc ergo ꝙ nauigantes contra eius consilium incurrerunt damna magna, vt patet ex sequentibus, & etiā suarū periculū persoarū, significat ꝙ illi qui trāseunt ꝑ vitā huius mūdi in qua debēt ad portū salutis nauigare, si

☞ a ¶ Portū Cre. Rab. portꝰ Cretæ dicit qui est in Phœnice ē regiōe Cretę. portū aūt Cretę petebāt qa Cretā nauigabāt. b ¶ Ad Ap. Be. Aphricꝰ flat iter meridianā plagā & occidētalē, magis vergēs ad occidentalē, Corus inter septētrionalē & occidētalē, plus deflexus ad occidētem. Et prouincia Phœnicis Cretā habebat ad occidentem. c ¶ Assson. Ra. nomen loci sic vocati, qa inde soluebantur naues in mare progredientes. d ¶ Typhonicus. Alia trāslatio, ventus tēpestiuus. e ¶ Euro. Ra. Id est Boreas ventus inter aquilonem & orientē. hic ventus erat contrarius naui nauigaturæ in Phœnicen. f ¶ Cunqꝫ ar. esſ. Be. Alia trāslatio manifestius dicit: Arrepta nauī cum non possent vento occurrere, cōmodata naui fluctibus colligerevela cœperunt. Tunc transcurrimus insulam, q̄ dicit Cauda, quam occupare non potuerunt. Sed scapha missa, adiuuare cœperunt nauem, præcingentes eā. Trahebāꝫ autem & ancoras, timentes ne incurrerent in Syrtes. Ex quo patet qꝫ funibus à medio nauis latere vtriq; circa eiusdem anteriora de mersis, ancoras his q̄ traherentur adiunxerunt, quod fiebat ad retardandum nauigium ne præpropero incursu inciderent in Syrtes solo audiſtu terribiles, quia omnia rapiunt ad se. g ¶ Scapham. Bed. Est leuis nauicula ex vimine facta: crudo corio contecta. dicta Græce à contemplando, qꝫ per eā nautæ vel piratæ terras & litus prospiciant. Hanc ergo cum pro adiuuanda maiore naui deposuissent in mari, vix fluctu feruente potuerunt obtinere ne laberet. h ¶ Timen. ne &c. Be. Alia translatiōe: timentes in Syrtes inciderēt, laxātes antennam: nam ita ferebantur. i ¶ Syrtim. Rab. Angustia siue tribulatio. k ¶ Oportebat quidē &c. Rab. Quasi dicat. Dum non audistis, vñ supra hortabatur eos Paulus. Vel oportebat me audito: id est vt audiretis me.

†peruecti

†is est portus Cretæ respiciens

†deuecti

F

☞ Astitit

Nicolaus de Lyra.

nautę debiliores erant facti. a ¶ Cōsolabatur eos Pau. dans eis bonum cōsilium si accipere voluissent. b ¶ Viri ui. spiritu prophetico, qui certior est experientia nautica. c ¶ Quoniā cum iniu. &c. i. cum periculo magno rērū & corporum nostrorum. d ¶ Centū. au. gu. &. nau. ma. cr. propter nauticam scientiam. Est autem nauclerus dominus nauis possessiue, vel conductiue. & dicitur à naue, & cleros quod est sors. e ¶ Et cum ap. p. non esset. ad h. cū tamen hyems immineret. f ¶ Plurimi statu. consilium. ideſt firmiter deliberauerunt. g ¶ Nauigare inde. contra Pauli consilium. h ¶ Si quo modo pos. d eueni. Phœ. que est prope locū vnde recesserant. Phœnicia em̄ propinqua est Palestinæ, in qua est Cæsarea de qua recesserant, vt patet ex prædictis. i ¶ Hyemare. ibi em̄. s. in Phœnice erat portus aptus ad hyemandū. k ¶ Portū Cre. vñ volebāt recedere, vt patet ex p̄dictis & ex sequētibus. l ¶ Respi. &c. ly. respicientē referī ad Phœnicē q̄ respicit Cretā, siue portū Cretę ad partē occidētalē. Aphricus em̄ & Corus sunt vēti occidētales laterales, tamē Aphricus ex pte meridiei, Corus aūt ex parte aquilonis. Glo. vero aliter ordinat literā, dicēs Gꝫ portus Cretę, de quo fit hic sermo, est in Phœnice: sed dicit portus Cretę, eo qꝫ respicit Cretā ad occidētē. Sed prima expositio melior vī, & magis cōlona cōsueto mō loquendi. m ¶ Aspi. au. Austro. q est vēt⁹ meridionalis. n ¶ Aestiman. propo. se. te. s. nauigare in Phœnicē p̄ ventū lateralē quo frequēter vtūtur nautæ. volebāt em̄ nauigare versus orientē, vt patet ex p̄dictis. o ¶ Cū sustu. de Assson. Locus est vñ soluunt naues mare ingredientes, q in latino dicit fatio. p ¶ Lege. Cre. i. nauigio transibāt ab ea recedētes. Legere em̄ est equiuocū, Legere qa significat furari, colligere, nauigare, vocem trāsire, & lras sonare. vñ versus: Fur aurū: virgo flores, mare nauita, libros Cleric⁹, equiuoce singla qsq; legit. q ¶ Nō post mul. &c. con. ip. scilicet nauem. r ¶ Vētus Ty. i. maris inflatiu⁹ & tempestuosus, dictus à Typhos qd est inflatio. s ¶ Euroaqui. sic noīaē ille vētus, & est lateralis aquiloni. ex parte tū orietis, & sic opponit Aphrico, non tū directe omnino ex qua parte nauigabant. t ¶ Cūqꝫ arre. esset na. violētia venti. v ¶ Et nō pos. co. in uen. id est cōtra ventū. x ¶ Data na. fla. fere. i. amotis velis ibamus secm̄ flatū venti. y ¶ In insu au. quan. de. i. iuxta eā currentes, quia nō ibi poterant applicare propter vim venti. z ¶ Potuimus uix obti. Hsca. i. ea vti ad muniendū nauē. Scapha em̄ est nauicula qua nautæ vtunt ad eius dū circa nauē & agēdū ea q̄ sunt necessaria, p nauis tuitione. iō subdit: a ¶ Ad iutorijs ute. accin. na. ne ligna soluerētur à vi maris, & vt tardius incederet nauis. ideo subditur: b ¶ Timētes aut̄ ne in Syr. incī. ex nimio veloci cursu. Est aūt Syrtis vel Syrtes locus periculosus ex arena. c ¶ Submisso ua. scilicet scapha. d ¶ Sequēti die ia. fece. eorū quę i naui erāt minus necessaria. e ¶ Et tertia die suis ma. ar. id est vtensilia. f ¶ Nauis profece. retinentes ea tm̄q necessaria erāt ad nauigandū. Cętera parent. g ¶ Et cū mul. Hic cōsequenter describit Pauli cōsolatio, & primo ponitur causa cū dicitur: Et cū mul. ieiu. fa. partim ex timore, partim ex nauticā continua occupatione, propter quod multū indigebāt consolatiōe. h ¶ Tūc stans Paulus. constanter & intrepide. i ¶ Dixit. eos arguendo de contemptu sui consilij. k ¶ Oportebat quidem &c. nō tollere nauem à Creta: sed ibi hyemare. l ¶ Lucriq; face. id est per hoc euitare ista pericula & dāna. Consequenter consolatur eos dicens: m ¶ Et nunc sua. uobis. q̄uis me nō audieritis. n ¶ Bono ani. esse. i. cōsolatos, qa nauis sola peribit, plonis salutis. hoc prædicit, vt cū venerit prophetico

☩ ipū cum

set, consolabatur eos Paulus, dicens a eis: Viri uidēo, quoniam cum iniuria & multo damno non solum oneris & nauis, sed etiam animarum nostrarum incipit esse nauigatio. Centurio autem gubernātori & nāuclero magis credebat, quàm his quæ à Paulo dicebantur. Et cum aptus portus non esset ad hyemandum, plurimi statuerunt consilium nauigare inde, si quo modo possent deuenientes Phœnicen hyemare, portum Cretæ respicientem ad Aphricum & ad Corum. Aspirān te autem Austro æstimantes propositum se tenere, cum sustulissent de Asson, legebant Cretam. Non post multum autem misit se contra ipsam uentus Typhonicus, qui uocatur Euroaquilo. Cunqꝫ arrepta esset nauis & non posset conari in uentum, data naue flatibus ferebamur. In insulam autem quandam decurrentes, quæ uocatur Cauda, potuimus nix obtinere scāpham. Qua sublāta adiutorijs utebantur, accingentes nauem, timentes ne in Syrtim inciderent, submisso uase sic ferebantur. Valida autem nobis tempestate iactatis, sequenti die iactum fecerunt, & tertia die suis manibus armamenta nauis proiecerunt. Neque sole autem, neqꝫ sideribus apparentibus per plures dies, & tēpestate non exigua imminente, iam ablata erat spes omnis salutis nostræ. Et cum multa ieiunātio fuisset, tunc stans Paulus in medio eorum dixit: Oportebat quidem ò uiri audito me non † tollere à Creta, lucrique facere iniuriam hanc & iacturam. Et nunc † suadeo uobis bono animo esse. Amissio enim nullius nauis, Glo.

a ¶ Ex signis tempestatum, vel spiritu prophetico.

a ¶ Domino nauis. b ¶. i. nauiculario, qui dominus erat nauis. ¶ Nauciero. quod etiam dominum nauis significat.

a ¶ Bonus.

a ¶ Remo vnde venerant:

a ¶ Insulam. vel ciuitatem in Creta.

a ¶ Ad meridianam occidentis plagam, quæ de Aphrica nomen accepit. b ¶ A Creta.

a ¶ Quia a Borea portus erat Cretę. b ¶ Ad portum Cretę peruenire.

a ¶ A nomine regionis. ¶ Typhos, inflatio.

¶ A vento.

¶ Contra.

¶ Cessante remigio.

a ¶ A fluctibus. b ¶ Scaphę.

a ¶ In procinctu tempestatis armantes. ¶ Vase quodam facientes eam grauiorē, vnde sequitur, submisso vase.

a ¶ Nauis & scapha. b ¶. i. scapha.

a ¶ Veto contrario.

a ¶ Electionem eorum quæ erant in naui.

a ¶ Voluntaria pro periculo, vel necessaria pro penuria.

a ¶ Vtensilia.

a ¶ Et sic. ¶ Vitare, per Antiphrasim. b ¶ Tempestatis.

a ¶ Vasorum. b ¶ Quamuis me non audistis.

¶ Sano & forti.

nauigarè, si deserant vel cōtemnāt consiliū boni doctoris vel confessoris. incurrunt magna damna spūalia, & periculū submersionis in gehenna. m ¶ Et nūc suadeo uobis &c. Per hoc aūt qꝫ dominus dedit personas eorū Paulo q̄ nauigabāt cum eo significatur qꝫ homines frequenter salutē animę cōsequunt per bonitatē illorū cū qb⁹ cōuersant, sicut p oppositū p malorū cōsortiū multi pereunt. Pē. xvij. d. Cū sctō sctūs eris, & cū ino-

Moraliter

theolo

☩ nocente in

a ¶ Astitit enim. Bed. Non dicit hoc iactando, sed ad fidem prouocat illos, nam & ideo mare turbatū est, vt per id qđ auditus non est, & per id quod auditus est specialis in ea gratia appareret. b ¶ In insulā. Rab. Quasi pro signo est prophetia veritatis de insula, vt cum ad illā venerint de salute sua certi sint. c ¶ In Adri. Ra. Regio ad quā nauigabant. Vel nomen cuiusdam freti in Tyrrheno mari. Sed magis videtur nomen illius terræ de qua Adriaticus sinus vocatur, Aliter Adria pluraliter accipitur pro scopulis, & ideo putabāt nautæ regionem apparere. In libro Hebrēorum nominum Adria continens mala, vel locus malorum dicit. d ¶ Nisi in nauim. Bed. Quia in naufragio magis nautarū sciētia, qui gnari erant maris, q̄ militum arma proderat ideo meli⁹ ferebant scapham q̄ nautas excidere. e ¶ Sumere cibum. Bed. Nemo seculi tempestates euadit, nisi qui pane vitæ pascit, & qui in nocte tribulationū, sapientiæ, fortitudini, temperantię & iustitiæ innititur, auxilio domini coruscante portum salutis consequitur, ita vt seculo expeditus flamma dilectionis qua calefiunt interiora quærat. f ¶ Eramus uero uniuersæ animæ. Ra. Non ait, viri, quia fortasse erant & mulieres. Vel propter cōfusionē Christianorum: militum & nautarum ita dicitur: g ¶ Artemone. Bed. Artemo modicum velum, directioni nauis potius accommodatum q̄ celeritati. h ¶ Bithalassum. Be. Grēci Thalassan vocāt mare. Bithalassum vero significat litus in mare protentum eodemq̄ mare se diuidente, hinc & inde circundatum. ¶ Ra. Bithalassum vbi terræ interiectu duplex mare conuenit. Quod mare Græcē vocāt Thalassum. i ¶ Et prora quidem fixa ma. &c. Be. Ideo nauis ista periit, quia nō leui cursu fluctibus superlapsa est, sed æquoris fundo violenter infixa, partim solo retinetur, partim impetu fluctuum fertur. vñ frangitur. Talis est casus animi seculo dediti, qui non calcans desideria mundi, proram intentionis terrę infigit, & ita sequentis operis compagem curarum fluctibus soluit. sed qui fracta naui euaserunt terram petūt, quia pereuntium exemplo alij cautius agunt.

Nicolaus de Lyra.

Spiritu eum locutum sciant fuisse, & de pertinentibus ad salutem sibi credant. a ¶ Astitit enim mihi hac no. an. dei. tales enim reuelationes magis fiunt de nocte quietatis sensibus, q̄ de die. b ¶ Cuius sum ego. apostolus & minister. c ¶ Ne timeas Paule. à periculo maris, d ¶ Et ecce dona. ti. &c. q̄tum ad salutem corporalem. nam omnes euaserūt, vt patet in fine ca. Vtrum aūt dederit eos q̄tum ad salutē spiritualē, nō habetur expresse, sed probabile est q̄ visa impletione sui dicti & miraculis quę fecit in insula, viperam sine sui læsione cōburendo, & infirmos oratione curādo crediderūt Christo. vñ & centurio qui erat principalior, phibuit vinctos interfici volens seruare Paulū. vnde videbat extunc inclinatus ad credendum. cætera patent vsq̄ ibi: e ¶ Sed postea. quar. nox. ab ortu tempestatis. f ¶ Nauigātibus no. in Adria. i. in mari Adriatico prope montē Garganū. vt dicunt aliqui. Alij aūt dicunt, q̄ Adria est nomē appellatiuū, & significat mare petrosum, sic dictum ab Adros Græce, qđ est petra Latinē. Et huic magis cōsonat litera sequens cū dicitur: g ¶ Suspicabant nau. ap. sibi ali. re. ex scopulis apparentib⁹ de longe. h ¶ Qui & submitto. instrumentū est, ex quo tētatur profundum maris per plumbū vel stannū pendens ad chordā. i ¶ Timentes au. ne in as. lo. incide. q̄ non inuenerant profundum maris æqualiter distans in breui spacio. k ¶ De pu. i. vltima parte nauis. l ¶ Mittentes an. qua. vt facerēt nauē stare, ne inciderēt in asperā loca. m ¶ Optabant diem fie. vt magis viderent à longe si essent ibi aliqui scopuli. n ¶ Nautis uero quæ. fugere. in scapha quę magis euitare potest talia loca q̄ nauis magna. o ¶ Sub ob. ideſt simulatiōe p ¶ Quasi incipe. à pro. i. à pri. ma parte nauis. q ¶ Ancoras ex ten. ad nauē magis arestandū. Qđ percipiens Paulus spiritu diuino: r ¶ Dixit Centuri. & mili. nisi in na. &c. quia nauis sine nautis & in mari, pcelloso periditatur cito. s ¶ Tūc ab. m. fu. sca. ne per eam possent fugere nautę. Cætera patēt vsq̄ ibi: t ¶ Ieiu. per. ni. ac. i. modicum accipientes quod quasi nihil reputatur. ñ. Physicorum. & etiam cōmuni mō loquendo de hoīe modicum comedente dicit, q̄ nihil comedit. nō em̄ tāto tpe vixissent, sine aliquali comestione. v ¶ Propter quod ro. uos ac. ci. pro sa. ve. vt fortiores sitis in naufragio imminēti ad euadendum de mari. x ¶ Animæquiores au. fa. sunt omnes. verbo Pauli & exemplo. y ¶ Eramus uero uniuer. animæ. &c. i. homines. denoiando totū à pte nobiliori. z ¶ Cū au. Hic cōsequēter describit naufragij ppessio, cū dicit: a ¶ Terrā non ag. s. in litore maris, b ¶ Sinum uero quē. con. i. receptaculū in quadā insula. c ¶ Et cum an. sustu. i. de mari leuassent, d ¶ Cōmittebant se ma. q̄ si videremt ibi periculum naui gando, maius tñ periculū erat ibi manere q̄ ad sinū tēdere prædictū. e ¶ Et le. ar. i. est paruo velo, qđ magis deseruit directioni nauis q̄ celeritati motionis. f ¶ Et cū in. in lo. bi. locus est altus in fundo maris habēs mare profundius ex vtraq̄ parte, sic dictus à bis, & thalassa. qđ est mare Grēco. g ¶ Impege. na. ad terram illā altiorē. h ¶ Et prora qui dē fixa ma. im. quia mare nō erat ibi tā profundum, q̄ nauis posset

a ℣. Amissionem nauis, vel prætereūt erit amissio nauis.

lius animæ erit ex uobis, prætereūt nauis. a Astitit enim mihi hac nocte angelus dei cui a ℣ Apostolus. b ℣ In euangelio. ius ego sum, & cui deseruio dicens: Ne ti, c ℣ Periculum maris, b ℣ Non fluctibus mergeris: sed Romæ præsentaberis. meas Paule, Cesari te oportet assistere. Et d ℣ Non est timendum etiam comitibus tuis. ecce donauit tibi deus omnes qui nauigāt tecum. Propter quod bono animo estote uiri. Credo enim deo, quia sic erit quemadmodum dictum est mihi. In insulam autem quandam oportet nos deuenire, Sed posteaq̄ quartadecima nox superuenit, nauigantibus nobis in Adria circa mediā noctem, suspicabantur nautæ apparere sibi aliquam regionem. Qui & submittentes bolidem inuenerunt passus uiginti, & a ℣ Pondus plumbi quo maris profunditas explorarur. pusillum inde † separati, inuenerūt passus a ℣ In profunditate maris. quindecim. Timentes autem ne in aspera b ℣ Propinquante terra. b ℣ Quia adhuc nox erat. loca inciderem us, de puppi mittētes ancoras quatuor optabant diē fieri. Nautis uero a ℣ Qui in naui semper fuerant. ro quęrentibus fugere de naui, cum missis- ℣ i. dimississent. sent scaphā in mare sub † obtentu quasi inci- ℣ Occasione. perēt à prora ancoras extēdere, dixit Paulus Centurioni & militibus: Nisi hi in naui a ℣ Vt nauem sedarent. manserint uos salui fieri non potestis. Tūc ℣ Ne occasionem darent fugiendi. abscinderunt milites funes scaphæ, & passi sunt eam excidere. Et cum lux inciperet fi- ℣ Vt fortiores essent ad laborem sustinendum. eri, † rogabat Paulus omnes sumere cibū a ℣ Serenitatem. vel absq̄ cibo: quia fortitan in die non edebant. dicens: Quartadecima hodie die expectātes ieiuni permanetis nihil accipiētes. Pro ℣ Exhortationis verbo, & operis exemplo. pter quod † rogo uos accipere cibū pro salute uestra, quia nullius uestrū capillus de ca- a ℣ Vt alijs esset exemplo. pite peribit. Et cū hæc dixisset, sumēns pa- a ℣ Iuxta morem solitum in comedendo, & pro salute nauigantium. nem grātias egit deo in cōspectu omnium. ℣ Exhortationis verbo, & operis exemplo. Et cum fregisset cœpit manducare. † Animęquiores autem facti omnes, & ipsi sumpserunt cibum. Eramus uero uniuersæ animæ in naui ducentæ septuagintasex. Et a ℣ Fortiores facti & non indigentes tritico. b ℣ Leuiorem faciebant. satiāti cibo alleuiabant nauem, iactantes triticum in mare. Cum autē dies factus esset, terram non agnoscebant: sinum uero a ℣ Non ripam sed aditum facilem. quendam considerabant, hābentem litus, in quē cogitabāt si possent, eijcere nauem. a ℣ De naui in nauem. b ℣ Sine conatu nauigij. Et cum ancoras sustulissent, cōmittebāt se mari, simul laxantes iuncturas gubernaculorū. Et leuato artemone secundū auræ a ℣ Velo. b ℣ Secundum quod ventus ducebat. flatum tendebant ad litus. Et cum incidissemus in locum † bithalassum, impegerūt nauem. Et prora quidē fixa manebat im- a ℣ Libi maritimum. b ℣ In illud dorsum mari iniectum. sui dicti & miraculis quę fecit in insula, viperam sine sui læsione cōburendo, & infirmos oratione curādo crediderūt Christo. vñ & centurio qui erat principalior, phibuit vinctos interfici volens seruare Paulū. vnde videbat extunc inclinatus ad credendum. cætera patent vsq̄ ibi: e ¶ Sed postea. quar. nox. ab ortu tempestatis. f ¶ Nauigātibus no. in Adria. i. in mari Adriatico prope montē Garganū. vt dicunt aliqui. Alij aūt dicunt, q̄ Adria est nomē appellatiuū, & significat mare petrosum, sic dictum ab Adros Græce, qđ est petra Latinē. Et huic magis cōsonat litera sequens cū dicitur: g ¶ Suspicabant nau. ap. sibi ali. re. ex scopulis apparentib⁹ de longe. h ¶ Qui & submitto. instrumentū est, ex quo tētatur profundum maris per plumbū vel stannū pendens ad chordā. i ¶ Timentes au. ne in as. lo. incide. q̄ non inuenerant profundum maris æqualiter distans in breui spacio. k ¶ De pu. i. vltima parte nauis. l ¶ Mittentes an. qua. vt facerēt nauē stare, ne inciderēt in asperā loca. m ¶ Optabant diem fie. vt magis viderent à longe si essent ibi aliqui scopuli. n ¶ Nautis uero quæ. fugere. in scapha quę magis euitare potest talia loca q̄ nauis magna. o ¶ Sub ob. ideſt simulatiōe p ¶ Quasi incipe. à pro. i. à pri. ma parte nauis. q ¶ Ancoras ex ten. ad nauē magis arestandū. Qđ percipiens Paulus spiritu diuino: r ¶ Dixit Centuri. & mili. nisi in na. &c. quia nauis sine nautis & in mari, pcelloso periditatur cito. s ¶ Tūc ab. m. fu. sca. ne per eam possent fugere nautę. Cætera patēt vsq̄ ibi: t ¶ Ieiu. per. ni. ac. i. modicum accipientes quod quasi nihil reputatur. ñ. Physicorum. & etiam cōmuni mō loquendo de hoīe modicum comedente dicit, q̄ nihil comedit. nō em̄ tāto tpe vixissent, sine aliquali comestione. v ¶ Propter quod ro. uos ac. ci. pro sa. ve. vt fortiores sitis in naufragio imminēti ad euadendum de mari. x ¶ Animæquiores au. fa. sunt omnes. verbo Pauli & exemplo. y ¶ Eramus uero uniuer. animæ. &c. i. homines. denoiando totū à pte nobiliori. z ¶ Cū au. Hic cōsequēter describit naufragij ppessio, cū dicit: a ¶ Terrā non ag. s. in litore maris, b ¶ Sinum uero quē. con. i. receptaculū in quadā insula. c ¶ Et cum an. sustu. i. de mari leuassent, d ¶ Cōmittebant se ma. q̄ si viderent ibi periculum naui gando, maius tñ periculū erat ibi manere q̄ ad sinū tēdere prædictū. e ¶ Et le. ar. i. est paruo velo, qđ magis deseruit directioni nauis q̄ celeritati motionis. f ¶ Et cū in. in lo. bi. locus est altus in fundo maris habēs mare profundius ex vtraq̄ parte, sic dictus à bis, & thalassa. qđ est mare Grēco. g ¶ Impege. na. ad terram illā altiorē. h ¶ Et prora quidē fixa ma. im. quia mare nō erat ibi tā profundum, q̄ nauis posset

C ℣. 22. a

* meo

* altitudinis

† digressi; rursumq̄

demissa boli de,

† prętextu, velut ē pro ra ancoras extensuri,

D

† Animis iam recreatis omniū.

Cap. XXVIII.

E

† vndarũ

ET cũ euas. &c. a ¶ Pyra. Rab. Quidam dicunt pyram nomen ligni esse. b ¶ Cum con. Bed. Egressus de mari Aps ignẽ accẽdit. qa corda q̃ vndis tẽpestatũ docẽdo eripit amoris ignis calefacit. Sarmẽta sunt exhortatiões charitatẽ accẽdẽtes, decerpta integritate scripturarũ, q̃si frondib⁹ excisis ramorũ. c ¶ Super ignẽ. Bed. eodẽ igne q̃ suos fouet bestiã cõburit, qa eisdẽ virtutib⁹ & sancti pficiũt, & impĩ cũ suo autore inuidẽdo deficiunt. vnde propheta: Zelus apprehendit populum ineruditum, & nunc ignis aduersarios comedit. d ¶ Vipera à ea. Be. quia spiritus immũdus flamma virtutum de cordibus fidelium pulsus, docto tibus veritatis venenum persecutionis infundit, quo manũ sauciet, i. bonum opus impedi

Mystice Sarmenta

Esa. 26. b.

sed'm Lxx.

† alios in' quibusdã nauis fragmentis

Nicolaus de Lyra.

¶ ibi natare. a ¶ Puppis ue. solue. à uima. ex ipetu em̃ fluctuũ à pte posteriori irruentiũ soluebat cõpago lignorũ. Cetera patent vsq; ibi: b ¶ Iussitq; eos &c. isti erãt milites. dicit em̃ Vegetius in libro de rẽ militari, q̃ tyrones Romani à principio addiscebant artẽ natãdi quæ frequenter est necessaria in exercitibus. Cætera patent.

Moraliter

† Mylitene

innocente innocens eris, & cum electo electus eris, & cũ peruerso puerteris. c ¶ Et cæte. alios in ta. &c. Per hoc autẽ q̃ plurimi per tabulas fuerũt corporaliter saluati, significatur, q̃ per pniam quę est sed'a tabula post naufragiũ spũale mũdi saluant, & ad portũ salutis æternæ feliciter deducunt. ¶ In ca. xxvĩ, vbi dicitur in Postil. Et cum iam non esset tuta nauigatio, eo q̃ ieiu.

† vulgarẽ

F ADDI. Hoc qd' dicit: Cum iam nõ esset tuta nauigatio, eo q̃ ieiuniũ iã præteriisset, nõ videt referendũ ad debilitatẽ nautarũ, ꝓpter paucitatẽ comestionis p̃teritæ. Tũ quia, ꝓpter hoc nõ ꝓprie diceretur nõ esse tuta nauigatio, sed q̃ nautæ erãt debiles. nauigatio em̃ tuta fuisset cũ fortioribus nautis. Tum qa nautæ, ꝓpter tẽpestatẽ & timorẽ non desinunt, sustentationẽ cibi sumere, intantũ q̃ dicãtur ieiuni. Vnde melius videt dicendũ, q̃ ratio hui⁹ qd' dicit: Cũ iam nõ esset tuta nauigatio: est propter tẽporũ differẽtiã, quia iam tẽpus autũnale incipiebat, in quo nõ sunt tutæ nauigationes, p̃sertim longinquę. q̃ aũt iã incipiebat autumnale tempus declarat cum subdit: Eo q̃ ieiuniũ iam pteriisset. Ad qd' sciendũ, q̃ ieiunium principalissimũ & celeberrimũ ludæorũ, est festũ expiationis, quod est decima die mẽsis. vĩ. vt habetur Leuit. xvi. q quidẽ mensis concurrit cõiter cũ mẽse septẽbri. & sic ei⁹ decima dies cõiter est, ꝓpe æquinoctiũ autũnale à parte añ, vel post. & sic iã incipiebat tps ineptũ ad nauigandum. Nec obstat qd' obĩcit Postillator, dicẽs q̃ centurio, milites, & nautæ talia ieiunia nõ seruabãt, quia hæc rõ non dependet ex obseruãtia ieiuniĩ, sed ex mutatione temporum ab æstate in autumnum.

Omnino

† futurũ vt incenderet

NICO. DE LYRA.

Cap. XXVIII.

† mutata mente

ET cum eua. Hic consequenter post naufragiũ ponit passorũ recreatio, & secũdo huius bnficĩ recõpensatio, ibi: Contigit autẽ. Circa primũ dr: d ¶ Et cũ euasisse. tunc cogno. p habitatores insulæ. e ¶ Quia Myti. sic habẽt libri correcti. f ¶ Barbari uero. i. habitatores insulæ qui dicuntur barbari, eo q̃ nõ loquebant Hebraicẽ, Græce, nec

† tractauit

¶ Dirrumpebatur.

mobilis, puppis uero soluebatur à ui † maris. Militum autem

¶ Vinctos.

consilium fuit, ut custodias occiderent, ne quis cum enatasset effugeret. Centurio autem uolens seruare Paulum, † prohibuit fieri, iussitque eos qui possent natare, emittere se in mare

¶ Ante vinctos.

primos & euadere, & ad ter

¶ Non natantes.

ram exire. Et cæteros alios in ta

¶ Præter tabulas.

bulis † ferebant, quosdam super ea quæ de naui erant. Et sic factum est, ut omnes animæ euaderent ad terram.

Cap. XXVIII.

ET cum euasisse mus, tunc cognouim⁹ quia † Mytilene insula uocabatur.

a ¶ Habitatores insulę.

Barbari uero præstabant non † modicam humanitatem nobis. Accensa enim pyra † receperunt nos omnes, propter imbrem, qui imminebat & † frigus. Cum congregasset autem

¶ Ignis. ¶ Calore.

a ¶ Sarmenta sunt vinearum. a tamusculi sustentantes vuas, qui arefacti comburebantur.

Paulus farmẽtorum aliquantam multitudinem, & impo

¶ Fugiens calorem.

suisset super ignem, uipera à calore cum processisset, inuasit manum eius. Vt uero uiderunt Barbari pendentem bestiam de manu eius: adinuicem dicebant: † Vtique hõmicida est homo hic, qui cum euaserit de ma

a ¶ Intranit, non destruxit.

¶ Diuina.

ri, ultio eum non finit uiuere. Et ille quidem excutiens bestiam in ignem, nihil mali passus est. At illi existimabant † eũ

a ¶ Secundum morem percussorum a serpentibus.

in tumorem conuertendum, & subito casurũ & mori. Diu autem illis expectantibus, & uidẽtibus nihil in eo mali fieri, † conuertentes se dicebãt eũ esse deũ.

a ¶ i. sperantibus mori Paulum.

¶ Vineæ vel agri.

In locis autem illis erant prędia principis insulæ nomine Publĩ, qui nos suscipiens, triduo benigne † habuit. Contigit au

a ¶ i. facies suas inuicem conuertentes inter se.

cæ, nec Latinè. alia em̃ idiomata barbaries dicunt. g ¶ Præstabãt nõ modicam humanitatem tiendo naufragis. h ¶ Accensa enim pyra. i. congerie lignorum ardentiũ, q̃ dicit pyra à pyr, quod est ignis. i ¶ Reficiebant nos. qui de mari exieramus aqua totaliter madefacti, vt patet ex dictis, & cũ hoc erat frigiditas temporis. k ¶ Cum congre. &c. In quo apparet eius charitas, q̃ totus madefactus nõ statim cucurrit ad ignẽ, sed cos à collegit sarmẽta ad ignis augmentationẽ. l ¶ Vipera. serpens est venenatus sic nominatus, eo q̃ vi pariat. Nã catuli existentes in ventre matris qñ crescunt, latera eius rodunt, & sic exeunt matrem interficiẽdo m ¶ A calore cum proces. fugiẽs ignis calorẽ. n ¶ Inuasit ma. eius. ipsum mordendo. Cætera patent vsq; ibi: o ¶ Vtiq; homici. &c. sciebant enim, quia cõmune est apud omnes gentes, q̃ homicida debet mori. p ¶ Vltio. Id est iustitia diuina. q ¶ Nõ finit eum ui. mortẽ sibi debitam quã euaserat in mari supplens per aliã viã. r ¶ Et ille qui. exc. be. sed'm Saluatoris missionẽ, Luc. x. d. Dedi vobis virtutẽ calcandi super serpẽtes & scorpiones, & nihil vobis nocebunt. s ¶ At illi existima. &c. secundum morem consuetum taliter percussorũ. t ¶ Conuertentes se. vnus alteri colloquendo. v ¶ Dicebant eum esse deum. credentes eum immortalem. Deos enim dicebant Gẽtiles homines immortalitatẽ consecutos, secundũ suam æstimationẽ, vt Saturnũ, Iouem & sic de aliis. x ¶ In locis au. &c. prædia. i. possessiones & domicilia. y ¶ Qui nos susci. charitatiuè. z ¶ Triduo benig. hab. victua libus reficiendo. a ¶ Contigit autem. Hic consequẽter describitur dictorum beneficiorum recompensatio, charitatiuè tamen, quia bona dei non cadunt sub pretio sicut dictũ est. g. viĩ. & hoc est quod dicit: Contigit autẽ pa. Pu. principis insulæ,

† recipiebant

† Cõmi

Febribus &

Moraliter

Moraliter. d ¶ Et cum eua. tunc cognoui, quia Mytile. in uo. quæ translmigratio interp̃tat. & iõ significat per hoc, q̃ euadentes de spirituali naufragio per tabulam pœnitẽtiæ debẽt ad virtutes efficacius trãsmigrare, vt sic tẽpus amissum valeant recuperare. f ¶ Barbari ue. &c. Ex hoc habet argumentũ, q̃ hoies alĩ q̃ ciuiliter sunt nutriti, multo magis debẽt naufragijs & quibuslibet alijs angustiã passis affectu & effectu cõpati. k ¶ Cum con. &c. In hoc dedit supioribus & ꝑfectis exẽplũ cõpatiẽdi, nõ tm̃ spũaliter, sed ẽt corporaliter inferioribus suis. l ¶ Vipera à ca. &c. Per viperã q̃ species est serpentis, diabolus significat, q̃ serpẽs in sacra scriptura frequẽter nominat. Per manũ Pauli bonum opus doctoris vel confessoris significat, qd' diabolus veneno spirituali corrũpere conat, sed ex hoc i ignẽ dejcit. nã ei⁹ pœna in igne gehẽnæ p hoc augmentat. a ¶ Contigit au. pa. &c. Per calorẽ febriũ, ardor cupiditatis, p dysenteriã quæ attenuat corporis substantiã, vitiũ prodigalitatis designatur. Per hoc igit⁹, q̃ pater Publĩ febrib⁹ & dysenteria vexabat, significatur q̃ pdigalitas & cupiditas frequẽter in eodẽ hoie sociant. Nã sicut dr. iiĩ. Ethico. Omnis pdigus est etiã cupidus. nã vitiũ prodigalitatis nõ põt diu continuari de ꝓprijs bonis, & sic ex habitu malo, ꝓcedit ad continuandum de alienis. Per alias sanitates quas fecit Paulus in insula, significant spirituales curatiões quas doctor bonus vel ꝑdicator

x facit in ecclesia

impediat. a ¶ Dysenteria vel dysin. Bed. est passio intestinorū, A b ¶ Et cū. Be. Cur infidelē infirmū ꝓcē saluat q Timotheū Tro
1. Tim. d phimūq; infirmos fideles, vnū curat, alterū reliqt? Nisi quia ille
2. Timoth. per miraculū foris sanādus erat q interi⁹ nō viuebat: hoc autem
vltio non indigebāt, q int⁹ salubriter viuebant. c ¶ Insigne Casto.
Rab. Quia aliqua forsitan castra ibi antiquit⁹ fuerāt ædificata. Vel, Cui: nauis quia sub forma castrorū insigina velis erāt intexta nautarum. Vel castrorum .i. pleb. ¶ Insigne Casto. sine, r, Bed.
Prodigia Castorum Gemini ārt Castores sunt Castor & Pollux: quos ob id Gentiles in mari deos inuocāt, quia in prodigijs nautarum si stellæ in naui vel antēnis apparuerint, periculosū: si verō geminæ, ꝓsperi cursus sunt nunciæ. Alia trāslatio: Cui erat signum Iouis filij: qa ferunt fabulæ Castorē & Pollucem Iouis filios fuisse.
Puteoli d ¶ Puteolos. Puteoli locus est vltra Romam vbi Vergili⁹ fecit balnea medicinalia, singula ꝓprijs inscripta titulis, vt dicit, cōtra quā. s. valerēt egritudinē. Vnde Salernitani inuidia ducti, super uenientes in manu forti titulos destruxerunt, & ædificia mutilauerunt.
e ¶ Audissent fratres. Raba. Christiani Romæ habitantes. vnde patet, Paulum non primò prædicasse Romanis.
☞ Quia bene

Nicolaus de Lyra.

a ¶ Febrib⁹ & dy. i. fluxu ventris excoriatiōe intestinorū. b ¶ Vexatū iacere. His em̄ duab⁹ infirmitatib⁹ simul cōcurrentib⁹ est homo morti ꝓpinquus, c ¶ Ad quē Pau. intra. visitando eum charitatiue. d ¶ Saluauit eū. statim ab vtraq; infirmitate. e ¶ Qui etiam mul. ho. nos ho. de beneficijs grati: & in Paulo cognoscētes dei virtutem operari. f ¶ Post mēses. Descripto
Diuisio multiplici processu per viam, hic consequenter describit ei⁹ accessus ad terminum. s. Romā. Et primò describit accessus. Secundò cōmorandi mod⁹, ibi: Cū autē. Circa primū dr: Post mē. au. tres. Vtrū autē hoc tps incipiat à principio nauigatiōis de Cæsarea, vel aduētus ad hāc insulā, textus nō dicit. Videt̄ tn magis ꝓbabile, q; cōputetur ab aduētu ad insulā, nā vt patet ex ꝓdictis intēdebant hyemare alicubi. nec vr hyemasse alibi
tres tabernas ꝙ in hac insula. g ¶ Cui erat insig. Ca. sic ē in libris correctis. Duo em̄ germani. s. Castor & Pollux, q dicūt hic Castores i plurali à primogēito sic noīati, audiētes Helenā sororē suā esse raptā, i secuti sunt p mare: & orta tēpestate nunquā cōparuerūt, ꝓpter qd Gētiles credidērūt illos immortales esse factos, vocātes eos deos maris. & ꝓpter hoc eorū in signe hēbat illa navis. h ¶ Et cū uen. Sy. Siciliæ ciuitatē. vñ fuit btā Lucia.
apud semetipsum i ¶ Inde cir. i. circa insulā nauigantes
examinat eos k ¶ Deuenim⁹ Rheg. villa ē in Calabria. l ¶ Sed a die ue. Pute. Hic est locus vltra Romā, vbi Vergili⁹ ędificasse dicit balnea, supponēs titulos singulis cōtra quas infirmitates valēt, q; Salernitani postea destruxerūt. m ¶ Et sic ueni. Ro. i. ꝓpe Romā. n ¶ Et ide cū audiss. fra. i. Christiani Romæ habitantes. Ex q; patet, q; Paul⁹ nō fuit prim⁹ q ꝓdicauit Romæ Christū. o ¶ Occurrerūt no. u. ad Appij fo. sic noīatū à q̄ dam consule Claudio Appio, à quo est via Appia nuncupata. p ¶ Et tribus tabernis. Est nomē vnū compositū ex duob⁹ integris: & ē indeclinabile: ꝓpter qd est hic accusatiui
aduocati casus. Est autē ꝓprium nomē cuiusdā notabilis dom⁹ C
tres fontes cōsimiles habentis, in qua vendebantur venalia ꝓ trāseuntibus, & vbi hospitabantur. q ¶ Quos cum uidisset Paulus: gratias agens deo. De inuentiōe Christianorum. r ¶ Accepit fiduciā ꝓficiendi ibi in prędicatiōe euāgelij. s ¶ Cum autem. Hic cōsequenter describitur manendi modus. Et primo q̄tū ad Pauli cōditionem, cum dicitur: t ¶ Permissum est Paulo per. &c. id est vbi voluisset. v ¶ Cum custo. se militē. ita q; nō habebat carcerem clausum. x ¶ Post ter. † sanauit Hic secundo ponit̄ modus manendi q̄tū ad accusationē Pauli. Circa quam primo ponitur narratio causæ suæ appellatiōis. Secūdo ponit̄ ab eo verbū ædificationis, ibi: Cū constituissent. Circa primū dicit: y ¶ Conuocauit primos Iudæos. In quibus alij virtualiter cōsiliunt. z ¶ Nihil aduer. ple. fa. Nam in templo inuētus sum oblātionem faciens sec⁹m modū Iudæorum. a ¶ Vinctus ab Iero. vt patet. ꝰ. xxj. b ¶ Qui. s. Romāi. c ¶ Cū interroga. &c. vt patet. ꝰ. xxiij. & xxvj. d ¶ Contradicentibus autē Iudæis. Quia volebāt me occidere insidijs, vt patet. ꝰ. xxiij. & xxvj. e ¶ Coactus sum ap. Cæ. quia videbam iudicē inclinatum ad faciendū omnium Iudæorum petitionem iniustam. s ¶ Non qua. gen. meā. s. Iudaicam. g ¶ Habēs ali. ac. erga Cæsarem. h ¶ Propter hanc igitur causam rogaui uos uidere &c. Ad ostendendum vobis innocentiam meam.
✠ Propter spem

✠ facit in ecclesia. c ¶ Qui etiam mul. Moraliter
ho. &c. quia spiritualia bona conferentib⁹ debēt exhiberi corporalia. f ¶ Post mēses &c. Per hanc autem nauigationem versus Romam illorum qui euaserant de naufragio, significatur processus debitus ad cælestem patriam illorum qui euaserant de naufragio per penitentiæ tabulam. Nam Mytilene sicut ꝰ. dictum est transmigrationem ad virtutes significat, quæ quidem transmigratio est virtutis exercitatio. Hanc autem exercitationem sequitur habitus virtuosi generatio, quā comitatur operis delectatio. Signum em̄ habitus generati est delectatio in opere. & hoc significatur cum subdit: h ¶ Et ✠ centurio
cum ueniss. Syra. quæ interpretatur tradidit vī materia lætitiæ. i ¶ Inde cir. de. Rhe. eos principi quod interpretatur paſcens eos, Habens exercenim habitum virtutis delectabiliter o- tus, &
peratur virtuosa. & sic alios reficit refectione bona q̄tum est in se. Sed quoniam ex opere bono procurante diabolo surgit aliquando elatio, ideo debitus processus virtuose operantis est, vt se muniat contra vitium elationis: quod fit per considerationem suę fragilitatis, quod significatur cū subditur: l ¶ Secunda die ueni. Puteo. Cuius interpretatio est, declinatio. Per humilitatem enim declinat vnusquisq; ad considerandum propriam fragilitatē, Michęæ. vj. d. Humiliatio tua ī medio tui. Et qa sec⁹m dictū Saluatoris Luc. xiiij. c. Qui se hūiliat exaltabit: ideo subditur: m ¶ Et sic ue. Ro. quæ sublimitas interpretatur. x ¶ Post tertium autē diem &c. Supra. xxiij. c. dixit dominus Paulo: Esto constans. sicut enim testificatus es de me in Ierusalē, sic & Romę oportet te testificari. & ideo Paulo post aduētum suum ad ciuitatem Romanā, voluit
dei mādatum exequi, loquēdo cōstanter primo Iudęis, & postea Gentilibus fidem Christi, ꝓpter quod dicit in fine huius capituli:

a ¶ Quia bene spūs̄c̄tūs Io. ē Isa. Be. Hāc ꝓphetiā quā Aplūs à spūlcto, ꝓpheta à dño dictā esse, ꝓnūciat. Ex quo ostēdit vna esse & voluntas & natura dñi & spūs̄cti, & in nomine spūs etiā nomen dñi intelligi. b ¶ Incrassatū. Bed. Ne putet crassitudo cordis & grauitas aurium naturæ esse non voluntatis, subiungit culpam liberi arbitrij, dicens cōpresserunt, ne forte vi. ocu. c ¶ Ne forte ui. oculis. Bed. i. ipsi ꝑcedentibus meritis causa fuerunt, vt deus eis oculos clauderet. Vel ad superiora iungēdum est dicente domino ad ꝓphetam: Vade ad populum, & peccata quibus cæcitacitatē meruerunt illis impropera, si forte vel sic audiant, & ad me conuertātur. d ¶ Conductu. Ra. in libera custodia per quam conducebat, vel in sua † concione qua contra Iudæos disputabat, e ¶ Sine ꝓhibitiōe. Bed. Non solum enim Romę non est ꝓhibitus p̄dicare, sed necdum Neronis impio roborato, nec in tanta erumpente scelera, est dimissus in occidentis partibus p̄dicare. Post ea verō, ideſt vltimo Neronis anno retentus, ab eo martyrio coronatus est. ¶ Hieronymus: Paulus Romam vinctus ingreditur, vt vinctos suꝑstitionis erroribus liberaret. Manens in hospitio conducto per biennium, vt nobis vtriusq; instrumenti donum reddat ęternū Hac expositione docemur, cætera quę in hoc volumine de Paulo vel de alijs scripta sunt, non solum fructum ecclesiasticę doctrinę p̄monstrare, sed etiam medullam spiritualis sensꝰ & virtutem habere. ¶ Rab. Post passionem domini. xxv. anno ideſt secundo Neronis, eo dem tpe quo Festꝰ Iudęę ꝓcurator succ essit Felici, Paulus Romam vinctus missus est, & ꝑ biennium in libera ma nēs custodia, aduersus Iudęos de aduen tu Christi quotidie disputabat. Scien dum vero nondum roborato Neronis impio ab eo Paulum dimissum esse, vt euangelium in occidēte p̄dicaret, cuius permissiōis tempus decenniū fuisse putatur, quando biēnij illius finis in. xxvij. anni post passionē dñi. i. Neronis quarti cōpletionem incurrit. xxvij. anno passiōis domini, ideſt Neronis. xiiij. Petrus & Paulus martyrio coronati sunt.

Esa. 6. c

† condu. ctione

† Isa. 6. c. Mat. 13. b Ma . b Luc. 8. b Iohan. 12. f

Nicolaus de Lyra.

c ✠ a ¶ Propter spem ēm Israel. De Christo promisso in lege & prophetis, quæ in Iesu Nazareno impleta est, & de resurrectiōe mortuorū, q̄ in eius aduētu fcd'o implebit. b ¶ Catena hac circū. sum. eo ꝙ ista p̄dicaui & prędico. Cętera patēt vsq; ibi: c ¶ Rogamus aūt à te au. q̄ sen. De Iesu Nazareno. d ¶ Nam de secta hac. s. Christiano rum. e ¶ Notū est nobis. qa ubiq; ei cōtradici. à principib⁹ Iudęorū, vt patet ex supradictis in multis & diuersis locis. f ¶ Cū cōsti. autē illi diē. Hic conseq̄nter Paulus ad eorū petitionem proponit verbū euāgelicę prędicatiōis, prout subditur: g ¶ Quibus expo. scripturas veteris Testamenti. h ¶ Testificans reg. dei. i. ianuam beatitudinis, apertā ꝑ passionē Christi. i ¶ Suadensq; eis de Iesu. Nazareno qui est vere Christꝰ. k ¶ Ex lege Moysi & prophetis. i. ex eorum scripturis. l ¶ A mane usq; ad ueſperam. in quo apparet eius solicitudo circa prędicationem. m ¶ Et quidam. A deo interius tracti, Ioh. vj. c. Nemo potest venire ad me, nisi pater qui misit me traxerit eum. n ¶ Quidam uero non cre. A deo ꝓpter sua demerita reprobati. o ¶ Discedebāt. s. non credentes. p ¶ Dicente Paulo unum uerbum. obstinatis. q ¶ Quia bene spiritussan. Io. est ꝑ Esa. p. r ¶ Vade ad po. istū & dic ad eos. q̄ autoritas G allegata secundū translationē. Lxx. refert ad ēps Christū sed'm sensum Iſalē, vt ibidē pleni⁹ dictū fuit, p̄nūciās Iudęorū obstinationē, ꝑ pte maiori in primo aduētu Christi. s ¶ Aure. s. corpali. t ¶ Audie. & nō intel. qa Iudęi audierūt p̄dicationē Christi & ei⁹ apſorū, & ꝓ maiori pte veritatē ab eis dictam non receperunt credendo. v ¶ Et ui. ui. & nō ꝑ. quia viderunt miracula Christū corporalib⁹ oculis & nō cognouerūt virtutē suę diuinitatis. x ¶ Incrassatū ēm ē cor po. hu. metaphorica est locutio. quia sicut crassitudo circa cor congregata suffocat vitam corpalem, ita malicia Iudęorū exaggerata in mēte eorum extinxit in eis vitam spiritualem. y ¶ Et auribꝰ gra. au. dicentes Iohan. vj. c Durus est hic sermo, † Valeat quis potest eum audire? z ¶ Et oculos suos. s. mentales. a ¶ Compresserunt. ideſt à veritate declinauerunt. b ¶ Ne forte ui. &c. Et hoc dicitur propter libertatem arbitrij, per quam poterāt à veritate auerti, & ad eam conuerti: ad quam si conuersi fuissent, gratiam sanantem diuinitus habuissent. c ¶ Notū er. sit uo. Iudęis. d ¶ Quoniam Gen. mis. est hoc sa. Iudęis repellentibus ipm. nam apostoli ex ordinatione dei prędicauerunt Gentibus euangelium Christi Iudęis repellentibus, sicut dixerunt Barnabas & Paulus supra xiij. a. Vobis oportebat primum loqui verbum dei sed quoniam repellitis illud & indignos vos iudicatis æternæ vitæ, ecce conuertimur ad Gentes, sic enim præcepit nobis dñs. e ¶ Et ipsi audient. licut patet implerum per orbem terrarum. f ¶ Et cū hæc di. exi. &c. indignati quia Gentiles eis præponebat. g ¶ Multam ha. quæ. Nam aliqui credebant Paulo, aliqui discredebant. h ¶ Mansit autem. Hic secundo ponitur prædicatio Pauli indifferēter omnibus Iudæis & Gentilibus, cum dicitur: Mansit autem bi. t. s. Romæ. i ¶ In suo cō. i. in hospitio ab eo locato. k ¶ Et sus. omnes. indifferenter. l ¶ Qui ingre. ad eum. ad audiendum dei verbum. m ¶ Prædicans reg. dei. ideſt beatitudinem æternam. n ¶ Et docens quæ sunt de domino Iesu Chr. ea quæ sunt necessaria ad salutem. o ¶ Cum omni fiducia. de adiutorio Saluatoris. p ¶ Sine ꝓhi. imperatoris. Ex hoc autem quod hic dicitur, Mansit autem bien. toto &c. & quod dicebat de Iesu: sine prohibitione: inuenitur verisimiliter, q̄ iuit ad prædicandum in ꝑtibus occidentis, & maxime in Hispania, sicut scripserat Romanis. xv. Per vos proficiscar in Hispaniam. Paulus enim anno secūdo Neronis fuit adductus Romam, & biennio mansit ibi, vt dicitur hic. Nero vero imperauit, xiij. annis: in quorū vltimo interfecit Petrum & Paulum, & sic videtur q̄ tēpore intermedio Paulus iuerit ad prædicandum in partibus occidentis, & maxime in Hispania, & postea redijt Romam vt circa finem imperij Neronis & ipse cum beato Petro per martyrij palmam transiret ad gloriam. Ad quā nos ꝓducat qui cum patre & spiritusc̄tō viuit & regnat in secula seculorum Amen.

Moralia

* k ¶ Et susci. omnes &c. prędi. &c. & in hoc dedit exēplum prædicantibus euangelium, vt sine personarum acceptione docerent omnes qui volunt audire cum omni fiducia de adiutorio de in præsenti, & eius præmio consequendo. Quod nobis concedat &c.

A *Incipit Postilla Nicolai de Lyra super epistolas canonicas sanctorum Iacobi, Petri, Iohannis euangelistæ, & Iudæ: & primo præfatio.*

QVatuor sunt minima terræ: & ipsa sunt sapientiora sapientibus: Prouerb. xxx. d. Septē epistolę quę canonicæ .i. regulares nuncupant editę sunt à quatuor apostolis: Iacobo, Petro, Iohanne & Iuda: & in vno libro collocantur. Ideo debentur his autoribus, sed ministerialiter tantū: nā autor principalis est spūs sctūs, ideo potest conuenienter dici verbum ppositum: Quatuor sunt minima terrę &c. In quo circa istos apostolos tria notantur. Numeratiōis typus, ibi: Quatuor sunt. Humiliationis actus ibi: Minima terrę. Cōtemplationis excessus, ibi: Et ipsa sunt sapientiora sapientibus. ¶ Circa primum sciendum, q̄ quaternarius est primus numerus quadratus, quia consurgit ex ductu primi numeri .s. binarij in seipsum: bis em̄ duo quatuor sunt, quadratura vero pfectionē virtutis figurat vt Philosophus, j. Ethicorū virtuosum vocat quadratum, dicēs: Qui vtiq; vere bon⁹ & quadrat⁹ sine vituperio. Nā sicut corpus quadratum in quolibet latere optime sedet, ita virtuosus in quolibet casu & fortuna bene se habet. Isti vero quatuor apostoli fuerunt virtute perfecti: propter quod in multis quaternarijs sunt figurati. Isti enim sunt quatuor fluuij paradisi aqua sapientię militantem ecclesiam irrigantes: Geñ. ij. b. Quatuor aurei circuli in arca Testamenti quæ est Christus in eius lateribus existentes, Exo. xxv. b. Quatuor venti cæli mortuos viuificantes, Ezech. xxxvij. b. Quatuor viri in fornace tribulationis illæsi permanentes, Dañ. iij. c. vbi dicitur: q̄ species vnius quasi species filij dei: quia beatus Iacobus dei filio Iesu Christo in forma & figura corpis fuisse dicitur similimus. Hi sunt quatuor fabri cornua peccatorum deijcientes, Zach. j. & alij plures quaternarij possent ad ppositum induci de sacra scriptura, sed isti sufficiant. ¶ Circa secundum sciendum q̄ humilitas est decus & custos omnium virtutum. Gregor. Qui cæteras virtutes sine humilitate congregat, quasi puluerem in vētum portat. Isti vero quatuor apostoli sicut ex eorum actibus & doctrina patet, fuerunt humilimi, quod notatur cum dicitur: Minima terrę, Vnde quilibet eorum potuit dicere illud, j. Corin. xv. b. Ego sum minimus apostolorū. Fuerunt em̄ apostoli de natura principiorum, q̄ sunt minima quātitate & maxima virtute: sic isti apli p verā humilitatē minimi fuerūt in sua reputatiōe, & maximi p suā p̄dicationē in fidelium multiplicatiōe, scd'm illud Esa. lx. d. Minimus erit in mille, & paruulus in gentem fortissimā. ¶ Circa tertiū cōsiderandum, q̄ sicut dicit Prouer. xj. a. Vbi humilitas, ibi sapientia: ppter quod circa istos apostolos post actum humiliationis notatur excessus contemplationis, cum dicitur: Et ipsa sunt sapientiora sapientibus. Sapientes autem huius mundi reputati sunt Philosophi, qui tamē ad veram sapientiam quæ Christus est, non attigerunt, secundum quod dicit Ieronymus in epistola ad Paulinum de omnibus sacræ scripturæ libris. Hoc doctus Plato nesciuit, hoc Demosthenes eloquens ignorauit. Isti autem apostoli hanc sapientiam attigerūt, & sic sapientiores sapientibus fuerunt. De quo potest exponi quod dicitur, j. Corinth. j. d. Quod stultum est dei, id est quod dicitur de deo secundum errorem Gentilium, sapientius hominibus, id est continet maiorem sapientiā quām ab hominibus possit capi ad plenum. Dei autem fuerunt, & sunt isti apostoli tanquam membra principalia corporis eius mystici. Et licet stulti ac stolidi fuerunt à mundi sapientibus reputati, tamen fuerunt sapientissimi. Sapientia enim Philosophorum fuit deorsum descendens ex cognitione istorum sensibilium & corruptibilium, & ducens in amorem terrestrium, ppter q̄d dicitur terrena animalis & diabolica Iacobi, iij. d. Sapientia verò apostolorū fuit de sursum descēdens à patre luminum eorum mentibus impressa p spiritū sanctū: propter q̄d fuit pudica, pacifica, modesta, suadibilis, bonis consentiens, plena misericordia & bonis fructibus, quibus perfecte fruentur electi in aula cælestis gloriæ. Ad quam nos pducat qui sine fine viuit & regnat.

Incipit Prologus sancti Hieronymi in septem epistolas canonicas.

NON ita ordo est apud Græcos, qui integre sapiunt, & fidem rectam sectantur, epistolarum septem quæ canonicæ nuncupantur, sicut in Latinis codicibus inuenitur: ut quia Petrus est primus in ordine apostolorum, primæ sint etiam eius epistolæ in ordine cæterarum. Sed sicut euangelistas dudum ad ueritatis lineam correximus, ita has proprio ordini deo iuuante reddidimus. Est enim prima earum una Iacobi, duæ Petri, tres Iohannis, & Quatuor apostolorum canonicorum figura

tinent, quæ per quatuor mundi partes diffusa est. Ordo & numerus & autores istarum epistolarum habent̄ per istum versiculum: Vna Iaco. Pe. duæ, tres sunt Iohan. vnica Iudæ. b ¶ Quæ canonicæ nuncupantur .i. regulares, ad differentiā earum quas fecerunt pseudo sub nominibus apostolorum. Vel catholicæ .i. vniuersales à fide vniuersalis ecclesiæ, quia non vni populo, non vni ciuitati scriptæ sunt, sed vniuersali ecclesię. Catholicon græce, vniuersale Latine. ¶ Non est (inquam) ita ordo apud Græcos qui integre sapiunt. q̄tum ad cognitionē credendorum. Et fidem rectam sectantur: q̄tum ad opera fidei, quasi dicat, habēt cognitionis perfectionem in credendis, habent fidei directionem in agendis. vnum enim istorum non sufficit sine reliquo: vnde Iaco. ñ. d. Fides sine operibus mor. est. Et consequenter dicitur ibi de Abraham: Fides cooperabatur operibus illius, & ex operibus fides consummata est. c ¶ Sicut in Latinis codicibus inuenitur. s. qui scripti sunt ante translationem Hieronymi, vt scilicet. d ¶ Quia Petrus est primus in ordine apostolorum. cui principaliter datæ sunt claues ligandi atq; soluendi, Matth. xvj. c. Tibi dabo claues regni cælorum. Vnde ecclesia cantat de eo: Tu es pastor ouium, princeps apostolorum. e ¶ Primæ sint etiam eius epistolæ in ordine cęterarum. Hic quæritur quare à Hieronymo aliter ordinantur? Respondeo, possunt ordinari secundum ordinem & dignitatem scribentium: & sic primæ sunt epistolæ Petri. Vel secundum ordinem temporum quibus scripserunt, & sic prima est epistola Iacobi, qui primus scripsit inter apostolos. Iacobus enim triginta annis rexit ecclesiā Ierosolymitanā post passionem domini scilicet vsq; ad sextum annum Neronis, & tūc fuit martyrizatus. Petrus verò xxxviij. ideſt vltimo anno Neronis. Et certum est, q̄ in vltimo tēpore vitę suę scripsit. Vnde dicit. ñ. Petri. j. c. Certū est quòd velox est depositio tabernaculi mei. Ex quo patet, quòd scripsit post Iacobum. Iohannes vero multum post euangelium & epistolas scripsit scilicet post mortem Domitiani, quia reuersus de exilio inuenit ecclesiā per hæreticos perturbatā, & tūc scripsit euangeliū & epistolas cōtra ipsos. f ¶ Sed si. euā. du. Hic ostenditur, q̄ secūdum translationem Hieronymi rectè ordinantur. Litera plana est. Hic quęritur quid est quod dicit hic: Euangelistas correximus? Respō deo: Correxit quod pertinebat ad euangelij veritatem, quod per pseudo fuerat deprauatum, & quod per translatorū imperitiam fuerat immutatum. g ¶ Ita has. epistolas: proprio ordi. reddidi. s. secundum q̄ ordinatæ sunt apud Græcos, & non secundum Latinos antiquorum codices qui rectum ordinem non habebāt. h ¶ Deo iuuante reddidi. sine quo nihil possumus facere bene, nec etiam cogitare bonum. ij. Cor. iij. b. Fiduciam talē habemus per Christum ad deum, non quòd sufficientes simus cogitare aliquid à nobis quasi ex nobis, sed sufficientia nostra ex deo est.

Canonicarum ordo duplex

✠ Quæ si sic

HVic operi Hieronymus præmittit ꝓlogū, in quo oſtendit, quia ad certum ordinē digeſtionis ſecundum Græcos epiſtolas redegit, & veritatem in tranſlatione ſeruauit quod non alij ante ſe. Canonicę dicuntur hæ epłę, vel ideo qa in canone eccleſiaſticæ ſcripturæ receptę ſunt, vł qa regulā ſupplēt. Docēt nāq; cuſtodiā in fide, tolerātiam in perſecutione. Inſtruunt etiam ad alias virtutes mſtas. a ¶ Catholicis. Catholicę dicuntur hę epiſtolæ. ſ. vniuerſales, à fide vniuerſalis eccleſiæ non diſcordantes: vel canonicæ ideſt regulares ad diſtantiam earum quas fecerunt pſeudo ſub nōinibus apoſtolorum. Septem ſunt hæ epiſtolæ, propter ſeptem dona ſancti ſpiritus, vel propter fidem ſanctæ trinitatis quam continent, quæ per quatuor mundi partes diffuſa eſt. Prima ponitur epiſtola Iacobi, non quia primum ſcripta fuerit, ſed propter dignitatem, quia ſcripta eſt Iudæis qui digniores erant, quia dominus in propria perſona prædicauit illis & propter eos fuerat miſſus & ipſi primum fidem ſuſceperant quorum epiſcop⁹ Iacobus iſte fuerat ordinatus. Secunda Petri ponitur, quia electis aduenis Græcè proſelytis ſcripſit. id eſt de Gentilitate ad Iudaiſmum de Iudaiſmo ad euangelicæ ele-
F ctionis gratiam conuerſis. Legim⁹ occiſo beato Stephano, quia facta eſt perſecutio magna in illa eccleſia quæ erat Ieroſolymis, & omnes diſperſi ſunt per regiones Iudææ & Samariæ, præter apoſtolos. His ergo diſperſis qui propter iuſticiā paſſi ſunt, mittit hanc epiſtolam. Scribit etiam illis, qui percepta fide Chriſti nec dum operibus perfecti eſſe curabant. Necnon etiam & eis qui fidei exortes durabant, qui & ipſam in credentibus quātum valuere perſequi & perturbare curabant. Qui tamen omnes in diſperſione fuerūt varijs caſibus à patria profugi, & innumeris cædibus mortibuſq; & ærūnis vbi cunq; erant ab hoſtibus oppreſſi. Itaq; iuſtos hortatur ne in tentationib⁹ à fide deficiant, peccātes caſtigat & admonet, vt à peccatis ſe cōtineant, virtutib⁹ proficiant. Ne infructuoſum ſibi ſit, immo etiam damnabile, cꝫ fidei ſacramēta percepiſſent. Increpat dulos admonet vt pœnitentiam de nece Saluatoris cæteriſq; quibus implicantur ſceleribus gerant, antequam vltio cęleſtis vel inuiſibiliter, vel etiam viſibiliter irruens percellat: quia in circunciſione ordinatus erat Iacobus Apoſtolus, curauit eos qui ex circunciſione erant ſicut præſentes loquēdo docere, ſic & abſentes per epiſtolam conſolari, increpare, inſtruere, corrigere,

☞ Hiero. in

una Iudæ. Quæ ſi ſic, ut ab eis digeſtæ ſunt, ita quoq; ab interpretibus fideliter in latinum eloquium uerterentur, nec ambiguitatē legētibus facerent, nec ſermonum ſeſe uarietas impugnaret: illo præcipuo loco ubi de trinitatis unitate in prima Iohannis epiſtola poſitum legimus, in qua etiā ab infidelibus tranſlatoribus multū erratum eſſe à fidei ueritate cōperimus: trium tantūmodo uocabula, hoc eſt aquæ, ſanguinis, & ſpiritus in ipſa ſua ꝯditione ponentes, & patris, uerbiq;, ac ſpiritus teſtimoniū omittentes: in quo maxime & fides catholica roboratur, & patris & filij & ſpirituſſancti una diuinitatis ſubſtantia comprobatur. In cæteris uero epiſtolis quantum à noſtra aliorum diſtet ædition, lectoris prudentiæ derelinquo. Sed tu uirgo Chriſti Euſtochium, dum à me impenſius ſcripturæ ueritatem inquiris, meam quodammodo ſenectutem inuidorum dentibus uel morſibus corrodendam exponis: Qui me falſariū corruptoremque ſanctarum ſcripturarum pronunciant. Sed ego in tali opere, nec æmulorū meorum inuidentiam pertimeſco, nec ſanctæ ſcripturæ ueritatem poſcentibus denegabo.

Incipit Argumentum in epiſtolas canonicas.

IAcobus, Petrus, Iohānes & Iudas ſeptem epiſtolas ædiderūt tam myſticas cꝫ ſuccinctas, & breues pariter ac longas. Breues in uerbis, longas in ſententijs, ut rarus ſit qui non in earum lectione cæcutiat.

Prologus Hiero. in epiſtolam ſancti Iacobi ex libro de illuſtribus uiris.

IAcobus qui appellatur frater domini, cognomēto iuſtus, ut nonnulli exiſtimant Ioſeph ex alia uxore, ut autem mihi uidetur, Marię ſororis matris domini, cuius Iohannes in libro ſuo meminit, filius, poſt paſſionē domini & reſurrectionē ſtatim ab apoſtolis Ieroſolymorū epiſcopus ordinatus, unā tātū ſcripſit epiſtolā quæ de
a ſeptē catholicis eſt, quę & ipſa & alio quodā nomine eius ædita aſſeritur, licet paulatī procedēte tēpore obtinuerit autoritatē. Egeſippus uicinus apoſtolorū temporū in quinto cōmentariorū libro de Iacobo narrans ait: Suſcepit eccleſiā Ieroſolymę poſt apoſtolos frater dñi Iacob⁹, cognomēto iuſtus: hic de utero matris ſāctus fuit: uinū & ſicerā non bibit, carnem nullā comedit, nunq; attōſus eſt, nec unct⁹ unguēto, nec uſus balneo. Huic ſoli licitū erat ingredi ſanctaſanctorū. Veſtibus laneis nō utebatur, ſed lineis: ſoluſq; ingrediebatur tēplū, & fixis genubus pro populo precabat: intantū, ut camelorū duriciā traxiſſe ei⁹ genua crederētur. Dicit & alia multa, q̄ enumerare lōgū eſt. Sed & Ioſephus in uiceſimo libro antiquitatū, & Clemēs in ſeptimo hypotipoſeō, id eſt informationū, dicūt mortuo

a ¶ Quæ ſi ſic ab eis &c. G In hac parte tria tanguntur. Primum eſt vtilitas tranſlationis de
b bitæ. ſecūdū eſt error trāſlationis
c antiquę, ibi: In qua etiā ab infidelibus &c. Tertiū eſt periculum in-
d cidens vel imminēs ex huiuſmodi errore, ibi: In quo maxie &c. Litera eſt plana. b ¶ Digeſtę. i. ordinatę, eo. ſ. ordine quo ſunt
e ſcriptę. Nota ꝯ digero, ris, dicit ordinare vel explicare, vel ordinem deſcribere, vel in numerū
f ordinare, vel expōere, vł diuidere ordinatim, vel euacuare, vel ebri-
g etatem deponere cum cibaria & potus diuiduntur, & q̄dam pars
h purior trāſmittitur ad membra
i ad alimentum vitę, q̄dā groſſior emittitur in ſeceſſum. & inde dī
k digeſt⁹. tra. tū. c ¶ Ab īterpre. latinis. d ¶ Ambiguitatē. i. dubietatē in ordine. e ¶ Nec
l ſermonū uarietas. ꝑpter diuerſitatē lr̄æ. f ¶ In pri. Io. epi. ſ. Ioh. v. b. Tres ſunt q teſtimoniū
m dāt ī cęlo, pr̄, verbū, & ſpūſcūs.
n & illud omiſerāt latini interp̄tes
o g ¶ In quo. ſ. teſtimonio pr̄is, verbi, & ſpūs. h ¶ Fides catholica maxime robo. i. cōfirmat
p contra hęreticos impugnantes.
q i ¶ Vna diuitatis ſubſtantia cōprobatur. pa. & filij & ſpiritus ſcti. i. ꝯ ſit vna ſubſtātia trium ꝑſonarū, qđ negat Arrius, ſicut Sabellius negat earū trinitatē. H
r vñ verſus: Arrius horret idē dicit ꝯ Sabellius idē. k ¶ In cæteris. uero epiſtolis quantum à fi. ſ. à prima Iohannis. l ¶ Sed tu
s uirgo Chri. Hic tāguntur duo Prio em̄ tāguntˇ incōmoda occaſione interp̄tatiōis ſacræ ſcripturæ ip̄m circūſtātia. Sc̄o fortitudo ipi⁹, ſiue cōſtātia, ibi: Sed ego in tali ope &c. Dicit ergo: Sed tu uirgo Chriſti Euſtochiū. Vide ē. verſus finē. plogi ſup Ioſue, & iuenies ſatis de Euſtochio.
m ¶ Impenſi⁹. i. inſtātius. i, frequenter & cū magna inſtantia.
n ¶ Meā quodāmō ſenectutē. i. me ſenē.
o ¶ Dentibus. i mordacib⁹ detractionibus. Eccleſiaſtes. x. c. Si mordeat ſerpēs in ſilentio, nihil eo minus habet qui occulte detrahit, Prouer. xxx. b. Generatio quę pro dentibus gla- Pſal. 56. a
dios habet. Pſal. Lingua eorum gladius acutus. p ¶ Falſariū. intermiſcēdo falſa. q ¶ Corruptoremq; ſanctarū ſcripturarum pronunciāt. Damnando vera ab alijs ſcripta. & hoc contra aſteriſcos & obelos, qb⁹ ſupplebat diminuta, iugulabat & dānabat ſuperflua in tali ope tā vtili. r ¶ Nec æmulorū meorū inuidentiam ptimeſco. Prouer. xxviij. a. Fugit impius nemine perſequente, iuſtus autem quaſi leo cōfidens abſq; terrore erit. s ¶ Nec ſanctæ ſcripturæ ueritatem po. de. hoc enim eſſet inuidere, immo communicabo ex charitate, & maxime poſcentibus. Sap. vij. b. Quam ſine fictione didici, & ſine inuidia communico.

Apostoli quatuordecim

Hiero. in martyrologio: Iacob⁹ Zebedęi ab Herode Agrippa de collat⁹ gladio interijt. Alphei aũt filij⁹ in Perside defunct⁹. Tertij aũt q est frater dñi, q de pinna tẽpli p̃cipitat⁹ interijt. Idẽ in expositiõe Isaiæ: Duæ oliuę & tres, q̃tuor & q̃nq;, q̃tuordecim apli intelliguntur, i. duodecim q à dño electi sunt, & tertiusdecim⁹ Iacob⁹ q appellat⁹ frater dñi. Paul⁹ quoq; Apostolus vas electiõis quartusdecimus est.

Marię q̃que

¶ Pro inuestigatiõe de q̃nq; Marijs q̃s agiographia sępe cõmemorat: Notãdũ tres fuerunt sorores, Maria. s. mater dñi, & Maria mat̃ Iacobi Alphei & Ioseph: & Maria mater filiorũ Zebedęi. s. maioris Iacobi & Iohãnis euangelistę. Maria mat̃ dñi fuit filia Ioachim & Annę. quã Cleophas frat̃ Ioseph accepit vxorẽ Ioachim defuncto, & generauit ex ea filiã quã vocauit Mariã deditq; eã cuidã nomine Alpheo. Vñ ille Iacob⁹ minor, q cognoĩat⁹ est iust⁹, & frater dñi, dict⁹ dr Iacob⁹ Alphei. i. filius Alphei à pre. Despõsauit ẽt Cleophas filiastrã suã. s. Mariã virginẽ mrem dñi Ioseph fratri suo, cui⁹ virginitatis custos & solatiũ part⁹ extitit & nutritor. Maria aũt vxor Zebedęi, & ipsi⁹ Annæ & cuiusdã Salome fuit, q post Cleophã habuit eã. vñ legitur in euangelio: Maria Iacobi & Salome. Maria Magdalenę soror Lazari & Marthę fuit, q̃ dñi pedes lachrymis suis lauit & capillis suis extersit. Quapropt̃ eis ipe pct̃orum verã ablutionẽ & spiritalẽ vnctionẽ retribuit, de qua domin⁹ septem dęmones eiecit. Quinta vocatur Aegyptiaca, cuius prosapia ad præsens non inquiritur.

Mar. 16. c

Luc. 7. f.

Incipit expositio in epistolam beati Iacobi apostoli canonicam.

CAP. I.

B

Iacob⁹. Iste eccl̃ię Ierosolymitanę, post apl̃os ad p̃dicãdũ missus curã & regimẽ suscepit. h ¶ Duodeci trib. Prȩcipuã solicitudinem de istis hr̃e ad xp̃m. ptinebat apl̃os q legatiõe p dño in circũcisionẽ fungebant. Vñ & Paul⁹ dicit, Iacob⁹ & Cephas, & Iohãnes qui videbant colũnę esse dextras dederũt mihi & Barnabę societatis, vt nos in Gẽtibus, illi aũt in circumcisione &c. Idcirco eis scribit p̃cipue, & qa ipe à cęteris apostolis sup eos ordinat⁹ erat episcopus. c ¶ Omne gau. Ne idignemini si mali in mũdo florẽt, si vos patimini, qa nõ est Christianę veritatis in tpalib⁹ exaltari, sed poti⁹ deprimi. Mali nihil habẽt in cęlo, vos nihil in mũdo. Spe illi⁹ bõi ad quod tẽditis q d q d in via cõtinga-gaudere debetis. d ¶ Cũ in tẽtatiões uarias ꝛ cideritis. A pfectionib⁹ ĩcipit de extrinsecis tẽtationib⁹. e ¶ Scientes. Iõtẽtami aduersis, vt p hoc pbare possitis, q̃ firmã fidẽ futurę retributiõis ĩ cor degestetis, qd̃ est itelligere virtutẽ ipius patiẽtię. f ¶ Probatio fi. ue. pa. op. Eadẽ snĩa, sed cõuerso ordine in Paulo legitur;

Gal. 2. b

Incipit Postilla Nico. de Lyra super epistolam sancti Iacobi apostoli canonicam. CAP. I.

Iacob⁹ d. &c. Liber iste diuidit ĩ q̃tuor apl̃oshui⁹ libri scriptores sicut dictũ fuit de lib. xp̃i. pphetarũ, q diuidisse cũdũ nũerũ. xp̃i. scriptorũ. ptes aũt libri patebũt psequndo. Pria ps cõtinet epl̃am bti Iacobi q̃ diuidit ĩ duas ptes. s. in pœmium & in

† explorațio

Festo qui Iudęã procurabat, Albinũ succesorẽ eius missũ à Nerone, qui cum necdũ ad prouinciam uenisset, Ananus pontifex adolescẽs, Anani filius, de genere sacerdotali, accepta actione conciliũ congregauit, & cõpellens publice Iacobũ, ut Christũ negaret: contradicentẽ lapidari iussit. Qui cũ p̃cipitatus de pinna tẽpli, cõfractis cruribus semianimis, diceret: Domine ignosce illis: quid enim faciãt, nesciunt: fullonis fuste cerebro percussus interijt. Tradit item Iosephus tantæ eum sanctitatis fuisse & celebritatis in populo, ut propter eius necem subuersam Ierusalem creditum sit. Testantur Acta apostolorum multa de eo. Triginta annis Ierosolymam rexit, usque ad septimũ Neronis annum. Iuxta templũ ubi præcipitatus fuerat sepultus est. Titulum usque ad obsidionem Titi & ultimã Adriani notissimum habuit. Quidam è nostris putauerunt eũ in monte Oliueti conditũ: sed falsa eorũ opinio est.

Argumentum in epistolam Iacobi.

Acobus apostolus sanctũ instituit clerum de cultura ecl̃e stium præceptorũ, & regula catholicę obseruantiæ, & de inuictæ patientiæ maiestate, & de reuelatione plurimorum, & de mãdatione magistrorum.

Incipit epistola canonica beati Iacobi apostoli.

Cap. I.

a ¶ Supplantator vitiorum: vel luctator. ¶ Celebris persona.

a Acõbus dei & domini nostri Iesu

a ¶ Officium celebre. b ¶ Nõ omnibus, sed aliquibus de omnibus.

b Christi serũus dũo b c decim tribubus quæ sunt in disper- d

a ¶ Fidem & constantiam, vel vitam æternam optat. b ¶ Tribulatio in præsenti iusticiam, in futuro auget coronam. ¶ Nihil est vnde doleatis, vnde dubitetis.

c sione salũtem: Omnẽ gaudium exi e f

a ¶ Quia ex eodem patre sunt idem habituri. b ¶ Vel a persecutione, vel a concupiscentia. g

d stimate frãtres mei, cum in tentatiõ h

a ¶ Quæ varie tentant. b ¶ Quasi ex alto vestræ fidei.

e nes uarias incideritis, sciẽtes, quòd i

a ¶ Tribulatio qua fides probatur. b ¶ Quam exigit fides nostra. c ¶ Facit intelligere. & habere virtutem patientiæ.

† probatio fidei uestræ patientiam k

Mariũ & in tractatũ. Secunda incipit ibi: Omne gaudium. In prima C parte primo describitur psona salutans ex noie. cũ dicit: Iacob⁹. Iste est Iacobus minor frater Iudæ apostoli & filij⁹ Alphei. Alius vero Iacobus q dicit maior fuit frater Iohãnis apli & euãgelistę & filij⁹ Zebedęi. Secũdo ex religiõe, cũ dicit: b ¶ Christi ser. Nõ aũt dicit apl̃s, qa scribebat cõuersis ex Iudaismo q pterebãt se cõuersis ex Gẽtilitate, ut patet Act̃. vj. Et in epl̃is Pauli in plurib⁹ locis. ppter qd̃ vt eos induceret ad hũilitionẽ exẽplo sui nõ noĩat se apl̃m, qd̃ nome est dignitatis, sed seruũ, qd̃ nomen est subiectiõis. Cõsequẽter describunt̃ psonę salutatę cũ dr: c ¶ Duode. tri. Ex q̃ patet, qp scribebat cõuersis de Iudaismo. Populus em̃ Iudaic⁹ in duodecim trib⁹ diuidebat. d ¶ Quę sunt in di. i. extra terrã Iudę. Illos em̃ q erãt in Iudæa poterat informare verbo, q mod⁹ iformãdi efficacior est q̃ scripto: erat em̃ episcopus Ierosolymitanus, & sic illi q erãt in Iudæa, cui⁹ metropolis est Ierusalẽ, erant de dioceſi sua. Consequenter exprimunt̃ bona optata, cũ dicit: e ¶ Salu. s. p gratiam in pñti, & gl̃iam in futuro. f ¶ Oẽ gau. Hic ĩcipit tractat⁹, in q̃ btus Iacob⁹ informat credẽtes bñ se hr̃e. Prio respectu sui. Secũdo respectu pximi, ca. se. Tertio respectu dei, ca. iij. ibi: Adulteri. sed̃m ordinẽ doctrinę magis notis ad minus nota pcedẽdo. Ista tn̄ diuisio nõ est sic p̃cisa qn invna gte potnat aliqd de ptinẽtib⁹ ad alias, & ecõuerso; & hoc ppt̃ cõnexionẽ virtutũ. ¶ Circa primã ptẽ considerãdũ, qp respectu sui hõ bñ se habet p hoc qp tẽtatiõib⁹ viriliter resistit, & p hoc qp veritati hũiliter acquiescat. Quia p primũ vitanť vitia & acquiruntur virtutes morales. Per secundũ vero expellit̃ ignorãtia & acquiruntur virtutes intellectuales. Secũda incipit, ibi: Scitis fratres mei. Pria diuidit̃ in tres. Nã beatus Iacob⁹ primò ponit suã informatiõnẽ. Secũdo infert intentã cõclusionẽ, ibi: Glorieť aũt. Tertiò remouet erroneã opinionẽ, ibi: Nemo cũ tentat. Prima adhuc in duas: qa primò inducit ad resistendũ tẽtatiõib⁹ in casib⁹ certis. Secũdò in dubijs, ibi: Si quis aũt. Ad euidẽtiã primi cõsiderandũ, qp tentationes metũ inducẽtes de amissione boni iã habiti, sunt vehemẽtiores q̃ille q̃ inducũt appetitũ de acq̃sitione nõ habiti. Vñ dicit Aug. Terrena diligunt̃ arti⁹ adepta q̃ cõcupita cõtringãt. nã illa ve. ut incorporata ptinduntť, ista vero velut extranea repudiant̃. & quanto sunt magis intrinseca tato metus de amissiõe ẽ vehemẽtior, licut met⁹ de amissiõe vitæ vel mẽbrorũ aliquorũ, q̃ de amissiõe bonorũ possessorũ. & iõ q bñ resistit tentatiõibus istis, bñ põt resistere & alijs. Quia secũdũ qp dicit qdã, nõ est cõsentaneũ rõni, cupiditate eũ vinci q metu non frãgi. Et iõ btus Iacob⁹ docẽs resistere tẽtationib⁹ ponit exẽplũ de tẽtatiõib⁹ metum inducẽtibus de amissione boni iam habiti, cuiusmodi sunt persecutiones in personis vel rebus iam possessis. Dicit ergo: Omne gaudium ideſt cęleste gaudium, quod includit in se perfectionem eminẽtius omnis boni gaudij. g ¶ Existimate fratres mei. finaliter consequi. h ¶ Cũ in tenta. ua. incideritis. si fortiter eis restiteritis. i ¶ Sciẽtes qp proba. fiuestræ. in pſecutionibus, per quas declaratur hõ fideliter adhærere deo, q̃n per aduersa quæcunq; non separatur ab eo. k ¶ Patien. ope. Nam talẽ sufferentiã frequentatã virtus patiẽtiæ acquirit, per quem quidem habitum sufferentia taliũ q̃ primo erat sibi difficilis, reddit̃ facilis.

quid em faciant, ne sciunt

D

Patiẽtia

legit: Sciētes q̄ tribulatio patiam opaī, patiētia vero ꝓbationē, E ꝓbatio vero spem. Patia em̄ opatur ꝓbationē, qa cuius patiētia
Roma.5.a. ꝑ tribulatiōes nō vincit, pfect⁹ ꝓbat. q̄ snia hic q̄que dicit: Patiē-
tia op⁹ pfectū habet, & ꝓbatio opaī patiam. qd' est, tribulatio q̄
dat ad ꝓbationē fidei, facit ꝑ patiam exerceri, ꝓ qd' fides perfecta
probaī. a ¶ Si qs aūt ue. indi. sa. Tā-
ta est vtilitas tribulationū, q̄ si qs igno-
rat, nōdū illumiat ꝑ spm̄sctm. petatigit,
†efficit vt ꝑ spm̄sctm̄ apiat sens⁹ su⁹, & cogno-
scer q̄ pietate pater corrigit filios quos
recipit. Nec quisq̄ cōsci⁹ sue fragilitatis
Heb.12.b diffidat, qa dat oibus. Bn̄dicit em̄ omes
timētes se, pusillos cū maioribꝰ. Et quia
multi petunt q nō merēt accipe, subdit
qualiter petere debēt: Postulet aūt in
fide ni. hæsi. b ¶ Qui autē hęsitat.
Qui cōscientia pcti p̄ssus dubitat de prę
mijs celestib⁹ supueniēte vēto tētationū
facile deserit fidei statū, & sec'm tentato
ris voluntatē distrahit ad terrorē, & fit à
Vir duplex quis dicaī deo alien⁹. c ¶ Vir duplex. Duplex
est, q genu ad p̄ces flectit, & mordēte cō
scientia de impetratiōe diffidit. Duplex
q vult gaudere cū seculo, & gaudere cū
deo: q de bōis q̄ agit, nō deū sed fauorē
Eccli.2.c q̄rit: vñ dr: Vę ingredientib⁹ terrā duab⁹
vijs. d ¶ Dives autē. Diuitē vocat q
totā spem in diuitijs pōit, nō nocet hre
diuitias, sed amare. Dives aūt. gl'etur
Ironicē. Q. nō debet gl'iari in sua gl'ia q̄
supbit & alios ꝓprimit, qa finiēda ē &
hūiliāda in iferno. Vel, gl'ie. i hu. su. i.
nō supbiat: sed humiliet se sub seruiēdo
Psal.91.c alijs de diuitijs. e ¶ Quoniam sicut
flos fœni. Iust⁹ vt palma floret, iniust⁹
vt fœnum: qa ille manet, hic cito trāsit.
F Flos iusti spes q̄ fructū expectat, radix iu
sti charitas q̄ immobilis manet. Mali ra
dix cupiditas, flos delectatio tēpalium.
f ¶ Dives in itinere. Vię diuitis tpa-
lia qb⁹ btificari q̄rit, q̄ cito destruēt. Ar
dor solis, aduēt⁹ seueri iudicis: vel i mor
te cuiusq; improuisus, vel in iudicio cō
muniter. In quo iust⁹ vt arbor fructifie-
† Ecclesiasti ci.14.c ra manebit. g ¶ Btūs uir. qa difficile
Esa.40.b est hortari ad contēptū mūdi, subdit de
1.Petri.1.d magnitudine p̄mij: Btūs u. &c. Nō so
lū verbera & careres debetis pati, sed &
amissionē rerū tpaliū q̄ sunt viles & trā
sitorię & amatores earū p̄iūdi. h ¶ Ne
mo cū tēta. Hactenus de tētationib⁹ ex
teriorib⁹, nūc de illis quas interi⁹ istigā
te diabolo, vel etiā fragilitate naturę to
leramus. Vbi etiā illorū errorē destruit,
qui dicebant malas cogitationes sicut
& bonas à deo nobis inspirari, & ho-
minem quasi ex necessitate peccare.
Qm̄ à deo

† Iob.5.c De renū.c. nisi.§.verū

Nicolaus de Lyra.

a ¶ Patiētia aūt op⁹ pfectū ha. In
pfecutionib⁹ em̄ illud qd' primò oc-
currit sustinēti, est tristicia, ex hoc vlte-
ri⁹ insurgit ira, q̄ est appetit⁹ vindictæ
† ijs qbus fuerit dile-ctus. cōtra pſequentē, & tertiò odiū. Virtus
autem patientiæ auſert tristiciam istam, vt patet ex dictis. & sic
p̄scindit radicē duob⁹ alijs, quia q nō iraſcit cōtra pſequētem, nec
odit eū. ideo bene dicitur q̄ in hoc habet opus pfectū. ꝓpter qd'
subditur: b ¶ Vt sitis per. & inte. quia qui bene resistit tenta-
tionibus istis, de facili resistit alijs, vt. §. dictū est. c ¶ In nullo
defi. quia sicut. §. dictū est, non solum ꝑ hoc euitantur vitia, sed
etiam acquirūtur appositę virtutes. d ¶ Si quis. Hic cōsequen
ter docet resistere tentationib⁹ in casibus dubijs: tentaī enim quis
aliquando de aliquo perpetrādo quod ignorabat esse illicitum,
& alīquando de malo sub specie boni. propter quod ad resisten-
dum tentationi in huiusmodi casibus necesse habet ab alio diri-
gi. Infallibile vero directiuum, est ipse deus, qui non deficit ad se
veraciter recurrentibus. quia si natura non deficit in necessarijs,
multo minus

a §.i. perfecte operantes facit. propter hoc quidem se
quitur vt sitis perfecti non deficientes in tormentis, &
in futuro integri plenam beatitudinem suscipientes.

†operātur. † Patientia autem opus a
perfectum habet, ut sitis perfecti & b
integri, in nullo deficientes. Si quis c d
a §Quæ possit intelligere q̄ vtilis sit tribulatio.
autem uestrum indiget sapiēntia,
a §Spiritum illuminatorem. b §Pie petentibus. Non
enim omnis qui dicit mihi, domine domine, intrabit in
regnum cælorum: nec omni iusto dat quod petit, si con
tra suam salutē petat, sicut & Paulo cui dictum est dā
peteret stimulum tolli: Sufficit tibi gratia mea.
a postulet à deo, qui dat ōmnibus †af- e
a §Quia dona eius non sunt ad mensuram. b §Frugi
liratem.
fluenter, & non imp̄ōperat, & da- f g
a §Ipsa sapientia quę de cælo venit. b §Sic credat &
sic viuat, vt dignus sit exaudiri, quia qui obdurat vel
declinat aurem, ne audiat legem, oratio eius erit execra-
bilis.
bitur ei. Postulet autem in fide nihil h i k l
b hæsitans. Qui autem hæsitat, similis
a §Quia a vento tentationis mouetur: vt fluctus.
est fluctui maris, qui à uēnto moue
a §Quoniamquidem qui hæsitat, similis est fluctui
maris.
tur & circunfertur. Nōn ergo exi- m
a §Carnalis qui hæsitat. b §Ex merito. §Vel hic, vel
in futuro.
stimet hōmo ille, quòd accipiāt ali- n
a §Qui hæsitat non accipit, quia qui hæsitat duplex est,
& duplex non accipit.
c quid à domino. Vir duplex animo n
a §Facile aduersus terreitur. & prosperis irritatur vt a ve
ritate discertat.
inconstans est in omnibus uijs suis. o
a §Factus pauper & depressus inter malos, hanc humi
liationem intelligat apud deum exaltationem.
Glorietur autem frater hūmilis in p q r
d exaltatione sua, diues autem in hu
a §Cito gratiam suam amittit.
e militate sua: quoniam †sicūt flos †fœ- s
a §Hæc gloria. b §Vere flos cito transit, quia.
c §Iusticiæ Christus.
ni trānsibit. Exōrtus est enim sōl cū t
b §Tunc.
ardore, & arefecit fœnū, & flōs eius v
a §Decidente flore tota pulchritudo fœni perit. §Ho
nor seculi, amici, & talia.
decidit, & decōr uultus eius depe- x y
a §.in actibus peribit, quia iter domini rectum ne
gligit.
f rijt. Ita & diues in itinēribꝰ suis mar- z a
a §Vere debetis pati tentationem. b §Quia per exe
ercitium tentationum probatur in fide, perfectus: pro
pter quod etiam tentatur.
g cescet. † Beātus uir qui suffert tenta- a
a §Verus fidelis per tentationem.
tionem, quoniā cū prōbatus fuerit b
a §Vt triumphatores.
accipiet cōronam uitę, quam repro- c d
§Per prophetas & apostolos. §Non mundanā.
h misit deus † diligētibus se. Nemo cū e

multo minus actor naturæ. propter quod tales dirigit per seipm G
vel per ministrum, sicut patet Act.x. de Cornelio: ad cuius dire
ctionem misit Petrum. Ideo dicit beatus Iacob⁹: Si quis autem
uestrum indiget sapientia: quod cōtingit in dubijs. e ¶ Po
stulet à deo &c. nam oibus hominibus dat bona naturæ, quæ
sunt magna valde. & super hoc se dispo
nentibus dat bona gratiæ, quę sunt ma
iora, & pseuerantib⁹ bona gloriæ, quæ
sunt maxima. f ¶ Et non impropere-
rat. s. gratis. nam frequenter ingratis lu † Rosa
dæis improperauit per prophetas bene
ficia eis exhibita in exitu de Aegypto in
deserto & in terra promissionis. g ¶ Et
dabitur ei. nam petitio semper exaudi
tur, quādo fit pie, pro se, & perseueran
ter. h ¶ Postulet autē in fide. Ideo Chri
sti. i ¶ Nihil hæsi. de diuina potestā
te ac etiam voluntate dandi petentibus
debite. s. pie pro se. & perseueranter.
k ¶ Qui em̄ hæsi. de potestate. vel vo † simplici
lūtate diuina. l ¶ Similis est fluctui te quæ
ma. quia est instabilis non his mentem
in deo stabiliter fixā. m ¶ Non ergo
existimet hō ille, q̄ ac. aliq̄d à do-
mi. de ꝓmētibus ad bona gratię, qa na
turæ bona sunt bōis & malis cōia, Mat.
v.g. Qui solē suū oriri facit super bonos
& malos &c. Si aūt aliq⁹ hæsiter de pro
prio defectu in petendo, dubitans ne pe
tat insufficienti modo, pro tali hæsita-
tione non impeditur suæ postulationis
exauditio: sed hæsitans de deo impedi-
tur. De quo adhuc subditur: n ¶ Vir
duplex animo. nunc deo adhærens,
nunc mundo. o ¶ Inconstans est in
omnibus uijs suis. s. operibus suis, ni-
hil ducens ad perfectum. p ¶ Glorie-
tur. Postquam beatus Iacobus indurit
ad resistendum persecutionib⁹: hic con
sequēter concludit intantum scilicet q̄
non solum sunt sustinendæ patienter,
sed etiam gaudenter propter præmium
secundum quod dicit Saluator Matth. H
v.a. Beati eritis, cū maledixerint vos ho † humilia-
mines, & persecuti vos fuerit &c. Sequi tione
tur: Gaudete & exultate, quoniam mer- † herbæ
ces vestra copiosa est in cælis. Et hoc est
quod dicitur: Glorietur autem fra-
ter humilis: id est abiectus & depres-
sus. q ¶ In exaltatione sua. in cæ-
lestibus futura. r ¶ Dives autem in
humilitate sua. Ironica est locutio,
vt dicit glosa. cui concordat sequens li-
tera, cum dicitur: s ¶ Quoniam si-
cut flos fœni transibit. ita cito dei-
ciet eius potentia. Et ponit exemplum
sensibile, dicens: t ¶ Exort⁹ est enim
sol cum ardore. Existēs in cancro vel
leone. v ¶ Et arefecit fœnum. Quia
deficit eius viror & decor. Et applicat ad
propositum, dicens: x ¶ Ita & diues
in itineribus suis. Solicet potentia &
gloria. y ¶ Marcescet. s. in morte, &
etiam aliquando ante mortē. z ¶ Bea
tus uir. in spe. a ¶ Qui suffert tenta-
tionem. Ira q̄ non vincitur ab ea, sed
vincit eā. b ¶ Quoniam cum probatus fuerit. sicut aurum
in fornace. c ¶ Accipiet coronam uitæ. Et tunc erit beatus
in re. d ¶ Quam repromisit deus diligentibus se. Quia
nihil est acceptum deo, nisi fiat ex charitate. 1. Corint. xiij. Si distri
buero omnes facultates meas in cibos pauperum &c. sequitur:
charitatē aūt nō habuero, nihil mihi prodest. e ¶ Nemo cum
tentatur dicat quoniam à deo tentetur. Hic consequenter
circa prædicta remouet errorem duplicem. Secundum remouet,
ibi: Nolite itaq̄: Circa primum sciendum, q̄ quia potentiæ aīæ
sunt à deo & actus earum, ideo dixerūt aliqui, q̄ tētatio inducēs
ad malū est à deo, ita q̄ de⁹ est actor mali culpæ, volētes per hoc
peccata sua excusare, propter quod remouet hoc dicens: Ne-
mo cum tentatur, ideſt per tētationem ad peccatū inducitur.
Dicat quoniam

17 a ¶ Quo à deo ten. Exteriorem tẽtationem immittit deus ad probationẽ suorũ, interiorem verò qua sæpe cõcipit furtũ, adulteriũ, homicidiũ, nõ immittit de⁹. b ¶ Vnus. ten. Duo sunt genera tentationũ. Vnũ quod ꝓbat, sed m̃ qd̃ tẽtauit de⁹ Abrahã. Aliud qd̃ decipit, sed m̃ quod deus neminẽ tentat. Cũ super fundamentũ lignũ fœnum, stipulã ædificamus diabol⁹ superponit incẽdiũ. A Edificemus aurũ argentũ, lapides ꝑciosos: & tentare nõ audet, nec tñ oĩno desistit; sed sedet in occultis vt interficiat innocentẽ. ¶ Aug. Trib⁹ modis tẽtatio agit suggestione hostis, delectatione, vel etiã cõsensu nostræ fragilitatis. Quòd si suggestioni nõ cõsentimus, tentatio nobis ad victoriã prouenit. Si suggestio illicit delectando offendimus, sed nõdũ mortem incurrimus. At si delectationẽ concepti facinoris in corde sequitur partus prauæ actiõis, iam nobis mortis reis victor hostis abscedit. ¶ Diuersa intentione tentat deus & diabolus. Diabolus tẽtat, vt tentatũ in tristiciã mittat, in amaritudinem, in murmurationẽ cõtra deũ & in desperationem. Deus tentat, vt homini suã infirmitatem agnoscẽti & confitenti, in sola spe diuinæ misericordiæ 1.Co.12.c. constare fortitudinẽ ostendat. vnde: Nã Psal.37.b. virtus in infirmitate cognoscit, siue perfi- 12.q.2.cꝑpio. citur. Et in psal. Infirmata est, tu verò perfecisti eam. In tẽtatiõibus tristitia repellitur gaudio. In successib⁹ aũt superbia timore deprimit. c ¶ Gene. mor. Sicut qui tẽtatus superat p̃mia vitæ, ita qui concupiscentr̃is illectus superat, merito ruinam mortis incurrit. d ¶ Omne datum optimum & omne donũ per. Ostenso, qꝺ vitia non à deo nobis, sed à nobis sunt, econtra ostẽdit, qꝺ quidquid boni agim⁹, non à nobis, sed à deo est. vnde patrem luminum vocat. i. autorem oĩm spiritualium donorũ. †primitiæ quẽdã suarum creaturarum. Datum refertur ad naturam, donũ ad gratiam, & datũ ipsi homini donũ gratiæ soleat ascribi. Sed & bonum naturæ à deo est. In baptismo gratia datũ optimum, & in datione spiritussancti donũ perfectũ põt intelligi. e ¶ Nec uicissitudinis obumbratio. Lumen eius aliqua vmbra non intercidit, vt aliqua mala immittat, sed semper bona locis dona in nobis aliquando sunt dona dei, quæ superuenientia obumbrãt peccata, quod non in deo. f ¶ Voluntarie. Omne bonum est à deo, & nõ meritis vestris ad hoc accessistis, sed sola gratia diuinæ voluntatis. g ¶ Vt simus initium &c. Nec per hanc genituram putemus nos esse quod ipse est, sed quẽdam principatum in creaturis adoptione nobis concessit. Vnde alius translator, vt simus primitiæ creaturarum eius. h ¶ Sit autem omnis homo uelox ad audiendum. Suprà monuit ad tolerantiam tentationum, deinceps instruit moralibus præceptis. Primò admonet aurem accommodare docenti, sero os aperire ad docendum, quia stultum est quod non didicit homo alĩs prædicare. Qui ergo sapientiam diligit, primò hanc à deo postulet, dehinc magistrum veritatis inquirat, & linguam non solum ab ociosis sermonibus coerceat, sed etiam à veritate prædicanda Eccl.3.b. quam nuper acceperat, vnde Salomon: Tempus tacendi, tempus loquendi, quia tutius veritas auditur quàm prædicatur. i ¶ Tardus ad iram. Non temere, & sine causa irascatur, vel contra subditos peccantes, vel contra quoslibet fratres, vel contra seducitatem malorum, quia maturitas sapientiæ non nisi tranquilla mente percipitur. Et qui iratus iudicat, etiam si iustiam iudicat, tamen diuini examinis iusticiam, in qua perturbatio non cadit, non potest imitari. k ¶ Propter quod abiicientes omnem immundiciam. Monuit ad inquirendam doctrinam, ad quam suscipiendam, & vt in ea possint proficere, hortatur ad mundiciam corporis, & animæ. Qui non declinat à malo, non potest bonum facere.

¶ Initium

a ¶ Cum tentatione interiori capitur. b ¶ Quasi deus immittat malas cogitationes.

[a] tentatur, dicat quoniam à deo tente [a]

a ¶ Non est immissor. b ¶ Tentamentorum.

[b] tur. Deus enim † intẽtator malorum [b]

a ¶ Nullum in tentationem inducit.

[c] est. Ipse enim neminem tẽtat. Vnus [c]

a ¶ A deo nullus, sed potius. ¶ Vel cum caro suauia sibi quærit, vel cum diabolus incentiua immittit.

quisq; uerò tẽtatur à cõcupiscentia [d]

a ¶ A tedio istinere. b ¶ Ad malum.

[e] sua abstractus & illectus: Deinde cõ [e]

a ¶ Delectando vel consentiendo. ¶ Facinus in corde. b ¶ Perducit ad actum manifestæ.

cupiscentia cũ conceperit, parit pec- [f]

a ¶ Peractum, & in consuetudinẽ prauæ vitæ perductum.

catum, peccatũ uerò cum cõsumma- [g]

a ¶ Et quia peccati non sunt a deo.

[h] tum fuerit, generat mortẽ. Nolite ita [h]

a ¶ Existimando quod tentamenta vitiorum a deo procedant. b ¶ Quibus nihil inutile persuaderem. ¶ Quasi diceret, a nobis dissentire non deberis.

que errare fratres mei dilectissimi. [i]

a ¶ Mala non a deo, potius bona. ¶ Quia prima gratia & eius augmentũ a deo est. b ¶ Vt castitas & alię virtutes.

[k] † Omnẽ † datum optimum & omne [k]

a ¶ Executiõ ipsarũ virtutũ, vel vita æterna quæ est ꝑfectu.

donum perfectum, desursum est de- [l]

a ¶ Quasi radius solis a sole.

[m] scendens à patre luminũ apud quem [m]

a ¶ In cuius natura nulla mutabilitas, sed identitas, & non solum in natura, sed etiam in distributiõe donorum; quia sola dona lucis, & non tenebras errorum immittit.

[n] non est trãsmutatio, nec † uicissitu- [n]

[o] dinis obumbratio. Voluntariè enim [o]

a ¶ Per aquam regenerationis in filios lucis. b ¶ Prius filios tenebrarum. c ¶ Doctrina euangelij. d ¶ Ad hoc.

[p] genuit nos uerbo ueritatis, ut simus [p]

† initium aliquod creaturæ eius. [q]

¶ Quod a vobis habuistis ad vitia labi, a domino superna gratia illustrari. ¶ Et vt initium creaturę ad quod geniti estis in vobis perficeret.

[r] † Scitis fratres mei dilectissimi. Sit [r]

¶ A doctoribus veritatis.

autem omnis homo uelox ad au- [s]

a ¶ Ne ante tempus præsumat docere.

[t] diendum, tardus autem ad loquẽ- [t]

a ¶ Iracundus & si apud homines, apud deũ non est iustus. b ¶ Quia.

dum, & tardus ad iram. Irã enim [u]

uiri iusticiam dei non operatur. [a]

a ¶ Quia attenti debetis esse ad audiendum.

[k] † Propter quod abiicientes omnem [b]

telligit & vult se & oĩa alia. r ¶ Voluntate enim genuit nos uir. i. per verbũ incarnatum, quod est ipsa veritas, Ioh. xiij. a. Ego sum via veritas & vita. s ¶ Vt si. ini. ali. cre. e. cõtũ ad esse gratię qd̃ hic inchoat̃, & in cælo perficitur, quia gloria est gra cõsummata. t ¶ Sci. fra. Postq̃ beatus Iacobus induxit fideles ad resistẽdũ tẽtationi, hic consequenter eos inducit ad acquiescendũ veritati. & primò eam deuotè audiendo, secundò opere adimplendo, ibi: Estote autem. Circa primum dicit: Scitis fratres mei dilectissimi, id est scire debetis quod subditur: v ¶ Sit autem omnis homo uelox ad audiendum. veritatis verbum. x ¶ Tardus autem ad loquendum. Nam hoc pertinet ad doctoris officium, ad quod se ingerere est præsumptuosum. y ¶ Et tardus ad iram. Nam ira quæ est per vitium, oculum mentis excęcat, & ira quæ est per zelum, ipsum aliquando perturbat, vt dicit Gregorius in quinto Moralium. z ¶ Ira enim uiri. quæ est per vitium. a ¶ Iusticiam dei non operatur. Minus dicit. & plus signat, nam ira quæ est per vitium, non solum iusticiam omittere facit, sed etiam frequenter ad faciendum iniusticiam inducit. Consequenter propositum concludit, dicens: b ¶ Propter quod abiicientes omnem immundiciam. corporis & animæ, quæ intellectum heberat.

H ¶ Et abun

c ¶ Dicat quo. à deo tẽ. qm̃ hoc est falsum. b ¶ De⁹ e. in ma. est. Sed bonorum tm̃, sicut dicitur Gen. xxij. a. Tentauit de⁹ Abraham, vt eius obedientiam innotesceret alĩs, & daretur eis in exemplum. c ¶ Ipse enim ne. tentat. inducens eum ad peccandum. d ¶ Vnus. ue. ten. tali tentatione ad peccatum inducẽte. e ¶ A con. sua. Inordinata, ꝓpter qd̃ dicit Augu. xiij. de ciui. dei: qꝺ amor sui vsq; ad cõtemptum dei facit ciuitatem diaboli, ad quam pertinet homo ꝓ peccatum generaliter. iõ amor sui tendens ad contemptũ dei, q est idem quod concupiscentia inordinata, est causa omnis peccati, & subditur ꝓcessus cũ dicitur: f ¶ Abstra. & il. Quia primò insurgit cõplacentia seu delectatio absq; consensu perfecto, & tunc adhuc stat in terminis peccati venialis. g ¶ Deinde concum consensu inualuerit. h ¶ Parit peccatum. inducens ad consensum perfectum. i ¶ Pec. ue. cum con. fuerit in opere exteriori. k ¶ Gene. mor. nam inducit ad reiterationẽ & consuetudinẽ, ad quã sequitur obstinatio, q̃ est mors aĩæ. Nec argumentũ inductũ, qꝺ de⁹ sit actor peccata valet. qꝺ actus peccati inquantum actus est aliquod bonũ, & ideo reducit in deũ sicut in cãm primã efficientẽ. Sed in q̃tũ malꝰ, est priuatio, nec habet cãm efficiẽtẽsed deficiẽtẽ, s. malicię volũtatis vel eius defectũ, sicut motꝰ claudicationis est à virtute gressiua effectiuè, deformitas aũt talis motus est ex curuitate tibiæ. l ¶ Noli. Hic remouet secũdum errorem: qꝺ sicut dixerunt aliq deũ esse actorem peccati, vt dictũ est, ita alĩ dixerunt bonũ meriti esse ab hoĩe. s. Pelagiani, dicentes hoĩem sine gratia posse vitã æternã mereri. quod remouet di. Noli te er. & subdit in quo: m ¶ Omne da. op. quod est bonũ meritoriũ, faciẽs hominẽ vitã ęternã dignũ. n ¶ Et o. do. per. i. bonum gloriæ. o ¶ Desur. est. & non est ab hoĩe, quia bonum meritorium excedit proportionẽ naturæ creatæ, sicut & finis ad quẽ ordinatur, secundum illud. j. Cor. ij. b. Oculus nõ vidit, nec auris audiuit, nec in cor hoĩs ascendit &c. p ¶ Apud quem. Immutabiliter em facit mutabilia, sicut noster intellectus immaterialiter intelligit materialia. vnde dicit Boetius de conso. immobilis manens dat cuncta moueri. & idem declarat Philosophus. viij. Physicorum. q ¶ Nec uicissitudinis obũbratio. Nam in eo sunt plures actus ꝺ intelligendi & volendi sibi succedẽtes: sed vnico actu simplicissimo & æterno intelligit & vult se & oĩa alia. r ¶ Voluntate enim ge. nos uir. i. per verbũ incarnatum, quod est ipsa veritas, Ioh. xiij. a. Ego sum via veritas & vita. s ¶ Vt si. ini. ali. cre. e. cõtũ ad esse gratię qd̃ hic inchoat̃, & in cælo perficitur, quia gloria est gra cõsummata. t ¶ Sci. fra. Postq̃ beatus Iacobus induxit fideles ad resistẽdũ tẽtationi, hic consequenter eos inducit ad acquiescendũ veritati. & primò eam deuotè audiendo, secundò opere adimplendo, ibi: Estote autem. Circa primum dicit: Scitis fratres mei dilectissimi, id est scire debetis quod subditur: v ¶ Sit autem omnis homo uelox ad audiendum. veritatis verbum. x ¶ Tardus autem ad loquendum. Nam hoc pertinet ad doctoris officium, ad quod se ingerere est præsumptuosum. y ¶ Et tardus ad iram. Nam ira quæ est per vitium, oculum mentis excęcat, & ira quæ est per zelum, ipsum aliquando perturbat, vt dicit Gregorius in quinto Moralium. z ¶ Ira enim uiri. quæ est per vitium. a ¶ Iusticiam dei non operatur. Minus dicit. & plus signat, nam ira quæ est per vitium, non solum iusticiam omittere facit, sed etiam frequenter ad faciendum iniusticiam inducit. Consequenter propositum concludit, dicens: b ¶ Propter quod abiicientes omnem immundiciam. corporis & animæ, quæ intellectum heberat.

† vt malis tentari nõ põt ita ipse nem.

† conuersionis

Ira duplex

Glos. ordi. Iacobi. Cap. II. De Lyra

a ¶ Insi. uer. qđ vestris cordibus p̄dicādo imponimus, vel ver
E bū qđ insitū & seminatū est in die redēptiōis. qñ vos genuit de⁹:
nūc p̄fectius suscipite, & opibus implete, qđ in mysterio tenetis.

Allegorice b ¶ Con. uul. Alleg. Qui ꝓponit in aīo suo considerare in scri
pturis quasi in speculo vultū natiuitatis, qualiter hō sit natus, q̄
fragilis, vel qđ futurus, q̄ breuis q̄i, in
quātis miseriꝫ posit⁹: cōpunctionē ma
gnā & volūtatē pœnitēdi cōtraxit, & sta
timaliqua tētatiōe seduct⁹, obliuiscit cō
p̄ctiōis, & ad pcta redit. Cui⁹ incōstan
tię cōpat, g̨ libēter ẏbū audit, & ip̄lere
negligit. Et est similitudo inter illū q spō
te sua sine doctore se ad scripturas com
plicuit: & illū q ab alio scripturas audit
cū neuter impleuerit. ¶ Puer cū nascit,
†Ro. 2. d. vagit ꝓ qđ indicat dolor aīæ ꝙ inuita
intrat ad miserias carnis, quem dolorē
postea obliuiscit. cōsueta illecebris car
nis. c ¶ In le. per. Legē p̄fectæ liberta
tis, gr̄am vocat euāgeliū, q̄ p̄fectē liber
ros facit à seruitute timoris. Qui legem
tenebāt, in timore seruiebāt. Quisquis
eā transgrediebat, sine miseratione lapi
dabat. Hęc lex neminē ad p̄fectū perdu
xit. qa etsi cogebat timore seruire, non
dabat gr̄am, vt cōplerēt amore, & à pœ
1. Ioh. 4. d. nis inferni nō poterat liberare. Sed cha
ritas q̄ datur in euāgelio, mittit foras ti
morē, & ducit ad vitā. d ¶ Si qs au.
pu. Monuerat vt verbū dei nō solū au
dirēt, sed etiā implerent: nunc vt vndi
q̄ munitos reddat, addit nil valere hæc
oīa, nisi etiā lingua refrenet à detractio
1. Co. 5. d. nibus mendaciꝫ, blasphemiꝫ. stultilo
quiꝫ, multiloquio. Quia corrūpūt bo
nos mores colloquia praua. e ¶ Reli
gio mū. Quia dixerat factorē opis bea
F tū, nūc q̄ facta maxime placeant dicit. s.
misericordia & innocentia. Nā in eo ꝙ
pupillos & viduas visitare iussit, cūcta
q̄ erga ꝓximū agere debemus insinuat.
Quōd immaculatos à seculo iubet cu
stodire, vniuersa in qbus nos castos ob
seruare decet, ostēdit. In qbus sunt & ea
q̄ suprà obseruare monuit, vt tardi ad
suprà. eo. c loquendum, tardi ad iram.

GLOS. ORDI. Cap. II.

FRatres mei. Ostēdit qđ hi quibus scribebat, fide imbuti, sed operibus vacui ☞erant: & ele-

Nicolaus de Lyra.

c✠ a ¶ Et abun. ma. i. iræ processum & augmētū vsq; ad opus iniusticię, qđ intellectum excęcat, vt dictū est. b ¶ In man. sus. i. verbū fidei, qđ debet mētibus inseri humanis. Est aūt māsuetudo
Mansuetudo q̄dam tractabilitas mentis: ꝓpter quod est debita dispositio ad recipiendū impressionē verbi diuini, sicut ceræ tractabilitas impressionē sigilli. c ¶ Esto. Hic cōsequenter inducit ad acquiescendum veritati ipsam opere ad implendo. & primò facit propositum, secundò remouet oppositum, ibi: Si quis autem. Circa primum dicit: Esto. autem factores uerbi, & non auditores tantum. Præcepta enim diuina saltem in pluribus sunt de operabilibus, & ideo non sufficit auditus, sed requiritur opus. Propter quod dicit Philosophus. 1. Ethi. ꝙ illi qui sunt contenti scientia morali absq; opere, sunt similes illis qui attente medicos audiūt, sed nihil faciūt eorū q̄ dicunt. Et sicut isti nō habent corpus bene curatum, sic nec illi animam. propter quod de tali auditore subditur: d ¶ Hic compara. uiro con. uul. na. i. vultum suum corporalem in quo natus est. e ¶ In speculo. in quo videtur vmbratice & imperfectē propter quod talis consideratio paruā, aut nullam facit impressionē. Sic est de auditu p̄ceptorum dei sine operatione. f ¶ Qui au. per. in lege perfe. liber. i. in lege euangelica, quæ dicitur lex libe

a ¶ In exterioribus. ¶ Animæ & corporis. b ¶ Secundum malos homines abundantes in diuitijs.

immūdiciam & † abūdantiam [a] [b]

a ¶ Malicia propriæ ad interioris hominis prauitatem respicit. b ¶ Contra iram. c ¶ Cum magno honore.

¶ Et non solo auditu suscipite, sed etiam opere implete: qa non auditores legis iusti sunt, sed factores.

mālicię, in mānsuetudine sūscipite [b]

a insitum uerbū, quod potest saluare [a]

a ¶ Et si in corpore tentationes vel etiam mortē patiamini.

¶ Opere.

animās uestras. † Estote autem fa- [c]

¶ Sine operibus.

ctores uerbi, & non auditores tantū

a ¶ Si per solum auditum saluandos vo. patatis.

fallentes uosmetipsos. Quia si quis
auditor est uerbi, & non factor, hic [d]
b comparabitur uiro considerāti uul-

a ¶ Corporali, vbi sola vmbra relucet.

tum natiuitatis suæ in spēculo. Con [e]
siderauit enim se, & abiit, & statim

a ¶ Quia non rem, sed solā vmbram vidit: sic & ille qui habet verborum vmbram, non corpus operis. b ¶ Qui solo auditu putat se saluari, fallitur: sed

oblitus est qualis fuerit. Qui autem [f]

a ¶ Audiendo verbum euangelij.

c perspexerit in lege perfectæ liberta

¶ Continuatione operis.

tis, & permanserit in ea non au- [g] ditor
obliuiosus factus, sed factor operis,

a ¶ Non in auditu. b ¶ In futuro, & si hic misc.

d hic beatus in factō suo erit. † Si quis [h]

a ¶ Non solū situs factores verbi, sed & linguā refrenate.

autem putat se religiosum esse, non [k]

a ¶ Per fidem quam habet & per opera fidei.

refrenans linguam suam, sed † fedu- [l]

a ¶ Non intelligens se puniendum pro peccato linguæ. b ¶ Inutilis: non munda.

cēns cor suum, huius uāna est reli- [m]

a ¶ In cordis intentione. b ¶ Operis executione.

e gio. Religio munda & immacula- [n] [o]

¶ Qui non fallitur in discernendo, sicut homines, & qui filijs pie consulit & retribuit.

ta apud deum & patrem hæc est: ui [p]

a ¶ Succurrere. b ¶ Qui carent præsidio patrum & maiorum, de quibus dicitur: quam diu fecistis vni de his fratribus meis minimis, mihi fecistis.

sitare pupillos & uiduas in tribula-

a ¶ In tempore necessitatis. b ¶ Qui mundum diligit, immaculatum se a seculo non custodit.

tione eorum, & immaculatum se cu [q]
stodire ab hoc se-
culo.

Cap. II.

¶ Et vt possitis esse immaculati.

f RATRES MEI [q]

a ¶ In sectā meā viuēdo. h ¶ Hic b. in fa. i. in ope suo. i ¶ Si qs. Hīc cōsequenter remouet oppositū qa aliq volebāt viuere ociosi, credētes ꝙ eis sufficeret ad salutē susceptio fidei, ꝓpter qđ hoc improbat di. Si qs aupu. se es. re. i. verū & p̄fectū Christianū, k ¶ Nō re. l. sed actando se ꝙ hoc crede re sibi sufficit ad salutē. l ¶ Sed se. cor suū. p falsam opinionē. m ¶ Hu. una est re. qa nō inducit ad finē debitū, sicut medicina dī vana q̄ nō inducit sanitatem. n ¶ Reli. autē. s. Christiana. o ¶ Mun. & im. a. de. i. acceptā apud deū. p ¶ Hæc est ui. p. i. exercere se in operibus misericordiæ erga ꝓximū, & in operibus mundiciæ erga seipsum. ¶ In cap. j. vbi dī in Postil. Omne gaudiū. i. cæleste gaudium.

†supplet

†ratem

ADDI. I. Ratio aūt huius dicti: Oīe gaudiū æstimāte fratres &c. declarat in glo. vbi sic dī: Nō est Christianæ dignitatis in rpalib⁹ exaltari, sed potius deprimi. Mali nihil habēt in cęlo, boni nihil in mūdo. Sed spe illi⁹ boni ad qđ tēditis qđqđ in via contingat gaudere debetis, hæc in glo. ¶ In eo. ca. vbi dī in Postil. Sit aūt oīs homo velox ad audiendum &c.

ADDI. II. Licet hoc qđ dicit: Sit aūt oīs homo velox ad audiendū, tard⁹ ad loquendū &c. ꝓprie intelligat de auditu à docente & hmōi: tñ videt etiā hoc documentū se extēdere ad alias collocutiōes humanas, in qb⁹ hō pri⁹ debet audire q̄ loq, iuxta illud Prou. xviij. c. Qui añ rūdet q̄ audiat, stultū se demōstrat & cōfutiōe dignū. Et hęc expositio magis cōcordat lræ sequenti, cū dicit: & tardus ad ira. ex locutionibus enim inordinatis consuevit ira prouocari magis quā ex hoc ꝙ quis se ingerat ex officio doctoris. ¶ In eo. ca. vbi dī in Postil. In speculo in quo videt vmbratice & imperfectē.

†Ps. 44. c. in loco

†abstrahe finit H

1. Pet. 3.

ADDI. III. Sup illud: Hic cōparabit virò cōsideranti vultum natiuitatis suę in speculo. Glo. Sicut talis considerās nō rē, sed solū vmbrā videt, sic ille qui habet solū vmbram verborū, non corpus operis.

NICO. DE LYRA. Cap. II.

FRatres mei. Postq̄ beatus Iacobus informauit fideles ad bene se habendum respectu sui: hīc cōsequenter idem facit respectu proximi. Et diuiditur in duas partes. quia Diuisio primò inducit fideles ad bene se habendum erga proximum in collatione boni, secundò in euitatione mali, capitu. sequen. Prima in duas: quia primò facit propositum in collatione boni honorabilis, secundò in collatione vtilis, ibi: Sic loquimini. Ad euidentiam autem primi, duo sunt p̄mittenda. Primum est, qđ sit personarum acceptio. Secundū qualiter habet locum in exhibitione bonorum. Circa primū sciendū, ꝙ æquitas distributiuæ iusticiæ in hoc consistit, quōd aliqua diuersis tribuuntur secundum proportionem vel dignitatem vniuscuiusq;. Propter quod si in tali distributione attendatur ad causam propter quam aliquis proportionatur ad tale donum, sit secundum æquitatem iusticiæ distributiuæ. vt si cancellarius Parisiensis promoueat aliquem ad magisterium, attendens ad suam sufficientiam scientię per quam efficiatur proportionatus vel dignus respectu talis honoris. Si autem attendat ad personam tantum, vel ad aliam. Equitas distributiua

c✠quamcunq

erāt & eleemosyna quā prædicabat, nō pauperib⁹ ꝓpter æterna, A sed diuitibus ꝓpter tpalia cōmoda faciebāt. vnde eos redarguit.
a ¶ Nolite. Q. dīs diuites inuitaret ad fidē & pauperes despiceret. Nō ita est, qa dīs pauperes elegit in hoc mūdo, & eos fide donauit. Mūdus pauperē abjcit, diuitem colit, fides Christi econtra
1. Pet. 1. docet, qa oīs glia diuitū tāq̄ flos fœni misericordia in paupes floret in ꝛternū.
b ¶ Do. gl. Dīm ghę noīat, vt eius iussis obediat q sēpiterna glia remunerat quidq̄d pro eius amore paupibus dat.
† glorioſi, vel, ex opinione c ¶ Tu se. &c. Tu. sta. Aug. Si hāc distātiā sedendi & stādi ad honores eccliasticos referam⁹. nō est putandū leue esse pctm in psonarū acceptiōe hre fidē dñi ghę. Quis ei ferat eligi diuitē ad sedē honoris eccliæ, contēpto paupe instructiore & sanctiore? Si aūt de quotidianis cōsulib⁹ loquit, qs nō hic peccat? Non tn peccat, niſi cū apud semetipm intus ita judicat, vt ei tātò melior q̄tò ditior videat. hoc em vē significasse, subdendo: Nōne iudicatis apud vosmetipsos & fa. estis iu. &c. d ¶ Audi. diligenti⁹ attendite, qa nō q ditiores in seculo. hi meliores in examine diuīo. & iō nō sunt pferēdi. Nā deus nō diuites sed paupes elegit i hūiles, p cōtēptu rerū visibiliū: fide aūt inuisibiliū diuitiarū, mundo despicabiles apparent: sed hos tn expectatione futuri regni preclaros reddidit & nobiles.
Luc. 12. b. e ¶ Non. de. Paupes elegit de⁹ di. Nolite timere pusill⁹ Grex, qa cōplacuit patri vestro dare vobis regnū. Paupes etiā parētes quorum nutriret officio elegit.
f ¶ Nōne di. Aprius ostēdit quos diuites supi⁹ dixerit. scilicet q diuitias Christo pferunt, & ipsi alieni à fide eos q creditur, p potentiā opprimūt: & ad iudicia
† cōtēptui habuistis B potētiorū trahūt. Et est alia cā quare nō sunt eligēdi, qa mala inferunt fidelibus.
g ¶ Blasphe. Hęc Apostolorū tpibus plures Gētiliū & Iudeorū maxime priores feciſſe inueniunt. h ¶ Si ta. le. Quia aspere & de cōtēptu diuitū locut⁹ erat, & quodāmodo cōtrari⁹ legi diuinę q̄ oēs
† male loquitur de bono noīe diligi p̄cipit, ne oīno cōtēnendi diuites putent, subdit: Quasi ꝓpter pdictas cās nō sunt eligēdi. Sed tn si pficitis hāc legē
Matt. 22. d. q̄ dicit: Diliges pximū: bn facitis. qa etsi diuites ꝓpter diuitias nō sunt eligendi, nō tn ptopter deū minus sunt diligēdi.
i ¶ Rega. i. excellētē. vel qa cōis est omnibus, & omnes complectitur. Vel
Leuit. 19. c. † Deut. 1. c. quę dicit: Nō confundas personam pauperis nec honores vultum potentis. & alibi: Nulla erit distantia personarum.

a ¶ Quicunq; diuitem propter diuitias elegit, & propter pauperē item pauperem abiecit, vtrobiq; peccat.

a nolite in personārum acceptione a
b habere fidē domini nostri Iesu Christi † gloriæ. Etenim si introierit in c
¶ Alius in conspectu vestro.
conuentum uestrum uir aureum anulum habens in ueste candida, introierit autem & pauper in sordido habitu: & intendatis in eum qui indutus est ueste præclara, & dixeri d
¶ In honesto loco.
e tis ei: tu sede hic bene: paupi autem e f
dicatis: tu sta illic, aut sede sub scabel
a ¶ Quod est: nōne peccatum operamini?
lo pedum meorum, nonne iudicatis
a ¶ Non a deo. b ¶ Id est iudicare debetis apud vosipsos quod praue cogitatis in acceptione personarum. b
apud uosmetipsos, & facti estis iudi
¶ Id est humanarum.
d ces cogitationū iniquarum? Audite g
e fratres dilectissimi: Nonne deus elegit h
a ¶ Inopes rerum temporalium, sed
pauperes in hoc mundo, diuites i
autē in fide, & hæredes regni, quod
¶ Non mundana.
repromisit diligentibus se? Vos aūt
¶ Alias, in. ¶ Dicendo, tu illic sta.
f † exhonorastis pauperē. † Nōne di- k
a ¶ Auferendo bona, verberando.
uites per potentiā opprimūt uos
a ¶ Et sine culpa faciunt vos condemnari.
& ipsi trahunt uos ad † iudicia? Non l m
¶ Etiam. ¶ Salutiferum Christi.
g ne ipsi † blasphemāt bonum nomen
¶ Ad protectionem vestram.
h quod inuocatum est super uos? Si n
¶ Gratiæ. a ¶ Excellentem inter alias.
i tamen legem perficitis regālem se- o
¶ i. secundum quod scriptura testatur. a ¶ f. hanc.
cundum scripturas: † diliges pro- p
ximum tuum sicut teipsum, be-
a ¶ i. paupertes propter paupertatem abiicitis & diuites ad honores propter opulentiam promouetis.
nefacitis. † Si autem personas q
accipitis, peccatum operamini,

C beatus Iacobus excludit à fidelib⁹ psonarū acceptionē, p quā indebitē honor exhibet: & sic eos reducit ad debitā honoris exhibitionē. In qua sic ꝓcedit: qa primò ꝓponit intentū. scd̄ò inducit exemplū ibi. Etem. tertiò ꝓbat assumptū. ibi: Audite fres. quartò excludit falsum intellectū, ibi: Si tn. Circa primū dicit: a ¶ Noli. in per. inducēdo ad fidē, vel recipiendo ad eā p administrationē sacramentorū, vel nutriēdo in fide p bonā exhortationē cum personarū acceptione. Quod fit qn̄ in istis debita cā non attendit. vt pateat ex pdictis, sed indebita. s. attendendo ad ꝓpriū quæstū, vel ad alia hmōi: propter q̄ pdicta nō debent exerceri. Si autē attēdat ad honorē diuinū & ecclesię bonū, & deuotionē recipientis fidē vel exhortationē, nō est acceptio psonarū in talibus si pdicta magis exhibeant aliquib⁹ q̄ alijs, secūdum maioritatē deuotionis eorum vel honoris diuini & ecclesiæ: Sicut conuersio Constantini ad fidem: ex cui⁹ exēplo valde multi venerūt ad fidē & ex ei⁹ facto est ecclesia ꝓmota & honorata quasi per totū orbē. Sic etiā laborare ad conuersionē & nutritionē in fide diuitū & potentū magis q̄ paupertum, nō est personarū acceptio, attendēdo ad bona q̄ ex ipsis ꝓuenire possunt magis q̄ ex paupibus. b ¶ Domi. no. Iesu Chri. gla. i. fidē Christi q est dīs & dator ghę, nō scd̄m personarū acceptionem sed secundum meritorum gradus & proportionem. c ¶ Et enim si introierit in con. Hic consequenter ponit exēplū ad ꝓpositū de diuite & paupe ingredientibus cōgregationē fidelium in ecclia. & pōt dupl̄r intelligi. Vno mō de paupere & diuite infidelib⁹, qui sunt ad fidē inducēdi. Alio mō de paupere & diuite fidelib⁹, q̄ sunt in fide nutriēdi. Si igit̄ pauper infidelis vel fidelis sic cōtemnat, vt de eius cōuersiōe & nutritione in fide parū aut nihil cureſ, sem per est pctm. Sil̄r si diues ꝓpter diuitias tm̄ in istis ꝓponat. qa vtrobiq; est acceptio psonarū. & in his duob⁹ casibus videt loqui beatus Iacobus. Si aūt̄ diues ꝓponeret, & ꝓponat in pdictis pauperi nō habēdo respectū ad diuitias præcise, sed ad bonū qd̄ ex eius cōuersiōe vel nutritione in fide, ꝓbabiliter æstimat̄ ꝓuenire, nō videt̄ esse psonarū acceptio, nec pctm. Et sic intelligēda est ista litera, cū subditur: d ¶ Et di. s. diuiti. e ¶ Tu se. hic be. attendendo ad diuitias præcise. f ¶ Pau. au. di. ipsum contēnēdo, vel ꝓpter paupertatē p̄cise ipsum min⁹ honorabilē & amabilē deo iudicando. iō subdit: Et facti estis iudicogi. ini. g ¶ Audite. Hic consequēter ꝓbat suppositū. s. q̄ diues ꝓpter diuitias p̄cise nō est magis honorabilis, nec paup propter paupertatē cōtēptibilis. & hoc dupl̄r. Primò diuīa autoritate, cū dī: b ¶ Non. de. vt patet de aplis, tū à principio elegit alios diuites, vt Zachæū & Lazarū. i ¶ Diui. in fi. q. d. ei debetis cōformari, & sic debet in eccia fieri: qa pauperes in tpalibus, diuites tn̄ in spiritualibus si ex eorum spiritualib⁹ diuitijs magis prouenit honor diuinus & bonum ecclesiæ, diuitib⁹ in tpalibus sunt ꝓhonorādi. Scd̄ò hoc idē probat ex diuitū austeritate, dicēs: k ¶ Non. di. per po. in bonis possessis damnificando. l ¶ Et ipsi trahunt uos ad iudicia. vt condemnemini ad mortem in personis. hęc enim frequēter fiebant in ecclesia primitiua. Tertiò hoc ꝓbat de diuitū malignitate di. m ¶ Non. ip. blas. bo. no. s. Iesu Christi, quod sicut Berna. dicit: Est mel in ore, melos in aure, jubilus in corde. n ¶ Si ta. le. Hic remouet falsum intellectū circa præcedentia. Ex his em̄ quę dixit de diuitib⁹, posset aliquis credere, quia essent à fidelibus odiendi: quod remouet di. Si ta. le. per. i. à rege regum datam. o ¶ Secū. scri. veteris ac noui Testa. p ¶ Dili. pro. i. ad eandē beatitudinē consequendam. Et nomine proximi intelligitur omnis homo, quia ad imaginem dei factus, & ad beatitudinem aptus. q ¶ Si autem personas

Discretus honor diuitis

D † tribunalia: † Lęui. 19. c Ro. 2. b. Act. 10. f.

H ij accipitis

ita paruum

Nico. de Lyra.

c ✠ quācunq; cām. quę nō facit ad hoc q̄ ꝓportionet̄ ad talē honorē, vt qa est cōsanguine⁹, cōparriota, vel diues, vel aliqd hmōi, facit cōtra æquitatē iustitię distributiuę, q̄ p consequēs peccat̄. qa nō opponit̄ virtuti niſi vitiū. & tale pctm vocat̄ acceptio psonæ seu psonarū. Cōtingit tn̄ aliquā editionē psonę facere eā dignā respectu vni⁹ rei, nō tn̄ respectu alteri⁹: sicut cōsanguineitas facit aliquē dignū vt instituat̄ hęres primonij, nō aūt vt deē ei magisteriū vel ꝓlatio eccliastica. Circa scd̄m sciendū, q̄ honor dat̄ alicui in te
Honoris exhibitio vana stimonium virtutis. iij. Ethi. Et iō sola virt⁹ est cā debita honoris exhibēdi: & hoc cōtingit dupl̄r. Vno mō virt⁹ propria, & sic virtuoso debet̄ honor. Alio mō virtus aliena. & sic principes & ꝓlati sunt honorādi: etiā si sint mali, in q̄tum gerūt psonā dei & cōitatis cui pōsunt. Et eadē rōne parētes & dīi ꝓpter ꝓticipationē dignitatis q̄m deus est oīm pr̄ & dīs. Sil̄r senes ꝓpter signū virtutis q̄d̄ est senectus. Et sil̄r diuites, qa maiorē locū obtinēt in cōitatib⁹. Si aūt solo intuitu diuitiarū honorant̄, est acceptio personarū: & sic pctm. & sic loquit̄ Greg. homel. xxvij. Superbia nr̄a retūdit, q̄ in hoibus nō naturā qua ad imaginē dei sunt facti, sed diuitias honoramus. His igit̄ p̄missis accedam⁹ ad literam, in qua beatus

Ita paruū vt magnū audieritis, qa iudiciū dei est. a ¶ Quicūq; E aūt. Ne putarēt cōtēptibile esse pctm̄ i hac vna re legē transgredi, addit: Quicūq;. b ¶ Offendat aūt. Verē qui in vno offendit est trāsgressor toti⁹ legis, quia q peccat contra autorem legis facit quē in sua lege negligit, & cōtra charitatē, quæ est causa & mater totius legis. Hāc sniam ex sīs videamus.

†& redarguimini

Si qs me offēderet, oēs fratres & amicos meos in me offenderet, & quodāmodo cōtra oēs peccaret. Sic q vnū mādatū negligit, cętera q̄cōpleta videbant adiuuare, sibi inutilia reddit. ¶ Vel aliter: Charitas est plenitudo legis, in cui⁹ p̄ceptis tota lex pēdet. Qui aūt contra charitatē facit, merito oīm re⁹ est. Nemo aūt peccat, nisi cōtra charitatē faciat: qa nec deū verē diligit cui⁹ legem negligit, nec ꝓximū in quē delinquit. Quia ergo supius ostēderat eos in charitate peccare, qd' dicunt paupi, tu sta illic. cōpetēter subdit: Qui in vno, i. charitate offendit (q̄ est radix oīm p̄ceptorū) ab oībus p̄ceptis q̄ sunt quasi filꝫ charitatis, accusat. Recon ciliato aūt illo vno in quo offenderat, cętera oīa recōciliant. Cur ergo non dicunt paria peccata, nescio, nisi forte qa magis facit cōtra charitatē, & magis offendit eccl̄iā q graui⁹, & minus q leui⁹ peccat. c ¶ Oim re. Apud deū q nihil dimittit impunitū, q scit q̄ necessariū legē dederit, q negligit mandatū, credit illud à deo inaniter institutum. d ¶ Sic Io. Qn̄ quidē malū est diuitē ꝓpter diuitias eligi, pauperem abiici, & qa bonū est ꝓpter deū etiam diuites diligere, pupillos & viduas visitare: ergo sic loquimini, & sic facite. Hoc loquendo & faciēdo curate, vt proximos diligēdo, à deo diligi mereamini, misericordiā impendentes, misericordia digni existatis. Lex F libertatis lex charitatis, quā superi⁹ regalē vocauit, qua dr: Diliges proximū tuū sicut teipsum. qua lege vos de⁹ iudicat, cū magnā misericordiā donat: qa nō iudicamini p legem pœnarū & seruituris, sed p legē gratiæ q̄ spōtaneos vocat ad pniam & pctā dimittit. ¶ Aliter: Grauius iudicat q legē Moysi, q̄ q naturalē cōtēnit. Graui⁹ etiā q legē gratię, q̄ legē Moysi despicit. Q. Bn̄ loqmini, & bn̄ facite: qa si negligitis, graui⁹ dānabimini q̄ q fuerūt in tpe Moysi, qa cui plus cōmittit plꝰ ab eo exigit. Quo plꝰ maiorē qs misericordiā à dño cōsequit, eo iniusti⁹ indigēti, ꝓximo misericordiā negat & iusti⁹ luit pœnas impietatis. e ¶ Super. au. Sicut in iudicio dolebit q non fecit misericordiam: ita q fecit, remuneratus exultabit atq; gaudebit. ¶ Aliter. Superexal. supponitur misericordia iudicio. In quo inuentū fuerit opus misericordiæ: & si habuerit aliquid in iudicio quo puniatur, tanq̄ vnda ope misericordiæ ignis peccati extinguit. ¶ Aliter. Super. Plures per misericordiā colligunt. s. q misericordiam præstiterūt. Beati enim misericordes, qm̄ ipsi misericordiam consequentur. ¶ Hic latius disputat de opibus misericordiæ, vt quos p̄cedēte sn̄ia terruerat, cōsoleꝫ, docēdo quibus remedꝫs expient quotidiana peccata, sine qbus nō agit vita, ne illi q non in vno tm̄, sed in multis offendūt, in iudicio inueniant rei omniū.

Mar. 16. d.

f ¶ Sic & fi. Sicut sola verba pietatis nudū vel esurientē nō recreant si nō & cibus p̄beatur & vestis, ita fides verboten⁹ seruata nō saluat. Qd' legit: Qui crediderit & baptizat⁹ fuerit, salu⁹ erit. de fide pfecta q̄ p dilectionē operat, est intelligēdū. g ¶ Sed dicet qs. Non solū, ꝓpter p̄dictas rationes debetis ad bene operandum incitari, sed etiā propter hoc, ne improperiū ab alijs patiamini, qa aliquis assumpta fiducia de suis operibus, vt ostēdat sola fidē nō valere, improperando dicer, tu fi. &c. h ¶ Tu cre. Probauit eos q opera nō habent verā fidē nō habere, nunc cuius

modi

†redarguti à lege quasi transgresso- a
res. † Quicūq; autem totam legem b
a ¶ Seruare in animo proposuerit. b ¶ Non ex humana fragilitate, sed reputando leue esse.

b seruauerit, offendat autem in uno,
c factus est omnium reus. Qui enim c
dixit: non mœchaberis: dixit & non
occides. Qd' si nō mœchaberis, oc-
a ¶ Et ita contemptor legislatoris.
cides autem, factus es trānsgressor
a ¶ Proximis. b ¶ Ita estote misericordes proximis, sicut deus vobis.

d legis. Sic loquimini & sic facite, si- d
cut per legem libertatis †incipientes e f
a ¶ Deberis misericorditer agere: Nam qui potuit & non fecit misericordiam anteqū iudicaretur: siue misericordia iudicabitur.

iudicari, † Iudicium enim sine mise- g
ricordia illi qui non facit misericor-
a ¶ Superaponitur iudicio, & quasi illuminat iudicū, quod est cum misericordia: per ipsam enim misericordiam commendabilius est, & magis placet.

e diam. Superexaltat † autem miseri- h
a ¶ Vel o. b ¶ Deberis bene agere: quia falluntur qui solam fidem sufficere credunt.

cordia iudicium. Quid proderit fra- i
tres mei, si fidem quis dicat se habe-
a ¶ Cum habeat tempus operandi.

re, opera autem non habeat? Num-
a ¶ Fides sine operibus mortua est sed quæ per dilectionem operatur, saluat.

quid fides poterit saluare eum? Si k
autem frater & soror nudi sint, & in
digeant uictu quotidiano, dicat au-
tem aliquis ex uobis illis: Ite in pa-
ce, calefacimini & saturamini, non
dederitis autem eis quæ necessaria
a ¶ Illis charitas vestra.

f sunt corpori, quid prōderit? † Sic & l
a ¶ Vel sine operibus. a ¶ Quibus reuiuiscat.

fides si non habeat ōpera: mortua
a ¶ Cōtra seipsam: quod enim verbis promisit, non impler. b ¶ Irridendo. ¶ Vobis. ¶ Aliquis.

g est in semētipsa. Sed dicet quis: Tu m
¶ Sine operibus. a ¶ Fidei.

fidem habes, & ego ōpera habeo.
a ¶ Quia non habes opera, si potes ostende per alia qua certa signa, vt credam te esse fidelem, sed non poteris, cum desint opera.

Ostendē mihi fidem tuam † sine ope- n
a ¶ Sed ego per opera quæ habeo, possum probare me esse fidelem.

ribus, & egō ostendam tibi ex ope- o
h ribus † fidem meam. Tu credis

acci. mō p̄dicto. a ¶ Redar. a le. Deu. s. c. Ita paruū audietis vt magnū, nec accipietis cuiusq; psonā. Et subdit malū qd' in. de sequitur, cū dicit: b ¶ Quicū. au. qd' est intelligendū de pœna dāni, q̄ est carētia diuinæ visiōis, quā incurrit hō per vnā trāsgressionē legis diuinæ: qa peccatū mortale est trāsgressio legis diuinę. sed pœnā sensus incurrit grauiorē q plures transgressiōes facit. Et q̄ de pœna dāni intelligāt, litera sequēs ostendit cum dicit: c ¶ Qui e. di. nō mœ. Ab vno enim deo sunt oīa. ꝓpter qd' p vnius trāsgressionē offendit, & p cōsequēs eius visio tollitur. d ¶ Sic Io. Hic consequenter beatus Iacobus informat fideles de collatiōe boni vtilis, q̄ cōsistit in opib⁹ misericordię. Et diuidit in duas ptes. qa primò facit propositū, secūdò remouet oppositū, ibi: Quid proderit. Circa primū dicit: Sic Io. & sic fa. vt opera vestra sint verbis conformia, & qualiter, subdit: e ¶ Sicut per le. i. legē euangelicā. f ¶ Incipien. iu. i. ad iudicium futurum debite disponi, vbi dabitur sententia beatitudinis cōsequendæ pro operibus misericordiæ. Mat. xxv. c. Venite bn̄dicti patris mei &c. & subditur: Esuriui enim, & dedistis mihi manducare &c. h ¶ Superexal. misericordia iudicium. Nam in casibus dubijs dicatur inter iusticiam & misericordiā, semper sum iudex declinandū est ad partem misericordię, cum Vñ dicit Ra. Sa. super Exo. q̄ apud Hebræos fuit antiquitus constitutum, q̄ si maior pars iudicum in vno cōdemnet, aliquem ad mortem, non propter hoc est interficiendus, sed expectanda est ma H ior deliberatio. Si autem maior pars in vno liberet eū, est liberādus. i ¶ Quid pro. Hic consequenter remouet oppositum. s. q̄ fides sine operibus misericordiæ valeat ad salutē. Ex remouet primò per rationem. secūdò per exemplū, ibi: Vis autem scire. Circa primum ponitur quadruplex ratio. Prima accipit ex defectu talis fidei, & est talis. Illud qd' est mortuum spiritualiter, nō potest saluare æternaliter: Fides sine operibus est huiusmodi, quia viuificatur per charitatē. Amor autem dei nūq̄ est otiosus: Operatur enim magna si est, si autem operari renuerit, amor non est, vt dicit Greg. Homel. xx. Et hoc est intelligendum habita oportunitate operādi. propter qd' fides quæ per dilectionem non operatur, mortua est, & sic inefficax ad salutem. & hoc est quod dicit: Quid proderit fratres mei, si fidem quis dicat se habere opera autem non habeat. q. d. nihil proderit ad salutem. k ¶ Si autem. Hic ponitur secunda ratio quæ accipitur ex simili. Fides enim sine operibus similis est verbo sine intellectu. Sed tale verbum nihil prodest: sicut si aliquis dicit famelico, vade & comede & non det ei aliquid ad comedendum. tale verbum nihil ꝓdest: sed magis est frustratorium & derisorium. & hoc est quod dicit: Si autem fratres, & soror nudi sint. & patet ex dictis litera. l ¶ Sed dicet quis. Hic ponitur tertia ratio, quæ accipitur ex opprobrio, quod potest inferri alicui sic credenti: quia non potest ostendere fidem suam si requiratur, quæ non verbis, sed operibus verē ostenditur. & hoc est quod dicitur: Sed dicet quis. id est pōt dicere rationabiliter improperādo sic credenti. m ¶ Tu fidem habes. secundum dictum tuum. n ¶ Ostende mihi fidem tuā sine ope. quasi dicat, non potes: sed ego potero q opera habeo. o ¶ Tu credis. Hic ponitur quarta ratio, & accipitur ex dæmonibus, qui credunt ex euidentia signorum, & contremiscunt timore pœnarum, & tamen hoc nō valet eis ad salutem:

quia non possunt

† 2. qō. 7. c. plærūq; §. his itaq;.

† De pœnit. d. 5. c. fi.

Rom. 15. c.

† meis

Mat. 5. a.

† 1. qō. 4. c. ferur.

De fura vnitia. vnico.

† ex operibus tua

† 1. gloriē misericor. au. misē. iudi.

modi fidē habeant, patefacit, ne illam talem fidem magnificiant.
A a ¶Et dæmo. cre. Scriptum est: Exibant dęmonia ab hominibus clamãtia & dicẽna: qa tu es filꝰ dei. sed & legio q̄ hoiem obsidebat, timẽs clamabat: Quid mihi & tibi fili dei summi? Adiuro te per deū ne me torqueas. Qui ergo deū nō credūt, vel credi-
Luce. 8.d.
Mat. 8.a.
tū nō timẽt, dæmõibꝰ tardiores & pterriores sunt. b ¶Vis au. sc. Probato q̄ fides sine opibꝰ mortua est, vt euidentius ad bonā operationē inuitet eos, elegans exẽplū bonæ opationis Abraham patriarchā ꝓponit illis q de circūcisiõe crediderāt, vt bonū patrem quasi boni filij imitent in tẽtatiõe & in operatiõe.
c ¶Abra. pa. n. Quod Abrahā p fidē sine operibꝰ iustificatus dr̄, de operibꝰ q̄ præcedebant intelligitur: qa per opera q̄ fecit iustus non fuit, sed sola fide. hic de operibus agitur quæ fidē sequunt, p q̄ amplius iustificar, cū iā p fidē fuisset iustus, vñ Paulus: Fide Abrahā obtulit Isaac cū tẽtaret. Hęc oblatio est opus & testimoniū fidei & iustitię. Paul⁹ in Abrahā fidei cõstantiā: Iacobus laudat operū magnificentiā. qa vtroq; fuit perfectus Abrahā, & de vtroq; in exẽplū ꝓponit.
Hebr. 11.d.
d ¶Offe. fi. Magna tẽtatio cū filiū iubebatur occidere, magna fides. cū etiā de mortuo credebat se posse semẽ accipere.
†De pœ. di. 2. c. fi. et. vltra prin.
Magnū opus, cū dilectissimū nō dubitaret offerre. e ¶Vides. Quia obtulit Ilū, in quo acceperat ꝓmissionē, apparet magna virtꝰ fidei: qa etsi eū offerret, credebat, ꝓmissionē implẽdā, qa potẽs credebat deum etiam suscitare mortuum.
Credere deum deo, & in deum
f ¶Cre. Abra. Aug. Aliud est credere in deum, aliud credere deo, aliud credere deum. Credere illū, est credere q̄ sit deus. Credere illi, est credere vera esse q̄ ille dicit. Credere in illū, est tẽdere cū charitate in illū. Primū & secundū, dęmonū & multorū malorū esse nō dubitat. Tertiū tm̄ est bonorū. g ¶Simi. Ne causarent opa tãti prīs se imitari non posse, p̄sertim cū mō nullus cogat filios offerre, addit exemplū peccatricis mulieris, q̄ per opera misericordię & hospitalitatis soluta est à peccatis. & ascripta ciuis Israelitici populi: & annumerata in generatiõibus Saluatoris. h ¶Raab. Latitudo, q̄ significat ecclesiam fide dilatatā. Huius exemplo monet patrię pereuntis interitū cauere, p opa misericordię nūcios Christi suscipere & ser-
B
†Ios. 2.b. 32.q.1.c. in tegritas.
uare, & ad

a ¶Non improbo, sed non sufficit.

a quoniã est unus deus: benefacis. Et
a ¶Ne putes quod aliquid magnum facias: nam & de.
b ¶Vnum esse deum. c ¶Quod plus est.
dęmones credunt, & contrẽmiscũt.
¶Non solum rationibus, sed etiam exemplo & autoritate vtar. ¶Sine operibus.
b Vis autẽ scire ô homo inanis, quoniam fides sine operibus † mortua
a ¶Licet Abrahã per fidē quã habebat iustus erat, tñ per opera que habebat & addidit, amplius est iustificatus que nisi fecisset, meritum prędecessis fidei amisisset.
c est? Abrahã pater noster nonne
a ¶Ex his. s. ¶Id est offerre volens.
d ex operibus iustificatus est, offerẽs
a ¶Arbitrabatur enim quod & mortuos potens est suscitare deus.
e filiũm suum Isaac super altare? Vi-
a ¶Per fidem ante erat iustus, & fides duxit ad opera: & per opera fides ipsa est augmentata & comprobata, & ita per illam fidem quæ duxit ad opera apparet veritas scripturæ credidit filium promittenti, & eundē immolare iubenti.
des quoniam † fides cooperabatur operibus illius, & ex operibus fides
consummata est? Et † suppleta est
f scriptura dicens: † Credidit Abraham deo, & reputatum est illi ad iusticiam, & amicus dei appellatus est.
a ¶Quia sic est in Abraham. b ¶Fidei.
Videtis quoniam ex operibus iusti-
a ¶Qui habet tempus operandi. b ¶Sine operibus.
ficatur hõmo, & non ex fidē tan-
a ¶Nō solum Abraham per maiora opera, sed etiam Raab per minora opera est iustificata.
g h tum. † Similiter & Raab meretrix,
a ¶Iosue. b ¶Ne a viris ciuitatis occideretur.
nonne ex operibus iustificata est,
suscipiens nũncios, & aliã uia eiciens? Sicut enim corpus sine spiritu
¶Vere Abraham per opera fidei iustificatus est, quia sine operibus non fuisset iustus etiam ipse Abraham nedum alij.
mortuum est, ita & fides sine operibus mortua est.

ma. est. Habitꝰ em̄ firmat & manifestat p opera. Et sic fr magnitudo fidei Abrahę apparuit ex eius obediẽtia offerẽdo filiū. ꝓpter qd̄ dictū fuit sibi à dño. Nunc cognoui, q̄ timeas dñm. i. cognoscere feci alios. Notitiæ em̄ dei nihil accrescit de nouo: h ¶Et
C
sup. est sc. d. Cre. Ab. d Hoc em̄ dictū fuit Abrahę Gen. xv. nō solū anteq̄ offerret Isaac, sed etiā anteq̄ natus esset: Sed ex oblatiõe Isaac scriptura illa dicit esse suppleta, in q̄tum p hoc magnitudo fidei Abrahæ fuit alijs declarata, vt dictū est. & sic concludit intẽtum: i ¶Videtis quoniam ex operibus iustificatur homo. Ita q̄d vtrūq; est necessariū ad iustificationem. Nā si fides quæ non operatur per dilectionem, mortua est & informis. & iterum opera sine fide nō sunt deo placentia, vt prędictum est. k ¶Similiter & Raab. Hic ponit sc̄m exemplū de Raab, quę ex fide vnius veri dei saluauit exploratores ludęorū, vt hr̄ Iosue. ij. & p hoc apposita est ad pplm̄ Isr̄, Iosue. vj. & cõsecuta ē salutē ex fide simul & opibus. & hoc est qd̄ dicit: Simi. & Ra. & patet lr̄a ex dictis vsq; ibi: l ¶Et al. u. Recepit em̄ eos per ianuā, & emisit p fenestrā, & suasit eos declinare ad montana, ne reperirentur à persecutoribus instrata publica. Et sic infertur conclusio intẽta cū dicit: m ¶Sicut e. cor. q dat vitā corpori. n ¶Ita & fi. sine oper. i. sine dilectione operante, quæ est vita animæ, j. Iohā. iij. c. Translati sumus de morte ad vitam, quoniā diligimus &c.
†ocios
†impleta
†Gen. 15.b
Rom. 4.a.
Gal. 3.a.

¶In ca. ij, vbi dicit in Postilla: Quicūq; autem totam legem seruauerit: offenderit autem in vno. &c.

ADDI. I. In hoc qd̄ dicit Apostol⁹: Quicunq; offenderit in vno factus est oīm reꝰ. nō vī loqui de pœna damni tãtum, cū de distinctiõe inter pœnā damni, & pœnā sensus nulla fit mẽtio in hoc loco, nec in p̄cedẽtib⁹, nec in sequẽtib⁹. In hoc etiã qd̄ sequit. Quiem̄ dixit, nō mœchaberis: dixit & nō occides. nō hr̄ nec innuit talis distinctio. vñ expositio Postil. de hoc qd̄ dr̄: Qui offenderit in vno &c. nō videt propria seu literę consona: licet quod p̄supponit verū sit. & iō aliter videtur dicendum. Ad quod sciendū, q̄ præcepta diuinæ legis, præsertim negatiua quę obligant ad semper & pro semp, de quibus hic agit, copulatiue sunt intelligẽda, sic q̄ ad omnia seruanda omnes obligant. Vnde qui in vno offendit, manifestū est q̄ non oĩa seruat: ad quorū omniū obseruationem tenetur: & ideo factus est omniū reus. i. reus tã q̄ ille qui nō omnia seruauit vt tenetur. Et hoc videtur dicere glo. vbi sic: Reus est apud deū qui nihil dimittit impunitum, qui scit q̄ necessariā legē dederit, q negligit mādatū, credidit illud inaniter à deo datū. hęc in glo. Ex quo hr̄, q̄ qui offendit in vno, offendit suo facto nō esse necessariā totā legē, & sic totiꝰ legis est reus. Et notandū q̄ beatꝰ Iacobꝰ in hoc docet cõtra falsam doctrinam Pharisęorū, q legē diuinā falso interpretãtes cõiter tenẽt, q̄ ille q plura mādata numero seruat, & tñ in paucis trāsgredit, nihilominus est iustꝰ apud deū, eo q̄ deus (vt dicūt) iudicat hoiem sc̄m pluralitatē vel paucitatē meritorū & demeritorū. ita q̄ ille q plura opera meritoria fecit, etiā si pauca aliqua numero demeritoria postea cõmittat, nō ꝓpter hoc est iniustꝰ apud deū. Qd̄ manifestè ponit Ra. Moy. in suo Deut. in ti. j. de pnia, & sic alij tenent cõiter. Quę qdē doctrina falsissima est & erronea. Legit em̄ Deu. xxvij. d, inter maledictiões q̄ ibi ponunt cõtra trāsgressores legis vltima: Maledictꝰ qui nō ꝓmanet in sermonibus legis huius. nec eos pficit. Ex quo patet, q̄ per transgressionem vnius p̄cepti nō pficit lex. & sic incurrit illa maledictio. Idē habet expressiꝰ Ezech. xxiij. c. vbi sic. Etiā si dixero iusto q̄ vita viuat. & confisus in iustitia sua fecerit iniquitatē, oēs iustitiæ eius obliuioni tradentur. Et sic patet, q̄ Pharisaica doctrina in hoc sicut in alijs q̄ plurib⁹ deviat à veritate sacræ scripturæ. & de hoc docet nos Apostolus in dictis verbis, vt prędictum est &c.

Nicolaus de Lyra.

q̄ nō possunt agere opus meritorii, & sic fr suo mō fides q̄ nō operatur per dilectionem nō proficit ad salutem. a ¶Vis au. sci. Hic consequenter dicto errorem remouet per exemplum duplex. Secundū ponitur ibi: Sic fr autē. Primū est ipsius Abrahę qd̄ proponit inuehẽdo cõtra aduersariū di. Vis a. sc. per exemplū.
b ¶O ho. i. Dicit aūt res inanis q̄ non consequitur finem debitū sicut medicina q̄ nō inducit sanitatē, & eadē rōne homo qui per opera bona nō consequit beatitudinē. c ¶Quo. fi. si. o. m. est. q. d. ostendā tibi p exẽplū prīs nr̄i Abrahæ iō sequit. d ¶Abra. pa. no. nō. ex o. iu. q. d. sic. Sed contra hic videtur dictū apostoli Ro. iij, a. Si enim Abraham ex operibus legis iustificatus est habet gloriam, sed non apud deum. Et ibidem. iij. c. Ex operibus legis non iustificabitur omnis caro. Dicendum q̄ Apostolus loqtur ibi contra illos. qui opera ceremonialia legis dicebant essene cessaria ad salutem: quæ tamen iam cessauerant in morte Christi quantum ad efficaciam. e ¶Offerens. Hic consequenter ponit exemplum de obedientia Abrahæ ad deum, procedente ex magna dei dilectione, quæ semper manet efficax ad salutem. cum dicitur: Offe. fi. su. Isa. su. al. Gen. xxij. paratus illum immolare ex fide & dilect. one ad deum, vt habetur Hebr. xj. credens q̄ à mortuis posset eum saluare deus. ideo subditur: f ¶Vides quo. fi. co. ope. illius. qua nō essent meritoria sine fide, sine qua impossibile est placere deo, Heb. xj. g ¶Et ex operibus fi. consummata est.

Glos. ordi. Iacobi Cap. III. De Lyra

uare, & ad Iesum remittere sicut legitur beatus Gamaliel fecisse.

E NOlite. Sicut monui vos ad opa facienda, Cap. III. sic moneo ad vitanda stulta magisteria. Noli. plu. Multi fuere tpibus apl̄orū, q descendētes de Iudæa Antiochiā, nō bñ eruditi in lege fidei, docebāt credētes ex Gētibus debere circūcidi, & alios errores inducedāt, q̄ veris p̄dicatorib⁹ nō paruū laborē q̄stiōis cōtulerū. Hos ergo ab officio vbi remouet ne impediāt veros p̄dicatores. b ¶ Ma. iu. Quin indoctus officium docēdi vsurpat, & Christū non sinceriter nūciat, ma-

†Mat.23.a. iorē damnationē meret, q̄ si sol⁹ suo sce-

Prou.24.b lere p̄iret. Sicut cōtra q bñ ministrat gradū sibi bonū acqrit. c ¶ In mu. Verē piculosum est, qa nō tm̄ vos min⁹ eruditi, sed nos oēs p̄dicatores ēt maiores in multis offendim⁹, alij male docēdo, alij male viuēdo, & alijs modis. Se illis connumerat, vt liberius arguat. Aliter iust⁹, aliter malus offendit. Iustus carnis fragilitate, nec iustus esse desinit, vnde Salomō: Se-

†labitur ptes in die cadet iust⁹, & resurget. Sicut quotidiana est offēsio, ita quotidiana est medela orationū, & bonorū operū. Sed impñ corruit in malū. d ¶ Si qs. Vult ostēdere ineuitabilē verbi offensionē, vt imperitos deterreat ne cupiant p̄lationē qa q cupit p̄esse, oportet alijs p̄fectiorē esse, ne offendat dū debet p̄desse. sed imperiti nō possunt in p̄dicādo nō offendere. e ¶ In uer. illo videlicet, cuius offensionem humana pōt vitare fragilitas. Vt verbū doli, detractiōis, supbię, iactantię, sed & ociosæ & superfluæ locutionis.

f ¶ Si a. fr. e. in o. subaudis, & in ora nr̄a multo magis debem⁹ mittere. Quidā libri habēt: Sicut aūt frenos e. &c. & cōiungit ad seq̄ntia. Si aūt fre. eqs in ora mitti-

F mus &c. ita & lingua mo. q. m. est, & magna ex. ¶ Sītudo de eqs ad linguā, cōuenientiā & facultatē refrenādę linguæ ostēdit. Si sītudo de nauib⁹, etiā pmiū contiēntiæ vel pœnā incōtinētiæ, pponit, dū

†iactat Allegoricè dicis linguā magna exultare. ¶ Allego. Magnę naues in mari, mētes hoim in mūdo, venti a qbus minātur, apperit⁹ mentiū, p quos naturaliter coguñ aliqd agere

† mundus per qd̄ perueniāt ad bonū finē, vl̄ ad ma-

I. cumulus lū. Gubernaculum, cordis intentio, qua boni transgressis seculi fluctibus salutis portum petunt, reprobi quasi Scyla vel

Mat.12.c. Charybdi intercūt. Et qa ex abūdātia cordis os loquit̄, recte subiūgit: Ita & lingua mo. g ¶ Et ma. e. s. p̄mia, si impetus dirigētis bñ eā gubernat. Si male, sibi suisq̄

Prou.18.d magna pditionis exultat. vnde Salomō: Mors & vita in manib⁹ linguę. Vitā exultat, si bñ docet ecclesiā. Mortē, si male. Agit̄ nāq̄ cōtra illos q & vita & scientia destituti docere p̄sumebant. ¶ Magna e. Quidā libri, & magnā exultat, qa cęterorū verba & sensus despiciens, singulariter se sapientē iactat & facundū. Contra qd̄: Nolite multiplicare loqui sublimia

I.Reg.2.a. gloriantes. h ¶ Ecce quā. Sic & lingua incōtinens magnā materiā bonorum operum perire facit. Et cum ferē sit impossibile vitari peccatum etiā linguæ à perfectis, nō quiuis debet appetere magisterium. i ¶ Vniuer. Quia per eā cuncta ferē facinora, aut concinnant̄, vt latrocinia, stupra: aut patrātur, vt piuria, falsa testimonia: aut defendunt̄, vt cū qlibet impur⁹ excusando scelus qd̄ admisit, simulat bonū qd̄ nō fecit. k ¶ Quæ m. Et qa talis est lingua totū corpus maculat, & immundū facit reputari in cōspectu dei. & ideo graue est subire magisterium: qa consti. in m. no. vna est de membris nr̄is nimis p̄pinqua nobis. l ¶ Inflam. ro. Contaminat totū procursum vitæ tpalis quousq; ad mortē, vel vt currente rota agimur. Vel rotam na. n. qa merito primę prævaricationis ab interna felicitate proiecti, huc illucq; vagamente raptamur, vt vbi periculum, vbi sit salus ignoremus. Inflāmatur em̄ hæc rota igne linguæ, cū vitiū natiuæ perturbationis ineptis etiā noxijs sermonibus accumulat̄. m ¶ Gehenna. diabolus, p̄pter quē facta est Gehēna. Sicut gehenna semp ardet, sic diabolus

Cap. III.

a ¶ Nisi tantum discreti & in scripturis edocti. b ¶ Vel in pluribus ecclesijs, vel plures in vna ne vitiis essemagistri.

a †Olitę plures magi a ¶ Quibus bona cupio.

stri fieri frātres mei, scientes quoniam b

¶ Vsurpando magisterium. a ¶ Quia & in verbo & in exteris, & ita non sumus perfecti. quia ille tantum est perfectus qui in verbo non offendit.

b c maius iudicium †sumitis. In multis c

d e enim offendimus omnes. Si quis in d

¶ Non alius.

uerbo non † offendit: hic perfectus

a ¶ Qui potest offensionem verbi cauere: potest omnia membra corporis quæ facilius corrigantur ad bona opera circumducere: ne à recto itinere diuertantur.

est uir. Pōtest etiam fræno † circun- e

a ¶ Conuenit vt in ora nostra frenos continentiæ immittamus ad consentiendum nostro creatori: vt per linguę custodiam operum quoq; rectitudinem obtineamus: quia ita est in hoc simili.

f ducere totum corpus. †Si aūtem frę-

nos equis in ora mittimus ad consentiendū nobis, omne corpus illo-

a ¶ Aliam similitudinem ad idem probandum induco.

rum circūferim⁹. Et ecce nāues cum

¶ Alias valentibus.

magnæ sint, & à uentis ualidis †mi-

nentur, circunferuntur autem à modico gubernaculo, † ubi impetus di-

rigentis uoluerit. Ita & lingua mo- f

g dicum quidem membrum est, & g

a ¶ Quam paruus vel exilis. ¶ Vel ecce modicus ignis.

h magna † exultat. Eccē † quātus ignis h i

quām magnam siluam incendit. Et

a ¶ Virtutum siluam male loquendo deuorat. ¶ Ipsa est.

i lingua ignis est, †uniuersitas iniqui k l

¶ Inter membra.

tatis. Lingua constituitur in mēbris

a ¶ Peierando & alijs modis.

k nostris, quæ māculat totū corp⁹, & m

l inflammat rotā natiuitatis nostræ, n

a ¶ Id est suggestiōe diaboli. ¶ Et vere mala lingua.

m n inflammata à gēhēna. Omnis enim p

malū, q̄ alia membra. ideo subdit: d ¶ Si q̄s in. uer. non offendit: hic perfectus est uir. quia facilius custodiuntur alia membra. Et quia pauci sunt valde perfecti, Eccl. vij. d. Virum de mille vnū repperi. ideo vitium linguæ inficit cōiter. e ¶ Potest. Hic cōsequenter ostēdit q̄ inficit multipliciter, præmittēs ad hoc triplex exēplū. Primū est animale. nā equus q est animal magnū, circūducit cū fræno puulo. Sed m artificiale, qa nauis magna moueť cū puo gubernaculo. Tertium naturale, qa modic⁹ ignis magnam siluā incēdit. Et eodē mō lingua q̄ est modicū mēbrū multa mala facit p cōtētiones, detractiones, seditiones, & hmōi. ita q̄ feręo mala, pueniūt ex vitio linguę. Et ex dictis patet lra paucis exceptis q̄ discurrent. Po. e. fr. c. totū corp⁹. s. aīalis magni. f ¶ Et ma. s. mala. g ¶ Exul. i., puocat. h ¶ Ec. qu. ig. i. q̄ modic⁹. i ¶ Et li. s. mala. k ¶ Ig. est. accedēs cōtentiones, seditiones & alia mala. l ¶ Vni. ini. supple est mala ligua y tualiter. m ¶ Quæ subdit: l ¶ Vni. ini. supple est mala ligua y tualiter. m ¶ Et in. r. i. cursum. t. c. nā in alia mēbra redūdat malū eius. n ¶ Et in. r. i. cursum. t. c. nā in alia mēbra redūdat malū eius. n ¶ Et in. r. i. cursum vitę nr̄ę, q assimilat̄ rotę, q̄ incipit & terminat in eodē pūcto. & sic nasci hō impotēs & ignorās, & si morī naturaliter, redit ad eundē statū de cōi cursu. o ¶ In. à ge. i. à diabolo, q sic noīatur, eo q̄ Gehēnę deputat̄. p ¶ Oīs enim. na. Hīc cōsequēter ostendit, q̄ inficit incurabiliter, quia lingua mala nō est domabilis sicut cętera membra quæ possunt ligari, & à suis actibus impediri. non sic

autem

¶ In eo. ca. vbi dē in postil. Superexaltat autem misericordia &c.

ADDI. Hoc qd̄ dī: Superexaltat autē misericordia iudiciū, aliter, & magis, p̄riè exponū in glo. vbi sic supraponit, misericordia iudicio, quia iudicium quod est cum misericordia per ipsam misericordiam placet. commendabilius est, & magis hæc in Glo. Qd̄ antē Postil. allegat de Ra. Sa. est vna de iniquitatib⁹ Thalmudicis qbus irritū faciebāt mandatū dei p̄pter traditiones suas, vt largi⁹ fuit dictū in additiōe sup Isa. xxxiij. & Zac. v.

†Comparat lignum

NICO. DE LY.

Cap. III.

NOli. plu. ma. Postq̄ beat⁹ Iacobus docuit fideles bñ se habere ad p̄ximū in collatiōe boni, hīc cōsequenter idē facit in euitatiōe mali. & primò in verbo, & secundò facto. ca. se. Prima in duas, qa prīò ostēdit mala ex vitio linguæ p̄uenientia, p̄pter q̄ debet ab oībus refugi. Sed ò bona ex tacitumitate sequētia: p̄pter q̄ debet ab oībus caprari, ibi: Quis sapiēs. Prima in duas, qa primò declarat malū loquacitatis in doctria, sed ò in cōi vita, ibi: In multis. Circa primū sciendū, q̄ ex loquacitate, p̄uenit q̄ aliq p̄sumptuose docere volūt qd̄ nesciūt. Cōtra quos dicit; a ¶ Noli. pl. Nā docere est opus sapiētis, quorū paruus est numer⁹, stultorū aūt infinitus. Ecc. j. d. b ¶ Sciē. q. ma. iu. i. maiorē dānationē incurrit, qa tales magistri faciunt alios errare, & p hoc multipliciter damnationē incurrit, Matth. xv. b. Si cæcus cæco ducatū p̄stet, ambo in foueam cadunt. c ¶ In mul. Hīc consequēter ostēdit malū loquacitatis in cōi vita, & hoc ex q̄tuor. s. qa inficit cōiter, multipliciter, incurabiliter, & innaturaliter. Sed m ponitur ibi: Pōt etiam. Tertiū ibi: Oīs enim natura. Quartū ibi: In ipsa bñdicim⁹. Circa primum dicit: In multi. offen. om. & maxime in verbo, quia lingua sita est in lubrico. propter qd̄ citò mouet ad

†moderet

†Ecce Diuisio

†agantur H

† quodlig

Mali & linguæ quadruplex

aſpidem in Aegypto à quodam patrefamilias domitam quotidie de cauerna ſua egreſſam, & à menſa eius annonam percipere ſolitam. Legimus in Marcellino Tigridem manſuetam factam ab India Anaſtaſio principi miſſam. ¶ Oīs enim. Lingua prauorum beſtiis ferocitate, volucribus leuitate, ſerpētibus virulentia

Pſal.143.b q poſuerūt in cælum os ſuū, & quorū os locutū eſt vanitatē. Sunt ſerpētini,

Ibi.13.b. de quibus dicit: Venenū aſpidū ſub labīs eorum. ¶ Aliter: Aliqui beſtiales ſenſu, & opere. Aliqui volucres inſtabilitate. Alij ſerpētes aſtutia nocendi, facilī poſſunt cōuerti q̄ lingua à magiſtro refrænari. a ¶ Ex ip. ore pro Alij videntes qd' agimus, exēplo nr̄o inducunt, vt ſiſr bn̄dicāt & maledicāt. b ¶ Non opor. Verè non oportet, vt eodē ore bn̄dicam⁹ de capite. & maledicamus de mēbris, q̄a amaritudine maledictionis conſumit dulcedo bn̄di ctiōis. Qd' per ſiſe. Si ſimul miſces dulcē & amarā aquā, p̄ idē foramē exeāt. dulcis commixtione amaræ in amaram conuertitur, non amara in dulcem commixtione dulcis. Sic nō placet dulcedo linguæ, ſi mixta eſt amaritudini. Modicum enim fermentum totam maſſam corrupit: Et non eſt ſpecioſa laus in ore peccatoris. c ¶ Nunquid fons. Aliter: Oportet p̄dicatorem alīq̄n amara p̄dicatione vti, attrahendo, increpando. Quod ſatis difficile eſt, vt diuerſis verbis ad idē tendētib⁹ vtrūq; facere poſſit. d ¶ Nunquid opor. fr. Nunquid oportet, vt doctor lit ficus dulcedine beatitudinis ad quam monet, & dulcibus vtatur verbis, & vt ſit vitis, faciens obliuiſci omnium tēporaliū, in quo oportet aſperis vti? Sed nunquid idem doctor poteſt eſſe ficus dulcibus attrahendo, & poteſt eſſe vitis aſperioribus ab amore terrenorū retrahendo. Q. difficile eſt. Sic neque ſal. dul. p. f. aquam. i. aliquis prædicator acriter mordens mores aliorū, in eadem doctrina non poteſt eſſe dulcis eiſdem. e ¶ Quis ſa. Confutatis illis quinec vitæ ſanctitatem, nec linguę cōtinentiam habent, monet illos qui ſibi ſapientes videbantur, vel etiā erant, vt ſapientiā ſuam magis oſtendant diſciplinatē viuēdo quā alios docendo. quia qui procliuior eſt ad docendum quàm ad faciendum, aliquando iactātiam, vel cōtentionem incurrit, vel inuidiā contra alios doctores, & alia mala. ¶ Non debetis citò effici doctores, quia quis ex vobis eſt adeo ſapiens, cognitione & diſciplinatus exercitatione, vt audeat magiſterium ſibi aſſumere? Prius diſcat bene operari q̄ alios docere, vt cōuerſando inter vos exemplum aliorum poſſit eſſe. & hoc in manſuetudine, ne propter ſuam ſapiētiam & bonam operationem alios deſpiciat. f ¶ Et menda. Et nolite mentiri deo, cui in baptiſmo promiſiſtis abrenunciare pompis diaboli, qd' non facitis cum de bonis ſuperbitis. g ¶ Quæ au. Hæc eſt manſuetudo, quam ſupius habēdā eſſe præcepit zelo amaritudinis, & contentionibus aduerſa. h ¶ Primum quidem pudica eſt, deinde. Niſi primùm pudicitia ſedeat in mente, nulla perfectio ſequetur in opere.

Nico. de Lyra.

aūt lingua, niſi præſcindatur, & hoc eſt quod dicit: Omnis enim na. Hoc videmus ad ſenſum, q̄ multa animalia ferocia domantur

natura beſtiarum & uolucrum & ſerpentium & cæterorum domantur, & domita ſunt à natura humana: linguā autē nullus hominum domare poteſt. † Inquietū malum, plena ueneno mortifero. In ipſa benedicimus deum & patrē, & in ipſa maledicimus hōmines qui ad imaginem & ſimilitudinē dei facti ſunt. Ex ipſo ore procedit benedictio & maledictio. Nō oportet fratres mei hęc ita fieri. Nūquid fons de eodem foramine † emanat dulcem & amaram aquā? Nūnquid poteſt fratres mei fic⁹ † uuas facere, aut uitis ficus? Sic † neq; ſalſa dulcem poteſt facere aquam. Quis ſapiens & † diſciplinatus inter uos? Oſtendat ex bona cōuerſatiōe operationē ſuam in mansuetudine ſapientię. Quod ſi zēlum animarum habetis, & cōtentiones ſunt in cōrdibus ueſtris, nōlite gloriari & mendaces eſſe aduerſus ueritatem. Nō eſt enim iſta ſapiēntia deſurſum deſcendens à pātre luminū: ſed terrēna, animālis, diabōlica. Vbi ēnim † zēlus & cōtentio, ibi inconſtātiā & omne opus prauum. Quæ autem deſurſum eſt ſapiētia, primum quidē pūdica eſt, deinde

a ¶ Nullus doctor poteſt cohibere linguam verboſam ſubditorū. Nullī eſt qui aliquādo in lingua nō delinquat. b a ¶ Non quieſcit in vno, vt ſolus linguoſus peccet, ſed more veneni ſerpit de vno in alīū tranſeundo. Qui detrahit fratri, prouocat illum ad maledicendum. De cuius veneni atrocitate plura ſubiecit. ¶ Non pōt domari q̄a eſt. c d e a ¶ Gratias agendo vel laudando. f g h a ¶ Detrahendo. b ¶ Ratiōales vt ipſe eſt. Vel ſicut ipſe principaliter præeſt omnibus, ita & homines præſunt cæteris creaturis. ¶ In vituperio creaturę creatorē offendimus. i k l m a ¶ Sicut arbor amiſſo naturali fructu alterius arboris non fert fructum, ſic maledictus, & ſi bene loqui videatur fructum benedictionis non habet. n o p a ¶ Et ſi non prorumpunt in verba. b ¶ Ne putetis vos habituros gloriam pro his quæ fiunt ex ſuperbia & ad depreſſionem aliorum, q r a ¶ Inflata & inſignans. s a ¶ A deo qui eſt ſpiritualium bonorum dator. t a ¶ Terrenæ gloriæ cupida. b ¶ Nō ſpiritualis, ſed more animalium ſola ſenſibilia quærens. c ¶ Id ſolum ſapit & agit quod diabolus in natura humana per præuaricationem infudit. ſ. quia ad veſana & noxia ſe conuertit. v x a ¶ Vere non eſt a deo, quia vbi eſt zelus dei & cōtentio contra proximos. b ¶ In animo. c ¶ In verbis. y a ¶ Mentis huc illuc q̄ fluctuantis, quia ſe ad vnam ſuperni intuitus ancoram figere neglexit. b ¶ In cōſpectu dei & ſi hominibus rectum videatur. z

C ¶ Lin. au. maliloquā b ¶ Nullus ho. quātūcunq; ſapiens. c ¶ Domare po. & ſubditi rō. Eſt enim. d ¶ Inquie. m. q̄a ſita eſt in lubrico vt dictū eſt. e ¶ Plena ue. detractionis. f ¶ Morti. Nā detractor interficit eum de quo detrahit per infamiam, & eum qui libenter audit, & ſeipſum per culpam. g ¶ In ip. Hīc cōſequenter oſtēdit, q̄ vitiū linguæ inficit innaturaliter. contra ei curſum naturę eſt, q̄ ex eodē principio, p̄cedunt cōtraria. nam contrariorū contrariæ ſunt cāę, & tm̄ ex eadē lingua, p̄cedunt contraria. ſ. benedictio & maledictio. & hoc eſt qd' dr̄: In ip. eī be. p beneficijs ſuis. h ¶ Et in ip. m. ho. g frequenter ſunt innocentes q̄ ad ſimili. dei fac. & ſic maledictio redundat in deū, ſicut vituperium factū imagini regis redundat in ipſum. i ¶ Nō o. fr. mei. Quia videnī naturæ contrariari. Et ſubdit ad hoc exemplū de fonte. & patet litera deficu q̄ non producit nuces, q̄a hoc eſſet cōtra eius naturā. Et ſiſe eſt quodāmodo de lingua, q̄ creata eſt ad bn̄dicendū: & maledicere eſt ei innaturale. Et de aqua ſalſa q̄ non fit dulcis, ſed manet in p̄prietate naturæ ſuæ. lingua aūt maledica tranſmutat à natura ſua, vt dictū eſt. k ¶ Quis ſa. Poſtq̄ beatus Iacobus oſtendit mala ex loquacitate, p̄uenientia, p̄pter quæ eſt fugiēda: hīc cōſequenter oſtēdit bona ex taciturnitate p̄uenientia, p̄pter q̄ eſt appetenda. Hæc aūt bona ſunt, ſapientia. & diſciplina, & eis annexa, q̄ beatus Iacobus primò p̄ponit. ſed' ò ſapiētiā diſtinguit, ibi: Qd' ſi zelū. Circa primū ſciendum, q̄ ex taciturnitate qua conſiſtit in bona audiēdo, p̄uenit diſciplina. nā diſcipuli boni, p̄priū eſt audire, ex auditu verò ſapientia acquirit, & acquiſita augmentat. Prou. j. a. Audiēs ſapiēs ſapiētior erit. & ſic vlterius ſapientia in bōis opib us manifeſtat. & hoc eſt qd' dicit: Quis ſa. & di. ſecundū habitū acquiſitū vel infuſum, vel vtroq; mō. q̄a ſapientia acq̄ſita bn̄ diſponit ad ſapiētiā infuſam, ſicut patet de Daniele & ſocijs ei⁹ Dan. j. l ¶ Oſtē. ex bo. i. p effectū exteriorē. m ¶ In mā. q̄ opponitur loquacitati & vitio linguæ. n ¶ Qd' ſi ze. Hīc cōſequēter diſtinguit ſapiam in mūdanā, & diuinā. Sed' a deſcribit ibi: Quę aūt deſurſum eſt. Circa primū ſciē dū, q̄ ſapia hūana hæc dr̄. q̄ per cautelas & mendacia tendit ad finē indebitū. & hoc p̄cedit ex paſſionib⁹ inordinatis & maxime inuidię & odn̄. & hoc eſt qd' dr̄: Quod ſi. i. inuidiam. o ¶ Habe. ad inuicē. p ¶ Et con. i. intentiones inferēdi nocumentū, p̄ximo. q ¶ Noli. glo. ſi deducatis ad effectum tanq̄ ſitis ſapientes. r ¶ Et mē. eſ. quia non eſt vera ſapientia ſed magis ſtultitia. ideo ſubditur: s ¶ Non eſt enim iſta ſapientia deſurſum deſcendēs à patre lu. i. à deo, à quo eſt omne bonum. t ¶ Sed t. i. q̄tū, p̄cedit ex cōcupiſcētia oculorū. v ¶ Aīa. p̄cedēs ex cōcupiſcētia carnis. x ¶ Diabo. p̄cedēs ex ſuperbia vitę. iō dr̄ ſapīa mūdana. q̄a oē qd' eſt in mūdo reducit ad iſta tria. j. Ioh. ij. y ¶ Quæ au. Hīc cōſequēter deſcribit

C

† incoerci. bile

► imaginē &.

† ſciētia prę ditus

D

Sapientia humana

◄ omnibus

in opere. a ¶Suadi.bo.cō.Si quo minus agit,vel ꝓpter ignorantiam vel ꝓpter negligētiam bonorū suasioni assensum præbeat. b ¶Fru.aūt.Postq̄ sapientiā p̄ singulas virtutes distinxit:vt facilius inuitet ad hāc,fructū eius subiūgit: c ¶In pace. Non postulat videri doctior vel sanctior q̄ est:non lacerat proximū ad cōmēdationē sui,qđ cōtentiosa facit sapīa.Non solū ꝓpter p̄dicta debet hmōi sapīam appetere,sed etiā ideo: qa a faciētib⁹ pacē quasi iaciētib⁹ hoc semen seminat,& p̄parat in pace æternæ beatitudinis fructū.i.merces iustitię q̄ ꝓ iustis opib⁹ retribuit.Qui hic studet pacī:& terrā cordis sui opibus pacis quasi semēte aspergit,iustū est vt habeat æternam pacem quasi fructū huius seminis.

GLOS.ORDI. Cap. IIII.

VNde bel.Prohibuerat zelū & cōtentionē,vñ etiā latius disputat,addēs etiā alia vitia q̄ inde sequunt:Ex cōtentiōe cōcupiscentia, ex cōcupiscētijs bella & li.Qui enim cupit p̄ferri vel tpalibus abundare,odit,inuidet,occidit. e ¶Pro.quod.ꝓpter hęc.s.q̄ deū digne nō postulatis.li enim illū pia intercessione postularetis,etiā tpalia ad vsum necessaria, nō solū sempiterna darēt. ¶Et qa possent dicere,dicis nos non postulare,certe quotidie petimus. Rab.Petitis quidē aliq̄,& non ac.eo q̄ male pe. f ¶Adulte.Dixerat.supra de apertis inimicis dei:Nōne diuites p̄ potētiā opprimūt vos,& ipsi trahunt vos ad iudicia?&c.Sed ne putent hi soli esse inimici q̄ apertē blasphemāt & p̄sequūtur,agit hic etiā de omnibus amatorib⁹ mundi,q̄ inimici sunt dei.Non debetis in cōcupiscentijs insumere, qa per hæc probamini amatores mundi,& ita adulteri.qa relicto amore sapiæ cęlestis, ad amplexus mundi declinatis, & per hoc inimici dei.g ¶An pu.&c.sp.qui h. Nō debetis litigare,nā spūs q̄ in vobis, est,nō cōcupiscit ad inuidiā,sed potiꝰ facit cōcordes.& hoc dicit scriptura,& an putatis q̄ inanis sit scriptura? h ¶Scriptu.quæ à malorū societate fideles coercens,ita per Moysen loquit:Non inibis cū eis fœdus,nec cū dijs eorū.Et rursus: Nō facies opera eorū,sed cōfringes statuas eorū.i ¶Ad in.cō.Vel spūs concupiscit ad.i.cōtra inuidiā.i.hoc desiderat vt inuidia tollat.Vl cupit vt inuideatis mūdo,nec ametis eū. Vel spūs cuiuslibet hois cupit tpalia ad inuidiā,qa inuidet alijs qđ nō habet. k ¶Ma.au.Spūs gratię nō facit inuidere, immo dat gr̄am.i.gratuita dona maiora q̄ sunt diuitiæ seculi.Propter quod.i.vt sciamus quibus dat & quibus nō dat,dicit scriptura:

☞Superbis

Nicolaus de Lyra.

☩ oibus modū debitū teneat.iō dr: Modesta.sed'ò vt in his in ꝗbus ipse si sibi nō sufficit,aliorū monitis acqescat.& q̄tū ad hoc subdit:Suadibilis.& hęc duo ꝓnēt ad hoc,q̄ hō pacē habeat in seipso.Sed vlteriꝰ ad hoc q̄ sit pacificꝰ etiā alijs:primò requiritur vt eorū bōis nō repugnet.iō dicit:Bonis cōsentiēs.Sed'ò q̄ defectibus ꝓximi cōpatiat in affectu,& subueniat in effectu. & q̄tū ad hoc subdit:Plena misericordia & fructib⁹ bōis.Tertiò req̄rit vt defectꝰ aliorū emēdare charitatiuè satagat.& hoc est qđ dicit: a ¶Iudi.si.si.sine correctionē exerceāt ex odio p̄cedēti charitatis ostēsione.Hęc aūt hōis pacificatio in se & cū alijs in via,est q̄dā p̄libatio p̄fectę pacis in patria:& sic est finis sapię ꝓut habet ī via. ideo subdit: b ¶Fructus au.iu.i.beatitudo æterna q̄ per iustiam acquirit,& in fruitiōe beata consistit. c ¶In pa.se.qa sicut semē cōtinet fructū futurū potētialiter & imperfectē, sic pacifica tio in via de qua dictū est,cōtinet pacem æternæ gloriæ.

NICO.DE LY. Cap. IIII.

VNde bella Posq̄ beatus Iacobꝰ monuit ne proximo malū inferat verbo,hīc consequenter inducit ad hoc q̄ non inferat facto,cuius radicem volens præscindere dicit: d ¶Vnde bel.quibus inferi nocumentum corpis. c ¶Et Glites.in iudicijs,quibus infertur nocumētum in rebus possessis. f ¶Nonne ex con.ue.supple talia oriuntur. g ¶Quæ mi‹ li.i.dominantur. h ¶In mem.ue.quia membra mouentur in talibus malis à concupiscentia contra dictamen rectæ rationis. i ¶Concupisci.& non ha.quia frequenter tales nō assequuntur intentum. k ¶Occiditis.innocentes. l ¶Et zelatis.bonis inuidentes. m ¶Et non po.adipi.satisfactionem concupiscentiæ vestræ,quæ semper ad malum accēditur.n ¶Litigatis & bel.& nō ha. Repetitio est eiusdem sñiæ ad maiorem exaggerationem. o ¶Pro.qđ nō po. aliquid à deo,p̄sumētes obtinere quod cōcupiscitis vestra fortitudine,p ¶Petitis.& nō ac.q.di.si aliq̄n aliqua petitis à deo,nō accipitis.& subdit rō:q ¶Eo qđ ma.pe.petendo ea q̄ sunt saluti vestrę cōtraria:vt inimici mortē,vl passionem, vel aliquid hmōi .ideo subditur: r ¶Vt in cō.ue. in.i .concupiscentias vestras impleatis. Insumo insumis est verbum compositum ab in & sumo.& sic insumere est intus sumere,qđ est concupiscētiā malorū adiplere. s ¶Adulte.Superius btūs Iacobus docuit fideles bñ se habere respectu sui & ꝓximi hicō sequenter idē facit respectu dei.Et priò facit hoc rōne diuinę bonitatis,q̄ debet hoies attrahere.Sed'ò rōne suæ sæuentis,q̄ debet recedētes ab eo terrere.ca.se. Prima in duas.nā primò monet à mūdo & diabolo recedere.recessus em̄ ab vno cōtrario concedit accessū ad aliud.Sed'a incipit ibi: Appropinquate deo.Circa primū primò monet recedere à mūdo, sed'ò à diabolo,ibi:Resistite.Priā in duas qa primò monet relinquere mundū.Secūdò inducit scripturā ad suū ꝓpositū, ibi:An putatis.Igit primò monet recedere à mūdo.i.ab inordinata cōcupiscētia delectabiliū huiꝰ mundi,di.Adulteri.à ꝓpria spōsa,q̄ est lex diuina,Sapię. viij.a.Exquisiui eā à iuuētute mea,& q̄ sui eā spōsam assumere.Fornicarie adhęrētes,scilicet concupiscētię mundanę. t ¶Nesci.q.d.bñ deberetis scire ex rōnis dictā mine,& ex frequēti vobis facta admonitione. v ¶Quia amicitia huius mun.id est,inordinata adhæsio delectabilibus huius mundi. x ¶Inimica est deo.quia facit recedere ab ipso. y ¶Quicūq̄ ergo uoluerit &c.hoc sequitur ex primo.& patet. Consequenter inducit scripturā ad suū ꝓpositū,dicēs: z ¶An putatis quia inani scriptu.dicat.q.d.hoc non est putandum,quia non cōtinet aliquod falsum aut superfluum. a ¶Ad inuidiam concupiscit spiritus qui ha.in uo.Hæc litera dupliciter exponi.Vno modo de spiritu humano.& sic legitur depressiuè:& intelligitur assertiuè.Et est sensus,q̄ spiritus humanus tendit ad inuidiam.i. ad tristitiam de bono alterius,quod inordinatè concupiscit:qđ pertinet ad amicitiam huius mundi,vt patet ex prædictis. Et secundum hunc sensum hæc litera accipitur de Genesis.viij.vbi dicitur:Sensus enim,& cogitatio cordis humani prona sunt in malum ab adolescentia sua.Apostoli namque non semper allegant verba scripturæ,sed frequenter sensum tantummodo.Et secundum hunc sensum quod immediate subditur: Maiorem autem dat gratiam.dicitur de alio spiritu,scilicet diuino.Alio modo legitur dicta litera interrogatiuè,& intelligitur negatiuè.Ad inuidiam concupiscit spiritus qui habitat in uobis.quasi dicat non.Et est sensus.Spiritus sanctus qui habitat in vobis,qui datus fuit vobis in baptismo, non concupiscit id est, non facit vos concupiscere.ad inuidiam.id est, non inducit vos ad tristitiam de bono proximi, quod facit amicitia huius seculi.Et secundum hoc ista litera sumitur ex primo capitulo Sapientiæ: Benignus enim est spiritus sapientiæ,& sic non inducit ad inuidiam,sed magis ad mutuam charitatem.ideo subdit: b ¶Maio.au.d.gr.quia dat dona spiritualia,q̄ sunt maiora & meliora. Et hæc expositio melior videt q̄ prima.quia magis continuat li

☩ cram

---

a ¶Per elationem se a deo vel proximorum societate non dissungit. b ¶In quibuscunq̄,non vltra modū nec infra substitit. c ¶Quo i bonis placere videt, sibi nō displicet.

a pacifica,mōdesta,†suadibilis,bō‹ a ¶In animo.
nis consentiens,plena misericordia, a ¶Operibus misericordiæ,ieiunijs,vigilijs,orationibus.
& frūctibus bonis,†iudicans sine si‹ a
b mulatione.Fructus autem iustitiæ b c
¶Opera pacis.
c in pace seminatur facientibus pacē.

Cap. IIII.

a ¶Q.ex sapientia pax & hic & in futuro,sed cōtra in vobis. ¶Ni a zelo & contentione.

d VNdē bella & lites in d e f
uobis? Nonne* ex
concupiscentijs ue‹ g
a ¶Qua quod meas prauas suggerit manus & lingua intemperanter obedit.
h stris,quæ militant in membris ue‹ h
a ¶Vere ex cōcupiscētijs,nā hoc ordine. b ¶Quod cupitis.
i stris? Concupiscitis & non habetis, i
¶Et vt habeatis. ¶Tamen.
k l occiditis & zelatis,& non potestis k l
¶Etiam pro temporali gloria. m
m n adipisci.Litigatis & belligeratis,& n
o non habetis,propter quod non po o
¶Digne deum.
p q stulatis. Petitis & non accipitis,eo p q
a ¶Deo datori ingrati.¶Quia magis illa q̄ deū amatis. ¶Ad superbiā tatem.
r quòd malè petatis,ut in cōcupiscen r
s t ꝯs uestris insumatis.†Adulteri*ne s t
u v x y scitis,quia amicitia huius mundi in‹ u v x y
z imica est deo? Quicunq̄ ergo uolu z
a erit amicus esse seculi,huius,inimi‹ a
b c cus dei constituitur. An putatis b c
d quia inaniter scriptura dicat? Ad d
a ¶Concupiscit ad inuidiam.i. cupit vt inuideatis ꝺnon.
b ¶Sanctus qui datur in baptismo.
e inuidiā concupiscit spiritus, qui e
f k habitat in uobis? Maiorem au‹ f

¶ Superbis resi. Malos oēs punit de⁹, sed superbis specialiter resistere dī, qa maiori pœna plectunt, q deo subdi pœnitēdo negligūt. Sed hūilibus dat gratiā, q in suorū plagis vitiorū manib⁹ veri medici se subdunt. b ¶ Detrahit le. Quæ detractionem prohibuit. q.d. lex nō rectē fecit. Vel qui detrahit fratri legē faciē ri, detrahit & iudicat legem quare talia iussa dederit, quæ iniurias fratrū iubet obliuisci. c ¶ Tu aūt qs. Non solū ideo debes vitare detractionem, ne vt transgressor à deo iudiceris. Sed ideo etiam quia fortasse in nullo præcellitis illos quos vituperatis. d ¶ Ecce nunc qui dicit. Post increpationem detractionis arguit illorum temeritatem, qui non habentes certitudinem vitę, cupiditate tpa lium vitā & lucrū, pmittūt sibi ī futurū.

☞ Faciemus

Nicolaus de Lyra.

terā, vt patet. & quia in libris correctis punctatur interrogatiuē modo dicto, & per cōsequens intelligitur negatiuē. a ¶ Propter qđ. i. propter maiora bona quæ dat spiritus diuinus. Dicit. s. scriptura: Prou. iij. b ¶ Deus sup. r. de negando eius gratiæ dona. c ¶ Humílibus autem dat gratiam. nam humilitas est debita dispositio ad eam. hæc eē litera habetur Prou. iij. secundum translationem Septuaginta. vbi nostra litera habet: Ipse deludet illusores, & mansuetis dabit gratiam. propter quod cōcludit: d ¶ Subditi ergo. tanquam vere humiles, vt det vobis gr̄am suā. e ¶ Resistite. Hīc cōsequenter monet à diabolo recedere. Circa quod sciendum, q̄ diabolus est superbus secundum q̄ dicitur de eo Iob. xlj. d. d. Ipse est rex super oēs filios superbiæ. Quanto autem aliquis est superbior, tāto magis abhorret superi, propter quod diabolus volens aliquē fortiter resistentem, dimittit eum tentare, timens ne ab eo superet, propter qđ recedit ab eo añ faciem belli. Vnde dicit Amb. super. Lucam: q̄ diabolus instare formidat, qua frequenti⁹ refugit trium phari. & hoc est qđ dicit: Resistite aūt diabolo viriliter repugnando. Et fugiet à vobis. f ¶ Appropinqua deo. Hīc consequenter beatus Iacobus monet accedere ad deum ratione suæ bonitatis, quæ debet attrahere, quia ab eo procedit esse gr̄æ & esse naturæ. Primo ergo inducit rōne primi. secō rōne secī, ibi: Ecce nūc. Circa primū sciendū, q̄ ad deū accedim⁹ per dilectionē: dilectio verò dei includit dilectionem ꝓximi: ꝓpter qđ īducit primò ad diligēdū deū. secō ꝓximum, ibi: Nolite detrahere. Prima adhuc in duas: quia primò īducit ad dei dilectionē secū dò ad quædā habentia ad ipsum cōnexionē, ibi: ¶ Emūdate. Circa primum dicit: Appropinquate. quæ appropinquatio terminatur ad dilectionem, quæ est vnio amantis cū amato. g ¶ Et appro. uo. dona gratiæ suæ conferendo, & etiam augmentādo. Sed contra hoc videt qđ dicitur, j. Ioh. iiij. d. In hoc est charitas, non quasi nos dilexerimus deum, sed qm̄ ipse prior dilexit nos. Dicendum q̄ diligere est velle alicui bonum. Si igitur consideretur actus diuinæ dilectionis qui est in ipso, præcedit omnia tē. poralia cum sit æternus, & sic loquitur Iohānes in autoritate inducta. Si autem consideretur huius dilectionis effectus qui est tēporalis, sic aliquid est præcedens ex parte dei, & aliquid ex parte hominis. Sicut enim deus influxu generali conuertit omnia ad se ipsum, sicut ad finem vltimum sec⁹m esse naturæ, sic influxu spēali conuertit humanā naturā ad se, sicut ad finē supernaturalē, & hic influxus spālis, non est aliqua gr̄a habitualis: sed est motio diuina siue instinctus q̄ monet naturā hūanā ad bonū meritorium, nec denegat alicui cēdiu est in hac vita præsenti: Sed hoīes diuersimode ad hūc instinctum se hūt: qa aliq acquiescūt & sequunt, & sic ad gratiam habitualē de cōgruo disponūtur: quibus dispositis deus dat gratiam habitualem per quā meritorie operantur. Alij verò resistunt instinctui diuino, & sic merito eis habitualis gratia denegatur. Patet igitur q̄ dispositio ad gratiam de congruo quæ est ab homine modo prædicto, præcedit collationem gratiæ habitualis, quę est à deo. & sic dicitur hic: Appropinquate deo. Verumtamen hanc dispositionem de congruo præcedit diuinus instinctus seu motio ad bonū meritorium: ad quod natura humana de se non potest assurgere. & sic dicit Saluator Ioh. vj. c. Nemo potest venire ad me, ni si pater meus &c. & sic patet qđ principium meriti simpliciter est à deo, & nō à libero arbitrio. h ¶ Emundate. Hīc consequēter inducit ad quædam annexa diuīæ dilectioni. Emundate ma. id est opera. i ¶ Et pu. quia q diligit cordis mundiciam, propter gratiā labiorū suorum habebit amicū regem, Prou. xxij. b. k ¶ Duplices. ani. i. q prius fuistis duplices aio, nunc deo, nūc diabolo, nunc mūdo adhærēdo. l ¶ Miseri esto. i. sitam miseri assumite recurrēdo ad deū, cuius ꝓpriū ē misereri & pcere. m ¶ Risus. p dissolutionē. n ¶ In lu. p cōtritionē. Est aūt risus lætitia exterior: Gaudiū mentē respicit interiorē, vt sit mutatio integra, ī facie. s. & mēte. o ¶ Hūili ī conspectu domini. qui videt oīa, quęcūq; lætitia, & nō solū in conspectu hoīm q tm̄ vident patētia. p ¶ Et exalta. in cælo vbi ē perfecta dilectio. q ¶ Nolite de. Hic cōsequēter inducit ad dilectionē ꝓximi removendo dilectiōis impedimēta, di. Nolite det. q̄ qđ ī se rē famæ detrimētū, & p hoc inuit oppositū. i. cōseruationē bonę famę, & eius augmētū: qđ ē opus dilectiōis ꝓximi: r ¶ Qui detra. in ore. s ¶ Aut q iu. esse malum in corde. t ¶ Detrahit le. q̄ ꝓhibet hoc fieri, Leui. xix. c. Nō eris susurro, nec crimīator in pplo. v ¶ Et i. facto, designās eā esse malā, qa facit tā q̄licitū, qđ ipa dicit illicitū. x ¶ Si aut. & c. n. f. obediēs ei vt supiori. y ¶ Sed iu. tā q̄ supior ipsi, qđ tm̄ ē fallū. iō subdit. z ¶ Vnus ē. s. de⁹. a ¶ Qui pōt. p. trangressores. b ¶ Et li legis factores. c ¶ Tu autem. q.d. tu vsurpas tibi officium diuinum. ad cui⁹ maiorem itellectū sciendū, q̄ iudicare ꝓpria autoritate soli deo cōuenit. hoīb⁹ aūt ex diuia commissiōe, tam ī foro ecclīastico q̄ ī secłari. Ista tm̄ cōmissio nō se extendit ad ea quæ sunt oīno occulta, sed diuio iudicio reseruāt. De hisāt q̄ aliq̄ mō patēt, vł p scīa vł p signa pñt hoīes iudicare. Et hoc pōt ēe dupl⁹. Vno mō cū ꝓcessu ad punitionem, & hoc solū ptinet ad iudices. Alio modo sine tali ꝓcessu, & hoc etiā ptinet ad alios hoīes. Sciendum tm̄, q̄ iudicium iportat sniam firmā de aliquo. si ergo ꝓcedat ex euidentia facti, nullū ē pcm̄. vt si quis iudicet aliū homicidā, qa videt eū homicidiū cōmittētē. Et idē vidētur, si procedat ex vehemētibus signis. vt si qs videat solū cum sola, nudū cū nuda in eodē lecto: nisi appareat aliquid vnde possit hoc excusari in toto vel in parte, vt cōsanguineitas multū propinqua, sicut est matris ad filium: vel infirmitas grauis, seu aliq̄ huiusmodi. & sic vidēs iudicat personas esse fornicarias si ambæ sint solutę, vel adulteras si ambę vel altera sint ligatæ. Si aūt procedat iudicium ex probabilibus seu leuibus signis, & est iudiciū de graui peccato, peccatum est mortale, qa tale iudicium est contra charitatem ꝓximi, & ex peruerso affectu. Si autem nō sit iudicium vel firma snia, sed magis suspitio q̄ qs incipit dubitare de bonitate ꝓximi, sic est veniale pcm̄: graue tm̄, vel minus graue secundum maioritatem vel minoritatem suspitionis, & probabilitatis & leuitatis signorum. d ¶ Ecce. Hīc consequenter inducit ad amorem dei ex bonitate eius quę dat & conseruat esse naturale, inducēs ad hāc cōsiderationē & remouēs oppositam, di. Ecce

H v ✠ nunc qui

¶ In parabolis Salomonis iuxta antiquam translationem.

tem dat gratiam. Propter quod di[a]cit: †Deus superbis resistit: humili[b c]bus autē dat grātiam. Subditi ergo[d] estote deo, resistite autem diabolo,[e] & fugiet à uobis. Appropinquate[f] deo, & appropinquabit uobis. Emū[g h]date mānus peccatores, & purificate[i] te corda duplices animo. † Miseri[k l] estote, & lugete & plorate: †risus uester[m] ster in luctum conuertatur, & gāudium in mœrorem. † Humiliamini[n o] in conspectu domini: & exaltabit[p] uos. Nolite detrahere † alterutrum[q] fratres mei. Qui detrahit fratri aut[r] qui iudicat fratrem suum, detrahit[s t] legi, & iudicat legem. Si autem iudicas legem, non factor es legis. sed iudex.[u x y] dex. Vnus est enim legislator & iu[z a b]dex: qui potest perdere & liberare.[a b] †Tu autem quis es qui iudicas pro[c]ximum? Eccē nunc qui dicitis: ho[d]die † aut crastino ibimus in ciuita-

a ¶ Vitam æternam, bonam operationem. b ¶ Quia humilibus dat gratiam voluntatem dei implete.

a ¶ Mala suggerenti.

b ¶ Ita. b ¶ Per bona opera, per humilitatem.

a ¶ Dando gratiam vt promoueamini in melius, & liberando ab angustijs.

a ¶ Et ideo vos qui hucusq; huiusmodi peccatores: Emundate, innocētiam manuum habete, & ne sitis duplices animo, vt æterna & temporalia simul diligatis. b ¶ Innocentiam manuum habete.

a ¶ Memores scelerum quæ miseri fecistis. Alias qui miseros fecistis, miserias huius mundi & paupertatem tolerantes.

a ¶ In alio pro cōmissis. b ¶ Qui fuit de leuitate seculi.

a ¶ Animi pro perpetratione alicuius peccati.

a ¶ Et ita omnibus modis humiliamini paupertatem & tribulationē eius amore ferendo, vosipsos abijciēdo.

a ¶ In vita æterna.

a ¶ Non solū erga deum ita vos habeatis, sed etiā erga fratres boni sitis. Vitium detractionis ad venenum linguę respicit.

a ¶ Propter aliquod leue peccatum. vel propter aliquā scientiam, vel aliquid tale.

¶ Vituperator.

¶ Et non debes iudicare, quia a deo iudicaueris: quia qui dedit legem vt impleretur, iudicat non implentes, & ipse potens est.

a ¶ Non implentes. b ¶ Implenter.

¶ Forsitan nequior es ipso: & tuipse in maiora potes præcipitari peccata, & ille potest surgere ad bona.

a ¶ Dixi vitandam detractionem: ecce aliud iudicium. Ecce vos estis qui dicitis. ¶ Stulta leuitate animi spacium vitę proponentes.

Ecce vos qui dicitis. ¶ Stulta leuitate animi spacium vitę proponentes.

Proue. 3. d. & 29. di, secūdū Lxx.

† & Diuisio

Influx⁹ gratiæ duplex

C

D

► propter qđ dicit deus superbis resistit, humilibus dat grām

† Affligimini

† Pro. 14. b.

Hiere. 31. c Iohā. 16. d.

† 1. Pe. 5. d.

† vobis inuicem.

► & iudex.

Iudiciū hominū qñ peccatū & qñ non

† Ro. 14. a.

☞ a ¶ Faciemus ibi. Multimodā ſtulticiā notat, qa & de lucrorū augmēto agūt, & ſe mſto tpe victuros arbitrant, & ſuę ptātis ęſtimāt vt annū faciāt, & in his oīb⁹ ſupni iudicis examē ad mētem reuocare cōtēnūt. b ¶ Quæ eſt enim. Nō cōſentit illis qui dicūt poſt mortē nihil eſſe, & mortē ipſam nihil eſſe. Sed vt doceat, quia vita prauorū breuis eſt i pñti: quā tamen in futuro mors æterna ſequetur. c ¶ Sciēti. Per totū epłę textū oſtēdit, qp hi quib⁹ ſcribebat ſciētiā boni faciendi habebāt, & rectam fidē didicerant, ita vt alijs ſe magiſtros fieri pſumerent, nec tñ operū ꝓfectionē, neq; mētis humilitatē, neq; ſermonis cōtinētiā adepti erant. Propē qd inter alia ſcripturę & exhortationis verba, modo eos multū terret, qa ſciētes bñ facere, & nō facientes, maius pctm̄ habēt, q; ſi neſcirent, licet ipſa bonī ignorātia magnū ſit pctm̄. cū ſcriptū ſit, ignorans ignorabitur.

† euaneſcit 1. Cor. 14. g

GLOS. ORDI.

Cap. V.

AGite n. Tpe acceptoī die ſalutis futuras pœnas fletib⁹, & eleemoſynis rēdimite. e ¶ Et eru. Non ſolū imiſericordes diuites viſibilis gehēnæ ignis cruciabit, ſed ēt memoria inaniū diuitiarūqb⁹ ſuas culpas redimere potuerūt, & añ iudiciū

† De pe. di. 2. c. ſi enim Luc. 16. f.

aīas eorū, & poſt reſurrectionē ēt carnes exuret, cū ſibi iraſci ceperint q̄re culpas eleemoſynis nō redemerint. Vū dī diuiti: Fili recordare, qa recepiſti bona in. v. F &c. Ecce erugo pecunię vertit i teſtimoniū neq; & augmētū pœnę: qa intelligit ſe male cōgregaſſe ea qb⁹ nō indigebat ad vſum vitę. & ꝓterea grauiꝰ puniet. f ¶ In te. i. ad augmētū pœnarū. i. vt hāc viſibilē ituēdo maiores cruciat⁹ ſuſtineatis. g ¶ Māducab. Corpa vel carnales cōcupiſcētias, qa luxuriōſas animas, & exteriꝰ ſcuiēs flāma cruciabit, & īteriꝰ pūgēs dolor ſuę tenaciæ accuſabit. h ¶ Sicut. Qui cōſumit metalla & cętera res, ſic erugo vras carnes. i ¶ Theſauri. Verē ita patiemini, qa qñ neglecta cura pauperū theſauros pecunię congregabaris, irā interni iudicis vobis cumulaſtis, q̄ ſi nōdū appet, in nouiſſimis diebꝰ iā certiſſima reſtat. k ¶ Ecce m.

† ærugine vitiatū eſt Iob. 31.

Magna iniqtas cū paupes nolūt ſuſcipe, ēt mercēnarijs, & famulis debitā laboris mercedē nolūt reddere. vñ Iob: Si aduerſum me terra mea clamat, & ſulci eiꝰ deflēt: ſi fructꝰ eius comedi abſq; pecunia. l ¶ Merces. Et ſi paupes patiēter oīa ferētes nō clamāt, merces tñ retēta clamat. m ¶ Epulati. Nec tm̄ peccaſtis ſupfluè cōgregādo, aliena rapiēdo, ſed etiā ſuperfluè expēdēdo. Neglectis gaudijs cęleſtibus, ad q̄ p ieiunia & afflictiones venire oportet, carnales epulas diligitis, quastā ta fames & ſitis i futuro ſequitur, vt nec gutta aq̄ inueniri poſſit, p quā ardēs lingua poſſit refrigerari. Apper, qa illos diuites allo quit, ex quo ait: Agite nūc diuites, q in necē dñi cōiurauerāt: & necdū fidē eius qua ſaluarent acceperāt. De qb⁹ &. g. loquit ad credētes: Nōne diuites p potētiā opprimūt vos, & ipſi trahūt vos ad iudicia? Nōne blaſphemāt bonū nomē qd in uocatū eſt ſup nos? Et qa. xij. tribub⁹ ſcribit, q̄ ſunt in diſpſione, ita fideles monet opa fidei facere, vt eos etiā q necdū crediderant, ad fidē, & eiꝰ opa cōuerti ſuadeat. Improperans illi mortē filij dei, & q̄ ſi nihil mali feciſſet, luxurioſe & auarē viuebāt. qb⁹, ppriē cōuenit qd ait: Auariciē carnes eorū iſtar ignis māducaturā, & qa theſaurizauerūt ſibi i nouiſſimis diebꝰ irā. hoc em̄ i eis poſt occiſionē Iacobi cōpletū ē, cū Ieruſalē imo oīs Iudęa expugnaret, & vaſtaret à Rōanis i vltionē dñici ſanguis, & cęterorū ſcelerū q̄ fecerūt.

☞ Patientes

a tem illam, & faciemus ibi quidem annum, & mercabimur, & lucrū faciem⁹ (qui ignoratis quid erit in cra[a]ſtinū[b]. Quæ eſt enim uita ueſtra? [b] ¶ Fumus. Vapor eſt ad modicum parens, & [c] deinceps † exterminabit) Pro eo † ut [d] dicatis. Si dominus uoluerit, & ſi uiuerimus, faciemus hoc, aut illud. [e] Nunc autem exultatis in ſuperbijs [f] ueſtris. Omnis exultatio talis mali- [g] gna eſt. † Sciēti igitur bonum facere & non facienti, peccatum eſt illi. [h]

a ¶ Alias: quid erit in craſtino. b ¶ Hæc non debetis vobis promittere. c ¶ Ebruis.

a ¶ Et hęc omnia dico, vobis pro eo: vt vos ſpe longioris vitę non promittatis vobis lucra futuri temporis, ſed potius dicatis: Si d.

a ¶ In voluntate & potentia dei omnia relinquatis.

a ¶ Non ſolum ſpacium vitæ & lucra futuri temporis vobis promittitis, ſed etiam. b ¶ Id eſt in diuitijs quæ facitis ſuperbos.

a ¶ Quaſi veris bonis. a ¶ Quæ eſt ad depreſſionem aliorum.

a ¶ Quia exultatis & ſuperbitis: igitur grauiter puniemini, quia ſcitis bonum, & non facitis.

Cap. V.

AGitē nunc diuites, [i] plorate ululantes [k] in miſerijs ueſtris, quæ aduenient [l] uobis. Diuitiæ ueſtræ putrefactæ [m] ſunt, & ueſtimenta ueſtra † à tineis comeſta ſunt. Aurum & argentum [n] ęruginauit, & ęrugo eorum [o] in teſtimonium uobis erit, & [p] manducabit carnes ueſtras ſicut ignis. [q] Theſaurizaſtis uobis irā in nouiſſimis diebus. Ecce merces operariorū, q meſſuerūt regiones ueſtras, quæ fraudata eſt à uobis clamat: & [r] clamor eorum in aures dñi ſabbaoth introiuit. [s] Epulati eſtis ſuper [t]

a ¶ Hucuſq; ira peccaſtis. ſed iam pœnitentiam agite: b ¶ In pecunia. ¶ In pœnis.

i a ¶ In corde. b ¶ Manifeſtatione operis & vocis.

k a ¶ Reſpectu futurarum miſeriarum.

l a ¶ In quibus conditis & ſuperflue congregatis.

m a ¶ Quę ad ornamentum corporis, quibus indigentes veſtire potuiſtis. b ¶ Non vſu neceſſario animę.

n a ¶ Magis pręciosa inter diuitias, & magis durabilia.

o ¶ Quod non cōgregaſtis propter vſum vitę, deficiet ex ſua infirmitate.

p a ¶ Superflua congregatio eorum, quæ cum non erant neceſſaria congregata putreſcebant.

q a ¶ Nec ſolū damnabimini, qui veſtra nō daris, ſed etiam quia aliena retinetis.

r a ¶ Qui collegerunt meſſes.

s. innocētis occiſio, Gen. iiij. b. Vox ſanguinis fra. tui &c. Vitij cōtra naturam perpetratio, Gen. xviij. c. Clamor Sodo. & Gomor. &c. Et pauperum defraudatio, vt dicitur hic: x ¶ Et clam. &c ſab. id eſt exercituum. y ¶ Introiuit. Ad faciendam vindictam per angelos. qui dicuntur eius exercitus, quia ſunt diuinæ iuſticię executores. z ¶ Epulati eſtis. Hīc ſecundò incutit terrorem carnalibus & laſciuis. Et hoc ordinate, quia diuitiæ præſtant fomentum huiuſmodi vitijs. dicit igitur: Epu. eſtis ſu. hoc eſt in pñti vita, ſed eſurietis poſtea, ſicut patet de diuite epulone, qbus poſit⁹ in tormētis guttam aquæ non potuit impetrare, Lu. xvi.

☞ Et in

NICO. DE LY.

Cap. V.

AGite nunc. Poſtq̄ beatus Iacob⁹ induxit ad adhærēdum deo ex conſideratiōe ſuæ bonitatis, hic conſequēter idē facit ex cōſideratiōe ſuæ ſeueritatis, q̄ marimē in iudicio apparebit. Sciendū tñ, qp illud iudicium ſicut erit terribile malis, ſic erit conſolabile iuſtis. vnde Saluator de ipſo loquens Lucæ. xxj. f. dixit apłis: His aūt fieri incipiētibus reſpicite & leuate capita veſtra. id eſt exhilarate corda veſtra, vt exponit Greg. home. j. Ideo beatus Iacobus malis primò incutit iudicis terrorem, vt à peccatis reſiliant. ſecundo iuſtis eius fauorem, vt ei inſeparabiliter adhæreant, ibi: Patiētes igitur. Circa primum primò incutit timorem iudicis cupidis & auaris di. i ¶ Agite nunc di. ſ. veſtras voluntates. & eſt ironica locutio, q̄ eſt intelligenda p contrariū. ideo ſubdit: † facta ſunt

k ¶ Plorate ulu. Eſt autem vlulat⁹ ſo tinciosobonus confuſus, q̄ eſt ſignū magni doloris. xia

l ¶ In miſe. ueſt. i. pro miſerijs veſtris.

m ¶ Quæ adue. uobis. in iudicio futuro. Vt patet ex ſequētib⁹. Et ſubdit duplex cauſa. prima eſt indebita bonorū tēporaliū cōgregatio & cōſeruatio, cū dī:

n ¶ Diuitiæ ueſtræ. naturales, vt bladū in horreo, & vinū in cellario & hmōi. cōſequēter loquit de diuitijs artificialib⁹ dicēs: o ¶ Aurū & arg. ue. in terra abſconditū. p ¶ Et æru. eorū in te. uo. erit. i. cōtra vos. q ¶ Et manduca. ui. affliget. quia erit cauſa afflictionis in gehēna poſt iudiciū, quia tunc aīa cū corpore affliget igne gehēnæ. r ¶ Theſaurizaſtis uobis irā. i. cōgregaſtis vobis dei vindictam. s ¶ In no. die. Tunc erit finale iudiciū. Conſequēter ponit cāſcd'a, q̄ eſt pauperū defraudatio, cū dicit:

t ¶ Ecce mer. ope. veſtrorū. v ¶ Clamat. vos accuſando. Et ſciendum qp tria ſunt pcta, q̄ ſpāſr dicunt clamare ad deū

Tria pcta clamantia

tra naturam perpetratio, Gen. xviij. c. Clamor Sodo. & Gomor. &c. Et pauperum defraudatio, vt dicitur hic: x ¶ Et clam. &c ſab. id eſt exercituum. y ¶ Introiuit. Ad faciendam vindictam per angelos. qui dicuntur eius exercitus, quia ſunt diuinæ iuſticię executores. z ¶ Epulati eſtis. Hīc ſecundò incutit terrorem carnalibus & laſciuis. Et hoc ordinate, quia diuitiæ præſtant fomentum huiuſmodi vitijs. dicit igitur: Epu. eſtis ſu. hoc eſt in pñti vita, ſed eſurietis poſtea, ſicut patet de diuite epulone, qbus poſit⁹ in tormētis guttam aquæ non potuit impetrare, Lu. xvi.

☞ Et in

a ¶Patientes.Increparis superbis & incredulis,rursus conuerti A tur ad eos,qui tabiū improbitate fuerant oppressi,inuitans ad patientiam,qa citò finientur pressuræ,vel iustus raptis ad dñm, vel psecutorib⁹ priuatis ptāte. b ¶Temporaneum. Sic vos accipietis tpaneū.i.vitā aiæ post mortē. Et serotinū.i.carnis incorrupnē.Vel tpaneū in opib⁹ iusticiæ: Ro.6.d. Serotinū in laborū retributione.vnde Apls:Habetis fructū vīm ī sctificatione, †lasciuistis finē verò vitā ēternā. c ¶Prophe.Prophetæ q tam scti erant,vt dei spūs p eos sua mysteria loquerē,exitū malū habue †mactatio nis.i.die festo quo imolani victimæ rūt,mortē patiēdo ab ifidelib⁹,vt Zacharias,& alij in veteri,& in no.Testa.Iohānes Stephan⁹ & alij.Nec p hoc exitu ingemuerunt,sed longanimiter ferre volebant. Alij longos sustinuere labores sine murmuratione,vt Noe in ædificatione arcę:Moyses in increpatione,& ducatu populi Dauid Ioseph.Ad vtrunq; autē firmū,& immutabile subiungit exēplū, de Iob q̄tū ad labores,de dño q̄tum ad exitū mortis. d ¶Sufferētiā Iob.non dicit finem Iob,cui tpalia sint restituta, †pluuiā tē spestuā,& vespertiuā sed patientia Iob.Et finē dñi,qa ad patiēdū exemplo Iob inuitat,& tm̄ nō vt tpalia recipiāt,sicut Iob vet⁹ homo,sed ęterna sicut Christ⁹ nou⁹ homo. e ¶Et fi. do.Audistis lectiōe,vidistis oculis ī cruce lōganimiter patiētē,sed & gliam resur rectiōis,& ascēsiōis euāgelica p̄dicatiōe didicistis. f ¶Et mi.Vt vel in p̄senti †alius in alium suos à tētationib⁹ liberet,& p constātia fidei,etiā corā hominib⁹ viuētes glorificet,vel post mortē in occulto coronet. B Et ne sic quidē ab hominibus memoriā †cōdemnemini quā meruere laudis auferat. g ¶Ante o.au.fra.Quia lætiferum linguæ virus ad integrū in suis auditorib⁹ exhaurire ►exit⁹ mali,& lōganimitatis & desiderat,qui detrahere alterutrū vetuit qui iudicare proximū interdixit,qui in aduersitatib⁹ ingemiscere prohibuit,quę sunt aperta pctā:addit etiā hoc,q̄ qbusdam leue videt,vt iurādi cōsuetudinem †beatos dicimus Matt.12.c. tollat,qm̄ omne ociosum verbum qd̄ locuti fuerint homines,reddent rōnē de eo in die iudicij. h ¶Neq; al.qd̄.Ideo ā iuratiōis culpa cōpesco,ne frequenter iurādo vera,aliq̄n etiā in piurio incidatis.Sed eo lōgi⁹ à piurio stetis,q̄ nec verē iurare velitis,nisi necessitas cogat.Sed & ille sub iudiciū reatus decidit,qui etsi nūq̄ peierat crebrius tamē quā opus est verū deierat.Sicut dederat cōtristato,sic dat & infirmāti cōsiliū,qualiter se à mur †vestrum muratiōis stultitia tueat,iuxtaq; modū vulneris modū ponat medelę. Tristatus †in simulationem ,p se oret.Infirmat⁹ corpe vī fide:qa maiorē sustinet plagā,plurimorū se adiutorio,& hoc seniorum curare meminerit.

Nicolaus de Lyra.

☞ Tristatur

a ¶Omni voluptate vsi estis:& nullam de pauperum nutrimento curam habetis.

terrā: & tin luxurijs enutristis cor a

a ¶Cum data esset vobis facultas occidendi. b ¶Ad iudicium.

da uestra.In die †occisionis addūxi b

a ¶Dominum Iesum. b ¶Sed. c ¶Quia tanquā ouis ad occisionem ductus est.

stis & occidistis iūstū, et non rēstitit c

a ¶Quia videtis illos puniendos.

uobis. Patiētes igitur estote fratres c

a ¶Qui incipit in fine cuiusq; b ¶Si ille profructu terræ quem sperat tam patienter laborat,quāto magis vos pro cęlesti.

usq; ad aduentū domini.Ecce agri d e

cola expectat preciosum fructū terræ,patienter ferens, donec accipiat g h

a ¶Primitus. b ¶Ergo. ¶Si morā facit.

b †tēporaneū & serotinum.Patientes i

a ¶Sicut agricola. b ¶Et q̄ grauia inferuntur.

igitur estote uos, et cōfirmate corda uestra,quoniam aduentus domi k

a ¶Vt vos ad gloriā,illi ad pœnā rapiantur. b ¶Quasi vos maiora merita patiamini,& persecutores vestri cum mala fecerint,nihil videantur ferre aduersi.

ni appropinquabit. Nolitē ingemi k

scere fratres † in alterutrum, ut non l

a ¶Damnentur,eo quod iudicem iustum quasi iniquę iudicantem vituperetis. b ¶Quia. c ¶Qui vobis pręmia dabit,inimicis pœnam. d ¶Quia vel proximus est ad cognoscenda quę gerit⁹, vel cito veniet ad retribuendum & vobis & illis.

†iudex ecce mini.Ecce iudex ante ianuā m

assistit. Exemplum accipite fratres n o

exitus mali,& longanimitatis & la p q

boris & patientiæ,prophetas qui lo r

a ¶Inuocatione nominis, vel ad ampliandum nomen. t

cuti sunt in nomine domini . Ecce v

a ¶Quia illos magnos reputam⁹ & veneramur. b ¶Illos.

†beatificamus eos qui sustinuerūt. x

a ¶Iob sicut veteri homini restituta sunt tpalia. b ¶Christo nouo homini omnia aduersa in mundo, sed in fine datur resurrectio.

d Sufferentiam Iob audistis,& finem y

e ¶Ideo debetis imitari. a ¶In natura.

f domini uidistis: quoniā misericors a

a ¶In exhibitionibus gratiarum.

est dominus & miserator. Ante o b

mnia autem fratres mei nolite iurare,neq; per cęlum,neq; per terram, h

neq; aliud quodcūq; iuramētū. †Sit c

autem † sermo,uidetur,est est, non d

non, ut non †sub iudicio decidatis. e f

a ¶Et in lu.in illis delectando.Et bene de luxuria loquitur post gulam,quia ministrat sibi materiam,quia semē est de superfluo alimenti.nj.de anima. b ¶In d.Hic tertio incutit terrorem crudelibus & malignis,qui ex diuitijs suis & potentia mouent psecutionem iustis,eo q̄ sunt dissimiles eis,secūdum qd̄ dicitur Sapiē.nj.c.in persona eorum:Circunueniamus ergo iustū,qm̄ inutilis est nobis &c.Ideo dicit:In die.i.tpe primitiuę ecclię,in quo fideles ducebantur ad iudicia,& occidebant̄ sine sui resistētia.& sic ponitur hic singulare pro plurali,cum dicitur: c ¶Occidistis. i.iustos.qd̄ frequenter fit in scriptura. Aliqui autem exponunt hoc de occisione Christi,qui dicitur iustus antonomasice,quia non solum est iustus formaliter,sed etiam effectiue alios iustificando,nec restitit suis occisoribus,cūtamen posset resistere. d ¶Patientes.consequenter consolatur iustos ne in tribulationibus deficiant,& primò inducit eos ad patientiam,secundò ad reuerētiā dei,ibi:Ante omnia.Circa primum dicit: Patientes igitur.in tribulationibus, e ¶Vsq; ad ad.do.qui reddet vobis mercedē laboris vestri.Et ponit exemplum.di. f ¶Ecce agri.vsq; ad tē. C pus debitum. g ¶Patienter se laborem in cultura terræ suæ. h ¶Donec ac.tē.i primitiuum fructum. Terra enim promissionis,de qua loquitur,reddit duplicem fructū in anno.s.in Aprili & Septembri. i ¶Patiē.igi.Repetitio est p̄missæ īnię ad maiorem impressionem. k ¶Nolite in fr. videntes mutuas pœnas,sed magis cōfortate alterutrum ad fortiter tolerandum, sicut sex fratres cum matre videntes cruciatum primum,inuicem sehortabantur fortiter mori.nj.Mach.vij. l ¶Vt nō.i. condemnemini si per mutuam quærelā, & luctum frangamini per impatiētiam. m ¶Ecce iu.s.Christus. n ¶Ante ia. ad vos roborādū velociter,vel p̄miādū. & inducit ad hoc exemplum sctōrum,di. o ¶Exē.ac.fra.s.q̄tum ad malū pœnę & non culpæ:quia p̄ciosa est in cōspectu dñi mors sctōrū eius,Ps.cxv.b. p ¶Et lō.in expectatione promissi. q ¶Et la. quotidiani. r ¶Et pat.in aduersitate. s ¶Prophe.vobis datos in exemplum ad talia sustinendū. t ¶Qui lo.sunt.cōstanter cōtrā pris psecutiōib⁹ quas propter hoc passi sunt,sicut patet de Michea, Zacharia,Isaia,Iere.& plurib⁹ alijs. v ¶Ecce be.i.beatos dicimus. x ¶Qui su.tribulationes patienter.Et in lucit duo notabilia exempla,dicens. y ¶Suf.Iob.q exemplar patiēdi⁹ dat⁹ est vobis. z ¶Et fi.quia in sua passiōe sustinuit dolorem acerbissimū patri⁹ tissime.Et dicit vidistis quia multi adhuc viuebāt qui passionē dñi n ri Iesu Christi viderāt. a ¶Quoniā.in affectu.& mi.in effectu.Ex maxi. D ma em̄ dei misericordia ,p̄cessit,q̄ daret nobis filium suū in redēptionis nr̄æ p̄ciū, & fortitudinis exēplū. b ¶Ante o.Hic consequenter inducit fideles ad dei reue. †meę afflirērētiā:& hoc in quatuor.Primo in iuramēti deuitatiōe.Secō in feruēti deuotione,ibi:Tristat autē.Tertiò in sacri fusceptiōe,ibi:Infirmat.Quartò in ,p̄ximi correctione,ibi:Fratres mei.Circa primū dicit:Ante o.fra.mei.i.non p̄ponatis iuramentū omnib⁹ verbis vestris & ,p̄missis.Hoc dicitur ad remouēdū errorē illorū q dixerūt iuramentū esse frequentādū, eo q̄ dicit Deut.x.d.Dñm deū tuū time, & illi soli ser.ipsiq; adhæ.iurabisq; in nomine illi⁹. ꝓpter qd̄ dixerūt,q̄ frequēta tio iuramēti facit ad reuerētiam dei,& sic est exercēda.Sed hoc patet falsum per dictum Christi Mat.v.f.Ego aūt dico vos bis,non iurabitis omnino &c.& per dictū beati †Mat.5.f. Iacobi in hoc loco.Hoc etiā patet per rationē:quia illud qd̄ non requiritur nisi ad subueniendum defectui,non est per se appetendum seu frequentandum.sicut Iuramentū qñ necessarium patet de medicina,quæ non quæritur nisi ad subueniendum infirmitati.Ec sic est de iuramento,quia non quæritur nisi ad subueniendum defectui,quo vnus homo non credit alteri,in quo casu subuenitur per iuramentum,in quo inducitur veritas dei infallibilis in testimonium in se,sicut cum iuratur per deum,vel in aliqua creatura,inquantum relucet in ea veritas diuina, vt per cęlum qui thronus dei est,vel per terram,quia scabellum pedum eius est,Matth.v.f.Iurare verò per creaturam,secundum se est illicitum.Et sic patet quòd iuramentum non est indicendum,nisi in casu,in quo est necessariū,ad confirmationem veritatis. Et sic intelligenda est autoritas inducta,Deuteronom.x.in tali enim casu iurandum per nomen dei,& non per nomina idolorum,secundum quod dicitur Exod.xxiij.b.Per nomina deorum extraneorum non iurabis,quia per ea non est confirmanda veritas.hoc enim pertinet ad infidelitatem &c. c ¶Sit autem sermo uidetur.ex.ra casum prædictum. d ¶Est est, non non. simpliciter veritatem affirmando , & negando falsitatem. e ¶Vt non sub iudi.id est condemnatione. f ¶Decidatis. ex frequenti iuratione cadendo in falsam fidem. Eccle.xxxij.b.

☞ Vir multum

E ¶ Tristatur. Quia in pressuris ingemiscere prohibuit, nunc quid econtra gerēdum sit, ostendit. b ¶ Oret. Ne murmuret, nec iudicia dei vituperet, sed ad ecclesiam currat flexis genibus, vt deus consolationem mittat. Oret. ne seculi tristiciam quæ mortē operatur absorbeat, & crebra psalmodiæ dulcedine nociuā tristiciæ pestem de corde pellat. c ¶ Et si in pec. Multi propter peccata etiam corporis plectuntur morte. Si ergo infirmi in peccatis sunt, & hoc presbytero cōfessi perfecto corde reliquerint. & emendare sategerint, dimittūtur eis. Nec ꝙ em sine confessione emēdationis queūt peccata dimitti, vt rectē subditur: Confite.

† Affligi

2. Co. 7. c.

† eriget

d ¶ Elias homo. Ne trepidaret nostra fragilitas reputans se non posse facere similia tanto prophetæ, qui curru igneo rapi meruit ad cælos, consultē de ei⁹ oratione locutur⁹ ab humilitate inchoauit.

3. Re. 17. a. 4. Re. 2. b. † alius alij

3. Re. 19. c. Similis nobis passibilis Elias carne infirmus à vidua pascitur, mente infirmus, vnius mulierculæ minis exterritus fugit per deserta. e ¶ Oratione ora. Astruit exemplo quantum valeat iusti deprecatio assidua, cum Elias tantū vna oratione orando tam longo tempore cōtinuerit cælos: terris imbres auerterit fructus mortalibus negauerit. f ¶ Et rursum. Vbi temp⁹ perspexit vbi rabe longę inediæ cor superbi regis & gentis idololatræ ad pœnitentiam inflexum vidit, vna oratione orauit, & fructus & aquas quas negauerat terris restituit. Tanta vnus Elias, vna oratione impetrauit: quid ergo multi fideles multis oratiōibus? g ¶ Si quis ex uobis. Ostensa efficacia orationis, ostendit quanti sit meriti pro fratribus orare, & ad sospitatem reuocare, vt q in superiori parte à lingua nostra malignam & ociosam locutionem remouit, in fine epistolę quid loqui debeam⁹ ostēderet. Oremus, & psallamus quoties aduersis pulsamur peccata confiteamur, p inuicem oremus vt saluemur: pro salute proximorum non solum temporali, sed potius æterna. Si enim magnę mercedis est à morte eripere corpus qñq; moriturum, quanti meriti est à morte animam liberare in cælesti patria sine fine victuram? h ¶ Saluabit. Quidā codices habēt, saluabit aīam suam à morte. Et verè qui errantem corrigit, per hoc ampliora gaudia vitæ cælestis sibi conquirit.

† sibi affect⁹ vt nos

F

GLO. ORDI.

Simon Petrus. Sequitur. ¶ Aple. eius &c. Sed ad repellendum eorum opinionem qui negant secūdam Petri esse epistolam, sancti Hieronymi offerenda est sententia, vbi dicit confligens cōtra Iouinianum: Noluisse omnem locū secundæ epistolæ Petri ponere, & euāgelij iuxta Marcum, qui interpres eius dicitur. ¶ Tempore quo cœpit ecclesia quidam de Gentilitate qui transierāt ad Iudaismum crediderant deo: qui propter fidem patiebantur, & dispersi erant. hos confortat Apostolus. Scribit autem à Roma tempore Claudij Cæsaris.

Nico. de Lyra.

✠ Vir multum iurans replebit iniquitate, a ¶ Tristatur. Hic consequenter inducit ad dei reuerētiā in ferueti deuotione, di. Tristatur quis. i. patiē acidiam, quæ est quædam tristicia in obsequijs diuinis.

a ¶ Vel pro illata iniuria vel pro aliqua culpa vel domestico damno vel qualibet re.

a b † Tristātur aliquis uestrum? oret: b Æquo animo est? psallat. Infirmatur quis in uobis? inducat præsbyteros ecclesiæ, ut orent super eum, un

a ¶ Non ad iuniores minusq; doctos causam suæ imbecillitatis referat, ne forte quid per eos allocutionis, vel cōsilij nocentis accipiat.

a ¶ Consecrato, vel qñ iungit. b ¶ Nomē illi innocē.

gētes eum ōleo in nōmine domini.

a ¶ Fratrem.

Et oratio fidei saluabit infirmū, c

¶ Ab infirmitate corporis. ¶ Etiam si contigerit mori.

& † alleuiabit eum dominus. Et si f g

¶ Gratia.

in peccatis sit, remittentur ei. † Con h

¶ Cœqualibus. a ¶ Quotidiana & leuia grauiores lepræ immunditiam sacerdoti pandamus, & quanto fuerit tempore purgare curemus.

fitemini ergo † alterutrum peccāta uestra, & orate pro inuicem ut † sal i

uemini. Multum enim ualet depre k

¶ Nota, iusti & assidua. ¶ Origine carnis: ¶ Quamuis nulli hominum virtute secundus. ¶ Nondum translat⁹.

d catio iusti assidua. † Elias homo erat l m

a ¶ Vt nos meritis & carnis fragilitate. b ¶ Ad conuincendam superbiam regis, & idololatrę gentis duriciam.

e † similis nobis pāssibilis, & oratione n

orauit, ut nō plueret super terram, o & non pluit annos tres, & menses

f sex. Et rursum orauit, & cælum de, p

dit pluuiam, & terra fructum suum.

g Fratres mei, siquis ex uobis erraue q r

a ¶ Vel bene monendo: vel tacente lingua exempla bone actionis ostendendo.

rit à ueritate, & cōuertērit quis eum, s

scire debet quoniam qui conuerti fecerit peccatorem ab errore uiæ suæ, h

saluabit animam eius à morte, & t v

a ¶ A conspectu interni iudicis suppositione vitæ melioris abscondit.

ōperit multitudinem peccatorum.

Prologus beati Hieronymi in epistolas sancti Petri ex libro de illustribus uiris.

Simon Petrus filius Iohannis prouinciæ Galileæ uico Bethsaida frater Andreę apostoli & princeps apostolorum, post episcopatū Antiochensis ecclesię, & prædicationē dispersionis eorū, qui de circuncisiōe crediderant, in Ponto, Galathia, Cappadocia, Asia & Bithynia, secūdo Claudij anno ad expugnandum Simonem magū Romā pergit. Ibiq; uigintiquinq; annis cathedram sacerdotalē tenuit, usq; ad ultimum annum Neronis id est quartumdecimū. A quo & affixus cruci martyrio coronatus est, capite ad terrā uerso, & in sublime pedib⁹ eleuatis, asserēs se indignū quòd sic crucifigeretur, ut dñs suus. Scripsit duas epistolas, quæ canonicæ nominantur, quarum secunda à plærisq; ei⁹ esse negatur, ppter styli cū prioi

uinis. b ¶ Oret, æquo an. est? psa. i. animo tatur spiritum erigere ad orandū deo deuote tā secutē: ideo dicit, Oret. ꝙ publicē: Et psal. Oratio em & psalmodia sunt contra dictā tristiciam optima remedia. c ¶ Infirmatur. Hic consequēter inducit ad dei reuerētiam in sumptione sacramenti. & primò facit propositū, sed ò declarat quoddā dictū, ibi: Multum enim. Primū facit in duplici sacro. s. vnctionis extremę & pœnitētię. Quantū ad primū dicit: infirmatur q. Infirmitate de qua probabiliter dubitat mori, nā istud sacramētum est exēptium de hac vita. d ¶ In ducat præsby. Licet istud sacrām fuerit à Christo institutū, tñ p beatū Iacobum fuit hic explīius publicatū. e ¶ Et oratio fidei sal infir. corporaliter & spūaliter. ideo subditur: f ¶ Et alle. eū do. Ab infirmitate, si expediat ei. g ¶ Et si in pec. sit re. ei. virtute huius sacramenti. Consequēter inducit ad reuerenter sumēdum pœnitētie sacramētū quo remittunt peccata mortalia, dicēs: h ¶ Cōfitemini ergo alte. Ex quo patet ꝙ cōfessio debet fieri non solum deo, sed etiam homini. Vnde & in lege veteri sacrificia quæ offerebantur deo pro peccatis, offerebantur per manū sacerdotis. i ¶ Et orate pro inu. Nam confessor tenetur orare pro confitente. & econuerso. k ¶ Multū enim. Hic consequēter declarat quoddā dictum. s. ꝙ oratio sit magnæ efficacię: quia dixerat, ꝙ valet cōtra tristiciā, & ad dei reuerentiā in sacramēto rū ꝓceptionē; ideo dicit: Multū enim ua. Nam econtra de iniusto dicitur, Eccl. xv. b. Non est speciosa laus in ore peccatoris. l ¶ Assidua. Nam vna de conditionibus quæ faciunt orationem semper exaudibilē, est ꝙ sit ꝓseuerans. Aliq; verò duæ, ꝙ sit pia, & pro se. m ¶ Elias ho. erat simi. nobis passi. Nā timore mortis fugit à facie Iezabelis, iñ. Regum xix. n ¶ Et oratione ora. ut nō pluer. in. Reg. xvij. o ¶ Super ter. s. Israel. Nam propter maliciam Achab fuit illa plaga inducta, vt dictum fuit ibidem. p ¶ Et rursum ora. & cæ. de. pl. iñ. Re. xviij. q ¶ Fratres mei. Hic vltimo inducit ad dei reuerentiam in fraterna correctione, quæ est actus dilectionis proximi, & per consequens ordinatur ad dilectionē & reuerentiam dei, dicens: r ¶ Si quis ex uo. erra. à uerita. fidei vel morum. s ¶ Et cōuerterit quis. Ab infidelitate ad fidē, vel à vitijs ad virtutes. t ¶ Saluabit ani. ei. à mor. s. culpę & gehēnæ. v ¶ Et operit multitudi. pec. Vt nō videantur à deo punienda pœna æterna & sic ab eo recipiē in gloria, ad quā nos perducat qui cū patre, & spiritu sancto viuit & regnat in secula seculorū: Amen.

¶ In ca. v. vbi dicitur in Posti. Donec accipiat temporaneum & sero &c.

ADDI. Non memini legisse de terra ꝓmissionis, ꝙ duplicē fructū in anno redderet, nec de hoc cōmēdat Deu. iñ. vbi de aliꝭ pertinentibus ad fertilitatē, seu fructificationē terrę laudat. multi etiā peregrini ibi trāsiēt. q hoc nō referūt. Hoc aūt qd dicit: Donec accipiat tēporaneū & serotinū, pōt intelligi de hoc qd cōmuniter cōtingit in oibus regionibus. s. ꝙ aliqui fructus eiusdē speciei veniunt magis tempestiuē, ꝙ aliꝭ: quorum primi dicuntur tēporanei, secūdi verò serotini.

Incipit epistola prima Petri apostoli. Cap. I.

PEtrus &c. Electis. Ad hoc, vt p dationē spūs sancti sicarent mūdati ab oib⁹ pctis, vt obedire īciperēt Christo q per inobedientiā pierāt, vt aspersi sanguine Christi diaboli potestatē vitarēt, sicut Isrl̄ p agni sanguinem de Aegypto exiuit. In veteri lege q̄cūq; sctificāda erāt sanguie hostiarū solebāt aspgi. b ¶ Aduenis. Aduenæ Latinē, Græcē, plelyti. Sic appellabāt Iudei illos q de gētib⁹ nati ī deū credere, & circūcisiōe accepta Iudaico more viuere iuxta legē dei voluerūt. Electos ergo aduenas dicit, q de gētilitate ad susceptionē legis, & postmodū ad acceptionē fidei puenerūt. Sed & nos sīm̄ aciter cū ꝓpheta dicere possūm⁹: Qm̄ incolę nos sum⁹ apud te in terra, & peregrini sicut oēs pres nr̄i. ad nos quoq; epl̄as bū Petri scriptas credere, & vt nobis missas legere debem⁹. Deniq; in ipsis epl̄is ad monet nos quasi alibi patriā hītes: Charissimi obsecro vos tanq̄ aduenas, & peregrinos a. v. a ¶ Vel: Aduenis. i. aduenis dispsis ab Ierosolymis psecutiōe q̄ facta est sub Stephano, & alīs multis plecutionib⁹, tū à Iudeis, tū à Gentibus, p fide Christi afflictis, & sæpe à sedib⁹ suis expulsis. c ¶ Dispersionis. Anno ascensiōis mortu⁹ est Stephan⁹, & multi timore dispersi. d ¶ Pōti, Ga. Bi. Omnes hæ prouinciæ Græcorū sunt ī Asia, sed est & alia Bithynia in Europa: de qua illi q ī Asia sunt bithynī originē habuerūt. Illa autē q̄ in Asia est Bithynia, & maior Phrygia vocat. q̄ Hiera flumine à Galathia diterminat. e ¶ Gratia. Sine gr̄a Christi ad pacē reconciliatiōis ei⁹ nūq̄ venit, nihil pficiū nisi p gr̄am ei⁹ hr̄e valem⁹. f ¶ Et p. Nulla aduersitas retrahat vos à laudibus dei oīs tribulatio inuitet vos ad laudē, qa oīa ad felicitatē multiplicant: vt qd̄ bū cœpistis, pfectē cōpleatis. g ¶ Regenerauit. Cū nr̄is meritis gnati essem⁹ ad mortē, sua misericordia nos regenerauit ad vitā. Sic dilexit vitā nr̄am, vt p hac filiū disponeret mori, & morte p resurrectionē destructa spē nobis exē plūq; resurgēdi ostēderet. Mortu⁹ est ne mori timerem⁹: surrexit, vt resurrectionē sparem⁹. Si de pūti ad hoc regenerauit, vt essens hr̄ditas ei⁹ quos possideret, sicut aliq̄s hō hr̄ditarē. Incorruptibilē, ne corrūpamini crimīalib⁹. Incōtaminatā, ne etiā medio cibus cōtaminemini. Immarcessibilē, ne etiā quotidianis & venialib⁹ marcescatis. Cōseruatā in cēlis, vt i ta seruemini i aīa & corpe vt per mūdiciā sitis cēli & sedes dei. h ¶ Incorrupti. Naturaſr nō ē aīa icorruptibilis, sed gr̄a dei p fidē & iusticiā ad intellectū pficit icorruptibilis. i ¶ In uo. Qui dedit vobis credētib⁹ ptātē filios dei fieri. posuit in vobis illā pseuerantiā, per quā hæreditatem in cælis accipiatis, quia qui non seruauerit disciplinam patris, non meretur hæreditatem eius.

k ¶ In uir. Null⁹ suę libertatis potētia custodiri valet in bonis, nisi ille pficiat à quo initiū bonæ actiōis habetis. Labora te de fide p fidē vēturi in salutē æternā, q̄ & si mō nō appet, tū parata est reuelari:

Incipit postil. Nicolai de Lyra super primam epistolam canonicam beati Petri.

PEtrus Ap. Hęc est sc̄a ps pricipalis huj⁹ libri, in q̄ ponunt epl̄æ bti Petri. Et diuiditur duas sc̄m duas ei⁹ epl̄as. Epla ꝗ̄ pria ī tres ptes diuidit. s. ī pfationē, pfecutionē, & conclusionē. sc̄a īcipit, ibi: Bñdict⁹. tertia, ibi: Per Siluanū fidelē, ppe finē. In pfatiōe priō em̄ vocat⁹ fuit Simō, sed posita cognominatus Petr⁹ à Petra, qd̄ est Christus: ppter fidei firmitatem. vñ dicit Aug. In oīb⁹ ardētissimē fidei inuenit Petr⁹. Et ex officio, cū subdit: Apl̄s Iesu Christi. sc̄d'ō describitur psonę salutatę, cū dr̄: b ¶ Elect. s. à deo ad fidē catholicā. c ¶ Aduenis, Aduenæ dicebant illi q de Gētilitate cōuertebant. & illis vr̄ bt̄us Petr⁹ speciaſr scribere. d ¶ Dispsio. i. existētib⁹ extra terrā Iudææ. qd̄ patet ex hoc quod subditur: e ¶ Pōti, Ga. & noīat ista loca: qa Siluan⁹ p quē scripsit, q est Silas, forsitā volebat ire ad illa loca ad cōfirmādū fideles eo q ibi fuerat in p̄dicatiōe cū Paulo, vt patet ī Actib⁹ apl̄orū. f ¶ Sc̄d'm. istud refer. ad illud qd̄. ē. dr̄, electis. hęc em̄ electio ī cludit aliqd æternū. s. scire & velle diuinū. & q̄tū ad hoc dr̄: Sc̄d'm p. d. Et accipit hic pscientia p p̄destinatiōe, q̄ icludit ēt aliqd̄ tpale. s. collationē gr̄æ ī pñti & gl̄ę ī futuro. & q̄tū ad hoc dr̄. g ¶ In sctī. talis em̄ sctificatio appropriat spūi sctō. h ¶ Inobedientia. i. p obediētiā Iesu Christi, q fuit obediēs vsq; ad mortē, mortem aūt crucis. Phi. ij. b. Ab hac aūt passiōe habēt efficaciā sacra nouæ legis, q̄ sunt ista nr̄æ sctificatiōis. tertiò describunt oprata bōa, cū dr̄: i ¶ Gratia. i p⁹senti. k ¶ Et p. ī futuro. l ¶ Multipl. qa tūc q̄etabit tot⁹ hominis appetitus. m ¶ Benedict⁹. Hic incipit pfecutio siue tractat⁹, in quo bt̄us Petr⁹ informat fideles: & primò generaliter q̄tū ad aliquos status speciales, ibi: Serui subditi estote post mediū sc̄d'i ca. Prima in duas: qa primò fideles informat de spūali regeneratione, sc̄d'ò de renatorū educatione, se. ca. Prima ad adhuc in duas: qa primò de regnatiōis beneficio deo regratiatur, sc̄d'ò renatos ad vitæ mundiciā exhortatur, ibi: Propter qd̄ succincti. Prima adhuc in tres: quia primò regratiat de regeneratione baptismali. sc̄d'ò respōdet tacitæ quæstioni, ibi: In quo exultabitis: tertiò propositū confirmat oraculo prophetali, ibi: De qua salute. Circa primū sciendū, q̄ beneficiū regeneratiōnis baptismalis est cōmune fidelib⁹ cunctis: ppter quod de hoc beneficio regratiatur beatus Petrus pro se & alīs, & vt eos inducat ad fisos gratiarum actiones, dicit igitur: Benedictus deus. quantum ad totam trinitatem. n ¶ Et pater do. quantum ad patris personam. o ¶ Qui secundum misericordiā suam magnam. & non secundum merita nostra. p ¶ Regenerauit nos. s. in sacramento baptismi, per quod efficimur filī dei adoptiui. q ¶ In spem uiuam. id est certā. r ¶ Per, resurrectionem Iesu Christi ex mortuis. per quā habemus certitudinē futuræ glorificatiōis, qa cū esset passibilis homo sicut & nos, ad vitā immortalē resurrexit. & qa filī adoptiui habēt ius in hæreditatis pticipatiōe, ideo subdit: s ¶ In hæ. i. ad cōsequēdū hæreditatē. t ¶ Incorrupt. nā hr̄ditas cælestis nūq̄ deficit. v ¶ Et inconta. quia nihil immundum recipit. x ¶ Immarcessi. nam suum decorem nunquam minorauit. Sed quia nō omnes renati per baptismum hanc hæreditatem consequuntur, sed solum perseuerantes in bono, secundum quod dicitur Matt. x. c. Qui autem perseuerauerit vsq; in finem, hic saluus erit. ideo subditur: y ¶ Conseruatam in cælis. nō omnibus renatis: sed: z ¶ In uobis. i. pro vobis. a ¶ Qui in uir. dei cu. perseuerantes in bono, quæ perseuerantia principaliter est à deo.

¶ Per fid em

Diuisio

Diuisio

†2.Co.1.a Eph.1.2.

†incōtaminabilem

☞ si nos fuerim⁹ parati. a ¶ Nūc si o.cō. Si.i. q̄uis oportet. Vel si
E oportet contristari, subauditur ne deficiamus. ¶ Vel ita, si non
oportet contristari inueniat probatio vestrę fidei in laudē, & tūc
Matt.25.c. nō erit in libro, sit. b ¶ Vt pro. &c. in lau. Cum iudex laudans
Ibidem eā dicat: Esurui & dedisti mi. mā. &c. c ¶ Et gl. Cū glorificans
Esa.26.b. eā dicet: Veni.bñ.pa.m. &c. f ¶ Hono-
Mat.25.d. rē. Qñ dicet: Tollat impi⁹, ne videat glo
Ioh.12.d riam dei: & tunc iusti ibūt i vitā ęternam.
† vt pate- vñ. Si qs mihi ministrauerit, honorifica-
fiat bit eū pater me⁹ q est i ęlis. Vel d ¶ In
Iau. Vt laudabiles, & gl̄osi sitis p̄ cōsitā
tiam in reue.i. in die iudicij, qñ reuelabi
tur q̄ magnę potētię sit de⁹. Et ho. vt di
catur vobis: Venite bñdicti patris mei.
Matth.25.c c ¶ Preciosior sit au. Patientia sancto
rum auro cōparat, qa sicut in metallis ali
quid auro prǽciosius nō est, ita hęc apud
† tribula- deū oī laude dignissima est. Sicut em̄ au-
tionibus rū in fornace examinatū, prolatum foras
cuius sit fulgoris apparebit, ita fidelium
cōstātia inter p̄ssuras contēptibilis vide-
Sperit, &tñ tur: sed finito certamine in iudicio quātę
Psal.15.a. sit glorię ostēdet. vñ dr: Preciosa in conspe-
do.m. sanctorū ei⁹. vñ & subiūgit: Inue-
niat &c. g ¶ Salutē ani. Quę sal⁹ mul
tum est amāda: qa de hac salute multū ex
Mat.13.c. quisierunt, qñ vel quo ordine salus æter
na mūdo adueniret. vnde dicit: Multi .p.
phetæ & reges voluerūt videre q̄ vos vi
detis, & non viderunt. h ¶ Propheta-
uerunt scrutantes in. Palā hominib⁹
loquendo & exponēdo q̄ in occulto in-
terną contemplatiōis ipsi cognouerunt.
i ¶ Quod uel &c. Qd' ips, quo anno
F vel sub quo principe. Quale, bellicosum
vel pacificū: vel quo ordine, p partū vir-
ginis, vel quo alio modo. k ¶ Spirit⁹
Chr. Archāgelos & propinquos vocat
Dñi sunt spūs, p q̄s opat dñs, q Christo sunt subie-
due glīfica- cti. l ¶ Poste. gl. Duæ sunt glificatiōes
tiones dñi, sed'm suscepti hois formā. Vna qua
resurrexit à mortuis & alia qua ascēdit in
Act.1.a. cælū añ oculos apl̄orū. Restat tertia, &
ipsa in cōspectu hominū, cū in maiestate
Matt.16.d. venerit vt reddat cuiq; sed'm opera sua.
m ¶ Vobis au. Hoc ideo, vt moneat il
loscurā gerere salutis oblatę, quā sic ama
uerūt priores sancti. n ¶ Spūscto. Spi-
rit⁹ in .pphetis, spūs in apl̄is, ita apparet,
q̄ .pphetę & apl̄i eād̄ salutē nūciant. Illi
vēturā, isti impletā. Vna ita q; eccla, cui⁹
pars p̄cessit aduentū Christi, p.rs sequi.
† cōsecutu o ¶ In q. Tāta est ei⁹, q pallus est .p no-
ras bis hoīs gl̄a posterior, vt etiā angelicę in
ęlo virtutes, cū sint ęterna felicitate per-
fectæ, nō solū immortalis deitatis magni
ficentiā, sed assumptę humanitatis ei⁹ cla
ritatem semper aspicere gaudeant. Sed
cur cernere desiderāt, cui⁹ faciē nūq; cer-
nere cessant? Nisi qa contēplatio diuinæ
pūtię ita angelos beatificat, vt ei⁹ semper
visa gl̄a satient, & semp ei⁹ dulcedinem
quasi nouā insatiabiliter esuriāt. Vel in quē
spm̄sctm. q tāte maiestatis & gl̄ię, vt sem-
per ei⁹ visio, sicut etiā ipsi⁹ p̄tis & filij, de
sideret ab angelis, quē gr̄a diuinæ pieta-
tis ad terras cā humanæ salutis miserit, & il
lustrādis fidelib⁹ mēt̄ib⁹ infudit. p ¶ Pro
†in quæ.s. pter quod. quia tanta gratia vobis est
q̄ de Chri- promissa, vt reuelatę videtis illam quam
sto sunt nunc vident angeli, tanto amplius digni
esse curate, vt eam percipere valeatis.

Hic cōsequēter beatus Petrus rñdet cuidam taciturę q̄stioni, quæ G
posset ex p̄dictis oriri. Nā ex hoc qd dictū est baptizatos esse filios
dei adoptiuos, & cohęredes regni cælestis, posset aliqs infirmus fi
deles q̄rere: Igit quomodo dimittit nos deus filios suos, tot & tā
tas tribulatiōes sustinere? Nā in ecclia primitiua credētes sustine-
bant multas tribulationes. Ad qd rñdet
Petr⁹ dicēs: q̄ hoc nō ē ad malū credētiū,
sed ad bonū eorū. sicut aurū in fornace
proiectū inde non deteriorat, sed purius
& melius efficitur. & hoc est qd dicit: In
quo exultabi. æternaliter. e ¶ Modi
cum si opor. contr. paliter. f ¶ In ua
rijs ten. persecutionum in rebus possef-
sis, aut in amicis, vel etiā corpibus, q̄rum
oīs em̄ pœnę temporales modi. ę sunt re
spectu æternitatis. g ¶ Vt prob. ue. fi.
in tribulationis fornace. h ¶ Inueniatur. i. cedat vobis. i ¶ In Iau. &c. sem-
piternā. k ¶ In reue. Iesu Christi. i. tpe
iudicij, in quo manifestabit gloriā electo
rū, vt prędictum est. l ¶ Quem cū nō
ui. dili. Licet em̄ aliq adhuc viuerēt, qui
humanitatē Christi viderāt, tñ ei⁹ diuini
tatē non viderāt, de qua est fides: ideo sub
ditur: m ¶ In quē nunc quo. non ui-
cre. Fide formata charitate, quæ facit cre
dentē dignum vita beata. ideo subditur:
n ¶ Credētes &c. sa.a.u. Et patet lia
ex prædictis. o ¶ De qua sa. Hic conse
quenter cōfirma p̄dicta oraculo .ppheta
li. di. De qua salu. fienda per Christum,
p ¶ Exquisierūt atq; scr. sunt. Non
naturali lumine, aut rōne, sed supernatu
rali illustratione. q ¶ In qd' uel quale
tē. i. Christi mysteriū impleret, rge .ppin
quo vel longinquo: etsi impleret tempo
re pacifico, vel bellicoso: de vtroq; enim
prophetauerunt. Nam Gene. xlix. patri
archa Iacob prophetauit, quod esset im-
plēdum tempore quo deficeret regnum H
Iudæorum, dicens: Non auferetur sce-
ptrum de Iuda, & dux de femore eius, do
nec veniat qui mittendus est. Similiter
prophetauerunt, q̄ tempore pacis esset
implendum Isa.ij.b. Et conflabunt gla-
dios suos in vomeres, & lanceas suas in
falces. Christus enim omnibus regnis pa
catis sub imperio Romanorum nat⁹ est:
Luc.ij.b. r ¶ Spiritus Chri. qui loq;-
batur in prophetis. qui dicitur spiritus †futura
Christi, sicut patris, quia procedit à pa- erant
tre & filio. s ¶ Prænuncians. quæ in
Christo sunt implete. t ¶ Passiones &
po. gl. sicut patet Isa.liij. vbi multiplici-
ter loquit̄ de passiōe Christi & gl̄ificatio
ne ipsius in fine capituli. Dicit tn passiōes
& gl̄as in plurali: qa non solum est pal-
sus in se, sed etiā in membris suis. sic̄ eius
gl̄a deriuat ad mēbra. v ¶ Quibus re
ue. est quia nō sibi. Mysteriū em̄ Chri
sti, qd' fuit eis reuelatū, non fuit eorū q̄i
bus adimpletū, sed tpe Christianorum.
ideo subdit: x ¶ Vobis aūt ministra-
bāt. prænunciando futura. y ¶ Quæ
nūc nun. sunt uob. impleta. z ¶ Per
e. q euā. id est prædicauerunt euangeliū:
a ¶ Spiritu sancto mis. de cæ. in si-
gno visibili, in die Pentecostes. Tunc em̄
fuerunt illuminati, & cōstantes effecti ad
prædicandum euangelium in omnibus
linguis, propter qd' eis non minus credē
dum est q̄ prophetis: quia eodem spiri-
tu locuti sunt: imo magis, in quantum per eundem spiritum fue-
runt magis illuminati. b ¶ In quē de. an. p̄spic. Nam eadem
est visio & fruitio trium personarū, istud tamen desiderium non
importat expectationem non habiti, sed cōtinuationem habiti.
c ¶ Propter qd'. Hic cōsequenter inducit renatos ad mundicā
vitæ, & primò ponit suam monitionem, secundò inducit ad hoc:

dei custodimini per fidem in salu- a b
tem paratam † reuelari in tempore c
a ¶ Quando nouissima deiuerunt inimica mors.
b ¶ Tempore. c ¶ Sicut triumphatores.
nouissimo. In quo d exultabitis † mo- d e
a ¶ Vbi æterna merces tribuitur breue & leue videbis
tur, quod in tribulationibus seculi æternum videbitur &
graue. b ¶ Quia non aliū per tristiciam potest in gau-
dia peruenire.
a dicū m nunc si oportet b cōtristari
a ¶ Non conueniunt vobis tribulationes ad malum: sed
ideo vt probatio. i. vos probati fideles in camino tribula-
tionis excocta omni rubigine vestustatis.
b in uarijs † tentationibus, ut prō- f
c batio uestræ fidei multò prǽcio- g
a ¶ Plus placet deo summo artifici vestra fides quam alis
cui. artifici aurum.
sior sit a uro, quod x per ignem pro-
a ¶ Tandem.
d batur, inueniatur in laudem & glo- h i
¶ In die iudicij.
f riam & honorem in reuelatione le k
a ¶ Qm̄ quamuis non videritis, modo eum corporaliter,
nec etiam spiritualiter sicut ei, tamen per eidem diligentis-
su Christi, quē cum nōn uideritis di- l
ligetis. In quem nunc quoq; non ui- m
a ¶ Remuneratorem. b ¶ Quia nec oculus vidit, nec au
ris audiuit, nec in cor hominis ascen. &c.
dentes crēditis, credētes autem b exul- n
tabitis lætitia inenarrabili & glori-
a ¶ Ipsum deum.
ficata, reportātes finē m fidei uestrę,
a ¶ Nullam infirmitatem passuri.
g salutem animarum uestrarum. De o
qua salute exquisierūt atq; scrutati p
a ¶ Illi qui tantam cognitionem de deo habuerūt.
sunt prophetæ, qui de futura in uo-
a ¶ In occulto a domino, vel ab angelis. Vnde & vnus
eorum pro magno scientiæ salutaris amore vir desideros
tum a domino, vel ab angelo meruit appellari. b ¶ Quo
tidiano vsu.
h bis gratia prophetauerunt, b scrutan- q
i tes in quod uel quale tempus signi-
a ¶ Quamuis in eis esset spiritus.
k ficaret in eis spiritus Christi, præ- r s
a ¶ Capite & membris.
nuncians eas quæ in Christo † sunt t
a ¶ Non tantum aduētum eius sed etiam passiones. ¶ Quę
per crucem finiendæ. b ¶ Tardas & diu desideratas præ
cedentibus tribulationibus.
l pāssiones, & † posteriores glorias, t
a ¶ Scrutantibus inter cætera occulta hoc erit inmanatur.
¶ Sicut enim stella a stella differt in claritate. b ¶ Illud.
quibus reuelatum est, quia non si- v
a ¶ Ipsi non erāt domini nostræ salutis sed ministri: vnde,
vobis &c. b ¶ Non diebus ipsorum ea salus, sed in vestris
ponus: qui in fine seculorum nascimini est ventura.
m bimētipsis, uobis autem ministra- x
a ¶ Omnia mysteria redemptoris quæ modo sunt impleta
& nunciata quæ multos latent.
bant eā quæ nunc nunciata sunt y
a ¶ Per tam valentes nuncios discipulos.
uobis per eos qui euangelizaue- z
a ¶ No mēdose nō phantastice, sed spiritu sancto dictante.
n runt uobis spiritu sancto misso a
o de cælo, † in quem desiderant an- b
a ¶ Vt etiam superfluas cogitationes resecetis a mente.
p geli prospicere. Propter quod c

☞ Sperate

Nicolaus de Lyra.

✠ a ¶ Per fidē charitate formaram. b ¶ In sa. s. cōsequendā.
c ¶ Paratā reue. in tpe no. i. in finali iudicio. tūc em̄ reuelabit̄
manifeste. nā electi apprehēdūt glorioſi i aīa & corpe. d ¶ In quo.
Hic

✠ multiplicē

☞ a ¶Sperate. Securi expectate mente, & corpore casti. Nā q dño A se placere nō nouit, meritò spe bonorū carens, ne citius adueniat metuit. b ¶Filij. Et vt securè possitis expectare, si tis filij obedi entes patri corripiēti. c ¶Qui uo. uos san. i. sanctificatum, & Mat. 5. g. sanctificātē vos vt in omni cōuersatiōe sitis sancti: Vñ: Estote & vos perfecti sicut &c. d ¶Sine acc. Non vt carnalis pater, qui filijs peccātibus indul gentius q̄ seruis parcere consueuit. Sed deus pater, & seruos obediētes imo & ho stes manum sibi dantes in filios sibi ado ptat, & qui filiorum noīe videbantur ho norabiliores pro inobedientia hæredita tis reddit exortes. e ¶Incolatus ue. Et vt possitis esse sancti, conuersamini tēpo re vestri incolatus q̄diu in huius mundi Prou. 28. c. exilio estis, in timore. Beatus enim q sem †accōmo dantes per est pauid⁹. hoc dico si inuocatis, qua si: Aliter autem non inuocatis, nisi sollici ti & timidi fitis. f ¶Sciētes q̄ nō cor. Quanto maius preciū quo redēpti estis à corruptiōe vitæ carnalis, tanto ampli⁹ timere debetis, ne reuertendo ad corru ptelam vitiorum, animum vestri redem ptoris offendatis. g ¶Sed pr. sang. Or do: Sed precioso sanguine Christi, quasi agni in contaminati & immaculati. Hic tangit Leuiticas, & sacerdotales celebra Ier. 11. d. tiones. Significat autem animam mūdā per iustitiā quę offertur deo. h ¶Agn. Mansueti, non aperientis os suū, lana tua vestientis nos in p̄dicatiōe sua. i ¶Sim pl. Non aliquo cōmodo, vel incōmodo. Ioh. 1. b. Nō ex sanguinib⁹, neq; ex volun. vi. &c. k ¶Nō ex se. Sicut ex semine corrupti bili caro quæ corrūpit nasci, sic p aquā verbo dei consecratā vita q̄ finē nesciat, tribuetur qd̄ etiam aptè prophetico te stimonio astruitur, quia ois caro fœnū. Isa. 40. b. Sicut incorruptibile est precium dñicæ passionis qui redēpti sum⁹, ita & incor B ruptibile est sacrū sacri fontis quo rena scimur. Quæ ita sibi inuicē cōnectuntur, vt vnum sine altero salutem conferre ne queat. Ita enim vos dñs tpe incarnatio nis suæ sanguine suo omnes redemit, vt nos quo q̄ nostro tempore viritim p re generatione baptismi ad consortiū eius dē regenerationis peruenire mereamur.

☞ Verbum

Nicolaus de Lyra.

† manife status ✠multiplicem rationē, ibi: Et si patrē. Circa primum dicit. Propter qd̄ a. i. ga estis filij dei per adoptionem, vt prædi ctum est. a ¶Succincti lum. mē. u. i. casti corpore & mente. b ¶Sobrij. in victu & vestitu. c ¶Perfecti. in omni virtutis actu. d ¶Sperate in eā. i. spe rate ad consequendam gloriam quæ est gratia consummata, quę offertur q̄n gra tia in præsenti datur, quæ est arra glorię. e ¶In reuela. Iesu Ch. i. per eius reue lationem, q̄n aperte facie ad faciem vide bitur. f ¶Quasi filij obe. in mandato rum dei adimpletione. g ¶Non conf. i. non conformati. h ¶Prioribus ign. uestræ desi. i. carnalibus vitijs, quibus eratis dediti antеq̄ de tenebris ignoran tiæ vocati esseris ad lumē fidei. i ¶Sed secundum eum qui uo. vt ei consor memini. ppter qd̄ subditur. k ¶Vt & ipsi sancti. imitantes eum prout poteri tis. l ¶Quoniā scri. Le. xix. a. Sancti eritis. m ¶Et si pa. Hic consequenter inducit ad suū propositum multiplicem rationē. prima accipitur ex dei timore, q facit ab immundicia recedere, Prou. xv. d. Per timorem declinat ois homo à ma lo di. lo, di. Et si patrem inuocatis. Et accipitur hic si, pro quia: quia C fideles inuocant deum: tanq̄ patrem suum. n ¶Qui sine ac. p. iudi. in æquitate iusticię. o ¶Secundum uni. reddens ei pœ nam vel præmium propter hoc est magis timendus. p ¶In ti more. iungatur sic litera: q ¶Incolatus ue. tempore c. i. tem pore præsentis vitę. in timore: qui facit offensam dei patris cauere. r ¶Scien tes. Hic ponitur secunda ratio, quæ acci pitur ex hominis valore, quæ patet ex hoc. q̄ redemptus est tanto precio. scili. † defertur cet sanguine Christi precioso. ppter qd̄ ad vos non debet se paruipendere vitijs carnali- †dū vobis bus maculando. vnde dicit Hugo libro patefit Ie de arra sponsæ. Amplius mihi esse vilis sus Christ⁹ non debeo, quia tantum deo placui, vt mori pro me eligeret ne me pderet. ideo dicitur: ¶Scientes, qd̄ non corrupt. s ¶De uana uestra conuer. pater ternæ traditionis. sed precioso san † quemad gu. Conuersi enim de Gentilitate à parē modū is q tibus erant informati idolis seruire, qd̄ vocauit est valde vanum. nam idolum nihil est. i. uos sanct⁹ Corinth. x. Sicut conuersi de Iudaismo est, erant informati à parentibus spirituali bus. scilicet sacerdotibus relinquere man †Leu. 19. a data dei propter traditiones hominum, vt habetur Matth. xv. quod erat etiam †Col. 3. d. valde malum. Potest etiam hoc intel Iaco. 2. b. ligi de cæremonijs veteris legis, quæ dicuntur vanę: Tum quia non confere bant gratiam: Tum quia cessauerunt in morte Christi q̄tum ad obligationem. t ¶Præcogniti qui. an. mū. con. nā ab æterno mysterium Christi fuit præor dinatum à deo. v ¶Propter uos. id est ad vtilitatem vestram. : ¶Qui sū D scit. eum à mortuis. Suscitatio verò Christi facta fuerit à tota trinitate, attri buit tñ patri, sicut & potentia p quā fa cta est. y ¶Et dedit ei gl. scilicet cor † quam ex poris quam accepit in sua resurrectione, patrū acce nā ab instanti conceptionis habuit glo peratis tra riam animæ. z ¶Vt fides ue. & spes. ditione, de beatitudine consequenda. a ¶Esset in d. i. ab ipso recipiēda. b ¶Animas ue. Hic ponit tertia ratio, q̄ accipitur ex fraternitatis amore q̄ turbatur q̄n aliqui † qui præ vitijs se maculāt. q̄ alij abhorrēt iō dicit: ordinatus Animas ue. casti. i. vosmetipos. totū à fuerat digniori parte noīando. c ¶In ob. ch. i. ex charitate mādata dei seruādo in qui bus, phibet adulteriū, & etiā cōcupiscen tia vxoris alienę. d ¶In fra. a. i. sicut ve re fratres in fide. e ¶Simpli. cor. i. sine plica dolositatis seu falsitatis. f ¶Inui cē dili. attē. quia si homo diligit fratrē suum carnalem, quanto magis debet di ligere spiritualem fratrē suum. g ¶Re nati nō ex semine corruptibili, sed inc. Hic ponitur quarta ratio, quæ accipitur ex originis honore. homo enim at † purifica tendens nobilitatem suæ originis. etiam fus obediē secundum carnem abhorret vitijs fœda do verita re fœdationem suæ spiritualis originis, ti per spm, quę incomparabiliter est dignior. & hoc †nō simu est quod dicit: Renati non ex se. cor. lato debetis supple vosmetipos castificare. vn †vehemē de refertur ad id quod prædicitur. Ani ter mas vestras castificantes. Per uerbum dei uiui. expressum in sacramento ba ptismi, in quo fit regeneratio. Accedente enim verbo ad elementum fit sacramen tum. h ¶Et permanentis in æter num. in suo effectu. Character enim ba tismalis est indelebilis gratia, etiā ibi da ta est arra vitæ æternæ. i ¶Quia o- † Isa. 40. f. mnis caro ut. & hoc accipitur de Isaiæ. Eccl. 14. c. xl. per quod ostenditur, quòd ois nobi Iaco. 1. b litas carna.

In vita.

succincti lumbos mentis uestræ, so a b
a ¶Constanter perseuerando. b ¶Manifestatur gratia a Christo & a sanctis.
bri⁹, perfecti sperate in eā quę † offer c d
¶Danda.
tur uobis gratiam † in reuelationem e
a ¶Ne sitis canes redeuntes ad vomitum.
Iesu Christi, quasi filij obēdientiæ f
a ¶Per hoc quodammodo prius eratis excusabiles, sed iam nostis veritatem.
non † configurati prioribus ignōran g h
¶Exemplo Christi.
tiæ uestræ desideriis, sed † secun i
a ¶Ad hoc vocauit.
c dum eum qui uocauit uos sanctum, k
¶Filij eius. a ¶Fitmi cōtra vitia, contra tribulatiōes.
ut & ipsi sancti in omni conuersatio l
ne sitis, quoniam scriptū est: † Sancti
a ¶Pater vester qui tales vos volo qualis sum.
eritis, quoniā ego sanctus sum. † Et si m
a ¶Dicendo in oratione: Pater noster qui es in cælis.
d pātrem inuocatis eum, qui sine acce n o
a ¶Ne per negligentiam & desideria tanto patre sitis indigni. & dum tempore exitij, vestri securi sitis, ad patriam beatitudinis pervenire non possitis.
ptione personarum iudicat, secun p
dum uniuscuiusque opus, in timore q
incolatus uestri tempore conuersa r
a ¶Ideo ita conuersamini vos dico. Scientes.
mini. Scientes, q̄ non corruptibili s
a ¶His precijs solent peccata redimi inter homines.
bus auro uel argento redempti estis
a ¶Etiam a præuaricatione legis.
de uana uestra conuersatione † pa t u
ternæ traditionis, sed precioso san
a ¶Quia immunis ab omni peccato. b ¶Ab actuali.
guine, quasi agni incontaminati & x
a ¶Ab originali. b ¶Prœordinati a deo quod per eum fieret redemptio.
immaculati Christi, † præcogniti y
quidem ante constitutionem mun
a ¶Per assumptam humanitatem.
di, † manifestati autem nouissimis
a ¶Saluandos. b ¶Per institutionem eius.
temporibus, propter uos qui per v
¶Vt membra.
ipsum fideles estis in deo, qui su x
scitauit eum à mortuis, & dedit ei y
a ¶In ascensione. ¶Vt eandem gloriam vos speretis habere per ipsum. b ¶Hoc totum non ideo, quod ipse indigeret, sed vt fides vestra.
gloriam, ut fides uestra & spes z
a ¶Vt eandem gratiam per ipsum speretis vos habere. b ¶Ergo inuicem diligite: vos dico castificantes animas v. vt vni sponso seruent fidem.
esset in deo. Animas uestras † ca a b
a ¶Ex dilectione dei obedientes sitis ad omnia ferenda.
stificantes in obedientia charita c
a ¶Etiam si fratres vobis nocent.
tis, in fraternitatis amore, † sim d e
¶Quam hucusq. f
plici ex corde inuicem diligite † at
a ¶Ideo hoc agite. b ¶Carnis, non ex lege quę in multis deficit, sed euangelio immutabili.
tentius. Renati nō ex semine corru g
a ¶Verbō. i. filij dei, vel euangelium corrumpi nō potest.
ptibili, sed incorruptibili, p uerbum
a ¶Hanc natiuitatem dico incorruptibilem, quia alia nativitas est corruptibilis.
dei uiui & pmanētis in ęternū: † quia h i
a ¶Transitoria.
b ¶Omnes delectatiōes carnis
omnis caro ut fœnum, & oīnis glo k l

☞ a ℂ Ver. &c. Sicut ergo corruptibilis corruptibile generat, ita E verbū qđ manet ī ęternū, dat vitā ęternā renatis ex aq̄ & spūsctō.

GLOSORDI.

Cap. II.

DEponētes ig. o. ma. Au. Quid est malicia? nisi nocē di amor. Quid dolus? nisi aliud agere aliud simulare. Quid adulatio? nisi fallaci laude, seductio. Quid inuidia? nisi odiū felicitatis alienę. Quid detractio? nisi mordacior q̄ veracior reprehēsio. Malicia malo delectatur alieno. Dolus duplicat cor. Adulatio linguā. Detractio vulnerat famam. c ℂ Sicut mo. ge. Quia sic renati estis, & filij æterni facti, tales estote per † Eph. 4. f. studiū bonę cōuersatiōis, quales sunt in Col. 3. b. fantes recenter nati per naturam ætatis. Heb. 12. a. d ℂ Rōnabi. Etsi infantes p maliciā remotā, rōnabiles tm̄ p sapiētiā: nec rō aliqua ad versutias seculi nos trahat. sed si Matt. 10. b. ne dolo sitis, vnde: Estote prudē. si. s. &c. e ℂ Lac cō. Tāgit illos qui ad audiendas sacras lectiones fastidiosi adueniunt Ibidem. ℣. b ignari illi⁹ sitis, & esuriei, de qua dns ait: Beati qui esuriūt & sitiūt iusticiā. ideoq̄ tardi⁹ ad pfecta salutis incremēta perueniūt, quo possint solido cibo verbi refici i. arcana cognoscere diuina, vel maiora facere bona. f ℂ Vt in eo c. Vt etiā bn̄ discēdo p sacra dn̄icę incarnatiōis peruenias ad cōtemplationē, diuinę maiestatis. † benignus g ℂ Si ta. g. Hoc pacto purgata cordis malicia, vitalē Christi alimoniā concupiscite, si quāta sit diuina dulcedo sapitis. Nā q nihil de ei⁹ dulcedine gustat, nō est mirū si hūc terrestrib⁹ desideriis sordi 1. Cor. 3. c. dare nō euitat. h ℂ Ad q. ac. Q. Accedite ad eum, qa accedētes p fidē supędificamini, qa fundamētū aliud nemo pōt ponere, p̄ter id qđ positū est, qđ est Christ⁹ Iesus. i ℂ Lapidē. Sup quē fundat̄ ęterna ciuitas, nō materialē lapidē, sed viuū, q nullis concussionibus potuit deiici, sic nec illi q fundati sunt in eo. k ℂ Tāquā Ia. ui. Per infidelitatē duri & insensibiles, sed p discretionē eruditi viuificant̄ & apti sunt, vt i dei ędificio charitate cōpigant̄. l ℂ Aedificamini. Ad offerēdū bona opera, eleemosynas, preces & vosipsos. m ℂ Per Ie. Ch. hoc ad oīa refert̄. ędificamini sacerdotes estis, offertis, & hoc to † Isa. 28. d. tū p Iesum Christū cui⁹ gr̄a oīa habetis. n ℂ Propter qđ. Cōfirmādū, q̄ dns̄ pro † in summo ponēdū angulo, pter firmitatē suā iure sit lapis vocatus. o ℂ Vobis igitur cre. est ho. Sed

Nicolaus de Lyra. ☞ nō cre

☞ litas carnalis originis, nihil est respectu spūalis. a ℂ Hoc est aūt u. qđ eu. † pudefiet est &c. i. apud. Nā primò p̄dicat regenerationis baptismalis, & postea cætera sacramenta.

ℂ Prima Petri in ca. j. vbi dicitur in Postil. Aduenis, aduenæ dicebantur illi qui de Gentilitate conuertebantur.

ADDITIO. Aduena in sacra scriptura non accipit̄ pro illo qui de Gentilitate conuertitur, & huiusmodi, sed ꝓ illo qui aduenit de alia regione ad cohabitandū cum indigenis alterius terræ, sicut erāt Iudæi qui â Ierosolymis propter aliquas persecutiōes ad alias terras trāsibāt. Vñ Ge. xxiij. 2. Abrahā dicebat Aetheis: Aduena ego sum apud vos. qđ non pōt intelligi ex hoc, q̄ Abraham conuerteretur ab eorum Gentilitate, sed solū ꝓpter hoc, q̄ ab alia regione venerat ad habitandū cū eis. Illi aūt qui conuertebantur de Gentilitate dicebantur proselyti. Et cū hoc cōcordat prima glo. in hoc loco, licet sęd̄a videatur discordare. prima tm̄ est tenēda. Nec etiā est verisimile, q̄ beatus Petrus, qui apostolus circuncisionis erat, specialius scriberet circuncisis proselytis, q̄ circuncisis fidelibus antiquis &c.

DEponētes. Postq̄ beatus Petr⁹ instruxit fr. Cap. II. G deles de regeneratione spūali, hīc cōsequēter instruit eos Diuisio de educatiōe cōsequēti, sicut in ope naturæ nutritio sequitur, diuidit in duas ptes: qa primò inducit ad hāc educationē, secundò ad cōsequendā pfectionē, ibi: Ad quē accedētes, sicut in naturalib⁹ pfectio sequit̄ educationē, nutritio verò in fide & morib⁹ p̄supponit vitiorū abiectionē, ideo dicit: b ℂ Deponētes ig. o. i. malā cogitationē cōtra proximū adhuc in corde latentē. c ℂ Et o. dolum. i. verbum proximi deceptorii. d ℂ Et si. bonitatis apparentis tantum. e ℂ Et in. i. tristicias de bonis proximi. f ℂ Et o. de. quib⁹ inferī nocumētū p. ximo in ei⁹ fama, q̄ est p̄cioſior pecunia. g ℂ Sicut mo. ge. Regenerati em̄ p baptismū debēt esse sicut infantibus q̄tū ad innocētiā, sed non q̄tū ad ignorantiam. h ℂ Lac cō. s. facilioris doctrinæ, sed̄m qđ dicit. j. Co. iij. a. Tāq̄ paruulis ī Christo lac vobis potū dedi. Non em̄ de nouo baptizatis debēt ardua, & difficilia fidei ꝓponi, q̄ nō sunt ab eis captibilia, sed tm̄ leuia, sicut nec pueris corporaliter dātur statim cibaria solida, vt carnes & pisces, sed de facili cōuertibilia, vt lac & huiusmodi. i ℂ Vt in eo &c. i. p noticiā faciliū ascēdatis ad noticiā magis difficiliū, & pficiatis in augmento fidei, & morū. k ℂ Si ta. gu. Sicut em̄ cib⁹ corpalis nō proficit nisi iapiat, sic nec spiritualis.

1 ℂ Ad q. Hīc consequēter inducit fide ► in salutē les ad pfectiōis adeptionem, sed̄ò adeptę diffusionē, ibi: Vos aūt. Prima in tres: qa Diuisio primò facit suā admonitionē, sed̄ò in- H duit scripturę cōfirmationem ibi: Propter qđ. tertiò īfert suā cōclusionē, ibi: Vobis igit. Circa primū sciēdū, q̄ Christ⁹ ē fundamētū ecclię, sed̄m qđ dr̄. j. Co. iij. c. Fūdamētū aliud nemo pōt ponere ꝑter id qđ positū est, qđ Christ⁹ Iesus. huic aūt fundamēto adhęrēt fideles p fidē charitate formatā, & sic pficiūt ad augmentū fidei & morū. & hoc est qđ dicit: Ad q. s. Christū. m ℂ Acced. fide formata charitate. n ℂ Lapi. ui. nō tm̄ format̄, sed etiā effectiuè, qa causat in alīs vitā spūalem. o ℂ Ab h. &c. i. à Iudæis p̄fidis humana tm̄ sapiēcib⁹, & nō diuina. p ℂ A deo a. ad salutē mūdi fiendā per ipsum. q ℂ Et h. miraculorū opatiōe, & i sua gl̄iosa resurrectiōe, & ascēsione & spiritussancti missione. r ℂ Et ipsi. i. vosipsi. s ℂ Tāquā l. p fidē charitate formatā. t ℂ Superædi. i. in domos spirituales. v ℂ Sacer. Circa qđ sciendum, q̄ sicut homo Christ⁹ est dei templū, qa in eo habitat diuinitas, & sacerdos & si hostia, inq̄tū obtulit semetipsum deo pr̄i pro salute mundi, sic fideles ei conformati sunt dei dom⁹, vel tēplū, inq̄tū de⁹ habitat in eis p gr̄am. sunt etiā sacerdotes & hostia, in q̄tū seipsos offerūt deo p deuotionē & sanctā operationē. ideo subdit: x ℂ Offerētes sp. h. nō carnales sicut in le. vete. y ℂ Accepta e. p Ie. Ch. p quē sum⁹ deo pr̄i recōciliati, ꝓpter qđ in fine oblationū, & orationū eccl̄ę ponit: Per dn̄m Iesum Christū. vel aliqđ sim̄ile, qa p ipm̄ nr̄æ oblationes & orationes sunt acceptæ. z ℂ Propter q. Hīc consequenter ad ꝓpositū inducit scripturā di. Prop. qđ cō. sc. Isa. xxviij. secundū translationē. Lxx. a ℂ Ecce po. in. i. ecclesia per Sion figurata, eò q̄ ibi Christus prædicauit, & apłs spiritū sanctū misit. b ℂ Lapi. s. i. Christū, sicut ibi dictum est. c ℂ Andem declaratū fuit etiā per dicta Hebraicorū doctorū: c ℂ Angularē. Quia Christus coniūxit Iudęos & Gētiles in vna ecclia tā q̄ duos parietes. d ℂ Electū. a deo ad opus nr̄æ redemptionis: e ℂ Preciosum. p inhabitationē deitatis. f ℂ Et qui cre. tāq̄ in saluatorem omnium fide formata charitate. g ℂ Non conf. sed magis honorabit̄ cæleſti honore. h ℂ Vobis igitur. Hic ex dictis infert conclusionem, di. Vobis igitur cre. ho. erit supple, ☞ in cęlestibus

a ¶ Quia aliquid promittunt ex se, & nullū tamen afferūt fructum. b ¶ Vel foeni. c ¶ Infirmitate, vel morte.

ria † eius tanquam flos agri. Exaruit [a] fœnum, & flos eius decidit: uerbum autem domini manet in æternum. Hoc est autem uerbum quod euan- [a] gelizatum est in uos.

a ¶ Per me & alios apostolos.

Cap. II.

[b] † Eponentes igitur [b]

a ¶ Voluntatem nocendi aliis.

[a] omnem maliciam,

a ¶ Deceptionem.

& omnem dolum, [c]

a ¶ Cum aliud in corde, aliud in ore. b ¶ Cordis contra successus aliorum.

& simulationes, & inuidias, & om- [d] [e] [f]

a ¶ In verba.

[c] nes detractiones: sicut modo ge- [g]

a ¶ Sine ruga duplicitatis.

[d] niti infantes rationabiles sine dolo

a ¶ Simplicia rudimenta iidem de uberibus matris ecclesiæ quærite. ide. vtriusque testamenti doctoribus qui diuina eloquia scripserunt vel viua voce prædicant.

[e] [f] lac concupiscite, ut † in eo crescatis in [h] [i]

[g] salutem, si tamen gustatis quoniam [k]

¶ Fide & imitatione.

[h] † dulcis est dominus. Ad quem acce- [l] [m]

[i] dentes, lapidem uiuum ab homini- [n] [o]

a ¶ Cum dicerent: Non habemus regem nisi Cæsarem. b ¶ Qui non fallitur in sui dispositione. ¶ Ne timeatis reprobari.

bus quidem reprobatum, à [b] deo aūt [p]

a ¶ Vt faceret vtraq; vnum. b ¶ In miraculis. in ascēsione. c ¶ Etiā vos tāq̄ lapides. i. solidi in fide, viui in virtutibus. [q]

[k] electum & honorificatu. Et ipsi tan- [r] [s]

[l] quā lapides uiui superædificamini [t]

a ¶ Contra pluuias, ventos, fluminā. b ¶ Vos dico existentes sacerdotes digni oleo lætitiæ inuncti.

[a] domos spirituales in [b] sacerdotium [v]

¶ Non sicut in veteri lege.

sanctum, offerentes spiritales hosti- [x]

[m] as acceptabiles deo per Iesum Chri [y]

¶ Isaiæ.

[n] stum. Propter quod cōtinet scriptu [z]

¶ Quia in Iudæa natus. a ¶ Solidum.

ra. † Ecce ponam in Sion lapidem [a] [b]

a ¶ Perfectiorem omnibus. b ¶ Duos populos confundentem. c ¶ Ex omnibus.

† summum, angularē, probatū, elē- [c] [d]

a ¶ Redemptionis præcium. ¶ Qui in precium datur.

ctū precioſum, & qui crediderit in [e] [f]

a ¶ Imitando eum. b ¶ Nec; in præsenti de casu erubescet. nec; in futuro vacuus erit præmio. c ¶ Ab autoritate propheræ.

• cum nō † cōfundetur. Vobis igitur [g] [h]

nō cr.&c.quē re.æd.ita reprobat⁹ ab istis sicut ab illis,& ille lapis hic.i.credētib⁹ ē fact⁹ i ca.an.& isidelib⁹ fact⁹ ē lapis offensiōis & petræ. a ¶Nō cre.qa sicut ipi i sua ædificatiōe eū reprobauerūt,sic & ipe i suo aduētu reprobabit illos accipe i ædificationem dom⁹ suę q̄ esti ecclis. b ¶Et lapis of.cū lapis sit i q̄ sustētent & ruti gescāt boni,incredulis erit causa offensiōis i pñi nō credētib⁹ i eū & iō cadētes sūt de vitio i vitiū. Est i futuro petra scādali,qa ad illū quē humilē cōculcauerūt colliditē grellus eorū & cadent in ignem æternū, q̄ par.est dia.& an.eius. c ¶Offendūt uer. Offēdit ÿ bo,q eo q̄ ÿbū audiuit.offēdit aio.dū qd' audiuit,nō credit,cuius stulticiam exagerat. Nec cre.i q.p.sūt.p naturā ad hoc sūt facti hoies,vt credāt deo,& volūtati ei⁹ obtēperēt. d ¶Vos āt.g.ele.hoc testimoniū laudis q̄dam antiquo pplo per Moysē datū.Gētib⁹ dat Apls q i Christū credūt;qui veluti lapis angularis in eā quā i se Israel salutē habuerat,Gētes adunauit.e ¶Electū.p fidē electi & dilecti ab illis q reprobantes lapidē facti sūt reprobi. f ¶Regale sa.sūmi sacerdotis corpi vniti,q regnū sperare,& hostias imaclatę conuersatiōis deo offerre debebāt. g ¶Acqsiti.i sanguine redēptiōis ei⁹,q̄ erat q̄ndā ppls Israel redempt⁹ sāguine agni de Aegypto.Vñ & in seq̄nti ÿsu mystice recordat⁹ veteris historię,& hāc specialr i vno pplo ipletā docet. h ¶Annūcietis.Sicut liberati de Aegypto,triūphale carmē dño cātauerūt,ita nos post tenebras dissolutas, B post acceptā remissionē p. Christū ducē di ad pñā supnę claritatis, debem⁹ deo repēdere grās dignas celestib⁹ beneficijs. i ¶Qui ali.Hinc ꝓbat⁹ qa hāc epłam scribit his q de Gētib⁹ ad fidē venerant Assumūt hi ÿsus de ꝓphetia Oseę in q̄ agit de vocatiōe Gētiū. k ¶Charissimi.Hucusq; gnalr instruxit ecclīā,explicās vt beneficia qb⁹ nos de⁹ ad salutem vocare,vt dona qb⁹ aliq̄n Iudęos,nunc aūt nos honorare dignat⁹ est;hic diuersas fideliū psonas solerter hortat̄,ne carnalr viuēdo se reddāt idignos tāta gl'ia spūs,ne degenerēt à gl'ia nobilitatis sibi ꝓmissę,& prio liberos& seruos,de hinc mīeres & viros,tādē seniores & adolescētes q̄libet sescētē debēt docet,& aptę liberos absūnere à carnalib⁹ desiderijs admoner,qa solet libertas vitę remissioris maiora illecebrarū titillatiū tolerare pricula. l ¶Tāquā adue.Eo minus animū tertenis rebus supponite,q̄ vos patriā in cælis habere meminisūis.Reprobi hic hñt patriā,cui⁹ desiderijs inhiant ideo relegabunī in ꝓpetuū exiliū,carentes voluptatib⁹. m ¶Ex bo. op.cō. Plerūq; contigit,vt pagani q vituperabant fidē Christianorū,postea cōsiderātes bona eorū cōuersatiōnē,Christi laudare inciperent. n ¶In die ui.In tēpore visitatiōis,q̄nta sit vobis gl'ia donanda p deū tā nunc recognoscūt īcreduli, cum vos instanter illū p omnia picula sequi pspexerint. Vel,visitationis.quādo visitabit dom⁹ illos cōuertendo. o ¶Subiecti.igitur estote omni humanæ creaturæ propter deum siue regi &c.Et vt conuersatio vestra omnibus placeat,non resistatis alicui dignitati hominū,alicui psonę,alicui principatui.cui⁹ deus vos subdi voluit,qa nō ē ptās nisi à deo,& q potestiari resistit,dei ordinatiōi resistit.Et creaturā ꝓpres exponit. q ¶Tāquā ab eo missis.Multoties de⁹ aliquē malū tyrānidē exercere pmittit. vt & mali confūdant̄,& boni magis ꝓbent. p ¶Ad uindictā. Non q̄ sp ita fiat,sed q̄ esse debeat actio ducis simplr narrat,q etiā si bonos dānat.nō min⁹ ad laudē eorū ptinet qd' agit, si patienter improbitatem eius tolerant boni, & sapienter eius astutiæ reſ

a ¶Nō cre.aūt.&c.ædi.i.Iudæorum Scribæ & sacerdotes. C
b ¶Hic fa.ē c.an.cōiūgēs Iudæos & Gentiles in vna eccl'ia dei.
h ¶Et lapis of.hoc accipit de Isa. viij.& intelligit ad literam. de reprobatiōe Iudęorū,vt ibidē dictū fuit.iō subdit: d ¶His q. of.uer.i.Iudæis obstinatis blasphemātib⁹ Christū. e ¶Nec cre. in quo & po.sūt. Ad hoc em̄ fuit eis data lex,vt disponerēt ad Christū.sed'm qd' dr Gal.iij.d. Lex pędagog⁹ nr̄ fuit in Christo,& ipi ꝓ maiori pte remā fecit is creduli. f ¶Vos.Posteq̄ induxit fideles ad hui⁹ pfectionē cōsequndā,hic cōsequnt̄ inducit eos ad hui⁹ pfectiōis diffusionē. tūc em̄ dr aliq̄d pfectū,cū pōt alterū facere q̄le ipm ē.dicit.Meteororū.Et prio inducit ad hāc diffusionē faci ēdā ÿ bo ꝓdicatiōis.sed'o exēplo sacrę cōuersatiōis ibi:Charissimi,Circa primū dicit,Vos autē gen⁹ ele.supple estis p baptismū, in q̄ factiestis filij dei adoptiui,& p cōsequēs de genere ei⁹. g ¶Regale sac.i. cōformati Christo,q est rex & sacerdos sed'm ordinē Melchisedech.q fuit rex& sacerdos,Gen.xiiij.Et sic ē de veris Christianis,q̄ sūt reges p subiectionē passiōnū,sacerdotes p orōnis deuotę sacrificiū iō dicit Apoca.v.c.Fecisti nos deo nr̄o regnū,& sacerdotes &c. h ¶Gēs sācta.i.p baptismum lauata & mundata. i ¶Popul.acqsi.pretioso sāguīe Christi,vt dictū est ca.ꝑce. k ¶Vt uiras. ei⁹.ÿbo sanctæ exhortatiōis. l ¶Qui de te.ignorantiæ. m ¶Vos uo.ī ad. Iu.su.i.fidei & gratiæ & finaliter ad lucē glorię. n ¶Qui ali.nō pop.dei. ante conuersionē.Hæc autē scriptura accipit de Oseę.j.& intelligit ad literā dei D vocatiōe Gentiū ad fidē, vt ostēsū fuit ibidē.& hic inducit.Quia sicut dictū est in principio hui⁹ epłæ.beat⁹ Petr⁹ videtur eā specialr scripsisse cōuersis de Gentilitate.Gētiles aūt dicebant nō ppłs dei eo q̄ erāt idololatriæ dediti.Iudæi ÿo dicebātur ei⁹ ppłs,vt pater ī mīstis locis ve.Testa,eo q̄ erant cultores vnius dei. o ¶Nunc au.po.dei.q.d.nūc āt eccłesia uersus est.nā Iudęi obstinati facti sūt nā ppłs dei.Gētiles vero cōuersi ppłs eius, qa Christo īcorporati. p ¶Qui non conse.mi.qa Gētiles non habuerūt ꝓphetias & legē diuinit⁹ datā sicut Iudęi. q ¶Nunc au.mi.cō.plegis euangelicę susceptionē. r ¶Charissimi.Hic cōsequnt̄ inducit fideles ad diffusionē fidei p exēplū debitæ subiectionis,ibi:Subiecti estote.Circa primū dicit:s ¶Obsecro uos &c.ad.per.à ciuitate cęlesti.Heb. xiij.c.Non habemus hic manentē ciuitatem ,sed futurā inquirimus:ideo pegrini sum⁹. t ¶Abstinere uos à carnalibus desi.Peregrini enim non quærunt ī delitijs manere,sed festinant ad patriā trāsire.&hoc potissime cōpetit̄ dicatorib⁹ sed'm qd' dicit Apostolus.j.Corinth.ix. d.Castigo corpus meum,& in seruitutem redigo,ne forte cum alijs prædicauerim,ipse reprob⁹ efficiar , deuictus â delitijs carnalibus.ideo subditur: v ¶Quæ mi.ad animā. à culmine virtutis ipsam deijciendo. x ¶Conuersationem ue.inter Gen.ha.bo.Non ad laudem propriam,sed ad dei gloriam & proximi ædificationem.ideo sequitur: y ¶Glorificent deum in die ui.diuinæ gratiæ eos ad fidem conuertendo. z ¶Subiecti.Hic consequēt̄ inducit eos ad dandū exemplū debitę hūiliatiōis q̄ est fūdamētū & custos oīs ⁊tutis dicēs: Subiecti estote.vera humilitate. a ¶Oī humanę.cre.ꝓpter deū.Inq̄tum eius imago relucet in ea,& potissime superioritat⁹ psonā dei repntantib⁹.iō subdit:Siue regi &c.& sequit: b ¶Ad uindictam malefactorū.Sicut sūt extirpatores vitiorum,& conseruatores virtutum,ꝓpter qd' eis debetur honor qui exhibendus

1 c ⁊ est alicui

Lu.2.c.

†preciosus est †Psal.17.c Mat.21.d. Mar.12.a. Luc.20.c. Act.4.b.

†Exo.19.a

Oseæ.1.c.

†Rom.13.a.

†honestā

tiæ resistunt.a ¶ Laudem uero bo. Quia sic est. Vere q quid
E quid duces agunt, boni laudem consequūtur: quia hoc vult deus
qui etiam malis vtitur in bonum, vt vos vtentes etiã illis in bo-
num siue boni, siue mali sint fa. obmu. impru. ho. igno. Vt il-
li duces ignorantes, quõ eis inbonum vtamini, & per eos laudem
mereamini, non inueniant quid in vobis vituperent, dum etiam
ipsos honoratis & patimini, q̃uis sint immundi. b ¶ Nõ qua
uelamen. Nõ habentes libertatem vestram in velamen maliciæ.
Libertas vestra nõ obnelet corda vestra
vt tanto licenti⁹ peccet is, q uto min⁹ ser-
uitute deprimimini, & ne culpã vestrã
noie libertatis p̃texatis. Vult aũt liberos
eos cẽ à seruitio culparũ, vt p̃maneant
serui creatoris boni & fideles. Vñ addit:
Sed sicut serui dei. c ¶ Fr. d. Et ĩt oĩa fra
tres, amate etiã illos q cõditiõe tpali sub
iecti sũt vobis, vt fratres ĩ Christo diligi-
te. d ¶ Ser. sub. Hucusq; exhortat⁹ est
liberos ad subiectionẽ, nũc seruis loquit
vt & ipi subiecti sint dñis. e ¶ Nõ tm
†Ro.12.c. bo. Alia trãslatio: Nõ tm bonis & mo-
destis, sed etiã difficiliorib⁹. f ¶ Discoli
lis. i. in disciplinatis. Schola Græce, Latine locus, in quo ad audiẽdos magistros
liberaliũ artiũ cõueniebãt, vñ schola va-
catio interp̃tat, qa ibi vacabant studijs.
Scholastici igit sũt eruditi. Discholi ido
†8.dist.c. quo iure cti & agrestes. Ecce quõ supra monebat
subdihũanę creaturę ꝓpt deũ. g ¶ Si, p.
cõ. dei. Si ꝓpt deũ sciẽtẽ bonã intẽtio-
nẽ aliquis patiẽs à dño ꝑ beraẽ iiuste, cũ
† humanis ei bene seruiat, sustinet. i. leues reputet tri
sticias. hęc est gra, & p hoc efficit gratus
deo & hoc exigit gra fidei. h ¶ Patiẽs
†prauis, af peris iniuste. Si iniuste patimini, gram dei ac
quiritis. Nam si vos suffertis patiẽt pœ-
nat illatas à dominis,, vos dico peccan-
tes nolendo obedire eis & colaphizati
ab ipsis dñis. i. sępe correcti ab illis, vt p
colaphos ad obedientdum inducemini,
quę gra erit vobis inde? Nihil, ꝓpter hoc
accipietis à deo. i ¶ In hoc em uo.
†assligami ni, & suffer tis Multũ glorificat conditionẽ seruorum,
quos benefaciẽtes & absq; culpa vapulã
tes à dñis crudelibus ĩprobis affirmat i-
mitatores dñicę passionis. h ¶ Quia
& Christ⁹. Cũ supra specialiter seruos.
nũc totã eccliam instruit, vt etiã domi
nis ĩ memoriã reuocet, qd pro eorum sa
lute vel liberatione suus autor pertule-
rit. l ¶ Tradebat autem iu. se in-
su. Illis iudicantibus secundum iniustam
legem, vtpote iustus existens. Siue trade-
†De pę. di. 2. c. si em vl tra me bat deo patri iniuste iudicantes, id est
eos qui eũ nequissime condemnabãt, &
neci eius instabant, vt supplicia sumen-
tes erudiant. Tãgit euangelicam parabo
†45. dist. c. epm. De pę ni. dis. 2. c. si enim lam, vt pius pastor relictis nonagitano-
uẽ ouibus in deser. venit visitare vnam
☞ quæ perat

Nicolaus de Lyra.

†10. di. Iesus ☞ est alicui rõne virtutis in se, vel in a-
liis, vt dictũ est. ℨ. Iac. ñ. a ¶ Quia sic ẽ
uo. dei. quã iplere debetis. b ¶ Vt be
nefa. obmu. fa. Quia p hoc ab eis ause
retis materiã loq̃ndi de vobis. c ¶ Qua
si liberi. sed m veritatẽ, quę est libertas à
vitijs. d ¶ Et nõ quasi u. ha. mali. li.
q. d. libertas vestra sit ad bonũ, & nõ ad
malũ. Qd dicit cõtra aliquos, qui dices
bant se esse liberos à tributo, eo⁹q erant
filij dei per baptismum, qd non est verũ
& sic retinẽdo illud qd debebat dñis tpa
libus cõmittebant furtũ. e ¶ Sed sic.
ser. uqi reddunt vnicuiq; qd est sibi de-
bitum. Mat. xxij. b. Reddite quæ sunt Cę
saris Cæsari, & q̃ sũt dei deo. f ¶ Oẽs
honorate

¶ Remuneration em.

a ctam malefactorum, laudem uero
bonorum. Quia sic est uoluntas dei a
ut benefacientes obmutescere facia b
tis imprudentium hominum igno-
a ¶ Et hæc bona facite. Quasi liberi. b ¶ Quo magis
vi libertate vtimini apud homines, eo liberius diuino famu
latui sitis subiugati.
b rantiã. Quasi liberi: et non † quasi ue c d
lamen habẽtes maliciæ libertatem,
a ¶ Seruitus dei humilitatem requirit. b ¶ Reddite quę
sunt Cæsaris Cæsari. ¶ Vnuo.
sed sicut serui dei. † Omnes honora e f
a ¶ Obsequio.
e te, fraternitatem diligite. Deum ti g
a ¶ In omni obsequio timor domini præcedat.
b ¶ Quasi præcellentem ampliori honore veneremini.
c ¶ Vt nec deum offendatis, nec dominis obe
dire recusetis.
d mẽte, † regẽm honorificate. † Serui i k
subditi estote in omni timore domi l
a ¶ Fide, vita, moribus. b ¶ Modestie imperantibus
& condonantibus.
c nis, non tantum bonis & † modestis m n
a ¶. i. per hoc efficitur homo gratus deo. & hoc exigit
gratia fidei.
f sed etiam † discholis. Hæc est enim o p
g † gratia, si propter conscientiam dei q
¶ Leues reputet tristicias.
h sustinet quis tristitias patiens iniu r s
ste. Quæ est enim gratia, si peccan t v
¶ Quamuis benefacientes.
tes & colaphizati sustertis? Sed si x
¶ Mala illata a dominis.
benefacientes † patienter sustinetis, y
i hæc est gratia apud deum. In hoc z a
a ¶ Vt patiamini. b ¶ Et hoc exemplo Christi.
k enim uocati estis, † quia & Christus b
a ¶ Q. gaudes quia pro te mortuus est Christus, attende
quod sequitur, vobis te. exẽ.
passus est pro nobis, uobis relin c
a ¶ Contumeliarum, tribulationum, flagellorum, cru
cis & mortis.
quens exemplum, ut sequamini ue
¶ Licet pateretur.
stigia eius. † Qui peccatum non fe
a ¶ A Iudæis & Pharisæis obseruantibus eum.
b ¶ Nec verbo peccauit.
cit, nec inuent⁹ est dolus in ore eius.
a ¶ Quasi seductor & demoniacus. b ¶ Non im
properabat illis mala quę in eis vera erant.
† Qui cum malẽdiceretur, non ma b
ledicebat, cũ pateretur, non com
1 minabatur. Tradebat autem † iudi c
a ¶. i. pœnam pro peccatis debitam b ¶ Omni
um communiter.
cãti se iniuste. † Qui peccata nostra i d
pse pertulit in corpore suo super li e
a ¶ Posito. b ¶ Sicut ipse corporaliter mortuus est.
c ¶ Sicut ipse viuit noua vita.
gnum, ut peccatis mortui, iu c f
a ¶ Sola dilectione vel carne eius facta liuida in passio
ne vel quia pro sola iniuidia Iudæi eum morte adiudica
uerunt.
sticiæ uiuamus, cuius † liuore h
¶ Nam infirmi eratis. i k
sanati estis. Eratis enim sicut l
a ¶ Per vitia dilacerati spinis vitiorum. b ¶ Sine
re. c ¶ In passione Christi, corpore & anima reuersi ad
eum qui vos pascit verbo veritatis.
oues errantes, sed conuersi estis m

honorate, inquantum relucet in eis imago dei. g ¶ Fraternitas q
tem diligite. q. d. licet omnes sint charitate diligendi, tamen spe
cialiter Christiani, qui sunt fratres vestri ex Christo & ecclesia sicut
& vos regenerati. h ¶ Deum timete, timore filiali. i ¶ Regẽ
honorate. inquantum gerit personam dei. k ¶ Serui subditi
estote. Posteq; beatus Petrus informauit omnes generaliter, hic cõ
sequenter informat existẽtes in aliquibus statibus specialiter. & pri
mo in statu seruili, secundo in statu coniugali. sequen. ca. tertio in Distinc
statu pastorali, in princi. v. cap. quarto in
statu iuuenili, ibi: Similiter adolescentes
Prima in duas: quia primo ponit suũ do-
cumentum. secundo confirmat per exem-
plum, ibi: In hoc enim. Circa primum di-
cit: Serui subditi estote ĩ omni timo-
dominis. Hic accipitur omne, pro toto,
totum autem & perfectum idem sunt. v.
Metaph. est igitur sensus: l ¶ In omni
timore. id est perfecto timore. Est autem
timor perfectus, quando quis cauet nõ so
lum offensam dei: sed etiam hominis pro † vbique
pter deum, ideo subditur: m ¶ Non tan tenuit
tum bonis. i. bene morigeratis. n ¶ Et
modestis. i. operantibus secundum mo-
deramen rationis. o ¶ Sed etiam dis-
scholis. id est discordantibus ab istis mo
ribus & imperandi modo. p ¶ Hæc est
enim gratia. i. res gratiola coram deo,
quia est supererogationis. q ¶ Si prop. †Ephesi. Colos. Tit. 2. recipiam
con. dei. i. propter conscientiam timoro
sam, quam aliquis habet de deo: quia non
solum, vult implere mãdata, sed etiam cõ
filia. r ¶ Sustinet quis tristitias. i. illu
minaras à dominis pœnas. s ¶ Patiens gnum.
iniustè. id est patienter sustinens quod in H
fertur iniuste. quod declarat consequenter
di. t ¶ Quę est enim gratia. supererо
gationis. v ¶ Si peccantes & colap.
suffertis. q. d. nulla, sed est magis iusticia.
x ¶ Sed si benefa. i. bene seruientes do-
minis vestris. y ¶ Patienter s. propter
deũ pœnas ab eis illatas vobis. z ¶ Hæc
est gra. a. d. vnde redder supererogatiõs
præmium. a ¶ In hoc enim. Hic conse
quenter dictum suum confirmat per exẽ-
plum, di. In hoc enim uo. estis. vt iniu
riam patienter toleretis. b ¶ Quia & † Deoliti
Christus passus est pro nobis. sillia & ma mis. cum
iora. & patet litera vsq; ibi: c ¶ Trade. Matt. 5.
autem iudicanti se iniustè. i. Pilato, q Christo.
Iudæorum fauore & Cæsaris timore con-
demauit eum iniustè, Iohan. xviij. Tradi-
dit autem se Pilato, quia tradidit se Iu-
dæis eum quærentibus ad mortem. Qui-
bus obuiauit, dicens: Ego sum, si ergo me
quæritis sinite hos abire. sciens, quod tra-
dituri erant eum Pilato. Hæc autem tra-
ditio ex parte Christi processit ex obediẽ-
tia ad patrem. & maxima charitate ad nos,
ex parte verò Iudæ ex maxima cupiditа-
te, ex parte Iudæorum ex maxima maligni
tate. propter quod in Christo fuit sum-
me meritoria, in alijs autem damnabilis
& iniqua. d ¶ Qui pecca. nostra ipse † videlic
p. in corpore suo. pœnam pro ipsis debi ei qui nõ
tam sustinendo. e ¶ Super lignum. iudicat
sanctæ crucis. f ¶ Vt peccatis mor
tui. id est, vt amplius non peccemus,
sicut mortui corporaliter cessant ab actu
operandi. g ¶ Iusticiæ uiuamus.
id est Christo, qui est nostra iusticia effecti
uè. h ¶ Cuius liuore. quem habuit † vibice
in corpore ex colaphizationibus & pers
cussionibus. i ¶ Sanati estis. à pec
catorum infirmitatibus. quod declarat
vlterius, di. k ¶ Eratis enim. ante con
uersationem. l ¶ Sicut oues e. p. deo
uia vitioꝝ. m ¶ Sed c. e. n. ad p. i. Chri
stum, qui pascit vos corpore & sanguine
† suo in eu-

qui peccat. a ¶Et episcop. animarum. Vel visitatorē, qđ idē est. Ipse em, i. supintēdēs, qa oculi dñi sup iustos, & aures ei⁹ in pces eorum, vt visitauit nos oriens ex alto. Cap. III.

Psal.33.c. Luc.g.

SImiliter & mulieres. Videt qꝫ mulieres eorū q in tribulatiōe erat cōtēnēbāt viros suos, & etiā vt alīs placerēt sepulchre ornabāt: hoc fieri ꝓhibet. c ¶Vt & si q &c. Ita bonas mulieres vult viris ĩcredulis subdi, vt nō solū nihil mali ad imperiū eorū faciāt, sed etiā in tā sctā cōuersatione ꝑsistāt insupabiles, vt ipsis viris etiam exēplū sint charitatis, castitatis & fidei. d ¶Quarum nō sit. Quare cult⁹ non sit capillatura, aut aurū circundans, aut nō sit cultus vestimētorū indumenti, nō sint festiua vestimēta qb⁹ induant. Sed sit vobis ornatus hō cordis interior soli deo not⁹, ĩ incorruptibilitate spirit⁹: spūs dico quieti ab ipugnatione vitiorū & modesti, ne supbiat, q talis spirit⁹ etsi hominibus nō patet, tamē in conspectu dei est diues. e ¶Aut circundatio. Sicut Cyprianus ait: Serico & purpura indutę, Christū induere non possunt. Auro & margaritis & monilibus adornatę ornamenta cordis & corporis perdiderut. Qđ si Petrus mulieres quoꝫ admonet coercendas & ad ecclesiasticam disciplinam religiosa obseruatione moderādas, quæ excusare cultus suos possunt ꝓ maritum: quanto magis id obseruare virginem fas est, cui nulla ornatus sui cōpetit venia, nec diuertere possit in alterū mendaciū, culpę sed sola ipsa remaneat in crimine. Quia exterior homo vester corruptus est & beatitudinē integritatis quæ ꝓprie est virginitatis, habere destitistis. imitamini in corruptionem spūs ꝓ absti nentiā, & qđ corpore nō potestis: mēte præstare. Has em Christus diuitias, & hos vestræ coniūctionis q̄rit ornatus. Apud Pythagorā naturali scientiæ lege dictante eadē sentētia inuenitur. Vera ornamēta matronarum pudicitiā, nō vestes esse.

†curatorē

†vxores

†etiā qui

†cū reuerētia

B

†Gen.18.b

†factæ †territæ vl lo pauore

f ¶Viri. Sicut præcepi vxoribus, vt p sanctā cōuersationē suā lucrifaciant maritos, & seruiant illis. Sic ꝑcipio vobis ô viri, vt per vestram cōuersationē lucri fiant mulieres, & custodite eas, vos dico cū illis, reddendo debitū: cohabitantes. Et hoc scđm conscientiā, nō in passionib⁹ desiderij sed sicut deū intelligim⁹ velle. s. vt generetis filios in cultū vnius dei, vos dico impertiētes honorē vasculo muliebri, quasi ifirmiori, & in vestibus & in alīs ne cessarijs eis prouidentes. & si aliquā do placet illis à coitu cessare, impedite honorem, quia in firmiores sunt. Impedit etiam tanquam cohæredibus gratię in ꝑsenti datę à deo, & vitæ dandæ in futuro, vel vitæ ꝓ gratia dan

[illegible]dę. Imperpul⁹ dei, pōt bene dirigi ad cōuersos de ꝓfidia Iudaica, ĩ q̄ existētes C nō erāt ppīs dei, & nūc p gram baptismalē facti sūt ppīs dei. Vñ ex hoc nō hr, qꝫ btūs Petr⁹ epīa ĩstā speciaīr scripsisset cōuersis de Gētilitate, put vult Postillator. nec obstat qꝫ autoritas ista sit sumpta ab Osee. ij. vbi agit ad lram de vocatiōe Gētiū, nā etsi ibi sic accipiat, hic tñ allegat ꝓ sise ad vocatiōē Iudęorū ad fidē Christi recipiēdā & eius sacra. vñ in hoc loco dicit gl. qꝫ ĩ hoc versu. s. aliqn nō ppīs, mystice recordat vetęris historiæ: & hāc in nouo ppō implętam spūaliter docet. hæc in glosa.

¶In eo.ca. vbi dr in Po. Et nō quasi velamen habentes maliciæ libertatem.

ADDI. III. In hoc qđ dr: Velamē malicię. pōt ĩ telligi ignorātia, q̄ ē q̄si velamē occultās factū. vñ cū aliqs ignorāt vult vt excusationē pcī habeat sec̄m illud Iob. xxj. b. Sciētiā viarū tuarū nolum⁹. talis ignorātia affectata, ꝑprie dr velamē malicię libertatis, qa ꝓpria q̄s vult liber esse à iustitia &c. *NIC. DE LY.*

SImi. & mu. Cap. III. Hic cōsequnt ĩformat existētes ĩ statu cōiugali. & scđo reuertit ad ĩformādū oēs ĩ gnali. ibi: In fide ät oēs vnanimes. Pria ĩ duas: qa prio ĩformat sexū muliebrē. scđo virilē ibi: Virisimr. Pria adhuc ĩ duas, qa primo mulieres ĩformat de debita subiectiōe. scđo de honesta cōpositiōe, ibi: Quarū sit. Circa primū dicit: Simil. & mu. In hoc cōtinuat se ad ꝓcedētē, ĩ q̄ agitur de subiectione seruorū ad dños suos c ¶Vi. su. ĩ qb⁹ magis viget rō q̄ ĩ mulierib⁹, ꝑpę qđ ad eos ꝑtinet regimē & administratio dom⁹. d ¶Vt & si q. e ¶Nō cre. uer. prędicationis. f ¶Per. mu. cō. i. ꝓ vxorū suarū cōuersationē sctām. g ¶Sine uer. ꝑdicationis cōis. h ¶Lucrifiāt. i. cōuertāt ad fidē scđm qđ dr. j. Cor. vñ. c Sctificatus est vir ifidelis ꝓ mulierē fidelē. i ¶Cōsiderātes. sctam cō. ue. O vos mulieres. k ¶In tī. filiali ipī⁹ dei. & mutatur hic mod⁹ loqndi de tertia psōa ad scđā, qđ fit freqntī i sacra scriptura. l ¶Quarū. Hic cōsequnt agit de mulierū cōpositiōe, q̄ debet cē hōesta & nō curiosa. ideo dr: Qua. n. sit e. c. i. nō sit extrinsec⁹ appēs videtib⁹: quia hoc ē ad ꝓuocationē ĩcōtinētię m ¶Aut cir. au. i. ornamēta aurea circa caput suū, sicut coronę aureæ, & hmōi. n ¶Aut in. ue. lūgit sic lra, Aut cult⁹. i. ornat⁹ ĩdumēti vestimētorū. i. ĩdumēti nimis ꝓciosi aut curiosi, ꝑpę qđ dr ĩ dumētū vestimētorū, ꝓ excellētiam, sicut rosa dr flos florum. o ¶Sed q ab. ē. hō c. i. mēsi ꝑa q̄ dr hō ĩterior, ñ. Cor. iij. d. Licet is q de foris ē, hō nr corrūpat, tñ is q ĩt⁹ ē renouat de die ĩ die. nā ē ĩcorruptibilis, & dr hō ĩterior ĩ mlīere sicut ĩ viro, qa cōis generis ē hō. vñ ỹ sus: Est cōis hō pit cū ỹ gine latro. p ¶In i. &c. spi. dr ät spūs hūan⁹ qet⁹, qñ nō ꝓturbat à passionib⁹ cōcupiscibilis & irascibilis, & dr modest⁹, qñ ĩ actib⁹ hūanis tenet modū debitū scđm moderamē rectę rōnis. primū fit ꝓ ỹ tutes morales q̄ sūt circa passiōes, scđm ät ꝓ virtutes circa operatiōes, sicut iusticia, liberalitas, & hmōi, & qa istę sūt ỹ ę diuitię, sicut dicit Gre. hom. viij. Veræ diuitię sūt q̄ nos diuites ỹ tutib⁹ faciūt. iō subdit: Qui ē in cō. dei l. q ¶Sic ei. Hic cōsequnt iducit exēplū ad suū ꝓpositū de ornatu & subiectiōe mlierū, di. Sic ei aliq. ꝓ ꝑterito. r ¶Et sctę m. si deo. & nō in labili mūdo. s ¶Ornabāt se. ornatu ỹ tutū interiori, & parū curabant dexteriori. t ¶Subiectę ꝓ ui. eis obediendo ĩ licitis & honestis. v ¶Sicut S. ob. Ab. vn. de Gen. xviij, ad ei⁹ dictū celeriter commiscuit simulas, faciēs idepanes. x ¶Dñm cū uo. vnde & ibidem dicitur. Postq̄ consenui & dominus meus vetul⁹ est, voluptati operā dabo. y ¶Cuius est fi. bene. qa sic eā imitamini tanq̄ matrē. z ¶Et nōp. ul. p. q. d. sic eā imitando nō habetis timere, qꝫ p vos erga virum vel familiā veniat aliq̄ turbatio. a ¶Vi. sim. Hic cōsequnt ĩstruit viros di, Viri simi. co. scđm sciētia. Aliq exponunt hanc cohabitationē de redditione debiti, q̄ debet fieri scđm cōsciētiā, vt vir

l ñ ✠nō moueatur

Nicolaus de Lyra.

✠suo in eucharistiæ sacramēto. a ¶Et episcopum. ue. saluti super intendendo. Episcopus em Græce, superintendens dicit, Latine ab epi, qđ est supra: & scopos, quod est intentio.

¶In ca. ñ. vbi dr in Po. Et regale sacer. à, cōfortati Christo qui est rex & sacerdos.

ADDI. I. Notandū q ppīs dei sub antiquo Testō existens dicebat regnū sacerdotale, Exo. xix. Vnde regnū apud illos ponebat in substantiuo tanq̄ principale: sacerdotium vero in adiectiuo tanq̄ minus principale. sacerdotiū em illius tēporis erat imperfectū, nō em offerebat ibi nisi sanguis hircorū & vitulorū, & hmōi. Sed gen ?in no. Te. existēs dr regale sacerdotiū, vt hic, in quo ponit sacerdotiū ĩ substantiuo tāq̄ principale, & regale in adiectiuo sicut min⁹ principale, qa sacerdotiū nouę legis ē pfectissimū, ꝓ qđ Christ⁹ imolat. de ecclia tamē superiori vbi hæ dignitates cessant, dicit: Fecisti nos deo nostro regnū & sacer. Apo. v. c. qa ibi nulla est ēminētia ratione dignitatis sacerdotalis seu regalis, nisi scđm ꝓpria merita personalia.

¶In eo ca. vbi dicit in Po. Qui aliquādo nō ppīs dei &c.

ADDI. II. Hoc qđ dicit btūs Petr⁹ Qui aliquādo nō po

dæ. a ¶Impertientes.ho. Si abstinem⁹ nos à coitu, honorē E tribuimus: si non abstinem⁹, perspicuū est honori cōtrariū eē con cubitū. b ¶Vt nō im.o.u. Impediri oratiōes officio cōiugali cō memorat, qa q̄tiēscūq; vxori debitū reddo, orare ñ possū. Quòd si iuxa Apī sermonē sine ītermissiōe orādū ē, nūq; ergo mihi cōiu gio seruiendū est, ne ab oratione cui sēp īstare iubeor, vlla p̄pediar hora. c ¶In fi. āt oēs una. Diuersas p̄sonas, diuersas Act.4.f. conditiōes, diuersos sexus docui. iā nūc oēs cōīt admoneo ī causa dñice fidei, v. nū cor & vnā aīam habeatis. d ¶Non Rom.12.c. red. Nō solū cessetis reddere malū p malo, sed etiā p maledicto date benedictio nē. e ¶Quia ī hoc. qa p̄hibuerat ma lū p malo reddere, sed potiꝰ maledicētiꝰ bñdicere iusserat, recte p̄phetico resti monio astruit fraterna ip̄ectiōe, & bonos sp & malos videri, vt meminerimꝰ, & patiam nr̄am q̄ patimur malos, nr̄am †In sūma beneuolētiā q̄ p̄sequntibꝰ bōa optam⁹, ꝑ terno p̄mio munerādā, & p̄secutores di †Pro.20.e gno plectēdos supplicio: si v̄o pœnitue Ro.12.d. rit, nos q̄q; p ipōrū salute quā precaba mur coronā accepturos. f ¶Vt be. Di Mat.25.c. cēte iudice: Venite bñdicti p.m.p.r. Vel benedictio, q̄ sctī ī futurā vita bñdicent deū. Qđ ergo gsq; ī futuro venire desiderat, hoc ī p̄nti meditari & agere satagat, cōditorē & frem benedicat, & se dignū fraterna benedictiōe reddat. g ¶Et qs est. Ideo debetis à malo declinare & face re bonū, qa nēo p̄t vos retrahere à bono, nec à corona, si p̄sistere volueritis, imo p̄sūt dū nocere volūt. Et qs. Si verba cōtumelioſa, si rerū dāna, si iferēt tormēta, nō nocēt, sed patiam vr̄am exercēt. Si qs aūt his victꝰ deficit, nō ille q malū ītulit, sed ip̄e q malū nō p̄tulit, nocuit. Tētat oīs domꝰ & ea q̄ sup petrā, & ea q̄ supra arenā fūdat, sed vniformitas fūdaF mēti coronā p̄seuerātię tribuit, alterā fragilis structura strauit. h ¶Timorē āt. In futuro eritis btī, ī p̄nti āt ne timueritis timorē eor. i. illa q̄ ī eis p̄nt videri timēda, vt regia ptās, & hmōi. i ¶Dñm āt. †respectus Sctītatē Christi, q̄s sit ī cōphēsibilis gr̄ię ī timo cordis affectu ītuemini, & sic ipsū Christū sctificate ī vobis, vt nō à mēoria nō ab amore recedat. Qui hāc sctitatem non considerat, deficit ad insidias hostis. k ¶Oī pos. Volēti mutuo accipe rōna Col.4.a. biles pecunias, nō negem⁹. Vñ Paulꝰ: In sapiētia ambulate propē eos q foris sūt scientes quomō oporteat singulis respōderi. Foris enim existentes. i. nondū fideles volūt aliq̄d cognoscere de spe q̄ ī vobis ē. Qui ergo ecclīastico p̄ est magisterio, doceat patiētes to obstruat resultātes. ☞Rationē

†respō.den dū cuilibet petenti, vt loq̄mini de ea

Nicolaus de Lyra.

tiam, quasi infirmiori uasculo muli a
ebri, impertientes honorem tan b
a ¶Ideo ita modeste vos habete cum vxoribus, vt non in o. v.e. Si enim discordes essetis, orationes vestrae non placerent.
quam cohæredibus gratiæ uitæ, ût d
non impediantur orationes uestræ.
a ¶Vt nec cogitatione discrepem.
†In fide autem omnes unānimes, e
a ¶Vt alter alterius onus & infortunium suum putet.
b ¶Ne destruatis fraternitatem, ne per hoc a fide liberius recedatis.
compatientes, frāternitatis amato f g
a ¶Condonando peccata, impendendo eleemosynas, & de his ne superbiatis. b ¶Omnia cum modo facientes h
res, misericordes, †modesti, humi i k
a ¶Quod secundum iusticiam seculi iusti videtur posse fieri. b ¶In actu.
les, †non reddentes mālum pro ma l
a ¶In verbis.
lo, nec māledictum pro maledicto, m
sed econtrario benedicentes, quia n o
in hoc uocati estis, ut benedictionē p
a ¶Qui vult ostendere se benedictionem habere.
hæreditate possideatis. † Qui enim q
a ¶Cum in hoc seculo dies mali.
uitam uult diligere, & dies uidēre r
¶Interius non remur murer.
bonos, coerceat linguam suam à ma s
a ¶Exterius ne proferat aliquid dolosum.
lo, & lābia eius ne loquātur dolum. t
a ¶Si etiam occasio exterius datur vt peccet.
Dēclinet autem à malo, & faciet bo v x
a ¶Vt rem absconditam. b ¶Cum deo, cum fratre. c ¶Vt rem fugitiuam.
num: inquirāt pācem, & persequā y z
a ¶Respectus misericordiæ,
tur eam: quia oculi domini super iu a
a ¶Propter celerem effectum.
stos, & aures eius in preces eorum: b
¶Iudicium: vel manifestatio.
†uultus autem domini super facien c d
a ¶Vel primo loco, vel reddendo alijs.
tes mala. Et quis est qui uobis noce e
a ¶Non solum non nocet qđ a malis irrogatur, sed etiam prodest, quia patientiam exercet.
at, si boni æmulatores fueritis? †Sed f g
a ¶Tenendam vel assequendam.
etsi quid patimini propter iūsticiā, h
a ¶Recedendo a fide & dilectione.
beati. Timorem autē eorū nē timu h
eritis, ut non conturbemini. Domi i k l
num autem Christū sanctificate in
cordibus uestris, †parati semper ad m
satisfactionem omni poscenti uos k

Fides ār accipit vno mō, vt est virt⁹ theologica. & sic iducit eos ad G vnitatē ecclīæ, vt nō sint inē eos schismata. Alio mō, vt ē ꝑ mo. Fides ālis, fidelitatis. & hoc mō iducit eos ad vnitatē pluralitatis fidelitatis mutuę. & qđ subdit i aliquib⁹ libris, In orōne estote. nō p̄t est de textu, nec ī libris correctis. f ¶Cōpa. adiuicē sicut mēbra vni⁹ corp̄is mystice ip̄i⁹ Christi. per hoc ci alleuiāt ille q patit, cū p̄cipit alios sibi cōpatiētes: sicut sustinēs graue pōd⁹ cor pale, qñ alij cū eo oneri se supponūt, vt dicit Philosoph⁹, ī j. rhetoricę. g ¶Fraterni. ama. i. cōitatis fideliū, qa licet qlibet p se sit diligēd⁹, tñ magis est cōitas diligēda. h ¶Misericor. eleemosynas in digētib⁹ tribuēdo. i ¶Modest. i oīb⁹ modū debitū tenēdo. k ¶Hūiles. vt nō de p̄dictis bonis p supbiā eleuemini, sed totū attribuatis gr̄ę dei. l ¶Non red. Hic cōsequnt ordinat fideles in p̄ceſſiōe mali, ī quo qs pōt dupl̄r deordinari vno mō p audaciā vicem repēdēdo: alio †affabiles mō p timorē ī pusillanimitatē decidēdo ▸humiles Igit̄ prio remouet primū. sc̄do sequit. bi: Et qs ē. Prima ī duas: qa prio monet vicē nō repēdere. sc̄do iducit ad hoc auctoritatē scripturę, ibi: Qui em̄. Circa primū dicit: Nō re. ma. in sactis iuriosis, m ¶Nec ma. p mal. i. vbis cōtumelioſis, n ¶Sec ecō. be. hui⁹ rōnē assignat dicēs, o ¶Quia ī h. uo. est. ad fidē catholicā †Psal.33.c. p ¶Vt bene. dei. hæ. p. q̄ nō dāt male Lucæ.6.d. dictis. p̄ qđ dicit Saluator Luc. vj. d. Bñdicite maledi. vobis. q ¶Qui ei ui. Hic cōsequēt inducit ad p̄positū autoritatē scripturę, Psal. xxxiij. di. Qui ei vult vitā diligere, s. btām in q̄ nullus morit. r ¶Et di. ui. bo. in brītudine celesti, vbi dies nocti⁹ nō interrūpūt, faciat sup. ple qđ sequt: s ¶Coer. lin. vt nō reddat H maledictū p maledicto in apto. t ¶Et la. lo. cōtra maledicētē sibi machinādo malū ī occulto. v ¶Decli. āt à ma. in ope. x ¶Et fa. bo. Hæ sūt em̄ duę ptes iusticiæ. y ¶Ingrat pa. cū p̄xio, cui⁹ in iurioſo, Ro. xij. d. Qđ ex vobis est, pacē cū oib⁹ hoib⁹ habētes. z ¶Et p̄se. cā. i. p̄fecte sequt̄. & subdit ratio cum dicitur: a ¶Quia o. &c. iust. sicut sup. spūalī dilectos, oculꝰ em̄ dirigit ad id qđ speciali amat. b ¶Et au. ei⁹ in pre. e. tā ꝑ gę ad exaudiēdū. c ¶Vultꝰ āt dom. sūper †Matth. & indignatiōis, vñ in Hebr̄eo sic hr̄; Iræ dñi. d ¶Sup fa. ma. ad eos puniendū vñ in Psal. subdit: Vt perdat à terra. s. vi uentiū memoriā eorū. e ¶Et quis est Hic consequēter remouet timorē iordinatū, p quē hō cadit in pusillanimitatē & frangitur per inconstantiam, di. Et qs est q uo. no. vos p̄sequēdo. f ¶Si boni æmu. fu. q. d. nullus est. hic boni genitiui casus & neutri generis, amatori †Matth. b⁹ em̄ boni & imitatorib⁹, qđ ꝑportatur ecclesiastico p æmulari, (vñ versus: Aemulor iſlatur amat, inuidet ac imitatur) persecutiones & indignatiōes. vñ in Hebr̄eo sic hr̄; Iræ dñi. d ¶Sup fa. ma. ad eos puniendū vñ in Psal. subdit: Vt perdat à terra. s. vi uentiū memoriā eorū. e ¶Et quis est Hic consequēter remouet timorē iordinatū, p quē hō cadit in pusillanimitatē & frangitur per inconstantiam, di. Et qs est q uo. no. vos p̄sequēdo. f ¶Si boni æmu. fu. q. d. nullus est. hic boni genitiui casus & neutri generis, amatori †Matth. b⁹ em̄ boni & imitatorib⁹, qđ ꝑportatur ecclesiastico p æmulari, (vñ versus: Aemulor iſlatur amat, inuidet ac imitatur) persecutiones

Diuisio

nō moueāt ad hoc libidię, sed p̄lis amore ad dei cultū educādę. Potest etiā exponi vt magis cōsonet p cedentibus & sequētib⁹: vt videbit̄ de cohabitatione domestica, ī qua mulier debet esse subiecta, vt dictū est. & eodē mō vir q p̄est debet p̄esse sc̄dm sciētiā, ita, q̄ nō tractet vxorē sicut ancillā, sed sicut socią. vñ & mulier facta est de latere viri, Gen. ij. ideo subditur a ¶Quasi ī. Nā mulieres ifirmiores sūt viris corpe de cōi cursu. & etiā mēte, qa min⁹ vigēt intellectu & rōne. b ¶Imp. ho. eis p uidendo de victu & vestitu sufficienti: & honeste secūdū statum & p̄rias facultates. c ¶Tāqu. c. g. vitę btē ad q̄s p gram pueniť. ex q̄ em̄ vir & vxor sūt cohęredes vitę futurę, debēt ī p̄nti socialit̄ & amicabilr cōuiuere. iō subdit: d ¶Vt nō o. Nā cū vir & vxor nō sūt bene cōcordes, min⁹ p̄nt orōni vacare, & eorū orōnes sunt min⁹ exaudibiles. e ¶In fi. Apl̄s hic reuertit̄ ad iformādū oēs cōiter ordinādo prio cos ad p̄ximū, sc̄do ad deū, ibi: Dñm āt. tertio, ad sei⁹m, ca. se. Pria ī duas: qa prio ordinat eos ī collatiōe boni. se cūdo ī p̄sistōe mali, ibi: Nō reddētes. Circa primū dicit: In fide.

nō sunt ad detrimentū, sed magis ad virtutis augmentum. iō subditur: g ¶Sed & siquid pa. &c. beati. supple estis in spe, & posiea eritis in re si perseueretis. ideo concludit: h ¶Timorem autē &c. ne ti. timore deficiente à bono virtutis. i ¶Vt non contur. impatienter aduersa sustinendo. k ¶Dominum autem. Hic consequenter ordinat fideles ad deum. & secundo indu cit exemplum, ibi: Quia Christ⁹. Ad deum autem bene ordinatur homo per fidem charitate formatā, & hoc in tribus. Primum est q̄ hæc fides in eius corde firmetur; & q̄rtum ad hoc dicit, Domi num autem Chri. sanctifi. id est firmate. Sanctum enim in vna significatione idem est quod firmum. l ¶In cordib⁹ uestris sibi firmiter adhærendo, quia firmus est in seipso. Secundum est. vt hæc fides ad alios deriuetur. & quantum ad hoc subdit: m ¶Parati semper ad satisfactionem omni poscen. quæ fit dupliciter. Vno modo fideli simplici q̄ petit à magis prouecto in fide plenius eruditi. Alio modo infideli fidem irrationabilem

reputanti

a ℂ Rōnē. Duob⁹ modis de spe nr̄a & fide rōnem debemus reddere, vt quærentib⁹ fideliter vl'infidelr rectas cās spei & fidei intimemus: & ipsam fidē & spē inter p̄sturas illibatā teneamus, ostendentes p patiētiā, q̄ rōnabiliter eā cōseruādā didicim⁹: p cui⁹ amore nec aduersa pati, nec mortē subire formidam⁹. b ℂ Sed cum

a rationem de ea quæ in uobis est spe
e ¶ Et non tantum doctrinam, sed etiam in doctrina modestiam habeatis quæ est mater omnium virtutum. ¶ Vel secundum modestiam & timorem, vt quod exterius ostenditis, intus habeatis.

b & fide: sed cum † modestia & timore, conscientiam habentes bonam,
¶ Qui fidem & spem cælestium quam videre non possunt in verbis irrident per vestra bona opera confundātur quę bona esse negare non possunt.

c ut in eo q̄ detrahunt de uobis * confundantur qui cālūniantur uestram bonam in Christo cōuersationem.
a ¶ Q. de hoc confundantur quod calumniantur.

d Melius est enim ut benefacientes si uoluntas dei uelit, pati, q̄ malefacientes:
a ¶ Quæ maior est, præparat retributionem.

† mortificatus quidē carne, uiuificatus autem spiritu. In quo & his qui
a ¶ Si nos semel mortimur, i. temporali morte pro qua redderur merces æterna.

e in carcere erant, spiritu ueniens prædicauit, qui increduli fuerāt aliquando, † quando † expectabant dei patientiam in diebus Noe, cum fabricaretur arca, in qua pauci, id est
a ¶ Per Noe. b ¶ Non credebant deo per Noe commi nanti.
a ¶ Credidērunt deo.
a ¶ Per illos qui subuersi sunt in diluuio, significatur mortificatio carnis per illos qui saluari sunt, significatur viuificatio spiritus. ¶ Qui spem ostauæ habebāt

octo animæ saluæ factæ sunt per aquam. † Quòd & uos nunc similis

f ℂ Offerret d. qa etiā tūc si q ad p̄dicationē dñi quā p vitā fideliū p̄tendebāt, credere voluissēt, & ipos offerre deo p̄ri gaudebat. Si q aūt detrahebāt de bonis q̄li de malefactorib⁹, iminēte diluuio cōfundebātur. g ℂ In carcere. Qui habēt sensū obscuratū tenebris, merito etiā

B in hac vita dicunt carcere inclusi, & in hoc interiori carcere mētis opib⁹ iustis grauant, donec carne soluti i exteriores tenebras p̄cipiant æternę dānatiōis. Hñt & iusti hic carcerē, sed tribulationum, reprobi ꝓ vitiorū. h ℂ Spū ue. prædi. q nūs tpib⁹ carne veniēs iter vitę mūdo p̄dicauit, ipe etiā añ diluuiū eis q tūc incredituli erāt, vixerantq; carnaliť, spū veniēs p̄dicauit, p spiritū em̄ sanctū erat in Noe in cæteris bōis, p quorū bonā conuersationē alīs malis p̄dicabat, vt cōuerterent ad bona. i ℂ Qm̄ expec. dei pa. Cō patiētia dei inuitaret illos ad pnīam, parcēs illis p cētū annos qb⁹ Noe ędificabat arcā, p quā oñdebať qd futurū esset in mūdo, ipsi nō vtebant patiētia dei ad pœnitētiā, sed expectābāt eā quasi esset duratura semp. k ℂ Noe. Qui interpretatur requies, significat Christum, q dat suis fidelibus requiem animarū. l ℂ Cū fabricaretur arca. Sicut arca fabricata est de lignis leuigatis, sicut ecclesia de collectione fideliū animarū: sicut peunte mūdo pauci saluāť p aquā: sic ad fit vt bona cōpatiōnē peūtiū pu⁹ est electorū nūer⁹. qa angusta est via quę ducit ad vitā, & pauci sunt q inueniūt eā. m ℂ Qđ & u. nūc si. f. Baptisma facit saluos, baptisma dico similis formæ. i. per omnia

assimilatum

Nicolaus de Lyra.

reputāti. Prima satisfactio est p doctrinā charitatiuā. secūda vero p fidei rōnabilē defensionē, oñendo q cōtinet omnē sctitatē: & qa p miracla à deo cōfirmata est, q nō pōt esse testis falsitatis & hmōi. sed'm gratiā à domino datā ipsi defendenti, vnde & ille, p̄mittit Lu. xxj. d. Ego dabo vobis os & sapiētiā, cui nō poterunt resistere & cōtradicere oēs aduersarij vri. verūtn̄ ista defensio debet carere p̄sūptione & iactātia. iō subdit: Sed cū modestia. i. modo debito & honesto. a ℂ Et ti. &c. bo. ita q sit bona dispositio interi⁹ & exteri⁹. b ℂ Vt i eo q̄ de. &c. reputantes vos satue, & male credere. c ℂ Cōfundātur. in seipis ex bona vestra rnsione & sctā cōuersatiōe. Tertiū est, q, ppt q̄cūq; aduersa hō à fide non euellať. & q̄tū ad hoc subditur: d ℂ Melius em̄. Et iūgať sic lra. e ℂ Benefaciētes. fide p dilectionē opante. g ℂ Pati. aduersa quæcunq;. f ℂ Si uolū. dei ue. pro fidelium probatione.

Quā ma-

h ℂ Quàm malefa. i. indebitè resistentes. i ℂ Quia & Christ. C Hic ad propositum inducit exemplū de Christo, in quo nō potuit poni exemplū q̄tū ad primā fidei conditionē. s. eius cōfirmationē i corde credētis, nā i eo nō fuit fides, sed clara visio ab instāti cōceptionis, sed q̄tū ad alias duas. s. q̄tū ad fidei deriuationē i alīs, & sufferentiā aduersorū, ppt ei⁹ ꝑitatē: ponit exēplū de Christo, & primò q̄tū ad vltimā vt cōtinuet se lr̄æ imediate p̄cedēti, di. Quia & Chri. semel pro peccatis. s. alienis. k ℂ Mortu⁹ est. q. d. dedit nobis exemplū in hoc. Et dicit sęl, quia resurrexit ad vitā īmortalē: & quia vna mors eius sufficit ad oīa pcta delenda. l ℂ Iust⁹ pro iniustis. vt ipsos iustificaret. ideo subditur: m ℂ Vt n. offer. deo. mor. q. cai. insensibiles factos ad desideria carnis.

* tanq̄ malefactorib⁹

n ℂ Viuifica. au. spū. i. sensibiles & mobiles factos ad sequēdū instinctū spūssctī. o ℂ In quo. Hic cōsequenter ponit exemplū de alia cōditione. s. de deriuatiōe fidei & prædicatione. & prīo ponit exēplū, secūdo infert corollarium, ibi: Quod & vos. Circa primū sciēdū, q̄ p̄dicatio Noe vocādo ad pnīam pctōres sui tpis ne perirēt i diluuio, fuit figura p̄dicatiōis Christi p se & discipulos vsq; ad finē mūdi, vocādo pctōres ad pnīam, ne perēāt i iudicio finali, ppt qđ de hoc ponit exemplū p locū à minori faciens argumentū: qa si illos vocauit ad pnīam, multo fortius vocauit, & vocabit alios. & hoc est qđ dicit: In quo. i, ad figurādū pctōrū mortificationē i carne, & viuificationē i spiritu modo dicto. p ℂ Et his q i car. e. ligati cōsuetudine peccandi. secundum illud Prouer. v. d. Iniquitates suæ capiūt impiū, si funib⁹ pctōrū suorū cōstringeť. qđ erat tēpore Noe. sed'm qđ dr̄ Gen. vj. b. Oīs caro corruperat viam suā. q ℂ Spū ue. præ. s. p Noe, cui ispirauit facere arcā, & p̄dicare pnīam: D licet em̄ nō fuerat adhuc humanitas Christi, tn̄ suppositū est æternū. Heb. xiij. b. Iesus Christus heri & hodie, ipse & in secula. r ℂ Qui incre. fue. aliquan. ipsi deo loquenti per Noe, quia non credebant q̄ diluuium deberet inundare. x ℂ Quando expe. dei pa. peccatores ad pnīam. cxx. annis. secundū q̄ dicitur Gen. vj. a. Erūt q̄ dies illius. cxx. annorū. t ℂ Cū fabri. ar. p Noe & filios eius. v ℂ In qua pau. i. octo ani. s. Noe, & tres filij eius, & vxores eorū, Gen. vij. x ℂ Saluæ fa. sunt p a. inquātū eleuauit arcā in sublime à terra, Ge. vij. Isto modo exponit glossa & doctores cōiter passum istū. Sed quia hæc expositio accipit mysticè carcerem, p cōsuetudine peccandi, iō aliter potest dici absq; præiudicio tamen, q̄ accipitur carcer, p limbo inferni, in quo detinebantur patres antiqui sic exponendo. In quo. s. vt plures offerret deo patri. Et his q i c. e. i. in limbo. Spiritu ue. quia in anima descendit ad detentos in limbo corpore iacente in sepulchro. Prædicauit. quia tunc eis ministerium suę incarnationis & redemptionis impletum esse declarauit, inter quos erant aliqui q perierāt i diluuio corporaliť. & pōt dici, p babilr̄, q̄ videtes diluuiū increscere, sed'm q̄ p̄dixerat Noe, crediderēt multi q prius erāt increduli & pœnituerēt, de pctis suis. & sic descenderūt ad limbū cū p̄ribus alīs. Si āt cōtra hoc dicať, q̄ diluuiū venit sic subito, q̄ n̄ potuerūt pœnitere, sed'm q̄ videtur Saluator dicere Lu. xvij. f. Edebāt & bibebāt, &c. & venit diluuiū & p̄didit oēs. Dicendū, q̄ licet subitò venerit in vallibus & plana terra, nō tamen sic in montibus. quia aquæ in augmento suo posuerūt. xl. dies. & xl. noctes. & sic habitātes in locis arduis, videntes aquas increscere sicut dixerat Noe, potuerunt pœnitere. Et forte de alijs sicut de isiis dr̄: Qui incre. fue. ali. s. ante inundationem diluuij, sed tunc crediderūt, vt dictum est. Cętera exponantur sicut prī. y ℂ Quòd & u. Hic ex prædictis infert corollarium. dixerat enim paucos per aquā fuisse saluatos in diluuio, inquantū arca eleuauit eos à terra: Ideo dicit quòd simili modo aqua baptismalis saluat spiritualiter, quia per gratiam ibidem datam eleuat mentes à terrenis desiderijs ad petendum cælestia, & hoc est quod dicit: Quòd & uos nunc similis formæ sal. fa. spiritualiter. Iungatur sic litera.

† Ro. 5. b. Heb. 9. g. Decō. dist. 1. c. sufficit & dist. 2. c. semel. &c. eratur in pūn.

† Mat. 24. c Luc. 21. f

† Cuius figurę nunc respondēs baptismus nos quoq; saluos reddit, q̄ non carnis sordes abijciū cut arca fabricata est de lignis leuigatis, sicut ecclesia de collectione fideliū animarū: sicut peunte mūdo pauci saluāť p aquā: sic ad fit vt bona cōpatiōnē peūtiū pu⁹ est electorū nūer⁹. qa angusta est via quę ducit ad vitā, & pauci sunt q inueniūt eā. m ℂ Qđ & u. nūc si. f. Baptisma facit saluos, baptisma dico similis formæ. i. per omnia

† Quia fi- ture nunc

† Baptisma

† Mat. 24. c Luc. 21. f

† Cuius fi- gurę nunc

† Baptisma

† Ro. 5. b. Heb. 9. g. Decō. dist. 1. c. sufficit & dist. 2. c. semel. &c. eratur in pūn.

† mortificatus quidē carne, uiuificatus

† Ro. 5. b. Heb. 9. g. Decō. dist. 1. c. sufficit & dist. 2. c. semel. &c. eratur in pūn.

† mortificatus quidē carne, uiuificatus

† Mat. 24. c Luc. 21. f

† Cuius fi- gurę nunc

† Baptisma

assimilatū illi arcę,qa qcqd ibi carnaliʒ,huc spūaliʒ gerit. ¶ Qd' aq̄ E diluuiū nullos saluauit extra arcā positos,sed occidit, significabat oēm hæreticum,licet habēte baptismi sacramentū,nō alios sed ipsis aqs ad inferna mergēdū,qb⁹ arca subleuat ad cælum. a ¶Non car.de.sor. Non dico illū baptisma saluare,vbi tantum est depositio sordiū carnis.i.vbi caro tm̄ abluit exterius,qd' hæretici habuerunt,sed vbi est interrogatio puræ conscientiæ.i. vbi interrogatur & exigitur à baptista bona conscientia baptizādi,qa tale baptisma saluāt,aliud occidit: Interrogatio facta & rēdēs in deum,vt per bonā conscientiā vnū efficiet cū deo. b ¶Deglutiens mor.Qd' deglutim⁹,agimus vt in corporib⁹ nostris assūptū nusq̄ pareat.dūs tic mortē fundit⁹ cōsumpsit,vt nihil cōtra se valeret,& manēte specie veri corpis, abesset labes prisce fragilitatis. Qd' etiā nobis promittit.vñ addit,vt & nos vi.æter.hæ.effi. c ¶Profectus.Sicut Christus resurgēs ascēdit in cęlū,& sedet ad dexterā dei,sic etiā nobis p baptisma viā salutis & regni cęlestis patrię itroitū signauit. d ¶Subiectis si.an.Semper angelos subiectos fuisse filio dei nō dubi tam⁹.sed hic iō subiectiōis meminit, vt assūptā hūanitatē,ita in resurrectiōe sublimatā monstraret,q̄ oī angelicę dignitatis potētię p̄ferat. Vnde,Omnia subie cisti sub pedibus eius.

Psal.8.b.

†armemini

GLOS.ORDI.

Cap. IIII.

FHristo igitur passo.&c. Post.q̄ exēplū dñicæ resurrectionis & nostræ ablutionis de arcę & diluuiū sacramento astruxit,redit ad hoc qd' incœperat,vt imitātes Saluatorē inter bona q̄ agimus patienter malorū negtiā tolerem⁹. Quis quis iustorū martyrio corp⁹ subijcit,nihil in mūdo habēs vbi peccet,hoc tm̄ desiderare cogit,vt finito certamine percipiat coronā vitæ. Talium mentes cupit Petrus semp imitari cū ꝓposito dñicæ passionis exemplo: Nos eadē cogitatiōe contra nequitiam prauorum,contra oblectamenta vitiorum p̄cipit armari,

►ebrietatibus †Atq; id absurdū illis videt,q̄ nō accurratis vnā cū ipsis ī eādē luxus effusionē q̄ de vobis male loquūt.q reddēt &c.

volens intelligi,q̄ etiam nos in pace ecclesiæ quiescentes,si habitum patientis induimus facile iuuante deo lapsuus vitamus peccatorum. f ¶Quia qui passus. Qui timore iudiciorum cælestium carnales in mente concupiscentias extinguit,iam similis Christo crucifixo, quasi mortuus existens peccatis,dei tantum seruitio viuit. g ¶Blasphemātes.Et si blasphemant vos segregatos à perfidia sua,tamen in conuersatione vestra opera iusticiæ & pietatis videntes mirantur, & fidē quodāmodo veneran tur. h ¶Propter hoc enim & mortuis euangelizatum est. Tanta cura ꝑfectos deo nos mortificari carne,viuificari spiritu, vt his quoque qui maioribus criminibus inuoluti,inter mortuos erāt numerandi: verbū fidei euāgelizare p̄ceperit,vt iudicent̄ qdē.i.cōdēnentur nes.i.sec'm hoc q̄ ad morē peccatorū vixerūt in carne.i. ī carnalibus desideriis,& abiectis vitiis viuant in spiritu.i.spūaliter iuxta voluntatem dei: vel iudicentur secundum homines,id est secundum rationē quam deus dedit hominibus, vt ratio ipsorū dānet mala in impijs. i ¶Omnium.Quia dixerat in iudicio iudicandos viuos & mortuos,ne quis blandiretur sibi de longinquita

te futuri

a formæ saluos facit baptisma, non a
a ¶Non sufficit habere baptizando bonam conscientiā, nisi ad interrogationem ecclesiæ fidem suam ostendat. b
carnis depositio sordium,sed cōsci c
entiæ bonæ interrogatio in deum,
a ¶Et hoc per resurrectionem, vt sicut Christus surrexit a mortuis per gloriam patris,ita & nos purgati a vitijs per aquam regenerationis in nouitate vitæ ambulemus. d
per rēsurrectionem Iesu Christi à
a ¶Qui potest:quia est in d.&c. e
b mortuis,qui est in dextera dei, de f
glutiens mortem,ut uitæ æternæ hę
a ¶Et post destructam mortem.
c redes efficeremur:profectus in cæ
a ¶Angeli primus. b ¶Potestates secundus.
d lum,subiectis sibi angelis & pōte g
a ¶Virtutes tertius ordo.
statibus & uirtutibus.

Cap. IIII.

e

¶Quia deglutiuit:quia hæredes erimus.

Hristo igitur passo h
a ¶Non in deitate. b ¶Sicut ipse sponte,& nos sponte sicut tolerauit omnia,& nos toleramus:vnde venit vtilitas. i
in carne,& uos ea k
dem cogitatione † armamini: quia l
qui passus est in carne desiit à pecca
tis,ut non iam desideriis hominum, m
a ¶Confirmando se in bonis operibus.
sed uoluntati dei quod reliquū est n
a ¶Vere iam cessat a peccatis,quia considerata immanitate sceleris,sufficit impendisse præteritū tēpus. o
in carne uiuat temporis.†Sufficit e
a ¶Secundum. b ¶Ita consummandam, q̄ sicut Gentes ambulauerunt de vitio in vitium,nō stabiles in vno vitio. p
nim p̄teritū tēpus ād uoluntatē Gēn q
tium consummandā,his qui ambu r
lauerunt in luxuriis,desideriis,uino s
lentijs,comesationibus, potationi t
bus,ebrietatibus,& illicitis idolorū u
a ¶Quia carnem crucifixistis cum vitijs & concupiscentijs. v
cultibus.† In quo admirantur non w
concurrentibus uobis in eandem lu x
a ¶In quam prius currebatis.
xuriæ confusionē blasphemantes: a
a ¶Ideo minus curate si benefacientes blasphemamini a reprobis:q̄ etsi vos taceritis:nō tacebit iustus iudex:qui & illis blasphemiæ,& vobis patientiæ præmia retribuet. b
†qui reddent rationem ei qui para c
tus est iudicare uiuos & mortuos. d
a ¶Ideo non debetis curare:quia.
h Propter hoc enim & mortuis euan e
gelizatum est: Vt iudicetur quidē se f
cundū homines in carne,uiuāt autē se g
i cundū deū in spiritu. Omniū autem

Nicolaus de Lyra.

a ¶Baptis.si.for.i.mō sibi,tū qa pauci saluātur p baptismū respectu

respectu nō saluatoꝝ,tū qa eleuat à terrenis ad supiora mō dicto,q̄ sicut aq̄ diluuiū saluauit Noe & q cū eo erāt corporaliter,eos eleuando ad supiora.b ¶Nō c.de.s.q.d.ꝓtus baptismi nō est solū i lotiōe corpis,sed principaliʒ ī lotiōe mētis,iō subdit: c ¶Sed cō.b. inter.Nā à baptizādo q̄rit: Credis ī deū:& rādet: Credo,p̄ se,si est adult⁹, vl p̄ patrinos si ē puul⁹. Fides ītē charitate formata facit cōsciam bonā in deū rēdētē,& iō cōiugit cū eo qd' p̄dicit Cōsci.b.supple rēdētis ī deū. d ¶Per re.Ie.Chri.p.quē habem⁹ itroitū ad cęlestia.sc'm q̄ dr ī collecta Paschę: Deus q̄ hodierna die p vnigenitū tuū eternitatis nobis aditū deuicta morte reseraſti,&c. e ¶Qui ē ī dex.d.p.suā ascēsionē.Mar. vlt.d. Assumpt⁹ est ī cælū,& sedet à dextris dei. f ¶Deglutiēs m.qa resurrexit ad vitā imortalē,& qa abstulit à nobis mortē culpæ. g ¶Subie.si. Hic angelorū tres ordines exprimūt. vn⁹ de iseriori Hierarchia,cū dr: Angel⁹,& duo de media,ibi: Et potestatib⁹ & virtutib⁹,& per hos oēs alij intelliguntur quibus homo Christus perficitur.

NI. DE LYRA. Cap. IIII.

GHristo igit.pas.Hic beatus Petrus ordinauit fideles respectu sui.& secundo reuertitur ad ordinandū eos respectu p
ximi,ibi: Añ oīa. Talis em̄ reuersio maxime fit in moralibus,ꝓpter connexionem virtutū.vñ & philosph⁹.ſ. Ethicorū tractat de felicitate,& iterū redit ad tractandum de ea ī fine libri. Respectu verō sui bene se habet homo,quando caro subditur spūi.hoc aūt fit per macerationem & concupiscentiarum represſionē,& per diuinæ punitionis appropinquationē, q̄ ponit ibi: Oīm finis. Circa primū dicit H

h ¶Christo igi.pas.& uos ea.co.a. † Sic enim qa talis cogitatio inducit ad macerationē carnis,& represſionē cōcupiscētiaꝝ carnalis.iō subdit: i ¶Quia q̄ p. ē i.c.i.re vitę quę degit carnē suā ī obedictiā aię. k ¶De lūnī Gensit à p.carnalib⁹. l ¶Vtn.iā ho.de.i. tium pro voluptatib⁹ carnis q̄s cōit desiderāt hoc uerunt,cū mines .m ¶Sed u.d. Iūgat ficlīa: Sed ꝓ armemini volūtati dei viuat,ei obediēdo. n ¶Qd' hactenus,vt reli.est in carne ui.tem.i.residuum p̄ nocumēti sentis vitæ. o ¶Sufficit em̄ præ.tē. debet pœnitēti sufficere q̄ p̄terito tępe vixit carnaliter, quā vitā Gētes volūt cōit & appetūt. Et p hoc qd' dicit: Sufficit. non intelligenda est approbatio vitæ p̄teritæ,sed magis reprobatio. Potest etiā aliter exponi vt hæc līa: Sufficit enim p̄teritū tempus,iungatur cum eo qd' subditur: p ¶Ad uoluntatem Gentiū consummandam. Quoniam aliqui se laxant ad peccata carnalia per aliorū mo † Desūt 2. colūn. nita .q ¶Qui ambulauerunt in luxurijs.quantum ad actum exteriorem. r ¶Desideriis.quantum ad affectum interiorem. Consequēter tāgit vitiū gulæ quod est incitamentum luxuriæ, dicens ¶Vinolentijs .p excessum in vino. t ¶Comesationib⁹.i cibo. v ¶Potationi.i nebriatiuis qbuscūq; q̄rū aliq̄

sūt aliq̄ à vini potatiōe. x ¶Et il.id. c.q culp⁹ freq̄nē oriūrur ex p̄
dictis,Exo.xxxij.b.Sedit pplꝰ māducare & bibere,& surrexēt ludere,i.idololatrare. y ¶In q.ad.ifideles & luxuriosi. z ¶Nō c.u.ī
eā.lu.c.i.qa ñ cōcomitamini āpli⁹ eos ī pdictis vitijs. a ¶Blas.
Christū ī quē creditis. b ¶Qui re.rō.ī iudicio finali. c ¶Prop.
h.e.& m.i.ī fidelib⁹,sec'm illud Matt. Dimitte mortuos sepelire
mortuos suos. d ¶Euāge.ē ut iu.i.vt credētes cōdēnēt. e ¶Se.
h.ī c.i.ab hoīb⁹ carnaliʒ viuētib⁹. f ¶Vi.āt se.d. Ex cōuerſiōe ei
ad fidē ista duo cōsequūt,sed primū occasionaliʒ,sec'm āt ex iteriōe
euāgelizātiū fidē. g ¶Oīm au. Hic ponit sec'm represſiuū carna
naliū vitioꝝ,cū dr: Oīm a.f.a. Quia de die iudicij nemo scit. Propter qd'

tem futuri iudicij, cōsulte admonet, quia etsi incert⁹ aduent⁹ est extremi discriminis, tamē certū est omnib⁹, q̄ in hac vita diu subsiste re nequimus. a ¶ Vigilate in or. ne animus aliqd cogitet p̄ter id solū qd' p̄catur. Cū ad orādū stam⁹ ois carnalis cogitatio absistat, intentio cordis sincera deum non sono vocis, sed sensu animi oret. b ¶ Charitatem conti. haben. Qui per charitatem proximum monet, increpat, castigat, per charitatē opit multitudinē pc̄ōrum, quia qui conuerti fecerit pc̄ōrem ab errore viæ suæ, saluabit animam eius à morte, & operit multitudinē peccatorum. c ¶ Quia char. op. Et fragilitate carnis non semper oroni & hospitalitati vel alijs virtutibus insistere possim⁹, quas per officium corporis & opportuna tempora fieri necesse est. Ipsa autē charitas cui⁹ instictu hęc foris agun tur, quæ interiori hoi p̄sidet, semp ibidē hīi q̄uis in publicū non semper ostendi potest. d ¶ Si quis lo. Si qs habet sciam loquēdi, nō sibi, sed deo imputet. timeat ne præter volūtatem dei, vel autoritatē scīārū scripturārū, vel præter vtilitatem fratrem doceat, nec qd' dicendū ē taceat. e ¶ Si qs mi. Cū oia bene & secundum voluntatē eius feceritis, non vestris meritis, sed gīæ eius attribuatis, vt alij videntes vīa bona opera, glificent patrē vīm qui ī cælis est. f ¶ Cha. no. Si patimini feruorem tribulationū quæ contra rōnē inferuntur ad vīam probationē & gloriam, non iō putetis vos esse exules à membris Christi, & nolite mirari de illatis malis, vt per illa tentet vos deus & probet, quia antiquū & frequēs est electos dei p æterna salute in præsenti aduersa pati. g ¶ Beati eritis. Qui patitur pro noīe Christi, beatus. non enim debetis credere q̄ sine remuneratione patiamini, sicut illi qui pro suis sceleribus patiuntur, & iniuiti puniuntur. Vel nemo erubescat pati p noīe Christi, sed erubescat committere scelera, pro quibus iustè puniatur. Quòd si patitur vt Christianus pro fide & confessione noīs Christi, nō erubescat, sed potius glorificet deum, permanens in hoc noīe, vt possit dici, bonus est domin⁹ iste qui habet tam fideles seruos. h ¶ Spi. e. super uos re. Quia requiescent sup vos patientes, & in p̄ti ex parte ad bene operandum, & in futuro perfectē ad remunerandum. Quod est honoris, vt & in p̄ti sitis honorabiles in bonis operibus, & in futuro participes honoris Christi. Et qd' est glīe, ī p̄ti pura cōscīa, ī futuro sine oī corruptiōe, tam in anima q̄m in corpore. Et qd' est virtutis, & in p̄ti & in futuro super diabolū & membra eius. Et vnde hæc oīa subiūgit: Et requiescet super vos spiritus sanctus, qui est eius Christi. Ipse enim pleniter accepit, & membris suis dedit, & in futuro maximē dabit.

¶ Quoniam tempus

Nicolaus de Lyra.

Propter qd' est cogitanda tā q̄ semp p pinqua, & talis cogitatio reprimit carnalia vitia, iō subditur: a ¶ Estote itaq; pru. i. vobis prouidentes, vt appareatis mundi. b ¶ Et uigi. in ora. vt deus vos dirigat, sine cuius directione non potestis viuere munde. c ¶ Ante omnia. Hic consequenter reuertitur ad ordinādum fideles respectu proximi. & primo in communicatione bonorum, secundo in perpessiōe malorum, ibi: Charissimi. Circa primum dicit: Ante omnia &c. in uo. cha. quia charitas excellentior est cæteris virtutibus. ī. Cor. xiij. d. Maior autem horū est charitas, ideo subditur: d ¶ Quia cha. ope. m. p. ne videant tanq; diuino iudicio punienda. Sed qa charitas debet oīdi i ope, aliter non est vera, sed'm q̄ dicit Greg. home. xx. Amor dei nūq̄ est ociosus: opat enī magna si ē, si āt opari renuit, amor non est: ideo subditur, Hospitales

finis appropinquabit. Estote itaque a

a ¶ Non deficientes a fide. b ¶ Et vt intelligatis modum orandi, & impetrare possitis quod orueritis, habere charitatem inter vos, non propter vestra exteriora, sed in vobis ipsis voluptū suis causa dilectionis.

a †prūdentes, & uigilāte in orationi b
bus. Ante omnia autem mutuam in c
b uobismetipsis charitatem †continu

a ¶ Cum per alias virtutes culpæ diluuntur, maxime per charitatem, per quam proximi debita dimittuntur, vt a deo nobis nostra dimittantur.

c am habentes, †quia charitas operit d
multitudinem peccatorum. †Hospi e
tales inuicem, sine murmuratione.

a ¶ A deo gratias.

Vnusquisque sicut accepit gratiam f

a ¶ Quodlibet donum spiritus sancti ad seruiendum alijs, tam secularibus q̄m spiritualibus.

in alterutrum illā administrantes: g

a ¶ Formatæ secundum desiderium vnius cuiusq;, sicut in manna sapiebat secundum cibos qui volebat.

sicut boni dispensatores mūltifor h i
d mis gratiæ dei. Si quis loquitur, k

a ¶ Vel eleemosynam vel aliquod bonum opus, humiliter impendat, quia nihil habet a seipso quod impendat, sed a solo deo.

e †quasi sermones dei. Si qūis mini l m
strat, tanq; ex uirtute quam admini n

¶ Actibus vestris.

strat deus, ut in omnibus honorifice o

¶ A diuitore & mediatore.

tur deus, per Iesum Christum cui p

¶ Fama. ¶ Potestas.

est gloria & imperium in secula se

a ¶ Hæc bona facite, & pro nulla tribulatione cessate.

f culorum, amen. Charissimi, nolite q

a ¶ Ab amore dei ne æstuetis deficientes a fide.

¶ Vel, mirari.

perēgrinari † in feruore qui ad ten r s
tationem uobis sit, quasi noui ali t

¶ Reprehendendo.

quid uobis contingat. Sed commu v
nicantes Christi passionibus gaude

a ¶ Quando omne velamen auferetur.

te: ut & in rēuelatione gloriæ eius x

¶ Alio. ¶ Corpore. ¶ Quia.

gāudeatis exultantes. Si † exprobra y z

¶ Permanentes.

g mini in nomine Christi, beati eritis a b
quoniam † quod est honoris, gloriæ c

a ¶ Christi.

h & uirtutis dei, & qui est eius spiri d

a ¶ Qui corpore laboratis: spiritu requiescitis.

tus super uos requiescit. Nemo au e f

a ¶ Hic vbi nulla remuneratio expectatur, sed forsitan in itium est pœnæ.

tem uestrum pātiatur quasi homici

a ¶ Tanq; maledicus patitur, qui passionis suæ tempore in sui salutem iniuria persecutoris effrenatur.

da, aut fur, aut † māledicus, aut g
alienorum appetitor. Si autem

c ¶ Hospitales inui sine murmur. i. sine expensis hospitum. C
f ¶ Vnusquisq; sicut ac. gra. a domino liberaliter. g ¶ In alterutrū illam admi. alijs cōicando gratis & benigne. h ¶ Sicut boni dispensa. dño vro cōformes, quia dat gratis & liberaliter.
i ¶ Multiformis gratiæ dei. Videtur em̄ hoc beatus Petrus loqui de gīa gratis data, quæ datur ad vtilitatem ecclesiæ dei: & hęc est multiformis sicut dicit Apostolus. ī. ad Cor. xij. Alij quidem per spiritum datur sermo sapientiæ, alij sermo scientiæ, &c. in fine concludit: Hæc autem omnia operatur vnus atque idem spiritus, diuidens singulis prout vult. Sed quia in vsu talis gratiæ requiritur intentio recta, ideo subditur: k ¶ Si quis loquitur. exhortationis verba. † vehemē
l ¶ Quasi sermones dei. id est rotum tem
bonum attribuat deo, & nō sibi. m ¶ Si
quis ministrat. egentibus temporalia † 22. q. 4. c.
bona. n ¶ Tanquàm ex uirtute quæ facto
quam administrat deus. id est attri & 23. q. c
buat hoc deo, qui dedit sibi voluntatem quæ adm
& facultatem hoc faciendi. ideo subdi diū.
tur: o ¶ Vt in omnibus honorifice De pœ. dis.
tur deus. ī. ad Corinthi. x. g. Omnia in 3. c. intātū.
gloria dei facite. p ¶ Per Iesum Chri. De bapt. &
qui est mediator dei & hoīm. q ¶ Cha eius esse. c.
rissimi. Hic ordiat fideles in perpessione maiores ec
mali pœnæ ab aduersarijs fidei. Vnde hic clesiæ.
inuitat eos ad gloriā martyrij. Circa qd' primo inducit ad confidentiam, secundo tollit erubescentiam, ibi: Sed exprobramini. Circa primū dicit: Charissimi: nolite peregrinari. ī. fide alienari. r ¶ In feruore. persecutionis: sic exponitur cōiter. potest etiā aliter exponi magis līraliter sic: Nolite peregrinari. corpore elongari timore mortis imminentis. In feruore persecutionis licet em̄ licitū sit fugere, tm̄ p̄cipi⁹ est remanere, nisi in casu, vtpote qn̄ p̄secutio est p̄sonalis, & quando ex fuga appareret maius bonum ecclesiæ, ꝓpt̄ qd' fit elō D
gatio ad tp̄s & non timore mortis, sicut Paulus fugit de Damasco & de Ierusalem Act. ix. s ¶ Qui ad tētationem uobis fit. i. ad p̄bationē fidei vestræ. t ¶ Quasi noui aliquid uobis contingat. id est nolite peregrinari dictis modis, quasi persecutio ad mortem sit aliquid nouum quia multi ante vos sustinuerunt martyrium. v ¶ Sed communicātes Christi pas. per tolerantiam martyrij, gaudete. spiritu. x ¶ Vt in re. gl. eius. i. in † pbris affi
aperta visione ipsius ad quam per marty imini
rium peruenitur. y ¶ Gaudeatis exul tā. æternaliter cum angelis. z ¶ Si exprobramini. Hic cōsequenter tollit erubescentiam: & primo in verbis, dicens: Si exprobramini. per verba ignominiosa vobis illata. a ¶ In nomine Christi. id est propter cofessionem nominis eius. b ¶ Beati eritis. primo in spe, c ¶ Quoniam quod est honoris & glorię & uirtutis dei ita quòd honor refertur ad opus virtuosum, gloria a d cō
scientiæ bonum testimonium, virtus ve † facinoro
rò ad triumphum de diabolo habitum. sus
d ¶ Et qui est eius spiritus, id est spiritussanctus, qui dicitur spiritus filij sicut & patris: nam ab vtroque procedit. e ¶ Super uos re. in vobis spiritualiter habitando. Vel aliter: Super uos requiescit. sicut sessor super equum ducens eum secundum suum libitum, sic spiritussanctus inducit tales secundum suum instinctum, ad Romanos octauo. c. Qui spiritu dei aguntur hi filij dei sunt: & per consequens, quod est honoris & gloriæ meritorium & virtutis operantium habitat in eis. f ¶ Nemo autem. Hic secundo tollit erubescentiam in factis, dicens: Nemo autem uestrum patiatur quasi homicida. Illi enim qui patiuntur pro suis criminibus, rationabiliter erubescunt. g ¶ Si autem ut Christianus. id ē pro fide Christi patiatur, non pro crimine.

Glos. ordi. I Petri Cap. V. De Lyra

☞ a ¶ Quoniã tẽ. Ideo patiẽdũ est, ꝓ nomine Christi. qa cũ nullum malũ sine pœna possit trãsiri, & deus sit in vltimo malos iudicatu-
Eccl. 12. a. rus, aspere in pñti flagellat & corripit oẽs ꝗs vult recipẽ ad salutẽ.
Iudiciũ dei duplex Vñ Salomõ: Fili accedens ad seruitutẽ dei, p̃para cor tuũ ad tẽtationẽ. Duo sunt iudicia eius, vnũ occultũ, & aliud manifestũ. Occultũ pœna q̃ nũc vnusq̃sq; hõ, aut exercetur ad purgationẽ, aut monet ad cõuersionem, aut si cõtemnit vocantẽ, excęcat ad cõdẽnationẽ. Alterũ mãnifestũ, qui venturus est iudicare viuos & mortuos, & nũc est tps vt ecclesia ꝓ exercitia seculi ad gloriã p̃paretur. Reprobi verò nũc ducũt ī bonis dies
Iob. 21. b. suos, & pũcto ad īferna descendẽt. b ¶ Et si iu. De prouerbijs assumptũ est iuxta verterem editionem. In nostra quæ secundũ Hebraicam veritatẽ ita est: Si iustus ī terra recipit, quanto magis impius & pctõr. i. si
†Pro. 11. d. tanta est fragilitas mortalis vitæ, vt nec iusti quidẽ qui in cælo coronandi sunt hanc sine tribulationibus propter innumerabilẽ vitiatæ naturæ labem transeunt: quanto magis hi qui cęlestis glorię sunt exortes certum damnationis suæ perpetuæ exitiũ spectant? ¶ Augu. Quæritis cãm quare iustꝰ
Quare iustus vix saluabitur vix in dei iudicio saluus esse possit, & q̃rẽ? nisi quia dei iusticiam tantã esse certũ est, vt
† vt fideli possessori 1. Reg. 16. g ĩterdũ quę videnꝰ in hoĩbꝰ nostro iudicio esse iusta, iudicio dei inueniuntur iniusta, secundum illud: Homo videt in facie, deus aut intuetur cor. ¶ Non est laborioſũ deo liberare iustum: Sed vt ostendatur ꝙ meritò fuerit damnata tota humana natura, nõ vult facile de tanto malo nec ipse deus liberare: propt̃ quod & peccata procliuia fuit & laboriosa iusticia, nisi amãtibus: Sed charitas quę homines amantes facit, ex deo est.
F c ¶ Commendẽt animas suas. Et quia incipit iudicium à domo domini, & per
Act. 14. d. multas tribulationes oportet ingredi in regnum dei, itaq; hoc restat illis passuris. vt quando patiuntur secundum ꝙ deus vult i. propter iusticiam, commendent animas suas deo, nil de se præsumentes, vt & hic secundum ꝙ vult purget, & in futuro beati ficet, quia fidelis est bona reddendo illis ꝗs
† consors, particeps. creauit. Patiuntur dico in benefactis, non propter peccata.

GLOS. ORDI.

Cap. V.

SEnio. Cũ. s. dist. ictẽ monuisset liberos & seruos, viros & ipsas mulieres, post interpositã cõem exhortationem hic alloquitur
Ioh. vlti. c. senes & iuuenes. c ¶ Pascite. Sicut dominus Petro totius gregis curam hr̃e iussit, ita Petrus sequentibus ecclesiæ pastoribus iure mandat, vt eũ q̃sq; qui secũ est gregẽ dei solicita gubernatione tutet. f ¶ Nõ coa. Nõ prædicate euãgeliũ ꝓpt̃ inopiã tpaliũ rerũ, vt de euãgelio viuere possitis, sed s. secũdũ deũ. s. tm̃ intuitu supernæ mercedis. Nõ tm̃ ꝓpter inopiã vitandã nolite prædicare. Nullus quæstus vos impellat, quia cuncta opera religionis debent esse voluntaria, sicut in constructione tabernaculi, q̃
† sic vt oẽs alius alij in uicẽ subijciamini: humilitatẽ aĩ vobis alligatam habete pñtem ecclesiæ constructionem significat omnis multitudo filiorum Israel mente devota primitias domino ad faciendum opꝰ tabernaculi, & ipsi artifices sponte se obtulerunt. g ¶ Similiter adolescentes. Postquam seniores quomodo præessent, docuit, etiam minores paternæ eorum ꝓuisioni ad obediendum instruit. Nihilq; aliud monet, nisi vt senibus quos prius instruxerat subditi sint. & exempla eorũ respiciant & imitentur. Sed ne prælati hoc audientes, putarent subditis suis & non sibi humilitatis iura esse seruanda continuo generaliter admonendo subdit. h ¶ Omnes aũt inuicem humilita. insinu. & senes docẽdo, & iuuenes subsequendo.

☞ Humiliamini

¶ Patitur.

ut Christianus, non erubescat: glori[a] b
a ¶ Vnde: Iubet gloriari nisi in cruce domini nostri &c. ¶ Q. Christiano.
[a] ficẽt autem deum † in isto nomine, quoniam tempus est ut incipiat iu[c]
a ¶ Vnde: Iusticia & iudi. præpa. sedis eius.
b ¶ Vel a. c ¶ a fidelibus. ¶ Ex quo cœpit esse domus dei. c ¶ Si primum sit iudicium a nobis. si hic crucíat quos amat, si flagellat filios, quid debent sperare, serui nequissimi?
dicium [b] domõ dei. Si autem pri[d] e f
mum à nobis, quis finis eorum qui
[b] non credunt euangelio dei? † Et si iu[g]
a ¶ Qui verba dei audit, suscipit & amplectitur, nõ contemnit. b ¶ Æduando, decertando cum magno certamine. c ¶ In deum. ¶ Qui verbo dei contemnit omnino extra deum.
stus quidem [h] uix saluabitur, impius
a ¶ In proximum. ¶ Qui etsi verba recipit, tamen ipsum contemnit & membra eius affligit. b ¶ In secundo loco.
& p̃ccator ubi parebunt? [i] Itaque
& hi qui patiuntur secundum uo[k]
[c] luntatem dei, † fideli creatori com[l]
mendent animas suas in benefactis.

Cap. V.

¶ Et quia oportet pati, & qui patiuntur animas commendant deo, igitur patimini & laborate pro eo.

[d] † Eniores ergo qui [m]
a ¶ Senes sunt obsecrandi.
in uobis sunt [n] obse[o]
a ¶ Simili ætati consauete.
cro † cõsenior, & [p]
a ¶ Quia præsens illo patiente astitit, pro nomine eius carcerem & vincula pertuli, & quæ vidi de eo scripsi.
tẽstis Christi passionum, qui & eius [q]
a ¶ Cum in sancto monte cælestem gloriam vultus eius cum Iacobo & Iohanne vidit, cuius etiam sperat se participem fore. siue cum resurrectionis & ascensionis eius potentiam cum alijs apostolis qui affuerunt vidit.
quæ in futuro reuelanda est gloriæ
[e] † communicator: Pascite † qui est in [r]
a ¶ Inter vos: vel vosipsi qui estis. b ¶ Illis subditis de omnibus necessarijs.
[f] uobis gregem dei, † prouidẽtes non [s]
¶ Nihil prædicetis nisi secundum deum.
coacte, sed spontanee secundum de
um, neq; turpis lucri gratia, sed uo[t u x]
a ¶ Humilitatem. s. quam subditos habere vultis, ipsi prius & actu monstretis, & animo intento seruetis.
luntarie, nẽq; ut dominantes † in cle[y]
a ¶ Per vos informetur grex ad humilitatem.
ris, sed fórma facti gregis ex animo. [z a]
a ¶ Et inde hoc conse quimini præmium: b ¶ Qui prior humiliatus est.
Et cũm apparuerit princeps pasto[b]
rum, percipietis immarcessibilem [c]
[g] coronam gloriæ. Similiter adole[d e f]
¶ Scilicet ex animo.
scentes subditi estote senioribus.
¶ Et senes & iuuenes debent humilitatem habere, quia deus superbis &c.
[h] † Omnes autem inuicem humilita[g]
a ¶ Alijs ostendit verbo & exemplo. ¶ In sinu semper habete. b ¶ Auctoritate Salomonis detestet a superbia, quæ diabolum detecit.
tem insinuãte, quia deus superbis re[h]
¶ Sicut hominibus pœnitentibus.
sistit, humilibus autem dat gratiam.

☞ a ¶ Non eru. quia hoc est opus virtuosum, quod non est erubescibile, sed magis honorabile. ideo subditur: b ¶ Glorificet autem deum in isto no. i. ꝙ non solũ vocabitur Christianꝰ, sed etiã fidelis Christi testis ꝓ martyriũ. Martyr enim Græce, testis dicitur Latinè. c ¶ Quoniam tempus est ut incipiat iu. i. condẽnatio ad mortem. d ¶ A do. dei. i. à fidelibus Christi. in primitiua em ecclesia multi transibant per martyriũ, sicut prędixerat Saluator Ioh. xvj. a. Vẽit hora, vt oĩs qui interficit vos arbitretur obsequium se præstare deo. e ¶ Si autem primum à no. incipit talis condẽnatio. f ¶ Quis † finem eorum qui non cre. q. d. incõpo-
rabiliter durior. s. condemnatio ad mortem æternam. g ¶ Et si iustus quidẽ
uix s. quia per multas tribulatiões oportet eum ingredi regnũ cælorũ, Act. xxiij. d. h ¶ Impius & peccator ubi parebunt. q. d. nusq̃. nam inferni profundo absconditi erunt. & sic concludit propositum de iustis patientibꝰ di. i ¶ Itaq; & hi q. ꝓ martyrium. k ¶ Secund. uo. dei. qui sic fieri ordinauit. l ¶ Fideli c. cõ. animas suas in benefa. & sic secure eos conseruat, & cum angelis glorioſe coronat.

† Prædicatores

NICO. DE LYRA.

Cap. V.

SEniores ergo q. Posq̃ beatus Petrꝰ ĩformauit fideles generaliter, & seruos & coniugatos spẽaliter, & postea interpo-
fuit informationes aliquas in cõi, hic iformat spẽaliter existẽtes in statu pastorali, di. m ¶ Seniores er. Dicuntur autẽ seniores epi p̃sbyteri & doctores. vñ. ꝙ de aĩa. vbi translatio nostra habet: Si senex haberet oculum iuuenis, videret vtiq; vt iuuenis. antiqua habet: Si prelbyter haberet oculũ iuuenis, &c. debent em̃ esse ministri ecclesiæ maturi moribus & ætate. n ¶ Obsecro. humiliter & charitatiue. o ¶ Cõsenior. i. consiſs eis ætate & officio. p ¶ Et te. Chri. p. quas ego vidi. Vel aliter: Testis Christi passionum. quia pro eo fui paratus ad martyriũ in carcere Herodis. Actu. xij. q ¶ Et eius &c. cõicat. i. ad horam particeps factus visionis glorię Christi in transfiguratione, vbi se tunc ostendit Petro, Iohãni & Iacobo in forma humanitatis gloriosa, in qua apparebit manifeste in iudicio. Vel aliter: Cõicator. i. p̃dicator glorię. Christi, quæ reuelãda est ĩ futuro modo prædicto. Cõsequenter ponit formã suæ obsecrationis, dicens. r ¶ Pascite g in uo. est gre. dei. i. populum cõmissũ vestro regimini. s ¶ Prouidentes. populo de dei verbo & eucharistiæ sacro. t ¶ Non coacte, sed spon. i. non amaro animo, sed libero. v ¶ Neq; turpis lucri gratia. i. propter quæsum temporalem. x ¶ Sed uoluntariè. propter honorem diuinum. y ¶ Neque ut dominantes in cle. i. non elevati per superbiam rõne p̃latiõis. z ¶ Sed for. f. gre. facti, esi noĩatiui casus & pluralis numeri. i. tenẽtes debitã humilitatẽ ad subditorũ iformationẽ. a ¶ Ex aio. ita vt hũilitas sit vera & nõ ficta. b ¶ Et c. ap. p. pas. Christi? i iudicio. c ¶ Perci. imar. i. in defectibilẽ. d ¶ Coronã glo. i. aĩa simul & corpore. e ¶ Simili. Hic vltimò iformat existẽtes in statu iuuenili. & primo de humilitate, q̃ debet eĩ iuuenibus, di. f ¶ Adolescentes subditi estote seniori. reuerentiã & obedientiã debitam exhibendo. g ¶ Oẽs a. inui. hu. insi. verbis & operibus demonstrate, vt excitetis vos mutuo ad opera hũilitatis. h ¶ Quia deus su. re. vt patet in electione angelorũ superbientiũ

☞ a ¶Humiliamini. Quæ sit grā quā cōfert hūilib⁹, subdit, vt quo magis hūiliati fuerint ꝑ ipm tpe certaminis, est ghiosius exaltent tpe retributionis. Hūilitatem dicimus, vl qñ aliqs ꝓ abluendis pctis icipit salubriꝰ atteri, vel qñ spōtanea mētis deuotione perfectiores deo & hominib⁹ hūiliantur: vel qñ cōtra psecutores ꝓ patiētiæ ꝙ tutē inuictus animus armat. Et ad oē gen⁹ hūilitatis sequitur congrua merces exaltationis. b ¶Tāquā leo ru. Sicut rugitus leonis impedit aures, ne alium sonū excipiant, sic diabolus fideliū mentes terrendo & illicita suggerendo à via veritatis, ne vocē Christi audiāt, auertit. c ¶Circūit. tanquā hostis obsidens muros clausos explorat, an sit pars aliqua murorum min⁹ stabilis, cuius aditu ad interiora penetret. Offert oculis formas illicitas & faciles voluptates, vt visu destruat castitatem, aures per caua ora: vt emolliat Christianū rigorē, linguā cōuitio ꝓuocat, manū iniurijs lacessentibus ad cædē instigat, honores terrenos ꝓmittit, vt cælestes adimat. Et cum latenter non pōt fallere, addit apertos terrores. In pace subdolus, i persecutione violentus, contra quē animus debet tantum esse paratus ad resistendū q̄tū parat⁹ est ille ad impugnādū. d ¶Sciē tes. Tāto maiorem habete fiduciam, quanto roboret, stabiliat. cōstat, quia non vos soli tentamini, sed ipsa passio quæ vos fatigat est eadem & cōis nr̄æ fraternitati. i. fraternæ ecclesiæ, quę est ꝑ totū mundum, & quia à constitutione mūdi semper passi sunt iusti, pudeat vos solos ꝑ oībus non posse pati. e ¶Scripsi. vobis non vt imperans, sed obsecrans. & contestans autoritate scripturarum hanc esse veram grām q̄m scribendo prædico, quia non est in alio aliq̄ salus, inquo oportet vos saluos fieri. Vel obsecrans vos vt faciatis hanc gratiam in q̄ statis, q̄ imbuti estis esse verā grām vr̄am & ꝓficientē vobis. Qui gratiā spernit, non grām minuit, sed hanc non suam. i. non sibi vtilem reddit. f ¶In Ba. Romam vocat Babylonem propter confusionem multiplicis idolatriæ, i cuius medio sctā ecclesia adhuc rudis & parua iam fulgebat, sicut plebs Israelitica paruo numero & captiua sedens sup flumia Babylonis absentiam sanctæ terræ deflebat. nec canticum domini in aliena terra cantabat. & bene dum auditores hortatur ad patientiam aduersitatum pn̄tium, dicit ecclesiā quę secum est in Babylone constitutam. i. in confusione tribulationum, quia sancta dei ciuitas à permixtione & pressura diaboli nō potest esse immunis.

†Iaco.4.c. Hūilitatis genus triplex

†perfici

† instauret vos, fulciat roboret, stabiliat.

†vīęcōsors electionis Psal.136.

Incipit epistola secunda Petri.

Cap. I.

SImon. Istam eisdem quib⁹ & primam scribit epistolam, electis ꝓselytis dispersiōis Pōti Galathię, Cappadociæ, Asiæ & Bithyniæ, confirmans eos aduersus pseudo, qui veram doctrinam auertentes, suos inducebant errores, vt qui persecutoribus non cesserunt, hæreticis non cedant. h ¶Seruus & apostolus. Commendatur persona scribentis.

☞ Coæqualem

Nicolaus de Lyra.

☞ suphientium. & in electione hoīm hūiliū ad loca angelorū. ꝓpter qd̄ concludit: Hūiliamini, &c. a ¶Oēm sol. ue. pro. in eum. non quōd omittant facere quod in se est, nā hoc esset tentare deum: sed quōd ipsi credāt assequi omne bonum per virtutem dei. b ¶Sobrij esto. Hic secundo informat eos de vigilantia & sobrietate, quæ sunt multū necessariæ, dicēs: Sobrij esto. in victu & vestitu.

a †Humiliamini igitur sub poten
a ¶Qui hic estis in peregrinatione.
ti manu dei, ut uōs exaltet † in
¶Iudicij.
tempore uisitationis: †omnem a
¶Corporis & animæ.
solicitudinem uestram proīci
a ¶Sicut ancoram in mari.
entes in eum, quoniam ipsi cu
a ¶In proīcite, vt & vos collaborētis adiutrici gratiæ. ¶Non intenti delectationibus seculi.
ra est de uobis. Sōbrij estote & b c
uigilate, quia aduersarius † ue d
ster diabolus, tanq̄ leo rugiens
c circumit quærens quem deuo c f
a ¶Fides sit quasi murus.
ret: cui resistite † fortes in fide, g
d scientes eandem passionem ei h
¶Quod ex vobis est facite.
quæ in mundo est uestræ frater t
nitati † fieri. Deus autem omnis k
a ¶Fidei, spei & aliarum. ¶Dator.
grātiæ qui uocauit nos in æter l m
¶Existentes vt membra.
nam gloriam suam in Christo n
Iesu modicum passos, ipse † per o p
a ¶Illis virtutibus quas iam habetis superadderi alias virtutes. b ¶Ad perferendas tribulationes. c ¶Membra timore & errore dissoluta in vnitatem ecclesiæ reducet.
ficiet, confirmabit, solidabit q̄q̄. q r
ipsi gloria & imperium in secu s
la seculorum: amen. Per Silua
a ¶Qui mihi necessarius erat, sed causa vestræ salutis eum dimisi.
nūm fidelem fratrem uobis ut
¶Vt cito possitis intelligere.
e arbitror, breuiter scripsi, † obse t
crans & contestans hanc esse ue v
ram gratiam dei, in qua statis. x
¶Quod ego dico vobis, dicunt & alij.
f Salutat uos ecclesia quæ est in y z
a ¶Euangelista a me baptizatus, a me doctus.
Babylone † collecta, & Mārcus a b
a ¶In signum communis fidei.
filius meus. Sālutate inuicem in c d
a ¶Pacifico columbino non nīo, non fubdolo. b ¶A gratia incœpit: in gratia fuit.
oscūlo † sancto. Grātia uobis o e f
a ¶Q. quod prænominatis ecclesijs scribo: omnibus per orbem terrarum ecclesijs scribo.
g mnibus qūi estis in Christo Ie
su, Amen.

Argumentum in secundum epistolam canonicam beati Petri.

Imon Petrus per fidem huic mundo sapientes mortuos esse declarat, eisdemq̄ pietatis quanta sit magnitudo luce ipsa clarius manifestat.

Incipit epistola canonica secunda beati Petri apostoli.

CAPVT. I.

a ¶Obediens. f. fidei. b ¶Agnoscens veritatem, firmus in fide. h i
Imōn Petrus ser k
a ¶Humilis. b ¶Nuncius saluatoris & regis nostri
uus & apostol⁹ Ie
su Christi, his qui l

C † cū erit opportunum

† Luc.12.c. Rom.12.c.

† 3.q.1.c. nulli

† firmā

D † adhortās

Osculū qn tuplex

† charitatis

Diuisio 1

sitiu. c ¶Et uigi. i. diligenter à peccatis prę cauete. d ¶Quia ad. ue. &c. rugi. per sæuitiam. e ¶Circūit. per malicia. f ¶Quæ fortens quē de. incorporando sibi per mortalem culpam. g ¶Cui re. fortes, in fid. formata charitate, q̄ ē armatura sufficiēs ad sibi resistendum. h ¶Scientes ea. pas. i. dēmonis insultū & tentationem. i ¶Et qui i mū. i. fratribus vestris per mundum dispersis. q. d. resistite diabolo sicut & ipsi. Et qa talis resistentia indiget diuina assistentia, ideo subdit: k ¶Deus au. o. gra. s. dator. l ¶Qui uo. n. per fidem. m ¶In æter. gl. suā. finaliter. n ¶In Chri. Ie. cōsequēdā. i. ꝓ Christo Iesu. o ¶Modi. p. Ois enim pœna tpalis est modica respectu æternæ vitæ, & etiam respectu mercedis expectatæ. p ¶Ipse ꝑfic. s. ad quod vestra virtus nō sufficit. q ¶Cōfirma. vestram fragilitatem. r ¶Solidab. gratiam vobis datam. Ipsi gloria & imp. s ¶Per Siluanum. Hæc est vltima pars siue conclusio huius epistolę, in qua primo ostendit per quem scribit, vt recipiētes eā sint magis certi q̄ emanauerit à Petro, & non ab aliquo pseudo apostolo. di. Per Sil. fide. s. uo. ut arbi. breui. scripsi. vt melius possitis retinere & opere adimplere. t ¶Obsecr. i. obsecrando monens, & non imperans de p̄dictorū adimpletione. v ¶Et con. &c. gr. d. s. fides catholica. x ¶In qua sta. firmiter radicati. Secundo eos salutat ex parte fideliū q̄ cū eo erant Romę, vnde scriplit hāc epistolam, di. y ¶Salutat uos eccl. i. congregatio fidelium. z ¶Quæ est in Ba. i. Roma, quam figuraliter Babylonē vocauit, secundum q̄ dicit Hiero. in li. illustrium vi. quia sicut Babylon fuit ciuitas maxima & idololatriæ dedita, sicut patet in Daniele. sic Roma fuit postea ex simili opere. vnde dicit Leo papa in sermone de sanctis apostolis Petro & Paulo de ciuitate Romana, q̄ magnā credebant feciſſe religionem, si nullū respueret falsitatem. id est idololatriā. a ¶Collecta. scilicet ad fidem Christi, sicut & aliæ ecclesię. b ¶Et Mar. f. meus. i. spiritualis in baptismo & doctrina. c ¶Salutate inui. in signo mutuæ charitatis. d ¶In osc. san. nō adulterio, sicut Absalon osculabatur populū. ñ. Reg. xv. a. Nō similatorio, sicut Ioab Amasam, ñ. Reg. xx. c. Nō proditorio, sicut Iudas dīm Mat. xxvj. c. Non impudico, sicut mulier adultera iuuenem Prou. vij. a. Sed osculo sancto, quod est charitatis signum & eius fomentum. e ¶Gratia. scilicet dei. f ¶Vobis omnibus. scilicet sit. g ¶Qui estis in Christo Iesu, Amen. in cōporati sibi per fidem.

Incipit epistola secunda beati Petri.

Cap. I.

SImon Pe. Hic incipit secunda Petri epistola, quam scriplit eisdem quibus & primam. & diuiditur i duas partes, s. in salutationē, & ꝓ secutionem. secunda ibi: Vos autem. In pria parte primo describitur persona salutans ex nomine primo, cum dicitur: h ¶Simon. quod nomē habuit antequā vocaret à Christo, & ab adiuncto, cum dicitur: i ¶Petrus. Hoc nomen sibi imposuit Christus à firmitate fidei: & ad discretionem alterius Simonis qui dictus est Zelotes. Act. j. Describitur etiam ex humilitate, cum dicitur: k ¶Seruus. & ex officij dignitate, ibi: Et apostol⁹ Iesu Christi. l ¶His qui coæqualem nobiscum sortiti sunt. Hic secundo describuntur personæ salutatæ, cum dicitur: His qui coæqua. nobiscum sor. s. fi. per ly co.

☞ æqualem

17 a ¶ Coequalē. Coequales sibi cognouit, nō p circumcisiōe, sed
E quia eādē quā ipi acceperāt Christi grām & fidē & hāc p opa exercebāt. b ¶ In iu. hāc iustitiā nō hūana prudētia reperit, nec le
Mat. 5. c. gis istitutio docuit, sed nē saluator ī euāgelio oēdit: Nisi abūdauerit iustitia vra plus q̄ Scribaꝝ & Phariseoꝝ, ñ itratibitis regnū cælorum. c ¶ Gra. uo. In pria multipli
† æquè p̄ci osam ceā, ī hac adimpleat, qa illā icipiētib⁹, hāc p̄fectiorib⁹ scribit. Multiplicat gra bñ, psicientib⁹ ī hac vita p̄fidē, adimplebitur p
† p iustitiā uenientib⁹ in alia vita per spem. Vñ addit, in cogni. d. i. vt noscatis vnū verū
Ioh. 17. a. deum, & quem misit Iesum Christum.
d ¶ Quō o. n. Ita adimpleat, vt p eum
Hebr. 7. c. cognoscatis quō. i. q̄ p̄fectè sūt nobis donata p gram eius oia dona, nō infirmitatis, sicut in veteri lege, q̄ neminē duxit ad
Iohā. 15. b. p̄fectū. sed dona virtutis suę, quę sunt sufficiētia ad vitā & pietatē, qa oia q̄cūque audiuit à p̄re, nota fecit. Vel si legat, quę ad vitam & pietatē donata est: ita exponi tur, vt cognoscatis, quō dñs nobis oia virtutis suę dōa iuxta modū nr̄æ capacitatis p̄stiterit, quæ virtus donata est ad vitam & pietatem cōsequndā. e ¶ Propria g. Nō angelū, nō archangelū ad saluādū misit, non in nobis aliqd boni per q̄d saluaremur, inuenit, sed ifirmos & inglorios sua virtute reparauit & gloria.
f ¶ Maxima & p. no. pmis. do. i. vitā æternā, quā p eius cognitionē cōsequamur. Vel, q̄ pmisit nobis de cōuersione
† si fugeritis à corruptione quę est in mūdo per cōcupiscentiam aliorū p nos. vel, aduentu spiritus sancti, vel de potentia miraculorum donauit.
g ¶ Nobis, pmis. do. Vñ ō nobis, qui natura sum⁹ Iudęi, q magisterio ipsi⁹ coF paliter vsi sumus oia sacra reseruit, & iō maxima & pretiosa spūsancti, pmissa donauit, vt per hoc etiam vos qui ex Gentib⁹ estis, q carnaliter Christū non vidistis, diuinæ suæ naturæ donaret esse participes, vt sicut nos, pmissa ab illo vel accepimus, vel accepturos cōfidimus, sic & vos credentes de donis eius sitis indubij.
† temperantiam h ¶ Ministra. in fi. Non solū fugiatis cōcupiscētiā mūdi. sed etiā ministrate in fide vestra virtutē, q̄si seruili & hūili mō ostendite fratribus virtutē. i. cōstantiam
Iaco. 1. d. vestræ bonæ conuersationis, q̄ fidei igerēda est, ne sine operibus fides ociosa sit, vt alios vestro exemplo ī bona cōuersatione cōfirmetis. Vos, dico, o. cu. subī. In solo deo sit oīs vra cura ī occulto cor dis: ne sitis molles & dissoluti. i ¶ In s. au. ab. Cū bona facere didiceritis, spe vitæ æternæ mox à malis abstinete, & in cogitatione & in opere, ne in vacuum scia cælestium cedat, si se ab illecebris seculi aliquis non coerceat. k ¶ In pieta. au. Non alterius rei intuitu pietatis opera aduersarijs vestris impēdatis, nisi fraternæ dilectionis, vt pro eis oretis vt conuertētur, qui doctrina vestra vel increpationibus nolunt conuerti. l ¶ Charitatē dei, quę merito amori fraternitatis adiungitur, quia nec deus sine proximo nec proximus sine deo perfectè diligitur. m ¶ Hæc enim si uobiscum &c. Ideo hæc tenete & alijs ministrate, quia hæc oia si assint vobis in affectu cordis, & etiam superent, id est aduersum vitiorum bella præualuerint: non vacuos virtutibus cōstituent in

☞ hoc seculo

Nicolaus de Lyra.

☞ æqualē, nō excludūtur diuersi gradus in fide circa obiectū. nā ad fidē ī q̄libet regrit, q̄ articuli fidei credant. si qs em̄ vnū solū articulū discrederet, nulli⁹ fidē, ppriē dictū hēret. tū ī fide sunt grad⁹ q̄tū ad explicationē. dicet em̄ oēs fideles credāt oēs articulos saltem iplicite, tñ hūtes maiorē noticiā plura credunt explicitē, sīr q̄tum ad intensionē, quia vnus credit feruentius & firmius alio. sed per ly coæq̄lē, excludit distinctio Iudæorū & Gētiliū, qa Gētiles credentes ç̄q̄liter receperūt dona dei: iter q̄ est fides, sicut & Iudæi. vñ Ro. x. c. Nō est distinctio Iudæi & Græci. nā idē dñs oīm diues ī oēs qui inuocāt illū. vñ & Act. x. Cornelij & alij Gētiles q erāt cū eo spm̄ sanctum

¶ Diuina electione.

a †coæqualem nobiscum sortiti sunt b
a ¶ Non in circumcisione legis ęquari estis antiquę plebi
deiſed fide quæ sine operibus legis saluat.
b fidē, †in iustitiā dei nostri saluatoris c
c Iesu Christi: gratia uobis & pax †ad d e
a ¶ In quo est vitæ æterna cōsummatio. vnde sunt cōsummati in vnum. ¶ Vel ag. f
impleatur in cognitionem dei & Iē g
d su Christi domini nostri. † Quomo
a ¶ Dona.
do ōmnia nobis diuinę uirtutis suæ h
¶ Obtinendam. ¶ Conferuandam.
quæ ad uitam & pietatem donata i
a ¶ Et hoc. ¶ Per cognitionem saluatoris omnia mysteria diuinitatis quibus saluaremur cognouimus.
sunt per cognitiōnem eius qui uo k l
a ¶ Quando transfiguratus est in monte. b ¶ Miraculorū.
c cauit nos propria gloriā & uirtute,
a ¶ Vel per quem Christum vel per quę dona. ¶ Cognitionem. b ¶ Quanto perfectius quis deū cognoscit, tanto plus promissorum eius magnitudinem sentit.
f per quam maxima & preciosa nos m
g a b a ¶ Gratia sit vobis & pax vt per hæc. n
bis promissa donauit, ut per hæc ef o p
a ¶ Cohæredes filij dei non per naturam, sed per gratiam ita tamē vt sitis fugientes, ne corrumpamini a concupiscentia.
ficiamini diuinæ consortes naturæ: q
† fugientes eius quæ in mundo est r
concupiscentiæ corruptionē. † Vos s
autem curam omnem subinferen a c
h tes, ministrate in fide uestra uirtu
a ¶ Bonę operationis. b ¶ In bona conuersatione discite benefacere spe ęternorum, non temporalium.
c ¶ Discretionis sciendi qui. i, cui, quando vel quomodo. sed quia sub specie discretionis solet blandiri voluptas ideo in sci. ministra abſti.
i tē, in uirtute autem sciēntiam, in b v x
a ¶ A malis. ¶ A voluptatibus.
scientia autem † abstinentiam, in ab y
a ¶ Abstinentiam patientia sequitur, vt qui a voluptatibus mundi se continet, aduersa quoq; eius superet.
stinēntia autem patientiam, in pati z
a ¶ Vt ergo eos quos toleratis pie, solicite ex charitate sitis-
k entia autem pietātem, in pietate
autem amorem fraternitatis, in a b
¶ Dei.
l more autem fraternitatis chari c d
m tatem. Hæc enim si uobiscum

secundo inductionis rationē, ibi: Hęc enim. ¶ Circa primum, sciēdum q̄ fides sine operibus mortua est, vt dictum est supra. Iaco. ij. propter quod nō ē perfecta vsq; q̄q;, non propter aliquā falsitatē, nam fidei formatæ non subest falsum, sed propter operis defectū, ideo credentes inducit ad fidem operatam per dilectionem & alias virtutes annexas, di. Vos autem. supple sitis. s ¶ Curam oēm sub. ad implendum quod subditur: t ¶ Ministrate in fi. ue. u. d. bene operandi, vt appareat viua. v ¶ In uir. autem scientiam. i. discretionem operis directiuam. x ¶ In scienti a autē abstin, non solū ab illicitis: sed etiam ab aliquibus licitis, peruenientes ad consiliorū perfectionē. y ¶ In abstinentia autem patiētiam. sicut dicitur Matth. vj. b. Cū aūt ieiunatis, q̄ibus non iniunctis. s. nolite fieri sicut hypocritæ tristes, &c. z ¶ In pa. au. pieta. hoc est enim perfectionis, q̄ homo sit sibi durus per abstinentiā, & alijs pi⁹ per condescensionem. a ¶ In pieta. au. circa aliquas personas singulares. b ¶ Fraternitatis. i. communitatis fideliū. c ¶ Amo. quia bonum communius est diuinius, & melius. d ¶ In amo. au. fra. cha. i. vnionē ad deū, quę est vinculū perfectionis, Col. iij. c. & p
cōsequns oīm p̄dictorū perfectiua. e ¶ Hæc c. Hic cōsequēter ponitur inductio dicte rō, & p̄ria rōne sumpta ex p̄te inductionis, sed ō ex
nitē inductionis dictę rō, & p̄ria rōne sumpta ex p̄te inductionis dictę rō, & p̄ria rōne sumpta ex p̄te iducētis, ibi: Propē q̄d. Pria rō, qa si sic acquiescat iductioni
dictæ, prouenit inde magnū bonū, & euitat magnum malū. & hoc est q̄d dī: Hæc e. prædicta. f ¶ Si uobis. assint. insep arabiliter

☞ Et superen

hoc seculo, vt sine fructu in futuro. Vel non vacuos in vobis ipsis sicut vas oi bono liquore vacuū, nec sine fructu, ī alīs qs exemplo vestro cōueritis. a ¶ Cæcus est & ma.tem. Oculus sciam. manus operationem designat. Cæcus est & manu tentans, q sciam rectæ operatiōis nō hīs, qdqd sibi rectū videt, opatur: & lumē veritatis ignorans quasi manum ad opus qđ non videt extendens gressus in iter quod non prouidet extollit: ideoq; miser i ruinā perditionis quī præscire nequibat, incidit. b ¶ Obliuionē ac. Quī hō de peccato in pctm cadit, videtur oblitus pacti qđ in baptismo cū deo inīt. c ¶ Certā uo. ue. Multi vo. pau. ele. Certa ergo est vocatio cūctos: q ad fidē veniūt. Qui verò fidei sacris quę perceperūt, bona opera q̄q; perseueranter adiungunt, isti suam vocationem, etiam electionem certā ituentibus faciūt. Sic & qui post vocationē ad vitia vertuntur, cum i his vitijs ex hac vita migrauerint, iam omnibus certum redditur, q̄p reprobi fuerint. d ¶ Nō p. aliquan. i. ad vitam æternam attingeris vbi amplius non peccabitis. vel crimina vitabitis: quę q egerit, non habet hęre ditatem in regno Christi, à quib⁹ immunis iuuāte domino permanet, qui suprādictis virtutibus se mācipauerit. Sine vero nalibus vero nullus esse potest. c ¶ Sic e. abun. Ezechiel loquens de ædificio in monte constituto, air: Et in octo gradibus ascensus eius. Et hic Petrus octo virtutū gradus numerat: fidem, virtutē, sciētiam, abstinentiam, patiētiam, pietatem, fraternitatis amorem, charitatem, quibus fugientes mundialis concupiscentiæ corruptionem, ad habitationem regni cælestis ascendere debemus. De quibus Psal. Ascensiones in corde suo disposuit in valle lachrymarū in hoc loco quem posuit. Et infert: Et ambulabunt de virtute in virtutē, & videbitur deus deorum in Sion. f ¶ Incip. Vt sit vobis introitus patens ad sanctas sanctorū. iterū & iterū manebo vos, & semper ero ī incœptione, quia nīl quā erit finis monitionis. Quod ergo nō est mihi pigrū sæpius iterare, vobis non sit onerosum sæpius audire. g ¶ Et q.s. Quare vult monere illos qui sciunt, & cōfirmati sunt? Ideo scilicet vt scientiā quā habent operibus exerceant, & veritatē cuius præsentia confirmati sunt fixa mente custodiant, ne quando per magistros erroris excidāt à simplicitate & castitate fidei. h ¶ Iustū autē. Ideo manebo, quia iustum arbitror (per hoc q̄ domin⁹ benignē vocauit me, & cōfirmauit, & alios cōfirmare monuit, dicēs: Cōfirma fratres tuos) suscitare vos q̄si dormientes ad hæc p̄dicta semper existēs in cōmonendo solicitus. i ¶ Depositio taber. mei. Pulchre non mortem, sed depositionem vocat, quia sic est famulis dei carnis retinacula eruere, sicut viatoribus confecto itinere domū, ppriā pro habitatione tabernaculi adire, & sicut positis in expeditione ,pstrato hoste ad patriā redire. k ¶ Dabo autem op. ¦ Quia cito trāsitur⁹: ideo interim dum viuo dabo operam, vt vos frequēter, scilicet quoties instabunt pseudo, & volent vos abstrahere, habeatis hæc in memoria post obitum meum, quando me præsentem non habebitis doctorem: non quolibet modo habere, sed ita vt horum memoriam faciatis opere adimplendo, & alios docendo. l ¶ Post obitum. Obitus dicitur sanctorum quando exeunt obuiam sponso. m ¶ Non enim indoctas fabulas. Hic & paganos tangit & hæreticos. Pagani quidquid eos delectabat, deos appellare non timuerunt. Hæretici acceptis dei veri mysteriis, de cætero non diuinis scripturis attendere, sed potius ad sensum erroneum has male interpretando transferre, studuerunt.

☞ Sed spe-

a ¶ Et super. oppositā vitia. b ¶ Nō uacuos, nec sine fructu. imo plenos meritis & præmijs. c ¶ Vos constitu. finaliter. d ¶ In domini nostri Iesu Christi co. i. ē aperta visione Iohan. xvij. a. Hæc est vita æterna, vt cognoscant te solum deum, & quem misisti Iesum Christum. e ¶ Cui e. &c. cæc. est. in intellectu. f ¶ Et manu ten. i. dubius in effectu. g ¶ Obliuionem ac. i. per effectū videtur oblitus. h ¶ Purgationis. per baptismum, ī quo accepit nouam vitam per fidem charitate formatam, & alijs virtutibus operantem. i ¶ Quapropter fra. ma. satagi. procedendo de bono in melius. k ¶ Vt per bona opera cert. uo. ad fidem catholicam. l ¶ Et electionem. ad beatitudinem. m ¶ Faciatis. Quasi dicat: si essetis à bonis operibus otiosi, videt vocatio & electio vestra magis esse secundum præsentem iusticiam, q̄ secūdū æternā dei p̄destinationē. Scien dum tamen, q̄p hic accipitur certitudo p probabili cōiectura, quæ certitudo est in moralibus & humanis agibilibus requirenda, secundum q̄p dicitur, j. Ethi. Disciplinati enim est intantum certitudinem inquirere secundum vnumquodq; genꝰ inquātum natura dei recipit. proximum enim videtur mathematicum persuadentem acceptare, & rhetoricum demonstrationes repetere. n ¶ Hæc enim fa. i. opera bona continuātes. o ¶ Nō peccabitis aliquando. scilicet mortali peccato, quia veniale non potest vitari oīno. p ¶ Sic enim abun. i. per multa meri ta. q ¶ Ministrabitur uobis introitus in æter. reg. quod est summe desiderandum. r ¶ Propter quod. Hic conseq̄nter inducitur propositū ratione sūpta ex parte inducentis. & hæc est duplex. secunda ponitur ibi: Non enim. Prima verò accipitur ex cura pastorali. quæ mouere debet pastorem ad informandum subditos in bono & confirmandum. & maxime quando scit obitum suum propinquū. & sic erat in Petro pastore fidelium, & hoc est quod dicit: Propter quod incipiam semper commo. de his. i. de operibus bonis. & dicit: Incipiam. i. ita frequenter hoc faciam, ac semper esse in principio. s ¶ Et quidem scientes. bonum facere. t ¶ Et cōfirmatos. vos. v ¶ In præsenti ueri. supple desidero esse. propter quod ponitur in aliquibus libris: Volo, quia subintelligitur, licet non sit de textu. x ¶ Iustum autem arbitror. ratione officij mihi impositi. y ¶ Quādiu sum in hoc ta. i. viuens in hoc corpore, quod dicitur tabernaculum animę. z ¶ Suscitare uos in commo. i. excitare vos ad bonum. a ¶ Cer.

a ¶ Bella vitiorum. b ¶ In præsenti. ¶ Quo ad vos ipsos. ¶ Non apparebit in conspectu meo vacuus.

assint & †supĕrent, non uacuos, nec [a b]

a ¶ In futuro. ¶ Quo ad alios. ¶ Virtutum. ¶ Mercedis.

sine fructu uos constituent in domi [c d]

a ¶ In die iudicij. quando cognoscetur Iesus: vel in cognitione. i. propter hoc quia cognouistis.

ni nostri Iesu Christi cognitione.

a ¶ Vere hæc tenenda sunt: quia.

a Cui enim non præsto sunt hæc, cæ [e]

a ¶ A lumine diuini solis alienus. b ¶ Non habens ducem bonum itineris.

b cus est & manu tentans, †obliuionē [f g]

a ¶ Per baptismum vel per pœnitentiam. b ¶ Originalium, vel in quibus diu consuenerat.

accipiens purgationis ueterum suo [h]

a ¶ Actualium. b ¶ Quia cæcus est qui hoc non habet.

rum delictorum. Quapropter fra [i]

a ¶ Maiori studio ad hæc retinenda laborate.

tres magis †satagite, ut per bona o [k]

a ¶ Ostendatis vos certe vocatos a deo & electos: benefaciendo faciatis vos certos de præmio vestræ vocationis.

c pera †certam uocationem †uestram

¶ Hæc ministrate: quia. l

& electionem faciatis: hæc enim fa [m n]

a ¶ Mortaliter. b ¶ In futura vita.

d cientes non peccabitis aliquando. o

a ¶ Ministrando hæc.

e Sic enim abunde ter ministrabitur [p q]

a ¶ i. virtutes per quas introibitis ad vitam.

uobis introitus in æternū regnū domini & saluatoris nostri Iesu Chri

¶ Quia adeo vtilia.

f sti. Propter quod uos †incipiā sem [r]

a ¶ Vel super his. ¶ Ofto gradibus.

g per commonere de his. Et quidem [s]

a ¶ Quod in præsenti, de his potest sciri. ¶ Monebo. b ¶ Quamuis confirmati sitis. c ¶ In futuro melius videbitis: & melius confirmari erutis. nec erit opus moneri.

sciētes & confirmatos uos in prē [t v x]

h senti ueritate. Iustum autem arbi

a ¶ i. corpore in quo iter huius vitæ agitur: & contra aduersarios veritatis certamen agitur.

tror q̄diu sum in hoc tabernaculo, [y z]

a ¶ Ideo magis instō: quia cito removebor a vobis, & multi pœnales subintrabunt contra quos vos operter armari.

i tus q̄p uelox est depositio taberna

culi mei, secundū quod & dominus

a ¶ Vt: Venio Romam iterum crucifigi. & alibi: Extendens manus tuas. & alius te cinget &c.

noster Iesus Christus significauit mi [k]

hi. Dabo autem operā †& frequēter [b]

¶ Volo.

l habere uos post obitum meum, ut [c d]

¶ Habeatis. e

horum omnium memoriā faciatis.

¶ Ideo adeo sum solicitus, quia magna restat quā doceo.

m Non enim † indoctas fabulas se [f]

† exercitare uos per cōmonitionē, cū scā q̄ breui depositurus sim tabernaculi meū Luc. 12. d.

† arte cōpositas

† semp vt quòd uelox est depositio taber. mei. vos post exitum meū sciebat enim mortem suam propinquam per Christi reuelationem. b ¶ Dabo horū mēti autem operam. id est efficaciter & frequenter hoc faciam. c ¶ Habere uos. onem facere postitis supple memoriam de commonitiōibus meis. d ¶ Post obitum meum. Pastor enim bonus desiderat & quærit salutem sui gregis non solum pro tempore suo, sed etiam pro futuro. e ¶ Vt horum memoriam faciatis. Id est opere impleatis. Ex dictis patet, q̄p hanc epistolam scripsit Romæ sicut & præcedentem. nam sicut dicitur hic, propinquus erat passioni suæ, quam sustinuit Romæ. f ¶ Non enim indoctas fa. Hic ponitur secūda ratio, quæ accipitur ex doctoris certitudine, qui tāto magis mouetur ad docendum, quanto scit suam doctrinam esse veram. Erat autem Petrus de veritate suæ doctrinæ duplici via certus. secunda ponitur ibi: Et habemus. Prima via fuit per auditum immediate à deo patre, à quo nulla falsitas potest esse. ideo dicit. Non enim indoctas fabulas secuti. sicut sequuntur poetæ & doctores falsi.

✠ Notam

† obliuis se à veteribus peccatis suis fuisse purgatū

► perbona opera

† vestri

Diuisio †non negligam D

† firmam Gradus virtutū octo.

Psal. 83. b.

Ibidem B

Ezec. 40. d.

† operā date

Deut. 32. b. Mat. 20. b.

Nr a ¶Sed spe. fa. il. ma. Transfiguratio domini & claritas ei⁹, si-
E gnum erat resurrectionis suæ, & nostræ. Per Eliā q cū eo apparuit
intelligitur resurrectio eorū q fuerūt ante legē. Per Moysen eos
q sub lege. Per Petrū & Iacobū & Iohānē, eorū qui sub grā. VP, p
Moysen mortuū mortuorū, per viuos viuorum. b ¶Et habe-
fir. Quod dixi vobis non est fabulosum,
sed certum, & non tātum his signis decla
ratum, sed etiam ad cōfirmationē nr̄e p̄di
cationis habem⁹ ꝓpheticū sermōem Da-
Psal. 2. b. uid: Dñs dixit ad me, fili⁹ me⁹ es tu, &c. fir
miorē inter alios prophetas, quia clarius
alijs de Christo ꝓphetauit. c ¶Firmio.
Si qs testimonio nostro minus credit, qa
in secreto gloriam redemptoris conspe-
eximus, certo sermoni prophetico nullus
audebit contradicere. d ¶Cui benefa
citis attendentes quasi lucernæ lu-
Vt lucē possitis habere scientiæ, hoc itel-
ligentes, quia nullus sanctorū prophetā
rū propria sua interpretatiōe populis do
gmata vitæ prædicauerit, sed quæ à deo
didicerant in secreto, hæc plebi dei obser
uanda tradebāt. Diuini Gentium de cor-
de suo fingebant. Sicut ergo prophetæ n̄
sua, sed dei verba scribebāt, ita lector nō
sua interpretatione vti debet, ne à fide ex
orbitet. Sed laboret attēdere, quomodo
verba sua voluerit intelligi ille qui scri-
psit. e ¶In caligi. lo. In huius seculi no
cte plena tentationibus & vitijs & errori
bus, vbi difficile inuenit quisq̄ q nō offē
dat, contra quæ necessaria est hȩc lucerna
Sed nunquid semper erit necessaria? Nō
vtiq̄, sed do. di. illu. in futuro appareat
claritas dei. & luci. i. clarus intellect⁹ no
ster, vel ipse Christus oriatur i cor. no.
F Dilectio erit qualem nunc optamus, &
quia non est, suspiramus: & qualis erit, sin
guli in singulis videbimus, quo modo
nūc facies nr̄as alterutrū videm⁹. Interim
†ꝓphetica scriptura ad nocturnā lucernā p̄tinet, cp filij dei su
mus & nōdū apparuit quid erimus. Ad
cōparationē impiorū dies sum⁹, ad cōpa
rationē futuræ vitæ lucerna indigemus.
f ¶Hoc pri. inter. Attendite, ꝓphetico
sermoni, nam à deo est. Quod potest pro
bari per hoc, cp prophetia non est talib⁹
verbis & tali modo locutionis scripta, q̄
li vtunt̄ homines in locutiōe sua, & quali
seculares scripturæ sunt compositę, & interpretatæ. Et verè nō est
locutio prophetarum secūdum suam vl' audientium voluntatem,
sed secundum voluntatem spiritussancti, qui loquebatur in illis.
g ¶Non e. uo. hu. Sicut in potestate prophetarum non erat sem
per habere spm̄, semper futura prædicere: ita non erat ptātis eorū
vt q̄cūq; vellēt dicerent, sed ea sola dicebant quæ à spiritu didice-
rāt. Hæciō dicuntur, ne quis ad libitum suum scripturas exponat.

Nicolaus de Lyra.

c✠a ¶Notā feci. uo. do. no. Ie. Chri. uir. vobis prædicando
& sermonem miraculis Christi noīe factis cōfirmando ad suæ diui
nitatis ostensiōem. b ¶Et prescientiam. nam inquantum deus
nouit oīa ab æterno, & inquantū homo, ab instanti conceptionis
nouit quæ cognoscit deus scia visionis, quæ respicit habentia esse
fec̄m quantūcūq; differentiā temporis. c ¶Sed spe. fa. il. mag.
i. magnificę trāsfigurationis, quā viderunt Petrus, Iacob⁹, & Iohā
nes. i. qua trāsfiguratiōe apparuit eis in forma humanitatis glorio
sa. d ¶Accipiens e. à deo patre ho. & glo. i. testimoniū ho
noris & gloriæ diuinæ. e ¶Voce delapsa. de cælo. f ¶Ad eū.
sensibiliter. h ¶Ad magnifi. glo. i. à deo patre. g ¶Huiusce
modi. s. quæ vox fuit talis. i ¶Hic est fi. me. di. l. naturalis, & p
consequens eiusdem naturæ & eiusdem gloriæ mecum. k ¶In
quo mihi compla. vt per eum perficiam salutem generis huma-
ni. l ¶Ipsum audite. aure cordis & mentis, credentes ei⁹ doctri-
næ. m ¶Et hanc uo. nos audi. sensibiliter & intelligibiliter.
n ¶Cum essemus cum ipso in mon. san. qui dicitur sanctus
rōne huius apparitionis sanctę, quæ describitur Mat. xvij. o ¶Et
habemus. Hic ponitur secunda via certitudinis quam habuit Pe-
trus ex scriptura ꝓphetica, cuius intellectū habuit p Christū, Luc.
vlti. g. Aperuit illis sensum, vt intelligerent scripturas. s. ꝓphetarū.

cuti, notam fecimus uobis domini a
a ¶Qui omnia operatur & continet.
nostri Iesu Christi uirtutem & †præ b
a ¶Qui omnia futura ab æterno prænidit.
b ¶Potius docemus vos ea magna quæ vidimus & audi
uimus de illo trans figurato in monte. c ¶Sumus.
a sciēntiam, sed speculatores fācti illi c
a ¶Quia hoc magnum fuit. ¶Q. accepit a deo secundā
cp homo.
us magnitudinis. Accipiēns enim d
a ¶Quando facies & vestimenta eius fulserunt.
b ¶Per vocem delapsam gloria deitatis eius claruit.
à deo patre honorem, & gloriam, e f
¶Clarificandum.
uoce delapsa ad eum huiuscemodi g
a ¶A patre glorioso magnificante & glorificante filiū.
b. ¶Consubstantialis.
à magnifica gloria: †Hic est filius me⁹ h i
us dilectus: in quo mihi bene cōpla k
¶Quia nullus ei succedet. a ¶Petrus, Iacobus, Iohannes.
cui: ipsum audite. Et hāc uocem nos l m
a ¶Ad comprobandum eius diuinam naturam.
audiuimus dē cælo allatam cū esse⁹ n
a ¶Thabor. vel simile & ei audiuimus in alio monte. i. oli
ueti quando orabat.
b mus cum ipso in mōte sancto. Et o
c habemus firmiorem propheticum
¶Operando.
d sermonem, cui benefacit attenden p
¶Vel ardenti.
e tes quasi lucernæ lucenti in caligino q
so loco, donec dies illucescat, & luci- r
f fer oriatur in cordibus uestris. Hoc t
primum intelligentes, quòd omnis v
a ¶i. propria prophetantis voluntate, sed spiritu sancto in
eo loquente.
† prophetia scripturæ prōpria in x
g terpretatione non fit. Non enim y
uolūtate humana allata est † aliquan
do ꝓphetia, sed spiritu sancto † inspi-
rati locuti sunt sancti dei homines.

& hoc est q⁹ dicit: Et habemus firmio. p. ser. q̄ firmitas potest G
ad duo referri. ¶ad sermonem Petri. & sic sermo ꝓpheticus nō est
firmior sermone eius simpliciter, sed magis econuerso. nā Apostо
li magis fuerunt illuminati à deo q̄ꝑ prophetæ antiqui. Erat tamen
firmior aliquo, vtpote ludęorum prophetali doctrina nutrito. ho
mines ei magis credūt cōsueris dici apud
eos sicut dicit philosoph⁹. ij. Metaph. q
alicui magis assēntiūt fabulis & dictis por-
tarū, q̄ꝑ rōnibus certis philosophorū. In-
ter Gentiles aūt quibus Petrus specialiter † ꝓpter
scribebat, erant aliqui de ludaismo con- † adhuc
uersi, eo cp fiebat vna ecclia ex ludęis &
Gentibus. ¶Potest etiam dicta fraterni-
tas referri ad sermōes aliorum ꝓphetaꝝ
à Dauid, cui⁹ sermo firmior est q̄ꝑ aliorū,
eo cp fuit eximi⁹ ꝓpheratū vt dr̄ in prin-
cipio Glossæ libri Psalterij. eo cp alij pro
phetæ veritatem sibi reuelatā in visioni-
bus imaginarijs videt, vt ibi dicitur: Da
uid autē p intellectum sine talibus imagi-
nibus. Sicut clarius videt q demōstratio-
nes geometricas capit sine descriptione fi † Vnam a
gurarū, q̄ꝑ illi qui non rapiunt sine tali de Mathe-
scriptione. vt plenius dixi cū tractarē de Luc. 3. matica
gradib⁹ ꝓphetiæ i pricipio libri Psalmo
rū. Et hoc mō videt Petr⁹ loqui, cū dicit:
Habe. firmio. ꝓph. ser. nā sec̄m Glos.
intelligit de sermone Dauid, qui habet in
Psal. ij. b. Dñs dixit ad me: fili⁹ meus es tu,
ego hodie genui te. q ad lram itelligit de
Christo, sicut fuit ostēsum, etiā p antiq̄s
doctores Hebræorū. Hanc autē autorita
tē nō exprimit hic beatus Petrus, qa eadē
est snīa cum pri⁹ allegata: Hic est fili⁹ me⁹
dilect⁹. q̄ꝑtū spectat ad ꝓpositū. p ¶Cui
benefacitis atten. s. sermoni propheta
rum. q ¶Quasi lucernæ ar. in ca. lo.
i. in hoc mūdo ignorantię tenebris obscu H
rato. r ¶Donec di. elu. i. clara visio ve
niat. s ¶Et lucif. id est diuina claritas.
t ¶Oriatur in cor. u. qa non est visibi
lis oculis corporalibus, sed tantum men-
talibus. v ¶Hoc primum intel. Hic
reddit rōnē sui dicti. s. cp sermoni ꝓpheti
co debet attendi, quia ꝓcedit ex diuina re † olim
uelatione, & non ex humana fictione. &
hoc est quod dicit. Hoc primū intelli † tempali
gentes, quòd omnis prophetica scri
ptura. id est in sacra scriptura posita.
quod dicit ad excludendum ꝓphetias alias quæ non sunt alicuius
firmitatis. x ¶Propria interpretatione non fit. id est non fit
sensu humano. ideo subditur: y ¶Non enim uoluntate hu-
mana allata est aliquando prophetia: sed spiritu sancto in
spirati. à quo non potest nisi veritas inspirari, & in virtute eius p
nunciari.

¶Secunda Petri. j. cap. vbi dicitur in Postil. His, id est Gentili-
bus conuersis.

ADDITIO I.

Hoc est quod dicit beatus Petrus, His qui coæqualem nobiscū sor
titi sunt fidem, non solum intelligitur de conuersis à Gentilitate,
prout Postillator dicit, sed etiam à Iudaismo, specialiter de illis Iu
dæis qui per tempus posteā quàm Apostoli acceperunt spiritum san
ctum in die pentecostes, fuerunt ad fidem conuersi. & ideo de ils
lis dicitur, quòd fuerunt sortiti fidem cum Apostolis primituis, in
telligendo coæqualitatem non secundum gradum, sed prout i Po
stil. Et sic hæc epistola sicut & præcedens vtrisque conuersis dirigi
tur.

¶In eo. cap. vbi dicitur in Postilla. Et habemus firmiorem ꝓ
pheticum sermonem, &c.

ADDITIO II.

Per hoc quod dicit Apostolus: Habemus firmiorem propheti-
cum sermonem, satis habetur quòd loquebatur conuersis de lu
daismo principaliter, qui prophetica verba recipiebāt ab antiquo
De hoc autem quod dixit Postillator, quòd Dauid fuit eximus
prophetarum, vt dicitur in principio Glossæ libri in additione
super principium libri Psalterij habetur plenius.

A EVerūt &c. Ideo ita vos cōmoneo, & tot autoritatibus vtor, ne decipiamini per pseudo, qui fingunt Christū nondū venisse. Vel si venisse fatentur, aliquos errores interserunt. qui grauiter punientur pro mendaciis suis cum suis sequacibus. Sicut in populo Israel fuerunt pseudo prophetæ, qui falsa nunciabāt, & iudiciū ꝓperuę dānationis sustinuerūt. sic & isti. b ¶ Sectas. Sectæ Latinæ, hæreses Græce, cū qs stulta obstinatiōe errorē quē semel concepit, semp sectari nullatenus cessat, quod ꝓpriū hęreticorū ē. c ¶ Perditionē. Meritō ꝑditionē sibi inducūt, q redemptorē suū negāt, vel nō qualē veritas oñdit, sed qualē sibīpsi fingūt & ꝑdicār. & ꝓpterea alieni à redēptore nil certius cꝫ fouea expectant. d ¶ Via ueri. blas. Per hæreticos, nō solū in eis quos suę hęresi seductos associant, sed in eis quoq; quos p impurissima facta sua & sacrificia vl mysteria execrāda, q̄ faciūt ī odiū Christiani nois concitant, existimātib⁹ imperitis oēs Christianos hmōi flagitijs mancipatos. e ¶ Si enim deus an. Si apostatas angelos traditos pœnis inferni ad maiores cruciatus reseruat in die iudicij, si etiā mundū ꝓpter scelera deleuit, si Sodomitas deleuit, & Noe & loth saluauit: constat quia nouit dñs pios de tētatiōe eripere, iniquos vero in diē iudicij cruciandos reseruare. Quāuis hūc inferiorē aerē, quasi carcerē acceperint, qui cꝫtū ad cælū infernus dicit: restat ad huc pœna vltimi iudicij, qa paratus est ignis diabolo & angelis eius. non em̄ ꝓmittit illos dē⁹ cōsumi, sed seruat vt grauius puniant cū suis mēbris, sicut Christus glorificandus est cū suis. f ¶ Rudētibus. Rudētes sunt funes qb⁹ naurę vela suspēdūt, vt flāte aura portus tranquillitatē deserant, secꝫ semp ambiguis fluctibus credāt. Quib⁹ rudētibus cōueniēter immūdorū spirituū conamina cōparant, q moxvt flāte supbia impulsi, se aduersus creatorē erexerūt, ipsis elatiōis suæ conatib⁹ in abyssū, ꝓfunda sunt rapti. g ¶ Originali mū. Idē mūd⁹ est post diluuiū q & añ. Sed tū ille q̄si alius fuit, qa ille mūdus aqua periit, & tota facies terræ & totus ille aer altitudine aq̄rū mutatus est. h ¶ Octauū. Sex sunt ætates seculi. septima est illa vita vbi aīę sctōrū felici sabbato. i. ęterna requie perfruunt. Octaua cōis resurrectio. Occultē ergo insinuat ꝓpalis diluuiū discrimē futuri iudicij diē, qn̄ dānatis reprobis oībus, iusti gloriam vitæ ꝓpetis accipient. i ¶ Et ciui. Hæ ciuitates dupliciter in ignē sunt redactæ, qa & prio cas p incēdiū cū adiacētibus terris incinerē redegit. Et cū loca incēdū postmodū mortui maris vndę cōtexerint, seruare adhuc voluit regionē circa positā spēm prisce pœnæ. Nascunt em̄ poma pulcherrima, q̄ & edēdi cupiditatē spectātib⁹ generent. Si carpas tatiscūt, & resolunnt in cinerē, fumōq; excitāt quasi adhuc ardeant. k ¶ In cine. Ignis qui Sodomitas semel puniuit, significat quòd impij sine fine sunt passuri. Quod terra fumigabūda, ꝓ fructus pulcherrimi cinerem intus habentį & fœtorē, innuit quia dilectio carnalis etsi stultis arridet, nil tamē in inuisibilibus nisi incendiū sibi reseruant, vel vt fumus tormentorum eius in sęcula seculorum ascendat. l ¶ Loth oppressum. Cruciabant ☞ iustū iniqua

Cap. II.

a EVerunt uero & pseudo prophetæ in populo, sicut & a ¶ Iam sunt, sed timore compri muntur, sed post obitum meum manifestabuntur.
in uobis erūt † magistri mendaces, qui † introducent r ¶ Doctrinas quæ secant & separant a deo, vnde pereunt. b ¶ Christum. c ¶ Sanguine.
b sectas perditionis, & eum qui † emit a ¶ Esse. b ¶ Negata veritate inducunt falsitatem, propter quā cito pericli rabuntur.
† eos, deum † negant, superducentes a ¶ A quibus graue est cauere, quia multi &c. ¶ Nullam spem vitæ futuræ habentes, concupiscentias prædicāt: quibus carnales facile consentiunt.
c sibi celerem perditionem. Et multi sequentur eorum † luxurias, per a ¶ Castitas & cætera bona opera.
d quos uia ueritatis blasphemabitur: a ¶ Non causa religionis, sed auaritiæ, vt aliquid lucrentur singuntes nouas doctrinas, nec vos emunt deo, sed de vobis sibi aliquid commodi acquirunt.
& in auaricia fictis uerbis de uobis a ¶ Magistris & sequacibus. b ¶ Pœnæ æternæ iam olim apud deum eis prouisę non cessant, præsentialiter excruciant, nec fine carebunt.
negociabuntur. Quibus iudicium a ¶ Diabolus modo decipiens, postea tormentaturus. ¶ Probat a maiori.
iam olim non † cessat, & perditio eorum non dormitat. † Si enim deus a ¶ Qui dignioris naturæ.
angelis peccantibus non pepercit, a ¶ Alia translatio: Et carceribus ea ignis inferni retundens, tradidit in iudicio puniendos seruari.
f sed † rudētibus inferni detractos in tartarum tradidit cruciandos in iu a ¶. i. tradidit vt reseruarentur in iudicium. i. damnationē. b ¶. i. bentibus secundum originem primi peccati viuentibus.
g diciūm † reseruari: & † originali mū
h do non pepercit, † sed octauum Noe a ¶ Quia iusticiæ opera faciens qualiter coram deo videndum esset ostendit.
iūsticiæ præconem custodiuit, diluiu a ¶ Inducens mundo diluuium. i. submersionem impiorum.
uium mundo impiorum inducens, a ¶ Si.
i et ciuitas Sodomorum & Gomor
k rę orum in cinerem redigens euer a ¶ Patenter significans omnino perituros qui similes istis forent.
sione dānauit, exemplū eorum qui a ¶ Si.
impię acturi sunt ponēs, † & iustum
l Loth oppressum à † nefandorum

mundū, secūdo circa aduentū ei⁹ ad iudiciū ca. se. prima falsitas est C hæreticorū fidē Christi corrūpētiū, quorū prio oñdit malicią. & secūdo pœnā, ibi: Quib⁹, iudiciū Circa primū dicit: a ¶ Fuerūt ue. & pseu. pro. in po. s. Iudęorū ante Christi aduentū: sicut patet in libris Paral. & Regū in pluribus locis. b ¶ Sicut & in uo. Christianis. c ¶ Erunt ma. mē. quales fuerunt pseudo apostoli & hæretici. d ¶ Qui intro. se. per. sicut Ebion & Cherint⁹ negātes diuinitatē Christi etiā à tpe apl̄orū, ꝓpter qd' brūs Iohānes in principio euāgelij sui declarauit diuinitatē Christi di. In principio erat verbū &c. sed'm q̄ dicit Hier. ī, plogo sup Iohānē: & postea Arri⁹ & multi alij errauerūt circa fidē Christi. e ¶ Superdu. si. ce. per. i. cām ꝑditiōis, & nō solū sibi, sed ēt alijs. f ¶ Et mul. se. eo. lu. ad hoc ducent em̄ q̄ plures eos seq̄rent, cōcedebāt carnales delitias, ad quas, hoīes sunt proni. g ¶ Per quos uia ue. i. fides catholica. h ¶ Blasphe. à paganis & Iudæis tanq̄ mala. p hoc em̄ dat infidelib⁹ occasio detrahendi & cōtēnēdi fidē catholicā. i ¶ Fictis u. i. addecipiēdū cōpositis. k ¶ Deuo. ne. bona vestra tpalia subtrahendo. l ¶ Quibus iu. Posiq̄ oñdit hęreticorū malicią, hic cōsequēter declarat eorū pœnā, & secūdò pœnę grauitatē, ibi: Magis aūt. Prima diuidit ī duas: qa prio facit ꝓpositū, secūdo iducit ad hoc triplex exēplū ibi: Si em̄ angelis. Circa primū dicit: Quib⁹ iu. i. pœna ad quā cōdēnabūtur. m ¶ Iā o. nō ces. qa supdurabit, vt exponūt aliq. sed hæc expositio vī excludi p hoc qd' ꝑmittit: Iā o. & sic loquit de ꝑterito duratio illa sempiterna & de futuro. iō meli⁹ sic exponit vt vī: Iā olim non ces. i. à principio mūdi est ꝑparata. D Nā à principio distinctiōis rerū loc⁹ inferni est ab alijs distinct⁹. & sic dr Isa. xxx. g. Præparata est ab heri Topher, à rege ꝑparata, ꝓfunda & dilatata, nutrimētū ei⁹ ignis & ligna multa. flatus dñi sicut torrēs sulphuris succēdēs eā. n ¶ Si e. d. Hic cōsequēter, ꝓbat ꝓpositū p triplex exemplū. primū est de angelis peccātibus, de q dos bus dicit: Si e. d. an. pec. nō pe. à pœna debita. o ¶ Sed ru. i. funibus. p ¶ Inferni. q funes sunt pcā, q̄ sunt causa detractiōis ad ꝓinferna, sed'm qd' dr Prou. v. d. Iniquates suæ capiūt impiū, & funibus pcātorū suorū cōstringit. q ¶ Detractos. à societate ągelorū sanctorū. r ¶ Intar. tra. cru. in iu. i. post iudiciū. s ¶ Reser. primo em̄ cecidērūt in hūc aerē caliginosum, vbi sunt ad exercitiū bonorū, hūtes tū suā pœnā & supplicīū. Post iudiciū vero detrudent in inferno deficiente sctōrū exercitio, & tūc crescet eorū pœna accidentalis ex his q̄s induxerūt ad pcām & dānationē, sicut glia sctōrū angelorū ex his q̄s induxerūt ad bonū & salutē. Et ex dictis supplēdū est, q̄ sibi de⁹ nō parcet hereticis. t ¶ Et ori. Hic ponit sed'm ex plū de submersis in diluuio ꝓpter pcā eorū, di. Et ori. mun. nō peper. Dicit autē hic originalis mūdus hoīes, q fuerūt ante diluuiū, eo q̄ tūc currebat prima ętas mūdi, q̄ termīata fuit in diluuio. v ¶ Sed octa. Noe. qa cū eo fuerūt sctę pſonæ à diluuio saluatę. x ¶ Iusticiæ prę. qa ꝑdicauit hoīb⁹ illius temporis pœnitentiā, vt dictum est supra epła prima. iij. ca. y ¶ Diluuiū mū. impi o. in. cit a utē mūdo, qa tūc oīs caro corruperat viā suam, Gen. vj. z ¶ Et ciui. Hic ponitur tertium exemplū de ciuitatib⁹ tempore Loth, vt habetur Gen. xix. c. dicēs: Et ciuitates Sodomorū & Gomorrę orū in cinerem redi. quia pluit super eas ignem & sulphur, vt habet ibidē. a ¶ Exemplum eo. qui impie acturi sunt po. i. ostendens q̄ sic punient nisi pœniteant. b ¶ Et iustū Loth oppressum à nefan. iniu. sed'm q̄ dr Gen. xix. d. Vimq; faciebāt Loth vehementissime &c.

† nos
ī. eodem. uit, si Sodomitas deleuit, & Noe & loth
Mat. 25. d
† tardat
B
† catenis
† seruatos
† Gen. 7. a

† falsi doca fidē Christi. e ¶ Superdu. si. ce. per. ctores
i. cām ꝑditiōis, & nō solū sibi, sed ēt alijs. † clam in
iō subdit: f ¶ Et mul. se. eo. lu. ad hoc ducent
† mercatus
g ¶ Per quos uia ue. i. fides catholica. est
h ¶ Blasphe. à paganis & Iudæis tanq̄ mala. p hoc em̄ dat infidelib⁹ occasio de † negantes
ridēdi & cōtēnēdi fidē catholicā. i ¶ Fictis u. i. addecipiēdū cōpositis. k ¶ Deuo. ne. bona vestra tpalia subtrahendo.
l ¶ Quibus iu. Posiq̄ oñdit hęretico- † exitia
rū malicią, hic cōsequēter declarat eorū pœnā, & secūdò pœnę grauitatē, ibi: Magis aūt. Prima diuidit ī duas: qa prio fa- Diuisio
cit ꝓpositū, secūdo iducit ad hoc triplex exēplū ibi: Si em̄ angelis. Circa primū dicit: Quib⁹ iu. i. pœna ad quā cōdēnabūtur. m ¶ Iā o. nō ces. qa supdurabit, vt exponūt aliq. sed hæc expositio vī exclu
di p hoc qd' ꝑmittit: Iā o. & sic loquit de ꝑterito duratio illa sempiterna & de futuro. iō meli⁹ sic exponit vt vī: Iā olim
non ces. i. à principio mūdi est ꝑparata. D
Nā à principio distinctiōis rerū loc⁹ in- † Iob. 4. d.
ferni est ab alijs distinct⁹. & sic dr Isa. xxx.
g. Præparata est ab heri Topher, à rege ꝑ
parata, ꝓfunda & dilatata, nutrimētū ei⁹
ignis & ligna multa. flatus dñi sicut tor
rēs sulphuris succēdēs eā. n ¶ Si e. d. Hic
cōsequēter, ꝓbat ꝓpositū p triplex exem- ➤ crucian.
plū. primū est de angelis peccātibus, de q dos
bus dicit: Si e. d. an. pec. nō pe. à pœna
debita. o ¶ Sed ru. i. funibus. p ¶ In- † antiquo
ferni. q funes sunt pcā, q̄ sunt causa detractiōis ad ꝓinferna, sed'm qd' dr Prou.
v. d. Iniquates suæ capiūt impiū, & funibus pcātorū suorū cōstringit. q ¶ Detractos. à societate ągelorū sanctorū. r ¶ In
tar. tra. cru. in iu. i. post iudiciū. s ¶ Re
ser. primo em̄ cecidērūt in hūc aerē cali
ginosum, vbi sunt ad exercitiū bonorū,
hūtes tū suā pœnā & supplicīū. Post iudi
ciū vero detrudent in inferno deficiente
sctōrū exercitio, & tūc crescet eorū pœna
accidentalis ex his q̄s induxerūt ad pcām
& dānationē, sicut glia sctōrū angelorū
ex his q̄s induxerūt ad bonū & salutē. Et † Gen. 19. c
ex dictis supplēdū est, q̄ sibi de⁹ nō parcet † nefarijsp
hereticis. t ¶ Et ori. Hic ponit sed'm ex libidinosā
plū de submersis in diluuio ꝓpter pcā conuersa-
eorū, di. Et ori. mun. nō peper. Dicit autē hic originalis mūdus tionem
hoīes, q fuerūt ante diluuiū, eo q̄ tūc currebat prima ętas mūdi, q̄ termīata fuit in diluuio. v ¶ Sed octa. Noe. qa cū eo fuerūt sctę pſonæ à diluuio saluatę. x ¶ Iusticiæ prę. qa ꝑdicauit hoīb⁹ illius temporis pœnitentiā, vt dictum est supra epła prima. iij. ca. y ¶ Diluuiū mū. impi o. in. cit a utē mūdo, qa tūc oīs caro corruperat viā suam, Gen. vj. z ¶ Et ciui. Hic ponitur tertium exemplū de ciuitatib⁹ tempore Loth, vt habetur Gen. xix. c. dicēs: Et ciuitates Sodomorū & Gomorrę orū in cinerem redi. quia pluit super eas ignem & sulphur, vt habet ibidē. a ¶ Exemplum eo. qui impie acturi sunt po. i. ostendens q̄ sic punient nisi pœniteant. b ¶ Et iustū Loth oppressum à nefan. iniu. sed'm q̄ dr Gen. xix. d. Vimq; faciebāt Loth vehementissime &c.

NICO. DE LY.

EVerunt ue. Postq̄ brūs Petr⁹ induxit fideles ad Ca. II. tenēdū fidei veritatē, hic cōsequēter inducit eos ad pcauēdū oppositā falsitatē, & primo circa aduentū Christi in mundū,

☞ iustū iniq; ꝓximorū facta & dicta, q̄ cernēs corrigere nō valebat, E ipse aūt in bonis actib⁹ se reseruabat. Nec visis, vel auditis flagitijs se fuscabat, vel visu, vel auditu iustus: qa nihil in illo videbāt nihil de eo audiebant, nisi quod pertinebat ad iusticiā. a ¶ Iniquos. Pseudo & eorū sequaces. & ideo nolite eos sequi. b ¶ In diem iudi. Et ante diem iudicij soluti corpore pœnas luūt, & in iudicio grauiora expectāt, qñ corpore & aīa cruciabunt, c ¶ Dominatio. con. Superbos dicit & arrogantes, qui & ipsi grauiora generalib⁹ luituri sunt supplicia. d ¶ Sectas nō me. hæreticos dicit q blasphemantes fidem vel vitā orthodoxorū: sectas sui nois. i. hæreses inducūt, quibus etiā grauior instat tribulatio. e ¶ Vbi. in quibus malis, qa cōtemnūt dñationē: quia audaces, & cætera, quæ sequunt. Hæc nāq; faciēdo angeli dæmonia fieri, ac penas suę superbię soluere meruerūt,

†Maxime

& qd̄ natura eorū nō patitur vt faciāt, vt pollui carnalibus cōcupiscētijs: ad illud homines alliciūt, & pro illis etiam dānabunt. f ¶ Vbi ange. ibi cruciabūtur iniqui, vbi angeli mali qui prius cōtra deū superbierāt, & nide puniti sunt, iā nō portāt, sed potius abiciūt iudicium

†Cum Geñ. 19.

supbiendi cōtra deum. qd̄ est execrabile aduersus seipsos, quia pro illo grauiter puniunt, & territi, magnitudine pœnarū, iam ab illo iudicio ꝓsumptionis desistunt: sed isti iniqui nondū desistūt. Vel torquebunt ibi: id est apud deū, vbi angeli boni nō sustinēt, sed vindicant si qd execrabile cōtra illos dr̄: sicut subuerterūt Sodomitas, sic & apostoli aliqñ vindicabant. vt cum Petrus occidit Ananiam. g ¶ Velut irratio. pe. Sicut irrationabilibus animantibus naturale est

†ferunt ſmuta

causa pabuli sæpius in captionē & perniciem ignoranter incidere, ita hæretici cōparati iumentis insipientibus, ꝓpter appetitū suæ corruptionis explendū incorruptā catholicæ ecclesiæ doctrinam blasphemātes, & vitā sibi perditionis laqueos nectunt. de quibus cum dixisset:

†nata

†perditiõe

blasphemantes in corruptione sua, recte addidit, & peribunt. h ¶ Mercedem iniusticiæ. idest pœnam pro malis operibus, & maxime illi q cū corruptione carnis seruiant, & vesanis tenent errorib⁹, cōuersationē iusto rum blasphemant: & eis qui sane sapiunt, detrahere non cessant.

☞ Volu

catū eorū esse grauiꝰ. Et hoc satis patet de pctō mortuorū in diluuio & subuersione Sodomæ & Gomorræ. Nā pctā ꝓpter q̄ principaliter inductæ fuerunt punitiones illæ, fuerunt carnalia: vt patet ex prædictis. Hæresis vero est peccatū infidelitatis, qd̄ est directe cōtra deū: & sic scd̄m suū genus grauius est peccatis carnalib⁹. Iterum hæresis est grauior species infidelitatis. nā grauꝰ est fidem suscepta corrūpere vel negare, qd̄ faciunt hæretici, q̄ nō fuscepta, quod faciūt Iudæi & pagani. sicut apud hoīes peius est ꝓmissum denegare, q̄ promissum non facere. & sic sequit q̄ pœna hęreticorū sit grauior & maxime qñ sunt inuoluti cū hoc peccatis carnalibus, q̄les describunt hic per beatū Petrū, vt patet ex ꝓcedentib⁹ & sequentibus. De pctō vero & pœna dęmonū magis est dubiū. Verūtū idē pōt dici ꝓbabiliter de ipsis, saltē q̄tum ad multos eorū. qa doctores catholici dicūt cōcorditer, q̄ hoīes boni p merita sūt assumēdi ad singulos ordines angelorū, & sic ad æqualē gl̄iam. Et eadē ratione vī, vt hoīes mali per sua demerita scd̄m pl̄ vel minus puniendi sunt in similib⁹ gradibus pœnalibus dæmonū. Cū igit hæresis sit pessima species infidelitatis, q̄ est valde graue pctm, sequit q̄ eorū pœna sit grauior q̄ multorū dæmonū. & ma-

† prędicti,

xime qñ sunt hæresiarchæ & alijs vitijs abundantes irretiti, quales describunt istiuel saltē eo & capitibus aliq. His dictis patet prima rō grauis † qualia punitiōis hæreticorū, q̄ accipitur ex gra precedente culpæ eorū, cū dr̄: Magis autē nō vereor eos. s. hæreticos reseruat de⁹ cruciādos. rōnem

a ¶ Ac luxuriosa conuersatione. Nam vitiū cōtra naturam volebant exercere. b ¶ Eripuit. per angelos, q̄ eum cū vxore ac filiabus extra ciuitatē duxerūt vt habet ibidem. Et subditur causa: c ¶ Aspectu enim & auditu iustus erat. i. vita & fama eius iusticia apparebat. d ¶ Habitans apud eos qui de die in diem. i. quasi cōtinuē. e ¶ Animā iustam. ꝓpius Loth f ¶ Iniquis operi. crucia. Nam emendare non poterat, & sic cum dolore portabat. Cōcludit ergo. g ¶ Nouit deus pios de tentatione. i. de morte. h ¶ Eripere. qñ expedit eis, vt patet de Loth, & Noe. i ¶ Iniquos uero in diem iudicij. s. extremi. k ¶ Reseruare cruciandos. quia tunc cruciabuntur non solū in anima, sicut añ iudiciū, sed etiam in corpore. Et ex dictis exemplis cōcludendū est, q̄ similiter hæreticis de pœna debita non parcetur. ¶ Magis autem eos. Hic consequenter ostendit huius pœnæ grauitatē, de q̄ primo ponit duplex ratio, secūdo primę rōnis declaratio. ibi: Hi vero. Prima adhuc in duas scd̄m duplicem rationē, secūda ibi: Angeli. Prima verò ratio accipit ex parte culpæ pœnā merētis. Ex quātitate enim culpę accipit quātitas pœnę Deuter. xxv. a. Secūdū mensurā peccati, erit & plagarum modus.

Diuisio

Hęretici dęmonibus grauiꝰ puꝰnientur

Secūdū aūt expositores btūs Petrus dicit hic hæreticos grauius puniendos q̄ dæmones: & alios de quibus posuit exemplaꝫ ita q̄ non solum hoc est argumentum à simili, sed etiam à maiori negatiue, cū dr̄: Si de⁹ angelis peccātibus nō pepercit, & alijs de quib⁹ consequenter ꝓsequit, multo minus hæreticis, ex hoc sequit peccatum eorum

Nico. de Lyra.

iniuria ac luxuriosa conuersatione eripuit. Aspectu enim & auditu iu-
2 ¶ Quod erat difficile, inter tales iusticiam seruare.
stus erat habitans apud eos qui de die in diem animam iustam iniquis
a ¶ Etsi hoc & illud & omnia ista: ergo.
operibus cruciabant. † Nouit deus
a ¶ Sicut Noe & Loth. b ¶ Sicut diabolum, originalem mundum, Sodomitas.
pios de tentatione eripere, iniquos uero in diem iudicij reseruare cru-
a ¶ Reseruabit.
ciandos. † Magis autem eos qui post
a ¶ Fornicatores dicit: qui pro reatu fœdę corruptionis maiora ut iudicio patientur tormenta q̄ generales iniqui. b ¶ i. qui more brutorum animalium luxuriātur.
carnem in concupiscentia immun-
a ¶ Dominum Iesum iustum iudicem talium recognoscere nolunt.
dicię ambulant, dominationemque
a ¶ Ad maiora crimina. b ¶ In perpetratis.
contemnunt: audaces, † sibi placen-
a ¶ Sine timore vltionis separant homines a deo, & instruunt ad blasphemandum.
tes, † sectas non metuunt introduce-
a ¶ Omnes hi referuantur ad maiora, vbi tanta vis est pœnarum quod & angeli mali qui sunt maiores fortitudine, & robustiores ad perferendum q̄ homines, non portant, quasi onus intolerabile.
re blasphemantes. † Vbi angeli for-
titudine & uirtute cū sint maiores,
a ¶ Quantum ad patientes. i. maiores pœnas.
non † portant aduersu se execrabile
¶ Magistri erroris.
iudiciū. Hi uero uelut † irratiōabilia
¶ Tenduntur.
pecora, † naturaliter in captionē &
¶ Sic isti. ¶ Quare blasphement.
perniciē in his quę ignorant blaspheā
¶ In corrupto sensu.
mātes, in † corruptiōe sua peribunt,
¶ A consortio sanctorum. a ¶ Vt qui in sordibus est, sordescat adhuc.
percipientes mercedem iniusticiæ,

a ¶ Vbi. Hic ponit secunda ratio grauitatis pœnę hæreticorū, quæ accipit ex parte subiecti pœnā sustinentis. Nā dæmones q̄ sunt fortiores ad sustinendum vix possunt sustinere pœnā inferni: & multo minus hæretici q̄ sunt debiliores virtutis, & sic ex hac parte grauius affliguntur, & hoc est quod dicitur: Vbi. id est in pœna inferni. y ¶ Angeli. s. mali. z ¶ Fortitudine & uirtute cum sint maiores. quia naturalia remanserunt in eis integra, vt dicit Dionysius. a ¶ Non portant. idest vix sustinent, sicut enim impossibile dicitur quod est de difficili possibile. v. metaphysicę: ita importabile dicitur quod cum difficultate portatur. b ¶ Execrabile iudi. idest pœnam quæ non dicitur execrabilis in quātum est à deo, quia sic est iusta: sed ex parte dæmonum qui execrantur eam tanq̄ iniustam. c ¶ Hi uero. Hic declarat primam rationem de grauitate pœnę hæreticorum, propter grauitatem culpę ipsorum. & primo ponitur hæc declaratio, secundo intenta cōclusio, ibi: Si enim. In ista vero declaratione notantur de luxuria, insipientia, & superbia. & supra in principio ca. de auaricia. ideo ista quatuor declarat in quatuor partibus quæ patebunt prosequendo. Primo declarat eorum insipientiam dicens: Hi uero: hæretici supple, sunt d ¶ Velut irrationabilia pecora. carentes intellectu veritatis. e ¶ Naturaliter in capti. & perni. idest ex impetu naturæ brutalis ad pabulum, & sic incidunt in laqueum & capiuntur & necantur. & sic ducuntur in perniciem, quæ dicitur à per, & neco necas. f ¶ In his quæ ignorant blaspheā. id est sic hæretici blasphemantes: In his quæ ignorant. articulis fidei, contra quos ex errore latrant. g ¶ In cor. sua. idest in sensu suo corrupto, quo corrupti sunt & alios corrumpunt. h ¶ Peribunt. pro, quo corrupti sunt & alios corrumpunt. i ¶ Percipien. mer. i. pœnā debitā suæ malitię

☞ Volupta

Hic a ¶ Voluptatem. Voluptas bona, vel mala. Voluptas bona recte dies vocatur qua sancti in domino delectantur. Voluptas mala, nox: cum reprobi ad perficienda opera tenebrarum peruerse delectantur. Iniusti ergo delitias coinquinationis & maculæ existimant voluptatem diei: quia cum vacent delitijs impurissimis & execrandissimis has optimas & q̄ si lucis suas iudicant. b ¶ Pellicientes, Pellices dicuntur meretrices, à pollutione vel à pellis formositate q̄ incautos illiciunt. Pelliciunt ergo animas instabiles variorum dogmatū erroneis sectis: quasi constuprantium luxibus subdendo: c ¶ Secuti uiam Balaā. Aliquādo hæretici tam execranda dogmata, p̄ferunt: vt etiam pagani stulti, qui diuina cognitione carent, illorum detestentur insaniam, illorum distorta & deo cōtraria itinera sapiendo sanius redarguant. Et quod peius est multi catholicorum intantum amant mercedem iniquitatis, vt etiam docti clerici ab indoctis laicis merito lacerentur. Qui comparātur prophetæ qui verbis asinæ contra naturam loquentis corripitur. Nec tamen à p̄posito praui itineris retardatur. Qui veniunt de Bosor. Bosor carneus. siue in tribulatione dicitur: quia nulla alia causa magis adulterant verbum veritatis, q̄ pro concupiscentia carnis. Vnde & in tribulatione sunt positi: non q̄ pro domino patiantur: sed animos infirmorum suis doctrinis & peruersis exēplis opprimunt ne respicere possint. Balaam vanus populus, vel præcipitans eos quod illis conuenit. Qui enim agnitam veritatem sponte deserunt, vanus populus sunt & in p̄precipitium suos mittunt auditores, quibus nō salutaria quę corrigant, sed erronea quę delectent p̄dicant, de quibus subditur: Hi sunt fontes sine aqua. p̄o mittunt imbrem doctrinarum quem non habent: velut nubes propheticæ ad quas perueniat veritas dei: & turbinibus dæmonum & vi- B
ne æternū tiorum agitant. loquuntur grandia: & totus eorū sermo superbia est. d ¶ Hi sunt. Non sunt imitandi pseudo. quia licet videantur vtiles: nihil tamen in eis est nisi vanitas & immundicia. e ¶ Superbia. Superbē dicentes se esse iustos q̄uis sit vanum, carnaliter desiderātes: & luxuriose viuentes pelliciunt qui parum effugiunt: qui cū similes eis sunt: tamen aliquatenus declinant eorum societatem: & à peccatis aliquatenus abstinēt. f ¶ In desid. carnis &c. Immundus est omnis qui exaltat cor suum, vt qui paulum refugerint à peccatis, ad suū reuertantur errorem & studeant in luxuria. g ¶ Si enim &c. in cognitione domini nostri & Saluatoris Iesu Christi. &c. Refugientes coinquinationes & animæ & corporis quas mundus immittit: rursus implicati his sicut ante baptismum superantur ab illis coinquinationibus: apparet q̄ facta sunt posteriora deteriora priorib⁹: qa magis offendūt deū q̄ ante baptismum, & maiores pœnas patient: qa mēdaces sunt promissiones factæ in baptismo:

Contigit

Voluptas duplex

Meretrices quare pelli ces vocent

† adulteri, & qui à pec cādo cessā reneficiant

Num. 22. d

† Nu. 22. d 2. q. 7. c. Sacerdotes.

† Iude, d Depœ. dist. 2. c. fiem. §. rursus

† Depœni. dist. 4. c. si refugiētes

NICO. DE LYRA.

† a ¶ Voluptatem. Hic cōsequēter declarat hæreticorū luxuriādi. Voluptas exi. diei deli. Circa quod sciendū, q̄ voluptas qd & quo idē est qd̄ delectatio, quę p̄t esse bona & mala: bona, si sit de operibus virtutū intellectualiū vel moraliū, mala aūt, si sit de actibus venereis. Voluptas igit quæ idē est qd̄ delectatio, potest esse bona & honesta, mala & turpis. dicet aūt frequētius accipiatur p̄ delectatione carnis quæ turpis est, maxime in veneris, tamē hoc accipitur p̄ delectatione honesta in operibus bonis. iō dicitur voluptas diei, qa q̄ facit veritatē venit ad lucē, Ioh. iij. c. Est igitur sensus, q̄ hæretici luxuriosi delectationes carnis reputāt esse voluptatem diei. i. eas esse licitas & honestas. & sic iungat̄ litera. Voluptatem existimantes diei. i. delectationē honestā. b ¶ Existimantes. supple esse. c ¶ Deli. coin. i. luxurię, vbi est coinquinatio ex duarū p̄sonarū cōiunctiōe. d ¶ Et macu. i. gulę. ideo subditur: e ¶ Delitijs affluē. in cōuiuijs suis. in quo notatur excessus in qualitate & quantitate cibi & potus. f ¶ Luxuriantes in conuiuijs suis. vos ad hoc pertrahentes. erroribus g ¶ Oculos habentes plenos adulterij. i. signis suis, insuladulterij. h ¶ Et incessabilis. deli. i. gulæ, quę tant vobis satisfactionem repetit quotidie. i ¶ Pellicientes. i. decipientes. k ¶ Animas instabiles. i. quæ non sunt in fide firmatæ. l ¶ Cor exercitatum. Hic cōsequenter declarat eorum auaritiā di. Cor exercitatum auaritiā habē. qa frequēter cogitāt q̄liter bōa simplicium ad se trahant. m ¶ Maledictionis filij. maledictiōe diuina digni, sicut dicit̄ mortis filius ille qui est morte dignus. ij. Reg. xij. n ¶ Derelinquētes uiam re. iusticię. o ¶ Errauerunt. per deuium auaritię. p ¶ Secuti uiam Balaam filium Bosor. qui cupiditate ductus iuit ad maledicēdū populo Israel. Nu. xxij. quod erat iniquum, ideo subditur. q ¶ Qui mercedem iniquitatis amauit. cor. amator. tanq̄ cupidus & auarus. r ¶ Correptionem uero habuit suæ uesaniæ. Subiugale mutum animal. i. asinam suam, quæ corripuit eum à via declinando, & pedē eius parieti allidendo, & etiā diuina virtute loquēdo, vt habetur Nu. D
xxij. s ¶ Prohibuit pro. insipiē. ostēdendo p̄ hæc signa, q̄ ibat ad Balach mē re peruersa. t ¶ Hi sunt. hic declarat hęreticorum superbiam di. Hi sunt fontes sine aqua. nā ab eis nō emanat fons sapientiæ. v ¶ Nebulæ. p̄p̄ obscuroris. x ¶ Turbinibus exa. i. vētis tempestuosis superbiæ. y ¶ Quibus caligo tenebrarum. inferni. z ¶ Reseruatur. vt pœna respondeat culpæ. a ¶ Superbia enim uani. loquē. erronea doctrinā. b ¶ Pelliciunt. i. decipiunt. c ¶ In desidere. car. i. luxuria carnalis. ad distinctionē idololatriæ q̄ est luxuria spūalis. d ¶ Eos qui paulu. effu. i. aliquātulum se subtrahūt a doctrina ecclesiæ. tales em̄ cito ab hæreticis decipiūt. e ¶ Qui. s. hereticis. f ¶ In errore con. i. indurati. g ¶ Liberti. illis promittentes. dicēdo q̄ licite possunt vti delectabilibus carnis, vt sic citius decipiāt. laxantes ea ad quę sunt hoīes, pni. b ¶ Cū ipsi. s. hæretici. i ¶ Serui sint corrup. quod probat cōsequēter di. k ¶ A quo enim quis superatus est. hu. & ser. est. ipsi vero superati sunt à corruptione vitiorū: vt patet p̄ predicta. ergo &c. l ¶ Si enim. hic infert cōclusionē intētā. s. q̄ hęrerici sint aliis p̄tōrib⁹ grauius punitēdi, quia recidiuum ad infidelitatem & alia vitia, corum culpam aggrauat per ingratitudinē. & hoc est qd̄ dicitur: Si enim refugien. coin. mū. id est vitia luxurię, gulæ, & auaritiæ, & superbię. m ¶ In cog. domini no. i. per receptionem fidei quæ talia prohibet. n ¶ His rursum implī. per recidiuum. o ¶ Superantur. per cōsuetudinē. p ¶ Facta sunt eis posteriora dete. priori. propter aggrauationem prædictam. ideo subditur: q ¶ Melius enim erat illis non cognoscere uiam iust. &c. quia per recidiuum ingratitudo diuini beneficij præaccepti aggrauat peccatum. Cætera patent.

¶ In ca. ij. vbi dicitur in Postilla. Sed rudentibus. i. funibus.

ADDI. Super illud verbum, rudentibus. Glo. Rudentes sunt funes quibus nauæ vela suspendunt.

Voluptas qd & quo duplex

† a ¶ Voluptatem existimantes diei deli
a ¶ Et secundum malam existimationem. b c
tias, coinquinationes & maculę: dēli d
¶ Vt ibi vos decipiam. e
tijs affluentes in conuiuijs suis: † lu f
a ¶ Etiam in gestu corporis profitentur nequitiam animi, vel oculus. i. anima quæ debet prouidere. vel oculus magister eorum cupit adulteria, vel cum vxoribus vel cum diabolo,
xuriantes uobiscum, oculos haben g
a ¶ Vel incessabilibus delictis.
tes plenos † adulterij & incessabilis h
a ¶ A quibus non facile cessatur, quia sunt quasi naturalia, vt stultitia, ebrietas, somnolentia.
b dēlicti, pellicientes animas insta i k
a ¶ Vel execcatum. b ¶ Quia quicquid agunt, causa auaritiæ faciunt.
biles, cor exercitatum in auaricia l
a ¶ Iam possessi a maledictione æterna. b ¶ Ex ratione enim cognoscebant quid credere, & quomodo viuere deberent.
habentes, maledictionis filij dere m n
¶ A statu mentis.
linquentes uiam rectam errauerūt, o
¶ Ad idem tendentes ad quod ille tetendit, qui veniebat maledicere populo Israel contra voluntatem dei, sed contingebat illa sicut Balaam contigit, quem correpuit asina de sua vesania.
c † secuti uiam Balaam & Bosor, qui p q r
mercedem iniquitatis amauit, cor
reptionem uero habuit suę uesanię.
¶ Quia asina.
Subiugale mutum animal in homi
nis uoce loquens prohibuit prophe s
a ¶ Non lauantes sed notnes coinquinantes. t
d tæ insipientiam. † Hi sunt fontes si u
¶ Obscurantes instinctu diaboli.
ne aqua, & nebulæ turbinibus exa v x
a ¶ Pseudo vel hæretici. b ¶ Obscuritas peccatorum seruatur vt sordescant amplius vel infernales pœnæ.
gitatæ, quibus caligo tenebrarum y
c *reseruatur. Superbia enim uanita z a b c d
f tis loquentes pelliciunt † in desidę e f
rijs carnis luxuriæ eos qui paululū
a ¶ Errant & alios errare faciunt. b ¶ Vel conuersati.
effugiunt, qui in errore cōuersan g
a ¶ In sua secta promittunt esse libertatem comedendi & bibendi & dormiendi & regnandi in æternum.
tur libertatem illis promittentes: h
a ¶ Id est serui corrupti vel serui diaboli corrumpentis.
¶ Et vere sunt serui: quia.
cum ipsi serui sint corruptionis. A i k
quo enim quis superatus est, huius
¶ Et vere sunt serui acquisiti: quia cum prius liberi essent, modo coguntur seruire grauius q̄ antea.
g & seruus est. † Si enim refugientes l
coinquinationes mundi † in cogni m
tione domini nostri & saluatoris Je
su Christi, his rursus implicati su n o
perantur, facta sunt eis posteriora p
a ¶ Vere deteriora. ¶ Minus malum.
deteriora prioribus. Melius enim q
gulæ, & auaritiæ, & superbię. m ¶ In cog. domini no. i. per receptionem fidei quæ talia prohibet. n ¶ His rursum implī. per recidiuum. o ¶ Superantur. per cōsuetudinē. p ¶ Facta sunt eis posteriora dete. priori. propter aggrauationem prædictam. ideo subditur: q ¶ Melius enim erat illis non cognoscere uiam iust. &c. quia per recidiuum ingratitudo diuini beneficij præaccepti aggrauat peccatum. Cætera patent.

† per cōcupiscentia carnis, voluptati bus

† per cognitionē.

Ha ¶ Cõtigit enĩ illis. In ꝓuerbijs cum expositione positũ est: E Sicut canis qui reuertit ad vomitum suum, ita stultus qui iterat
Prou.26.b stulticiã suã. Et post Apl's addit de suo, & sus lota in uo.lu. Canis cũ vomit, ꝓfectocibũ, q̃ pct⁹ deprimebat, ꝓijcit, sed cũ ad vomitũ reuertit, vnde leuiat⁹ fuerat rursus occupatur. Sic q̃ negtiã q̃ mẽtis intima p̃mebat, cõfitẽdo, ꝓijcit,
† cognoscere uisse post cõfessionẽ dũ repetit, resumit. Sus dũ in luto lauat sordidior reddit. Sic q̃ pctm̃ plangit, nec tũ deserit, pœne grauiori se subijcit, q̃ & ipam quã fidẽdo impetrare potuit veniã cõtẽplat, & q̃si i lutosa aq̃ semetip̃m voluit. qa dũ fletib⁹ suis vitæ mũdiciã subtrahit, añ dei oculos sordidas ipas etiã lachrymas facit.

GLOS. ORDI.

Cap. III.

† ad voluta brũ cœni

Hanc ecce uo. Iam aliã epistolam scripsi ad repellẽdos pseudo: Et vt meã magnam sollicitudinẽ vobis ostendã, ecce pro eadẽ cã hãc etiã secundã scribo epam. c ¶ Vt memo. Vt p illas epas sitis memores eorũ verborũ q̃ ego ipse pñs p̃dixi vobis. Verborũ dico accepto rũ, à san. p. q̃ auctoritate sctõrũ ꝓpheta rũ cõfirmanẽ, & sitis memores p̃ceptorũ sctõrũ apostolorũ: ne p̃cepta q̃ sancti apli dederũt vobis, dimittatis. p p̃dicatiõe illorũ pseudo: & q̃ præcepta sunt etiã do. & sal. qa ipse dñs q venit saluare nos, hæc p̃cepta instituit & seruare p̃cepit. d ¶ Illuso. Illudẽtes fidei & spei Christianorũ, q̃ tps resurrectionis futurũ sibi frustra ꝓmittat, nõ iuxta catholicã fidẽ, sed secũdũ ꝓprias cõcupiscẽtias ambulãtes, nouis pãis gaudẽtes & dicẽtes: Vbi est p. Hoc volũt vobis îducere, vt oẽs p̃missiões de Christo vanas credatis. Q. nõ sunt ipleta ĩ Christo, q̃ de illo p̃dicta sunt in ꝓphetis. Aut vbi ẽ ad
† prædicta sunt † mandati nostri, qui sumus apostoli domini & saluatoris. † 1. Timo. 4. g
u.e. Q. qd̃ signũ de aduẽtu ei⁹ potestis oñdere? Q. null⁹ aduẽt⁹ est futur⁹. Iõ nõ
F 2. Tim. 3. a
credũt futurũ aduẽtũ, qa ex q̃ pa. nodor. i. à tpe resurrectiõis, & pẽs festi. eũ expectãdo reqeuerũt, vbi primũ cœpit dicari resurrectio mortuorũ, oĩa cursus & ordo oĩm creaturarũ sic perse. sicut mõ, & nihil mutatũ est, ad testimonium
† creatiõis aduẽtus ei⁹, & hoc ab ĩni. creatu. Sicut fuit in principio mũdi, si adhuc est, & iõ nõ credũt vllũ aduẽtũ futurũ. e ¶ Vbi est pro. Paulus scribens Thessalonicensibus coercet eos q̃ diẽ dñi instare autumabãt. Petr⁹ reprehẽdit illos q̃ aduẽtũ & ꝓmissa dñi tardare asseuerãt. Vñ cõstat oĩb⁹ q̃ diligũt aduẽtũ ei⁹, mẽtẽ in hac opiniõe tẽ
perãtius cohibẽdã, vt neq; vicinũ citiusq; aduenturũ diẽ dñi, neq; rursum tardius hũc aduentare suspicemur. sed hoc solũ, pcurem⁹, vt siue ocius, siue sero aduenies peratos nos possit inuenire, dũ venerit. f ¶ Latet. Ideo dicunt oĩa eodẽ mõ pseuerare, qa vel verè
Ier.8.c nesciũt, vel fingũt se nescire, vt vos decipiant. Duo dei iudicia, alterum p aquã qd̃ ꝑterijt, alterũ per ignẽ qd̃ restat. Hoc dicit latet eos, q̃ cæli. i. iste humidus aer & turbulẽtus de quo dicit: Milu⁹ in

Nicolaus de Lyra. ☞ cælo cogno

Hanc ecce uo. cha. Postq̃ apostolus remoui Ca. III. errorẽ circa primũ Christi aduẽtũ contingẽtẽ, hic cõsequẽter docet p̃cauere errorẽ futurũ circa scm eius aduentũ. Circa qd̃ sic ꝓcedit, qa prio fideles inducit ad tenẽdũ suã doctrinã di. Hãc ecce uo. cha. se. scri. epi. in qui. s. prima' & secũda. b ¶ Vestrã exci. in con. i. per monitionẽ charitatiuã. c ¶ Vt memo. sitis eo. q̃ præ. uer. sanctorũ, vt ea recta neati, in mẽte, & impleatis opere. Et subdit cui⁹ sunt verba dicẽs:
Diuisio d ¶ Prophe. & apo. ue. præ. do. & sal. q̃ verba sunt dñi præcepta, nos aũt sumus eius ministri denũciãdo vobis ipa. e ¶ Hoc pri. Hic cõsequẽter inducit ad p̃cauendũ errorẽ, qui error primo ponit & eius motiua rõ. secũdo rõnis exclusio, ibi: Latet em eos. tertio veritatis determinatio, ibi: Aduenient autẽ. Circa primũ dicit: Hoc pri. sci. q̃ ue. in die. no. potissime circa Antichristi tempora.

erat illis non † cognoscere uiam iu-
a ¶ Quia præter mala quæ sicut prius agunt, præuaricatores promissionis sunt.
sticiæ, q̃s p̃st agnitionem retrorsum conuerti ab eo quod illis tradi-
¶ Probat autoritate sub specie canis, quod sunt ueqeam serui.
a tum est sancto mandato. Contigit
¶ Illis conuenit illud verum prouerbium, vel illa pars libri quæ continet illud prouerbium.
enim illud eis ueri prouerbij: † Canis reuersus ad suum uomitum, & sus lota † in uolutabro luti.

Cap. III.

b Hanc † ecce uobis cha- a
rissimi secundã scribo epistolam, in qui
a ¶ Epistola. ¶ Vobis quibus scribo epistolam.
bus uestram excito b
a ¶ Vt vos commoneam, & vos alios commoneatis.
in commonitionem sinceram men- c
tem, ut memores sitis eorum quæ c
† prædixi uerborum à sanctis pro- d
phetis & † apostolorum uestrorum,
præceptorum domini & saluatoris.
† Hoc primum scientes, quod ueni- e
a ¶ Tempore Antichristi, cuius iam sunt isti præcones.
ent in nouissimis diebus in decepti- f
d one illusores iuxta proprias concu- g
piscentias ambulantes, dicentes: h
e Vbi est promissio, aut aduentus
a ¶ Ex parte fidelium non est promissio, aut aduentus, quia exquo antiqui patres mortui sunt nihil videmus mutatum in mundo, neque aliquid immutabitur. nisi fiat modo est.
eius? Ex quo enim patres dormie- i
runt, omnia sic perseuerant ab k
a ¶ Hic apostolus ex sua parte.
f initio † creaturæ. Latet enim l
a ¶ Nullum iudicium esse futurum. b ¶ Alia translatio cæli erant, olim de aqua, & per aquam constituti.
c ¶ Alterius modi.
eos hoc uolentes, quòd cæli erant m n

pora. f ¶ In dece. illuso. i. illusores veritatis habentes verba cõ G posita ad decipiendũ. g ¶ Iuxta p̃ con. am. i, secundũ delectabilia mũdi & carnis viuẽtes. h ¶ Dicen. &c. Circa quod sciendũ, q̃ circa futurũ iudiciũ fuit vnus error à tempore apostolorũ. s. q̃ illud iudiciũ erat valde ꝓpinquũ. Quẽ remouet Paulus Apostolus. ñ. Thessal. ij. a. dicens: Rogamus autẽ vos fratres, vt nõ cito moueamini à vestro sensu, neq; terreamini q̃si instet dies dñi. Alius aũt error est totaliter cõtrarius. s. illorũ q̃ negãt iudiciũ futurũ, & est error illorũ q̃ dixerũt diuinã ꝓuidẽtiã nõ se extẽdere ad actus hũanos, & etiã illorũ q̃ negãt imortalitatẽ aĩæ hũanæ, ad vtrũ q̃ eĩ errorẽ sequit iudiciũ nõ esse futurũ. Errores aũt isti renouabunt & inualescẽt circa tpa Antichristi, & per cõsequẽs cõclusio sequẽs de generali iudicio non futuro. Rõ vero motiua ipsorũ ẽ, ꝓpter cursum naturæ, q̃ à tẽporib⁹, de qb⁹ nõ est memoria, pcessit p regulatiões dierũ & annorũ, ita q̃ nõ fuit mũdi notabilismutatio, nec fiet erit vt dicũt. & hoc est qd̃ dicit: Dicẽtes: ubi est pro. aduẽ. ei⁹? q. d. nõ põt oñdi p aliq̃ apparens, q̃ fit Christus vẽturus ad iudicandũ, nec p cõsequẽs q̃ impletur? sit illas ꝓmissiões, q̃s Christi ãi dicũt in eis implere, scm qd̃ dicit Lu. xxj. c. His aũt fieri incipientibus respicite & leuate capita vra, qm̃ appropinquat redẽptio vra. Et subdit dicti cõ firmatio, cũ dr: i ¶ Ex quo e. pa. dor. antiqssimi. k ¶ Omnia sic per. in suo cursu, & eadẽ rõne sic pseuerabũt sine tali mutatiõe, q̃ dr̃ iudicio futura. l ¶ Latet e. Hic consequẽter ponit rõnis exclusio. In hac eĩ rõne duo implicant. Vnũ est, q̃ non fuit de ꝑterito notabilis mutatio, exquo cõcludit, q̃ nec erit de futuro. Aliud est q̃ promissiones factę Christi a nis nõ sunt impletæ nec implebunt: & ex H tali retardatiõe implẽtionis arguitur iudicium nõ esse futurũ. Propter qd̃ bt⁹ Petrus primo excludit primũ, secũdo secundũ, ibi: Vnũ vero. Primũ autẽ excludit tanq̃ falsum per diluuiũ, quod notabiliter mutauit mundũ submergẽdo oẽ viuũ, ꝑter illa quæ saluata fuerũt in arca, Gen. vij. Terra etiã fuit notabiliter immutata. nã ante proferebat fructus plures & meliores. ꝓpter qd̃ esus carniũ & piscium, concessus est post diluuium, Gen. ix. & pro debilitatione humanæ naturę. igit̃ p hãc mutationẽ primo dictũ aliorũ excludit, & secundo propositũ cõcludit

Formatio nis rerũ et positio de plet

ibi. Cæli autẽ. ¶ Circa primũ sciendũ, q̃ litera dupliciter est exponẽda secundũ duas expositiones de formatiõe rerũ & earũ distinctionem, quas diffuse posui in principio Gen. Vna est q̃ materia oĩm corporaliũ, excepto cęlo empyreo, pducta fuit prio subvna cõi forma, ꝓpter qd̃ vocat plurib⁹ noĩb⁹. s. terra. Gen. j. a. In principio fecit de⁹ cælũ & terrã, scm Bedã eĩm & Strabo & alios sq̃tes hũc expositionis modũ, per cælũ intelligit cælũ empyreũ, qd̃ statim factũ angelis est repletũ. p terrã vero materia corporalẽ. Vocat etiã abyssus & aquã, ibidẽ: Tenebræ erãt sup faciẽ abyssi, & spũs dñi ferebat sup aquas: sicut volũtas artificis sup materiã de qua vult aliq̃ distinctę formare, ita q̃ de illa prima die formata est lux, secunda die cælũ stellatũ & crystallinũ super ipm, tertia die quatuor elemẽta. Sciẽdũ etiã, q̃ bt⁹ Petrus nõ loquit̃ hoc de aliquo cęlo nisi de aereo, eo q̃ fuit purgatũ p diluuiũ, aſcẽdẽs. xv. cubitos supra cacumina mõtiũ, de q̃ purgatiõe logit̃ hic bt⁹ Petrus. Igit̃ scm hũc modũ sic exponit̃ litera. ¶ Latet enim eos. i. illos q̃ dicũt mutationẽ notabilẽ mũdi nõ esse factã in ꝑterito Hoc, scilicet qd̃ sequit̃ postea. m ¶ Volẽtes. quasi dicãt hæc ignorantia est affectata, quia poterãt scire p sacrã scripturã quę loquit̃ de diluuio, de quo subdit̃: n ¶ Quæ cæli erãt prius. i. q̃ añ diluuium erat cælum aereũ, qd̃ dicit̃ cæli in plurali, ꝓpter ei⁹ duas partes. s. superiorem, quæ transcendit cacumina montium, quæ cum cælo reuoluitur motu diurno, vt habetur. j. Meteororum: & inferiorẽ, quæ nõ sic reuoluitur propter impedimentũ mõtiũ.

☞ Et terra

cælo cognouit tps suū. Erāt prius .i. inter priores creaturas mūdi,
A vel pri⁹ .i. añ diluuiū. Et ꝙ terra erat pri⁹ cōsistēs de aq̄.i.ꝙ remotionē aq̄, q̄ opante verbo dei cōgregata est in vnū, & ita apparuit arida, & cōsistēs ꝓ aquā; ga diuina dispositiōe venis aquarū ē tota plena, sicut corp⁹ animalium sanguine, ne ariditate deficeret, si irrigatio aquæ deficeret. ꝓ q̄ duo .i. in quibus duabus partibus aere & terra, q̄ tūc erat mūdus alteri⁹ modi q̄m iste, perijt, inūdatus aqua diluuij. Nā superiores ptes nō attigit diluuiū. Cæli aūt q nunc sunt & terra eodē verbo dei, repositi ī eā formā quā mō hñt sunt reseruati igni in meli⁹ cōmutāda, in diē iudicij & pditionis impiorū hoim. a ¶ Per q̄ il. t. m a. i. ꝓ. Perijt terra, ga submersa tāto tpe fructificare destitit, postea ēt dissimilē plenisq; ilocis ab ea quā pri⁹ acceperat facē recepit. perijt & cęli s. d'm spēs hui⁹ aeris. Occupauit em aq̄ totā istā capacitatē, vbi aues volitant. Sunt & cæli supiores, sed vtrū & ipsi perituri sunt igni, an hi soli q etiā in diluuio perierunt, discepratio est aliq̄ scrupulosior inter doctos. b ¶ Vnū ue. hoc. Probato ꝙ iudiciū vere erit, oñdit q̄ efficax fuerit. Si dē vobis â pseudo: qd' vultis potestis facere, ga tantū tēpus restat vsq; ad diē iudicij, ꝙ ex lōginquitate tpis iudex scire multa nō poterit: non credatis eis, ga quicquid pōt fieri mille annis, ita videt, sicut illud qd' fit vna die. Sic dicit: mille annis pœnitēdo nō assequimini veniā delictorū: nō credatis: ga vnus dies vere pniæ tātū valet quantum mille āni, sicut latroni. Si dicit: nō oportet tādiu laborare, vna die potestis resipiscere. nō credatis, ga mille āni laboris nō plus sufficiūt ad vitā q̄m vn⁹ dies. Et q̄n q dē futurū est iudiciū, ergo nolite seduci ꝓ pseudo, q dicunt vobis, ꝙ etsi sit futurū iudicium, nō tn vobis timendū. quia cū sint tot cogitationes &
B tot actus hominū, si sigillatim debeāt discuti, non sufficient milia ānorū, cū i vno solo die dicaē futurū iudiciū, & sic multa poterūt latere iudicem. Sed nō lateat vos istud, ꝙ tātū valet apud deū vn⁹ dies ad agēdū aliq̄d, quātū mille anni hoib⁹ ad solam rē faciendā.
c ¶ Sicut mille anni. In agnitione diuinę virtutis & ꝑterita & ꝑsentia & futura æqualiter pntia cōstant: & q̄ lōga nobis vel breuia videnť tēporū curricula, æqualis sunt spaciꝫ apud cōditorē tēporū, & oia æqualiter & magna & parua cōspicit. Ideo hoc cōmorat Aplūs, vt cōuincat eos q dicebāt, vbi est ꝓmissio, aut aduētus eius? ostēdēs deū nequaq̄ oblitū suæ ꝓmissiōis, aut aduentus. Sed cū ita vnūquēq; diem seculi nostri æterna sua memoria cōtēpleť, vt ānorū mille circūitus, & ita mille ānos vt vni⁹ diei spaciū sine labore circūspiciat: manifeste intelligendum est, ꝙ ipsorū q̄q; dierū & annorū oīm finē certissime nouerit, & absq; vlla dubitatione hoc quoq; ꝓnouerit, q̄n aduētus ipsius claritas reuelāda, q̄n ꝓmissa sanctis sint reddēda præmia. Vnde & recte subiungitur:
d ¶ Nō tar. do. Et ga oīa vider, potestis credere, ꝙ dñs non tardat ꝓmissis implendis, ga nōdū est tps implēdi, sed tpe q̄ prœuidit īplenda implebit. Sed iō differt, vt electorū summā quā prœuidit
Apoca.6.c prius adimpleat. vñ in Apoc. Et dictū est illis, vt requiescerent adhuc modicū tps, donec cōpleant conserui eorum. e ¶ Cæli magno. Allegorice. Cæli .i. sancti si qd in eis purgandum est p ignē
Allego. purgabunt. f ¶ Elemēta. Quatuor, quibus mūdus cōstitit, ille maximus ignis absumet. Nec cūcta intantū absumet vt non sint, sed duo in totū consumet, duo vero in meliorē restituet faciem. Vñ in sequētibus: Nouos cælos & nouā terrā, & promissa ipsius
☞ expectamus &c.

†olim

†cōsistēres

†prius & terra de aqua & per aquā
a ¶ Duo. .i. in quibus partibus aere & terra.
a †consistens dei uerbo, per quæ ille
a ¶ Pollutus peccatis hominum per aquam purgatus est.
tunc mūdus aquā inundātus perijt.
a ¶ Post diluuium, & coinquinantur peccatis, reseruati sunt vt purgentur per ignem cum suis malis habitatoribus in die iudicij.
Cęli autem qui nunc sunt, & terra eodem uerbo †repositi sunt igni, reseruati in diem iudicij, & perditionis impiorum hominum. Vnum uero hoc non lateat uos charissimi,
†quia unus dies apud dominum sicut mille anni, & mille anni sicut dies unus. Non tardat dominus promissionem suam, sicut quidam existimant, sed †patienter agit propter
a ¶ Vt vos in virtutibus crescatis. b ¶ Et vt alij qui conuertendi sunt conuertantur.
uōs, nōlens aliquos perire, sed omnes ad pœnitentiā †reuerti. †Ad
a ¶ Vel resipiscere. ¶ Non tardat: sed potius.
ueniet autem dies domini, sicut fur,
a ¶ Improuisus, capiens ad iudicium.
in quo cæli magno impetu trānsient, elementa uero calore soluentur:
a ¶ Qui in diluuio transierunt, quia tantum ascendet iudicij ignis quantum ascendit aqua diluuij. b ¶ Insoluentis ignis c ¶ In aliam formam.

†longanimis est

†recipere

Luc.23.f

a b c d e f g h i k l m n o p q r s t v x y z a b c d

cessit ex trib⁹ elemētis ꝓdictis, patet Gen. vij. b. vbi dicit: Rupti sūt Coes fontes abyssi magnæ .i. Oceani, ga cauernositates terrę, intra ꝗs cōtinet mare, ruptę fuerūt, & sic aq̄ maris effusæ fuerunt super terrā hītabilē. Ex q̄ patet, ꝙ p aquā & terrā factū ē diluuiū. Sicr p aerē, nā ibi subdit: Et facta est pluuia sup terrā. xl. dieb⁹ & .xl. noctib⁹, & sic magna ps aeris conuersa fuit in aquā. Alia vero expositio accipit secūdū dictū Hebręorū & plurimū doctorū catholicorū, q dicūt à principio creationis oīa corpalia q̄tū ad principales mūdi ptes, scilicet corpora cælestia & q̄tuor elemēta fuisse simul ꝓducta sub formis suis substātialibus ab inuicē distinctis, & formatio seu distinctio eorū q̄ describit in pricipio Gen. facta prima die, secūda, tertia & quarta nō accipit nisi secd'm proprietates & qualitates accidentales, sicut dicit aliqs hō fieri, qñ peruenit ad ætatem adultā, & hoc ꝓpter debitā quātitatē & robur corpis & similia q̄ tūc attingit, & tñ nō sunt nisi ꝓprietates accidētales, ga secd'm suā substātiā factus est hō à principio vnionis aīæ cū corpe, & sic lux q̄ dr facta prima die est ipsa claritas solis, q̄ est ei⁹ qualitas. Qd' aūt dr sol fieri tertia die, hoc est secd'm motū ei⁹, ꝓpriū ab occidente in orientē. Cęlū vero qd' dr factū secūda die. i. corpora cælestia: hæc factio accipit secd'm soliditatē, tūc eis data secundū Hebræos, secd'm alios vero est virtus influēdi in inferiora q̄ tūc fuit eis data. Sicr † 1. Thes. formatio elemētorum seu distinctio facta fuit tertia die secd'm proprietates acci Apoca.3.a dētales, nā ante diē tertiū elementū aquę nō habuit debitā densitatē, sed vaporaliter eleuabat ꝑ totū aeris spacium, & sic vnū elemētū nō videbat ab alio distinctū, nec sicr terra, ga erat a quis cooperta, sed tūc aquæ fuit debita dēsitas, & sic occupauit minorē locū: & factæ fuerūt cōcauitates in terra, vbi recepta fuit vna ps elemēti aq̄, & sic remāsit discooperta vna ps terræ D aqs, ꝓ habitatiōe hoim & aīaliū, & aer appuit in sua trāsparētia, sicut pleni⁹ dixi in principio Gen. Et secd'm hoc exponēda est sic lra hæc, cū dr: Cæli erāt pri⁹ .i. duæ ptes aeris, supior & iferior. Et terra .i. elemētū terræ. De aq̄ formata, mō dicto: qa p dēsitatē aq̄ & receptionē ei⁹ ītra cōcauitates terræ appuerūt elemēta distincta. Cętera exponant sicut pri⁹. k ¶ Cæli. Hic ex dictis cōcludit ꝓpositū, argues à sibi, ꝙ sic mūd⁹ fuit īmutat⁹ ꝑ aquā tpe Noe, sic aduenięte iudice īmutabit ꝑ ignē cōflagratiōis, q secd'm doctores catholicos tm ascēdet, quātū aq̄ diluuij ascēderūt. & hoc ē qd' dicit: Cæli au. qui nūc sunt. i. superior pars aeris ꝙ inferior. l ¶ Et terra. in elemētū terræ. per quod etiā intelligit elementū aq̄, eo ꝙ nō est totaliter separatū à terra, sed ptes aliquæ aquæ cōmiscentur ptib⁹ terræ, & aliquę in terra cōcauitates cōtinent, vt dictū est. m ¶ Eo dē uer. diuino. n ¶ Reposi. s. i. cōseruati. qm̄ si virtus dei cōseruās ab eis retraheret, i nihilū redigerent. o ¶ Igni, re. in diē iu. i. per ignē purgandi. p ¶ Et per. im. ho. tūc em corpe & aīa dānabunt. q ¶ Vnū ue. hic excludit secd'm motiuū de retardatione impletionū diuinorū promissorū, ga nō est retardatio ex pte dei, licet nobis videat, ꝓpter qd' dr: r ¶ Quia un⁹ di. a. do. si. milan. sic aūt loquit Petrus secd'm qd' dicitur pē. lxxxix. b. Mille anni ante oculos tuos tanq̄ dies hesterna, q̄ præterijt. Per millenarium annū intelligit quātacūq; reuolutio tēporū, q̄ modica est, & nullius momēti cōpata diuinæ æternitati, ꝓpt qd' rndēdo eorū argumēto subdit: s ¶ Nō tar. d., p. i. in redditiōe ꝓmissorū nō tardat vltra debitū, t ¶ Sicut q. exi. erronee, ꝓpter hoc negātes futurū iudiciū, vt ꝓdictū ē. v ¶ Sed pa. ag. iudiciū differēdo. x ¶ Propter uos. vt iusti. s. i merito ꝓficiāt, & mali ꝑ pniam redeāt. nō sequit: y ¶ Nolēs ali. pi. q̄tū ex se. z ¶ Adue. Posteq̄ excluserorē circa iudiciū futurū, hic cōsequēr determiat ỹ itatē. & prio ponit hęc determiatio, secūdo subdit vtilis monitio, ibi: Cū igit hęc. tertio doctrię Pauli approbatio, ibi: Sicut & charissimus. qrto cōcludit intēta cōclusio, ibi: Vos igit. Circa primū dicit. Aduenietau. dies do. i. dies iudicij: q̄ dr dies dñi, ga tūc in oībus fiet volūtas ei⁹ in punitiōe malorū & præmiatiōe bonorū. & subdit modus veniēdi, cū dicit: a ¶ Sicut fur. i. repēte & ex improuiso sicut dr Mat. xxiij. c. De die aūt illa & hora nemo scit &c. b ¶ In quo cæli. i. superior ps aeris & inferior. c ¶ Magno im. trā. à statu

Nicolaus de Lyra.

a ¶ Et terra. i. elementū terræ. b ¶ De aqua. i. de informi materia, q̄ notat aq̄ vt dictū est, & de illa facta sunt elementa, vt dictum est. c ¶ Et per aquā cō. ga ꝓtib⁹ terræ admiscēt aq̄, vt terra habeat cōtinuationē & consistētiā, aliter em resolueret i puluerem. d ¶ Dei uer. supple facta sunt ista, vt patet Gen. j. e ¶ Per q̄. s. tria elemēta ꝓdicta, aerē, aquā, & terrā. f ¶ Ille tunc mun. i. tpe Noe. g ¶ Aqua. s. diluuij. h ¶ Inū. à sordibus factus in mundo sensibili. i ¶ Perijt. quia oīa viuētia fuerūt mortua, exceptis saluatis in arca. Elemēta etiā fuerūt deteriorata. Qd' aūt diluuiū, ꝓ

iñ ☞ calore sol

E expectamus &c. Vel: Elementa sancti, qui fuerūt alijs materia bene operandi, p temporale supplicium soluent in melius. a ¶ Nouos ue. cæ. Non ait alios, sed veteres & antiquos in melius commutandos. Vnde Dauid: Ipsi peribunt, tu autē permanes, & oīa sicut vesti. veterascent. Et sicut opertoriū muta. eos, & muta. &c.

Ps. 101. d

Quæ mutabuntur? Constat pro certo, quia consumpti p ignem, mox abeunte igne grationē resumēt speciē. De igne & aqua nihil tale habemus, quin potʾ habem⁹ in Apocalypsi: Et mare iam nō est.

Apo. 21. a

Esa. 65. c

Apo. 14. g

Habemus & in pphetis. Lux lucernę nō lucebit ibi amplius. b ¶ Et pro. ipsi⁹ expe. Allego. Nolite credere illis q dicunt nihil esse impletū omnibus quę de natiuitate Christi, pmissa sunt, dicentes, vbi noui cæli & noua terra quæ pmissa sunt? Nouos cęlos credimus illos in quibus iusticia inhabitat, & nouam terram illos, qui ferunt fructū nouitatis, & hos dicimus promissa dei, vel nos in quibus iusticia habitat. & veritatem scimus. Cęlos. i. sanctos expectam⁹ nouos futuros. & terram quia promisit. c ¶ In qui. id est qui tempore futuri seculi. iusticia habitat: quia tunc cuiq; fidelitū, p modo certaminis corona reddetur iusticię, quod in hac vita fieri non pōt. d ¶ Sagitte imma. & in. Hę sunt vigilię de quibus dicit: Beati serui illi quos cū venerit dominus, inuenerit vigilātes. Vigilat qui se à sordibus immunē custodit qui quantū in se est, cū omnibus hominibus pacē habet, qui oēs illecebras carnis spūs regimini subditin seipso pace felicissima vtēs. e ¶ Ei in. i. à domino. Ille solus perfecte mundus est, q diuino iudicio mundus est, humana sæpe fallūtur iudicia. f ¶ Frater no. Pau. Paulū illis scripsisse dicit. In quo ostēdit, quia q Paulus quibusdā specialiter ecclesijs scripsit, omnibus ecclesijs quæ sunt per orbem generaliter scripsit. Petrus sapiētiam Pauli laudat. Paulʾ de se dicit: Ego sum minimus apostolorū, qui non sum dignus uo. &c. Paulus pro priori se infidelitate humiliat, & aliorum apostolorū innocentiā præfert. Ecce primus apostolorum oblitus sui primatus & datarum sibi clauium, datā Paulo miratę sapientiam, quia mos est electorū, vt magis aliorum q̄ suas mirentur virtutes, & p has se ad profectū excitēt. g ¶ Difficilia. In epistolis Pauli q̄ deprauātur ab hæreticis dicit, maxime illa quib⁹ de gratia dei loquitur: quæ iustificat impios. i. ex impijs facit iustos. Dicit enim: Vbi abundauit peccatū, superabūdauit gratia. Ne quis desperaret de commissis peccatis, hæretici ita interpretantur, q̄ suadeat plura facrre peccata, vt potiora per hæc recipiant bona. Cōtra quos Petrus subiungit: Vos igitur fratres præscientes, quia insipientes multifarios introducent errores. Quidam iudiciū futurum negantes, quidam diuina eloquia falsantes, quidam male interpretantes, quidam luxuriæ fræna laxantes, & alia multa. h ¶ Deprauant. Nullʾ veteris vel noui Testamēti liber in quo hæretici aliquid non peruerterint, vel demendo, vel addendo, vel mutando. Vnicum remedium indoctis, humili stabilitate verbis doctorum auditum præbere: quam stabilitatem qui in hæretici nō habent, vento superbiæ quasi palea leuis de ecclesia tolluntur, vti ad suam ipsorum perditionem.

† acceleran tes aduētū

a

† Apo. 21.

† iuxta promissum

Luc. 12. c

† date operam

Rom. 12. d

† etiā in oībus fereepistolis loquēs de his 1. Co 15. b

† dānationem

† dilecti posteaquā prēmoniti estis, cauete

Nico. de Lyra.

terra autem & omnia quæ in ipsa

a ¶ Quandoquidem in tanto iudicio mali in peius, boni in melius sunt mutandi.

sunt, exurentur. Cūm igitur hæc omnia dissoluenda sint, quales oportet uos esse in sanctis conuersationibus & pietatibus: expectantes & festinantes in aduentum diei domini, per quem cæli ardentes soluentur: & elementa ignis ardore tabescent: † Nouos uero cælos & nouam terram † & promissa ipsius expectamus, in quibus iusticia habitat. Propter quod charissimi hæc expectantes,

¶ In nobis.

a ¶ Ad alios.

a ¶ Per spem.

b c d e f

a ¶ Bene agendo. vt tales sitis propter quos saluandos dominus venitat ad iudicium.

¶ Iudicij.

† prōperantes

g

† Priora deficient: sed.

h i k l m

a ¶ A venialibus in corpore. b ¶ A criminalibus in mente.

immaculati & inuiolati ei inueniri in pace, & domini nostri Iesu Christi longanimitatem & salutem arbitramini, sicut & charissimus frater noster Paulus secundum datam sibi sapientiam scripsit uobis, † sicut & in omnibus epistolis loquens in eis de his, in quibus sunt quædam difficilia intellectu,

n o p q r s t v

a ¶ Ab eo vel ad honorem eius venientis & pulsantis.

b ¶ Pacificati remissis peccatis.

a ¶ Ne puteris quod tardet promissionem dominus, sed intelligite quod ideo longanimiter expectat dominus vt plures saluentur.

a ¶ Ipse Paulus. a ¶ Epistolis. b ¶ Quæ ego prædixi vobis, vt hæc factatis quæ dicut. c ¶ Epistolis Pauli.

x y

a Sine lumine iusticiæ. b ¶ Mente: quia inter doctos donec erudiantur non permanent

quæ indocti & instabiles † deprauant, sicut & cæteras scripturas ad suam ipsorum † perditionem. Vos igitur † fratres præscientes custodite, ne † incipientium errore traducti excidatis à propria firmitate. Crescite uero in gratia & cognitione domini nostri & Christi Iesu saluatoris. Ipsi gloria & nūc & in diem æternitatis, amen.

a b c d e f g h i k l

a ¶ Hæc.

¶ Fidei. ¶ Sed potius.

a ¶ Inter quotidianas aduersitates. b ¶ Et maxime cum diu desideratus videbitur.

m

† detorquent

† ad ruinā

Hoc igitur est quod dicitur: Cū igi. hæc oīa ele. dissol. sint modo dicto. c ¶ Quales oportet uos esse in san. con. ad vosipsos. d ¶ Et pieta. ad proximos. q. d. oportet vos esse multū in talibus pparatos. e ¶ Expectan. cum securitate. f ¶ Et pro. cum hilaritate. g ¶ In aduen. dici. scilicet extremi iudicij, sicut dicit Saluator Luc. xxj. f. His aūt fieri incipiētibus respicite & leuate capita vestra. i. exhilarate corda, vt exponit Greg. homel. j. Per quē scilicet aduentum diei iudicij. h ¶ Cæli. arden. exponatur vt supra. i ¶ Nouos ue. cæ. &c. Nō dicit alios, sed nouos. i. eosdem substātia, in melius tamē immutatos, & sic innouatos. k ¶ Et pro. ipsius. Esa. lxv. c. Ecce ego creo cælos nouos & terram nouam. l ¶ In quib⁹ iusti. habitat. i. habitabit. & loquitur de futuro per modum præteriti: propter certitudinem prophetiæ, quia tunc omnia ad lineam iusticiæ reducent. iō concludit. m ¶ Propter quod charissimi. ex. scilicet iustam retributionem pro meritis vel demeritis. n ¶ Sagitte imma. à peccatis carnalibus. o ¶ Et inuio. à spiritalibus. p ¶ In uenire in pa. conscientiæ. q ¶ Et domino. lon. idest remunerationis vestræ ab ipso dilationem. r ¶ Salutē arbi. i. reputate ad augmentum præmij vestri & meriti. s ¶ Sicut & ch. Hic consequēter ponitur doctrinę Pauli approbatio, cui pfecto † irrepre do apostoli, detrahebant, dicentes, q̄ non sit ne erat apostolus, eo q̄ non fuerat cū Christo sicut alij. & ideo dicebant doctrinam eius non esse recipiendam vt apostolicā, secundo dicebant eam continere erronea peruertentes eius intellectū. Verbi gratia. Ex eo quod dicit Ro. v. d. Vbi abundauit delictum, superabundauit & gratia: dicebant eum inducere homines ad frequentationem peccati, vt consequerētur augmētum gratiæ. Quod non est verum, sed intendit ibi dicere, q̄ sicut tēpore legis Moysicę peccatum abundabat, eo q̄ ipsa ostendebat peccatum, sed non sanabat, sic per Christū sub lege factū gratia abundat. iō dicitur. Ioh. iiij. c. q̄ salus ex Iudęis est. Igitur Petrus Apostolus vtrumq; remouet. Vnde primo ostendit Paulum esse verum apostolum, nominans ipsum fratrem charissimum, dicens: Sicut & charissimus &c. secundo ostendit eius doctrinam esse sanctam, dicens: t ¶ Sed m datam sibi sapien. à deo: scripsit vobis: non initu proprio, sed diuino. Ostendit etiam ipsum esse conformem suæ doctrinæ, dicens: v ¶ Sicut & in omnibus epistolis loquens in eis. scilicet epistolis. x ¶ De his. id est de eisdem de quibus scripsi vobis, scilicet de veritate fidei catholicæ, & de præparatione ad futurum iudicium, sicut patet in epistolis Pauli in pluribus locis. y ¶ In quibus sunt quędam difficilia. intel. maxime rudibus, ideo subditur: z ¶ Quæ indocti. in sacris scripturis. a ¶ Et instabiles. in fide & moribus. b ¶ Deprauant. male interpretando. c ¶ Sicut & cæteras scripturas. scilicet euangelij & prophetarum, quas Iudæi & heretici corrumpunt d ¶ Ad suam ipso. perditionem, vt dictum est supra capitulo præcedenti. e ¶ Vos igitur fratres præsci. Hæc est vltima pars, in qua concluditur intētum: Vos igitur fratres præscien. iudicem esse venturum, & fallacias hæreticorum. f ¶ Custodite. idest diligenter cauete. Quod sequitur in aliquibus libris: Vos metipsos, non est de textu. g ¶ Ne insipientiū erro. tradu. i. extra regulam fidei. ducti. h ¶ Excidatis à propria firmita. fidei & morum. i ¶ Crescite uero in gra. meręria. k ¶ Et in cogni. do. no. do eius augmentum per opera bona. l ¶ Et in cogni. dominum Iesu Christum. ipsi gloria & nunc & in diē æternitatis. i. sine fine: Amen.

† irrepre

† detorquent

† ad ruinā

† a fidei regula

† incipientium errore traducti

† a fidei regula

a ¶ Terra au. & o. &c. Nō solū terra, sed etiā oīa q̄ in ipsa sunt facta, & de ipsa, pducta exurent. b ¶ Cū igi. hæc. Hic ex dictis subditur vtilis monitio, qa si tāta districtio iudicis apparebit in sensibilib⁹ elementis, hoies meriti & demeriti boni & mali capaces debēt esse soliciti, soliciti, q̄ sint aduentu iudicis pparati. & hoc est qd dicitur: Cū igi. hæc oīa ele. dissol. sint modo dicto. c ¶ Quales oportet uos esse in san. con. ad vosipsos. d ¶ Et pieta. ad proximos. q. d. oportet vos esse multū in talibus pparatos. e ¶ Expectan. cum securitate. f ¶ Et pro. cum hilaritate. g ¶ In aduen. dici. scilicet extremi iudicij, sicut dicit Saluator Luc. xxj. f. His aūt fieri incipiētibus respicite & leuate capita vestra. i. exhilarate corda, vt exponit Greg. homel. j. Per quē scilicet aduentum diei iudicij. h ¶ Cæli. arden. exponatur vt supra. i ¶ Nouos ue. cæ. &c. Nō dicit alios, sed nouos. i. eosdem substātia, in melius tamē immutatos, & sic innouatos. k ¶ Et pro. ipsius. Esa. lxv. c. Ecce ego creo cælos nouos & terram nouam. l ¶ In quib⁹ iusti. habitat. i. habitabit. & loquitur de futuro per modum præteriti: propter certitudinem prophetiæ, quia tunc omnia ad lineam iusticiæ reducent. iō concludit. m ¶ Propter quod charissimi. ex. scilicet iustam retributionem pro meritis vel demeritis. n ¶ Sagitte imma. à peccatis carnalibus. o ¶ Et inuio. à spiritalibus. p ¶ In uenire in pa. conscientiæ. q ¶ Et domino. lon. idest remunerationis vestræ ab ipso dilationem. r ¶ Salutē arbi. i. reputate ad augmentum præmij vestri & meriti. s ¶ Sicut & ch. Hic consequēter ponitur doctrinę Pauli approbatio, cui pfecto † irrepre do apostoli, detrahebant, dicentes, q̄ non sit ne erat apostolus, eo q̄ non fuerat cū Christo sicut alij. & ideo dicebant doctrinam eius non esse recipiendam vt apostolicā, secundo dicebant eam continere erronea peruertentes eius intellectū. Verbi gratia. Ex eo quod dicit Ro. v. d. Vbi abundauit delictum, superabundauit & gratia: dicebant eum inducere homines ad frequentationem peccati, vt consequerētur augmētum gratiæ. Quod non est verum, sed intendit ibi dicere, q̄ sicut tēpore legis Moysicę peccatum abundabat, eo q̄ ipsa ostendebat peccatum, sed non sanabat, sic per Christū sub lege factū gratia abundat. iō dicitur. Ioh. iiij. c. q̄ salus ex Iudęis est. Igitur Petrus Apostolus vtrumq; remouet. Vnde primo ostendit Paulum esse verum apostolum, nominans ipsum fratrem charissimum, dicens: Sicut & charissimus &c. secundo ostendit eius doctrinam esse sanctam, dicens: t ¶ Sed m datam sibi sapien. à deo: scripsit vobis: non initu proprio, sed diuino. Ostendit etiam ipsum esse conformem suæ doctrinæ, dicens: v ¶ Sicut & in omnibus epistolis loquens in eis. scilicet epistolis. x ¶ De his. id est de eisdem de quibus scripsi vobis, scilicet de veritate fidei catholicæ, & de præparatione ad futurum iudicium, sicut patet in epistolis Pauli in pluribus locis. y ¶ In quibus sunt quędam difficilia. intel. maxime rudibus, ideo subditur: z ¶ Quæ indocti. in sacris scripturis. a ¶ Et instabiles. in fide & moribus. b ¶ Deprauant. male interpretando. c ¶ Sicut & cæteras scripturas. scilicet euangelij & prophetarum, quas Iudæi & heretici corrumpunt d ¶ Ad suam ipso. perditionem, vt dictum est supra capitulo præcedenti. e ¶ Vos igitur fratres præsci. Hæc est vltima pars, in qua concluditur intētum: Vos igitur fratres præscien. iudicem esse venturum, & fallacias hæreticorum. f ¶ Custodite. idest diligenter cauete. Quod sequitur in aliquibus libris: Vos metipsos, non est de textu. g ¶ Ne insipientiū erro. tradu. i. extra regulam fidei. ducti. h ¶ Excidatis à propria firmita. fidei & morum. i ¶ Crescite uero in gra. meręria. k ¶ Et in cogni. do. no. do eius augmentum per opera bona. l ¶ Et in cogni. dominum Iesu Christum. ipsi gloria & nunc & in diē æternitatis. i. sine fine: Amen.

☞ ¶ In ca. iij. vbi dr̄ in Po. A stilla: Circa primū sciendū, ꝙ litera hæc dupliciter est exponenda &c.

ADDI. Sicut dictū fuit in additiōe sup. Gen. prīo, ꝓpt̄ varietates opinionū circa formationē rerū & earū distinctionē, nō ē uariāda expositio lr̄alis sacræ scripturæ deductiōe rerū q̄ i illo capto tradit: idē dicēdū ē de expositiōe verborū bt̄i Petri in hoc loco, cū dr̄: Latet enim eos &c. qđ nō dependet ex varietate opinionū p̄dictarū, sed ꝓpria expositio huius satis habet̄ i Glo. v bi sup illud verbū: Latet em̄ eos hoc volētes ꝙ erāt cęli prī &c. sic dicit: Iō dicūt oīa p̄seuerare eodē mō, qa vel vere nesciūt, vl̄ fingūt se nescire, vt vos decipiāt, duo dei iudicia alterū p aquā qđ p̄terīt, alterū p ignē qđ restat hoc dicit: Latet eos, ꝙ cęli. i. iste aer humid⁹ & turbulēt⁹, de q̄ dr̄: Milu⁹ i cęlo cognouit tp̄s suū. erāt prī⁹. i. iter priores creaturas mūdi. Vel prī⁹. i. añ diluuiū. Et ꝙ terra erat prī⁹ cōsistēs de aq̄. i. p remotionē aq̄, q̄ operāte verbo dei cōgregata ē i vnū, & ita appuit arida & cōsistens p aquā, quia diuina dispositiōe venis aq̄rū ē tota plena: sicut corp⁹ alia lis venarū sanguie, ne aridi tate deficeret fi irrigatio deficeret aquarū: p quę duo. i. duabus, ptibus aere & terra qua tunc erant mundus alterius modi q̄ iste perīt, inundat⁹ aq̄ diluuiū. Nā superiores ptes nō attigit diluuiū. Cæli aūt q nūc sunt & terra eodē verbo dei reposita: i eā formā quā mō hnt, sunt reseruati igni in meli⁹ cōmutādi i die iudicij. Hęc in Glo. q̄ ꝓpria est & cōsona lr̄ę, nec diget introductione variarū opinionū, vt patet bene conlideranti.

Hiere. 8. c

B

GLOS. ORDI.

IOhan. a. &c. a ¶ Supq̄re cū per or. ad Pa. De q̄ sic loquit Hiero. Papias Iohānis auditor Ieropolitan⁹ ep̄s, i Asia qnq; tm̄ scripsit volumīa, q̄ p̄notauit explanationū sermonū dn̄i. In qb⁹ cū se i p̄fatiōe asserat n̄ varias opiniones seq, sed apl̄os hr̄e autores, ait: Cōsiderabant qd Andreas, qd Petr⁹ dixissent qd Philipp⁹, qd Thomas, qd Iacob⁹, qd Iohānes, qd Matthę⁹, vel qd alī⁹ q̄libet discipulorū dn̄i. qd ēt Aristiō & senior Iohānes discipl̄ Christi loq̄bant: Nō em̄ tm̄

† erat

Præfatio Hieronymi in epistolas cononicas Iohānis, ex libro de illustribus uiris.

IOhannes apostolus quem Iesus dilexit plurimum, filius Zębedęi, frater Iacobi apostoli, quem Herodes post passionem domini decollauerat, nouissimus omnium scripsit euangelium, rogatus ab Asiæ episcopis, aduersus Cherithum alioſq; hæreticos. Et maxime tūc Ebionitarum dogma consurgens, qui asserunt Christum ante Mariam non fuisse. Vnde etiam compulsus est diuinam eius natiuitatem edicere. Sed & aliā causam huius scripturæ ferunt: Quòd cum legisset Matthæi, Marci & Lucæ uolumina, probauerit quidem textum historiæ, & uera eos dixisse firmauerit, sed unius tantū anni in quo passus est post carcerem Iohannis historiam texuisse. Prætermisso itaq; anno cuius acta à tribus exposita fuerant, superioris temporis anteq; Iohānes clauderetur in carcerem gesta narrauit, sicut manifestum esse potest his qui quatuor euangeliorum uolumina legerint, quę res diaphoniam quæ uidebatur Iohannis esse cum cęteris tulit. Scripsit autē unam epistolam, cuius exordium hoc est: Quod fuit ab initio, quod audiuim⁹ & uidimus oculis nostris, quod perspeximus, & manus nostræ tractauerunt de uerbo uitæ: quę ab uniuersis ecclesiasticis & eruditissimis uiris cōprobatur. Reliquæ autem duæ, quarum principium est: Senior electæ dominę & natis eius. & sequēs: Senior Caio charissimo quem ego in ueritate diligo &c. Iohannis presbyteri asseruntur, cuius & hodie alterum sepulchrum apud Ephesum ostenditur: & nonnulli putant duas memorias eiusdem Iohannis euangelistæ esse. Super quare cum per ordinem ad Papiam auditorem eius uentū fuerit, disseremus. Quartodecimo igitur anno secundam post Neronem persecutionem mouente Domitiano, in Pathmos insulā relegatus scripsit Apocalypsim. Quam interpretantur Iustinus martyr, & Hireneus. Interfecto autem Domitiano, & actis eius ob nimiam crudelitatem à senatu rescissis, sub Nerua principe rediit Ephesum, ibiq; usq; ad Traianum principem perseuerans, totas Asiæ fundauit & rexit ecclesias. Confectusque senio, sexagesimo octauo anno post passionem domini mortuus, & iuxta eandem urbem sepultus est.

Argumentum in primam epistolam canonicam beati Iohannis.

RAtionem uerbi, & quòd deus ipse sit charitas manifestat, & susurrones fratrū nec deum scire, nec pios fieri posse eousque dissertat, ut esse comprobet homicidas, eo quòd odium sit interfectionis occasio.

Incipit epistola prima beati Iohannis apostoli.

CAPVT I.

¶ In principio erat verbum, & verbum erat &c.

QVOD † FVIT AB

tm̄ mihi libri ad legēdū ꝓsunt, quātūviua vox, & vsq; hodie in suis autorib⁹ p̄sonās. Ex q̄ apparet in ipso catalogo noīm, aliū esse Iohānē q̄ iter apl̄os ponit, aliū eē seniorē Iohānē quē post Aristionē, enumerat. Hoc aūt dixim⁹, ꝓpt̄ priorē opinionē, quā à pleriſq; retulim⁹ traditā i duas posteriores epl̄as Iohānis, non apl̄i eē, sed p̄sbyteri. ¶ In principio epl̄ę ad cōmēdationē sermonis diuinitatē & hūanitatē Christū designat, in q̄ charitatē dei ad hoīes & suā ad illos ꝙ⁹ scribit insinuat. Scripserat Iohānes euāgeliū aduersus dogmata hęreticorū, q̄ de verbi ęternitate male sentiebāt & male p̄dicabāt. Scribit ēt epl̄am aduersus eorundē hæreticorū stultitiā, in q̄ de fidei & charitatis p̄fectiōe agit, vt inreligam⁹ qđ credere, qđ diligere debeam⁹. Multi em̄ prauis dogmatib⁹ inducti, de sinceritate fidei & charitatis nō bn̄ intelligebāt. Dicebāt em̄ opa eē charitatis, crebro cōuiuari, luxuriari, cō sentire vitiis alienis, cōtradicentes cōicare passiōibus Christi, & cæteris quæ implenī per charitatem dei & proximi.

C

Incipit epistola beati Iohannis apostoli. Cap. I.

QVod fuit ab ini. In uero essedeitatis: qđ audiuim⁹, p legē & ꝓphetas, qđ vidim⁹ sensibiliter hoiem venientē: qđ p̄spexim⁹, diuinitatē aduertētes

D

☞ in hoīe:

Postilla Nico. de Lyra.

QVod fuit &c. Hic incipit tertia ps principalis huius libri, in q̄ ponunt epl̄ę beati Iohānis apl̄i & euāgelist̄ę. Et qa sēm ordinē doctrię cōia debēt spālia p̄cedere, iō ponit primo ad informādū hoies generalr̄, se cūdo ad informādū aliās p̄sonas spāl̄r, in pricipio epl̄ę scd̄ę. Pīs ī duas ptes diuidit. s. in, pœmiū: & tractatū, q̄ incipit ibi: Et hęc ē annūciatio. In ꝓlogo tria facit: qa prīo reddit auditores attentos, secūdo, dociles siue doctos, ibi: Et vita. tertio benivolos, ibi: Qđ vidimus. Circa primū sciēdū, ꝙ difficultas materiæ reddere debet auditores attentos, nā ad capiēdū talia requirit maior attētio. Inter illa vero q̄ spectāt ad doctrinā catholicā maxima difficultas est circa emanationē filī à p̄re ī diuinis, de q̄ tractat. j. v. ca. dicēs: Tres sūt q̄ testimoniū dāt in cęlo, p̄r, verbū, & sp̄us sanctus. Similiter maxima difficultas est circa incarnationē p̄sonæ filī assumētis naturā hūanā in vnitate suppositi, de qua dicit. j. iij. a. Oīs sp̄us q̄ cōfitet Iesum Christū in carne venisse, ex deo est. & hoc est quod dicit:

Diuisio

Infra. 5. b

a ¶ Quod fuit ab ini. Cōstru

☞ ihoīe & man⁹ cōtrectauerūt, de ꝟbo vitę: nō fortuitu cōsēticētes ei
E qī carne visus, sed cū multa cōtrectatiōe pscrutātes scripturas phi
bētes testimoniū de ipso verbo. Qđ vidit aliqs nūciare pōt alīs,
qđ pfecte cōspexerit aliqn nō pōt explicare verbis. a ¶ Initio.
Fuit, ab initio dei fili⁹, sed eūdē in carne viderūt & audierūt disci-
puli. ¶ Et ma. Magna familiaritate ei
cōiūcti verā carnē habere palpādo, pha
uim⁹, & aū & post resurrectionē, ꝙbus
dr: Palpate & videte. b ¶ Vidi. māifē-
Luc.vlt.f statā, ꝙ nō infideles, & testes sum⁹. Vidi-
mus & incredulis annunciātes martyres
effecti sum⁹. c ¶ Annūcia. uo. Sic per
eos audiuim⁹ nos, sed nō vidim⁹, minus
ergo fœlices ꝙ illi. d ¶ Vt & uos so.
Quicūq; vult soci⁹ dei fieri, pri⁹ debet so
cietati ecclīæ adunari. Hęc min⁹ hñt qp
Ioh. 20.g apłos, ꝙ q p seipm crediderūt. Vñ dicit:
Ibi. 17.c Beati q nō viderūt & crediderūt. Et ite
rū: Nō p his rogo tm, sed & p his q cre
dituri sunt p verbū eorū in me. e ¶ Et
hæc est an. Quare verbū caro factū est,
qđ nouī attulit mundo? Cur venit pati?
Nō frustra fuit. vide qđ voluit docere,
Cōtra Ma- qa deus lux est. Hac sñia diuīæ puritatis
nichęos excellētiā mōstrat, quā imitari iubemur.
Hinc Manichęi cōfutanť q dei naturā à
prīcipe tenebrarū dicūt bello victā & vi
ctatā. f ¶ Annuncíam⁹. u. quo. Appli
cuim⁹ nos ad lucē, & lux nobis irradia-
uit. Tenebrę eram⁹, mō p lucē lux sum⁹,
& alios illuminam⁹, dū pctā dimitti & te
nebras expelli nunciam⁹. g ¶ De⁹ lux.
Qui ergo vult hīe societatē cū luce, pel-
lat tenebras pctōrū, qa tenebrę cū luce
societatē hīe non pñt. Vñ sequit: Si dí-
hoc ē, cur verbū caro factū est, vt hoc an
nūciaret mūdo. h ¶ Si dí. Hactenus cō
mēdatio epłæ, hic ostēdit qualiter chari
► gaudea- tas sit habēda. i ¶ Et i te. am. mē. Persi
tis, & F stētes in pctis, & alios obscurātes nō cō-
a. Cor. 6.c putanť in mēbris eius, vñ: Quæ cōuētio
Christi ad Belial? q societas luci ad tene
bras? k ¶ Si autem in lu. lta sumus
mūdi, sed tamē nō debemus putare nos

Nicolaus de Lyra. ☞ q̄diu

c✣ctio est suspēsiua vlq; ibi: Annuncia-
mus vo. & iō hic cōstruēda est līa: Annū-
ciamus vobis qđ fuit ab initio .i. verbū
qđ, pcessit æternaliter à pre, q est princi
piū seu initiū toti⁹ emanatiōis psonarū,
secūdū q dicit Aug. iiij. de tri. Pr ē prici
piū toti⁹ trinitatis. principiū em̄ significat
id à q aliqd, pcedit: bū siue filī⁹. nā & eo
dē: bū q & filī⁹ pcedit à pre. iō pr dr prī
cipiū siue initiū filij siue verbi. Et q ille
sit intellect⁹ hui⁹ līæ, vt patet p hoc qđ
subdit, aliqb⁹ tñ iterpositis, de ꝟbo vi-
tę. Cōsequēter, pcedit ad mysteriū incarnatiōis dicēs: a ¶ Quod
audí. là btō Iohāne baptista incarnati verbi p̄cone, cui⁹ discipu
lus fuit ille Iohānes apłus & euāgelista. Et dicūt cōiter doctores, q
ipe & Andreas fuerūt illi duo discipuli, q audito à Iohāne bapti-
sta de Christo: Ecce agnus dei, secuti sunt Iesum, Ioh. j. d. Sed Iohā
nes exp̄ssit nomē Andreæ & suū tacuit, qa nolebat se cōmendare.
b ¶ Qđ' ui. oc. no. cū ipo cōuersando, sed⁹m qđ' dr Io. j. a. Ver
bū caro factū est, & habitauit in nobis, & vidim⁹ glīā eius. Oculis
em̄ corpalib⁹ viderūt ei? hūanitatē, & diuinitatē eius oculis mēta
libus p fidē: & nō solūmō p fidē cōem q est ex auditu, sed etiā p il
lustrationē, specialē, q est quodāmō, ex visu. iō subdit: c ¶ Quod
perspe. i. perfecti⁹ inspexim⁹. Viderūt em̄ apli Christū cæcos illu
minātē, mortuos suscitantē & hmōi, q nō possunt nisi diuina vir-
tute fieri, & talia frequēter faciebat imperādo tā ꝙ propria virtus
te, & sic virtus diuinitatis videbat quodāmō in operib⁹ illis sicut
cā, in effectib⁹ suis suo mō. d ¶ Et ma. no. cōtre. ad declaratio.
nē veritatis suę resurrectiōis, Lu. vl. f. Palpate & videte, quia spūs
carnē & ossa nō habet, sicut me videtis habere. e ¶ De uerbo ui
tæ. qa verbū incarnatū est vita p essentiā, & etiam p efficaciā. Est
em̄ autor vitæ grāe, naturæ, & gloriæ. f ¶ Et ui. Hic reddit audi
tores dociles. Illa em̄ quæ clarius proferunť,

a ¶ Id est ab initio. i. a patre b ¶ Et verbum caro factum
est. c ¶ Cum hominibus conversationem.

a initio quod audiuimus, quod c uidi-
a b
a ¶ Et vidimus gloriam eius.
b ¶ Vitam. i. eius, & mores & etiam spiritualibus oculis
diuinam virtutem eius in monte cognouimus.
mus oculis nostris, quod pspexim⁹, c d
a ¶ Verum corpus, non phantasma.
b ¶ Vnitcante in anima & in corpore.
& manus nostrę cōtrectauerunt de e
a ¶ Panis angelorum assumptione carnis hominibus in-
notuit. miraculis claruit, surrexit, & alios secum surge-
re fecit, per hæc vita manifestata est. f
uerbo uitę, & uita manifestata est: & g h i k
b c uidimus & testamur & annuncia-
¶ Esse cum fidelibus. ¶ In æterna diuinitate.
mus uobis uitam æternam, quę erat l m
a ¶ Ex tempore in humanitate.
apud patrem, & appāruit nobis. n
a ¶ Repetit. b ¶ In carne. c ¶ Verba ex ore eius.
Quod uidimus & audiuimus an o p
a ¶ Q. debetis credere illis qui viderunt & audierunt.
b ¶ Qui non vidistis. c ¶ Non pro aliquo temporali
quæritis: sed vt bene viuendo, bene credendo, patri
enitur omnia ferendo.
d a
nunciamus uobis, ut & uos societa
a ¶ Et per nostram societatem transeatis ad dei societatē. q
tem habeatis nobiscum, & societas
¶ Vt simus hæredes dei, cohæredes Christi.
nostra sit cum patre & filio eius Iesu
a ¶ Nō transitorie nunciamus, sed memorie cōmēdamus. r
Christo. Et hæc scribimus uobis ut
a ¶ In hoc seculo in vnitate ecclesiæ: & in futuro in ange
lorum societate. b ¶ Vt multos ad eandem societa-
tem ducamus. c ¶ Vel nostrum.
gaudeatis, & gaudium uestrum sit s t
e plenum. Et hæc est annūciatio quā u v
¶ Credendam.
f audiuimus ab eo, & annunciamus x
a ¶ Quia pellit tenebras peccatorum. b ¶. i. igno-
rantia, vel iniquitia.
g uobis, quoniam deus lux est, & tē- y z
¶ Ergo.
h nebræ in eo non sunt ullæ. Si dixe- a
a ¶ Per fidem & charitatem, quæ deo sociant.
rimus, quoniam societatem habe-
a ¶ In peccatis. b ¶ Peccatum peccato addentes.
i mus cum eo, & in tenebris ambula b
a ¶ In nobis. ¶ Ore & opere. b ¶ Dum alios ad
idem mendacium exemplo nostro inducimus.
mus, mentimur & ueritatē non faci c d
¶ Si eadem causa dicimur rux, qua Christus dictus est
lux. i. exemplo eius illuminantes alios.
k mus. Si autem in luce ambulamus, e

vñ Hiero. in prologo super pentateuchum dicit: Quod melius q
nouim⁹, meli⁹ & pferim⁹. Apli vero de diuinis fuerūt magis illu
minati, ꝙ alīi pcedētes vel futuri, ppter qđ' dari⁹ potuerūt doce
re de diuinis. & hoc facit auditores dociles. ideo dicit: Et uita. i.
verbū qđ' est vita p essentiā, vt dictū est. g ¶ Manifestata est.
p opera diuina in humanitate assumpta
exercitata. h ¶ Et ui. nos apli cęteris cla
ri⁹. i ¶ Et testamur. de visu & auditu.
k ¶ Et annuncia. uo. vt edocti simus.
l ¶ Vitā æter. i. verbū incarnatū: vt di
ctū est Ioh. xvij. a. Hæc est vita æterna,
vt cognoscāt te solū deū verū, & quē mi
sisti Iesum Christū. m ¶ Quæ e. apud
pa. vt persona distincta ab eo p æternā
generationem in diuina natura. n ¶ Et
appa. no. tēporalī in hūanitate assum-
pta. o ¶ Quod ui. Hic vltimo reddit
auditores benivolos ex bonitate finishu
ius doctrinæ, nā p eā hī vita grāe in pñti
& vita glīę in futuro. & hoc est qđ' dicit:
Quod uidi. &c. iā expositū est supra,
p ¶ Annūcia. u. ut & uos so. h. n. p
charitatē q̄ est eadē cū grā. vel ei insepa
rabilī annexa. q ¶ Et so. n. sit cū pa. &
fi. Et p hoc intelligit spūssctūs q est tertia
in trinitate psona. p charitatē enim rota
trinitas inhabitat mētes iustorum, sicut
amans habitat in amato, & ecōuerso. p. Deus in bo
pter qđ' dr. j. iiij. c. Qui manet in chari- nis & malis
tate, in deo ma. & c. Sic aūt nō est ī pctō diuersimo⁹
rib⁹, licet sit in eis p pñtiā, essentiā & po de
tētiā, p quē modū etiā est ī cæteris creā-
turis. Et qa societas grę est dispositio ad
societatē gloriæ. iō subdit: r ¶ Et hæc
scri. u. ut g. de gloria iam habita in spe.
s ¶ Et gau. ue. sit ple. qñ habebit i re.
t ¶ Et hæc est an. Finito prooemio,
hic acceditur ad tractatū, in quo agit de ✠
his q in prooemio sunt breuiter prelibata.
Sunt aūt tria, vt patet ex pdictis. sæter-
nalis verbi generatio, tpalis ei⁹ incarna-
tio, fideliū ad inuicē & cū deo associatio.
& de his tractat in processu hui⁹ epłe non
tm eodē ordine. Nā vt continuet dicēda
dictis, immediate primo tractat de vlti-
mo. s. de dei & fideliū associatiōe. secūdo
de verbi incarnatiōe. iiij. ca. tertio de ei⁹
gñatiōe ca. v. Circa primū sciēdū, q so-
cietas dei & hoim ī charitate inchoat in
via, & cōsūmat ī pria. igit prio tractat de
ea vt ī via hī. secūdo, prout ī pria expectat,
ca. iij. Pria diuidit in tres ptes. nā primo Diuisio
excludit hui⁹ societatis ipedimētū, sc'do
inducit ad ei⁹, p mortiuū, ibi: Et in hoc sci
mus. tertio vt euitet pdictæ societatis sa
ctæ dissipatiuū, ibi: Nolite diligere. Pria
adhuc in duas: quia prio declarat, ppo-
sitū, secūdo cōcludit intentum, in princi
pio ca. se. Pria adhuc in duas, qa prio facit, ppositū, secūdo remo
uet q̄ddā falsum dictū, ibi: Si dixerim⁹. Circa primū sciēdū, q̄ sīi
tudo facit associationē, Eccl. c. xiij. Oē animal diligit sibi sile. Ois ca
ro ad sibi similē cōiūget: & ois hō sibi sibi assotiabit. & p oppositū
dissimilitudo impedit eā. ij. Cor. vj. c. Quæ em̄ participatio iustitiæ
cū iniquitate? aut q societas lucis ad tenebras? p ctm aūt tenebra est,
& iō facit dissimilitudinē ad deū q est lux vera, & p cōsequēs ipe
dit societatē cū eo. Dicit ergo: Et hęc est annū. i. res annūciatiōe
digna. v ¶ Quā audí. ab eo. i. à verbo incarnato. x ¶ Et annū.
uo. tanq̄ ei⁹ apli & ministri, & qd sit illud subdit: y ¶ Qm deus
lux est. hoc audierūt ab eo Io. ix. a. Quādiu sum ī mūdo, lux sum
mūdi, lux em̄ habet rōnē manifestatiui, i verbo aūt diuīo oia decla
rant: ppter qđ' ppie lux dr. Vñ Aug. iij. sup Gen. Christus nō dr
sic lux sicut lapis: sed illud ppie, hoc figurate. z ¶ Et te. ignorā
tiæ & culpæ. a ¶ In eo nō sunt. ul. null⁹ em̄ defect⁹ in eo pōt cē-
iō subdit: Si dixerim⁹ &c. b ¶ Et ī te. am. scilicet culpæ, & p cōse
quens ignorātię: q semp cōcomitat culpā. iij. Ethico. Ignorat ois
malus. & Prouer. xiij. c. Errāt q opant malū. c ¶ Mētimur. ver
bo, qa sumus cōscij malorū nostrorū. d ¶ Et ue. non fa. mentię
do facto, & non solum verbo. hypocrisis enim mendaciū est in fa
cto. e ¶ Si autem in luce am. viuendo in meritoris operibus.

c✣ Societatē

q̄diu viuimus oīno posse ꝺ peccatis mūdari. a ¶Sicut & ip A se est in luce. Deus in luce esse dicit, qa sūma bonitas vbi ꝓficere valeat nō inuenit, hō in luce ābulat, qa virtutū opib⁹ ad meliora ꝓficit. ¶Aug. Deus lux est, quā nō capit loc⁹, vox quā non capit tps, odor quē nō spargit flat⁹, cib⁹ quem nō minuit edacitas, amplex⁹ quē nō diuellit satietas. b ¶Si dixerim⁹ &c. Illi etiā nō hñt charitatē q de meritis supbiētes se dicūt esse mundos. c ¶Habem⁹, nō ait nō habuim⁹: Ne forte de p̄teritis dictum videretur. d ¶Si cōfitea. Quia sine pctō in hac vita esse nō possum⁹, prima saluris spes est ipsa cōfessio, plus ex hūilitate q̄ ex necessitate, deinde dilectio qua diligim⁹ eū cui hūiliamur, & charitas opit multitudinē pctōrū. Supbia extinguit charitatē, charitas extinguit pctā. ergo roboret humilitas charitatē, humilitas ducat ad cōfessionē. e ¶Remittat nobis pctā no. Vel pctā maiora, iniqtatē minora. f ¶Mēdacē. Solus de⁹ ex se verax: hō ex deo verax, ex se mendax. Impossibile est quēlibet sctm aliqn nō cadere in minimis pctis. Nec iusti esse desistunt, quia oci⁹ opitulāte deo resurgūt. g ¶Et ꝟ. Aug. in xv. de tri. ca. xj. Voces quas ꝓsemim⁹ signa sunt rerū quascogitam⁹. Proinde verbū qꝺ foris sonat signū est ꝟbi qꝺ int⁹ lucet, cui magis verbi competit nomē. Nā illud qꝺ ꝓfert or ecarnis vox verbi est. verbū q̄ & ipm dr: ꝓpt illud à quo vt foris appeat assumptū ē. Ita verbū nostrū vox q̄dāmō corpis fit, assumēdo eā i q̄ ipm māifestet sēsib⁹ hoim Et sic ꝟbū nr̄m fit vox, nec mutat⁹ i vocē, ita ꝟbū dei caro fct̄m est, nec mutatur in carnē.

†De pec. di. 2. c. si emin quit. De cōse. di. 2. citerat. 1. Pet. 4. b.

Verbi diui ni & humani compatio.

B

GLOS. ORDI.

CAP. II.

Filioli mei hæc scribo uobis, ut nō p. ne malā securitatē assumatis, audiētes vos à deo mūdari, sed vtilē timorem habeatis. i ¶Si qs peccauerit. Si ex humana fragilitate nō potestis oīa vitia cauere, date operā vt saltē maiora & apertiora caueatis, vt nō apphēdat vos tētatio nisi hūana. Qꝺ si qs etiā post admonitionē meā ceciderit, non desperet. k ¶Aduocatū. Nō est aduocatus nisi eū vocātibus. Displiceāt pctā tibi, dam⁹ & ipse audit & liberat. l ¶Habemus. Iohānes vir iust⁹ cōtēperās se infirmis ñ dixit, habetis, sed habem⁹. Pōit sede nūero pctōrū, vt habeat aduocatū. m ¶Iustū. Iust⁹ aduocat⁹ iniustas cās nō sulcipit, q tñ iustos nos defendet in iudicio, si nos accusam⁹ iiustos. n ¶Et in hoc sci. qm̄ cognoui. eū. Scire, vel cognoscere nō semp ꝓpt noticiā dr, sed ꝓpter expimentū & vnionē alteri⁹ rei. Cognoscim⁹ deū, qñ vnimur eis q sic nosc it, mādata ei⁹ seruat. In hoc sci. idest noticiam habem⁹, quoniā cognouim⁹ vniti & adhęrētes ei.

℟ Si mandata

Nicolaus de Lyra.

a ¶Societatē habe. ad inui. ꝓpt sīlitudinē ad ipm. b ¶Et san. Ie. Chri. filij ei⁹ emun. nos ab oī pec. qa sacra nouę legis de gb⁹ est baptism⁹ & pnia, quib⁹ auferť oē pctm, efficacia habēt à passiōe Christi. c ¶Si dixerim⁹. Hic remouet q̄ddā falsum dictum q̄ aliq iactabāt se immunes esse à pctō, ostendēs q aliqs non pōt hoc dicere de pctō pñti, nec de p̄terito, nisi sibi reuelatū fuerit à deo. Dicit igit: Si dixerim⁹ qm̄ pec. nō ha. de pñti. d ¶Ipsi nos sc i. extra societatē dei ducimus p falsitatē. quia si de peccato veniali sit sermo, illud nō pōt in præsenti vita totaliter vitari. De illo enim dicitur Prouerb. xxiiij. b. Septies in die cadit iustus. & sic nullus potest veraciter affirmare se illo carere. Sed quia peccatum veniale non separat à dei societate, ideo melius videtur q de peccato mortali loquať. null⁹ em̄ pōt scire se peccato carere, nisi deus sibi reuelauerit: Eccles. ix. a. Nesciť homo vtrum amore vel odio dignus sit, ꝓpter qꝺ si absq; dei reuelatione asserat se oī pctō C mortali carere, iā incurrit pctm iactātiæ & supербiæ, & ēt falsitatis, asserēdo qꝺ nesciť. lō subdit: Et ueri. in no. nō est. e ¶Si cōfitea. pecca. no. humiliter & verē. f ¶Fidelis, in reddēdo promissa. g ¶Et iu. est. qa ꝓmissum est aliquo mō debitū, & sic reddere est iustū. h ¶Vt remit. no. pecca. no. Sic enim ꝓmisit, Mat. iij. a. Penitētiā agite, ap. enim reg. &c. i ¶Et emū. nos ab oī iniq. p eccliæ sacramēta, vt dictū est. k ¶Si dixe. quo. nō pec. de p̄terito. l ¶Mēdacē fa. eū. f. deū dicētē con trariū, si q̄rať. Vbi dicūt doctores aliq, q hoc dixit Iob. xv. b. Quis est hō vt immaculatus sit, & vt iust⁹ appeat nat⁹ de muliere? vbi trāslatio alia habet: Nemo mūdus à sorde, nec q infans cui⁹ est vni⁹ diei vita sup terrā. Sed isti nō videnť bñ dicere, qa verbū allegatū nō est ipsius dñi, nec sancti Iob ex spū dei loquentis, sed est verbū Eliphaz Themanitis: qui licet in ꝓcessu libri multa vera dixit, tñ falsam cōclusionē nitiť sustinere, vt patet ꝓ sniam dei in fine libri, ꝓpter qꝺ dicere q verbū ei⁹ sit verbū dñi nō videť cōuenienter dictū. Sed alibi dicit de pctō originali p os Dauid, ꝓphetę Pś. l. b. In iniqtatib⁹ cōcept⁹ sum, & i pec. cō. me mr̄ mea. Et de actuali dicit Mat. vj. vbi docet oēs orare ꝓ pctō rū suorū remissiōe. Dimitte nobis debita nr̄a, qꝺ est sriuolū ei q non haberet pctā. & p apstm Ro. iij. a. Est autē de⁹ verax, oīs hō mēdax. m ¶Verbū eius. i. Christus qui est verbum dei patris. n ¶Non est in no. per gratiam sanctificantem.

¶In canonica prima beati Iohānis ca. j. vbi dicitur in postil. Quod audiuimus. s. à beato Iohanne baptista.

ADDI. I. Hoc qꝺ dicit à btō Iohāne: Qꝺ audiuim⁹ po D test referri ad illa q̄ in antiquis scripturis sacris de Christo tradñť, q̄ p fidē, q̄ ex auditu est itelligunt, vt ad Ro. x. c. Qꝺ vidimus oculis nr̄is, referť ad illa q̄ apli viderūt i cōuersatiōe Christi q̄, ꝓprie erāt cōsortia illis q̄ audierūt i ꝓphetis, ꝓphetarū, eo mō q̄ Christ⁹ dixit Lu. vj. d. Ite renunciate Iohanni: q̄ audistis & vidistis, prout fuit expositū in additiōe sup illud verbū: Quod ꝓspexim⁹ in trāsfiguratiōe. in qua gloriā hūanitatis Christi diligenter inspexerūt. Et man⁹ nostræ cōtrectauerūt in resurrectione, prout in Postilla.

¶In eo. ca. vbi dicit in Postil. Dicunt doctores aliq q hoc dicit Iob. xv. b. Quis est homo vt immaculatus sit.

ADDI. II. Quꝺ autē autoritate diuina testenť q oīs hō pctōr est habeť exp̄sse Eccl. vj. c. vbi dr: Nō est em̄ hō iust⁹ in terra qui faciat bonū & nō peccet. Similiter in Pś. Omnis homo mendax. Pś. 115. a

NICO. DE LYRA.

Cap. II.

Filioli mei. Hic ex p̄dictis infert cōclusionē intētā, q ꝺ. debem⁹ pctm̄ vitare, dicēs: Filioli mei hæc, prędicta ꝓ ¶Scribo uo. ut nō pec. ne societati diuię ipedimētū ponatis. q ¶Sed & si qs pec. ex hūana fragilitate r ¶Aduoca. h. a. pa. Ie. Chri. Oñdēt pri, ꝓ pctōrib⁹ vulnera. s ¶Iustū. q. d. nō iterpellat ꝓ qbuscūq; pctōrib⁹, sed solū ꝓ vere pœnitētib⁹. t ¶Et ipe ē pro. ꝓ pec. no. actiue & passiue. Nā se ipm obtulit ꝓ nr̄a expiatiōe. v ¶Nō, ꝓ no. au. tan. sed ꝓ totius mun. s. q̄tū ad sufficiētiā, sed ꝓ electis tm q̄tū ad efficaciā. nā alij ponūt obicē. x ¶Et i h. sci. Hic cōsequēter ponit dictæ societatis ꝓmotiuū, qꝺ ē op⁹ meritoriū, ꝓ qꝺ charitas, ꝓ quā deus in nobis habitat, & nosi ipo: mereť augeri vt aucta mereat & ꝓfici. sic igitur ꝓcedit btūs Iohānes, q primo ad opus meritoriū inducit oēs generaliter. Secundo aliquos specialiter, ibi: Scribo vobis filio. Prima in duas, quia primo inducit ad opus meritorium. Secundo confirmat suum dictum, ibi: Charissimi. Circa primum dicit: Et in hoc sci. ꝓbabili tn coniectura. y ¶Quoniā cogno. eū. Noticia amatiua q̄ est practica, prout praxis extendit ad effectū.

☞a ¶Si man. ei⁹. Debem⁹ fragilitatē nos
E strā attendere, debem⁹ in pctis aduocatū
quęrere, qđ vt impetrem⁹ de custodiēdis
mādatis laborem⁹, p̄q ad cognitionē ipi
us veniā. b ¶Qui dicit se nos. &c. Nō
est magnū vnū deū nosse, cū & dęmones
Iaco. 2. d credāt & cōtremiscāt. c ¶Nō mā. nos
uū scrī. Eadē charitas mandatū vet⁹ est,
quia ab initio cōmēdata. Eadē nouū mā-
datū, quia tenebris eiectis desideriū nouæ
lucis infundit. d ¶Quod uerū est. Se-
cundū q̄ ꝑmissi p̄ obseruationē mādato
rū dei ad ipsi⁹ cognitionē & dilectionem
Philip. 3. b peruenīri. e ¶Et in ipso. Christo imple
tū. quia obediuit pr̄i vsq; ad mortē: & iō
glorificat⁹. f ¶Et in uo. quorū quidam
iam p̄ hoc eū deo gr̄ificāt: & vere est nouū,
quia tenebrę iā trās. Tenebrę ad veterē ho
minē pūnēt, lux vero ad nouū hominem
g ¶Tenebræ trās. i. corp⁹ passibile &
miserię carnis in Christo trāsierūt, & verū
lumē īmortalitatis iā lucet ī eo q̄ illumīat
etiā alios q fuerūt vet⁹ hō & tenebrę, nūc
autē lux ī dño. h ¶Qui dicit se i. De
termīat qđ mādatū accipiat, i. charitatē,
& q̄liter charitas ipa habēda sit. s. dilectio
dei & p̄ximi. i ¶Qui dili. fra. Est in lu-
mine scię & opatiōis, sed quę odit est in
tene. ignorātiæ, & p ipam ignorātiā am
bulat de vitio ī vitiū, & nescit. i. nō pro
uidet, quo eat: ad q̄s pœnā recipiēd⁹ sit.
Vel, nescit quo eat. i. ignorat viā q̄ cō-
uertat ad meli⁹: & hoc nō iō, gn via apta
sit: sed qa tene. obcæca. ocu. ei⁹. Qui à
lumīe Christi recedēs p̄ctis & carnali vo-
luptate ita p̄pedit, vt etiāsi bonū videat,
F nō tn̄ exequat. ¶Qui dili. g. fra. tolerat
Iohā. 13. d oīa ꝑpter vnitatē charitatis, etiā si fratri
adhibet correctionē, nō irascit, nō igno-
Psal. 118. x miniosa infert. Pax em̄ mīta diligentibus
legem tuam. i. charitatem, & non est illis
scandalū. k ¶Scribo uo. filioli. Prępo
nit cām q̄ posset eos abstrahere ab amore
mūdi, qa baptizatis in noīe Christi: & in-
uocātibus nomē Christi, di mittunt⁹ pc̄ta.
Ergo Christo magis adhærēdū est q̄ mū-
do. l ¶Filioli. Hoc etiā mō p̄t haberi
charitas si diligitis deū & mundū & oīa q̄
sunt ei⁹ ne cogitetis. Et hæc scribo vobis
vt rē vtilē. Omnib⁹ scribo qbusdā vt filiis
qbusdā vt p̄ib⁹, aliis vt iuuenib⁹. ¶Fili
oli. pres adolescētes, iuuenes. Iō filij: qa re
mittunt⁹ pc̄ta. Ideo pres, qa cognouistis an
tiq̄. Ideo iuuenes, quia fortes, qa vicistis.

☞Adolescentes

Nicolaus de Lyra.

a ¶Si mā. ei⁹ ob. qa sicut dicit Gre.
homel. xx. Amor dei nūq̄ est ociosus, opat
enim magna si est, si autē renuit operari
amor nō est. Iō subdit: b ¶Qui dicit se
nosse deum. noticia charitate formata.
c ¶Et māda. ei⁹ nō c. facultate habita.
d ¶Mēdax ē. qa veritas ñ subest dicto
ei⁹. e ¶Qui aūt ser. uer. ei⁹. corde reti-
nēdo & opere adimplendo. f ¶Perfe
cta est. perfectum dicitur cui nihil deest.
v. Metaph. Sed hoc potest intelligi dupli-
Perfectum dicitur dupliciter citer, quo ad præsens. Vno modo cui ni-
hil deest de his ad quæ tenet, & sic q̄seruat
verbū dei q̄ctū ad ei⁹ p̄cepta, dr̄ī charitate
pfect⁹. Alio mō accipit cui nihil deest de
his q̄ pōt thre, & sic charitas nō ē pfecta in
via, qa semp pōt qlibet q̄ntūcūq̄ pfectus
in merito crescere. vn⁹ tn̄ dr̄ alio pfectior
in q̄ctū nō solū seruat mādata q̄ sunt neces
sitatis sed etiā cū hoc cōsilia q̄ sunt supero
gatiōis. Et sic dicit Saluator iuueni viam
pfectiōis q̄rēti, Mat. xix. a. Si vis pfect⁹ ē,
vade, vende

a ¶Hoc est nosse deum quod amare. b ¶Charis
tatem.

a cognouimus eum, si mandata e⁹ a
a ¶Qui mandata seruat, ille scit nam qui non
seruat, nescit.

b ius obseruamus: † Qui dicit se b
a ¶Hoc est præceptum meum, vt diligatis inuicem
sicut dilexi vos.

nosse deum, & mādata eius non c
a ¶Vel in hoc.

custodit, mendax est, & in eo ue d
a ¶Christi, qui dicit: Ego sum via veritas & vita.

ritas non est. Qui autem seruat e
a ¶Quasi dicat, ille nescit eum.

uerbum eius, uere in hoc charitas f
a ¶Et ū mandata eius seruamus.

dei perfecta est. In hoc scimus, g
a ¶Viuimus vera vita, non morimur. b ¶Vere
obseruanda sunt mandata, quia post baptismū dici
mus nos in ipso manere. & Qui dicit se.

quoniam in ipso sumus. Qui di- h
cit se in ipso manere, debet sicut i
a ¶In via iusticiæ & charitatis & patientiæ.
¶Qui pro inimicis orauit. b ¶Qui dicit, qui vult
venire post me, abneget semetipsum & tol. cru. suā
& se. me. c ¶De virtute in virtutem. ¶Pro
modo suo.

illē ambulauit, & ipse ambula- k
a ¶Et attendenda sunt hæc mandata, quia non in-

c re. Charissimi, non mandatum l
a ¶Et inauditum. ¶Virtutum ab Abel & san-
ctis patribus, nō quia ad veterē hominē pertinent.

a nouum scribo uobis, sed manda
a ¶Fidei vestræ.

tum uet⁹, quod habuistis ab initio.
a ¶Hoc & verbum istud, quod audistis a me. & ab
aliis prædicatoribus, est illud vetus mandatum.
ideo vetus, quia audistis.

Mandatum uetus est uerbum
a ¶Et hoc mandatum debetis tenere, quia non tan
tum semel prædico & commendo, sed quia mul
tum vtile video, iterum & iterum illud quasi
nouum replico.

quod audistis. † Iterum manda- m
a ¶Quod innouat. b ¶Non vmbratile.

d tum nouū scribo uobis, quod ue n
f rū est & in ipso, & in uobis, quia o p
¶In hoc apparet esse nouum & etiam verum, q
quia. a ¶Nox præcessit, dies autem appropinqua
bit. b ¶Liquide omnibus loquitur veri
tas, sed non omnes liquide audiunt.

tenebrę transierunt & uerum lu- r
a ¶Cristiang fidei vel bonę operationis.

h men iam lucet. Qui dicit se in lu- s
a ¶Quem deus præcipit diligi.

ce esse, & frātrem suum odit, in t
a ¶. i. deputatus tenebris inferni. ¶Trabem in ocu
lo habens. ¶In peccatis in quibus vitius erat.
¶Etiam posti⁹ per baptismum ad deum accessit.
b ¶Sed.

f tenebris est usq; adhuc. Qui dili x
a ¶Bonorum operum, quia tunc ei bona opera &
lux fidei prosunt.

git fratrem suum, in lumine ma y
a ¶Vnde turbatur oculus.

net, & scandalum in eo non est. z
Qui autem odit fratrem suum, a
¶Ignorantię.

in tenebris est, & in tenebris am
a ¶De vitio in vitiū. b ¶Quia reatum suum
non intelligit.

bulat, & nescit quo eat, quia
a ¶Ira turbat oculum, odium excæcat. b ¶Inuisi
biles quibus deus videtur.

tenebræ obcæcauerunt oculos
a ¶Obedientes patri, vel nuper geniti. ¶Paruuli
non ætate, sed scientia.

k eius. Scribo uobis filioli, quo- b
l niam remittuntur uobis pec- c
a ¶Non Pauli, non Donati.

ta propter nomē eius. Scribo uo d
a ¶Non ætate, sed sapientia ¶Venerandi senes
quibus iam debet amor mūdi frigescere. ¶Quo-
rum est meminisse antiqua, & iuuenibus pandere.
b ¶Scitis Christum cum patre & spiritusancto
semper fuisse, & hoc alijs nunciatis.

bis pātres, quoniā cognouistis

vade, vende oīa q̄ habes, & da pauperib⁹, C
& veni & sequere me. Et quātogs feruen-
tius ei⁹ mādata vel plura de cōsilijs ex cha
ritate seruat & strictiꝰ, tāto dr̄ magis pfe-
ctus. Et qa p charitatē de⁹ habitat in no⁹, † Deus di.
bis, ideo subdit: g ¶In hoc sci. quo. in 2. c. si enim
ipso su. Tn̄ hic accipit sciētia large, p cōie ī. 4. b
ētura, pbabili, vt dictū est ca. præce. nisi su
p̄ hoc habeat reuelatio diuina. Quod aūt
sequit in aliqb⁹: Si in ipso pfecti fuerim⁹,
nō est in libris correctis. h ¶Qui dicit
se in ipso ma. p charitatem. i ¶Debet
si. il. am. inter hoies cōuersando. k ¶Et
ipse am. ipsum imitādo nō solū in obser
uatiōe p̄ceptorū, sed etiā cōsiliorū sc̄m
suā possibilitatē, q̄uis ad hoc non teneat
de necessitate. l ¶Charissimi. Hic cōse-
quenter cōfirmat dictū suū. s. q̄ p̄ceptum
de dilectione dei & p̄xmi, ex quo p̄cedūt
opera bona, est ab antiquo datum, dicēs:
Charissimi nō mā. nouū scrī. uo. &c.
Est em̄ hoc mādatū de dictamine legis na
turalis q̄ hō diligat deū a q̄ habet eē & vi-
uere, & hoiem sibi simile in specie. Vn̄ &
bruta aīalia hoc faciūt, Eccl. xiij. c. Oē aīal
diligit sibi sīle. & sic est insertū mēti hūanę
à sua prima cōditiōe. Est etiā de lege scri-
pta diuīa: Deut. vj. c. Diliges dn̄m deū tuū
ex toto corde tuo &c. Et de dilectiōe p̄xi-
mi dr̄ Leuit. xix. d. Diliges p̄ximum tuū si
cut teipsum. & sic est datū ab initio legis.
m ¶Iterū mā. nouū scrī. uo. qa idē p̄-
ceptū de dilectione renouatū est in euāge
lio, qđ dr̄ lex amoris. n ¶Quod ue. est.
i. verificatū. o ¶Et in ip. i. deo hūanato,
q ex charitate maxima passus est p̄ nobis.
p ¶Et in uo. qa p hoc dedit hoīb⁹ maxi
mū incētiuū amoris. ꝑpter qđ imminē
te sua passiōe dixit Io. xiij. d. Mandatū no H
uū do vobis, vt diligatis inuicē, sicut dile
xi vos. q ¶Quia tene. i. figuræ & vm-
brę veteris Testamēti. r ¶Transierūt. in
passiōe dn̄i: in cuius signū velū templi tūc
fuit scissum, Luc. xxiij. s ¶Et uerū lu-
iā lu. i. veritas euāgelij. t ¶Qui di. se in
lu. est. i. veritate euāgelica viuere. v ¶Et
fra. suū odit in te. ē. culpæ & ignorātię.
Et p oppositū x ¶Qui di. fra. in deo &
secūdum deū, qđ est charitative diligere.
y ¶In lu. ma. s. gr̄æ, & p cōsequēs in lu-
mine increato, i quo manet p gr̄am, sicut
amās in amato. z ¶Et scā. in se nō est.
s. actiuū & passiuū. Scādalū em̄ est dictum
vel factū minus rectū, alteri prębēs occa-
sionē ruinæ. Manēs autē in lumine dicto
mō, ex facto vel dicto suo nō præbet alte
ri occasionē peccandi, nec ex facto alteri⁹
vel dicto ruit in peccatū. a ¶Qui autē
odit &c. Patet ex dictis supra. b ¶Scribo
uo. Hic cōsequēter ad opa meritoria idu
cit aliquos specialiter. Et prio baptizatos
ab eo, de quorū salute erat specialr̄ solici-
tus, nō em̄ oēs eiusdē ciuitatis vel patriæ
baptizauit vel conuertit, nā in pribus illis
Paulus p̄dicauit & Timotheus & plures
alij, vt patet ex epl̄is Pauli & Actib⁹ apso
rū. Dicit ergo: Scribo uo. fil. Illi filioli p
prie dicunt alicuius à q̄ baptizati sunt, vel
de baptismo leuati. c ¶Quoniā re. uo.
pec. i. remissa sunt ī baptismo, q̄ delet to
tā culpā & pœnā. d ¶Propter no. e. s.
Christi in cui⁹ noīe dabat baptism⁹ in pri
mitiua eccl̄ia, vt hr̄ Act. ij. Q. d. de cætero
nō debetis inquinari p pctm. Secūdo idu
cit cōuersos morib⁹ & scīa de qb⁹ ē multū
curādū, eo q bonū iporū redūdat in totā
eccl̄iā, ꝑpter qđ vocat eos patres, dicens:
e ¶Scrī. uo. &c. q abinī. i. verbū icarna

☞tū p̄cedens

a ¶ Adolescentes. Adolescentię tps ꝓpter incētiua carnis lubricū, sed ꝓpter robur ętatis habile certami, & hi tentamēta voluptatū verbi dei amore vicerūt, & ꝓsecutiões cōtēpserūt. b ¶ Infātes. Hūiles spū, q̄ magis hūliant sub potēti manu dei, eo subMatt. 11. d limius norunt arcana diuinitatis. vnde: Reuelasti ea paruulis.

c ¶ Scribo uo. iu. Cōsiderate etiā atq; etiā qa iuuenes estis, pugnate vt vincatis, vincite vt coronemini, hūiles estote, ne in pugna cadatis. d ¶ Et uicistis. Trahebant tūc tpis ex cōsuetudie ad lupanar, sed isti viriliter resistēdo vicebāt.

Rom. 13. d. ¶ Nolite dili. mun. Vtimini mundo ad necessitatē, sed nō diligite ad superfluitatē. Et carnis curā ne feceritis in desideriis. Nolite diligere mūdū. Vnū cor duos sibi aduersarios amores nō capit. Radicati in charitate, sup hāc radicē niMatth. 6. c hil ædificeris, nisi qđ cōuenit charitati, quia nō potestis duob⁹ dūis seruire. Sicut dilectio dei fōs oīm virtutū, ita dilectiomūdi omniū vitiorū. Vnde sequit: f ¶ Quoniā oē qđ est in mun. Oēs dilectores mūdi, nihil hñt nisi hæc tria, quib⁹ oia vitiorū genera cōprehēdūt.

Mūdi tria Cōcupiscētia carnis est desideriū oīm q̄ ad voluptatē & delitias corpis ptinent, vt cib⁹, pot⁹, cōcubit⁹, & hmōi. Cōcupiscētia oculorū, est oīs curiositas q̄ fit in discēdis artib⁹ magicis, in cōtēplādis spectaculis, in supuacuis acqrēdis reb⁹ tpalibus, in dignoscēdis carpēdisq; vitijs, pximorū. Superbia vitę, cum quis se iactat in honorib⁹, magnas familias expetit. Per

Gen. 3. a hæc tria victus est Adā, qa cibū vetitū cōcupiuit, voluit esse sciēs bonū & malum, voluit esse sicut de⁹. Hæc tria vicit

Matt. 4. a Christ⁹ qa nō est capt⁹ amore panis corB poralis nō descēdit de pinna qđ esset tē

†salius tare deū, noluit extolli sup regna mūdi. g ¶ Cōcupiscētia. Quæ cōcupiscētia & superbia non est ex pre. Pugna vitiorum nō ex deo est pē & cōditore sed ex mundi amore quē deo pferim⁹. Fecit de⁹ homines rectos, ipsi se miserūt infinitis quæstionib⁹: De⁹ intētator malorum est, sed vnusquisq; tentat à ꝓpria cōcupiscentia. h ¶ Qui autē facit uolun. Hoc etiā mō pōt haberi charitas, si nullo instinctu hæreticorū deuicti estis à fide & cæteris q̄ sunt dei. Et vt eā teneatis pmaneant in vobis q̄ audistis ab initio, proponit causas. Filioli, qa nouissima hora i ¶ Filioli mei nouissi. ho. Et ꝓpter hęc debetis psistere, qa multi Antichristi q̄ vos volūt seducere: sicut audistis quia Antichrist⁹ ue. Cū quāto enim impetu & errore audistis vētur Antichristum, cū tāta violētia & isti veniūt. In vndecīa hora sum⁹, venit Saluator i tarse, & secutura ē pestis Antichristi, q̄ pconia salutis impugnet, q̄ vineā quā Christ⁹ excolit, extirpet. & hui⁹ negligentis capitis iā multa mēbra pmissa sunt, à qb⁹ cauēdū est, qa iā imminet finis seculi. Vel, Nouissimo hora. i. similis nouissimæ. Similis est hęc ꝓsecutio illi futurę. k ¶ Nūc Antichristi mul. Antichristi oēs hęretici, oēs q̄ fidē quā cōtinent ꝓbis destruūt actibus, omes Christo contrarij, qui venturo suo capti testimonium reddunt quia mysterium iniquitatis iam operatur. l ¶ Antichristi mul. Quia baptizati & chrismate vncti per quæ melius possunt decipere, sunt Christo & ecclesiæ eius contrarij.

☞ Ex nobis

Nicolaus de Lyra.

☙ tum ꝓcedēs à pre, vt dictū est in principio hui⁹ epłe. q. d. eis: Ex q̄ habetis maiorē sciam alijs debetis esse aliorū exēplū ỹ tutis. Tertiò inducit adolescētes, in qb⁹ incipiūt cōcupiscētiæ carnis vigere; ꝓpter qđ laudat eos de castitate, vt ad eā magis animent. nā virt⁹ laudata crescit. Iō dicit: a ¶ Scribo uo. ado. quo. ui. ma. i. mali ignis incētiuū, q̄ est ignis cōcupiscētię carnalis. Q. d. de cętero nō debetis ꝓmittere vos vici à carnalib⁹ desideriis. Quartò inducit infantes, tñ aliq̄ mō rōnis capaces, q licet pauca cognoscant de diuinis, tñ recognoscūt deū esse patrem iustorum. Dicit igitur: C

b ¶ Scribo uobis infantes: quo. cognoui. pa. Q. d. ex q̄ cognouistis eū debetis eum reuereri, & ꝓut possibile vobis est imitari. Quinto inducit iuuenes, q iā hñt robur corpis dicēs: c ¶ Scribo uo. iuuenes, quoniam fortes estis. q. d. sicut estis fortes in corpe, ita sitis mēte, vt non deficiatis in quacunq; tribulatiōe. Et subdit ad hoc ratio: d ¶ Et uicistis malignū. i. diabolū renunciando ei & pōpis ei⁹ in baptismo. q. d. debetis firmiter stare, ne de cętero vincamini ab ipso. e ¶ Nolite †filioli diligere. Hic ponit diuinæ societatis cū hoibus dissipatiuum vt euitet qđ est duplex. s. cupiditas, q̄ est venenum charitatis, in qua charitate cōfirmat dicta societas, & hæresis quersitas, q̄ dictā societatē dissoluit. Ergo primo docet cauere primū. Scd'o scd'm ibi: Filioli. circa primū dicit: Nolite dili. mun. Nō accipitur hic mund⁹ ꝓ vniuersitate creaturarū, sicut dicit Ioh. j. a. Mūdus ꝑ ipm fact⁹ est. Creaturę em diligēdę sunt, in cętū p eas ascēdim⁹ tā q̄ p scalā ad cognitionē creatoris, Ro. j. c. Inuisibilia em ipsi⁹. i. dei à creatura mūdi. i. ab hoie p ea q̄ facta sūt intellecta cōspiciuntur: Sempiterna q̄q; virt⁹ ei⁹ & diuinitas. Sed accipit hic mūdus, ꝓ hoib⁹ delectabilia hui⁹ mūdi ordinate q̄rētib⁹, de qb⁹ dicit Ioh. j. a. Mūdus eū nō cognouit qa occupatio circa delectabilia mundi impedit cognitionē dei. Licet autē natura sit in ꝑpis diligēda, vitiū tñ est odiēdū & fugiēdū. nā amic⁹ stultorū lśis efficiet. Prouer. xiij. d. Noīa turā hic mūd⁹ rōne vitiorū. Iō subdit: D

f ¶ Neq; ea q̄ in mū. sunt. i. vitia eorū. g ¶ Si qs diligit mū. hoc mō dictum. h ¶ Nō est cha. pa. i eo. Nā amor dilectabiliū huius mundi retrahit ab amore diuino. i ¶ Qm̄ oē qđ est in. i. hoib⁹ mūdanis. k ¶ Cōcupiscētia carnis. est, quę viget in voluptuosis. l ¶ Et †1. q. 4. c. cōcupiscentia oculorū. in cupidis & ecclesia. §. auaris. m ¶ Et sup. uitæ. in ambitio- his ita sis. n ¶ Quæ. s. triplex concupiscētia. o ¶ Nō est ex. pa. qa nihil vitiosum est à deo, licet res cōcupitę sint ab eo, & etiam potentia cōcupiscibilis, & ei⁹ act⁹ quantum ad eius, non autem inquantū deordīatus. p ¶ Sed ex mundo est. quia ꝓuenit ex defectu seu malicia hominum mundanorum. q ¶ Et mūdus. †uenturus i. homines mundani. r ¶ Trāsibit. de sit hoc mūdo per mortem, vita em ꝑsens nō ē nisi quidā trāsit⁹, Sap. vij. b. Vmbræ trāsitus est tēpus nostrū. s ¶ Qui aūt facit uo. dei, ma. in æternū. quia de

Diuisio

statu gratię transit ad statum gloriæ, quę est gratia consummata. t ¶ Filioli. Hic cōsequēter docet primo pręcauere hęreticorum peruersitatem. Et secūdo firmiter tenere catholicā veritatem, ibi: Vos qđ audistis. Tertio circa dicta facit breuē recapitulationem ad maiorem dictorum firmitatem, ibi: Hæc scripsi vobis. Prima in duas: quia primo monet hęreticos cauere. Secundo docet eos cognoscere, ibi: Sed vos. Circa primum dicit: Filioli. Hic accipitur filioli largius quam. ꝺ. s. pro omnib⁹ fidelib⁹. qui dicuntur filioli beati Iohānis eo q̄ erat Apostol⁹ in illis partib⁹. v ¶ Nouissima hora est. i. sexta ętas & vltima huius mundi quę simul currit cum septima, quę est ętas quiescentium in cælo à tempore passionis Christi ꝑ quā apta est ianua cęlestis. Aliter exponit de tempore Antichristi, qđ dicit hora nouissima, eo q̄ ꝑ est futurū circa finem mūdi, tñ aliquo mō incœpit à tpe apłi in q̄ Ebio & Cherint⁹ surrexerūt & ꝑsecuti sunt hęretici, q̄ fuerūt figura Antichristi, sicut btūs Iohānes baptista dicit venisse in spū Heliæ, Luc. j. Et huic expositioni magis concordat lra sequēs, cū dicit: x ¶ Et sicut audistis qa Antichrist⁹ uenit. i. ventur⁹ est tpe suo. y ¶ Nūc Antichristi mul. facti sunt. hęretici corrūpētes veritatē euāgelij, sicut faciet Antichristus. z ¶ Vnde sci. i. ex hoc perpendimus. a ¶ Quia nouis. ho. ē. i. ꝙ tps Antichristi q̄dāmō incœpit in eis.

☙ Ex nobis

a ¶ Ex nobis ꝓdierũt &c. Sed licet sint multi Antichristi, nõ tamẽ vos terreat si ad Iudaismum vel paganismũ redierunt, ne putetis ecclesiã ex hoc pati aliqđ damnũ: quia si ex nobis exierũt, tamẽ nõ erãt ex nobis veraciter. Nõ potuissent egredi nisi essent Christo cõtrarij, qui non est Christo cõtrarꝰ, in corpore Christi manent. Sic sunt fideles in ecclesia, quomodo humores mali in corpore. quando euomuntur releuatur corpus, sic qñ exeũt mali, releuatur ecclesia. b ¶ Sed ut manifesti. multi qui nõ sunt ex nobis, accipiũt nobiscũ sacramenta Christi, sed tentatio probat quia non sunt ex nobis, quando illis tentatio venerit, quasi occasione venti volãt foras, quia grana nõ erant. Omnes tunc volabunt cum area dominica cœperit ventilari in die iudicij. Ideo permittente deo quidã ante vltimã dissentionem exeunt de ecclesia, ostendentes se nõ fuisse de corpore Christi, vt ꝓ hoc manifeste clarescat, quoniã non sunt omnes ex nobis, qui nobiscũ intra positi sacramẽta Christi recipiunt, & ideo nõ debet vos grauare eorũ sepatio. c ¶ Sed uos unctionẽ. Cum de hæreticis loqueretur, repente ad suos conuersus dicit eos habere vnctionẽ ã sancto, vt econtrario ostendat, ꝙ hæretici & omnes Antichristi sint gratiæ spiritualis munere priuati, nec pertinent ad eum qui sanctus vocatur à prophetis. d ¶ Nostis omnia. Nostis veritatem fidei & vitę, docti per vnctionem spiritus, nec opus habetis doceri, nisi vt persistatis in eo quod cœpistis. e ¶ Et quoniam omne mendacium. Dixerat: omne mendacium nõ est ex veritate: Sed quia multa sunt genera mendaciorum inter se disparia, nunc singulare ponit mendacium negatiõis Christi cuius cõparatiõe cætera aut parua, aut nulla videãtur. Hoc ꝓprium est Iudæorũ vt dicãt, Iesus non est Christus. sed & oĩm qui Christi mandatis obtemperare cõtemnunt. f ¶ Hic est Antichristus. Ecce admoniti sumꝰ quomodo cognoscamus Antichristum. s. quicũq; negat Christum. g ¶ Qui negat patrẽ. Frustra cõfitetur deum patrem qui negat filium qui ex deo procedit. h ¶ Omnis q negat filium. Ne quis dicat, Christum non colo, sed deum patrem colo. addit: Oĩs. i ¶ Quod audistis ab initio &c. Si quis dixerit, ecce hic Christꝰ, ecce illic, ne crediderius. qđ ab apostolis audistis tenete. k ¶ Et uos in filio & patre. Ita eritis mẽbra patris & filij, vt à memoria & ꝓfectiõe patris & filij non excidatis: & hoc debetis appetere vt sitis in patre & filio, quia inde mercedem consequimini. l ¶ In fi. & pa. Filiũ primo ponit, qa nemo venit ad patrem, nisi per filium. m ¶ Hæc est repromissio. Memoria ꝓmissæ mercedi ꝓseuerantem te faciat in opere. n ¶ Doceat uos. Nemo docenti tribuat qđ ex ore docẽtis intelligit, nisi intus q doceat sit lingua doctoris exteriꝰ, in vacuũ laborat nec tñ doctor taceat, qđ põt agat. o ¶ Sed sicut unctio. e. i. spũs sctus, cuiꝰ sacramẽtũ est in vnctiõe visibili. vel vnctio charitatis quę diffunditur in cordibꝰ nñis per spiritũ sctm qui da. est no. Quæ ad obseruanda dei mãdata cor qđ impler, inflammat. p ¶ Et ue. est & non est menda. Aliatrãslatio. Et verax est scilicet vnctio & nõ ẽ mẽdax.

Nicolaus de Lyra.

Manete

c ¶ Nam si fu. ex no. hoc modo. d ¶ Permansissent utiq; G nobiscũ. qa diuĩa ꝑdestinatio nõ frustrãt effectu suo. e ¶ Sed ut m. s. supple exierũt de societate nña. vt sic à fidelibꝰ meliꝰ euitẽt

f ¶ Sed uos. hic cõsequnter docet modũ cognoscẽdi hęreticos, q aliqñ aliũde veniebãt ad subuertẽdũ fidẽ simpliciũ. Et prio tãgit à parte fidelium, dicens: Sed uos unctionem. gratiæ. g ¶ Habetis à sancto. supple ꝓ spiritu, q data est vobis in bapt. mo. h ¶ Et nostis oĩa. s. ad salutẽ necessaria. Natura ẽm nõ deficit ĩ necessarijs, & multo minꝰ autor naturæ. veritas autem fidei necessaria est ad salutẽ, tñ magis vel minꝰ explicite, secundũ statũ credentium, Nam sacerdotes plura tenent explicite cognoscere de his q̃ sunt fidei, q̃ simplices laici. Et iõ si veniat hæreticus ad corrũpẽdũ fidẽ, & fidelis se cõuertat ad deũ ad habẽdũ eius vnctionẽ dirigentẽ, nõ deficiet qn eũ dirigat ꝓ se vel per aliũ, sedm ea q̃ ptinent ad statũ suũ. & sic in ptãte ẽ habere vnctionẽ docentẽ de oĩbꝰ necessarijs ad salutem. Illud autẽ habere dicimur, qđ est in potestate nostra habẽdi. i ¶ Nõ scripsi qua si igno. Hoc dicit specialiter, ꝓ maioribꝰ qui iciebãt falsitates hæresum, & veritatẽ articulorũ discernere. Secundo dat modũ cognoscendi ex ꝑte hæreticorum, dicens:

k ¶ Quis ẽ mẽdax. s. in fide. l ¶ Nisi is qs ne. i. negationẽ q̃ sequtur affirmat esse veram, s. m ¶ Quoniã Ie. nõ ẽ Christꝰ. hoc ẽm affirmãt Iudi obstinati, dicen ꝙ Iesus Nazarenꝰ nõ ẽ Christus in lege & ꝓphetis ꝓmissus. hoc etiã affirmabãt hęretici q Iudaizabãt post susceptionẽ baptismi. n ¶ Hic ẽ Anti. i. Christo cõtrariꝰ. o ¶ Qui ne. pa. & fi. sunt ei correlatiua, q̃ posita seponũt & pẽpta se pimũt. iõ q ne gat vnũ, negat & alterũ: & sic̃ q cõfitetur vnũ, cõfitetur & alterũ. p ¶ Vos qđ. hic cõsequẽter monet eos tenere fidei veritatẽ H dicẽs: Vos qđ au. ab ini. vrãe cõuersiõis q ¶ In uo. p. sine hæsitatiõe & deuiatiõe. r ¶ Quia si ĩ uo. p. s. fides charitate formata quã recepistis in baptismo. s ¶ Et uos ĩ si. & pa. ma. in ꝑfecti per gratiam. t ¶ Et hæc ẽ re. quã ip. pol. ẽno. dare in futuro. s. uitã æternã. Iohan. vj. d. Hęc est voluntas eius qui misit me patris, vt omnis q videt filiũ & credit in eum, habeat vitam æternam. v ¶ Hæc scripsi. Hic ponit circa prædicta recapitulationem ad maiorem affirmationem, dicẽs: Hęc scripsi uo. de his q uos sedu. i. conantur vos decipere. x ¶ Et uos unctionem. gratiæ. y ¶ Quam ac. ab eo. i. à deo in baptismo. z ¶ Maneat in uobis. ipo restate enim hominis est illam gratiã conseruare, quia deus nõ subtrahit gratiã suã ab aliquo, nisi ipse priꝰ subtrahat se à deo per malam voluntatem. a ¶ Et nõ ne. habetis ut ali. homo. b ¶ Doceat uos. Non est per hoc intelligendum, ꝙ fideles simplices contemnere debeant doctrinam superiorum, vel etiam negligere cũ eam possunt habere, quia doctrina dei est, sed hoc dicit. q a si humana doctrina deficeret de ꝓ suppleret, vt. s. dictum est. c ¶ Sed sicut unctio eius. ideſt dei quæ est sufficiẽs. d ¶ Docet u. de o. necessarijs ad salutẽ, maxĩe in casu in q̃ deficit hũana doctrina. Vñ frequẽter inueniũt aliq simplices nutriti in cãpis clariꝰ vidẽtes in his q̃ sunt necessaria ad salutẽ, quàm illi q qua si quotidie audiunt sermones in ciuitatibus magnis. e ¶ Et ue. est & nõ ẽ mẽdaciũ. nam ab eo, qui est regula veritatis non põt ꝓcedere nisi verũ. f ¶ Et sicut do. uos manete in eo. ꝓ bonã voluntatẽ

Vt cum ap.

---

† 23. q. 4. c. Nabucho donosor. De pe. di. 4 c. si ex bono. De cõse. di. 4. c. solet.

† De sacra vnctiõe. c. vnico.

Qui cõfitetur filiũ & patrem habet.

Ioh. 14. a

Rom. 5. a

† manet

† vos vnctionem

---

a ¶ Ab vnitate catholica recedentes.

a † Ex nobis prodierunt, sed ex no a

a ¶ In de probatur quod non erant ex nobis. ¶ Prædestinatione & electione domini. b

bis non erant. Nam si fuissent ex c

a ¶ Qui enim vsque in fidem perseuerauerit, hic saluus erit. c

nobis, permansissent utique no d

b biscum. Sed ut manifesti sint, e

quoniam non sunt omnes ex no

¶ Vos debetis permanere, quia habetis baptismum vel spiritum sanctum per quem omnis dolor ignorantiæ & peccati pellitur.

c bis. † Sed uos unctionem habe f g

a ¶ Qui sint boni, qui malt, nec est opus, vt doceamini, quia vnctio vos docet. b ¶ Quæ tenenda sunt de fide.

d tis à sancto, & nostis omnia. h

a ¶ Vere nouistis omnia, nam. b ¶ Si ignoraretis quæ tenenda essent de fide, possem vobis quasi parvulis lac ministrare, sed quia perfecti estis in scientia, sicut perfectis scribo.

Non scripsi uobis quasi ignoran i

tibus ueritatem, sed quasi scien

¶ Et hæc etiam scientibus, nullum mendacium ex veritate, & qui mentitur non est ex Christo.

e tibus eã. Et quoniam omne men k

dacium ex ueritate non est, quis

a ¶ Sed specialiter.

est mendax ? nisi is qui negat, l

¶ Proprium nomen. ¶ Messias in lege promissus.

f quoniam Iesus est Christus. Hic m n

g est Antichristus, qui negat pa o

h trem & filium. Omnis qui ne

a ¶ Iesum esse. b ¶ Nec filium, nec ipsum patrem habet placatum.

gat filium, nec patrem habet.

a ¶ Corde, voce, & opere. b ¶ Iesum esse Christum.

Qui confitetur filium, & patrem

¶ Placatum. ¶ Propitium. a ¶ Ergo. b ¶ Per prædicatores.

i habet. Vos quod audistis ab ini p

a ¶ Conuersationis vestræ. b ¶ Per obseruationem mandatorum teneatis.

tio, in uobis permaneat, quia si q r

in uobis permanserit quod ab

k initio audistis, & uos in filio & s

l a ¶ Hic per fidem, in futuro per spem.

m patre, manebitis. Et hæc est re t

a ¶ Qui nõ mentitur. b ¶ Per se, & per suos prædicatores.

promissio, quã ipse pollicitus est

a ¶ Non aurum nec aliquid terrenum. ¶ Quasi dicat: Iitis ad hæc quæ dico, quia propter illos magnos vitandos scripsi hæc.

nobis uitam æternam. Hæc scri u

a ¶ Vel peruersis dogmatibus, vel per alias illecebras, vel per aduersa seculi a vita æterna vos retrahunt.

psi uobis, de his qui uos seducũt.

a ¶ Et vt doctrinam quam extrecius fario bene tenetis, curate vt spiritualis gratia quam in baptismo consecuti estis, integram in corpore & corde seruetis.

Et † unctio quam accepistis ab eo, x y

¶ Et sic sit, vt docente vos interius spiritu, minus indigeatis extrinsecus hominum institutione doceri.

† maneat in uobis. Et non necesz a b

n se habetis, ut aliquis doceat uos.

o sed sicut unctio eius docet uos de c d

a ¶ Quæ tenenda sunt. b ¶ Quod prædico. qui aliter prædicant falsi sunt, nec inuenietis vitam æternam, nisi sequamini charitatem fidei quam per me audistis. b ¶ Et ideo quia verum est. ¶ Ideſt, non est mutabile, vt vetus lex.

p ominibus. Et uerũ est, & non est e

¶ Vnctio.

mendacium. Et sicut docuit uos, f

Nam si

☞ a ¶Manete in eo. Et nunc fi. ma. Crebra iteratiõe inculcat, A vt mentibus arcti⁹ infigat. Manete in eo. Et si qd boni habetis, illi totũ & non vobis iputate: mala vobis & diabolo imputate. b ¶Filioli ma. in eo. q int̃ psecutones ī dño manet nõ cõsus⁹ spẽ habet ī ei⁹ aduẽtu, sed q hic erubescit cõfũdet in ei⁹ aduentu, cui⁹ p̃cepta neglexit. c ¶Ois q f. i. Iustitia pfecta vix est ī angelis vel in sctis viris q semp manẽt ī cõtẽplatiõe dei. In nobis iustitia icipit ex fide. Initiũ iustitię cõfessio pctõrũ. Perficiet iustitia, qñ nõ erit lucta cum carne, sed triũphus de hoste. d ¶Ex ip. na. ẽ. Iam nati sum⁹ ex iusto iustitiã iusti pris sequi oportet.

GLOS. ORDI. CAP. III.

VIdete qua. cha. Quantis & qualib⁹ donis ostenderit de⁹ erga nos pĩnã charitatẽ. Dedit em̃ vt hoc seculo noĩe & actu noĩ aremur filij dei, & in futuro simus, possidẽdo hereditariã btitudinem. f ¶Dedit no. pa. Vt eũ amare nouerimus & possim⁹, nõ tñ vt dñm serui, sed etiã vt patrẽ filij. Vñ dicitur: Quotq̃t ãt receperunt eum, dedit eis po. fi. dei fieri. Ioh. 1. a. g ¶Filij dei su. q. d. cẽ & dici filios dei, q̃ dignitas est? Respondet. Charissimi nũc filij dei su. Nũc p miracula q̃ facimus, & p puritatẽ vitæ apparet qp sum⁹ filij dei, sed qdqd est in pñti parũ est ad re ►& simus spectũ futuri. h ¶Similes ei eri. Cum immutabilis æternæ diuinitatis cõtẽplatione pfruemur, nos q̃q; immortales & æterni in illo erim⁹: nõ idẽ qd ipe, sed similes, qa creatura & ad sititudinẽ ei⁹ facti sum⁹. i ¶Qm̃ uid. secundũ qp verbũ caro factũ est viderũt mali, & in iudicio sunt visuri: sed quõ verbũin pricipio Isa. 26. secũ erat apud patrẽ, videbũt soli iusti, & toldumaliam let impi⁹ ne videat gliam dei. k ¶Sctifi translationẽ cat se. Nõ aufert liberũ arbitriũ, dũ dicit B qp hõ sesctificat, nec tñ consentit Pelagianis, q dicũt hoĩem nõ indigere gra: Sed sicut gliam diuinæ sititudinis, p mõ nro pcipimur sperare, sic mũdiciã diuiç sanctitatis, p nra capacitate iubemur imitari vt peuntegra, vitare mala laborem⁹ dicẽtes deo: Adiutor me⁹ es tu, ne derelinq̃s me. l ¶Et pctm̃ ẽ iniq. Græce, nomos lex, inde anomia. i. iniqtas q est cõtra le- Psal. 26. c gẽ vel sine lege. inde dicit: Pctm̃ ẽ iniq. † De pe. di. 3. c. ille rex quidqd peccam⁹ cõtra legẽ dei facimus. tantus. vñ: Prævaricantes reputaui oẽs pctõres Psal. 118. terræ, nõ solũ q scriptã legẽ cõtẽnũt, sed etiã q inocẽtiã naturalis legis corrũpũt: m ¶Et scitis. Ne nos q pctis & iniqtatib⁹ carere nõ possum⁹, de salute despera mus, subdit, qp p Christum à pctis soluimur. Nõ solum p gratiã facti sum⁹ filij dei, & speramus qp ei similes, sed etiã ab iniqtate liberamur: qa iõ appuit, vt pctã tolleret, de q̃ iniqtate nemo se excuset. n ¶Peccata tolleret. Tollit dimittendo facta, ad tuando nefiant, ducendo ad vitam vt fieri omnino non possint.

☞ Omnis q in eo

Nicolaus de Lyra.

☞ a ¶Vt cũ ap. ī iudicio. b ¶Habea. fi. i. certitudinẽ de btũ tudiẽ nra. c ¶Et ñ cõ. ab eo ī ad e. audiẽdo illã tribilẽ sniam q̃ hr̃ Mat. xxv. d. Ite maledicti ī ig. æt. &c. d ¶Si sci. q. i. qa cuilibet fideli hoc notũ ẽ de deo. e ¶Scitote &c. f. iu. i. opera iustitiæ. f ¶Ex ipo n. ẽ. i. hoc facit inq̃tũ habet eẽ ab eo. & si loq̃r de opib⁹ iustitiæ quæ ẽ ẏt⁹ politica, verũ ẽ, qa ab ipo ẽ oẽ bonũ naturę & mlto forti⁹ ẽ ver; de opib⁹ iustitiæ ifusæ, q̃ dat cũ gra, p q̃ hõ cõstituit ī q̃dã pricipatiõe supnaali eẽ diuĩ, sed m qp dr̃. ñ. Pe. ī. a. Maxia & pciosa nobis, pmissa donauit, vt p hęc efficiami diuiç cõ ¶In ca. ij. vbi dicit in Postil. Charissimi, non (sortes naturæ. mandatũ nouũ scribo vobis.

ADDI. Præcepta de dilectiõe dei & pximi, in qb⁹ tota lex & pphetæ pẽdẽt, vt dr̃ Mat. xxij. iq̃tũ sũt de necessitate salutis iplẽda, ī veteri legead plenũ cõtinẽt. s. Leui. xix. Deu. vj. Sed inquantu m vj. Sed iq̃tũ ad pfectionẽ ipletiõis dictorũ pceptorũ ptinẽt tãq; C cõsilia nõ in lege veteri, sed in lege noua cõtinẽtur. Qd̃ de primo patet Mat. xix. c. Si vis pfectus esse &c. De sed'o vero Iohã. xiij. d. Mãdatũ nouũ do vobis, vt diligatis inuicẽ, sicut dilexi vos. Modus em̃ dilectiõis Christi ad discipulos seu ad hũanũ gen⁹, q̃ qdẽ modus declarat eũ dicit: Sicut ego dilexi vos: attigit summũ gradũ pfectiõis dilectiõis pximi, put fuit plene declaratũ ī additiõe sup eũ geliũ Io. ca. supradicto. Vñ p̃dicta p̃cepta q̃tũ ad ea q̃ sũt de necessitate salutis ī veteri lege cõtinẽt. & iõ ñ sunt nouã. q̃tũ ẏ o ad ea q̃ ptinẽt ad pfectionẽ p modũ cõsilij, tm̃ ī lege noua cõtinẽt. & sed'm hoc dicuñ noua. Et sic ꝓprie itelliguñ ẏ ba btĩ Iohãnis, cũ dicit: Nõ mãdatũ nouũ scribo vobis, sed mãdatũ vet⁹. s. q̃tũ ad ea q̃ sũt de necessitate p̃cepti. Et cũ dicit: Iterũ mãdatũ nouũ scribo vobis &c, ītelligẽdũ ẽ q̃tũ ad ea q̃ ptinẽt ad pfectionẽ ipletiõis. Et de hoc vide amplius in additiõe prædicta.

¶Etũ non intelligitis, quod omnis iustitia sit ex deo, per hoc probate.

VIdete qualem chari a Gratis. b Indignis. tatem dẽdit nobis pater, ut filij dei no- a ¶In hoc seculo. b ¶In futuro possidendo. c ¶Quod filij dei dicimur amatores mundi non diligunt nos, non percipiunt nostrã dignitatem, non nos vincantur. sed affligunt.

minẽmur & simus. Prõpter hoc mundus non nouit nos, quia non ¶Patrem. a ¶Cum despecti sumus mundo.

nouit eum. Charissimi, nũc filij ¶Non ascendit in cor hominis quæ præparauit deus diligẽtibus se.

dei sumus, & nondum apparuit quid erimus. Scimus, quoniã cum a ¶In secundo aduentu. b ¶Secundum corpus immortales & impassibiles sicut ipse situs.

apparuerit, similes ei erimus: quo- a ¶Sola enim visio beatificat. Beati mundo corde, quoniam ipsi deum vide.

niam uidebimus eum sicuti est, & a ¶Quod ad simultudinem dei peruenturus sit.

omnis qui habet spem hanc in eo, a ¶In præsenti sanctitatem dei imitatur pie viuendo, secularia desideria abnegando. ¶Sancti estote sicut & pater vester. b ¶Qui habet spem sed sanctificat. s. Omnis qui p. f.

sanctificat se sicut & ille sanctus a ¶Voluntate & actu.

est. † Omnis qui facit peccatum, a ¶Nemo dicat, ergo ego homo peccator sum, sed iniquus non sum. ¶Qui peccat contrarius numinum æquitati diuinæ legis existit.

& iniquitatem facit: & pecca- a ¶Primo aduentu. b ¶Ecce agnus dei, ecce &c.

tum est iniquitas. Et scitis quia il- a

le apparuit, ut peccata tolleret: b

Cap. III.

VIdete qualem chari a ¶Gratis. b ¶Indignis. tatem dẽdit nobis pater, ut filij dei no- a ¶In hoc seculo. b ¶In futuro possidendo. c ¶Quod filij dei dicimur amatores mundi non diligunt nos, non percipiunt nostrã dignitatem, non nos vincantur. sed affligunt.

minẽmur & simus. Prõpter hoc mundus non nouit nos, quia non ¶Patrem. a ¶Cum despecti sumus mundo.

nouit eum. Charissimi, nũc filij ¶Non ascendit in cor hominis quæ præparauit deus diligẽtibus se.

dei sumus, & nondum apparuit quid erimus. Scimus, quoniã cum a ¶In secundo aduentu. b ¶Secundum corpus immortales & impassibiles sicut ipse situs.

apparuerit, similes ei erimus: quo- a ¶Sola enim visio beatificat. Beati mundo corde, quoniam ipsi deum vide.

niam uidebimus eum sicuti est, & a ¶Quod ad simultudinem dei peruenturus sit.

omnis qui habet spem hanc in eo, a ¶In præsenti sanctitatem dei imitatur pie viuendo, secularia desideria abnegando. ¶Sancti estote sicut & pater vester. b ¶Qui habet spem sed sanctificat. s. Omnis qui p. f.

sanctificat se sicut & ille sanctus a ¶Voluntate & actu.

est. † Omnis qui facit peccatum, a ¶Nemo dicat, ergo ego homo peccator sum, sed iniquus non sum. ¶Qui peccat contrarius numinum æquitati diuinæ legis existit.

& iniquitatem facit: & pecca- a ¶Primo aduentu. b ¶Ecce agnus dei, ecce &c.

tum est iniquitas. Et scitis quia il- a

le apparuit, ut peccata tolleret: b

NICO. DE LY. Ca. III.

VIdete qua. cha. Postq̃ btus Iohãnes tractauit de societate dei & hoĩm q̃ habeẽt ī via, hic cõsequẽter tractat de illa Diuisio q̃ in pria expectaẽ. Et diuidit ī duas pres: qa prio declarat ei⁹ pfectionẽ. Sed'o debitã ad ipam dispositionem, ibi: Et oĩs. Circa primũ dicit: g ¶Videte. i. diligẽter attẽdite. h ¶Qualẽ cha. de. no. pa. cælestis, nos ī filios adoptãdo, Io. j. c. Dedit eis ptãte filios dei fieri, his q credũt in noĩe ei⁹. lõ subdit: i ¶Vt si. dei nomine. & si. in veritate: ita qp hoc nomen in nobis nõ est vacuum, nec inane, & per cõsequens habemus ius in cælesti hæreditate. k ¶Propter hoc mũ. nõ D nouit nos. notitia approbatiõis. Hoĩes em̃ mũdani nõ approbãt, sed reprobãt illos q terrenis cõtẽptis tendũt ad hæreditatẽ cælestẽ, eos miseros & stultos reputantes. Et subdit cã cũ dr̃. l ¶Quia nõ nouit eũ. Per hoc em̃ qp hoĩes mundani sunt terrenis totaliter intẽti, auertũtur à cognitiõe dei pris, in q̃tũ est dator cęlestis hæreditatis. ꝓpt qd̃ nõ approbãt, sed reprobãt cõtẽptores terrenorũ, & appetitores cęlestiũ. Et si q̃rat q̃ sunt ista cælestia? Respõdet: m ¶Charissimi nũc sumus. i. dei s. per gratiã adoptionis. n ¶Et nõ. ap. qd eri. qa illa bona cęlestia nõ sũt cõpehẽsibilia. q. d. nõ pñt sufficienter exprimi ab hoĩbus vitæ pñtis. j. Corin. ij. c. Oculus non vidit, & auris nõ au. & in cor &c. o ¶Scimus. q. d. hoc tm̃ scimus in generali de cælestibus. p ¶Quoniã cũ ap. i. cũ nobis se pñtm ostẽderit: in possessiõe cælestis hereditatis nos ponẽdo. q ¶Similes ei eri. in ipm quãtũ possibile est trãsformati & ei cõiũcti. Et subdit modus huiꝰ cõiũctiõis & trãsformatiõis, cũ dicit: r ¶Qm̃ ui. e. si. ẽ. videndo ipm clare trinũ & vnũ. Cognitio em̃ sed'm oẽs prophetantes fit p assimilationẽ cognoscẽtis ad cognitũ, hęc ãt visio ẽ pfectissima cognitio, q̃ põt hr̃i à creatura ītellectuali, & p cõsequẽs est ibi assimilatio pfectissima ad deũ & trãsformatio p amorẽ annexũ, in hoc cõsistit societas dei & btorũ. s ¶Et o. Hic cõsequẽter declarat debitã dispositionẽ ad hãc societatẽ cõsequẽdã, q̃ duplex ẽ. Sed'a ponit ibi: Oĩs q nõ ẽ iust⁹. Prĩa ī duas: qa primo facit ꝓpoſ Diuisio tũ. Sec'o remouet q̃dã dictũ erroneũ, ibi: Filioli. Prĩa ẏ o dispositio ad visionẽ dei cõsequẽdã ẽ puritas mẽtis, sed'm dictũ saluatoris, Mat. v. a. Btĩ mũdo cor. qñ ipsũ deũ vide. lõ dicit: Et o. q h. s. h. in eo. hoc est in deo sperans ipsum videre facie ad faciẽ clare. t ¶Sancti. se. conscientiã emũdãdo. v ¶Sicut & il. san. est. propter qd̃ nõ admittit ad sui visionẽ nisi sctõs. Et qa ad ea repellunt̃ imũdi, cõsequẽter oũdit, cũ dr̃. x ¶Omnis q. f. p. & i. fa. nã pctm̃ ẽ trãsgressio legis diuĩ q, lex ãt diuĩa ẽ ipa ęgtas, & iõ ī oĩ pctõ mortali ẽ ęgtatis corruptio, & p cõsequẽs iniqtas. y ¶Et sci. qa il. ap. in carne assumpta. z ¶Vt pctã tol. q̃ sunt diuinæ visiõis impe- ☞ dimenta.

E a ¶ Omnis q in eo ma. Quasi Et quid, pdest nobis, qa sine pec cato venit? Respōsio. Ois q i eo mānet, nō peccat. b ¶ Qui pec cat, nō ui. eū. Et qui manet in eo nō peccat. Et in hoc nemō vos seducat, dicēdo, p vel iustitia sit ex hoie, vel q cum peccato possit aliquis in deo manere. qa & omnis iustitia ex deo, & oē pēm ex diabolo. c ¶ Qui facit iustitiā. i. q habet actū iustitiæ & intentionē, iustus quidē est, sed nō ex se, sed sicut ille est ab eadē radice, pcedit. Iustitia in illo princi paliter, in isto secūdarie. in illo naturali ter, in isto p adoptionē. Qd' ē, q iust⁹ ē, ab illo iust⁹ est. d ¶ Sicut & ille &c. Sicut nō sp in cōlitate dici solet, vbi gra vt mltū itereſt iter faciē hois & imaginē de specto: qa hic corp⁹, ibi tm imago: & thic & ibiocli: & hic & ibi aures. ita nos hēm⁹ imaginē dei, iustitiā dei, sanctitatē dei, sed nō imaginē q filij est cōlis pri, nō iustitiā dei qua ille iust⁹ est incōmutabi li perpetuitate. Nos credēdo in eū quē non videmus vt aliquādo videam⁹, nō sanctitate qua ille sanctus est æternitate nos sancti fide. e ¶ Ex diabolo est. Non carnis originē ducendo, sicut Ma nichæus voluit de cunctis hoibus, sed imitationem & suggestionē peccādi su mendo ab illo, sicut filij Abrahę dicun tur imitādo fidem eius, & Iudæi deferē tes fidē Abrahæ facti sunt nō filij Abra hæ, sed diaboli. f ¶ Vt dissoluat. i. de struat illam natiuitatem quam à diabo lo traximus Adam à deo factus, sed pec cando à diabolo natus, tales genuit qua lis fuit. Cum concupiscentia nati sumus anteq̄ nostra debita addamus. De illa damnatione quia nascimur, morimur.

F Sed natus est Christus homo, vt soluat peccata hominum vt reducat ad vitam.

g ¶ Peccatum nō facit. Nō de omni peccato dicit: Si dixerim⁹ qa peccatum nō habem⁹, nosipsos seducimus, sed de violatiōe charitatis, quā q semē dei, & verbū dei quo renat⁹ est in se habet con mittere non pōt. & ad hoc sequētia spe ctāt de quolibet criminali pōt accipi.

h ¶ Quoniā semē ipsi⁹ est. Verus fi lius patris nō pōt legē dimittere. Lex pa tris est. Diligite inuicē. i ¶ In hoc ma nife. sunt. Dilectio est certū signū quo discernūt filij dei, & filij diaboli. Alia sūt cōia bōis & malis. In hoc sōte nō coīcat alien⁹. Quicqd vis habe, hoc solūmodo nō as mihil tibi, pdest. Alia ñ hēas, hoc habe ipleſti legē, qa plētudo legis Charitas.

k ¶ Quoniā ope. ei⁹ maligna erāt. Vbi est inuidia, nō est fraternus amor. Opa Cain mala nō dicit, nisi inuidiam & odiū fratris. Opa Abel iusta nō dicit, nisi charitatē. hinc discernūt hoies. Ne mo attēdat linguas vel facta. Cor si nō bñfaciat, p fratrib⁹ suis, ostēdit qd in se hēat. Cain recte offerebat, creatura creatori sed nō bene diuidebat, quādo credebat placere munera q̄ of ferebat cū odio frīs. Abel cū dilectiōe obtulit, & placuit. l ¶ No lite mi. fra. Nō miror si amator mūdi fratrē odit sepatū ab amo re mūdi & exlesūb⁹ intētū desideriȝ. Religio pūri ē abomīatio.

☞ Nos scimus

Nicolaus de Lyra.

dimēta. a ¶ Et pēm in eo nō est. i. esse nō pōt. Iō subdit: b ¶ Ois q i eo ma. fide formata charitate. c ¶ Nō pec. q̄diu sic manet, qa cōtraria simul esse nō pōt in eodē subiecto. d' ¶ Et ois q pec. nō ui. e. videt em deū clare, cū videat ipm summū bo nū, nullo mō pōt auerti ab eo p pēm. e ¶ Nec co. e. fide forma ta charitate. Nec p hoc ē itelligēdū, q̄ hās fidē charitate formatā, nō possit peccare, vt aliq dixerūt & male: Apoca. ij. a. Charitatem tuam primā reliqſti: mēor esto itaq; vñ exciderīs &c. Sed sic ē itel ligēdū: q̄ null⁹ vtēs actu fide formata charitate, vel existēs i ea pec cat. Iō dicit: Nec cog. e. s. actu peccādo. f ¶ Filioli. Hic cōseq̄n ter remouet q̄ddā dictum errōnū. erāt em aliq dicētes, q̄ cogni G tio fidei sine opib⁹ sufficiebat ad salutē: cōtra quē errorē scripsit btūs Iacob⁹ vt visum est. ℣. in epla sua. & sic cōtra ipm dicit btūs Johānes: Filioli (inei) nēo uos sedu. p dicto errore. g ¶ Qui facit iusti. i. opa iustitiæ. h ¶ Iust⁹ ē. & nō ille q credit sine opi bus. i q̄ ¶ Qui facit pec. ex dia. est. Li cet dicat se eē Christianū. k ¶ Qm̄ ab initio dia. p. Nō ē p hoc itelligēdū qa creat⁹ fuerit mal⁹, vt dixerūt aliq qa scri bit Genē. i. d. Vidit de⁹ cūcta q̄ fecerat, & erāt valde bōa, sed qa ex quo priō pec cauit semp in pctō psseuerauit. nā pēm ei⁹ est irremediabile, & ad peccādū hoies induxit. l ¶ In hoc appuit fi. dei. in humanitate assumpta. m ¶ Vt dissol uat opera diaboli. per mortē suam, & ecclesiæ sacramenta ab eius morte ef ficaciā habēria. Idē cōcludit. n ¶ Omis qui natus est ex deo. per sacramen tū baptismi quod est sacrāmētū fidei for matę. o ¶ Peccatum non facit. in quantum sic natus, quia fides formata charitate non stat cum peccato morta li. Ideo subditur: p ¶ Qm̄ semē ip sius in eo manet. scilicet gratia quæ non compatitur secum tale peccatum. q ¶ Et non potest peccare. inquan tum habens gratiam, quæ non potest esse ratio peccandi, sicut sedes in ctum sedēs non potest ambulare: & in hoc sen su, sedentem ambulare est impossibi le. potest tamen peccare per verribilita tem liberi arbitrij, quod non confir mat⁹ in bono p gram in pātri, nisi in ali quib⁹ ex gra speciali, ppter qd' infert di stinctionē filiorū dei & diaboli, dicens: H r ¶ In hoc manife. sunt fi. d. s. q̄ nō peccant mortaliter. s ¶ Et fi. diabo. per operationem peccati. Et sic patet, q̄ non sunt aliqui filij dei p fidem sine ope rib⁹: qd' cōcludere intēdebat. t ¶ Ois. Hic ponitur secta disposito ad beatitu dinem, quę est charitas fraterna, Matth. v. a. Beati misericordes, quoniā ipsi mi sericordiam consequentur. Et diuiditur in duas partes: nā primo inducit ad fra ternæ charitatis actum. Secundo decla rat debitum modum, ibi: Filioli. Circa primam partē primo cōtinuat se ad pre dicta dicens: Omnis q nō est iu. iustitia insusa. v ¶ Non est ex deo. qa il la sola facit dignum ętterna vita. x ¶ Et qui nō diligit fratrē. similiter non est dign⁹ vita beata. y ¶ Qm̄ hæc est an nūciatio. i. res annūciata. z ¶ Quam audistis ab initio: cōuersionis vestrę. a ¶ Vt diligatis alterutrū. charitati ue. b ¶ Non sicut Cain. supple istis. c ¶ Qui ex malig. erat. i. diabolo. d ¶ Et occidit fratrem suum. Abd, Genē. iiij. e ¶ Et propter quod occi dit eum? respondet. f ¶ Quoniam opera eius maligna erant fratris autem eius &c. Ista fuit occasio prævia. Nam munera Abel propter eius iustitiam erant accepta deo: in cuius signum ignis descendit de cælo, & consumpsit eius sacrificium. vnde Genesis. iiij. a. vbi dicitur: Et respexit deus ad Abel & munera eius, interpretatio Theodotiōis habet: Inflammauit deus super Abel. talis enim inflammatio signum est acceptationis diuinæ. vt pater. vj. Iudicum de oblatio tione Gedeonis. & xiij. in oblatione Manue. & iij. Regum. xviij. in oblatione Heliæ. & ij. Paralipomenum. iiij. de oblatione Sa lomonis. Quod videns Cain concepit odium contra fratrem & inuidiam: ex quo odio sicut ex causa propinqua occidit eum. Dicuntur autem opera Cain fuisse maligna, quia licet offerret deo, tamen de peioribus & ex voluntate peruersa. Ideo dicitur Ge ne. iiij. a. Ad Cain aūt & ad munera ei⁹ nō respexit. q. d. ppter ma liciam Cain munera eius non acceptauit. & ex hoc concludit di cēs: g ¶ Nolite mira. fra. si odit uos mū. qa opa ei⁹ maligna sunt; vestra

† Isa. 53. c
1. Pet. 2. d

† De pe. di. 1. c. porro.

Iohan. 15. c

† Genē. 4. b

Rom. 13. c

† Ioh. 15. e

a ¶ Et ponit. quia peccatum in eo nō est. si esset in isto peccatum, isti esset auferendum. b ¶ Vere immunis ipse est a peccato, quia etiam illi qui adhærent ei, ex hoc quod adhærent virtuti peccata.

a † & pēccatum in eo non est. Omnis a
qui in eo manet, non peccat. Eto c d
a ¶ Fide. ¶ In humanitate.
b mnis qui peccat, non uidit eum, nec e
a ¶ Alias scimus. ¶ In deitate. b ¶ Gaudendo suauitatem eius. Si enim gustet q̄s suauis dominus, non peccando a videnda eius gloria se remouebit.
cognouit eum. Filioli, nemo uos se f
¶ Sed.
c ducat. Qui facit iusticiam, iustus g
¶ Per participationem.
d est, sicut & ille iustus est. Qui facit f
¶ Imitator eius.
e peccatum ex diabolo est, quoniam k
a ¶ Suæ creationis incipiens peccare peccat continue vsque in præsens. b ¶ In veritate non stetit.
ab initiō diabolus pēccat. † In hoc l
¶ Per carnem.
f apparuit filius dei, vt dissoluat o m
a ¶ Quibus ligatur homo. b ¶ Ita soluit, quia Omnis c ¶ In baptismo.
pēra diaboli. † Omnis qui nātus n
g h est ex deo, peccatum non facit: quo o p
¶ Per hoc vitat peccata, quia verbum per quod generatur manet. ¶ Non potest arbor bona ma. fru. facere. ¶ Iniquitatem odio habui &c.
niam semen ipsius in eo manet, & q
¶ Nec tantum non peccare, sed nec potest peccare q̄diu verbum retinet. a ¶ In quo peccatum non est.
nō potest peccare, quoniam ex deo
a ¶ Quod non peccant b ¶ A fructibus eorum cognoscetis eos.
i natus est. In hoc b manifesti sunt fi c
b ¶ In hoc quod peccant. b ¶ Quia quod ex deo est non peccat, ergo quod peccat ex deo non est.
lij dei, & filij diaboli. Omnis qui s t
a ¶ Non repentina deo quod debet. b ¶ Vere.
non est iustus, nōn est b ex deo, & qui v x
a ¶ Non est ex deo. b ¶ Vere est habenda dilectio.
non diligit frātrem suum. Quōni y
¶ Hoc est præceptum meum, vt diligatis inuicem.
am hæc est annuncia tio, quam audi z
stis ab initio, vt diligatis alterutrū. a
a ¶ Existentes. b ¶ Diabolo qui inuidit deo, & cecidit inuidit homini, & delecit.
† Non sicut Cāin, qui ex māligno b c
¶ Vide vnde processit homicidium.
erat, & occidit fratrē suum. Et pro d e
k pter quid occidit eū? Quoniā opera t
¶ Quia inuidebat fratri.
eius maligna erant, fratris autem
a ¶ Iusta per charitatem. b ¶ Dilectionem habete, nec propter mutui odium, vel persecutiones dilectionem dimittite, quia tentationibus probamini.
l eius bonā. † Nōlite mirari fratres, c

a ¶Nos scim⁹ &c. Nemo de virtutibus se extollat, nemo suarū viriū pauptatē metuat, q frēm diligit, apetū dat iudicium, qa ad sortē iustorū ptineat. b ¶Manet in morte. Vita carnis aīa, vita aīæ de⁹. Corpis mors amittere spm̄, animę mors amittere deū. Qui ergo p odiū fris amittit deū, amittit vitam. c ¶Qui odit fratrē. Qui ex odio iſequit fratrē, ,puocat ad irā & discordiā, & sic q̄tū ad se occidit eū in aīa. Si qs cōtēnat odiū fratris nō cōtēnet in corde suo homicidiū: Nō mouet man⁹ ad occidēdū, & homicida iam tenet, viuit ille, & iste interfector iudicatur. d ¶Nō habet uitā æternā. In ꝓpetuo cū Cain dānabitur, q hoc gerere homicidiū tenet, vt discordet à fratrib⁹. e ¶In hoc cog. chari. dei. Præpositis multis rōnibus de hūda charitate, tandē supponit de charitatis pfectione sub exēplo passionis dñicæ. Hāc Petrus monetur habere cū dño interrogati ꝑfitere se amare, cui dicit: Cū aūt seueris extendes man⁹ tuas, & alī⁹ te cinget, & ducet quo tu nō vis. In qbus verbis vt aīam ꝓ ouib⁹ pōeret, docebatur: Maiorē em̄ charitatē nemo habet, q̄ vt animā suā ponat quis pro amicis suis. f ¶Qui habuerit sub. huiꝰ mun. Si vel ex tēpis opportūitate, vel ex hūana infirmitate nō cōtigerit animas ponere, debem⁹ saltē res nostras ꝓ fratrib⁹ deponere, & hoc est nutrimētum charitatis. Qui didicit rē suā dare, qnq; poterit seipsum deponere. g ¶Filioli. Quia nō est pfecta charitas in illo: q nō pōit animā ꝓ frib⁹, vel q saltē nō dat pecuniam. ergo vt pfectā charitatē habeatis filioli eiusdē pris, nō dili. &c. h ¶Nō diliga m⁹ uerbo, neq; lin. In verbo pura locutio, nō op⁹: in lingua multiplex oīo intelligit, sicut qdā sæpe repetitis sermonib⁹ affectū suum volūt commendare. i ¶Sed o. Quia etiamsi fallimur in dilectiōe ex humana infirmitate, non fallimur in mercede, qa maior ē corde nro. & nouit quo zelo fiāt oīa. k ¶Et ueri. Vt simplici intentiōe bñficia pstem⁹ nō ꝓpter iactātiā, vel ꝓpter aliqd̄ tpale cōmodū, sed respectu soli⁹ dei. l ¶In hoc &c. s. c. no. In hoc q̄ veritatē diligim⁹ scim⁹ q̄ ex veritate sum⁹. i. scimus nos ex deo (q est veritas) hanc verā dilectionē habere, & ex hac dilectiōe scim⁹ nos esse in conspectu. i., pmereri ei⁹ conspectū, & in hac etiā suadem⁹ corda nostra ad meliora opera excogitanda. m ¶Et in cōspe. &c. i. tales cogitatiōes corda nra habere suadem⁹, q̄ diuinis sint dignæ cōspectibus. Oēs em̄ q aliqd facere dispōūt ad idē factū meditandū corda suū se cōuertere suadēt. Sed qui mala cogitat, si posset deo occultare: q vero bona, hi facilime cordib⁹ suadent, vt cōspectui dei patefieri desiderēt, quod est indicium magnæ perfectionis, cū sua opatio vel cogitatus à deo gaudet videri. qa q facit veritatē, venit ad lucē vt manifestentur ei⁹ opa, ꝙa in deo facta sunt. n ¶Quoniā si r. Et hoc magnū ē q̄ p dilectionem ita mundas habem⁹ cogitationes, q̄ deo eas volumus ostendere.

Nicolaus de Lyra.

sunt vīa aūt bōa. Et subdit cām bōitatis, dicēs: a ¶Nos scim⁹. Certitudinaliē, si referaē ad apl̄os q receperūt spm̄ sc̄m̄ i signo visibili, & in gra fuerūt cōfirmati: & de hoc p diuinā reuelationē fuerūt certificati. Si aūt ad alios referaē, tūc hoc scire accipiē, p pbabili cōiectura. b ¶Quoniā trās. su. de m. culpæ. c ¶Ad uitā grāe. d ¶Quoniā di. fr. Opa vero ex charitate facta sunt meritoria. iō subdit p oppositū: e ¶Qui nō dil. ma. i m. quia caret charitate q̄ ē vita aīæ. f ¶Oīs q od. fr. su. q̄d ē pei⁹ q̄ nō diligere eū. g ¶Homicida ē. suꝙ pi⁹ spūaliē, & fris sui corpaliē, dipositiue tn̄. nā odiū ē dispositio ad homicidiū, sicut dictū ē de Cain. h ¶Et sci. qu. oīs h. nō ha. uī. qa ñ habet grām q̄ ē i nobis q̄dā inchoatio vitæ æternæ, q̄ cōsummaē i glīa, q̄ est gra cōsummata. i ¶In h. c. Hic cōseq̄nter iducit ad actū fraternæ charitatis p exēplum Christi plū Christi, q mori voluit p nra salute. Et primo facit suā inductionē. Sc̄do aliq̄rū exclusionē, ibi: Qui habuerit &c. Circa primū patet lra vsq; ibi: k ¶Et nos de. p fr. aī p. i. vitā corpalē p salute eorū spūali expōere. Et hoc debitū patet ex ordie charitatis secūdū quē de⁹ sup oīa diligēd⁹ ē. & post ipm̄ aīa ꝓpria. & tertio loco anima ꝓxim. quarto & vltimo prīū corp⁹, sc̄d'm Aug. j. de doctria Christiana. Bonū vero minus diligibile sc̄d'm ordinē rectū debet exponi p salute magis diligibilis. ꝓpter qd̄ vita corpalis est exponēda p spūali salute ꝓximi. Nō tn̄ oēs sp adhoc tenenē, necvniformiter. Cuius rō est, qa cuilibet semp imminet cura sui corpis: nō aūt cura de salute spūali ꝓximi, sed solū in casu necessitatis. vt si q⁹ videat pclitari ꝓximū spūaliter, & non possit sibi aliter subuenire, nisi p hoc q̄ talis vidēs exponit se morti corporali, in tali casu tenet hoc facere: & nō alīs. Et hoc mō vī btūs Vitalis martyr Vrsinū medicū in articulo mortis posītū ꝓ fide Christi & expauescentē suis exhortatiōib⁹ roborasse, p q̄d mortē fuit cōdēnatus. Illi vero q curā aīarū habēt, vt sacerdotes curati, episcopi & alī ꝓlati, nō solū in hoc casu, sed ēt in alīs tenenē, p salute subditorū suorū vitā exponere corpalē. vtpote si lupus intret gregem ad corrūpēdū eū in fide vel moribus: aliter nō esset pastor, sed mercenari⁹, sc̄d'm testimoniū Saluatoris Io. x. l ¶Qui ha. Hic cōsequēter oñdit aliqb⁹ defectū hui⁹ charitatis dicēs: Qui ha. sub. h. m. i. diuitias. Hic tāgit duplex casus in q̄ eleemosynā facere necessitatis est & ꝑcepti. Vnus accipiē ex parte facientis, s. q̄n habet superfluū victui & vestitui: cōsideratis necessitatibus psonę & status. & nō solū sc̄d'm pītem statū, sed etiā sc̄d'm ea q̄ probabiliter pīt occurrere & frequenter occurrunt. Et sc̄d'm hoc dicit Luc. xj. s. Quod superest, date elemosynā. Vñ Basilius: Famelici panis est quem tenes, nudi tunica, quā in cōclaui conseruas, discalciati calceus qui apud te marcescit, indigentis argentū quod possidens inhumatū, quocirca tot iniuriaris quot dare valeres. Et hoc idē dicit Amb. in decretis di. xlvij. c. sicut hi. Et hoc nota cū dicit: Qui habue. substan. huius mundi. i. diuitias superfluas mō dicto. Secūdus casus accipiē ex pte recipiētis. s. q̄n patiē vrgentē necessitatem, & nō apparet vnde sustentari possit nisi p eleemosynā ꝙstius, & tūc iste tenet dare nō solum de superfluo, sicut in casu ꝓdicto, sed etiam de necessario, nō pson̄e suæ sc̄d'm indiuiduū cōsideratæ: (quia plus quilibet tenet sibi q̄ alteri, si sit in necessitate simili) sed de necessario sui status. nā quilibet debet se restringere vt proximū adiuuet in vltima necessitate. Et sc̄d'm hoc subditur: m ¶Et ui. fra. su. ne ꝓpa. s. vltimam. n ¶Et clause. uisce. subuētionē ei denegādo. o ¶Quo modo chari. &c. q. d. nullo modo. in tali em̄ casu est trāsgressor ꝓcepti diuini. propter qd̄ dicit Amb. Pasce fame morientē: si non pauisti, occidisti. p ¶Filioli. Hic cōsequenter iducit ad actū, diligēdi modū, dicēs: Filioli mei, si nō dili. uer. s. tm̄: sicut illi q uerbo dicūt se fratribus compati, sed de facto nihil. & hic est amor fictus siue vanus. q ¶Neq; lin. s. fallaci, sicut Ioab dixit Amasę. ñ. Reg. xx. c. Salue mi frater. Et statim interfecit eum. & hic amor nō solū est fictus & vanus, sed etiā ꝑditorius. r ¶Sed opere. Contra primū. s ¶Et ueri. Contra secūdum. t ¶In hoc. s. efficaciter & veraciter. v ¶Cognosci. quo. ueri. su. i. ex deo q est ipa veritas. x ¶Et in con. eius sua. cor. nostra. ad verę charitatis opera. ¶Vel aliter: Suadebimus cor. no. idest confidenter ꝑsentare poterimus coram eo corda nostra. q̄ si aliter diligeremus, scilicet vane vel falsē, hoc facere nō possemus. Ideo subditur: y ¶Quoniam si repre. nos cor. nostrum. de vana vel falsa dilectione. z ¶Maior est &c. no. oīa. propter quod talis vanitas vel falsitas non latebit eum. a ¶Charissimi, si cor nostrum non reprehenderit nos. De vana vel falsa dilectione.

Fiduciam

a ¶Mundi amatores. b ¶Propter mundum non debet minui dilectio.

a si odit uos mundus. Nos scimus, a
¶Quia. ¶Æterna.
quoniam translati sumus de morte b
¶Per hoc.
ad uitam, quoniam diligimus fra/ c d
¶Sed. ¶Fratrem. a ¶Non tantum venturus est in æternam mortem, sed iam manet. b ¶Anim g. e
b tres. †Qui nō diligit, mānet in mor/
a ¶Diligere debemus, non odisse: quia, qui odit. f
c te. †Omnis qui odit fratrem suum, g h
a ¶Qui vel ferro percutit, vel odio insequitur.
c ¶Etsi per fidem hic inter sanctos viuere cernitur.
d mnis hōmicida non habet uitā i
e æternam in se manentem. † In hoc k
a ¶Multis modis habendam esse charitatem probauit: vt vero ad finem ventam, ex charitate debemus animam pro fratribus ponere, sicut Christus animam posuit pro omnibus nobis.
cognouimus charitatem dei, quoniam ille pro nobis animam suam l
posuit: & nos debemus pro fratri/ m
f bus animas ponere. Qui habue/ n
a ¶Vicius vel vestitus.
derit fratrem suum necessitatem pa o
a ¶Vt non compatiatur miserię illius, vel nihil det, etiā si compatiatur. ¶Si superfluū non potes dare fratri, animam tuam non potes ponere pro fratre.
tientem, & clauserit uiscera sua ab p
eo, quomodo charitas dei manet in q
g eo? Filioli mei, non diligamus uer/ r s
a ¶Contra verbo & lingua.
t bo, neq; lingua, sed opere & uerita/ u x
a ¶Cum opera pietatis in veritate facimus, patet quod ex deo qui est veritas sumus cum eius perfectionem pro modo nostro imitamur.
l te. In hoc cognoscimus, quoniam y
m ex ueritate sumus, & in conspectu z
a ¶Ad meliora excogitanda.
n eius suadebim⁹ † corda nostra. Quo a
niā si † reprehenderit nos cor nostrū, b
maior est deus corde nostro, & no/ c
uit omnia. Charissimi, si cor nostrū d

Ordo dilectionis.

† De. pe. di. i. c. porro. ¶. cum ergo † 6. q. 1. c. summa. De pe. di. i. c. hōicidium Iohā. 21. c Ibi. 1 ¶. b.

† Ioh. 13. b

D

Diuiti nihil ꝓriū

† cordib⁹ nostris † condēnet

Ioh. 3. c

lumus ostẽdere: quia etiãsi cõscientia ac
E cusaret nos int⁹ & vellet latere deũ, ga nõ
bono animo bona nr̃a faceremus, tñ deo
†condẽnet latere nõ possem⁹: ga maior est corde nostro, & nouit oĩa. valet ergo dilectio quæ nos cõmẽdat illi que latere nõ possum⁹.
a ¶ Et qc.pe. Magna ꝓmissio & desiderabilis fidelib⁹. Sed si qs adeo quer⁹, vt eę lestib⁹ ꝓmissis nõ delectet, saltẽ timeat ꝙ
Prou.28.b ecõtrario sapiẽtia terribliter itonat: Qui auertit aurẽ suã, vt nõ audiat legẽ, oro ei⁹ erit execrabilis. b ¶ Et hoc ẽ mã. Mandatũ singulari mõ ꝓponit. & duo subiungit, ga hęc neq̃t separari. c ¶ Et qui ser.
†Iohã.15.b m. q̃ mercede hęc mãdata fidei & dilectionis seruẽt exeq̃t. d ¶ In il.ma. &c. Pri-
Act.2.a mis rpibus crescentis eccl̃ię cadebat spũs sup credẽtes, & loq̃bant linguis, & faciebãt miracula. Sed nũc nõ eget eccl̃ia exterioribus signis. Oĩs q habet fidẽ & charitatẽ, testatur in se spiritũ manere.

GLOS. ORDI. CAP. IIII.

CHarissimi no. &c. mysti hęretici, multi schismatici cõtenẽ
Iesũ i carne venisse: sed factis
negãt, ñ habẽdo charitatẽ, charitate verbũ caro factũ ẽ. q nõ habet charitatẽ, negat eũ venisse in carne. & hic cõuincitur spũs ex deo nõ hr̃e. spũs dei nõ sono linguæ sed amãdo & faciẽdo dicit Iesum in carne venisse. Iesus venit vt colligat: hęreticos spargit: hic non habet spiritum dei.
f ¶ Qm̃ mul. charitatẽ nõ hñtes, & vnitatẽ ecclĩæ prauo dogmate scindentes, nihil omin⁹ spm̃scim̃ i se cõtendũt esse, subdit:
vt ꝑ fructꝰ, ꝓbent si sunt pseudo vel veri
ꝓphetę, ga nõ colligunt de spinis vuę ne-
Matth.7.c q; de tribulis ficus. g ¶ Oĩs sp. &c. mysti
F hæretici q vnitatẽ ecclesiæ separe prauo dogmate volebãt, hũc versiculũ ex epl̃a seruãt ne ꝑ eũ errores cõuicerẽt. h ¶ Solui t. Qui deũ ab hoie distiguit, q mẽbra à deo diuidit, q verba dei male interꝑtat, q à deo male viuẽdo recedit. i ¶ Ipsi de mũ. Hi spũs nõ sunt diligẽdi, nõ sunt audiẽdi. Quia etsi Christi nomẽ iuocãt, & signo Christi se notãt, tñ sunt de illorũ numero q mũdana cupiũt, q cælestia ignorãt. k ¶ Iõ de mũdo lo. Rõne mũdanæ sapiæ ꝓbates, nõ posse deũ hoiem mortuum suscitare, hoiem mortalem in cælis habere mansionem, & alia huiusmodi.

☞ Charissi

Nicolaus de Lyra.

a ¶ Fiduciã ha. ad deũ. in nr̃is necessitatibus recurrendi ad ip̃m. b ¶ Et quicqd pe. de ptinẽtibus ad nr̃am salutẽ & pseueranter. c ¶ Accipiem⁹ ab eo. nõ tñ semꝑ statim, sed tꝑ opportũo. nã
†non con- alioq̃ differt petitiões fideliũ implere, vt
fitet Chri- nõ sic vilescat qd̃ ꝑstat, & vt ꝓlixiori de-
stumin car- siderio & postulationis repetitiõe meritũ
ne veni- eis accrescat. & subdit rõ impletiõis, cũ dicit: d ¶ Quoniã mã. e. cu. &c. Ipe aũt custodiẽtib⁹ mãdata ei⁹ vitã æternã ꝓmittit, Mat. xix. c. Si vis ad vitã ingredi, serua mãdata: & fidelis est adiplendo ꝓmissa. & quæ sint ei⁹ mãdata subdit dicẽs: e ¶ Et hoc ẽ mã. ei⁹ &c. hic accipitur singulare pro plurali, ga oĩa mãdata ei⁹ cõtinentur in fide ꝑ dilectionẽ operãte. Ro. xiij. c. Plenitudo ergo legis est dilectio. f ¶ Et q ser. mã. ei⁹. per dilectionẽ adimplendo, g ¶ In illo ma. sicut amans in amato & etiam econuerso &c. h ¶ Et in hoc scim⁹, quo. ma. in nobis. dicto modo.

De spiritusancto

a ¶ In dilectione, sed certi sumus, quod puram dilectionem fratrum habemus salutem fratrum quęrentes: non aliud emolumentum. Item si non reprehenderit in oratione dominica dum dicimus: Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos &c.

non †reprehẽderit nos, fiducią a
habemus ad deum, & quicquid b
a ¶ Ex radice charitatis. b ¶ Etsi aliquando non ad voluntatem, semper tamen ad salutem.
pẽtierimus accipiem⁹ ab eo, quo⁄c d
a ¶ Charitatis.
niam mãdata eius custodimus,
¶ Animo. ¶ Opera charitatis. a ¶ In abscondito vbi ipse videt.
& ea quæ sunt placita cõram eo
¶ a Quasi aliquis quæreret, quod est illud mandatũ. fides & dilectio.
b facimus.† Et hõc est mandatum e
a ¶ Quia non est aliud nomen in quo oporteat salvos fieri.
eius, ut credamus in nõmine filij
a ¶ Hoc est man. meum, vt diligatis inuicem sicut & dilexi vos. Amate vos ad hoc ad quod vos diligo. i. vt ad beatitudinẽ pertingatis. b ¶ Ita puro amore, non sicut latrones vel quilibet scelerati se diligunt, sed non cũsle. ¶ Amant se inuicem mali, sed amor ille tartareus est & peior q̃ discordia.
eius Iesu Christi, & diligam⁹ alter
utrum sicut dedit mãdatũ nobis.
a ¶ Non amas regem, cuius contemnis legem.
b ¶ Deo, vt in domo, vt in tuto refugio.
c d Et qui seruat mandata eius, in illo f g
a ¶ Vt in mundo vase & in præsenti & in futuro.
manet, & ipse in eo. Et in hoc sci⁄ h
a ¶ Si seruamus charitatem manet in nobis. & si habitamus an in nobis habitet, manifestis signis hoc possumus ostendere, quia dedit nobis genera linguarum, gratiam sanitatum, & cætera charismata.
mus, quoniam mãnet in nobis
¶ Sancto.
de spiritu quem dedit nobis. i
k

Cap. IIII.

Harissimi nolite l m
a ¶ Spiritus liter loquenti vt eum eligatis ad imitãdum, quia quædam dona spiritus sunt communia tam bonis quam malis, præter charitatem.
omni spiritui cre n
dere, sed proba⁄
a ¶ Si secundum deum, sunt spirituales: si charitate nitantur: quia si mysteria omnia nouerit, charitatem autem non ha. &c. b ¶ Ideo pręmunio vos, qm̃ &c.
te spiritus si ex deo sint: quoniam o
a ¶ Qui sub obtentu fidei errores prædicant & malis exemplis corrumpunt. ¶ Charitatẽ non habentes.
multi pseudo prophetæ exierũt p
a ¶ Quomodo probare possumus hoc signo noscitur spiritus dei. i. quod Omnis spt.
in mundum. In hõc cognoscitur q
s spiritus dei. Omnis spiritus qui r
a ¶ Voce & operatione & ea charitate instruit audiotores qua charitate deus factus est homo.
cõfitetur Iesum Christũ in car⁄
a ¶ Et huic credendum.
ne uenisse, ex deo est. Et omnis s
a ¶ Qui diuinitatem vel animam vel carnem negat, vel præcepta negligit.
h spiritus, qui †soluit Iesum, ex deo t
¶ Præambulus.
non est. Et hic est Antichristus: v
a ¶ Imminente dei iudicio.
de quo audistis, quoniam uẽnit,
a ¶ Habitans in mentibus eorum qui Christo verbo vel opere repugnant. nam tam operatur mysterium iniquitatis. b ¶ Amatoribus mũdi. c ¶ Illi non sunt ex deo, sed vos.
& nũnciam in mundo est. Vos x
a ¶ Confitendo Iesum venisse in carne habendo charitatem. b ¶ Antichristum.
ex deo estis filioli. & uicistis eum, y
a ¶ Sed non virtute libert arbitrij, sed quia maior est deus ad protegendum quam diabolus ad impugnandum. ¶ Docet habere spem & charitatem.
quoniam maior est qui in uobis z
est quam qui in mundo. Ipsi de a b
mundo sunt, ideo de mundo c d

i ¶ De spiri. hoc est, per spm̃. k ¶ Quẽ G
de. no. si hoc intelligatur de beato Iohanne & alijs apostolis, istud scire est p certitudinem diuinę reuelatiõis. si aũt de alijs, est
ꝓbabilẽ cõiectura, vt dictũ ẽ. ẽ. eo. cap.

NICO. DE. LY. CAP. IIII.

CHarissimi. Hęc est secũda ꝑ principalis tractaꝰ huiꝰ epl̃æ, in qua btũs Iohannes agit de verbi incarnatione. & primo veritatẽ declarat. Secũdo declarationem confirmat, ibi: Et nos vidimus. Prima in Diuisio duas, quia primo determinat veritatẽ. Secũdo inducit ad charitatẽ, ibi: Charissimi, & ga opposita iuxta se posita magis elucescunt, ideo determinãdo veritatem ponit iuxta oppositam falsitatem. Et diuidi Diuisio tur in duas ꝑtes. ga primo determinat veritatẽ in cõparatione ad docentes. Secõ ad audiẽtes ibi: Ipsi de mũdo sunt &c. circa primum dicit: m ¶ Nolite om. spi. crede. i. oĩ loquẽti de spiritualib⁹, inter quæ incarnatio verbi est de maioribus. n ¶ Sed ꝓbate spũs. mod⁹ autem probandi ponitur: ratio probandi, cum dicitur: o ¶ Quoniam multi pseu. ꝓphe. i. multi doctores falsi de incarnatione. p ¶ Exierunt in mũ. s. Ebion & Cherinthus, vt dictum est supra. Et subdit modus ꝓbatiõis, cum dicit: q ¶ In hoc cognoscitur spũs dei. i. loquẽs de spũalib⁹ ex inspiratiõe diuina. r ¶ Oĩs spũs &c. ex deo est. i. loquitur ex inspiratione diuina. Christus em̃ est nomen suppositi in duplici natura s. diuina & humana. In diuina, ab æterno: in humana, ex tempore. Venit igit in carnem humanam naturam assumẽdo in virgine: sed venit in carne nascendo de ea in carne assumpta. Et sic patet, ꝙ venisse in carne, includit venisse in carnem: quia secundum præsupponit primum propter H
quod Apostolus magis expressit secũdũ quã primũ. s ¶ Et oĩs spũs qui soluit Iesum. Sicut Ebion & Cherinꝰ negãtes eius diuinitatẽ, & oẽ male sentiẽtes de incarnatione verbi. t ¶ Ex deo nõ est. i. nõ loqtur ex spũ diuino, sed maligno. Iõ subdit: v ¶ Et hic est Antichristꝰ. Nõ solũ in ꝑsona, sed in figura, vt dictũ est. ẽ. ij. ca. Et sic patet lra seq̃ns cũ dicit: De quo audistis qm̃ &c. x ¶ Vos ex deo estis filioli. Per baptismũ regenerati. y ¶ Et uicistis eum. s. figuralẽ Antichristũ, cõsitẽdo Iesum Christũ eẽ deũ & verũ hoiem
Vel, Vicistis e. i. mũdũ, deuincẽdo cõcupiscẽtiã oculorũ & carnis, & supbiã vitæ: q̃ noie mũdi itelliguntur, vt dictũ ẽ. ẽ. ij. ca. z ¶ Quoniã ma. ẽ q in uo. est. spiritus dei in quo vicistis cõcupiscẽtias mũdi, & nõ virtute ꝓpria. a ¶ Quã q̃ mũdo. i. q̃ spsmalignꝰ q habitat i hoib⁹ mũdãis & excitat cõcupiscẽtias ꝓdictas. b ¶ Ipsi. Hic cõseq̃nter determiat veritatẽ ex pte audiẽtiũ. Circa qd̃ sciẽdũ, ꝙ quilibet libẽter audit illud ad qd̃ ꝓnatẽ habet & oppositum abhorret. iõ hæretici in doctrina sua laxabãt hoibus mũdanis delectabilia, vt sic facili⁹ puerterẽt eos circa credibilia. Et hoc est qd̃ dicit: Ipsi. i. hæretici q sunt figura Antichristi. c ¶ De mũ. i. q̃ẽtes hui⁹ mũdi delectabilia. vñ dicit Aug. i li. de vtilitate credẽdi: Hæreticus est q alicuius tpalis cõmodi, & maxime gl̃ię principatusq̃ sui gr̃a falsas ac nouas opiniones gignit vel seqtur. d ¶ Ideo de mũ. loquitur. ex abundantia cordis os loquitur.

☞ Et mundus

a ¶Charissimi dilectissimi.Commendauit charitatem multis modis,iam ad eius singularem laudem accedit,in quo eum maxime debemus audire scilicet qui diligit ex deo natus est, & deum nouit, quia deus charitas est. Dixerat, charitas ex deo est, hic supperaddidit, deus charitas est. ¶Augustinus. Charitas est affectus animi ad diligendum deum propter deum,& proximum propter deum. Item alibi,Tu autem domine nescis affectum animi,nescis animus es,sed dominus deus animi tues.Qui facit contra charitatem,contra deum facit.facile quis videat cuius facere contra hominem,sed contra deum facere quis non timet. b ¶Char ex deo.Filius dei est ex deo,spūssanctus dei est ex deo,& non tres dii,sed vnus dei pater, filius,& spūssanctus, & ille diligit in quo habitat spiritussanctus: Ergo dilectio est deus,sed deus qui ex deo. & ita vere dicit,& dilectio ex deo,& dei dilectio est.Cum dicit,ex deo:aut filius intelligit,aut spūssanctus. Cum Apostolus dicat: Charitas diffusa est in cordibus nostris per spiritumsanctum qui datus est nobis, intelligimus dilectionem spiritussanctum esse. Hic est fons in quo non coniciat alienus,cum in oibus aliis sacramentis ecclesiae coiciat. Ad hunc fontem bibendum nos hortatur,dicēs: Diligamus inuicem. c ¶Quoniam deus charitas. Non differt in deo,vt iustus & iusticia dicatur,vt diligens & dilectio dicatur,qa non trāsnominatiue à iusticia dicit iustus,vel diligēs dilectione,qa iusticiā vel dilectionem habeat,sed qa est iusticia vel dilectio. d ¶In hoc apparuit. Probando,quod deus charitas est & quod nos diligit,voluit inducere nos suo exemplo, vt inuicem diligeremus,& ad noticiam B eius veniremus.Sicut deus non expectauit vt eum diligeremus,sic nos non expectemus vt alios nos diligant,sed priores diligamus.Dilectio patris probata est,quia misit filium:dilectio filii dilectio mortua est. e ¶Non quasi nos.Non prius dilexim⁹,vt quasi merito nostre dilectionis ipse diligeret nos,sed & ipse prior dilexit nos, vt peñte gratia eius nos eum diligamus. f ¶Propitiationem.Alia translatio litatorem,id est sacrificatorem pro peccatis nostris. g ¶Et nos debemus alterutrum diligere. Dilige:& quid vis fac.Siue taceas,dilectione tace:siue clamas,dilectione clama. De hac radice non potest nisi bonum exire. h ¶Deum nemo uidit unquam.Sicut videntur ista visibilia corporis sensibus nota, sic non videtur deus.Sed & si aliquando hoc modo videdi visus est non sicut istae naturae videntur,sed voluntate visus est,specie qua voluit apparens,latente natura & incommutabiliter in se permanente.Eo autem modo quo videtur sicut est,nunc fortasse,videtur ab angelis,à nobis tunc videbitur cum æquales angelis erimus. Sed nec tunc videbitur sicut ista visibilia,quæ corporali visione cernuntur,sed vnigenitus qui est in sinu patris ipse narrabit, quod non ad oculos,sed ad mentium visionem pertinet. Sicut ergo si solem iustum videre vellemus,oculum corporis purgaremus:sic volentes videre deum,oculum mentis purgemus.Sed quia hæc visio in futuro speratur,quid agendum est,quo solatio vtendum, dum adhuc peregrinamur in corpore? i ¶Diligamus inuicem deus in nobis manet. k ¶Et charitas eius in nobis perfecta est.Incipe diligere,cœpit deus in te esse:crescit in dilectione,& amplius habitando in te deus faciet te perfectum, vt diligas & inimicum

a ¶Sed spiritualium corda non possunt auertere.

loquuntur, & mundus eos audit.

¶Quia charitatem habemus. a ¶Per charitatem.

Nos ex deo sumus.† Qui nouit deum,audit nos:qui non est ex deo,non audit nos.In hoc cognoscimus spiritum ueritatis,& spiritum erroris.

a ¶Predicatores veritatis. b ¶Qui charitatem non habet.

a ¶Carnalis non percipit ea quę sunt spiritus dei. b ¶Qui audit nos,habet spiritum veritatis,qui non audit,habet spiritum erroris.

a ¶Et quia ex deo sumus non ex mundo:ergo. b ¶Verbo & opere.

a Charissimi diligamus nos inuicem, b quia charitas ex deo est. Et omnis qui diligit† fratrem suum,ex deo natus est,& cognoscit deum.Qui non

¶Quia permanent apud deum.

a ¶Et hic,& in futuro plenius.

a ¶Ad noticiam dei non venitur nisi per charitatem,quia in malitiolam animam non intrat.¶Fraterna dilectio ducit ad noticiam dei,qui est summa dilectio.

diligit,nō nouit deum,† quoniam deus charitas est.In hoc apparuit charitas dei in nobis,quoniam filium suum

¶Inuisibilem se.

¶Visibilem ex carne. b ¶Mori pro mundo.

unigenitum misit deus in mundum,ut uiuamus per eum. In hoc

a ¶Manifesta.

est charitas,non† quasi nos dilexerimus deum, † sed quoniam ipse prior dilexit nos, & misit filium suum propitiationem pro peccatis nostris.Charissimi, si deus dilexit nos,& nos debemus alterutrum diligere.† Deum

a ¶Amauit iniquos,sed non iniquitatem. b ¶Experimentum dilectionis.

a ¶Destruendis. a ¶Estote ergo imitatores dei, sicut filii charissimi,& ambulate in dilectione.

a ¶Sed non iniquitatem.

a ¶Non enim videbit me homo & viuet.

nemo uidit unquam. Si diligamus inuicem,deus in nobis manet,& charitas eius

a ¶Inspirando bona. b ¶Habitando in te.

a ¶Et quia ex deo sumus non ex mundo:ergo.

a ¶Qui non est ex deo,non audit nos. sed magis abhorret doctrinam nostram. f ¶In hoc co.spiritum ue.& spiritum erroris.doctorem & discipulum veritatis,& doctorē discipulū erroris erroris falsi. g ¶Charissimi.Declarata veritate de verbi incarnatione,hic reuertitur ad tractandum de charitate,de qua in hoc libro principaliter intendit,vt patet ex processu libri.propter quod tractando de aliis,intermiscet de charitate.Ad quam inducit hic quadruplici ratione.Prima sumitur ex filiatione dei,quam per charitatem consequimur.nam ipsa diuidit inter filios regni & perditionis,ideo dicit h ¶Diligamus nos inuicem:quia charitas ex deo est.id est à deo infusa est. i ¶Et oīs qui diligit fratrem suum ex deo natus est.quia charitas est quædam participatio diuinæ naturę in nobis. k ¶Et cognouit deum. Hic ponitur ratio secunda, quę accipitur ex dei cognitione,quam debemus appetere, & sic hanc habemus per charitatē. Nā sicut malicia volūtatis per habitū vitiosū pertuertit rationis iudiciū,ita econuerso bonitas eius quæ est per charitatem,causat in intellectu iudicium rectum:propter quod dicit.j.Cor.ij.d. Animalis homo non sapit ea quæ sunt spiritus dei,spiritualis autem iudicat omnia.Et hoc est quod dicitur:Et cognouit deum.scilicet habēs charitatem. l ¶Qui non diligit.dilectione charitatiua. m ¶Non nouit deum.s.noticia meritoria. n ¶Quoniam deus charitas est. Non est per hoc intelligendum,quòd deus sit charitas mouens immediate voluntatem humanam ad actum diligendi sine habitu medio,vt videtur sentire magister sententiarum in .xvij.dist.primi libri. quia sic tolleretur ratio delectabilis ab actu diligendi.Nam habitus perficiens potentiam facit actum delectabilem .v. Eth. Deus autem non potest esse forma perficiens potentiam voluntatis creatę,ergo &c.Similiter ratio meriti. nam sic in actu diligendi voluntas esset tantummodo D mota.& sic non diligeret libere. nec per consequens meritorie. Ideo tenetur ab omnibus doctoribus quòd deus mouet ipsam voluntarem ad actum diligendi meritorium per habitum charitatis infusum,sicut intellectum ad actum credendi per habitum fidei.Est igitur sic intelligendum:Quoniam deus charitas est. scilicet increata,sicut est bonitas & sapientia:ad cuius cognitionem rectam inclinat charitatis habitus, vt dictum est supra.Obiectum enim huius cognitionis non est verum absolute,sed verum confuse se habens appetitui recto. ideo subtracta dilectione charitatiua,quæ facit appetitum intellectiuum rectum,maxime circa deum,non remanet talis cognitio. o ¶In hoc apparuit.Hic ponitur tertia ratio,quæ accipitur ex dei imitatione quę ex dilectione dei ad nos. p ¶Quoniā filiū suum unigenitum misit.in humanitate assumpta. q ¶Vt uiuamus per eum.vita gratiæ quam influit nobis,sicut caput influit sensum & motum membris suis. r ¶Sed quoniā prior ipse dilexit nos.Diligere eum est velle alicui bonum. Quidquid autem boni naturæ vel gratiæ vel gloriæ in nobis est vel potest esse,totum est à deo agente voluntarie. s ¶Et misit filium suum propitiationem.id est hostiam per quam deus pater nobis propitius redderetur t ¶Pro peccatis nostris.s. tollendis. Ex hoc concludit intentum di. v ¶Charissimi &c. & patet litera. x ¶Deum.Hic ponitur quarta ro, quę accipitur ex diuina mansione in nobis,quā debemus appetere sume,& hāc facit charitatiua dilectio,non autem visio quę non habetur in presenti vita.Et hoc est quod dicit:Deum nemo uidit.un.Exo.xxxiij.d. Non videbit me homo & viuet.Dicit tamen Aug.quod concessum fuit Paulo & Moysi videre diuinam essentiam,sed hoc fuit in raptu & transitorie,& non mansiue,de qua mansione est hic sermo,vt patet ex litera. y ¶Si diligamus inuicem.charitatiue. z ¶Deus in nobis manet.sicut amatus in amante.quę quidem mansio est aliqualiter eadem cum mansione patriæ.Nam habitus charitatis non euacuatur aduenientе statu patriæ:sed manet & perficit:sed cognitio viæ euacuat. a ¶Et charitas eius in no. pfe.est.Exponatur sicut supra.ij.c.

Nicolaus de Lyra.

a ¶Et mundus eos au.Nam ad ea quę predicant afficitur. b ¶Nos ex deo su.regenerati. c ¶Qui nouit deum.fide formata charitate. d ¶Audi nos.acquiescendo doctrinę nostrę. a ¶Qui non est ex deo,non audit nos. sed magis abhorret doctrinam nostram. f ¶In hoc co.spiritum ue.& spiritum erroris.doctorem & discipulum veritatis,& doctorē discipulū erroris

micum sicut & ipse inimicos dilexit. a ¶ In hoc cognoscimus. Vñ scie
E mus si habeamus spm̃ dei? Interroga viscera tua, si sint plena chari-
Rom. 5. a. tate, habes spm̃ dei. Quia charitas dei diffusa est in cordibus nostris per spiritum
sanctum q datus est nobis. b ¶ Qm̃ in eo manet de⁹ in nobis manet
& nos in deo, & nemo de salute desperet, qa & si morbi sceleru nos
deprimunt, oportet esse medicum qui saluet.
Gaudeamus in spe, vt veniamus ad rem.
c ¶ Quisquis cognouerit. Supra dixerat, si diligamus, deus manet in nobis: hic dixit, q cognoscimus quoniam manet in nobis: hic dixit, q cognoscimus quoniam manet in nobis, in deo manet & deus in eo. Insinuas, quisquis habet dilectionem in fratres, ille vere testatur Iesum esse dei filium. Quare enim causarum effectus conueniunt, & ipse causę cõueniunt. d ¶ Deus in &c. Vicissim in se habitant, qui cõtinet & qui continetur. Habitas in deo, sed vt cõtineris, habitat in te deus: sed vt cõtineat ne cadas. quo cadet quem cõtinet deus. e ¶ Et nos cognouimus. Nos vidimus & testamur q deus misit filium suum, & cognouimus qua causa hoc fecit, non quia indigeret, non qa aliqd deberet, sed sola charitate, cũ haberet vnicum, noluit illum esse vnum: sed vt fratres haberet, & adoptauit illi qui cũ illo possiderent vitam æternam. f ¶ Deus charitas est. Idem superius dixerat, ecce iterum dicit, vt amplius cõmendet & vt alium effectum charitatis adiungat. Supra dixit p charitatem factum esse primum aduentum filij dei in mundum ad salutem mundi: hic p eandem charitatem annunciat salutem fidelium in secundo aduentu in iudicio.
Dum dilectionem cõmendat, dilectionem dei nec penitus tacet, nec frequẽter nominat dilectionem inimici omnino tacet: fraternæ charitatis frequentissime meminit, Cur hoc? Cum dicat nõ esse magnum, si diligamus eos qui nos diligunt, nisi etiã ad inimicos dilectio pertingat. Sed qui vsq; ad dilectionem inimicorum peruenit, nõ trahit fratres. oportet enim vt (sicut ignis) prius occupet proxima, & sic in longinqua descendat. Qui optat de inimico, vt frater fiat, fratrem diligit. Non enim amat in illo quod est, sed qd vult esse: sicut faber amat lignum de silua recisum, de quo aliqd est factum nõ amat qd est, sed qd factum. Nõ minus ergo monuit de charitate. In mutua dilectione est perfectio charitatis diuinæ. g ¶ In hoc perfecta est. Hoc signo pot apparere quicunq; quantum fecerit in charitate. Interroga cor tuum, & respondebit tibi. Credit aliquis die iudicij: sed quia non est perfectus in charitate, cœpit timere: sed si perfectus esset, fiduciã haberet, etsi desideraret, nõ timeret. Quando conuertitur aliquis ad pœnitentiam, incipit timere: sed processu bonæ conuersationis discit non timere: sed optare vt veniat. sicut Paulus: Cupio dissolui & esse
Phil. 1. d. cum Christo. h ¶ Quia sicut ille est &c. Vt expositum est, sicut non semper ad æqualitatem: sed ad quandam similitudinem dicitur: sicut aures habeo. Sic & imago. si ad imaginem dei facti sumus, quare non sicut deus sumus? i ¶ Timor non est in charitate. Per hoc intelligitur perfecta charitas, quia in tali charitate q ad imitationem diuinæ bonitatis etiam inimicis benefacit, nõ est timor. k ¶ Foras mittit timorem. illum de quo dicitur: initium sapientiæ timor domini: quo timet quisque incipiens operari iustitiæ, ne veniat districtus iudex & se minus castigatum damnet. Perfecta charitas perfectam facit iusticiam, nec habet vnde timeat, sed desiderat. Aliud est timere deum ne mittat in gehennam
Pro. 1. a. qui timor nondum castus cessabit. Aliud timere ne te deserat. qui timor castus permanet in seculum seculi: quia desiderat aduentum sponsi.
l ¶ Quoniã de⁹ prior dilexit nos. Dilectio dei dedit nobis vt diligeremus eum. vnde dicit: Non vos me elegistis, sed ego elegi vos.
Ioh. 15. c. ☞ Deum quẽ

Nicolaus de Lyra

☞ ¶ In hoc cog. exponatur vt supra, in fine ca. præce. b ¶ Et nos nos. Supra in principio huius ca. tractauit de incarnatione verbi G hic confirmat dictam determinationem. & primo facit propositum sec'o inducit ad dilectionis actum, ibi: De⁹ charitas est. Determinationem vero supposita de incarnatione verbi confirmat per hoc, qꝓ cõ uersatus fuit cũ verbo incarnato, & opera eius vidit. & hoc ẽ qd dicit: Et nos. & alii apli. c ¶ Vidimus. Viderunt enim eius humanitatem oculis corporalibus, & eius diuinitatem oculis mẽtalibus, non in se, sed in effectibus suis, sicut videtur causa in effectu. viderunt enim eum facientem miracula virtute totius naturæ creatæ trãscẽdentia, & nõ solum orando sicut alii scti, sed etiam imperando tanq; virtute ppria. d ¶ Et testificamur. de visu dicto modo. e ¶ Qm̃ pater. eiusdem naturæ & potestatis cũ eo. f ¶ Saluatorem. per suã passionem in humanitate assũpta, iõ cõcludit. g ¶ Quisquis cõfessus fuerit. corde & ore cõfessione charitatiua. h ¶ Qm̃ Iesus. homo verus. i ¶ Est filius dei. ita qꝓ idẽ est suppositum vtriusq; naturę diuinæ scilicet & humanæ. k ¶ Deus in eo manet. per gratiã. l ¶ Et nos cognouimus. verbum incarnatum modo pdicto. m ¶ Et credimus &c. i. & credimus ipm specialiter habitare nobiscum per charitatem. n ¶ Deus charitas est. Hic inducit ad charitatem, & vt magis moueat. primo cõmendat eam, sec'o ad eã iuitat ibi: Nos ergo. Circa primum cõmẽdat eã de tribus, primo: quia facit nos participare deitatem. & hoc est qd † charitate dicit: Deus charitas est. s. increata. o ¶ Et qui manet in charitate. creata quę est quędã participatio charitatis increatæ quæ est deus. p ¶ In deo manet. sicut participãs in participato. q ¶ Et deus in eo. sicut participatum in participãte. Sec'o qa cõtra horrorẽ futuri iudicij dat securitatem. & hoc est qd dicit: r ¶ In hoc perfectum est charitas. Amor enim facit considere de presentia amati. ideo H subdit: s ¶ Quia sicut ille. s. bñ facies de cælo iustis & iniustis. t ¶ Et nos sumus. pro amore eius amicos & inimicos diligendo sec'm qꝓ dicit Mat. v. g. Diligite inimicos vestros &c. & subdit: Vt sitis filii patris vestri qui cælestis est q solem suum oriri facit super bonos & malos & pluit super iustos & iniustos. Tertio, qa excludit timoris seruilitatem. ideo dicit: v ¶ Timor nõ est in charitate, sed perfecta
k charitas foras mittit timorem, quoniam timor pœnam habet. Qui autem timet, non est perfectus in charitate.
l Nos ergo † diligamus deum, quoniam deus prior dilexit nos. Si quis dixerit: quoniam diligo deum, & fratrem suum oderit, mendax est. Qui enim non dili-
† diligam⁹ eum

☞ Signum perfecti amoris diligere. x Seruilem. b Quia torquet cor conscientia peccatorum, cũ non dũ facta est iustificatio.
y Vt perfecti simus diligamus. z Quia sicut. a Nulla necessitate. sed vt de inimicis amicos &c. b Quia multi verbotenus dicunt, diligo. subditur: Si quis.
c Si quis dixerit. d Qui enim non diligit. hoc mõ. a ¶ Nõ est perfectus in charitate. hoc mõ habet charitatem ipm perficiẽtem. Alio mõ exponit de timore initiali: q facit cauere pcm̃ partim ꝓpt pœnam, & partim ꝓpt offensam, tm̃ principaliter ꝓpter offensam dei, & hic timor dei incipitus respicit pœnam: sẽp minuit crescẽte charitate, & iõ cũ dr: Timor nõ est in charitate: subintelligit perfecta. b ¶ Nos ergo. Premissa charitatis cõmẽdatione, hic consequenter inducit ad charitatẽ habẽdam. & primo ad charitatem dei di. Nos ergo dilig. &c. Exponatur vt. s. co. ca. Consequẽter inducit ad charitatem ꝓximi di. c ¶ Si quis dixe. &c. mẽdax est. quia dilectio proximi includitur in dilectione dei. & ad hoc inducit rationem di. d ¶ Qui enim non di. Ad cuius intellectum sciendum, qꝓ dupliciter est aliquid causa dilectionis. Vno mõ sicut id qd est ratio diligendi. & hoc modo bonum alicuius est causa diligẽdi ipsum. nã vnumquodq; diligit inquantum bonum. Alio modo sicut id qd est via quędam ad acquirendum dilectionem. & hoc modo visio alicuius est causa dilectionis ei⁹, nõ tamen qꝓ ea rõne sit diligibile qa est visibile, sed qa per visionem hmõi ducit quis ad dilectionem eius. igit non oportet qꝓ illud quod est magis verisimile, sit magis diligibile, vel qd magis diligatur: sed

Aliqd est causa dilectionis dupliciter

☞ bene

a ¶Deū quē nō uí. Ideo nō videt deū, qa nō habet dilectionē: A ideo nō habet dilectionē, qa nō diligit fratrē: qa si haberet dilectionē, videret deū. ergo purgato oculo p dilectionē, tēdam⁹ ad cō tuēdā incōmutabilē dei substātiā. b ¶Et hoc mā. Ne qs audeat dicere, diligere possū deū, etiā si nō diligā fratrē, addit: & hoc man. &c. q. quō diligis eū cui⁹ negligis mandatum?

GLOS. ORDI. Cap V.

OMnis q cre. Credit q sic uiuit quō Christ⁹ p̄cepit, aliter & dæmones credūt. Opa aūt p̄ter fidē, vel nulla, vel etiā si bona videanť, sunt inania, qa p̄ter, viā Christū. c ¶Oīs qui cre. Vere q diligit deū, diligit fratrē. Nā q diligit deum patrē, diligit deū filiū à p̄re genitū: & q diligit deū filiū, diligit etiā dei filios mēbra illi⁹ capitis. Ergo diligam⁹ filios dei vt diligamus filiū dei cuius mēbra sunt. & diligendo filiū integrū, diligamus patrē. dilectio em̄ cōpaginat corpus Christi, vt sit vn⁹ Christ⁹. Ita qui amat fratrē, amat seip̄m. Cū illo em̄ ipse vnū est. Nec p̄t nō diligere Christū q mēbra Christi diligit. Sic q filiū diligit q est idē cū p̄re, necessario & patrē diligit. Oīs q cr. Et vere q diligit deū, diligit & fratrē. Nā q diligit deū qui genuit, diligit eū q genitus est, sed⁹m q genitus est ab eo. Et quis natus? qui credit &c. & quis est qgenuite deus pater. Qui ergo diligit deū generatē in fide, diligit generatū in fide. Et cōuincter loquēs de dilectiōe, meminit fidei qa si qs adeo est durus vt negligat amare hoiem p̄pter hoc q hō est, q in eodē exilio est: monēdus est vt saltē ideo diligat, quia ex deo natus est: quia particeps B eiusdē gratiæ est. Sed quia multi diligūt p̄ximos p̄pter consanguinitatē, vel propter tēporale cōmodū, determinat quis verus amator est proximi. d ¶Grauia nō sunt. Nō trahunt deorsum vt talentū plumbi, sed sursum vehit, & excelsos facit: custodia mādatorum dei. Grauia nō sunt. Iugum em̄ dei suaue, & onus leue. Quæ em̄ natura sua dura sunt & aspera, amor dei & spes præmij facit leuia. Si qs grauia esse dicat, infirmitatē suā accusat, quia forti sunt leuia. & vere nō sunt grauia, quia oē quod nascitur, nascitur ex deo. Qui diligit deum, & proximum. Matth. 22. 1 Io. 5. q. 1. c. finali

Qui de mandatis dei ita se instituit, vt ea ad actionem perducat, & hic vincit mundum: contemnit blandimenta vel aduersitates seculi, etiā ipsam mortem corporis, quę tur quę sursum sunt non q̄ sup terrā. Et ne quis sua virtute cōfidat se posse vincere mūdū, subdit: e ¶Et hæc est uicto. quæ uincit mun. fides no. Illa fides quæ per dilectionem operatur, quæ dei auxilium flagitat. f ¶Quis est autem qui uincit mun. &c. Determinat, quæ fides vincit, scilicet fides Christi. Quasi. vere per fidem vincit mundum. quia per aliud non vincitur. Fides nostra. Ecce quæ fides vincit, quæ credit verum hominem & verum deum. Col. 3. c

Nicolaus de Lyra.

☞ Hic est bene est illud qd' prius nobis occurrit ad diligendum. Et hoc mō arguit Ap̄s, q p̄ximus eo q p̄ est magis nobis cognitus, occurrit magis nobis diligendus, p̄pter qd' si aliquis p̄ximū non diligit, argui p̄t q deū non diligat. nō qa p̄ximus sit magis diligendus, sed qa nobis primo occurrit diligēdus, vt dictū est. Vñ dicit Gregorius homel. xxxvij. Ex his q animus nouit, surgit ad incognita q nō nouit, vt p hoc qd' sit notū diligere discat, & incognita amare. Et sic intelligit qd' dī hic: Qui e. nō di. fra. su. quē uí. Et sic occurit sibi primo diligēdus ratione similitudinis in specie, Eccl. xiij. c. Oē animal diligit sibi simile &c. a ¶Deum quē nō uí. & sic primo nō occurrit diligēdus. b ¶Quō p̄t di. q. d. nō est probabile, qa dilectio proximi est quædā via ad dilectionem dei. nō tñ sequit̄ p̄pter hoc q sit maior vel p̄fectior, sed magis ecōuerso. Nā illud qd' est prius in via generatiōis, est posterius ordine p̄fectionis, sicut patet de pueritia & de statu virili. c ¶Et hoc C man. ha. à deo. Mat. xxij. vbi p̄ceptum de dilectione proximi coniungitur mandato de dilectione dei.

¶In ca. iiij. vbi dicit in Postil. Quoniā de⁹ charitas est. Nō est p hoc intelligē dū, q deus sit charitas mouēs immediate volūtatē.

ADDI. Quāuis rōnes quas tāgit Postilla. ad ostēdēdū q nō est intelligendū deū esse charitatē mouentē immediate volūtatē ad actum diligēdi meritoriū sine aliquo habitu medio, sicut efficaces, & cōiter à doctorib⁹ teneantur: tñ videndū est, qd dicēdū sit ad autoritates sanctorū, p̄cipue Aug. ex qbus vī q deus est illa dilectio qua hō diligit p̄ximū, vt in. viij. de trini. dicit: & in. xv. de tri. Qd' ita dictū est: Deus charitas est sicut dī. De⁹ spūs est, sed manifestū est q de⁹ essentialiter dī spūs, ergo & charitas est ipse de⁹ essentialiter. Ad qs autoritates respōdēdū est sec⁹m sanctū Tho. secūda secundæ. q. xxij. ar. ij. in rñsiōe primi argumenti, q ipsa essentia diuina charitas est, sicut & sapiētia est, sicut & bonitas ē. Vñ sicut boni dicunť bonitate quæ de⁹ est, & sapiētes sapia q deus, quia bonitas q formaliter boni sum⁹ est p̄ticipatio q dā diuinæ bonitatis, & sapiētia q forma liter sapientes sumus, est participatio diuinę sapiētię: Ita etiā charitas qua formaliter diligim⁹ p̄ximū, est participatio q dā diuinæ charitatis. Hic em̄ modus loquēdi cōsuet⁹ est apud Platonicos, quorū doctrinis Augustin⁹ fuit imbut⁹. qd' quidā nō aduertētes, ex verbis eius sum pserunt occasionem errandi, hæc ille. De⁹ quō est charitas

NICO. DE LY. Cap. V.

OMnis qui cre. Hæc est tertia ps principalis tractatus huius epistolę, in qua tractat beatus Iohānes de æterna verbi emanatione. Et diuidit in duas partes quia prīo cōtinuat se prędictis immediate de dilectiōe, p̄ximi. secundo tractat de emanatione verbi, ibi: Hæc est victoria. D Diuisio

Circa primū dicit: d ¶Oīs q cre. fide charitate formam. e ¶Quoniā Iesus. Nazarenus. f ¶Est Christus, in lege & p̄phetis promissus. g ¶Ex deo na. est. per regenerationem baptismalem. h ¶Et oīs qui di. eū qui ge. i. deū q̄ fideles suos filios facit. i ¶Diligit & eū q na. est ex deo. i. quēcunq; fidelē, aliter nō diligeret sufficiēter deū, nisi eū eo diligeret mēbra eius. Iō subdit: k ¶In hoc co. quoniā dili. natos dei, cum deum diliga. Nam dilectio dei includit dilectionē proximi, vt dictum est. Sed quia amor dei nō est ociosus, operatur enim magna si est vt dicit Grego. Homel. xx. ideo subdit: l ¶Et māda. eius facia. Probatio enim dilectionis exhibitio est operis. m ¶Hæc est enim chari. dei. i. hoc exigit dei charitas. n ¶Vt manda. eius custodia. corde retinēdo & opere adimplendo. Et ne aliquis se excuset propter difficultatē, hoc remouet di. o ¶Et māda. eius grauia nō sūt. s. amanti. Nā illa quæ de natura sui dura sunt & aspera, amor dei & spes p̄mij facit leuia, ideo subditur: p ¶Quoniam omne quod natum est ex deo. per fidē charitate formatam. q ¶Vincit mūdum. i. tentationes diaboli, mūdi, & persecutiones. r ¶Et hæc. Posita continuatione dictis de dilectione proximi, hic cōsequēter determinat de emanatione verbi. Et primo ponitur determinatio, secundo determinationis manifestatio, ibi: Et spiritus est, tertio manifestationis intentio, ibi: Et hoc est testimonium. Circa primum continuando se ad hoc quod dixerat immediate. Oē quod natum est ex deo, vincit mundum, ostendit quid sit illud quod facit vincere, dicens: Et hæc est uicto. quæ uin. mundum. i. facit vincere. s ¶Fides nostra. de verbo dei. ideo subditur: t ¶Quis est au. qui uin. mun. nisi qui credit. fide formata. v ¶Quoniā Iesus est fi. dei. naturalis: & per consequens eiusdem naturæ cū eo, nō idētitate specifica, quia natura diuina nō est diuisibilis sicut humana, sed idētitate numerali, distinctus tñ in p̄

Gloſ. ordi. I Iohannis Cap. V. De Lyra

a ¶Hic eſt q̃ ue. p aquã. Qđ qa ſola fides & cõfeſſio diuinitatis nõ ſufficit ad ſalutem ad vincẽdũ mundũ, addit & de humanitate. b ¶Spũs. i. hũana aĩa quã emiſit in paſſione. Aqua & ſanguis quæ fluxerũt de latere, qđ fieri nõ poſſet ſi veram carnis naturã non haberet. Sed & añ paſſionẽ ſudor factus eſt ſicut guttæ ſanguinis, oñdit veritatẽ carnis. Hoc aũt q̃ de latere iã mortui cõtra naturã aqua ſanguis viuaciter fluxit, teſtabat q̃ corpus dñi poſt mortẽ meli⁹ eſſet victurũ, & mors eius vitã nobis daret. Qđ vero ſudor ſicut ſanguis ĩ terrã fluebat, ſignabat q̃ ſuo ſanguine eccleſiã toto orbe laŭaret. c ¶Quĩ tres ſunt q. Per hoc ap paret, q̃ Ieſus eſt veritas, ver⁹ deus, ver⁹ hõ, q̃ de vtroq; habemus certũ teſtimoniũ, de deitate p patrẽ & filiũ & ſp̃ſanctũ, de hũanitate p aĩam, aquã & ſanguinẽ. Pater dedit teſtimoniũ deitatis qñ dixit: Hic eſt fili⁹ me⁹ dilectus. Ipſe fili⁹ de dit, qñ in mõte trãſiguratꝰ eſt, & potentiã diuinitatis & ſpem ẽternę bẽitudinis oſtẽdit. Spũſanctus dedit, qñ ſup baptizatũ in ſpecie colũbæ requieuit, vel qñ ad vocationẽ noĩs Chriſti corda credentiũ impleuit. d ¶Si teſti. ho. Magnũ eſt teſtimoniũ, Dauid hoĩs qđ de filio dei perhibet: Dixit dñs dño meo, ſede à dextris meis. Qui etiã inducit filiũ loquẽtẽ: Dñs dixit ad me: fili⁹ me⁹ es tu. Maius teſtimoniũ p̃curſoris, q̃ ait: Ego baptizo vos aqua, ille baptizabit vos ſpũſancto. Sed maius eſt teſtimoniũ patris, q̃ ſp̃m q̃ ſemper plenus erat, in eũ viſibiliter miſit. q. d. Si creditis hoĩbus p̃nũciantibus aduentũ, credite patri teſtificãti aduenĩſſe Chriſtũ. e ¶Qui cre. in fi. dei. Intelligit patrẽ veracẽ in teſtimonio filij, qui non credit, dicit patrẽ mentitũ. Fruſtra igit dicũt Iudæi ſe credere in patrẽ, q̃ cõtenunt Chriſtũ. f ¶In filiũ. Quia pater teſtat de filio, credamus in filiũ: qa q̃ credit in filium, ita⁹ vt bñ operãdo tẽdat in ipſum filiũ, habet teſtimoniũ dei in ſe: q̃ ſi de eo etiã teſtat deus: q̃ ipſe ſic credens erit in numero filiorũ dei, ipſo filio ſuis ita pollicente: Si quis mihi miniſtrauerit, honorificabit illum pater meus. Si ergo deũ teſtẽ tuæ fidei habueris, qđ te hominũ infamia vel p̃ſecutio lædit: Si de⁹ p nobis, quis contra nos? g ¶Et hoc eſt teſti. De filio teſtatus eſt, & etiam de nobis filĩs adoptiuis, q̃ per filium ſuũ vnicum etiam nobis iam in ſpe, quãdoq; in re vitã æternã daret. h ¶Et hæc eſt uita. In fide & confeſſione nominis, in perceptione ſacramentorum eius: quia nemo venit ad patrem, niſi per eum. Et, non eſt aliud nomen in quo oporteat ſaluos fieri. Et ne parum videretur diciſſe vitam eſſe in filio, addit, ipſum filium eſſe illam vitam.

Mat. 3. d
Ibi. 17. a
†Spiritus
Pſ. 2. b
Mat. 3. c
Ioh. 12. d
Ro. 8. f
Ioh. 14. a
Act. 4. c

¶Qui erat æternus venit ad ſalutem & peccatorum remiſſionem per aquam baptiſmi & ſanguinem paſſionis: & non ſolum dignatus eſt baptizari propter noſtrã ablutionem, & vt baptiſmi ſacramentum nobis conſecraret, ſed & ſanguinem pro noſtra redemptione dedit.

a Hic eſt qui uenit per aquam & ſanguinem Ieſus Chriſtus: non in aqua

¶Et licet ſecundum hominem ſit paſſus, tamen ſpiritus viſus ſuper eum baptizatum in ſpecie columbæ, vel ſpiritus. i. omnis ſpiritualis doctor teſtatur hoc, quod Chriſtus eſt veritas: verus dei filius, non phantaſma, verus mediator & reconciliator: immunis a peccato, & ſufficiens ad auferenda omnia peccata mundi.

b ſolũ, ſed in aqua & ſanguine. Et ſpiritus eſt qui teſtificatur, quoniam c †Chriſtus eſt ueritas. † Quoniam tres ſunt qui teſtimonium dant in cælo: pater, uerbum, & ſpiritus ſanctus, & hi tres unũm ſũt. Et tres ſunt qui teſtimonium dant in terra, ſpiritus, aqua, & ſanguis: & hi tres unũ

a ¶Vnus deus de eadem re teſtantes.

¶Et quia ita certa teſtimonia habemus, ergo debemus hęc accipere, quia etiam teſtimonia hominum quæ mentiri poſſunt ſolemus accipere.

d ſunt. Si teſtimonium hominum accipimus, teſtimonium dei mãius

a ¶Melius accipiendum.

¶Per quod probo. ¶Scilicet quia teſt. eſt.

eſt. Quoniam hoc eſt teſtimonium dei, quod maius eſt, quia teſtificatus eſt dẽ filio ſuo. † Qui credit in filium dei, habet teſtimonium dei in

a ¶Hic eſt filius me. di. in quo mihi bene com.

a ¶Sed. ¶Dicit non eſſe filium vel minorem patre.

e ſe. Qui uero non credit filio, mendacẽ facit eum, quia non credit

a ¶Tu es filius meus dilectus, in te complacuit mihi. Et in paſſione: Clarificaui, & iterum clarificabo.

b ¶Dicendo: Ego & pater vnum ſumus. b ¶In hoc mendacem.

in teſtimonio quod teſtificatus eſt f deus de filio ſuo. Et hoc eſt teſtimonium, quoniam uitam æternam dedit nobis deus: & hæc uita in filio

¶Qui habet filium habet & vitam. Qui autem filium non habet, vitam non habet. Hæc ſcribo vobis qui credetis in nomine filij dei, vt ſciatis quoniam vitam habetis æternam.

Sicut eñ

Nico. de Lyra.

a ſona, q̃ natura nõ patrĩ nec ratio, q̃ gignens & genitus ab eo ſint vnũ in ſuppoſito. a ¶Hic eſt. ſ. dei filius æternaliter à patre genit⁹. b ¶Qui ue. in mundũ ad nos ſaluandũ. c ¶Per aquã. baptiſmalẽ, quia p tactũ ſuæ ſacratiſſimæ carnis in baptiſmo dedit vim regeneratiuã aquis. d ¶Et ſan. effuſum in pretiũ noſtrę ſalutis. e ¶Ieſus Chri. verus homo. f ¶Non in aqua ſolũ. ſicut Iohannes baptiſta, cuius baptiſmus ſolum laŭabat corpora, ſed non auferebat pcta, ſicut facit baptiſmus Chriſti. g ¶Sed in aqua & ſan. i. in baptiſmo virtutẽ regeneratiuã habente, & ſanguine (ad infinitas aĩas ſi eſſent redimẽdas) ſufficiente. h ¶Et ſpi. eſt. Hic conſequenter ponit dictæ determinationis manifeſtatio, & eſt quadruplex. nõ tñ ponunt hic ſcđm ordinẽ tpis. Vna fuit p ſpũſcti miſſionẽ ſup apoſtos in ſigno viſibili, in teſtimoniũ q̃ Ieſus ad dexterã patris glorificatus eſt ei⁹ naturalis filij⁹, vn⁹ cũ ipſo deus. Et de hoc teſtimonio p̃dixit Saluator Ioh. xv. d. Cum aũt venerit paraclet⁹ quẽ ego mittã vobis à pre, ſp̃m veritatis q̃ à pre. p cedit, ille teſtimoniũ phibebit de me. & hoc eſt qđ dicitur: Et ſpi. ſ. ſanctus. i ¶Eſt qui teſti. cuius teſtimoniũ non poteſt eſſe falſum eſt magis credibile in rebus diuinis, q̃ teſtimonium hoĩs in humanis. y ¶Quoniam teſtificatus eſt de filio ſuo. in tranſfiguratione & baptiſmo, vt prædictum eſt. z ¶Qui credit in filium dei habet teſtimonium dei in ſe. Id eſt effectum illius teſtimonij. a ¶Qui non credit filio. doctrinæ eius acquieſcendo. b ¶Mendacem facit eum. ſcilicet deum patrem, qui dixit teſtificando: Hic eſt filius meus dilectus. & adiunxit: Ipſum audite, vt habetur Matthęi xvij. ideo ſubditur: c ¶Quia non credit in teſtimonio quod teſtificatus eſt deus de filio ſuo. & patet ex dictis. d ¶Et hoc eſt teſtimonium. Hic conſequenter ponitur prædictæ manifeſtationis intentio, & primo ex parte dei teſtificantis, ſecundo ex parte Iohannis ſcribentis, ibi: Hæc ſcribo vobis. Circa primum ſciendum, quod prædictæ manifeſtationis intentio ex parte dei eſt, quòd homines per hoc conſequantur æternam vitam. & hoc eſt quod dicitur: Et hoc eſt teſtimonium. ideſt intentio eius ſiue finis. e ¶Quoniam uitam æternam dedit nobis deus. Si enim accipiatur vita beata formaliter, quæ eſt viſio & fruitio diuina, ſic dedit eam in præſenti in ſpe & in futuro in re, & de præſenti illis qui iam ſunt in beatitudine. Si autem accipiatur vita beata obiectiue, ſic filius dei ratione deitatis eſt ipſa viſio beata principaliter, in cuius aſpectu beati reficiunt interius, & ratione humanitatis ſecundario, in cuius aſpectu reficiuntur exterius, ſicut dicit Auguſtinus ſuper Iohannem. Et ſic quodãmodo, dedit nobis vitã beatam, quoniam dedit nobis filium ſuum verum deum & hominẽ. ideo ſubditur: f ¶Et hæc uita in filio ſuo eſt. ſ. obiectiue.

† De ſpũ. ſcto. Et tres ſunt qui teſti. dant in terra, tri. c. diuæ veritatẽ filij dei manifeſtãdo. r ¶Spiritus. De cler. tus: id eſt anima Chriſti, in qua ad lim⁹ miſſa. c. in bũ patrũ deſcendit, & eis ſe manifeſtauit quadam, oſtẽdẽdo ſuam deitatem & paternalem ꝓprietatem, extunc eñ deũ clarè viderũt. Propter quod dominus dixit latroni Lucæ. xxiij. ſ. Hodie mecum eris in paradiſo. s ¶Aqua & ſan. quæ veritatẽ manifeſtant in eccleſiæ ſacramẽtis habẽtibus efficaciã ex ipſis, quæ quidẽ ſacramẽta conferuntur in fide & confeſſione trinitatis. t ¶Et hi tres unum ſunt. quia conueniũt in aſſertione vni⁹ veritatis. v ¶Si teſti. Hic ponitur quarta manifeſtatio quæ fuit per ſenſibilem vocẽ. Nam in baptiſmo Chriſti & eius trãſfiguratione audita fuit vox ſenſibilis patris dicentis de Chriſto: Hic eſt filius me⁹ dilectus. hic ſingulariter dicitur: per hoc oſtendens, q̃ ipſe ſolus eſt eius naturalis filius, & per conſequens vnus cum ipſo in natura & perſona diſtinctus. cæteri vero qui plurificãtur ſunt eius filij adoptiui. Dicitur ergo: Si teſti. ho. acci. Accipitur hic ſi pro quia. nam teſtimonium hominum recipimus tanq̃ ſufficiens in rebus humanis. x ¶Teſtimoniũ dei maius eſt. Id eſt certius. nam ei non poteſt ſubeſſe falſum, ſicut ſubeſſe poteſt teſtimonio hominum: & per conſequens

maius, eſt, quia

† Ioh. 3. d

☞ Sicut enim pater habet vitā in semetipso, sic dedit & filio vitā habere in se, q̄ dat suis vitā æternā. a ¶ Et hæc est fidu. Multipliciter eadē q̄ supra promiserat, inculcat, vt nos ad orandū viuaci' exciter. b ¶ Secundū uolun. Vt qd' velit rogemus, vel quales nos esse desiderat ad rogādū veniamus. Si volumus nostrā salutē & proximorū, nō discordemus à voluntate dei. Si volūtas nostra p̄ ignorantiā à volūtate dei recedit: bona volūtas dei nostrā stultā corrigit, vt apostolo Paulo contigit. Secundū uo. Non sec'm nr̄a carnalia desideria, quia qd oremus sicut oportet, nescimus, nisi ipse suā ostendat volūtatē, qui melius q̄ nos ipsi nostram intelligit vtilitatē. Si petimus sec'm voluntatē eius, impetramus, sicut q̄ petimus p̄ fratre, p̄ quo est petēdū. c ¶ Scimus quo. &c. Quia scimus q̄ habemus ab eo petitiōes quas petimus, nihil petamus, quod ei sit aduersum, nihil nisi quod nos docuit, qd' nobis inspirauit, petamus: & si in aliquo erramus, statim corrigimur. d ¶ Qui scit fra. Loquit de quotidianis & leuibus peccatis, q̄ sicut difficile vitant', ita facile curātur: Si dicto, vel cogitatu, vel obliuiōe, vel ignorantia peccasti, confitere fratri, sicut Iacobus docet, postula vt pro te interueniat. Et si ille iterum tibi confitet', tu etiā pro illo interueni. Hic sufficit dominica oratio, & mutua confessio leuis est pœnitentia. Porro si graue peccatum fuerit, induc presbyteros ecclesiæ, & ad illorū examen castiga te. e ¶ Est peccatum ad mortem. quod separat à deo, sicut mors separat animā à corpore. Est peccatum ad mortem. Dominus pro persecutoribus orare iubet, hic dicit nō orādum pro quibusdam. quia sunt in fratribus peccata quę inimicorum persecutione sunt grauiora. Peccatum fratris est ad mortem. cum post agnitionem dei quæ per gratiam data est, aliquis oppugnat fraternitatem, & aduersus gratiā quā reconciliatus est inuidiæ facibus agitatur. Est peccatum non ad mortem, si quis amorem à fratre nō alienauerit, sed per aliquam infirmitatem animi officia fraternitatis non exhibuerit. vñ Christus: Pater ignosce illis, quia nesciunt quid faciunt. Nondum em̄ per gratiam spiritꝰ participes facti, societatem sanctæ fraternitatis inierant. Sic & Stephanus orauit pro illis qui gratiam dei non acceperāt. Paulus pro Alexandro non orat, quia cum iam frater erat, fraternitatem impugnabat. Pro illis qui timore succubuerant, orat. vnde: Oēs me dereliquerunt, sed nō illis imputet'. f ¶ Oīs iniquitas. Omnis. Q. Vere orandū est pro peccantibus nō ad mortē, quia multis peccatis occupantur omnes, & nemo potest esse sine peccato, quia omnis iniquitas est peccatum. Sed supra alia est peccatum ad mortem, quod non humana fragilitate committitur, & ideo oratione iustorum non purgatur: quoniam qui talia agunt, regnum dei non consequentur. g ¶ Omnis qui natus est. Qui natus est ex deo non peccat ad mortem: qui non est natus, peccat. sed nos sumus de illis qui nati sunt ex deo, ideo non peccabimus, non tangemur ab hoste, sed mundi amatores sunt subiecti maligno hosti. h ¶ Non peccat. Dauid grauiter peccauit, sed quia ex deo natus est, ad societatem filiorū dei pertinebat, nō peccauit ad mortem, sed veniam pœnitendo meruit. i ¶ Sed generatio dei conseruat eum. Quia voluntarie & non naturaliter filius est dei homo huiusmodi, competenter adiecit: Sed generatio &c. Qui in generatione dei perseuerant, peccare non possunt, ne q̄ à maligno cōtingi. Quō dies & nox misceri nequeunt, sic iustitia & iniquitas, malignus & generatio dei. Tangit ergo aliquos malignos lædens & affligens, sed non ad malum eorum. k ¶ Et mundus totus. Non solum mundi amatores, sed etiam nuper nati, qui non habent discretionem boni & mali pro

☞ pter primam

¶ Credendo & imitando.

eius est. Qui habet filium dei, ha- a b
¶ Sed.
bet uitam: qui non habet filium dei, c
¶ His debetis adhibere fidem, quia.
uitam non habet. Hæc scribo uobis, d e
a ¶ Vt certi sitis futuræ vestræ beatitudinis. ¶ Ne seducamini fraudibus eorum qui negant Christum esse filium dei, quia merito fidei vitam habebitis.

*ut sciātis, quoniam uitam habetis æternam, † qui creditis in nomine fi f
a ¶ Et non tantum in futuro bona cælestia sperare debetis ex fide Christi: secundum etiam in hac vita certitudinem, quod impetrabimus quicquid saluberrime petierimus. g
lij dei. Et hęc est fiducia, quam habe- h
mus ad deum, quia quodcunq; pe- i
b tierimus secundum uoluntatē eius, k
a ¶ Qui dixit: Primum quærite reg. dei: & oa. vo.
b ¶ Et non modo in futuro tempore audiet, sed etiam scimus quod quotidie audiuit & audit. & per hoc quod modo audimur sumus certi de futuro. ¶ Et non tantum in futuro, tempore dando effectum petitioni.
audit nos. Et scimus, quia audit nos l
c quicquid petierimus. Scimus, quo- m
niam habemus petitiones, quas po
¶ Per confessionem, vel alio modo.
d stulam⁹ ab eo. Qui scit fratrem suū n
¶ Non criminaliter, vel non vsque ad mortem.
peccare peccatum non ad mortem, o
¶ Pro eo. ¶ A deo. a ¶ Pro oratione tm. b ¶ Ei dico.
petat, & dabitur ei uita peccanti nō p
a ¶ Non criminaliter ¶ Sed b ¶ Vsque ad mortem vitæ. ¶ Quia quod in hac vita non corrigitur, eius venia post mortem frustra postulatur. potest & de omni crimine sic accipi quicquid ab æquitatis ratione discrepat inter peccata numeratur: sed minima iustis non obsunt, sed quædam ab omni iustitia ita discordant, vt nisi corrigantur mergant in pœnam.
c ad mortem. † Est peccatum ad mor q
tem, nō pro illo dico, ut roget quis. r
f † Omnis iniquitas peccatum est, & s
est peccatum ad mortem. † Sci t
¶ Qui semen dei habet in se, non potest peccare ad mortem, simul enim non potest operari iustitia & peccatum.
g mus quoniam omnis qui natus est u
¶ Peccatum ad mortem. ¶ Gratia qui renati sunt secundum propositum quo vocati sunt sancti, seruat ne committat peccatum ad mortem, etsi in quibuslibet humana fragilitate deliquerit. nec a maligno hoste possint tangi defendit.
h i ex deo, non peccat, sed † genera- x y
tio dei conseruat eum, & mali z a
gnus non tanget eum. Scimus quo, b
¶ Renati in baptismo.
k niā ex deo sumus, & mundus totus c

a ¶ Qui ha. fi. dei. per fidē charitate formatam. b ¶ Ha C
bet ui. s. beatā in spe. & si habet filiū per visionem & fruitionē, habet eā in re. c ¶ Qui nō ha. fi. dei. hoc modo vel illo. d ¶ Vitā nō ha. cōsimiliter, quia sicut affirmatio sequit ad affirmationē, ita negatio ad negationē. e ¶ Hæc scrī. Hic cōsequenter premittit intentio Iohannis scribētis, & primo q̄s tū ad bonū habendū, secundo q̄tum ad iam habitum, ibi: Scimus quia. Prima in Diuisio
duas, secūdū duplex bonū cōsequendū. secunda ibi: Et hæc est. Circa primū sciēdum, q̄ volūtas beati Iohannis conformis erat volūtati dei testificantis. & ideo intendebat, q̄ illi quibus scribebat, per hoc vitā beatam consequerent'. iō dicit: Hæc scrī. uo. &c. qui creditis, fide p dilectionē operante. f ¶ In nomi. fi. dei. si tamen perseueretis. g ¶ Et hæc est † & vt credatis
fidu. Hic ponit secundū bonū cōsequēdū, s. orationū suarum effectū. & primo illud ponit, secūdo circa hoc quandā distinctionem facit, ibi: Qui scit. Circa primū dicit: Et hæc est fidu. quā ha. ad de. s. ad dei filiū. h ¶ Quia qd'. pe. secun. uo. eius. s. beneplaciti. i ¶ Audit nos. nō tñ semp statim, sed tēpore cōpetenti. k ¶ Et sci. quia au &c. Quod est intelligendū q̄n petitio est pia, pro se, & perseuerans. his enim concurrentibus semp exauditur, & sic est intelligēdū qd' subditur: l ¶ Scimus &c. quia repetitio est eiusdem ad maiorem assertionē. m ¶ Qui scit. Hic consequenter circa petitionē pro peccatoribus facit quādā distinctionē, dicens: Qui scit fra. suum peccare pecca. non ad mortem. idest excludendo impœnitentiā finalem, qua quis moritur, & in peccato mortali peccat. n ¶ Petat. orando pro eo. o ¶ Et dabi. ei uita. scilicet gratiæ. quia talis peccator in gratia morietur, de quo hoc D
scitur. tamen q̄ sit peccator non ad mortem, sciri non potest nisi per diuinam revelationem. p ¶ Est pecca. ad mor. s. finalis impœnitentia, qua quis in mortali peccato moritur. n. q ¶ Non pro illo di. ut ro. quis. quia non est orādum † De præ. di. 2. c. si
p̄ damnatis. Et si ipso viuente sciretur, em̄. in prī.
q̄ esset de præscitis, similiter non esset p̄ eo orandum, vt pœnā æternā euaderet, put dicunt aliqui. Posset tamen orari p̄ eo, vt minus peccaret: & per consequens minus puniretur in inferno. Sed q̄ hoc nescitur, quia quilibet peccator q̄diu vi † qui geniuit pōt redire ad gratiā. ideo pro omnibus peccatoribus adhuc viuentibus est seruat se ipsum
orandū. r ¶ Omnis iniquitas. i. trāsgressio diuinorū p̄ceptorū, q̄ continent æquitatē iustitiæ. s ¶ Peccatum est. mortale. t ¶ Et est peccatum ad mortem. si quis in eo perseueret vsq; ad finem vitę inclusiue. v ¶ Scimus. Hic ponitur intentio beati Iohannis circa bonum iam habitum. & est duplex. secundum ponitur ibi: Et scimus. Intentio vero beati Iohannis' est assecurare filios dei per adoptionem de vitatione peccati mortalis, si voluerint per donū gratiæ quod iam habent. ideo dicit: Scimus quod omnis qui natus est ex deo: per gratiam baptismalem. x ¶ Non peccat. quāmdiu in ea stat. & intelligitur de peccato mortali, quod non potest stare cum gratia. y ¶ Sed generatio dei. id est ipsa gratia per quam constituitur in quodam esse diuino supernaturali. z ¶ Conseruat eum. quantum est de se. a ¶ Et malignus non tanget eum. inducendo ad mortale peccatum, nisi voluntarie declinet à statu gratiæ, subijciendo se maligno per peccatum mortale ex liberi arbitrij defectibilitate. b ¶ Scimus quoniam ex deo sumus. Si hoc referatur ad apostolos qui erant in gratia confirmati, & de hoc per revelationem certificati, istud poterant scire per certitudinem. Si autem referatur ad alios iustos, est per probabilem coniecturam, sicut dictum est supra. c ¶ Et mundus totus. idest homines in delectabilibus mundi finem suum ponentes.

L iij ✠ In maligno

Iohan. 5. d
* credentibus in nomē filij dei
* si
Iaco. 1. a
Iaco. 5. c
Peccatū ad mortem
† De præ. di. 2. c. i por tuna. in fi.
† De præ. di. 3. c. ille rex tantus.
Lu. 23. c
Act. 7. g
2. Tim. 4. c
Iob. 25. b. secundū aliā literam
Heb. 2.
1. Cor. 15. f

Propter primã puaricatioñ prinẽt ad regnũ diaboli, nisi gratia dei eruatur â tenebris. a ¶Et scim⁹ quo. Nemo sine diuĩa cognitione ad vitã ẽternã peruenire, nemo cognoscere sine gratia dei
Matt.11.d põt, qa nemo nouit filiũ nisi pater, neq; patrẽ qs nouit nisi filius, & cui voluerit filiꝰ reuelare, & patrẽ & filiũ. Vtrunq; em̃ filius reuelat, qui carne visibilis apparẽs, diuinitatis arcana p euãgeliũ mũdo patefecit.
b ¶Filioli. Et qa verũ deũ & verũ hominẽ cognoscitis, & vitã æternam expectatis, custodite vos à doctrinis hęretico-
Ephe.5.b rũ, q speciẽ sctitatis sibi assumunt, q pra-
uis dogmatibꝰ gñã incorruptibilis dei in similitudine corruptibiliũ rerum mu-
Iesu Christo tant. Auaricia em̃ est simulacrorũ seruitus. q etiã mũdũ deo pponũt, idololatrę sunt. c ¶Custodite. Cũ testimonium pfectionis in multis perhibuerit illis, potest tñ timeri, ne aliqs nuper cõuersus reliquias superstitionis mente retinuerit.

Incipit epistola secunda Iohannis apostoli.

SEnior Ele. &c. Cũ quidã dubitẽt, vtrũ hæ duæ epistolæ sint Iohãnis apostoli. Per hoc autem cp sunt similes primæ, & in verbis & in simili assertione fidei & charitatis aduersus hæreticos, probantur esse apostoli, nõ Iohannis presbyteri. Scribit aũt ad quandam Babyloniã quę proprio nomina Electa vocabatur, monens ipsam & natos eius, ne propter hæreticos discedãt à proposito fidei. Per hanc Electam significat vniuersalis mater ecclesia. Per filios eius, minores ab ecdesia geniti in fide. Scribit ergo vniuer-
†93. dist. c. Legimus sali ecclesiæ, non esse fidei perfectionem extra charitatem, & hæreticos detestatur qui diuidunt Iesum Christũ. e ¶Non ego so. Scripturus cõtra hæreticos q à
F veritate exciderunt, dicit omniũ q veri tatẽ nouerũt vnã dilectionẽ in sctos esse, vt similitudine catholicorum ab hæreti-
†nobis: & nobiscum corũ deterreat societate. Omnes fideles in vna veritate consentiunt, hæretici in erroribus displicent. f ¶Et à Christo. Erant tũc tẽporis hęretici, qui negabant dñm Iesum verũ dei filium, quos confutat. g ¶Gauisus sum ualde. Q. Qd tenetis tenete, nihil aliud ab hæreticis recipite.

Nicolaus de Lyra.

a ¶In mali. i. in malo igne concupiscentiæ. positus est. b ¶Et scimus. Hic ponit secundũ bonũ habitum. s. dei cognitio, cum dicitur: Et scimus. quo. filiꝰ d. ue. in mundum. c ¶Et dedit no. sen. ut co. ue. deum. Hoc em̃ dedit apostolis qñ aperuit illis sensum, vt intelligerent scripturas: Luc. vlt. g. Aliis autẽ fidelibus dat sensum cognoscendi deum p fidem, quam habens scit se habere illã: saltẽ illã q est ex auditu, cuius nescit se habere charitatẽ. d ¶Et si. in ue. fi. eius. ei adhærẽtes per fidẽ. Apostoli vero cognouerunt se esse in eo per fidẽ charitate formatã, & hoc certitudinaliter: alij vero iusti cõiecturaliter. e ¶Hic est ue. deus. s. filius, qui est vnus deus cũ pre. In hoc excluditur error omniũ negantiũ Christi verã deitatẽ. f ¶Et vita æter. s. obiectiue, vt pdictũ est eo. ca. Vltimo dicit: g ¶Filioli, custo. uos à simu. i. à cultu idololatriæ. p hoc insinuãs, cp diligẽter studeant in cultu vnius veri dei inseparabiliter permanere. h ¶Amen. Hoc dicitur ad præcedentium confirmationem.

¶In ca. v. vbi dicitur in Posil. Omne qd natũ est ex deo &c.

ADDI. Circa hoc qd dicitur hic: Hæc est victoria q vincit mundum, fides nostra: attẽdendũ est, cp Apostolus ꝯ. Heb. xj. s. dicit de sanctis, cp p fidẽ vicerũt regna. Vnde considerãda est differẽtia inter istas duas victorias quæ fiunt p fidẽ. quia per vnã

a in maligno positus est. Et scimus a b
a ¶Per carnem, non nisi propter nostram salutem. b ¶Credentibus.
quoniam filius dei uenit, & dedit nõ c
a ¶Credendo verum dei filium.
bis sensum ut cognoscamus uerum
a ¶Amando. ¶Vt membra.
deum, & simus in uero filio eius*. d
a ¶Per hoc erimus dei in deo viuentes sine fine, in viuente sine initio vel termino.
Hic est uerus deus & uita æterna. e f
a ¶Sicut vasa sancta.
b c Filioli, custodite uos à simulacris. g

Incipit argumentum in secundam epistolam eiusdem.

VSque adeo ad sanctam fœminam scribit, ut eandem dominam non dubitet literis appellare, eiusdemque filijs testimonium, quòd ambulent in veritate, perhibet.

Incipit epistola secunda beati Iohannis apostoli.

a ¶Ego senior tam ætate q̃ moribus. vel sapientia scribo. b ¶Proprium est.
d SEniõr Electæ do- h i
a ¶Tam natura quam fide.
minæ & natis eius,
f a ¶Vero amore: vel quia perseueratis in veritate.
quos ego diligo in k
a ¶Vt sit maior autoritas.
c ueritate: et non ego solus, sed & o- l
a ¶Qui deum eligunt ad imitandum, & solum deum operibus charitatis quærunt. b ¶Non ob aliã causam vos diligimus, nisi propter veritatem fidei, quæ inexpugnabilis perdurat.
mnes qui cognouerũt ueritatẽ, prõ- m n
pter ueritatem quæ permanet in
†uobis, & uobiscum erit in æter- o
a ¶Vsque in finem vitæ, vel durans in æternum. b ¶Per seuerans. c ¶Remissio peccatorum.
nũm. Sit uobiscum grãtia & mise- q
a ¶Si post baptismum in aliquo lapsi estis. b ¶Ne amplius deum vel fratres offendatis.
f ricordia, pax à deo patre, & à r s
a ¶Qui coæternus & coæqualis patri. i. cum patre potest & operatur. b ¶Fidei quam in baptismo promisistis.
Christõ Iesu filio patris in ueritã- t
a ¶Dei & proximi. b ¶In domino de vestro bono principio.
g te & charitate. Gauisus sum ual- v

p ¶Sit uobi. gra. iustificans. q ¶Misericordia. pœnam peccatis præteritis debitam relaxans. r ¶Pax. id est æterna beatitudo appetitum totaliter quietans. s ¶A deo patre. à quo sunt ista bona. t ¶Et à Christo Iesu filio pa. in ue. & cha. per quam intelligitur spiritussanctus, cui charitas appropriatur, & sic tres personæ exprimuntur, eo cp indiuisa sunt opera trinitatis. Aliter etiã põt dici, cp p expressionẽ pris & filij subintelligit spũs sctus q est amborũ nexus, & cũ subdit: In ue. & cha. supplendum est, vt proficiatis in charitate & veritate. i. in dilectione & eius cognitione. v ¶Gauisus sum ual. Finita salutatiõe, hic incipit p̃secutio, in qua primũ hortatur dominam prædictam & eius domum ad bonum prosequendũ, secundo ad malum præcauendũ, ibi, Quoniam multi. Circa primũ sciendũ, cp virtus laudata crescit. iõ beatus Iohãnes vt incitet ad proficiendũ in futuro laudat bonũ de pterito, dicens congratulando: Gaui. sum ual. in dño.

Diuiſio

H

¶Qm̃ inus

cis recipite, quia in his q̄ habetis gaudeo, nihil aliud ad salutem vobis supaddi expero. Cū ergo gaudeā de vestro bono pricipio ne faciatis dolere defectu vestro. quia vt solicit⁹ custos oia quæ circa vos fiūt cognosco. a ¶ Ambulātes in ue. Posit⁹ est Adā in paradiso, vt operaretur & custodiret illud. Operatio effect⁹, quectionē: custodia pfectionis ipsius statum atq; cōstantiam designat. b ¶ Nō tāquā man. Arguit hæreticos, q relictis q̄ ab apostolis audierāt noua inducebant, & per hoc fraternæ charitatis fœdera dissipabant. d ¶ Qm̄ mul. hoc de hæreticis pōt accipi, qui cōfitentur Iesum incarnatum. Sed vel veram ei⁹ carnē, vel verā diuinitatē, vel verū ei⁹ patrē deū, aut aliqd tale negāt. Vel pōt de Iudæis accipi, q Iesum nōdum ad salutē mūdi venisse denegāt, sed expectāt vēturū Antichristū. d ¶ Videte uos &c. Istis talib⁹ ne cōsentiatis, sed poti⁹ attēdite q̄liter sitis pfecte instructi ad fidē & cōstātiam. e ¶ Mercedē. Deū plenū cū iocūditate capiatis, pseuerando in doctrina vobis tradita, & non cōsentiēdo eorū errori. f ¶ Et nō per. Si quis separat se à diuina doctrina, vt extra rectā fidē cōuersationēq; mandatorū dei sit, sepat se à deo, ne habeat deum: Per actualē & cōtēplatiuā vitā fit alicuius de⁹, q est creator oīm. g ¶ Qui per ma. Manet in euāgelica doctrina, qui se cundū eā sapit & agit. Sepat se ab illa q aliter sapit & agit. h ¶ Si qs ue. &c. Cū Iohānes apud Ephesum balneas lauandi gratia intraret, & videret Cherinthū, exiuit, dicēs, Fugiam⁹ hinc, ne balneę ipse corrūpant nos in quib⁹ Cherinth⁹ lauat veritatis inimic⁹. Fecit ergo qd̄ docuit. Tanta em̄ apli atq; eorū discipuli tūc in religione cautela vtebant, vt nec verbi quidē cōionē cū aliquo eorū q à veritate deuiauerāt habere paterentur. i ¶ Nec aue ei di. Quia signum videtur cōsensus erroris: hoc em̄ dicimus amicis quorū opa nobis placent, & vos si forte decepti nō essetis, alij forsan p ta lē vestrā familiaritatē possent decipi, q crederēt illos placere vobis, & sic crederēt illis. k ¶ Plura ha. Intelligite hāc admonitionē vobis fore putilē, quia ad confirmationem illius decreui etiam venire ad vos, nec tamē ex toto interim potui silere. l ¶ Salutant te. Sicut aduersarijs veritatis aue prohibet dicere, ita ecōtra electos ex pſona doctorū salutat.

Gen. 2. c

B

† recipiamus

Nicolaus de Lyra.

a Quoniā inue. &c. amb. i. proficientes. b ¶ In uerita. fidei & morū. c ¶ Sicut man. ac. à. pa. i. à Christo q est pater omnium Christianorum. Consequenter inducit ad proficiendū in melius, di. d ¶ Et nunc ro. te domi. de profectu in mandato dilectionis in qua tota lex impletur: Ro. xiij. c. Plenitudo legis est dilectio. e ¶ Non tāquam mandatum &c. quia sicut dictū est. ē. ij. c. mādatū de dilectiōe est de dictamine legis naturalis, & sic à principio cōditionis hūanæ, & de lege Mosaica, & sic ē ab initio legis datæ, & renouatū est in lege noua, & sic ab initio legis euangelicę. f ¶ Vt diligamus alterutrū. in deo & propter deum. g ¶ Et hæc est charitas ut ambulemus. semper proficiendo. h ¶ Secundū mādata ei⁹. ea opere adiplendo. i ¶ Hoc enim est mādatū. s. dilectiōis dei & ꝓximi, in q̄ implicite cōtinētur omnia mādata. q̄ sunt quædam quædam explicationes mandati dilectionis. k ¶ Vt quēadmodū dum au. ab ini. vestræ conuersionis. l ¶ In eo ambu. semper proficiendo. m ¶ Quoniam mul. Hic cōsequenter inducit ad præcauendum malum. & primo ostendit ipsum, & inducit ad cauendū, secūdo tradit cauendi modum, ibi: Si quis. Circa primū dicit: Quoniā multi sedu. q. d. ad hoc monui vos in bono, ꝓficere, quia multi seductores inducunt ad contrariū, à quibus est cauendum. & qui sunt illi subdit: n ¶ Qui non confi. Iesum Christum ue. in car. i. ipm esse verū deū ab ęterno, & hominē in tpe: sicut sunt Iudæi obstinati, & hęretici peruerse sentiētes de Christo. o ¶ Hic est sedu. q sic de eo peruerse sentit. p ¶ Et Antichristus. in figura, licet nō in persona. q ¶ Videte uosmetipsos: Id est diligenter considerate & cauete. r ¶ Ne perda. omnia opa bona. s ¶ Quæ ope. estis. nā perdunt per corruptionē hæresis. t ¶ Sed. supple sic in bono pseueretis. v ¶ Vt merce. ple. ac. in patria, vbi totaliter satiat appetitus. x ¶ Ois qui præ. i. in prīo bene incedit per viam iusticiæ. y ¶ Et nō per. in doc. Chri. à via iusticiæ recedendo. z ¶ Deū nō ha. per gratiam quæ perditur per vnum pctm̄ mortale. a ¶ Si qs. Hic cōsequenter tradit præcauendi modū, di. Si quis ue. ad uos. sub specie religiositatis. b ¶ Et hanc doc. scilicet Christi. c ¶ Nō affert. sed magis cōtrariam. d ¶ Nolite recipere eū in do. i. nolite communicare cū eo i potu vel cibo seu habitaculū, ne seducami ni ab eo. e ¶ Nec aue ei dixeritis. cōicādo ei in verbo. & hoc est silr ꝓpter periculū corruptionis. f ¶ Qui em̄ di. il. aue. cōicando ei in verbis: g ¶ Cōi cat operi. eius ma. i. exponit se piculo cōicandi cū eo in opere maligno. Aliter etiā exponi ista litera de hæreticis ab ecclesia præcisis p excōicationem, qa ptici pās scienter cū talib⁹ incurrit excōicatiō nē saltē minorē, nisi in casibus concessis. b ¶ Ecce prędi. uo. ea quę dicta sunt, scilicet perleuerantiam in bono, & declinationem à malo. i ¶ Vt in die do. i. iudicij. k ¶ Non confunda. cum reprobis, sed magis honorē mini cum electis. l ¶ Plura habens uo. scri. Hæc est conclusio huius epistolæ, in qua primo se excusat de breuitate scripturæ, dicens: Plura habens uobis scribere. quæ nōn continentur in hac epistola. m ¶ Nolui per chartam & atramentum scribere. quæ est uox mortua. n ¶ Spero enim me futu. &c. & os ad os loqui. per vocem viuam quæ habet maiorem efficaciā. Vnde dicit Hieronymus ad Paulinum de omnibus sacræ scripturæ libris: Habet nescio quid latentis energiæ viuę vocis actus, & in aures discipuli de auctoris ore trās fusa fortius sonat. o ¶ Vt gaudium uestrum plenū sit. ex mea præsentia, & efficaciori doctrina. Vel aliter: Vt gaudiū uestrum ple. sit. i. vt per meā doctrinam perueniatis finaliter ad patriam, vbi est gaudij plenitudo. p ¶ Salutant te filij sororis tuæ Ele. Habebat enim ista domina sororem eiusdem nominis cum ea, cuius filij erant cū bea. to Iohanne euangelista. q ¶ Gratia te r. Ioh. s. b cum: amen. hæc est confirmatio epistolæ, in qua apostolus optat isti dñæ confirmationē in gratia adoptionis. tamen iste versus nō est in libris correctis.

► Ecce prędiui vobis vt i die domini nō cōfundamini

† nostrum

† perdam⁹ quæ operati sumus

† Ioh. 16. c

a ¶ Aliquos fortasse non omnes.

de, quoniam inueni dē filijs tuis am
a ¶ Quotidie proficiendo. b ¶ In vera fide. c ¶ Tam perfecte.

bulantes in ueritate, sicut manda
a ¶ Et per ea quæ habes certificatus iam de cætero consideniter rogo vt rem debitam.

tum accepimus à patre. Et nūncro
go te domina, non tanq̄ mādatum
a ¶ Fidei, vel a prioribus patribus. b ¶ Vt antiqua fides & dilectio illibata permaneat.

nouum scribens tibi, sed quod ha
buimus ab initiō, ut diligāmus alter
a ¶ Ꝛ. seruemus mandata, non exemus ad aliquos errores, non cessemus ab opere virtutum. b ¶ Ꝛ. ide ea charitate data.

utrum. Et hæc est charitas, ut ambu
lēmus secundū mandata eius. Hoc
enim est mandatum: ut quemad
modum audistis ab initio, in eo am
a ¶ Et necesse est, vt perseueretis. b ¶ Prius Christiani nominis, confessores.

buletis: Quōniam multi seductores
a ¶ De nostro consortio. b ¶ Ad amorem & doctrinā mundi. c ¶ Nec doctrina, nec vita.

res exierūt in mundum, qui nō con
fitentur Iesum Christum uenisse in
a ¶ Magistrum & normam sanctitatis.

carne: Hic est seductor, & Antichri
stus. Videte uosmetipsos, ne per
a ¶ A quibus cauete, nam hi tales sic & qui eis consentiunt.

dātis quæ operati estis, sed ut mer
¶ Et ideo.

cedem plenam † accipiatis. † Omnes
a ¶ Deficiendo, illam mercedem quam operando meruistis. b ¶ Nitimini.

qui recedunt, & nōn permanent in
doctrina Christi: deum non habent.
a ¶ Per aliquam seductionem vel timorem.

Qui permanet in doctrina*, hic & pa
trem & filium habet. Si quis ue
a ¶ Sed si perseuerauerit vsque in finem, saluus erit. b ¶ Vnus enim verus deus sūt pater & filius, nō est filius posterior, non est minor patre.

nit ad uos, & hanc doctrinam non
a ¶ Quandoquidem per hanc doctrinam & hic & in futuro deus habetur, & non per doctrinam illorum. ergo Si quis.

affert, nolite recipere eum in do
a ¶ Non tantum non assentiatis, sed nec ad horam recipiatis, ne dum hospitales esse vultis, per mala eorum colloquia corrumpuntur boni mores vestri.

mum, nec aue ei dixeritis. Qui enim
a ¶ Secundum quod vox est instituta, communem se esse dis cum illo aliquin simulatio est, quæ in Christianis esse non debet.

dicit illi aue, cōmunicat operibus
eius malignis. Ecce prædixi uobis,
ut in die domini non confundami
a ¶ De commonitione eiusdem rei, vel forsitan etiam de aliis.

ni. Plura habens uobis scribere, no
a ¶ Per scripturam quę non, adeo vos commouebit, quā cum vita & præsentia magistri.

lui per chartam & atramentum scri
bere. Spero enim me futurū apud
a ¶ Instruendos. b ¶ Meum. c ¶ Vestrum instruendū. vel ad os illorum peruersorum obstruendum.

uos, & os ad os loqui, † ut gaudium
¶ Illis confusis, vestra fide confirmata. ¶ Vel ad literam, vel forsitan filij alterius metropolis ecclesiæ.

† uestrum plenum sit. Salutant te fi
¶ Quod ego ex parte mea dico.

lij sororis tuæ Electę. Gratia tecum.

† Ioh. 1. b

† 24. q. 1. c omnis.

* Christi

E ¶ Secūda Iohānis vbi dr̄ in Postil. Senior: & hoc rōne ętatis, pue

ADDI.I Beat⁹ Iohānes tāt̄ę (ętę & stat⁹ seu offic̄ &c: humilitatis fuit, ꝙ in libris suis, non noīat se apostolū nec de se dicit aliqđ nomē dignitatē designās, sed noīat se in euangelio discipulū quē diligebat Iesus: nō exprimēs nomen suum propriū ex humilitate. Similiter in prima sua canonica non exprimit nomen suū, nec officium nec aliqd huiusmodi: q̄ oīa ad magnā ptinēt hūilitatē. Vn̄ ex hoc videt̄, ꝙ cū hic dr̄ Senior, refe rendū est solū ad ætatē, q̄ nō importat alic̄ dignitatē nec statum altiorem, sed solū quādā maturitatē q̄ cōmuniter in sensibus de- bet inueniri, iuxta illud: In antiquis est sapientia &c. & sic nō com mendat se ex rectorja seu prælatia, sed solum ex antiquitate dierū secundū quam suis sermonibus deberent acquiescere. & sic intelli gendum est in sequenti canonica. Iob.xij

¶ In ea. epla vbi dr̄ in Postil. Non tanc̄ mandatum nouū.

ADDI.II Qualiter intelligatur, ꝙ mandatum de dile- ctione dei & proximi non est nouum, & quali ter debet intelligi esse nouum, habetur supra in addditiōe prima. ñ. ca. vide ibi.

Nicolaus de Lyra.

Incipit epistola tertia eiusdem.

SEnior Gaio. &c. Gaius fi de Christi susceptа, bon⁹ in actib⁹ prædicatores & audi tores verbi dei suscipiebat, & de facultatib⁹ ministrabat, sicut in epi stola declarat. Cōmendat autē hospita litatē, & ne ab ea desistat exemplo, & in stinctu Diotrepis inuitat. Diotrepes em̄ asserebat inutilē esse hospitalitatē. Vide tur Gai⁹ fuisse Corinthi⁹. vn̄ Paul⁹, gra
1.Cor.1.d tias ago deo meo, ꝙ neminē vestrū ba ptizaui nisi Crispū & Gaiū. Et alibi: Sa
Rom.16.d lutat vos Gai⁹ hospes me⁹ & toti⁹ eccle się. b ¶ De oībus ora. &c. sicut nunc abūdat tibi, & bona volūtas largiēdi in digētib⁹, & facultas operū, ita semp vir tutib⁹ plenā dño adiuuāte vitā ducere
† 93.dist.c. legimus possis. c ¶ Gauis⁹ sum ual. Indecēs cēt, si deficiēte fide modo dolerē, de quo hacten⁹ gaudebā: & iō nō tm̄ ꝓpter salu tē tuā, sed etiā ꝓpter meā autoritatē in siste hospitalitati. d ¶ Maiorē ho. Iō Gauis⁹ sum, qa horū fratrū venientium nō habeo maiorē gratiā. i. qñ fres veni unt ad me, in nullo facto vł verbo eorū magis gaudeo, q̄s de hoc ꝙ annūciāt fi lios meos q̄s p̄dicādo vel baptizādo ge nui veritatē rectę fidei, & bonę opatiōis obseruare, e ¶ Charissime fi. lō nō de bes deficere ab hospitalitate, & eleemosy nis. qdqd em̄ oparis i fres fideliť. i. sicut fidelis. i. sicut decet fidelē facis, ñ ꝓ vana glia, sed fidē tuā opib⁹ ostēdis. f ¶ Pro no. em̄ ei⁹ &c. Qui vere sunt honoran di. nō em̄ ꝓ suis scelerib⁹ expulsi sunt à patria, sed sponte pfecti sunt, ꝓ nomine Christi ampliādo, & ꝓ noīe ei⁹ patiādo g ¶ Nos ergo de. Iohānes oīa dimise rat, & se diuitib⁹ cōnumerat, vt alacrio res reddat, & ꝓmptiores ad cōmiserēdū paupib⁹. h ¶ Scripsissem forsitan &c. Perseuerare debes i eleemosyna, qa
Eleemosy næ cōmen datio vtilitatē tantā in ea intelligo, ꝙ nō solū tibi, sed etiā toti ecclesiæ scripsisse de cō mēdatiōe eleemosynæ. sed hac necessita te dimisi qa Diotrepes ñ curat nr̄am au toritatē. Diotrepes hæresiarcha illi⁹ tpis noua docēdo principatum sibi vsurpa bat. Diotrepes speciose insulsus siue de cor insinuans interpretatur, vt per fidiam cordis etiam nomine signet.

☞ Ecclesiæ

Expositio Nico. de Lyra in ter tiam epistolam Iohannis

Diuisio

SEnior Gaio. Hęc epla sicut & p̄cedēs diuidit in tres ptes s. salutationē, ꝓsecutionē, & cōclusionē, sed a ibi: Charis sime. tertio ibi: Multa. In prima pte de scribitur primo ꝓsona salutās ex ętate & officio cū dicit: a ¶ Senior. sicut dictū est in epistola prędecēti. Secūdo ꝓsona salutata ex noīe & familiaritate, cū dr̄: b ¶ Gaio charissimo. Ille erat Corinthi⁹, ille de quo dicit Paul⁹. j. Co. j. b. Gratias ago deo meo, ꝙ neminē vr̄m baptizaui, nisi Crispum & Gaium. de quo dicit Ro. xvj. d. Salutat vos Gaius hospes meus, recipiebat

Argumentū in tertiā epistolam eiusdem.

GAium pietatis cau sa extollit: atque ut in ipsa pietate ma neat, exhortatur: Diotrepem impie tatis & superbię cau sa obiurgat. Demetrio autem bonū testimonium perhibet cum fratri bus uniuersis.

Incipit epistola beati Iohannis apo stoli tertia.

¶ Ego.

SEnior Gaio charis[a] simo quem ego dili[b] go in ueritate. Cha[c] rissime de omnibus

a ¶ Hoc a domino crebris precibus excepto, vt bene quod agis, bene perficias.

†orationem facio† prosperē te ingre[d]

a ¶ Corpore & animo. b ¶ Proficit in eleemosynarum operibus. ¶ Vt sicut anima valeas & corpore. c ¶ In terna mentis intentio.

di & uālere, sicut prosperè agit ānia[e] ¶ A te.

ma tua. Gauisus sum ualde uenien[f] ¶ Peregrinis.

tibus fratribus & testimonium per[g]

a ¶ Vere charitati, quę non̄ cessat ab opere. b ¶ Tam studiose reddunt testimonium, ꝙ̄ studiosus tu es ad bene operandum.

hibentibus ueritāti tuæ, sicut tu in[h] ueritate ambulas. † Maiorem ho[i] rum non habeo gratiam, quàm ut[k] ¶ Secundum fidem. ¶ Vera fide.

filios meos audiam in ueritate am[l] bulantes. Charissime fideliter facis[m]

quicquid operaris in fratres, & hoc[n o]

a ¶ A quibus nihil expectas temporale. ¶ Quos non nouisti. [p q]

in peregrinos, qui testimonium red

a ¶ Operibus misericordiæ. b ¶ Et ita exemplo tuo alij incitantur ad hospitalitatem.

diderunt charitati tuæ in cōspectu[r]

a ¶ Dum apud te sunt. ¶ Ad alia loca ad quæ volūt ire.

ecclesiæ: quos benefaciēs deducens[s]

a ¶ In ministris deum honoras.

dignē deo. Pro nomine enim eius[t]

a ¶ Alienati rebus proprijs. b ¶ Vt anxietate famis cogerentur negare fidem. c ¶ Suis contribulibus.

prōfecti sunt, nihil accipiētes à Gen[v x]

a ¶ Qui possumus supplere indigentiam eorum.

tilibus. Nōs ergo debemus susci[y]

a ¶. i. domesticos fidei. b ¶ Qui nō sufficimus prędicare.

pere hūiusmodi, ut cōperato[z]

a ¶ Prædicandæ fidei.

res simus ueritātis. † Scripsissem[a] recipiebat em̄ & susiētabat prędicatores verbi diuini: propter qđ erat Apostolo charissimus. Tertio notat affectus salutā tis ad salutatū, cū dicitur: c ¶ Quem ego di. in ue. nō verbo solū aut lingua. d ¶ Charissime. Hic incipit prosecu tio huius epistolæ, in qua btūs Iohānes primo monet Gaiū de perseuerantia in bono, secundo de declinatione à malo, ibi: Scripsissem. Circa primū, vt Gajus efficacius recipiat suam monitionē, pri mo gratias agit de suis bonis operibus præteritis, deprecans ꝓ futuris. di. Cha ris. de omni. s. bonis operib⁹ quę facis. e ¶ Orationē fa. pro. te. in. & ua. de bono in melius semper proficere. f ¶ Sicut pro. agit ani. t. q. d. ista nō sunt opera ficta, sicut sunt hypocritarū, opera, quæ non ꝓcedūt ex cōscientia & intētione recta. iō subditur: g ¶ Gaui sus sum ual. ue. fra. i. p̄dicatoribus & peregrinis fidelibus. h ¶ Et te. per hi. u. tuæ. in fide & operibus misericordiæ. i ¶ Maiorē ho. non ha. gra. idest ni hil mihi est gratiosius audire. k ¶ Quā ut fi. me. au. non carnales, quia virgo † vt ꝓspere in æuum permansit, sed spūales. l ¶ In agant & ueritate am. per viam fidei & morum. ste valeant ideo consequenter in bono cōfirmat eū H di. m ¶ Charissime fideliter fa. erga deum & proximum. n ¶ Quicquid. boni. o ¶ Operaris in fra. per baptis mum regeneratos nobiscum. p ¶ Et hoc in pe. supple maxime est, acceptum deo. Dicuntur autem hic peregrini fide les de suis ciuitatibus, ꝓpter fidem Chri sti ab incredulis electi. q ¶ Qui testi monium reddi. charita. tuæ. quam † Maius hic eis exhibuisti. r ¶ In conspectu eccle non habeo siæ. & præ hoc multi moti sunt ad simi gaudium le faciendi exemplo tui. s ¶ Quos be nefacies deducens di. deo. lungatur sic litera. Quos scilicet, peregrinos cū ad te venerint. Deducens, id est tuis eleemo synis prouidens, vt inde transeāt ad alia loca. Benefacies digne deo. i. ad honorē domini. & subditur ratio: t ¶ Pro no mine enim. i. pro fide vnius veri dei, & non pro criminibus suis. v ¶ Profecti sunt. idest compulsi sunt exire de locis suis spoliati bonis proprijs. x ¶ Ni hil accipientes à Gentilibus. idest à suis contribulibus & ciuibus, vt dicit Glossa. non quia non possent accipere, sed quia illi nolebant dare, vt egestate compulsi redirent ad idololatriā Genti litatis. & concludit: y ¶ Nos ergo de bemus suscipere huiusmodi. cū ex pensis nostris. Hoc autem dicit Iohan nes, non quia haberet diuitias, sed quia de consilio eius diuites talia faciebant: & quia bona ecclesiæ data pro pauperibus † Scripsi ipse dispensabat ī Epheso, sicut apostoli ecc. alij in Ierusalem, vt habetur Act. iij. z ¶ Vt cooperatores si. ueri. ministrando necessarijs illis qui veritatem prædicāt, & illis q ꝓ veritate fidei tribulatiōes & exilia sustinēt. a ¶ Scripsissem. Hic cōsequēter īstruit Gaiū de euitatiōe malorū & associatiōe bo norū, dicēs: Scripsissem s. ec. Id est cōitati fideliū in tua ciuitate.

☞ Sed is

a ¶ Ecclesiæ. Illi ecclesiæ quæ for-
A sitan. dubitatiue est ecclesia, & vt
†4.a.diſi. si per obseruationē eleemosynę merere
quis. tur perfecta fieri ecclesia scripsissem.
b ¶ Commonebo.i. in omniū no-
ticiam manifesti⁹ arguēdo producā:
quorū exēplar nusquā habet: sed facit
ea, & noua inuenit, garriens falsis ra-
tionib⁹ vtēs in nos cōfutandos, & sic
ad vos à fide retrahēdos. Nota sicut
linguas retrahentiū nostro vitio non
debemus excitare ne pereant, ita per
suam malicią excitatas debem⁹ æqua
nimiter tolerare, vt meritū nobis cre
scat. aliquando etiam compescere, ne
dum de nobis disseminant, eorū qui
audire bona poterant corda corrum
pāt. c ¶ Demetrio testi. Quod bo
num illū velit imitari aperit, vt imi-
tetur Demetriū: vt simili laude oīm
possit, & ipe dign⁹ existere. d ¶ Pax
tibi. Amicis gratiam pacis & salutis
mandat, vt veritatis inimicos à salute
monstret extraneos.

Incipit epistola Iudæ apostoli.

CAP. I.

IVdas. Qui & Thadæus
contra eosdem fidei corru
ptores scribit, quos Petrus
& Iohannes in suis dam-
nant epistolis. Intendit autem cōmo
nere fideles ne cōsentiant peruersori
b⁹, quia fidei & castitatis gratia retra
B hebant. f ¶ Seruus &c. fra. Iaco.
Nō discipliciet Christo nec discordat
à Iacobo mea prædicatio. g ¶ Con
ser. & uo. Vocat, conseruat, diligit fi
lios & membra dei facit. h ¶ Mise-
ricordia u. Si de⁹ cœpit misereri vo
bis condonando delicta, impleat mi
sericordiam super addenda bona du-
cendo ad æterna. Si est reconciliatus
inimicis, æternam pacem det factis
amicis in qua in nullo ab eo dissentia
tis. ¶ Charissimi. Ego qui vestrę
saluti prouidere habui necesse, pro-
pter pseudo qui vobis se ingerunt,
scribendi vobis admonitiones de ve
stra salute communi, ideſt de fide quę
est tam mea salus quam vestra, & om
nium fidelium scilicet fides quæ per
dilectionem operatur, ego dico fa-
ciens omnem solicitudinem scriben-
di vobis ideſt omnia quæ pertinent
ad solicitum: Oro pro vobis, dispu-
to contra seductores vestros, & vt
vobis sciatis prouidere scribo vobis
☞ de illis

Nicolaus de Lyra.

a ¶ Sed his q amat.i. cupit in-
ordinate. b ¶ Primatū &c. Dio.
nomen est cuiusdā hæresiarchæ qui
vsurpabat sibi primatū illius ecclesię.
c ¶ Non recepit nos. i. epłam no
stram. d ¶ Propter hoc si.ue. ad
locū illū. e ¶ Comonebo ei⁹ ope.
&c. i. arguā i palā, & puniā. Apli em
tales rebelles tradebāt aliqñ Sathanæ
ad vexandū corpaliter, vt hī. ſ. Co. v.
f ¶ Verbis ma. i. malo igne ignitis
ſigne supbiæ & inuidiæ. g ¶ Gar-
† sēbica- riēs in nos. i. inaniter & irrōnabiliter
tis loqns cōtra nos veros Christi discipu
los. h ¶ Et quasi. ei ista nō ſ. p. ni
mia pietate. i ¶ Neq; ip. su. fru. i.
† multipli- paupes fideles, & veritatis pdicatores
cetur. nō recipit hospitio. k ¶ Et eos qui
sus. pro
¶ Apperti. ¶ Dominari.
a forsitan ecclesiæ: † sed is qui amat prima a
a ¶ Nostram autoritatem. ¶ Nostram epistolam.
tum gerere in eis Diotrepes, nōn recipit c
¶ Quia deprauat nos, & nostra scripta. a ¶ Patefaciam.
b nos. Propter hoc si uenero, † cōmone- d e
¶ Mendacia & errores asserentibus.
bo eius opera quæ facit, uerbis malignis f
a ¶ Quod mihi detrahit, quod hospitalitatem dissuadet.
garriens in nos. Et quasi ei ista non suf- g h
a ¶ Ad damnationem. b ¶ Quod prædicat agit. ¶ Indigentes.
ficiant, nęque ipse suscipit fratres, & eos i k
a ¶ Ne impendant curam humanitatis. b ¶ Tam suscipientes q̄
susceptos.
qui suscipiunt prohibet, & de ecclesia l
a ¶ Non de consortio fidelium, sed de loco vbi conueniunt.
b ¶ Quicquid ille dicat, tu.
ēijcit. Charissime nōli imitari malū, sed m
¶ Quia.
quod bonum est. Qui bene facit, ex deo n
est: qui autem male facit, non uidet deū. o
¶ Quod suscipiat.
c Demetrio testimonium redditur ab o- p q
a ¶ Ad eum venientibus & recedentibus. b ¶ A deo.
mnibus, & ab ipsa ueritate: sed & nos te r s
a ¶ Ad commendationem hospitalitatis. b ¶ Illi. c ¶ Per
alia testimonia mea quæ probasti vera.
stimonium perhibemus, & nōsti quo- t v
a ¶ De commendatione eleemosynæ, & de aliis etiam.
niam testimonium nostrum uerum est.
Multa habui scribere tibi, sed nolui per x
atramentum & calamum scribere tibi.
a ¶ Meum loqui ad os tuum. Vel os Diotrepis obstruendum.
Spero autē protinus te uidere, & os ad os y z a
a ¶ Ab illo Diotrepe & ab omnibus malis sic tibi pax.
d loquemur. Pax tibi. Salutāt te amici. Sa b
a ¶ Q. quod te docendo ceteros. b ¶ Vel per nomen.
lutā tu amicos nōminatim.

Prologus in epistolam canonicam Iudæ.

IVdas frater Iacobi quę
de septem canonicis est
paruam epistolam reli
quit. Et quia de libro E
noch qui apocryphus
est, in ea assumpsit testi
monium, à plærisq; reiicitur: tamen au
toritatem uetustate, etiam & usu meru
it & inter sanctas scripturas cōputatur.

*Incipit argumentum in epistolam bea
ti Iudæ apostoli.*

IVdas apostolus fratres
de corruptoribus uiæ
ueritatis ita informat, ut
illicitum esse dissertet de
sub iugo semel erutos
seruitutis denuo operā
suam officijs nouare seruilibus.

Incipit epistola canonica Iudæ apostoli.

Cap. I.

a ¶ Confitens tam verbo quam facto.
b ¶ Commendatio personæ.
IVdas seruus Iesu Chri- c d
a ¶ Natura, fidr, doctrina, vita. b ¶ Qui
sunt membra dei, qui deum habent
patrem & patronum.
sti, frater Iacobi, his qui b e f
a ¶ Propter fidem & opera.
sunt in deo patre † dilē- a g
a ¶ Qui per filium habent accessum ad patrem. b ¶ Contra per
uersores. c ¶ Ad hanc diuinitatem, ad æternam gloriam.
c tis & Christo Iesu conseruatis & uoca- h i
h tis: Misericordia uobis & pax & charitas k l
i † adimpleatur. Charissimi † omnem so- m n
sus. p. sub cōminatione pœnæ nedec
cætero recipiāt. l ¶ Et de ec. ens. si
cōtra, phibitionē ei⁹ faciāt, iniustissi-
me tñ cū opa charitatis faciāt. ppter
qd⁹ de isto, & suis sequacibus subdit: † indicabo
m ¶ Charissimen. &c. sed qd⁹ bo
nū est. & subdit rō: n ¶ Qui be. fa
cit ex deo ē. nā oē bonū, ꝓcedit ab
eo. o ¶ Qui au. ma. fa. nō ui. de.
cognitiōe formata charitate. p ¶ De
metrio te. red. bonū de opib⁹ chari
tatis. q ¶ Ab oīb⁹. ipm cognoscen
tib⁹. r ¶ Et ab ip. ue. i. à deo q est
ipsa veritas. s ¶ Et nos testi. p. qa
experti sum⁹. t ¶ Et nosti. similiter
per experientiā. v ¶ Qm te. no. ue.
est. q. d. istū debes imitari, & associare
Diotrepē aūt & eius seq̄ces deuitare.
x ¶ Multa ha. &c. Hic ponit cōclu
sio epłæ, & exponat sicut cōclusio epi
stolę pcedētis vsq; ibi: y ¶ Pax tibi
in quo optat Caio pacē internā cons
sciētię, & pacē fraternā amicitię, & pa
cē supnā gl̄iæ. z ¶ Salutāt te ami
ci. i. fideles q sunt apud me. a ¶ Sa
lu. tu. ami. i. fideles qui sunt apud te.
b ¶ Noiatim. ad maiorē charitatis
explsionē, q̄ est inchoatio futurę fœli
citatis: Ad q̄ nos pdu. q vi. & reg. &c.

*Incipit Postil. Nico. de Lyra
super epistolam Iudæ.*

CAP. I. D

IVdas Iesu Chri. ser. Hic
incipit epistola beati Iudę
apostoli, q̄ sicut duæ præce- Diuisio
dētes diuidit⁹ in tres partes
i. salutationē, psecutionē & cōclusio
nē, secūda ibi: Charissimi oēm. tertia
ibi: Ei autem qui potens est. In prima
parte notificatur persona salutans ex
nomine, cum dicitur: Iudas. secundo
ex religione, cum dicitur: d ¶ Ser-
uus Iesu Christi. Id est fidelis Chri-
stianus, & ex cognomine cum subdi-
tur: e ¶ Frater Iacobi. sic autem
fuit cognominat⁹, ad destructionem
Iudæ proditoris. Secundo ponuntur
personæ salutatę cū dicitur: f ¶ His
qui in deo patre sunt. fide formata
charitate. g ¶ Dilecti. a me, & fi-
delibus cunctis. h ¶ Et Christo Je
su conseruatis & uo. ideſt Christo
Iesu adunatis & cōgregatis, sicut mē-
bra vniuntur capiti, & hoc per voca
tionē ad fidē & cōseruationē in eadē,
q̄sunt ex gratia diuia. Et licet vocatio
ponatur hic posterior conseruatiōe,
tamen prior est tempore. nec est vis
in hoc facienda, quia transpositio no
minum nō variat significationem eo
rum. Tertio ponuntur optata bona
cum dicitur: i ¶ Misericordia uo.
peccata vestra relaxās. k ¶ Et pax.
cōscientiā quietans. l ¶ Et chari-
tas. deo cōiūgens. m ¶ A dimplea
tur. in cælesti gl̄ia, vbi & nō alibi cha
ritas perficit. n ¶ Charissimi. Hic Diuisio
incipit epłę pśecutio, quæ diuidit in † tm̄ mihi
duas ptes qa primo Iudas Apłs ꝓpo studiū scri
nit intentum. sc⁹o pśequit ꝓpositū, bendi ad
ibi: Commonere. Est autem propośi vos de cōi
tum apostoli confirmare fideles con. salute, vt ñ
tra hæreticorū deceptiones. & hoc est potuerīnō
quod dicit: Charissimi oēm sol. fa. scribere vo
ga pastor debet esse solicit⁹ de oīb⁹. bis
Scriben

Gloſ. ordi. Epiſtola Iudæ De Lyra

de illis, detego nequitias eorū, oñdo vobis q̄liter fidē & dilectio
E nē debeatis tenere: & cū ſim ita ſolicit⁹ ꝓ vobis, admonitionem
meā recipe debetis. Ego dico, deꝓcās nō ſupaddi aliam fidem vr̄ę
fidei, ſed ſanctę fidei ſemel traditæ vobis & oīb⁹ ſctīs ab apl̄is: ſuꝑ
certari vſq; ad mortē, vt ꝓ ea ſi neceſſe eſt moriamini. & iō ſcripſi
vt ſcirē ſtatū vr̄ę fidei, & meā ſolicitudi-
nē oñderē vobis, & ſic in fide cōfirmare
mini. a ¶ Gr̄am trāſ. Duriciā & diſtri
Deu.19.d ctionē legis: q̄ dicit oculū ꝓ oculo, dētē
ꝓ dēte, tēperat gr̄a euāgeliī, in q̄ purgan
tur ſcelera cōmiſſa p pn̄iam, & eleemoſy
næ fruct⁹. Sed hāc gr̄am trāſſerūt i luxu-
riā q nūc tāto licēti⁹ peccāt, q̄nto min⁹
vidēt ſe aſperitate legis de facinorib⁹ ex
aminari. b ¶ Solū d. Pr̄ cū filio, & ſpū
ſctō ſolus dñator, filī⁹ cū pr̄e & ſpūſctō
ſol⁹ dñator, ſpūſctūs cū pr̄e, & filio ſo-
lus dñator. Quicūq; ergo hæretic⁹ pa-
trē Chriſti verū deū bonū & iuſtū negat
ſolū dñatorē & dn̄m nr̄m negat. Qui Ie
ſum filiū dei eſſe negat, & hic dñatorem
ſolū, & dn̄m nr̄m negat. Qui ſpūſſancti
potētiæ detrahit, & hic ſolū dñatorē, &
dn̄m nr̄m negat. c ¶ Oīa. Oia arcana
fidei, & nō habetis op⁹ recētia quaſi ſan-
ctiora à nouis audire magr̄is. i. pfectē ſci
tis oīa q̄ ſcīēda ſunt de fide, & iō nō ē op⁹
vt audiatis illos. d ¶ Qm̄ Ie. Cōfutatis
hæreticis deinde vt reuocet eos q credi-
derāt malignis & impīs, oſtēdit quanta
ſit magnitudo dñi quē negāt, oſtēdens,
q ipē ē q eduxit pp̄m Iſr̄ ex Aegypto.
Qm̄ Ie. Sicut filꝫ Iſr̄ clamātes ad dn̄m
Illud ex Aegypto ſaluati ꝓpter cōcupiſcētiā
quā in Aegypto habuerāt, diffidētes de
f potētia dei in eremo puniti ſunt: ſic iſti
magī immūditiæ, & eorū ſeqces q per
aquas baptiſmi de tenebris ignorātię ex
ierūt credētes ſi ad prioris vitæ cōcupi-
ſcētias mēte redeūt, dānant. Sicut pri⁹ p
fidē, & bona opa merent ſaluari, ſic ſcd'ō
p murmuratiōnē & immūdiciā merent
dānari. Vel ſcd'o. i. bis p̄didit, q̄a malos
†ſuam ori & nūc & poſtmodū punit. Nā q̄s pn̄tia
ginem. mala nō corrigūt, ad ſequētia p̄ducunt.
e ¶ Angelos ue. Et vere nō ſunt imi-
tādi, q Ieſum nō verū deū, ſed hoiem de
vtroq; ſexu genitū mentiunt. Si em̄ an-
gelis peccātib⁹ nō pepcit, nec hoībus ſu
perbiētib⁹ pcit. f ¶ Nō ſeruauerunt
ſu. prin. Sic hoīes, q nō ſeruant princi
patū q̄ p gr̄am adoptiōis filī⁹ dei ſunt ef
fecti. Sed relinquūt domiciliū. i. vnitatē
3. Petra ecclīæ, in q̄ renati ſunt. vel ſedes regni cę
leſtis q̄s accepturi erāt, ſi fidē ſeruarēt. &
añ iudiciū grauiter & graui⁹ in vniuer-
ſali iudicio dānabit. g ¶ Dei uincu.
i. ſuꝑbia & corde impœnitēti. Vel ſentē
tia diuina quę eos in ꝑpetuū coartabit.
Vī vincula cupiditas iſimarū rerū, q̄ vincti ad ſuꝑiora reuerti non
poſſunt. b ¶ Sicut So. dederat exēplū dānatiōis eorū q ſolum
dñatorē negāt cōmemorato interitu infidelis populi vel angelo-
rum exigentium ſe cōtra deū: dat etiam exēplū pœnæ illorū q dn̄i
gratiā trāſſerūt in luxuriā, cōmemorās incēdium Sodomorum.

☞ Exemplum

Nicolaus de Lyra.

a ¶ Scribēdi uo. &c. In hac em̄ epſa inſtruit btūs Iudas oēs
fideles generaliter, & nō pſonas aliq̄s ſpecialiter, ſicut facit beatus
Iohānes in duab⁹ epl̄is p̄ce. b ¶ Neceſſe ha. ſcri. uo. ꝓpter hæ
reticos inſurgentes vt poſtea ſubdet. c ¶ Deprecās. ſupple vos
d ¶ Supcertari. i. fortiter certari à vobis. e ¶ Semel tra. ſan-
ctis. q. d. iſtud certamē eſt fidei. i. pro fide tradita, Sctis. ſ. apoſtolis
à Chriſto. Semel. i. perfectē q̄n apuit ſenſum eis, vt intelligerent
ſcripturas. Luc. vlti. Dicit etiam, ſemel: propter vnitatem fidei,
& autoris ipſi⁹ Eph. iiij. a. Vn⁹ domin⁹, vna fides, vnū baptiſma.
Et ſubditur dicti certaminis eā cum ſubditur: f ¶ Subintroie-
runt em̄. i. ſub ſpecie pietatis, introierunt: g ¶ Hoies quidam
q oli &c. impīj, ſcilicet hæretici. Pietas enim vno modo ſignat
diuinum cul-
tum, hæretici vero ſub ſpecie religioſitatis & diuini G
cultus introduxerūt cōtrariū: ꝓpter qđ dicunt impīj. h ¶ Qui
olim præ. ſunt. i. ab æterno p̄ſciti à deo. i ¶ In hoc iudiciū. i.
cō dēnationē. Aliter pōt dici: Qui olim p̄ſciti ſunt. i. à lōgo tēpe
præfigurati: & hic ſenſus videt magis cōcordare ſequētib⁹. Et po
nūtur plures p̄figuratiōes iſtorū hæreti
litudinem faciens ſcribendi uobis a
de communi ueſtra ſalute, neceſſe b
¶ Vos.
habui ſcribere uobis, deprecans † ſu, c d
¶ Vobis a ſanctis.
percertari ſemel traditę ſanctis fidei. e
a ¶ Ideo neceſſe habui, quia. ¶ Sub ſpecie religionis
quaſi fidem Ieſu prædicent. b ¶ Humanæ ſapientiæ.
c ¶ Ignoto deo & ſanctis.
Subintroierunt enim hōmines q̄i, f g
a ¶ Ab æterno in præſcientia dei præuiſi ſunt iuſto dei
iudicio vt ſordeſcerent, & alios in ſordes præcipitarent
& inde iudicabuntur ad mortem.
dam, qui olim p̄ſcripti erāt in hoc h i
¶ Vel dei.
a iudicium, impīj, domini noſtri gra- k
a ¶ Ipſi dico impij diuina ſcriptura quodamdolo
vtentes ad deſtruendum cultum dei.
tiam trānſferentes in luxuriam, & l m
a ¶ Tam volentium q̄ nolentium. b ¶ Singulariter
Chriſtianorum.
b ſolum dominatorem & dominum
a ¶ Cum patre & ſpiritu ſancto. b ¶ Saluatorem noſtrū.
¶ Regem noſtrum.
noſtrum Ieſum Chriſtū negantes. n
a ¶ Et quia illi negant & volant vos inducere vt nege-
tis: contra illos volo vos commonere.
Commonere autem uos uolo ſcien o p
a ¶ Non filius Naue, ſed dominus noſter: qui non a pa
tu virginis initium habuit: ſed erat deus æternus: qui
natus de virgine nomen Ieſus accepit. q
tes ſemel † omnia, quoniam † Ieſus r s
a ¶ Primo humiles.
populum de terra Ægypti ſaluans, t
¶ Poſtea murmurantes. a ¶ Verbis Moyſi in eremo.
ſecundo eos qui non crēdiderunt v x
a ¶ Per ſerpentes, & aliis modis. ¶ Quorum natura &
potentia maior. b ¶ Per humilitatem, per obedi
entiam.
perdidit: Angelos uero qui nō ſer- y z
a ¶ Quo per gratiam dei aliis principabantur ſubiectis
ſpiritibus.
uauerunt † ſuum principatum, ſed a
a ¶ Per ſuperbiam. ¶ Cęleſtem habitationem, ſpiritua-
lem dei viſionem.
derēliquerunt ſuum domicilium, in a
a ¶ Venturos ad iudicem, cui reſiſtere, vel aliquid occul
tare non poterunt.
b iudiciū magni dei uinculis æter-
a ¶ Huius aeris tam damnatos reſeruat grauioribus pœ
nis. b ¶ Ideo etiam non ſunt imitandi, quia ex eorum
imitatione mors æterna ſequitur.
h nis ſub cāligine reſeruarit. † Si b
cut Sodoma & Gomorra & fini-
¶ Sodomę & Gomorrę.
timæ ciuitates ſimili modo exfor c
a ¶ Extra naturā.
nicātæ, & abeuntes poſt carnem d

Diuiſio

† vt vehe-
mentius
laboribus
adiumēto
fidei q̄
ſemel data
eſt ſanctis

† dominus

H

† Gen. 19.f

tionis nobilē ſtatū. z ¶ Sed de. ſu. do. Glo. interlinearis, cęleſtē habitationem ſpiritualē viſionē dei. Si p viſionē dei intelligit ipſe gloſſator viſionē apertam eſſentiæ diuinę, nō dicit verū, q̄a null⁹ vidēs diuinā eſſentiā poteſt peccare. Si autem in-telligit cognitionem naturalem angelorum de deo, adhuc nō vi-detur bene eſſe verum, quia naturalia remanſerunt in eis integra. Ideo melius dicitur, vt videtur: Sed dereliquerunt ſuum do micilium: id eſt cælum empyreū, in quo creati fuerūt tanq̄ in loco conuenienti ſuæ naturæ, & ab illo deiecti fuerūt, vt dictum eſt. a ¶ In iudiciū magni dei &c. Cōſtruaſ ſic littera: Reſer uauit. ſ. deus peccātes angelos: Sub cali. i. in hoc aere caliginoſo ratiōe prædicta. In iudicium magni dei. ideſt vſq; ad tempus extremi iudicij. Vinculis æternis, datiui caſus eſt, quia tunc tra dentur vinculis æternis. i. in inferno retruſi. b ¶ Sicut Sodo. Hic ponitur tertium exēplum, qđ habet Gen. xix. de ciuitatibus ſubuerſis & igne ſulphureo combuſtis propter habitantium ſor-
didatem, in quibus vigebat vitiū contra naturā. & hoc eſt qđ di-
cit: Sicut Sodoma. & Gomor. & finitimę ciuitates. i. pro-
pinquæ duabus dictis. c ¶ Simili modo exfornicatæ. i. ec-
dem vitio infectæ. d ¶ Et abeuntes poſt carnem alteram.
ideſt, incōuenientē, maſculi in maſculos turpitudinem operantes.

☞ Facti

¶ Masculorum. a ¶ Non debitam pudendorum. altêram facti sunt exemplum ignis a ¶ Tempora ilium. æterni pœnam sustinentes. Simi/ b c ¶ Sicut Sodomitæ. ¶ Sicut damnandi. a ¶ Suã vel aliorũ. d liter & hi e qui carnẽm quidem ma/ e ¶ Sicut populus non credens. culant, † dominationem aut sper/ f a ¶ Angelos sanctos. b ¶ Sicut angeli apostatæ. nunt, † mãiestatem autem blãsphe/ g a ¶ Vos non debetis blasphemare, quia nec Michael &c. mant. † Cũm Michael archangelus h ¶ Contendens. cum diabolo disputans altercaretur de Moysi corpore non est ausus iu/ i a ¶ Vt malediceret et quasi malæ crederetur. dicium inferre blasphemiæ, sed di/ k ¶ Vt quiescas. a ¶ Ille non est ausus blasphemare. sed Hi &c. xit: † Imperet tibi deus. Hi autẽ quæ l m a ¶ Blasphemanda esse. b ¶ Ex superbia nõ aliqua causa. cunq; quidem ignorabant blãsphe/ n a ¶ Solo appetitu carnis sicut bruta animalia. ment, quæcunq; autem naturaliter o a ¶ Nulla ratione ab aliis discreta. ¶ Implendis. tanq; mũta animalia norunt, in his p q a ¶ Totum affectum ad hoc inclinant. b ¶ Damnatio erit. c ¶ Gladio malæ doctrinæ armantur in fratres vt Cain. malo consilio decipiuntur, vt Balaam. contra do ctores se erigunt, vt Chore. corrumpũtur. † Væ illis † qui in uia r Cain abierunt, & † errore Balaã mer/ s cede effusi sunt, & in contradictio/ t a ¶ Ideo etiam cauendi. b ¶ Vbi deberent honestati & vtilitati suæ vel comedentium prouidere. ne Chore perierunt. Hi sunt † in epu/ v x

a ¶ Exemplũ ignis. i. significatio æternę cõbustionis. Sicut exarserunt igne libidinis, arserunt igne tpali, q tpalis nõ fuit purgatorij, sed initiũ pœnæ & signũ futuri. b ¶ Domina. sem. In minoribus pctis maiestatẽ blasphemãtes, in crimialib⁹ nolẽdo hũiliẽ cõfiteri & pœnitere, nullũ habentes timorẽ, nec fidẽ vẽturi iudicis c ¶ Cũ Mi. i. Moyses, q vt de⁹ erat constitut⁹ Pharaoni, & q erat princeps & nũcius, q̃tũ ad alios, disputãs cũ Pharaone, altercaretur. i. signa faceret alterna cõtra signa magorũ, de corpore Moysi. i. ppłe Isrł, vt pmitteret illos sacrificare deo suo, nõ est ausꝰ iferre pœnã blasphemiæ hui⁹ seculi. Sed dixit, Imperet tibi dñs. Vel aliter: Cũ dñs Iesꝰ aliẽ careł cũ Pilato, de corpore Moysi. i. de ecclesia, noluit aliquam blasphemiã iferre, sed tãq; ouis ad occisionẽ ducẽda. ¶ Cũ Mi. De qb⁹ scripturis hoc testimoniũ assumpserit, nõ patet. Sed allegoricè planũ est. Corp⁹ Moysi populus Israel, quia Moyses illius ppłi portio fuit: iõq; qđ de ppło factũ legit ī Zacharia, recte de Moysi corpore factũ forsan dicit Apłs. In Zacharia legit: Oñdit mihi dñs Iesum sacerdotẽ magnum stantẽ corã angelo dñi, & Sathã stabat à dextris eiꝰ vt aduersaret ei: & dixit dominus ad Sathan: Increpet dñs in te Sathan: & increpet dominus in te, qui elegit Ierusalem. Quia Iesus sacerdos desiderabat Israel de captiuitate liberari, & in terrã propriam redire: resistebat ei Sathanas, nolens populum liberari, sed hostibus Gentilibus mancipari. Ideo angelus, qui populi adiutor erat increpabat, atq; ab iniuria ppłi remouebat. Sed vbicũq;, vel qñcũq; hæc altercatio angeli cũ diaboli facta fuerit, hoc diligenter intuendum est. Quia Michael archangelus, si diabolo sibi aduersanti blasphemiã dicere noluit, sed modesto cum sermone coercuit, quãto magis hoibus oís blasphemia est cauẽda, & maxime increatorẽ. Diabolus ī substantia bonus, sed voluntate malus. & ideo ab angelo nõ blasphemat, quia aliquid proferre aduersus bonam naturã blasphemiam reputat archangelus. & si mala esset natura diaboli, dominus non increparet pro bono opere quod in mala natura nõ posset esse. Sed cũ dñs increpat aliqđ boni, ex bona natura peruenire posse ostendit. Potest fingi angelum egisse altercationem cum diabolo de corpore Moysi, quasi nollet sepulturam Moysi Iudęis reuelatam esse, ne eum quasi deum adorarent, ad quod efficiendũ conabatur diabolus, sed non inuenitur in autoritate. Aliter legitur, quia abscondit dominus corpus Moysi. Et ob hoc forsitan, ne populus Israel more Gentilium, qui amicos sibi reges, & principes post mortem factis eorum statuis colebant vt deos, corpus Moysi adorarent, & per idololatriam huiusmodi à deo præuaricarentur. Potest ergo videre quasi fuerit certamen, & altercatio Michaelis cũ diabolo volente corpus Moysi reuelare, vt populum per idololatriam deciperet. Michael autem prohibente, ne populus cuiꝰ princeps erat peccaret. Quod etsi nunquã in ve. Te. legitur, propter autoritatem tamẽ Apostoli, qui secretiora quædam nouerat, quę nobis occulta sunt, non debet à quopiam refelli. ¶ Vel sic: Mortuo Moyse subtraxit dñs misso angelo corpus Moysi, ita vt nullus de populo cui præfuerat sciret sepulturam. Prouiderat enim dñs Moysen post mortem à Iudæis adorandum, & sic corpus haberent pro deo habendum. & ideo diabolus cultum legis desiderans verti in idololatriã, altercatꝰ fuisse dr̃ cũ illo angelo, qa q à deo missus fuerat, Michael dr̃. i. qs vt deus? d ¶ Væ illis. Quia per oĩa hæretici monstrati sunt à verbo veritatis cecidisse, ostendit eos diuersis malis subiectos. Væ illis q in uia Cain. Viam Cain abeunt q propter inuidiam meliorũ sibi doctoꝝ nomen vt honorificentur assumunt, qui nõ tristantur si à deo repellũtur, iustos fratres nolũt imitari, sed eos ex inuidia spũaliter, aliquãdo & corporaliter occidũt. A vultu etiã dei expellũtur, nihil iã putãtes in se dei quidditia, quę nire, sed oĩa quæ habent se autores credũt. Errore Balaam pereũt, q pamore terrestriũ cõmodorũ, veritatẽ quã nouerũt impugnãt. e ¶ Contradi. Cho. per. Qui increpatiõe fidẽ ecclesiæ nolunt exmẽdari, sed appetitu indebiti primatus ab vnitate ecclę se diuidũt & sciẽtes quãtum mali gerant, ad scelerum tñ tartara descendunt.

☞ Maculę

c a ¶ Facti sunt exẽ. i. similitudo & figura. b ¶ Pœnam sustinẽ. incendij suspurei. c ¶ Ignis æter. i. gehennæ. d ¶ Similiter. hic conseq̃nter tria p̃dicta applicat ad maliciam hęretico rũ. & primo facit ꝓpositũ, sed o declarat q̃ddã dictũ, ibi: Cũ Michael. Circa primũ di. Simi. & hi. i. hæretici. e ¶ Carnem quidem. & sic sunt similes Sodomitis: & in hoc notatur non solũ de fornicatione vel adulterio, sed etiam de vitio contra naturam. f ¶ Dominationem. i. ipm Christum, qui non solũ dr̃ dominus in concreto: sed etiam dñatio in abstracto ꝓpter excellentiam domini sui, Apoca. xix. c. Habet in vestimento, & in femore suo scriptũ rex regũ & dñs doiantium. & sic assimilantur hæretici angelis de cęlo ejectis ꝓpr̃ suã suphiã. g ¶ Maie. a blasi. i. sanctam trinitatem, qa blasphemia eorũ contra Christum redũdat in totã trinitatẽ, & in hoc assimilãtur Iudęis †At existentibus in deserto. de quibus dicit Nume. xiiij. b. Vsquequo detrahet mihi populus iste? & sic merentur condemnari & puniri sicut prædicti. h ¶ Cum mi. Hic consequẽter declarat vltimo dictũ. s. q blasphemia sit valde graue peccatum, per hoc q̃d Michael non fuit ausus blasphemare demonẽ propter eiꝰ naturam bonã: Et per hoc patet, q blasphemare deũ cuius natura est excellẽtior in infinitũ, est grauissimũ pcm̃. Dicit ergo: Cũ Mi. volebat enim diabolus reuelare corpus Moysi Iudæis ad idololatriam ꝓpter vt eũ adorarẽt tanq; deum: Michael autẽ tunc princeps synagogæ hoc volebat impedire. i ¶ Nõ est ausus iudi. infer. ipsi diabolo ratione dicta. k ¶ Sed d. Imp. de. vt desistas à dicta reuelatione. Licet ãt hoc nõ sit scriptũ in fine Deu. vbi agit̃ de sepultura Moysi: tũ credendũ est firmiter sic fuisse, ppr̃ dictũ Apostoli loquentis ex spiritu dei. l ¶ Hi au. s. hæretici. m ¶ Quæcũq; q. ig. circa articulos fidei, & maxime circa trinitatem personarum in vnitate essentiæ. & vnionem naturæ diuinæ & humanæ in suppositio verbi. n ¶ Blasphe. asserentes esse falsa. o ¶ Quæcũq; au. na. tã. i. cognoscerũt sensuali cognitione esse carni delectabilia q̃ cognitio dr̃ esse naturalis, put natura diuidit cõtra rõnem, ideo subdit: p ¶ Tanquã mu. a. q̃ sunt rõne carentia. q ¶ In his cor. per sensum, id est consensu voluntatis & per abusum consuetudinis. r ¶ Væ il. Hic iterum inducit tria de scriptura contra hæreticos. Primum est de Cain, qui ex inuidia fraterna, & odio interfecit Abel. sic hæretici ex inuidia, & odio veros apostolos & fideles persequebantur ad mortem. Propter quod imprecabatur eis non optando, sed prænunciando ipsius Cain maledictionem dicens: Væ illis qui in uia Cain abierũt. Est autem væ comminatio maledictionis æternę. Secundum est de Balaam qui cupiditate ductus voluit maledicere filijs Israel, vt habetur Nume. xxij. & xxiij. & quoniam non potuit à deo prohibitus, docuit Balach ponere scandalum coram filijs Israel per meretrices eos ad idololatriam prouocantes, Nume. xxv. Sic hæretici propter quæstum prędicantes, veris ministris Christi maledicẽt, & eos quantum poterant scandalizabant. ideo subditur: s ¶ Et errore Balaam mercede effusi sunt. id est propter quęstũ temporalem se malis exposuerunt. Tertium est de Chore, qui est ex ambitione sacerdotij seditionem mouit propter quod à terra cum sibi adhærentibus absorptus fuit. Nume. xvj. Sic hæretici pro ambitione honoris & gloriæ sectas erroneas finxerunt, & per cõseq̃ns pœnam Chore meruerunt. ideo dicitur: t ¶ Et in contradictione. id est & væ illis qui contradictione Chore, id est propter seditionem in ecclesia moram ad similitudinem Chore.
v ¶ Perierunt. Id est perire meruerunt. x ¶ Hi sunt in epulis suis. Postquam declarauit maliciam hæreticorum per scripturas figurales, hic consequenter idem facit per similitudines naturales. & diuiditur in tres partes: quia primo facit propositum, secundo inducit ad hoc propheticum dictum, ibi: Prophetauit autem. tertio apostoli dictum, ibi: Vos autem. Circa primum dicit: Hi sunt in epulis suis maculæ conuiuantes. Et notantur hic de excessu notabili ī cibo & potu, quia nõ solum dicunt

☞ maculati

C
† quoniã in
† i seductio
nem merce
dis. q̃ decepꝰ fuit Balaam.
D
† in charitatibus vr̃is.
i. conuiuijs pauperum.
Diuisio

in somnis deluſi
† dominos Iſa. 53. c.
† in poteſtate prędicta maledicta congerunt.
† Eccle. 21. d Zacha. 3. a. 24. q. 3. c. ſi igitur.
Zacha. 3. a.
† Increpet
† Nũe. 17. & 22. b. & 26. b.
2. Petr. 2. d.
Blaſphemiæ malũ
Deu. 34. b.
Deu. 10. d.
Dañ. 34. b.

a ¶ Maculæ. Non solum in comessationi-
E bus, & ebrietatibus carnalibus pereunt & maculantur, sed etiam sunt maculæ aliorum & alios secum perdunt, domini grām i luxuriam ttansferentes. b ¶ Nubes. Cōparāt se p̄dicatoribus pluctib⁹ iusticiam, coruscanti-
bus per miracula, sed ipsi sunt nubes obscurantes solē, ponentes in cælum os suum perversa superbē docendo sine aqua sapientiæ.
c ¶ Arbores autem. Comparant se arboribus bonum fructum ferentibus, sed sūt arbores autūnales: tardè ferūt bonum fructum sicut arbor ī autūno plātata, vel qa tūc folia cadunt & fructus, vel si supercrescit fructus, adulterinus est & inutilis. Si quid enim faciunt quod bonum videatur, non bona intentione agunt, sed vt bona quæ sunt ī alīs extirpent. d ¶ Bis mortuæ. Semel moritur, q̄ non facit fructum bonum: Bis moritur, quæ facit fructum malum. Vel bis mortuæ, quia ante tempus fidei mortui, sed inde visi surgere per fidem, rursus redeūt ad impietatem: & ideo eradicatæ ab hæreditate quam sperabāt se habituros, vel à soliditate charitatis in qua
†Apo. 1. b. sancti dicuntur radicati. e ¶ Sidera. In hoc apostatas significat, quia in similitudinem diaboli, de sedibus angelorum ceciderunt, quibus propter apostasiam tenebræ reseruantur. Sidera. Lucem veritatis promittunt in hoc mari vitiorum. Sed nunquā in eodem statu docendi, vel vitæ perdurant, & alīs causa naufragij sunt, & ipsis pro tenebris quas in ecclesia dei inducebant, tenebræ inferni parantur, & qui pacem fidei mundana tempestate turbabant, procella tormento
torum percellentur. f ¶ Prophetauit. Non solum mea autoritate probo q̄ puniēdi sūt, sed etiam autoritate Enoch, q̄ iā olim præscripti sunt in tale iudicium īpij hoīes, q
F nīs temporibus subintroierunt ad subuertēdam fidem priorum. g ¶ Enoch. In stirpe Cain Enoch, qui dedicatio interpretatur, primus nascitur. In electorum vero progenie Enoch septimus memoratur, quia reprobi in hac vita, quæ ante est, seipsos ædificādo
†murmu- dedicant: electi verò ædificationis suæ dedi-
ratores cationem in fine temporis. i. in septimo expectant. h ¶ Ecce veniet dominus. Vera sīa, q̄ dīs arguet impios, & de operibus & de verbis. Sed notandum, q̄ liber Enoch de quo hoc assumpsit testimoniū apocryphus, deputatur ab alio quodam, sub noīe Enoch compositus, in quo libro multa † credibilia
† incredi- continentur. vnde & hæc epistola Iudæ quæ
bilia de apocrypho testimonium habet, priscis tēporibus à plerisq; reīciebatur. Sed tamen au
toritate iam, & vetustate & vsu meruit, vt in
Beda ter sanctas scripturas computetur. Maxime, quia tale testimonium de apocrypho sumpsit, quod non apocryphum & dubium, sed vera luce esset perspicuū: Licet enim de apocryphis testimonium veritatis sumere.
i ¶ Hi sunt mur. Si fratribus aliquid boni contigit, murmurant & conqueruntur; qua si sua felicitas in illorum prosperitate minuratur. Auari enim quibus nihil sufficit, etiam alīs inuident. k ¶ Murmurantes & querulo. Tanto amplius quisque murmurat, & conqueritur de p̄nūbus ecclesiæ laboribus, quāto minus in se desideria carnis extinguit. Sed contra sanctus Daniel, & cæteri sanctorum desideriorum viri, quanto obnoxius
► semetip- sola superna desiderant, tanto magis despi-
sos ciunt transitoria, & cuncta quæ videntur aduersa. l ¶ Spiritum non habentes. Quia spiritum sanctum, quo congregatur ecclesia & spiritualis efficitur non habent, ideo animales, insciī, non prouident es

a ¶ Stadentes gulæ vltra modum.
a lis suis maculæ cōuiuiantes, si a
a ¶ Omnia mala cum multo contempru facientes. b ¶ Non pauperes Christi. ¶ Non sunt sub vero pastore.
nē timore semetipsos pascen- b
a ¶ Quia alios obscurant. b ¶ Quia ad segestionem spirituum immundorum in diuersos vitiorum errores raptantur.
b tes: nubes sine aqua, quæ à uen- c d
c tis circunferuntur: arbores † au- e
¶ Nullam vtilitatem vel sibi vel alijs facientes.
d tumnales, infructuosę, bis mor- f g
a ¶ Nunc in anima: postea in corpore. ¶ Omittendo & committendo. b ¶ Semper inquieti, tumidi, tenebrosi, amari, stabilitatem ecclesiæ impugnantes.
tuæ, eradicatæ: † flūctus feri ma- h i
a ¶ Ad similitudinem tumentium vndarum superbientes altius se attollunt: sed tanto amplius consueuit quasi in spumas leuissimas dissoluuntur & pereunt.
ris, dēspumantes suas confusio- k
e nes, sidera errātia, quibus † pro l m
a ¶ Non ad tempus vt hæretici dicunt.
cella tenebrarū conseruata est n
f in æternum. Prophetauit autē o
g de his septimus ab Adā Enoch p
a ¶ Patienter & terribiliter. ¶ Existens.
h dicens: † Ecce uēniet dominus q
a ¶ Sanctorum qui cum eo iudicabunt.
in sanctis milibus suis facere iu- r
a ¶ Pœnas inferendo. b ¶ Malos. c ¶ Conuincere eos qui prius latebant, ostendendo opera impietatis eorum quæ prius occultabant.
dicium contra omnes, & argue- s t
re omnes impios de omnibus
operibus impietatis eorum, qui
¶ In actu operis.
bus impie egerunt, & de omni-
¶ Blasphemantes maiestatem.
bus duris quæ locuti sunt con-
¶ In homines. ¶ In deum. ¶ Etiam.
i tra deum peccatores impij. Hi v
¶ Contra dei dispositionem. a ¶ Vel que ruit. ¶ Quæcunq; sibi contingant.
k sunt † murmurantes querulo- x y
a ¶ In nullo carnis desideria frenantes.
si, secundum dēsideria sua am- z
a ¶ De vitio in vitium. b ¶ Iactant se nullo timore dimissuros quod agunt, se solos deum cognoscere.
bulantes, & os illorum loqui- a
a ¶ Honorantes.
tur superbiam, mirantes perso- b c
a ¶ Diuitum. ¶ Pauperes conte mnunt.
b ¶ Non causa dilectionis. c ¶ Sed quic quid illi dicant vel faciunt.
nas quæstus causa. Vos autem d e
a ¶ Corde & opere. f
charissimi memores estote uer-
borum quæ prædicta sunt ab
a ¶ Quibus credendum: quia nuncij domini, & præteritorum etiam prophetæ futurorum.
apostolis domini nostri Iesu
a ¶ Illuminati spiritu sancto
Christi, qui dicebant uobis, quo g h
a ¶ Tempore Antichristi: cuius isti iam sunt præambuli.
niam in nouissimis temporibus
a ¶ Non missi a deo. b ¶ Veritatis.
uenient illusores secundum de i
a ¶ Quos tali signo potestis cognoscere. q̄ gulosi: auari.
sideria sua ambulantes in impie k
a ¶ Vel secundum desideria impietatum. ¶ Diuini cultus. ¶ A forte iustorum.
tatibus. Hi sunt qui segregāt se- l
¶ Animæ concupiscentias sequentes.
l metipsos, animales † spiritū non m n
a ¶ Sed vos hoc modo ab illis differentiatis.
habentes. Vos autē charissimi o

maculati in concreto, sed etiam maculæ G
in abstracto. ideo subditur: a ¶ Sine timo-
dei & bonorum hominum. b ¶ Semetip-
sos pascentes. superfluè in quātitate, & q̄li-
tate. c ¶ Nubes sine aqua. sapiæ salutaris. d ¶ Quæ à uentis circunferuntur. su
perbiæ motibus & vanitatis. e ¶ Arbores
autum. apparentiæ, folia tamen habentes.
ideo subditur: f ¶ Infructuosæ. id est bo-
nis operibus carentes. g ¶ Bis mortuæ. se-
mel ante conuersionem per mortale pecca- † mortuos
tum, & iterum post lapsum in hæresim. mortuos
h ¶ Eradicatæ. à radice charitatis. i ¶ Flu- tes
ctus feri maris. i. inquieti & bonorum turbatiui. k ¶ Despumantes suas confusio.
i. cum magno statu, & superbia suas hæreses
pronunciantes, ex quibus deuenient ad con- † vndosi
fusionem æternam. l ¶ Sidera erran. per ts
varios errores. m ¶ Quibus procella te-
nebrarum. id est tempestas pœnarum.
n ¶ Conseruata est in æter. i. in inferno,
vbi nulla est redemptio. o ¶ Prophetauit † aliqo
autem. hic ad propositum inducit dictum
propheticum di. Prophetauit autem de
his. s. hæreticis futuris. p ¶ Septimus ab
Adam Enoch. ambobus autem computatis, vt habetur Gene. v. &. j. Paralipome. j. di.
q ¶ Ecce ue. do. in san. nis. scilicet angelo-
sibi assistētium & ministrantium, secūdū qd
dr Dan. vij. c. Throni positi sunt, & anti. dierum se. &c. & subditur: Milia milium minis-
trabant ei, & decies mi. cen. &c. r ¶ Facere
iudicium. condemnationis. s ¶ Contra
omnes. s. reprobos. iudicium enim electorū
non erat contra eos, sed pro eis. t ¶ Et ar-
guere omnes impios. sicut dicit Saluator
Mat. xxv. d. Ite maledicti in ignem æternum.
Esuriui & non de. mihi māduca. &c. v ¶ Hi
s. hæretici. x ¶ Sunt murmu. contra veros
apostolos, & dei ministros. y ¶ Querulo- H
si. de defectu simulato victus & vestit⁹, vt pe
cuniam extorqueant ab illis quibus prædicāt
vt lautius viuant, ideo subditur: z ¶ Secūdum desideria sua ambulantes. Pecu-
nia nāq; præbet facultatē viuendi voluptuose, secundum illud Eccle. x. d. Pecuniæ obedi
unt omnia. a ¶ Et os il. loqui. sup. de suis
operibus & doctrina falsa & inaniter se iactā
do, & prædicatores veritatis contemnendo.
b ¶ Mirantes. id est mirabiles dicentes.
c ¶ Personas. diuitum & potentum.
d ¶ Quæstus cau. adulando enim diuitib⁹
& potentibus dicebant eos facere mirabilia
facta ad honorem dei communis boni: & sic
ab eis dona, & pecunias extorquebant.
e ¶ Vos autem. Declarata hæreticorū pra
uitate p̄r dictum propheticum, hic consequenter idem facit per apostolicum, di. Vos autē
charissimi me. estote. corde & opere.
f ¶ Verborum quę prę. sunt ab apostolis. de hæreticis. g ¶ Qui di. uo. ad cautelam cōtra falsos doctores. h ¶ Quoniā in-
temp. ue. illusores. per doctrnam erroris.
Licet enim à principio ecclesiæ aliqui venerit, tamen imminente Antichristi tpe plēs ve
nient, qui erūt ei⁹ nūcij de ꝓpinquo. i ¶ Se
cundum de. sua ambu. i. carnaliter viuētes. & hāc vitā hoīb⁹ laxantes ad quā sunt p
ni. k ¶ In ꝓpietati. i. vt p hoc auertant eos à
vero cultu diuino qui pietas nominatur.
l ¶ Hi sunt qui se. semetipsos. ab vnitate fidei catholicæ. m ¶ Animales. i. sēsua
litatem sequentes sicut aīalia bruta. n ¶ Spi
ritum non hab. scilicet sanctum, sed magis
spiritum erroneum. o ¶ Vos autem. De- † 24. q. 3. ¶
clarata multipliciter hæreticorum prauita- de illis
te, hic consequenter fideles solidat in fidei
firmitate dicens: Vos autem charis-
simi

dētes: ideo deſluunt, quia coagulū charitatis nō habēt: a ¶ Su
A perædificant. uoſ. &c. ædificātes voſipos in bonis opibus ſup
fundametū fidei, vt ſapides viui ponamini in domo dei. h ¶ In
ſpūſctō orātes. Vt de veſtris viribꝰ non pręſumatis, ſed diuinæ
tuitionis adiutorio ſperetis, non per vos ſaluari putantes, ſed ad
uentum ſpiritusſancti in vos petite, quo
inſpirati ardentius oretis ne cū his q ſpi-
†vos inuicem ritum non habent, ab eccleſia ſegregemi
ni. c ¶ Illos uero ſal. Qui non ſūt dā-
nati apud deum, ſed etiam propè cadunt
in ignē, docete vt ſeipos liberēt. d ¶ In
timore. Hoc ad tria illa adiungendū eſt.
Nam & apoſtatas cum quiſq; arguit &
dānabiles oſtēdit, in timore debet argue
re, ne forte ſibi ſuiſq; aliqd tale cōtingat:
& qui de incendio vitiorū aliū caſtigans
†ąſdā au eripit, timeat ne & ipſe tentetur, & q pœ
tem per ti nitenti proximo miſereꝰ, circūſpiciat ne for
morem te plus iuſto vel ſeuerus exiſtat, vel pius.
e ¶ Odiētes eā. Non corpus, ſed macu
latum eſſe odiſſe debemus & arguere, vt
immaculatū reddamus, vt de carnali ſpi
rituale efficiat: Qd' quia non noſtri arbi
trij poteſtate, ſed dei gratia perficiēdum
eſt, recte ſubiungitur. Ei aūt &c. f ¶ In
†ex carne exultatione. Quos ſuperius monebat
in timore deo ſeruire, dicit conſtituēdos
in exultatione, quia quāto magis trepidi
de actibus in pſēti fuerimus, tāto ampliꝰ
in futuro de pœpta mercede lætabimur.
g ¶ Gloria magnificen. Si habetis
gloriam purę fidei & cōſcientię & magni
ficētiam in operatione, & imperium ſup
infirmitatē, vel ſup dęmones, & poteſta
tē reſiſtēdi vitijs vel tortoribus, deo non
B vobis imputate, q ante tempora in præ
►per Ieſū ſenti & poſt oīa tempora etꝫ glorioſus in
Chriſtū do eſſentia, magnificus in operibꝰ, imperans
minū nr̄m tam volentibus q̄ nolentibus, & potens
cui nihil reſiſtit.

Nicolaus de Lyra.

✠ ſimi ſuperædifican. uoſmet. in
ſanctis opibus & meditationibus. a ¶ Sā
ctiſſimæ noſt. fi. id eſt ſuperaddentes
iſta fidei noſtræ ſanctiſſimæ, ſicut firmo & ſtabili fundamento.
b ¶ In ſpiritu orantes. qui eleuat fidelium mentes. Oratio em̄
ſcꝫm Damaſcenū, eſt aſcenſus mentis in deū. c ¶ Voſmetipſos
in dilectioue dei ſeruate. opera charitatis continuando: Nam
iſta dilectio non ſubtrahitur ex parte dei, niſi primo deficiat ex
parte hominis, & ſic in eius poteſtate eſt hanc dilectionem cōſer
uare. d ¶ Expectantes miſericordiam domini noſtri Ie
ſu Chriſti. & hoc in ſpe, quæ certa expectatio eſt futurę beatitu
dinis, ex gratia & meritis prouenięs. e ¶ Et hos quidem. ſoli
cet hæreticos obſtinatos. f ¶ Arguite iudicatos. id eſt argu
endos oſtendite tanq̄ condemnatos. g ¶ Illos uero. qui non
ſunt adhuc obſtinati. h ¶ Saluate. per bonam doctrinam &
vitam. i ¶ De igne rapi. id eſt ne deſcendāt ad ignem gehen
næ. k ¶ Alijs autem. ſcilicet peccatoribus qui non ſunt hæ
retici. l ¶ Miſeremini. eis compatientes & ad emendationē
eorum laborantes. m ¶ In timore. ne forte contingat vos ſi
militer peccare. n ¶ Odientes & eam quæ car. eſt macu.
tu. id eſt conuerſationem. Iſtud additur eo quòd dixerat: Alijs
autem miſeremini. quia licet peccatoribus ſit compatiendum
tamen eorum vitium eſt odiendum. o ¶ Ei autem. Hæc eſt
vltima pars & confirmatio huius epiſtolę, quā terminat beatꝰ Iu
das in diuina laude, dicens: Ei aūt qui potens eſt uos conſer
uare ſine peccato. ſcilicet deo, ſine cuius gratia homo nō pōt a
pctō reſurgere, nec in bono meritorio pſeuerare. p ¶ Et conſti
tue. ſ. vos. q ¶ Ante cōſpectū glo. ſuę. per apertam viſionē.
r ¶ Immaculatos. Quia nullus habens maculam admittitur
ad eam, Apoc. xxj. g. Non intrabit in eam aliquid coinquinatum
s ¶ In aduentu dñi noſtri Ieſu Chriſti. ad iudicium: tūc em̄
dabit electis gloria pfecta in corpe & aia. t ¶ Soli deo ſalua
tori noſtro. Ipe ſolus pōt nos ſaluare æterna ſalute. v ¶ Per
Ieſum Chriſtū dñm noſtrū. Nam humanitas Chriſti eſt hūa
næ ſalutis inſtrumētū diuinitati cōiunctū, vt frequēter dictū eſt.
ſupra. x ¶ Gloria. inq̄tum apparet dignꝰ omni laude. Eſt em̄
gloria clara cum laude noticia. y ¶ Magnificentia: ex diffu- C
ſione ſuæ bonitatis ſuper omnia. z ¶ Imperium. ex obedien
tia totius creaturæ ad ipſum. a ¶ Et poteſtas. in punitiōe ma
orum & prēmiatione bonorum. b ¶ Ante omnia ſecula. Li
cet enim prædicti actus circa creaturas ſint temporales, tamen vir
tus diuina qua talia facit eſt æterna Amē.

¶ Vt ſitis templum dei.

a ſuperædificantes †uoſmetipſos ſan a
¶ Dei vel veſtro ſanctificato.
b ctiſſimæ noſtræ fidei, in ſpiritu ſan b
cto orantes, uoſmetipſos in dilectio c
ne dei ſeruate, expectātes miſericor d
diam domini noſtri Ieſu Chriſti in
uitam æternam. Et hos quidem †ar e f
a ¶ Conuincite ad vtilitatem, non illorum, ſed eccleſiæ.
b ¶ Certiſſime damnatos diuino iudicio.
c gūite iudicatos: †illos uero ſaluate g h
a ¶ Vitiorum, & ſic de igne tormentorum.
b ¶ Quadam vi. c ¶ Vel quos in peccato obſtinatos
videtis, miſereminiꝫ dolentes q̄ non poteſtis eos ſaluare. i
de igne rapientes. Aliis autem miſe k l
a ¶ Pœnitentibus proximis.
d e rēmini in timore, odiētes eam quę m n
a ¶ Quia concupiſcentijs carnis polluitur. b ¶ Corpus
mortale & paſſibile quo velatur anima.
†carnalis eſt maculā tam tunicam.
Ei autem qui potens eſt uos conſer o
a ¶ In omnibus veſtris operibus. ¶ In præſenti.
b ¶ In futuro.
uare ſine peccato, & cōſtituere an p q
a ¶ Coram angelis qui contemplantur dei gloriam.
¶ Ab omni ſorde.
te conſpectum gloriæ ſuæ immacu r
f latos in exultatione: in aduentu do s
a ¶ Et. b ¶ Qui ſolus eſt creator, & ſaluator, mittendo filiū.
mini noſtri Ieſu Chriſti, ſoli deo ſal t
uatori noſtro, per Ieſum Chriſtum v
¶ Imputet.
g dominum noſtrum, gloria, magni x y
ficentia, imperium & poteſtas ante z a
omnia ſecula, & nunc & in omnia b
ſecula ſeculorum: Amen.

Præfatio Nicolai de Lyra in Apocalypſim Iohannis Incipit.

OPortet te iterum prophe-
tare populis & Gētibus.
Apocalyp. x. d. Sicut in prin- †cōmiſerā
cipio Geneſis vetus & nouū tiū dīuꝺi-
Teſtamentum ad inuicem correſpondēt, cantes
nam ſe habent ſicut rota in medio rotæ,
Ezechielis. j. d. Et hoc patet per libros v-
triuſq;. In veteri em̄ Teſtamēto ſunt libri
legales, hiſtoriales, ſapiētales, & prophe
tales. In nouo vero legi reſpondet euan- ►Alijs au
gelium, libris hiſtorialibus, Actus apo- tem miſere
ſtolorum: ſapientalibus vero epiſtolæ mini in ti-
Pauli cum ſeptem canonicis: prophetæ more
libus autem Apocalypſis. Vnde bene di-
citur beato Iohanni verbum propoſitū:
Oportet te iterum propheratе populis
& Gentibus. Et dicitur iterum id eſt poſt
prophetas veteris Teſtamenti. Vnde in Apocaly-
verbo propoſito poſſunt notari quatu- pſis condi-
or conditiones huius libri. Prima eſt eiꝰ tiones q̄
neceſſitas, quæ notatur ibi: Oportet. Se- tuor
cunda eſt ipſius veritas, ibi: Te propheta ►in aduē-
re. Tertia ordinis qualitas, ibi: Iterum. tu dīi nr̄i
Quarta eiuſdem generalitas, ibi: Popu- Ieſu Chri-
lis & gētibus. ¶ Circa primum conſide- ſti
randum, q̄p ſicut dicit Apoſtolꝰ Hebręo ✕ ſapienti
rum. x. g. Patientia vobis neceſſaria eſt. D
quam facilius habemus, ſi tribulationes ►ante oīa
futuras aliquo modo præcognoſcamus ſecula
ſecundum qd' dicit beatꝰ Gregorius, Ho
media. xxxiij. Minus iacula feriunt quæ
præuidentur. & nos tolerabilius mundi
mala ſuſcipimus, ſi contra hæc per pro-
uidentiæ clypeum munimur. Beatus ve
ro Iohannes in hoc libro prophetico deſcribit tribulationes
eccleſiæ futuras à ſuo tempore vſque ad finem mundi ſecundum
catholicos doctores, vt contra ipſas patientiæ clypeo neceſſario
muniamur. & ſic patet neceſſitas huius libri. Propter quod dicit
Iohanni infra. j. d. Scribe ergo quæ vidiſti, & quæ ſunt, & quæ
oportet fieri cito. quaſi dicat: ſcribe in hoc libro quæ vidiſti, id ē
reuelationes diuinitus factas tibi. Et quæ ſunt, quia tribulationes
eccleſiæ iam incœperant. Et quæ oportet fieri cito, ſecundum
diuinam ordinationem ad patientię fidelium probationem. Poſt
hæc, nam licet à principio naſcentis eccleſiæ ſurrexerit tribulatio
nes contra cœtum fidelium, vt patet in Actibus apoſtolorum, tā
men maiores ſurgent circa finem mundi tempore Antichriſti.
¶ Circa ſecundum conſiderandum, q̄p in cognitione habita inue
ſtigatione humana frequenter falſitas contingit. nam licet pri-
ma principia ſint per ſe nota, tamen in deductione ipſorum ad
concluſiones maxime remotas contingit frequenter errare. Sed
in cognitione habita reuelatione diuina non poteſt eſſe falſitas,
cum ipſe ſit regula veritatis. Cognitio vero prophetica qualis eſt
in hoc libro contenta, non procedit ex inueſtigatione humana,
ſed reuelatione diuina. ij. Petri, j. d. Non enim voluntate huma-
na allata eſt aliquando prophetia, ſed ſpiritu locuti ſūt ſancti dei
homines. propter quod in hoc libro non eſt falſitas aliqua, ſed ve
ritas mera. Ideo dicitur ei vltimo ca. b. Et dixit mihi, ſcilicet an-
gelus loquens Iohanni: Hæc verba fideliſſima & vera ſunt & do-
minus deus ſpirituum prophetarum miſit angelum ſuum oſten
dere ſeruiſuis quæ oportet fieri cito. ¶ Circa tertium in quo no
tatur ordinis qualitas, cum dicitur, Iterum id eſt poſt prophetas
veteris Teſtamenti, conſiderandum: quòd ſicut libri prophetales
in veteri Teſtamento ſunt vltimi, ſecundum ordinem quem ha-
bent in bibliis noſtris communiter, (nam apud Iudæos eſt aliter.
licet autem libri Machabæorum ponantur i bi bliis noſtris poſt
libros prophetarum) tamen non ſunt de canone, ſecundum
quod dicit Hieronymus in prologo galeato, qui, præmittitur libris

Præfatio Gilberti in Apocalypsim

Regū. & ideo inter libros canonicos veteris Testamenti libri pro
E phetales sunt vltimi, sicut dixi. & similiter inter libros noui Test.
liber Apocalypsis est vltimus. Vnde potest exponi illud quod di
citur Iohannis .xxj. a. Manifestauit se iterum Iesus ad mare Tybe
riadis. Ad cuius intelligentiam sciendum, quòd locus aliquando
accipit, p habitantibus in ipso, sicut dicit communiter: Parisius fecit tale festū vel
spectaculū id est populus habitans Pari
si⁹. Beatus vero Iohannes, ppe mare Ga
†2.Ti.3.c. lilæę, qd' altero nomine dicit mare Ty
beriadis, fuit natus & in eodē piscationi
b⁹ fuit occupatus, & inde à Christo vo
catus, vt habet Mat.iiij. ppter qd' cōue
nienter potest nomine Tyberiadis desi
†Ecc.2.a. gnari vt sit sensus: Manifestauit se iterum
Iesus ad mare Tyberiadis, id est ad Io
hannē euangelistā. Iterum. i. post prophe
tas veteris Testamenti. Item aliter: Iterū
s. semel in euangelij descriptione, & aliàs
in Apocalypsis reuelatione. ¶ Circa q̄r
tū considerandū: q̄ prophetæ veteris Te
stamenti licet prophetauerunt de pluri
bus populis & Gentibus, vt patet libros
†Mat.28.d intuenti, tamen prophetauerunt tan
tū vni populo siue genti. s. Iudęorū. Io
†Luc.12.d. na tamen excepto, qui fuit missus ad pro
phetandum Niniuitis, cæteri vero ad p
phetandū Iudęis. Iohannes vero prophe
tauit in hoc libro oīb⁹ Gētib⁹ & ppīis. qa
prophetauit vniuersali ecclesię ex oībus
Gētibus & populis & linguis constituę
vt magis videbitur in libri pśecutione.
ppt' qd' de ipso p̄or dici illud Isa.lv. Ec
ce testē populis dedi eū ducem, ac præce
ptorē Gētibus. Dicit testē, quia protesta
tus fuit vniuersali ecclesiæ de futuris tri
bulationibus. Ducē ac pręceptorē vt per
eius vitam & doctrinam omnes Gentes
(si sequantur ipsum) ad cælestē gloriam
deducant, pręstante domino nostro Iesu
Christo, qui cum patre & spiritusancto
F viuit & regnat in sęcła seculorū. Amen.

Eiusdem in præfationem Gilberti super Apocalypsim Iohannis expositio.

OMnes qui pie uolunt ui
uere. Quoniam effectus effi
cienti & opus artifici cōueniē
ter respondet. Artificū autem
quidā est artifex autoritate, qdā ministe
rio, sic etiam de efficiente. Gilbertus huic
operi p̄mittens p̄fationē istā, primo ipsā
determinat in relatione ad artificem siue
efficientem autoritate. secundo in relatio
ne ad artificē siue efficientem ministerio
ibi: Vidit autem Iohannes & scripsit &c.
Quoniam autem artifex non est operans
cum impetu, sed pręcedente dispositione
quam quidem consequitur operatio circa materiam, & ipsam o
perationem informat intentio ex parte agentis, & motus ex parte
operis, ad quē vel quę sequitur ipsum operatum in effectu, prio
determinatur de efficiente siue artifice inq̄tū est disponens, scd'o
inq̄tum est agens, ibi: Reuelauit autem tota trinitas. tertio de ma
teria actionis: ibi: De qua reuelatione hunc librum scri. &c. quar
to de intentione agentis, ibi: Vt quos denūciata supplicia terrēt.
quinto de ipso operato ibi: Ideo iste liber ne in reliq̄s script. &c.
sexto de modo actionis ibi: Cum autem Iohanni hæc in visione
fuerunt reuelata. Et in his sex tanguntur quatuor causę vna cum
causato. Efficiens autem inq̄tum est de duplici differentia. s. di
sponētis & agentis. Præmittens igitur expositor huius. s. Gilbert⁹
in prima parte istius pręfationis, breuem fidelium translationem
ex verbis ipsius consolatoris Christi, subiungit qualiter deus di
spposuit tribulationes futuras ecclesiæ reuelare. Et quia dispositio
ni rationabili respondet ratio conueniens, interserit rationē qua
re deus sic disposuit, ibi: Propterea videns deus pater tri. Tria igi
tur in hac particula primo tanguntur. s. consolatio fidelium, ratio
dispositiōis diuię, & ipa dispositio. Dicit ergo: a ¶ Oēs q pie
& iuste

Incipit præfatio Gilberti Pictauien sis in Apocalypsim Iohannis.

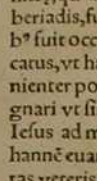

†Mnes qui pie uo a
lunt uiuere in Chri b
sto (sicut ait Aposto
lus) persecutionem
patientur. Iuxta il c
lud: †Fili accedens ad seruitutē dei, d
sta in iusticia & timore, & præpara e
animam tuam ad tentationē. † Ten f
tatio nanq̄ est uita hominis super g
terram. Ne autem fideles in his defi h
ciant, consolatur eos dominus, atq̄ i
confirmat dicens: †Vobiscum sum k
usq̄ ad consummationem seculi: l
† & Nolite timere pusill⁹ grex. Pro m
pterea uidens deus pater tribulatio n
nes quas passura erat ecclesia ab a o
postolis fundata super petram Chri p
stum, ut minus timeantur, disposuit q
una cum filio & spiritusancto eas re r
uelare. Reuelauit autem tota trini s
tas Christo secundum humanitatē: t
Christus uero Iohanni per angelū, v
Iohannes ecclesiæ: De qua reuelati x
one hunc librum composuit. Vnde y
& liber iste Apocalypsis dicitur, id z
est reuelatio: quia hic continentur a
quæ deus reuelauit Iohanni, & Io b
hannes ecclesię, quanta scilicet eccle c
sia passa sit in tempore primitiuo, & d
nunc patiatur: & in nouissimis tem e
poribꝰ Antichristi passura sit, quan f
do tanta erit tribulatio, ut si fieri po g
test, etiam moueantur electi, & quæ h
pro his & nūc & in futuro pręmia sit i
susceptura, ut quos denunciata sup k
plicia terrent, promissa pręmia læti l
ficent. Ideo iste liber inter reliquas

& iuste. i. religiose. b ¶ Volū uiuere ī Christo. sicut dicit. ij. Ti
mo. iij. c. Persecutionē patient. c ¶ Iuxta illud: Ecc. ij. a. Fili ac
cedēs ad seruitutē dei, cui seruire regnare est. d ¶ Sta ī iusticia
firm⁹ & parat⁹ ad opa iusticiæ exercēda, Tob. v. a. Ingressus To
bias inuenit iu. stan. splendidū pręcinctū & quasi paratū ad ambu
landum. e ¶ Et timore. vt nihil qd' fa
ciendū est negligas. Ecc. vij. c. Qui timet
dīm nihil negligit. f ¶ Et pręp. a. tu.
i. voluntatē tuā. g ¶ Ad tēta. sustinen
dā. Iaco. j. Beat⁹ vir qui suffert tētationē
supple spōte. Et quare hoc sit faciendū,
subiungit dicēs: Tētatio nāq̄ est uita
hoīs sup terrā. Iob. vij. a. Alia litera: Mi
litia est vita hoīs sup terram. q.d. hō ad
hoc positus est super terrā, vt tanq̄ miles
fortis & strenu⁹ sit in tētatiōib⁹. h ¶ Ne
aūt fideles ī his. iam dictis, persecutio
ne. s. & tentatiōe. i ¶ Deficiāt. quasi fa
tigati. k ¶ Cōsolatur eos do. vt hil
res reddat & alacres. l ¶ Atq̄ cōfir.
vt fortes efficiat & stabiles. Consolatur ‡Iob.7.a.
inquā atq̄ cōfirmat, dicēs: m ¶ Vobis
cū sū usq̄ ad cōsūmationem seculi.
Matt. vlti. d. s. ad tuedū vos. n ¶ Et no
lite ti. pusi. grex. Lu. xij. o ¶ Propte
rea ui. de⁹ pa. Posita fidelium consolatio
ne tangit causam quare tribulationes ec
clesię reuelare dispposuit, videlicet vt pui
sę à fidelib⁹ minus timeant. Grego. Min⁹
iacula feriunt quę pręuident. Propter
ea. s. quia cōsolatur & confirmat fideles.
p ¶ Vidēs deus pater tribulatiōes
&c. supp. petrā Christū. j. Cor. x. b. Pe
tra autē erat Christ⁹. & Mat. xvj. c. Super
hāc petrā. s. me Christum, ędificabo eccle
siā meā. q ¶ Vt minus timeātur. s. tri
bulationes. r ¶ Dispposuit. deus pater.
s ¶ Vna. id est pariter, cū filio & spi
rituscto eas reuelare. t ¶ Reuela H
uit aūt tota trinitas Hic tangit dearti
fice inquātum est operans siue agens Et
quia hæc actio nō solum requirebat ma
teriam in qua, sed cui, subiungit dicens:
v ¶ Christo secundum hūanitatē.
id est Christo inquātū est homo, & inq̄
tum est deus, ipse etiam sibi homini reue
lauit. Sed nonne anima Christi à tempo
re conceptionis sciuit omnia quæ deus?
Respōnsio: Licet omnia sciuit, non ta
men ita limpide sicut deus, propter qd'
circa ea quæ sciuit aliquid poterat à deo
reuelari sibi. x ¶ Christus uero Io
hanni, per angelum Iohannes. reue
lauit. y ¶ Ecclesiæ. scilicet Asiæ spe
cialiter: Iohannes septem ecclesijs quæ
sunt in Asia, sed generaliter vniuersæ.
z ¶ De qua reuelatione. id est de q
bus reuelatis: vel, aggregatiueid est de q
bus reuelationibus. a ¶ Hunc librū
composuit. scilicet Iohannes. b ¶ Vn
de. id est quia de hac reuelatione. c ¶ A

pocalypsis dicitur. id reuelatio. ab apo quod est re, & calypsis
quod est velamentum, quasi reuelamentum vel reuelatio, quia
ibi multa reuelantur. vnde Apocalypsor ris. idem est quod reue
lare, quia hic continentur. d ¶ Quæ deus reuelauit Iohā
ni &c. in tempore primitiuo. id tempore fundationis & plā
tationis suę, Et quanta. e ¶ Nunc. id est tempore moderno.
patiatur. Et quanta. f ¶ In nouissimis temporibus Anti
christi passura sit, quando tanta erit tribulatio ut si fieri
potest etiam moueantur electi. Matth. xxiij. g ¶ Et quæ
pro his & nunc. in aliquibus membris. h ¶ Et in futuro.
in omnibus. præmia sit susceptura. Vel: Nunc quantum ad
dona gratiæ. In futuro, quantūad dona gloriæ. i ¶ Vt quos
denunciata supplicia terrent. Hic tangitur intentio reuelan
tis. k ¶ Promissa præmia lætificent. quia secundum Ber
nardum: Consideratio præmij minuit vim flagelli. Seneca: Spes
præmij solatium fit laboris. l ¶ Ideo iste liber inter re. &c.
prophetiæ nomine censetur. Hic declaratur de ipso operato &
primo simpliciter, secundo eius excellentiam in respectu aliarum
prophetiarum manifestat, ibi: Quæ alijs est excellentior prophe

tijs, cer

tio eius autoritatē declarat, ibi: Ad
A cuius confirmādā autoritatē. Determinat igit quare iste liber dr̄, pphetia, cū dicit: Ideo. q. d. qa hic pnūciātur tribulatiōes p̄cedētes & p̄mia q̄ sequūt: ideo iste liber &c. a ¶ Quę alijs ex. Hic declaratur de eo in cōparatione, & determinat primo q̄ excellit alias pphetias. secundo hoc pluribus de causis siue rōnibus ostē dit, ibi: Quia de Christo & ec. &c. Dicit ergo: Quę alijs excel. ē, pphetijs. Et mod⁹ excellēdi subiūgit b ¶ Sicut em̄ no. Test. &c. Quō autē p̄stat nouū Testamētū veteri: Nōne dicit Ezech. iij. q̄ rota erat in rota: & vet⁹ Test. in no. & ecōuerso: ergo vnū alteri p̄stat. Rnđio, vet⁹ ē in nouo p explicationē, sed nouū in veteri p iplicationē. Pr̄terea vet⁹ ē i nouo materialr, nouū i veteri forma lr: & ideo nouū pr̄stat veteri, q̄si forma pr̄stātior & elegātior materia. c ¶ Quia de Christo & ec. mag. ex pte &c. Hic tāgit rōnes duæ quare hęc pphetia est excellentior alijs. Vna est, qa mīta de mysterijs Christi & eccl̄ię iā cōpleta, pphetat. Alia est qa illi data est trifaria, pphetia, alijs vnifaria. Nota q̄ for, faris cōponit cū vn⁹, & dr̄ vnifari⁹ ab vni. i. de vno loquēs. vñ vnifari⁹ dr̄ ppheta q tm̄, pphetat de vno tpe. bifari⁹ q de duob⁹. Et q̄nq; bifarius ponit, p bilingui, trifari⁹ qui de tribus. In aliqbus vero libris scribitur
B vnipharia p ph. & tunc cōponit ab vnus vna vnum, & phares qd̄ est diuisio. vnde vnifaria. i. simplex dei, pphetia, tripharia triplex. d ¶ Ad cui⁹ cō. au. Hic declarat autoritatē. q. d. ex his habet autoritatē liber iste, qa trinitas ea q̄ ibi dicūt reuelauit, & reuelationes angelus apportauit, & Iohannes apls eas eccl̄ię nūciauit. His trib⁹ testibus credendū est. quia in ore duorū vel triū testiū stabit omne verbū, Deute. xix. d. & Mat. xviij. b. e ¶ Cū autē Io. hęc in ui. fuer. Primo determinatur mod⁹ actionis, sc̄do subiūgitur distinctio visionū, ibi: Visio em̄ alia corporalis &c. tertio determinat sub quo genere visionis fiebat hæc reuelatio, ibi: Quō vidit Io. q̄ i hoc li. re. &c. Dicit ergo: f ¶ Visio em̄ alia corp. &c. aliqd uidemus. Sicut Balthasar vidit manum scribentē in pariete, Dañ. v. a. Et Elisęus currus igneos, in quib⁹ Elias rapt⁹ fuit. iij. Reg. ij. b. g ¶ Alia spūa. Imagines rerum cernimus quibus aliqd aliud sig. q̄ cerni ē: supple Sicut h ¶ Vidit Pha. spi. i. spicarum, imagines, Gene. xlj. i ¶ Et Moy. ru. arde. Exod. iij. k ¶ Ille dor. iste ui. Sed contra, corporalibus oculis vidit Moyses, & hoc corporale erat qd̄ videbat, ergo visio rubi non erat spūalis visio. Rnđio, referendo visionem ad illud qd̄ erat corpe vel corporaliter visum, erat visio corporalis: referendo autē ad signatū per id qd̄ sic videbatur, imaginaria seu spūalis dici potest. Vel forte vt quidam dicūt, videbatur qui reuera non erat ignis. Visio autē imaginaria fuit visio Petri.

Act. x. b.

scripturas noui Testamenti prophetiæ no-
a mine censetur, quæ alijs excellentior est pro-
b phetijs. Sicut enim nouum Testamentum præstat ueteri, euangelium legi: ita hæc prophetia prophetijs ueteris Testamenti,
c quia de Christo & ecclesia magna ex parte iam adimpleta sacramenta denunciat. Vel etiam ideo, quia cum alijs unifaria, isti trifaria data est prophetia simul. s. de præ-
d terito, & præsenti, & futuro. Ad cuius confirmandam autoritatem concurrit etiam autoritas mittentis, deferentis, & accipientis. Mittentis, scilicet trinitatis, & deferen-
e tis angeli, & accipientis. s. Iohannis. Cum autem Iohanni hæc in uisione fuerunt reuelata: & sunt tria genera uisionum, sub quo
f g genere contineatur uidendū est. Visio enim alia corporalis, quando uidelicet corporali
g bus oculis aliquid uidemus. Alia spiritualis seu imaginaria, cum uidelicet dormientes uel etiam uigilantes imagines rerum cernimus, quibus aliquid aliud significatur. Sicut
h i uidit Pharao spicas, & Moyses rubum ar-
k dere, ille dormiens, iste uigilans. Alia intel-
l lectualis, quando uidelicet spiritusancto reuelante intellectu mentis ueritatem mysteriorum sicut est capimus. Quomodo uidit
m Iohānes quę in libro referuntur. Non enim figuras tantum uidit spiritu, sed & earum significata mente intellexit. Vidit autem Io-
n hannes & scripsit in Pathmos insula relegatus à Domitiano in exilium principe impijssimo. Hac eum ad scribendum compellente causa, quia dum exul teneretur à Do-
o mitiano in Pathmos insula, in ecclesijs qui-
p bus præerat, multa pullulauerunt atq; inoleuerunt uitia, atque diuersæ hęreses. Erant
q enim quidam hæretici ibi dicentes Christū non fuisse ante Mariam, quia temporaliter de ea natus erat. Quos Iohannes in principio euangelij sui redarguit, dicens: In principio erat uerbum. Et in hoc libro cū dicit:
r Alpha & o. i. principium & finis. Dicebant
s etiam quidam ecclesiam pondere tribulati-
t onum ante finem seculi desituram, & pro-
v x labore non præmium ęternum suscepturā. Horum ergo errores uolens destruere Iohannes, ostendit Christū principium esse & finē, unde Isaias: † Ante me nō est formatus deus, & post me non erit. Et ecclesiā per ex-
y ercitiū tribulationum non desinere, sed proficere, & pro his brauium æternum recipe-
z a b re uel suscipere. Scribit autem Iohannes septem ecclesijs Asiæ, & earum septem epi-
c scopis, de prædictis instruens, & per eam totam generalem ecclesiam docens. Est itaq; materia Iohannis in hoc opere status speciaIiter Asianæ ecclesiæ, nec non & totius, uidelicet quæ in præsenti patiatur, & in futu-
d e

Act. x. b. qñ. s. posit⁹ in extasi vidit C
q̄drupedi & serpētia, & dictū est ei: Macta & māduca. l ¶ Alia intel. &c. sicut ē capimus. Hac em̄ visione res intellectuales q̄ sunt sine imagine videm⁹. vnde Glo. ij. Cor. xij. a. dicit: Hac em̄ visione quę dr̄ intellectualis, ea cernunt quę nec sunt corpa, nec vllas gerūt formas eorū similes velut ipa mēs & oīs affectio bona. m ¶ Quō uidit Iohan. &c. earū significata mēte itel. Contra quędam glossa dicit. Iohannes in mente imagines vidit. Rnđio scd̄m diuersos respect⁹ imaginaria fuit & itellectualis: qa mentis intellectu illuminato à spūsctō veritatē cognouit, p hoc patet q̄ verissime fuit pphetia. Nota q̄ non dr̄ visio nisi cōtineat aliud mystice, qđ deo reuelante sciat, & iō triplex visio dr̄ triplex eęlū. n ¶ Vidit aūt Io. & scrip. in Path. In hac scd̄a parte p fationis determinat de ipso operę cūdū q̄ referr̄ ad efficientē siue ad artificē ministerio, q̄ est Iohānes. Progredit igit i hac pte sic: Primo exponitur quis est iste artifex, & quæ sit ei⁹ actio. Et quia hæc actio cum sit materialis, requirit locū & tp̄s, subiūgit de loco & tpe, ibi: In Pathmos insula. vbi tangit quo loco scripsit, & quo. s. tēpe exilij sui, qđ datur intelligi p hoc qđ dicit: Relegatus. p-
l ticipiū em̄ tēpus cōsignificat. Et qa artificiose operās operat⁹ aliq̄ causa mot⁹, cōsequēter subdit de causa mo-
D uente eū ad scribēdū, q̄ est duplex: vna ē pullulatio errorū, q̄ tāgit ibi: Hac eū ad scribēdū cōpellente causa &c. Alia causa est instructio ecclīarū Asię, & eccl̄ię generalis. Vñ pria causa fuit extirpatio malorū, scd̄a informatio siue instructio bonorū q̄ tangit ibi: Scribit autē Iohannes septē eccl̄ijs Asię &c. generalē ecclesiā docēs. s. per Asiam minorē. De q̄ dicit Isido. etymo. xiij. Asia minor Asia duplex
p ab oriente Cappadocia angit, ab aliqs partib⁹ vndiq; mari circūdatur: nā à septētriōe pōtū Euxinū habet ab occasu Propōtidē, à meridie Aegyptiū mare &c. Alia ē Asia maior dicta à noīe cuiusdā mulieris, q̄ apd̄ antiquos īperiū tenuit oriētis. hæc in tertia pte orbis disposita, ab oriente, ortu solis, à meridie oceano: ab occiduo nō mari finit, à septentrione Męotide lacu & Thanai fluuio termiat &c. Et qa actio hmōi requirit materiā, cōsequēter subditur de materia hui⁹ opis, cū dicit: Est i-
r taq; materia Iohānis in hoc opere status speciaIr Asianę ecclīæ, necnō & tot⁹ videlicet: Quę. i. quanta mala Isa. 43. b.
in p̄senti patiat, & prēmia in futuro receptura sit. Et quia intentio regit agentē siue informat, & mod⁹ operatiōis, consequēter tangit intentio scribentis, cū dicit: Intentio ÿo ei⁹ est monere ad patientiā, quę seruanda est: Tum quia breuis labor: Tum quia prēmiū magnū. Deinde subditur modus, cū dicit, Modus tractādi talis: Primo p̄mittit, plogū & salutatiōē: vbi reddit auditores benignos & attentos &c. Sex igitur sunt particulę istius partis, & sic ordinatę.

Prologus Hiero. in Apocalypsim Iohãnis. Glos. ord.

Primo em̃ tangit de efficiẽte inc̃ptũ est effi-
E ciẽs, ibi: Qui. s. Iohannes scribẽs. Sed'o de loco & tp̃e qb⁹ scripsit. Tertio de causa motiua ad scribẽdũ. Quarto de materia. Quito de ītẽtiõe. Sexto de mõ. Dicit ergo: Vidit autẽ Iohannes & scripsit ī Pathmo. Apocal. j. c. Fuit insula q̃ vocat Pathmos. Et nota q̃ dicit hic Pathmos, & hic Pathm⁹, mi, ī eadẽ significatione, & vtrunq; habet Pathmo in datiuo & ablatiuo, sicut Claros, Claro, Tenedos Tenedo, Delos Delo.

Vide textũ supra in alio latere

o In ec. qb⁹ præ. Asiæ minoris, cuius metropolis erat Ephesus. prẽfuit em̃ Iohannes septẽ ecclesijs illi⁹ Asiæ. p' Pullularunt. inchoatione. Pullulo las dicit germinare vel multiplicare. q Atque in oIeuerũt. i. creuerũt cõsuetudine, vitia quę mores corrũpunt, atq; diuersæ hæreses, q̃ violabant fidẽ. r Erant em̃ quidã manifestat cuiusmodi hæreses pullulabant ibi. s. in Asia. s Alpha. principiũ elemẽtorũ Græcorũ: O, finis: qd' bene conuenit ei, de quo dicit Isa. xliij. b. Ante me nõ est formatus deus, & post me non erit.

v Ante fi. se. desi. i. defecturam. à desino nis, desiȝ vel desiui, desinere, desitum de situ. Hæc autẽ. t Dicebant. non credentes veritati, quę dicit Mat. vltl. d. Vobiscum sum oĩbus diebus vsque ad consũmationẽ seculi. x Et pro labore nõ præ. æter. susceptur. cum tamẽ dicatur Sap. x. d. Reddet deus mercedem laborum sanctorum suorũ. y Et eccle. per extribula. supple ostendit. z Non desinere sed proficere. qd' facit Apocaly. xij. vbi dicit q̃ mulieri datæ sunt duæ alæ aquilæ magnę, vt volaret in desertum locum. Sed p̃fice. sicut aurũ in igne nõ deficit, sed proficit. Sap. iij. dicit de iustis. Tan-
F q̃ aurum in fornace, p̃bauit illos. a Et p̃ his. s. modicis tribulatiõibus. b Brauium æternum recipere. id est vitam æternam. ij. Timoth. ij. Si commortui sumus & conuiuemus: si sustinemus, & conregnabimus. Hoc erit quando sponsa ducta in thalamum sponsi, dotabitur dote bona dicens cum Lya illud Gen. xxx. c. Dotauit me dominus dote bona. c Quæ in præsenti seculo patiatur, & quæ in futuro receptura sit. scilicet præmia ęterna pro modica & leui tribulatione. ij. Corint. iij. d. Id quod in præsenti est momentaneum & leue tribulationis nostræ, supra modum in sublimitate æternum gloriæ pondus operatur in nobis. d Intentio uero eius. Hic tangitur intentio scribentis, quæ est monere ad patientiam. Intentio em̃ Iohannis fuit supra. scilicet subditos instruere, quantum ad intellectum: hic autem intendit eos informare quantũ ad effectũ. e Modus tractandi talis. Hic tangitur formalis causa, sc̃d'm qd' attenditur penes modum agendi. primo præmittit Iohannes prologum, cum dicit Apocalypsis Iesu Christi &c. & salutationem, ibi: Iohãnes septem ecclesijs &c. Quo præmisso accedit ad narrationem, ibi: Ego Iohannes frater vester &c. ca. vij. s. secundum septem ecclesias quibus scribit secundum septem status ecclesię generales.

GLOS. ORDI.

Prothemata in Apocalypsim.

Sicut in secularibus libris tria quæruntur. Intentio scilicet, vtilitas, & cui pti philosophię supponat. Sic q̃q; i hoc libro diuino tria quæruntur: materia, intẽtio, vtilitas: & cui parti humilitatis. i. vitæ subiaceat. Vita eĩ alia philargyca, alia practica, alia theorica. i. contemplatiua, cui liber iste subiacet. Intentio est autoritatis huius ponere signa per quæ commẽdet nobis patientiam. i. faciet nos patientes pro nomine Christi, vt de patientia eundo ad contemplationem cęlestis gloriȝ peruenire possimus ad vtilitatem ad remunerationẽ. s. patiẽtiæ nostrę. i. ad duplicẽ stolã, aię. s. ac corpis beatitudinẽ. Et notãdum quõ patiẽtiã cõmẽdat, oñendo. s. p varias siũitudines, vt p. eq̃s & siũia, p̃secutiões p̃sentis & futuræ ecclię in tp̃e Antichristi. i. diuersas tribulationes diuersorũ statuũ eccle się p̃munit nos referendo, vt fortiores simus ad sustinendũ. Nã leuius lędit quidqd p̃uidimus añ. Illud q̃q; sciendũ, q̃ poti⁹ cõmendat patientiã iõ videlicet, qm̃ fundamentum est oĩm v̄tutũ: Prudẽtio teste. q ait: Vidua v̄ Debilis est virtus, quã nõ patiẽtia firmat.

DEus pater p̃uidẽs tribulationes q̃s passura erat sancta ecclesia post q̃ ab apostolis fuit fundata, disposuit cũ filio & sancto spũ eas tribulationes & earum præmia reuelare. Iacula enim quæ præuidẽt minus lędunt. Ita Christo manifestauit secũdum humanitatẽ, Christus Iohanni, & Iohãnes ecclesiæ reuelauit, q excellebat oĩbus priuilegio castitatis, & qui gratia dei interpretatur, q oĩa bona quæ agebat gr̃æ dei ascribebat: & qui oĩa imania tormentorũ æquanimitate mentis sustinebat. Sed quia constat hãc reuelationẽ factã esse visione, vidẽdũ est sub quo genere visionis est. Visio enim alia Visionum corporalis est, alia spiritualis, alia intellectu tria genera alis. Visio corporalis est, qua videmus cælũ H & terram & cætera talia. Visio spiritualis ẽ, quando in eo quod videtur, aliud prætenditur. sicut fuit de Moyse, qui vidit rubum non ardentem ardere, quod aliud significabat. Intellectualis verò, quando spiritus sancto intimante aliquis conspicit aliquid mysticum, sicut sanctus Iohannes in hoc libro fecit. Nam non realiter ista vidit, sed diuino flamine inspirante, conuenientia signa passionum designatiua intellectui suo configurauit. Nunc quæ sit materia illius, videamus. Materia illius sunt septem signa, id est Materia hu genera tribulationum. Intentio verò est ius operanos inuitare ad patientiam, vt per patientiam veniamus ad contemplationem, per cõtemplationem ad reuelationem, inde ad beatitudinem, in qua habemus finalẽ causã huius opis. Et q̃a nõ q̃ritur ī diuinitate de philosophia, sed de vita, videam⁹ cui vitę supponat. Vita alia theorica. i. contẽplatiua. Alia practica. i. actiua. sed practica ad theoricã cõstat referri. Et notãdũ ẽ, q̃re nos magis ad patientiã q̃ ad alias virtutes inuiter. Ad quod dicendũ est, q̃ sicut fides est fundamẽtũ oĩm virtutum, sic patientia quodãmõ est sustentamẽtũ. vñ Prudentius: Vidua est virtus quã non patienta firmat. Notandum verò est quando partem huius libri p̃ procemio vel pro prologo accipi, scilicet vsque ad illum versum: Ego Iohannes fui, &c. In qua parte nos inuitat ad legendum & ad audiendum & ad seruandum, quia si hoc fecerimus, beatitudinem consequimur. & sic commendat opus suum. Legendus est iste liber, quia est Apocalypsis Iesu Christi, id est reuelatio non cuiuslibet, sed Iesu Christi, Vel legendus est liber hic, quia beatus est q̃ legit & qui audit verba propheticę lectionis huius Apocalypsis, id est reuelationis Iesu Christi,

Deus pater p̃uidens tribulationes q̃s passura erat sancta ecclesia post q̃ ab apostolis fuit fundata, disposuit cũ filio & sancto spũ eas tribulationes & earum præmia reuelare. Iacula enim quæ præuidẽt minus lędunt. Ita Christo manifestauit secũdum humanitatẽ, Christus Iohanni, & Iohãnes ecclesiæ reuelauit, q excellebat oĩbus priuilegio castitatis, & qui gratia dei interpretatur, q oĩa bona quæ agebat gr̃æ dei ascribebat: & qui oĩa imania tormentorũ æquanimitate mentis sustinebat. Sed quia constat hãc reuelationẽ factã esse visione, vidẽdũ est sub quo genere visionis est. Visio enim alia Visionum corporalis est, alia spiritualis, alia intellectu tria genera alis. Visio corporalis est, qua videmus cælũ H & terram & cætera talia. Visio spiritualis ẽ, quando in eo quod videtur, aliud prætenditur. sicut fuit de Moyse, qui vidit rubum non ardentem ardere, quod aliud significabat. Intellectualis verò, quando spiritus sancto intimante aliquis conspicit aliquid mysticum, sicut sanctus Iohannes in hoc libro fecit. Nam non realiter ista vidit, sed diuino flamine inspirante, conuenientia signa passionum designatiua intellectui suo configurauit. Nunc quæ sit materia illius, videamus. Materia illius sunt septem signa, id est Materia hu genera tribulationum. Intentio verò est ius operanos inuitare ad patientiam, vt per patientiam veniamus ad contemplationem, per cõtemplationem ad reuelationem, inde ad beatitudinem, in qua habemus finalẽ causã huius opis. Et q̃a nõ q̃ritur ī diuinitate de philosophia, sed de vita, videam⁹ cui vitę supponat. Vita alia theorica. i. contẽplatiua. Alia practica. i. actiua. sed practica ad theoricã cõstat referri. Et notãdũ ẽ, q̃re nos magis ad patientiã q̃ ad alias virtutes inuiter. Ad quod dicendũ est, q̃ sicut fides est fundamẽtũ oĩm virtutum, sic patientia quodãmõ est sustentamẽtũ. vñ Prudentius: Vidua est virtus quã non patienta firmat. Notandum verò est quando partem huius libri p̃ procemio vel pro prologo accipi, scilicet vsque ad illum versum: Ego Iohannes fui, &c. In qua parte nos inuitat ad legendum & ad audiendum & ad seruandum, quia si hoc fecerimus, beatitudinem consequimur. & sic commendat opus suum. Legendus est iste liber, quia est Apocalypsis Iesu Christi, id est reuelatio non cuiuslibet, sed Iesu Christi, Vel legendus est liber hic, quia beatus est q̃ legit & qui audit verba propheticę lectionis huius Apocalypsis, id est reuelationis Iesu Christi,

Iohannes apostolus & euangelista à Christo electus atq; dilectus, in tanto amore dilectionis uberior habitus est, ut in cœna super pectus eius recumberet, & ad crucẽ astãti soli matrẽ propriã commendasset, ut quem nubere uolentẽ ad amplexũ uirginitatis asciuerat, ipsi etiã custodiendã uirginẽ tradidisset. Hic itaq; cũ propter uerbũ dei & testimoniũ Iesu Christi in Pathmos insulã sortiretur exiliũ, illic ab eodem Apocalypsis præostensa describitur, ut sicut in principio canonis. i. libri Geneseos, incorruptibile principiũ prænotatur, ita etiam incorruptibilis finis per uirginẽ in Apocalypsi redderetur, dicentis: Ego sum alpha & o, initiũ & finis. Hic est Iohannes, qui sciens superueniſſe sibi diẽ egressionis de corpore, cõuocatis in Epheso discipulis descẽdit in defossum sepulturę suæ locũ, orationeq; cõpleta reddidit spiritũ, tã à dolore mortis factus extraneus, q̃ à corruptione carnis noscitur alienus. Cuius tamen scripturæ dispositio uel libri ordinatio ideo à nobis per singula non exponitur, ut ne scientibus inquirendi desiderium collocetur, & quærentibus laboris fructus, & deo magisterij doctrina seruetur.

17 A APocalypsis hæc inter reliquos noui Testamanti libros,pphetia vocaī,sed alīs excellentior,pphetīs,qa de Christo & ecclia magna ex pte adimpleta iā sacramēta denūciat. Vī etiā iō,qa cū alīs vnifaria,isti trifaria data est pphetia sīl.s.de pterito, de pnti,& de futuro. Et sicut euāgeliū legis obseruātias,sic ista,pphetia excellit veteres à lōge prospicientes vēturas,pphetias. Ad cui⁹ roborādā firmitatē occurrit etiā autoritas mittētis,deferētis,& accipiētis,hāc em̄ de⁹.i.tota trinitas misit. Nā de pre dicit: Mittēs p angelū suū. Filī⁹ aūt dicit: Ego Iesus misi angelū. Sed & de spūsctō hoc scriptū ē: Dūs de⁹ oīpotēs. Scendū itaq; qa cū sine additamēto spūs ponit,tota trinitas freqnti⁹ itelligit.vñ est: Spūs est de⁹. Et: Qui ha. aur. audiē.au.qd spūs dicat ecclesiis. Et q̄ angelus solus verbi incarnati psonam gesserit,tota tm̄ trinitas in angelo opata est. Qd' aūt Iohānes ī exilio ista vidit,manifestat Christū fidē in terrenis pssuris cælū vēdicare. Et sciendū,q; cū dicit Apocalypsis,subaudiendū est,hęc ē lra sed hunc modū locutionis q diminutiōe verbi fit,freqnt inueni⁹ in diuinis scripturis.vñ Salomon ait sine adminiculo verbi: Parabolæ Salomonis. Et Isaias: Visio Isaiæ.

ALpha pincipiū est elemētorū Grecorū,& o finis: qd' bene cōuenit illi de quo dicit Isaias: Ante me nō ē format⁹ de⁹,& post me nō erit. Causa q̄ btm̄ Iohānē scribere monebat,qaīterim dū ipe exul teneret à Domitiano: in ecclesiis qbus perat neqtiæ multę inoleuerūt,ad quorū correctionem ipse cōmonet pangelū ī visiōe siue dormiēs,siue spitual⁹ raptus. Per hoc q; Iohānes oī hūano eloquio & auxilio destitut⁹, diuinitus est visitat⁹,innuit nobis, q; q̄nto magis ab hoc tumultu recedim⁹,tanto magis diuina visitatiōe digni iudicabimur. Et est materia in hoc libro ecclia,de q̄ omnes fiunt visiones. Quidquid aūt inducit de Antichristo & dęmonibus,ad comprobationē ecclesię fit. Hoc autē modo tractat de hac materia,s.,osiēdendo cōditiones ipsi⁹ ecclesiæ scd'm pntē & futurū statū. Scd'm pntē,q; multas pse cutiōes opteat hic pati ecclam. Et itē ī pnti etiā mstas dignitates vt remissionē pctōrū,illuiationē aīarū,& talia. In futuro aūt obtinere vitā & itermiabilē lætitiā. Finalis cā ē,vt sibi subditos qbus pricipalr scribit,deīde cęteros admoneat ad sustinēdas tribulationes cum patiētia,nisi diffidētes de remuneratiōe magna. ¶ Nomē etiā autoris q̄rit: qd' gratia dei dr̄,qd' est Iohānes. Qd' bene cōuenit intētiōi: oēs em̄ pro Christo patientes gratia dei.i. auxilio dei patiunt: aliter em̄ deficerēt,sicut dicit Apls: Gratia dei sum id qd' sū. Loc⁹ quoq; ī q̄ cōposuit notat,Pathmos videlicet insula,ī qua posit⁹ ī exiliū fuerat à Domitiano Cæsare ppt verbū dei qd' pdicabat. Per quā insulā designat ecclia,'q; quotidie assult⁹ huius seculi patit,imobilis tm̄ existēs. Pathmos em̄ ebullitio vel fretū interpta. Vidēdū quo mō visiōis Iohānes talia vidit. Tres nāq; modi visionū sunt. Vn⁹ cū cælum & terram & similia corporeis oculis videm⁹. Ali⁹ cū dormiētes vel etiam vigilātes aliquid videm⁹ p quod aliud figuram⁹,sicut Pharao vidit crassas vaccas vt boues & macras. Alius modus est intellectualis,cum aliqd mente concipimus non per imagines,sed sicut est,vt Dauid in Psalmis, dicēs: Audiā qd loquat̄ ī me dominus deus. Iohannes vero imagines in mente vidit,& in eis vēritatem intellexit.

¶ Materia,status Asiæ & totius præsentis ecclesiæ. Litera sic,ac si ita commoneret: Attendite hanc visionem,quia visio reuelata est in Christo Iesu. Qualitas.i. modus,tribulationes intus & exterius: econtrario consolationes,locus breuis,labor & certa præmia. Intentio,patienter ferre omnia.

Prologū præmittit: salutationē in utroque captat. Cap. I.

APocalypsis Iesu Chri. Præpat auditores benuolos & attētos,sicut & ibi Iohānes septē ecclīs q̄ sūt ī Asia. b ¶ Quā de.scd'm hominē accepit eā à pre & ẏba sibi cognito & spūsctō. c ¶ Quæ op.fie. Q.& ieuitabile est qn fiant,& vtile vt fiāt. Oportet vt patiāt tribulationes cito. d ¶ Cito.dicit,vt separēt ne sit graue pati,cito finiēdi sunt labores & pmia dāda. Breuis labor,sed inaestimabilis gīa. e ¶ Et signifi. de⁹ pr̄ filio,& fili⁹ Iohāni sub sigillo.i. sub scripto,ne loc⁹ sit furib⁹ puertēdi, & vt grati⁹ sit fidelib⁹ si cū exercitio cōsequnt̄. f ¶ Qui testi.phi.q testatur ẏba ipsi⁹ Christi habita tā de ẏbo.i. diuinitate,q; de hūanitate Iesu Christi. g ¶ Verbo dei. Filius vocatur verbum dei: quia per eum manifestatus est in mundo pater.

In his

Incipit Postilla Nicolai de Lyra super librū Apocalypsim beati Iohānis apostoli.

APoca.Ie.Ch. Cap. I. Liber iste in duas partes diuidit,in pœmium,& tractatum, qui incipit in ca.se. In procemio vero tria facit,qa primo reddit auditores attētos, secūdo beniuolos, ibi: Iohānes septē ecclīs. tertio dociles siue doctos, ibi Ego Iohānes,q̄ tria ī plogis fieri cō sueuerūt. Primū facit dupl'r. primo ex autoritate & arduitate hui⁹ doctrinę,scd'o ex eius vtilitate,ibi Beatus q legit. Ad hęc em̄ duo solēt homines attēdere. Circa primū sciēdū q; sicut dictū fuit in principio libri Psal. reuelatio pphetica q̄ fit cum imaginaria visione,qualis est ista quę describitur in hoc li. (nam Iohānes habuit imaginarias visiones,& qd significarēt itellexit) altioris grad⁹ ē q̄n appet alia qua psona instruēs de occultis,q; si fieret sine tali apparitione psonæ est etiā ī alīs sciētiīs in qb⁹ opter discipl'ī in mstis credere doctori quę postea intelligunt̄ ab ipo. Attēti vero reddunt̄ auditores per spem,quæ est certa expectatio futurę bītudinis,cuius viam ostēdit sacra scriptura. quilibet aūt attētus est ad considerandum viā q̄ ducit

Incipit argumentum in Apocalypsim beati Iohannis.

APocalypsis Iohannis tot habet sacramēta quot uerba. Parum dixi, & pro merito uoluminis laus omnis inferior est. In uerbis singulis multiplices latent intelligentiæ.

Incipit liber Apocalypsis beati Iohannis apostoli.

CAPVT I.

¶ Hæc est reuelatio.

a APOCALYPSIS Iesu Christi, a ¶ Deus pater vt nihil debens. ¶ Christo. b ¶ Verbo & exemplo.

b quam dēdit illi deus † pālam facere b c

a ¶ Non Iudæis, non philosophis. b ¶ De his. c ¶ Vel in breui. c d

c d serūis suis quæ oportet fieri citō: & significa- e f

e Idest per signum ostendit. b ¶ Personam Christi habentem. c ¶ Non superbo, sed humili. g

† mādatū caūit, mittens † per angelū suū serūo suo h

f g Iohanni, qui testimonium perhibuit uerbo

Et testimo Moraliter

Moral. ¶ Apocaly. Iesu. Chri. Sicut dictum fuit in expositione literali, beatus Iohannes in principio libri huius reddit auditores beneuolos, dociles, & attentos. Per librū autē istū q dicit Apocalypsis.i. reuelatio, pōt intelligi tota scriptura sacra, q̄ ē diuinit⁹ reuelata. Ad quā reddunt̄ auditores dociles p fidem q̄ apit ipsi⁹ itelligētiā, sicut dicit Isa. vij. b. scd'm aliā trāslationē. Nisi credideritis, nō itelligetis. & ad Heb. xj. b. dī: Credere em̄ oportet &c. & sic

† vt palam faceret

Nicolaus de Lyra.

sonę. & quāto psona sic apparēs est altior, tāto reuelatio est grad⁹ altioris. sicut psona angelica altior est q̄ humana, & diuina q̄ angelica. Licet autē angel⁹ appuerit Iohāni cū istruēs ī Apocalypsi, tamē appebat D tā q̄ repītās psonā filij deihūanati, & ī ei⁹ psona loq̄ns, vt post ea magis appebit. ppter hoc reuelatio in hoc libro cōtēta est valde ardua & autētica, & hoc ē qd' dī: Apoc. Ie. Chr. reuelatio facta ī persona Iesu Christū mō dicto. b ¶ Quā de.il. de⁹. pr̄.nā filī⁹ deitatē habet à pre. c ¶ Palā fa.i. manifestiare. d ¶ Seruis su.i. deuotis fidelibus & studiosis. e ¶ Quæ opor.fi.ci. s. tribulationes ecclīæ, quas oportet fieri. nā hoc, pcedit ex diuina ordinatiōe. q̄ nō pōt frustrari, & hoc fit ad, pbationē fideliū & augmētū glorię ip̄orū. f ¶ Et sig.mit. an. dicto mō appētem. g ¶ Ser. suo. i. euangelistæ. h ¶ Qui test. phi. uer. dei. In pricipio euangelij sui q̄tū ad emanationē ei⁹ ętern̄ dicēs: In pricipio erat verbū, & verbū erat apud deum, & deus erat verbum. & q̄tū ad ei⁹ incarnationē tēporalē dicēs: Et verbū caro factum est &c. Ideo subditur:

☞ a ¶In his quæ u. In his quæ corpaliter vidit, vt passum, vel sola
E mēte, vt fuisse cū pre añ oia. b ¶Beat⁹. Christ⁹ dedit mihi. be
atus autē qui à me acceperit. Bea. quia hæc Apocalypsis est Iesu
Christi &c. c ¶Qui le. i. qui narrat aliis quæ audiuit, qa pres ab
vno legēte pñt audire. Vel, audiēt. & i hoc notat auditores. qa
pres. Illi soli btī qui audiunt vt mēte re
†.j.22.b. cōdāt, & mēte recōdūt, vt ope cōpleāt: &
Iaco.1.d. ope iplēt, vt vitā ętnā possideāt. d ¶Ser
uat ea. Ita dico si seruat. Nō em audito
res legis, sed factores iusti sunt. Seruat
ea. q fidem Christi & ecclesię nō violat,
& timet minata. & qrit, pmissa, vere bea
†.j.12.c. tus, quia nec longa mora laboris, & pre
Asia du- mia vicina. e ¶Septē ec. principaliter il
plex lis qbus magister erat cōstitut⁹, & p sise
aliis. De⁹ dedit Christo, Chris Iohānis Io
hānes āt ecclijs, vl p septē vniuersę ecclię
qa septē vniuersitatē significāt, vel qa se
ptiformi spū illustrant. f ¶In Asia.
Asia est elatio, ecclia ergo nunc est in ela
tione virtutū, vel olim vitiorū. Asia est
ista, nō magna illa. s. quę dicit tertia pars
mūdi. sed qdā prouincia vbi erāt septem
ciuitates, & septē ecclię cum septē episco
pis. ¶Asia minor est pars maioris Asię
continēs septē ciuitates, quarū Ephesus
est metropolis. In hac minori euangeli-
zauit Paul⁹, sed postea in diuisione apo-
stolorum Iohānes eā obtinuit. Ephesus
metropolitana sedes totius Asiæ, in qua
Iohannes præfuit. g ¶Gratia uobis
Præparat auditores in salutatione bene-
uolos & attentos, sicut & in prologo.
†Heb.9.c. h ¶Qui est & qui erat. eternaliter, cū
1.Ioh.1.d. uis nat⁹ ex tēpore, ia īmutabilis p hūani
tatē, & olim corruptibilis: talis ventur⁹
†reges F est, & si mundo nō appet talis. i ¶Et à
septē spir. Spiritus idē sonat qd chari-
tas. vñ attribuit spū remissio pctorum,
& alia dona q̄ sunt dona toti⁹ trinitatis,
vt intelligam⁹ trinitatē ex sola dilectiōe
operari. Persona patris tacet, qa de deo
creatore nemo male intellexerat, ponit
persona filij & spūssancti, de qb⁹ oēs na-
►sup eum scunt in ecclijs hereses. k ¶Throni. sūt
angeli eius & sēti homines, in quib⁹ nūc
Lucę.vl.d. sedet de⁹ & iudicat ne in futuro iudicet.
1.Petri.2.d. l ¶Primoge. Dicit ꝓpter desperantes
de morte Christi. vt illi q dixerūt: Nos putabam⁹ ꝙ ipse esset re-
dēpturus Israel. m ¶Mortuorū. Qui vos non terreat, quia sur
rexit & est ipassibilis. vel prius mortificantiū se, qa peccatū non fe
cit. n ¶Princeps reg. ter. Princeps terrenarū potestatū, potens
eas remouere: & ad vtilitatē suorū vel sctorū pmittens impios ser
uire. o ¶Qui dile. Cōmendat psonā filij q hāc reuelationē per
angelū fecerat Iohāni. q.d. Credite huic reuelationi & patenti ad-
hortationi, quā Christ⁹ manifestauit, q ꝓ nobis passus est & resur
rexit. p ¶A pec. no. originalibus vel actualibus, nō suis, sed no
stris: qa nō peccauit. ¶Regnū, potētes vitijs resistere, & ꝓ nobis
& pro fratribus nosmetipsos deo offerentes. q ¶Ecce ue. Et ve
re debetis glorificare, quia ipse est qui vēturꝰ est ad remunerandū
cū nubi. i. cū sctis, q nubes fuerūt, compluēdo alijs doctrinam, &
miracula faciendo. Vel sicut in nube ascendit, in nube veniet, per
Exo.13.d. quā dei clementiā intelligim⁹, ꝙ bonis est refrigerium & illumi-
natio malis vero terror & excæcatio, quod & significatū est p nu
bem, qua educti sunt filij Israel de Aegypto. r ¶Et ui. eū. Alia
trāslatio habet, videbit oīs terra talē. q.d. talē videbunt qlē impij
venturū nō credebant. s ¶Ois ocu. Boni vt lætent, mali vt cō-
fundant, videbūt. t ¶Plangent. seu collident super eum, impo
tentes ei⁹ iperio resistere, ad similitudinem lapidis & ficiliū. vel
Plāgēt se. i. dolebūt respicientes eos q fundati sunt sup eū, qa nō
tm̄ dolebūt de ipo tormento, quā ꝙ repellentur à tali consortio.

☞Etiam amē

Nicolaus de Lyra.

✠a ¶Et test. Ie. Chri. i. de Iesu Christo. b ¶Quæcūq; ui-
dit. in ei⁹ cōuersatione, miracloꝝ operatiōe, morte & resurrectiōe,
sicut patet i euāgelij sui, ꝓsecutiōe. c ¶Beat⁹. Hic conseq̄nē red-
dit auditores attentos ex hui⁹ libri vtilitate, quę cōsistit in beatitu
dinis consecutione. di. Beat⁹ q le. quātū ad doctores. d ¶Et G
q audit. q̄tum ad discipulos studiosos. e ¶Verba ꝓ. hui⁹ mē
te attendendo. f ¶Et ser. ea. tribulationes futuras patienter su-
stinendo, & subditur ratio. g ¶Tēpus em̄ ppe est. i. cito tran
siens. q.d. labor patiētiæ breuis est, & prēmiū beatitudinis ętern̄.
h ¶Iohannes. Hic consequēter reddit
auditores benevolos. Et diuidit in duas
ptes: qa primo propositum facit, sed o
q̄stionē tacitā soluit, ibi: Ecce venit. Prie Diuisio
mū facit ex hoc, ꝙ eis optat bona spūa-
lia & æterna, dicēs: Iohānes. se. ec. Per
hunc septenariū itelligit cōsequēter vni
uersitas ecclesiarū in orbe constitutarū.
Vñ dicit Grego. homel. xxv. Quia septē
diebus omne tempus comprehendit, re
cte septenario numero vniuersitas figu-
ratur. i ¶Gratia uo. in præsenti vita
k ¶Et pax. in futura. nā ibi quietabi-
tur totaliter humanus appetit⁹. l ¶Ab
eo qui est. i. à deo æterno. Aeternitas Aeternitas
em̄ sec⁹m Boetiū de consolatione, est in quid
terminabilis vitæ tota simul & perfecta
possessio. sed à nobis q intelligimus cū
continuo & tempe, simplicitas eius non
apprehendit nisi p cōparationē ad tem-
pus. Nā assistit omni tempori, etiā infini
to si esset: ꝓpter qd nobis hoc exprimit
p differētias tēporis preteritis ꝓsentis & fu-
turi. m ¶Et à septē spiritibus. i. vni
uersitate angelorū, qui ministri sunt no
strę salutis. n ¶Qui in cōspectu thro
ni e. s. pati ei⁹ ex equi volūtatē. o ¶Et
à Ie. Chri. q ē te. fi. paterne głie & ma-
iestatis, vt patet in euangelio. p ¶Pri
moge. mor. i. primus inter resurgētes à H
mortuis: licet añ ipm̄ Lazarus & plures
alij fuerint à morte resuscitati: hoc tamē
fuit ad vitā mortalē, quę magis proprie
dicit⁹ mors q̄m vita, sec⁹m ꝙ dicit beatus
Greg. hom. xxv. ꝓpter quod vera resur † Mat.24.
rectio fit ad vitam īmortalem, ad quam d.
Christ⁹ resurrexit primus. nam eius resur Luc.24.c.
rectio est causa resurrectionis aliorum.
q ¶Et princeps regū ter. ꝓpter qd † cōpunx
dixit i sua resurrectiōe: Data est mihi oīs runt
potestas in cęlo & in terra. Matth. vlt. d.
r ¶Qui di. nos & la. nos. i. sola dile-
ctione sua & nō meritis nostris nos lauit
s ¶A peccatis nostris. originalibus & actualibus. t ¶In san
guine suo. Sacramentum enim baptismi & pœnitentiæ quibus
deletur originale peccatum & actuale: habent efficaciam à tua pas
sione benedicta. v ¶Et fecit nos regnū. i. ascribi ciues cæle
stis regni. x ¶Et sacerdotes. offerentes hostias laudis accepta-
biles per ipm̄. y ¶Deo. i. toti trinitati. z ¶Et patri suo. ad
cuius gloriam oīa ordinat. a ¶Ipsi gloria. in scipo. b ¶Et
imperium. super omnia alia. c ¶In secula seculorum: a-
men. i. æternaliter. d ¶Ecce uenit cū nu. Hic consequenter re
spondet cui dam tacitæ quęstioni, qua posset quæri: quando da-
bitur fidelibus vita beata quam Iohannes eis optat? Et respondet
tur, ꝙ in iudicio finali, quando in corpore & anima erunt togali
ter beati, cuius expectatio breuis & nulla est comparata æternita
ti. ideo dicit: Ecce uenit. de propinquo. e ¶Cum nubibus
sic enim veniet ad iudicium, Matth. xxiiij. Videbunt filium homi
nis venientem in nubibus cæli cum virtute multa & maiestate.
f ¶Et uidebit eum omnis oculus. quia in iudicio appare-
bit in forma humana, quæ est visibilis omnibus. ideo subditur:
g ¶Et qui eū pupugerunt. id est Iudæi, qui cum lingua cruci
fixerunt, & milites manu, & Pilatus iudicando. Visio tamen ipsi⁹
erit valde delectabilis iustis, nam veniet eis Saluator. proter qd
loquens de suo aduentu ad iudicium, Lucæ.xxj.c. His autem fie-
ri incipientibus respicite & leuate capita vestra id est exhilarate
corda, vt exponit beatus Gregorius homelia prima. Quoniam
appropinq̄t redēptio vestra. Sed erit terribilis. ipsis, qa veniet eis
punitio, ideo subdit: h ¶Et plangēt se sup eū omnes tribus
terræ. id est omnes quorum corda in terrenis affectibus sūt defixa

☞Etiam amē

✠q̄ ducit ad terminū desideratū. Beneuoli y⁹ reddit auditores p
charitatē, q̄ facit ad deū cōformitatē. ȷ. Io. iij. c. Qui manet in cha.
✠&c. propter qd

a ¶ Etiã amẽ. Per hæc duo aduerbia, quorũ vnũ est Grẽcum, s. A etiã, significant Gẽtes. p amen qd' est Hebrẽũ, Iudæi, q oẽs deũ videbũt in iudicio. b ¶ Ego sum. vere veniet, & qa ipe ꝓmittit se vẽturũ, vel ꝓmissa salutatione reddit attẽtos, q.d. ne à me hoc dicũ, sed ab ipo Christo credatis. c ¶ Alpha prin. ante quẽ null⁹, vel à quo oĩa cœperũt. d ¶ O, finis. post quẽ null⁹, vel in quo oĩa terminabunt. e ¶ Ego Iohã. Finita salutatiõe ꝓgredit ad narrationẽ ꝓponẽdo q̃tuor, ꝓsonã, locũ, causam ipsius loci, tps, q̃ valent ad cõmẽdationẽ ipi⁹ reuelatiõis. Ego Iohan. q.d. scio qa tribulamini, sed exẽplo Christi patiẽter sufferatis, vt sitis ꝓncipes regni ipsi⁹. f ¶ Frater uester. &c. in Chri. In fidei vnitate, & ꝓpter illã fidẽ tribulat⁹ fui, sicut & alĩ; p qd' ad regnũ puenire patiẽter sustinui, habẽdo Christũ ĩ oĩb⁹ exẽplũ. g ¶ Pathmos. i. fretũ. s. tribulatio, in q̃ magis cęlestia à Ecclesia in sula maris. fidelib⁹ aperiunt. Ecclia cõparat insulæ, qa sicut isula marinis ꝓcellis illidit, ita ecclia ꝓsecutionib⁹ marinorũ. i. mundanorũ affligit. h ¶ Propter uerb. dei. id ẽ ꝓpter testimoniũ diuinitati & hũanitati exhibitũ. i ¶ In do. die. Solet rerũ qualitas ex tpe notari, vt Abrahã in Gen. 18. a. feruorẽ fidei, ãgelũ i meridie vidit: Loth Ibidẽ 19. c, in ꝓditionẽ Sodomæ vespere. Adã post Ibidẽ 3. b. meridiem au. vo. dñi. Salomon nõ reser 3. Reg 3. b. uatur⁹ sapiẽtiã nocte suscepit. k ¶ Au. *Ego sum alpha & o, post me uo. post se audit, qa dũ de pũti primus & bus eductus in anteriora verę cõtẽplatio nouissim⁹. nis se extenderet, & alios respicere admonit⁹ est. Vel post se audit, qa à lege & pB pheris prædictũ est hoc, id em intelligit. l ¶ Qd' ui. scri. Cõmunis admonitio fit Iohãni, q̃ monuit cõiẽ mittere ecclĩæ Asiæ, & p eas intelligẽdæ sunt oẽs aliæ ecclesiæ. Hæc cõis admonitio fit vsq; ibi Et angelo Ephesi &c. Siue simul & vno intuitu, siue p tpa diuersa hĩc visionem † 93. di. ca diaconi sũt i pricipio vidit Iohãnes, angelus vtrũlibet ei cõferre potuit. m ¶ Epheso. Volũtas mea interpretatur, vel lapsus, pfundus, vl cõ filiũ. n ¶ Et cõuer. sum. Et iõ, qa audi ui vocẽ, cõuersus sum, &c. d ¶ Septem can. i. septẽ ecclias ardentes & illuminatas sapiẽtia diuini verbi. o ¶ Aurea. sicut aurum per ignẽ probatum, percussionibus extensum candelabrum efficitur, sic ecclesia tribulationibus purgata tentationum ictibus in longanimitatem extensa consummetur. si habeat vocem in ore. & nõ in ope, cãdelabrum quidẽ est, sed non aureũ. q ¶ Simi. fi. ho. i. angelũ in psona Christi, q iã nõ filĩ⁹ hominis, sed similis: qa iã nõ moritur. Vel filio hominis fiis, qa nõ cũ peccato, sed in similitudinẽ carnis pcti apparuit Christus, in quo oĩa necessaria ad regimen ecclĩæ. r ¶ Podere. i. sacerdotali veste. i. carne in qua se obtulit, & quotidie offert, repręsentãs se deo patri. Vel poderis est ecclesia, qua vestitur deus vt tunica quę est talaris, qa vsq; ad finem mũdi duratura. s ¶ Præcinctum ad Dan. 10. a. mam. Daniel cinctum renes vidit in ve. Te. qa ibi carnalia cõstrĩguntur, hic mamillas, qa in no. Test. etiam cogitationes iudicant.

☞ Capilli

Nicolaus de Lyra.

☞ a ¶ Etiã amen. Etiam est aduerbium affirmandi in Latino⁹ & similiter amen in Hebræo. & p hanc duplicẽ affimationẽ insinuatur, q̃ est irretractabilis veritas: Et subditur ratio cum dicitur: b ¶ Ego sum al. q.d. nõ potest frustrari vel immutari mea sententia. Dicit autẽ alpha & o: nã alpha est prima litera Grẽcorũ, & o vltima. & p hoc insinuatur, q̃ deus est principiũ oĩm effectuum & finis ad quẽ oĩa ordinant, Prou. xvi. a. Vniuersa propter semet ipm operatus est dñs. & ideo qd' subdit: Principium & finis. est expositio lr̃ę duplicis prędictis. c ¶ Qui est & q erat & q uẽtu. &c. exponat vt. s. d ¶ Ego Iohan. Hic consequẽter reddit auditores dociles p hoc, q̃ modũ & materiã reuelationis ĩ hoc libro contẽte tãgit sub q̃dã breuitate, qd' in librorũ ꝓœmijs fieri cõsueuit. Et diuidit ĩ duas ptes, qa primo tãgit huius reuelatiõis locus & tps, sed' o materia & mod⁹, ibi: Et audiui. Circa primum dicitur:

dicitur: Ego Iohannes frater uester. non carnali cognatioẽ, sed C
ꝑ spũali regeneratione per sacrm baptismi. e ¶ Et particeps in t.
Nã, ꝓpter Christum fuit mersus in feruentis olei dolũ. f ¶ Et re.
cælesti. ad qd' oportet per multas tribulationes intrare, Act. xiiij.
g ¶ Et patien. in Christ. Ie. i., ꝓpter Iesum, quia dat patientiã in
tribulationibus. h ¶ Fui in insu. quæ
app. Path. De feruentis enim olei dolio
non adustus exiens, sed vt fortis athleta
punctus ad insulã Pathmos fuit in exiliũ
relegatus, in qua domino reuelante Apo
calypsim cõscripsit: & sic tangitur locus.
i ¶ Propter uerbum dei & te. Ie. In
quo tãgitur cã suæ relegationis, ꝓpr hoc
em q̃ nolebat Christũ negare, nec à pdi
catione noĩs ei⁹ cessare, fuit in exiliũ relegatus. Consequenter tangitur reuelatiõis
tps, cũ dr̃: k ¶ Fui in spi. i. in extasi mẽtis. l ¶ In domi. die. q̃ deputata est cõtẽplationi diuinę, & p cõsequens apta est
reuelatiõi fiendæ. m ¶ Et audi. Hic cõ Diuisio
sequẽter tãgit in breui reuelationis materia & modus. Et diuidit in quatuor ptes,
qa primo ponitur reuelantis descriptio. † j. 4. a.
secundò audiẽtis trepidatio, ibi: Et cum
vi. tertio timẽtis cõsolatio, ibi: Et posuit.
q̃rto scribentis informatio, ibi: Scribe ergo. Circa primũ dicit: Et audiui post
me uo. ma. tan. tu. In quo designat virtus & autoritas angeli loquentis in persona Christi. n ¶ Dicẽ. mihi. o ¶ Quod
ui. in s. li. ad instructionẽ fideliũ. p ¶ Et
mit. sec. &c. Eph. & Smyr. his em sęptẽ ecclĩs primo scripsit: & consequẽter
alĩs vniuersis, vt ꝓdictũ est, & in persecutione amplius apparebit. q ¶ Et consum. Per hãc cõuersionẽ intelligit, q̃ ĩ apprehensiõe reuelationis diuinæ oportet
mentem à terrenis auerti, & ad cęlestia cõuerti. r ¶ Vt ui. uo. i. vocis prolatorem
qa vox ꝓprie non est visibilis. potest tñ D
sic exponi: Vt ui. u. i. ꝓciperẽ, sicut Exo.
xix. c. Cunctus autem populus videbat
voces. s ¶ Et conuersus uidi septem
cã. au. septem ecclesias significãtia, vt ex
ponitur infra. t ¶ Et in medio sep. c.
au. si. fi. ho. i. angelum repręsentantem
Christum, qui filius hominis frequenter
in euangelio noĩat, vt patet intuẽti. & vt † vestie ad
ostendatur quòd ille q apparebat erat an pedes vsq;
gelus & non Christus: ideo non dicitur demissa
hic quòd Iohannes viderit filium hominis, sed similem filio hominis. Per hoc autem quòd dicitur: In
medio septem candelabrorũ, intelligitur q̃ Christ⁹ est in medio ecclesiarũ in noĩe ei⁹ cõsecretarũ, secundũ q̃ dicit Matt. vlti. d.
Ecce vobiscũ sum oĩbus diebus vsq; ad consummationem seculi.
v ¶ Vestitum podere. est autem poderis vestis sacerdotalis linea quæ cõmuniter dicitur alba. & dicit à pos qd' est pes, & hæreo
hæres, quasi pedibus hærens: nam attingit vsq; ad pedes. x ¶ Et
præcinctũ ad mamillas. Per præcinctionẽ ad renes intelligitur
restrictio carnis. quæ ꝓcipitur in veteri Testamẽto. Per eam
autem quæ est ad mamillas circa pectus intelligitur restrictio.
mentis Moraliter
y &c., ꝓpr qd' talis ẽ benevol⁹ ad audiẽdũ dei y ba, q̃ tradũt ĩ sacra
scriptura. s ¶ Et cõuersus uidi septẽ cãdelabra au. &c. secundum sensum literalem per similem filio hominis existentem in
medio candelabrorum, intelligitur Christus existens in medio ecclesiarum per orbem diffusarum ad conseruationem & consolationem earum, sicut promisit Matthęi vltimo. d. Ecce vobiscum sum omnibus diebus &c. Moraliter autem per Christum potest
intelligi quilibet bonus prælatus, eo quòd est eius vicarius: propter quod dicitur Lucæ. x. c. Qui vos audit me audit. ideo prælatus debet esse similis filio hominis, i. dest Christo, cui debet eius vicarius conformari quantum potest fragilitas nostra pati. v ¶ Vestitũ podere. i. tũica linea alba vsq; ad talum pertingentem, per
quam significatur castitas perseuerãs vsq; ad finem vitæ. x ¶ Et
præcinctum ad mamillas zona aurea. Per zonam auream
significatur charitas, quæ pretiosior est virtutibus alĩs sicut aurum cæteris metallis. Et bene dicitur zona, quia iungit & stringit
hominem cum deo & proximo dilectione firma, & dicitur esse cir

a ¶Capilli erãt cã.i.sancti extenuati,& adhærentes ipsi capiti, E vel cogitationes eius. b ¶Tan.la.Vt,sicut lana alba apta est ad quoscunque colores accipiendos , sic sancti ad tribulationes. c ¶Nix.Nix candor immortalitatis,quia cãdidior oĩ creatura. d ¶Oculi.i.dona spũsãcti.Qui sunt Christi habentis & dantis, sunt ecclĩæ accipiẽtis, q̃ illuminãt & faciunt ardere.Vel oculi sunt ipi spũales in ecclesia,vel diuina præcepta. e ¶Et pedes.i.vltimi fideles,qui multis cõcussionib⁹ non retinebũt priorẽ naturams sicut aurichalcũ,qđ sæepe incẽdit,& melioré accipit colorẽ. f ¶In ca.arden. In alia translatione habeť,aurichalco Libani,p qđ ostẽdit,qp in illa regione vbi dñs crucifixus est,maxime illa tribulatio est valitura. g ¶Et uox.i.pdicatio ei⁹ obtinet vim aquæ,qa mũdat.vel,quam vocẽ receperunt iã multi ppli.qui cõparant aquã ,pter fluxũ.tanto magis constare debetis.Vel vox datrix multarum aquarũ.i.gratiarum.vnde vox sequitur h ¶Stellas.Stellę episcopi,qui debent aliis lucere verbo & exemplo vitæ,qui etsi peccauerunt, stellę vocanť,sed m qp initituti sunt:quos habet in dextera.i.in potioribus donis,quæ per dexteram significant.i ¶Et ex ore.i. de insinuatione exiuit pdicatio,quę vtrũq; secat, in veteri Testa.carnalia opa,in nouo cõpiscentias: vñ: Nõ em̃ vos estis qui loquimini,sed spiritus patris vestri,qui loquitur in vobis. k ¶Sicut sol lu.ĩ ui.i. ĩ meridie sine nubib⁹.Vel sicut ipe Christus in resurrectione.Vel, quando fixus erit in æternũ. l ¶Et cũ ui.Ecce Iohãnes qui stare videbatur,viso dño cecidit tanq̃ mortuus,quia vnusquisq; virsanctus quanto se ad contẽplãdũ diuinitatẽ alti⁹ erexerit,tanto apud F se introrsum inferius cadit,quia in comparatione dei eius magni Iob.42.a. tudo quã persuasi,facile despicitur.Hinc est,qp Abraham viso domino se puluerẽ & cinerẽ cognouit.Item Iob:Auditu auris audiui te &c. m ¶Cecidi.q ,pieci curã humanitatis ad similitudinẽ vltimorũ fidelĩũ. n ¶Tanquã mor.Mortu⁹ mundo,viu⁹ deo, vel nil terrenitatis cupiens. o ¶Dexterã suã.s.sanctũspm̃ consortantem.i.auxiliũ suum. p ¶Noli ti.pati pro me tribulationes & mortẽ,qa ego q nõ indigebam ,pter me,cũ sim prmus & nouissimus, fui mortuus & viuus. q ¶Sum uiuens. Sed non ideo terreamini,quia manifeste surrexi,nec amplius morior.

☞Et habeo

Nicolaus de Lyra.

☙mẽtis q̃ pcipiť in nouo:vñ Mat.v.c.Audistis qa dictũ est antiqs:nõ mœchaberis.ego aũt dico vobis:Quicũq; viderit mulierẽ ad concupiscẽdũ eã,iã est mœchatus ea in corde suo.Apparitio vero angeli fiebat ad designãdũ continẽtiã,q̃ debet esse in ministris Christi pro statu noui Test.Sciendum tamẽ,qp lex vetus prohibebat cõcupiscẽti ã alienę vxoris,Exo.xx.c.Nõ cõcu.vxo.,pxi.tui.tñ qa nõ puniebat,nec puniẽdum apte dicebat,iõ dr̃ gl.Phili.ĩ.qp lex vet⁹ ,phibebat manũ,nõ animũ:qa nõ ita expresse & efficaciť ,prohibebat sicut lex noua.& qđ modicũ est,q̃si nihil reputať,libro.ĩj. Physicorũ. a ¶Caput ãt ei⁹ & ca.er.can.Appebat em̃ angelus in specie sacerdotis, qa vestitutus podere:& etiã iudicis,in hoc qp gladi⁹ ex vtraq; pte acut⁹ ,pcedebat de ore ei⁹,vt habeť.j.maturitas autẽ ætatis & morũ,quæ p caniciem designatur,decet iudices & sacerdotes,propter qđ in canicie apparebat. econtrario vero ĩ decens est iuueni canicies,& ideo Christus Can.v.vbi describitur vt iuuenis sponsus,dicunť eius capilli nigri,comæ capitis eius sicut elatæ palmarum,nigræ quasi coruus. b ¶Et oc.&c ue.flã.ig.nam acuties sui visus pertingit vsq; ad intima rerum cognoscenda. Omnia enim nuda & aperta sunt oculis eius. Heb.iiij. c ¶Et pe.e.si.au.ignito:iõ subdit: d ¶Sicut in ca.ar.inquo designat ardor tribulationis Christi fidelib⁹ iminẽtis.e ¶Et uox illi⁹ tãquã uox aquarũ multa.In quo notať virt⁹ & autoritas loquẽtis,sicut ,ã.per vocẽ tubę,est em̃ eadem significatio replicata per illã similitudinem ad maiorem expressionem. f ¶Et ha.&c. te.sep.i.cpos,vt exponitur in fine ca.qui dicunť stellæ,quia debẽt ecclesiam illuminare vita pariter & doctrina,Dan.xij.Qui ad iustitiam eruditi plurimos, quasi stellæ in perpetuas æternitates

a ¶Cingulo charitatis,quia dilectionem seruat.
a zonã aurea.Caput autem eius & ca a
a ¶i.vestimenta contra frigus & vitia.
b pilli erant candidi tanq̃ lanã alba, b
a ¶Immortalitas cum gloria,gloriosior est omni creatura. b ¶Et fideles in ecclesia,qui ex vtraq; parte videre debent.
c d & tãnq̃ nix.† Et oculi eius uelut c d
e flamma ignis,& pedes eius similes e
a ¶Non cuilibet,sed
f †aurichalco,sicut in camino †ardenti.Et uox illius tanq̃ uox aquarum f g
multarum , & habebat in dextera
¶Per prædicatores vel scripturas.
h i sua stellas septem.† Et ex ore eius g
¶Iusti similes ipsi lucebunt.i.sient similes illi.
k †& facies eius sicut sol lucet in uir h
¶Quia.
l m tute sua.Et cum uidissem eum ceci i l
n di ad pedes eius tanquam mortuus,
a ¶.i.super vires humanitatis meę. k
o & posuit dexteram suam supẽ me
¶Ideo.
p dicens : Noli timere :† Ego sum m
¶Æternaliter.
primus & nouissimus , & uiuus a
¶Secundum carnem.¶Propter vos.
q & fui mortuus , & ecce sum uiuens o p

æternitates.Dicitur autẽ esse in dextera Christi:sine quo nõ possũt G recte opari,Ioh.xv.a.Sine me nihil potestis facere .hoc dicit apostolis,quorum successores sunt episcopi in ecclesia dei , vt dicit in Decretis di.xxj.ca.In nouo Testamẽto.g ¶Et ex ore eius gla. utraque parte acu.exi.i.sententia iusta. h ¶Et facies eius sicut sol lucet in uirtute sua.Nam est lux vera quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum, Ioh. j.a. i ¶Et cum uidissem eum ceci di ad pedes eius.Hic consequenter ponitur Iohannis trepidatio , cum dicitur: Et cum ui.eum ceci.ad pe.Hoc autẽ factum est,ad declarandum fragilitatem humanam iuxta virtutem angelicam.Si mile legitur de Daniele in angeli visione,Dañ.x.hoc tamẽ magis habet locum in proposito,in quo angelus apparebat †ardites vt repręsentãs personam diuinam, vt pdictum est,quę incomparabiliter excedit angelicam. k ¶Et posuit dexteram suam super. Hic consequenter ponitur timentis consolatio,cum dicitur: †De primo. Et posuit dexteram suam super me cap. ore. in prin.Isa ad confortandum fragilitatem meam.lõ subditur,dicens: l ¶Noli timere. & subdit rationem: m ¶Ego sum primus & nouissimus . per hocidem signatur quod supra dicitur:Ego sum alpha & o , &c. Similiter exponatur quasi dicat,potẽs sum te saluare,ideo nõ debes timere. o ¶Et fui mortuus. in humanitate assumpta pro generis humani salute,propter quod non debes timere. p ¶Et ecce sum ui.in se.se.qa Infra.a.c. Christ⁹ hõ resurrexit ad vitã imortalem.

☙Et habeo Moraliter

☞ ca mamillas,id est ,ppe cor,quia quod H charitate diligiť, corde habetur. a ¶Caput autem eius & capilli erant cadidi.Per quod significatur maturitas mortis & ætatis. b ¶Et oculi eius uelut flamma ignis.Per quod significatur viuacitas intellectus in cognitione veritatis. c ¶Et pedes eius similes aurichalco sicut in camino ardenti. Per quod significatur feruor affectionis ad procurandum honorem dei & salutem proximi. e ¶Et uox illius tanquam uox aquarum multarum.Per quam significatur efficacia verbi tam in prędicando q̃ in corripiendo , quæ debet esse in plato.f ¶Et habebat in dextera sua stellas septem.Per stellas significãtur sapientes alios dirigentes,Daniel.duodecimo.b.Qui ad iusticiam eruditi plurimos,quasi stellæ in perpetuas æternitates. Item qa septem diebus omne tempus reuoluitur , recte septenario numero vniuersitas designatur. Prælatus igitur septem stellas habet in sua dextera , quando sapientes suæ dioecesis sunt de consilio ac familiaritate sua. g ¶Et ex ore eius gladius exutraque parte acutus exibat . Per quod ostenditur , quòd sententia prælati debet esse tic iusta , quòd non faueat iniustè vni parti vel alteri. h ¶Et facies eius sicut sol lucet in uirtute sua. Nam aspectus talis superioris est delectabilis omnibus bonis. De quo potest dici illud Ecclesiast. vndecimo.Dulce lumen & delectabile est oculis videre solem. i ¶Et cum uidissem, cecidi ad pedes eius tanquam mortuus. Per hoc significatur reuerentia quæ bono prælato debetur. k ¶Et posuit dexteram suam super me dicens: Noli timere. quia sicut subditus debet prælatum reuereri , sic versa vice prælatus debet subditum consolari. m ¶Ego sum primus & nouissimus. Quia bonus prælatus debet esse primus ad laborem , & nouissimus ad requiem temporalem. 1.Timo.5.a Vnde super illud Apostoli: Qui episcopatum desiderat,bonum opus desiderat. Dicit quædam Glossa : hoc dictum fuit quando is qui populis præficiebatur primus ad tormenta ducebatur. & hoc patet per effectum , si tempus ecclesiæ primitiuæ ad memoriam reducatur. n ¶Et uiuus. vita gratiæ.Nam etsi bonus prælatus de hoc non habeat certitudinem, habet tamen probabilem coniecturam , & aliquando certus est per reuelationem diuinam. o ¶Et fui mortuus. saltem morte originalis culpæ. p ¶Et ecce sum uiuens in secula seculorum. quia iustus proprie non moritur , sed transit de vita gratiæ ad vitam gloriæ sempiternam. Propter quod obitus sanctorum natale dicitur ipsorum.

☞Et habeo

17 a ¶Et habeo. Et ideo non patiar vos tētari supra q̄ potestis ferre, quia habeo potestatem super diabolum & super membra eius.
1.Cor.10.c ¶Qui clauem alicuius domus habet, quē vult intromittit, & quē vult ab ingressu domus repellit. Claues igitur mortis & inferni possidet, quia quos vult, à dānatione ppetuæ mortis liberat: quos vult autē eodem dānationis periculo iustē remanere finit. b ¶Mortis & inferni. Diabolus est mors, quia causa est pēi, id ē mortis: ministri eius infern⁹, in quib⁹ habet locū. c ¶Quæ opor. fieri post h. In vltimis fidelibus. per quorū exemplū istū multū debēt animari. d ¶Sacramē. s. mysterium, vbi aliud videtur, & aliud intelligitur. ¶Hæc prima visio est de correptione ecclesiarum. Angelus allegoriā ingrediens, vt doceat vbiq; debere reqri.

GLOS.ORDI.

Cap. II.

ET ange. i. ep̄o scribit, de manu cuius peccata subditorum requirit, & sine cuius consensu subditos iudicare non p̄sumit ipse Iohannes. f ¶Ephesi. Ephesus secundum bene persistentium partē voluntas interpretatur, quorum operib⁹ delectatur, de quibus proponit, vt per horū exemplū q̄ lapsi fuerant corrigant, sc̄d'm q̄ Ephesus interpretatur consiliū. i. indigens consilio, siue lapsus profund⁹, vel voluntas mea. g ¶Septem. Incipit singulares admonitiones, quę singulæ & vniuersales esse possūt secundum diuersa membra cuiuslibet ecclesiæ. h ¶Nō potes susti. vi humanitatis. Vel, non possustin. malos quin emendes vel expellas.
i ¶Tentasti eos. Non tentantur nisi q intus sunt in ecclesia. k ¶Sustinuisti p
B pter no. me. Vel hoc non fecisti pro hūana laude, sed propter nomen meum glorificandum. l ¶Et non de. Notat causam humani defectus fuisse nisi auxilium præuenisset. m ¶Sed habeo aduersū. Vel ep̄s in persona sua, affectus tædio vitiorum in subditis, vel subditi amore terre
✻ & tulisti 1.Reg.2.c norum. Eli sacerdos fuit bonus, & tamen dānatus est, qa filios corrigere nolebat.

☞ Mouebo

Nicolaus de Lyra

✠ a ¶Et habeo cla. mor. i. prātem educendi inde iustos, qd' fecit in sua resurrectione, & ibi recludendi impios, quod maxime faciet in iudicio finali dicēs illud terribile verbum Mat.xxv.d. Ite maledicti in ignē æternum. b ¶Scribe ergo. Hic consequenter ponitur scribentis informatio. in quo etiam tangitur materia huius libri in quodam generali, cum dicitur. Scribe ergo q̄ vi. i. apparitionem iā dictā. c ¶Et q̄ sunt. i. tribulationem ecclesię iā ichoarā, & circa finē mūdi magis ingraiescentem. iō subditur: d ¶Et q̄ oportet fieri post hæc. Sacramentū septem stellarum quas uidisti in dextera mea, & septem candelabra aurea: Septē stellæ, angeli sunt septem ecclesiarum: & septem candelabra, septem ecclesiæ sunt.

Cap. II.

ET angelo Ephesi ecclesiæ scribe: Hæc dicit qui tēnet septem stellas in dextera sua, qui ambulat in medio septem candelabrorū aureorum. Scio opera tua, & lāborem tuum, & patientiā tuam: & quia non potes sustinere mālos, & tentasti eos qui se dicunt apostolos esse, & non sunt: & inuenisti eos mendāces ✻. Et pātientiam habes, & sustinuisti propter nomen meum, & non defecisti. Sed habeo aduersum te ✻, q̄ charitatem

Prima diuiditur ī septem ptes secundum septē ecclesias, q̄ patebūt C
ꝓsequendo. in prima verō parte informatur ecclia Ephesina, cui⁹
p̄mittit cōmendatio, vt melius recipiatur sequens correctio q̄ ponitur ibi: Sed habeo aduersum te. In pria parte dicitur: h ¶Et an.
Ephe. ec. i. eius episcopo, sicut prædictum est. & ita accipiatur ī sequentibus. Et informādo ep̄m qui est caput illius ecclesię informat populum sibi subditum, vt ex sequentibus apparebit. †Isa.22.f.
Dicunt autem expositores cōiter, q̄ ipse Iob.12.c.
fuit Timothe⁹ Pauli discipulus quē' constituit episcopum ecclesiæ Ephesinę, sicut dictum est supra. j. Timoth. j. tamen btūs Infra.3.b.
Iohannes apostolus erat super oēs ep̄os Asiæ, cuius ecclesias fundauit & rexit, vt habetur in libro illustrium virorū, tamē communiter manebat Ephesi. i ¶Hæc di. qui te. sep. stel. exponatur vt supra.
k ¶Scio opera tua. id est approbo.
l ¶Et la. i. tribulatiōem ab aduersarijs fidei. m ¶Et pa. tuam. in tribulatione tibi susceptata. n ¶Et quia. n. p. sus. mecum eis communicando, sed magis eos
D
rencis à consortio fidelium, ne corrumpatur malis eorum. o ¶Et ten. eos. experimentum accipiendo de ipsis per vitam eorum & doctrinam. p ¶Qui se d. apostolos esse. i. a Christo missos ad docendum populum. q ¶Et non sunt. sed magis subuersores fidelium, quales rant Ebion & Cherinthus & cæteri hæretici, q tunc in Asia surrexerunt, & similiter pseudo apostoli qui dicebāt se missos ab apostolis in Ierusalem manentibus. s. Petro & Iacobo: & sub hoc prætextu, falso tamen docebāt observationem legalium simul cum euangelio esse necessariam ad salutē, vt patuit supra in epistolis Pauli in pluribus locis. r ¶Et inueniſti eos mendaces. Non solum in doctrina. sed etiā in vita: quia exterius sanctitatem simulabant vt simplices magis decciperent. s ¶Et patientiam habes. in tribulationibus, q̄s excitauerunt contra te. t ¶Et sustinuisti propter nomen meum. non propter inanem gloriam. v ¶Sed habeo aduersum te. Hic consequenter subdit correctio, & vt melius portetur cōmendatio, subditur ibi: Sed hoc habes. Circa primum dicitur: Sed habeo aduersū te. defectum corrigendum, quod subditur cū dr: x ¶Quod charitatem tuā p. i. ōpa charitatis, q̄ habuisti in principio tuę cōuersiōis. ✻ pauca

✠ Reliquisti

Moraliter Morali. h ¶Et angelo Ephe. Ephesus consilium meum interpretatur ideo hæc scriptura moraliter dirigitur illorum congregationi, qui non solum ad præcepta decalogi, sed etiam ad euangelij consilia saltem aliqua sunt obligati, cuiusmodi ꝓprię sunt religiosi. i ¶Hæc dicit qui tenet septem stellas in dextera sua. id est Christus secundum sensum literalem. k ¶Scio opera tua. id est approbo. nam bonorum religiosorum opera à deo sunt approbata. m ¶Et patientiam tuam. quę religiosis est necessaria. nam in religione quacunque sunt aliqua grauia sustinēda. n ¶Et quia non potes sustinere malos. Nam in religione bene dispositā seruatur disciplina regularis, quia puniuntur. o ¶Et tentasti eos qui se dicunt apostolos. Per istos intelligi possunt hypocritæ, qui sub specie maioris sanctitatis quærunt latenter peccare: & quando de talibus experimentum habetur, deijciuntur, quia mendaces inueniuntur. Quia tñ tales habēt aliquādo potentes de fensores, inde est, ꝙ arguentes eorum maliciam aliquando sustinere habent iniuriam, propter quam tamen non debēt deficere à veritate. v ¶Sed habeo aduersum te, quòd charitatem tuam primam reliquisti. id est feruorem deuotionis ad deum, & pietatis ad proximum. Omnis enim religio quantumcūque bene steterit in obseruantijs regularibus, tamen multum declinasse videtur à paternis traditionibus, propter quod non dicitur hic charitatem reliquisti absolutē, sed charitatem primam, id est aliquem perfectionis gradum à primis patribus obseruatum. vnde debem⁹ recordari, & ad primū gradum q̄tum possum⁹ reuerti. iō subdit:

NICO.DE LYRA.

Cap. II.

Diuisio ET angelo Ephesi. Finito prooemio, hic incipit tractatus. Et diuidit ī duas partes. nā primo informatur septē ecclesiæ in speciali, sc̄d'ē tota ecclesia ī generali. iij. cap.

Prima

a ¶ Mouebo cãde. Auferã virtutes & dona spũssancti, per quę
E sunt constituta candelabra. b ¶ Sed hoc habes bo. Quãuis hoc
ẽ aduersum te, tñ nõ desperes, qa habes bonũ. c ¶ Facta. i. com-
munem vsum mulierũ & comestionem idolothitorũ. d ¶ Nico.
Nicola⁹ stultus popul⁹. i. Gẽtiles deũ ignorantes, publice vxorib⁹
vtẽtes, q idolothita comedũt, & Iouem
regnare credunt. Hætetici quoq; stulti
apud deũ, quibus error idolorũ cultura
imputatur, & fornicantur, immundicię
carnis seruientes. stultiq; Iudęi. stulti etiã
falsi Christiani qui terrenis dediti colũt
mũdũ. e ¶ Qui habet aurẽ. Cur au-
diendũ q perseuerãti Christus est lignũ
vitæ, qa vmbraculũ & robur & dãs fru
ctũ. i. corpus & sanguinẽ, & hic & maxie
in futuro. f ¶ Smyrnæ. Smyrna canti
cũ interpretatur, vel quasi myrrha: ẽt cã
†24.q.3.c. quidam. ticum in quib⁹ delectatur. myrrha sic est
Nicolaitæ est amara vt etiã corpora à putredie ser
uet. g ¶ Hæc dí. prí. Talem describit
Christum q valeat ad consolationẽ eo-
rũ quib⁹ tribulationes ingerũtur. Hæc
dicit prí. q. d. ne deficiatis vos, qa ego
tãtus propter vos passus sũ mortẽ, de q
resurrexi: quod idem expectetis & vos.
h ¶ Aliquos ex u. Hic patet, q nõ de
vno solo, sed de pluribus intelligatur.
i ¶ Vt tente. i. vt ꝓbemini, vel despe-
cti habeamini ĩ diabolo & mẽbris eius.

☞ Diebus

Nicolaus de Lyra.

a ¶ Reliquisti. Ex hoc apparet qd̃
supra dictũ est. s. q verbũ domini dirigi
tur ad epm non solũ pro se, sed etiam ꝓ
populo sibi subdito. Nam cũ Timothe
us esset Pauli specialis discipulus, & pre
dilect⁹, non est verisimile, q processerit
in spiritualibus deficiendo, sed magis ꝓ
ficiendo. ꝓpter qd̃ istud intelligitur de
populo sibi subdito. Consueuerũt enim
F sustentare pauperes Christianos feruen-
ter & deuotẽ, & eleemosynam mittere fi
delibus in Ierlm habitantib⁹, q suas pos
†De pœ. dí. sessiones vẽdiderant ad sustentationem
stin. 2. c. si ei Christo credentiũ, vt patet Act. iiij. & re
ver. Iohan- frigeratus erat ab hoc feruore. iõ nõ dr̃
nes. q reliquerit simplr charitatem, sed pri
mã. i. feruoris gradum prius habitũ, ad
quem reducitur, cum dicitur: b ¶ Memor esto itaq; unde ex.
i. a quanto gradu charitatis. c ¶ Et age pœ. de omissione tãti bo
ni. d ¶ Et prima opera fac. i. sic feruenter & deuotẽ sicut prius.
Ex hoc patet, q noie angeli nõ intelligit̃ hic angelus sctũs custos ec
clesiæ Ephesinæ, vt voluerunt aliqui dicere. nam angeli scti nõ pos
sunt ab aliquo gradu suæ perfectionis excidere. e ¶ Sin autem.
supple te corrigas. f ¶ Venio tí. ad te puniẽdum. g ¶ Et moue
bo candela. subtrahendo subditos tuos ab obedientia tua, vt ex-
ponunt aliqui. Sed hoc non videtur bene dictum, quia sic culpa
principaliter retorqueret in epm, & non in populũ, qd̃ ẽ ꝓbatũ
Posset etiã dici, q infrigidatio dicta primæ charitatis non contigit tpe tãti doctoris. s. Timothei, sed alterius sibi succedentis. nã illo
tpe epi scti q ppso ꝓficiebantur, primi ad tormẽta ducebãtur, & sic
frequenter mutabant. Illi em̃ q dicũt q Timothe⁹ hic intelligit̃ an
gelus Ephesi ecclesiæ, mouentur ex hoc q circa illa tpa null⁹ eo ex-
cellentior inuenit rexisse eccl̃iam Ephesinã: & hoc magis mouet ad
oppositũ, qa tpe ꝓlati excellentioris minus contingũt defect⁹ ĩ ec-
clesia sibi cõmissa. ꝓpter qd̃ saluo meliori iudicio magis videt, q
fuerit ali⁹ à sctõ Timotheo. h ¶ Sed hoc ha. Hic cõsequnt̃ subdit
cõmẽdatio, vt more boni Samaritani post vinũ mortificatiuũ in-
fundatur oleũ lenitiuũ, cũ dr̃: Sed hoc ha. s. bonũ & cõmendatiõe
dignũ. i ¶ Qui odi. fa. Nico. nõ dixit Nicolaitas, sed facta: quia
personæ sunt ex charitate diligendæ, sed eorũ vitia odio sunt habẽ
Hęresis Ni da. Iste Nicolaus fuit in primitiua ecclesia habens valde pulchram
colaitarum vxorem, & impositum fuit sibi, q nimis zelabat eã. ꝓpter qd̃ ad
ostendendũ cõtrariũ cecidit in peius vitiũ, sed m illud poeticũ: De
cidit ĩ Scyllã cupiẽs vitare Charybdim. Exposuit eĩ vxorẽ suã alijs
Christianis, dicẽs erronee sic vxores esse cõicandas, sicut & alias res.
Dicitur in scholastica historia libr. iij. ca. xix. q Nicolaus ipse vixit
sancte

a ¶ Quoniam quidem aduersum te est.

tuam primam reliquisti. † Mẽmor [a] [b]
esto itaq; unde excideris, & age pœ- [c]
¶ Dignos fructus pœnitentiæ. a ¶ Primis similia opera.
¶ Sed.
nitentiam, & primã opera fac. Sin [d]
¶ Vt anima & corpore interficiam.
a autem, uenio tibi, & mouebo cande [f] [g]
a ¶ Id est in hoc q interpretatur voluntas.
labrum tuum de lõco suo, nisi pœni
¶ Hic iterum voluntas.
b tentiam egeris. Sed hoc habes bo- [h]
c d num, † quia odisti facta Nicolaita- [i]
a ¶ Quæ ideo odisti, quia & me odisse vides.
b ¶ Quæ vni dico, omnibus dico.
c rum, quæ & ego odi. Qui habet au [k]
a ¶ Diuinum intellectum. b ¶ Id est trinitas.
rem, audiat quid spiritus dicat ec- [l] [m]
clesijs. Vincenti dabo edere de li- [n] [o]
a ¶ In horto deliciarum. i. ecclesia.
gno uitæ, quod est in † paradiso dei
a ¶ Secundum humanitatem.
f mẽi. Et angelo Smyrnæ ecclesię scri [p]
g be: Hęc dicit primus & nouissimus [q]
qui fuit mortuus, & uiuit. Scio* tri- [r]
¶ Ad literam.
bulationem tuam, & paupertatem [s]
a ¶ In spe remmerationis. ¶ Nulla pestis efficacior q̃ domesticus hostis. ¶ Cuenulus miseriæ tribulatis si inflammantur.
tuam: sed diues es, & † blasphemaris [t] [v]
a ¶ Confitentes. NSi filij Abrahæ essent, opera Abrahæ facerent.
ab his qui se dicunt Iudæos esse, &
a ¶. i. congregatio sathanæ. i. aduersarij.
non sunt: sed sunt synagoga sathanę. [x]
¶ Sed tamen.
Nihil horũ timeas quæ passurus es. [y]
¶ An patiar.
h † Ecce missur⁹ est diabol⁹ aliqs ex uo- [z]
¶ Carcerem ponit pro omni tribulatione.
i bis ĩ carcerẽ, ut tẽtemini, & habebitis [a] [b]

sãctè & castè, sed alij ĩcõtinentes hoc dixerũt. k ¶ Qui ha. au. i. ítel- G
lectum capacem. i ¶ Audiat. i. mente capiat. m ¶ Quid spũs.
Ex hoc patet, q licet sermo dirigat̃ hic primo ecclesiæ Ephesinę, tñ
cõsequnt̃ dirigit̃ oĩb⁹ alijs p orbem cõstitutis, vt dictũ est. ẽ. n ¶ Vi
cẽ. mũdũ, & carnẽ & diabolũ. o ¶ Da. ede. de lí. ui. istud lignũ
Christus est, vt hr̃ in fine huius libri, q̃ fruũ
tur btĩ. nã eius diuinitate reficiuntur interi
ùs, & eius hũanitate exterius, sed m q dicit
Aug. super illud Ioh. x. b. Ingredietur & e- † 50. dist. c.
greditur, & pascua inueniet. p ¶ Et ange qa sanctitas
lo. Hæc est secunda pars principalis, in qua tua. c. dño.
informatur ecclesia Smyrnensis. cui⁹ ponit De pœ. dist.
hic commendatio, cum dicitur: Et angel. 1. c. sunt q
Smyr. ec. iste fuit sanctus Policarpus secũ arbitrãt. c.
dum doctores communiter. q ¶ Hæc di miror.
cit prí. Exponatur vt supra. r ¶ Scio tri.
tuam. i. approbo in ea tuam patientiam.
s ¶ Et pauper. tuam. in temporalibus.
t ¶ Sed dí. es. in spiritualibus. v ¶ Et b.
&c. & non sunt. secundum veritatem.
x ¶ Sed sunt sy. Sa. quia sunt obstinati ĩ
sua infidelitate contra Christum. Secundũ
em̃ q dr̃ ecclesiasticæ historiæ lib. iij. ca. xij.
in ciuitate Smyrnęorum multi Iudæi habi
tabant qui incitauerũt Gẽtiles ad persequn
dũ grauiter Christianos: in qua persecutio-
ne plurimi nõ solũ fuerũt suis rebus spolia-
ti, sed etiam martyrio coronati, inter quos † medio pa
btũs Policarpus fuit in ignem proiectus: & radisi dei.
cũ ignis eũ non læderet, gladio percuss⁹ mi-
grauit ad dominũ. ideo subditur. y ¶ Ni-
hil horum ti. q. d. me protegente ꝑ marty- y opera tua
rij palmam transibis ad gloriam. z ¶ Ec-
ce mis. est día. quia ad hoc faciendum inci
tabit infideles. a ¶ Vt tente. i. probemini
sicut aurum i fornace. ista tamẽ probatio nõ † blaspho-
est ex intẽtione diaboli, quia non intẽdit tri miam eorũ
bulatorum bonum, sed ex intentione dei
qui ex malis elicit bona: & sic ex sæuitia ty-
rannorum elicuit patientiam martyrum & H
coronam. b ¶ Et habe. Istud exponitur
multipliciter. Vno modo referendo ad tri-
bulationẽ ecclesiæ gñaliter, cuius à doctori
bus dicũt eẽ decẽ tribulationes, q̃ signanť hic
ꝑ decẽ dies. Alio mõ, vt ꝑ decẽ dier⁹ tribula
tionem intelligatur tribulatio pfecta, qa de
narius est nu
merus plicationes.

b ¶ Memor esto &c. sin au. ue. t. i. nõ Moraliter
habebis coram deo tantum meritum, sicut
si redire ad statum pristinum. h ¶ Sed hoc ha. Isti sec̃m sẽsũ lite
ralem dicebant, q vxores debent esse cões alijs sicut aliæ res, de qui
bus dicitur Act. iiij. g. Erant illis omnia cõia. Et ideo per istas Nico
laitas significantur illi qui sunt nimis ad luxuriam relaxati, & in oĩ
religiõe isti sunt exosi. k ¶ Qui habet aurem. s. cordis & corpo
ris. audiat. s. cũ effectu impletionis. & subditur præmium, cum di
citur: n ¶ Vincenti. scilicet tentationes mundi, carnis & diaboli.
o ¶ Dabo edere. de lí. ui. i. dabo ei fruitionem bonitatis Chri
sti, qui est vere lignum vitæ. p ¶ Et an. Smyr. eccle. Smyrna in
terpretatur canticum & myrrha, propter quod moraliter hæc scri-
ptura dirigitur illis qui tribulationes patienter sustinent, nec fran
guntur per impatientiam, sed magis aliquando de virtute consta
tiæ gloriantur, sicut dicitur Act. v. g. Ibant gaudentes à conspectu
concilij, qm̃ digni habiti sunt pro nomine Iesu contumeliã pati, &
talibus dicit Christ⁹: r ¶ Scio tri. tuã. i. approbo, s ¶ Et pau.
tuam. in temporalibus. t ¶ Sed dí. es. i. spiritualibus. v ¶ Et b.
ab h. Hoc nomen ad Christianitatem est translatum, sicut dicitur
Ro. ij. d. Non enim qui in manifesto Iudæ⁹ est, neq; q ĩ manifesto
est ĩ carne circũcisio, sed q ĩ absco'dito Iudę⁹ ẽ, & circũcisio cordis in
spũ, nõ lra, cui⁹ laus nõ ab hoĩbus, sed ex deo est. Igit̃ ꝑ illos qui di-
cũt se esse Iudęos & nõ sũt, significant̃ mali Christiani, q Christum
ỹ bo cõfitent̃, sed morib⁹ nõ sequunt̃. de quibus dicitur ad Titũ. j.
d. Cõfitentur se nosse deũ: factis aũt negãt. Et tales pessimi frequen
ter blasphemant innocentes afflictos, dicentes q meruerũt maiora
pati, & procurant aliquando pœnas eorum augmentari. Ideo sub
ditur: z ¶ Ecce missurus est diabo. Hoc enim facit diabolus
per malos homines qui sunt eius membra. b ¶ Et habebitis
tribulationem &c. Per quos significatur totum tempus vsque
ad finem seculi, eo quòd omnes numeri sequẽtes denarium sunt re

a ¶Dieb⁹ de.i.tēpore illi⁹ belli.deus enim suos ad bella mittēs decalogo armat.Vel.x.dieb⁹.i.toto hoc tpe ī q̄ p septē dies cōtra tria principalia vitia pugnaē,auaritiā,cupiditatē,vanā gloriam.
b ¶A mor.se.Prima mors animę in peccatis.secunda in pœnis.pria mors corporis quādo dissoluit,sed'a,quādo dānabit ī iudicio.c ¶Romphęam. Exigit vt isti hūe gladium habeant in electione bonorum & reprobatione malorum. d ¶Nō negasti fidem meam.Tribulatio iustis illuminatio,contumacibus correptio,obstinatis exæcatio. f ¶Balaam.id est hęretici,qui docent terrenos principes qualiter subuertant videntes deum. Vel Balaam.i.dæmones,qui docent carnem decipere animas videntes deū. e ¶Doctrinam Nicolaitarum. Ideo enim repetit de Nicolaitis, vt ad pœnitentiam inuiteret,quod superius non fecit. g ¶Mā. Aeternā gloriā de q̄ oēs dicent: Quid est hoc'qm̄ nec oc̄s vidit,nec auris audiuit.

☞ Et dabo ei calculum

Nicolaus de Lyra

narius est numerus perfectus, & primus limes numerorū,quia numeri sequētes sunt replicationes denarij & partiū ei⁹ vt dicitur.iij.Physicorū. vndecim em̄ est vnum & decem,duodecim duo & decem, & sic vsq; ad viginti,quæ sunt bis decem, triginta ter decem,& sic consequēter.Alio modo applicando ad decem p̄cepta decalogi.q.di.tribulatio ecclesiæ durabit q̄diu obseruatio p̄ceptorum decalogi, qđ est vsq; ad finem mūdi. Posset etiam aliter saluo meliori iudicio exponi,vt p decem dies intelligantur decem anni,secūdum illud Ezech.iiij.b.Diem p anno dedi,quia fortē tantum durauit persecutio Smyrnēsis ecclesiæ. a ¶Esto fidel.i.firmus in fide. b ¶Vsq; ad mor.p ipa torleranda. c ¶Et dabo tibi coitę.i. vbi mors non habet locū. d ¶Qui habet au.exponatur vt supra vsq; ibi: e ¶Nō lædetur à morte secunda.i. ab inferno,qui dicitur mors secunda.infra.xxj. f ¶Et angelo.Hæc est tertia pars,in q̄ pōitur informatio Pergamensis ecclesiæ. cuius primo ponitur commēdatio de bono,vt melius recipiatur correctio de malo.quæ ponitur ibi.Sed habeo.Circa primum dicitur:Et angelo Pergamen.i. beato Polycarpo,vt dicunt communiter doctores. g ¶Hæc dicit q̄ habet rhōphæ.i.gladium ex vtraq; parte acutum, sicut dictū est.j.ca.& expositū.h ¶Scio ubi habitas.s.in bono tribulationis .iō dicitur: i ¶Vbi sedes est sa.i.eius potestas,infideles inducendo ad persecutionem ecclesiæ. k ¶Et tenes nomen meum.moribus & fide.l ¶Et non negasti fidem meam. in persecutionibus & tormentis. m ¶Et.pro id est. n ¶In dieb⁹ illis An.Ille martyr specialiter nominatur, quia v̄bo suo & exemplo alios ad martyrium animauit. o ¶Sed habeo. Hic consequenter ponitur correctio de malo,cum dicitur: Sed habeo aduersum te pau.scilicet pctā corrigēda.p ¶Habes illic.i.in ecclesia Pergamensi. q ¶Tenentes doctrinam Balaam. Hæc historia habetur,Nume.xxv.vbi dicitur quòd Balac rex Moabitarum ex doctrina Balaam misit puellas pulchras prope castra Hebræorum,vt earum pulchritudine Hebræi quierant luxuriosi, allicerentur ad idololatriam;& sic deus offenderetur contra totum populum.Dicunt ergo hic aliqui expositores,quòd ī ecclesia Pergamensi tūc erant aliqui verbo & exemplo alios inducētes ad fornicationem tanquā licitam,& ad comedendum de idolorum sacrificijs ad eorum veneratione.Dicunt etiam,q̄ cum hoc erat aliq tenentes,& docentes errorem Nicolai supra positum. Sed hoc nō videtur verum,quia si sic fuisset,nō diceretur ī textu:Habeo aduersum te pauca, sed multa,propter quod melius videtur dicendū, quòd in ecclesia Pergamensi erat tantum error Nicolai apud alios: vt dicitur in textu, & doctrina Balaam inducitur tantum p̄ similitudine vel exemplo.Et secundum hoc saluo meliori iudicio sic est exponenda litera:Habes illic tenentes doctrinam Balaā, &c. non re,sed similitudine,sicut homo largus per quam similitudinē dicitur Alexander.Et quòd iste sit intellectus,videtur ex hoc quod sequitur infra. r ¶Ita habes & tu tenentes doctrinam Nicolai.quasi dicat manifestè sicut Balac tenuit doctrinam pessimam Balaam,sic apud te sunt aliqui tenētes doctrinam Nicolai erroneam,sicut dictū est supra. s ¶Similiter pœnitentiam age.sicut dictum est supra Ephesinæ ecclesiæ derelicta prima charitate,t ¶Si quo minus.id est si in aliquo neglexeris hæc corrigere. v ¶Veniam tibi cito. in finali iudicio, quod est valde propinquū ęternitati comparatum.Propter quod dicitur.j.Iohan.ij.c.Nouissima hora est. x ¶Et pugnabo cum illis. in errore obstinatis. y ¶In gladio oris mei. id est in sententia illa horribili: Ite maledicti in ignem æternum,&c. Math.xxv.d. z ¶Qui habet aurem audiat. Exponatur vt supra vsq; ibi: a ¶Vincenti dabo manna ab.Manna figurale, corpale & manifestum datum fuit filijs Isr⁹ ī deserto,Exo.xvj. Sed verum manna est ipse Christus,secūdum qđ ipse dicit Ioh. † meis vj.d.Amen dico vobis,non dedit vobis Moyses panem de cælo,sed pater me⁹ dat vobis panem de cælo verum. Et subdit: Ego sum panis vitæ,&c.hoc est manna cęleste qđ beatos reficit interius & exterius, vt prędictum est.& dicitur absconditum hominibus vitæ præsentis,sed m qđ dr: D Psal.xxx.c.Quā magna multitudo dulcedinis tuæ dñe,quā abscondisti timentib⁹ te.

☞ Et dabo ei

Nicolaus de Lyra

a ¶Sed quicquid illi⁹ erant,tu esto.
tribulationem diebus decem. Estō fidelis usq; ad mortem,& dabo tibi coronam uitæ. Qui habet aurem †audiat,quid spiritus dicat ecclesijs.
¶Quia.
†Qui uicerit,non lædetur à morte
¶Quæ est gehenna. a ¶Pergamus diuisio cornuum interpretatur. ¶Vt sint diuisi a malis,seruantes vnitatem ecclesię. ¶Per cornua pugna aliqua significatur,vt in hac ecclesia pars mala impugnabat bonam.
secunda. Et angelo Pergami ecclesiæ scribe:Hæc dicit qui habet rhomphæam ex utraq; parte acutā. Scio
¶Rhomphęa bis accuta,sententia domini qua condemnabit malos in corpore & in anima.
ubi habitas,ubi sedes est sathanæ,
¶Contra disputantes. ¶Tribulatio est illuminatio iustis.
& tenes nomen meum,& non negasti fidem meam. Et in diebus † illis
¶Pro aliqua tribulatione. a ¶Quibus hoc fecisti.
Antiphas testis meus fidelis,qui occisus est apud uos,ubi sathanas habitat.
¶Quasi conclusio, quia illum occiderunt.
a ¶Sed q̄uis in hoc constans. c ¶Si corrigaris. ¶Vel in paucis.
tat.Sed habeo aduersum te pauca,
a ¶Pateris,non expellis.
†quia habes illic tenentes doctrinā
a ¶Vanus populus. ¶Etidens.
Balaam,qui docebat Balaac mittere
¶Delectari cum variis rebus.
re scandalum coram filijs Israel,scilicet edere & fornicari.Ita habes &
a ¶Cum dęmone corporaliter vel spiritualiter. b ¶Similiter.
a ¶Contra impugnantes. b ¶In plerisque additur quā ego odi.
tu tenētes doctrinā Nicolaitarum.
a ¶De isto sicut de illo. ¶Quia.
Similiter pœnitentiam age: si quo minus,ueniam tibi cito,& pugnabo cum illis in gladio oris mei.
a ¶In aliquo feceris minus q̄ debeas. b ¶Qui non corrigit. c ¶.i.comunicam illos fornicarios peccasse,dicendelte in ignem æternum.
¶Cordis.
Qui habet aurem audiat, quid spiritus dicat ecclesijs. Vincenti
a ¶Alia translatio habet,margaritā. ¶Vel memetipsum qui fui in manna absconditus.
ti dabo manna absconditum,

Nicolaus de Lyra

gantes subditur: h ¶Scio ubi habitas.ubi sedes eius Sathanæ.quia Sathanas est rex super omnes filios superbiæ,vt dicitur Iob.xlj.d. & pro constantibus subditur: k ¶Et tenens nomen meum & non negasti fidem meam.Et ponitur exēplum in particulari,cum dicitur: m ¶Et in diebus illis Antiphas testis meus fidelis qui occisus est apud uos ubi Sathanas habitat.qui interpretatur dans transitum.nam ille qui p veritate constanter moritur,ipse dat alijs exemplum transeundi p eundem passum. o ¶Sed ha.aduer.&c.do.Balaam.id est habes & aliquos illis similes,de quibus subditur: r ¶Ita habes & tu te.do.Ni.qui nimis laxabant carnis vitium.& per istos de quibus hic dicitur,significatur q̄ inter stantes pro fide sunt aliquādo aliqui lubrici in carne.sicut de sancto Bonifacio martyre dicit:Ecce homo quē quærimus adulter est & ebriosus,& tamen erat cōstantissime passus.s ¶Similiter pœ.age.de hoc quod est peccatum. a ¶Vincenti.tentationem carnis.b ¶Dabo man.&c.id est

Ex his quę simulacris īmolantur

Opera tua &

Nu.24.c.

Exod.16.c. 1.Cor.2.b.

†Infra.3.b.

†audiēdi

Moraliter

Cornu duplex

*fruitionē

Gloſ. ordi. Apocalypſis Cap. II. De Lyra

a ℂ Et da. ei cal. can. In Daniele: Abſciſus eſt lapis ſine manibus
E In prouerbijs: Gemma gratiſſima expectatio pręſtolantis. Idē cor
Dañ. 2. c. pus ſolidū vel ſeipſum lucidū, cādidū virtutib⁹ & ſpe imortalita
Proū. 17. b. tis. b ℂ Et i cal. no. nouū. Vel ſuper baptiſmum addo martyriū
cuius vim non itelligit hypocrita q̄ plaude hoīm patiſ. c ℂ Scri
ptum. Quinq; lr̄is. ſ. qnq; vulneribꝰ oſ
tensum fuit i corpore eiꝰ i cruce, q̄p mar
tyr fuit. d ℂ Niſi q accipit. q opere cō
1. Iohā. 2. a. plet. qa qui dicit ſe noſſe deū & mandata
eius non cuſtodit, mendax eſt. e ℂ No
ui opera tua & fi. & cha. Filius dona
ſpūſſancti habet. i. dat cui vult vel aufert
Iō videant iſti q iā receperūt illa dona, ne
p conſenſum malorū perdāt ea. Vel, cha
ritatem & fidem ordo retrogradus, nō q̄p
rius ſit charitas q̄ꝑ fides, Priꝰ fides, ex fide
† chalcoli- charitas, ex charitate bona opera. f ℂ Ie
bano zabel. Fluxus ſanguinis, vel fluens, vel
ſterquilinum. Vt mulieres tempore mē
ſtrui fluxum ſanguinis patiuntur, ſic re
probus qui male concipit, mox vt tēpus
eſt perficit; & cū poſt flāma augetur, toꝰ
fluens dicitur. dū verò in cōſuetudinem
Mar. 5. d. ducit, fœtorem latè ſpargit. Et hi ſūt tres
Luc. 7. c. mortui ſuſcitati, vnus in domo, alius ex
Ioh. 11. f. tra portā, tertius in ſepulchro. ℂ Ieza-
3. Reg. 16. g bel. vxor Achab, vel huius ep̄i. & p hanc
intelligunt hęretici, qui fingunt ſe bonos
ſed ad molliciem & laſciuiam inducunt.
Mar. 5. d. g ℂ Fornicari. Fornicatio dicitur q̄dri
formis in animo, ſi videris mulierem ad
concu. eam, &c. In actu ipſo. in amore ter
renorum, in cultu idolorū. h ℂ In le. &
† Iob. 24. d q mœchan. In ſecuritatem peccādi. vel
lectū doloris. Alia trāslatio ponit luctū
p lecto, quo æternā miſeriā deſignauit.
☞ Non mit.

Nicolaus de Lyra.

F ✠ a ℂ Et dabo ei calcu. candi. i. cor
pus dore claritatis decoratum. quod dici
tur calculus ſiue lapillus, quia eſt terreum
à dñio, ſicut & lapis. b ℂ Et in calcu
no. no. ſcrip. qa tūc glubet beatus mani
feſtè & corporaliter per dotes corporis
gl̄oſi erit aſcriptꝰ ciuilitati cælestium.
Supra. 1. c. c ℂ Quod nemo ſcit niſi qui accip.
† Iere. 17. b ſecundum quod dicitur. j. Cor. ij. b. Ocu
lus non vidit, & auris non audiuit, & in
cor hominis non aſcendit quæ præpa
rauit deus diligentibus ſe. immenſitas
em̄ illius dulcedinis non eſt cognoſcibi
lis à viatoribus, ſed à comprehenſoribus
q iam acceperunt. d ℂ Et ange. Hęc eſt
Diuiſio pars principalis, in qua i formatur Thia
tyrenſis eccleſia. Et diuiditur in tres ptes:
quia primo ponitur eius cōmendatio ſe
cundo malorꝝ reprehēſio, ibi: Sed habeo.
tertio bonorum à malis diſcretio, ibi: Vos autē. Circa primum di
citur. Et angelo Thiatyræ. qui ab aliquibus dicitur fuiſſe ſan
ctus Hirenęꝰ; qui non ſolum iſtam eccleſiam, ſed & multas alias vi
ta & doctrina illuſtrauit, & vſq; ad Lugdunū, quæ eſt Gallorum ci
uitas peruenit. Sed hoc non videtur probabiliter dictum. primo
quia non fuit contemporaneus beato Iohanni, qui videtur ſcribe
re epiſcopis ſibi contemporaneis. floruit autem Hireneus ſub Cō
modo Aurelio, vt dicit Hiero. in libro illuſtrium virorum, qui cœ
pit imperare anno domini. clxxxñ. Secundo, quia non eſt veriſimi
le, quòd epiſcopus tāt̄ vitę & doctrinę in eccleſia ſua p̄mitteret il
la quæ infra ſcribunt. Propter quod ſaluo meliori iudicio videtur
mihi, quòd fuerit alius minoris excellentiæ & Iohanni contempo
raneus, tunc regens eccleſiam Thiatyrenenſem. e ℂ Hæc dicit fi
lius dei. naturalis, qui eſt Chriſtus; Cæteri ſunt filij adoptiui.
f ℂ Qui habet oculos tanquàm. Exponatur, vt ſupra. j. capit.
g ℂ Noui. per approbationem. h ℂ Opera tua. in effectu.
i ℂ Et fidem. in intellectu. k ℂ Et charitatem. in effectu.
l ℂ Et miniſterium. ſeruiendo deo deuote. m ℂ Et patiē
tiam tuam. in tribulatione. n ℂ Et opera tua noui. ſima plu
ra prioribus. procedendo ſcilicet de bono in melius. o ℂ Sed
habeo. Hic conſequenter arguit ſuos defectus, qui notantur cum
ſubditur: p ℂ Quia permittis mulierem Iezabel. Certum
eſt, quòd non eſt illa, quæ. iij. Regum dicitur idololatra & formi
caria, qa quadringentis annis & amplius ante fuit pedibus eq̄rū cō
culcata. iiij. Regum. ix. Et dicunt aliqui, q̄p erat vxor epiſcopi. Sed
hoc non eſt veriſimile, q̄p vir tam bonꝰ ſi
cut præmiſſum eſt talem haberet vxorem
Et ideo dicendum, q̄p fuit alia falſa, ꝑphe
tiſſa, vel forte aliquis hæreticus qui figu
raliter deſignatur nomine muliebri pro
pter molliciem carnalis vitij, vnde & frę
quenter homo mollis & effœminatus fœ
mina nominatur. q ℂ Quæ ſe dicit
propheten. falſe tamen. r ℂ Docere.
errorem. s ℂ Et ſeducere ſeruos me
os. id eſt ſimplices Chriſtianos. t ℂ For
nicari. Dicens hoc eſſe licitum. multi etiā
am dixerunt erroneè fornicationem ſim
plicem eſſe licitam. Vel hoc intelligiē de
errore Nicolai qui tūc vigebat, vt ſupra
dictum eſt. v ℂ Et manducare de ido
lothitis. in veneratione idolorum, aliter
non eſſet licitum niſi ratiōe ſcandali ſim
plicium, ſecundum quod docet Apoſto
lus. j. Corin. viij. x ℂ Et dedi illi tem
pus, ut pœnitenti. age. Et ſic erat ob
ſtinata. propter quod ſubditur pœna
x ℂ Ecce ego mitto eam in lectum.
ſternalis pœnę, de quo dicitur Iſa. xxiij. c.
Detracta eſt ad inferos ſuperbia tua, con
cidit cadauer tuum, ſubter te ſternetur ti
nea & operimentum tuum erūt vermes.
z ℂ Et qui mœchan. cum ea. commu
nicando malis ipſius. a ℂ In tribulatio
me maxi. e. in inferno cum ea. b ℂ Ni
ſi pœnitent. egerint. in præſenti vita.
c ℂ Et filios eiꝰ. Id eſt imitatores ipſiꝰ.
d ℂ Interficiam in mor. ſ. gehennam. H
e ℂ Et ſcient omnes eccleſię. Tūc ma
niſeſtè qdꝰ eſt modo occultum. f ℂ Quia
ego ſum ſcrutans renes & corda. exa
minans & puniens concupiſcentias & ma
las cogitationes. g ℂ Et dabo unicui.
ueſtrum ſecundum opera ſua. pœ
nam impijs & gloriam iuſtis. h ℂ Vob.
dico: & cæteris qui Thiat. Hic ponit
diſcretio bonorum à malis & primo eos
ſpecialiter informādo, ſcdo pmiū ꝓmit
tendo. ibi: Et qui vicerit. Circa primū dī
Vobis autem dico: & cæteris qui
Thiatyræ eſtis. Et qui ſunt illi ſubditur:
✠ Quicūq; nō

¶Interim. ¶Alias lucidum.
a b & dabo ei calculum candidum, & a
¶In tali corpore. a ¶Ad quid ſper hoc nomen imittetur.
c in calculo nomen nouum ſcriptum b
d quod nemo ſcit niſi qui accipit. Et c d
a ¶Illuminata interpretatur, vel videns hoſtia.
angelo Thiatyræ eccleſiæ ſcribe:
Hæc dicit filius dei qui habet ocu e f
a ¶Quos neceſſe eſt imitari. ¶. i. vltimi fideles.
los tanq̄ flammam ignis, & pedes
¶Id eſt recept.
e eius ſimiles † auricalcho: Noui ope g
¶In eleemoſyna. i
ra tua, & fidem, & charitatem, & mi k l
a ¶Quia ex his tribulatio.
niſterium, & patiēntiam tuam, & o m n
a ¶In omnibus aduerſis. ¶Quia rudis eccleſia a lenioribus
ad perfectionem venit.
perā tua noui. ſſima plura prioribus.
¶Non excommunicas.
Sed habeo aduerſum te pauca, quia o p
¶Mollem & laſciuam.
f permittis mulierem Iezabel quæ ſe q
¶Secundum quod dicitur. a ¶In re.
dicit propheten docere & ſeducere r s
a ¶Deſe imitantes. ¶Cum mulieribus, vel cum dęmone.
ſeruos meos, fornicari & manduca t v x
re de idolothitis. † Et dedi illi tem
pus, ut pœnitentiam ageret, & non
uult pœnitere à fornicatione ſua. Ec y
a ¶Et quia non vult pœnitere: b ¶Excæcando.
c ¶In ſecuritatem peccandi. d ¶Id eſt eam cum ſuis
operibus mittam in perditione.
h cē ego mittō eam in lectum, & qui z
¶. i. conformes ſibi fiunt per opera pro quibus punientur.
mœchantur cum ea in tribulatione a
maxima erunt, niſi pœnitentiā ege b
a ¶Æterna. ſpœna condemnans omnes ſequaces.
rint ab operibus ſuis, & filiōs eius in c d
a ¶In futuro ſcient in re quod tantum hic in fide.
terficiam in mortem: Et hæc ſcient e
omnes eccleſiæ, † quia ego ſum ſeru f
a ¶Punicns carnales concupiſcentias & malas cogitatio
nes. b ¶Et ſcient, quia.
tāns renes & corda, & dabo uni g
¶Bonis bona, malis mala.
cuique ueſtrum ſecundū opera ſua.
a ¶Hoc illis facio. b. ¶Commutatio perſonæ, interpoſi
tio ſententiæ.
Vobis autem dico & cæteris qui h

✠ fruitione bonitatis diuinæ, quæ ab Moraliter
ſcondita eſt hominibus præſentis vitæ.
a ℂ Et dabo ei calculum candidū.
id eſt Chriſtum qui dicitur lapis, Pſalmo
cxvij. c. Lapidē quē reprobauerūt ædifi
cantes, hic factus eſt in caput anguli, &c. & eſt candidus ex forma
corpis gl̄oſa. b ℂ Et in calculo nomen nouum ſcriptum.
ſcilicet Emanuel, quod interpretatur, deus nobiſcum. d ℂ Et an
gelo Thiatyræ eccleſię. Quæ interpretatur illuminata. & ideo
ſignificat eccleſiam aliquam particularem fide Chriſti illuminatā,
& bonis operibus adornatam, de quibus ſubditur: g ℂ Noui o
pera tua & fidē, & charitatem. Sed ignorantia ſeu negligētia
præſidentis ſeu præſidentium permittuntur aliqua mala: de qui
bus ſubditur: o ℂ Sed habeo aduerſum te pauca, quia p
mittis mulierem Iezabel q̄ ſe dicit propheten docere &c.
per quam ſignificātur diuinatrices & ſortilegę, quæ decipiunt ſim
plices, & frequenter ſunt mediatrices luxuriæ. & ideo dicitur.
t ℂ Fornicari & manducare de idolothitis. Idolum au
tem luxurioſi eſt mulier concupita, propter quod idolothitum di
citur illud quod pro eius concubitu donatur. x ℂ Et de
di illi tempus, ut pœnitentiam ageret, & non uult pœni
tere à fornicatione ſua. Ecce ego mitto eam in lectum.
Quia tales veruląe in malis veteratæ vix aut nunquam volunt ad
bonum redire. h ℂ Vobis autem dico & cæteris qui Thia
tyræ eſtis. id eſt qui doctrinam talem peſtiferam non recipitis.
✠ Non mittam

a ¶Non mit. Quidam pseudo terrebant eos, quia adhuc missus erat dñs maiores tribulationes q̃ passi essent. contra hoc dicit, q̃ non mittet, vel legales obseruantias. b ¶Dabo il. stel. Stella matutina lucifer, qui ortus diem nunciat. i. Christ⁹ q resurgẽs fidei lucem & immortalitatis titulit mũdo. dabit ergo stellã matutinam seipsum & gloriam resurrectiõis, vt stella matutina resurrectio prima.

GLOS. ORDI. Cap. III.

† pfundi tates

ETang. ec. Sa. Sardis principiũ pulchritudinis q primũ nihil vel parũ virtutis habet deinde turpis per vitia. vt hypocritæ q extra pulchri, int⁹ deformes. Vel principiũ pulchritudinis est de mũdo exisse. d ¶Scio opera tua. Et scio, q̃ in oĩbus operibus tuis quæris humanam laudem. e ¶Esto ui. Vel iõ vigila, qa licet sis mente immotus, vel ĩ mẽte laudabilis, nõ es rẽ pfect⁹, nisi cæteros excites. vel non est satis Christum cõfiteri, nisi etiã opera feceris. f ¶Nõ enim inue. Dum sine charitate, vel pro laude, vel quia cõmittit crimiale. g ¶Audieris à sanctis patribus, quia qui in vno offendit, oĩm reus est. Vel receperunt mercedẽ suã. Vel charitatem autem non habeam, nihil sum. h ¶Non iniqui ue. s. vestẽ immortalitatis & ĩnocẽtiæ, q̃s acceperunt in baptismo, vt sua bona opa. ☞ Non dele.

Iaco. 2. b. 1. Co. 13. b.

Nicolaus de Lyra.

✠a ¶Quicũq; nõ ha. do. hanc. i. nõ recipiunt doctrinam Iezabel. b ¶Et q nõ cog. al. Sa. i. nõ approbauerũt superbias Ebionis & Cherinthi, qui superbia elati dixerũt contra reuerentiã pſonę Christi ei⁹ diuinitatem negãtes. ppt̃ qd̃ btũs Iohannes in principio euãgelij sui eius diuinitatem declarauit scd̃m qd̃ dr̃ in libro illustriũ virorũ. c ¶Quemad modum di. Hic tangitur vitatio alteri⁹ erroris. s. pseudo apostolorũ, qui cũ euãgelio dicebãt eẽ necessariã obseruationẽ legaliũ: q̃ dr̃ põdus iportabile, Act. xv. & q̃tũ ad hoc dicit Iohãnes vel potiꝰ angel⁹ apparẽs ei ĩ pſona Christi: Quẽadmod. di. pseudo apñ. d ¶Non mit. s. uos aliud põ. i. obseruationẽ legis, qd̃ põdus falsi apñ dicũt vobis esse imponẽ dũ. e ¶Tñ id qd̃ h. i. veritatẽ euangeli cã vobis p veros apłos pdicatã. f ¶Tenete. firmiter. g ¶Donec ue. ad iudiciũ. h ¶Et q ui. Hic consequenter præ dictos informat pmium, pmittendo, di:

✠ quæ est

B

†1. Tes. 5. c. 2. Pet. 3. c.

Et q ui. tentationes mundi carnis & diaboli. i ¶Et cu. usque in fin. i. vsq; ad mortem. k ¶Opera mea. Hoc dicit quia Iesus cœpit facere & postea docere, Act. 1. l ¶Dabo illi potestatem. in finali iudicio, in quo perfecti iudicabunt cum Christo, & sic habebunt potestatem super gentes iudicandas. m ¶Et reget illas in uirga ferrea. id ẽ inflexibili iustitia. n ¶Et tanquàm uas figuli con. quia tunc peccatores in infernum retrudẽtur. o ¶Sicut & ego ac. Omnia enim quæ habet filius, habet à patre. p ¶Et dabo illi stellam matutinam. id est corpus gloriosum dote claritatis refulgens. q ¶Qui habet aurem. exponatur vt supra.

Moraliter

✠d ¶Non mit. &c. aliud põ. p. qd̃ significatur pœna gehẽnæ grauissima. e ¶Tamẽ id qd̃ ha. t. i. ĩ bono qd̃ habetis pseuera re. Et q ui. &c. legi: l ¶Dabo il. po. p gentes: q interpretantur geniti. tales significãt motus carnales, q sunt cõfringendi virga ferrea. i. pnia dura. p ¶Et dabo il. stel. ma. i. Christũ ĩ pmiũ, q dicit de seipso. j. viu. d. Ego sum radix & gen⁹ Dauid, stella splendida & matutina.

ETange. ec. Sa. Dicunt expositores aliqui, Cap. III. C q̃ iste fuit sctũs Mellito, quẽ asserũt circa tpa illa fuisse Sardẽsem epm, & ibidẽ martyrio cõsummatũ, hoc allegãtes ex eccliasticæ historiæ. v. lib. xxiiij. ca. Sed salua eorũ reuerentia hoc nõ hr̃ ibi, sed q̃ fuit eunuch⁹, ppt̃ regnũ cælorũ castitatem cõseruãdo: & q̃ plen⁹ spũ. sancto in ciuitate Sardensium requieuit expectãs aduẽtũ dñi. Et dabo q̃ cũ istis q̃ ibi dicuntur de ipso, q̃ fuerit martyr & epꝰ. hoc tñ ñ est ad firmadũ eorũ dictum sed magis ad cõtrarium, nam ĩ textu subditur: Nomen habes q̃ viuas, & mortu⁹ es. qd̃ de tã sctõ epo nõ videt verificari: nec ẽt de ppło sibi subdito, qa culpa subditorũ redũdat ĩ platũ, & tpe scti plati solẽt ĩ ppło subdito vitia magis euitari, propter qd̃ videt melius dicẽdũ, q̃ fuerit alius epꝰ Sardẽsis, qui nõ fuit tãtæ sctitatis. nã tũc tpis sicut dictũ est supra, frequenter epi mutabantur. Sic ergo ꝓcedit: qa primò põitur peccatorũ reprehensio. secũdo paucorũ cõmẽdatio, ibi: Sed habes Circa primũ dicitur: s ¶Hęc di. &c. s. spi. i. vniuersitatẽ angelorũ sibi assistentem. t ¶Et septem stel. i. vniuersitatẽ epõrũ: vt dictũ est supra. j. ca. v ¶Scio opa tua. quia nihil latet me. x ¶Quia nõ. ha. q̃ ui. i. sctitatem apparentem, & famam. y ¶Et m. es. spiritualit̃ scd̃m veritatem. z ¶Esto ui. ad cognitionẽ defectuũ in te & tuo grege. a ¶Et con. cæte. i. tibi subditos verbo & exemplo. b ¶Quæ mori. erant. Populus enim de facili ad pctã labit̃, nisi exemplo & ỹbo platorum sustentetur. c ¶Nõ enim in. opera tua plena. i. perfecta. sed magis defectiua. d ¶In mente ergo has. doctrinam Christi per eius apłos veros. e ¶Et ser. opere adimplendo. f ¶Et pœni. age. de omissione bonorũ, & cõmissione malorũ. g ¶Si ue. n. ui. i. diligẽs fueris circa dicta. h ¶Veniam ad t. in morte. i ¶Tãquam f. quia nihil incert⁹ hora mortis. k ¶Sed ha. pauca. Hic consequẽter ponit̃ cõmendatio paucorũ, cũ dicit: Sed habes p. no. i Sar. q non inq. q. multitudo subditorũ tuorꝝ maculata est per pctũ. l ¶Et am. me. ĩ al. s. illi qui non sunt per pctũ maculati & p albedinem vestis intelligit̃ stola gloriæ & ĩmortalitatis. Et quia non est acceptio pſonarũ apud deum, ideo subditur:

D

✠Qui vice ► meo Moraliter

Morali. r ¶Et an. ec. quæ interpretatur princeps pulchritudinis: & significat hypocritam q gloriatur in exteriori pulchritudine ỹ tutis apparentis. ideo subditur: x ¶Quia no. &c. vita gratiæ. y ¶Et mor. es. morte culpę. z ¶Esto ui. vt possis resurgere. c ¶Non enim inue. sed vacua merito. nam de talibus dicitur Mat. vj. a. Amen dico vob. recepe. mercedem suam. d ¶In mente ergo habe qualiter. scilicet à deo bona naturę, & bona gratiæ gratis datæ: & bona fortunæ. q. d. ista non accepisti vt inde seruias mũdo, carni, vel diabolo, sed deo tuo. g ¶Si ergo nõ ui. oppressus graui somno pctõꝝ. h ¶Veni. ad te t. f. i. subito te auferã de pręsenti mũdo, & tũc nõ poteris mũdari de pctõ. Sed qa inter malos sunt semper aliqui boni: nã eccla est quasi sagena nõdũ ad litus maris tracta, hñs pisces malos cum bonis admixtos. ideo sequitur: k ¶Sed hab. pauca nomina in Sardis. id est paucas personas ab hypocrisi mundas. l ¶Et ambulabunt. impugnatores enim eiusdem ambulabunt simul. Christus autem vitium hypocrisis multipliꝰ ipugnauit, vt patet ex euãgelij decursu, ppt̃ qd̃ illi q expugnãt hoc vitiũ à seipsis vel ab alijs repellendo, digni sũt ambulare cũ Christo.

† De pœn. dist. 2. c. si ei ver. Iohannes

a ¶Ex vobis. b ¶Quod sine lege non sit salus.

Thiatyræ estis, quicunque non hã bent doctrinam hanc, & qui non co a ¶. i. non approbauerunt. b ¶Superbiam. gnouerunt †altitudinẽ sathanæ quẽ a ¶Quidam egressi de Iudæa. ¶Me missurum. admodum dicunt: non mittam su a ¶Veteris legis. b ¶Quamuis illi hoc dicunt, tamen ¶Quasi di. Laborate ne perdatis quæ iam dedi, sed ad maiora nitimini. per uos aliud pondus. Tãmen id ¶Retinuere. quod habetis tenete, donec ueniam. ¶Non cedens eis. ¶Et cum hoc. ¶Vitæ suæ, vel vsque ad perfectionem. Et qui uicerit, & custodierit usq; in ¶In hoc seculo. finem opera mea, dabo illi potesta ¶Gentiliter viuentes. tem super Gentes, †& reget illas in a ¶Iustitia inflexibili. uirgã ferrea, & tanquam uas figuli a ¶Quidam vt omnino pereant, quidam vt in melius immutentur. ¶Secundum humanitatem. confringẽntur, sicut & ego accepi à ¶In futuro. patre meo, & dabo illi stellam matutinam. Qui habet aurem, audiat quid spiritus dicat ecclesijs.

Caput. III.

T angelo ecclesiæ ¶Principium pulchritudinis vel apta principio pulchritudinis. * Sardis scribe. Hæc dicit qui habet septẽ spiritus dei, & septẽ ¶. i. nosco. stellas. Scio opera tua, quia nomen a ¶Quia qui in vno offendit omniũ reus est. b ¶Id est solicitus de salute. habes q̃ uiuas, & mortuus es. Estõ ¶Vel reliqua. uigilans, & confirma cætera, quæ ¶Vigila dico, non enim. ¶Et ideo nõ sunt in beneplacito. moritura erant. Non enim inuenio ¶Et quia non sunt plena. ¶Incœpisti. opera tua plena coram deo meo. In mente ergo habe qualiter acceperis a ¶Opere comple. b ¶De hoc quod dimiserat. & audieris & serua, & pœnitẽtiã ¶Excęcando te. age. †Si uero non uigilaueris, ueni a ¶Vel spoliem & occidam. am ad te tanquam fur, & nescies ¶Contra te. qua hora ueniam ad te. † Sed ha ¶Quasi paucos nominatos. i. bonos qui nominatione dignisunt. bes pauca nomina in Sardis, qui a ¶Criminali macula, vel factam maculam lachrymis deleuerunt. non inquinauerunt uestimenta sua, ¶Ideo. a ¶De virtute in virtutem. b ¶Sicut ego præcepi vel præuidi. & ambulabunt mecum in albis,

tũc nõ poteris mũdari de pctõ. Sed qa inter malos sunt semper aliqui boni: nã eccla est quasi sagena nõdũ ad litus maris tracta, hñs pisces malos cum bonis admixtos. ideo sequitur: k ¶Sed habes pauca nomina in Sardis. id est paucas personas ab hypocrisi mundas. l ¶Et ambulabunt. impugnatores enim eiusdem ambulabunt simul. Christus autem vitium hypocrisis multipliꝰ ipugnauit, vt patet ex euãgelij decursu, ppt̃ qd̃ illi q expugnãt hoc vitiũ à seipsis vel ab alijs repellendo, digni sũt ambulare cũ Christo.

✠ Et angelo

¶ Et similiter de imitatoribus horum.

quia digni sunt. † Qui uicerit sic, ue [a]
¶ i. similiter vestie. ve. al. a ¶ Non subtraham gratiam. Minus dicit & plus intelligit.
[a] stietur uestimentis albis, & non de- [b]
[b] lebo nomen eius de libro uitæ, & [c]
¶ In beneplacito.
[c] confitebor nomen eius coram pa-
¶ Et in gaudio angelorum.
tre meo, & coram angelis eius. Qui [d]
habet aurem, audiat quid spiritus
a ¶ Amor fratris, vel salutans hæreditatem.
dicat ecclesijs. Et angelo Philadel- [e]
[d] phiæ ecclesiæ scribe: † Hæc dicit san [f]
ctus & uerus, qui habet clauem Da [g]
¶ Carnem de Dauid, sed & de Adam nō nouam, merito cuius omnia bona. a ¶ Corda ad fidem vel scripturas.
b ¶ Ante porcos, qui conculcarent. ¶ Subtrahendo gratiā.
[e] uid, qui aperit & nemo claudit, clau [h]
¶ Approbo. ¶ Bona.
dit & nemo aperit: Scio opera tua. [i]
¶ Et scilicet.
[f] [g] Ecce dedi coram te ostium apertū, [k]
quod nemo potest claudere, quia [l]
a ¶ Non superbam, vel modicam comparatione futuræ vbi nullus labor.
[m] mōdicam habes uirtutem, & serua [n]
¶ In angustijs.
sti uerbū meum, & non negasti no- [o]
¶ Et quia talis es. a ¶ In sexta visione loquitur de conuersione angelorum.
men meū. Ecce dabo de synagoga [p]
[h] sathanæ qui dicunt se Iudæos esse, [q]
¶ Quomodo dabo?
[i] [k] & non sunt, sed mentiuntur. Ecce [r]
a ¶ Ad fidem. b ¶ Veneretur. vt Ioseph adorauerunt fratres sui.
faciam illos ut uēniant, & adorent [s]
[l] ante pedes tuos, & scient quia ego [t]
[m] dilexi te. Quoniam seruasti uerbū [v]
¶ Quia seruasti.
[n] patientiæ meæ, & ego seruabo te ab [x]
hora tentationis quę uētura est in or-
[o] bem uniuersum † tentare habitan- [y]
[p] tes in terra. Ecce uenio cito. Tene [z]
a ¶ Et ideo tene interim quod habes. s. fidem & opera.
quod hābes, ut nemo accipiat co- [a]
¶ Quia.
ronam tuam. Qui uicerit, faciam [b]
[q] illum columnam in templo dei mei, [c]

¶ a Qui ui. sic, ue. q. d. non solum isti, sed qcūq; vicerit mūdū carnē, & diabolū, stola gloriæ vestietur. b ¶ Et non de. no. e. de lib. ui. Est autem liber vitæ dei prædestinatio, in quo nullus scriptꝰ simpliciter deletur, qa finaliter saluabitur. dr̄ tn̄ deleri sc̄d'm qd, qn̄ cadit à iustitia: & rescribi, gr̄a recuperata. c ¶ Et cō fitebor nomē e. i. q; veré sit Christianꝰ. h ¶ Qui habet au. au. qd spi. di. ecc. exponatur vt supra. e ¶ Et ange. Phil. Dicunt expositores cōiē q; iste fuit quadratus, de quo dicitur. iiij. Ecclesiasticæ historiæ libro. iiij. cap. q; fuit hō sacris lr̄is valde intelligens, & multa scripsit ad fidē Christi declarationem & infideliū confutationem. Sic ergo proceditur: quia primò ponitur eiꝰ commendatio, sc̄d'ò per ip̄m infideliū cōuersio, ibi: Ecce dabo. tertio promissio, ibi: Qui vicerit. Circa primum dicitur. f ¶ Hæc dicit sanctus & uerus. i. Christus qui est sc̄tūs sc̄ōr̄, Dañ. ix. & ipsa veritas Ioh. xiiij. a. Ego sū via veritas, & vita. g ¶ Qui habet cla. Da. i. pt̄atem aperiendi intellectū scripturarū, Luc. xxiiij. g. Aperuit illis sensum: & c. h ¶ Qui ape. & ne. clau. quia nullus potest impedire ab intellectu scripturarum eos quos vult erudire, nec aliquis potest eas intelligere, nisi ipso reserante. i ¶ Scio opera tua. i. approbo. k ¶ Ecce de. co. te ostium apertum. ad scripturas intelligendum, vt ꝑdictum est. l ¶ Quod nemo potest claudere. i. te impedire, à doctrinæ veritate. m ¶ Quia modicam habes uirtutem. q. d. quia non dedi tibi gr̄am miraculorū, sicut multis alijs episcopis illius rpis. recōpensaui tibi in intellectu sacrarum scripturarū excellenti. n ¶ Et seruasti uer. me. opere & doctrina. o ¶ Et non ne. no. meum. in persecutione fidelium. p ¶ Ecce dabo. Hic ponitur consequenter

nitur consequenter infidelium cōuersio per ip̄m. in dioceſi em̄ sua multi habitabāt Iudæi, q̄rū pr̄es per eius doctrinam fuerūt cōuersi & hoc est qd' dr̄: Ecce ego dabo de sy. Sa. i. alīq̄s de Iudeis quorum cōgregatio dicitur synagoga Sathanæ, ꝓ illo tpe, qa post resurrectionē Christi, & ascensionem ad cęlos, & prædicationē apostolorum manebant in infidelitate. q ¶ Qui dicunt se Iu. esse, & non sūt. Hebræi enim vocati sunt Iudei à Iuda ꝓmarcha, à quo descendit Christus sc̄d'm carnē: & iō postq̄ negauerūt Christū, nō remāsit in eis res huius nois. sed in Christianis cōfitentibus Christū de tribu Iuda venisse, circūcisi spū, & non carne, sc̄d'm q; dicit Ro. ij. d. Non enim qui in manifesto Iudæus est, neq; q̄ in manifesto in carne est circūcisio, sed q in abscōdito Iudæus est & circuncisio cordis in spū, non litera. r ¶ Ecce fa. il. ut ue. & ado. an. pe. t. qa pr̄es de Iudæis, vt dictū est, conuersi fuerūt ad Christū hūiliantes se corā eo, & eiꝰ ministro q̄drato. s ¶ Et sciēt. per illuminationē fidei. t ¶ Quia ego d. t. promouendo non solū ad fidem catholicam, sed etiam ad ep̄alem dignitatem. v ¶ Qm̄ seru. u. pa. m. verbo & opere. x ¶ Et e. te s. ab h. q̄ uē. est in u. o. per imperatores Romanos dn̄antes toti orbi & vbiq; fidem catholicam persequentes. Sed contra hoc videtur: nam ista ꝑsecutio iā fuerat sub duobus imperatoribus. s. Nerone & Domitiano, vt hī in legenda btī Iohānis euāgelistæ, qui de pr̄cepto Domitiani fuit missus in exilium i insulam q̄ dr̄ Pathmos, in q̄ scripsit hūc librū, & codē anno Domitianus interfectus fuit. Dicēdū, q; licet persecutio Christianorū ꝓ istos ip̄eratores transisset, tn̄ maior erat futura ꝓ aliq̄s alios sequētes. de qua loquitur hic Iohannes per modū futuri, & anteq; veniret iste fuit assūptꝰ à dn̄o. Iō subditur: y ¶ Ecce. uenio ci. ad te accipiendum. z ¶ Tene qd' ha. i. gr̄am tibi datam. a ¶ Vt ne. ac. cor. t. Cadentibus enim aliquibus à iustitia, in præsenti alīj eis surrogant, sicut patet in legēda. xl. martyrum, quia vno ex eis cadente, clauicularius surrogatꝰ fuit, & eiꝰ coronam accepit. b ¶ Qui ui. Hic consequenter ponitur prēmiū ꝓmissio. istud tn̄ præmiū videtur esse augmentum gr̄æ in præsenti tempore. Dicit q; igitur: Qui ui. malignum. c ¶ Faciam illum co. i. fortem & potentem in fide, non solum ꝓ se, sed etiā ꝓ alijs cōfortandis & sustentādis. sc̄d'm hūc modū Petrꝰ & Iohānes & Iacobꝰ colūnę dicuntur, ad Galath. ij. b. d ¶ In templo dei mei. i. in ecclesia militante, vt patebit ex sequentibus.

Liber vitæ quid

Nicolaus de Lyra.

¶ e ¶ Et angelo Phi. quæ interpretatur saluans adhærente dn̄o ideo per ipsam significatur humilitas vera, quæ est custos virtutū, & per consequens salus deo adhærentium. propter quod humilibus dicitur: Hæc dicit san. & ue. qui habet clau. Dauid: qui aperit. humilibus sua secreta. Et clau. ea arrogantibus, Matt. xj. d. Confitebor tibi domine pater cæli & terræ, qa abscondisti hæc &c. i ¶ Scio opera tua. id est approbo. k ¶ Ecce dedi coram &c. ostium apertum. scilicet gloriæ. quod superbis clauditur. m ¶ Quia modicam habes uirtutem. secundum tuam opinionem, sed realiter magnam: quia verē humiles parum aut nihil virtutis sentiunt de seipsis, Luc. xvij. c. Cum omnia bene fecerītis, dicite: serui inutiles sumus. p ¶ Et dabo de synagoga Sath. id est de malis Christianis & superbis eos ad tuam humilitatem cōuertendo. Ideo sequitur: r ¶ Ecce faciam illos ut ueniant, & adorēt ante pedes tuos, & scient quia ego dilexi te. &c. & ego seruabo te ab hora tentationis quæ uentura est &c. & iam venit. nam omni hora diabolus insidiatur fidelibus, vt eos peruertat. b ¶ Qui ui. fa. illum co. in tē. d. m. id est firmū & stabilem in gloria, de cuius ratione est securitas. Ideo subditur:

Moraliter

Et foras

Et foras

Iohā. 14. b. † Supr. 2. c.

Exo. 10. g. Mat. 25. c.

Act. 4. b.

Ioh. 9. f.

† Ioh. 12. Isa. 22. f.

† vt teneat

¶ a ¶Non egre. Cū ſit deo certus numer⁹ ſuorū, ſi quis labi⁊, ali⁹ A miſericordia ei⁹ ſubinduci⁊, ſicut p ſuphiā Iudæorū Gētilitas ſub intrauit. Fliusiunior i. Gētiliū ppl⁹ exterat, ſed morte vituli ſagi nati. i. cruore Chriſti reconciliatus non exibit amplius. b ¶No uæ. Vbi nihil vetuſtatis, ſed plena viſio pacis. c ¶De cælo. de cōformitate cęleſtiū creaturarū. d ¶Teſtis. eorū quæ audiuit à patre intrepidus. Vel, cui fides eſt adhibenda in oībus. Vel, teſtis operū noſtrorū apud patrē. e ¶Et uerus. Veritas eſt, quia p eum promiſſa pſis cōplentur. f ¶Neq; fri. neq; ca. qa neq; oīno fidem ignoras, neq; apertē negas acceptam. g ¶Vtinam fri. Non optat eū frigidum ſimplr, ſed talē de quo maior ſpes hr̄. h ¶Incipiam te euom. Rem mirabilem dicturus, q̄ tepidi excōicādi cēnt, qa ab hoībus boni credebant, dicit ſe veracem in oībus, vt ī hoc ſibi credat, & ſi illi reſipiſcere voluerint, promittit cōſeruationem, qa dedit primā fidem. i ¶Ex ore m. De ore euomit⁹ q in deteriora præcipitatur, vel qui impœnitens moritur. k ¶Diues ſum. purgatur in baptiſmo. Vel, diues ſcientiæ diuinæ. Vel ſecularis. l ¶Suadeo ti. Quia talia opa nō p ducūt ad ſalutem. m ¶Non ap. c. Melius eſt hic erubeſcere corā paucis, quā ī futuro corā oīb⁹. Vel nō dimittā, p eru † feruidus beſcētia. n ¶Collyrio. Oculi, vt videamus inungētur, cū ad cognoſcēdū veri luminis claritatē ītellect⁹ nr̄i aciē medica- Pſal. 18. c. mine bonæ opationis adiuuam⁹. Colly. i. Præceptū dn̄i illūinans oculos. Vel iunge dono ſpūſcti mētē quā ſrena cōcluſerāt.

☞ Ecce ego

Nicolaus de Lyra.

✠ a ¶Et foras nō egre. am. per apoſtaſiā, nec p excōicationem. b ¶Et ſcri. &c. d. m. qa tales ī ſcriptura dicūt dii, Pſ. lxxxj. b. Ego dixi dn̄ eſtis. q⁊ exponēs Sal B uator Ioh. x. g. dicit: Illos ad q̄s fact⁹ ē ſermo dei deos dixit. repreſentat enim in eccleſia pſonā dei. c ¶Et no. ci. &c. n. Ie. i. eccl̄æ militātis. q⁊ patet ex hoc q⁊ ſub dic̄: d ¶Quæ de. de cæ. Nā eccl̄ia militās regit & ordinatur à ſpūſctō. Notandū verò, q̄ Chriſtus inquantū hō loquit⁹ hic † exigne nominās deū ſuū & nomē meū nouū, qa dī Cſtriſtianus à Chriſto, q⁊ nomē non habuit à principio, licet vocatus fuit Ie⁹ in circūciſione. Luc. ij. ſed poſt baptiſmū inter hoīes vocatus eſt Chriſtus. Et ſic⁊ ei⁹ fideles à principio nō fuerūt vocati Chriſtiani: ſed tm̄ diſcipuli, poſtea fide diffuſa uſq; in Antiochiā fideles ibi multiplicati. primo vocati Chriſtiani, vt habetur Act. xj. e ¶Qui ha. au. au. exponaī vt ſupra f ¶Et ange. Lao. Hęc eſt ſeptima pars principalis, in qua ſcribit epiſcopo Laodicēſi, quem aliqui expoſitores aſſerunt fuiſſe ſanctum Segarē, hoc allegantes ex. v. libro eccleſiaſticæ hiſtoriæ. xxiij. ca. Sed ſalua eorū reuerentia non nominatur ibi eps, ſed ſacerdos & martyr. & ibi dr̄ q̄ Laodiciæ requieſcit. plures autem alij ibidem noīati ſub nomie epi exprimūtur. Dato tm̄, q̄ fuerit Laodiciæ eps, non habet, ppter hoc, ppoſitū, ſed magis vt videtur oppoſitū. nā illud q⁊ ſequitur in textu: Quia tepidus es & non calidus, nec frigidus, incipiam te euomere ex ore meo, non videtur conuenienter ſibi applicari, qa ex feruore charitatis obtinuit palmam martyrij. nec etiam populo ſibi ſubiecto, rationibus prædictis in conſimilibus articulis. Iō ſaluo meliori iudicio dico, q̄ fuit ali⁹ minoris perfectionis exiſtēs. Tunc enim vt prædictum eſt ſancti epiſcopi frequenter occidebantur, vel in exiliū mittebantur, & ſuccedebant eis alij minus deuoti. Sic ergo proceditur, quia primò ponitur culpæ reprehenſio. ſecū dò ſalubris monitio, ibi: Suadeo tibi. tertiò prę̄ij promiſſio, ibi: Qui vicerit. Circa primum dicitur: g ¶Hæc dicit Amen. ad uerbiū eſt Hebraicū, & ſignat idem q⁊ verē: ppter q⁊ attribuitur Chriſto, q dicit de ſeipſo Iohan. xiij. a. Ego ſum via veritas & vi. h ¶Teſtis fi. paternę maieſtatis, ſed m q⁊ dr̄ Ioh. iij. b. Q⁊ ſcim⁹ loquimur, & q⁊ vidimus teſtamur. i ¶Qui eſt prin. c. d. Nam C oīa p ipſū fa. ſūt, & ſine ipſo fa. eſt ni. Ioh. j. a. k ¶Scio opera t. eſſe ſupple, imperfecta. ideo ſubdit: l ¶Quia ne. fri. es. deuitans trāſgreſſiones pœnæ timore. m ¶Neq; cal. i. implēs p̄cepta mea feruore charitatis. n ¶Sed qa te. es. i. tardus ad bonum, acidioſus & odioſus. o ¶Incipiam te euo. i. à me ter eįcere ſicut qd abominab. le. nā ociоſitas oīm vitiorū eſt ſētina. p ¶Quia d. te falſo iāctādo de meritis. q ¶Quod di. ſum. ſcientia & virtute. r ¶Et locu. ex exercitio doctrinæ. s ¶Et nul. egeo. i. doceri ab aliq̄. t ¶Et ne. &c. mi. p carentiā grāe. v ¶Et miſe. per reatum pœnę. x ¶Et pau. bonis ſpūalib⁹. y ¶Et cæ. quia non vides tuos defectus. z ¶Et nu. i. virtutibus ſpoliatus. a ¶Suadeo tibi. Hic conſequenter ponit ſalubris monitio, cū dr̄: Sua. &c. eme. operibus bonis. b ¶Aurum igni. i. ſapiam charitate accenſa, aliter inflaret per ſuperbiam. Sed contra hoc dictum videtur Apls dicere Rom. xj. a. Si autem gratia, iā non ex operibus: alioquin gratia iam non eſt grā. Charitas aūt idem eſt cū grā, vel ei inſeparabiliter annexa, & per conſequens non emitur per opera. Dicendū, q̄ gratia vno Gratiæ & modo accipitur pro habitu aiam gratam meriti acce faciēte deo. Alio mō, p motiōe diuina qua prioduplex mouet aiam ad bonū ſupernaturale, ſicut motiōe gnali mouet oia ad bona ſibi cōnaturalia. Sic⁊ meritū dupl⁊ accipit. vno mō, p merito cōdigni. alio mō, p merito cōgrui. Si ãt accipiaī grā prio mō & oīno prima, ſic nō cadit ſub merito cōdigni, & ſic intelligitur dictum Apoſtoli præallega tū. tm̄ hūs grām primā ex opibus meretur de cōdigno ei⁹ augmentationē. pria tamē gratia bene cadit ſub merito congrui. qa D ſi homo faciat q⁊ in ſe eſt ſe diſponendo ad gratiam, cōgruum eſt q̄ deus illi infundat eā. ſi autem accipiaī gratia ſecūdo mō ſic non cadit ſub merito, ſed præcedit oēmer tum condigni & congrui: talis enim influxus diuinus communiter fit omnib⁹ hominibus, quandiu ſunt in vita præſenti. ſed aliqui ſequūtur hunc influxum per conatum liberi arbitrij ſe diſponentes ad ſupernaturale bonum, & ſic merentur de congruo gratiam habitualem ſibi infundi à deo, & per eam eius augmentationem de cōdigno. alij verò non ſequūtur, propē quod demerentur ſibīpſis relinqui & vlterius in peccata labi per defectibilitatem li † 49. diſt. c. beri arbitrij. Sequitur. c ¶Vt locuples hinc etiā fias. diuitijs ſpiritualibus. d ¶Et ueſtimentis albis. i. virtutibus. e ¶Vt non † Pro. 3. b. appareat con. coram deo & angelis ſan. Geñ. 12. ctis. f ¶Et collyrio. id ē gratia ſpiritus ſancti qui illuminat oculos mentis. Dicūt autem: Inūge. quia licet gratia ſit à ſolo deo data, tamen in poteſtate hominis eſt vt ſibi detur, quia poteſt ſe ad eam diſponere modo dicto. g ¶Ego quos amo, ar. ſicut pater filios dilectos. h ¶Aemulare ergo. i. imitare bonos.

☞ Et pœniten.

✠ a ¶Et foras nō egredietur amplius. Et ſcribam. quia cō- Moraliter ſcriptus erit inter ciues cæleſtes. f ¶Et an. Lao. quæ interpretaī, fuit in vomitu: & ſignificat acidioſum, qui ingreſſus religionem ex hoc reputat ſe ſaluandum. Sicut ille epiſcopus Laodicenſis dicebat fidem ſine operibus ſufficere ad ſalutem, & ſic nec frigus timoris, nec calor charitatis eum excitant ad bonum opus. propter q⁊ abominabilis eſt deo & angelis eius, & per conſequens de conſortio ſanctorum euomendus. q ¶Quod di. ſum & locu. in ſpūalibus, eo q̄ habes habitum religioſum. t ¶Et neſcis quia miſes. priuatus bonis ſpiritualibus, magis quā ſecularis etiam malus, cæteris tamen paribus. a ¶Suadeo tibi à me emere. per exercitationem in bono opere. h ¶Aurum igni. i. charitatis incendium. c ¶Vt non appareat confuſio. in iudicio finali. f ¶Et colly.. iunge. id eſt ſtudio ſacræ ſcripturæ, quod illuminat intellectum. h ¶Aemulare ergo. id ē imitare bonos, cætera patent.

¶ Non patiar eam amplius diſcedere.

a & foras non egredietur amplius. a
a ¶Plus q̄ mens hominis capiat. b ¶Quodammodo erit deus.
Et ſcribam ſuper eum nomen dei b
¶Ciuitas dei vocabitur munitus virtutibus.
b mei, & nomen ciuitatis dei mei no- c
c uæ Ieruſalem, quæ deſcendit de cæ d
a ¶Quia deus mittit omnes virtutes. b ¶i. Chriſtianus. i. vnctus gratia.
lo à deo meo, & nomen meum no-
a ¶Quia nihil habet de Adam.
uum. Qui habet aurē, audiat quid e
ſpiritus dicat eccleſijs. Et angelo La f
a ¶Laodicia interpretatur vomitus, vel tribus amabilis.
d odiciæ eccleſiæ ſcribe: Hæc dicit A- g
a ¶In omnibus verbis.
c men teſtis fidelis & uerus, qui eſt b i
a ¶Primæ creationis vel recreationis. b ¶Non me latent.
principium creaturæ dei. Sciō ope- k
f ra tua, quia neque frigidus es, neq; l m
¶Non ingis deſiderio. a ¶Quia ipſe eſt de frigidis maior.
g † calidus: utinam frigidus eſſes, aut n
a ¶Torpens.
calidus: ſed quia tepidus es, & nec
a ¶Excommunicando.
h frigidus nec calidus, incipiam te e o
a ¶De conſortio ſanctorum remouere. b ¶Per prædicatores meos in quibus loquor.
i k uomere ex ore meo: quia dicis q⁊ di p q
a ¶Et ibi repletus virtutibus. b ¶Et ego ex parte mea addidi.
ues ſum & locupletatus, & nullius r s t v
egeo: & neſcis quia tu es miſer & mi x
a ¶Cum per ignorantiā tuam peccas. b ¶Ab operibus virtutis. c ¶Quia vicia nō recognoſcis.
ſerabilis & pauper & cæcus & nu- y z
a ¶A virtutibus in animo. b ¶Sed miſericordiam non denego. c ¶Fructum pœnitētię. d ¶Meipſum vel charitatem.
l dus. Suadeo tibi emere à me aurum a b
a ¶In igne poſitum vel ignitum. b ¶Igne tribulationis. c ¶Operibus virtutum.
ignitum † probatum, ut locuples fi- c
a ¶Ipſis virtutibus.
as, & ueſtimentis albis induaris, d
¶A virtutibus.
m † ut non appareat confuſio nuditatis e
n tuæ: & collyrio inunge ocu- f
a ¶Causa præmiſſa.
los tuos, ut videas. † Egō quos g
a ¶Facio cognoſcere peccatum. b ¶Coſtos reddo. c ¶Quos vides pati aduerſa.
amo, arguō & caſtigō. Æmu- h

Glos.ordi. Apocalypsis Cap. IIII. De Lyra

a ¶Ecce ego sto ad ostiū & pul.si qs au.&c. Expecto vel in spiro, vel per prædicatores voco. b ¶Sedere mecum. Iudicare in illis in quibus sedeo & iudico. Hæc de prælatis & p prælatos de subditis. c ¶Sicut & ego uici & sedi. Quia victoria & sessio eius est causa victoriæ & sessionis eorum.

GLOS. ORDI.

Cap. IIII.

POst hæc ui. Hæc visio de reuelatione mysteriorum. correctos em cōpetēter sequit secretorū reuelatio. Hæc visio pōt appellari reuelatio mysteriorū, q̄ spiritu apiūt. d ¶Post h.u. In hac sc̄a visione agit de sedēte i throno, & de ornatu ei⁹ & de agno apiēte librū. i. diuinā dispositionē de reparatione hūani generis, & de solūēte. 7. sigilla. i. obscuritates, vt cū videri mus deū tātā intelligētiā scripturarū impendisse hoīb⁹, grati ei sim⁹, ne pro eo pati formidem⁹. ¶Visio hæc nō prima, sed sc̄a ponit, qa iā suos inuitat ad tribulationes, q̄s nō valent pati, nisi neglecta pri⁹ corrigantur, qd̄ fuit in pria correctione. Fere hęc tota visio de fidelib⁹ vltimis agit qd̄ multū valet ad aiationē p̄sentiū, pauca ēt de his inducit q ante incarnationem Christi passi sunt, qd̄ ad idē valet. e ¶In cæl. i. scriptura q̄ est via ad vitā, vel Christus est ostiū cui⁹ mysteria ante clausa, mō aperta his qui fide & opere sunt cęlum. f ¶Tāquā tu. Nō dissentiētis à rōnalitate mea dādo rōnes. g ¶Ostendam ti. Quæ iā p̄terierūt dicit, q̄ adhuc optet fieri, vtpote i eodē statu q̄ cœperint, pmāsura. Vel post corerectionē optet videre secreta p q̄ animent in prælia. Vel q̄ oportet fieri cito post hęc. i. in vltimis fidelib⁹. Vel, post hæc fui in spiritu. h ¶Statim fui in spi. Nō repugnaui, sed abieci curā totius terrenitatis. i ¶Et ec. sedes. Maiores in quibus sedet deus & iudicat, sed & etiā in subditis vbi alīq. Vel quidam ita erant apti, vt cōpetenter deus sederet & quiesceret in eis. k ¶Sedens. Christ⁹ supra inter cādelabra ambulans, nunc sedēs. i. iudicās merita singulo⁹, de q̄ dignè facit hic memoriā, quos hortat⁹ est ad pugnā. l ¶Qui sedebat. Vbi tm̄ boni sūt nō est opus iudicare. i. discernere, vbi bōi & mali, ibi discretione opus est. m ¶Simi. e. as. Prius incognit⁹ p carnē mūdo apparuit, cōfringens inimicos, robur suis tribuens. n ¶Iaspidis &c. Per colorē duorū lapidū notat deū & hominē. o ¶Et iris. Quali: vidi p̄parātes se ad hoc, vt acciperent deum sessorē, & ne deficerent, vidi auxiliū. Hoc est, iris erat in circumitu sedis fixis visioni &c. i. pax. i. ppitiatio dei quæ est in circūitu, vt p̄tegens. Quam & baptismus qui est viridis color, & sanguis Christi facit qui est rubens color. Vel his coloribus notatur iudicium ☞ aquæ p̄teritū

Nicolaus de Lyra.

✠ a ¶Et pœni. age. de p̄ctis ppetratis. b ¶Ecce sto ad ostiū cordis hūani. c ¶Et pulso. ad bonum supnaturale monendo. d ¶Si qs au. uo. meā. monitioni meæ cōsentiēdo. e ¶Et ap. mi. ia. p conatū liberi arbitrij ab bonū. f ¶Introibo ad il. s. per gr̄am gratū facientē habitando in illo. g ¶Et cœn. cū il. & ip. me. Nā deus in tali homine delectatur, & ipse i deo. h ¶Qui uice. Hic vltimo ponitur præmij promissio, cū dicitur: Qui uicerit insultus mundi, carnis, & diaboli. i ¶Dabo ei sedere me. in thro. meo. i. quietem in cælesti regno. k ¶Sicut & ego ui. per passionem meam. l ¶Et sedi cum patre meo. Marci vlti. d. Assumptus est in cælum & sedet à dextris dei. m ¶Qui habet aurem. Exponitur vt supra.

NICO. DELYRA.

Cap. IIII.

POst hæc ui. Descripta visione beati Iohannis, quæ respicit informationē septē eccl̄iarū Asiæ specialiter, licet ex cōsequenti respiciat aliarū eccl̄iarū informationē vt p̄dictū est: hic cōsequēter ponūtur visiones eiusdē respicientes directē informationem mationē totius eccl̄iæ generaliter. Nā in spū sub q̄busdā imaginib⁹ vidit decursum eccl̄iæ ab apostolorū t̄pe vsq̄ ad finē mūdi, q̄tū ad tribulationes, cōsolationes & immutabilitates notabiles: quarū tamē aliquæ iā præcesserūt, & aliquæ sunt futuræ. Visiones āt istas imaginarias btūs Iohānes scripsit, itellectū tn̄ earū nō exp̄ssit, licet ad plenū intellexerit. aliquādo tn̄ interpo suit, p q̄ dat̄ via ad reliqua aliqualiter ca pienda, sicut. 8. j. ca. dixit. Septē cādelabra aurea, septē eccl̄iæ sunt, & septē stellæ septē angeli. i. ep̄i earū. & sic̄ in sequentib⁹ aliq̄ dicit: licet raro ad aperiendū aliqualiter ītellectū occultorū, vt patebit in locis suis dño cōcedente. ꝓpter qd̄ intellectus l̄ralis nō est ille, q p voces significat̄ imediate, sed ille q p imagines significat. sicut Iudic. ix b. dr̄, q̄ ligna dixerūt ad arborē rhamnū: veni & impera nobis. sensus l̄ralis non est de arboribus vel lignis, sed de viris Sichem per ligna significatis qui fecer̄t super se Abimelech regē. Sciēdū etiā, q̄ istæ visiones nō distinguuntur ex parte t̄pis in quo factæ sūt, qa Iohānes totū vidit vna die. qd̄ patet p hoc quod dicit. j. cap. Fui in spū in dnico die. sed distinguunt̄ à parte temporū in quibus partim impletæ sunt, & partim implendæ, vt magis videbit̄ inferius prosequendo. Residuū igit̄ huius libri i duas ptes diuidit̄, qa prio ponitur modus huj⁹ visiōis, sc̄d̄o cursus impletionis, ca. vj. Circa pri Diuisio mū sciēdū, q̄ tota trinitas reuelauit Apocalypsim hoī Christo. Christ⁹ aūt Iohanni per angelū i ei⁹ persona loquēt̄, Christus em̄ hō superior est angelis, ꝓpt̄ vnionē ad suppositū diuinū & plenitudinem gratię, licet sit minor angel̄ rōne naturæ hūnæ, sed m qd̄ dr̄ Heb. j. Igit̄ prio ponitur maiestas dei reuelantis, sc̄d̄o dignitas hoīs Christi reuelationē recipientis, cap. 5. Primū declarat̄ ex tribus. 1. ex imperia H li throno, & ex nobili cōsortio, ibi: Et in circūitu sedis. & ex reuerenti obsequio, ibi: Et requiem uon habebant. Circa primū dicit beatus Iohannes: n ¶Post h. ui. & ecce ostium aper. in cælo. Sic enim videbant imaginarie ac si ostiū cæli aperiretur, per quod designabat̄ q̄ decursus eccl̄iæ sibi reuelabat̄, quæ cælum in scriptura nominatur, secūdū qd̄ dicit Gregorius homel. xxxvj. Regnū cælorū

præsentis temporis eccl̄ia dicitur, in qua doctor qui mandatum soluit minim⁹ vocatur, &c. o ¶Et uox prima quā au. In quo notatur autoritas angeli loquentis, vt dictum est supra. j. capitu. p ¶Ascende huc. ad videndum eccl̄iæ decursum, ideo subditur: q ¶Et ostendam tibi quæ oportet fieri post hæc. secūdum ordinationem dei, quæ non potest frustrari. Et. r ¶Statim fui in spiritu. visionem imaginariam intelligendo. s ¶Et ecce sedes posita erat in cælo. Per quam sedem intelligitur autoritas & potestas dei eccl̄iam regentis. t ¶Et supra sedem sed. scilicet deus trinus & vnus. v ¶Et qui sedebat similis erat aſpidis & sardinis. Tales apparitiones fiunt secundum conuenientiam ad id quod reuelatur. deus autē sic apparebat, vt gubernans eccl̄iam militantem. circa quam se habet vt consolator & charitatis incensor. propter quod in primitiua eccl̄ia super apostolos misit spiritum sanctum i similitudine ignis. Ideo dicitur hic coloris iaspidis. i. viridis: color est cōfortatiu⁹ vis⁹. & sardinis. i. rubei coloris: q ꝓpt̄ similitudinē ad ignē signat incendium charitatis. x ¶Et iris e. i cir. se. Per quam designatur fœdus dei ad eccl̄iā suā. Nā iris signū est fœderis inter deū & terram, vt dicit Gene. ix. ✠ Similis visio

Moraliter. n ¶Post hæc uidi, & ecce ostium apertum. Moraliter
Per quod intelligitur Christus, qui dicit de seipso Iohannis. x. b. Ego sum ostium. Et istud ostium dicitur apertum, qa Christus paratus est semper ad recipiendum misericorditer pœnitentes. Sed quoniā ei⁹ misericordia non est sine iustitia, ideo sequitur: s ¶Et ec. se. po. s. Christi iudicantis. hoc debet prædicator q p Iohannē significatur, attente videre & populo nunciare, ne de Christi misericordia nimis confidant, vel de rigore suæ iustitiæ desperent.

✠ Et in circumi

quæ p̄teritū, ignis futurū, in quib⁹ suos saluabit. a ¶Smarag
A dine. Per colorem viridem Smaragdi, qui color est aquatic⁹: ba
ptismus intelligitur. Per riborem eiusdē, dona spiritussancti i bap
mo accepta, p̄ quæ comburuntur pcā. b ¶Vingintiqua. se
niores. Duodecim prophetę, xn̄, apli: q̄uis plures vtriusq; ordi-

Doctorum numerus

nis. ¶Doctores alias dicunt. xxiiij, alſ
xn̄. Oēs doctores veteris siue nouę legis
dicunt. xn̄, ꝓpter fidē trinitatis quā an
nunciāt. iiij, ꝑtibus mūdi. Vel. xxiiij. fiūt
p sexies. iiij. Sex referunt ad opa, quę. vj.
diebus fecit: quatuor ad euāgelia. i. hæc
q̄ in nouo & in veteri Testa. opa dei co
lit. c ¶Circum. sto. al. Peccata tegun
tur & albēt virtutibus. d ¶Coro. i. vi
ctoriā p̄ sapiam & charitatē etiā ad ini
micos. e ¶De thro. i. eccſia. i. q̄ pluit
fulgura. i. miracula q̄ terrent, & illumi
nant. f ¶Sep. spi. Lāpades, dona spiri
tussancti. q̄ accēdunt & illumināt, para
ta oībus illis qui sunt sedes dei. g ¶In
con. Quia intelligunt sacramentū & rē
sacramenti, nec recipiunt nisi quos ido⁹
neos viderint & cognouerit. h ¶Ma
re ui. Baptismus finceritate fidei lucid⁹
post quē tribulationis igne electi ducū
tur ad firmitatē bonorū operū, sicut ex
aqua durescit Crystall⁹. i ¶In me. Pla
niciem quandā ad similitudinē iudicis,
q̄ habet placā latā & spaciosam, vbi se
det & iudicat iudicia. k ¶Sedis. Ieru
salem velut sustentatores, vt hō. vt vitu
lus, vt leo, vt aquila. l ¶Quatuor. p
pter officiū quadrifariæ prædicationis.
m ¶Aia. Chistus, q̄ natus est, passus, re
surgēs, ascendēs. Fideles quoq; rōnales,
mansueti. vt ho. Sine terrore ferentes ad
uersa: vt leo. Sese mortificantes, vt vitu
lus. Cęlestia petētes, vt aquila. n ¶Ple
B na ocu. Memores præteritorū pcōrū,
& cauentes sibi in futurum. vel habētes
cognitionem de his q̄ deus fecit, vel fa
ctur⁹ est in fine mūdi. vel vete. & no. Te
sta. vel placent deo & hoībus. o ¶Leoni. Leo mortu⁹ nascitur.
die tertia voce p̄is viuificatur. Sic & Christus die tertia resurre
xit, & resurgere oportuit, quia mortu⁹ fuit, & mori potuit, quia
Ezec.i.b. homo. & cum homo & mortuus resurgere oportuit, quia aqla
i. deus. ¶Quia Ezechiel qui quod futurum erat præuidit, prius
hoīem posuit, post leonē. qa Christus in p̄dicatione leo fuit. post
vitulus, quia sacrificatus fuit. tandē aquila, qa ascēdit in cælos. Io
hannes impleta vidēs, leonē p̄ponit quasi fundamentū totius fi
dei. p ¶Et quatuor animalia singula eorum habebant.
Quasi, ad hoc vt ista de Christo prædicarent bene instructi erāt.
☞Alas senas

Nicolaus de Lyra.

a ¶Similis uisioni Smaragdinæ. Simaragdus autem est viridis coloris, & hic est vnus de coloribus iridis: & sic apparebat ille iris imaginarius, q̄ color viridis intensior cæteris videbat. In quo designatur cōsolatio dei suis electis affutura, maximē in tribulationibus ecclesiæ futuris, eo q̄ viridis color est confortatiuus visus. b ¶Et in circumitu sedis. Hic consequenter describitur dei maiestas ex nobili consortio, cùm dicitur: Et in cir. se. sedi. uiginti. Per quæ designantur vniuersæ cathedrales ecclesiæ, quæ licet sint multæ, tamen sub tali numero designant, propter concordantiam noui Testamenti ad vetus, in quo legit. j. Paralip. xxv. q̄ sanctus Dauid volens augmentare cultū diuinū, statuit viginti quatuor sacerdotes in tēplo p̄ Hebdomadas successiuē ministrātes. in sacra em̄ scriptura frequēter ponit determinat⁹ numerus pro indeterminato, sicut supra dictū est. j. ca. q̄ p̄ septē spūs dei intelligit multitudo angelorū sctōrū, & sic dicit Grego. Homel. xxv. q̄ p̄ septē dęmones vniuersa vitia figurant. c ¶Et sut. thr. ui. Per quos designant vniuersi epi, in qb⁹ debet esse grātis & morū maturitas. d ¶Circumamicti sto. albis. Nam in ipsi debet refulgere castitas. e ¶Et in ca. eorum co. au. Nam in mentibus eorum quæ dicuntur capita respectu virtū sensitiuarū, debet refulgere sapiētię claritas, quæ p̄ aurum frequenter in sacra scriptura designatur. f ¶Et de throno. s. dei. g ¶Proce
debant ful. uo. & tonitrua. i. coruscatio miraculorum, & de-

in circumitu sedis similis † uisioni a
a ¶Smaragdus viridis & rubeus. b ¶Vt appendicia & in iudicio eius consentientia.
a Smarągdinæ. Et in circumitu sedis b
a ¶Minor ecclesia tam in veteri q̄m in nouo Testa.
sediliā uigintiquatuor, & supra c
¶Vidi.
b thronos uigintiquatuor seniores
a ¶Vel vestimentis. ¶Quæ in baptismo induerunt quibus amicuntur electi.
c sedentes, circumamicti stolis albis, d
n ¶. in mentibus. ¶Vel nę.
& in cāpitibus eorum coronas au e
¶Vel reg.
reas, & de throno procedebant ful f
g ¶Comminationes.
gura, & uoces & tonitrua, & septē h
lampades ardentes ante thronum,
f g quæ sunt septem spiritus dei. † Et in i k
a ¶. i. dediti contemplationi cæ. estium, & accipientes cum vel recordationem de subditis.
h consp ectu sedis tanquam mare ui
i treum simile cryſtallo, & in me l m
a ¶Circumquaq; velut excubiæ.
k l dio sedis & in circumitu sedis, qua
¶Animata & inanimantia. a ¶Propter officium.
m n tuor animalia plena oculis ante a
& retro. Et animal primum si
o mile leoni, & secundum animal
simile uitulo, & tertium animal ha
bens faciem quasi hominis, & quar
tum animal simile aquilæ uolan
p ti. Et quatuor animalia singula eo o

nūciatio p̄miorū, p bonis operib⁹, & terror suppliciorū, p malis C
Ista verò tria in primitiua ecclesia & post ꝑ pibus multis concedebantur à deo ecclę plātis. h ¶Et se. lā. ar. an. thro. scilicet dei. i ¶Quæ sunt se. Et exponēdo qd per lampades septē intelligatur, aperit aliqua aliter ad alia capienda. Dicunt aūt hic septē spiritus dei, septē dona spiritussancti, parata dari disponētibus se, iō dicunt an dei thronū esse. Vel p̄ septē spūs intelligitur †aspectui
vniuersitas sanctorū angelorū parata ad dei beneplacitum exequēdū. Ied'm illud Heb. j. d. Oēs administratorij spūs sunt &c. Qui dicunt lāpades ardētes, qa illumināt & accendūt fideles ad cognitionē & amorē cęlestiū. k ¶Et in cō. se. tan. ma. ui. i. baptismi sacramentum. l ¶Si mi. Crystallo. Quia nō est mobile vel fluidum. sed imprimit characterem indelebilem: propter quod non est reiterabile, m ¶Et in me. se. & c. qua. i. quatuor euāgelistæ, vt dicūt aliq. Sed litera sequens vī in aliquo dissonare, vbi dī: Et aīal primū simile leoni &c. & tertiū aīal habens faciē quasi hoīs. nā p̄ faciem hoīs intelligit Matthæus, vt dictū fuit. supra. in pricipio euāgelistarū, & in hoc †De elec. c. cōcordāt sancti doctores. Matthę⁹ verò scriptū. in nō est terti⁹ in ordine euangelistarū, sed prim⁹: & primū scripsit euangeliū, vt di prin. cit Hier. in ꝓlogo sup̄ Matthęū. Iō vidē †missi in o tur alij ꝓbabili⁹ dicere s. q̄ per quatuor mnē terrā aīalia intelligunt quatuor patriarchales Ecclesię pri ecclesię, quarū prima est Ierosolymitana, nā ibi inceꝑit ecclesia, & assumilatur archales q̄ leoni, ꝓpter constantiā ibi existentiū, vt tuor patet de Petro & Iohāne: Act. v. q̄ constanter dixerūt principibus Iudęorum. Obedire oportet deo magis quàm hominibus. & iterum. Si melius est in conspectu dei vos potius audire quàm deū D iudicate. nō enim possumus quę audiui mus & vidimus nō loqui. Sed a est Antiochena, q̄ assimilat vitulo: quia fuit parata obedire mandatis Apostolorū in Ierusalem existentiū, vt patet Act. xv. & quia primò in ea vocati sunt discipuli Christiani: Act. xj. Tertia est Alexādrina, q̄ assimilat homini. nā in ea à principio fuerūt doctores docti, nō solū in literis diuinis, sed ēt humanis, vt Pheriche⁹ Philosophus & Athanasius & plures alij. Quarta est Constantinopolitana, quę assimilatur aquilæ volanti. nam in ea fuerunt viri per contemplationem eleuati, vt Gregorius Nazianzenus, & plures alij. o ¶Et quatuor animalia &c. alas senas. Ala prima est lex naturalis: secunda lex Mosaica, tertia prophetarum oracula, quarta euangelium consiliorum, quinta doctrina apostolorū, sexta statuta generalium conciliorū. Istis em̄ alis sex viri ecclesiastici debēt ascēdere sursum per contemplationem diui

Moraliter

b ¶Et in circum. se. se. i. societas electorum ad tres angelorū Hierarchias assumptorum, secūdum tres octonarios in. xxiij. cōtentos. Octonarius verò quietem beatitudinis significat. b ¶Et se. lam. i. angelorū societates. iō subdit: i ¶Quæ sunt se. spi. dei. i. vniuersitas angelorū. Nā p̄ septenariū numerū vniuersitas sicut frequēter dictū est, figurat. k ¶Et in cō. se. tā. ma. ui. i. baptismi sacramentū, sine quo nō est accessus ad dei cōspectū, Ioh. iij. a. Nisi qs renat⁹ fuerit ex aqua & spūsctō, non pōt introire in re. dei. m ¶Et in me. se. & circum. se. qua. ani. s. quatuor euāgelistę. n ¶Et ani. pri. si. leo. Nam euangelium Marci, qui per leonē significatur, euāgelium Petri dicitur, quia Marcus scripsit euangeliū sicut Petrū referentem audiuit, vt habet libro virorū illustriū. Et fuit ibidē dī. q̄ cū Paulus in epistolis suis euangeliū suū nominat, intelligit de Lucę volumine: vt dixerunt doctores aliq. Et qa Petrus & Paulus sunt apostoli p̄cipui, iō euangeliū Marci & Lucę hic primò ponunt. Ioh. aūt vltimò scripsit euangeliū, vt in prędicto libro dicit: ideo ponit hic in quarto loco sub similitudine aquilæ, & per consequens euangelium Matthæi tertium tenet locū in facie hominis. o ¶Et qua. animalia singula eorum ha. alas senas. Prima ala est lex, secūda prophetæ. tertia agiographa, quarta euangelium, qnta doctrina Apostolorū. sexta institutata patrū. Istis autem alis debent ecclesiæ prędicatores

Glos. ordi. Apocalypsis Cap. V. De Lyra

a ¶ Alas senas. Prima ala lex naturalis, sed'a lex Moysi, tertia E propheꝛ, quarta euāg. liū. quinta institutiones apostolorū, sexta quorūcūqꝫ, vt Augu. Grego. Ambro. ꝑ quos eccl'a alta petit: & à quibus ꝑdicatores accipiūt totius ꝑdicatiōis fundamentū. Vel sex alæ cognitio operum dei factorum. vj. dieb⁹, quorū noticiā in al

b ¶ In cir. & in. Vel ꝑ literā simplices per allegoriā ꝓfectiores instruūt. Vel qa in medio in finibus terræ illuminant.

c ¶ Ple. sunt ocu. Quia se mūdos seruāt & alios exemplo informant. ¶ Vel ple. sunt ocu. in. i. cōscientia mūdi: &

¶ Esa. 6. b. in cir. i. in conspectu hoīm irreprehēsibiles. d ¶ Qui uen. est. Filiꝰ corꝑaliter apparebit, tota deitas fidelibus se manifestabit. e ¶ Et bene. Supernę remunerationis, vel in exaltatione, vt ei oē genu flectat eꝛle. ter. &c. f ¶ Et ado. Qđ

Phil. 2. b. ā se non habebant, ab illo regrebant voce & opere. g ¶ Dicen. In secreto cordis attribuentes deo victoriā vitiorum vel tribulationū. h ¶ Crea. om. lō omnia a. i. te referēda, qa oīa à te habēt initium. Inuisibilia etā vel angelos & animas, vt ſpūales esse dicit, cū de impijs facit pios ſpūaliter creatos. i ¶ Pro. uo. t. erāt & cr. sunt. Et nō de subito, sed qđ

Johan. 1. a. factū est in ipso vita erat. k ¶ Erāt. In arte priusquam formarentur in opere. l ¶ Crea. sunt. Visibiliter existendo, quædam secundum ſpūalem intelligentiam vel creationem.

GLOS. ORD. Cap. V.

E T uidi in dex. In filio ꝑquē oīa fecit, ad quē totius libri F itētio. n ¶ Librū. i. duo Te. q̄ idē sunt, foris scilicet vetus significans, vel qa, foris fecta, ꝓmittat. Intus scilicet nouū significatū, vel qa interdū promittit beatitudinē. Vel int⁹. i. in occultioribus. s. ꝓfectiores. foris in simpliciorib⁹ verbis. s. min⁹ ꝓfectos. Vel liber dispositio diuina de reparatione ho

† Ezec. 2. d. minū, qui est ſcriptus. s. manifestatus in Exod. 12. a. tus. i. obscurè, in veteri Test. vt Moyses. Ad vesperū īmolabitis agnū, ibi manifestās in vltima ætate futurā nostrā reparationē ꝑ Christi īmolationē, & foris euidēter. i. in no. Te. o ¶ Sig. Factę sūt scripturę ꝓphetarū claulæ, & obscurę, sed ꝑ

☞ eum post deus accipiat aliquid de nouo, vel qꝺ ei aliquid accrescat ex operibus & laudibus humanis, sed qꝺ hoies ex beneficijs ab eo receptis tenent assurgere ad laudandū & glorificandū excellentiā æternæ suæ maiestatis. k ¶ Quia tu cre. o. de nihilo, ꝓducēdo. l ¶ Et propter uolun. tuam e. in dispositione tua ab æterno anteq̄ crearentur, sicut domus materialis antequā sit in effectu, prexistit in dispositione artificis, & sc'm hoc dr. vnꝰ metaphysicę, qꝺ dom⁹ in materia fit à domo q̄ est in aīa. cia verò creata se habēt ad deū sicut artificiata ad artificē, Sap. vnꝰ. c. Omnia enim est artifex omnē habēs virtutē &c. m ¶ Et crea. sunt. i. producta in esse. ctu in tpe. & hoc ex diuina volūtate, nō ex naturæ necessitate.

a rum habebant alas senas, & in cir-
b c cumitu & intus plena sunt oculis.

a ¶ Non cessabant. b ¶ In prosperis vel in aduersis, vel continue.

Et requiē̄ non habebant die ac no-
b c

a ¶ Quia trinitas in personis.

cte, dicentia: † Sanctus, sanctus, san-

¶ Semel, quia vnita, in maiestate,

ctus, dominus deus omnipotēs, qui
d e

a, ¶ Sine principio. b ¶ Immutabilis.

d erat, & qui est, & qui uenturus est.

a ¶ i. quia. b ¶ Attribuerent & proferrentur & prædicarent. c ¶ Prædicatores vbiqꝫ.

Et cū darent illa animālia glo-
a b f

a ¶ Fidei suæ in resurrectione, vel in ascensione.

b ¶ Operationis.

e riā & hōnorē & benedictionem

¶ Honore operationis vel in ascensione.

sedenti super thronum uiuenti in se-

a ¶ Humiliabant se. ¶ Omnes iudices ve. & nos de.

cula seculorum, prōcidebāt uiginti g

a ¶ Qui supernus prædicatores, hic iustus iudices.

quatuor seniōres ante sedentem in

¶ In beneplacito.

f throno, & adorabant uiuentem in
h

a ¶ Exemplum alijs dantes.

secula seculorum, & mittebant co-
i

ronas suas ante thronum dicēntes:

¶ Dignus es cui referamus.

Dignus es domine deus noster ac-

a ¶ Quod supra benedictionem. b ¶ Iuxta.

cipere gloriam ac honorem, & uir-
h i

tutē̄, quia tu creasti omnia, & prō-
k l

a ¶ In arte. i. in sapientia dei viuebant.

k pter uoluntatem tuam † erānt, &
m

l creata sunt.

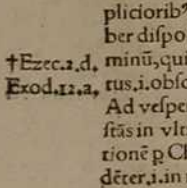

Cap. V.

m n † T uidi in dexte-
o ra sedentis supra

¶ Diuinam dispositionem,

n thronum librum
p

a ¶ i. meritum.

o scriptum intus & foris, signātum

rò dei operatiua metaphoricæ dicit manus eius dextera: qa per manū dexterā operamur. & iō liber q dicit dei notitia de dispositis ab eo fieri, conuenienter dr esse in dextera manu dei. p ¶ Signa. Signatio ista designat clausionē diuinę sciētię de dispositis ab eo fieri, quousqꝫ sint ab eo reuelata fieri, vel in effectu ꝓducta.

Nicolaus de Lyra.

tionē diuinorū, & descēdere deorsum ad ædificationē proximorū, & volare ad dexterā ꝑ grāruactionē in ꝓsperis, & ad sinistrā ꝑ patientiā in aduersis. a ¶ Et in cir. & in. ple. sunt ocu. cōsiderādo ꝑsentia ꝓterita & futura. b ¶ Et re. non ha. Hīc cō sequēter ostendit dei maiestas ex obsequio reuerētu, & primō in patriarchalib⁹ ecclesijs, cū dr: Et re. non ha. s. quatuor animalia quatuor patriarchales ecclesias signātia. c ¶ Die ac. noc. di. san. Nā in illis ecclesijs primò valde deuotè celebratū fuit diuinū officiū diurnū pariter & nocturnū. Et ponit hic ter sctūs, ad designādū trinitatē ꝓsonarū, & subdit: d ¶ Domi. deus o. ad designādū vnitatē essentię. nā tres ꝓsonę sunt vnꝰ deus, & dns oīpotens. e ¶ Qui e. & qui est. ꝑ hoc exprimit eiꝰ eternitas, q̄ non apprehendit à nobis in via, nisi ꝑ cōparationē ad differētias tpis, vt suprà dictū est. j. ca. f ¶ Et cū da. Cōsequēter describit obsequiū diuinę laudis, qđ ꝑtīn ad alias cathedrales ecclesias ꝑ orbē cōstitutas, q̄ in diuinis officijs celebrādis sequi debēt ordinationē quatuor ecclesiarū patriarchaliū, cum ecclesia trī Romana q̄ principalis & caput est oīm: & hoc est quod dicit: Et cum da. illa ani. glo. ei seruiēdo & ipsum collaudādo in pluribus modis officiorū & ministrationib⁹ sacramentorū. g ¶ Proci. ui. se. i. aliæ cathedrales ecclesiæ se eis cōformātes. h ¶ Et mit. co. su. ante thr. in signū reuerētię, ꝑ hoc cōfitentes, qꝺ habēt à deo claritatē virtutis, & sapientiæ, q̄ ꝑ coronas aureas designant, vt dictū est suprà. i ¶ Dicentes: Dig. es do. de. no. ac. gl. Nō est ꝑ hoc intelligendū, qꝺ

deus ac-

& doctores volare ad ꝑdicādum & docendū. de quib⁹ dicit Esa. lx. b. Qui sunt isti qui vt nubes volant &c. Et assimilari debent quatuor animalibus ꝑdictis deo ni per constantiā, vitulo per patientiam qui est aīal immolaticiū. homini ꝑ mansuetudinem, & aquilæ per cōtemplationis altitudinem. f ¶ Et cum da. illa, quatuor anima. glo. & ho. Sequitur g ¶ Proci. uigin. se. nam ex eorum doctrina sancti ecclesiæ militantis adorant deum viuentem in secula seculorum. Moraliter

NICO. DE LYRA. Cap. V.

E T uidi in dex. Hīc consequēter describit dignitas Christi hoīs reuelationē accipientis. Circa quā primò præmittit profunditas diuini secreti, secundò difficultas aperiendi ibi: Et vidi. tertiò inferi dignitas Christi ibi: Et vnus. Circa primū dicitur: n ¶ Et uidi in dex. se. su. thro. Iste sedens est deus trinus & vnus, vt dictū est. o ¶ Librū. Liber iste est divina sciētia, in qua oīa sunt scripta. Sciē dū tn̄ q̄ ꝑ in deo ponit duplex sciēta, vel potius vna duplici mō dicta, scilicet sciētia simplicis notitiæ, quæ se extendit ad omnia possibilia, quę nunqꝫ fuerūt nec erunt. Et scientia visionis, q̄ respicit existentia pro quacūqꝫ differentia tpis, scilicet præteriti vel præsentis vel futuri: & ista sunt in virtute dei operatiua, inquātum operat ipsa in aliquo tpe. Talia verò sunt illa q̄ reuelata sunt homini Christo, & ab eo Iohanni Apostolo. virtꝰ verò dei operatiua metaphoricæ dicit manus eius dextera: qa per manū dexterā operamur. & iō liber q dicit dei notitia de dispositis ab eo fieri, conuenienter dr esse in dextera manu dei. p ¶ Signa. Signatio ista designat clausionē diuinę sciētię de dispositis ab eo fieri, quousqꝫ sint ab eo reuelata fieri, vel in effectu ꝓducta. ►deus non ſter H †sunt Sciēta dei dupler

►Sigillis

Moraliter. a ¶ Et uidi in dextera se. supra thro. li. scrip. Secundum sensum literalem hic liber est dei præscientia eorum quæ futura erant in ecclesia. Moraliter autem hic liber est sacra scriptura quæ deriuata est à scientia diuina. Et dicitur hic liber scriptus intus & foris. foris q̄tum ab sensus historicos & patentes, intus autem q̄tum ad mysticos & latentes, & signatus sigillis septem. Circa quod sciēdum, qꝺ ad hoc scriptura sigillatur. vt magis autētica reddatur. Septem aūt sunt quæ sacrā scripturam præ cæteris autenticam reddunt, quæ sunt. agentis autoritas, q̄ est spiritus sanctus. subiecti nobilitas. quod est ipse deus. formæ tractādi veritas, quia nullū patitur falsum. finis bonitas, quod est ineffabile gaudium. sententiæ multitudo, nam sub vna litera plurimos habet sensus. continentiæ latitudo, nam hæc scriptura quo dammodo se extendit ad omnia, in q̄tum habent habitudinem ad deum qui est eius subiectum, ipsius singulis aptitudo. Vnde Grego. in prologo moralium: Diuinus sermo sicut in mysterijs prudētes exercet, sic plęrūqꝫ superficie simplices resouet. Habet in publico vnde paruulos nutriat, seruat in secreto vnde mentes sublimium admiratione suspendat. Est enim quasi quidam fluuius planus & altus, in quo agnus ambulet, & elephas natet Moraliter Scriptura sacra autentica ꝓpter septem

☞ Quis dignus

eū post apte. a ¶Sigillis.i. vniuersis obscuritatib⁹, vel clau-
A sus septiformi spū.p quem fides aperit. b ¶Septē.Dicit,quia in
sequentibus determinabit illa septem sigilla.s.album equū & ru-
fum & nigrum &c.quæ apta & nota fuerūt in exordio ecclesiæ,
quę fuit albus equus supra quē sedit Christ⁹,& doctrina & exem
plo muniuit,quā rufus equ⁹ipugnauit.
c ¶Ange.Sancti pres intellexerūt ali-
qn à deo dispositā reparationē Ierusalē:
& qū fieret videre exoptabant,sed quō
fieret ignorabāt,donec.s.reuelauit añcp
fieret quibusdā. d ¶Prædican.Inqui
rentē & alijs annunciantē & præ nimio
desiderio tādiu differri conquerentem.
e ¶Ape.li,& sol.Diuinā dispositionē
vel vniuersas obscuritates scripturarū
tollere. f Fle.mul.qu.Hoc in persona
priorū patrū,qp non intelligebāt,vel di
Luc.xo.d. latā reparationē dolebant.vñ:Multi re-
ges & ꝓpheꝛ voluerūt videre quæ vos
&c. g ¶Et u.de se.Quilibet ꝓpheta q
Christi aduentū annūciando cōsolatur
Leōi Chri- alios. h ¶Vicit leo.Leo dū fugat pe
stus cōpat mōtes fugit,& nodo quē habet in cauda
ꝛ & legere vestigia dedit,ne inueniat.Ita Christ⁹ fu-
git per montes.i.diuinitas Iudęos latuit
assumpta carne diuinitatē texit,ne pos-
set agnosci.Leo dormit aptis oculis,ita
Christus expirauit diuinitate viuente.
i ¶Et ec.in me.thr.Ecclesia q̄ à Chri
sto tancp thron⁹ possidetur, tancp aīalia
pascitur, tancp seniores in iudicio ptātis
honorat,ipsa sup Christū ædificata in se
ptē cornibus fortitudinis regno exaltat,
in septē oculis signis & virtutib⁹ illumi
nat: k ¶Tanquā occisum.Quia etsi
mortu⁹,ex virtute dei viuit.Vel inter su
B os tancp occisus est, in quibus quotidie
mortificat. l ¶Cornua septem &c.
Quia dat regnū,qd' in cornib⁹ notatur.
Oculos, qa illuminat.Vel cornua emi
nentiores sancti in capite Christo funda
ꝛti carnem ex-

Nicolaus de Lyra.

ꝛj.6.2. ✠a ¶Sigillis se.i. oīmodis obscuri-
tatibus,vt exponūt aliq,& scd'm hoc po
nitur hic numerus determinatus,p inde
terminato.s.septenari⁹ pro obscuritatū
multitudine,sicut dicit Grego. homel.
xxv.Maria ergo septē dęmonia habuit,quę vniuersis vitijs plena
fuit.Sed hoc dictū nō bñ cōsonat his q̄ sequuntur ca.sequenti de
apertione sigillorū ,pcedēdo à primo sigillo vscp ad septimū de
terminate.ex quo patet,qp septenari⁹ sigillorū non ponit ibi pro
indeterminata multitudine obscuritatū.lō videt mel⁹ dicendū,
qp sigilla ista nō sunt aliud nisi dei volūtas claudens & aperiēs su-
um secretū,prout & qñ & quō sibi placet.quæ licet sit vna in se,
dicitur tñ multiplex ad varios effectus relata,secundū illud Psal.
ex.a.Magna opera dñi exquisita in omnes voluntates eius.Septe
narius igit sigillorum est septenarius reuelatiōis diuinæ volunta
tis ad reuelanda Iohanni distincta reuelationibus septē, vel fiēda
in septem temporibus. b ¶Et uidi.Hic consequenter descri
bitur difficultas aperiendi,cum dicitur:Et ui.an.for.Iste videt
fuisse Gabriel qui interpretatur fortitudo dei.c ¶Quis est di.
ape.librum.i.manifestare dei secretum.d ¶Et sol.sign.eius.
id est,sigillatum ostendere qualiter singula de quibus dicet pro-
cedunt ex diuina voluntate. e ¶Et nemo po.in cælo.quā
tum ad angelos. f ¶Neque in terra.quantum ad homines.
g ¶Neque subtus terram.quantum ad dæmones, in qui-
bus remanserunt naturalia integra. h ¶Aperire librum,
Quia nullus istorum potest ad secreta diuina attingere, nisi deo
reuelante:qui primò reuelauit Christo homini,& Christus Iohā
ni. i ¶Et ego flebam mul.Per hunc fletum designatur Io
hannis desiderium de sciendo ecclesiæ futurum processum. k ¶Et
unus.Hic cōsequenter infert dignitas Christi,q solus inuent⁹ est
dignus dicta secreta primò accipere,& alijs per Ioannem nuncia
re,cum dicitur:Et unus de senioribus.Consolando me de de
siderij mei impletione,Quis autem erat iste senior non dicitur :
Et dicunt

a ⁋.i.vniuersitatibus. ⁋Audiui. ⁋Quemlibet prio
rum patrum.

a b sigillis septem.Et uidi angelū for-
b c tem prædicantē uoce magna: Quis
c ⁋Implere vel accipere.
d e est dignus aperire librum,& solue-
d ⁋Verba Iohannis.
e re signacula eius? Et nemo poterat,
f ⁋Vt angelus. ⁋Vt homo.
g neque in cęlo,neque in terra,neque
g ⁋Animæ exutę a corpore. ⁋Implere. ⁋Perfecte in-
telligere.vnde:generationem eius quis enarrabit?
h subtus terram aperire librum, neqp
i f respicere illum.Et ego flebam mul-
i ⁋Quia omnes inquinati.
tum,quoniam nemo dignus inuen
⁋Per incarnationem. ⁋Perfecte intelligere.
tus est aperire *librum, nec uidere
k g illum . Et unus de senioribus dixit
k ⁋Diabolum.
h mihi : Ne fleueris . Ecce uicit leo
l a ⁋Procedens a Dauid,vel firmamen-
tum Dauid. b ⁋Ad hoc vt aperiat.
b
m de tribu Iuda rādix Dauid,aperire
m librum,& soluere septem signacula
a ⁋Sicut ille prædixerat. b ⁋Exequitur quomodo vi
cit leo,& vbi.
n eius. Et uidi,& eccē in medio throni
o & quatuor animalium,& in medio
a ⁋Christum qui fuit victima. b ⁋Cernentes adinuicem.
k seniorum ag̃num stantē tancp occi-
l p sum,habentē cornua septem,& ocu
los septem,qui sunt septem spiritus
⁋.Sagnus. ⁋Homo Christus.
dei missi in omnem terrā. Et uenit & q
a ⁋Ad cognitionem hominum per carnem . b ⁋A ver-
bo sibi vnito. ⁋Vel de.
accēpit de dextera sedentis in thro-
r ⁋Et quia.
no librū.† Et cū aperuisset librum,
s ⁋.i.prædicatores omnes.
t quatuor animalia, & uigintiqua-
v tuor

Et dicūt aliqui qp fuit Matthę⁹ euangelista,q dixit in pſona Chri C
sti Mat.vl.d.Data est mihi oīs ptās in cælo & in terra.ideo dicit:
l ¶Ecce uicit leo de tribu. Nam Christus victor fuit in sua
resurrectione.Sed quicquid sit de veritate,ratio tñ nō videt va-
lere.qa Iohānes nō accepit hanc notitiā per Matthæi scripturā,
sed per reuelationē specialem.Est aūt di-
ctū suprā qp per seniores intelligunt ec-
clesiæ prælati:& ideo vī melius,qp iste se
nior fuerit Petrus,& dicit vnus. i.prim⁹
inter Apostolos,eo mō loquendi quo
dr Gene.j.a.Factum est vespere & mane
dies vn⁹.i.prim⁹.trāsierat em iā beatus
Petrus per martyrium ad gloriā,qa sub
Nerone passus fuit.Iohānes autem po-
stea tpe Domiciani hāc reuelationē acce
pit:& sic aīa Petri assistēs Christo,vt ali
qua effigies Petrū repsentās dixit Iohan
ni:Vide ne fleueris &c. m ¶Ra.Da.
i,de radice Dauid descēdēs scd'm carnē,
scd'm qd' pdixerat Isa.xj.a.Egredietur vir
ga de radice Iesse, & flos de radice eius
&c. n ¶Aperire librum.i.manifesta
re ecclesię decursum à deo ꝑordinatum.
o ¶Et ui. & ecce in medio throni
&c agnum.i.Christum in medio eccle
siarum per orbem in nomine eius consti
tutarum,sicut ipse dicit Matth.vlt.d:Ec
ce ego vobiscum sum oībus diebus vsq
ad consummationē seculi.q sicut dictus
est leo rōne resurrectionis,ita dr hic ag-
nus ratione immolatiōis. ꝓpter qd' etiā
dicitur stās,quia resurrexit ad vitam im-
mortalem,Roma. vj.b. Christus resur-
gēs ex mortuis iā nō morit.& tancp occi
sus,qa quotidie in ecclesia immolat nō
scd'm carnē,qa resurrexit ad vitā īmor-
talē,vt dictum est:sed secundū effectū & D
repræsentationē,qa per oblationē eu-
charistiæ communicat nobis effect⁹ suæ
passionis.Ipsa etiā est similitudo repre-
sentatiua ipsius,scd'm qd' dr Luc.xxij.b.
Hoc facite in meā cōmemorationem ,il
lud enim quod representat,aliquid no-
minat noie ipsius,sicut imago Petri no-
minatur Petrus:& eadē rōne eucharistię
agnus immolatus.& ad hoc designandū
non dicitur hic agnus occisus simplr,sed
tanquā occisus. p ¶Haben.cor.se.i.
ptātes.Et idē designat per septē spirit⁹,
quia septē dona sanctiſpūs sunt quasi se
ptem cornua siue potestates, ad reprimendum virtutē inimici.
q ¶Missi in omnem terram.Quia Christus paratus est dare
dona spiritussancti oī homini ad ea se debitē disponenti. r ¶Et
uenit, & accepit de dextera sedentis in throno librum.
Non est per hoc intelligendum,quòd Christus tūc acceperit no
titiam de processu ecclesiæ.Nam anima Christi ab instanti suæ
creationis diuinitati coniuncta,habuit notitiam omnium quæ
deus cognoscit scientia visionis,inter quæ est processus ecclesiæ,
vt patet ex prædictis.Et ideo per hoc quòd Iohannes vidit acci
pere eum librum,designatur acceptio notitiæ à principio crea-
tionis animæ Christi,sed de nouo Iohanni reuelandæ,& per eū
vniuersali ecclesiæ. s ¶Et cum aperuisset librum.Hic cōse-
quenter describitur assistentium Christo iocunditas,& primò si-
bi assistentium in ecclesia militante.secundò in triumphante,ibi:
Et vidi & audiui.Circa primum dicitur:Et cum aperuisset li-
brum.ad reuelandum ecclesiæ processum. t ¶Quatuor ani-
malia.id est, quatuor ecclesiæ patriarchales. v ¶Et uigin
tiquatuor se.id est vniuersæ cathedrales ecclesiæ per orbem dif
fusæ.& per hoc etiam subintelliguntur aliæ ab eis constitutæ .
✠Cæciderunt

✠c ¶Quis est dignus aperire librum, & soluere signa- Moraliter
cu.eius.Quasi diceret:nullus,nisi Christus. Vnde Hiero.in epi-
stola ad Paulinū.Quanti hodie putant se nosse literas,tenēt signa
tum librum,nec aperire possunt,nisi ille reserauerit q habet cla-
uem Dauid,qui aperit & nemo claudit,claudit & nemo aperit.
propter quod multi leguntur magis⁹ profecisse in intellectu sa-
cræ scripturæ per orationem,quàm per studij exercitationem.

Glos. ordi. Apocalypsis Cap. VI. De Lyra

ti earnē excedentes. a ¶Ceci. co. Humilia de se senserūt, q ipm imitant, vnde sequitur: Habē. sin. b ¶Citha. Mortificatiōes vitiorū & cōcupiscentiarū. In ci thara lignū & chorda. p lignū crux Christi, p chordas caro sctorū, q tēdit in ligno dū diuersis tormētis eūdē sonū redderes crucē Christi imitant. c ¶Canta. cā. Cū exultatiōe nouū Testm, eccha ope, pfitet, dū in morte ei⁹ baptizat. d ¶Tribu. Dicit à tribus ordinib⁹, in qbus. lxxij. linguę in singlis, quarū multi ppli, in populo nationes. Tres ordines saluādorum, Noe Daniel, Iob. Vel tres ordines Gentiū, Gręci: Hebręi, Christiani. e ¶Vidi & au. Nō solū aialia & seniores ex offō suo idē atte stātes, sed etiā audiui. f ¶Angelo. i. sup norū spirituū, q eccham munit & custodiūt, q de reparato sctorū cōsortio gratulant, q testimoniū phibent Christo, & in natiuitate, qn apparuerunt pastorib⁹, & in passiōe, & in resurrectione & ascēsione testati sunt iudicē vēturū. Vel angeli minores subditi in ecclesia, angelicā vitā ducentes, q circūdant & honorant suos pdicatores & suos iudices testimonio eorū cōsentiētes & se cōformātes. g ¶Mul. Quā tō plures, tātō maior attestatio, & maius gaudium. h ¶Milia mi. qa finitum est apud deū, qd' hoīb⁹ infinitū. i ¶Sapiē. Cognitionē oīm rerū sicut verbū sibi vnitū. k ¶Benedi. i. augmētatio quā habem⁹ in bonis opibus, & honor q inde seq́t & glia de virtutib⁹ quas in baptismo accipim⁹, & ptās qua cōcupiscētijs resistimus nō nobis, sed tibi attribuat. l ¶Et quaani. Oēs seniores & aialia testimonio angelorum assensum præbent, oēs insimul. m ¶Ceci de. Nō superbiunt, q alios iudicant, sed humiliant se.

Ezech. 14. c
Tō. 7. d.

GLOS. ORD. Cap. VI.

ET vi. Postq agn⁹ q de se pdicta erāt impleuit, & ecclesiam suā testimonio pphetarū, & angelorū in fide solidauit, aperuit eis sensum, vt intelligant scripturas, & p pdicatores exterius denunciat, q pro hac fide pati deceat, & q auxilia, vel quas coronas suis pferat, qa facta memoria de repatiōe, si de tribulationibus taceret, iā possent deficere. si de improuiso tribulatio insurgeret. o ¶Quod ape. Signat⁹ erat, qa oīa Christ⁹ vel i se, vel in suis aperuit. Ipse em suis aperit sensus, vt hęc sigilla in scripturis intelligerēt. In primo sigillo aperto. vñ egressus est equus alb⁹, intelligit ecclesię dealbatio p baptismū. In secūdo equo rufo apta psecutio fundētiū sanguinē, vnde baptizatis insurgūt tribulationes. In tertio nigro, hęreticorū persecutio occulta. In quarto pallido, fallorū reatrū aperta, & occulta. p ¶Veni & ui. Et à mysterio transi, & completam vide

☞ veritatem

Nicolaus de Lyra.

a ¶Ceci de. co. ag. nā ex hoc habuerunt materiam venerādi ipsum. b ¶Haben. sin. ci. quod exponitur cū subditur: c ¶Quæ sunt ora. san. metaphoricè. & per hæc & sīlia aperitur aliquo mō via ad exponendum reliqua, vt p̄dictum est. d ¶Et cantabant can. no. i. pertinens ad nouū Testamentū. e ¶Dignus es domi. de. & patet ex supradictis tentēria. f ¶Qu. oc. es. Meritum p̄cedit illud qd' cadit sub merito. propter quod acceptio notitiæ pro

¶Omnes iudices.

a tuor seniores ceciderunt cōram a
b agno habētes singuli citharas & b
a ¶Læta corda etiam ad dilectionem inimicorum.
b ¶Suauiter redolentium.
phialas aureas plenas odōramen
torum, quæ sunt orationes san- c
c ctorum, & cantabant canticum d
a ¶Sine peccato. ¶Quia immunis a peccato.
nouum, dicentes: Dignus es do- e
¶Vel accipere.
mine aperire librum, & soluere f
signacula eius † quoniam occisus
es, & redemisti nos deus in san- d
guine tuo ex omni tribu & lin- g
gua & populo & natione, & feci h
¶Spiritualiter regnantes. a ¶Nosipsos offerentes. & pro alijs orantes.
sti nos deo nostro † regnum & sā i
cerdotes. Et regnabimus super k
a ¶Super terrenitatem, vel super terram viuentium.
e terrām. Et vidi & audiui uocem l
¶Existentium.
g angelorum multorum in circū- m
itu throni & animalium & senio
h rum, & erat numerus eorum † mi n
¶. i. multa milia.
lia milium dicentium uoce ma-
a ¶Quasi, non erubescimus prædicare de te, quia.
gna: Dignus est agnus, qui occi- n
a ¶Immunitatem a peccato.
sus est, accipere uirtutem & diui- o
a ¶Quia deus fuit, & si visus mortuus. b ¶Quia vicit diabolum constans in Passione.
f nitatem, & sapientiam, & fortitu b
a ¶In resurrectione. b ¶Impassibilitatem & immortalitatem.
dinem, & honorem, & glōriam, p
a ¶In exultatione. b ¶Et accipere.
& benedictionem. Et omnem o
a ¶Vt in nomine Iesu omne ge. flec. ce. &c.
creaturam quæ est in cęlo, & quę p
¶Terrestrium.
a ¶Infernorum.
super terram, & subtus terram, q
a ¶Ad literam, vel mundum.
b ¶Et omnia.
& mare, & quæ in eo sunt, om- r
a ¶Trinitati.
nes audiui dicentes: sedenti in
a ¶Secundum humanitatem. b ¶Exaltatio.
k throno & agno. Benedictio & s
a ¶Impassibilitas. b ¶In resurrectione. c ¶Quia omnipotent.
honor & glōria, & potestas in se- t
a ¶Ad prædicatores ex officio conuenit alios confirmare.
f cula seculorum. Et quatuor ani u
a ¶Hora confirmationis.
malia dicebant: amen. Et viginm tiquatuor seniores ceciderunt in x
¶In corda sua. ¶Mente, ore & opere.
facies suas, & adorauerunt uiuentem in secula seculorum.

Cap. VI.

a ¶Tuidi quòd ape y
o ruisset agnus u-
num de septem si
a Iohannem. i. primitiui sequentem imitantes ecclesiam.
gillis, & audiui z
unū de quatuor animalib⁹ dicēs:
¶Quia terret.
p tāq̄ uocē tonitrui: Veni, & uide. a

notitiæ, p̄cessus ecclīæ q̄ p̄cessit mortem Q
Christi, vt dictū est, non cecidit sub merito ipsius, sicut nec gīa aīę Christi: sed gīa corpis q̄ secuta est sub merito bñ cecidit. meruit em̄ sui corpis glificationē & exaltationē. Et eodē mō p̄t dici de reuelatiōe dcti, p̄cessus facta Iohāni, & p eū vniuersali ecclīę ad declarationē bonitatis & maiestatis Christi, nā hęc reuelatio facta ē post passionē. g ¶Ex o. tri nā ecclia est ex oībus Gētib⁹ collecta. h ¶Et fe. nos deo no. re. i. regni eius participes. i ¶Et sahosīas laudis deo offerentes. k ¶Et re. su. ter. nō dr: In terra vbi sācti cōculcant: sed sup terrā. i, in cælo vbi sancti, cū Christo dnānt. l ¶Et ui. Hīc cōsequēter poniť iocūditas assistētiū Christo in ecclesia triūphante, cū dr: Et ui. & au. uo. an. in hoc notat ipsorū multitudo maxīa, secū, dū illud Iob. xxv. a. Nūqd est numer⁹ militū ei⁹? Ex idē designat in hoc qd' subdit: m ¶Et e. nu. e. mi. Sicut em̄ corpa ęlestia totā regionē elemētarē excedūt, quasi incōparabiliter in quātitate continua, sic angeli oīa corpalia in quantitate discreta, accipiēdo quantitatē discretā, p qualiber multitudine numerabili vel numerata, n ¶Dig. est a. Oīa ista habuit vīsaltem plura añ passionē, qd' dico, ppter gloriā corpis & hmōi q̄ secuta sūt. & iō acceptio taliū hic accipiť, p manifestatiōe eorū ad laudē & honorē nōis Christi. Et cōsequēter poniť laus Christi in oīb⁹ creaturis, cū dr: o ¶Et o. cr. q̄ in cæ. q̄tū ad hoies, q iā sunt in p̄ria. p ¶Et q̄ su. ter. q̄tū ad existentes adhuc in via. q ¶Et sub. ter. Nā oēs creaturę & irrōnales & vita carētes dicunt laudare Christū, in q̄tū sūt materia & occasio laudandi ipm, qa intellectuales creaturę p eas ascendūt ad cognoscendū deū, & p cōsequēs ad ipm laudandū & glorificandū. Cætera q̄ sequunt patent ex prædictis

Tō. 7. a

H

NIC. DELY. Cap. VI.

ET vi. qu. a. Postq descriptus est mod⁹ diuīę reuelatiōis, hic consequēter describit decursus ipletiōis, & hoc sub septē sigillorū aptiōib⁹, qb⁹ sigillis liber dicebat signat⁹. & iō scd'm septē sigilla diuidit i septē ptes, q̄ patēt in litera. Igit in pria pte dicit: r ¶Et ui. qu. a. ag. u. s. primū. eo mō loqndi q̄ dr Gen. j. a. Et factū est vesp̄e & mane dies vn⁹. i. prim⁹. vñ & cōsequēter ibi dr: Factū est vesp̄e & mane dies scd's: & sic cōsequēter vsq̄ ad septimū eodē mō. Cōsequenter describit aptio scd'i sigilli & tertij vsq̄ ad septimū. s ¶Et au. ui. primū eadē rōne qua & de sigillis dictū est. nā cōsequēter agit de alijs trib⁹ aīalib⁹. Et sic cūctis illos q p aīalia dicunt signari q̄tuor euangelistas, iste fuit Marcus in sīlitudine leonis designatus, q̄ sīlitudo ponit pria suprà. ca. iij. Sed qm̄ illud dictū nō consonat ordini euāgelistarū, in quo Matthęus ponit prim⁹ & Marc⁹ scd's. iō dixi. ß. c. iij q p q̄tuor aīalia quatuor p̄riarchales ecclīę designant, & sic habeo cōsequenter dicere q illę q p primū aīal designat, fuit patriarcha primę ecclesiæ patriarchalis, scilicet Ierosolymitanæ, qui fuit beatus Iacobus appellatus frater dñi. eo q fuit similimus sibi: & hic ante iam transierat per gladium sub Nerone, vt patet per Iosephū. xx. libro antiquitatum. hæc autem reuelatio facta fuit Ioanni tempore Domiciani. t ¶Ve. & ui. decursum ecclīę primitiuę.

Tō. 7. a

☞ Et ecce

veritatē vel iustitiā. a ¶ Ecce equus. Ecclia in baptismo dealbata, vel maximē p̄dicatores qui vbiq; deum ferunt. b ¶ Arcū. id est Christus habet scripturā q̄ illuminat suos, & occidit inimicos. c ¶ Et exiuit uin. Quod prædicatores faciunt, deo attribuunt. d ¶ Et cum. Videns diabolus ecclesiam instituī ad locum supplendū vnde ipse ceciderat, cā subuertere nitit prius aperte. e ¶ Equ. ru. Superiori cōtrarius. s. apti p̄secutores & sanguinolēti. f ¶ Sume. pa. i. concessum est à deo, vt auferret oēm q̄tē animi ab his q̄ sunt terrenis dediti. g ¶ Interfi. Magna ptās interficiēdi, quia non solū in minores, sed etiā in maiores vt in Petrum. h ¶ Et ec. equus ni. Vidēs diabolus se p̄ apertas p̄secutiones nō, p̄fecisse, immittit hæreticos, qui falsis rationibus contendant, vt facilius decipiant.

☞ Statheram

Nico. de Lyra.

a ¶ Et ec. equ. al. Per quē (vt dicūt expositores aliq) designat Gaius impator, q̄ successit immediate Tyberio, sub quo passus Christ⁹ fuerat. Et designat p̄ equū albū, eo q̄ nō fuit Christianis molest⁹, sed magis cōsolabilis. nā Pilatū misit i exiliū, q̄ Christū iniq̄ iudicauit. & similiter Herodē q̄ decollauerat Iohānē, & Christū i passiōe spreuerat, Luc. xxiij. iō subdit: Ex eiuit vincēs vt vinceret. s. aduersarios Christi, vt dictū est. Sed hoc nō vī mihi cōueniēter dictū. Nā iste Gaius intantū fuit elat⁹ & puersus, q̄ p orbē misit statuā suā, vt in illa adorarēt vt de⁹. & qa habitātes in Iudæa renuerunt hęc facere, misit Petroniū cū exercitu in Iudeā, vt in tēplo poneret dictā statuā, & renuētes interficeret, vt dicit Iosephus libris antiquitatū, & de Iudaico bello. Tū Petronius non dedit hoc executioni, qa Gaius fuit morte p̄uētus. Et in illo tpe apli & alij Christiani habitabāt in Ierusalem & Iudea, & sic patet q̄ Gaius nō fuit eis cōsolabilis. sed magis horribilis, eo q̄ p̄ cęteris habitatorib⁹ Iudęę horridū erat eis mādatū Gaij de dicta adoratiōe. Licet aūt ipse miserit in exiliū Herodē & Pilatū, hoc tū nō fuit ꝓpter Christū, sed p alijs causis totaliter desperatis, vt refert Iosephus: quas cā breuitatis omitto. sīr quod subdit: Exiuit vincens vt vinceret, non vī sibi cōueniēter applicari: qa Romę fuit turpiter interfect⁹ ꝓpter suas malicias, & vxor ei⁹ gladio cōfossa, & eius vnica filia parieti alli sa. ꝓpter qd̄ videnī alij meli⁹ dicere. s. q̄ p equū albū intelligitur cœtus Apostolorum, dealbatus sanctitate vitæ. & quia beat⁹ Iacobus Ierosolymitanæ ecclesiæ episcopus, vt dicit Hier. in libro illustrium virorum, dicit⁹ vsus fuisse tūc non vestibus laneis, sed lineis, & per consequens albis. & idem æstimari pōt, p̄babiliter de alijs apostolis. vñ & Mahumetus vocat eos viros dealbatos. Per sedentem super equum illum intelligitur Christus sessor, & ductor eorum, secundum illud ad Romanos. viij. c. Quicūq; spiritu dei aguntur, hi filij dei sunt, & secundum hoc sic est litera exponenda: Et ecce equus albus. s. Apostolorum senatus. b ¶ Et qui se. super il. s. Christus. c ¶ Habebat ar. in ma. sua. i. verbum prædicationis in manu operationis, qui cœpit facere & docere, Act. j. & sic fecerunt apostoli per instinctū & ducatū ipsius. d ¶ Et data est ei co. In sua resurrectione & ascensiōe. e ¶ Et exiuit. Per effectum suum dando Apostolis in signo visibili spiritumsanctum. f ¶ Vincens. Aduersarios suos in Iudea primò. nam eodem die cōuersi sunt ad eū p̄dicāte Petro tria milia, Act. ij. & altera die quinq; milia, Act. iij. g ¶ Vt uin. Per totū orbē subiiciendo suæ fidei iugo colla gentium. nam in breui tpe p̄dicationem Apostolorū & aliorum Christi discipulorum Christo cooperante & sermonem eorum signis sequentibus cōfirmante, Mar. vlt. p̄dicatū fuit euangelium. Nā viuente adhuc beato Petro fides catholica diffusa fuit vsq; ad fines terrę habitabilis, put declaraui sup illud Psal. xviij. a. In omnem terram &c. & sup epistolam Ro. x. h ¶ Et cum aperuis. sigillum se. Hęc est secunda pars, in qua describitur status ecclesiæ à tpe Neronis vsque ad Titum imperatorē, cum dicitur: i ¶ Audiui secundum ani. sēd̄m p̄dicta iste fuit prim⁹ patriarcha ecclesię Antiochenę. s. beatus Petrus, q̄ primò rexit illam ecclam: vt hī libro illustriū viro rum. qui tpe huius visionis iam trāsierat per martyrium, dicens:

a Et uidi: & ecce equus albus, & qui
a ¶ Diuinam scripturam.
b sedebat super illū, habebat arcum,
a ¶ Deus in sanctis coronatur, vel secundum humanitatem. ¶. i. potestas. b ¶ In Iudæis vel in se.
c & data est ei cōrona, & exiuit uin-
¶ Gentes cum membris.
d cens ut uinceret. Et cum aperuisset
¶ Ordine videndi: non tempore.
sigillum secundum, audiui secun-
dum animal, dicens: Veni, & ui-
a ¶ Quia quod in corde habet opere complet
e de. Et exiuit alius equus rufus, & ¶. i. diabolus.
qui sedebat super eum, datum est
¶ Auferret.
f ei ut sumeret pacem de terra, &
¶ Gladio materiali, vel persuasionis.
g ut inuicem se interficiant, & datus
est eis gladius magnus. † Et cum
aperuisset sigillum tertium, audi-
ui tertium animal, dicens: Veni,
a ¶ Offuscans
sua vitia quibusdam operibus bonis.
h & uide. Et ecce equus niger, &
a ¶ Ipsi diabolo, quod sui operantur per eum
tribuimus
qui sedebat super eum habebat

k Veni & uide. statum ecclesię sub Nerone. l ¶ Et exiuit alius equus ru-

Iosephus B

alius equ. ru. i. Romanus popul⁹, q̄ dicit⁹ rufus tpe Neronis dupliciter. Vno mō accipiendo rufedinem ꝓ rubedine, sicut in plurib⁹ alijs locis accipit scriptura, eo q̄ Nero multos Romanorū occidit ex sua crudelitate. nā etiā matrē, ppriā, vxorē, fratrē & sororē ac etiā Senecā suū p̄ceptorē dr occidisse. Alio modo magis proprie pro ipsa rufedine, quia Nero ciuitatē Romanam incēdi fecit in magna parte, vt videret q̄le fuerit antiquit⁹ incendiū Troię. In tali verò incēdio ex cō mixtione fumi & flāmę apparētia rufedinis causat. m ¶ Et q̄ se. sup eum. s. Nero habens dominiu. n ¶ Datū est ei. i. à deo pmissum. o ¶ Vt sume. i. ferret. p ¶ Pacem de ter. Quia turbata fuit ciuitas per Romanū imperiū propter sua maleficia. q ¶ Et ut in se in t. Nam ex occasione suæ perūdię, ipso interfecto Otto Galba, Vitelli⁹ voluerūt vsurpare imperiū, & ex eorū pugna ad inuicem valde multi fuerunt interfecti. r ¶ Et datus est ei gla. ma. i. ptās interficiendi Christianos. nā ipse primam p̄secutionē mouit contra ecclesiā, loquēdo de p̄secutiōibus motis p imperatores Romanos. nā anteā p̄secutionē sustinuerat p Iudęos. Mādatū verò crudele Gaij suprapolitū, nō fuit directē cōtra ecclesiā, sed cōtra habitātes Iudeā, quorū pauci cōparatiuē erāt Christiani: nec ēt mandatū illud fuit datū executiōi. & iō pria p̄secutio ecclesiæ attribuit Neroni. Claudius etiā imperator qui fuit medi⁹ inter Gaiū & Neronē, non legit fecisse Christianis aliquā p̄secutionē. Nero aūt Apostolorū principes. s. Petrū & Paulū occidit, & alios multos Christianos Romæ: & p imperiū occidi fecit. s ¶ Et cum ape. Hæc est tertia pars in qua describitur ecclę status sub Tito, cum dr: t ¶ Audi. ter. a. i. patriarchā primū ecclesiæ Alexandrinæ. s. beatū Marcū, sēd̄m qd̄ in libro illustrium virorū habetur. v ¶ Et ec. equ. ni. i. exercitus Romanus, qui dr niger effectiuē, sicut sol dicit⁹ calidus. Exercitus em̄ romanus sub Tito intātum afflixit habitantes Ierusalē, q̄ fuerunt fame denigrati & alijs afflictionibus, secundum qd̄ refert Iosephus libro de Iudaico bello. x ¶ Et qui se. super e. s. titus regēs illū exercitum. y ¶ Habebat sta. in manu sua. i. diuinam iustitiā, quā opere exequebat. nā ex ordine diuinę iustitiæ ꝓcessit, q̄ exercitus Roman⁹ Iudęos partim occidit, & partim captiuauit in vindictā mortis Christi, sicut manifestē prędixit Luc. xix. g. Ecce venient dies in te: & circūdabūt te inimici tui &c, qatū erat ꝓter ītētionē Titi & exercit⁹ sui, q̄ ꝓpter aliā cām venerūt cōtra Iudęos, supple, ꝓpter rebellionē iporū cōtra iperiū Romanū vt patet p Iosephū libro de Iudaico bello. ideo dr q̄ habebat statheram in manu, & non in mente. nam exequebat opus diuinę iustitię mō p̄dicto, per manū em̄ opus intelligitur, qa p eam efficit.

c Et audi

Moraliter

a ¶ Et ecce equus albus & se. super eum &c. Moraliter. p equū albū significat hō castus candore castitatis dealbatus. per sessorē aūt ei⁹, angelus bon⁹ custos ipsi⁹. p viā mūdiciæ ducēs eū sicut sessor equū. vñ dici potest illud Rom. viij. c. Qui spiritu dei aguntur, hi filij dei sunt. c ¶ Habe. ar. i. virtutē repellendi spiritū malignum impellentem ad luxurie casum. d ¶ Et data est ei co. Nam angelis custodibus ex salute traditorum suæ custodię augē gloria. e ¶ Et exiuit uin. Sunt em̄ prōpti ad protegendū traditos suæ custodiæ secundū voluntatē dei. h ¶ Et cum ape. si. Sequitur: l ¶ Et exi. ali. equ. ru. Per quem moraliter significat hō carnalis igne luxuriæ adustus. m ¶ Et qui. se. su. Per hunc sessorem significatur spiritus malignus impellēs ipsum ad hoc vitiū. Et qm̄ ex hoc vitio frequenter oriunt̄ dissensiones, homicidia & guerræ graues, sicut patet de bello Troiano famosissimo, quod ortum fuit de raptu Helenæ. & simile contingit multotiens de vitio luxuriæ, ꝓpter quod sequitur: n ¶ Da. est ei. i. pmissum est dicto maligno spiritui. ut su. pa. s ¶ Et cum ape. sequitur: v ¶ Et ecce equ. ni. Per quē significat⁹ latus de vitio simonię notatus, & sic fama denigratus. x ¶ Et qui sede. super eum. per quem significatur dæmon ipsum impellens ad hoc vitium: & cuius sequitur instinctum. y ¶ Habebat statheram. Nā inducit ad pōderādū multū tpalia, & modicum æterna.

N iij & Et audi

Glos. ordi. Apocalypsis Cap. VI. De Lyra

a ¶ Statheram in manu sua. Et audiui tanquam uocem in medio quatuor animalium dicentium: † Bilibris tritici denario uno, & tres bilibres hordei denario uno; & uinum & oleum nec læseris. Et cum aperuisset sigillum quartum, audiui uocem quarti animalis, dicentis: Veni, & uide. Et ecce equus pallidus, & qui sedebat super eum nomen illi mors, & infernus sequebatur eum. Et data est illi potestas super quatuor partes terræ interficere gladio, fame, & morte, & bestijs terræ. Et cum aperuisset quintum sigillum, uidi

a ¶ Quæ prædicant opere attestantur.
a ¶ Statheram in manu sua. Et audiui
¶ Angeli existentis.
tanquam uocem in medio quatuor
¶ i. vas capiens duos sextarios, quod est ecclesia ex duobus populis vel habens fidē & operationē.
animalium dicentium: † Bilibris tri
a ¶ Emptum sanguine Christi. b ¶ Nam ad minus oportet habere fidem sanctæ trinitatis.
tici denario uno, & tres bilibres hor
b
dei denario uno; & uinum & oleum
a ¶ Ideo. b ¶ Aliquem istorum. ¶ Secreta quarti sigilli.
nec læseris. Et cum aperuisset sigil
¶ Quartus status.
lum quartum, audiui uocem quarti animalis, dicentis: Veni, & uide.
a ¶ i. mortui, vel affligentes se hypocrisi. ¶ Diabolus. f.
Et ecce equus pallidus, & qui sede
bat super eum nomen illi mors, & infernus sequebatur eum. Et data est illi potestas super quatuor partes
a ¶ Vel mundi. b ¶ Quæ potestas. c ¶ Materiali, vel persuasionibus. d Diuini verbi.
terræ interficere gladio, fame, &
b d
a ¶ Venetitijs verbis. b Bestialibus ministris vel ad literam. c ¶ i. cum revelasset secreta ecclesiæ quæ tum ad status ultimum, s. tempore Antichristi.
morte, & bestijs terræ. Et cum
a b
aperuisset quintum sigillum, uidi

a ¶ Quæ prædicant opere attestantur. G

a ¶ Statheram in manu sua. Et audiui tanquam uocem in medio quatuor animalium dicentium: † Bilibris tritici denario uno, & tres bilibres hordei denario uno; & uinum & oleum nec læseris. Et cum aperuisset sigillum quartum, audiui uocem quarti animalis, dicentis: Veni, & uide. Et ecce equus pallidus, & qui sedebat super eum nomen illi mors, & infernus sequebatur eum. Et data est illi potestas super quatuor partes terræ interficere gladio, fame, & morte, & bestijs terræ. Et cum aperuisset quintum sigillum, uidi

a ¶ Statheram. Quia dicunt se habere veram discretionem in scriptu- E ris. b ¶ Et audi. tan. Quia hic in pugna hæreticorum est magis periculum, prætenditur auxilium. c ¶ Bilibris. Volo fideles ne timeatis, qui ante vos poterant lædere, & vos diaboli nec latis istos, quia non proficietis, quia bilibris tritici. d ¶ Tritici. Triticū pfectiores q p tribulationem attriti igne decocti sunt deo cib⁹ suauis. Hordeū minores in eodē genere. Vinū, prælo quidem attriti, sed nō ita excocti acres tm in se, & alios ad hñ operādum inebriātes: Oleū sunt nō alios inebriantes, sed puris oronibus vngētes. ¶ Vel vinū, & oleum confessores pro feruore charitatis, & dulcedine misericordiæ, q̄ habēt in se & in alios. Per triticū intelligim⁹ maiores martyres, q sunt bilibres. habēt em̄ pter martyriū opa, & dilectionē dei & ꝓximi, vel fidem opa. Per hordeū minores martyres. s. q solā fidē habent trinitatis sine opibus & sine vlla dilectiōe, sed sola fide saluant in sanguine. Qui sunt tres bilibres, p fidem trinitatis. ¶ Vt aliter: sicut enim triticū prius multū terit, & postea optimus panis efficit, sic Christus multū iustus diuersis pſecutiōibus fact⁹ est nobis panis vitę, dando nobis corp⁹ suū & sanguinē. Et ita fideles multis tribulatiōib⁹ teruni, & cibus optimus deo effecti, imitatores tritici. i. Christi efficiunt. ¶ Vel sunt pleni tritici. i. triticeę pdicatiōis, qa pdicatio fidei ita audiētiū corda refici t, sicut triticū super oēs segetes gustū. Et q sunt imitatores tritici, pdicatio peperit in vno denario. i. qui vnanimes obediūt denario, id est decalogo. i. decē pceptis legis. Libra cōstat ex. xŋ. vncijs. p qđ notant xŋ. apostoli. per bilibrē verò bina dilectio dei & proximi. Vel, bilibros
F dilectionē dei & proximi habētes atq; fidē trinitatis, & quatuor euangelijs obedientes. ter enim quatuor sunt. xij. q numero libra cōstat. per tres fidē sanctę trinitatis. p. iiij. quatuor, euangelia habētes. p bilibrē, dilectionē dei & ꝓximi. Per triticum possum⁹ intelligere nouū Te. p hordeū vet⁹. Bilibre dicit triticū. i. nouū Te.
1. Co. 10. c. ꝓpter duplicē intelligentiā. i. historialē & spiritualem. Q. Ne timeatis vos fideles: dabit em̄ vobis pfectio, p quā poteritis resiste re hęreticis. e ¶ Et vi. & o. i. istos q sunt refecti: & iō vino. i. sanguine meo, & oleo. i. spiritu sancto vncti. Vinū fit⁹ emit denario vno. f ¶ Et cum ap. si. quar. Videt diabolus, nec p apertas tribulationes, nec p apertas hæreses posse se, pficere, p̄mittit falsos fratres: qui sub habitu religionis obtinēt naturā, & rufi equi, & nigri, puertendo fidē. g ¶ Et qui se. i. mors: qa per eū mors accessit. vel ad literam, quia occidit quosdam in carne, quosdam in aia. h ¶ Et in. se. i. insatiabiles terrenis eum imitant, vel in inferno apponēdi. i ¶ Super qua. i. super oēs malos, vbiq; morantes. vel super Iudæos & Gētiles, hæreticos & falsos Christianos.
k ¶ Et cū a. qn. Ostēsis tribulatiōibus, q̄ in p̄senti imminēt fidelib⁹, ne deficiāt aliquaten⁹ certificis de pñti corona patientes, cōsolatur. l ¶ Vidi sub. id est capiti suo humiliantes se, vel sub, in
absconso:

Nicolaus de Lyra.

a ¶ Et au. tā. uo. in me. i. de throno dei in cui⁹ circuitu erāt quatuor aīalia, vt dictū est suprà. ca. iiij. & p hoc designatur q̄ factū Titi cōtra Iudęos, pcedebat ex ordinatiōe diuīa, à qua pcedit malū pœne, scd'm qđ dr̄ Amos. iij. b. Nō est malū in ciuitate, qđ nō fecerit dñs. b ¶ Bili. tri. dena. Ad intellectū hui⁹ sciēdū, q̄ dicit Hugo Floriacēsis de fine belli Romanorū cōtra Iudęos. Fes fidenię Romani multa cædę q̄rebant q̄bus mācipia captiua vēderent. sed quia plurimi venales & pauci inueniebantur emptores, non defuere qui triginta mancipia vno nummismate mercarentur, vt sicut dñm emerant triginta denarijs, sic ecōuerso denario vno triginta venderent. Sūt aūt nummisma & denarius vnū & idem, Mat. xxŋ. b. dicente dño: Ostēdite mihi nummisma census, subdit: At illi obtulerunt ei denariū, dicebat aūt denarius, eo q̄ valebat decē nummos vsuales. Itē notādū, q̄ bilibris est nomē cōpositū ex bis & libra. qa cōtinet duas libras. qnq; verò Iudæi hic p. vnam librā designant, eo q̄ quinq; libri Moysi ab oibus Iudæis recipiuntur, alios autem libros Iudæi nō recipiunt, q Sadducei dicuntur. Est igit sensus: Bilibris tritici denario vno &c. qa sicut de venalibus Iudæis vilioribus. q per hordeū qđ est vile granū designant, triginta pro vno denario dabant, vt dictū est, ita decē de fortioribus & aptioribus ad seruiēdū pro no denario vēdebā tur. c ¶ Et ui. & ol. Per vinū, qđ est lætificatiuū intelliguntur Christiani, qui replebant gaudio spūali, scd'm qđ dr̄ Act. xiij. g. Discipuli verò plebant gaudio & spiritu sancto. Et sic p oleū, ꝓpter pietatis & mutuæ charitatis obsequiū, scd'm qđ dr̄ Act. iij. g. Quot quot em̄ possessores domorū & agrorū erāt, vēdebant afferētes pcia eorū: & ponebāt ad pedes Apostolorū, q diuidebat singulis, put cuiq; op⁹ erat. Et isti nō fuę tritici aut hordei, sed p exercitū Titi. nā aī eius aduētū leguminibus Christiani habitātes in Ierusalē & i Iudea in cibum monitu angelico trāsierunt vltra Iordā in ciuitatē Noīe Pellā, in' regno Agrippę existentē, q confœderatus erat Romanis. d ¶ Et cū ape. Hic incipit ps quarta vbi describit⁹ stat⁹ eccliæ tpe Domiciani, g scd'am pſecutionē mouit cōtra ecclesiā, & multa alia mala fecit in imperio Romano. dr̄ igit: e ¶ Audi. uo. quarti. i. patriarchę seu epi Cōstantinopolitani iā defuncti, sicut dictū est de alijs tribus. f ¶ Et ec. equ. pal. i. populus Romanus. Domicianus enim magnā partē senatorū & aliorū nobiliū in exiliū misit & interfecit, imponēs eis crimina, vt sic raperet eorū bona. ꝓpter qđ cæteri Romę & alibi erāt in magno timore positi, ne sibi eis fieret. Timor aūt facit exteriora mēbra pallida, & potissime faciē. ꝓpter qđ Romanū imperū p tpe illo significat p equū pallidū. g ¶ Et q sede. su. s. Domician⁹ imperator. h ¶ No
mē illi mors. actiuè & passiuè, quia multos innocentes interfecit. vt dictū est, potissime Christianos, cōtra quos mouit scd'am H pſecutionē, & finaliter interfectus fuit à senatu Romano ꝓpter suā credulitatem. vt habet in legenda beati Iohānis euangelistæ. i ¶ Et in. se. eū. qa post cursum vitæ p̄sentis statim capt⁹ est ad pœnā Gehennæ. k ¶ Et data est illi po. su. qua. in qbus dilatatum erat Romanū imperiū. l ¶ Interfi. gla. Nā in oibus istis partibus multi Christiani gladiati fuerunt de mandato eius m ¶ Fame: qa multi in carceribus fame cruciati mortui fuerūt. o ¶ Et bestijs ter. qa plures eorum deuorādi bestijs tradebant, sicut patet in legendis plurium martyrum. Et quia pluribus alijs modis aliqui martyrizabantur. s. suspensione submersione combustione & huiusmodi, ideo interponitur: n ¶ Et morte. vt omnis modus affligendi martyres includatur. Ex prædictis verò patet, quòd sicut Zacha. vj. per equos quadrupliciter in colore variatos designata fuerunt quatuor regna, vt dictum fuit ibidē, sic in isto loco per equum album designatur regnum Christi, prout fuit in cœtu apostolorum & credentibus primis. per alios tres equos Romanum imperium, cuius status fuit variatus in tribus temporibus. p ¶ Et cum aperuisset quintum. Hic incipit qnta pars, in qua describitur ecclesię persecutio à Traiano imperatore, qui Domiciano successit, vsque ad Diocletianum. Iste enim Traianus tertiam persecutionem exercuit contra ecclesiam.

Marcus

Moraliter

a ¶ Et au. tan. uo. & c. id est infamiam currētem de simonia.
b ¶ Bilibris tri. quia prælatus simoniacus secundum valorē tēporalē vult habere maius vel minus pretium. c ¶ Et ui. & oleum. Per vinum quo conficitur sanguis eucharistiæ sacramentū. per oleū verò quod ponit⁹ in pluribus sacramentis, significantur cætera sacramenta. Per hoc igitur qđ dicit, & ui. & ole. ne læ. significatur q̄ prælatus simoniacus semp dicit, q̄ contra ecclesiæ sacramenta & eius ordinationes nihil fiat. d ¶ Et cū ape. quar. sigil. Sequitur: f ¶ Et ec. equ. pal. per quē hō significatur vitio inuidiæ liuidus. g ¶ Et qui se. su. eum. i. diabolus, cuius sequitur instinctum. h ¶ No. illi mors. Vnde Sapien. ŋ. d. Inuidia diaboli mors intrauit in or. ter. i ¶ Et infernus sequebatur eum. id est, inferni pœna, ad recipiendum deceptos per eum. k ¶ Et data est illi potestas. Nam hoc vitio iugulantur spiritualiter multi in omnibus terræ partibus, & aliqui etiam corporaliter. p ¶ Et cum ape. quintum sī. &c. a. inter. Interfector
aliculus dicitur

absconso,qa nẽo in hac vita pcipit quõ ibi sint. a ¶ Alta.Christus sup quẽ se offert,& quẽ hñt munimẽtũ.Vñ ipe aiç altare sunt de qb⁹ sum⁹ ꝓcedit deo delectabilis,& qa fuerũt sanguine liniti, mõ existẽtes subt⁹.i.in mĩori dignitate ꝙ̃ sint futuræ,qa nõdũ nisi vnã stolã acceperunt. b ¶ Interfe. Vel aperto martyrio,vel aliquibus anxietatibus. c ¶ Vsque ꝯ. Desiderant maius gaudium & consortium sanctorum,& iusticiæ dei cõsentiunt in damnatione impiorũ.d ¶ Iudicas.Faciendo discretionem bonorũ & malorum.e ¶ Conserui eorum.Serui causa ipsius domini,fratres ex dilectione debẽt expectare.f ¶ Sol.i.illi in quibus lucet reputabuntur rei & peccatores/claritatem suam in se retinentes. vel quia quidam ad tenebras decident, vel Christus sol verus,& modo clarus Antichristi tpe erit obscur⁹.i.nullis miraculis coruscãs. g ¶ Tanquã sacc⁹. Lux in sacco posita extra non lucet,fideles lucem prædicatiõis nõ effundent. h ¶ Grossos suꝺ.inanes fructus.nullũ em̃ ꝓmittit de⁹ cadere,q ei seruit ꝑ̃ amore.i ¶ Cælum.i.ecclesia recedet à malis fide & ope.Vñ:Exite de ca.i.de Babylone ppls meus,& immũdũ ne tetigeritis.Vel montes superbi: Insulæ negocijs seculi agitati mouebũtur à fide.

☞ Reges terræ

Nicolaus de Lyra.

✠ Marcus Antonius quartã, Seuerus quintam, Maximus qui est Maximian⁹ sextam,Decius septimam, Valerianus octauam,Aurelianus nonam.Licet aũt multi imperatores intermedĩ fuerint inter istos,quorum temporibus multi Christiani fuerũt martyrizati,isti tñ specialiter dicũt Christianorũ psecutores exercuisse,qa fecerũt & renouauerũt edicta cõtra Christianos.Alĩ ꝑ̃ ñ sic:& iõ ꝙ aliqui tpibus suis fuerunt martyrizati:hoc fuit ex dictis præcedẽtiũ ĩperatorum,q̃ nõ erãt renouata.Tpib⁹ igit̃ istorum imperatorũ nõ erãt ecclesiæ nec altaria ſtabilia,sed in locis occultis,& potissime in martyrũ criptis,in qbus sunt corpora eorũ ibidem sepulta,portabãt & erigebant altare ligneum pro celebratione missarum.Et hoc est quod dr̃: Et cum aperuisset &c.animas iter. i.martyres interfectos,eo ꝙ erãt ibi corpora eorum.Et est similis modus loquẽdi sicut Exod.j.a. Oẽs aĩæ quæ egressæ sunt de femore Iacob.i.hoies:quãuis aĩæ eorum nõ fuerũt egressæ de femore Iacob:quæ nõ sunt ex traduce,sed à deo p creationẽ infusæ corporib⁹ egressis de Iacob p gñationẽ.a ¶ Propter uerbum.q̃tũ ad doctores q fuerũt matyrizati ꝓpt̃ prẽdicationem verbi diuini. ¶ Et ꝓpter testimo.q̃tũ ad simplices Christianos q martyrizabant,vt ꝙ nolebãt negare Christũ,sed magis ꝓtestabãtur se credere in ipsum.c ¶ Et clamabant uoce. Iste clamor non est aliud q̃ manifestatio neqtiæ tyrãnorũ corã deo merito puniẽdæ,& inocẽtiæ martyrũ præmiãdæ,sicut dixit dñs ipsi Cain,Gen.iiij.b.Ecce vox sanguinis fratris tui Abel clamat ad me de terra.i.eius innocẽtia declarat tuam nequitiã puniendã in mortis eius vindictã.Iõ subdit: d ¶ Vsquequo dosupple qui es.e ¶ Sanctus & uerus:non iudi.&c.de his qui ha.in ter.i.de tyrannis dñantibus super terram.f ¶ Et datæ sunt eis sin.stolæ albæ.quia cuilibet data est gloria animę. g ¶ Et dictum est il.ut requie.corpora eorũ in monumẽtis. h ¶ Temp⁹ adhuc.s.vsq̃ ad iudiciũ,qd̃ dr̃ modicũ ẽternitati cõparatum,ꝓpt̃ qd̃ Ioh.j.cañ.ij.c.dr̃ Filioli nouissima hora est. tũc em̃ resurgẽt in corpibus gl̃iosis, & sic habebunt secundã stolã quæ est gloria corporis.i ¶ Donec cõpleantur. Nã postea ꝓpter nomẽ Christi multi sunt interfecti,& adhuc plures interficientur in persecutiõe Antichristi.k ¶ Et uidi cum. Hic cõsequenter describit̃ status ecclĩæ sub Diocletiano, q decimã psecutionẽ mouit contra ecclesiã cũ collega suo Maximiano. Et ista psecutio fuit

✠ Ecce locus. ✠.i.sub protectione Christi qui est altare.

a subtus altare animas interfectorum
a ✠.i.Propter præceptum dei,quod impleuerunt. b ✠ Quod coram aliis attestatur.
b propter uerbum dei, & propter te-
a ✠.i opere ostendebant,Christum imitando.
c stimonium,† quod habebant.Et cla-
✠ Magno desiderio.
d mabãt uoce magna,dicẽtes:† Vsq̃
a ✠ Ratione potentiæ. b ✠ Sanctitatem amans. c ✠ In promissa. d ✠ Vacat in plerisque.
e quo dõmine sanctus & uerus, non
a ✠ Scilicet inferendo pœnam effusoribus sanguinis nostri. ✠ Pœnas inferendo.
f iudicas & non uindicas sanguinem
✠ Amore. ✠ In terrenis.
nostrum de his qui habitãt in terra?
a ✠ Beatitudo animæ.
g Et datę sunt illis singulę stolę albæ,
a ✠ A deo inspiratum. b ✠ Patienter expectarent.
h & dictum est illis ut requiescerent
i tempus adhuc modicum, donec
✠ Scilicet quia habent eundem dominum.
k †compleãtur conserui eorum,& fratres eorum qui interficiendi sunt sicut & illi. Et uidi cum aperuisset si-
✠ In persecutione Antichristi.
l gillum sextum: † & ecce terræmo-
✠ Aliquis fidelis.
m tus magnus factus est. Et sol factus
a ✠ In tribulationibus. b ✠ Quia doctores viles reputabuntur.
n est niger, tanq̃ saccus cilicinus, &
a ✠.i.ecclesia. a ✠ Quia vbique patietur. b ✠.i.prius lucidi.
o luna tota facta est sicut sanguis,& stel-
✠ Innitentes terrenis.
p læ cęli de cęlo ceciderũt super terrã,
a ✠.i.Fructus leues & vacuos propter defectum caloris degerentis.
q sicut ficus † emittit grossos suos,
a ✠ Scilicet antequam veniant ad maturitatem.
r cum à uento magno mouetur. Et
a ✠.i.sacra scriptura:quia occultabitur. b ✠ Celantes præ dicationem impijs.
s cælũ recessit sicut liber inuolu-
a ✠ Virtute eminentes. b ✠.i.persecutionibus tusi. c ✠ A malis fide & opere separabuntur.
t tus,& omnis mõs & insulę de lõcis

secutio fuit atrocior præcedẽtibus.intãtũ ꝙ infra.xxx.dies.xvij. C
milia ꝑmiscui sexus legunt̃ martyrio coronati.& hoc est qd̃ describit Iohãnes sub apertiõe sigilli sexti. Et diuiditur in duas partes,quia primò scribit̃ immanitas persecutionis.Secundò suauitas diuinæ cõsolatiõis,ibi:Post hęc viui. Circa primũ dr̃:l ¶ Ter Diuisio
ræmotus magnus factus.quia ĩ oĩbus partibus imperij Romani ex imperio Diocletiani & Maximiani,moti sũt iudices & potentes ad interfectionẽ populi Christiani.m ¶ Et sol factus est. i.Christus qui est sol iusticiæ denigrat⁹ est,quantũ ad famã noĩs,& etiam in mẽbris suis,quibus imponebatur ꝙ essent malefici & magi.& in hoc a Christo edocti per apłos aliosq̃ discipulos q̃s do- †j.19.a
cuerat de talibus,vt dicebant infideles: & sic q̃tũ erat in se,nomen Christi denigrabant.n ¶ Et luna tota fac. qa tũc ecclesia tota fuit sanguine martyrũ rubricata.o ¶ Et stellæ cæli de.i.multi eminentes in ecclesia timoré mortis inclinati fuerunt ad idololatrandũ,Vñ & Marcellus papa tunc timore mortis idolis thurificauit,& ꝑ hoc cõijcitur qd̃ plures alĩ sĩr fecerunt. Verũtamẽ btus Marcellus pnĩa ductus,postea martyriũ pro Christo sustinuit,& cessauit ep̃atus Romanus septem annis & sex mensibus: propter immanitatem persecutiõis illius.p ¶ Sicut ficus &c.mo.Dicuntur autem grossi fic⁹ primi temporis & immaturi,qui de facili cadũt à magno vẽto concussi.Tunc autem flauit in ecclesia turbo tempestuosæ persecutionis. †Mat.27.f
q ¶ Et cælum recessit sicut liber. Celum hic dicit̃ ecclesia pñtis tẽporis, sicut & Matt.xiij.f.Simile ẽ regnũ cælorum thesauro absconditio in agro &c. prout exponit Greg. homeſ. xxxvij.ꝙ Christiani tũc se occultabãt q̃ntũ potebant,exceptis valde paucis,q ex maxio feruore se martyrio offerebant.r ¶ Et D
omnis mons &.Nam super mõtes & rupes q̃s inaccessibiles,& insulis maris clausi vbi fuerãt Christiani quęrebãtur &exterminabantur.& sic dicũtur ista loca mota ꝓpter motionem habitãtium, sicut dicit̃ Parisius facere vel pati quod populus inhabitans agit vel patitur.

✠ Et reges

✠ alicuius dicitur nõ solum auferens ei Moraliter
vitam corporalem, sed ẽtiam subsãtiã de qua debet viuere.Pr̃opter quod per animas hic clamantes contra suos interfectores,significantur animæ existentes in pugatorio, quæ clamant cõtra bona executionũ suarũ detinẽtes, de quib⁹ debẽt reſici p orationes bonorũ,& eleemosynas in sustẽtationẽ pauperũ, & sic aĩæ trãsferenẽ ad vitã gloriæ.ꝓpter qd̃ tales fraudatores punientur sicut aĩarũ homicidæ.Ad hoc habeẽ exemplũ in historia Caroli,in cuius exercitu cum esset in Hispania,erant duo milites adinuicẽ ꝓpinqui,quorũ vnus moriẽs cõmisit alteri bona vt vẽderent̃,& preciũ pauꝑibus ꝑ eius aĩa distribueret̃.Ille aũt consideras ꝙ equus mortu⁹ erat bon⁹ & fortis,illũ sibi retinuit,nec pro eo aliquid pauꝑib⁹ dedit.Postea verò anima defuncti apparuit ei,arguens eũ de infidelitate,& ꝙ ꝑ ipsa diuiti⁹ fuit detenta in graui pœna,& ei denuncians ꝙ grauius puniret̃.Et tunc audiẽ sunt voces horribiles,quasi vrsorũ & ferociũ bestiarũ,& ille miserabiliter expirauit. k ¶ Et uidi &c.terræmotus.In morte verò prælati notabilis in scia & virtute fit spĩaliter terræmotus,qñ succedit ei malus prelatus. m ¶ Et sol fact⁹ est ni &c. propter defectũ luminis,scię & vitæ. n ¶ Et luna to.&c. Nã ecclesia cui præsidet,replet̃ à cõsanguineis simplr idignis.o ¶ Et stellæ cc.quia bonę personæ non habent locũ in illo collegio. q ¶ Et cælum recessit sicut.Nam & de studio sacræ scripturæ non curat,talis prælatus.r ¶ Et omnis mõs & insulæ &c. Per montes contemplatiui,per insulas impulsu maris circundatas,actiui significantur. Et dicuntur de loco suo moueri, quia tempore mali prelati à suis bonis aliquo modo impediunt.

Exẽpluũ ex historia Caroli.

Glos. ordi. Apocalypsis Cap. VII. De Lyra

a ¶ Reges ter. Sed m diuersos honores seculi quos nolentes p-
E dere delerent fidem. b ¶ Diuites. quicqd male volūt implētes.
c ¶ Fortes. In subuertendis alijs. Seruꝰ pcti, liber iusticia. Hi de-
sperantes à sanctis, auxilia dæmonū quærūt, vt se illi liberēt in qb⁹
cōfidebāt. d ¶ Et dicūt mōt. Petant vel suffragia angelorū, qui
sunt montes eminētia. & petræ firmita
te: vt eorū precibus misericordiā iudi-
cis impetrent. ¶ Rogant boni sanctorū
intercessionibus se protegi à facie dei
irati, Iratus dicitur, quando suos sic af-
fligi permittit. Et illa talis tribulatio à
deo permissa quasi facies irati dicit. Vel
rogant mali dæmōes quos imitati sūt,
vt eos defendant ab ira iudicis.

GLOS. ORDI.

CA. VII.

POst hæc &c. Multiplici ec
clesiæ bello descripto, subij-
cit tpe huius belli diabolum
nocēr paratū, sed à deo refre
natū, ne sui aliquatenus torpeāt vl de-
sperent. f ¶ Quatuor. Pro q̄tuor ptibus mūdi in quibus nocēt. g ¶ Ange-
los. Diabolus angelus dicitur. i. missus,
& à deo ad probationem bonorum &
deceptionē malorū, & principe diabo-
lo ad subuersionē cunctorum. h ¶ Te-
nentes. In tempore tribulationis nihil
magis est necessarium q̄ prædicatio, &
iō nitit diabol⁹ detinere aīam oī loco.
i ¶ Vētos. Vētus nubes excitat, terrā
rigans fructiferam facit, faciem eius hi-
larē reddit, sic prædicatio mētes hoīm.
F k ¶ Super mare. Habitantib⁹ in insu
lis, vel diuersis vitijs fluentib⁹. l ¶ Et ui-
Dañ. 2. c. di alte. Hic angelus est ille lapis sine ma
nubus præcisus, qui statuā quatuor me-
tallis cōstantē cōfregit, hic q̄tuor vētos
soluit. m ¶ Ascenden. Ex q̄ Christus
expirauit, ascendit, dū diabolū ligauit,
& p prēdicatores mūdū illuminauit fi-
de, sicut sol lumīe. Vel, ascendit ab or
tu. i. à patre, pficiens sapientia & ętate.
Vel à se descendit, qa nō p cōcubitum
viri carnem assumpsit, sed ipse eā creauit, q est ortus solis. i. patris.

☞ Signū

populi facit regnare hominem hypocritam.

Ca. VII. G

POst hæc ui. Postq̄ descripta ē acerbitas pſecutiōis,
hīc cōsequēt describitur suauitas cōsolatiōis quę facta
est in ecclesia dei tempore Constantini ex Helena na-
ti. Et diuiditur ī duas partes, quia primò ponitur hęc consolatio quātū ad existentes in eccle
sia militante. Secundò q̄tū ad existētes
in ecclesia triumphante, ibi: Post hæc
vidi tur. Prima adhuc in duas, qa priò
præmittit pſecutionis breuitas. s. qua-
tuor tyrānorū in diuersis ptib⁹ imperij
Romani dñantiū. Secūdò eorū repssio
per Cōstantinū, ibi: Et vidi alterū. Circa
primū sciendū, q̄ sicut dr in ecclesiasti-
ca historia. ix. lib. postq̄ Diocletianus &
Maximianus deposuerūt insignia impe
rij, cōstituti sunt iperatores duo. s. Gale
rius & Cōstātinus. Galeri⁹ aūt duos Cę
sares instituit. s. Seuerū in Italia: & Maxi
mianum in oriēte. Cōstātinus āt ex He
lena genuerat filiū noīe Cōstātinū, qui
mortuo pre fact⁹ est imperator, & assum
pſit in cōsortiū impij Liciniū. q licet pri
mò fuerit pacificus Christianis, tñ cito
postea factus est persecutor. Maxātius
verò Romæ tyrānizabat: & sic erāt qua
tuor pſecutores ecclesiæ in quatuor par
tibus imperij. s. Maximianus in oriente,
Seuerus in Italia: Maxentⁱ⁹ Romæ: Lici
nius Alexandriæ, quæ est in Aegypto.
Itē notādū, q̄ hoīes maxiè potētes & in
dignitate cōstituti ī hoc libro frēq̄nter
noīant angeli, sicut dictū est. ḡ. cap. j. de
epīs septē ecclesiarū q angeli noīant, &
si sunt boni, sūt angeli dei: & si mali, ma
gis sunt angeli Sathanæ, saltē p illo tpe
quo sunt mali, sicut dictū est. ḡ. iij. ca. de
angelo Sardis: Nomē habes q̄ viuas, &
mortu⁹ es. Hoc ergo mō q̄tuor pſecuto
res ecclesię dicti noīant hic angeli, cum
dicitur: g ¶ Post hæc &c. i. dñantes.
h ¶ Super quat. i. quatuor ptes imperij,
vt dictū est. i ¶ Tenētes quat. i. impe
dientes doctores ecclesiæ, ne verbū dei
prędicarēt. De quo flatu dr Cāti. iiij. d.
Surge Aqlo, & veni Auster: pfla hortū
meū, & fluent aromata illius: qa p flatū prædicatiōis sęcūdatur
hortus ecclesiæ militātis. k ¶ Super terrā. Christianorū em aliq
habitabāt in arida, aliq in insulis malis, & aliq in siluis pſecutio-
nem fugientes, & oēs istū designant noīb⁹ locorū istorū. Sicut ha
bitātes Parisius designant noie ipsius: vñ cōi mō loq̄ndi dr. Pari-
sius fecit tale festū. i. populus habitans ibi. l ¶ Et ui. Hic cōse-
quēter describit dictorū q̄tuor tyrānorū repssio. Circa quā priò
ponit repssionis actus. Sed ò subdit sequēs fruct⁹, ibi: Et audiui.
Circa primum præmittit reprimentis conditio, cum dicitur: Et
uidi alterum angelum: Id est imperatorem Constantinum.
m ¶ Ascendentem ab ortu solis. Nam ex ordinatione solis
iusticiæ ascendit ad dignitatē imperialē, vt daret pacem ecclesiæ.

↬ Habentem Moraliter

Moraliter. g ¶ Post hæc. Hoc literaliter expoſui de quatuor
tyrannis. Moraliter āt expōi pōt de q̄tuor vitijs ipedictib⁹ salu-
tē hoīs. Circa qd sciēdū, q̄ natiuitas hoīs pōt dici eius oriens:
mors ỹ ò occidēs: pſpitas tpalis eius Auster, & aduersitas ei⁹ Aq-
lo, sed m illud Iere. j. c. Ab aquilone pādet oē malum. Ortus autē
hominis vilis est, ppter qd inde flare debet ſpūs humilitatis quē
impedit superbia. Mors aūt vel eius occasus est cum angustia &
incertitudine: ppter qd inde flare debet ventus timoris, quē im-
pedit fatua spes longæ vitę. Ab austro ỹ ò, pſperitatis debet flare
grārūactio, quē flatū impedit īgratitudo. Ab aqlōe aduersitatis
debet flare patiētia ex cōsideratiōe bñficiorū diuiorū, exēplo bti
Iob dicētis: Si bona suscepim⁹ de manu dñi, mala aūt quare non Iob. 2. c.
sustineamus? Sed hunc flatū ipedit cōcēptus diuinorum iudicio-
rum. l ¶ Et. uidi. alterum angelum ascendentem ab ortu
solis, habentem signum. Per quem generaliter significari
pōt prædicator: q tāq̄ alter angelus est annūciator ỹ bi diuini, &
in principio prædicatiōis suæ signat se signo crucis. Spāliter aūt
significari pōt brūs Franciscus stigmatib⁹ Christi cōsignat⁹. Ipse
ỹ ò & alij prædicatores es prædicare debēt cōtra q̄tuor vitia prędi
* cta, & clama

Nicolaus de Lyra.

a ¶ Et reges. In oībus em ptibus orbis iam diffusa erat fides
catholica, vt. ḡ. dictū ē. & de oī statu hoīm maiorū, minorū & me
diocriū aliqd crediderūt, q rabiē pſecutiōis motę p Diocletianū
& Maximianū nō ferētes, quærebāt se absōdere in locis cauerno
sis sub mōtib⁹. Iō subdit: b ¶ Absconderūt. &c. Et aliqui etiā
eorum timētes ibi capi & lōgo cruciatu ad mortē deduci, deside-
rabant mori breuiter, suppolita tñ dei volūtate, ne vi tormento
rū inclinarent ad Christū negādū. Et hoc desideriū exprimit, cū
dicitur: c ¶ Et dicunt monti. &c. & absō. irati cōtra nos.
licet in deo nō cadat ira, ppriè, dr tñ irasci metaphoricè cōtra ali
quos, q̄ flagellat eos: qa ad modū irati se habet. Tñ q̄ flagellat
electos hoc facit magis ex sua benignitate ad augmētum meriti
ipsorū ac p̄mij. d ¶ Et ab. i. hoīs Christi q videbāt irasci cō-
tra suā ecclīam mōdicto. e ¶ Quo. ue. i. tps pſecutiōis magnæ
ab eis permissę. f ¶ Et quis po. q. d. valde pauci. Ceciderat em
Marcellus papa q caput erat ecclesiæ, vt prædictū est, ppt qd vi
debat difficile q̄ alij inferiores possent stare. ¶ Aliter aūt expo-
nitur ab aliquib⁹ illud: Et dicunt mō. &. q̄ p mōtes & petras
intelligunt sancti, q iā erāt in patria, q dicūtur mōtes, ppt suā exal-
tationē ad cælestia, & petræ, ppt cōfirmationē ī bono, q̄rū suffra
gia postulabāt fideles in pſecutiōe positi. Et sic est sensus: Et di-
cunt montibus. i. sanctis. Cadite super nos. i. cōdescēdite no
bis. Et absconditę nos à. i. protegite nos orōnibus vestris er-
ga deum & agnum, vt cesset a nobis rabies huius persecutionis.
Sed alia expositio videtur magis literalis.

Moraliter * a ¶ Et re. terræ. i. hoīes laici cuiuscūq̄ status, p consilio aīarū
suarū recurrūt ad loca clausturaliū, qa nō inueniūt in eccīa, ppter
præsidentis malum. c ¶ Quoniam uenit di. Permissio enim
mali prælati, signū est iræ dei cōtra pplm. Iob. xxxiij. d., ppt pcta
ppli facit reg

A a ℂSignū.i.crucē q̄ suos signaret,vel potentiā p̄ri q̄lē,vel immunitatē à pctō p quā de⁹ apparet,qa ois hō pctōr.Hoc signum & sinō re,fide tñ antiq̄ pres ptulerūt.Signum gerit in fronte, ne celet in tribulatione.na signatio pectoris,cōfessio est cordis. Cū catechizat infans, insigit in pectore,vt fidē cordis habeat in frōte ne erubescat,sed cōfiteat.Corde enim creditur ad iusticiā,ore aūt cōfessi fit ad sa.In scapulis,vt on⁹ Christi portet. In vertice,vt rōnē cōseruet, quæ est vertex & caput hois interioris.b ℂCētū qua. Finitū pōit,quia de⁹ sibi sub certo nūero oēs cōprehendit.c ℂEx omni tri.i.ex omnib⁹ fidem Iacob imitātib⁹.d ℂEx tri.i.pueris qui nati & baptizati sola confessione patrum spūaliū saluantur. Iuda.cōfitens.hoc sufficit his qui nō reseruantur,hic vt viuāt.Iudas qui prim⁹ ordine generationis fuit q̄rtus,per quē innuitur spiritualis ꝓsapia attēdēda.Ex genere Dan nascetur Antichristus,Ideo hic præmittiur,vt ex oī nūero sanctorū oñdatur Antichrist⁹ eiciēdus.Vel Dan, trāsiliēs iudiciū Hebræorū:qa postq̄ vitas venit,legalia trāsierūt,& Gentilis populus idolorū oblit⁹, in veritatē surrexit Christo nato in sexta ætate.e ℂDuo deci.Per duodecim habemus eos qui fi de trinitatis in quatuor mūdi ptib⁹ sūt signati.& vt hos perfectos ostendamus duodecim,per q̄tuor multiplicamus,& fiunt quadragintaocto.vt verò ad trini tatem hæc pfectio referatur.xlviij.multiplicam⁹,& sic fiunt.clxiij.f ℂSimeō. Tristicię siue mœroris exauditio.i.sp de præteritis peccatis dolēs ad virtutis cōuersationem.g ℂLeui.i.additus.i.etiā non iniuncta sibi faciens.h ℂIsa char. i.merces.i.ad remunerationem tendēs: B vt:Cupio dissolui,& esse cum Christo. Phil.1.c. i.ℂZabulō.i.habitaculū fortitudis.i. laborem non recusantes,sed aliq̄n ꝓ necessitate fratrum de Maria ad Martham descendentes.k ℂIoseph.i.augmentū. i.ecclesiam nūero sctōrū locupletantes. l ℂBeniamin.i.filius dexteræ.id est à ꝓpriatione dei oia & nihil à se reputantes.m ℂPost hæc.Cum secundū figurā designādos sub certo nūero vidisset.

☞ & tm̄modo

Innuctio infantis Ro.10.c.

a ℣Vexillum crucis, vel potestatem faciendi miracula & dimittendi peccata.

[a] ab ortu solis habentem †signū dei [a]

a ℣Clamare dei est facere. ℣Quando demones in passio ne refrenauit.

uiui: & clamauit uoce magna qua- [b]

a ℣.i.magno imperio. b ℣.i.permissum. c Non tantum quatum volunt.

tuor angelis q̄ibus dat̄um est nocere [c d]

a ℣.i.suaris,sed tamen cōuertendis. b ℣Q.ne laboretis.

re tērræ & mari,dicens: †Nolite no [e]

cere terræ & mari,neque arboribus

℣Donec ego interius & mei exterius signo crucis discernamus.

quoadusque signemus seruos dei [f]

a ℣.i.intellexi quales essent signandi.

nostri in frontibus eorum . Et au- [g]

[b] diui numerum signatorum cētum

℣Propter perfectionem.

quadragintaquatuor milia signati [c d]

[e] ex omni tribu filiorum Israēl. Ex [h]

[e] tribu Iuda,duodecim milia signati.

a ℣Filium videns.i.opera:hoc ad referentes ad operandum.

Ex tribu Rūben, duodecim milia

a ℣Accinēns.i tribulatio imminet.

signati. Ex tribu Gād, duodecim

a ℣.beatus,mundanis non intentus.

milia signati. Ex tribu Aser,duo-

℣Id est latitudo.i. ex charitate sua alijs largiens.

decim milia signati . Ex tribu Nē-

ptalim,duodecim milia signati. Ex

a ℣.oblitus nec prouidens quæ ad vsum pertinent vitæ,

tribu Manasses, duodecim milia si- [f]

gnati.Ex tribu Symeon,duodecim [g]

milia signati . Ex tribu Leui, duo- [h]

decim milia signati . Ex tribu Isa-

char, duodecim milia signati . Ex [i]

tribu Zabulon,duodecī milia signa [k]

ti.Ex tribu Ioseph,duodecim milia [l]

signati. Ex tribu Beniamin,duo-

a ℣Sicut erat quasi prædictum,sic vidi adimpletum.

[m] decim milia signati. Pōst hæc uidi [i]

nituit quoadusq̄ vixit.i.nūq̄ pœnituit,qa post mortē pœnitere C
non potuit.g ℂEt audiui.Hic conq̄ritur enter describitur dictę
repressionis fructⁿ,quæ est multiplicatio credentiū Christo. Et
dicunt expositores,qd̄ hic prio ponit nūer⁹ cōuersorū ad Christum de Iudaismo.& ideo subditur:Ex omni tri.& postea cum
subditur:Pōst hæc uidi.ponitur multitudo cōuersorū de Gentilitate:quæ fuit
multo maior quasi incōparabiliter,quā de iudaismo.Sed saluo meliori iudicio, † sigillum
primum nō videtur rōnabiliter dictū,
quia ante tempora Constātini Iudæi iā
erant in sua infidelitate obstinati,ꝓpter
qd̄ nō videt qd̄ tpe Cōstantini tot fuerint baptizati ,sicut dicit hic.s.cxliij.milia.Item quia ex qualibet tribu excepta
tribu Dā,loco cuius ponatur tribus Ioseph,dicuntur.xij.milia signati,& tamē
secundum Hebræos & Latinos decē tri † j.9.2.
bus fuerunt captiuatæ & inclusæ vltra
mōtes Caspios ,& sic de illis nō videtur
tunc aliqui fuisse baptizati. Sicr̄ sc̄m
de cōuersione Gētiliū nō videt ꝓbabiliter dictū,qa textus dissonare videtur in
pluribus:qd̄ magis videbitur ꝓsequendo.Sic igitur q̄tū mihi videt ad pns,in
hac prima parte describit multitudo cō
uersorū ad Christū tpe Cōstātini de qua
cunq̄ gente vel natione,q per baptismū
rē nois Israel cōsequunt,secūdū qd̄ prędixit Isa.xliij.a.Effundā spm meū sup̄ semē
tuum,& bñdictiones meas super stirpē
tuā,& germinabūt. Et sequit:Iste dicet:
Dñi ego sum .& ille inuocauit i noīe Iacob:& hic scribet in manu sua dño,& in
noīe Israel assimilabit.qd̄ itelligitur de
Gētibus cōuersis ad Christū, sicut ibidē
plenius fuit dictū.Hoc etiā dicit Apūs
Ro.ij.d.Nō em̄ q in manifesto Iudæus
est,neq̄ quæ i manifesto i carne ē circūcisio,sed q in abscōdito Iudæ⁹ est.s.pfi- D
dē Christi:& circūcisio cordis i spū.i.per
rectionē vitiorū.Et sic patet,q̄ nomē Israelis sc̄m rē & veritatē trāsit ad populū in Christo regeneratū,& p cōsequens
noīa duodecim tribuū Isr̄ ad duodecī
apōs noui Testamēti,q corrūdēt duodecim pr̄tarchis ve.Te.Trib⁹ ꝺ Dā hic
omittit,eo q̄ de ipsa dr̄ Antichristus nascturus.Sciēdū etiā, q̄ cū dr̄ hic.cxliij.
milia signati,ponit nūer⁹ determinatus
,p indeterminato,nā multō plures tpib⁹
illis p diuersas ptes orbis fuerunt baptizati,sicut.c.iij.ca.Per vigintiq̄tuor seniores itelligit vniuersitas prelatorū ecclię,quæ est
multo maior,sicut dictum fuit ibidē.His ꝺ dictis patet litera.
i ℂPost hæc.Hic conseq̄nter describit cōsolatio q̄tū ad existē
tes in ecclesia Moraliter

Nicolaus de Lyra.

a ℂHabentē sig.id est signum crucis Christi.Scribitur em̄ ecclesiasticæ historiæ li.ix.q̄ Constantinus veniens Roram contra Maxentium ibi tyrannizantem,& frequenter cogitaret de dispositione belli,& pro victoria exoraret deum cæli,quāuis nōdum esset baptizatus,aspiciens in cælum, vidit signum crucis rutilans:& cum miraretur de insolita visione,vidit angelos astantes & dicentes sibi:In hoc signo vinces.Tunc de victoria futura securus,signum crucis sicut viderat,depingi fecit in militaribus vexillis,& sic procedens contra Maxentium, obtinuit plenum triumphum.b ℂEt cla.uo.ma.quat.ang.i.quatuor tyrannis prædictis.c ℂQuibus datum est.id est permissum est. d ℂNocere terræ & mari.i.Christianis habitantibus in terra arida,& in insulis maris,dicens:e ℂNolite nocere &c. Nam istos quatuor tyrannos repressit à nocumento Christianorum, aliquos debellando,sicut dictum est de Maxentio,& idem postea accidit de Licinio cōtra Christianos crudeliter insurgēte i Alexādria & Aegypto.alios āt duos suo mādato deterrēdo,& hæc habent ecclīastic⁹ historiæ lib.ix.f ℂQuoadusq̄ sig.Constantinus enim à btō Siluestro baptizatus honortauit,& exalauit ecclesiam,& potissime sacerdotes & alios ecclesiæ ministros,& multa priuilegia Christianis dedit,& sic exemplo & verbo multos ad baptismum induxit,& sic p mīsteriū sacerdotū eius seruos Christi cōsignauit.Sciēdū āt,q̄ hęc dictio q̄adusq̄,nō tenet hic finitē, sic intelligēdo,q̄ signatis fidelib⁹ tpe Cōstātini,q̄tuor tyrāni prędicti deberēt redire ad psecutionē ecclīæ,sicut cū dr̄: Sedeas hic quoadusq̄ veniā.p qd̄ designatur, q̄ me adueniente nō debeas amplius sedere,sed tenet indefinitē,sicut cum dicitur:Iste nō pœnituit quoad

✠ cta,& clamare cū orōne cōtra malignos spūs de quatuor vitiis prædictis tētates.g ℂEt audi.Per istos signatos ,significant illi qui p prædicationē ad bonū conuersi,nō solū opant bonū qd̄ ē necessitatis,sed ēt aliqd̄ qd̄ ē superogatiōis. h ℂEx tribu.Per hoc significant eminētes i laudib⁹ diuinis,qa Iuda confitēs interpretat,siue laudās.Per tribū Rubē,eminētes i cōtēplatiōe, qa Rubē interp̄tat filius visiōis.Per tribū Gad,eminētes in bello cōtra dæmones,qa Gad interp̄tat accīctus.Per tribum Aser,q interp̄tat btūs ,sentiēs dulcedinē btitudis.Per tribū Neptalim, q interp̄tat latitudo,effusi in opib⁹ pietatis.Per tribū Manasse,q interp̄tatur obliuio,illi q obliuiscūt mūdanæ cōuersatiōis.Per tribū Symeō, qui interp̄tat audiens,auditores deuoti diuini sermonis. Per tribum Leui,q interp̄tat additus,illi q studēt addere bona bonis. Per tribū Isachar,q interp̄tat merces, hītes oculū ad mercedem æterne retributionis.Per tribū Zabulō,q interp̄tat habitaculum, præparantes dño habitaculū suæ mētis.Per tribū Ioseph q interpretat accrescens, pficientes in augmēto virtutis. Per tribū Beniamin,q interp̄tatur filius dexteræ,illi q dicūtur fiū Christi rōne alicui⁹ specialis assimilatiōis.i ℂPost hæc ui.Per istos significantur illi q cōuersi ad bonū seruāt ea quæ necessaria sunt ad salutem.Sciendū aūt,q̄ cū dr̄ hic:De tribu Iu.duo.ponit nūerus determinatus,p indeterminato, sicut frequēter fit in libro isto.

& tantummodo de filijs Israel, nunc apertè docet qđ per illum numerum vniuersi fideles, & per. xij. tribus accipiendę sunt oēs Gentes. a ¶ Stantes. scilicet pati deo obedire iudici, vel etiam suis prælatis, hoc in pñti. b ¶ Salꝰ deo nostro qui sedes. Non per nos, sed p agnum habemus salutem. i. remissionem peccatorum, & bonam operationem & æternam gloriam. c ¶ Et omnes. Per supradictos angelos intelligi possunt maiores prælati, per istos minores prælati, vel subditi tm, sicut sunt angeli & archāgeli, & tm omnes angeli. i. nūcij. Sed & modo sunt maiores & minores prælati, id est archiepiscopi & epi. ¶ Angelos inducit de consortio sanctorū gaudētes, & testimonium eorū confirmantes, vt poteillos quorū officio turba quam viderat ī hac fide perstiterat. Vel p supradicta intelligamus iudices in ecclesia, hic ꝙ de subditis eorum subditur. d ¶ Amen. Q. si attribuitis deo, benefacitis. Vt, amen, ad seqn tia legetur: Amen. i. veritas in prmissis, & benedictio. i. exaltatio quam habet super omnē creaturam, vel nostra exaltatio in virtutibus: & claritas: id est ipassibilitas, vel vestra in operibus. ¶ Amen. benedictio &c. Q. numerat omnia beneficia de quibus sunt habendæ grates. e ¶ Et respondit unus. Visa turba in tanta dignitate, monetur attendere q̄ via potuit illuc ascendere, vt idem alios doceat inspicere. f ¶ Stol. suas &c. innocentiam in baptismo acceptā, vt cor
F pora sua. g ¶ Non esurient, neq; sitient &c. Qui dedit cognitionem angelis. dabit etiam eandem illis cognitionē. h ¶ Deducet eos ad ui. &c. Et p hoc in futuro deducet ad oīmodā refectionē.

☞ Absterget

Nicolaus de Lyra.

tes in ecclesia triūphāte. Nā sicut post persecutionem acerbissimā tpib⁹ Diocletiani & Maximiani facta est cōsolatio magna in ecclesia militāte per Constantinū pacem ei attribuentē, sic in ecclesia triūphante de martyribus illius tpis facta est lætitia magna par Christū aīas eorū suscipientē. Igit hæc lætitia primò describit. Sc̄o Iohānes de hoc pleni⁹ instruit, ibi: Et rndit. Circa primum dicit: Post hæc vidi turbam magnam. martyrum. a ¶ Quam dinumerare nemo po. Temporib⁹ enim Diocletiani & Maximiani tot fuerunt martyrizati, ꝙ p hoīes nō poterunt ad certū numerū reduci. nā infra triginta dies leguntꝫ. xvij. milia martyrizati, vt dictum ē. Vna etiā vice Maximianus interfecit legionē Thebeorē, in q̄
†supra, 5, c erant sex milia. & lxvj. milites Christiani. Iudices etiam in diuersis ptib⁹ de mandato istorum ītoratorū tot interfecerūt Christianos, ꝙ nō poterāt sub certo nūero redigi. Nā Diocletian⁹ legit viginti annis imperasse. b ¶ Ex omnibus Gentib⁹ & tribub⁹ & populis, & lin. Ex hoc videtur, ꝙ non agitur hic de conuersis ex Gētilitate tm, sicut dicūt alīq, sed de mar-
† Isa. 25. c. 1. 21. 2. tyrizatis p Diocletianū & Maximianū. inter quos fuerunt alīq de Iudaismo cōuersi ad Christum, & de oī populo & gente. c ¶ Stantes ante thronum. Per clarū diuinitatis aspectum. d ¶ Et in cōspectu. Quia sicut beati reficiuntur interius in aspectu diuinitatis, ita exterius in aspectu humanitatis Christi, secundum quod dicit August. super Ioh. e ¶ Amicti
† vīuos stolis albis. Per gloriam animæ, quæ p stolā albā stolam albam designantur, vt dictum est ca. præce. f ¶ Et palmæ &c. In signum perfectæ victoriæ, quæ non habetur in pñti vita, in qua homines quātuncunq; sancti sunt semper in pugna, & sic non loquitur hic, vt videtur de baptizatis existentibus in via, sed de martyrizatis in patria. g ¶ Et cla. uoce ma. Nam in cælis est laus dei cōtinua. h ¶ Dicentes: salus &c. i. salus quam habem⁹, inest nobis ā deo & agno. i ¶ Et omnes angeli stabant in circuitu thro. Tanquam pati ad exequendum voluntatem dei. k ¶ Et seniorum & quatuor animalium. i. episcoporum & patriarcharum iam in cælo regnātiū. l ¶ Et ceciderunt in conspe. Gras agentes deo de triumpho martyrum. m ¶ Dicētes: Amen. Post laudem martyrū supra posita: Salus deo nostro. Et subditur eorum laus, cum dicitur: n ¶ Benedictio. i. laus. o ¶ Et clari. i. diuulgatio nois, & cætera quæ sequunt, supple, attribuātur, p ¶ Deo nostro in secula. Non est p hoc intelligendum, ꝙ ex creaturis aliquid accrescat deo in seipso, sed tm in effectib⁹ suis. q ¶ Et respondit unus. Hīc consequenter Iohannes de dictis martyribus in struitur plenius, cū dr: Et respōdit un⁹. secundum illos q dicunt, ꝙ litera immediate præcedēs loquit de cōuersis ex Gētilitate tpe Constantini. Iste senior fuit beatus Siluester. Sed hoc nō videt conuenienter dictū, qa Iohānes nō fuit instruct⁹ à beH ato Siluestro p multa tēpora post nascitu ro, qa floruit tpe Cōstantini: q cœpit ipe rare anno dñi. cccix. Et iō videt meli⁹, ꝙ iste senior fuerit brūs Petrus, q dicit vnus senior. i. primus inter prælatos ecclesiæ, sicut dictū est. s̄. ca. v. r ¶ Hi qui amicti sūt. q. d. tu debes scire. s ¶ Et dixit illi: Domine mi tu, Qui regnas in secula cū eis. nā aī reuelationē Iohāni factam p martyriū trāsierat ad gliam, vt ostensum est. s̄. ca. v. q. d. Iohānes: Tu qui scis potes me docere de ipsis. t ¶ Et dixit mihi: Hi sunt qui. exeuntes de mundo p martyrium tempore Diocletiani & Maximiani imperatorū, qa tunc fuit tribulatio maxima, vt dictū est. Ex hoc etiā videt, ꝙ nō loquitur de cōuersis ad fidē tpe Cōstātini, qa tūc nō fuit ecclesiæ tribulatio, sed maxima cōsolatio. ppter qđ loquit sicut dixi de martyribus tpis præcedentis. Iō subditur: v ¶ Et la. &c. san. Propter quod eorū sanguis fuit effusus. & iō merito dr sanguis agni, qa est sanguis mēbrorū ipsius, in qbus dicit se persecutionē pati, Act. ix. a. Saule Saule, qđ me perseq̄ris? Martyres aūt prædicti acceperūt primā stolā. aīæ gloriam, vt. s̄. dictum est per effusionem sui sanguinis, x ¶ Ideo sunt. Videtes eum facie ad faciem. y ¶ Et scr. &c. i. quia ibi est laus iugis, Psal. lxxxiij. a. Beati qui habitant in domo tua domine, in secula seculorum laudabunt te. z ¶ Et q sedet. s. deus. a ¶ Habitabit super. quia non pñt ab eo euelli. b ¶ Nō esur. i. nullam tribulationem aut inquietudinem patientur amplius. nam in beatitudine quietatur appetitus. c ¶ Quoniam agnus qui est in medio thro. s. Christ⁹. d ¶ Reget illos. Immediate, fideles autem in terra exītes reguntur ab eo per ministros ecclesiæ. e ¶ Et deducet eos ad uitæ fontes aquarum. Continuando in eis gloriā animæ quousq; cū hoc accipiant gloriam corpis in futura resurrectiōe, & tūc erūt in fontibus aquarū vitæ p duplicē gloriā. s. corporis & aīæ.

☞ Et absterget

a ¶ Numerus deo certus, hominibus est incognitus
turbam magnam, quam dinū[a] merare nemo poterat ex omni[b]
¶. i. de barbaris, etiam. c ¶ In vnaquaq; gente.
b ¶ In vna vrbe.
bus gentibus & tribubus & pō[c]
a ¶ In eodem populo sunt diuersæ linguæ.
pulis & linguis, stantes ante thro[d]
¶ Vt conspiciant. a ¶. i. Christi hominis. b ¶ Prius in baptismo, & post lachrymis hoc in præsenti.
num, & in conspectu agni ami[e]
a ¶. i. victoriæ quæ sequuntur ex operibus, hoc de futuro.
cti stolis albis, & palmæ in mani[f]
a ¶ Et in præsenti clamabant, & maxime in futuro.
bus eorum. Et clamabant uoce[g]
¶ Magno desiderio.
magna, dicentes: Salus deo no[h]
a ¶. i. nobis in quibus iudicat.
stro, qui sedes super thronum, &
¶ Vt iuuantes.
agno. Et omnes angeli stabant[i]
¶. i. in protectione eius. a ¶ Prædicatorum noui & veteris testamenti.
in circumitu throni & seniorum,[k]
a ¶ Humiliauerunt se coram deo
& quatuor animalium, & cecide[l]
a ¶ Ad hoc vt inspicerentur.
¶ Rationabiliter.
runt in cōspectu throni in facies suas, & adorauerūt deum dicen[m]
a ¶. i. veritas sit deo, & benedictio.
tes: Amēn. Benedictio, & clari[n o]
a ¶ Qui omnia scit, vel nos scientes facit.
¶ Quod habet in se & dat aliis.
tas, & sapientia, & gratiarum a
a ¶. i. potentia resistendi.
b ¶ Effectus virtutis.
ctio, honor, & uirtus, & fortitu[p]
do, deo nostro in secula seculo[q]
a ¶ Fiat fiat. b ¶ Desiderio satisfaciens.
c ¶ Omnes seniores vnus, quia idem docent.
rum: amēn. Et respōdit unus
¶ Exponens
de senioribus, & dixit mihi: Hi[r]
¶ Quoniam digni.
qui amicti sunt stolis albis, qui sunt, & unde uenerunt? Et dixi[s]
¶ Q. Nescio: sed doce me, quia tu scis.
illi: Domine mi tu scis. Et dixit mi[t]
¶ Venient & venturi sunt.
hi: Hi sunt qui uenerunt de tribu
a ¶ Quia nemo sine peccato, præter Christum. b ¶ Quia non tantū pertinet ad martyres.
latione magna, & lauerunt stō[v]
a ¶ Per nouam operationem.
las suas, † & dealbauerunt eas in
¶ In fide passionis.
sanguine agni. Ideo sunt an[x]
a ¶ Ante dominum iudicem, vel in consortio angelorum.
te thronum dei, & seruiunt ei[y]
a ¶ Continue vel hic.
b ¶ In ecclesia vel in cælo.
die ac nocte in templō eius: & qui sedet in throno, habitabit[z a]
¶ Quia fruentur vino pane & fonte vitæ.
super illos. † Non esurient, ne[b]
que sitient amplius, neque ca
a ¶ Mator vel minor tribulatio.
det super illos sōl, neque ullus æstus: quoniā agnus, qui in me[c]
dio throni est, reget illos, & de[d e]
¶ De virtute in virtutem in præsenti.
ducet eos ad † uitæ fontes aqua

☞ ¶ Ab.de.o.la. Oẽm dolorẽ siue p delictis suis, siue p aduersis, vl A exilio vel cæteris hmõi.

GLOS. ORD. Ca. VIII.

ET cum aperuisset. In hac tertia visione sunt materia septẽ angeli canẽtes tubis ad destructionẽ inimicorum & ad similitudinẽ illorũ qui canentes tubis destruxerunt mœnia Iericho. In quo intentio satis patet. Quasi dicat cum intellexissem salutionem iustorũ, ex alia parte intellexi damnationẽ impiorũ p officiũ prædicationis bonis iniunctũ. c ¶ Septẽ ange. Vniuersos, vel septiformi spiritu imbutos. d ¶ Et datæ sunt. Quia nõ displicet deo dãnatio ipiorũ. e ¶ Et alius an. Stetit angelus ante altare paratus immolare ad similitudinẽ sacerdotis, vel Christi altare q se obtulit, & super quẽ ecclesia offert deo pces. Stetit (ergo) ante altare. i. añ seipm, qa non habet mediatorẽ p quẽ placeat. Vel, stetit ante al. i. añq̃ esset altare. i. offerret se: stetit. i. adiuit suos à tpe natiuitatis. s. Vel, altare: ecclesia quæ charitatis igne accẽsa deo p Christũ sua mittit, munera. f ¶ Habens. Dicturus ex predicatione iustorũ cuenturã dãnationẽ ipiorum, præmittit quasi excusationem, ne eis culpa de damnatione impiorum imputetur, quia quantum ad ipsos prædicatio eorum bona, & à bono doctore iniuncta. g ¶ Thuribulum. i. apostolos, q sunt vasa ignis. i. spiritus sancti, & de quib⁹ exeunt orationes quæ eleuant corã deo.

Ioseb.

† in manu sua

Nicolaus de Lyra.

☞ De orõnibus.

B

✠ a ¶ Et absterget deus om. Nã vltra nõ habebũt aliquã tristiciæ materiã, sed plenã & pfectã cõsolationẽ. Cõtra hanc expositionẽ quã posui ex textu posset argui. Primò qa dr: Post hæc vidi turbã magnã &c. Ex q vr q nõ loqtur de martyrib⁹ tpe Cõstãtini præcedẽtib⁹, de q añ fecerat mẽtionẽ, sed magis de cõuersis ex gẽtilitate tpe ipsius, sicut dicũt expositores aliq. Sed'o qa. s. xxj. Iohãnes loquẽs de ciuitate cælesti dicit: Et tẽplũ nõ vidi i ea. hic aũt dr: Et seruiẽt die ac nocte in tẽplo eius. Ex q videt, q nõ loquitur de martyrib⁹ existẽtib⁹ iã in patria, sed de fidelibus q sunt adhuc in via. ¶ Ad primũ dicẽdũ q cũ dr: Post hæc vidi &c. ly post, nõ refert ad ordinẽ rei gestæ, sed ad ordinẽ visiõis seu descriptionis. Illa em quæ sunt prius facta, freq̃nter sunt posteri⁹ ostẽsa pphetis & descripta, sicut manifestẽ patet in scriptura veteris ac noui Testamẽti: ppter qd' nõ valet argumẽtũ. ¶ Ad sed'm dicẽdum, q post illud verbũ Io. subdit immediate: Dns em deus oĩpotens templũ illius est & agnus. Ex quo paret, q p verbum Iohannis nõ excludit à ciuitate cælesti tẽplũ oĩmode, sed tm tẽplũ materiale & figurale, q̃le fuit in veteri Testamẽto respectu noui, & in nouo respectu, cęli. Cultus em dei in nouo Testamẽto ẽ quẽdam figura & repñtatio cultus ipsius siue laudis ab angelis sanctis & beatis in cælo, qa cultus cæli nõ est ad aliud ordinatus. iõ nullo mõ est figuratiuus, quia ibi deus colit & laudat, vt clare & pñtialiter visus sine figura & ænigmate, & sic negatur ibi tẽplũ figurale, & dominus omnipotens dicitur tẽplum eius, sicut plenius ostenderetur quãdo crimus ibi domino concedente.

¶ In ca. vñ. vbi dicitur in Postilla. Et dicunt expositores aliqui, qd' hic primò ponitur numerus conuersorum &c.

ADDI. Licet opinio expositorũ quã reprobat Postillator rationabiliter videatur impugnari, posset tñ sustineri. Nã sed'm Isi. in prio lib. de sũmo bono septẽ regulę sũt seu claues circa expositiões sacræ scripturæ, q̃s etiã Postil. i. sed'o plogo sup Gen. reperit, q̃rũ q̃rta regula seu clauis est de parte & toto. s. q sacra scriptura tractans de pte, q̃nq̃ trãsit in totum, & econuerso, vt ibidẽ exẽplificat de q̃dam pphetia, Isai. xiij. vbi ppheta tractans ad lrãm de ciuitate Babylonica, dicens: Onus Babylonis: trãsit ad intelligẽdũ ỹbũ de toto mũdo, & postea reuertitur ad loq̃ndũ cõtra Babylonẽ spãliẽ, put ididẽ pleni⁹ cõtiet. Vñ & ĩ pposito btus Iohãnes tractãs de conuersis ad Christũ de Iudaismo tpe Cõstãtini, trãsit ad loq̃ndũ de tota synagoga ãtiq̃ que fuit sub fide Christi futuri, quã, pprię designat p nuerũ signatorũ de xij. tribub⁹ Isr. qa à tpe Abel iusti à q̃ icępit synagoga fidelium, multi fuerũ sub fide Christi, & de q̃libet tribu. qa in hoc spacio includit tps ante transmigrationẽ decem tribuum, & ideo de q̃libet tribu

C

de q̃libet tribu facit mẽtionẽ, pter tribũ Dan, quæ omittit ex rõne cõtẽta in postil. Sitr sequit: Post hęc vidi turbam magnã &c. p hoc intelligit multitudo cõuersorũ de gentilitate, que fuit multo maior q̃ multitudo fideliũ de filiis Israel. Et iõ dicit de ea, q nũerari nõ pot Fuit etiã sine disũctione tribuũ, de q̃ multitudine btus Iohannes loquẽs trãsit ad multitudinẽ cælestis ecclesiæ, quæ est mater oĩm. & sed'm prædictam expositionẽ lector pot applicare singula singulis cõpetẽter, nõ obstantibus obiectionibus Postillatoris.

NICO. DELY. CA. VIII.

ET cum aper. Posq̃ superi⁹ in apertione sex sigillorũ descripta est ecclesiæ pugna cõtra tyrãnos, vt patet ex prædictis, hic cõsequẽter describit ecclesiæ pugna cõtra hæreticos sub. apertiõe septimi sigilli. Ista tñ diuisio nõ est præcisa. nã à tpe apostolorũ contra ecclesiam insurrexerũt hæretici, vt patet ex supradictis in apostolorum epistis, & post tps Cõstãtini fuerũt, & erũt aliq tyrãni. sed hæc distinctio accipit sed'm illd qd' principaliter describitur in præcedẽtib⁹ & subsequẽtibus. Hæretici ỹ ò futuri sunt iter Christianos vsq̃ ad finẽ mundi, sicut ostẽdit Saluator Matt. xiij. p parabolã zizaniæ seminatæ in medio tristici, quã noluit eradicari vsq̃ ad messem, p quã intelligit tempus iudicij, ppter qd' ps ista in gñali durat vsq̃ ad finẽ seu terminũ huj⁹ libri. Et diuidit in tres ptes. nã prio describit stat⁹ ecclię iudiciũ præcedẽs. Sed'ò iudiciũ cõcomitãs, xix. ca. ibi: Et vidi thronũ magnũ. Tertio subsequẽns, ibi: Et ego Iohãnes. Pria ps diuidit in duas ptes. Nã prio describit pugna iter ecclesiã & hrticos dictos, ppriè. Sed'o iter ipam & hrticos dictos extrẽso noie. ca. xij. Pria adhuc in duas, qa prio cõtinuat se prædictis. Sed'ò exequit de hrticis, ibi: Et septẽ angeli. In pcedenti verò pte duo sũt dicta de statu ecclię. s. psecutio tyrãnorũ, & cõsolatio seq̃ns p Cõstantinũ. Prio ergo se cõtinuat prio. Postea sed'ò, ibi: Et angelus. Circa primũ ponit quædã breuis psecutio post tps Cõstãtini excitata p Iulianũ apostatã q interfecit Paulũ & Iohãnẽ & plures alios, & multa mala & dãna intulit Christianis. & de ipso dr hic: c ¶ Fa. ẽ si. in cę. i. iu ecclesia militãte, q̃ frequenter in libro hoc cælũ noiat, vt prædictũ est. Iste em Iulian⁹ præcepit ecclesias claudi, phibẽs diuinum officiũ solẽniter celebrari: & sic factũ est silẽtiũ i cælo. Quia tñ Iulianus apostata parũ iperauit. s. anno vno & sex mẽsib⁹, secundũ Hiero. iõ subdit. d ¶ Quasi me. Nã ipso in bello Persarũ iterfecto aptæ fuerũt ecclię & cœpit religio Christiana gaudere, vt habetur in legẽda sctõrũ martyrũ Iohãnis & Pauli. Cõsequẽnter ponitur cõtinuatio ad sequẽtia, cũ dicit: e ¶ Et vidi se. De istis verò septẽ angelis & eorum tubycinibus dicet in sequẽtib⁹ sigillatim. f ¶ Et alius ange. Hic ponit cõtinuatio ad sed'm præcedẽs, qd' fuit ecclesię liberatio p Cõstantinum: ad quã secuta fuit ecclesiarum ædificatio, & diuinorum solẽnis celebratio. Ad hãc autem celebritatem addit Damasus papa, qui satis cito post tempus Iuliani apostatę præfuit ecclesiæ Romanæ, & ordinauit per omnes ecclesias psalmos, die noctuq̃ canere, & vt in fine psalmorum diceretur: Gloria patri & filio &c. Propter quod de ipso dicitur: Et alius angelus. scilicet papa Damasus qui fuit alius à septem prædictis. g ¶ Venit & stetit ante altare. Quia præfuit ecclesiæ Romanæ. h ¶ Habens thuribulum aureum. id est cor deo deuotum, sed'm illud Psal. cxl. a. Dirigatur oratio mea sicut incensum in conspectu tuo. i ¶ Et data sunt ei incensa mul. quæ sunt orões sanctorum, nã p autoritatẽ apñcam à deo sibi datã orões sctõrum augmẽtatę, & multiplicatæ sunt per orbẽ.

Psalmorũ cãtus institutio

✠ Vt daret

Moraliter. b ¶ Et cum aper. Literaliter hoc exposui de tempore Iuliani apostatæ, q claudi fecit ecclesias, ne solenniter celebrarentur diuina: p quẽ q̃tum ad hoc significat prælat⁹ q terrã supponit interdicto sine ratione bona. i ¶ Et alius an. uenit & ste. ante. qui ad literam dicitur fuisse Damasus papa, qui ordinauit vt clerus die & nocte caneret psalmos in ecclesijs. & per ipsum significatur quilibet superior religiosus vel secularis, qui sollicitus est de diuinis deuotè celebrandis. Ideo subditur: i ¶ Et data sunt ei incen. mul. per se & alios deuotos. Et quia

Moraliter

Diuisio D

* nõ solum

Glos. ordi. Apocalypsis Cap. VIII. De Lyra

a ¶ De orationi. dixit, non orationes, qa non oēs repītat patri, E sed eas exaudit q̄ ad salutem ptinēt. De orationi. Quia illi aliq̄n
1. Co. 12. b. petunt qd̄ petendū̄ non esset, vt Paulus. b ¶ Super aure. altare. i. illi q est supra se sc̄d'm hūanitatem, sc̄d'm quā ē altare. s. trinitatis. c ¶ Fuimus Compunctio, pcreata oratiōis studio, igne visionis dei interius accensa. d ¶ Et accepit & impleuit. Quos acceperat ad illuminandum, Christus accipere dicitur ad illud officium. e ¶ Præparauerunt. id est prius impleuerunt opere quæ dicturi erant ore. Vel, Præparauerūt. id est prēuiderunt quid conueniret vnicuiq; psonæ. f ¶ Et prim⁹ angelus. Ordine narrationis, vel quia hæc cæcitas Iudæorum prius contingit prædicantibus apostolis. g ¶ Et fa. est grando. id est prædicatio alīs suauis, visa est eis condēsa & grauis. h ¶ In terram. Iudæi terra exculti per legem & propheras. i ¶ Et tertia pars. Duę partes iustorum perfecti & minus perfecti. omnes verò reprobi in tertia parte intelligendi sunt. k ¶ Arborum. Arbores maiores Iudæi, qui in lege sine querela conuersabantur. l ¶ Et secūdus angelus. secundum ordinem narrationis, & secūdum q̄ impletū fuit. Iudeis eiñ excæcatis, & aplīs ad Gētes conuersis.

Nicolaus de Lyra.

a ¶ Vt daret de orationib⁹ sanctorum omnium &c. Ad summum
F enim pontificem pertinet referre deuotionem populi in deum, cum sit caput vniuersalis ecclesiæ. b ¶ Et accepit angelus thurribulum, & impleuit illud de igne alta. Nam à deo accepit donum feruidæ charitatis. c ¶ Et misit in terram. Quia ex feruore charitatis à deo acceptæ, induxit ad feruorem deuotionis habitatores terræ, vt dictum, est. d ¶ Et facta sūt tonitrua. sanctæ prædicationis. e ¶ Et uoces. ►& tertia pars terræ cōbusta est diuinę laudis. f ¶ Et fulgura. coruscationum in miraculis. Nam illo tempore multi prælati & alij deuotè habuerūt gratiam miraculorum in ecclesia dei. g ¶ Et terræmotus magnus. Nam per ista mota fuerunt corda terrena ad operationem boni. Consequenter ponitur continuatio ad sequentia, cum dicitur: h ¶ Et septem angeli. De quibus statim dicetur postea. i ¶ Et primus ange. Hic cōsequenter exequitur de hæresi archis. & licet multi fuerūt, tñ de q̄tuor tm̄ facit expām mētionē, cōtra q̄s q̄tuor generalia concilia & principalia fuerūt congregata. Et secundum hoc diuidit in quatuor ptes quæ patebūt, pseq̄ndo. In hac prima fit mētio de Arrio. q superbia inflatus errorem asseruit cōtra articulū sanctæ trinitatis, dicēs, q̄ sicut pater & filius & spūs sanctus sunt distincti in psonis, ita etiā in essentijs. Et sic solus pater esset ver⁹ de⁹, filius & spūs sanctus creaturæ, & neuter posset dici deus, nisi tm̄ participatiue. Contra hunc errorem congregatum est generale concilium. cccxviij. eporum in Niceæ ciuitate Bithiniæ, & condemnatū est ibi dogma peruersum Arrij. Non tamen ab errore desiterunt plures eius discipuli, sed eū renouantes infecerunt etiam plures principes & imperatores persecutionem contra catholicos monentes, vt in sequentibus apparebit. De hoc igitur Arrio dicitur: k ¶ Et primus. id ē Arrius. Nam hōmines mali ita nominantur in hoc libro angeli sicut & boni, vt dictum est in principio ca. præcedentis. l ¶ Tuba cecinit. Cum magno boatu & superbia dictā hr̄sim publicādo. m ¶ Et facta est grando. id est grandis tempestas, quæ nomine grandinis frequenter & vulgari locutione designatur in ecclesia, quæ per hoc fuit intra se diuisa. vnde dicitur, x. lib. ecclesiasticæ historię: Ea tempestate facies ecclesiæ fœda & admodum turpis erat, non enim sicut prius ab externis, sed à proprijs vastabatur: fugabat alius, & alius fugabatur, & vterq; de ecclesia esse se dicebat.

Diuisio Arrius

¶ Representaret eas patri.

c ut daret de orationibus sanctorum a
a ¶ Lin beneplacito sedentis in throno.
b omnium super aurēum altare quod
¶ Quia ita illi sunt data.
c est ante thronum dei. Et ascendit fu
¶ Procedens.
mus incēsorum de orationibus san
a ¶ Operatione. ¶ Vnde ascendit. ¶ Christo exeunte. ¶ Vel Christus est manus dei, per quem omnia fecit.
ctorum de mānu angeli coram deo.
¶ Vbi.
d Et accepit angelus thuribulum, & b
a ¶ De eodem spiritu quo ipse plenus erat.
implēuit illud de igne altaris, & mi c
a ¶ A in illos qui erant apti ferre fructum. b ¶ Ab illis. c ¶ Mineę.
sit in terrām, & facta sunt tonitrua, d
a ¶ Suasiones. b ¶ Miracula. c ¶ Quibusdam ad bonum quibusdam ad malum.
& uoces, & fulgura, & terremotus e f
a ¶ Vniuersi prædicatores apostolos imitantes. g h
magnus, & septem angeli qui habe
¶ Officium prędicandi.
bant septem tubas præparauerunt
¶ Chorus apostolorum in Iudea.
se, ut tuba canerent. Et primus ange i k
a ¶ Terribiliter malis, suauiter bonis. b ¶ Ideo trati sunt contra prędicatores. ¶ i. flagellū persecutionis exterius
lus tuba cecinit. Et facta est grando l m
¶ Interius. a ¶ Quia hæc deo fuerunt causa vt interficerent eos. b ¶ Etiam istud totum. i. grando, ignis, & sanguis missus est. ¶ s. per iram dei.
& ignis mixta in sanguine, et mis n o
¶ s. omnes reprobi.
sum est in terram, & tertia pars p
¶ Terrenis deditorum. ¶ Malorum præponderat.
terræ combusta est, & tertia pars q
a ¶ i. maiorum. ¶ s. quantum ad prælatos, qui nec cōtem platiui, ne actiui, sed terrenis dediti. b ¶ A deo excæcata & a ministris eius damnata.
arborum concremata est, & omne r
a ¶ i. omnes in flore mundi requiescentes, & esto ardentes. i. luxuriosi. ¶ Tempore martyrum.
fœnum uiride combustum est. Et s
a ¶ Ordo prædicatorum. ¶ Gentibus.
secundus angelus tuba cecinit, & t v
a ¶ s. ratione tumoris. b ¶ Diabolus mons pro elatione. c ¶ Invidia.
tanquam mons magnus igne ar x

n ¶ Et ignis, mixta sanguine. id est ignis æmulationis, ex q̄ Q
secuta est effusio sanguinis, & potissime tempore Valentis imperatoris, qui lapsus in hæresim Arrianam persequebatur catholicos, eorum aliquos comburēdo, & alios gladio occidēdo, & alijs modis varijs affligendo. p ¶ Et tertia pars terræ. Dicitur aūt hic tertia pars terræ Christiani, alię duę partes Iudæi & pagani qui legem Moysi non habuerunt, nec fidem Christi receperunt. Igitur de tertia parte quæ Christianitas dicitur, loquitur hic Iohannes, quæ igne Arianę perfidiæ fuit corrupta in laicis. qui per terram designātur eo q̄ terrenis actibus sunt intenti, & in prælatis & clericis, qui signantur p arbores, eo q̄ per cognitionem scripturarum sunt super alios eleuati. Per fœnū viride intelliguntur nouelli ad Christianitatem dispositi, & hi fuerunt populi Gothorum, qui volens Christianus fieri, misit ad Valentem imperatorē, p sacerdotibus Christianis habēdis, qui docerent eas de fide catholica & ecclesiasticis sacramentis. & ipse misit eis presbyteros Arrianos sicut ipse Arrianus erat, q corruperunt eos hereſi Arriana. Ideo dicitur: Et tertia pars ter. combusta. Et patet ex dictis litera. s ¶ Et secundus angelus. Hic consequenter agitur de secundo hęresiarcha. s. Macedonio, qui differebat ab Arrio, dicens filium esse eiusdem naturæ cum patre, sed conueniebat cum eo, dicens spiritum sanctum esse creaturam & seruum filij. Ideo de ipso dicitur: Et secundus angelus. i. Macedonius, qui dicitur angelus Sathanę. t ¶ Tuba cecinit. id est, flatu superbiæ motus errorem docuit. v ¶ Et tā Macedonius
quā mons. i. hæresis magna. x ¶ Igne ardens. s. perfidiæ, Missus est in mare: Id est in ecclesiam ratione baptismi p mare designatā, eo q̄ mare est receptaculū oīm aquarū, & ecclia vnica ē p baptismi sacrm.

& non solum sollicitus est de celebratio Moraliter
ne officij, sed etiam de prædicatiōe verbi diuini: ideo subditur: b ¶ Et accendit. angele. thurib. Sequitur: d ¶ Et facta sunt toni. i. prædicationes terrentes, quæ sunt de diuinis iudicijs & punitionibus. e ¶ Et uo. i. prædicationes demulcentes, quæ sunt de diuinis remissionibus. f ¶ Et fulgu. i. prædicationes
& terræmotus. i. prædicationes ad timorem dei inducentes. g ¶ Et primus ang. tuba cecinit &c. Per septem angelos qui dicuntur tuba canere ic̄t m literalē sensum, significantur septē hæresiarchæ, q fuerūt angeli Sathanæ, & p ipsos moraliter significātur hoīes malicioſi & maligni. Primus fuit Arrius, q diuisit vnitatē essentiæ in diuinis psonis. Ideo per illum moraliter significatur diuisor personarum pacem ad inuicem habentium. De quo dicit Eccl. xxviij. b. Susurro & bilinguis maledict⁹, multos turbauit pacē habētes. m ¶ Et facta est grando. i. tempestas grandis, quę sequitur ad turbationem pacis. n ¶ Et ignis. s. iracundiæ. Nam ira est accensio sanguinis circa cor. o ¶ Mixta sanguine. Nam ad ista sequitur sanguinis effusio. p ¶ Et tertia pars terræ combusta est &c. id est laici, qui sunt tertia pars populi. Aliæ duę partes sunt clerici & religiosi: In turbatione verò pacis laici percutiuntur corporaliter, quia pugnans manualiter. q ¶ Et tertia pars arbo id est religiosorum. r ¶ Et omne fœnum uiride. id est clerici generaliter. In turbatione namq; pacis omnes isti læduntur. s ¶ Et secundus angelus. Iste fuit Macedonius qui dixit spiritum sanctum non esse deum, & sic ip̄m repulit à deitate. & ō per ipsum significantur illi qui repellunt viam spiritus sancti in electione prælatorū, & sic procurant litigia aduocatorū. v ¶ Et tanquam mons ma. igne ar. misi. est. Per hoc significat talis repulsos spūs sc̄ti, q dicit mōs magn⁹ p elationem, & ardens p ambitionē, & missus in mare pītis seculi per diaboli procurationē

Et ignis

x Et facta est

uersis. a ¶In mare. Gentiles sunt mare. i. fluentes in multa via. in q̃bus cū añ esset diabol⁹, vere tñ missus dicit, qa q̃busdā recedentib⁹ alios retinere nititr. b ¶Mortua est ter. pars Duæ partes. i. boni oēs crediderunt. tertio. i. oēs reprobi dati sunt in reprobū sensum. c ¶Que ha. ani. &c. i. illorū Gētiliū q̃ ab aliis digniores reputabātur pro quibusdā bonis operibus. d ¶Et ter. ordine narrationis. & quia istud post illa duo contigit. Posit̃ enim diabolus oēs Iudæos & Gentiles excæcare nō potuit, immisit eis hæreticos, & quosdā subuertit. e ¶Fōtes, dscunt in quibus summa & quasi totius fidei origo cōprehendit, sicut est euāgeliū. Flumina, q̃ inde trahuntur, sicut expositiones eorū sunt, in quib⁹ sunt duo sensus fidei, historialis & allegoricus. tertius est hæreticorū, cū hæreses suas cōfirmāt prauis expositiōibus scripturarū. f ¶Et quar. an. Quartus ordine narrationis, & ordine rei. Cum enim diabolus quosdā de Iudæis & Gētilibus excæcasset, tandē ipsos filios ecclię expugnare egressus est, & quosdā rapuit tam maiores q̃m minores. Has quatuor dānationes vt prę teritas narrauit, vtpote q̃ quotidie vidētur in ecclesijs. Tres verò futuras prænūciari facit, vt doceat in nouissimis tēporibus, & grauiores p̃teritis imminere, qd' etiā ad cōsolationē p̃sentium potest redigi. g ¶Vnius aquilæ. Aquila omnes prædicatores, qui mente longinqua conspiciunt, & ecclesiam circūeuntes prædicando futura muniunt: qui omnes vnus, quia non ad idem tendunt.

Nico. de Lyra.

ptismi sacramēto. a ¶Et facta est ter. pars. maris san. i. deturpata est tertia pars aquæ baptismalis. accipiēdo part̃ tamē valde largè. Baptismus enim cōfertur in nomine trinitatis, cui⁹ tertia p̃sona est spiritussanctus, q̃ secundū errorē Macedonij dicitur deturpari, per quem asseritur creatura esse seruilis conditiōis, vt dictū est. b ¶Et mor. est in eo. i. in errore dicto. c ¶Tertia pars creaturarum. q. multi p̃ baptismum regenerati & noua creatura facti corrupti fuerūt p̃ errorem Macedonij. d ¶Et tertia pars nauium interijt. quia maxima pars prælatorū & curatorū per quas duci debent alij ad salutis portū, corrupti fuerūt per errorē dictū. Cōtra hunc verò Macedonium congregata fuit secunda vniuersalis synodus in Cōstantinopoli. d. episcoporū, in qua dictus error fuit cōdēnatus. e ¶Et tertius ange. Hic cōsequenter agitur de tertio hæresiarcha. s. Pelagio, qui tempore Arcadij & Honorij errauit circa gratiam spūssancti, asserens q̃ sine ea poterat homo ex puris naturalibus mereri vitam æternā. Dicebat etiā, q̃ pueri nascuntur sine culpa originali, & per consequēs q̃ à culpa non purgantur aq̃a baptismali. de hoc ergo dicit: Et tertius ange. i. Pelagius. Tuba ceci. Exponat vt prius. f ¶Et ceci. de cælo. i. de ecclesia militante q̃ frequenter cælū nominatur in scriptura noui Testamēti, vt supra dictū est. De hoc em̃ zelo cecidit Pelagius in errorē prædictū, de quo subdit: g ¶Stella ma. Fuit em̃ homo literatus & religiosus. s. monachus. h ¶Ardēs tanquā fa. Multos em̃ corrupit ratione literaturæ, & rationis apparentiæ sanctitatis in habitu religioso & conuersatione. i ¶Et ceci. in ter. par. flu. &c. Per fontes & flumina designat̃ ecclesia baptismalibus aquis congregata & sanctificata. l ¶Et nomen stel. dicitur absin. quia contra dulcedinem gratiæ spiritussancti prædicabat. m ¶Et facta est ter. pars aqua. in ab. quia magna pars ecclesiæ corrupta fuit per eius dogma peruersum. n ¶Et multi ho. mor. sunt. spiritualiter. o ¶De aquis. i. de eius dogmatibus peruersis. p ¶Quia ama. fa. sunt. i. contrarię dulcedini spiritussancti, & spiritualiter viuificanti. q ¶Et quartus an. Hic consequenter agitur de quarto hæresiarcha. s. Eutice, qui in domino nostro Iesu Christo asseruit esse vnam naturam sicut & vnam personam, di. q̃ ex natura diuina & humana in incarnatione facta est vna natura per quandā confusionem seu commixtionem sicut elementis suo mō resultat vna mixti natura. Quod est impossibile, cum natura diuina non sit alteri commiscibilis, nec aliquo mō transmutabilis. igit̃ de ipso dicitur: Et quartus ange. s. Eutices. r ¶Tuba ceci. exponatur vt supra. s ¶Et tertia pars so. percus. est. i. deitatis, quę dicitur sol, Sap. v. b. Et sol intelligentiæ non luxit nobis. tamen hic pars accipitur valde large, in q̃tum filius est vna de tribus personis in diuinis, qui secundum errorē Euticis dicitur percussus, quia secundū ipsum non esset homo, neq; deus, sicut mixtum non est aliquod elemētorū, sed alia natura ex eis resultans. t ¶Et tertia pars lu. i. ecclesię, cuius multi simplices infecti & percussi fuerunt dicto errore. v ¶Et tertia pars stel. i. episcoporum, quorū aliqui Eutici consenserūt & subscripserūt, & sic obscurati tenebris erroris fuerūt. x ¶Et diei non luceret pars tertia, & noctis similiter. Per diem intelligit̃ nouū Testamentum, & per noctem vetus, Ro. xiij. d. Nox præcessit, dies autē appropinquauit. &c. Est igitur sensus, q̃ iste Eutices cū suis sequacibus obscurauerūt scripturas veteris & noui Testamēti, quę loquunt̃ de natura diuina & humana Christi, tanq̃ de distinctis & inconfusis eas exponendo peruerse. y ¶Et uidi. Posteq̃ beatus Iohannes locutus est de hæresum inuentoribus, hic cōsequenter loquitur de earum fautoribus. & primo p̃mittit breuem p̃fationem, secundo prosequitur intentionem. ca. sequenti. Circa primum dicit: Et uidi & audi. uocem unius aquilæ. id est ipsiusmet Iohannis qui per aquilam designatur. Loquitur enim hic de semetipso tanq̃ de alia persona, sicut communiter loquitur in euāgelio suo. Vnde ca. vlti. dicit de ipso. Hic est discipulus ille qui testimoniū perhibet de his &c. z ¶Volantis per medium cælum. quia vidit ecclesię decursum, vt p̃dictum est. quę quidem ecclesia in hoc libro frequenter cælum nominatur. a ¶Dicentis uoce magna. Per quod designatur magnitudo tribulatio

nis futurę.

a ¶Et facta est tertia pars maris sanguis. quia per talia litigia procedit̃ aliquando ad effusionem sanguinis.

c ¶Tertia pars creaturæ eorum &c. Ista creatura ad literam sunt pisces. per quos significantur in aquis voluptatum viuentes.

d ¶Et tertia pars nauium. Per quas intelliguntur habentes curam animarum, qui alios debent deferre ad portum salutis. & plures talium pereunt in contentionibus prædictis. e ¶Et ter. ang. &c. Iste fuit Pelagius, qui dixit beatitudinem posse haberi sine gratia. ideo per istum moraliter significat̃ p̃sumptuosus. iō sequit: f ¶Et ceci. de cælo stella. &c. p̃sumptuosus enim est quasi stella secundū suam p̃sumptionem, tamē cadit propter suam p̃sumptionem, & ardet per ambitionem. k ¶Flu. & in fon. aqua. & no. stel. dici. absin. Per q̃ significant̃ magistri & scholares, qui inficiuntur eius doctrina peruersa. q ¶Et quartus an. Iste fuit Eutices, qui dixit vnam naturam factam in Christo ex diuinitate & humanitate, quod est impossibile. & ideo per per ipsum moraliter significatur ille qui coniungit ea quæ non debent coniungi, scilicet fideles simplices cum infidelibus. nam per hoc de facili corrumpuntur. Ideo dicitur secundo ad Corinthios sexto. c. Nolite iugum ducere cum infidelibus: quæ enim participatio iusticiæ cum iniquitate? s ¶Et tertia pars solis percussa est, & tertia pars lunæ, & tertia pars stellarum. quia per dictam coniunctionem simplicium cum infidelibus diminuitur fides & deuotio ad Christum, qui est sol iusticiæ, & ad beatam virginem, & alios sanctos, per lunam & stellas figuratos. Et eadem sententia significatur per hoc quod subditur x ¶Et diei non luceret tertia pars, & noctis similiter. quia nox & dies non habent lucem, nisi ex sole & luna & stellis. y ¶Et uidi & audiui uocem unius aquilæ uolantis &c. Per quam significatur prædicator constans contra peccatores, & dicens,

Rom. 1. d

a ¶Ad nocendum. b ¶. f. promissione diuina. c ¶. i. in Gentiles qui sunt tumidi per superbiam, fluctuantes per idololatriam.

a dens missus est in mare. Et facta est a

a ¶Qui nec aperte, nec occulte receperunt doctrinam. b ¶. i. peccatorum. c ¶Effundentes sanguinem.

b tertia pars maris sanguis, & mor. b

a ¶Exiccata. b ¶. i. sapientes mūdi vel philosophi qui nec ducūt rationis, nec prędicatione sunt conuersi.

tua est tertia pars creaturæ eorum, c

¶. i. discretionem.

c quæ habebāt animas in mari, & ter. d

a ¶. i. alios gubernantium. ¶. tempore hæreticorum.

d tia pars nauium interijt. Et tertius e

angelus tuba cecinit, & cecidit de cę f

a ¶. i. ecclesia, vel ad literam. b ¶. i. hæresiarcha. c ¶. i. diabolus inuidens, vel sapiens hæreticus.

lo stella magna ardens, tanq̃ facula. g h

¶Incendit & consumitur.

Et cecidit in tertiam partem flumi. i k

c num, & in fontes aquarū, & nomen l

¶Amaritudo.

stellæ dicitur absinthium. Et facta m

est tertia pars aquarum in absinthi. n

um, & multi homines mortui sunt o

d de aquis, quia amaræ factæ sunt. Et p q

¶. f. tempore hypocritarum. r

quartus angelus tuba cecinit, & ter. s

a ¶. i. maiores doctores. ¶Prælatorum. b ¶. i. excæcati. ¶Suberactione gratiæ.

tia pars solis percussa est, & tertia t

a ¶Minores prædicatores. ¶Id est clericorum.

b ¶Simpliciores. ¶Id est religiosorum.

pars lunæ & tertia pars stellarum, v

a ¶Vt amitterent cognitionem & bonam operationem.

ita ut obscuraretur tertia pars eo.

a ¶Illuminan. a maioribus.

rum, & diei non luceret pars ter. x

b ¶Illuminati a minoribus

g tia, & noctis similiter. Et uidi, & y

audiui † uocem unius aquilæ uolan. z

a ¶. i. ecclesiæ cui in se celat secreta diuina. ¶Vel li.

tis per medium cælum, dicentis uo. a

Tertius angelus

Quartus angelus

Moraliter

ET quin. an. ordine narrationis & ordie Ca. IX.
tpis. Hic ē em̄ dānatio eorū q̄s diabol⁹ īmittit ad p̄pa
rādas vias añ faciē Antichristi. b ¶Et vi stel. flam
ma hæreticorū de q̄ pauca dixerat, q̄ somite creuit, ex
ponit. c ¶Stellā. i. diabolū cadētē, & ne quis in locū suū. i. in pa
radisum eat laborantē. d ¶Et d. est il.
cl. p. ab. Abyssus. i. tenebrosi. Puteus. i.
profundiores hæretici, quia alios mer
gunt prauis sentēt̄is. In hos clauē. i. ptā
tē accipere dicit, quia tūc nō sicut modo
à deo refrenabitur. Vel clauis illa princi
pes p̄ quos hæretici operabant. e ¶Ape
ruit pu. abyssi. Hæreses quæ latebāt in
cordibus eorum proferre fecit. f ¶Fu
mus for. similis doctrinæ Antichristi, q̄
est fornax purgās bonos, & in cinerē re
digens malos. g ¶Obscura. est sol &
aer. Et per hoc percussi sunt quidā illu
minantes alios, & quidam illuminati ab
eis. h ¶Exierūt lo. Discipuli eorū lo
cuſtis cōparant, quia neq; volant in altū
vel in contemplationē per cognitionē,
nec firmiter gradiunt per bonā operatio
nē: sed superbia saliunt, & in pœnis reci
†ī.14.c.& dunt, & quia sunt corrosores bonorum.
19.2 i ¶Sicut ha. se. Scorpius blandus facie
cauda pungit occulte. Vel scorpioni cō
parat, quia sicut scorpius cauda, sic hære
tici decipiunt per tēporalia, quæ debent
post esse, sicut cauda posterior pars ī ani
†ē.7.2 mali. Vel ideo cōparat quia q̄n scorpius
pungit, non sentit, postea diffundit vene
†ptātem nū. sic decepti ab hæreticis non sentiunt,
sed tandē perimunt. k ¶Præcep. est. il.
ne. læ. quia dolos isiorū refrenat deus, li
cet ipsi non intelligant. l ¶Ne occi. Cū
per dolos nequeūt hęretici, in aliqua sub
uertere volūt, cōtra quos dei præceptū
est, vt corpora occidant, sed animas non
decipiant. m ¶Mensibus quinq;.
Alia litera dicit mensibus sex, propter
F sex ætates, quibus hæc vita distinguitur.
†datum n ¶Vt cruciatus scor. Cum data sit
potestas cruciandi, non aperte tormen
tant, sed apud seculi principes accusant.
☞ Et fugiet

Nicolaus de Lyra.

Moraliter nis futurę. a ¶Væ uæ uæ. habi. &c. p qđ designat, q̄ sub tu
bicinio trium angelorū sequentiū describit maior tribulatio q̄
sub tubicinis quatuor p̄cedētiū. Dicit aūt: b ¶Habi. in ter. qđ
est cōe bonis & malis, nā, vtriq; sunt habitatores terræ secundum
cursum vitę p̄sentis. Tribulatiōes em̄ descriptæ sub tubicinio triū
angelorū sequētiū, partim fuerūt catholicorū, & partim hęretico
rū, vt videbit, p̄sequēdo. Pōt autē pars ista aliter exponi, vt vox
aquilę de qua dicit hic, fuerit vox cuiusdā sancti p̄riarchę Cōstāti
nopolitani p aglā designati, vt dictū est. ē. ca. iiij. quē assistētē deo
vidit Iohānes, & dicētē q̄ hic ponūt. Cęterorū expositio ñ mutat.
Moraliter ✻a ¶Væ uæ uæ. s. corpalis miseriæ, culpę & gehēnę. b ¶Ha
bitan. in terra. i. in terrenis affectibus habentibus corda defixa.

NICO. DE LYRA. Cap. IX.

Diuisio ET quintus ange. Hic beatus Iohānes, p̄sequit intan
tū de hæresum fautoribus, qui dicunt, pprie hæretici.
Et diuidit in tres ptes. qa primo agit de hæreticis di
ctis, pprię, q̄tū ad Vādalos. secūdo q̄tū ad Italicos, ibi:
Et, sextus angel⁹. tertio q̄tū ad Gothos. xj. ca. ibi: Et in illa hora.
Prima in duas. qa primo Iohānes exequit, ppositū. secūdo decla
rat quoddā dictū, ibi: Et similitudines. Circa primū sciēdū, q̄ Va
lēs imperator ad terrā Gothorū volētiū recipere fidē Christi mi
sit sacerdotes Arrianos, vt. ē. dictū est: per quos infecta est gēs illa
hæresi Arriana. & similiter gēs Vādalica q̄ magnā tribulationem
fecit in Aphrica & postea ī Italia, & etiā Gallia, vt habet. xxj. libro
speculi historialis, & in plurib⁹ Chronicis dicit. Dicit igit. c ¶Et
quin. an. id est Valēs: q cœpit īperare anno dñi. cccl xvij. d ¶Et
uidi stel. de cælo ceci. i. Valētē, q ex persuasione vxoris suæ de
altitudine fidei catholicæ cecidit in hęresim Arrianā, vt dictū est.
q dicit angelus hic & stella, sicut. ē. j. ca. nd̄ homīes stellæ dicunt
& angeli. Septem stellę angeli sunt septē ecclesiarū. f ¶Et data
est illi

a ¶Qui in toto mundo, vel magna stabilitate. b ¶Non filijs ecclesiæ.

ce māgna. Væ uæ uæ hābitantibus a b
a ¶Accipietis hæc tria vę.
in terra. De cætēris uocibus * trium
angelorum, qui erāt tuba canituri.

Cap. IX.

¶Hic prædicat angelus quod diabolus cecidit. ¶De eccle sia. vel ad literam.

a E b T quintus angelus c
b tuba cecinit, & † ui d
c di stellam de cælo e
a ¶Damnatione. b ¶Do minantem terrenis.
d cēcidisse in terram, & data est illi cla f
e uis putei abyssi. Et aperuit puteum g
a ¶Multos subuertit doctrina eorum excæcans.
abyssi, † & ascendit fumus putei si h
a ¶.i. similis doctrinæ Antichristi.
f g cut fumus fornācis magnæ, & ob i
scuratus est sol, & aer de fumo pu k
a ¶Per totum mundum. b ¶.i. Discipuli Antichristi & hæreticorum.
b tei. † Et de fumo putei exiērunt lō l
custæ in terram, & data est illis pote m
i stas, sicut habent † scorpiones terræ.
k Et præceptum est illis, ne lædērēt n o
a ¶Rodes in fide & decipi faciles. b ¶Illi quosdam. c ¶Iam prouectos.
fœnūm terræ, neq; ōmne uiridē, ne p
a ¶Iam fructificantes. b ¶Nullum penitus.
que omnē arbōrem, nisi tāntū homi p
¶In veritate. ¶In mente. a ¶.i. qui non audent in aperto confiteri.
nes qui non habēt signū dei in frōn q
l tibus suis. Et † dictū est illis, ne occide r
a ¶.i. in corporibus quinque sensibus indigentibus.
m rent eos, sed ut cruciarēt mensibus s
n quinq;. Et cruciatus eorum ut cru t

est illi cla. pu. abys. potestas reuādi & exaltandi hæresim Arrij G
cōdēnatā. nā p ptātē imperialē misit sacerdotes Arrianos ad insi
ciēdū pp̄os multos. sō subdit: g ¶Et a. &c. & as. fu. i. doctrina
erronea veritatē obscuratiua, iō subdit: i ¶Et obscu. est sol. i.
Christus, q secundū hæresim illā negat esse verus deus, vt dictum
est ca. p̄ce. k ¶Et aer. i. ecclesia q̄ illumi
nat à Christo sicut aer à sole visibili. Tē
porib⁹ aūt illis eccl̄a errore Arrij fuit, ob
scurata. intātū q̄ maior pars ecclesiæ fa
cta fuit Arriana. l ¶Et de fu. pu. exi. ✻ tubæ
lo. i. Vādali hæresi Arriana infecti, q di
cunt locustę, qa sicut locustæ saltāt de lo
co ad locū, sic Vādali de Hispania trāsie
rūt in Aphricam, & inde postea intraue
rūt Italiā & Galliā eas vastādo, iō subdit:
m ¶Et da. est il. p. s. nocēdi hoīb⁹ cau
telis, deceptiōibus & armis. hoc em̄ per
missum est eis à deo suo iudicio occulto. †ī.10.2
n ¶Et prece. est il. i. ppheratū à deo.
o ¶Ne læde. &c. Ad cuius intellectū
sciendū, q̄ Aphrica añ ingressum Vāda
lorū erat habitata partim à Christianis,
& partim à paganis, sicut & multæ terræ
tp̄ib⁹ illis. paganos aūt occiderūt, nō aūt
Christianos, q Christiani q̄tū ad mino
nores significant p fœnū terræ, q̄tum ad
mediocres p oē viride, q̄tū ad maiores p
arbores. p ¶Nisi tātū ho. q nō ha. si.
dei. i. paganos, q nō sunt ligno crucis cō
signati. q ¶Et di. est il. &c. Istud refer
tur ad Christianos, de quibus p̄dixerat.
Sub vno em̄ cōtextu literæ sacra scriptu
ra trāsit aliq̄n de aliquib⁹ p̄sonis ad alias
loquendo, ac si essent eædē, vt patet p̄s.
lxxvij. d. Cū occideret eos q̄rebat eū. & tū
certū est, q̄ alij erāt occisi, & alij quęrētes
eū pœnitētia ducti. Et eodē mō loquitur
hic de habitatorib⁹ Aphricę, qui partim
erant Christiani, & partim pagani, & sic
de vna parte trāsit ad aliā sub eodē con
textu. r ¶Sed ut cru. &c. Licet em̄ nō
occiderēt Christianos, vt dictū est, tamē
afflixerunt eos multipliciter, & spēaliter H
eōs & doctores expellēdo & aliōs cor
poraliter affligēdo. vñ Honorificus Vā
dalorū rex multos epi'scopos in exilium
misit, & similiter Transcemundus q post
eum regnauit. & Gillorine, qui aliquib⁹
episcopis orthodoxis linguas fecit extrahi, & radicitus amputari,
qui tamē postea dono dei loquebant & p̄dicabant, secundū q̄ di
cit Gre. dial. li. iij. s ¶Mensi. quinq;. Per hoc designatur q̄ re
gnū Vādalorū durauit tēporib⁹ quinq; regū, & tūc fuit extermi
natū p Helisariū patriciū à Iustiniano impatore in Aphricā mis
sum. t ¶Et crucia. &c. Nā aliq̄ istorū regū primo simulauerūt
benivolētiā Christiāis, & eos postea grauiē afflixerūt ītātū q̄ mīti
eorū magis vellēt mori q̄ videt talē cōculcationē ecclīarū & mini
☞ strorum

Moraliter. c ¶Et q̄n. &c. Secūdū literalē sensū iste fuit Valēs Moraliter
impator Arriana pfidia deprauat⁹. à q̄ Vādali petierūt, vt mitte
ret eis sacerdotes Christianos, q eos instruerent, & baptizarent: &
ipse misit eis sacerdotes Arrianos q eos hæresi Arriana corrupe
rūt. Et iō p ipm̄ significat eps mal⁹, q ad regimē ecclīarū mittit sa
cerdotes morib⁹ & sciētia deficientes, p quorū exempla mala subdi
ti peiorant. & sic dicit: d ¶Et vi. stel. i. episcopū malū, q̄ stella di
cit respōsione officij, vt habet. ē. j. ca. stellę septē angeli sunt eccl̄ia
rū. i. episcopi. e ¶De cæ. ceci. in ter. p terrenorū cupiditatem.
f ¶Et d. ē il. cl. ab. qa pmittit ei abuti ptāte epali. g ¶Et ape
ru. aperiēdo viā Simoniæ quæ est abyssus culpæ. h ¶Et alsce
fu. s. infamiæ. & obscura. ē sol. i. Christus, in quē quodāmō iste
fum⁹ redūdat, nā hoies aliq̄n murmurāt cōtra eū, eo q̄p̄ misit talē
plātū, pmoueri. l ¶Et de f. p. ex. l. scilicet sacerdotes & ministri
simoniacē, pmoti. m ¶Et da. ē il. p. scilicet lædēdo pp̄m subdi
tū mal' verbis & exēplis. n ¶Et pręc. ē. il. ne læ. &c. oē ui. i. hoies
virētes sctā cōuersatiōe, & radicatos ī fide. tales em̄ non leduni ma
lis eorū, qa scādalizari est pusillorū, iō subdit: p ¶Nisi, tā. ho.
& c. i. q nō sunt firmi ī fide formata charitate, ad cōfitēdū cōstāter
Christū op̄e & sermone. q ¶Et dic. ē il. ne oc. s. corpaliter, vt
dicit Glo. interlinearis. r ¶Sed ut cru. eos men. quin. mensis
✻ dicit à mene

A a ¶ Et fugi. mors ab il. quia cura gregis eos astringit labori.
b ¶ Similitudines lo. &c. Cum ostēdisset q̄liter nocerēt, & per dolos & per occultā ipugnationē & in vtroq; dei refrænationē, nunc oñdit q̄les ipsi sint p̄ quos operari p̄nt. c ¶ Simi. equis. Quia veloces ad discurrendū, & feroces ad ipugnandum, & nō prouidēt quos incurrāt, siue in vicinos, siue in hostes. d ¶ Tanquā coro. id est victoriæ de præcipitatis acquisitę, nō p veram sapientiā. e ¶ Et habe. ca. i. mo res lapsos & effœminatos, qui eis adhæ rent, & ab eis ad deceptionem aliorū de pendēt. Vel capilli minores, quos adhæ rentes sibi decipiunt. f ¶ Dentes leo. Laniatum habent & fœtorem. g ¶ Lo ricas. i. corda obstinata, quæ sagitta veri tatis nō penetrat. Vel sententias deceptio nibus munitas quas infringit veritas. h ¶ Sicut uox cur. Diuersi currus di uersis vnjs & à diuersis equis ad idem bel lum rapiuntur, sic isti licet diuersis hære sibus vnanimiter ecclesiā impugnant. i ¶ Et habebant cau. simi. scorpi. Postq̄ nō valet ratio vel tumultus eorū, quærunt auxilium principum, qui cau dæ dicuntur, quia vt astringant, terrent & blandiuntur. Vel caudæ, dolosæ sentē tiæ, quibus coram blandiunt & latenter pungunt. q ¶ Et habebant. Ostenso quales in se sint, monstrat per quem hęc possunt. l ¶ Cui nomen. q. d. Ad hoc cauete vobis Hebræi, Græci & Latini, omnis ecclesia, quia Christi euangelium aliqua harum trium linguarū est scriptū & receptū. m ¶ Væ unū abijt. ordine narratiōis & ordine tpis, hæc est ēm dānatio malorum quę erit tpe Antichristi.

☞ Ex quatuor

Nicolaus de Lyra

✠ strorū eius, sicut dicit. j. Mach. iij. g. B Melius est nobis mori in bello, q̄ videre mala gētis nostræ & sanctorū. ō subdit: a ¶ Et in dieb⁹ illis quærent hoies mortē &c. b ¶ Et similitudines. Hic consequenter declarat quoddā dictum. Vandalos ēm dixerat locustas, ideo con ditiones aliquas Vandalorū exprimit no mine locustarum di. Et simili. locu. si. † ideſt, per dens. equis para. in præ. per hoc designās, q̄ Vandali fuerunt hoies bellicosi. c ¶ Et super ca. ea tan. co. si. au. Per aurum in scriptura signatur fulgor sapientiæ. Vā dali verò inter cęteros barbaros plus ha bere videbantur de fulgore naturalis in dustriæ. quæ si ordinet ad bonū, sortitur nomen sapientiæ, quæ dicitur scientia sapida. si autem ad malū sortitur nomē cautelæ. Sic autem erat in eis. & ideo non dicit q̄ haberent coronas aureas, sed similes auro: nam per quandam simi litudinem bonum ad malum transferimus. v. Metaph. sicut dici tur sapiēs latro vel bonus, q. pcedit in furtis suis cautelose. d ¶ Et facies earū sicut faci. homi. quia ratio qua distinguit homo à cæteris animalibus, plus vigebat in eis q̄ in cæteris barbaricis gē tibus, vt dictum est. e ¶ Et habebant capil. sicut capil. mu. quia nutriebant capillaturam, sicut fit adhuc in aliquibus genti bus. f ¶ Et dentes earum sicut den. leo. erant. in quo de signatur ferocitas eorum. g ¶ Et habebant lo. fer. nam arma ti erāt ad gentes alias impugnandum. h ¶ Et uox ala. ea. sicut uox curruum &c. quia cum magno strepitu processit eorum exercitus per Italiam & Galliam, vt prædictum est. i ¶ Et ha bebant cau. similes scor. Patet sentētia ex dictis supra vsq; ibi: l ¶ Et habebant super se re. ange. abyssi. Ad cuius intelle ctum sciendū, q̄ secundum Diony. in dęmonibus naturalia remā serunt integra, & per cōsequēs remanserunt in eis ordines distin cti, prout sequunt distinctionē naturæ. Tenet autem cōmuniter à doctoribus, q̄ aliqui ceciderunt de singulis ordinibus, & sic no mina singulorū dæmonū remanētia dæmonibus. Primus autem ordo inferioris Hierarchiæ nominat ordo principatuū, quia prę sunt diuersis regnis. Et sicut angeli sancti promouent diuersa re gna sibi commissa ad bonum, sic per oppositum sunt angeli mali ea impellētes ad malū. igitur de angelo malo p̄sidēte regno Vāda lorū dicit hic: Et habe. super se. re. an. abyssi. cōpellentē eos ad vastationē boni. iō subdit: m ¶ Cui no. he. Ababa. i. dispergēs vel exterminās. Et ponit hoc nomē in tri bus linguis principalib⁹: q̄a plures hoies de linguis istis exterminauerūt. Vel quia Iohannes scribebat vniuersali ecclesiæ q̄ fundata est in oibus linguis p̄ tres princi pales hic significatis. n ¶ Væ unū abijt. idest vna grauis p̄secutio. s. Vandalorū. ¶ Et ecce ue. adhuc duo uæ. id est duæ graues tribulationes aliæ. q ¶ Et sextus ange. Hic cōsequēter agitur de fautoribus hæresum, q̄tū ad Italicos & principes Cōstantinopolitanos. Ad cui⁹ intellectū sciendū, q̄ Anastasius impator hæresi Euticiana corruptus, cœpit impe rare anno dñi. cccc. xciij. & imperauit an nis. xxv. tunc regnabat in Italia Theode ricus rex Arrianus. Et tūc tpis electi sunt duo papę in cōtentione. s. Symmach⁹, & Laurentius. pro quibus facta est conten tio magna in pp̄o Christiano & in clero ,pcedēs vsq; ad homicidia multa. Finali ter tū ecclesia Laurentiū repulit, & Sym machū approbauit. Paschalius autē dia conus cardinalis, licet aliàs esset sanct⁹ & deuotus tū in hoc errauit, quia Lauren tiū quantū potuit sustinuit: ,pter quod post mortē suā inuētus fuit in pœna pur gatorij à Germano episcopo Capuano, vt refert Grego. dialogorū libro. iij. Ex hoc aūt mota est tribulatio magna in ec clesia per quatuor hoies p̄dictos. s. Lau rentiū & Symmachū, p papatu, & Ana stasiū & Theodericū, p zelo hęresum sua rū. Nā videtes clerū catholicū cōtēdētē vsq; ad homicidia, reputauerūt eū peio rem q̄ añ, & similiter doctrinā catholicā ,pter quod incitati fuerunt ad eius per secutionē. Et isti quatuor p̄dicti nominā tur hic angeli, quia nomen angeli in hoc libro indifferenter attribuit bonis & ma lis, vt patet ex supradictis. His igitur præ missis sic ,pcedit ,qa primo ponit ecclię tribulatio. secundo eius cōsolatio, ca. se. Prima adhuc in duas. s. in partē principa lem & incidentalē, q̄ incipit ibi: Et cæteri hominū. Circa primū dicit: Et sextus angelus tuba cecinit. s. Laurētius, qui conatu improbo & verbo supbo ad pa ✠ patū anhelauit.

Diuisio

✳ dicit â mene quod est defectus. Et per Moraliter hoc significant quinq; defectus qui sunt Defectus in malis sacerdotibus. s. scientiæ, vitę, eloquentiæ, misericordię & quinq; ma iustitiæ, p quos subditis bona debita subtrahunt, & opposita ma lorū sacer la inferuntur. a ¶ Et in die. illis quærēt ho. mor. Nam homi dotum nes zelū dei habentes videntes talia, dicūt aliquando turbati: Vti nam nō vidissemus talia mala. sicut. j. Mach. iij. g. dicitur: Melius est nobis mori in bello q̄ videre mala gētis nostræ & sanctorum. b ¶ Et similitu. locu. &c. quia tales sacerdotes parati sunt ad faciendū malū. c ¶ Et super ca. earū tan. coronæ. quia ,pter tonsurā clericalē & ordinē hoies deferunt eis honorē. c ¶ Et ha bebant capillos sicut capil. mu. eis vtendo prout possunt ad ornatū illicitum. f ¶ Et dentes ea. per quod significatur crude litas ipsorum. g ¶ Et habebant loricas. i. fallas excusationes malorū suorū. h ¶ Et uox ala. ea. &c. Istæ sunt aal, potentia temporalis & superbia, ex quibus ,pcedūt verba iactatiua & cōtu meliosa. i ¶ Et habe. caudas &c. idest familiares malos eos sequētes. k ¶ Et potestas earū noce. &c. & exponatur sicut prius. l ¶ Et habe. super se regem &c. scilicet diabolū: cui⁹ sequuntur instinctum. p ¶ Post hæc & sextus ange. &c. Hic ad literā dicitur fuisse Laurentius, qui per cōtentionem conatus est papatū obtinere, ex quo secuta fuit turbatio ecclesiæ. & p ipm significat quilibet ambitiosus q̄ p cōtētionē iniquā obtinere nitit ecclię dignitatē, & p hoc soluunt q̄tuor angeli Sathanę qb⁹ nitit

C Ecclesię diſ senſio

D

a ℂ Ex quatuor cor. Per q̃tuor quæ de Christo p̃dicantur, quę
E sunt natiuitas, passio, resurrectio & ascensio: circa quæ alia sunt.
c ℂ Altaris au. Altare Christus, cornua altaris prædicatores
Christum subleuãtes, & p eo mori parati, sicut sãguis ponebaꝫ in
cornib⁹ altaris. Vel aliter. Eccl'ia. s. ie immolãs, in qua cornua, i. de
fensores aliorũ, q oẽs ad idẽ tendũt. Vel
quatuor cornua euãgelica q̃ docẽt detegi fraudes Antichristi. b ℂ Vocẽ umã.
&c. prędones p̃teriti tẽporis præmonẽt
illos q erũt tpe Antichristi. d ℂ Solue
† domini qua. an. Pro quatuor partibus mundi,
vel quia quatuor de Christo p̃dicata im
pugnat. Solue. qa Euphrates fluui⁹ cir
cumiẽs Babylonẽ. i. principes mũdani p
quos diabol⁹ cũ in ipsis esset occultẽ opa
baꝫ, hos iubet excõicari, vt qui in eis erat
quasi ligatus, p eos sibi traditos apertius
operẽt. Vel quatuor ãgeli immũdi spũs
in quatuor partib⁹ mũdi regnãtes, q fue
rũt refrænati in passiõe Christi. e ℂ So
luti sunt &c. Soluto diabolo multi p̃
cipitantẽ, q ad alios excæcãdos moliunt.
f ℂ In h. &d. Vt p horã accipe medieta
tẽ anni, p diẽ vnũ annũ, p mensem alium
annũ, & p annũ tertiũ: nã p tres annos &
dimidiũ durabit persecutio Antichristi.
g ℂ Vigies mi. de. mi. Sancti decẽ prę
ceptis legis p̃fecti, cõtra q̃s duplex nume
rus ponit malorũ, qa mali plures sũt bo
nis. h ℂ Et au. &c. Et bñ pono sub cer
to numero, qa audiui. i. intellexi, q̃ plu
res essent mali q̃ boni. i ℂ Et ita ui. i. si
cut intellexerã, q̃ ad destructionẽ aliorũ
equitabãt, sic intellexi, q̃ p diabolũ hoc
faciebant, quem sicut equiportabant.
vel equi diaboli, super quos mali fun
dantur. k ℂ Habe. lo. ig. i. muniebant
eos sententijs de quibus sequitur æterna
pœna, vbi est ignis & fœtor & fum⁹. Vel
ha. lo. ig. i. eternã pœnã. q̃ nunq̃ dimit
tit quos accipit. l ℂ Tãquã ca. le. Su
F perius in plaga locustarũ vidit faciẽ ho
minũ, hic leonũ. qa hæretici aliqd huma
nitatis ostendũt, ministri Antichristi qđ
docẽt dictis & signis, hoc etiã pœnis co
gunt cõfiteri. m ℂ Proce. ig. cã æternę
pœnę. Vel ignis. i. cupiditas. fumus. i.
superbia. sulphur. i. fœtor malorũ ope
rũ. n ℂ Fumus & sul. Propterea quia
cęci & in tenebris positi, ppter fœtorem
vitiorum & malorũ operũ. o ℂ Occi.
est tertia pars. i. oẽs reprobi de ecclesia.
& similiter oẽs Iudæi vel pagani, qui nunq̃ fuerũt baptizati, nec
ab ecclesia separati. p ℂ Similes serpẽ. qui blandiuntur facie, &
occulte immittunt venenum.

Nicolaus de Lyra.

patũ anhelauit. a ℂ Et au. u. s. vocẽ Paschasij cardinalis de
collegio ecclesiæ Romanæ existẽtis, q in electionẽ dedit vocẽ suã
Laurẽtio, & eius partẽ sustinuit cõtra eccl'iæ immunitatẽ. b ℂ Di
cen. sex. an. i. Laurẽtio. c ℂ Solue qua. an. q al. &c. Euphra.
i. in Romano imperio, qđ vocaꝫ flumẽ magnũ, ppter multitudi
nẽ populorũ iexistẽtiũ, scd'm qđ dicit. j. xvij. d. aquę multæ pplĩ
multi. Noĩaꝫ etiã Euphrates, qa sicut Euphrates est quartus fluui⁹
paradisi. Genẽ. ij. c. sic inter quatuor regna principalia regnũ Ro
manũ dicit q̃rtũ, Dañ. ij. f. In hoc autẽ imperio quatuor angeli. s.
Laurẽtius, Symmach⁹, Anastasius & Theodoric⁹, tenebant ligati
añ electionẽ Laurẽtij, in q̃tũ cessabãt ab eccl'iæ turbatiõe, q p eius
electionẽ ad turbationẽ ecclesiæ excitati fuerũt mõ p̃dicto. iõ sub
dit: Et solu. sunt &c. d ℂ Qui para. erãt in ho. &c. s. cõtinue
ecclesiã pturbare. Sciẽdũ tñ, q̃ Paschasius stãs p Laurẽtio nõ in
tẽdebat hãc turbationẽ: sed quia secuta fuit, licet p̃ter eius intẽtio
nẽ, ad electionẽ Laurentij cui vocẽ suã dedit, ideo dicit hic dixisse
Laurẽtio: Solue quatuor an. &c. quia p eius ambitionẽ ipse & alij
tres p̃cesserũt ad ecclesiæ turbationẽ. e ℂ Vt occi. ter. par. ho.
Hæc tertia pars dicit populus catholicus, vt dictum est supra iij.
ca. qui in magna parte fuit occisus. partim per malos adhærentes
Laurẽtio, & similiter per adhęrẽtes Symmacho, & partim p Ana
stasiũ impatorẽ hæreticũ, qui multos epos in exiliũ misit, & mul G
tos catholicos afflixit. & ptim p Theodoricũ regẽ Arrianũ, q to
tã Italiã q̃tũ ad orthodoxos gladio pdere voluit: & sctm Iohanẽ
papam & Symmachũ & Boetiũ viros p̃clarissimos & cõsules mar
tyrizauit, vt habet in legẽda sctĩ Iohãnis papę & martyris. f ℂ Et
nu. eque. ex. i. adhærentiũ p̃dictis qua
tuor, & mouẽtiũ eos ad turbationẽ Chri
stianorũ. g ℂ Vigies mi. Hic ponit nu
merus determinatus p nũero indetermi
nato. sicut. s. iij. ca. & designaꝫ, q̃ ibi erat
magna multitudo. h ℂ Et ita ui. equos
in ui. i. subditos p̃dictis quatuor & obe
dientes eis in malo, & specialiter Anastasio
& Theodorico. i ℂ Et qui sede. &c. s.
q̃tuor p̃dicti angeli eos docẽtes. k ℂ Ha
be. l Sicut in bonis hoĩbus iustitia dicit
eorũ lorica, Eph. vj. c. Induite loricã iusti
ciæ: sic per oppositũ iniustitia dicitur hic
lorica malorũ. l ℂ Igneas. per appetitũ
feruidũ nocẽdi. m ℂ Et hya. i. cęlestis co
loris, in quo designaꝫ apparẽs zelus fidei.
Nã hæretici asserentes se habere fidei veri
tatem, ex hoc excitant cõtra verè catholi.
cos p̃secutionẽ. n ℂ Et sul. ppter fœdi
tatẽ vitiorũ existentẽ in eis, & procedentẽ
extra in operibus malis. o ℂ Et ca. equo
rum. i. principes malorũ ei obediẽtium.
p ℂ Erant tan. ca. le. in quo notaꝫ cru
delitas eorũ. q ℂ Et de ore ipso. pro. ig.
f. æmulatiõis, q̃tũ ad Symmachũ & Lau
rentiũ. r ℂ Et fum⁹. vanitatis, q̃tum ad
Anastasiũ. s ℂ Et sul. fœtoris, q̃tum ad
Theodoricum Arrianum. t ℂ Et ab his
&c. tertia pars ho. i. magna pars Chri
stianorũ mo prædicto. v ℂ Pote. enim
equo. in o. &c. i. in quatuor principali
bus prędictis, sicut & os est prima pars ca
pitis. x ℂ Et in cau. eorũ. i. ministris se
quentibus eos ad malũ. y ℂ Nã cau. eo
rũ si ser. propter astutiã serpẽtinã, q̃ erat
in eis ad catholicos p̃sequendũ. z ℂ Has H
bẽ. ca. Nã in exercit⁹ sunt tribuni & cẽ
turiones & hmõi, q sunt capitanei respe
ctu subditorũ sibi. a ℂ Et in his no. in† eorum
citabant eñ suos subditos ad persequen-
dum vere
proposituũ obtinere. s. falsitas aduocato Moralitas
rum malignorũ, p eo loquentiũ, maligni
tas detractorũ contra impedientes ipsum
duplicatas adulatorum falso ipsum com
mẽdãtiũ, & cupiditas magnatorum ipm
muneribus sustinentiũ. de quibus dicitur:

c ℂ Solue qua. ange. &c. Euphrates frugifer interpretatur.
& ideo significat cumulationem diuitiarum, cuius appetitu liga
ti sunt prædicti quatuor, & ideo quãdo dantur eis munera, soluũ
tur ad loquendum pro malicia promouenda. d ℂ Qui parati
erant in horã & diem &c. id est continue. e ℂ Vt occide.
tertiam partem hominum. ad inuicem litigantiũ. quorũ vna
pars habet iusticiam, & alia pars oppositũ, & tertia pars est iudicã
tium. partem verò iustam parati sunt pro muneribus quantum
possunt impugnare. f ℂ Et numerus equestris &c. Per hoc
designatur multitudo magna taliũ. & ponit hic numerus deter
minatus p indeterminato. h ℂ Et ita uidi equos &c. Per hoc
intelliguntur prædicti quatuor, qui dicunt equi, eo q̃ sequuntur
instinctum dæmonis, sicut equus sessoris. ideo sequitur: i ℂ Et
qui sedebant super eos habe. lo. ig. quia dæmones inflam
mãt eos igne cupiditatis: quod significatur per loricas igneas. &
colorant eos fraudulentia iusticiæ apparentis, quod per hyacin
thinas significatur, eo q̃ hyacinthus est coloris cælestis. & fœdant
eos fœtore luxuriæ & carnalitatis, quod per sulphureas significa
tur. o ℂ Et capi. equorum &c. Per hoc designatur crudelitas
istorum qui sequuntur habenas dæmonum. q ℂ Et de ore eo
rum proce. ignis. dissensionis inter homines. r ℂ Et fumus.
vanitatis. s ℂ Et sulphur. fœditatis infamiæ. t ℂ Et ab his
tribus pla. occi. est ter. pars ho. scilicet iustorũ modo prædi
cto. v ℂ Potestas enim equorum &c. nam aduocati, detracto
res, & adulatores & iniustę sustentantes verbis suis dicta mala.
x ℂ Et in cau. eo. i. in familijs eorũ, q̃ eis assimilant in malicia.

Et cæteri ho

Cap. X.

A ET uidi ali.an. Quia fortis armatus fortē diabolū exuperauit. b ¶ De cælo.i. cognitiōe angelorū. c ¶ Ami.nu.i. se humiliantē assumptiōe carnis, vel qa cognoscibilē fecit. Latentē in carne, q̄ est vobis refrigeriū cōtra vitia. d ¶ Et iris in ca. Qui verā de deo habet cognitionem reputat eum deum. e ¶ Tanquā colū. ig. illi in ḡbus verè lucet imago dei, vt in cōtēplatiuis, vel p̄ dicatio. f ¶ Et habe. in ma. s. libel. oēs scripturas operatione sua cōpletas, partim prædicādo, partim q̄ de se dicta erāt cōplendo, tandē suis sensum aperiendo. g ¶ Pedē suū de. i. portatores firmi in fide & alios sustinentes. h ¶ Sinistrum autē super ter. i. sup eos qui quoquo modo sustentabant, etsi non credebant. Hoc est, posuit maiores & firmiores p̄dicatores super maiores p̄cōres, minores super minores. i ¶ Quemadmo. cum leo ru. Vox leonis ostēdit eius virtutē & infert terrorem. Cū leo cauda circa siluā sulcum, fecerit & rugit, nulla ferarū audet exire: ita Christus suos in fide concludens, rugit ne aliquis exeat. k ¶ Scriptu rus erā. Hic fert p̄sonā eorū q̄ Antichristi tēpore volēt p̄dicare ex p̄cedētiū imitatiōe. l ¶ Signa quæ lo. inspirationē diuinam, vel angelica admonitionem. m ¶ Et ange. &c. Cū tāta desolatio erit in ecclesia, q̄ etiā p̄dicatio erit ablata, ne fideles desperent, accipiunt consolationē, nō ad detrimentū suæ salutis p̄dicationē subtrahi.

Nico. de Lyra.

a ☙ dū vere Christianos. a ¶ Et cæteri ho. Hæc est pars incidētalis. nā Iohannes in hoc libro describit statū ecclesiæ: tēpore verò Theodorici regis, de quo immediate ante dixerat, cōtigit quædā occisio magna in paganis, qui nō sunt de ecclesia. & sic describit hic incidētaliter. tunc em̄ Saxones cōtra Thuringos pugnauerūt, & plures eorum fuerūt occisi hinc & inde, q̄ de Christianis in p̄dicta Anastasij & Theodorici p̄secutiōe. & hoc est qđ dicit: Et cæteri ho. s. Saxonū & Thuringorū q̄ nō cōfitebant Christū. b ¶ Qui nō sunt occisi in his pla. i. p fide Christi. supple sunt occisi morte corporali & æterna. & hic est modus loquendi, qui apud Hebræos dicit decurtatus, sicut. ij. Reg. v. b. Proposuerat Dauid in die illa præmiū ei qui percussisset Iebuseum &c. & tm̄ nō dicit quale sit illud præmiū, sed est supplendū, q̄ etiā princeps militiæ, sicut supplet. j. Paral. xj. & sic subintelligē dum est hic, q̄ isti non solū erant mortui morte corporali, sed etiā gehēnæ. & subdit causa cū dicit: c ¶ Neq; pœniten. ege. i. de peccatis cōmissis. & notātur quinq; genera p̄cōrū. s. multiplex idololatria, multiplex homicidiū, multiplex veneficium, & luxuria, & furtum. Et paret litera.

Moraliter ☙ a ¶ Et cæ. ho. &c. Quia p̄dicti mali & etiā alij vt frequenter ꝓsperant in vita p̄senti, possent aūt p hoc alīq̄ credere, q̄ euaderēt punitionē dei. iō hoc remouet cū dicit: Et cæte. ho. q̄ non sunt oc. in his pla. i. qui non sunt p̄ impugnationē malorū tribulati. c ¶ Neq; pœni. ege. de malis suis, q̄ cōsequēter magis explicant cū dicit: d ¶ Vt nō ado. dęmo. &c. sed magis eis obstinati permānserūt, & subintelligit. grauiꝰ i inferno punient, q̄ qdē grauitas explicari nō p̄t verbis hūanis, iō ad hoc significandū hic tacetur.

NICO. DE LY.

Diuisio ET ui. &c. Posīq̄ descripta est ecclīę multiplex tribulatio, hic cōsequēter describit ei⁹ initialis cōsolatio. & primo ponit actus cōsolatiōis, secūdo fructꝰ de uotiōis, ca. se. Pria in duas: qa primo ponit dicta cōsolatio p̄ imperatorē Iustinū, secūdo eius cōtinuatio p̄ Iustinianum nepotē suū, ibi: Et audiui vocē. Circa primū sciendū, q̄ Iustinus senior post Anastasiū hæreticū imperauit annis. x. & cœpit imperare anno dñi quingēte simo. xvij. qui amore religiōis Christianę feruēs voluit in p̄tibꝰ oriētis ecclesias Arrianorū eis auferre, & p̄ episcopos catholicos cōsecrari. sed nō pfecit impeditus p̄cibus Iohānis papæ, ne occasione huius oēs Christiani de Italia occiderent gladio p̄ Theodoricū regē Arrianū: q tm̄ postea interfecit sc̄m̄ Iohānem, vt p̄dictū est. Igit de Iustino dicit hic: e ¶ Et uidi alte. ange. for., ppter imperialē potestatē. f ¶ Descen. de cælo. s. militātis ecclesię p̄ regenerationē baptismalē. g ¶ Amictum nu. baptismalis gratiæ. h ¶ Et iris in ca. eius, quia nunciauit pacē ecclesiæ. Est em̄ iris signū fœderis, Gen. ix. i ¶ Et facies ei⁹ erat, ut sol., ppter fidei suę splendorē. k ¶ Et pedes eius tanquā colū. ig. Per pedes intelliguntur affectiōes, qa sicut corpꝰ mouetur pedibus, sic animus affectibus. Habuit autē iste Iustinus affectiones accēsas igne charitatis ad promotionē Christianitatis. l ¶ Et habe. in manu sua li. aper. quia scripsit & misit epistolas p̄ totū imperiū suū in fauorē Christianorū. m Et posuit pedē suū. dex. su. ma. sini. au. super ter. quia scripsit habitantibus in terra & in insulis maris. Vel aliter: Per mare quod est locus aquarum, intelligitur populus Christianus, per aquā baptismi regeneratus: per terrā vero pagani i terrenis desiderijs fixi, de vtrisq; vero multi erāt de imperio Iustini, sed fuit magis fauorabilis Christianis, ppter qđ dicit. Et posuit pedē suū dextrū supra mare &c. n ¶ Et cla. uo. ma. dās imperiali autoritate mādata. o ¶ Quēadmodum cum leo ru. ad terrorem Arrianorum, vnde dicitur Prouer. xx. a. Sicut rugitus leonis, ita & terror regis. Et sic clamor iste fuit terribilis Arrianis, ita fuit consolabilis catholicis. iō subditur: p ¶ Et cū cla. lo. sunt se. to. uo. suas. i. vniuersitas ecclesiarū septenario numero designata, eo q̄ vniuersitas septenario designat, vt dicit Gre. homel. xxv. Et clamauit in voces laudū diuinarū. Verūtm̄ qa Iustinus nō pfecit contra Arrianos quod intendebat rōne prædicta, ideo prohibet Iohānes ea scribere. vñ subditur: Signa quæ locu. sunt &c. q ¶ Et ange. Hic consequenter describitur ecclesiæ consolatio, p̄missa p̄ angelum Iustini. Circa quod sciendum, q̄ imperatores & reges habēt duos āgelos custodes, vnū rōne singularis p̄sonę, sicut & cæteri hoīes, Matt. xviij. a. Videte ne cōtē natis vnū ex his pusillis. Dico em̄ vobis quia angeli eorū semp̄ vidēt faciē patris mei q̄ ī cęlis ē. & isti angeli sunt de ordie inferiori. Alterū ꝙo rōne ☙ dignitatis seu

†Dañ. 12. c. De iurcius. c. & si Christus

Moraliter Moralr. e ¶ Et ui. a. an for. Hoc ad literā exposui de imperatore Iustiniano. Moralr. aūt p̄t exponi de sūmo pōtifice bono, q̄ impiali pileo coronat, & dr̄ angelus fortis, ppt̄ magnitudinē ptātis. & de scēdēs de cęlo, qa dat à deo. g ¶ Ami. n. i. diuīa, ptectiōe. h ¶ Et iris in ca. ei⁹. Sicut em̄ iris est signum diuini fœderis, sic papa bonus à deo datus, signū est q̄ de⁹ est ecclīę pacificatus. k ¶ Et pe. eius tā. co. ig. nā ei⁹ affectiōes accēsæ sunt igne charitatis. l ¶ Et ha. i ma. sua lī. q̄ ptātē coercēdi malos p̄ bullā. m ¶ Et po. pe. suū su. ma. &c. qa sua ptās se extēdit ad habitātes in terra. & nauigātes ī mari. n ¶ Et cla. uo. ma. &c. excōicādo hęreticos & rebelles. p ¶ Et cū cla. lo. sunt sep. to. Per septenariū tonitruorū significat vniuersitas p̄latorū, q̄ ptātē hūt excōicādi suos subditos cōtumaces. Per hoc ār, q̄ Iohānes, phibet hic scribere, significat q̄

hmōi censuræ

Peribunt.

Et cæteri homines qui non sunt occi a b
a ¶ Quia ideo pereunt, quia non egerunt pœnitentiam. c
si in his plagis, neque pœnitentiam egerunt de operibus manuum suarum, ut non adorarent dæmonia d
a ¶ Non egerunt ita quin adorarent.
a ¶ Quod turpius.
& simulachra aurea & argentea & ærea & lapidea & lignea, quæ neq; uidere possunt, neque audire, neq; ambulare, & non egerunt pœnitentiam ab homicidijs suis, neq; à uenefic̄ijs suis, neque à fornicatione sua, neque à furtis suis.

Cap. X.

a ¶ Illis contrarium.

a b c ET uidi alium angelum fortem descendentem de cælo amic̄tum nube, & iris e f g h
a ¶ Deus erat in Christo mundum reconcilians sibi.
in capite eius Et facies eius erat ut i
a ¶ Quia spiritusancto accensi, & alios illuminantes.
sol, & pedes eius tanq̄ cōlūna ignis. k
Et habebat in manu sua libellum l
a ¶ i. peccatores firmiores.
apertum, & posuit pedē suū dex m
a ¶ i. in peccatum fluxiores. b ¶ i. minus firmos
trum supra mare, sinistrum autem n
a ¶ De magnis agente.
super terram, & clamauit uoce ma
a ¶ Tam terribiliter.
gna, quemadmodū cum leo rugit. o
¶ Et ideo quia isti ab eo missi prædicauerunt.
†Et cū clamasset, locuta sūt septem p
¶ i. quia.
tonitrua uoces suas. Et cum locuta
a ¶ Vniuersi successores terrorē inferentes.
fuissent septem tonitrua uoces su
a ¶ Tempori eorum congruas vel aquæ. b ¶ Intellexi, quia illi tunc intelligent.
a as, & ego scripturus eram. Et au k
a ¶ i. figilla vt amicis patear, & inimicos lateat.
diui uocem de cælo dicentem mihi: l
Signā quæ locuta sunt septem toni
a ¶ i. manifestare infidelibus in quibus loc̄ non habent.
trua, & noli ea scribere. †Et angelus m
quem uidi stantem supra mare & su

†93. di. c. diaconi sunt quos in prin.

Quinq; genera peccatorum

Nico. de Lyra.

Et cæteri homines. a ¶ Et cæteri ho. Hæc est pars incidētalis. nā Iohannes in hoc libro describit statū ecclesiæ: tēpore verò Theodorici regis, de quo immediate ante dixerat, cōtigit quædā occisio magna in paganis, qui nō sunt de ecclesia. & sic describit hic incidētaliter. tunc em̄ Saxones cōtra Thuringos pugnauerūt, & plures eorum fuerūt occisi hinc & inde, q̄ de Christianis in p̄dicta Anastasij & Theodorici p̄secutiōe. & hoc est qđ dicit: Et cæteri ho. s. Saxonū & Thuringorū q̄ nō cōfitebant Christū. b ¶ Qui nō sunt occisi in his pla. i. p fide Christi. supple sunt occisi morte corporali & æterna. & hic est modus loquendi, qui apud Hebræos dicit decurtatus, sicut. ij. Reg. v. b. Proposuerat Dauid in die illa præmiū ei qui percussisset Iebuseum &c. & tm̄ nō dicit quale sit illud præmiū, sed est supplendū, q̄ etiā princeps militiæ, sicut supplet. j. Paral. xj. & sic subintelligēdum est hic, q̄ isti non solū erant mortui morte corporali, sed etiā gehēnæ. & subdit causa cū dicit: c ¶ Neq; pœniten. ege. i. de peccatis cōmissis. & notātur quinq; genera p̄cōrū. s. multiplex idololatria, multiplex homicidiū, multiplex veneficium, & luxuria, & furtum. Et paret litera.

Moraliter ☙ a ¶ Et cæ. ho. &c. Quia p̄dicti mali & etiā alij vt frequenter ꝓsperant in vita p̄senti, possent aūt p hoc alīq̄ credere, q̄ euaderēt punitionē dei. iō hoc remouet cū dicit: Et cæte. ho. q̄ non sunt oc. in his pla. i. qui non sunt p̄ impugnationē malorū tribulati. c ¶ Neq; pœni. ege. de malis suis, q̄ cōsequēter magis explicant cū dicit: d ¶ Vt nō ado. dęmo. &c. sed magis eis obstinati permānserūt, & subintelligit. grauiꝰ i inferno punient, q̄ qdē grauitas explicari nō p̄t verbis hūanis, iō ad hoc significandū hic tacetur.

NICO. DE LY.

Diuisio ET ui. &c. Posīq̄ descripta est ecclīę multiplex tribulatio, hic cōsequēter describit ei⁹ initialis cōsolatio. & primo ponit actus cōsolatiōis, secūdo fructꝰ deuotiōis, ca. se. Pria in duas: qa primo ponit dicta cōsolatio p̄ imperatorē Iustinū, secūdo eius cōtinuatio p̄ Iustinianum nepotē suū, ibi: Et audiui vocē. Circa primū sciendū, q̄ Iustinus senior post Anastasiū hæreticū imperauit annis. x. & cœpit imperare anno dñi quingēte simo. xvij. qui amore religiōis Christianę feruēs voluit in p̄tibꝰ oriētis ecclesias Arrianorū eis auferre, & p̄ episcopos catholicos cōsecrari. sed nō pfecit impeditus p̄cibus Iohānis papæ, ne occasione huius oēs Christiani de Italia occiderent gladio p̄ Theodoricū regē Arrianū: q tm̄ postea interfecit sc̄m̄ Iohānem, vt p̄dictū est. Igit de Iustino dicit hic: e ¶ Et uidi alte. ange. for., ppter imperialē potestatē. f ¶ Descen. de cælo. s. militātis ecclesię p̄ regenerationē baptismalē. g ¶ Amictum nu. baptismalis gratiæ. h ¶ Et iris in ca. eius, quia nunciauit pacē ecclesiæ. Est em̄ iris signū fœderis, Gen. ix. i ¶ Et facies ei⁹ erat, ut sol., ppter fidei suę splendorē. k ¶ Et pedes eius tanquā colū. ig. Per pedes intelliguntur affectiōes, qa sicut corpꝰ mouetur pedibus, sic animus affectibus. Habuit autē iste Iustinus affectiones accēsas igne charitatis ad promotionē Christianitatis. l ¶ Et habe. in manu sua lī. aper. quia scripsit & misit epistolas p̄ totū imperiū suū in fauorē Christianorū. m Et posuit pedē suū. dex. su. ma. sini. au. super ter. quia scripsit habitantibus in terra & in insulis maris. Vel aliter: Per mare quod est locus aquarum, intelligitur populus Christianus, per aquā baptismi regeneratus: per terrā vero pagani i terrenis desiderijs fixi, de vtrisq; vero multi erāt de imperio Iustini, sed fuit magis fauorabilis Christianis, ppter qđ dicit. Et posuit pedē suū dextrū supra mare &c. n ¶ Et cla. uo. ma. dās imperiali autoritate mādata. o ¶ Quēadmodum cum leo ru. ad terrorem Arrianorum, vnde dicitur Prouer. xx. a. Sicut rugitus leonis, ita & terror regis. Et sic clamor iste fuit terribilis Arrianis, ita fuit consolabilis catholicis. iō subditur: p ¶ Et cū cla. lo. sunt se. to. uo. suas. i. vniuersitas ecclesiarū septenario numero designata, eo q̄ vniuersitas septenario designat, vt dicit Gre. homel. xxv. Et clamauit in voces laudū diuinarū. Verūtm̄ qa Iustinus nō pfecit contra Arrianos quod intendebat rōne prædicta, ideo prohibet Iohānes ea scribere. vñ subditur: Signa quæ locu. sunt &c. q ¶ Et ange. Hic consequenter describitur ecclesiæ consolatio, p̄missa p̄ angelum Iustini. Circa quod sciendum, q̄ imperatores & reges habēt duos āgelos custodes, vnū rōne singularis p̄sonę, sicut & cæteri hoīes, Matt. xviij. a. Videte ne cōtēnatis vnū ex his pusillis. Dico em̄ vobis quia angeli eorū semp̄ vidēt faciē patris mei q̄ ī cęlis ē. & isti angeli sunt de ordie inferiori. Alterū ꝙo rōne ☙ dignitatis seu

†Dañ. 12. c. De iurcius. c. & si Christus

Moraliter Moralr. e ¶ Et ui. a. an for. Hoc ad literā exposui de imperatore Iustiniano. Moralr. aūt p̄t exponi de sūmo pōtifice bono, q̄ impiali pileo coronat, & dr̄ angelus fortis, ppt̄ magnitudinē ptātis. & de scēdēs de cęlo, qa dat à deo. g ¶ Ami. n. i. diuīa, ptectiōe. h ¶ Et iris in ca. ei⁹. Sicut em̄ iris est signum diuini fœderis, sic papa bonus à deo datus, signū est q̄ de⁹ est ecclīę pacificatus. k ¶ Et pe. eius tā. co. ig. nā ei⁹ affectiōes accēsæ sunt igne charitatis. l ¶ Et ha. i ma. sua lī. q̄ ptātē coercēdi malos p̄ bullā. m ¶ Et po. pe. suū su. ma. &c. qa sua ptās se extēdit ad habitātes in terra. & nauigātes ī mari. n ¶ Et cla. uo. ma. &c. excōicādo hęreticos & rebelles. p ¶ Et cū cla. lo. sunt sep. to. Per septenariū tonitruorū significat vniuersitas p̄latorū, q̄ ptātē hūt excōicādi suos subditos cōtumaces. Per hoc ār, q̄ Iohānes, phibet hic scribere, significat q̄

tionē subtrahi. a ¶ Iurau. Et p hoc firmiter statuit, qa de⁹ erat: E nā si Christ⁹ resurrexit, & nos relurgem⁹. b ¶ Et ea que i il. Cū dicit: crea. ea quæ in eo sūt, hæresim q̄rūdā destruxit, q astruūt res q̄sdā nō creatas à deo, sed à dæmone, vt busonē. Tēpus am. non erit. i. nulla varietas, sed æterna stabilitas, aiarū imortalitas. Hoc illi vltimi cōsiderantes patienē libē ter. d ¶ Cōsum. myste. qa tpe Anti/ christi tāta erit destructio, phibē illis q erūt tpe ipsius p̄dicatio, q̄uis p̄dicare velint, cū & ex ancessorib⁹ suis habebāt officiū p̄dicādi. Illi aūt tō p̄dicauerunt, quia à Christo ad hoc instituti fuerunt. Christus vero eos instituit, qa tūc tēpus p̄dicādi erat, & ipse ad hoc venerat, sed mō vide destructionem tpis Antichristi cōtrariā cōstructiōi quā Christus fecit, & p hoc ppende p̄dicationē merito sub trahi. Vel aliter: Descripta sequitia Anti/ christi, cōsolationē subdit quā habebūt
1.Cor.1.b tunc tēporis. s. cp fideles considerabunt talia de Christo in corde suo, quod erit eis consolatio. e ¶ Myste. i. remune/ ratio sanctorū, quod est secretū, qđ nec ocul⁹ vi. nec au. au. f ¶ Sicut euan. In tētio. pphetarū fuit pria de aduētu dñi & de cōsummatiōe seculi. g ¶ Et audi. uo. q. d. Ostensa destructione q̄ erit tpe Antichristi, & inde etiā p̄dicatiōe subtra cta, & ob hoc fidelib⁹ cōsolatiōe adhibi ta, monet q̄ vidit interim p̄dicare, q̄si di cat aperte sibi: Ecce reuelaui tibi oia, mō vade & p̄dica, nec qa sunt aspera deui/ta, nec terrearis, p tribulatiōe aliq̄, qanō tāta patieris quāta patient q perseuerabūt tpe Antichristi. hoc ad cōsolationē pñ/ tis ecclīæ hic apponit vbi maior tribu/ latio. pnūciat. h ¶ Vade. Qđ bñ scie/
F bat intelligere monet, vt p admonitio/ nē alq̄ p̄dicaturi informent. i ¶ Stātis supra ma. qa implere graue est hūani/ tat⁹, q̄ est mollis & fragilis. k ¶ Et abij. qa de⁹ si quē paratū videt, quod necessa riū est sponte offert. l ¶ Ad ange. i. ad
†Ezec.3.a 3.di.c. exorcista. & c.dector. scripturā à deo cōpletā & fidelibus inti/ matam. m ¶ Et di. mi. Opor. te. &c. Cūego reciperē, licet amara intelligerē, monuit vt nec pro morte dimitterem.

GLOS. ORDI. Ca. XI.

ET datus. est mi. ca. Cū iniū xisset prdicationē, adiutrices dat scripturas, p q̄s eā exerce/ at. o ¶ Meti. i. ita scd'm vni/ uscuiusq; capacitatē p̄dica, vt cōstituas

Nicolaus de Lyra.

☞ ecclesiā ☙ dignitatis seu officij: Singulis em̄ re gnis præsunt angeli, q dicunt principa/ tus. & sunt de supiori ordine inferioris hierarchiæ. & isti sunt custodes spāliter regū, in cp̄tū in eis virtualiter cōsistūt re gna, ppter qđ noiant principes in scri ptura, Dañ. x. d. Nemo est adiutor me⁹ in oīb⁹ his, nisi Michael princeps vr. Et ibidē: Cum egrederer apparuit princeps Grecorūveniēs. & ideo isti angeli aliq̄n accipiunt pro regibus seu regnis quibus præsunt. & sic est in proposito, vt magis videbit prosequendo. Dicit igit: Et ange. &c. i. angelus Iustiniani rōne imperij, a ¶ Leua. &c. & iu. ad maiorē rei futuræ assertionē. c ¶ Quia tē. am. nō erit Non est p hoc intelligēda cessatio tēporis simpliciter, qa post tu/ biciniū septimi angeli in hoc libro describit magnus decursus tē/ poris vsq; ad finē mūdi, sed cessatio tēporis cp̄tū ad virtutē hære/ sis Arrianæ, vt videbit ca. se. qđ fuit impletū Iustini iunioris tem pore, q fuit tertius impator ab isto Iustino seniore. Ex quo patet, cp illud quod dicit hic de angelo stante supra mare & sup terrā, cp seuauit manū suā. & iurauit &c. nō pōt intelligi de Iustino senio re, quia non habuit noticiā de fiendis post mortē suam. sed ange/ lus suus cognouit per diuinā reuelationē, cp volūtas Iustini senio ris de destructione Arrianæ hæresis, q̄ tn̄ fuit impedita rōne p̄di/ cta tēpore cta tempore Iustini iunioris foret cōplenda. & sicut p̄cognouit, q sic iurauit. d ¶ Cum cœ. &c. nā in principio imperij Iustini iu/ nioris fuit hoc completū, vt videbit. e ¶ Cōsum. m. i. secretū à deo, puisum. f ¶ Sicut euā p. ser. q p̄dixerūt dōm Iesum Chri/ stum cū suis fidelibus regna turū. & sic tempore septimi angeli p/ ualuerunt Christiani cōtra hæreticos in fideles, & tūc audiuit Iohānes de cęlovo ces, di. Factū est regnū hui⁹ mūdi dñi nīi & Christi ei⁹, vt hī ca. se. g ¶ Et au. u. Hic cōsequēter ponit cōsolatiōis ecclīæ cōtinuatio p imperatorē Iustinianū, q in principio sui regni fuit verē catholicus: & cœpit impare anno dñi q̄ngētesimo. xxviij. Fuit aūt hō literatus, & leges Ro/ manas abbreuiauit, & in vno volumine cōpilauit: qđ dictū est codex Iustiniani, in q̄ multas leges Christianis fauorabi/ les posuit, de q̄ loquit hic Iohānes di. Et au. uo. Ista fuit vox āgeli, p quē Christ⁹ loquebat Iohāni, vt hī in pricipio hui⁹ libri. h ¶ Vade & ac. li. i. codicē Iusti niani, q dicit hic accipiend⁹ a Iohāne, qa fauorabilis erat ecclesiæ, vt dictum est. i ¶ De ma. an. &c. Hic fuit angel⁹ Iu/ stiniani rōne imperij, vt videbit. k ¶ Et di. &c. de. tā cp̄ rē in ore delectabilem. l ¶ Et fa. a. uē. tu. qa Iustinian⁹ in fine vitæ suæ fuit hæresi deprauatus: & sic ei⁹ memoria in libro cōtenta facta fuit fide/ libus amara, q in principio vitæ suę erat dulcis. Ex hoc patet, cp angel⁹ iste q tra/ didit librū Iohāni, nō fuit Iustinian⁹: qa lapsum suū in hæresim nō p̄uidit, sed an gelus eius q etiā addidit loquēs Iohāni: m ¶ Opor. te iterū pro. po. &c. quia postea de multis gentibus & populis Io hannes, pphetice scripsit in hoc libro.
Moraliter H ✠himōi censuræ nō sunt multiplicandę, sed solū vtendū est eis in magna necessi/ tate. b ¶ Et iura. per ui. in se. se. i. fir/ miter disposuit. c ¶ Quia tē. am. non erit. Sicut dixi in expositiōe literali, hoc nō intelligit de cessatiōe tpis simp̄r, sed cp̄tū ad hæresim Arrianā. & sisr papa de bet destruere oēm hæresim & erroneādo ārinā. h ¶ Vade & ac. li. &c. hoc fuit †dulcis dictū Iohāni p̄j quē p̄dicator significat, q habet à papa ptātē exercēdi officiū p̄di candi: & sic istud officiū dulce est, ppter spē p̄mij, sed cū postea p̄dicator accipit, cp scd'm suā p̄dicationē nō viuit, amari/ cat eius cōsciētia: nā arguit, ppria culpa. & sic dicit poeta: Turpe est doctori cum culpa redarguit ipsum.

NICO. DE LY. Ca. XI.

ET datus est mihi ca. Posi Diuisio actū ecclesiasticę cōsolatiōis, ponit hic fructū deuotiōis, & Dedicatio secūdo reuertit Iohānes ad de nis tēpli in scribendū pondus cuiusdā ecclīasticę tri futuritio bulatiōis, ibi: Et ciuitatē sanctā. ¶ Circa primū sciendū, cp Felix papa q tpib⁹ il/ lis præfuit ecclesiæ Romanæ, instituit festiuitatē dedicationis ec/ clesiæ per annos singulos celebrari. In dedicatione vero episco/ pus circumit ecclesiā dedicandā. & sic se habet per modū mensu/ rātis muros eius exteri⁹, & in pauimento ecclīæ ab angulo in an/ gulū trāsuersaliter scribit alphabetū Grecū: & sic quodāmō mēsu rat spaciū interi⁹. Et scd'm hoc dicit Iohānes i psona ecclię loquēs, pphetice: Et da. tē mi. ca. si. uir. nā dedicās tēplū i manu sua por tat aspersoriū. n ¶ Surge & meti. tem. Verbū est Felicis papæ ☙ ad quēlibet Moraliter

Moraliter. n ¶ Et da. est mihi ca. &c. Hoc literaliter exponi tur de Felici papa, q festū dedicatiōis ecclesię solēniter ifstituit cele brādū. ¶ Moraliter autē tēplū dei mēs est cuiusliber boni Chris/ tiani. j. Cor. iij. c. Tēplū dei sctm est qđ estis vos. Hoc aūt templū metiēdū est p diligentē cōsciētiæ discussionē, ne ibidē aliqd lateat qđ oculos diuinæ maiestatis offendat. Per altare qđ est quadra/ ✠tū significat

a ¶ i. exaltauit. b ¶ i. humanitatem quam operatus erat.

pra terram, leuauit manum suam [a]
[a] ad cælum, & iurauit per uiuentem [b]
a ¶ Quia de nihilo omnia fecit: suos & in melius recreare potuit.
in secula seculorum, qui creauit cæ/
[b] lum, & ea quæ in illo sunt, & terrā,
& ea quæ in ea sunt, & mare, & ea
a ¶ Quia immortales & impassibiles efficientur, cum econtra tempus malorum sit in secula.
[c] quæ in eo sunt, quia tempus ampli/ [c]
us non erit, sed in diebus uocis septi
a ¶ Cum prædicauit, quod diu non durabit.
mi angeli cum cœperit tuba canere, [d]
[d] [e] consummabitur mysterium dei, [e]
[f] sicut euangelizauit per seruos suos [f]
a ¶ Diuinam admonitionem.
[g] prophetas. Et audiui uocem de cæ/ [g]
¶ De eisdem.
lo iterum loquentem mecum, & di
a ¶ Rationem reddentem. b ¶. i per eam intellige. ¶. i promerere dei gratiam.
[h] centem: Vade, & accipe librū aper [h]
a ¶. i. parati adiuuare omnes accedentes.
[i] tum de manu angeli stantis supra [i]
a ¶ Sicut obediens, & ampliaui mentem.
[k] [l] mare, & super terram. Et abij ad an [k]
a ¶ Operatione & oratione.
gelum dicens ei, ut daret mihi li/
a ¶. i. tractatum inquirendo & operando.
brum. Et dixit mihi: accipe librum, [k]
& deuora illum, & faciet amaricari [l]
uentrem tuum, sed in ore tuo erit
a ¶ Sed placebit cognando & prædicando.
dulce tancp̄ mel. † Et accepi librum
a ¶. i. operatione Christi subsequendo.
de manu angeli, & deuoraui illum,
& erat in ore meo tancp̄ mel † dulce.
Et cum deuorassem eū, amaricatus
[m] est uenter meus. Et dixit mihi: Opor [m]
a ¶ Quia exibis de carcere.
tet te iterum prophetare populis &
Gentibus & linguis & regib⁹ multis.

Cap. XI.

[n] ET datus est mihi ca [n]
a ¶ Scriptura calamo scripta.
b ¶. i. sceptro, quia reges consti
tuit admonens.
[a] [b] lamus similis uirgæ,
& dictum est mihi:
¶ Erige ad prædicandum.
Surge & metire tem °

ecclesiã & in ea altare. a ¶ Atriũ.i.falsos Christianos, qui se ecclesiã simulãt, sed factis abnegãt. b ¶ Ciuita.san.i.ecclesiã ad iuste viuẽdũ cõgregatã, & virtutib⁹ imbutã psequenẽ mẽsib⁹.xlij.idest trib⁹ annis & dimidio, quib⁹ regnabit Antichrist⁹.q.d.sciatis oẽs psecutiões q̃ sũt in psenti & quæ fuerũt in pterito ab Antichristo procedere, sicut illas q̃ erunt tẽpore suo. c ¶ Et da.du.q.d.cũ minor est tribulatio nõ debetis cessare, quia tẽpore ipsius cũ grauior fuerit, faciam illos prædicare. d ¶ Duobus.te. De Elia & Enoch agit̃, p quos p̃dicatores alij intelliguntur. e ¶ Die bus mille. Notat q⁹ hi dies nõ perficiunt tres annos & dimidiũ, sicut & Christ⁹ nõ compleuit dimidium annũ prædicatiõis suæ. f ¶ Hi sunt duæ oli. Et ad exemplum horum debetis prædicare, nam isti. g ¶ Super aquas. ideſt super doctrinas q̃ sunt fidelibus aquæ irrigantes. h ¶ In san. in pctũ, vel cũ audita negligitur, vel cũ audiri etiã contemnitur. i ¶ Aegyptus. ideſt tenebrosa sine cognitione dei.

☞ Et munera

Nicolaus de Lyra.

✠ ad quẽlibet episcopũ, p dedicatione ecclesiæ. a ¶ Atri. au. qd̃ est fo. &c. Ipe em̃ instituit, q⁹ non celebrareẽ missa, nisi in loco consecrato. b ¶ Quoniã da. est Gen. quę offerũt sacrificia sua nõ solum in locis consecratis, sed etiã in prophanis. c ¶ Et ciui. san. Hic consequenter reuertitur beatus Iohannes ad describendã tribulationẽ quandã ecclesiæ excitatam per Arthemiũ patriarchã Constãtinopolitanum, qui, ppter hæresim Euticianam qua erat corruptus, p Agapitum papam fuit depositus; & loco eius Mennas seruus dei monachus institut⁹. Sed Theodora impe
B ratrix infecta eadẽ hæresi, petijt à Siluerio papa Arthemium restitui, sicut patet in legenda sancti Siluerij: & qa rennuit hoc facere: Theodora indignata, & Iustinian⁹ eius maritus hæresi Euticiana per Arthemiũ deprauatus, mouerũt persecutionem contra ministros ecclesiæ: ita q⁹ Siluerius fuit depositus & in exiliũ relegatus p Belisariũ patricium, & Mennas seruus dei in in carcere afflictus. Et hoc est qd̃ dicit Iohannes: Et ciui. san. i. ecclesia, q̃ dicit̃ ciuitas sancta. nã est vnitas ciuiũ spiritusctõ congregata. d ¶ Calca. Arthemi⁹, Iustinianus, Theodora & Belisarius, ecclesiæ ministros grauiter opprimẽdo. e ¶ Mẽsibus quadra. Tanto em̃ tpe vel circiter dicit illa psecutio durasse. s. per tres annos & dimidiũ. f ¶ Et dabo duobus. testimeis, constantiã & sapientiam supple. Et isti fuerunt Siluerius & Mẽnas dei seruus, qui constanter steterũt contra fautores hęresis Euticianę veritatẽ prædicando, ideo subditur: g ¶ Et prophe. di. mil. ducẽ. sexa. quæ faciũt idẽ tẽpus qd̃ prius. s. tres annos & dimidiũ, vel circiter. h ¶ Amicti sac. i. vilibus vestimẽtis. nã Siluer⁹ papa spoliatus fuit veste papali, & indutus veste monachali. i ¶ Hi sunt d. oli. propter plenitudinem pietatis. k ¶ Et duo cande. propter ardorẽ charitatis. l ¶ In cõ. do. ter. stã. p cõstantiam veritatis. m ¶ Et si quis uo. eos no. sicut factum fuit per prædictos persecutores ecclesię. n ¶ Ignis exiet de ore eo. ideſt verba ex feruore fidei, pcedentia. o ¶ Et de. ini. eorum. eos feriendo snia excõicationis. iõ subdit⁹: p ¶ Et si quis uo. eos læ. gladio materiali scilicet. q ¶ Sic opor. eum oc. gladio spirituali. r ¶ Hi ha. pote. clau. cæ. per claues ecclesiæ. s ¶ Ne pluˈdie. pro. ip. nam beneficia ecclesiæ non proficiunt excõmunicatis iustè. t ¶ Et po. ha. su. aquas. i. hæreticorũ doctrinas, de qb⁹ dicitur Prouer. ix. d. Aquę furtiuæ dulciores sunt. v ¶ Conuertendi eas in san. ostendendo eorũ falsitatẽ. x ¶ Et percu. ter. ideſt hoc fit q̃ predicatores ceſſãt p̃dicare, ppter malicią populi. sicut fuit dictum Ezech. iij. g. Eris mutus, nec quasi vir obiurgans: quia domus exasperans est. r ¶ Et pote. habent super aquas. i. hæreticorũ doctrinas, de quibus dicitur Prouer. ix. d. Aquæ furtiuæ dulciores sunt. v ¶ Conuertendi eas in san. i. ostendendi earum falsitatẽ. x ¶ Et percute. ter. i. cupidos & auaros. y ¶ Oĩ plaga. s. inferni, qua p̃dicatores percutiunt pctõres, q̃ denunciãt ipsam super eos venturam. z ¶ Et cum fini. testi. su. id est prædicationem, quæ terminabit̃ circa mũdi finem. ideo subditur. a ¶ Bestia q̃ ascen. de abysso. i. Antichristus qui per se & suos satellites interficiet, put poterit ecclesiæ p̃dicatores; & alig eorũ di-

a S.i.Christum. b S.i.constituas qualiter ibi adorent.

plum dei, & altare, & adorantes in [a] eo. Atrium autem quod est † foris [a]

a S Excõmunicando ostende te esse foris. b S Omni no subtrahe prædicationem.

templum eiȝcẽ foras, & ne metiaris [b]

a S.i.conformes facti sunt Gentilibus.

illud: quoniam datum est Gẽtibus: [b]

S Et ipsi Gentiles. [c]

[b] et ciuitatem sanctam calcabũt mẽ- [d e]
[c] sibus quadraginta duobus. Et dabo [f]
[d] duobus testibus meis & propheta- [g]

a S Id est tribus annis & dimidio, sicut ipse Christus prædicauit.

[e] bunt diebus mille ducentis sexagin

a S Id est prædicantes pœnitentiã & exemplo ostendentes. b S In spiritu sancto inuncti.

[f] ta amicti saccis. Hi sunt duæ ol̃i- [h i]
uæ, & duo candelabra lucentia, in [k l]

S Quod deo placeat accendentes. a S Dantes lumen alijs.

conspectu domini terræ stantes. Et [m]

S A proposito reuocare. S Spiritualis sententia.

si quis uoluerit eos nocere, ignis exi- [n]

S Damnabit.

et de ore illorum, & deuorabit ini- [o]
micos eorum. Et si quis uoluerit eos [p]

S Corporali morte. S.i.spirituali sententia.

lædere, sic oportet eum occidi. Hi ha- [q r]

a S.i.scripturas quæ celant arcana.

bent potestatem claudendi cælum,

a S Quia non prædicabunt, nisi congruo tempore.

ne plũat diebus prophetiæ ipsorũ, [s]
[g] & potestatem habent super aquas [t]

a S Quantum ad hos quos reprobatos viderint. b S.i. peccatum.

[h] cõuertendi eas in sanguinem, & [v x]

a S.i. terrenos. b S Memor esto plagarum Ægypti.

percutere tẽrram omni plaga, quo- [y]

a S Quod erit per tres annos & dimidium.

tiens cunq⁹ uoluerint. Et cum finiẽ- [z]

S Antichristus.

rint testimonium suum, bestia quæ [a]

S Ad regnum. S Per tenebrosos.

ascendit de abysso faciet aduersus [b]

S Disputationibus. S Corporaliter.

eos bellũ, & uincet illos, & occidet [c]

a S Vt quicunq⁹ viderint timeant eis conformari.

eos. Et corpora eorum iacebunt in [d e]

a Ierusalem. b S Olim in virtutibus, nunc in malicia.

plateis ciuitatis magnæ, quæ uo- [f]

a S.i.muta, quia nemo prædicabit spiritualiter.

[i] catur spiritualiter Sodoma & Ægy- [g]

a S Christus. b S Eliȝ & Enoch.

ptus, ubi & dominus † illorum cru- [h i]

a S Contradicendo veritati. b S Quidam oculis, quidam fama.

cifixus est. Et uidebunt de populis [k]
& tribubus & linguis & Gentibus,
& iacebunt corpora eorum per tres [l]

✠ & iacebunt

ideſt hæreticos in terrenis fixos. vnde dicit Aug. Si terram diligis C
terra es. y ¶ Omni pl. spirituali snia excõicationis aggrauando. z ¶ Et cum finie. testi. suum. veritatẽ constanter defendendo. a ¶ Bestia q̃ as. de abys. i. Belisarius patricius, eo mõ loquendi quo crudelis hõ dicit̃ leo, vel canis rabidus. b ¶ Faciet aduer. e. bel. mõ prædicto. c ¶ Et occidet e. morte ciuili p relegationẽ exiliũ. d ¶ Et cor. eo. iace. i. reputabunt vilia, sicut cadauer iacẽs i terra. e ¶ In pla. ciui. ma. † intra id est in fideliũ congregatione, quæ tunc erat valde magna. f ¶ Quæ uo. spiri. Sodo. ppter vitiorũ vilitatẽ. g ¶ Et Aegyptus. propter errorũ tenebrositatem. h ¶ Vbi & domi. illo. s. Christus i ¶ Cruci. est. ex hoc em̃ q⁹ prędicabat cõtra vitia Scribarũ & Phariseorũ conceperũt inuidiam & odium contra eum. ex quo cõsequenter obscurata est illa cognitio, quã habebant de Christo per scripturas prophetarum, sicut plenius declarauit super illud Matth. xxj. d. Agricolæ autẽ dixerũt: hic est hęres &c. & sic obscurati, pcesserũt ad eius occisionẽ. k ¶ Et uidebunt de po. & tri. &c. nam mors eorum ciuilis & eiectio multis populis & diuersarum linguarum fuit nota⁹. l ¶ Per tres dies & di. Hic accipitur dies pro anno secundum illud Ezech. iiij. b. Diem pro anno dedi tibi. Tantũ enim durauit deiectio eorũ, vt p̃dictũ est.

✠ Et corpora

✠ tũ, significat̃ q̃dratura virtutũ cardinaliũ. Per adorãtes in eo, bonæ cõceptiões in aio. & ista disponi debent à quolibet Christiano. a ¶ Atrium &c. Per hoc significatur q⁹ nullũ sacrificiũ extra vnitatem ecclesiæ factum est deo acceptũ, cuiusmodi sunt infidelium oblatiões & hæreticorum, qui quantũ possunt calcant ecclesiã oĩ tempore. quod significatur & mensesquadraginta duos, accipiendo nu D
merũ determinatũ, p indeterminato, sicut frequẽter fit in hoc libro. f ¶ Et dabo duo. te. meis. s. p̃dicatorib⁹ ptãtem arguẽdi falsitatẽ hæreticorũ & infideliũ. Et dicunt̃ duo, quia sicut dicit Greg. homeſ. xxxix. Dñs binos misit discipulos ad prædicandũ, vt p hoc insinuaret, q⁹ qui charitatẽ erga alterum nõ habet, prędicationis officiũ nullatenus suscipere debet. h ¶ Amicti sac. per quod significatur asperitas vitæ quæ in p̃dicatoribus esse debet. j. Co. ix. d. Castigo corpus meũ, & in ser. ne forte cũ aliis p̃dicauerim, ipe reprobus efficiar. i ¶ Hi sunt duæ oli. per affluentiã pietatis. k ¶ Et duo cã. per refulgentiã honestatis. l ¶ In cõdo. ter. stan. per constantem p̃dicationẽ veritatis. m ¶ Et si quis uo. eos no. † noster p̃dicationẽ eorũ impediẽdo. n ¶ Ignis exiet de ore eo. i. feruens prædicatio. o ¶ Et deuo. ini. ideſt deuorãdos eos in igne gehennali denunciabit. p ¶ Et si qs uo. eos læde. corpaliter. q ¶ Sic oportet eum oc. spiritualiter & ęterna liter. r ¶ Hi habent po. clau. cæ. &c. Moraliter

a ¶ Et munera. Dona ad lram, vel cōgratulatiōes & confabulationes ad inuicē de eis loqntes. b ¶ Et post dies. Ostēsa tribulatione eorū, p quorū exemplū istū inuitabat ad pdicandū, etsi necesse fuerit ad cōpatiendū: oūdit & ipsorū coronas, vt sīr istū Iohannē. s. vel quēlibet aliū de corona sua, p modo suo certū faciat.

c ¶ Super pe. i. sup seipsos q prius fuerunt nō indigentes aliquo quo nitant, sed erūt firmi. d ¶ Vocē ma. quæ illos refrigeret, & inimicos terreat. e ¶ Terræmo. i. terreni moti sunt, vt puniātur in inferno. Vel ad destructionem ecclīæ occisis magistris. f ¶ Et deci. pars. i. homo, qui ad hoc cōstitutus videtur, vt decimus ordo restauretur. g ¶ Occisa sunt in ter. omnino destructa in inferno, vel postea non resipuerunt.

h ¶ Gloriam: id est laudes deo de iustorū sa

dies & dimidium, & corpora eorū [a]
¶ Ne memoria eorum habeatur.
non sinent poni in monumentis. Et [b]
a ¶ Iustorum afflictio impiorum est epulatio.
inhabitantes terram gaudebunt su- [c]
per illos, & iucunda buntur, & mu- [d]
nera mittent inuicem, quoniam hi [e]
a ¶ Contradicendo iniquitati.
duo prophetę crucia uerunt eos, qui
¶ Alias tabant. a ¶. i. anos tres & dimidium. s. post mortem Antichristi.
habitant super terram. Et post dies [f]
a ¶ Omnia æternaliter vinificans.
tres & dimidium spiritus uitæ a deo [g]
a ¶ Vidi intraturum. b ¶ Iam immortales & impassibiles.
intrauit in eos. Et steterunt super pe
a ¶. i. pœna infernalis, vel reuerentia dei. b ¶ Alias contingit. ¶ Vt pondus opprimens.
des suos, & timor magnus cecidit [h]
a ¶ Alias alios. ¶ Ita glorificatos.
super eos, qui uiderunt eos. Et au- [i]
a ¶ Magnæ potestatis. b ¶ A Christo, vel archangelo.
dierunt uocem magnam de cælo
a ¶. i. hæc operantem. b ¶. i. ad consortium sanctorum.
dicentē eis: Ascendite huc. Et ascen- [k]
derunt in cælum in nube, & uide- [l]
a ¶. i. in ipso tempore glorificationis horum, vel in illa hora cum Elias & Enoch occisi sunt.
runt illos inimici eorum. Et in illa hora [m]
factus est terræmotus magnus, [n]
& decima pars ciuitatis cecidit. Et [o]
¶ In pœnas de ecclesia.
occisa sunt in terræmotu nomina ho
a ¶ Quos deus præscivit ad mortem, vt non terreantur quoquo modo fideles. b ¶ Omnes perfecti in malitia. c ¶ Quando illi ceciderunt in pœnas vel in peccatum. d ¶. i. in reuerentiam dei, vel timentes ne caderent.
minū septē milia, & reliqui in timo- [p] [q]
a ¶ Nihil sibi attribuentes.
rem sūt missi, & dederūt gloriā deo [r]

nomē ei⁹, nō pōt intelligi de Salomōe sed'm se, sed tm vt fuit figura Christi: ppter qd' sensus lralis tm est de Christo, sicut ibidē plenius fuit declaratū, illud ār qd' dñs dixit de eo. ij. Re. vij. b. Ego ero illi in prem, & ipe erit mihi in filiū, intelligit de Salomōe sed'm se, & sed'm q̄ fuit figura Christi: qa fuit filius dei p adoptiōis gliam, saltē in pricipio regni sui, vt patet. ij. Re. & fuit figura Christi, q est dei filius p natura: q̄ filiatio pfectior est q̄ alia. & sic ē ibi duplex sensus literalis. vnus de Salomone rōne filiatiōis adoptiuæ, alius de Christo rōne filiatiōis naturalis p illam figuratę. & hoc secūdo mō induxit Aplūs dictā auctoritatē Heb. j. ad, pbādū diuini tatē Christi. q̄ pbatio nō fit p scripturā efficaciter, nisi accipiat in sensu lrali, sicut dicit Aug. cōtra Donatistas. Sic aūt est ī ppōsito duplex sensus literalis. Et vn⁹ ē ipse rus in Siluerio papa, & Mēna dei seruo. q fuerūt figuræ Enoch & Elię. & alī implebit in Enoch & Elia: cui magis cōcordat lra, vt visum est, & pfecti⁹ in eis implebit: ppter qd' de ipsis ē sensus principaliter intētus. l ¶ Et in il. ho. Descripta psecutiōe ecclīæ à Vādalis & principib⁹ Cōstātinopolitanis, & Italicis, hic cōsequēter ponit eiusdē psecutio à Gothis q fuerunt Arriani, vt dictū est. ē. ca. viij. Et dividit in tres ptes: nā in pria ponit Gothorū psecutio, secūdo eorū destructio, ibi: Et septim⁹ an. tertio deuotiōis augmētatio, ibi: Et aptū est tē. Circa primū est sciēdū: q̄ eo tpe quo Iustinian⁹ & Theodora & Arthemi⁹ pseque bant ministros ecclīę, Vigili⁹ papa fuit in collo ei⁹ missō fuit tractus p ciuitatē Cōstātinopolitanā, & cler⁹ q cū eo erat, adductus fuerat dānat⁹ ad metalla scindēda p diuersa loca. Propter qd' dei iudicio Totila rex Gothorū collecto magno exercitu inuasit īperiū, & multas ,puincias puagat⁹ Italiā vastauit, & Ianctum Herculanū episcopū Perusinū cū ppō ciuitatis interfecit, & multos alios Christianos p diuersas, puincias. & hoc est q̄d' dr: Et in il. ho. i. tpe Iustiniani hæresi Arriana deprauati, cito post mortē Siluerij & Mēnę serui dei, de qb⁹ īmediate añ fecerat mētionē. m ¶ Fact⁹ est &c. i. cōmotio magna habitātiū in terra p Totilā regē, vt dictum est. n ¶ Et de. pars ci. ceci. i. magna pars ppli Christiani, ita vt ad decimā ptē vel circiter posset æstimari. o ¶ Et oc. &c. no. h. i. hoim noiatorū. p ¶ Septē mi. i. in magno nūero, qa ponit hic nūer⁹ determinat⁹, p īdeterminato. sicut. ē. iiij. ca. q ¶ Et re. s. ppli Roman⁹, q mltū timuit qū Totila ciuitatē cepit. Verūtn, qappsm nō occidit nec ciuitatē īcēdit, iō subdit: r ¶ Et de. g. d. cæ. de sua c cualiōe

Nicolaus de Lyra.

a ¶ Et cor. eo. nō si. po. ī mo. i. principes Euticiani non permittent eis exhiberi aliquod beneficiū hūanitatis. b ¶ Et inhabitan. ter. s. Euticianam, quę tunc dominabat in terra. c ¶ Gaude. su. illos. de eorū deiectione. d ¶ Et munera mit. in. in signum lęticiæ. e ¶ Quoniā hi duo pro. cru. &c. excōmunicationib⁹ & aggrauatiōibus. f ¶ Et post di. tres &c. i. post tres ānos & dimidiū. g ¶ Spiri. ui. à deo in. in e. quia restituti fuerunt ad statum pristinū, & sic vivificati fuerunt à mor. e ciuili. Siluerius em̄ anno domini quingētesimo. xxxvj. sedit iterum in sede papali. h ¶ Et timag. ce. su. eos. s. Euticianos. i ¶ Et au. uo. ma. de cæ. id est de militante ecclīa eos restituēte ad gradū pristini honoris. Verū tn̄ beatus Siluerius in exiliū remissus ibidem mortuus fuit, & sic per palmam martyrij ad cælū ascēdit. & idē tenendum de seruo dei Menna, & sic aliter potest exponi qd' dicitur: Et audi. uo. ma. s. dei vocantis eos ad gloriā. k ¶ Et uide. il. ini. eo. p miracula suā glorificationem testificātia, Scribiturem in legendabeati Siluerij, q̄ ipso mortuo in loco exilij, occurrit multitudo male habentium, & salui fiebāt. Passus autem iste supra positus cōmuniter exponit de Enoch & Elia, qui dicunt futuri testes Christi ad prædicādū cōtra perfidiā Antichristi tribus annis & dimidio. Amicti saccis. i. in habitu abiecto, qui dicunt duæ oliuæ p exuberantiā pietatis, & duo candelabra per ardorem charitatis, & stātes in cōspectu dei, per cōstātiā cōtra Antichristi maliciam. Dicitur etiā hic q̄ ignis exiet de ore eorū. i. verbū feruidæ pdicatiōis, quo malicia Antichristi & suorū deteget, & verbū deuotæ oratiōis, quo meritorie Antichristus & magna pars sui exercitus fulminabit, sicut dictū fuit pleni⁹. ij. Thessal. ij. Facient & tunc miracula vera contra signa Antichristi mendacia, qbus Antichrist⁹ cū suis affliget. iō subdit: Hi habēt potestatē &c. finaliter tn̄ Antichristus, q dicit hic bestia, ppter suā crudelitatē. Ascēdēs de abysso, ppter dæmōis sibi priuati ptātē. Occidet eos, & iacebūt corpa eorū insepulta ad terrorē Christianorū. In medio ciuitatis magnæ. i. cōgregatiōis Antichristo adhērētis, q̄ erit valde magna. Et dr̄ Sodoma & Aegypt⁹. i. vilis & tenebrosa. & videbūt de pplis & tribub⁹, qa de cūctis Gētib⁹ mīsti ad hærebūt Antichristo. Per tres dies. s. naturales, & ptē quarti diei. Et inhabitātes terrā gaudebūt. i. adhærentes Antichristo. Et post tres dies & dimidiū ipūs vitæ &c. qa resuscitabunt, & ad cælestia trāsferent in testimoniū veritatis suæ pdicatiōis. Et hæc expositio magis cōcordat literæ q̄ pcedēs. vtraq; tn̄ pōt dici lralis. Ad cui⁹ euidētiā sciēdū, q̄ illud qd' est alteri⁹ figura necessario est in se res aliq̄. qaqd' nihil ē, nō pōt aliqd figurare vel significare, ppter qd' figura tripler pōt accipi. Vno mō vt res in se tm̄. Alio mō vt figura alterius tm̄. Tertio mō vt res in se & figura alteri⁹. & hic triplex modus inuenit frequēter in sacra scriptura. verbi gra qd' de Salomōe dr̄. ij. Re. xj. a. Deprauatū est cor ei⁹ p mulieres &c. dicit de eo sed'm se tm̄, & nullo mō vt fuit figura Christi. & sic sensus lralis ē tm̄ de Salomōe. & illud qd' de eo dr̄ ps. lxxj. d. Añ solē pmanet nomen

Figura triplex est

Diuisio

Mora liter

* mittent insepulti in cōceptū Christi. b ¶ Et tnha. ter. i. dnan tes in ea, cuiusmodi erūt Antichristi⁹ & exercitus ei⁹. c ¶ Gaude su. il. qa null⁹ audebit pdicare cōtra eos. f ¶ Et post di. tres & di. i. plecutionē Antichristi quę tribus annis & dimidio durabit. g ¶ Spiri. ui. à deo in. in e. i. intrabit. nā aliq timore Antichristi se occultātes manifeste apparebūt & pdicabūt. Vel est hic sīlis modus loquēdi, sicut ps. lxxvij. d. Cū occideret eos quęre. eū, nō ij dē nūero sed in spē, qa occisi nō q̄rebāt. sic pōt hic dici de pdicatorib⁹ pdictis. i ¶ Et au. uo. &c. qd' pōt itelligi de voce Christi qua dicet: Venite bn̄. pa. m. &c. vt hr̄ Mat. xxv. l ¶ Et in il. ho. Istud literaliter exposui de plecutiōe Gothorū q̄ plecuti sunt ecclīā. Et per eos mystice possunt intelligi ipūs maligni q ipūs alr ea p sequunt & cōtinue. ideo dicit. In illa ho. i. quacūq; m ¶ Factus est ter. ma. nā insultu dęmonū mouent corda terrenorū. n ¶ Et deci. pars ciui. ce. Nā per impulsum dæmonū multi Christiani qui erāt de ciuitate dei cadūt à statu grāe, & fiunt de ciuitate diaboli. & hæc multitudo cadentiū p decimā ptē ciuitatis, & per. vn. milia occisorū in terræmotu significat, eo q̄ vterq; numerus. s. denarius & septenari⁹ vniuersitatē significat, vt. ē. dictū est in pluribus locis. & sic ponit hic numerus determinatus pro indeterminato. nā per hoc significatur magna multitudo. q ¶ Et reli. in ti. sunt mīs. Nā illi q̄ nō ceciderūt à statu gratię, debent sibi de ca su timere. r ¶ Et dede. glo. deo cæ. quia suum statum attribu

* ere de

iustorũ saluatiõe & malorũ dãnatiõe. a ¶ Factũ. Qui prius vi
lis erat & abiectus, iã regnat, coronãs bonos, malos condẽnans.
b ¶ Et re.i. pmanebit regnũ ipsius in se. s. non vt qdã hæretici
putãt sctõs post distinitũ tps in mundi vitã redituros. c ¶ Et
uingiti-seni. non tm minores ita glorificãt deũ, sed etiã maio
res. d ¶ Ceci. in fa. In faciẽ cadit, q in
hac vita culpã agnoscit, eamq; pœniten
do deflet. Retro cadit, q in hac vita repẽ
te decidit, & ad quæ supplicia ducãt ne
scit. e ¶ Qui cor. ter. i. seipsos per ma
lã oationẽ, & alios p malũ exemplum.
f ¶ Et aper. est. In hac quarta visiõe ha
bet materiã bñ ornatã & bõa auxilia ha
bentẽ. s. de pugna ecclie q̃ à diabolo im
pugnat & aperte & occulte. & ĩ oĩb⁹ his
oñdit eã supare. p qd maxie armat fide
les ne deficiãt in aliq̃ tribulatiõe. De pu
gna ecclie pẽdet, de reuelatiõe mulieris,
& pẽdet ex tertia visiõe, q̃ est de iniũcto
officio p̃dicãdi. Apertũ est templũ dei. i.
datus est spiritussanctus, p quẽ mysteria
ecclesiæ quæ p secundũ tabernaculũ fi
gurabãt, reuelata sunt fidelib⁹. g ¶ Ar
ca. Christus arca in quo oẽs thesauri sa
pientiæ absc̃oditi, qui cõpleuit vetus te.
& instituit nouũ. h ¶ Et grã. m. quibus
dam visa est prædicatio intolerabilis.

Col. 2. a

GLOS. ORDI.

ET signũ. Et ex his Ca. XII.
vidi istud procedere. s. fidei
grãm. i. quoddã magnũ signi
ficatẽ. Hic facit mẽtionẽ dere
uelatiõe mysteriorũ q̃ fuerũt in scd'a vi
siõe, & de iniũcto officio p̃dicatiõis qd' ha
buimus in tertia, vt istã quartã quæ de
pugna ecclesiæ & diaboli est, ex his dua
bus. i. secũda & tertia ostendat pendere.

Nicolaus de Lyra.

☞ Luna
euasione. a ¶ Væ secundũ abiit.
i. tribulatio p̃dicta. b ¶ Et ec. uæ ter.
scilicet Gothorũ destructio, propter qd'
B istud vẽ nõ fuit sup catholicos. Idẽ dictũ
fuit. ℟. viij. ca. Væ væ væ habitãtib⁹ in
†perdas terra. qd' est cõe catholicis & Arrianis.
c ¶ Et se. an. Hic cõsequenter describit
Gothorũ destructio. Iustinus em̃ iunior
successit in impio ipũ Iustiniano, & cœ
pit impare ãno dñi qngẽtesimo sexage
simosexto. Hic aũt cõstituit Naserẽ pa
triciũ Romãorũ virũ in armis strenuũ,
mittẽs eũ ad reprimẽdũ gẽtẽ Gothorũ,
q collecto exercitu magno Gothos ex
pugnauit, & regẽ eorũ occidit: & sic Ita
lia ab eis liberata, Christo absq; timore
seruiuit. & hoc ẽ qd' dr̃: Et se. an. i. pa
tor Iustin⁹. d ¶ Tuba c. autoritate im
piali Naserẽ in Italiã misit. e ¶ Et. fa. s.
u. m. ĩ cã. i. ecclia militãte. qa Gothis oc
cisis eccla prupit i voces diuinę laudis.
f ¶ Dicẽ. f. ẽ &c. Tũc em̃ Italia in q̃ est
Roma q̃ caput ẽ regni Christi in terra, li
bere Christo seruiuit, à Gothis & cęteris
Arrianis liberata. g ¶ Et uigintiqua.
&c. vniuersitas episcoporũ & ecclarũ suarũ, vt dictũ ẽ. ℟. iiij. ca.
h ¶ Gra. a. ti. de liberatiõe ecclię, ad q̃s rumor hui⁹ facti deuenit.
i ¶ Et ira. s. g. i. Gothi de regis eorũ itersectiõe & sua debellatio
ne. k ¶ Et a. ir. t. i. punitio tua sup Gothos. qñ ei de⁹ punit, admo
dũ irati se habet vt frequẽter dictũ ẽ. ℟. l ¶ Et tẽ. m. i. tps punitio
nis Gothorũ. p catholicis ĩterfectis ab eis. m ¶ Et red. mer. qa in
ter illos interfectos à Gothis fuerũt aliq p̃dicatores magni, q dicũ
tur. pphetæ annũciãtes pœnas & p̃mia futura, & aliq valde scti,
& aliq in secto magni: & alq mediocres & parui. n ¶ Et ex. eos.
i. Gothos & alios Arrianos. o ¶ Qui cor. ter. nr̃am corpalit ar
mis, & spũalr falsæ doctrię ꝓbis. p ¶ Et ap. ẽ. hic tertio ponit de
uotiõis augmẽtũ, nã illis tpib⁹ cõtigit magna mortalitas in Con
stãtinopoli, ad quã reprimẽdã institutũ fuit festũ Purificatiõis bẽ
Mariæ virginis secũda die Februarij solenniter celebrari. in q̃ brã
virgo virgo obtulit filiũ suũ in tẽplo, q dicit arca Testamẽti, nã ineo est C
plenitudo sciæ & veritatis p tabulas designata, & prãtis p vrnã,
& pietatis p mãna, q̃ tria fuerũt in arca. & tũc cessauit mortalitas.
& hoc est qd' dr̃: Et aptũ est &c. i. in ecclia militãte in qua tẽplũ
materiale fuit aptũ a dictũ festũ solẽniter celebrãdũ. q ¶ Et ui
sa ẽ ar. te. i. Christ⁹: de cui⁹ oblatiõe ĩ tẽ
plo, & manifestatione p sctm̃ Symeonẽ
& Annã, pphetissam fit memoria in Pu
rificatiõis festo: qd' festũ à Cõstãtinopoli
ad alias ecclias p orbẽ est deriuatũ. ideo
subdit: r ¶ Et fa. sunt ful. i. accẽsa lu
minaria ad modũ fulguris lucẽtia, q̃ à fi
delib⁹ portãt ĩ festiuitate dicta. s ¶ Et † Facta sũt
uoces. diuinæ laudis. e ¶ Et toni. san regna
ctę p̃dicatiõis. v ¶ Et terre. qa mul
ti terreni ad deuotionem fuerunt moti.
x ¶ Et gra. ma. qa ptãs dæmonis dictã
pestilentiam, curantis fuit repressa.
ere debẽt grãe diuinæ. c ¶ Et sep. an. Moraliter
&c. Istud lraliter exposui de Iustino im
peratore, q p principẽ ab eo missum Go
thos debellauit. ¶ Mystice põt exponi Mystice
de deo pre, q p filiũ ab eo missũ de mali
gnis spiritibus triũphauit. de q̃ triũpho
magna fit solẽnitas i ecclia militãte, spe
cialiter ĩ solẽnitate Paschali, & mto ma
ior in eccla triũphãte. iõ subdit: e ¶ Et
factæ sunt uo. ma. sicut dr̃ Mat. vlt. d.
Data est mihi omnis po. in cæ. & in ter.
i ¶ Et ira. sunt Gẽ. i. dæmões q Gẽtes
dicunt eo qꝺ à Gẽtib⁹ in idolis colebant.
Vel ad lram Gẽtes. i. Romãi imperatores
q multũ cõati sũt destruere fidẽ Christi.
p ¶ Et aptũ ẽ. Hoc lraliter exposui de
institutiõe festi Purificatiõis i qua Chri
stus fuit oblat⁹ corpaliter. Mystice verõ
põt exponi de institutiõe festiuitatis Eu D
charistiæ ĩ q̃ Christ⁹ offert sacraliter. & † vt iudicẽ
sic dr̃: Et ap. ẽ tẽ. d. i. materiał ecclia ad tur & red.
cõgregãdũ in hac solẽnitate pp̃m Chri das
stianũ. q ¶ Et u. ẽ ar. t. i. Christ⁹ mõ sa
crali. q dr̃ arca Testamenti, qa sicut arca
Testamenti cõtinebat mãna, tabulas te
stimoñ, & virgã Aarõ: sic Christ⁹ cõti
net dulcedinẽ misericordiæ, plenitudi
nem sciẽtiæ, celsitudinẽ dignitatis sacer
dotalis & regiæ. r ¶ Et facta sunt ful
gura. i. luminaria refulgentiæ, q̃ debent
adhiberi in tãta solẽnitate. s ¶ Et uo
ces. mltiplicis laudis diuiç. t ¶ Et to
ni. p̃dicatiõis autẽticę. x ¶ Et gr. m. q̃
ppẽ sui frigiditatẽ significat tiorẽ ne, ali
qd omittãt de debitis ĩ tãta festiuitate.

NICO. DE. LY. CAP. XII.

ET signũ magnũ. Descri
pta impugnatione ecclesiæ
ab hæreticis dictis, pprie, hic
conseq̃nter describit eiusdẽ
impugnatio ab hęreticis large dictis; per
quem modũ pagani, Saraceni, schisma
tici discipuli Antichristi & infideles alij
hæretici dici pñt, & scd'm hoc ptes prin
cipales huius libri in sequentibus appa
rebunt. Igit primò agitur de impugna
tiõe à pagãis. & priõ sub Cosdroe Persarũ rege. scd'ò sub ei⁹ suc
cessore. se. c. Prĩa adhuc i duas. qa priõ describit ecclię di spõ. scd'o
Cosdroe psecutio, ibi: Et visũ ẽ aliud signũ. Circa primũ sciẽdũ,
q̃ Phoca iperãte, q cœpit ĩpare ãno dñi sexcẽtesimoqnto, Persæ
sub Cosdroe rege grauissima bella gerẽtes mltas Romãorũ, puin
cias & ipam Iero. iuasert, & destruẽtes ecclias sctãq; loca, pphanã
tes, it ornamẽta sacra q̃ abstulert, vexillũ dñicę crucis exportauert
vt hr̃ ilegẽda exaltatiõis sctẽ crucis. Igit ecclia sic afflicta cruciaba
tur donec pareret filiũ Christianũ q liberaret eã ab afflictiõe Cos
droe & suorũ. & hoc ẽ qd' dr̃: Et si. ma. ap. ĩ cæ. militãtis ecclię.

☞ Mulier

Festũ purificationis Mariç institutio

Moral'r. y ¶ Et signũ ma. hoc lraliter fuit expositũ de ecclesia Moraliter
quæ fuit afflicta ꝛpe Cosdroe. ¶ Moral' aũt põt exponi de quali
bet deuota psona q̃ numero & merito mẽbrũ ẽ ecclię, iõ dicitur:

O v ☞ Mulier amicta

a ℂ Luna sub pe. ei⁹. Licet mūdanis sustenteť, tñ non affectat.
b ℂ Et in ca. ei⁹ co. stel. duo. i. xij. apli quib⁹ mūd⁹ credidit, vel in qbus mundū vicit. c ℂ Cruciatur. Prædicādo aduersa pati tur vel cruciať à seipsa. i. carnē suā macerat, vt prædicatio sit ido nea. d ℂ Draco ma. Non de effectu, sed de potentia draconis loquit. e ℂ Et cornua &c. i. regna diuitiæ quibus principes decalogū legis impugnāt. f ℂ Et cauda. i. deceptiones quibus celant vitia, vt cauda celantur turpia. g ℂ Stellarum. i. illorum qui illuminant ecclesiam doctrina, non vita. h ℂ Stetit ante mulier. Quæ patiebatur dolorē, p quod credebat cito cessuram. Per passionē credebat diabolus ecclesiam sibi subiugatam. i ℂ Deuoraret. Paratus erat draco ad deuorādum, sed non potuit, quia natus est qui prohibuit. k ℂ Et pepit. Carnali generatione Christ⁹ de Abraham & Dauid processit. Vel pepit ecclesia filium, idest fidem Christi in cordibus auditorum. l ℂ Diebus mille. idest toto tempore quo subsistit ecclesia prædicatione Christi tribus annis & dimidio facta.

☞ Prælia

Nicolaus de Lyra.

☞ ℂ Mulier. i. ecclesia generaliť & Ierosolymitana spiritaliter, q̄ cōiuncta est Christo sicut mulier viro. b ℂ Amicta so. i. Christo q est sol iusticiæ. Gala. iij. d. Quicūq; in Christo baptizati estis Christū induistis, ipe em̄ est sponsus & paranymphus ecclesiæ. c ℂ Et lu. sub pe. e. i. oia mutabilia & defectiua p lunam significata, quorū dispositio pertinere debet ad vltima ecclesiæ mēbra. j. Cor. vj. a. Secularia igitur iudicia si habueritis, contēptibiles q sunt in ecclesia, F illos cōstituite ad iudicandū. d ℂ Et in ca. ei⁹ co. stel. xij. i. prędicatio. xij. apl̄o rū, q̄ relplēduit in primitiua ecclesia, q̄ dr̄ caput ei⁹, eo mō loquēdi quo princi piū alicui⁹ rei cōiter dicitur caput eius. e ℂ Et in ute. ha. & cla. ptu. nā in angustia posita clamabat ad eū, vt cito daret sibi filium, q liberaret eā ab oppssiōe infideliū. g ℂ Et uisum est. Hic consequenter describitur Cosdroe persecutio & secundo ecclesiæ liberatio, ibi: Et peperit. Circa primum dicit: Et uisum est aliud sig. in cæ. & c. idest Cosdroe rex Persarum, qui dicitur in cælo militantis ecclesiæ fore visus tanquam grauis persecutor ipsi⁹. de quo subditur: h ℂ Et ecce dra. ppter astutias ei⁹ & dolositatē. i ℂ Magn⁹. ppter potestatis magnitudinē. k ℂ Rufus. i. rube⁹ ppter multi sanguis effusionē. Qd̄ autē rufus accipiat aliqñ p rubeo, patet. j. Re. xvj. vbi dr̄ de Dauid, q̄ erat ruf⁹ & pulcher aspectu. i. rubicūd⁹ sc̄m expositores. Dicit etiā Cosdroe rufus ppter incēdium eccl̄iarū & locorū sc̄orū. l ℂ Habēs ca. septē. i. sex reges sibi subditos, & pe erat septim⁹, vñ postea subdit: n ℂ Et i ca. suis se. dia. q̄ sunt signa regia. n ℂ Et cor. decē. i. decem acies in suo exercitu. vñ. j. Mach. Acies ordinata ad bellādū vocat cornu. vbi dr̄: Bacchides autē erat in dextro cornu &c. Aliť expōitur ab aliq⁹, vt p septē capita itelligatur vniuersitas principū sibi subditorū, p decē cornua vniuersitas suorū bellatorū. nā p septēariū vniuersitas aliqñ intelligitur, eo q̄ totū tps, septē dieb⁹ replicādo cōpheditur, & similiter p denariū, eo q̄ seq̄ntes numeri sunt replicatiōes denarij & ei⁹ partiū, vt dr̄. iij. Physi. o ℂ Et cau. ei⁹. i. exercit⁹ sequens eum. trahebat tertiā ptē stel. fidelium q dicuntur stellæ in scriptura Deu. j. b. Estis hodie sicut stellę cęli plurimi. Exercitus enim Cosdroe de Aegypto & Lybia & terra sctā & alijs locis, multos valde Christianos interfecit, & alios captiuos duxit in tātū, vt q̄sti marētur q̄si ad tertiā ptē Christianorum in terris illis existētium. Cōsimili mō logtur Dañ. viij. de Antiocho Epiphane, q̄ deiecit de stellis & cōculcauit eas. i. de filijs Isrl colētib⁹ deū, quos interfecit in Iudæa & Ierusalē. p ℂ Et draco ste. ante mu. &c. quia Cosdroe Cosdroe omnib⁹ modis insidiabatur ad interficiendū quēcunq; G principē Christianū insurgētē ad ecclesiā defendendum. r ℂ Et pepe. fi. Hic cōsequnter describit ecclesię liberatio. Et diuiditur in duas ptes: qa primo facit ppositū, sc̄do declaratur quoddā dictū ibi: Et datę sunt. Prima adhuc in tres: qa primō ponitur imperaris Eraclij creatio; secundo Cosdroe debellatio, ibi: Et factū est pliū. tertio subditorum oppressio, ibi: Væ terræ & mari. Circa primū dr̄: Et peperit filium. s. Eraclū catholicum q post Phocā imperauit annis. xxx. & cœpit imperare anno dñi cētesimo. xij. s ℂ Masculum. hoc addit ad denotādum, q̄ erat vir strenuus & armis exercitatus, vt dr̄ in legenda exaltatiōis sctē crucis. t ℂ Qui re. erat oēs gē. i uir. fer. qa rexit impiū Romanum. cui rebellātes domauit p gladiū. v ℂ Et rapt⁹ ē fi. ei⁹ ad deum &c. i. in ptectione dei posit⁹ q; ptexit Eraclū cōtra machinationes & dolos Cosdroe quib⁹ q̄rebat occidere eū. x ℂ Et mu. fu. in so. nā ecclesia q̄ erat in Asia timore Cosdroe trāsito mari, qd̄ dicitur Brachium sanctū Gregorij fugit in Græciā. quæ dicit hic solitudo, nō quia esset inhabitata, sed dicitur solitudo fugitiuis, eo modo loq̄ndi quo fugitiui, au aliam terrā dicuntur ibi esse quasi in exilio seu deserto. y ℂ Vt ibi pas. eā. Christiani habitantes ibi: z ℂ Dieb⁹ mil. se. q faciunt tres annos & dimidiū. &. j. eod. ca. dicit de hac muliere, vbi aliter p tps & tpa & dimidium tpis. i. p tres annos & dimidiū. Tps em̄ sumptū singulariter in scriptura significat vnum annū: plura liter verò absq; numero significat duos annos, sicut dictum fuit pleni⁹ Dañ. xij. H Ista tpa simul iuncta septē annos faciunt & tm̄ durauit bellum inter Persas & Eraclium. a ℂ Et factum ē. Hic cōsequnter describitur Cosdroe debellatio. & ic̄o ex hoc gratumactio, ibi: Et audiui vocē. Circa primum dicitur: Et factum ē pl̄ium. inter Persas & Eraclū. b ℂ Magnum. scilicet intensiue, quia multi bdlatores erāt ex vtraq; parte. & extensiue, quia durauit, tpe longo, vt dictum est.

☞ Michael &

a Ecclesia. b Quia induit Christum qui eam illuminat. c Omnia terrena, quæ non eodem statu permanent.

a Mulier amicta sole, & luna sub pe, dibus eius, & in capite eius corona stellarum duodecim. Et in utero ha- bens, & clamabat parturiens, & cruciatur, ut pariat. Et uisum est aliud signum in cælo. Et ecce draco magnus rufus habens capita septem, & cornua decē, & in capitibus suis septem diademata, & cauda eius trahebat tertiam partem stellarum cæli, & misit eas in terram. Et draco stetit ante mulierem quæ erat paritura, ut cum peperisset, filium eius deuoraret. Et peperit filium masculum, qui recturus erat omnes gentes in uirga ferrea. Et raptus est filius eius ad deum, & ad thronū eius, & mulier fugit in solitudinē ubi habebat locum paratum à deo, ut ibi pascat eā diebus mille ducentis sexaginta. Et factum est prelium magnum

a In Christo, vel in primordio ecclesiæ. b Verbum dei. a In virgine Maria. b Præsciebat. Scilicet cupiens alios generare. a Parit cum suos in lucem emittit. b Pro fortitudine magnæ potestatis. a Scilicet in ecclesia expugnanda. b Pro fortitudine magnæ potestatis. a Quia homicida. b Scilicet vniuersos principes per quos operatur. a Scilicet vniuersæ victoriæ de subuersis. a De fide ad infidelitatem. a Omnes reprobos. a Scilicet illos tractos amore terrenorum illexit. b Scilicet diabolus tali potestate constitut. c Non horatie sed labore rauis. a Contra ecclesiam. Scilicet aliquem in fide generaliter. a Ad peccatum retraheret. a In potentia vel iusticia. b Inflexibili. c Caro vi diuinitatis. a Æqualitatem dei. b Vt cum patre iudicet. a Per auxilium huius filij. b A voluptatibus mundi. c Sensus deiectum spreto mundi tumultu, vel locum dicate. a Defectus mundum confortatur a deo. a Deus. Doctrina prædicationis. Ecce aliud auxilium.

a ℂ Mulier ami. so. p appetitum cæleſtium. c ℂ Et luna sub pe. ei⁹, p contēptum bonorum mutabilium. d ℂ Et in capi. ei⁹ coro. stel. duo. p q̄s significantur. xij. fruct⁹ spūlēs, q ponūt Gal. v. q ℂ Et in utero ha. scilicet in aio cōceptū bōi, ppositi. f ℂ Et crucia. ut pa. p qd̄ significatur intēlum desiderium implēdi in ope qd̄ cōcepit in mēte. h ℂ Et ecce dra. ma. ru. i. diabol⁹ supb⁹ & maliciol⁹. l ℂ Habēs ca. sep. i. inferiorū dæmonū vniuersitatem. m ℂ Et cor. de. i. vniuersos modos impugnandi naturā humanā, qa p septenariū & denariū vniuersitas designat. n ℂ Et in capitti. eius septē diade. i. multa. qa p spūs malignos sibi subiectos freqnter debellat pfimos. o ℂ Et cauda ei⁹ trahe. ter. ptē stel. & misit eas i ter. qa magnā partē angelorū traxit secū. p ℂ Et draco stetit ante mulierē. nā insidiat cuilibet pfonæ ad impediendū sanctum eius, p positum. q ℂ Vt cum pepisset deuo. filium ei⁹. qa q̄n impedire non pōt cōceptū animi bonū, q̄n exeat in op⁹, nitit illud p vanā gloriā deuorare. r ℂ Et peperit masculum &c. s. Christū nā ipse dicit Matt. xij. d. Quicūq; fecerit voluntatē p̄ris mei, hic meus frater & soror & mater est. Qui vero bonū cōceptū, pducit ad effectū, ipse facit volūtatē dei p̄ris: & sic est mr̄ Christi spūalis ipm̄ spiritualiter patiēdo. v ℂ Et rapt⁹ ē fi. ei⁹ ad de. qa bonū opus p angelos p̄sentat ad'dñm. sisr Christ⁹ corpaliter assumpt⁹ est in cælū. x ℂ Et mulier fu. in so. i. extra pctorū multitudinē. y ℂ Vt ibi pascat eā die. mil. ducētis sexa. i. Christi doctrina quam docuit trib⁹ annis & dimidio, q̄ cōtinent dies mille ducentos sexaginta. a ℂ Et factum ē prælii. &c. p hoc significatur repressio dæmonum per angelos sanctos, ne impugnent bonos homines

Moralitas

Diuisio

☞ & deuotos

a ¶ Preliaban. Ecclesiam sustentãtes, orãdo, auxilium ferendo.
A b ¶ Non ualue. Remouere auxilia angelorum, quia non po-
terunt ecclesiã ducere in peccatũ. c ¶ Et audi. uo. Cũ oste-
disset diabolũ in hoc certamine occulto ab ecclesia victũ ab auxilio
filij & angelorũ, subiungit exultationes angelorũ ipsorũ, vel san-
ctarũ animarũ de victoria fratrũ: vt la-
borẽt vincere q̃ de victoria sua angelos
vel sanctas animas audiunt exultare.
d ¶ Accusabat. Officiũ diaboli est ac
cusare. i. p̃ peccatũ accusabiles reddere.
e ¶ Die ac noc. Vel in prosperis dele-
ctãdo, vel i aduersis cõtristãdo. f ¶ De
scendit. De cęlo: vel de minoribus san-
ctis, in quib⁹ iam non habet locum ten-
†De pœni. tatio. g ¶ Sciens q̃ modicũ tẽpus
di. 2. c. si ei habet. Quia videt multos sibi subtra-
ante finem hi, & in locum suum substituit. h ¶ Et
postquam ui. Cum vidit diabolus se
p̃ occultã fraudẽ nõ posse ꝓficere, aper
ta tribulatione aggreditur expugnare.
i ¶ Et date sunt mulieri alæ duæ
&c. Quę etiã cõtra apertã tribulationẽ
habet auxilium ab eodem filio à quo ha
bebat contra occultam impugnationẽ.
k ¶ Aquilæ. Qui p̃ cõuersationẽ vitæ
cęlũ petũt. & iõ i deo fixũ habẽt intuitũ.

☞ Per tempus

Nicolaus de Lyra.

a ¶ Michael & angeli ei⁹. Quod
exponunt aliqui de Michaele archange
lo, qui est princeps ecclesiæ sicut tempe
ve. Te. fuit princeps synagogæ, Dañ. x.
propter qd̃ cum angelis suis astabat ad
ꝓtectionẽ & directionẽ Eraclij & exerci
tus ei⁹, q̃ pugnabãt ꝓ ecclesia. Sed quia
per draconẽ & angelos ei⁹ intelligitur
Cosdroe & suus exercitus scd̃m omnes
expositores, cõuenięt⁹ est vt similiter p̃
Michaelẽ & angelos ei⁹ intelligatur Era
di⁹ & bellatores ei⁹. Michael eminterpre
B tatur quis vt de⁹? Eraclⁱ⁹ em̃ in hoc bel-
lo p̃ ecclesia erat dei vicarⁱ⁹. ex supradi-
ctis etiam patet, q̃ in hoc libro boni &
mali hoies frequeter nominant̃ angeli.
b ¶ Et nõ. ua. s. Cosdroe & viri ei⁹, sed
pluries debellati fuerũt. c ¶ Nec̃ lo-
inuẽtus est eorũ amplⁱ⁹ in cæ. i. in ec
clesia. nã Eraclⁱ⁹ pseq̃ns Cosdroe, fuga-
uit eum de Aethiopia & Lybia & terra
sancta in quib⁹ antẽ vigebat ecclesia, &
cõpulit eũ turpiter redire in terrã suam.
ideo subdit: d ¶ Et ꝓiectus est dra.
il. ma. ser. antiqu⁹. tm̃ qa ipemet Cos-
droe erat ãtiqu⁹ ętate, ꝓpter qd̃ postea
satis cito tradidit regnũ filio suo, vt post
ea dicet: e ¶ Qui uocatur diabo. &
sa. præ nimia ei⁹ nequitia, sicut de ho-
mine nec̃ dicit cõiter, q̃ est vn⁹ diabol⁹
vel sathanas. f ¶ Qui sedu. uniuer.
orb. nã ab illis q̃s subñciebat faciebat se
cut deũ adorari: propter quod dicitur
in legenda exaltationis sanctę crucis: Fe
cerat turrem argenteam, in qua interlu
centib⁹ gemmis thronum extruxerat au
reum; ibi solis quadrigam & lunę & stel
larum imaginẽ collocauerat, atq̃ per occultas fistulas aque meа-
tus adduxerat, vt quasi deus pluuiam desuper infundere videre-
tur. per hoc autem quod dicitur uniuersum orbem; non est in
telligendũ, q̃ ipse sibi totum orbem subiecerit, sed est locutio hy
perbolica, ad designandum q̃ magnã partem orbis sibi subiecit
& dicto modo seduxit. sicut cõmuniter dicitur, tota ciuitas cur-
rit ad tale spectaculum, licet maior pars remaneat. g ¶ Et pro
iectus est in terram &c. quia cũ exercitu suo compulsus fuit
in terrã suã refugere. h ¶ Et audiui. Hic cõsequnter ponit gr̃arũ
actio à filijs ecclesiæ ꝓ Cosdroe deiectiõe, cũ dr̃: Et audiui. uo.
ma. ad gr̃arũ actionẽ. i ¶ In cælo. i. ecclia militãte. k ¶ Nunc
fa. ẽ sa. & uir. &c. qa fideles potuerũt Christo libere seruire libe-

Cosdroæ dario

rati à Cosdroe oppressiõe. l ¶ Quia pro. est &c. fra. no. Id est C
Christianorũ q̃s faciebat accusabiles corã deo ad malum eos im-
pellendo, cogẽs eos ad latriæ cultũ sibi impendendũ, vt dictũ est.
m ¶ Et ipsi uice. illũ &c. Istud non refertur ad eosdẽ Christia-
nos in numero, sed ad illos qui nõ acquiescebãt ei, magis eligẽtes
mori. & sic erant victores p̃ palmã mar-
tyrij. ideo subditur: n ¶ Et non dile-
xerunt animas suas usque ad mor
idest vitã suã corporalẽ. simile habetur
Pſ. lxxvij. d. Cum occideret eos, quære-
bãt eũ. nõ em̃ de eisdẽ numero põt intel-
ligi, q̃ essent occisi, & quærerent eũ pœ-
nitẽtes, cũ pœnitẽtia nõ sit post mortẽ,
sed de alijs eiusdẽ populi. o ¶ Propte.
læta. cæli. de martyrũ glorificatiõe, &
de Cosdroe deiectiõe. p ¶ Væ terræ.
Hic cõsequẽter describitur subditorum
Cosdroe oppressio, qui cõpulsus redire
ad terrã suam fuit valde iratus, & cœpit
grauare subditos suos per exactiones &
extorsiões multiplices, ad multiplicãdũ
sibi bellatores vt regnũ suum posset de-
fendere ab Eraclio imperatore. & hoc est
qd̃ dicit: Væ terræ & mari. qa nõ solũ
dominabat̃ in arida, sed etiã in pluribus
insulis maris, & quia de mercimonijs p̃
mare portatis augmentauit exactiones
& p̃dagia. q ¶ Quia descen. dia. Id
est Cosdroe fugatus, qui nominatur dia
bolus in parte p̃cedenti, sicut visum est.
r ¶ Sciẽs q̃ modicum tempus ha-
bet. erat enim iã senex, & sic nõ habebat
tempus vitæ in quo se posset de Eraclio
vindicare; ꝓpter quod tradidit regnum
filio suo. s ¶ Et postquã uidit dra.
Licet em̃ ante persecutus fuisset ecclesiã,
maxime extra terrã suã, tamẽ tunc cœpit
grauamen eius augmentare in terra sua,
in qua habitabant multi Christiani eius D
tributarij, quos cœpit non solum in re-
bus, sed etiam in personis grauius perse
qui. Sicut Sennacherib fugiens de Iudęa
propter percussionem exercitus sui tem
pore regis Ezechiæ, cępit grauius affligе
re Iudæos habitantes in sua terra q̃ an-
te, vt habet, Tob. j. v ¶ Et datæ sunt.
Hic declarat quoddam superius dictũ. s.
qualiter mulier amicta sole fugit in soli-
tudinẽ: nã hoc fuit per auxilium Eraclij.
iõ dicitur: Et da. sunt m. alæ d. a. ma.
Aquila verò signũ est ipsius Romanⁱ⁹. iõ
per ipsam intelligitur Eraclius. Alæ ve-
rò eius sunt acies sui exercitus. vñ & ala
vna significatione est acies militaris. Et
dicunt̃ hic duę, propter metaphorã ser-
uãdã. nã auis nõ volat vnica ala, sed dua
bus. Dicitur autẽ exercitus Eraclij iuuisse
ecclesiam sub rege Persidis commoran-
tem, quia Eraclius misit milites ex par-
te Greciæ ad recipiẽdũ Christianos fugiẽ
tes de Perside. Vel qa regnũ Persidis sic
fortiter inuadebat̃ extremitatib⁹ suis, q̃
Cosdroę bellatores erãt ibi totaⁱ occu-
pati, q̃ Christiani de Perside facilⁱ⁹ potue
rũt in Græciã trãsire. vel vtroq̃ modo.

✠ Vbi alitur Moraliter

a in cælo. Michaẽl & angeli eius præ a
b liabantur cum dracone, & draco pu
b gnabat & angeli eius, & non ualue
c runt, neq̃ locus inuentus est eorum c
a ¶. i. in ecclesia q̃tum ad bonos. b ¶ Auxilio horum.
amplius in cælo. † Et proiectus est d
a ¶ Pro violentia. b ¶ Pro calliditate. c ¶ Q. d. a quo
draco ille magn⁹ serpens antiquus
a ¶. i. deorsum fluens a bonis ad malos. b ¶. i. aduer-
sarius.
qui uocatur diabolus & sathanas, e
a ¶. i. reprobos.
qui seducit uniuersum orbem, & f g
a ¶ Cadens de fidelibus acrius impugnãt amãtes terrena.
proiectus est in terrã, & angeli eius
a ¶. i. exultationem.
c cum illo missi sunt. Et audiui uocem h
a ¶ In angelis, vel animabus sanctis. b ¶ A tempore
Christi, quod non est in natura hominis.
magnam in cælo dicẽtem: Nunc fa- i k
a ¶ Remissio peccatorum in baptismo. b ¶ Et regit
suos de virtute in virtutem dirigens.
cta est salus & uirtus & regnum dei
¶ Et hæc omnia per Christum operatus est.
nostri, & potestas Christi eius: quia l
proiectus est accusator fratrum no-
d strorum, qui accusabat illos ante
a ¶ Quia deum nihil latet, per quod maxime terret.
b ¶ Continue.
c cõspectum dei nostri die ac nocte.
a ¶ Liberum arbitrium apponentes. b ¶. i. Suggestio
nem eius.
Et ipsi uicerũt illum propter san- m
a ¶ Quem imitantur. b ¶ Quia non tacent vbi neces-
se est.
guinem agni, & propter uerbum
a ¶. i. fidei quam testatus est Christus. b ¶. i. non sic
fouerunt carnem suam, vt animæ perirent.
testimonij sui, & non dilexerunt n
animas suas usque ad mortem.
a ¶ Angeli, vel sancti. b ¶ In maioribus habitant mino-
res sancti, vel omnes in angelis.
Propterea lætamini cæli, & qui ha- o
a ¶. i. in vita viuentibus & in eodem vitio stabilibus.
bitatis in eis: Væ terræ & mari, p
¶ Occidendum.
f quia descendit diabolus ad uos ha- q
a ¶ Vnde seruentius grassatur.
g bens iram magnã, sciens quòd mo- r
h dicum tẽpus habet. Et postq̃ uidit s
draco, quòd proiectus esset in terrã,
persecutus est mulierem quæ pe- t
i perit masculum. Et datæ sunt v
a ¶ Duo testamenta. vel duæ dilectiones, vel duæ vitæ.
k mulieri alæ duæ aquilæ magnæ,
ut uolaret in desertum, in locum

✠ & deuotos supra id quod possunt. sic dæmones ab eis dejcium
tur, de qua deiectione dominus est laudandus, ideo subditur:
h ¶ Et audiui uocem magnam in cælo dicentem &c.
Id est, in ecclesia triumphante & militante. Et de malis homi-
nibus quæ subñciuntur dæmonibus, subdi. ur: p ¶ Væ ter-
ræ & mari. idest cupidis bonorum terrestrium & demersis in
aquis carnalium voluptatum. t ¶ Persecutus est mulierem
quæ peperit mascu. quia nititur parientes bonum conceptum
quantũ potest perturbare: v ¶ Et da. sunt mulieri alæ duæ.
quæ sunt amor dei & proximi, per quas euolat à facie diaboli.

✠ Et misit

a ℂPer tempus & tempora. &c. Si accipiť illius ecclesiæ status quæ erit tempore Antichristi, dicť aliter per tempus & tempora & di. pro prædicatione Heliæ & Enoch. Si generalis ecclesię accipitur: dicitur per tempus & t. & di. t. aliter pro prædicatione Christi facta trib⁹ annis & dimidio, quia Christi prędicatione pascitur ecclesia quotidie. b ℂEt adiuuit ter. s. Christ⁹ ecclesię sue dedit vires patiēdi. c ℂEt ape. i. præparuit, & idoneam se fecit, vt reciperet quicquid sibi inferrent; ad similitudinem os aperientis. quod in passione sua fecit, in quo suis exemplum patiēdi se proposuit. d ℂAb sorbuit flu. i. oēs pœnas ſ se destruxit, factus immortalis & impassibilis, qd' idē facit in suis. e ℂIrat⁹ ē dr. &c. i. qa licet nō posſit deuincere, nō tñ desistit inuidere, & locū inuadendi qrere. f ℂEt stetit sup are. Non tñ oēs illos vicit minores, sed tñ super arenā, i. infructuosos morā fecit, in qb⁹ appent signa vestigij.

GLOS. ORDI.

CAP. XIII.

ET uidi de ma. be. Bestia vł spiritaliter Antichristus, vel generaliter tota collectio malorū, vel integer Antichristus caput & corp⁹. h ℂCapita. Ad hoc vt bene posset istos vincere, talem familiam sibi instituit. i ℂNomina blasphemiæ. Varijs hæresibus erat plena, vel varijs simulationibus occultans vitia,

☞ Quasi occi-

Nicolaus de Lyra.

Moraliter F

a ℂVbi alitur per tēp. & tē & di midi. tēpo. &c. i. per tres annos & dimidiū, vt dictū est. s. b ℂEt misit. ser. ex ore suo post mu. aquā. i. gētē multā scd'm q̄ dicitur. j. xvij. d. Aquæ multę populi multiad interficiendum Christianos fugientes. c ℂEt adiuuit ter. mulie. s. habitatores Græciæ, vel milites Eraclij mō p̄dicto. e ℂEt absorbuit flu. quia tūc gens à Cosdroe missa fuit debellata. f ℂEt irat⁹ est dra. in mu. i. contra catholicā plebem. g ℂEt abijt facprælium cū reliquis de semine eius. i. cū illis Christianis q nō potuerūt fugere cū alijs vel cū Eradio & ei⁹ exercitu, ne ītrarēt regnū Persidis. iō subdit: h ℂEt stetit sup arenā maris. Per mare qd' est congregatio aquarū intelligitur Cosdroe regnū qd' erat valde populosum, Aquę em multæ ppli multi. Per arenā q̄ est in litore maris, intelligiť extremitas regni Persidis, in q̄ stetit exercit⁹ Cosdroe, ne Eracli⁹ cū suo exrcitu posset trāsire,

*& sedem suam, Moraliter

*b ℂEt misit serpens ex ore &c. qa diabolus fugiētibus ab eo mouet p̄secutionē tempalē, vt p̄ impatientiā eos frangat. d ℂEt aperuit terra os &c. hoc ē virgo Maria de q̄ dicit Isa. lxv. b. Aperiat terra & germiet saluatorē, ipa nāq; sibi deuotos adiuuat cōtra dęmonē. Bernard⁹ supmiss⁹ est. in piculis, in angustijs, & ī reb⁹ dubijs respice stellā, inuoca Mariā. g ℂEt abijt facere prælium cum &c. quia quādo diabolus ab vno sctō deuicit, vadit; ad aliū ipugnādū. h ℂEt ste. su. are. ma. p. q̄ significanť steriles ī bono sup q̄s stat tāq; in ꝓprio loco.

NICO. DE. LYRA. CAP. XIII.

ET uidi de mari. Descripta persecutione ecclesiæ sub Cosdroe, hic; idē describitur sub eius filio sibi succedente. & diuiditur in tres partes: quia primo describitur successio regni. secundò processus prælij, ibi: Et vidi. Tertiò terminus belli Persarum & Eraclij, ibi: Si quis habet aurem. Circa primum dicit Iohannes: i ℂEt uidi de mari. i. de est de regno Persidis ratione prædicta. k ℂBestiam. i. filium Cosdroe bestialiter viuentem. l ℂAscendentem. ad regni Persidis potestatem. m ℂHaben. ca. sep. & corn. de. exponať sicut p̄cedēti capitulo de patre suo. o ℂEt su. cor. ci⁹ de. diade. qa capitaneis suarū acierū impēdit q̄si honorē regiū, vt G fortius decertarēt contra Eraclū. p ℂEt su. ca. eius no. blas. quia dicti capitanei ꝓrupebant in blasphemiam Christi, sicut & principes eorū. vt habeť parte seq̄nti. q ℂEt bestia quā uidi similis erat pardo. ꝓpter varietatē vitiorū, in qbus obstinat⁹ erat secundum illud Ier. xiij. d. Si potest Aethiops mutare pellē suam & pardus varietates coloris sui: & vos poteritis benefacere, cū didiceritis malū. r ℂEt pe. eius sicut pedes ursi. habētes plantas magnas ad calcādū, sic iste anhelabat ad calcādū ecclesiā. s ℂEt os ei⁹ sicut os leonis. propter crudelitatem. t ℂEt dedit illi draco uirtutem suam: qa Cosdroe pater eius tradidit illi regnum suum sedens in turre sua argentea, vt dicitur in legenda exaltationis sanctæ crucis. v ℂEt potestatem magnam: id est exercitum fortem ad pugnandum contra Eraclium. x ℂEt uidi unū de capitibus suis. Hic consequenter describitur processus prælij. circa quod sciendum, quòd expositores aliqui dicunt hic, quòd exercitus Eraclij, & exercitus filij Cosdroe occurrerunt sibi iuxta Danubium, & ex consensu vtriusque, patris Eraclius & Cosdroe filius pugnauerunt ad singulare certamen: tali pacto quod victꝰ subijceretur victori cum toto populo suo. Eraclius autem victor extitit, & sic filius Cosdroe cum toto suo populo ei se submisit. & scd'm hoc dicit Iohannes: Et uidi unum de capitib⁹ suis: Id est primum & principale caput. Vnum em̄ in scriptura sacra aliquando ponitur pro primo, Gen. j. a. Et factum est vespere & mane dies vnus. id est primus: & istud caput vnum fuit filius Cosdroe, qui fuit vnum de septē capitibus bestiæ, sicut p̄dictum est capitulo præce H denti, de patre eius Cosdroe. Quasi occi. in mortem. id est deuictum & subiectum Eraclio. Et quia per hoc non fuit mortuus simpliciter, ideo non dicitur occisum absolutè, sed quasi occisum. Et plaga mortis eius curata est. quia postea rebellauit Eraclio. & sic curatus fuit ab eius subiectione. Sed illud quod sequitur: Et adorauerūt eum dicentes: Quis similis bestiæ & quis pugnare cum ea. q. d. nullus. non concordat cum dicta expositiōe. qa em̄ deuictꝰ ab Eraclio rebellaret, nō ē argumētū

✠ qa esset inuinci-

Moraliter. i ℂEt uidi de mari bestiam ascenden. Hic ad literam describiť p̄secutio ecclesiæ sub filio Cosdroe, qui capitulo præcedenti vocatus est dra co: ideo per eius filium significatur tyrannus qui est diaboli filius per eius imitationem. Et dicitur hic bestia habens septem capita, per quæ significantur septem vitia capitalia. n ℂEt cornua decem: Id est vniuersos modos impugnandi bonos. o ℂEt super cornua eius decem diadema. Id est omnem spem subiiciendi sibi iusticiam. p ℂEt super capita eius nomina blasphemiæ. quia semper paratus est deum, & eius membra blasphemare. q ℂEt bestia quam uidi similis erat pardo. quia conformatus est in malo. Ier. xiij. d. Si mutare potest Aethiops pellem suam, & pardus varietates coloris sui: & vos poteritis benefacere, cum didiceritis malum. r ℂEt pedes eius sicut pedes ursi. qui sunt lati ad calcandum: sic tyrannus studet calcare populum. s ℂEt os eius sicut os leo. quia quærit deuorare bona aliorum. s ℂEt dedit illis draco uirtutem suam. quia tales diabolus adiuuat ad perficiendum maliciam suam. x ℂEt uidi unum de capitibus suis, quasi occisum in mortem: & plaga mortis eius curata est. Quia propter infirmitatem vel aliud malum superueniens tyrannus territus aliquando incipit emendationem, sed illo malo transeunte reuertitur ad pristinam nequitiam vel maiorem.

✠ Et admirata ē

a ¶ Quasi occisum. Sibi fabit se Antichristus mortuū, & per tri-
A duū latēs post apparebit dicens se suscitatū. b ¶ Et plaga mor-
tis eius libro de cōsolatiōe: Tu cuncta superno ducis ab exēplo, Mun C
dū mēte gerens similemq; imagine formās. Aliomō figuratiue, &
sic ab initio mundi Christus in Abel fuit occisus, nā occisio Abel
innocentis fuit figura occisiōis huius agni, vñ dicit Aug. q fuit in
Abel occisus, & in prophetis exhonoratus. n ¶ Si quis habet.

Arte magica ascēdet in aera ferentib⁹ eū dæmonib⁹, & sic curabi
tur plaga mor. e. quia pri⁹ mortu⁹ credebat, post viuēs reputabi
tur. c ¶ Et ape. os suū. In tantā fiduciā prupit, vt qd occulte
aū, iā tūc publicē audeat blasphemare.
d ¶ Et tab. ei⁹, i. oēm istitutionēi⁹ p
q̄ laudabilis appet. e ¶ Occisus. In su
is vt in Abel. Vel quia ante omnia dispo
sitū est, q̄ in fine tēporum occideret. Vel
occisus. i. in agno mystice quē Abel ob
tulit, vel in ipso Abel à fratre occiso prę
figuratus est. f ¶ Qui in capti. Qui ca
ptiuat homines nūc à fide, tandem à salu
te scilicet Antichrist⁹, vel ipse diabolus.
g ¶ Qui i gla. oc. Antichristus & sui oc
cidūt gladio materiali & pfuasionis, &
perierūt gladio ęterni iudicij. h ¶ Hic
est patiē. i. patientiam & fidē tenebunt
quia illo destructo sciunt se remunerā
dos. Respiciendo pœnā malorū & remu
nerationē bonorū patientes fiunt & fidē
tenent. i ¶ Et uidi. Descripta tribula-
tione quę erit per Antichristum, & suos
ptipes: subiūgit aliā q̄ fiet p suos apl̄os
quos ipse per totum mundum sparget.

Hic vltimo describit finis belli Persarum
& Eraclij, cū dicit: Si qs ha. au. i. intelle
ctū: o ¶ Audiat. supple finē belli Era-
clij & Persarum, quia Persæ qui multos
Christianos duxerant captiuos, ab Era-
clio & eius exercitu fuerunt captiuati.
p ¶ Qui in gla. occi. &c. qa Cosdroe
qui multos occiderat ab Eraclio est occi
sus. q ¶ Hic est patiē. & fides sctō-
rū. quia Zacharias patriarcha Ieroſoly-
mitanus q cū alijs pluribus sanctis ductꝰ
fuerat in Persidē captiuus, habuit meri-
tū patientiæ, & per Eraclium cū eis fuit
in Ierusālē reductus. r ¶ Et uidi aliam
be. Descripta ecclesiæ persecutiōe à Cos-
droe & eius filio, hic cōsequenter idē de-
scribit sub Mahumeto & eius populo. &
diuidit in tres ptes, nā hæc pſecutio prio Diuisio
incipitur, secūdo alia intercipit se. ca. ibi:
Et vidi & ecce nubē, tertio primo resumi
tur. xvj. ca. ibi: Et sex. Prima adhuc ī tres,
quia primo ponit conditio sectæ Sarace
norū, secundo persecutio Christianorū,
in principio se. ca. tertio punitio persecu
torū, ibi: Et alios angelos. Prima adhuc
in duas, quia primo ponit dictæ sectæ cō
ditio, secūdo cuiusdā sentētiæ secretæ ve
latio, ibi: Hic sapiētia est. Circa primum
sciendū, q̄ licet de inchoatiōe sectæ Ma-
humeti varia dicant à diuersis, tñ conue-
niētius teneꝰ, q̄ incœpit circa finē tempo
ris Eraclij, de quo dictum est in parte prę
ce. hic aūt Mahumetus de paupertate ad
diuitias eleuat⁹ cogitauit fieri rex Ismae-
litarum, de quo populo erat, q proprie Saraceni
dicuntur Agareni. nam Ismael fuit filius Agareni
Agar ancillæ Sarę, Gen. xvj. dicunt tamē D
vsurpatiue Saraceni à Sara libera. Ad ob
tinēdū verō propositū vsus fuit cōsilio,
& auxilio cuiusdam monachi hæretici,
noīe Sergij: cōdendo legē falsam & car-
nalē, & quibusdā autoritatibus vete. ac.
no. Test. coloratā, vt sic nō solū à Gēti-
bus ad carnalia pronis, sed etiā à simpli-
cibus Christianis & Iudæis, de qbus ali-
qui habitabāt cū Ismaelitis, facilius reci-
perēt: finxit etiam legem illam à deo reue
latam tāq̄ prophetę dei summo. Igitur
de ipso dicit: Et uidi aliā bestiā. i. Ma-
humetū vitā voluptuosam ducētē, quæ
bestialis dicit. j. Ethi. nam fuit luxoriosus
& libidinis ardore succensus sup omnes
homines orientalis regionis, iactās se so
lum super

Nicolaus de Lyra. ☞ Cornua

cꝛq̄ esset inuincibilis, sed magis ad op
positum, sicut ipse iā fuerat deuictus ab
Eraclio, & pater ei⁹ pluries debellat⁹. Itē
quia qd isti expositores dicūt, q̄ hæc re-
bellio fuit post recessum Eraclij de Persi
de, interfecto Cosdroe & reportato ve-
xillo crucis dominicæ. hic autē dicit: Et
admira. est uniuer. ter. post bestiā,
ppter eius curationem. Et adoraue.
B draco. perquē intelligitur Cosdroe. nō
em adorauerunt eū post mortē suā, sed
ante vt dictū est supra. Propter qd aliter
exponit hæc litera de vulneratione læta
li filij Cosdroe in vno conflictu contra
Eraclium: à quo vulnere cōtra spem hu
manā fuit satis cito curatus: ppter qd
gentes sibi subditę crediderūt in eo esse
aliquid numinis, cuius virtute fuerat sic
sanatus, sicut & patrē suum adorauerāt,
vt dictū est. secūdū hoc dicitur: Et uidi
unum de ca. su. i. filium Cosdroe rōne
tam dicta. a ¶ Quasi occisū in mor.
i. lætaliter vulneratū. b ¶ Et plaga
mor. e. cu. est. inopinabiliter. c ¶ Et
admirata est &c. ppter talē curationē
d ¶ Et ad. draco. i. Cosdroe qa dedit
ꝺducit potestatē bestiæ tradendo regnum filio
†Gen. 9. 2. suo. e ¶ Et adoꝺ. b. i. filiū Cosdroe credē
Matt. 26. c. tes in eo aliquid numinis esse. f ¶ Di-
centes: qs si. be. & c. q. d. nullus. qa sin
prælio vulneraret, curabitur sicut prius
g ¶ Et d. est ei os l. m. & b. per iactan
tiam & blasphemias cōtra Christū & ec-
clesiā. h ¶ Et da. ē ei ptās f. m. qu. q faciūt tres ānos & dimidiū.
dictū em est. ē. q̄ bellū Eraclij cōtra Persas durauit sepr̄ annis. &
sic medietas illi⁹ tpis ascribit Cosdroe, & alia medietas filio eius.
i ¶ Et d. ē il. b. f. cū san. qa sctm Anastasiū cū. lxx. monachis &
multos alios interfecit. k ¶ Et data est ei po. ī om. tri. &c. qa
multæ gētes & diuersarū linguarū erāt sub ptātē sua. & est hic hy
perbolica locutio, accipiendo oēm populū & gentē, p multo po
pulo & gente, sicut freq̄nter fit in scriptura, & in coī modo loq̄n-
di. sicut dicit, tota ciuitas est in tali festo, ad denotandū, q̄ sunt ibi
multi de ciuitate. & sīr qd subdit: Et adorauerunt eā omnes &c.
l ¶ Quorū nō sunt scr. n. i li. u. a. i. in libro p̄destinationis diui
næ, q̄ dicit liber vitæ agni rōne deitatis, & etiā rōne hūanitatis, in
quantū oēs p̄destinati saluant in fide mediatoris. m ¶ Qui occi
sus est &c. qd dupl̄r pōt intelligi. Vno modo dispositiue, quia
sic deus ab æterno disposuit mundū facere, q̄ qdē dispositio pōt
dici q̄dā mūdi origo, inquantū ad exēplar mūdi præcōcepti æter
naliter à deo, pductus est mūdus tēporaliter in effectu. vnde Boe
tius libro

nis homin ibus nō cōtingit. d ¶ Et adoraue. draco. &c. quia re
uerendo tyrannū reuerent diabolū, cuius est membrū. g ¶ Et da
tum est ei os &c. i. permittit loqui superba & blasphematoria.
h ¶ Et data est ei po. face. men. qua. Mēsis dicitur à mene qd
est defectus. & ideo facere menses. i. defectus est deficere. tyrannus
autem deficit in obseruantia decalogi & euangelij, & duplicis di-
lectionis præcepti: quod significatur per menses. xlij. nā quadra-
ginta sunt quater decem, & sic significat decalogum & euangeliū
quadrupliciter descriptum. & per duos superadditos duplex cha
ritatis præceptum. k ¶ Et data est illi po. in om. tri. &c. i. dest
super multos bonos. & est hic hyperbolica locutio. n ¶ Si qs
habet aurem au. quasi dicat sicut tyrannus bonos captiuat &
occidit temporaliter, sic æternaliter captiuabitur, & ad mortē ge
gennæ ducetur. r ¶ Et uidi aliā bestiam ascendentem de
ter. hoc literaliter exponitur de Mahumeto qui legem falsam de-
dit Ismaelitis. ideo mystice potest exponi de quolibet hæresiar-
cha, qui doctrinam erroneam dat discipulis suis. ideo subditur:

* Et habebat

tius libro de cōsolatiōe: Tu cuncta superno ducis ab exēplo, Mun
dū mēte gerens similemq; imagine formās. Aliomō figuratiue, &
sic ab initio mundi Christus in Abel fuit occisus, nā occisio Abel
innocentis fuit figura occisiōis huius agni, vñ dicit Aug. q fuit in
Abel occisus, & in prophetis exhonoratus. n ¶ Si quis habet.

¶ Antichristum. a ¶ Fingentem se tanq̄ mortuum.

a di unum de capitibus suis quasi oc- a
¶ Simulatorię.
b cisum in mortē, & plaga mortis eius b
¶ Par ascensionem.
curata est. Et admirata est uniuer- c
¶ Imitans bestiales. a ¶ i. Antichristum.
sa terra post bestiam. Et adorauer- d
a ¶ i. diabolum. b ¶ Resurgendi vt videbatur.
runt draconem, qui dedit potestatem
¶ Antichristum.
bestiæ, & adorauerunt bestiam e
¶ Cum resurrexit.
dicentes: Quis similis bestię, & quis f
a ¶ Voluntati eius resistere. b ¶ Permissione dei.
poterit pugnare cum ea? Et datum g
a ¶ Magnifloquio se extollens. b ¶ Quia dicet se filium dei.
est ei os loquens magna, & blasphe
mias, & data est ei potestas facere h
¶ i. operari per menses.
c menses quadraginta duos. Et ape-
a ¶ Negando deum esse. b ¶ i. contra deum, vel vsque ad deum.
ruit os suum in blasphemias ad de-
um, & blasphemare nomen eius,
a ¶ i. omnes illos qui ab illis matoribus proteguntur.
d & tabernaculum eius, et eos qui in
¶ Permissum.
cælo habitant. Et datum est illi bel- f
¶ Corporaliter.
lum facere cum sanctis, & uincere
¶ Vel eos.
illos. Et data est ei potestas in o- k
mnem tribum, & populum, &
linguam, & gentem: & adoraue-
a ¶ i. de rebus terrenis.
runt eam omnes qui inhabitabant
¶ i. Reprobi tantum.
terram, quorū non sunt scripta no- l
a ¶ Qui liber est agnus, ipse enim idem est agnus & liber.
e mina in libro uitę agni, qui occisus m
¶ q. d. deuete omnes.
est ab origine mundi. Si quis ha- n
¶ Intelligentium. ¶ Intelligat.
f bet aurem audiat. Qui in captiui- o
¶ In pœnis æternales.
tatem † duxerit, in captiuitatem ua-
g det: † qui in gladio occiderit, opor- p
¶ i. in respectu pœnarum & remunerationis.
h tet eum gladio occidi. Hic est patien- q
a ¶ Priore minorem.
i tia & fides sanctorum. Et uidi aliam r

Moraliter

☞ a ¶Cornua duo. Quia simulabūt se habere innocentiā, & purā E vitā & verā doctrinā & miracula, q̄ Christus habuit & suis dedit. Vel duo Testamēta sibi vsurpabūt. b ¶Et loq̄. s.i. pseudo apostoli ita loq̄ntur sicut diabol⁹ in Antichristo erat locut⁹. c ¶Et ptātē pri. Quia in'oīb⁹ caput suū sibi p̄ponebant, s. Antichristo. d ¶Terrā. i. terrenos, & i amore terræ p̄seuerantes. vel terra sc̄'m corp⁹, habitantes in ea sc̄'m aīam. e ¶Adorare bes. pri. cu. cu. ē pl. mor. Quia & hi simulata resurrectiōe p̄dicatiōis suæ faciunt fundamētū sicut & ap̄li Christi fecerūt. f ¶Ignē. i. malignū sp̄m sup̄ suos faciet descendere, vt loquātur var⁹ linguis. Vt ap̄s dat⁹ est spūsc̄tūs in specie ignis, sic & illi dabunt spiritū malignū in specie ignis. g ¶In cōspe. ho. Vt oēs videre possint, cū apostoli in cōdaui acceperunt. h ¶Vt loqua. ima. Qui magica arte faciet statuā loq & sutura prædicere. i ¶Habe. char. &c. In'manu & in frōte ponēt signa, vt oēs deū confiteantur suum verbo & opere.

Act. 2, 3

☞ Numerum

Nicolaus de Lyra.

Plum, sup̄ q̄draginta hoīes ex diuino munere virtutē generatiuam & coeūdi ptātē habere, vt scribit̄ historiæ orientalis eccl̄iæ. libro. j. ca. v. q aliter noīat̄. s. liber ep̄i Aconensis: qa fuit auctor huj⁹ libri. a ¶Ascendentē de ter. quia per mercatiōes & rapinas ascendit de pauperrate ad diuitias, vt dicitur ibidem. b ¶Et habebat cor. duo similia agni. i. Christi cui⁹ duo cornua dicūtur hic, p̄phetia in q̄tū fuit viator, put declaratū fuit Luc. vij. c. sup̄ illud: Prophe F ta magn⁹ surrexit in nobis &c. & lator legis nouæ. Mahumet⁹ vero finxit se esse, p̄phetam, & legis diuinæ latorem, vt dictū est, p̄pter qd̄ dicitur habere duo cornua similia cornibus agni, quia non fuerunt talia secundū veritatem, sed secundum humanā fictionē. c ¶Et loq̄batur sic. dra. s. astutē, mēdaciter & dolosē. d ¶Et potestatē prioris best. omnē facie. Quod exponunt aliqui de potestate filij Cosdroe, qui supra nominat⁹ est bestia. nā Mahumetus & eius sequaces potestatē regni Persarū trastulerūt ad Saracenos. & sic dicit̄ hic fecisse omnē potestatē prioris bestiæ. Sed huic expositiōi videtur cōtradicere quod sequitur: Et fecit terrā, & habitantes in ea ado. bestiam primam. nam auferendo potestatem à Persis non fecit adorare regem eorū, sed magis contrarium. Propter qd̄ mihi videtur, saluo iudicio meliori, q̄ hic prior bestia sit ipse Mahumet⁹, qui dicitur bestia ratione vitæ bestialis vt dictum est: & prima, quia primus rex fuit Saracenorū bestialiter viuentium. Modus autem primi regis in aliquo regno est regimen suum firmare & dilatare quantum pōt. qd̄ fecit ipse Mahumetus. ideo dicit̄: Et ptātē prioris bestiæ oēm faciebat. quia quidquid solet facere primus rex ad firmādū & dilatandū suam potestatē, diligētius habebat. e ¶In cōspectu eius. i. prout sibi ad finem intantum expediens videbatur. f ¶Et fecit terrā &c. adorare bestiā pri. s. seipsum, q dicitur bestia prima rōne dicta. nō tn̄ fecit se adorare tanq̄ deū, sicut fecit Cosdroe, sed sicut p̄phetā dei summū. g ¶Cui⁹ cura. ē pl. mor. Mahumetus enim in quodā bello fuit grauiter vulneratus sed postea curatus, vt dicitur primo libro historiæ orientalis ecclesiæ ca. v. h ¶Et fecit signa ma. falsa tn̄. i ¶Vt etiā ignē faceret de cælo descendere in terram. Hic accipit̄ ignis metaphorice sicut & alia q̄ dicunt̄ hic. Mahumetus enim postquam iam magnus erat effectus, cœpit cadere epilētica passione. p̄pter quod ne ex hoc vilificaretur, dixit se hoc pati ex apparentia Gabrielis archāgeli, vtpote homo pur⁹ non potēs sustinere refulgētiam ipsius, sicut Daniel. x. d. dixit angelo sibi apparenti: Domine mi in visione tua dissolutæ sunt compages meæ, & nihil in me remansit virtū. angeli verò ignis vocātur, Psal. ciij. a. Qui facis angelos tuos

a ¶Pseudo apostolos. b ¶In superbiam vel perditionem proficientem. c ¶Per amantes terrena.

bestiam ascendentem de terra: & habebat cornua duo similia agni. Et loquebatur sicut draco. Et potestatem prioris bestiæ omnem faciebat in conspectu eius, & fecit terram & inhabitantes in ea adorare bestiam primam, cuius curata est plaga mortis. Et fecit signa magna, ut etiam ignem faceret de cælo descendere in terram in conspectu hominum. Et seduxit habitantes in terra, propter signa quæ data sunt illi facere

a ¶Quia si quid boni in eis videbitur, simulatio erit. a ¶Omnes modos decipiendi quibus Antichristus decipit. a ¶Antichristum. a ¶Ad confirmationem prædicationis. a ¶Permissione dei.

in conspectu bestiæ: dicens habitantibus in terra, ut faciant imaginem bestiæ, quæ habet plagam gladij, & vixit. Et datum est illi, ut daret spiritum imagini bestiæ, & ut loquatur imago bestiæ. Et faciet, ut quicunque non adorauerit imaginem bestiæ, occidatur. Et faciet eos pusillos & magnos, & diuites & pauperes, & liberos & seruos, habere characterem in dextera manu, aut in frontibus suis, & ne quis possit emere, aut uendere, nisi qui habeat

a ¶In inuocatione nominis Antichristi. ¶Præcipiens. a ¶Se conformans illi. ¶Vel ad literam. i. aliquam statuam. a ¶Morti. a ¶Resurrexit. b ¶A diabolo permissione dei. a ¶Conformibus Antichristi. b ¶Diuersis linguis. a ¶i. conformes eius. b ¶Per principes seculi. a ¶i. conformantes se ei, vel ad literam. a ¶Morte corporis. b ¶Quia dicent deum suum & omnes recipere & neminem abijcere. a ¶Ad literam. vel seruos dei acquirere. vel ad spiritualem sensum.

gelos tuos spūs, & ministros tuos ignē vrentē. Sed quia istud erat G falsum nō subdit̄: k ¶In cōspectu hoīm i. in opinione falsi sibi credentiū. Dixerūt etiā sui discipuli, q̄ lunā à se vocatā fecit descendere, q̄ ratione luminis conuenit cū igne. & sic secundū opinionē hominū fecit ignē descendere. l ¶Et seduxit habit. in terra. p̄ se & discipulos suos. m ¶Propter signa. quæ falso dicta sunt de eo. n ¶In conspectu bestiæ. Id ē fuit̄ps⁹ us. sciebant em̄, q̄ erāt signa mendacia. Vel aliter: In conspectu bestiæ. i. populi bestialis, & de facili seductibilis, q̄lis erat populus Hismaelitarū habitans in desertis. o ¶Dicens ha. i ter. sibi sub iecta. p ¶Vt faciat ima. be. q̄ habet pla. &c. Hoc additur ad designandum q̄ bestia hic accipit̄ pro ipso Mahumeto, & nō, p̄ populo p̄ ipsum decepto. Dicitur autem ei⁹ imago lex ab eo data, in quo rep̄sentatur eius cōditio & vita, q̄ p̄cepit firmiter custodiri. & hoc ē quod dicit̄: Vt faciāt imaginē &c. i. opere adimpleāt eius legē. q ¶Et datum est illi. i. p̄missum à deo. r ¶Vt daret spiritū imagini. i. vigorē suæ legi. Lex em̄ dicitur viua q̄diu viget, & mortua cū abrogat̄. s ¶Et ut loquatur imago bestiæ. i. sententiam suā ost̄dat, sicut dicitur: Lex talis loqtur in tali casu, nam oīa fere accipiuntur hic metaphoricē. t ¶Et faciet ut q̄cunq; nō ado. imaginem bestiæ. Nā p̄cepit sub pœna mortis legē suā haberi in magnare uerētia. v ¶Et faciet oēs pusil. & ma. &c. i. oēs homines cuiuscunq; conditionis, x ¶Habere chara. i. circuncisionē, vt dicūt aliqui. nā Saraceni sunt circūcisi sicut & Iudæi. Sed li tera seq̄ns dissonare videt̄, cū dicitur: In dextera H manu, aut in frontibus suis: quia circuncisio nō sit in partibus istis. Et ideo per characterem videtur hic intelligi determinatus modus viuēdi sc̄'m legem Mahumeti, quo Saraceni ab alijs genti b⁹ distinguūtur. iō dicitur: y ¶In dextera ma. q̄tū ad opationē. z ¶Aut in frontib⁹ suis. p. apertā cōfessionem a ¶Et ne qs posset emere aut uendere. i. cum Saracenis in suis legalibus cōmunicare. b ¶Nisi qui habeat chara be. i. modum viuendi dictum.

☞ Aut nomen

a ¶Et habebat cornua duo simi Moraliter lia agni. s. Christi, cuius duo cornua sunt duo Testamenta, quorum vetus dedit per prophetas. nouum autem per semetipsum. sicut dicitur Hebr. j. a. Olim deus loquens patribus in prophetis &c. Hæresiarcha vero suam doctrinam nititur defendere per scripturam veteris & noui Testamenti. quia tamen male allegat eam non dicitur habere cornua agni, sed similia cornibus agni. c ¶Et loque. sicut draco. ideſt sicut diabolus suggerit ei. d ¶Et potestatem prioris bestiæ &c. per quam significatur tyrannus, vt dictum est, cuius amicitiam & familiaritatem quærit hæresiarcha. vt ad defensionem suæ hæresis vtatur eius potestate, sicut legitur de Arrio & pluribus alijs: & sic potestatem eius facere dicitur inquantum ea ad malum vtitur. f ¶Et fecit terram & habitantes in ea adorare bestiam. pri. &c. i. tyrannum inducens populum ad eius reuerentiam, vt sic magis habeat eius amicitiam. b ¶Et fecit signa magna, ita ut etiam ignem faceret descen. &c. Hoc fuit in Pelagio, cuius discipuli dixerūt, q̄ fuit spiritus sanctus, qui est ignis diuin⁹. Et quia hoc erat falsum, ideo subditur: k ¶In conspectu hominum. i. secundum falsam æstimationē credentium. o ¶Dicens habitā tibus in terra: ut facerent imaginem bestiæ. & c. ideſt vt facerent reuerentiam filio tyranni, qui est eius imago naturalis, vt sic ad defensionem suæ hæresis succederet patri. q ¶Et datum est illi: ut daret spiritum imagini bestiæ. ideſt voluntatem filio tuendi suam hæresim verbis & factis.

a ¶ Numerū no. i. q expectāt ab eo remunerationē minorē, vel mediocrē, vel maximā. b ¶ Qui ha. in. Cū liber Græcē sit editus sc̄d'm Græcos numerus est q̄rend', apud q̄s oēs lr̄æ numerū significāt nomē eius antemos q̄d' ei cōpetit, q Christo cōtrari' dr. a. vnū. n. q̄quaginta. r. ccc. e. q̄nq;. m. q̄dragīta. o. septuaginta. s. cc. Vel arnoyme. i. nego q Christum negat deū i quo idē nūer'. a. vnū. r. cc. n. q̄ q̄ginta. o. lxx. y. cccc. m. xl. e. q̄nq;. Vel teran. i. sol, gigas. q̄d' verē Christo, vsurpatiue, cōuenit Antichristo. T. ccc. e. quinq; s. x. iterū. r. ccc. a. vnū. n. l. Vel latinis lr̄is. Diclux. ga ip̄e se lucē esse dicet. D. q̄ngenti. i. vnū. c. cētū. l. q̄q̄ginta. v. quinq;. x. decē. & sic eadē summa. ¶ Sex prim' pse & numer' est, & significat illos min' pse ctos q cōiugati sūt, & p mō suo decē, pcepta seruant. Sexaginta significat mediocriter p̄fectos, q dimissis legalib' cōiugīs in castitate p̄manēt, & iterū decē p̄cepta p̄ mō suo cōplēt. Cētū significat pfectissimos q mentis & corpis integritatē nō violāt, & decē p̄cepta p̄fectissimē seruāt. Hi reddūt fructū, alij tricesimū, alij sexagesimum, alij centesimū. Et discipuli Antichristi tūc dicēt neminē posse salua ri, nisi Antichristo obtulerint aliquē de fructib' illis.

Matt. 13. b

Nicolaus de Lyra.

a ¶ Aut nomē. sicut Saracēi ficti. nā sicut inter Christianos sunt alij ficti, ppē q̄d' p̄mittūt cōicari Christianis veris, sic ē inter Saracenos. b ¶ Aut nu. no. ei'. sicut serui Saracenorū, alterius tī legis, q cōicāt cū eis in humanis, eo q̄ sunt de nūero familię domus Saracēni. c ¶ Hic sapia ē. Hic ponit velatio cuiusdā secretæ sn̄æ. s. nūer' annorū respiciēs Mahumetū. iō dicitur: Hic sapi. ē. i. res occulta ad intelligēdū, quā cape, ppriē est sapientum. d ¶ Qui ha. i. viuacē & penetratiuū occultorū. e ¶ Cōputet nu. be. i. Mahumeti, qui bestia dicit', vt patet ex p̄dictis. f ¶ Numer' em̄ hois ē &c. sexcētī &c. s. anni. & ad q̄d referat determinate iste numer' patet, q̄ nō refertur ad numerū annorū vitæ ipsius q a nō tātū vixit, sed. lxij. annis, vt hī in historiali speculo. Propter q̄d' alij dixerūt, q̄ referī ad durationē legis ipsius, quæ tantū debet durare. Sed hoc nō videtur verū. nā lex illa fuit data circa finē tp̄is Eraclij, vt p̄dictū ē, q cœpit imperare anno dñi sexcētesimo. xij. & imperauit. xxx. annis. à fine aūt hui' tp̄is vsq; ad p̄tē annū q est ann' dñi M. ccc. xxix. fluxit mai' tp̄s, vt patet cōsiderāti. & tñ adhuc durat lex Mahumeti. Propter q̄d' alij dicunt, q̄ post mortē Mahumeti lex ei' fuit correcta p sapiētes Saracēos, & ab illa correctiōe debet incipe numer' annorū durationis illi' legis. Sed hoc nō videt̄ ꝓbabiliter dictū. Tū q a nō dicerēt lex Mahumeti, sed sapientiū. Tū q a illi sapientes dicunt fuisse discipuli Mahumeti, & sic illa correctio nō fuit post eius dationē à Mahumeto p̄ps notabiliter magnū. & sic ab illa correctiōe iam fluxerūt sexcēti. lxvj. vel de valde ꝓpinquo sunt cōplēdi. & tñ lex Mahumeti nō videt̄ hic, ꝓpinq; cessationi. nā à paucis annis multum inualuit. Tartari em̄ q sunt in maximo numero, legē illā percepe-
B rūt, p maiori parte illi' ppī, sicut audiui assertiue à quodā ep̄o ordis nīi, q p plures annos inter Tartaros habitauit. Propt' q̄d' saluo meliori iudicio videt̄, q̄ iste numer' annorū sic incipiēdus ab incarnatione dñi, & terminādus i morte Mahumetiti. de quo ꝓphetice loqtur hic Iohānes. Q̄d' sic pōt declarari. nā ab annoin carnationis dñi, vsq; ad finē imperij Eraclij fluxerunt anni sexcenti. xliij. vt patet ex p̄dictis. & Mahumet' vixit. lxij. annis, vt dictū est. & isti numeri simul iuncti faciūt septingentos sex annos. à quibus oportet subtrahere annos quib' Mahumet' vixit cū Eraclio. aliter illi anni bis cōputarent, vt patet intuēnti. isti verò anni æstimantur ꝓbabiliter fuisse quadraginta, quia Mahumetus primo fuit pauper. & postea inualuit p mercationes. & postea p rapinas & fraudes, añq; attentaret se regē facere, & legē dare. quam dedit circa mortē Eraclij. & sic de vita Mahumeti videnti ꝓbabilit̄ fluxisse. xl. anni añ tp̄s mortis Eraclij, q̄bus dēptis à septingētisex, remanēt p̄cise sexcenti sexagintasex anni ab incarnatiōe dñi vsq; ad mortem Mahumeti & sc̄d'm hoc pōt litera exponi. Nūer' enim hois. s. Christi q fuit hō p̄fect' sc̄ētijs, & virtutib' ab instāti incarnatiōis. g ¶ Et nūe. ei' ē. Mahumeti sexcēti. lxvj. quia tātus numer' annorū fuit anno q̄ dās fact' est hō vsq; ad terminū vitę Mahumeti, vt p̄dictū est. Sciēdū aūt, q̄ liber Apocalypsis fuit scriptus in Græco, in quo habet hoc nomē antemos, vbi dicit hic, sexcēti. lxvj. cui' significatū, ppriū ē, cōtrari'. q̄d', ppriē cōuenit Mahumeto, q fuit cōtrari' Christo negās ei' diuinitatē, vt prędictū est, & p̄sequens Christianos. vt dicet in ꝓte sequenti. Significatum autem dictæ aūt dictæ dictionis accōmodatum est huic numero sexcēti. lxvj. C Ad cuius intellectū sciendū, q̄ sicut i latino aliq; lr̄æ accōmodatę sūt ad significādū nūeros, sicut lr̄a. c. ponitur ꝓ centū, & l. ꝓ quinquaginta, & sic de aliqb' alijs. ita fuit in græco lr̄æ aliq; ponunt, p numeris, & illæ quib' scribit hoc nomē antemos in græco, significat hoc mō latine sexcētos. lxvj. ppt̄ q̄d' in aliqb' bibliis ponit sic: Nūer' em̄ hois & nūer' eius est diclux, q̄ dictio significat apud Latinos numerū p̄dictū p lr̄as qb' scribit: qa lr̄a. d. ponit, p q̄ngētis. i. p vno c. p cētū. l. p q̄nquaginta. v. p q̄nq;. x. p decē: & hæc simul iuncta faciūt sexcentos sexagintasex. qui numerus competit Mahumeto modo dicto. & quia ista ponuntur valde obscure, vt patet, ideo præmittitur: Hic sapientia est &c.

¶ In ca. xij. vbi dicit in Postil. Et vidi aliam bestiam. Descripta ecclesiæ persecutione sub Cosdroe & eius filio, hic consequenter &c.

a ¶ Quia signati sunt nomine eius, & eum fatebuntur.
chāracterem, aut nomen bestiæ,
a ¶ Vel nomen.
a aut nūmerum nominis eius. Hic
b c a ¶ Quia res obscura attentos facit.
b c sapiēntia est. Qui habet intellectū
a ¶ Vel nomen.
computet numerum bestiæ. Nu
e f a ¶ Licet per hoc deus videatur, sapienti purus homo apparebit.
a mērus enim hominis est, & nume
g a ¶ Vel antemos, vel diclux.
rus eius sexcēnti sexagintasex.

ADDI. Circa sectā Saracenorū, & ei' sacrilegū autorē, de q̄b' tūs Iohānes sc̄d'm Postillatorē incipit agere ab ista visiōe, vbi dr: Et vidi aliā bestiā ascēdentē de terra, & hēbat cornua duo &c, q̄dā occurrūt attendēda, q̄ ad maiorē informationē fideliū p̄sertim simpliciū sūt notāda. Primū de ei' sectæ initio seu inchoatiōe, sc̄d'm de falsis, & ficticijs hui' sectæ fundamētis. tertiū de erroribus & vitijs multiplicib' in ea cōtētis. q̄rtū de rōne & cā q̄re multitudo Gentiū ad tātos errores cōfluxit. q̄ntū de diuturnitate duratiōis ei'. Circa primū sciēdū, q̄ licet oēs historiographi cōuenīūt in hoc q̄ tpe Eraclij imperatoris circa finē vitę suę hęc secta nefāda habuit initiū, nō tñ oēs cōueniūt de mō, cā seu occasiōe hmōi initij. Et fortē iō Postillator p̄termisit hmōi cām seu occasionē declarare. vł tñ q̄ hoc tradit sufficiēter in q̄dā historia breui fratris Ptolomæi de luca, q de historijs Isidori & Richardi & Martini mł ta collegit ad hoc p̄tinētia, i q̄ q̄dē historia hī, q̄ cā seu occasio ex q̄ hmōi error sumpsit principiū, fuit magna tyrānides Eraclij imperatoris, q post victoriā de Persis habitā, i superbia eleuat' & nimia cupiditate accensus, nimis premebat Persas & Arabes & Chaldęos & alios cōfines eiusdē, i tributis & alijs exactiōib' grauib' & inordinatis, ex q̄ ppī illarū regionū iclinati fuerūt ad resistēdū exactoribus i patoris: q̄d' tñ ñ audebāt cōmittere, timētes ei' tyrānidē & magnā ptātē. Sed Mahumet' q maxie audacię & ꝑfutię erat, & ēt magnis artib' erudit', se eis adiūxit, q inueniēs dispositionē gētiū p̄dictarū, ad rebellādū Romāo iperio eos icitauit ad cōmittēdā p̄dictā rebellionē, spāl'r i denegādis tributis sub colore liberādi illas gētes à p̄dictis exactiōib'. Vñ & gētes illę acceperūt eū i ducē & caput sub q̄ sępe debellauerūt collectores. Et gētes iperij deqb' p̄dict' Mahumet' obtinuit mł tas victorias. Et vt firmū hmōi prīcipatū seu ducatū sibi vsurparet, conat' ē dare eis nouū cultū & ritū, sub q̄ i dicta rebellione pleuerarēt. vñ cōsilio seu suggestiōe cuiusdā hæretici monachi Sergij noīe accepit q̄da q̄si prima sacra legis Mosaicæ & euāgelij Christi, vt. j. patebit, vt sic crederet à rudibus ppīs ip̄m esse cōseruatorē vtriusq; legis seu Testamenti. Vñ rectè cōsiderāti, hęc secta nefanda, ppriè assimilat̄ sectę seu idolatrię Leroboā i suo initio. de q̄ agit. iij. Reg. xij. b. vbi hī, q̄, ꝓt̄ fatuitatē Roboā, q respuēs cōsilia seniorū minat' ē pplm aggrauare i suis exactiōib': Ieroboā cepit occasionē rebellādi regi, & deide puertē di pplm à cultu diuīo. q q̄dē error pseuerauit i decē tribub' vsq; ad eorū totalē trāsmigrationē seu p̄ditionē, vt plani' hī. iij. &. iiij. Re. Post ꝑ ò hmōi iitiū p̄dictis regiōib' hitū: multæ alię gētes sūt cōmotę ad adhęrēdū p̄dictis sub colore p̄dictę libertatis. Et spāliter de radice mōtis Caucasi egressa ē gēs p̄fida cōtra Eraclū, q̄ q̄dē gēs Nabathea vocat, q̄ sc̄d'm Iero. à Nabaoth priogenito Ismael descēdit: q̄ q̄dē gēs deuastauit regiōes iperij vsq; i Syriā & Iudæā, de inde p̄mittēte deo &, malicia hūana crescēte, totā Aphricā, & dein de Hispaniā ferē occupauerūt, & licet ab Hispania diuina miseratiōe opitulāte, & ꝓbitate regū Hispaniæ, p deo militātiū, p maiori ꝑte sūt electi. adhuc tñ hodie ad exercitiū bonorū aliq; radix germinās sel remāet. ¶ Circa sc̄d'm scilicet de falsis & ficticijs hui' sectę fundamētis sciēdū, q̄ seductor p̄dict' attēdēs, q̄ ꝑte illo iā idolatria fuerat ab orbe exclusa p doctrinā apl'orū & discipl'orum Christi, put ꝓphetatū fuit Esa. ij. de tpe Christi. Et idola penit' cōterent, sibi & Cosdroe q se fecerat vt deū adorare, cū ei' sequacib' fuerūt p Eraclū deuicti & supp̄ssi, nō inuenit, aliū modū introducēdi ritū & cultū nouū, nili fingēdo se legis diuinę hacten' approbare cōseruatorē & executorē. & q a lex diuina ædificata ē sup fundamētū apl'orū & ꝓpheratū, vt dicit ad Eph. ij, iō finxit se esse, ꝓphetā & apl'm. Vñ his duobus nominibus cōmuniter apud oēs qui hunc

Origo, occasio, & tēpus sectæ Mahumetanæ

Supputatio nūerū à Christo ad Mahumetum

☞ q hūc errorē fatent, seductor ille appellat. Vocāt em eū ꝓphetā, E limpsīr q̄li antonomasice, vt intelligat eximī ꝓphetarū. Vocant etiā eū nūciū seu apsm dei cōiter i suis oratorijs execratis, vt vtriusq; legis cōseruator atq; eruditor æstimaret, p ꝓphetiā. s. respectu antiqui Test. p apsatu verò respectu noui. Recte igit in reuelatione facta btō Iohāni figurat p bestiā ascēdentē de terra, quia bestialiter viuēs, vt j. patebit, de Gētilib⁹ & cogitationib⁹ terrenis ad sublimē potentiā mundanā ascendit. ¶ Dicit etiam hīc duo cornua sīlia agni q̄a sicut veritas euāgelica p duo cornua fuit diuulgata. s. ꝓpheticū & apsicū. p. ꝓpheticū. s. ꝓnunciātē: & p apsicū declarantē, seu testificantē, sic falsitas Saracenica fuit ampliata per dictū seductorē fingētē se hīc pdicta duo cornua simul, vt dicū est. Vñ notāter dicunt duo cornua sīlia agni, ad oñendū, q̄ nō erāt vera agni cornua. s. ꝓphetia & apsat, sed sīlia. i. ficta seu sīlata. ¶ Et notandū q̄ Saraceni hæc duo cornua falso nitūt sundare in dictis vtriusq; Testamēti. De cornu em ꝓphetico allegāt illud Deu. xviij. c. Prophetā suscitabo eis &c. quod dicūt de pdicto adimpleri. De sedo verò allegāt illud Iohā. xiij. d. Paraclet⁹ aūt spūsctūs, quē mittet pr in noie meo, ille vos docebit oīa. Sed falsitas vtriusq; allegationis euidenter habet. Nā in prima manifeste habet: De medio fratrū tuorū, qd nō pōt de pdicto seductore intelligi quē ipsi cōfitentur fuisse Hismaelitā. In sedo aūt manifeste habet, q̄ ille qui mittendus erat, habebat docere oēm veritatē & suggerere oīa q̄ Christ⁹ ꝑcepit cōsiat aūt q̄ doctrinā euāgelicā pdict⁹ seductor q̄tū in se fuit subuertit, vñ de illo nō pñt aliq̄mō verificari ea pdicta. Sisr illd qd legit Lu. xxj. c. Ego em dabo vobis os & sapientiā, cui nō poterūt resistere aduersarij vri. nō pōt intelligi de pdicto seductore qui nullo mō docuit veritatem, nec ipse & eius sequaces p sapientiā resistūr, sed solū p violētiā, & armorū potentiā v p experiētiā habet, & in suo Alchorano exsse tradit q̄ de⁹ mādauit sibi, vt p gladiū cogeret ꝓsos ad recipiendū sidē suā. Ad designādū aūt seu singēdū, q̄ ipse erat vtriusq; Testamēti cōseruator, & sic haberet ea q̄ ꝓpheta & apsi, ꝑcepit serua re primū sacramentū antiq Test. s. circūcisionē, & primū noui. s. baptismū. oēs em sub pdicta secta errātes masculi circuncidūtur, & tā viri q̄ fœminæ baptizātur aqua. In vtroq; tñ errauit manifeste ab vtroq; Testamēto. Nam circuncisio q̄ in octaua die ꝑcipitur fieri, vt Leui. xij. a in ætate adulta inuenit, & vltra p ipsos sit: & sic pdicta circūcisio nō est Mosaica, put voluit singere, sed Hismaelitica seu Nabaotica. Baptismus aūt q̄ secundū veritatē apsicæ doctrinæ nō iteratur, cū sit generatio spūalis corresp̄dēs generatiōi carnali non est nisi vnica. vñ ad Eph. iiij. a. Vna sides vnum baptisma. nā sedm glo. vna Christi mors vnuū baptismū cōsecrauit. Ipsi verò satuzātes sæpe & sæpissime baptizantur, seu aqua abluūtur p immūdicijs tñ corporalib⁹: nā de spūalib⁹ immunditijs minime curāt, & sic dicētes se conseruare vtriusq; legē, vtriusq; manifestāt corruptores. & sic patet q̄ hui⁹ sectę fundamēta sunt falsissimæ sictiones. ¶ Circa tertiū. s. de errorib⁹ & vitijs multiplicib⁹ in ea cōtentis. Sciendū q̄, put hīr in quodā tractatu fratris Nicolai de ordine pdicatorū, q̄ incipit: Quot sunt dies serui &c. qui quidē frater in ciuitate famosissima Saracenorū, q̄ dicitur Baldacū, i ptib⁹ oriētalib⁹ remotis sita, vbi generale studiū Saracenorū habetur linguā & literā Arabicā didicit, & legē seu sectā eorū diligētissime studuit, & cū magro ipsorū sreqūter cōserēs magis ac magis puersitatē pdictę legis apphendit. Iste em seductor vt plurimū secutus est in credendis errores famosorū hæreticorū. vñ negat trinitatē in diuinis, in quo sequitur Arriani, & Sabelliani errores. Negat etiā deitatē Christi. licet cōcedat ipsum fuisse creatura supeminētē oīb⁹ alijs creaturis, & sctissimū & virtuosissimum super oēs hoies, intātū q̄ ipm noiat verbū dei & spm dei & aīam dei. Negat etiā Christū esse deū p vnionē psonalē. sisr concedit q̄ fuit sine pre, & de virgine nat⁹. asserit etiā q̄ Iudæi nō occiderūt Christū, sed q̄ndā sisem, & q̄ de⁹ trāstulit ipm ad se, sed apparebit circa sinē mūdi, & occidet Antichristū, & postea de⁹ faciet ipsum mori. Tradit etiā, q̄ dæmões, pñt saluari p Alchoranū, & q̄ multi ex eis facti sunt Saraceni. Ponit etiā in deo corporeitatē. Narrat em, q̄ cū ipse iuisset ad deū q̄ eū vocauerat p Gabrielē, q̄ de⁹ imposuit ei manus; & sensit tantā frigiditatē tact⁹ à deo inter humeros, q̄ ꝓuenit frigiditas vsq; ad medullā spinæ dorsi. Quæ quidē supradicta & multa alia falsa, & etiā absurda, quę in suo Alchorano traduntur credenda, put in prędicto tractatu hīc cā breuitatis omittūtur, q̄, oīa cōtradicūt euāgelicæ veritati, & aliq̄ ēt rōni naturali, vt patet ituēti. Circa sperāda etiā falsa & hæretica tradidit. ¶ Vñ, put in pdicto hīr tractatu, pdictus seductor pnicioſus asserit, q̄ vltima bitudo hoīs cōsistit in comedendo & luxuriando & in vestib⁹ ꝓciosis, & hortis irriguis & hmōi. Quod etiā veri philosophi side catholica carentes minime cōcedūt, ex dictamine em naturalis rōnis cogunt cōcedere, q̄ fœlicitas hūana nedū cōtępla tiua, sed ēt politica, cōsistit tmmō in bono honestē, qd est bonū Grōnis. Nā sedm Boe. i. iij. de cōsol. Si voluptates btōs efficere possent, nihil causæ est, qn pecudes btē dicerēt. de q̄ plenius in. j. Eth. Iste verò satu⁹ tantū attribuit verā & vltimā bitudinē delitijs carnalib⁹, q̄ ī ꝓmiū vltimū hoc ꝓmittit btis, asserēs, q̄ ī padiso. cælesti hīt edere & bibere epulēter, & vti virgib⁹ & hmōi: qd ridiculū ē dicēdū inē sensatos. ¶ Circa vò agēda cōcedit pluralitatē vxorū, & cōcubinarū & ancillarū q̄tas q̄q; cepit ī bello, & pōt nutrire: accepit etiā ipe indifferēter vxores aliorū. In q̄ vī cōuenire cū Nicolaitis hæreticis. Videtur etiā cōcedere Sodomitā cū viro q̄ cū muliere, licet ipi palliēt q̄busdā expositiōib⁹ extortis. De virtutib⁹ aūt, vt de humilitate, patientia, misericordia, vel de pace vel de charitate dei & ꝓximi nihil dicit, dignū relatu, nisi q̄ ipse multū cōmendat psalterium, & alios, ꝓphetas, & Iob & legē Moysi, & sup alia cōmēdat euāgeliū Christi. Et dicit q̄ Christ⁹ in euāgelio ꝓpherauit de ipo filijs Isr dicēs: Annūcio vobis de nuncio dei q̄ post me venit, & nomē ei⁹ est Mahumet⁹ qd q̄dē nomē asserit eē scriptū ab æterno in throno dei in supiori pte ad dexterā: q̄ & multa alia fabulosa & derisiōe digna in suo Alchorano ad literā cōtinētur. ¶ Sed q̄a nihil horū ī lege diuina antiq̄ nec noua cōtinetur, vt ē manifestū, & ipe ꝑcepit frequēter legē & euāgelium oīno obseruari, iō finxit aliā falsitatē notoriā. s. q̄ Iudæi corruperunt legē Moysi & ꝓphetarū, & Christiani corruperūt euāgeliū, & q̄ nō remālit de veritate legis & euāgeliī nisi tm ī Alchorano, Falsitas autē hui⁹ fictiōis satis ē manifesta, sed ad hoc pñt adduci Testa, rōnes q̄ pdictā falsitatē clari⁹ demōstrant. Prima ē, nā talis corruptio scripturarū pdicta nō potuit eē generalis & manifesta, quia sic alienatiōes sciuissent, & illa corruptio fuisset notoria, qd ē falsum notorię. Nec potuit esse pticularis & occulta, quia sic aliqui codices incorrupti remansissent, qd est falsum. Nam in oi lingua & in regiōe inuenitur lex & euangeliū vniformiter scripta. Item text⁹ veteris legis apud Hebræos ē in lingua ꝓpria & īra q̄ fuit in mōte Sinai data pūb⁹ p Moysen. Et postq̄ fuerūt expulsi à terra ꝓmissiōis, & p orbem dispsi eandē legē tenēt vbiq; terrarum sine aliq̄ variatiōe. Et qd ampli⁹ est, tpe ēpli secundi post transmigrationē detē tribuū p regē Assyriorū, & duarū tribuū p regē Chaldæorum, de qb⁹ hīr in. iiij. & regum. fuerunt cōgregati ī Aegypto. Lxx. interptes de peritiorib⁹ eorum, q̄ russu Ptolemei regis Aegypti fecerunt. lxx. translatiōes, vnusq̄sq; eorū seorsum vnā. q̄ quidē lx. translationes fuerunt vniformes, ac si vno ore & calamo fuissent scriptæ vt habetur in historia scholastica. & apud Hæbræos qui Hāc translationē Chaldaicā hīt est nouissimū. Vñ talis corruptio nō pōt vere. Testa, applicari, & multo min⁹ nouo Testa. Nā quatuor sacra euāgelia, q̄ p orbē terrarū fuerunt diuulgata, & aliqua Hebraicē, & aliqua Græce, & aliq̄ Latinē scripta postea fuerunt à pseudo apsis & hæreticis multiplicitter ipugnata, sustīragātib⁹ nō nullis iperatorib⁹, & alijs viris potentissimis varijs hæresib⁹ infectis: q̄ tñ sacra dei euangelia diuina gra opitulante, p sacra q̄tuor generalia cōcilia fuerunt firmiter approbata nō sine signis vel diuinis miraculis. Vñ & hodie non solum apud Latinos, sed etiam apud Græcos, q̄ nobis aduersant text⁹ euangeliorū vniformis habetur nemine discrepante. Ex q̄ patet q̄ pdicta sictio nō solū est euidenter falsa, sed pot⁹ cōtra eū facit: Quō em mandat obseruari legē & euāgeliū? Nā nō illa q̄ apud nos sunt cum ipa dicit esse corrupta, nec etiā alia ab istis, cū nulla talia inueniant in toto orbe, vt est manifestū. Itē quō Christiani potuerūt cū Iudæis cōuenire ī tali corruptiōe à qb⁹ tam antiquo odio diuidūt? Quō etiā cōuenirēt Christiani & Iudei in corruptiōe ei⁹ in q̄ maxime discordant. s. in Christo, quē Iudæi dicūt nō esse deū, nec bonū hominē. Christiani vero nō solū dicūt eū esse sanctissimū hoiem, sed etiā verū deū. Multæ etiā aliæ rōnes ponunt in pdicto tractatu, ex quib⁹ habet manifeste, q̄ pdictū Alchoranū est plenū errorib⁹ & vitijs: vñ & ꝓprie figuratum fuit in reuelatiōe bti Iohannis p bestia & meretricē, vt per bestiā intelligant errores in cognitione quia sicut bestiā caret cognitiōe rōnis, & solum sensibilib⁹ adhæret, ita & isti. Per meretricē verò intelligit, q̄ illa cōgregatio pessima in libidinib⁹ carnalib⁹ effrōte & iuerecūde ipliciter. vñ Iere. iij. b. Frons mulieris meretricis facta est tibi, noluisti erubescere. Et ideo licet Postillator hoc quod dicitur, bestia & meretrix, applicet diuersis rōnib⁹ eorum. s. Turcis & Aegyptijs, tñ vtraq; natio sedm magis & minus, vtrunq; ꝑticipat vitium modis pdictis. & hoc de tertio. ¶ Circa quartū q̄rendū videt quō ad sectam quæ tot errores & vitia enormia cōtinet, tāta multitudo hoim & gentiū diuersitas cōfluxit, & ei tā firmiter adhæret, cū rō naturalis hominū, put in. j. Ethi. semp ad optima deꝑcatur, & p cōsequens homines ex ductu rōnis hmōi falsitates & errores abhorrent. ¶ Ad qd dicendū, q̄, put pōt hīr à sctō Tho. in summa cōtra Gētiles libro. j. ca. vj. Mahumet⁹ introducendo errorem suum, ꝓcessit via contraria

Duo cornua.

Errores Mahumeti circa circūcisionē & baptismū

Errores varij Mahumetis

Integritas

A cõtraria illi⁹ vię q̃ v̄itas euangelica p Christũ & ei⁹ discipulos fuit ī orbe ītroducta. Veritas em̄ euãgelica non hũano modo seu mũ-
Excellẽs dif ferẽtia euã gelię â secta Mahumeti dano, sed solũ diuino fuit ī mũdo ītroducta, secta verò hui⁹ Ma-humeti mõ totalr̃ oppositio: qd̃ sic patet. Nã in v̄itate euãgelica oẽm hũanũ intellectũ excedẽtia p̃dicant, vt trinitas psonarũ cum vnitate essẽtię in diuinis, & natura diuĩa & hũana ī Christo cõiũ-ctæ in vnitate psonę, & hmõi q̃ cognitiõem naturalis intellectus hũani excedũt. In secta vero p̃dicta nihil tradit̃ credendũ, nisi qd̃ de facili à q̃libet mediocrit̃ intelligẽte naturali ingenio cognosci possit vt vnitas dei, & excellẽtia Christi hoĩs. Et ga mḱti hoies sub stantias spirituales separatas non cognoscunt, ideo asseruit esse corporeitatem, vt dictũ fuit in .iij. art. Item in veritate euangelica voluptates carnis maxie cohibent̃, & oĩa q̃ in mundo sũt cõtẽni docent̃, & q̃ à tota hũana multitudine fere appetunt̃, vt sũt libidi-nes & delectatiões gulæ, honores & pricipat⁹, & hmõi qb⁹ animi mortaliũ maxie afficiunt̃. In secta v⁹o p̃dicta voluptati carnaliũ habenę relaxant̃, vt etiã fas⁹ & põpæ hũanæ tãq̃ maxie virtuosa docent̃, vt patet ex dictis supi⁹. In veritate etiã euangelica ꝓmittũ tur p̃mia nõ solũ inuisibilia, sed etiam ab hoĩbus mortalib⁹ icõp-hẽsibilia. vñ Isa. lxiij. a. Oculus nõ vidit & Apostolus, j. Cor. ij. b. Qd̃ ocul⁹ nõ vidit, nec au. audi. &c. Ad ista enim nõ inclinant̃ na turaliter corda hũana, q̃ tantũ sibi cognita scd̃m naturam potius amplectunt̃. In secta vero p̃dicta bona sensibilia, imo & carnalia p̃ p̃mio finali ꝓmittunt̃, vt iã dictũ est. ex qbus patet rõ q̃re mḱti tudo magna imo maxĩa hominũ huic sectę adhæsit. Stultorũ em̄ infinit⁹ est nũer⁹: Ecc. j. a. Et scd̃m cõsiderationẽ ad maximũ mira culũ euãgelicę legis reputãdũ est, q̃ animi mortaliũ p̃ fidẽ euãge lij ad tantũ deueniũt, vt cõtẽptis visibilib⁹ sola inuisibilia finaliť capiant. ¶ Et attẽdẽdũ etiã, q̃ secta p̃dicta in armorũ potẽtia tã-q̃ p̃ signa â deo data fuit ītroducta, cũ tñ talia fępe latronibus & tyrãnis nõ desũt. cui⁹ cõtrariũ fuit in veritate euãgelica, q̃ nõ per armorũ coactiuã potẽtiã, sed p terribiliũ psecutionũ patiẽtiã, per apłos & alios discipulos est ītroducta. ¶ Notãdũ etiã, q̃ nõ sapiẽ tes ī reb⁹ diuinis seu hũanis à principio p̃dictam sectam recepũt, sed homines bestiales ī desertis morãtes oĩs doctrinę diuinæ, pr-sus ignari, p quorũ multitudinẽ alios armorũ violentia ad hanc legẽ coegerũt, vñ licet ī ꝓcessu tpis aliq philosophi ī Arabia, & ī
B alĳs ptib⁹ huic sectę subiectis surrexerũt, vt Alpharabi⁹ Algaze lus, Auicẽna, Auerois, & alĳ: isti tñ nõ fuerũt in prima receptiõe, sed post magnũ tpis ꝓcessũ, q̃ licet in publico timore hũano cõsẽ serint p̃dictæ sectæ, sicut multi philosophorũ idola publicè exte-rius colebãt, tũ int⁹ ea vana esse crediderũt. ¶ Sed cõtra hoc qd̃ dr̃, q̃ secta p̃dicta delectatiõis habeas relaxauit, forte posset dici oppositũ, nã, phibitũ est eis vinũ oĩno, qd̃ est de vehemẽtioribus delectabili⁹ gulę, sibr̃ fuit eis iniunctũ ieiuniũ. xxx. dierũ, in anno,
Quare Ma humet⁹ ī le ista initũ habuit & fũdamẽtũ ī regionib⁹ calidissimis, vbi vinum ge suã vinũ nõ est tãtũ desiderabile, ꝓpter æstũ, sed ī illis ptib⁹ frigida sũt ma phibuerit gis appetibilia: & iõ Mahumet⁹ fingẽs q̃ manus dñi corporaliter eũ tetigit, asserit q̃ fuit à deo infrigidatus vsq̃ ad medullã dorsi volens deo attribuere frigiditatem quę maxime appetitur ab ęstu atis. Scd̃o dicẽdũ, q̃ seductor ille sicut & alĳ tyranni timebãt gẽ tes sibi subditas, ne contra eũ tumultuose insurgerent: & quia per vinum cõsueuerũt rixę & multa oriri turbationũ scandala, pser-tim inter homines brutales, sicut erãt gẽtes illarũ regionũ, vt di-ctũ fuit. ẽ. idcirco ad talia p̃cauẽdũ vinũ ꝓhibuit oĩno. & sibi etiã rõne finxit, q̃ Christ⁹ nõ fuit occisus à Iudæis, ne ppłs crederet q̃ possent suũ ꝓphetã occidere, eũ iã Christus quẽ confitẽť excellen tiorẽ se occisus fuerat ab alĳs. ¶ Ad scd̃m vero dicendũ, q̃ ieiu-niũ illud ab eo institutũ poti⁹ facit ad repletionẽ ventris & cra pulã, ꝓcurãdã q̃ ad abstinẽtiã sustinendã. comedũt em̄ tpe ieiu-nij vt cõiter semel ꝓpe auroram, & iterũ post solis occasum, & de oĩ comestibili. & sic manifestũ est, q̃ non est ieiunium ad abstinẽ-
Duratiõis sectę Mahu metanę ī q-sitio tiã pertinẽs, sed poti⁹ ad gulæ obsequiũ: & hoc de quarto. ¶ Cir ca qntũ de duratiõe illius sectæ attẽdendũ, q̃ nonnulli miranť de hoc q̃ secta ista tã erronea & vitiosa, vt dictũ est, tã diuturne du-rat, cũ ex decursu ve. ac no. Test. vsq̃ ad ipsam exclusiue nulla sẽ cta falsa seu ritus erroneus tãtæ fuit durationis. Videmus em̄ q̃ Assyrij & Chaldæi Persi & Græci q populũ dei p interualla tem porũ afflixerunt fuerũt paruę duratiõis respectu duratiõis istius sectæ. Sibr̃ Rõanor̃ & idololatrarũ secta modicũ durauit respectu isti⁹. Qd̃ si dicat q̃ hmõi durationis non est causa q̃renda, cũ sit ex volũtate diuĩa hoc ꝓmittẽte cui⁹ volũtatis causa nõ est q̃rẽda, hoc non vr̃ sufficere. nã licet de volũtate dei q̃ ei⁹ essẽtia nõ ẽ cã q̃rẽda, cũ sit pri⁹ a cã oĩm, nihil omin⁹ tñ de ei⁹ effectib⁹ à sctis & iu stis viris q̃runť causę specialr̃ in sibbus. vñ Ierem. xij. a. deo dicit: Quare via impiorum prosperat̃ &. j. Plantasti eos, & radicẽ mi-serunt & ꝓficiũt &c. Et Abacuk deũ alloquens in. j. ca. sic dicit:

Mũdi

Mũdi sũt oculi tui ne videas malũ, & respicere ad iniqtatẽ nõ po C
tes. Quare nõ respicies super iniq̃ agẽtes, & taces deuorante ipio iustiorẽ se? Quæ verba, ꝓpriè possent applicari ad hoc ꝓpositum Nã de⁹ videť tacere ꝓmittendo, q̃ ppłs tantis erroribus & vitijs implicat⁹ ppłm iustiorẽ se deuorat. s. Christianum: & hoc ꝓ tã in suetã durationis diuturnitatẽ. nã vt dicit Postillator. j. eodẽ ca. iã trãsiuerãt plusq̃ septingẽti. xxx. anni ab initio huius sectæ vsq̃ ad tẽpus in quo hanc Postillã scripserat, & hodie. s. anno dñi. Mcccc xxxj. iã transiuerũt octingẽti & quatuor fere anni ab initio huius sectæ vsq̃ nunc, nec tamẽ adhuc apparẽt signa consummationis ipsius, de quo non solũ multi miranť tantæ durationis causam nõ inueniẽtes, sed etiã qdẽ alĳ claudicãt murmurãtes de dei ꝓui-dẽtia & eius æqłłima iusticia. ¶ Ad cui⁹ aliq̃lẽ respõsionẽ, saltu a semp incõprehẽsibilitate iudiciorũ dei & viarũ eius inuestigabi-litate videť dicendũ, q̃ inter sectã Saracenicã & sectas aliorũ pa ganorũ præcedentiũ sũt aliq̃ differẽtię. Nã licet oẽs tã ista secta q̃ præcedẽtes cõueniũt in rõne infidelitatis, oẽs em̄ tam isti q̃ illi carent fide vera: differũt tamẽ in multis, & specialiter in tribus q̃ Differẽtiæ triplicis se ctæ Mahu meti â pce dẽtibus ra tio prima ad ꝓpositũ faciũt. Quorũ primũ est, q̃ hæc secta licet mala & pes sima, vt dictũ est. nõ tñ est idololatrica, nec cultũ idolorũ publicè ī suo dominio ꝓmittit sicut aliæ sectæ pcedẽtes cõiter faciebant. vt est mãnifestũ. Nã à tpe Assyriorũ & Chaldæorũ vsq̃ ad tẽpus Cosdroe incluśue, cuius dominiũ ꝓpinquũ fuit ipi Mahumeto, sęp viguit cult⁹ idolorũ inter Gẽtes q ppłm dei vexabãt, vt patet ī vete. Testamẽto & in historijs ecclĩasticis & in legẽdis sanctorũ Cõstat aũt q̃ inter oĩa pcta qbus deus offendit, pcm̄ idololatriæ est potissimũ, intãtũ, q̃ deus se ostendit feruenti⁹ seu ardẽti⁹ illud punire q̃ alia pcta. vñ Exo. xx. solũ sup præceptũ de ꝓhibitione i-dololatriæ, & nõ sup alia deus dicitur zelotes. nã cũ dixisset: Non adorabis ea. s. idola, nec coles: subdit, Ego sum dñs deus tuus for tis zelotes. & ibidẽ: xxxiij. cũ dixisset: Nõ adorabis deũ alienũ, ista tim subdit: Qm̄ dñs zelotes nomẽ eius &c. Deu. xxix. loquens de hoĩe idololatra, di. Tunc q̃ maxime furor eius. i. dei. fumet & ze- Psal. 8ꝯ. b.
lus contra hominẽ illum. & sic in multis alĳs sacræ scripturæ locis Cui⁹ ratio est, nã zelus importat intẽtionẽ affect⁹, ex quo quis ve hemẽter q̃rit excludere illd̃ qd̃ sibi repugnat, scd̃m Au. li. lxxxiij. q. & ga cult⁹ idolorum inter cætera pcta magis repugnat cultui D
diuino: iõ circa hoc peccatũ dr̃ de⁹ zelotes & zelare singulari⁹ q̃ ī alĳs pctis. vñ & nõ tãtũ tolerat durationẽ ei⁹ sicut aliorũ pctorũ Eo mõ q̃ viri dicũtur zelare vxores, ne per cõsortiũ aliorũ impe-diať singularitas quã in vxore q̃rũt, vñ non tãdiu tolerant zeloty piã sicut alia vitia q̃ de vxoribꝰ suspicãť. Et ga ista secta nõ incur rit peccatũ idololatriæ cõmittẽdo, nec ꝓmittẽdo, iõ nimirũ si de⁹ ea lõgiori tẽpore tolerat q̃ alias sectas pcedẽtes, quarũ quælibet publicè idololatrabat. Si aũt dicatur de hoc, q̃ idolotriã multo maiorib⁹ tpib⁹ de⁹ ꝓmisit, iccepit em̄ scd̃m q̃sdã à tpe Enos, q̃ fu it terti⁹ ab Adã, de q̃ Gen. iij. scd̃m v⁹o alios à tpe Nẽroth, de q̃ Gen. x. & q̃d̃ sit de hoc manifestũ est, q̃ tpe Moysi Aegyptij i-dola colebãt, vñ i Exo. In dijs Aegypti faciã iustitiã, & i tpe Da uid legiť i psal. Oẽs dij Gẽtiũ dęmonia &c. vñ rõ p̃dicta nõ videť hr̃e locũ, cũ sit mãifestũ, q̃ de⁹ ꝓ mḱta maiora tpis spacia idolola triã in Gentibus ꝓmisit. Ad hoc dicẽdũ q̃ idololatria est nomen generis sub quo cõtinẽť multæ & variæ species idolorũ & cultus eorũ. vñ diuersæ gentes seu nationes diuersa idola colebant sub diuersis ritib⁹. vñ Iudicũ. x. filijs Israel dicebať, q̃ seruierũt dijs A-arã, & dijs Sidon & dijs Moab & dijs Amon & dijs Philistijm & hmõi. Cũ aũt aliqua gẽs aliã supabat deos illi⁹ gentis deuictæ de fruebat & cultũ eorũ. vñ & Isa. xxxvj. d. Rapsaces in noie Senna- †Sephar uaim cherib qui multas gentes deuicerat, dicebat: Vbi sunt dij Emath, & Arphath, & vbi sũt dij †Sephar & Vain &c. q. d. q̃ sicut vice rat gẽtes illas, ita & deos eorũ. Ex quo patet, q̃ sicut nulla fuit po testas mũdana q̃ tãtũ dũrasset sicut ptãs hui⁹ sectæ de q̃ loq̃mur, ꝓut in historijs põt haberi, ita nec fuit aliq̃ idololatria intãtũ du rãs. nã vna specie idololatriæ supata seu destructa p aduersarios suæ gentis alia species idololatriæ, s. alteri⁹ gentis supantis insur gebat. Et sic licet deus multo tempore idololatriã sub rõne gene ris ꝓmitteret, nullã tñ speciem idololatriæ diu tolerabat, sed vnã p aliã puniebat. Et iõ q̃n Romanũ imperium, vtoẽs nationes sibi subiugaret, oẽs spẽs idololatriæ recepit, vt in historijs Scholasti-cis legiť de phano Pantheon. tunc de⁹ oẽs hmõi idololatriæ spẽs p Christũ & ei⁹ doctrinã destruxit, ꝓut fuit ꝓphetarum Dañ. ij. c. q̃ lapis. s. Christ⁹ absciscus sine manib⁹. i. absq̃ hũana potestate. ista tuã. i. idolotriã diminuit, q̃ ad oẽs ei⁹ spẽs, ꝓut largi⁹ fuit decla ratũ in additiõe Danielis ca. supradicto ī q̃ respõsiõe ad primum argumentum. Et sic patet ratio quare ista secta nefanda de qua loquimur in propria specie & ritu in tot tẽporib⁹ pdictis plus q̃ aliqua species idololatriæ tolerať, nã in ista est infidelitas sine idolotria, ī alijs vero præcedẽtib⁹ fuit idolotria cũ ifidelitate

P idololatriæ

Additio Apocalypsis Cap. XIII. Additio

E idololatriæ aũt punitio zelo diuino subiacet, q̃ de⁹ feruẽti⁹ & ce-
Sed'a ratio leri⁹ punit q̃ alia pcta, vt dictũ ẽ. ¶ Sed'm ꝟ oĩ q̃ differt ista se-
cta ab alĩs pcedẽtib⁹, est, ꝙ pcedentes vt cõiter cogebant fideles
ad adorandũ seu thurificandũ idolis. vt patet in Daniele de trib⁹
pueris: & libris Machabæorũ, & mlto freq̃nti⁹ & clari⁹ i legẽdis
apsorũ & martyrũ: q̃ p tyrannicã potestatẽ multipliciter torque
bant, vt cultũ idols pstarent, sup quę inumerabilia tormẽta pa-
tiebant vsq; ad sanguinis effusionẽ. Tenentes vero istã sectã Sara
cenicã cõiter, vt in pluribus nõ cogunt fideles ad apostatandũ.
Nam in Alchorano præcipit, put habet i pdicto tractatu, ꝙ oẽs
hoĩes non recipiẽtes legẽ suã occidant, nisi soluãt tributum. Ex q̃
patet ꝙ per solutionẽ tributi soluunt ab hac coactione. solutio
aũt tributi supiorib⁹, etiã si sint infideles licita est, dicẽte Christo
Lu. xx. Reddite q̃ sunt Cæsaris Cęsari. Qd' aũt Saraceni nõ cogũt
fideles ad apostatãdũ in fide, est manifestũ p expientiã. nã in ptib⁹
Aegypti & Iudææ & in cęteris cõfinibus cõmorant fideles Chri
stiani, & etiã in ptib⁹ Turciæ & alĩs regionib⁹ orientalib⁹ pmit-
tunt fideles Christi nõ solũ ad habitandũ, sed etiã ad habẽdũ pua
monasteria & aliq̃ oratoria. Manifestũ est em̃, ꝙ in sctõ sepulchro
Ierosolymis, & in ciuitate Bethleẽ sũt monasteria fratrum mino
rũ deotẽ viuẽtiũ: & in Turcia & alĩs ptibus orientalibus sũt mo
nasteria pdicatorũ religiose viuẽtiũ: & in mõte Sinai vbi lex Mo-
saica fuit data, & corpus beatæ Catherinæ requiescit, sunt multi
monachi deo seruientes sub regula sancti Basilĩ, & ego vidi aliq̃s
habẽtes breuiaria, & aliquos libros canonis in lingua Chaldaica,
& celebrantes missas suas sub ritu ecclĩæ, licet cũ aliquib⁹ alĩs ce-
remonialibus differẽ. ĩs, q̃ nõ variant substantiã celebratiõis. Pa
triarcha etiã Alexandrin⁹ qui fidẽ catholicã tenet, licet ab ecclĩæ
vnitate p viarũ discrimina aliqualiter deuiet, est tñ i illa ciuitate
magna q̃ dr Alchayra fũgẽs officio pñiarchat⁹, put oẽs veniẽtes
ab illis ptibus testant, cũ tñ i illa magna ciuitate cõmunit̃ pñidet
Soldan⁹ q maxim⁹ est inter Saracenos, & nõ solũ pmittit pñiar-
chã pdictũ i pdicto officio, sed etiã ipm honorat & pmittit ꝙ re-
gat oẽs fideles cõmorãtes i ptib⁹ Aegypti, Alexandriæ & Dama-
sci & Ierusalẽ, q̃ qdẽ fideles sunt i magna multitudine. Et sic patet
rõ q̃re ista secta licet mala & pnitiosa, nõ tñ fidelib⁹ nociua nec pi
culosa sicut aliæ sectę pcedẽtes, q̃ conabant cogere Christianos ad
apostatãdũ de fide & negando Christũ: vñ nimirũ si diuti⁹ tolere
F tur q̃ sectæ erroneę pcedẽtes. ¶ Sed forte contra pdicta diceret, ꝙ
licet ista secta cõmuniter nõ cogat fideles ad recedẽdũ à ꝟtate fi-
dei, tñ supprimit eos vehemẽt, ita ꝙ viuũt ĩ eos q̃si sub iugo ca-
ptiuitatis & seruitutis. Itẽ pdicti q̃tidie mouẽt bella cõtra Christi
anos, & multos occidũt & captiuãt & termios eorũ & terras de-
uastãt, ex qb⁹ vr, ꝙ pro honore noĩs dei nõ tatũ debuissẽt tolera
ri. ¶ Ad primũ dicẽdum, ꝙ viuere abiectẽ & sub iugo seruitutis
Ecclesiæ p nõ diminuit aliqd de ꝟtate ecclĩastic̃ dignitatis. nã vt ait Hila-
prietates ri⁹ in. vij. de trini. Hoc habet ꝓpriũ ecclĩa, vt dũ psecutionẽ patiẽ
floret: dũ opprimit, crescit: dũ cõtẽnit, psistit: dũ lędit, vincit: dũ
arguitur, intelligit: tunc stat, cũ superari videt. hęc ille. Ex quo pa
tet manifestẽ, ꝙ veritas ecclĩastic̃ dignitatis nõ cõsistit in pspe-
ritatibus mũdanis, dicẽte Christo Ioh. xvij. g. Regnũ meũ nõ est de
hoc mũdo: sed pot⁹ in aduersitatibus mundanis, p noĩe Christi
tolerãdis. Qd' etiã ex pcessu primitiuę ecclĩæ i bonis spũalib⁹ po
test hr̃i. Manifestũ est em̃, ꝙ in ecclĩa primitiua â tpe apsorũ vsq;
ad tẽpus Siluestri papæ, quãdo nulla ptãs mũdana erat apud fide
les, tũc ecclĩa maxime psperabat in spiritualibus. florebat em̃ in
freq̃ntib⁹ triũphalib⁹ martyrĩs, quãdo p fide Christi sustinenda
sĩmi põtificis & alĩ plati & viri religiosi & etiã simplices vtriusq;
sexus, p Christi noĩe gaudẽter tormẽta & rabiẽ tyrannorum vsq;
ad mortẽ acerbissimã sustinebãt. Ex quib⁹ manifestabat, ꝙ ꝟtutes
diuinæ. s. fidei & spei & charitatis, ptũc in ecclĩa, q̃ sũt vera & ma-
xima bona spũalia, maxime abundabant: qñ autẽ in, pcessu tpis fi
deles magnas ptates seculares obtinuerũt, tũc pdictæ virtutes &
si p miscdiã diuiã nõ ex toto defecerũt, nõ tñ sub eodẽ vigore cõ
muniter repiunt sicut i primitiua, vt est manifestũ. Inter infideles
etiã cõmorãtes his tpib⁹ in ptib⁹ vltra marinis, multi reperiunt
deuotiores q̃ in istis partib⁹, qd' satis patet ex magna patiẽtia eo
rũ in tolerandis opprobrĩs & iniurĩs Saracenorũ freq̃nter pro
Christi nomine. Ad scdm vero dicẽdũ: ꝙ scdm Au. in. xiij. de tri
ni. ca. xvj. & allegat̃ à magistro. j. di. xlvj. Mala quę ab iniquis in-
fidelibus fideles piẽ pserũt, ipi. s. fidelib⁹ vtiq; p sunt ad emẽdãda
pcã, vel exercendã, pbãdãq; iusticiã. hæc ille. Vñ in huiusmodi
debellatiõib⁹ Saracenorũ qñq; de⁹ opat̃ infligẽdo pœnã Christi-
anis, ppẽ mlta pcta q̃ ab eis cõmittũt, & i talib⁹ Saraceni reputan
di sũt vt flagellũ dei & virga furoris eius, put Isa. x. & sic talia p
prie fiũt ad emẽdanda pcta. Qñq; vero ad exercẽdã, pbãdamq; iu
sticiã, nã deus qui sine testimonio suę bonitatis nullum tps reliqt
Iãguẽtibus seu tabescẽtib⁹ pdictis principalib⁹ ꝟtutib⁹, puidit ec
clesiæ
Iesiæ suę dãs ei & reges & prĩcipes, q̃ viriliẽ & fortissimẽ sępe cõtra C
aduersarios fidei p modũ bellicũ & militarẽ strennue pugnãt, pro-
ut patet i historĩs Germanorũ & Gallorũ & alioꝝ orthodoxorũ
Europæ principũ, & pstertim i historĩs Hispaniæ, in quib⁹ habet,
ꝙ serenissimi reges antiq bonæ memoriæ multa certamina & va
ria bella dñi cõtra Saracenos hmõi exercuerũt, & multas ciuitates
& regiones de manibus hostiũ crucis recuperauerẽt ad laudem dei
& honorem ecclesiæ. Vnde & hodiernis tpibus, s. in prima Iulĩ s. Christianoꝝ
anno dñi. M. cccxlj. anni pñtis suprascripti, illustrissimus rex nr̃ rũ victoria
Iohanes cũ magna ptãte regni sui, licet non totã itrauit terram Sa
racenorum vsq; ad ciuitatẽ metropolim. s. Granata, vbi rex eorũ
residebat: vbi ꝓpe illam bellũ iniuit cũ magna multitudine Sara-
cenorum: in quo bello suffragãte diuina clementia & btã virgine
intercedente cũ btõ Iacobo patrono nr̃o, totã illã multitudinẽ de
uicit, & vsq; ad portas ciuitatis fugauit: occisis de inimicis crucis
Christi plusq; quinq; milib⁹. & nisi solis occasus supuenisset, mul
to maior fuisset eorũ ruina. Ex q̃ magnæ deo laudes referendæ sũt,
& gr̃arũactionem superantes dei sui clementia circa hoc maiora &
viciniora saluti p serenissimũ regẽ nostrũ pfatũ fienda. Ex quibus
patet: ꝙ sicut olim cõtra idololatras feroces, qui cogebant fideles
ad recedendũ à cultu diuino, & ad idola adorandũ, deus disposuit
martyr̃ cõstãtiã, p quã oñderet firmitas fidei ecclĩæ erga deum, sic
cõtra falsos Saracenos i armorũ potẽtia cõfidentes, puidit de po-
tentib⁹ & fortissimis principib⁹, p deo strẽnue militantibus, i q̃ di
uina puidẽtia q̃ i sui dispositione nõ fallit, se oñdit fideliũ iuste &
piẽ gubernatiuã. ¶ Tertiũ verõ, i q̃ differt ista secta à pcedentibus Tertiarõ
est, ꝙ pcedẽtes sectę idolatrar̃ dignitatẽ Christi i oĩbus & p oĩa
denigrabãt, negãtes nõ solũ ei⁹ verã deitatẽ, sed etiã eius bonitatẽ
seu virtuositatẽ humanam, asserentes ipm fuisse seductorem & ma
leficum & hmõi. vñ cũ viros iustos & fideles ad recedendum ab ei⁹
fide cogebãt, deridebãt eos per crucẽ & passionẽ Christi, dicentes,
quõ inter deos debet cõputari & tãq; deus coli, qui seipsam nõ po
tuit saluũ facere? in q̃ cõueniebãt cũ Iudæis Christũ improperanti
bus, q̃ qdẽ blasphemia Christi cõiter inuenitur in legendis sancto
rũ martyrũ. q sub tyrãnica ptãte Romanorũ & Persarũ & aliorũ
tyrãnorũ post passionẽ Christi martyrio sũt coronati. Secta verõ
ista hoc nõ facit. Nã vt dictũ est. supra. in. iĩ. arti, licet deitatẽ Chri
sti negat, q̃ est summa & ineffabilis excellẽtia diuinæ personę, conce
dit tñ ipm fuisse excellẽtissimũ sup oẽs creaturas mũdi, vt dictum
est. Vñ nõ mirũ si cõtra istã sectã tolerabilius se habeat diuina iu-
sticia, diuti⁹ eã sustinẽdo q̃ alias pcedẽtes Christũ hoĩem vitupe- H
rantes. Et attẽdendum, ꝙ circa finẽ mũdi Antichristus surget, put
ĩ. Thes. hr̃. ĩ. ca. q oẽs psecutiones oĩm sectar̃ pdictarum excedet.
nã fideles nõ solũ coget ad recedẽdũ à cultu Christi, sed etiam ad
adorãdũ ipsũ Antichristũ tanq; deũ, vt ibidẽ. & iõ non solum dr̃
Antiapostolus & Antipropheta, sicut Mahumetus, vt dictum est,
sed etiã Antichrist⁹ tãq; cæteris magis Christo contrarius. Et ideo
sicut de⁹ disposuit cõtra psecutionẽ idololatrar̃ q̃ maior fuit q̃ Sa
racenorũ, vt dictũ est, martyres q fortissimi fuerũt in fide, intantũ
ꝙ mũdũ vicerũt, oĩa mundana tormẽta, p fide Christi sustinendo
iuxta illud: Hæc est victoria q̃ vincit mũdum. s. fides nostra. j. Io-
han. v. a. Sic cõtra psecutionẽ Saracenorũ disposuit reges, q licet i
fidei firmitate, nõ tantũ gradũ attingerent sicut martyres sẽti fuer̃,
tñ i fide stabiles, & i armorũ potẽtia deo strẽnue militãtes, in tantũ
ꝙ de ipsis potest dici, ꝙ per fidem vicerunt regna, licet non mũdũ,
vt habetur in additione ad Heb. xj. &. j. Ioh. v. & hæc fuit sufficiẽs
prouisio ad Saracenorũ malitiã refrenandam. sic etiã disposuit cõ
tra maximam persecutionem Antichristi secundũ aduentum suũ
pficiendum, vt cõtra summũ persecutorẽ summus insurgeret libe-
rator. Quibus consideratis patet ratio maioris & minoris duratio
nis harum sectarum, quę sumenda est ex maioritate seu minoritate
persecutionum earum. Nam quia persecutio Antichristi erit ma-
xima, ideo erit breuissima, iuxta illud Marci. xiij. c. Et nisi breuiasꝫ
set dominus dies illos, non fuisset salua omnis caro. Et pari ratio-
ne, quia persecutio Saracenorum inter cæteras est minor, vt patet
ex prædictis tribus differentĩs, ideo eius duratio est valde longior
cæteris. Et quia persecutio idololatrarum fuit quasi media inter
eas, ideo eius duratio est quasi media inter duratiões prędictas, &
hoc loquendo de duratione in communi, non attingendo ad mẽ-
suram temporum exquisitam: quia hoc esset inquirere de tempo-
rib⁹ & momentis, q̃ pater posuit in' potestate sua, Act. j. a. in quib⁹
omnibus maximè reluceat sapientia diuina, q̃ vincendo maliciam
diabolicã pariter & hũanam, attingit à fine vsq; ad finẽ fortiter, &
disponit oĩa suauiter, Sap̃. viij. a. q̃ qdẽ sapia nos dignetur suauiẽ
disponere nunc per gratiam, & in futuro per gloriam, Amen.

¶ Additiones Pauli episcopi Burgẽ. ac Rreplicę magistri Mat
hiæ Dorink super Apocalypsim finiunt.

17 A ET ui. & ecce agn⁹ sta. Ostensa gra= Cap. IIII. uissima persecutione: quã patiet ecclesia ab Antichri sto & eius apostis, ad cõsolationẽ ostẽdit qualẽ habeat adiutorẽ, & qualẽ ipe habeat familiã. b ¶ Centum quadargĩta mi. In virginitate pfectissimos, in fide trinitatis ex quatuor mũdi ptibus collectos. c ¶ To nitrui. Quia terret eos q a ad cõsortium suũ venire suffugiũt. d ¶ Citharœdo rum. Quia ipsi, q ad hoc se instituerũt, vt extenderẽt sua corda deuota super li gnum crucis. e ¶ Citharizãtiũ. Qd ex officio habebant, ope iplebãt. f ¶ Et cã tabant. id est de integritate animæ & cor poris exultabunt. qd gaudium nunq̃ eis veterascet, sed semper est eis vt nouum. g ¶ Qui empti sũt. id est quos ad hoc vt essent virgines sanguis Christi eleua uit. h ¶ Ex oĩ primitiæ deo & ag. vt ex grege optim⁹ equus, vel ex fructi bus primitiæ. i ¶ Et uidi. Descripta ĩ pugnatione facta p duas bestias, suppoſi toq̃ auxilio agni & dignitate familię ei⁹ ostẽsa, subiũgit admonitio, vt ad hanc fa miliam accedant, & cõminatio vt ab illa alia declinent. k ¶ Alterũ. i. prædicato res qui sunt alterius à Christo. i. vicẽ eius exequẽtes. l ¶ Per mediũ cæ. Per com munẽ ecclesiã, quã verbis & exẽplis secũ ☞ trahunt

nomen eius &

Nicolaus de Lyra.

Diuisio B ET ui. Hic cõ Cap. XIIII. seq̃nter describitur prẽmiũ persecutionẽ Mahumeti su inẽtiũ. Et diuidit in duas p tes. s. in partem principalem & inciden talem, quæ incipit ibi: Et vidi alterũ an gelum. Circa primũ sciendum, q̃ sicut dicitur in chronica Hugonis Floriacẽn. circa finem imperij Eradij, Agareni q & Saraceni dicunt Mahumeto duce cœpe runt Aegyptũ & Aethiopiã grauiter in uadere. Sitr Homarus Mahumeti disci pulus Damascum & regionẽ Phœnicis, & Ierusalem totamq̃ Syriam occupauit & Antiochiam cõprehẽdit, & in his ter ris erant multi religiosi Christiani in cœ nobijs magnus ducẽtorũ trecẽtorũ & am plius monachorum in castitate viuentiũ quorum maior pars vel multi erãt virgi nes, & in illa persecutione p gladium Sa racenorum transierunt ad regnũ cælorũ Et hoc est qd dicit hic Iohãnes: a ¶ Et ui. & ecce agnus. i. Christus qui dicit agnus dei, Ioh. j. b ¶ Stabat sup. mõ. Sion. a. in ecclesia triumphante quæ dici tur mons Sion, Heb. xij. qui describitur hic stans eo q̃ adiuuit dictos martyres in tolerantia martyrij, sicut Act. vij. g. di citur de Stephano in agone posito, q̃ vidit Iesum stantem. quia stare proprium est adiuuantis in prælio, sedere vero proprium iudicantis, propter quod Mar. vltimo. d. describitur vt sedens à dextris dei. c ¶ Et cum illo centum quadraginta milia. In tanto enim numero vel circiter æstimantur prædicti occisi, p babiliter. d ¶ Habentes nomen eius &c. & per consequẽs spiritu ssancti qui est nexus amborum. e ¶ Scriptũ in fron tibus suis. per apertam & liberam confessionem. f ¶ Et au diui uocem &c. a. mul. id est multitudinis sanctorum, secun dum quod dicitur. j. xvij. d. Aquæ multæ populi multi. multitu tudo enim centum quadraginta quatuor milium magnifice lau dat deum de sua victoria & gloria adepta. g ¶ Et tanquam uocem tonitrui magni. in quo designatur magnitudo laus dis, non solum ex laudantium multitudine, sed etiam ex modo laudis & qualitate. h ¶ Et uocem quam audiui sicut ci tharœdorum citharizantium &c. Nam hæc laus est coram deo & angelis gratiosa. i ¶ Et cantabant quasi cãticum nouum. quia dicti laudantes sunt de numero sanctorum noui Testamenti. k ¶ Ante sedem. scilicet dei. l ¶ Et ante quatuor animalia & se. id est in præsentia sanctorum patriar charum & epiſcoporum in ęclis existẽtiũ. sicut dictũ est. ℟. iiij. ca. C m ¶ Et nemo poterat di. can. ex voto emẽ cõtinẽtiæ habue runt aliqd speciale in merito, & similiter habent in p̃mio, sicut & de quolibet sctõ confessore canit ecclesia: Non est inuentus simi lis illi, rõne specialis meriti. n ¶ Qui empti sunt de ter. sangui ne Christi. o ¶ Hi sũt q cũ. mu. non sunt coinq̃nati. Vel simpliciter integri tatem carnis tenendo, vel saltẽ post votũ castitatẽ seruãdo. p ¶ Virgines emẽ sũt. Virginitas emẽ in scriptura aliquãdo accipit strictẽ pro integritate carnis, alis quãdo magis largẽ, p cõtinẽtia, maximè voto consecrata. q ¶ Hi sequuntur a gnũ quocũq̃ ierit. qa sequunt Chri stũ nõ solũ p viã mandatorũ, sed etia cõ siliorũ. r ¶ Hi empti sũt ex oĩb⁹ pri mitię. i. gratiosi, sicut primi fruct⁹ sunt magis delectabiles. s ¶ Et in ore eorũ nõ est inuentũ mendaciũ. Nam veri tatem fidei confessi sunt omnino & con stanter. t ¶ Sine macula emẽ sũt an te thronũ dei. Nam si aliquam macu lam contraxerant, purgata fuit virtute sui martyrij. v ¶ Et uidi alterũ an gelum. Hæc est pars incidẽtalis, in qua describitur quędam infidelium cõuersio mirabilis quę contigit circa illa tempora Sanctus emẽ Bonifacius missus fuit à põ tifice Romano ad p̃dicãdũ fidem catholi cam Gentilibus Thuringię, Austrię, Fri siæ, in qua legatione multos valde cõuer tit ad Christũ, & hoc est qd dicitur: Et ui di alterum angelum. id est sanctũ Bo nifacium. nam angelus interpretatur nũ cius. Ipse vero fuit nuncius verbi diuini, vt dictum est. x ¶ Volantem per medium cæli. Nam velociter & D prompte executus fuit officium sibi iniũ ctum. y ¶ Habentẽ. in corde & ore.

⇝ Euangeliũ

Moraliter. a ¶ Et uidi. Istud expo nitur de Christo suscipiente animas iter fectorũ ab Homaro successore Mahume ti. Moraliter potest exponi de pio ponti fice Christi vicario, qui dulciter fouet & nutrit obseruantes castitatem, quę est q̃d dam martyrium specialiter in iuuenib⁹, & maxime quando firmatur per votum solenne. & sic dicitur: Et uidi & ecce agnus. id est pastor pius. b ¶ Stabat supra montem Sion. id est ecclesiam militantem, de qua dicitur Psal. lxxxvj. a. Diligit dominus super omnia taberna cula Iacob. c ¶ Et cum illo cen tum quadraginta quatuor milia. id est vniuersi continentes voto solenni. ideo subditur: d ¶ Habentes nomẽ eius, & nomen patris eius scriptum &c. in quo designatur firmitas conti nentiæ per votum solenne. f ¶ Et audiui uocem de cælo &c. per quod significatur laus deo ac cepta. h ¶ Et uocem quam audiui quasi citharœdorũ citharizantium in citharis suis. Est autẽ cithara figuræ trian gularis, per quod significatur fides trinitatis, sine qua laus nõ est deo grata. i ¶ Et cantabant quasi canticum nouum. ad ẽ pertinens ad nouum Testamentum. k ¶ Ante sedem. id est ad honorem dei & omnium sanctorum, & non ad laudem ho minum. m ¶ Et nemo poterat dicere canticum nisi &c. quia continentes habent aliquod meritum speciale, quod non habent alij. o ¶ Hi sunt qui cum mu. Hoc põt intelli gi simplr sc̃m oẽ tps, & sic est virginitas propriẽ. Alio mõ à tẽ pore voti cõtinẽtię, & sic põt dici v̊ginitas largẽ. q ¶ Hi se. ag. s. mẽte & corpe, fide, & ope. r ¶ Hi empti sunt ex oĩ. pri. id ẽ gratiosi i conspectu dei, sicut primi fruct⁹ sunt alijs magis grati. v ¶ Et ui. al. an. hoc ad literã dr̃ de sctõ Bonifacio, qui missus à papa p̃dicauit pplo Thuringię, & Austrię, & Frisiæ, & multos cõuertit ad dñm. Moraliẽ aũt põt exponi de q̃libet prædicatore magnũ fructũ faciẽtẽ, ideo subdit: x ¶ Volante per medium cæ. i. pmpte discurrentẽ ad p̃dicãdũ verbũ dei. y ¶ Habentẽ euã. ęter. i. prędicationẽ ad æternitatem gloriæ perducentem.

Cap. XIIII.

a ¶ Christus pro nobis im molatus.

a ET uidi & ecce agnus stabat supra montẽ b Sion, & cum illo cen tum quadragintaquatuor milia, ha

a ¶ Vt adiuuans.

b ¶ i. ecclesiam virtutibus celsum & deũ contemplantẽ.

a ¶ Tales quales fuerunt. b ¶ Quia Christiani vocabuntur c ¶ Quia dij dicentur.

bentes nomẽ eius, & nomen patris eius scriptum in frontibus suis. Et

a ¶ Indelebiliter. b ¶ Qui in manifesto continentur.

a ¶ Desiderium vel admonitionem. b ¶ Ab his qui cum eo erant.

audiui uocem de cælo tanq̃ uocem aquarum multarum, & tanquã uo cem tonitrui magni, & uocem quã audiui sicut citharœdorum cithari zantiũ in citharis suis. Et cantabant quasi canticum nouum ante sedem & ante quatuor animalia & senio res, & nemo poterat dicere canticũ, nisi illa centum quadragintaquatu or milia, qui empti sunt de terra. Hi sunt qui cũm mulieribus non sunt coinquinati, virgines enim sunt. Hi seq̃untur agnum quocunq̃ ierit. Hi empti sunt ex omnibus primitię deo & agno, & in ore eorum non est inuentũm mendacium. Sine macu la enim sunt ante thrônum dei. Et uidi alterum angelum uolan tem per medium cæli, habentem

a ¶ Id est in præsentia eorum in quibus sedet.

a ¶ i. prædicatores. b ¶ i. iudices.

a ¶ i. de integritate sua gaudere.

a ¶ Nisi illi virgines.

a ¶ Ideo quia de terra estis ne desperetis.

a ¶ Cum aliquibus fordibus mundi. vel ad literam.

a ¶ Verbi. ¶ Operatione.

a ¶ In illis inuenitur in quibus manet.

a ¶ Patri. ¶ Christo. a ¶ Etsi aliquando fuit.

a ¶ Minorem. ¶ A terrenis se remouentem. ¶ Ex con iuncto officio.

a ¶ Ante deum iudicem.

audiui uocem de cælo &c. per quod significatur laus deo ac cepta. h ¶ Et uocem quam audiui quasi citharœdorũ citharizantium in citharis suis. Est autẽ cithara figuræ trian gularis, per quod significatur fides trinitatis, sine qua laus nõ est deo grata. i ¶ Et cantabant quasi canticum nouum. ad ẽ pertinens ad nouum Testamentum. k ¶ Ante sedem. id est ad honorem dei & omnium sanctorum, & non ad laudem ho minum. m ¶ Et nemo poterat dicere canticum nisi &c. quia continentes habent aliquod meritum speciale, quod non habent alij. o ¶ Hi sunt qui cum mu. Hoc põt intelli gi simplr sc̃m oẽ tps, & sic est virginitas propriẽ. Alio mõ à tẽ pore voti cõtinẽtię, & sic põt dici v̊ginitas largẽ. q ¶ Hi se. ag. s. mẽte & corpe, fide, & ope. r ¶ Hi empti sunt ex oĩ. pri. id ẽ gratiosi i conspectu dei, sicut primi fruct⁹ sunt alijs magis grati. v ¶ Et ui. al. an. hoc ad literã dr̃ de sctõ Bonifacio, qui missus à papa p̃dicauit pplo Thuringię, & Austrię, & Frisiæ, & multos cõuertit ad dñm. Moraliẽ aũt põt exponi de q̃libet prædicatore magnũ fructũ faciẽtẽ, ideo subdit: x ¶ Volante per medium cæ. i. pmpte discurrentẽ ad p̃dicãdũ verbũ dei. y ¶ Habentẽ euã. ęter. i. prędicationẽ ad æternitatem gloriæ perducentem.

trahũt.a ¶Euangeliũ æter.i.p̃dicationẽ æterna ,pmittẽtẽ cõ
E plẽtes ad æternita tẽ ducẽtẽ. b ¶Timete dñm & da.Bene ope
rando,& bene de eo annũciando,vt p vos gloriosus appareat.
c¶Quia ue.Q.non deficiatis, qa nõ longo tempore patiemi
ni. d¶Et ali⁹ an.qa p̃dicatores sibi ñuicẽ succedũt. e ¶Ceci
dit.Bis positũ infinitatem significat.vel
valet,in quo oĩmodo destructio intelli
gitur. f ¶Vino iræ for.i.vitijs,& p̃ci
pue idololatria q̃ est dulcis pot⁹ peccan
tib⁹,qbus alios inq̃nat,& ne rectotrami
te gradianẽ,inebriãt, vñ debẽt eis ira dei.
Purũ vinũ bibiẽ dũ flagellat deus hic ad
emẽdationẽ,turbidũ dum inferẽ æterna
damnatio. g ¶Et ang.ter.Tres ponit
pro fide trinitatis cum tria hæc in eadem
p̃sona possint cõsiderari. h ¶Qui mi
xtum.Q.qui non corrigitur vindicta
eius ad correctionẽ data,punietur ẽterna
pœna. i ¶In calice.Calix vindicta dei
†omnia q̃ vbi desup merũ qd' ad correctionem hic
in eis sunt vindicat, subtus fex.i.dãnatio in vltimis
bibẽt impĩj.de vino ergo.i.defece:qd' vi
nũ qa vult ad compationẽ meri ostẽde
re turbidum, addit quòd mixtum est.
k¶Et fumus tor.Qd' quẽdã de dãna
tione malorũ nũerat,nõ dicit,p dãnatio
ne describẽda:sed tm̃ ,p terrore iserẽdo il
lis q̃s deterret ab eorũ cõsortio.l¶Ascẽ
det in se.Cũ dicit,ascendit in secula:no
tat æternam pœnã continuari,vbi addit
Nec habent re

Nicolaus de Lyra.

✣a¶Euãge.ẽter.i.cuãgeliũ Christi.
qd' dr̃ æternũ.nã ei aliud non succedet.
b ¶Vt euãge.se.sup.ter.i.populis p̃
dictis in quib⁹ diuersificanẽ linguę saltẽ
F in aliquo.Et qa non solũ paratus erat p̃
dicare dictis ppĥis,sed oĩb⁹ gentib⁹ gene
raliter eũ audire volentibus, ideo subdit
Et sup oẽm gen.&c. c ¶Dicẽs ma.
uo.in quo notat efficacia prędicationis
suæ. d ¶Timete do. timore filiali.
e ¶Et date illi hono.sicut filĩ patri.
f ¶Quia uẽit ho.iu.eius.generaliter
in fine mundi,& singulariter i morte cu
iuslibet.nã in quali statu qnis moritur,
in tali iudicio p̃tabit. g ¶Et adora
te eum.qui est creator omnium,& non
idola vana. h ¶Et alius.Hic cõsequ
ter describit punitio persequentium Christianos.Et diuiditur in
Diuisio duas partes:qa primo describitur eorum punitio,sed'o huius oc
casione bonorum præmiatio ibi, Et audiui vocem.Circa primũ
sciendum q̃ Constãs nepos Eraclij cœpit impare anno dñi sexcẽ
tesimo.xliij.& psuasus à Paulo Cõstantinopolitano eo icidit i
hæresim Monacholitarum duplicem naturam in Christo negan
tium,& multos ecclesiæ ministros nõ assentiẽtes hæresi dictę gra
uiẽ afflixit,& in exiliũ relegauit.Propẽ qd' sctus Marti ns papa cõ
uocato concilio dictã hæresim cũ suis fautorib⁹ dãnauit:propter
qd' in Constantinopolim fuit ducẽ⁹,vt assentiret dictę hæresi,qd'
renuens in exilium fuit missus & ibidem mortuus,& de hoc expo
nunt aliqui locum istum:cum dicit:Et aliusange.i.papa Marti
nus. i ¶Secutus est dicens.dictam hæresim condemnando.
k ¶Cecidit ce.Ba.i.imperiũ Grecorũ qd' fuit magnũ. nã im
peratore in hęresim cadente,vt dictũ est:multi alij similiter cecide
runt.& qa hoc erat cõfusibile,iõ vocat imperiũ illud Babylon,i.
In Leonẽ ec cõfusio.dicit autẽ hic bis,cecidit:ppẽ duplicẽ casũ.s. pñarchæ &
clesiastica impatoris.¶Itẽ sciendũ,q̃ sic dicitur i chronica Sigisberti:Leo
censura qui post Theodosium sumpsit imperium cœpit imperare anno
domini septingentesimo.xvij.& imperauit annis,xxiij.& anno
imperij eius,xij.papa Grego.iij.præfuit ecclesiæ,& Leonem hæ
resi deprauatum redarguit.& de consilio Romanorum ei vecti
galia denegauit,& ne percussura sui numismatis reciperetur or
dinauit,& q̃ eius effigies de ecclesia tolleretur:& ne nomen eius in
missarum solẽnĩs recitaretur,& secundum hoc exponitur ab eis
qd' subdit: l ¶Et an.ter.i.papa Gregorius. m ¶Dicẽs uo.
ma.in quo notatur ordinationis suæ autoritas. n ¶Si quis
ad.be.Leonẽ bestialiter viuẽtẽ,deferendo ei honorem impialem
o¶Et ima.eius.quam fecit de ecclesia remoueri,vt dictum est.
Et acce-

a ¶Et hoc ideo habebat.

a euangelium æternũ,ut eũangeliza a b
a ¶.i.morantibus in contemptu mundi. b ¶scilicet omnimodam diuersitatem illorum,qui in terrenis demorãtur.
ret sedẽtibus super terram,& super
omnem gentẽ & tribum, & linguã,
a ¶Persuasione.
b & populũ,dicens magna uoce: Ti c d
a ¶Casto amore. b ¶Non illas bestias c ¶Vel claritatẽ.
mẽte dominum,& dãte illi honorẽ, e
a ¶Faciendo vos sibi conformes.
c quia uenit hora iudicij eius,& adõ f g
a ¶Etsi timeris defectum, petite ab eo subsidium.
rate eum qui fecit cælum & terram,
d mare †& fontes aquarum. Et alius h
a ¶Secundum diuersam annunciationem.
e angelus secũtus est eũ,dicens: †Ce i k
a ¶.i.omnes confusi in vtijs. b ¶Pro multitudine vel superbia.
cidit cecidit Bãbylõ illa mãgna,quę
a ¶Prauo dogmate munita.
f à uinõ iræ fornicationis suæ potauit
¶Gentiliter viuentes.
g omnes Gentes. Et angelus tertius l
¶Non timidus.
secutus est illos,dicẽs uoce magna: m
a ¶Id est Antichristum.
Si quis adorauerit bẽstiam & ima n
a ¶Id est sibi conformem fecerit. b ¶Signũ nominis eius.
ginẽm eius, & acceperit charactẽrẽ o p
a ¶Qui eum confitentur. b ¶Qui opere mutatur.
in frõnte sua aut in mãnu sua, hic bi q r
a ¶Sicut Babylon. b ¶De æterna damnatione.
c ¶Quod iratus deus propinat.
h bat de uinõ iræ dei, qũod mixtum
i est mero in calice iræ ipsius,& cru s
a ¶.i.fœtore. b ¶Vt visa eorum claritate tabescat.
ciabitur igne & sulphure in cõspe
ctu angelorũ sanctorũ,& ante con
¶.i.tenebrositas. t
k spectũ agni: †& fumus tormentorũ
¶Perseuerabit.
l eorũ ascendet in secula seculorum.

p ¶Et acce.cha.confitendo eũ manifestẽ iperatorẽ. q ¶Aut G
in ma.sua.accipiẽdo numisma eius charactẽre figuratũ. r ¶Hic
bi.de ui.irę dei.pœnã excõicationis & aggrauatiõis incurrẽdo.
licet aũt hæc expositio ,pbabilis videat, qa tñ añ imperatorẽ Cõ
stãtẽ fuerũt imperatores alij tm̃ vel magis hæresi deprauati,vt pa
tet ex supradictis,videl minus conuenien
ter expositũ qd' dr̃ supra s. de eius casu:
Cecidit Ba.i.imperiũ Græcorũ prædicto
maximè cũ ei⁹ filio Cõstantino ecclias diru
ptas repauerit,& cõtrahęresim Monacho
litarũ insurrexit.vñ & vniuersalẽ synodũ
in Cõstãtinopoli congregauit,ducẽtorũ
octogintanouẽ eporũ q duas naturas eẽ
ĩ dño Iesu Christo cõprobauerũt & osten
derũt.Sicr qd' subdit de Gregor. papa &
Leone iperatore,q̃ accipiẽs leonis numis
ma.Bi.de ui.iræ dei.excõicationẽ icur
rẽdo,videl min⁹ cõuenienter dictũ, quia
subdit: s ¶Et cru.ig.& sul. p qd' itel.
ligi videt pœna gehennæ,q̃ est ẽterna.vñ
subdit: t ¶Et fu.t.& sic nõ videt loq de †Ps.54.a.
pœna excõicationis,seu cor pal' incendrĩ, Aã.24.c.
quã cõtigisse dicũt Cõstantino filio Leo, †Ma.2.c.
nis,q ministrorũ ecclię fuit maximus per lere.9.a.
secutor. ,pter qd' saluo meliori iudicio Ia.28.a.
videt lra ab illo loco:Et ali⁹ angelus,&c.
Mahumeto & eius sequacibus exponẽda
de q̃rũ psecutione cõtra Christianos añ se
cerat mentionẽ:& eorũ pœnã nõ dixerat
& iõ Iohãnes describit hic cõsequẽ eorum
punitionẽ.& prio q̃tũ ad pœnã tpalẽ.se
cũdõ q̃tũ ad pœnã æternã,ibi: Et tertius
angelus.Circa primũ dicit, Et ang.i.san
ctus Iohãnes loq̃ns: Secu.ẽ. hoc nõ referẽ
ad ptẽ imediate p̃cedẽtẽ,sed ad p̃cedẽtẽin
q̃ locus fuerat de centum q̃dragintaq̃tuor
milibus interfectis ,p Christo à Saracenis H
dicẽs eorũ punitionẽ tpalẽ. Cecidit Ba.
i.gẽs Babylonica:nã lex ei⁹ est cõfusiõib⁹
plena,qa ibi laxat vita voluptuosa, q̃ vi
ta pecudũ dr̃.j.Eth.& etiã ,pter cõfusum
,pcedendi modũ:nã inordiatè traditur:&
idem frequenter & inutiliter repetit, nec
ratione vl scriptura autentica fulcitur, vt
patet illam intuenti. Illa ma.nã gens i lla
in breui fuit mltũ mltiplicata & dilatata.
Dicitur autem cecidisse,quia circa tempo †Ja.29a.
ra illa conflixit cũ Romanis,in q̃ cõflictu
tres Amirei Saracenoꝝ cũ multis alijs sũt
perempti,vt hr̃ in Chronica Sigisberti.
Quæ à ui.iræ forni.suę po.o.Gẽ.Hyperbole est,ad designãdũ
magnã multitudinẽ Gentiũ errore Mahumeti infectã. cõcidit eñ
carnis delectabilia,ad q̃ multitudo hoim est ,pna.Et t.an. hic cõse
quenter describit pœna eorũ æterna,cũ dr̃:Et ter.an.s.ad lr̃am:vl
aliquis prædicator sctũs contra Mahumeti sectam. Si qs ado.be.
i.Mahumetũ,vt dictum est ca.p̃cedẽti,vbi dictũ est de ei⁹ imagine
& de eius characteris acceptione. Hic bi.de ui.iræ dei.i. punie
à deo grauiter. Quod mixtum est mero. Dicitur autem punitio
dei vinum merum,quando;quis punitur temporaliter ad ei⁹ cor
rectionẽ:mixtum verò,quando post punitionẽ tpalem sequitur ẽter
na.sicut ẽ in ,ppositio,qa Saraceni puniti fuerũt morte tpali,vt p
dictũ est,& cũ hæc æterna.iõ subdit: Et cruciabi.ig.& sul.i.pœ
na gehẽnę. Et fumus tor. Nam illa pœna est ẽterna à parte post.
✣Nec ha

✣b ¶Vt euangelizaret se.super ter.nam p̃dicatio debet esse Moraliter
cõis omnibus. c ¶Dicens ma.uo. Ti.d.quia, prædicator priõ
& principalr debet ĩducere ppĥm ad cultũ diuinũ,& p cõsequns ad
destructionẽ idololatriæ,& oĩm ad ipsã ptinentiũ,ideo subditur:
h ¶Et alius an.se.est eũ di.Ceci.ce.Bã.quæ interpretat con
fusio.iõ significat idololatriã & ptinẽtia,& qa nõ solũ debet idolo
latriã,destruere oñdẽdo vilitatẽ culpæ,sed ẽt grauitatẽ pœnę.Iõ
sequitur: l ¶Et angelus tertius secutus est illos,dicens uo
ce magna: Si quis adorauerit bestiam &c. id est exercuerit
idololatriam vel aliquid pertinens ad ipsam. r ¶Hic bibet
de uino iræ dei quod mixtum est mero in calice irę ipsi⁹.
id est valde grauiter & æternaliter punietur: vt patet per literam
sequentem. Licet autem hic nominentur tres angeli, tamen istæ
tres denunciatiões vel prædicationes possunt vni & eidem prędi
✣ catori

a ¶Nec habet re. Q. Non mirum, si illi qui Antichristum ado-
A rauerit tpe ipsius punient, qa sui etiã p̃cedentes ministri eãdem pœ-
nã habebũt. b ¶Hic pa. san. i. hic debent patienter pati sancti, ne
vemant ad ꝛternam pœnam. c ¶Opera. i. mercedes operum quę
sequunt. Q. dũ ī mũdo erãt maiores tribulationes ad maiorem co-
ronã ꝛgruebãt: vñ adeo abiecti reputabã-
tur, sed iam nihil patientur. d ¶Et uid.
Ostensa remuneratione bonorũ, per qd̃
inuitabat ad consortiũ eorũ, supponit dã
nationẽ impiorũ, vt per terrorẽ ducat ad
idem propositum. e ¶Similem fi. ho.
Quia non iã vere erat filius hois. quia im-
mortalis. f ¶Angelus. i. sãcti, q vsq; huc
fuerãt infidelibus occulti in claritate ap-
parent iudicaturi, orãtes cũ desiderio, vt
deus separatiõem faciat bonorum & ma-
lorũ. g ¶Exiuit de tem. Exire dicunt
sãcti de templo, cũ iam apparent non qua-
les olim fuerant, sed q̃les in ꝛternum mã-
suri. h ¶Mitte falcem. i. iudiciariam
sentẽtiã à bõis malos separãtẽ. i ¶Quia
uenit ho. Quia iam est opportunũ, cum
completus sit numerus tuorum. k ¶Et
alius ange. Cum ostendisset deum po-
testatem iudicandi habentem à sanctis im-
plorari, & sic iudicium fieri, ostendit eãdẽ
potestatem sanctos habere, & Christum
vt iudicent imperare, & illos imperio o-
bedire. Alius angelus exiuit. id est
Christus qui occultus & vilis fuerat, ī fide

☞ libus claris

Nicolaus de Lyra.

☞ a ¶Nec habent re. Nam est con-
tinua, vt patet ex dictis ca. præce. & quia
secundum q̃ dicit Aug. vna cã quare per
mittuntur mali in hoc mundo est exerci-
tiũ bonorũ in virtute patientiæ: ideo sub
ditur: b ¶Hic patientia san. est. qa
B patientia Christianorũ multoties & mul-
tipliciter exercitata est per Saracenos.
c ¶Et aud. Pars ista ab aliquibus expo
nitur de morte qua quis moritur mũdo
p̃ religionis ingressũ. Nã illis tp̃ib⁹ quidã
vir potẽs deuotione ductus rexædificauit
cœnobiũ sãcti Benedicti apud castrũ Cas-
sinũ, qd̃ p Lõgobardos p̃ multos annos
añ fuerat destructũ: & ibidẽ seruiẽs suo exẽ
plo multos iduxit ad seruiẽdũ Christo. Tũc
etiã tp̃is multi nobiles in diuersis p̃tib⁹ re
licta pompa seculari ad seruiẽdũ Christo
habitũ religionis assumentes fuerũt mun
do mortui, de quibus sc̃dm istos dr̃: Bea
ti m. & etiã qd̃ subditur: Iã di. sp. ut re-
à la. su. Nam à labore vitæ actiuæ transi
erũt ad requiẽ contemplatiuæ: sed qa sic
morientes mundo nõ moriũtur in dño, p̃
prie, sed magis incipiunt viuere in ipso,
nec à laboribus bonis quiescunt, sed ma-
gis eos amore Christi assumũt. s. vigilias,
orationes, ieiunia & consimilia, ideo melius videtur dicendũ, qd̃
hic post punitionem malorum ꝛternam, describitur retributio bo
norum ꝛterna. sicut dictum est supra, vt sic opposita iuxta se posi
ta magis elucescant. ideo dicitur hic Iohanni: d ¶Scribe. tanc̃
rem notabilissimam. e ¶Beati mortui q in dom. i. in confessio
ne domini nostri Iesu Christi per palmam martyrij, quales fuerũt
centum quadraginta quatuor milia. de quibus dictum est cap. p̃c.
f ¶Amodo iam di. sp. i. scilicet sanctus qui cũ patre & filio est
vnus deus. exprimitur tamen hic specialiter: nam opera sunt meri-
toria per charitatem per quam spiritus sanct⁹ habitat in nobis, &
sic retributio mercedis quodã modo speciali attribuit ei. g ¶Vt
requi. à la. suis. nam in beatitudine appetitus totaliter quietat.
h ¶Opera enim illorum. meritoria vitæ ꝛternæ. i ¶Sequũ
tur illos. in beatitudine quam recipiunt pro ipsis. k ¶Et uidi.
Inchoata persecutione Saracenorũ, hic interponitur alia. s. Lõgo
bardorum, & hoc propter successionem temporis, cuius ordinem
Iohanes p̃sequit in hoc libro. Et diuiditur ī duas p̃tes: nã primò
Diuisio ponit à Longobardis ecclesiæ liberat o, sc̃dò plurium aliorum eã
persequen

a Nec habent requiem die ac nocte a
qui adorauerunt bestiam & imagi-
a ¶Similiter non habet re. b ¶Indiscrete aliquod si
gnum de prædictis.
nem eius: & si quis acceperit charactẽ b
¶. i. pro contuitu ꝛternæ pœnæ.
b rem nominis eius. Hic patiẽtia san b
a ¶Et eorum. b ¶Opere cõplent. c ¶De gemina dilectiõe
ctorum est, qui cũ custodiunt mãda-
a ¶Quia eum deum confitentur. b ¶Quasi illi miseri.
sed isti fœlices.
ta dei & fidẽm Iesu. Et audiui uo- c
¶In corde tuo & auditorum.
cem de cælo dicentem mihi: Scribe: d
a ¶Secuto. b ¶In confessione domini.
Beati mortui qui in dño† mori- e
a ¶Quando corpus & anima resoluuntur. b ¶A tem
pore resurrectionis. c ¶. i. tota trinitas.
untur. Amodo iam dicit spiritus, ut f
a ¶Amplius non patiantur. b ¶Eorum q̃ hucusque
passi sunt.
c requiescant à laboribus suis. Opera g
d enim illorum sequuntur illos. Et h i k
a ¶. i. sanctos, vel dominicam carnem. b ¶Christus
super sanctos sedet, vel diuinitas super humanitatem.
uidi, & ecce nũbem candidam, & sũ l
a ¶Dico. b ¶Quia iam impassibilis & immortalis.
c per nũbem sedentem similẽm filio m
a ¶In seipso vel in diuinitate. b ¶Ad similitudinem tri
umphantis. ¶Quia vicit diabolum per sapientiam.
hominis, habentẽ in capite suo cõro n
¶Potestate.
nam auream, & in manu sua falcem o p
¶A Christo- ¶In hoc q̃ seruus.
f g acutam. Et alius angelus exiuit de q r
¶Ad Christum.
templo, clamans uoce magna ad se- s t
a ¶Exercæ iudictum.
h dentem super nubem: † Mitte fãlcẽ v
a ¶. i. collige tuos. b ¶Quoniam consecrata est ne
quitia malorum, & iam non habet locum.
i tuã & mẽte, quia uenit hora ut me x
a ¶Vel venit. ¶Vel aruit.
tatur, quoniam mãturuit messis ter y
ræ. Et misit qui sedebat super nubẽ z
a ¶. i. separauit bonos a malis.
k falcem suã in terrã, & mẽssuit eã. Et a
a ¶Supradicti sancti aliud officium habentes b ¶Qualis
esset apparuit.
alius angelus exiuit de templo quod b
a ¶. i. de secreto loco. b ¶Sicut Christus.
est in cælo, habens & ipse fãlcẽ acu- c d
a ¶De loco secretiori in quo sancti.
tam. Et alius angel⁹ exiuit de altari, e f

perſequentiũ p̃cussio, ibi: Et post hæc vidi. Circa primum sciendũ C
q̃ anno dñi septingentesimo quinquagesimotertio, Astruph⁹ Lõ Afflictio
gobardorũ rex in Italia multũ afflixit ecclesiam, ppẽ qd̃ Stepha- Christiano
nus papa transijt ī Franciã quærẽs auxilium cõtra dictũ regẽ, qd̃ rũ p Astru
ipetrauit. & hoc describit in hac parte. Quæ diuidit in duas partes phum Lõ-
q̃ prio describitur hoc auxilium tpe Pi- gobardoꝝ
pini, secundo tempore Caroli magni filij regem.
sui, ibi: Et alius angelus. Circa primũ dr̃. Diuisio
Et uidi: & ec. nubem can. per quã in-
telligitur regnum Franciæ candidatũ præ
ceteris moribus & fide. l ¶Et super nu
bem sedentem. scilicet Pipinum regẽ.
m ¶Similem filio hominis. i. con-
formatum Christo in fide & iustitia, licet
hæc assimilatio fuerit valde longinqua.
n ¶Habentem in capite suo coron.
au. nam reges Franciæ ad literam aurea
corona coronantur. o ¶Et in manu
sua. i. potestate sua. p ¶Falcem acutã.
i. exercitum valde bellicosum, per quem
Pipinus multas & magnas victorias ha-
buit. q ¶Et alius angelus. id est papa † moriunt
Stephan⁹. r ¶Exiuit de templo. Ro- positiue.
manæ ecclesiæ. s ¶Clamans uo. mag. Etiam
i. deprecãs ex magno affectu. t ¶Ad se.
super nubem. id est Pipinum regem.
v ¶Mitte fal. tuam & mete. dirigen
do exercitus tui potentiam contra Astru
phum tyrannizantem. x ¶Quia ue. h.
ut meta. i. vt eius tyrannis per tuam po
tẽtiam tollatur. y ¶Quoniã matu. m.
i. ipse & exercitus obdurati sunt in sua ini
quitate. z ¶Et misit q se. super nub.
falcem suam in terram. Nã Pipinus
valida manu intrauit in Italiam, & mes-
suit terrã. nã cõtra Astruphum viriliter
pugnauit & reddere compulit btõ Petro
quæcunq; sui iuris erant. a ¶Et ali⁹ an
ge. Hic cõsequẽter describit auxilium ec
clesiæ contra Longobardos tempore Ca D
roli magni. Et diuidit ī duas partes: quia Diuisio
primò ponit auxiliũ Caroli. sc̃dò dilata-
tio cultus diuini. ca. se. Circa primũ scien-
dũ, q̃ anno dñi septingẽtesimo septuage- † Iohel. 3. c.
simoquinto Carolus rex Franciæ ad p̃ces
Adriani papæ intrauit Italiã cũ exercitu
forti cõtra Desideriũ Longobardorũ re-
gẽ ecclesiã multipliciter affligentẽ, quem
impugnãs tãdẽ cepit & secũ in Franciam
duxit: in q̃ Longobardorũ regnũ defecit.
& hoc est qd̃ dicitur hic: Et alius ange
lus. scilicet Carolus magn⁹. b ¶Exiuit
de templo. scilicet Nomonienſi, in quo
coronatus fuit, vt habetur in Chronica
Sigisberti. c ¶Quod est in cælo. mili-
tantis ecclesiæ, quæ frequenter cælum no
minatur in scriptura. d ¶Ha. & t. f. a.
i. exercitũ fortẽ, immo exercitu patris sui
fortiorem. e ¶Et ali⁹ an. i. papa Adria
nus. f ¶Exiuit de altari. ad quod
accesserat, p̃ missæ celebratione, vt deus vellet ecclesiã protegere.

☞ Qui habe

Moraliter

ꝛcatori conuenit conuenire, sicut dicit Glo. super locum istum.
c ¶Et audiui uocem. Quoniam opposita iuxta se posita magis
elucescunt: ideo⁹ post denunciationem punitionis peccatorum, hic
ponitur præmiatio sanctorum, cũ dicitur: d ¶Scribe: beati m.
q ín domino moriun. Est enim beatitudo status oĩm bonorũ
aggregatiõe perfectus, vt dicitur libro de consolatione. h ¶Opa
enim illo. sequuntur illos. Quia sc̃dm q̃titatẽ meritorũ seq̃
q̃titas præmiorũ. k ¶Et uidi & ecce nu. Hic literaliter p̃ duas
falces describuntur duæ punitiones tyrannorum ¶Moraliter aũt Modi duo
significantur duo modi, quibus puniuntur mali Christiani. prim⁹ punitionis
est p̃ excõicationem, qua præscinditur à communione eccl̃æ, p̃- Christiano
pter suã cõtumaciã, iõ dr̃: Mitte fa. tuam. & sequitur: y ¶Quo rum
niam aruit messis terrę. Per istam ariditatem significat induratio
siue contumacia, propter quam est communicatio ferenda. Secũ-
dus ỹ ò modus est p̃ exterminationẽ siue gladiũ materialem, & p̃-
tinet ad iudicem secularẽ. & de ista subdit: Et exiuit sãguis de lacu

Glos. ordi. Apocalypsis Cap. XV. De Lyra

libus clar⁹ apparuit,& veniens de altari,i.de loco secretiori, qđ E nūc̄ alīs sancti,s.cognit⁹ ab oīb⁹ deo cōsubstātialis. a ¶Mitte fal. Per messem terræ & uuas vineæ eorūdē malorū damnatio intelligit, sed tm̄ p vineā illos determinati⁹ habem⁹ q maiori stu dio mala opabāt, sicut vineæ, vt fructificet maior cura q̄ terræ ad hibet. b ¶Et mi. in la. Vñ pphera: La c⁹ vbi nō erat aq̄,i.refrigeriū. c ¶Et ex. Zach.9.c. san. Aeterna pœna p pcō sāguinis,non vinū qđ ī cellario dei ponit. d ¶Vsq; & aquam ad fre.d.vsq; ad ipos rectores iniq̄rū punicōdos.s. diabolos. e ¶Per sta. Oēs ludis mūdi.i.vitijs detētos, q vł simpłr in hoc sūt pfecti, qđ p sex habem⁹: vł pfecti ores, qđ p cētū: vł pfectissime qđ p mille

GLOS. ORDI.

vineæ ET uidi. In his Cap. XV. trib⁹ visionib⁹ supradictis,i. reuelatiōe mysteriorū, & dati one tubarū, & ī pugna mulieris cōtra diabolū à pricipio redēptiōis, p secut⁹ est ordinē vsq; ad diē iudicij: ī his vero trib⁹ seq̄ntib⁹ circa vltima tpa imoratt, qa de his pcedētib⁹ ī alīs diuinis scripturis dictū enucliati⁹: de illis ỹo parū & occulti⁹. In hac ergo qnta visione materia sūt septē angeli tenētes phialas, in qb⁹ cōtinēt plagę.i. destructiōes iniq̄rū q tpe Antichristi erūt, q̄ destructio maxie hortat pītes ad patiendū. In his trib⁹ visiōib⁹ tres dicit, cū q̄tuor sint supradictę. Sed omissa prima, q̄ fuit de correctiōe ecclīarū de alīs trib⁹ dicit, consideratione tm̄. g ¶Et mirabi. Mirū est hoīem habere tātā potestatē, vt alios possit damnare. h ¶Plagas se.i.oēm, exęcationē & destructionē illorū q tpe Antichristi erunt i ¶Qm̄ in il. Vere plagas habebūt, qa irā dei sup iniquos exercebūt, & vere nouissimas, qa in mūdo post eas nō inferet de⁹ alias. k ¶Tāquā m.i. baptismū, vbi fidei puritas exigit & hoīes à vitijs mūdātur. l ¶Habētes ci.i. mortificantes carnē, qđ de⁹ ei⁹ iūxit, vł qđ prior ipse fecit m ¶Canticū Moy.i. veterē legē. & est exultatio bene intelligētib⁹.i. spiritualit. Viæ.i.

Nicol. de Lyra.

a ¶Qui ha.po.su.ig.i. adīferēdum excōicatiōis & aggrauatiōis pœnā. Quælibet em̄ pœna nōie ignis aliqn designat Aliq libri habēt: Et aquā, sed nō est de textu, nec hī in libris correctis. b ¶Et clauo.ma. ex affectu magno, dēpcans Carolū vt ferret sibi auxiliū. c ¶Mitte falcē tuā acutā.i. exercit⁹ tui potētiā. d ¶Et uindemia botros.i. Lōgobardos, eorū auferēdo potentiā. e ¶Qm̄ ma. sūt uuę ei⁹. id est Longobardi sunt destructione digni. f ¶Et misit an.i. Carolus. g ¶Falcē suā.i. exercitus potentiam. Aliqui libri habent Acutam in terram, sed non est de textu. h ¶Et uindemiauit uineā ter. auferendo potentiam Longobardorū de terra Italiæ. i ¶Et misit in lacum iræ dei magnū. Nam regem deduxit capituum. k ¶Et calcatus est lacus extra ciuitatem. quia regem cum vxore duxit in exiliū extra terram suam, vt dictum est. l ¶Et exiuit sanguis de lacu &c. Nam in regis captione multi Longobardi fuerunt occisi. ¶Vsq; ad frenū equorū. nam ex sanguine occisorum freni militum Caroli fuerunt rubricati, sicut in talibus bellis solet fieri. n ¶Per stadia mille sexcenta. Nam fama huius victoriæ Caroli fuit longe lateq; diffusa scilicet per quatuor orbis partes, p numerum dictum designatas, eo quòd est numerus quadratus qui consurgit ex ductu numeri in seipsū, sicut quaternarius qui consurgit ex ductu binarij, in seipsum. nā bis duo sunt quatuor, & similiter nouenarius qui consurgit ex ductu ternarij. nam ter tria sunt nouem. Et sic est in propositio. nam mille sexcēta est numer⁹ cōsurgēs ex ductu quadragenarij in seipsū. q̄dragesies em̄ q̄dragēta faciūt mille sexcēta, vt patet cōsideranti, & sic p numerū p dictū designāt quatuor orbis partes.

ET uidi aliud signum. Descripta Longobardorum destructione, hic consequenter describit persecutio plurium persecutorum ecclesiæ. Et diuiditur in duas partes, quia primo proponitur hæc persecutio. secūdo subditur persecutionis executio, ibi: Et post hæc vidi. Prima in duas, quia primò describitur persecutio dicta, secundo subditur ex hoc laus diuina, ibi: Et vidi. Circa primum dicitur: o ¶Et uidi aliud si. Nam erat rei futuræ signatiuum. p ¶Magnum & mirabile. Nam persecutiones inimicorum ecclesiæ per hoc signatæ. faciæ fuerunt diuina virtute. q ¶Angelos septem. de quib⁹ postea singulariter dicetur cap. sequenti. r ¶Habentes septem plagas. id est virtutes à deo inferendi eas. s ¶Nouissimas. Non simpliciter, sed respectu temporis præteriti, sicut i Gene.xlix.a. dicitur: Congregamini, vt annunciem quæ ventura sunt vobis in nouissimis dieb⁹: & tamē illa sunt iam completa à magno tempore. t ¶Quoniam in illis consummata est ira dei. id est per illos posita est vindicta dei reprobis in effectu. Ira enim est appetitus vindictæ: ideo tunc cō summatur cum in effectu pōitur. v ¶Et uidi tanquam mare uitreum. Hic cōsequenter describitur laus diuina, quæ licet secuta fuerit persecutiones reproborum, tamen hic præmittitur executioni earum immediatè. frequenter enim prius facta ponuntur post in scriptura, & quia sancti in cælo pręuidētes pśecutiones istas locuti sunt antequam essent in effectu. Dicit igitur Iohannes. Et uidi tanquam mare uitreum. id est ecclesiam militantem, quæ sic nominatur ratione baptismi, vt dictum est supra. iiij. cap. x ¶Mixtum igne. sanctispiritus qui datur in baptismo. y ¶Et eos qui uicerunt bestiam. id est gentem Saracenicam hicp bestiam designatam, eo q̄ Mahumet⁹ cuius sectā renent, sic nominatur supra cap. xiij. z ¶Et imaginem eius. id est similes Saracenis. a ¶Et numerum nominis eius. adhærentes eis. Vel per numerum nominis eius intelliguntur infideles quicūq; Christo contrarientes & ecclesię. Nam nomen numeri eius supra positum est antemos, quod de principali significato signat contrarium, scilicet Christo, vt dictum est supra capi. xiij. in fine. Septem enim plagæ seu persecutiones sequentes sunt Saracenorum & eis similiū, & Christo & ecclesiæ contrariantium: vt patebit inferius prosequendo. b ¶Stantes. per vitę sanctitatem. c ¶Habentes citharas dei. Et per hoc intelliguntur gratiarum actiones in vniuersa ecclesia de victorijs sequentibus contra reprobos & infideles. Et quia ecclesiæ orationes partim accipiūtur de veteri Testamento, & partim de nouo. ideo dicit: d ¶Cantantes canticum Moysi serui dei. & canticū agni di. Ma. & m.s.o.t. Nam dictas victorias attribuerunt potentiæ diuinæ.

Iustæ & ve-

a ¶Q. bene poterat præcipere, quia poterat etiam dare. b ¶Id est æternam pœnam.

qui habębat potestatē supra ignem, a

a ¶Vel super dæmones & malos homines. ¶Imperio magno. b ¶..ad sanctos.

* & clamauit uoce magna ad eum b

¶Potestatem iudiciariam.

qui habebat falcem acutam, dicens:

a ¶.i. exerce iudicium. b ¶.i. separa maturos ut nequitia.

a Mittę falcem tuam acutam, & uin⁹ demia botros uineæ terræ, quoniam c d e

¶Quia malitia eorum completa est. b ¶Et talis impetrio. c ¶Scilicet bonorum coetus.

matūrę sunt uuæ eius. Et misit ăngelus falcem suam in tĕrram, & uindemiauit uineam terræ. Et misit in la f g h i

a ¶In terrenos qui iudicandi sunt.

b a ¶.i. in infernum, vbi multi tiram dei patientur. b ¶.i. puniti sunt in inferno positi.

cum dei magnum. Et călcatus est lacus extra ciuitatē, & exiuit sanguis k l

a ¶Quia pœna illa non erat purgatoria. b ¶Ecclesiam & congregationem bonorum, quæ est ciuitas sanctificata.

a ¶.i. vsq; ad rectores subditorum. b ¶Per omnes voluptuosos ludentes vanitatibus.

de lacu ūsq; ad frenos equorum per m n

a ¶Perfectos in malo. b ¶Mediocres & etiam minores.

stadia mille sexcēta. Cap. XV.

¶.i. figuram aliud significantē.

ET uidi aliud signum o

a ¶Quia qui significantur, in cælo conuersantur.

in cęlō magnum & p q r

a ¶Prædicatores.

mirabile, angelos septem habentes pla s

a ¶.i. iniunctas a deo sibi.

gas septem nouissimas, quoniam in t

a ¶Et cum illis angelis.

illis consummata est ira dei. Et uidi v

a ¶Quia in eo baptizatis spiritus sanctus datus est.

tanq; mare uitreum mixtum igne, x

a ¶Antichristum b ¶.i. conformitatē eius imitantes, vel vitā.

& eos qui uicerunt bestiam & imay z

a ¶Qui per hos non sunt decepti.

ginem eius, & nūmerū nominis eius a

a ¶Stant qui gratiam baptismi seruant integram.

stantes supra mare uitreū, habentes b c

¶Cum exultatione adimplentes.

citharas dei & cātates canticū Moysi d

a ¶.i. nouum Testa. b ¶Alios admonentes.

serui dei, & canticum agni dicentes:

Moraliter

Moraliter. o ¶Et uidi. Sequitur: q ¶Angelos septē h. plagas septem nouissimas, quoniam in illis consummata est ira dei. per quas significātur omnes pœnę in generali, quæ sunt peccatoribus infligendæ, eo quòd septenario numero vniuersitas figuratur. Et magis explicantur capitulo sequenti. Prę mittitur tamen laus iustorum de euasione dictarum pœnarum, & de diuinæ iustitiæ implerione, cum dicitur: v ¶Et uidi tanquam mare uitreum mixtum igne. Per quod significatur baptismus, eo quòd confertur in aqua & spiritusancto qui est ignis diuinus. c ¶Habentes citharas dei & cantantes canticum Moysi serui dei, & canticum agni dicentes: id est laudes diuinas de sua euasione & diuinæ iustitiæ impletione in malorum punitione. Et patet litera.

a ¶ Viæ.i. institutiones dei, per ꝗs nos ad deū, vel ipse ad nos venit, sunt iustꝫ: ꝗa vnicuiq; pro merito reddūt. & veræ: ꝗa pducunt ꝗ promittunt. b ¶ Iudicia tua ma. Quòd ꝗsdā eligis, ꝗsdā reprobas, vt cognoscāt fideles esse ex iustitia. c ¶ Et post hæc. Cū ostendissent illos angelos habere potestatem plagandi, dicturus ꝙs plagas illi sunt illaturi, prius proponit eām ꝙ ostendit illos dignos esse ꝗ plagas sunt passuri. s. ꝗa oīa mysteria ecclīæ sunt reuelata oībus volentib⁹ intrare, ꝙ isti malo merito suo nō pñt intelligere. d ¶ Apertum est tem. i. reuelata sūt mysteria ecclīæ, in ꝙ deus habitat, & quæ ad honorem dei militant. e ¶ Et exierunt. Et quia ita aperta erant, exibunt prædicatores & reprehendent malè operātes. f ¶ Et unum. quia ꝙ illi prędicabunt ex institutione priorū patrū habebūt, ꝗ oēs vn⁹ dicuntur, ꝗa vnum docent. g ¶ Iracund. i. iræ: ꝗa corrigūt, corripiunt, irā dei peccātib⁹ minantur. aliquādo etiam excōmunicant. h ¶ Fumo à ma. &c. ne. Quāuis tūc oīa erūt ita apta fidelibus, tñ ipsa erunt clausa & obscura infidelibus. i ¶ Introire. i. intelligere illud occultum dei iudicium, ꝙre alios eligit, alios reprobat, donec in fine mundi aperte cognoscent fācti. Vel, introire interim in ecclesiam, donec cōpleta sit oīmoda dānatio malorum in iudicio, quia postea constat nō intraturos.

†Iere.10.a.

GLOS. ORDI.

Cap. XVI.

ET au. &c. Sequitur: Ite & effundite. Vos qui boni estis ītū ad vos ꝓficite, & in malis dānationem exercete. proficite pertinet ad ite. exercete, ad effundite. Cum isti iā prædicent, & aperta sint quæ prędicant, & tamen quidam intrare recusant, habent plagandi opportunitatē, & in hoc diuinam admonitionē. ¶ In sexto sigillo & in sexto angelo sæpe locutus est de eisdem malis, sed hoc respectu, ꝙ ostendebat ꝙles & quantas tribulationes inferrent fidelibus, ꝙ si etiam ibi erat aliquod verbum de damnatione malorum, & hoc incidenter ponebat ad cōfirmationē patientiū. hic ꝛ̄ò tm̄ loqtur de plagis ꝙs ipsi fideles inferent malis.

℣ Vulnus

Nicolaus de Lyra.

a ¶ Iustæ & ueræ sunt uiæ tuæ. obstinatos puniendo, & pœnitentes suscipiendo. ideo sequitur: b ¶ Quia solus pius es. peccatores reuocando. ideo subditur: c ¶ Quoniam omnes Gentes ue. s. añ fidem Christi non mundi. multi etiam infideles vidētes victorias Christianorum mirabiles quæ infra describuntur vexationes intellectum eis dāte, crediderūt in Christum, vt dicetur in ca. sequē, specialiter de Saxonibus & hmōi. d ¶ Et p. h. Hic consequēter describit septem plagarū executio, & diuidit in duas partes, ꝗa prīò ponitur pſecutiōis dispositio, secūdò ipa persecutio, ca. seq. Circa primū dr: Et p. hæc uidi: & ecce apertum est temp. i. diuinum secretum per impletionem in effectu. e ¶ Et exierunt sep. an. i. dei nūcij, qui postea nominabuntur prosequendo. f ¶ Habentes septem pla. id est habentes potestatem infligendi septem vindictas. g ¶ Vestiti lapide mundo. id est Christo, qui dicitur lapis abscisus de monte sine manibus, Dañ. ñ. e. Et mundus, quia peccatum non fecit, nec est inuētus dolus in ore eius. ſ. Petri. ñ. d. quo dicuntur indui homines sāi. Ro. xiij. d. Induimini dīm nostrum Iesum Christum, per imitationē operū suorū. Et hoc patet, ꝙ per istos septem angelos de qb⁹ sigillati postea dicet, homines catholici & sancti intelliguntur. h ¶ Et pr. c. p. zo. au. ꝓ hoc dēsignat castitas mētis, ꝗ pcipit in nouo ī nouo Testamēto, sicut p renes accinctos castitas corporis ptinens ad vetus Testamentū, Matth. v. d. Audistis quia dictum est antiqs: Non mœchaberis. Ego autem dico vobis, quicunq; viderit mulierem ad concupiscendum eam, iam mœchatus est in corde suo. i ¶ Et unum de quatuor anima. i. de quatuor euangelistis, vt dicunt aliqui, dicentes ꝙ iste fuit Lucas, ꝗ magis loquitur de punitione reprobo rum: sed sc̄m ea quæ dicta sunt. ℨ. ca. x. iste magis videtur fuisse Marcus, vt dictū fuit, ꝙ ꝓ quatuor animalia intelliguntur quatuor ecclesiæ patriarchales siue quatuor patriarchæ eis præsidentes. Marcus verò fuit verè pñarcha Alexandrinus. †seculorū

k ¶ Dedit septem angelis septem phialas. i. potestatem puniēdi reprobos ex ordinatione diuina. l ¶ Et impletū est tem. dei fu. per quod signatur diuina condescēsio. sicut. iij. Reg. viij. dicitur ꝙ nebula impleuit domum domini, ad designandum dei præsentiam, acceptando deuotiōem Salomōis & populi. sic in proposito dr ꝙ percutiendo reprobos cōdescēdit electis. m ¶ Et nemo poterat introire in templum. quod exponunt aliqui de ecclesia Ierosolymitana, quam fideles non introierunt, donec septē plagæ sequentes consummatæ fuerunt, qđ completum fuit tempore Godfredi ducis Lothoringiæ capta Ierusalem ꝓ Christianos. Sed hoc dictum non videtur verū: nā ante cōpletionem septem plagarū habitata fuit Ierusalem à Christianis, vt videbitur ca. sequen. Propter quod aliter est dicendū. s. ꝙ Iohannes dicendo, ꝙ nemo poterat, &c. alludit ei qđ dicitur. iij. Reg. viij. b. Nebula impleuit templū dñi. †Iino Et subdit ibi: Et non poterant sacerdotes stare, quia retraxerunt se propter reuerentiā præsentiæ dei. vt diffusius dictum fuit ibidem. Per hoc ergo quod dicitur: Et nemo po. in. dēsignatur, ꝙ ministri ecclesiæ reuerentius solito se habeant ad dum, vt impleantur plagæ super inimicos ecclesiæ, vt sic liberius possint ecclesias ingredi ad celebrādum officium diuinum sublato impedimento infidelium.

NICO. DE LYRA.

Cap. XVI.

ET au. Descripta dispositione ad septē plagas inferendas, hic cōsequenter describit executio earū. & primo in generali, cū dr: Et audiui uo. ma. in quo denotatur magnitudo autoritatis diuinæ. o ¶ De tē. s. glīæ dei. p ¶ Dicentem sep. an. ad exequendū diuina mandata de reproborū punitione. q ¶ Et abijt. Hic consequenter ponitur executio in speciali. Et pōt diuidi in septem partes, sc̄m numerū septem plagarū, quę patebūt prosequēdo. Circa primū sciendū, ꝙ Constantin⁹ ꝙ cœpit impare anno dñi septingentesimoquadragesimo fuit pessimus. Nam sicut dicit Sigisbertus, imaginem Christi & sctōrū ab ecclīs remouit, eosq; ꝙ dei genitricē iuocabāt, & ꝙ vigiliās ecclīs agebāt, & ꝙ à iuramentis & ab īmūdis abstinēbāt pīmonijs priuauit & multipliter cruciauit. Monachos etiā & moniales cōtrahere mīmonia coegit: qđ multi vitātes ab eo martyrizati sūt. Postea ꝛ̄ò iperāte Hirene vxore Leonis cū filio suo Cōstātio, ꝗrū iperiū icœpit āno dñi septīgētesimo octuagesimo secūdo Adrian⁹ papa ad istātiā pīarchæ Cōstātinopolitani congregauit synodū in Nycea, ī qua condēnauit hæresim exe- ✠ crantium

Constātini malicia

Diuisio

Moraliter. ꝙ ¶ Et abijt primus angelus & effudit phialam. per quam significatur punitio cupidorum qui defixi sunt in amore terrenorum. Vnde dicit Aug. Si diligis terram, terra es.

Moraliter

a ¶ In prima creatione. b ¶ In recreatione.

Magnā & mirābilia sunt opera tua

a ¶ Quia vnicuiq; pro merito reddunt.

domine deus omnipotens, iūstæ & a

a ¶ Quia perducunt quo promittunt.

uēræ sunt uiæ tūæ domine rex † sanctorum. † Quis non timebit te domine,

a ¶ Ergo. b ¶ Id est ex timore tibi seruiet.

¶ Opere & prædicatione.

& magnificabit nomen tuum? b c

a ¶ Et vere timebunt. b ¶ Quia gratis saluas. c ¶ Et vere magnificabunt. d ¶ Aliqui de omnibus.

Quia solus pius es, quoniā omnes

a ¶ Fide. b ¶ In spiritu & veritate. c ¶ In beneplacito.

Gentes uēnient, & adorabūt in cōspectu tuo, quoniā iudicia tua ma/

¶ Et vere magnificabunt.

a ¶ I. quæ prædicta sunt. b ¶ I. spiritu reuelante eo quod.

nifesta sunt. Et post hæc uidi, & ecce apertum est tēmplum tabernā/ d

a ¶ I. occulta vel sacramenta Christi. b ¶ Ecclesiæ militantis.

culi testimonij in cælo. Et exierunt e

a ¶ Id est quæ continet in se vetus & nouum Test.

septem angeli habentes septem plā/ f

a ¶ Id est vniuersi prædicatores. b ¶ Id est plenitudinē intelligentiæ scripturarum quæ sunt plagæ.

gas de tēmplo uestiti † lapide mūdo & candidō, & præcincti circa pectora

a ¶ Positi ꝑ illos qui sunt ecclesia confirmauerunt. ¶ Iesu Christo missi. b ¶ Id est Christo in baptismo. c ¶ Quia sine peccato ¶ Firmitate. g

aureis. Et unum ex quatuor animalibus dedit septem angelis

a ¶ Id est prædicatoribus. b ¶ I. fecit eos vasa iram dei continentia. ¶ Illuminatos diuina sapientia.

septem phialas aureas plenas ira/ g

a ¶ Scilicet & potentis punire. b ¶ Id est in æternum.

cundiæ dei uiuentis in sēcula seculorum. Et impletum est tēmplum fu/ h l

a ¶ Id est scriptura, scilicet ꝗtum ad malos.

mo à māiestate dei & de uirtūte eius

a ¶ Obscuritate. b ¶ A præsentia dei. c ¶ Quia cui claudi nemo ꝓperit.

& nemō poterat introire in templū i m

a ¶ De reprobis. b ¶ Scilicet per veram intelligentiam, quia excæcauit eos malicia eorum.

a ¶ In pœna oculos aperit, quos culpa claudit.

donec cōsummarentur septem plagæ septem angelorum.

Cap. XVI.

a ¶ I. diuinam inspirationem, vel aliquam admonitionem.

ET audiui uōcem ma k n

a ¶ Id est ecclesia, vel cælo.

gnam de tēmplo dicentem septem an/ o

a ¶ Non enim nisi mittantur debent prædicare. b ¶ I. annunciate peccatoribus pœnas debitas.

gelis: Ite, & effundite p septem phialas iræ dei in terram. Et abi/ q

¶ In terrenos.

☞ a ¶ Vulnus. Inobedientia est cā, q̄re vulnus illud fiat. b ¶ Et fa. est san. i. dānatio eius illata est ꝓ sanguine quem effuderunt. c ¶ Sanguis .i. damnatio illa erit tanquā mor .i. irreuocabilis. Sicut em̄ mortuus non redit ad vitā, sic illa sn̄ia dānationis non reuocabitur. d ¶ Omnis aīa ui. Oēs cōsentientes, q̄ viuere videnť, qa apertē nō p̄sequūtur, sed ꝓpter cōsēsū dānabunť. e ¶ Sup flu. &c. & fa. est s. Quia sīr isti dānabunť pro sanguine quē fuderunt, vel corporalr vel spiritualiter. f ¶ Audiui .i. intellexi ipsos prædicatores q hanc vindictā facient nō sibi, sed domino attribuentes & iniustē fieri cōfirmātes. g ¶ Qui es & q er. Venturum non ponit, quia in proximo venturū intellexit. h ¶ Et san. e. i. æternā pœnā pro effusione sanguinis, in qua promerenda sūt delectati. i ¶ Et audi. Quod magistri dicunt, discipuli confirmant. k ¶ Etiam domine deus omnip. &c. Ex magna affectione conuertunt sermonem ad deū.

☞ Iusta

†noxium

Nicolaus de Lyra.

✠ creantium imagines Christi & sanctorum, qa sunt libri laicorū mouētes eos ad deuotionem. Vñ & btūs Lucas imagines Christi & btē Mariæ virginis primō dicitur depinxisse. Cōdemnauit etiam hæresim Felicianam, quæ ponit in Christo duplicem dei filiationem, s. verā in natura diuina, & adoptiuam in humana. Ad quod sequitur ī Christo duplicem eē personam vnā in natura diuina, aliā in hūana. sicut dixit Nestorius. & ad hoc sequitur ꝙ btā ỹgo nō sit mr̄ dei, sed tm̄ hoīs. istæ verō hæreses hñt similitudinem cum perfidia Mahumeti. nam Saraceni imagines execrātur. dicūt etiā Iesum filiū Mariæ virginis esse hominem purum. igitur de dānatione huius duplicis hæresis dicit: Et abiit primus angelus. i. papa Adrianꝰ sanctꝰ & bonꝰ. a ¶ Et effudit phi. suā inter. proñciendo excōmunicationis sententiā in terrenos hoies dictas hæreses tenentes. b ¶ Et factum est uul. sæuum ac pes. nam excōicatio q̄ est spūalis plaga peior est q̄ tēporalis pœna in obstinatis. c ¶ In ho. q ba. cha. b. i. similitudinem Mahumeti modo prædicto. d ¶ Et i. e. q ad. be. & ima. e. reuerendo principes Mahumeto conformes. e ¶ Et secun. Hic ponitur plaga secunda. Circa qd̄ sciēdum, ꝙ aliqui ciues Romani contra Leonem papam, qui præfuit ecclesiæ anno. v. Hirenei, & Constantini eius filij, coniurauerūt ei linguam bis p̄scindentes & oculos eruentes, & eum in suo sanguine voluratum quasi semimortuum reliquerunt. De hoc igitur exponunt aliqui literam istam dicētes. ꝙ ille ciuis Romanus, qui alios induxit ad dictam enormitatē dicitur hic angelus secundus, qui effudit phialam suam in mare. i. ecclesiam rōne baptismi mare noīatam. Ille nāq̄ ciuis effudit mali ciam suam & iram in papam, qui erat caput eccliæ, & factus est sanguis tanq̄ mortui, quia papa fuit cruentatus suo sanguine, & quasi mortuus relictus. sed istud non videtur rōnabiliter dictum, qa sicut patet ex prædictis, per septem angelos intelliguntť viri septem catholici & sancti. Iste verō ciuis Romanus fuit pessimus. Item qd̄ subditur: Et omnis anima viuens mortua est in mari, non bene cōsonat prædictis. nam alij de ecclesia non fuerunt occisi cum Leone papa, quia persecutio illa fuit personalis. Ideo aliter potest exponi & melius, vt videtur de Carolo magno rege Franciæ, qui tempore illo Saxones debellauit, qui per mare hic designatur, ꝓpter multitudinem illius populi, ex modo loquēdi quo dicitur infra s. e. ca. Aquæ multæ populi multi. Mare nanq̄ est congregatio aquarū multarum. Item quia Saxones per mare nauigantes plures terras Christianorum afflixerunt. Dicit igitur Iohannes: Et secun. an. i. Carolus rex deo & ecclesiæ deuotus. f ¶ Effudit phia. suā in ma. exercendo diuinam vindictam ī Saxones. g ¶ Et factus est san. tanq. mor. qa multi valde de Saxonibus fuerūt occisi, sed qa de remanentibus alij videntes victoriā Caroli factā ỹ tute dei, baptismum susceperūt. iō nō dicit: Et factus est sanguis mortui simplr sed tā q̄ mortui. Cęteri vero obstinati fuerūt occisi. nā de illis vna die Carolꝰ quatuor milia & quingentos fecit decollari, iō subdit h ¶ Et oīs aīa ui. qa q capti fuerūt viui ī infidelitate Saxonū obstinati occisi fuerūt. vt dictū est. i ¶ Et tertius. Hæc est tertia p̄s, q̄ sīr exponi de Carolo magno imperatore tm̄ facto, iō noīat hic bis angelꝰ s. secūdꝰ & tertiꝰ, eo mō q̄ dr̄. j. Reg. x. de Saule facto rege, ꝙ mutatꝰ fuit in virum alterū. Carolꝰ em̄. xxx. annis regnauit sup Francos, & post imperator fuit factus, xxx. annis, vt dicit in chronica Sigilberti. & anno. in. p̄n̄ sui Mauros q & Hunni diecunť, & multas terras Christianorum affligētes depopulauerāt, totaliter debellauit, & eos qui remanserūt fidei catholicę subiecit. iō dicit: Et tertius. s. Carolus impator iratꝰ. k ¶ Effu. phi. sua. dei vindictā. l ¶ Sup flumina. i. sup Maros siue Hunnos, q sic noiantť, eo ꝙ habitabant primitus iuxa paludes Męotidas, vbi sūt multæ ebullitiones aquarū ꝓmo dū fontiū. Et quia cū ante paludes illę putarenť imeabiles, Hunni eas trāsierunt, & Gothos q vltra illas paludes habitabant in Scythia debellauerūt, ex qua victoria eleuati alias terras vsq̄ in Gallią sub Athyla rege ferro & igne vastauerunt. m ¶ Et fa. est san. quia Caroli exercitꝰ multos interfecit Hunnos. n ¶ Et audi. an. Ad intelligentiā huius sciendū, ꝙ angeli boni q sunt de ordine principaruū, p̄sunt diuersis regnis & gentibꝰ: & iō ꝓ curant bonū gentiū sibi cōmissarū, ꝓpt qd̄ videnť sibi inuicem resistere quando cotrariantť ad inuicē gentes sibi cōmissæ anteq̄ sciant determinationē diuinæ voH lūtatis de futura ipsius gētis vel illiꝰ subiectiōe: & hoc modo Dañ. xc. dixit Gabriel Danieli: Princeps regni Persarum restitit mihi. xxj. diebus. sicut ibidem fuit expositū diffusius. Sed quando sciunt diuiam voluntatē per reuelationē, vel effectꝰ positionē cōcorditer approbant diuinā sententiā. Nā voluntates eorū sęp̄ sūt cōcordes diuię volūtati, & sc̄m hoc dr̄: Et audiui angelū aquarū. i. Hunnorū ꝓ fōtes & flumina significatorū, vt prædictū est. o ¶ Dicentem iustꝰ est. approbando diuinam sentētiā de commissa sibi gente deuicta. p ¶ Quia sanguinē sc̄ōrū &c. effud. Hunni nanq̄ anteq̄ debellarēť ꝓ Carolū multos Christianos interfecerant, inter quos erant aliq̄ ꝓditi sanctitate & dono prophetiæ. r ¶ Et sanguinem eis dedisti bi. eos puniēs do simili pœna. Vnde vulgariter dicitur de sic punito: iste bibit cumtali scypho cum quali alios potauit. s ¶ Et audiui alterum. scilicet angelum Francorum. t ¶ Dicentem: etiam do. nam ambo angeli diuinam sententiā approbauerūt cōcordiť

✠ Et quartus Moraliter

✻ b ¶ Et factū est uulnus sæuum. id est punitio grauis, quę est infernalis. c ¶ In homines quæ habebant characterem &. id est tyranni, vt supra dictum est. & isti sunt cupidi: quia sicut tyrannus aliorum bona rapit violenter, ita cupidus fraudulenter per vsuras & calumnias falsas & alias fraudes falsas & exquisitas. e ¶ Et secundus angelus effudit phialam. ꝓ qd̄ significatur punitio inuidorum. Nam sicut mare est amarum, sic inuidi amaricantur de bono aliorum. h ¶ Et omnis anima uiuens mortua est in mari. quia licet inuidꝰ viuat corporaliter, tamen mortuus est spiritualiter, & morti secundæ, quæ est mors inferni, deputatus æternaliter. i ¶ Et tertius angelus effudit phialam suam super flumina. &c. per quod significatur punitio carnalium, qui delectantur in aquis voluptatum. m ¶ Et factus est san. quia delectatio voluptatū vertitur eis in amaritudinē pœnarū. vñ dr̄. j. xviij. Quātum se glorificauit & in delitijs fuit, tātū date ei tormētū & luctū. p ¶ Quia cauit & in delitijs fuit, tātū date ei tormētū & luctū. q ¶ Effude. volūtate etsi nō opere. nā hoies voluptuosi illos odiunt qui eorū vitia reprehēdūt

✻ Et quartus

a ¶ Iusta. Iustū enim est, vt qui sanguinē fudit, bibat vindictā sanguinis. b ¶ Et æstua. Vel, afflicti afficiēt tortores æstu iracundiæ, dū inuenient ur inseparabiles, & sic æstuauerūt inuidia & ira. c ¶ Neq; egerunt. interius pœnitētes dolebāt, extra confiteri non audebāt. d ¶ Sup se. Quia corpora tātū sunt, & nō spūs: super q̄s sedebit, qa corporalia & non spiritualia dabit. e ¶ Commandu. mutua detractione in se oēs reficientes. f ¶ Præparetur uia. quia finito mundo erit resurrectio fidelium, qui venient ab ortu solis. i. à Christo, quādo ic̄œperit lucere. i. se manifestare. Alia trāsl. habet. regi. i. Christo

☞ Vidi

Nicolaus de Lyra.

☞ a ¶ Et quar. Hic pōit quarta plaga. Quā exponūt aliq de q̄dā noie. Crescēti⁹, q fact⁹ patrici⁹ Roman⁹ debuit ecclīā p tegere, sed eā ecōtrario īpugnauit, Gregoriū papā sc̄tm deiciēdo, & lococi⁹ q̄ndā noie Iohānē, nulli⁹ aut pui meriti hoīe ītrudēdo. & sec̄m hoc dr̄ hic: Et q. an. i. Crescēti⁹. b ¶ Effu. p. s. i. idignationē & irā. c ¶ In s. i. Gregoriū Papā Christi vicariū, & sic locū solis iusticiæ tenētem. Sed hoc dictū nō videt verū, qa sicut dictū ē. &. phos septē angelos itelligūt septē hoīes iusti & sc̄ti. Crescētius autē iste fuit pessimus. ppt̄ qd melius exponit de Leōe Papa sc̄tō. q redditis sibi diuinit⁹ visu & loquela misit nūcios ad Carolū magnū petēdo ei⁹ auxiliū. & sec̄m hoc dr̄: ¶ Et q. ani. Leo papa bon⁹ & sc̄tus, vt patet ex p̄dictis. Effu. p. denūciando aī sui amaritudinem Carolo imperatori, eo q̄ iniustē & ī dei cōtēptū fuerat excæcat⁹ & lingua priuat⁹, & de Petri sede deiect⁹. Dr̄ autem Carolus imperator sol: qa sicut sol p̄cellit planetas alios: sic Carolus fide & magnanimitate refulgēs p̄cellebat cunctos reges terrenos. d ¶ Et d. est il. æst. af. h. qa data sibi à deo virtute Romā adiit, cās examinauit, & deo rebelles & eccl̄æ grauit affligit & pūiuit, & Leonē Papā ī sede sua iterū collocauit, vt hr̄ in Chronica Sigisberti. f ¶ Et æstua. h. s. mali. g ¶ Aestu. ma. doloris & iracūdiæ. eo q̄ nō poterant Carolo resistere. h ¶ Et blas. no. d. hoc dr̄ q̄tū ad obstinato⁹, qui tūc in p̄cis suis fuerūt mortui. i ¶ Et quin. an. Hic ponit quinta plaga, in qua reuertit Iohānes ad p̄secutionē Saracenorū & punitionē eorū, vt dictū est. s. tñ aliq exponūt p̄tē istā de Octone imperatore, q vt dicūt Gregoriū papā iectum p Crescentiū in papatum expulsū, Iohannem intrusum expellendo, & secundū hoc dicitur hic: Et quintus an. i. Otto dictus. k ¶ Effudit p. suam super se. be. i. Iohannis papæ intrusi viuentis vita bestiali. sed quia in superioribus nomine bestiæ intelligitur Mahumet⁹ vt patet ex prædictis. ideo pars ista melius exponi videtur de Saracenis. Circa quod sciendum: sicut dicit Helinandus patriarcha Ieroſolymitanus de ciuitate depulsus à Carolo imperatore petijt subsidium: denuncians eius terræ sanctæ discidium. qui collecto exercitu maiori q̄ ante vnquā habuisset, adiit terram sanctam, & ī fidelibus partim occisis, partim fugatis patriarcham in sede sua collocauit, & terram sanctam Christianis restituens in hono statu reformauit. & secundum hoc dicitur hic: Et quint. an. i. patriarcha Ieroſolymitanus. Effud. phialam. i. Carolum imperatorē, qui fuit instrumentum dei ad puniendum gentem Mahumeti. iō subditur: l ¶ Super se. be. dicitur autem hic patriarcha Ieroſolymitanus hanc phialam effudisse, quia Carolum incitauit ad puniendum contēptū dei & ecclesiæ. m ¶ Et fa. est re. eius. scilicet Mahumeti. n ¶ Tenebro. quia Saraceni partim fuerunt occisi, & partim de terra sancta confusibiliter expulsi. o ¶ Et cō. lin. su. præ do. modus enim est hominis multum irati & afflicti mordere labia sua, & frendere dentibus, quasi manducans linguā suam. p ¶ Et blasphemauerunt deum cæli. ex nimia impatientia motu. Vel, deum cæli. id est Christum, qui verē deus est cæli & terræ. Saraceni tamen dicunt eum esse hominem purum: & sic blasphemant eum. q ¶ Et non egerunt pœnitentiā. in sua perfidia obdurati. r ¶ Et sex angelus. Hic ponitur sexta plaga. Et exponūt aliqui partē istā de Gregorio papa, qui primò C fuit noīat⁹ Hildebrād⁹, & præfuit eccl̄iæ anno impatoris Henrici quarti, qui cœpit impare anno dn̄i. M. lvij. inter quē & Gregoriū papā mota fuit dissensio, eo q̄ Gregorius papa excōicauit oēs electos in ecclesia, qui inuestiturā p anulū & baculū acciperent de manu laici cuiuscūq;, cū tñ īperatores & prīcipes vsi fuissēt hac ptāte. & sic exponūt istam literam. Et sex. an. i. papa Gregorius, s ¶ Effu. phia. suā. i. indignationem. t ¶ In flumen illud magnum Euphrat. i. Romanū īperium, qd̄ dr̄ magnum flumē, ppter ppl̄i subiecti sibi magnitudinē & multitudinē. vñ dr̄. j. ca. se. Aq̄ mlt̄æ ppl̄i multi. Noīat⁹ etiā Euphrates, eo q̄ ē q̄rtū regnū, qd̄ dr̄ ferreū, Dañ. ij. f. sicut Euphrates est q̄rtus fluuius paradisi. v ¶ Et sic. aquā e. auferendo potestatē inuestiendi q̄tū ad electos mō dicto. x ¶ Vt præpa. uia & c. re. i. vt electi qui dicuntur reges eo q̄ habent eccl̄siam regere, possint ingredi libere eccl̄esias. Dicunt etiam reges solares, quia sūt vicarij Christi solis iusticiæ ī diocesibus suis sicut papa ī vniuersali eccl̄a. ¶ Aliē tñ pōt exponi & magis ppriè ad literam vt videt de Carolo magno, q inuitatus à btō Iacobo purgauit viam ad ei⁹ sepulchrū prius ignotum, eo q̄ tota Hispania erat à Saracenis occupata, vt Vasconia & Nauarra, q̄s cū mlt̄is laboribus & bellis Carol⁹ ptim occidit, ptim fugauit, & ptim fidei Christianæ subiecit: vexatione illis intellectum p̄bente. & hoc est quod dr̄: Et sex. an. i. btūs Iacobus. Effu. ph. su. i. Caroli magni potētiā quē inuitauit ad puniēdū Gentē Saracenicā, q̄ dr̄ flumē magnū, ppt̄ ppl̄i illius multitudinē. † vlceribus Et siccauit aquā ei⁹, auferendo Saracenorū potētiā. Vt p̄pararet⁹ via regib⁹. i. peregrinis sc̄ti Iacobi, iter q̄s frequēter fuerūt, & sunt multi reges, principes & potētes. Vñ & ipse Carolus locū illū deuote adiit. Possunt etiā aliī peregrini deuoti reges dici, eo q̄ viuūt sec̄m regimē rōnis rectæ & legis diuinæ. y ¶ Ab or. s. Sepulchrū em̄ sc̄ti Iacobi est in occidēte terræ habitabil⁹. & iō via veniēdi ad ip̄m ē ab ortu sol⁹ simplicit̄, q̄tū ad illos q̄ veniūt ab oriēte, vl sec̄m qd q̄tū ad veniētes à meridie & ab Aq̄lōe. nā respectu occidētis declināt ad otū sol⁹. D

☞ Et vidit

* a ¶ Et quar. an. ef. p qd̄ significat⁹ punitio malorū prælatorū p̄lat⁹ em̄ debet eē sicut sol illuminās & cōfortās pplm̄ suū, sed mal⁹ facit cōtrariū. iō subdit: d ¶ Et da. ē il. i. pmissū diabolo, p̄curāte. e ¶ Aestu. af. h. nā æstu suæ cupiditatis affligunt subditos eor: bona iniustis extorsionib⁹ rapiendo, & eos sua vita mala scandalizando. ideo subditur: h ¶ Et blas. deum cæli. Nam homines sic afflicti ex impatientia prorumpūt aliquando in blasphemiam dei, sicut dicitur de Dauid. ij. Regum. xij. quòd fecit homines blasphemare nomen domini. quia propter adulterium eius cū Bethsabee, & homicidium Vriæ plurimi dicebant deum egisse in iuste reprobando Saul, & Dauid eligendo. i ¶ Et quintus angelus effudit. Hic ponitur punitio malorum principum. ideo subditur: l ¶ Super sedem bestiæ. i. principantes tyrannicè. nā bestia dicitur quasi vastua à vastando. m ¶ Et factum est regnū eius tenebrosum. quia per hoc ducitur ad tenebras gehennæ, & populus sibi subditus patitur tenebras angustiæ. ideo subditur: o ¶ Et commanducauerunt linguas suas. Modus enim hominis irati est linguā & labia mordere. p ¶ Et blasphemauerunt deum. exponatur sicut prius. r ¶ Et sextus angelus. effudit. Hic ponitur, punitio superborum, qui excedunt metas suas sicut Euphrates inundat extra ripas suas. v ¶ Et siccauit aquā. A qua Euphratis siccatur, quando superbi potētia tollitur seu de falcat̄. x ¶ Vt præ. uia re. ab or. s. Per istos p̄nt̄ significari hoīes contentiosi. nam in ortu solis iusticiæ qui Christus est pax clamata fuit per angelos dicentes: Gloria in altissimis deo, & in terra pax hominibus bonæ voluntatis. Ab hoc orti recedunt contentiosi, qui veniunt cōtra superbum q̄n videt ipsū ī potētia diminutum.

* Et vidi

a ¶ Vidi. effusionē phialæ sup istos, & ipos nō corripi, sed īmaiorē excæcationē præcipitari. b ¶ Spūs. i. omnes impios q pro nimia malicia dicendi sunt spūs īmūdi: vel ipos dæmones, quos in cordib⁹ aliorū generāt. Sicut fideles sua doctrina generāt fidē Christi in cordib⁹ aliorū, sic isti malicia diabolum. c ¶ Ranæ in luto morant, & garrulæ sunt, & alios quæ auferūt: sic & isti. d ¶ Proce. ad re. to. ter. cō. Procedūt dæmones & cōgregabit diabol⁹: qa oēs vnus. e ¶ Et cōgre. i. faciēt illos hīe fiduciā in Antichristo, q est refugiū oib⁹ volētibus' furari sctsi fidē suam. vsq; ad quē glīabunt oēs mali diuersarū sectarū. f ¶ Et sep. ang. Oēs so super ās angeli phialas suas effūdāt supponit qd cōtigit ipis malis p effusionē istā. s. qa hic q̄ntū poterāt repugnabūt q̄si ab ipsa infusione acceperūt incrementum, sed tandē detrudentur in infernum.

Nicolaus de Lyra.

Et fra

a ¶ Et ui. Hic ponit̄ septima plaga, cui⁹ primò ponit̄ motiua rō, secundò ei⁹ executio, ibi: Et septim⁹ angel⁹. Circa primū sciēdū, q̄ à tpe Cosdroe regis Persarū p maiori pte ppls catholic⁹ ī terra, pmissionis habitās & circa, fuit ī afflictione & seruitute dura vsq; ad eius liberationem p principes occidentales Christianorū. & tpe Gotfredi de Buillon ducis Lotho-ringiæ. Nā aliæ liberatiōes dicti ppli per Eraclīū & Carolū magnū, de qbus supra dictū ē, fuerūt q̄si momētaneę, qa cito rārierūt. nā recedēte Eraclio de Ierusalē post Cosdroe iterfectionē & sanctæ crucis reportationē, Arabes Hōmaro duce terrā sanctā & plures alias sibi subiugauerūt, & sibi post recessū Caroli magni de terra sancta Saraceni dominātes ī Aegypto ludęam sibi subiugauerūt, & postea Turci eā de manu Caliphæ Aegyptij auferētes eā tenuerūt, vsq; quo debellati fuerūt p principes pdictos ī pūb⁹ Antiochenis: tūc em debilitata Turcor⁹ vtute Aegyptij abstulerūt Ierusalē & Iudeā de manib⁹ eorū. vt dicit eps Tyrenensis lib. vij. ca. xij. Sed infra annū vel circiter Christiani de manibus Aegyptiorū eam abstulerūt vi armorum. Notādū etiā, q̄ sicut inter Christianos sūt pdicatores eos excitantes ad impugnādū Saracenos, sic inter Saracenos sunt aliq̄ lrati excitātes alios cōtra Christianos. qd' Iohānes præuidēs dicit: Et uidi de ore dra. i. sūmi principis in regno Persidis, qui vocatur draco, vt supra. xij. ca. b ¶ Et de ore be. i. Caliphæ seu summi principis ī Aegypto. c ¶ Et de ore ps. p. i. pdicatorū Saracenos cōtra Christicolas excitantium. & ponit hic singulare p plali. s. pphetæ, p pphetarū, sicut frequēter fit in scriptura. d ¶ Exire spi. tres ī. verba em pphetarū doctorū & etiā principū dicunt spūs īmūdi quia iducunt ad īmūdiciam pcti. e ¶ In mo. ra. nā suo garritu alios in quietant. f ¶ Sunt e. spi. dæ. qa dæmones ad hoc excitant. g ¶ Facientes si. nam inter infideles permittunt dæmones aliq̄ facere signa iusto dei iudicio, licet nobis occulto. h ¶ Et proce. ad re. to. t. in qua habitāt infideles supradicti. & dicunt hic reges admirarī Satrapæ & potentes, & alī sub summis principibus constituti. i ¶ Congrega. il. in præ. Dicunt hic expositores aliqui, q̄ Saraceni tam de Aegypto quàm de alīs partibus transmarinis circa annum dñi Millesimū. lxvj. congregati fuerūt ad deuastandum ppl'm Christianū, nō solū in Iudæa, sed etiam in Græcia. Sed hoc nō videt verū, qa sc'm, q̄ dicit eps Aconēsis & ēt eps Tyrenensis in libris quos scripserūt de historijs trāsmarinis, post mortē Mahumeti Saraceni in duas sectas fuerunt diuisi, nam vna pars sedem suā posuit in Aegypto, alia verò ī Persidis regno, & nō solū fuerunt diuisi locis, sed etiam in aliquibus punctis suæ legis, ita q̄ isti vocāt alios subuersores & schismaticos, propter qd' extūc iter ipos fuit cōtētio & guerra vsq; ad tps Saladini, q̄ cœpit regnare anno dñi. M. clxxix. post liberationem terræ sanctę p principes supradictos p magnū tempus. Hic enim Saladinus iduxit Saracenos habitātes in Aegypto ad tenendū ceremonias aliorum in Perside existentium: & sic reduxit eos ad concordiam, nec ante, nec post eorū diuisionem legūtur in aliqua historia notabili in vnū exercitum cōueuisse cōtra ppl'm Christianū, ppt' qd' illud qd' hic dicit: Cōgregare

a ¶ De verbis apostolorum Antichristi. b ¶ De inspiratione diaboli.

[a] Et uidi dē ore draconis & de ore be[b] a ¶ i. de consilio diaboli.
stiæ & de ore pseudo prophetæ ex[c] ¶ i. propter subtilitatem maliciæ, negando fidē triniratis. a ¶ Propter opera immundicię.
[b] ire spiritus tres immundos in mo[e] a ¶ Tales sunt hypocritæ. ¶ Vere immundi.
[e] dum rānarum. Sunt enim spiritus[f] a ¶ Miracula. b ¶ i. missi ab Antichristo.
[d] dęmoniorū facientes signa, & prō[g h] a ¶ Mundi. b ¶ i. non q̄rum ad veritatem loci, sed consensus & voluntatis malæ.
ceduntad reges totius terræ, cōn[i] a ¶ Contra fideles. b ¶ Sed malo suo, quia cito ducens tur ad diem iudicij.
gregare illos in prælium [b]ad diem[k] a ¶ Vere venit, quia ipse testatur.
magnum omnipotentis dei. Ecce[l] a ¶ Sicut fur dormientes occidens. b ¶ Et ideo. c ¶ i. qui solicitus est de salute sua.
uenio sicut fur. †Beatus qui uigilat,[m] a ¶ Innocentiam in baptismo acceptam. b ¶ A virtutibus.
& custodit uestimenta sua ne nudus[n o] a ¶ Resurgat. b ¶ Sancti & angeli. ¶ Peccata.
ambulet & uideant turpitudinem[p] a ¶ Ipse diabolus qui in omnibus illis est. b ¶ Procedu. t congregare & congregabunt.
[c] eius. Et cōgregabit illos in lōcum[q r] a ¶ Mons furum, vel mons globosus.
qui uocatur Hebraice Hermaged[s t] don. Et septimus angel⁹ effudit phi a ¶ i. contra diabolos quorū locus est aer. b ¶ i. in manifestatus venit.
alam suā in aerē̄m, & exiuit uox ma[v] a ¶ i. magna annuncians. b ¶ De ecclesia. c ¶ Quem ecclesia a deo concepit.
gnā de templō à thrōno dicens: Fa[x y]

gregare il. in præ. non est itelligēdū sīc q̄tū ad oēs, sed successiue sicut dictū est. 8. k ¶ Ad di. ma. oī. dei. q p cōgregationes istas infideliū puniuit diuersis tpib⁹ pctā Christianorū, vt dicūt epi morati. vnde subditur: l ¶ Ecce ue. sicut s. Tales em punitiones immittit dñs repēte super pctōres in suis impietatib⁹ dormientes. propter qd' subdit: m ¶ Beatus q ui. attendendo diuinam iusticiā. n ¶ Et uestimenta sua. s. virtutū. o ¶ Ne nu. am. nam ipsis spoliat per mortale pctm. p ¶ Et ui. tur. e. s. deus & angeli ei⁹. q ¶ Et cōgre. il. successiue mō prædicto. r ¶ In loco quo. He. Hermaged. & sc'm Hieronym. interpretat, cōsurrectio. Nā ī terra promissionis Christus passus fuit & surrexit. s ¶ Et septim⁹. Hic consequenter describit septimæ plagæ pcutio, & primò in generali. sc'd̄ magis in speciali, ca. se. Circa primum sciendum, q̄ aliqui expositores dicunt, q̄ iste septimus angel⁹ fuit Alexius imperator Cōstantinopolitanus, qui scripsit literas Vrbano Papæ p reuelatiōe terræ sanctę. sed hoc nō videt verū. nā ille Alexi⁹ cōtra Latinos fuit fallax & dolos⁹, & mīs pīr machinatus fuit destruere exercitū principū occidentaliū ad dictā reuelationē deuote, pcedentiū, secundum qd' describit dominus episcop⁹ Tyrenensis & alī qui peregrinationē illā diligenti⁹ descripserūt. Propter quod dicendū, q̄ angelus iste fuit Petrus eremita de diocesi Ambianensi natus, qui deuotione motus cum multis, laboribus & periculis iuit vltra mare ad visitandū loca sancta. & cū itrasset ī Ierusalē, dato tributo p ingressu Turcis ibidē dominantib⁹, per dies aliq̄t māsit cū patriarcha & alīs catholicis in vrbe manentibus: & sic non solum ex eorū relatu, sed etiam ex visu eos H gnouit miserias in quibus erat populus Christianus: non solū in vrbe, sed etiā in alīs locis Iudęę. Quibus compatiens dixit eis, q̄ possent habere remedium si supplicando scriberent summo pontifici, q̄ fideles ad hoc poterat exhortari. & etiā se obtulit ad eorum literas deportandum, cui gratias agentes sibi negotia commiserunt. Ille autem quācito potuit venit ad Papā Vrbanum, literas ei præsentans, & plura alia quæ viderat enarrans. Qui condolens sanctę terræ, anno domini Millesimo. xcv. venit in Galliam & celebrauit concilium apud Claremontem vbi multa bona statuit, & in fine miseriam exponens terræ sanctæ, ad succurrendum fideles efficaciter animauit, & prælatos ecclesiæ negocium crucis pdicari mādauit. Petrus ēt pdictus per principes & p plātos discurrens negocium fideliter promouit, ita quòd anno domini. Mxcvj. multi valde tam de principibus quàm de alīs de Francia, Hispania, Anglia, Alemania, Italia, & alīs partibus occidentibus crucem suis humeris affixerunt: vno animo Christianis ī seruitute detentis succurrere intendentes. Quod præuidens Iohannes dicit: Et septimus angelus. id est Petrus eremita. t ¶ Effudit phia. suam in aerem. quia verbis efficacibus Papæ & principibus terræ dictæ miseriam exposuit. verba enim ex aere respirato formantur, & per aerem diffunduntur, vt habeī. ñ. de anima. v ¶ Et exiuit uox magna de templo. i. de ecclesia. x ¶ A throno. id est ab autoritate summi pontificis. y ¶ Dicens: Factum est. id est exaudita est petitio populi Christiani in Ierusalē habitantis.

Et facta

Saracenor⁹ diuisio

Moralite

* a ¶ Et uidi de ore draconis &c. id est diaboli, qui dicitur bestia à vastando, & draco insidiando, & propheta falsa mentiendo. d ¶ Exire spiritus tres immundos. per istos tres significantur mali relatores, aduocati dolosi & adulatores, qui sua verbositate mundi potentes excitant ad contentiones. s ¶ Et septimus angelus effudit phialam suam in aerem. Per quod significatur punitio malorum doctorum, qui suis verbis peruersis verberant aerem, errores & hæreses seminando. v ¶ Et exiuit u. magna de templo à throno dicens. Per templum significantur prælati fauentes hæresi, & per thronum principes. sicut legitur de pluribus prælatis & principibus Arrianæ hæresi adhærentibus & catholicos grauiter persequentibus, iō subditur:

* Et facta

a ¶ Et fa. ẽ ci. Et propter istã dãnationẽ & ꝓpter pctã q̃ ipsi ad-
A dunt dãnata est ipa ciuitas, & diuisa ẽ pœna vnicuiq; ꝓ merito, Iu
dæis. s. & Gentilib⁹, & falsis Christianis. b ¶ Ciuita. i. omnes col
lectiones malorũ in generatiõe pria manẽtiũ dãnabũt: carnali nõ
in sc'a regñatione spirituali. c ¶ Venit in me. i. recordatus est
de⁹ singula pctã eor; q̃rũ prius videbat
oblit⁹. d ¶ Da. ei c. Ad hoc vt ipe de⁹ da
ret illꝰ pœnã mẽsuratã ꝓ delectatiõib⁹ q̃s
habuerũt. Retribuit de⁹ malis ꝓ meritis. i.
qd' meruerũt, sed nõ q̃tũ meruerũt, vt i ipa
retributiõe vbi patet iusticia, sit etiã mise
Psal.14.b. ricordia. Vniuersæ em̃ viæ dñi misericor
dia & ꝟitas. Bõis ẽt dat ꝓ meritis & plus
q̃ meruerũt. vt misericordia ibi iusticiꝰ p̃
ualeat. e ¶ Et o. Et vidit q; oẽs q; ꝓ deo
afflicti i mũdo & ꝟtutib⁹ eminẽtes respe
ctu harũ pœnarũ, in vita sua vitauerũt cõ
sortia ipiorũ, & iõ nõ sunt inuẽti i pœnis
eorũ. f ¶ Talẽtũ. Est magnũ. cxx. libraꝝ
mediũ. lxx. duarũ. min⁹ qnquaginta. De
medio hic dicit, qa pctõres in lxxm̃ liguis
nõ effugiẽt hãc vindictã. g ¶ Et blasp.
i. in inferno positi q̃uis sciãt se pro meri
to puniri, dolebunt tamen q; deus tantã
potentiam habet, q; plagas eis inferat, &
est blasphemia. *GLO. ORD.*

Cap. XVII.

ET ue. unus. Cũ descripsis
set plagas q̃s iferẽt p̃dicatores
tpe Antichristi, & dãnationẽ
ẽrnã quã ide patient ipm̃, mo
net attẽdere cãs ipsi⁹ dãnationis. q. d. ostẽ
di vobis qd i illo futuro fiet, mõ cauetę
vobis vos pñtes, qa idẽ diabol⁹ q tũc ita
apte decipiet, occultẽ decipit q̃tidie, & ad
cũdẽ iteritũ q̃ & illos ducet. i ¶ Ange.
Angelus hic habet psonã dicẽtis, Iohan
nes discentis: k ¶ Dãna. me. i. cãm dã
B natiõis malorũ, q relicto creatore forni
cant cũ dæmone, idola colẽdo, terrena a
mãdo, imũditiæ seruiẽdo. l ¶ Meretri.
Meretrix ista magna. i. Antichrist⁹ & ma
li q tpe ei⁹ erũt, q̃ ibi sedet sup aq̃s. i. ibi re
gnat sup malos pñtes, q̃rũ oim ipse est ca
put. m ¶ Quæ se. i. q̃ regnat sup mꝰtos
ppos q̃s attrahit ad se luxuria. vñ dñs ad
Iob.40.b. Iob: Virt⁹ ei⁹. s. diaboli i lũbis ei⁹. Q̃n vi
ros quorũ seminariũ i lũbis est, decipit,
in vmbilico, dũ mulieres quarũ semen est
Ezech.16.a in vmbilico, decipit. Vñ ꝓpheta ad Ieru
salem quasi ad meretricem: In die ort⁹ sui
. i. hoc tempore seculi, nõ est precisus vm
bilicus tuus. i. non refrenasti luxuriam.
☞ Inebri

Nicolaus de Lyra.

a ¶ Et fa. ẽ ci. Et propter istã dãnationẽ & ꝓpter pctã q̃ ipsi ad-
dunt dãnata est ipa ciuitas, & diuisa ẽ pœna vnicuiq; ꝓ merito, Iu
dæis. s. & Gentilib⁹, & falsis Christianis. b ¶ Ciuita. i. omnes col
lectiones malorũ in generatiõe pria manẽtiũ dãnabũt: carnali nõ
in sc'a regñatione spirituali. c ¶ Venit in me. i. recordatus est
de⁹ singula pctã eor; q̃rũ prius videbat
oblit⁹. d ¶ Da. ei c. Ad hoc vt ipe de⁹ da
ret illꝰ pœnã mẽsuratã ꝓ delectatiõib⁹ q̃s
habuerũt. Retribuit de⁹ malis ꝓ meritis. i.
qd' meruerũt, sed nõ q̃tũ meruerũt, vt i ipa
retributiõe vbi patet iusticia, sit etiã mise
Psal.14.b. ricordia. Vniuersæ em̃ viæ dñi misericor
dia & ꝟitas. Bõis ẽt dat ꝓ meritis & plus
q̃ meruerũt. vt misericordia ibi iusticiꝰ p̃
ualeat. e ¶ Et o. Et vidit q; oẽs q; ꝓ deo
afflicti i mũdo & ꝟtutib⁹ eminẽtes respe
ctu harũ pœnarũ, in vita sua vitauerũt cõ
sortia ipiorũ, & iõ nõ sunt inuẽti i pœnis
eorũ. f ¶ Talẽtũ. Est magnũ. cxx. libraꝝ
mediũ. lxx. duarũ. min⁹ qnquaginta. De
medio hic dicit, qa pctõres in lxxm̃ liguis
nõ effugiẽt hãc vindictã. g ¶ Et blasp.
i. in inferno positi q̃uis sciãt se pro meri
to puniri, dolebunt tamen q; deus tantã
potentiam habet, q; plagas eis inferat, &
est blasphemia. *GLO. ORD.*

Cap. XVII.

ET ue. unus. Cũ descripsis
set plagas q̃s iferẽt p̃dicatores
tpe Antichristi, & dãnationẽ
ẽrnã quã ide patient ipm̃, mo
net attẽdere cãs ipsi⁹ dãnationis. q. d. ostẽ
di vobis qd i illo futuro fiet, mõ cauetę
vobis vos pñtes, qa idẽ diabol⁹ q tũc ita
apte decipiet, occultẽ decipit q̃tidie, & ad
cũdẽ iteritũ q̃ & illos ducet. i ¶ Ange.
Angelus hic habet psonã dicẽtis, Iohan
nes discentis: k ¶ Dãna. me. i. cãm dã
B natiõis malorũ, q relicto creatore forni
cant cũ dæmone, idola colẽdo, terrena a
mãdo, imũditiæ seruiẽdo. l ¶ Meretri.
Meretrix ista magna. i. Antichrist⁹ & ma
li q tpe ei⁹ erũt, q̃ ibi sedet sup aq̃s. i. ibi re
gnat sup malos pñtes, q̃rũ oim ipse est ca
put. m ¶ Quæ se. i. q̃ regnat sup mꝰtos
ppos q̃s attrahit ad se luxuria. vñ dñs ad
Iob.40.b. Iob: Virt⁹ ei⁹. s. diaboli i lũbis ei⁹. Q̃n vi
ros quorũ seminariũ i lũbis est, decipit,
in vmbilico, dũ mulieres quarũ semen est
Ezech.16.a in vmbilico, decipit. Vñ ꝓpheta ad Ieru
salem quasi ad meretricem: In die ort⁹ sui
. i. hoc tempore seculi, nõ est precisus vm
bilicus tuus. i. non refrenasti luxuriam.
☞ Inebri

Nicolaus de Lyra.

a ¶ Et fa. ẽ ci. Et propter istã dãnationẽ & ꝓpter pctã q̃ ipsi ad-
dunt dãnata est ipa ciuitas, & diuisa ẽ pœna vnicuiq; ꝓ merito, Iu
dæis. s. & Gentilib⁹, & falsis Christianis. b ¶ Ciuita. i. omnes col
lectiones malorũ in generatiõe pria manẽtiũ dãnabũt: carnali nõ
in sc'a regñatione spirituali. c ¶ Venit in me. i. recordatus est
de⁹ singula pctã eor; q̃rũ prius videbat
oblit⁹. d ¶ Da. ei c. Ad hoc vt ipe de⁹ da
ret illꝰ pœnã mẽsuratã ꝓ delectatiõib⁹ q̃s
habuerũt. Retribuit de⁹ malis ꝓ meritis. i.
qd' meruerũt, sed nõ q̃tũ meruerũt, vt i ipa
retributiõe vbi patet iusticia, sit etiã mise
Psal.14.b. ricordia. Vniuersæ em̃ viæ dñi misericor
dia & ꝟitas. Bõis ẽt dat ꝓ meritis & plus
q̃ meruerũt. vt misericordia ibi iusticiꝰ p̃
ualeat. e ¶ Et o. Et vidit q; oẽs q; ꝓ deo
afflicti i mũdo & ꝟtutib⁹ eminẽtes respe
ctu harũ pœnarũ, in vita sua vitauerũt cõ
sortia ipiorũ, & iõ nõ sunt inuẽti i pœnis
eorũ. f ¶ Talẽtũ. Est magnũ. cxx. libraꝝ
mediũ. lxx. duarũ. min⁹ qnquaginta. De
medio hic dicit, qa pctõres in lxxm̃ liguis
nõ effugiẽt hãc vindictã. g ¶ Et blasp.
i. in inferno positi q̃uis sciãt se pro meri
to puniri, dolebunt tamen q; deus tantã
potentiam habet, q; plagas eis inferat, &
est blasphemia. *GLO. ORD.*

Cap. XVII.

ET ue. unus. Cũ descripsis
set plagas q̃s iferẽt p̃dicatores
tpe Antichristi, & dãnationẽ
ẽrnã quã ide patient ipm̃, mo
net attẽdere cãs ipsi⁹ dãnationis. q. d. ostẽ
di vobis qd i illo futuro fiet, mõ cauetę
vobis vos pñtes, qa idẽ diabol⁹ q tũc ita
apte decipiet, occultẽ decipit q̃tidie, & ad
cũdẽ iteritũ q̃ & illos ducet. i ¶ Ange.
Angelus hic habet psonã dicẽtis, Iohan
nes discentis: k ¶ Dãna. me. i. cãm dã
B natiõis malorũ, q relicto creatore forni
cant cũ dæmone, idola colẽdo, terrena a
mãdo, imũditiæ seruiẽdo. l ¶ Meretri.
Meretrix ista magna. i. Antichrist⁹ & ma
li q tpe ei⁹ erũt, q̃ ibi sedet sup aq̃s. i. ibi re
gnat sup malos pñtes, q̃rũ oim ipse est ca
put. m ¶ Quæ se. i. q̃ regnat sup mꝰtos
ppos q̃s attrahit ad se luxuria. vñ dñs ad
Iob.40.b. Iob: Virt⁹ ei⁹. s. diaboli i lũbis ei⁹. Q̃n vi
ros quorũ seminariũ i lũbis est, decipit,
in vmbilico, dũ mulieres quarũ semen est
Ezech.16.a in vmbilico, decipit. Vñ ꝓpheta ad Ieru
salem quasi ad meretricem: In die ort⁹ sui
. i. hoc tempore seculi, nõ est precisus vm
bilicus tuus. i. non refrenasti luxuriam.
☞ Inebri

Nicolaus de Lyra.

virtute hũana q̃ diuina. multoties em̃ fuerũt à Christianis debella C
ti. n ¶ Et blas. ho. i. Saraceni. o ¶ Deum. i. Christũ, qui est ver⁹
de⁹. p ¶ Propter pla. gra. eis inflictam à Christianis. q ¶ Q̃m
ma. fa. est ue. quia non poterant eam sustinere, sicut scribit diffu
sius Tyrenensis episcopus supra memoratus.

a Consummata sunt omnia, & finis mundi adest.
Ab illis malis, vel ab illis bonis. b Miracula.
c Blanditiæ.

ctum est. Et facta sunt fulgura & uo- a
a Commiationes. b .i. mali mouebuntur contra sanctos.
ces & tonitrua, & terræmotus fa- b
ctus est magnus qualis nunq; fuit, c
a A tempore Abel, qui primus terram calcauit. i. despe xit vel qui primus iustus.
ex quo homines fuerunt super ter-
a Tam turpis. .i. tam grauis.
ram, talis terræmotus sic magnus.
.i. reptoborum collectio. a .i. Iudæos, Paganos, & malos Christianos.
a Et fracta est ciuitas magna in trẽs d
a Id est Gentiliter viuentium. e
b partes, & ciuitates Gentium cecide f
.i. collectio peccatorum g
c runt. Et Babylon magna uenit in h
.i. Ad puniendum. i
d memoriam ante deum, † dare ei ca-
a Qui procedit ab illo indignante & irato.
e licem uini indignationis iræ eius. Et k
a .i. congregatio sanctorum. b .i. societatem reprobo rum & pœnam eorum.
omnis insula fugit, & montes non l
a .i. in pœna. b .i. æterna pœna contundet.
sunt inuenti. Et grando magna sicut m
a .i. ponderosa & mensurata. b .i. a deo missa. c .i. impatientes & carnales.
f talenta descendit de cælo in homi n
a .i. dicentes eum esse iniustum.
g nes, & blasphemauerunt homines o
deum propter plagam grandinis, p
a .i. cruciantis eos intolerabiliter.
quoniam magna facta est* uehemen q
ter.

Cap. XVII.

Per intelligentiam

ET uenit unus de se- r
h ptem angelis, qui ha
bebant septem phia-
i las, & locutus est me- s
Per intelligentiam.
cũ dicẽs: Veni, osten t
k dam tibi damnationem meretricis
m magnæ, quę sedet super aquas mul v
Principes seculi.
tas, cum qua fornicati sunt reges x

a ¶ Et facta sunt ful. & uo. & to. Per voces & tonitrua in-
telligũt crucis p̃dicationes, & per fulgura signa & visiones mirabi
les, qb⁹ moti fuerũt pñes ad crucis negociũ assumendũ. b ¶ Et t.
fa. multis valde terras, ꝓprias relinquentibus, ꝓ dicta expeditiõe.
c ¶ Qualis nũ. fu. quia sicut dicitur in Chronica Guil. nunquã
tot gentes i vnũ cõuenere, sed opinionẽ hominũ vincebat nũer⁹,
q̃uis ẽstimaret sexagies cẽtũ milia. d ¶ Et fra. est ci. i. exercitus il
le, q dr̃ ciuitas q̃si ciuiũ vnitas: nã animo vno Ierosolymam perge
bãt. e ¶ In tres p. nã ꝓpr̃ hospitia & victualia recipienda vnus
exercitus prius secutus est Petrũ eremitam, alius aũt ppñs secutus est
principes Godfredo duci se iungẽtes, alius exercitus exiuit ꝓ naui-
giũ cũ Boamũdo duce Apuliæ. f ¶ Et ciui. Gẽ. i. Saracenorum.
g ¶ Ceci. qa à Nycea Bithyniæ & Antiochia, q̃ sunt i regno Persi
dis vsq; in Ierlm & vltra vsq; ad riuũ Aegypti ciuitates ab infideli
bus detẽtæ fuerũt per dictũ exercitũ subiugatę, vt describit eps Ty
renensis. h ¶ Et Ba. ma. i. secta Saranica, quæ dicit Babylõ. i. cõ
fusio. qa legibus & mãdatis cõfusibilibus est plena. i ¶ Ve i me.
ad ipsam puniendũ. ideo subdit: Dare il. ca. k ¶ Et omnis isu.
fu. qa Saraceni habitãtes in insulis ꝓpe trãsitũ Christianorũ per
mare nauigãtiũ fugerũt timore ipsorũ. l ¶ Et mõ. n. s. iuc. quia
multa fortalicia i mõtib⁹ sita per Christianos fuerunt expugnata.
m ¶ Et grando ma. si. ta. i. bellũ importabile Saracenis non tã
virtute huma

Moraliter a ✱ ¶ Et fa. sunt t. i. tẽpestates in eccl̃a.
e ¶ Qualis nu. f. q̃tũ ad oẽs eius cõdi-
tiones, sicut de q̃libet cõsessore cãtat eccle
sia: Nõ est inuẽt⁹ sibi similis illi. d ¶ Et fra. est
ciui. i. ecclesia, q̃ debet esse ciuitũ vnitas.
e ¶ In tres p. Nã aliq adhærebãt Arrij
doctrinæ, aliq verò doctrinæ ecclesiæ, &
aliqui erant dubij de ꝟitate. f ¶ Et ci.
Gẽ. ce. Nã aliqui Gentiles ad fidẽ cõuer
si, videntes talẽ diuersitatẽ reuertebantur
ad pristinã infidelitatem. h ¶ Et Baby
lon ma. i. Arrij perfidia. i ¶ Venit in
me. nam ex ordinatione dei simpliciter
est destructa. k ¶ Et o. insu. fu. Nã Ar-
riani non habuerunt refugiũ hic vel ibi.
m ¶ Et grã. ma. i. grandis pœna ex dei
ordinatiõe cecidit super Arrianos. s. pœ-
na gehennæ, vbi dãnati blasphemãt iusti
ciam dei.

NICO. DE LYR.

Cap. XVII.

ET ue. unus. Hic consequenter † vt daret
describitur plaga septima, ma
gis in speciali. & hoc sc'm o-
pinionẽ illorũ, q; ꝓ tota lite-
ra ab hoc loco vsq; ad illũ: Et cũ cõsuma-
ti fuerit mille, &c. circa mediũ. xx. ca. fit iã
ipleta de prterito. sc'm quã prius expo-
nam totam literã istam: postea dicam qd
mihi supra hoc videatur. Et diuiditur in
duas partes, quia primò describit i specia- Diuisio
li hæc plaga. secundò Christianæ religio
nis ꝓmotio noua, ca. xx. Circa primũ di-
cit: Q̃m ista plaga Saracenorũ est, vt pa-
tet ex prædictis: ideo primò describitur D
Saracenorum utilitas. secundò Christia- ✱ plaga ei⁹
norum ipsos percutientium probitas, se-
quenti ca. Primò describitur sub quadã
metaphora. quæ primo ponitur. Secun-
dò exponitur: ibi: Et dixit mihi. Circa pri
mum dicitur: r ¶ Et uenit un⁹ de
septem angelis, qui habebant septẽ
phialas. Per hæc vt dicunt tenentes opi
nionem dictam, designatur Alexius im-
perator, qui secundum eos supra dicitur
angelus septimus. Sed hoc fuit ibidem re
probatum. Nec potest cõuenienter dici, q;
per hunc angelum designatur Petrus ere
mita, quem dixi supra fuisse septimũ an-
gelum. quia hic angelus dicitur hic Iohã
nem euangelistam docuisse. Vnde & sub

Moraliter ditur: s ¶ Et lo. est me. di. Veni, & ostendam tibi damna-
tionem meretricis magnæ, quæ. Petrus autem eremita p nõ-
gentos annos & ampli⁹ fuit postquam Iohannes scripsit hũc librũ.
Ideo melius dicitur, q; beatus Iacobus qui supra dicitur vnus de se
ptem angelis habentibus phialas, fuit angelus iste, qui antequã Io
hannes videret hanc visionem, per palmam martyrij transierat ad
gl̃iam, Act. xij. a. & sic poterat eum docere de futuris ex diuina or-
dinatione. t ¶ Damnationem meretricis magnæ. id est sectę
Saracenicæ, vt postea magis dicetur. v ¶ Quæ sedet super
aquas multas. i. dominatur populis multis, vt exponitur infra.
x ¶ Cũ q. for. sũt re. qa multi reges receperũt legem Mahumeti.

✱ Et inebria-

Moraliter. r ¶ Et uenit un⁹ de septem angelis. Sequitur: Moraliter
t ¶ Veni ostẽdam tibi damnationem meretricis magnę.
Moraliter exponendo, hæc est mulier de qua dicitur Zachar. v. c.
Hæc est impietas. Bestia y̆ò super quam sedet, est cõgregatio ma-
lorũ, qa bestiaſr viuũt. Hæc autẽ mulier & bestia dicunt̃ ornatę p̃-
ciosis, qa talia cõmunius reperiunt̃ in malis. Septem capita huius
bestiæ sũt septẽ vitia capitalia, q̃ dicunt̃ reges, qa multa vitia sub-
se cõtinẽt. & mõtes, & hoc ꝓpter superbiam quę continetur in eis.
nam in omni peccato mortali est cõtẽptus dei. Per decem cornua
ipsius significatur omnimoda persecutio decem præceptorũ dei.

✱ Bestia

Glos. ordi. Apocalypsis Cap. XVII. De Lyra

☞ a ¶Inebriati sunt q̃ inha. ter. de ui. Sicut ebrius nihil timet, E sic terrenis inhærentes intantum excęcabunt̃ amore terræ, vt nec deū diligāt, nec pœnas timeant. b ¶Mulierem sedentem. i. illos molles qui Euę à qua peccatum incœpit conformantur, q̃ hñt diabolum fundamētum, qui est sangu. neus & in se & in suis. vel quia sanguinem sanctorū fundunt, vel eloquia dei male intelligunt. c ¶Capita septem. i. sensus, & postea errorem, & tandem Antichristum, per quæ septē diabolus ducit homies ad peccatū. d ¶Cornua de. i. decem regna, quæ erunt tpe Antichristi, per quæ alia intelligūt. e ¶Circundata pur. i. regali veste, quia dicūt se reges vt decipiant. f ¶Auro. quia videbūtur diuīa sapientia illuminati. g ¶Poculum aureum. i. diuinam scripturam, qua potantur fides ad salutem. h ¶Abominatione. i. quæ secūdū illas expositiones debent abhĩci ab hominibus, quia immundiciā carnis docent, & fornicāri à deo i ¶Et in fronte. Quamuis sit ita habilis ad decipiendum, tñ fideles ne despetis, q̃ habet in fronte. i. ī manifesto signū, quod rudibus est mysterium istud solū. i. dando exemplū faciendi pctā pro quibus terreni â salute fideliū repellētur. k ¶Ebriam. i. depressam vindicta pro effusione sāguinis: vt pę doloribus nimĩs nesciat vbi sit. l ¶Et miratus sum. Hic habet Iohānes personam illorum, qui cum vident malos in mundo exaltatos, mirantur cum audiunt pœnas quæ ipsis malis promittuntur & cum ita sint puniendi, quare deus pmittit illos exaltari. Sed docentur intelligere illam exaltationem datam ad maiorem excæcationem, & tandem iustè inferri æternam damnationem. m ¶Ego tibi dic. id est quare puniantur isti mali. i. diabolus qui eos peccare fecit: quod est īcognitum nisi doctis. n ¶Bestiæ quę portat. Bestia. i. diabolus, portat. i. regit, mulierem. i. omnes malos effœmīatos. qui enim alios regit quasi onus regimis portare dicitur. o ¶Fuit. Ante aduentum Christi habuit
† vidissem diabolus maximam ptātem, sed pòst licet non penitus amisit, tamē nō modicè est debilitata. p ¶Ascensura est. Quia tempore Antichristi ptātem recipiet. Ascenest de ab. i. per illos qui in peccatis profundi sunt ascendet in elationem. q ¶Et ī iteritumibit. quia mortuo Antichristo amplius non habebit tentandi locum. r ¶Mirabuntur. Cum viderīt mali potestatem suam ita annihilatam dolebūt nō quasi pœnitentes, sed tantum admirātes. s ¶Septem ca. Quia per hæc septem eri gitdiabolus homines in superbiam, & in quibus innitūtur infideles. t ¶Quinq̃ ceciderunt. Adam si in obedientia perseuerasset, sensus corporis ad nullam̃ voluptatem verterētur, malam scilicet: sed p pctm̃ ita corrupti sunt, vt iā naturale sit lenia tactu, sapida gustu, nare odorifera, vi-

Nicolaus de Lyra. ☞ su pulchra

☞ a ¶Et ineb. sunt. nā ppīi sub dictis regib⁹ existētes sīr receperūt legē Saracenicā imūdiciis plenā. b ¶Et abstul. me ī de. ad videdū statū Saracenicū à deo p̃pter pcta sua derelictū. c ¶In spū. Nā hęc visio nō fuit corpalis, sed imaginaria & ītellectualis. d ¶Et ui. m. se. su. be. p hoc ītelligūtur Saracenī ī duas ptes diuisi, vt dictum est. ḡ. Turci p mulierē ppter cor malicią & astutią serpētinā. Aegyptij vò p bestiā: qa sūt ītellectu min⁹ vigētes, & p cōsequns magis bestiales. Dr̃ āt mr̃ sedere super bestiam, sup bestiā: nā Turci ab Aegyptijs abstulerūt Iudęam & Syriam. G e ¶Coccineam. i. sanguine Christianorū rubricatam. f ¶Plenam no. blas. quia Saraceni dicūt Chrum esse hoiem purū, & sic blasphemant eū. & sīr beatā v̄ginē, negātes eam esse dei matrem. g ¶Ha. ca. sep. & cor. de. de qbus qd significent. infra dicitur.

terræ, & inebriati sunt qui in- a ¶Manifestę fornicationis.
habitant terram de uino prosti tutionis eius. Et abstulit me in b
a ¶In corda reprobrorum a gratia dei deserta.
b ¶In visione spirituali. ¶Quia talia corporeis oculis non possunt videri.
desertū in spiritū. Et uidi mu- b
a ¶Quia dicunt mala quæ faciūt deo nō displicere.
lierem sedentem super bestiam coccineam plēnam nominibus c
blasphemiæ, habentem capita d
septem, & cornua decem. Et h
a ¶Et per illam bestiam talis erat mulier ista.
mulier erat circundata purpu- e
a ¶Quia occidunt nolentes acquiescere.
ra & cōcino, & inaurata auro, f
a ¶i. carbunculo. i. charitate quam dicunt se habere. ¶Alijs virtutibus.
& lāpide precioso & margari- g
tis, habens poculum aureum
a ¶In prauis expositionibus.
in manu sua plenum abomina h
tione & immundicia fornicati- i
onis eius. Et in fronte eius no- k
a ¶Istud videlicet. b ¶i. magna confusio.
men scriptum: mysterium: Bā- b
bylon magna mater fornicatio num & abominationum terrę.
¶Istud videlicet ¶Vidi peccatum mundi, vidi etiam pro peccato damnatum.
Et uidi mulierem ebriam de k m
a ¶Minorum.
sanguine sanctorum, & de san- a
a ¶Illorum qui non timent testari se Christum deum.
guine mārtyrum Iesu. Et mi- l n
ratus sum cum † uiderem illam admiratione magna. Et dixit o
a ¶Q. noli īmirari, sed intellige quid sit.
mihi angelus: Quare miraris? p
b ¶Idest ego referabo, sta vt possis intelligere.
Ego tibi dicam sacramentum m
mulieris, & bestiæ quæ portat n
eam, quæ habet capita septem
a ¶i. diabolus, qui bestiales facit.
& cornua decem. Bestia quam
a ¶Ante aduentum Christi. ¶Parum regnauit.
b ¶Quia Christo nato vim perdidit
uidisti, fuit & nōn est, & ascēsu- o p
a ¶Locum habebit quia malos inuenient.
ra est de abysso, & in interitum q
ibit: & mirabuntur inhabitan- r
tes terram, quorum nomina scripta non sunt in libro uitæ à constitutione mundi, uiden-
a ¶Q. respectu huius pœnæ potestis vobis cauere.
tes bestiam quæ erat & nōn est. s
Et hic est sensus qui habet sa- t
pientiam. Septem capita se- u
ptem montes sunt, supra quos
a ¶Quia per hæc eadem regit infernum.
mulier sedet, & reges septem
¶Transacta infantia.
sunt. Quinque ceciderunt v

h ¶Et mu. etat. cir. pur. quia Turci fuerūt opulentissimi in istis & in alijs rebus preciosis. i ¶Habens po. aureum. quia multas Gentes induxerunt & traxerunt ad immundiciam suę legis. k ¶Et in fronte e. no. scrip. my. Baby. Per hoc q̃ dixit, mysteriū, ostendit, Iohānes q̃ nō loquitur de ciuitate Babylonica, sed magis de secta Saracenica q̃tū ad Turcos. l ¶Mater for. & abo. ter. nā orientales populos pro maiori parte satis traxerūt ad errorem suæ sectæ. m ¶Et ui. mu. e. de san. sā. qa supra numerū & mēsurā effuderunt Christianū sanguinē. Ebria em̃ dr̃ q̃si extra briam. i. mēsurā. Turci em̃ crudeliores fuerūt Christianis, Aegyptijs & Saracenis, sc̃d'm qd̃ dicit Tyrenensis eps̃ li. j. n ¶Et mir. sum. de patientia dei erga sectā nequissimam Mahumeti. o ¶Et di. mi. Hīc cōsequenter ponit executio pabolæ. circa quā angel⁹ primo, pponit intētū dicēs Iohanni: p ¶Quare mi. q. d. totū cedet ad dei gl̃iam & electorū, qb⁹ meritū accrescit ex psecutiōe malorū. q ¶Ego ti. di sa. i. significationē occultā. r ¶Mulieris & be. i. regni Turcię & Aegypti, vt dictū est. s ¶Best. Hic p̃sequit ītētū exponēdo parabolā. & prīò circa regnū Aegypti designatū p bestiā, di. Bestia quā ui. fuit. Nā Aegyptij prīò occupauerūt dñium Ierl̃m & Iudęę, & postea pdiderunt, Turcis terram illam occupantibus, vt dictū est supra. ideo dicitur q̃ bestia fuit prius dñans in Iudæa. t ¶Et nō est. inde per Turcos iecta. v ¶Et ascensura ē de abys. i. de Aegypto, q̃ tenebra ītērpt̃at. & hoc fuit qñ debilitata v̄tute Turcor⁹ p Christianos Aegyptij recupauerūt Iudæā & Ierl̃m, vt dictū ē. ḡ. x ¶Et i īt. i. Nā Aegyptij p christianos fuerūt occisi, & residui inde iecti, vt referunt epi Aconensis & Tyrenensis describentes hist̃oriam terræ sanctæ. y ¶Et my. &c. quo. no. scri. non sunt. i. Saraceni, qui nō sunt prædestinati, sed præsciti. mirabātur enim Saraceni quō rex tam potens & magn⁹ à populo Christiano de partibus extrancis & tam longinquis venienti esset debellatus. z ¶Et hic est sen. intellect⁹, a ¶Qui ha. s. i. circa occulta scripturarum intelligentiam. b ¶Sep. ca. sep. m. sunt. i. puinciæ. c ¶Supra quos mu. se. quia regnum Turciæ inualuerat super Aegytum. d ¶Et reges septē sunt. id est principes illarum prouinciarum. e ¶Quinq̃ ceciderunt. à dominio Aegy-

☞ pti dominio

☞ s ¶Bestia quā ui. impietas enim fuit maior ante tempus Christi q̃ pòst, propter idolatriā quæ vigebat in toto otbe, paucis valde exceptis. ideo dicitur fuisse añ tempus Christi & nō esse tpe ipsi⁹, quia non est tanta, licet sint multi mali. sed tpe Antichristi erit valde magna, secūdū q̃ dicitur Mat. xxiiij. b. Abundabit iniqtas & refrigescet charitas multorū. iō dr̃, q̃ ascensura est de Abysso. nā Antichristus habebit dæmonē priuatū, cui⁹ totalr̃ seq̃tur instinctū. y ¶Et mi. ih. qa videtes potē tiā Antichristi & signa mēdacia q̃ faciet admirabūtur & ipsū seq̃nt̃, exceptis electis. iō segs:

† meus

Moraliter

Quo. nō s. scri. no. i li. u. d ¶Et r. s. hoc refert ad ēmios seu ad tpa ī qb⁹ fuit & erit iiqtas seu malicia. q̃ primū fuit à pctō Adę vsq̃ ad diluuiū. sc̃d'm à diluuio vsq̃ ad Abrahā. tūc inde vsq̃ ad Moysen. quartum inde vsq̃ ad Dauid. quintum inde vsque ad Christū. iō dr̃. e ¶Quinq̃ ce. nā isti qnq̃ ēmini trāsierūt.

* Vnus er

A su pulchra quærere. Hi sunt quinq; reges per quos diabolus in puericia regit, qa ipse fuit cā quare corrūperent. Hi sunt quinq; viri Samaritanæ In iuuēta succedit error; nam postq; discretionē habet, & si peccat, iam non sensibus. sed errori imputatur: de quo dominus: Quem nunc habes nō est tuus vir. a ¶ De septem est Quia similiter peccat, & similiter punietur. & octaua quia omnes transcendit, & in nequitia & in pœna. b ¶ Populi sunt & Gentes & linguæ: id est pfentes mali ex omni diuersitate hominū collecti. c ¶ Desolatam facient. Solatium diaboli est perditio malorum, quos perdet completo numero impiorum. d ¶ Et nudam. Diabolus habet potestatem faciendi signa ad decipiēdū, hanc perdet completo numero bonorum, quia postea tentatio non habebit locum. e ¶ Carnes. Fornicariæ manducare dicuntur, quia inferendis pœnis delectabuntur. f ¶ Igne com. id est tormentabuntur pro delectationib⁹ ei⁹ quas secuti sunt. g ¶ Consūmentur. De promissione prēmiorū vel pœnarū.

Joh. 4. c.

Nicolaus de Lyra.

pti dñio Turciæ subiugati. a ¶ Vnus est. s. dominans in Iudæa & Syria: & iste est rex Turciæ, qui dicitur hic sextum caput bestiæ. b ¶ Et alius. id est rex Aegypti qui dicitur hic caput septimum. c ¶ Nondum uenit. Ad recuperandum de manu Turcorum Iudææ. d ¶ Et cum uenerit. Debilitatis Turcis. e ¶ Oportet illum breue tempus manere. Quia Ierusalem à Turcis ablatam non tenuit rex Aegypti nisi p annum, vt dicunt historiographi prædicti. f ¶ Et bestia quæ erat & nō est. id est rex Aegypti vt expositum est. g ¶ Et ipsa octa. est. cum septem capitibus prædictis. h ¶ Et de septem B est. id est de septem capitibus. est enim caput septimum, vt dictum est, & sic cōputat bis, eo q; Ierusalē bis obtinuit. sicut cap. præce. Carolus magnus dicitur angelus quintus ratione regni Francorum, & sextus propter adeptum imperium. i ¶ Et in inte. uadet. Quia plures fuit debellatus per Christianos, vt dicunt episcopi, s̄ memorati. k ¶ Et de cor. quæ ui. decem reges sunt. id est principes sub rege Aegypti. ✻vt vnā faciant volū. m ¶ Qui regnum: id est potestatem. n ¶ Nondum acce. ab eo. sed potestatem tanq; reges, quia non fuerunt reges simpliciter, sed rectores, acierū exercitus regis Aegypti. o ¶ Vna hora accipient. id est illo tempore, quo fuit ordinatum de illo exercitu. p ¶ Post bestiam. id est sub rege Aegypti, qui bestia nominatur, vt dictum est. & ly post, hoc nō dicit hîc ordinem temporis, sed subiectionis. q ¶ Hi unum consilium habent: Pugnandi contra Christianos pro rege Aegypti. ideo subditur: r ¶ Et uirtutem & potestatem suam bestiæ tradent. eam exponendo pro rege Aegypti. s ¶ Hi cum agno pugnabunt. in membris suis. scilicet Godfredi de Buillion, & alijs principibus & bellatoribus Christianis. t ¶ Et agnus uincet illos. Nam Aegypti fuerunt per Christianos pluries debellati. v ¶ Quoniam dominus dominorum est, & rex regum. & sic nullus potest ei resistere. x ¶ Et qui cum illo sunt. per fidem charitate formatam vsq; ad mortem stabiles. y ¶ Vocati & electi. Ad gloriam. z ¶ Et fideles. In præsenti per gratiā. a ¶ Et dixit. Hic exponit parabolā q̄tum ad regnū Turciæ specialiter. b ¶ Aquæ quas uidisti. ubi meretrix sedet. id est

a ¶ i. in matura ætate error. b ¶ Antichristus qui maxime facit peccare.

unus est, & alius nondum uenit. Et
a ¶ Sed non est timendus: qua.
cum uenerit, oportet illum breue
¶ Antichristus.
tempus manere. Et bestia quæ erat
a & non est, & ipsa octaua est, & de septem est, & in interitum uadet. Et
a ¶ Tempore Antichristi. vt Daniel dicit: Erunt decem reges: quorum reges in cornibus notantur.
decem cornua quæ uidisti, decem reges sunt, qui regnum nondum acce
¶ Non vere reges, sed tyranni.
perunt, sed potestatem tanquam re
a ¶ Ideo non timentis. b ¶ A capite sui secundi ituri.
ges una hora accipient † post bestiam. Hi unum consilium habent, &
¶ Negandi Christum, credendi in Antichristum.
a ¶ Quam habent in se. b ¶ Quam super alios habebunt. c ¶ Quia illi omnia attribuent.
uirtutem & potestatem suam bestiæ
a ¶ Verbo & opere, vt fideles sibi subtraham.
tradent. Hi cum agno pugnabunt,
a ¶ Faciendo suos constantes & dānando eo. in suo capite.
& agnus uincet illos, † quoniam do
a ¶ Vtens malis ad vtilitatem fidelium. b ¶ Et ideo reges vincet.
minus dominorū est, & rex regum,
a ¶ Per prædicatores. b ¶ Ab æterno.
& qui cum illo sunt, uocati & electi
a ¶ Exequentes opera.
& fideles. Et dixit mihi: Aquæ quas
a ¶ i. Antichristus iam regnat per mysterium.
uidisti, ubi meretrix sedet, populi
¶ Et ideo non debetis ei conformari, quia ipsi qui modo adhærent ei quandoq; dolebunt.
sunt & gentes & linguæ, & decem
cornua quæ uidisti in bestia, hi odient fornicariam, & desolatam facient illam, & nudam, & carnes eius
a ¶ Quia cū ipsis & pro peccatis eorum punietur diabolus.
manducabunt, & ipsam igne con
a ¶ Et merito malis meritis suis excæcauit eos deus.
cremabunt. Deus enim dedit in cor
¶ Scilicet. ¶ i. permittant se regi a diabolo.
da eorum, ut faciant quod placitum est illi: ut dent regnum suum bestiæ,
a ¶ Opere cōpleantur. ¶ Boni & mali promissa recipiēt.
donec cōsummentur uerba dei. Et
a ¶ i. multitudo malorum.
mulier quam uidisti, est ciuitas ma
a ¶ Quia maxime super biunt ipsi reges.
gna, quæ habet regnum super rē
ges terræ.

c ¶ Populi sunt & Gentes & linguæ. Quia regnum Turciæ subiecit sibi Syriam & Iudæam & Orientales populos pro maiori parte. d ¶ Et decem cornua, quæ uidisti in bestia. id est decem principes exercitus regis Aegypti, vt dictum est. e ¶ Hi odient fornicariam. id est regnum Turciæ. inter Aegyptios enim & Turcos erat odium. primò propter dissensionem eorum in superstitionibus suis de lege. secundò quia Turci abstulerant ab Aegyptijs Syriam & Iudæam. f ¶ Et desolatam faciēt illam & nudam. Primo per Christianos, quibus in obsidione Antiochiæ existentibus, Calypha Aegyptius misit salutationes & munera, eo quòd aduersarios eius impugnabant, & sic Christianorum exercitum cō fortauit contra Turcos, vt scribitur in historia Ierosolymitana. Secundò per seipsos, quia debellatis Turcis in partibus Antiochenis, Aegyptij expulerunt eos de Ierusalem, & de Iudea, vt dictum est supra. g ¶ Et carnes eius manducabunt. Metaphorica est locutio. sicut dicitur de vsurario q̄ comedit illum cuius bona surripit per vsuram. h ¶ Et ipsam igne concremabunt. Nam aliquos Turcos in foris existentes simul cum eis combusserunt. i ¶ Deus enim dedit in corda eorum, ut faciant quod placitum est illi. Licet deus non sit actor mali cūlpę, est tamen actor mali pœnę, & sic Turcos per Aegyptios puniuit. k ¶ Vt dent regnum suum be. Id est vt recuperēt regnum Iudæę regi Aegypti: quod possiderat per multos annos ante Turcos. l ¶ Donec consum. ue. d. De recuperatione terræ sanctæ per exercitū Christianum. quod factum fuit quasi per annum postq; Aegyptij expulerant inde Turcos, vt dictum est supra. m ¶ Et mulier quam uidi. est ciuitas ma. i. Turcorum multitudo valde numerosa. n ¶ Quæ habet regnum sup. re. te. Nam plures reges sibi subiecit in partibus orientis, vt prædictum est.

Turci Aegyptijs odiosi

†cū bestia.

† 1. Ti. 6. c.

D

✻ a ¶ Vnus est. s. terminus, vel tempus Christi. b ¶ Et alius non. ue. Scilicet terminus Antichristi. d ¶ Et cum uene. opo. il. breue tem. ma. Quia sicut dicitur Matth. xxiiij. b. Dies illi propter electos breuiabuntur. Veruntamen iniquitas erit maxima intensiue, & iniquorum multitudine, intantum q̄ poterit æquiparari ille terminus duobus, ideo dicit: f ¶ Et best. q̄er. & non est, & i. oct. est, & de se. est. Quia vnus terminus computatur pro duobus. i ¶ Et in int. ua. Nam in finali iudicio omnis malicia retrudetur in inferno. k ¶ Et decem cornua, q̄ uidisti. Per quæ significantur omnes modi persecutionis decalogi, sicut prædictum est. l ¶ Decē reges sunt qui reg. nondum acce. scilicet q̄tum ad suam maximam potestatem, quia licet modi persequendi iusticiam quæ in decalogo continentur multum inualuerunt, tamen Antichristi tempore erunt in sua maxima potestate. q ¶ Hi unum cōsilium ha. scilicet impugnandi iusticiam modo prædicto. r ¶ Et uir. & pote. suam be. tra. Seruiendo iniusticię & iniquitati ad iniquitatem. s ¶ Hi cum agno pugna. Fidem Christi q̄tum poterunt impugnando. t ¶ Et agnus uincet illos. Aliquos ipsorum simpliciter damnando, & aliquos per fidem sibi subiugādo. De quibus subditur: e ¶ Hi odient fornicariā. Id est iniquitatem quantum' dilexerant eam prius vel amplius. f ¶ Et desolatam facient illam & nudam. Id est desolationem eius futuram denunciabunt constanter contra vitia prædicando.

Moraliter

Glos.ordi. Apocalypsis Cap.XVIII. De Lyra

17 E Et po.hæc ui. In hac sexta visione Ca. XVIII. agit de ultimis pœnis, q̃s patientur ipij in inferno pro singulis pct̃is. & primũ de Babylone oñdit, postea de bestia & pseudo p̃phetis. tãdẽ de ipo diabolo in q̃ finis patet. in q̃ dãnato erit finis. Istã dãnationẽ executur⁹ à Christo p̃dicatam esse dicit, vt maior ei⁹ fides habeat. b ¶ Cecidit ce. Bis pro duplici dãnatiõe aiæ & corpis: vel qa ẽternaliter punient. c ¶ Spũs imm. Dæmones in prauis cordibus, p carnis illecebris sunt immũdi, p mẽtis elatione volucres, vel quia p hũc aeradiscurrũt. d ¶ De u.i. de pct̃is p q̃ acquirunt diuitiæ: qa oĩs dives, vel iniquus, vel hæres iniq. e ¶ Et au. Dicens futurã illam dãnationem ad præsentes, supponit admonitionem.

f ¶ Exite. quia modicũ tps̃ superest, quo pro merito accipient. g ¶ Quoniã p. p. Pct̃a, pueniũt vsq; ad cõtẽptũ dei per impœnitẽtiam. h ¶ Reddite il. Sicut vindictã meã de vobis q̃ purgabimini exercuit, sic vos iniuriã meam vindicate in illis. i ¶ Duplicate du. i. animæ & corpi maiores pœnas inferte q̃ ipsi vobis. k ¶ Quantũ gl. Quia alij plus, alij minus, causa discretionis huius repetit qd̃ dixerat superi⁹. l ¶ Et uidua nõ sum. qa habeo cõsolationẽ in tpalib⁹. m ¶ Mors. Absentia vitæ i. dei, quia ℣ pnia eius

† Isa.21.c. Iere.51.a. & 14.b.

NICO. DELY.

CAP. XVIII.

ET post hæc ui. Descripta Saracenorũ vibrate sub metaphora meretricis & bestiæ: hîc consequẽter describit, p bitas Christianorũ sub angelica sistitudine. & primò q̃tũ ad viros ecclesiasticos, sc̃d'ò q̃tũ ad principes laicos, ibi: Et sustulit vn⁹ angelus. Prima in duas sc̃d'm Diuisio F duas notabiles psonas: sc̃d'a, ibi: Et audiui aliam vocem. Circa primũ dicitur: a ¶ Et post hæc ui. al. an. i. Ademarum Podiensem ep̃m Angelicæ mundiciæ virũ, q in exercitu principũ, occidẽtaliũ & aliorũ Christianorũ suscepit legationis officiũ ad directionẽ exercitus Christiani. b ¶ Descẽdẽtẽ de c. i. p cedentẽ à sublimitate sedis apostolicæ. c ¶ Habentẽ po. m. in spũalib⁹, maxime tã q̃ legatus missus à latere. d ¶ Et ter. i. exercitus Christian⁹. e ¶ Illuminata est à gl. e. i. ex eius vita & doctrina. f ¶ Et excla. in for. di. prædicans ℣bo & ope. g ¶ Cecidit ce. Ba. ma. i. gens Saracenica, & dicit bis, cecidit: qa primò per Christianos fuerũt debellati Turci, postea ℣ò Aegyptij, vt habet in historia frequẽter superi⁹ notata. hunc aũt Saracenorũ casum denũciabat dict⁹ ep̃s Christianis, si tũ viriliter agerent de dei adiutorio cõfidẽtes. h ¶ Et fac. est ha. d æ. q̃tũ ad occisos, qui perierũt in aia & corpe. & q̃tum ad fugitiuos, qui visa dei vindicta remanserunt tũ obstinati in sua infidelitate, & sic à dæmonibus fuerũt magis possessi q̃ añ. q dæmones p volucres & spũs immundos designanẽ. Et huius punitiõis causa subdit: i ¶ Quia de uino &c. biberũt oẽs Gẽ. i. multę. & ẽ hyppolica locutio, ad designandũ magnã multitudinẽ Gentiũ infectarũ pfidia Mahumeti incurrentiũ p hoc irã dei. k ¶ Et re. ter. cũ illa for. sunt. Multi em reges dictã perfidiã receperunt. similiter etiã multi qui propter temporale lucrũ frequentauerunt terram Saracenorum per hoc deprauati sunt. Vñ & ego audiui à fratre fidedigno, q̃ viderat naues impleri de pueris Christianis quos mercatores emerant à parentibus eorũ pauperibus, vt venderent eos Soldano, p magno pcio, qui eos faciebat informari in lege Mahumeti, quia de Christiana nihil adhuc sciebant, vt adulti facti contra Christianos pugnarent. & ideo subdit̃ur: l ¶ Et mercatores. & patet ex dictis litera. m ¶ Et audiui aliam uocẽ. Hîc consequenter agitur de secundo viro notabili ecclesiastico, cuius primò ponitur sancta monitio. secundò Gentis Saracenicæ percussio, ibi: Reddite illi. tertiò percussæ lamentatio, ibi: Et flebunt. Circa primum sciendum, q̃ in exercitu Christiano fuit inter alios quidã sacerdos deuotus, cui reuelatum fuit à domino, q̃ multi de exercitu peccauerunt cum mulieribus Saracenis: propter quod plures deo permittente in manu Saracenorum ceciderunt, & plures ceciderent de futuro nisi pœnitentiã agerent, quam fecit exercitus ad exhortationem dicti sacerdotis. Et hoc est q̃ dicit Iohannes: Et audiui uocem de cælo: quia cælit⁹ facta est dicta reuelatio: n ¶ Exite de illa. id est de immundicia Saracenica. o ¶ Quoniam peruenerunt pecca. eius usq; ad cæl. i. coram deo ad puniendum. p ¶ Et recor. est deus. In deum non cadit obliuio. nec per consequens recordatio propriè, sed dicitur recordari peccatorum metaphoricè, qñ ea punit: nam tunc ad modum recordãtis se habet. q ¶ Reddite. Hîc consequenter describitur percussio Saracenorum, quia cũc Christiani tantum & plus eos afflixerunt, quantũ fuerant ab eis afflicti. ideo dicitur: Reddite illi &c. & patet litera. Et subdit̃ur huius percussionis ratio: r ¶ Quia in corde suo dicit. scilicet gens Saracenica superbiẽdo de sua potentia. s ¶ Sedeo ut regina. super alios populos, & possime super Christianos. t ¶ Et uidua non sum. Nam gloriabatur in regibus H cum ea fornicantibus prædicto modo. v ¶ Et luctum non uidebo: quia nimis confidebat in sua potentia temporali. x ¶ Ideo in una die: Id est vno tempore. y ¶ Venient plagæ ei⁹. & quæ sint ille subdit̃. z ¶ Mors. quantum ad occisos. a ¶ Et luctus. quantum ad fugitiuos. b ¶ Et fames. quantum ad obsessos. c ¶ Et igni cõburetur. Nam multi incendio perierunt per ignem posito in ciuitatibus & villis. d ¶ Quia fortis est, qui iudicabit il. i. cõdemnauit ad hãc pœnam, scilicet deus cuius non põt iudicio ℣ impediri.

Recordatio

Moraliter. a ¶ Et post hæc uidi alium angelum &c. Hoc literaliter exponit de⁹ Ademaro episcopo Podiensi. Moraliter autem potest exponi de quolibet prælato vel doctore, qui per bonã vitam & scientiam illuminat ecclesiam, & prædicat constanter contra ciuitatem diaboli, quæ est congregatio malorum dicens: g ¶ Cecidit cecidit Babylon. Et dicitur bis, cecidit. primò pro casu culpæ, secundò pro casu Gehennæ. m ¶ Et audiui aliam uocem. quia prædicator vel doctor nõ solum debet denunciare vilitatem culpæ & magnitudinem pœnæ futurę ciuitatis diaboli: sed etiam monere populum, vt fugiat de ea, ne forte inuoluatur eius malis & pœnis futuris, ideo subdit̃ur: n ¶ Exite de illa populus meus, & ne participes sitis delictorum eius, &. Et exprimuntur in speciali principes, cum dicitur.

Moraliter

a Et plangent

Cap. XVIII.

a Et uidens. a Christum. ¶ In carne.

ET post hæc uidi alium angelum descẽdentem de cælo, habentem potestatem magnam, & terra illuminãta est à gl̃ia eius. Et exclãmauit in fortitũdine, dicẽs: † Cecidit cecidit Babylõ magna, & factã est habitatio dæmoniorũ, & custodia omnis spiritus immũdi, & custodia omnis uolucris immundæ, & odibilis, quia de uino iræ fornicationis eius biberunt omnes Gentes. Et rẽges terræ cum illa fornicati sunt, & mercatores terræ de uirtute delitiarum eius diuites facti sunt. Et audiui aliam uocẽm de cælo dicentem, exite de illa populus meus, & nẽ participes sitis delictorum eius, & de plãgis eius non accipiatis. Quoniam peruenerunt peccata eius usque ad cælum, & rẽcordatus est dominus iniquitatum eius. Rẽddite illi sicut & ipsa reddidit uobis, & duplicate duplicia secundum opera eius. In põculo quo miscuit uobis miscete illi duplum. Quantum glorificauit se, & in deliciis fuit, tantum date illi tormẽtum & luctum. Quia in corde suo dicit: Sedeo, ut regina & uidua non sum, & luctum non uidebo. Ideo in una die uenient plagæ eius, mors & luctus & famẽs, & igni cõburetur, quia fortis est deus qui iudicabit illam.

a ¶ Et post hæc uidi alium angelum &c. Hoc literaliter exponit de⁹ Ademaro episcopo Podiensi. Moraliter autem potest exponi de quolibet prælato vel doctore, qui per bonã vitam & scientiam illuminat ecclesiam, & prædicat constanter contra ciuitatem diaboli, quæ est congregatio malorum dicens: g ¶ Cecidit cecidit Babylon. Et dicitur bis, cecidit. primò pro casu culpæ, secundò pro casu Gehennæ. m ¶ Et audiui aliam uocem. quia prædicator vel doctor nõ solum debet denunciare vilitatem culpæ & magnitudinem pœnæ futurę ciuitatis diaboli: sed etiam monere populum, vt fugiat de ea, ne forte inuoluatur eius malis & pœnis futuris, ideo subdit̃ur: n ¶ Exite de illa populus meus, & ne participes sitis delictorum eius, &. Et exprimuntur in speciali principes, cum dicitur.

Moraliter

a Et plangent

Diuisio.

a ¶ Et post hæc uidi alium angelum descẽdentem de cælo, habentem potestatem magnam, & terra illuminãta est à gl̃ia eius. Et exclãmauit in fortitũdine, dicẽs: † Cecidit cecidit Babylõ magna, & factã est habitatio dæmoniorũ, & custodia omnis spiritus immũdi, & custodia omnis uolucris immundæ, & odibilis, quia de uino iræ fornicationis eius biberunt omnes Gentes. Et rẽges terræ cum illa fornicati sunt, & mercatores terræ de uirtute delitiarum eius diuites facti sunt. Et audiui aliam uocẽm de cælo dicentem, exite de illa populus meus, & nẽ participes sitis delictorum eius, & de plãgis eius non accipiatis. Quoniam peruenerunt peccata eius usque ad cælum, & rẽcordatus est dominus iniquitatum eius. Rẽddite illi sicut & ipsa reddidit uobis, & duplicate duplicia secundum opera eius. In põculo quo miscuit uobis miscete illi duplum. Quantum glorificauit se, & in deliciis fuit, tantum date illi tormẽtum & luctum. Quia in corde suo dicit: Sedeo, ut regina & uidua non sum, & luctum non uidebo. Ideo in una die uenient plagæ eius, mors & luctus & famẽs, & igni cõburetur, quia fortis est deus qui iudicabit illam.

† Isa.21.c. Iere.51.a. & 14.b.

Diuisio.

Recordatio

Moraliter

a Et plangent

præsentia eius vita est. a ¶ Et fle. &c. Contra hi gaudium per-
A petuum habent. b ¶ Reges ter. Vel illi qui bene rexerunt ter-
renitatem suam & aliqñ tamen forni-
cati sunt cũ ista dolebunt, qp nunqd sisses
illis fuerunt. c ¶ Cum uide. fu. incẽ.
&c. Cum defecerint diuitiæ, qđ est si-
gnum æterni incendij iudicij. Vel cũ vi-
derint pœnam exaltatam vltra modũ.
d ¶ Et negocia. terr. fleb. Quia illa
perire dolebunt, in quibus suam depu-
rabant prosperitatem. e ¶ Auri & ar
gen. & lapi. preci. & marg. & byss.
&c. Per aurum sapientia, argento diui-
na eloquia, Christus in lapide precioso
significatur, apostoli in margaritis, in
byssо candido, sanctorum iustificatio-
nes: in purpura, martyrium, in serico,
virginitas, in cocco rubeo, charitas: in
ligno thino imputribili, constantia in-
deficiens, in ebore, virtutum pulchritu-
do, in ære, fortitudo & longanimitas, in
ferro, sublimitatis acumen, in marmo-
re inuicta humilitas. Hęc habere se simu
lant reprobi, & dolent cum deficit qđ
in eis intelligitur. ¶ In auro mundana
sapientia, in argento facundia, in lapide
precioso & margaritis, pseudo prophe-
tas accipimus & hæresiarchas. In byssо
† cedrinũ simulata iustitia, in purpura martyres
hæreticorum, in serico integritas carnis
ad operimentũ corruptæ mentis in coc
co crudelitas simulatione charitatis pal
liata, in ligno thino mentis obstinatio
simulans constantiam, in ebore simula-
ti virtutum pulchritudo, in ære prosi-
de recta firma perfidiæ prędicatio, in fer
ro deceptionis acumen, in marmore si-
mulatæ subiectionis fortitudo, in odo-
B ramentis pigmentorum & thure oratio
nes sanctorum figurantur, quas imitaf
in orationibus vana sedulitas hæretico
rum. Per vnguentum diuinitas incarna
ta, qđ sub falsa lenitate pseudo Christia
norum asperitas imitatur. Et ista subtra
cta deflent reprobi sicut hæretici mortẽ
Arrij. Similam & triticum amisisse se si
mulant, cũ zizania & paleas amiserunt.
Iumenta electos significant, qui cũ Psal
Psi. 72. d. misita dicunt: Vt iumentum factus sum
Matt. 10. b. apud te. Oues, sanctos quib' dicit: Ecce
ego mitto vos sicut oues in medio lupo
rum. Per equos & rhedas pdicatores ac
4. Reg. 2. b. cipe iuxta Eliseum dicentem: Pater mi:
currus Isrł & auriga eius. Per mancipia
electi qui seruituti dei subijciunt. Repro
bi dolẽt se amisisse iumẽta, equos & rhe
das. i. illos quos fortes deputãt ad alio-
rũ portãda onera: cũ debiles ad oẽ opus
bonũ amiserũt, poma virtutes sanctorũ
sunt. Et pars bestiæ oia se hñe simulant.
f ¶ Cinnamomum. In cinnamomo
odor virtutũ quas simulãt. g ¶ Simi
læ & tri. Carnis Christi qua fideles ve-
re satiañ, reprobi irritañ. h ¶ Man-
cipiorum & animarum. Distinguit:
quia quidem fiunt serui tm̃ corpore, vt
Ioseph, quidam etiã animo, vt si Aegy-
ptius venditus Iudæo ritu eorum cir-
† sumum cuncidatur, vel paganorũ idola colat.
☞ Exultate su

Nico. de Lyra.

impediri. a ¶ Et flebunt & plan
gent se su. ill. reg. ter. Hic consequen
ter ponit dictæ Gętis percussę lamenta-
tio. & primò regũ, secundo mercatorũ,
ibi: Et negociatores terrę flebunt. tertiò
nautarum, ibi: Et omnis gubernator.
Circa primum

Circa primum sciendum, qp sicut dictum est ibi, multi reges in C
partibus orientis receperant legem Mahumeti, ad quos non per
uenit exercitus Christianorum qui festi
nabat versus Ierusalem. & ideo dicti re-
ges dolebant de Saracenorum interfe-
ctione, quos non audebant nec poterãt
adiuuare. & hoc est quod dicitur: Et fle
bunt & plangent se super illam re
ges. Et patet litera vlq; ibi: b ¶ Cum
uiderint fumũ incendij eius: id est
cognouerint certa relatione. Visus enim
propter sui certitudinem frequẽter po-
nitur pro alijs sensibus, Exo. xx. c. Popu-
lus videbat voces. & etiã pro cognitio- † Iere. 51. a.
ne intellectus. Vñ communiter dicitur:
Vides, tu hoc id est intelligis. c ¶ Lon
ge stantes propter timorẽ tor. eius:
dicentes Plures enim de regibus orię-
tis timebant dare subsidium illis qui e-
rant in partibus Antiochenis, quas in-
uaserat exercitus Christianus, ne pœnã
similem paterentur. d ¶ Ciuitas illa
magna Babylon. Id est gens Saracen-
nica nomine Babylonis significata, vt
dictum est. f. e ¶ Ciuitas illa fortis.
Propter multitudinem bellatorum &
diuitiarum. f ¶ Quoniã una hora.
id est breui tempore. g ¶ Venit iu. tuũ.
id est punitio tua. h ¶ Et negoci. Hic
cõsequẽter ponit lamentatio mercato-
rum, qui in terra Saracenorũ exercebãt
mercationes multas & magnas, venden
do quę aliunde apportabant, & emẽdo
quæ inde alibi deferebant, & sic duplici
ter lucrabantur, ppter qđ dolebant de
vastatione terrę, qui nõ poterant ibi ta-
lia exercere. Et patet litera paucis exce-
pris q discurrentur. i ¶ Et byssi. i. lini
candidissimi. k ¶ Et cocci. i. inctũræ
rubeæ. l ¶ Et omne lignum thinũ. D
Quod est valde album & spinosum cre-
scẽs in Ophir, & inde fecit Salomõ citha
ras & lyras cantatoribus, iij. Reg. x. cap.
n ¶ Et amomũ. Species est aromatti-
ca redolens. m ¶ Et cinnamomum.
Et inde traxit nomen. o ¶ Et manci.
i. seruorum. p ¶ Et animarum ho-
minum. redimendo nobiles à Sarace-
nis captos. nam inde habebant mercato
res emolumentũ magnũ. Et accipiũtur
hic aĩæ p hoibus, denominando totũ à
parte digniori, sicut Exod. j. a. Oẽs ani-
mæ quæ egressæ sunt de femore Iacob
&c. q ¶ Et poma desiderij a. i. fruct'
desiderabiles. r ¶ Et omnia pingu. † Iere. 51. a.
i. oẽs diuitiæ, sicut homo diues dicitur
pinguis, metaphoricè. s ¶ Quæ ami.
erat byssо: id est plena talibus precio-
sis. t ¶ Et omnis guberna. Hic de-
scribitur lamentatio nautarum. nam in
terra Saracenis occupata erãt multi por
tus magni & boni, in quibus applica-
bant nautę, apportantes ex terris alie-
nis bona venalia, & inde reportantes a-
lia: & sic lucra duplicia reportabant, p-
pter quod de vastatione terræ & por-
tuum dolebant. Et patet litera vsq; ibi:
☞ Exultate

Moraliter.

a ¶ Et plangent se super illã re-
ges terræ, qui cum il. fornica. sunt
& in delit. Sub quibus intelliguntur
milites & terrarũ rectores. h ¶ Et ne-
gociatores terræ f. Sub quibus intel-
liguntur manu artifices, in mari vel ter
ra de negociatione viuentes, vt prose-
quitur litera satis diffuse. per qđ insinua
tur, qp prædicatio debet esse cõmunis,

a ¶ i. dolorem in animo patientur. b ¶ Dolorem corporis ostendent.
a ¶ Quia in illa fuerunt fundati. b ¶ i. principes seculi.
a ¶ Voluntate. b ¶ i. quia vellent fugere si possent.
¶ In anima & in corpore.
¶ Collectio malorum.
¶ Quæ ad sensus corporis pertinent perire dolebunt.
a ¶ Subaudi, & nemo emet.
¶ Et nemo emet.
a ¶ Vacuo spiritu sancti.
a ¶ Et nemo emet merorem
¶ Quia eadem sacramenta percipiunt.
a ¶ Quia enim pro minimis si immoderate haberent damnabuntur.
a ¶ In pinguibus animę sagina intelligitur.
¶ Hominum.
¶ i. aliquid certi desiderant habere. vt episcopatum aliqui.
a ¶ i. consentiam terrenorum. b ¶ Super meritis, vel per simulationis pœnitentiã.
a ¶ Vel ad literam omnia ista a vita de diuitijs sunt.

a ¶Exultate su.e. Postq̃ p̃dixit hãc E dãnationẽ futurã impijs, monet bonos exultare, vt cõcordent diuino iudicio. vel qa his dãnatis sequit̃ eorũ remuneratio. b ¶Et sustu. Eleuat de⁹ malos vt grauiꝰ puniat, vel corruãt. c ¶Lapidẽ qua. mo. Ad lr̃am etiã oĩa ista visa sunt. d ¶Hoc im. Postq̃ descriptæ sunt singulæ pœnę, ostẽdit̃ sibi modus dãnationis. Q. qd̃ vidi p̃dictũ, vidi etiã ip̃leti̇ũ. i. sicut vides in hac figura. vel quãto plꝰ exaltari sunt, tanto grauius ca
†Ier.51.c. dẽt. e ¶Mercatores. qa illi dãresaĩas p terrenis, nimiã potestatẽ exercuerũt, qd̃ iã pati nõ p̃nt. f ¶Et in ea s. Nũc ad ipsam Babylonẽ loquit̃ de suo casu, quasi cõdolẽs miseriæ eiꝰ, nũc ad auditores cõuertitur, vt fideles exhortetur.

GLOS. ORDI.

CAP. XIX.

POst h. a. q. u. i. dãnationẽ malorũ videt cõpletã, sicut à Christo audierat cõplendã, modo subiũgit, q̃ de ista dãnatiõe sc̃ti exultãt
§.18.f. sicut moniti erãt ad exultãdũ in versu illo: Exultate super eã cęli. p qd̃ multò grauior itelligit̃ pœna malorũ, h ¶Alleluia. Ideo dicimꝰ alla, qa laus est deo nr̃o, & qa talia nobis fecit. vñ antonomasicẽ eũ laudare debemꝰ. i ¶Et cecui. Non minores sc̃ti solũmodo de hac dãnatiõe laudauerũt deum, sed etiam illi maiores q̃ in ecclia fuerũt iudices & doctores aliorũ. k ¶Amẽ. Et v̇ laudan dꝰ ẽ de hoc, q̃ inimicos nr̃os ita punit. l ¶Et tu. de. Dicta dãnatiõe malorũ &

¶exulta

Nicolaus de Lyra.

a ¶Exultate su. eã. vbi p oppo
F sitũ describit̃ exultatio Christianorum: qa p hoc facta est vindicta de Christianis p Saracenos afflictis, captis & occisis. Exult. su. e. cæl. i. ecclesia militans. b ¶Et sanc. ap. i. epi q̃ sunt successores apostolorũ. c ¶Et, pp. i. doctores ecclesię. d ¶Qm̃ iu. de⁹ iu. ue. i. puniti onẽ p malis vobis illatis. plures enim epi, doctores & fideles alij p Saracenos fuerant multipliciter afflicti & occisi. e ¶Et su. Hic cõsequenter describitur
Diuisio Christianorũ p̃bitas q̃tũ ad principes laicos. & prio tpe Godfredi primi regis sc̃d̃o tpe Balduini sibi succedẽtis se. ca. Prima adhuc in duas ptes: qa primò describit̃ Christianorũ victoria. sc̃d̃o consurgẽs ex hoc lętitia. in prin cap. se. ibi:
Christiano rũ victoria †§.5.c. Et vidi ostiũ aptũ. Circa primũ sciẽdũ, q̃ capta Ier̃m p Christianos, & Saracenis ibidẽ occisis, p maiori parte §& alijs eiectis, principes & exercitus Christiani instituerunt Godfredũ ducẽ Lothoringię regẽ ad custodiẽdũ terrã recupatã & acq̃sitã. Et tũc Soldanꝰ Aegypti cũ magno exercitu venit ad debellãdũ regem institutũ, q̃ sibi occurrẽs cũ paruo exercitu respectiuè, qa multi Christiani repatriauerãt, & cęsis octo milibꝰ paganorũ cõpulit eos fugere, & i porta Ascalonis suffocati sunt vsq; ad duo milia: & multi valde inter spineta etiã in mari fugiẽtes perierũt, quorũ numerus ignoraf. & hoc est qd̃ dicit: Et sustulit unꝰ an. for. i. Godfredus rex primꝰ. f ¶Lapidẽ qua. mo. i. exercitũ fortẽ & cõstãrem. g ¶Et mi. in ma. i. in exercitum Saracenorũ. qdr̃ mare hîc, tũ qa p mare venerat, tũ qa ibi multitudo maxima ppũ erat, q̃ p mare designat in quosun

aq̃ę

eius, quoniam una hora desolata est.
a ¶Confes. secretorum dei. b ¶Per partes.
a Exultate super eam cęli & sancti b apo b
stoli & prophetæ, quoniã iudicauit c d
a ¶Vt illa damnauit vos iniuste, damnabitur iuste.
b deus iudicium uestrum de illa. Et su e
a ¶Christus. b ¶Quia perexit potestates deuicit.
c stulit unus angelus fortis lapidẽ qua f
a ¶Quia per, mundana voluuntur. ¶Dura corda habentes. ¶i. in infernum.
si molarem magnũ, & misit in mare, g
a ¶i. in infernum iam.
d dicens: †Hoc impetu mittẽtur Babylon ciuitas illa magna, & ultra iam h
¶Sicut quidam hæretici putant.
non inuenietur. Et uox citharędorũ, i
& musicorum & tibia canentium, &
tuba non audietur in te amplius & o, k
a ¶Quantum ad practicam. b ¶Quantum ad theoricam. ¶Hinc est argumentũ, q̃ dãnati obliuiscẽtur sciẽtię acquisitæ.
mnis artifex omnisq; ars non inueni
a ¶Ibi non exquirentur delicatissimi panes. ¶Et per hoc remouetur delectabile gustus.
etur in te amplius. Et uox molæ non
¶Quo ad visum.
audietur in te amplius. Et lux lucer
¶Lętitia nuptiarum.
nę nõ lucebit in te amplius. Et uox spõ l
¶Quo ad auditum.
si & sponsæ non audietur adhuc in te:
¶Ideo ¶A. i. ad literã, vel in venefícia persuasionibus. ¶Hoc quantum ad concupiscibilem.
e quia mercatores tui erant principes m n
a ¶Hoc quantum ad rationalem. b ¶i. maleficijs i. malis persuasionibus, quibus alios errare fecisti.
terrę quia in ueneficijs tuis errauerũt o
a ¶Quidam de omnibus. b ¶Et ideo iterum: quia. c ¶Vindicta sanguinis.
f omnes Gentes. Et in ea sanguis pro p
¶Si malus malũ occidit, occisorẽ nõ excusat nequitia occisi.
phetarum & sanctorum inuentus est,
& omniũ qui interfecti sunt in terra.

Cap. XIX.

g POst hæc audiui qua q
si uocem magnam
¶Prædicatorum.
tubarum multarum b
a ¶In ecclesia sanctorum.
in cælo dicentium, r s
a ¶Laus humanis verbis inexplicabilis. b ¶Immortalitas & impassibilitas. c ¶Quia deuicit diabolum.
h alleluia: Laus & gloria & uirtus deo t
a ¶Et ideo laus est ei. ¶Dando quod promisit. b ¶Vnicuiq; secundum merita reddendo.
nostro, quia uera & iusta iudicia e v
a ¶Iudicio condemnationis. b ¶De malorum cõgregatione
ius sunt, qui iudicauit de meretrice x
¶i. Ipsũ seipsos, vel alius alium.
magna, † quę corrupit terram in pro y
a ¶Quem effundit impia multitudo.
stitutione sua, & uindicauit sanguinẽ z
a ¶Requirent eum.
seruorum suorum de manibus eius. x
a ¶Per hanc iterationem debemus intelligere laudem æternam.
Et iterum dixerunt, alleluia. † Et fus a b
¶Iudicauit & æternaliter puniti sunt.
mus eius ascendit in secula seculo c
¶Omnes sancti iudicabunt. xij. patriarchæ. xij. apostoli.
rum. Et ceciderunt uiginti quatuor se d
niores, & quatuor animalia, & ado e f
rauerunt deum sedentem super thro
a ¶Verum est q̃ deus ita gloriosus est.
num dicentes: ămen alleluia. † Et g
a ¶Admonitio. b ¶i. de illis in quibus deus sedet.
c ¶Ad audientiam omnium.
uox de throno exiuit, dicens: Laus h

aq̃ę multæ. sc̃d̃m qd̃ dr̃ ca. §ce. Aq̃ mul G
tæ ppũ multi. h ¶Dicẽs: h. &c. Ba.
i. Saracenorũ exercitus q̃ fuit ibi valde cõfusus. i ¶Et uox ci. nã in tristiciã versa fuit eorũ lætitia. k ¶Et o. arti. Nã illi q̃ venerũt ad faciẽdũ machinas p Christianorũ destructiõe, fugerũt cũ magna cõfusiõe, & sic alij q̃ venerãt p ciborũ p̃parationẽ. ideo subdit: Et uox mo. l ¶Et uox spõ. & spõ. q. d. nõ erit inter eos materia gaudij, sed luctus & subdit causa cũ dr̃. m ¶Quia me. tui. hauriẽtes bona aliarum Gentium. n ¶Erãt prin. t. i. sup. Gentes alias de uani p superbiã. & subditur alia causa: o ¶Quia in u. t. er. multi eñ ppli vidẽtes Saracenorũ prosperitatẽ tpalem receperũt eorũ legẽ erroneã. & iterum subdit tertia causa: p ¶Et in ea s. p. Nã multi doctores & fideles Christiani à Saracenis fuerunt interfecti.

NICO. DELY. Ca. XIX.

POst hæc a. Descripta Chri
stianorũ victoria, hîc conse
quenter describit̃ vniuersalis ecclię lętitia, & diuidit in
duas ptes, qa primò describit hæc exul- Diuisio
tatio. sc̃d̃o beati Iohãnis gratiarũ actio ibi: Et dixit mihi: Circa primum dicit: q ¶Post hæc au. qua. uo. ma. i. gfarum actionẽ. r ¶In cæ. militantis ecclesiæ de tanta Saracenorũ deiectiõe, & Christianorũ subleuatiõe: & etiã in cælo triũphãtis ecclię, ĩ qua sancti gaudẽt & gras agũt deo de hñficijs in terra fide Isti collatis. s ¶Dicentiũ al. duę dicti ones sunt in Hebręo. nã alle. idẽ est qd̃ H
laudate: lu. nomẽ, ia. dñi. t ¶Laus & g. nã dicta victoria est deo attribuẽda. v ¶Quia ue. & iu. cuius duplex ratio subdit: Prima dũ dicit: x ¶Qui i. de me. m. i. de Gente Saracenica q̃tũ ad Turcos speciaſr, vt dictum est. §. ca. xvij. cã puniendo. y ¶Quæ c. t. quia multos ppfos interfecit perfidia Mahumeti. Et consequẽter ponit ratio sc̃d̃a, cum dicit: z ¶Et uin. à Turcis & Aegyptijs occisorũ. a ¶Et ite. di. al. primo pro debellatione Turcorum, & secundò p debellatione Aegyptiorũ. Vel aliter. s. primò p deuictis Saracenis. & sc̃d̃o pro recuperatiõe sanctę ciuitatis. b ¶Et fu. eius. s. Gentis Saracenicę. c ¶Ascẽ. in se. se. Nam occisi descenderunt ad ignem gehennæ. d ¶Et ce. ui. sen. i. vniuersæ cathedrales ecclesiæ. e ¶Et qua. a. i. quatuor ecclesię patriarchales cũ platis suis, vt dictum est. §. ca. iij. f ¶Et ado. deũ. de tanto beneficio Christianis collato. g ¶Et uox de throno. id est de sede apostoli ca. h ¶Exiuit, di. excitando omnes

¶Christia Moraliter.
Moral. q ¶Post hæc. Hîc describit †§.6.a.
laus sanctorum de sua exaltiõe à pdictis & §.14.c
malis, & de ip̃letione diuinę iusticiæ in dãnatis, sc̃d̃m illud Psal. lvij. b. Lętabit̃ iust⁹ cũ vide. &c. & describitur ista laus q̃tũ ad ecclesiam triũphantẽ, & q̃tum ad militãtẽ, q̃ debet q̃tũ pot triũphãti cõformari, sc̃d̃m qd̃ dr̃ i illa. psa: Supnæ mñs gaudia repñtet ecclia, q̃ ab aligb⁹ dicit̃ esse beati Grego. ab alijs autẽ Hugonis de sancto victore. ideo dicitur:
s ¶Dicentium alleluia. pro ecclesia triumphante. & subdit̃ post: a ¶Et iterum dixerunt al. p ro militante

* Et cecidi.

exultatione sanctorū, supponit admonitionē ad p̄sentes. q.d. vi-
A distis dānationē, vidistis exultationē, modo vos prouidete vobis
ad vestrā salutē. a ¶ Pusilli. Qui nequeunt altiora penetrare mysteria, nec dei pos-
Marc.10.c. sunt implere consiliū. Vende omnia & sequere me. b ¶ Et aud. qua. uo. Ostensa lætitia quā habebāt sancti de p̄ditione malorū, supponit eccl̄ia aliā lætitiā ipsorum quā de saluatione sua quā dicturꝰ est habebunt. c ¶ Et ux.e. Et cōueniēs erat vt iū gerenē, ga ipsa eccl̄ia fecit se idoneā, vt reciperet. d ¶ Et da. est il. In hac vita vt se posset p̄parare. Alia litera, datū est illi byssinum splendēs, candidum dente cādido.
e ¶ Et cec. ante pe. eius ut ado. eum. Quia maiorem me intellexi & obedire paratus fui, sic & vos obedite mihi. f ¶ Vide ne fec. In veteri lege non prohibuit se adorari, sed post ascensionem vidēs super se exaltatū hominē, ab homine timuit adorari. g ¶ Testimoniū enim Ie. est spi. prophet. Quidquid prophetæ dixerunt, perhibet Christo testimonium. h ¶ Et ui di cæ. ap. Dicta damnatione Babylonis, & exultatione quam inde habebunt sancti supponit damnationem ipsius Antichristi & apsorū eius, qd̄ est ibi: Et apprehensa est bestia, Et isti quare dānabunt? quia pugnauerūt contra Christū quātū potuerūt & tū Christus bñ poterit vincere, q tātam habet potestatē scd'm diuinitatē & huma
Iob.9.b. nitatē, q̄ null' possit resistere, ei & ideo debemus eum imitari. Vñ & ipse admonitionem interponit. Et vidi vnū angelū. Vidi vocatos ad nuptias, vidi etiam & qui possunt venire: nam bonum adiutorem & bo
† Mat.22.a Luc.14.d. nos habent admonitores. i ¶ Equus al. B & qui sedebat super eum &c. id est caro Christi portans verbū dei ad bellū contra diabolum. k ¶ Sicut flā. ig. Quia cōburit vitia, & accēdit & illuminat. ¶ Hęc oīa sine respectu alicui⁹, vt tantum notemus qualis sit & quāta possit. l ¶ Verbū
Ps.32.b. dei. i. ipse dixit & facta sunt, p quē oīa pater fecit, & p quē pater mūdo se annūciauit. ℣ Fuit. Vestiti

Nicolaus de Lyra.

Christianos ad laudādū deum de tāto beneficio relatiōe certa cognito. a ¶ Et audi. qua. uo. tu. mag. i. Ierosolymitani patriarchæ. b ¶ Et sicut uocem aqua. multa. id est populorum multorum gratulantium, sicut dictum est supra. xvij. d. Aquæ multę populi multi. c ¶ Et sicut uocem toni. magno. dicentiū. i. prędicantium inducentium alios ad laudandū deum. d ¶ Quoniam reg. do. no. om. s. Iesus Christus, qui dicitur tunc in terra sancta regnasse, quando Saracenis, deiectis Christiani sibi seruierunt ibidem liberē.
e ¶ Gaudeamus. Mente interiori.
f ¶ Et exultemus, & demus glor. ei. exteriori. Exultare enim dictum est quasi extra saltare. qd̄ fit quando gaudium cordis manifestatur exteri⁹ sensibilib⁹ signis.
g ¶ Quia uene. nu. agni. Tunc enim ostendit signum dilectionis ecclesiæ collectæ in partibus Ierosolymitanis, sicut spōsus reconciliatus sponsæ. h ¶ Et uxor eius p̄parauit se. Ad seruiendum sibi deuote. i ¶ Et datum est il. A deo
k ¶ Vt cooperiat se byssino splendē. Per interiorem sanctitatem, & exteriorem honestatem. quod patet ex hoc qd̄ subditur: l ¶ Byssinum enim iustifi. sanct. sunt. Et patet litera. m n ¶ Et dixit mi. Hīc consequenter subditur ipsius Iohannis gratiarum actio. & primò causa præmittitur, cum dicitur: Et dixit mihi. scilicet angelus reuelans mysteria diuina Iohanni.
n ¶ Scribe. Ad futuram memoriam.
o ¶ Beati qui ad cœ. nu. ag. id est ad perceptionem eucharistiæ sacramenti.
p ¶ Vocati sunt. Per fidē charitate formatam. q ¶ Hæc uerb. dei. Cuius nuncius erat angelus loquens Iohāni. r ¶ Ve ra sunt. Nam a deo nullum falsum procedere potest. s ¶ Et ce. ci. an. pe. eius. scilicet angeli loquentis ad faciendum sibi reuerentiam. quam tamen angelus rennuit, quia post incarnationem filij dei per quā humana natura assumpta est à supposito verbi, angeli reformidant sic venerari à natura humana, quam vident super se eleuatam in filio dei, qui est eiusdem naturæ numero cum patre. v ¶ Deum ado. Adoratione latrię. x ¶ Testimonium enim Ie. est spi. pro. id est omnes prophetæ testimonium perhibent Iesu Christo, secundum q̄ dicit Act. x. y ¶ Et uidi cę. aper. Hīc consequenter describit victoria Christianorum tempore Balduini regis secundi, qui successit Gofredo fratri suo anno domini millesimo centesimo. Cuius primò describitur conditio nobilis. secundò quædam eius victoria notabilis, ibi: Et vidi vnum angelum. Circa primum dicitur: Et uidi c. aper. quia Iohanni reuelatum fuit cælitus qd̄ erat in dei præscientia clausum. z ¶ Et ecce equus alb. i. regnum Ierosolymitanum decore sanctitatis dealbatum, vt prædictum est. a ¶ Et qui sedebat su. eum. scilicet Balduinus rex institutus. b ¶ Vocabatur fide. & uer. Nam ad literam fidelis fuit in factis, & verax in verbis. c ¶ Et cum iusti. iudi. Populū D sibi subditum. d ¶ Et pugnat. Nam rex institutus statim cœpit dilatare nobiliter regnum suum per expugnationem Saracenorum. e ¶ Oculi au. eius sicut. flā. ignis. Nam aspectus eius erat terribilis Saracenis. f ¶ Et in ca. eius diad. multa. Nam in terra Philisthinorum & Tyri & Sidonis plures obtinuit ciuitates, in quibus antiquitus erant reges. g ¶ Habens no. scriptum. Bona enim opera sua quātum poterat celabat à laude humana.
h ¶ Et uestitus erat ue. asper. sanguine. scilicet Saracenorum ab eo occisorum.
i ¶ Et uoca. nomen eius, uer. dei. Nā ad honestatem verbi dei terram natiuam dimisit & vltra mare iuit. k ¶ Et exerci tus qui sunt in cælo: id est templarij & hospitalarij, quorum tunc ordines fuerunt instituti ad militandum contra aduersarios Christi, vt dicunt expositores dicti. l ¶ Sequebantur eum. In prælijs.
In equis
s ¶ Et cecidi ad pedes eius. Per hoc † ℣.1.c. ostenditur, q̄ non solum debet gratia red- &.2.c.
di deo de suis beneficijs, sed etiam suis mi- Moraliter.
nistris, per quos reuelat hominibus veritatem, vel alia bñficia subministrat. t ¶ Et dixit mihi: uide ne fece. &c. Per hoc arguuntur homines superbi, qui quærūt indebitē ab alijs honorari. y ¶ Et uidi †Isa.63. cælum apertum. Hoc literaliter intelligi videtur de Christo per ea quæ sequuntur. Moraliter autē potest exponi de quolibet eius bono vicario in spiritualibus, cuiusmodi sunt prælati: vel temporalibus, cuiusmodi sunt principes terreni & eorum subditi boni: qui parati sunt eis obedire in licitis & honestis. ideo subditur:
k ¶ Et exercitus eius qui sunt &c. in equis al. id est in corporibus mundis.

des dicite deo nostro omnes san/
℣ Vel, serui. a ¶ Casto amore & timore nitati.
a cti eius: & qui timētis deum pu/
b silli & magni. Et audiui quasi uo/
a ¶ Qui fuerunt tubæ in mundo nunc exultant in cælo.
cem tubæ magnæ, & sicut uocem b
a ¶ Quia de multis populis collecti sunt.
aquārum multarum, & sicut uo/ c
a ¶ Quia terrebit impios sanctorum exultatio.
cem tonitruorum magnorum di/
a ¶ Q. Antea regnauerunt impij. d
centium, alleluia, quoniam rē/
gnauit dominus deus noster o/
a ¶ Beatitudinem animæ habentes.
mnipotens. Gaudeamus, & ex/ e f
a ¶ In corpore glorificati. b ¶ i. nos omnia habere a deo reputemus.
ultēmus, & dēmus gloriam ei,
a ¶ Sancta est ecclesia Christo.
c quia uenerunt nuptiæ agni, & g
a ¶ Ecclesia sanctorum in re, quæ prius fuit spon/
sa in spe. h
uxor eius præparauit se. Et da/ i
tum est illi, ut cooperiat se byssi/ k
¶ Iustificationibus. b ¶ Quia nullus maculis fœ/
datur scientia sanctorum.
sino splendenti & cândido. Byssinum enim iustificationes san/ l
¶ Loquutus de nuptiis futuris
iuuitat præsentes ad eas.
ctorum sunt. Et dixit mihi: Scri/ m
be: † Beati qui ad cœnam nuptia/ n o
rum agni uocati sunt. Et dixit mi/ p
a ¶ Non mea, & ideo vera.
hi: Hæc uerba dei uera sunt. Et q r
cecidi ante pedes eius, ut adora/ s
rem eum. Et dixit mihi: † Vide t
a ¶ Ego & tu & omnes fratres tui vnum deum habemus & vnum dominum.
ne feceris. Cōseruus tuus sum, & fratrum tuorum habentium
testimonium Iesu. Deum adora. v
Testimonium enim Iesu est spiri/ x
a ¶ Mysteria reuelata, q̄ homo possit ascendere cælum & cognoscere deum.
tus prophetiæ. Et uidi cælum y
a ¶ Et quis aperuit iste.
apertum, & ecce equus albus, & z a
¶ i. diuinitas.
qui sedebat super eum uocaba/ b
a ¶ Quia promissa implet. b ¶ Quia ipse veritas est & veraces facit. c ¶ Quia vnicuique iuxta opera sua reddit.
tur fidēlis, & uērax, & cum iūsti/ c
a ¶ In suis contra diabolum. b ¶ i. dona spiritus sancti, vel charitas.
cia iudicat & pūgnat. † Oculi au/ d e
¶ In diuinitate.
tem eius sicut flamma ignis, & f
a ¶ Quia per eam ipse & sui coronantur.
in capite eius diādemata multa,
¶ Deus homo vel Iesus.
habens nomen scriptum quod g
¶ Infidelis.
¶ Et sui per eum.
nemo nouit nisi ipse. † Et uesti/ h
a ¶ i. carne passa, vel ecclesia quæ in suis martyribus occiditur.
tus erat uēste aspersa sangui/ i
ne, & uocabatur nomen eius, k
¶ Id est fideles contra diabolum dimicantes.
uerbum dei. Et exērcitus qui k
a ¶ In ecclesia. b ¶ Imitabantur.
sunt in cælo sequebantur eum l

nis

Glos. ordi. Apocalypsis Cap. XIX. De Lyra

Vir. a ¶ Vestiti byssino albo & mun. i. E in corpib⁹ mūdis, q̄ ab illicitis refrenantur. & simulo charitatis ad bona incitantur. i. † ē. 1. d. ad iusticiam. b ¶ Gladius ex u p. acu. i. De priuile. & excess. pri uil. c. ex ore. diuina sententia incidens prauas cogitatio nes mentis & illicitos motus corporis. vel † ē. 2. g. vetus & nouum Testamentū. c ¶ Reget Psal. 2. b. eas. Sanctos de virtute in virtutem, malos de vitio in vitium. d ¶ Calcat tor. i. mor tem quæ ab irato deo primo homini pec canti illata est resurgens destruxit. Vel tor cular, tribulatio, quam scilicet in qua posi tos sanctos calcat dum ampliat, quam deus iratus Adæ peccanti intulit: furiosus in ꝓ pagine eius extendit. sed fiunt vinum in cel lario dei ponendum, in quo positi nō erūt vinum furoris. e ¶ Et habet in uest. Vel in cordibus fidelium qui sunt vestimentum † ē. 17. d. filij, scriptum est, rex regum. f ¶ Et uidi 1. Tim. 6. c. unum ang. Offensa dignitate Christi, per De sen. & re quam diabolum expugnare poterit, subdit iu. c. fi. admonitionem de præsenti. q. d. ipsi tali ad in Cle. hærere debetis. g ¶ Omnibus auibus. Omnibus fidelibus qui agiles & leues sunt in promotiōe bonorum operum. h ¶ Ve nite. Bene operando. in eadem fide, non di uersas hæreses sequentes sicut mali. vel de partibus mundi diuersis. i ¶ Et congreg. &c. q. d. Multum debetis esse solliciti, vt ad hanc cœnam venire possitis, quia nisi be ne pugnaueritis, diabolo succumbetis; qa multum paratus est nocere vobis, eum ta men auxilio dei superare poteritis. k ¶ Vi ui missi sunt. Antichristus & sui Apostoli maiores pœnas patientur q̄ alij, ad simili tudinem illis qui viuus cōburitur. l ¶ Et cæteri. id est sequaces eorum minora pœna punientur. vel illi qui erunt cæteri. id est F ad eum conuersi occisi mundo, viuēt deo. m ¶ Et omnes aues. id est omnes sancti delectati sunt de pœna illorum, & de profe ctu fratrum.

Nicolaus de Lyra.

a ¶ In equis albis. id est in corporibus castitate dealbatis. nam de professione eorum est votum castitatis. b ¶ Vestiti byssi. per interiorem & exteriorem mundi ciam, vt dictum est. ē. c ¶ Et de ore &c. gla. Nam verbis efficacibus hortabatur & excitabat bellatores suos, contra Gentes in fideles. d ¶ Et ipse reget e. in uir. fer. ea rum pluries superbiam frangendo. e ¶ Et ipse calcat tor. ui. &c. quia fuit executor diuinæ iusticiæ in Saraceni sanguinis effu sione. f ¶ Et habet in uesti. &c. rex re. & dominus dominantium. ex prędictis enim patet, q̄ habuit conditiones regis val de excellentis: propter qđ dicitur rex regū pro tempore suo, eo modo quo rosa dici tur flos florum. g ¶ Et uidi. Postq̄ descri pta est Balduini regis cōditio nobilis, hīc cō sequenter describitur quædam ipsius victo ria valde notabilis. Ad cuius intellectū sciē dum, q̄ anno. v. regni Balduini principes Aegypti dixerunt suo Caliphæ, q̄ tempus erat aptum ad recuperandū terram à Chri stianis occupatam: Tum quia plures Chri stiani principes ad terras natiuitatis suæ re dierant: Tum quia remanētes bellis frequē tibus afflicti & depauperati erant, vt dicit episcopus Tyrenensis. xj. lib. ca. iij. Addunt etiam expositores aliqui, q̄ ad hoc etiam e rant excitati per quosdam falsos prophetas Saracenorum, qui asserebant in breui pe tram sancti sepulchri frustatim conterendā & crucem sanctam in ꝓfundum maris sub mergendam, & Christianitatem de terris il lis peni-

¶ i. iusticia.

[a] in equis albis uestiti byssino [b]
a ¶ Professu virtutum. b ¶ i. de prædicatione.

albo & mūdo, [b]et de ore ipsius [c]
b procedit gladius ex utraq̄ par
a ¶ Quoddam ad mortem, quoddam ad vitam.

te acutus, ut in ipso percutiat
c Gentes. † Et ipse reget eas in [d]
a ¶ Infinexibili iusticia.

d uirga ferrea, & ipse calcat tor [e]
a ¶ Furor contumatione irę.

cular uini furoris iræ dei omni
a ¶ i. in humanitate. [f]

potentis. Et habet in uestimen
a ¶ Vt denotet se de vera progenie priorum patrum fuisse. b Indelebiliter.

to & in femore suo scriptum.
a ¶ Idem sanctorum, qui se & alios vocant.

† Rex regum, & domi
a ¶ Qui dominium exercet super subditos. [g]

f nus dominantium. Et uidi
a ¶ Prędicatores stantes in aperto. [h]

unum angelum stantem in so
¶ In lumine intelligentię scripturarum & fer uore. b ¶ i. intentione.

le, & clamauit uoce magna, di [i]
a ¶ Quorum conuersatio in cęlis est. [k]

g cens omnibus auibus, quæ
a ¶ i. cælestia contemplabantur.

b ¶ Per catho licam fidem, quæ communis est.

h uolabant per medium cæli: Ve
a ¶ i. bene operamini. b ¶ i. ad ipsum deum qui vobis refectio erit.

i nite & cōgregamini ad cœnam
¶ Vt delectamini in cruciatu impiorum maio rum q̄ minorum.

magnam dei, ut manducetis [l]
¶ Iudicum aliorum.

carnes regum, & carnes tribu
¶ In corpore.

norum, & carnes fortium, &
a ¶ Subditorum alijs. b ¶ Prælatorum.

carnes equorū & sedentium in
¶ Iusticia.

ipsis. & carnes omnium libero
Peccati.

rum ac seruorum & pusillo [m]
rum ac magnorum. Et uidi
a ¶ Scilicet Antichristum. b ¶ i. Apostolos eius.

bestiam, & reges terræ, & ex [n] [o]
a ¶ i. Omnes ei seruientes.

ercitus eorum, congregatos ad [p]
a ¶ i. Contra Christum & suos blasphemijs & tribulatione & miraculis.

faciendum prælium cum illo.
a ¶ i. Eternaliter punita.

qui sedebat in equo & cum ex
ercitu eius. Et apprehensa est be [q]
stia, & cum illa pseudo prophe
ta, & qui fecit signa coram ipso, [r] [s]
a ¶ i. Qui in eum crediderunt.

quibus seduxit eos qui accepe
runt characterem bestię, & qui [t]
a ¶ Vt ludæi, qui eum cum gaudio suscipient. b ¶ Conformitatem.

adorauerunt imaginem eius.
k Viui missi sunt hi duo in sta [u] [v]
¶ Propter tenebras.

gnum ignis ardentis & sulphu
l ris, & cæteri occisi sunt in gla [w]
dio sedentis super equum, qui
m procedit de ore ipsius. Et om
nes aues saturatæ sunt carni
bus eorum.

lis pe nitus delendam. Quibus assentiens di ctus Calipha præparauit exercitū magnum per terrā & mare ad obtinendum qđ erat ei suggestū. quo audito Christiani pauci exi stētes cōparatiuē fuerūt territi, sed patriar cha Ierosolymitanus eos confortans pro mittebat eis si de dño confiderent tantamvi ctoriam affuturam, q̄ aues cæli de carnibus Saracenorum essent saturandæ, præferens quasi de vexillo dominicæ crucis lignum. Sic igitur nostri cum quingētis equitum & duobus milibus peditum cōtra hostes quo rum numerus erat quindecim milium absq̄ illis qui in classe venerant, animosius p cedentes, prostrauerunt ex hostibus maxi mam multitudinē, & residui conuersi sunt ad fugam. de classe etiam illa magna pars * nomen nostris fuit retenta. Dicit ergo Iohannes: Et uidi unum ange. i. patriarcham Iero solymitanum. h ¶ Stantem in sole. p eminentiam vitæ & doctrinæ, sed m illud Eccl. 1. a. Sicut sol resulgens, sic ille resulsit in templo dei. i ¶ Et cla. uo. mag. in exhor tatione prædicta. k ¶ Dicens omnibus aui. &c. quia per cōgressum ad eius exhor tationem factam aues satis habuerunt ad co medendum. m ¶ Et uidi be. id est. Aegy pti Soldanum. n ¶ Et reges terræ. sibi subiectos. o ¶ Et exercitus eorum con gre. in mari & in terra. p ¶ Ad faciendū pr. cū il. id est cum rege Balduino & exerci tu suo. q ¶ Et apprehensa est bestia. id est rex Aegypti & prophetę falsi qui in astu tia sua fuerunt comprehensi. nam contra rium eius q.ᵈ cogitauerant euenit. r ¶ Et qui fecit sig. falsa. s ¶ Coram ipso qui. sedu. cha. bestiæ. id est arma & vexilla se ctæ Mahometicæ. t ¶ Et qui adoraue. imagi. eius. id est Calipham Aegypti re presentantem personā Mahumeti. v ¶ Vi H ui missi sunt hi duo. scilicet Calipha & propheta, qui non fuerunt in dicto bello, & accipitur hic singulare pro plurali. scili cet propheta pro prophetis, sicut Exo. viij. f. Venit musca grauissima. id est muscæ. x ¶ In stagnum ignis ardentis: quia manentes in infidelitate descenderunt ad ignem Gehennæ. y ¶ Et cæteri occisi sunt in gla. scilicet illi qui iuerunt ad pu gnandum contra regem Balduinum. Et pa tet ex dictis litera.

* e ¶ Et ipse calcat torcul. &c. id est Moralitas. bonus Christi vicarius punit iuste malefa cta. f ¶ Et habet in uesti. & femore suo scriptum: rex regum &c. quia sub se plures bene regentes habet, qui reges di ci possunt à regēdo. Dicitur autem hoc scri ptum in vestimento & in femore suo, fe mur est intrinsecum homini, vestimentum autem extrinsecum. In actibus autem intrin secis talis superioris apparet, quando popu lum sibi subditum vult dicto modo guber nari. g ¶ Et uidi unum angel. stan tem in so. Per solem potest intelligi clari tas iusticiæ, de qua dicitur. v. Ethic. q̄ nec̄ hesperus, nec̄ lucifer est ita admirabilis. An gelus igitur stans in sole, est prædicator con stanter prædicans contra obstinatos sæue ritatē iusticiæ diuinæ, ideo subdit: k ¶ Di cens omnibus auibus. id est dæmonib⁹, qui sunt executores diuinæ iusticiæ in dam natis. Quòd autem per aues significantur dæmones. patet per verbum Saluatoris in parabola seminantis. l ¶ Vt manduce tis carnes reg. &c. id est obstinatorum in culpa ideo sequitur: q ¶ Et apprehen. est bestia &c. Sequit: Missi sunt in sta gnum ignis ardentis.

17 A ET uidi ange. Dicta dānatiōe Babylonis & Antichristi & pseudo apsorū, supponit dānationem ipsius diaboli, & præponit causam quare, & ꝑs quo damnabitur: & qs illū poterit vincere. s. ille qui in humili aduentu potuit illū ligare quātū voluit, glorificat' eūdem omnino destruere potuit. b ¶ Abyss. Abyssus tenebrosa corda impiorū. Vel ipse diabolus, quos dns sæuire pmittit & refrenat. c ¶ Apprehēdit. i. peccasse ostēdit dū se immunē à peccato ille diabolus occidit. d ¶ Ligauit eū. Sciēdum, ꝙ similiter in Abrahā & alijs fidelibus diabolus fuit ligatus sicut in istis pūtibus: sed ī illis ligauit spes futuri Christi, in' istis ipse Christus aduenies ligauit. e ¶ Et mi. eū. Quia eiectus à fidelib' in malis cœpit dnari atrocius, hic legitur in Marth. 8. d euangelio, ꝙ intrauit in porcos. f ¶ Si† De pe. di. 2. c. si enim gnauit su. il. i. sigillū posuit. s. signū cruc, qd' eū sic superat, vt à fidelibus repelante fi. &. c. lat. g ¶ Et post hoc op. il. sol. vt recipiat potestatē, quā habuit ante aductum vero repro Christi. h ¶ Et qui. se. s. ligato diabolo. bi &. c. prin vidi solutos fideles, & minores prælatis cipium vl- suis obedire paratos & prælatos iudicare tra mediū subditos. Vidi in' tpe ligationi ecclesiam ad bene operandū ita solutā, & hoc eodē tpe illos qui ꝓ Christo moriunt, vidi statim in gliam intrare, nūqd ad inferos descēdere, sicut Abrahā & cæteri, ꝓpheteꝫ descēderunt ꝗuis iusti fuerunt. i ¶ Et andecol. Et vidi sias aīas eorū q nō adorauerunt. k ¶ Et ui. Et non dico viuent & regnabunt in futuro, sed etiam in hoc ꝑsenti. s. ex quo interfecti sunt vixerunt & regnauerunt cum Christo. l ¶ Cæteri ue. mor. nō ui. i. æternas patientur pœB nas. & in hoc pūti. s. ꝙ statim moriūtur. m ¶ Hæc est resur. s. ꝙ diabolus ita ligatus est, & ꝙ à peccatis resurgunt homines, & ꝙ ipsis mortuis statim animæ fruuntur æterna requie. n ¶ Prima. Ad differentiam illius quæ erit simul in anima & corpore. Quod de decollatis dixerat, de alijs minoribus hic dicit.

℞ Qui ha.

NICO. DELY.

CAP. XX.

ET ui. an. Descripta in generali & speciali septima plaga, hîc consequenter describitur ecclīæ promotio noua. & diuidit in duas: qa primò describit hęc promotio. secdò Christianorū iterata ꝑsecutio, ibi: Et vidi sedes. Sciendū tñ, ꝙ primā ptātē & secdam in parte exponunt aliqui de Calixto papa, & Henrico imperatore huius nominis quinto: qui cogēte eū pa Diuisio. pa sub interiectione anathematis, renunciauit cōsuetudini qua vsi fuerāt imperatores. s. inuestiēdi epos & abbates p baculū & anulū, p trecētos annos & ampli'. s. à tpe Caroli magni, q ptās ei cōcessa fuerat ab Adriano papa ī cōcilio Romę celebrato, vt hr i chronica Sigisberti. & sic exponūt hāc literā. a ¶ Et ui. a. i. papā Calixtū. b ¶ Habētē cl. ab. i. ptātē excōicādi, qua segregat qs à cōsortio fideliū. c ¶ Et ca. ma. in ma. s. i. multitudinē cardinaliū & ꝓlatorum in hoc facto sibi assistentiū. d ¶ Et ap. dr. i. Romanū impatorem. e ¶ Et lig. eū. Per cēsurā ecclīasticā, ne ampli' dicto modo vsurpare sibi ecclīasticā iurisdictionē. f ¶ Per an. mil. i. ꝑ tps Christi qd' currit vsq; ad Antichristū. & ponit hic numer' determinatus ꝓ indeterminato, sicut p. xxiij. seniores designat vniuersitas eporū. ē. ca. iij. g ¶ Et sig. su. il. i. sub pœna excōicatiōis restrinxit eum ne amplius se intromittat de iurisdictione ecclesiastica. ideo subditur: h ¶ Et ui. se. i. summi impatoris & pōtificis distinctas iurisdictiōes. i ¶ Et se su. eas. Vnus exercuit ecclesiasticam iurisdictionē, & alius temporalem. Sed huic expositiōi nō cōsonat sequens littera, quæ sequitur in eodem versu: Et ani. dec. qd' exponunt aliqui exponunt aliqui de ꝑsecutione Saladini, in' qua multi Christiani C fuerunt occisi. Itē de hoc Sathana alligato ꝓ mille annos dicitur hic, ꝙ oportet illū solui modico tpe. qd' exponunt de Anti christi tpe, in quo laxabitur ptās dæmonis ad decipiēdū Gentes. & iō ꝙ dicit hic per Sathanā intelligi Romanū Imperatorē, videtur esse cōtradictio. & ꝓ cōsequens nimis extorta expositio, ꝓpter qd' exponēdo litterā istā tāq; impletā de ꝓterito, saluo iudicio meliori, videt hæc ista melius exponi de papa Innocētio, q approbauit ordines fratrū minorū & ꝓdicatorū, ꝓ quorū doctrinā & ꝓdicatiōē ecclīa est quodāmodo renouata, & potestas dæmonis est restricta. vñ multæ dęmonū illusiōes q aī fiebāt cessauerunt. Et hoc est qd' dicit Iohānes: Et ui. an. i. Innocentē papā tertium Descēden. de c. i. de apice pōtificali cōdescendentē ſctis Frācisco & Dnico. Habentē cl. ab. i. potestatē approbādi dictos ordines ad reprimēdā ptātem diaboli. Et ca. ma. i. fratrum vtriusq; ordinis multiplicitatē. Et app. dra. qa per eorū vitam & doctrinā potestas dæmonis est repressa & reprimet vsq; Antichristi tpa. ideo subdit: Et liga eū ꝓ an. mil. Quia tñ tūc ptās ei' laxabit'. ideo subdit: Et p. hoc op. il. sol. mo. tē. Nā antichristi ꝑsecutio breuis erit respectu ꝑsecutionū ꝑcedētiū. s. Iudęorū, tyrānorū, hęreticorū, & Saracenorū. Et ui. se. Hic ponit Christianorū renouata ꝑsecutio, qui' aliq exponūt de ꝑsecutiōe Saladini, vt dictum est. sed mihi videt melius exponi de Tartaris, qui anno dñi. M. ccj. de terra sua exeūtes multos ppos tā Christianos ꝙ paganos occiderunt. & sic dicit: Et ui se. i. plurium regnorum metropoles ciuitates. Et se. s. eas. supple Tartari eas subijciendo sibi. k ¶ Et iu. da. est il. i. potestas interficiēdi homines secm demerita illius temporis. l ¶ Et ani. de. Hoc dicitur ꝙ tū ad D Christianos ab eis occisos nomen Iesu Christi cōfitentes, & Mahumetū, qui supra bestia dicit' & legem eius & mores & cultum totaliter denegātes. m ¶ Et ui. vita gloriæ in animabus. o ¶ Cæteri uer. mor. ꝙ tum ad paganos & infideles occisos ā Tartaris. p ¶ Non ui. supple vita gliæ, sed mortui fuerunt in aīabus morte Geheanæ. q ¶ Donec cō. mil. an. i. tps Christi. nam resurgēt cū alijs in fine mūdi, vt puniant' sic in aīa & corpe. r ¶ Hæc est re. pri. Hoc refertur ad il lud qd' dr de Christianis. Et vixerūt. supple vita glię in aīabus suis. q gliæ vita dr hic resurrectio prima. sed a ꝙ dò erit qñ resurgēt in corpib' gliosis. & qa isti iā sunt securi de sua btitudine quā iā habent in aīa, & postea habebūt cū hoc in corpore,

ideo subdit:

Moraliter. a ¶ Et ui. an. per istum angelum intelligitur quilibet bonus Christi vicarius, qui amore iustitiæ non timet ligare vinculo excommunicationis vel interdicti tyrannos persequentes iusticiam dei. h ¶ Et ui. sedes. s. superioris prælati & bonorum suffraganeorum in repressione maliciæ tyrannicæ sibi constanter assistentium. l ¶ Et ani. de. sustinentium damna rerum vel corporum pro veritate, de quib' fuit sanctus, Thomas Cātuarien. & consimiles. m ¶ Et uixerunt. vita gratiæ. n ¶ Et regnauerunt. regendo iuste in præsenti, & postea in regno gloriæ. o ¶ Cæteri ue. mor. Qui pro Christo nihil passi sunt: vel receperūt characterem bestię, id est, dęmonis: quem beatus Marcinus cruentam bestiam nominauit. p ¶ Non uixerunt. s. vita gratiæ, vel glorię. q ¶ Donec cō. mil. an. i. nunꝙ. sicut Psal. cix. a. 6 dede ā dex. me. &c. non est intelligendum, ꝙ Christus cesset sedere ad dexteram patris, quando, eius inimici totaliter sibi subdentur in iudicio finali. sic in proposito per ly donec, non est intelligendum, ꝙ consummatis mille annis damnati debeant viuere vita gratiæ & gloriæ. r ¶ Hæc est re. prima. s.

Moralite.

Cap. XX.

a ¶ Christum.

a T†uidi angelū de a ¶ Humiliantem se in carne.
b ¶ Patris secreto.
b scendêtem de cę/
a ¶ Ecce potentia inuincibilis
b ¶ Potestatem supra diabolum.
lo hābētem clauem b
a ¶ Inexhibilem potentiam, quæ omnia constringit.
b ¶ Ad operationē passionis & resurrectionis.
b abyssi, & catenā magnam in mā/ c
a ¶ Per violentiam nocendi.
c nu sua. † Et apprehendit drāco / d
a ¶ Per fallaciam decipiendi. b ¶ Qui a principio mundi nocuit.
d nem serpêtem antiquū, qui est b
a ¶ Deorsum tendens. b ¶ Aduersarius. c ¶ A priore potestate primauit.
d diābolus & Sathanās, & ligāuit e
a ¶ A toto tempore ab incarnatione vsq; ad finem seculi
e eum per annos mille, & misit eum f
a ¶ Corda reproborum b ¶ A licentiam egrediendi viam interdixit, nisi occulto dei iudicio.
f in abyssum, & clausit & signauit su g
per illum, ut non seducat amplius
a ¶ Donec Antichristus veniat.
Gentes, donec cōsummentur mil
¶ Quia deus ita constituit.
g le anni. Et post hoc oportet illum a
¶ Ideo non timendus.
h solui modico tempore. Et uidi se/ h i
a ¶ Fideles subditos b ¶ Maiores bene regendo.
i dęs, & sederunt super eas, & iudi/ k
¶ Et hoc quia deus iniunxit eis hoc iudicium.
¶ Præsatis. a ¶ Vidi.
k cium datum est illis. Et animās de/ l
¶ Martyrum. ¶ Humanitas.
l collatorum propter testimonium
¶ i. Diuini autem.
Iesu, & propter uerbum dei, & qui
a ¶ i. Antichristum. b ¶ i. pseudo apostolos.
non adorauerunt bestiam neq; imā
¶ Signum eius.
ginem eius, nec acceperunt chara/
¶ Etam manifestā confessione. a ¶ In operatione.
m cterem eius in frontibus aut in mā/
a ¶ In præsenti per gratiam, & in futuro per gloriam.
n nibus suis, ēt uixerunt & regna/ m n
¶ i. in anima mortui.
uerunt cum Christo mille annis.
1 Cæteri uerò mortuorum non ui/ o p
¶ i. Æternas patiennr pœnas.
o xerunt donec consummētur mille q
p anni. Hæc est resurrectio prima r

Glos. ordi. Apocalypsis Cap. XX. De Lyra

a ¶ Qui ha. Et si omnes p̃fecti esse nō possunt, nec in eadem claritate futuri sunt. b ¶ Se. mors i. damnatio æterna, quæ erit in corpore & in anima, qa in nullo augetur. c ¶ Sed erūt sa. æternas laudes offerētes diuinitati & hūanitati. d ¶ De carcere. Id est de cordibus reproborum, in quibus mō ligatus est, ne prodesse velle sæuiat. e ¶ Magog. id est detectos. i. oēs p̃secutores diabolū in se tegētes, & tandem ad apertā persecutionem procedētes. Vel ad lām has duas Gentes prius seducet, & per eas ad alios procedet. f ¶ Et circumie. ca. san. i. eosdē sanctos in virtutibus munitos & vnanimes in hoc

Nicolaus de Lyra.

ideo subdit. a ¶ In his se. mo. i. pœna Gehēnę: b ¶ Nō ha. po. sed er. sa. dei &c. Id est colentes eum charitate p̃fecta. d ¶ Et regna. cum ill. mil. an. hoc est vsq; ad resurrectionem generalē: & sic patet, qp loquit̃ de gl̃a, quā habent sancti ante diē iudicij. Patet igit̃ qualiter hæc litera à principio. xvij. cap. vsq; ad istum locum potest exponi, vt iam completa. Verūtn hæc expositio impropria videt in plurib⁹ & extorta primò quia. xvij. ca. dictū est, qp̃ per bestiam habentē capita septem, intelligit̃ rex Aegypti, & per mulierē fornicariam rex Turciæ, & postea dictum est, qp vnū de septē capitibus bestię. s. sextū est rex Turcię, qd̃ dissonat p̃cedētib⁹, maxime qa rex Aegypti & rex Turcię erāt adinuicem inimici, vt eo. ca. dictū est. & etiā supra. Itē ca. xvij. vbi agit̃ de punitiōe sectæ Saracenicæ, sub noīe Babylonis plura dicunt̃, ex quibus videtur intelligi totalis eius destructio, cum dr: Cecidit cecidit Babylō magna, & facta est habitatio dęmoniorum &c. Item ex eo qd̃ postea subdit̃: In vna die venient plagę ei⁹, mors & luct⁹ & fames, & igni cōburent̃. Itē ex eo, qp postea subdit̃ in eo. ca. Hoc imperiu mittetur Babylon ciuitas illa magna. & vltra iā nō inuenietur: ex quib⁹ videt̃ intelligi ei⁹ destructio totalis sc̃m expositionē dictā, cū tamē Saraceni remanserunt in regno Aegypti & Turcię: q̃ tūc nō fuerūt p̃ Christianos acq̃sita, nec postea: sed solū vna pars Syrię & Iudęa, & cū hoc ista loca perdiderūt Christiani p̃ maiori parte tpe Saladini quasi p. lxxx. annos post̃ fuerāt à Christianis occupata: & postea illa q̃ remāserant Christianis scilicet Achon, Tripolis & quędā alia, fuerunt à Saracenis partim destructa, & partim possessa. Itē qd̃ postea. xix. cap. exponit̃ de Balduino rege. Et in capite ei⁹ Diademata multa, ꝓpter aliquas ciuitates regias quas acq̃siuit, videt̃ improbe dictū, qa regnū ei⁹ nunq̃ sic creuit quin remanserit satis paruum. Item qd̃ sic subdit̃: Habens nomē scriptū, qd̃ nemo nouit nisi ipse, quia nomen dicti regis & eius conditiones fuerunt aliq̃s notæ, talis etiam occultatio nominis videt̃ cōuenire tm̃ diuinis p̃sonis, Matth. xj. d. Nemo nouit filium nisi pater, neq; patrem quis nouit nisi filius &c. propter qd̃ hęc litera nō videt̃ intelligi de rege Balduino, sed tm̃ de Christo. vñ ibi subdit̃: Et vocabit nomen ei⁹ verbū dei, quod nomē cōuenit soli filio in diuinis, vt patet Ioh. j. b. Verbum caro factum &c. Itē qd̃ postea subdit̃: Et habet in vestimento suo & in femore suo scriptum, rex regum & dn̄s dn̄antiū: & de Christo exponitur ad literā à sanctis & doctorib⁹ catholicis. Itē illud quod ibidē interponit̃: Et exercitus qui sunt in cælo sequebantur eum &c. quod expositum est de templarijs & hospitalarijs, non videt̃ bene dictum. nam illa victoria notabilis quæ ibi describitur, fuit anno regni Balduini, vt dictum est. g. qui regnare cœpit anno domini. Mc. ordo verò templariorum approbatus fuit anno domini. Mcxxviij. & ex tēplo templariorum hospitalarij cœperunt in armis exerceri, licet ante eos fuissent instituti, vt dicit episcopus Achonensis. ca. lxv. & sic non videtur qp fuerunt in exercitu dicti Balduini regis, qui regnauit. xviij. annis tantum, vt dicit idē episcopus Achonensis. ca. xciij. Itē sc̃m expositionē p̃dictā oia scripta in tribus dictis ca. huius libri ab annis ducētis & ampli⁹, sunt completa, completa, vt patet ex p̃dictis. litera verò sequēs & immediatè exponitur ab omnib⁹ de tpe Antichristi. Qd̃ aūt de statu ecclię q̃tū ad cōtingentiā in tanto intermedio tpe, cū adhuc aduētus Antichristi propinquus nō appareat, nihil scripsit Iohannes, non videtur conueniēs, maxime cū dicat cōmuniter à doctoribus, qp Iohānes in hoc libro scripsit notabilia circa ecclesiam contingentia vsq; ad mundi terminum. Propter hęc & alia plura quę dici possent contra expositionē p̃dictā videtur saluo meliori iudicio, qp totalitera à principio. xvij. ca. vsq; ad locū istū †habet. Et nondū sit impleta. Et quia nō propheta sum, nec filius prophetæ nolo de futuris aliquid dicere, nisi illud quod à scriptura sancta vel dictis sanctorū & doctorū autēticorū elici potest. propter qd̃ expositionem literæ dictæ sapientioribus dimitto. si verò circa hoc dominus dederit mihi intellectū, libenter alij cōmunicabo. e ¶ Et cum cons. Hic describit̃ persecutio Antichristi, de qua sacra scriptura & sancti loquuntur in pluribus locis, cum dicitur: Et cum consum. fue. mil. an. id est tempus ecclesiæ vsq; ad tēpus Antichristi. f ¶ Soluetur Satha. cuius potestas fuit restricta per Christi prædicationem & eius passionem, & per Apostolorum & sanctorum prædicatorum doctrinā: sed relaxabitur Antichristi tempore, ideo subditur: g ¶ Et se. Gē. q̃ s. su. q. an. quia de omnibus mundi partibus aliqui adherebunt Antichristo seducti à suis prædicatoribus, diabolo cooperāte mendacibus signis. ij. Thes. sal. ij. sicut euangelium Christi publicatum fuit per Apostolos domino cooperante & sermonem confirmante, sequentibus signis veris, Mar. vlt. d. h ¶ Gog & Magog. Per Gog qui interpretatur tectum, intelligitur Antichristus, qui erit dæmonis habitaculum. per Magog qui interpretatur de tecto, intelliguntur adhærentes Antichristo, sicut dictū fuit plenius Ezechiel. xxxix. i ¶ Et congreeos in prælium. cōtra cœtum fidelium. k ¶ Et ascen. super latitudi. ad cogēdum omnes Antichristo obedire. loquitur tamen hic de futuro per modū præteriti, propter certitudinem prophetiæ, quod frequenter fit in prophetis. l ¶ Et circumie. ca. san. id est Christianorum ad eos destruendum. m ¶ Et ciuitatem dile. Id est Ierusalem, quæ tunc à Christianis habitabitur, vt dictum fuit Ezech. xxxix. n ¶ Et descendit ignis à deo de cæl. quia Antichristus fulminabitur per Michaelem archangelum Christo præcipiente: & magna pars sui exercitus peribit cum eo, vt dictū fuit. ij. Thessal. ij. o ¶ Et diabolus qui seducebat eos. quia tunc restringetur sicut prius, & amplius potestas sua religabitur in inferno. p ¶ Vbi & bestia. Id est bestialiter viuētes. q ¶ Et pseudo prophetæ. Antichristi qui eos decipient. r ¶ Cruciabuntur die ac nocte &c. Id est sine fine. Per hoc autem quòd dicitur hic: Et circumierunt ciuitatem dilectam, & descendit ignis &c. patet quòd Iohannes non loquitur hic de Tartaris vt volunt aliqui dicere, quia non inueniuntur Tartari Ierusalem à Christianis habitatam obsedisse, nec ignis de cęlo descendēs eorū ✠ exercitum ✠ de peccato ad gratiā, vel de corporali morte ad gloriā animæ, q̃tum ad illos, qui non habent aliquid purgandū. ideo subditur: a ¶ In his secunda mors non habet potestatem. scilicet mors inferni. c ¶ Sed erunt sacerdo. dei. id est sacras laudes deo dantes. d ¶ Et regnabunt cū eo mil. an. i. tempore à deo præfinito, ita qp̃ ponitur hic numerus determinatus pro indeterminato, sicut frequenter fit in hoc libro, sicut patet per supradicta. e ¶ Et cū con. fue. mil. an. sol. Sat. &c. Hoc ad literam dicitur de Antichristo. Moraliter autem exponi potest de quolibet tyranno & adhærentibus sibi, de quibus dicitur. j. Ioh. ij. c. Iam Antichristi multi sunt. n ¶ Et de. ig. de cæ. i. dei sententia condemnans eos ad ignem Gehennæ. ꝓp ¶ Vbi & be. & ps. ꝓphe. cruciabuntur. Id est bestialiter viuentes & pernicioſe mēdaces. ✠ Et vidi thro

a ¶ Quia beatitudinem consecutus. b ¶ Qui a in ea erit firmus.

a Beatus & sanctus qui habet partem ¶ Et vere beatus.
b in resurrectione prima. † In his se- a
cunda mors non habet potestatem. b
c Sed erunt sacerdotes dei & Christi c d
a ¶ In hoc præsenti. ¶ al. seipsos in melius regent. ¶ Non solum in futuro, de quo constat. b ¶ Cum trinitate & humanitate.
d eius, & regnabunt cum illo mille d
annis, & cum consummati fuerint e
a ¶ al. recipiet priorem potestatem,
d mille anni, soluetur Sathanas de f
a ¶ Id est exercebit potestatem. b ¶ A Christo ad se ducet.
carcere suo, & exibit & seducet g
Gentes quæ sunt super quatuor an
a ¶ Tectum. b ¶ Detectio. ¶ i. occulte & manifeste persequetur.
e gulos terræ † Gog & Magog, & h i
a ¶ Non localiter, sed mente. b ¶ Per quos aperte pugnabit. c ¶ Gog & Magog.
congregabit eos in prælium, quo
a ¶ Ita innumerabiles & steriles.
rum numerus est sicut arena ma
a ¶ Id est superbient. b ¶ Id est in omni orbe.
ris. Et ascenderunt, super latitudi- k
a ¶ Quasi inuadentes, intrare non potuerunt. b ¶ Paratos ad bellum.
f nem terræ, & circumierunt castra l
a ¶ Ecclesiam sanctorum. b ¶ A deo.
sanctorum, & ciuitatem dilectam. m
¶ Q. non timendi, quia cito peribunt. ¶ Repetitus interitus.
Et descendit ignis à deo de cælo, n
a ¶ Ita quod non redibunt.
& deuorauit eos, & diabolus qui o
a ¶ Profundam pœnam inferni.
seducebat eos, missus est in stā
a ¶ Diabolum & suos in pœnis similat, vt permaxime deterreat.
gnum ignis & sulphuris, ubi & be- p
stia & pseudo prophetę cruciabun- q r

Retractatio superiorum

†Gog & Magog, accusatiui casus.

F

H

Moraliter

1. Tim. 6. c.

mes in hoc bello. a ¶ Die ac noc. i. respectu gñe sanctorū q̄ est A dies, & pœnarū suarū q̄ est nox. b ¶ Et uidi thro. Dicta destructione diaboli & suorū mẽbrorū supponit destructionẽ mūdi ad maiorẽ pœnā impiorum. Cōpetit em̄ vt destructis malis mūdus destruat, sed'm q̄ ab eis fuerat corrupt⁹. Sæpe locutus de glorificatione sctōrū & de pœnis impiorū, nō fecerat mẽtionẽ corporū, si deberẽt glorificari vel puniri: qđ hic aperte oñdit. c ¶ Et li. aper. Libri. i. diuina p̄cepta, q̄ quia dimiserūt, sciẽt se p̄ merito puniri. vel libri cōscientię singulorū q̄ aptę omnibus erūt. d ¶ Ali⁹ li. i. Christ⁹ q̄ tunc oīb⁹ apparebit potẽs & suis dabit vitā. Vel, liber ptę sciẽtiadei, qa tūc apte sciẽt mali se nō prædestinatos ad vitā, quā in mūdo exiſtẽtes sibi p̄mittebāt. e ¶ Ex his quæ scri. Per cōparationẽ sctōrum impiꝫ dānabunt, legẽt in illis q̄ agere noluerūt. f ¶ Et dedit. Vult apte oñdere corpa mortuorū q̄tūcūq; fuerint disiecta in illo iudicio viuificari, qđ quidam non credūt. g ¶ Hæc est mors. q. d. cauete vobis à morte prima, quia ex illa prima sequitur hec secunda.

GLO. ORD.

CAP. XXI.

ET uidi. In hac septima visione agit de innouatiõe elemẽtorū, & glificatione sctōrū, describẽs merita per q̄ sancti ita glorificati sunt. i ¶ Cælū nouū & terrā nouam. Immutatio aeris & terrę dubitabilis nō est quin per ignẽ fiat. Sed de aqua dubitat. nā purgationẽ in seipa habere creditur. k ¶ Sicut sponsam ornatam. Sicut sponsus præmittit munera sponsæ anteq̄ eam ducat, sic Christus ecclesiæ fidem & virtutes & bona opera antequā eam suscipiat in gloria.

☞ Vocem magnam

Nicolaus de Lyra.

B exercitum deuorasse. a ¶ Et uidi thro. Superi⁹ Iohānes descripsit statum ecclesiæ generale iudiciū p̄cedentẽ: hic cōsequẽter describit ipm iudiciū, dicẽs: Et uidi thronū magnū. In quo designat iudicātis Christi potestas infinita. b ¶ Candidū. In quo designatur iudicij claritas, quod notū erit omnibus esse iustum. c ¶ Et sedentẽ super eum. s. Christū hoiem & deū. d ¶ A cuius cō. fu. cæ. & ter. Nam tūc immutabunt à statu in quo sūt. e ¶ Et uidi mor. ma. & pu. quia sicut dicit Apſus. ñ. Cor. v. b. Oportebit nos oēs ma. ante tri. Christi. f ¶ Et libri aper. sunt. supple, conscientiarū. nā oīa merita & demerita omnibus erunt nota, vt sic appareat oībus iudicāris iusticia. g ¶ Et alius li. aper. est qui est ui. Et hic liber idem est qđ prædestinatio diuina, quæ dicitur liber metaphorice, eo q̄ in ea representantur expresse illi qui ordinati sunt simpliciter ad consequendā vitā beatam. qui liber aperietur in iudicio, quia tūc apparebit manifeste, qui sunt ad beatitudinẽ assumẽdi, & qui nō. h ¶ Et iudicati &c. in libris. supple conscientiarum: quia non solum iudicabuntur secundum opera & dicta: sed etiam sed'm intentiones interiores & cogitata. i ¶ Et dedit mare mortuos &c. Istud fiet ante iudicium, quod præcedet resurrectio mortuorum, licet hic scribatur post, quia frequenter in sacra scriptura prius facta posterius narrantur. Resurgent autem tam demersi in mari, q̄ in arida mortui: quę per mortem hic designatur. animæ etiam in inferno detentæ redibunt ad corpora: licet iam sint mortuæ morte culpæ & gehennę. Ideo dicitur hic. k ¶ Et infernus de. mor. sui. &c. Repetitio est eius qđ dictum est. ꝫ. ad maiorẽ assertionem. l ¶ Et infernus & mors missi sunt

S. i. assidue.

a tur die ac nocte in secula seculorum.

a ¶ Ecclesiam. b ¶ Per multitudinem. c ¶ Per immortalitatem & impassibilitatem.

b Et uidi thrōnum mag̃num candi- a b

a* ¶ Scilicet Christum sedentem in illis. qui hanc destructionem faciet.

dum, & sedẽtem super eum à cu- c d

¶ In præsentia. a ¶ Ab hac specie. b ¶ Id est aer.

ius conspectu fugit terra & cęl̃um, e

¶ Secundum priorem statum. ¶ Cælo & terra.

& locus non est inuentus ab eis. Et e

a S. i. malos tam maiores quam minores.

uidi mortuos magnos & pusillos

a ¶ Corporaliter. b ¶ Quia sancti conspiciunt merita singulorum. c ¶ Conscientiæ. f

c stantes in cōspectu throni, & libri

a ¶ Apræsentia dei quæ modo liter. g

d aperti sunt, & alius liber apertus

a ¶ idest mali. h

est qui est uitæ. Et iudicati sunt mor- k

e tui ex his quę scripta erāt in libris se

¶ Quia alij pœna maior dabitur, alij minor.

a ¶ i. mundus. i

f cundū opera ipsorum. Et dedit mā

a S. i. corpora mortuorum.

re mortuos suos, qui in eo erant, &

a ¶ Diabolus. b ¶ S. i. tenebrarum locus. c ¶ S. i animos mortuorum.

mors & infernus dederunt mortu- k

¶ Sine acceptione personarum.

os suos, qui in ipsis erāt &, iudicatū est de singulis secūdū opera ipsorū.

a ¶ Profundi vinja. ¶ i. locus tenebrarum. b ¶ i. diabolus.

Et infernus & mors missi sunt in sta l m

g gnum ignis. Hæc est mors secun-

¶ S. i. ad fidem non prædestinatus.

da: & qui non est inuentus in libro uitæ scriptus, missus est in stagnum ignis.

Cap. XXI.

a ¶ S. i. aerem innouatum. n

ET uidi cælum no-

a ¶ Innouatum.

uum, & terram no- o

a* ¶ S. i. Statuille quo prius erant amplius non est necessarius

uam. † Primum e- o

nim cælum & prima terra abiit, & p

¶ Secundum priorem statum. ¶ Quia grossities & amaritudo auferetur.

mare iam non est. Et ego Iohannes q

a ¶ i. ecclesiam in omnimoda quiete postram. b ¶ i. minister quod habet habitaculum.

uidi ciuitatem sanctam Ierusalem r

a ¶ i. immortalem, impassibilem b ¶ i. deum qui est pax plene videntem. c ¶ quia intellexit quid quid boni habet ecclesia a sola dei gratia accepisse. s

nouam descẽdentem de cælo à deo t v

a ¶ virtutibus compositam.

k paratam, sicut sponsam ornatam ui

à philosophis minor mundus, & cui⁹ terra est corpus, & cęlū anima. quia sicut terra germinat ex influentia cæli, sic corpus mouetur & viuit ex animæ virtute. hoc ergo cælum. s. anima renouat, quando per penitentiā veram perfecte purgatur, & terra scilicet corpus quando mundę seruatur. p ¶ Et m. iam nō est. i. amaritudo peccati nam per penitentiā est ablata. q ¶ Et e. io. ui. ci. s. h. i. fidelẽ personā quālibet deuotā, q̄ dicit̃ ciuitas. i. ciuiū vnitas, ꝓpter cōcordiā virtū inferiorū ad rationẽ. & sancta. i. Christi sanguine tincta in baptismo. & Ierusalẽ. i. pacifica, ꝓpter cōcordiā dictā. & descẽdẽs de cęlo, ꝓpter gr̃ę infusionẽ i ei⁹ augmẽto. v ¶ A deo pa. i. diuinis charismatib⁹ adornatā, ꝓpter qđ de ea subdit:

C Sap. 2. d.

Moraliter. ¶ a ¶ Et uidi tro. mag. Hoc literaliter exponitur de iudicio finali. Moraliter autē exponi potest de iudicio discretiōis, quo reprobi discernunt à bonis: qđ q. dē iudiciū est in pūti, sed'm qđ dr̃ Ioh. xij. Nūc iudiciū est mundi &c. Et p̄ thronū hic intelligit̃ auctoritas & potestas iudicādi diuina, ideo tron⁹ iste dr̃ magnus nā ad oīa se extendit. & candid⁹, qa clarē discernit. color em̄ cādid⁹ plīmū habet de luce. c ¶ Et se. su. eū a cu. cō. f. terra respectu dei nihil est omnis creatura. e ¶ Et uidi mor. &c. Oēs em̄ viuētes in mūdo mortui dicūtur ꝓpter necessitatē moriēdi. & sic dictū fuit Adæ, Genē. ij. c. Quocūq; die comederis ex eo, morte morieris. ꝓpter necessitatem moriēdi quā incurrit comedēdo. h ¶ Et iudicati sūt &c. in libris. scilicet cōsciētia rū. i ¶ Et dedit ma. mortuos suos &c. Per hoc significat. q̄ nihil occultari potest iudicio diuino. k ¶ Et infern⁹ & mors. i. homines in peccatis obstinati, qui adhuc viuunt. dicuntur diaboli. m ¶ Miſ. sūt. i. ad mittẽdū p̄uisi. ꝓpter qđ etiā viuentes dicūtur stipula inferni.

NICO. DELY. CA XXI

ET uidi. Descripto finali iudicio, cōseqūnter describit̃ eccl̄ę siat⁹ post iudiciū. Et primò i gñali. Sed ò magis in spāli, ibi & vẽit vn⁹ circa primū p̄dicit Iohannes innouationem mundi sensibilis, di. n. ¶ Et ui. cæ. n. & ter. n. Et p̄ dicta duo itelligūtur elemēta media: ignis aqua & aer. Hæc em̄ oīa innouabunt & in meli⁹ mutabūt. Iō subdit: o ¶ Primū ei &c. D ab. non est p̄ hoc intelligẽdum, q̄ mutet eorū substātia: sed ea manẽte melioradū tur in qualitatib⁹ & ꝓprietatib⁹: vt i claritate, diaphonicitate, & in ſſibb⁹. & totū cedet ad gl̃am electo. ū, qui ex creaturis laudāt deū. q ¶ Et ego. Hic sed'o Iohānes describit innouationẽ hūanæ naturę q̄tū ad electos, dicẽs: r ¶ Vidi ci. sctām Ie. i. electorū societatẽ perfecta charitate vnitā. s ¶ Nouā. q̄tū ad corporū gloriā. Corpa em̄ sanctorum quæ mō sunt corruptibilia, grossa, pōderosa, & obscura, resurgẽt immortalia, subtilia, agilia, & clara. Et qa hoc fiet p gl̃am aīarū ad corpa redūdantẽ. iō subdit: t ¶ Descẽdentem de cælo. empyreo, vt corpora resumant, & in iudicio compareant. v ¶ A deo paratā. donibus animæ & corpis. Iō subdit: Sicut sponsam &c. 2. Petr. 3. c

c Et audiui

Moraliter. ¶ Et uidi cæ. hoc literaliter exponit̃ de renouatione mundi sensibilis futura. Moraliter autē potest exponi de renouatione spūali hoīs: qui dicit̃ Moraliter.

a ¶ Vocem magnam de thro. Cū dixisset se vidisse innouationē elementorum, & glorificationē sanctorū, qa incognitū erat & incredibile videretur, apponit autoritatē sanctorū patrū, qui hoc prædixerūt. b ¶ Ecce tab. i. in euidēti est, qd' in eadē gloria erit hūanitas Christi in qua militauit, & hoies eum imitati & rōne bene vsi. c ¶ Et ipsi popu. ei' .i. in nullo offendētes, qd' non esse pōt dū sunt ī carne. d ¶ Omnē lachrymā. Q. Ibi glia & nulla tristicia, qa vtrūq; simul esse non posset ibi. e ¶ Et mors. Verè nō erūt ibi lachrymę, qa non erit causa lachrymarū. f ¶ Et di. q.d. scribe qdqd oñsum est mihi de hac inouatione, p vtilitate pñtiū factū est, qbus hæc scribere iussus sum. g ¶ Scribe: quia hæc &c. Iubens scribere, & alīs nunciare, supponit exhortationem vt omnes ad hāc innouationem laborēt ptinere.

† š.7.d. Esa.25.c.

h ¶ Et dixit mihi. Posita autoritate sctōrū de hac innouatione, ponit autoritatē ipsi' dei. i ¶ Factū est. Ne qreret aliqs, qd post illā inouationē futurū esset, dicit sibi nihil restare ad faciendū. k ¶ Alpha & o. q.d. hāc inouationē facere potero, qa ego oīa creaui, & in me oīa cōsūmabunt. l ¶ Sitienti. Nō dabo sitienti ad horā, sed perseueranti. m ¶ Possidebit hæc. i meip̄m, g sum principiū oīs beatitudinis. n ¶ Timidis. i. illis qui timore pœnarū fidē accipere fugiunt, vel acceptam relinquunt.

† Esa.43.c. & 65.c.

2. Cor.5.d.

℣ Veni

Nicolaus de Lyra.

† š.1.b.

Diuisio

✠ a ¶ Et au. uo. magnā. Hīc tertiò describit Iohannes finalē cōsūmationē. Et primò q̄tū ad electos. Secūdò quātū ad reprobos, ibi: Timidis aūt. Circa primū dicit: Et au. uo. m. s. diuinę maiestatis. b ¶ Dicentē: Ecce tab. &c. i. cohabitatio dei cū hoibus inseparabilis, qa btī habebūt sup eā potestatē p aptā visionē & pfectā fruitionē. Et qa p hoc excludit oē malū culpę & pœnę, iō subdit: Et mors ultra nō. d ¶ Quia prior abierūt. Nā in ecclia militāte q̄ dicitur: terrestris Ierūm, ista fuit & erūt vsq; ad iudicium. e ¶ Et di. q se. in thro. s. deus trinus & vn' f ¶ Ecce no. fa. oīa. s. cęlos, elementa & electorū corpa, vt patet ex p̄dictis. g ¶ Et dix. mi. Scri. &c. Ad informationē ecclię &c. h ¶ Et dixit mi. Fa. est. i. cōsummatū est gaudiū electorū. i ¶ Ego sum alpha & o. Qd' exponit cū subdit. s. k ¶ Initiū & finis. Alpha em est prima lra Greca: & o vltima. Deus em est principiū effectiuū a quo oīa p̄ducunt, & finis in quē oīa ordinant. l ¶ Ego sitienti. i. debito mō desiderāti. m ¶ Dabo de fonte. aquæ uiuæ. id est participationem vitæ beatæ. n ¶ Gratis. Licet enim habentes gratiam mereantur de condigno beatam vitam, tamen ipsa gratia per quam opera fiunt meritoria de condigno, gratis dātur alioquin gratia iam non esset gratia. Roma. xj. o ¶ Qui uicerit. carnem, mundum, & diabolum. p ¶ Possidebit hæc. hæreditate perpetua. q ¶ Et ero illi deus. Dans gloriam. r ¶ Et ipse erit mihi filius. Per assimilationem perfectam. j. Ioh. iij. a. Cum apparuit similes ei erimus, quia videbimus eum sicuti est. s ¶ Timidis autem. Hīc conse quenter ponitur finalis consūmatio quantum ad reprobos, cum dicitur: Timidis autem, timore mundano declinantibus ad peccata mortalia, & in eis perseuerantibus. t ¶ Et incredulis. Id est Iudæis, Saracenis & cæteris fidem catholicam respuentibus. v ¶ Et execratis. id est reuertentibus ad peccata enormia post eorum condonationem, sicut canis ad vomitum. x ¶ Et homicidis. Facto vel voluntate deliberata. y ¶ Et fornicatoribus. Et per fornicationem intelligitur cætera carnis vitia. z ¶ Et ueneficis. id est magis & sortilegis. a ¶ Et idolatris. Cultum deo debitum tribuentibus creaturis. b ¶ Et omnibus mendacibus. Mendacio pernitioso. Et per hæc vitia intelliguntur oīa alia vitia mortalia. c ¶ Pars illorum. i. retributio. d ¶ Erit in stagno ardenti igne & sulphure. id est in pœna gehennę, q̄ dicit mors secunda. e ¶ Et uenit ad me unus de septem angelis. Hīc cōsequenter describit status post iudicium magis in speciali. Sciendū tm, cp aliq aliter exponunt de tpe ante iudicium, & etiā añ aduētū Antichristi, qd' nituntur oñdere ex hoc qd' dr. j. se. ca. Qui nocet noceat adhuc: & q in sordibus est sordescat adhuc: & iustus iustificet adhuc. post iudicium verò nō erit tēpus, nec locus meriti vel demeriti. Dicunt igit cp p angelum hīc introductū intelligitur Innocentius papa tertius, qui approbauit ordines fratrum minorū & prædicatorum, qui dicunt hic ciuitas Ierusalem noua, sed m illud Prouer. xviij. c. Frater qui adiuuat à fratre quasi ciuitas firma. Ambo em ordines ad idē opus sunt ordinati. s. ad predicationem euāgelij. Dicūt igit, cp fundamentū huius ciuitatis sunt beati Frācisc⁹ & Dñicus, horū ordinū fundatores. dicuntur tm in numero duodenario hæc fundamenta, qa sunt duodecim apostolorū imitatores. murus verò regularis obseruantia p p̄cepta & statuta. porte verò religionū ingressus, qui ducuntur ad quatuor orbis partes: nā ex omnibus mūdi partib⁹ aliqui ingrediuntur' istas religiones. Angeli verò in portis existentes, sunt ministri & p̄uiciales priores, q p se vel p alios recipiūt ad ordines venientes. & sic alia hic dicta adaptāt ad suū p̄positū prout H pñt. Licet autem hæc expositio saluari posset in aliquo sensu mystico, nō tm in sensu lrali sicut credo. Primo, qa dicitur hic, cp angelus introduct⁹ docuit Iohan nē, dicēs: Veni & oñdā tibi &c. qd' non pōt v̄ificari de Innocētio papa; cū post Iohānē fuerit ille p mille annos & amplius. Itē qa. j. dr de hac ciuitate. Et templum nō vidi in ea. dicti aūt ordies eccle sias habēt. Item qd' subdit: Et ciuitas nō eget sole, nec luna. Et postea nec intrabit in eā aliqd coinquinatum abominationē facies & mēdaciū. dicti aūt ordines idigēt illuminatiōe solis & lunę, nec oēs intrātes sūt īmaculati, nec oēs bene intrātes pseuerant in bono, sed multi fiunt apostatæ & pessimi. vñ dicit Aug. Sicut nō inueni meliores his q in monasteriis profecerunt, ita nō inuenio deteriores his qui in monasteriis defecerunt, p̄pter quę & plura alia q̄ possunt iduci

† Hebr.6.d.

✠ cōtra expo

✠ b ¶ Ecce tabernaculū dei &c. Moraliter. Nā in talibus deus habitat per gratiā. c ¶ Et absterget deus omnem lachrimam. Transferendo tales secum ad gloriam. e ¶ Et dixit qui sedebat in throno: Ecce noua facio oīa. scilicet in resurrectione, quando sancti habebunt corpora gloriosa. h ¶ Et dixit mihi: Factum est. i. consūmatum est hominis præmium. i ¶ Ego sum alpha & o. id est principiū à quo cuncta oriuntur, & finis ad' quem ordinantur. l ¶ Ego sitienti dabo de fonte aquæ uiuæ: Id est de vera beatitudine. n ¶ Gratis. Sicut dicitur Ro. vj. d. Gratia dei vita æterna. o ¶ Qui uicerit possidebit &c. s. mundum, carnem, & diabolū, s ¶ Timidis autem. Timore male humiliante. t ¶ Et incredulis. Veritati diuinæ. v ¶ Et execratis. id est iuste separatis à sacramentis ecclesiæ. y ¶ Et ueneficis. id est infectis veneno inuidiæ. b ¶ Et omnibus mendacibus. pernicioſe. c ¶ Pars illorum &c. id est participatio eorum cum dæmonibus in gehenna. e ¶ Et uenit ad me &c. Quoniā bonū nō mouet nisi aliquo mō cognitū, ideo qlibet fidelis debet considerare statum supernæ ciuitatis, vt afficiat ad ipsum. Ideo subditur:

✠ Veni &

habentibus phialas plenas septem
a ¶Quantum ad malos.
plagis nouissimis, & locutus est me-
a ¶Amplia intellectum.
a cum, dicens: Veni & ostendam ti- a
a ¶Modo per fidem. b ¶In futuro glorificandam & tra
ducendam.
bi sponsam uxorem agni. Et sustu- b
a ¶Christum.
b lit me in spiritu in montem ma- c
a ¶Quatum ad humanitatē. b ¶Quantum ad diuinitatē
c gnum & altum, & ostendit mihi ci- d e
a ¶In qua deus per gratiā habitat. ¶Per infusionē gratię.
uitatem sanctam Ierusalem descen- f
dentem de cælo à deo habentem cla- g
a ¶Id est cognitionem de deo. b ¶Id est luminosa opera.
Et dia dis figura est.
d ritatem dei. Et lumen eius † simile h
lapidi præcioso, tanquam lapidi i
a ¶Nihil ibi contristans, sed totum delectans, sicut † iridis
taspidis. b Nihil celans, quia ibi pura confessio.
e Iaspidis sicut crystallum. Et habe- k l
f bat murum magnum & altum, ha-
a ¶In fide & in vestigijs prophetarum.
g bentē portas duodecim, & in portis m n
a ¶Apostolos.
h †angelos duodecim, & nomina o
a ¶Memoria sanctorum patrum in veteri lege.
inscripta quæ sunt nomina du ode-
i cim tribuum filiorum Israël. Ab ori- p
ente, portæ tres, ab aquilone, por-
tæ tres, ab austro, portæ tres, & ab

†Anguli

†angulos.

ad nos veniat modo dicto. g ¶Habentē cla. dei. nam daritas C
beatorū ꝗtū ad gl̄iam animę & etiā corpis, est ꝗdā participatio
diuinę claritatis p quā beati sibi conformant. ꝛ. Iohā. iij. a. Scimus
qm̄ cū ap. si. ei eri. h ¶Et lumē eius simi. la. p̄cio. id. Christo. qui di
citur lapis pręciosus. ꝛ. Pet. ij. b. Ecce ponā in Sion la. sum. an. elec.
pręciosum. In beatitudine nāq; celesti per
gloriam corporis & animę cōformabun
tur homini Christo sicut membra capiti.
i ¶Tanquā lapi. iaſ. sicut crystallū.
Nominatiui casus est & neutri generis. se-
cundum acceptionē antiquorū. Compa-
ratur aūt Christus iaspidi. tū propter plu
ralitatem colorum, & in Christo sunt tres Christi cōnaturę. s. diuina, & anima intellectiua, & pararur Iaſ
corpus: Tum quia iaspis cōfortat visum. pidi
& beati delectantur in visione Christi, nā
aspectu suę diuinitatis reficiunt interius,
& aspectu suę hūanitatis exterius, secun-
dum qd dicit Aug. exponens illud Iohā.
x. Ingredietur & egre. &c. k ¶Sicut cry
stallum. Quod valet contra sitim & ar
dorem. Et similiter Christus est remediū
cōtra sitim & ardorem cupiditatis, eo q
tenuit vitā paupertatis. l ¶Et habebat. †Eze. 28. c.

Hic cōsequenter describit superna Ierusa
lem quantū ad ciuitatis ędificiū. Et primo Diuisio.
in generali. Secūdo magis in speciali, ibi:
Et qui loquebatur mecū. Circa primū di
citur: Et habebat murum magnū &
altum. i. spissum & altum. per quem de-
signatur securitas diuinę protectiōis quę
maxime relucet in statu supernę beatitu-
dinis, quam nullus habens potest amitte-
re, m ¶Habentem portas duode-
cim &c. quę sunt obseruationes manda
torum, per quas habetur ingressus ad bea
titudinis statum, Matth. xix. capitulo. Si
vis ad vitā ingredi &c. Et ideo sunt duo-
decim. Nam obseruatio decem præcepto
rum decalogi cum duobus preceptis cha
ritatis facit ad vitam ingredi: n ¶Et D
in portis ange. duo. Nam electorū animæ deferuntur ad cælū
per ministeriū angelorum, Luc. xvj. c. Factum est autem, vt mo.
me. & por. &c. o ¶Et noīa inscripta: ꝗ sunt noīa duo. tri. Is
liorū Isra. i. omnium fidelium qui indifferenter admittuntur ad
regnum sine acceptione personarum. p ¶Ab oriente portæ
tres &c. Nam ex omnibus orbis ptib⁹ colligunt electi intrantes
ianuas padisi. Dicunt etiam portæ tres ad quālibet orbis partem
principalem. nā in fide trinitatis recipiuntur electi ad gl̄iā celestē.
Et murus

Nico. de Lyra.

Contra expositionē p̄dictā, inquātū di
cunt eā literalē esse, videt mihi, q civitas
hic descripta est Ierusalē superna. vū posi p̄missa verba de ingres-
su ciuitatis, subdit: Nisi q scripti sunt in libro vitę & agni, hi sunt
p̄destinati, qui etiā Ierusalē supernā ingrediunt. & nulli alij. Et iō
sicut iā premisi describit hic status ecclesię triūphantis magis in
speciali. Et primo quo ad sitū sublimē. premittit tū persona allo-
quens beatū Iohannē, cū dicit: Et venit ad me unus de septē
ange. &c. Per hūc em intelligit beatus Iacobus, qui. g. xvij. cap.
dictus est vnus de septē angelis habētibus phialas: & p̄cessit bea-
tum Iohannē in gloria, ꝓpter q d ex dei volūtate potuit ei reue-
lare secreta celestia. a ¶Veni & ostendā tibi sponsam. i. Ieru
salem supernā, vt dictū est in principio capituli. quę dicitur vxor
agni modo speciali, quia cōiungitur ei inseparabiliter & ęterna-
liter nō sic aūt ecclesia militās: quę cessabit in fine mūdi, sicut im-
perfectū veniente perfecto, & figura figurato adueniēte. Sicut em
lex vetus imperfecta fuit, & figura respectu nouę legis, sic ecclesia
militās respectu triūphantis, cuius status oīno perfectus erit in re
surrectione generali. extūc enim electi seq̄rabūtur à reprobis, &
erūt in anima & corpore perfecte beati: resurgēt enim in corpo-
ribus glorioſis per animę gloriā ad corpora redundantē. b ¶Et
sustulit me in spiritu. Hoc dicit ad ostendendū q̄ nō vidit tūc
gloriā electorū prout erit in se, sed in aliquo eam representāte. s.
in ciuitate quę infra describitur quā vidit imaginaria visione, &
cuius significationē intellexit aliter non fuisset visio prophetica,
sicut declaratum fuit diffusius in prin. lib. Psal. & in prin. lib. Dan.
c ¶In mōtem magnum & altum. Per quē designatur cælū
empyreū, qd secundū sanctos & doctores est locus beatorū, &
in corporalibus habet situm supremū. d ¶Et ostendit mihi.
Hic cōsequenter describit quantū ad pulchrum aspectū, cū dicit.
e ¶Ciuitatem sanctā Ierusalem. s. supernā. f ¶Descenden
tem de cælo. Nā animę beatę descēdent ad resumendū corpora,
& cōmunicandum eis gloriā, vt dictū est. g. in prin. cap. & etiā ibi
incipiet status perfectę beatitudinis electorū. Potest etiā aliter ex-
poni, quia beatitudo celestis nō potest ab electis haberi, nisi prius
quo dāmodo ad eos descēdat in presenti, nā donū gr̄ę per qd essi
ciunt digni vita beata. est q̄dā inchoatio & pricipatio glorię, p-
pter q d in oratione dn̄ica sed a petitio ponit: Adueniat regnum
tuum. i. ad nos veniat, quia nō possumus venire ad ip̄m nisi prius
ad nos

Mat. 6. b.

Moraliter.

Quatuor

Et qui loquebatur

☞ a ¶ Murus.i.fides Christi q̄ muniuit ipsam ciuitatē,habet duo
E decim patriarchas,p̄ quos fundatur:qa illi primi hanc fidē tenu
erūt,& in illis innitiūt quicunq; ad fidē accedūt. b ¶ Et in ip-
duode.Quā fidē isti tenēr illi venturā intellexerūt & p̄nunciaue
runt. c ¶ Et qui loquebatur me. Vidi ciuitatem istam ita
munitā & ornatā,& nō omnes.Ibi vidi
equales inter se:sed tm̄ vnūquēq; pfectū
p̄ mō suo. d ¶ Mensurā arundineā
aureā &c.i.diuinā scripturā dei sapia
cōpositam,q̄ tāgit & illustrat corda fide
liū. e ¶ Vt metiretur ciuita.& por-
tas eius.i.secūdū mēsurā,daret etiā mi-
noribus intelligētiā ipsarū scripturarū.
f ¶ In quadro posita est. Quatuor
Quatuor latera, fides, spes, charitas, operatio, quę
latera vir- sunt equalia:quia quātū quis credit, tm̄
tutum sperat:quātū sperat, tātū diligit:quantū
diligit, tm̄ operat.In quadro ergo,quia
robusta fide,longanimis spe,ampla cha
ritate,efficax opere. Vel quatuor latera
quatuor principales virtutes:q̄rū vna
non debet aliā excedere in hoīe,pruden
tia appetēdi boni & vitādi mali,quam
sequitur temperantia,vt à voluptatib⁹
hō se retrahat:post hęc fortitudo,vt qđ
itelligit opet,dehinc iustitia,vt sic suos
actus tēpet,ne nimis iust⁹ vel sapiens si-
bi videatur. g ¶ Per stadia.Stadiū est
locus & curſus & mēsura,& octo faciūt
miliare,notat tendentes ad brauium.
Stadia h ¶ Duodecim milia.Qui perfecti
sunt in fide trinitatis ex quatuor mundi
p̄tibus. i ¶ Mensura homi.quæ est
angeli.iuxta literam ostēdit angelum
apparuisse sibi i specie hominis,vt aper
tē denoret eū qui significabat verū ange
lū id est filiū dei,& verū hominē fuisse.

a occasu portæ tres. Et murus ciuita- a
tis habens fundamenta duodecim,
a ¶ Vel super ea. ¶ .i.in memoria & prædicatione eorum.
b ¶ Quia super fidem patriarcharum fuit fundata fides
& doctrina apostolorum.
b et in ipsis duodecim nomina, duo- b
a ¶ Quem dixerunt venturum. b ¶ Angelus in persona
Christi.
c decim apostolorum & agni. Et qui c
a ¶ Ad beneplacitum meum.
d loquebatur mecum, habebat men- d
e suram arundineam auream, ut me- e
a ¶ .i.dilos qui alios ad fidem introducunt.
tiretur ciuitatem & portas eius, & f
a ¶ .i.defensores aliorum.
f murum. Et ciuitas in quadro posita g
a ¶ .i.fides. ¶ Expositio quadrationis
est, & longitudo eius tanta est, quan i
a ¶ Id est charitas, qua quantum credit tantum amat.
¶ .i. minorem ecclesiam.
ta & latitudo. Et mensus est ciuita k
g tem de arundine aurea per stadia l
u ¶ Quantum ad incipientes, proficientes & perfectos.
b ¶ .i.fides vel longanimitas
h duodecim milia, & longitudo & la m
a ¶ .i.charitas. b ¶ .i.spes vel contemplatio.
c ¶ Quo ad rationem eligendi actum, nō quo ad meritum.
titudo & altitudo eius equalia sunt. n
a ¶ .i.defensores eorum.
Et mensus est muros eius cētum qua o p
a ¶ Cubitus in quo est manus, operationem significat.
i draginta quatuor cubitorū, mēsura q

ductu vnius numeri in seipsum semel: sicut ex ductu binarij in se G
ipsum resultat quaternarius.nā bis duo sunt quatuor,ter tria no
uem,quater quatuor sedecim,& sic consequēter.per qđ patet q̄
inter nouē & sedecim nō est aliquis numerus quadratus. & ideo
si spacium ciuitatis esset duodecim milium stadiorū precise non
posset esse quadrū equilaterū. ꝓpter,qđ
dicendū,q̄ ista duodeci milia stadia mē
surāt vnū latus huius quadri,& p̄ cōse-
quēs totū spaciū continet duodecies du
odecim milia stadia,q̄ sunt in vniuerso
centū q̄draginta q̄tuor milia stadia,& ē
numer⁹ quadrat⁹ resultās ex ductu duo
denarij in seipsum.Hic aūt nūerus cōti
net nonies sedecim.Cū ergo octo stadia
faciāt miliare vnū, & duo miliaria leu-
cam vnā,sequit q̄ p̄dictū spaciū ciuita-
tis cōtinet.xvij. milia miliariorū,& no-
uē milia leucarū,& quodlibet latus mu-
ri duodecim milia stadia,& totus ei⁹ am
bitus quadraginta octo milia stadia: qa
murus ponit quadratus equilater⁹.Nec
tamē cōputat hic spissitudo muri,sed tā
tū superficies interior,vt patet ex dictis.
Hæc aūt significāt magnitudinem loci
btorū,secūdū qđ dicit Baruch.iij.c.O Is
rael q̄ magna est domus dei,& ingens lo
cus possei⁹ &c.Tamē cęlū empyreū qđ
est loc⁹ beatorū, est quasi incōparabiliter
mai⁹ q̄ ciuitas hic descripta.nā in hoc li
bro maiora p̄ minora frequenter signifi
cant,sicut.S.ca.iiij.p vigiti q̄tuor senio-
res,intelligitur vniuersitas eorū q̄ mul
to maior est,vt dictū fuit ibidē.m ¶ Et
longitudo & latitudo & altitudo
eius.s.spacij. n ¶ Aequalia sunt. De
lōgitudine & latitudine iā patet ex dictis.
nā spaciū quadrū est equilaterū.De alti-
tudine verò quātū ad murum nō fit hic H
mētio,sed postea de altitudine spacij qđ accipit sec⁹m altitudinē
mōtis in q̄ describit hæc ciuitas sita,sec⁹m qđ dr̄.S.eo.ca.Et sustu
lit me in spiritu in mōtē magnū & altū,& oñdit mihi ciuitatē san
ctā &c.Et secūdū hoc altitudo mōtis hui⁹ est duodecim miliū sta
diorū,sicut lōgitudo spacij & eius latitudo.vt p̄dictū est. o ¶ Et
mensus est muros eius.Hic cōsequēter agit de mēsura muro-
rū,cū dicit: ¶ Et mē.est mu.ei⁹.Et licet ellet tātū vnus mur⁹,ta
mē dicit muros in plurali,ꝓpter quatuor eius latera spaciū p̄dic-
tū includēria. p ¶ Centum quadraginta q̄tuor cubitorū
mē.hoīs.i.accipiēdo cubitū humanū,q̄ cōtinet pedē & dimidiū
sec⁹m vnā acceptionē.s.a cubitu brachij vsq; ad manū,sec⁹m aliā
verò duos pedes.s.à cubito brachij vsq; ad summitatē digitorū.
Ex quo patet,q̄ nō accipit hic mēsura lōgitudinis muri secundū
suū ambitū,nec etiā secūdū lat⁹ vnū.nā mur⁹ habēs q̄tuor latera
& quodlibet lōgitudinis cētū q̄dragita quatuor cubitorū,nō pos-
set claudere spaciū p̄dictū,nec etiā duodecimā ei⁹ prē,nec etiā mi
nimā.s.vnū stadiū quadratū.nā vnū solū stadiū cōtinet cētū vigi
tiq; passus,& qlibet passus q̄q; pedes,& p̄cōsequens vnū stadiū
quadratū.cccxij.cubitos & dimidiū quadratos sec⁹m maiorē ac-
ceptionē hūani cubiti,vt patet ex p̄dictis.Et iō dicēdū q̄ hic acci-
pit mēsura muri sec⁹m ei⁹ altitudinē,q̄ est m⁹to minor q̄ ei⁹ lōgi-
tudo,cui⁹ mēsura accipit sec⁹m mēsurā spacij,cui⁹ qđ libet lat⁹ ē
lōgitudinis duodeci milia stadiorū,& p̄ cōsequens qđ libet lat⁹ mu
ri qm̄ cōtinuat spacio ī pre iteriori,vt.S.dictū est.propter qđ hic
tacet mēsura lōgitudinis muri,qa sufficiēter habet p̄ mensurā su-
pra dictā spacij cōtenti.Dictū est aūt.S.q̄ per murū intelligit secu-
ritas beatitudinis.,ꝓpter quod ei⁹ altitudo dicit centū quadragi
ta quatuor cubitorum,qui est numerus quadratus,vt dictum est
S.& significat stabilitatem beatitudinis,sicut corpus quadratum
firmiter stat in quolibet latere.propter quod etiam virtuosus
comparatur quadrato.j.Eticorum. q ¶ Mensura hominis
quæ est an.Per hoc designat,q̄ homines electi ad equalitatē an
gelorum assumunt, Matt. xxij.c.Erunt sicut angeli dei in cælo.

Actus vir- dentię est ibi:nullū bonum deo prę̄ponere vel equare,Fortitudi-
tutū cardi- nis autē deo firmissime inhęrere.Temperantię verò nullo defectu
nalium in pa noxio delectari,iusticie deo subditum esse. k ¶ Et mensus est.
tria Hic exequitur propositū.Et primò q̄tum ad ciuitatis spaciū.Se-
cundò q̄tum ad murū,ibi:Et mensus est.Tertio q̄tum ad funda
mēta,ibi.Fundamēta.Quartò q̄tum ad portas,ibi:Et duodecim
por.Circa primum dicit: Et mēsus est ci.i.spacium ciuitatis.
l ¶ Per stadia duo.milia.Non potest intelligi, q̄ ista duode-
cim milia stadia contineāt totū spacium ciuitatis & p̄cise.nā illud
spaciū oportet esse quadrū ęqlaterū,vt dictū est.Duodeci aūt nō
est numerus q̄dratus.Dicit aūt quadratus numerus, q resultat ex
ductu vnius

Et erat

F

Nico.de Lyra.

✠ a Et murus ciui.habēs fundamēta duodecim.i.duode
cim articulos fidei.nā sec⁹m qđ dicit Apl̄s He.xj.a.Fides ē substā
tia sperādarū rerū.i.bonorū ęlestiū q̄ sunt res sperādę.Et in hac
diffinitiōe fidei accipit substātia,p̄ inchoatione siue fundamēto,
eo q̄ fundamētū est inchoatio dom⁹.Per fidē verò formatam in
choatur beatitudo ęlestis ī nobis,sicut pleni⁹ fuit dictū,Heb.xj.
b ¶ Et in ipsis duodecim nomina, duodecim apl̄orū &
agni.i.Christi.Nā duodecim articuli fidei sunt de Christo,sex p̄
tinentes ad ei⁹ diuinitatē,& sex ad eius humanitatē.& hoc secūdū
cōmuniorē distinctionē articulorū,q̄uis aliqui distinguāt quatu
ordecim articulos fidei,septē de diuinitate,& septē de humanita-
te.Dicunt aūt noīa apl̄orū in ipsis fundamentis scripta,quia pri-
mò publicauerūt fidem Christi p̄dicando,& pro ipsa moriendo.
c ¶ Et qui loquebatur.Hic cōsequent describit edificiū ciuita
tis ęlestis magis in speciali.Et primò ꝓponit intentū,dicens:Et
qui loquebatur mecū.s.angelus. d ¶ Habebat mensuram
arundineam auream.i.simulē arūdini in figura,quia nō posset
esse aurea,& cū hoc arundo vera. e ¶ Vt metiretur ciuitatē.
q̄tum ad spacium inter muros cōtentū. f ¶ Et portas eius &
murum.q̄tum ad eius latitudinem.Nam habita mēsura spacij
intra murum cōtenti,habetur mensura muri.nā interior pars mu-
ri & dictum spaciū cōtiguant. g ¶ Et ciuitas in quadro.equi-
latero. h ¶ Posita est.i.dispositа.quod patet ex eo quod subdi
tur. i ¶ Et longitudo ei⁹ tanta est &c.Quod nō posset esse,
nisi quadrum esset equilaterum.per hoc autē intelligit quadratu
ra,quatuor virtutū cardinaliū,quę manet ī patria,secūdū docto
res catholicos,tamē secundum alios actus q̄ in via.Nā actus pru

✠ c ¶ Et q loq̄batur mecū hēbat mēsurā &c.Per hoc signi-
ficant diuersi gradus gl̄ię,secūdū hoīm merita,q assumunt ad or-
dines angelorū.Ideo in fine dicit:q ¶ Mensura hominis &c.
Et erat structura eius muri ex lapide Iaspide, per quem significa-
tur Christus,vt prædictū est,cuius merito ibi loquatur omnis q
ibidē ponit,sicut dicitur Act.iiij.b. Non est in aliquo alio salus.

Moraliter

✠ Ipsa verò

a ¶ Et erat. Dixerat in hac ciuitate esse muros & portas & fundamēta, & ipsos inter se alios maiores, alios minores, hic exequitur murus ipse qualis sit, & q̄lis ipsa ciuitas & fundamenta & portæ.
b ¶ Structu. muri ei⁹ ex lapi. i. si aliquis ad hoc instruitus vt sit defensor aliorū, hoc habet ex fide quā firmiter tenet & p̄dicat, quam Iaspis viridis significat, vt sit defensor aliorum. c ¶ Au. Sapientiā denotat, vitrū fidei puritatem, q̄ ore promittit qd' corde credit. d ¶ Ias. viridis virorē fidei immarcescentem significat. Vel, Iaspis est sc̄ōrum fides non marcescens sed, semp in opis virore p̄seuerans.
e ¶ Saphy. Similis sereno cælo q̄ percussus radijs solis ardētē emittit fulgorē significat altitudinem spei sanctorum: quorū conuersatio in cælis est: q & à verō sole innouati ardētius æterna q̄runt, & alios q̄rere docēt, dicētes: Nostra conuersatio in cælis ē. f ¶ Chalcedoni. color pallēris lucernę habet, fulget sub diuo, in domo obscurus, oīm sculpēti argumētis resistit, radio solis vel digitorum attriti excandēs paleas ad se trahit: significat flammā internæ charitatis sanctorum, q foris despecti lucent in occulto, q̄ charitas in absc̄ōdito bona agit, & in secreto conscientię suę quātū ad hoc q̄ se celat & alios operatione sua lateat non lucet. Sed cum alijs prodesse iubetur, tunc apparet quid fulgoris habeat intus. Sculpentibus resistit, quia inter aduersa seculi fortis & īsecabilis est à nullo vinci pōt. Vel si qs eā vult sculpere & pigere adulatoria laude, resistit, nō ei cōcedit, q̄ vanā gl̄ā cōtēnit. Et hi tales calefacti radijs sol⁹ i. Christi: vt digiti. i. spūs sancti, q̄ cōtractati paleas. i. p̄cōres & fragiles ad se trahūt sibiq̄ cōiūgūt. g ¶ Smaragdus. Quartus nimiæ viriditatis sup omnes herbas & frōdes, vt etiā circūfluum aerem reddat viridē. Huius multa genera, sed p̄ciosus repit i Scythia regiōe deserta, quos custodiūt gryphes aīalia leoninū corpus pedes autem caput & alas vtaq; habēt quatuor pedes q̄bus vt leones super terrā currūt, p aerem volāt vt aues, qui seruāt p̄dictos lapides, nō sibi, sed hoibus auferunt. contra quos Arimaspus pergens pugnat, & eis aufert. Gryphes diabolus qui Christum vel fidei gemmā à fidelibus conat̄ auferre. Sed contra pugnat populus ille habēs vnū oculū. i. Christū, q nō incedūt duabus vijs, nec habēt duplex cor, Christū q̄ vel fidē eius rapiūt. Quarta dī ꝓpter quatuor euangelia. h ¶ Sardonix. Quintus tricolor, niger in imo, candidus in medio, rubeus in summo. i. sancti in passione exterius rubei, interius candidi, sed p humilitatem despecti, q̄ quia ex infirmitate corporis descēdit qd' q̄nq; sensib⁹ agitur, quinta dicitur.
i ¶ Sardius. Sextus sanguinei coloris vnicolor. martyrij gloriam significat. Sextus, quia sexta feria Crucifixus est Christ⁹. Vel Sardi⁹ rubeæ terræ habēs speciem, significat sanctos, qui licet cū mentis sublimes intellectu, tū fragilitatis suæ recordantur: attendētes se filios Ade, qui rubra terra dicit̄, qui sexta die factus est vnde & sardius sextus inducitur. k ¶ Chrysolithus. Aureum fulgorem habet & videtur scintillas ardentes emittere. i. spiritualis inter miracula p̄dicatio aurum superna sapientia, scintillas quas emittit, exhortationes vel miracula, q̄bus ad amorem dei & proximi accendunt significant̄, qd' q̄ p spūm sc̄tm fit, septimo loco ponitur. Inde etiam Chrysolithus dictus, q̄a fulget vt aurum.
Berillus

Nicolaus de Lyra.

a ¶ Et erat structu. muri ei⁹ ex la. Iaspi. Sicut. ē. dictum est p murū intelligit̄ securitas btōrum, p Iaspidē verō ipe Christus, ꝓpter qd' mur⁹ dī de lapide Iaspide, nā ipse Christ⁹ est securitas beatorū, à quo nō pōt diuertere nec auelli. b ¶ Ipsa uero ciuitas aurum mūdū. Ciuitas aūt est ciuiū vnitas, iō p ipsam intelligit̄ societas btōrū. Per aurū verō qd' cæteris metallis est preciosius, intelligit̄ charitas q̄ præ cæteris dei donis est donum excellētius. Ideo dicit: Ipsa uerò ciuitas aurum mūdum. Nā societas supnorū ciuiū vnit̄ teruētissima charitate, sc̄m qd' dī in ps̄a Supnę mīs gau. &c. q̄ ab aliqbus dī esse beati Greg. ab alijs vero Hugonis desc̄ō victore, in qua subdit: Nec languor hic nec senium, nec fraus, nec terror hostium, sed vna vox lætantium, & vnus ardor cordiū. c ¶ Simile uitro mundo. i. peruiū sicut vitrum, qd' recipit lumē nō solum exterius, sed etiam interius. p qd' significatur, q̄ societas btōrū in resurrectione penetrata erit lumine glorię interius, & exterius p gloriam corporis & animæ.
Et fundamēta

a ¶ Et fundamēta. Hic cōseqūnter describit̄ ciuitas supna, q̄tū ad ornamētū fundamētorū, cum dicit̄: Et fundamēta muri ciuitatis oī lapide præci. ornata. Ex q̄ patet, q̄ non accipit̄ hic fundamentū p̄ sistrudine illi⁹ qd' in ædificijs absc̄ōdit̄ sub terra. nam ibi ornamētū nō habet locum. sed accipit̄ adsimilitudinē ptis inferioris ędificij quę tamē apparet sup terrā.
c ¶ Et fundamentū primū Iaspis. Dictū est. ē. q̄ duodecim articuli fidei intelliguñt p ista fundamenta. Inter sex articulos q̄tinentes ad Christi diuinitatem primus est de vnitate dei, q est principiū credētibus tollendi errores varios gentiliū plures deos ponentiū, ideo p Iaspidē designat̄ q oculos purgat, visum acuit & confortat, vt dicit̄ in libro de proprietatibus rerū. Et ibidē ponunt̄ ꝓprietates sequentiū lapidū. secūdū qd' inferius assignant̄.
f ¶ Secūdum Saphyrus. Secūdus articulus est de trinitate p̄sonarū, cuius fides augmētat corp⁹ ecclesię mysticum, qd' prius erat in vna gente modica Iudeorū: sed mō p fidē trinitatis p̄dicata se extendit ad multitutidinē gētilium cōuersorū: ideo significat̄ p saphyrum, q corpus humanū vegetat, & integra mēbra cōseruat.
g ¶ Tertium Chalcedonius. Tertius autē articulus est de ope creationis, qd' soli deo cōuenit, & valet fides hui⁹ articuli cōtra dęmonum illusiones, vt nō adorent̄ sicut creatores, ideo significat̄ p Chalcedoniū: q valet contra illusiones dæmonū, & virtutes cōseruat.
h ¶ Quartū Smaragdus. Quartus aūt articulus est de opere sanctificationis p gratiā, q̄ curat casum peccati mortalis, & dat verba persuasiua in oratione deuota: ideo significat̄ per Smaragdū, q valet cōtra morbū caducū, & in causis dat vbū psuasiuū.
i ¶ Quintū Sardonix. Quintus autem articulus est de opere resurrectionis corporū cui⁹ fides humilē facit & pudicū, cogitationē inferēdo, q̄ corpus est corruptibile: sed finaliter ad gloriā resuscitandū debet teneri in humili gestu & apparatu. rōne mortalitatis p̄sentis: & mūdū rōne glorificationis futurę. ꝓpter qd' significat̄ per Sardonicē qui facit humilē & pudicū.
k ¶ Sextū Sardius. Sextus aūt articul⁹ est de ope glorificationis, cui⁹ fides generat in animo gaudiū & expellit timorē, q̄a cogitans glorificari non timet pro Christo mori, sed etiā aliq̄n gaudet. Mat. v. a. Cū vos oderint homines, & exprobrauerint, & eiecerint nomen vestrū tanq̄ malum mentiētes, ꝓpter me, gaudete & exultate q̄m mer. vra co. est in cælis. Ideo significatur per Sardium, qui accēdit & expellit timorem.
l ¶ Septimū Chrysolithus. Primus articulus pertinēs ad humanitatē Christi, est de conceptione & natiuitate eius ex virgine, cuius fides confortat humanam naturam in conceptione Christi verbo vnitam, & valet contra timores nocturnos vitiorum, eo q̄ nato Christo in noctis medio, dixit angelus pastoribus: Nolite timere, Luc. ij. b. Et ibidem subditur: Gloria in altissimis deo, & in terra pax hominibus bonæ voluntatis: ideo significatur per Chrysolithum qui confortat intellectum, & per consequens naturam humanam per intellectum ab alijs animalibus distinctam primo Methaphysicæ. & expellit timores nocturnos.
Octauū

* b ¶ Ipsa uerò ci. aurū mū. simile ui. mun. nam ibi est perfecta charitas & visionis claritas. d ¶ Et fundamenta muri ciui. &c. Ista fundamenta sunt Apostoli, q̄ post Christū dicunt̄ ecclesiæ fundatores. vñ &. ē. dicit̄. Et murus ciuitatis habēs fundamēta. xij. & in ipsis. xij. nomina Apl̄orū & agni.
e ¶ Et fundamentum primum Iaspis. per qd' potest intelligi Petrus Christū vi carius, ꝓpter qd' ei⁹ significatio q̄ est per Iaspidē, vt p̄dictū est, cō municat̄ Petro.
f ¶ Secūdū Saphyrus, qui est coloris cęlestis; ideo significat Paulū q fuit raptus ad tertiū cælum.
g ¶ Tertiū Chalcedonius. q valet cōtra illusiones demonū, ideo significat Iohannē dicentem: Nolite credere oī spūi, sed probate spūs vtrū ex deo sint.
h ¶ Quartū Smaragdus. valens contra morbū caducū, ideo significat Iacobū, q primus inter Apl̄os sustinuit martyriū: & sic fuit alijs firmitatis exemplum.
i ¶ Quintum Sardonix. faciēs humilē & pudicū, iō significat Iacobum minorē ex vtero mīs sc̄tm.
k ¶ Sextū Sardius. q gaudiū accendit & pellit timorē, ideo significat Andreā, q̄ videns à lōge crucem sibi paratā, dixit: O bona crux diu desiderata, & iam concupiscenti animo præparata: securus & gaudens venio ad te &c.
l ¶ Septimū Chrysolythus. q pellit timores nocturnos. ideo significat Matthæū q à sponsa Christū repulit Aethiopem tenebrosum.
Octauum

Natura. xij. lapidum

Phil. 3. d.

Moraliter: xij. Articuli fidei ad. xij. lapides preciosos adaptatio

xij. Apostolorum ad. xij. lapides

Glos. ordi. Apocalypsis Cap. XXI. De Lyra

☞ a ℂ Berillus. Octauus est p̄dicantiū opatio. Lucet vt aqua sole E percussa. Vric etiā manū tenentis, qa qui sctō iungit, eius conuersatione accendit. Dicit & alij qa bicolor est, viridis & pallens, significat sanctos in contēplatiōe positos viridescere, sed cura terrenæ administrationis ad pallorē actiuæ vitæ redeuntes. b ℂ Topazius. Nonus, quo rarior eo precioſior & habet duos colores ex auro & æthereа claritate, maximè lucens cū splendore ſolis tāgit, ſuperās omniū gēmarum claritates, in aſpectum ſuū ſingulariter prouocans aſpicientes, quē ſi plus polis, obſcuras, ſi naturę relinquis, clarior eſt: & nihil eſt carius regibus inter diuitias. Cōtēplatiuā vitā ſignificat, quā ſctī reges oībus operū diuinis & gēmis virtutum p̄ferunt, & in eam maxime aſpect⁹ ſuos dirigūt, & tāto ap̄lius', quanto ſre quētius diuina illuſtrant gra. Ex interna charitate color aureus, ex dulcedine contēplationis ethereus, q̄ ex attritu ſeculi ſemper obſcuraſcit. vix em̄ pōt qs ſimul doloribus attingi, & tranquilla mente cæli gaudia intueri. Vel ſi polis, quaſi ſi dignitatibus ſeculi honoras eos † Eſa.50.d & ornas, obſcuras, quia contemplationi min⁹ vacant, vel minoris meriti ſūt. Et ſicut in octauo actiua vita, ſic in nono contemplatiua, quę eſt angelorum, quorū ſunt nouē ordines. Dicunt quidā, qp oīm lapidū colores habet. vnde & nomen habet, quia pan. id eſt omne. Et inuenitur in inſula Aegypti, quæ dicitur topazon, ſignificat ſanctos omnibus coloribus virtutum fulgidos. c ℂ Chryſopaſſus. In india naſcitur, viridis aureæq; mixturæ, Quidam etiam purpureus cum guttis aureis, ſignificat eos qui virorem æternæ patriæ charitate mentur, & aliam purpuream martyrij oſtendunt, & quia exemplum domini ſequuntur, in India. id eſt prope ortum ſolis ſunt, & cum Chriſto regnare expectant. In denario numero ſunt, & decalogus implebitur per dilectionem quę nō finit. igitur in Chryſopaſſo, opus martyrij ſignatur & præmium. Chryſon aurum, paſſos porrum dicitur. d ℂ Hiacynthus. Vndecimus cum aere mutatur, in ſereno perſpicuus, in nubilo obſcurus, ſignificat diſcretiſſimos doctores, omnibus qualitatibus, moribus, ætatibus, intellectibus ſe contemperantes, vt Paulus qui dicebat ſapientiam loquimur inter perfectos. Item. Non potui vobis loqui &c. Item: Quis infirmatur &c. Item: Omnibus omnia factus ſum, vt omnes lucrifacerem. e ℂ Ametiſthus. Duodecimus purpureus, mixto colore violæ & roſæ, quaſdam flammulas de ſe effundens. Purpureus color, ſignificat cæleſtis regni habitus, & angelicæ ſocietatis principatum, ad quem vēturi ſunt ſancti. Viola humilem ſanctorum verecundiam, cum odore bonæ operationis. Roſa preciоſam mortem martyrum, qui non modo inter ſe, ſed etiam ad inimicos & perſecutores flammas charitatis emittunt. Significat igitur Ametiſthus cæleſtis regni ſemper memoriam in cordibus humilium, & illam egregiam virtutem, vt etiam pro inimicis orent, & de ſalute eorum curent, q̄ eſt virtus virtutum. Colorum varietas, virtutum multiplicitas. f ℂ Et duodecim portæ. Q. Dixi eſſe. xij. portas, & cum ita ſint. xij. illæ portæ, id eſt prophetæ introducentes ad fidem trinitatis ex quatuor mūdi ptibus, p ſingulas. i. per inſtructionem ſingulorum: ſunt margaritæ. id eſt imitatores eorum, qui de q̄cūq; pte mūdi ad fidē trinitatis vocent, ſūt ſplēdidi virtutibus. g ℂ Singulæ portæ &c. Q. Ad hoc vt eſſent portæ, oportuit eſſe margaritas. h ℂ Plateæ ciuitatis aurum. id eſt ſapientia, vel claritate pleni, mundi à criminali macula. i ℂ Vitrum perlucidum. i. nullas ſordes in ſe zelantes. Vel quia poſſunt mali in opibus nequitiam ſuam velut in ſpeculo congnoſcere k ℂ Non eget ſole, neq; luna. Hic egent ad ſeruitium ſole & luna ibi non, deus enim plene illuminabit eos. Vel non eget ſole neq; luna. id eſt maioribus vel minoribus prædicatoribus

☞ Et ambula

Topazius
bilitas

a octauum, Berillus, nonum, Topazi- b
c us, decimum, Chriſopaſſus, undeci- d
mū, Hyacinthus, duodecimum, A- e
¶ Cum ſint.
f metiſthus. Et duodecim portę duo- f g
decim margaritę ſunt per ſingulas,
¶ Quia & ipſa ſimiliter virtutibus ſplendida.
g & ſingulæ portæ erant ex ſingulis h
a ſ. i. coniugari. ſ. ſimiliores q laxius mundo vtātur.
h margaritis, & plateæ ciuitatis aurū i
i mundum, tanq̄ uitrū perlucidum.
b ¶ Hoc eſt, locus orationis & oblationis, quæ ibi locum non habebit.
Et tẽplū non uidi in ea. Dominus k l
a ¶ Omnimoda requies.
enim deus omnipotens tẽplum illi-
a ¶ Similiter eſt templum eius.
k us eſt & agnus. † Et ciuitas non eget m
a ¶ Lumine fidei. b ¶ Scientia acquiſita. c ¶ Ad hoc.
ſolẽ, neq; lũna, ut luceãt in ea. Nam n
a ¶ Trinitas. b ¶ i. lumine. ſ. continens deitatem.
claritas dei illuminabit eã, & lucer-

Et ambula

Nicolaus de Lyra.

a ℂ Octauū Berillus. Secundus articulus eſt de paſſione Chriſti morte eius & ſepultura, cuius fides inuictū reddit in tribulationibus huius mundi. ſ. Pet. iiij. a. Chriſto igitur in carne paſſo, & vos eadem arma. Ideo ſignificatur p berillum, qui contra lites inuictum reddit, & ſic mitem facit & benignū. b ℂ Nonū Topazius. Tertius articulus ad hūanitatem Chriſti p̄tinens, eſt de deſcēſu aīę eius ad inferos, cui⁹ fides valet cōtra pericula à demonibus inferēda, qa p hūc deſcēſum fuerunt ſpoliati: & ptās eorūdiminuta: ideo ſignificat p Topaziū q valet cōtra ira. i. cōtra lunaticā paſſionē, queſ frequēter p dēmones iratos excitat vel augmētatur. c ℂ Decimū Chryſopaſſus. Quartus verò articul⁹ eſt de reſurrectione Chriſti, quæ eſt cauſa noſtræ reſurrectionis futuræ. ꝓpter qd fides eius valet contra corruptionē corporis & animæ p p̄cm. nam oīs corruptio tolletur in reſurrectione Chriſti. Ideo deſignat p chryſopaſſum: q valet contra lepram d ℂ Vndecimū Hyacin. Quintus articul⁹ eſt de aſcēſione Chriſti ad cęlos in hūanitate aſſumpta: cui⁹ fides dat vigorē fidelibus, vt ipſam ſaquant tāq; mēbra eius: Col. iij. a. Quæ ſurſum ſunt ſapite &c. ꝓpt qd ſignificat p hyacinthū, q dat mēbris vigorē, & ſalutiferū facit ſaporē. e ℂ Duodecimū Ametiſth⁹. Sextus articulus eſt de aduētu ad iudicium, in quo apparebit Chriſt⁹ in forma hūanitatis' gl'oſa, cuius fides reddit hominē ſollicitū & vigilē, vt in illo tremēdo iudicio, de factis, dictis & cogitationib⁹ ſuis poſſit reddere rōnē. Iō ſignificat p Ametiſthū, q facit vigilē expellit malā cogitationē. i ℂ Et duodeci portę. Hīc cōſequēter agit de ornamēto portarū cū dicit: g ℂ Duodecim margaritæ ſunt p ſingulas. ſ. portas. Licet aūt margarita ſit nomen vnius ſpeciei, quæ gallicē vocat, perle, tñ hic & in pluribus locis ſacræ ſcripturæ accipitur generaliter pro quolibet lapide precioſo. Quales autē ſint lapides iſtarū duodecim portarū nō exprimitur. ꝓpter qd ꝓbabiliter videt, qp ſint eiuſdem ſpeciei cum duodecim p̄dictis, & etiam eiuſdē ſignificationis. i ℂ Et plateæ ciuitatis. Hoc iam expoſitū. ſ. k ℂ Et templū. Hīc cōſequēter deſcribit ſupna Ieruſm. quātū ad dei cultū. Ad cuius intellectū ſciendū, qp cultus dei tēpore veteris Teſtamenti fuit figuralis reſpectu cultus qui obſcurat tēpore noui. ſ. Cor. x. c. Oia in figura cōtingebāt illis. Cultus verò Teſtamenti noui & ſuo modo figuralis reſpectu cultus cæleſtis nā militās eccl'ia repñtat, ꝓut pōt cæleſtia preconia. vñ dicit in illa, p̄ſa: Supnæ matris gaudia repñtet eccleſia, quæ quidem repreſentatio fit in tēplo materiali & p corporalia obſequia. ſtat⁹ verò ſupernę beatitudinis non eſt figuralis alicuius expectati vel nō habiti: nam deus clarè videt ibi: & p̄tialiter habet & veneratur. Propter quod dicit beatus Iohannes: Et templum nō uidi in ea. Quia deus non colit ibi p figuralia, ſed in ſua preſentia. Ideo ſubditur: l ℂ Domin⁹ em̄ deus omnipotens templum illius eſt, & agnus. Nam beati reficiuntur interius in aſpectu diuinitatis, exterius verò in aſpectu humanitatis Chriſti. Et ſic vtrā que naturam colunt & adorant, inquātum humanitas eſt diuinitati coniuncta. m ℂ Et ciuitas non eget ſole, neq; luna, ut luceant in ea. id eſt illuſtratione corporali. n ℂ Nā claritas dei illuminabit eam. Quia perfectē electi illuſtrantur.

Et ambula

Moraliter.

✻ a ℂ Octauū berillus. q reddit mitē & facit benignum. ideo ſignificat Simonē, q audēs interp̄tat. Mitis em̄ & benigni ꝓpriū eſt audire pacificè quòd dicit. b ℂ Nonum Topazi⁹. Qui valet contra lunaticam paſſionem: ideo ſignificat Bartholomeum, qui filiam regis Ptolemij ab hac paſſione curauit, & baptizauit. c ℂ Decimum Chryſopaſſus. Qui valere dicitur contra lepram, ideo ſignificat Thomam, qui per diligentiam inquirendi veritatem reſurrectionis repulit à nobis infidelitatis. d ℂ Vndecimum Hyacinthus. Qui dat membris vigorem: ideo ſignificat Philippum, qui debilitatos & ægrotantes ex ſtatu draconis reſtituit ad vigorem perfectæ ſanitatis. e ℂ Duodecimum Ametiſthus. Qui facit vigilem & repellit malam cogitationem, ideo ſignificat Iudā q interpretatur cōfitēs, ſiue laudans. nā cōfeſſio culpæ & laudis diuinę vigilem facit & cogitationem malam repellit. Iſte verò proprietates lapidum acceptæ ſunt de libro qui dicitur de proprietatibus rerum. h ℂ Et ſingulæ portæ erant ex ſingulis margaritis. Sicut Apoſtoli dicti ſunt fundamenta, ita poſſunt dici portæ & exponit de eis prædictæ margaritæ, ſicut iam ſunt expoſitæ. k ℂ Et templum non uidi in ea. Nam in ciuitate cæleſti nihil figurale reperitur, ſed deus in ſeipſo adoratur.

☞ A a ¶ Et ambula. Tanta erit lux in futuro, q̃ vsq; ad finem mundi, ambulabunt Gẽtes. i. promouebuntur de bono in melius. b ¶ In lumine. In ipc huj⁹ luminis, vel p lumẽ. vel p lucẽ. vel p radios cognitionis eius. c ¶ Reges ter. i. illi maiores q regunt terrenitatẽ suã & aliorũ. d ¶ Et por. In pñti aliq̃n subtrahit̃ pdicatio, ne sures irrẽt & cõculcent dũ nox ẽ. i. locus insidiarũ: sed qa ibi dies ppetua, & omnis timor auferetur. e ¶ Afferent. Ad sit̃tudinẽ victorũ q̃ spolia i suas vr* quæ seruarq; fuerũt bes ferũt. f ¶ Nõ intrabit in eã. Dicta honestate ciuitatis ne q̃q; falj⁹ frater ad aliquẽ horũ graduũ ptingere p̃sumeret, determinat qui sunt intraturi, qui non.

GLO. ORD. CA. XXII.

† Isa. 60. c. † no ctem. ► Et afferẽt gloriam & honorẽ Gẽtiũ illam.

ET ostẽ. Post q̃ situ ciuitatis, dignitatẽ ei⁹, & muros & fundamenta oñdit, describit refectionẽ quã de⁹ ciuitatẽ p̃buit, & i pñti, & maxiẽ i futuro. In pñtia deitatis vsi imitatiõe vitæ agni, q̃ ppositi nobis i se exẽplũ. h ¶ Fluuiũ. i. aquã fluentẽ. i. eternã bũtudinẽ. In specie aũ notat̃ p ablutionem baptismi ad hoc peruenisse. i ¶ De se. dei. i. de illis in qb⁹ principal̃r sedebit de⁹, qa i illis maxiẽ est, & p instructionẽ eorũ minores coronabũt. k ¶ Et utraq;. Circa flumẽ. i. i hac vita habemus lignũ uitæ. i. corp⁹ & sanguinẽ Christi, i qbus reficimur. vltra flumẽ. i. i futuro habebimus ipm pñtẽ. Vel p circa flumẽ accipiam⁹ tp̃sañ baptismũ, per vltra illud qd̃ fuit post baptismũ, vt denotem⁹ fideles & i veteri & i noua lege saluatos p Christũ. qd̃ significauit Moyses q̃ duxit filios Isr̃ vsq; ad flumen Iordanis, & Iesus filius Nave, q̃ de flumine Iordanis duxit eos in terrã p̃missiõis. l ¶ Lignũ ui. Quasi, ipse refectionẽ dat, ipse etiã dat eis q̃ pararent

B eos qbus ipse reddat: & hoc est, affe. fruduode. ¶ Lignũ. Alia lr̃a: Lignũ vitæ

Ioh. 11. b. reddens fructũ suũ p duodecim menses. i. p duodecim Apl̃os. qa Christ⁹ dies & annus: apl̃i, horæ vel mẽses, vt ibi dr̃: Nonne duodecim horæ sunt diei? q̃ d. vos estis subditi mihi, & mihi seruiendũ ẽ, nõ vobis. Et alia ligna sũt ibi reddẽtia fructũ suũ. i. sẽti qui reddent p meritis p̃mia sibi subditis.

† Ezechi. 47. c. m ¶ Fruct. d. i. pphetas & Apl̃os i fidẽ trinitatis p q̃tuor mũdi ptes fructificãtes.

a ¶ Et ambula. Gẽ. i. decti. b ¶ In lu. ei. Nã oĩa faciũt ex illustratiõe, dei. c ¶ Et re. ter. af. Rex dicitur à regendo. oĩa verò corpalia & hoies p angelos sanctos administrant & regunt, ppter qd̃ hĩc & in plurib⁹ aljs sacræ scripturæ locis angeli reges terræ dicunt. Ex electis verò q̃ p eorũ administrationẽ ad beatitudinem deducunt, eorũ gl̃ia augmẽtat. Et sc̃m hoc afferre gloriã suã in supnã Ierusalẽ hic dicunt. d ¶ Et portæ. nõ cl. Nã â tpe passionis Christi, p quã apt̃e sunt ianuæ cæli, manẽt & manebũt apertæ: nã ibi statim recipiunt aĩæ purgatæ. Dicit̃ autẽ tẽpus à dicta passione dies: qa tunc sanctis patribus in limbo detẽtis data fuit lux gloriæ: ppter̃qd̃ Christus dixit latroni pedẽti in cruce: Hodie mecum eris in paradiso, Lu. xxiij. f. e ¶ Nox eĩ nõ er. i. l. q. d. portæ tuæ de cætero nõ claudent, qa dictũ est, q̃ non claudunt̃ p diẽ. f ¶ Et affe. glo. modo p̃dicto. g ¶ Non intra. in ea ali. co. vitio carnis. h ¶ Aut abo. fa. i. pctm̃ cõtra naturã. i ¶ Et mẽ. i. hypocrisim q̃ est mendaciũ in facto. Et vt excludat̃ omne aliud pctm̃, subdit: k ¶ Nisi q̃ s. i. in diuina p̃destinatiõe. & hic liber ẽt dicit̃ liber. l ¶ Agni. i. Christi, in q̃tũ est vnus deus cum patre.

NICO. DE LY.

CAP. XXII.

Diuisio ET ostendit mihi fluuium &c. Hĩc vltimo describitur superna Ierusalem q̃tum ad refectionem ciuiũ. Et diuiditur in duas partes, quia primò describit̃ hoc conuiuium. Secundò conuiuarum exercitium, ibi: Et omne maledictũ nõ erit &c. Circa primũ sciendũ, q̃ refectio beatorũ nõ intelligit̃ à nobis, nisi per similitudinẽ corporalium. Ad refectionem autem refectionẽ aũt corpis duo requrunt̃. s. cib⁹ & potus. Primò ergo de C scribit̃ pot⁹, cũ dicit: m ¶ Et ostẽ. mi. flu. aq̃. ui. p quẽ intelligit̃ spiritus sanct⁹. vñ dicit Saluator Io. vij. s. Qui credit i me sicut dicit scriptura, flumĩa fluẽt de vẽtre ej⁹ aq̃ viuę. qd̃ exponẽs euangelista subdit: hoc aũt dixit de spũ quẽ accepturi erãt credẽtes in eũ. Spũs aũt sc̃tus cui appropriat̃ bonitas & suauitas, reficit btõs p modũ dulcis potus, ideo significat̃ p fluuiũ aq̃ viuæ. i. dãtis gloriã vitæ. n ¶ Proce. Nã spũs sanctus ex patre & filio ꝓcedit. o ¶ In me. pla. ei⁹. Ad reficiẽdũ totũ cõsortiũ beatorũ. p ¶ Et ex utra. Hic consequẽter describit̃ refectio cælestis q̃tũ ad cibũ, cũ dr̃: ► & honorem Et ex. u. p. flu. i. hinc & inde. q ¶ Lig. ui. i. Christ⁹ q̃ secundũ diuinitatẽ est vbiq̃; cũq;, sicut & spũs sc̃tus, cũ vnũ sint in essentia. r ¶ Affe. fru. duo. q̃ etiã dicunt̃ fructus spũs, Gal. v. d. Nã indiuisa sunt opa trinitatis, & p cõsequẽs filij & spũs sc̃ti. Sciendũ tñ, q̃ ipsi fruct⁹ aliter habent̃ in via p gr̃am, & aliter in patria p gloriã, sicut dictũ est de q̃tuor virtutib⁹ cardinalib⁹ capẽs. sic sunt aljs aĉt⁹ viatoris & cõprehensoris. Primus ergo fruct⁹, vt Gal. v. dicit, Duodecim est charitas, q̃ in patria est i deũ visum to- fruct⁹ spũs taliter p amorẽ transformari. Secũdus est gaudiũ, q̃ est in deo viso delectari. Tertj⁹ est pax, q̃ est in ipso totaliter q̃tari. Quartus est patientia, q̃ in via est in aduersarijs nõ frangi, in patria verò vbi nulla est aduersitas, est in deo firmiter stabiliri. Quintus est benignitas. i. bona igneitas, q̃ est in beatis ad amorẽ ꝓximi inflãmari q̃tum ad effectũ. vñ in eis est vn⁹ ardor cordiũ, vt dicit̃ in illa ꝓsa: Supnæ mẽs gau. &cæ. Sextus est bonitas. i. diffusio ꝓprij boni ad ꝓximũ secundũ effectũ. nã bonũ est̃ sui diffusiuũ. bonũ aũt vni⁹ btĩ redũdat in alterũ, nã vn⁹ gaudet de alteri⁹ bono, sicut de suo ꝓprio. Septim⁹ est lõganimitas, q̃ est æq̃mis expectatio boni futuri: aĩę verò btõrũ q̃nimiter expectan- gloriã cor- D poris. Octau⁹ est mãsuetudo, q̃ est in via iræ moderatio: sed i patria nõ habet locũ ira q̃tũ ad suũ materiale, q̃ est accẽsio sanguis circa cor, sed q̃tũ ad suũ formale, q̃ est appetit⁹ vindictæ habet ibi locũ, quia btĩ vindictã appetũt obstinatorũ pctõrũ, secũdũ illud Psal. lvij. b. Lætabit̃ iustus cũ vi. vindictã: man⁹ suas lauabit i sanguine pctõris: & qm̃ appent⁹ iste moderatus est in btĩs secũdũ regulã diuinæ iustitiæ: iõ secũdũ hoc est ibi mãsuetudo. Nonus est fides, q̃ si accipiat̃ vt est virt⁹ theologica, non est in patria, cũ sit de non apparẽtibus, Heb. xj. sed ei in patria succedit visio clara. Si aũt accipiatur fides pro fidelitate, sic est in beatis maxime. Decim⁹ est modestia, qui excellẽter est in patria: nã vires inferiores animę sunt omnino superiorib⁹ subiectę. Vndecim⁹ ẽ cõtinentia. est autẽ contines qui concupiscentias inordinatas patitur: sed ab eis nõ deducit̃, cõtra passiones fortiter se tenẽs. hmõi verò concupiscentiæ nõ sunt in patria: propter qd̃ nõ est ibi cõtinentia quãtũ ad concupiscentias pati, tamẽ est ibi q̃tum ad non deduci. nam beati nõ possunt in aliquod malum flecti. Duodecimus est castitas, que prout importat mundiciam, est in patria. nã in eam non intrat aliquid coinquinatum, vt dictum est supra.

☞ Et folia ☞ est charitas

Moraliter. m ¶ Et ostẽ. &c. Hoc literaliter exposui de ꝓcessu Moraliter spiritus sancti, qui à sanctis in patria videt̃, licet nõ cõprehẽdatur. vita verę cęlestis i sacrę scripturę studio ĩchoat̃, sicut dicit Hiero. in epistola ad Paulinum de omnib⁹ sacrę scripturę libris: Oro te frater charissime inter hęc viuere, ista meditari: nihil aliud nosse, nihil aliud quęrere. Nõne videt tibi iã hic i terris regni cælestis habitaculũ &c. Propter̃qd̃ hoc flumẽ dici potest sacra scriptura, q̃ per reuelationẽ procedit à sede dei & agni aq̃ viuę. nã ab eo q̃ est vita p essentiã fluit p reuelationẽ, & refluit p clarã visionẽ. ipsa ẽ fons saliẽtis. i. salire faciẽtis in vitã ęternã, Ioh. iiij. sicut aquę materiales à mare fluunt & in mare reuertunt̃. p ¶ Et ex utraq;. i. Christus. vtraq; enim ps huius fluminis est vet⁹ testamẽtũ & nouũ, & in vtroque describitur Christus: in nouo tamen magis clare. r ¶ Afferẽs f. d. Qui exprimunt̃, Gal. v. d. Fructus autẽ spiritus.

✳ Per menses

☞ a ¶Et folia ligni. Q. Et cp Chriſtus red
E det fructū, hoc erit ſic: quòd apoſtoli & poſt eos alij etiam ſpargent folia ipſius Chriſti. b ¶Et dixit mihi. Sicut i prin cipio poſuit cōmēdationem viſionis, ſic etiā iſ ad vltimū ponit. c ¶Dominus de⁹ ſpūm ,pphetarū mi. Et bene debes credere, quia ille qui in ptāte habet dona ſpūſſancti p'r quē locuti ſunt oīa ,pphetę dixerūt. d ¶Angelū ſuū oſtēdere ſer uis ſuis. Sicut angelus Iohanni: ſic Iohā nes commendat diſcipulis ſuis. q.d. non propter me facta eſt hæc annunciatio mi hi, ſed vt vos mihi credatis. e ¶Et poſt quā audiſſem. & uidiſſem. Hic dat no bis intelligere, quòd pro his in veneratio ne debemus eum habere, nec tantum eum ſed deum adorare, & per obſeruātiam verborū libri parificationem angelorum cō ſequi. f ¶Et fratrū tuorū ,pphetarū & eorum qui &c. Nō ſunt à munere prophetię alieni putandi: qui habent gra tiam interpretandi: vt Auguſtinus, Hie rony. Ambro. Gregorius. g ¶Qui no cet, noceat adhuc. Quia poſſet obiici quòd malum eſſet prophetare malis cum grauius eſſent inde puniendi? dictum eſt ſibi, ne ideo ceſſet quia iuſtum eſt. h ¶Qui in ſordibus eſt, ſordeſcat adhuc. Alia litera. Qui in ſordib⁹ eſt, ſor deſcat adhuc, & iuſtus iuſtificetur adhuc.

☞ Beati

Nicolaus de Lyra

†ſanctorū

cp eſt cha. & gau. &c. a ¶Per menſes ſingulos &c. Menſis apud Hebræos in cipit à prima lunatione, propter qd' noui tatem deſignat, p ſingulos intelligitur cō tinuatio. & ſic per mēſes ſingulos intelligit æternitas huius fructus, qa ſemper ma
F net i ſua nouitate & ſua duratione. Et hoc modo dicitur Iſa. vlti. g. Et erit menſis ex mēſe, & ſabbatum ex ſabbato &c. b ¶Et folia ligni ad ſanitatem Gentiū. Per folia intelliguntur verba etiam ſecundū cōmunem modum loquendi. Ergo folia ligni ſunt verba Chriſti in euangelio cōtē ta, q̄ ſunt ad ſanitatē Gētiū. Nam p prędi cationē euāgelij Gētes p orbē diſperſę cō uerſę ſunt ad Chriſtū. c ¶Et omne ma ledictum nō erit &c. Hīc conſequēter deſcribit cōuiuarū exercitiū. Circa qd' ſciē dū, cp in cōuiuijs carnalibus ſolent homi nes relaxare liguas ſuas ad blaſphemias & conuitia. propter quod diues epulo poſi tus in inferno, magis cruciabatur in lin
†ſ.19.b. gua, Luc. xvj. d. Hoc autem remouetur à cōuiuio cæleſti, cum dicit: Et oē ma. nō erit am. ſed grarumactio & vox laudis. d ¶Sed ſedes dei & agni i illa erūt. Nam ibi maxime relucet eorum maieſtas. e ¶Et ſerui eius. ſ. angeli ſancti & beati. f ¶Seruiēt illi. Exequēdo qdqd placi tum eſt ei. g ¶Et uidebunt faciem eius. clarè & aperte. h ¶Et nomen ei⁹ in frontibus eorum. id eſt manifeſtè pa tebit omnibus, quòd ſint ſerui ei⁹. i ¶Et nox ultra non erit. Hoc expoſitū eſt, ſ. hic tū repetit ad maiorem aſſertionem. Et quia ſeruire deo, eſt regnare, ideo ſequit: k ¶Et regnabunt in ſecula ſeculo rū. i. ęternaliter à parte poſt. l ¶Et dixit mihi. Hęc eſt vltima ps principalis huius libri, quæ ponit in fine p modū epilogi. In quo primò ponit huius libri cōmenda tio. Secūdò præſcriptorum breuis recita tio, ibi: Qui nocet. Tertiò dictorum con firmatio, ibi: Cōteſtor enim. Circa primū dicit:

a ¶Et ſingulas ætates, vel aſſidue.
b ¶Refectiones.

per menſes ſingulos reddens fru a
a ¶i. præcepta Chriſti, quæ regunt & ornant fructū.
ctum ſuum, & foliā ligni ad ſani b
a ¶Si implerentur. b ¶i. ſubtractio gratiæ non fiet amo pſius. ¶Peccatū propter quod meretur maledictionem.
tatem Gentiū. Et ōmne maledi c
¶Id eſt æternaliter requieſcet deus trinitas & Chriſtus homo in illis.
ctum non erit amplius, ſed ſedes d
a ¶Non timoris, ſed dilectionis.
dei & agni in illa erunt, & ſerui e
a ¶Nullo modo inquietabunt. b ¶Non irrigatæ vt nunc, ſed ſicut eſt.
eius ſeruient illi. Et uidebunt faci f
a ¶Dei vocabuntur & agni. b ¶i. in aperto ſicut in aperto eum confeſſi ſunt.
em eius, & nomen eius in fronti h
a ¶Aliqua ignorantia.
bus eorum. † Et nox ultra non i
a ¶Id eſt doctrina veteris legis vel alicuius mediocris prædicatoris.
erit, & non egebunt lumine lucer
næ, neque lumine ſolis, quoni
¶Lumine aliorum.
am dominus deus illuminabit il
¶Cum eo. ¶Quod repugnat ad egere lumine aliorum.
los, & regnabunt in ſecula ſeculo k
¶Idem angelus qui cætera oſtenderat. a ¶i. quic quid verbis & figuris oſtendit mihi.
b rum. Et dixit mihi: † Hæc uerba l m
a ¶Quia a ſimplebuntur. ¶Id eſt habilia quibus fides adiuuabitur.
c fidelissima ſunt & uera. Et domi n o
nus deus † ſpiritum propheta
d rum miſit angelum ſuum, oſten p
a ¶Non regibus, non prophetis. ¶Non timore.
b ¶Quia non poſſunt remanere inexpleta.
dere ſeruis ſuis quæ oportet fieri q
¶Et vere cito fiet, quia ipſe dicit. a ¶Et hoc dixit. ¶Beatus. &c.
cito. Et ecce uenio uelociter. † Bea r
a ¶Opere complet.
tus qui cuſtodit uerba prophetię
a ¶Qui nihil falſum ſoleo vobis dicere.
libri huius. Et egō Iohannes qui s
a ¶Verba. ¶Figuras.
e audiui, & uidi hæc. Et poſt t
quam audiſſem, & uidiſſem,
¶Id eſt humiliauit me.
cecidi ut adorarem ante pedes
a ¶Q. pro hac cauſa.
angeli qui mihi hæc oſtendebat.
a ¶Caue. b ¶Propter humanam naturam in Chriſto exaltatam.
Et dixit mihi: Vide ne feceris. b
¶Quia vnius dei.
f † Conſeruus enim tuus ſum, & u
a ¶Id eſt prędicantium.
fratrum tuorum prophetarum,
a ¶Id eſt prędicantibus obedientiam prophetię.
& eorum qui ſeruant uerba li v
bri huius. Deum adora. Et di
a ¶Ne ſigillaueris: ſed palam pone omnibus.
xit mihi: Ne ſignaueris uerba
a ¶Id eſt in quo oportet acquirere fratres.
prophetiæ libri huius. † Tem x
a ¶Quę mali inferunt, bonis inferant.
g pus enim prope eſt. Qui nocet y
a ¶Id eſt poſt oſtenſionem libri.
b ¶Id eſt in propria nequitia.
h nocet adhuc: & † qui in ſordibus z a
a ¶Modus permiſſiuus non impetratiuus, iuſto iudicio dei.
b ¶Id eſt bonum inferens aliis impenſius inferat.
eſt, ſordeſcat adhuc. Et qui iu b c
¶In ſe.
ſtus eſt, iuſtificet adhuc, & ſanctus d e

dicit: Et dixit mihi. angel⁹. m ¶Hæc G
uerba. teſcripta. n ¶Fidelissima & uera ſunt. Nā à prima veritate proceſſe rūt. Ideo ſubditur: o ¶Et domin⁹ de⁹ ſpūm ,pphe. Licet vnus ſpūſſanctus tan gat mētes omniū ,pphetarū, tū ſſecū⁹ ei⁹ ſunt varij & multi in mentibus ipſorum.
p ¶Oſtēdere ſeruis ſuis. per le. literam
q ¶Quæ oportet fieri cito. qa ſunt p ordinata à deo, cuius ordinatio non p.t frustrari. Ideo ſubditur: r ¶Et ecce ue Diuiſio.
nio uelociter. ad ipſam ipſīdū, & hic ap paret huius libri veritas. Secūdò ingit eius vtilitas, cum dr: Btūs q cuſtodit. Tertiò ei⁹ auctoritas ex pte ſcriptoris, cū dicitur:
s ¶Et ego Iohan. q adhuc viuens in terris, fuit maior hoīe, par āgelis. propter qd' angelus renuit accipe reuerētiā quam ſibi voluit exhibere, cū dr: t ¶Et poſt quā audiſ. &c. Et patet Iſa. Quarto ingi tur huius libri aliqlis ſtelligibilitas, cū dicit
v ¶Et dixit mihi. Ne ſigna. &c. i. non oc cultes oīno intellectū verborū. ,pter qd' in plurib⁹ locis ponunt aliq ſaris plane, ex qb⁹ aperiē via ſtudieſis ad alia ſtelligēda aliqlit, ſaltē i multis. ſicut ſuperi⁹ declara ui in locis ſuis. x ¶Tēp⁹ cīn ,ppe eſt. Implerionis ſcriptorū. y ¶Qui nocet. Hic interponit breuis recitatio ſcriptorū. Nā ſupius actū eſt de diſtinctione ęs †ſ.21.b. ctorū & reproborū. Et quātū ad hoc dicit Qui nocet. Peccando contra ,pximum.
z ¶Noceat adhuc. id eſt nocebit, ita cp ponitur hic optatiu⁹, p indicatiuo. Et lo quitur de reprobis præſcitis, q morīūtur in pctō mortali. a ¶Et q in ſordib⁹ eſt. Peccando in ſeipſum. b ¶Sordeſcat adhuc. id eſt ſordeſcet. c ¶Et q iuſtus. Rectè viuendo ad proximū. d ¶Iu H
ſtificetur adhuc. iuſticiam facier. Et loqui †ſ.22. tur de iuſtis ꝑdeſtinatis, qui decedunt in gīa finali. e ¶Et ſanctus &c. Viuendo mundē ad ſeipſum. Secundò in ſuperiorib⁹ freqnt dictū ē de retributiōe bonoꝝ & re proborū, & ęſtū ad hoc dr̄ i pſona Chriſti
cp Ecce ve.

* a ¶Per mēſes ſingulos. Menſis di Moraliter.
citur à mene qd' eſt defectus. ſi verò fructus reuelant ſingulos defectus. b ¶Et folia ligni &c. Folia pñt dicta Chriſti ꝙ ba qb⁹ multitudo Gētiū eſt ab infidelitate ſanata. c ¶Et oē male. nō erit am. Nihil em̄ continetur i ſacra ſcriptura, qd' nō ſit inductiuū ad bonum. d ¶Sed ſe des dei & agni in illa erūt. Nā in ipſa vtraq; reperitur deſcripta. e ¶Et ſerui eius. i. deuoti ſtudentes. f ¶Seruient illi. prædicādo populis, & deum colēdo. g ¶Et uidebūt faciem eius. Per ſpe culū & in ænigmate in ptenti, & facie ad fa ciem in futuro. h Et nomē eius (ſcriptū eſt) in frontibus eorum. per fidem & apertā confeſſionem. i ¶Et nox ultrā nō erit. i. nulla obſcuritas, ſed viſio clara. Cętera patēt vſq; vbi: t ¶Et poſtquā au. &c. Et exponāt ſicut. ſ. xix. v ¶Et di †ſ.22. xit mihi: Ne ſignaueris uerba &c. qa ſacra ſcriptura nō eſt occultāda, ſed ma gis explanāda & ꝑdicāda, locis tamen & temporibus debitis. Vnde in eius perſo na dicitur Ec. xxxiij. c. Qui elucidant me vi † 47. dic. tam æternam habebunt. y ¶Qui no- quātūlibet
cet, noceat adhuc. Id eſt nocebit. ita cp ponitur optatiuus pro indicatiuo. Et ſi militer cum dicitur: a ¶Et qui in ſor dibus eſt &c. Quaſi dicat, per ſacram ſcripturam non muratur liberum arbitri um quin flexibile ſit ad bonū & ad malū.

a Et ecce ve

☞ a ¶Beati qui lauant.quia dixerat,nocens noceat,sordens sordescat.ne aliquis malus diceret,cum sim malus,quare me pœnitere,dicit:non solum beati sunt qui maiorem recipiunt pſecutionem,sed etiam illi qui contaminauerunt stolas suas quas in baptismo acceperunt, si deinde lauerunt eas, & eos peccasse pœnitet.

b ¶Ego Iesus. Cōmendauit librum per angelum per sui dignitatem,modo etiam p autoritatē ipsius Christi,quasi dicat:omnes audientes sciant,quòd ego Iesus mi.a.m.testificari vobis hæc. c ¶Stella splendida.Clara stella id est magna claritas annucians diem id est futuram beatitudinem,per meam resurrectionem in mane factam.

d ¶Et spiritus.id est trinitas quæ pro puritatis excellentia spiritus dicitur:Et spiritus & sponsa dicunt. Hic etiam subdit testimonium trinitatis & fidelium.Q.ideo debetis recipere, quia spiritus & sponsa &c.

e ¶Et qui sitit ueniat.Et nō tamen quislibet.sed ille tantum veniat qui sitit,id est credere desiderat. f ¶Qui uult accipiat aquam uitæ gratis.Et non est labor,quia sola voluntas sufficit. g ¶Contestor enim omni audienti uerba prophetiæ libri huius.Postquam commendationem posuit per se,per angelum,per Christum,p trinitatem,p fideles:quia quosdam sciebant esse in Asia qui pro suis erroribus fouendis aliquid adderent vel demerent,supponit ex communicationem. h ¶Gratia domini nostri Iesu Christi.cōsummatio Apostoli in verbo Christi.

†Isa.44.a.3.t.b.&.d. †custodiūt mādata illius

Nicolaus de Lyra.

✠ a ¶Ecce uenio cito &c. quòd hoc possit ostendi, di. b ¶Ego sum alpha & o.id est causa effectiua & finalis omnium sicut alpha est prima litera Græca,& o ultima. c ¶Beati qui lauerunt stolas suas. aquis pœnitentiæ in præsenti. Q; autem
B in aliquibus libris subditur:In sanguine agni,non est de textu,nec habetur in antiquis biblijs. d ¶Vt sit potestas eorum in ligno uitæ.id est in futuro fruantur Christo cuius diuinitate reficiuntur beati interius & eius humanitate exterius. e ¶Et pportas intrant in ciuitatem.id est per obseruationes mandatorum intrant ad vitam ęternam. f ¶Foris canes. id est gulosi & detractores contra bonos latrantes.

g ¶Et uenefici. id est inuidiæ veneno pleni. h ¶Et impudici.id est seipsos interficientes. t ¶Et homicidæ.corporales & spirituales. k ¶Et idolis seruientes. quod est peccatum directe contra deum. l ¶Et omnis qui amat & facit mendacium.Ille amat qui delectatur mendacia proferendo. sed hypocrita facit mendacium. nam hypocrisis est mendaciū in facto. m ¶Ego Iesus misi angelū meum testificari uobis. scilicet punitionem malorum,& præmiationem bonorū. n ¶In ecclesijs.quæ sunt per orbem vniuersum. Tertio in superioribus dictum est frequenter de Christi excellentia, & quantū ad hoc subditur in eius persona: o ¶Ego sum genus & radix Dauid.id est de radice Iesse sicut Dauid est de genere eius q̄tum ad humanitatem,secundum quod dicitur Isa.xj.a.Egredietur virga de radice Iesse, & flos de radice eius ascendet &c.qui flos est Christus sec'm sensū literalem,sicut diffusius fuit ibi dictum: p ¶Stella splendida & matutina.q̄tum ad diuinitatē,illustrās oēm hominē venientē i hūc mūdū.Iohannis.j. q ¶Et spiritus & sponsa dicunt ueni.Nota hæc est vera litera & sic habēt libri correcti.dicit aūt spūs scūs Christo r ¶Veni.s.ad iudiciū ad iustos præmiādū.Qd' dupl'r potest intelligi.Vno mō,quia facit iustos hoc dicere,qui præmiari desiderant à Christo iudice,eo modo loquendi quo dicitur Rom. viij.C
derāt à Christo iudice,eo modo loquendi quo dicitur Rom. viij.C e.Spirit⁹ postulat pro nobis gemitibus inenarrabilibus,id est postulare facit secundum omnes expositores catholicos. Alio modo quia sicut filius missus fuit in mundum à patre & spiritusancto,sicut in persona eius dicitur Isa.xlviij.c.Misit me deus & spiritus eius sicut ibidem plenius fuit ostensum, sic in aduentu ad iudicium mitterur à patre & spiritusancto. Et sponsa.id est ecclesia militans quæ desiderat coniungi ecclesię triumphanti, quod fiet in iudicio finali.

s ¶Et qui audit. à spiritu per inspirationem,& ab ecclesia per prædicationem.t ¶Dicat ueni.desiderando secundū aduētū Christi.vnde Lucæ vigesimo primo .s. dicit Saluator loquēs de eius aduentu ad iudicium: His autem fieri incipientibus respicite & leuate capita vestra,id est exhilarate corda.prout exponit Gregor. quoniam appropinquat redemptio vestra v ¶Et qui sitit.desiderando gloriam. x ¶Veniat.per gratiam. y ¶Et qui uult accipiat aquam uitæ.id est gloriam quæ est vita animæ. z ¶Gratis.nam hic habetur per Christi meritum in baptismo ,dum tamen nō ponatur obstaculum.a ¶Cōtestor enim omni audienti uerba p phetiæ libri huius.Hęc est vltima pars in qua ponitur prædictorum confirmatio,quia nihil ibi continetur superfluum aut diminutum,ideo subditur: b ¶Si quis apposuerit ad hoc.scilicet discrepantia à veritate euangelij,sicut faciebāt Ebion & Cherinthus hæretici, qui tempore illo addebant aliqua discrepantia à veritate euangelij, & aliqua diminuebāt de eius veritate dicentes Christum ante Mariam non fuisse.per hoc tamē non excluditur qn possint aliqua dici licite quę faciunt ad declarationem sacræ scripturę & sic faciunt doctores sancti. c ¶Dicit qui testimonium perhibet istorum.scilicet Christus. d ¶Etiam uenio cito.ad iudicium cuilibet in morte. nam qualis vnusquisque inuenitur in morte,talis pręsentabitur in iudicio.generaliter autem veniet omnibus ad iudicium in generali resurrectione. e ¶Veni domine Iesu⁹. hoc dicit Iohannes cō formando se spirituisancto & ecclesiæ. iō subditur eius oratio pro omnibus fidelibus,cum dicitur: Gratia domini nostri Iesu Christi cū omnibus uobis, Amen.

► sanguine agni

D †Isa.55.a.136.dist.c.9 ecclesiastes.§.ecce.

Moraliter

✠ a ¶Ecce uenio cito.scilicet in morte cuiuslibet hominis, cuius est vita breuis c ¶Beati qui lauant stolas suas in sanguine agni.id est conscientias per veram pœnitiam. d ¶Vt sit potestas eorum in ligno uitæ. ipsum de gustando inchoatiue per gratiam,& consummatiue fruendo per gloriam.

q ¶Et spiritus & sponsa dicunt, ueni. Glossa interlinearis . ad noticiam libri,scilicet sacræ scripturæ: ad cuius noticiam inducunt Christus & ecclesia spōsa eius. s ¶Et qui audit. id est intelligit. e ¶Dicat, ueni . nam intelligēres sacram scripturam inducere debent alios ad eius intelligentiam .

v ¶Et qui sitit ueniat.nam desiderantes ipsam , inueniunt eam . a ¶Contestor enim omni audienti uerba proph.&c. per hoc præcluditur via præsumptuosis addendi vel diminuendi in expositione sacræ scripturæ aliquid dissonum à fidei veritate: & quia verus intellectus sacræ scripturæ non habetur nisi per donum gratiæ, subditur in fine: ¶Gratia domini nostri Iesu Christi cum omnibus uobis. Amen.

¶Vel iusticiam faciat,alia litera.¶Vere ſcīpus est breue sanctificetur adhuc.Ecce uenio ci a
¶Scilicet. a ¶Vel secundum. b ¶Vni plus, alij minus.
to,& merces mea mecum est,red
dere unicuiq; iuxta opera sua. b
a ¶Et potero facere quia ego &c. b ¶Omniū rerū.
c ¶Omnium creaturarum.
†Ego sū alpha & o, primus & no b
c ¶A quo omnia coperunt.¶In quo oia consummātur.
uissimus,principium & finis.Be c
ati qui †lauant stolas suas in san
¶Ite dico lauant vt &c.
guine agni,ut sit potestas eorum d
¶Vt possint edere de ligno vitæ.
in ligno uitæ,& per portas intrēt e
a ¶i. fidem doctorum. b ¶Scilicet.¶Sunt. c ¶Obf
latrantes.
in ciuitatem.Foris autem canes, f
a ¶Audiendo. b ¶Inuenit. ¶Et mihi hoc est credendum. quia.
& uenefici,& impudici,& homi g h i
cidæ,& idolis seruiētes,& omnis k l
a ¶Audiendo. b ¶Inuenit. ¶Et mihi hoc est credendum. quia.
qui amat,& facit mendaciū. Ego m
a ¶Et mihi hoc est credendum.quia.
Iesus misi angelum meum testi n o
ficari uobis hæc in ecclesijs . Ego
a ¶Cum & ab eo genitus. b ¶Sustentamentum.
c ¶i. huius mundi noctem illuminans.
sum genus & rādix Dauid,stella p
¶Vel,sponsus & sponsa.
splendida & matutina.Et spiri q
a ¶Ad noticiam libri.
tus & sponsa dicūt,ueni.† Et qui r s
a ¶Librum intelligit. b ¶Alijs. c ¶Ad noticiā eorum quæ in hoc libro sunt.
d ¶Desiderat credere Christo. t
audit dicat,ueni.† Et qui sitit ue v x
a ¶Per veram fidem. b ¶Se præparando & volēdo.
niat,& qui uult accipiat aquam y
a ¶Sine pretio meritorum. b ¶Q. Angelus testificatus est mihi, similiter ego conte.&c.
uitæ grātis.Cōtestor enim omni z a
audienti uerba prophetiæ libri
a ¶Hoc.s.contestor. b ¶Verrorem inde foueat.
huius.Si quis apposuerit ad hæc b
apponet deus super illū plagas
¶De phialis supra & tubis.
scriptas in libro isto,& si quis di
minuerit de uerbis libri prophe
tiæ huius,auferet deus partem e
ius †de libro uitæ, & de ciuitate
sancta,& de his quæ scripta sunt
¶Q.d.excommunicationis.
in libro isto.Dicit qui testimoni c
a ¶Cauete vobis ,quia ego ve.
um perhibet istorum. Etiam uē d
a ¶Conuersio ad deum.¶Et iam quasi vera sunt omnia & qui mutat excommunicatur.
b ¶Ad remunerandum. ¶Veni domine & noli tardare.
nio cito.Amēn. Vēni domine e
a ¶Sicut supra incœpit a gratia,ita finit.
Iesu. Grātia domini nostri Iesu
Christi cū omnibus uobis:Amen.

†de ligno

Etiam

Nico. de Lyra contra Iudæos

Incipit libellus eiusdem Nicolai de Lyra: continens pulcherrimas quæsiones Iudaicam perfidiam in catholica fide improbantes.

PRIMO QVAERITVR VTRVM EX scripturis receptis à Iudeis possit efficaciter ꝓbari Saluatorẽ nostrũ fuisse deũ & hominẽ. Et arguitur primo ꝙ sic, qa tamen quæstio duo includit. Vnum qd̃ pertinet ad personã Christi. ſ. ꝙ sit deus & homo. Aliud ad tempus. ſ. ꝙ sit Christi mysterium cõpletũ. & ideo de vtroq; arguitur. ¶ Et primo per id qd̃ habet̃ Iere. xxiij. a. Ecce dies veniũt dicit dñs, & fusci. Da. ger. iustũ &c. Ex quo patet Christũ ꝓmissum ex semine Dauid, & ꝓ cõsequẽs verũ hominẽ. Et sequit̃ in eadẽ autoritate q̃ de Christo loquit̃: In diebꝰ illis saluabit̃ Iuda, & Israel habitabit confidenter: & hoc ẽ nomẽ qd̃ vocabũt eũ: dñs iustꝰ nr̃. Ex q̃ patet ei⁹ diuinitas. ¶ De scd̃o, videlicet de tpe, arguit̃ p illd̃ Aggei. ij. b. vbi de Christo dicit̃: Veniet desideratꝰ cũctis gentibꝰ, & re. do. istã gloria, dicit dñs exercituũ. ꝓpheta autẽ ibi loquebat̃ de domo dei ædificata à filijs Israel post reditũ de captiuitate Babylonica. ergo istãte illa domo venit Christꝰ. domꝰ autẽ illa destructa fuit. xlij. anno à passiõe, dñi ꝙ Titũ & Vespasianũ. ergo añ erat cõpletũ Christi mysteriũ. & sic patet ꝓpositũ. ¶ In cõtrariũ aũt arguit̃, qa inter Iudeos sũt & fuerũt mꝛti hoies ingeniosi, & in scripturis legis & ꝓphetas valde studiosi. ergo si ꝓdicta possẽt hñi efficaciter ꝙ scripturas ab eis receptas, nõ eẽt verifisse, ꝙ tãdiu stetisset̃ in tali errore: igitur &c. Rñdeo, hic sũt pricipaliꝛ duo itẽdẽda. Primũ est q̃ sũt scripturæ à Iudeis receptæ. Scd̃m vtrũ ꝓdicta possint ꝙ illas scripturas ꝓbari, ꝓbatiõe efficaci. ¶ Circa primũ sciẽdũ, ꝙ libri canonici veteris Testamẽti sint ab eis recepti tãq; deo ispirãte scripti: & sũt in vniuerso. xxij. scd̃m antiquã cõputationẽ, & xxiiij. scd̃m modernã: qa Lamẽtatiões Ieremię & liber Ruth, ponũt̃ mõ ꝙ duobus libris, à libris Ieremię & Iudicũ separatis. De istis aũt libris aliq dicũt̃ legales. ſ. qnq; libri Moysi, & sũt in primo ordine apud Iudæos. Aliꝫ dicunt̃ ꝓphetales. ſ. Iosue, Iudicũ, Samuel. i. prim⁹ & scd̃s Regũ. Malachi. i. tertiꝰ & q̃rtꝰ Regũ, Isaias Ieremias Ezechiel. & liber xij. ꝓphetarũ, q dr̃ tereasta. & isti octo sũt in scd̃o ordine. Reliqui ỹ o dicũt̃ agiographi. i. scripturę sãt̃, vel sctõrũ scripturę. Et sũt isti, liber Iob: liber psalmoꝝ. pabolę, Eccliastes, Cãtica cãticorũ, Paraiippomenõ, Daniel, Esdra & Ester, Ruth, lamẽtatiões Ieremię, & F isti sũt in tertio ordie. ¶ Cõsiderãdũ etiã ꝙ isti libri sũt apd̃ eos mꝛtipliciter cõscripti. Vno mõ pure Hebraice, & sic primo traditi sũt, videlicet sermõe Hebraico cũ lr̃is Hebraicis. Alio mõ Hebraice, sed nõ pure, videlicet sermõe Chaldaico, sed literis Hebraicis. Sed qa Hebraicũ & Chaldaicũ sũt idiomata ꝓpinq̃ eũdẽ nũerũ lr̃aꝝ hñtia, q̃ lr̃ę q̃uis discrepẽt i figura, tñ cõueniũt i sono & ỹ tute, vt dicit Hier. in ꝓlo. Galeato. & iõ vnũ i idioma põt facilr̃ scribi p lr̃as alteri⁹. Hoc igit̃ mõ pr̃es scripserũt vet⁹ Testamẽtũ: & maxime Ionathã filiꝰ Oriel, cui⁹ scriptura ẽ ita autẽtica apd̃ Hebræos ꝙ nullꝰ adhuc ausus fuit sibi contradicere, ꝓpt̃ qd̃ i libris notabilibꝰ Iudæorũ põt̃ Hebraicũ purũ i vna colũna & Chaldaicum scriptũ ab isto Ionathã lr̃is Hebraicis i altera: & vtunt̃ Iudæi isto Chaldaico q̃si ꝓ expositiõe, & qa aliq̃ erãt mꝛtũ obscura i Hebraico puro, clariꝰ ponũtur, & q̃si exponũtur i isto Chaldaico, vt ỹ. patebit magis. Et iõ illa trãslatio necessaria ẽ ad dispurandũ cũ Iudæis i passibꝰ mꝛtis. Sic̃ trãslatio. Lxx. iterp̃tũ apd̃ eos, hr̃ saltẽ apd̃ aliq̃s studiosos. Illi em̃. Lxx. fuerũt electi de toto pplo Israel tãq; excellẽtissimi & studiosissimi ac periti i lr̃a Hebraica & Græca, scd̃m ꝙ dicit Iosephꝰ. xij. li. ãtiq. tatũ. ipi aũt nõ sẽp trãstulerũt de Hebraico i Græcũ ỹ bũ ex ỹ bo, sed freq̃nt̃ sẽsũ ex sẽsũ, mutãtes aliq̃ vl occultãtes ex idustria ea q̃ possẽt ea cã erroris Ptolemęo regi. Hãc aũt trãslationẽ voluerũt hr̃e studiosi Hebręorũ tãq; factũ sapiẽtissimorũ virorũ. & dato ꝙ nusq; ab eis haberet̃, nõ tñ pũt ipam negare, cũ fuerit facta à sapiẽtissimis & valẽtioribꝰ de toto pplo & i tãto nũero. Et iõ de illa possum⁹ nos iuuare ad ꝓbãdũ aliqd ipis Iudeis. sicut. ỹ. patebit. Itẽ pt̃; scripturas canõicas sũt alię scripturę à Iudæis receptę tanq; autẽticę. ſ. Thalmud, & scd̃m eos scripura ista nõ differt à scripturis canonicis, nisi sicut lex data ỹ bo à lege data scripto, qa ista fuit reuelata Moysi à deo, sicut illa q̃ sunt scripta i libris Moysi, sed Moyses nõ scripsit ea q̃ cõtinent̃ i Thalmud. Et hoc potuit esse duplici de cã. vtpote qa nõ erat necessariũ, vt ppũs sciret talia, sicut erat necessariũ de ꝑceptis in lege vl qa ista erãt magis i secretis hñda. Moyses tñ tradidit ea Iosue & aliis senioribus ỹ bo sicut habuerat à dño, & aliꝫ posteriorib⁹ eo dẽ mõ, & sic cõseq̃nt̃ q̃usq; scripta sũt talia ꝙ posteriores doctores ne cederẽt i obliuionẽ. ¶ Sic̃ dicta doctorũ Hebraicorũ q̃ glossa uerũt vet⁹ Testamẽtũ sũt autẽtica apud eos mꝛto magis q̃ apud nos dicta Hiero. & Aug. & aliorũ doctorũ catholicorum. Et hoc potissime ꝙ id qd̃ scribit̃ Deut. xvij. b. Nõ declinabis neq; ad dex. G &c. vbi loqt̃ scriptura de sacerdotib⁹ & doctorib⁹, ad quos ꝑtinet scriptura i dubijs recurrere: & eorũ sẽtẽtiã idiscusse tenere. Licet aũt hmõi scripturę i magna ꝑte sint falsę. ſ. Thalmud & glossę doctorũ Hebraicorũ, tñ ꝙ eas possum⁹ cõtra eos efficacit̃ arguere, ex q̃ sũt ab eis ꝑdicto mõ receptę. Sicut ecõtrario argumẽtũ qd̃ sas ceret cõtra nos ex euãgelio & scripturis apꝛorũ, hmõi eẽt efficax cõtra nos, licet reputẽt hmõi scripturas fallsũ cõtinere. Viso q̃ scripturæ sint à Iudæis receptę, scd̃o videndũ ẽ, an id qd̃ i q̃stiõe põit possit ꝙ illas scripturas efficacit̃ ꝓbari. Et distinguo prio⁹ de ꝓbatiõe efficaci, qa ꝓbatiõis efficacia põt dupl̃r accipi. Vno mõ ꝙ sit ita efficax ꝓbatio, ꝙ nullo mõ possit euitari sine euidẽti negatiõe duplex vl cõtradictiõe scripturę ꝑdictę. & sic mihi vr̃, ꝙ adhuc nõ sit ꝓbatũ, qd̃ i q̃stiõe q̃rit̃ ꝑ dicta scripturã. Cui⁹ rõ est, qa mysteriũ trinitatis & icarnatiõis Christi expl̃sꝰ põit i nouo Testamẽto q̃ veteri, sicut patet manifeste & oĩb⁹ cõcedit̃: & tñ mꝛti hęretici totũ nouũ Testamẽtũ recipiũt, & ꝑ suis errorib⁹ exponũt. Aliq tñ ipsorũ negãt trinitatẽ ꝑsonarũ i diuinis, sicut Sabelliꝰ, aliq negãt diuinitatẽ in Christo, sicut Arriꝰ. aliq verã hũanitatẽ, sicut Manichęus, q dixit Christũ hr̃e carnẽ phãtasticã, ad qd̃ sequit̃ ipm nõ fuisse ỹ re hominẽ, qa caro vera est de veritate naturę hũanæ. Sic̃ Arriꝰ dixit ipm nõ hr̃e aiam ĩtellectiuã, sed ỹ bũ supplere aiæ locũ: qd̃ tñ verbũ dr̃ esse creatũ. Sic̃ Apollinaris dixit ipm nõ hr̃e aiam intellectiuã, licet alĩ ꝑserit aiam sensitiuã. & ad dictũ vtriusq; sequtur Christũ nõ fuisse verũ hominẽ, cũ ab aĩa ĩtellectiua accipiat ipęs hũana. Si igit̃ dicti hęretici exponebãt ꝙ se scripturã veteris Testamẽti: mꝛto magis Iudei pñt ꝙ se exponere scripturã veteris Testamẽti. Alio mõ põt accipi ꝓbati ois efficacia ꝙ scripturã, sic ꝙ licet scriptura possit aliter exponi aliquo mõ, saltẽ ad euadendum absq; cõditiõe mãifesta, tñ simpliciter loquẽdo nõ põt alio mõ rõnabiliter exponi, qn sp appareat expositio fidei catholicæ rõnabilior. Et hoc mõ credo, ꝙ id qd̃ positũ est i q̃stiõe, ꝓbatũ ẽ satis per scripturã veteris Testamẽti, & iterũ põt hoc idẽ ꝓbari hoc mõ, ꝓcedẽdo. In q̃stiõe ãt ponũt̃ duo, vt dictũ ẽ. Vnũ qd̃ ptinet ad rps. ſ. vtrũ rps aduẽt⁹ Christi sit ꝑteritũ. Scd̃m qd̃ ptinet ad ꝑsonã Christi, vtrũ sit deꝰ & hõ i vna ꝑsona: & istud iplicat duo, qa fides catholica ponit vnionẽ naturę diuiæ & hũanæ ideterminata ꝑsona. ſ. filij & nõ ꝑris nec spũssancti; & ex hoc supponitur plurali tas ꝑsonarũ in diuinis, qd̃ fortissime negatur à Iudæis. Et ideo ꝓ H bandum qd̃ in quæstione ponit ꝙ scripturã à Iudæis receptam, ista tria sunt per ordinem declaranda ex eadẽ scriptura. Primum est, ꝙ in vnitate diuinæ essentię est pluralitas personarũ siue suppositorũ. Secundũ est, ꝙ in ꝑsona filij, natura hũana & diuia sunt vnitę, ita ꝙ ipe ẽ verꝰ deus & verus hõ. Tertiũ ẽ ꝙ hoc factũ est de ꝑterito, & nõ expectãdũ de futuro, sicut expectãt Iudæi, & in hoc Pluralitas sunt valde decepti. ¶ Ad declarationẽ primi prio induco argumentũ magistri sententiarũ dis. ij. primi libri, q ꝓbat ꝑsonarũ in pluralitatẽ ꝑsonarũ in diuinis ꝙ illud qd̃ scribit̃ in pricipio Ge. In pricipio creauit ẽsentiæ diuinæ deus cælum & terrã &c. Hebraica ỹitas sic habet: In pricipio creauit Elohim Elohim cælũ & terrã. Elohim est nomẽ plurale huius nois vl vel Eloha, qd̃ significat deũ in singulari. & hoc satis patet sciẽtibꝰ ꝓprietates idiomatis Hebraici. ꝙ hoc ãt ꝙ nomẽ plurale diuinũ cõiũgitur cũ ỹ bo singlaris nũeri, cũ dr̃: Creauit Elohi; ac si diceret, creauit dr̃: oñdit i scriptura, ꝙ i deo ẽ aliq̃ pluralitas in vnitate essentię, quia talis modus loq̃ndi sæpe in veteri Testamento inuenit̃ de deo & de nullo alio. Ex q̃ patet, ꝙ aliq̃ ꝑsalitas i vnitate diuię essentię ẽ q̃ i nulla alia ĩuenit̃ natura; & hęc ẽ pluralitas ꝑsonarũ i vna simplici ẽntia, q̃ i ꝑdicto mõ loq̃ndi designat̃ ꝓ verbũ singularis nũeri cõiũctũ noĩ plurali. Sed ad hoc rñdẽt dicẽtes ꝙ hoc nomẽ Elohim, idifferẽter accipit̃ i plurali & singulari: & q̃n dr̃ de deo vero, sẽp accipit̃ pro singulari, & sic est in proposito, q̃n dr̃: In principio creauit Elohi & cæ. de⁹. Sed cõtra hãc solutionẽ arguo ex textu sacræ scripturæ, ꝙ hoc nomẽ Elohim & alia noĩa diuina dicuntur freq̃nter de deo vero in plurali. qd̃ patet manifeste, qa cõiungit̃ cũ adiectiuis pluralibꝰ & ỹbis pluralis nũeri. Exemplũ de adiectiuis Iosue vlt. e. Nõ poteritis seruire dño, quia deus minus sanctus ipse. Veritas Hebraica sic habet: Non poteritis seruire dño: qa Elohim sancti ipse. Itẽ Iere. xxiij. g. Peruertistis verba dei viuentis domini exercituũ dei vestri tetragrammaton. Et nota ꝙ ibi ponit̃ nomen dei tetragrãmaton, quia veritas Hebraica sic habet: Peruertistis verba Elohim viuentium domini exercituum dei vestri. Et nota ꝙ ibi ponitur nomen domini tetragrammaton dei vestri, cum dicit in autoritate ꝑmissa: Domini exercituum. vbi habemus nomẽ domini, in Hebraico ponitur nomen domini tetragrãmaton, quod signat diuinam naturã ſ. d̃m suas proprietates intrinsecas abiq; respectu ab extra, vt magis patebit infra. Et sic patet, ꝙ in intrinsecis diuinitatis est aliqua pluralitas ꝑ pluralitatem immediate præcedentem, cũ dicitur in autoritate:

Peruertistis

Scripturę à Iudeis receptæ

Autoritas Septuagita Iosephus

Thalmud

Efficacia ꝓbationis duplex

Peruertistis verba Elohim Haim.i.deorū viuētiū.& cōiungit̄ ista A pluralitas noī dei tetragrāmatō.tñ immediate subdit̄:Dñs excercituū &c.ī singlari.& sic p hoc paret,q̄ ī vnitate diuiç eēntię ē aliq̄ pl̄alitas cū sūma simplicitate,q̄ nō ē in alijs.qa sēp vbi scriptura pōit aliqd significās pl̄alitatē pſonarū,ibi deīde pōit qd' oñdit es sētię vnitatē,vt p autoritatē p̄dictā patet,vt.j.subsequēt patebit. Itē Isa.liij.b.Dñabit̄ tui q te fecit,dñs exercituū nomē ei⁹.Hebraica ỹitas sic habet:Dñatores tui factoris tui,dñs exercituū nomē ei⁹ In hac autoritate vbi ponit̄,dñs exercituū nomē ei⁹,ponit̄ nomē dñi tetragrāmatō.Et iō ex hac autoritate pōt argui sicut ex p̄cedēti.Sit̄ hoc nomē Elohī frequēt̄ cōiungit̄ cū verbo pl̄alis nūeri. ỹbi gra.ij.Re.vij.d.dicit̄:Quę ē aūt vt ppl̄s tu⁹ Israel ,gēs ī terra ,ppt̄ quā iuit de⁹ vt redimeret eā sibi in ppl̄m &c.Hebraica veritas sic habet:Quis ē vt ppl̄s tu⁹ Israel Gēs vna ī terra,,ppt̄ q̄ iuerūt Elohim ad redimēdū sibi populū:Itē Eccle.ij.b. Quis ē hō inquā vt possit seq regē factorē suū:Hebraica veritas sic habet: Quis ē hō vt itret post regē q iā fecerūt eū:Patet igit̄ ex p̄dictis,q̄ p̄dicta eua sio ē falsa:qa nomē Elohim dictū de deo vero accipit̄ frequēter in sacra scriptura ī pl̄ali,vt patet ex autoritatib⁹ p̄dictis,q̄ nō pōt intelligi ad lrām nisi de deo vero.Propt̄ qd' alij soluerūt alit̄ alibi.s. in glo.sup illud Eccle.qd' dictū ē:Quis ē hō,vt intret post regē q iā fecerūt eū:Glo.Hebraica:Si q̄rat̄ qui fecerūt eū.s.hoiem,pōt dici de⁹ sētūs & dñs,cōsilij sui.& cōsil' rndet̄ in glo.sup Psal.xlix. q fact⁹ ē ab Asaph.De⁹ deorū dñs locut⁹ est &c.in Hebraico sunt tria noīa diuīa.s.Hel,Elohī:& nomē dñi tetragrāmatō.loco huī⁹ habem⁹ hoc nomē dñs.Quęrit ibi glossator,q̄re Asaph ter noīauit deū ī p̄ncipio huī⁹ Psal.Rndit:vt oñderet q⁹ de⁹ ī trib⁹ ,pprietatib⁹ creauit seculū.Si cōsideret̄ istæ rñsiones, duæ sunt verissimę.Prīa ei q̄dicit,q⁹ de⁹& dñs cōsilij sui fecerī hoiem.& ,ppt̄ hoc dicit̄ ī pl̄ali Eccle:ij.b.Quis ē hō,vt itret post regē q iā fecerī eū: qa dñs accipit̄ hic ,p ppē.dñs cōsilij sui ,pprie dicit̄ filij q est verbū mētis paternæ,& spūsctūs amor ex ipis ,procedēs.Sit̄ scda rēspōsio q̄ dicit,q⁹ Asaph ter noīauit deū,qa de⁹ ī trib⁹ ,pprietatib⁹ creauit mūdū,ē verissima,qa tres sūt ,pprietates ī diuīs.s.pr̄nitas, filiatio,& spiratio,q̄ sūt ,pprietates cōstituētes.Et creat⁹ mūd⁹ est in trib⁹ ,pprietatib⁹ istis,qm̄ in diuisa sūt opa trinitatis.Patet etiā ex istis,q⁹ nō ē cōtra intētionē Hebraicorū doctorū antiq̄rū q⁹ aliqua pl̄alitas ponat̄ ī deo seu in diuīs,dū tñ seruet̄ vnitas deitatis, quā vnitatē catholici verissimē cōfitēt̄.Hāc igit̄ vltimā rñsionē, q̄ vt visū est,cōtinet ỹitatē,posteriores Iudęi deprauāt,dicētes,q⁹ B diuīa sapīa,bonitas & potētia sūt istæ tres ,pprietates,in qb⁹ deus creauit mūdū & oīa fecit.& iō ī pricipio Gen.dr̄:In pricipio creauit Elohim,ī plurali:ad denotādū istas tres ,pprietates siue attributa ī deo in qbus oīa opat̄.Et eo mō exponūt autoritates alias.

Tria sunt noīa Hebraica diuina.

Tres sunt ,prietates in diuinis

Sed ista rñsio nō ē rōnabilis. Prīo,qa sicut de⁹ opat̄ p potētiā, sapīam,amorē,ita artifex creat⁹ operat̄ p artē suā sicut p regulādi rectiuā & p potētiā trāsmutādi materiā,& p lucri amorē sicut ,propter finē.Si igit̄ ,ppt̄ p̄dicta.s.,ppt̄ potētiā,sapīam & bonitatē diuinā nomē dñi ponit̄ in pl̄ali,qū opat̄,eadē rōne & maiori debet scriptura sic log de artifice creato opationē ipsi⁹ exprimēdo,qd' nō inuenit̄.& talis mod⁹ loq̄ndi ī sacra scriptura de deo frequēter habet̄.Et confirmat̄ rō,qa potētia,sapīa & amor pl⁹ differūt ī artifice creato q̄ ī deo,qa differūt.s.re absoluta,qd' nō pōt ē in deo. ergo mod⁹ loq̄ndi ī plurali magis cōpetit in expressiōe opatoris creati artificis q̄ ipsi⁹ dei. Itē arguit̄ sic:Intētio Moysi erat inducere ppl̄m ad cultū vnius dei,& ipm ab idolol̄atria reuocare,ad quā ille ppl̄s erat,pn⁹,vt patet ex toto decursu vete.Testa.Cū igit̄ p modū p̄dictū loq̄ndi in plurali posset hr̄i aliq̄ occasio cogitādi absolutā pluralitatē ī diuinis,nō est verisīle q⁹ Moyses cognoscēs ,pnitatē ppsi ad idololatriā vsus fuisset tali vocabulo vel mō loquēdi,& in scripturis reliqsset,nisi p hoc subtiliter sapiētibus indicare voluisset,q⁹ cū vnitate simplicis essentiæ in deo stat pluralitas pſonarū.aliter em̄ su⁹ mod⁹ loq̄ndi eēt cōtrari⁹ suę intētioī. Est aūt sciēdū,q⁹ in Hebraico mysteria absondita,& solū sapiētibus nota ex mō scribēdi icōsueto frequēter designāt. ¶ Ista sūt q̄ dixi de hac rñsiōe,& hāc q̄stionē determinaui. ¶ Sed postea vēit ad man⁹ meas qdā libell⁹ Hebraicē script⁹,vbi p̄dicata rō alit̄ solui t.Et,q̄tū ad illud argumētū dixit sic autor illi⁹ libelli,q⁹ illi q arguūt pluralitatē pſonarū in diuīs p hoc nomē Elohim,qd' pluralitatē signat,& tñ dr̄ de deo,innituntur sup baculū arundineū cōfractū,qa talis modus loquēdi alibi inuenit̄ de vno solo,sicut patet j.Reg.xxviij.vbi scriptura loquit̄ de suscitatiōe Samuelis,cū dixit mulier phytonissa:Vidi Elohim ascēdētes de terra.sequit̄ verbū Saulis:Qualis est forma ei⁹ &c.Itē nō solū loquit̄ scriptura sic de hoc noīe Elohim,sed ēt de aliqb⁹ alijs,ỹbi gra,Ezec.xlvj.s.dr̄ sic: In die aūt kalēdarū vitulū de armēto ītaculatū &c.In Hebraico aūt ponit̄ Thamin,qd' significat ītaculatū,sed thaminū qd' ē plurale hui⁹ noīs thamin vt themā,& cōiungit̄ cū vitulo in singulari: & per hoc

& p hoc nō interpt̄at̄ alij pl̄alitas.ergo &c. Itē aliqn ỹba pluralis C nūeri cōiūgunt̄ cū noīb⁹ & ,pnoīb⁹ singlaris nūeri.ỹbi gra Cant. j.a.Trahe me post te,currem⁹ &c.& sic nō valet argumētū q̄ concludebat̄ pluralitas pſonarū ex hoc,q⁹ noīa diuīa cōiūgunt̄ cūverbis pl̄alis nūeri,vt vr̄.& sic p ista loca scripturæ arguit cōtra p̄dicta. Sed p ista nullo mō infringunt̄ ea q̄ dicta sūt.qa scd'm exposi tores Hebraicos Samuel nō surrexit sol⁹,sed Moyses cū eo.Dicūt em̄ q⁹ Samuel surrexit tūc,nō virtute magica,sed virtute diuīa seu ,pmissiōe.Quod dictū cōuenit cū illa opiniōe quā tāgit Aug.in epla ad Simplicianū,& hr̄ingl.j.Re.xxviij.Sup locū illū dicūt Iudæi,q⁹ Samuel timuit ad diuinū iudiciū euocari.iō rogauit Moysen venire secū,vt esset sibi testis,q⁹ integre seruasset legem ab eo scriptā.Mulier igit̄ phytonissa q̄ solū Samuelē vocauerat videns aliū ipm associātē,admirās dixit in plurali:Deos video ascēdētes de terra.i.hoīes diuinos,& indicauit modū suæ visiōis Sauli,licet breui⁹ scribat̄.j.Re.xxvij.Saul aūt nō q̄siuit nisi de figura ipsi⁹ q primo apparuerat,& nō de associante ipm,& ,ppter hoc q̄siuit in singulari,di.Qualis ē forma ei⁹?qa cū solo Samuele volebat loq. Et sic patet,& dictis doctorū Hebraicorū passum istū exponētiū, q⁹ nō infringit̄ nr̄m argumētū p̄dictū,sed cōfirmat̄ magis.qa Elohim de duob⁹ dr̄. Si aūt dicat̄ scd'm aliā opinionē quā etiā tāgit Aug.q⁹ non fuit verē Samuel q apparuit:tunc rndeo,q⁹ duo alij apparuerūt,videlicet dęmō priuat⁹ illi mulieri magicę,& q̄dā forma repsentās Samuelē,& ,ppter hoc dixit in pl̄ali:Videodeos &c. Saul āt nō nisi de vno q̄siuit.s.de Samuele quē vocari fecerat.Ad scd'm argumētū dicēdū est,q⁹ thamī,qd' significat ītaculatos in plurali,nō cōiungit̄ cū vitulo in singulari,vt ipe arguit,& male: sed cū genitiuo pluralis nūeri.nō em̄ hñt variationē casuū sicut nos,sed tm̄ variant̄ noīa scd'm nūerū pluralē & singlarē.Et est sensus:In die aūt kalēdarū vitulū de armēto ītaculatorū.i.de nūero illorū ītaculatorū q ad hoc reseruabant̄,faciet sacrificiū &c.Ad cui⁹ euidētiā est notādū,q⁹ ex statuto legis in principio cuiuslibet mēsis debebat offerri vitul⁹ vn⁹ ītaculat⁹.& iō ordinauerūt sacerdotes in vno loco ,ppt̄ ēplū,vt tales vituli seruarent̄,saltē.xij. ad min⁹,& de illis saltē ad hoc reseruatis semp accipiebat̄ ille q in pricipio mēsis seu kalēdarū qd' idē est,offerebat̄.De tali aūt oblatiōe loquit̄ Ezechiel in loco p̄dicto.& iō ad hoc denotādū posuit thaminū in pl̄ali,ad inuēdū q⁹ un⁹ de illis plurib⁹ sic debeat offerri.Et sic patet q⁹ p̄dicta nō infringūt ea q̄ dicta sūt de hoc noīe Elohim.,ppter qd' antiq doctores Hebræorū aliter nitebant̄ soluere D p̄dictū argumētū,vt patuit ex p̄dictis.Ad tertiū est dicēdū,q⁹ liber cāticorū à doctorib⁹ Hebraicis exponit̄ de deo & synagoga, sicut de Christo,& ēt à doctorib⁹ catholicis,vt.j.dicet̄.Igit̄ scd'm illos illa verba:Trahe me post te:sūt ỹba synagogę,q̄ dr̄ sponsa dei.iō talis spōsa nō ē vna pſona singularis,sed collectio fideliū.& iō ad hoc denotādū subdit̄ ī pl̄ali:Currem⁹.& iō hoc ponit̄ ad denotādū pl̄alitatē pſonarū.& iō ex hoc nō infringit̄ argumentū de hoc noīe Elohim & alijs noīb⁹ diuinis ēt de noīe dñi tetragrāmaton,q̄ cōiungunt̄ cū verbo pluralis nūeri,ad denotādū ibi aliquā pluralitatē p modū p̄dictū,sed magis p hoc argumētū p̄dictū cōfirmat̄.Quędā ēt alia inducit autor p̄dicti libelli ad suū ,ppositū, q̄ omitto ad pſens:tū qa intendo libellū illū improbare p oīa decurrēdo,qa ibi multa cōtra fidem Christianā tāgunt̄. ¶ Itē ñ solū arguit̄ pl̄alitas pſonarū in diuinis ex hoc noīe Elohim,vt ipe supponit,dicēs q⁹ innitimur baculo arūdineo cōfracto,sed eādē pl̄alitatē clari⁹ exprimūt ,pphęe in multis locis.verbi gra ī ps̄.xliij.q nō pōt exponi nisi ad literā de Christo,vt diffusi⁹ declaraui sup epl'am ad Heb.j.c.& ibidē dr̄ de Christo:Sedes tua ī seculū secū,virga eqtatis virga regni tui.Dilexisti iustitiā & odisti iniqtatē,,pptereavnxit te de⁹ de⁹ tu⁹.In hac autoritate exprimit̄ Christi⁹ tanq̄ de⁹ vnctus.qa in hūana natura assūpta vnct⁹ ē plenitudine gr̄ę.exprimit̄ hic ēt de⁹ vngēs ipm tanq̄ pſona distincta ab ipo vncto,qa scriptura sacra de ipo vngēte loquit̄ tanq̄ de alia pſona. Notādū ēt q⁹ ex pte dei vngētis duplicat̄ hoc nomē de⁹ cū dixit.Vnxit te de⁹ de⁹ tuus,ad d notādū pſonā pris & spūsctī.Et sic patet ex hac autoritate pl̄alitas pſonarū & diuinitas ipsi⁹ Christi.,ppt̄ qd' ad idē ,ppositū ,phādū inducit eam Apl'us ad Heb.j.Itē ps̄.cix.a.dicit̄:Dixit dñs do.meo &c.q⁹ & ista sint verba pris ad filiū,patet trāslationē Chaldaicā q̄ dicit sic:Dixit dñs verbo suo,sede à dextris meis.Patet ēt p id qd' sequit̄ in eo dē ps̄.Ex vtero añ luciferū genui te.qa nō pōt cōpetere nisi filio dei.p hoc em̄ qd' dr̄ hic:De⁹ verbū ex vtero.i.genitus de substātia dei,oñdit̄ vnitas diuinæ essentiæ,qa deitas plurificari nō pōt.per hoc aūt q⁹ dr̄ genit⁹ de substātia dei,ostēdit̄ distinctio pſonarū,qa nulla res seipsam gignit.sit̄ per hoc qd' dicit̄,sede à dextris meis. vna em̄ pſona nō dr̄ sedere ad dexterā suipsius.Et sic ex hac autoritate patet pluralitas pſonarū.& maxie qa hic ps̄.nō pōt exponi ad lrām nisi de Christo,sicut pri⁹ declaraui in epla ad Heb.j.,ppt̄

R ij quod

Probatio incarnationis Christi.

qđ Saluator allegat eā in hoc ſcīu Mat.xxij. & Apls vbi.ğ.Itē pluralitas pſonarū nō ſolū exprimit inſcriptura ve.te.ſed etiā determinata pluralitas, videlicet btā trinitas, Iſa.xlviij.c. Nō à pricipio in abſcondito locut⁹ ſum, ex tpe añq̄ fierent ibi erā, & nūc dns dem̄ſit me & ſpūs ei⁹. Iſta'ſūt verba dei loq̄ntis, vt patet ex textu immediate p̄cedēti. Sīſr ex hoc qđ immediate ſubdit: Hoc dicit dns deꝰ redēptor tu⁹ ſctūs Iſrael. In hac āt autoritate īmediate p̄miſſa Iſa. exp̄ſſe loq̄t de datiōe legis, qa fuit data in maīfeſto, quia de die & audiēte toto ppło vocē dei loq̄ntis, vt patet Exo.xix.&.xx. Et hoc eſt qđ dicit: Nō à pricipio in abſcōdito locut⁹ ſū.i.qñ lex primò fuit data, & imediate ſubdit: Et nūc dns deus miſit me & ſpūs ei⁹. vbi deꝰ dicit ſe miſſū à deo & ſpū ei⁹. Nūc aūt ē ita, q̄ itermittentē & miſſū ſcp̄ ē diſtinctio p̄ſonalis, igit ē diſtinctio p̄ſonarū in diuīs. ſ. trinitas. ſ. dei miſſi, & dei mittētis, & ſpūs ei⁹. Deū aūt miſſum dicim⁹ deū incarnatū. ſ. filium deū aūt mittētē & ſp̄m ei⁹ dicim⁹ p̄rem & ſp̄m ſctm. & ſic patet trinitas p̄ſonarū. Ad euadēdū aūt iſtud dictū Ra. Sa. vnū mēdaciū adiuenit ſup locū iſtum, dicēs, q̄ oēs pphetę fuerunt cum Moyſe ī mōte Sinai, & ibi acceperūt pphetias ſuas, ſicut & Moyſes legē: ſed poſtea illas pphetias denūciauerūt ppło tpe à deo determīato. & iō dicit, q̄ verba p̄dicta ſūt ẏba Iſa. ab iſto loco: Ex tpe añq̄ fierēt ibi erā.i.ā tpe dationis legis de q̄ fit ſermo. ibi fui ī mōte Sinai. & qđ ſeq̄t: Et nunc dom̄in⁹ deꝰ mi. me &c. referēt ad tp̄s q̄ Iſaias miſſ⁹ eſt ad ānūciādum

Nō oēs pphetæ pro phetias acceperūt in mōte Sinai

pplo illa q̄ pri⁹ accepat ī mōte Sinai à dño. Sed iſtud dictū patet eſſe falſum multiplicit. nā īmediate p̄mittit verbum dñi loq̄ntis de datiōe legis, cū dicit: Nō à pricipio in abſcō. &c. & iō īmediate ſubdit: Ex tpe añq̄ fierēt ibi erā. & ſic ex mō loq̄ndi patet, q̄ ē verbū eiuſdē. & ſic patet q̄ illud ſcm nō ē verbū Iſa. ſed ipi⁹ dei, ſicut & primū. Qđ aūt primū ſit verbū dei loq̄ntis de datiōe legis patet p Iſrām p̄cedētē. qa ibi p̄mittit: Ego prim⁹ & ego nouiſſim⁹ man⁹ mea fūdauit ērā &c. qđ nō pōt dici de Iſaia. Itē glo. Hebra. q̄ apud eos autētica reputat ſup locū illū Exo.xx.a. Ego ſū dns deꝰ tu⁹ &c. dicit ſic: Si dicis in ſecreto fuit ſermo. ſ. legis, nōne iā dictū eſt Iſa.xlviij.c. Nō a pricipio in abſcō. &c. & ſic patet p iſtā gloſā apud eos autēticatā, q̄ iſtud verbū Iſa. in p̄ſona dicit loq̄ntis dei & hoc de datiōe legis. Itē ſup illud Exo.xix.a. Venerūt ī ſolitudinē Sinai. dicit ſic glo. autētica Hebraica: Data ē lex in publico, vt oīs q̄ voluerit recipe eā recipiat. Seq̄t: Et ecce deꝰ ſctūs & benedictus, dicente Iſa.xlviij.c. Nō à pricipio in occulto lo. ſū, ex tpe añq̄ fierēt, ibi erā. Et idē hr ſup illud Exo.xx.a. Ego dns deus tuus. & ſic patet nō ſolū ex textu p̄cedēti & ſequenti, ſed ēt ex glo. Hebraicis apud Iudeos autēticis, q̄ autoritas p̄allegata Iſa. nō à pricipio &c. nō ē intelligēda de ipo Iſaia loquētē ī p̄ſona ppria, ſed magis loquit ī p̄ſona dei: qa prīo dedit legē in mōte Sinai, & poſtea miſſus ī mūdū à deo pre & ſpū ei⁹ ad redēptionē humani gñis: ſcm q̄ exprimit māifeſtē ī p̄dicta autoritate. & iō ī fine illi⁹ autoritatis ponit: Hoc dicit redēptor tu⁹ ſctūs Iſrl. Itē q̄ dicit Iſaiā fuiſſe in mōte Sinai eſt valde abſurdū, qa Iſa. adhuc nō erat nat⁹, imo fuit nat⁹ poſt fere p. dclxxvj. annos. qa ab egreſſu de Aegypto vſq̄ ad q̄rtū ānū regni Salomōis ī q̄ fūdatū ē tēplū, fluxerūt āni. cccclxxx. vt hr. iij. Re. vj. & extūc vſq̄ ad primū ānū Ozię regis Iuda, ſub q̄ cœpit Iſaias pphetare, fluxerūt .ccv. anni, vt pōt hri de facili, cōputādo tpa regū intermediorū, inſpiciēdo tertiū & q̄rtū librū Regū. Si aūt dr, q̄ Eſaias poſtq̄ acceperat pphetiā ī mōte Sinai mortuus ſit, & poſtea tpe Oziæ reſuſcitatus: illud videt fictitiū, quia ſacra ſcriptura hoc nullo mō innuit, ſed magis cōtrariū, & maxīe qa oporteret ſcm eū dici idē de oib⁹, pphetis, vt patet ex p̄dictis. Si aūt dr, q̄ aīa Iſa. fuit creata añ corp⁹, & ſic fuit ī mōte Sinai in aīa & n̄ in corpe, & poſtea illa aīa tpe Oziæ fuit cōiūcta corpi p viā naturę gñato & organizato, hoc dictū ē cōtra ſcripturā Gen. ſ. &. ij. c. Formauit hoīem' de⁹ de limo terrę, & inſpirauit &c. Ex q̄ patet māifeſtē, q̄ organizatio corpis hūani p̄cedit origīe creatiōnē & infuſionē aīæ. Itē Zach.xij.a. dr: Hoc dicit dns extēdēs cęlos & fundās terrā, & fingēs ſpm̄ hoīs ī eo. ex q̄ patet, q̄ aīa hoīs creat in ipo corpe iā organizato. Vū & glo. Hebraica ſup locū iſtū ſic dicit: Creator creat aīam cū p̄fectione figuræ hūani corpis. Itē arguit cōtra vtrāq̄ rn̄ſionē ſimul, qa ſi Eſa. fuit in mōte Sinai tpe legis datæ, & hoc ſiue in aīa tm̄, ſiue in aīa & corpe ſit, & ibi accepit pphetiā quā poſtea denūciauit, & ſic alīj pphetę: ſeq̄t q̄ ſcriptura ve.te. in magna pte ſit falſa, q a ſæpiſſime dicit pphetas accepiſſe ſp̄m pphetādi de nouo, ſicut patet de Eliſeo .iij. Re.ij. & de Ezechiele Ezechi.j. & de multis alīj. Sīſr q̄ reuelationes ſunt factæ ipſis pphetis de ipſis q̄ ignotabāt, ſicut patet de Eliſeo: iij. Re. iij. e, vbi dicit de illa muliere Sunamitide: Aīa eius in amaritudie eſt & dns celauit à me. Sīſr de Daniele, de q̄ ſcribit Dañ.j. q̄ deus dedit illi intelligētiā viſionū. &. ij. ca. q̄liter reuelatū ē ei ſomniū Nabuchodonoſor & ei⁹ īterp̄tatio. &. ix. ca. ītroducit āgel⁹ Gabriel reuelās Danieli dictū myſteriū hebdomadarum, & in plurib⁹ alīs locis eiuſdē libri ſīſr inducit. ſīſr ēt in alīs libris ve. Te. vt patet in G tuēti, q̄ omitto p̄pter plixitatē vitādā. hæc aūt oīa & ſīlia eſſent ſimplr falſa, ſi pphetę p̄fectē accepiſſent pphetias ſuas in mōte Sinai, qa extūc fuiſſent de oīb⁹ illuminati, ſiue fuiſſent ibi ī aīa tm̄, ſiue in aīa & corpe. Et ſic patet q̄ rō Ra. Sa. n. ſolū ē cōtra totā ſcripturā ve. Teſt. & pphetiā, q̄ dicit q̄ aīa p̄cedit corp⁹: ſed & cōtra totā ſcripturā philoſophorū, vt ex p̄dictis patet. Et ſic exp̄dicta autoritate Iſaiæ trinitas p̄ſonarū patet in diuīs. Ad idē ēt facit illud Eec.iij.c. Funicul⁹ triplex difficile rūpit. Gl. Hebraica: Sēſ⁹ vī eē, myſteriū trini dei & vnius, nō de facili diſcutit. Sed hāc glo. antiquā moderni Iudęi querterūt retorquētes hāc trinitatē ad tria atributa diuīa, q̄ ſūt potētia, ſapīa & bōitas. ſed hoc ē. ğ. iprobatū. Idē in p̄s. Verbo dñi cęli firmati ſunt, & ſpū oris eius &c. & ſic de alīs. Patet igit p̄cipale, q̄liter pluralitas p̄ſonarū poſſit ꝓbari p ſcripturā à Iudæis receptā, ſimiliter & trinitas determinata. Pš.32.b

Probatio incarnationis diuinæ perſonæ.

Secūdū p̄cipale eſt, p̄bādū. ſ. icarnationē diuię p̄ſonę, ita q̄ Meſſias p̄miſſus ī lege & pphetis ſit ver⁹ deꝰ & ver⁹ hō. Et ad hoc p̄bādū adduco autoritatē Ier.xxij. a. Ecce dies ve. di. do. & ſuſci. Da. ger iuſtū. & p hoc patet & apparet Chriſti hūanitas, qa hæc autoritas ſcm oēs expoſitores Hebræorū ītelligit de Chriſto ad Iram. ſeq̄t ī eadē ſerie extus & in eadē p̄ſona: Hoc eſt nomē qđ vocabūt eū, dns iuſt⁹ nr. & p hoc exprimit Chriſti diuinitas vera. qa vbi habem⁹: Iuſtus dns nr in Hebraico hr, nomē dñi tetragrāmatō, qđ nomē eſt p̄priſſimū īter noīa diuīa, & p̄p hoc de nullo dr niſi de ẏo deo. Sed ad hoc rn̄dēt aliq dicentes, q̄ nomē dñi tetragrāmatō, nō dr de vero deo tm̄, ſed ēt de alīs, vt hr Ezech.vl. de illa ciuitate q̄ deſcribit ibi Et nomē ciuitatis dns ibidē. vbi habem⁹, dns ibidē, in Hebraico ponit nomē dñi tetragrāmatō. & ſic illud nomē dr de illa ciuitate, q̄ tn̄ nō eſt idē quod deꝰ. ergo &c. Itē Gen.xxij.c. dr: Vocauit Abrahā nomē loci illi⁹ dns videt, vbi habem⁹, dns. ī Hebr. p̄pit, tetragrāmatō. & ſic locus ille noīat illo noīe vt vr. Itē Iudic.vj.d. Aedificauit igit ibi Gedeō altare dño, vocauitq̄ id dñi pax. in Hebræo hr, dns pax, & ibi eſt nomen dñi tetragrammaton. & ſic idē qđ prius. ğ. dictū eſt hr. Itē Exo.xvij.d. Aedificauit Moyſes altare dño: & vocauit nomen eius, deus exaltatio mea. Vbi nos habemus, dns: in Hebræo eſt nomē dñi tetragrammatō. & ſic idē quod prius. ¶ Sed iſta rn̄ſio nulla eſt, qa nullū p̄dictorū nominat, ꝓprio noie dei, qđ eſt nomē dñi tetragrāmatō, ſed noīat quodliber præ H dictorū à q̄dā effectu dei, qa ſol⁹ deꝰ noīat hoc noīe, & hoc nō eſt incōueniēs, ſicut aligs hō bn̄ vocat adeodatꝰ, vel deuſdedit, vel aliqđ hmōi: nō tn̄ vocat deꝰ absolute, qa hoc eēt impiū. & hoc patet diſcurrēdo p oīa p̄dicta. Quia Ezec.vl. n dr: Nomē ciuitatis dns, ita q̄ noīet nomē dñi tetragrāmatō, ſed dr ibi: nomē ciuitatis, dns ibidē. ſ. denoīari debet à diuīa inhabitatiōe. & hoc patet p Chaldaicā trāſlationē q̄ ſic habet: Nomē ciuitatis: exponens adiecit: A die q̄ fecit dns deſcēdere ſuā diuinitatē ibidē. Sīſr Gen.xxij.nō dr: Vocauit Abrahā nomē loci illius, dns abſolute, ſed dns videt. qa locus ille nō eſt noīatꝰ nomē dñi tetragrāmatō, ſed eſt noīatus a viſiōe diuina. qa vidit ibi hūilitatē & afflictiōem ipſi⁹ Iſaac liberās eū à morte, & arietē loco eius ponēs. Vel aliter q̄ Abrahā vidit ibi in ſpū tēplū deo ædificādū p Salomonē, ī q̄ deꝰ viſur⁹ erat p̄ces ppłi ſui & oblatiōes, & hoc patet p trāſlationē Chaldaicam, vbi dr: Adorauit ibi Abrahā & aic corā dño: hic erūt colentes corā deo Gētes. Sīſr Exo.xvij. Moyſes nō vocauit id altare noīe dñi tetragrāmaton abſolute, ſed vocauit id, dns exaltatio mea: à q̄dā effectu diuino, qa dns liberauerat ibi ppłm à manibus Amalech ad preces Moyſi, vt patet ibidē. Sīſr Iudic.vj. Gedeon nō vocauit altare illud nomē dñi abſolute, ſed à quodā effectu diuino. Et iō vocauit illud dñi pax, vel dei pax: quia dns ꝓmiſerat ſibi pacē ab inimicis p̄ſequentib⁹ eū, & de facto cōpleuit. & hoc patet, p trāſlationē Chaldaicā, q̄ ſic habet: Aedificauit ibi Gedeō altare dño, & Iudicum ſeruiuit ſup illud deo q fecit ei pacē. Patet igit ex p̄dictis, q̄ nomē 6.c dñi tetragrāmatō n dr de aliq̄ niſi de deo ẏo tm̄. Hoc ēt exp̄ſſe dixit Ra. Moyſes ī libro directiōis pplexorū, dicēs exp̄ſſe, q̄ oīa noīa diuīa deriuata ſūt ab opib⁹ diuinis, p̄ter nomē tetragrāmatō, qđ ē appropriatū altiſſimo creatori. & ſcm ipm ſolū denotat diui nāeſſentiā cū, ꝓprietatib⁹ ſuis ītrinſecis. Cętera āt noīa diuīa ipoſita lūt ab opib⁹ diuinis, ſicut patet de hoc noīe Elohim & adonai, q̄ inter cætera noīa ſunt magis ꝓpria: & tn̄ hoc nomē Elohim vel adonai imponit ad ſignificādū deū ex generali quidētia: & p̄pter hoc cōmunicat alīs. Vnde iudices & ſapientes & diuina ſapiētia p̄diti aliq̄n noīant Elohim in ſacra ſcriptura, vt dicit p̄s. Ego dixi dij eſtis &c. In Hebraico ponit Elohim: & cōſimilia habēt in pluribus locis. Et ſimiliter habeſ de hoc noīe adonai, quod imponitur ab vniuerſali præſidētia; & ideo bene dicitur in ſcriptura de Pš.81.b

potētibus

potẽtib⁹ & regib⁹, nõ autẽ ita ẽ de noĩe dñi tetragrãmatõ, qđ si
A gnificat diuinã essẽtiã nudã & purã absq; respectu ad extra, vt di
cit doctor p̃dict⁹. & iõ nõ ẽ cõicabile alĩ. & iõ cũ ipe Christ⁹ noĩe, hoc noĩe vt patet p̃ autoritatẽ allegatã ier. 23 patet q̃ ipe Chr̃s
ẽ ver⁹ de⁹. Propẽ hoc alĩ soluerũt alĩ autoritatẽ p̃dictã corrũ
pẽtes verã lr̃ã, dicẽtes q̃ sicut ẽ i Hebræo Iere. xxiij. Et hoc ẽ nomẽ
ei⁹ q̃ vocauit eũ, dñs iust⁹ nr̃. ita q̃ nomẽ dñi tetragramatõ, loco
cui⁹ ponit i trãslatiõe nr̃a, dñs, vt dictũ ẽ, nõ referr̃ ad Messiã filiũ
Dauid, sed ad deũ verũ q̃ vocabit ipm ad liberationẽ ppli Israel
qñ placuerit sibi. ¶ Cõtra istã solutionẽ nõ põt argui, nisi oñdẽ
do, q̃ ibi corrũpũt verã lr̃ã, & negãt ỹitatẽ vt negẽt Christi diui
nitatẽ. hoc aũt posset optimẽ fieri ex antiquis bibliis q̃ nõ essent
corruptæ in passu isto & in alĩs in quibus fit mẽtio de diuinitate
Christi, si hr̃i possent. & hoc mõ illi qui p̃cesserunt nos cõtra eos
in hoc passu & cõsilĩb⁹ arguebãt. Licet aũt ego nõ videri aliquã
bibliã Iudeorũ q̃ nõ sit in passu isto corrupta: tũ audiui à fide dig
nis rõne vitę & cõscię & scię, affirmãtib⁹ iuramẽto q̃ sic viderãt
in aptiqs bibliis, sicut habet trãslatio Hier. superius inducta. Si
aũt nõ põt hr̃i antiq̃ Biblię nõ corruptæ recurrẽdũ ẽ ad alias trãs
latiões, q̃s Iudæi rõnabiliter negare nõ possunt. Et p̃ hoc poterit p̃di
cta falsitas dep̃hẽdi. Et primo dep̃hẽdit p̃ trãslationẽ. Lxx. interp̃
tũ, q̃ sic habet vt trãslatio Hiero. vt patet p̃ officiũ eccl̃asticũ qđ
de ista trãslatiõe assũptũ est, in q̃ qdẽ officio sic ponit ista autori
tas: In dieb⁹ illis saluabitur Iuda, & i Israel habitabit cõfidẽter, &
hoc ẽ nomẽ qđ vocabũt eũ, dñs iust⁹ nr̃. Ex hoc patet: q̃ nomen
dñi tetragrãmatõ ad Christũ referr̃, Sed q̃reret aliqs & bene, quõ
Lxx. interp̃tes sic trãstulerũt, qa q̃ntũ poterãt i sua trãslatiõe opie
bant diuinitatẽ ipi⁹ Christi, ne rex Ptolemę⁹ crederet eos adorare
duplicẽ diuinitatẽ. vt dicit Hiero. in ꝓlogo Pentateuchi, & i plu
rib⁹ alĩs locis. Ad hoc est dicẽdũ, q̃ Lxx. in hoc loco sufficiẽter o
puerãt diuinitatẽ Christi, qa trãsferẽdo de Hebraico i Greçũ nõ
posuerũt nomẽ dei tetragrãmatõ, sed loco ei⁹ posuerũt nomẽ cõ
mune, kyrios, qđ i Græco sonat idẽ qđ dñs apud nos. Et hoc no
mẽ põt dici de deo vero seu de q̃libet magno pricipe seu magna
te. & eodem mõ Hiero. trãsferens de Hebraico i Latinũ posuit
nomẽ cõe, dñs, qa nõ habuit nomẽ ꝓpriũ corrñdẽs noĩ dñi tetra
B grãmatõ. iõ loco ei⁹ posuit hoc nomẽ dñs, qđ indifferẽter dictũ
est de deo & q̃libet hoĩe magno. ppẽ qđ autoritas Hiero. xxiij. si
milit̃ nõ ẽ efficax ad ꝓbãdũ Christi diuinitatẽ scđm trãslationẽ
Hiero. sed solũ ex Hebraica ỹitate, scđm quẽ modũ ego ꝓcessi.
Scđo patet falsitas Iudæorũ i loco p̃dicto p̃ trãslationẽ Chaldai
cã, q̃ ẽ autẽtica apđ eos, q̃ sic habet: Ecce dies veniũt, dicit dñs: &
suscitabo Dauid Messiã iustũ, vbi habem⁹ germẽ iustũ. Ex q̃ pa
tet q̃ hæc autoritas intelligit̃ de Christo ad lr̃ã, & seq̃t i trãslatio
ne Chaldaica: Et hoc ẽ nomẽ qđ ipi appellabũt ei, dñs iust⁹ nr̃. &
Iere. xxiij. b. trãslatio Chaldaica habet: Et hoc ẽ nomẽ qđ ipi dicẽt
ei, dñs iust⁹ nr̃. & ibi põit nomẽ dñi tetragrãmatõ, vbi posuit hoc
nomẽ dñs. Ex q̃ patet, q̃ in Hebraica ỹitate nõ ẽ vocabit, sed vo
cabũt. & sic patet q̃ nomẽ dñi tetragrãmatõ referr̃ ad Messiam, q̃
nomine dicit Iere. ipm appellandũ seu noiandũ à ppls sibi subdi
tis. Et iõ alĩ alit̃ soluerũt, dicẽtes q̃ p̃ hoc nomẽ nõ habet̃ q̃ Mes
sias sit de⁹, qa nõ dicit̃ q̃ nõ debeat esse de⁹, sed vocabitur deus:
Sed ista rñsio non valet, qa ista noiatio vel vocatio si vera ẽt, se
quit̃ q̃ sit de⁹ re sicut noĩe. sic aũt ẽ in ꝓposito, qa ibidẽ de⁹ p̃mit
titur de ipo sic noiato: Ecce dies veniũt dicit dñs, & suscitabo Da
uid germẽ iustũ, & regnabit rex & sapiẽs erit, & faciet iudiciũ &
iustitiã in terra. Hoc autẽ esset falsũ si nomẽ diuinitatis ꝓprium
sibi vsurparet, & illo noĩe vocari se permitteret, nisi scđm ỹitatẽ
de⁹ esset. Itẽ licet Iudæi expectãt Messiã purũ hoĩem futurũ, tñ ex
pectãt eũ sicut ꝓphetã sãctissimũ & sãctiorẽ Moyse. hoc aũt esset
ipossibile, si p̃mitteret se vocari nomine dñi tetragrãmatõ, nisi
esset scđm ỹitatẽ, imo incurreret p̃tm blasphemiæ, & sic patet q̃
illa obiectio nulla est. ¶ Itẽ ad ꝓbandũ Christũ esse verũ deũ &
hominem, adducit̃ illa autoritas Isa. ix. a. vbi de Christo sic dicit̃
Paruul⁹ nat⁹ est nobis & filj⁹ dat⁹ est nobis. & fact⁹ est principa
t⁹ sup hũerũ ei⁹, & vocabit̃ nomẽ ei⁹ admirabilis, consiliari⁹, de⁹
fortis, pr̃ futurj scl̃i, priceps pacis. Et p̃ hoc qđ dr̃ Paruul⁹ nat⁹ &c
oñditur ipi⁹ Christi vera hũanitas. p̃ hoc aut̃ qđ seq̃t: Et vocabi
tur nomen eius admirabilis &c. apparet ei⁹ diuinitas. Sed ad hoc
respondẽt dicẽtes, q̃ in Hebræo non habet̃ vocabit̃, sed vocabit
& sic illud q̃ imediate sequit̃ qđ exprimit diuinitatẽ, non referr̃
ad paruulũ natũ, sed ad verũ deũ nominatẽ ipm, & nomẽ pueri
ponitur in fine autoritatis, cũ dr̃: Princeps pacis, ita q̃ scđm eos
nõ est princeps in nominatiuo, sed potius in vocatiuo, o priceps
vel potissime in accusatiuo, principẽ pacis. Qđ de facili p̃t dice
re, quia nomina apud eos sunt indeclinabilia. & ideo eodem mo
do scribitur nominatiuus & accusatiuus. Est igitur sensus autori
tatis scđm eos: Paruulus natus est nobis &c. & vocabit ille qui est
admirabilis cõsiliari⁹, de⁹ fortis, pr̃ futuri seculi nomẽ ei⁹. i. puu C
li nati principẽ pacis. & ideo dicũt q̃ ista autoritas est intelligen
da de principe Ezechia rege Iuda sub q̃ dñs dedit ppl̃o pacẽ iter
fecto exercitu Sẽnacherib regis Assyriorũ ab angelo diuinit⁹ mis
so. vt habet̃ iiij. Reg. xix. Vel si dicat̃, q̃ de Christo debebat intelligi,
p̃ hoc nõ ꝓbat̃ ei⁹ diuinitas. Sed qa sic respõdẽtes corrũpũt textũ
iõ recurrẽdũ ẽ ad alias trãslationes sicut feci in autoritate supra
dicta. Et primo patet hoc falsũ p̃. Lxx. interptes, q̃ habẽt hic, vo
cabit̃, sicut Hiero. i sua trãslatiõe. sed tñ in hoc differũtã trãslatio
ne Hiero. qa noĩa exprimẽtia diuinitatẽ Christi celauerãt in sua
trãslatione rõne p̃dicta in precedẽti autoritate. & ideo sic trãstu
lerũt: Puer nat⁹ est nobis & filj⁹ dat⁹ est nobis, cui⁹ ipẽriũ super
humerũ ei⁹, & vocabit̃ nomẽ ei⁹ magni cõsilĩ angel⁹. Et isto mõ
in officio missæ recitat̃ i natiuitate dñi, qa officiũ ecclesiasticũ in
his q̃ accipiũt de ve. Te. seq̃t trãslatiõẽ. Lxx. iterp̃tũ, salt̃ i p̃ib⁹. p̃
hanc autẽ trãslationẽ patet q̃ in Hebræo nõ est vocabit, sed vo
cabi, vt isti dicũt corrũpẽtes textũ. & p̃ cõsequns q̃ ista noĩa admi
rabilis, cõsiliari⁹ & de⁹ fortis &c. q̃ sunt exprimẽtia diuinitatẽ refe
runt̃ ad puerũ natũ, sicut & illud qđ istis noĩb⁹ correspondet in
trãslatione Lxx. s. hoc: Et vocabit̃ nomẽ ei⁹ magni cõsilĩ angel⁹
qđ idẽ significat implicitẽ & velatẽ, qa ista noĩa diuinitatẽ Chri
sti exprimẽtia significãt explicite & manifestẽ, q̃ maximũ cõsiliũ
& secretũ diuinũ fuit incarnatiõis diuinæ mysteriũ añq̃ i effectu
cõpleret̃. Paret etiã p̃ hãc trãslationẽ, q̃ hęc autoritas nõ põt itel
ligi de Ezechia rege Iuda, qa ista noĩa diuinitatẽ Christi exprimẽ
tia, s. admirabilis, & de⁹ fortis &c. nõ p̃t ei cõuenire, & p̃ cõsequns
in fine autoritatis nõ hr̃in Hebraico, principẽ pacis, in accusati
uo casu, vt ipi dicũt corrũpẽtes sentẽtiã, sed pon⁹ princeps pacis
in noĩatiuo, qa sicut dictũ est in autoritate p̃mittit̃ vocabit̃, & nõ
vocabit̃: & p̃ cõsequns si in fine autoritatis ponerẽt, principẽ pacis
in accusatiuo, male esset dictũ, vt de se patet. Itẽ q̃ ista pacẽ dicũt
debere intelligi de pace quã habuit ppls Israel sub Ezechia rege
interfecto exercitu Sennacherib, patet falsũ p̃ sequẽtẽ textũ. qa i
mediate subdit̃ in autoritate p̃dicta Isaię: Multiplicabit̃ ei⁹ ipẽriũ
& pacis ei⁹ nõ erit finis, qa ista pax quã habuit tũc sub Ezechia po
pulus, fuit satis breuis, vt patet intuenti quartũ librum Regum.
Item predicta rei p̃sitio Iudæorum patet falsa p̃ translationẽ Chal
daicam, q̃ sic habet: Infans datus est nobis, & filius datus est nobis,
& recipiet super se legem ad seruãdũ eã, & vocabit̃ nomen eius
de an admirabilis consilio de⁹, fortis, pmanens in secula seculorũ
Messias, in cuius die⁹ multiplicabitur pax. Per hoc em̃ qđ dicit̃ D
hic Messias, patet q̃ hæc autoritas non est intelligẽda de Ezechia
sed de Christo, p̃ hoc aut̃ qđ hic dicit̃. Et vocabitur nomen eius
de ante admirabilis, consilio de⁹ fortis: patet q̃ noĩa diuinitatem
exprimentia referuntur ad Christũ, ita q̃ ipe est ver⁹ de⁹. Qđ aũt
interponit̃ hic ista determinatio de ante, q̃ nõ est in Hebræo hoc
est ad denotãdũ, q̃ nomẽ Christi prius fuit vocatũ à deo, & etiã
ab angelo q̃ tpaliter nasceret̃, sed m qđ habet̃ Luc. i. & Matt. i.
Qđ autẽ in hac trãslatione Chaldaica dicit̃: Et recipiet sup se legẽ
ad seruandũ eam, loco cuius in Hebræo & in trãslatione Hiero.
habet̃: Et factus est principat⁹ sup humerũ ei⁹. hoc est ad denotan
dũ, q̃ Christ⁹ erat impleturus legẽ & seruatur⁹, scđm q̃ ipemet
dicit Mat. v. b. Non veni soluere legẽ, sed adimplere. Item notã
dũ, q̃ in p̃dicta autoritate Isaiæ vbi de Christo dicit: Et multipli
cabitur eius imperium, in Hebraico ponit̃ lemarbe. qđ in Latino
sonat, multiplicabitur. Et scribitur hæc dictio Hebraica p̃dicta sic
q̃ hæc litera men, clausa ponit̃ in medio dictionis, qđ est cõtra na
turã huj⁹ literę, & modũ scribendi Hebræorum, q̃ nunq̃ alibi po
nitur nisi in fine dictionis, scđm qđ tãgit Hiero. in ꝓlogo galea
to, vbi dicit q̃ sunt quinq; lr̃æ duplices apud Hebræos, qa p̃ has
aliter scribuntur fines dictionũ, aliter principia & media, & de his
quinq; literis duplicib⁹ vna ẽ men clausa, alia est men apta. Men
clausa semp̃ ponit̃ in fine dictions. Men autẽ apta in principio &
in medio, hic autẽ vt dictũ est ponit̃ men clausa in medio dictiõis
contra naturã lr̃æ, & modũ scribẽdi, ad denotãdum q̃ Christus
de quo loquit̃ ꝓpheta, erat nasciturus dẽ ỹgine clausa cõtra mo
dũ naturæ, & q̃ mysteriũ incarnatiõis erat clausũ & secretũ. sicut
em̃ poetæ p̃ figuras grãmaticales signãt aliqd subtiliter intelligẽ
tib⁹, sic ꝓphetæ p̃ talẽ modũ scribẽdi in solitum mysteria occulta
aliquando designabãt. Et hoc modo Moyses significabat pluras
litatẽ psonarũ in vnitate diuinæ essentiæ, coniungendo hoc no
men Elohim cum ỹbo singularis numeri, vt dictum est. Itẽ ꝓ
bat̃ tertiõ incarnatio diuinæ psonæ p̃ autoritatẽ Micheę. v. a. Et
cũ Bethleẽ Ephrata puul⁹ es in milib⁹ Iuda, ex te em̃ egredietur
q̃ sit dñator. Et egressus eius ab initio, à diebus æternitatis. Qđ
autẽ hæc autoritas ad literã intelligatur de Christo, patet p̃ trans
lationem Chaldaicam: quæ sic habet: Ex te enim egredietur Mes
sias, vbi nos habemus: Ex te enim egredietur qui sit domi

 nator. Per

natꝰ. Per hunc em̃ exitū de Bethleē ostēdit ipſius Chriſti veram humanitas, & etiā ſcd'm carnē natus eſt de ſemine Dauid, qui fuit de Bethleē, vt hr̃. j. Reg. xvj. ꝓpter q̄ Scribę Iudęorū & periti in lege interrogati ab Herode de loco natiuitatis Chriſti, rñderunt, ꝙ naſceretur in Bethleē, & confirmauerunt dictū ſuū ꝑ hanc autoritatē Micheæ, vt patet Mat. ij. a. ſed ꝑ exitū eiꝰ à diebus æternitatis exprimit natiuitas eiꝰ æterna, q̄ ſꝑ naſcit à pre, & ſꝑ natꝰ ē. Sed ad hoc rñderūt aliq, ꝙ ꝑ hoc nō intelligit Chriſti ętnitas, ſcd'm diuinitatē, ſed ꝑuiſio ſiue ꝑdeſtinatio ſuę natiuitatis q̄ ē i hūana natura tm̃. Sed hoc ñ valet, qa ętnitas taꝫ ꝑuiſiōis ē oīb' cōis, qa oīa q̄ntū cūq; mīma ſūt à deo ꝑuiſa ętnaliē & ꝑordinata. & iō ſi hoc mō intelligeret ꝑdicta autoritas, ꝓ ipſam ñ exprimeret ſpecialitas ī Chriſto reſpectu aliorꝫ q̄ntūcūq; mīmorꝫ. Propheta āt itelligit & iten dit ꝓ ipſam exprimere ꝑeminētiā & excellētiā Chriſti, vt patet ituē ti. Propterq̄ dicūt aliq Iudęi, ꝙ ſeptē res fuerūt creatę à deo añ mū dū. ſ. lex, pnīa, gehēna, domꝰ ſactuarij, thronꝰ gl̃ię, hortꝰ voluptatis, & nomē Meſſię. & iō ſic exponūt illud Gen. ij. b. de horto voluptatis: Plātauerat āt dñs hortū voluptatis à principio. i. añ mundū ꝓ duo milia an. & hoc mō exponūt illud qd' dr̃ Mic. v. a Egreſſus eiꝰ ab ini, &c. qa nomē Meſſię fuit creatū añ mūdū mō ꝑdicto Sed hoc dictū eſt ita irrōnabile, ꝙ non indiget reprobatione. Lex em̃ nō potuit ꝑ ſe creari, ſed in aliq intellectu. hoc āt nō poteſt cē in intellectu diuino in q̄ nō pōt aliqd creari. Nec angelico vł hūano pōt ſic creari añ mūdū, qa angelꝰ vł hō nō ponūt inter creata añ mūdū ſcd'm ipſos. Siſr ꝙ pnīa q̄ nō ē niſi de pctō ꝑterito, fuit ante mūdū, & ꝑ cōſequns añ pctm̃, qd' ē valde abſurdū. Hoc āt mō poſſet argui de iſtis & de alijs cōſequētib', ſed dimitto, qa dicta eorū friuola apparēt & oīno ābſurda. ¶ Itē incarnatio dei, ꝓbat ꝑ autoritatē Cā. iij. d. Egredimini filię Sion, & videte regē Salomonē in diademate q̄ coronauit eū mr̃ ſua. Nā ſcd'm eos doctores Hebręorū vbicūq; in libro Canticorū ponit nomē Salomonis. ſub illo noīe itelligēdus eſt deꝰ ipe qui eſt magnꝰ Salomō. i. pacificꝰ, qa facit pacē & cōcordiā ī creaturis ꝑ cōnexionē ptiū vniuerſi, ſcd'm qd' habet Iob. xxv. a. Qui facit cōcordiā ī ſublimib' ſuis. Vnde dicūt, ꝙ in toto illo libro agit de deo & ſynagoga ſub noīe Salo, & ſpōſę ſeu amicæ, ſicut doctores catholici dicūt, ꝙ ī eodē libro ſub F ꝑdictis noīb' agit de cōiūctiōe Chriſti & eccliē. Hoc ſuppoſito arguo ad ꝓpoſitū, qa in ꝑdicta autoritate dr̃ de matre Salomonis. ſi igit noīe Salomonis itelligēd' ē deꝰ, etiā ſcd'm ſenſū lr̃alē ſcd'm ipſos: ergo optet eos cōcedere ꝙ deus habeat mr̃em. hoc āt ē ipoſſibile ſcd'm naturā diuinā, & ſiſr ſcd'm naturā ągelicā. ergo taꝫ natura ē natura hūana ī q̄ cōuenit ſibi hr̃e matr̃ē, ēt qa natura hūana ē nobilior itē illas naturas q̄ ſūt ꝓgnātionē, & ſic patet ī carnatio diuinę ꝑſōę. Sed ad hoc rñdēt aliq Iudęi dicētes, ꝙ deꝰ q̄ ē magnꝰ Salomon vocat hic eccliam Iſrl'm r̃em, ad exprimēdū magnū amorē quē habuit ad eā, aliq̄n filiā, aliq̄n ſororē, aliq̄n mr̃em appellando. Sed cōtra hoc arguit, qa vnꝰ ſacręſcripturę paſſus obſcur' nō debet exponi niſi p alīū locū clariorē eiuſdē ſcripturę, nīq; aūt in ſcriptura ve. Teſt. inueniť ſiſe, ꝙ deꝰ vocat eccliam Iſrl'm r̃em, ſed bñ inueniť ꝙ vocat eā ſpōſā, amicā, filiā & hmōi, ſcd'm qd' dr̃ Ie. ij. a Recordatꝰ ſū tui miſerās adoleſcētiā tuā & charitatē deſponſationis tuæ, q̄n ſecuta es me in deſerto. Et Ier. xxxj. d. Reuertere v̄ go Iſrael ad ciuitates tuas, vſq; quo delicīs diſſolueris filia vaga. ergo ꝑdicta expoſitio nō ē rōnabiſ. Itē mat̃ reſpectu filij habet rōnē principij, hoc aūt nullo mō pōt dici de eccliā reſpectu dei vel alicuius dignioris &c. & ſic remanet ꝑdicta nr̃a expoſitio rōnabiſ & vera. ¶ Itē ꝓbat diuitas & hūanitas Chriſti ꝑ autoritatē Zach. ix. c. Exulta ſatis filia Sion, iubila filia Ierl'm, ecce rex tuꝰ venit tibi iuſtus & Saluator, ipe pauꝑ aſcendens ſup aſinā. ſcd'm doctores Hebręorū iſta autoritas nō pōt exponi ad lr̃am, niſi de Meſſia. Per hoc qd' dr̃ hic, Pauꝑ & aſcēdēs ſup aſinā, oñdit eiꝰ hūanitas, ī q̄ ſicut pauꝑ cū hoīb' cōuerſat' eſt. ꝑ hoc āt ꝙ dr̃: Rex iuſtꝰ & Saluator, oſtēdit ī eo natura excellētior ꝑ quā pōt ſaluare & regnare. qa pauꝑ inq̄tum hmōi ē ipotēs ad talia, & iō fuit in vnū ſiſ diues & pauper. diues in natura diuina, & pauꝑ in natura hūana. Et ꝙ ſic debeat intelligi autoritas ꝑdicta Zacharię, patet ꝑ glo. Hebręorū apud eos autēticā ſup illud Cañ. j. a. Exultabim̃ & lętabimur in te gl̃ia. i. in te ſctō & bñdicto. Siſe eſt ei hoc cuidā reginę cui' maricꝰ filij & generi tranſierūt mare, poſtea ꝑ magnū tēꝑ dictū ē ei: Venerunt generi tui, rñdit, qd ad meę lętent̃ filiæ meę. Dictū eſt ei, venerunt filij tui. Rñdit, qd ad meę lętent̃ nurꝰ meę, q̄n āt dictū eſt ei: Venit vir tuus, dixit, nūc facta ē ꝑfecta lętitia mea, ſic factū eſt vt eſſent ꝓphetę dicētes ad Ierl'm: Filij tui de lōge venerunt, rñdit, qd ad meę lętent̃ filiæ Iudæ. ſed cū dictū eſt ei, illud Zach. ix. c. Ecce rex tuus venit: tunc fuit ei lętitia ꝑfecta. vnde ibidē ſatis præmittit: Exulta ſatis filia Sion, iubila filia Ierl'm &c. Ex iſta glo. patet ꝙ Zacharias propheta loq̄t de aduētu dei ad filios Iſrl'. ſi igit ſcd'm eos iſta autoritas loq̄t de Meſſia, qa etiā ī eadē autoritate dr̃ venire ī paupertate, cōcludit ꝙ ipe ſit deꝰ & hō, ita ꝙ ſit pauꝑ rōne hūanitatis & potens ſaluare rōne diuīitatis. Patet ergo ex ꝑdictis ſcd'm principale. ſ. G q̄lit ex ſcripturis receptis poſſit ꝓbari icarnatio diuīę pſonę.

Eſtat ꝓbare tertiū principale. ſ. ꝙ tps huiꝰ īcarnatiōis ſit ꝑteritū. Ad hoc āt iduco ꝓphetiā Iacob Ge. xlix. b. Nō auferet ſceptrū de Iuda, nec dux de femore eiꝰ, donec ve. q̄ mittēdꝰ ē, & ipe erit expectatio Gētiū. ſed mō ablatū ē regimen & dñatio à Iudęis à tpe Herodis Aſcolonitæ, ſub q̄ natꝰ ē Ieſus. ergo ab illo tpe venit Chriſt'. Ad hoc rñdēt aliq Iudęi ꝙ hęc autoritas ñ ē itelligēda de Chriſto ad lr̃am, ſed de Nabuch. rege Babylonis q̄ miſſꝰ ē ex ordiatiōe diuīa cōtra Ierl'm ꝓpt̃ pctā ppl̃, vt hr̃. 4. Re. 23. Extūc ei defecit regimē Iudęorꝫ, qa cepit Sedechiā & excæcauit eū, & filios eiꝰ occidit vt hī ibidē c. xxv. nec poſtea aliqs de eiꝰ ſtirpe regnauit. Sed hoc dictū appet falſū, qa poſt captiuitatē Babylonicā habuer̃t duces & prīcipes, ſicut patet de Zorobabel, Eſdra, Neemia & Machabæis, Habuer̃t ēt reges, qa Iohannes Hircanꝰ Simeōis Machabęi filiꝰ ipo fuit ſibi diadema regni, & extūc regnauerūt filij eiꝰ vſq; ad Herodē q̄ fuit alienigena à gēte Iudęorꝫ. & iō vſq; ad illud tps ñ fuit amotū oīno dñiū Iudęorꝫ. Si āt dicať, ꝙ à tpe Nabuchodonoſor fuit amotū à tribu Iuda: de q̄ amotiōe loq̄t Propheta ꝑdict'. qa illi q regnauerūt poſtea fuerūt de alia tribu, qa Machabæi fuerūt de tribu ſacerdotali. Nō valet hoc dictū, qa Zorobabel q poſt captiuitatē Babylonicā fuit eorꝫ dux, fuit de tribu Iuda, vt patet manifeſte, ex textib' multis ſacrę ſcripturę. ſiſr Machabęi, qa trib' ſacerdotal & regia erāt cōmixtę. Et iō alij ſoluūt alij dicētes, ꝙ intelligit de Roboā filio Salomonis à q̄ receſſerūt. x. trib' & adhęſerūt Ieroboam filio Nabath. vt hr̃. iij. Re. xij. ſic ergo exponūt ꝑdictā autoritatem Nō auferetur ſceptrū de Iuda &c. donec veniat Silo. qa vbi Hie. tranſtulit, mittēdꝰ, Hebraica veritas habet Silo, & eſt nomen loci vt dicūt, qa in illo loco venit Roboā, vt cōſtitueretur poſt patrē rex, & in illo loco receſſit ppl̃s Iſrl'ab eo, & cōſtituerūt ſuper ſe regem Ieroboā q̄ erat de alia tribu. ſ. Ephraim, & ſic ablatū fuit ſceptrū tūc de Iuda. verūtñ qa ipi filio Salomonis remanſerunt duæ trib', iō ſeqtur in Hebraica ỹitate: Et ei aggregabūtur Gētes. Vł Hiero. trāſtulit: Et ipe erit expectatio Gentium. Sed iſta reſpōſio pater falſa ꝑ textū, ij. Reg. xij. qa ibi dr̃, ꝙ ille locus vbi Roboam fuit à ppſo derelict' vocatur Sichē, & eſt locꝰ bū remotꝰ ab illo q vocatur Silo. Itē hmōi rñſio ꝓcedēs & cōſikes apparēt falſę ꝑ trālationē Chaldaicā. qa vbi Hiero. trāſtulit: Donec veniat q̄ mittēdus eſt, Hebraica veritas habet, donec veniat Meſſias. quia id qd' erat obſcurū ꝑ hoc voluit declarare. & ſic patet, ꝙ ꝑdicta autoritas nō poterat intelligi de Nabuchodonoſor, nec de Roboā nec de alio q̄ de Chriſto. Quod aūt ſeqtur in Hebraico: Et ei aggregabūtur Gētes, ſic eſt intelligēdū, qa Iudęi in aduētu Chriſti, ꝑ maiori ꝑte ſunt obſtinati in ſua infidelitate, & Gētiles qui noīe Gentium deſignātur, aggregati ſunt ipi Chriſto, fidēq; ei' deuote ſuſcipiētes, ſecūdū qd' dicit Apl's Ro. xj. d. Cęcitas ex ꝑte contigit in Iſrl', donec plenitudo Gentiū introiret &c. Qd' āt tpe Herodis ablatū eſt à Iudęis ſceptrū, patet: qa ipe fuit primꝰ alienigena, q̄ regnauit ī Iudęa. pr̃ em̃ fuit Idumęꝰ. Iſte Herodes Romanorū auxilio fretꝰ, debellauit Antigonū regē Iudæorum, q̄ deſcēderat à Machabæis, & oēm ꝓlē regiā occidit, & libros de genealogia regū combuſſit, ne poſt ea deprehenderetur ipſe & filij ei' alieni à regno Dauid. interfecit etiā doctores legis, q̄ docebāt in ppſo illud Deut. xvij. c. De medio fratrū tuorū pones ſup te regē, vt ſic auferret à Iudæis omnem viam recuperandi ſceptrū. Qd' etiā patet ꝑ effectū, quia ab illo tpe vſq; nūc fluxerūt mille, cccix. anni ad mīn', quia tali anno incarnatiōis cœptū eſt hoc opus. & adhuc Iudæi vidētur magis à ꝑdicto ſceptro lōginqui q̄ à principio. Cū em̃ ablatio ſceptri fuit ſignū eis ꝑdictū de aduētu Chriſti, manifeſte patet, ꝙ illud ipletū eſt tpe Herodis, q̄ regnante natus eſt Chriſtꝰ Ieſus. & ſic patet ꝓpoſitū. ſ. ꝙ tps incarnatiōis ſit ꝑteritū. Itē hoc idē ꝓbat autoritate Ag. ij. d. Hæc dicit dñs exercituū, adhuc modicū vnū ē, & ego mouebo cęlū & terrā, mare & aridā, & mouebo oēs Gētes, & veniet deſide ratus cunctis Gentib'. Et ſequitur: Magna erit gl̃ia iſtius domus noua iſſimæ magis q̄ primę, dicit dñs exercituū. ſcd'm oēs expoſitores Hebræorū hr̃, ꝙ iſte deſiderat̃ ē Meſſias ſiue Chriſtꝰ. Patet igitur ꝑ plura in autoritate ꝑdicta poſita, ꝙ tps aduētus Chriſti ſit ꝑteritū. primo ꝑ id qd' dr̃ ibidē: Adhuc vnū modicū. Et ſubdit de aduētu Chriſti: Veniet deſiderat̃ cūctis Gentib' &c. Aggeus propheta dixit hoc verbū ſecūdo anno Darij regis Perſarū. ab illo āt tpe vſq; nūc fluxerūt anni. M. dclix. ſcd'm cōputationē Iudæorū, & plures adhuc ſcd'm cōputationē noſtrā M. dccj. Talis em̃ numerus nō dr̃ in ſcriptura modicū, cū em̃ dicat Propheta ī ſcriptura reſtare tps modicū, vſq; ad tps deſiderati cūctis Gētib', patet ꝙ tps ſui aduēt' eſt ꝑteritū. Sed ad hoc rñdēt aliq, ꝙ tātū tēpus in ſcriptura bñ dr̃ modicum, qa in Pſal. lxxxix. a. dicitur: Mille anni ante oculos tuos tanq̄ dies heſterna, quæ prętęrijt. Sed q̄ hæc reſpōſio

non valeat,

nō valeat patet, qa si tēp⁹ mille ānorū cōpareť æternitati, modi-
A cū ē, & sic loqť autoritas Psal. p̄dicti qđ patet p hoc qđ dicit Mil-
le āni &c. qa diuīa cognitio q̄ p̄ oculos designať, æternitate mēsu-
rať. sed si referať tp̄s mille ānorū ad expectationē dupl̄, sic nō pōt
dici rōnabiliť loq̄ndo, tp̄s modicū, sed magnū. vū & Baruc. vj. tē-
pus captiuitatis Babylonicę p̄diciť magnū & longū, qđ tñ fuit
valde modicū respectu .ſ. lxx. ānorū. Itē, ꝓpositū p id qđ in au-
toritate subdit: Veniet desideratus cūctis Gētib⁹, & replebo do-
mū istā glīa. Et loqť ꝓpheta de domo dei ędificata à Iudæis post
captiuitatē Babylonicā. Igiť stāte illa domo venit Iesus Christus,
qa ꝓpheta dicit eā replēdā gloria p aduētū ipi⁹ desiderati cūctis
Gētib⁹ ad eā. Dom⁹ aūt illa destructa ē p Titū & Vespasianū. xlij.
āno post dūi passionē, ergo &c. Itē tertio p hoc idē patet, ꝓpositū
q̄ illud qđ seq̄ť in autoritate p̄dicta. ſ. Magna erit gloria isti⁹ do-
m⁹ nouissimæ magis q̄ primę. Et constat, q ꝓpheta loqť de do-
mo ędificata post captiuitatē Babylonicā, vt dictū est: ad cuius
ędificationē inducebat ppm̄, & p̄dixit gloriā ei⁹ maiorē futurā q̄
fuit glīa dom⁹ ædificatę p Salomonē: hoc aūt nō intelligiť ꝓpter
maiores, diuitias seu honores, seu cultū diuinū vel ædificatores:
qa stat⁹ ppī tūc erat q̄si nullus respectu illi⁹ dom⁹, & stat⁹ q fuit
sub Salomone. Propť hoc dī. j. Esdre. iij. q̄ sacerdotes q̄ viderant
primā domū lachrymabāt, aliꝭ exultātib⁹ in dedicatiōē domus
scd'æ, qa q̄si nulli⁹ momēti erat respectu primæ, & iō nō pōt itel-
ligi glīa ei⁹ maior, nisi p aduētū ipi⁹ desiderati cūctis Gētib⁹ q eā
glorificauit pñtia sua: qa in ea fuit à matre oblať, scd'm q ꝓphe-
ta Malachias p̄dixerat. iij. a. Statī veniet ad tēplū sūm suum dña-
tor quē vos q̄ritis, & angel⁹ Testāmēti quē vos vultis. Ipsam aūt
domū freq̄nť honorauit, qñ ibi docuit & p̄dicauit. Dicūt antē ali
q Iudæi ad hoc, q maior fuit gloria scd'æ domus q̄ primæ ī an-
nis, qa plus durauit. Sed hoc nō valet, qa licet verū sit, q plus du-
rauit, hoc tñ nō fuit ad glīam, sed ignominiā, qa plurib⁹ tp̄ib⁹ su-
it cōculcata & dehonorata, qa Antioch⁹ Epiphanes posuit ibi ab
ominandū idolū, & fecit ibi ꝓstibula mulierū, scd'm q hī. j. Ma-
chab. &. ij. Sed qa librū istū nō recipiūt Iudæi, iō pōt dici q hoc
B idē hī. Dañ. viij. Hoc etiā dicit Ioseꝑ⁹ li. xij. ātiq̄tatū. Sīr qñ ciui-
Ioſephus tas Ierusalē fuit capta p Pōpeiū imperatorē Romanorū; Itē iterū
alias p Herodē Ascalonitā, & vltio qñ destructa fuit p Titum &
Vespasianū. Omnibus em̄ istis tēporib⁹ fuit illa dom⁹ deiecta &
cōculcata. Itē ista maioritas durationis nō videť esse alicui⁹ glo-
riæ notabiliť. aliť em̄ lapis diceret maioris honoris & glīæ q̄ natu-
ra hūana, qa ē maioris duratiōis. Itē si cōputem⁹ durationē dom⁹
scd'æ scd'm Iudæos, dicētes eā durasse. cccccx. annis habebimus q
prima domus plus durauit, qa p̄es āni fluxerūt à quarto āno Sa-
lomonis in q̄ fūdata est dom⁹ prima, vsq; ad xj. annū Sedechię in
q̄ destructa fuit, qa fluxerūt anni. cccccxvij. cōputādo tp̄a regum
ītermediorū in. iij. & . iiij. li. Reg. p̄fecta autē fuit. xj. anno Salomo-
nis: & stetit p̄fecta. cccccxiij. & sic plus q̄ scd'a durauit, si accipiať
duratio secundæ domus scd'm cōputationē Iudæorū. Licet autē
dom⁹ scd'a plus durauit, vt. ſ. dictū est, tñ ista obiectio est efficax
cōtra Iudæos, qa ꝓcedit ex suppositiōe cōputatiōis eorū quā re-
putāt verā. Patet ergo ex p̄dicta autoritate Aggęi, q tp̄s aduētus
Cælū quō sit motū in aduentu Christi
Christi ē ꝓteritū. ¶ Sed restat oñdere qđ in p̄dicta autoritate vī
dubiū. ſ. q in aduētu desiderati cūctis gētib⁹ sit ꝑletū qđ ibi dī
Adhuc modicū & mouebo, nō solū terrā, sed cęlū. Dicēdū est q
cęlum in aduētu Christi motū ē, largę accipiēdo motū, p oī ino-
uatiōe. qa magna īnouatio ī cęlo apparuit qñ in natiuitate Chri-
sti noua stella ē visa, ꝓpť qđ reges venerūt ad ipsum adorandū.
Itē circa illud tp̄s. ſ. tpe Herodis sub q̄ nať ę̄ Christ⁹ ī Iudæa, de q̄
magis loquiť ꝓpheta q̄ de alīs terris, fuit maxim⁹ terręmot⁹, in
tantū q gentes ꝓpinq̄ credebāt q in Iudæa nullus hō remāsisset:
vt dicit Ioseph⁹ in. j. li. de iudaico bello. Et ex hoc arguiť ꝓbabili-
ter aliquā coniūctionē fuisse planetarū notabilē, siue cōstellatio-
nē ex q̄b⁹ solēt accidere talia. Qđ aūt motæ tūc fuerūt oēs gentes
patet, qa īmīnēte Christi natiuitate. ꝓcepit Cęsar Augustus descri-
bi vniuersum mūdū, & oēs gētes Romanorū tributarios se, ꝓfite-
ri, ꝓpterea singuli ibāt ad loca, vnde erāt oriūdi ad p̄dicta faci-
enda. ꝓpter qđ etiā Ioseph de Galilæa ascēdit ī Bethleē cū Maria
sibi despōsata p̄gnāte, vt ibi ꝓfiteret, vt patet Lu. ij. In Iudæa etiā
tūc fuit facta māgna cōmotio, qa qdā noīe Iudas natiōe Galilæ⁹
publicē asserebat Iudæis esse illicitū cognoscere alium dñm p̄ter
deū, & multi Iudæi secuti sūt ipm̄, & postea interfecti ab exercitu
Romanorū, vt dicit Ioseꝑus. ij. li. ātiq̄tatū. Et idem hī Act. v. g.
Añ hos dies extitit Iudas &c. De cōmotiōe aūt maris nō opor-
tet exp̄lū ponere, qa freq̄nť solet accidere. Itē q tp̄s aduēt⁹ Chri-
sti sit cōpletū, patet p autoritatē Dañ. ix. ſ. vbi angel⁹ Gabriel in
struit eū de tpe aduēt⁹ Christi, dicēs. Septuagita hebdomadæ ab
breuiatæ sūt sup ppm̄ tuum, & sup vrbē sanctā tuā, vt cōsūmet p̄-
uaricatio, & finē accipiat pēcm̄, & deleať iniq̄tas, & adducať iusti-
cia ęm
cia sempiterna, & ipleať visio & ꝓphetia, & vngať sanctus sanctorū. Ad C
intellectū hui⁹ ꝓphetię prio videndū est, q̄liť hic accipiať hebdo-
mada vel hebdomadas, qđ idē ē. In sacra em̄ scriptura accipiť he-
bdomada dupl̄r, Vno mō, p tpe septē dierū. Et hoc mō cōit acci- Hebdoma
piť. nā hoc mō loq̄ť scriptura de hebdomada, Leuit. xxiij. vbi dī da accipiť
q̄ septē hebdomadę accipiēdę sunt à festo paschę, q̄ faciunt. xlix. dupliciter
dies, &. l. die celebrādū ē festū pēthecostes. Alio mō accipiť hebdo-
mada, p tpe septē annorū. Et hoc mō loq̄ť scriptura. Leui. xxv. b.
vbi dī: Nūerabis septē hebdomadas ānorū, q̄ faciūt. xlix. annos
&. l. ānus seq̄ns dī iubile⁹, q apud Iudęos dī ann⁹ remissiōis. Nō
inueniť aūt hebdomada posse accipi plurib⁹ modis, & iō hic nō
pōt accipi, p hebdomada dierū, qa alīs tota ꝓpheția Danielis fuiſ
set cōpleta infra annū & dimidiū. ergo p locū à diuisiōe oportet
q̄ accipiať p hebdomada annorū. & in hoc oēs catholici & He-
bręi cōueniūt. Sed differūt in hoc, qa aliq catholici, vt Beda & alī
dicūt q̄ isti āni ītelligēdi sūt āni lūares, q breuiores sunt annis so-
laribus. xj. diebus. Mot⁹ aūt fuit ad hoc dicēdū ex duob⁹. Primō ex
textu, qa dī, Hebdomadæ abbreuiatæ. & sicut dictū est: Anni lu-
nares sunt breuiores solaribus, & p cōsequns hebdomadę ānorū lu-
nariū sunt breuiores. Scd'ō qa angel⁹ loq̄bať Danieli, q erat He-
bręus, & Iudęi cōputabāt p annos lunares, vt dicit Beda. & ideo
angelus posuit numerū p̄dictorū lunariū. Sed salua reuerētia Be-
dę vtrūq; videť falsum esse, qa in Hebręo nō ponit abbreuiatę in
detrūcationē seu diminutionē, put sonat, sed ponit p̄cise, put de-
notat tp̄is determinationē, i. nō plus, neq; min⁹. Sīr secundū vī
deť fallum. si em̄ Iudęi haberēt annū breuiorē. xj. dieb⁹ q̄ annus
solaris q̄ vtimur, cū scd'm legē teneanť prio mes̄ cuiuslibet anni
facere paschа in die determinato. ſ. xv̄j. die primi mēsis, seq̄retur
q paschа Iudęorū hui⁹ anni antecederet seu anticiparet paschа
anni prędecędtis in. xj. dieb⁹, & eodē mō paschа anni sequentis prę
cederet p. xx̄ij. dies, ad qđ seq̄reť, q ipsi celebrarent Paschа suū ex
obligatione prędecepti infra breue tp̄s in q̄libet mense totius anni.
Hoc aūt apparet manifeste falsum ex vsu eorū: semper em̄ faciūt
eodē tpe. Et ideo patet, q cōputāt p annos solares sicut & nos. li-
cet em̄ incipiāt ipsi mēses à lunatiōib⁹, tñ terti⁹ ān⁹ apud eos ha-
bet. xiij. lunatiōes, ita q p̄ abolismos faciūt equationē tpis, & sic
cōputāt p annos solares sicut nos, dato tñ q cōputarēt p annos
lunares, nihilominus haberet ꝓpositū nostrū vt videbitur. Secū
do videndū ē, q annos cōtinēt hebdomadę prędictę, & patet p
hoc, qa si multiplicēť. lxx. p. vij. resultāt. cccxc. & sic. lxx. prędictę
hebdomadæ cōtinēt annos. cccxc. Tertio videndū est à quo an-
no incipiat cōputatio istarū hebdomadarū. Et dicūt aliq Iudæi D
q incœpit ab vndecimo anno regis Sedechiæ, quādo destructū
est primū templū. Alī dicūt, q incœpit à primo anno Darij regis
Medi, qa illo tpe dixit ista angelus Danieli. Alī dicunt q incœ-
pit à reditu captiuitatis sub Zorobabel duce, anno secundo Cyri
regis Persarū. Alī dicūt q incœpit à secundo āno regni Artaxer
xis, quando missus est Neemias ad reędificādū ciuitatē sanctam,
Quę aūt istarū opinionum sit vera, & aliarum improbationem,
omitto, ꝓpter ꝓlixitatē vitandam, quia istud diffuse scripsi super
Danielem. Et secundum oēs istas tres cōputationes habebitur suf
ficienter, ꝓpositū. ſ. q tēpus aduentus Christi sit prēteritū: qđ pa-
tet, qa angel⁹ determinate assignat. cccxc. annos vsq; quo imple
atur visio & ꝓphetia, & vngať sanctus sanctorum. i. Christ⁹. Sed
qualitercūq; incipiant anni solares vel lunares, & vbicūq; īcipia-
tur computatio scd'm p̄dicta, quia inferi⁹ nō pōt accipi, q̄si in se-
cundo anno Artaxerxis, totū tñ tp̄s prędictū iā diu est ꝑteritū, &
hoc sufficit ad ꝓpositū nostrū. Si aūt aliqs velit plenius videre,
qualiter iste numer⁹ annorū p̄dict⁹ implet⁹ ē p ꝓtes singulas, &
qualiter in medio hebdomadæ vltimæ passus est Christus, & cæ-
tera q̄ faciunt ad expositionē huius text⁹, pōt recurrere ad id qđ
scripsi super Danielem, vbi ista diffusē tractaui & contraria dicta
vt potui, improbaui. Verum hic volo remouere quādā solutio
nem falsam quā dat Rab. Salomon ad rōem p̄dictā, dicēs q illę.
lxx. hebdomadę nō continēt tempus pręcisum vsq; ad Christi ad
uentum & passionis eius mysteriū, vt prædictum est, sed continēt
tempus præcisum à destructione primi templi vsq; ad destructio
nem secundi p Titū & Vespasianū, dicens: Et. lxx. pręcise hebdo
madæ sunt. i, prędictę. Super populū tuū & super vrbem sanctā
tuā, antęq̄ veniat perfecta captiuitas ipsorū, quę facta est per Ro
manos cōburentes ciuitatem & templū, & ejicientes inde popu-
lum Iudaicum. Vt cōsūmet p̄uaricatio. i. vt desistant à prauari
cationibus castigati p prędictam captiuitatem & afflictionē. Et
Deleatur iniq̄tas eorū. ſ. per captiuitatem & afflictionem prędi-
ctam quę est eis pro pœna, vt dicit: Et adducatur iustitia tempi-
terna, id est vt in ętternum iustificentur per prędictam captiuita-
tem, pro peccatis pœnam tolerando. Vt sic finaliter impleatur
visio & prophetia id est visiones de Christo promissę p ꝓphetas.

Et vngaꝛ ſctūſctōrū .i. arca dñi, & vaſa ſanctuarij, q̄ recupabunt p Meſſiā in fine hui⁹ captiuitatis Iudæorū venturū, vt dicit. Sed quātū debeat durare iſta captiuitas, nō dr̄, & p cōſeq̄ns determinat⁹ aduēt⁹ Chriſti ipi⁹ hic nō diffinit. Qualit aūt expōat lr̄am ſeq̄ntē hic omitto, tū qa nō ē neceſſariū ad ꝓpoſitū, tū qa diffuſe tractaui hoc ſup Dan. Qd aūt iſta expoſitio ſit falſa & extorta facta p eos, patet p lr̄am p̄cedentē, vbi dr̄ q̄ angel⁹ Gabriel venit ꝓpter oꝛonē Danielis orātis, p liberatione ppli, ad declarandū exaudi-tionē ſuæ petitiōis. Et iō nō ſolū nūciāuit ei liberationē de captiuitate Babylonica, ſed etiā p̄fectā liberationē fiēdā p Chriſtū, de qua principaliter Daniel orabat. Et ideo dicere, q̄ angel⁹ veniebat ad denūciādū Danieli p̄fectā liberationē ſui ppli, & nullū certum tps liberationis fiēdæ p Chriſtū, hoc ē valde abſurdū & p̄ceden-ti lr̄æ cōtrariū, qa angel⁹ nō veniſſet ad cōſolationē Danielis, ſed magis ad eius deſolationē. ¶ Itē qd dicit, q̄ p captiuitatē in q̄ ſunt deſiſtāt à p̄uaricatiōib⁹, hoc māifeſte ē falſum, qa ſup oēs gē-tes intēdūt ſortilegijs & augurijs, vt ſciūt illi q nouerūt facta illo rū, & tñ iſta maxime, ꝓhibent in lege diuina, ſicut patet Deute. & Exo. & in plurib⁹ alijs locis veteris Teſtamēti. Itē q̄ dicit impleri viſiones, ꝓphetarū p merita eorū, eſt cōtra id qd dr̄ Deu. ix. b. Sci-to q̄ nō, ꝓpr̄ iuſtificatiōes tuas dñs deus tu⁹ dederit tibi terram hāc optimā in poſſeſſionē &c. & multo min⁹, ꝓpr̄ iuſticias eorū eſt implēda, p̄miſſio, & maxīe qa de eo ſcribit Eſa. viij. c. Et erit in lapidē offenſiōis & petrā ſcādali duabus domib⁹ Iſrael &c. Itē q̄ dicit p vnctionē ſanctiſctōrū intelligi vnctionē arcę & ſanctua-rij q̄ recuperabunt p Meſſiā regē, hoc ē cōtra illud qd dr̄ Iere. iij. c. Cūq; multiplicati fueritis & creueritis in terra Iſrael in diebus illis ait dñs, nō dicent vltrà arca Teſtamēti domini, neq; aſcendet ſupra cor, neq; recordabunt illius. neq; viſitabunt, nec fiet vltra, hoc ē dictū, q̄ cerimoniæ veteris Teſtamēti oīno ceſſauerūt poſt paſſionē Chriſti, extūc em̄ fuerūt mortuę. Plurib⁹ etiā alijs mo-dis argumentat⁹ ſum ſup Danielē cōtra p̄dictū errorē, ſed iſta ad pñs ſufficiāt. ¶ Itē, pbat tps aduēt⁹ Chriſti eē p̄teritū, p id Dan. ij vbi dr̄, q̄ Nabuchodonoſor vidit ſtatuā magnā. Hui⁹ aūt ſtatuę caput ex auro puriſſimo & optimo fuit, pectus aūt & brachia ex argento puro, venter & pedes eius & femora ex ære, tibię aūt ſer-reæ &c. Sequtur: Abſciſ⁹ ē lapis de mōte ſine manib⁹, & percuſſit
F ſtatuā in pedibus eius ferreis & fictilibus, & comminuit eos. Per hanc aūt ſtatuā deſignant quatuor regna magna ſibi in orbe ſuc cedentia, ſcd'm qd Daniel diuinitus inſpiratus ibidem expoſuit. Primū eſt regnum Chaldæorum, qd ſignificat p caput aureū, vt ibidē dr̄. Scd'm eſt regnū Perſarū, qd ſignificat p argētū, qd ſub iecit ſibi regnū Chaldæorū. Tertiū ē regnū Grę corū ſeu Alexan dri, qd p ęs ſignificat, qd ſubiecit ſibi regnū Perſarū. Quartū ē re gnū Romanorū, qd p ferrū ſignificat, qd ſubiecit ſibi regnū Grę corū & alia regna mūdi, ſicut ferrū domat oia alia metalla. Per lapidē aūt abſciſum de mōte ſine manib⁹, deſignat ipſe Chriſtus Ieſus ſiue regnū eius, cui ſubijciendū erat Romanorū imperium, vt prædicit. Iſta aūt pleni⁹ declarauī ſup Danielē. Sed pono hic breuiter, q̄ in p̄dicta expoſitiōe oēs expoſitores tā catholici q̄ Hebręorū cōcordāt. Tūc hoc ſuppoſito arguo ſic. Quia in præ-dicta ꝓpheria exprimit, q̄ ille cui ſubijciendū erat regnū Roma-norū, erat ipſe Chriſtus. Cū hoc igit impletū ſit tpe Conſtantini & Siluęſtri papę, q̄ tpe Romanū impiū p fidē verā ſubiectū eſt. Ie ſu filio virginis Marię, patet q̄ ipſe eſt verus Chriſtus & Meſſias.
¶ Poſtq̄ aūt, pbatū eſt tps aduēt⁹ Chriſti p̄teritū p ſcripturā canonicā, hoc idē etiā, pbat p gloſas & dicta doctorū Hebręorū apud eos autentica. vñ Eſa. vlti. c. dr̄: Añq̄ parturiret pepit. Glo-ſa Hebręorū: Quia añq̄ natus fuiſſet ille qui in ſeruitutē vltimā redegit, natus fuit redemptor. ergo añ natiuitatē Titi q̄ ciuitatē deſtruxit, ppr̄m captiuauit & ſeruituti expoſuit, intantū q̄ dabā tur triginta Iudęi, p nūmo argenteo, vt dicit Hugo. flo. fuit nati uitas ipſius Chriſti. Hoc idē patet p tranſlationē Chaldaicā ibidē Adhuc nō erit ei veniēs anguſtia & redimetur, & adhuc nō venit ei tremor cū doloribus, ꝓpr̄ partum reuelabitur rex Meſſias. do lor em̄ & anguſtia partus exprimunt maximā calamitatē, q̄ ſuſti nuerūt Iudęi in obſidiōe Titi & Veſpaſiani. ergo añ obſidiōem illā, & miſeriā illā venit Chriſt⁹, hoc cōcedūt multi apud eos. Di-cūt tū, q̄ ipſe Chriſtus natus ſit in die deſtructionis tēpli. Sed cū ab illo tpe fluxerūt. M. ccxxxv. anni, q̄rit ab ipſis, vbi ſit ipſe Chri ſtus, & vbi p tantū tps fuerit. Et dicūt aliqui, q̄ ipſe cū angelis vi uens in eo mō q̄ Moyſes vixit. xl, diebus in monte Sinai & expe-ctat p̄ceptū dñi ad ſe oſtendēdū. Alij dicūt, q̄ eſt vltra montes Caſpios expectans p̄ceptū dñi de liberatiōe ppli. Alij dicūt, q̄ vadit p mundū, ſicut paup & leproſus & hūiliat⁹, ꝓpr̄ pctā ppli. ſcd'm qd dr̄ Eſa. liij. b. Et nos reputauim⁹ eū q̄ſi leproſū &c. q̄ſq; appareat ex p̄cepto dñi in ꝓture ad liberationē filiorū Iſrael de ſeruitute & miſeria in qua ſunt. Talis aūt varietas oſtendit ma-niſeſtē, q̄ dictum niſeſtē, q̄ dictū eorū q̄tū ad hoc eſt fictitiū, ſed verū eſt q̄ ad hoc G q̄ tps aduēt⁹ Chriſti iā diu eſt p̄teritū. ¶ Itē hoc idē patet p q̄n dā traditionē apud eos autenticā, & cōtinet in q̄dā libro q̄ apud eos vocat liber Iudicū ordinariorū, traditus à domo Eliæ. i. à diſcipulis ei⁹. Per ſex mille annos erit mundus, duo milia vanitatis, duo milia legis, duo milia Meſſię. Ad intellectum huius eſt ſcien-dū, q̄ Hebræi dicunt hoc fuiſſe dictū à filio mulieris Sareptanæ quem ſuſcitauit Helias, qui etiam poſtea habuit ſpiritū ꝓphetię, & prophetauit de duratione mūdi q̄ duraret, vt dictū eſt ſex mi lia annorū. Duo milia aūt dicūt tps vanitatis, qa à principio mūdi vſq; ad vocationē Abrahæ, qa dictū eſt ei à dño: Egredere de ter ra &c. Geñ. xij. a. mundus defluxerat in vanitate pctōrū. Primò p luxuriā, vt patet tēpe Noe, ꝓpr̄ qd factū eſt diluuiū, qa oīs caro Tria tēpo-
corruperat viā ſuā. Scd'ò p idololatriā poſt diluuiū, qm̄ circa na ramūdi
tiuitatē Abrahę totus mundus erat idololatrię deditus. ipſe aūt primò auſus eſt publice vnum creatorē & deū prędicare, vt dicit Ioſephus. j. libro antiquitatum. Et iſtud tps durauit p duo milia annorū &. xxiij. qa Abrahā habuit. lxxv. annos qñ vocat⁹ eſt. Ex tūc āt ĩcœpit tps legis, qa lex nō daī niſi ppło adunato, per Abra hā aūt ĩcœpit ppłs adunari ſub fide vnius dei, & ad legem ſuſci-piendā diſponi: ꝓpr̄ qd Abrahę data eſt lex circūciſiōis ad diſtin ctionē alius ppli q̄ erat legē accepturus ab alijs ppłs. ab illo au tem tēpore. ſ. à vocatione Abrahæ vſq; ad natiuitatē Chriſti flu-xerūt duo milia ānorū, niſi q̄ deficiūt. xxix. Si igit accipiāt. xxij. q̄ ſupabundāt vltra duo milia prędicta q̄ dicūt tpa vanitatis, ha bebim⁹ quatuor milia annorū à principio mūdi vſq; ad natiuita tē Chriſti, niſi q̄ deficiunt. v. anni. Si igit q̄q; āni q̄bus Chriſtus latuit in Aegypto, ꝓpr̄ pſecutionē Herodis, iūganť p̄cedentibus, ita q̄ dies Meſſię ĩcipiāt cōputari ab illo tpe quo de Aegypto eſt reuerſ⁹, habebim⁹ de principio mūdi quatuor milia annorū vſq; ad dies Meſſię. ſ. duo milia vanitatis, duo milia legis ſcd'm ꝓphe tiā prædictā. Vtrum aūt dies Chriſti debeat tm̄ durare p duo mi lia annorū vel plus vel min⁹, nō me ĩtromitto, qa finē mūdi deter minādū dicere nō ĩtēdo, ſed ſufficit mihi ſcd'm p̄dictā traditionē Iudęorū, q̄ tps aduēt⁹ Chriſti ſit p̄teritū, ex quo iā dictū ē q̄ trā fierūt à principio mūdi q̄tuor milia ānorū, qa à principio mūdi ipſi cōputāt q̄q; milia &. lxx. ānos vſq; ad ānū dñi. M. ccix. quo pñs op⁹ fuit ſcriptū. ¶ Itē oñdo, ꝓpoſitū p rōnē ex ſcriptura ſū ptā. cōſiderado em̄, p̄ceſſū ve. Te. apper, q̄ q̄ diu filij Iſrł fuerť ſer uientes deo fuerūt ĩ ſtatu, ſpero. & ſi aliq̄n fuerť captiuati & affli-
H ctī, hoc fuit, ꝓpr̄ pctm̄ ppli illi⁹. nūc aūt ita ē q̄ añ captiuitatē Ba bylonicā fuerūt idololatrię peſſimi & occiſores ꝓphetarū eos à pctis ꝓhibētiū, intātū q̄ repleuerūt ciuitatē Ieruſalē ſanguie, ꝓ-phetarū vſq; ad os, vt dr̄. iiij. Reg. xxj. c. Et mlta alia fecerūt, ꝓpter quę captiuati ſunt in Babylonica: & illa captiuitas nō durauit ni ſi p. lxx. annos. Cū aūt captiuitas in q̄ ſunt nūc durauerit p ānos. M. ccxxxv. nec adhuc appet eorum liberatio de ꝓximo, oportet eos cōcedere, q̄ pctm̄ ꝓpter qd tandiu captiuati ſunt, fuit maį q̄ pctā p̄cedētia captiuitatē Babylonicā, cū pœna debeat reſpō dere pctō. hoc aūt nō pōt dici, niſi ꝓpter illud grauiſſimū pecca-tū quo Chriſtū eis in lege & ꝓphetis p̄miſſū negātes & ſequen-tes crudeliter occiderūt. qa poſt reditū captiuitatis Babylonicæ nō leguńť idololatraſſe &, ꝓphetas occidiſſe, & tāta crimina ppe traſſe in alijs ſicut añ. Et iō rōnabiliter non pōt aſſignari cā tantę captiuitatis & miſeriæ niſi illa q̄ dicta eſt. ſ. q̄ nō cognouerūt tē-pus viſitatiōis ſuæ, vt Luc. xix. hoc autē dicit Ra. Moyſes i libro Iudicū ordinariorū: Ieſus Nazarenus viſus eſt eſſe Meſſias, & in-terfectus eſt p domum iudicij. & ipſe fuit cauſa & promeruit vt Doctrina
deſtrueret Iſrael in gladio. ¶ Itē doctrina aliqua declaratur vera, declarať ve
& hoc dupl̄r. Vno mō p reductionē ad principia euidētia, & hoc ra duplici-
modo declarať v̄itas eorum q̄ ſubiacent facultati naturalis intel ter
lectus. Alio mō p̄ diuinū teſtimonium. ſ. q̄n adcōfirmationē talis doctrinę fit tale miraculū, de quo certū eſt, q̄ nō pōt fieri niſi vir-tute diuina, ſicut eſt ſuſcitatio mortui, illuminatio cęci, & cōſi. Cōſtat igit, q̄ nullo mō de⁹ pōt eſſe teſtis falſitatis. & ideo ſi tale miraculū vel factū diuinū ꝓpterať ad declarationē alicuius do-ctrinæ, ſufficiēter cōcludit ꝓpoſitū. ſ. talē doctrinā eē veram. & hoc mō declarata eſt veritas eorū q̄ excedūt intellectus faculťs, ſicut patet q̄ hoc mō declarata eſt veritas q̄ dicta eſt p Moyſen, Ioſue & cōſimiles. Nūc autē ita eſt, q̄ opa diuina ſunt mlta val-de, & manifeſtē facta ſunt ad declarationē Chriſti & doctrinæ ei⁹ & ſuorū, vt patet p ſcriptores veriſſimos, & famā publicā vſq; nūc cōtinuatā, q̄ in talib⁹ faciūt ſufficientē fidē. ſicut firmiť tene-mus Ariſtotelē fuiſſe philoſophū & Platonē, & tñ nō hēmus ide aliā, pbationē niſi p famā publicā, igit etiam ſic fuit de doctrina Chriſti. hoc etiā paret p libros apud Iudęos autēticos. Scribit em̄ Chriſti. hoc etiā paret p libros apud Iudęos autēticos. Scribit em̄ ĩ q̄dā libello q̄ apd⁹ eos ĩtitulať de Ieſu Nazareni generatiōe. q̄ le proſos mundauit, & claudū ex vtero mris ſuæ ſtare fecit, & mor-
c tuum ſuſcitauit

Vanitates Iudęorum de Chriſto

tuũ ſuſcitauit,& multa alia quę fieri nõ poterãt,niſi virtute diui
Ana.Dicit tñ ibidẽ,q talia fecerat virtute noĩs tetragrãmaton: qa
qui ſciret illud debito modo ꝓnũciare,poſſet virtute illius mira
cula facere,vt in eodẽ libro dicitur.Ieſus autem Nazarenus pro
nunciationẽ illi⁹ nomis didicit,vt ibidẽ dicit,q in tẽplo dñi lapi
dẽ ſup quẽ ſteterat arca dñi antiquit⁹ inuenit,in quo erat ſcriptũ
tale nomẽ expoſitum.vocat aũt expoſitio illi⁹ noĩs deſcriptio &
determinatio qualiter debeat ꝓnunciari.Licet autẽ hoc dictum
nõ ſit verũ,tũ ex hoc cõtra Iudęos habet argumẽtũ,q nomẽ dñi
tetragrãmatõ qd' eſt inter alia noĩa ſctiſſimũ,ſcd'm eos non põt
habere virtutẽ ad agẽdũ aliqd' cõtrariũ honori diuino,ſed ma
gis ad id qd' eſt honori diuino cõſonũ.Cum igit dicũt q virtute
illius noĩs Ieſus Nazarenus fecerat miracula, oportet eos conce
dere,q doctrina Chriſti ad cuius confirmationẽ faciebat talia mi
racula nõ erat falſa,nec honori diuino contraria,ſed magis con
ſona.cum ergo docuerit ſe eſſe verũ deum,verũ Chriſtum à deo
miſſum & verũ hoĩem,ſeqtur p cõſequẽs,q iſtud ſit verũ:aliẽ ſe
queret,q ipſe fuiſſet falſus ꝓpheta & aſcriberet ſibi blaſphema
torie diuinitatem,& q ad confirmationẽ iſti⁹ falſitatis fuiſſent fa
cta vera miracula virtute diuini nomis ſctiſſimi:& tunc de⁹ in cu
ius virtute talia miracula fierent,quę alia virtute fieri nõ pñt eſſet
teſtis falſitatis,qd' eſt incõueniẽs. Item ꝓnunciatio cuiuſlibet no
minis nõ põt talia facere,ſed ſolus de⁹ talia fecit,& facit ad inuoca
tionẽ ſui noĩs & virtutis. Si igit Chriſt⁹ virtute noĩs p̃dicti fecit
prædicta,oportet cõcedere q illa fecit virtute diuina, & p conſe
quẽs q doctria ei⁹ ad cui⁹ cõfirmationẽ talia fecit,fuit vera, cum
de⁹ nõ poſſit eſſe teſtis falſitatis,vt ſupra dictũ eſt.Hæc etiã & alia
videt dicere Ioſeph⁹ expreſſe qui,ſuit maxim⁹ hiſtoriograph⁹ Iu
dæorum,& apud eos autenticus.Dicit em̃ ſic libro.xviij.antiqui
tatũ deſcribens tpa Tyberij Cæſaris:ſub quo paſſus eſt Ieſus:Fuit
hiſdẽ tpibus Ieſus ſapiens vir,ſi tñ eũ virũ noĩare fas eſt:erat enim
mirabiliũ operum effector, & doctor eorũ hominũ qui libenter
audiũt ea q̃ vera ſunt,& multos qdẽ Iudæorũ & multos ex Gen
tibus ſibi adiunxit.Chriſt⁹ hic erat.Hũc accuſatiõe primorũ nr̃æ
gentis virorũ,cũ Pilatus in crucẽ agendũ decreuiſſet, nõ deſerue
runt eum hi qui ab initio dilexerant eum.Apparuit em̃ eis tertia
die iterũ viu⁹ q diuinit⁹ inſpirati ꝓphetæ vel hæc,vel alia de eo
innumera miracula futura eſſe p̃dixerãt. ¶ Itẽ qñ ſcriptura dicit
aliquid futurũ & determinatũ,tempus modũ & locũ, etſi oĩa iſta
cõcurrãt in vnũ,manifeſte patet,q illud fuerat prædictũ,eſt adim
pletũ.ſacra aũt ſcriptura p̃dixerat aduẽtũ Chriſti,vt patet in mul
tis locis. determinauit etiã tempus veniendi, videlicet quando
fieret trãſlatio regni,vt habetur Genẽ.xlix.b.Nõ auferet ſceptrum
de Iuda &c.ſimiliter locũ naſcẽdi &c.Michęę.v.a.Et tu Bethleem
&c.ſimiliter modũ viuendi.ſ.q Chriſt⁹ in pauꝑtate viueret Za
cha.ix.c.Ecce rex tu⁹ venit iuſt⁹ & ſaluator, ipſe pau ꝑ &c.deter
minauit ſcriptura modũ moriendi.ſ.q in hũilitate & patiẽtia ex
parte ipſi⁹ ꝓſonæ Chriſti,ſed in credulitate maxima ex pte ip̃orũ
occidentiũ eũ,vt habet Iſa.liij.c.Tanq̃ ouis ad occiſionẽ ductus
eſt &c.Cum aũt hæc oĩa manifeſte ſint adimpleta de Ieſu Naza
reno,rationabiliter cõcludit q ipſe ſit verus Chriſtus. ¶ Sed con
tra hoc arguunt Iudæi multipliciter. primo p id qd' habet Iſa.ñ.
vbi loquitur de tpe aduent⁹ Chriſti di.Erit in nouiſſimis diebus
præparatus mons domus dñi in vertice montiũ &c.Seqtur:Con
flabunt gladios ſuos in vomeres,& lanceas ſuas in falces, non le
uabit gens cõtra gentẽ gladiũ,nec exercitabũtur vltra ad p̃lium.
Ex his em̃ formãt quadruplex argumentũ. Primò ex hoc.Erit in
nouiſſimis diebus.Ieſus aũt nõ fuit in nouiſſimis dieb⁹,quia poſt
natiuitatẽ eius fluxerũt multa tẽpora,igit nõ fuit Chriſt⁹,cui⁹ ad
uent⁹ ꝓmittit in nouiſſimis dieb⁹. Secũdo ex eo qd' ſubditur,q
mons dom⁹ dñi erit in vertice mõtiũ.Mõs em̃ ille dicit mõs Sion
vbi fuit templũ ędificatũ.ſed,mons ille in aliquo eſt eleuat⁹,ergo
adhuc nõ venit Chriſt⁹.Vnde occaſiõe huius verbi dicunt aliqui
doctores Hebræorũ,q domin⁹ debet portare montẽ Thabor in
montẽ Sinai,& montẽ Carmeli ad locũ vbi eſt Ieruſalẽ & ſup ver
ticem iſtorũ montiũ ponere montẽ Sion.hoc aũt nõdũ eſt adim
pletum,ergo, &c. Tertiò arguunt ex eo quod ſubditur: & fluẽ
ent ad eũ oẽs Gentes:quia nõ oẽs Gentes:crediderũt in Ieſum Na
zarenũ,nec adhuc credũt.igit nõ fuit Chriſt⁹. Quarto p id qd'
ſubdit:Non leuabit gẽs cotra gentẽ gladiũ &c.quia non ceſſauer
ũt bella p orbem,vt patet manifeſte, & maxime quia poſt mor
tem Ieſu in Iudęa fuerũt bella atrociſſima tempore Titi & Veſpa
ſiani,igit ipſe non fuit vere Chriſt⁹. ¶ Ad primũ dicendũ eſt,q
dies nouiſſimi dicũtur.ſ.dies Meſſiæ in ſacra ſcriptura,q̃q̃ docto
res Hebræorũ debẽt ad min⁹ durare per duo milia annorum,vt
patet ex prædictis,& non ſolum dies Meſſiæ dicunt dies nouiſſi
mi,ſed etiã aliqua tempora per ipſum Chriſtum p̃cedentia, vt pa
tet Geneſiꝭ.xlix.a. vbi patriarcha Iacob dixit filijs ſuis: Congre
gamini vt annunciẽ quę vẽtura ſunt nouiſſimis diebus. & ibidẽ G
non ſolũ denũciat de aduẽtu Chriſti,ſed de multis aliꝭ q̃ impleta
ſũt à tpe regũ Iſrael & Iudicũ,vt patet ĩram intuẽti:& etiam ſecũ
dũ expoſitores Hebræorũ,& iõ nõ valet p̃dictũ argumentũ. Ad
ſcd'm argumẽtũ eſt dicẽdũ,q eleuatio mõtis Sion nõ intelligitur
ſcd'm localẽ eleuationẽ,vt intelligũt Iudæi,ſed ſcd'm nobilitatẽ
& ſignorũ magnitudinẽ,ſcd'm etiã q dicit Rab.Sa. magnus do
ctor apud eos,hoc eſt dictu,q tanta ſigna & maiora debẽt fieri in
aduẽtu Chriſti in mõte Sion,q̃ in p̃dictis aliꝭ mõtib⁹.& hoc pa Ioh.9.a.&
tet impletũ pleſum Nazarenũ q illumĩauit cæcũ natũ,& ſanauit 5.a.Act.2.a
lãguidũ in ꝓbatica piſcina,& multa alia miracula fecit ibi.Ibidẽ
etiã ſpiritũſcti⁹ apꝭs dedit,qd' fuit maximũ miraculũ.quia ho
mines idiotæ & ſimplices habuerũt noticiã perfectã ſcripturarũ,
& loquebant idiomata oĩm linguarũ.Si aũt diceret,q hæc ſolu
tio ſumat ex euãgelio,& ideo nõ eſt efficax contra eos,nec valet:
qa ad ꝓbãdũ aliqd Iudæis,oportet vti ſcripturis apud eos autẽ
ticis in reſpondẽdo eorũdem dictis.Dico q hoc nõ oportet ſem
per.Itẽ nõ ſolũ euãgeliſtæ ſcribũt Chriſtum feciſſe miracula vera,
ſed etiã doctores Hebręorũ,vt patet ex p̃dictis.ꝓpter qd' iſta ſolu
tio habet efficaciã ex eorũ libris. Ad tertiũ eſt dicendũ,q ibi di
ſtributio ꝓ generibus ſingulorũ,& nõ ꝓ ſingulis generũ,ſicut dr̃
q oẽ animal fuit in arca Noe:qa de ſingulis ſpecieb⁹ aĩaliũ fuerũt
ibi aliqua indiuidua in arca Noe.Siꝭ de oĩbus Gentibus aliq cre
diderũt in Chriſto,vt patet p diffuſionẽ fidei in toto orbe.Aliter
põt dici,q oĩs,in ſacra ſcriptura ponit ꝓ multis aliqñ & frequen
ter,ſicut habet.ĩ.Regũ.xvñ.Dixit Abſalon & oẽs viri Iſrael:meli⁹
eſt cõſiliũ.Certũ eſt em̃ q ibi nõ erãt oẽs viri Iſrael pñtes,ſed mul
ti.Et ſic eſt in ꝓpoſito,qa multi cõuerſi ſunt de Gentibus ad fidẽ Rom.10.d
catholicã,etiã tempore apſtorũ,quia in oẽm terrã exiuit ſonus eo
rũ.ſ.p̃dicatiõis & annunciationis fidei Chriſtianæ. Ad quartũ eſt
dicendũ,q circa tpa Chriſti fuit pax diuturna in toto orbe,& ma
xime in Iudæa.qd' patet ex hoc,qa ĩminẽte natiuitate Chriſti pa
cificatis oĩbus regnis & ſub ĩperio Romano redactis,p̃ceptũ fuit
à Cæſare Auguſto,vt deſcriberet vniuerſus orbis:& ab illo tpe
vſq̃ ad.xl.ãnũ poſt paſſionẽ Chriſti,qñ incœperũt Iudęi rebella
re Romanis,nõ legunt aliq̃ bella notabilia fuiſſe in Iudæa,nec Iu
dæos vſos fuiſſe armis,quia terra illa cuſtodiebatur à militib⁹ Ro
manis:& iõ ꝓbabile eſt,q tũc,ꝓter diuturnitatẽ tpis pacis Iudęi
inſtrumẽta qbus prius vtebant in bellis mutauerũt in inſtrumẽta D
agriculturę apta,ſicut ſenſibiliter videm⁹ fieri in terris vbi eſt pax
diuturna.& iõ dicit in autoritate p̃dicta:Cõflabunt gladios &c.
Quod aũt ſubdit:Nõ leuabit gẽs cõtra gẽtẽ &c.nõ ĩportat pacis
æternitatẽ,ſed diuturnitatẽ.vbi aũt habem⁹,vltra:in Hebreo ha
bet,aad,q̃ dictio non ſignificat æternitatẽ,vt patet.iiij.Regũ.vj.
vbi nos habem⁹:Et vltra nõ venerũt latrones Syriæ ĩ terrã Iſrael.
In Hebręo habet,aad,vel aaz,& tñ certũ eſt q ibi non importat
æternitatẽ:qa frequẽter poſtea Syri inuaſerũt & depꝺati ſunt ter
rã Iſrl.ſed ĩportat diuturnitatẽ tpis ad lõgũ tps,hoc ẽ,ne illis acci
dat ſicut illis accidit q̃s ĩ Samariã deduxit Eliſe⁹,de qb⁹ ẽ ibi ſer
mo. ¶ Quĩto arguũt ibi Iudęi cõtra aduẽtũ Chriſti,p hoc qd' hĩ
Eſa.xj.a.Egredietur virga de radice Ieſſe &c.vbi ſcriptura loquit̃ de
aduẽtu Chriſti ẽt ſcd'm oẽs doctores Hebręorũ & catholicos.Se
quit ibidẽ:Habitabit lupus cũ agno,& pard⁹ cũ hœdo accubabit.
Et ſequit ibidẽ:Delectabit infãs ab vtero ſup foramẽ aſpidis,& ĩ
cauerna reguli q ablactat⁹ fuit,manũ ſuã mittet.dicũt ſic Iudæi,
q in aduẽtu Chriſti aĩalia ſilueſtria dũt ſe domeſticare,ſic q pa
cifice habitabũt cũ aĩalib⁹ naturaliter mãſuetis,& aĩalia veneno
ſa nõ nocebũt hoĩb⁹ vel pueris,imo ſecurẽ infantes cũ eis ludẽt.
hoc aũt nõ eſt ĩpletũ,vt patet ad ſenſũ,igit nõ venit Chriſtus. Ad
hoc ẽ dicẽdũ,q ibi eſt locutio metaphorica,qa ibi noĩanť hoĩes
noĩb⁹ aĩaliũ.Simile hĩ Genẽ.xlix.d.Beniamin lupus rapax &c.Et
ibidẽ:Neptalim ceru⁹ emiſſarius.Et ibidẽ:Dan coluber in via.
Et igit dicendũ eſt in ꝓpoſito,q Iudæi & Gẽtiles q prius erãt ad
inuicẽ nociui & odioſi,pacifice ſimul habitabũt cõuerſi ad fidem
Chriſti,vt dicit Act.iiij.f.Multitudinis credentiũ erat cor vnũ &
aĩa vna:& tũ illo tẽpore fuerũt ad fidẽ Chriſti cõuerſi aliq Gẽti
les,vt patet eodẽ libro.Et eodẽ mõ exponẽdũ eſt de puerisqd' ſeq
tur,& de aĩalibus venenoſis,qa ſimplices & pueri nõ lædunť ab
eis q aũ cõuerſionẽ ad fidẽ Chriſti erãt veneno infidelitatis & pfi
diæ repleti.Qd' aũt talis mod⁹ loquẽdi ſit in prædicto ca.Iſa. pa
tet p id qd' p̃mittit ibi,qa ſtirpẽ Ieſſe vocat virgã.ſiꝭ ipm Ieſũ vo
cat florẽ,cũ dicit:Et flos de radice eius aſcẽdet &c:Et ſiꝭ cũ ſub
iungit:Erit iuſticia cingulũ lũborũ eius,& fides cinctoriũ renum
ei⁹:mãifeſte hĩ,q ibi cingulũ & cinctoriũ metaphoricè accipiunť.
Et hæc oĩa patẽt per tranſlationem Chaldaicam,quæ ſic habet:
Exibit rex de filijs Eſa,& Meſſias de filijs filiorum eius. Sequitur
Et erunt iuſti circuncirca ei,& fideles adhærentes ei,& erit iuſti
cia cingulum lumborum eius,& fides cinctoriũ renũ ei⁹,vbi nos

habemus

Ioſephi te ſtimoniũ de Chriſto

Argumen ta Iudęorũ

Reſponſio ad argu menta

habemus: Habitabit lupus cum agno. ibi sequit: Et pax in diebus
E eius multiplicabit. Ex quo patet, ꝙ est locutio metaphorica. Pōt
etiam dici, ꝙ adimpletū est ad literam in fidelibus Christi, quia fe
ræ mansuetæ factæ sunt frequenter corā fidelib⁹ Christi eorū de
uorationi expositæ, similiter bestiæ venenosæ nō poterant eis no
cere, vt eis Saluator promiserat in euāgelio: Dedi vobis virtutē
calcādi super ser. & scor. &c. & Act. xxviȷ. b. dicit, ꝙ Paulus ꝑcus
sus à vipera in nullo læsus est. propter quod barbari vidētes hoc
& admirātes, dicebāt ipsum esse deum, vt patet ibidem. Sextò ar
guunt per id qđ habetur Deu. xxx. a. Si ad cardines cæli fueris dis
sipat⁹, inde retrahet te dñs de⁹ tu⁹, & assumet atq; introducet te in
terrā quā possederūt patres tui &c. Ex hoc ibi arguūt cum simus
dispersi per totum mundum & nō cōgregati, sequitur ꝙ non ve
nerit Christus. Ad hoc est dicendū, ꝙ hoc fuit impletum in reditu
eorum de captiuitate Babylonica. Sed contra hoc arguunt ꝑ id
quod habetur Ezech. xxxix. g. Scient ꝙ ego dominus corū, eo ꝙ
trāstulerim eos in natiōes & congregauerim eos super terram su
am, & non dereliquerim quēcunq; ex eis ibi. Multi enim derelicti
sunt de captiuitate Babylōica & Assyriorū, qa nō omnes reuersi
sunt: igit tūc nō fuit impletū tps Christi. Ad hoc dicēdū, ꝙ nulli
fuerūt ibi derelicti, q voluissent reuerti. q a Cyr⁹ q erat monarcha
in omnib⁹ illis regnis dedit licētiā generalē omnib⁹ reuertēdi, im
mo etiā mūera dedit reuertētib⁹, vt patet Esdræ. j. & iō in hoc im
pletū est verbū Ezechiel & ipi⁹ Moysi: qa null⁹ derelict⁹ est ibi q
voluerit reuerti. illi aūt q noluerūt, facti sunt indigni diuio bñficio. Aliter pōt dici sic, ꝙ ꝓdicta cōgregatio pōt intelligi ꝑ fidē &
charitatē, q̄ cōgregatio est ꝑ Christū Iesum, scd'm ꝙ exponit Ioh.
xj. vbi dicit, ꝙ Caiphas ꝓphetauit ꝙ Iesꝰ erat moritur⁹ ꝓ gente,
& nō tm̄ ꝓ gēte, sed vt filios dei q erāt dispsi cōgregaret i vnum.
null⁹ aūt extra hāc cōgregationē derelinquit, q velit intrare, quia
nulli claudit gremiū ecclesiæ. Septimo arguūt Iudæi p id qđ ha
bet Zach. vj. d. Et oriēs nomē eius. Trāllatio aūt Chaldaica sic ha
bet: Messias nomē ei⁹. Ex quo patet, ꝙ de Christo intelligitur. &
sequtur ī eadē autoritate: Et ędificauit aliqđ tēplū dño. Iesꝰ aūt nō
ædificauit aliqđ tēplū dño, igit nō fuit Christ⁹. Ad hoc est dicen
dū ꝙ hęc autoritas intelligit de scd'o tẽplo ædificato ꝑ Zoroba
F bel vt dicit Ra. Sa. doctor eorū. & iō ex hoc cōtra nos nō habēt ar
gumentū. Sed dato ꝙ intelligat de Christo ad lītam, est dicendū,
ꝙ ipse ædificauit tēplū de lapidib⁹ viuis & spūalib⁹, videlicet de
ipsis fidelib⁹. & taꝰ ædificatio debebat ipi Christo q̄ ē ꝓfectissima.
vñ sup illud Gen. xxviȷ. d. Nō est hic aliud nisi dom⁹ dei &c. i. do
mus q̄ ædificata est in terris, nil est respectu dom⁹ cęlestis. Illa pro
prie ædificat ex lapidib⁹ viuis videlicet ex fidelib⁹ in pñti cōpagi
natis ad inuicē, & cōglutinatis ꝑ gr̄am, & in futuro ꝑ gl̄am. vbi
habet in glo. Hebr. ꝙ ꝑriarcha Iacob vidit dei domū ędificādā in
terris & domū dei in cęlis. iō dicit: Nō est hic aliud &c. Octauo ar
guunt p id qđ hr̄ Iere. xxiȷ. a. Ecce dies veniūt, dicit dñs, & susci.
Da. ger. iustū &c. qđ de Christo intelligit, vt. s̄. allegatū. Et subdi
tur ibidē: In dieb⁹ illis saluabit Iuda &c. Sed nunq; acciderunt tot
miseriæ filiis Israel sicut post passionē Christi patet in destructio
ne ciuitatis & tẽpli. ergo nō fuit verā Christ⁹. Ad hoc dicendū, ꝙ
iam nō erāt filiꝰ Israel & Iuda ꝓprie loq̄ndo, qa erāt auersi à deo,
qa Christū negauerūt & occiderūt. ꝓpter qđ in illā miseriā vene
runt. iō ex illa miseria magis cōcludit ꝓpositū, sicut patet ex ꝑdi
ctis. Illi aūt q erāt verē filiꝰ Israel, & q. s. Christū receperāt saluati
sunt p̄ipm̄, nō solū spūaliter q̄tū ad aīas, sed etiā q̄tū ad corpus
corpaliter. qa scd'm qđ dr̄ ī eccl̄iastica historia, imminēte destru
ctiōe ciuitatis Ierusalē ꝑ Titū & Vespasianum admoniti sunt fide
les q erāt in Iudæa ꝑ angelū vt trāsirēt in regnum regis Herodis
Agrippę, q erat cōfœderat⁹ Romanis, & saluati sunt in bōa pace,
& ibi habitabāt cōfidentes. Aliter pōt dici ad autoritatē ꝑdictam
Iere. qa illi sunt pfecti de regno Christi, de quo ibi loqtur, q iam
sunt in gl̄ia cęlesti. & illi habitāt oīno cōfidenter, & sunt pfectē sal
uati. Nono arguūt p id qđ hr̄ Dañ. vij. d. Aspiciebam in visione
noctis, & ecce in nubib⁹ cęli q̄si filius hominis veniebat. Secundū
oēs expositores Iudæorū & catholicos loquit ibi de aduētu Chri
sti. Iesus aūt Nazaren⁹ nō venit in nubib⁹, nec in tali ptāte, qua
lis ibi describit, ergo nō fuit Christ⁹. Ad hoc dicendū, ꝙ scriptura
Duplex ad uent⁹ Chri sti repitur in scriptu ra
loquit, de duplici aduētu Christi. s. in mundū & ad iudiciū. prim⁹
aduentus describit cū humilitate, scd's cū ptāte. Daniel aūt loqui
tur de secūdo aduētu. vñ ibidē sequit: Donec throni positi sunt.
Et ibi dicit: Iudiciū sedebit, & apti sunt libri. Iudæi autē excęcati
nesciunt aduētū duplicē distinguere, & iō errant multipliciter. qa
aliq expectant Christū in scd'o aduētu appere in tanta virtute, ꝙ
possit oīa terrena sibi subiicere, & eos liberare & regnū eorū resti
tuere. ꝓpter qđ etiā Christi discipuli post eius resurrectionē q̄re
bāt Act. j. a. Dñe si in tempore hoc restitues regnū Isr̄? Alij aūt, ꝓ
pter scripturas q̄ manifestè loquūtur de Christo, & de hūanitate,
& de passione ei⁹: & ꝓpter illas q̄ loquūt de ei⁹ eminētia & ptāte.
G occidēdus. aliū q dicit filiꝰ Dauid, q suscitauit filiū Ioseph Messiā
& restituet regnu Israel. & ad hoc saluādū ponūt diuersas scriptu
ras. Sed istud dictū nō habet autoritatē in scripturis. Licet enim
plures dicti sint Messiæ siue vncti, qđ idem est participatione, vt
Dauid & Saul & quidā alij, nullus tñ in scriptura ad salutem po
puli dicit vēturus nisi vn⁹. Itē istud dictū ꝑ tāto habet aliquā ap
parētiā, ꝙ q̄to impletū est de Christo, qui fuit filiꝰ Ioseph putati
uus, & sic vocatus, vt patet in euāgelio. & etiā filius Dauid secun
dum carnem, vt patet ex prędictis. Decimo arguūt ꝑ id qđ habe
tur Isa. xxx. f. Erit lux lunæ sicut lumē solis, & lumē solis erit septē
pliciter, sicut lux septē dierū, in die qua alligauerit dominus vul
nus populi sui, & percussurā plagæ eius sanauerit. cum igitur ad
uentus Christi expectetur ad salutem populi, igitur in aduētu ei⁹
mutatio corporū cęlestiū fiet. cum hæc nō sit adhuc facta, videt,
ꝙ promissio de aduentu Christi adhuc non sit impleta. Ad hoc
dicendum sicut & ad præcedens argumentū, quod loquitur de
aduentu Christi ad iudiciū. tunc em̄ innouabuntur & mutabun
tur quodāmodo corpora cęlestia, & tunc sanabitur vuln⁹ popu
li & percussura plagæ ei⁹. quia tunc destruetur mortalitas ꝑ pec
catū primorū parentū inducta, quia oēs hoies resurgent ad vitā
immortalem. Vndecimo arguūt per id quod habetur Esa. lij. d.
Videbit semē longæuū &c. & Psal. lxxxviȷ. e. Ponam in seculum
seculi semen eius. Iesus aū Nazarenus non legitur filios habuisse.
ergo nō fuit Christus. Ad hoc est dicendum, ꝙ habet & habuit fi
lios spirituales. & talis filiatio sibi debebatur per fidē & sacramen
ta, non autem per carnalem propagationē, quæ semꝑ habet fœdi
tatem cōiunctam. Vnde sup illud Gen. xxj. b. In Isaac vocabitur
tibi semen. Glo. Hebræorū: Omnis qui cōsessus fuerit duo secula
vel deos vocabitur tibi semen. vocantur aūt hic duo secula tem
pus legis & tempus Christi. Illi ergo etiā qui per fidē confitentur
Christum, sunt semen & filij Christi. Duodecimo arguunt per id
quod habetur Ezech. vlt. vbi describit quoddam tẽplum mirabi
le & magnū in terra Israel ædificandū. & hoc dicunt in aduentu
Christu cōplendum. hoc autē nō est factum, igitur &c. Ad hoc est
dicēdum, ꝙ scriptura ibi loquitur sub metaphora de domo cęle
sti, de qua. s̄. dictū est. Et hoc patet per id qđ in fine Ezech. cōdu
dit: Et nomē ciuitatis ex illo die; dñs ibidē. Hoc etiā patet ꝑ multa H
alia quæ ponuntur in litera, quia ibi describitur fluui⁹ habens li
gna pomifera ex vtraq; parte facientia fructus quolibet mēse, &
habentia folia nunq̄ defluentia. quę nullo modo videntur verifi
cari ad literam. Hoc etiam videtur per dictum Rab. Sa. doctoris
Hebræorū dicentis, ꝙ de Ierusalem superna locutæ sunt scriptu
ræ in fine Ezech. Hæc igitur sunt quæ arguunt Iudæi & quædam
alia quę dimitto. Tum propter prolixitatem vitandam. Tum qa
etiā solutiōes eorum patēt ex prędictis. Et sic patet tertium prin
cipale quod erat determinandum in ista quæstione, videlicet ꝙ
tempus aduentus Christi sit prꝫteritum. ¶ Vltimo soluēdum est
argumentū quod ficbat in oppositum in principio quęstiōis. vbi
dicebatur: ꝙ si prędicta de fide catholica possunt probari per scri
pturam à Iudæis receptam, non est verisimile, quin illi qui sunt
inter eos studiosi hoc percepissent, & per consequens suum er
rorem reliquissent. Ad hoc est dicendum, ꝙ multi inter eos li
terati perceperunt & à tempore Christi. sicut patet de Natha
nacle, Nicodemo, Gamaliele, qui fuerunt doctores & periti in le
ge. Similiter de Paulo apostolo & Apollo, & multis alijs vnde
Ioh. xij. f. dicitur. Et de principibus multi crediderunt in eum,
sed propter Pharisæos nō cōfitebant, ne de synagoga expellere
tur. dicebantur tunc principes sacerdotes & legis doctores. Mul
ti etiam postea legis periti hoc perceperunt, sicut dictum est de Auersio Iu
Iosepho, & idem posset dici de multis alijs. Multi autem auer- dæorū à fi
tuntur à fide Christi triplici de causa. vna est propter timorem de Christi
penuriæ temporalis, quia semper fuerūt cupidi, & in lege eorum contingit
semper promittitur abundantia temporalium, ideo supra modū ꝑter tra
abhorrent cōtrariū. Alia causa est, quia à cunabulis in odijs Chri
sti nutriuntur, & legi Christianæ & Christicolis maledicunt in sy
nagogis omni die. Illa autē ad quæ homines sunt assueti à pueri
tia sunt quasi in naturam conuersa, & per consequens auertunt
iudicium intellectus à veritate contraria. Tertia causa est pro
pter difficultatem & altitudinem eorum, quæ in fide catholica
proponuntur credēda, sicut est trinitas personarum in diuina na
tura, & duæ naturæ in vna persona Christi, & sacramentū eucha
ristiæ, quæ nullo modo pñt capere. & ideo reputāt nos tres deos
colere & credere. In ipso etiam sacramento eucharistiæ reputant
nos pessimos idololatras, sicut per experiētiam cognouerūt illi
qui frequenter de istis cū eis cōtulerunt, & ideo à fide catholica ꝑ ta
libus auertūtur, & plures iā baptizati ad vomitum reuertuntur.

A *Tractatulus uenerabilis patris Nicolai de Lyra, ordinis minorū.cōtra quendam Iudæum ex uerbis euangelij, Chriſtum & eius doctrinam impugnantem.*

POtens ſit exhortari in doctrina ſana, & eos q̄ cōtradicit arguere: Ad Titū.j.b. Licet autē ꝓ poſitū ꝙ̄ bū epalis cōditōis ſit expreſſiuū, cōuenienter tñ pōt accipi vt ſit expreſſiuū perfectiōis catholici doctoris, ad quē ſpectat exhortari fideles i ſana doctrina, & ifideles arguere cōtradicētes catholicæ ꝙ̄itati. Aduertēdū tñ, q̄ licet dicere ſe talē eē doctorē, arrogātiſſimū videat: tamen profiteri doctrinā hāc ſe deſiderare & aſſequi, viri ſtudioſi, ꝓpriū eſſe videtur. Propter quod ſapiens Pythagoras, vt euitaret arrogantiæ notam, noluit ſe dicere ſapientem, ſed philoſophum, id eſt ſapientiæ amatorem, quod cuilibet ſtudioſo eſt honeſtum. Vera autem ſapientia quæ in vita præſenti habetur, in ſcriptura veteris ac noui Teſtamenti cōtinet. Propter qđ dicitur Deut.iiij.a. Hæc eſt ei vra ſapientia & intellect⁹ coram populis. Poſtquām autem ego auxiliante domino ex amore ſapientiæ ſcripſeram ſuper vtrūq; Teſtamentum, ſcē̄m gratiam à domino mihi datam, quidam tractatus à Iudæo quodā cōfectus venit ad manum meā, in quo ex ꝙ̄bis euāgelicis autorem euāgelij dominū noſtrum Ieſum Chriſtum nititur impugnare. Licet autem eius impugnatio apud intelligentes nullius aut modici ſit momenti, q̄a tamen per eam poſſet turbari ſimplices, ideo talem temerarium veritati contradicentem arguere, ꝓpono, prout dom⁹ mihi dabit. Sic autem intendo procedere, q̄a ponam ſingulas euāgelicas autoritates quas accipit, & iuxta quālibet autoritatem obiectionem ſeu obiectiones quas Iudæus contra Chriſtum elicit, & conſequenter eas deſtruere, non ſolum ꝑ ſcripturā noui Teſtamēti aut catholicoꝝ doctorū, ſed ēt ꝑ ſcripturas veteris Teſtamēti, & doctorum Hebraicorum conabor.

Opportuna continuatio huius tractat⁹ ad præce.

Arguit Iudæus natiuitatē Chriſti ex ei⁹ genealogia eſ ſuſpectā.

¶ Dicitur igit primo ſic: Liber generationis Ieſu Chriſti filij Dauid filij Abraham: Abraham genuit Iſaac, Iſaac autem genuit Iacob: Iacob autē genuit Iudam & fratres ei⁹: Iudas autem genuit Phares & Zarā de Thamar. Sequitur infra: Salmon autē genuit Booz de Raab: Booz autem genuit Obeth ex Ruth. Et infra: Dauid autem rex genuit Salomonem ex ea q̄ fuit Vriæ, id eſt ex Bethſabee q̄ fuit uxor Vriæ. Ex hoc āt arguit ſic: In hac genealogia Ieſu Chriſti Nazareni quæ eſt principiū noui Teſtamēti, nulla ſancta mulier nominatur, ſcilicet Sara, Rebecca & cæteræ, ſed tātum quatuor prædictæ quæ ſunt in ſcriptura reprobatæ. Prima nāq; ſcilicet Thamar ſub ſimulatione meretricis ſuppoſuit ſe Iudæ ſocero ſuo, & ſic cōcepit ex ipſo Phares & Zarā, Geñ.xxxviij. Secunda verò .ſ. Raab, meretrix cognominat: Ioſue.ij.a. Fuit etiam genere Chananæa, & ſic videt fuiſſe mulier luxuriosa, vilis & idololatra. Tertia .ſ. Ruth fuit de ppō Moab q colebat idola. Quarta ꝙ̄ fuit Bethſabee, quæ fuit adultera, vt patet.ij.Reg.xj.a. Ex hoc ergo inuit manifeſtē, ꝙ tota genealogia Ieſu Nazareni & ei⁹ natiuitas erat ordiata ad immūdiciā carnis & idololatriā. Ex q̄ ſequitur, ꝙ non fuit verē Chriſt⁹, & ꝙ Chriſtiani ſūt legis trāſgreſſores & imūdi, comedūt em carnes ſuillas, &c. quę in lege ſūt ꝓhibita. Sūt etiā idololatræ peſſimi, adorantes Ieſum purū hoiem tāq; deū, & ꝙ peius eſt, hoſtiā de frumēto ab eis formatā & coactā adorāt ſicut deū, qđ eſt deriſibile, & poſtea comedunt qđ eſt horribile.

Obiectio Iudæi pria & multiplex.

Secunda

Reſponſio

¶ In ſolutione iſtorum intendo tria facere. Primū eſt oſtendere, qđ nō valet id ꝙ obijcitur. Secundum, ꝙ in proceſſu falſum præſupponitur. Tertium, quare nomina dictarū mulierum ī genealogia Chriſti exprimūtur: Nam argumentū hoc prīcipaliter quærere videtur. Circa primum oſtenditur primo, vt clau⁹ clauo retūdat, ꝙ ſimilis rō vel fortior pōt fieri contra Meſſiā à Iudæis expectatū. Ier.xxiij.a. dicitur de ipſo: Ecce dies veniūt dicit dominus, & ſuſcitabo Dauid germen iuſtum. quod omnes Hebrei exponunt de Chriſto. Vnde & translatio Chaldaica q̄ eſt Hebraicæ literæ in pluribus locis expoſitiua, habet ſic: Suſcitabo Dauid Meſſiam iuſtum. Oēs em Iudæi confitentur Meſſiam de Dauid deſcenſurum. Propter qđ Matth.xxij.d. quærente Saluatore à Phariſæis de Chriſto, cuius filius eſt, dixerunt Dauid. Dauid autem multipliciter dicitur & grauiter peccaſſe. Primo in morte ſacerdotū Nobe.j.Reg.xxij.d. qui per omiſſionē cautelæ debitæ, fuit occaſio mortis ipſorū, petēdo panes & gladium ab Achimelech preſente Doech Idumæo. propter quod filio Achimelech fugiēti ad Dauid, dixit: Ego ſum re⁹ ōnium animarum patris tui. Et numerus occiſorum ſacerdotum fuit. lxxxv. virorum. & cum hoc ciuitas eorū fuit ſuccēſa, & mſieres & paruuli trucidati. Itē peccauit pcō adulteriū & etiam raptus, vt videtur in vxore Vrię. de qua dicit.ij. Regum Reg.xj.a. Miſſis itaq; Dauid nūcijs, tulit eā per potentiam regalē.

Peccata Dauid Primum.

Secundum

C Itē peccauit pcō homicidiū proditorie cōmiſſi: nā Vriā fidelisſimum ſibi militē occidit gladio filiorū Ammō, vt ibidē dicitur. Et q̄a poſtea factum fuit diuulgatum, ſurrexit inde ſēdalū maximū. propter quod dicebat in populo vulgariter de ipſo Dauid, Quo modo poterit eſſe ſalus ei qui rapuit ouē & occidit paſtorē? Item peccauit grauiter, omittendo non ſolum punitionē debitam, ſed etiam increpationē filij ſui Ammon de oppreſſione violenta ſororis ſuæ Thamar.ij.Reg.xiij. Dicitur etiam ibi: Cū āt audiſſet Dauid verba hæc, contriſtatus eſt valde, & noluit contriſtare ſpiritum Amnon filij ſui, quia diligebat eum. Item peccauit grauiter in Miphiboſeth filij Ionathæ, cuius ſeruum accuſantem dominum ſuum de crimine læſæ maieſtatis & falſo, vt habet.ij.Reg.xvj. poſt cognitā innocentiam Miphiboſeth & nequitiā Sibę ſeruj ſui, illū ſeruum quem de iuſticia tenebatur decapitare, non ſolum nō puniuit, ſed etiam contra iuſticiam medietatem hereditatis Miphiboſeth ſibi dedit, ut habetur.ij.Reg.xix. In hoc etiam fregit iuramentum fœderis initi cum Ionatha patre Miphiboſeth, vt habetur.j. Reg.xx.g. Quæ iurauimus ambo in nomine domini, dicentes: Dominus ſit inter me & te, & ſemen meum & ſemen tuum, vſque in ſempiternum: & ſubintelligitur, firmiter ſeruabuntur. Et propter grauitatem huius peccati dicunt doctores Hebræorum, ꝙ regnū Dauid fuit poſtea diuiſum. Vnde ſup illud verbum Dauid.ij. Regū.xix.c. Tu & Siba diuidite poſſeſſiones: dicit gloſſa Hebraica, ꝙ tunc venit vox de cælo dicens: Roboam & Ieroboā diuident regnum. Item peccauit Dauid per ſuperbiam in numeratiōe populi ij.Re.xxiij.c. & in trānſgreſſiōe ꝑcepti diuini, qđ hī Exod.xxx. vbi dicitur: in numeratiōe populi, ꝓ quolibet capite deberet dari dimidium ſiclum argenti domino, qđ tunc non fuit factum, & ꝓpē grauitatē pctī mortui fuerūt de ppō Iſrael ſeptuaginta milia virorū, vt hī ibidē. Hæc autē ſcripta ſūt in veteri Teſtamēto de peccato Dauid: & forſitan plura alia cōmiſit q̄ nō ſunt ſcripta. Igitur ſi propter peccata prædictarū mulierum in Genealogia Ieſu Nazareni politarū arguunt Iudæi, ꝙ Ieſus Nazarenus non fuit Meſſias in lege & ꝓphetis promiſſus, eadem ratione, vel fortiori poteſt argui, ꝙ Meſſias quē expectant deſcenſurū de Dauid qui fuit tot & tantis criminibus irretitus, non ſit Meſſias eis promiſſus.

Sextum

Septimum

¶ Item oſtendit, ꝙ argumentū eorū nō valet. Frequenter em legūtur homines ſancti ex parentibus nequiſſimis procreati, & econuerſo ex ſanctis nequiſſimi. Sicut Achaz nequiſſimus genuit Ezechiam ſanctiſſimum.iiij.Regum.xvj.d. Et Ezechias ſanctus genuit Manaſſen peſſimum, qui poſuit idola in templo dñi, & effudit ſāguinē multū nimis, donec impleretur Ieruſalem vſq; ad os.iiij.Regum.xxj.c. Similiter Ammon peſſim⁹ genuit Ioſiam ſanctiſſimū: qui genuit tres filios peſſimos, qui propter peccata ſua tradita ſuerunt in manus infidelium. vnus in manu regis Aegypti, & alij duo in manu regis Babylonis, vt habetur.iiij.Regum.xxiij. & .xxv. Ex hoc patet, quòd non habetur argumentum cōtra veritatē Chriſti, eo ꝙ in eius genealogia ponuntur peccatores & peccatrices cum iuſtis.

Ad obiecti onē primā

D

Ad ſecūdā

Quòd autem arguit vltrà Chriſtianos eſſe legis trangreſſores & imundos, eo ꝙ comedunt carnes porcinas & alia à lege prohibita, non valet. Nam illa præcepta erant ceremonialia, & per cō ſequēs figuratiua ſtatus futuri ſub Chriſto: ꝓpē qđ publicato euāgelio, ceſſant nō ſolū vt mortua, ſed etiā vt mortifera. ſi ſeruarent vt obligatoria ex lege. Nam hoc eſſet dicere ſalrem facto, ꝙ aduentus Chriſti nondū eſſet cōpletus. Si autem aliquis abſtineret à carnibus porcinis vel huiuſmodi ex alia cauſa, vtpotē quia ſunt ſibi abominabiles, vel non ſanæ, nullum eſſet peccatum. Quòd autē tales ſibi tempore Chriſti ſint liciti, patet ex Actibus apoſtolorum & epiſtolis in multis locis, quæ propter breuitatem omitto, & q̄a notū eſt fidelibus Chriſtianis.

De cibis Chriſtiano rum licitis

¶ Itē Rabb. Mo. ſuper Geneſim inducit autoritatem Pſal.cxlv.b. Qui cuſtodit veritatem, in ſeculum facit iudicium iniuriam patientibus, dat eſcam eſurientibus: dominus ſoluit compeditos. & hic eſt finis verſus in Hebræo. Exponit igitur iſte doctor finem huius verſus, de eſca tempore Meſſiæ: dicens ꝙ hæc eſt litera: Dat eſcā famelicis dñs, abſoluens prohibita ſiue † mandata. Et exponendo ſic dicit: Omnis beſtia quæ īmunda reputatur in hoc ſeculo, deus hic ſanctus & benedict⁹ faciet eā mūdam in futuro ſeculo, ſicut primitus fuit munda filij Noe, quibus dicitur Geñ.ix.a. Sicut olera virentia dedi vobis omnia. Sicut em olus fuit mundum omnibus, ſic etiam & beſtia filijs Noe. Et ita in futuro, abſoluet deus quidquid prohibuit cibis.

† ligata

¶ Sciendum tamen quòd iſte doctor & alij Hebrei orum doctores loquentes de præſenti ſeculo & futuro, per præſens ſeculum intelligunt tempus currens vſque ad Meſſiam, & ibi incipit ſeculum futurum. Cum ergo Ieſus Nazarenus ſit Meſſias verus, vt declarabitur infra à tēpore paſſionis ſuæ in quo terminatus fuit curſus legis Moſaicę, liciti ſunt cibi in lege Moſaica prohibiti: Et ideo Paulus apſ

c† in lege

in lege & prophetis edoctus dicit.ſ.Timot.iiij.b. Omnis creatura
E dei bona eſt,& nihil reiiciendum,quod cum gratiarum actione per
cipitur.ſanctificatur enim per verbum dei.i.per eius filium modo
Ad particu lam ſecun dam arg.2. dicto. ¶ Quòd autẽ arguit vltra,Chriſtianos eſſe idololatras,eo quòd adorant Ieſum Nazarenum hominem purum. Ad huius deſtructionem plenariam,oſtenditur primo, q̃ Ieſus Nazarenus ſit Meſſias verus. Secundo q̃ verus Meſſias ſit homo & deus,& ex his cõcludetur,q̃ ſit latria adorandus. ¶ Primum probatur per opa quæ fecit,virtutem totius naturæ creatæ tranſcendentia,& ſic fuerunt opera diuina. Fiebant autem ad teſtimoniũ veritatis doctrię Ieſu Nazareni,quia dicebat ſe eſſe Meſſiam in lege & prophetis,p miſſũ ad ſalutem hominum. Igitur cum deus non poſſit eſſe teſtis falſitatis,ſequitur,q̃ Ieſus Nazarenus ſit Meſſias verus. Propter
Ioh.3.a. quod Nicodemus legis doctor videns opera Chriſti,dixit ei: Scimus quia à deo veniſti magiſter: Nemo enim poteſt facere hæc ſigna quæ tu facis, niſi deus fuerit cum eo. Nec poteſt dici, q̃ fuerẽt facta virtute diaboli. Nam illuminatio cæci nati,ſuſcitatio mortui quatriduani,ſunt contraria naturæ: & multa alia quæ fecit Ieſus Nazarenus,ita tranſcendunt virtutem totius naturæ creatę,q̃
Ioſephi teſtimonium de Chriſto. non poſſunt attribui niſi virtuti diuinę. Sed quoniam Iudæi non recipiunt euangelia,ideo induco ad probandum propoſitum,hę brærorum dicta. Ioſephus enim hiſtoriographus Hebræorũ.xviij. lib.antiquitatis Iudaicę ca.ix.dicit de Ieſu Nazareno: Fuit hiſdem temporibus Ieſus ſapiens vir,ſi tamen virum eum nominare fas ẽ, erat enim mirabilium operum effector,& doctor eorum hominũ qui libenter audiunt ea quæ vera ſunt,& multos quidem Iudæorum,multoſq̃ ex Gentibus ſibi adiunxit. Chriſtus hic erat. Hunc accuſatione primorum noſtræ gentis virorum,cum Pilatus ĩ crucem agendum decreuiſſet,non deſeruerunt eum hi qui ab initio eũ dilexerunt. Apparuit enim iterum eis viuus tertia die,ſecundũ qd̃ diuinitus inſpirati prophetæ, vel hic vel alia innumera de eo futura miracula prædixerant. Item quando ſacra ſcriptura denunciat aliquod futurum,determinat tempus,locum & modum,ſi omnia iſta concurrant ĩ vnum,manifeſtẽ patet,q̃ illud quod fuerat prædictum in illo eſt adimpletum: Sacra autẽ ſcriptura prædixit Chriſti aduentum,vt patet in multis locis. Determinauit tempus veniẽdi,videlicet quando geret translato regni Iudæorum ad alienigenam,Geñ.xlix.b. Non auferetur ſceptrum de Iuda & dux de femo
F re eius,donec veniat qui mittendus eſt,&c.vbi translatio Chaldaica habet: donec veniat Meſſias. Similiter determinauit locum naſcendi,Micheæ.v.a. Et tu Bethleem Ephrata paruulus es in milib⁹ Iuda: ex te enim mihi egredietur,qui ſit dominator in Iſrael.i. Meſſias ſiue Chriſtus. Propter quod principes ſacerdotum & Scribæ interrogati ab Herode de loco natiuitatis Chriſti,reſpõderunt,q̃ Bethleem Iudæ erat locus,allegantes ad hoc iſtam autoritatem,vt patet Mat.ij.a. Item determinauit modum viuendi,ſcilicet ĩ paupertate,Zacha.ix. Exulta ſatis filia Sion,iubila filia Ieruſalem: ecce rex tuus veniet tibi ſanctus & ſaluator,& ipſe pauper. quæ autoritas ſecundum Hebræos intelligitur de Chriſto ad literam. Similiter determinauit modum moriendi,ſcilicet in maxima patientia ex parte Chriſti,& in maxima crudelitate ex parte occidentium ipſum,Iſa.liij.c. Tanquam ouis ad occiſionem ducetur,& quaſi agnus coram tondente ſe obmutueſcet. Omnia iſta concurrerũt in Ieſu Nazareno,quia natus fuit tempore Herodis,qui prim⁹ de alienigenis regnauit in Iudæa. Natus etiam fuit in Bethleem,& in paupertate vixit à natiuitate vſque ad mortem. Suſtinuit etiam patientiſſime mortem acerbiſſimam,& ideo ex iſtis in eo concurrentibus,patet ipſum eſſe verum Meſſiam,& ſic patet primum. ¶ Se
Meſſias eſt ver⁹ homo & deus cundo probatur,quòd Meſſias ſit verus homo & de⁹: Hoc autem non ſolum clamat ſcriptura noui Teſtamenti, verũetiam veteris. Scribitur enim Iſaię.ix.a.de Chriſto: Paruulus natus eſt nobis,& filius datus eſt nobis. Ex quo patet vera humanitas. Per hoc quod ſubditur: Et vocabitur nomen eius admirabilis, conſiliarius,deus fortis,pater futuri ſeculi,princeps pacis,patet eius vera diuinitas. Item Ieremi.xxiij.a. Ecce dies veniunt,dicit dominus, & ſuſcitabo Dauid germen iuſtum. translatio Chaldaica habet, Meſſiam iuſtum. Per hoc quod dicitur: Germen Dauid,apparet eius humanitas. Per hoc autẽ qd̃ ſubditur ibidem: Et hoc eſt nomen quod vocabunt eum,dominus iuſtus noſter,apparet eius diuinitas. Nã vbi habemus,dominus,in Hebræo habetur nomen domini tetragrãmaton,quod eſt appropriatum altiſſimo creatori, vt dicit Rabbi Moyſes, in libro directionis perplexorum. Item Micheæ.v.a. Et tu Bethleem Ephrata paruulus es in milibus Iuda: ex te enim mihi egredietur q̃ ſit dominator in Iſrael: translatio Chaldaica habet Ecce corã me egredietur Meſſias. & in hoc apparet natiuitas Chriſti ĩ humana natura,quæ fuit ĩ Bethleẽ. Per hoc autem qd̃ ſequit: Et egreſſus eius ab initio,à diebus æternitatis, oſtenditur eius natiuitas in diuina natura, qua ſemper naſcitur & natus eſt. Patet ergo

ter ergo,q̃ Meſſias in lege & prophetis,p miſſus,eſt deus ab æter- G
no,& homo ex tempore. Et ſupra probatũ eſt,q̃ Ieſus Nazarenus eſt Meſſias verus,ex quibus concluditur,q̃ eſt latria adorandus. Et hoc fuit prædictum Pſal.xliiij.qui ad literam intelligitur de rege Meſſia ſecundum antiquos doctores Hebræorum. Vnde ſuper illud quod ibidem dicit: Specioſus forma præ filijs hominũ,transla tio Chaldaica ſic habet: Pulchritudo tua rex Meſſia maior q̃ filio rum hominum. Et de iſto rege ſubditur: Audi filia & vide &c. ſequ tur: Et concupiſcet rex decorem tuũ,quoniam ipſe eſt domin⁹ de⁹ tuus,& adorabũt eũ. ¶ Qd̃ autẽ arguit vltra de adoratione eucha Ad particu riſtiæ,q̃ ibi ſit idololatria: Dicendũ,q̃ non eſt verum. Non enim lam tertiã adoratur panis,quia non eſt ibi,ſed eius ſubſtantia conuerſa eſt in arg.2. ſubſtantiam corporis Chriſti virtute diuina ad prolationem verborum conſecrationis,quę ſunt ipſius Chriſti veri dei effectiue ſeu principaliter,ipſius autem ſacerdotis prolatiue ſeu miniſterialiter Verbum autem diuinum tantæ virtutis eſt,q̃ per ipſum factum eſt cælum & terra de nihilo,vt patet Gen.j.& Pſal.cxlviij. Dixit & facta ſunt. & multo fortius poteſt conuertere vnam ſubſtantiam in aliam. Patet etiam per exemplum Exod.iij.a.vbi dicitur q̃ diuina virtute virga Moyſi conuerſa eſt in ſerpentem. Et Exod.vij. c.aquæ Aegypti verſæ fuerunt in ſanguinem. Quòd autem poſſit conuertere vnã ſubſtãtiã in aliam manẽtib⁹ accidẽtib⁹,patẽ,qa nõ attingit ſubſtãtiã mediantibus accidentibus,ſicut facit agens naturale,ſed etiam attingit immediate. & ideo poteſt illam ſubſtantiam in aliam conuertere manentibus accidentibus eadem virtute. Ad hoc autem habetur aliquo modo exemplum Gen.xix.f.vbi dicitur,q̃ vxor Loth reſpiciens retro, ucrſa fuit in ſtatuam ſalis. Per hoc enim q̃ dicitur: Statua,videtur q̃ remanſerit figura, ſub ſtantia corporis in ſal conuerſa. Sic igitur diuina virtute conuertitur ſubſtantia panis in corpus Chriſti,accidentibus panis remanentibus. Anima enim Chriſti realiter coniuncta eſt ſuo corpori, & ſimiliter deitas in perſona filij,& ſic ſub ſpeciebus panis eſt corpus Chriſti,ex vi conſecrationis ſeu tranſubſtantionis: anima autem eius & diuinitas,ex concomitantia reali & inſeparabili,& per conſequens ibi eſt totus Chriſtus verus hõ,& verus deus & latria adorandus,& ſic non eſt ibi idololatria. Non enim adorantur ſpecies panis viſibiles tanquam deus, ſed ipſe Chriſtus inuiſibiliter exiſtens ſub iſtis ſpeciebus. Similiter habetur quodammodo Exo. H
iij.a.vbi dicitur quòd dominus apparuit Moyſi in flamma ignis de medio rubi: Et non eſt dubium,quin Moyſes adoraret eũ,quãdo dominus dixit ſibi: Solue calciamenta de pedibus tuis,&c. Nec adorauit illum ignem ſeu flammam tanquam deum,ſciebat enim Moyſes hoc impoſſibile eſſe: ſed adorauit deum inuiſibilem ſub ſimilitudine viſibili apparentem. Et idem dicendum eſt de apparitionibus diuinis ſanctis patribus factis.iij.Regum.xix.c, apparuit Ad partẽ Eliæ ſub ſibilo auræ tenuis. ¶ Quòd autem arguitur vltra: quòd culã quæ Chriſtiani comedunt corpus Chriſti,quod eſt horribile: Dicendũ tam arg.2. quòd verum,eſſet ſi acciperetur in propria ſpecie, ſed ipſum accipere ſub ſpeciebus panis non eſt horribile,ſed magis ſuaue & venerabile. Non enim ipſe Chriſtus vel eius corpus in iſta comeſtione frangitur vel atteritur dentibus vel laceratur, ſicut imaginantur Iudæi, ſed ſolæ ſpecies panis franguntur vel atteruntur, quibus conſumptis,deſinit ibi eſſe corpus Chriſti,ſed remanet huius ſacramenti effectus,qui eſt animæ refectio per augmentum gratiæ. Et Deaccõmo
ſic patet,quòd comeſtio iſta ſuauis eſt & veneranda. Et propter danſſimis hoc dicit Saluator Iohan.vj.e. Ego ſum panis viuus, qui de cælo prophetia deſcendi: ſi quis manducauerit ex hoc pane,viuet in æternum. Hoc ſup eucha etiam fuit prædictum Pſal.lxxj. qui ſecundum antiquos doctores riſtiæ ſacra Hebræorum exponitur de Chriſto. In principio enim huius pſalmento.
mi cum dicitur: Deus iudicium tuum regi da: Gloſſa Hebraica: lite eſt rex Meſſias de quo dicitur Iſa.xj. Egredietur virga de radice Ieſſe,&c. Et in proceſſu hui⁹ pſalmi dicitur de Chriſto: Erit firmamẽtum in terra in ſummis montium. vbi litera Hebraica habet: Erit placentia tritici in terra in capite montium. Et translatio Hieronymi iuxta Hebraicum: Erit memorabile nomen triticum in terra in capite montium. Et translatio Chaldaica habet: Erit oblatio frumenti in terra. Ex iſtis tribus videtur quòd literæ noſtra fuerit corrupta per ſcriptores ponentes firmamentum pro frumentum ex ſimilitudine dictionum. Patet igitur ex dictis quòd de rege Meſſia prædictum fuerit in hoc pſalmo, quòd futurum erat frumentum in terra in ſummis montium, vel oblatio frumenti in terra in capite montium. quod impletum eſt in ſacramento euchariſtiæ, in quo Chriſtus ſub ſpeciebus panis tritici continetur,& ſuper capita ſacerdotum eleuatur, vt à populo adoretur, qui ſacerdotes propter altitudinem ſtatus montes nominantur. Propter quod Saluator. Iohan. duodecimo. grano frumẽti ſe cõparat dicẽs: Niſi granum frumenti cadens in terrã mortuũ fuerit,&c. De bonitate autem cibi euchariſtiæ dicit Rabbi Moyſes Hadaraſſen

ſes Hadar eſſen: exponēs ſup Genē illud Oſee.xj.b. Et inclinaui ad
A eum vt veſceret, vbi Hebraica litera talis eſt: Et inclinabo ad eum eſcam, quam exponens iſte doctor loquens in perſona dei, ſicut Oſee propheta dicit in fide: Inclinabo ad eum id eſt ad populum Iſrael eſcam bonam & ſuauem, cui non eſt alia ſimilis. De qua dicitur Pſal.lxxj.c. Erit †placenta frumenti in terra &c. Patet igitur ex prædictis, quòd adorare eucharistiam nō eſt deriſibile, ſed ſanctum & venerabile. Nec eam ſumere horribile, ſed deuotum & delectabile bene diſpoſitis ad hanc eſcam. Propter quod Apoſtolus dicit.j.Corin.xj.f. Probet aūt ſeipſum homo, & ſic de pane illo edat &c. Et hoc fuit figuratū in māna populo Iſrael data Exod. xvj. de qua dicit Sap.xvj.c. Panem paratum de cælo pręſtitiſti eis ſine labore, omne delectamentū in ſe habentem, & omnis ſaporis ſuauitatem. Igitur ex dictis patet primum ſupra poſitū, ſcilicet q̄
†frumētū

Reſponſio ſecunda ad primum obiectum Thamar

obiectiones Iudæi ſumptæ de genealogia Chriſti, nō valent. Cō ſequenter ꝓcedendū eſt ad ſecundū, oſtendendo quòd in ſuo ꝓceſſu accipit falſum. Et primo quātū ad hoc: q̄ dicit quatuor mulieres in genealogia Chriſti nominatas fuiſſe viles, idololatras, & reprobatas. Non tamen intendo eas excuſare totaliter à peccato, ſed à tanto. ¶ Prima fuit Thamar. Circa cuius excuſationem aliqualem, conſiderandū, quòd ipſi Abrahæ facta fuit expreſſa promiſſio de Chriſto, Genē.xxij.d. In ſemine tuo benedicentur omnes gentes terræ. Et q̄d iſtud ſemē deſcenderet per Iſaac, Iſmaele quātum ad hoc reprobato, dicente ſibi domino: In Iſaac vocabitur tibi ſemē. Itē q̄ ab Iſaac deſcēderet Chriſt⁹ per Iacob, Eſau quātū ad hoc reprobato, patet dicente ſibi domino Malach.j.a. Iacob dilexi, Eſau autem odio habui. Tota vero generatio Iacob fuit electa, propter q̄d duodecim ei⁹ filij dicuntur patriarchæ populi. Veruntamen de Iuda deſcenſurus erat Chriſtus ſcd'm carnem: ꝓpter q̄d mulieres deſiderabant habere prolem de Iuda & filijs eius, quia neſciebatur quomodo de illa tribu deſcenderet Chriſtus, quouſq; determinatum fuit negocium ad progeniē Dauid p promiſſionē ſibi de Chriſto factā. Iſta vero Thamar fuit vxor primogeniti Iudę, & etiā ſecūdi filij: & ambo mortui ſunt ſine prole.
B Et ideo dixit ſibi Iudas: Eſto vidua in domo patris tui, donec creſcat Sela filius meus: & cum adultus fuiſſet, non dedit eū ipi Thamar, timens ne moreretur ſicut duo p̄cedentes. Vidēs igitur Thamar, q̄ iniuriabaī ſibi, ex deſiderio prolis habendæ de Iuda vel ei⁹ filio, ratione p̄dicta, ſimulans ſe meretricē, concepit de Iuda Phares & Zaram. Et ſic ex deſiderio boni mota fuit ad illicitum ꝓpetrādum. Sicut obſtetrices Aegyptiorū ex pietate ad filios Hebræorum motæ fuerunt ad dicendum mendacium Pharaoni. Exodi.
Iudith.10.a.

ij.d. Et Iudith ſimiliter ex deſiderio liberandi populum Iſrael, mota fuit ad ornandū ſe curioſe, vt ſic concupiſcentiam carnalē Holofernis erga ſe excitaret: q̄d' eſt ſimpliciter malum. Et in iſtis vel conſimilibus dicta, vel facta mala excuſanī à tanto nō à toto.

Raab

¶ Quod autem dicit q̄ Raab fuit meretrix publica & vilis perſona, falſum eſt. Nam vbi dicitur de ipſa Ioſue ſecundo: Ingreſſi ſūt domum mulieris meretricis nomine Raab, Hebræi dicunt: Ingreſſi ſunt domum mulieris hoſpitatricis &c. Propter q̄d' exploratores Hebræorum illuc declinauerunt de nocte ad manendum. Nō enim eſt aliquo modo veriſimile, q̄ Salomon princeps tribus Iudæ accepiſſet eā in vxorem, ſi fuiſſet tam vilis perſona, ſicut pleni⁹ dixi Ioſue.ij. Q̄d' autē arguit ipſā fuiſſe idololatram, eo q̄ erat Gētilis & Chananęa, nō eſt efficax argumentū, quia multi Gentiles fuerunt vnius veri dei cultores, ſicut patet de Iob & amicis ſuis. Et dato q̄ coluerit idola in iuuentute ſua: ſicut fuerat edocta à parentibus ſuis: ac per hoc in parte excuſanda: tamen in fide vnius veri dei ſaluauit exploratores Hebręorum, vt patet ibidem, & per Apoſtolum ad Hebxj.L & cum tota cognatione ſua fuit ad Iudaiſmum conuerſa.

Ruth

¶ Q̄d' autem de Ruth Moabitide dicit eam fuiſſe idololatrā, poteſt ad hoc dici q̄d' dictum eſt de Raab.

Berſabes

Q̄d' autem poſtea coluerit vnum verum deum, patet Ruth.j.c. vbi dicit Noemi: De⁹ tuus deus meus &c. ¶ Q̄d' autem vltimo dicit de Berſabee, q̄ fuerit adultera: Dicendum q̄ ex ſcriptura nō habetur exp̄ſſe, q̄ hoc cōmiſerit voluntarie, ſed magis per potentiam regis violentata, vt dictum eſt ſupra. Et dato q̄ in adulteriū conſenſiſſet, tamen Iudæi non poſſunt dicere, quin poſtea deuota fuerit & honeſta. Nā Pro.xxxj.a. ſuper illud, Quid dilecte mi? qd dilecte vteri mei? &c. dicunt doctores Hebræi, q̄ ad literam hæc ſunt verba Bethſabeę matris Salomonis ipſum arguentis, eo q̄ prima nocte quando iacuit cum filia Pharaonis, ita carnaliter & inſolenter ſe habuit cum ea: q̄ in mane tantum dormiuit, quòd tranſibat hora offerendi iuge ſacrificium matutinum, & claues templi erant ſub ceruicali Salomonis. Et ideo mater eius intrauit cubiculum eius, & excitauit eum dicens: Quid dilecte mi, qd dilecte vteri mei, quid dilecte vororum meorum? quaſi dicat: Cō fidera quid feciſti: Sperabam, q̄ tu zelares pro cultu diuino, &
C bene regeres regnum tuum, & iam deſeciſti. Et conſequenter monuit eum de carnalitate vitanda, & de iuſticia conſeruāda dicens: Noli mulieribus &c. ſicut plenius dixi exponendo paſſum iſtum Prouerb.xxxj. Nec obſtat, q̄ ille cui dirigitur iſtud verbum Lamuel vocatur. Nam Salomon hoc nomine vocat⁹ fuit, eo q̄ Nathan propheta vocauit eum amabilē domino.ij. Re.xij.f. Lamuel autem in Hebræo ſignificat, cum quo deus in Latino. Eſt autē deus cū eo quē diligit. Paret igitur ex dictis, q̄ Iudæus in arguendo accipit falſum, reprobando quatuor mulieres prædictas vltra debitum. ¶ Item in hoc q̄d' dicit: Nulla ſanctarum mulierū ponitur in genealogia Ieſu Nazareni. Nā in eius fine dicitur: Iacob autem genuit Ioſeph uirum Mariæ, de qua natus eſt Ieſus qui uocatur Chriſtus. Ipſam autem eſſe ſanctiſſimam ſcriptura noui Teſtamenti, & doctorum catholicorum manifeſte ꝓclamat. Sed quoniam hoc eſt ſatis notum ideo dimitto: & ſanctitatē eius p̄ ſcripturas Iudęorum & Saracenorū declarare ꝓpono.

Sāctitas beatiſſimę virginis Mariæ cōprobatur

Circa primum dicitur Iſa.vij.c. Ecce virgo concipiet & pariet filium & vocabitur nomen eius Emanuel: q̄d' interpretaī, nobiſcū deus: q̄ autoritas ad literam intelligitur de Chriſto & ei⁹ matre, ſicut declaraui ſup Iſa. diffuſe. Et hoc oſtendit hoc nomen Emanuel, q̄d' ꝓprie cōpetit ſoli Chriſto, in q̄ & nullo alio natura hūana & diuina iunctæ ſunt in vno ſuppoſito, qui eſt deus & homo. Cū ergo ſupra declaratū ſit, q̄ Ieſus Nazarenus ſit verus Chriſtus, ſequitur q̄ eius mater Maria concepit eum & peperit virgo, & per conſequens ſanctiſſima. Nec Iudæi poſſunt autoritatem prædictam negare, quia non ſolum accipitur de translatione Hieronymi, ſed etiam de translatione ſeptuaginta interpretum qui fuerūt Iudæi, & in lege & prophetis peritiſſimi, ſecundum q̄ dicit Ioſephus antiquitatis Iudaicæ libro.xij. Item idem oſtenditur per illud quod habetur Iſa.ix. Paruulus natus eſt nobis, & filius datus eſt nobis &c. quod ſecundū Hebræos & Latinos intelligiī ad literam de Chriſto. Et ſubditur ibidem: Multiplicabitur eius imperium, p q̄ i Hebręo dī. Iemarbe hamiſra, q̄d' ſonat i Latino, ad multiplicādū principatū ſiue iperiū. ¶ Circa q̄d' ſciēdū, q̄ in Hebræo

De litera mem clauſa cōtra naturā in medio dictiōis

mem litera duplicaī, vt patet p Hieronymū in Prologo Galeato & vna vocaī mem aperta. & iſta ponitur in principio dictiōis & in medio, & non in fine. Alia dicit mem clauſa, & ſcribitur in fine dictionis, non autem in principio, nec in medio. In hoc autem loco contra ſuam naturam mem clauſa ponit in medio dictiōis. cū dicitur Iemarbe, eſt em̄ prima litera huius ſyllabæ mar. Et per hoc
D Propheta inſinuare voluit ſtudioſis, q̄ puer de quo loquebatur, naſciturus erat de matre clauſa virginitate. Sicut enim figurę grāmaticales aliquid ſignificant intelligentibus, ita modus ſcribendi inſolitus prophetarum, ponitur ad ſignificandum aliquid intelligentibus, quod eſt vulgaribus & ſimplicibus occultandū. Vnde libro q̄ dicit Sabath, apud Hebræos autentico dicitur: Mem clauſa, verbum clauſum ſignificat. ¶ Idem autem perſuadetur p illud q̄d' habet Iſa.xj.a. Fgredietur virga de radice Ieſſe, & flos de radice eius aſcendet. Hæc autoritas ad literā intelligitur de Chriſto, vt ſupra oſtenſum eſt, qui p florem intelligitur, quia ſicut ſine arboris corruptione flos ab ea egreditur, ita Chriſtus naſciturus erat de matre abſq; virginitatis corruptione. ¶ Idem etiam perſuadetur p hoc q̄d' dicit Iſa.lxvj.c. Antequā parturiret peperit &c. Parturire eſt dolorem partus ſentire, non autem dicitur de aliqua muliere, q̄ ipſa pepererit abſq; dolore partus, excepta domini Ieſu Chriſti matre. ¶ Item Iere.xxxj.d. dicitur: Nouum faciet dominus ſuper terram, mulier circundabit virum. Per hoc q̄d' dicit Propheta, nouum faciet dominus, manifeſte oſtendit inſolitam rem futuram à domino, & alias inauditam. Et hoc fuit quando virgo beata diuinitus concepit Ieſum, virum ſcientię & virtutibus ab hora ſuæ conceptionis perfectum, & ſic eum ſuo circū dedit vtero virginali. ¶ Item hoc fuit ſignificatum Ezechielis xliij.a. Et dixit dominus ad me: porta hæc clauſa erit, & non aperietur, & vir non tranſibit per eam: quoniam dominus de⁹ Iſrael ingreſſus eſt per eam, eritq; clauſa. & hic eſt finis verſus in Hebręo. Per hanc portam intelligitur virgo Maria, per quam dei filius venit ad nos, & exiuit deus & homo, clauſura virginitatis integra permanente. ¶ Item Rabbi Barachias exponens illud Thren. vl.a. Pupilli facti ſumus abſque patre, dicit q̄ deus ſanctus & benedictus ait Iſraeli: Vos dixiſtis coram me. Pupilli facti ſumus abſq; patre: redemptor quem ego ſuſcitabo ex vobis ſine patre erit ſcilicet in terris, ſicut eſt ſine matre in cælis. Et ſic ſecundum eum apparet virginitas Mariæ matris. ¶ Item dominus Bonauentura quondam ordinis fratrum minorum, epiſcopus Albanenſis, ſuper.iij. ſententiarum. diſtinctione.iij. loquens de ſanctificatione Mariæ, dicit: Iudæi quidam aſſerunt de ea, q̄ quāuis eſſet pulcherrima, à nullo tamen homine fuit vnq; concupita. Vnde autem acceperit hoc dictum Iudæorum, neſcio, ſed non eſt veriſimile q̄ ta

S lis

lis ac tantus doctor posuerit illud in scriptis suis, nisi habuerit ab
E aliquo loco autentico. Ratio autem quare non fuit ab hominibus concupita, potest assignari, quia dispositio mētis magis relucet in facie quā in alijs partibus. Propter qđ ex plenitudine gratiæ existentis in eius mente, fiebat quædā refulgentia in ipsius facie, q̄ in hominibus ipsam intuētibus, cōcupiscentiam non excitabat, sed magis eam reprimebat. Et hoc modo de amabilitate sancti Sebastiani dicitur: Necesse erat, vt quem deus tanta persudebat gratia, ab omnibus amaretur. Consequenter declaratur sanctitas virginis Mariæ per scripturas Sarracenorum. Dicitur em̄

Sarracenorū testimonia de sanctitate Mariæ

in Alchorano Mahumeti. Dixerunt angeli: O Maria, deus vtiq; elegit te, & purificauit te, elegit te claram super mulieres seculorum. Item ibidem dixerunt angeli: O Maria, deus annunciat tibi verbum ex ipso, nomen eius Iesus filius Mariæ, & eis honorabilis in hoc seculo & in futuro. Item ibidē dixit ipsa: Deus meus quo modo erit filius mihi, & non tetigit me homo? Dixit: Sicut deus creat quod vult, cū decreuerit vtiq; aliq̄d, dicit: esto, & erit. Et in libro Albokan qui est autēticus apud eos: Dixit Emboria quòd audiuit nunciū dei dicentē: Nullus de filijs Adā nascitur, quē nō tāgat Sathā: & ideo plorat vociferās ex eius tactu, præter Mariā & filiū eius, per nunciū dei autē intelligit Mahumetū. Item dicit Ebumissam ꝓphetā. i. Mahumetū dixisse: Multi perfecti fuerunt ex hominibus, nulla autē ex mulieribus vnq̄ fuit pfecta, nisi Maria mater Iesu. Has autem scripturas Sarracenorum induxi, quia

1. Tim. 3. b

secundum Apostolum, oportet sanctos testimonia habere ab his qui foris sunt. Patet igitur secundū, quod. s. Iudæus arguendo accipit falsum. Nunc restat ostendere tertium, quare quatuor mu-

Responsio tertia ad argumētum secundum

lieres supradictæ, s. Thamar, Raab, Ruth & Bethsabee nominantur in genealogia Saluatoris, & nō aliæ, vt Sara, Rebecca, & sic de pluribus alijs quę commēdantur in sacra scriptura: quia hoc videtur quærere argumentum. Ad quod respondet Hieronymus super Matthæū dicens: Notādum in genealogia Saluatoris nullā sanctarum assumi mulierum, sed eas tantū quas scriptura reprehēdit, vt qui propter peccatores venerat, de peccatricibus nascens, omnium peccata deleret. ¶ Sed hæc responsio non videtur bōa. Primo qa in genealogia Saluatoris ponitur Maria sctārū sanctissima. Secundo quia ex eadē rōne ibidē arguit ad oppositum: scilicet q̄ ꝓpter peccatū Athalię filię Iezabelis quę erat idololatra, & ad idololatriā traxit Ioram maritum suū, & filiꝰ amborū Ochozias, & nepos Ioas, pnepos Amasias tolluntur de genealogia Saluatoris. Et ideo aliter est respondendū, scilicet q̄ ꝑdictæ quatuor mulieres nominantur in genealogia Saluatoris, ad excludēdum falsam opinionem q̄ posset oriri. Cum enim dicitur in genealogia: Abraham genuit Isaac, intelligit̄ de Sara vxore eius principali & prima. Eodem modo cū dicitur: Isaac genuit Iacob, intelligitur de Rebecca, & sic de alijs. Si igitur sic absolute diceretur: Iudas autē genuit Phares & Zaram, posset opinari aliquis quòd esset de uxore sua vera, qđ est falsum: quia Iudas non cognouit Thamar affectu maritali. Propter quod ad excludendū falsam opinionem, Euangelista nomen Thamar expressit. Similiter si diceretur: Salmon autem genuit Booz: præcise crederet quòd esset de sua prima vxore Iudæa natione, quod non erat verum, & ideo nomen Raab ibi est expressum. Et idem dicendum de alijs duabus. Ruth em̄ nō fuit prima vxor ipsius Booz, nec Bethsabee ipsius Dauid, sed fuerunt eis ex accidenti coniunctæ. Ruth vt susciteret semen defuncti, & Bethsabee ne moreretur propter crimen adulterij.

F

Obiectio prima Iudęi secūda contra baptismū

Secundo accipit Iudæus illud quod habetur Matthęi. iij. d. Tūc uenit Iesus à Galilęa in Iordanem ad Iohannem, ut baptizaretur ab eo. Sequitur: Baptizatus autem, confestim ascendit de aqua, & ecce aperti sunt ei cæli, & uidit spiritum dei sicut columbam ueniētem & descendentem super se. Ex his sic arguit: Christiani dicunt, quòd baptismus est ablutio peccatorum: cum igitur Iesus Nazarenꝰ fuit baptizatꝰ, habuit pctā abluēda, qđ ipsi negāt: aut ille baptismus fuit frustra, qđ est inconueniēs apud eos. Et qa dicūt hūc baptismū fuisse à deo, deꝰ aūt nihil facit frustra. Itē ꝓhoc qđ dicit: Vidit spiritū dei ueniētē sup se: Nullꝰ autē venit vbi prius erat, sed vbi non erat, ergo spiritussanctus in Iesu Nazareno ante baptismū non fuit, & tm̄ tunc erat incipiens

Secunda

tricesimum annum. ¶ Item post genealogiam Christi Euangelista sic dicit: Cum esset despōsata Maria mater eius Ioseph antequam conuenirent inuenta est in utero habens de spiritusancto. Ex quo sequi sęd'm eius dictum, quòd Iesus Nazarenus à principio suæ creatiōis habuit spiritūsanctum, & sic in dictis suis implicatur cōtradictio, scilicet q̄ Iesus Nazarenus ante

Responsio ad primā

baptismum habuit spiritūsanctū, & q̄ nō habuit. ¶ Responsio: Ad primū dicendū, q̄ ipsius Christi baptismus est ablutio peccatorum, non autē baptismus Iohannis, sicut ipse dixit Matthæi. G iij. c. Ego quidē baptizo vos in aqua in pœnitentiam, qui autem post me venturus est, fortior me est, cuius non sum dignus portare calciamēta: Ipse vos baptizabit in spiritusancto. Iesus autem Nazarenus fuit baptizatus baptismo Iohannis tantum, qui non erat ablutio peccatorū, & ideo non concludit argumentū, scilicet quòd Iesus habuerit peccatum abluendum. Dato etiam q̄ fuisset baptizatus baptismo suo, qui est ablutio peccatorū: nō tamen sequitur q̄ habuerit peccatū abluendū: qa sanctificati in vtero baptizandi sunt Christi baptismo, & tamē non habet peccatū abluendum. Iesus autem ab instanti suæ conceptionis non solum fuit sanctificatus, sed etiam sanctussanctorū. Qđ autē arguitur vltra: Ergo Iesus Nazarenus fuit baptizatus frustra. Dicendū q̄ non sequitur, qa per hoc approbauit baptismū & prędicationē Iohannis, & per tactū suæ sanctissimæ carnis dedit vim regeneratiuam ipsis aquis. Nec similiter sanctificati in vtero frustra baptizātur, quia per hoc regenerantur in Christo, & membra eius efficiunt. Scripturas autem noui Testamenti & catholicorum doctorum loquentes de baptismo & eius effectu, dimitto: tum quia sunt notæ, tum quia à Iudæis non recipiuntur: & aliquas accipio de veteri Testamento, & de dictis doctorum Hebraicorum. Vnde super illud Eccl. j. b. Quid est qđ fuit? illud qđ futurū est. Rabbi Barachias dicit: Sicut fuit redemptor primus, sic erit & vltimus. Redemptor primus scilicet Moyses fecit ascēdere puteum, sicut dicitur, Nu. xxj. d. Sic redemptor vltimus qui est rex Messias ascendere faciet aquas, sicut dicit Iohelis vlti. d. Et fons de domo domini egredietur & irrigabit torrentē spinarū. Hęc sunt verba doctoris. Per torrentem spinarum intelligitur multitudo peccantium, siue peccatorum. Aliqui Hebræi dicunt q̄ ista est litera: Et irrigabit planiciem Cethim. Est autē Cethim regio Grecię, de qua Alexander magnus exiuit ad pugnandum contra reges Persarum & Medorum, vt habetur. j. Machabę. j. a. Et sęd'm hoc ista prophetia fuit impleta, quādo apli prædicauerūt Græcis, & eos baptizauerunt. ¶ Item Isa. xliij. a. Noli timere serue meꝰ Iacob & rectissime quē elegi. Effundā enim aquā super sciētem, & fluenta super aridam. Effundam spiritum meū super semen tuum, & benedictionē meam super stirpem tuā, & germinabit inter herbas sicut salices iuxta prętermuētes aquas. Iste dicet, domini ego sum, & ille vocabit in nomine Iacob. & hic scribet manu sua dño, & in nomine dei Israel assimilabitur. Per hoc em̄ hoc qđ dicitur: Effundā em̄ aquā super sitientē, intelligitur baptizatio Iudęorū fidē Christi deuotē H
suscipientiū. Et p hoc quod subditur: Et fluenta super aridam, intelligitur baptizatio Gentilium. Nā Gentilitas nō fuerat irrigata doctrina legis & prophetarū. Et q̄ iste sit intellectus, habet̄ per glossam Ra. Sa. super illud qđ scribitur: Et germinabūt inter herbas &c. i. in medio Esau. Per Esau vero ipse & alij doctores Hebræi intelligunt Romanum imperium, quod suscepit fidē Christi & baptismū, vt patet. Sequitur: Iste dicet, dñi ego sum. Glossa: Isti erunt iusti perfecti, qđ de apostolis pōt iuste intelligi. Et iste vocabit in nomine Iacob. Glossa: Isti sunt paruuli filij impiorū, quod conuenienter intelligitur de filijs Iudæorum per apostolos conuersus ad Christum, patribus eorū in infidelitate remanētib⁹. Hic scribet manu sua dño. Glossa: Hi sunt viri pœnitētię, p quos conuenienter intelligunt Christiani religiosi. Et in nomine Israel assimilabitur. Glossa: Isti sunt conuersi de Gētibus. Illis enim applicatur nomen Israel, sęd'm quod dicit Apostolus ad Ro. ix. d. Non qui in manifesto Iudæus est &c. Patet igitur ex dictis, quòd glossa Ra. Sa. conueniēter aptat̄ ad ꝓpositum nostrum, quamuis hoc non intenderit. Deus enim aliquando mouet linguam hominis mali ad annunciandum aliquam veritatē prēter eius intentionem: Sicut Caiphas Iohā. xj. f. dixit de Christo: Expedit vobis vt vnus moriatur hō pro ppło. Intendebat enim solū alios inducere ad Christum occidendum: sed quod verbum suum significauit mortem Christi proficuā ad spiritualē salutem populi, hoc fuit prēter eius intentionem. Propter qđ Euāgelista subdidit: Hoc autē dixit nō à semetipso, sed supple, à deo sic eius linguam mouente. Simile autem habetur Nu. xxij. e. de asina Balaam, quę protulit verba rationabilia, vt patet ibidem, deo mouente linguam eius per se vel p angelū, illa tamē non intellexit verba quę proferebat, cum non haberet rationem nec intellectū. ¶ Item super illud Geñ. xlix. b. Ligās ad vineam pullū suū, & ad vitē, ò fili mi, asinā suā: dicit glossa: Hic est de quo scriptū est Zach. ix. c. Sedēs super asinam. Sequitur in glossa: Et quomō erit agens? sicut dictum est Ezechi. xxxvj. e. Et effundam super vos aquam mūdam, & mundabimini ab omnibus inquinamentis vestris. Autoritas autem Zachariæ hic inducta, sęd'm doctores Hebræos, intelligitur ad literam de Messia, sicut ostēsum est supra. Et p glossam Hebraicam hic inductam habetur, quòd sit mūdaturus populum suum per

effusionem

effuſionem aquæ mũdę, q̃ ꝓpriè dicit baptiſmus Chriſti. ¶ Item
A de baptiſmo & eius effectu dicitur Zach.xiij.a. In die illa erit fõs
patens domui Dauid, & habitantibus Ieruſalem in ablutionẽ pec
catorũ & mẽſtruatæ. Per hoc q̃d dicit: Erit de futuro, patet q̃ nõ
poteſt intelligi de aliqua ablutione veteris legis: Nam omnes illę
erant ſtatutę longe ante tempus Zachariæ. Quod autem intelliga
tur de baptiſmo Chriſti, patet per illud quod ſubditur: Et erit in
die illa dicit dominus exercituum, diſperdam nomina idolorum
de terra. Quod impletum fuit tempore Chriſti & diſcipulorum
eius, per quorum prædicationem idololatria ceſſauit per totum
mundum, exceptis quibuſdam barbaris in aquilonari parte habi
tantibꝰ. Sed q̃m hoc modicũ & reſpectiue, ideo quaſi pro nihilo
reputaẽ ſecundũ cõem modũ loquẽdi, & etiã ſecundũ doctrinam
Phi.ñ. phyſicorũ. Nec obſtat quod dicit: Domui Dauid & habi
tantibꝰ Ieruſalẽ. ga Iere.xxx.b. Chriſtus nominatur nomine Da
uid, vbi dicit: Seruient domino deo ſuo & Dauid regi ſuo. Non
enim poteſt intelligi de perſona Dauid qui mortuus erat q̃ qua
dringentos annos ante, vel circiter. Et q̃ intelligatur de Chriſto,
patet per tranſlationem Chaldaicam quæ ſic habet: Et colent co
ram domino deo ſuo, & obedient Meſſiæ filio Dauid. Et ſic per
domum Dauid intelligitur hic familia Chriſti: & eadem ratione
per Ieruſalem militans eccleſia. Dicitur autem baptiſmus fons pa
tens, quia nulli petenti debite denegatur. Et in ablutionem pecca
torum & menſtruatæ, propter peccatum actuale & originale, q̃d
Ad ſcd'am contrahitur in vtero matris. Quod autem poſtea ſubditur argu
endo: Vidit ſpiritum ſanctum deſcendentem ſicut columbã, & ve
nientem ſuper ſe, ergo ante non habuit ſpiritum ſanctum: Nõ va
let, q̃a.iiij.Reg.iij.c. dicit̃ de Eliſæo: Cunq; caneret pſaltes, facta eſt
ſuper eum manus dñi: quod intelligitur de ſpiritu ꝓphetandi, &
tamen de eo dicitur ante.ñ.cap. Requieuit ſpiritus Eliæ ſup Eli
ſæum. ¶ Et quod ſubditur arguendo: Nullus venit vbi prius
erat. Dicendum quòd verum eſt, eo modo quo prius erat ibi, ſed
alio modo poteſt venire. Sicut dicitur Geñ.xxiij.vbi dicitur: Di
xit dñs ad Abraham: Clamor Sodomorum & Gomorrę orũ mlti
plicatus eſt. Sequtur: Deſcendã & videbo vtrum clamorẽ q̃ ad me
venit, opere cõpleuerint &c. Non eſt per hoc intelligendũ, quòd
ante nõ eſſet ĩ Sodoma & Gomorra, nec videret eorũ facta, cum
B de neceſſitate ſit vbique p̃ſens, ſicut dicitur Ieremiæ.xxiij.c. Cœ
lum & terram ego impleo, dicit dominus: & omnia de neceſſitate
videt ab æterno. Dicitur ergo deſcendiſſe & vidiſſe, propter no
uum effectum quem fecit ibi, ſed ſubuerſionem Sodomæ & Go
morræ. Erat ibi igitur ante ſicut conſeruans in eſſe, ſed deſcendit
ibi ſicut puniens. Et ſimiliter dicitur tunc vidiſſe, quia ſecundum
modum loquendi ſcripturæ & etiam hominum, deus dicitur nõ
videre peccata hominum, quando diſſimulat ea punire. Nec per
hoc importatur aliqua mutatio in deo, ſed ĩ creatura. Sic ſuo mo
do dicendum in propoſito, ſpiritus ſanctus fuit n Ieſu Naza
reno ab inſtanti ſuæ conceptionis per plenitudinem gratiæ, ſicut
dicitur Iohan.j.b. Vidimus eum quaſi vnigenitum à patre ple
num gratiæ & veritatis. Et hoc prædictum fuit Iſa.xj.a. Egredie
tur virga de radice Ieſſe & flos de radice eius aſcendet, & requie
ſcet ſuper eum ſpiritus domini, ſpiritus ſapientiæ & intellectus,
ſpiritus conſilij & fortitudinis, ſpiritꝰ ſcientiæ & pietatis, & reple
bit eum ſpiritus timoris domini. Dicitur tamen veniſſe ſuper eũ
in baptiſmo per alium modum ſcilicet in ſigno viſibili columbę
repreſentantis in Chriſto plenitudinem gratiæ, non tunc acceptę
ſed prius, vt dictum eſt. Tamen plenitudo gratiæ quæ latens erat
in Ieſu Nazareno, fuit tunc manifeſtata Iohanni baptiſtæ in viſi
bili ſigno. ſicut ei dictum erat à domino: Super quẽ videris ſpiri
tum deſcẽdẽtem & manentem ſuper eum, hic eſt qui baptizat in
ſpiritu ſancto. Et per prædicationem Iohannis alijs fuit dictum.
ideo ſubditur: Et ego vidi & teſtimonium perhibui, quia hic eſt fi
lius dei. Illi tamen qui erant cum Iohanne, quando columba de
ſcendit ſuper Ieſum viderunt cum eo, & vocem patris audierunt,
quia columba illa non fuit imaginaria, ſed vera & viſibilis, & vox
diuinitus formata ſenſibilis. Fuit autem tunc neceſſaria manife
ſtatio plenitudinis gratiæ in Chriſto. Primo vt propheria Iſaiæ p̃
dicta oſtẽderetur in Ieſu impleta. Secundo quia cito poſt baptiſ
mum erat prędicaturus legem euangelicam quæ eſt lex gratiæ, &
per conſequens autor eius oſtendi debuit plenus gratiæ. Ideo tũc
audita eſt vox patris: Hic eſt filius meꝰ dilectus, in quo mihi cõpla
cui, tã q̃ autore euãgelij. ¶ Quod autẽ vltimo arguit de cõtradi
ctione in verbis euãgeliſtę, patet falſum ex p̃dictis. Nã aliomodo
venit ſpiritus ſanctus ſu Ieſum in baptiſmo, q̃ prius erat in ipſo.

Obiectio ꝓria Iudæi cõtra ieiu niũ & tẽta tionem Chriſti

TErtio accipit iſte Iudæus quod dicitur Matthęi.iiij.a. Cum ieiunaſſet quadraginta diebus & qua draginta noctibus poſtea eſuriit. Et accedens tentator dixit ei: Si filius dei es, dic ut lapides iſti panes fiant. Qui reſpondens dixit ei: Scriptum eſt: C
Non in ſolo pane uiuit homo, ſed in omni uerbo quod
procedit de ore dei. Tunc aſſumpſit eum diabolus in ſã
ctam ciuitatem, & ſtatuit eum ſuper pinaculum templi,
& dixit ei: Si filius dei es, mitte te deorſum &c. Sequitur:
Ait illi Ieſus rurſum: Scriptum eſt, non tentabis domi
num deum tuum. Ex his arguit iſte Iudæus ſic: Chriſtiani dicũt
Ieſum eſſe deum: & quæ lauseſt deo ieiunare, quaſi dicat: nulla:
quia deo non cõpetit comedere vel ieiunare. Propter q̃d hoc vi
detur derisibile, & adhuc magis illud q̃d ſubditur: Et poſtea
eſuriit. Et maxime cum Moyſes qui fuit homo tantum, poſt ieiu
nium quadraginta dierum & quadraginta noctium non eſuriit.
¶ Item eius prima reſpõſio, qua dixit: Nõ in ſolo pane uiuit Secunda
homo, ſed in omni uerbo quod procedit de ore dei. vide
tur irrationabilis. Debuiſſet enim dixiſſe: Sed in omni re quæ pro
cedit de ore meo, ſi erat deus, qui poteſt vitam hominis conſerua
re de omni re, ſiue ſit lignũ: ſiue lapis vel aliud huiuſmodi. ¶ Itẽ Tertia
eius ſecunda reſpõſio qua dixit: Non tentabis dominũ deũ
tuum: non videtur bona. Primo quia in ipſo erat poteſtas facien
di miracula, & ideo ſi miſiſſet ſe deorſum ſine læſione aliqua: non
fuiſſet ibi aliqua tentatio diuina. Sed'o quia viri ſancti leguntur
deum tentaſſe, nec ex hoc reprobantur in ſacra ſcriptura, ſed ma
gis cõmẽdanť. ſ. Elias.iij.Re.xviij.d.q̃ dixit: Deus q̃ exaudierit per
ignem, ipſe ſit deus. Et Eliſęus.iiij.Re.vj.c. dixit ad regem Iſrael
de Naaman leproſo: Veniet ad me, & ſciat prophetam eſſe in Iſ
rael. Similiter Gedeon Iudic.vj.g. tentauit deum quærens ſignũ
in vellere. Vnde dixit: Ne iraſcatur furor tuus cõtra me, ſi adhuc
tentauero, ſignum quærens in vellere. Item deus non inducit ho
mines ad malum, inducit autẽ ad ſuñpſius tentationem, Malach.
iij.c. Inferte omnem decimam in horreum, & ſit cibus in domo
mea, & probate me ſuper hoc dicit dominus, ſi non aperuero vo
bis cataractas cæli & effudero benedictionem meam vſq; ad a
bundantiam. ¶ Ex ſupradictis patet ſolutio primi. Dictum eſt e-
nim ſupra, q̃ Chriſtus in lege & ꝓpheris promiſſus, futurus erat Reſponſio
verus deus & verus homo in vna perſona. Declaratum etiam fuit ad primã
q̃ Ieſus Nazarenus eſt verus Chriſtus Iudæis promiſſus, & per cõ D
ſequens verus deus & verus homo. Item declaratum fuit, q̃ p paſ
ſionem ſuam & mortem operaturus erat noſtram ſalutem, ꝓpter
quod habuit corpus paſſibile & mortale ante reſurrectionẽ ſuam
& hoc modo ieiunauit & eſuriit, afflictiones & tandẽ mortem ſu
ſtinuit, & nõ in deitate ſua, quia hoc eſt ipoſſibile, ſed in humani
tate pro nobis aſſumpta: & ſic meruit nobis gratiam & gloriam,
& ſui corporis glorificationem. Vnde ſuper illud Gen.xxiiij.g.
Introduxit eam Iſaac &c. dicit Rabbi Moyſes Hadareſſem: Hic eſt
rex Meſſias quem elegit deus ſanctus & benedictus, vt coleret eũ
toto corde, daretq; cor ſuum ad petendũ miſerationes pro Iſra
el, & ad ieiunandum & humiliandum ſe pro eis: ſicut ſcriptum eſt
Iſa.liij.b. Ipſe vulneratus eſt propter iniquitates noſtras, attritus
eſt propter ſcelera noſtra, diſciplina pacis noſtræ ſuper eum, & li
uore eius ſanati ſumus. Per hanc traditionẽ dicti Rabbi Mo.pa
tet q̃ quinquageſimũ tertiũ capłm Iſaię loquitur de Chriſti paſ
ſione, p generis hũani ſalute. Qd' autẽ dicit de Moyſe, q̃ poſt illd'
ieiunium nõ eſuriit, falſum eſt, q̃a poſtea nõ comediſſet. Nec eſt ſi
mile de vtroq;. Nã Manichæi dicturi erãt, q̃ Ieſus nõ habuit car
nẽ humanã ex elemẽtis compoſitam, ſed cæleſtem. Ad quos repel
lendos, euangelium facit mentionem de eſurie Chriſti. Iudæi ve
ro hoc non erant dicturi de Moyſe, propter quod nõ opportuit
q̃ ſcriptura ſic faceret mentionẽ de eius eſurie. ¶ Quod autem vl Ad ſcd'am
terius arguit Iudę ꝓ primã reſpõſionẽ Chriſti dicẽtis: Scriptũeſt:
Non in ſolo pane &c. Primo peutit ſeipſum arguens dictum
Moyſi Deu.viij.a. cuius ſe fatetur eſſe diſcipulũ. ¶ Qd' autem ar
guit vlterius q̃ Ieſus debuiſſet dixiſſe, ſed in omni re quę ꝓcedit
de ore meo: non eſt verũ, q̃a Ieſus volebat celare diabolo ſuã dei
tatem, quã ille quęrebat experiri per tentationẽ. Propter q̃d non
debuit dicere de ore meo, quia loquebatur ſicut homo celãs ſuã
deitatem. Item quia tentationem dæmonis excludebat p ſcriptu
ram ſacram, ideo debuit eam allegare ſicut iacet in textu, in quo
ſcribitur de ore dei. Et eadem ratione non debuit dicere, in omni
re, ſed in omni verbo, quia ſic ſcribitur in textu. Cum hoc etiam
poteſt dici, q̃ nihil arguit, quia verbum frequẽter accipitur in ſa
cra ſcriptura pro re facta. Nam.ñ.Reg.j.a. dicitur: Qd' eſt verbũ
quod factum eſt, i. res geſta vel facta: & ſic accipitur hic vt patet li
teram intuenti Deu.viij.c. ¶ Qd' autem arguitur ſecundum re Ad tertiã
ſpõſionemq̃ dicitur: Non tentabis dominum deum tuum:
primo percutit ſeipſum arguens dictum Moyſi Deuterono.vj.c.
Quòd autem vlterius nititur oſtendere tentationem dei non eſ
ſe peccatum, manifeſte dicit contra dominum arguentem ma
liciam populi Iſrael. Num.xiiij.d. Tentauerunt me iam per dec

Tractatus Nico. de Lyra contra quendã Iudæum

vices. Item Psal. xciiij b. Nolite obdurare corda vestra, sicut in E exarcerbatione sc̃m diem tentationis in deserto, vbi tentauerũt me patres vestri: probauerũt & viderũt opera mea. Propter illud quod inducit de viris sanctis deum tentantibus, vt dicit: sciendum quòd tentare est experimẽtum de aliquo accipere: nullus autem quærit experiri illud de quo est certus, sed illud de quo est dubius. Item experiri potest aliquis facto vel verbo. Verbo, quãdo quis quærit aliquid à vicino suo, vt experiatur si iuuaret eum in necessitate. Facto, cum facit aliquid quod non videtur ordinabile ad aliquid nisi ad talem experientiam. & talis experientia dicitur tentatio. Sicut cum aliquis facit currere equum sine necessitate aliqua aut vtilitate, dicitur tẽtatio equi: qa talis cursus nõ videt ordinabilis nisi ad accipiẽdũ experimẽtũ de velocitate equi. Si autẽ faciat eum currere propter necessitatẽ aliquã, vt ad fugiendũ hostes, vel propter vtilitatẽ aliquam, vt ad capiendum ceruum, nõ est tẽtatio equi. Dubitare autem de his quę pertinent ad perfectionem diuinã, vt est potentia, bonitas & huiusmodi, semper est malum: & ideo qui facit vel dicit aliquid sine necessitate vel vtilitate ad experiendã diuinam potentiã vel voluntatẽ, tentat deum & peccat. Propter quod exponens se sine necessitate aut vtilitate periculo, expectans seruari à deo, tentat deum, cum seruari posset alio modo. Tale quid suggerebat diabolus Iesu Nazareno dicẽs: Mitte te deorsum. Et licet Iesus p̃ virtutem diuinã posset hoc facere sine periculo, tamẽ hoc non fecit, cælare volens diabolo suam deitatem, & excludere tentationem dæmonis, per sacram scripturam respõdit bene p̃ illud q̃d̃ hominibus prohibetur. Poterat enim tanc̃ homo p̃ gradus descendere de pinnaculo. Quod igitur arguitur de Elia, non valet: Non enim petijt signum per ignem descendentem sine vtilitate, sed ad q̃d̃ populus Israel à cultura Baal ad colendum deum verum reduceretur, vt patet ibidẽ. Item hoc fecit de p̃cepto domini, dicentis sibi: Vade ostẽde te Achab, vt præmittitur ibidem. & tunc reuelatus fuit sibi modus procedendi contra prophetas Baal, licet hoc non sit totaliter expressum: quia non omnia scribuntur. Eodem modo dicendum est de Elisæo. Curauit enim Naaman ex diuina reuelatione, & ad manifestationem virtutis diuinæ: vnde & Naaman relicta idololatria, conuersus fuit totaliter ad colendum vnum deum verum. Vnde dixit. iiij. Reg. v. e. Non faciet seruus tuus vltra holocaustum aut victimam dijs alienis, nisi domino. De Gedeone vero F dicunt aliqui doctores nostri, q̃ ex debilitate fidei petijt bis signum in vellere, propter quod non excusatur totaliter à peccato, sicut dicit quædam glossa super locum istum. Sed hoc non videtur rationabiliter dictũ, quia scriptura non notat eum culpabilem ex hoc facto, nec fuit punitus à deo, sicut Zacharias pater Iohannis baptistę, qui propter dubium petijt signum dicens: Vnde hoc sciam? propter quod factus fuit mutus vsq̃ ad filij sui circuncisionem, vt habetur Luc. j. f. De glossa vero marginali allegata, parum est curandum, ideo saluo meliori iudicio, potest aliter dici. Vno modo, q̃ Gedeon fecit hoc ex instinctu diuino, & sic non peccauit. instinctus enim diuinus nõ impellit hoiem ad peccãdũ. Alio modo dicẽdũ, q̃ Gedeon nõ dubitauit de potẽtia dei quin per ipsum posset saluare populũ, nec de verbo domini dicto sibi: Vade, in hac fortitudine tua liberabis Israel, dubitauit quin esset verum: sed ignorauit vtrum hæc promissio esset absoluta, quæ semper impletur: vel conditionalis, scilicet nisi Gedeon & eius socij ponerent aliquod impedimentum per aliquod peccatum. Frequenter enim in sacra scriptura intelliguntur promissiones diuinæ factæ sub tali conditione, q̃uis non exprimatur. Iere. xviij. b Subito loquar de gente & regno, vt ædificem & plantem illud: si fecerit malum in oculis meis, vt non audiat vocem meã, vt pœnitentiam agam super bono quod locutus sum, vt faceret ei. Timuit igitur Gedeon, ne per fragilitatem suã vel sociorũ suorũ ꝓpueniret impedimentum dictæ promissionis. Petijt ergo humiliter à deo doceri p̃ signum, q̃ non proueniret tale impedimentũ, vt sic constantius & expeditius iret ad p̃lium: propter quod petijt duplex signum: vnum pro se, aliud pro socijs suis. Ad autoritatem Malachiæ dicendum, q̃ Iudæi tenebantur soluere decimas ex p̃cepto dei, sicut patet ex multis locis ve. Te. & p̃ cõsequns hoc erat necesse ex parte soluentiũ, & vtile ex parte recipientium. Erat em̃ ad sustentationem ministrorũ dei. Ad hoc igitur inducebat dominus populum suum per Prophetam. di. Inferte omnem decimam &c. Quod autem subditur: Probate me super hoc &c. Iy ꝓbate, non tenetur hic causaliter sic intelligẽdũ q̃ soluerent decimas ad probandũ seu tentandum, si per hoc deus aperiret eis cataractas cæli: sed tenetur consecutiue, & est sensus: Si impleueritis p̃ceptum meum de decimis sicut tenemini, & ego consequenter multiplicabo bona vestra. sicut dicitur Isaiæ. j. c. Si volueritis & audieritis me, bona terræ comedetis.

QVarto accipit Iudæus illud q̃d̃ habetur Matthæi. v. f. G Audistis quia dictum est antiquis: non periura bis: ego autem dico uobis, non iurare omnino &c. sequitur: Sit autem sermo uester, est est, non non: quod autem abundãtius est, à malo est. Audistis qa dictum est antiquis: oculum ꝓ oculo, dentẽ pro dente: ego aũt dico uobis, non resistere malo: sed si quis te percusserit in dexterã maxillã, præbe ei & alterã: & ei qui uult tecum in iudicio contẽdere, & tunicã tuã tollere, dimitte ei & palliũ &c. Et sequitur: Audistis qa dictũ est: Diliges proximũ tuũ, & odio habebis inimicũ tuum. Ego autẽ dico uobis, diligite inimicos uestros, & benefacite his qui oderũt uos &c. Ex istis arguit primo cõtra illud q̃d̃ dr̃ Dico uobis nõ iurare oĩno: quia scribit Deu. x. d. Dominũ deum tuũ timebis & ei soli seruies. ipi adhęrebis, & in noĩe illi⁹ iurabis: & sic patet q̃ Iesus destruit legẽ à deo datã etiam in moralib⁹, q̃d̃ negãt Christiani. ¶ Itẽ contra illud q̃ subdit: Dico uobis non resistere malo. destruit em̃ in hoc legẽ rectitudinis iusticię & à deo datã Exo. xxj. Oculũ ꝓ oculo &c. ¶ Item Christiani non seruãt legem Iesu Nazareni. Nam per fraudes & lites vnus rapit bona alterius, & non solum hoc est verum de secularibus, sed etiam de religiosis pluribus. ¶ Item cõtra illud quod subditur: Diligite autem uobis: diligite inimicos uestros, benefacite his qui oderunt uos. Nam de⁹ inhibuit filijs Israel ne amicitias vel fœdera contraherent cum habitatoribus terę Chanaã, q̃ erãt inimici eorũ, nec quærerẽt eis bonũ, vt habetur Exo. xxxiij. b. & sic Iesus Nazerenus destruit diuinũ præceptum. Ad primum dicendum, q̃ negatio præposita signo vniuersali facit æquipollere suo contradictorio: quia nõ omnis, & quidã nõ, ꝙ equipollent. & ideo per hoc q̃d̃ dicit: non iurare oĩno, nõ excludit oẽ iuramentũ: qa quilibet tenetur superiori requirenti veritatem per iuramentum dicere: aliter periret veritas & iustitia in multis casibus. Sed excluditur iuramentũ illicitũ, quod est triplex. s. falsum, q̃d̃ caret veritate. & iuramẽtũ iniquũ, q̃d̃ caret iustitia, sicut cũ aliqs iurat innocenti nocere. & iuramentũ incautũ, quod iudicio discretiõis caret q̃d̃ fit q̃n quis iurat absq̃ necessitate aut pia vtilitate. Et ꝓpt hoc dr̃ Iere. iiij. a. Iurabis, viuit dñs in veritate & in iustitia & in iudicio, ad excludendũ tria prædicta iuramẽta illicita. Sciendũ autem q̃ ex verbo Deu. x. supra allegato: In nomine illius scilicet dei iurabis: aliqui dixerunt q̃ iuramentum esset frequentandum tanc̃ religionis actus etiam in communi verbo, vbi non apparet necessitas, aut pia vtilitas, de quibus videtur fuisse Iudæus hic arguẽs. Sed q̃ hoc sit falsum, patet p̃ præceptũ diuinum, Exod. xx. b. vbi dicitur: Non assumes nomen dei tui inuanum. Nec enim habebit insontem dominus eum qui assumpserit nomẽ dei sui frustra. q̃d̃ facit ille qui iurat sine necessitate, aut pia vtilitate. Hoc etiam patet per verbum Iere. prælegatũ. Item Eccle. xxiij. b. dicitur: Vir multum iurans replebitur iniquitate. Nam ex frequentia iurandi, & iuramento incauto labitur in iuramentum falsum & iniquũ. Q̃d̃ aũt subdit: Sit sermo uester est est: nõ nõ. i. simpliciter affirmando veritatem & negando falsitatẽ, intelligẽdũ est vbi necessitas plus non exigit. Et q̃ hoc intelligaĩ de communi modo loquendi inter homines, patet per hoc quod dicitur, sermo uester: quod aũt ampli⁹ est: à malo est, nõ dicit esse malũ, sed à malo. Nã omne iuramentũ est à malo culpę vel pœnę. Iuramentum enim falsum, iniquũ & incautũ, est à malo culpę ex parte iurãtis. Iuramentum autem licitum est à malo pœnę ex parte requirẽtis iuramentum. Ex humana nãq̃ fragilitate, quę pœna quędam est inflicta humano generi, ꝓpter peccatũ primorum parentum, procedit q̃ homines sibi mutuo nõ credunt simplici verbo absq̃ iuramento. ¶ Q̃d̃ aũt vltra arguit Iesum Nazarenum destruxisse legem iustitiæ ac rectitudinis, nõ est verum. Circa q̃d̃ sciẽdũ, q̃ nõ resistere malo aliquando bonum est & necessartum, & sic cadit sub præcepto, vtpote quando ex tali resistentia apparet, manifeste origo magni mali, vt dissidium ciuitatis, vel regni, vel aliud huiusmodi. Aliquando vero est bonũ supererogationis, vt quando malum illatum toleratur patienter propter deum, vel propter pacem seruandam, vel sui humiliationem, & sic non resistere malo cadit sub consilio & nõ sub præcepto. Et in istis duobus modis loquitur Saluator, & sic non excludit legem iustitiæ, sed addit sup hoc perfectionem legis euangelicę. ad quã tenẽtur homines, sed possunt licite de illata iniuria vindictam quærere sc̃m ordinem iustitiæ, quãdo nõ apparet ex hoc maius malũ surgere, vt p̃dictũ est. Sciendũ autẽ, q̃ ex hoc legis verbo: Oculũ pro oculo, dentem pro dente &c. aliqui Iudæi, de quibus videtur iste fuisse, interpretantes dixerunt, q̃ vindicta erat per se petenda. quod est falsum: quia vindicta est malum pœnæ, & ideo non est propter se appetibilis, sed propter aliquod bonum consequendum, vt propter or

dinẽ iustitiæ

Obiectio Iudæi

Secunda

Tertia

Quarta

Deut. 23. b.

Responsio ad primam

Ad secũdã

dinem iuſticiæ ſeruandum, vel propter correctionem iniuriantis,
A vel propter terrorem aliorum vt ab iniurijs coerceantur, vel aliquid huiuſmodi. Vbi igitur nullũ tale bonum ex pœna alicuius æſtimatur prouenire, ſed magis timetur de ſcandalo & malo maiori, tunc deſiſtere à vindicta quærenda, eſt neceſſitatis & præcepti, vt prædictum eſt. Si autem circa talem caſum à vindicta quærenda quis deſiſtat, bonũ ſupererogationis eſt. Et hoc patet per facta ſanctorum patrum, non ſolum noui Teſtamenti, ſed etiam veteris. Sanctus enim Ioſeph, potens vindicare à fratribus ſibi illatã iniuriam, non ſolum à vindicta deſtitit, ſed etiam eos cum ſuis familijs miſericorditer ſuſtentauit. Similiter Dauid Semei ſibi maledicentem & lapides contra eum mittentem, & ex hoc reum læſæ maieſtatis, occidi ab Abiſai, phibuit. ij. Reg. xvj. c. dicens: Dimitte eum vt maledicat, ſi forte videat dominus afflictionem meam. Idem etiam patet per ſcripturam veteris Teſtamenti Leuit. xix. d. Non quæras vltionem, nec memor eris iniuriæ ciuiũ tuorũ. Vbi vero ex vindicta ſecundũ ordinem iuſticię nõ appareret ort⁹ ſcandali vel mali, & ex deſiſtentia ab ea daretur malis audacia iniuriandi bonis, tunc talis deſiſtentia malũ eſſet & peccatũ. In tali caſu nõ eſt intelligendum Saluatoris verbum. Quod autem ſequitur. Et quicunque percuſſerit te in unam maxillam &c. non eſt intelligendum ꝙtum ad effectum, vt ſic percuſſus maxillam alteram offeratpercuſſori, quia Ieſus qui cœpit facere & docere, percuſſus ī vna maxilla, vt habeť Iohã. xviij. d. nõ exhibuit aliã maxillã pcuſſori, ſed eũ charitatiue corripuit. d. Si male locutus ſum, teſtimonium perhibe de malo: ſi autẽ bene cur me cędis? Eſt igitur verbũ prędictũ ſecũm animi diſpoſitionẽ intelligendum, vt. ſ. ſic percuſſus ſit diſpoſitus in aĩo adhuc ſuſtinere maiores percuſſiones vel iniurias in caſibus prædictis, ſcilicet quando eſt ibi bonum neceſſariũ vel ſupererogationis. ¶ Ad illud autem quod obĩcitur de Chriſtia
Ad tertiã nis legem Chriſti non obſeruantibus: Dicendum ꝙ ex eorũ malicia non peioratur lex euangelica, ſicut nec lex in monte Sinai data per hoc ꝙ Iudæi ſatis cito poſt ei⁹ dationẽ fecerũt & adorauerũt
Ad quartã vitulum conflatilem, Exo. xxxij. b. ¶ Ad illud autem qđ arguit vltra de odio inimici, ſciendum, ꝙ doctores Hebręi circa hoc errabant. Ex hoc em̃ qđ p̃ceptum eſt Leuit. xix. d. Diliges proximum tuum ſicut te ipſum, arguebant à contrario ſenſu, ꝙ debebant odire inimicum.
B Sed hoc eſt falſum, quia omnis homo ex charitate diligendus eſt inꝯtum ad imaginem dei eſt, & capax ipſius p cognitionem & amorẽ. Amicitia em̃ charitatis, fundať ſup communicationem ſupernaturalis beatitudinis, & ideo oĩs intellectualis creatura quę actu vel potentia eſt beata, eſt ex charitate diligẽda. Mali autẽ homines, q̃diu ſunt in via, ſunt in potentia veniẽdi ad beatitudinem. Et ideo licet malicia eorum ſit odienda, ipſa tamẽ natura poſſibilis beatificari eſt diligenda. & hoc eſt ꝙ dicit Saluator: Diligite inimicos veſtros, bona. ſ. gratiæ & gloriæ eis optando. Alia autem non ſunt eis optanda, niſi in quadam generalitate inꝯtum valent ad eorum ſalutem, qđ ſoli deo eſt notum, quia omnib⁹ alijs poteſt homo bene vel male vti, & ideo circa hoc nõ eſt aliquid determinate petendum, ſed ſub conditione ꝯtum valent. ſ. ad eorum ſalutem. Sequitur: Benefacite. Benefacere eſt effectus dilectionis. Et ideo ſicut tenemur diligere inimicos quantum ad bona gratiæ & gloriæ, ita tenemur in effectu ſalutem eorum modo debito & poſſibili, ꝓcurare. Qđ autem benefacere odientibus & inimicis ſit laudabile, patet non ſolum pſctõs patres noui Teſtamenti, ſed etiam veteris: Iſaac enim regi Gerarę & viris eius qui eum oderant & expulerant, fecit magnum conuiuiũ, Gene. xxvj. f. Ioſeph fratres ſuos qui eum occidere voluerunt, & tandẽ ſeruituti, quę eſt mors ciuilis, venditerat, dulciter recepit & pauit: Gen. xliij. g. Dauid Saulẽ ipſum perſequentem ad mortem bis à morte liberauit, j. Regũ. xxiiij. d. &, xxvj. b. Eliſęus Syros eũ quærẽtes ad mortẽ à rege Iſrael interfici prohibuit, & eos cibo & potu iuſſit refici, & ſic ad dominum ſuũ libere remittit. iiij. Regũ. vj. e. Hoc etiã patet p ſcripturã veteris Teſtamenti, Exodi. xxiij. a. Si occurreris boui inimici tui aut aſino errãti, reduc ad eũ. Itẽ ibidem: Si videris aſinum odientis te iacere ſub onere, non pertranſibis ſed ſubleuabis cũ eo. Itẽ Prouer. xxv. c. Si eſurierit inimic⁹ tu⁹ ciba illũ, ſi ſitit, da ei aquã bibere. Item Pſal. cxix. b. Cũ his qui oderant pacem, eram pacificus. Qđ autem contradicta arguit de habitatoribus terrę Chanaan, de quibus inhibuit filijs Iſrael, ne contra herent cũ eis amicitias, ſed eos occiderent. Dicendum, ꝙ illi erant idololatrę peſſimi, ꝓpter qđ mortem meruerant ſecundum iudicium dei, & ideo filij Iſrael occidentes eos, non fecerunt ex odio, ſed ex mandato dei, & iuſticiæ zelo. Cum ipſis enim non erant amicitiæ ꝯtrahẽdæ, ne p hoc filij Iſrael traherẽť ad vitiũ idololatriæ.

Obiectio Iudæi pria

Vinto accipit Iudęus illud qđ habetur Matth. viij. a. Cum deſcendiſſet Ieſu de monte, ſecutæ ſunt eum turbæ multæ, & ecce leproſus ueniens adorabat eũ C dicens: Domine ſi uis, potes me mundare &c. Sequitur. Et ait Ieſus: Vade, & oſtende te ſacerdoti & offer munus quod præcepit Moyſes. Et hoc arguit ſic, ꝙ volebat ſacrificiũ quod fiebat in emundatione leproſi: alibi vero ſcilicet Mat. ix. b. dicit: Miſericordiã volo, & non ſacrificium: & ſic contradicit ſibiipſi, & ſic inſtabilis eſt in voluntate. Item idem arguit per hoc quod dicit mũdato à lepra: vade nemini dixeris &c. Et alibi ſcilicet Lu. viij. f. dixit curato à dęmõe: Vade ad tuos & narra quanta fecerit tibi de⁹. ¶ Itẽ alibi. ſ. Matth. x. d. dixit: Qui me cõ Secunda feſſus fuerit corã hominibus, confitebor & ego eum coram patre meo: & ſic patet ꝙ voluit facta ſua celari & publicari, quæ ſunt contradictoria. Ad primum dicendum, ꝙ non valet: Nam eadẽ ratione per ſcripturam veteris Teſtamenti, quã Iudæus confitetur eſſe veram, pbaretur deũ eſſe mutabilẽ, ga Gen. viij. d. dicitur de Noe ſacrificio, Odoratuſq; eſt dominus. od orem ſuauitatis: & ſic fuit ſibi placitum. Item in Exo. & Leuit. & in alijs libris veteris Reſponſio Teſtamenti pręcepit deus ſibi offerri ſacrificia tanquã ſibi placita. ad primam Et Iſaiæ. j. d. dicit. Holocauſta arietum, & adipem pinguium, & ſanguinem hircorũ & vitulorum nolui. Et Pſal. xxxix. b. Sacrificiũ & oblationẽ noluiſti, &c. hæc oĩa non arguunt dei mutabilitatẽ: Nã ipſe immutabilis, mutabilia operatur, ſicut incorpore⁹ corporea. Quod autem Ieſus dixit allegando dictum Oſeæ prophetæ. vj. b. Miſericordiam volui & non ſacrificium: non dixit hoc, ſacrificia veteris legis reprobando: habebant em̃ tunc curſum ſuum vſque ad mortem Chriſti, ſed hoc dixit opera miſericordiæ ſacrificijs præponendo. Nam habent duplicem bonitatem. Vnam ex genere, quia ſunt opera virtutis moralis. Aliam ex charitate, quia quando fiũt ex charitate, hñt bonitatem meriti vitę ęternæ. Sacrificia verò veteris legis non habebant bonitatem, niſi ex fide & deuotione offerentiũ. Ideo dicit Gene. iiij. a. Reſpexit dominus ad Abel & ad munera eius. q. d. munera fuerunt accepta ſibi propter bonitatem offerentis. Quòd autẽ iſto modo intellexerit propheta, vel potius dominus loquẽs per prophetã, patet per textum ibidem, qui talis eſt: Miſericordiã volo & nõ ſacrificiũ, & ſciam dei plus ꝯ holocauſta: Per hoc ꝙ dicit: Plus holocauſta, q̃ ſunt q̃dã ſacrificia, patet ꝙ non loquebatur holocauſta reprobando, ſed eis ſciam dei præferendo
D Et eodẽ modo de operibus miſericordiæ reſpectu ſacrificiorum. Et hoc idẽ patet Iſa. j. d. poſtꝯ dixit dñs: Holocauſta arietum, & adipẽ pinguiũ, & ſanguinem hircorũ & vitulorũ nolui, ſubdidit: Quęrite iudiciũ, ſubuenite oppreſſo, iudicate pupillo, defendite viduam: & venite & arguite me, dicit dominus. Si fuerint peccata veſtra vt coccinum, quaſi nix dealbabuntur. Ex quo patet manifeſtẽ, quòd opera miſericordiæ & iuſticiæ magis erãt ddetiua culpæ, & meritoria gloriæ habendæ, tamen Chriſti tempore, quãm ſacrificia legis. ¶ Quod autem arguitur vltra, quòd Ieſus voluit aliquã Ad ſecũdã do facta ſua celari, aliqñ verò publicari, ſuit valde rationabile: Nã omnis eius operatio fuit noſtra inſtructio. Expedit autem imperfectis opera ſua bona celare, ne per vanam gloriam extollantur. Et expedit aliquando, & maxime perfectis opera ſua bona in publico ponerere, ad dei gloriam & proximi ædificationem. Quantum ad primum dicit Chriſtus Matthæi. vj. a. Te autem elemoſynam faciente, neſciat ſiniſtra tua quid faciat dextera tua. Et quantum ad ſecundum: Sic luceat lux veſtra coram hominibus, vt videant vra bona opera & glorificent patrem veſtrum, qui in cælis eſt. Sic etiã patres veteris Teſtamenti aliqua bona opera fecerunt occulte, & aliqua publicẽ. Elias enim filium viduæ Sareptanę ſuſcitauit ſecrete in ſuo cubiculo, ad conſolationem matris viduæ. iij. Reg. xvij. f. Et ignem de cælo fecit deſcẽdere ſuper holocauſtum ſuum ad declarationem deitatis verę, publicẽ ſcilicet coram rege Achab & populo Iſrael. iij. Regum. xviij. ſ. Similiter Eliſęus multiplicationem olei ad ſuſtentationem viduæ & filiorum eius & ad ſatisfaciendũ creditori, fecit ſecrete ſcilicet clauſo oſtio, vt habetur. iij. Reg. iiij. a. Et milites Syriæ volentes eum capere acriſia percuſſos duxit in medium Samariæ coram rege Iſrael & populo ciuitatis, vt habetur. iiij. Regum. vj. d. Patet igitur ex prædictis quòd Ieſus rationabiliter aliqua facta ſua publicauit, & aliqua occultari voluit.

Exto accipit Iudęus illd qđ dicit Ieſ⁹ Mat. xj. d. Obiectio Cõfiteor tibi pater dñe cæli & ter. Chriſtiani dicũt, ꝙ pr̃ & filius vnũ ſũt: quõ igitur dr̃ cõfiteri corã pr̃e ſuo? deberet magis dici coram ſeipſo. ¶ Item ſi omnia ſunt ei tradita à patre Secunda nihil habet à ſeipſo, & ſic ex ſe eſt omnino deficiẽs. Ad primum, ſupra declaratum eſt per ſcripturas Hebræorum, quòd Ieſus eſt deus & homo, deus ab æterno, Reſponſio homo ex tempore. Item declaratum eſt ſupra, quòd Ieſus Nazare- ad primã nus eſt vere Chriſtus, & quia ſunt diſtinctiæ naturæ, ideo ſecundũ quod deus, dicit Iohannis. x. f. Ego & pater vnum ſumus, ſcilicet

in essentia, distincti tamen in personis. Secundum autem quòd homo, dicit Iohan. xiij. d. Pater maior me est. Et sic orat coram patre
Ad secūdā & confitetur. ¶ Quòd autem subditur, q̄ habet omnia à patre, & ex se est oīno deficiēs, dicendum q̄ hæc propositio est vera: Christ⁹ inquantū homo ē creatura: omnis autem creatura si relicta fuerit in nihilum cadet, sicut est de nihilo: & ita potest ista concedi cū reduplicatione: Christus inquantum homo, nihil est ex se, sed omnino deficiens. Si autem ex dictis aliquis arguat, q̄ idem sequitur de Christo inquantum deus, quia quidquid habet filius inquantum deus habet nascendo, & per consequens habet illud à patre, & sic ex se nihil est, sed est omnino deficiens. Dicendum quòd non sequitur, quia filius à patre habet idem esse cum eo. Nam diuinum esse non multiplicabile: & ideo sicut pater est necesse esse, sic & filius, & sic non potest dici deficiens. Nam eandem deitatem, potentiam & sapientiam, & sic de alijs absolutis habet cū patre. Quòd autē in diuinis sit pater & filius, non solum patet ex nouo Testamēto, sed etiam ex veteri. Isaiæ. ix. b. Filius datus ē nobis, & vocabitur nomen eius admirabilis, &c. Ex quo patet, quòd in diuinis est filius, & per consequens pater: quia dicuntur relatiuè adinuicem, quæ posita se ponunt & perempta se perimunt: Non enim potest dici, quòd dei fili⁹ sit filⁱ aliciuus creati vł finiti. Non tamē sunt duo increati, nec duo immensi, sicut nec duo dij, sed vnus increatus, & vnus immensus. nullam distinctionem enim habent in deitate, sed solum in personali proprietate.

Obiectio Iudæi alia & prima

Septimo accipit Iudæus illud qd̄ scribit Matt. xij. b. In illo tēpore abijt Iesus sabbato p sata: discipuli autē ei⁹ esurientes cœperunt uellere spicas, & mādūcare. Pharisæi aūt uidētes dixerūt ei: Ecce discipuli tui faciūt qd̄ nō licet facere sabbatis. At ille dixit eis: Non legistis quid fecerit Dauid, quando esurijt, & qui cum eo erant, & quō intrauit domum dei, & panes propositionis comedit: qd̄ non licebat ei edere, neq; eis qui cum eo erāt, nisi solis sacerdotibus? Et non legistis in lege, quia sabbatis in templo sacerdotes uiolāt sabbatum: & sine crimine sunt? Dico uobis quia templo maior est hic. Ex dictis sic arguit. Prīo si Iesus est de⁹, vt dicūt Christiani, q̄re relaxauit obseruantiā sabbati, cū ipse prius eam p̄ceperit. Exo. xx. b. Memēto vt diē sabbati sanctifices? Igitur aut ipse nō ē deus, cui⁹ cōtrariū affirmāt Christiani: aut de⁹ est mutabilis relaxādo qd̄ p̄ceperat, maximè tā q̄ legitimū
Secunda sempiternū, cuiusmodi est obseruatio sabbati. ¶ Itē exemplū qd̄ adducit de Dauid nō est conueniens. Primo quia discipuli Iesu nō erāt in tāta necessitate famis sicut Dauid, tunc transgrediens sabbatum, trangressionem nō reiterauit. Item si excusauit hanc Dauid transgressionē, eadem rōne debuit excusare adulteriū eius cū Bethsabee & homicidiū Vriæ. Item exemplū qd̄ adducit de sacerdotibus nō est ad ꝓpositū. Sacerdotes em̄ operabātur sabbato in templo, accendendo ignē vel potius nutriendo: hoc aūt non erat prohibitū, sed solum de habitationibus hominū, sicut dī, Exo. xxxv. a. de sabbato: Ignem non accendetis in cunctis habitaculis vestris. templum aūt non includitur in generalitate habitaculorū hominū.
Responsio, Ad solutionem istorum præmittendum est vnum, scilicet q̄ tempore veteris Testamēti dominus dispensauerit in obseruantia sabbati. Hoc autē patet Iosue. vj. a. vbi dī, q̄ de mandato dñi Iosue & viri bellatores circūierūt vrbem Iericho septem diebus cōtinuis armati, & sic oportuit q̄ dies sabbati fuerit vna de illis. Et i libro apd̄ Hebræos autentico, qui dicitur Cedar olam, id est ordo seculi, dicitur quòd die sabbati fuit prælium Iericho: Et hoc satis innuitur in textu Iosue, vj. b. vbi dies ille dicitur de sabbato, & illo die circūierunt Iericho septem vicibus, & in vltimo circumitu corruentibus muris intrauerunt & interfecerunt omnes habitatores vrbis. Item iij. Regum. xix. b. dicitur, quòd Elias ambulauit in fortitudine cibi diebus quadraginta & noctibus quadraginta continuè, & sic plu-
Ad primā ries ambulauit in sabbato & ex voluntate dei. ¶ Ad primum dicēdum, quòd magis est ad oppositum: Nam ille qui dat p̄ceptū potest in illo dispensare in casu & totaliter reuocare: & ideo Iesus inquantum deus poterat hoc facere, propter quod subdit de ipso: Dominus est filius hominis etiam sabbati: Idem autem in perso-
Matt. 12. a. na est filius hominis & filius dei. Quod autem arguitur vltra, q̄ deus sit mutabilis, non valet: Nam immutabilis existens, mutabilia operatur, sicut incorporeus existens corporalia operatur & facit. Et quod vltra dicitur, q̄ sanctificatio sabbati fuit præcepta ad semper, non est verum. Nam vbi de ipsa scribitur Exod. xxxj. d. Pactum est sempiternum: in Hebræo habetur, pactum est beollam id est in seculum, qd̄ nō significat æternitatem, sed tempus lōgum cōiter acceptum. Et hoc modo dicitur Ier. ij. d. A seculo confregisti iugum meum, id est ab antiquo tempore, in Hebrēo habetur,

beollam

beollam confregisti &c. i. à seculo. Aliquando vero accipitur p tempore determinato, qd̄ tamē potest esse satis breue, sicut Deu. xv. c. dicit: Perforabis aurem eius in ianua domus tuæ, & erit tibi seruus in æternum. In Hebræo habetur: Perforabis &c. & erit tibi seruus beollam. i. in seculum: & hoc tempus poterat esse breue vel longum. Vnde dicit hic glossa Hebraica, beollam. i. cunctis diebus seculi domini vsq; ad iubileum. Si enim infra annum à perforatione auris serui moreretur, dominus, fiebat liber à seruitute. Et si viueret vltra annum iubileum, seruus tamen fiebat liber in anno iubileo. Patet igitur ex dictis, q̄ obseruatio sabbati non erat præcepta ad semper, sed ad tempus. Et ex hoc patet, q̄ illi qui pro hac dictione Hebraica beollam, transtulerunt æternum vel sempiternum, dederunt simplicibus occasionem errandi circa obseruanti Ad secūdā am sabbati & circuncisionis. ¶ Quod autem arguit vltra de discipulis Iesu spicas vellentibus, q̄ peccauerunt, non est verum. Non enim peccauerunt ratione facti, quia scribitur Deu. xxiij. d. Ingressus vineam proximi tui, comedas vuas quantum tibi placuerit. Et idem intelligendum est de granis bladi & alijs fructibus. Nec peccauerunt ratione temporis scilicet diei sabbati: Nam eorum esuries eos excusabat. Posset etiam probabiliter dici, q̄ simpliciter hoc poterant in die sabbati. Non enim peccabant ratione comestionis, quia comedere in die sabbati licitū erat omnibus Iudæis. Nec ratione excussionis granorum de spicis, quæ est quædam præparatio cibi, quia licet præparatio cibi per decoctionem esset ꝓhibita fieri in die sabbati, Exo. xvj. c. quia ibi est longus labor & distractio, scilicet cōpositio lignorū & accensio ignis, & cōpositio vasorum ad ignē, & solicitudo circa decoctionem, vt fiat opportune, tamen aliquę ꝓparationes parui laboris & paruę distractionis, in die sabbati poterant fieri, vtpote cibū coctum p̄cedēti die disponere in valis, & ponere super mensam mappā, & similia. Et similiter etiam quæ cruda comedebantur vt herbę, licitum erat lauare. Vellicatio autem spicarū non videtur esse magis laboriosa seu distractiua, sed minus, & p consequens licita. Quod autē vltra arguit, q̄ Dauid & viri eius erant in maiori necessitate famis q̄ discipuli Iesu, non videtur verisimile. Habebant enim aliquā pecuniam vel aliqua pignora ad habendū cibum aliunde, quæ discipuli Iesu non habebāt, quia sine pecunia & pera, & cum simplici vestene cessaria incedebant. Vnde nec Achimelech summus H sacerdos quæsiuit de necessitate Dauid & virorum suorū ad hoc q̄ daret eis licite panem sanctum, sed solum de mundicia eorum, maxime à mulierib⁹, vt patet. j. Regum. xxj. b. Quod autem arguitur vltra, q̄ Dauid peccauit panes illos comedēdo, patet falsum, non solum per verbum Saluatoris factum excusantis, sed etiam p scripturam veteris Testamenti, quæ non reprobat comestionem Dauid, nec Achimelech concessionem. Et quia sūm⁹ sacerdos erat, non est verisimile q̄ ignoraret quid esset licitum vel illicitum circa obseruantiam sabbati. Ipse autem dixit: Si mundi sunt pueri, maxime à mulieribus, manducent. q. d. fames supposita, dicta mūdicia, facit comestionem licitā. Quod autem vltra dicitur, q̄ eadē ratione debuit excusare, vel relaxare adulteriū cū Bethsabee & homicidium Vriæ: Dicēdum q̄ falsum est. Nam ista sūt ꝓ se mala, nec possunt bene fieri, ꝓpter qd̄ in talibus nō habet locū dispensatio. ¶ Quòd autē vlterius dicitur de sacerdotibus in templo laborantibus manualiter & licitè, non solū accendendo ignem, vel potius nutriendo, sicut præcipitur Leui. vj. b. Ignis in altari meo semper ardebit, quē nutriet sacerdos, subijciēs ligna mane p singulos dies, sed etiā hostias lauādo & sup altare cremādo, & hoc rōne tēpli, vel potius diuini cultus ibidem finiendi. Eadem rōne vel maiori, discipuli p̄sente Iesu & eius licentia poterāt licite vellere spicas, dato q̄ alias esset illicitum, qd̄ tamen non est, vt supradictum est: Ideo subdidit Saluator: Dico autem vobis, quia maior templo hic.

Octauo accipit Iudęus illud qd̄ scribit Mat. xij. c. Omne peccatum & blasphemia dimittetur hominibus, spiritus autem blasphemiæ non dimittetur. Et quicunque dixerit uerbum contra filium hominis remittetur ei: qui autem dixerit contra spiritum sanctum, nō remittetur ei, neq; in hoc seculo, neq; in futuro. Ex his arguit sic: Vos Christiani dicitis q̄ pater & filius & spiritus sanctus sunt vnius essentiæ & vnius voluntatis; quō ergo est peccatum seu blasphemia cōtra spiritum sanctum & non contra filium & patrem? Et quō vnus remittit p̄cūm vel blasphemiam sine alio? Hęc enim quę videntur hīi ex verbis Iesu implicant contradictionem. Nam si sunt vnius essentię, & vnus blasphemat & alter non, sequitur q̄ idem blasphemat & nō blasphematur. Et si sunt vnius voluntatis, si vnus remittit & alter non, sequitur q̄ idem remittit eidem blasphemāti & nō remittit, q̄ sunt cōtradictoria. ¶ Item de anima blasphemantis ip̄m Christum Obiectio Iudęi cōtra trinitatem prima. Secunda

separata

ſeparata,q̃ro vbi ſit.ſin cęlo vel in gehẽna?Si dicat,q̃ in cęlo,ſe-
A quit q̃ ſpiritusſanctus ſit impotens ad puniendũ blaſphemiã ſibi
illatã,& ab eo non remiſſam:Si autem dicatur q̃ ſit in gehenna,
ſequitur q̃ pater & filius ſint impotentes ad ſaluandũ eã,cum re-
Tertia miſerint blaſphemiã. ¶ Item ſi duo remittũt pater & filius,& ſpi
ritusſanct⁹ non remittit,quid proficit blaſphemanti, & quid ſibi
nocet ſi ſpũſſant⁹ nõ remittit:ex quo pater & fili⁹ remittũt ei? Ex
his ergo q̃ ſibi videntur friuola & contradictionẽ implicantia, q̃
conſequunt ex verbis Ieſu Nazareni cõcludit q̃ ei⁹ doctria ſit nul
lius momenti.Satis patet intelligentib⁹,q̃ obiectiones iſtę proce
duntex imaginatione falſa circa articulum trinitatis ſanctæ.Et iõ
Reſponſio declarandũ eſt prio ex ſcripturis Hebraicis,q̃ i eſſẽtia diuĩa plures
ſunt perſonę.Secundo q̃ ſunt tres. Tertio ſoluentur obiectiones,
Primum declaratur per principium ſacræ ſcripturæ.In principio
creauit deus cælum & terram,vbi veritas Hebraica habet ſic:
Pluralitas In principio creauit Elohim cęlum & terram. Eſt autem Elohim
pſonarũ di nomen plurale huius nominis el,vel eloha: q̃ ſ significat idẽ q̃
uinæ natu deus.Per hoc igitur q̃ hoc nomen plurale Elohim coniungitur
ræ cum verbo ſingularis numeri cum dicitur :creauit Elohim ac ſi
diceretur,creauit dñ,oſtenditur q̃ in deo eſt pluralitas ſuppoſito
rum,eo q̃ ſuppoſiti eſt agere, ſed per vnitatem actionis oſtediẽ
vnitas eſſentiæ in tribus ſuppoſitis vel perſonis,quæ licet nõ ſunt
tres dñ,tamen ſunt tres vnam deitatẽ habentes. Sed ad hoc reſpõ
dent Iudæi dicẽtes,q̃ hoc nomen Elohim indifferenter accipitur
pro plurali & pro ſingulari:Et quando accipitur pro deo vero,
ſemper tenetur in ſingulari.Sed hoc patet falſum: Nam aliquan
do tenetur manifeſte pro deo vero, & tamen coniungitur cum
adiectiuo pluralis numeri.& aliquando cum verbo pluralis nu-
meri,quod non eſſet:ſi teneretur pro ſingulari. exemplum primi
Ioſue vltimo: Nõ poteris ſeruire domino,deus enim ſanctus ipe.
Hebraica veritas ſic habet:Non poteris ſeruire domino,quia Elo
him ſancti ipſe.Item Ier.xxiĩ.g.Peruertiſtis verba dei viuẽtis do
mini exercituum.Hebraica veritas ſic habet:Peruertiſtis verba E
lohim viuentium domini exercituum.Patet autem quòd iſtę au-
toritates loquuntur de deo vero.Nam Ioſue loquebatur po-
pulo de ſeruitute dei veri,vt patet literam intuenti.Similiter hoc
patet de ſecunda autoritate.Nam vbi habemus, domini exerci-
tuum,in fine autoritatis,pro hoc nomine domini ,in Hebrço po
nitur nomen domini teragrammatõ,qd̃ de ſolo deo vero poteſt
dici,vt declarat Rabbi Moyſes in libro de directione perplexorũ.
B Et tamen in iſtis autoritatibus hoc nomen Elohim coniungitur
cum adiectiuis pñs numeri ,vt patet.Exemplum autem ſecundi,
ſcilicet q̃ hoc nomen Elohim cõiũgitur cum verbo pluralis nu
meri, habetur.iĩ. Regum.vĩj.d.Quę eſt gens vt populus Iſrael in
terra:propter quẽ iuit deus,vt redimeret ſibi in populũ?Hebrai-
ca litera ſic habet:Quæ vt populus tuus gẽs vna in terra,ppẽ quã
iuerũt Elohim ad redimẽdũ ſibi?Itẽ Ecc.ij.c.Quis eſt hõ vt ſequi
poſſit regem factorẽ ſuum?Hebraica litera ſic habet:Quis eſt ho-
mo,vt intret poſt regem qui iam fecerunt eum. Patet igitur ex eo
modo loquendi Hebraico,q̃ in diuinis eſt pluralitas ſuppoſito-
rum,& vnitas eſſentię:quod Moyſes & alĩ prophetæ dederunt in
telligi ſtudioſis in lege per talem modum loquendi. Secundo
oſtenditur,q̃ in diuinis eſt trinitas perſonarum ſeu ſuppoſitorũ,
Iſaiæ.xlviĩ.c.Non à principio in abſcondito locutus ſum ex tem
pore,antequam fierent ibi eram,& nunc dominus deus miſit me
& ſpiritus eius.Quòd autem hęc ſint verba domini loquentis,
patet per literam prędcedentem cum dicitur : Manus quoque mea
fundauit terram,& dextera mea menſa eſt cęlos &c.Et ſub eodem
contextu ibidem loquens dicit:Et nunc dominus deus miſit me,
& ſpiritus eius.Similiter per literam immediate ſequentem cum
dicitur:Hęc dicit dominus deus redemptor tuus ſanctus in Iſrael.
In autoritate vero prẽmiſſa exprimitur deus miſſus à deo & ſpiri
tu eius.Inter mittentem vero & miſſum ſemper eſt diſtinctio pſo
nalis:Et ſic iſta ſcriptura impleta fuit in incarnatione filĩ, qui eſt
deus miſſus in mundum à deo patre & ſpirituſancto. Item Eccle.
iiĩ.c.Funiculus triplex difficile rumpitur.Gloſſę Hebraicę ſenſus
eſſe videtur:Myſterium trini dei & vnius non facile diſcutitur.
Sed hanc gloſſam moderni Iudęi puertunt,retorquentes hanc tri
nitatem ad tria attributa diuina,quę ſunt potentia,ſapiẽtia & bo
nitas.Sed non videtur hęc eẽ ſnia gloſſę p hoc qd̃ dicit, nõ facile
diſcutitur: quilibet enim etiam ſatis ſimplex ſcit deum eſſe poten-
tem,ſapientem & bonum.Item ſicut deus operatur per ſuam poten
tiam,ſapientiam & bonitatem,ſic artifex creatus operatur per ar-
tem ſuam ſicut p regulam directiuam & per potentiã ſuã q̃ trãſ
mutat materiã ad formam ſcamni, vel lecti,ſeu alicuius huiuſmo
di,p appetitũ bonitatis lucri.Et iſta tria multo plus differunt in
eo,q̃ potentia,ſapientia & bonitas in deo.Et ideo ſi propter iſta
tria deus dicitur trinus & vnus in gloſſa prædicta,multo forti⁹ q
libet artifex diceret trin⁹ & vn⁹,qd̃ nõ eſt verũ,& cõiũgeretur ſin C
gulare cum verbo pluralis numeri,dicendo: Hiram fecerunt tem-
plum Salomonis,ſicut de deo ſupra dicitur, q̃ eſt rex qui fecerũt
hominem.Item ſuper illud Pſal.xlix.Deus deorũ domin⁹ locutus
eſt,vbi in Hebræo ponũtur tria nomia diuina ,& tranſlatio Hie-
rony.iuxta Hebræũ habet:Fortis deus domin⁹ locut⁹ eſt:q̃rit glof
ſa Hebraica,quare Aſaph ter nominauit dñm in principio huius
pſalmi.Et reſpondet,quia deus in tribus proprietatibus cauſauit
ſeculum.Proprietates autem iſtæ formaliter conſtituunt tres per-
ſonas,quarũ opera ſunt indiuiſa. Aſaph autem fuit actor iſtius
pſalmi. Iſta vero quę hic dixi de trinitate perſonarũ in vnitate eſ-
ſentię,tractaui diffuſius in quadã quæſtione de quolibet,qualiter
per ſcripturas Hebrçorũ oſtendi poſſit myſteriũ Chriſti quantũ
ad aduentum eius primũ eſſe cõpletũ.Ex dictis etiam patet,q̃ non
eſt cõtra intentionẽ antiquorum Hebrçorum dicere pluralitatem
in deo,dum tamen vnitas eſſentię teneat̃,qd̃ nos Chriſtiani tene-
mus firmiter,& fideliter confitemur. ¶ His dictis reſpondendum Ad obiecti
eſt ad obiectiones.Circa qd̃ ſciendum,q̃ Saluator Matthæi.xij.c. ones
diſtinguit blaſphemiam contra filium hominis à blaſphemia con
tra ſpiritũſanctũ,primã vocãs verba Iudæorũ negter,plata cõtra be- Blaſphe
nignitatẽ hũanitatis ſuæ: Comedebat enim & bibebat cũ hoibus, mia duplex
etiã aliq̃ cũ pctõrib⁹,ſicut elementiſſimus medicus cum ægrotis.
Et ex hoc Iudæi vocauerũt voracẽ , potatorem vini,Publicanorũ
amicũ,vt habetur Matt.xj.c.Et hanc blaſphemiam dixit Saluator
eſſe remiſſibilem,eo q̃ erat excuſabilis in parte ex conſideratiõe fra
gilitatis humanæ. Secundam verò blaſphemiam vocauit verba
contra diuinitatem ſuam nequiter dictam.Videntes enim ab eo fie
ri expulſiones dæmonum,illuminationes cæcorum, ſuſcitationes
mortuorum,& conſimilia quæ non poterant fieri niſi virtute diui
na,Iudæi tamen nequiter attribuebant ea virtuti dæmonis,dicen-
tes:Mat.xij.b.Hic dæmones non eĩcit,niſi in Beelzebub principe
dæmoniorum.Et hanc blaſphemiam dixit Saluator irremiſſibilẽ,
non ſimpliciter,ſed de difficili remiſſibilem.Nam ex parte blaſphe
mantium non erat aliqua excuſabilis ratio in toto vel in parte.Et
quia talis blaſphemia contrariatur principio remiſſionis peccato-
rum,quod eſt virtus diuina : & quia eadem deitas eſt in tribus per
ſonis:ideo blaſphemans contra vnam perſonam,blaſphemat con
tra aliam. Et ſimiliter quia eadem bonitas eſt in tribus perſonis,
ideo vna perſona non remittit ſine alia:Nam opera trinitatis ſunt D
indiuiſa. Remiſſio tamen peccatorum aliquando attribuitur per
ſonæ ſpiritusſancti,quia principium remiſſionis huiuſmodi eſt bo
nitas quę ẽ attributum ſpiritusſancti.Patet igitur, quòd obiectio-
nes Iudæi ſuprapoſitæ procedunt ex falſa imaginatione. Reſtat au Irremiſſibi
tem oſtendere,q̃ irremiſſibile dupliciter dicitur.Vno modo,nul- le dicit̃ du
lo modo remiſſibile: Alio modo,de difficili remiſſibile.Hoc prio pliciter
patet.v.metaphyſicę,vbi dicitur q̃ impoſſibile & intrãſibile vno
modo dicitur quod nullo modo poteſt fieri vel tranſiri.Alio mo
do qd̃ poteſt,ſed de difficili.Hoc etiam declaratur de cõi modo lo
quendi.Dicitur enim de cæco perfecto,quòd nõ poteſt videre ſim
pliciter:& de ęcutiente,q̃ non poteſt videre,quia videt cũ difficul
tate.Tertio hoc declaratur ex modõ loquendi ſcripturę veteris Te
ſtamenti.Ioſue conſiderans difficultatem populi ad bonum,& p-
nitatem ad malum dixit,Ioſue vltimo.c.Non poteritis ſeruire do
mino,&c.non intellexit de impoſſibilitate ſimpliciter,ſed de diffi-
cultate.Nam ibi ſubditur,q̃ inĩt fœdus inter populum & deum,
vt ſeruirent domino,&c.Item Ieremi.xiĩ.c.dicitur : Si poteſt Ae-
thiops mutare pellem ſuam,& pardus varietates ſuas,& vos pote-
ritis benefacere,cum didiceritis malum. Quòd enim Aethiohs &
pardus poſſint mutare pelles ſuas,hoc eſt impoſſibile ſimpliciter,
ſed quòd aſſuetus ad mala,reuertatur ad bene agendum,non eſt i-
poſſibile,ſed difficile,eo quòd habitus vitioſus inclinat ad male a-
gendum per modum naturę.Exemplum autem habetur in Manaſ
ſe rege,qui diu fuit aſſuetus in peſſimis,& tamen finaliter reduct⁹
fuit ad bonum virtutis,vt patet.iĩ.Paralipo.xxxiĩ. b.& in fine li-
bri vbi ponitur eius oratio. ¶ Quòd autem Iudæus quærit vlti-
mo de aĩa blaſphemãtis vbi ſit:Dicendum,q̃ ſi receſſit à corpe cũ
peccato blaſphemiæ,eſt in inferno:Si autem receſſit totaliter expe
dita quantum ad culpam & pœnam,eſt in cælo:Si verò receſſit li-
berata à culpa,ſed adhuc ad pœnam temporalem obligata,detine
tur in purgatorio donec purgetur,& ſic ad gloriam transferatur.
Nec aliqua perſona diuina eſt impotens ad ſaluandum eã vel pu-
niendam,quia ſicut tres perſonæ ſunt,& vnus deus , ira ſunt vnus
omnipotens ad faciendum de creatura quidquid placet ſibi ſecun-
dum ordinem ſuæ ſapientiæ & iuſticiæ.

NOno accipit Iudæus verbum Ieſu Nazareni quod ſcri-
bitur Matthæi decimooctauo,b.Non eſt uoluntas
ante patrem uestrum qui in cælis eſt , ut pereat
unus de pusillis istis. Et ibidem præmittitur: Ve-

 nit enim filius

nit enim filius hominis saluare quod perierat. Itē Matth. E xiij.b. dicit: Ideo in parabolis loquor eis, quia uidentes nō uident, & audientes non audiunt, neque intelligunt. Ex his arguit sic: Si uenit saluare quod perierat, vt dicit, & tamen loquebatur peccatoribus parabolice, vt non intelligerent, nec p̄ consequens conuerterētur & saluarentur, vt ibidem in euangelio subditur: ista videnē manifeste sibi cōtradicere, scilicet q̄ quæreret salutē p̄ctōrū, & non quæreret nec vellet. ¶ Item istud vltio Secunda dictū destruit verbū dñi Ezech. xviij.g. Nolo mortem peccatoris Responsio sed vt magis conuertatur & viuat. Dicendum q̄ Christus nō semper loquebatur turbis parabolice, sed aliquando plane & aperte ad primam tractans ea quæ sunt de salutis necessitate, vt patet Matthęi. vj. & vij. vbi tradit formam perfectionis euangelicæ. Sed quoniam frequenter ad eius prædicationē veniebant homines maligni, nō ad discendū, sed ad insidiādū ei, iō tūc loq̄bat parabolice vt non intelligerent, ne daret sanctū canibus, & poneret margaritas ante porcos. Aliquando etiam fidelibus & deuotis loquens, parabolam p̄mittebat, & postea exponebat, vt ex p̄missione parabolæ veritas gratiosius caperetur. Et hic modus cōiter in prædicationibus ecclesiæ obseruatur. Patet igitur, q̄ Iesus aliquando loquebatur parabolice, aliquando plane. Et hoc rationabiliter: Nam Ezechiel & alij prophetæ frequēter vtroq; modo loq̄bant, vt patet eorum libros intuenti. Moyses etiam aliquando loquebatur populo velata facie, aliquando vero sine velamine. Item Iudæus arguēs cōtra Iesum, eo q̄ dicit, in parabolis loquor eis, quia videntes non vident &c. arguit contra deū veteris Testamenti, & per consequēs contra seipsum. Dicit em̄ domin⁹ Isa. vj.c. Excæca cor populi eius & aures eius aggraua &c. quam autoritatē Iesus hic allegauit tanquā impletam in sua prædicatione, per quam simplices, & illitterati fuerunt illuminati, in apostolis, & sacerdotes & Scribæ fuerūt excæcati, sicut plenius dixi Isa. vj. ca. Nec obstat, q̄ verba sunt hic aliqualiter mutata. Nam apostoli & euangelistæ allegantes scripturam veteris Testamenti, magis curauerunt allegare sensum q̄ verba. Hæc autem excæcatio prædicta fuit ab antiquis doctorib⁹ Iudæorum exponentibus in libro Ciphere. i. decoris, illud quod dixit Moyses de populo Israel Deu. xxxij.a. Generatio praua atq; peruersa, hæccine reddis domino ppe stulte & insipiēs. Glo. Stulte in his q̄ peēsserūt, & insipiēs ad seculum venturū: per qd̄ intel Ad secūdā ligitur tēpus Messiæ in glosis Hebraicis vbiq;. ¶ Quòd aūt vltetius dicit Iesum destruere verbum domini dicentis: Nolo mortem F peccatoris, &c. non valet. Nam in populo sunt pœnitētes & obstinati. De pœnitentibus dicit dominus istud verbum, & multa consimilia. De obstinatis vero dicit commination̄ asperam & totalē destructionem, Iob. xxj.b. Ducunt in bonis dies suos, & in puncto ad inferna descendunt, &c. Et hoc patuit, p̄ effectū in Chore & sibi adhærentibus. Num̄. xvj.c. Et iō si arguit Iesum destruxisse domini verbum, eadem ratione sequitur, q̄ deus destruit verba sua: qd̄ est iniquū, & contra seipsum, maxime cum in verbis domini in eodem contextu literæ talis modus loquendi contrarius de obstinatis & pœnitentibus frequenter inueniatur. Deute. xxxij.f. Ego occidam scilicet obstinatos, & ego uiuere faciam, scilicet pœnitentes. Et Psal. lxxvij.d. Cum occideret eos, quærebant eum, & reuerteba tur, &c. Occisio refertur ad obstinatos peccatores, reuersio ỹ ō ad pœnitentes, qui aliorum pœna territi pœnitebant.

Obiectio Iudæi alia

DEcimo accipit Iudęus illud qd̄ scribitur Matt. xxj.b. Mane aūt reuertens in ciuitatem esurijt: & uidens ficī arborem unam secus uiam, iuit ad eam, & nihil inuenit in ea nisi folia tātū: & ait illi: Nūquā ex te fruct⁹ nascatur ī sempiternū, & arefacta est cōtinuò ficulnea. Ex hoc arguit sic: Si Iesus fuisset de⁹, & à lōge cognouisset fructū ficulneā nō hāe, nec ad eā iuisset. Item cum ipse dicat: Benefacite his qui oderunt vos: quomodo maledixit arbori quæ nihil nocuerat sibi? Et ideo hoc videtur fecisse ex perturbatione iræ. Dicendum, quòd Iesus non solum inquātum deus, quem nihil potest latere, sciuit fructum in arbore non esse, sed etiam inquātum homo: quia quilibet etiam satis simplex poterat illud scire, cum non esset tempus ficorum, vt dicitur Mar. xj.b. Vt quid ergo iuit ad arborem fructu vacuam? Dicendum, q̄ sicut prophetæ veteris Testamenti aliquando ꝓpherabant verbis, aliquando sensibilibus signis sicut Ieremias prædixit destructionem ciuitatis Ierusalem per Chaldæos, & portauit catenas ligneas in collo suo, vt habetur Ierem. xxviij.c. ad significandum, q̄ populus carenis victus duceretur in captiuitatem. Ita Iesus qui dicitur prophetā magnus, Lucæ. x.a. & de quo prædictum fuit Deutero. xviij.c. Prophetam suscitabit vobis deus de fratribus vestris: etiam destructionem ciuitatis Ierusalem futuram per Romanos prædixit. Lucæ decimoterti o. g. eo, quòd non cognouisset tempus Responsio visitatiōis suę, scilicet per Christum. q̄ quidem cognitio ad sacerdotes & legisperitos pertinebat: & ideo defectum eorum & punitionem significauit per sensibile signum arboris fructu carentis. Nam ipse veniens ad legisperitos & sacerdotes, quorum fructū bonoperis esuriebat, vacuos bonis operibus inuenit, & per maledictionem arboris eos à deo maledicēdos significauit, & p eius arefactionem eorum destructionem præfiguravit. Nam postea capta ciuitate per Romanos, cum sacerdotes misericordiam peterent: Titus iussit eos occidi, dicens, decere sacerdotes cum templo interire, vt ait Iosephus lib. vij. cap. xix. de Iudaico bello. Patet igitur ex prędictis quòd Iesus circa ficulneam nihil fecit ex ignorātia seu perturbatione iræ, sed ex magna ratione.

VNdecimo accipit Iudæus verba Iesu Matthæi. xxvj. Tunc uenit Iesus cum illis in uillam quæ dicitur Gethsemani, & dixit discipulus suis: Sedete hic donec uadam illuc, & orem. & assumpto Petro & duobus filijs Zebedęi cœpit tristari & mœst⁹ esse. Tūc ait illis: tristis est aīa mea usq; ad mortem. Sequitur, Procidit in faciem suam orans & dicēs: Pater si possibile est, transeat à me calix iste &c. Ex his dictis arguit sic: Si deus est, quomodo orauit? Ipsius em̄ dei non est orare, sed ab alijs orari, vt sic liceat loqui. Item quis vnquam audiuit loq de deo tremēte & timēte, cū de⁹ sit omnipotens ad faciēdū quod vult sine difficultate? Si autem dicatis, q̄ iste timor & tremor fuit in carne & non in anima, quis est ita fatuus q̄ ignoret carnē nō dolere, timere vel tremere, nisi p̄ aīam? ¶ Itē per hoc qd̄ dicit: Trā Secunda seat à me calix iste, &c. patet q̄ in eo nō fuit virtus ad saluandū vitam suam & carnem. Responsio, per prius dicta faciliter possunt Responsio solui ista. Declaratum est enim supra per scripturas Hebræorum, ad primam quòd Messias in ve. Test, promissus, futurus erat verus deus & verus homo in vna persona. Item, q̄ redempturus erat mundum per passionem suam in humana natura. Item, quòd Iesus Nazarenus est verus Messias Iudæis promissus: ideo habuit corpus passibile & mortale pro nostra redemptione vsque ad suam resurrectionem, in qua habuit corpus immortale & glorioſum. Dicendum, quòd Iesus Nazarenus in humanitate pro nobis assumpta, in qua minor est patre, orabat eum pro nobis, sicut scribitur Isa. liij.d. Et, p transgressoribus orauit vt non perirēt. quod capitulum intelligitur de H Christo ad literā, sicut ibidem multipliciter declaraui. Orauit etiā pro seipso, Ioh. xvij.a. Pater clarifica filium tuum. Quod autem arguit de timore, tremore & tristitia. Dicendum, q̄ ista non fuerunt in natura diuina, quia hoc est impossibile, nisi tantum metaphoricē, sicut Gene. vj.a. dicitur: Tactus dolore cordis intrinsecus, delebo inquit hominem quem creaui à facie terræ. Similiter nec in natura humana quantum ad superiorem partem animæ, quæ est intellectiua, in qua Iesus ab instanti suæ conceptionis fuit comprehēsor, & summo gaudio fruebatur, sed quantum ad partem animæ inferiorem, quæ dicitur sensitiua, quæ est in corporali organo, in qua Iesus fuit viator, fuerunt p̄dicta ad opus nostræ redēptionis, & vt in ipso ostenderetur vera natura sensibilis contra futuros hæreticos qui dicturi erant, q̄ Christus non habuit corpus passibile Ad secūdā sed cæleste. ¶ Quod autem vlterius inducitur: Transeat à me calix iste: Dicendum q̄ hæc petitio erat sensualitatis sicut mouentis, quæ naturaliter horret mortem: Sed erat rationis proponentis, tm̄ p̄ quā tamen rationem Iesus acceptabat mortem, quia voluntas rōnalis erat in eo totaliter volūtati diuinæ conformis: iō dicebat: Veruntamen non mea voluntas, sed tua fiat. Et accipitur hic volūtas pro appetitu sensitiuo, quem appetitus intellectiuus superat. Ideo de ipso scribitur Isa. liij.c. Oblatus est quia ipse voluit. In Hebræo habetur: Angustiatus est, quia ipse voluit. Et infra in eodem capitulo dicitur de ipso: Tradidit in mortem animam suam, & cū sceleratis reputatus est. Et propter hoc dicebat Mat. xxvj.d. Spiritus quidem prōptus est caro autem infirma, id est voluntas rationis prompta est ad mortem, caro autem infirma, id est sensualitas horret eam. Et hoc non solum inuenitur de Iesu Nazareno, sed etiam de martyribus in nouo Testamento. Et licut patet de multis, 2. Mach. 7. etiam in veteri Testamento de Machabæis ab Antiocho tormentatis, & Eleazaro, de q̄ dicit. ij. Macha. vj.g. Sed cū plagis perimeretur, ingemuit & dixit: Domine qui habes sanctam scientiam, manifestē tu scis, quia cum à morte possem liberari, graues corporis istineo dolores: secundum animam autem, id est secundum partem animæ superiorem, libenter hæc patior. Quòd autem arguit Iudæus quòd caro non dolet, timet, aut tristatur, nisi per animam: hoc est verum de anima sensitiua. Sed quia nescit distinguere inter sensum & intellectum, ideo facit ridiculosum argumentum.

DVodecimo accipit Iudæus verbum Christi loquentis Matth. vltimo. d. Data est mihi omnis potestas in cælo & in terra. Ex hoc arguit, quòd Iesus non est deus: Qui est ex se potentissimus, ab alio non accepit po- Obiectio Iudæi alia

teſtatem. Si autem dicatur, q̄ à patre eſt ſibi poteſtas data, non va
A let: quia Chriſtiani dicūt patrē & filium eſſe æquales. Dicendum
Reſponſio q̄ in Ieſu eſt duplex poteſtas: ſicut eſt duplex natura. Vna eſt poteſtas diuina, quā habuit ab æterno, non tamen ex ſe, ſed ex patre, à quo eſt diſtinctus in perſona. Non tamen in hoc minor patre eſt: quia ab eo accipit eandem numero naturam & poteſtatem, ſicut ſuperius dictum eſt. Tamen Ieſus non loquitur hic de iſta poteſtate, ſed de alia quam accepit à deo in humana natura. Nam ab inſtanti aſſumptionis humanæ naturæ ad perſonam filij, illa natura habuit excellentiam ſuper omnem creaturam autoritatiuē, non tamen executiue. Nā inter homines apparuit in forma ſerui, in humana natura paſſibili propter myſterium noſtræ redēptionis ad implēdum, ſicut fuerat p̄dictum Iſa. liij. b. Verē lāguores noſtros ipſe tulit, & dolores noſtros ipſe portauit. diſciplina pacis noſtræ ſup eum, & liuore eius ſanati ſumus. q̄d' intelligitur ad literam de Chriſto etiam ſcd'm antiquos' doctores Hebræorū, ,put ibidem pleni' declarau. Sed in ſua reſurrectione accepit hanc poteſtatē executiue. ideo tūc dixit: Data eſt mihi omnis poteſtas &c. Tamē in iudicio finali oīa plenius erunt ſubiecta ſibi, ſicut oſtēdit Apoſtolus ad Heb. ij. Per hāc tamen poteſtatē quę finita eſt, non eſt, nec erit æqualis deo patri. Sic igitur patet reſpōſio ad obiecta Iudæi ex verbis euāgelij, ſecūdum quod ad manum meam deuenerunt.

Argumenta Iudæi ex uerbis Chriſtianorum.

Obiectio prima

PRimo arguit Iudæus ex verbis Chriſtianorū, dicens: Vos dicitis, q̄ creator vn' eſt, & q̄ Chriſt' veſter ſit filij' eius, & q̄ deſcēdit de cælis ſine ſepatione à patre & à ſpūſctō. Quādo ergo vos dicitis, q̄ filij' deſcēdit in vterū virginis: q̄ro ſi tūc pater & ſpūſctūs fuerūt ab eo ſepati, an nō
B Si dicitis q̄ ſic: eſt contradictio in verbis vīis, qa dicitis q̄ deſcēdit ſine ſepatione ab eis. Si vero dicitis, q̄ nō, ſequitur q̄ pater & ſpirituſctūs ſint incarnati ſicut & filius, q̄d' vos negatis. Dicēdū, q̄ deſcenſus filij in vterum virginis non eſt intelligendus per motum localem, ſed per nouum effectum in virgine, qui quidem eſ-
Reſpōſio fectus eſt coniunctio diuinæ naturæ & humanæ in vna perſona. Hæc igitur coniunctio poteſt conſiderari dupliciter. Vno modo effectiue: & ſic facta fuit à tribus p̄ſonis, ſcilicet patre & filio & ſpiritu ſancto. Nam eorum opera ſunt indiuiſa. Alio modo terminatiue, & ſic illa coniunctio terminata eſt ad perſonam filij, propter quod ſolus filius dicitur incarnatus. Licet autem ad hoc poni nō poſſit exemplum, q̄d' non habeat plus de diſconuenientia q̄ de conuenientia, tñ quātū ad aliq̄d pōt poni conueniens. Ponatur igitur caſus q̄ Plato, Socrates, Cicero tractant matrimoniū Berthæ cum Socrate qui eſt media perſona. Si ergo quæratur à quo eſt effectiue iſta matrimonialis coniunctio, patet à tribus. Si autē quæratur ad quem eſt terminatiue, patet q̄ ad Socratem tantum, propter q̄d' ipſe ſolus dicitur eſſe Berthę maritus. Sic ſuo modo eſt in propoſito: quia licet pater & filius & ſpirituſſanctus ſint vnum in natura, tamen ſnnt diſtincti in perſonis. Incarnatio verò terminata eſt ad filium prout perſonaliter diſtinguitur à pare & ſpiritu ſancto, non tamen dicitur ſeparatus ab eis, quia nomen ſeparationis non recipitur in diuinis perſonis, quia ſignificat diuerſitatem eſſentiæ, non ſic autem nomen diſtinctionis. Sic igitur pater, quòd ad dictum Chriſtianorū de Chriſti incarnatione, non ſequitur contradictio ſeu aliud inconueniens.

C Obiectio ſecunda

SEcundo obiicit ſic: Ego quæro à vobis Chriſtianis: vtrū Chriſt' veſter fuerit mittēs, vel miſſus? Si dicitis q̄ miſſus, q̄s vnq̄ audiuit deū miſſum ad aliū? q̄d. hoc eſt aptum mendaciū. Si autem dicatis, q̄ eſt mittens, vos facitis eum mēdacem, quia dicit: Ecce ego non ſum ſolus, ſed ego & qui miſit me pater. Dicendum q̄ dei fili' eſt mittens & miſſus. Fuit enim miſſus in mundum à patre & ſpiritu ſancto in ſua incarnatione benedicta. ſicut ſuperius eſt declaratum per autoritatem Reſpōſio Iſa. xlviij. c. Et nunc me miſit dominus, & ſpiritus eius. Hæc dicit redemptor tuus ſanctus Iſrael. Eſt etiam mittens ſpiritus ſanctū, ſicut dicit Ioh. xvj. b. Mittam vobis ſpiritum ſanctum &c. Circa q̄d' ſciendum, q̄ miſſio alicuius importat duplicem habitudinē. Vnam ad mittentem, ſcd'm quod aliquo modo miſſus procedit à mittente. Aliam ad terminū ad quem mittitur, ſcd'm q̄d' miſſus eſt vbi prius non erat, vel eſt ibi alio modo q̄ prius. Licet autem in diuinis non ſit proceſſus vnius p̄ſonæ ad alterā ſcd'm motum localē, vel ſeparationē realē, tamē eſt ibi ,proceſſus ſcd'm originem quia filius ,procedit à patre, & ſpirituſctūs ab vtroq̄. Sicut in nobis ſuo modo verbū intelligibile procedit à mente, non extra ipſam, ſed intra, & ſimiliter amor procedit ab vtroq̄: Sic igitur filius & ſpirituſſanctus habent habitudinem ad mittentē. habent etiā habitudinem ad terminum miſſionis, non tamen ſic intelligendo, q̄ incipiant eſſe vbi prius non erant ſimpliciter, quia de neceſſitate ſunt vbiq̄ per eſſentiā, præſentiam, & potentiam, ſicut patet Ier. xxiij. c. Cælū & terram ego impleo: dicit domin'. Sed ſic intelligēdo, q̄ incipiunt eſſe vbi prius erant, tamen alio modo. Et hoc modo filius dei dicitur miſſus in mundum à patre, quando incœpit ibi eſſe vt homo, vbi tamen prius erat vt deus, Io. j. a. In mundo e- D rat & mundus eū non cognouit. in propria venit &c. Et ſimiliter ſpirituſſanctus dicitur miſſus apoſtolis viſibiliter: quando ſuper eos apparuit in ſigno viſibili. Nā hoc modo pri' nō erat ibi. Et q̄ tidie mittitur inuiſibiliter ad ſāctificandū creaturā rōnalē, qa incipit ibi eſſe p̄ gratiā ſanctificātem, vbi tñ pri' erat p̄ eſſentiā, p̄ſentiā & potentiā. Ad argumētum Iudęi patet, q̄ non eſt cōtradictio dicendo, q̄ filius eſt mittens & miſſus, quia non eſt ſcd'm idem.

TErtio dicit Iudęus: In libro Simonis Cephæ dicit Ieſus Ecce ſathan ſtudet ad interficiēdū me de manu domini & non dabit me in manu ſathan. Et ex hoc arguit dicēs: quare non confūdimini vos Chriſtiani dicere iſtū deum ſic loquentem? Dicendū, q̄ iſte falſū accipit. Nā in epiſtolis Petri aut alibi nō inuenit hoc dictū à Ieſu Nazareno. Tū ſi hoc diciſſet, & factū fuiſſet, nullū inconueniēs ſequeretur. Nā ſupra declaratum eſt, q̄ eſt verus deus & verus homo in vna p̄ſona: ipſe vero ſicut deus, p̄miſit ſe inquātū hominē à diabolo tentari, & de loco ad locum portari, vt ſupra dictū eſt. Et qa pater & ſpūſſanctus ſunt vnus deus cum eo, ideo ab ipſis fuit etiam iſta permiſſio. Itē ſi ſathan hoc modo p̄miſſus fuiſſet quærere q̄d' Iudęus allegat falſo, nullum inconueniens ſequeretur. Patet igitur Iudæi falſitas p̄ hoc, q̄ obiectiones ſuas in aperto mēdatio terminauit. Et ſic eſt finis, deo laus quieſt trinus in perſonis & vnus in eſſentia per infinita ſecula ſeculorum. Amen.

Præsentis chartas operis si colligere optas:
Aspice principium, literulasque suas.

a
prima vacat
Incipit præfatio
Denarius namque
Augu. Christus
hominibus. Vel
b
Quid ergo
Exclusa est
Remissæ
Qui tra.
c
Vetus homo.
contulit homini
Et bo. i. vtile
Lex enim spiritus
Quòd su. filij
d
Fratres. Ne
prædixit infidelitatẽ
Præsciuit. pro
vobis parcet
e
Infirmum autem
ficijs dedicata
Scripsi auda.
Vel, Suscipiatis
habet: qꝑ immu.
f
illi vestri iudicare
cauerunt lignum
illos designans
quo contaminati
g
Et vir vxo.
Tanꝯ non ha.
essent: & consen.
Ne quod offen.
Quoniã pa. exẽplo

h
lum dum male
videtur securum
uersitatem hanc
Mysteria. Vt
i
bent noticiam
Qm̃quidem per ho.
Euigilate.
Omnes quidem re.
Obsecro
k
quidem est
non generauit
id est alieni
Vetera. Omnino
l
Et altissima
Confidentia
non tamen secundũ
Supportate
Cædit. i. decipit
m
Miror. De
cundum habitare
Barnabas iam
quando magicis
n
nos deus. i.
tas, vel afflictio
Ex quo arbitrandũ
se non dicere
Mihi mundus
o
empli, vel ratione
propter quod dicit
propter qd̃ deponẽ.
est. Surge

P
Quia in nullo
augetur numerus
De cætero
fratres: Illud
dare quicquid
q
illis obseruantijs
Omne quod
vt illud im.
possemus vo.
r
Si etiam spes
Quas sustinetis
tenet nunc
& cæteris
vtitur vt sic
s
Ne increpaueris
Coram omnibus
omnium malorum
Propter quam
t
por &c. In
reliqui Troade
mata abscinderẽtur
dona nobis
Onesimum
v
Et ado. Et
me locutus est
Et spiritussancti
Quia ergo Q.
x
Pertingens
Quoniam & ipse
immutabilis
Operis. Magna
tium neqꝫ finem

y
In ca. viij. vbi
Non sine sanguine
vbi enim. Dixit
Vmbram enim
z
Patres antiqui per
eis nouit sinceram
Circumitu die.
In ca. xj. vbi
temporaliũ, sed cha.
A
Lucas medicus
Promissionem
qui simul
apostolicam
B
Compuncti. Beda
Deus Abraham &
Hic est la. Ra.
aplis: q terrenitate
Apostolorum. Non
C
Quis te con. &c.
Tabernaculũ. Bed.
Saulus autem erat
Reg. de. cui patet
D
totam humanam
Statim rece. eum
Qui pertransijt
locuti. Aliter
fernum superat
E
Seditione non
mittere legatos
cio verbi. Adiuua
Cum autem &c.

F
Non est baptisma
Non solum aũt hęc
Pentecosten. Beda
Deducentibus &c.
& gentem. Cum
G
De oĩb⁹ quib⁹ accu.
Vt autem iudica.
Astitit enim. Be.
impediat. Dysẽteria
H
Quoniã à deo tẽtẽt
erant: & eleemosyna
modi fidem habeãt
aspidẽ in Aegypto
Superbis resi. Malos
I
non cre. &c. quẽ re.
quę perierat. Et
Rationem. Duobus
tem futuri iudicij
K
Fuerunt &c. Ideo
Voluptatem. Vo.
cælo cognouit tẽp⁹
In ca. iij. vbi dicitur
q̃diu viuimus
L
Charissimi, di. nos
Deum quem nõ vi.
Sicut enim pater ha.
cis recipite:
M
dentes: ideo defluũt
tio eius autoritatẽ
Apocalypsis hæc
Etiam amen. Per
Et habeo. Et

N
Aquę præteritam
eum post aperte
veritatẽ vel iusticiã
absconquia nemo
O
uersis. In mare
Et fugiet mors
Et vidi alium ange.
ecclesiã & in ea
iustorum saluatione
P
contraria illius
Et vidi & ecce
Nec habent re.
Viæ. i. institutiones.
Q
su pulchra quærere
Præsentia eius
exultatione sanctorũ
Et vidi ange.
mes in hoc bello
R
Beati qui la.
Peruertistis verba
potentibus & regib⁹
non valeat patet.
S
ses Hadarassen
effusionem
dinem iusticiæ
separata, quæro

FINIS